ZACUTI

OPERA OMNIA
MEDICA

2

1657

47d. 16227
56343/D
A.XXX.Zac
a. 1737 Vol. 2

16327

ZACVTI LVSITANI,

Medici, & Philoſophi præſtantiſſimi,

OPERVM TOMVS SECVNDVS,

IN QVO

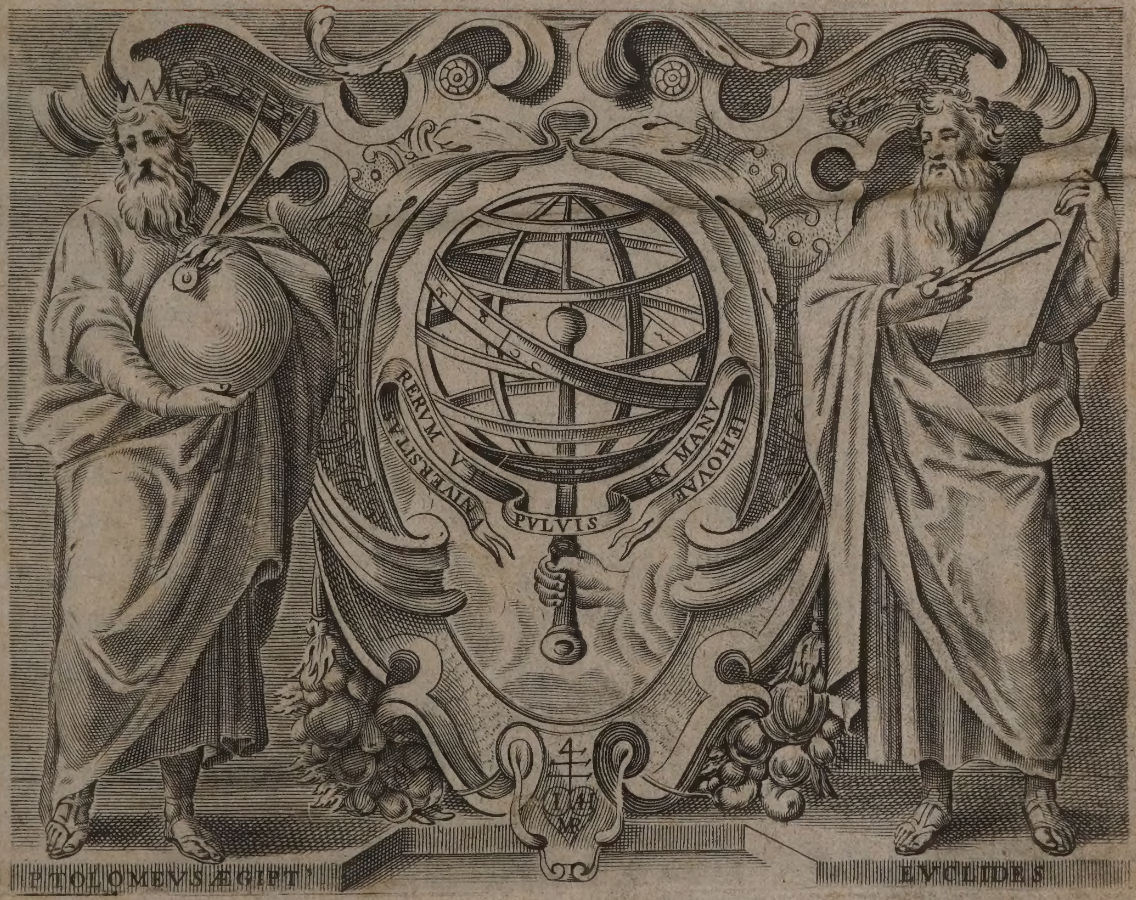
PRAXIS HISTORIARVM,

VBI MORBORVM OMNIVM INTERNORVM CVRATIO AD PRINCIPVM Medicorum mentem explicatur: grauiora dubia ventilantur, ac reſoluuntur: Practicæ denique Obſeruationes permultæ ſuis locis inſperguntur.

PRÆMITTITVR INTROITVS MEDICI AD PRAXIN: NECNON PHARMACOPOEA ELEGANTISSIMA.

ACCESSIT PRAXIS MEDICA ADMIRANDA, AB IPSOMET AVCTORE non parum de nouo locupletata: in qua Exempla rara, mirabilia, monſtroſa, circa abditas morborum cauſas, ſigna, euentûs, atque curationes proponuntur.

EDITIO POSTREMA, A MENDIS PVRGATISSIMA.

LVGDVNI,

Sumptibus IOANNIS ANTONII HVGVETAN, & MARCI ANTONII RAVAVD.

M. DC. LVII.

CVM PRIVILEGIO REGIS CHRISTIANISSIMI.

WELLCOME
HISTORICAL
MEDICAL
LIBRARY

ILLVSTRIS^{MO} POTENTISSIMOQ'QVE DOMINO,

D. NICOLAO DE NEVFVILLE,

MARCHIONI DE VILLEROY, &c.

Sanctioris Conſilij Regis Conſiliario, centum cataphractorum equitum Præfecto, Lugdunenſium, Foriſienſium, & Belloiocenſium Proregi vigilantiſſimo.

MAGNA Galliæ, & Portugalliæ affinitas eſt ſiue antiqua tempora ſpectes, ſiue noua, (PROREX ILLVSTRISSIME.) Ex multis argumentis vnum produco, Gallia primum Regem Luſitaniæ olim dedit, & nunc nouum reſtituit.

Inde ille antiquus amor Luſitanorum in Gallos tanquam in Patronos, & Gallorum in Luſitanorum tanquam in ſocios; nec leue fundamentum eius amoris eſt morum ſimilitudo; tam ſimilis eſt Luſitanus Gallo, quàm diſſimilis Hiſpano; neque hæc incerta amoris menſura eſt, tantum amat Galliam Luſitanus, quantum odit Hiſpaniam.

Nec extinxit illud odium in Hiſpaniam ſeruitus Luſitaniæ, ſed illud auxit; nec imminuit amorem erga Galliam,ſed promouit;ſub Ludouici patrocinio excuſſit Luſitania ſeruitutem dum recuperauit Regem; quantum ſit hoc beneficium teſtata eſt nuper publicis gaudiis, & nunc teſtatur publicis lacrymis amittere ſe in Ludouico quod amiſerat in Sebaſtiano, niſi retineret in Ioanne quarto.

Ex ea vtriuſque Gentis affinitate illud accidit, vt Gallus appellat ad Luſitaniam, quaſi ad portum, & Luſitanus ad Galliam, quaſi ad aſylum: neuter peregrinus eſt, quia vterque amicus, neuter hoſpes extra patriam, quia ex quo vtrique communis eſt amicitia, vtrique eadem eſt & communis patria.

Atque hæc eſt prima ratio cur *Zacutus* homo Luſitanus imploret patrocinium tuum, PROREX ILLVSTRISSIME; ex quo Rex Galliæ ſuſcepit Luſitaniæ patrocinium, omnes Proreges ſuos conſtituit Luſitanorum patronos, propterea Gallum ſe credit *Zacutus* ſub Ludouico Rege, & Lugdunenſem ſub te Prorege.

Altera quædam cauſa eſt cur amet patrocinium tuum; luſtraſti exteras prouincias,exploraſti mores,tentaſti ingenia,tantúmque ex eruditis itineribus ſapientiæ reportaſti, vt omnium feré regnorum popularis eſſe poſſis; neque vlla natio apud te peregrina eſt, quia feciſti omnes domeſticas;præcipuò tamen iure Luſitania tua eſt, quia & fuit olim, & nunc eſt Gallica.

Tertia ratio *Zacuti* propria eſt & acuta; nulla ſcientia ignota tibi eſt, didiciſti omnes, vel te omnes didicerunt, ingenio es adeò acuto, vt Prorex animorum nec tantùm corporum eſſe poſſis. Illuſtre ſanè Lugduni priuilegium, habere Proregem qui Gubernator hominum eſſe poſſit, & Prorex ſcientiarum, ſingulari tamen iure Medicina tua eſt, quia tota eſt publica, & tota tua, debes Medicis recuperatam ſemel vitam, debebis *Zacuto* diu ſeruatam tueberis illum, tuebitur te, mutuum erit vtriuſque patrocinium, & commune beneficium.

Hactenus acutæ Zacuti rationes, vna minùs ſubtilis eſt, & tamen mea: dum te omnes Lugdunenſes colunt vt Proregem, & amant vt Patrem, ego vtrumque teſtari volui publicis typis & priuatis; vigebit hoc teſtimonium quandiu hi characteres durabunt, quos obſequij ſui & amoris teſtes offert

Addictiſſimus & humillimus ſeruus

IOAN. ANTON. HVGVETAN.

ZACVTI

ZACVTI LVSITANI,
DE PRAXI HISTORIARVM AD CANDIDVM LECTOREM
PRÆFATIO.

DVO eſſe Medicinæ crura, ERVDITISSIME LECTOR, rationem & experientiam, paſſim Galenus inculcat. In ratione explicandâ, arduis & difficillimis quæſtionibus enucleandis, & circa Theoriam vniuerſam, cunctáſque ferè illius partes deſcribendas, ingenium meum hactenus es expertus. Nunc *Praxin vniuerſalem Hiſtoriarum* inſpicias, atque legas, in qua compendioſo ordine, imò affabrè, & diſtinctè proponitur curatio omnium morborum, internorum, qui in ſuperioribus ſex, *De Medicorum Principum Hiſtoria*, libris deſcribuntur, & corpus humanum miſerrimè premunt, atque fatigant; hoc enim argumentum ad totius operis integritatem ſolùm deeſſe videbatur. Sicut enim elegans domus debet eſſe ornata tecto, atque faſtigio: ſic illud opus Reipublicæ Medicæ perutile, grauiſſimiſque difficultatibus illuſtratum, ſine praxi, & particulari medendi methodo, inerme erat futurum, mutilum, ac prorſus rude. Et licèt in hac longæuitate mea, cui iam vacuatio, & otium, tanquam confectis ſtipendiis debebatur, onus quoddam mihi veterano militi, & tot ſtudiorum laboribus emacerato graue ſit, poſt tot, támque celebres viros, qui ante me, de methodo curatiua elegantiſſimè conſcripſerunt, aliquid monumentis tradere, tamen ſpero praxin hanc, non ſolùm tyronibus, ſed expertiſſimis, & quaſi duplicariis, à quibus eſt altiùs ad eruditionem facta progreſſio, (nî opinione aberro) expectatiſſimam fore, &, quod confido, iucundiſſimam, quia ſingula decerpant, breuiore itinere complectantur, & velut per ſemitam ad terminum contendentes, ex hac neruoſa & elaborata medendi methodo, citra rixam, aut cum Neotericis controuerſiam vllam (cum illis enim ſæpe in ſuperioribus libris pugnauimus vſque ad rauim) diuitem ſibi gazam comparare queant. Delineamus autem

Praxin, longæuo iam freti experimento, ſimplici ſtilo, ne Lectori dictionis elegantiâ tenebras offundamus; at non inconditè, aut digeſtè, ſed graphicè, & per partes ſuas, à capite vſque ad pedes exorſi, ordinem Hiſtoriarum ſequentes, Principum doctrina ſola, quam peramanter nimis obſeruamus, innixi, vt ſic quiſque vnumquemque morbum, facilè, breuitérque reperire poſſit, omiſſis plurimis remediorum formulis, ab auctoribus paſſim propoſitis, ne citra neceſſitatem cramben recoctam repetamus. In hac ergo *Praxi* nihil remanebit intactum, quod ad exactam morborum (penes ſuas cauſas, ſigna, præſagia) theoriam, methodúmque conducere poſſe videatur, ita vt ſæpe ſub vno affectu, alios etiam ad idem inſtitutum neceſſarios mira breuitate comprehendamus. Atque vt rem complectamur paucis, quicquid lectione dignum eſt, ſtilus in vnum rediget corpus, variis in calce cuiuſque capitis practicis obſeruationibus ornatum. Eo tamen modo omnia ſunt diſpoſita, vt nec prorsùs nimiùm excreſcant, & tædium pariant, nec ita ſint breuia, vt fiant obſcuriora. Ergo in hac frugifera praxi te exerceas rogo, ad quam explanandum, Deo Maximo inprimis auſpice, patrono, & fautore, vela pandimus.

VIRI

VIRI CLARISSIMI

D. IACOBI ROSALES

HEBRÆI HAMBVRGENSIS,

MATHEMATICI, PHILOSOPHI,

AC MEDICINÆ DOCTORIS

armatura Medica:

HOC EST

MODVS ADDISCENDÆ MEDICINÆ, PER ZACVTINAS Hiſtorias, earumque Praxin.

SVMMARIVM.

Num 1. *Appoſitè Medicina in theoricam, & practicam diuidi poteſt.*

2. *Theorica à Magiſtris, & libris perfectè doceri valet.*

3. *Praxis diuiditur in generalem & particularem: generalis exponitur, & quomodo acquiri debeat oſtenditur.*

4. *Praxis particularis, quæ, vt actualis, vera praxis dicitur, ſolùm per experientiam acquiritur.*

5. *Diuiſio experientiæ, in perfectam, & imperfectam: & natura imperfectæ declaratur.*

6. *Breuiter, prout omnia, quæ hucuſque dicta ſunt, experientia Perfecta elucidatur, quæ maximè Medicinæ inſeruit.*

7. *Quomodo actualis praxis Medica, potiùs à ſenſibus per vtramque experientiam, quàm à mente vniuerſaliter percipiatur.*

8. *Experientiæ (perfectæ) Empiricorum diuiſio in propriam, & hiſtoricam: propriæque noſtra aſſenſio duobus notandis limitatæ ingeritur.*

9. *Primum notandum noſtrum, quòd propria experientia non detur, niſi præcedente vniuerſalium cognitione, tam in praxi generali, quàm Theorica.*

10. *Secundum notandum, quòd illis ſuppoſitis, adhuc indiget initiatus Magiſtro, qui de propria experientia eum informet.*

11. *Error Pſeudo-Medicorum in prædictis, & Hiſpanica de his laudabilis Medica Inſtitutio.*

12. *Hiſtorica experientia expenditur, & eius neceſſitas in praxi actuali declaratur.*

13. *Celeberrimi Doctoris* Zacuti Luſitani *Commentaria in Medicorum Principum Hiſtorias, toti Medicinæ valde vtilia, neceſſaria exiſtere: & quare Hiſtorias Chirurgicas præſtantiſſimus Archiater prætermiſerit.*

I. MEDICINA, penes Ariſtotelem, & Galenum, propriè ſcientia eſt, & ars ex factiuarum genere, vt explicant doctiſſimi viri: iuxta verò noſtram oculatiorem ſpeculationem, *exerc. med.* 1. *part.* 2. *ſect.* 1. (vbi hæc exactiùs à nobis tractantur,) ars ſuperioris ordinis, quæ ſub ſe ſcientiæ & artis propriè dictarum, habitum contineat, quamuis impropriè in Theoricam, & Practicam diuidatur, vt notarunt

runt aliqui, & Vidus *lib. Inſtit.* 1. Appoſitè tamen iſta vocabula ei poſſumus applicare, vt multi ex Philoſophis quoque fatentur, Scot. *quæſt.* 4. *Prolog. ſent.* & Auicenna, vt ſeipſum declarat *in initio ſuæ Metaphyſicæ.* Siquidem Medicina, quæcumque facultas ea ſit, habet aliquid, quod priùs ab intellectu intelligi, & generaliter circa ſubiectum generale, ſub ipſa intellectione exponi debet: & præter hoc etiam obtinet aliquid, quod poſtea particulariter in ſubiecto particulari à ſenſibus cognoſci, & tractari conuenit. Hoc enim omnibus artibus proprium eſt. Iam verò illud, vt pars communis generalis, vel lato vocabuli ſignificatu, Theorica dici poteſt. Iſtud verò, vt pars particularis, vel eadem vocabuli licentia dicetur Practica, quia in homine & ſubiecto particulari à ſenſibus percipitur, & tractatur, vt Conimbricenſes explicant *in proœm. Phyſ. quæſt.* 3. *art.* 3. Quinetiam Practica generalis (cùm praxis, vel ars, in illam, & actualem diuidatur, vt mox dicemus,) in vnaquaque arte cùm opus non exerceat, etſi id doceat exerceri, quia ſubiectum generale, in quo operetur, ſupponit, vel ob id ad Theoricam reduci poteſt, vt Conimbric. de ea loquentes inquiunt, ac interim medendi regulas (pertractando) proximè non curat; & hanc poſſe vtcunque Theoricam appellari. Sed quamuis hæc praxis generalis, ad vtramque potentiam, intellectiuam & ſenſitiuam pertinere dicatur (vt de tota Medicina aliqui ſunt arbitrati) nihil in Medicinam ipſam peccaretur; neque enim Medici in his, cùm ſint artifices ſenſibiles, ſcrupuloſè procedunt, vt nomina à Medicinæ parentibus vſurpata, quaſi impropria reiiciant. Namque præterquam Philoſophi eadem Medicis concedunt, neceſſariam & commodam rebus Medicinæ tractandis; diſtinctionem afferunt: ideò vt nos quoque iiſdem in ſequentibus, habita criticorum venia, vti liceat nominibus, poſtulamus, vt quæ à nobis exponi debent, ſub iiſdem clariora euadant. Quomodo autem vtramque, atque omnem Medicinæ partem ſtudioſus acquirere poſſit, nobis dicitur *Armatura Medica*, atque in hac ſectione breuiter, neque enim ad id opus eſt multis, idipſum perdocebimus.

2. Generalis, communis, ſeu Theorica Medicinæ pars in Scholis, à Magiſtris priùs accipi debet, dum hæc per ſe dictam, vel exponendo Auicennam, vel Galenum, de his tractantes, vt eſt in more; apud aliquas Academias. Deinde ad autores accedendum eſt, & præcipuè Galenum & Auicennam, ſub quibus omnis doctrina iacet clara, perſpicua, & neceſſaria. Vltimò, ſi libet, conſulantur Neoterici, in libris ſub nomine Theoricæ Inſtitutionum, Pathologiæ, Phyſiologiæ, & ſimilium, quoniam exinde hæc prima pars Medicinæ acquiri debet, neque eam aliter percipi, aut ab homine haberi poſſe exiſtimamus, niſi à Magiſtris primùm doceatur, (ſi perfectè percipienda eſt,) & deinde quoque à libris (qui etſi muti in voce, viui in ſcriptis Magiſtri reputantur) ipſa tandem, quaſi reminiſcendo comparetur: aduertendum tamen ducimus euenire poſſe, vt ex libris ſine præceptore aliquis ediſcat Medicinæ partem generalem totam, ſed hoc rarò & non niſi heroïcis ingeniis accidere poteſt.

3. Altera Medicinæ pars, conceſſa diuiſione, quæ Praxis dicitur, duplex exiſtit; generalis vna, particularis, ſiue actualis, altera. Generalis, circa ſubiectum generale curandum verſatur: ſiue eſt illa, quæ hominem in communi, particulari aliqua affectione correptum, reſpicit & ſpeculatur, quod . t faciat, generalem curandi modum, ſiue curandi methodum, per ſuas indicationes, & præcepta deſcribit; deinde morbos, membratim cum cauſis adiunctis, & ſymptomatis, quæ vnicuique hominis membro ſuperueniunt, explicat, & remedia quibus curari debent, affert & exponit, vnde Therapeutica, & pars curatiua dicitur, ſed (vti dicebam) ſemper generalis extat: & veluti Theorica, hominem in communi, vt ſubiectum generale, cognoſcendum habet, in eóque, quatenus ſanitati & morbo ſubiicitur, cognoſcendo verſatur; ita generalis praxis eundem hominem, ſubiectúmque generale, obtinet, quatenus rebus præter naturam, cauſâ, morbo, & ſymptomate, iam eſt

correptum

correptum, atque in eo operatur, vt ſanitatem amiſſam introducat, morbúmque ex-pellat. Quapropter hæc praxis, à Magiſtris quoque & libris edoceri valet: eſt enim veriſſimum axioma, omnem facultatem, quæ ſubiectum commune reſpicit, ſiue ad in-telligendum, ſiue ad operandum, ſolùm perfectè ab externo docente introduci, illumi-nari, ac edoceri poſſe, atque ita eius præceptionem ad intellectum, vel ſpeculatiuum, vel practicum pertinere, vt per hæc verba Philiſophorum ſectis, circa animæ eſſentiam facultatémque ſatisfaciamus) intellectus enim ab externo docente perficitur, ſiue in ve-luti tabula raſa ſit, vt voluit Ariſtoteles, ſiue innatas ſecum ſpecies rerum habeat, vt noſtra fert ſententia, námque aliter anima non eſſet immortalis. Quomodocumque ſit, ſemper indiget externo auxilio, illóque proprios habitus, vel operatiuos, vel intellectiuos acquiret: atque ita accidit ei in generali Medicinæ praxi, quæ cùm ad intellectum pertineat, in Scholis à Magiſtris, & Profeſſoribus tractari, & doceri poteſt. Quod equidem fit ſecundum cuiuſlibet Academiæ inſtituta, explicando alicuius Archiatri practicam, vel morbos ipſos à capite vſque ad pedes, per ſe exponendo. Hoc idem in libris practicis auctores paſſim declarant, quorum magna copia vbique reperi-tur. In Galeni operibus deeſt equidem liber de morbis ſingularum partium à capite ad pedes, vnà cum cauſis, ſignis, & curatione, quem practicæ generali, maximè neceſſa-rium exiſtere certum eſt; ſed facilè, ex ipſis Galeni ſcriptis hunc ipſum colligere licet, vt nos facere inſtituimus. Nihilominus Galenus ipſe ſcientiſſimè practicam generalem, pro omnibus affectibus, in *Libris methodi medendi*, & *de arte curatiua ad Glauconem*, con-ſcripſit: quos vtinam recentiores, iterum atque iterum perlegerent, deuoratis, & in-tellectis primùm *Libris de locis affectis*, & *diff. febrium*, quoniam exinde perfectè praxin generalem curandi, ediſcerent: indicationes curatrices, & præcepta artis adipiſceren-tur; quibus in particularibus, actualíque praxi vtendo, veri Medici munere funge-rentur. Aſt cùm poſthabito fonte, & neglecta viuarum aquarum ſcaturigine, quam in Hippocrate & Galeno exiſtere certum eſt, ad riuulos turbidæ, ac cœnoſæ aquæ accedant, vt laboribus & ſtudiis parcant, fucatam, & falſam praxin ſibi arrogant, quæ ſaltem neceſſariis præceptis careat vt videre eſt apud ipſos neotericorum, de morborum curatione libros: qui omnes vera methodo, neceſſariíſque indica-tionibus & præceptis maiori ex parte deſtituuntur. Admoneo igitur Medicinæ ſtudioſos, vt praxin generalem ex locupletiſſimo diſcant Galeno, qui clarè, di-ſtinctè, & plenè eam expoſuit, docuit, nobíſque reliquit. Ego etiam in *exercitatio-nibus Medicinæ praxis*, hanc eandem medendi Galeni methodum particularibus affectio-nibus generaliter applico, & curationem per ſua præcepta doceo, vt in illis vi-debis.

4 Sed quamuis Medicus hanc generalem partem curatiuam perfectè calleat, non totam neceſſariam praxin ſibi comparaſſe imaginetur, quoniam adhuc opus habet praxi particulari, quæ vt actualis præcipuè in Medico deſideratur: & propriè praxis ſola dici meretur, cùm ipſa ſolùm artis finem attingat. Eſt enim praxis particularis, ſiue actualis, quæ circa homines particulares, vtpote Calliam, Socratem, quorum ſanitas aut conſeruari, aut reſtitui poſtulat, iam opere ipſo verſatur: neque enim in hac praxi, homo in communi curatur, ſed iſte, vel ille. Cum autem iſte Callias, vel ille Socrates, neque in Scholas, neque in libros adduci poſſint, efficitur vt hæc Medicinæ pars perfecte ſcribi nequeat: neque aliter, niſi per experientiam acquiri, ac edoceri valeat, cùm non ſola ratione, aut diſputatione, ſed vſu fiat Medicus ſicut gubernator, & agricola: quandoquidem vnaquæque ars (ex Ariſtot. *libro 1. diuin. initio*) ſuum opus præſtat in aliquo particulari: hoc autem non ratione aut ſcriptis, ſed ſenſu, & exercitatione comprehenditur: fit citharœdus ſæpe citharam pulſando. Si alterum deſit, vſus vel doctrina, Ariſtoteles magis laudat expertum, quàm doctum: ſtultum enim eſſe ait, ex ſolis ſcriptis imperare. Nos autem alibi hoc explicuimus fuſiùs: nunc quomodo praxis iſta actualis acquiratur, percurramus. Igitur cum hæc

actualis praxis, vera praxis exiſtat, atque inde à ſenſibus, & opere dependeat, & ab ipſa totius artis finis proficiſcatur, cùm proximè curet, operæ pretium me facturum duxi ſi quomodo ea ab experientia acquiratur, breuiter expoſuerim.

5. Igitur per experientiam propriè & impropriè, vel perfectam, & impefectam ita vocatam, intelligere licet, vt in diſputatione de origine Medicinæ, & omnium ſcientiarum, à nobis fuit declaratum, *exerc.med* 1 *part*.1.*ſect*.1.& 2. ex quo loco ea tantùm, quæ huic noſtræ doctrinæ neceſſaria videbuntur, hîc breuiter repetemus. Cùm igitur Medicina, praxi propriè dicta, actuali conſtet, vt dictum eſt, indiget experientia imperfecta, quæ nihil aliud eſt, quàm obſeruatio, & perceptio à ſenſibus externis, & internis circa ſingularia, atque ideò apprehenſiuæ potentiæ tribuitur, hancque ipſam Ariſtoteles aliqua bruta poſſidere tradit. 1. *metaph*. 1. Porrò huius apprehenſiuæ potentiæ beneficio, ſingularia in ipſis obſeruationibus perfecta cognoſcere ſolemus: námque cùm obſeruatio multos ſenſus, vel ſenſationes obſeruet neceſſaria exiſtit ad particulares affectus cognoſcendos; quapropter cùm aliquam rem, vel eius affectum percipimus, & ſentimus, eam experiri, & obſeruare dicimur: atque ita hæc experientia latam vocabuli ſignificationem obtinet; cùm propriè obſeruatio potiùs dici debeat. Sed vtcunque ſit, ea, vt valde neceſſaria, requiritur in qualibet operatiua arte, & maximè medica; vbi non ſolùm homo particularis, qui curatur, & eius affectiones, ſed & omnia, per quæ mederi volumus, obſeruari, & per ſenſus perfectè cognoſci debent.

6. Sed propter artis excellentiam, cùm ſit ordinis ſuperioris, vt ſæpe diximus, non ſufficit, vt in alijs artibus, ſola rerum obſeruatio, & imperfecta experientia, ſed opus eſt, vt ſedulò quoque adhibeamus perfectam experientiam, quæ habitus iudicatiuus, ex multorum particularium collatione, ſuper eundem affectum, productus extat: atque illo habitu iudicamus ita rem habere in ſingulis, vt in quibuſdam certis ſumus experti: péſque illud reddimur prōpti ad iudicandū, hūc effectum ſolere à tali cauſa prodire. Quare hæc experientia in homine ſolo, & non in quolibet, ſed in heroïco ingenio reperitur, & omnium artium inuentrix apud auctores prædicatur. Ego autem eam, huius Medicinæ partis lucem, &, vt cum Galeno loquar, ſubſtentaculum, & alterum neceſſarium, quo gradiatur, crus exiſtere, omnibus inculcare ſoleo: cùm non ſolùm in ſingularibus ſe exerceat, in illíſque cognoſcendis, promptum, firmúmque iudicium adhibeat, ſed etiam aliquid vlteriùs addat: quod eſt, vt ipſorum multorum ſingularium, & obſeruationum recordetur, & cum iiſdem circumſtantiis inter ſe conferat, vt ſimilem curationem verbi gratia adhibere poſſit. Atque in iſta, quam diximus collatione, perfectæ experientiæ eſſentia conſiſtit. Si enim ſingularia inter ſe non conferantur, ſed ipſa per ſe conſiderentur, non perfectæ experientiæ, ſed obſeruationis & impropriæ experientiæ nomen ſortitur.

7. Atque ob hæc, quæ modò expoſuimus, vtraque experientia, præcipuè perfecta, quàm potiùs in ſequentibus, per hoc nomen intelligere volo, Medicinæ praxin artifici conciliare poteſt. Neque eſt alia via, per quam ad praxin, partémque Medicinæ particularem, & curatiuam rectè peruenire poſſimus, niſi per experientiam, & hoc eſt quod Philoſophi aſſerunt, ad cognitionem rerum particularium, vtilius eſſe ſe exercere in harum actionibus, per experientiam, quod Practici faciunt, quàm mentem adhibere in cognitione cauſarum, per ſcientiam, vel vniuerſalium perceptionem, quod Theorici agūnt. Denique res particulares potiùs à ſenſibus in ipſo effectu, & à poſteriori cognoſcūtur, quàm à mente in ipſarū idea, vel cauſis, à priori intelliguntur: hæc enim noſtræ cognitioni remotiora, illa verò proximiora exiſtunt, & hæc eſt Ariſtotelis ſententia, dum ait 1. *Metaph*. 1. expertos magis rem attingere, quàm qui rationem ſine experientia habent. His ita breuiter prælibatis, (nam cætera *in illa exercitatione* pleniùs examinantur) quomodo per vnam, atque alteram experientiam Medicinæ praxis acquiratur, breuiter explicemus.

8. Empi

8. Empirici, quorum ſententiam Galenus fuſiùs explicat, atque in opere ipſo, ſiue pro acquirenda Medicinæ praxi, inſequitur, duplicem experientiam conſtituebant, vnam, propriam, & alteram Hiſtoricam. Propriam vocabant, quum vnuſquiſque ex proprio intuitu, per ſuas obſeruationes, ſibi eam comparabat, atque illud quod ſæpius iuuare viſum eſt, memoriæ tradebat, ídque præceptum artis fidele vocabant. Vbi duo notari debent, quibus admiſſis, nos quoque Empiricis aſſentimur, vt per hanc propriam experientiam, praxim Medicam acquiri poſſe cum illis affirmemus.

9. Primum eſt, vt antequam Medicinæ ſtudioſus ad praxin, & experientiam, ex intuitu proprio percipiendam admittatur, generalem Medicinæ partem, quam etiam Theoricam vocari diximus, perfectè calleat: & praxin quoque generalem anteà agnoſcat, vt deinde ad obſeruationem, propriámque experientiam accedendo, fructus veros, qui erunt cognitiones adæquatæ circa illa ſingularia, decerpere poſſit: Et ratio huius eſt manifeſta, quia ordo addiſcendarum artium incipit ab vniuerſalibus, vt ab illis, quibus potentialiter ſingularia continentur: & cùm non ſit ars ſine theorematis, & præceptis, quæ vniuerſalibus conſtant, efficitur vt ſine illis non poſſimus nos in particularibus exercere: ars autem ſine præceptis, eſt cæca, & viam ſui operis ignorans: Vnde Galenus 9. *meth. cap.* 6. ait: *Pro comperto habentes, non licere vllius artis ſcientiam nanciſci, niſi methodum quandam habueris per vniuerſalia vocata theoremata, & in particularibus te exemplis exercueris.* Atque hæc probant, praxin quam generalem diximus, quæ methodus quoque vocatur, priùs addiſcendam eſſe, antequàm quilibet ſe in particularibus exerceat. De Theorica, præter id quod dictum eſt, patet etiam, quoniam noſtræ Medicinæ ſubiectum corpus adeſt humanum, cuius non perfunctoria, ſed penitiſſima cognitio requiritur: Nam præterquàm quòd præceptum eſt Philoſophicum, vt quilibet artifex cognoſcat ſubiectum operationis, in quod agat, ſaltem in quantum operi ſuo conducit, in Medicina hoc exactiùs, & cum maiori claritate, adipiſci conuenit; cùm ſanitatem, Medicinæ vnicum finem, non artifex ſolùm introducat, ſed multoties à natura perficiatur: vnde naturam morborum medicatricem vocat Hippocrates: & rectè id Valleſius 6. *epid. ſect.* 5. *com.* 1. aduertit, aiens: *Nullus morbus poteſt perfectè ſanari ope ſolius artis, ſed neceſſe eſt vt natura ſanitatem ægrotantis perficiat: vnde Medici vocantur naturæ miniſtri.* Quare huiuſmodi naturam, proprietatem, & opera, potiùs exactè cognoſcere oportet, (vt in parte Theorica docetur) vt ſubiectum, & cooperatrix cum artifice facultas, ſimul cognoſcatur. Aliter cùm quiſpiam abſque huiuſmodi cognitione, ad particulares obſeruationes, & propriam experientiam deueniet, vt anteà ſine præceptis, ſic nunc quoque (dico) ſine iſtis cæcutiet: & operibus naturæ, vel morbi, ſi ea non intelliget, ſæpius perturbabitur? neque effectuum cauſam noſcet, vt dicebat Ariſtot. *loco citato*, inquiens: *Quia per artem*, (id eſt per generalem artis cognitionem) *ſcimus cauſam*; *per experientiam* (id eſt per propriam obſeruationem, abſque artis generali perceptione,) *minimè.* Iam verò quantum cauſarum cognitio, Medico praxin exercenti, neceſſaria ſit, omnibus patere exiſtimo, cùm ex cauſarum ablatione curatio affectus dependeat. Habita igitur huius Artis vniuerſalium cognitione, dum homo in particularibus ſe exercet, vel in obſeruationibus, vel in experientia, promptitudinem, & facilitatem acquirit, qua illa, quæ vel Theoricæ, vel Praxis generali ope, in intellectu vniuerſaliter habebat, promptè in particularibus ſenſibiliter percipiat, videat, cognoſcat, quibus perfectus, & abſolutus artifex redditur.

10. Secundum notandum, quod addendum ſententiæ Empiricorum duxeram, illud eſt, quòd propria experientia intelligatur illa, quam ſub Magiſtro, eiúſque lateri adiunctus Medicus tyro exercet, non autem ea, quam quiſque ex proprio intuitu, abſque præceptoris periti, & experti Medici præſentia, ſibi acquirit. Etenim homo viribus naturæ, vt ſibi non potuit artem de nouo inuenire, abſque externo auxilio,

auxilio, & docente, vt alibi oſtendimus, ita praxin ipſam comparare non valet, ſine eo qui viam doceat, & inter vnum atque alterum ſimilem, primo intuitu, ſed diuerſum, tum eſſentia, tum cauſis effectum diſtinguere, & cognoſcere oſtendat: quod in noſtra arte ſæpe ſæpiùs accidit. Cum igitur ipſa Medicina, & præcipuè curatiua, naturæ labyrinthæa varietate, & obſcuris latebris abdita ſit, indiget equidem Dædalo demonſtrante, vt effectus naturales, & illos, qui præter naturam ſunt, & cuinam morbo, vel cauſæ pertineant, inexpertum doceat impropria experientia, vt deinde habitu iudicatiuo, acquiſito promptè, ſimilia intelligere queat: alioquin ſemper fallax (vt illic demonſtrauimus,) experientia propria erit. Deinceps verò hæc propria experientia, quò maior, & maturior in vnoquoque fuerit, firmius & clarius iudicium efficit, & minimè difficile: ipſa verò plus certitudinis poſſeſſori ſuo quotidie conciliabit; vnde Medicus, quò ſenior, & expertior, eò doctior; & curationibus aptior, dummodo memoria firmiter retineat quæ vidit, & rectè expertus eſt.

11. Verum enimverò horum duorum notabilium, quæ diximus, defectu noſtri æui Empiricos admirari non deſino, qui ab hoſpitalibus, ſiue ægrotis, (quos vulgi deceptione, & propria impoſtura, vt quondam Theſſalus Romæ, Galeno nullos obtinente curandos multos ſuſceperunt,) experientiam & artem, ſibi iam comparaſſe gloriantur: cùm tam ob rerum generalium cognitionis defectum, quàm ob particularium non exactam perceptionem, & docti Magiſtri alienationem, potiùs Pſeudoartifices exiſtant, atque nunquam veri Medici euadere poſſint, cùm fundamentum, & tota armatura ad hanc militiam illis prorſus deſit. Quapropter vt huic vitio, apud plures nationes maximè graſſanti, Hiſpanorum Medica Reſpublica ſuccurreret, lege ſanciuit, ne Medicinæ initiatis curandi licentia tribuatur, nî priùs eos lateri docti, & experti Medici adiunctos, duos integros annos in videndis ægris, ſimul conſumpſiſſe, poſt promotionem Academicam, & exhauſtam, per ſexennium, Theoriam, liquidò conſtiterit: Sic eim propriâ experientia hanc artis partem, quæ particularis praxis dicitur, acquirere poſſe ſibi perſuadent.

12. Hiſtorica experientia eſt illa, quæ à maioribus exactiſſimè acquiſita, nobis multa exempla proponit, quibus in ſimilibus caſibus, eodem modo noſtros ægrotos regere poſſimus. Atque hæc ipſa, quamuis apud particulares ægros olim fuerit exercitata, aliquid tamen habet praxis generalis, dum tandem ſcribitur, & veluti exempla offerendo, nobis imitanda proponitur; atque ideò non ſolùm initiatis, ſed prouectis in arte & expertis Medicis, valde quoque neceſſaria eſt: quoniam in ſe continet maiorum obſeruationes, multorúmque morborum dexteras relationes, & ex arte curationes, vt pote ab Archiatris ſapientiſſimis exercitas: vnde ex illis, multorum morborum, & caſuum rarorum notitiam habebit quilibet doctus: & exinde cum ſuis obſeruationibus factâ collatione, perfectam experientiam ſibi comparare poterit: cùm præcipua therapeutica præcepta, ex huiuſmodi ſcriptis, & experientiis, non eruuntur, vt ego exiſtimo, ſaltem confirmentur, & Medicum idoneum reddant, vt tutò & audacter illis vti, & ſuis particularibus applicare poſſit. Etenim noſtra ars in ipſis particularibus, vbi ſe exercet, ita perplexum, & dubium artificem facit, dum morborum, & ſymptomatum inſultum varium, & fortaſſe nunquam ſibi viſum in praxi conſpicit, vt quò ſe vertat, & quomodo curationem (ſi ex arte, & non cæcè, vt multi faciunt, agendum eſt) aggredi poſſit ignorata fortaſſe cauſa, penitus neſciat. Sed ſi vnum, vel alterum ex Archiatris, & Medicinæ luminibus, collegam ſibi in curatione inueniſſet, ô quantum gauderet! quantam lucem rebus, & cognoſcendis & faciendis, conſequeretur! iámque adhibita inter vtrumque conſultatione, de ægri ſtatu, & remediis, tutiùs deliberari poterit. Sed in Medicorum Principum Hiſtoria, quandoquidem eos viuos conſulere nequit, ipſorum conſilium ſibi adhibebit Medicus. Cùm igitur praxin exercenti Medico, ægrotus

neceſſariò

neceſſariò occurrat, cui ſimilis aliquis è Medicorum Principibus, in aliqua ipſorum hiſtoria extiterit, iam in ſuam conſultationem adhibebit illum Archiatrum, qui ſimilem affectionem hiſtoricè exhibet:atque adhibito experimento imitatorio, ſimili modo procedet. Eſt enim experimentum imitatorium, illud quod ab hiſtoria aliquando elicitur; congruuus nempe de re ſimili ad ſimilem tranſitus: aliqualis etenim ſimilitudo in affectibus, ſufficere videtur, vt eodem ferè modò curari queant, veluti cum Gallica lues ob ſimiliiudinem cum Morphæa, remediis iiſdem illuc tranſlatis euincitur. Quantò magis quòd in Medicorum Hiſtoriis, eædemmetipſæ affectiones, cum iiſdem cauſis, & ſymptomatis, ſæpè ſæpiùs inueniuntur, cum illis, quas quotidie praxin actualem exercendo conſpicimus. Quapropter eas continuè legere conuenit, & omnes memoriæ tradere, vt illis Medicus practicus, tot & tantis talium virorum exemplis abundans, exercitatior & doctior euadat, & in propria curatione ſuum Archiatrum in conſilium habeat, vt anteà dixeram, & ſuper libros Epidemiôn Hippocratis, in præfatione doctiſſimorum ſuorum commentariorum, Valleſius de ipſomet Hippocrate aſſerit.

13. Cùm autem hæ hiſtoriæ diſperſæ apud varios auctores, & multoties obſcuræ, antiquitate, & naturæ inuolucris abditæ ſint, ecce doctiſſimus, & veluti alter Archiater, ZACVTVS LVSITANVS, has palantes Hiſtorias ordine miro, à capite vſque ad pedes repoſitas collegit, commentariis illuſtrauit, obſcura enodauit, controuerſias diremit, Galeni doctrinam ſaniſſimam defendit, mentem Principum aperuit, dubia & falſa euulſit, in vtraque Medicinæ parte Theoricam luci Galenicæ reſtituendo, & Praxin maiorum obſeruationibus adaugendo, itavt totum hoc DE MEDICORVM PRINCIPVM HISTORIA Zacutinum opus vniuerſam Medicinam ab omni ſorditie mundam; ab omni parte excultam, & perpolitam complectatur, neque aliquid pro tota Medicina addiſcenda, & Armatura Medica, noſtro, & grauiſſimorum auctorum iudicio, ei vlteriùs deeſſe videatur. Deinde ne hiſtoriis Praxis particularis deeſſet, eam hic Auctor ſcientiſſimus quinque libris comprehendit graphicè, ſolerter, & ingenuè, in quibus morborum naturam, cauſas adiunctas, ſigna, præſagium, & curationem enodat, practicis quæſtionibus, & obſeruationibus vtiliſſimis illuſtrat, & exornat. HISTORIAS ergo ZACVTINAS, ſicut & *earum praxin* & aureolos *praxis Admirandæ* libros lege, relege, perlege, atque ſæpius euolue, ibi enim tuo deſiderio ſatisfacies & veram artem conſequi valebis.

Sed inquies, vbi ſunt *Principum Chirurgorum Hiſtoriæ*, quas ille tribus libris proponere, & interpretari *libro primo ſuarum Hiſtoriarum* eſt pollicitus, quæ Medicis, & Chirurgis ſunt vtiles valde. Quare doctiſſimus ZACVTVS eas præteriit? Anne Chirurgiam à Medicina artem diuerſam exiſtimauit? minimè quidem. Sed quia in Hiſtoriis Medicis poliendis hactenus neruosè inſudans totus fuit, vir grauis annis, & multo iam defeſſus labore vſque adeò hoc negotium perficere non potuit, ZACVTVS autem eas prætermiſit, fortè vt noſtro muneri opus Chirurgicum relinqueretur, quod equidem libenter explicandum ſuſcipiemus, & Diuino aſpirante Numine perficiemus. Sunt enim plures Chirurgicæ Hiſtoriæ in monumentis Hippocratis, Galeni, Celſi, Pauli, Auicennæ, Auenzoaris, Halyabbatis, & aliorum. Quod opus, vt Zacutinis hiſtoriis, quaſi illarum ſupplementum adiungatur, noſtráque cum tanti viri nomine memoria vbique extet, & de eo gloriam (ſi fas eſt viro bono ita dicere) nobis manaturam credimus. Cui operi, *ſupplementum Chirurgicum ad opera præſtantiſſimi Zacuti*, nomen imponemus.

CLARISS. VIRORVM EPISTOLÆ
AD ZACVTVM LVSITANVM
DE SVA HISTORIARVM PRAXI.

Eruditiſſimo atque præclariſſimo viro,

D. ZACVTO LVSITANO, DOCTORI MEDICO Amſtelodamenſi, Renatus Moreau Profeſſor Regius, Chriſtianiſſimi Regis Conſiliarius, & Scholarum Cenſor.

NON opinor aberrabo, (Vir eruditiſſime) ſi, vt Didymum Alexandrinum Heſychius, ſic te ego χαλκέντερον & adamantinum dixerim, διὰ τὴν πρὸς τὰ βιβλία ἐπιμονήν. Quis enim non miretur, ea te ætate libros legere, colligere, & edere in qua cæteri penè deficientibus omnibus corporis organis, & ipſis cæcutientibus oculis ab omni ſtudio penitus abſtinent? Præmium ſenectutis quies eſt, vt ipſæ leges monent, quæ maiorem annis ſexaginta otio reddunt. Vacat ætas iſta muneribus iis, quæ non poſſunt ſine viribus ſuſtineri.

Miles depoſitis annoſus ſecubat armis,
Grandæuique negant ducere aratra boues.
Putris & in vacua requieſcit nauis arena,
Et vetus in templo bellica palma vacat.

Tu autem graui iſta ætate, quæ à morte non ſolet longè abeſſe, ea ſtudia excolis, quibus ſuſtinendis integrum humanæ vitæ curriculum impar eſſe ſolet. Infinitos auctores legiſſe, hominis eſt delitias in varia lectione quærentis: ex illis ſelegiſſe, quæ pulcherrima & obſeruatu digniſſima, viri, eſt prudentis magis quàm curioſi:ſed ad publicam omnium ſalutem ſingula ea digeſſiſſe, & ex incertis obſeruationibus, ac infidis plerumque relationibus certa & indubitata præcepta deduxiſſe, hominis eſt ſupra vulgum ſapientis. Vt à me alienum eſt cõuiciandi vitium, ſic odioſum eſt adulandi ſtudium, quòd illud humanitatis noſtræ, hoc grauitatis indignum arbitrentur: quod ideò dixi, ne quis putet tibi me adulari, ſi te ex lectione & ſelectione multarum grauiſſimarúmque rerum, & ex admirabili illa Hiſtoriarum tuarum, & Obſeruationum compoſitione & digeſtione, virum incomparabilem vocauero. Non eſt fortaſſis nouum, quoſquam totam vitam triuiſſe in librorum lectione, ad quos non ſecus quàm ad deambulationes & ruſticationes quaſdam diuertunt. Scio plurimos in colligendis locis communibus, velut in condendis theſauris, quos poſteris relinquerent, totos deſudauiſſe. Sed qui frugaliter infinitos Auctores legerit, qui vtiliter decerpſerit, qui prudenter æquè ac ſapienter digeſſerit, & ad vſum medicum reuocauerit, hoc ſæculo præter Zacutum agnoſco neminem. Medicarum tuarum Hiſtoriarum ſex libri, opus vt arduum, & laboris immenſi, ſic admirandum, & iudicij exacti. Neque iudicium ſolum in eo obſeruo, quo ſenes temperari & commendari ſolent, vtpote qui ad omnia alia ætate ſapiant rectiùs, vt ait Comicus, ſed præterà inexhauſtæ memoriæ fundum, cuius tamen penuria ſenectus laborat, ſiue quòd ſenes propter decrementum in continuo ſunt defluxu, ſiue quia ob ſiccitatem ſpecies rerum nequeunt retinere. Hoc propria me docet experientia, qui in dies ſingulos minui & extingui ſentio memoriam,

qua

qua non mediocri aliàs valere gloriabar. Animaduertóque inter ætatis quinquagenariæ vitia viſum in proximis, memoriam in remotis, hoc eſt in olim lectis paulatim deficere. At tibi viuax & ſuperſtes memoria, cuius exempla in tota Hiſtoriarum ſerie illuceſcunt, deſignat te nihil habere, Leontini Gorgiæ inſtar, quod incuſes ſenectutem. Quæ εὐδαιμονία καὶ εὐμοιρία τῆς φύσεως, omnibus conceſſa non eſt, ſed ſapientibus ſolis, quorum mens, docente Sophocle, diuina luce nutrita eſt:

> οὐκ ἔστι γῆρας τῶν σοφῶν, ἐν οἷς ὁ νοῦς
> θείᾳ ξυνέστι ἡμέρᾳ τεθραμμένος.

Atque vt in hortis ac viridariis fructiferæ arbores in quincuncem digeſtæ, lætioris licèt & lautioris prouentus, ſolæ non oblectant, ſed etiam inanes floſculi per areolas & pulullos diſperſi: ſic in tuo illo opere, non ſola laudantur ſeria, & momenti grauioris medica documenta, ſed elegantes pleræque & amœnæ digreſſiones de Philologia & Philoſophia vniuerſa, quarum commiſtione, & velut intercalatione, legentium animi mirum in modum recreantur. Sed audio flumen ingenij tui illis Hiſtoriarum circulis non circumſcribi, meditaríque te nouum opus de vſu medendi, omniúmque morborum curationis methodum aggredi, non modò ex fontibus veterum & recentium Medicorum hauſtam, ſed ex propriis experimentis & obſeruationibus depromptam. Eam vtinam tam accuratam & exactam nobis exhibeas, vt deinceps nobis nihil ſit deſiderandum. Nemo Medicorum non calcauit hoc iter: plerique Medicinam auſpicantur ab hoc ſcriptionis genere: cúmque vix tres aut quatuor ægritudinum ſpecies viderint, audet de cæterarum præſidiis cenſoria quadam auctoritate definire. Lepida capita! quæ de capite hominum tam leuiter & temerè decernunt. Implent totas paginas remediorum formulis, quas nullo ordine ex diuerſis auctoribus compilarunt, neglectis indicationibus, ex quibus neceſſaria remedia depromuutur. Hinc inde colligunt compoſitiones medicamentorum, quas nemo probus in vſum vnquam reuocauit. Ab illis nec probata, nec experta, nec inuentu, paratúque facilia, nec benigna aut domeſtica annotantur: ſed exotica, pretioſa, operoſa, ſpagyrica, ſuperſtitioſa, præſtigiatoria, dictu quoque nefanda & abominanda. Sanguinem humanum ſorbendum propinant: hauriendam exhibent lochiorum ſaniem: carnes humanas variis artificiis adulteratas, & in diuerſas formas immutatas edendas, bibendáſue præbent: nequidem ab vrinis, ſtercoribus, inteſtinorum lumbricis, pediculíſque abſtinent, quos nemo videat ſine nauſea, nemo niſi furioſus deuoret: ſuſpendunt è collo araneos: fœtidiſſimas matulas imponunt vmbilico, & apponunt ori: ſperma ipſum recens ouo ſorbili permiſtum deglutiendum dant, tam impia & ſcelesta, quàm putida & horrenda medicatione. Non loquor cætera, quæ tu (Zacvte Doctissime) diligenter vitabis, & fugienda monebis. Cùm enim à quadraginta annis, quibus Medicinam exerces, experientiam doctrinæ adiunxeris, nugas iſtas & mera deliria à tuis ſcriptis exterminabis, & in indicationibus Galenicis conſiſtens, pauca præſidia, ſed facillima, probatiſſima, familiariſſima præſcribes. Expecto à te, vt quæ in Hippocrate & Galeno deficiunt, ſuppleas; quæ in Auctoribus barbaris ſuperuacanea ſunt, circuncidas; quæ in nonnullis confuſanea & obſcura, illuſtres; quæ in aliis deprauatè ſcripta, & perperam poſita, interpreteris; quæ in Chymiſtis & nouatoribus audacter & temerè præſcripta, caſtiges: ſic fiet vt abſolutam & perfectam omnibus numeris medendi methodum habituri ſimus, non modò humano generi ſalutarem, ſed nomini tuo ad æternitatem propagando glorioſam. Vale. Datum Lutetiæ Pariſiorum, quarto nonas Iun. anno reparatæ ſalutis humanæ, 1639.

FRAN

FRANCISCVS PERERIVS, GOANÆ CIVITATIS ORIENTALIS Stipendiarius, & Illuſtriſſim. Diui Antonij à Gama, Proregis Indiæ Orientalis Archiater, Zacuto Luſitano, S.

POſtquam profectus ab Olyſippone, vaſti illius, & indignantis Oceani incolas, quos vel Orbis domitor Hercules expauit, alacri, & inuicto animo noſter Prorex Gama intrepidè fulcauit, & alij mecum ſocij in eadem naui Indica oneraria, vela dabant læti, & ſpumam ſalis ære ruebant. Ego in meo cubiculo inſiſtens, & abditus, contemplabar, quàm pulchra eſſet maris immenſitas ad aſpectum, quàm fœcunda ad procreandam ſobolem, tot piſcium, & innatantium belluarum copiis abundans, rurſus hac conſideratione ſepoſita, conſulebam amicos, hoc eſt, libros, inter quos tuus liber de Medicorum Principum Hiſtoria primus, quem recenter emiſſum ex Antuerpia Olyſippone emi, lætitiam ingeſſit ſummam, & adeò mentem meam ad plenum erudiuit, vt certò affirmare poſſim te vnum eſſe in Medicina primum: nam ſi codices, & teſtimonia vera Galeni incurſu Barbarorum, vel omnia pereant, pro cunctis te habeat Medica Schola, ſecura quaſi nihil amiſerit, quem libentiſſimè legat, imitetur, & colat. Accedens ad Goam, totius Indiæ Orientalis metropolim, non me ab eius lectione deterrent occupationes multæ. Auidi per literas te cæteros in lucem emiſiſſe, fac & inſuda, chariſſime Zacute, vt Illuſtriſſ. Domino D. Diego. Ioan. à Sylua Oliſipponenſi, domus Regiæ Oeconomo, maximo Mecænati meo eos tranſmittas; ilicò enim lucem meam aſpicient, quorum pellucida doctrina doctior factus, ſæuientium morborum inſultus dexterrimè coërcebo. Vale præſtantiſſime vir, & me tuis literis ex Amſtelodamo ad me miſſis, ſingulis annis illuminare non ceſſes. Ex Goana ciuitate ſemper Auguſta, menſe Maij, anno 1635.

Ludouicus Nonnius Antuerpienſis, Zacuto Luſitano.

DIfficili valetudine impeditus non potui hactenus amiciſſimis tuis reſpondere, ſed cùm benignior Hygeia tandem me reſpexerit, & pulſo languore paulatim priſtinus vigor redierit, animus manum iuſſit operari, & calamum ſumere, vt ſcias me valere, & viuere, tibíque perpetuò deuinctiſſimum fore. Libros tuos de Medicorum Principum Hiſtoria, vt iuſſeras, clariſſimo, doctiſſimo Doctori Franciſco Pacio, Sereniſſimi Principis Archiatro miſi, qui auro contrà illos æſtimat, atque ingenij tui acrimoniam, & ſingularem eruditionem multo cum verborum honore extollit, petiítque plura exemplaria, vt in Hiſpaniam ad primarios Regis Medicos mittantur, vt ſciant noſtro Septentrioni non deeſſe ſuos Æſculapios. Optaret autem, vt & Praxin pari filo attexas, vt opus tuum omnibus numeris abſolutum ſit; nam quantum in Medicinæ hac parte excellas, libri tui de Praxi Medica admiranda nuper euulgati abundè docent. Quare ſeriò te hortabor, vt quam nactus es Spartam ornare velis, & quæſtionibus illuſtribus, quas peritè enodas, eam ad vmbilicum perducas. Vno verbo dicam, Aquila es in nubibus, quæ acutiſſima acie omnia explorat, & penetrat. Iterum enixè à te expoſtulo, vt pergas nos beare doctiſſimis tuis ſcriptis, quæ.

Caneſcent ſeclis innumerabilibus:

cùm ſint vtilia, polita, terſa, acuta, & fermentata ſatis, quæ

Non imber edax, non Aquilo impotens
Poſſit diruere, aut innumerabilis
Annorum ſeries, aut fuga temporum.

Vale, Medicorum Phœnix, ac me ama. Antuerpiæ, 1638. 9. menſis Decembris.

Ioannes

IOANNES DELGADILHO DE ROBLES, MEXICANÆ *Scholæ Profeſſor primarius, Zacuto Luſitano S.*

NImio amore legendi libros doctos animus meus exardeſcit, quare ex remotiſſimis regionibus illos exquiro. Ecce Hiſpalenſis Bibliopola hoc anno miſit mihi Hiſtorias tuas cum Praxi admiranda agglutinatas. Deus bone! quàm vberrimâ, & ſucculentâ doctrinâ ſunt refertæ, quàm perſpicuæ, quàm elegantes, & vtiles? Eiâ age erudítiſſime Zacute, earum Praxin citò euulgandam cura, & ad Hiſpanos mitte, vt hac ratione ad nos allata, eius diſciplina imbuti, miſeros ægros, tot, tantíſque malis obſitos iuuare poſſimus. Interim Dominus ad hos ſtudiorum labores ferendos in aliorum gratiam, te diu ſeruet incolumem. Vale clariſſime Doctor. Ex Mexicana Academia, anno 1635. die verò 8. menſis Martij.

ISHAAC LVPVS CONSTANTINOPOLITANVS, LEGATORVM *omnium apud Turcarum Imperatorem Medicus ordinarius.*

EX Venetiis allata ſunt Hiſtoriarum tuarum viginti exemplaria, quæ illicò diſtracta fuére, cùm ſint ſummis laudum præconiis celebranda. O! quàm ſubtiliter arguis, grauiter diſſertas, quæſtiones emedullas, & ſenſum Medicorum Principum verè extricas. Supereſt, vt Praxin Hiſtoriarum extemplò euulgandam cures, quæ recipietur à doctis gratiſſimè. Vale, & me, licèt longo interuallo à te diſtantem ama, foue, & tuis dulciſſimis literis conſaluta. Conſtantinopoli, 16. Iulij 1637.

Clariſſimo & experientiſſimo viro,
D. ZACVTO LVSITANO, MEDICO CELEBERRIMO,
S. D. P. Sereniſſimi Daniæ, Noruegiæ, &c. Regis Perſonæ Medicus,
Iacobus Fabricius, Eccleſiæ Cathedralis Arrhoſienſis Prælatus,
inque Vniuerſitate Roſtochienſi Collegij Medici Senior,
ac Profeſſor Ordinarius, ac Primarius.

ADmirari debeo, & meritò magnopere admiror, (ZACVTE EXPERIENTISSIME) beneuolentiam erga me tuam, ſingularémque humanitatem, quam literis ad D. Danielem à Caſtro, mihi planè cognitam atque peſpectam reddere voluiſti. Laudo igitur ingenium, moreſque tuos, nec ipſos vnquam amare, & aliis omni tempore prædicare deſinam. Salutauit verò ille me tuo nomine diligenter, vt eſt vtriuſque noſtrum amator ardentiſſimus, & huiuſmodi officiorum, quæ propria ſunt ingenuorum hominum, obſeruantiſſimus; neque potui me viciſſim continere, quin protinus ad te aliquid literarum ipſemet exararem, vt quem ſemper, ex quo primitus præclara tui ingenij monumenta vidi, propter optimarum rerum incredibilem ſcientiam, diuinam illorum, quæ legiſti, memoriam, accuratiſſimum omnium ordinem; colui & amaui, hicce in te adfectus meus tibi plenè innoteſceret, quem & (cùm ob locorum diſtantiam præſens explicare intercludar) vbiuis in animo meo firmum numquam non tuebor, conaturus ſi non alia ratione, tamen crebriori ſcriptione te quauis occaſione ſalutare, vt vtrimque, amicitiam hanc noſtram conſeruare, & in vſque vitæ terminum fideliter propagare queamus. Vt autem nunc aliquid tibi ad communia noſtra pertinens ſtudia exponam, non poſſum non vehementer laudare difficilem tuum, ne dicam improbum, in tot legendis autoribus laborem, incredibilem induſtriam, & indicibilem iudicandi dexteritatem: neque enim vllibi vagari, vel laſciuire, vt quorundam fert pernicitas, ſed tibi perpetuò

conſtans per aliena veſtigia ita excurrere voluiſti, vt antiquorum repertis plurima noua, & lectori iucundiſſima addere, dubia enodare, erroneas opiniones eradicare, imò penitus profligare, multorum proteruiam coërcere, & rectam veterum viam laudabili, & paucis imitabili exemplo tenere, reuerà videaris, planè alienus ab iis, qui vetuſtatis decreta, ſæpe minùs dextrè intellecta, mordicus apprehendunt, neque inde vel latum digitum, licèt Iuniorum experimentis contrarium doceatur, ſecedere audent. Probamus meritò veteres, & grato animo illorum inuentis adhæremus; ſed ſunt illi inſtar Gygantum, quorum humeris nos iam impoſiti, multò longiùs ſpectamus, & ab iis parum obſeruata rimamur, ínque humanæ vitæ vſum decenter flectimus. Videmus quantum auiculæ illæ, quibus cælum & ſolum omne peruium dedit Natura, degenerent, poſtquam in caueas detruſæ ſunt, vt alienis, non ſuis moribus adſueſcant: ita ſi ad alienum præſcriptum etiam ſolertiſſimi adigantur, ſegniores ſubinde fiunt, & inertia, quaſi præmanſo viuentes, iacent. Quare ego imitationem quidem vtilem, ac ſalutarem imbecillis, ac primùm promouentibus ingeniis ſemper exiſtimaui; quomodo ferperaſtra, vt inquit Varro, damus infantibus, ne vari, aut compernes fiant, dum adhuc ingredi condiſcunt, quibus adultos etiam vti quàm probroſum, imò ridiculum videatur. Sicut ergo aliquando natandum eſt ſine cortice, ita non ſemper ductoribus, tanquam pædagogis nitendum, ne, quod Athenienſibus obiecit hoſpes Ægyptius, pueri ſemper deprehendamur. Vias & ſemitas, quæ ad forum perducant, non quærunt niſi peregrini homines. Neque tamen hoc dixerim, quòd alieno conſilio vti turpe putem, cùm Græcorum prouerbio ſcitum ſit, τὴν βουλὴν ἱερὸν τι εἶναι, ſed quòd non per ſe aliquando ſapere, & ex aliorum ſemper vel iudicio, vel imitatione pendere, fœdiſſimum arbitrer. Quiſque enim eam ſtudiorum ſuorum rationem ſequi debet, quæ maximè oblectet, inuitet, alliciat; neque vnum eſt omnium palatum. Quis verò eſt, qui guſtum ſuum meliùs agnoſcat, quàm ille ipſe qui ſibi propinat, nullo indigens prægustatore; præſertim cùm iam multa delibauit pocula, multáſque vt Comicus ait, releuit ſerias. Non aliter, qua ratione in perlegendis euoluendíſque Antiquorum monumentis, vtendum ſit, vt certiùs ac tenaciùs memoriæ inſideant, quiſque per ſe, quo eſt ingenij acumine, facilius, quàm ex alio (præſertim ſi antea multa perfunctus fuerit lectione) intelliget. Omnia quidem excutienda arbitror, vt ex aliis quid ſequamur; ex aliis quid non ſequamur, ſed fugiamus & vitemus, obſeruare poſſimus. Nihil omnino reſpuendum ſtudioſo homini quando nullus liber tam malus, vt Plinius dixit, ex quo boni aliquid erui non queat. Nuſquam fertiliores ſegetes afferunt coloni noſtri, quàm in ſterquiliniis naſci. Seruandnm tamen eſt ſine exceptione illud Senecæ præceptum, vt multùm legamus, non multa; éſtque modus in rebus ſaluberrimus, ſtudiíſque immorandum, non immoriendum, ne mens rerum multitudine auocetur, vel opprimatur. Denique & optima quæque ſeligenda ſunt, quod fieri haud poteſt, niſi cuncta attigerimus: in his incumbendum, hæc iterum atque iterum expolienda. Nihil enim lubricum magis homini dedit Natura, quàm memoriam: hanc iacturam ſola aſſiduitas & diligentia ſarcire valet. Ego quidquid lego, quidquid meditor, quidquid inuenio aut commíniſcor, ita omne in arcanis animi recondo, quaſi mox ad vſum humanarum actionum expoſiturus. Ac quoniam arduum nimis reor, hæc omnia ſeorſim excerpere, quædam ſanè in commentarium refero, aut peculiari pagella exſcribens, imprimis ſi quæ digna aliqua animaduerſione, memoriæ ſepono. Quem modum & morem, niſi fallor, laborioſiſſime Zacute, etiam penès te hactenus fuiſſe, & ſtudioſiſſimè etiam nunc obſeruaui, docent tot à te, decurſu paucorum annorum edita, humano generi perquàm vtiliſſima commentaria, quibus ineffabilem, & totius literati orbis amore ac fauore digniſſimam diligentiam, tuámque rem Medicam altiùs promouendi ſingularem

larem ſolertiam, quàm maximè clarè omnium bonorum & eruditorum oculis expo-nis, eorúmque voto vſque adeò plenè ſatisfacis, vt ab alio plus, vel fructuoſius quid-piam præſtari, aut publicari poſſe, ne quidem cogitare liceat: neque debito, quin hæc tua virtus, olim etiam à funere, tam illuſtris futura ſit, vt tuomet ipſius ſplendo-re contentus, alienas laudes nequaquam deſideres, quomodo te, vir optime, in ſum-mis quamuis laboribus conſtitutum, fortunatiſſimum dixerim; & ſi ex benefactis cuiuſquam genium meriti oporteat, ego te Diis immortalibus gratiſſimum putaue-rim, vtpote à quo tot & tanta in Medicos proficiſcuntur emolumenta, quibus enar-randis etiam diſertiſſimus impar audiat. Vires tibi vegetas opto; vt tanto oneri fe-rendo diutiſſimè ſuperſtes, & quod rectiſſimè cœpiſti, eadem induſtria & ſedulitate continues ac ad optatiſſimum finem perducas. Amabo verò te, mi Zacute, ſi ad Chirurgica quoque deſcendere, & veluti internorum morborum Hiſtorias ex Me-dicorum Principibus excerptas hactenus, etiam deinceps externorum prodere, & publico dare, poſt Praxin Hiſtoriarum elegantiſſimam, *Chirurgorum Principum Hiſto-rias* nequaquam recuſaueris. Tantæ tuæ erga rem Medicam benignitatis memo-riam, nulla vnquam dies abolebit. Ipſemet autem, ſi fortaſſis non ſatis idoneus tuorum laborum laudator videbor, ſedulus illorum admirator perennabo, & quod non potero prædicatione, id honeſto ſilentio aſſequar, vt omnes intelligant, me ingenio tuo faſſces ſubmittere, tuíſque laudibus neutiquam ſufficere, ídque liben-tiſſimè, meritiſſiméque fateri. Quod verò maius præmium, honeſtiúſque exantlato-rum laborum obtineri poteſt, quàm laus & teſtimonium clarorum ac doctorum vi-rorum, immortaléque etiam poſt funera nomen? Hoc ergo, celeberrime mi Zacute, age, & ad hanc vnam rem grandi paſſu, vt facis, enitere, tuíſque lucubrationibus porrò Medicos beare perge, neque vlla tibi eueniat, adeò inſtans & importuna auo-catio, quæ tam generoſos conatus tuos interpellet. Vale, & me tuis virtutibus ac meri-tis addictum, tua amicitia dignum exiſtima. Ego viciſſim, ſi quid vnquam tua cauſa me efficere poſſe putabis, paratiſſimus ero, ídque mihi duntaxat audacter imperato. Iterum vale & ſalue plurimùm. Dabam Tychopoli Holſatorum, menſis Nouembr. die 17. Anni Iuliani currentis 40.

PERSPICACISSIME, OPEROSISSIME,

Acutiſſime, ingenio, & exercitatione, quæ non datur imitari, ſolertiſſime, Medicorum decus.

DIfſiterer clam te verba, tuis laudibus centuplo minora, en merita tua, en inef-fabilem doctrinam, quibus equidem alios caperet ſatietas, ieiunè tuas delinea-rem virtutes, delaſſato potiùs, quàm ſatiato ore proferre. Iam verò coràm, quid au-deo? Ah demens ego quid temerè tento? an inani conatu, me maiores ſpargere vo-ces? Præſtaret in faucibus raucum ſonum hæſiſſe quàm ſacrum tuum nomen profana lingua proſtituiſſe: at equidem tuum laudari non potuiſſe eſt, meum laudare te vo-luiſſe: Cingite Medicinæ alumni venerando Zacuto ſerta, colligamus roſas; texamus corollas, Zacutus diſcendo diſertus, diſputando argutus, definiendo ſolidus, curando prouidus, plurium ſalus, omnium gaudium; cur ingratum ſummos honores tibi ſuper-ſtiti decernere minimè enititur ſæculum, cuius aliquando deſinentis viuere, futu-rum deſiderio tenebitur anxio, atque fruetur in poſterum memoria non moritura tui. Sed hæc eſt miſerorum mortalium conditio, præſentem te nunc minùs curare, do-nec abſentem tum admirentur, tum venerentur. Méne elucubrando prouidere edoctū, gloriam nullo æuo caſuram, operum tuorum ignorem? quorum (inquam) operum, ordi-nem concinnum obiectare congrua verba inculcare, graues ſententias inſinuare, con-geriem argutiarum congerere, fruſtra duco. Quando igitur immortalitatē te cogitare

 cogito,

cogito, da mihi inclyte Zacute, quod opto, vt nominis mei in tuis ſcriptis memineris deinceps: fac ne recuſes, ſic me humo ſublatum putem, vbi monumentis nunquam perituris tuis, id inſertum pluries videam. Vale. Dabam Hamburgi, Kalendis Aprilis, 1640.

Tuæ facundiſsimæ doctrinæ admirator

Benjamin Muſſaphia,
Vulgò Dionyſius dictus.

CELEBERRIMO ARTIS IATRICÆ MAGISTRO, ZACVTO Luſitano, Medico expertiſſimo, & ſummè obſeruando, Doctor Samuel Dilectus, S.

QVoties (Præclariſſime vir) eruditiſſima opera tua lectito, toties magis demiror! video namque ingenij tui dotes ſimul cum firmitudine memoriæ coniunctas, theoreticas diſputationes, & inextricabiles difficultates à te facillimo negotio enodatas circumſpicio, contemplor practica conſilia, & obſeruationes miras rationibus non inefficacibus illuſtratas, imò recta curandi methodo ſplendentes & ſucculenta doctrina refertas. Quid de ſex Hiſtoriarum tomis proferam, qui tanta refulgent elegantia, tanta adintegrantur eruditione, tanta ſcatent auctorum lectione? His perſuaſus, creditu puto difficile, per multa temporum curricula ab intellectu humano, etſi ingenuo, aliqua tuis operibus digniora, vel præſtantiora poſſe emitti in lucem, quæ Medicorum animos ita ſuauiter demulceant. Quis enim vel veteranus Dux, tantam potuit vnquam humeris ſuis machinam ſuſtinere? Si enim ad antiquitatem oculorum aciem conuertamus. poſt Græcos, & Arabes, totius Medicæ ſcientiæ Zacutum inueniemus theſaurum. Si à recentioribus aliquid haurire velimus, omnia ad vnguem ex hoc ſcaturiente fonte emanant, & reconduntur. Ceſſent ergo tot ingeniorum offuſcatores libri, in exiliúmque mittatur tanta ſcriptorum caterua, noſtráque glorietur feliciſſima ætas, cùm iam ſub vnius Zacuti, auctoris tanti, & ab omnibus applauſu ſummo excepti vexillo, ſatis, ſupérque ſufficiat militari, qui in ſuis politiſſimis, & vtiliſſimis Hiſtoriis praxim cum theoria mirè deſcripſit. Meritò ergo illum per Europæas Academias, ab eruditiſſimis Profeſſoribus, & peritiſſimis practicis, audio tantis laudum præconiis celebratum. O ſingularis phœnix! qui ſtudij amore tantopere flagras, & perpetuis vigiliis indefeſſique laboris œſtro exardeſcis, vt ex cineribus tuis infinita Doctorum ſuſcitetur progenies. O liberalis Pelicane! qui ſanguinis laudabilis præcipuum vitæ fomitem, communi eruditorum victui libenter impertiris. Perge igitur noſtri æui fulgentiſſime Sol, Hebraicæ gentis ſingulare ornamentum, Philoſophiæ denique, ac Medicinæ Anteceſſor digniſſime, & quæ vltra polliceris, quæſo in lucem prodeant, quibus immortale eruditionis tuæ nomen, & fama indelebilis perſonent in æternum. Vale. Venetiis, 10. die Auguſti, Anno 1640.

Zacuto Luſitano, Medicorum Clariſsimo.

NIhil vnquam mihi fuit antiquius, ZACVTE Doctiſſime, ſæculi decus, ornamentum Reipublicæ Literariæ; nihil (ita vitam) optatius quàm cum Clariſſimis doctrina viris amicitiam iungere: tecum verò, quem doctrinæ præſtantia maximi ſemper feci, quem præ clariſſimis, præque diuinis *De Medica Hiſtoria libris* colui ſemper, & obſeruaui, amicitiæ vinculo iungi, in votis iam inde ab eo tempore mihi fuit, quo celebritas nominis tui, famáque conſtans & illuſtris, vniuerſam Europam

Europam peragrata,Romæ conſedit.Sed Deus adfuit meis votis: dum id animo voluo; ecce tibi Dom.Vincentius Noguera,vir generis nobilitate, morum integritate, Latina, Græca,Hebraïca Literatura, omni denique doctrinarum genere clariſſimus, qui vltrò tuam offert amicitiam, ſalutémque adiungit tuis verbis. O me beatum! O me felicem! qui veſtra benignitate talem amicitiæ theſaurum nactus ſum, quem vix animo, verbis nunquam expetere auſus fuiſſem.Sed eſt ZACVTE Clariſſime, vt pro ſingulari doctrina tua,pro ea,qua apud omnes Europæ Academias polles fama ac celebritate, à te petam, in ipſo amicitiæ limine,vt quod me tibi amore & obſequio coniunxit, perennè augeas: nempe vt præclariſſima tua ſcripta, quæ me in amorem & admirationem tui rapuerunt, perpetuis tuis lucubartionibus excolas, & exornes: Septimum verò Hiſtoriarum volumen,ſeu primum Praxis Hiſtoriarum quod habes præ manibus elaborandum,vt quàm citiſſimè,geſtientibus nobis,& Europa vniuerſa auidè expoſcente,typis committas,te vehementer etiam atque etiam rogo.Vale,méque tuæ doctrinæ, famæ,nominíſque celebritati addictiſſimum eſſe, tibi perſuade. Romæ. III. Idus Iul. cIↄ. DC. XLI.

Petrus Seruius Publicus Theoricæ Medicinæ Profeſſor Ordin.& Pontificis Max. Domus Medicus.

Perilluſtris,ac Excellentiſſ.Dom.Domino
ZACVTO LVSITANO, PHYS. AC MEDICINÆ DOCTORI EXIMIO,
Benedictus Maghettus Aſitij Patritius,ac Illuſtr.Ciuitatis Anconæ primus Phyſicus. S. D. P.

TVos, Praxin ſcilicet Medicam admirandam, ſéxque Hiſtoriarum Medicorum Principum libros ab amico commodatos legi, relegíque, maxima profectò cum iucunditate: cùm enim non ſolùm inuentionem, paraphraſim, obſeruationes, dubitationes, quæſtionéſque enucleatè tractatas animaduerterim, ſed etiam verborum proprietatem, concinnitatem, phraſes, elocutionem diſertiſſimam conſiderauerim,coactus ſum proferre, te priſcos æquaſſe, & neotericos ſuperaſſe: Hiſce etenim tuis in libris, procerum Medicinæ parentum ſententias, verbáque interpretatus es cæteris clariùs,veritatíque conſonius, & quod caput eſt, eoſdem à Neotericorum calumniis,falsíſque obiurgationibus doctè,ſubtiliter,concinnéque vindicaſti,defendiſti, & in populos omnes euolare feciſti. Quare me haud continere valui, quin te hiſce meis literis exinde ſaluere iuberem,tibíque gratularer: Equidem ipſe inde à 41.annis,quibus diuerſis Vmbriæ,Hetruriæ,& Piſceni in Ciuitatibus, Softro Publico Medicinam feci, qui pari greſſu tecum congredi poſſit cognoui neminem. Teneris igitur ZACVTE doctiſſime, Deo gratias agere, & habere, qui te peſpicaci dotauit ingenio, dicendi facundiam tibi largè largitus eſt, vitámque longam & incolumem benignè conceſſit; vnde de te meritò dici poteſt, venit, vidit, & vicit:teneríſque pari paſſu, quam citiùs Hiſtoriarum Praxin, cæteráque promiſſa opera, ad Dei glotiam, tui laudem, ac totius Reipublicæ Medicæ vtilitatem,in lucem emittere.Progredere inceſſanter.Interim Neſtoreos vt concedat annos,Deum enixè oratum volo; & hoc ſubſequens Anagramma exinde furtim,dum Praxin hac in populoſiſſima ciuitate exerceo, contextum, læta fronte, hilaríque animo accipere exoro, ingenioliíque mei tenuitatem ne reſpicias amabo, ſed animi candorem, quo te ſummo proſequor amore.Vale Medicorum decus, méque mutuiter amare ne te pigeat, iterum iterúmque oro. Vale iterum & ſalue. Anconæ x. Kal. Martias,cIↄ IↄCXLI.

ZACVTO LVSITANO, MEDICO INCOMPARABILI,
Ioannes Ionſtonus, Medicus, & inclytæ Academiæ Francofurtenſis Profeſſor Ordinarius.

HIſtoriæ tuæ, ZACVTE Eminentiſſime, ita ſummorum Medicorum totius orbis animos inflammarunt, vt nihil aliud cogitent, quàm eas legere, reuidere, memoriæ mandare, & rectè, meo iudicio, id faciunt: nam qui ZACVTI opera legit, Galenum legit: ea enim ſolùm ex facundiſſimis huius auctoris, aliorum Principum Medicorum ſententiis illuſtribus, oraculíſque ſunt hauſta. Atque pro procerum tutelâ, & doctrinâ ita ſtrenuè dimicas, & facies tuas Herculeas contra nouatorum tela diſponis, vt breui temporis momento, ea irrita reddas, exanguia, & penè nulla. O Hebraicæ, imò Luſitanæ familæ ſidus ſplendidiſſimum! O Medici chori fulgentiſſimum iubar! O literatorum vnicum aſylum! Vigent bella, Bellona fremit, Mars ſæuit, maior pars orbis ad arma concurrit, Medici velut exanimes iacent, imò languidi torpent, & inertes. Medicina flocci fit, præcipiti lapſu ruit. Tu eam hoc modu infeliciter humi proſtratam erigis, illius alumnos ad ſtudendum accendis, & eruditiſſimis ſcriptis tuis beas, & refocillas. Maxima tibi gratias præſto, quòd in tuis operibus, de meis admirandis ita rectè ſentias; cùm ita ſit, incultum hactenus me habui, modò tuo ſuffragio euectus, aliquid me ſcire exiſtimabo. Vale ZACVTE, ter acutiſſime, & Ionſtonum tuum literis tuis conſalutare ſingulis nundinis velis, obnixè precor. Ex inclyta Francofurtenſi ciuitate, 14. die Auguſti, Anno 1641.

DOCTOR DANIEL DE LVNA, ILLVSTRISSIMI PRINCIPIS
Stanislai à Koniecpoli, Caſtellani Cracouienſis, exercituumque Regni Poloniæ, ſupremi Generalis. Zacuto Luſitano, S.

INcredibili ſanè gaudio, me Atticæ literæ tuæ affecerunt, quando ab hoſpite charo, & deſiderabili, longè chariores, & deſiderabiliores oblatas vidi: cùm te optatiſſimâ aura, feliciſſimáque Minerua fruentem conſpiciam. In illis tot perhumanis titulis me exaggeras, non videor eam meruiſſe laudem, vt & falsò, at à viro omnium laudatiſſimo merear laudari. Rectos rectè ſuo vtentes officio decet collaudare, inter quos tu venis enumerandus, nunquam ſatis pro meritis, encomiis celebratus, vt ſtudiorum tuorum monumenta, nunquam interitura, ſponte ſua teſtantur. Ob hanc cauſam te Apollinis triumphali curru ouantem intueor, ſublimi ferientem ſidera vertice, comitante Muſarum choro, Principúmque Medicorum cœtu, pleniſſimis, vt aiunt, tibiis iactantium, lætantium, buccinantiúmque in tui laudes, vt Te Phœbus ornet, plectat adorea Apollinari, digna tanto præmia contribuens conatu. Quare? quia aduerſus omnium proiectam audaciam pro Principum defenſione, imò pro veritatis amore, hoſtilibus gladiis dimicaſti, ſuperaſtíque. Micuit potiùs ridentis fulgor pacis, veritatis, benignitatis tuæ radius enituit, Phœbus ſplenduit ſapientiæ. Non eſt ergo quòd Doctorũ calculum ſpectes, cùm te, omnis Medicorum Schola, facilè Principem Principum Medicorum vnanimiter iuret. Ideò non poſſunt non, te omnes conſulere: nam gloria eſt, multos diſcordes per te concordi pace frui téque vnico duce, de tot in Paleſtra literaria ſtrenuiſſimis militibus, exercitatiſſimíſque ducibus, non leuis haſtæ belli doctis, agonis ſorte ferè ancipiti, planè inſtructis, victoriam reportaſſe, quaſi effœta pharetra receptas, directiſſimas argumentorum ſagittas, animosè reieciſti, abieciſtíque glorioſiùs. Aſſumpſiſti prouinciam magnam, incognitam, in qua viæ adſunt Dædalæis labyrinthis obſcuriores, in quibus ancipites in triuio hæſerunt viatores. Adfuiſti tu viarum monſtrator, omnes intricatas extricaſti, ad rectámque duxiſti viam, cùm Phœbeæ lampadis inſtar, fulgentiſſimos radios ingenij tui

quoquo

quoquo verſum effudiſti, opacas errorum nubes fugaſti, denſámque Medicinæ caliginem diſſipaſti, & in ſerenitatem vertiſti. Sperant totius Orbis Medici vniuerſi miracula rariora, prout nobis *admiranda tua Praxis*, ingenij tui ingenui, inexhauſtíque ſapientiæ tuæ fontis admirandum præbuit ſpecimen. De *Praxi Hiſtoriarum* quid? In ea quidquid in illis *ſex Medicorum Principum Libris* deſideratur, quod ad methodum medendi facere poſſit compleuiſti integrè, delineaſti ingenuè, graphice deſcripſiſti, & Medicum peritum præceptis medicis doctiſſimis, & ſaluberrimis imbuiſti, exornaſti, & ad Medicinæ penetralia manu duxiſti. In tuis ergo operibus, qui diligunt Hiſtorias, habent amœniſſimos campos florum varietate ornatos. Qui praxin amant, methodum inuenient in quinque poſtremis Libris certam, veram, & priſcorum ſolùm auctoritate confirmatam, cuius concinna elegánſque diſpoſitio legentium animos fatigabit nunquam, recreabit ſemper. Sed quid ego laudes tuas prælibo, quibus promeritis celebrandis ſublimius multò ingenium impar eſt. Vale Celeberrime Zacute, méque mutuiter ama. Leopoli, 5. menſis Aprilis, Anno 1642.

VARIA ILLVSTRIVM VIRORVM
IN ZACVTI LIBROS DE PRAXI HISTORIARVM
EPIGRAMMATA.

In Opera Medica Viri Clariſſimi Zacuti Luſitani.

VIDIT vt Hippocrates ZACVTI ſcripta diſerta;
Miratus dixit, ſunt ea digna cedro.
Vſque adeò explicuit neruosè cuncta, nec eius
Deuiat à veri tramite recta manus.
Nunc ego quæ quondam ſcripſi, mutabo libenter,
Ars Breuis *& dicam,* Vitáque longa *ſatis,*
O! vtinam Phœbo legat hæc ſacrata iuuentus,
Nec dubito, hinc ſemper doctior omnis erit.

Iacobus Fabricius, Sereniſſ. Daniæ, Noruvegiæ, &c. Regis Perſonæ Medicus, & Collegij Medici, in antiquâ Roſtochienſium Vniuerſitate, Senior, ac Profeſſor Ordinar.

Aliud eiuſdem.

Tota tuis ZACVTE libris Germania gaudet,
Applaudúntque omnes tantis progreſſibus vltrò,
Optantes ſimiles ſine fine videre labores:
Non ZACVTE viâ tu nobiliore ſubibis
Aſtra poli, viuéſque diu poſt fata ſuperſtes.

I. F. D.

ANDREAS CAMILLVS ROTERODAMENSIS,

In Laudem Clariſſimi ZACVTI LVSITANI,

EPIGAMMA.

MVtâ viuam Helenam tunc reddit imagine Zeuxis,
Cùm variâ varium colligit arte decus:
Quale opus effingit meritò, cùm nobile quicquid
Contineat mundus, nobile lumen erit.

Zacutus Luſitanus reſonat per orbem.

ANAGRAMMA.

Eſt vnum Belzaar ore tutans Priſcos. V.

ANAGRAMMATISMVS

CAlluit Hippocrates artem, docuitque medendi,
Lucibus inde micans orbe Galene tuis,
Cætera Graiorum ſeries, Arabúmque deinde,
Miris qui Medicam percoluére modis.
Attamen eſt aliquis ſtultè hoſce necare veneno
(Proh dolor!) atque auſus dedecorare viros.
Zacutus TVTANS PRISCOS EST
BELZAAR VNVM
Prolatus verbis O R E, melóque. Vale.

Benedictus Maghettus ab Aſitio.

Liber ad Lectorem.

AVrea ſecla cupis, ſed iam ſunt lapſa: quid imò.
Adſunt, ſi illa cupis, me lege & illa dabo.

Ioannes Ionſtonus, Medicus & inclytæ Academiæ Francofurtenſis Profeſſor Ordin.

In Librum Septimum Hiſtoriarum Clariſſimi & celeberrimi viri, Zacuti Luſitani, Reipublicæ Hebraicæ, & Medicæ decoris, & ornamenti vnici.

HIſtorias Medicas poſtquam ZACVTVS acutè
Scripſit, eas in ſex diſtribuitque libros:
Ecce nouum quod pandit opus capitiſque medelas
Morborum, mirâ dexteritate docet.
Septima iam proles paritur, gaudete, putatur
Septimus Hippocrati filius eſſe ſacer.
I liber audacter, tibi fauſta precamus eunti,
Naſcenti magnus iam tibi ſurgit honos.

Perge

Perge parens ornare libros, fœtúſque ſequentes
Fac videam lucem, ſunt tibi honorifici.
Viuis in æternum per eos ter maximus, & iam
Principibus Medicis annumerandus ades.

Iacobus de Lalovel
M. D. Rothomagenſis.

Ad Clariſſimum virum, D. Doctorem Zacutum Luſitanum, Batauorum Archiatrum Celeberrimum, Octauum de Medicorum Principum Hiſtoria Librum edentem

QVid tam diu nos Hæmochares tuis
Hoc ſæculo armis exagitas? tuum
Dimitte telum, Emphratem & vltra
Accelerent militum cateruæ.
Gaudebit armis exulibus tuis
Ridens Apollo, tunc Charitum ſoror
Luſtrabit hortos, Delphicóſque
Arma dabis populis corymbos.
ZACVTE veni, Caſtalidum decus,
Primus reportans munera Apollinis.
Accede, veſtro nunc Appollo
Subiiciat capiti corollas.
En qualis humor te rapit? ingenî
Quænam tua eſt vis? tradere poſteris
Tam rara veſtræ diſciplinæ
Sripta viris memoranda doctis.
Quidnam labori contribuet catus
Veſtro chorus nunc Aonidum? Decus
Toto, cheli, dulcique auenâ
Clio tuum celebrabit orbe.

IOSIAS FLORIETVS
apud Mediomaticos. M. D.

In effigiem clariſſimi D. Zacuti
Luſitani.

HOc caput, hic oculus veneranda hæc frontis imago,
Demonſtrant magni maxima ſigna viri.
Sic cernens vultum ZACVTI, & ſcripta reclamo
Nunc Epidaurini eſt mens rediuiua Dei.

Idem Ioſias Florietus.
Med. Doctor.

In praxin Hiſtoriarum acutiſſimi, ac præſtantiſſimi viri Zacuti Luſitani, Medicorum Coryphæi.

ARtis Apollineæ decus immortale ZACVTE,
Vnus verba, tuam poſcit & alter opem.
Poſcit opem, morti, ac Orco qui proximus hæret,
Tu facilem præbes, cùm mala cuncta leuas.
Et liceat ſemper Medicus non ſubleuet ægrum,
Quod doctâ interdum plus queat arte malum;
Tu tamen inualidum ſiquid, ſanabile reddis,
Et ſuperas artis dexteritate tua.
Nec modò depoſitos donas vitalibus auris,
At ſimul & ſcriptis ſæcula cuncta doces.
Vt quondam Hippocrates longam qui dixerat artē,
Quique hominis vitam dixerat eſſe breuem.
Nunc contrà, longam nobis promittere vitam
Poſſit, & hanc artem dixerit eſſe breuem.

Ioannes Iſacius Pontanus, in illuſtri Gelrorum Academia primarius Medicinæ Profeſſor, & Sereniſſimi Regis Daniæ, & Ducatus Gel. Hiſtoriographus.

PRINCIPES

MEDICINÆ AVCTORES, QVORVM VOTO ET IVDICIO PRAXIS HISTORIARVM SOLVM CORROBORATVR.

INTER *hos emicat Diuus* Hippocrates, *Chori Medici fulgentiſſimum iubar, ſyncerioris Medicinæ acerrimus vindex, Aſclepiadum Familiæ Anteſignanus. Sequitur* Aurelius Cornelius Celſus, *Laconicus vir, qui breui, ſed ſatis fermentato tomo ſenſa Hippocratis explicuit ad vnguem. Poſt hos Athlantes fortiſſimos præeſt* Claudius Galenus, *qui ſua Aſiatica facundia, fœcundo dicendi ſtilo ſolertia mira, Hippocraticam doctrinam, obſcuram nimis, & demonſtrationum firmamentis orbam, vbertim expoſuit, in certa capita digeßit, poliuit, ornauit, ornauit, Reipublicæ Medicæ dux ſtrenuus, & primipilus, cui nihil aliud curæ fuit, quàm nodos Hippocratis diſſoluere, loca controuerſa dirimere, ſententias obſcuras explanare, interpretum errores detegere. Hic boni agricolæ inſtar, ſemina, & præcepta ab Hippocrate relicta, auxit, perfecit, atque luſtrauit, quæ multo tempore à pluribus erant corrupta, vt toties ipſe confirmat,* 1. meth. 2. & 2. lib. cap. 6. & 7. lib. cap. 2. & 8. & 1 de element. cap. 16. & 1. de facult. 13. & lib. de theriac. ad Piſon. cap. 28. *Neque ſpatioſum genus dictionis in illo condemnes: nam cùm Diuinus hic planè (meo iudicio) ſcriptor, ænigmaticas, labyrintheas, & tenebricoſas ſententias Hippocraticas commentaretur, obſcuriſſimas quidem, & à pauciſſimis vix intellectas, ſi larga & liberali manu, nitidè & diſtinctè lucidiores non fuiſſent redditæ, calumniatoribus, Theſſali, Eraſiſtrati, aliorum nebulonum, & Pſeudomedicorum ſectas nefaria colentibus, quorum tunc magnus numerus extabat in vrbe Romana, fuiſſent deriſui, & contemptui. Acceſſere* Veteres, & Recentiores Græci, Latini, Arabes, *qui etſi ab hoc vberrimo Medicinæ fonte ditißimo, & ampliſſimo Oceano opera ſua ſint expiati, cuius interpretes, & ſimias ſe eſſe profitentur, & gloriantur, tamen plura cum artis laude addidere, quorum clariſſimis monumentis Hippocratica tribus fœcundatur. Quapropter vtiliſſimum ſemper mihi viſum fuit, præſertim in actuoſa Medicinæ parte, in qua de ſalute hominum agitur, Senecæ coſilium ſequi, vt ingenioſus, peritus, & expertus Medicus, & ſanitatis conſeruandæ amantißimus, relictis Iuniorũ riuulis, quorum magnum numerum citauimus in aliis libris, fontes inſectetur, ex quibus limpidam, non cœnoſam aquam ſcaturientem hauriat.*

ELENCHVS AVCTORVM.

Sacra Scriptura.

Scriptores Medici.

ABENRAGEL.
Abenguazil.
Actuarius.
Andromachus.
Antonius Muſa.
Appianus.
Apuleius.
Albucaſis.
Almanſor.
Albumazar.
Algazelius.
Auencladis.
Auicenna.
Auerrhoës.
Auicebron.
Auenzoar.
Archigenes.
Aſclepiades.
Alzaharauius.
Attalus.
Antyllus.
Alexander Trallianus.
Aretæus.
Aurelius Cornelius Celſus.
Apollonius.
Æneas.
Ælianus.
Aëtius.
Cælius Aurelianus.
Conſtantinus Africanus.
Cremiſon.
Cleopatra.

Crito

Crito.
Calliſtus.
Conſtantius.
Carycles.
Cteſias.
Dioſcorides Anazarbæus.
Diocles.
Damaſcenus.
Damocrates.
Diogenes Apolloniata.
Demetrius.
Domnus.
Eraſiſtratus.
Eudemus ſenior.
Galenus.
Guido Cauliacenſis.
Hippocrates Cous.
Herophilus.
Hermes.
Heraclides Tarentinus.
Hamech.
Haly Abbas.
Haly Rhodoam.
Heraclides.
Herodotus.
Heras.
Iſhaac Iſraëlita.
Ioannes Vigonius.
Ieſu Haly.
Ioannitius.
Lycus.
Lucius.
Mantias.
Moſchio.
Meſuë.
Mneſitheus.
Menecrates.
Marinus.
Marcellus Empiricus.
Nicander.
Nicolaus Myrepſus.
Oribaſius Sardianus.
Paulus Ægineta.
Paccius.
Pelops.
Poſſidonius.
Philagrius.
Philotheus.
Platearius.
Philomelus.
Polybius.
Pſellus.
Quintus.
Quintus Serenus Sammonicus.
Rabbi Moſſes de Ægypto.
Rhaſius.
Rufus.
Rufus Epheſius.
Sabinus.
Scribonius Largus.
Simeon Sethi.
Saladinus.
Serapio.
Soranus Epheſius.
Soranus.
Trotula.
Themiſon.
Thucydides.

SCRIPTORES VARII.

Philoſophi Veteres.

Priſcis illis temporibus Philoſophia cum Medicina valde erat coniuncta, Quamobrem Veneranda antiquitas multi fecit viros philoſophandi peritia, & aliarum ſcientiarum facundia claros, in quorum monumentis plurima repoſita ſunt præcepta ad curandos morbos vtiliſſima. Præter Philoſophos extant Oratores, Philologi, Hiſtorici, Poëtæ, Varii, ex quorum facundiſſima ſegete plurima remedia deprompſimus in noſtrum horreum, ſcitu non indigna. De horum cœtu ſunt.

Ariſtoteles.
Anthippus.
Anaxagoras.
Ariſtophanes.
Antiphanes.
Ariſtoxenus.
Aulus Gellius.
Albertus Magnus.
Agellius.
Æſchines.
Alcæus.
Antiſthenes.
Aphrodiſæus.
Ariſtarchus.
Apuleius.
Amphicrates.
Ænius.
Bion.
Cato.
Callimachus.
Cleobulus.
Clinias Pythagoricus.
Chryſippus.
Cornelius Tacitus.
Columella.
Catullus.
Demoſthenes.
Democritus.
Diogenes.
Diogenes Laërtius.
Euripides.
Epictetus.
Empedocles.
Florus.
Heſiodus.
Homerus.
Heraclitus.
Horatius Flaccus
Iamblichus.
Iſocrates.
Iuuenalis.
Iſidorus.
Lucillius.
Lucretius.
Liuius.
Martialis.
M. T. Cicero.
Macrobius.
Menander.
Muſæus.
Nymphodorus.
Nicoſtratus.
Ouidius.
Olympiodorus.
Pauſanias.
Plato.
Plutarchus.
Praxagoras.
Pythagoras.
Parmenides.
Pindarus.
Plinius vterque.
Plotinus.
Palladius.
Porphyrius.
Plautus.
Philoſtratus.
Perſius.
Procopius.
Philaretus.
Propertius.
Ptolomæus.
Quintus Curtius.
Quintilianus.
Quintilianus Auus.
Seneca.
Socrates.
Spartianus.
Solinus.
Statius.
Salluſtius.
Suidas.
Sophocles.
Stobæus
Strabo.
Theophraſtus.
Terentius.
Theocritus.
Varro.
Valerius Maximus.
Vitruuius.
Virgilius.
Xenocrates.
Xenophon.
Zeno.

TOTIVS

TOTIVS OPERIS
DIVISIO

Introitus Medici ad praxin in generalia præcepta diſtributus. pag. 1
Pharmacopæa ſelectioribus medicamentorum formulis exornata. pag. 75
LIBER I. *Praxis Hiſtoriarum curationem morborum capitis proponens.* pag. 137
II. *De curatione morborum agit, qui vitales, & naturales partes infeſtant.* pag. 262
III. *De curatione morborum muliebrium graphicè diſceptat.* pag. 447
IV. *Curationem febrium vbertim deſcribit.* pag. 521
V. & VLT. *Curationem ſymptomatum febrium affabrè delineat.* pag. 609

SYNOPSIS

SYNOPSIS PRÆCEPTORVM, QVÆ IN INTROITV MEDICI

Ad Praxin continentur.

PRÆCEPT. PRIMVM. MEDICVS ſit diuini Numinis cultor. Pag. 1
II. Medicus veſtitu ornetur decoro. 2
III. Non ſit verboſus, & loquax. 3
IV. Non ſit auarus. ibid.
V. De mercede non paciſcatur. 4
VI. Non ſit inuidus. ibid.
VII. Non ſit ſuperbus, & arrogans. ibid.
VIII. Non ſit contumax. 5
IX. Fateatur errores. ibid.
X. Non perſiſtat in errore, imò admonitus libenter, & vtiliter patiatur corrigi. ibid.
XI. In gerendis odoribus ſibi temperet. 6
XII. Sit ſciens & natura prudens. ibid.
XIII. Sit ſtudioſus. 7
XIV. Habeat libros, ſed paucos. 8
XV. Optimis vtatur auctoribus. 9
XVI. Caueat à curatione morbi deſperati. 10
XVII. Caueat à falſis pollicitationibus. 11
XVIII. Paruum morbum non attollat. ibid.
XIX. Magnum morbum non parui faciat. ibid.
XX. Amet conſultationes. ibid.
XXI. Paucos ad curandum aſſumat ægros. 12
XXII. In nominibus inquirendis multam operam non impendat. ibid.
XXIII. Nihil aggrediatur temerè. 13
XXIV. Nihil contemnat. ibid.
XXV. Non differat morbos. ibid.
XXVI. Cautè præſagiat. ibid.
XXVII. Fugiat à Chymicis, & documenta eorum parui faciat. 14
XXVIII. Rationalem profiteatur artem. 15
XXIX. Ratione vtatur ſemper, & experimento. 17
XXX. In captanda occaſione ſit ſolicitus. ibid.
XXXI. Inſpiciat ſubiectum, circa quod verſatur, nobiliſſimum. 18
XXXII. Sanitatem, vt primarium ſcopum attendat. 19
XXXIII. Rectè teneat in quā difficili arte verſetur. 20
XXXIV. Generoſo animo vulgi calūnias cōtemnat. 21
XXXV. Aliquando ægris gratificetur. 24
XXXVI. Curet citò, tutò, & iucundè. ibid.
XXXVII. A rectitudine non recedat, licèt non appareat iuuamentum. 25
XXXVIII. Rectitudinem in euacuationibus obſeruet. ib.
XXXIX. Rectis indicationibus nixus, veráque fretus methodo, naturam rectè operantem imitetur. 25
XL. Si natura non mouet, neceſſe eſt, vt euacuet. 26
XLI. Si natura mouet, aut mouit, ab euacuatione ceſſare debet. 27
XLII. In diebus decretoriis non euacuet. ibid.
XLIII. Horam, in qua magna adminiſtranda ſunt remedia, obſeruet. 29
XLIV. A validis medicamentis purgantibus abſtineat. 30
XLV. Ante purgantis medicamenti adminiſtrationem, corpus pluribus ingeniis præparet. 31
XLVI. In omnibus à mediocritate non recedat. 33
XLVII. Ad euacuationes tempus aptum eligat. 34
XLVIII. Ad purgationem Aſtrorum mutationes obſeruet. ibid.
XLIX. In frigidis, & calidis temperaturis, & humoribus, cautè per venę ſectionem euacuet. 36
L. Videat attentè, quæ corporis habitudo maiores ferat euacuationes. 37
LI. Pro euacuatione celebranda conſuetudinem obſeruet. 38
LII. Ad euacuationem, humoris qualitatem obſeruet. 39
LIII. Humoris vergentiam, & inclinationem rectè perpendat. 40
LIV. Locum, per quem euacuatio eſt facienda, animaduertat. ibid.
LV. Tempus in quo vacuatio fieri debet, contempletur. 41
LVI. In omnibus vacuationibus menſuram, & quantitatem obſeruet. 42
LVII. Non omnem morbum ſuo medicetur contrario. 43
LVIII. Corpora ſana, & temperata vſu ſimilium conſeruet; intemperata verò, & lapſa, modico contrariorum vſu reducat. ibid.
LIX. Humorem peccantem per partem principem, & affectam non deferat. 46
LX. Mutet ægros de terra in terram. 47
LXI. Naturam vt primarium ſanitatis opificem ſemper iuuet. ibid.
LXII. Robur facultatum obſeruet diligenter. 48
LXIII. Locos affectos agnoſcat. 50
LXIV. Primarium affectum agnoſcat. 54
LXV. Si nō cognouerit morbū, ſubtiliet regimē. 55
LXVI. A iuuantibus, & nocentibus, pro remediis adhibendis indicationem ſumat. ibid.
LXVII. Rectè teneat quantum in vnaquaque regione remedia euarient. 56
LXVIII. Ad id quod magis vrget attendat. 58
LXIX. Vacuationes ſymptomaticas non omnino flocci faciat. 59
LXX. Fortia ſymptomata in ſtatu contingentia generosè non pertimeſcat. 60
LXXI. Inter omnia ſymptomata priùs dolorem ſedet. 63
LXXII. Vigiliæ citiſſimè opem ferat. 64
LXXIII. Non niſi vacuato corpore, à parte euacuet. ib.
LXXIV. Rectè attendat, quantum interſit curare morbos virorum, & fœminarum. 67
LXXV. In curandis morbis grauidarum ſtrenuam operam impendat. 68
LXXVI. In curandis morbis puerorum, & ſenum ſit cautus. 69
LXXVII. Rectè cognoſcat, quàm cautè debeat tractare morbos infantium. ibid.
LXXVIII. In arte anatomica ſit apprimè inſtructus. 70
LXXIX. In Chirurgica facultate ſit verſatus. 71
LXXX. Pharmaceuticæ artis ſit ſtudioſus, & callens. 72

Indicem eorum quæ in Pharmacopœa aguntur habes, pag. 73. 74.

SYLLABVS MORBORVM, DE QVIBVS IN TOTA HISTORIARVM PRAXI AGITVR.

IN LIBRO PRIMO.

De capitis affectibus.

Cap. I. De Alopecia. pag. 137
II. De Achoribus & Tinea. 139
III. De Cephalalgia. 140
IV. De Phrenitide. 148
V. De Lethargo. 165
De Caro. 173
De Comate. 174
De Typhomania. ibid.
De Catalepſi. 175
VI. De Epilepſia. ibid.
VII. De Apoplexia. 187
VIII. De Melancholia. 198
De Melancholia hypochondriaca. 208
De Amore inſano. 211
De Incubo. 213
IX. De Memoria amiſſa. 214
X. De Paralyſi. 220
De Stupore. 229
De Oris tortura. 231
De Gulæ paralyſi. 233
De Linguæ paralyſi. 234
De Paralyſi particulari. 235
XI. De Conuulſione. ibid.
XII. De Vertigine. 243
XIII. De Ophthalmia. 246
XIV. De Aurium inflammatione. 255
XV. De Olfactus læſione. 259
XVI. & Vlt. De dentium dolore. 260

IN LIBRO SECVNDO.

De curatione morborum vitales ac naturales partes infeſtantium. 262

Cap. I. De Morbo Gallico. 265
II. De Angina. 280
III. De Pleuritide. 290
IV. De Peripneumonia. 315
V. De Aphonia. 323
VI. De ſanguinis ſputo. 330
VII. De difficili reſpiratione. 341
VIII. De palpitatione cordis. 354
IX. De Syncope. 360
X. De Phthiſi. 369
XI. De Empyemate. 378
XII. De ventriculi debilitate. 387
XIII. De hepatis inflammatione. 407
XIV. De hepatica affectione. 417
XV. De Hydrope. 424
XVI. De lapide renum, & veſicæ. 434
XVII. De Diabete. 443

IN LIBRO TERTIO.

De morborum muliebrium curatione. 448

Cap. I. De excellentia fœminei ſexus. 448
II. De difficultate, & Periculo muliebrium morborum. 449
III. De numero muliebrium morborum. 450
IV. De curatione lethalium muliebrium morborum. 451
V. De prouidentia Medici in curandis morbis fœminarum. ibid.
VI. De ſanguine Menſtruo. 453
VII. De ſemine. 458
VIII. De lacte. 470
IX. De regimine Menſtruatæ. 474
X. De menſtrui ſuppreſſione. 479
XI. De menſtruis immodicis. 486
De muliebri profluuio. 491
XII. De vteri ſtrangulatu. 492
XIII. De vteri procidentia. 497
XIV. De vteri inflammatione. 498
XV. De regimine prægnantis. 500
De pica prægnantium. 505
XVI. De mola. 506
XVII. De fœtu mortuo. 508
XVIII. De regimine enixæ. 509
XIX. De ſecunda derelicta. 511
XX. De torminibus à partu. 515
XXI. De regimine infantis. 517
XXII. De electione nutricis. 518
XXIII. De lactis correctione. 519

IN LIBRO QVINTO.

De febrium curatione generali. 520

Cap. I. De aëre febrientibus accommodato. 521
II. De decubitu febricitantium. 524
III. De regimine febricitantium. 525
IV. De forma victus. 529
V. De quantitate victus. 531
VI. De qualitate victus. 532
VII. De tempore vniuerſali exhibendi cibum. 536
VIII. De tempore particulari offerendi cibum. 539
IX De numero & ordine cibationis. 540
X. De potus vſu & vtilitate. 541
XI. De tempore exhibendi potum. 543
XII. De ſomno. 544
XIII. De motu, & quiete. 546

XIV. De

XIV.	De clyſtere, & glande.	ibid.
XV.	De phlebotomia.	546
XVI.	De concoctione humoris.	556
XVII.	De purgatione.	560

De Febrium curatione particulari.

XVIII.	De febre diaria.	563
XIX.	De febre ſanguinea imputri.	564
XX.	De febre ſanguinea putri.	570
XXI.	De febre ardente.	573
XXII.	De Tertiana exquiſita.	577
XXIII.	De Tertiana notha.	581
XXIV.	De Semitertiana.	583
XXV.	De Quotidiana.	585
XXVI.	De febre quartana.	592
XXVII.	De febre hectica.	596
XXVIII.	De peſte.	601
	De febre peſtilente.	606
	De febre maligna, puncticulari.	ibid.

IN LIBRO QVINTO, & VLT.

CAPVT PRIMVM.

De ſymptomatis præcedentibus febres.

NVM. 1.	Laſſitudo.	609
2.	Dolor capitis.	611
3	Sudor ſuperfluus.	614
4	Nauſea, vomitus.	616
5	Cibi faſtidium.	618
6	Diarrhœa.	619
7	Cholera.	622
8	Sternutatio importuna.	623
9	Dorſi incendium.	624

CAPVT SECVNDVM.

De ſymptomatis cum febre pronatis.

NVM. 1.	Colicus dolor.	625
2.	Iliacus dolor.	626
3	Hæmorthoïdes.	629
4	Hæmorthagia.	ibid.
5	Tuſſis, Catarrhus.	631
6	Dyſenteria.	634
7	Icterus.	636
8	Lachrymarum fluxus.	637
9	Fames canina.	640
10	Læſio guſtus.	641
11	Ventriculi dolor.	644
12	Sitis immodica.	ibid.
13	Animi deliquium, & ſyncope.	645
14	Cordis palpitatio.	ibid.
15	Verminatio.	ibid.
16	Rigor.	647
17	Conuulſio.	ibid.

CAPVT VLTIMVM.

De ſymptomatis quæ in medio & fine febrium inſultu ingraueſcunt.

NVM. 1	Stilla ſanguinis è naribus.	648
2	Vigilia immodica.	649
3	Difficultas reſpirandi.	650
4	Difficultas deglutiendi.	ibid.
5	Frigiditas extremorum.	651
6	Dorſi incendium.	ibid.
7	Somnus profundus.	ibid.
8	Parotides.	652
9	Lienteria.	653
10	Cœliaca.	655

INDEX
QVÆSTIONVM TOTIVS OPERIS.

Quæſtiones Introitus Medici ad Praxin

QVÆST. PRIMA. VTRVM Medicus debeat eſſe diuini Numinis cultor. Pag. 1
2 Vtrum loquacitas in Medico laudanda. 3
3 Vtrum auaritia in Medico vituperanda. ibid.
4 Vtrum præmium à Medico expetendum. 4
5 Vtrum inuidia in Medico notanda. ibid.
6 Vtrum errores à Medico confitendi. 5
7 Vtrum decorum ſit Medico ſuorum errorum reprehenſionem generosè ferre. ibid.
8 Vtrum Medicus debeat eſſe natura prudens. 6
9 Vtrum Medicus ſtudij debeat eſſe obſeruantiſſimus. 7
10 Vtrum multitudo librorum Medico obeſſe poſſit. 8
11 Vtrum optimi ſolùm auctores à Medico legendi. 9
12 Vtrum conclamati morbi à Medico tractandi. 10
13 Vtrum dignum ſit Medico plura polliceri. 11
14 Vtrum magnus morbus contemnendus. ibid.
15 Vtrum Medicorum conſultatio optima. ibid.
16 Vtrum pauci ægri ad curationem ſimul ſint aſſumendi. 12
17 Vtrum de nominibus diſceptandum. ibid.
18 Vtrum temeritas à Medico eliminanda. 13
19 Vtrum omnia à Medico contemplanda. ibid.
20 Vtrum cautè præſagiendum. ibid.
21 Vtrum Chymica auxilia à Medicorum ſchola explodenda. 14
22 Vtrum diſciplina dogmatica præſtet Empiricæ. 15
23 Vtrum occaſio à Medico amplectenda. 17
24 Vtrum corpus humanum ſit Medicinæ ſubiectũ. ibid.
25 Vtrum ſanitas ſit primarius Medici ſcopus. 18
26 Vtrum Medicina ſit ars difficilis. 20
27 Vtrum Medicina ſit ſcientia, vel ars. ibid. c. 2
28 Vtrum Medicina ſit ſcientia præſtans, & neceſſaria. ibid. & 21
29 Vtrum vulgi calumniæ à Medico generoſo contemnendæ. ibid.
30 Vtrum aliquando ægris gratificandum. 22
31 Vtrum curatio celer, poſſit eſſe tuta. ibid.
32 Vtrum rectitudo à Medico ſemper obſeruanda. 23
33 Vtrum rectitudo in recta partium poſitione conſiſtat. ibid.
34 Vtrum natura à Medico ſemper imitanda. 25
35 Vtrum mouente natura, aliquid à Medico mouendum. 27
36 Vtrum in die critico vacuatio celebranda. ibid.
37 Vtrum hora diei pro exercendi remediis contemplanda. 29
38 Vtrum à validis medicamentis abſtinendum. 30
39 Vtrum ante purgationem, corpus præparandum. 31
40 Vtrum in corporibus paratis ad diarrhœam, ante purgationem præparatio præcedere debeat. 32. c. 2. a
41 Vtrum in corporibus diarrhœæ obnoxiis, vomitoria medicamenta cum ſolutiuis permiſcenda. ibid.
42 Vtrum in corporibus paratis ad vomitum, vomitoria cum expurgantibus per aluum, permiſcenda. ibid. e
43 Vtrum Trauli cum præmeditatione expurgãdi. 33. c. 1. a
44 Vtrum ante purgationem, balneum adminiſtrandum. ibid. e
45 Vtrum ante purgationem, corpus tenui victu præparandum. c. 2. a b
46 Vtrum à Medico in exercendis auxiliis mediocritas ſeruanda. 33 c. 2. c
47 Vtrum à Medico pro celebrandis præſidiis opportunum tempus eligendum. 34
48 Vtrum ad purgationem, aſtrorum mutationes obſeruandæ. ibid. c. 2. e
49 Vtrum creſcente, an decreſcente luna, corpus expurgandum. 35. c. 1. c
50 Vtrum in temperamento calido, vel frigido cautè phlebotomia celebranda. 36. c. 2. a
51 Vtrum corpora gracilia & rara, faciliùs quàm craſſa & denſa, vacuationes tolerent. 37
52 Vtrum ad vacuationes conſuetudo ſeruanda. 38
53 Vtrum ad vacuationem, humoris qualitas obſeruanda. 39
54 Vtrum vergentia humoris à Medico contemplanda. 40
55 Vtrum locus per quem vacuatio fieri debet, à Medico inueſtigandus. ibid. c. 2
56 Vtrum tempora morbi à Medico contemplanda. 41
57 Vtrum in omnibus vacuationibus ſemper obſeruandus modus. 42
58 Vtrum concoctio ad purgationem requiſita, debeat eſſe perfecta, vel manifeſta. ibid. c. 1
59 Vtrum omnis morbus ſuo curetur contrario. 43. c. 1
60 Vtrum corpora temperata, vſu ſimilium conſeruanda. ibid. c. 2
61 Vtrum corpora intemperata, per contraria ſint conſeruanda. 44. c. 2. b
62 Vtrum per partem affectam, & principem vacuatio facienda. 46. c. 1
63 Vtrum pro curatione morborum interdum ſolum ſit vertendum. 47. c. 1
64 Vtrum natura à Medico ſemper iuuanda. ibid. c. 2
65 Vtrum omnium facultatum robur à Medico ſit perpendendum. 48. c. 2
66 Vtrum maius robur ſit neceſſarium ad purgationem, quàm ad ſanguinis miſſionem. 49. c. 1. b
67 Vtrum locorum affectorum notitia à Medico plurimis ingeniis requirenda. 50. c. 2
68 Vtrum Medico magis neceſſaria ſit affectus, an affecti loci cognitio. 53. c. 2. e
69 Vtrum primogenius affectus à Medico cognoſcendus, & à ſecundario diſtinguendus. 54. c. 1. e
70 Vtrum ignorato morbo Medicus poſſit aliquod auxilium præſcribere. 55. c. 1
71 Vtrum à iuuantibus, & nocentibus curatiua indicatio deſumenda. ibid. c. 2
72 Vtrum pro varietate regionum remedia variãda. 56. c. 2
73 Vtrum varietatis morborum in diuerſis regionibus, aër ambiens cauſa ſit. ibid.

74 Vtrum

74 Vtrum ab aëre ſumatur indicatio ad curandū. 53.c.1.a
75 Vtrum vrgentiori ſemper occurrendum. 58.c.1.e
76 Vtrum vacuationes ſymptomaticæ aliquando vtiles. 59.c.1.
77 Vtrum ſymptomata in ſtatu contingentia generoſo Medico pertimeſcenda. 60.c.2.d
78 Vtrum in ſtatu morbi omnia fortiora. 61.c.1.b
79 Vtrum dolori inter omnia ſymptomata citius ſuccurrendum. 63.c.1
80 Vtrum præſente dolore vacuatio extrema celebranda. c.2.b
81 Vtrum vigiliæ illicò opitulandum. 64.c.1
82 Vtrum vacuatio à parte affecta celebranda. ibid.c.2
83 Vtrum abſtergentia ſint calida, vel frigida. 66.c.2
84 Vtrum curatio muliebrium morborum à virilibus differat. 67.c.1.c
85 Vtrum curatio grauidarum ſit difficilis. 68.c.1
86 Vtrum in ſenibus, & pueris cautè remedia adminiſtranda. 69.c.1
87 Vtrum infantiles morbi ad curandum ſint difficiles. ibid.c.2
88 Vtrum infantibus acuto morbo correptis, ſcarificatio & purgatio ſint ex vſu. ibid.
89 Vtrum ars Anatomica Medico neceſſaria. 70.c.2
90 Vtrum Medicus in Chirurgica facultate debeat eſſe verſatus. 71.c.1.e
91 Vtrum Medicus, artis pharmaceuticæ debeat eſſe peritus. 72

Quæſtiones in Pharmacopœa propoſitæ.

1 Vtrum radices hyeme colligendæ. 77.c.1.e
2 Vtrum caules, folia & flores medio vere legendi. 80.c.1.
3 Vtrum ſemen rectè diuidatur in manifeſtum, & occultum c.2.b
4 Vtrum animæ plantarum ſint diuiſibiles. ibid.c
5 Vtrum fructus ſemper maturi ſint colligendi. ibid.e
6 Vtrum liquores, ſucci, liquamenta, Gummi, Reſinæ, & lachrymæ, ſolo nomine, an reipſa inter ſe diſtinguantur. 81.c.1.a
7 Vtrum liquor decoctus cum Rhabarbaro curandis morbis ſit ex vſu. c.2.a
8 Vtrum doſis Rhabarbari à Meſue præſcripta ſit ſemper obſeruanda. ibid.e
9 Vtrū Rhabarbarum & Rhaponticum ſint idē. 82.c.1.b
10 Vtrum noſtrum Rhabarbarum Græcis fuerit incognitum. ibid.d
11 Vtrum Rhabarbarum ſit graue cum raritate ſua. c.2.b
12 Vtrum Rhabarbarum tenuiſſimè triturādum. ibid.d
13 Vtrum Rhabarbari infuſio ſit decoctione præſtantior. ibid.e
14 Vtrum Rhabarbarum coctione indigeat. ibid.
15 Vtrum Rhabarbarum magis purget in ſubſtantia, quàm infuſo. 83.c.1.a
16 Vtrum Rhabarbarum grauidis concedendum. ib.b
17 Vtrum Rhabarbarum in pleuritide, aliiſque affectionibus thoracis propinandum. ibid.d
18 Vtrum pulpa caſſiæ fiſtularis correctione indigeat. 84.c.1.a
19 Vtrū pulpa caſſiæ fiſtularis grauidis offerenda. ib.b
20 Vtrum pulpa caſſiæ ſit diuterica. ibid.c
21 Vtrum aqua ſtillatitia ex floribus pulpæ caſſiæ ad curandas febres vtilis ſit. ibid.d
22 Vtrum cortex pulpæ caſſiæ menſtrua prouocet. c.2.a
23 Vtrum Dioſcoridis, & Plinij phœnicobalanus ſit Arabum tamarindus. ibid.d
24 Vtrum Tamarindi in principio febrium putridarum poſſint concedi. 85.c.1.a
25 Vtrum ſcammonium, virus redolere debeat. c.2.d
26 Vtrū ſcammonio correcto ſemper vtendū. 86.c.1.b
27 Vtrum ſcammonium ſit præparandum, & coquendum in pomo. c.2.a
28 Vtrum Aloë vniuerſum corpus expurget. 87.c.2.a
29 Vtrum Aloë lædat hepar. ibid.b
30 Vtrum Aloë hyeme exhibenda. ibid.c
31 Vtrum Aloë aperiat ora venarum. ibid.d
32 Vtrum Aloë à cibo ſumpta vtilis ſit. 88.c.1.c
33 Vtrū Aloë in ſoporoſis affectibus concedenda. ibid.e
34 Vtrum Aloë correctione indigeat. c.2.a
35 Vtrum Aloë lauanda. ibid.b
36 Vtrum antiqui Myrobalanos cognouerint. 90.c.1.a
37 Vtrum Myrobalani diuerſarum arborum ſint fructus. ibid b
38 Vtrum ſerum lactis ſit frigidum, an calidum. ibid.a
39 Vtrum ſerum lactis aliquando pro morborum curatione chalybeandum. ibid.b
40 Vtrum ſenna à Græcis fuerit cognita. 98.c.2.a
41 Vtrum ſennæ foliis maior purgandi vis, quàm folliculis inſit. ibid.c
42 Vtrum ſenna debilitet ventriculum. ibid.

QVÆSTIONES LIBRI PRIMI

Praxis Hiſtoriarum.

QVÆST. PRIMA. Vtrum defluuium pilorum, ſit morbus, an ſymptoma. 138.c.1.a
2 Vtrum Alopecia ſit difficilior ad curandum, quàm Ophiaſis. c.2.a
3 Vtrum pueri inter reliquas ætates ſint tineæ magis obnoxij. 139.c.2.c
4 Vtrum tinea ſit affectus contagioſus. ibid.e
5 Vtrum cerebrum ſentiat. 143.c.1.a
6 Vtrum dolor ita per conſenſum in parte poſſit conciitari, quia pars alia dolēs intemperiem, vel continui ſolutionem patiatur. 144.c.1.b
7 Vtrum externi capitis dolores ad oculorum radices porrigantur. 145.c.1.c
8 Vtrum dolor capitis permanens, ſit ſymptoma, an morbus. ibid.c.2.e
9 Vtrum vinum in cephalæa concedēdum. 142.c.2.b
Vtrum poſt ſyrupos bilioſum humorem præparantes ſomnus concedendus. 146.c.1.a
10 Vtrum ius galinæ inſulſum, die purgationis commodè offerendum. ibid.b
11 Vtrum catapotia in capitis affectibus poſt cœnam exhibenda. c.2.c
12 Vtrum ſyrupi ex aceto parati in cephalalgia melancholica poſſint offerri. 147.c.2.b
13 Vtrum Phrenitis ſit inflammatio ſicca, an humida 149.c.1.b
14 Vtrum cerebrum poſſit inflammari. ibid.d
15 Vtrum Phrenitis ſit potiùs inflammatio cerebri, vel membranarum eius. c.2.d
16 Vtrum periculoſior ſit inflammatio cerebri, vel membranarum eius. 150.c.1.d
17 Vtrum delirij variæ ſint differentiæ, & gradus. ibid.e
18 Vtrum facultates principes plures ſint conſtituendæ. c.2.d
19 Vtrum ſenſus communis in numero facultatum Principum ſit reponendus. 151.c.1.a
20 Vtrum ad numerum facultatum Principum reminiſcentia ſit referenda. c.2.b
21 Vtrum facultates rectrices ſedibus diſtinguantur. 152. c.1.a
22 Vtrum Principes animæ facultates per organa operentur. ibid.e
23 Vtrum Phrenitis à bilioſo humore, vel à ſanguine generetur. 153.c.1.c
24 Vtrum inflammatio ex ſolo ſanguine oriatur. c.2.c
25 Vtrum ſigna imminentis, & præſentis phrenitidis, à Galeno tradita, ſint vera. 155.c.1.b

26 Vtrum Galenus phrenitidem veram à falſa rectè diſtinxerit. 156.c.2.c
27 Vtrum à phrenitide reſpiratio magna, & rara ſit inſeparabilis. 157.c.2.d
28 Vtrum mutatio phrenitidis in Lethargum aliquando ad bonum terminetur. 158.c.2.b
29 Vtrum pro phrenitidis curatione vtilis ſit aër luminoſus, an obſcurus. 159.c.1.a
30 Vtrum vinum phreniticis concedendum. ibid. c
31 Vtrum in phrenitide phlebotomia celebranda. c.2. d
32 Vtrum ante ſectionem maiorum venarum, venæ ſectio in fronte in phrenitide exequenda. 160. c. 2. c
33 Vtrum in initio phrenitidis, aliarúmque inflammationum repellentia admouenda. 161.c.2.b
34 Vtrum in principio omnium inflammationum ſemper repellentia imponenda. 162.c.1.a
35 Vtrum in augmento phrenitidis repellentia ſuperent reſoluentia. ibid.c.2.c
36 Vtrum in ſtatu æqualis portio reſoluentium & repellentium ſit admouenda. ibid.c
37 Vtrum in declinatione inflammationum reſoluentia ſemper applicanda. ibid.e
38 Vtrum repellentia vacuent à parte. 153.c.1.d
39 Vtrum in phrenitide oxyrhodinum, actu frigidum, vel calidum ſit admouendum. c.2.d
40 Vtrum in phrenitide purgatio celebranda. 164.c. 1. e
41 Vtrum inflammatio ſit de eſſentia Lethargi. 165. c. 2. a
42 Vtrum locus affectus in Lethargo, ſit cerebrum, an ventriculi eius. ibid. e
43 Vtrum in Lethargo cerebrum afficiatur perpetuò per eſſentiam, an aliquando per conſenſum. 166. c. 1. a
44 Vtrum intemperies in Lethargo requiſita, ſit calida, vel frigida. ibid.
45 Vtrum in Lethargo pituita plus humida qualitate offiçiat, quàm frigida. 167.c.1.e
46 Vtrum in Lethargo pituita neceſſaria putreſcat. c.2.b
47 Vtrum pulſus Lethargicorum ſit intercurrens. 168. c.2.c
48 Vtrum delirium ſit ſignum pathognomonicum Lethargi. 169.c.1.c
49 Vtrum cremor amygdalarum in ſoporoſis affectibus concedi poſſit. 171.c.2.b
50 Vtrum vini potus in Lethargo ſit ex vſu. ibid.d
51 Vtrum in Lethargo venæ ſectio celebranda. 172. c.1.a
52 Vtrum ſit aſſignandum comacriticum. 175. c.1.e
53 Vtrum Typhomania ſit affectio media inter Phrenitidem, & Lethargum. c.2. e
54 Vtrum ſoporem vigilantem neceſſariò febris comitetur. 174.c.1.d
55 Vtrum Epilepſia ſit conuulſio, an motus conuulſiuus. 175.c.2.d
56 Vtrum motus in Epilepſia ſit naturalis, an præter naturam. 176.c.1.c
57 Vtrum cerebrum in Epilepſia patiatur, vt pars ſimilaris, an inſtrumentalis. c.2. a
58 Vtrum conuulſio in Epilepſia, ad conuulſionem ex inanitione, vel repletione ſit referenda. ibid.d
59 Vtrum in Epilepſia ventriculus anterior, medius, vel poſterior afficiatur. 177.c.1.a
60 Vtrum ſpiritus animalis in cerebri ventriculis, an in reti mirabili generetur. ibid. c
61 Vtrum prima Epilepſiæ ſpecies à Galeno rectè conſtituatur. 178.c.1.e
62 Vtrum ſecunda Epilepſiæ ſpecies à Galeno tradita ſit admittenda. c. 2. a
63 Vtrum Epilepſia à craſſo, an tenui humore oriatur. ibid.d
64 Vtrum immaterialis, nudáque qualitas poſſit eſſe Epilepſiæ cauſa. 179.c.2 b
65 Vtrum Epilepſia à ſanguine gigni poſſit. ibid. d
66 Vtrum in Epileptica acceſſione ſemper adſit ventriculorum cerebri obſtructio. 180.c.1.b
67 Vtrum Epilepſia pituitoſa ſit frequentior melancholica. 181. c.1.a
68 Vtrum Epilepſia melancholica pituitoſâ ſit pernicioſior. ibid.c.1.c
69 Vtrum infantes, pueri, adoleſcentes, aut ſenes, Epilepſiæ ſint magis obnoxij. ibid.c.1.e
70 Vtrum Epilepſia ſit affectio hæreditaria. c. 2.b
71 Vtrum Epilepſia ſit morbus acutus. 182.c.1.c
72 Vtrum Epilepſia ætatis mutatione ſanetur. ibid. d
73 Vtrum pueri ad calidiorem ætatem accedentes, ab Epilepſia conſaneſcant. c.2. a
74 Vtrum Epilepſia ſit viris magis familiaris, quàm fœminis. ibid. e
75 Vtrum Epileptica acceſſione præſente, ſanguis emittendus. 183.c.2. c
76 Vtrum Venus Epilepticis concedi poſſit. 184.c.1.c
77 Vtrum in Epilepticis ſanguis è cubito, vel talo extrahendus. c. 2.c
78 Vtrum apium pro curanda Epilepſia ſit vtile. 185. c. 1. a
79 Vtrum ſuffitus lapidis Gagatis poſſit eſſe contra Epilepſiam antidotum. 186.c.1.e
80 Vtrum Apoplexiæ definitio à Galeno tradita, ſit optima. 188.c.1. a
81 Vtrum reſpiratio in Apoplexia ab aliqua virtute ſuperſtite celebretur. c. 2. b
82 Vtrum in Apoplexia ventres magis afficiantur, quàm corpus cerebri. ibid.e
83 Vtrum Apoplexiæ differentiæ rectè à Galeno ſint enumeratæ. 189.c.1.e
84 Vtrum à peſſima, & deſperata Apoplexia aliquis euadere poſſit. c. 2.d
85 Vtrum citra vllam reſpirationem, & pulſum viuant Apoplectici. 190.c.1.a
86 Vtrum cauſæ Apoplexiæ à Galeno aſſignatæ ſint ſolùm admittendæ. c.2. b
87 Vtrum carotidum arteriarum, vel iugularium venarum ſectio, vel compreſſio Apoplexiam ſubitò inducat. ibid.e
88 Vtrum flatus nebuloſus Apoplexiæ cauſa immediata eſſe poſſit. 191.c.1.e
89 Vtrum immateriale frigus Apoplexiam excitare poſſit. c. 2. d
90 Vtrum ſupinus decubitus Apoplexiam poſſit inducere. 192.c.1.a
91 Vtrum Apoplectici nòn reuocentur in vitam, in quorum ore ſpuma apparet. c. 2. b
92 Vtrum in Apoplexiæ acceſſione cucurbitulæ hypochondriis imponendæ. 193.c.1.c
73 Vtrum in Apoplexia clyſteres ex vino ſint accommodi. ibid. e
Vtrum ſternutatoria ante totius corporis vacuationem in paroxyſmo apoplectico imperanda. ibid.
94 Vtrum theriaca, & odora medicamenta ante totius prouidentiam, palato, & naribus admouenda. c. 2. a
95 Vtrum antimonium in acceſſione Apoplectica exhibendum. ibid.d
96 Vtrum in melancholia cerebrum, an cor efficiatur. 194.c.2.c
97 Vtrum omnes potentiæ rectrices in melancholia læ dantur. 195.c.1.d
98 Vtrum melancholici, res iucundas, vt triſtes percipiant, & eas fugiant. c.2.b
99 Vtrum melancholia in cerebrò generetur. 196.c.2. a
100 Vtrum è pituita proximè, & immediatè melancholia generetur. ibid.d

101 Vtrum

101 Vtrum Galenus ex habitu, temperatura, & conſtitutione corporis rectè collegerit, an melancholicus ſanguis in vniuerſo corpore, vel cerebro coaceruetur. 197.c.2.d
102 Vtrum ex euacuatione retenta, & alimenti melancholici vſu, verè iudicauerit Galenus, an melancholicus humor in toto, vel in cerebro cumuletur. 198.c.2.c
103 Vtrum ex anteacto vitæ regimine cognoſci poſſit, an melancholicus ſanguis in cerebro, vel in toto corpore abundet. 199.c.1.e
104 Vtrum ex cura per venæ ſectionem tentatiua agnoſci poſſit, an melancholicus ſanguis in toto, vel in cerebro redundet. col.2.c
105 Vtrum Melancholia ſit humor. 200.c.1.e
106 Vtrum melancholicus ſuccus ſit ſanguis fæx, diffeſrátque à bile atra, & denigrato ſanguine. 201. col.1.b.
107 Vtrum melancholicus ſuccus accidus ſit. ibid.d
108 Vtrum atra bilis acida ſit. ibid.col.2.a
109 Vtrum omnis atra bilis exuſta, à prædominio calida ſit, vel frigida. ibid.c
110 Vtrum omnis atra bilis ex ſucco melancholico ſit deterior eâ, quæ ex flaua bile generatur. 202. c. 1. a
111 Vtrum fermentatio terræ facta ab atra bile, à calore vel frigore oriatur. ibid.e
112 Vtrum in iecore, & corpore temperato plus generetur ſucci melancholici, quàm in frigido, & ſicco. col.2.e
113 Vtrum variæ, & veluti infinitæ melancholicorum imaginationes, vni melancholici ſucci naturæ ſint referendæ. 204.c.1.a
114 Vtrum timor, & mœſtitia à Melancholicis ſint inſeparabiles. col.2.c
115 Vtrum humor melancholicus, ſolo temperamento, vel colore, metus, & mœſtitiæ cauſa ſit. 205.c.1.e
116 Vtrum bilioſa temperatura ad generandum ſuccum melancholicum ſit aptiſſima. 206.c.2.b
117 Vtrum melancholia ſit morbus periculoſus. ibid.d
118 Vtrum melancholici ſint ſapientes. ibid.e
119 Vtrum ſanguis ad prudentiam plus conferat melancholiâ. 207. c. 2.a
120 Vtrum Galenus Melancholiæ hypochondriacæ naturam, & ſigna rectè deſcripſerit. 208.c.2.b
121 Vtrum melancholia hypochondriaca ex pylori inflammatione oriatur. 209.c.1.b
122 Vtrum in hypochondriaco affectu neceſſariò adſit obſtructio. 210.c.1.a
123 Vtrum hypochondriaci pulſationem magnam in meſenterio perſentiant. ibid. b
124 Vtrum præcipua amoris ſedes in oculis ſit conſtituenda. 211.c.1.d
125 Vtrum ſenes mente, iuuenes memoriâ polleant. 214.c.2.c
126 Vtrum Galenus in inueſtiganda ſede memoriæ læſæ, meritò Archigenem reprehendat. 215. c. 1. c
127 Vtrum memoria, principéſque alſæ animæ actiones ad corporis offenſam lædantur. col.2.d
128 Vtrum memoria ab exuperante frigore perpetuò lædatur. 216.c.2.d
129 Vtrum ab exceſſu paſſiuarum memoria poſſit oblædi. 217.c.2.a
130 Vtrum ſigna memoriæ ex frigore læſæ, ex ſomno, & vigilia, Galenus rectè collegerit. 218. c. 1. a
131 Vtrum ab excretis per nares, & os verè iudicauerit Galenus memoriam à frigore lædi. 218.c.1.e
132 Vtrum ex præcedente vitæ regimine memoriam à frigore lædi Galen.ſcienter ſtatuerit. col.2.b
133 Vtrum nerui definitio à Galeno tradita ſit optima. 220.c.1.e
134 Vtrum omnis neruus ſit natura ſiccus. col.2.d
135 Vtrum nerui ſint ſicciores arteriis. 221 c.1.d
136 Vtrum neruus temperamento frigidus ſit. ibid.e
137 Vtrum neruus ſit organum tactus. col.2.a
138 Vtrum neruus deferens ſenſum, deferat etiam motum, & è conuerſo. 222.c.1.a
139 Vtrum facultas ſenſitiua & motiua ſint vna, vel diuerſa. ibid.e
140 Vtrum facultates ſenſitiuæ inter ſe ſint diſtinctæ. col.2.b
141 Vtrum ſpiritûs qui ad organa ſenſuum mittuntur, facultatem illi organo accommodatam deferant, an ſolùm expetantur, vt inſtrumenta facultatis per neruos diſtributæ. ibid.c
142 Vtrum genuina, & naturalis cerebris temperatura ſit frigida, an calida. 223.c.1.d
143 Vtrum affectio in qua motus ſeruatur, illæſo ſenſu, dicenda ſit reſolutio. 224.c.1.e
144 Vtrum paralyſis ad obſtructionem ſolùm, an ad omne morbi genus ſequi poſſit. col.2.d
145 Vtrum paralyſis à carnis intemperamento aliquando oriatur. 225.c.1.a
146 Vtrum Galenus paralyſim ab apoplexia rectè diſtinxerit. col.2.b
147 Vtrum membrum paralyticum extenuetur. ibid.e
148 Vtrum paralyſis dextra frequentior ſiniſtrâ. 226 col.1.b
149 Vtrum paralyſis in vna tantùm corporis medietate fieri poſſit. ibid.e
150 Vtrum paralyſis vnius lateris citiùs ſanetur, quàm paralyſis vnius membri. col.2.a
151 Vtrum paralyſis dextra ſit periculoſior ſiniſtrâ. ibid.b
152 Vtrum in paralyſi vinum concedendum. 227 c. 1. d
153 Vtrum in paralyſi cum febre coniunctâ, priùs curanda ſit febris quàm paralyſis. col.2.e
154 Vtrum in paralyſi ſequuta ad apoplexiam; è latere affecto, an ſano, ſanguis ſit detrahendus. 228.c.1.c
155 Vtrum in paralyſi ex retentis menſtruis orta, vena in talo ſecanda. ibid.d
156 Vtrum ſola intemperies frigida, & humida ad ſtuporis generationem concurrat. 230.c.1.b
157 Vtrum Torpedo occultâ, an manifeſtâ qualitate torporem inducat. ibid.d
158 Vtrum ſtupor ſit propria neruorum paſſio. col.2.b
159 Vtrum in conuulſione caninâ pars ægra ad ſe ſanam trahat, an è contra. 232.c.1.c
160 Vtrum gula paralyſi infeſtetur. 233.col.2.a
161 Vtrum deglutitio, muſculorum, vel œſophagi ope peragatur. ibid.e
162 Vtrum conuulſionis definitio à Galeno tradita, ſit perfecta. 236.c.1.a
163 Vtrum conuulſio ſit morbus, vel ſymptoma. ibid.e
164 Vtrum conuulſio ſolis neruis ſit referenda. col. 2. c
165 Vtrum ſub conuulſione, oris tortura poſſit comprehendi. ibid.e
166 Vtrum ſub conuulſione, palpitatio, tremor, & rigor comprehendantur? 237.c.1.a
167 Vtrum conuulſio à paralyſi diſtinguatur. ibid.c
168 Vtrum tres conuulſionis ſpecies à Galeno aſſignatæ, ſolùm ſint aſſignandæ. col.2.b
169 Vtrum tetanus ſit vera conuulſionis ſpecies. 238. c. 1. b
170 Vtrum in tetano pars conuulſa, an quieta moueatur. c.2.c
171 Vtrum ſolùm ſint admittendæ conuulſionis differentiæ ab Hippocrate aſſignatæ. 239.c.2.a

172 Vtrum conuulſio ex ictu, vulnere, vel punctura nerui, ad conuulſionem ex inanitione vel repletione ſit referenda, 239.c.2.b
273 Vtrum ab humida ſolùm, & pituitoſa materia nerui conuellantur. ibid.e
174 Vtrum conuulſionis cauſa ex inanitione, ſit poſitiua, vel priuatiua ſiccitas. 240.c.1.b
175 Vtrum hectici conuulſione tenentur. col.2.e
176 Vtrum conuulſio ex frigiditate congelante generetur. 241.c.1.a
177 Vtrum frigus immodicum per ſe, an ex accidenti conuulſionem excitet. c
178 Vtrum conuulſio ſit plena doloris affectio. 241. c. 2. d
179 Vtrum conuulſio ſicca ſit humidâ deterior. 242. c. 1. b
180 Vtrum conuulſio ſicca, ſit periculoſior, & magis porportionalis in adultis, pueris, vel ſenibus. ibid.c
181 Vtrum pueri ex vigiliis, pauore, & luctu in conuulſionem incurrant. col.2.b
182 Vtrum faciliùs ſuccurratur conuulſioni ortæ ex inanitione, vel repletione. ibid.c
183 Vtrum vertigo, & ſcotomia ſint paſſiones valde diuerſæ. 245.c.2.c
184 Vtrum inordinatus humorum, & ſpirituum motus ſit vertiginis cauſa. 244.c.1.d
185 Vtrum procatarcticæ cauſæ poſſint vertiginem inducere. col.2.e
186 Vtrum in vertigine tenebricoſa, clyſteres à capite reuellere poſſint. 245.c.2.c
187 Vtrum oculi inter varias noſtri corporis partes diuerſis morborum generibus infeſtentur. 246. c. 1. a
188 Vtrum amplitudo pupillæ perpetuò viſui incommodet; anguſtia verò vtilis ſit. 247.c.1.b
189 Vtrum Albuginei humoris craſſities, & coloris alteratio viſionem peruertant. ibid.e
190 Vtrum ſpiritus copia ad longinquam viſionem commoda ſit. col.2.e
191 Vtrum Ophthalmia ſit morbus contagioſus. 249. c 2. e
192 Vtrum in Ophthalmia ſupinus decubitus ſit præſtantior. 250.c.1.e
193 Vtrum raſio, vel tonſio pilorum conferat ophthalmicis. ibid.
194 Vtrum oculus mediis coloribus recreetur. col.2.e
195 Vtrum oculus extremis coloribus lædatur. 251. c. 1. d
196 Vtrum excellens albedo, vel nigredo viſui officiant. col.2.e
197 Vtrum ruber color oculum inflammet. 252. c. 1. b
198 Vtrum acida, & dulcia in ophthalmiæ curatione reprobanda. ibid.d
299 Vtrum in omni Ophthalmia vena ſecunda. col. 2. b
200 Vtrum in Ophthalmia, inferiores, vel ſuperiores venæ feriendæ. ibid.d
201 Vtrum errhina medicamenta in oculorum affectibus ſint ex vſu. 253.c.1.b
202 Vtrum lac dolentibus oculis inſtillandum. col.2.c
203 Vtrum in curatione ophthalmiæ magis præſtet albumen oui, quàm lac. ibid.e
204 Vtrum oleum in affectibus oculorum aliquando apponendum. 254.c.1.e
205 Vtrum intra aurium partes internas poſſit generari inflammatio. 255.c.1.b
206 Vtrum aurium dolor ſit dolore oculorum magis periculoſus. 256 c.1.a
207 Vtrum ab aurium inflammatione natu minores citiùs intereant ſenioribus. ibid.e
208 Vtrum in inflammatione aurium ſemper leuia medicamenta applicanda. col.2.d
209 Vtrum in inflammatione aurium vacuatio per vomitum celebranda. 257.c.1.b
210 Vtrum in inflammatione aurium, medicamenta tepida, ſeu calida, intra aures infundenda. ibid.d
211 Vtrum acetum in aurium inflammatione intra aures inſtillandum. 257.c.2.b
212 Vtrum in inflammatione aurium ſtupefacientia intra aures immittenda. 258.c.1.a
213 Vtrum ſigna puris collecti in aure interdum Medicos deludant. ibid.d
214 Vtrum odoratus noxa, cerebro, vel naribus adſcribenda. 259.c.1.a
215 Vtrum dentes ſint oſſa. 260.c.2.e
216 Vtrum denres poſſint intumeſcere, & inflammari 259.2.col.2.a
217 Vtrum dentes frigidis, & ſiccis conſeruentur. 260 c. 1. e

QVÆSTIONES
Libri II.

QVÆST. PRIMA. Vtrum certa poſſit aſſignari morbi Gallici definitio. 265 c.1.b
2 Vtrum morbus Gallicus ſit venenatus. col.2.a
3 Vtrum ſedes, & minera huius mali, ſit cerebrum, cor, iecur, aut cutis. ibid.e
4 Vtrum morbus Gallicus ſit vniuerſalis. 266.c.1.c
5 Vtrum morbus Gallicus cum omni morbo poſſit complicari. ibid.e
6 Vtrum potiſſima, & immediata huius morbi cauſa ſit contagium venenoſum. col.2.d
7 Vtrum morbus Gallicus, ſit morbus calidus, an frigidus. 267.c.1.a
8 Vtrum Gonorrhœa virulenta à communi gonorrhœa diſtinguatur. ibid.e
9 Vtrum dolores Gallici à cæteris doloribus diſtinguantur. col.2.b.
10 Vtrum febris Gallica ſit putrida, & aliquando in hecticam commigret. ibid e
11 Vtrum morbus Gallicus ſit hæreditarius. 268. c. 1. e
12 Vtrum mordus Gallicus illæſis filiis tranſeat in nepotes. ibid.e
13 Vtrum morbus Gallicus diu poſſit latere intra corpus circa noxam. col.2.a
14 Vtrum fœminæ huic morbo viris ſint magis obnoxiæ. ibid.c
15 Vtrum iuuenes ſenibus faciliùs hoc morbo tententur.
16 Vtrum aliqua pars in corpore ſit aſſignanda, à qua Gallicum venenum ferociùs inſoleſcat. e
17 Vtrum poſſit aſſignari aliquod auxilium, quod homines à morbo Gallico præſeruet. 269.c.1.c
18 Vtrum complicatio morbi Gallici cum morbis acutis, ſit difficilior ad curandum, quàm cum diuturnis. ibid.e
19 Vtrum morbus Gallicus citra Antidota poſſit perſanari. 270.c.1.b
20 Vtrum lignum Indicum ſit calidum, an temperatum. ibid.d
21 Vtrum aliqua medicamenta roborantia in decocto ligni permiſcenda. col.2.d
22 Vtrum medicamenta expurgantia in decocto ſudorifico permiſcenda, 271.c.1.a
23 Vtrum medicamenta ſudorifica interdum in vino coquenda. b
24 Vtrum præſente febri, ſudorifica ſint celebranda. d

25 Vtrum

25 Vtrum morbus Gallicus vomitionis ope poſſit extirpari. col.2.d
26 Vtrum Mercurius ſit venenum. 272.col.2.b
27 Vtrum multiplex Argenti viui genus ſit aſſignandum. ibid.c
28 Vtrum Mercurius ſit frigidum, vel calidum. d
29 Vtrum mercurialia vnguenta, ieiunio, an paſto ventriculo applicanda. 273.c.1.c
30 Vtrum tempore quo apponuntur vnguenta, vel poſt ea, medicamenta per aluum expurgantia, ſint offerenda. 274.c.1 a
31 Vtrum habentes vlcera in ore, vel gutture, vnguentis mercurialibus curandi. c
32 Vtrum Mercurius à proprietate humorem euacuet per ſputum. col.2.e
33 Vtrum idem æger, bis, & ter, vnguentis mercurialibus poſſit curari. 275.c.1.a
34 Vtrum in præſeruatione morbi Gallici fontanellæ vtiles ſint. 278.c.1.b
35 Vtrum balnea ex morbo Gallico curatos à recidiua præſeruent. ibid.e
36 Vtrum balnea naturalia pro præſeruatione huius morbi ſint ex vſu. col.2.a
37 Vtrum pueri lactantes morbos Gallico correpti ſimilibus antidotis curandi. c
38 Vtrum infantes, quorum fratres Gallica lue ab vtero contracta ſunt emortui, ab ea, artis ope præſeruari poſſint. d
39 Vtrum grauidæ alexipharmacis præſidiis curandæ. 279.c.1.a
40 Vtrum Angina in gutture ſolùm, & faucibus excitetur. 280.c.1.e
41 Vtrum guttur, vel fauces poſſint faciliùs inflammari. col.2.a
42 Vtrum quatuor Anginę differentiæ ſint ſolùm conſtituendæ. c
43 Vtrum penes periculi magnitudinem in tria tantùm membra diuidatur angina. d
44 Vtrum vltra alias differentias, etiam ſit admittenda facta ex luxatione vertebrarum. e
45 Vtrum vagans illa Hippocratis angina à varia luxationis cauſa ſit concitata. 281.c.2.d
46 Vtrum angina orta ex circulari & recta luxatione ſit deterior ea, quæ ab angulosa, & obliqua concitatur. 282.c.1.b
47 Vtrum fluxio ex qua ſit angina, ſit pituitoſa, vel biliosa. e
48 Vtrum è melancholia angina poſſit concitari. col.2.a
49 Vtrum detur Angina frigida. c
50 Vtrum aër frigidus humidus, an calidus & ſiccus anginam generet. e
51 Vtrum reperiantur alimenta quæ ſuapte natura anginam generent. 283.c.1.a
52 Vtrum in bilioſa angina vehementiora adſint ſymptomata, quàm in ſanguinea. 283.c 1.c
53 Vtrum in angina difficilis reſpiratio ſemper reperiatur. e
54 Vtrum in angina grauiſſima, adſit ſemper reſpiratio ſublimis. col.2.a
55 Vtrum pulſus in angina ſit durus, paruus, frequens, & inæqualis. ibid.e
56 Vtrum in angina ſemper adſit febris. 284 c.1.b
57 Vtrum angina ſit morbus acutiſſimus. d
58 Vtrum angina pituitoſa omnium ſit ſecuriſſima. col.2.a
59 Vtrum angina pituitoſa inter omnes citiùs iudicetur. c
60 Vtrum anginoſi non referantur in vitam, quibus ſpuma circa os apparet. e
61 Vtrum angina magis vere, & autumno, quàm hyeme, vel æſtate inſoleſcat. 285.c.1.b
62 Vtrum viri, & iuuenes, frequentiùs fœminis, pueris, & ſenibus angina premantur. c
63 Vtrum euaneſcentia tumoris in angina ſemper ſit pernicioſa. col.2.a
64 Vtrum ſomnus in anginæ initio vtilis ſit. 286 c.2.a
65 Vtrum in angina ſectio venarum ſit ex vſu. b
66 Vtrum ſectio venarum ſub lingua in Angina vtilis ſit. e
67 Vtrum vrgente neceſſitate, ſectio venarum ſub lingua, ante alias vacuationes aliquando poſſit celebrari. 287.c.1.b
68 Vtrum in ſuffocante angina laryngotomia interdum exercenda. c
69 Vtrum in initio anginæ gargariſmata merè repellentia ſint ex vſu. col.2.d
70 Vtrum in pituitoſa angina magis neceſſarius ſit repellentium gargariſmatum vſus, quàm in bilioſa, vel ſanguinea. 288.c.1.a
71 Vtrum repellentia compoſita ſint præferenda ſimplicibus. c
72 Vtrum mollibus rariſque corporibus mitiora repellentia, quàm durioribus admouenda. e
73 Vtrum mororum ſuccus in omni tempore anginæ vtilis ſit. col.2.c
74 Vtrum in angina repellentia per partem externam admouenda. 289.c.1.b
75 Vtrum nidus hirundinum in angina extrà appoſitus, vtilis ſit. c
76 Vtrum inflammatio ſit de eſſentia pleuritidis. 290. c.1.b
77 Vtrum in thorace œdema poſſit enaſci. d
78 Vtrum ex inflammatione muſculorum internorum intercoſtalium exquiſita pleuritis concitetur. col.2.a
79 Vtrum exquiſita pleuritis ex ſepti tranſuerſi inflammatione oriatur. d
80 Vtrum inflammatio mediaſtini, vera pleuritis ſit dicenda. 291.c.1.b
81 Vtrum detur aliquod ſignum pleuritidem notham ab exquiſita diſtinguens. d
82 Vtrum pleuritis rectè diuidatur in ſiccam, & humidam. 292.c.1.a
83 Vtrum deterius ſit crudum eſſe humorem, ac coctum, non tamen expui. col.2.a
84 Vtrum pleuritis rectè diuidatur in aſcendentem, & deſcendentem. b
85 Vtrum pleuritis ab omni humore generetur. d
86 Vtrum aquilonia conſtitutio concitet pleuritidem. 293.c.2.d
87 Vtrum aquilonia tempeſtas factâ compreſſione in cerebro pleuritidem concitet. e
88 Vtrum vini potus pleuritidem generet. col.2.c
89 Vtrum muſti, aut vini nouelli nimius vſus pleuritidem concitet. e
90 Vtrum in pleuritide dolor punctorius reperiatur ſemper. 294 c.1.b
91 Vtrum pulſatorius dolor ſit etiam pleuritidis ſignum. e
92 Vtrum pleura verſus aliquam partem, pulſu, & arteriis priuetur. col.2.c.
93 Vtrum in pleuritide dolor aliquando grauis eſſe poſſit. 295.c.1.b
94 Vtrum febris continua ferè ſemper à pleuritide exquiſita ſit inſeparabilis. c
95 Vtrum in pleuritide pulſus præter celeritatem, & frequentiam, etiam magnitudinem acquirat. col.2.c
96 Vtrum pulſus in pleuritide ſit inſigniter durus. d
97 Vtrum omnis inflammatio pulſum induret. e
98 Vtrum pulſus in pleuritide ſit inæqualis. 396 c.1.c

99 Vtrum tuſſis ſit perpetuum ſymptoma pleuritidis. col.2.b
100 Vtrum noxa pleuræ poſſit eſſe tuſſis cauſa, quin cōmunicetur pulmoni. 297.c.1.a
101 Vtrum difficilis reſpiratio ſit ſignum pathognomonicum pleuritidis. c
102 Vtrum inflammata ſola interna membrana leuior ſit decubitus in latus affectum. 298.c.1.e
103 Vtrum diſtinguatur rectè febris in pleuritide eueniens, in febrem morbum, & ſymptoma. col.2.e
104 Vtrum ſecundum Galeni doctrinam ſputum à ſputione diſtinguatur. 299.c.1.a
105 Vtrum ex ſputi colore non ſolùm affectus ipſe, ſed pars affecta indicetur. d
106 Vtrum ſputum nigrum melancholicam pleuritidem ſignificet. col.2.e
107 Vtrum ſputum album, & ſpumoſum, pleuritidis pituitoſæ ſit indicium. ibid.
108 Vtrum pleuritis exquiſita à flatu generari poſſit, & à falſa, ſpuriáque diſtinguatur. 300, c.1.a
109 Vtrum pleuritis ab hepatis inflammatione diſtinguatur. d
110 Vtrum facilis ſit diſtinctio pleuritidis à peripneumonia. 301.c. 1.b
111 Vtrum pleuritici acceſſiones tertianarias patiantur. e
112 Vtrum inflammatis internis muſculis intercoſtalibus maior dolor adſit, quàm inflammata pleura. col.2.c
113 Vtrum ex bile vehementior dolor, quàm ex ſanguine concitetur. 302.c.1.a
114 Vtrum pleuritis ſiniſtra ſit frequentior dextrâ. b
115 Vtrum pleuritis dextra ſit periculoſior ſiniſtrâ. c
116 Vtrum pleuritis ſicca aliquando periculum non inducat. e
117 Vtrum pleuritis hyeme frequentiùs infeſtet. ibid.
118 Vtrum pituitoſi raró pleuritide corripiantur. col. 2.b
119 Vtrum iuuenes, inclinantes, vel ſenes frequenti pleuritidi magis ſint obnoxij. ibid.
120 Vtrum fœminæ viris pleuritide frequentiùs capiantur. d
121 Vtrum alui fluxus in pleuritide poſſit eſſe vtilis. e
122 Vtrum ad bonum ſputum plures ſint requiſitæ conditiones. 303.c.1.c
123 Vtrum ſputum rubrum ſit crudum. e
124 Vtrum ſputum nigrum ſit peius glutinoſo, viridi, ſpumoſo. col.2.b
125 Vtrum coctio in vrina in pleuritide certam ſalutem portendat. 304.c.1.c
126 Vtrum pleuritis autumno ſit longior, quàm æſtate, aut vere. e
127 Vtrum pleuritis ſit breuior in iuuene, puero, vel ſene. col.2.a
128 Vtrum hæmorrhagia pleuritidi familiaris. c
129 Vtrum pulſus valde durus in pleuritide mortem præſagiat. e
130 Vtrum permutatio pleuritidis in peripneumoniam ſit peſſima. 305.c.1.a
131 Vtrum dies conuerſionis pleuritidis ad ſuppurationem, debeant numerari ab initio pleuritidis, an ſputi. col.2.a
132 Vtrum pleuritici ſuper latus ægrum, an oppoſitum debeant cubare. 306.c. 1.a
133 Vtrum ſint plures indicationes quantitatem alimenti in pleuritide variantes. b
134 Vtrum apparente ſputo craſſiùs cibandum. c
135 Vtrum ptiſſana aliquando in pleuritide reprobanda. col.2.a
136 Vtrum in pleuritide ptiſſana ſit farre præſtantior. e
137 Vtrum ptiſſana ex hordeo confecta ſit anteponenda triticeæ. d
138 Vtrum ptiſſana humorem ex thorace abſtergat. e
139 Vtrum mulſa, & apomel in pleuritide concedi poſſint. 307.c.1.b
140 Vtrum oxymel in pleuritide offerendum. c.2.b
141 Vtrum ſemina frigida maiora pleuritidi ſint vtilia. e
142 Vtrum oua in pleuritide concedenda. 308.c.1.a
143 Vtrum teſticuli gallorum pleuriticis offerendi. c
144 Vtrum potus actu frigidus pleuriticis offerendus. c.2.a
145 Vtrum vinum pleuriticis concedi poſſit. c
146 Vtrum vinum ante coctionem exhibendum. 309. c.1.a
147 Vtrum in omni pleuritide vena ſit ſecanda. c
148 Vtrum præſente cacochimia etiam in pleuritide ſanguis emittendus. e
149 Vtrum in pleuritide ex eodem latere ſit ſemper ferienda vena. 309.c.2.a
150 Vtrum in peſtilenti, & venenoſa pleuritide à ſuperioribus partibus ſit hauriendus ſanguis. ibid. e
151 Vtrum ad mutationem coloris ſit vacuandus ſanguis. 310.c.1.a
152 Vtrum ſolùm in pleuritide, aliíſque inflammationibus internis hæc coloris mutatio ſit ſpectanda. ibid.e
153 Vtrum extracto ſanguine vitiato ſtatim ſit cohibenda vacuatio. col.2.b
154 Vtrum in pleuritide pituitoſa ſit ſanguinis mutatio expectanda. e
155 Vtrum in pleuritide vſque ad animi deliquium ſit ſanguis emittendus. 311.c.1.b
156 Vtrum ſuper partem affectam cucurbitula ſcarificata, in initio, ante totius corporis vacuationem affigenda. ibid.e
157 Vtrum in pleuritide purgatio celebranda. col. 2.d
158 Vtrum in deſcendente pleuritide ſanguinis miſſio in principio facta ſit vtilior purgatione, 312 c.1.a
159 Vtrum agaricum pleuriticis offerendum. col.2.a
160 Vtrum repellentia in pleuritide ſuper partem affectam imponenda. ibid.d
161 Vtrum in pleuritide aliquando ſtupefacientia offerenda. 313.c.1.e
162 Vtrum in vrgentiſſimo dolore pleuritico vtilius ſit ſtupefacientia in potum aſſumere, an extra ſuper partem dolentem apponere. col.2.b
163 Vtrum pulmoniæ eſſentia in inflammatione conſiſtat. 315.c. 1.e
163 Vtrum motus continuus pulmonis, ipſius inflammationem concitare poſſit. col.2.b
165 Vtrum pulmo à propria vi moueatur. c
166 Vtrum laxa pulmonis ſubſtantia, & humiditas natiua in eo inflammationem concitent. 317 c.1.a
167 Vtrum calidiſſimus ſanguis, quo nutritur pulmo, ipſum inflammet, & exiccet. col.2.b
168 Vtrum humiditates pulmonem irrigantes ipſum reddant humidiorem, quàm ſit huius natura. d
169 Vtrum pulmonia ab omnibus humoribus generetur. 318.c.1.a
170 Vtrum pulmo ſit doloris expers. ibid.
171 Vtrum in pulmonia pulſus interdum poſſit adeſſe durus. col.2.e
172 Vtrum pulmonia à pleuritide diſtinguatur. 319. col.1.d
173 Vtrum maxillarum rubedo ſit proprium inflammati

mati pulmonis indicium. col.2.a
174 Vtrum peripneumonici ſpiritu ſublimi laborent.320. c.1.a
175 Vtrum peripneumonia pituitoſa ſit frequentior bilioſa. ibid.b
176 Vtrum peripneumonia pituitoſa ſit deterior, & periculoſior bilioſa. col.2.d
177 Vtrum permutatio pulmoniæ in pleuritidem ſit reprobanda. 321.c.1.b
178 Vtrũ fiſtulæ,& abſceſſus facti in ſuperioribus partibus in pulmonia,ſint præferendi illis,qui in inferioribus partibus enaſcuntur. ibid.d
179 Vtrum pulmonia ſit breuior, & acutior pleuritide. col.2.d
180 Vtrum pulmonis inflammatio in parte dextra generata ſit periculoſior quàm ea quæ ſit in ſiniſtra. e
181 Vtrum ſemper è directo laborantis pulmonis vena ſecanda. 322.c.1.d
182 Vtrum definitio vocis ab Ariſtotele poſita, ſit rectè tradita. 323.c.1.a
183 Vtrum aër expiratus ſit vocis materia. ibid.d
184 Vtrum larynx ſit potiſſimum vocis inſtrumentum. col.2.b
185 Vtrum ſermo differat à voce. d
186 Vtrum ſoli homini data ſit facultas conficiendi ſermonem. 324.col.1.e
187 Vtrum animantia voces habentia ſuis vocibus ſuos conceptus communicent. 324.c.2.e
188 Vtrum loquendi principium à cerebro emanet. 325.c.1.b
189 Vtrum vocis, & ſermonis exercitatio ad plurimos vſus,& ad valetudinem tuendam valde conducat. ibid.d
190 Vtrum vox à variis cauſis poſſit oblædi. col.2.c
191 Vtrum balbuties ſermonem vitiare poſſit. 326. col.1.e
192 Vtrum quinque actionum ſpecies à Galeno prolatæ ad locutionem neceſſariæ ſint. 327.c.1.c
193 Vtrum ex quinque actionum vitio poſſit vocis offenſa deprehendi. col.2.a
194 Vtrum in aphonia vomitus prouocandus. 329. col.1.a
195 Vtrum in aphonia, interna brachij vena ſemper ſit ſecanda. ibid.c
196 Vtrum Arteriacum medicamentum differat à bechico. col.2.c
197 Vtrum omnis ſanguinis excretio toto genere ſit præter naturam. 330.c.2.e
198 Vtrum ſanguis è variis partibus corporis excerni poſſit. 331.c.e
199 Vtrum tres hæmoptoiſis differentiæ à Galeno rectè conſtituantur. col.2.a
200 Vtrum flatus venas rumpere poſſit. e
201 Vtrum flatus in qualibet noſtri corporis parte colligi poſſint. 332.c.1.c
202 Vtrum frigidi aëris occurſus venas frangat. col. 2.b
203 Vtrum dimiſſum exercitium hæmoptoiſim concitet. ibid.d
204 Vtrum ſanguis à capite, vel gurgulione defluens, propriis ſignis internoſci poſſit. 333.c.1.d
205 Vtrum ſanguis ex pectore, vel pulmone excretus, colore,& modo ſubſtantiæ differat. ibid.e
206 Vtrum ſanguis pulmone reiectus, ſit copioſus. col. 2.b
207 Vtrum ſanguis è pulmone eiectus ſemper ſit ſpumoſus. col.2.c
208 Vtrum ſpumæ ſanguinis ex pulmone educti aliqua vera ſit aſſignanda cauſa. ibid.e
209 Vtrum ſanguis ex pectore erumpens, perpetuò ſit craſſus,grumoſus,& ater, 334.c.1.b
210 Vtrum in thoracica hæmorhagia vehementior concitetur tuſſis,quam in pulmonica. d
211 Vtrum ex dolore, thoracica hæmorragia à pulmonica diſtinguatur. e
212 Vtrum vaſa ſenſu aliquo prædita ſint. col.2.b
213 Vtrum omnis ſanguinis excretio facta per ſuperiora, reproba ſit. 335.c.1.b
214 Vtrum hæmorrhagia pulmonica, præſertim ob eroſionem concitata, cæteris ſit periculoſior. ibid.d
215 Vtrum vomitus ſanguinis ſine febre, ſit ſalutaris; cum febre verò,periculoſus. col.2.c
216 Vtrum viri, an fœminæ hæmoptoiſi frequentiùs premantur. d
217 Vtrum ſomnus hæmoptoiſi nocuus ſit. 336. col.1.b
218 Vtrum in hæmoptoiſi omnes animi paſſiones interdicendæ. d
219 Vtrum inedia hæmoptoïſi vtilis ſit. col.2.a
220 Vtrum acerba alimenta hæmoptoicis ſemper offerenda. ibid.e
221 Vtrum in hæmoptoiſi acerbis attenuantia permiſcenda. 337.c.1.d
222 Vtrum amylum in ſanguinis ſputo offerendum. col.2.a
223 Vtrum in ſanguinis ſputo iterata phlebotomia celebranda. 338.c.1.a
224 Vtrum in ſanguinis ſputo è talo ſit hauriendus ſanguis. ibid.d
225 Vtrum medicamenta pro curanda hæmoptoiſi, actu frigida ſint offerenda. col.2.c
226 Vtrum poſca ſanguinem ſpuentibus ſit vtilis. ibid.e
227 Vtrum in immodico ſanguinis fluore illicò ab initio validiſſimis adſtringentibus vtendum. 339.c.1.c
228 Vtrum adſtringentia pectori admouenda. d
229 Vtrum in hæmoptoiſi adſtringentia actu frigida, vel calida thoraci applicanda. col.2.b
230 Vtrum definitio reſpirationis à Galeno tradita, ſit optima. 341.c.1.b
231 Vtrum definitio difficilis reſpirationis rectè à Galeno proponatur. ibid.d
232 Vtrum aſthmatis definitio, vt recta ſit admittenda, col.2.a
233 Vtrum aſthma, ſit difficilis reſpiratio. c
234 Vtrum variæ dyſpnœæ ſpecies ſint conſtituendæ. e
235 Vtrum doctrina Galeni circa differentia difficilis reſpirationis poſſit admitti. 342.1.e
236 Vtrum præter ſimplices difficilis reſpirationis differentias, aliæ compoſitæ ſint adnumerandæ. col.2.e
237 Vtrum doctrina Galeni circa compoſitas difficilis reſpirationis ſpecies,ſit vera. 343.c.1.e
238 Vtrum flatus difficultatem reſpirationis facere poſſint. 344.c.2.c
239 Vtrum pulmonis ſicca intemperies inter difficilis reſpirationis cauſas ſit reponenda. d
240 Vtrum à ſola pituita aſthma generari poſſit. e
241 Vtrum præter durum tuberculum in pulmone genitum,alij etiam abſceſſus coctiles inter aſthmatis cauſas numerandi. 345.c.1.a
242 Vtrum ex vteri ſuffocatione difficilis reſpiratio poſſit concitari. b
243 Vtrum ex vitiata reſpiratione poſſit affecta ſedes indicari. d
244 Vtrum difficilis reſpiratio, vel calorem adauctum, vel organi reſpiratorij anguſtiam, vel facultatem imbecillem ſignificet. col.2.e
245 Vtrum ex pulſu differentiæ illæ magnæ reſpirationis poſſint explorari. 346.col.2.a
246 Vtrum caloris exceſſus potiùs ex inſpiratione quàm

quàm expiratione ſit venandus. ibid.e
247 Vtrum ex motu pinnarum,facultatis reſpiratoriæ debilitas ſit colligenda. 347.c.1.c
248 Vtrum differentia difficilis reſpirationis ortæ ex debilitate, à duobus reliquis ex calore, & anguſtia, ſignis poſſit diſtingui. col.2.b
249 Vtrum orthopnoici meliùs reſpirent erecti,quàm decumbentes. 348.c.1 a
250 Vtrum duæ dyſpnœæ ſpecies, ex calore, & organorum anguſtia, à debilitate orta, penes magnitudinem, celeritatem, & frequentiam diſtinguantur. col.2.d.
251 Vtrum ſtertor aſthmatis proprium ſit ſignum 349.c.1.b
252 Vtrum reſpiratio parua, & rara inter difficilis reſpirationis differentias compoſitas, ſit omnium peſſima. ibid.c
253 Vtrum fœminæ difficultati ſpirandi ſint magis obnoxiæ viris. col.2 c
254 Vtrum iuuenes frequentiùs in difficultatem ſpirandi incurrant,quàm pueri, & ſenes. e
255 Vtrum difficulter reſpirantes, & aſthmatici, capite eleuato, an ſubmiſſo debeant dormire. 350. col. 2. a
256 Vtrum Venus difficulter ſpirantibus, vtilis. 351. c. 1. a
257 Vtrum vomitus in acceſſione aſthmatica prouocandus. ibid.c
258 Vtrum ſanguinis miſſio in acceſſione aſthmatica ſit vtilis. d
259 Vtrum purgatio in acceſſione aſthmatica, ſalubris ſit. col.2.a
260 Vtrum copioſus potus aſthmaticis conueniat. ibid.e
261 Vtrum ius galli veteris, aſthmaticis prodeſſe poſſit. 352.c.1.e.
262 Vtrum aſthmaticis arſenicum in potum offerendum. col.2.e
263 Vtrum cor ſit omnium membrorum calidiſſimum. 254
264 Vtrum cor ſit ſpiritu vitâli calidius. col.2.e
265 Vtrum cor ſit humidum. 355.c.1.d
266 Vtrum ſerum pericardij ſit naturale, vel præter naturam. col.2.a
267 Vtrum pinguedo circa cor generetur. b
268 Vtrum in corde pinguedo à calido, vel frigido generetur. ibid.e
269 Vtrum palpitatio cordis differat ab eius tremore. 357.c.2.b
270 Vtrum idiopathica cordis palpitatio à ſympathica differat. ibid.d
271 Vtrum palpitationis, plures externæ cauſæ ſint aſſignandæ. 358 c.1.c
272 Vtrum tempore frigido, & hyemali palpitatio ampliùs inſoleſcat, quàm calido, & æſtiuo. col.2.a
273 Vtrum mœſti, & timidi palpitationi ſint obnoxij. ibid.e
274 Vtrum in palpitatione venæ ſectio ex brachio, vel talo ſit adminiſtranda. 359.c.1.c
275 Vtrum ſyncopes definitio à Galeno tradita, omnium ſit optima. 360.c.2.c
276 Vtrum exolutio virtutis, animi deliquium, & ſyncope inter ſe diſtinguantur. ibid.e
277 Vtrum animi deliquium, & ſyncope penes maiorem, vel minorem debilitatem ad eandem facultatem pertinentem, inter ſe diſtinguantur. 361.c.1 e
278 Vtrum pars potiſſimùm affecta in ſyncope, ſit cor 362.col.2.b
279 Vtrum ſyncope facultatis pulſificæ, vel alterius in corde reſidentis ſit ſymptoma. ibid.d
280 Vtrum ſyncope potiùs ad facultatem pulſificam, vel generatiuam ſpirituum pertineat. 363. c. 1. a
281 Vtrum dolor inter ſyncopes cauſas ſit annumerandus? ibid.c
282 Vtrum triſtitia ſyncopen concitare poſſit. d
283 Vtrum ex gaudio, & vigilia oriatur ſyncope. e
284 Vtrum febris hectica, ardens, colliquans, ſyncopes ſit cauſa. col.2.b
285 Vtrum immodica vacuatio, vel repletio, ſyncopen concitent. ibid.
286 Vtrum venena inter ſyncopes cauſas numeranda. ibid.e
287 Vtrum vermes ſyncopen excitare poſſint. 264. col.1.a
288 Vtrum conflictatio oris ventriculi ſyncopen accerſat. ibid.c
289 Vtrum ſudor immodicus ſyncopen concitet. col.2.a
290 Vtrum ſudor frigidus, tenax, & craſſus à ſyncope ſit inſeparabilis. 365.c.1.a
291 Vtrum ſyncope deterior ſit cenſenda, quæ à propriis cordis morbis excitatur, quàm illa quæ per conſenſum aliarum partium ortum ducit. col.2.a
292 Vtrum ſyncope orta ex ſolutione continui in corde, omnium ſit peſſima. b
293 Vtrum ſyncope orta ex intemperie cordis, periculoſior ſit ea, quæ ex morbis partium inſtrumentalium concitatur. d
294 Vtrum bugloſſum in ſyncope, & aliis cordis affectibus ſit ex vſu. 366.c.2.b
295 Vtrum præſente ſyncopali acceſſione, ſanguis ſit detrahendus. 367.c.1.a
296 Vtrum ſyncope oppreſſis cerebrum ſuillum concedendum. 368.c.1.a
297 Vtrum vlcera pulmonis, ab aliis thoracis vlceribus diſtinguantur. 269.c.2.c
298 Vtrum phthiſici ſint appellandi, quibus ex pectoris, vel aſperæ arteriæ diuturno vlcere adeſt corporis conſumptio. cum tuſſicula quadam & febre lenta. 370.c.1.e
299 Vtrum phthiſis multiplex ſit acceptio. col.2.a
300 Vtrum phthiſis, & tabes ad conuertentiam dicantur. b
301 Vtrum phthiſici longo tempore viuere poſſint. c
302 Vtrum pus ad ſpatium thoracis effuſum, phthiſin concitet. 371.c.1.c
303 Vtrum acris catarrhus phthiſin progignat. d
304 Vtrum à ſiccitate poſſit oriri phthiſis. col.2.a
305 Vtrum vera, exquiſitáque phthiſis ſine ſputo purulento poſſit conſiſtere. ibid.c
306 Vtrum purulentum ſputum à pituita craſſa, certis ſignis poſſit diſtingui. 372.c.1.b
307 Vtrum febris phthiſicorum, putrida ſit, vel hectica. col.2.a
308 Vtrum mox cum generatione purulenti vlceris in pulmone,an proceſſu temporis hectica inuadat febris. ibid.c
309 Vtrum à phthiſi febris ſit inſeparabilis. ibid.d
310 Vtrum phthiſici pulſus ſit durus. 373.c.1.b
311 Vtrum difficilis reſpiratio perpetuò phthiſin comitetur. d
312 Vtrum in phthiſicis capillorum defluuium adſit. d
313 Vtrum vlcera pulmonis curationem admittant col.2.a
314 Vtrum thoracis vlcera ſint inſanabilia. 314.c.a
315 Vtrum in pueris vlcera pulmonis citiùs ſanentur. b
316 Vtrum vlcera ſubſtantiæ pulmonis faciliùs curentur, quàm vaſorum. d

317 Vtrum

317 Vtrum phthiſis ſit morbus hæreditarius. col. 2. b.
318 Vtrum phthiſis ſit morbus contagioſus. e
319 Vtrum fœminæ viris faciliùs in phthiſim incidant. 375.c.1.c
320 Vtrum autumnus inter anni tempora, corpora pthiſi magis reddat obnoxia. 375.c.1 e
321 Vtrum ſuilla caro aſſa phthiſicis poſſit concedi. col.2.e
322 Vtrum phlebotomina phthiſicis ſit vtilis. 376.c1. e
323 Vtrum phthiſicis expurgatio per aluum commoda. col.2.a
324 Vtrum phthiſici validis medicamentis expurgandi. ibid. d
325 Vtrum balnea phthiſicis conferre queant. e
326 Vtrum balneum ex lacte phthiſicis accommodum. 377.c.1.b.
327 Vtrum pus à thorace ad pulmonem tranſſumi poſſit. 378. c. 2. b
328 Vtrum poſſit aſſignari via certa, per quam pus è cauitate thoracis in pulmonem transferatur. 379.c.1.e
329 Vtrum vulnerati non repurgato pure per partem externam fiant empyematici. col. 2. e
330 Vtrum empyematici moriantur ex non repurgato pure. 380.c.1.a
331 Vtrum ſuppuratorum febris, hectica ſit, an putrida. col. 2. e
332 Vtrum ab empyemate febris ſit inſeparabilis. ibid.
333 Vtrum ſuppuratorum febris grauiùs noctu, quàm de die infeſtet. 381.c.1.c
334 Vtrnm ſudores empyicis familiares. col.2.c
335 Vtrum oculorum cauitas, & vnguium curuitas perpetuò empyicos comitentur. d
336 Vtrum tuſſicula arida à ſuppuratione inſeparabilis. 382. col.1.a
337 Vtrum genarum rubor, empyematis ſit indicium. ibid. b.
338 Vtrum ſummorum digitorum calor inter indicia empyematis ſitreponendus. c
339 Vtrum pedum tumor ſit empyematis indicium. ibid. c.
340 Vtrum inappetentia ſit proprium ſuppurationis ſymptoma. col.2.a
341 Vtrum puſtulæ in corpore apparentes empyema demonſtrent. ibid.d
342 Vtrum præter Hippocratica, alia etiam adſint ſuppurationis ſigna. e
343 Vtrum inter ſigna ſuppurationis ſit annumerandus rigor. 383.c.1.c
344 Vtrum pondus in thorace perceptum ſit ſuppurationis indicium. ibid e
345 Vtrum empyema in vno thoracis latere conſiſtere poſſit, quin alteri communicetur. c. 2.a
346 Vtrum Medico neceſſarium & vtile ſit, cognoſcere ſuppurationis initium. e
347 Vtrum febris remiſſio, & cibi appetentia poſt rupturam in ſuppuratis ſalutem portendant. 384.c. 1.c
348 Vtrum ſitis carentia, pus bonum, & aluus exigua & conſtans, ad bonum iudicent c 2. a
349 Vtrum ſuppurati poſt ruptionem cum peſſimis ſignis intereant. c
350 Vtrum purulenta materia thoracis cauitate contenta per ſputum periculoſiùs, quàm per inferiorem regionem expurgetur. e
351 Vtrum empyema falſum ſit periculoſius vero. 385 c. 1. a
252 Vtrum in curatione empyematis, indicatio ſumenda ſit à febre, an à ſuppuratione. 385 c. 1. a
353 Vtrum in empyemate phlebotomia aliquando vtilis. e
354 Vtrum lac in empyemate ſit ex vſu. 386 c.1.b
355 Vtrum ſectione, vel vſtione inter tertiam, & quartam coſtam celebrata, empyici pectus aperire liceat. e
Vtrum ad fauſtam coctionem ventriculi, neceſſaria ſit alimenti præparatio in ore. 387.c.e
356 Vtrum actio ventriculi ad vitam magis neceſſaria ſit actione iecoris. col. 2.e
357 Vtrum ventriculus principaliùs concoquat proprio calore, an calore partium. vicinarum. 388 col.1.e
358 Vtrum ventriculus in gratiam propriæ nutritionis, an in commodum aliarum partium operetu, ſemper. c.2.d
359 Vtrum ventriculus inter coquendum, vera nutritione nutriatur chylo. 390.c.2.b
360 Vtrum à debilitate ventriculi plurium ſymptomatum aceruus excitari poſſit. 392. c. 1. a
361 Vtrum abolita, aut corrupta appetentia, ad debilitatem oris ventriculi ſit referenda. ibid.e
362 Vtrum Cardiagia inter effectus peculiares debilitatis ventriculi numeretur 393.c.1.b
363 Vtrum ventriculi concoctio rectè è Galeno definiatur. col.2. a
364 Vtrum cauſa proxima coctionis ſit natiuus calor. d
365 Vtrum coctio à digeſtione diſtinguatur. 394. c.1.a
366 Vtrum cauſa debilis coctionis ventriculi, ex inopia ſucci melancholici ad ventriculum delati oriatur. d
367 Vtrum pellente liene, an potiùs attrahente ſtomacho, ad iuuandam coctionem, in ventriculum ſuccus melancholicus deferatur. c. 2. e
368 Vtrum coctionis tria ſint ſymptomata. 395.c. 1. b
369 Vtrum excrementa, ventriculi coctionem intertur bent. d
Vtrum ventriculo nequaquam affecto poſſit lædi concoctio. e
370 Vtrum alimentum calori, vel reſolutioni proportionandum. col. 2. d
371 Vtrum ſatietas vitiet coctionem. 396.col.1. c
372 Vtrum fames coctionem perturbet. d
373 Vtrum ſatietas, aut inedia magis ſit ſanitati, ventriculi moleſta. c
374 Vtrum panis eſus, ſtomachum roboret, & coctionem iuuet. col.2. b
375 Vtrum panis minus grauet ventriculum, & faciliùs coquatur, quàm caro. c
376 Vtrum repletio panis magis debilitet ventriculum repletione carnis. 397. c. 1. e
377 Vtrum panis recenter extractus magis vitiet coctionem, quàm pridianus. col.2.b
378 Vtrum vinum coctionem ventriculi impediat. e
379 Vtrum mutatio repentina in cibo, & potu coctionem perturbet. 398. c. 1. b
380 Vtrum magis lædat ventriculum, mutatio in potu, an in cibo. c
381 Vtrum plus ventriculo obſit mutatio vini nigri ad album, quàm albi ad nigrum. e
382 Vtrum ſomnus diurnus debilis coctionis cauſa ſit. col. 2. a
383 Vtrum veſpertinus, meridianúſque ſomnus coctionem ventriculi interturbet. ibid. e
384 Vtrum immodica vigilia ventriculum perturbet 399.c.1.c
385 Vtrum motus poſt prandium, coctioni ventriculi vtilis ſit. d
386 Vtrum mutatio inſqeta à motu ad quietem, plus coctionem offendat, quàm à quiete ad motum. col.2.a

ũ 387 Vtrum

387 Vtrum fæcalia excrementa retenta coctionem perturbent. 400.c.1.e
388 Vtrum omnis intemperies concoctionis actum deiiciat. col.2.a
389 Vtrum cruditas acida à frigiditate oriatur ſemper. 401.c.1.a
390 Vtrum ſemper cauſa acidi ructus ſit frigiditas. b
391 Vtrum ructus acidus frequentiùs poſt prandium, vel poſt cœnam ſuperueniat. col.2.e
392 Vtrum Galenus ſigna cruditatis nidoroſæ, & acidæ rectè diſtinxerit. 402.c.1.b
393 Vtrum ſignis cognoſci poſſit, an humor, vel intemperies, cruditatis cauſa ſit. e
394 Vtrum imbecillitas ventriculi ex humore quolibet prognata, ſignis cognoſci poſſit. col.2.e
395 Vtrum cruditas acida in calidis naturis, ſit deterior nidoroſâ. 403.c.1.b
396 Vtrum ex ventriculi debilitate omne genus morbi poſſit enaſci. ibid.
397 Vtrum hectica ventriculi incurabilis ſit. e
398 Vtrum hieræ vſus ad expurgandos omnes humores ventriculo affixos, vtilis ſit. col.2.b
399 Vtrum ad euacuandos humores ventriculi tunicis impactos, cum melle ſit conficienda. d
400 Vtrum in vitiis ventriculi hiera certa quantitate offerenda. e
401 Vtrum purgantia medicamenta hieræ ſint addenda. 404.c.1.b
402 Vtrum hiera ventriculum roboret. d
403 Vtrum præſente febri, aut calida ſicca intemperie ventriculi, hiera ſit porrigenda. col.2.e
404 Vtrum emplaſtra firmantia ventriculum, anteriori, vel poſteriori parti ſint admouenda. 405.c.1.d
405 Vtrum ſtomachica emplaſtra, exiſtente cibo in ventriculo, ſint interdicenda. ibid.e
406 Vtrum toto deuorationis tempore, emplaſtra roborantia ventriculum ſint arcenda. col.2.b
407 Vtrum remedia tepida ventriculum debilitent. ibid.d
408 Vtrum malagmata irrigationibus pro roborando ventriculo ſint præferenda. 406.c.1.b
409 Vtrum procurando frigido intemperamento ventriculi, Diatrionpipereon vtile ſit. ibid.d
410 Vtrum Diatrionpipereon in nidoroſa cruditate poſſit concedi. col.2.a
411 Vtrum iecur ſit membrum inter nobiles noſtri corporis partes præſtantiſſimum. 407.c.2.d
412 Vtrum iecur ſit ſanguis concretus. 408.c.1.b
413 Vtrum iecur calidum ſit. d
414 Vtrum iecur ſit humidum. col.2.b
415 Vtrum naturales potentiæ inditæ ita ſint, vt abſque ſubſidio aliunde expectato operationes ſuas poſſint exercere. e
416 Vtrum conueniant inter ſeſe, & aſſimilentur, vt Galenus voluit, facultates altrices naturales, & illa quæ magneti ineſt ad attrahendum ferrum. 409.c.2.c
417 Vtrum citra inflammationem, ſimplex, nudáque intemperies calida in hepate ſit concedenda. 410.col.2.c
418 Vtrum intemperantia calida ſola in iecore diu duret. 411.col.2.e
419 Vtrum ex intemperantia calida, ſimplici, vel compoſita inflammatio in iecore poſſit progigni. 413.c.1.a
420 Vtrum œdema pituitoſum in iecore innaſcatur. b
421 Vtrum à bile æruginoſa hepar poſſit inflammari. ibid.c
422 Vtrum iecoris inflammatio ab inflammatione muſculorum abdominis tactu diſtinguatur. col.2.b
423 Vtrum in inflammatione muſculorum abdominis, primò tactui recti ſeſe repræſentent, vt voluit Galenus. e
424 Vtrum febris in inflammatione iecoris ſemper ſit acuta. 414.c.e
425 Vtrum in inflammatione hepatis, pulſus ſit durus, vel mollis. col.2.d
426 Vtrum ventris conſtrictio iecoris inflammationem comitetur. e
427 Vtrum iecoris inflammatio conſiſtens in parte conuexa, ſit periculoſior eâ quæ in parte concaua affligit. 415.col.1.a
428 Vtrum in omni tempore huius inflammationis adſtringentia ſemper ſint permiſcenda. col.2.a
429 Vtrum in initio inflammationis hepatis, diſcutientia aut repellentia ſint admouenda. c
430 Vtrum diuerſæ partes hepatis inflammatæ diuerſis præſidiis ſint curandæ. ibid.e
431 Vtrum in inflammatione iecoris purgantia medicamenta cum cibis permiſcenda. 416.c.1.c
432 Vtrum hepatica affectio propriè dicatur, in qua rubida proluuies apparet. 417.c.1.d
433 Vtrum hepatica affectio ſit etiam venarum paſſio. col.2.c
434 Vtrum venæ ſanguificent. 418.c.1.b
435 Vtrum rubedo in ſanguine à iecore, vel venis emanet. col.2.b
436 Vtrum communis illa facultas, ac illi feruientes miniſtræ in vſum totius operantes, concedendæ ſint in iecore, venis, corde, diſtinctæ à propriis, per quas hæc membra aluntur. ibid.e
437 Vtrum lotiua deiectio à frigido, ſplendens à calido oriatur iecoris intemperamento. 420.c.1.a
438 Vtrum rubida proluuies ſit firmum imbecillis facultatis ſanguificantis ſignum. ibid.e
439 Vtrum in hepatica affectione deiectio ſemper appareat multa, & liquida. col.2.c
440 Vtrum in hepatica affectione venæ ſectio ſit ex vſu. 421.c.1.e
441 Vtrum in hepatica affectione balneum vtile ſit. col.2.e
442 Vtrum in hepatica affectione narcotica medicamenta offerenda. 422.c.1.c
443 Vtrum in vera hepatica affectione dulcia ſint ex vſu. col.2.a
444 Vtrum cochleæ à proprietate iecur infirmum roboret. 423.c.1.c
445 Vtrum iecur lupinum à tota ſubſtantia hepar debile roboret. ibid.c
446 Vtrum Hydropis definitio ſit rectè tradita. 424.c.1.c
447 Vtrum Hydrops ex læſo hepate ſemper emanet. ibid.e
449 Vtrum omnes hydropis ſpecies perpetuò à frigida oriantur hepatis intemperie. 425.col.1.a
445 Vtrum tres tantùm ſint hydropis ſpecies. ibid.e
450 Vtrum ex aliis humoribus, præterquam à pituita, ſeroſo humore, & flatu hydrops generari poſſit. col.2.c
451 Vtrum ſeroſus humor à iecore tranſlatus inter peritonæum, & omentum, hydropis cauſa ſit. ibid.d
452 Vtrum in variis hydropis ſpeciebus in diuerſo loco aqua colligatur. 426.c.1.e
Vtrum varius ſit modus collectionis aquæ in hydrope. c.2.a
453 Vtrum in omni hydrope pedum tumor reperiatur. 427.c.1.a
Vtrum ſitis clamoſa neceſſariò hydropicos comitetur. ibid.e

454 Vtrum aluus dura in hydrope conſpicitur. col. 2.d

455 Vtrum œdema circa ventrem proprium ſit hydropicorum indicium. 428.c.1.a

456 Vtrum febris ab hydrope ſit inſeparabilis. d

457 Vtrum in hyrope pulſus ſit durus. e

458 Vtum Aſcites ſit periculoſior Tympanite, & Anaſarca. col.2.b.

459 Vtum tuſſis hydropi ſuperueniens, mala ſit. 429. col.2.e.

460 Vtrum tuſſis in hydrope per conſenſum iecoris eueniens, ab ea quæ ſit primariò affecto thorace, ſignis poſſit diſtigui. 430.c.1.b

461 Vtrum alui fluxus in hydrope reprobus ſit. e

462 Vtrum ſenes, vel pueri, hydropi ſint, magis obnoxij. col. 2. b

463 Vtrum calculus, ſit morbus, an cauſa morbi. 434. c.1.e

464 Vtrum arenæ, & calculi in interiori renum cauo, vel in propria ſubſtantia generentur. 435. c. 1. a

465 Vtrum calculi cauſa materialis ſit materia craſſa, viſcoſa,& lenta. ibid. d

466 Vtrum decubitus ſuper dorſum, calculi generationi materiam præſtet. col. 2.c

467 Vtrum vſus perdicis calculum poſſit generare. 436. c. 1. a.

468 Vtrum lactis vſus in cauſis calculi ſit annumerandus. c

469 Vtrum nephriticus dolor à ciborum repletione exacerbetur. col.2.b

470 Vtrum arenæ ſubſidentes, veſicæ calculum portendant. 437.c. 1.d

471 Vtrum ſubſidentia arenoſa, certum, & firmum ſit calculi indicium. col. 2.a

472 Vtrum calculus renum,vel veſicæ ſit morbus hæreditarius. ibid. d

473 Vtrum calculus ex hæreditate contractus, incurabilis ſit. e

474 Vtrum nephriticus dolor cæterorum viſcerum doloribus ſit intenſior. 438. c. 1. c

475 Vtrum vrina arenoſa,homines à calculis magis ſecuros reddat. col. 2. a

476 Vtrum aluus laxa præſeruet à calculo. ibid. c

477 Vtrum calculus renum ſit morbus grauiſſimus. ibid. e

478 Vtrum caſeus à victu calculoſorum ſit eliminandus. 439. c. 1. d

479 Vtrum clyſteres in dolore nephritico ſint medicamentis purgantibus præferendi col. 2. b

480 Vtrum in dolore nephritico ſit vena ſecanda. e

481 Vtrum in dolore nephritico,in poplite,vel gibbero ſit ſecanda vena. ibid. e

482 Vtrum diabetica paſſio ad ſolos renes ſit referenda. 443. c 1.c

483 Vtrum diabetes ſubitò, vel paulatim generetur. col. 2.c

484 Vtrum Galenus diabetem caninæ appetentiæ rectè comparauerit. ibid.e

485 Vtrum deglutitio ſit actio animalis,& tractio renum à caua, naturalis. 444.c. 1.b

486 Vtrum à calida renum intemperie diabetes perpetuò oriatur. 445.col.1.d

487 Vtrum omnes facultates in diabete ſint oblæſæ. col.2.c

QVESTIONES Libri III.

QVÆST. PRIMA. Vtrum fœminæ prudentia, & excellentia ſint præſtantiores viris. pag. 448. c.1.b

2 Vtrum muliebres morbi viriribus ſint grauiores, & curatu difficiles. 449. c. 1. e

3 Vtrum morbi muliebres ſint admirabiles, diuini. 450. c.1.d

4 Vtrum feminæ pluribus morbis ſint obnoxiæ, quàm viri. col.2. a

5 Vtrum lethales morbi fœminarum ſint à Medico tractandi. 451.c.1.b

6 Vtrum Medicus in curatione fœminarum, plus quàm in aliis debeat eſſe prouidus, diligens, & expertus. 452. c. 1. a

7 Vtrum ſanguinis menſtrui definitio à Galeno tradita,ſit optima. 453. c. 1. e

8 Vtrum generatio menſtrui, à caliditate, vel frigiditate ortum ducat. col. 2.c

9 Vtrum ſanguis confluat in vteri capacitatem per reſudationem, an vaſorum reſerationem. 454. c.1.a

10 Vtrum fœmineo corpori ſalubrius eſſet ſanguinem quotidie per vterum excerni. ibid.

11 Vtrum periodica menſtruorum excretio,ad ſolū Lunæ motum ſit referenda. ibid. e

12 Vtrum ſanguis, menſtruus ſit benignus, & purus. col.2.d

13 Vtrum fœminæ inter cætera animalia, menſtruas purgationes copioſiores habeant. 455.c.2.d

14 Vtrum certum poſſit aſſignari tempus eruptionis menſtruorum. ibid. e

15 Vtrum menſtruorum quantitas certa poſſit aſſignari. 456.c.1.a

16 Vtrum quantitas diſcreta puerperij certa poſſit deſcribi. e

17 Vtrum quantitas continua puerperij certò poſſit dignoſci. col. 2.d

18 Vtrum ſanguis lochij deterior ſit, & venenoſior ſanguine menſtruo. ibid. e

19 Vtrum poſſint aſſignari viæ, per quas menſtruus ſanguis in vterum prolabitur, & ab eo extrà erumpit. 457.c.1.e

20 Vtrum ſenſim, & paulatim ſingulis diebus à toto corpore, an ſubitò, ſemel, & confertim confluat ſanguis in vterum, menſtruam purgationem effecturus. col. 2. b

21 Vtrum ſanguis menſtruas purgationes effecturus, colligatur in vtero,ipſo attrahente,an natura tranſmittente. ibid. e

22 Vtrum ad vteri nutritionem menſtruum ſanguinem natura tranſmittat. 458.c. 1.a

23 Vtrum fœminæ,quibus menſtrua nunquam fluxerunt, innoxiè viuere poſſint. ibid b

24 Vtrum fœmina citra menſtrua concipere poſſit e

25 Vtrum ſeminis definitio à Galeno tradita, ſit optima. ibid. e

26 Vtrum ſeminis ſubſtantia ſpirituoſa ex multiplici ſpiritu componatur. col. 2. d

27 Vtrum ex parte ſeminis craſſa, partes ſpermaticæ generentur. 459. c.1.e

28 Vtrum ab aliqua facultate fiat attractio ſanguinis, pro integra formatione partium ſpermaticarum. col. 2.d

30 Vtrum ſeminis ſubſtantia ſit homogenea, vel heterogenea 460 c.1.b

31 Vtrum pars ſpirituoſa ſeminis, ab aliquo agente poſſit corrumpi. col. 2. a

32 Vtrum facultas in ſemine reperta, ab aliis qualitatibus diſtinguatur. 462. c. 1. c

33 Vtrum ſemen concurrens ad generationem ſubſtantialem fœturæ, concurrat inſtrumentaliter vel tantùm diſpoſitiuè in genere cauſæ materialis? 463. c. 1. d

34 Vtrum ſubſtantia à prima cauſa, vel à generante in virtute ſeminis, principaliter producatur. 464. c. 1. e

35 Vtrum ſemen ſit colliquamentum, vel excrementum. col. 2. d

36 Vtrum ſemen ſit animatum. 466. col. 1. b

37 Vtrum ſemen ab omnibus noſtri corporis partibus decidatur. col. 2. a

38 Vtrum ſemen, verum, & prolificum, ſolùm in teſtibus, an verò in omnibus noſtri corporis partibus ſpermaticis generetur. 468. c. 1. d

39 Vtrum ſemen verum ſpecie diſtinguatur ab eo, quo partes ſpermaticæ nutriuntur. col. 2. b

40 Vtrum in venis, & arteriis ſpermaticis, verum ſemen generetur. d

41 Vtrum teſtes ad ſolum conficiendum ſemen ſint creati. 469. c. 1. a

42 Vtrum mulier citra congreſſum viri poſſit concipere. col. 2. a

43 Vtrum ſeminis excretio ſit naturalis, vel animalis. 470. c. 2. b

44 Vtrum mammillæ lac generent. c

45 Vtrum lac ſit ſanguis ſuperfluus, mutatus, & dealbatus in mammis. ibid. e

46 Vtrum lac fiat ex ſanguine puro. 471. c. 1. b

47 Vtrum lac fiat ex pinguedine omenti. ibid. e

48 Vtrum lac per coctionem, an ſolùm per coloris immutationem generetur. col. 2. d

49 Vtrum in viuiparis ſolùm generetur lac. 472. c. 1. c

50 Vtrum poſſit aſſignari aliqua pars in vtero, à qua pro lacte conficiendo, ſanguis in mammas regurgitet. ibid. e

51 Vtrum puellus in lucem editus, naturali inſtinctu, naturæ impetu, vel facultate formatiua inſtructus lac exugat. col. 2 e

52 Vtrum commodius eſſet ſanguine extra vterum ali puellum, non lacte. 473. c. 2. b

53 Vtrum lac ante conceptum poſſit generari. 474. c. 1. e

54 Vtrum Medicus menſtruatæ maximam curam gerere debeat. col. 2. e

55 Vtrum fluentibus menſtruis, aër debeat parari calidus, frigidus, vel temperatus. 475. c. 1. c

56 Vtrum acetoſa menſtruatis prodeſſe poſſint. ibidem. e

57 Vtrum butyrum menſtruatis ſit ex vſu. col. 2. e

58 Vtrum menſtruatis carnis viperinæ eſus, vtilis ſit. 476. c. 1. b

59 Vtrum aſſa menſtruatis ſint magis concedenda elixis, ibid. d

60 Vtrum menſtruatis vinum offerendum. col. 2. e

61 Vtrum menſtruatis exercitium ſit ſalubre. 477 c. 1. d

62 Vtrum clyſter actu fluente menſtruo poſſit adhiberi. e

63 Vtrum veneris vſus menſtruatis ſalubris ſit. col. 2. c

64 Vtrum actu fluente menſtruo, ſanguinis miſſio ſit aliquando celebranda. ibid. e

65 Vtrum venæ ſectio ex talo, celebrata, menſtruo actu fluente, illud prouocet, vel retineat. 478. c. 1. e

66 Vtrum animi pathemata menſtruatis nocere poſſint. 479. c. 1. a

67 Vtrum menſtrui ſuppreſſio, cæterorum ſymptomatum inſtar, ſemper ex morbo naſcatur. c. 2. b

68 Vtrum aſſignari poſſint cauſæ ſecundùm naturam menſtrua retinentes. 480. c. 1. a

69 Vtrum plures cauſæ menſtrua occultantes, ad vnum enchiridion poſſint reduci. ibid. d

70 Vtrum ab intemperie vteri calida, menſtrua ſupprimantur. 481. c. 1. a

71 Vtrum ſuppreſſam menſtruam purgationem perpetuò febris comitetur. col. 2. a

72 Vtrum ex menſtruis ſuppreſſis, maior dolor concitetur in ſyncipite, quàm occipite. 482. c. 1. a

73 Vtrum ſuperflua menſtrui purgatio, ipſius retentione ſit periculoſior. ibid. d

74 Vtrum in omni menſium retentione, ſit venæ ſectio celebranda. col. 2. d

75 Vtrum ad prouocanda menſtrua, vena ſit ſecanda ante, an poſt menſtruationis tempus. 483. c. 1. c

76 Vtrum ferri, an chalybis vſus, ad prouocanda menſtrua, magis vtilis ſit. 484. c. 1. d

77 Vtrum varius ſit modus præparandi, & aſſumendi chalybem, pro mouendis menſtruis. col. 2. d

78 Vtrum cum chalybe cardiaca permiſcenda. 485. c. 1. d

79 Vtrum cum chalybe expurgantia per aluum permiſcenda. col. 2. a

80 Vtrum aſſignari poſſint vaſa, per quæ immodicus ſanguis confluat ad vterum. 487. c. 1. b

81 Vtrum immodicus ſanguinis per vterum fluor, ſemper ad actionem læſam facultatis expultricis conſequatur. c

82 Vtrum ex variis cauſis, poſſit immodica ſanguinis excretio contingere. ibid. e

83 Vtrum variis modis ſanguis ab vtero erumpere poſſit. col. 2. d

84 Vtrum ſanguinis per vterum immodica vacuatio. ſola artificioſa coniectura poſſit deprehendi, 488. c. 1. b

85 Vtrum ex immodica ſanguinis vacuatione menſtrua, faciliùs ſequatur hydrops, quàm ex ea, quæ poſt partum contingit. 489. c. 1. a

86 Vtrum immodicus ſanguinis fluxus, febrem concitet. c

87 Vtrum in immodico ſanguinis fluxu per vterum, artus ſuperiores, vel inferiores fricandi. col. 2. b

88 Vtrum cucurbitula ſcarificata ſub mammis apponenda. ibid. e

89 Vtrum ſtercus aſininum, vel equinum in immodico ſanguinis fluxu, ſit offerendum. 490. c. 2. e

90 Vtrum omnes ab vtero affectus, ſub nomine ſuffocationis vteri poſſit comprehendi. 493. c. 1. a

91 Vtrum vteri ſtrangulatio, morbus ſit frigidus, an calidus. ibid. d

92 Vtrum vteri ſtrangulatio præter ſanguinem, & ſemen retentum, ab aliis etiam cauſis poſſit concitari. col. 2. b

93 Vtrum vterus odoribus moueatur. 495. c. 1. a

94 Vtrum in vteri ſtrangulatu, venæ ſectio in acceſſione celebranda. 495. c. 2. c

95 Vtrum ſuffumigia in hoc affectu viroſa pro fœtidis aſſumenda. 496. c. 2. a

96 Vtrum à ſemine retento, vteri inflammatio poſſit concitari. 499. c. 1. a

97 Vtrum in vteri inflammatione, commodius ſit venam ſecare in brachio vel in crure. col. 2. b

98 Vtrum morbi grauidarum ſint graues, difficiles, lethales. 500. c. 1. d

99 Vtrum in grauidis aluus prouocanda. 501. c. 1. b

100 Vtrum grauida exercitanda. ibid. e

101 Vtrum balneum vtero gerentibus poſſit concedi. c. 2. e

102 Vtrum caput grauidarum ſit vngendum, aut lauandum. 502. c. 1. a

103 Vtrum veneris vſus vtero gerentibus ſalubris ſit. ib. c

105 Vtrum

105 Vtrum grauidæ ab animi affectibus præcauendæ. ibid.e
107 Vtrum acuta grauidis offerenda. col.2. e
107 Vtrum amara grauidis concedenda. 503.c.2.a
108 Vtrum vini potus vtero gerentibus vtilis ſit. 504. c.1.b
109 Vtrum ſit præſtantius ab roborandum vterum, & ventriculum in grauidis, electuarium ex margaritis Auicennæ, an Diamargaritum frigidum. col.2.c
110 Vtrum cor,& cæteræ partes in grauidis roborandæ. 505.c.1.a
111 Vtrum ſola mulier molam concipiat. 507.c.1.a
112 Vtrum venæ ſectio è talo pro curatione molæ vtilis ſit. col.2.e
113 Vtrum figura ad pariendum varia ſit. 510.c.1.c
114 Vtrum enixæ naribus odores admouendi. col. 2.b
115 Vtrum membrana chorion neceſſariò contineatur intra vterum, fœtu extra ipſum emiſſo. 511. c.2.d
116 Vtrum ſecundinarum retentio,ſit morbus in numero addito. 512.c.2.b
117 Vtrum ſecundinarum retentio à bonis odoribus, gelidæ potu poſſit concitari. 513.c.1.e
118 Vtrum ex ſecundinarum retentione, ſi extrahi non poſſint,neceſſariò mors ſubſequatur. col.2. e
119 Vtrum ad reſectionem vmbilici, multum tempus ſit differendum. 514.c.1.d
120 Vtrum tuſſis, & ſternutamentum pro ſecundarum expulſione,ſint ex vſu. ibid.e
121 Vtrum ſuffitus aromatum ſecundinas expellat. col.2.e
122 Vtrum tormina poſt partum ſint continua, an per interualla exacerbentur. 515.c.1.d
123 Vtrum primiparis tormina à partu contingant. 516.c.2.b
124 Vtrum vmbilicus ſit reſecandus, & ſale eius corpus inſpergendum. 517.c.2. a
125 Vtrum poſt lactationem, pluribus circunſtantiis opus ſit,ad infantis educationem. 518. c.1.a
126 Vtrum alter cibus à lacte infanti ſit propinandus. c
127 Vtrum ad electionem nutricis,plures neceſſariæ conditiones ſint animaduertendæ. col.2. e
128 Vtrum lactis abundantia corrigenda. 519.c 2.d

QVÆSTIONES
Libri IV.

QVÆST. PRIMA. Vtrum aër in curandis febribus, ſummam poteſtatem obtineat. pag. 521. c.1.b
2 Vtrum aër mundus, & purus, pro febrium curatione vtilis ſit. col.2. b
3 Vtrum aër luminoſus in febribus eligendus. 522. c.1.c
4 Vtrum cubiculi ſplendor,noxior febrientium halitus diſſoluat. col.2.a
5 Vtrum aër pro curatione febrium, ſit eligendus frigidus. 523.c.1.c
6 Vtrum aër frigidus febrientibus vtilis ſit. col.2.a
7 Vtrum aër humidus,febricitantibus ſit ſaluberrimus. ibid.c
8 Vtrum aër in febribus, ita poſſit parari humidus, vt non ſemper exciccet. ibid.e
9 Vtrum aër rebus odoratis poſſit refrigerari. 524.c.1.c
10 Vtrum domus febrientium refrigeranda ſit lentiſci ramis. col.2.b
11 Vtrum febrientes in latus debeant decumbere. ibid.c
12 Vtrum febrientes ſuper latus dextrum vel ſiniſtrum debeant decumbere. 525.c.1.b
13 Vtrum ſupinus decubitus in febrientibus reprobetur. ibid d
14 Vtrum ſupinus decubitus in febrientibus ſemper ſit lethalis. col.2.a
15 Vtrum pronus decubitus in febrientibus reprobus. b
16 Vtrum decliuis decubitus,vt peſſimus condemnandus. ibid.d
17 Vtrum præſcribere victum vnicuique febri accommodum ſit difficile. 626.c.1.a
18 Vtrum febrientes minùs ſint cibandi ſanis. ibid.d
19 Vtrum victus in extremo tenuiſſimus febricitantibus, & aliis ægris conſulendus. col.2.b
20 Vtrum concurrentibus duabus indicationibus,virium, & morbi, virium dignitas maxima ſit habenda. 527.c.1 d
21 Vtrum præſente febre ad ſuſtinendam inediam, temperamentum frigidum, & humidum ſit aptiſſimum. col.2. c
22 Vtrum fructus,& olera ante coctionem febricitantibus concedi poſſint. 528.c.2.e
23 Vtrum amylum febrientibus offerendum. 529. c. 1. e
24 Vtrum Galenus victus rationem rectè definiat. col.2.e
25 Vtrum pluribus numeris vniuerſa victus ratio abſoluatur. 530.c.2.a
26 Vtrum victus diuiſio à Galeno tradita, ſit optima. ibid.c
27 Vtrum in febricitantibus varia quantitas ſit ſtatuenda in exhibendo cibo. 531.c.1. e
28 Vtrum in ægris æſtate vel hyeme liberatior cibus exhibendus. 531. c. 2. b
29 Vtrum victus humidus febrientibus vtilis ſit. 532. c.2.c
30 Vtrum qualitas victus debeat eſſe contraria febri, an eius cauſæ. 533.c.1.c
31 Vtrum in præſcribenda qualitate victus in febrientibus, indicatio quæ ſumitur à morbo, ſit præſtantior indicatione quæ ſumitur à virtute. col.2 c
32 Vtrum poſſit aſſignari gradus virtutis imbecillis quæ poſſit reſtitui per cibum. 534.c 1.a
33 Vtrum in febribus vtilius ſit minuere cibum in quantitate,an in qualitate. ibid. b
34 Vtrum olera in febrientibus præſtent alimentum exiguæ qualitatis. c
35 Vtrum canones antiquorum, præſcribentes victum febricitantibus,noſtro æuo ſint obſeruandi. di. e
36 Vtrum in febribus maius peccatum ſit in victu recedere per tenuitatem, an per craſſitiem. col. 2.e
37 Vtrum in morbi ſtatu vniuerſali, victus tenuiſſimus ſemper exhibendus. 536.c.2.c
38 Vtrum in principio morbi vniuerſali, aliquando tenuior victus, & in ſtatu plenus ſit offerendus. 537.c.1.c
39 Vtrum in febribus præſcribendus ſit victus in ordine ad ſtatum,vel declinationem. col.2.d
40 Vtrum certis ſignis Medicus poſſit cognoſcere, num virtus poſſit durare vſque ad ſtatum. 538. c.1.d
41 Vtrum facultas requiſita vt æger poſſit durare vſque ad ſtatum, ſit animalis, naturalis, an vitalis. col.2.c
42 Vtrum cibus in febrium acceſſione, vel exacerbatione omnino ſit interdicendus. 539.c.1. d

43 Vtrum in declinatione prioris acceſſionis, in continuis per ſubingreſſum acceſſionum, ſit porrigendus cibus. col. 2. e
44 Vtrum natura exhibito alimento, à coctione cauſæ morbificæ diſtrahi poſſit.
45 Vtrum in febricitantibus, varius ſit ordo in aſſumendo cibo. col. 2. d
46 Vtrum aquæ potus ad ſatietatem vſque, ſecurè in febribus poſſit concedi. 452.c.1.b
47 Vtrum ob aquæ potum, febris ſanguinea, & bilioſa poſſit degenerare in piuitoſam. col. 2. e
48 Vtrum in febribus continuis, aquæ potus ſit concedendus in declinatione, vel ſtatu. 543.c. 1. d
49 Vtrum cereuiſiæ potus, in curatione febrium poſſit admitti. 544.c.1.a
50 Vtrum plures errores ab ægris, & ſanis in potu, vel cibo committantur. ibid. d
51 Vtrum peccatum in potu ſit deterius, quam in cibo. ibid.
52 Vtrum immoderantia in aqua, ſit deterior, quàm in vino. ibid. e
53 Vtrum ſomnus, in omni tempore febris vtilis ſit. col. 2. b.
54 Vtrum motus, & quies febricitantibus conferre poſſint. 546.c.1.b
55 Vtrum clyſter admixto ſale, in febribus imperandus. col. 2. b
56 Vtrum clyſteres acuti, aliquando in febribus infundendi. 547. 1. a
57 Vtrum febriens ad recipiendum clyſterem, debeat eſſe ſupinus an ad latus decumbens. ibid. e
58 Vtrum maiores vires efflagitent clyſteres, quàm glandes. col. 2. c
59 Vtrum, in omnibus febribus, ſanguinis miſſio vtilis ſit 548.c.1.c
60 Vtrum venæ ſectio, in principio febrium acutarum celebranda. ibid. col. 2.
61 Vtrum venæ ſectio, in omnibus febribus non acutis in principio ſit exercenda. 549. c. 2. a
62 Vtrum in pura cacochymia, ſanguinis miſſio poſſit eſſe ex. vſu. 550. c1. d
63 Vtrum in plenitudine quoad vaſa, liberaliùs ſit ſanguis emittendus, quàm in plenitudine quoad vires. 551.c.1.b
64 Vtrum affectus, in genere expetentes in febribus venæ ſectionem ſint ſolùm tres. 552. c. 2. b
65 Vtrum ad celebrandam venæ ſectionem, tres ſcopi ſint neceſſarij. 553.c.2.d
66 Vtrum per magnitudinem morbi, acuties ſit intelligenda. 554 c. 1. c
67 Vtrum citra plenitudinem, ſanguinis miſſio poſſit celebrari. col. 2 a
68 Vtrum in febribus, omnium facultatum robur ſit obſeruandum ad venæ ſectionem. 555 c. 1. a
69 Vtrum plures ſcopi in febribus, præter tres ab Hippocrate propoſitos, ad venæ ſectionem ſint contemplandi. c. 2 a
70 Vtrum morbi magnitudo, & virium robur, perpetuò, & per ſe, ſolùm indicent venæ ſectionem. 556.c. 1. a
71 Vtrum humores in febribus ſint ante purgationem concoquendi. col. 2. e
72 Vtrum in febribus, ad purgationem neceſſaria ſit concoctio obſcura, manifeſta, vel perfecta. 557. c. 2. a
73 Vtrum coctio humoris putridi, ſit diuerſa à coctione humoris ſemiputridi. 558. c. 1. b.
74 Vtrum ſyrupi, ante concoctionem in febribus, ad concoctionem humoris noxij, ſint concedendi, c. 2. d
75 Vtrum in humoribus craſſis ſyrupi extenuantes ſint ex vſu. 559. 1. b
76 Vtrum oxymel, præparandis humoribus craſſis vtile ſit. ibid. d
77 Vtrum ſyrupi præparantes humores in febribus putridis, ferè ſint calidi. ibid. e
78 Vtrum ſyrupi adſtringentes, pro humoribus putridis concoquendis, ante coctionem concedi poſſint. col. 2. b
79 Vtrum in febribus, ante vacuationem, ſyrupi attenuantes, & aperientes poſſint eſſe ex vſu. 560. c. 1. a
80 Vtrum quantitas ſyruporum certa poſſit deſcribi. c
81 Vtrum præter coctionem intentam à natura, in humoribus putridis expellendis, inducat ipſa qualitates præparantes ad expulſionem. ibid. e
82 Vtrum in febribus putridis, purgatio ſit celebranda. col. 2. d
83 Vtrum medicamenta purgantia, præter turgentiam, vrgentiam, aut malignitatem, in initio febrium putridarum, materia ſolum exiſtente multa, tutò poſſint concedi. 561.c.1.d
84 Vtrum pulſus ſynochi imputris ſit æqualis. 564 c.2.c
85 Vtrum in ſynocho imputri, pulſus adſit vehemens. ibid. e
86 Vtrum pulſus in ſynocho, ſit minùs vehemens quàm in cauſo. 565. col. 1. a
87 Vtrum ſynochus quarto die finiatur. ibid. d
88 Vtrum ſynochus cæterorum morborum ritu quatuor tempora percurrat. col. 2. a
89 Vtrum in continente ſanguinea, debili exiſtente virtute, loco phlebotomiæ manus, ſit ſecanda vena in fronte. 569.c.2.a
90 Vtrum in febre ſanguinea, loco phlebotomiæ, purgatio ſit adminiſtranda. ibid d.
91 Vtrum in omni febre, ſaltem minorandi gratia, ſanguinem mittere expediat. 570. c. 1. b
92 Vtrum in omni febre, & morbo, ſanguinem aliqua ratione mittere conueniat. ibid. d
93 Vtrum febris ſanguinea, ſit ſimplex vel compoſita. 571.c.1.a
94 Vtrum ſanguis, & alij humores intra venas, & extra eas putreſcant. col. 2. d
95 Vtrum febris ardens, æſtate generata, fiat per attractionem, vel depulſionem bilis. 573.c.1.d
96 Vtrum ſitis inſatiabilis, & ardentiſſimus calor, ſint ſigna pathognomonica febris ardentis. col. 2. 6
97 Vtrum tremores in febribus ardentibus facti, delirio ſoluantur. 574.c.2.d
98 Vtrum in febre ardente, vacuatio per ſanguinis miſſionem debeat celebrari. 575.c.1.e
99 Vtrum balneum in ardenti notha, magis conueniat, quàm in exquiſita. 577. c. 1. a
100 Vtrum cauſus à tertiana continua diſtinguatur. col. 2. b
101 Vtrum tertiana exquiſita, à bile ſiucera generetur. d
102 Vtrum ad tertianæ exquiſitæ generationem, non ſolùm bilis ſit neceſſaria, ſed concurſus rerum gignentium bilem. 578. col. 1. c
103 Vtrum in tertiana exquiſita, rigor validus appareat. col. 2. a
104 Vtrum in tertiana exquiſita, pulſus ſit paruus, tardus, rarus, & debilis. d
105 Vtrum pulſus tertianæ careat omni inæqualitate, excepta febrili. 579. c. 1. a
106 Vtrum inæqualitas febrilis, in aliquem finem à natura ſit intenta. c
107 Vtrum calor tertianæ exquiſitæ à calore febrium ardentium diſtinguatur. col. 2. c

108 Vtrum

108 Vtrum in tertiana exquiſita, vrina aliquando appareat alba, & cruda. ibid.e
109 Vtrum duratio tertianæ exquiſitæ, duodecim horas tranſcendat. 580.c.1 a
110 Vtrum lactuca cruda, in tertiana exquiſita conceden-da. c.2.b
111 Vtrum curatio tertianæ continuæ, & tertianæ dupli-cis, ſit eadem, cum curatione tertianæ exquiſitæ. 581.c.1.a
112 Vtrum vitellina bilis, flaua ſit. c.2.a
113 Vtrum vitellina bilis ſit craſſa, & ex flaua bile præaſſata generetur. ibid.b
114 Vtrum vitellina bilis ouo crudo, recenti, vel cocto ſimilis ſit. d
115 Vtrum vitellina bilis ex pituita cum bile mixta generetur. 582.c.1.a
116 Vtrum in tertiana notha, vtilior ſit tenuior victus, quàm in exquiſita. 583.c.1.c
117 Vtrum in tertiana notha, noſtro æuo, nutriendus ſit æger alternis diebus. c.2.a
118 Vtrum febris compoſita ex tertiana continua, & quotidiana intermittente, ſit dicenda vera ſemitertiana. c.2.b
119 Vtrum ſemitertiana ſit horrifica. 584.c.1.c
120 Vtrum ſemitertianam neceſſariò crebri horrores comitentur. ibid.e
121 Vtrum ſemitertiana ſit febris continua. c.2.e
122 Vtrum ſemitertiana ſit morbus acutus. ibid.d
123 Vtrum pituitæ differentiæ, ternario numero comprehendantur. 585.c.2.c
124 Vtrum ex omni pituita, quotidiana ortum ducat. e
125 Vtrum in quotidiana, pulſus debilis, & tardus exiſtat. 587.c.1.c
126 Vtrum in quotidiana, interuallum omnino à febre liberum euadat. c.2.d
127 Vtrum quotidiana diurna longior, & deterior ſit nocturna. 590.c.1.b
128 Vtrum in initio quotidianæ, victus tenuis ſit offeren-dus. c.2.a
129 Vtrum in quotidiana, phlebotomia in die pari, vel impari ſit celebranda. ibid.c
130 Vtrum in quotidiana orta à pituita quauis, præparantia eadem, ſint offerenda. d
131 Vtrum in quotidiana, diuretica ante vacuationem concedenda. e
132 Vtrum febris latica, differat à quotidiana. 591.c.2.a
133 Vtrum febris latica ſimilis ſit hecticæ. b
134 Vtrum Lipyria, inter pituitoſas intermittentes febres numeranda. 592.c.1 b
135 Vtrum pulſus in inuaſione quartanæ minor ſit quàm in inuaſione aliarum febrium. 593. c.1.a
136 Vtrum in interuallo quartanæ, aliquod relinquatur veſtigium febrile. ibid.c
137 Vtrum tempore interualli, æger dicatur laborare quartana. ibid.d
138 Vtrum quartana ſit ſecuriſſima. c.2.e
139 Vtrum quartana ſit longiſſima. 594 c.1.b
140 Vtrum in victu quartanæ, variæ conditiones ſint aſſignandæ. ibid e
141 Vtrum in quartana ſanguinis miſſio vtilis ſit. c.2.d
142 Vtrum in quartana, purgatio in principio poſſit adminiſtrari. 595.c.1.b
143 Vtrum quartanariis reproba cibaria ſint conceden-da. c.2.b
144 Vtrum definitio febris hecticæ, à Galeno tradita, ſit veriſſima. 596.c.1.e
145 Vtrum Galenus affectum, in futurum, fientem, & factum meliùs, quàm Archigenes diuiſerit. c.2.e
146 Vtrum calor hecticus ſit factus, & æqualis. 597. c.1.e
147 Vtrum eſſentia febris hecticæ, in calore, & ſiccitate conſiſtat. c.2.d
148 Vtrum febris hectica, in communi diuidatur in hecticam abſolutè, & in hecticam maraſmodem. 598.c.2.a
149 Vtrum à variis cauſis ſecundùm Galeni doctrinam poſſit ſecundùm totam ſui ſubſtantiam alterari aër. 601.c.2.a
150 Vtrum inquinamentum, & ſemen peſtis, ad conuertentiam dicantur. ibid.c
151 Vtrum præter cauſas peſtis à Galeno propoſitas, aliæ etiam Arabibus, & Aſtrologis ſint aſſignandæ. 602.c.2.a
152 Vtrum apparentes ignes, ſtellæ in cœlo, peſtem præſagiant. 603.c.2.c
153 Vtrum hyems ſicca, peſtilentes morbos portendat. 604.c.1.a
154 Vtrum præſeruatio à peſte ſit poſſibilis. ibid.e
155 Vtrum allia, ad peſtis præſeruationem, in cibis ſint admittenda. c.2.e
156 Vtrum ad præſeruationem peſtis, neceſſaria ſit ſanguinis miſſio. 605.c.1.a
157 Vtrum in peſte, purgatio decernenda ſit, an omittenda. ibid.c
158 Vtrum febris maligna, à putrida, & peſtilenti diſtinguatur. 607 c.1.b
159 Vtrum in puncticulis, ad præſagium plures conditiones ſint aſſignandæ. 608.c.2.d

QVÆSTIONES

Libri quinti, & Vltimi.

QVÆST. PRIMA. Vtrum corpus ſponte laxum, ſit neutrum 609.c.2
2 Vtrum detur aliquando corpus quod neque ſanum ſit, neque ægrum. 610.c.2.b
3 Vtrum omni laſſitudini, citò remedia adminiſtranda. ibid.
4 Vtrum dolores febribus ſuperuenientes, omnes ſint calidi. 611.c.2.d
5 Vtrum in omni dolore capitis, Oxyrhodinum ſemper imponendum. ibid.
6 Vtrum diſpoſitiones frigidæ perpetuò à cauſis frigidis, an verò à cauſis calidis generetur. 612. c. 1. a
7 Vtrum in omni dolore capitis oxyrhodinum ſemper imponendum. c.2.e
8 Vtrum phlebotomia in omni capitis dolore celebranda. 613.c 1.c
9 Vtrum in omni dolore capitis purgatio vtiliter concedi poſſit. ibid.e
10 Vtrum vomitus in dolore capitis vtilis ſit. c.2.b
11 Vtrum ſudor, & vrina eundem habeant generationis modum. 614.c.1.e
12 Vtrum ſudor ſit vacuatio naturalis. c.2.b
13 Vtrum ſudoris cauſa efficiens, & finalis ſit aſſignanda. 615.c.1.a
14 Vtrum optimus, vel bonus ſudor ferè ſemper, in febribus ad bonum iudicet. ibid.d
15 Vtrum ſuperfluus ſudor, ſecundùm varias cauſas diuerſimodè curandus ſit. c.2.d
16 Vtrum nauſea, & vomitus ad conuertentiam dicantur. 616.c.1.d
17 Vtrum vomitus ſuperfluus in ægris, ſemper ſit periculoſus. c.2.b
18 Vtrum vomitus morbos integrè indicare poſſit. c
19 Vtrum fames ſit ſenſus diuulſionis in ore ventriculi percepta. 618.c.1.a

20 Vtrum fames ſit affectus naturalis, an præter naturam. ibid.d
21 Vtrum in diarrhœa, venter inferior ſolùm afficiatur. 620.c.1.a
22 Vtrum alui fluxus, à cholera ſit inſeparabilis. 622. c. 1. e
23 Vtrum cholerica paſſio, orta à cauſa externa, minùs ſit periculoſa, quàm quæ oritur à cauſa interna. col.2.c
24 Vtrum ſternutamentum, plurimis morbis remedio ſit. 622.c.2.c
25 Vtrum inteſtina, facultates habeant communes naturales. 625.c.1.c
26 Vtrum intenſior dolor adſit in iliaco, quam in colico dolore. 627.c.1.a
27 Vtrum in ileo, fæces per vomitum excernantur. ibid.e
28 Vtrum in ileo nulla prorſus deiectio reddatur. c. 2. d
29 Vtrum in vniuerſum, affectus, quos profluuium ſanguinis ſequitur, tres ſint, vaſorum eroſio, ruptio, & apertio. 629.c.2.c
30 Vtrum excretionis ſanguinis tres cauſæ internæ ſint conſtituendæ. d
31 Vtrum affectus ex hæmorrhagia ſequutus, vario modo ſit cognoſcendus. 630.c.1.b
32 Vtrum inter omnes hæmorrhagias, ea quæ ſit per nares ſit minùs periculoſa. c
33 Vtrum in ſanguinis fluxu, curatio ab adſtringentibus, an ab affectus, & cauſæ prouidentia ſit incipienda. ibid.e
34 Vtrum tuſſis ſit vehemens efflatio. 631.c.1.d
35 Vtrum tuſſis à facultate animali, vel naturali perficiatur. c.2.a
36 Vtrum in catarrho, debitus victus ordo in ſex rebus non naturalibus obſeruandus. 633.c.1.c
37 Vtrum in catarrho calido, fluxus retentio neceſſaria ſit. c. 2
38 Vtrum tempus exulcerationis inteſtinorum, à quocunque humore factæ, ſit certum, & determinatum. 634.c.2.c
39 Vtrum dyſenteria, facta ab atra bile, omnium ſit peſſima. 635.c.1.c
40 Vtrum Galenus in enumeratione morbi regij, ſit diminutus. 636.c.2.e
41 Vtrum ex viſcerum perturbatione, eleuatis vaporibus, lachrymæ generentur. 638.c.2.b
42 Vtrum ſolus homo lachrymetur. d
43 Vtrum in febrientibus lachrymæ appareant. 639 c. 1. c
44 Vtrum immodica portio melancholiæ, ab ſplene ad ventriculi os præternaturaliter tranſmiſſa, famem caninam excitet. 640.c.1.d
45 Vtrum ventriculus frigidus magis appetat, quàm concoquat, calidus verò, è contra. c.2.b
46 Vtrum guſtus organum, ſit inſipidum. 641.c.2.c
47 Vtrum guſtus animalibus varius erit conceſſus. 642 c. 1. a
48 Vtrum lingua, guſtus organum ſit conſtituenda. ibid.c
49 Vtrum ſaporum differentiæ, octonario numero comprehendantur. c.2.a
50 Vtrum ſapor pinguis, ſeu vnctuoſus idem ſignificent. ibid.d
51 Vtrum acetoſus ſapor, idem ſit, atque acidus. 643. c. 1. a
52 Vtrum ſapores ſinguli, vario modo ſint explorandi. b
53 Vtrum varij ſapores varia temperamenta ſortiantur. d
54 Vtrum ex variis de cauſis minuatur, vel auferatur guſtus. c.2.a
55 Vtrum tres in vniuerſum aſſignandæ ſint lumbricorum ſpecies. 645.c.2.d
56 Vtrum ex tribus vermium ſpeciebus quæ ſit frequentior. 646.c.1.a
57 Vtrum inter ætates, pueritia & adoleſcentia, ad vermium generationem, ſint aptiores, infantia, & ſenectute. ibid.d
58 Vtrum vermes ob aliquem vſum generentur. ibid.e
59 Vtrum vermes pariant. c.2.a
60 Vtrum ex tribus ſpeciebus, quæ deterior. b
61 Vtrum vermes ad ſui excretionem, coctionem prærequirant. ibid.c
62 Vtrum difficilior ſit curatio vermium, præſente febre, quam citra ipſam. 647.c.1.a
63 Vtrum ſtilla ſanguinis ſemper reproba ſit. 648. c. 1. c
64 Vtrum ſuperſtillatio peſſima. c.2.e
65 Vtrum ſtilla atri ſanguinis, ſit peior ſtilla ſanguinis rubri. 649.c.1.b
66 Vtrum vigilia immodica corpora extenuet. c.2.c
67 Vtrum difficultas reſpirandi in febribus, à Pluribus cauſis ortum ducat. 650.c.1.d
68 Vtrum lienteria ex inteſtinorum læuitate oriatur. 653.c.1.e
69 Vtrum lienteria ad inteſtinorum exulcerationem ſubſequatur. c.2.d
70 Vtrum lienteria ex debilitate retentricis oborta, ex omni intemperie g.gni poſſit. c.2.e
71 Vtrum lienteria ſit paſſio ventriculi, an inteſtinorum. ibid.
72 Vtrum lienteria expultricis, vel alteratricis ſit paſſio. 654.c.1.b
73 Vtrum lienteria ſit morbus acutiſſimus. c.2 a

LEMMATA

LEMMATA
OBSERVATIONVM PRAXIS HISTORIARVM.

OBSERVATIONES. Libri I.

OBSERV. I. ALOPECIÆ *remedia præſtantiſſima.* Pag. 139. *col.* 1. *b*

2 *Inueterata tinea, eleobombacino curata.* 140. *c.* 2. *a*

3 *Contumaci cephalææ, præſidia vtiliſſima.* 148. *c.* 2. *c*

4 *Phrenitidi confirmatæ, & conciliando ſomno auxilium optimum.* 165. *c.* 1. *c*

5 *Lethargus, cauterio retro aures ſanatus.* 173. *c.* 1. *a*

6 *Epilepſia ex grumoſo ſanguine in collo veſicæ retento, eo excreto, curatur.* 187. *c.* 2. *b*

7 *In Apoplexia curanda, ſanguinis detractionis vtilitas mira.* 194. *c.* 1. *b*

8 *Ad conciliandum ſomnum, emplaſtrum mirabile.* 208. *c.* 1. *e*

9 *Electuarium ex chalybe, ad hypochondriacos egregium.* 210. *c.* 2. *c*

10 *Ad præſeruationem incubi præſidium certum.* 214. *c.* 1. *b*

11 *Remedia pro conſeruanda memoria expertiſſima, & propè diuina.* 219. *c.* 1. *d*

12 *Præſidium ad comparandam memoriam, ſingulare.* *ibid. c.* 2. *d*

13 *Ad Paralyſim, vnguentum admirandum* 229. *c.* 2. *a*

14 *Pro curanda reſolutione, pilulæ eximiæ.* *b*

15 *Ad reſolutionem, frigidóſque neruorum affectus ſyrupus vtiliſſimus,* *d*

16 *Stupor, cauterio curatus.* 231. *c.* 2. *c*

17 *Ad oris torturam, præſidia ſalutifera.* 233. *c.* 1. *c*

18 *Ad penis Paralyſim, inſeſſus proficuus.* 235. *c.* 1. *e*

19 *Conuulſio orta ex ſcabie intempeſtiuè ſuppreſſa, ea artificio reuerſa ſanatur.* 243. *c.* 1. *d*

20 *Vertigo admiranda ex auris regione enata, cauterio ponè aures affixo, omnino curatur.* 246. *c.* 1. *b*

21 *Ad inueteratam Ophthalmiam, vnguentum eximium.* 254. *c.* 2. *c*

22 *Ad Ophthalmiam contumacem, aqua mirabilis efficaciæ.* *ibid. e*

23 *Aurium ſæua inflammatio, hirudinum ſuctu curatur.* 258. *c.* 2. *d*

24 *Errhinum, læſo olfactui efficaciſsimum.* 260. *c.* 1. *c*

25 *Dentium dolor ex calculo ſupra dentem prognato, eiuſque curatio.* 261. *c.* 1. *c*

OBSERVATIONES Libri II.

OBSER. I. A*Qua ad auferendas reliquias morbi Gallici mirabilis.* 279. *col.* 1. *e*

2 *Vinum ſanctum pretioſum, ex inuentione noſtra, clemens, tutum, partes principes roborans, ſuauiter euacuans.* *c.* 2. *b*

3 *Aqua magiſtralis vtiliſsima, pro illis præſertim qui ex Gallico morbo occultè curari deſiderant.* *ibid. d*

4 *Pilulæ aureæ, ad refrænandam Mercurij malitiam efficaces.* 280. *c.* 1. *a*

5 *Canina Angina, hirudinum ſub lingua ſuctu, curatur.* 289. *c.* 2. *b*

6 *Pluritis ſæua, copioſiſsima venæ ſectione curata.* 313. *c.* 2. *b*

7 *Pleuritidi pituitoſæ curandæ, ſyrupus eximius.* *ibid. d*

8 *Vnguentum pro pleuritide curanda vtiliſsimum.* 314. *c.* 1. *b*

9 *Pleuritis billioſa, venæ ſaluatellæ ſectione curata.* *ibid. c*

10 *Pluritis contumax, cauterio ſuper partem dolentem appoſito, curatur.* *c.* 2. *a*

11 *Pleuritis in ſphacelum mutata, lethalis.* *c*

12 *Dolor oſsis ſterni pro pleuritide curatus, excreto per os lumbrico, euaneſcit.* *d*

13 *Pleuritis in abſceſſum externum, & fiſtulam lethalem terminata.* *e*

14 *Pleuritis exquiſita, ſanguinis mictu critico ſoluta.* 315. *c.* 1. *b*

15 *Peripneumonia, hæmorrhagia copioſa iudicata.* 322. *c.* 2. *d*

16 *Pro aphonia curanda, pileus vtiliſsimus.* 330. *c.* 1. *a*

17 *Ad reſtituendam vocem, arteriacum medicamentum eximium.* *ibid. d*

18 *Aphonia ex vtero orta, copioſa venæ ſectione curata*

curata. c. 2. a

19 *Syrupus pro compeſcendo ſanguinis fluxu præſtantiſſimus.* 339. c. 2. b

20 *Aqua ſtillatitia, pro retinendo ſanguinis fluxu, mirabilis.* ibid. e

21 *Vomitus ſanguinis ex interuallis recurrens, hominem à pluribus morbis immunem reddidit.* 340. c. 1. a

22 *Sanguinis ſputum criticum.* c

23 *Ex nimio riſu, ſanguinis ſputum, tabes, mors.* ibid. e

24 *Ptyaliſmus cruentus, ſanguinis miſsione ex talo, & hirudinum ſuctu leuatur.* c. 2. c

25 *Importunum Aſthma, cauterio in capitis ambitu, & nucha perſanatur.* 353 c. 1. e

26 *Orthopnœa ex leuium arteriarum pulmonis obſtructione ex flatu craſſo ſuborta, ebeni decocto curata.* c. 2. b

27 *Ad Aſthma ex flatu ſubortum, electuarium mirabile.* ibid. e

28 *Importuna Orthopnœa, noctuæ puluere curata.* 354. c. 1. b

29 *Pro palpitante corde, ſacculus eximius.* 360. c. 1. a

30 *Ex purulentis teſtibus palpitatio ſuborta, fonticulis infra inguina excitatis, ex toto perſanatur.* ibid. d

31 *Palpitatio ſubitò internecans, ex abdita cauſa prognata.* c. 2. b

32 *Syncope ex vermibus admiranda, allij ope curatur.* 368. c. 1. e

33 *Syncope ex interuallis recurrens, cum pulſus omnimoda inæqualitate coniuncta, ructu, & ebeni ope curata.* c. 2. c

34 *Syncope ex alui fluxu maligno, colliquante ſuborta, electuario cryſtallino curata.* 369. c. 1. a

35 *Ex continuo fluxu puris per anum, quidam Gallico morbo infectus, in ſyncopen incidens ſæpius, fonticulis, & ebeno curatur.* ibid. e

36 *Prodigioſa tabes, lacte, & eius balneo curata.* 377. c. 1. c

37 *Phthiſici aëris exiccantis ope, in longum tempus interdum vitam producunt.* c. 2. a

38 *Phthiſis deplorata, limacum ſtillatitio liquore perſanatur.* ibid. b

39 *Pro phthiſi curanda, aqua mirabilis efficaciæ.* d

40 *Phthiſicus excitata fiſtula, iuxta os ſternum, in longum tempus vitam protraxit.* 378. c. 1. b

41 *Verum empyema, teſtudinum ſyrupo, & ebeni decocto curatur.* 386. c. 1. d

42 *Ad frigidam ventriculi intemperiem, roborandum ſtomachum, diſcutiendos flatus, promouendam coctionem, pituitoſos humores vacuandos, pilulæ eximiæ.* 407. c. 1. a

43 *Ad debilem ventriculum ex frigida cauſa, vinum mirabilis efficaciæ.* c

44 *Frigidioribus ventriculi affectibus, vnguentum pretioſiſſimum.* d

45 *Ad debilem ventriculum à cauſa calida, portulaca præſtantiſſima.* c. 2. a

46 *Iecoris inflammatio ſæua immani dolore affligens, hirudinibus circa partem affectam admotis perſanatur.* 417. c. 1. a

47 *Electuarium è Rhapontico paratum pro hepatica affectione, præſtantiſſimum.* 423. c. 2. a

48 *Electuarium pro nimio fluxu hepatico, vtiliſſimum.* c

49 *Aqua ſtillatitia hepatis animalium, ad affectionem hepaticam, mirabilis.* 424. c. 1. a

50 *Ad euacuandos humores aquoſos, aqua ſtillatitia mirabilis efficaciæ.* 432. c. 1. e

51 *Conſerua ex Bryonia pro hydrope curando, præſtantiſſima.* c. 2. b

52 *Vinum ebulinum, & ſambucinum ad aquas hydropicorum educendas, eximium.* d

53 *Hydropicus deſperatus perforatis iliis, vi naturæ, euacuata copioſa aqua, præter omnium ſpem conſaneſcit.* e

54 *Aqua inter cutem laborans, liberaliſsimo vſus aquæ marinæ potu, copioſo alui fluxu ſuborto, liberatus.* 434. c. 1. b

55 *Conſerua ex ligno nephritico, pro præſeruatione, & curatione calculi præſtantiſſima,* 442. c. 1. a

56 *Calculorum incredibilis numerus diu citra noxam excretus.* ibid. e

57 *Sabulum quotidie excretum per vrinam in copia multa.* c. 2. a

58 *In fœmina repertus miræ magnitudinis lapis.* b

59 *Suppreſſionis vrinæ cauſa rariſſima.* c

60 *Vermes viui in renibus inuenti, eorum abſceſſum ſimulantes.* d

61 *Diabetes frigidiſsimo balneo curatus.* 446. c. 1. d

OBSERVATIONES Libri III.

Observ. 1. *Ad prouocanda menſtrua, aqua ſtillatitia, eximia.* 485. c. 2. e

2 *Ad mouenda menſtrua, vterúmque roborandum, ſyrupus eximius.* 486. c. 1. b

3 *Ad cienda menſtrua remedium facile, & inauditum.* ibid. e

4 *Menſtrua per vteri labra emanantia.* c. 2. a

5 *Menſtrua per pollicem ſiniſtrum pedis erumpentia.* ibid. c

6 *Pilulæ ad ſupprimendum ſanguinis fluxum, eximiæ.* 491. c. 1. e

7 *Muliebri profluuio curando, emplaſtrum eximium.* 492. c. 2. c

8 *Vteri ſtrangulatio ferociſſima, à peregrina cauſa prognata.* 497. c. 1. a

9 *Vteri ſuffocatio ab infrequenti cauſa originem ducens.* ibid. e

10 *Pro præſeruatione ab vteri ſtrangulatu, pilulæ hyſtericæ præſtantiſſimæ.* c. 2. b

11 *Ad*

11 *Ad firmandum vterum in ſitu ſuo, emplaſtrum excellens.* 498.c.2.a

12 *In inflammatione vteri, cucurbitulæ ſcarificata ſuper pubem, remedium celebre.* 500. c. 1.b

13 *Culcitra ad roborandum fœtum vtiliſſima.* 505.c.1.e

14 *Conſerua, ad molliendam grauidarum aluum vtiliſsima.* col.2.b

15 *Cataplaſma ad expurgandas vtero gerentes egregium.* 505.c.2.d

16 *Pilulæ ad picam grauidarum mirabiles.* 506 col. 2. a

17 *Ad expellendam molam, pilulæ eximiæ.* 508. col. 1. e

18 *Mola admiranda intra quatuor horas interficiens.* col. 2. a

19 *Mola in vtero duodecim annos perdurans.* ibid. c

20 *Peſſarium ad extrahendum fœtum mortuum, præſtantiſsimum.* 509.c.2.a

21 *Pro extrahendo fœtu mortuo, ſecretum facile, & expertum.* b

22 *Ad præſeruandas enixas, ne in morbos labantur, ſyrupus eximius.* 511.c.1.d

23 *Ad expellendas ſecundas, puluis præſtantiſsimus* 515.c.2.a

24 *Pro torminibus à partu, remedium expertum.* 517.c.1.e

25 *Antidotum ad præſeruandos infantes ab epilepſia, ante lactationem offerendum.* 518. c.2.1

26 *Ad lactis defectum, electuarium egregium* 520. c. 2. b

OBSERVATIONES Libri IV.

OBSER.I. *Dlariæ ex ſolis ardore, curatio illuſtris.* 564.c.1.a

2 *Continens febris, nullis præſidiis cedens, vomitui cruento copioſo ex toto ſuccubuit.* 570.c. 2.c

3 *Rarum ſynochi genus, quarto die interficiens.* 572. c. 2. d

4 *Ad abſumendas febris ardentis reliquias conſerua mirabilis efficaciæ.* 587.c.1.c

5 *Ad refrigerandum iecur, humorémque bilioſum clementer euacuandum, electuarium eximium.* 581.c.1.b

6 *Ad Tertianam notham productam, aqua ſtillatitia mirabilis.* 583.c.1.c

7 *Semitertiana, ſudorificis ex radice Chynæ, ex toto ſuccumbens.* 585.c.1.b

8 *Ad quotidianam, aliáſque febres productas, facile, ſed vtile auxilium.* 591.c.1.e

9 *Expurgantia in quartana intempeſtiuè oblata, immedicabilem noxam & mortem afferunt.* 595.c.1.e

10 *Ad quartanam contumacem, ſaluatellæ ſectio in pede, mirabilis.* 596.c.1.b

11 *Pro hectica curanda, vnguentum ex caſia præſtan- præſtantiſsimum.* 600.c. 2.d

12 *Electuarium ad peſtem domandam efficaciſſimum.* 606.c.1.a

OBSERVATIONES Libri V. & VI.

OBSERV.I. *AD laſsitudinem ab exercitio ortam, vnguentum præſtantiſsimum.* 611.c.2

2 *Ad calidum capitis dolorem, emplaſtrum præſtantiſsimum.* 613.c.2.c.

3 *Ad dolorem capitis frigidum, emplaſtrum excellens,* d

4 *Pro dolore capitis diuturno, fontanella in ſincipite excitata, mirabilis.* 614.c.1.a

5 *Intenſus capitis dolor, febri ſuperueniens. hæmorragia conſaneſcit.* ibid.d

6 *Ad cohibendum ſudorem, vnguentum præſtantiſsimum.* 616.c.d

7 *Ad coërcendum vomitum, pilulæ eximiæ.* 617. c. 2.e

8 *Ad compeſcendum vomitum cataplaſma vtiliſſimum.* ibid.e

9 *Bilioſus vomitus importunus, ſaluatellæ dextræ ſectione curatus.* 618.c.2.b

10 *Ad cibi faſtidium ex frigiditate, pilulæ optimæ.* 619.c.2.a

11 *Ad cibi faſtidium ex calore, cataplaſma vtile.* ibid.b

12 *Ad fluxum alui compeſcendum, potus ſtillatitius mirabilis efficaciæ.* 622. c. 1.a

13 *Emplaſtrum contra alui fluxum, celeberrimum.*

14 *Contra choleram, ſyrupus præſtantiſsimus.* 623 c.1.c

15 *Sternutatio continua, narcotico curata.* 624. c.1.b

16 *Ad dorſi incendium, ſyrupus de niue cum ſero lactis eximius.* col. 2. d

17 *Ad colicum dolorem à flatu, emplaſtrum celebre.* 626.c.2.c

18 *Ad dolorem iliacum ex ſtercore indurato, remedium certum.* 628.c.1.c

19 *Pro dolore iliaco ex reſiccata fæce, præſidium expertum.* col.2.b

20 *Dolor iliacus ex inflammatione ſubortus, celebri cataplaſmate curatus.* ibid.d

21 *Pro ſedando dolore hæmorrhoidum, remedium certum.* 629.c1.c

22 *Ad compeſcendum nimium hæmorrhoïdum fluxum ſyrupus eximius.* col. 2. a

23 *Prodigioſa narium hæmorrhagia, amuleto ſanata,* 630.c.2.e

24 *Syrupus tuſsi inueteratæ vtiliſsimus.* 664. col. 1. a

25 *Pro dyſenteria, pilulæ vtiliſsimæ.* 636. c. 1. a

26 *Ad auriginem, pediculorum vſus vtiliſsimus.* 638.c.2.a

27 Co

27 *Copioſus lacrymarum fluxus, ſetone ad nucham indito, curatur.* 639.c.2.b

28 *Lacrymarum effluuium ſalſum, balneo capiti adminiſtrato, conquieſcit.* ibid. d

29 *Ad famem caninam ex frigiditate ſubortam, vinum generoſum præſtantiſſimum.* 641. c. 2. a

30 *Contra læſionem guſtus, ſyrupus expertus.* 643. c. 2. e

31 *Ad ventriculi dolorem ex cauſa calida prognatum, ſyrupus eximius.* 644. c. 1. d

32 *Ad dolorem ventriculi, ex frigido ſucco, & flatu ſubortum, in chronicis febribus puluis vtiliſsimus.* c. 2. a

33 *Loch ad ſedandam ſitim vtiliſsimum.* 645. c. 1. b

34 *Ad animi deliquium & ſyncopen vnguentum perutile.* e

35 *Ad palpitationem cordis in febribus ortam, electuarium optimum.* c. 2. b

36 *Ad enecandos vermes, in febribus malignis potio vtiliſsima.* 647. c. 1. e

37 *Ad febrientes verminoſos, puluis vtiliſsimus* d

38 *Vermis monſtroſus.* e

39 *Pilula ad rigoriferos inſultus ſalutaris.* c. 2. d

40 *Puluis ad terrificos rigores vtiliſsimus.* ibid.

41 *Stilla ſanguinis in febribus, ferè funeſta.* 649. c 2. a

42 *Ad deſperatam vigiliam pilula opiata vtiliſſima.* 650. c. 1. c

43 *Ad difficultatem deglutiendi, ex ſiccitate obortam, vnguentum optimum.* c. 2. d

44 *Ad reuocandum calorem ad partes, potio vtiliſsima.* 651. c. 1. d

45 *Ad dorſi incendium, remedium ſingulare.* c. 2. b

46 *Lethargus cauterio in plantis pedum excitato, curatur.* 652. c. 2. d

47 *Ad lienteriam, ex imbecillitate retentricis, emplaſtrum egregium.* 653

PRIVILEGE DV ROY.

LOVYS PAR LA GRACE DE DIEV ROY DE FRANCE ET DE NAVARRE, A nos amez & feaux Conſeillers les Gens tenans nos Cours de Parlement, Maiſtres des Requeſtes Ordinaires de noſtre Hoſtel, Ballifs, Senechaux, Preuoſts, leurs Lieutenans, & à tous autres de nos Iuſticiers & Officiers qu'il appartiendra, Salut. Nos bien amés IEAN ANTOINE HVGVETAN, & MARC ANTOINE RAVAVD Marchands Libraires de noſtre ville de Lyon, Nous ont fait remonſtrer qu'ayans cy deuant Imprimé auec nos lettres de Priuilege vn Liure intitulé ZACVTI LVSITANI Opera, ledit Priuilege expirant dans peu de Mois, & craignans que quelqu'autre ne le faſſe imprimer, lequel leur ſeroit de tres grand preiudice, Il nous ont tres humblement ſupplié leur accorder continuation de leur dit Priuilege. A ces cauſes deſirant fauorablement traicter leſdits expoſans, Nous leur auons permis & permettons par ces preſentes de faire r'Imprimer toutes les ſuſdites Oeuures en tel Volume, caractere, & marge que bon leur ſemblera pendant le terme de dix ans à Commencer du iour qu'elles ſeront acheuée d'imprimer defendant à tous Libraires, Imprimeurs, & autres perſonnes de quelque qualité & condition qu'ils ſoient d'imprimer ou faire imprimer, vendre n'y diſtribuer deſdites Oeuures que de l'Editiõ deſdits Expoſans ſous quelque pretexte & mãiere que ce ſoit n'y meſme les Abregéz que l'on en pourroit faire, ou traductiõ en autre lãgue ſans le gré & conſentemẽt deſdits Expoſans à peyne de confiſcation des Exemplaires contrefaicts, ſix mille liures d'amende & de tous dépens, dommages & intereſts, à la charge d'en mettre deux Exemplaires dans noſtre Bibliotheque, & vn en celle de noſtre tres cher & feal le Sieur Molé Cheualier, Garde des ſceaux de France auant que de les expoſer en Vente comme auſſi de faire Regiſtrer ces preſentes es Regiſtres des Maiſtres & Gardes de la communauté des Libraires de noſtre bõne ville de Paris à peyne de nullité d'icelles, SI VOVS MANDONS & à chacun de vous endroit ſoy Enioignons que du contenu en ces preſentes, Vous faſſiez ſouffriez & laiſſiez iouïr leſdits expoſans & autres ayans d'eux cauſe plainement & paiſiblement, ſans ſouffrir qu'il leur ſoit fait n'y donné aucun trouble & empeſchement, au contraire Voulons auſſi qu'en mettant au commencement ou à la fin deſdites Oeuures vn bref extraict des preſentes Foy ſoit adiouſtée comme au preſent Original, Mandons en outre au premier Huiſſier ou ſergent ſur ce requis de faire pour l'execution des preſentes tous exploicts neceſſaires, ſans demander autre permiſſion, CAR tel eſt noſtre plaiſir, DONNE' à Paris le vingtquatrieſme iour d'Aouſt l'an de grace mil ſix cens cinquante-cinq; Et de noſtre Regne le trezieſme, Par le Roy en ſon Conſeil.

MASCLARY.

Regiſtré ſur le Liure de la Communauté le vingtſixiéme Aouſt 1655. conformement à l'Arreſt, du Parlement du neufuiéme Aouſt 1653. Signé Ballard Syndic.

Acheué d'imprimer le deuxiéme Octobre 1657.

ZACVTI LVSITANI, INTROITVS MEDICI AD PRAXIN:

Jn quo præcepta L X X X. generalia, ad veram medendi methodum ſummè neceſſaria, proponuntur.

PRÆLOQVIVM.

QVIDQVID non docet meliùs curare, ſophiſticum eſt,& ab arte alienum, dicebat diuiniſſimus Galenus, *lib.* 1. *Prorrhet. ſect.* 1. *com.* 17. Ad curationem rectè exercendam, & ad procelloſos irruentium morborum inſultûs declinandos, multis prudens & peritus Medicus opus habet cautionibus, & circumſtantiis, quæ tum ſunt iucundæ, nec fructuoſæ minùs. Nulla enim eſt ſcientia, quæ artificem magis cautum requirat, quàm Medicina, in qua tot morborum monſtra contingunt, immanes ſæuientium ſymptomatum propullulant ſyrtes, & ægrorum diuerſa temperamenta, naturæ, mores, conditiones exiſtunt, quibuſcum generoſus Medicus, & arte Hippocratica dignus, ſtrenuè, veluti cum ſeptemplici Hydra, bellum gerens, pluribus machinis, hoc eſt, rationis & prudentiæ documentis mirè inſtructus, dimicabit. Hæc ergo antequam ad praxin delineandam accedam, ante oculos proponam, vt ſic Lectorum animos incendam, & in eis elementa hæc, tanquam aculeos quoſdam cogitationum relinquam infixos, ne Medicinæ nauis ſcopulis alliſa confringi poſſit, aut hoc tempeſtuoſo mari iactata naufragium faciat. Quare boni agricolæ inſtar, priùs noxias herbas, & vitia medicorum reſecabo: immittam deinde ſemen, & excolam, quò creſcat deinde latiùs, & vberiorem nobis ſegetem præſtet, vt deinceps patulis arbores medicæ luxurient frondibus, & ambitu veluti fornicato amœniſſima medico curaturo in poſterum texant vmbracula.

PRÆCEPTVM I.

Medicus (qui ex Hip. mente *lib. de decenti ornatu, num.* 4. eſt Deo æqualis) *ſit Diuini numinis cultor.*

MORTALIVM ſapientiſſimus, *lib. Eccleſiaſt. in princip.* ſic profatur, *Initium ſapientiæ, timor Domini.* Et priùs prædixit Regius Pſaltes *Pſalmo* 3. *Radius ſapientiæ eſt Deum timere:* & Pſalmo 118. *Domine bonitatem, & ſcientiam, & ſapientiam doce me.* Hoc modo Hippocrates *lib. de decenti ornatu, n.* 6. dicit, quòd Medicina Deos valdè reuerenter habeat: & Plato *in Timæo* compotes mentis eos eſſe teſtatur, qui in principio alicuius operis Deos inuocare ſolent, quia, vt dicebat idem 4. *de legibus libro: Deus quidem (ô viri) quemadmodum veteri prouerbio fertur, principium, finem, ac medium continens, rectum peragit curſum ſecundùm naturam circumiens.* Quare *omnium rerum humanarum,* dicit Cicero *in Orat. in Vatin. à Diis immortalibus*
A *ſumenda eſſe principia.*

Sic Plato magis vniuersè & piè, *in epiſt. ad Dio.* omnibus in rebus, & dicendis, & cogitandis, principium à Deo ſemper eſſe ſumēdum aſſeuerat. Et Chryſip. apud Plutarch. *lib. de Stoic. repug.* profitetur, aliud iuſtitiæ principium, aliam originem non poſſe

reperiri, quàm à Ioue, & communi natura petitam; A & hinc neceſſe omnia iſta nos ordiri, cùm de rebus vel bonis, vel malis oratio eſt habenda. Et Pind. *odâ* 1. *Pyth. A Diis molimina omnia mortalibus virtutibus,& linguæ eximij, & manibus fortes naſcuntur :* prooemia enim ſumpta à Diis, poſita ſunt cum illius viri admirandis virtutibus.

Si igitur omne, ac totum, Deus, quidni, vt omnia benè eueniant mortalibus, orandus, & ab eo capiendum initium? Sic Græci: at de Romanorum more, teſtem locupletiorem Cicerone non poſſum laudare, pluribus locis aut loquitur, aut indicat. *Act.* 6. *in Verr.* vſitata prooemia fuiſſe Oratoribus ſignificat, Deos precandi initio ſuarum orationum: idem notat Valerius Maximus *in præfat.ſuorum librorum.* Quod inſtitutum è more antiquo ductum, obſeruant multi ad illud carmen *Æneid.*

— *Dij noſtra incepta ſecundent.*

& exemplum affert Cat. *in orationibus* : & ad illud *Æneid.*11.

Præfatus Diuos, ſolio Rex infit ab alto.

Sic Mart. Capella *lib.*2.*epiſt. Symm.epiſt.*107. *At ſi nobis ſcribenda ſit forenſis oratio, Iouem, cæteróſque Deos Cat. lege præfamur.* Sic in aliis concionibus ad populum, exempla ſunt apud Tit.Liuium *lib.*39. in comitiis,apud Cic. *initio orationis pro L. Muræna.* Sic Ouid. *lib.* 5. *Metamorph.*

— *Priſcóque Deos de more precatus.*

Hoc modo Galenus, non vt Gentilis, ſed vt prudens & pius, *lib.* 3. *de vſu part.* 10. *poſt. med.* in Conditorem noſtrum, verum hymnum componit, eius bonitatem, ſapientiam, & admirabilem virtutem collaudans, quia cultu conuenienti exornauit omnia, nihilque ſuis beneficiis priuatum eſſe voluit, hoc perfectiſſimæ bonitatis eſt ſpecimen hymnis celebrandum: nam efficere quo pacto omnia in mundo ſublunari adornentur, ſummæ eſt ſapientiæ; effeciſſe autem omnia quæ voluit, virtutis eſt inuictæ ac inſuperabilis. Ne igitur mireris Solem (inquit ipſe) aut Lunam, & vniuerſam aliorum aſtrorum ſeriem ſummo artificio diſpoſitam eſſe, néue te attonitum magnitudo eorum, vel pulchritudo, vel motus perpetuus, vel circuitionum certa deſcriptio reddat adeò, vt ſi inferiora hæc comparaueris, parua tibi videantur eſſe,& omni ornatu carere: etenim ſapientiam, & virtutem, & prouidentiam hîc quoque ſimilem inuenies.

Deinde ab omnibus inuocandus Deus, vt ait Plutarch. *lib.de ſuperſt.* non pura,& recta lingua victimæ, ſed puro, & recto ore precantis. Quapropter Cauius interpretationem ſcribés legum,& ius vrbis Romæ, à Deo, vt veri boníque omnis fonte, & omnis iuris, & æqui auctore repetit, quia ita in remediis malorum initia maximè probantur. Hoc modo celebris auctor Auicenna, principium ſuæ medicinæ incipiens, Deum reueretur, dum ſic ait : *In primis Deo gratias agamus, ſicut ſui ordinis celſitudo, & beneficij ipſius multitudo meretur, cuius miſericordiæ ſuper omnes Prophetas exiſtunt.*

Hinc fit vt Medicus fit pius, & toto corde Deum redamans, cuius cor illi ſacrandum, vt ipſe omnes adiuuet actiones ſuas. Ita Plato *in Alcibiad.* & Xenoph. *lib.*1. ſcribunt, Deos magis placari propriis hymnis, quàm ſacrificiis: nam internæ magis nobis ſunt laudes, quàm victimæ. Quod argumentum ſapienter Poëtæ in eo magis Philoſophi, quàm Poëtæ pertractarunt, quòd videlicet Deus animum inſpiciat, & hoc pio, & humili ipſum deprecari debeamus. Martialis epigrammatum ſcriptor, *lib.* 10. *epig.* 73.

Non quacunque manu victima cæſa litat.

Conuenit cum Martiali Ouidius *epiſt. Acontij ad Cydippen.*

Non boue mactato cœleſtia numina gaudent,
Sed quæ præſtanda eſt,& ſine teſte fide.

Hæc eſt cauſa,cur Deos cecinerint veteres Poëtæ, coli ac placari purâ conſcientiâ, & tota *oda* 23. *lib.* 3. Horatius, & 2.*faſtor.* Naſo:

——— *Pietas pro diuite grata eſt*
Munere, non auidos Styx habet ima Deos.

Rurſus:

Nec quæ de parua pauper Diis libat acerra
Thura, minùs grandi quàm data lance valent.

Tibullus *lib.* 4.*ad Meſſalam*:

Paruáque cœleſtes pacauit mica, nec illis
Semper inaurato Taurus cadit hoſtia cornu.

Sic Zaleucus *prooemio legum,* apud Stobæum *ſerm.* 42. cùm Deos eſſe colendos dixiſſet, vnumquemque B ſtudere,inquit oportere, vt ita comparet animum ſuum, purus vt ſit ab omnibus vitiis; neque enim colitur Deus ab impuro homine,neque placatur ſumptibus, aut capitur tragicis ſpectaculis, prauorum hominum inſtar, ſed virtute,& inſtituto actionum honeſtarum, ac iuſtarum: nemo enim malus Deo charus.

Sic Iſocrates *ad Nicoclem,*quum eũ fuiſſet adhortatus,ſuorum exemplo maiorum Deos coleret,ſubiecit: memineris tamen,hoc eſſe optimũ ſacrificium,& maximũ cultum,ſi te quàm optimum, atque iuſtiſſimum exhibeas. Quare diſertis verbis Cato paruus ſic ait:

Si Deus eſt animus, nobis vt carmina dicunt,
Hic tibi præcipuè ſit pura mente colendus.

Idcircò *Prouerbior.* 23. ait ſapiens: *Præbe, fili mi, cor* C *tuum mihi.* & 6. *Deuter. Diliges Dominum Deum tuum ex toto corde tuo.* Cur? quia ab eo omne bonum, ab eo ſanitas emanat, ab eo omnis medela. Probat Regius Vates *Pſalm.*103. *Ipſe ſanat omnes infirmitates tuas, & redimit de interitu vitam tuam, qui coronat te in miſericordia, & miſerationibus.* Quod & Annæ matris Samuelis cantico teſtatiſſimum fit, 1. *Reg.* 2. *Dominus mortificat, & viuificat, deducit ad inferos, & reducit.* Quare ſumma cum ratione Salomón confirmat, *Sapient.*16.*Neque herba, neque malagma ſanat, ſed Domini ſermo qui ſanat omnia. Tu es Domine,qui vitæ & mortis habes poteſtatem, deducis ad portas mortis, & reducis.* Quòd ſi ſubtrahat Dominus manum ſuam, etiam ſi omnem impleas artem, ſi operoſiſſima manu, omni D labore,atque ſtudio mederi coneris,nihil proficies.

Idem prophetico ore ipſe Rex,& Propheta Dauid, Dei ſpiritu afflatus ceciniſſe viſus eſt: *Aperiente te manum tuam, omnia implebuntur bonitate; auertente autem te faciem, turbabuntur.* Medicus ergo debet cor ſuum ſacrare Deo,& ab eo enixè rogare, vt pro ſua bonitate, atque beneficentia, ægros, quos præ manibus habet curandos,ad perfectam deducat ſanitatem. *Solus Deus languores ſanat, & de frugalitatis ſolio produxit in largitate medicinam, benedictus, glorioſus, & excelſus Creator,* inquit Meſuë *in præfatione ſua.*

PRÆCEPTVM II.

Medicus veſtitu ornetur decoro.

E SApientiſſimus Medicorum *lib.*6.*epid. ſect.*4. *text.*9. ſic profatur. *Introitus,ſermones, veſtes, tonſura, vngues,odores:*& *lib. de decenti ornatu, num.*1. honeſtum in Medico exoptat veſtitum. Sed ego temperare mihi non poſſum, quãdo hoc infelici ſæculo Medicos cerno per plateas,& fora, magna arrogantia incedentes, pompoſa veſte indutos, qui magna celeritate communes locos voluunt, & in publico, priuatóque circulantur, barba ad vmbilicum vſque exporrecta: & iactabundi, ac glorioſi, de propoſita quæſtione quæuis ſe poſſe ex tempore reſpondere pædicant.

Hæc immania monſtra Reipublicæ valde infenſa deteſtantur Anthippus Comicus apud Athenæum,& Antiphanes apud Stobæum, *ſerm.*36, Quare barba, & pallium

pallium non faciunt Philoſophum: ſic enim Pallas non ineleganter luſit, conuerſus ab Alciato, & Thoma Moro, viris in æternum celebrandis:

Si promiſſa facit ſapientem barba, quid obſtat,
Barbatus poſſit quin caper eſſe Plato?

Inſuper ſumptuoſæ veſtes, ac annuli deceptorij, non proſunt ægris, ſed Medicis his perſonatis, qui his verſutiis inſtructi, à rudi, ineptáque plebecula nummos exhauriunt, loculos corradunt, diuitias emungunt. Hoc egregio diſticho ſinificauit Lucillius:

Hermodoti hoc dogma eſt: quiſquis miſer indiget ære,
Philoſophi aſſumat pallia, diues erit.

Hoc modo Plutarchus *non longè à principio lib. de Oſir. & Iſid.* eos vocat barbatos, palliatos, loquaces: & abiit in prouerbium, illud Agellij *lib. 9. cap. 2. video barbam, pallium, & verba, Philoſophum non video.* Plures enim ferunt habitum, vel inſignia ſapientiæ, ſapientes autem verè non ſunt.

Caueat ergo Medicus, ne in ſuſpicionem ampulloſi artificis cadat, & ſophiſtæ, quē depingit ſuis coloribus Hip. *lib. de decenti ornatu, n. 2.* ſub his verbis: *Hi enim ſunt qui fora frequentant, ruditate, ac inſcitia ſua imponentes, & in circulis ciuitatum verſantes. Cognouerit autem quis eos ex veſtitu, & aliis lineamentis. Quamuis autem fuerint ſplendidè ornati, multò magis fugiendi ſunt, & à conſpicientibus odio habendi. Qui verò contrario modo ſe gerunt, homines recti iudicandi ſunt, quibus non eſt excogitatus apparatus, neque ſuperflua curioſitas. Ex veſtitu enim cognoſces, & decenti in ipſo ornatu, ac frugalitate, non ad ſuperfluitatem parato, ſed magis ad bonam opinionem, & meditationem, animúmque intra ſe compoſitum. Hi ſunt ſolertes, familiares, affabiles, temperati ad omnes, ad ſeditiones taciturni, ad tacendum animo obfirmato, & continentes, ad tempus appoſiti, ad occaſionem arripiendam accommodati, ad victum frugales, & contenti, patientes ad temporis expectationem, ad ſermones expediti, ſuauiloquentia vtentes, gratiis affecti, & gloria horum omnium corroborati, ad veritatem, ac demonſtrationē audentes, ac confiſi, &c.* Cæteri quum doctrina ſibi auctoritatem comparare nequeant, ſplendore auri, veſtium ſuperfluo cultu, ac ſeruorum turba, rude vulgus falſis imaginationibus alliciunt. Veſtis ergo, vt notat Gal. *loc. cit. epid.* eſto mediocris: neque valde ſumptuoſa; vt arrogantiam indicet; neque ſordida, & nimium vilis: nam à Medicis ægri, non ornatum, ſed auxilium quærunt.

PRÆCEPTVM III.

Medicus non ſit verboſus & loquax.

Rectiſſimè quidem docuit Celſus, *in proœmio: Eloquentia non curari morbos, ſed remediis.* Hæc aurea verba non attendunt, hoc noſtro infelici ſæculo, Medici quidam, qui verba arroganter magna celeritate præcipitāt: nam aſſiduus, & præpoſterus ſermo (referēte Nicoſtrato) olim, & nunc à grauioribus ſcriptoribus rigidè condemnatur: ſi enim qui plus loquitur, & garrit, eſſet ſapientior, hirundo eſſet ſapientiſſima, cui à Græcis, & Latinis garrulæ epitheton indi ſolet.

Hi contemptiſſimam faciunt Medicinam, & de illis loquitur Accurſius inſignis Iuriſcōſultus, *Cod. de Medicis. l. parabolanos: Loquaciſſimi enim ſunt, & ita doctiſſimi vulgi ſententia habentur; re verò, & opere ſunt ineptiſſimi, & artem inter omnes ſummè honorandam, & à ſummo Deo hominibus conceſſam, dedecorant.* Ita Hip. *lib. de decenti ornatu, num. 9.* ſic profatur. *In ingreſſu verò meminiſſe oportet, & ſeſſionis, & habitus ſubmiſſi, amictus compoſiti, auctoritatis, breuiloquentiæ, vt nihil cum perturbatione faciat.* Nam garrulus Medicus ægrotanti alter morbus. Medicus autem prudens debet eſſe, grauis, verbis honeſtus, & parcus, quia loquacitas parùm videtur eſſe apta naturæ huius facultatis, quæ muta eſt, At cur muta. Indicat Virg. 12. *Æneid.* de Iapide loquens, ſic appellatam, ſi cum muſica conferatur. Verſus ſunt Poëtæ ſummi.

Ipſe ſuas artes, ſua munera lætus Apollo
Augurium, citharámque dabat, celeréſque ſagittas.
Ille, vt depoſiti proferret fata parentis,
Scire poteſtates herbarum, vſúmque medendi
Maluit, & mutas agitare inglorius artes.

Muta enim eſt ars medica, & Medici muti, hoc eſt, non linguaces, ac ſermone prodigi; hi enim ægris adſtantibus, & cæteris ſunt deriſui, & contemptui.

PRÆCEPTVM IV.

Medicus non ſit auarus.

Diuiniſſimus Hippocrates ſic profatur *in epiſtolis, n. 8. Miſera eſt profectò humana vita, quoniā per totam ipſam intolerabilis auaritia, velut hybernus ventus, diſtributa eſt, ac penetrauit: ad quam vtinam potiùs omnes Medici conueniſſent, quò grauiorem inſania morbum curarent, &c.* Hunc ergo infinitum morbum, plures conſultè mentē, deponat Medicus Hippocratica doctrina inſtructus. Hic enim facundus vir, inuicto animo, vocatus ab Rege Artaxerxe, ad curādam peſtem ſæuam, quæ immani militū, & animalium ſtrage, numeroſiſſimum exercitū penè extinxerat, propoſita auri & argenti copia quantam vellet, & cōnceſſis honoribus, & dignitatibus ſummis, ita vt Optimatibus Perſarum æqualis foret, huiuſmodi conditionē recuſauit omnino, & Hyſtanidi Regis præfecto reſpōdit hoc modo, *Ad epiſtolam quam miſiſti, à Rege veniſſe adſerens, remitte Regi quæ dico, quàm celerrimè ſcribens: quod & victu, & veſtitu, & domo, & omnium ad vitam ſufficienti opulentia fruimur. Perſarum autem diuitiis vti, fas mihi non eſt: neque Barbaros homines à morbis liberare, quia hoſtes ſunt Græcorum.* Hactenus Hip. *in epiſt. num. 3.*

O eloquium tanto viro digniſſimum! O venerande ſenex! O auri contemptor ſtrenue! O diuinæ ſcientiæ Princeps! Cur ergo nos hunc ſanitatis patrē, dolorum curatorem eximiū non imitabimur? imò ſpreta pecunia vili, ſanctè & piè ſacroſanctam Medicinam non exercebimus? Quid enim faciet miſera plebecula, tot, tantiſque malis obſita, cum Medico auaro? qui ſolum lucrum attendit, & auri ſacra fame correptus, & ineſcatus, Tantali more, ſemper inops ſitit, & pecuniam tam ſuam, quàm alienam quæritat, & vt Ouidius cecinit 11. *Metam.*

——Diuéſque, miſérque:
Copia nulla famem releuat, ſitis arida guttur
Vrit, & inuiſo meritus torquetur ob auro.

Quare Plato *lib. 5. de legibus*, valde diuitem non poſſe virum eſſe bonū ſtatuit: & Bio apud Stobæū *ſerm. 10.* argenti amorem, arcem improbitatis, vitij omnis eſſe metropolim, aſſeruit: & in Phædone Plato: *Bella omnia ac pugnas, ab hominibus, pecuniæ geri cauſſa; nam nullum hominibus, quale argentum, malum. Numus eſt natus, hic & euertit vrbes, & homines domibus eiici compellit, bonum animum tranſuersè agit ad turpia, & quoduiſ flagitij genus mortales docet, & in omni re impius eſt.* Quare Hip. *lib. de decenti ornatu, n. 8.* ſapientem Medicum eſſe argenti contemptorē aſſeuerat. Idem ſignificauit Seneca *lib. 2. cont. 7.* & cum eo Valer. Maximus *lib. 4. c. 4.* Demum virtuti, aut Deo nunquam charas, cui charæ opes. Vbi diuitiarum cupido inuaſit, neque bonæ artes ſatis pollent, omnia bona vilia ſunt: fides, probitas, pudor, pudicitia. Nam, vt 1. *Metam. lib.* Ouidius canit:

Effodiuntur opes, irritamenta malorum.

Ideò generoſus atque prudens Medicus, pecuniæ & opū infinito appetitu, vel inſatiabili libidine torqueri non debet: nam ex ea mutuæ hominū inter ſe rixæ, lites, bella, vexationes, fraudes, curæ, & ærumnoſæ

ſolicitudines; quia, vt ſcitè Democritus enuntiauit: *Diuitiæ non poſſeſſæ affligunt, poſſeſſæ torquent curis, amiſſæ conſumunt doloribus.* Ita Propertius *lib.* 3.

Ergo ſollicitæ tu cauſa, pecunia, vitæ es,
Per te immaturum mortis adimus iter.
Tu vitiis hominum crudelia pabula præbes,
Semina curarum de capite orta tuo.

PRÆCEPTVM V.

Medicus de mercede non paciſcatur.

IMpium eſt, nec etiam morbo vrgente, de mercede paciſci, Id docuit Hipp. *lib. præceptionum*, *num.* 4. dum ſic ait. *Qui enim bonus Medicus eſt, is per Iouem, fide magis, quàm duritia medetur. Quare in principio totam affectionem indagare oportet, & quædam ſuggerere conducentia ad curationem, curaréque ægrotum, & non negligere. At verò remunerationis exigendæ acerbitatem abſque præparante ad diſciplinam cupiditate, hortor vt ne valdè inducas, ſed ad opulentiam, & facultates reſpicias. Quandoque verò etiam gratis cures, ita vt gratitudinis memoriam potiorem, quàm præſentem exiſtimationem auferas. Si verò occaſio ferendæ opis ſe obtulerit, & peregrino, & egeno, maximè talibus obtuleris. Si enim affuerit erga homines amor, adeſt etiam amor erga artem.* Hactenus ſapientiſſimus ſenex. Si verò hic ſuprà, *ex eodem lib. num.* 3. à mercede incipiendum eſſe monet, intelligendus, quãdo ab aliqua Republica vocatur; alioquin in hac nobili arte, ignobile & indignum Medico eſt, imò impium & execrabile, de mercede deliberare: indicium quippe certiſſimum, quòd ſolùm ad lucrum, & non ad ſanitatem ægri, collimat ſcopum; & ſic auaritiæ notam incurret.

Demum Medicus Hippocraticus, honore & exiſtimatione ſit contentus, in eáque tanquam in mercede honeſtiſſima conquieſcat. Cicero *lib.* 16. *epiſt. famil. epiſt.* 9. mercedem facit Medici, honorem: aptè ad *Eccleſiaſtici* dictum, *cap.* 38. *Honora Medicum propter neceſſitatem:* & Hip. Abderitis ſcribit, ſe nunquam pro medicinæ vſu accepiſſe mercedẽ, quia *Medicina libera eſt, & deorum munus:* & plura ſcribit, quæ valeant contra amãtes auri, & ideò crudeles Medicos: ac hanc laudis partem Auſonius patri ſuo Medico attribuit, hoc diſticho:

Obtuli opem cunctis poſcentibus artis inempta,
Officiúmque meum cum pietate fuit.

PRÆCEPTVM VI.

Medicus non ſit inuidus.

SOlertiſſimus Medicorũ *lib. de cognoſcendis, curandiſque animi affectibus, ferè per totum,* poſtquam plures deteſtatus eſt animi affectus, qui in Medicis magis ſunt execrandi, nempe philautiam, cõtumaciam, iracũdiam, auaritiam, cupiditatem, incontinentiam, libidinem, vanam gloriam, & honorem, vnam veritatem nudam in pectore gerens, de inuidia ſic prædixit. *Inuidia eſt dolor ex alienis bonis conceptus, & eſt omnium vitiorum fœdiſſimum.*

Licèt enim, vt dicebat Antiſthenes, inuidioſo nihil inferat moleſtiæ; præcipuũ tamen, & inteſtinum inuidi malum eſt, Nam ſicuti rubigo ferrum, ita inuidia animum hominis, vbi inſita eſt, conſumit: & veriùs, vt viperas tradunt aliqui, ventre in quo genitæ ſunt, corroſo, naſci; eodem modo liuor oppreſſum exedit animũ. Propterea Quintus Curtius inuidos homines, nil eſſe aliud ſcribit, quàm ſua ipſorum tormenta: huius enim vitij ſtimulis agitati, & ſecundis amici rebus ingemiſcentes excarnificantur. Quare Horatius *lib.* 1. *epiſt. ad Lollium:*

Inuidia Siculi non inuenere tyranni
Maius tormentum. —

Quare hanc dementiam procul à ſe eliminet probus Medicus, qua nullum eſt pernicioſius crimen: vnde Silius Italicus, *lib.* 17. *de bello Punico:*

O dirum exitium mortalibus! ô nihil vnquam
Creſcere, nec magnas patiens exſurgere laudes
Inuidia! ——

Medicus enim ſi ſapienti collegæ inuiderit, eius votum etſi rectum, approbat nunquam; quare inuidentia malè affectus conſultationes perturbat, & curationem peruertit. Ergo conſule præſtantiſſimũ Philoſophum, ac Medicum Galenum, qui *lib. de cognoſc. anim. affect.* non de corporum modò, ſed & de animorum perturbationibus moderandis, vitandíſque peccatis præclarè diſſeruit.

PRÆCEPTVM VII.

Medicus non ſit ſuperbus, & arrogans.

NOn minus ſcitè, quàm doctè protulit Galenus *lib.* 3. *meth. cap.* 16. indelebile vitium eſſe ſuperbiam, & magis ſi cum ignorantia ſit coniuncta: nam vt rectè confirmat Claudianus:

Inquinat egregios adiuncta ſuperbia mores.

Quia ſecũ habet plura, eáque enormia vitia, velut concatenata, nempe *vanam gloriam, iactantiam, nouarum ſectarum inuentionem, philautiam, ambitione m, curioſitatem.*

His malis artibus imbuti plures, vel etiam veterani Medici, iíque albicantibus pilis præditi, in ſeriis conſultationibus nugas agunt, alios parui faciũt, irrident, contemnunt, quum iactantia vana à doctorum virorũ candore abhorreat, & ab omni ingenuitate ſit aliena nimis, quoniam vt ſcienter admodum notauit Seneca, *epiſt.* 84. *humilibus multa bona in arte contingunt.* Quapropter Medici inſolentes, quibus ſolùm ſua arrident, ſempérque aliena deſpiciunt, ſunt ab ingenuorum cœtu eliminandi.

Deteſtabile enim vitium eſt ſuperbia, *Deo, & hominibus odibilis, Eccleſiaſt. cap.* 10. Imitandus ergo eſt Hip. quem ſummè laudat Galenus, *lib. de atra bile, c.* 7. quòd fuerit verbis honeſtus. Quare Medicus tranquillo debet eſſe animo, & verè Philoſopho digno: & ita probis dotibus debet eſſe munitus, & inſtructus, vt in eo ſani habeant virtutis exemplum, ægri in lethalibus morbis tutelam.

Superbis repletur flatibus caput, quibus mens obſcuratur, turbatur, & caligine obducitur obſcura, vſque dum ſedatur motus: & ſic Ariſt. *ſect.* 3. *probl.* 13. melancholicos vocat ſuperbos, quia ex ſubiecti diſpoſitione flatibus abundant. Hoc etiam teſtatur Galenus *lib. de cognoſcendis animi morbis, cap.* 3. & *lib. quòd animi mores, cap.* 4. Superbus enim ſeſe inflat, diſtẽdit, auget, reſpirationem cohibet, quaſi animi elationẽ, magnitudinémque ſibi creditam imitari corporis tumefactione velit retento ſpiritu, diſtentus flatibus, turgidus, tumidus, non aliter ac rana Æſopi ſuperbiens in bouem, illum imitari eſt aggreſſa reſpiratione cohibita, vt illius æquaret magnitudinem, adeò vt medio obcrepuerit corpore, effuſis viſceribus. Hinc ſuperbos vocitamus tumidos, tumentes, non contentos termino proprio, & rationis lege ſeipſos exuperantes, *Deuteronom.* 1. *cap. Loquutus ſum, & non audiſtis, ſed aduerſantes imperio Domini, tumentes ſuperbia, aſcendiſtis in montem:* & *cap.* 13. *Cunctúſque populus timebit, vt nullus poſtea intumeſcat ſuperbia.* Ex quibus ſatis conſtat hoc vitium quàm ſit execrandum & deteſtabile.

PRÆCE

PRÆCEPTVM VIII.

Medicus non ſit contumax.

PLinius *naturalis hiſtoriæ lib.29.cap.*1.ſingulari elo-quio ſententiam refert:*in Medico contumaciam re-periri,ne videatur alterius acceſſio*,quod vitium inuidiæ eſt proximum:nam Medici ſuam obnixè ſententiam, pertinacitérque non defendunt, niſi quia aliis ſunt infenſi;vel quia ita philautia capiuntur,vt ſibi ſolùm ſua placeant ſola:

Vel quia nil rectum, niſi quod placuit ſibi ducunt,
Vel quia turpe putant parere minoribus, & quæ
Imberbes didicere, ſenes perdenda fateri.

Quoniã vinci Medicũ à doctiori nõ eſt iniuria:Nam
Trophæum me ferre à forti viro, pulchrum eſt.
Sin autem vincar, vinci à tali nullum eſt probrum.

Ab indocto vinci, non eſt impoſſibile:vt enim optimè dicebat Quintus Curtius *lib.* 9. *Nihil tam firmum eſt, cui non ſit periculum etiam ab inualido. Leo ipſe aliquando minimarum auium pabulum fit, & ferrum rubigo conſumit.* Quare Medicus non ſit ceruicoſus, ac pertinax, ſed blandè,ſine rixa ſocij votum,ſi quidem rectum ſit, amplectatur;hoc enim ingenij ingenui,& bene morigerati ſignum eſt manifeſtum.

PRÆCEPTVM IX.

Medicus fateatur errores.

PHiloſophorum ſapientiſſimus Seneca, *lib. de vit. beata, cap.* 35. ſic profatur. *Curioſum nobis natura ingenium dedit,& artis ſibi,ac pulchritudinis ſuæ conſcia, ſpectatores nos tantis rerum ſpectaculis genuit, perditura fructum ſui, ſi tam magna, tam clara, tam ſubtiliter ducta, tam nitida, & non vno genere formoſa ſolitudini oſtenderet: vt ſcias illum ſpectari voluiſſe, non tantum aſpici.*Curioſum ergo animal homo,& plura rimatur, ingenióque penetrat, & peruoluit: éſtque reliquis animantibus prudentius,ex Rhodig.*lib.*20.*antiq. lect.* 12.cui potiùs eſſe credẽdum ob multas cauſas, Ariſt. firmat,30.*probl.*5.quia,vt monuit Cicero *lib.* 1. *de legibus*, præter eum nullum eſt animal, quod habeat notitiam Dei.

Homo enim pollet ingenij aptitudine mira, cuius vi primo quoque tempore numeroſiſſimam rerum ſeriem percipere valet:pollet optima memoria,quam veriſſimè auctores celeberrimi theſaurum quendam rerum arbitrantur.Nec deeſt in pleriſque futurorum perſpicax inſpectio. Addita poſtremò loquendi poteſtas, inter cuncta ſummè mirabilis, & flexanima: abundat amplo doctrinæ gradu, & alias ſibi habet comites ſcientias, quarum ope impoſſibile videtur in erroré vnquã poſſe incidere.

Licètautem hoc ita ſit, & hominis contemplationi occurrat admiratio prima bonitatis diuinæ, quæ munera præcipuè quatuor tanta eſt benignitate largita, vt nihil ei charius, nil fuiſſe penitius videatur; tamẽ homo eſt, & ſæpe deerrat:nam *ſolius Dei eſt,nec fallere, nec falli; hominis contra, & fallere, & falli*, vt latè probauimus *lib.* 1. *in com.hiſt.* 78. maximè in arte coniecturali, in qua certitudo ratò reperitur, ſed artificioſa coniectura, quæ media eſt cognitio inter omnimodam ſciẽtiam, & omnifariam ignorantiam, ex Gal. 1.*de loc.affect. cap.* 1. & hæc proximè ad veritatem accedit, vt idem Galenus docuit 1. *aph.* 12. & in particularibus crebrò aberrat, quia ſimilitudine ducitur, quæ non ſolùm vulgares, ſed excellentes Medicos ſæpe fallit,ex Gal. 4.*aph.* 2.qui etiam *lib.* 2. *de loc. c.* 5. in ſeipſo patiente dolorem colicum,& putante eſſe renalem, deceptus eſt.

At hic vir ingenuus,cõſtanti animo ſe deerraſſe libenter faſſus eſt, ne ſcilicet alij deciperentur eodem modo, quo ille priùs deceptus eſt; quæ confeſſio, pudoris, virtutis,& pietatis eſt plena, & præter plura quæ alibi notauimus loca,*libro* videlicet *Hiſtoriæ Princip. Med, comment. ad hiſtor.* 79. ſufficiat repetere memorabilem illam ſententiam,à Medicis tantopere commendatam, elegantiſſimi Celſi, qui miris laudibus *lib.*8. *cap.* 4. effert Hippocratem,quòd à futuris ſe eſſe deceptum fateri non erubeſcat, *more ſcilicet magnorum virorum,& fiduciam magnarum rerum habentium: nam leuia ingenia quia nihil habent, nihil ſibi detrahunt. Magno ingenio,magnáque nihilominùs habituro, conuenit etiam ſimplex erroris confeſſio, præcipuè verò in eo miniſterio,quod vtilitatis cauſa poſteris traditur*; nequi decipiantur eadem ratione, qua quis eſt antea deceptus: quoniã *ſupra captum hominis eſt nunquã errare,ſolius artificis quam minimum*,dicebatGalenus,*lib.*3.*præſag.*41.

PRÆCEPTVM X.

Medicus non perſiſtat in errore, imò admonitus libenter & vtiliter, ab eruditis patiatur ſe corrigi.

SEruius Sulpicius,vir magnæ in iure ciuili auctoritatis, ſiue aliorum exemplo, ſiue priuato conſilio fretus, non exiſtimat turpe ſibi ad famam fore, vt librum de notis Scæuolæ conſcriberet, non modò Antiſtitis in ea facultate, atque omnium Principis, verùm etiam præceptoris ſui.Cogitabat enim, neque id vitio poſſe dari ſibi, quòd publicæ vtilitatis cauſa ſuſciperet, neque iniuriam illi fieri, qui reprehenderetur, ſi modò ritè reprehenderetur, quòd in ſe ipſo fuiſſet facturus, ſi modò errata ſua animaduertiſſet. Probè itaque Sulpicius,& ingenuè,ac verè Romanè. Quin ipſe quoque populus prudenter, & grato inuicem animo,qui factum huius non reprehenſione,ſed laude dignum,& gloria putauit,nec minore volumen hoc honore,quàm cætera profecutus eſt. Nam præcepta aliqua doctrinæ tradere, cuilibet mediocribus ſaltem literis imbuto, promptum eſt: errores verò maximorum hominum deprehendere, id verò cùm doctiſſimi hominis eſt, tum opus vtiliſſimum,& quo nullum dici poſſit vtilius. Quis enim dubitat, non minùs agere,qui aurum,argentum,cæteráque metalla expurgat,quàm qui illa effodit?qui triticum mundat, quàm qui metit?qui pinus, amygdala,cæteráſque nuces ſeligit,quàm qui eaſdem legit?Ita enim qui emendat, (niſi pauciſſima ſint quæ emendat) non inferiorem exiſtimare debemus, quàm ipſum inuentorem: nec minorem ab illo, quàm ab hoc percipi fructum. Nec immeritò Plinius Iunior ad amicum ita ſcribit: *Ita enim magis credam cætera tibi placere,ſi quædam diſplicuiſſe cognouero.* Quomodo igitur non ſit beneficium id offerre,quod ſolet beneficij loco poſtulari? Quod ſi hoc non præſtatur,aut iam defunctis,aut tale beneficium reſpuentibus,profectò his præſtatur, ad quos ex ipſa magnorum operum emendatione, multa in primis vtilitas peruenit. Ideóque ab optimis quibúſque cuiuſlibet artis Profeſſoribus præceptum eſt, vt eorum ipſorum, quos diſcentibus ad imitationem proponunt,etiam vitia, ſi qua ſunt,oſtendant.

Hoc modo Ariſtoteles in Platone, Philoſophorũ eloquentiſſimo,multa correxit & confutauit:& Cicero in Demoſthene,ex quo tamen(vt affirmat Quintilianus) tantus euaſit,quantus eſt.Hoc modò poſtulauit emendationem orationis ſuæ, à Cornelio Tacito, amico ſuo,Plinius, & illius iudicio ſe ſubmittebat; & Tacitus illius epiſtolam 20.lib.7.mittit Luperio emẽdandam.Cicero,eloquentium prudentiſſimus, Tyronem libertum,ſuorum ſcriptorum canonem habebat, *epiſt.*17. *lib.* 16.& Cerulas illas miniatulas Attici extimeſcebat, *epiſt.* 11. *lib.* 16. Conſilium Horatij eſt, vt alienum iudicium, & ſententiam exquiramus.

Tu nihil inuita tenes, faciáſque Minerua:
Id tibi iudicium eſt, ea mens, ſiquid tamen olim
Scripſeris, in Metij deſcendat iudicis aures,
Et patris, & noſtras.——

Ergo ſi Medicus præſertim ſenior, & quem experientia plurium annorũ decurſu fulcita ornauit, alium videat à curatione aberrantem, hunc amicè debet reprehendere, ne eius opinione alius confiſus, in eadem peccata incurrat: ſi diſſimulet, infidus eſt, & de amico ſuo malè meretur. Qui verò reprehenſionem accipit, ſi arrogantia ductus corrigi recuſet, inſolens eſt, & præſtabit ſibimet ipſi ſi emendetur: diſcutiendo enim, & attentiùs omnia conſiderando, & expendendo, iudicium ſuum acuet. Ex iis attende, quàm ſalubre conſilium deprompſerit Auic. 4. 1. *cap.* 1. *in fin.* dum monet Medicum *ne in errore moretur, licèt non appareat nocumentum*: etſi enim temerè in principio applicitis auxiliis noxa ſtatim non appareat, vel propter ignauiam remediorum, vel ob naturam morbi; tamen deinde damna ſequuntur irreparabilia, quæ difficilem poſtea habent correctionem: quare non eſt perſeuerandum in errore, ſed remedium illico mutandum.

PRÆCEPTVM XI.

Medicus in gerendis odoribus ſibi temperet.

ETſi Hipocrates *lib. citat. epid.* 6. moneat Medicum vt vtatur odoribus, propterea quod odor ægrotantes recreat cum ſuauitate ſummâ, quia *odor bonus roborat*, ſicut *grauis ſubuertit*, ex Galeno *lib.* 8. *ſec. loc. cap.* 2. tamen in iis gerendis cautus debet eſſe Medicus, & prudens, maximè ſi curet in aula, aut Moniales inuiſat: nam in his fœminis ob otium, ſedentariam vitam, retentionem menſtruorũ, quâ ferè ob multas cauſas laborant, & in illis ex naturæ lege in vtero abundant excrementa, illo percepto odore, vterus quaſi amens, ad ſuperas partes aſcendit; & ex retento, non ventilato, & ſic putrefacto ſanguine, cæteriſque recrementis vitioſis, in vtero, tanquam in cloaca, & totius corporis ſentina, ſtagnãtibus, eleuatur aura deleteria, quæ veneni promptiſſimi inſtar viſcera premit, cor fatigat, ſtrangulat & quandoque ſequutâ apoplexiâ ſubitò extinguit.

Hac de cauſa poſt partum excurrente ſanguine menſtruo, lochiiſque fœtidiſſimis per vterum erumpentibus, ex odore chirothecarum ambaro delibutarum, quas Medicus oſtentationis cauſa manibus afferebat, quater vidi fœminas ſyncope arreptas, & poſt diem emortuas; tunc enim fluente ſanguine mẽſtruo ſuapte natura maligno, & incaleſcentibus genitalibus præ dolore, calore ſanguinis, canalibus internis apertioribus factis, & humoribus ampliùs attenuatis, vapores facillimè eleuãtur, qui dira ſua vi innatum cordis calorem exoluunt. Quo pacto omnino ſibi caueat Medicus à gerendis odoribus, qui à tenui ſubſtantia eleuantur; hi enim potentiſſimè nares percellunt, vt odor Ambari, Moſchi, Zibethi, quum multa alia ſint, quibus Medicus politicus poſſit exornari: curétque omnino ne odorem tetrum ex aliqua parte emittat, vt ore, axillis, totóque corpore; & ſi quem emittat, auxiliis accommodatis perſanare conetur.

PRÆCEPTVM XII.

Medicus ſit ſcitus, & natura prudens.

POëtarum eloquentiſſimus, & eloquentium ſapientiſſimus Homerus, *lib.* 1. *Odyſſea* 4. *verſu* 230. ſic cecinit:

Medicus verò vnuſquiſque peritus, ſupra omnes Homines.

A Vides optimum Medicum iure dici ab Homero ſcientem. Imo 4. *Iliados*, Medicum appellat hominem æqualem Deo, ſic enim Machaonem nuncupat, inquiens:

Hic autem in mediis aſſitit, æqualis Deo vir.
Statim autem ex cingulo bene compacto extraxit ſagittam.

Et *lib.* 11. *Iliados*:

Medicus enim vir dignus præ multis aliis.

Hic ergo ſapientiâ cæteris hominibus antecellit: nam etſi in Ægypto, de quâ ſapiens hic vates loquebatur, non defuerint rhetores, poëtæ, aſtrologi, philoſophi, aliíque eruditi viri, Medici tamen erant ſapientiores: quia omnes facultates, celebrioréſque ſcientias addiſcebant, vt Medicinam inculpatè exercerent. Adeò enim facultas medica eſt præſtantiſſima, & nobiliſſi-B ma, vt ad eius integritatem, perfectúmque exercitium, reliquæ ſcientiæ omnes, aut ſaltem præſtantiores aliquid conferant, ita vt ſine his præexiſtentibus illa acquiri non poſſit.

Quare perfectus Medicus (hic enim ſolùm ſuſtinet nomen Medici) non modò in Ægypto, ſed inter omnes homines, ſuper hos ſcientiâ antecellit: cùm nullus optimus Medicus eſſe poſſit, niſi qui & Philoſophus fuerit naturalis, Moralis, Aſtronomus, Geometra, Arithmeticus, Coſmographus, Rhetor, Logicus, imò omni ingenua facultate ſit præditus. Hoc ipſum proculdubio vidit Ariſtoteles, qui ſummè difficile eſſe ſtatuit, vt quiſpiam Medici veri, & perfecti nomen ſibi comparet, quum peraduum ſit tot diſciplinas illum poſſe nanciſci.

Medicum *natura prudentem* exoptat Galenus, *lib.* 8. C *meth. cap.* 9. Prudentia autem bipartitò diuiditur, ex philoſophorum mente: vna verſatur in ommi vita bene inſtituenda ac regenda, quam illi virtutum reginam, vitæque magiſtram vocant: altera, propria eſt cuiuſuis artis & muneris, quæ ſcilicet facit, vt præcepta ſingularum artium, ad homines, ad tempora, ad loca, ad ſingulos euentus rectè accommodentur. Hinc illa docti, & prudentis orta diſtinctio eſt: *Docti* illi nominantur, qui vnam, vel plures ſcientias præceptionibus, & vſu comparârunt: *Prudentes*, qui naturali quadam intelligentia præſtant. Quare doctrina atque ſcientia, eſt præceptionum & artis; prudentia, naturalis intelligentia, quæ doctrina iuuari poteſt, & diuturnis vitæ actionibus comparatur, vt ex Platonis D Menone docemnr. Cicero 2. *de inuentione*, definit prudentiam, rerum bonarum, & malarum, & vtrarumque ſcientiam: cuius partes ſunt Memoria, Intelligentia, Prouidentia.

Igitur prudentia, & ſapientia diſtinguuntur, quod illa eſt vis effectrix, ſeu ipſa felicitatis hominis diſpoſitio, per quam iudicamus, quid faciendum, quid non faciendum. Sapientia eſt ſcientia eorum quæ ſunt, Ariſt. *lib.* 1. *magnor. moral.* Sapientia quidem eſt circa ea quæ demonſtratione conſtant, & ſemper eodem modo ſunt: Prudentia non circa hæc, ſed circa ea quæ in mutatione verſantur, ſed ad vitam bene degendam conducibilia.

Plato duplicem hoc modo facit ſapientiam: alte-E ram veram, alteram humanam & neceſſariam. Quam quidem prudentiam, Socrates cæterarum virtutum moderatricem, & quaſi aurigam eſſe ſtatuebat: Plato oculum: Ariſt. architectum: Xenophon, nullius virtutis vſum abſque prudentia eſſe putabat. Vſum ipſius in vitæ curſu, ad omnes vitæ actiones pertinentem, explicat ex Platonis ſchola, Marſilius Ficinus *in argumento prioris Alcib.*

Alij ſapientiam cum virtute coniungunt, ita vt aſſerant, cognatam eſſe virtutem ſapientiæ; & illam quidem eſſe vigorem animi; hanc verò quaſi virtutis fructum, & condimentum. Quidquid enim virtus elaborat, ſapientia fruitur; & quod ſapientia ordinat, deliberat

berat,moderatur,virtus exequitur. Aut ſapiētiam eſſe virtutis amorem, & à ſapore denominari, quod virtuti accedens quoddam veluti condimentum, ſapidam reddat, quæ per ſe inſulſa quodammodo, & aſpera videbatur, eſſéque ſaporem boni confirmant.

Attende quantum priſci Prudentiam æſtimârint,& quàm diuinos illi attribuerint honores, vt videas quàm Medico ſit neceſſaria. Nam Caſſiodorus *lib. 6. variar.formula* 10. *Sola*,inquit,*prudentia eſt, quæ honores meretur, & rebus omnibus præponitur, quando in homine fœliciter inuenitur.* & Boëthius *lib. 2. de conſol. philoſ. cap.* 1. Neque enim quod ante oculos ſitum eſt, ſuffecerit intueri: rerum exitus prudentia metitur:& Iamblichus *in.epiſt.ad Aphatum*, prudentiam dominari ſcribit virtutibus,& ipſis omnibus vti, vt oculum intelligentem, ipſiſque modum atque ordinem præſcribere, & vt nos cum Deo communicemus efficere, atque vt vno verbo dicam, humana omnia gubernare.

Iphicrates apud Plutarch.*in Apopht.* ſapienter quid eſſet prudentia, explicuit; qui cùm à neſcio quo per iniuriam interrogaretur, quiſnam eſſet, quum neque arma,neque arcum haberet: reſpondit, ſe eum eſſe, qui his omnibus imperaret, atque vteretur. Prudentia enim neque aurum eſt, neque argentum, neque gloria, neque valetudo, neque diuitiæ, neque robur, neque pulchritudo; ſed quod rectè his omnibus poteſt vti, & horum quodque iucundum efficit,laude dignum, atque vtile.

Quare prudentia Medicus ægrum gubernat, ſanitatē moderatur, præſidia præſcribit. Ita Plutarchus, *lib. de Fortuna: Neſtor conſilio potius, quam viribus præſtare, melius eſſe affirmat*: & Oppian.*lib.4. de Piſcatione: Neque roboris,neque formæ vlla extat vtilitas tanta,quanta prudentiæ;inanis autem imprudens fortitudo.* Titinnius apud Non.*Sapientiâ gubernator nauem torquet, non valentia.* Conuenit hîc illud Phocylidis: *Animantibus vniuerſis arma ſua dediſſe naturam, homini rationem, & orationem.* Magis illud Pythagoræ: *Robur, & murus,& arma ſapientis,prudentia.* Stob.*Serm.*3. Titus Liuius *lib.* 8. *Multa quæ natura impedita ſunt, conſilio expediri.* Euripides.

Mens vna ſapiens plurium vincit manus.

Iſocrates ad Demonic. *Vis cum prudentia vtilis, abſque ea ſæpe damnoſa.* Ita Sapiens *Eccli* 9. ſcribit: *Ciuitas parua, & pauci in ea viri: venit contra eam rex magnus, &c. Inuentúſque in ea vir pauper, & ſapiens & liberauit vrbem per ſapientiam ſuam.* Quare rectè Menander: *Bonum maximum ſemper eſt prudentia.* Sapienter apud Non. Turpilium: *Verùm haud facile eſt venire illò, vbi ipſa ſapientia: ſpiſſum eſt iter, adipiſci haud poteris, niſi cum magna miſeria.*Ergo prudentiam Medicus in corde referuet, neque eam aſpernetur, licèt ſit plurimo labore comparata.

PRÆCEPTVM XIII.

Medicus ſit ſtudioſus.

Solertiſſimus Medicorum, *lib. 3.de natural. facult. cap.*10. ſic profatur. *Quiſquis enim noſſe quid ſupra vulgum debebit, ſtatim non natura modò, verùm etiam primis doctrinarum rudimētis multùm cæteris præſtet oportet. Idem, vbi iam adoleuerit, veritatis inſano quodam teneatur amore veluti afflatus:tum ſine vlla diei,noctíſue intermiſſione, properare, ac contendere, ea, quæ à clariſſimis veterum tradita ſunt,diſcere, eadémque vbi didicerit, iudicare: multóque tempore explorare, ac conſiderare, quæ rebus ſenſui patentibus conſentiant, quæque rurſus iiſdem diſſentiant: ac ſic illa quidem ſuſcipere, hæc reſpuere. Atque huic quidem admodum vtile fore libellos noſtros ſpero, (erunt autem huius generis omnino pauci)reliquis opus hoc perinde fore ſuperfluum, ac ſi quis aſino fabulā narret.* &c.

Daturus ergo huic ſcientiæ præſtantiſſimæ, atque vtiliſſimæ operam Medicus,vel iunior,vel veteranus, in animum ſuum velim priùs inducat, totam ſuam ætatem in hac nobiliſſima ſcientia eſſe conterendam: nam longa eſt, ardua, impenetrabilis, & quotidie in ea accidunt mirabilia,quæ in auctorum monumentis haud reperire licet, ſed diuinatione, maturo acutóque iudicio opus eſt.Idcircò Hip. longæuiſſimo fretus experimento, ſenex cùm eſſet, ad finem eius ſe non perueniſſe aſſeuerat, *in epiſtolis, epiſt.* 20.

Hinc fit, vt Medicus indefeſsè literis incumbere debeat, ſi optatū ſcientiæ finem comparare exoptet: dummodò intelligat,à me non probari eam ſtudendi rationem, quæ conſulit, vt Medicus in eo ſtudio conſeneſcat, deſerta praxi,cuius ope commodis Reipublicæ inſeruire debet: quoniam relictis ſeueriori-bus ſcholarum, & partis theoricæ diſceptationibus, ad ea accedere debet, in iiſque explicandis vehementer inſudare, quæ hominibus ſunt profutura.

Qua de cauſa ſummoperè Callidis ſententiam in *Platonis Gorgia*,licèt à Socrate refutatam, amplector & laudo, qui cùm referenda noſtra omnia ſtudia ad Reipublicæ vſum,non ad ſolam duntaxat contemplationem cenſeat,vtilitati publicæ potiùs, quàm priuatæ voluit prouidere. Vnde præclarè factū à viris prudentiſſimis, doctiſſimíſque videmus, cùm tribus potiſſimùm rebus Reſpublica omnis teneatur, religione, legum obſeruatione, & ſanitate ciuium: tres omnino facultates, à quibus ea mutuantur, inſtitutæ ſint, vt extremæ; Iuriſprudentia, Theologia, & Medicina. Hæc inter illa non poſtremum occupat locum;ſine qua nemo rectè, nemo feliciter, nemo perfectè viuere poteſt.

Ergo id maximè in hac ſcientia tibi conandum eſt, vt quamcunque propoſitam quæſtionem,adductis ex eius locis rationibus conſentaneis,tractare aptè,conuenienter, ac verè poſſis, vel ſcribendum tibi aliquando, vel quæ ab optimis quibuſque auctoribus ſcripta ſunt, ordine, via, rationéque intelligenda, & aliis explicanda ſint.

Qua hora ſit literis incumbendum, permulti præcepta collegere, ac moroſiùs fortaſſe, & difficiliùs quàm par ſit: à me autem hanc perbreuem ſtudendi rationem accipe, quam ſi ſequaris, non inutilem, vt ſpero, inuenies. Recto naturæ ordine, non nocturno tempore, ſed diurno, & præſertim matutino, literis eſſe inſudandum, ſic demonſtro: Primò, ab ipſo cœlo: Secundò, ab elementis: Tertiò, ab humoribus: Quartò ab ordine rerum: Quintò, à natura ſtomachi: Sextò,ab ſpiritibus: Vltimò,à phantaſia.

A cœlo, ſic: Sol, Venus, atque Mercurius, contemplationi, atque eloquentiæ maximè fauent, qui paribus ferè paſſibus concurrentibus,aduentante nocte nos fugiunt; die verò, vel appropinquante, vel reſurgente, nos reuiſunt. Poſt verò ſolis ortum, in plagam cœli duodecimam, quæ carceri, tenebríſque ab Aſtrologis aſſignatur, repentè truduntur. Ergo qui velit acutiſſimè ſpeculari, inuentáque ſua eloquentiſſimè ſcribere,atque componere,non nocte,ſed quando ad nos accedunt,in ſtudia incumbendum eſt. Verùm hoc intelligendum eſt, ſomno nocturno legitimè peracto: nam, vt optimè notauit Celſus, *lib.* 1. *cap.* 2. *qui benè concoxit, manè tutò ſurget;qui parum, quieſcere debet*, &c.

Secunda ratio ab elementis, eſt firma: Sole oriente tenuatur aër,mouetur, & claret: occidente contra ſanguis enim & ſpiritus, motum qualitatémque aëris circumfuſi, natúráque ſimilis, ſequi neceſſariò compelluntur: ſanguis autem, ſicut aër, calidus & humidus eſt; ſpiritus autem lucidus, ſicut aër luce circumfuſus; ita enim ſimilis eſt aëri ſpiritus, vt ex ipſo nutriatur,

Tertia ratio,quæ ab humoribus ducitur,eſt hæc. In auro̧ra mouetur ſanguis, & regnat, motúque attenuatur, rarefit, & claret; ſpiritus verò ſanguinem ſequi, imitaríque ſolent. Verùm accedente nocte, melancholia illa craſſior & frigidior, atque pituita dominantur, quæ ſpiritus ad ſpeculandum ineptiſſimos proculdubio reddunt.

Quarta ratio, quæ trahitur ab ordine rerum, hæc erit. Dies vigiliæ, nox ſomno tributa eſt. Quoniam cùm ſol ad hemiſphærium noſtrum accedit, vel ſuper ipſum incedit, radiis ſuis meatus corporis aperit, atque à centro ad circumferentiam humores, ac ſpiritus dilatat, quod quidem ad vigiliam, actionéſque excitat; atque conducit. Contrà verò quando recedit, omnia coarctantur, quod naturali quodam ordine inuitat ad ſomnum, maximè poſt tertiam, aut quartam noctis partem. Quiſquis igitur manè quidem dormitat, quando ſol, mundúſque excitat; ad multam verò noctem vigilat, quando natura dormiretiam,& à laboribus quieſcere iubet, hic abſque dubio cum ordini vniuerſi, tum ſibi ipſi repugnat,dum contrariis ſimul motibus perturbatur, atque diſtrahitur: ſanè dum ab vniuerſo mouetur ad extima; ipſe ſe mouet ad intima.Ergo peruerſo ordine, motibúſque contrariis,tum corpus totum, tum ſpiritus, ingeniúmque prorſus labefactantur.

Quinta, à natura ſtomachi. Stomachus diuturna diurni aëris actione, apertis poris admodum dilatatur,euolantibúſque ſpiritibus tandem valde debilitatur: Igitur ſubeunte nocte nouam ſpirituum copiam exigit, qua foueatur.Quapropter quicunque eo tempore contemplationes longas, & difficiles inchoat, ipſos ad caput ſpiritus retrahere nititur: hi verò diſtracti, neque ſtomacho ſatis, neque capiti faciunt. Maximè verò nocet,ſi poſt cœnam lucubrantes, diu eiuſmodi ſtudiis attentiùs incumbamus. Plurimis enim tunc ad concoquendum cibum ſpiritibus, multóque calore ſtomachus indiget. Hæc verò duo, lucubratione, ſtudióque tali diuertuntur ad caput:quò fit vt neque cerebro, neque ſtomacho ſuppetant. Adde quòd caput ob huiuſmodi motum, craſſioribus cibi repletur vaporibus; atque cibus in ſtomacho à calore, & ſpiritu deſtitutus crudeſcit, & putret, vnde rurſus caput opplet, atque lædit. Denique qui noctu elucubrando concoctionem penitùs interrumperat, idem dormiendo manè, excrementorum expulſionem diutiùs impedire compellitur: quod quidem tam ingenio,quàm corpori,Medici omnes obeſſe quam plurimùm arbitrantur. Merito ergo qui nocte contra naturam pro die, atque è conuerſo,die rurſus pro nocte vtuntur,tanquam noctuæ, ij etiam inuiti noctuas imitantur: vt quemadmodum illis ſub ſolis lumine caligant oculi; ita& iis mentis acies ſub veritatis ſplendore caliget.

Sexta,ab ſpiritibus. Spiritus agitatione diuturna præſertim ſubtiliſſimi quique denique reſoluuntur.Nocte igitur pauci,craſſique ſuperſunt,literarum ſtudiis ineptiſſimi.Contrà verò poſt ſomnum manè, ſpiritibus recreatis membríſque adeo corroboratis, vt minimo ſpirituum egeant adminiculo,multi ſubtiléſque ſpiritus fouēdis, regendíſque parum admodum occupati.

Poſtrema ratio ſic à phantaſiæ natura deducitur. Phantaſia,ſiue imaginatio,ſiue cogitatio, ſeu quouis alio nomine nuncupanda videtur,multis,longis,contrariis in vigilando imaginibus,cogitationibus, curíſque diſtrahitur, atque turbatur; quæ quidem diſtractio,perturbatióque ſequenti contēplationi tranquillam, ſerenámque mentem penitùs poſtulanti,nimium cōtraria eſt.Sola verò nocturna quiete agitatio illa ſedatur, atque pacatur. Igitur accedente quidem nocte, ſemper perturbata mente; recedente verò, vt plurimùm mente trāquilla ad ſtudia nos conferimus. Quicumque verò mēte nimiùm agitata res ipſas iudi-

A care conantur,ij non aliter quàm illi,qui vertiginem patiuntur, omnia verti putant, quum ipſi vertantur.

Quo pacto ſcitè iubet Ariſtoteles *in Oeconomicis*, ante lucem ſurgere, aſſeritque id & ad corporis ſanitatem,& ad philoſophiæ ſtudia prodeſſe quampluri-mum.Denique ſacer ille vates Dauid, Omnipotentis tuba Dei, nunquam dicit veſpere, ſed manè ſemper atque diluculo, ad Deum canendum, ſe cithara, pſalmiſque ſurgere.Ex quibus cōſtat liquidò, opportunè noſtra nos ſtudia exordiri, vel ſtatim ex oriente ſole, vel vna hora ſaltem, vel duabus ad ſummum, ante ſolis exortum.

Certum tamen ſit, vehementiùs in diſciplinas liberales incumbenti, corpus langueſcere, robur mi-B nui,vires flacceſcere & eneruari, ob contentionem diſcendi, ac meditandi aſſiduam, & nocturnas ſæpe vigilias.Et nemo neſcit moderationem adhibendam in omnibus;moderata enim durant: & tritum eſt,*Ne quid nimis*. Quare ſtudioſos, pituitæ & atræ bili eſſe obnoxios, & debilitate cerebri, cordis & ſtomachi frequēter laborare, ob dictas cauſas,eſt certiſſimum.

PRÆCEPTVM. XIV.

Medicus habeat libros, ſed paucos.

Rigidus ſtudiorum cenſor Seneca *epiſt.2.* hanc auream protulit ſententiam: *Timeo ne iſta lectio multorū auctorum,& omnis generis voluminum,habeat ali-*C *quid vagum & inſtabile. Certis ingeniis immorari, & innutriri oportet, ſi velis aliquid trahere, quod in animo fideliter ſedeat. Nuſquam eſt, qui vbique eſt. In peregrinatione vitam agentibus hoc euenit, vt multa hoſpitia habeant, nullas amicitias. Idem accidat neceſſe eſt iis, qui nullius ſe ingenio familiariter applicant, ſed omnia curſim & properanter tranſmittunt. Non prodeſt cibus, nec corpori accedit, qui ſtatim ſumptus emittitur. Nihil æque ſanitatem impedit, quam remediorum crebra mutatio. Non venit vulnus ad cicatricem,in quo crebrò medicamina tentantur. Non coaleſcit planta,quæ ſæpè transfertur. Nihil tam vtile eſt, quod in tranſitu proſit. Diſtrahit animum librorum multitudo. Itaque cùm legere non poſſis, quantum habueris, ſat eſt habere quantum legas.Faſtidientis ſtomachi eſt multa deguſtare: quæ vbi varia ſunt & diuerſa, in-*D *quinant, non alunt. Probatos itaque ſemper lege: & ſiquando ad alios diuertere libuerit, ad priores redi.* Hactenus philoſophus ſummus.

Tumultuaria & promiſcua lectio delectat, ſed reproba:certa prodeſt.Quare non eſt diſtrahendus animus varietate auctorum, & ſic ſæpe multúmque eadem ſunt relegenda. Vt enim qui ſemel aliquod oppidum præteruectus eſt, non omnes vrbis vicos,non ciuitatis mores, non hominum eius loci ingenia ſtatim didicit: ita conſilia,aut ſententias, aut ſermonis compoſitionem in auctore, quem ſemel percurriſti, animaduertere ſtatim non potuiſti; ſed in eo diu commorandum eſt, ſi velis altiùs introſpicere.

Nam quemadmodum aiunt, amici ſenſum deprehendi non poſſe, priuſquàm cum eo multos modios E ſalis comedas: ita diu multúmque habendus eſt in manibus auctor, iterum atque iterum euoluendus, dum fiat ſatis familiariter notus, dum illius ſententiæ, illius verba inſideant tibi:vt cùm opus eſt,non procul accerſenda, aut quærēda ſint,ſed vltrò tibi ſe offerant. Contrà, quomodo varius & immodicus cibus, quia concoqui non poteſt, in crudos humores degenerat, qui non modò non alunt corpus, ſed naturalem etiam ſuccum ſtrangulant: ita cùm multa legeris, fortaſſis fiet, vt confuſam doctrinam tibi compares, ſed illa magis hebetabit, & obruet ingenium, quàm perpoliet. An non videmus pictores, cùm vultum alicuius depingunt,quàm ſæpe reſpiciant ad exemplar? quàm con-

tentis

tentis oculis ſingulas lineas contemplentur:ita nobis nunquam oculi auertendi erunt ab eo auctore,quem perdiſcendum in manus accepimus, quémque imitandum aliquo modo duximus. Qui facilè ab vno auctore ad alium tranſiliunt, & per libros currunt potiùs, quàm lento pede gradiuntur, homines ſunt curioſi magis,quàm ſtudioſi, bonum tempus malè conterentes:quare eorum deploranda eſt amentia.

PRÆCEPTVM XI.

Medicus optimis vtatur auctoribus.

A Rtis medicæ præcepta, prudenter & copioſè ſunt à multis, tum antiquis, tum recentioribus collecta. Sed inter eos emicat Hippocrates Cous,totius Græciæ lumen, ſapientia ſingulari Medicus, quem omnibus ferè calculis à veterum ſcientiſſimis ita approbatum, ſummíſque elatum præconiis, legimus, vt diuinum virum appellare non dubitent, præſertim in ea Medicinæ parte, quæ præſagiorum rationes complectitur.

Sed quia tanti auctoris breuitas,& obſcuritas interpretem expoſtulat, adhibendi ij ſunt, qui non tãtùm eam tollant, ſed eruditioné etiam augeant, & alant. Quare pro explicatione Coacarũ prænotionum, eligendus Ludouicus Duretus,ſummo vir ingenio,quo nihil politius,nihil acutius:dummodò diù in eius lectione verſeris: nam eius phraſis obſcura, ſed ſucculẽta nimis.In Aphoriſmorum ambagibus extricandis plures cæcutiunt,ſi habueris otiũ,Muſam conſule;ſin minùs,Laconicum lege paraphraſtem Heurniũ, neruoſum Medicum, & doctũ: & in libros priores vtere expoſitione Ambroſij Nõnij Luſitani,qui tricas & cõtrouerſias dilucidè emedullat.Epidemici libri maturum, & expertum Medicum exoptant: vnus adeſt mihi mille inſtar Valleſius,in cuius cõmentariis(meo & doctiorum iudicio)totius, præſertim practicæ Medicinæ præcepta repoſita eſſe reor. Huic adde elegantiſſimum Mercurialem, qui horum librorum hiſtorias graphicè expoſuit.

Libros de morbis eximiè explicat Salius expertiſſimus.De ratione victus perdoctè Braſauolus. De aëre aq.& loc.Septalius. De alimento Valleſius,& Caſtrẽſis Luſitanus doctiſſimus: ſed hic dum bellum generosè init cum Liceto, pro ſui tũtela plura permiſcet, quæ addiſcentium animos ſæpe perturbant. Libros prognoſticôn, ſicut *lib.de medic. purg.* egregiè interpretatus eſt Chriſtophorus à Vega. Librum de vulneribus Vidus Vidius, & eruditiſſimus Fallopius.

Galenus, ſapientiſſimus homo, imò diuinus (meo iudicio)ſcriptor,perennis omnium ſcientiarum fons, omnium primus iacentem Hippocraticã diſciplinam excitauit, & Hippocratis obſcuritatem editis in eum commentariis illuſtrare conatus eſt, huius ſenſum & doctrinam diligentiſſimè ſua Aſiatica facundia exprimẽs, & ex ſuo ingenuo Marte elaboratiſſima opera, quibus cũ ſumma vtimur vtilitate, locupletiſſima, & vaſtiſſima depromens. Magnus & admirabilis vir, quique ingenio & diligentia vinceret plurimos, nemini eſſet ſecundus, variarum etiam rerum cognitione eminentiſſimus; artificio verò omnes, qui poſt Hippocratem ex omni memoria, medicam artem illuſtrarunt, longo poſt ſe interuallo relinquens.

Quapropter non modò ei, qui Medicinam volet accuratè cognoſcere,eius opera euoluenda, ſed in illis interdiu,noctúque hærendum cenſeo.

Sed hic vir ſummus,etſi in multis diffuſus ſit,vt fœcũdo ſuo genere dictionis,Hippocratica oracula obſcura nimis explanarentur ad vnguem:tamen aliquibus libris ſæpe eſt obſcurus,& adiutricem interpretis manum expoſtulat.Obſcuritas deprehẽditur in libris de locis affectis,quos maturo conſilio,cùm ſeneſcens eſſet, conſcripſit vigilantia ſumma. Hanc etiam obſeruamus obſcuritatem in arte parua, ſeu Medicinali, in qua omnia totius Medicinæ fundamenta continentur.

Ad horum librorum explicationem,in reuoluendis Iacobi Foroliuienſis,Hugonis,Thadei,Dini,Turiſani & claſſicorum commentariis tempus non conſumas: Accede ad vnum peritiſſimũ Luſitanum Thomam à Veiga, qui hos libros, & duos *de diff. febrium*, ſolidè, doctè,& breuiter emedullat,Doctor eminentiſſimus, & nulli iuniorum ſecundus,omnium Medicorum voto habitus:hunc volue, lenta manu verſa, meditator per morã, vt obſcura eius ſenſa percipere queas:nam hic neruoſus auctor vtitur Laconiſmo, & paucis multa comprehendit.

Libri de vſu partium diuini, plurimis ambiguitatum inuolucris ſunt referti:ea ad vnguem plena fecit inſignis Veſalius,vir excellentis ingenij,eloquio quidem Galeno ferè par,& omnes poſt eum facilè ſuperans,ſed qui dum ſuo diuino (vt ita dicam) ingenio, plura incognita patefacit, Magiſtrum ex induſtria mordet, iniuriis premit, & laceſſit. Vt hæc euites, conſule Inſtitutiones egregias ſolertiſſimi Fallopij, & breue, at doctum compendium Realdi Columbi, in quo fabrica humani corporis exactè deſcribitur. Si autem velis ſolertior fieri,conſule quæſtiones anatomicas Andreæ Laurentij, qui graphicè & eruditè ſatis eas proponit:neque aures accommodes Ioanni Riolano Filio, etſi doctiſſimo, qui *in præf. lib. ſui anatomici*, cui de Anthropographia titulum dedit, doctiſſimum Laurentium petulanter nimis coarguens,aſſerit in eius libris de hiſtoria anatomica tot adeſſe errores, quot philuras; quòd ſcomma, quantum à Laurentij elegantia, facundia, ingenuitate, præſtantíque doctrina abſit, nulli puto non manifeſtum.

Libros De cauſis,ac differentiis morborum,& ſymptomatum,diligẽtiſſimè explicuit acris ingenij vir,& ferè primi nominis Valleriola. Si velis quæſtiones theoricas,& in ſcholis controuerſas perſcrutari,conſule Valleſium in controuerſiis,eximia doctrina Philoſophum, & in Medicina auctorem longè clariſſimum:hæ enim ſunt ita ſucculentæ,vt nihil ſuprà.

Si totam ferè artem medicam vis animo attento perluſtrare,adi acutiſſimum Fernelium;vix enim poterit quiſquam vllum magis politum, elegantem, & lectu digniorem ſcriptorem in manus ſumere:ſed timeo ne ſuis phaleratis verbis, & dicendi calamiſtris, te à Principum mente diſtorqueat, & retrahat: dum enim ſanam Galeni doctrinam ſæpe diſturbat, diſcentis ingenium perturbat, & in laqueos incidit nouis opinionibus irretitus, à quibus nec ſe, nec auditores extricare potuit. Huius ergo doctrina cum delectu admittenda;ſicut & Argenterij,qui pruritu laborauit mordendi Galenum.

Adde quòd & Medici Hippocratem, & Galenum vt intelligant, Platonem debent adiungere, cuius vi-deant in iis duobus auctoribus imaginem expreſſam: ſiquidẽ vt Galenus *in lib.de vtriuſque decretis* refert, Hippocratem eſt Plato in pleriſque imitatus, & Galenus Platonem vbique ſequitur, Ariſtotelem verò nunquam. At Plato longè maturius, exercitatiúſque ingenium requirit, vtpote qui diuiniora, magíſque recondita Philoſophiæ tractet. Hunc igitur beatum pronunciemus, quando inter Latinos auctores, magnum ſui imitatorem,& præclariſſimum laudatorem M. Tullium Ciceronem eſt adeptus.

Deinde Ariſtotelis,Theophraſti, Plinij, Plutarchi *in Sympoſiacis*,& Senecæ,De quæſtionibus naturalibus monumenta ſedulò euoluenda: nam agunt de ſtirpibus,animalibus,metallis,lapidibus, vt horum collatione vniuerſa, illorum mens intelligatur perfectè: nam ex quibus maior vtilitas cõparari poteſt,quàm

ex

ex eorum cognitione, quorum eſt frequens in vita vſus & neceſſitas? ſi iucunditatem ſpectes, quænam rurſus maior eſſe hac poteſt? ſi rerum denique peritiam, vnde obſecro quiſpiam vberiorem queat comparare? Quocircà ridere ſatis non poſſum eorum ineptiam, qui his neglectis ad Hip. & Galeni doctrinam ſe conferunt, illorum doctrina deſtituti; quam dum negligunt, ipſi à ſe ſuæ inſcitiæ pœnas ſatis magnas exigunt, dum ſe optimarum rerum cognitione priuant.

Qui bene eſt in Ariſtotelis doctrina verſatus, ſine dubio magnam Medicinæ notitiam eſt aſſequuturus. Fuit enim ille adeò diligens phyſices indagator, vt non ſolùm in ea, verùm in Medicina plura memoria digniſſima conſcripſerit, & quæ alij prius obſcurè ac breuiter admodum exararunt, multis allegoriis & ænigmatibus inuoluta, ea ipſe apertiùs demonſtrauerit: affectata tamen in quibuſdam breuitate, difficili ac lubrica: quo pacto aliquos interpretes adhibere conuenit, qui non tam eius omnem adimant difficultatem, quod fieri certè neceſſe eſt, quàm variarum etiam rerum cognitione lectorem imbuant. In librum ergo Meteororum quartum, in quo perfectè agit de coctione, putredine, aſſatione, elixatione, torrefactione, combuſtione, maturatione, legendus eximius interpres Valleſius. In problematibus enucleandis inſudarũt, Conciliator, Guaſtauinus, & nuper doctiſſimus Septalius: Ille obſcurus eſt, & confuſus, hic multa omiſit: Septalius medicarum rerum, & naturalium omnem notitiam exactè complectitur. In animalium hiſtoriam, eleganter Edoardus Vvottonus Anglus.

In legendo & intelligendo Plinio, conſulendus peritiſſimus Dalechampius, in quo, ſicut in Solino interpretando, qui Plinium in compendium redegit, fuiſſe præcipuum clariſſimum Claudium Salmaſium, ſiue acumine differendi, ſiue eloquendi, vnanimi doctorum conſenſu ſancitum eſt. Theophraſtum fidè trãſtulit Daniel Heinſius, noſtri gloria ſeculi: explicuit pólitè Iulius Cæſar Scaliger; in quo enucleando plurimam meretur laudem Ioannes Bodæus Medicus Amſtelodamenſis ſolertiſſimus. Poſt Hip. & Gal. primum locum obtinuere Principes Latini, & Græci, vt Celſus, Aëtius, Paulus, Trallianus, Oribaſius, Aretæus, Actuarius, Cælius Aurelianus, Scribonius Largus, qui vel illorum mentem explicuerunt ad vnguẽ, vel plura poſt ipſos non niſi cum laude addiderunt.

Inter Arabes primum locum Auicenna obtinet, qui Galeni monumenta in compendium redegit, acutiſſimi Gentilis ſcholiis & dubiis illuſtribus exornatus. Sequitur Rhaſius ad Almanſorem, cuius liber nonus eſt eximius, in quo de morbis internis pulchrè diſceptat; eum exornarũt ſuperioris ſæculi Medici doctiſſimi, inter quos eminent Matthæus de Gradi, practicus peritus vocatus, alter Ioannes Harculanus; his annumerandus Leonardus Iacchinus, auctor ſanè neruoſus, & grauis. Opera Auenzoaris, & Colliget Auerrois vberrima doctrina ſunt referta. Serapio ad vires ſimplicium cognoſcendas vtiliſſimus. Iſhaac diætæ cum commento Petri Hiſpani valde frugiferæ.

Controuerſiæ Rorarij, optimæ. Obſeruationes Valleriolæ abſolutæ. Schenchij neceſſariæ: nam in his celebrium auctorum rara exempla, ſicut in Marcello Donato, abſtruſæ lectionis viro, deſcribũtur: nec noſtras admirandas deſpicias obſeruationes, ſicut & Hiſtorias, in quibus Medicorum Principum doctrina examinatur ad viuum, & illuſtres quæſtiones vbertim agitantur.

Conſilia Solenandri ſunt pulchra. Conſultationes Montani, eximiæ. Centuriæ Amati vtiles, & varia lectione refertæ. De morbo Gallico, morbis mulierum, & indicationibus, Mercatus egit eximiè. De Indiæ vtriuſque aromatibus, Carolus Cluſius. De morbis

A puerorum, & venenis, Mercurialis. De re cibaria, & piſculenta materia luculenter doctiſſimus Ludouicus Nonnius; ſicut & celebris Renatus Moreilus, *in com. regiminis Salernitani*, qui mirà inſtructus facundia illud opus ingenuè explicat, perficit, felicitat. De Scorbuto, Ronſſeus. De re herbaria, Dioſcorides inter omnes ſumme meretur: poſt eum Matthiolus palmam præripuit. In Arte Pharmaceutica Meſuë excellit, ſi diſſimis expoſitoribus illuſtratus: cui ſi adſcribas Antidotarium Renodæi & Weckeri, in viribus medicamentorum cognoſcendis eris inſtructus: & ſi addas Nicolaum Fontanum, Medicum eruditiſſimum, qui inſtitutiones Pharmaceuticas deſcripſit politiſſimè, magno ſolatio miſeros ægros beabis.

In praxi exercenda elige Hollerium, cum expoſitione
B ne Dureti, Maſſariam, Donatum ab Altomari. In Chirurgica facultate primarij ſunt Guido Cauliacẽſis, Paréus cum ſociis, & Hildanus, in cuius centuriis chirurgicis rara, & vtilia exempla inuenies. Si verò animum tuum recreare velis, conſule elegantiſſimum Paulum Zacchiam, *in politiſſimis ſuis quæſtionibus medico-legalibus*. Et ſi ex non Medicis, medicinam tibi placeat haurire, eam breuiloquus, & ingenioſiſſimus patefecit Beuerouicius. Si verò ad Mathematicam diſciplinam (ſine qua perfectum non poſſe eſſe Medicum arbitrantur plures) velis accedere, conſule Adrianum Metium in Academia Friſiorum Profeſſorem eximium, *in ſuis libris De doctrina ſphærica* elegantiſſimis. Demum pretioſa tua bibliotheca auctorum copia non oneretur, ſed illuſtribus & primariis hono-
C retur.

PRÆCEPTVM XVI.

Medicus caueat à curatione morbi deſperati.

CAuliacenſis Guido, qui in chirurgica facultate, poſt Hip. Galenum, & cæteros Principes, omnes alios artificio, longo interuallo ſuperauit, *in præfat. generali apoſtematum* ſic profatur: *Caue à malis curis, ne nomen mali Medici ſubeas.* Cùm enim morbi in triplici ſint claſſe, leues, mediocres, & lethales, illos natura perſanat, vt ait Galenus 1. *de loc. cap.* 1. mediocres à Medico ſunt tractandi, ne in lethales abeant: hi vel ſunt acuti vel chronici: acuti breui interimunt, quia acutie ſua, & malignitate naturam ſuperant: quando
D autem morbus præualet, nullus eſt remedio locus, ex Hip. 4. *acut.* 22.

Lethales, ſi ſint chronici, & diu perſeuerent, ferè deſperati ſunt, conclamati, & ſuapte natura immedicabiles, quique nulla arte, aut ope ſanari queunt: hi ſunt hæreditarij, vt natiua cæcitas, ſurditas, gibboſitas, amentia, lepra, lithiaſis, articulorum dolores, defectus membrorum, morbi diuini, hectica ſenectus, torridus maraſmus, conſummata aſcites, arthritis nodoſa, phthiſis, vlceratus cancer, conuulſio ex inanitione, ſphacelus. Ab his ergo Medicus famæ ſuæ, & artis gloriæ conſulens abſtinere debet; nam ex horum morborum incurabilium curatione ferè ſemper ignominiam honoris loco reportat. Ita ſuadet Hip. *lib. de art. num.* 4. dicens: *Medicinam* eſſe, *morbos ab ægris*
E *in totum tollere, & morborum vehementes impetus obtundere, & eorum qui à morbis victi ſunt, curationem non aggredi, cùm in confeſſo ſit, quòd Medicina tales ſanare non poteſt.* Idem etiam aſſeuerat Celſus *lib.* 5. *cap.* 26. *tit.* 1. dum ſic ait: *Eſt enim prudentis hominis, primùm eum qui ſeruari non poteſt, non attingere, nec ſubire ſpeciem eius vt occiſi, quem ſors ipſius peremit, &c.*

PRÆCE

PRÆCEPTVM XVIII.

Medicus caueat à falſis pollicitationibus.

MEdicum non eſſe de illorum numero, qui A-gyrtarum more vulgus, præſertim indoctum, falſis promiſſis & imaginationibus, pecuniæ corra-dendæ cauſa, decipiunt, ipſamet Medici definitio pa-làm facit; nam Medicus artifex omniū nobiliſſimus, præſtantiſſimus, vitæque hominum, ac publicę ſalutis ſeruator maximè neceſſarius, eſt naturæ miniſter, vir Philoſophus, hoc eſt, ſapientiæ ſtudioſus, rerum om-nium naturæ ſcientiſſimus cultor, malorum depulſor, fidúſque ſanitatis cuſtos. Cur ergo Medicus tot inge-nuis artibus inſtructus plura falsò pollicebitur, vt ægros & adſtantes ineptè, & dolosè alliciat?

Rurſus, ſi Medicus arte Hippocratica dignus, mo-ribus debet eſſe admirabilis, modeſtia grauis, inno-centia & vitæ integritate inculpatus, ſcientia vene-randus, artis operibus, & exercitatione inſignis, pru-dentia conſpicuus, fide & taciturnitate ornatus, iuſti-tia ſeuerus, à recto non deflectens, ſedulitate alacris, amore & charitate in ægros inflammatus, poſt ſum-mum Deum humani generis ſeruator, vitæ modera-tor, morborum vindex, publicæ ſalutis vigilantiſſi-mus cuſtos: cur ea quæ non poteſt præſtare, pollice-bitur, & adſtantes vel inſcitia, vel aucupandi turpis lucri cauſa decipiet?

Adde quòd perſæpe finem non conſequitur, hoc eſt, ſanitatem, licèt perpetuò eam pro ſcopo intendat & artis præſidiis paret: cur ergo ſalutem præſagiet falsò, morbū atrocem, & ſuapte natura immedicabi-lem cernens coniectura, quæ veritati proximiùs ac-cedit: 1. *aph.* 12. & eſt media inter omnifariam ſcien-tiam, & omnimodam ignorantiam, vt docet Galenus *lib.* 1. *de loc. affect. cap.* 1. Deinde non omnes quos præ manibus habet, poteſt ſanos facere, vt prædixit Hip. *lib.* 1. *progn. text.* 2. Sed ſufficit facere id quod ratio & experientia ſuadent. Hoc modo excuſat Galenus Hip. *lib.* 6. *epid. ſect.* 8. *com. vlt.* quòd ipſe applicitis præſidiis nō profecerit, in curandis Phaëtuſa, & Namyſia, qui-bus ob retenta menſtrua hiſpidum factum eſt corpus, & barba apparuit, dum ſic ait. *Namyſia verò non ſecus quàm Phaëtuſa, cuius facta eſt nuper mentio, quum nullum fructum ex Medicorum opera tuliſſet, è vita exceſſit: nec potuit diu vitam producere. Non tamen hæc nos deterrere exempla debent, quominùs mulieribus ita affectis manum admoueamus: ſed excitare potiùs, vt ingenium exacuamus, quò optata conſequamur: ſiquidem tunc denique officio no-ſtro functi ſumus, cùm omnia effecimus, quæ ratio nobis ſuppeditat, & longus vſus, peritiáque commonſtrat.*

Quapropter Medicus multa non polliceatur: licèt enim ars ſit vndique abſoluta & perfecta, tamen mul-toties aut artificum imperitia, aut infelici hominum qui curantur, ſorte, aut rerum neceſſariarum defectu, aut quod maius eſt, ob partem curatu difficilem, & ſuapte natura debilem, aut in qua continuò humores de nouo generantur, accidit vt ea finem non conſe-quatur, nec æger exactā ſanitatē ſibi comparet. Qua-re in pollicitationibus Medicus cautus ſit oportet.

PRÆCEPTVM XI.

Medicus paruum morbum non attollat.

COrnelius Celſus, alter Latinus Hippocrates, *lib.* 5. *cap.* 26. *rubric.* 1. ſic ait. *Eſt enim prudentis hominis, primùm eum qui ſeruari non poteſt, non attingere, nec ſubi-re ſpeciem eius, vt occiſi, quem ſors ipſius peremit. Deinde vbi grauis metus, ſine certa tamen deſperatione eſt, indicare neceſſariis periclitantis in difficili rem eſſe, ne ſi victa ars malo fuerit, vel ignoraſſe, vel fefelliſſe videatur. Sed vt hæc prudenti viro conueniunt, ſic rurſus hiſtrionis eſt paruam* A *rem attollere, quò plus præſtitiſſe videatur.* Quo pacto ir-ridendi ſunt vel triuiales, vel auari Medici, qui turpis pecuniæ cupidine victi, miſeris ægris morbum attol-lunt, vt ampliores nummos dolo malo perciti corra-dere queant, vel vt præſtantiores Medici habeantur, quòd peritia ſua vel methodo certa, omnes è mortis faucibus liberarint. Hæc calliditas, vel deprauata Me-dicorum conditio grauiſſimum ægris damnum affer-re ſolet; nam ægri timent, deſperant, & animo con-ſternati, vel viribus deficiunt, vel morbo curationem non adhibent, quia putant non poſſe ſanari.

PRÆCEPTVM XIX.

B *Medicus magnum morbum non parui faciat.*

SApientiſſimus Medicorum Magiſter *lib.* 6. *epid. ſect.* 2. *com.* 43. ſic inquit. *Quicunque enim in periculo-ſis morbis, pluſquam decet, ægrotantes hilares, & bonæ ſpei plenos reddunt, in multò maiorem coniiciunt triſtitiam ſe-quentibus diebus, quum aut in peius morbus cecidiſſe vide-tur, aut vltra promiſſa Medicorum producitur. Quinetiam plus homines confiſi, perinde ac ſine periculo ægrotent, Me-dicis non obtemperant, &c.* &. *lib.* 6. *ſect.* 6. *com.* 11. ſic ait. *Quare ſæpe fit vt Medicus repentè ingreſſus, & mor-bi, & doloris leuationem eſſe factam, & adſtantes lætos com-periat: ipſe tamen lætari temerè non debet: ſed quærere fa-ctáne ſit iudicatio, aut abſceſſus eruperit; quorum nullum ſi factum inuenerit, ſed ægroti oculos perturbatos, ſignáque* C *delirij adeſſe intueatur, tum magnum malum eſſe pronun-ciabit: tunc enim ſedata quidem pleuritis eſt, ſed ad perni-ciem, &c.*

Quare Medicus morbum magnum non parui fa-ciet: nam ſic in duo damna incurret, quia ſi fortè mors contingat, vel fefelliſſe, vel ignoraſſe videtur; & ſi à Medico morbus prædicetur paruus, æger præceptis non obtemperat, quare præpoſtero victus ordine vtens ſæpe occūbit, & in Medicum poſtea culpa reii-citur: notum eſt autem apud doctrinam Gal. *lib. de the-riac. ad Pamphilian. cap.* 4. & alibi ſæpe, ſola conuenien-ti victus ratione morbos perdifficiles ſanari.

PRÆCEPTVM XX.

D *Medicus amet conſultationes.*

NEc verò indecorè ſe ille geret Medicus, qui in rei præ-ſentis anguſtia circa ægrum aliquem, & imperitia te-nebras offundente, alios quoque accerſere iuſſerit, quò ex communi conſideratione, res circa ægrum inquirantur ac cognoſcantur; & illi cooperatores fiant ad auxilij ferendi facultatem. Nam in afflictionis aſſiduitate, augeſcente affe-ctione, ob conſilij inopiam, plurima ad rem præſentem effu-giunt. Et hæc Hippocrates *lib. præceptionum, num.* 7. Hoc oraculo monet Diuinus auctor, vt Medicus gau-deat, in curatione morbi grauiſſimi, ſæpe ſecum habe-re colloquutorem, miti enim & diſerta concertatione elicitur veritas. Qui enim alios non vult conuocare E ad conſilium, is vult ſolus eſſe in præſepe equus; qua-re à domo, & à curatione explodendus: quoniam co-gnitio, & curatio morborum res ſunt difficiles; quare oportet vt earum veritas ex multorum voto eluce-ſcat. Deinde plus vident oculi, quàm oculus, 8. *Ethic.* 2. & doctiſſimus quiſque ſæpe obliuiſcitur, & vnuſ-quiſque maiorem adhibet diligentiam, circumſpi-ciens teſtes ignorantiæ ſuæ.

Medicorū enim conſultatio magni ſemper fuit ad curationem momenti: ſic enim ægri præceptis Medi-corum reddūtur obediētes; & ſi fortè mors adueniat, nullus illorum calumniam incurret; & quod plus eſt, æger citiùs curatur: & Medicorū mores, doctrina, in-genium omnibus palàm fiunt. Hæc tamen debent fie-ri, dummodò affines domeſtici non admittantur: li-

beriùs

liberiùs enim ſic proferuntur ſententiæ; & hoc modo iuniores à perito & experto Medico corrigi poſſunt: & ſi fortè occupat mors, hæc ab adſtantibus in illum reiicitur, qui vel remedium propoſuit, vel mordicus defendit. Quare conſultationes ob has cauſas publice non ſunt celebrandæ, vt pluribus allatis rationibus grauiſſimi Medici in ſuis libris, de collegiandi ratione confirmarunt. Hi omnes optimum conſilium eſſe rentur, vt vocentur plures, & vnus Protomedici vicem gerat, de illorum iudiciis ſententiam ferens; quod Ariſt. probat, 3. *politic.* 4. de optimè gubernata republica, quod Reges, & magnates obſeruant. Qui autem non poteſt, vni ſe committat electo.

PRÆCEPTVM XXI.

Medicus paucos ad curandum aſſumat ægros.

SApientiſſimè famigeratiſſimus protulit Celſus, *lib.* 3.*c.*4.*in med. ab vno Medico plures non poſſe vno tempore curari, eúmque artificem idoneum eſſe, qui non multum ab ægro recedit.* Quomodo enim fieri poteſt, vt quiſpiã tot curandis morbis diuerſis occupatus, recte victum inſtituat, ſymptomata inquirat, tẽpora morbi ſpeculetur, ſtatum morbi æſtimet; præteritas, præſentes, futuráſque vices contempletur; diem decubitus memoriâ teneat, quum neceſſe ſit non ſolùm ſemel in die, ſed bis, ter, & ſæpius ægrum vnum inuiſere, quum acutus morbus vel momẽto temporis, maximas ſubitáſque pariat mutationes? Nam ſummum conatum opponente natura, & noxium à ſe depellere contendente, humoréque partes principes oppugnante, varia accidunt ſymptomata, ſæua & terroris plena, quibus ſi Medicus generoſo animo præſentia ſua non reluctetur, veris auxiliis inſtructus, & vel intempeſtâ nocte accurrens, æger ſaluberrimis præſidiis deſtitutus, extemplo occumbet. Qua ratione Medicus ſolum decem ægros vno die curandos aſſumere debet.

PRÆCEPTVM XXI.

Medicus in nominibus inquirendis multam operam non impendat.

AGitatum à doctiſſimis ſcio, Vtrùm nominum inquiſitio ſit Medico neceſſaria. Et videtur quidem non poſſe excuſari eorũ diſputationem: nam in diſciplinis ferè omnibus de rebus agẽtibus, & potiſſimùm arte medica, quæſtiones excitãtur de dignoſcenda varietate rerum ſubſimilium: cùm in diuiſione eorum quæ ſubſimilia ſunt, rerum ſcientia cõſiſtat, quemadmodum docuit Hipp. *lib. de officio medic. ſect.* 1. *text.* 1. Propter quod commẽdauit Ariſtot. vt inquiratur numerus rerum, quæ affinitate quadam inter ſeſe cõiunguntur: niſi enim rerum differentiæ diſputãdo inquirãtur, agnoſcantúrque, innumeri ferè errores in ſciẽtiis contingent. Sed fruſtra rerum differentias inueſtigare conabimur, niſi de nominibus diſputatio iungatur, quæ inuentæ rerum varietati reſpondeat. Iccircò non modò in Medicina, ſed in reliquis artibus, videntur neceſſariò agitandæ de nomine controuerſiæ. Minor conſtat ex eo, quòd vniuſcuiuſque rei differentiæ ab artifice exploratæ, nomen etiam aptiſſimum, quo ab aliis diſtinguantur, exploretur, & imponatur, ſed vno & eodem nomine omnes explicentur, licèt ipſæ res inter ſe diuerſæ admodum ſint, diſcentis tamen animus, dubius & incertus trahetur, neſciens res, aliàs inter ſeſe diuerſas, diſcernendo agnoſcere. Quare cogitur artifex etiam diſputãdo indagare nomina rebus quadrantia; præſertim cùm maior ſit illarum, quàm vocabulorum copia: idque Ariſt. *initio Metaph.* exequitur, longo ſermone inquirens, ſítne Metaphyſica A ſapientia, an potiùs ſcientia appellanda, ars, aut prudentia: nam poſtquàm habitûs intellectûs numerauit, ſingulorúmque diſcrimen conſtituit, diſputationem ſubiungit de proprietate vocabulorum, curioséque oſtendit, per quæ dicta nomina diſtinguerentur, ne res inter ſe diuerſæ mutuò confunderentur, eodem vocabulo explicatæ. Ergo, &c.

Accedit, quòd plures errores in Medicina, & in Philoſophia, ob nominum errata videmus accidere: hinc fit vt quidam ad diutinum puerperium, & ciendos menſes ſiliquæ Ægyptiæ corticem exhibeant, nulla aperiendi, ſeu prouocandi facultate præditum, niſi quòd cognominatione ipſa decepti, quòd ſcilicet ea ſiliqua vulgò Caſſia fiſtula dicatur, aromaticæ vires B (quæ ſola & fiſtulæ, & caſſiæ nomen habet) ſimul cum nomine in illam transfundunt. Deinde quid Auicennæ *ſecundum canonem De Medicina*, tot ambagibus obſcurauit: *Serapionem*, & alios probos auctores fœdauit, niſi quòd eorum interpretes vocum ſignificationes parum habuerunt exploratas? Ex hoc fonte tot emanârunt errores circa Cardamomum, Apium maius, Eupatorium, Centaurium, Rhaponticum, infinitaſque propemodum herbas, in quibus Medici, vel etiam doctiſſimi, ſæpiſſimè peccarunt. Non igitur poſthabenda ſunt nomina, præſertim Medico, cum humanæ vitæ præiudicio in his aberranti.

Verùm licèt rerum doctrinæ, & diſciplinæ citra verba tradi non poſſint, & pulchrum quidem ſit congruis propriiſque ſermonibus conceptas animo ſen- C tentias, & rerum differentias inuentas explicare; meritò tamen Galenus Medicos, & reliquos diſciplinarum ſtudioſos, à verbis, & nominum inquiſitione dehortatur, ſed vt ſolùm in rebus inquirendis, diſcernendis, & agnoſcendis occupentur, hortatur, quia verborum exploratio à magis neceſſaria rerum inquiſitione, quæ longiſſima eſt, diuertit: & ſi in illis indagandis vitam per ſe breuem conſumamus, ad nullam artis perfectionem vnquam deueniemus.

Audi Galenum *lib.* 1. *Epid ſect.* 3. *com.* 5. dum ſic ait: *Profectò hæc illa ſunt, quæ illuſtrant prorſus & verè medicum. Sophiſtes verò dum de vocibus, & ſignificatis contendit, ſuum, & diſcipulorum tempus conſumit.* Et *lib.* 6. *meth. cap.* 1. ſic inquit: *Cæterùm parum eſſe de nominibus ſolicitum debere eum, cui rerum ſcientiam inuenire ſit pro-* D *poſitum, ſæpe iam diximus. Itaque huc potiùs nominibus neglectis properemus, quoniam non ex eorum exquiſita impoſitione, ſed ex appoſitis remediis ægro ſalus paritur.* Idem ſcribit 1. *de dif. pulſ. cap.* 1. & aliis in locis, in quibus exacta traditur doctrina de febribus tertiâ die exacerbantibus, ablatis nominibus cauſonis, tertianæ. & ſemitertianæ; de quorum ſignificatis nonnulli integra volumina conſcripſerũt, prout refert Galenus *ibidem*, quos non immeritò refutat, quoniam hæc diſceptatio rerum cognitionem impedit. Ideò pollicebatur Plato *in Timæo*, doctiores peruenturos homines ad ſenectutem, ſi rebus agnoſcendis occupati perpetuò, verborum eſſent contemptores.

De rerum ergo eſſentia, & non de nominibus artifici curandum. Nec obſtant rationes ſuprà ad- E ductæ: nam licèt rerum inuẽtæ differentiæ circa verba explicari non poſſint, vitari tamen poſſunt de nominum proprietate difficultates, vel imponendo cognitis inuentíſque rebus, vſitata & communia nomina, vulgóque recepta, prout docet 3. *de differentiis pulſuum* 1. vel accipiendo ab eo cum quo diſputatur; vel compoſitâ citò de nomine pace, pro arbitrio conſtituatur, ne in longius procedat vocabuli controuerſia, *lib. de differentiis ſymptomatum primo.* Hoc modo 1. *de loc. affect. cap.* 1. ſummè reprehendit Medicos, qui de nominum proprietate prolixas quæſtiones excitabant, quum breuiùs ab illis ſe expedire potuiſſent. Nam *tunc homines res ipſas neglexerunt, quum nimio ſtudio nomina inueſtigare tentâ-*

runt,

ſunt, vt doctè propoſuit Galenus, 4. *de loc. affect. cap.* 3. *ad fin.* A

PRÆCEPTVM XXIII.

Medicus nihil aggrediatur temerè.

PRudétiſſimè Hippocrates *lib.* 6. *Epid. ſect.* 2. *text.* 25. nihil temerè, aut inconſideratè eſſe affirmandum aſſeuerat: & Galenus *in com.* hanc explicans ſententiam, nulli temerè credendum affirmat, ſed priùs ratione, verúmne, an falſum ſit, examinandum; quia incredibile eſt quod probatione caret, vt ipſe probat *lib.* 6. *Epid. ſect.* 4. *com.* 19. & 1. *Epid. ſect.* 1. *in præfatione*: tamen ſi quiſpiam Hippocraticam dictionem alio modo interpretetur, non errabit.

Nullum ergo præſidium Medicus temerè aggrediatur: quia nimia audacia, & citra præmeditationem præcipitatio, inconſtans iudicium ſignificat, & ignorantiam arguit in artifice: ſic enim ait Hip. *lib. de lege, num.* 3. *Imperitia verò malus theſaurus eſt, & infelices opes his qui eam repoſitam habent, & inſomnium, aut potiùs ſomnum diurnum, & maximè verum, alacritatis, fiduciæque, ac veræ exultationis expers, timiditatiſque, & audaciæ nutrix. Timiditas equidem impotentiam, auda ia vero ignorantiam artis ſignificat, &c.* In Medico ergo temeritas, & in applicandis præſidiis audacia, execranda; nam inexperientiam arguit. Incauti enim iuuenes, & indocti ſenes hoc vitio tentantur perſæpe: Illi, quia futuros euentus tanquam inexperti ignorant, & citra ratiocinium, aut cautelam vllam in laqueos coniiciunt ægros, eos violentis auxiliis curantes, à quibus, nec ipſi, nec miſeri ægroti euadere poſſunt: Hi, quoniam citra auctorum lectionem, ſoli (vt ipſi rentur) fidentes experimento, quo iactabundi gloriantur, atrocibus præſidiis ægros exacerbant, nificant, quouſque debiles, & viribus reſoluti è vita diſcedant. Nec te decipiat ſententia Celſi, *lib.* 3. *cap.* 9. monentis, temerariis remediis aliquando eſſe vtendum, nam *quos ratio non iuuat, temeritas ſanat*: ibi enim de deſperatis, & conclamatis loquitur morbis, in quibus *melius eſt, anceps remedium experiri, quàm nullum*, vt ipſe dicebat *lib.* 2. *capite* 10. *Quando ergo ſemel ægro moriendum eſt, à leuibus inchoare præſidiis eſt inutile: quia melius eſt aliquid nos agentes periclitari, quàm ægrum ſpe adempta certò perire*, vt bellè dictabat Galenus *libro decimo meth. cap.* 10. B C D

PRÆCEPTVM XXIV.

Medicus nihil contemnat.

HIppocrates *lib.* 6. *Epid. ſect.* 2. *text.* 25. ſic profatur: *Nihil contemnere.* Galenus *in com.* triplici modo hoc elogium Medicis vtile futurum eſſe ſperat, ad librorum lectionem, ad vſum præcognoſcendi, & ad morborum curationes. De primo: Nulla quæ apud optimos auctores ſcripta ſunt, etiãſi videantur prima facie abſurda, contemni debent. De ſecundo: Nulla ſigna ſunt negligenda, etſi minima, ſed omnia conferẽda ſunt in iudicium. De tertio: Nulla ſunt omittenda, quorum eſt vſus curationi neceſſarius, & ſalutaris. Iũ- ge tu, nihil negligendum, quia nihil temerè, & ſine cauſa fit. Adde, quòd exiguum morbum non parui faciãs: nam plurimi morbi initio mites apparent, quibus ſi remedia non adhibeas, inſoleſcunt, & tãdem interficiunt. Multoties ſunt doloſi, & maligni, & videntur lenes; quum verò vergunt verſus ſtatum, vires ſuas pernicioſas oſtendunt, & viſcera interna occupant, quorum denique firmitudinem diſſoluunt. E

Tom. II.

PRÆCEPTVM XXV.

Medicus non differat morbos.

AB *omni artifice aliena res dilatio eſt, & præcipuè in Medicina, vbi dilatio, vitæ periculum parit*, inquit Hip. *lib. epiſtolar. ad Crateuam, num.* 18. Quare *auxiliari ne differas: nam ſemel pereunti nulla poſtea ſuffragia proſunt*, vt Meſuë dictauit *in præfatione ſua*. Quapropter multipliciter peccat Medicus, qui auxilia illicò non adhibet, & in præſentis rei anguſtia plura machinatur, vt citò morbus perſanetur. Iccircò *medicari in valde acutis eadem die, tardare verò in talibus malum*, vt 2. *Aph. text.* 10. dicebat Hippocrates.

Turpe enim & indecorum eſt Medico in morbis præſertim qui præceps periculum minantur, differre auxilia: nam ſi humorem peccantem vel phlebotomia, vel purgatione, alióue auxilio non euacues, dolor partis augetur, febris caliditas increſcit, ſuffocantur vires, ſæuiunt ſymptomata, & ad aliquam partem principem decumbunt ij, qui per corpus vagantur humores, & tandem vires onere preſſæ ſuccumbunt. Hinc dixit Hip. 1 *acut. tex.* 8. quæ celeriter fieri debent, celeriter peragere oportet: ſi enim morbus vrget acutie ſua, antequàm radices agat, aut humor in partem principem decumbat, citiſſimè opitulari eſt neceſſe, quum morbi exitus planè ignoretur.

PRÆCEPTVM XXVI.

Medicus cautè præſagiat.

DIuinus Medicus *lib.* 1. *prognoſt. tex.* 4. ſic cecinit: *Medicus morituros, euaſuróſque prænoſcens ac prænuncians, culpa vacabit.* Ideò præſagium in morbis eſt maximè laudandum, propter multas cauſas: ex omnibus enim Mediciñæ partibus nulla eſt, quæ artis excellentiam, & Medici præſtantiam adeò oſtendat, vt ea quæ euentus præſagiendi rationem docet.

Hæc pars ad Medicum ſummè pertinet, neque eſt ſuperuacanea, & à Medicina aliena, vt aſſerebant Methodici, qui futurorum prædictionem, vaticinatorum, non Medicorum eſſe officium pertinaciter arbitrabãtur, iuxta illud Plauti, *in Milite: Bonus vates poteras eſſe, quum quæ ſunt futura, videas.* Et apud Ciceronem *lib.* 2. *de legib. Interpretari effatu incognitæ, fatidicorum & vatum exiſtit; & quæ futura præſentiunt, vaticinari, & diuinare dicuntur.* Ita Hip. *lib.* 1. *progn.* 1. Medicum vti prouidentia optimum eſſe aſſeuerat, quia ars præſagiendi magni eſt ad curationem momenti, quum ſine ea nullus Medicorum rectè curare poſſit, ex Galen. 10 *meth. cap.* 6. qui curationem ſemper dignotionem prænotionémque conſequi affirmauit: quod confirmat *lib.* 1. *de officio med. com.* 2. & 1. *acut.* 3. dum ſic ait: *Curationem propter ſeipſam à Medicis exerceri: dignotionem verò, atque prænotionem propter curationem.* Et ſubdit: *Quòd verò prænotio ad curationem quoque vtilis ſit, demonſtrauit in præfatione prognoſticorum Hip.* Et *lib. de conſtit. art. medicæ, cap.* 18. ſic inquit: *De præſagiis poſt hæc verba facturi ſumus, quoniam tum ad alia quædam, tum ad curationem potiſſimum conducunt.*

Aliam vtilitatem, quæ ex prædictionibus accedit, deſcripſit Hip. 1. *progn.* 2. *Præſentiens enim, & prædicens coram ægris, præſentia, præterita, futura, quæque infirmi omittunt, enarrans, creditur agnoſcere magis ægrorum res; hinc audent homines magis ſe concredere Medico.* Præſagia enim ægros ad obtemperandum faciles reddunt, & tempus remediorum demonſtrant opportunum, ac denique Medicum à mortis crimine immunem faciunt.

Deinde alia eſt vtilitas, quæ ex prædictione emanat: quoniã Medicus præſagiendo, affectiones futuras an-

 teuertit,

teuertit,ſymptomatáque imminentia præcauet, & ſic A præſeruationi eſt vtiliſſima,& præſtantiſſima: *Melius enim eſt, imminentem morbum præcauere, quam factum curare*,ex Gal.*lib.* 2.*de facult.naturalib. cap.*8.Quia præcautio tantò curatione eſt præſtantior,quantò *melius eſt morbos prorſus non ſentire, quam à morbis liberari*, vt dicebat Galenus *lib.art.med.cap.*19.& *lib. de ſanit.tuend.* & *ad Thraſyb. c.* 30. & 31.

Verum quidem eſt, & à Galeni mente exhauſtum, partem artis præſagatricem ſummè eſſe Medico neceſſariam, ſed cùm difficillima ſit, & obſcuriſſima, ſit vt plures, vel peritiſſimi Medici, in præſagiendo cæcutiant,& vacillent,maximè ſi morbus acutus grauiter infeſtet. Hoc prædixit Hip. 2. *Aph.* 28. dicens: *Acutorum morborum non eſſe certas prænunciationes ad ſalutem,vel mortem*,quoniam,vt dicebat Gal. *in com.*in B acutis videtur Hippocrates non fidere prædictionibus, quia hæ aliquando fallunt: Non ergo ſunt certæ prænunciationes in morbis acutis,cùm aliquando (quamuis rarò) contingat Medicum optimum aberrare. Hoc autem fit propter ſubitam in iudicatione permutationem, quæ naturam ſequitur ſuccorum morbificorum,& quia humor noxius ex vno loco velociter transfertur ad alterum.

Licèt autem Medicus præſagiens,ſit præuiſæ mortis inſons, tamen ob plurima quæ præſagitionem intertubant, cautè præſagire debet: acutus enim morbus tot habet ad bonum, vel malum mutationes, quot habet autumnalis diei hora. Quare quæ erant in gaudio, mutantur ſæpe in triſtitiam, & pœnas. Inſuper plures ſunt morbi,qui ab humoribus contrariis, & inſtabilibus ſcaturiunt, in quibus præſagia de C ſalute & morte, ambigua ſunt & fallacia. Quod Galenus nos docuit,*lib. de art.med. conſtit.cap.*18. in hunc modum ſcribens: *Nec ea quidem omnia, quæ ex morbi ratione proficiſcuntur, certò prænoſci poſſunt,quum repentè poſſit ſuperfluus quiſpiam ſuccus in corpore,interiùs in partem aliquam vitæ neceſſariam defluere: poſſit etiam contrà ab aliqua principe parte impelli ad ignobiliorem. Et ſubinde erit neceſſe,vt is qui in principem partem fertur, extremum periculum;qui verò ab ea repellitur, repentinam, inopinatámque ægrotanti ſalutem præſtet*, &c. Qua ratione in his morbis incerta eſt,& fallax prædicendi ars: & ſæpe hac de cauſa accidit,vt deſerti à Medicis conualeſcant,& contrà moriantur, de quibus Medicus erat ſecurus,vt præclarè prædixit Celſus *lib.* 2. *cap.* 6.

Accedit,quòd in morbis acutis incertæ ſunt prænũ- D ciationes ad ſalutem vel mortem,ob externas cauſas, quæ inopinatò ſuperuenire ſolent, & iudiciorũ certitudinẽ corrumpunt: vt ſi quempiam ægrũ Medicus euaſurum prædixerit,qui poſtea infauſto ſuperueniẽte nũcio,nimia triſtitia affectus,moriatur. Aut ſi certa aliqua die ſoluendum morbum prænunciauerit;deinde ægrotante contra Medici preceptum in aliquo delinquẽte,aut ab aſſiſtentibus errato aliquo commiſſo, vltra deſtinatam diem prorogetur iudiciũ, ſi morbus ſalubris eſt; aut antè adueniat,ſi morbus eſt lethalis. His enim euenientibus,Galeno auctore *lib.de art.med. conſtit.cit.*nihil certum præſagire poſſumus.In quibus verò humores ſtabiles ſunt, nec de loco ad locum mouentur, ac præterea omnia circa ægrotantem recte geruntur, nec aliquod erratum committitur,præ- E dictiones certæ ſunt,nec fallunt.Quare prudens Medicus in acutis, & malignis morbis, ob dictas cauſas cautè præſagiat: ne ſi deinceps aliter accidat, ipſe ægro,& adſtantibus deriſui ſit, & contemptui.

PRÆCEPTVM XXVII.

Medicus fugiat à Chymicis, & documenta eorum parui faciat.

AMpliſſimus ſeſe nobis oſtentat campus diſputãdi contra Chymicos,& illorum documenta,ſed quia peculiaribus libris iuniorum peritiſſimi latiſſimè hoc negotium agitârunt, in eo licèt arduo explicando,ero breuiloquus. Sanguineis enim lachrymis deploranda eſſet calamitas hæc,ab iis qui Hippocratis, & Galeni filios ſe eſſe gloriantur,& horum magiſtrorum ſaniſſimam doctrinam,ex limpidiſſimis fontibus exhauſtam combibere ſolent; quòd Chymici,& alij, omnino aduerſam, & contrariam Hippocratis legibus obſeruantes diſciplinam,impunè,proteruè, indecorè ſacroſanctam Medicinam, ſummum ac maximè venerandum Omnipotentis donum,dicteriis,facetiis, & præpoſteris auxiliis infament.

Quid enim magis diuerſum eſt à Gal. mente, magis execrandum, magis humanæ ſaluti repugnans, quàm leges Theophr.Paracelſi,qui à Chymicis Chymiæ primus inuentor, & huius artis ſemideus vocitatur; cuius inſcitiam,ſuperbiam,iactantiam, contumaciam irridere latius eſt,qui ſuo genio ductus, limites Chymiæ excedens,de principiis diſputare,& in omnibus Philoſophiæ & Medicinæ partibus, noua dogmata inuehere conatur, abſurdiſſimis, & portentoſis opinionibus,proprio Marte inuentis, innixus.

Quid plura? Nonne hic Pſeudomedicus *lib.de tinctura phyſicorum*,& *in præfatione paragrani*, monet priſcos Medicos,& omnes gentes cuiuſcunque conditionis ſint,vt ſe tanquam arcanorum Monarcham,& totius philoſophiæ ducem ſequantur?O deliramentum elleboro dignum! Nonne tibi mouet cornicula riſum, quando eum audis,*lib.de peſtilitate,tract.*2.vocantem omnes Medicos,non Doctores, ſed mendaces,& mendaciorum auctores?Nonne hanc peſtem effugies, quum ſterquiliniũ euomit ex ore fœdo, hoc eſt,acerbiſſimis maledictis, Hip. Gal. Auicen. Academicos omnes, Arabes, iuniores inſectatur, & genuino, imò beluino odio antiquam Medicinam perſequitur?Hoc modo ſectatores eius,nequiſſimis,& vaniſſimis dicteriis imbuti, contra Ariſtot. atque Galenicos plura effutiunt,& vocant eos materiales, elementares, ambulatores, Ariſtotelicos tenebriones, vulgares de ſchola homines,Thraſones Athenienſes,imò vaniſſimarũ vanitatum defenſores appellant. Hoccine humanum factum? Hoccine ferendum ab illis, qui ſuauiſſimum nectar,& ſaniſſima præcepta ex Principum ore perſæpe deguſtant?

Apage,apage hoc peſtilentiſſimum venenum, à Galeni mente tam longè diuerſum! Fuge crudeles huius hominis mores, qui nefariis, ac diabolicis artibus, & magicis incantationibus inſtructus,Galenum temnit, Auicennam damnat, & ſanos auctores reſpuit. Auerſator medicaſtrum Hohenheim, ſeu ariolum Bombaſt, ex quo veſpæ Heraclienſe mel lambunt, ſuáque balſama,& mumias mutuantur. Dogmatica fragrantiùs ſpirant,amabiliùs recreant, feliciùs expetuntur, ſalubriùs ingeruntur. Deinde ſi hic omnium ſcientiarum fuit ignarus,cur ſectatores eius illum ſupra omnes mortales tantopere extollunt?Abeant ergo Chymici, malè feriati nebulones, qui eum in omnibus ſcientiis,diuinis, & humanis fuiſſe verſatiſſimum, temerariè, immo impudenter aſſerere auſi ſunt.

Dic mihi, quis erit tam inſanus, qui hæc tanquam vera prodat?Quis niſi amens ſibi perſuadebit,noctem non ex abſentia ſolis,ſed ex ortu ſtellarum nocturnarum fieri,quod ſcribit *lib. Meteor. cap.* 3.Quis credat, ſtellas quaſdam habere ſe inſtar cucurbitarum, & phialarum,& concauitatibus ſuis cõtinere ſalem, ſulphur, & Mercurium;atque inde per operationem ætherei Vulcani,per emunctoria ventos emittere, non ſecus ac cùm flatus in corpore humano generantur, & per inferiorem ventrem excernuntur. Stulti ſunt, qui lutum & carbones habent in delitiis, híſque torpet mens inſcia recti,qui volatilis, & arſenicalis auræ ſuffitu recreantur,& hæc vana tenebrionum idola amant,& venerantur.

Quid

Quid quæſo magis abſurdum, quàm cum eodem aſſerere, *lib. cit. cap. 6.* pluuias non generari è vaporibus à terra in altum ſublatis, ſed eſſe quaſdam ſtellas, quarum fructus ſint pluuiæ? Abſurdum quoque eſt, quod *lib* 1. *Meteor. cap.* 10. ſcribit, ſtellas ſe purgare tum æſtiuas,tum hybernas,non per fulgura, ſed per corpora quæ excernunt, quæ ſtellas cadentes vocant: Cauſa eſt, inquit, quod alimentum habent in firmamento, quod eſt elementum à quo ſuſtentantur:nihil enim eſt creatum,quod non quotidiano alimento egeat,vt homo. Ex quo conſequitur, eas ex ſuo elemento edere, & cibum capere.Iam quod cibo, & potu ſeruatur, excrementa quoque gignit: aluntur autem igne ſolo, ſicut homo ex terra, ex qua natus eſt.

B Ridiculum eſt,imò cachinno dignum,homini hominis generationē non tribuere: nam *lib.1.de generatione ſtultorum*,ſtultiſſimè putat,hominem non plus ad hominis generationem conferre, quàm ruſticus qui triticum mandat terræ, ad tritici generationem; ſed Vulcano cuidam totam hanc generandi vim tribuit; in cuius abſentia Diſcipuli artis hominem fabricandi nondū ſatis periti, ſtultum efficiant; atque fabros illos non immortales,ſed breuiſſimæ vitæ ſtatuit.Inſuper,vt ſcientiam ſuam oſtentaret,in ſuis ſcriptis Germanico ſermone conſignatis,plura propoſuit nomina peregrina,vt vocabulorum nouitate aliquam ſapientiæ laudem captaret.Hinc libros ſuos decorauit his titulis. *Paragranum*, *Paramirum*. Occurrunt apud eum ſæpe nomina: *Pagoycum, Cagaſtricum, Iliaſtrum, Archæus, Relolleum,Cherioneum,Eueſtrum,Ylech, Trarames, Turban, Leſſas, Suamar, Perenda, Zeuda.*

C Deinde humores in corpore negat,& nihil niſi inania nomina eſſe dicit, Galenicóſque, humoriſtas appellat,nam in mundana anatomia plures reperiuntur ſaliū,ſulphurum, & mercuriorū ſpecies.Ex ſale plurimos morbos ſalinos;ex ſulphure infinitos,vt febres ex inflammatione; ex tartaro, tartareos oriri docet. Omnes morbos lapide ſuo (quem vocat)philoſophico, curari poſſe affirmat.Cōpoſitionis medicamentorum cauſas reiicere conatur;vulgatúmque medēdi,& medicamenta præparandi modum reprobat obnixè.

D Si ergo tot monſtra,tot portenta finxit Paracelſus, tot deliramenta inuexit,& Galenum hoſtiliter eſt inſectatus; eiúſque ſequaces, in componendis medicamentis,in cognoſcendis,& curandis morbis mille nugas adſtruunt, inſano veluti furore perciti: cur illorum medicamentis,citra rationem & experimentum inuentis,fidem præſtabimus, maximè cùm ſint ad libitum inuenta,&contra præcepta Hip. & Galeni celebrata. Horum ergo inanes ineptias, & ſophiſmata, quibus irretiti impunè homines interficiuntur, contemne & profla.

PRÆCEPTVM XXVIII.

Medicus rationalem profiteatur artem.

E Rationalem Medicinā eſſe præſtantiorem Empirica,ex eo potiſſimùm coniectat Galenus *lib. 3. de loc. affect. cap.* 3. quòd hæc paucas admodū affectiones, & eas quæ crebrò,frequentérque eueniunt agnoſcat; illa autem non minus raris, quàm frequentibus opem ferat,vtpote quæ omniū naturas,differentias,& cauſas,diſcurſu ac ratione inueſtigās,comprehendat tandem, vel ſcientifica cognitione, vel ſaltem artificioſa coniectura,certa quidem,& ad ſcientiam proximè accedente. Vt verò oſtendat,multò plures eſſe effectus, pluréſque læſæ actionis differentias, quàm Empiricus aſſequatur,præmittit,*lib. cit.* actionem in quouis mēbro vitiari poſſe,non ſolùm affecta parte ſimilari,quæ in organo princeps eſt,& talis actionis agēs,ſed ad vitium cuiuſque alterius, organum etiam componen-

A tis,imò ad inſtrumentalium partium affectus, vt v. g. læditur viſio,ob cryſtallini humoris, & cuiuſuis alterius partis oculi vitium: tum intemperamentum,qui morbus ſimilaris eſt,tùm & ob quemcunque alium organicum, inſtrumentalémue morbum. Tunc ſic: Morbi intemperamenti, ſimilaréſue, qui in ſingulis partibus poſſunt accidere, octo ſunt; Organi multò plures,vt patet ex numeroſa illorum diuiſione, *lib. de diff. morbor.* & 3. *art. medic.* Compoſiti ex vtriſque, innumeri ferè,& ex illis quidem alij rarò,alij frequenter infeſtantes.

Cùm igitur Empirici notitiam ſolùm habeant ægritudinum,quas præ frequentia,ex ſæpe iterato euentu æſtimauerunt: negari non poteſt,plurimas ſubterfugere illorum cognitionem, ſoláſque has frequenter tractare poſſe;raras autem, tanquam ignotas,ne quidem attingere. Dogmaticæ autem diſciplinæ omnes ſubiacere,quæ omnium dignotionem aſſequitur,certam quidem & infallibilem, frequentium:rarò autem euenientium,ſcientificam nōnunquam; aliquando verò coniecturalem,vſque adeò tamen artificiosè, vt proximè ad veritatem accedat, víxque errare patiatur,non modò in locis,& affectibus dignoſcendis, ſed in curandis: cogniti ſiquidem affectûs curatio, nihil habet incertum aut fallax.

Quare etſi Medicina ab Hip. *initio acutor.* ars coniecturalis appelletur,& præſertim ea pars, quæ locorum, morborúmque occultorum cognitionem inquirit,dignotrix nempe,*lib. de plenitud. ad fin.* apertè *in cit. de loc. affect.* explicat,quāti ſit facienda ipſa artificialis coniectura,vtpote quæ magna ex parte vera ſit, raróque accidat ea mediante ſcopum non attingere. Atque ideò affectum locum ex læſa actione Galenus inueſtigat: deinde affectionem ipſam per ſcientificam, aut ſaltem artificioſam coniecturam:ac tandem ex vno & altero, aliíſque ſimul vtiliter conſideratis, tempore videlicet,ætate,cōſuetudine, &c. de quibus 1. *Aph.* 2. *&* 17. *& alibi,* acceptis curatiuis indicationibus, gloriatur ſe nihil feciſſe indecorum,nec vnquam tam in curando,quàm in præſagiendo fuiſſe deceptum.

Nec ſanè aduerſatur iis, quòd 3. *progn. text. penult.* dicat: *ſupra captum hominis eſſe, nunquam hallucinari.* Non enim prædicere ſolebat, aut feſtinanter ſententiam ferre, quantumuis ab ægro & aſſiſtentibus laceſſitus,ſed vſque ad certitudinem, iudicium ſuſpendebat,ne parum tuta prædictione falleretur, 1. *de dieb. decretor. cap. vlt.* quo loco ſe nunquam erraſſe in prædicendo,apertè pronunciat.

Verùm quoniam rariſſimè, vel ferè nunquam coeunt illa,quæ requiruntur etiā ab ipſo Galeno *ibidem*, ne nos morborum præſagia deludant,multáque ſæpe interueniunt,quæ opinatum euentū impediunt,etiam præſentibus indiciis certis:(ſi talia poſſunt dici in arte medica coniecturæ)accipi poteſt dictum Galeni,ac ſi maiori ex parte veritatem fuiſſet aſſequutus in prædicendo, ac quàm minimum erraſſet, quod tamen ab artifice deſiderari,ipſemet docuit 3. *progn. ſuprà cit.*

Ex iis autem,quæ per totius vitæ decurſum ſibi ex animi voto euenêre, Medicos hortatur, vt ſi ex artis operibus glorioſi fieri cupiant, relictis Archigenis difficultatibus,methodum à ſe diuturno labore indagatam, ac tandem diligenti inquiſitione inuentam, vſu atque exercitatione cōprobatam,ſectentur, ſuæque ipſius doctrinæ ſtudioſiſſimè incumbant: ſic enim futurum, vt aliena opera, & induſtria vtentes, facili negotio aſſequantur, quæ difficillimè fuerunt inuenta:id quod etiam *lib. quod optimus Medicus, cap.* 4. de Hip. ſcriptis teſtatur.

Illa igitur dogmatica eſt, & recta procedendi via, vt primùm ex vitiata actione ſedē inueſtigemus primariò affectam,vel illi conſentientem, nihil ampliùs curantes, an pars illa,cuius actio per conſenſum læſa eſt, pati dicenda ſit; an conſentire potiùs primario patienti

patienti; deínde diſpoſitionem ipſam diligentiſſimè exploremus: ex illis ſiquidem, affecto ſcilicet loco,& affectione, cognitis,elicitur curatiua indicatio,generica ſaltem: particularis autem ab iis petenda, quæ particulariter inſunt ægrotanti, natura nempe, conſuetudine, ætate, &c.

Sed vtra illarum præſtantior ſit magiſque præferenda, Empirica, an Dogmatica, etiam expendendum eſt: & ſuppoſito eundem eſſe vtriuſque ſcopum, ſanitatem nempe, idémque munus cognoſcendi ea, quibus ſanitas ipſa amiſſa recuperetur, remedia ſcilicet, auxiliáue quibus præſens conſeruetur, hoc eſt, ſalubrem victus rationem: Tota diuerſitatis ratio in eo ſita eſt, quòd non conueniunt, vnde petenda ſit illorum cognitio, quæ Medicum, ad propoſitum ſibi finem conſequendum, ſcire oportet.

Empirici quidem iudicium negligentes, ſolam experientiam ſufficere contendunt, quibus potiſſimùm fauent huiuſmodi fundamenta. Primò. Eo modo quo omnes ferè artes adſuos vſus trahũtur, poteſt etiã trahi Medicina, quæ vna etiam ex illis eſt. Sed artium reliquarũ artifices ſolo vſu, &exercitatione docentur rectè operari ſuis inſtrumentis, non curantes illorũ facultates, nec quo ingenio, induſtriáue fuerint inuenta. Igitur ſolus etiam vſus & experimentum ſufficient, vt Medicus ſuis medicamẽtis inſtruatur, poſsítque debitè ægritudines curare, quantumuis ignoret calidáne ſint, an frigida remedia, quaue facultate prædita.

Quòd ſi contendas, oportere non modò Medicum, ſed artifices omnes ſuorum inſtrumentorum virtutes cognitas habere: Dic, medicamentorum virtutes potiùs experimento quàm methodo & diſcurſu comparari: nam *lib. de affectionibus*, apertè ſcribit, pharmaca non ex intelligẽtia, ſed fortuna reperiri, nec magis ab artificibus, quàm idiotis. Quare Galenus *4. ſec. genera, cap. 5. Medicamenta*, inquit, *certò & accuratè ſine experientia cognoſci nequaquam poſſunt*: quod *cap. 9. lib. 3. ſimpl.* multis exemplis confirmat, & *lib. 4. cap. 23.* ſuadet, illorum vires, vtpote à methodo & ratione alienas, per experientiam inueniendas eſſe. Quo pacto reperta fuit illa ſanguinem educens, vt memorat Galenus *lib. de purgant. medic. facult. cap. 4.*

Secundò. Iiſdemmet auxiliis in ſimili ęgritudine curãda vtitur Empiricus, quibus & Dogmaticus, corporis, & tẽporis natura, regione, ætate, conſuetudine, & reliquis ſimul obſeruatis, *lib. de ſectis, cap. 4.* Sed illa faciliùs multò, breuiori & vtiliori cõpendio ab Empiricis præcipiuntur, & inueniuntur. Ergo illorum ſecta præferẽda videtur, in arte præſertim longiſſima, & tã præcipiti agendi occaſione, qualis ferè omnium morborum eſt. Minor conſtat, quoniam Empiricus, vbi morbus, vel ſymptomata apparent, remedia ſibi iam cognita & experta, ſine vlla alia difficultate applicat: non ſic autem Dogmaticus, ſed longo & inutili diſpendio, à ſymptomatis ad morbi naturã progreditur, à qua tandem remediorum facultates petit, ſæpe probabilibus, incertiſque mediis nixus.

Tertia. Artes, imò & ſcientiæ experimento generãtur: nam citra experientiam temerè noſtra vita progreditur, docente Platone *in Gorgia*, & approbante Ariſtotele *1. Metaphyſ. 1.* quod nec diffitetur Galenus *lib. de ſubfigurat. empirica, cap. 2.* Igitur experimentales erunt perfecti artifices. Ex conſequenti, &c.

Verùm longè præſtantiores eſſe Dogmaticos, nec cum eis poſſe cõparari Empiricos, vſque adeò euidẽs eſt, vt probatione non indigeat: ſed nec illæ quidem deſunt euidentiſſimæ, quarum prima eſt. Experimentũ non poteſt acquiri, niſi eorum, quæ ſæpe ſimilique modo contigêre, *lib. de ſect. c. 2. & de ſubfigurat. empiric. cap. 2.* Atqui omnium membrorũ affectiones, ſimplices, & compoſitæ, tam ſimilarium, quàm inſtrumẽtalium partium, in concurſus redigi non poſſunt; nec omnes crebrò frequẽtérque accidere. Igitur poſſibile

A non eſt, vt omnium comparetur experimentum, ſed frequentium tantùm; atque ita plurium morborum nec cognitionem, nec curationem aſſequitur, vel attingit Empiricus: præterquam quòd in frequentibus, fallax ſemper erit illius experimentum, vtpote quod ratione, methodo, & iudicio ſit deſtitutum; non ſic autem Dogmatici diſcurſus & ratiocinatio, cùm in omni genere morborũ, vel ſcientifica ſit; vel ſi coniecturalis, adeò artificioſa, vt magna ex parte certitudinem afferat.

Secunda. Frequentiũ ægritudinum nonnullæ plerunque inuadunt ſine concurſu ſyptomatum, nec niſi coniectura, tentatiuáque curatione poſſunt dignoſci. Sed ſolus Dogmaticus hac via procedendo, poteſt,
B quam quærit, notitiam comparare. Ergo plurimùm præſtat etiam in iis, quæ conſiderat Empiricus. Minor oſtenditur. Ille tentantis remedij potentiam agnoſcens, eam cum ſequente opere iungere, & conferre poteſt, indéque facilè coniicere, quantum tentando deliquerit, vel profecerit; ac tandem à iuuantibus, & nocentibus, morbi cognitionem aſſequi, & totam curationem inſtituere: minimè verò Empiricus, cui remediorum naturæ prorſus ſunt incognitæ.

Quòd autem in morbis frequentibus etiam agnitio rationalis excedat, probatur: quoniam cùm ad eiuſdem affectus curationem, plurima ſimilis generis remedia dẽtur, alia aliis fortiora, imbecilliora ue, non licet inter curandum temerè inordinatéque quodlibet applicare. At Empiricus vires auxiliorum ignorãs
C nullo delectu quodcunque ad curationem adhibet; ita vt ſi à primo res non eueniat, neſciat quò traſeundum, ſed caſu, & fortuna ad alterius opem confugit, eo quòd ab effectu, & opere ſubſequuto non colligit, num exceſſerit, vel diminutus fuerit. Dogmaticus verò omnia perſcrutans, ſinguláque conferens, ex facta in corpore mutatione ab admoto remedio, planè colligit, qualinam deinceps vtendum ſit. Ergo, &c.

Denique ſi nihil certiùs curationem edocet, quàm ipſamet ægritudo, quippe quæ cùm res ſit præternaturalis, protinus ſui remotionem per contraria indicat, qui non præferetur Medicus, qui ab illius eſſentia, & natura cognitis auxilia petit, & curandi modum exactè callet? Quare, &c.

D Iam verò rationalem inuentionem remediorum multis nominibus experimentali præſtare, conſtat ex Gal. *lib. 3. de loc. cap. 3. & lib. 6. cap. 1. de compoſ. medicam. ſecund. loc.* tum quia medicamẽta, quæ methodo repe-riuntur, omnibus eadẽ ratione proſunt, non ſic autem quæ experimento, vt ipſe teſtatur *lib. 9. de placit. cap. 6. & 3. ſec. gener. cap. 2.* tum quia abſque ratione experimentum infirmum eſt, *cit. de placit.* nec eo ſolo, ex medicamento in medicamentũ, nec ex affectu in affectũ trãſire licet, *3. meth. 2.* Ergo tam in ægritudinum agnitione, quàm curatione, remediorũ inuentione, & modo applicandi, longè excedit Dogmatica diſciplina.

Neque vrgent Empiricorum fundamenta. Primo namque ſatis reſpõdetur, negatione minoris: Neceſſe ſiquidem eſt, vt dicebatur, artifices omnes non modò
E ſuos vſus: ſed inuentionem, & facultatem ſuorum inſtrumentorum ad commodum vſum, aptéque & variè pro neceſſitate operandũ agnoſcere, alioquì etiam ſui proprij vſus erunt ignari. Inſuper, quomodo faber ſerram aliquãdo laxabit, interdum contrahet & tendet, nonnunquam inflectet, niſi nouerit ſerram ipſam ita variè affectam, ad varios quos intendit vſus, eſſe accommodam, & pro ſingulis variè adaptari? Sic niſi Medicus medicamentorum potentias cognouerit, & num ad partem infrigidandam, aut calefaciendam, & quantùm proſint; nec commodè illis vtetur, nec pro affectus varietate vim medicamenti remittens laxare, aut augens intendere ſciet.

Ad id verò, quod obiiciebatur ex Hip. & Gal. aſſerẽtibus, non methodo ratiocinationéue, ſed experimẽto potiùs

potiùs medicamentorum facultates agnoſci:Dicendum eſt,eos de medicamentis loqui,quæ à tota ſubſtātia agunt;horum enim vires, & occultas proprietates à methodo eſſe alienas,ſoláque experientia inueniri, *lib.* 13. *meth. cap.* 6. & 1. *ſecund.gener. cap.* 16. edocuit: non aliter ac propria,conuenientiſſimáque alimenta, quia à tota ſubſtantia, illiúſque conuenientia operari dicuntur,6.*de ſanit.tuend. cap*,3, ſolo experimento cognoſcuntur, vt *ibidem* ſcribit Galenus, & 4. *acut.* 80. Illa tamen quæ ſola qualitate operantur,dubium non eſt, ratione, iudicióque cognoſci, ab odore, colore, ſapore, ex adductis locis,& innumeris aliis; quamuis ad exactam illorum dignotionem, experimentum etiam requiratur, 3.*ſimpl.* 9. *&* 4. *cap. vlt.*

Porrò aduertendum eſt, quòd licèt medicamentorum proprietates caſu,fortuna,& experimento reperiri dicantur,non iudicio, ſeu ratione, ea tamen excludenda non eſt ab eorum cognitione.A caſu enim, fortuna,& animantium imitatione,initium experientiæ deducitur:vera tamen experiendi ratio,perfectio, ipsáque experientiæ fides, & conſtantia acquiritur ratione, à qua etiam petenda eſt conueniens illis vtendi methodus. Siquidem non vtcunque ſors tulerit, ſine arte & iudicio, ad morborum curationem adhibendæ ſunt prædictæ facultates experimento inuentæ, quemadmodum nec ſine hoc in vſum trahere oportet medicamenta per ratiocinationem cognita; non minùs ſiquidem manca eſt ratio experimento deſtituta, quàm experimentum ratione,& methodo carens.

Ad ſecundum:fatemur quidem Dogmaticum longa illa via incedere, prolixóque circuitu:ex eo tamen cùm plurimas aſſequatur commoditates, certioréműque ſui muneris ſcopum, præferendus eſt Empirico, qui diminutus, fit incertus,dum breuis eſſe laborat.

Ad tertium negandum antecedens:Quamuis enim experientia,eo quòd ſingularium eſt,circa quæ fit operatio,plurimùm ad operandum ſeruiat, 10.*Metaph.* 1.& 2.*ethic.*2.Gal.9.*meth.*6.& alibi,multò tamen inferior eſt arte,1. *Metaph.cit.*nec ſufficiens ad artem conſtituendam. Medicinam verò noſtram dogmaticam, rationalémve, duobus conſtare integraríque, ſcilicet vera agendi methodo, ſed ratione, per quam quid quid agendum ſit,iudicatur; & experimento, à quo illa quæ diſcurſu & ratiocinatione inueniuntur,fidem accipiunt, quóque edocemur ex arte exactè operari, manifeſtum eſt ex Hipp. & Gal. in ipſo artis veſtibulo,1.nempe *Aph.*1.& *lib.introduct. cap.*2. *&* 6. vbi vniuerſaliter ſcribit,non licere vllius artis ſciētiam nanciſci, niſi duobus neceſſariis inſtrumentis, methodo ſcilicet per vniuerſalia theoremata, principiis philoſophiæ,ac ratione inuenta,3.*criſ.*8.*& prooemio epid. ad fin.* & circa particularia exercitatione. Quòd ſi *cap.*2. *de ſubfigurat.empirica* aſſeruit,medicam artem ſola experientia conſtitutam eſſe, ex empiricorum,non propria ſententia fuiſſe loquutum intellige. Vtrum verò horum principiorum præcipuum ſit, experimentum, an ratio; & cui magis fidendum, latè diſceptauimus *lib.*3.*de Hiſt. Medic. Princip. in com. hiſt.*37.

PRÆCEPTVM XXIX.

Medicus rationalis ratione vtatur ſemper, & experimento.

DVo ſunt organa,quorum vſu artes & ſcientię ſolent comparari,ratio ſcilicet, & experimentum, ex Gal.1.*Aph.*1.& 3.*meth.c.*2. & experimentum nihil aliud eſt,quàm comprehēſio, obſeruatio,& memoria eius,quod ſæpe & eodē modo fit, ex Gal.*lib.de optim. ſect.ad Thraſybul.cap.*2.& *lib.de hiſt.philoſoph. in med.* & eſt idem cum experientia,niſi quod docēte Gal.*lib.de ſubfigurat.empiric.cap.*2.*in med.* experimentū ex multis

Tom. II.

A experientiis conflatur, ſicut ex experimētis ars.Quare docente Ariſt.*lib.*1.*Metaph.*1. *& lib.*2.*poſter.cap.vlt.* experientia ex ſenſu ſit; & ſic experiri nihil eſt aliud, quàm id quod nondum conſtat,opere tentare.

Eſt autem experimentum periculoſum, ob multas cauſas:prima,ex Gal.1. *Aph.com.* 1. propter materiæ, circa quam verſatur, dignitatem: ſecunda, propter eiuſdem materiæ varietatem: tertia,propter errorem artificis non opportunè remedia adhibentis: quarta, ob naturam rerum,& præſidiorum, à quibus experimenta deſumuntur.Adde indiuiduales proprietates.

Vt ergo experientia fiat,tria aduertenda eſſe docet Galenus,*lib.*3.*de temp.cap.*5.& *lib.*1.*ſimpl.cap.*2.Primò, vt medicina tepida applicetur, & carens exceſſu omni
B externæ qualitatis. Secundò, vt experiatur in homine temperato, & ſimplicem ægritudinem patiente. Tertiò, vt diſtinguantur effectus per ſe, & effectus per accidens, qui ab eo medicamento oriri conſueuerunt. Quod multò intimiùs rimatur Auic. 2.*canon. tract.*1. *c.* 2. dum ſeptem obſeruanda eſſe docet, quæ ad prædicta tria facilè referuntur.

Quapropter cùm experimentum ſit fallax & periculoſum,& longum temporis interuallum, & multas conditiones,vt rectè fiat,requirat,ideò artem longam reddit,ſiue per doctrinam, ſiue per inuentionem ars acquiratur, cùm ſemper experimenta ſint neceſſaria; licèt multò citiùs poſt inuentionem artis aſſequantur, quia iudicium eſt etiam difficile; vbi Galenus *in com.* per iudicium duo intelligit, vel rationem, per
C quam ea, quæ facienda ſunt ſecundùm Hip. iudicamus: vel ſecundùm Empiricos, dijudicationem eorum, quæ per experientiam inuenta ſunt: hoc ſequitur operationem, illud verò præcedit. Poſſumus etiam per iudicium intelligere rationes, quibus artes inuenimus,& inuentas confirmamus, & quibus veritatem omnium,quæ ſub arte continentur,iudicamus. Cùm ergo in vnaquaque arte experimentum,& ratio ſint neceſſaria, & quocunque modo accipiatur, iudicium difficile ſit, ad id comparandum,ratione & experimento vtatur eſt neceſſe, & coniecturis firmiſſimis innitatur rationi proximis,vt ſic finem intentum conſequi poſſit.

D

PRÆCEPTVM XXX.

Medicus in captanda occaſione ſit ſollicitus.

INuehuntur plures priſci in Hippocratem, *lib.* 1. *Aph. text.* 1. ſed iniquè, cùm negligenter tantùm Coum ſenem legerint, quòd ineptè occaſionem eſſe præcipitem promulgarit:quum ibi moneat Medicos, vt in ea captanda ſint induſtrij.Quanti autem ſit hoc præceptum ad artem momenti, inueniet, qui non ignorat,occaſionem nihil aliud eſſe, quàm *opportunitatem alicuius rei, quæ habet idoneum tempus faciendi, vel non faciendi*,vt docet Cicero *lib.*5.*de inuent.*vel eſſe opportunum tempus ad aliquid faciendum,vt idem docet *lib.*1.*de off.non longè à principio*, quæ adeò præceps eſt,vt non ſolùm vulgares Medici, ſed & celebres in ea hallucinentur,ex Gal.1.*ad Glauc.*1.*in princ.* Ob hoc
E dicebat Hipp. *in epiſt.ad Crateuam, num.* 19. *Ab omni quidem arte aliena res dilatio eſt,verùm maximè in Medicina, in qua dilatio, vitæ periculum parit*: quod ſolùm Hip. propter præcipitem occaſionem affirmauit.

Hac ratione *in lib.de morb.ſacro,in fin.*docet, Medicum in ſingulis debere occaſionem agnoſcere: nam vt *in fine illius libri* docet,qui occaſionem cognouerit, citra expiamenta,incantationes,& alias abſurditates, morbos curabit:nihil enim eſt in arte medica, quod auxiliari poſſit, niſi opportunè fuerit adhibitum.

Inuentor huius occaſionis Medicus eſt,docente Galeno, 6.*epid.ſect.* 5.*com.* 1. *ad med.* Eſt enim præceps, quoniam,vt Galen. docuit *Aph.* 1. noſtrū corpus perpetuò diſſoluitur,&tum à cauſis internis,tum externis

immutatur, & in eodem ſtatu nunquam permanet, ob plures cauſas, quas proponit Galenus *lib. 1. de ſanit. tu. cap. 5. ad fin. §. ſane iudicium euidentiſſimum eſt, &c.* Prima eſt continua corporis per omnes ætates ad ſiccitatem mutatio, vt *loc. cit. cap. 2. poſt med.* & *lib. de maraſmo, cap. 4.* Gal. edocuit. Secunda ſumitur ex fame, ſiti, cibo, potu, quiete, animi affectibus, & aliis, quæ corpus diuerſimodè alterant, & humidum primigenium exhauriunt. Hoc modo Galen. *1. de dieb. decret. cap. 11.* reprehendit Medicos, qui occaſionem minimè cognoſcentes, illicò præſidia parant, qui quoties accedunt ad ægros, toties peccant.

Hinc priſci premendam eſſe occaſionem docuerũt, quia fugaciſſimæ rei & admodum mutabilis, Protei inſtar, ſymbolum eſt, de quo *Odyſſ. 4.* dicebat Homerus:

Vos premite, & vinclis magis arctè ſtringite captum.

Hinc enim & vulgò fertur verſiculus:

Fronte capillata eſt, poſthac occaſio calua.

Fugacitatem hanc expreſſit Auſonius Latino epigram. *De occaſione*, & Poſidippus Græcè, vt in *Adagior. lib.* reperies: quod ſimulacrum indicat figura volubili rotæ pennatis inſiſtens pedibus, vertigine citatiſſima, ſemet in orbem circumagens, priori capitis parte capillatum, vt prehendi poſſit, caluum poſteriore, ne prehendi poſſit.

Eam ergo elegantiſſimè deſcribit Auſonius *epigram. 12.*

Cuius opus? Phidiæ, qui ſignum Pallados, eius
Quique Iouem fecit, tertia palma ego ſum.
Sum Dea, quæ rara, & paucis Occaſio nota.
Quid rotulæ inſiſtis? Stare loco nequeo.
Quid talaria habes? Volucris ſum, Mercurius quæ
Fortunare ſolet, tardo ego, quum volui.
Crine tegis faciem: Cognoſci nolo. Sed heus tu
Occipiti caluo es: Ne tenear fugiens.
Quæ tibi iuncta comes? Dicat tibi. Dic rogo, quæ ſis:
Sum Dea, cui nomen nec Cicero ipſe dedit.
Sum Dea, quæ facti, non factique exigo pœnas,
Nempe vt pœniteat, ſic Metanœa vocor.
Tu modò dic, quid agat tecum: ſi quando volaui,
Hæc manet, hanc retinent, quos ego præterij.
Tu quoque dum rogitas, dum percunctando moraris,
Elapſam dices me tibi de manibus.

Denique occaſionem nemo præſentem agnoſcit, niſi ille qui iudicio, & experimento excellit: nam vt rectè medicinam facias, aduerte, quòd rectè medendi momentanea interdum eſt occaſio: quare in præcipiti morbo debent omnia Medico comperta eſſe, quò illicò illi reſiſtat, nec medendi occaſio elabatur. Porrò in rebus humanis bene aut malè procurandis, occaſio plurimum habet momenti. Sapienter Heſiodus *2. part. dier. & oper*, relicto mediocritatis præcepto, occaſionem in omnibus eſſe bonam aſſeuerat. Vegetius *lib. 3. de re militari, cap. 26. Occaſio in prælio ampliùs ſolet iuuare, quàm virtus.* Et Plutarchus *in Nicia*, eum narrat & ſe, & exercitum perdidiſſe, quòd occaſionem rerum gerendarum gubernatricem negligeret. Quo fit vt Phocylides præcipiat ſeruiendum tempori, id eſt occaſioni; & apud Suidam Sophocles: *Hominibus quocunque in negotio, tanquam magiſter maximus eſt occaſio*: quam opportunè Medicus vt captet eſt neceſſe, ſi ad Hippocratis methodum morbos perſanare intendit.

PRÆCEPTVM XXXI.

Medicus inſpiciat ſubiectum, circa quod verſatur, nobiliſsimum.

Subiectum Medicinæ eſſe corpus humanum, pluribus in locis teſtatur Galenus, præſertim *3. meth. cap. 7.* dicens: *Non curatur homo in communi, ſed vnuſ-*

A *quiſque noſtrûm.* Quare optimè dicebat Hip. *lib. de veteri Medicina, num. 36. impoſſibile eſſe, Medicinam intelligere, qui hominem non cognouerit.* Subſcribit Auicenna *1. 1. cap. 2.* dum ſic ait: *Quoniam corpus humanum Medicinæ ſubiectum dicimus, &c.* Huius ergo diſpoſitiones ſunt ſanitas, & ægritudo: nam id debet eſſe ſubiectum, circa quod artifex operatur, & de quo paſſiones demonſtrantur, & quod idem manens varias mutationes ſubit, & quo nihil clarius in ea ſcientia ſit, *1. poſt. 1.* Hoc autem eſſe corpus humanum, latè Galenus probauit, *lib. 1. Aph. 1.* dum experimentum retur eſſe periculoſum, ob materiæ dignitatem: neque enim lateres, lutum, ligna, lapides, tegulæ,
B & coria, ita artis medicinalis, ſicuti aliarum materia ſunt; in quibus multis modis impunè licet experiri, & circa materiam exercitari in omni theorematum meditatione, quod in lignis fabri lignarij faciunt, in coriis coriarij. Ligna enim, & corium, ſi malè tractando deſtruxeris, nullum exinde periculum: in corpore autem humano illa experiri, quæ non ſunt ſcientia comprobata, non eſt citra periculum, quum mala experientia ad totius animalis interitum finiatur.

Deinde Medicus in curando, hominis dignitatem contempletur ſemper, qui cæteris animantibus ſummè antecellit. Hoc affirmat vniuerſa Theologorum opinio, perſpicacior Philoſophorum ſententia, Medicorum ſolertiſſimum ingenium, & cæterorum Politicorum turba id teſtatur manifeſtò. Hi omnes hu-
C mani corporis fabricam, & excellentiam ſuſpicientes, in huius contemplatione mentis aciem pertinaciùs defigendam eſſe ſuadebant: quippe in quo, tanquam parua tabella, mundi totius forma, effigiéſque adumbrata cerneretur, & omnia, quæcunque rerum vniuerſitas ampliſſimo ſuo ſinu coërcet, tanquam in ſpeculo quodam relucèſcerent.

Hinc factum eſt, vt veteres ſcientiſſimi hominem vocauerint Horizontem corporeorum, & incorporeorum, vniuerſi exemplar; Mercurius Triſmegiſtus miraculum magnum, animal adorandum & venerandum, Deum mortalem; alij denique Microcoſmum appellarint, & vetuſtiſſimus Philoſophorum Zoroaſter, admirabilem eius ſtructuram contemplatus, diuinum quidpiam in eo ineſſe exiſtimarit. Et quid mi-
D rum? Propheticum illud omnes nouimus: *Manus tuæ fecerunt me, & plaſmauerunt me.*

Hic profectò eſt tam eximius, vt cùm ad duas res natus ſit, ad intelligendum, & agendum, tam felicibus pernoſcatur productus auſpiciis, vt non elementis modò velocitate miſceatur, & acumine mentis deſcendat in maris profunda, ſed omnia planè illi colluceſcant, nec cœlum videatur altiſſimum, ſed velut è proximo, mentis ſagacitate id ſuæ ſubiiciat contemplationi, intueatur, miretur.

Deinde corpori humano nihil deeſt ad perfectionem. Hic verò quòd inter omnia ratione polleat, ac intelligentia, organum habuit, cui reliqua vniuerſa nequeant comparari. Datæ namque manus ſunt, quæ armorum omnium vicem implent, præſtóque ſunt
E mirabili diuinitatis prouidentia, ad perficiendum quidquid ratio dictat. Inſuper homo res eſt, quam natura cæteris intentiùs, curioſiúſque amplexatur, produxitque veluti quiddam abſolutius, & perfectius creatura quauis, quæ cœli ambitu continetur. Cæterùm corporis conſtitutio, ac membrorum compactior diſtributio, cuncta ſaltem excedit mixta animata.

Inſuper, ſiquid rebus in magnis conari laudabile eſt, ita nobis quoque licebit citra vllam arrogantiæ ſuſpicionem, reconditam illam, veram, & veluti ineffabilem hominis excellẽtiam, altiori mentis indagine perſcrutari: nam in corporea hominis conſtitutione plura potiſſimùm elucent, cuiuſmodi in alio animaliũ nullo

nullo reperies: aut ſiquid ineſſe videatur,eius tamen vix ſit tenuiſſimum veſtigium.

Hæc tria præcipuè deprehenduntur:erecta corporis conſtitutio, manus, oratio, ad quam tamen certis de cauſis vultum reducimus, qui itidem ſolius homi-nis eſt. His igitur tribus, tria quoque in animo hominis reſpondeant oportet: & erectæ quidem corporis conſtitutioni facultas animi reſpondet,quæ nuda rerum cognitione paſcitur, neque vſpiam in iis contemplandis aliò conuertitur. Hæc autem partitam illam,& auctam (vt ait Theophraſtus) Philoſophiam peperit, rerum diuinarum cognitionis cupiditate incenſam.Quo quidem nomine comprehenduntur non ea ſolùm,quæ de Deo quæri ſolent,ſed etiam quæ de natura mundi,de rebus ſuperis, de cauſis ventorum; vno verbo ea omnia,quæ vel prima,vel ſecunda Philoſophia profitetur; etiam quæ Mathematici ſuis diſciplinis complexi ſunt.

Manibus vtitur, quarum ope plures artes exercet. Oratione, & vultu multa in homine demonſtrantur: cuius ſcientia inter cætera animalia eſt ſublimis, ſiue architectonicum prudentiæ genus, in ſupremo faſtigio ſedens, ac legibus Rempublicam inſtituens, ſiue ſenatorium, ſiue forenſe, ſiue œconomicum ſpectes. Quoniam igitur quædam prudentiæ pars affectibus, animíque motibus comprimendis dedita eſt; ij verò in oculis, in fronte, denique in vultu ſe proferunt, ideò vultum ad orationem, & iſtam animi vim practicam reuocabimus.

Sed age, de naturali animi noſtri contemplatione, ad rerum cognitionem, cuius exteriorem notam in erecta corporis conſtitutione repoſuimus,viros ſapientes audiamus,ac primò eum, cui nulla ſapientiæ pars obſcura fuit, Ariſtotelem. Is 4.*de partib. animal.* hominem ſolum iccircò erectum eſſe ſcribit, quia diuinam habeat naturam; eius autem ſit ſapere, & contemplari. Hinc fit, vt nulla propoſita vtilitate, ſed ſæpe etiam magno cum rei familiaris,& valetudinis diſpendio, ſummo tamen ſtudio homines ferantur. Teſtis eſt Cicero 5.*de finib. Tantus eſt*, inquit, *innatus omnibus cognitionis amor, & ſcientiæ,vt nemo dubitare poſſit,quin ad eas res hominum natura nullo emolumento rapiatur.*

Omnium dilucidiſſimè rem hanc decernit Seneca, *de otio ſapient. cap.* 32. *Si quis*, inquit, *ſeipſum conſulat, videbit quantam cupiditatem habeat ignota noſcendi,quàm ad omnes fabulas excitetur! Nauigant quidam, & labores peregrinationis longiſſimæ vna mercede perpetiuntur, aliquid abditum,remotúmque cognoſcendi. Hæc res ad ſpectacula populos contrahit,hæc cogit præcluſa rimari, ſecretiora exquirere, antiquitates euoluere, mores barbararum audire gentium. Curioſum nobis natura ingenium dedit; & artis ſibi, ac pulchritudinis ſuæ conſcia, ſpectatores nos tantis rerum miraculis genuit, perditura fructum ſui, ſi tam magna,tam ſubtiliter ducta, tam nitida, & non vno genere formoſa, ſolitudini oſtenderet.*

Iam verò manus reſpondere facultati operum architectatrici, Anaxagoras, qui antea etiam laudatus eſt, teſtis producatur. Is enim rogatus quamobrem homo animal ſit ad opera & machinas faciendas ſolertiſſimum? reſpondit,quia manus habuit. Imò prout eum corrigit Ariſtoteles, & ex eo Galenus,contrario potiùs modo ſe res habet, quia enim homo ea eſt ſolertia præditus,ideò manus habet.

De Oratione autem, quam ad omnes ſe prudentiæ partes explicare diximus, vel ex eo perſpicitur,quòd rerum harum intelligentes, vno ore Rhetorices miniſtram eſſe fatentur Politicen. Atqui hæc nihil eſt aliud, quàm prudentiæ totius generalis quædam methodus. Hac pollet præcipuè homo, qua velut veſtitu quodam mentis, vt grauis profert auctor Syneſius, in plublicum ipſe prodit, & exornatur.

Vltimò. Homo à cæteris animantibus differt,quia gloriæ,& honoris ſtimulis agitatur euidentiſſimè:ſoli ſiquidem homini peculiares ſunt vires, functionéſque ad gloriam; reliquis autem animantibus, aut prorſus denegatæ, aut illis tenuiſſimum quoddam illarum eſt veſtigium. Illis enim ſuæ in animo vires functionéſque reſpondent, ad quarum perficiendam dignitatem tum ab ipſa magiſtra natura impellimur: tum etiam, ſi eius immemores aliquando reddamur, ſacroſancto Apollinis oraculo concitamur.

Verùm, vt in his ſtudiis & diſciplinis magis adhuc excelleremus, neque vnquam languori, aut deſidiæ nos traderemus, eadem ſolers & ſagax natura aliud quippiam animis etiam noſtris impreſſit,dies noctéſque nos ad præclara hæc munera inflammauit, & in noſtro pectore ad iſta quæ diximus, concitatiùs perſequenda, honoris ſtudium, tanquam calcaria quædam,ingenerauit.Neque mirandum ampliùs, ſapientiſſimum Xenophontem in hac naturalis honoris appetitione,& præſtantiæ cupiditate, præcipuam etiam hominis ab aliis animantibus differentiam poſuiſſe. Quare ſi homo eſt inter cætera animantia nobiliſſimus, cùm ægrotat, ad eius curationem Medicus pluribus debet vti machinis,& præſidiis,vt tam diuinum animal ad ſuam moderationem, ſymmetriámque reſtituat.

PRÆCEPTVM XXXII.

Medicus ſanitatem, vt primarium ſcopum attendat.

SAnitatem eſſe Medicinæ primarium obiectum ex electiſſimis cõpertum nobis auctoribus eſt; inter quos emicat Auicenna, qui 1. 1. *doct.* 1. ſic profatur: *Medicina eſt ſcientia, qua habita ſanitas conſeruatur, & amiſſa recuperatur.* Cùm enim ſanitas ſit diſpoſitio naturalis ea,per quam corpus in ea complexione, cõpoſitione,& vnitate conſiſtat,vt ex ea incolumes orientur operationes,ex Gal.*lib.* 1. *de ſanit. tuend. cap.* 5. & Auer.7.*Phyſ.com.* 17.& conſiſtat in quadam ſymmetria, & temperaméto; & Medicus corpus à præternaturali & morboſo ſtatu, ad naturalem & mediocrem conetur reducere;neceſſe eſt,vt hæc ipſa ſit, ad quam ceu ad ſcopum, omnem reliquam ſuam referat conſiderationem:eſt enim Medicinæ finis, ſanitatis poſſeſſio, vt *lib.de ſect.cap.*4.docuit Galenus.

Hic ergo finis, nempe ſanitas, eſt omnium vtiliſſimus ac præſtantiſſimus, præſupponens in corpore temperantiam,mediocritatem, pulchritudinem, proportionem quandam inter quatuor qualitates terminatam. Quare cùm ſanitas humani generis fluxa ſit, & fragilis, plurimíſque mutationibus obnoxia, eam oportet vt Medicus reſarciat, & à tot iniuriis defendat,& tutetur.

Plurima ergo veluti in numerato habeat,vt cõtẽperantiam calidi & frigidi,ſicci & humidi, & naturalem membrorum œconomiam,in quibus ſanitas conſiſtit, conſeruet; nam corruptiones in nobis, ex quibus oriuntur morbi, vel ſunt neceſſariæ & innatæ, quæ ex nobis ipſis profluunt, originem & initium à primordiis generationis noſtræ, ſanguine ſcilicet, & ſemine protrahentes. Aliæ naturales ſunt, & ex ariditate reſolutionéque humidi primigenij ſcaturiunt. Aliæ exteriores, quæ corpori adueniunt, quarum vna inſeparabilis eſt, ſempérque aſſiſtens, & continens nos aër, qui nos perpetuò immutat atque alterat.

Corruptio non neceſſariò per tempora quædã inordinatè copulata,corporibus oritur,calefaciẽdo,frigefaciendóque immoderatè, aut etiam areſaciendo, humectandóque,aut frangendo,conuellendo, perforando,articulos tranſmutando. Quare ſerie continua &ineuitabili,ſenſim magis ac magis areſcimus,donec decurſus ad ſtatum fiat: hinc omnibus areſcentibus

organis, actiones longè deteriùs perficientur, reddimur etiam tenuiores, demúmque nimia ſiccitate adacta conſeneſcimus, ac membra corrugato corpore titubant inualida.

Ergo omibus modis curet Medicus, vt corpus noſtrum ſimplici illa ſanitate, optima & perfecta fruatur, vt inducatur diſpoſitio ſecundùm naturam, quæ actionem adminiculando coadiuuet, vt ſic non flacceſcant vires, cuſtodiantur ſpiritus, floreátque corpus nulla redundantia infeſtum, & cibo potúque moderato refectum, & inſtauratum, in priſtinum veluti reducatur temperamentum. Quòd ſi Medicus non ſemper finem artis conſequitur, hoc non ex artis imperfectione accidit, *neque enim oportet, vt omnes quos Medicus præ manibus habet, ſanos faciat*, ex Hip. 1. *progn.* 3. ſed ſufficit facere id, quod ratio & experientia ſuadent. Audi Galenum 6. *epid. ſect.* 8. *comm. vlt.* *Namyſia verò, non ſecus quàm Phaëtuſa, cuius facta eſt nuper mentio, cùm nullum fructum ex Medicorum opera tuliſſet, è vita exceſſit, nec potuit diu vitam producere. Non tamen hæc nos deterrere exempla debent, quominùs mulieribus ita affectis manum admoueamus, ſed excitare potiùs, vt ingenium exacuamus, quò optata conſequamur: ſiquidem tunc denique officio noſtro functi ſumus, cùm omnia efficimus, quæ ratio nobis ſuppeditat, & longus vſus peritiáque commonſtrat.*

Hinc factum eſt, vt Pyrrhus, qui Epirotis imperauit, quíque poſt Alexandrum rei militaris prudentiſſimus eſt iudicatus, vbi immolaturus templa inuiſeret, non regni ampliorem modum, non de hoſte vi- C ctoriam præſignem, neque gloriam illuſtriorem, aut diuitias, aut id genus aliqua, quibus mortales plerique attoniti inhiant, ſed ſanitatem modò à Diis cóprecari ſolitus eſſet, ceu parte hac conſtituta, proſperiùs ceſſura viderentur omnia. Nam ſi toto ſinu ſeſe effundát Fortunæ afflatus, abſit tamẽ valetudo recta, nullum illinc profluit emolumentum quod iuuet: quoniam, vt rectè inquit Horatius *lib.* 1. *epiſt.* ſanitate nihil melius, neque commodius in hac vita;

Si ventri bene, ſi lateri eſt, pedibus tuis, nil
Diuitiæ poterunt regales addere maius.

Ob hanc cauſam, vt notat Rhodigin. *lib.* 22. *lect. antiq.* *cap.* 2. in Sicyonia erat ſanitatis ſimulacrum celebriter cultum, quod vix tamen comparebat, paſſim illi à mulieribus capillis dicatis, quos Deæ honori reſeca- D ri, moris illarum fuit.

Quid inculpata ſanitate deſiderabilius vel dici, vel excogitari poteſt? Nihil. Quæ opes diurno, nocturnóque labore cógeſtæ, animum, vel corpús oblectare poſſunt, dum morborũ torturis miſeri excruciamur, ac tabeſcimus? Quis Regum, quis ciuium, aut denique agricolarum ſine tãto ſanitatis bono, ne dicam felix, ſed alacris ſaltem eſſe poteſt? Ex his conclude, nullius Reipublicæ fœlicitatem abſque Medicorum cóſiliis, & opera ſubſiſtere diu poſſe, & plurimùm laudandum eſſe Medicum, qui in ſuis medicationibus nihil aliud præter ſanitatem intendit, ac procurat, dum plurima medicamina ex variis & propemodum infinitis, ſub ſtelligero macrocoſmi orbe naſcentibus, E compoſita, in hunc ſcopum, & finem machinatur.

PRÆCEPTVM XXXIII.

Medicus rectè teneat in quàm difficili arte verſetur.

MEdicus prudens, & arte Hippocratica dignus, vt diligẽtiùs, laboréque ſtrenuo medicetur, aduertat quòd circa artem difficillimam verſetur, vt ſic nonniſi maturo cóſilio, ſummorum Medicorum præceptis inſtructus, ad praxin exercendam accedat. Sed antequam difficultates Medicinæ deſcribamus, oportet inquirere quid ſit Ars. Definit enim eam Ariſt. *l.* 6. A *Ethic. cap.* 4. dicens, *eſſe habitum recta cum ratione aliquid efficientem.* Galenus tamen *in introduct. cap.* 5. aliter definit, nimirum quòd ſit *collectio, ſiue comprehenſio multarum rerum, ad vtilitatem vitæ ſpectantium comparata*, quæ multiplex eſt, docente Galeno *lib. de conſt. art. medic. cap.* 2. & 3. & *lib. de ſanit. ad Thraſybul. cap.* 30. Nam aliæ ſunt artes ſpeculatiuæ, ſolùm in cótemplatione ſitæ, vt Arithmetica, & Geometria: aliæ verò in actione conſiſtunt, nullum tamen poſtea opus relinquunt quod oſtendere poſſint, vt ars præconum & ſaltatorum: aliæ verò comparatoriæ dicuntur, quæ nihil efficiunt, optimam tamen operam nauant vt aliquid acquirant, vt ars piſcatoria, & venatoria: tandem aliæ ſunt factiuæ, quæ opus aliquod relinquunt, veluti ars ædificatoria, & fabrilis. Rurſus factiuæ ſunt in duplici B differentia, aliæ quidem de nouo opus componunt, vt textoria; aliæ vero res diſruptas corrigunt & emẽdant, vt veſtium ars ſartoria.

Medicina ex factiuarum genere exiſtit, earum ſcilicet quæ opus iam factum corrigunt & illuſtrant, propterea quòd Medicina non efficit corpus humanum, circa quod operatur, quum hoc ſit opus Dei, & naturæ; ſed ipſum reſtaurat, tuetur, & fouet, & in eo ſanitatem procurat, naturæque ope & auxilio reſtituit, vt *citatis locis*, & *lib. de ſanit. ad Thraſybul. c.* 26. licèt enim natura auxilietur ſemper, criſes moliatur, & ſit morborum medicatrix, ex Hip. & Gal. *lib.* 6. *epid. ſect.* 5. *text.* 1. non ex eo ars medica fruſtranea eſt: nam ſicut natura morbis medetur, ſic etiam ars medica, & Medicus; C morbi enim parui ſolùm à natura curantur, magni externis indigent auxiliis, vt notat Gal. 1. *de loc. affect. c.* 2. *ad fin.* in quibus ars medica neceſſaria eſt, quæ Medicum doceat inuenire auxilia, & occaſionem offerendi ipſa, quæ tamen per ſe, nec morbos, nec cauſas morborum, citra naturæ opem remouere queunt; quinimò impetũ, & motus initium illi tribuunt, reliqua verò per ſe efficit natura, ex Galen. *lib. de optima ſect. ad Thraſybulum, c.* 41. Quare Auic. 1. 4. *tract.* 2. *c.* 8. *in med.* dicebat: *Curans enim, ſicut ſciuiſti, non eſt Medicus: nam Medicus eſt artis miniſter, faciens peruenire inſtrumenta ad virtutem, &c.*

Quamuis autem medica ars ſit effectiua, architectonica tamen, & imperatrix eſt: imperat enim culinariæ, pharmaceuticæ, & reliquis omnibus artibus D medica auxilia parantibus, ex Gal. *lib. de ſanit. ad Thraſyb. cap.* 43. Ob hanc cauſam dicebat Gal. 6. *epid. com. cit.* quòd eandem rationem habeat Medicus ad artifices illi auxilia parantes, quam habet Architectus ad cæmentarios, lignarios, & alios: quapropter ſiue per artem, quamuis intelligamus, ſiue ſolam medicam, de qua hoc loco ſermonem inſtituimus, difficilis eſt; quam eſſe artem probat Hipp. 1. *Aph.* 1. & *lib. de lege, num.* 1. §. *Medicina omnium artium nobiliſſima*, &c. ſubſcribunt Plinius *libro.* 24. *nat. hiſt. in proœm.* & Gal. 1. *meth.* 1.

Licèt autem lato modo Medicina dicatur ars, & ſæpe ſcientia, & ars à Galeno nuncupetur, *lib. de optim. ſect. ad Thraſibul. cap.* 1. & *lib. de conſtit. art. med. cap.* 1. E & *lib.* 9. *Meth.* 6. confundit ſcientiam cum arte, §. *non licere vllius artis ſcientiam nanciſci per vniuerſalia vocata theoremata, quin in particularibus exẽplis te exerceas*, &c. & hoc modo Medicina erit ars, quum in ea plurima artificioſa coniecturâ, alia verò ſcientificè agitentur, ex Gal. *lib. de plenit. cap. vlt.* Hoc modo Aphrodiſæus *lib.* 2. *probl. in proœmio*, dixit Medicinam in ſe conſiderátam ſcientiã eſſe, quum certa, firma, & immutabilis ſit: dum autem commercium habet cum materia, artem eſſe, cùm ſua firmitate ſpolietur. Etſi autem hæc vera ſint, loquentibus nobis in generali artis, & ſcientiæ ſignificato, tamen ſi exquiſitè, & propriè ſcientia accipiatur, Medicina ſcientia eſt.

Patet primò, quia omnis ſcientia ex perpetuis, & externis principiis cóſtat, ex Ariſt. 1. *poſt.* 7. hæc autem

eſt

eſt Medicina,vt vnicè inſinuat Galen.*lib.de optim.ſect. ad Thraſybul.cap.*4. quorum proprietatem aſſignat *eo-dem lib.cap.*1. Neque dicas Medicinam ſæpe coniectu-ralem appellari; hoc enim non ex præceptis habet, quæ perpetua ſunt, ſed potiùs ex actione, & meden-tium opera, quæ euentum ancipitem ſortiuntur, *eo-dem lib.cap.*4.§.*quamobrem errant illi,&c.*

Secundò. Scientia eſt habitus per demonſtratio-nem acquiſitus, 1.*poſt.*2.*&* 6.*Ethic.* 3. illius enim pro-priæ ſunt naturalis philoſophiæ concluſiones, ex Ariſt. *lib.de ſenſ.& ſenſil.cap.*1.§.*natura igitur,&c.*

Tertiò. Medicina ſub naturali Philoſophia collo-catur,& hæc eſt ſcientia.6.*Metaph.cap.*1.& *lib.*11. *cap.* 3.Ergo & illa.

Vltimò. Omnis ſcientia debet habere proprium ſubiectum, & paſſionem quæ de ſubiecto demonſtre-tur,1.*poſt.* 23. At Medicina habet ſubiectum, quod eſt corpus humanum, 1. *aph.*1. eius autem paſſio eſt, eſſe ſuſceptiuum ſanitatis,& ægritudinis, &c.

Medicinæ difficultatem arguunt plura. Primum, quòd à pluribus linguis exculta ſit,& ab aliis ad alias traducta, & ſic neceſſe ſit euoluere plurimos libros diuerſarum linguarum, Latinæ, Græcæ, Hebraïcæ. Secundum,quòd cum homines ſimul,& medicamen-ta mutentur per tempora,& regiones, neceſſe eſt non vti ſimpliciter ſcriptis, ſed pro varia hominum ſorte, diuersè vti. Tertium,quòd oportet totam artem ha-bere in numerato:non enim ſubitus, & acutus mor-bus præſtat inducias conſulendi auctores, hinc fa-ctum eſt vt plures ſcripſerint compendia: exigunt enim res medicæ examen multum ob difficultatem, & pondus,& rurſus ſummam breuitatem, ob memo-riæ promptæ neceſſitatem. Quartum, quòd poſt plu-rimam lectionem, ex prima cauſa; poſt cautiſſimam lectionem,ex ſecunda; poſt immenſam difficultatem lecta memorandi, non rectè curabit Medicus, ante-quam adhibeat crus alterum exercitationis multæ. Vltimum, quòd poſt hæc omnia nihil faciet Medi-cus, niſi ſibi adiunxerit alias artes miniſtras rectè operantes, quæ ſunt ars pharmaceutica, coquinaria, obſtetricandi, clyſteres infundendi, venas aperien-di,& ſcarificandi, quæ Medicinæ famulantur, ex Gal. 6. *epid. ſect.* 5. *com.* 1. quæ ſi non ſint promptæ & certæ, Medicum, & ægrum præcipitant. Sicut enim quiuis doctus artifex cum prauis inſtrumen-tis prauè operatur; ita Medicus peritus & dili-gens, vbi ij miniſtri ſunt ignari, & indoctè munia ſua exercent, rarò ſcopum ferit, & ægros in ſani-tatem reducit.

PRÆCEPTVM XXXIV.

Medicus doctus generoſo animo vulgi calumnias contemnat.

NOn ceſſat ignarum vulgus, inani quadam ac fu-tili opinione turgeſcens, Medicos reprehende-re,imò damnare ob cauſas multas, quia vanam putat Medicinam, quòd plus noxæ afferat quàm vtilitatis; & cùm in cæteris artibus de ſola præſtantia artificis dubitetur, in hac & de arte, & de artifice. Soluendæ igitur primùm vulgi obiectiones, deinde veritas fir-manda.

Obiectio prima. Quamplurimi ſanantur à morbis difficillimis citra Medici opem.Quare par eſt credere, quòd quando curati ſanantur,hoc magis fortuna,vel Dei voluntate contingat, & ſic abiit in prouerbium: *fati opere,non Medici.* Secunda. Quòd frequentiſſimè peccent ægri apud Medicos,quod non ita fieret,ſi ars eſſet morbum ſanans.Tertia.Quòd abſtinent à graui-bus morbis,in quibus ſolis arte opus erat, nã natura leues perſanat. Quarta. Medici vel peritiſſimi non agnoſcunt morbos, cùm poſt ægri mortem, de morbi A ſpecie diſceptent. Quinta. Contrariæ ſententiæ illo-rum de quouis ægroto, indicant artis vanitatem & incertitudinem: maximè quia illi ſunt aliorum famæ detractores; nam docti carpunt indoctos, vt rudes,& cùm ab indoctiſſimo etiam multi ſanentur, & ab il-lis,moriantur,& experimentum eruditionis ſuæ pate-facere nequeant,ſit vt quod opere præſtare non poſ-ſunt,per maledicentiam venentur.Imperiti verò præ-ſtantes Medicos continuò conuitiis furtim laceſſunt. Sexta.Quòd nulla artium fuerit inconſtantior,quum tamen nulla ſit magis expetita; & ſic annis 600. ex-ploſa à Romanis eſt, vt refert Plin.*lib.* 29. *in proœmio.* Septima.Quòd in ea controuerſiæ,& ſectæ ſint innu-meræ, quæ ambitionem ſapiunt cum vitæ periculo. Vltima. Quòd maxima pars orbis Medicina careat, quod non eueniret, ſi illa tam vtilis eſſet, & neceſ-B ſaria.

Sed hæc futilia ſunt,ridicula, & planè nulla. Con-trarium enim docet Hip.*lib.de lege,num.*1.dum ſic ait: *Medicina omnium artium præclariſſima eſt: verùm pro-pter ignorantiam eorum qui eam exercent,& ob vulgi rudi-tatem, quod tales pro Medicis iudicat, & habet, iam eò res deuenit, vt omnium artium longè viliſſima cenſeatur, &c.* Vides vt Hip. vulgarium ruditatem condemnet, qui ita ſunt dementes,vt indoctos probent, & erudi-tos premere non ceſſent, imò & ipſum Hippocratem mirabilem reſpuant & contemnant,ſic enim ille ha-bet, *lib.* 1. *de articul. text.* 3. *Ego quum in eam partem procidiſſe articulum negarem, propterea & à Medicis, & à vulgo malè audiui: vnus enim habitus ſum ignarus, cæ-teríque omnes periti, vixque perſuadere illis potui rem ita ſe habere, &c.*

C *Medicina* ergo *morbos ab ægris in totum tollit,& mor-borum vehementes impetus obtundit,& eorum qui à morbis victi ſunt, curationem non aggreditur, quum id in confeſſo ſit, quòd Medicina tales ſanare non poteſt,*vt ait Hip. *lib. de art.num.*4. Quare prima obiectio ſoluenda: nam hæc ſolùm artis maieſtatem oſtendit; nam qui ſana-tur,quia commiſit ſe Medico,non poteſt dici ſanatus à fortuna,ſed à Medico ideò ſanitatem eſt adeptus, quoniam illius præceptis obtemperauit. Qui autem ſanatus eſt ſine Medico,ipſe artis veritatem patefacit: nam cùm pro ſui ſalute aliquid effecerit,conualuit ſi-ne Medico, non tamen ſine Medicina. Licèt enim plures partem artis medicamentariam excludant, diæteticam tamen,quæ commoda victus ratione per-D ficitur, nemo non amplectitur.

Ad ſecundam dic. Qui pereunt, vel quia Medicus non rectè imperat, vel quia æger illi non paret:vero-ſimilius autem eſt, quòd æger ſenſu ductus non obe-diat Medico,quàm quòd hic peritus, & experimento dexterrimus malè præceperit. Ergo rationabilius eſt ægrum culpare,quàm Medicum.

Ad tertiam dic. Natura cuiuſuis rei,& ars ſtatutos terminos habent potentiæ ſuæ; nam infinitum ab-horrent. Ergo quemadmodum accuſare naturam rei, quòd non poſſit vltra ſua inſtrumenta, deliramen-tum eſt: ita & artem. Ergo morborum genera tria: leues ſola natura ſanat, deploratos nec ars Medici; & ij plurimi ab arte ſanantur, & non à ſola natura.

E Ad quartam dic. Morbi quidam ſunt manifeſti, in quibus non eſt magna diſceptatio Medici: alij ſunt interni,quos ille nullis ſignis cognoſcere poteſt, ſed cùm ſola ratione ducatur,quæ non rarò anceps eſt, ſit vt multoties fallatur: & hoc artis ignominiam, aut incertitudinem non arguit; ſolius enim Dei eſt nec fallere nec falli, hominem autem ſæpe fallere & fal-li; quia ſupra captum hominis eſt nunquam errare, quàm minimum ſolius artificis eſt, vt *locis ſuprà cita-tis* docuit Galenus.

Ad quintam dic. Si alij artifices, vt Iuriſperiti, & Theologi; data conſultandi mora ſæpe diuerſa ſpon-dent, quid facient Medici, quibus non demonſtrãtur

affectus,

affectus, & ferè ex tempore reſpondent, quod Gale-no 9. *de placit.* 4. Platoni *in Timæo*, valde difficile eſt.

Ad ſextam dic. Plurima pars orbis caret Medicis, caret etiam mechanicis pluribus valde neceſſariis, & multi etiam legibus; ſed ij ſunt veluti rudes, nec literas noſcunt, nec diſciplinas, vt magna pars Orientis, & Africæ. Quòd autem nulla ars fuerit inconſtantior, in cauſa eſt, quia non poteſt, ſicut cæteræ, oſtendere vtilitatem ſuam ex effectu; ſiquidem ex non curatis multi ſanantur, ex curatis aliqui moriuntur.

Si verò Roma expulit Medicos, deinde culpam agnoſcens Medicinæ ſoli maiorem mercedem inſtituit, quàm reliquis Profeſſoribus ſimul. Quod verò plures habeat controuerſias, & ſectas, quàm aliæ artes, cauſa eſt, quia nititur præſertim rationibus: cæteræ, quia ſolo ſenſu indicantur, ſimplices ſunt, & rationibus non euariant. Ergo vulgi calumniæ à Medico contemnendæ: nam ſi doctus hic ſit & expertus, leuem morbū ſanat, quia facit breuiorem; mediocrem ex toto perſanat, & facit ne in grauiſſimum commigret; qui ſi ſit periculoſus factus, eum lethalem eſſe pronunciat. Quare Medicina magni facienda eſt, quia omnium eſt ars præſtantiſſima, & conſeruationi humanæ vitæ maximè neceſſaria.

PRÆCEPTVM XXXV.

Medicus aliquando ægris gratificetur.

Illuſtriſſimus Medicus Hippocrates, in hunc modū ſcripſit, *lib. 6. epid. ſect. 4. text.* 8. *Laborantibus gratia.* Hoc eſt, aliquando gratiam ægris concedere debemus: & vt Galenus *in com.* explicuit. *Laborantibus aliquid oblectamenti cauſa, gratificari videtur. Hip. Omnia enim libentiùs, atque ſuauiùs aſſumpta, etſi paulò deteriore natura ſint, meliùs concoquimus: longè verò vtiliſſimum ægrotis eſt, aſſumptos cibos, & potus rectè confici:* nam vt dicebat 2. *alim.* 23. *ſuauia ſtomacho ſunt gratiora:* ſuauibus autem omnibus id ineſt, quemadmodum inſuauibus, vt ventriculum reſupinent, ac ſubuertant, & ad vomendum incitent. *Et cap.* 28. ſic ait: *Quod ſuauius eſt, faciliùs iis quæ ex æquo ſunt ſalubria, concoquitur.* Repetit 8. *ſec. loc.* 3.

Idem confirmat Hip. 2. *Aph.* 38. dicens: *Parum deterior cibus ac potus, ſuauior tamen, melioribus quidem, ſed minus ſuauibus eſt præferendus.* Et Galenus *in com.* ſic interpretatur: *Non ob id ſolum hoc eſt faciendum, vt ægro gratificemur, ſed etiam quia vtilius ipſi exiſtit. Nam quæcunque cum voluptate aſſumuntur, iſta ventriculus amplexatur, & faciliùs concoquit: ſicut illa quæ diſplicent, refugit, vnde & nauſea, & flatus, & fluctuationes ſubſequuntur, &c.*

Suauia enim, & cum auiditate aſſumpta, recreant animum, quia ſunt familiaria & conuenientia. Quantum autem in potu, & cibo iuuet familiaritas, oſtendit Galenus *lib.* 6. *de ſanit. tuendâ, cap.* 3. dum ſic ait: *Ac maximam quidem vim habet, ad ea quæ eduntur bibunturque, non in ventre modò, ſed etiam toto corpore conficienda, totius ſubſtantiæ conuenientia, cuius ratione nutrimenta in animalibus, & varia, & ſpeciebus multùm inter ſe diuerſa habentur, quum nulla ſimilitudo ſit eius, quod ex palea & herbis accedit, ei quod ex oſſibus & carnibus: nulla ſocietas eius quod ex pane eſt, cum eo quod ex cicuta, & veratro; nam & hæc animantium quibuſdam nutrimenta ſunt.* Probat 4. *meth.* 7. & 3. *temperam. cap.* 2.

Deinde ſuauia, & cum delectatione, & iucunditate aſſumpta leuant ægrum, & animum ad cætera proba edulia appetenda excitant, ventriculúmque appetentiorem reddunt, vbi ex eis noxam non admodum magni momēti futuram eſſe Medicus perſpiciat, imò facilè reparari poſſe ſperet, alimentúmque non ſit craſſum ac yalenter nutriens, quod ab imbelli ægrotantis

A ventriculo concoqui nequeat, ſítque corpus à maiori humoris copia vacuatum; ſi enim impurum corpus eſt, impensè nocet, quia *impura corpora quantò magis nutris, tantò magis lædis.* 2. *Aph.* 10. & 7. *Aph.* 67. *Cibus, vt ſano robur, ſic febrienti morbus.*

Gratificandum ergo eſt ægris, & parum deterior potus & cibus aliquando cōcedendus; quia ex indulgentia in poſterum quandóque redduntur obſequentiſſimi, quæ diuturnam concupiſcētiam erigit in diuturno morbo. Hoc modo 1. *acut.* 27. pleuritico non admittenti ptiſſanam, concedit piſces pelagios: & 1. *ad Glauc. ap.* 9. exquiſita tertiana laboranti non delicato, ſolam ptiſſanam exhibet, vſque ad ſtatum; delicatiori autem oua, porcinos pedes, ſuillam diſcoctam, olera, fructus; in delicatis enim non eſt adu-

B latio, ſed neceſſitas.

Ob hanc cauſam experti Medici in peſte, ac febribus malignis, in quibus ob deiectas vires, & ventriculi languorem ſummū ægri alimenta abhorrent, & vis appetens ex venenata, malignáque aura ex fœdis, vitioſíſque humoribus eleuata, vehementer eſt labefactata, ac veluti morticinium patitur, vt verbis vtar Galen. 6. *Aph.* 1. alimenta ſuauia, parum tamen deteriora concedunt, quorum iterato vſu roboratus, & recreatus ventriculus, optima poſtea appetit, & robuſtiores factæ vires cauſam morbificam concoquunt, & per varias regiones excernunt.

Et non ſolùm in acutis, ſed etiam in chronicis morbis, hoc feliciſſimo experimento eſt compertum: tan-

C támque poteſtatem in curandis illis, ciborum obtinet ſuauitas, vt ij vel etiam alimentis reprobis conceſſis, miraculi inſtar ſanentur. Sic quartanarij eſu carnis porcinæ, aut oblatis prauis eduliis conualeſcunt, vt quos operoſa medentium manus, remediorum adminiſtratio crebra, & alia cum ratione celebrata non potuerint ſanare, ſuauitas cibi morbum ſuapte natura rebellem, ex toto eradicet.

Neque dubites in morbo contumaci, & nullis auxiliis cedente, dubiam aliquando, & ſuſpectam offerre diætam, quoniam, vt bellè Celſus confirmat *lib.* 3. *cap.* 7. *quos ratio non iuuat, temeritas ſanat.* Quare etſi Galenus 1. *ad Glaucon. cap. de quartana*, ægros hoc morbo detentos à prauis eduliis abſtinendos moneat, intelligendus eſt, quando humor non eſt concoctus;

D nam apparente concoctione in vrina, ea offerre licet ob cauſas dictas, quorum ope recreata natura contra morbum valenter inſurgat, & peccantem materiam in corporis latebris pertinaciter adhæreſcentem concoquat, & expellat. Hæc eſt cauſa ob quam plures oblatis prauis eduliis conualuerunt, alij ſunt emortui; quia in his non aderat humoris concoctio, in aliis maximè. Demum, vt ſemel concludam, in gratificando ægris ſeruanda eſt mediocritas quædam: ex æquo enim reprobantur, & lædunt in Medico, crudelitas, & adulatio; hanc ſummopere deteſtatur Galenus *libro* 1. *Meth.* 1. quia pro ſcopo habet lucrum, & vtilitatem ægri minimè reſpicit.

E

PRÆCEPTVM XXXVI.

Medicus curet citò, tutò, & iucundè.

Doctiſſimus Medicorum *lib.* 1. *acut. tex.* 8. ſic profatur: *Quæ celeriter fieri debent, celeriter peragere oportet.* Quando enim morbus eſt vehemens, ſuáque ſæuitie periculum minatur, à leuibus & moroſis inchoare auxiliis, inutile eſt, vt dicebat Gal. quia *extremis morbis, extrema remedia optima ſunt*, ex Hip. 1. *Aph.* 6. Vehemēti enim morbo non poteſt niſi vehemens auxilium ſuccurrere, ex Celſo *lib.* 2. *cap.* 11. *in fin.* nam ſi morbus eſt ſine periculo, ſola ſufficit diæta, & natura ſæpe perſanat, ex Gal. 1. *de loc.* 1. & dicebat Auic. 4. 1

cap

cap.1.in fin. §. & ſcias quòd non omnis repletio, ſeu complexionis malitia ſuo medicatur contrario, ſed ſæpe ſufficit multa regiminis bonitas. Quando verò eſt acutus & grauis, citò auxilia celebranda, antequam ſuperet naturam, quam vbi deuicerit, æger nullum poſtea remedium habet, vt prædixit Hip.4. *acut.*22.

Hoc monebat Celſus *lib.*3.*cap.* 4. officium Medici eſſe, vt celeriter, vt tutò, vt iucundè curet: & ſicut in morbis ſubitum exitium minantibus, eſt neceſſaria ſubita remediorum applicatio; ſic in illis qui præbent inducias, periculoſa eſt feſtinatio nimia. Quare inter cæteras præferenda eſt, quæ ſit tuta: ita dicebat Galenus 12. *meth.*1. *Eſto autem terminus, quem non tranſgredietur is, qui ex arte morbos generosè oppugnat, vt tutò medicetur: qui autem vltra progreditur, crudelis hominis officium facit, qui ſimul cum morbo vitam quoque hominis aufert.*

Hoc modo in morbis diuturnis paulatim præſidia adminiſtranda, vt dicebat Hip.6. *epid. ſect.* 2. *text.* 26. *remedia contraria adhibere, & interquieſcere:* & ſic remiſsè pugnandum cum morbo, vt æger ſufficere queat vſque ad ſtatum: nam debile agens longo tempore applicitum opus facit, ſecuriùs tamen; quod autem validum, cum periculo ſolet operari, monente Galeno 4. *ſimpl.* 17.

Curatio ergo vt tuta ſit, ex Galeno *lib.*14. *meth.cap.* 23. tribus conſtare debet: primò, vt abſolutionem operis conſequatur; alterum, vt ſicubi hunc non conſequaris, ſaltem cubantem non lædas; tertium, vt vitium non facilè reuertatur; ſic dicebat Hip. 1. *epid. ſect.*2.*text.*10. *Exerceto circa morbos duo, vt profis, & ne quid noceas.* Sit autem iucunda, hoc eſt, cum oblectamento ægri celebrata, quando videlicet Medicus gratificatur ægro, non ſolùm in cibo & potu, vt ſuprà ex Hip. & Galeni mente monuimus; ſed medicamentis & cubiculo in quo decumbit, & iis omnibus quæ oculis obiiciuntur, & ſermonibus, & odoribus, & lectuli mollitie, & omni alia re quæ ægro placeat, & illi grata ſit, hilaritatem & lætitiam pariat.

PRÆCEPTVM XXXVII.

Medicus à rectitudine non recedat, etſi non appareat iuuamentum.

AD Hippocratis oraculum, ac Auicennæ axioma, accedendum modò eſt. Ille enim *lib.*2. *Aph.* 52. ſic proponit: *Omnia ſecundùm rationem facienti, ſi non ſuccedat ſecundùm rationem, non eſt tranſeundum ad aliud, ſuppetente quod ab initio probaueris.* Auicenna 4.1. *in fin.* ſic retulit: *Caue ne à rectitudine recedas, licèt non appareat iuuamentum.* Quum enim Medicus pluribus pro morbi curatione exactè cóſideratis, & morbo, cauſáque illius rectè contemplata, vtilitatem euidentem ex remediis non perſpexerit, hæc permutare non debet, ſed in iiſdem perſeuerare oportet: nam reperiuntur morbi rebelles, qui ſolum poſt longum tempus auxiliis medicis ſuccumbunt, & ij ab humoribus vitioſis, flatibúſque craſſioribus ortum ducunt, ex Gal. *lib.* 2. *ſec.loc.*1.*rub.*10. Sicuti enim aqua ſuper lapidem durũ ſæpiùs cadens, hunc excauat; ſic morbi pertinaces ex diuturna remediorum applicatione iuuari ſolent.

Hac de cauſa, etſi ab iis quæ recta viſa ſunt non appareat vtilitas, ad alia tranſeundum non eſt, imò multoties ex præſidiis ſecundùm rationem adhibitis ſubſequitur noxa, vt experimur in paralyſi, Aſthmate, Epilepſia, & aliis ægritudinibus frigidis, in quibus in principio agitata, & commota cauſa vi calefaciétium medicamentorum ægroti peiùs habent; quæ ſicuti tempeſtatem illam concitare ſolent, ſic tãdem remouent, & maximè iuuãt. Ita experimur in morbo Gallico, in quo ſudorifica ſmilacis aſperæ, radicis chynæ, & aliorum ſimplicium ope celebrata, nocere viden-

A tur, tamen non ob hæc à prædicta curatione eſt recedendum. Ex his inferes, quantum ſint vituperandi, qui ægrotos ſuos ſæpe inuiſentes, permanente eadem morbi diſpoſitione, diuerſis remediis macerant, quos coarguit Galenus 1.*de dieb.decret.cap.* 11. quia quoties accedunt ad ægros, toties peccant. Quando autem auxiliorum immutatio ſalubris ſit, leges 1. *lib. Hiſt. Princ. Medic.in com. hiſt.*3.

PRÆCEPTVM XXXVIII.

Medicus rectitudinem in euacuationibus obſeruet.

B TAnta eſt potentia rectitudinis in vacuationibus celebrandis, vt ea quæ vel ab arte, vel à natura, per indirectum tramitem ſit, inutilis iudicetur, noxia, & nullius vſus. Omnia hæc Hip. & Galeni auctoritatibus plana faciam. Galenus *lib. de curand. ration. per ſang. miſ. cap.* 26.*in fin.* ſic inquit: *Porrò tam perſpicuum ſæpe, celeréque remedium, quæ è directo affectis partibus venæ ſecantur, afferunt, vt & qui patiuntur, & familiares ipſorum ſæpenumerò obſtupeſcant.* Hoc modo oculorum perſæpe dolores grauiſſimos, è directo venæ, quam humeralem vocant, ſectio, intra horæ vnius ſpatium compeſcuit: & *c.* 15. *eiuſdem libri*, ſic. *Quibuſcunque ſanguinis eruptio accidit, ſummum id commodum laborantibus affert, quòd in rectum ſiat: quibus verò contrà euenit, nihil iuuat, aut etiam interdum nocet, quòd vires ſcilicet citra morbi leuamen deiiciat, atque exoluat.*
C *Non enim in liene turgente, ex dextra nare erumpens ſanguis; nec in iecore, ex ſiniſtra, vllam fert vtilitatem. Sed & reuulſio quibus in directum adhibetur, euidentem vtilitatem celeriter oſtendit: quibus contrà, haud etiam:* dicebat *lib.de ſang. miſ. cap.* 15. quod affirmat *lib.* 1. *ad Glauc. cap.*14.*&* 3. *criſ.cap.*4.

Nonne Hippocratis doctrinam æmulatur, qui *lib.*6. *epid.ſect.*2.*text.*12. ſic ait: *Secundùm rectum, & coſtarum dolor, & præcordiorum contẽtiones, & lienis elationes, & ex naribus eruptiones, & aures ſecundum rectum: horum plurima huiuſmodi, & in oculos.* Et Galenus *in com.* ſic ait: *Hanc lectionem, & medicinalem, & dilucidam approbo.*

Deinde in omnibus morbis curandis ſemper obſeruat rectitudinẽ: nam ſi reuulſio eſt adminiſtranda, ea è directo celebrari debet; ſic enim habet *lib.de curand.*
D *rat. per ſang. miſ.* 15. *Dextra igitur nare ſanguis erumpens, ad dextrum hypochondrium ſixa cucurbitula, clarè, celeritérque ſiſtitur; ſicut ad ſiniſtrum, ex ſiniſtra erumpens. Porrò reuulſionis cauſa ſi venam ſeces, indirectè quidem oppoſitis ſanguinis eruptionibus, citiſſimè cõſpicuã videbis vtilitatem: at ſi contrà ſeces, nihil profueris.* Repetit 5. *meth.*3. *& cap.*3. ſic ait. *Cæterùm non contemmenda venæ ſectio eſt, tanquam non ſit auxilium reuulſorium, quum me ſæpenumerò conſpexeritis, in valida ſanguinis è naribus eruptione, ea vſum, repentè fluxionem ſedaſſe: expedit autem ſecare in cubito venam, ſi ex dextra nare prorumpat ſanguis, in brachio dextro; ſin ex altera, in ſiniſtro,* &c.

Si quæris reuulſionẽ cum vacuatione & deriuatione permixtam; è directo eſſe celebrandam innuit *lib.* 13. *meth. cap.* 11. iecinoris exemplo, dum ſic ait: *Ergo*
E *pariter tum reuellendus, tum educendus, qui ad iecur fluit ſanguis eſt, interna in dextro cubito ſecta vena, propterea quod è regione, & ampla via, cum vena quæ caua dicitur, ſocietatem habet:* edoctus ab Hipp. qui *lib.* 4. *acut. text.* 73. *Si dolor in pleuritide, vel peripneumonia ſurſum penetrauerit, vel clauiculã, vel mammam, vel brachium, venam brachij internam ſecandam* monet, *quã dolor afficit parte.* Quam doctrinam dilucidè propoſuit, *lib. de ſang. miſ. cap.*16. dum ſic profatur: *Quin & pleuriticis, quæ è directo laborantis lateris adhibita fuit ſanguinis miſſio, clariſſimam ſæpe vtilitatem attulit: quæ verò ex brachio oppoſito, aut omnino obſcuram, aut certè poſt temporis interuallum,* &c.

Cùm enim Rectitudo ſit conſenſus, ſiue reſpectus quidam

quidam rectus inter partes vnius lateris, à recta me- A thodo recedit, qui putans ſeruare rectitudinem, à latere oppoſito, & ſano ſanguinem exhaurit, vt latè contra plurium iuniorum decreta probaui, *lib.2.Hiſt. Princip. Medic. in com.hiſt.19.* poſito exemplo in pleuritide. Hoc modo Auic.4.1.*cap.3.*ſic inquit: *Quod ſi materia in dextra capitis parte ſit, non ad infimum pedis ſiniſtri, ſed dextri eſt protrahenda.* Nam ſi hanc methodum ſequamur, imitabimur naturam rectè operantem, quæ quando criſim molitur per abſceſſum, ſanguinis fluxum, aut aliam vacuationem, ſemper recto tramite incedit, & ſecundùm rectum.

Oſeruatur autem hæc rectitudo non ſolùm in fluxu humorum, ſed vaporum: nam læſa parte vteri dextra dolet dextra pars capitis,ex Gal. 6. *epid. ſect.2. com.* 2. ſi caput ex ventriculo malè habet, dolet frons;ex iecore, dextrum latus; ex liene, ſiniſtrum;ex renibus, occiput, brachia, crura. Obſeruatur etiam in communicatione ſimplicis qualitatis: refrigerato enim rene dextro, crus dextrum alget, ex Hippoc. & Galen. 6. *epid. ſect.* 1. *text.* 6.

Euidenter hoc animaduertitur in plurimis: vteri enim pars dextra eſt ſiniſtra calidior, & teſtis dexter ad ſiniſtrum collatus, propter hepatis rectitudinem, ex Gal. 14. *de vſu part.* 7. Reſolutio frequenter mediẹtatem corporis exactam corripit illæſà reliquâ; & tamen humor illabitur à tertio, & quarto cerebri ventriculis, in quibus non eſt dextri à ſiniſtro ſecretio. Hoc modo excandeſcente iecore, cruſtoſa ſcabies in manu dextra apparet; liene ardente, C in ſiniſtra.

Cur verò tantum poſſit rectitudo, & vacuationes factæ ſecundùm rectum, citiùs & vtiliùs euacuent à parte affecta, dubium arduum eſt: pro cuius ſolutione varij variè reſpondent,& inprimis qui acutiùs ratiocinantur, hanc rectitudinem in filamentis oblongis, & rectis eſſe conſtituendam perſuaſère ſibi:quia ea pars in qua vena ſecatur, quando filamenta recta, & oblonga extendit vſque ad partem affectam,ita vt vtrique ſint communia, dicitur ſeruare rectitudinem, quia habet communionem, & conſenſum fibrarum rectarum.

Hæc ſententia à multis defenditur: *Primò*, quia ſicuti natura deſtinauit fibras obliquas retentioni, & D tranſuerſas expulſioni, ſic rectas attractioni, & vena ſecta funditur ſanguis, quia recto fibrarum curſu attrahitur, quod videtur notaſſe Cornelius Celſus, qui *lib.2.cap.10.* ſuppreſſo ſanguine poſt venæ ſectionem, non ampliùs fundi, quia non attrahitur, confirmat; neque enim alia ratione ante venæ ſectionem adhibentur frictiones,balnea,& vincula,niſi vt hæc attractio poſſit adiuuari.

Secundò, quia venæ, & reliquæ partes attrahunt ſanguinẽ,& humores, veluti magnes attrahit ferrū. At magnes non attrahit obliquè, ſed ſecundùm rectum. Ergo. Experimur enim magnetem rectè attrahere acum;& poſt illam, alias & plures alias: eodem modo, recto fibrarum curſu, venæ attrahunt ſanguinem, quouſque attractio partem affectam attingat. E

Tertiò. Sanguis & humores,quum ſint liquidi, & fluxiles inſtar aquæ, rectè fluunt. Sed aqua dum fluit per tabulas,& in flumine, effluit recto fibrarum curſu, & non obliquè. Ergo ſanguis per venas decurrens, eodem modo curſum ſuum conficit. Quare in hac rectarum fibrarum communione rectitudo eſt conſtituenda.

Verùm hæc opinio eſt erroris plena:Nam venâ ſectâ non effūditur ſanguis,quia attrahitur:venæ enim, & partes ſolùm propter indigentiam attrahunt,quam nō habet pars in qua ſecatur vena, cùm ſtatim de nouo ſanguis adueniat.Deinde partes non attrahūt,niſi quod conueniens eſt: quomodo igitur ea pars,in qua vena ſecatur,ſanguinem vitioſum, & corruptum poterit attrahere? Inſuper, partes non ſolent attrahere impetuoſè, ſed paulatim: quo ergo pacto vena ſecta poterit effundi ſanguis velociter,ſi ſenſim attrahitur? Poſtremò, ſi ex venæ ſectione inaniuntur partes inferiores, quum ſint validiores in attrahendo, & alimento indigeant, impedient attractionem partis in qua vena ſecatur.

Ergo potiùs dicendum eſt, vena ſecta ſanguinem emitti,vel quia ab aliis partibus tranſmittitur,irritata expultrice propter dolorem loci ſecti, vel ob frictiones,& vincula.Nec ſolùm hac ratione effluit,ſed cùm ſit liquidus, proprio termino contineri nequit intra venas: vel ex aliis partibus aduenit ſanguis, ne detur vacuum, ſicque ſeruet continuitatem ſuam; B & quando reliquæ partes indigent, cùm non tranſmittant, ſed retineant, ſponte ſupprimitur. Sic etiam quando craſſus eſt,& viſcidus, adhæret, & lentore ſuo effluere nequit, & ſic eius motus ceſſare ſolet, & tunc ne detur vacuum, venæ ſponte concidunt.

Denique hæc opinio conuincitur manifeſtè, quia Galenus 14. *meth.* 8. docet, reuulſionem faciendam eſſe, ſumpta indicatione, non ex ſubſtantia partium, ſed ex ſitu:& *lib.13. meth.* 7. euacuationem,& modum euacuandi non eſſe petendum ex partibus ſimilaribus,ſed inſtrumentariis aſſeuerat.Igitur reuulſio, deriuatio, & euacuatio, quæ partium rectitudinem requirunt,ſecundùm rectum fibrarum curſum fieri non debent, quum ſint partes ſimilares; ſed ſecundùm conſenſum partium inſtrumentalium, ad quas pertinet ſitus,in quo rectitudo reperitur.

Vltimò, huius opinionis falſitas deprehenditur ex anatome: nam in inflammatione iecoris parū intereſſet ſecare axillarem dextram, aut ſiniſtram, contra Galeni doctrinam, qui tam illa, quàm hæc æqualem communionem fibrarum cum iecore ſeruant: & inflammato liene,vtiliter ſecaretur axillaris dextra; nā ſi axillaris ſiniſtra iuuat, eſt mediante iecore, & vena portæ. Sed ſicuti axillaris ſiniſtra inanit iecur, ſic etiam & dextra:& in inflammato vtero,& genu,Gal. 2. *ad Glauc.* 2. venam in cubito ſecare conſuluit ſeruata rectitudine: & 13. *meth. cap.* 5. manu laborante ſcarificat crus, quum nulla fibrarum rectarum communio inter prædictas partes obſeruetur; aſſiduè enim fibrarum rectitudo, ob multiplices venarum diuiſiones interrumpitur. Eodem modo inflammato iecore ſanguinis fluxus commendatur ex nare dextra,& vituperatur ex nare ſiniſtra, propter rectitudinẽ, quæ inter has partes nullo modo obſeruatur.

Alij aliter ſentire videntur, nempe rectitudinem nihil aliud eſſe quàm rectum tramitem, ſeu partium poſitionem rectam.Hoc placitum deducunt ex Galeni mente, 1. *de rat.vict.com.*29.& *lib.*14.*de vſu part.*7.& 6. *epid. ſect.*2.*com.* 14. quibus locis eas partes ſeruare rectitudinem affirmat, quæ non ſolùm intra idem latus eundem ſitum ſortiuntur, ſed ſecundùm longitudinem,ita vt rectitudo nihil aliud ſit, quàm obſeruatio longitudinis in eodem latere.

Corruit horum ſententia:nam manifeſtè repugnat Galeno, 3.*de fract.com.* 10. rectitudinem non ſolùm ſecundùm longitudinem, ſed ſecundùm latitudinem obſeruari affirmanti.Deinde Galenus *lib.*13. *meth.cap.* 5.altero crure malè habente,alterum ſcarificare præcipit,quum inter cor, & crus non ſeruetur rectitudo ſecundùm longitudinem, ſed latitudinem, quam obſeruauit Hip.5.*Aph.*68. dum poſteriore capitis parte dolente, venæ ſectionem in fronte adminiſtrat.

Alij rectitudinem conſtituendam eſſe, in conſenſu partium per communes venas arbitrātur,quæ proximè ab eodem trunco deducuntur: quæ ſententia colligi poteſt ex Gal.*lib.de ſang.miſ.*19. *in princip.*& 2. *ad Glauc.cap.*2. & aliis locis,in quibus vacuationem eſſe celebrandam, per communes,& conſentientes venas aſſeuerat.

aſſeuerat. Cui opinioni repugnat Galenus, *ad Glauc.* 2. & alibi, qui in genu,cæteriſque inferioribus partibus inflammatis, venas in cubito ſecat, & inflammata manu venam ſecat in crure. At venæ cubiti, & crurum, prædictam communionem non ſeruant, quum ab eodem trunco non oriantur. Deinde ſequeretur, quòd inflammato brachio vtiliter ſecaretur axillaris alterius brachij,quia vtraque axillaris ab eodem trunco deducitur.

Quare ſtatuendum eſt, rectitudinem conſiſtere in meatibus, ſeu poris, quibus totum corpus eſt perforatum, qui ſecundùm corporis longitudinem à natura diſtributi ſunt, non ſecundùm latitudinem, quibus humores & vapores, & deorſum deſcendunt, & ſurſum aſcendunt, qui in viuentibus ſatis patent,in cadaueribus autem ob frigiditatem,natiuique caloris abſentiam, ſunt occulti, contracti, & anguſti.

Magna enim fuit naturæ prouidentia, quæ rerum conſeruationis ſolicita,non ſolùm viuentium caducitati ſeminum creatione proſpexit, vt pro iis quæ perierunt alia denuò ſubſtituantur; ſed animalia etiam, & plurima duplicia conſtituit, vt ſi ab externis iniuriis vna pars pereat, altera ſuperſit. Idcircò, gemini ſunt oculi, aures, brachia, crura, & reliqua, ita vt duo quaſi animalia in vnum coniuncta videantur. Seminibus etiam duplicitate conſuluit, fabæ, cicera, triticum, & cerealia ferè omnia', manifeſtam habent ſeparationem, vel per intercedentem membranulam, vel per ſolam appoſitionem ſine agglutinatione, ita vt duo latera non ſint inter ſe continua; & hæc duplicitas in ſolis iis deficit, in quibus paruitas diuiſionem non tolerat; diuiſionis tamen defectum multiplicitate compenſauit, quod in milio, & in piſcium ſeminibus apparet. Propter hanc duplicitatem, vnaquæque medietas ſuos habet ductus, ab alia diſtinctos, qui propterea in rectum protrahuntur.

Hæc meatuum rectitudo in plurimis fit manifeſta: nam in cerebri, teſtiúmque medulla, ductus quidam tanquam alueoli ſanguine pleni conſpiciuntur,exiſtimantibus quibuſdam vaſa eſſe, quæ tamen non ſunt, ſed ſecundùm rectitudinem foramina alendis partibus, communicandiſque per rectum materiis creata. Deinde hos canales in plantis inſpicere licet: ligna enim omnia per longum nullo ſindes negotio; tranſuerſum,nonniſi plurimo. Ex quibus euidentibus exẽplis palàm fit, quid rectitudo in vacuationibus operetur, & quam ob cauſam.

Pro colophône adde,ob id tãtopere prodeſſe ſectionem baſilicæ dextræ in iecoris inflãmatione,quia ſeruatur rectitudo pororum,&inclinatio humoris.Ex iis deduces, non rectè exiſtimaſſe plures, putantes hoc accidere, non quòd huius venæ ſectio inaniat iecur, ſed quia cor refrigeretur: cùm enim cor intermediet inter iecur,& baſilicã,nulla vtilitas comparari poteſt ex ſectione baſilicæ,ad iecoris humores euacuandos; quoniam etſi cor mediet,falſum eſt cor priùs inaniri: caua enim quam primùm dextrum cordis vẽtriculum ſubit, finditur ſecundùm longitudinem, cui fiſſuræ oſtiola præſunt, per quæ cor non attrahit ſanguinem niſi tẽpore quo dilatatur: Quare phlebotomia baſilicæ, tempore conſtrictionis, cordis clauſis oſtiolis, rectè poteſt euacuare ex caua, & non ex corde.

PRÆCEPTVM XXXIX.

Medicus rectis indicationibus nixus,veraque fretus methodo, naturam rectè operantem imitetur.

CElebratiſſima ab Hib.ſententia eſt lata,*lib.1.Aph.* 21.*Quæ ducere oportet,quò maximè natura vergit, eò ducere oportet.*Nam natura eſt omnium opifex,ait Hip. 6.*epid.ſect.* 5.*text.*1. & morborum medicatrix,*cit.lib. ſect.* 5.*tex.*1. Medicus verò miniſter, *lib.*1.*epid.ſect.* 2. *text.*5 1. & refert Gal.*in art.med.cap.*77. Quo pacto decorum eſt huic, illius recta veſtigia ſequi, quum ſit docta, iuſta, erudita, artificioſa; animalium prouida, atque ſolicita, vt 5. *de vſu part. cap.* 9. diſertè confirmat Galenus: ſingulis enim partibus quod ſuum eſt diſtribuit, nec vtitur eruditione. Argumento eſt recenter ab vtero excluſus puellus,qui ſine doctore arrepta papilla lac ſugit è mãmilla:eſt enim admirabili partium nexu, firmitudine, forma, atque vſu architecta natura,vt neque ad vſum accommodatius quidpiam,neque ad ſpeciem & ornatum pulchrius poſſit. Eius ſolicitudinem, & curam manifeſtè demonſtrant ea, quæ in lethalibus morbis, pro corporis tutela, adhibito conamine multo molitur, per varias noſtri corporis regiones noxio humore expulſo; nam malum ſentiens mederi ſummoperè geſtit, conſiderans ne temeritate magis, quàm conſilio, & vt facilitate magis,quàm violentia medeatur,vt prædixit Hip.*lib. de arte, num.* 20.

Hæc appetentiam excitat, ciborum concoctionem, diſtributionem,tandémque alimoniam præſtat,excrementa per aluum,vrinas,mucum,ſcreatum,ſordes, & inſenſilem perſpirationem deducit. Hæc ſomnum conciliat,& ad vigiliam rurſus reuocat,in morbis criſes facit,laborem quiete reſarcit,in vulneribus coalitum generat,in fractis oſſibus ferruminationem.Hæc ſublimioribus operibus intéta, diuinitatis veluti particeps effecta,principes, rectricéſque potentias in cerebro ſitas mouet,& vt ſemel concludam,vitam, corpúſque ſtrenuè tuetur,dum noxia declinat,& neceſſaria ſummo ſtudio ſubminiſtrat.

Quid multa?nónne natura eſt ars diuina, ex Platone,in locis multis?& omnia hominũ cauſa conſtruxit, & ſine arte docta, corporis partes fingens perficiénſque, efficit vt ipſæ citra doctrinam proprias actiones aggrediantur?Quare eius operatio eſt ineffabilis, recôdita,longéque noſtra cognitione profundior.Hinc vocatur animalium ſeruatrix, morborum finitrix, & decretrix; quod enim conueniens eſt, ſeruat; quod alienum eſt,ſeparat;& nihil ſuperuacuum,aut temerè committit, nec vllo tempore in animalibus eſt otioſa, aut ceſſat;& motibus vtitur ordinatis, vbi valida eſt, & humori dominatur, propriáſque efficit operationes,vt firmat Galenus 3. *de criſib.cap.*10.

Deinde natura noſtra moderamine gaudet, & ſic tantum appetit,quantũ concoquit, ex Gal.*in art.med. cap.* 85. quã ſummè admiratur Hip. quia nihil fruſtra vnquam efficit, & maximè ſolicita eſt, vt ne deficiat aliquid,atque vt ſuperfluum nihil creet,vt docuit Galenus 1. *de vſu part.cap.*23.cogitátque ſemper,vt ſuum opificium (homo nempe) fiat immortale, 14. *de vſu part. cap.* 2. & ſic mirabili cura, & prouidentia partes præcipuas ſemper contegit,2.*de vſu part.* 7. & in reliquis, ſemper coctionem, agglutinationem, aſſimilationem, alimenti diſtributionem, ſanguinis generationem,adiectionémque operatur,1.*Aph.* 3.

Hinc fit,vt quantum quiſpiam ab hac natura recedit, quæ in ſymmetria, & temperamento conſiſtit, tantum ægrotet:ſi paruus eſt receſſus,morbus eſt paruus;ſi multus,maior;ſi valde multus,lethalis eſt, vt 7. *Aph. vlt.* dictauit Galenus. Nam quod præter naturam eſt,quantum receſſit ab eo quod ſecundùm naturam, tantam habet prauitatem, vt 7. *Aph.* 64. docuit Galenus.

Quare de natura ſciat Medicus,inquit ſummus Hip. *lib.de veteri medicina num.*36.& omni ſtudio annitatur, vt cognoſcat, ſi modò aliquid eorum quæ fieri debent,rectè præſtare velit,quia naturæ ſcientia eſt Medico neceſſaria, *in eodem lib. num. cit.* naturæque motum animaduertat; & ſi is bonus ſit, eum iuuet, vt conſulit Galenus 1. *Aph.* 21. & eam rectè operantem imitetur, vt 1.*Aph.* 2. Galenus confirmat.

Hanc ergo rectè operantem ſequamur, certa methodo,& rectis indicationibus inſtructi:eſt enim methodus,via quædam recta,ordinata,& vniuerſalis curationis morborum,vt conſtat ex Gal.4.*meth.cap.*4.& *lib.* 6.*epid. ſect.* 3.*com.* 20. Hæc ab Hip. cœpit inquiri, perſpiciens tamen nondum exactè abſolutam perfecit Galenus,vt ipſe inquit 1. *meth.vlt.*& 7.*lib. cap.* 2.& 9.*lib. cap.*8.

Hæc methodus per indicationes perficitur,vt idem Galenus inquit,2.*meth.cap.*7.Et 3.*meth. cap.*2. explicat quid ſit Indicatio, & à quo ſit ſumenda, docens, indicationem eſſe inuentionem eorum, quæ agenda ſunt.Et *lib.*2.*meth. cit.*ſic definit: *eſt repræſentatio,ac demonſtratio remediorum quæ expediunt pro morbi curatione.* Et quamuis remedia poſſint inueniri non ſola indicatione, aut experientia,ſed ratiocinio & analogiſmo,vt Gal.docet *lib.de optima ſect.ad Thraſybul.cap.*10. *&* 11.tamen id quod inuenitur indicatione,in præcedenti aliquo ſignificatum eſt, hoc eſt, ſimul percipitur cum natura rei,quæ indicat ſine ratiocinio, & experientia.

Tertiò definitur Indicatio à Galeno: *comprehenſio iuuantis ſimul cum comprehenſione nocentis.* Et cùm duplex ſit indicatio, altera quæ ſumitur ab affectu præter naturam, curatoria dicta; altera conſeruatoria, quæ ſumitur ab eo quod eſt ſecundùm naturam, & definitio tradita vtrique ex æquo conuenire nequeat: idcircò *lib.*3. *meth. cap.* 1. aliam definitionem communem proponit, ita vt ſit Indicatio, qua cum rebus percipiendis, ſimul id quod vtile eſt, percipitur.

Et cùm indicatio à pluribus depromatur, vt *lib.* 8. *meth.*docuit Galenus,primam & communiſſimam deſumi à natura morbi,docuit 3.*meth. cap.*1. ſed hæc inartificioſa eſt, quia minimam artis partem continet: nam ſcire quid ſit agendum, non eſt difficile;ſed quibus rationibus id fiat,hoc ad artem pertinet: quã doctrinam iterum inculcat,*lib.*6. *meth.cap.*1.Atque de his primis,& communiſſimis indicationibus intelligẽdus eſt Hip.*lib.de flatib.in princip.* §. *Huius enim artis ſolùm, hæc prima indicatio eſt veluti initium, vnde medendi ratio emanat:* quatenus præſcribit contrarietatem, auctore Gal.11.*met.cap.*2.*in princip.*qua contrarietate diuiſa & diſtincta,particulares indicationes conſurgunt, quibus morbi curatio perficitur, ex Gal. 2. *meth.cap.*7. *in init.* dum inquit: *Ergo primùm, quæ generalis, communiſque morborum omnium indicatio ſit, inueſtigandum eſt: ab hac deinde ad alias ſpeciatim deſcendendum.*

Non mediocris eſt antinomia à paucis animaduerſa, quæ eſt in Galeni 3. *meth.* 1. & *lib. de optim. ſect. ad Thraſybul. cap.* 23, 24. *&* 25. in quibus locis contra Methodicos contendit probare, morbos, ea quæ agenda ſunt non indicare. Hanc in hunc modum diſſolue. In morbis factis, qui iam à cauſa non dependent, tota agendorum ratio ab ipſis eſt petenda. In morbis tamen qui pendent à cauſa in generatione,& conſeruatione, quales ſunt fientes, tunc agendorum ratio à cauſa petenda, quia ipſa remota, breui ceſſat affectus,vt Galenus dicebat 2.*prorrhet.*17. Quod ſanè intelligendum eſt,modò affectus ſit mediocris, & vires conſtent: nam quando eſt magnus, & vires incipiunt diſſolui,ad morbi vehementiam reprimendam feſtinare debemus,vt docuit Galenus *lib.* 10.*meth.cap.* 7.& tunc affectus eſt qui potiſſimùm indicat.

PRÆCEPTVM XL.

Medicus ſi natura non mouet, neceſſe eſt vt euacuet.

INter plurimas propoſitiones, quas ſapiẽter admodum *in capite aureo ſeptimo,*1.4.*tract.* 2. protulit expertiſſimus Auicenna,quædam eſt non incelebris, ex

A Hip.Galeniſque ſacrariis deprompta, quæ ſic habet: *Et ſi natura non mouet, moue tu motu conuenienti motui eius: & ſi ipſa mouet,aut mouit, tunc dimitte eam,& operationem eius.* Hanc propoſitionem primus inculcat Hip.*lib.*1.*Apho.*21.dicens: *Quæ ducere oportet, quò maximè natura vergit,per loca conferentia eò ducere oportet.* In cuius explicatione notat Galenus, ea indigere vacuatione à Medico facta, quæ neque iudicantur, neque integrè ſunt iudicata. Contingit autem naturam interdum poſt concoctionem non euacuare, vel quia debilis eſt,vel humor non valde moleſtat,vel non eſt via aperta: tunc Medicus cogitur vacuatione vti, in qua motum naturæ ſequi debet, & humoris inclinationem, modò humor in partem,& locum cõuenientem inclinet,vt *loco cit.*Galenus notauit.

B Hæc conuenientia expoſtulat conditiones plures, vt idem aduertit Auic.4.1.*cap.* 3.*ad princip.* §. *& tertia eſt membrum,* &c. Prima, locus per quem debet fieri euacuatio,ſeruet rectitudinem cum ea parte,in qua humor vacuandus continetur. Secunda, quòd locus ille ſit ignobilior. Tertia, quòd locus ille naturaliter ſit conſuetus recipere humorem ex loco euacuandum.Quarta,quòd in eo loco aliquis diuturnus morbus nõ ſit fixus:hoc modo,vlcere exiſtente in veſica, aut inteſtinis,per vrinam, aut per aluum non eſt vacuatio tentanda. Quinta, quòd pars per quam debet fieri vacuatio, alicui ægritudini periculoſiori non ſit obnoxia: veluti in his,qui facili negotio ſolent incidere in anginam,aut peripneumoniam, non eſt vtendum medicamentis,quę euacuant per palatum;neque
C apophlegmatiſmis in oculorum morbis; neque vacuatio per aluum eſt tentanda in his,qui leui occaſione in diarrhœam,aut dyſenteriam incidunt,vt explicuit Galenus *lib.*7.*meth.cap.*11. & hoc ſignificauit Galenus,1.*Aph.*21.*in fin.*dicens: *Oportet autem Medicum naturæ motum animaduertere: & ſi quidem idoneus fuerit, ei conuenit adminiculari, & cooperari; ſi verò contrarius & noxius, hunc prohibere, transferre, atque diuertere oportet.*

His ergo conditionibus,& præceptis munitus Medicus,motum naturæ iuuabit,& vacuabit cautè & ſecurè in vltima parte ſtatus, quæ eſt principium declinationis, quando iam coctio eſt perfecta, & ex lege naturæ,ad concoctos & ſeparatos humores expellendos, facultas expultrix inſurgit, vt notauit Gal. 3. *de dieb. decret.cap.*8.& 4.*de præſag.ex pulſib.vlt.in fin.* Quo
D tempore ſi non aggreditur operationem ſuam, vel quia languet, vel impedita eſt;tunc relicta in corpore excrementa cùm ſint inutilia nutritioni, nec poſſint vltrà à natura gubernari,de nouo putreſcunt,& morbos concitant, ideò euacuationem requirunt: *Quæ enim relinquuntur in morbis,recidiuas facere conſueuerunt,* 2.*Aph.* 12. Quare Medicus cùm non ſolùm ſit imitator naturæ,ſed illius opifex principalis,humores illos concoctos debet expurgare, ſicuti natura ſolebat quando robuſta erat,& non impedita.

Verùm aduerſus hanc doctrinam videtur eſſe,quod ſcribit Hip.4.*aph.*41. vbi à ſudore in ſomno eueniente iubet,corpus per alias regiones,ſanguinis miſſionis & purgationis ope,non per cutem eſſe vacuandum. Dic in hoc exemplo, neceſſariam eſſe vacuationem per
E ſanguinis miſſionem, & per purgationem, quia illa vacuatio quæ ſit cum ſudore, non ſit per conuenientem regionem:hic enim ſudor à ſomno factus copioſus,copiam & craſſitiem humoris ſignificat,cuius ſola tenuior pars per ſudorem vacuatur,craſſiore intus remanente, quæ magnis indiget auxiliis: per morbos enim acutos, aliquando ob copiam ſudores emanant non critici; non aliter ac hypoſtaſes in vrinis apparent, quum adhuc cruditatis plena ſunt omnia: hic enim ſudor citra cauſam manifeſtam apparet, & eſt contra naturam, quo pacto prouocandus non eſt.

PRÆCE

PRÆCEPTVM XLI.

Medicus, ſi natura mouet, aut monit, ab euacuatione ceſſare debet.

AVicenna ſolertiſſimus auctor, *cit. loco* propoſuit axioma aliud, ex quo ad praxin plurima commoda ſubſequuntur. *Si natura mouet, aut monit, dimitte eam, & operationem eius.* Hoc oraculum primus omniũ conſcripſit Hip. *lib. 6. epid. ſect. 2. text. 9.* & *lib. 1. Aph. tex. 20. Quæ iudicantur, aut iudicata ſunt integrè, neque mouere, neque nouare aliquid, ſiue medicamentis, ſiue aliter irritando, ſed ſinere oportet.* Vberrimus explanator *in com.* ſic prædixit: *Vbi igitur vel integra indicatio facta eſt, vel adhuc fit, totum naturæ permittere, & nihil nos nouare oportet: vbi verò non integrè iudicatur, id quod deficit ſupplere nos conuenit.*

Sed quæres quæ ſit hæc perfecta, & indeficiens vacuatio? Dic ex Gal. *in com.* eſſe illam, cui nullus numerus deficit iudicatorius, quæ nempe fit per regionem inferiorem, & per quã noxius humor vacuatur, recto tramite, cum tolerantia, cum coctione, & in die decretorio. Hæc enim omnia adeſſe cõuenit in perfecta iudicatione, cui ſiquid horum vel plura deficiant, neque abſoluta, neque integra fuerit iudicatio.

Quare quando integrum iudicium à natura eſt factum, vel dum fit, nihil à Medico eſt agendum præter victus rationem, ſed totum negotium eſt naturæ permittendum, vt eximiè explicat Galenus *in com.* Quia ſi vacuatio à natura facta tollit cauſam morbi, & morbum, fruſtra & inutiliter applicantur auxilia: nam vis infertur naturæ. Hanc doctrinam proponit etiam C Galenus *lib. 9. meth. cap. 5. parum ante fin.* dum ſic ait: *Quòd ſi tempore mittendi ſanguinis, menſes moueri contingat, aut hæmorrhois ſit recluſa, ſi inſpecto fluentis impetu ipſe ſatis fore videbitur, vt quod requiris vacuet, naturæ rem omnem permittes: ſin minùs, tãtum ipſe detrahes, quo ex coniunctis ambobus perficiatur quod poſtulas.* Si enim imperfectum motum naturæ non perficiamus, relictus humor in corpore recidiuas facere conſueuit, ex oraculo ſenis, 2. *Aph.* 12. Iuxta hanc doctrinam, quando natura aliquem abſceſſum imperfectè molitur, eius motum ſolemus adiuuare, voto Galeni muniti, qui 3. *ſec. loc. cap.* 2. in parotidibus, quando piger eſt motus naturæ, in parte inflammata admouet calefacientia, attrahentia, imò cucurbitulas, vt humor in D profundo latitans noxius foràs attrahatur.

Licèt autem hæc doctrina vera ſit, habet tamen contra ſe celebrem Galeni locum, 1. *ad Glauc.* 14. *ad princip.* dum ſic ait. *Sed neque ſi fuerit febris cum alui profluuio, alia eſt opus vacuatione, etſi non ſit pro multitudinis ratione: quicumque enim vel ſanguinem mittere, vel purgare tentarunt, in maiora pericula ægrũ duxerunt.* Facit etiam locus Hip. 4. *acut.* 116. dum ait: *Fluente aluo ſanguinem non detrahes, quia ſi poſt venæ ſectionem perſeueret fluxus, naturam proſternes.* Obſtat etiam ſententia Auic. 4. 1. *cap.* 3. dicentis: *Soluere ventrem ſupra ventris fluxum, valde timoroſum eſt.*

Neque explices Galenum, iuxta eius ſententiam 9. *meth.* 5. *cit.* ita vt ſit ſenſus, quando in febre adeſt fluxus alui, licèt morbi magnitudini non ſit ſatis, & E quantitati redundantiæ, ſi tamen inſpecto fluxus impetu ſperamus poſſe ſufficere, tunc totum negotium naturæ eſt permittẽdum, ſoláque illa vacuatione contentus Medicus abſtinebit.

Nam ſi verè & propriè locus Galeni attendatur, hæc interpretatio non ſatisfácit, quia ibi eſt ſermo de alui fluxu ſymptomatico; agit enim de febribus cum ſymptomatis: in quo, vt diarrhœa bilioſa, & dyſenteria, ſæpe neceſſaria eſt non ſolùm ſanguinis miſſio ad reuellendam, & ad minuendam materiam morbi, ſed etiam purgatio, præſertim ea quæ fit cum rha-

A barbaro toſto, & aliis medicamentis, quæ ſigillant inteſtina, & adſtrictione facta peccãtem humorem per aluum clementer expurgant.

Plures condemnant Galeni dictum 3. 4. *acut. cit.* cùm ait: *Si poſt ſanguinis detractionem perſeueret fluxus, virtutem proſternit:* quia ſimiliter in ſanguinis fluxionibus, in doloribus, in febribus, venæ ſectio non eſſet vtilis; nam ſæpe hæc ſymptomata poſt venæ ſectionem perſeuerant, & interdum vehementiora fiunt, ex quorum ſæuitie ampliùs diſſoluuntur vires. Ergo Hip. & Galeni ſententia debet explicari, vt præſente alui fluxu ſanguis parcè emittatur, & purgatio in minori quantitate adminiſtretur: nam ſi ſæuiente hoc ſymptomate pro multitudinis ratione vacuemus, æger geminata vacuatione præceps ruet in mortem. De quo argumento lege pulchra, *lib. 2. hiſt.* 81.

B Aduerte tamen, quòd licèt alui fluxus ſymptomaticus in ratione cauſæ vtilis ſit, quia tamen apparet in principio, morbo exiſtente crudo, adiuuandus non eſt, quia humor non eſt concoctus, nec paratus eductioni, ſed oportet humorem reſiduum concoquere, & præparare, & poſtea expellere: in fluxu tamen critico, quando imperfectè fit, quum humor ſit iam concoctus, portionem humoris relictam celerrimè extra corpus expellere eſt neceſſe; nam ſi Medicus hoc præſtet, motum naturæ imperfectum adiuuabit, & corpus ab humoris ſarcina, aliiſque imminentibus damnis tutum reddet.

PRÆCEPTVM XLII.

Medicus in die decretorio non euacuet.

SCientiſſimi Hippocratis veriſſima ſentẽtia eſt, *lib. 2. Aph. 29.* promulgata: *In ſtatu melius eſſe quietem habere.* Et hoc obſeruandum eſſe ob duas cauſas prædixit vberrimus interpres; *in com.* Altera, quia tunc maximè fiunt coctiones, quare tunc eſt occupatá natura, & ſic non eſt impedienda, diſſoluenda, aut venæ ſectione, purgatione, aliíſque auxiliis violentis diſtrahenda. Secunda, quia eo tempore facultas animalis eſt maximè defatigata: licèt enim per morbos facultates omnes fatiſcant, aut diſſoluantur, ob ſui vehementiam, ſymptomata, inediam, & vacuantia auxilia; patitur tamẽ magis facultas animalis, & prõptiùs reſoluitur; ſpiritu enim animali, tanquã inſtrumẽto vtitur, qui cùm tenuiſſimus ſit, facillimè exhalat, & reſoluitur; & hæc facultas eſt, quæ purgationi maximè inſeruit, quia hæc non ſolùm naturali facultate, ſed animali cõpletur, & omnes facultates ita inter ſe ſunt connexæ, vt vna facta debiliori cæteræ flacceſcãt; ex Gal. 9. *meth. cap.* 10. Quæ ſentẽtia potiùs de acutis, quã chronicis morbis eſt intelligẽda: in illis enim amplius ſpiritus diſſipantur, atque debilitantur viſcera, in quibus hæ facultates ſedem habent: præſertim cùm acuti morbi à calidis, & tenuibus oriãtur humoribus, ex quibus elati vapores ſurſum, cerebrũ, & neruoſum genus conuellunt. Quare in ſtatu morbi, in quo coctiones fiũt, 3. *criſ.* 4. præſidia magna celebrãda non ſunt.

Hanc rectam methodũ æmulatus Auic. 4. 1. *cap.* 20. ſic inquit; *Phlebotomia quoque, & vacuatio ventris non eſt facienda in die, nec motu ægritudinis.* Licèt enim in die decretorio, nec fiat, nec exſpectetur criſis; tamen à phlebotomia, & purgatione Medicus abſtinere debet. Quamuis enim in ea criſis non fiat, apparet tamẽ mutatio aliqua, etſi occulta: quod experimento conſtat in cranij fracturis, & affectionibus aliis; quam ſanè mutationem Medicus aduertere debet: argumẽto eſt, quòd in illis diebus multò grauiora ſymptomata ægrotãtibus eueniũt, præſertim cùm oporteat prudentẽ Medicũ famæ ſuæ cõſulere, & apud vulgus compertũ ſit, has vacuationes in diebus decretoriis celebratas, noxias eſſe ob cauſas dictas. Ergo ab illis ſuperſedendũ

eſt,maximè ſi decretorius dies ſit indicatus,vt prædixit Hip. *lib.* 4. *Aph.* 71. dicens: *Quibus ſeptimo die fit criſis, iis nubecula rubra quarto die in vrina apparet, & alia ex ratione.*

Neque ab hac ſententia recedas,ſi videas Hippoc. *in epidemicis libris paſſim,quarto, ſeptimo,decimo quarto, & vigeſimo die,*ſanguinis miſſionem, & purgationem exercentem,& Gal.4. *acut.* 76. qui non ſolùm quinta die,ſed quarta pharmacum concedit; præſertim cùm 9. *meth. c.* 5. ſanguinis miſſionem in omni tempore morbi exequendam eſſe imperet, quoniam non numero dierum,ſed vni virium robori attendendum ſit.

Si enim horum auctorum mens ponderetur, inuenies ipſos has vacuationes cogente neceſſitate celebraſſe: quoniam in die decretorio,ſiue iudicatio fiat, ſiue non, ab omni vacuatione abſtinendum eſt. Hoc modo intelligi poteſt ſententia Auic.1. 4. *tract.* 2. *c.* 7. dicentis: *Et ne moueas in die paroxyſmi,quantum tibi poſſibile eſt.* Nec enim diuerſa ratio aſſignanda eſt in pugna vniuerſali,qualis euenit in die acceſſionis; quod monuit etiam 2.4.*tract.* 2.*cap.*9.*§.Et caue ne in die critico omnino moueas ; quoniam vel iuuabit natura ad euacuationem, & ita ſuperflua erit euacuatio;vel facies naturæ contrarietatem in parte*, id eſt, non vacuabit Medicus per partem conuenientem.

Deinde oportet, inquit Galen. 3.*criſ.* 4. criſim in idem tempus incidere cum acceſſione, quod notauit Hip.4. *Aph.* 36. cùm inquit: *Sudores febricitanti ſi inceperint,boni,tertio die,& quinto,& ſeptimo, & nono, & vndecimo,& decimo quarto, & decimo ſeptimo, vigeſimo*: taléſque ferè dies ſunt in quibus purgare non oportet, ne criſis impediatur, ſi per ſudorem, vel ſanguinis è naribus profluuium futura eſt;vel pluſquàm deceat promoueatur,proritetúrque, & vires proſternantur, ſi per alui deiectionem fieri debeat,exemplo hominis per decliuem locum currentis,qui ſi ab alio impellatur,antequam curſum peragat,in terram concidit,vel inuitus contra conuallem defertur.

Contemplari deinde continentes febres,& internas inflammationes eſt neceſſe,& ſummopere præcauere oportet,ne die in qua illæ iudicari debent,deiectoria medicamenta propinemus,ſed in illa potiùs in qua iudicium futurum non eſt:ſolent enim medica remedia criſes præuertere,& deteriores reddere, aut in lógum tempus prorogare,quemadmodum bellè docuit Galenus,de eodé argumento diſceptans *lib.*1.*de dieb. decret. cap.*11. in hunc modum. *Appareat enim bonum euidenter in quarto die ſignum: nullius periculi circa ægrotum ſit ſuſpicio:fieri non poteſt,quominùs ſeptimo die fiat iudicium, ſi nihil extrinſecus peccatum fuerit. Committuntur autem quædam peccata ab ipſo ægroto videlicet,quædam à Medicis his admirandis,putantibus,niſi quis introgreſſus ad ægrum, deinde ſuccingens ſe,vel cataplaſma impoſuerit, vel perfuderit,vel aduſſerit,vel clyſterem indiderit, vel venam inciderit,vel cucurbitulas adiunxerit,vel confricuerit, vel nutrierit,vel huiuſmodi aliquid factitauerit, nihil ab ipſo geſtum eſſe artificioſum:hi enim quoties ad ægrum accedunt, toties peccant. Non igitur iudicium in ſeptimo die, ad quem paratum erat, fieri poteſt, tot interea commiſſis erroribus. Quandoquidem naturæ motus ſtatutis periodis pro ſui ratione contingit, interim tamen ab exterioribus peccatis circuitus ſeruare prohibetur.* Hæc Gal.ex cuius ſermonis prælonga ſerie,ſed diſerta liquet apertè,quantum auxilia medica naturam rectè operantem interturbent, & futuras criſes interpellent, eſséque hanc præpoſteram auxiliorum adminiſtrationem, primariam cauſam, ob quam noſtro ſæculo non ita frequenter criſes contingant.

Ex iis patet errare plurimos,qui venam ſecāt in die decretorio,vel iudiciali:vt enim fugiédum, ne eo die fiat vacuatio per artem, quo iudiciū facit natura;ita ſecurè & purgationē, & venæ ſectioné fieri poſſe arbitrātur quacunque die,etiamſi de numero criſimarū ſit,modò iudicium non expectetur.Quorum votum à priſcorum mente longè diſſentit; nam præterquam quòd illi ſolùm cogente neceſſitate, & vrgente morbo, in die decretorio vel venam ſecare, vel expurgare auſi ſunt,quo pacto 4. *acut.* in pleuritide,affectu ſanè periculoſo imperarunt: quam certam notitiam habebimus,quod natura vllam vacuationem promouebit, & maxima ex errore noxa immineat? Quare ſatius eſt in ſequentem diem purgans medicamentum offerre, aut ante diem validi decretorij exhibere, quàm illo oblato maximo diſcrimini ægrum ſubiicere.

Quapropter,ſi non vrgeat neceſſitas, melius eſt in diebus qui fortiter de morbis decernūt,à medicamēto abſtinere:ſunt autē hi,ſeptimus,11.14.17.& 20.Quo pacto ne mireris Gal.qui quarto die pharmacū obtulit:nam hic dies inter eos qui frequenter iudicāt,non recenſetur:raro enim accidit,vt quarto die criſis fiat, inquit Gal.3.*criſ. cap.* 4. adeò vt videatur bis tantùm Archigenes in toto tempore vitæ ſuæ id obſeruaſſe.

Sed ſupereſt diſſoluendum argumentum, quod in præclaris Auicennæ monumentis lectitamus; & eſt quomodo tantus auctor,1.4.*tract.* 2.*cap.*7.in die motus ægritudinis non eſſe vacuandum aſſerat,quia tunc eſt tempus quieſcendi,& inquirendi ſomnum,ſi in decretorio,vbi adeſt criſis, (id eſt,vacuatio critica) non conuenit ſomnus? hic enim omnes vacuationes cohibet excepto ſudore, quem magis prouocat, ex ipſo Auic.2. 1.*tract.* 2. *cap.* 13. Quare interdicendus ſomnus, cùm criticam vacuationem impediat.

Nec effugiunt vim argumenti, Auicennæ interpretes,dum per quietem, corporis quietem intelligunt; per ſomnum verò,animæ quietem interpretātur, hoc eſt,vt procuretur animi affectuum tranquillitas,nam hi naturæ opera vehemēter interturbare ſolent:quoniam Auicenna ſimpliciter ſomnum pronunciat. Dic ergo,criſim ſæpe ſumi pro vacuatione,aliquando pro perturbatione præcedente, interdū pro ſubita morbi ſolutione quæ ſequitur,vt 1.*criſ.*1.latè probauit Galenus.Quare Auicēna intelligēdus eſt de criſi,pro perturbatione antecedente vacuationem, quo tempore ſymptomata vehementiſſima apparent, ex Hip. 2. *Aph.*13.& 30. quæ perturbatio & ſymptomata, cum per validam pugnam naturæ aduerſus cauſam morbificam concitentur, ſomnus tunc temporis maximè iuuat,quia roborat naturam,& vires reficit.Vel ſi explicueris Auicennam, de criſi in qua exſpectatur ſudor,quem ſomnus prouocat,non errabis.

Verùm antequam hinc diſcedamus, proponemus vnum præceptum ad praxim maximè neceſſarium. Vtrùm, quando natura in die critico tentat efficere aliquam vacuationem,non tamen integrè,liceat tunc Medico aliquid efficere? Et videtur faciendum eſſe; quia cùm natura ſit irritata,& poſita in motu,& meatus ſint aperti,conſentaneum videtur rationi, eadem die naturæ motū eſſe adiuuandū,ſimile aliquid faciēdo;ſic enim expeditiùs,& faciliùs cōplebitur vacuatio.

Ex altera parte contrarium videtur peragendum; quia ſolet natura remiſsè & imperfectè incipere, & poſtea conatū aſſumit: quare ſi eo tempore Medicus aliquid operetur,irritando,vel adiuuando, immodicè nocebit,nam naturam præcipitabit.Reſpondebis ita; Quando criſis fuit indicata,Medicus non debet in die critico,nec in eo qui ei proximus eſt,vacuare, ſed ſolùm victus rationem inſtituere, ex Auic. 2. 4. *cap. cit.* quia motu contrario turbabit naturam.Si verò in die decretorio non exſpectetur criſis, quia indicata non fuit,poterit Medicus magno auxilio vti.

Si verò natura incipit iudicationem, agit tamen ignauè & imperfectè,ipsā irritare, & leui aliquo auxilio opem ferre opus eſt; vt ſi illa vacuationem per aluum, pigrè tamen molitur, eadem die vel glande, vel leni clyſtere,vel miti pharmaco expedit vti;Sic ſi tentet

tentet per vomitum, benignum vomitoriũ eſt porrigendum: Sic ſi ſanguinis fluxum per nares expellere ſatagat, & minuta vacuatio ſit, licet naſum ſcalpere, vnguibus fricare, vel calamo ſciſſo, & in ſtellæ effigiem parato naturam proritare, vt copioſus deinde excitetur ſanguinis fluxus. In die verò qui decretoriũ ſequitur, quum iam certi ſumus de naturæ motu, magna auxilia adhibere oportet, vt actio à natura incepta in die decretorio cõpleri poſſit. Hoc modo intelligenda eſt ſententia laudatiſſima Auic. 2. 4. *tract.* 2. *cap.* 64. cùm inquit: *Et quando abbreuiatur euacuatio, poſtquam inceperit, oportet vt adiuuetur, &c.*

PRÆCEPTVM XLIII.

Medicus horam, in qua magna ſunt adminiſtranda remedia, obſeruet.

POſtquam de die, in quo celebranda ſunt auxilia magna, plura diſſeruimus, ſupereſt, vt de hora in qua & purgatio, & venæ ſectio adminiſtrari debent, quæ ſunt magna auxilia, 2. *Aph.* 29. & 2. *acut. com.* 10. diſceptemus. Electa hora ad purgandum eſt matutina, in regionibus calidis, & æſtatis tempore ante Solis exortum; in frigidis, & hyeme, poſt eius ortum, ex Auic. 4. 1. *cap.* 5. vt aër ad leuem quandam caliditatem declinet. Nec obſtat Auic. 1. 4. *tract.* 2. *cap.* 7. qui frigidiorem horam diei eligit: nam per hanc temperatiorem intelligit. Quod ſi Auicennam intelligas de febribusললbilioſis, in quibus aptior hora ad purgandũ, frigidior exiſtit, rectè dices, quæ ferè eſt matutina, quæ inter cæteras diei partes eſt temperata magis, & vires ſunt poſt ſomnum valentes, depoſitiſque excrementis promptiùs munia ſua obeunt. At poſt cibum vis medicamenti exoluitur, cibus corrumpitur, & cùm medicamentum non poſſit ad inteſtina deſcendere, vomitu reiicitur, & purgatio redditur laborioſa.

Ob hanc cauſam ieiuno ventriculo medicamẽtum purgans ſumendum eſt, ne immoderato eſculentorum humore potúue perfuſus, medicamenti præſertim debilis vim obtũdat. Si verò ſit aliquid quod impediat, aut ad purgandum ſummè impellat, tũc qualibet hora poteſt propinari pharmacũ, & debet. Si enim matutino tẽpore inuadat acceſſio, & nocturno remittatur, noctu medicamentum purgans eſt offerendum: ita 10. 3. *tract.* 5. *cap.* 2. pleuriticos ſoluendos eſſe noctu imperauit Princeps, quoniam noctis frigiditas, diei ingentiſſimum calorem cõtemperat. Hoc modo Galenus *lib.* 14. *meth.* 8. in quodam cui lingua tumefacta erat, vt hominis ore contineri non poſſet, veſpere pilulas exhibuit, quoniam morbus erat grauiſſimus, & ſuffocationis imminebat periculum. In hunc modum Trallianus, *lib.* 4. *cap.* 1. *tit. de ſang. miſſ.* in angina ſuffocante, poſt baſilicæ, & venarũ ſub lingua ſectionem, eodem die purgationem ex ſcammonio paratam imperauit.

At ſi curatio methodico ordine eſt agẽda, & medicamentũ ieiuno ventriculo eſt propinandũ, cur contrariũ faciendũ docuit Auic. 4. 1. c. 1. §. *Qui calidæ ſunt temperaturæ, ac raræ contexturæ, & imbecillis ſtomachi, medicinam ſumere ſtatuũt, iis ante eam melius erit leue aliquid bibere, veluti aquam hordei, vel ſuccum mali punici, &c.* Dic, quòd etſi cibus ante purgãs medicamentũ oblatus à coctione pharmaci naturam diſtrahat, tamen in picrocholis, bilioſis naturis, & raris, quæ ob medicamenti acrimoniam, & confluxum humoris ad ventriculum, facillimè in ſyncopen, & cardialgiam labuntur, tutius eſt ante aſſumptum pharmacum, offerre alimentum, quod in parua quãtitate multum non faceſſat negotium naturæ, facilè coquatur, & os ventriculi maximè ſenſile roboret ac firmet, vt ius gallinæ cum omphacio, aut ptiſſanam cum granatorũ ſucco, aut hepar gallinæ cum ſucco limonis delibutum, vel

A vt ait Auicenna, *loc. cit. offerenda mica panis toſta, vino irrorata.*

Ad horam, in qua venæſectio eſt celebranda, accedamus. Dirimit hoc dubium Auic. 4. 1. *cap.* 20. *prope fin.* dum ſic ait: *Scito præter ea quòd ſanguinis miſſionis duplex eſt hora, electa, & neceſſaria: Electa, quæ ſit in lumine diei, poſt digeſtionis complementum, & ſuperfluitatum expulſionem. At hora neceſſaria, eſt hora qua fieri oportet, & quæ tardari non poteſt, & in qua res prohibitoria non attenditur.*

In lumine diei venæ ſectio debet celebrari, quia ob ſolis acceſſum humores attenuati, & cõmoti, promptiùs vena ſecta affluere ſolent; noctu autem ad inteB riores recurrunt corporis partes, & natura occupata & intenta ciborum coctioni, tum vitioſum ſanguinem retinet, tum à coctione, facta phlebotomia, diſtrahitur.

Quare tunc debet celebrari, quãdo concoctio fuerit abſoluta, ne incidamus in canonem Auic. 4. 1. *cap.* 20. *A minutione præterea tibi cauere debes ſuper cibi repletionem, ne humorem crudum ad venas trahas, loco illius quem euacuaſti, &c.* Nam ſi ventriculo cibo repleto ſanguinem emiſeris, venæ inanitæ rapient ex ventriculo cibos, ex quibus obſtructio & putredo oriuntur; quo pacto ſi neceſſaria eſt venæ ſectio, differenda eſt quoúſque vẽtriculi coctio ſit peracta, & cibi deſcendant ad inteſtina. Probat Auic. *eodem loco*, §. *Caue præterea tibi, ne ſatietatem nauſeatiuam phlebotomes, &c.* Hoc modo Galenus 9. *meth.* 4. in iuuene febri conti-

C nenti laborante, per duos dies venæſectionem diſtulit, ob eam quæ præceſſerat concoctionis tarditatem. Ob hanc cauſam Auic. 1. 4. *tract.* 2. c. 7. dicebat: *Et fac ſequi phlebotomiam, ſolutionem ventris: &c.* 40. *eiuſdem tract.* dicebat: *Et cùm phlebotomaueris, non indigebit clyſtere.* Quare ſi cibus eſt ſemicoctus in ventriculo, aut ſucci adſunt ſemicrudi, ante phlebotomiam, aluus clyſtere, aut glande eſt proritanda.

Verùm non approbabis rationem Auic. ob rationes multas, quoniã ſi repleto ventriculo venæ ſanguinis miſſione inanitæ neceſſariò raperẽt, ſequeretur famelicos neceſſariò ſuccis crudis repleri. Patet: nam quãdo eſuriunt, venæ ſunt inanitæ: igitur ante coctionem cibos rapient ex vẽtriculo. Deinde ſequeretur, conua-

D leſcentes refici non poſſe, quia cùm ratione præcedẽtis morbi exhauſti ſint & exangues, & partes ac venæ maximè indigeant, cibos rapient ex ventriculo, antequàm coquantur; ex quibus non concoctis integrè, nec partes nutrientur, nec inſtaurabuntur vires: *non enim ex iis quæ comeduntur, & bibuntur fit nutritio, ſed ex iis quæ probè in ventriculo concoquuntur*, auctore Galeno *lib.* 11. *meth. cap.* 15. *ad fin.* Præterea Auicenna, 4. 1. *cap.* 20. §. *ſubtilitatem verò ſenſus habentes, &c.* præcipit, habentes os ventriculi valde ſenſile, & languidum, non eſſe phlebotomandos, antequam cibo aſſumpto ventriculus roboretur. Ergo poſt ciborum præaſſumptionem venæſectio reprobari non debet.

Porrò hæc Auicennæ dictionem minimè impugnãt: neque enim ſequitur famelicos, & conualeſcẽtes non

E poſſe rectè nutriri, quia quando ex interuallis modicum cibũ aſſumunt, ventriculus in retinendo redditur auarus, ita vt non permittat cibos ante coctionem à partibus trahi; ſed retinet quoúſque perfectè coquãtur, præſertim ſi ſint grati: deinde verò reſiduam partem, tanquã oneroſam, partibus indigẽtibus concedit.

Auicenna verò *loc. cit.* non reprobat venæ ſectionem poſt modicum cibum aſſumptum; ſi verò in magna quantitate concedatur, tunc ante coctionem à venis attrahitur. Neque ſolùm offerendus paucus cibus ante venæ ſectionem, in ventriculo valde ſenſili, & languido, pro illius roboratione, & ne à bile ad ipſum fluente, vel in ipſo exiſtente lancinetur: ſed etiam in iis quibus os ventris debile eſt, vt roboretur amplius, & tutiùs ad eam accedamus.

Licèt autem ventriculo repleto non ſit ſecanda vena, non tamen propterea ipſo famelico exiſtente eſt celebranda,quia,vt inquit Hip.2. *Aph.* 16. *vbi fames, laborandum non eſt*,in cuius cõm. ſermonem communem ad ſanos, & ægros propoſuit Galenus: *Sicut enim ſanis non eſt præcipienda vehemens aliqua motio ſimul cum inedia; ita nec ægris remedium aliquod magnum, quod vires debilitet.* Propterea 5. *meth.* 13. ſplendidæ cuidam mulieri, ſputo ſanguinis laboranti, ſanguinem mittere recuſauit, quia propter catarrhum triduanam inediam paſſa erat. Ob hanc cauſam Medici illi, qui cum Galeno nobilem Romanam extenuatiſſimam curabant,6.*epid.ſect.*4.*com.*29.ſanguinis miſſionem tantopere reformidabant, non ſolùm propter extenuationem, ſed ob inappetentiam, quæ inediæ cauſa eſſe ſolet.Ergo neque valde famelicis,neque ſupra modum repletis ſecanda eſt vena: in illis enim eam ſi exerceas, vires citra morbi leuamen deiicies, quo pacto ante eam cibum boni ſucci, & facilis coctionis offerre eſt opus; in valde repletis recitata incommoda ſubſequuntur.

Si verò hoc in praxi eſt exercendum, cur contrarium obſeruâſſe Hippocratem legimus, *lib.*4.*acut.* 75. dum ſic ait: *Clyſterem poſtea exhibebis, &c.* Quo loco priùs in pleuritide,*in text.antecedenti* 74. ſecat venam, quàm clyſterem indat? Dic, quia ſi morbus præbet inducias,priùs clyſter præcedere debet; ſi verò periculoſus eſt morbus, ſanguinis miſſio ante clyſterem commodior eſt; nam ſi aliter feceris, dolor partis inflammatæ augebitur, febris caliditas increſcet, & ad aliquam partem principem decumbentij, qui per corpus vagantur humores.Hæc ſolutio tradita eſt priùs ab Hip. 4. *acut.* 21. vbi pleuritidis curationem proponens,(in libris enim acutorum, vt Gal. ait, ſub exemplo pleuritidis cætera comprehendit, 3.*acut.*42. *&* 61.) priùs venam ſecat,deinde admouet clyſterem, quia pleuritis morbus eſt ſæuus, & lethalis, ſic enim ait: *Nam venæ ſectio in his præferenda venit,deinde clyſteris eſt opus,ſi vehemens & magnus fuerit morbus,&c.* Ex quibus colliges, quando enema debeat præcedere phlebotomiam, & quæ ſit venæ ſectionis, aut purgationis hora neceſſaria, aut electa.

PRÆCEPTVM XLIV.

Medicus à validis medicamentis purgantibus abſtineat.

HIppocratem,& Galenum,primos, eóſque ſcientiſſimos noſtræ artis conditores Medici accuſare non ceſſant,quòd in curãdis,vel etiam acutis morbis, effrænibus & violentis medicamentis expurgantibus fuerint vſi,quæ quàm noxia ſint, calida,inflammantia,& naturam à coctione perturbent,allatis illorum teſtimoniis confirmauimus, *lib.* 1. *Hiſt. Princip. Medicor.hiſt.*63. *q.* 31. & Gal. probat, 3.*ſimpl.*24. *&* 4. *acut.*7.*&* 2.*acut.*11.*&* 1.*Aph.*24. *& alibi paſſim.* Sed hi, hos tantos auctores citra rationem condẽnant, ignorantes quàm diuino illi præditi fuerint ingenio,cuius ope & auxilio,in his propinandis,ſolertiſſimo Marte, perſpicaciſſima mente, vigilantiſſima cura occaſionem obſeruabant,motus naturæ attendebant, hominum temperamẽta ſcrutabantur,& cœli ſoliq; varietates rimabantur ad vnguẽ:quo pacto nunquam, aut rarò in propinãdis catharticis deerrâſſe,nullus ibit inficias,qui eorum monumẽta penſitauerit ad vnguem.

Licèt autem illis comperta medicamenta fuerint clementia, tamen ad illorum regiones non in tanta copia ab Indiis afferebantur, vt Auicennæ, Serapionis,Meſuæ,& cæterorũ Arabum,& noſtro ſeculo nũc copioſè conuehuntur: quo pacto cùm ſummo emerentur pretio, iis non ita frequenter vtebantur, & hoc modo illis eorum vires non ſatis erant cõpertæ.

A Quapropter cùm noſtra clementia ab illis non eſſent ita præcognita, fortioribus vtebantur, vel etiam in morbis calidiſſimis,ſed ea adminiſtrabãt cum cautela ſumma. *Prima.* In remiſſione febris, ſeu declinante morbo illa offerebant. Extat oraculum Hip. *lib.de med. purgant. num.* 4. ſub his verbis: *Quicunque à febribus corripiuntur, iis medicamenta purgatoria dare non oportet, donec remiſerit febris: ſin minus, ſaltem intra quatuordecim dies id non facito, &c.* Galenus *lib. quos, qui & quando,ad fin.* Hip.mentem ſic confirmat. *Cùm ergo febris vehemens non ſit,ægríque naturam noueris, medicamentum dabis, elleborum nigrum, aut aliud quid ſimile, quorum eſt Diacolocynthidos appellata confectio, quam nunc vſitato nomine hieram,hoc eſt, ſacram appellant, &c.*

B *Secunda cautela.* Offerebant expurgantia vehementia in parua quantitate. Licèt enim *nihil artem noſtram magis coniecturalem faciat, quàm cuiuſque remedij quantitas*, vt aduertit Galenus, *lib. de curand. rat. per ſang. miſſ. cap.* 12. tamen ſemper in minori copia pharmaca propinabant,quàm plenitudo expoſtularet,quoniam *melius eſt infrà ſubſiſtere, quàm exquiſitiſſimè vacuare*, vt docet Auic. 4. 1.*cap.*3. In hunc ſenſum intelligendus eſt Auic. 1. 4.*tract.* 2. *cap.* 7. dum per medicamentum forte debile inſtituendam eſſe curationem affirmat: forte, ex natura ſua, præſertim quum humor craſſus non cedat medicamento clementi: debile, quia in parua quantitate offertur.

C *Tertia cautela.*Galenus rectè intellexit medicamenta,quibus ipſe vtebatur,eſſe calida,venenata, inflammantia.Nam hoc vt verũ ſuppoſuit in locis multis;ſic enim habet *lib.* 2. *acut.*12. *Nempe purgantium omnium medicamentorum natura, corporum quæ purgantur, naturis contraria eſt,atque vt quiſpiam dixerit,lethalis, & deleteria.*Ob hanc cauſam in febribus vehementibus, & in partium internarũ inflammationibus,ad venæſectionem frequentiùs accedit: Sic enim habet 2. *acut.* 11. *Vbi igitur non ſolùm acutus morbus fuerit, cuiuſmodi eſt pleuritis,verùm & cum febre vehementiſſima, multò magis vitanda eſt purgantis medicamenti adminiſtratio;atque per ſectionem venæ vacuãdum magis, etiamſi ad hypochondriũ dolor ſiniatur.* Et infrà ſic inquit: *Cùm igitur febris vehemens non fuerit, naturámque laborantis fueris expertus, ad medicamenti purgantis potum te conferes,&c.*

D Quapropter præſente magna febre,à medicamentis fortibus abſtinebant. Et ſi fortè in valido febris feruore ea offerebant,vel cum eis odorata miſcebant, ne ventriculi os,cùm ſit ſuapte natura maximè ſenſile,ab acrimonia medicamenti læderetur, & vt robuſtior factus ventriculus ipſum ad actum deducere poſſet: quomodo 2.*acut.*11. veratrum propinat cum rebus odoratis permixtum: *Cùm enim purgantia omnia medicamenta, ventrem,præſertímque os ipſius,quod maximè tum neruoſum,tum ſenſibile exiſtit,affligant lædántque, ob id eorum quæ boni ſunt odoris, mixtio excogitata eſt, ne ſola ſinceráque purgantium medicamentorum virtus os ventris tãgat:nam odorata ſtomachum roborant,ſicut fœtida ſubuertunt*,8.*ſec.loc. cap.* 3. Deinde veteres cùm caliditatem horum medicamentorum perſpicerent, ea

E permixta cum ptiſana exhibebant. Hac ratione Trallianus *lib.*4.1.ægro ſuffocante angina correpto, ſcammonium obtulit cum ptiſana permixtum.

Quarta cautela. Scientiſſimi priſci, non ſolùm hæc effrænia medicamenta correcta priùs propinabãt;ſed poſtquàm ea erant deuorata, aliquid ſuperbibendum porrigebãt,quod illorũ acrimoniam retunderet,&refrænaret.Sic habet Hip. *Vbi autem quis medicamentum ebibit,ptiſanam protinus ſorbendam dato:*quæ,(vt ait Gal. *in com.*)*& detergere,& deorſum trahere quod viæ adhæret, & qualitatem medicamenti,quod his adhæret partibus, tum contemperare, tum permutare poteſt.* Et hoc modo Auic. 4. 1. *cap.* 5. aqua calida ſuperbibita pharmaci acrimoniã,& malignitatem corrigit.Noſtri horum exemplo

edocti

edocti,ius pulli,aut gallinæ cum ſaccharo, aut melle, aut aquam hordei cum ſaccharo,aut ſerum lactis propinant.

Vltima. Antiqui genero ſa hæc,& fortia medicamẽta adminiſtrabant, quoniam tempore Hip. homines erant magis valentes,ob multas cauſas,,quas recenſet Gal. *lib.2.de fract.com.27.* ſub his verbis : *Fallaciſſimum eſt veratrum dare, antequam corpus victu præparetur, cùm ſæpius non facile ſit,vt quales corpori ſuperſint ſucci,digno-ſcantur. Hippocratis ſæculo veratrum album fortaſſe tutò ſumebatur, ob rationem victus eorum hominum, qui curabantur:qui vitæ genus non otioſum ſequebantur, aut intemperans,ſed laborioſum, pauciſque alimentis erant contenti, ſic vt craſſos ſuccos nulla ratione contraherent. Neque enim nos latet fieri hos,cùm otio, tum abundantia. Quod ſi vim æſtimaueris corporum eius ſæculi, quam ex eiuſmodi victu comparabant, magis adhuc dari veratrum permiſeris, cùm quæ vomitus affert incommoda, ferre homines illi facilè potuerint.* Accedit quòd noſtro æuo omnes ferè,ſint gulæ & ingluuiei dediti,& Veneri,cuius vſu magnopere vires eneruantur,& flacceſcunt.

Porrò etſi tanta prouidentia veteres in propinandis pharmacis fuerint vſi,tamen ab illis validis abſtinere ſatius eſt : *Turpis enim calamitas eſt medicamento dato hominem mori,* vt rectè prædixit Hip. *lib. de med. purgantib.num.* 3. Ob hanc cauſam ea porrigere, maximè in diſſuetis,eſt inutile,vt 4.1.*cap.5.* dicebat Auic.quoniam ſæpe reperitur inimicitia inter corporis naturam, & medicamentum purgans, ita vt ſit illi venenum. Quare 1.3.*tract.*1.*cap.*29.*in princip.* monebat,non eſſe exhibendam medicinam ſolutiuam,niſi priùs Medicus de conſuetudine ægroti fiduciam habeat ; quia medicina quæ ſoluit,interdum eſt via ad perniciẽ, & corruptionem. Hoc modo Gul.2.*acut.* 11.medicamenti purgãtis adminiſtrationem inutilem in morbis acutis afferebat, præſertim ſi non agnoſcitur ægrotantis natura,quia metus eſt ne plus iuſto euacuet;aut quòd non euacuet,ſed tantùm moueat,aut quòd difficulter euacuet ; aut cum grauiſſimis ſymptomatibus, quæ omnia graues in morbis acutis pariunt offenſas.

Cautè ergò ſe gerat prudens Medicus in offerendis pharmacis : *Quod enim ſemel deuoratum eſt medicamentum, quominùs omne deuoratum ſit, fieri non poteſt : nec poſſibile eſt vbi plus quàm conueniat iam purgetur homo,partem oblati auferre,* vt *lib. de ſang.miſſ.cap.*12.notat Galenus:& *lib.de ven.ſect.aduerſus Eraſiſtrat.cap.*7.confirmat dicens. *Medicus huius ſolius euacuationis liberam habet poteſtatem ſiſtendi quandocunque illi placuerit, aliorum autem nullius. Nam vbi dandum ſit aliquod medicamentum, ſiue deiectorium, ſiue vomitorium, ſiue vrinarum vacuatorium,aut thoracis, vel capitis purgatiuum, horum ſcilicet omnium prima exhibitio in tua poteſtate ſita eſt, cætera autem fortuna adminiſtratrice obtingunt. Ingens præterea in propinationibus pharmacorum purgantium periculum eſt,vel cùm dolore,morſibus,torminibus,refrigeratione, pulſuum euaneſcentia,ac animi defectu exprimitur,id quod in aluum attractum eſt,vel cùm corpus vehementer perturbatur, interímque paululum admodum vacuatur, aut euacuatio modum excedit:hoc enim ipſum tanquam omnium malorum extremum, in hac parte frequenter contingere ſolet : neque enim vt vena inciſa fluxum, ſuperimpoſito digito mox ſiſtes,ſic profluuium alui tibi ſiſtere licebit,*&c. Cautus ergò Medicus ſuperuenientium ſymptomatum metu perculſus, à propinandis validis pharmacis abſtineat.

PRÆCEPTVM XLV.

Medicus, ante purgantis medicamenti adminiſtrationem,corpus pluribus modis præparet.

RECtè quidem Breuiloquus auctor *lib.2.Aph.9.* inſtruit Medicum curaturum,vt ſi corpora purgare

A voluerit,ea priùs fluida faciat, hoc eſt, vt ante purgationem præcedat coctio humoris, & illius præparatio,quæ in humorum inciſione, extenuatione, & viarum apertione conſiſtat : Nam præter coctionem, quam mutationem vocat Auic.1.*doct.6. cap.* 3. & 1. 4. *tract.2.cap.*7. §. *digeſtio quidem, &c.* quam expoſtulant priſci ad purgationem,cùm Hip.1. *Aph.*24. concocta medicari iubeat:item Gal.*in com.*& 1.*ad Glauc.* 11. Aëtius *tetrab.1.ſerm.3.cap.*23.Oribaſ.7.*collect.* 23. medicamenta attenuantia ſunt offerenda, vt rectè Galenus monuit *lib.quos,quibus,& quando.*

Quare priuſquàm offeratur medicamentum, craſſos humores incidere,& tenaces ſecare oportet:quod præceptum ipſe obſeruauit 8.*meth.cap.*4.agens de curatione obſtructionis, §. *vbi verò modicè euacuaueris, &c.*& ſic 1.*Aph.* 24. vtitur decocto pulegij,thymi, &

B origani,vt coquantur ſucci qui crudi ſunt, in quorum præſentia purgatio eſt inutilis,ex Hip. & Gal. 4. *acut.* 43. Cocto autẽ humore naturam habemus adminiculantem,1. *Aph.*20. quæ non poteſt expellere citra coctionem,4. *Aph.* 22. nam cruda affectio non cedit, 4. *acut.* 22. & ſi tentes purgationem, noxæ ſequuntur quas refert Galenus, 2. *Aph.*36.&. 37.& 2.*de criſ.*9.de quo argumento plura diximus,*lib.4.hiſt.Princ.Medic. in com. hiſt.* 15. *quæſt.* 21.

Rurſus plurima ſunt ante purgationem à Medico conſideranda, quæ recitat eleganter Auicenna 4. 1. *cap.* 5. & exhibendum pharmacum impediunt, niſi priùs corrigantur. Primum eſt faſtidium : ſecundum eſt viſcoſorum humorum copia : tertium, tenſio in hypochondriis:quartum,inflammatio interna : quintum, obſtructiones. De faſtidio loquamur primò.

C Hoc prohibet purgationem. Nam faſtidio captus ſtatim euomit pharmacum ſumptum, quare euacuatio, (cùm non poſſit operari reiectum præproperè) impeditur. Neque obiicias Hip. 4. *Aph.* 17. medicamentum purgans conſulentem in cibi faſtidio : Quia ibi loquitur de vacuatione per vomitum ; nos verò cum Auicenna, de medicamento per aluum ſoluente verba facimus.

Copia viſcoſorum humorũ purgationem impedit. Qui enim tenaces & craſſos cibos aſſumpſerũt,viſcoſiſq;humoribus abũdant,illis humores tenaces vaſorum parietibus ita tenaciter adhærent, vt pharmaco attrahenti non obediant,quum ſtabiles ſint ac fixi.

Tenſio in hypochondriis medicamẽtum purgans

D etiam interdicit.Nam hæc ex flatu craſſo,& nebuloſo originem ducit,cum humoribus craſſis permixto, vt Galenus eſt auctor 4. *Aph.* 73. *Etenim accidit tali murmure deſcendente ad lumborũ loca,vnà cum ipſo hypochondriorum tumorem deportari,vnde partibus,quæ hîc ſunt,ex ipſo diſtentis prouenit dolor,deinde ita nonnunquam humore ad diſtributionem concitato,ſolus ſpiritus flatuoſus emittitur, nonnunquam verò vnà cum humore,&c.* Ratio eſt, quoniam flatuum copia tum eleuat pharmacum ſurſum, nec permittit illud inferiùs labi ad inteſtina, tum contorquet vias,ſiue meatus hypochondriorum, ob quam cauſam,nec virtus pharmaci, nec humores attrahendi liberè poſſunt tranſire.

Inflammatio interna etiam impedit medicamẽtum

E purgans,prout docuit Auic.4.1.*c.*4.dicens: *Habentibus quoque in interioribus apoſtema,purgatio noxia eſt.* Præſertim ſi inflammatio in ventre, aut thorace excitetur:cùm enim humores non poſſint per aluum educi, quin muſculi thoracis,& abdominis comprimantur ; neceſſariò pars inflammata acriùs dolet,augetur fluxio, & inflammatio increſcit, ideò Galenus 1.*de diff. reſpirat.cap.*9.affirmat, *partes inflammatas integra quiete indigere,*& 13. *Meth. cap.6.*conſulit, ne crura inflammata moueantur.

Deinde inflãmatis interioribus particulis humores ſunt commoti & concitati, qui ſi de nouo à medicamentis expurgantibus agitentur,promptiùs ad inflã-

matam partem attrahuntur; quæ ratione doloris, &caloris, commotos humores promptiſſimè ſuſcepiat, 13. *meth.* 3. & alibi. Hoc modo in inflammatione ventriculi, & iecoris, medicamenta expurgantia reprobat, quoniam fluxionem conuocant ad partem affectam.

Inſuper pertimeſcit Galenus medicamenta purgantia in viſcerum inflammationibus, quiaſemper adeſt febris intenſa, quæ ab acutis morbis eſt inſeparabilis, 5. *Aph.* 30. & 1. *acut.* 8. Ob hanc cauſam in pleuritide magis commendat venæ ſectionem, quàm purgationem;nam illa licèt ſit minus auxilium,tutius tamen remedium eſt. Et ſicut in inflammationibus thoracis vtimur linctibus, ad expurgandum per ſputum id quod reſudat ex inflammata parte; ſic in ventris inflammationibus, clyſteribus, & clementibus medicamentis vtendum eſt. Quando verò iam ſedata eſt fluxio, & humor in inflammata parte concoqui cœpit, tutior iam eſt medicamentorum vſus, vt præcipit obſeruandum Galenus 13. *method. cap.* 15. de inflammatione iecoris.

Obſtructiones etiam purgationem impediunt. Id quod, vt & allata documenta, clarè propoſuit Galenus *lib.* 1. *Aph.* 24. dum ſic ait: *Nam quicunque multa cruditate laborant, vel qui tenaces, ac craſſos cibos aſſumpſerunt:ſicuti etiam quibus hypochondria diſtenta atque inflata ſunt, atque ſupra modum calidæ atque igneæ vrinæ exiſtunt, & hoc ipſo in loco aliqua eſt viſcerum inflammatio, omnes hi haudquaquam ſunt apti ad purgationes. Hæc itaque abeſſe oportet, & humores, quam maximè fieri poteſt, eſſe fluxui paratos, hoc eſt tenues, & nullam lentorem participantes, & aperta eſſe foramina, per quæ debet purgatio fieri, & nullam habere obſtructionem. Nam & nos iſta antea paramus, quum quempiam ſumus purgaturi, & hoc eſt quod ab ipſo Hippocrate dicitur in illo Aphoriſmo: Corpora vbi quis purgare velit, oportet fluida facere.*

Auicenna inter omnes 4.1.*cap.* 5.proponens præcepta quæ Medicus obſeruare debet,antequàm medicamentum propinet, & quibus modis ante purgationem regendus ſit æger, ſic ait: *Iam in præcedente ſermone oſtendimus, quando ſit corpus præparandum ad recipiendum quod ventrem ſoluit, antequam purgetur, cùm amplificatione pororum, & lenificatione naturæ; & propriè in ægritudinibus frigidis:& ad ſummum, naturam mollificare antequam venter ſoluatur,eſt competens regula,in qua exiſtit ſecuritas, &c.* Qua ſententia tradit ante purgationem præire debere mollificantia ventris,& humectantia,vt 4. *Aph.* 13. docuit Hip.dum ſic ait: *Qui non facilè per ſuperiora purgantur, ad veratrum admittendi ſunt,pleniore cibo, & quiete corporibus ante potionem humectatis.* Quapropter plurimo cibo,& quiete corpora ante purgationem præparare conatur Galenus *in com.* *Prahumectantur autem plurimo alimento,atque quiete. Et de quiete quidem clarum eſt:ſicuti enim exercitia ſunt apta natura exiccare, ſic & quies humectare.*

Auicenna excepit ab hoc numero, eos qui facili negotio in fluxum incidunt.Metus enim eſt ne nimis copioſè & cum periculo purgetur æger, & ſuperpurgatio accidat. Sic enim ait *loc.cit. Mollificatio ante purgationem præcedet, niſi in eo qui diarrhœæ valde eſt aptus,ex hoc namque nihil eſt faciendum,quoniam eſſet cauſa ſuperfluitatis quæ ei accideret,&c.* Quare monet vt pharmacis ſoluentibus ventrem, vomitoria medicamenta miſceantur, vt horum ope purgantia per aluum retineatur,& hoc modo operationem efficiant cómodiorem.

Attamen pro horum maiori explicatione, dubitabis ptimò: Vtrùm humorum concoctio, & canalium apertio, ſint præmittenda in corporibus obnoxiis diarrhœæ? Et pro parte negatiua hoc modo inſurges: in his euitanda eſſe præparantia,quia humorem concitatiore motu faciunt decurrere ad aluum. Sed oppoſita pars eſt amplectenda: quoniam videtur

A etiam in his obſeruandum illud axioma Hip. quo concocta, medicanda eſſe pronuntiat. Quoniam ſi humores crudi non coquuntur, naturam non habemus adminiculantem, & vtile cum inutili excernitur. Quare vacuatio hæc citra humoris, & viarum præparationem celebrata,deiicit vires citra morbi leuamen. Contrà verò accidit, cùm humores crudi priùs præparati fuerint. Et hac de cauſa Auic.*loc.cit.* ante purgationem eorum qui valde diarrhœæ ſunt obnoxij, non prohibet humoris concoctionem, ſed ſolùm ventris mollificationem, ſiue lubricitatem, vt ipſius verbis vtar.Ad aduerſam autem rationem dic:Per coctionem augeri quidem fluxum noxij humoris, non autem vtilis;quinimò huius fluxus minuitur,quoniam coctionis beneficio natura humores vtiles ab inutili-

B bus ſeparat;& hos expellit,illos retinet, vt 1. *Aph. cit.* notauit Galenus.

Secundò maximam ſuggerit difficultatem huius ſententia *loc.cit.* dū in ſubiectis diarrhœæ,permiſcéda eſſe docet medicamenta vomitoria cum vétris ſolutiuis, quoniam hæc permixtio purgationé laborioſam reddit,& operationem interturbat. Hac de cauſa Hip. 4. *Aph.* 5.æſtate difficiles purgationes eſſe docuit,cùm vt ait Gal.*in com.*duo motus contrarij concurrát, alter extrorſum factus à calore ambiétis, alter introrſum à pharmaco concitatus.Ob parem rationem vomitiuū medicamentum cum ventris ſolutiuo permiſcendum nō eſt;illud enim attrahit ſurſum,hoc deorſum,& ſic laborioſa,& cum vehementibus ſymptomatibus pur-

C gatio concitatur:maximè quia *cap.*4.Auic.ſummè reprobat vſum pharmaci purgantis ex diuerſis medicamentis compoſiti,vel diuerſis téporibus oblati.Quare Galen.*lib.quos,quib.in.fin.cap.*iubet vt medicamenta quæ permiſcentur,ſibi inuicem conſentiant.Hoc modo in optima praxi, reprobandus eſt vſus medicamentorum clementium, cum iis quæ ſcammonium recipiunt: nam hæc priùs complent operationem ſuam, tardiùs verò benedicta.Neque obiicias, quòd hæc commixtio in pilulis approbatur,in quarum cópoſitione clementia cum fortibus ſunt permixta:nam in his ob fermentationem vtraque ad vnam contemperantiam ſunt redacta, & icircò vniformiter,& eodem tempore operationem ſuam perficiunt.

Difficile quæſitū,cuius explicatio veteres Auicen-

D næ malè torſit interpretes. Nam ſi huius auctoris més,vt ex contextu patet,explicetur,ſuſpecta eſt mixtio medicamenti vomitorij cum ſolutiuo ventris, ob rationes dictas;nam periculū imminet,ne diſtrahatur natura,agitetur diuerſimodè humor,& ſæua ſymptomata ſuperueniát,quæ difficilem deinde habeant correctionem. Dic ergò, per vomitoria, vel intelligenda eſſe potiùs adſtringétia, & cohibentia fluxum, & roborantia ventriculum, (quod frequéter cum vtilitate experimur,) & hæc eundem vſum præſtare ac vtilitatem, quàm permixtio vomitorij: vel dic, vomitoria eſſe permiſcenda cum purgantibus per aluum,ſed leuia, quæ naturam, & humores ad ſuperiores partes aliquantulum diſturbant:vt ſuccus raphani,decoctum

E ipſius,aut ſemen ipſius in pharmaco comminutum.

Si autem quæras:Vtrùm quemadmodum in paratis ad fluxum natura iubet permiſcere vomitiua cū ſoluétibus ventrem;ita oporteat in præparatis ad vomitum permiſceri ſolutiua ventris cum vomitoriis?Dic, hanc permixtionem neceſſariam non eſſe, maximè quia Auic.*cit. loc. cap. de vomitu*, non fecit huius permixtionis mentionem. Quare vtilius eſt, cum medicamento vomitum faciente permiſcere, quæ vomitū cohibeant, qualia ſunt adſtringentia, grata ventriculo, & quæ iucundo ſuo ſapore illum recreent.

Vltimò explicare oportet,qui ſint diarrhœæ obnoxij; vt intelligamus illis validas vacuationes nō eſſe celebrandas. Trauli igitur, vt inquit & docet Hip. 6. *Aph.* 32. ſunt ex iis, qui facilè in fluxum ventris incidere

dere ſolent. Sic enim habet : *Balbi ab alui profluuio maximè capiuntur.* Et hanc ſententiam traducens Auic. 4.1.*cap.*5. ſic inquit : *Trauli quoque ſunt ex iis qui diarrhœæ ſunt apparati : fortem igitur non tolerant medicinam: ipſorum tamen plurimi in diarrhœam incurrunt ex rheumatiſmis ſuorum capitum*, &c. quod priùs dictauit Galenus *in com. cit. Aph. Continget igitur iis qui ſunt balbi natura, alterum horum ; aut cerebrum habere humidum, vel linguam, vel vtrumque : & cerebro quidem talem ſortito temperaturam, defluere ab eo par eſt humidas ſuperfluitates, atque inde fluentes in ventrem ſuſcipi, vnde & longis profluuiis homo capitur. Lingua verò admodum humida natura exiſtente, & ventriculum talem eſſe par eſt, vt qui alteram tunicam communem habeat cum lingua, imbecillémque ex humiditate. Ventriculi autem propria paſſio eſt diuturnum profluuium.* Trauli autem à Græcis qui vocantur, voces incipientes per T. & R. non poſſunt rectè pronunciare, ſed loco R. pronunciant L. Poſſunt etiam vocari Trauli, qui alias literas non rectè proferunt, ſed eas in alias commutant.

Ante purgationem præparat Auicenna corpus balneo : ſic enim habet *loc. cit. in princip. Balneum quoque ingredi, antequam ventris ſolutio fiat aliquantis diebus, eſt ex illis quæ ſubtiliant, ac benè præparant, niſi aliquid prohibuerit : & oportet quidem vt inter balneum, & hauſtum medicinæ paruum interueniat tempus.* Nam balneum aquæ dulcis moderatè calidæ, attenuat, liquefacit, fluidos reddit humores, aperit vias, lenit ventriculum, inteſtina, & vniuerſum corpus humectat. Ita dixit Galenus 6.*epid. ſect.* 5. *com.* 29. aquæ dulcis balneum humores fundit, & ſi qua in parte contentum durúmque corpus fuerit, relaxat, atque emollit.

Neque te dimoueat *loc. cit. epid.* ab hac methodo, ſi videas Hippocratem hoc modo pronunciantem: *Veratrum epotum, ſi celeriùs purgare velis, lauare, aut cibum ſumere oportet.* Nam his verbis non vult, ab aſſumpto pharmaco ægrum in balneum eſſe mittédum; id enim alienum à ratione eſſet, & Galeno, ac Auicennæ aduerſum. Ille enim 3.*acut.* 59. & 4. *Aph.* 4. affirmat, ea quæ per ventrem ſubducuntur, balneum ſiſtere, vtpote ad corpus vniuerſum reuellens. Hic verò 4.1.*c.*5. ſic ait : *Medicamento epoto nemo balneum ingrediatur*, quum materiam ad exteriora euocet, ac potiùs aluum ſiſtat. Mens ergo Hip. eſt, eum qui elleborum bibit, ſi velis vt celeriùs purgetur, antequam id bibat, comedere, aut balneo vti præcipe. Ita vt hoc vti oporteat per aliquot dies ante pharmacum: cùm autem dierum numerus certus non ſit, ſed ex Medici arbitrio præſcribi debeat, ſuffecerint dies tres, aut quatuor. Nam impediunt vſum balnei in purgãdis multa: catarrhus, aptitudo ad inflãmationes internas, & ſanguinis profluuia, neruorum reſolutio, & alia quæ ex balneo exaſperantur valdè. Quare inter balneum, & medicamẽtum paruum temporis ſpatium intercedere debet. Nã per balneum corpus debilitatur, & humores ad exteriora mouentur. Breue verò debet eſſe tempus inter balneum, & pharmacum: nam ſi longum ſit, metus eſt ne interim humores magis craſſeſcant, & vix obſtruantur. Quantum autem debeat intercedere tempus inter balneum, & pharmacum, explicat Rhaſis 6. *continent. cap.* 2. quòd debeat eſſe media hora. Sed congruentius eſt, vt ad minimum ſit ſpatium vnius diei, in quo reparentur ſpiritus ex balneo reſoluti, & humorum motus ad partes exteriores conquieſcant.

Sed multo negotio opus erit, vt Auicennã à calumnia tueamur, in balneo adminiſtrando ante purgationem : nam hoc, impurum corpus in plurima damna præcipitat, & humores intempeſtiuè exagitat, & in præſentia ſuccorum crudorum eſt noxium, 6. *Aph.* 31. & 4. *de ſanit.* 5. & ſic vt eſt apud Galenũ 3. *acut.* 59. non niſi euacuatis corporibus vtile eſt. Inſuper in corporis ſuperficiem attrahit humores ; qui in aluum erant expurgandi, ex Gal. 3. *acut.* 62. Quare 7. *ſec. loc. cap.* 1. illud alui profluuium ſiſtere annotauit ; & ob hanc cauſam Auic. 4.1. *c.* 7. in eo in quo ſuperfluit ventris purgatio, balneum laudat, ſic enim ait: *& ſi poteris, fac eum ſudare in balneo, aut vapore aquæ calidæ, &c.* Quare ſi per balneum, non intelligas balneum particulare, & ipſum de deobſtruente fotu ; aut irrigatione hypochondriorum, interpreteris, cuius ope craſſi humores ante purgationem redduntur aptiores ad expurgationem, quomodo Auicennæ ſententia poſſit admitti ; haud quaquam video.

Conueniens victus ratio etiam ad felicem purgationem eſt neceſſaria, vt probat Gal. 2. *Aph.* 9. qui ſibi difficiles purgationes non obtigiſſe affirmat ; ob id quòd antequam deiectorium pharmacũ propinaret ; tenui victu fuiſſet vſus. Et *lib. de attenuante vict. rat. cap.* 4. plurimos contumaces, ſanatúq; difficiles morbos recenſet, quos ſolo victu attenuante ſanauerat. Quocirca præcipuum ad facilem purgationem cõparandam, humoréſque ad eam diſponẽdos inſtrumentum, tenuis victus ratio exiſtit, quæ corpus peruium, paténſque reddit, obſtructiones expedit, flatus diſcutit, excrementa mouet, crudos humores concoquit. Contrà victu craſſiore natura à morbi coctione auertitur, febris augetur, crudorum ſuccorum copia vbertim increſcit, obſtructiones augentur, & morbi cauſa fit maior. In hũc ſenſum intelligendus eſt Hip. 6. *epid. ſect.* 4. *text.* 10. dum conſulit : *non ſaturari cibis, & impigrum eſſe ad labores.* Ex quo tranſtulit Ariſt. 1. *probl.* 47. ſumma cum ratione inculcans, optimum eſſe cibum minuere, & augere laborem, quia non paruam ægrotandi anſam excrementorum copia præſtat, quæ tunc certè exultat, quum aut cibus ſupereſt, aut labor deeſt.

PRÆCEPTVM XLVI.

Medicus in omnibus à mediocritate non recedat.

Medico in omnibus præſidiis adminiſtrandis, & præſertim in euacuantibus remediis, à mediocritate recedere non eſt decorũ : id enim oraculo veluti Delphico confirmat Diuinus Hippoc. *lib* 2. *Aph.* 51. *Plurimùm* inquit, *atque repentè euacuare, vel replere, vel calefacere, vel refrigerare, ſiue quouis alio modo corpus mouere, periculoſum: omne enim nimium naturæ inimicum; ſed quod paulatim fit, tutum eſt, tum aliàs, tum cùm ab altero ad alterum fit tranſitus, &c.* Et Galenus *in cõm.* cauſam reddit, quia nimium omne cùm deſtruat commoderationem, vnà ſubſtantiam animalis diſſoluit.

Ergo oportet Medicum peritum eſſe parcum, & moderatum in vacuationibus. Nam noſtra natura in mediocritate conſiſtit, ſanitáſque ea maximè gaudet; & cùm corpus ab ea recedit, ægrotat. Eam auream vocat Horat. *lib.* 2. *od.* 10.

Auream quiſquis mediocritatem
Diligit, tutus : caret obſoleti
Sordibus tecti, caret inuidenda
Sobrius aula.

Et meritò : cùm vbique maximè commendabilis ſit. Nàm & iuſtitia non in lucris modò faciendis ; ſed multò magis in appetitionibus moderãdis, ſi modum ſeruet, præſtantior eſt. Ita Plato, *lib. de Rep.* 5. *Fundamentum* (ait) *bene inſtitutæ Reipublicæ in mediocritate conſiſtit.* Hæc enim illa eſt, quæ vtilitates adfert maximas Rebuſpublicis, quum pernicioſiſſima ſit immoderatio. Ariſtoteles verò Præceptoris inſiſtens veſtigiis, *lib.* 4. *politic.* 10. tranquilliorem eſſe, & optabiliorem vitam ait, ciuium mediocrium, quam potẽtum, ac principum; *quoniam in confeſſo eſt*, inquit, *mediocritatẽ, ac medium eſſe optimum.* Sic conſtat bonorum fortunæ mediocrem poſſẽſſionem, omnium eſſe optimam. Quocirca rectè Phocylides optauit mediocria, vt multis meliora:

melioꝛa:& Plutarchus *in præceptis ſuis politicis*, exemplis & rationibus confirmat, dicens: ab opulentioribus & potentioribus Argiuorum, & Meſſeniorum, res Græcorum ſubuerſas, quòd neſciuiſſent quantum moderatum immoderato ſit melius.

Plato *in ſermone, qui Gorgias inſcribitur*, hac gnome præſtantiam celebrari demonſtrat mediocritatis,qui in *Theæt.*Protagoram laudat,mirè in omnibus mediocritatis bonum efferentem. Cleobuli eſt apophthegma Laërtio *lib.* 1. auctore: *Mediocritas optima.* Et in aureo carmine Pythagor. *Omnium menſura, ſiue modus optimus; exceſſus autem vitandi, ceu miſeri.* Et Pindarus *Od. Olymp.* 13. *Conſentaneus eſt in quacunque re modus, quem ſcire opportunitas eſt maxima.* Vnde abiit in prouerbium: *Nequid nimis.* Quod Pythagoræ adſcribit Laërtius,& Soloni alij, Bianti Ariſt.Et illud eſt quod Horatius docuit *in epiſt. ad Piſones.*

Eſt modus in rebus, ſunt certi denique fines,
Quos vltra, citráque, nequit conſiſtere rectum.

Ita Plautus *Pænulo,act.*1.*ſcen.*2. *Modus optimus in rebus omnibus eſt habitus, nimia omnia nimium exhibent negotium hominibus.* Ita in *Anthol. Græca, lib.* 1. *tit.* 48. incertus poëta ſcripſit:

Immodicum ingratum eſt: & ſi prouerbia tangunt,
Non eſt mel, ſed fel, mel quoque, ſi nimium eſt.

Conſentaneum huic illud Sapientis dictum, *Prouerb.* 28. *Mel inueniſti? comede quod ſufficit tibi.* Et ſapienter apud Stobæum ſcripſit Euripides, *ſer.* 22. *Mortalibus, maiora mediis pariunt morbos.* Et Cicero *de clar. Orat.* omnem virtutem eſſe mediocritatem decernit.Quam poſtea ſententiam amplexi ſunt Peripatetici: & ſummus eorum Princeps Ariſt. omnium optimè *libris Ethicis* demonſtrauit, medium virtutis verſari inter exceſſum & defectum, ſiue affectionum, ſiue actionum.

Plinius *lib.* 11. *cap. vlt. Perniicioſiſſimum eſt*,inquit,*in omni quidem vita, quod nimium.* Quare ſi mediocritas eſt ſeruanda in honoribus, voluptatibus, opibus, omnium bonorum genere,quæ fortunæ eſſe dicũtur; cur ea in medicamentis offerendis,in victu,potu,omnique euacuationum genere,à Medico perito nõ obſeruabitur? Hanc Galenus in pluribus ſuæ doctrinæ locis ſemper approbat.Sed duo liceat in medium adducere.Primus eſt *lib.*1.*de ſanit.tuend.cap.*6.*in fin.*dum ſic ait: *Quippe multos offendit id quoque non minimùm, multitudo nempe inſtratarum veſtium. Quinetiam ipſa quies, ſi ſit diuturnior, non parum moleſta eſſe ſolet: quando nullum animans immodicò vllo delectatur, ſed ſemper medium modum expetit,&c.* Alter locus eſt *lib.*2.*de ſanit. tuend.cap.vlt.*in quo omnia,quæ adoleſcentibus adhibentur, moderata eſſe debere aſſeuerat, ſic enim ait: *Porrò huic ex omni genere mediocritas adhibenda eſt, ex frictione,exercitatione,balneo,cibo,ſomno, ita vt nec durior illi, nec mollior corporis habitus reddatur, &c.* Ergò ſi in omnibus ab hac mediocritate receſſerit Medicus, ægros præcipites dabit in mortem.

PRÆCEPTVM XLVII.

Medicus ad euacuationes tempus aptum eligat.

Diſertiſſimus Medicorum ſic prædixit 6. *Aph.*47. *Quibus venæ ſectio, vel purgatio conuenit, hos Vere purgare, vel venam incidere oportet.* Quam ſententiam licet *lib.*1.*hiſt.Princip. Medicor.hiſt.*39.& *lib.* 3.*hiſt.vlt.* ſatis expoſuerim,tamen iterum incudi reddam. Nam vt ex Aphoriſmi colligitur ſenſu, Ver, & Autumnus ſunt præcipua anni tempora, ad vacuationes accommodata. Nam Vere facultates omnes optimè valent,ſanguis abundat,humores ſunt tenues & fluxiles, & pro huius temporis clementia & temperie, corpus eſt in ſymmetria quadam conſtitutum. Autumnus eſt tempus non ita frigidum,vt hyems; nec calidum, vt

A æſtas.Quare ſi vrget neceſſitas,in eo præcautio morborum poteſt celebrari: quia in omnibus veluti temperiem ſeruat.

Æſtate, & hyeme præſeruatio non eſt exercenda. Nam his tẽporibus vires ſunt debiles, attracto videlicet calore natiuo, à calore nimio ambientis, per apertionem pororum ad partes externas. Hyeme canales præ frigore adſtricti, & concreti humores. Hæc omnia complexus eſt Auic.4.1.*cap.*3.dum ſic ait. *Tempus anni ſupra modum calidum aut frigidum, purgationem non admittit,&c.*Et *cap.*5.*cit.loc.*ſic ait:*In tempore etiam quo canis maior exoritur, necnon in eo quo niues in montibus conſident, in vehementi ſcilicet calore & frigore, non eſt purgationibus vtendum.* Nam *ſub cane, & ante canem difficiles ſunt purgationes*,4.*Aph.*5.Quocirca prudenter

B Auicen. 4.1.*cap.* 5. hyeme deiectorio medicamentõ egenti,ventum obſeruare meridionalem præcipit: quia hoc flante,vt 2.1. *doct.*2. *cap.* 10. idem auctor teſtatur, corpora laxantur, ac patentiora redduntur, & humores fluxiliores fiunt, ac tenuiores; ex quibus facilior, ac felicior conſequitur purgatio. Quòd ſi Meſuë turbith aſſumenti Auſtrum vitare conſuluit, ob id eſt, quia cùm pharmacum hoc corpora maximè conturbet, & humores commoueat, ac exagitet, & caput aggrauet, veretur eam,quæ ab Auſtro accidit turbationem:dicente Hip. 3. *Aph.* 3. *Auſtrinos flatus auditum hebetare, caliginem viſui offundere, ac caput grauare.* Timet autem ne meatibus ab Auſtro plus iuſto laxatis, immodica ſequatur purgatio. Sed

C cur Borea flante, Meſuë myrobalanorum vſum prohibuerit, cauſa eſt, quia myrobalani comprimendo euacuant:& flatus ſimiliter Aquilonius corporis meatus,viáſque omnes,per quas purgatio fieri debet,condenſat atque cõſtipat;quo fit,vt docẽte Hip. 5. *Aph.* 3. aluos duras reddat.Quare ob duas cauſas ſimul copulatas, tanta aderit in corpore adſtrictio, vt inhibeatur purgatio. Poterit etiam Aquilonia conſtitutio, quum viget, fluxiones etiam comprimendo, & exprimendo concitare. Quapropter per hos flatus, qui prõptè fluxionibus tentantur,purgandi non ſunt.

Cœli ergò ſtatus calidus & ſiccus,& nimiùm frigidus & humidus, purgationibus valde renititur. Neque contra hæc obiicias, ab aëre nos ambiente indicationem ad curationem deſumi. Primò, quia ex 3.

D *Meth.*1. abſurdum eſt aſſerere, aliud eſſe quod rationem curandi præſcribit,aliud quod curatur. Cùm igitur aër ambiens non curetur, ſed morbus, ille rectè inter indicantia non numerabitur. Dic. Galenum *loc. cit.* ſolùm loqui de illo, quod primò rationem curandi præſcribit, quale ſolùm eſt morbus qui curatur. Interim quamuis hic ſolus medicamentorum exhibendorum qualitatem determinet;tamen alia ſunt,in quorum numero eſt aër ambiens, quæ quantitatem exhibendam indicent.

Deinde, aër ambiens eſt inſtrumentum, & materia Medici, qua ad conſeruationem ſanitatis, & curationem morborum vtiliſſimè vtitur:Igitur non indicabit. Nam materia medica, & remedia indican-

E tur, & non indicant.Dic ex Galen. 9.*meth.cap.*7. omne illud, cuius conſideratio opus Medici euariat, indicare. Cùm igitur curatio, pro varietate temperamenti aëris nos ambientis, varietur, meritò hic inter indicantia numerabitur, maximè cùm nullum ſit inconueniens,quippiam ſub variis rationibus poſſe indicari, & indicare.

PRÆCEPTVM XLVIII.

Medicus ad purgationem, Aſtrorum mutationes obſeruet.

Etſi maxima planetarum, & ſtellarum vis & efficacia in hæc inferiora, réſque humanas aſtrorũ curſu

curſu diſponi veteres fusè confirment, vt Macrob.1. *Saturn.* 17. Cælius 17.*antiq.* 27.Plin. *lib.*18. *cap.* 28. & alij, & nos de hoc argumento plura dixerimus *lib.*2. *hiſt.Princip. Med.hiſt.*66.tamen Lunam maximè vitam noſtram moderari ,eiúſque motiones varias à Medico prudente eſſe obſeruandas, ratio dictat, & eius effectus planè demonſtrant.

Nam inter omnia ſidera,Luna ſummā & admirabilem in hæc inferiora obtinet poteſtatem,& ea magnoperè nō magnitudine,ſed vicinitate alterat.Quippe auctore Galeno, 3. *de dieb.decretor.*2.fructus auget, & incraſſat, animantia implet, ſtatum tempus menſtruorum mulieribus conſeruat, comitialium circuitus cuſtodit, fruges adauget & maturat, ferarum occiſa corpora in tabem aſpectu ſuo reſoluit; ſomno ſub eius lumine ſopitis, dolorem capitis, & vultus pallorem conciliat; & in purgationibus, aut promouendis, aut ſiſtendis plurimùm prodeſt: quod ex vario cum planetis aliis aſpectu, ſeu concurſu eſt adepta.

Sol irrequietis curſibus, & ſpatiis inæqualibus orbes annuos conficit,& aut oriens diem promit ad laborem, aut occidens noctem poſt ſe linquit ad requiem: & tum abſceſſu remotiore ad meridiem, tum acceſſu propiore ad ſeptentrionem, hyemis, & æſtatis viciſſitudines facit: vt hybernis humoribus, ac pruinis terra pingueſcat;& æſtiuis caloribus,vel herbidæ fruges maturitate durentur,vel quæ ſunt in humidis incocta, ea feruefacta miteſcant. Luna quoque nocturni temporis gubernatrix, & amiſſi, ac recepti luminis vicibus menſtrua ſpatia moderatur, & cæcas tenebris horrentibus noctes fulgore ſuæ claritatis illuſtrat, vt æſtiua itinera, expeditiones, & opera ſine moleſtia ac labore confici poſſint, & alia commoda ſequantur, quæ norunt & expectant qui ruſticantur.

Quapropter periti rerum deprehendêre, increſcentis Lunæ ſpatia eſſe plantationibus velut decretoria: quoniam humoris exuperantiâ ſemen madeſcens celeriùs vendicet incrementa.Vbi verò deteritur lumē, cædi optimè materiam, vt quæ areſcat tunc, & attenuetur, proptereanec carie computreſcat.Cùm enim Luna humiditatibus præſit,frigidáque & humida natura ſit prædita,humida maximè exagitat.Quare Plinius *lib.*2.*cap.*41.ſic inquit: *Iam quidem lunari poteſtate oſtrearum, conchyliorúmque, & concharum omnium corpora augeri, ac rurſus minui.* Idem Macrobius affirmat 7.*Saturnal.*16. *Sicut Sol, vt maioris caloris, haurit humorem, ſic lunare lumen, in quo eſt non manifeſtus calor, ſed occultus tepor,magis diffundit humecta.*

Deinde apud eundem *cap.*11.*in ſomn.Scipionis*: ipſa eſt mortalium corporum, & auctrix, & conditrix, adeò vt nonnulla corpora ſub luminis eius acceſſu patiantur augmenta, & hac decreſcente minuantur. Hinc fit vt vitam noſtram præcipuè moderari Solem, deinde Lunam,ipſe affirmet *eodem loco, cap.* 19. Nam cùm ſint caducorum corporum hæc duo propria,ſentire, & creſcere: ſentiendi natura de ſole, creſcendi natura de lunari ad nos globoſitate peruenit. Sic vtriuſque luminis beneficio hæc nobis conſtat vita qua fruimur.

Inſuper magnam eſſe poteſtatem Lunæ in hæc inferiora, hinc patet: quòd ea augeſcente medullæ in corpore increſcunt, eâ lumine deſtitutâ, corpora attenuata flacceſcunt. Hac ratione ex multorum mente præcipit Auic. 4. 1. *cap.* 21. vt *ventoſæ in principio menſis non apponantur, quum humores nondum commoti fuerint,nec excitati:neque in fine menſis, quoniam humores tunc ſunt minuti: ſed in medio menſis, quum humores ſunt commoti, & in ſuo augmento, luminis in corpore Lunæ augmentum ſequentes;quo tempore augmentatur cerebrum in cranio, & aqua in fluminibus acceſſionem & receſſionem habentibus, &c.*

A Ob hanc cauſam quum Luna impleri, ac inchoari incipit, tunc humidiorum morborum ſæuities inſoleſcit. Et licèt hoc tempore valde exaſperentur, in peiúſque ruant paralyſis, apoplexia, lethargus, ſtupor, hydrops, catarrhus, & alij frigidi affectus: tamen epileptici vehementiùs excruciantur, atque premuntur decreſcente Luna. Etſi autem epileptici, Lunatici communiſſimè dicantur: tamen hi ab aliis differunt in acceſſionum frequentia, ac grauitate. Quia quotieſcunque Luna cum Sole coit, vel in eius oppoſitione exiſtit, acceſſione prehenduntur.

Nec ſolùm ægrotorum corpora ab externis hiſce cauſis afficiūtur, ſed qui inculpata ſanitate fruuntur, Lunæ vires, effectúſque percipiunt. Verùm quò quis B magis ab optima temperie deflexerit, eò promptiùs doloribus infeſtatur,atque auræ, Lunæque mutationibus fit obnoxius: præſertim ſi corpus vitioſis, putridíſque humoribus redundauerit. Sic Luna vel inchoata,vel plena atque in orbem circinata, flantéque vento rigido, muſculi, membranæ, nerui,panniculi, tendines rigeſcunt,& contracti doloribus acriùs concitantur.

Nec mireris.Nam ſunt qui in Luna animaduertunt mutationes ſeptem, vt facundus facundè ex multorū mente *lib.*20. *lect.antiq.cap.*7.conſcripſit Rhodiginus, & ob illas in ſubiecta corpora, habet poteſtatem mitam: Ob quam,matrem mundi Ægyptij vocabant, à Sole grauidā factam,perennia generationis principia C enixam demittere.Quin mirandi ſunt,quos ex ſe promit affectus. Minor eſt terra tricies nouies, auctore Ptolemæo,*lib.*5.*Almageſti,cap.* 16. vel quadragies ter, ſi Copernicū ſequimur. Diſtat ab ea milliaribus Germanicis 44916. vel ſi Schreckenfuchſio ſidē adhibemus,28359.Lumen ſuum à Sole mutuatur:hinc varia illi facies, creſcens ſemper, aut ſeneſcens, aut modò curuata in cornua,modo æqua portione diuiſa,modò ſinuoſa,orbe pleno immēſa, aut ſubitò nulla,eadémque ſubitò prænitens,vt confirmat Plinius *lib.*2.*cap.*9. Ob has tam neceſſarias influentias,quibus Luna terram continuò beare ſolet, apud Hieremiam, omni ſcientiarum genere ad miraculum vſque doctum, Regina cæli ea memoratur.

Quapropter eius varias mutationes maximoperè D Medici ad celebrandas vacuationes obſeruent eſt neceſſe.Hoc modo Hip.*lib.de aëre, loc. & aq.in locis multis*,magnas obſeruare iubet temporum mutationes, & ne pharmacum quiſquam volens det. Et Auic.4.1. *cit.*præcipit vt ventoſæ non apponantur in principio menſis, quoniam humores non ſunt commoti;nec in fine,quia tunc ſunt minuti.Quæ doctrina ſi in cucurbitulis eſt obſeruanda, multò magis in purgationibus,& ſanguinis miſſione: quia omnibus communis eſt cauſa, & ad maiora præſidia plures circumſtantiæ ſunt neceſſariæ,quàm ad minora.

Ob hæc inquires:Vtrùm in tempore plenilunij,aut nouilunij cōueniat purgatio,& phlebotomia,vt Hip. & Auicenna ſuadent?Alij ab huiuſmodi mutationibus Lunæ,& ab ortu & occaſu ſiderum, non ſumi aliquā E indicationē ad curationem,obnixè arbitrantur: Nam Galenus huius indicationis non meminit,cùm tamen omnes indicationes enumeret obſeruandas. Deinde. Aſtra non alia de cauſa indicant curationem, quàm per alterationes quæ in aëre fiunt:& ſi Hip.4. *Aph.*5. ſub cane, & ante canem prohibet vacuationes, non alia ratione id facit, niſi quia canicula ſiccat, & calefacit aërem vehementer, & intercedēte aëre corpora noſtra, vt conſtat ex Galeno *in comm.* Igitur ſi coitio aſtrorum quidquam commodi, vel incommodi affert ad curationes,fiet id, quoniam noſtra corpora ab illis ita coëuntibus alterabuntur, media aëris alteratione. Sed non qualibet aëris alteratio ex hoc concurſu enata,omnibus indifferēter ad euacuationē eſt noxia;

ſed

ſed aliis atque aliis erit vtilis. Nam neque refrigeratio,neque calefactio, neque alteratio quæpiam omnes iuuat, aut omnibus nocet, ſed omnia hæc iuxta ægrotantis naturam, regionem, ætatem, anni tempus,& morbi naturam iuuant, aut nocent. Ergo non ſimiliter in mutationibus Lunæ, & aſtrorum, debet prohiberi purgatio,aut phlebotomia.

Verumenimuerò,licèt Galenus mutationes Lunæ, aliorúmque aſtrorum magnorũ ortus & occaſus non obſeruet; non tamen proinde hæc indicatio prætermittenda eſt, cùm ſit momenti magni, & grauiſſimorum auctorum experimento comprobata, a quibus diſſentire nefas eſt. Cùm enim videamus Lunam, & alia aſtra in his inferioribus magnas mutationes producere, ſine aliqua notabili mutatione qualitatum primarum,quam inducant in aëre,& corporibus noſtris; ſeu, cùm in his inferioribus iuxta mutationes Lunæ,& aliorum ſiderum,magnas ſæpe fieri mutationes conſpiciamus,citra aliquam mutationem factam in manifeſto temperamento aëris,aut corporis noſtri: conſtat hinc vltra indicationem ſumptam ab aëris, & corporis temperamento, obſeruandam eſſe alteram indicationem,à corporum ſuperiorum mutationibus deſumptam.

Vnde colliges,aliis temporibus, cùm præſeruationis cauſa, aut in miti morbo volumus exercere vacuationem aliquam, quæ per purgationem, aut phlebotomiam celebrari debet, ab ea abſtinendum eſſe, dummodò non adſit ex morbo; aut ex eius cauſa, vel ſymptomate indicatio aliqua quæ vrgeat, & remedij celeritatem efflagitet: Quæ ſi adſit,diutiùs cunctanda non eſt morbi grauiſſimi medela. Nam vt Aretæus docuit perbellè,1.*de curat.morb. acut. cap.*10. *Nulla mora in pleuriticis datur occaſio, quin protinus valenti remedio ſuccurramus. Febris enim peracuta ad perniciem properat; dolor quoque ſuccingentis coſtas membranæ in peius vrget;necnon & tuſſis pectus capútque concutiens, vires proterit.* Quod præceptum & de aliis acutis intelligendum, in quibus tardare malum eſt. Quod ſignificauit Hip. *cit. lib.de loc.*cùm dixit:*Nepharmacum quiſquam volens det.*

Ergo ſi vrget neceſſitas, remedia magna quouis tempore ſunt celebranda. Si non vrget, in commodiorem diem longè ſeparatum à mutationibus Lunæ differenda. Neque negandum, ſuperiora ſæpe mutare aërem, & corpora noſtra, vi & proprietate ſui caloris, licèt calor, aut aliqua qualitas manifeſta non percipiantur in aëre, & corporibus noſtris. Experimento eſt, quòd ægri poſt mediam noctem ſolent quieſcere, & ob acceſſum Solis ad nos leuiùs habere, cùm tamen tunc temporis ſæpe adhuc vigeat frigus. Deinde ſtirpes ſenſato frigore in aëre,incipiente Februario germinãt, non ob aliam cauſam, niſi quia tunc earum calor roboratur, non à calore ſenſato, (is enim tunc non adeſt) ſed à proprietate caloris ſolaris ad nos appropinquantis.Quare vltra indicationem ſumptam à temperamento aëris, & corporis noſtri, obſeruanda eſt altera indicatio, à mutatione quam inducunt corpora ſuperiora, nos benignè,aut malignè proprietate ſui caloris aſpicientia, deprompta, quam Philoſophi nomine influentiæ ſignificare videntur.

Percontaberis vltimò: An purgandum potiùs ſit, Luna creſcente,an decreſcente? Nam Auic. 4. 1.*c.*21. cucurbitulis non vtitur, nec in principio, nec in fine menſis,ob rationes dictas: vnde idem videtur in ſanguinis miſſione & purgatione præceptum obſeruandum; nam in plenilunio humores ſunt cõmoti, & ad vacuandum parati,Dic,ſecurius eſſe Luna decreſcente hoc opus moliri. Quia etſi creſcẽte ipſa humores fluxiles ſint,tamen motus,hic ad cutem factus,cõtrarius eſt illi,qui à medicamento excitatur; Sed in decremento humores vergunt ad interna,& pharmaci mo-

A tum ſequuntur. Deinde,quamuis in plenilunio expeditior poſſit eſſe purgatio,tutior tamen non eſt; metus enim eſt ne humores cõmoti, aut præcipiti lapſu ruant in aluum, & ſuperueniat hypercatharſis;aut nimis ebullientes, in aliquam confluant corporis partem. Auicenna autem plenilunium obſeruat, quo loco agit de cucurbitulis: quarum operatio, à purgantis medicamenti actione eſt diuerſa; quia illæ à centro ad circumferentiam, purgatio ab hac ad illud attrahere ſolet.

PRÆCEPTVM XLIX.

Medicus in frigidis & calidis temperaturis & humoribus, cautè per venæ ſectionem euacuet. B

IN calidis ſiccis temperaturis, & humoribus, cautè venam eſſe ſecandam,celebri quodam oraculo monuit Auicenna, 4. 1. *cap.* 20. dum ſic ait: *Et cauene ægrum ad vnam duarum rerum perducas, ſcilicet cholericorum ebullitionem, & frigidorum cruditatem.* Nam impensè calida corpora & ſicca, à ſanguinis miſſione vehementer læduntur, & nimio extracto ſanguine fatiſcunt, & reſoluuntur:vt quibus virium robur non adſit, & quæ propter caloris exceſſum, & pororum amplitudiuem, tenuitatem ſanguinis, & ſpirituum, promptiſſimè debilitentùr, & in animi deliquium incidant,ita vt vix refici poſſint.Hæc enim corpora deficiente humido nutrimẽtali facillimè excandeſcunt.

C Quare ſi cogente neceſſitate in his ſecanda ſit vena, ſanguis parcè, & minùs quàm plenitudo expoſtulat, eſt emittendus: ne ſcilicet geminata vacuatione vires proſternantur, vt bellè dictabat Galenus *lib.* 1. *ad Glauc.cap.*14.dum ſic ait: *Interierunt autem nonnulli,qui in calidis admodum conſtitutionibus non rectè euacuati ſunt. Ob hac igitur,neque in locis ſupra modum calidis ſanguinem mittere audemus; ſed ſi regio ipſa, & temporis ſtatus conſentiunt, omnino abſtinemus: cùm verò non conſentiunt, euacuamus quidem, ſed multò minùs,quàm ſi neutrum prohiberet.* Quod ſignificauit Auic. per verbum *caue*, quaſi dicat, cautus ſis in tempore nimis calido, in quo vires valde ſunt reſolutæ, in mittendo ſanguine: vel ſi emittas, in minori quantitate

D miſſionem eam celebra. Sed quia in hoc argumento explicando inſudaui, *lib.* 1. *hiſtor. Princip. Med. hiſt.* 63. *quæſt.* 30. iccircò me in mea mœnia recipio.

Nunc de venæ inciſione in temperaturis & humoribus frigidis celebranda ſermonem attexamus. De qua etſi *lib.*1.*hiſt.P P. Med.in com.hiſt.*5.& *lib.*2.*hiſt.*78. ſermonem fecerimus,vbertim tamẽ præſentis doctrinæ ſuauitate & delectatione animũ tuum perfundes. Qui ergo in frigidi temperamẽti, vel in pituitoſi humoris præſentia ſanguinem nimium,& citra præmeditationem effundit, Galeni priſcorúmque auctorum decreta contemnit, & ſibimet medicanti aduerſatur ſummè. Nam ſanguinis miſſio ſanguinem ſubtilem detrahit, qui paratior eſt fluxioni, craſſus verò in

E corpore relinquitur;Ita dixit Auic.4.1.*cap.*3. *Cùm ſanguis paucus eſt & bonus, humores autem craſſi & multi, à phlebotomia tibi cauere debes: nam phlebotomia bonum rapit, malum relinquit.* Hoc pacto crudis humoribus abundantibus cautè euacuabis; edoctus à Galeno *lib. de ſang. miſſ. cap.* 11. tum quia vires adeſſe non poſſunt, cùm horum copiâ ſint obrutæ valde, tum quoniam extracto ſanguine, in quo calor perſeuerantiam habet,*eod.lib.cap.*12.ipſi crudiores redduntur & frigidiores, & magis ſi febris acceſſerit. Quæ etſi ratione caloris prodeſſe videatur, cùm lentos humores extenuet,frigidos coquat,craſſos ſecet; tamen quia additur alia intemperantia ex calore febrili inducta, tunc maximè cauenda venæ ſectio. Metus enim eſt, ne geminata debilitate vires proſternantur.

Hoc

Hoc modo *lib.* 12. *method. cap.* 3. tantoperè in febre ſyncopali,orta ex crudis ſuccis,venæ ſectionem perti-meſcit, dum ſic ait: *Nulli talium ſanguis mitti ſine maximo diſpendio ſolet, cùm tamen vacuationem deſiderent. Verùm nec ſanguinis miſſionem,nec purgationem ſuſtinent, vtpote quos ſine his ſyncope ſubitò adoritur.* Id confirmat eleganter *lib.*3.*de ſanit. tuend. cap.*4. quo loco,quando humores nimiùm frigidi ſunt,& valde diſtant à natura ſanguinis, tunc omnino venæ ſectionem prohibet. Sic enim ait: *Vbi paulùlum vel citra ſanguinem reſtitum, vel vltra proceſſum eſt,audacter ſanguis mittendus eſt: vbi plus, conſideratiùs agendum: vbi plurimùm, in his nullus omnino mittendus eſt.*Quare,in locis ſupra modum frigidis,ſanguinem mittere non audemus.Quòd ſi regio ipſa, & temporis ſtatus conſentiant, omnino abſtinemus.

PRÆCEPTVM L.

Medicus videat attentè,quæ corporis habitudo maiores ferat euacuationes.

Corporis habitudinem ad euacuationes faciendas ſummoperè à Medico eſſe conſiderandã,non ſemel inculcat Galenus. Nam habiliſſimum, quod neque gracile eſt, neque obeſum, (quadratum vocat Celſus *lib.*2.*cap.*1.) vacuationes facillimè tolerat.Contrà corpora macilenta, ſeu immodicè gracilia, purgantium medicamentorum vires maximè renuunt, quippe quæ ab eorum praua qualitate concutiuntur; vtpote quæ promptè in ſolidas partes ſeſe inſinuet. Deinde his magna ex parte acrium humorum copia ineſt: quo fit vt eos moleſtæ torſiones miſerè fatigent.Quo pacto 4.1.*cap.* 3.monet Auicenna,vt ſi adſit aliquis imbellis & gracilis, qui multa flaua bile in ſanguine abundet, ipſi exhibeantur medicamenta, quæ vrinam leuiter mouent, & euacuatio impediatur,offerantúrque alimenta, quæ ſanguinem gignunt frigidum & humidum. Hoc enim modo illius humoris intemperantia corrigitur.

Nec ſolum gracilitas omnium corporis partiũ, verùm & ſolius ventris inferioris, ad purgationem per aluum celebrandã,periculoſa eſt,auctore Hip.2.*Aph.* 35.Nam oportet omnes, quæ infra thoracẽ ſunt partes robuſtas eſſe,vt benè purgationibus ſeruiant,alioqui enim magna incommoda patientur. Si enim debiles ſint, difficulter purgantium vim tolerabunt.

Deinde graciles,ad vacuationem factam per ſanguinis miſſionem,ſunt inepti,& ex ea nimiùm diſſoluuntur, integrámque vacuationem minimè ferũt,ex Gal. authoritate, 1.*ad Glauc.*14. Hæc enim corpora ſanguine abundant bilioſo, & pauco,qui ſuapte natura facillimè reſoluitur.Quare in bilioſis ſanguis eſt extrahendus cum præmeditatione multa,ex Auic.1.1.*doct.* 4.*cap.*2.*ad fin.*§.*debes autem ſcire, &c.* Ob hanc cauſam affirmat Galenus 6. *de ſanit.tuend.cap.*3.*poſt med.& cap.* 4. calidis, & ſiccis naturis Venerem aduerſiſſimam eſſe;& inediam minimè ferre,8.*meth.*8. Ideò 10. *meth.* 5.ante acceſſionem, imò vel in ipſa eos nutriendos eſſe,allata celeberrima hiſtoria,confirmat.Ergo ſi calidis & ſiccis corporibus aduerſiſſima res inedia eſt,& febrium paratiſſima cauſa; infeſtiſſima erit venæ ſectio, aut purgatio. Et ſic 1.*ad Glauc.cit.*in his corporibus,illorum præſidiorum loco,moderata inedia vtendum eſſe præcepit.

Inſtabis hoc modo:Corpora calida ſicca habent ampla vſa,ex Gal.2.*de temp.*4.*ante med.* & *cap.* 6. *ſequenti, ante med.*præſente verò amplitudine vaſorũ, liberalis eſt exercenda phlebotomia.Dic primò:Quando vaſa ſunt anguſta, quia non multum capere poſſunt, ideò parcè detrahendus ſanguis:quando verò ſunt ampla, etiamſi multum capiant,non tamen neceſſariò multũ continẽt: nam interdum cum ſanguine puro plurima

A bilis copia in corpore abundat,& tunc parciſſimè eſt hauriendus ſanguis.Dic ſecundò: quòd etiamſi ſemper amplitudo vaſorum copioſam indicet vacuationem, ſæpe tamen hæc ab aliis indicationibus ſuperatur,quæ ad moderatam venæ ſectionem hortantur.

Si verò roges, quibus ſignis calidum, ſiccúmque corpus ſit cognoſcendum,ea præſcripſit Galenus *lib, art.med.*52.& 2. *de temp.* 6. & 8. *meth.* 1. & 9. *meth.* 15. quæ omnia in compendium redigam. Sunt autem: efferueſcentia, iracundia,oris amaritudo, deiecta appetentia,linguæ aſperitas,narium ariditas,pulſus creber, velox, ſitis ingens,aluus ſicca; ſtercus paucùm, vrens; vrinæ igneæ, acres, flauæ, tenues, cum paucis contentis; ſomnus paucus,leuis; vigiliæ aſſiduæ, in-
B quietudo; ſomnia ignis,ſplendoris, æſtus, incendiorum, & rixarum. Hoc corpus bilioſis morbis ſæpe concutitur,tertiana,eryſipelate,herpete,puſtulis prurientibus,elatis,mordicantibus. Corporis color adeſt flauus, aut rufus, quandoque viridis: nam & color corporis humoris dominium oſtendit, 1.*Aph.*2. & 4. *de ſanit.tuend.cap.* 4. Adeſt tempus æſtiuum, regio calida ſicca, viget aëris conſtitutio ſimilis, ſeu eadem cum laborantis temperatura. Æger eſt iuuenis, victu calido,ſicco,parco vſus eſt.Præceſsêre curæ, vigiliæ, ſollicitudo, ira, dolor,exercitium, vigilia, ieiunia, & inedia.

Quare ſi hæc omnia adſint,& pura bilioſa cacochymia inualeſcat, ſanguinis miſſio reproba eſt. Etenim quibus bilioſus admodum ſanguis in venis maioribus
C colligitur, aut in ſanguinea maſſa ſincerus ſanguis paucus eſt, bilis verò plurimùm redundat, totáque etiam corporis moles,aut natura,aut viuendi conſuetudine bilioſa deprehenditur, iis ſummo cum virium detrimento vena ſecatur. Quandoquidem ſanguine illo puro ac laudabili, qui exiguus erat, & quẽ natura ad partium corporis nutritionem velut theſaurum reſeruabat,vna cum bile vacuato, corpus quod alioqui parùm alebatur, & inopia alimenti contabeſcebat, in maximam perniciem redigitur, vt vel atrophiam, vel maraſmum,vel aliud periculum graue incurrat.

Obeſi, & qui habitu conſtant admodum pingui, à præſidiis magnis,aut quauis alia vacuatione,præſertim nimia ſunt arcendi. Ita dixit Auic. 4. 1. & 20. §.
D *A phlebotomia tibi cauere debes in corporibus fortis craſſitiei,&c.* In his enim frigiditas præualet, quia pinguedinis moles venas comprimit,obſtruit,& calorem innatum ſuffocat:hæc autem ſanguine miſſo multo magis imminent, & corpore ampliùs refrigerato pituita redditur crudior,& difficiliùs coquitur. Hinc emanat plurium frigidorum morborum farrago, malus corporis habitus, hydrops, orthopnœa, & cætera vitia frigida ſcaturiunt; quæ extincto vitali ſpiritu corpus tandem ad interitum deducunt.

Rara etiam corporis contextura facillimè euacuationibus offenditur, quia per eam plurimùm cõtinuò ſubſtantiæ euaporat, atque reſoluitur. Quare in iis parcè ſanguis emittendus, & in minori quantitate purgans medicamentum porrigendum. Nam rarus
E corporis habitus, eſt vnus ex ſcopis, qui ſanguinis miſſionem moderatur.Ita dicebat Galen.*libro de ſanguinis miſſ. cap.* 13. *Minùs detrahendum eſt in pueris hac de cauſa, & in iis, quibus mollis, teneráque caro eſt,quales Galli.*

Hæc eſt cauſſa celebratiſſima,ob quã in pueris parcè ante decimumquartũ annum ſanguinem detrahẽdum ſuadebat Gal. 11.*meth.*14. & 4. *de rat.vict.*19. & 4. *meth.* 6. ſic enim ait: *Itaque ſi in puerum incidas, qui decimumquartum annum non attigit, propterea illi ſanguis mitti non debet, quòd tantillis, cùm præſertim calidi ac humidi ſint, plurimum corporis ſubſtantiæ quotidie defluat ac digeratur. Ita, quod ex incidenda vena moliendum nobis fuerat,id vltrò nobis ex curati corporis natura præſtatur.*

Corpora enim mollia, rara, laxa, ſanguinem tenuem aceruare conſueuerunt, qui per rarum corporis habitum facilè exhalat, reſoluitur, ac diſſipatur: quo pacto in his minus detrahendum eſt, quàm plenitudo commonet. Hoc nos docuit Galenus, *lib. de curand. rat. per ſang. miſſ. cap.* 11. dum ſic ait: *Porrò, quæ ex mulieribus albidiores ſunt, ſanguinem aceruare tenuem ſolent; quocirca adhibitis malleolorum ſcarificationibus maximè iuuantur: At quæ nigriores ſunt, ſecta vena curato; craſſiorem enim ſanguinem, ac magis melancholicum colligunt. Carnoſis verò & candidis paruæ inſunt, quibus malleolos ſcarificare, quàm venam ſecare præſtiterit.* Idem confirmat Gal. 6. *ſec. loc. cap.* 4. *rubric. vlt.* & 2. *per gener. cap.* 20. & 3. *meth. cap.* 7. & 2. *ad Glauc. cap.* 9. poſito exemplo in corporibus fœminarum, eunuchorum, puerorum, ac B eorum qui molli carne præditi ſunt.

Ita monuit *lib.* 1. *ad Glauc.* 14. *poſt princip.* dum ſic ait: *Eodem pariter modo, & corporis habitus conſiderare oportet. Nam qui denſa & ſolida carne conſtant, his habitus haudquaquam facilis pati: quare non oportet vereri ipſos euacuare ex toto, ſi quidem & alia id iubent. Sed qui mollem, & diffluentem habent carnem, nimium in modum ſunt ad patiendum habiles: quare, etſi omnia reliqua ſanguinem eſſe minuendum perſuadent, non tamen id facere audendum eſt, ſed & aliis euacuationibus, quantum moderatè, & cautè fieri poteſt, vtendum:* quoniam ij humores tenues, cum raritate habitus aceruare conſueuerunt 2. *Aph.* 28. Pallidi verò, vel candidi, anguſta vaſa habentes, macilenti, eunuchi, parciſſimè ſunt euacuandi, quia C vacuationes difficillimè tolerant.

Contrà quadrata corpora, carnoſa, ſolida, bene compacta, calida, humida, ſanguinea, facillimè ferunt euacuationes, in quibus ſimul cum humoris abundantia vires validæ ſunt. Quare excepto optimo corporis temperamento, nullum aliud magis laudatur à Galeno, quàm calidum & humidum, 6. *de ſanit. tuend. cap.* 3. *ad fin.* nam hoc habet latas venas, & ſanguinis copiam multam, à cibóque ſine noxa diu abſtinere poteſt, 2. *de temp.* 4. *cap.*

Non obſtat Galenus 9. *meth. vlt.* qui corpora calida & humida non ferre vacuationem affirmat, ſiquidem mollem, & tenellam carnem habent, & facilè difflantur: quæ omnia euacuationem impediunt, ex Gal. *in locis dictis*, & 1. *acut. com.* 44. *ante med.* Nam locus hic D intelligendus eſt, quotieſcunque humidum temperamentum cum corporis mollitie eſt coniunctum, vt in pueris. Quod etiam habet locum in illis, qui etiam humidi ſunt ſine caloris exceſſu, vel frigiditate, vt ſunt molles, albi, pingues, anguſtarum venarum, & pauci ſanguinis, quorum ſubſtantia citò digeritur, & illorum ſpiritus ob defectum caloris promptè extinguitur; cuius munus eſt humiditatem gubernare, membra ſolidiora firmare, colorem viuidum reddere, vaſa extendere, ampla facere, & copioſum alimentum diſtribuere: nos verò loquimur de iuuenibus, vel adoleſcentibus, cum Auic. 4. 1. *cap.* 3. muſculoſis, carnoſis, & ſanguineis, quorum caro ſolida eſt, & ſucculenta nimis. Ratione enim caloris ſolideſcit, ac cogitur, & hi ad mediocre temperamentum E proximè accedunt, 2. *Aph.* 44. in quibus copioſæ etiam vacuationes celebrari queunt, 2. *Aph.* 35. Colligitur hæc interpretatio ex Gal. *lib. de ſang. miſſ.* 13. *in med.* §. *deinde conſiderandum, &c.* Et ex Oribaſio *lib.* 7. *collect. cap.* 4. *ad init.* Cùm enim virium ſubſtantia, ſpiritu, carnoſa ſpecie, & partibus ſolidis compleatur, 11. *Meth. cap.* 3. & hæc in his ſuperabundent, neceſſariò viribus pollent, & copioſum ſanguinem generant. Vnde in his corporibus continentes febres ſolent generari, ex Gal. 9. *meth.* 3. & 11. *c.* 4. Si verò aliqui hæc corpora copioſam vacuationem tolerare non poſſe aſſeuerent, intelligendi hac ratione; ſi cum humiditate vehementer caliditas increſcat. Nam hæc corpora, auctore Galen. 9. *meth.* A *cap.* 5. *poſt med.* ad digerendos corporis ſuccos ſunt aptiſſima.

PRÆCEPTVM LI.

Medicus in euacuatione celebranda conſuetudinem obſeruet.

MAximam eſſe potẽtiam conſuetudinis pluribus allatis exemplis propoſuimus *lib.* 6. *hiſt. Princip. Medic. in com. Hiſt.* 18. Háncque eſſe à Medico maximè obſeruandam, *libro de conſuetud. cap.* 1. explicauit Galenus, allata in medium hiſtoria Philoſophi cuiuſdam, qui cauſo correptus, cùm eſſet frigidæ potui B inaſſuetus, imperãtibus Medicis, ea epota interiit. Nã conſuetudo ſummam vim habet in cibo, & potu, & quantitate, virtutibus, facultatibus naturalibus, medicamentis, exercitio, venenis, animi affectibus, euacuationibus, ſomno, vigilia, morbis, & multis aliis. Sic enim Hip. prædixit *lib.* 6. *epid. ſect.* 8. *text.* 30. *Conſuetudo, dum ſani fuimus, attendenda, qualis in victu, veſtitu, laboribus, ſomno, rebus venereis, & mente fuerit.*

Conſueta enim minùs lædere ſolent, ex Galeno, *lib. de conſuet.* 3. & 9. *meth.* 16. Primò ratione ſigni, ſcilicet ex ſuauitate v. g. cibi percepta, quam rationabiliter ex conſuetudine poſſumus colligere: familiaritatem enim inter cibum, & naturam eius qui aſſumit, ſignificat. Ratione verò cauſæ, quia conſueta mutant membra in ſimilitudinem ſuam, ac proinde etiamſi C mala ſint, tamen non poſſunt multùm alterare corpus, nec momentaneè nocere. Ita, quod mirandum eſt, venena aliquando contingit verti in naturam noſtram, eáque ob diuturnam conſuetudinem, alimentum corpori præſtare.

Deinde, ſunt plures qui euacuationes abhorrent naturâ: Alij quouis exhibito medicamẽto purgante eximiè vacuantur & ſufficienter: Quidam forti aſſumpto non purgantur. Naturæ autem tales particulares ſolùm experientia cognoſcuntur, vt 3. *meth.* 3. teſtatur Galenus. Ad hæc, maximè eſt coniecturalis remediorum quantitas, 3. *meth.* 3. quæ nec doceri, nec ſcribi, nec rectè mente concipi poteſt, & quæ artem coniecturalem facit, *lib. de ſang. miſſ.* 12. *in init.* Quare cùm il- D lud non poſſimus aſſequi ratione, ſed experimento; hoc autem non comparetur niſi ex conſuetudine, meritò 4. 1. *cap.* 3. aſſerit Auicenna, diſſuetudinem euacuandi, vacuationem prohibere; ſcilicet aut omnino, aut ſaltem ne fiat niſi cum maxima præmeditatione, cùm non ſit aliquid quod vacuandi certitudinem præſtet.

Obiicies ita: Conſuetudo euacuandi, materiæ minorem copiam in corpore notat; diſſuetudo maiorem. Secundò: Conſuetudo medicamenta vertit in naturam aſſumentis, atque adeò conſuetus non ſufficienter expurgabitur. Nam expultrix irritata expellit, quæ irritatio in conſueto non datur. Quare conſuetudo potiùs videtur diſſuadere vacuationem, quam contrà.

E Dic ad primum: Diſſuetudinem ex ſe vacuationem prohibere; non verò, adiunctis aliis vacuationem maximè requirentibus. Nam tunc copioſior vacuatio facienda eſt; verùm reliquis paribus: hoc eſt, data paritate humorum in aſſueto, & diſſueto, illum minori cum formidine vacuabimus. Quare in pari humorum redundantia; diſſuetudo vacuãdi vacuationem prohibet, quomodo *loc. cit.* Auicenna eſt intelligendus. Huius auctoris interpretes aliter mentem eius exponunt, at perperã. Quia concurrente aliquo ſigno vacuationem indicante cum diſſuetudine, vt illi inquiũt, nihil noui doceret Auic. ſi tunc conſuleret vacuationem in diſſueto; contrà verò prohiberet. Quia etiã in aſſueto non concurrente ſigno euacuationem ſignificãte, non debet fieri vacuatio. Quare dicendum potiùs

videtur

videtur, paruam vacuandi conſuetudinem per ſe vacuationem prohibere, vt Auic.inquit; hoc eſt, per ſe, ipſam indicare vacuationem magno cum timore & cautela celebrandam.

Dic ad *ſecundum*: Conſuetudinem non prohibere vacuationem ſimpliciter : ſed ne fiat cum eodem pharmaco ſemper. Quia ab aſſueto medicamento non irritatur expultrix ad excernendum,cuius tamen ope ſimul cum pharmaci proprietate purgatio contingit: illud enim nunquam pro viribus operabitur, niſi expultrix vis ab eo irritetur, & ab eo ſtimulata noxios humores expellat: ſed illud incommodum facilè vitatur , exhibito alio medicamento cui non fuerit aſſuetus. Præterea nunquam quis adeò medicamentis aſſuefit , vt iiſdem eius expultrix non moleſtetur ; minùs tamen quàm ab alio non aſſueto moleſtabitur , & ita minùs iis quàm à non aſſueto expurgabitur. Itaque ratio tantùm probat , in aſſueto homine non tantoperè medicamenta operari. Non tamen proinde , non eſſe euacuandum concludit.

Ex iis inferes,maximè eſſe à Medico obſeruandam conſuetudinem,quoniam illius maxima eſt vis,vt docet Galenus *lib.*1.*ad Glauc. cap.* 14. Quo pacto *lib* .1 3. *meth* .11. inter indicationes ad euacuationem,etiam conſuetudinem recenſet. Et 3.*Aph.*15.veretur,ne ex crebra purgatione quiſpiam in prauam conſuetudinē incidat. Quod & Hip. etiam ſenſiſſe eſt viſus, 1.*Aph.* 16.dum victum humidum non febricitantibus modò, ſed & pueris,& aliis, qui ita cibari ſunt aſſueti,vtilem ſcripſit.Quo quidem in loco Hippocrates,eam quæ à conſuetudine ſumitur,indicationem,parem ei quæ ab ætate præſtatur , accepit. Quippe obſeruare hanc iubet Hip. æquè ac proprium ætatis temperamentū. Vt hinc palàm fiat, & addiſcamus , quanti ſit periculi ægros à conſuetis diſtrahere,eóſque in contrarium ſtatum mutare : præſertim ſi id repentè , atque immodicè celebretur. Ideò & à prognoſtico ſemper conſuetudo excipitur, vt leges apud Hip .1. *progn.* 11.19. & 21.

PRÆCEPTVM LII.

Medicus ad euacuationem, humoris qualitatem obſeruet.

NIhil eſt in medica facultate abſtruſum , arduū & intricatum, quod illuſtriſſimus Medicinæ Dictator ſua Aſiatica facundia in ſuis monumētis non explicuerit.Nam cùm Hip. fidi Magiſtri ſui dictionem exponeret,ratam *lib.*6.*epid.ſect.*2.*text.*33.*Tranſitus aperiri,vt nares, & alia,quibus opus eſt, & vt conuenit,& qualia,& vbi,& quando,& quantum oportet, vt ſudores,& alia planè omnia:*ſic *in com.*profatur : *Oportet enim,cùm euacuatio requiritur , non ſimpliciter ad ipſam accedere , ſed priùs definiendum , qua ratione facienda ſit, & quæ debeat eſſe euacuanda materia,per quam regionem,quo tempore,& qua menſura.*Quod oraculum ob oculos proponas velim, ſæpius mente colluſtres, expenſiſque his ſingulis ſeorſim, quantum Galenica hæc ſit memorabilis ſententia , & vſui maximè neceſſaria , decernas.

Eam vt proficuam valde, ad curationem tranſtulit more ſuo, &cōtemplatus eſt fidus Galeni Scholiaſtes Auicenna 4. 1.c.3.§. *Scias præterea,quòd intentio in omni euacuatione eſt vna quinque rerum:qualitas humorum,vergentia , locus per quem euacuatio facienda eſt , tempus , & quantitas.* De omnibus ſingulatim diſſerendum.

Per qualitatē intelligimus,qualis,& quis humor ſit euacuandus. Quod ipſum dupliciter ex variis ſignis cognoſcitur.Hip.1.*Aph.* 2. dignoſcit ex regione,anni tēpore,ætate, & morbis. Galenus *in com.* addit totius corporis colorē:4.*Aph.*2.addit ſymptomata,ægri naturam,vitæ induſtriam, victū, mēſtruas euacuationes,

A Hip. *lib.*1 .*de morb. mulier.n* .23. robur adnumerat, à Galeno non numeratum : & 4. de ſanit.4. addit Galenus puſtulas , ſudorem , & illius qualitatem , vrinam, calorem, frigus , conſuetudinem generandi aliquem humorem, ſolitas excretiones omiſſas , exercitationes, laſſitudines : & *lib. de plenit.vlt. ad fin.* addit ſomnum & inſomnia , aſpectum ægrotantis, famem, ſitim.

His etiā addere oportet alia, ex ſimilitudine vnius corporis ad aliud , & morbis vulgariter , & pro tempore graſſantibus.Nam ſi febres bilioſæ vagantur,ſignum eſt quòd febris , de qua dubitas, eſt bilioſa, ex Gal. *lib.*2. *de criſib. cap.*3.*ante med.* Ex quibus omnibus propria cuiuſque humoris indicia accepit Auicēna 2. 1. *doct.*3. *cap.*7. Vt v. g. pituitā exuberare in corpore hæc oſtendunt:diſtillatio ex capite in ſubiectas influēs B partes,&à pituita in ventriculum illapſa nauſea , cibi faſtidium,vomitio,animi defectus,coctricis debilitas, carnis laxitas,membrorum mollities. Agnoſcitur deinde ex œdematoſis , laxis, doloris expertibus tumoribus, & aliis morbis quotidianas acceſſiones habentibus. Præterea ex cauſis hunc humorem generantibus : quales ſunt, victus ratio frigida & humida, & ſimilis temperatura : ætas ſenilis, otium , vita ſedentaria,ſtudiorum & curarum expers : regio frigida humida:hyems pituitoſorum humorum ferax,1.*de natur, human.*32. ſenſuum torpor, faciei color albicans,corpus graue, iners, facies tumida , lingua alba , mollis, aſſidua ſputio, ſitis pauca,facilis famis tolerātia,propenſio ad ſomnum,ſomnium frequens aquarum,pluuiarum, grandinis , niuis , vel rerum humidarum.

Cognoſcitur à poſteriori,ex conferentia&toleran- C tia : de quibus vide Auic.4.1. *cap.*3.& 14.*ad vltimum,* &c.& 2.1.*doct.*2.*c.*7.Quod accepit ex Hip.1.*Aph.*2.25.& *lib.*4.*Aph.*2.&3.Vbi *primò* notandum,quòd huiuſmodi conferentia,&tolerantia,vt Auicenna docuit *locis citatis*, non ſtatim ſequi ſolet. Nam aliquando ſequitur aliquod nocumentum,vel propter corporis,& humorum euacuandorum, aut medicamentorū naturam ; quod priùs ſedari debet , & tunc conferentia& tolerantia apparebunt.

Secundò notandum , quòd licèt ſemper ratione humoris peccantis qui euacuatur,ſequatur cōferentia & tolerantia, aliquando tamen multa illius portio intra corpus relinquatur, aut partium debilitas diuturna,à qua de nouo produci ſolet: quorū ratione æger peiùs D ſe habet,morbus increſcit,&nulla ſubſequitur conferētia.Quo pacto debes Hipp. interpretari,*lib.*2.*progn.* 51. dicentem : *Excretiones omnes malæ, quæ dolorem non ſedant:peſſimæ verò nigræ:*quia prauā in corpore diſpoſitionem adeſſe ſignificāt , à qua ſcreatio illa nigra de nouo producitur,copioſa etiam materia intùs relicta. Qua ratione 4.*Aph.*21 dicebat Hip.deiectiones nigras peſſimas eſſe.Sic etiam in principio morborum,&augmenti, aliqua pars humoris iam cocti licèt vacuetur, vel ſanguis mittatur,adhuc tamen non videntur conferre. Nam relicta portione craſſiore , & crudiore in corpore , morbus increſcit , & exacerbatur.

Tertiò notabis , quòd non ſit idem , vacuationem conferre , & facilè tolerari , etiamſi aliqui id exiſti- E ment : fortaſſe decepti,quòd hæc duo ſæpe coniuncta reperiantur.Falluntur tamen primò,quoniam tolerātia facilis aut difficilis, magis conſideratur in ipſa vacuatione,dum fit:conferentia verò,poſt exactam euacuationem. Secundò, quanquam hæc duo ſæpiſſimè coniungantur , multoties tamen facilis tolerantia ſine conferentia inuenitur. Nā frigidæ potus in æſtuoſiſſima febre ſuauiſſimus eſt , ſed morbum crudiorem reddit.Plurima etiam ſine moleſtia agūtur,quæ ſaluti vehementer obſunt. Et è conuerſo pernicioſi humoris vacuatio conferre ſolet, ſed difficulter fertur. Patet hoc in atra bile,quæ ſemper lethaliter excernitur, & cum grauiſſimis ſymptomatibus , ſed aliquando

confert,ſi præcedentibus ſignis coctionis excernatur. 4. *Aph.* 22. Sic aliæ vacuationes difficulter feruntur, & vehementer tamen conferunt.In hunc ſenſum intelligendus eſt Auic.1.4.*tract.* 2.*c.* 63.dum plures, incipientes quartanas,acri medicamento purgantes,ipſas ſuſtuliſſe aſſeuerat.

Vltimò notandum,quòd conferentia, & tolerantia non ſolùm medicamentum indicãt exhibendum; ſed etiam de illius recto iudicio teſtimonium præbent. Deinde,non tantum humoris qui morbum infert, ſed quandoque alterius cuiuſque vacuatio conferre videtur, quando humores conculcati ſunt, & valde obſtruunt.Tunc enim quolibet humore vacuato,cæteris amplior locus conceditur. At hæc vacuatio etſi conferre videatur, vera conferentia non eſt; ſed tantùm apparens,vt eleganter protulit Auic. 1. 3. *tract.* 4. *cap.* 20. *ad fin.* §. *non ergo ſeducat te iuuamentum*, &c.

PRÆCEPTVM LIII.

Medicus humoris vergentiam, & inclinationem rectè perpendat.

MIrabantur haud ita pridem nõnulli, quum pro expoſitione hiſtoriarum noſtrarum,ſcitiſſimos, & multifariàm doctos politiſſimi Hippocratis aphoriſmos euoluerèmus,cur ſciẽtiſſimus vir *lib.* 1.*ſent.* 21. humoris, non naturæ vergentiam & inclinationem expoſtulet, dum ſic ait: *Quæ ducere oportet,quò maximè vergunt,per loca conferentia eò ducere.* Sed Gal. naturam intelligit *in com. Hæc* igitur, *per quam partem ſint euacuanda, docet:ipſam ſcilicet partis naturam, & humoris propenſionem.* Quando tamen non conſtat,qua in parte humores permanentiam habeant, humorum tantùm naturam, pro celebranda expurgatione debes contemplari:quod vniuerſaliùs docuit Hip.*lib.*6.*epid. ſect.*2.*text.*15.dicens:*Quò,vnde,& propter quid.*

Hinc fit,vt in omni euacuatione,ſiue à natura, ſiue ab arte celebrata, tria ſint à Medico conſideranda. *Primum*,quò fluit humor,aut in quam partem inclinet. Ex hoc documento elicitur ratio interpretandi mentem Hip.4.*Aph.* 4. 6. 7. 9. 17. & 20. quibus locis pro vergentia humoris vacuationem exercendam docet. Hac ratione ipſe in aſcendẽte pleuritide venam ſecat, deſcendente expurgat,2.*acut.* 10.& 11. Sic enim *lib.* 6. *Aph.* 22.dicebat. Etenim eius præceptum: *Secundum quod humores repunt, facere euacuationes.* Idem docet 6. *epid. ſect.* 2. *com.* 29. obſeruatúrque ab Auicen. 4. 1.*cap.*3. quandoquidem nauſeam vomitu, ventris verò mordicationem alui ſubductione perſanat. Quod priùs obſeruauit Galenus 6. *epid. cit. com.* 9. *in med.* §. *dicunt igitur vomitum.* Hoc modo Celſus *lib.* 1. *cap.* 7. *in med.* §. *Itaque ſi amari ructus cum dolore & grauitate præcordiorum ſunt, ad vomitum quoque confugiendum eſt.*

Secundò conſiderare oportet,vnde ſcilicet fluit humor;id eſt,partis natura, an ſit nobilis, vel ignobilis, conſentiens, & rectitudinem ſeruans, an contrà; & alia ex quibus partis natura dignoſcitur,ex Auic. 4. 1. *cap.* 1. Semper enim via, per quam vacuatio facienda eſt,debet habere conſenſum cum parte,in qua humor eſt infixus,ex Gal.*lib. art. med.cap.*89.*poſt med.*§.*propriè autem,&c.*& *lib.* 7. *meth. cap.*8. dum de curatione ventriculi agit, quando humores in illius cauitate ſunt impacti; & *cap.* 13. *ſequenti.* Quare 4. *Aph.* 12. *in fin.* dicebat,ſolùm ea euomi natura ſuapte, quæ in ventriculo continentur.

Neque obſtat idem Galenus *lib.quos,quib.cap.*3.docens humorem melancholicum ſemper per inferiora eſſe purgandum,etiamſi ventriculo adhæreat.Nam id pronunciauit,quia humor melancholicus ob ingentẽ grauitatẽ qua pollet,vt *lib.*4. *Aph.* 9. innuit;inferiores vẽtriculi partes ſemper occupat,& ſic in ipſo præualet indicatio ex propria propenſione deſumpta, magis quàm quæ à partis natura depromitur,præſertim cùm ventriculus etiam per inferiora poſſit expurgari, ex Gal.5.*meth.* 11. *in med.* §. *hinc etiam fit*, &c. Hac etiam ratione in nephritide malleoli venam ſecat Hip. 6. *epid.ſect.*1.*text.*6.Quæ doctrina latiùs multò à Galeno explicatur,*lib.*13. *meth.cap.*11.Hoc modo Hip. 3. *prorrhet.tex.*33.dicebat : *Sanguinis profuſiones, quæ ad latus diuerſum fiunt,omnes malæ.* Quoniam, vt inquit Galenus *lib.de rigore,c.*5 *ad fin.*affectam partem non iuuãt, & ſanam lædunt.Quare vacuatio per non cõuenientem regionem à natura intenta,eſt cohibenda, & ad contrarium reuellenda;vt docuit Hipp.*lib.*6.*epid.ſect.* 2.*text.*29. dicens: *Reuellere, ſi quò non oportet,vergant.* Quod etiam *com.*33 *ſequenti* ipſe docuit.

Tertiò conſiderare oportet, propter quid, ſcilicet fluat,an videlicet ſuperante natura,vel ſuperata.Nam aliquando ex humorum copia obruitur & ſuffocatur: aliquando ſolùm ipſorum qualitate pungitur & laceſſitur.Ita intelligendus eſt Hippocrates 6. *epid. ſect.* 2. *text.*9.dicens: *Alium ſuccum,non qui exeat, ducere: exeuntem verò, vnà effundere, facere ſimile, &c.*

PRÆCEPTVM LIV.

Medicus, locum per quem euacuatio eſt facienda, animaduertat.

QVinque eſſe conditiones obſeruandas,vt per locum conuenientem vacuatio celebretur,4.1. *cap.* 3.Auicenna accuratè edocuit. Quarum prima eſt, vt rectitudo ſeruetur, quemadmodum ſuprà latè prædiximus.Secunda,vt illa pars per quam fit vacuatio, ſit ignobilior,ex Gal. 1. *Aph.* 21.ſic nunquam humor ad membrum principale eſt attrahendus: de quâ conditione infrà plura.Tertia, vt illa pars ſit illi vacuationi ſecundùm naturam deſtinata. Vt viæ per quas excurrit vrina, partem iecoris gibbam expurgant;aluus verò partem cauam.Quæ ergò aliter fiunt euacuationes,impediendæ ſunt.Quare *lib.de loc.in hom.num.* 21. in morbis oculorum vomitum prohibet.Et *lib.*6.*epid. ſect.*2.*text.*9. quæ ſurſum vergunt elata, per inferiora ſoluenda eſſe affirmat.Quare ſi fluxiones incommodæ ſunt, ad partes contrarias, & maximè diſtantes ſunt reuellendæ,ex ſententiâ Hip.*lib.de oſſib.num.*23.& *lib.* 2. *de natur. human. text.* 9.

Quarta conditio,vt in illa parte nulla ſit ægritudo, Quia morbus augeretur,& virtus diſſolueretur.Et ſic 3. *meth.* 6. & 11.in inflammatione ſedis,vel partis vicinæ,medicamenta prohibet deiectoria:in inflammatione verò veſicæ, aut colis medicamenta diuretica interdicit. Hanc ſententiam confirmat Auic. 16. 3. *tract.*1.*cap.*3. *in med.* vbi in dyſenteria materiam peccantem vomitu euacuat:& Hipp.etiam 4.*Aph.*8. *Tabidos purgare per inferiora,cauentes ſuperiora:*& 4. 1. *cap.* 28.Auic.repetit, §. *natura quoque.* Quoniam Medicus eſt imitator naturæ,1.*Aph.*2.Ergò ſi natura nunquam per partem debilem euacuat,nec etiam Medicus hanc vacuationem promouebit.

Aduertit tamen Auicen.quòd in hoc ſit maximum diſcrimen. Nam Medicus non ita exactè vias cognoſcit,ſicut natura,per quas ipſe humor debet expurgari. Quòd ſi obiicias, in dyſenteria commendari rhabarbarum toſtum, & myrobalanorum citrinorum cortices torrefactos:Dic,quòd etſi in hoc morbo vomitus vtilis ſit; hæc medicamenta toſta cæterorum adſtringentium inſtar,craſſa ſua vi inteſtina roborant, humores incraſſant, & ad fluxum valde ineptos reddunt, & eos clementer per aluum expurgant. Quare maior eſt vtilitas ex robore inducto, quàm noxa ex attractione.

Vltima conditio eſt, quòd licèt ſecundùm conditiones

tiones prædictas,locus euacuationi commodus ſit,eligi tamen non debet, quando alicui morbo periculoſiori fuerit obnoxius. Sic humor ad oculos fluens, ex Auic. 4.1. *cap*.3. non eſt ad os, vel palatum deducendus,quando huiuſmodi partes,anginæ, vel alteri oris morbo fuerint obnoxiæ. Imò tunc oportet, inquit Auic. ne maſticatoriis quidem admodum calidis vti, vt pipere, pyrethro; ſed potiùs mediocribus, vt thure, aut maſtiche, quorum ope humor ſuauiter vacuatur.

Colliges ex his, quòd quando faciei partes laborant,ante totius corporis vacuationem non eſſe medicamenta nimiùm infrigidantia admouenda, quæ humorem validè adſtringant,& repellant:ne horum vi, noxius humor in altas cerebri partes refugiat,& damna grauiſſima pariat,lethales committat capitis morbos, & mortem ſubitam,quod frequenti experimento eſt compertum. Plurimos enim vidimus, quibus veris tempore, natura criſis quadam ratione expurgante corpora, puſtulæ in tota facie, & capite ſunt enatæ, ex quibus fœda emanabat colluuies: qui citra Medici conſilium, aut præuiam vacuationem vllam, vnguenta ex minio, ceruſa, pompholyge imponentes, aut partes vlceratas decoctis adſtringentibus abluentes in feros morbos cerebri lapſi ſunt, à quibus vix leuati reuixerunt. Alij ſideratorum more repentè vitam cum morte commutarunt.

Conſtat deinde, quòd quando in euacuationibus adeſt humorum propenſio per loca conferentia, tunc vacuatio facilis ſit, integra, & ſine læſione vlla: tunc enim naturam adminiculantem habemus. Si verò vacuatio aliter fiat, natura reſiſtit, humores commouentur, exacerbatur morbus, diſſoluitur virtus, & alia incommoda deinceps ſubſequuntur.

Obiicies: Si hoc verum eſt,quomodo Hip.4.*Aph.* 41. & Auic.2.4. *tract*.1. *c*.68. plurimo ſudore in ſomno apparente, non euacuant quò natura vergit, ſed potiùs medicamentis expurgantibus, per contrarias partes humorem educere conantur? Dic: in prædicto exemplo expurgantium vſus eſt neceſſarius, quia illa vacuatio facta per ſudorem, non eſt per conuenientem regionem celebrata. Hic enim ſudor multus multitudinem, & craſſitiem humoris ſignificat. Qualis materia craſſa non per ſudoris vias, ſed vacuatione per aluum eſt expellenda.

Si verò adhuc inſtes,& quæras quid ſit faciendum, quando natura ad nullum determinatum locum eſt propenſa? Dic: quòd tunc liberum cuique ſit, conferentem locum eligere;dummodò tamen naturæ robur, humoris peccantis naturam, quantitatem, & qualitatem exactè perpendat.Quando enim vires valent, humoreſque ſunt multi & craſſi, commodè per inteſtina expurgantur. Si verò pauci, tenues, ſeroſi; per vrinam, aut ſudorem. Sic etiam humor bilioſus per ſuperiora: craſſus, & melancholicus per inferiora vtiliùs educitur,4.*Aph*.9.Aëris hîc quoque temperies obſeruanda, 4.*Aph*.4. regio,cœli ſtatus,morbi natura, conſuetudo,corporis habitus,4.*Aph*.6. 7.*&* 8. Hoc modo cutis denſitas humorum craſſorum tranſitum remoratur,2.*de temp*.6.*ad fin*. In raro habitu faciliùs per cutim expurgatur humor. Signa quinetiam mox apparentia, præſertim critica, naturæ motum & propenſionem oſtendunt, quomodo dicebat Hip.1. *Aph*.12. *Sed ex his quæ mox apparent, indicia ſumuntur, &c.*

PRÆCEPTVM LV.

Medicus, tempus morbi,in quo vacuatio fieri debet, contempletur.

IN principio morbi, quando eſt humoris copia multa, quam in poſterum naturam non poſſe deuincere

A ſuſpicamur;vel etiam exiſtente materia cruda, purgationem poſſe celebrari,ex Principum mente diſceptauimus *lib.4.hiſt.P P. Med.hiſt*.9.In furioſa, turgente in initio, eandem poſſe offerri cum commodo multo, dictauimus *lib.eod. hiſt*.17. ſæuiente humore maligno, aut peſtilenti, eodem principio, nulla expectata coctione,eandem ſaluberrimam eſſe,contra plures contendimus,*eodem lib.hiſt*.48.

Cæteris humoribus exuperantibus, ſemper concocta materia eſſe exercendam purgationem, firmat Dictator 1. *Aph*.22. cuius mentem *citatis locis* ſumus interpretati luculenter.Vtrùm verò coctio ad purgationem requiſita,debeat eſſe manifeſta ſolùm,vel perfecta,nunc dubitandum.Illam ſufficere probat Hipp. 4. *acut*.43. hoc modo aſſeuerans: *Quibus in principio vrinæ nebuloſæ, & craſſæ exiſtunt, hos annuentibus cæteris*
B *purgare conuenit. Quòd ſi vrinæ inter initia tenues fuerint, tales non purgabis:at ſi videatur, clyſterem exhibebis.Tales autem ita curare confert.* Sed craſſities poſt tenuitatem, ſolùm incipientem coctionem oſtendit. Nebula etenim non eſt ſignum perfectæ coctionis, ſed ſolùm manifeſtæ,ex Gal.*de criſib*.17.*ad fin*.Ergo manifeſta coctio ſufficit.

Secundò, humor non concoquitur ſecundùm omnes ſui partes ſimul, ſed ſucceſſiuè, pars poſt partem, propter ſui inæqualitatem:ita vt illa pars quæ eſt paratior,priùs concoquatur,& ſemper aliquid remaneat in declinatione coquendum, ex Gal. *lib. de tot.morb. temporib.cap*.3.*in med*. ſententiâ.Igitur non eſt neceſſaria perfecta coctio,ſed cùm primùm aliqua pars concoquitur,ſtatim debet expurgari. Quod opere obſeruat Gal.13.*meth.c*.15.§.*procedente autem tempore,&c*.quo
C loco in iecoris inflammatione, ſtatim in augmento, quum primùm incipit cócoctio, per aluum expurgat.

Tertiò; ſi non ſufficeret manifeſta coctio,quæ in augmento apparet, nullum eſſet tempus expurgationi opportunum. Patet ſequela:quia in principio purgatio fieri non poſſet, cùm ſit tempus cruditatis: neque in ſtatu, quia tunc melius eſt quietem habere, 2.*Aph*. 29. neque in declinatione:nam in ea morbus eſt deuictus,& iudicatus, & tunc æger non eget expurgatione: quia *quæ iudicantur, aut iudicata ſunt integrè, neque mouere,neque nouare aliquid,ſed ſinere*. Ergo ſi expurgatio ab augmenti tempore excludatur, nullum ei tempus idoneum relinquitur, maximè quia nullus tempore declinationis emoritur, 3.*criſ*.5.
D *Quartò*.Sicut ſanguinis miſſio ſi in principio omiſſa fuerit,ob timiditatem ægri, vel quia Medicus non eſt vocatus, in augmento celebrari poteſt vtiliter, ex Galeno *lib.de ſang.miſſ. cap*.20.*& lib*.9.*meth.cap*.20. *ante med*.§.*optimum igitur factu eſt,&c*.eadem prorſus ratione purgatio in augmento fieri poterit, præſertim ſi morbus ſit magnus,& vitæ periculum immineat.

Ex aduerſo obſtat irrefragabilis diuini Senis ſententia, *lib*.1. *Aph*.22. qua concoctam materiam eſſe medicandam aſſeuerat.Quo loco aduerte, Hippocratem non docuiſſe ea eſſe expurganda, quæ coquuntur, ſed quæ concocta ſunt.Nam quando morbus concoquitur,manifeſta quidem adeſt concoctio;quando verò perfecta,iam eſt concoctus.Igitur ad purgationem
E non eſt ſufficiens manifeſta concoctio, ſed perfecta, quod docuit Gal.*lib*.1.*Aph*.24.& 1.*ad Glauc.cap*.11.

Deinde ideò coctio ad purgationem deſideratur, vt habeamus naturam adminiculantem. Sed natura non opitulatur vacuationi, niſi coctione perfecta: nam ipſa ordine recto cùm operatur, humorem non expellit,niſi perfectè coctum,& ſeparatum.Ergo perfecta coctio neceſſaria eſt,quod & Gal. dicit 3.*de criſ. cap*.6.*Tertiò*,in augmento natura eſt coctioni intenta, Ergo non eſt impedienda aut interturbanda, neque medicamentorum exagitantium ope,neque vi exagitanda,vt 1.*Aph*.7.*&* 8.monebat Galenus.

Solue tu hoc modo. Vel morbi ſunt acuti,vel diuturni

turni : In illis perfecta concoctio expectanda. Sicut enim natura nunquam perfectè iudicat, niſi in ſtatu, peracta coctione : ſic Medicus eius miniſter ſolùm poſt perfectam coctionem vacuabit. Si aliter fecerit, ſæua ſymptomata ſequentur,virtutis labor,animi deliquium, vertigo,nauſea, tormina, & plura alia. Dic etiam : quòd quemadmodum aliquando natura vel propter morbi magnitudinem, illius malignitatem, vel aliud irritamentum, cogitur in augmento iudicare,*lib.* 1. *criſ.* 6. eodem modo Medicus etiam in augmento, quando propter aliquam cauſam morbus minatur periculum, ſolùm manifeſta coctione apparente,coactus neceſſitate expurgabit.

In morbis autem longis,in quibus tenacium & lentorum humorum abundat copia multa, qui ſemel ob ſui contumaciam expurgari nequeunt, præſtat eos paulatim concoquere,& paulatim euacuare,vt docuit Auic.1.4.*tract.*2. *cap.*55.*ante med.*§.*ego verò non diligo in his*, *&c.* Nam ad paulatinam vacuationem manifeſta concoctio ſufficit : Et natura in huiuſmodi morbis rarò humorem ad vnam criticam expulſionem referuat. Quo pacto interpretandus eſt Auic. 1.4.*cit. cap.*39. *in med.* §. *& de ſolutiuis in principio eius*, *&c.* Neque ex hoc diſtrahitur natura, aut interturbatur concoctio : quia *purgatio ſit medicamento attrahente,& natura expellente*, 1. *Aph.*22. Et ſic natura redditur humore fortior, & feliciùs concoquit, & promptiùs expellit. Quare ad *primum* argumentum, ex Hippoc.1. *Aph.*22. dic : ipſum loquutum fuiſſe de morbis, in quibus concoctio expectari debet; ſic enim à natura fieri ſolet. Ad *alterum* dic : ſemper natura opem fert euacuationi illius partis humoris, quæ cocta eſt, in cuius gratiam purgatio exerceatur.

Argumenta verò in principio adducta, ſic diſſolue : Ad *primum* ex Hip.4.*acut.*43.dic : quòd interdum per vrinam craſſam, Hippocrates ſoleat intelligere mediocrem, vt conſtat 4. *Aph.*77. & per nebulam aliquando intelligat ſublimamentum;quæ manifeſtæ coctionis ſunt ſigna,& morbum in ſtatu eſſe demonſtrant, de quibus eo loco eſt interpretandus Hip. Siquidem bilioſi humores facili negotio concoquuntur,ex Gal.1.*de criſ.cap.* 12. *poſt med.* §. *hac quoque cauſa eſt.* Quòd ſi de aliis morbis Hippocratem exponas, adhuc non contradicit : quia in illis perfecta concoctio neceſſaria non eſt.

Ad *ſecundum argumentum* dic:quòd quando materia eſt homogenea, ſimul ſecundùm omnem ſui partem incipiat concoqui;vna tamen pars ob maiorem aptitudinem citiùs, quàm alia concoquatur, ſed non expellatur:quia cùm ſit cum aliis partibus confuſa, adhuc à natura retinetur, quouſque perfectè coquatur, & elaboretur.

Ad *tertium argumentum* dic : quòd tempus opportunum purgationi in morbis,in quibus expectatur concoctio,ſit pars poſtrema ſtatus,quia eſt principiū declinationis,in quo natura iudicare ſolet. Sed quando ipſa non iudicat, tunc à Medico purgatio exercenda, vt docuit Auic.1.4.*tract.*2.*cap.*7. *poſt med.*§.*apud ſtatum verò non moueas,&c.*Hinc cōſtat,quòd licèt multoties ſit materia expulſioni parata, non tamen expellatur, niſi natura à Medico adiuuetur:vel quia non irritatur expultrix,vel quia vires ex vi morbi, inedia, ſymptomatibus,ſunt deiectæ valde.Et ſic,licèt æger in declinatione vera & vniuerſali non moriatur, occumbere tamen poteſt facta permutatione ex humoris reliquiis, quæ relictæ in corpore recidiuas deinde facere conſueuerunt,2.*Aph.*12. Quare etſi morbus ſolutus, aliquando tamen ſoluto morbo purgatio admiſtranda, ſi fortè aliqua portio humoris vitioſi in corpore relinquatur:quod cognoſcere docet Hip.6.*epid.ſect.*2. *text.*19.*&* 20.

Ad *vltimum* dic : quòd quando morbus purgatione A indiget, ſi hæc in principio fuerit præmiſſa, vtiliter in augmento exercetur. Ex quibus inferes corollarium vnum. Purgationem in omnibus morbi temporibus poſſe celebrari. In principio, quando morbus turget, aut vrget. In augmento, in morbis qui paulatim concoquuntur,& paulatim ſoluuntur. In fine ſtatus, & in declinatione, in morbis qui à natura ſolent iudicari,quando ipſa non euacuat, vel morboſè operatur.

PRÆCEPTVM LVI.

Medicus in omnibus vacuationibus, modum & quantitatem obſeruet.

B MEdicum arte Hippocratica dignum, in omnibus vacuationibus, ſiue ab arte, ſiue à natura fiant, modum quendam eſſe obſeruaturum, plurimis allatis ſententiis confirmarunt priſci. Nam quantitas & menſura vacuationis,humoris prædominantis copiæ reſpondere debet. Cognoſcitur autem humoris quantitas ex ætate,regione,temperamento,conſuetudine, victu, & aliis, quæ ſuprà notauimus. Auicenna 4.1.*c.*3.§.*& quinta eſt menſuratio,&c.*ex robore virtutis, ac ſymptomatibus quæ ſequuntur alias prægreſſas vacuationes,eam venandam eſſe docuit.

Proponit ergo exemplum Auic. *cit.loc.* in ſpaſmo,id eſt,conuulſione ex repletione : quam doctrinā accepit à Gal. 1.*ad Glauc. cap.*14. Conſtituit etiam aliud C exemplum Gal.*lib.de Ren.dignot. cap.*4.*ad init.* dicens, quòd in magno lapide renum ſanguis in minori quātitate eſt extrahendus,quàm plenitudo poſtulat;quoniam aliquid in corpore debet abſumi : & ſic relinquendum eſſe aliquid naturæ & viribus, quæ in poſterum ob ſymptomatum vehementiam fatiſcunt.

In hunc ſenſum dicebat Auic.4.1.*cap.*3. *quòd omnis ſuperflua vacuatio ſyncopen afferat.* Hæc enim calefacit, inflammat,ebullitionem in humoribus concitat; non ſolùm ob agitationem ſpirituum,ſed ob ſurgendi frequentiam, quæ laſſitudinem parit, & inſomnium, vt Hip.confirmat 2.*progr.*14.& Gal.docet 1.*de dif.feb.cap.* 3.Quare apud ipſum 8.*meth.*5.*in princip.* febrem concitat, & factam exacerbat. Quare *melius eſt reſiduum materiei relinquere ,& infrà ſubſiſtere,quàm exquiſitiſſimè* D *vacuare,* dicebat Auic. 4. 1. *cap.* 3. Hinc fit vt nihil in medica facultate magis coniecturale ſit, quàm cuiuſque remedij quantitas,*lib.de ſang.miſſ.cap.*12.Et ſic *ingens in propinationibus pharmacorum purgantium periculum eſt, quum vel non commouetur purgatio, vel quod in aluum attractum eſt,non facilè excernitur,vel cum dolore, morſibus,torminibus,refrigeratione, pulſuum euaneſcentia, ac animi defectu exprimitur, vel cùm corpus vehementer perturbatur, interimque paulùm admodum euacuatur, aut euacuatio modum excedit; hoc enim ipſum tanquam malorum omnium extremum in hac parte frequenter contingere ſolet :* vt Galenus aduertit *lib. aduerſus Eraſiſtratum, cap.*7.

Quare ſemper modus eſt habendus in euacuationi- E bus omnibus, & aliquid ſemper relinquendum naturæ;quæ leuata,deinceps concoquit quod concoqui eſt aptum,& excernit id quod poteſt excerni. Audi Galenum *lib.& cap.nuper.cit. aduerſus Eraſiſtratum*, dum ſic ait:*Sic enim,ſi ita ſors ferat, mediocris detractio trium heminarum:vbi ſi quatuor detraxeris,noxam maximam inferes:duas rurſus ſi euacuaueris, commodabit quidem id ſatis, læſionis verò nihil afferet : licebit namque tibi vnam illam heminam,vel clyſteribus,vel inedia,vel frictionibus, vel ſudoribus exhaurire, præterquàm quòd & denuò detrahere ſi voles,non vetaberis,&c.* Quare in pharmacis exhibendis modum ſerua.

Quid referam de phlebotomia:*Ex qua copioſa aliqui in morbos inciderunt longos, poſtquam immodica inanitione reſoluta naturalis vis fuit. Aliis, cùm immodica vacuationis*

noxas

noxas ſarcire non potuiſſent, in omne reliquum vitæ tempus, totius corporis temperamentum redditum eſt frigidius. Ex qua refrigeratione facilè ex quauis occaſione læſi, alij decolorati, ac malo corporis habitu vixerunt; alij ex eo ipſo in morbos inciderunt exitiales, aquam inter cutem, & orthopnœam, & iecinoris, ac ventriculi imbecillitatem, & apoplexiam, & deliria: vt *lib.* 9. *meth.* 10. docuit Galenus.

Hoc modo ex immodica venæ ſectione, & vltra iuſtam quantitatem celebrata plurimos mors pro vacuatione occupauit, vt refert Galenus *lib. de ſang. miſſ. cap.* 12. Quo pacto ex Galeni præſcripto 6. *meth. cap.* 4. *vbi valida virtus ſubeſt, & ætas permittit, vſque ad animi defectum mittere expedit; vbi horum alterum non ſatis reſpondet, tutius eſt quantùm ſatis viſum fuerit, tantùm principio detrahere: quod defuit iteratione ſupplere.*

Quapropter perbellè monebat Medicinæ Dictator Hip. *lib.* 2. *Aph.* 52. *Plurimum atque repentè euacuare, malum: nam omne nimium eſt inimicum naturæ*, quia hæc in ſymmetria conſiſtit. Hac ratione dicebat Gal. *lib.* 12. *meth. cap.* 1 *Eſto autem terminus in ægrotantibus, quem non præteribit is, qui ex arte morbum generosè oppugnat, vt tutò medicetur: qui autem vltrà progreditur, crudelis hominis officium facit, qui ſimul cum morbo vitam quoque hominis aufert.* Medicus ergo quantitatem euacuationis exactè contempletur, & ea menſura ſemper euacuet, vt vnà ſtudeat naturæ; morbúmque clàm, furtímque oppugnet.

PRÆCEPTVM LVII.

Medicus non omnem morbum ſuo ſemper medicetur contrario.

ETſi pronũciatum ſit vniuerſale: *Contrariorum contraria eſſe* remedia, vt *lib.* 2. *hiſt.* 15. latiùs adnotauimus: tamen Auic. 4. 1. *cap.* 1. *in fine* ſic prædixit: *Ampliùs ſcire debes, quòd non omnis repletio, neque omnis complexionis malitia ſuo medicatur contrario, ex euacuatione, & oppoſitione: imò multoties ſufficit multa regiminis bonitas in repletione, & malitia complexionis, &c.* qui locus hoc modo eſt intelligendus. Non ſemper Medicus doctus morbum contrariis præſidiis perſanare tentabit, vt pluribus in locis, & præſertim *lib.* 2. *Aph.* 22. cum Hippocrate Galenus ipſe confirmat: ſcilicet adæquatis, manifeſtis, & quæ per ſe talia ſunt. De quorum claſſe ſanguinis miſſio, & purgatio eſſe cenſentur.

Morbus ergo optimo victus regimine curandus, præſertim quando mitis eſt, & vires ſunt debiles, aliiſque ſex rebus non naturalibus tractandus. Quibuſdam enim ſufficit inedia, aliis exercitium, plurimis frictiones, multis balneum: hæc enim omnia ex accidenti euacuant, 4. *Aph.* 2. Nam vt ait Galenus, *lib.* 4. *acut.* 19. *plethorica facta ſyndrome non ſemper ſanguinem mittimus, ſed & frictione, & balneis multis, & abſtinentia, quæ tribus vel quatuor diebus fiat, ad id, quod naturale eſt, reuocamus.*

Quare plenitudine præſente ſanguis non ſemper eſt emittendus: ex præſcripto Galeni 4. *meth.* 6. dum ſic ait: *Nam & alia ratione ſi quis etiamnum ſanus, nec adhuc quicquam læſus, in ſanguinis redundantis concurſu ſit poſitus, non ſtatim huic ſanguinem mittere eſt neceſſe. Imò aliis ſatisfacit inedia, aliis cibi parcitas, aliis ſoluta aluus, vel purgatio, vel frequentius balneum, vel multa frictio abundè fuit.* Repetit *lib. de curand. rat. per ſang. miſſ. cap.* 10

Deinde non omnes morbi præſidiis illicò exagitandi ſunt, ſed commodo victus regimine tractandi. Licèt enim alimenta non ſint morbo cõtraria, tamen quoniam illorum interuentu virtus roboratur, dicitur curatio fieri à contrario. Tum quia vires validæ cum

A ſuis inſtrumentis effectiuè aduerſantur morbo; eíque vehementer reſiſtunt, & cauſam morbificam è corpore expellunt: tum quia, vt docet Celſus *lib.* 3. *cap.* 4. *Optimum medicamentum eſt cibus opportunè oblatus.* Itaq; vt docet Galenus 1. *Aph.* 17. quando putridorum humorum copia adeſt, alimenta contemperantia ſunt offerenda in quantitate multa, ſi victus poſſit tolerare. Hos enim purgare non conuenit, 2. *Aph.* 36. victus regimen autem non contemnendas præſtat vtilitates, *infra præcepto.* 65. deſcribendas, & propoſitas à Damaſceno *in Aphoriſmis*, Celſ. *loc. cit.* Aëtio, *tetrab.* 3. *ſerm.* 1. *c.* 37. Alzaharau. *tract.* 15. *pract. c.* 1. Rhaſi, 6. *Aph. ad fin.* Halyab. 8. *pract. vlt.* & Galeno, 11. *meth. cap.* 25.

B

PRÆCEPTVM LVIII.

Medicus corpora ſana & temperata, vſu ſimilium conſeruet: intemperata verò & lapſa modico contrariorum vſu reducat.

GRauis difficultas, inter Claſſicos nimis controuerſa, & ab iis agitata ſatis: inextricabilis, ob varias Galeni, & cæterorum ſententias ambiguas & dubias; ita vt natatore Delio egeant diligenti, acuto, forti. Illud igitur primò conſtet, quòd corpora temperata dum ſanitate fruuntur, temperata victus ratione gaudeant, ſimilibúſque in ſpecie & gradu conſeruanda ſint, vt perdoctè docuit Galenus *lib.* 11. *meth.*

C *cap.* 3. *in med.* & *lib.* 1. *de ſanit. tuend. cap.* 11. corporibus optimo temperamento præditis, aërem optimè temperatum ſaluberrimum eſſe docet.

Id confirmat Gal. *lib. art. med.* 36. quo loco conſeruationem per ſimilia; reductionem verò per contraria eſſe celebrandam aſſeuerat. *Et lib. de inæqual. intemp. cap.* 6. ſcribit: quòd *ſanitatis tutela per ſimilia perficitur:* probátque 5. *de ſanit. tuend. cap.* 10. *in fin.* & 11. *in princip.* & *lib.* 6. *cap.* 3. 8. *meth. cap. vlt. in init.* & 3. *meth. cap.* 3. *ante med.* §. *ſcire namque licet, &c.* Item *lib.* 1. *de ſanit. tuend. cap.* 7. *parum poſt med.* dum dicit, quòd corpora quæ ſecundùm naturam ſe habent, ſeruari debeant: ſeruatur enim vnumquodque ſimilibus, alteratur verò à contrariis.

D Contrà ſic argumentor. Natura vbique ſimilibus gaudet & fruitur, corrumpitur verò à contrariis, auctore Gal. 3. *Aph.* 18. & *lib. de inæqual. intemp. cit.* Ergo ſemper corpora lapſa ſeu intemperata ſimilibus ſeruãda ſunt. Confirmatur hoc, quia ſemper natura refugit contraria. Hoc modo animalia calidiſſima, in feruentiſſima gignuntur regione, & in ea diutiùs conſeruantur, vt leones, ac elephantes in Africa; in frigida verò regione moriuntur breui. Et calidæ plantæ in aëre calido meliùs ſe habẽt, & in frigido extinguuntur. Et piſces in aqua diutiùs viuunt, in aëre verò, & terra citò moriuntur. Pueri natura humidiſſimi, humidis alimẽtis ſeruãtur, 1. *Aph.* 16. Et intra corporis partes, quædã bilioſo nutriuntur ſanguine, vt pulmo, 6. *de vſu par.* 10. & 15. *cap.* 6. aliæ pituitoſo, vt cerebrum: quod ſimili-

E tudinis ratione fit. Quæ enim alicui parti ſimilia ſunt, facilè in ipſius naturam tranſmutantur, quoniam ſimile ſemper ſuũ ſimile appetit. Hoc modo *terra ſqualente, auium genius meliùs ſe habet*, vt docet Hip. 6. *epid. ſect.* 4. *text.* 26. Quia, vt notat Galenus *in com.* cùm aues ſicciori temperamẽto ſint præditæ, ſicciori cibo & ſolidiori ſaniùs viuunt: contrà ſues, cùm temperamento ſint præditæ humidiori, cœno, humidioribúſque locis ſeſe volutant, & humidiori gaudent alimento. Ergo natura quæ intemperata eſt, vſu ſimilium poteſt conſeruari, quia iis maximè gaudet.

Sed pro altera parte adſunt rationes validæ. Conſtat enim ex oblatione ſimiliũ non fieri conſeruationem, ſed morbũ. Nam ſi bilioſus vino, exercitio, & calidis cibis vtatur, ſuo temperamento ſimilibus, ſummè læditur,

læditur,& febricitat, docente Galen.5. *de ſanit.* 11. *in med.* Quod etiam confirmat Ariſt. 1. *probl.* 3. ex ſimili ſtatu morbos augeri affirmans. Idem colligitur ex Hip. 2. *Aph.* 34. *In morbis minus periclitantur, &c.* Nam ex ſimili, quamuis minori cauſa, faciliùs incidimus in morbos ſimiles. Hinc fit vt cor calidum, frigido aëre conſeruetur : manus, frigidæ ablutione roborentur : corpora temporum viciſſitudine gaudeant.

Confirmari hoc non inuenuſtè poteſt ex Galeno, 3. *Aph.* 2. *&* 3. docente, quòd excepta optima temperie, quæ ſemper ſimilibus gaudet, reliquæ omnes intēperaturæ ad cōtraria bene ſe habent, malè verò ad ſimilia. Rurſus *lib.* 6. *de ſanit.tuend.cap.* 3. *in med.* § *in eo autem qui eſt in calido, &c.* naturis intemperatis contraria eſſe offerenda aſſeuerat; ne videlicet à ſimilibus in morbos incidant. Et 1. *de ſanit.* 6. *ad init.* monet, vt intemperantiæ intra limites ſanitatis corrigātur. Quo etiam pacto *in art.med.cap.* 23. agens de oculis, affirmat, quòd à ſimilibus ſuæ temperaturæ facilè lædantur : à modico verò contrariorum vſu adiuuentur ſummè. Inſuper 5. *de ſanit. tuend.cap.* 4. agens de victu ſenum, eos cibus calidis & humidis alit & fouet, qui illorum temperamento ſummè ſunt contrarii. Et *lib.art. med.cap.* 29. *&* 30. in corde per calorem lapſo, frequentem & magnam reſpirationem, ad copioſam aëris attractionem, tanquam vtilem exoptat. In frigido verò commendat anguſtam & raram.

Accedit Hip. auctoritas *lib.* 5. *Aph.* 1. dicentis: *Naturarum his quidem ad hyemem, hæ verò ad æſtatem bene, vel malè ſe habent, &c.* Et Galen. *in com.* ſic ait. *Ad æſtatem igitur frigidæ & humidæ naturæ optimè habent; ad hyemem calidæ ſiccæ.* Adde quòd 7. *Aph.* 59. Hip. præcepit inediā humida carne præditis, quia corpora exiccat. Et Galenus 3. *Aph.* 3. ſoli corpori temperato, tuta & ſalubria ſimilia eſſe docuit; reliquis autem, contraria vtilia eſſe aſſeruit: repetitque 8. *meth.* 9. § *temperata verò ipſa, &c.* Quare Auerr. 2. *part. Cantic. com.* 6. calidum temperamentum in morbos labi calidiores, ſi vtatur calidis, pronunciat. Hoc modo ex mente Theophraſti, 1. *de cauſ.plantar.cap.* 25. plantæ contrariæ in locis contrariis diutiùs viuunt, & durant.

Quid plura? Nonne ex mente Hipp. 6. *epid. ſect.* 4. *text.* 15. naturæ calidæ ſunt refrigerandæ aqua, vento frigido, quiete? Nonne Galenus *lib. de ſalubri diæta, com.* 2. *& lib. de bonit. & vit. ſuccor. cap.* 10. §. *ad eundem planè modum, &c.* moderata eſſe conſeruanda: quæ verò modum excedunt, immutanda inculcat? Nonne elegantiſſimus Celſus *lib.* 1. *cap.* 3. *in med.* intemperata corpora per contraria corrigenda docet? dum ſic ait: *Tenuis verò homo complere ſe debet, plenus extenuare, calidus refrigerare, frigidus calefacere, madens ſiccare, ſiccus madefacere, &c.*

Vltimò, hæc auctoritate Galeni confirmo, *lib. de ſanit.ad Thraſybulum, cap.* 20. vbi docet, partem Medicinæ quæ curat, atque conſeruat, non differre inter ſe in quali, ſed in quanto. Nam vtraque eadem vitia corrigit: illa, maiora; quæ præſeruat, minora. Sed ea pars quæ curat, ſemper incedit per contraria. Ergo eodem mod o pars quæ conſeruat, iiſdem vtetur. Sicuti enim pars quæ medetur, aufert inanitionem, repletionem, famem, ſitim, caliditatem, frigiditatem, quando à naturali ſtatu recedunt; ſic ea pars quæ conſeruat, vitia, quæ intra limites ſanitatis adhuc perſeuerant, emendat. Ergo vtraque contrariis eſt celebranda.

Hanc minimè triuialem difficultatem Iuniorum peritiſſimi ventilarunt, ſed in eius expoſitione varios afferunt ſoluendi modos. Quidam enim naturas intemperatas per cōtraria remiſſa eſſe conſeruanda aſſeruēre; quæ licèt ſint contraria, virtute tamen ſunt ſimilia, cùm conſeruent. Sed non exponunt rectè. Nam contrarium ſemper remittit, & in ſtatu naturali conſeruat.

A Alij ſic ratiocinantur, aſſeuerántque naturas intemperatas à mediocritate parùm recedentes, vſu ſimilium eſſe conſeruandas: at verò ſi multùm à mediocritate recedant, per ſimilia non eſſe conſeruandas arbitrantur. Reiicitur ſententia hæc, quia natura intemperata, ſiue multùm, ſiue parùm recedat, tempore ægritudinis, neutræ diſpoſitionis, aut quando homo negotiis non impeditur, per contraria immutari nequit, ſed vſu ſimilium eſt conſeruanda, vt Galenus docet 5. *de ſanit.cap.* 10. *in fin. &* 11. *in princip.* & 8. *meth. vlt.*

Plures ſic explicant, & naturam intemperatam in calore, aut frigiditate, ſemper eſſe permutandam contrariis arbitrantur, quia ob efficaciam qualitatum, periclitantur ne in lapſum ſibi ſimilem incidant: intem-
B peratam verò naturam in humiditate, & ſiccitate; vſu ſimilium poſſe conſeruari. Nam ob qualitatum ignauiam, nullum eſt periculum, quòd vſu ſimilium ægrotent. Corpora enim etſi humidiora & ſicciora reddātur, lædi non ſolent: indicio ſunt ætates. Reiicitur à Galeno 3. *Aph.* 3. dicente, ſolam temperatam naturam, & ætatem ſimilibus bene affici; reliquas tamen intemperatas tam calidas quàm frigidas, tam humidas quàm ſiccas, à ſimilibus lædi, à contrariis iuuari.

Adeſt alius, qui inter Claſſicos primas tenet, qui in alimentis conſeruationem debere fieri ſtatuit per ſimilia, in aëre verò per contraria; ſuámque opinionem eſſe rectam, ex mente Rhaſis colligere nititur, qui 17. *cont.cap.* 6. *in princ.* de aëre agens, affirmat, *quòd*
C *aër bonus ſit omnibus bonus, quia temperatis conuenit, vt ſimilis; & intemperatis, vt contrarius.* Et paulò infra ait, *quòd aër ſemper debeat eſſe vt medicina.* Non placet reſponſio, quia conſeruatio per omnes ſex res non naturales celebrari debet, vt dilucidè *cap.* 86. *art.med.* probauit Galen. Quod non negauit Auic. 3. 1. *doct.* 4. *cap.* 1. *ante med.* § *Sed & ſecundum poſſibile eſt &c.* Quare citra rationem, hunc Auic. locum in confirmatione ſuę opinionis adducit. Nam licèt eo loco Auic. ſolùm nutrientium faciat mentionem; aërem tamen quoque, tanquam præcipuum, & magis immutantem intelligit.

Vt verò huius aſſequi poſſis ſolutionem dubij, notabis hanc propoſitionem, *ſimilia ſimilibus conſeruan-*
D *tur*; ſicut & nonnullas alias, per ſe quidem veras eſſe non poſſe: attamen ob aliquod accidens vbique ad opus reduci. Nam in Philoſophorum iactatur ſcholis, quòd remiſſum remittit intenſum : quod tamen non raro fallit. Erit igitur prædictæ conſeruationis per ſimilia ratio, quia actio contraria fit. Quare ſi temperies permutanda non eſt, ſed in eodem ſtatu conſeruanda, omnino ſimilia adhibere oportet, quia ſimile non agit in ſimile, vt Philoſophi docent, & fatetur Auicen. 2. 1. *doct.* 3. *cap.* 3. *parum poſt med.* §. *Nos namque pro certo ſcimus, &c.*

Verumtamen non ſemper ad conſeruationem ſimilia adhibere oportet; quia ſimilitudo & voluptas rei ſimilis, in quantitate & qualitate facit excedere: hinc exceſſus & morbus. Quare Galenus *in art. med. cap.* 60. dicebat, ventriculum ſiccum fieri ſitibun-
E dum, quia immodico ſiccorum alimentorum vſu ſiccitas augetur, & excitatur ſitis. Et *cap.* 60. docet frigidum ventriculum frigidis eructationibus eſſe obnoxium, quia ob ſimilitudinem immodicè vtitur alimentis frigidis.

Hæc eſt cauſa, quare ſerpentes, animalia alioqui calida, & viperæ, tanto vini deſiderio flagrent, vt inebrientur, & ſic à venatoribus capiantur, vt refert Ariſt. 8. *de hiſt.animal. cap.* 8. Qua ratione Galenus *lib.* 6. *de ſanit.tuend.cap.* 11. calidas temperaturas frigidis tuetur, quia in vſu ſimilium excedentes ægrotant facilè. Ita Primigenes Mytilenæus celeri curſu, & aliis rebus immodice calidis vtebatur, dimiſſo balneo: quibus omnibus ſi modicè vteretur, conſeruaretur,

Secun

Secundò, non oportet adhibere ſimilia, quia licèt ſimile non agat in ſimile, ambo tamen agunt in tertium. Et ſic lucerna addita lucernæ, magis illuminat medium, & ſi ignis igni addatur, magis illuminat. Quare Diocles apud Galenum 2. *Aph.* 34. dicebat, à ſimilibus morbos augeri, ſolui verò à contrariis. Repetitur idem dilucidè, 3. *Aph.* 3. confirmatúrque ab Ariſt. 1. *probl.* 3. docente cum Hip. 3. *Aph.* 1. mutationes temporum potiſſimùm parere morbos: licèt Diocles febrem ardentem hyberno tempore faciliùs curari, falsò tamen aſſeueret. Eadem ratione contrarium non ſemper perimit contrarium, ſed aliquando ex accidenti intendit.

Sic dicebat Hip. 1. *Aph.* 15. *Ventres hyeme & vere naturâ calidiſſimi ſunt.* Hoc pacto æſtate olera frigida naſcuntur, hyeme calida. Hac etiam cauſa aquæ puteales hyeme calent, æſtate verò frigent, ex Aphrodiſ. 4. *probl.* 55. Quare in conſeruandis intemperatis naturis, modicè contraria adhibere oportet, ſi receſſus ſit magnus. Hoc ſignificat Gal. 3. *Aph.* 3. & 18. Et ſic *in arte med. cap.* 13. de oculis dicebat, quòd modico contrariorum vſu adiuuentur, & hoc eſſe cōmune omni intemperaturæ affirmat. Et *cap.* 79. de ventriculo calidiore verba faciens, dicebat, quòd à frigidis nunquam lædatur, ſi iis vtatur modicè.

Hoc modo intelligendus Hip. 5. *Aph.* 18. vbi frigidum inimicum oſſibus dicit. Et *lib.* 6. *epid. ſect.* 4. *text.* 15. per calidas naturas, vehementer calidas intelligit. Hoc etiam pacto, cor caloreexcedens, frigido aëre conſeruatur. Ratio autem hæc eſſe poteſt C communis, quoniam forma ad obeundas ſuas functiones, tale temperamentum requirens, mutuam impedit qualitatum actionem, ne ad victorian fiat; quod multò magis forma poterit, vbi exceſſus inter qualitates fuerit paruus. Nam altera plurimùm recedēte, periculum eſt ne contraria ſuperetur omnino; quare eſt fouenda. Hac ratione 5. *de ſanit. tuend.* 3. in conſeruatione actiuarum modicè contraria adhibet, non verò ad conſeruationem paſſiuarum. Hac etiam de cauſa temporum viciſſitudo plurimùm iuuat, quia ex hac contrarietate, quibus mixta conſtant, hæc viciſſim conſeruantur.

His vt vtilibus ſic iactis, hoc dubium ſic dirimendum puto. Cùm periculoſum & inutile ſit, naturas intemperatas vſu ſimilium in eodem ſtatu conſeruare, D nec ſemper per æquata contraria ſit reductioni locus; ſatius eſt intemperatas naturas modico cōtrariorum vſu præſeruare, ne in lapſus ſimiles incidant. Hoc intelligas velim, dummodò homines non ægrotent, neutri ſint, iter agant, aut aliis negotiis ſint impediti.

Vt verò hæc intimiùs intelligas, perpende omnibus rebus inſitum eſſe appetitum, vt ſuam conſtitutionē conſeruent, quo ſimilia attrahunt, & in ea ſponte ſua feruntur: aduerſa veluti corrumpentia fugiunt, & auerſantur. Hoc modo elemēta ad ſua loca feruntur; volatilia, vt aërea, in aëre degere appetunt; piſces, quū ſint aquei, in aqua viā exoptant; ſic enim optimè degunt, & conſeruantur. Neque hoc his ſolùm contingit, ſed & plantis. Nam nenuphar in aqua creſcit, & E conſeruatur; aromata in regionibus calidis procreantur. At hic appetitus cùm ratione careat, non poteris metiri menſura in gradu & applicatione ſimilium, vt qui ſæpe modum excedit, quando intemperata eſt natura. Quare ex vſu ſimilium quæ intenſiora ſunt, non conſeruatur natura, ſed intemperantia & furor concitatur. Nam cùm ob exceſſum intemperamenti paratiſſima ſint, vt adauctæ naturæ limites ex vſu ſimilium egrediantur, quæ ſunt intenſiora, facilè lædi ſolent, & in morbos ſibi ſimiles incidere. Quare cùm naturæ intemperatæ morbis ſint expoſitæ, & ſanitatem habeant dubiam & momentaneam, eas in eodem ſtatu conſeruare, periculoſum

A eſt & inutile. Ideò modico contrariorum vſu ad temperiem optimam, & morbis minùs obnoxiam ſunt reducendæ.

Excipias ab hac reductione, cum Galeno 8. *meth. vlt.* & 5. *de ſanit. tuend.* 10. *in fin.* & 11. *in princip.* & *in art. med.* 86. corpora, quando ſibi diſplicent, aut ægrotant: quia tunc natura intemperata, ſiue parùm, ſeu multùm ab optima temperie recedat, in ea eſt conſeruanda. Nam cum ea, qualiſcunque ſit, conſeruatur, & exercet operationes ſuas ad corporis tutelā neceſſarias: quia curatio morbi nihil eſt aliud, quàm illius in priſtinum naturalem ſtatum mutatio, quæ auctore Galeno *cit. loc.* facilior eſt ad intemperiem naturalem, quàm ad temperiem optimam. Deinde cùm B natura à contrariis reducētibus vim aliquam patiatur, ſi homo ægrotet, iter agat, negotiis diſtrahatur, curis interturbetur: tunc natura non eſt fatiganda contrariis, ſed conſuetis, & ſimilibus recreanda. Si aliter tentes, ægros debiles & diſtractos opprimes, & hoc modo præpoſtero remediorum vſu, fatiſcentibus viribus, eos præcipites dabis in mortem.

Deinde quia in natiuis intemperantiis, ob exceſſum elementi prædominantis ab intrinſeco, qualitas intēperaturæ intenditur; vtile eſt & maximè neceſſariū, aſſiduo & modico cōtrariorum vſu ipſam remittere, ne videlicet in ſtatum præter naturam recidere poſſit: & hoc maximè obſeruandum eſt in naturis frigidis, aut calidis, quia ob efficaciam qualitatum hæ morbis videntur eſſe obnoxiæ. Ex qua doctrina ſoluitur omnis repugnantia, quam ex Galeni locis plures auctores elici poſſe perſuaſere ſibi.

Quare quod adduximus de partibus frigidis, & corde calido, hoc modo ſoluendum eſt. In partibus frigidis duplex aſſignatur temperamentum: alterum inſitum, ex elementorum miſcella contractum, frigidum videlicet: adſcititium aliud, ex influxu ſanguinis & ſpirituum, calidū nempe, cuius ope frigidæ partes actu calent. Vtrumque eſt conſeruandum; quod perficitur, nec per calida tantùm, nec frigida tantùm: ſed per ea, quæ actu ſunt calida, & potentia frigida: nam ſic vtriſque conſulimus. In corde peculiaris eſt ratio, ob quam aëre frigido gaudeat, quia eſt natura calidiſſimum, perpetuóque mouetur, & ſic periclitatur ne plus iuſto inflammetur, & in ſtatum præter naturam incidat, cuius noxa toti erat communis. Ob quam cauſam ſagaciſſima natura, vt cor ſanum in cuſtodia conſeruaret, non ſolùm aërem frigidum conſuluit, ſed alia remedia ad illius tutelam eſt machinata: veluti cùm aquam in pericardio repoſuit, & ipſum cor obuallauit pinguedine multa.

Ad argumentum verò, quod de parte curatrice & conſeruatrice eſt adductum, dic: vtramq; non differre in quali, ſed in quanto. Pars enim curatrix, circa morboſam conſtitutionem verſatur, quæ cùm ſit præter naturam, debet remoueri per contraria. Pars autem conſeruatrix, de naturali agit conſtitutione, quæ per ſimilia conſeruatur. Verùm cùm non ſemper in eodem ſtatu, nec ſecundùm qualitatem, nec ſubſtantiam permaneat, perpetuò alteratur & diſſoluitur. Quare nus ergo labitur à naturali ſtatu, & non eſt ſecundùm naturam affecta; vt ad ſuam naturam redeat, contraria requirit. Attamen quamuis ſic labatur, & limites ſanitatis egrediatur, à parte curatrice tamen diſtinguitur, quæ lapſus inſignes ſolùm reſpicit, qui actionem ſenſibiliter lædunt: Conſeruatrix verò pars circa exigua vitia verſatur, quæ operationē non lædunt, imò intra limites ſanitatis reperiuntur: & licèt non ſint præter naturam, omnino tamen naturalia non ſunt.

Sicuti natura temperata eſt cōſeruanda per ſimilia, & intemperata per contraria; ſic ætas temperata ſimilibus eſt conſeruanda, intemperata contrariis permutanda, 4. *Aph.* 3. Ita puerilis, cùm ſit humida, ſimilibus conſer

conſeruanda. Sic enim pueri meliùs nutriuntur, citiùs accreſcunt, diutiùs viuunt, 1. *de ſanit. tuend.* 7. 1. *Aph.*16.Senes contrà permutandi contrariis, vt meliùs degant,ſaniùs viuant. Nam oblatis calidis humidis vitæ principia reparantur.Hac ratione Galenus 5. *de ſanit.* 2. eos calefaciendos, & humectandos aſſerat.

Vltimò, pro coronide dubium affine & coniunctum proponam, ſubtile tamen ac præſtans, vt ſic lectoris animus eius dulciſſima recordatione recreetur; nam in eius explicatione ieiuna eſt lectio auctorum.Si temperamentum naturale,quod optimum eſt, debet conſeruari per ſimilia, quomodo poterit conſeruari in ætate pueritiæ, ſi tunc humectatione opus eſt: & in iuuentute, ſi hæc ætas refrigerantia, & humectantia expoſtulat: & in ſenectute,quæ calefacientibus, & humectantibus eget? Quare apparet, quòd ſolùm in ætate adoleſcentiæ poſſit conſeruari.Sic natura intemperata,quæcunque ea ſit,non videtur quòd ſit ſemper per contraria permutanda. Nam interdum temperies ætatis,naturali temperamento repugnat:vt v.g.natura frigida & humida, in ætate iuuentutis, & adoleſcentiæ. Si ergo vtriuſque habenda eſt ratio, & vtraque, cùm intemperata ſit, debet corrigi; videtur impoſſibile vtramque corrigere, cùm vna ab alia impediatur.

Pro ſolutione, Nota *primò*: quòd omnia illa, quæ conſeruant naturam temperatam, intra latitudinem ſui ſpatij alterando & permutando, dicuntur temperata,& ſimilia:& ſicſentiendum eſt de illis,quæ naturas intemperatas conſeruant. Nam ſicuti naturæ illæ in indiuiſibili non conſiſtunt,ſed latitudinem habent; ſic idem de cauſis conſeruantibus eſt dicendum.

Nota *ſecundò*: Temperamentum ætatis vnum & idem eſſe cum naturali, & ſolùm diſtingui, quia temperamentum ætatis eſt temperamentum naturale, ſi ſecundùm habitudinem caloris ad humidum conſideretur. Nam quia in pueritia cum calore abundat humiditas,vocatur calida & humida;in adoleſcentia, quia temperatur humiditas, vocatur temperata; in iuuentute, cùm permaneat caliditas, & imminuta ſit humiditas, dicitur calida & ſicca; in ſenectute, quia iam imminuta eſt caliditas, & ſimul ſiccitas eſt multùm adaucta,vocatur frigida & ſicca.Itaque hoc temperamentum non abſolutè & ſimpliciter tale dicitur, ſed facta comparatione vnius ætatis ad aliam. Qui enim temperatus eſt,in omnibus ætatibus eſt temperatus; & qui per omnes ætates intemperatus eſt, per eas eandem intemperiem ſeruat. Verùm cùm temperamentum illud habeat latitudinem, quia in pueritia exuperat humiditas, tunc reſpectu aliarum ætatum puer vocatur humidus. Et ſic de reliquis ætatibus ſentiendum.

PRÆCEPTVM LIX.

Medicus humorem peccantem, per partem principem, vel affectam, non euacuet.

GRauem ſententiam Auicennæ omnis Medicorũ chorus laudat & amplectitur, qua *libro* 1. *cap.* 1. docemur: *Non eſſe faciendum tranſitum humoris per principale membrum.* Cùm enim præceptum artis medicæ ſit inuiolabile, vt per locum conuenientem, & excretionibus deſtinatum deferatur humor, ſiue ab arte, ſiue à natura vacuatio celebretur: iccircò ſi ille verſus partem principem moueatur, huius motum prohibere oportet,& ad partem ignobilem,vel minoris momenti, auertere eſt neceſſe, ex Galeno *lib.* 7. *meth.cap.*11.Si enim humor noxius in præcipua parte ſtabuletur, timor eſt ne adhærens, inflammationem, aut alium affectum committat inemẽdabilem:vel ab eius tetro & putrido vapore robur partis diſſoluatur,

A & hoc modo accidant ſyncope, cardialgia, animi deliquium, & alia, quæ difficilem deinceps habent correctionem.

Sed obſtant plura. Primùm: In inflammatione iecoris,& lienis,vtraq;axillaris ſecatur ad euacuandum & reuellendum. Sed tunc tranſit humor per cor. In affectibus capitis & oculorum, ad reuellendum ſalubris eſt vacuatio per aluum, ex cuius fluxu & vapore vitioſo lancinatur cor. In continentibus & continuis, oblato medicamento expurgante humor ad iecur fertur,ex quo ad meſaraicas & inteſtina deriuatur. Hoc etiam modo ſuas facit vacuationes natura, quando vomica pulmonis per aluum,vel vrinam expurgatur, quod aliquando contingit, vt 6. *de loc. cap.* 4. docuit Galenus.

B Reſpondent plures, quod humor putridus & corruptus non ſit ad partem principem,tanquã ad terminum attrahẽdus, ob cauſas dictas:at verò rectè poſſit permitti,vt per illam tranſeat,ſed non immoretur,ne cunctatione ſua partis firmitudinem diſſoluat. Non quadrat reſponſum,quia quando immodica adeſt hæmorrhagia, cucurbitulæ hypochondriis admouentur,reuulſionis cauſa. Similiter etiam timor repentinus incutitur,aut facies ſubitò frigida irroratur;vt ſcilicet retrocedat ſanguis ad cor:ſed tunc ſanguis ad partem principem, tanquam ad terminũ ſolet auerti.

Dic ergo,quòd quando humor caret vitio,& partes principes eo indigent ad cuſtodiam ſui,non ſit inconueniens, ſi ad eas veluti ad terminum reuocetur;vt in
C nimio ſanguinis fluxu non rarò contingit. Quando tamen humor eſt putris & noxius,ſi fieri poteſt,nullo modo ad eas eſt reuocandus. Veruntamen quando aliter fieri non poteſt, rectè per principem partem poteſt auerti,quia tunc maior eſt vtilitas noxâ.

Quod autem per affectam partem humor noxius non ſit vacuandus,pluribus confirmat exemplis Galenus *lib.*13.*meth.cap.*11.Hoc modo inflammatis inteſtinis,vẽtriculo,vtero,vrinæ vaſis,pudibundis,purgatio per aluum reproba. Inflammatis faucibus, palato, linguâ,ore, apophlegmatiſma noxium. Hac de cauſa renibus affectis, damnãtur diuretica, & læſo vẽtriculo,inutilia ſunt quæ vomitum prouocant.Hac ratione vtero phlegmone tentato,temerarium eſt offerre quæ menſtrua mouent. Demum in omnibus longiſſimè à
D parte, quæ fluxione tentari incipiat, quod redundat reuellere,nequaquam ad eam trahere conuenit.

Hoc tamen intelligas,dummodo affectus ſit recens, & humor cõfluat.Nam ſi eſt diuturnus & inueteratus, tunc licet aliquando cum aliqua noxa, maiori tamen vtilitate, per locum affectum humorẽ peccantem expurgare. Hoc pacto in alui fluxu diuturno expurgantia exhibemus.Nam *fluxus fluxum curat*,vacuãdo cauſam,vt monuit Galenus 6. *epid.ſect.*2.*com.*9.Et Hip.4. *acut.*110. dum ſic ait: *Si venter liquidus fuerit, biliſque excernatur, vexéntque tormina,& vomitus,& mordicatio-nes,quieſcere his optimum eſt, mulſam bibere, non vomere.* Et Galenus non ſolùm mediocriter in alui fluxu ventrem mulsâ ſubducit,ſed valenter expurgat. Sic enim
E ait,*cit.acutor.loc.*] *Qui autem in affectionibus huiuſmodi ſæpiùs valenter auxiliatur, is cacochymiam valente medicamento affatim expurgat, vires ægri, & habitum contemplatus, anni tempus, ætatem & conſtitutionem.*

Hac methodo nixus, affecta ſede, non veretur expurgãtia per aluũ, dũmodò in initio morbus non ſit. Sic enim ait 4. *meth.cap.*6.*Neque enim cùm vel circa ſidem, vel aliquã vicinam partem initiũ phlegmones incidit, purgantia admittes.*Nã tunc eſt timor,ne ad partem dolentem maiori impetu confluant ſucci, & geminatâ affectione vires proſternantur.Hoc modo per partem affectam ſanguinem in initio non emittimus: nam tunc venæ ſectio fluxionem auget; quam eſſe admittendam ceſſante fluxu, Galenus 4.*meth. c. nuper citato, in fin.* edocuit:*Ac ſi perpetuum eſt, quod ab eo didicimus,*

incipien

incipientem fluxionem ad contraria trahendam eſſe: fixam verò iam in laborante particula, vacuandam eſſe, vel ab ipſa particula quæ affligitur, vel à maximè vicina: in promptu nobis & de ſanguinis detractione colligere nunc eſt, quòd in principio hæc è longinquo, poſtea ab ipſis exulceratis partibus, ſit molienda. Quia vacuato corpore, iam non eſt metus, vt humor ampliùs magna copia poſſit affluere, ita vt affectum exaſperet.

Quare ſumma cum ratione in angina, poſt depoſitam plenitudinem, ſectis brachiorum venis, eas quæ ſunt ſub lingua, ſecamus, ex Hip. 4. *acut.* 30. *In phreniti-de, & dolore capitis diuturno, in fine, venam frontis tundimus*, ex Hip. 5. *Aph.* 68. & Gal. 6. *epid. ſect.* 2. *com.* 10. In oris Gallicanis vlceribus diutinis, Mercurialia vnguenta artubus imponimus, quæ ſuapte natura humorem expurgant per os, & fluxionem conuocant. In recti inteſtini vlceribus Gallicis, iteratas potiones conſulimus, quæ licèt humorem noxium deferant per aluum, cum aliqua noxa & damno; eſt tamen commodum maius, præſertim ſi affectus non ſit in principio. Verùm, licèt hæc rectè fiant modo iam dicto, tamen non euertunt illud præceptum: Ne humor vacuetur per partem affectam.

PRÆCEPTVM LX.

Medicus in morbis longis mutet ægros de terra in terram.

Diuiniſſimus Senex ſic profatur *lib.* 6. *epid. ſect.* 5. *text.* 20. *Solum vertere in morbis longis conuenit.* Galenus *in com.* ſic interpretatur: *Siue nauigans, ſiue terreſtre iter faciens quiſpiam, in alteram regionem migrauerit, vel motus in itinere, aut nauigatione, vel aëris mutatio proderit; & maximè cùm in aërem contrariæ temperaturæ diſceſſerit. Contrariam autem dico, non ſolùm aëris propriæ ægrotanti regionis temperamento, ſed etiam ipſi morbo. Nam ſi humidus morbus ſit, in ſicciorem aërem migrandum erit; ſi ſiccus, in humidiorem: eadem quoque ratione ſi calidus morbus ſit, in frigidiorem; ſi frigidus, in calidiorem: ſimiliter ſi calidus ſit morbus & ſiccus, ad humidiorem, frigidioremque aërem abeundum eſt: ſic & in reliquis coniugationibus.*

Auicenna Hippocratem & Galenum æmulatus, ſic profatur, 4. 1. *cap.* 1. *prope fin. Et ex iis præterea, quæ huic modo medicationis ſunt propinqua, eſt mutatio de terra ad terram, & de aëre ad aërem. Mutatio enim de ciuitate in ciuitatem, & de regione in regionem, recreat, delectat, vires reficit.* Deinde ob motum calor natiuus excitatur, qui robuſtior factus, cauſam morbi meliùs concoquit, & celeriùs diſcutit; dummodò aër ſit morbo curando contrarius. Ob hanc cauſam Galen. *lib.* 5. *meth. cap.* 12. phthiſicos mittebat ad montem Tabianum; quo loco aër ſiccior erat, & exiccandis vlceribus aptiſſimus. Et veteres mittebant eos in Ægyptum, ob nauigationem; quoniam aër marinus exſiccat vlcera. Hinc fit, vt ait Ariſtot. 23. *ſect. probl.* 8. vt qui ſe mari lauant, ocyùs reſiccentur. Ita Plinius, qui ſcripſit quatuor libros de re medica, *cap. de phthiſi*, ſummè laudat, vt tabidi viuant in ſaltibus, vbi pix naſcitur; quia aër ille ſiccitate ſua ſaluberrimus eſt, & vlcera exiccat.

Alij ſententiam Hippocraticam ſic exponunt: *Solum patrium vertere in morbis longis conuenit*: hoc eſt, quum quiſpiam extra ſuam patriam diu ægrotat, & non conualeſcit, optimum eſt vt in patriam redeat. Quæris cauſam? Prima ſit, quoniam ægri ferè moroſi ſunt, triſtes, melancholici, quibus nullum aliud ſuauius medicamen exhiberi poterit, quàm ſolatium, lætitia, hilaritas, cúmque amicis & familiaribus, cum quibus diu vixerunt, grata confabulatio.

Deinde amor patriæ eſt iucundus, voluptuoſus, & ægros magis obedientes reddit. Nihil eſt dulcius pa-

A tria, etiamſi quis longè diuitem domum terra in aliena habitet, vt *lib.* 9. *Odyſſeæ, verſicul.* 34. cecinit Homerus. Et Cicero *lib. de orator.* 1. & 2. *de leg. Nos patria delectat, cuius tanta eſt vis, tanta natura, vt Ithacam illam in aſperrimis ſaxis, tanquam nidulum affixam, ſapientiſſimus vir immortalitati anteponeret.* Nimirum, vt idem ait, *Orat. in Catil.* 4. *Patria ſolum cùm omnibus eſt charum, tum verò dulce, atque iucundum.*

Eam Plato 15. *de leg.* ait eſſe dominam ac Deam, quam mortales magis debent obſeruare & colere, quàm matrem. Quare in ſuis legibus antiquus Legiſlator Charondas, nihil patria dicit eſſe coniunctius. Quo pacto Cicero *lib. epiſt. fam.* 11. *epiſt.* 27. patriæ amicitiam eſſe omnibus præponendam affirmat: *Chari*
B inquit, *ſunt parentes, chari liberi, familiares, propinqui, ſed omnes hos vincit patria.* Quod veterum teſtimoniis atque exemplis firmat Franciſcus Petrarcha, *dialog.* 15. *de vera ſapientia:* qui præclarè *lib.* 3. *rer. memor. tract.* 2. *cap.* 41. de patriæ amore agit. Lege & noua quædam, *in noua Langij Polyanthea.*

Deinde aër patrius & nutritius eſt connaturalis valde: & ſicut maternum lac cæteris eſt præſtantius, quia magis naturale; ita aër patrius, cuius ope in primordiis vitæ ſumus adiuti, magis prodeſt, & propter cæleſtes influxus, quibus ab incunabulis vitam duximus, nos ampliùs roborat, & ſalubriùs afficit, etiam labaſcentes conſeruat, & ab aliquo morbo affectos ad priſtinum ſtatum reducit.

C Quòd ſi patrius aër ſit morbo contrarius, ex præſidiorum numero vnum efficitur, vt Galenus ait *lib.* 9. *meth. c.* 4. Si verò intemperatus eſt, quia morbũ fouet, non eſt laudandus. Sicuti lac maternum, quando eſt bonum, quia magis cognatum & familiare, præſtantius eſt & conuenientius infanti: ſi autem ſit vitioſum, minimè commendatur. Id quod dicebat Hip. *lib. de alim. n.* 8. *Lac proprium, nociuum.* Nam intemperatæ naturæ adloca ſimilia malè ſe habent; ad contraria, benè. Ideò in regionem contrariam mutari debent, modò maximè intemperata non ſit: quoniam ea mutatio periculoſa eſt, præcipuè ſi repentè fiat.

In morbis acutis hæc mutatio eſt reproba valdè: in
D iis enim ſalubre eſt, iacere & quieſcere. Nam ſi motus in lecto diſtrahit naturam à coctione, reſoluit vires, corpus fatigat, 2. *Aph.* 28. quanto magis motus de loco in locum? 4. *acut.* 48. Coctio enim perficitur quiete. Hoc modo plerique cùm cœpiſſent febricitare, ob motiones & exercitationes, acutiſſimis & exitialibus morbis fuerunt correpti, vt 3. *Aph.* 20. notauit Galenus. Excipias eos, qui in itinere ægrotant, qui aut ſpe inuiſendi domum, aut quia deficit Medicus, poſſunt, coactè tamen, mutationem efficere.

PRÆCEPTVM LXI.

Medicus naturam, vt primarium ſanitatis opificem, ſemper adiuuet.

E Naturam noſtram, quæ ſemper vtilitatem animantis intendit, à Medico eſſe adiuuandam, vt operationes ſuas rectè efficiat, vbertim Galenus propoſuit, *lib. de opt. ſect. ad Thraſybul. cap.* 42. Auxilia enim medica per ſe morborũ cauſas non eradicant, ſed adminiculum naturæ requirunt. Illa enim ſolùm iuuant naturam, & ei impetum motúmque vehementem præſtant: natura verò reliqua perficit ac cõplet. Hoc modo Auic. 1. 4. *tract.* 2. *cap.* 8. dicit: *Curans verò, ſicut ſciuiſti, eſt virtus, non Medicus; quoniam Medicus eſt miniſter, faciens peruenire inſtrumenta ad virtutem.* Et *cit. loc. ad Thraſybul. cap.* 26. protulit idem Galenus: *Natura eſt primarius animalis opifex, quæ morbos ſoluit, & ſanitatem reſtituit.* Hip. 6. *epid. ſect.* 5. *text.* 4. aſſeuerat: *Naturam eſſe morborum medicatricem* & eam omnibus ſubuenire,

ſubuenire,docuit *lib. de aliment. num.* 4. repetitque Galenus *lib .1. de dieb. decret. cap .7. ante med.*

Obiicit Galenus *in com. prædictæ ſententiæ*, hoc modo: Si natura omnibus ſubuenit, & morborum eſt medicatrix ; ars medica ſuperflua eſt, de medio tollenda. Præterea, Galenus *lib .9. meth.* 13. ſic ait : *Prima igitur omnium indicatio eſt, quæ à virtute ſumitur : verùm non ſic prima, vt quæ curationem doceat, cùm ex numero curatricium indicationum non ſit, verùm vitalium, ſiue quæ ad vitæ cuſtodiam pertinent. Nam neque vt valeamus, nec vt à morbis liberemur, ab ea quicquam primùm deſumimus: ſed vt viuamus.* Ergo ea non eſt morborum medicatrix, ſi ab ea indicatio curatiua non eſt deſumenda.

Gal. *cit. epid.* reſpondet obiectioni primæ, aſſerítque naturam morbo mederi. Hoc tamen non obſtare, quominùs ſit verum, artem medicam, & Medicos, morbos curare, ſicut & præſidia medica. Sed in curatione quædam primum, alia ſecundum, alia tertium obtinent locum. Natura tempore & dignitate maximè & præcipuè auxiliatur morbis, primáſque in curatione tenet ; cùm ſit principium intrinſecum conſeruationis rerum; & morbus ſit paſſio corruptiua, cui natura ſtrenuè repugnat, ipsúmque debellat & ſuperat, & vtens mediocritate quadam, tanquam aduerſatrix morbo opponitur, vt bellè 11. *meth.* 2. dictabat Galenus.

Obiicies, & meritò ſanè: Si ars medica iuuat operationes naturæ, cur locum non obtinebit primum? Nam etiamſi auxilia medica morbis ſint contraria, in morbum non primò feruntur, ſed naturam, vt illorum ope hæc adiuta ſuperior euadat & vincat. Et quamuis aſſerat Galenus *6. meth.* 8, & *lib. de conſt. art. med.* 12. *in fin.* quædam fieri à natura, quæ non poſſunt fieri ab arte, vt coctio, & carnis generatio: tamen plura alia fiunt ab arte, quæ non poſſunt fieri à natura, vt partium vulneratarum coniunctio, quæ ſuturis & ligaturis perficitur, articulorum luxatorum repoſitio, carnis creſcentis ablatio, & inflammationis, quæ à natura perſæpe excitatur, curatio. Ergo ars non eſt miniſtra naturæ, ſed præcipua morborum medicatrix cenſenda.

Dic : Aliquid fieri ab arte, quod naturæ eſt impoſſibile: verùm ea opera nunquam ab arte perficiuntur, niſi interueniente natura ; ea enim artificialia non ſunt, ſed naturalia. Nam partium coniunctio quæ ſuturis fit, nunquam eſt perfecta, niſi actio naturæ carnem generantis accedat : nec articuli firmantur, quouſque à natura robuſti fiant : neque inflammatio, ob confluxum humorum incitata, curari poteſt, niſi partis inflammatæ natura, cum auxiliis ad ſoluendam inflammationem vnà concurreret.

Medicus ſanitatis eſt cauſa, quatenus eſt artis miniſter, vt docet Galenus *lib. 1. epid. ſect. 2. com.* 51. Quum enim auxilia tempeſtiuè, in conuenienti quantitate & qualitate miniſtrat naturæ, artis inſtrumenta ad naturam peruenire facit, vt *cit. loc.* monuit Auicenna. Auxilia medica, licèt tempore & dignitate ſint poſtrema, in operis exequutione ſunt prima, ſúntque illa quæ primùm corpus alterant; & mediante eorum materia immutante, animal in ſanitatem perducitur : quorum ope ars medica & Medicus operantur.

Sicuti ergo ars, & artifex non primùm mouent, ſed interuentu auxiliorum: ſic natura & primò, & per ſe, & ſola mouet: nam ſæpe ſine auxiliis medicis morbos ſuperat; concoquit enim, cauſam morbificam expellit, & remouendo ea quæ morbum fouent, corpus paulatim ad priſtinum ſtatum deducit. Et hoc non ſolùm in morbis mitibus (de quibus Galenus, 1. *de loc.* 2. *in fin. Soli illi morbi externo egent auxilio, quos natura ob magnitudinem vincere nequit*) experiuntur Medici, ſed veritatem habet ſententia hæc in grauioribus morbis ; ex quorum claſſe febres acutæ, & inflammationes internæ eſſe cenſentur, vt docet Auerroës *lib. 7. collig. cap.* 31. dum homines validos & ferinos, à morbis acutis poſſe fieri immunes, ſine artis & Medici auxilio ſponte ſua, aſſeuerat. Quando tamen eſt impedita & languet, medicis auxiliis vacuantibus, alterantibus, & reficientibus eget, vt *lib. de ven. ſect. cap.* 4. *in fin.* docuit Galenus. Quando morbus eſt in habitu, qualis eſt febris hectica ; quia non remanet inclinatio, nec aptitudo, vt partes in naturalem redeant ſtatum, ab intrinſeco ſolùm non ſanatur : quia ſanatio hæc à parte ſana ſolùm præſtatur, vt Ariſtot. ait, 7. *Metaph.* 8. Exoptat ergo morbi habitualis curatio medica præſidia ; licèt ab his ſolùm fieri nequeat ; quia non eſt res artificialis, ſed quæ à principio intrinſeco emanare ſolet.

Ad ſecundam obiectionem, in initio propoſitam, dic: Virtutem primò & per ſe indicare ſui cuſtodiam & tutelam : ex accidenti tamen etiam curationem. Quum enim conſtat, auxilia medica vacuantia celebrari permittit, quorum ope & beneficio ſuperantur morbi: quod Galenus *in calce prædicti capitis* inſinuat, quum dicit: *Ex accidenti virtutis corroboratio ad affectus curationem conducit.* Quò enim robuſtior eſt, eò ſecuriùs, & cum maiori audacia adminiſtrantur præſidia. Adde, quòd ſicut quælibet res naturalis non ſolùm virtutem ſortita eſt ad conſeruationem ſui, ſed ſimul eam, qua contrariis corrumpentibus repugnet : ſic neceſſariò animalia, quemadmodum ſuſceperunt diuerſas virtutes, quarum auxilio viuunt & conſeruantur, ſic etiam ſortita ſunt virtutes, quibus à contrariis aduerſantibus ſecundariò ſe tuentur. Hoc modo intelligendus eſt Galenus *loc. cit.* quum inquit : *Non vt valeamus, nec vt à morbo liberemur, à virtute quicquam primò deſumimus.*

PRÆCEPTVM LXII.

Medicus robur facultatum obſeruet diligenter.

GVbernant animal tres diuerſi inter ſe generis facultates, toti corpori ex ſuo quodam veluti fonte quæque diſtributa. Eas Plato animas vocat, propriam cuiuſque ſubſtantiam inueniens. Eſt enim earum quædam ad nutriendum animal neceſſaria, ac cum ſtirpibus communis, quæ iecur veluti pro fonte habet : canales verò ab hoc in totum corpus ſparſos, ipſas venas. Hanc ſeu appetitricem, ſeu naturalem, ſeu altricem voces, nihil intereſt : veluti nec ſi animam, aut facultatem. Altera eſt, quæ non modò vt ſtirpibus, aut vita præditis, ſed etiam vt animantibus anima eſt inſita. Hæc ſedem in corde habet, ipſo quoque inſiti caloris quodam ceu fonte. Ab hoc fonte canales arteriæ ſunt : vocatúrque hæc multis ſanè nominibus. Nam & facultas ſiue virtus vitalis, & facultas ſiue virtus animoſa, & anima vitalis & anima animoſa dicitur. Tertia anima ratiocinatrix, in cerebro domicilium habet. Ea voluntariis actionibus vnà cum ſenſibus præſidet. Vtìtur & hæc particulis quibuſdam, ceu canalibus, nempe ipſis neruis, ſenſum motúmque per hos in totum animal tranſmittens. Ergo has facultates ſeruare, nihil planè eſt aliud, quàm vitam ſeruare. Siquidem monſtratum eſt, qualibet earum amiſſa, reliquas quoque vnà perire. Hactenus diuiniſſimus Galenus 9. *meth. cap.* 10.

Quare prudens Medicus facultatum robur præcipuè attendat oportet: nam hoc ad euacuationes ſummè neceſſarium eſt : Quare non erit extra rem proponere dubium ; Vtrùm facultatum omnium robur ad vacuationem ſit neceſſarium ? Galenus ſolùm facultatis vitalis meminit in locis multis. Sic *lib. de ſang. miſſ. c.* 8. *in med.* in ſenibus prohibet venæ ſectionem, quia in illis virtus vitalis debilis eſt. Huius enim virtutis ope, animalia omnia opera exequuntur, 1. *acut.* 44. *poſt med.* Qua ratione *lib. de ſang. miſſ.* 12. iubet, vt in extractione ſanguinis vſque ad animi deliquium,

pulſum

pulſum tangamus, eiúſque diminutiones animaduertamus. Si enim virtus pulſifica labitur, ſtatim ſanguis ſupprimendus eſt, ne videlicet pro animi deliquio mors occupet; quemadmodum plurimis contigiſſe vidit, 9. *meth.* 10. §. *Duos namque, &c.*

Huius robur non ſolùm præſens, ſed imminens eſt obſeruandum. Hac ratione homo bilioſus, cuius habitus facilè diſſoluitur, æſtiuo tempore conſtitutus, non tolerat venæ ſectionem, nec purgationem. Hæc enim ſolùm ſunt magna auxilia, 2. *Aph.* 29. Hoc modo 2. *ſec. hoc. cap.* 1. *rubric.* 6. *ante med.* in curatione doloris capitis ex ictu, exordiendum eſſe à venæ ſectione, dummodò facultas vitalis non ſit imbecilla, aſſeuerat. Et *lib. de ſang. miſſ. cap.* 13. aduertit, quòd pulſus validus cum æqualitate, eſt minimè fallax robuſtarum virium ſignum.

Robur facultatis naturalis ad omnes vacuationes non eſt neceſſarium: nam in principio, morbo adhuc exiſtente crudo, copioſè ſanguis extrahitur; quo tempore de illius robore non conſtat, vt quod ex coctione deprehendatur, ex Galen. *lib. de ſang. miſſ.* 6. *in med.* & 1. *ad Glauc.* 14. *in fin.* quæ tamen illo tempore non apparet. Deinde, ſi ex facultatis naturalis debilitate non lædatur facultas vitalis, ſanguis extrahendus eſt; vt patet in hydrope, ex vacuatione conſueta retenta, ſuborto: in quo Galenus 4. *acut.* 111. ſanguinem extrahendum imperat.

Robur facultatis animalis ad euacuationem non eſt neceſſarium: multoties enim ad animi deliquium ſanguis extrahitur, *lib. de ſang. miſſ.* 12. & 9. *meth. cap.* 4. Nam cùm ægrotantes quieſcere debeant, motu muſculorum non egent, ac proinde nec facultate animali robuſta, ex Gal. 7. *meth. vlt.* §. *Maxima eſt cordis officii dignitas, & ad obeundas actiones maximè neceſſaria, &c.* Quare in Apoplecticis & aliis cerebri affectibus, licèt animalis facultas languida ſit, nihilominus tamen vacuationem exercemus. Quo pacto intelligitur Auic. 4. 1. *cap.* 3. §. *Quandoque plus eligimus caſum alicuius virtutis, &c.* Maximè cùm ſanguinis miſſio & purgatio ob eam cauſam debilitent, quoniam ſanguinem & ſpiritum exhauriunt, quæ ſubſtantiæ maximè in vaſis abundant.

Neque obſtat Galenus 10. *meth. cap.* 1. *poſt med.* §. *Cùm autem in his examinandis, &c.* Quo loco ſolius naturalis facultatis meminit, & illius tantum robur requirit. Nam ibi per naturalem, omnes tres intelligit, quia corporis naturam conſtituunt. Vel per naturalem, etiam intelligit vitalem. Nam cùm hæc diſtinguatur ab animali, vtpote quæ voluntaria eſt; ambæ dicuntur naturales, ex Galen. 2. *de ſympt. cauſ.* 1.

Obiicies deinde Galenum *lib.* 11. *cap.* 9. Quo loco facultatem naturalem, cuius interuentu morbi coquuntur & extirpantur, ſummè extollit: Quare neceſſe eſt vt ea ad humorum putridorum coctionem valeat; quæ ſi fuerit languida, interdicenda vacuatio eſt: nam ob euacuationem defatigata, morbum ſuperare non poterit. Quare Galenus 2. *Aph.* 29. *ad finem,* robur huius facultatis ad euacuationes omnes pluriùm exoptat.

Vt verò huic obiectioni faciamus ſatis, aliqua ſunt præmittenda, quæ Hippocratis Galeníque doctrinam præclarè adornant. Ergo inter has facultates hic ſeruatur ordo, vt vna earum amiſſa, reliquæ deficiant. At in actionibus ineſt diſcrimen, cùm multo magis reliquæ compatiantur cordi, quam cor ipſis: pereunte enim actione cordis, aliarum facultatum actiones perire eſt neceſſe; non contrà. Quod patet ex Galeni doctrina 1. *acut.* 47. vbi ait: *Velociſſimæ accidunt mortes corde patiente, deinde affecto cerebro, tardiſſimæ ab hepate prodeunt.* Et ſic intelligendus eſt Galenus *lib.* 5. *de loc. affect. cap.* 1.

Illud verò animaduertendum, quòd tam in conſeruatione ſanitatis, quàm in curatione ægritudinis in vniuerſum, potiſſimùm facultate vitali ſimpliciter indigeamus; deinde naturali; vltimo loco, animali, reſpirationis gratia, ex Gal. 7. *meth.* 13. Cæterùm, pro curatione morbi materialis venoſi generis, propter coctionem & expulſionem humoris, facultate naturali magis, quàm aliis robuſta indigemus, ex Galen. 11. *meth.* 9.

At verò in morbis thoracis, non ſolùm facultatem naturalem robuſtam exoptamus, ſed etiam animalem: quia humoris excretio, qui partes ſpiritales moleſtat, non fit à facultate naturali, ſed ab animali per expuitionem perficitur. Quare 2. *progn.* 67. etſi multoties in pleuritide cæteriſque thoracis affectibus cócoctus ſit humor, attamen præ animalis facultatis debilitate non excernitur; ob quam cauſam creberrimè ſuppurati moriuntur, vt *lib.* 5. *de loc. affect. cap.* 3. docuit Galenus.

Ex quibus colliges corollaria plura. Primum, potiſſimam ad euacuationem indicationem à facultate vitali eſſe deſumendam: deinde à naturali: vltimo loco ab animali. Cæterùm, ſi affectio propria & peculiaris iecur occupet, à facultate naturali robuſta potior indicatio depromitur. Quemadmodum ſi morbus cerebrum potiſſimùm infeſtet, à facultate animali eſt elicienda indicatio. Hanc doctrinam eleganter docuit Galenus, *in compendio pulſuum, cap.* 21. *ad init.* §. *Magnam verò dixi habere vim, &c.*

Colliges deinde, Galenum de ope facultatis animalis etiam plurimùm fuiſſe ſolicitum; quia non ſolùm ægris ad reſpirationem, ſed ad promptam faciléмque excreationem eſt neceſſaria, 5. *de loc.* 3. Deinde ad facilem motum in lecto multùm iuuat; ex cuius debilitate plures, præſertim craſſi & pingues, interire ſolent. Accedit quòd facultatis animalis læſio vehemens periculoſior eſt, & citiùs mortem infert, quàm facultatis naturalis noxa, 5. *de loc.* 1. Quare omnium facultatum robur, ad ſanguinis miſſionem & purgationem eſt neceſſarium, ſed præcipuè vitalis; deinde naturalis; omnium minimè animalis: quia vitalis eſt veluti forma reliquarum. Si verò Galenus, & alij priſci auctores ſolùm vitalis robur exoptant, illius principatum reſpiciunt, & quia certiores & euidentiores de ſe ex pulſu notas præſtare ſolet.

Hinc colliges etiam, Medico vtile eſſe valde, ad celebrandam vacuationem, vires cùm morbi magnitudine conferre. Si enim morbus eſt magnus, & robuſtæ vires, vniuerſa morbi cauſa ſimul auferri poteſt. His enim ſcopis auctis, vacuatio liberalior celebranda. Si verò non ita vigeant vires, parca eſt exercenda, ex Gal. *lib. de ſang. miſſ. cap.* 13. Quòd ſi vires valde imminutæ ſint, & morbus ſit grauis & periculoſus, vt angina, & pleuritis, tunc parciſſimè vacuandum, & alimentis boni ſucci, crebrò & modicè vires reficiendæ, paulatímque vacuatio exequenda. Et hæc eſt curatio, quam Medici per epicraſin vocant, vt notat Galen. *lib.* 9. *meth. cap.* 10. quando ſcilicet paulatim quod vitioſum eſt vacuatur, & pro eo, quod ſalubre & optimum eſt, reponitur. Interdum tamen ita vires ad extremam debilitatem ſunt redactæ, vt nec minimam vacuationem tolerare poſſint. Quare tunc eas iamiam labaſcentes ſolùm reſtaurare oportet. Ita docuit Galenus *lib.* 9. *meth. cap.* 13. dum ſic ait: *Quòd ſi quem curare ſtudes, vires autem extrema imbecillitate laborant, toto illo tempore quo vires reficimus, nihil aduerſus morbum eſt faciendum. Quum autem conieceris, vt nihil aut parùm ex euacuatione ſint lædendæ, tunc eſt ad affectus curationem accedendum.*

Colliges vltimò, Medicos magno indigere iudicio & experientia, vt robur virtutis exactè agnoſcát. Nam aliquando in magna viriũ penuria, vacuationes ſpóte, & in magna copia ſalubriter erumpunt, & Medici in ægris debiliſſimis vacuationes liberales exercent. Hoc conſtat

conſtat ex Hip.*lib.5.epid.num.* 2. qui virum in Oeniadis tabeſcentem & conſumptum perſanauit,extracto in vtraque manu ſanguine,quouſque exanguis redderetur.Et ex Galeno,qui 6.*epid. ſect.*3.*com.*29. nobilem illam Romanam extenuatiſſimam,ſuppreſſa menſtrua purgatione laborantem, copioſiſſima ſanguinis miſſione perſanauit. Et proprio exemplo firmauit Beniuenius *lib. de abdit. cap.* 44. Sed interdum vires, quæ conſtare videbantur, ex euacuatione exoluuntur.

Cauſæ autem plures ſunt, ob quas virium robur difficulter cognoſcitur.Prima, quia non ſolùm oportet cognoſcere, an virtus debilis ſit, ſed etiam imbecillitatis cauſa debet agnoſci. Nam quando ob inediam,vacuationem,aut inſenſibilem tranſpirationem vires labuntur,celerrimè vires reficiendæ:quando verò propter dolorem,vel morbi acumen virtus debilis eſt,vaquatio neceſſaria eſt. Ignorare autem, an virtus debilis ſit propter aggrauationem & copiam, an ob vacuationem & per eſſentiam, indecorum eſt Medico,notante Galeno 2.*acut.*48.Quando enim poſteriori modo debilitas adeſt,refectio optima eſt;ſi verò vires multa humoris copia ſint grauatæ,obrutæ,& ideò debiles,tunc vacuatio eſt ſalubris,vt *lib.9.meth.*10. aduertit Gal. Nam tunc magna, ex euacuatione, acquiritur vtilitas.

Poteſt & alia cauſa aſſignari:quia non ſolùm virtus ad præſentem euacuationem; ſed ad alia inpoſterùm contingentia, tolerandum morbum, ſymptomata, & curationem conſtare debet, vt eleganter docuit Auicenna 4.1.*cap.*20.*poſt princip.* §. *& cùm ægritudo eſt habens criſim,&c.* Accedit, quòd difficile ſit cognoſcere, num virtus debilis ſit per eſſentiam, vel aggrauationem.Nam ſignum illud inæqualium pulſationum,poſitum à Galeno 2.*de cauſ. cap.* 1. *poſt med.* in aggrauatione non ſemper reperitur. Quare hanc pulſus inæqualitatem in magnitudine & paruitate,raro animaduertere licet.Adde,quòd quia ex euacuatione repentè facultas debilis redditur,etiam huiuſmodi inæqualitatem acquirit.

Denique rogabis:Si tantoperè facultatum,& præſertim vitalis robur ad euacuationem, contemplandum eſt, quomodo ad eam impediendam virium læſio & debilitas cognoſcetur? Dic, hoc ex operationibus eſſe venandum. Nam cùm facultas & operatio correlatiua ſint, ita vt quemadmodum ſe habent ad operationem, ſic ad cognitionem: fit vt ex operationibus rectè cognoſcantur. Sic docuit Galenus *lib. art. med.cap.*8.*ad init.*§.*in operationibus verò, &c. lib. de diff. morbor cap.*2.& *lib.de conſt.art.med.*10. Auic. 2.1.*doct.*3. *cap.*1.*ad initium,*§.*omne enim membrum,&c.* probat 1. 1. *doct.* 6. *cap.*1. *in primis verbis*, quum inquit: *Virtutem & operationem adinuicem, &c.* Nam indicationes, quæ ab vrina & cæteris deſumuntur, multoties fallaces ſunt,vt monuit Galenus 3.*epid.ſect.* 2. *com.*6.Quo pacto *lib.*1. *Aph.* 12. *ad init.* non ſolùm pulſum tangendum eſſe docet, ad cognoſcendas vires,ſed etiam alia contemplanda,& naturalia ſymptomata, & animalia: quæ Hipp. 1.*progn. a text.* 5. *vſque ad* 26. exactè deſcribit.

Porrò illud eſt verum,quòd robur in omni facultate ſit obſeruandum; ſed præſertim in vitali,ad venæ ſectionem & purgationem celebrandam. Quod ferè ex operationibus coniicies, vt rectè monuit Galenus *lib.*1. *ad Glauc.cap.* 14. *in fin.*dum ſic ait: *Virtus igitur, quam Vitalem vocant, quam ex corde prodeuntem oſtendimus, ex pulſuum debilitate cognoſcitur. At quæ ex hepate oritur, ac Naturalis dicitur, ex ſanguineis egeſtionibus, ab initio aquoſis atque tenuibus poſtmodum verò craſſis ad modum fæcis. At quæ ex cerebro originem ducit,quam præcipuè nonnulli Animalem appellant, ex motuum voluntariorum imbecillitate deprehenditur.*Et *lib.de ſang.miſſ.cap.* 6. ſic ait: *Porrò diſpenſantium nos facultatum infirmitatem ac robur, propriis indicari functionibus oſtendimus:*

A *arbitrariis quidem,ea quæ in neruis, & horum principio cerebro: pulſatiuis autem, ea quæ in arteriis & corde: at à functione,quæ in bona editur nutritione abolita, tum colore bono aut malo, tertia facultas, nempe nutrix,quam à iecore proficiſci demonſtrauimus, agnitionem ſortita eſt, &c.*

Vltimò inquires: Vtrùm maius robur neceſſariũ ſit ad venæ ſectionem, an ad purgationẽ? Dic,quòd ſi in vtroq; auxilio adſit paritas, & vtraque vacuatio modum ſeruet,robuſtiores vires expoſtulat venæ ſectio, quàm purgatio:quia illius præſidij ope ſanguis & ſpiritus exhauriuntur, qui naturæ ſunt familiares valde: ſed purgationis beneficio humores vitioſi educunrur, qui alieni ſunt à natura,& vtiliter vacuantur.Et venæ ſectio indiſcriminatim purũ,ſincerúmque ſanguinem euacuat à venis, & citra electionem vllam; purgatio B verò vitioſum & corruptũ cum delectu attrahit. Hoc modo Galenus 5.*de ſanit.* 4. iubet,vt quando venæ ſectio impeditur ob timiditatem, ætatem, vel virtutis debilitatem,tunc largiùs aluus ſoluatur: quia purgatio minùs vires eneruat. Quare licèt ſanguinis miſſio tutius remedium ſit, 2. *acut.*11. & *lib. de ſang. miſſ.*12. & *lib.de ven. ſect. aduerſus Eraſiſtratum*; & ſi parca ſit, incertum non habeat euentum; tamen cum maiore virium diſpendio celebratur, ob cauſam dictam.

PRÆCEPTVM LXIII.

Medicus locos affectos agnoſcat.

C NOn temerè expertiſſimus Galenus *lib.*1. *de loc.affect.cap.*1.exponit, quid per locos ſit intelligendum.Quia cùm propoſitum eſſet ipſi tradere notitiã, qua cognoſci poſſent laborantes loci,conueniens videbatur, vt illud primò explicaret, de quo erat futura diſputatio.Recentiorum ergo,veterúmq; Medicorum teſtimonio,eo loco confirmat,per locos nonniſi corporis particulas eſſe intelligẽdas;deinde cauſam reddit, cur veteres tanta diligentia dignoſcere ſtuduerint affectiones corpori aduenire ſolitas:nimirũ, quia pro partiũ varietate curationẽ ipſam variari cõtingit.

Quanta verò ſit vtilitas ex cognitione affecti loci, ad curationem rectè inſtituendam, ex *lib.de meth.* paſſim petendum eſſe docet:præſertim ex *lib.* 4. *cap.*7. & *lib.*7. *cap.*13. Neque ſatisfacit Galeno cognitio, vel D doctrina quantumuis conſummata,ſed requirit etiam exercitationem. Sed aduertendum Medico eſt,quòd in hominis compoſitione eum conſtituit ordinem natura, vt ſcilicet formæ & ſtructuræ partium cognitio præcedat;ſequatur deinde contemplatio facultatum, & actionum quas ipſæ facultates edunt; tandem de vſu partium conſideratio.

Ratiò verò prædicti ordinis eſt, quia quemadmodum in parte compoſita ſeu organica,ex cognita eius compoſitione ad cognitionem actionis inueniendam deducimur:ita ex organici membri actione cognoſcimus,quid ſingulæ partes componẽtes præſtent in ipſa actione. Sic enim ex manus v. g. forma ſtructuráque, manifeſtum nobis ſit,ipſam apprehendẽdi gratia fuiſ-E ſe creatam,1. *de vſu part.*9.Ex eo autem aſſequimur & venamur, quid in tali actione efficiant oſſa, & quid vtilitatis præſtent tendones ipſi: quid deinde faciant digiti,quid vngues,quid internodia,& ſic de cæteris. Ex his autem tribus partibus,quibus humanæ compoſitionis contemplatio docetur,prima,quia diſſectione comparatur,anatomica cognitio dicitur.In ſecũda inquiruntur actiones,ſimul & facultates,vnde illæ prodeunt,& ad quas referuntur. Tertia verò,quæ de vſu partium conſideratio dicitur,commoditatem partium organum componentium,ſimilarium ſcilicet, cõtemplatur,& in quo iuuent ſimilarem illam,quæ in organi actione princeps eſt.

Vt verò plana & dilucidiora hæc ſint omnia,tantoperè arti neceſſaria, plurima proponemus ſigna, ex

Galeni

Galeni doctrina depromptâ, quibus affecta ſedes ſit dignoſcenda. Hic enim auctor *lib.1. de loc.affect. cap.2. & 5.* exploſis inutilibus definitionibus ab antiquis excitatis, vt certam poſſet monſtrare viam cognoſcendi affectos locos, multa tradit indicia in hunc vſum. Commodè enim non poterat vera doctrina deſcribi, niſi priùs refutarentur errores, & ab illis addiſcentium animi detergerentur: *Impuris ſiquidem animis, nutrientes veroſque ſermones ſi offeras, non minùs nocebis, quàm ſi impura nutrias corpora*, prout ipſe Galenus docet *1. ſimpl. cap. vlt.*

Itaque Galenus *loc.cit.* veterum erroribus tanquam ſpinis euulſis, quinque documenta tradit, ex quibus locus affectus potiſſimùm poſſit dignoſci: nempe à læſa actione; ab iis quæ excernuntur; à ſitu; doloris proprietate; & propriis accidentibus. Quamuis autem accidat interdum, vt ex indicio vno affectus locus, ſimul & affectio dignoſcatur, aut locus ipſe, & affectionis cauſa; ex prædictis tamen quinque documentis, exacta ſumitur notitia agnoſcendi affectam ſedem. Quòd ſi quædam inferuntur ſigna, ad affectuum & cauſæ cognitionem facientia, fit propter multam affinitatem, quæ datur inter affectum locum, affectionem, & cauſam.

Dignoſci verò laborantē locum ex vitiata actione aptè confirmat. Nam ſi vnaquæque actio in animātis corpore, peculiarem habet particulam ſibi dicatam, qua valente, integra & ſana, perficitur: proculdubio vitiari non poterit actio ipſa, niſi à ſanitate deficiat, & organum mutetur, talis actionis inſtrumentum. Atque ideò ex ea læſa, affecti loci notitia cōparabitur. Appellat autem Galenus organum, cuius actio læſa conſpicitur, quomodolibet affectum. Quia cùm logica Archigenis contentio eſſet, lædi aliquando actionem, organo non ægro, nec habente paſſionem, ſed ſolùm illius vmbram; vt quando aliunde cauſa læſionis dependet: ne eiuſdem contentionis anſam iterum præberet, & de certo conſtaret; illud eo loco aſſumit, quod nemo inficiabitur, videlicet affectum eſſe quomodolibet organum, cuius actio læſa apparet, ſiue paſſum ſimpliciter, ſiue ægrum, ſiue veluti paſſione quadam adumbratum dicatur.

Subſequenter verò *in eodem capite* adiungit affectuum diuiſiones, à quibus & cognitio, & curatio variatur. Et primò quidem trimembrem diuiſionē Archigenis in mediū proponit, propoſiturus aliam magis artificioſam, magiſque vtilem ad præſentē doctrinam. Triplicem itaq; affectus differentiā agnoſcebat Archigenes: Primam, cùm affectus adeò facilis eſt, vt ad cauſæ ablationem confeſtim quieſcat & ceſſet. Secundam, cùm ea ablata, adhuc permanet. Tertiā, cùm affectus ipſe producitur à cauſa non hærēte, quē vmbram potiùs affectus vocabat. Vt cùm collecto in ore ventriculi excremento, vapores ad oculos eleuantur, à quibus imagines inducūtur, quales per ſuffuſiones apparent. Quemadmodum & vbi ſanguis per febres eſt è naribus fluxurus, de quibus Hipp. *3. prog. 32. & 33.*

In omni verò triplici affectus & actionis læſæ ſpecie, oſtendit organum pati & laborare. Nam & in tertia ſpecie, pars noxiam cauſam habet aliunde aduenientem. Ideò namque imaginibus infeſtatur oculus, quia reuerà etiam afficitur. Nam niſi aliquid noxium & præternaturale in ſe contineret, non magis illius, quàm aliarum partium actio læderetur. Quare ſi læditur, cauſam habet noxiam & præternaturalē, ratione cuius verè & propriè afficitur. Id quod rurſus confirmat Galenus Hippocratis teſtimonio, *4. Aph. 26.* vbi ex humore bilioſo ad aures confluente, ſequitur manifeſtè naſci paſſionem ex humore ad partem commigrante; idémque contingere in imaginibus oculorum, natis ex eleuatis ab ore ventriculi vaporibus.

Ab iis quæ excernuntur poſſe indicari affectū, Galenus multis propoſitis exemplis demonſtrat *loc. cit.*

A Quorum primum quidem, quod ex ſola anatomica peritia comparatur, ex cuiuſlibet partis eſſentiæ proprietate deſumitur. Per ſubſtantiæ autem proprietatem, ipſam rei ſubſtantiam intelligit, ex certa quadam quatuor elementorum mixtione conſtitutam; ratione cuius inter mixta vnumquodque tale eſt, quale euaſit: & inter membra aliud caro dicitur, aliud os, neruus aliud. Nimirum ob peculiarem certam quatuor qualitatum temperaturam & commixtionem, quam vnumquodque in ſua conſtitutione comparauit: vt ipſe Galenus *1. de vſu part. cap. 9.* perdoctè explicuit.

Primum ergo exemplum, eſt de bronchio pulmonis, quod ſi tuſſiendo expui contingat, maximum in
B pulmone vlcus, vel ab eroſione, vel à putredine natum eſſe coniicimus. Bronchion autem eſt, ex Galeno *7. de vſu part. cap. 4.* aſperæ arteriæ cartilago; ſeu corpus quoddā cartilagineum, componēs aſperam arteriam, quod à faucibus incipit, & per collum ad pulmonem vſque deſcendit. Cùm autem in pulmone tria contineantur, ipſa ſcilicet carnis ſubſtantia, ligamēta, ſimul & bronchia quæ à ligamentis connectuntur: & caro naturâ quidem laxiſſima molliſſimáque ſit; bronchia autē ſolidiſſima duriſſimáque; ligamenta verò media in robore & ſoliditate: fit vt vbi noxia cauſa accedit, facilè pulmonis caro exulceretur, difficiliùs ligamēta, bronchia autem exulcerari non poſſint, quin animal moriatur. Cùm autem ligamenta ipſa connectant bronchia, ex illorum eroſione, diuiſionéque bronchi-
C on decidere & expui contingit.

Quoniam verò huiuſmodi ligamēta à duabus potiſſimum cauſis rumpi diuidíque poſſunt, vel à puris acrimonia, humoribuſque mordacibus eroſa; vel ab humiditatum copia putrefacta: iccircò *loc. cit. de loc. affect.* aſſerit Galenus, quòd ſi bronchion tuſſiēdo expuatur, iudicium fit, ingens vlcus exiſtere, vel ab eroſione, vel à putredine factū. Quòd autem ex eo pulmonis vlcus ſignificetur, inde conſtat, quia bronchij natura in alia corporis parte non cōtinetur, à qua poſſit educi, niſi à pulmone ipſo. Nam contenta bronchia inter pharyngem, & pulmonem, multò maiora, craſſiora & duriora ſunt iis, quæ in pulmone exiſtunt. Quare nec erodi, nec exulcerari poſſunt, ita vt tuſſiē-
D do viuente animali expuantur. Ergo à pulmone ſolo eiici eſt neceſſe. Præſertim cùm illius ligamenta & bronchia exigua ſint, facilè ſic putreſcant & erodātur: & præterea quia exigua non poteſt pars illorū putreſcere, quin totum bronchium reiiciatur. Adde quòd cùm pulmo molliſſimus & humidiſſimus ſit, contingit facilè putreſcere, & ab humoribus acribus erodi. Nec enim poſſunt bronchia maiora, eorúmq; vincula putredine, vel eroſione diſſolui, vt tuſſiendo eiiciantur; quin priùs moriatur animal. Suffocari enim eſt neceſſe, priùs quàm aliquid eorū per tuſſim excernatur. Atque ita ex eſſentiæ proprietate locum affectum ſignificari, propoſito exemplo confirmauit Galenus.
E Deinde non modò ab eſſentiæ proprietate, ſed ex partis magnitudine laborans locus cognoſcendus eſt. Quod quidem ſignum, & dignoſcendi modus ex anatomia ſimiliter petendus eſt, vt *loc. cit.* retulit Galenus, & illud nonnullis exemplis confirmat. Primum eſt de vaſe pulmonis, ſi quis non exiguam, ſed notabilem vaſis portionem tuſſiendo excreuerit: illam à pulmone fuiſſe eductam proculdubio intelliget, qui anatomiæ imperitus non fuerit. Nimirum quoniam vaſa tantæ quantitatis in aſpera arteria non reperiuntur, ſed in pulmone ipſo.

Alterum exemplum eſt de inteſtinorum ſubſtantia, ſecundùm notabilem quantitatem excreta. Vt ſi quis v. g. in dyſenteria inteſtini tunicam excretam cōſpexerit, latitudine & craſſitudine magnam: apertè cōſtabit magnam exulcerationem in craſſioribus inteſtinis contineri. Quod ſi quæras, cur Galenus de morbi proprietate

proprietate loquens, & exempla, ab illa petita propoſiturus, alia interpoſuerit ex partium magnitudine deſumpta? Dic, illud feciſſe orationis affinitate ductum. Nam cùm propoſuerit bronchia, id eſt, vaſa aſperæ arteriæ, in collo ampla eſſe, in pulmone verò anguſta; non abs re adiecit, alia eſſe duo vaſorum genera, quæ in pulmone magna, in collo anguſta ſunt.

Inſuper alio exemplo de renum & veſicæ vlceribus, conatur eo loco oſtendere, eſſentiæ proprietatem poſſe monſtrare laborantem locum. Quæ enim ſubſtantiæ per vrinam excernuntur, diſtinguunt vlcera renum ab his quæ in veſica conſiſtunt: idque Hipp. teſtimonio confirmat, 4. *Aph.* 76. & 81. Vbi tamen Galenus fatetur, ſe nunquam conſpexiſſe carunculas à renibus excretas. De hoc autem opportuniùs egimus *lib.* 2. *hiſt. PP. Med. hiſt.* 141.

Propoſitis duobus modis ad affectos locos dignoſcendos, ex proprietate partis viſu cognitæ, & magnitudine petitis, deinde proſequitur *loco cit.* Galenus: Et primum deſumit ex iis, quæ ſecundùm naturam in partibus continentur: ſiue id contentum ſit pars alimenti, vt veſicæ vrina, inteſtinorum fæx, vaſorum ſanguis: ſiue membrum; quemadmodum v.g. cerebrum intra caluariæ membranam, intra peritonæum inteſtinum. Secundum verò ex iis, quæ parti vitiatæ adnaſcuntur Tertium denique ex contentis præter naturam in parte: nec enim eadem in omni parte oriuntur, ſed diuerſa in diuerſis. Et primum quidem dignoſcendi modum ex contento ſecundùm naturam, exemplis quibuſdam confirmat: incipiens à quodam, qui cùm iuxta ſedem vulnere ſatis profundo fuiſſet affectus, quarta die notabilem vrinæ copiam per vulnus excreuit, cùm fuiſſet omnino ſuppreſſa, vbi primùm fuit vulneratus. Ex eo autem quod per vulnus vrinam excreuit, coniicere ſatis licebat, veſicam fuiſſe vulneratam, quam conſtat eſſe vrinæ receptaculum.

Alius deinde eſt modus cognoſcendi locum affectum, deſumptus ex iis quæ parti vitiatæ adnaſci ſolent. Nimirum, quia cùm adnata certam ſubſtantiæ proprietatem nanciſcantur, ex ea parte cui innaſcuntur, illius etiam naturam repræſentant. Aduerte autem, quòd per ea quæ partibus adnaſcuntur, non tantùm intelligenda ſint additamenta illa, ſiue adnexa, quæ portiones non ſunt partium in quibus naſcuntur; ſed etiam ea quæ partium illarum, à quibus abraduntur, veræ partes exiſtunt. Id quod exempla à Galeno propoſita manifeſtè demonſtrant. Sicut ergo ex rubigine apparente, quæ ſeneſcenti ferro ſolet adnaſci, intelligitur ſubſtare ferrum; ita ſi facto in capite vulnere fungus appareat, vulneratam eſſe cerebri membranam, duram ſcilicet meningem, indicium eſt, & corruptum eſſe os demonſtrat.

Sed ne quippiã relinquatur indeciſum, in Lectoris gratiam, ratio prioris exempli eſt reddẽda. Nam fungus adnatum quoddam eſt, ſeu tumor quidam mollis & laxus, ex craſſorum humorum vapore in partibus vulneratis cõcreſcens, qui licèt in palpebris, & pudẽdis quandoque adnaſcatur, teſte Galeno 3. *epid. ſect.* 3. *com* 47. *vſque ad* 49. frequentiùs tamen in capite oritur, & ſolùm vbi membrana cerebrum inuoluens ſcinditur vulneratúrque, atque primò ſciſſam eſſe membranam ſignificat. Quemadmodum enim in arborum truncis diuiſo cortice, craſſus halitus ſub cortice trũci coërcitus, confeſtim exiens, à continente denſatus, in fungi ſimilitudinẽ abit: ſic craſſus corporis vapor ſub cerebri membrana retentus, dato per vulnus exitu, in tumorem quendã mollem, laxúmque, extra caluariam erumpit & germinat. Non diſſimiles etiam in lucernis fungi oriri cernuntur, vbi fumi fuligineſue à lucerna egredientes ab aëris craſſitie iuxta lucernam cohibẽtur. Amplificatæ enim circum flammã, quaſdam fungorum imagines imitantur, atque ita prædictam fuliginem ſic concretam Virgilius appellauit 1. *Georg.* & futuri imbris indicium eſſe dixit. Quod etiam Plinius tradidit *lib.* 18. *natural. hiſt. cap. vlt.* Appellantur autem omnes dictæ excreſcentiæ ſiue tumores, fungi, ob ſimilitudinem quam habent cum fungis, qui in terra naſcuntur, & edi ſolent.

Alterum exemplum eſt de his, quæ præter naturam in oſſibus vitiatis adnaſcuntur. Vitiatum autem os, ſolet appellari carioſum: cùm ergo caries excidit, vitiatum eſſe os aliquod ſignificat. Alia verò quæ Galenus *loc. cit.* affert exempla, ſunt eorum, quæ de ipſis laborantibus partibus abraduntur. Ramentum enim, ſiue cruſtula ab aliqua parte excreta, eius loci vnde excernitur, exulcerationem ſignificat. Et quidem ſi cum vrina exeat, renum aut veſicæ, aut reliquorum vrinæ meatuum: de quo Hipp. 4. *Aph.* 76. & 77. Si autem tuſſiendo ramentum excernatur, aliquod inſtrumentorum reſpirationi inſeruientium vlceratum eſſe denotat: vt ſi vomendo, gulam, aut ventriculum: ſi cum deiectionibus, inteſtinum: cuius ramentum reiici in dyſenteria frequenter contingit.

Hactenus quatuor excretorum genera recenſuimus, membri ſcilicet proprietatem, magnitudinem, contentum ſecundùm naturam, & adnatum; & quatuor modos ab illis petitos, ad internos locos affectos dignoſcendos: quorũ cognitio ex anatomica diſciplina dependet. Nunc aliud excretorum genus adiiciẽdum, à Galeno *cit. loc.* propoſitum, quod ex anatomia non addiſcitur, ſed præter naturam in quibuſdam partibus priuatim oritur & accreſcit. Huiuſmodi ſunt lapis, qui quidem exiens inſtrumenta vrinæ laborare ſignificat; lumbrici verò, inteſtina: pus tuſſi reiectum, pectus: denique ſanguinis grumus, vel prauus quicunque humor, illud corporis ſpatium affectum eſſe denotat, in quo continetur, vel vnde prodit: ſiue talis malignus humor per prauam victus rationem intra corpus naſcatur, quod frequenter contingit: ſiue extrinſecùs adueniat: vt ſi à fera venenata, virus in corpus eiaculante aliquis ictus fuerit, vel venenum aſſumpſerit, vnde malus corporis habitus ſit contractus.

Quòd ſi quæras; quo pacto quintus hic modus inueſtigãdi, diſtinguatur à quarto: quum adnata, à quibus quartus ille modus deſumitur, contẽta ſint quædam præter naturam, quæ ad vltimum inſtitutum pertinent? Dic, diſtingui quidem ex eo, quia adnata præter naturam, de quibus in quarto modo, ita continentur in parte, vt illi etiam agglutinentur; quæ verò ad vltimam ſpectant, continentur tantùm, non affiguntur. A tertio verò differt quintus hic, quòd adnata de quibus in tertio, ſecundùm naturam ſint, & ex naturæ præſcripto in ſanis contineantur: hæc verò in ægris, & ex cauſa aliqua violenta & præternaturali genita ſint.

Accedamus ad reliquos modos, quibus locos affectos *loc. cit.* venari docet Galenus: qui poſtquam à læſa actione, & ab iis quæ excernuntur, illos dignoſci poſſe aſſeruit, conſequenter oſtendit propriis exemplis, indicandi varietates à ſitu depromptas. Non modò enim ſolus ſitus per ſe, patiẽtem locum demonſtrat; vt laborare quidem iecur, ſi in dextro hypochondrio tumor aliquis durus appareat; lienem verò, ſi in ſiniſtro: verùm etiam vbi excreto, aut dolori iungitur. Idem namque excretum per varium ſitum exiens, nos de parte laborante certos facit: v.g. ſi ramentum, aut portio aliqua membranoſæ tunicæ excernatur, agnoſcimus quidem ex eo, exulcerationem aliquam in interna corporis parte exiſtere: quæ tamen ſit pars illa vlcerata, demonſtrat ſitus, per quem ramentum, ſeu fruſtulum tunicæ excernitur. Si enim per vomitum exeat, in vẽtriculo, aut gula ſubeſſe vlcus ſignificatur:

ſi

ſi tuſſiendo,in larynge & aſpera arteria:ſi excreando, in faucibus. Quia cùm dictæ partes, & aliæ à Galeno numeratæ, membranoſis tunicis conſtent, & per varias regiones ſe exonerent, excernántque ſua contenta; partis ſitus per quem fruſtulum eiicitur,facilè indicat vbinam contineatur malum.Idem etiam oſtendit ſitus, vbi dolori iungitur. Dolor ſiquidem quamcunque corporis partem occupauerit, in ea contineri affectum ſignificat : atque adeò hæc ſignificatio ad doloris ſitum referenda eſt.

Quare ſi ex his quæ per vomitum excernuntur,vlceris notæ appareant,ad locum quem infeſtat dolor, reſpicere oportet, ad hoc vt diſcernamus, quænam pars ab vlcere occupetur. Agnoſcemus autem occupari ventriculum, ſi anterioribus, iuxta hypochondria, partibus dolor percipiatur. Complectitur enim ventriculus totam regionem inter iecur & lienem vacuam.Si verò in poſterioribus,ad dorſum, dolor ſentiatur,locus affectus eſt œſophagus,ſeu gula.Porrò ſi dolor non adſit,& appareant vlceris notæ, diſcernemus quidem illud in ventriculi ore,aut capacitate,aut gula contineri,acribus propinatis. Quæ ſi in vẽtriculi ore mordicationem excitent,illic deprehenditur eſſe vlcus:ſi autem infra os ipſius ventriculi mordicatio ſentiatur, in fundo, amplitudinéque. Signum autem adiungit Rhaſius 9. *ad Almanſ.cap.de vlcere ventriculi*, ad dignotionem vlcerati ventriculi,aut inteſtini,quòd ingeſtum velociùs ad ventriculum,quàm ad inteſtina accedit,citiúſque dolorem; aut mordicationẽ in illo efficiat : idémque eueniat in ventriculi ore, per comparationem ad ſpatium.Denique ſi in deuorata re,dolor percipiatur in tranſitu illo,qui à collo per thoracem verſus poſteriorem partem ad ventriculum terminatur, dubium non eſt gulam eſſe vlceratam. Gula enim ſpinæ incumbens & inhærens, per collum & thoracem vſque ad ventriculum porrecta,in illius ore terminatur:prout fusè docet Galenus 6.*de vſu part.*1. 5.*&* 6. vbi rationem aſſignat,cur natura gulam ſpinæ alligauerit : nimirum, vt immobili niteretur, & cum poſitionis ſuæ ſtabilitate ita totum permearet thoracem, vt illius inanitatem non occuparet, nec aëris tranſitum,membrorúmque ſpiritalium motum impediret, quem vndequaque liberum eſſe oportebat.

Ex eo autem quòd talis ſit gulæ ſitus, contingit vt percuſſo dorſo, deſcendat alimenti portio, quæ ob ſuam craſſitiem, aut maiorem quantitatem aſſumpta in tranſitu morabatur.Propter illud ipſum admonuit pulchrè Galenus 13.*meth.* 17.*ad fin.*vt laborante gula, ſpinæ remedia imponantur, non autem anterioribus, quemadmodum fit in affectibus ventriculi : cuius os cum antrorſum magis vergat,in illius morbis pectori ſunt auxilia imponenda: tum propter ſitus vicinitatem,tum quia magis proficiant præſidia,eò quòd cùm pectus pars quædam carnoſa ſit, multò magis capax remedij eſt,quàm oſſea ſpina.Et licèt ita medicandum ſit, non tamen negligendum in affectibus ventriculi, auxilia nonnunquam dorſo imponere.Euidenti namque experimento compertum eſt, profluuia multa ventriculi, impoſitis ad ſpinam remediis, breui tempore fuiſſe ſanata : quæ tamen ſedata non ſunt,medicamentis ad anteriora applicitis.

Ex doloris proprietate,quartum indicium deſumitur,cuius differentias propoſui *lib.* 3.*hiſt.Princip.Medic.hiſt.*28.Nunc illud notandum ex varietate doloris, varietatem locorum,eſſe coniectandam : quod fusè *lib.*2.*de loc.affectis* pertractat Galenus.Stupidum dolorem putauit Archigenes,in neruis dũtaxat, & muſculis fieri.In quo non parum errauit,licèt multa ſcripſerit ad notitiam ex doloris ſpeciebus conſequendam. Huiuſmodi autem lapſum tribus potiſſimùm rationibus Gal.condemnat. Quarum prima eſt: ſtupor, hoc eſt, ſenſus deperditio,aut difficultas illius,non ſolùm ni neruis,ſed & in reliquis corporis partibus,propter

A frigidum affectum fieri ſolet. Igitur non eſt propria neruorum paſſio,ſiquidem ſolis non conuenit.Secunda : Rarò experimur dolorem ſtupidum in muſculis, rariſſimè autem pulſantem,nec niſi in magnis inflammationibus, vt 2.*de loc. cap* 3. probat apertè. Tertia : quòd in eodem libro hunc dolorem, tanquam proprium affectum, modò ad neruos,modò ad muſculos referat. Ergo perperam Archigenes dolorem ſtupidè pulſantem muſculis attribuit, tanquam propriam illorum paſſionem,(propria ſiquidem, quæ ſub ſciẽtias cadunt, perpetua ſunt, vel ſaltem frequentia,) quum etiam ad carnis, vel vaſorum refrigerationem referri debeat.

Ita ex punctorio dolore membranas eſſe affectas
B poſſumus colligere:in quo ægri veluti pungi,& foraminibus pertundi videntur. Huiuſmodi doloris initium in ea membranæ parte eſt,vbi fit punctura,inde verò ad ſpatium magnum ſe circulatim diffundit. Similem experiri ſolemus in inflammatione illa membranæ coſtas ſuccingentis, quæ pleuritis vocatur;cuius dolorem Medici ferè omnes conſueuerunt appellare punctorium. Sic mordicans dolor pro cauſa habet calidum & mordicantem humorem, & ſic de aliis.

Quintum denique documentum,quo in laborantis loci notitiam ducimur,à propriis ſymptomatibus elicitur. Nam cùm illa ſimul cum morbo inuadant, & incipiant,vt teſtatur Galenus 1. *criſ.* 5. planè, vbi aliquod ſymptoma proprium apparuerit; indicabit la-
C borare partem, cuius proprium illud fuerit. Vt v.g. faſtidium, affectum eſſe ventriculi os. Deiectiones carnium loturæ ſimiles, imbecillam exiſtere iecoris facultatem, præſertim retentricem; cuius peculiare ſymptoma eſſe docuit 1.*prorrhet.text.*3.quæ quia tempore ad coctionem neceſſario alimenti ſuccum continere non potuit, ſequitur inconfecti ſanguinis excretio.

Denique ſi rubræ appareant maxillæ,& reliqua adſint inflãmationis ſigna,dubium non eſt,eam pulmonem occupare.Inſignis namque rubor vtriuſque genæ proprius eſt inflammati pulmonis. Fit autẽ ex vaporibus ſanguinis in pulmone putrentis, ob rectũ ſitum conſcendentibus ad malas,ibíque detentis.Cùm verò
D illarum carnes laxæ raræque ſint,ipſius ſanguinis colorem promptiſſimè imbibũt:cúmque tenuiſſima ſint cute,per eam tanquam per vitrum,oculis ruborem repræſentant.Diximus ambarum maxillarum ruborem, non autem vnius tantùm,proprium peripneumonicis eſſe: quoniam ſæpe accidit in longis paruíſque febribus,genam vnam inſigniter rubere, eam nempe in quam fortè æger aliquandiu decubuit; quæ quidem rubet ita,quia calor licèt exiguus, cùm tamen ſepultus ſit, & ex decubitu retentus, malam inflammat, & inflammando rubefacit.Apparet autem rubedo valdè viuida, ſatíſque euidens & manifeſta, in his qui longo tempore febrierunt, propter contractum corporis pallorem ex diuturna ægritudine:nõ ſic verò in aliis,
E qui tamdiu non ægrotarunt,quia in illis ſanguis toto corpore diffuſus ebullit adhuc.

His ita explicatis; cùm Galenus *lib.* 1. *de loc. cap.* 1. proponat duo eſſe neceſſariò à Medico dignoſcenda, vt curationem poſſit conuenienter inſtituere; affectionem ſcilicet, & locum affectum:quúmque in illorum cognitione vniuerſam dignoſcendi artem conſtituerit : occaſionem præbet inquirendi, quodnam dictorum indicando præſtet, cuiúſue magis vtilis ſit, magíſue neceſſaria ad curationem inſtituendam,affectúſne, an affecti loci cognitio? & requiri quidem vtriuſque cognitionem, innumeris ferè locis à Galeno traditum eſt.

Nec ſibi aduerſatur, ſi *lib.* 1. *de. meth. med.* duas curatrices indicationes numerauerit,à morboſo ſcilicet, & ſano membri temperamento deſumptas. Et 1.

de loc. 1. curatricis ſummam, ex loco affecto, & affectus ſpecie petendam eſſe doceat. Non, inquam, ſibi contradicit, quia in ipſa natiui temperamenti cognitione, notitia laborantis membri comprehenditur, & contrà. Nam ſi omnis curatio, natiui in laborante temperamenti cognitionem requirit, partem ipſam laborantem prænoſci neceſſe eſt. Atque ita affectus locus, parſve habet locum natiui temperamenti, & vna eſt vtriuſque cognitio, vnaque & eadem curatiua indicatio ab vtroque deſumpta.

Quo poſito, ita ad propoſitam difficultatem reſpondendum videtur. Si vnum tantùm ex dictis duobus agnoſcitur, alterum verò ignoratur, multò melius eſt ad curationem vtcunque inſtituendam, affectus, B ægritudiniſve ſpeciem agnoſci. Quòd ſi vtrumque Medico perſpectum cognitúmque ſit, præſtantior eſt affecti loci, quàm affectus cognitio: quum plures curanti Medico indicationes præſtentur, & plura exhibendorum remediorum præſcripta ex ipſo loco affecto, quàm ex affectus ſpecie eliciantur.

Primum inde conſtat, quoniam ex ægritudinis ſpecie, remedij primum genus demonſtratur, quod ſcilicet contrarium ſit, à quo ſolùm ſperatur curatio; verùm cùm non ſufficiat ad ipſam exactè inſtituendam, ad alias particulares differentias deſcendere oportet, 1. *ad Glauc.* 1, quarum cognitio à morbi qualitate, quantumuis cognita, non traditur, & aliunde petenda eſt. Atque primò, licèt altero duorum ignorato, præſtet agnoſci affectus ſpeciem, ex ea tamen cognita non poteſt inſtitui curatio.

Hoc euidentiùs ſic oſtenditur. Siquis agnoſcat hominis viſcera, v. g. excedenti calore vexari, protinus quidem intelligit frigidum remedium eſſe adhibendum: ſi tamen ignoret, num extraneus ille calor hepar an renes, an magis ventriculum occupet, proculdubio non diſcernit quantum, qualéue remedium illud frigidum ſit futurum; quia hæc pro varietate partis laborantis variantur. Deinde ſiquis intelligat morbum ex capite emanare, nec tamen illius naturam & cauſam agnoſcat, num videlicet tumor ſit, aut intemperies, vel frigida vel potius calida; proculdubio is nec genus auxilij diſcernit, nimirum, quia affectus ſpeciem ignorat. Ergo illius cognitio ad curationem inſtituendam, magis quàm loci laborantis videtur neceſſaria, vbi alterum ignoratur.

Quod verò, ſi vtraque cognitio ſciatur, laborantis loci cognitio cognitioni affectus præſtet, conſtat ex Gal. *lib. art. med.* 94. vbi docet inuenire cauſam morborum ſalubrem, perinde quidem ex affectu, ſæpius ex affecto loco. Deinde pro loci diuerſitate, licèt morbi ſpecies non varietur, ſed vna & eadem ſit, magna fit remedij mutatio: vt manifeſtum eſt in pleuritidis, & cruris inflammati curatione. In quibus quidem affectibus, quantumuis ſpecie non ſeparentur, ſed loco tantùm, ſummoperè variantur remedia. Ergo multò plura, magíſque indiuidua, ad curationem inſtituendam, ex loci, quàm affectus dignotione eliciuntur: ex affectu enim illud tantùm in genere, contrarium ſcilicet depromitur.

PRÆCEPTVM LXIV.

Medicus primarium affectum agnoſcat.

QVanta vtilitas accedat ex primarij affectus dignotione, ab illis qui per conſenſum fiunt, Galenus oſtendit, *lib. 2. de loc. aff. cap.* 9. Nam ex hac internotione rectè animaduertunt artifices, cuinã parti remedia ſint applicanda: illi ſcilicet, quæ primario affectu laborat: v. g. ventriculo, ſi illius conſenſu afficiatur cerebrum. Quum enim diſpoſitio per conſenſum firma

A nondum ſit, nec ſtabilis, ad primariæ curationem ſanatur. Quòd ſi in proprium, & permanentem tranſierit, non modò ventriculo qui primariò laborat, ſed capiti ſecundariò affecto adhibenda ſunt auxilia: nulla ampliùs facta inquiſitione, cerebrúmne, an potiùs eius membranæ afficiantur, quia nulla ex eo fit in curatione varietas, ſed vtrobique capiti præſidia imponuntur.

Quare vbi ſaltem de toto organo conſtat, vt capite, vel oculo, quamuis de loco particulari affecto, ad eſſentiam morbi inquirendam, certi non ſimus, properandum eſt, nempe vt cognoſcamus, qualenam ſit applicandum remedium. A morbi ſiquidem ſpecie & natura, qualitas auxilij indicatur, frigidúmne, an calidum eſſe debeat, humidum aut ſiccum, 2. *meth.* 7. & *lib.* 3. *cap.* 1. & 1. *de rat. vict. text.* 3. & 4. 1. *tract.* 2. *cap.* 7. & innumeris aliis in locis. Cùm ergo non varietur curatio ex eo quòd morbus in cerebro, vel meningibus contineatur, inutile prorſus erit Medico curaturo, cum Eraſiſtrato, prout refert Galenus 7. *placit.* 3. in controuerſiam vocare, in quonam loco princeps animæ pars contineatur. Non ſic tamen, quin illud vtile & neceſſarium nobis ſit, num in capite, vel potiùs corde reſideat. De quo argumento ſat multa Peripatetici, cum ſuo magiſtro Ariſtotele, & Auerroës 2. *collig. cap.* 9.

Quinque reperiuntur notæ, per quas diſtinguuntur proprij primigeniiq; affectus, ab illis ſecundariis, qui conſentientes dicuntur: & è conuerſo. Prima: Propria C primáque iudicatur affectio, quæ priùs accidit, quæq; nulla alia præcedente fit. Secunda: Permanens, perpetuáque eſt, non per interualla inuadens. Tertia: Ad alterius ſedationẽ non ceſſat, ſed permanet altera ablata. Quarta: Omnia ferè habet talis ægritudinis propria accidẽtia, quibus exquiſitè poſſit diſcerni. Quinta: In conſenſum trahit membra omnia, quæ ab ipſo laborante oriuntur, & cum eo communicare ſolent. Contrà verò conſentiens, ſecundaria & aſſociata dicetur diſpoſitio, quã alia in corpore præceſſit, ad quã ſubſequuta fuit; continuò non moleſta, ſed quæ per quædam interualla ad alterius ſedationem ſedatur, ad abolitionem aboletur, increſcit ad incrementum: nempe quia firmitudine & permanentia caret, ſuúmque eſſe habet adhuc in fieri, & ab efficiente cauſa; ac D proinde nondum apparent omnia talis affectionis ſigna, vt per ea dignoſci poſſit. Denique ad membrum per conſenſum laborans, non cõſentiunt omnia ab eo orta, ex Gal. *lib.* 1. *de loc. cap.* 5. & 2. *cap.* 9. & *lib. de conſt. art. med. cap.* 16. & Auic. 2. 1. *doct.* 3. *cap.* 2. Quæ quidem documenta, ſicut iuncta ſimul diſtinguunt ſufficienter affectus illos: ita vnumquodque per ſe decipit, & in errorem trahit. Quod, præterquam quòd ex ſuprà dictis conſtat, manifeſtum etiam fit ex eo, quòd contingat nonnunquam priorem ægritudinem occultari, nec ſenſu percipi, quia fortè pars hebeti ſenſu prædita eſt: ſentiri autem ſecundariam, & primariam indicari. Vt v. g. ſi nauſea moueatur, bilioſo humore ad os ventriculi aſcendente, qui tamen in ventriculi fundo abſque percepta noxa præextiterat; idémque acres vapo- E res ad caput demandans, in eo dolorem primò excitet: iudicabitur quidem primigenius affectus capitis, & illius conſenſu affici ventriculum, quia huius læſio poſteriùs ſentiatur, cùm hæc tamen propria ſit & primaria; illa autem capitis, licèt priùs ſenſata, conſentiens & ſecundaria: & ſic de reliquis. Quare vni tantùm indicio minimè fidendum, ſed omnibus ſimul penſatis rectè, de hac re iudicandum.

Oportet autem Medicum non ſolùm affectum locum indagare, diſtinguereque, num per cõſenſum, an per proprietatem afficiatur; ſed etiam ipſius affectus cauſam diligenter conſiderare. Quemadmodũ ſiquidem eadẽ præternaturalis affectio, ſæpe plures partes inuadit; ita vnum idémque membrum, plurimis ægri-

tudinibus

tudinibus ex aduerſis,contrariíſque cauſis prodeunti-bus, infeſtatur. Ac proinde diſtinguendæ omnino ſunt, vt debitè applicitis auxiliis remoueantur. In exemplum affert delirium,vigilias,ſoporem,&carum: quæ licèt eiuſdem loci, cerebri nempe ſymptomata ſint,nec ratione loci diſſideant, penès tamen cauſas à quibus excitantur,prorſus differunt. Vigilia namque & delirium,à calida; at verò comatoſi ſoporiferíque affectus, à frigida cauſa ſunt. Id quod medicamento-rum & ciborum teſtimoniis 2. *de loc. cap.9.*confirmat Galenus. Ex quibus illa quæ frigida ſunt,ſomnū ſtu-poremque inducunt, vt mandragora, papauer, hyoſ-cyamus, lactuca , modicè dilutum vinum , præſertim largiùs ſumptum,quia minùs calidum eſt ad meracius collatum,&id genus alia:calida autem vigilias & im-petuoſos motus efficiunt. Quod apparet in phreniti-cis,& iis qui tenuiſſimo victu vtuntur.Inedia enim ca-lefaciendo & exiccando vigilias inducit : vnde ieiu-nantes vigilare coguntur; ſicut & illi, qui purum me-rúmque vinum liberaliter potant, præſertim ſi vetu-ſtum fuerit:excedente namque calore quo pollet, vi-gilare facit,& ſitim etiam excitat;tantùm abeſt vt ex-tinguat, 2.*acut.*34. & 1.*de cauſ. ſympt.*7.

PRÆCEPTVM LXV.

Medicus, ſi non cognouerit morbum, ſubtiliet regimen.

VErùm haud ineptè fortaſſe videmur facturi,ſi hoc maximè loco tractare ac diſcutere adorti fuerimus, quod pluribus locis Auicenna propoſuit quidem, ſed inexpoſitum reliquit:fortè quia non erat eo loco occaſio huius inſtituti cauſas indicare ad vn-guem:Sic enim ait,4.1.*cap.*1.*iuxta fin. Quando ignoraue-ris quid ſit ægritudo,dimitte eam naturæ,& non præcipitan-ter agas,quoniam vel ipſa natura morbum euincet,vel con-ſpicuum reddet.*Et 1.4.*tract.*2.*cap.*7.*non longè à principio* ſic ait: *Et ſcias quòd non eſt tibi poſſibile curare febrem, niſi priùs cognoueris eam. Quòd ſi ignoras , ſubtilia re-gimen.*

Ita Galenus *lib.*1.*de alim.facult.cap.*1. affirmat, quòd *morborum cognitio remediorum ſit materia,*quod 11.*meth.* 2.& 3. comprobauit. Et 5. *de ſanit. tuend.*14. inquit: *Nullo negotio inueniet remedia,qui cognouerit affectum.*Et Trallianus *lib.*9.*cap.*1.aſſerit,internotionem ægritudi-nis,rectæ curationis fundamentum eſſe.Quare ſi Me-dicus ignoret morbum, ad magna remedia non acce-dat, ne fortè aliquis error contingat, ex quo pericu-lum immineat.Præceptum enim eſt inuiolabile Hip-pocraticum, latum *lib.*6. *epid. ſect.*2. *text.*50. *Te ad hoc exerceto in morbis,vt proſis,aut nequid noceas.*

Tunc enim debilia præſidia tentanda,aut ſaltem te-nuis victus imperandus:ne videlicet natura à coctione diſtrahatur, ſi fortè liberaliter nutrias. Et victu tenui exhibito, morbus ampliùs patefit:& cibi abſtinentia, ſinceriore ac puriore reddito humore,huius vires me-liùs ſe produnt.Bilioſis enim bilis efferueſcit,& quaſi ferocitate ſubſultat, quæ ſuo deinde furore febrem, oris amarorem,iracundiam,& alia ſymptomata exci-tat, quæ bilem adeſſe in corpore ſignificant. Melan-cholicis proprius humor mœrorem & metum incu-tit,vigilias, terrorem, famem, oris aciditatem,híſque ſimilia molitur.Pituitoſis deſtillatio ex capite in ſub-iectas partes illabitur, & pituita ſin ventriculum in-fluens,nauſea,cibi faſtidio,vomitione, animi defectu, híſque ſimilibus hominem laceſſit.In magna quippe cibi potúſque parſimonia, vitioſus humor,aut in ven-triculum irrumpit,aut propria ſede ſolus & purus,fe-rociter inſilit;conſueta videlicet alimenti benignita-te deſtitutus. Quapropter qui impuro ſunt corpore, ægrè inediam ferunt. Quare ſi ignorato morbo con-ſtanter imperetur inedia,vel morbum hæc compeſcet,

A vel manifeſtabit. Leuis inedia bilem accendit, quam eandem tamen perſeuerans extinguit, corpúſque refrigerat. Nam vitioſos humores exterit, ſuo modo concoquit,domat,& in vias deducit, per quas naturæ impulſu, aut artis beneficio à corpore expellantur. Demum cùm inedia ſit ſpecies vacuationis ; natura eius opera, maiori parte prauorum humorum deui-cta,reliquum ſuperior concoquet,& per varias regio-nes expellet.

Sed vt verum fatear,video te hæſitantem,& in lu-brico poſitum. Nam in propatulum referes plures morbos, in quibus ignorata cauſa, plura Medici ma-chinantur pro curatione auxilia.Sic non cognita cau-ſa doloris fomenta adhibet oculis dolentibus Hipp. 6.*Aph.*31.Eodem modo quando cognoſcitur affectus,
B non tamen cognoſcitur pars affecta,cauſa illius dubia eſt, aliqua auxilia admouentur. Multoties enim certi non ſunt Medici,vtrùm dolor ſit nephriticus,an coli-cus:in cuius cognitione deceptus fuit Galenus ipſe 2. *de loc.*5.quum ij affectus inter ſe magnam habeant ſi-militudinem,& affinitatem;& ſimilitudines non mo-dò vulgaribus Medicis,ſed doctiſſimis errandi anſam præbeant,vt Galenus inquit,*loc.de loc.nuper cit.*Et tunc in doloris vrgentis anguſtiâ, clyſteribus & fomentis anodynis vti coguntur.

Quare morbo ignorato,aliquod Medicus auxilium poteſt adhibere.Hoc modo feciſſe Galenum legimus, *lib.*12.*meth.c.*7.in quadragenario illo,quem tantoperè colicus dolor infeſtabat, calidis priùs adhibitis auxi-liis,vt an à frigido,vel calido humore excitaretur do-
C lor, certiùs cognoſceret, quum tamen cauſam antea exactè non cognoſceret. Nam quos morbos ſola in-temperies primarum committit qualitatum, ij non omnibus ita patent, niſi cùm plurimùm à naturali habitu pars receſſerit,dicebat Galenus *lib.de diff.morb. cap.*5.

Solue controuerſiam hoc modo. Si morbus fuerit leuis, neque cognoſcatur, aliquid Medicus agere po-teſt: nempe diætam inſtituere. Quam ab illo poſſe præſcribi,non negauit *ibi* Auicenna.Et hæc ſpecies eſt euacuationis. Ita docet Galenus *lib. de criſ.cap. vlt.* ſub his verbis : *Optimum igitur eſt,ſi in primo ſtatim die co-gnoſcamus,& hoc iam millies fieri poſſe probauimus:ſi verò in hoc aliquando manifeſtè dignoſci non poſſit , tunc conie-cturam aliquam artificioſam habebimus , ex qua bonam vi-ctus rationem inſtituere incipiemus : exactam autem noti-*
D *tiam aſſequemur in ſecundo die , vel omnino in tertio, vel in quarto.*

Ex his conſtat manifeſtè,nihil debere agere Medi-cum,ſi morbus ſit leuis,& inducias præbeat, præter-quàm leuia auxilia offerre;vt ſibiipſi dolore laboran-ti feciſſe Galenum vidiſti, clyſtere admiſſo & diæta. Qua imperata expectare licet, num natura vincat,an detegat morbum.Quæ ſi non vincat,& in detegendo illo nimis ferietur , tunc auxiliantibus erit exploran-dus morbus, & offerenda medicamenta , ex quorum adminiſtratione periculum ægrotanti non immineat. Nam temerè nihil tentandum, vt Hip. ait 6. *epid. ſect.*2.*text.*25.Colliges deinde,quomodo priſci Medi-ci omnes ac ſinguli, morbo ignorato,modò quicquā agendum eſſe,modò feriandum,ſtatuiſſe viſi ſint.

E

PRÆCEPTVM LXVI.

Medicus à iuuantibus & nocentibus, pro remediis adhibendis,indicationem ſumat.

VT ſuperiùs dictata de mirabili diætæ, optimíque regiminis vtilitate innoteſcant ampliùs,celeber-rimum in idem inſtitutum addamus Galeni locum, ex 1.*lib.de loc.affectis, cap.*4.quo facundiſſimus auctor, à iuuantibus & nocentibus etiam ſumendam eſſe in-dicationem, ſcitè edocuit,dum ſic ait : *Verùm conſide-rare*

uare oportet, vtrùm illæſum ſit hepar, an affectu quopiam laboret,& qualis ſit ipſius affectus, vtrùm calidus,an frigidus. Haud ſecus de ſplene quoque: quippe ex horum omnium conſideratione, ſimul cum quotidiana ciborum potionúmque experientia,exquiſitè poterit quis inuenire non ſolùm locum affectum,ſed etiam ipſius diſpoſitionem, &c. Et *infrà* ſic inquit;*Igitur ſi id ipſum quod moleſtat,nihil aliud fuerit quàm intemperatura, calidam refrigerando,& frigidam calefaciendo,illicò iuueris hominem. Neque nudam duntaxat opinionem, verùm etiam ſcientiam, & quidem haud obſcuram ſuſcepta habebis coniecturæ;idque multò magis,ſi vtrinque ipſam examinaueris, refrigerantibus quidem tum medicamentis,tum victus ratione videndo hominem iuuari: calorificis verò lædi:vel contrà à calefacientibus quidem iuuari,à refrigerantibus autem lædi, &c.*

Illud ergo eſt obſeruandum, vt quemadmodum in morbis etiam ſecundùm genus ignoratis, nec regimen curatiuum inſtitui poteſt,nec remedium aliquod adhiberi:(niſi fortè detur commoderatum,explorandi gratia,& vt Medicus ſuam tegat ignorantiam,nec æger de ſua ſalute deſperet) ſic in exactè cognitis & exploratis morbis,exequenda eſſe, quæcunque certa, firmáque & cognita ſigna indicant. Ita ſi ægritudo tantùm in ſpecie ignoretur,v.c.ſi cognoſcamus putridam eſſe febrem, non tamen cuius ſpeciei, ob ignorantiam ſignorum quibus febris ſpecies dignoſcuntur: illud tantùm agendum,quod ægritudo in ſuo genere indicat; regimen ſcilicet ſubtiliare. Quia ex eo, quòd morbus materialis ſit, ſubtiliationem requirit. Et ſic de aliis,quæ à putrida febre,& quocunque morbo in genere indicantur.

Quamuis autem ſecundùm indicationes à probabili coniectura deſumptas,operari etiam oportet:tamen etiam atque etiam videat,vt ita conſulat auxilia,vt periculum aliquod inſigne ex ſuo opere non ſequatur, ſi fortè contingat decipi in opinione de morbo habita: nominatim vehementia non adhibeat præſidia, nec in quantitate iuſta; ſiquidem illud tantùm exercere licet, vbi morbus certus eſt firmitérq; cognitus: quamuis etiam tunc tutius ſit à leuioribus moderatis incipere;nedum vbi experiendi gratia remedia tentamus:cùm longè alia ſit tentantis & experientis à curante conditio.

Hac cautela vſum fuiſſe Galenum 1.*de loc.* 4. *cit.*in hiſtoria cuiuſdam ægri, propoſita *lib.2.hiſt.PP.Med. hiſt.* 91. colligimus. Cùm enim ex cruditate certò agnoſceret affectum locum,quem cruditas ipſa monſtrabat, eſſe ventriculum: ex nidoroſo autem ructu calorem excedentem eſſe in cauſa:tamen ea moderatione orſus eſt curationem, vt omnibus proſpectis, & ventriculo affecto,& calido intemperamento vnà ſuccurreret. At tandem mordacem humorem immerſum eſſe,& imbibitum fuiſſe tunicis coniiciens, (quia actibus medicamentis exaſperabatur dolor, temperatis miteſcebat) exhibita hiera, quæ ad hos humores ab inteſtinis educẽdos aptiſſima eſt:ægrum ad perfectam ſanitatem deduxit. Ita cùm doloris cauſam, eius quantitatem perſpectam non haberet, pro dolore oculorum leniendo fomentis vſus eſt, 6. *Aph.* 31.

Vnum tamen aduertas quæſo,quòd cùm ex coniectura auxilia applicas,& viæ tentandi inſiſtis, caueas omnino,ne æger,aut vulgus, Medici propoſitũ agnoſcat, quemadmodum cautè prudenterque admonuit Hipp. *lib. de decenti ornatu,num.* 3. Quòd ſi æger conſcius ſit,quòd Medicus ex incerta cõiectura tentet remedia dicta, culpabitur,quaſi experiri velit remedia cum alienæ vitæ diſcrimine:quod valdè periculoſum eſſe exiſtimauit, 1. *Aph.* 1. licèt crebrò ita fieri neceſſe ſit. Præterquàm quòd maximùm auertitur incommodum, de Medici & artis grauitate,ſi cum imperitis de vera morbi natura & curatione fabuletur, tentando ſcilicet & ſolicitè interrogando, non ſolùm de morbi

A origine, ſed & de exhibito ante remedio in anteacto morbo,& num paulò ante præſentem, fuerit purgatus æger,& propter quam cauſam & diſpoſitionẽ.

Quapropter pro affecto loco, & affectus ſpecie dignoſcenda, morborúmque occultorum notitia conſequenda,plurima ſolicita interrogatione,& apta remediorum tentatione eſt opus, & notæ diligentiſſimè inquirendæ. Nam vt ipſe eo loco ſignificauit, fruſtrata alimenti concoctio, ſeu cruditas, cùm ventriculi non coquentis ſymptoma ſit, 3.*de ſympt.cauſ. cap.*1.partem laborantem proculdubio indicat: nidoroſus autem,vel acetoſus ructus,cauſam & malum ſignificat.

B

PRÆCEPTVM LXVII.

Medicus rectè tengat, quantùm in vnaquaque regione remedia euarient.

QVanta ex regionum varietate in morbis, moribus,viuẽdi genere,animalibus accidat varietas, Hip.*lib.de aëre,locis,& aquis*,eleganter oſtendit. Sicut enim tempora anni variè alterant & immutant corpora noſtra:ſic regiones.Maxima enim eſt regionum cum anni temporibus comparatio, vt *lib.*8. *de placit. cap.*6. prædixit Galenus. Sicut enim hyeme redundat pituita,vere ſanguis,æſtate flaua bilis,autumno denique nigra: ſic regio temperata,veri reſpondet; calida æſtati; inæqualis calore & frigiditate, ſed frigore & ſiccitate abundans, autumno; humida denique & frigida,hyemi.

C

Sic corpus optimè conſtitutum, in iis regionibus quæ à temperamenti modo receſſerunt, gigni non poteſt: vt *lib.2.de ſanit.tuend. cap.* 7. *in principio*, dicit Galenus,& ratio docet, & experientia ſuadet. Quippe ſicci,graciles, & veluti torrefacti, in æſtuoſis tractibus homines fiunt.Rurſus frigidioris plagæ incolæ,inæquali temperamento viſuntur, vt quibus exteriora frigeant,interiora,atque in his viſcera immodicè caleant.

Hip.*lib.de aëre,loc.& aquis, num.* 57. ſic ait: *Regio in qua quis nutritur,naturam ipſam permutat. Inuenias enim* D *ferè ſemper & formam hominum,& mores,regionis naturæ compares.*Hoc modo ex regionibus,quantùm ad timiditatem & audaciam,voluptatem & laborem ſpectat, non paruam in moribus hominum extare differentiam certum eſt, quaſi affectus animi, motionis corporeæ affectionem, quam ex aëris continentis temperatura non parum contingit variari, ſubinde conſequantur: vt 5. *de placit. cap.* 5. dicebat Galenus.

Hoc modo in variis regionibus,varij morbi cõtingunt,variaq; eſt hominum vita.Sic Ariſt.*lib.de breuit. & longit.vitæ*,& *ſect.*14.*probl.* plagarum calidarum & ſiccarum incolas diuturniorem vitam ducere,& paucìſſima habere excrementa affirmat;ex quibus maxima pars morborum. Aut quòd ætate progrediente ſimul etiam aut remedium morborum, aut iuuamen-E tum etiam temperamenti ipſorum exceſſus, nempe frigoris & humoris accedit; quibus calori & ſiccitati admixtis, illud oritur in ſenectute temperamentum, quod vitam tam latè longéque propagare poteſt; cùm tamen Vitruuius Septentrionales regiones cæteris ſalubritate, & vitæ longitudine anteponat. Cur autem? quia(vt ſuſpicor) frigidiores calorem roborant interiorem,externo frigori reſiſtentem.

Sed ſi librum Hipp. rimeris ad vnguem, inuenies magnũ eſſe regionum diſcrimen ex earum ſitu. Nam regioni quæ in ſitu eſt verſus calidos vẽtos,cuiuſmodi ſunt,qui inter brumalem ſolis exortum & occaſum perflant, ei hos peculiares eſſe ventos: tutam autem eſſe à ventis ſeptentrionalibus; & ibidem abundare aquas,ſed quæ ſalem ſapiãt,neque altæ ſint,& hyeme frigidæ, æſtate calidæ: quod inſalubritatis ſignum

exiſtit,

exiſtit.Quæ verò ex oppoſito ſunt conſtitutæ,ad ventos frigidos, inter occaſum Solis æſtiuum, & orientem æſtiuum,& ipſis venti hi ſunt vernaculi : tutæ ab Auſtro & ventis calidis : Et aquæ ibidem duræ ac frigidæ,quæ ad dulcedinem vergunt.In his homines vegeti ac ſicci , moribus potiùs feris , quàm mitibus. Quæcunque autem inter æſtiuos,atque hybernos ſolis ortus,& quæcunque ex earum oppoſito ſitum habent,de his ita ſe habet. Quæ ad orientem ſolem,par eſt eſſe ſalubriores illis , quæ ad ſeptentrionem , & quæ ad calidos ventos,etiamſi vnum tantùm ſtadium interſit. Nam ſortiuntur aquas ſplendidas,odoratas, molles; amabiles vultus hominum,coloris optimi ac floridi,verno tempori ſimiles. Quæ ad occaſum collocantur , eæ ſunt morboſæ , aquis vtuntur minimè claris,vultus hominum decolores.

Sic *eodem libro* multùm aſſerit differre Aſiam ab Europa , quantum ſpectat ad naturam & vires omnium è terra naſcentium : itémque hominum. Hoc eſt , longè & pulchriora & maiora omnia naſcuntur in Aſia,quæ regio noſtra regione mitior,vt & homines ; & cultiora omnia. Cauſa eſt anni temporum temperies:cùm tamen non omnia ſint in ea ita æqualia; vt ſanè nec in aliis regionibus tanta æqualitas,vt multis non ſit inæqualis. Quare tum ex ipſius regionis natura,tum ex diuerſis temporum mutationibus, & ex aëris varietate hæc accidit varietas, quæ alimenta diuerſimodè immutat, & hæc non ſolùm mores,ſed morbos diuerſæ naturæ progenerant.

Hac ratione qui frigida & humida loca occupant,ſunt capitones , obeſo corpore , labris tumidis, buccis protuberantibus. Pleræque regiones Pygmæos producunt , pumiliones , coactæque breuitatis homunculos. Aliæ gutturoſos,ſtrumíſque deformatos,ſimis naribus, varis repandíſque cruribus. Aliæ corpora ad phthiſim parant, ad ferinas tuſſes, & deſtillationes. Plures regiones corpora ad peſtem diſponunt. Quædam humores generant , ex quibus emanat elephantiaſis. In aliis accidit pilorum implexio intricata ; qua affecti , prælongas capillorum tricas ; & cincinnos mirificè intricatos , digiti ſæpe craſſitie,ex reliquo capitis & barbæ capillitio,ad humeros, pectus, & aliquando ad vmbilicum vſque demiſſos geſtare ſolent , aſpectu planè monſtrifico , & Gorgoneum caput præferente : qui affectus Polonis eſt familiaris , & iccircò illi Plicæ Polonicæ nomen eſt inditum.

Huius varietatis cauſa plerunque in controuerſiam vocata , vix tamen à quoquam ad plenum definita. Eam ego aërem eſſe reor,qui ob Solis acceſſum & receſſum, ac planetarum varium influxum, perfuſus calore , frigiditate,humiditate, & ſiccitate corpora noſtra afficit,&pro ſui ratione immutat.Ergo ſicut aër moderatus noſtri intimi caloris natiui eſt conſeruator optimus , ſic ſi calidus eſt, & à temperie deflectit,ſudorem æſtúmque parit,vrinam minuit,ſitim infert,coctionem perturbat,vires debilitat. Frigidus contrà refrigerat,denſat,adſtringit, coctionem,caloris intrò repercuſſu,robuſtiorem facit.Humidus,corpus emollit,lenit,pigros facit,ingenio tardos.Siccus, corporis habitum reſoluit, excrementa minuit. Turbidus corpora prauis humoribus implet.

Aërem ergo contempletur Medicus, omnium harum viciſſitudinum auctorem. Nam & Galenus eum ex præſidiorum numero vnum eſſe, & inter ſcopos medicatorios , à quibus ſumuntur curatrices indicationes, reponendum aſſeruit,9.*meth*.14. Et habet rationem cauſæ ſine qua nec morbus tolli , nec ſanitas conſeruari poteſt ; quia illius naturam nemo poteſt effugere:illum enim nolimus velimus,attrahimus, & præſenti cæli ſtatu vti cogimur.

At hæc ſententia vbique à Galeno aſſerta, patitur inſtantias multas. Primò , quia Galenus 3.*meth*.1. *in princip. Abſurdum* (inquit) *eſt , aliud eſſe quod curatur, aliud quod curandi rationem præſcribit.* Sed aër non curatur.Ergo curationem non præſcribit. Secundò Galenus,9.*meth*.14. aſſeuerat , aërem ambientem eſſe ex præſidiorum numero vnum, quando morbo eſt contrarius.Igitur non indicat curationem,ſed potiùs indicatur. Nam indicatio, quæ eſt remediorum apprehenſio,ſumitur ab eo quod indicat , videlicet à morbo. Igitur,ſi aër ambiens eſt remedium & iuuat,indicatur potiùs in curatione,quàm indicet ipſam.

Tertiò , ſi aër ambiens ſcopus eſſet medicatorius, maximè quia ſine eo morbus tolli non poſſet,& quia aëris materiam fugere non licet , in omnibus morbis eius obſeruatio neceſſaria eſſet. Sed hoc eſt falſum: quia morbi inſtrumentarij , aëre ad ſui curationem non egent. Præterea ſicuti morbus non curatur ſine aëre,ſic nec ſine potu & cibo ,ſomno & vigilia. Igitur non ob hanc cauſam dicendum eſt , eum curandi rationem præſcribere.

Quartò, licèt per graues & acutos morbos non liceat aërem mutare ; per leuiores tamen & diuturnos licet migrare de loco in locum,& de regione in regionem. Igitur non ſemper præſenti cœli ſtatu vti cogimur. Accedit,quòd multò grauius & difficilius ſit,noxas aquæ, quàm aëris corrigere ; quia ferè tota regio eadem aqua abundat : in aëre verò magnam patitur diuerſitatem , quæ in eadem domo animaduertitur. Nam aliter ſe habet in loco ſublimi : aliter in loco profundo.Igitur curationem indicare non poteſt.

At rationes hæ,quibus aliqui Claſſicorum peritiſſimi Galenum condemnant,non ſunt tanti momenti, vt eius doctrinam deſerere cogant. Nam meritò ſcopos medicatorios in ternarium numerum redegit Galenus:in morboſum affectum,in naturalem affectum, & aërem ambientem. Morboſus affectus , cùm ſui ablationem indicet,primò & per ſe curandi rationem præſcribit.Naturalis affectus primò ſui conſeruationem,& ſic curandi normam indicat:quouſque videlicet ſit alterandum. Nam cùm curatio ſit immutatio morbi in naturalem ſtatum,ab alteratione ceſſandum non eſt,quouſque corpus redeat ad illum. Sicuti nec vltrà eſt progrediendum,ne morbi genus contrarium poſſit induci. Quare cùm curatio certam qualitatem & quantitatem remedij expoſtulet:ſicuti qualitas ſumitur ex morbo , ſic quantitas ex naturali affectu. Quantus enim eſt à naturali ſtatu receſſus,tantum remedium eſſe debet. Aër ambiens,primò & per ſe curationem non præſcribit, ſed ſecundariò , & ex accidenti. Quando enim aër ambiens ſimilis eſt morbo, auxiliorum vires eſſe augendas indicat , quia morbum fouet & auget.

Prætereà,ſi aër ambiens in ſua natura conſideretur, & quia illius materia eſt maximè vitæ neceſſaria,ſine qua nec ſanitas, nec morbus reperitur ; inter ſcopos medicatorios reponitur,ob hãc maximã ſui neceſſitatem. Reliquas enim auxiliorũ materias fugere poſſumus,aërem verò minimè:Imò ſine ipſo nec momento temporis animalia viuunt,vt *lib.de flatib.n.*6.eleganter prædixit Hip. At verò ſine cibo, aut ſomno & vigilia,per duos,tres,aut plures dies.Ob hanc cauſam aërem vitæ, ſanitatis & morbi auctorem eſſe aſſeuerat. Quam ſententiam 1.*de diff.reſpirat.c.*12.*poſt med.*& 6.*de loc.c.*5.*poſt princip.*fusè explanat,dicés,impoſſibile eſſe reſpirationem à vita,& hanc à reſpiratione ſeparari.

Nec enim rationes plurimùm vrgent. Nam Galenus 3.*meth.* intelligendus eſt de eo à quo prima indicatio ſumitur , quæ morbi eſt ablatio. Et ibi de communiſſima hac indicatione agit , quæ à morboſo affectu deſumitur; qui primò & per ſe curandi rationem præſcribit,& ideò curatur. At verò aër ambiens ſecundariò & ex accidenti curationem indicat.

Ad ſecundam dic : Non eſt inconueniens,idem ſub diuerſis rationibus indicatum eſſe,& indicare. At aër ambiens

ambiens in ſua natura conſideratus, tantùm curationem indicat; ſi verò conſideretur quatenus adſcititiam naturam ſolet habere,quæ morbo vel contraria, vel ſimilis eſſe poteſt, tunc indicatum eſt, & inter auxilia medica,aut morbificàs cauſas ſolet connumerari.

Ad tertiam dic: Aërem ambientem in tranſmutandis corporibus potentiorem eſſe cæteris rebus non naturalibus: quia aſſiduè alterat, perpetuò immutat, tenuitate ſua vniuerſum corpus peruadit, immediatè cordi occurrit, & alimẽta in ſui naturam tranſmutat.

Ad extremam dic: Aërem ambientem inter reliqua indicare curationem, non quia difficilius ſit illius noxas corrigere,ſed quia,velimus nolimus,aërem præſentem attrahimus.

Quare ob aëris varietatem in vnaquaque regione remedia euariant. In calidis, & frigidis regionibus cautè vacuandum, vt *ſuprà præcepto* 47. ex priſcorum mente retulimus: in temperatis liberaliùs agendum. Et ſic in vacuationibus vniuerſalibus penès regiones varianda curatio eſt. Sic in particularibus ex victu,& ex aliis rebus non naturalibus eſt permutanda. Hoc præclaro elogio cecinit Celſus,*in præfatione ſua*, dum hanc rem ſic aptè confirmat:*Differre quoque pro natura locorum genera medicinæ, & aliud opus eſſe Romæ, aliud in Gallia. Quòd ſi morbos eadem cauſa facerent,vbique remedia quoque eadem eſſe debuiſſent.*

Hac ratione,experimento fidiſſimo compertum eſt, in quibuſdam regionibus, vt Hiſpania, & Braſilienſi plaga, copiosè eſſe venam ſecandam. Nam in his ob ſoli cœlíque temperiem,& alimenta vbertim nutrientia,ſanguis abũdat in corpore copia multa;& turgentibus venis,morbi ab eius multitudine ferè emanant, quem ſi ſecta iterum atque iterum vena emittere recuſes, vel ægrotantes in grauiora coniicies pericula, vel natiuus ignis præ copia ſanguinis,velutigniscongerie lignorum ſuffocatus,extinguetur.Contrario modo in ſeptentrionali tractu parcè ſanguis mittendus. Nam ſanguis in corpore genitus eſt aquoſus,qui nec ita valenter nutrit,nec vires roborat:& præ regionis frigore,alij humores ſeroſi ex alimentis ſubfrigidis,& non ita ſucculentis pronati,in corpore abundant:qui magis purgante medicamento, quàm venæ ſectione ſunt extrahendi.Quòd ſi liberales in vtroque ſexu, ætate, & temperamento vacuationes exerceas,phlebotomiæ ope;vel ægros ad frigidorum cruditatẽ,extracto ſanguine, in quo calor perſeuerantiam habet, deduces, quod ſummopetè Auic.timuit,4.1.*cap.*20.vel exhauſta & vacuata hac puriſſima ſubſtantia,plurimáque ſpirituum copia effuſa ipſos præcipites dabis in mortem.

Hoc modo in plurimis regionibus, hæc vel illa vacuatio ob varietatem aëris magis confert. In hac vomitus;in illa,medicamentum per aluum expurgans;in alia,quod vrinam mouet; in plurimis, quod ſudorem prouocat, eſt ex vſu: & ſic de cæteris præſidiis iudicandum.Ob hanc cauſam in quadam regione,vt Braſilienſi,caro ſuilla febrientibus cõceditur, vt ſalubris, quæ ſi Europæis ægrotantibus offeratur,nocebit eximiè. Quapropter Medici vſu edocti, eo vtuntur alimento &remedio in vnaquaque regione,quod experimento in pluribus feliciter contigiſſe obſeruant. Cùm enim cauſæ morborum ob aëris varietatem variæ ſint,diuerſa remedia,& diuerſam victus rationem, in diuerſis regionibus celebrare oportet.

PRÆCEPTVM LXVIII.

Medicus, ad id quod magis vrget, attendat.

DVo ſunt artis medicæ oracula, ab omnibus Medicis ſũmma veneratione obſeruãda. Primũ eſt: *Contrariorum contraria ſunt remedia.* Alterum: *Ad id* A *quod magis vrget, curantis conſilium dirigi debet, aliis non neglecto.* Cùm enim generoſi Medici inſtitutum ſit, periculum auertere,ſi poſſit,& ferocientium ſymptomatum ſæuitiem retundere,ſit vt vrgentiori opituletur citiſſimè,quod vires promptiùs eneruat,& ex quo periculum confeſtim imminere certum eſt.Hoc dilucidè docuit Galenus *lib.*3.*meth.cap.*9.dum ſic ait:*Nam affectus,vnde primùm, maximéque imminet periculum,hic primus curari debet.*

Hippocrates *lib.*5.*Aph.text.*19.ſic inquit: *Quæcunque refrigerata ſunt excalfacere oportet:exceptis iis quibus ſanguis fluit,aut fluxurus eſt.*Galen.*in com.* ſic profatur: *Hoc quod nunc dictum eſt,haudquaquam euertit illud theorema; Contrariorum contraria eſſe remedia; de quo pleniùs* B *diximus in eo tractatu, qui de arte curatiua inſcribitur: in quo oſtendimus, aliud eſſe theoremá magis neceſſarium,illa priùs curari præcipiens, quæ magis vrgent, hoc eſt, quæ maius periculum afferunt,ſicuti & nunc profluuium ſanguinis.* Cùm enim ſanguinis profluuium ſit ſymptoma maximè verendum, ex quacunque parte educatur, quia ſanguis elaboratiſſima eſt ſubſtantia, & plures ſpiritus reſoluuntur: iccircò profluuio tanquam vrgentiori illicò obſiſtendum, incraſſando & refrigerando, vt 7. *Aph.* 37. docuit Hip. *Quicunque euomunt ſanguinem,ſi ſine febre quidem,ſalutare; ſi verò cum febre, malum: curare verò acerbis & refrigerantibus.*

Quando enim indicationes contrariæ coniunguntur,ſtudium omne adhibendum eſt,vt curetur id quod magis vrget,ex Gal.*lib.*7.*meth.cap.*12.*ante med.* & 1.*ad* C *Glauc.*14.*ante med.* & 11.*meth. cap.* 1. poſito exemplo in febre, cui cauſa contrariatur, edocuit. Idem conſtat ex *lib.*11.*cap.*9.*ad med.* §.*At ſi non vacuata priùs multitudine, &c.* Timet enim in curatione febris, quæ ex obſtructione oritur, ne oblatis deobſtruentibus,quæ ſuapte natura calida ſunt,febris,vel putredo increſcant.Quare hæc cum conſilio ſummo ſunt propinanda.

Legitimo enim modo ſi operemur,à cauſa incipienda curatio eſt; qua remota, ſymptomata ceſſant. Sed ſi hæc nimis vrgeant,& ſua ſæuitie vires proſternant, ab effectu exordiri curationem oportet. Vt v.g.ſi immodica vigilia,& grauis dolor ægrum corripiant, ex quorum immanitate facultates reſoluantur: tunc ſymptomati veluti vrgentiori, opitulari debemus. Et D hæc curatio illegitima & extraordinaria meritò eſt dicenda.

Exemplo ſit,copia pituitæ in ventriculo congeſta,à qua appetentia languefcat, & calor minuatur, ita vt nihil concoquat,ſed ex hac cauſa aſſumptum,crudum deiiciatur, aut vomitu reddatur. Cauſa expurgationem expoſtulat, ſed excretio renuit.Quare roboranda ſunt ventriculus & inteſtina; & eò magis ſi ab ipſa pituita ori ventriculi affixa,hæc pars lancinetur,& concitetur ſyncope,frigidique ſudores emanent;tunc enim neglecta cauſa,affectui magis periculoſo occurrendum, & ſic curationis methodus inuertenda.Et ſi hæc pituita dolores truculentos concitet,tunc narcotica offerenda,quæ etſi frigiditate nimia obſint cauſæ, humorémque tenaciorem reddant, tamen melior E eſt noxa,quàm mors, vt dicebat Gal. *lib.* 12. *meth. cap. vlt.* Quare qui methodum in omnibus nimiùm pertinaciter exquirit, pariter cum morbo plerunque hominem de medio tollit.

Ita ſi deſtillatio cum febre coniungatur, huic quæ citiùs eſt interemptura,neglecta deſtillatione, obuiãdum, & ſic feruor vacuantibus & refrigerantibus reſtinguendus. Hoc modo,ſi pleuritis è catarrho frigido emanat,illi priùs auxiliandum.Deinde ſi valde vrgeat malum, periculúmque minetur, tunc coacti neceſſitate, nulla præparatione præuia, nec obſeruato ordine,omni conatu remedia afferre tẽtabimus. Hoc experimur oblatis opiatis, quando truculentus dolor ægrum infeſtat.

Hac

Hac ratione non cum ſuſpicione futuri damni ex remedio illati, curam coactam molimur, ſed aliquando etiam cum certitudine. Vt ſi puncto muſculi capite, conuulſio, quæ nulla conuenientium medicamentorum vi leniatur, ſuperueniat; cogimur totum muſculum per tranſuerſum ſcindere: licèt certò ſciamus aliquam particulam motu priuatam remanſuram. Neruum etiam punctum, ſi conuulſiones & deliria comitentur, totum per tranſuerſum ſecamus, ſed non ſine graui damno. Ita cùm ex vena vel arteria ſanguis fluit immodicè, totum vas tranſuerſim incidimus, ſic periculum ex nimia hæmorrhagia imminens præcauemus.

Sed difficile eſt ſcire, quid faciendum ſit, ſi duo ſimul adſunt quæ grauiter vrgent? Dic, ſi duo pariter vrgeant, ſuperanti curationē adhibendam. Hac tamen conditione, ne quod reliquum eſt contemnas, monente Galeno 3. *de ſanit. cap.* 9. Quòd ſi pariter exuperent, ſtudio pari vtrique conſulendum. Sed quomodo hoc fiet? Si vtrumque eandem expoſtulat curationem, facilis eſt via. Hoc modo in muliere, quæ menſtruorū copia laborat cum diarrhœa, adſtringētia proſunt, vel per os aſſumpta, vel per clyſteres indita, aut per peſſaria applicita. Si contrariam curationem exigant, tunc per interualla ex æquo vtrique ſuccurrendum. Vt, ſi ob contentos in ventriculo humores, caput doleat, & ſimul ob eoſdē ad inteſtina fluentes, dyſenteria premat: tunc reuellendus eſt humor ad inferiora ratione cephalalgiæ; ſed dyſenteriæ cauſa, attrahēdus ad ſuperiora. Et hoc per interualla agendum, dūmodò vrgentiori magis ſuccurras, prout dolor vel capitis, vel inteſtinorū magis ægrum premit.

PRÆCEPTVM LXIX.

Medicus vacuationes ſymptomaticas non omnino flocci faciat.

Symptomaticas vacuationes in principio morbi, crudo adhuc exiſtente humore, ſemper reprobandas eſſe, & ſic cohibendas, non iuuandas aut permittendas, diſſertant Medici. Nos ex priſcorum mente, quid de hac re ſentiendum ſit, determinabimus. Galenus, celebri quodam oraculo, ſemper eas condēnat, 4. *Aph.* 22. *Quando aliquis incipit morbus, ſi quid excernitur, nihil tunc excernitur naturæ ratione, ſed ſunt omnia caſus præter naturam earum, quæ ſunt in corpore, diſpoſitionum. Quo enim tempore à cauſis quidem morbum facientibus natura grauatur, adeſt tamen cruditas humorum, tunc aliquid bene euacuari eſt impoſſibile; ſiquidem oportet coctionem præire, ſubſequi diſcretionem, & poſtea euacuationem, vt bona ſit criſis, ſiue iudicium.*

Cùm enim animal naturæ legibus gubernetur, ex Galeno 2. *de ſympt. cauſ. cap.* 1. & determinati ſint ac ordinati naturæ motus, *lib.* 3. *criſ. cap.* 10. *ad init.* & lex naturæ ſit, & ordo facultatum naturalium, vt facultas expultrix ante coctionem non operetur, ex Galeno 3. *de dieb. decretor. cap.* 8. *ad init.* rectè ſequitur, vacuationem factam morbo exiſtente crudo, non eſſe ex ordine & lege naturæ celebratam, ſed eſſe ſymptomaticā & præter naturam. Igitur quando natura ſibi conſtat, & nos rectè moderatur, & benè valet, quicquid vitioſum eſt, aut ſuperabundat, ex corpore poſt coctionem expellit: quando verò ante coctionem, & intempeſtiuè id facit, imbecillis eſt, & ſic reddita ignaua, humores retinere nequit, eóſque effluere ſinit. Eorum enim multitudine & prauitate laceſſita & irritata, etiam ſi robuſta ſit, ante tempus expellit coacta, & leges proprias prætergrediens.

Hæc vacuatio in facultatis retentricis debilitatem reiici poteſt. Nam, vt inquit Galenus 6. *de loc. affect. cap.* 6. *parum poſt princip. In his qui præter naturam ſe habent, retentio quidem ob excretiuæ virtutis imbecillitatem, excretio verò ob retentricis facultatis infirmitatem euenit.* Quare hæ vacuationes in principio morbi meritò reprobantur, & neceſſariò lædere debent. Quod intelligens Hip. 2. *epid. ſect.* 2. *text.* 16. dicebat: *Indicatoria non iudicantia, partim lethalia ſunt, partim difficilis iudicationis.* Et 1. *epid. ſect.* 2. *text.* 4. *Cruda verò, & incocta, & ad malos abſceſſus conuerſa, aut acriſias, aut dolores, aut diuturnitatem, aut mortem, aut recidiuas ſignificant.*

Quare non ſolùm cum Hippocrate 2. *Aph.* 12. poſſumus dicere: *Quæ relinquuntur in morbis poſt iudicium, recidiuas facere conſueuerunt.* Sed ea etiam quæ excernuntur, ſi ante coctionem excernantur, eaſdem excitare affirmabimus. Quod ipſe ſignificauit 2. *epid. ſect.* 1. dicens: *Quæ iudicata ſunt, & cruda, & non concocta, præiudicata recidiuas faciunt.* Horum omnium aſſignanda ratio. Vacuationes enim in principio morbi factæ, quum fiant ab irritata natura, & non obſeruante ordinem, debent eſſe ſuperfluæ, vel diminutæ, vt docuit Auic. 2.4. *tract.* 1. *cap.* 64. §. *Quando ſuperfluit euacuatio, & nondum incepit digeſtio, tunc non eſt illud, cuius iuuamento eſt innitendum; & euacuatio debilis, & pauca, per fluxum ſanguinis narium, aut ſudorem, ſignificat quòd natura mouit, & non potuit.* Quod confirmauit *cap.* 21. *antecedente*, §. *Et ſcias quòd ſigna criſis, quando adueniunt ante ſtatum & coctionem, & ſequitur eam vacuatio multa, non oportet tunc vt in ea habeatur fiducia, quoniam natura ob humoris copiam, prauitatem, & debilitatem perturbata, aut non vacuabit, aut ſi fecerit, vacuatio erit immodica, quia ſeipſam continere non poterit.* Quod appoſitiſſimo exemplo *lib.* 3. *de dieb. decret. cap.* 8. Galenus confirmat, dum ſic ait: *Conſidera iam mihi tale quid in natura accidiſſe, quod hominibus natura infirmis contingit, qui à fortioribus quibuſdam irritati, pro neceſſitate impetum faciunt, inuadúntque eos, & imparati pugnantes ſuperantur. Quinetiam onus deponere quis volens, interim vel inuitus cum eo concidit.* Accedit alia cauſa, quòd natura in hac vacuatione vtile cum inutili excernat, 3. *de dieb. decret. cit.* quia ante coctionem ſeparatio facta non eſt, 2. *Aph.* 22. & agitat hæc vacuatio vires, ac perturbat coctionem, quæ quiete perficitur, ex Gal. 4. *acut.* 44.

Has ergo eſſe inutiles vacuationes probat Hipp. 4. *Aph.* 62. dicens: *Quibus in febribus morbus regius ante diem ſeptimum accidit, malum.* Firmat Galenus 3. *epid. ſect.* 1. *com* 5. *ad fin.* dum ſic ait: *Reduc in memoriam, ante concoctum morbum crebrò te audiuiſſe, nullum quemlibet abſceſſum proficere, nedum auriginoſum: Is enim impediri ſignificat bilem, quominùs ex viſcere expurgetur, & vacuetur per ventrem, vel propter obſtructionem eius, vel inflammationem. Morbo autem iam concocto, decretoriè interim natura ad cutem excrementum reponet; cùm quorundam aliorum humorum, tum flauæ bilis.*

Quia verò ſub diſiunctione Hippocrates pronuntiat, decretoria non decernentia, vel mortem ſignificare, vel difficile iudiciū; ſcitu dignum eſt, quo pacto iis præſentibus, hoc vel illud prædicere poſſimus? Dic, Hippocratem 1. *epid. ſect.* 2. *text.* 47. poſt citatam ſententiam dixiſſe: *quid autem horum potiſſimùm erit, ex aliis conſiderato.* Eius mentem explicuit Auicenna 2.4. *tract.* 1. *cap.* 64. adiiciens: *Et ſi fiant alia ſigna mala, ſignificant mortem: & ſi non fiant mala, ſignificant longitudinem.* Inter quæ ſigna bona & mala, virium robur & debilitas, potiſſimum locum habere videntur.

Verùm contra hanc Hipp. & Galeni doctrinam obſtant plura. Auicenna enim 10. 3. *tract.* 4. *cap.* 4. docet, quòd quando in pleuritide apparet in principio alui fluxus, quem ipſe diuerſitatē vocat, ſit ſignū bonum, imò res iuuans. Quod confirmari etiā poteſt ex Galeno 6. *Aph.* 16. dicente: *In mediocri morbo laterali, atque pulmonia, profluuium alui ſuperueniēs poteſt prodeſſe interdum, ratione euacuationis; & magis cùm ſigna coctionis apparuerint.* Vbi notāter dixit: *& magis cùm ſigna coctionis apparuerint?*

apparuerint:quia etiam antequam appareant,prodeſſe A poteſt:ſed magis poſt coctionis ſigna.

Secundò,apud Hippocratem 2. *progn*.67. *Abſceſſus, qui ad crura fiunt,in pulmoniis vehementibus ac periculoſis, omnes vtiles ſunt* : Quia, vt Galenus *in com*.ait,liberant à periculo pulmoniæ, etiam incocto humore:ſed hoc fit cum claudicationis periculo. Tertiò , Parotides crudæ remanentes, febribus iudicatis,curatæ fuerunt excretionibus per aluum & vrinas. Quartò , Plures ægroti apud Hipp. ſine ſignis coctionis ſunt iudicati. Sic Meton 1. *epid*. *ſect*.3.*text*.24.quinta die citra vrinæ coctionem fuit iudicatus, vt aduertit Galenus *in com*. Hoc modo mulier quædã trimeſtris grauida , *text*.30, *ſequenti*, quinta die cum cruditatis ſignis, imperfectã criſim habuit , quæ die decimaquarta perfectè eſt iudicata. Hoc modo Cherion 3.*epid*.*ſect*.2.*text*.2. ſeptimo iudicatus imperfectè , integrè vigeſimo euaſit: B qui perpetuò habuit à principio deiectiones bilioſas, exiguas,ſinceras.

Pro dubij ſolutione dic:Vacuationes, & abſceſſus, euenientes quando humor eſt inconcoctus , ſemper tanquam ſigna perturbatæ naturæ reprobantur,& plerunque etiam damnantur ratione cauſæ , quia vires deiiciunt.Attamen aliquando ratione cauſæ,ſi conferantur cum retentione humorum, præſtant, & laudãtur : quia eorum ope noxius humor excernitur,& detracta copia leuatur natura, vt in materia turgente & multã paſſim experimur , quæ ſi vſque ad coctionem referuetur , interimit : nam vel copia ſua ſuffocat naturam , vel in aliquod membrum princeps delata , C concitat inflammationem , vel robur eius omnino diſſoluit.

Iuuant autem aliquando hæ vacuationes ſymptomaticæ , ſi virium adfuerit robur,cuius cauſa crudum ſimul cum cocto poſſit expelli,quod notauit Auicẽna 2 4. *tract*. 1.*cap*. 80. Qua ratione icterus ante ſeptimum cum virtute robuſta iuuare poteſt. Quod ſignificauit Hipp. 4. *acut*. 81. dicens : *In bilioſa febre morbus regius cum rigore ante ſeptimum diem enatus, morbum ſoluit ; ſi verò abſque rigore præter occaſionem, peſtiferum*. Vbi per verbum *cum rigore*, ſignificat naturæ robur ; quo poſtea,vel ſudore , vel ſimili euacuatione reliquum humorem poſſit ſuperare & excernere. Quare recipiendum eſt,quod profert Auic.2.4.*tract*.1. *cap*. 59. *Icteritiam ante digeſtionem , eſſe malum ſignum, niſi ſuccurrat ei* D *alui fluxus*.

Reprobatur ergo vacuatio ſymptomatica , vt ſignum, licèt aliquando prodeſſe poſſit & commendetur , ſi conferatur cum retentione eorum humorum; quamuis abſolutè ipſa vacuatio praua ſit. Hoc modo viridis deiectio poſt nigram,laudatur,quod ſignificauit 2. *Aph*. 14. *In profluuiis alui mutationes excrementorum iuuant ; niſi ad mala mutatio fiat*. Similiter ructus acidus, poſt longas læuitates inteſtinorum , probatur, 6. *Aph*. 1. Febris ſuperueniens conuulſioni, 4. *Aph*. 57. Rigor ardenti febri, 4. *Aph*. 58. & alia, quæ licèt ſimpliciter praua ſint , comparatiuè tamen laudantur , quia prædictos morbos ſoluere nata ſunt. Meritò ergo Actuarius *lib*. 2. *Meth*. 2. iudicium ſym- E ptomaticum , bonum nunquam exitum habere docuit. Et Paulus *lib*.2.*cap*.8. ſigna critica eſſe ambigua & infida aſſeuerat , cum aliquando accidant in principio cum ægri damno. Proinde Auic.2.4.*tract*.1.*cap*. 2.*nunquam fieri criſim in principio , niſi perniciofam* aſſeuerat,quia ſemper periculoſam iudicationem portendit,2.*acut*.45.Vbi poſtquam vehementia ſymptomata Galenus recenſuit,ſic habet: *Hæc ſi initiis apparuerint , delirium vehemens indicant,atque magna ex parte moriuntur ægri*. De his intelligendus Hip. 2. *Aph*. 27. *His quæ ſine ratione leuant , fidere non oportet*.

Sed cur parotides crudæ, curatæ fuerunt citata alno?Dic,Galenũ *in com*. illud valde mirari, tanquã rem nouam,& rariſſimè contingentem:ſed *rarò contingentia non tollunt veritatem problematum medicorum* , vt notat Galenus *lib*. *de fœtus formatione* , *cap*. 2. Abſceſſus autem in pulmonia vehementi , incocto morbo , adiuuit ægrum. Quidam interpretantur ſententiam de abſceſſu in augmento morbi , quo tempore iam adeſt concoctio. Sed videtur concedenda de abſceſſu in principio; vtilis enim erit, cùm diſtrahat humorem noxium à viſcere maximè principali. Ita & aliquæ aliæ vacuationes in principio vtiles erunt , vt vacuatio veneni aſſumpti, & humoris turgentis , aut peſtilentis : Hæc enim omnia vtiliter vacuantur in principio. Nam ſi vſque ad coctionem retinerentur, interimerent.

Ob hanc cauſam Hippocrates, fluentem è naribus Metonis ſanguinẽ,capitis lotionibus adiuuit.Teſtatur hoc ipſum *in com*. Galenus , cùm dixit:*Peruigilauit,delirauit, nugatus eſt:huius præſtantiſſimum remedium docuit capitis lotionem; dixit enim in lib*. 3. *de rat*. *vict*. *in morb*, *acut*. 59. *caput non lauandum eſſe iis , quibus à naribus erumpit ſanguis , niſi minùs iuſto fluat. Atqui erat iuſto minus : ſiquidem perpetua erat vigilia , & delirium continuum*.Et hæc potior ſolutio , quàm interpretum aſſerentium , Metonis iudicium minùs perfectum fuiſſe, non ſymptomaticum:nam quinto die ſuſpenſum apparuit in vrina,quod in genere bonum faciebat iudicium,quia cum ſignis fuit coctionis;imperfectum tamen,quod inde abſoluta coctione fuerit celebratum. Sed hanc expoſitionem manifeſtè redarguit Galenus *in com*. Admiratus enim eſt,crudum morbum citra ſigna coctionis iudicatum fuiſſe , neque ſubſequutam recidiuam.Coctio enim apparens, prima eſt ac potiſſima bonæ criſis conditio,eáque in ſolo ſtatu ſit perfecta,vt 3.*criſ*.*cap*.4.& alibi confirmat Galenus.Si verò vltimo loco inquiras , quid ſit ſymptomatica euacuatio,& quid naturalis ? Dic, quòd quando vacuatio nulla actione læſa contingit,& virium perſtat robur; & cum vtilitate animalis ſit, tunc eſt naturalis ; contraria verò ſymptomatica, & præter naturam,ex Galen.*lib*.*de diff*.*ſympt*.*cap*.*vlt*.

PRÆCEPTVM LXX.

Medicus fortia ſymptomata in ſtatu contingentia generosè non pertimeſcat.

HIppocrates *lib*.2.*Aph*.13.ſic cecinit : *Quibus criſis futura eſt , iis nox grauis ante acceſſionem ; quæ verò ſubſequitur, magna ex parte leuior exiſtit*.Hoc loco Laconicè,vt ſolet,perturbationem quæ antecedit criſim,ante oculos proponit ; quam grauia ſymptomata excitant,quæ vberrimus Paraphraſtes ad plenum recenſuit 3.*criſ*.*cap*.2. in hunc modum : *Antecedit autem huiuſmodi excretiones & abſceſſus,non mediocris perturbatio in corpore ægrotantis.Nam & anxietates,& vigiliæ, & dementiæ, & graues ſomni, & difficiles anhelitus , hallucinationes,vertigines,& difficiles ſenſus,dolores capitis,colli, & ſtomachi , & multorum aliorum membrorum : nonnullis verò aurium ſonitus , & vanæ ante oculos apparent imagines,& lacrymæ inuoluntariæ effluunt,& vrina retinetur,& labrum inferius agitatur, aut aliquid tremulum ſit:obliuio, & præſentium ignorantia,& vehemens accidit rigor,& plurimum acceſſio conſuetam anticipat horam, & multus æſtus, ſitiſque intolerabilis ſequitur ; clamant,& ſaliunt ſicuti furentes,neque poſſunt in eodem ſitu decumbere*.

Cur verò ante diem iudicatoriam hæc perturbatio excitetur ? Dic, quia eſt maxima humoris cum natura pugna,& magno adhibito conatu ipſa morbũ debellare ſatagit,& vires ad cauſam morbificam alterãdam & expellendã aſſumens,humores agitat,ac mouet,qui irrequieto motu impulſi,ipſã deinde laceſſunt,fatigãt & premunt:quæ ſi robuſtior ſit,& à ſarcina humorũ, auxiliorũ ope leuata,& ipſi ſint concocti & mites,ſuperat & dominatrix euadit, & repentè (vt ait *cit*. *loc*. Galenus)

Galenus) multis ſudor erumpit, aut vomitus aliquis non paucus inſequitur,aut venter ſubitò ſoluitur, aut abundans fit fluxus ſanguinis, aut hæc omnia ſimul contingunt, vnde non paruus inuadit timor inſpicientes.

Hæc omnia,etſi horrenda & ſæua, Medicus generosè,& infracto animo contemnere debet:nam ſtabilia non ſunt,neque multùm durare conſueuerunt, vt 2. *Apho.*27.diuinatur Hip.Vt enim *in com.* docuit Galenus: *Tantùm abeſt,vt hæc malum aliquod ſignificent, vt nonnunquam bonum iudicium, haud ita multò poſt futurum enuncient.* Quare in agone hoc, dum truculentorum ſymptomatum exaſperatur procella, & ægro, & adſtantibus animum iniicere, vires roborare, & motum naturæ animaduertere & adiuuare oportet: quæ omnia cùm in ſtatu excitentur, quo tempore coctiones maximè fiunt, iccircò virtutem,vt expulſioni ſufficiat in poſterum,refocillare debemus.

Verùm, video te illicò quærentem,cur ſi in principio morbi cruditas adeſt,copia humorum abundat,illorum ſæuities inſoleſcit; hoc tempore ſymptomata non ſunt fortiora magis quàm in ſtatu,in quo coctio viget, cuius vi humorum malitia eſt edomita valde? Difficile quæſitum, præſertim cùm huic ſententiæ è diametro repugnet Hippocrates 2. *Aph.* 30. dicens: *Circa initia & fines, omnia mitiora: quum verò conſiſtunt ac vigent,omnia fortiora.* Firmat Galenus 1.*criſ.cap.*8.*&* 10. quibus locis ſigna ſtatus eſſe vehementiam ſymptomatum, aſſeuerat. Hoc modo 1. *Aph.* 7. docet: quod *vbi morbus peracutus eſt, ſtatim habeat extremos labores,*hoc eſt,fortiora ſymptomata & caſus,nempe vigilias,dolores,faſtidium, ſitim,& reliqua huiuſmodi; quæ ſtatim apparent,id eſt,circa primos quatuor dies ægros diuexant.

Cognoſcitur ergò ſtatus morbi per fortitudinem & vehementiam ſymptomatum. Hoc tamen ponit Galenus diſcrimen, quòd in morbis qui per criſim finiri debent,cognoſcitur per ſigna criſis,quæ in fine augmenti apparent:in illis verò qui criticè finiri non debent,ſed paulatim,per celeritatem, longitudinem, & magnitudinem acceſſionum ſtatus cognoſcitur.Ita Galenus 1.*criſ.cap.*3.in morbis acutis ſtatum plerumque comprehendere vnam vel alteram acceſſionem, rarò tres; in diuturnis verò poſſe comprehendere non ſolùm tres,ſed etiam plures aſſeuerat.

Hæc doctrina intricata ſatis, interpretis auxilium expoſtulat.Galenus enim 1.*criſ.* 10.docet cognoſcere ſtatum, per fortitudinem & vehementiam ſymptomatum,quia ea de cauſa appellatur ſtatus, 1. *criſ.c.* 8. vehementiſſima totius morbi pars; & *cap.* 10. vehementiſſimum ægritudinis tempus: & 1.*Aph.*7.in peracutis morbis ſtatim, id eſt, in primis diebus eſſe vigorem, ſeu ſtatum, qui nihil aliud eſt, (inquit)quàm morbi quantum ad caſus attinet, ſummum. Sequitur Aëtius *tetrab.*2.*ſerm.*1.*cap.* 17.dicens: *Cùm exacerbationes ſtatim acceperint, & ſimiliter per omnia conſequenter contigerint, & concomitantia ſymptomata neque detraxerint, neque addiderint, tunc iam in vigore morbus eſſe dicatur, vigor enim vehementior morbi totius pars eſt, &c.*

Contra hanc doctrinam obſtat *primò*:Quia in principio pleuritidis ſymptomata ſunt fortiſſima, quæ in ſtatu miteſcũt,ex Gal.1.*acut.*33. *Secundò*:In ſtatu abſoluta & plena concoctio eſt, quum ſtatus definiatur 1. *criſ.cap.* 18.per ſummam coctionem.Sed quando datur ſumma concoctio, materia magis benigna eſt, & magis euicta:cum maiori autem materiæ benignitate, & maiori naturæ dominio ſupra ipſam, ſymptomata potiùs deberent minui,quàm augeri. Non erunt ergò in ſtatu vehementiora. *Tertiò*: Auicenna 2. 4. *tract.* 1. *cap.*23. ſic ait: *Cum apparitione digeſtionis non fit febris fortificatio: & cum digeſtione apoſtematis non fit dolor vehemens.* *Quartò*: Galenus *lib.de totius morb. temp. cap.*3. ſic inquit. *Si fluxio in pus mutatur, minorem tumorem & tenſionem reddit, & eſt declinationis principium.* Ergo quando pus fit, minor adeſt tenſio, & minor dolor. *Quintò*:Auicenna 2. 1. *doct.*3.*cap.*10.ſic ait; *Cùm apoſtema fit maturum, fortitudo febris, & doloris, & pulſus ſedatur.* Et 3.4.*tract.* 1. *cap.* 24. ſic: *In apoſtemate viſcerum, quando materia fit ſanies, quieſcit calefactio fortis,& inflammatio: & quantò plus appropinquat ſtatus, tantò dolores minuuntur; & in principio vehementiores ſunt, quia tunc* (vt inquit) *rumpuntur parietes membrorum, vt humor coëat in vno loco.*

Antequam ab his laqueis te extrices, aduerte primò, ſymptomata in ſtatu eſſe vehementiſſima, & ſic per eorum vehementiam ipſum eſſe cognoſcendum. Sed hoc indiget conditionibus multis, quas ſi priùs non attendas, Galeni de hac re vniuerſa corruet doctrina. *Prima* eſt, quòd conferantur partes acceſſionum ſimiles, & ſic fortiora erunt ſymptomata ſtatus particularis in ſtatu vniuerſali; quàm ſymptomata ſtatus in principio,vel augmento vniuerſali; non erũt tamen fortiora ſymptomata principij particularis in ſtatu vniuerſali, quàm ſymptomata ſtatus particularis in principio, vel augmento vniuerſali.

Secunda conditio eſt, in quo morbo ante ſtatum adſit momentanea humoris morbifici, ſiue ab arte, ſiue à natura vacuatio. Nam in inflammationibus internis,vt peripneumonia, & pleuritide, quia ab initio augmenti non parua comitatur expuitio, in ſtatu ſymptomata ſunt minora,3. *acut. vlt.* Similiter etiam in iis morbis, in quibus in principio, vel augmento fiunt ab arte, vel natura vacuationes, ita vt in ſtatu morbificus humor ſit minor, quàm in principio, ſymptomata in ſtatu ſunt minora,quàm in principio. Hoc modo contingit in morbis ſubortis à materia reducibili ad benignum, in quibus materia minui incipit, quando incipit concoctio; & ſi tunc ſymptomata minui incipiũt,ita vt in ſtatu ſint minora quàm in principio.

Ex hac doctrina patet, quòd febris ſanguinea decreſcens ad hanc claſſem ſit reducenda, quia in ea apud ſtatum minor copia materiæ putreſcit, quàm in principio. *Tertia conditio* eſt, vt illud intelligatur de ſymptomatis cõmunibus, quæ nempe ſequuntur cõflictum naturæ cum morbo; ex quo majore conatu ad coquendum, ſequitur maior ebullitio humorum, maior feruor & agitatio; quare hoc tempore increſcunt vigilia, dolor capitis,ſitis,deliriũ, & alia ſymptomata communia: non verò de ſymptomatis propriis morbi,quę illius eſſentiam ſequuntur.Quare ſymptomata communia ſemper in ſtatu fortiora ſunt,propria verò non ſemper.

His iactis facilè ſolues obiecta. Dic ad *Primum*,iuxta ſecundam conditionem: quòd ſymptomata non ſint fortiſſima in ſtatu morborum,in quibus ante illũ momentaneus datur materiæ morbificæ effluxus, quales ſunt pleuritis,& pulmonia. Ad *Secundum* dic: in plurimis morbis ita intẽdi putrefactionem & coctionem vſque ad ſtatum, vt in ſtatu cum maxima coctione detur maior putredo, quàm in principio: velut in puris generatione contingit, quæ eſt alteratio ſimilis illi,quæ fit in venis in humoribus putreſcentibus, 1. *de diff. feb. cap.*6. Quare non videtur à ratione alienũ afferere, ſymptomata in ſtatu eſſe fortiora, quùm materia morbifica ſit magis putrefacta, quamuis etiã ſit magis cocta. Quòd autem in puris generatione, cum coctione etiam putrefactio intendatur,explicuimus *lib.* 4. *hiſt. Princip. Medic. hiſt.* 9. & deducitur ex Gal.1. *progn. vlt.* & quia in pure ſimul reperitur fœtor, qui eſt indicium putredinis, 1. *progn. cit.* & ſimul reperitur albedo, & æqualitas, quæ per coctionem fiunt. Similiter ergò fiet in humoribus putreſcentibus in venis, cùm alterationes ſint inter ſe valde affines.

Nec vrget quod legimus,*lib.art.med.cap.* 89. *Concoctionem facere ceſſare putredinem* : & ſic quantùm coctio augetur , tantum minui putredinem ; quatenus non videtur , materiam in ſtatu poſſe eſſe ſimul magis coctam , & magis putrefactam. Nam hic locus dupliciter poteſt intelligi: Vno modo de coctione,quæ reductio eſt ad benignum, & debetur humori ſemiputreſcenti , quæ incipientem putredinem ita corrigit , vt reddat humorem benignum, & vtilem nutritioni , vt 2.*Aph.*17. Galenus confirmat, propoſito exemplo in vino ſemiaceſcente:Hæc coctio facit ceſſare putredinem, imò eam tollit. Secundo modo poteſt explicari locus de alteratione, quæ debetur humori putreſcenti, quæ humorem putrem ita corrigit & reprimit, vt ipſum impediat , ne ad vltimum putredinis gradum poſſit peruenire : & hæc coctio eſt veluti putredinis ſuppreſſio , quæ putredinem vltimam ſuapte natura lethalem ceſſare facit , cum qua putredo vſque ad certum gradum , & non ad vltimum poteſt augeri.

Ad Tertium dic : Auicennam intelligendum,quòd non ſit fortificatio febris cum apparitione digeſtionis,id eſt,non intendi ſymptomata,imò minui,quando apparet digeſtio,id eſt,coctio in morbis, qui pendent ab humore reducibili ad benignum ; quæ coctio humorem reddit nutritioni vtilem : in quibus morbis cum apparitione coctionis incipiunt ſymptomata minui,& in ſtatu ſunt minima.

Ad Quartum dic : Non eſſe legendum textum, vt Andernacus vertit : *Si fluxio in pus mutatur : ſed* dicendum , *Si fluxio in pus eſt mutata.* Ad vltimum dic : Plures Auicennam carpere,arbitrantes illius ſententiam fuiſſe,quòd quãdo humores in aliqua parte colliguntur , tunc fiat vehementiſſimus dolor , & febris magna;quum verò humor & ſanies,& exitura appropinquat ad ſtatum,tunc illa remittantur. Quæ dictio eſt contra Hip.2.*Aph.*47. nam quantò plus ſtatus appropinquat , tantò dolores augeri eſt neceſſe. Deinde eius rationem ficulneam eſſe putant , quia non ſolùm in principio , ſed etiam in augmento & ſtatu rumpuntur parietes membrorum , & ita ſoluitur cõtinuitas : in augmento quidem , ob fuſionem humoris qui putrefit,*lib.de conſt.art.med. cit.* in ſtatu , à parte nimis diſtentâ , ob vapores eleuatos in generatione puris , 2. *Aph.* 47. Accedit alia cauſa ad inducendum dolorem ; ebullitio nempe & feruor materiæ, quæ in pus vertitur. Sed immerito tanti auctoris dictum condemnant, & illius mentem in varios ſenſus diſtorquent.Neque enim ille vnquam in re tam leui , Hippocratem deſerere auſus eſt : quia cùm apoſtema fit bene maturum,ſedatur fortitudo febris & doloris, & in apoſtemate viſcerum, (vt ipſius verbis vtamur) nempe inflammationibus thoracis, quando pus conficitur, dolores minuuntur, ac febris mitior fit , quia aliquid effatu dignum expuitur, 1. *acut.* 27. & magna pars humorum vacuatur per ſputum,antequam morbus ad ſtatum perueniat:quia eum ad vnam criticam expulſionem non reſeruat natura , ſed ruptis parietibus membrorum,hoc eſt, rarefactis poris partium,in quibus eſt circumſcriptus, paulatim reſudat per ſputum,vt latè 1.*Aph.*12.& *lib.de conſt.art. med.cap.*28.docuit Galenus.

Ex dictis itaque patet,in ſtatu ſymptomata cõmunia vehementiſſima eſſe,vt dictauit Hip.1. *Aph.* 7. ac proinde ex 3.*epid.ſect.*1.*com.*8.in ſtatu morborum,ceſſationem doloris,febris,ac aliorum ſymptomatũ,deterrimum ſignum eſſe. Summam enim debilitatem virtutis,& innati caloris extinctionẽ portẽdit. Ceſſat enim natura præ imbecillitate à coctione,& à pugna, & videntur ægri leuari, & meliùs habere prope mortem,quum tamen ob multas cauſas citò occumbant : quas latè expoſuimus *lib.*3.*hiſt.PP.Medic.hiſt.*5.

Sed age deinde,& perſequere argumentum hoc ad A vmbilicum vſque. Si ſymptomata ſequuntur morbum , veluti vmbra corpus , & morbus in ſtatu eſt mitior , quomodo ſymptomata in ſtatu ſalubrium erunt fortiora ? Major eſt manifeſta. Minorem probat Galenus 2. *Aph.* 29. dum ſic ait : *Diſpoſitio ſiquidem ex qua caſus generantur , quam & morbum nominamus , non omnino dum morbus conſiſtit , eſt fortior; verum in iis qui ſaluari debent , mitior multò , quàm in morbi principio , &c.* Non ſunt ergo ſymptomata in ſtatu fortiora , quia tunc temporis morbus multò mitior eſt.

Dic : morbum tripliciter dici magnum , vt Galenus docet 4.*meth.*6.primò , propter principatum partis affectæ : ſecundò,propter affectus magnitudinem, B ſeu intenſionem : tertiò,propter morem,ſeu malignitatem quam continet : quartò etiam dicitur magnus, *lib.de totius morb.temp.*5.collatione facta ad vires.Quomodo remiſſa febris in ſene debili,maior morbus eſt, quàm intenſa febris in iuuene,& robuſto. Ad dubitationem igitur dic *Primò* : ſi loquamur de magnitudine morbi penès ſimplicem eſſentiam , morbum in ſtatu maiorem eſſe , vt conſtat ex *locis citatis* : nam tunc agitata materia à natura plures vapores putridi eleuantur,febrem intendentes.

Secundò : ſi loquamur de magnitudine morbi,collatione facta ad vires, dic morbum in ſtatu minorem eſſe, quia licèt vires magis debilitatæ ſint, quàm anteà, tamen morbus redditus eſt melior, & magis euictus à natura,quare huius proportio ad morbum maC ior eſt quàm antea. *Tertiò* : ſi loquamur de magnitudine penès morem & malignitatem , dic morbum in ſtatu eſſe minorem ; tunc enim benignior eſt , & melioris moris,vt 2.*Aph.*29.& 30. docuit Galenus:morbi enim cauſa eſt ſuperata, quare ab ea non adeò malignus orietur morbus.

Porrò etſi plurima contrà obiici poſſint,ea ex dictis commodè ſoluuntur. Vnius ſolùm argumenti dilutionem proponemus,quod eſt huiuſmodi. In augméto & ſtatu ſæpe apparet ſanguis magis putridus,quàm antè , & excrementa magis fœtent : Igitur tunc temporis morbus deterior erit. Dic , ſæpe in ſtatu deiici excrementa praua & putrefacta , quæ tamen eo tempore non putrefiunt , ſed iam in augmento & principio erant putrefacta ; quo tempore non excernebanD tur , quia erat otioſa facultas expultrix , quæ in ſtatu valde operatur : quare retenta & difflari prohibita , maiorem tunc conceperunt labem & perniciem.

Dic ſecundò : Concedendum eſſe , in morbis periculoſiſſimis coctionem & putrefactionem ſimul intendi vſque ad principium ſtatus,quo fit vt tunc æger periculoſiſſimè laboret; & excrementa quæ vacuãtur vſque ad illud tempus,modò optima appareant, modò peſſima, pro varietate partium humoris , in quarum aliis coctio ſuperat,in aliis verò putrefactio : tamen vergente morbo ad ſtatum vſque , coctio ſemper vincit. Ac proinde conferendo integrum ſtatum ad vnumquodque ex aliis temporibus , verum eſt in illo morbum ſalubrem ſemper meliorem eſſe. DeniE que in mortis putridis ſaluberrimis , morbus deterior & periculoſior in principio : in mediocribus verò, in augmento : in periculoſiſſimis autem , in ſtatus principio. In vniuerſum autem in fine ſtatus, quando victoria iam eſt à parte naturæ,morbus mitior eſt, & melior in cauſa ſua,etſi ſymptomata eo tempore fortiora exiſtant.In hunc ſenſum dicebat Galenus 3.*acut. com. vlt. Sapius affectio ipſa qua laborant , mitior quidem exiſtit , ſed ſymptomata augentur* : vt in phlegmone obſeſſis particulis , in quibus cùm pus conficitur , dolores ac febres accidunt magis , quam iam confecto.

PRÆ

PRÆCEPTVM LXXI.

Medicus inter omnia ſymptomata, prius dolorem ſedet.

NVllum eſt ſymptoma, quod ampliùs vires enervet, premat atque fatiget, quàm dolor: qui ſi vehemens eſt,& diuturnus, naturam illicò proſternit & labefactat,ita vt ægri eius ſæuitie deuicti interdum ſine pulſu reddantur, exaniméſque fiant,auctore Galeno 2.*acut*.48.Cùm enim hoc triſti, moleſto, & diro opprimitur ſymptomate, id ſummo conatu expellere ſatagens,ſuas opes,ſanguinem nempe & ſpiritum, irrequietè mouet,ex quo corpus diuerſimodè alteratur: quare laſſantur vires, & ſpiritus ſuapte natura tenuiſſimi in motu reſoluuntur & euaneſcunt; ad quorum penuriam flacceſcunt potentiæ in operatione ſua, quando deficiunt ac extinguuntur. Deinde diſtracta natura ſoli dolori intenta, officinas coctionis deſerit, & hoc modo infauſtæ fiunt concoctiones, & tandem non nutritum corpus contabeſcit.Denique fluxiones concitat, febres & inflammationes parit, ex Galeno 13.*meth.cap*. & alibi paſſim.

Ob hanc cauſam, curationem non tentes, antequam dolorem ſedes, vt hoc lenito recreentur vires, & alacriores factæ poſſint auxiliorum vim facilè tolerare. Præceptum eſt Auicennæ, locis multis, vt de vrgente dolore valdè ſimus ſoliciti,& relicto morbo, ſoli huic opitulemur enixè: ſic enim habet 4. 2. *doct*. 5.*cap*. 1. *Quámque ad diuerſum trahere volueris membri, à quo protrahis, dolorem prius ſeda*. Et infrà: *Quámque ægritudo dolori coniuncta fuerit, aut cauſa ipſius eſt dolor, aut ægritudo eſt cauſa doloris, ſicut eſt percuſſio, aut caſus, incipies ſedare dolorem.*

Hoc intelligas, ſi dolor eſt ſæuus: nam tunc attrahit ad ſe curationem totam, & relicta cauſa illi obuiandum ſolùm, ex *Auic*.4. 1.*cap*. 20. §. *tibi quoque cauere debes à phlebotomia,in hora fortis doloris*.Quare Gal. 2.*de vict.acut*.1. pro curando dolore pleuritico priùs fomenta adhibet ante venæ ſectionem.Si verò eſt leuis vel mediocris,tunc cauſæ reſiſtendum,iuxta mentem Auicennæ,1.4.*tract*. 2.*cap*. 7.§. *& quando dolor capitis coniungitur cum febre, dignior eſt curatio febris, & non doloris*.

Si verò quæras, quibus præſidiis ſit dolori ſuccurrendum? Dic, quòd ea duplicia ſint, vel vniuerſalia, vel particularia: & hæc in duplici etiam differentia: Nam quædam anodyna ſunt,& ſenſum doloris auferunt,quia cauſam doloris reſoluunt, eámque ſua miti caliditate in halitus vertunt, rarefaciunt, digerunt, concoquunt, & imprimunt ſenſationem lenem & iucundam,vt *lib*.5.*ſimpl.cap*.19.aduertit Galenus.Qualia ſunt decocta,fomenta, olea, vnguenta, quæ parti dolenti vtiliter admouentur,compoſita ex medicamentis quæ modicè calefaciunt, reſoluunt, & euacuant: quorum formam deſcribunt Hip. *lib.2.acut.in princip*. Gal. *lib*. 13. *meth. ferè per totum*.

Alia ſunt, quæ vocantur propriè anodyna, quæ valida pollent frigiditate, condenſant, aſtringunt, impediunt vias, per quas ſpiritus animalis ad partes ſentientes deferri debet, atque ita ablato ſenſu tollunt dolorem, quum ſit paſſio illius. Hæc dicuntur opiata, narcotica, & ſtupefacientia, quæ ſoporem afferunt, & torporem: Hæc vel intus aſſumuntur, & iniiciuntur per clyſteres, glandes: vel parti dolenti admouentur. Sed cùm ſint valde periculoſa, quia partis naturam lædunt, & illius calorem extinguunt frigiditate ſua; ſolùm vrgente neceſſitate concedi poſſunt, quando homo ob doloris ſæuitiam, vigiliam immodicam, immoderatam vacuationem, de vita periclitatur,vt Galenus 12. *meth*. 1. & 2. *ſec. loc. cap*. 1. *ſect*.5. *in fin*.& 9. *ſecund.loc*. eleganter edocuit. Adhibēdáque ſunt ſemper mitiora:&

A ſi ſint fortia, aſſumenda & imponenda, correcta cum iis, quæ illorum frigiditatem retundant: vt *ſuprà citatis locis*,aduertit Galenus,& nos *lib*.1.*hiſt.PP.Medic. hiſtor*. 61.latè ex eius mente expoſuimus.

Inter vniuerſalia auxilia,quæ dolori ſuccurrunt, & cauſam doloris auferunt, ſunt plura. Huiuſmodi autem amotio non refertur ad dolorem, ſed ad cauſam, ſiue internam, ſiue externam. Quæ externa eſt, vt ardor Solis, frigus hyemis, telum, ictus, ſine vllo artificio vel euitatur, vel auffertur: niſi vbi reconditur in corpore,vt ſagitta, pila plumbea, quam Chirurgia euellere oportet.Interna cauſa,aut ab inanitione, aut à plenitudine oritur. Ob inanitatem exiccantur,conuelluntur,ac dolent noſtri corporis partes,niſi madefiant, atque impleantur. Plenitudo vel fit à ſubſtantia B ſolida, vel flatu, vel humore. Illa manus operâ detrahitur, medicamentis comminuitur,& excernitur cum vrina,vt calculus, Flatus diſſipatur in vapores, digerentibus. Humor aut qualitate vitioſus eſt, aut ſuperans quantitate. Vitium in qualitate curatur detractione humoris: quantitas nimia poſtulat primùm, vt prohibeamus ne nouo concurſu augeatur. Hoc opus præſtat auerſio, quam complent frictiones, ligaturæ,cucurbitulæ, clyſteres,& alia reuellentia præſidia, imò ſi vires conſtant, ſanguinis miſſio ſummo eſt auxilio.

Caue tamen ne præſente dolore, ſicut nec aliò graui ſymptomate, quod vires deiiciat, copioſè euacues. Quod ſignificauit Galenus 1. *ad Glauc. cap*. 14. dum ſic ait: *Nec ſiquis ſimul diſtentione neruorum labo-* C *rauerit, & ſanguinis eguerit miſſione, huic tamen ſemel mittere oportet, quantum exigit diſpoſitio: ſed aliquid etiam accidenti eſt relinquendum: cuius cauſa ſæpe ſudores eueniunt, & vigiliæ moleſtant, & vires ægri debilitantur. Ita etiamſi vehementiſſimæ vigiliæ, aut dolor intenſus ægrotum infeſtant, cauendæ ſunt ſubitæ ac multæ vacuationes.*

Sed huic doctrinæ Galeni, obſtat celebris contextus,1.*Aph*.23. vbi refert:*in maximis doloribus ſe nullum maius inueniſſe remedium, quam vſque ad animi deliquium euacuare: adhibita diſtinctione, an mittere ſanguinem, an purgare conueniat*. Dic; Dolores in duplici ſunt differentia:alij ſunt recentes, & à calida cauſa concitati: alij antiqui & diuturni, qui à frigida cauſa emanant. Illi ſanguinis miſſione curantur; his optimum auxilium eſt purgatio parca. Nam *plethora ſan-* D *guinis miſſione curatur, frequenti balneo,exercitatione,frictione,digerentibus medicamentis,inedia: ſuccorum autem vitium,quod cacochymiam vocant, purgatione remouetur, quæ cuique ſuperanti ſucco ſit accommoda*,vt, 13.*meth. cap*. 6. monuit Galenus.

Solue ſecundò. Quando dolor à cauſa externa originem ducit,vt ab ictu,caſu,percuſſione, intemperantia immateriali frigida,flatu; ſi ille vrgeat nimis,ſanguinis miſſionem eſſe vtilem,præſeruationis cauſa,ne pars dolens tentetur inflammatione, nulli eſt non manifeſtum: ſed hæc non debet eſſe copioſa, ſed partita & iterata, ſic enim efficacior multò ſit reuulſio.*Quantò enim maiorem in numerum particulares auxe-* E *ris reuulſiones,tantò efficaciorem efficies*,dicebat Galenus *lib.de ſang.miſſ.cap*. 12.& 20.& *lib*.8.*meth.cap*.5.in cuius doloris præſentia, ſubitam & multam Galenus vacuationem interdixit, habito reſpectu ad debilitatem quam concitauit dolor. Quando verò dolor à cauſa interna emanat, & ſanguinis feruentis multitudine, aut bilis exactè cum ſanguine permixtæ,ſcaturit:tunc copioſè, & vſque ad animi defectum eſt exhauriēdus ſanguis. De illis doloribus loquitur, 1.*ad Glauconem*: de his, 1. *Aph*. commemorationem facit.

PRÆCEPTVM LXXII.

Medicus vigiliæ citiſſimè opem ferat.

VIgilia per ſe à natura inſtituta eſt, non ſecus atque actio. Somnus non per ſe,ſed ob neceſſitatem,vt reficiantur inſtrumenta,quibus vtuntur facultas ſentiendi, & mouendi : quæ cùm non ſint perpetuæ, vt corpora cæleſtia, defatigantur cùm exercentur. Hoc pacto vigilia, ſicut & ſomnus ſummè iuuat. Nam cùm per eam expandatur calor natiuus ad partes externas, qui antè per ſomnum erat intùs collectus,excrementa retenta ex coctione,emanant expurgantúrque,& eius ope animalia ad opera excitantur, roboratur calor, partes vigorem acquirunt, rectiùs diſtribuitur alimentum.Demum vigilia,ſi modica eſt, corpus in ſymmetria naturali conſeruat,& in priſtino ſtatu ſalubri confirmat. Nam aufert ea incommoda, quæ ex profundo & immodico ſomno oriri conſueuerunt : ad quem pigritia, torpor, ſegnities, obliuio, deprauata concoctio, pallor totius corporis, frigidi morbi, & demum mors conſequuntur. Nam non expurgatis fuliginibus, & intrò coërcitis, innatus ignis (velut noſter externus à multa lignorum ſtrue)ſuffocatur & obruitur. Licèt autem *Somnus atque vigilia, vtraque ſi modum excedant,malum*,2.*Aph*.3.& 7.*com*.68. Tamen ſomnus immodicus periculoſior eſt immoderata vigilia : quia hæc interficit paulatim,reſoluendo humidum, & exiccando corpus : ſomnus autem retentis excrementis ſubito ſuffocando. Quare in modica ſomni, & vigiliæ viciſſitudine vitæ noſtræ duratio conſiſtit.

Si verò vigilia immodica ſit, noxas inemendabiles facit.Cùm enim,tum propter ſiccitaté, tum caliditatem primæ partis ſentientis, id eſt cerebri, oriatur,ex Galeno *lib*. 1. *prorrhet*. *ſect*. 2. 29. & ab intemperatura ſicca,bilioſique humoris abundantia originem ducat,2.*Aph.com*. 3.ita ſi modum excedat,ſanguis bilioſior ſit,7.*Aph.com*. 18. excitantur conuulſiones,accidunt deſipientiæ,ſiccitatis ratione,ex Gal. *eodem loco*, corpus attenuatur, 2. *Aph*. 28. Quare homines redduntur graciles & magis aridi,3. *de ſanit.tuend*.5.quia maximè euacuat & exiccat, 7.*Aph.com*.18.vnde illud Ouidij *lib*.1.*de art.amandi*,

Attenuant iuuenum vigilatæ corpora noctes.

Imò vigiliæ plus nocent conſiſtentibus, quàm iuuenibus, vt notauit Galenus *lib*. 3. *Aph*. *com*. 30. Eæ enim quidquid in nobis humidum & halituoſum eſt, abſumunt & diſſipant,12.*meth*.2.Quare 6. *epid.ſect*.4. *text*.26.dicitur hac de cauſa,*vigilia edax*.Edacé autem vocat, quòd edaces nos reddat, corpus digerendo ac diſſipando. Nam inſitus calor dum per vigilias exteriùs emicat, ſecum haud exiguam corporeæ ſubſtantiæ portionem educit; qua de cauſa corpora noſtra diſſoluit,conſumit, ac perdit. Et hæc omnia facit caloris ratione,qui vigiliæ tempore in externis partibus viget.Quod 6.*epid.ſect*.4.*text*.4. protulit Hip.*Vigilans calidior exteriùs, interiùs autem frigidior exiſtit:dormiens, contrà.*

Si verò ſuperflua eſt, timeri debet. Corporis enim vires profternit,externas partes nimiùm calefacit,internas valde refrigerat:& ideò cruditates parit,cerebri & ſenſuum functiones debilitat,potentias naturales eneruat,pallorem inducit, maciem concitat, exiccat corpus, inflámationes internas exacerbat:& ſi febribus ardentibus ſuperueniat, periculoſa eſt, & exitium portendit,ex Gal.1.*epid.ſect*.1. *com*. 75. denique menti plurimùm obeſt, delirium accerſit,ac mortem adfert. Quare nullum eſt ſymptoma, quod in febribus phrenitidem celeriùs concitet,quàm vigilia. Cerebrum enim ſiccum & inanitum, vapores & humores ad ſe,cucurbitulæ inſtar, ex inferioribus partibus implet ac inflammat.

A Hac ratione huic ſymptomati illicò auxiliares manus adhibere oportet, cerebrum refrigerando & humectádó;exhibitis iis quæ vniuerſum corpus refrigerent & humectent, vaporéſque ex ſe emittant,qui cerebrum irrigent,madefaciant,obſtruant, impleant,& ſic ſomnum concitent. Quòd ſi non ſuffecerint, ad medicamenta ſoporifera & ſtupefacientia accedendum,quæ ſimiles,imò fortiores ſortiantur vires.Quorum omnium formulas,*tractatu de curatione ſymptomatum, quæ febribus ſuperveniunt*, proponemus latè, *& in hoc tomo, cap*. 4. *de phrenitide*.

PRÆCEPTVM LXXIII.

B *Medicus, non niſi vacuato corpore, à parte affecta euacuet.*

TOpica, ſeu particularia auxilia, non eſſe adminiſtranda ante totius corporis euacuationem,diximus *lib*.1.*hiſt.PP.Med.hiſt*.69.& celebri quodam elogio docuit Gal. *in art. med.c*.95. dum ſic ait : *Si igitur vniuerſum corpus plus æquo plenum fuerit, per patientem locum minimè vacuandum. Nam ſi ſcarificationibus,aut ſectionibus ſenſibiliter euacuabimus, plus ratione excitati doloris attrahemus. Si verò calfacientibus diſpergere tentabimus, plus erit id quod vi caloris ad partem attrahetur, quàm diſperſum. Quòd ſi in eo elaborabimus,vt quod influxit retrocedat, plenum corpus non admittet. Ad hæc igitur* C *ambo,totum corpus vacuare oportet : aut omnino ad contraria loca retrahere, quod patienti particulæ influit.*

Præmiſſa ergo vniuerſali vacuatione, à parte affecta vacuare,& humorem in ea impactum diſcutere,ac deriuare oportet.Hoc in vtroque magno experimur auxilio. Nam in angina,priùs quàm venas ſub lingua feriamus, ad aliarum venarum ſectionem accedimus, vt monuit Hip. 4. *acut.text*. 30. & repetit Galenus 13. *meth. c*. 11. In phrenitide priùs venas in cubito ſecamus,antequam frontis venam incidamus,quia locale remedium eſt, vt notat Galenus 6.*epid*. *ſect*. 2. *com*. 9. Sicuti nec ſincipiti cucurbitulam ſcarificatam in capitis affectibus admouemus, quod in iis eſſe vtile auxilium,firmat Galenus *lib*.5.*Aph*. 68. niſi quando to- D tum corpus exquiſitè vacuatum eſt. Et hoc modo ſecamus propriam & particularem venam, à qua pars ipſa fouetur, aut quæ ab eadem ſcaturit. Hoc modo cerebri calidis affectibus medemur, inciſis illis venis quæ ponè aures ſunt. In oculorum affectibus, ſectis iis quæ ſunt in angulis oculorū, aut impoſitis cucurbitulis ſcarificatis in occipite,ceruice, humeris. Auribus inflámatis vena ſecta ſub aure prodeſt. Iecore,& liene affectis vtraque ſaluatella vtilis. Renibus affectis, vtero, veſica, tali ſectio prodeſt. Quare præſtat eam ſecare venam, quæ partem affectam reſpicit,aut ab ea ſcaturit.

Ideò præmiſſa vacuationé vniuerſali,à parte affecta vacuare oportet, eámque peculiaribus remediis exhaurire opus eſt, dum vitioſus humor alicui parti E inſedit,ſiue in ea generetur,ſiue ab aliis in eam tranſmittatur. Hoc modo expurgamus Cerebrum, Ventriculum, Thoracem,Iecur,Splenem, & Vterum,medicamentis quæ peculiarem humorem attrahere nata ſunt.

Itaque expurgamus Cerebrum,per proprias & peculiares vias, oculos, nares, aures, palatum, vt oraculo quodam prædixit Hipp.*lib*.6.*Aph*.10. *Capite dolenti, & circumdolenti,ſi pus, ſanguis,aut aqua,per os,nares, aut aures effluat,morbum ſoluit*.Hæc enim ſunt propria capitis emunctoria. Raro tamen per oculos natura,niſi errans, excrementa pellit, partem nobiliſſimam, & vſui maximè neceſſariam præcauens. Ita nos per oculos nunquam ea attrahimus quæ cerebrū purgent : nam in meatibus anguſtis impacta materia, & commodum exitum non habens, vitia grauiſſima in

oculis,

oculis, imò & cæcitatem excitaret. Sicut nec per aures: Licèt enim natura ſeroſum excrementum per hanc partem expurget, vt cerebrum à bilioſo humore, ſiquis ibi ineſt, exoneret; tamen anguſti ſunt meatus, per quos citra periculum doloris, ſurditatis, aut alterius maioris vitij, nempe inflammationis, (quæ ſuapte natura in parte præſtanti, eximio ſenſu prædita, & maximum conſenſum cum cerebro habente, excitata, periculoſa eſt,) vacuari nequit: hoc tamen notato, ſi per hanc partem humorem natura expellere conetur, non abs re fore, vt mel roſaceum cum ſucco betæ, aut porri, admixto amygdalino, intra aures imponatur.

Quapropter patentes canales, vt nares, & palatum, aſſueti huic operi, ſunt accommodati valde. Quare cùm cerebrum frigidorum humorum copia turgeſcit, per has partes promptiſſimè vacuatur. Et hoc modo quæ per nares cerebrum exonerant, vocantur Errhina, ſeu caputpurgia: quæ naribus admota, acri ſua vi, & copia ad ventriculos cerebri accedunt, ſuóque calore, attenuant craſſum ſuccum, liquant, & proprietate quadam attrahunt: nam expultrix laceſſita humorem in cerebro impactum mouet, & foràs excutit. Licèt autem plurimæ dentur errhinorum differentiæ, quæ abſtergunt narium vlcera, ea conſolidant, carnem excreſcentem adſtringunt, ſanguinem ſupprimunt; & indita intra nares, grato ſuo odore narium fœtorem perſanant, tamen ea propriè ſic appellantur, quæ ad expurgandos craſſos humores in ſinibus ventriculorum cerebri tenaciter infixos, intra nares admouentur, & in frigidis & ſoporoſis affectibus ſummoperè iuuant; vt Apoplexia, Epilepſia, Caro, Lethargo, & aliis, qui à frigida humida cerebri intemperie, cum affluxu pituitoſi, terreſtris & viſcoſi humoris copioſi, coniuncta, ortum ducunt, vt & in capitis dolore. Ita tamen vt ſemper morbi rationem habeamus, & ſi mitior, leniora; ſi ſæuior, fortiora imperentur.

Forma errhini liquidi mitioris:

℞. *Succi Betæ, Braſſicæ, Cyclamini, an.* ℥iij. Miſce.

Fortioris:

℞. *Succi Ireos, Marrubij, Cucumeris ſylueſtris, an.* ℥ ij. *Pulueris nigellæ, Piperis, an.* ʒj. *puluer. Hellebori, Euphorbij, an.* ʒß. Miſce.

Forma errhini ſolidi mitioris:

℞. *Pulueris maioranæ, Saluiæ, Piperis, Caryophyl. Nucis moſchatæ, an.* ʒj. *Terebinth. Ceræ, q. ſ.* Miſce, fiant errhina, ſeu naſalia effigiem pyramidis referentia.

Forma fortioris hæc eſt:

℞. *Pulu. Pyrethri, Piper. longi, Helleb. Caſtor. an. drach. j. Terebinth. Ceræ, an. q. ſ.* Miſce, fiat Errhinum.

Sunt etiam plura hac forma conſtructa, & in nares indita, quæ peculiari quadam ratione & familiaritate, hunc vel illum humorem expurgant.

Purgans bilem ſic conficitur:

℞. *Succi Roſ. vnc.* ß. *Diagridij, drach.* j. *Syrup. roſ. perſic. ex plurib. infuſ. parùm.* Miſce.

Si autem ſolidum & duriuſculum velis efficere, (quod magis probo, quoniam per moram intra nares retentum, vehementiùs attrahit & expurgat:) adde *puluerem Rhab. cum farina hordei* permixtum.

Purgans pituitam hoc paratur modo.

℞. *Radic. Pyreth. Ireos, an vnc.* j. *Pulegij, Calaminth. Origan. an. M.* j. *Agarici trochiſcat. vnc. ij. flor. Anthos, Stæchad. an., P. j.* Fiat decoctio: In lib. j. diſſolue *Mellis anthoſati, Mellis ſcillitici, an. vnc. ij.* Fiat Caputpurgium.

Quòd ſi efficacius ſit neceſſarium, tunc adde *Agaricum, Diagridium, vel colocynthidem, veratrum, vel ſuccum cucumeris aſinini.* Vel hoc modo:

℞. *Succi cucumeris aſinini, vnc. ij. Agarici trochiſcat. drach. ij. vini parum.* Fiat decoctio: In colatura diſſolue *Mellis, q. ſ. Piperis, ſinapi, an. drach.* ß. *Caſtorij, drach.* j. *Nicotianæ, drach.* ß. Omnia in tenuiſſimum

A puluerem redacta, cum melle permiſceantur, quoad ſatis inſpiſſentur.

Si verò ducere velis melancholiam, permiſce medicamenta quæ hunc humorem à tota ſubſtantia expurgant: vt ſunt *Senna, Polypodium, Thymum, Epithymum, Myrobalani nigri, & veratrum nigrum.*

Apophlegmatiſmi vocantur medicamenta, quæ per os, & palatum pituitam euacuant. Ideò ſi his partibus indantur, maximum beneficium præſtant, & non ſolùm ex capite, ſed & ex ventriculo humorem tenacem educunt, ob communionem tunicæ, quæ ventrem & os ambit, vt notat Galenus 4. *acut. com.* 6. Vocantur etiam maſticatoria, quia dentibus manduntur, vel cum eis dentes fricantur, aut os colluitur: & ideò appellantur etiam Gargariſmata, quorum omnium meminit etiam Galenus, *lib.* 5. *ſimpl. cap.* 19.

B Hæc aut ſunt leuia, aut valida. Illa in leuibus affectibus vſurpanda, vt *Hyſſopus, Origanum, Thymum, Pulegium, Cappares, Pyrethri radix, ſinapis ſemen, Eruca, Gentiana, Anethi ſemen, Valeriana, Galanga, paſſulæ, Ficus, ſambuci ſuccus, Cardamomum, & Baccæ lauri.*

Horum forma eſto hæc:

℞. *Maſtich, Piper. Pyrethri, an.* ʒiß. *Macis, Zingiberis, Cortic. Capparis, an.* ʒj. *Vvar. paſſar.* ℥j. Mixta, pannóque lineo raro inuoluta, ad horæ dimidium ante cibum mandantur.

Valida in affectibus grauioribus ſunt ex vſu, ſiúntque ex medicamentis acribus, calidis, attrahentibus, & ſic humorem frigidum attenuant, incîdunt attrahunt,

C & expultricem irritant; & hoc modo totum oris concauum ferientia, per emiſſaria palati pituitam copioſam à cerebro exhauriunt, quæ ſenſim poſtea frequenti ſpuitione facilè excluditur. Horum materia ſunt *Carthamus, Staphyſagria, radix ireos, Agaricus, radix Acori, Sinapi*: quæ omnia in globulos, vel trochiſcos conficta, vel tenui linteo obuoluta, & in nodulos efformata, ore detenta maſticantur.

Horum forma eſt hæc.

℞. *Radic. Ireos,* ʒij. *Piper. longi, Sinapi, Pyrethri, Agarici, an.* ʒj. *Staphys agriæ,* ʒij. *Radic. Acori,* ʒj. *Maſtic.* ʒij. *Piper. nigri.* ʒjß. *Nicotian.* ʒij. *Cardamom.* Cum cera fiant paſtilli auellanæ magnitudine, maſticentúrque ad horæ dimidium, ita vt pituita ſemper

D expuatur.

Ventriculus multis morbis opprimitur: quare pro eorum medela, varia medicamina ſunt neceſſaria. Abſtergentia proſunt, quando mucoſus humor huic parti tenaciter adhæreſcit. In quem vſum faciunt *Rhodomel, terebinthina, mel crudum, aloë*, Abluimus etiam, dum humoris vitioſi aut acris medicamenti reliquiæ ipſum infeſtant. Id efficiunt *ius pingue, aqua calida, hordei decoctum, ſerum lactis, Roſarum ſuccus.* Roboramus etiam ventriculum, quum debilis eſt, & intemperantia aliqua laborat, vel humor aliquis in ipſum ventriculi corpus, pancreas, aut venas meſaraicas inſeritur, dummodò ad cauitatem non pertingat: nam tunc vacuatione opus eſt, eáque potiùs per vomitum, quàm ventrem.

E Hoc præſtabis medicamentis clementibus, (vehementia enim plus attrahunt ab ambitu, quàm ab eo pellant) eáque in minori quantitate ob hanc cauſam offerre oportet. De quorum claſſe ſunt *Aloë, Rhabarbari ſubſtantia, Maſtichinæ pilulæ, & Hiera Galeni.* Quæ hoc modo facta fuerit expurgatio, partis huius præſtantis & toti communis, vires non reſoluet. Quòd ſi humor tenax, & mucoſus ventriculi tunicis ſit immerſus, tunc vtere medicamentis in forma ſolida, quippe quæ per moram detenta promptiùs euacuant.

Iecur dum humorum vitio opprimitur, vehementibus medicamentis vacuari non debet, & ea ſint liquidiora: nam ob viarum anguſtiam, & locorum interualla, quibus à ventriculo diſtat, ſolida penetrare nequeunt; ac huius venæ, cùm ſint exiles, & obſtructione

laborent, (quia lento ſucco ſunt oppletæ) aperientia A & roborantia medicamenta deſiderant.Hoc opus ef- ficiunt *Gramen,Intybi* omne genus, *Hepatica*, *Adian- tum,Eupatorium,*quorum decoctis, ſuccis, aut ſyrupis *Rhabarbarum,*aut *Agaricum* admiſcere oportet.Verùm ſi aliqua cum humorum copia præſtò ſit intemperies, parare purgantia opus eſt ex iis, quæ calefaciant, aut refrigerent. Calida ſunt *Aſparagi*, *Apij*, *Petroſelini*, *Fœniculique radices*, *Abſinthium*, *Praſium*, *Chamædrys*, *Chamæpitys,ſonchus odoratus*, *ſchœnanthum*, & *vua paſſa*. Calido & obſtructo iecori proſunt *flores Cichorij;cor- diales,capillus veneris*, *ſemina frigida*,& alia.

Lienem expurgantia medicamenta plura ſunt.Sed ſi offeras fortia, humor terreſtris renititur : ſi exhibeas leuia,eius craſſities ea cõtemnit. Quare ſuauia primò propinanda, quæ terrenum hunc humorem emol- B liunt,liquant, attende num bilis retorrida exuperet ; tunc enim moderatè frigida & humida remedio ſunt, vt *Viola*, *Bugloſſa*. Si tamen fæculentus ſuccus melan- cholicus infeſtet , moderatè calida tenuium partium ſunt vtilia, qualia ſunt *Lupulus,Caſſuta*, *ſcolopendrium*, *radix Apij* , *cortex Tamariſci* , *capparis radicis cortices*, *Acori veri radix*, *vrtica* , *Centaurium* , & alia : Quibus oblatis, fortiora in minori quantitate , & ſenſim porrigenda, ne vehementia illata partis robur diſſol- uatur, & humores terreni in viis lienis anguſtis ſta- bulantes paulatim educi poſſint. Ita dixit Hip. *lib.* 3. *de morb. num.* 60. *Si verò ſpleniticus fuerit, neque purges lacte, neque ſuo ſero, ſed eo quod modicum ingeſtum, mul-* C *tum educat.*

Renes purgari per vrinam, docet Galenus *lib.*6. *de loc. affect. cap.*4. §. *Igitur per vrinam expurgantur gibbæ hepatis partes , atque omnes quotquot ſunt iis ſuperiores, ſicut renes , veſica , & vterus.* Quo pacto ſi Renes ex calida cauſa laborent, præter vniuerſales vacuatio- nes, diuretica leuia expoſtulant : vt ſunt *ſemina melo- num* , *cucurbitæ* , *plantaginis*. Hæc enim modicam ha- bent vim abſtergendi, attenuandi, & refrigerandi, nec omnino per ſe,ſed impropriè vocantur diuretica. Si verò frigido humore turgeant Renes , tunc for- tiora exhibenda , quæ ipſos à ſpurcitie humoris ab- ſtergant,vt *Terebinthina* ,*aqua Graminis,vinum albũ & aquoſum*,ex Gal. 3. *ſimpl.Radix Petroſelini & Aſparagi* , & alia quæ tenuis ſunt ſubſtantiæ , & facilè pene- trant. De quo genere diureticorum meminit Actua- D rius 1. *de cauſ. vrinar. cap.* 4.

Thoracem expurgãt , non ſolùm quæ per ventrem ducunt, verùm quæ per vrinas, vel quando affectus à venoſo genere fouentur, vel quando (quod rarum ta- men) per eam regionem euacuat natura : vt in vomi- ca pulmonis,ac ſuppuratis thoracis affectibus notauit Galenus 6.*de loc.cap*.4.Nam clementem purgationem in thoracis affectibus eſſe ſalubrem,ad expurgãda ex- crementa quæ à vicinis partibus, & toto corpore confluunt, experimento ſidiſſimo compertum eſt : vt ex *Caſſiæ fiſtulæ interaneo liquore*, *Oleo amygdalarum dulcium commixto*,& aliis : *quæ ſupinus æger in ore diutiſ- ſimè teneat, vt omnes quæ illic ſunt partes, laxet remittat-* E *que, donec paulatim in arteriam aſperam defluat* , *& ſic partes exaſperatas molliat,leniat ac dilatet*,vt 4.*meth. c*.7. *& lib.*5 .*eiuſd.*12.docuit Galenus.

Quando partes thoracis bilioſo,calido , & tenui humore ſunt infarctæ , liquidiora inutilia:lenta , vt ſyrupi, & eclegmata , optima. Nam illa aſperæ arte- riæ partes feſtinanter prætereunt : hæc lentore ſuo diutius detenta, in aſperam arteriam paulatim inſtil- lãt, & humorem craſſum ac tenacem in iiſdem parti- bus pertinaciter impactum abſtergunt , & eradicant; vocantur à Galeno 7. *ſec. loc. cap.* 6.tuſſicularia , Be- chica , Arteriaca. Et hæc ſunt attenuantia & abſter- gentia, quæ in diuturna tuſſi , ac difficultate ſpirandi frequenter experimur.Et licèt bechica,alia ſint ano- dyna, concoquentia, diſcutientia , adſtringentia, ta- men illa propriè dicuntur, quæ abſtergunt , incidunt & viſcoſos humores in thorace contentos , excrea- tioni per ſputum aptos reddunt.

Sed non erit extra inſtitutum,ſi quidem de abſter- gentibus thoracem ſumus loquuti , vt de iis ſermo- nem attexamus. Etſi enim plures de illorum diffe- rentiis multa tradiderint , de temperamento paucula diſceptarunt. Hæc ergò ῥυπτικὰ (vt Græci vocant , 5. *ſimpl.cap*.12.) ſunt in multiplici differentia.Nam quæ- dam abſtergentia dicuntur ; quia ſordes inhærentes fundunt : Alia abſtergunt ratione ſiccitatis,ebibentes ſordes, vt ſal, & cinis : Plura abſtergunt , quia aſpe- ritate ſuæ ſubſtantiæ extimas partes abradunt ; cuiuſ- modi ſunt parietaria , & alia , quæ ita abſtergunt.

Vltimò oleum , & lubrificantia faciunt ad abſter- ſionem,& ideò induntur ſaponi.Quidam putant cau- ſam eſſe,quia oleum facit lubricare ſordes:ſed certius videtur ideò oleum admiſceri ſaponi , quia lentore ſuo abſtergentium commixtorum moram adauget,& hoc modo diutiùs adhærent ſordibus, & ſic hæ faci- liùs excutiuntur. Deinde oleum materia eſt ad facul- tates alienas recipiendas commodiſſima. Alij aliam addunt rationem : miſceri ſcilicet oleum in ſapone, quia lentore ſuo cineres & ſuccos herbarum abſter- gentium coërcet , ne ſua nimia tenuitate partes ſu- perficiales pertranſeant,& ita potiùs incidant , quàm abſtergant. Tenuitas enim abſtergentium debet eſſe moderata,præcipuè ſi caliditati fuerit adiuncta, quæ nullum frænum habet natura ſuapte.

De temperamento abſtergentium hæſitant plures, qui illis eſſe eſſentiale arbitrantur , vt cum tenuitate ſubſtantiæ exiccandi vim habeant coniunctam : etſi alij virtutem abſtergendi,ad frigiditatem è ſſe re- ferendam exiſtiment , quia ex illorum claſſe multa frigida ſunt. Sed deerrant : nam frigidi eſt conſti- pare , & condenſare : quæ autem abſtergere debent, oportet vt quadantenus penetrent. Secundò eadem ſententia oſtenditur à Galen. 5. *ſimpl. cit.* afferente, emplaſtica ab his quæ ſordem nutriunt,& repurgan- tia,(id eſt, deobſtruentia) ab his quæ tergent, ſolùm ratione maioris & minoris differre , & in ſubſtantiæ genere minimè eſſe diuerſa. Cùm igitur deobſtruen- tium natura à calore proficiſcatur,ab eodem licèt re- miſſiore , abſter entium vis & natura emanabunt.

Neq;obſtat,q ò d aliqua frigida habeant abſtergẽ- di vim,qualia ſunt farina hordei,& fabarum. In his enim abſtergendi vis ratione ſuperabundantis frigi- ditatis non oritur,ſed ob partes aliquas calidas com- mixtas.Hoc oſtendunt amara,quæ cùm calida ſint,4. *ſimpl*.9. cum amaritudine frigiditatem obtinent exu- perantiorem,vt cichorium, lactuca agreſtis,& alia;in quibus amaritudo rationem ſequitur partium calida- rum commixtarum.Quæ varietas,& contrarietas pe- nès facultates , in pluribus medicamentis inuenitur, etſi ad ſenſum ſimplicia appareant, 3.*ſimpl*.14. Quin ita hoc verum eſt , vt 1. *alim.* 3. afferat Galenus, im- poſſibile eſſe , aut perdifficile , inuenire vllum me- dicamentum , aut alimentum , quod ſit vniuſmodi, aut partes habeat homogeneas , & minimè inter ſe diuerſas.

Sed ſi nulla actio emanat à proportione minori: inæqualitatis,vt conſtat ex philoſophis, & in cicho- rio plus eſt de frigiditate impediente amarorẽ,quã de calore,cuius effectus eſt amaror, quomodo magnam amaritudinem inducit?Dic:Axioma verum eſſe in re- bus omnino ſimilaribus : cæterùm in diſſimilaribus, qualia ſunt omnia ferè medicamenta , ſub vna forma totali reperiri magnam partiũ varietatẽ & inæquali- tatem,ſecundùm quam variè operẽtur, modò pro ra- tione illius,modò pro ratione alterius. Quemadmo- dum in medicamentis compoſitis etiam contingit , à quibus variæ operationes prodeunt, pro diuerſitate ſimplicium, quæ in compoſitionem ingrediuntur

Eſſentia

Eſſentia itaque facultatis abſtergentis in eo conſiſtit,vt ſordes abluat in poris ſuperficialibus cōtentas: ad quod requiritur in medicamentis abſtergentibus, vt tenuitate ſubſtantiæ prædita ſint, & partes membri cui applicantur, quadamtenus penetrent. Et licèt ex abſtergentibus medicamentis quædam calida ſint; alia frigida;attamen abſtergendi vis perpetuò à calore quodam moderato emanat:cuius ratione & amygdalæ dulces inter abſtergentia reponuntur, 5.*ſimpl.* 12. quo loco amaras abſtergere & deobſtruere; dulces verò abſtergere,ſed non deobſtruere aſſeuerat: quare hoc nomine commendantur à Tralliano *lib.6. cap.1. de victu pleuriticorum.* Quod intelligendum puto, dummodò febris magna non ſit, tunc enim reprobandæ. Nam ratione intemperaturæ ſuæ calefaciunt, & ex modo ſubſtantiæ, quum polleant humido pingui & oleoſo, facilè inflammant. Quapropter vſus amygdalati in omni febre reprobandus eſt.

Vterus expurgatur per peſſaria, per clyſteres,quos Metrenchytas vocamus, per ſuffitus, aut euaporationes. Cùm adſunt vlcera, ea abſtergimus & abluimus clyſteribus. Sed noſtro æuo illorum loco vtimur ſyringe, & per eam decoctiones in vterum, in varios vſus iniicimus. Suffimus, aut euaporamus, dum humores diſcutere, aut intemperiem auferre eſt animus. Verùm peſſulis, ſeu peſſariis antiqui vtebantur, & noſtri nunc. Eſt autem peſſulus, auctore Paulo *lib.7. cap.* 24. lana carpta, ad formam magni digiti rotunda,in qua medicamenta excipiuntur,ac genitalibus mulierum induntur. De quorum differentiis, vtilitate,conficiendi modo,vtendi tempore, etſi loquuti ſimus *lib.* 3. *hiſt. PP. Med. in hiſt.* 2. modò dicendum tamen,peſſulos multipliciter parari. Ad aſtringendum ſcil. & menſtrua ſiſtenda, ad conſolidandum, emolliendum, dolorem ſedandum: & ad repurgandum vterum à mucoſo ſucco principatum obtinere, experimento mihi compertum eſt, in prouocandis menſtruis, pituita vacuanda, irritanda natura,vteri cauitate laxiore reddenda: quibus comparatis, menſtruæ purgationes tempeſtiuè excurrunt. A mitioribus ergò ordiamur ſemper.

℞. Specier. Benedict. laxat. vnc. iij. Agarici trochiſcat. drach. ij. Terebinth. parum, Succi Mercurialis, q. ſ. Formetur peſſarium, ad formam ſuppoſitorij, quod filo obligatum,noctu ſubiiciatur.

Aliud:

℞. Myrrhæ, Sem. Nigell. an. drach. ij. Saluiæ, drach. ij. Caſtorij, drach. ß. pulu. Artemiſ. radic. Dauci, an. vnc. j. Agarici, drach. j. Terantur terenda,& obuoluta panno lineo ſubtiliſſimo,vtero ſupponantur. Fortiora conſtrues, ſi addas *pulpam colocynthidos, radicem cyclamini, ellebori.*

Quando tamen obſtructiones adſunt ſcirrhoſæ, humores ſunt craſſi,terreſtres,tunc exquiſitè corpore vacuato, deriuationis & reuulſionis cauſa, eos per aluum infernā expurgare oportet. Vt ſi fœminæ menſtruorum omnimodam patiantur ſuppreſſionem, ob quam grauiſſima vteri ſuffocatione premantur,capitis dolore intolerabili, tremore, cordis anguſtia, anxietate, animi deliquio cum fluore albo,mœſtitia laborent diuturna, & cum delirio conſtitutæ ſint in agone ſummo.

PRÆCEPTVM LXXIV.

Medicus rectè attendat, quantum interſit curare morbos virorum & fœminarum.

SOlertiſſimus Magiſter ſic ait *lib. 1. de morb. muliebrib. num.* 76. *Plurimùm differt muliebrium morborum, ac virilium curatio.* Viri enim ſunt calidiores, & frigidiora expoſtulant auxilia: Fœminæ rariore pollent contextura,& molliore carne, & ſunt debiliores. Viri ſolido conſtant corporis habitu, & magis compacto, & robuſtiores ſunt, & ſic fortioribus curantur auxiliis: Fœminæ delicatulæ ſunt, moroſæ,nauſeabundæ, auxilia renuunt, medicamenta abhorrent, his gratiæ addendæ, ſuauiora offerenda: purgatio adminiſtranda in bolis, pilulis: aliquando Martij panes purgatorij offerendi, bellaria, dulciaria, conſeruæ, vinum, acetum, quæ cum acetario permixta leniter ventrem expurgent. Admouenda vmbilico medicamenta,quorum vires per poros cutis inconſpicuos in viſcera ſeſe inſinuent, & humorem per aluum clementer expellant. Hoc modo Medici, vt earum nauſeabundo ſtomacho obſeruiant, parant Ambroſia medicamenta, Moſchata, Ambare delibuta, Nectarea, Analeptica, ſicut Theriacalia, Alexiteria aromatica, Cardiaca, ſtomachica,hepatica,ſplenica,& quod plus eſt Hyſterica.

Ab Hyſtera enim omnis propemodum morborum farrago, tanquam à perenniſſimo fonte ſcaturire ſolet,qui muliebre genus miſerrimè torquet atque fatigat. Ita dulciloquus affirmat ſenex *lib. de loc. in homine, n.* 59. *Vteri muliebrium morborum cauſæ ſunt.* Nam cùm vterus diuerſam omnino obtineat ſedem,& ob cuſtodiam fœtus, ac meliorem coctionem intrò ſit recluſus; & fœminæ mammillas habeant extrà prominulas,vt promptiùs & commodiùs infantes lac ſugerent, & illis teſtes reconditos conceſſerit natura, fit vt ex hac genitalium varietate,ſitu & figura,illæ varios patiantur affectus, ſibíque ſolùm peculiares, qui viros corripuere nunquam.

Deinde ex vteri ſtructura prodit menſtruationis occaſio diuerſa, ex qua varia vitiorum ſors emanat, in ſterilitate, conceptione, conceptus formatione, retentione, partu, lactis defectu, & copia: quæ omnia ex fœminarum natura & ſorte, peculiaríque ſexus proprietate ſcaturiunt. Virgines ante purgationis tempus pluribus morbis vexantur, fiunt decolores, tentantur febri, obſtructiones patiuntur, cephalalgiam: quum ſanguis craſſiuſculus, qui paulatim congeritur in venis, ob anguſtiores vias in vtero ſtabuletur, & exire non potens, intus retentus & labe fœdatus,halitus ex ſe fundat noxios,partes ſuperas conuellat, & concutiat, ex qua cauſa variæ conuulſiones, & animi pathemata oriuntur, quæ *lib. de virgin. morb.* Hippocrates doctè deſcripſit.

Quid proferam immanes ac monſtroſos morbos, dum caſtè & pudicè viuunt, quos experiuntur ob ſemen retētum, quum iam grandiores ſunt fa❧æ? Tunc enim ſemen turget, vterus genituram expoſcit,& ſic facilè ex ſeminis vbertate, & excrementorum copia in omnigenam morborum varietatem incidunt, & exquiſitiſſimis ſymptomatis corripiuntur. Hinc tot Epilepſiæ, nauſeæ, cibi faſtidia, dolores, anguſtiæ, & alia innumera vitia, quæ ob hanc cauſam ſuccreſcere quotidie videmus: maximè quum nullum detur pharmacum, quod à proprietate, & electione ſemen attrahat: & ſi ad vitioſos humores expurgandos cathartica præſcribas, commoto & non vacuato ſemine, die purgationis in animi deliquium incurrunt, mœſtæ, triſtes, & in extremam redactæ anguſtiam. Eandem cladem, ſed non ita efficacem experiuntur viduæ, quæ antea viri conſortio fruebantur: Nam ob meatuum laxitatem ex acceſſu viri, aut partu factam, non ita grauibus ſymptomatis opprimuntur.

Adde,quòd licèt nuptæ ſint,& concubitu fruantur, tamen plures ſteriles ſunt,frequenter abortiunt,aut ſi concipiunt & vtero gerunt,ſingulis menſibus ſanguinem fundunt, aut aliena appetunt. Aliæ, cùm fœtum ſtatuto tēpore excludunt, ſymptomatis diris torquentur, patiuntur hæmorrhagiā, tormina, menſtrui ſuppreſſionem. Quibuſdam lac deficit, aliis ſuperabundat,

dat,& ob hanc cauſam graues mammillarum inflammationes experiuntur, vlcera,ſcirrhoſos tumores, & alia quæ difficilem poſtea habent correctionem.

His cauſis, in fœminis vteri ratione, tam varie & cognitu difficilia mala emergunt. Nam hæc pars in earum morbis generandis tantæ efficaciæ exiſtit, vt tota eorum curatio in eo ſit repoſita. In vtero, velut cloaca, putreſcunt diuerſimodè excrementa, & cum eis ſemen, & ſanguis menſtruus; quorum copia cùm nimiùm excreſcit, ſuperis partibus, cum quibus habet cognationem plurimam, per neruos, venas, & arterias, ſuas affectiones communicat, & eleuatis tetris venenatíſque vaporibus, illas concutit, labefactat, & proſternit.

In viris quidem ſemen in teſtibus, & vaſis ſeminariis abundat,ſanguis fæculentus, & niger per hæmorrhoidum tubos excernitur: ſed in illis hæ ſubſtantiæ non ita dirá labe conſpurcatæ exiſtunt. Illi enim habent robuſtiorem calorem; cuius ope ſanguis magis elaboratur, & ſemen eſt ampliùs concoctum. Quaré etſi hac de cauſa premantur ſymptomatibus hyſtericis ſimillimis;tamen illa non ita ſunt ferocia & vehementia; nec venenatæ naturæ ſpecimen præbent. Exemplo tibi ſit viduus ille apud Galenum *lib .6. de loc. affect. cap.5.* qui ob abſtinentiam concubitus,mœſtitia melancholica premebatur ſolùm. Quæ ſi adeſſet in fœminis, horrenda ſymptomata excitaret, cùm in his ſemen ſit crudius, minùs elaboratum, & corruptioni magis obnoxium.

PRÆCEPTVM LXXV.

Medicus, in curandis morbis grauidarum ſtrenuam operam impendat.

VTero ferentes,maximè quæ primiparæ ſunt, delicatulæ,graciles, molli carne præditæ,cautè, & prudenter eſſe tractandas, nulli puto perito Medico non manifeſtum, & aliis qui attentè penſarint, quàm laborioſum, arduum, difficile ſit in earum curatione præſidia adminiſtrare. Cùm enim remedia triplicia ſint, diætetica,chirurgica, & pharmaceutica; fit vt ſi ex his aliquod adminiſtres, plurimùm lædas.Nam *ſi parcè nutris, perditur fœtus: ſin huius habita ratione,liberaliùs cibes, matrem in diſcrimen adducis*, vt eleganter protulit Gal. 1.*epid. ſect.*3.*com.*30.

Deinde Venæſectio in illis ſummè eſt periculoſa: Sanguinem enim exhaurit, quo vacuato defraudatur fœtus paſtu ſuo, & alimento denegato, ſponte marceſcit & perit. Hoc modo phlebotomiam interdixit Senex 5. *Aph.* 31. dum ſic ait: *Mulier ſanguine miſſo abortit, & magis ſi fœtus ſit maior.* Inſuper ſi celebretur, in extrahendo ſanguine Medicus cautus eſſe debet. Nam ſi ſit effuſa,eneruat vires,flaccidos cotyledones reddit, & concitatur abortus. Si ſit parca, plenitudini non reſpondet, & ſic non curatur morbus. Rurſus, ſi celebretur in talo,præcipitat fœtum,mouet abortum. Si ex vena baſilica, ſanguinem attrahit à fonte caloris,ſpiritus extrahit,calorem reſoluit:ſi ex mediana, aut humeraria ſanguis dematur, vehementi internæ inflammationi non æquè ſuccurrit. Si cucurbitulas admoueas cum ſcarificatu,exhorreſcunt plures,& ob timorem fiunt exanimes, vel in animi deliquium incurrunt, vnde reuocato ad arcem calore innato, & vteri clauſtra deſerente, imbecillis retentrix fœtum retinere nequit; imò hic ante tempus excernitur,cum matris incommodo ſummo. Quare earum morbi ſi acuti ſint, indies magis ac magis fiunt periculoſi: & ſi ſint chronici, eas tandem conficiunt, & ad extremum periculum deducunt: nec enim poſſunt Medici grauidis aliquod auxilium adhibere, vt bellè notabat Galenus 5. *Aphor. com.*55.

Purgatio nocua eſt. Hanc idcircò veritus Hipp. 4. *Aph.*1. aiebat: *Vtero gerentes ſunt medicãdæ, ſi materia turget, menſe quarto, & vſque ad ſeptimum, ſed hæ minùs: à iuniore autem fœtu, & ſeniore abſtinere oportet.* Res enim plena periculi eſt,& difficillima,in vtero gerente purgationem exercere. Nam ſubtrahitur alimentum fœtui,ingens vacuatio ſpiritus,humores,& vterum conturbat,acetabuláque diſſoluit,retentricem vteri,vímque fœtus,qua ſeipſum ſuſtinet, imbecilliorem reddit. Quare turgente materia, ſolùm concedatur purgatio menſibus intermediis, non primis, neque poſtremis. Vteri enim acetabula,quibus fœtus vtero alligatur, primis menſibus molliſſima ſunt, poſtremis verò flaccida:vt exemplo fructuũ ad ſuas plantas,Gal. *in com.* illuſtrat. Quare in principio cùm non benè adhæreant, quouis motu, vel perturbatione ſeparantur: in fine verò cùm deficiat humiditas, facilè exiccantur. Nam humiditas benigna neceſſaria eſt ad fixionem illorum, quæ cùm à fœtu pro nutritione ſit exhauſta,ideò ſiccantur & elangueſcunt acetabula,& continuitas ſeparatur, quam nutrimentalem humiditatem etiam purgantia abſumunt. Ad hæc, docente Galeno 2. *acut.*12. omnium medicamentorum purgantium vis, deleteria eſt & venenoſa, quam fœtus tolerare nequit, niſi raró; vtpote ſi firmus fuerit, firmíſque nexibus alligatus. Accedit,quòd deuorato medicaméto, periculum eſt ne plus iuſtó euacues,ex Gal. 2. *acut.*11. ad immodicum autem fluxum ſequi ſolet abortus, 5.*Aph.*34. maximè quia inteſtina maximum conſenſum cum vtero habent, & teneſmus, deiiciendíque frequentia abortum concitat, 7.*Aph.*27. Quòd ſi afferás, muſculos abdominis,qui comprimunt ventrem deiicientis, non poſſe abſolui à compreſſione vteri,(nam & iiſdem muſculis ſolet iuuari partus naturalis) periculoſam eſſe purgationem in omnibus menſibus, rectè concludes.

Quomodo ergò ab his ſalebris te extricabis, aut qua ratione grauidas acuto morbo correptas, his generoſis auxiliis adminiſtratis perſanabis? Dic, Victus in grauidis non ſit tenuiſſimus, quia reſoluit vires, prouocátq; abortum:nec ſit plenus, quia auget morbum.Sit autem mediocris,vtrique indicationi ſuccurrens, & ſi ad extremũ declinare debet,ad plenum vergat:quia fœtura eſt ſpecies euacuationis, ex Gal. *lib. de ven. ſect. adue ſ. Eraſiſtratum, cap.*5. Quare vtero gerentes tenuiſſim victu tractandæ non ſunt,ne deficiãt vires,&non oblato alimento, ob inopiã pereat fœtus.

Simili modo de ſanguinis miſſione proferendum: quia,nî maxima vrgeat neceſſitas, ex vena nigra ſanguis eſt emittendus, & in minori quantitate, quàm affectus & plenitudo deſiderant: quia aliquid relinquendum eſt fœturæ ſanguinem abſumenti. Quare vteri geſtatio inter præcipuos ſanguinis mittendi ſcopos non eſt connumeranda, ſed inter illos, qui ſanguinis extrahendi indicant quantitatem, vt optimè *lib. de curand. rat. per ſang. miſſ. cap.*9. notauit Galenus.

Hoc modo in mediis menſibus,etiam non turgẽtè materia,clementia medicamenta porrigenda,quæ vim non inferant naturæ,ſed ſuauiter humorem moueant ad aluum, & citra agitationẽ vllam ſenſim expurgẽt, vt rheum,caſſia fiſtularis, myrobalani,manna, tamarindi,ſuccus roſarum,& earum infuſio; quarum vim ſoluentem etſi Græci nõ agnouerint,præter Dioſcor. *lib.*1.*c.*42.§.*oleum potum aluum ſoluit*: tamen eæ expurgãt,præſertim Perſicæ,ſeu Alexandrinæ,quæ non leuiter purgant;quibus pro ſolutiuo vtitur Auic.in cura febris phlegmaticæ,1.4.*tract.*2.*c.*59.& *c.*41.& in pica grauidarum,2 1.3.*tract.*2.*c.*4. Et hoc cum præmeditatione faciendũ,& in minore quantitate quàm affectus poſtulat; mixtíſque medicamentis roborantibus & odoratis,quæ recreent naturam,& vterum firmẽt; & appoſitis vmbilico vnguẽtis & emplaſtris, quæ vires nutriant, & fœtui vigorem concilient: de quo argumento ſat multa diximus *lib.*3.*hiſt. PP. Med. hiſt.*13.

PRÆCE

PRÆCEPTVM LXXVI.

Medicus, in curandis morbis puerorum, & ſenum, cautus ſit.

DVo ſunt hominum ſtatus, qui quando laborant, maximam Medici prudentiam in auxiliorum validorum adminiſtratione exoptant, pueri, & ſenes. Pueri molles ſunt, rara carne præditi, facilè reſoluuntur, & ſanguinis miſſione facta flacceſcunt & debilitantur. Hæc eſt cauſa, quæ Galenum coëgit vt crederet, nunquam, aut raró in pueris ante 14. annum venam eſſe ſecandam; quia debiles ſunt, & tantum auxilium ferre non poſſunt, maximè quia auctione, diſtributione, & nutritione cæteris ætatibus longè præſtant, vt 1. *de ſanit. cap.* 5. docuit Galenus: & hoc modo materiam facilè diſſipant, coquunt, conuertunt, qua ex re vacuationem fortiuntur. Deinde continuum habent effluuium, per cutis poros raros celebratum. Quare quod ex arte exequendum erat, id ex curati corporis natura præſtatur; idcircò in iis ſi ſanguinem demas, geminata vacuatione vires proſternentur, vt 1. *ad Glauc.* 14. & 4. *acut.* 19. & 4. *meth.* 6. docuit Galenus. Ob hanc ſimiliter cauſam in iis ſumma cum cautela eſſe purgationem adminiſtrandam certum eſt, quia vires illorum debiles tantum auxilium tolerare non poſſunt.

In ſenibus cautè eſſe venam ſecandam, ipſorum frigida & ſicca temperies manifeſtè demonſtrat. Quia exhauſto ſanguine, in quo calor noſter perſeuerantiam obtinet, ſiccantur ampliùs, frigefiunt, flacceſcunt & reſoluuntur. In his ergò mittendus eſt ſanguis cum præmeditatione multa. In hunc ſenſum intelligendus eſt Galenus *lib.* 1. *ad Glauc. c.* 14. qui ſenes venæ ſectionem citra noxam tolerare non poſſe, affirmauit. Hoc conſilio edoctus Auic. 4. 1. *cap.* 21. *de ventoſis*, cauet ne poſt ſexageſimum annum cucurbitulæ adminiſtrentur, quia cruditatibus ſcatent. Plus enim ingerunt, & non rectè in ore contritum, minus concoquunt.

At experimento fidiſſimo compertum eſt, pueros acutis morbis correptos, rectè tolerare phlebotomiam: quæ ſi parca celebretur, eos à grauiſſimis morbis præſeruat, præſertim ſi ſucculenti ſint, bene nutriti, & habeant venas cocto ſanguine plenas: in quibus ſanguinem mittit vel etiam Galenus ipſe moderatè. Quare ſi ob inordinatos motus poſt cibum, & quia plus aſſumunt præ ingluuie, quàm concoquere poſſint, crudis ſuccis ſint repleti, ac videantur renuere venæ ſectionem: tamen ſi vrgeat interna inflammatio, rectè ſanguis mitti poteſt: quia præſtantior eſt indicatio quæ ab acutie morbi, quàm ea quæ ab habitu corporis deſumitur; nam illa ſanguinem mittendum indicat, hæc detractionis demonſtrat quantitatem, vt *lib. de ſang. miſ. cap.* 9. prædixit Galenus. Quare cùm per habitum non ſufficiat innata vacuatio, nec reſpondeat plenitudini, externa celebranda, quæ venæ ſectione perficitur, ſi vires valeant, & robuſti ſint pueri; ſin minùs vel per ſcarificatam cutem, vel per hirudines brachiis, aut hæmorrhoidibus affixis ſanguis eſt exhauriendus. Nam harum vacuationum beneficio minùs eneruantur vires, quia non ita à viſceribus ſanguis attrahitur, in quibus ſpirituum copia abundat: & pueri caloris natiui, & facultatum naturalium firmitudine valent, 1. *Aph.* 14. Quod ergò per venæ ſectionem fuerit detractum, minori negotio quàm aliæ ætates reparabunt.

Hæc vacuatio plenitudinem minuit, & citra virium diſpendium morbum leuat, & venæ ſectionis vires adæquat, illique proxima eſt, vt 1. *Aph.* 17. & 4 *de ſanit. tuend.* 4. & *de ſcarificat. cap.* 3. & 2. *ad Glauc.* & *lib. de ſang. miſ. cap.* 7. docuit Galenus, & firmauit Auic. 4. 1. *cap.* 21. & 22. Hoc modo maiori parte plenitudinis emiſſa, præſtat ad vitioſi humoris vacuationem accedere, & ſic in illis purgatio ſenſim & ſuauiter, pro virium tenore adminiſtranda clementibus medicamentis, quæ ſarcinam crudorum humorum per aluum excernant.

Senes etiam redundant crudis ſuccis, qui ſi exuperent cum ſanguine, & febrem validam, vel inflammationem internam committant, & firmi ſint, hos præſtat venæ ſectione leuare: quia ea celebrata, tutò curantur, vt *lib.* 2. *cap.* 10. Celſus admonuit: ſubſcripſit Galenus *lib. de ſang. miſ. cap.* 7. Attamen tam in his, quàm in pueris minùs ſemper detrahendum eſt, quàm plenitudo monet, quia *ætas annumeranda eſt velut accidens quoddam, quod prohibendi integram vacuationem vim habet: neque enim pueri, neque ſeniores hanc ſine noxa tolerant. Quare hos, vbi diſpoſitiones hortantur, non ſemel, neque ex toto, ſed paulatim vacuare oportet, inediis moderatis, & frictionibus, & clyſteribus mollibus, humectationibusque, & cataplaſmatis, & balneis:* vt præclarè 1. *ad Glauc.* 14. Galenus edocuit. Ita de purgatione determinandum. Nam ij neque frequenter, neque copioſè vacuandi, etſi fortes ſint, & in prima, cruda, viridíque ſenecta conſtituti.

PRÆCEPTVM LXXVII.

Medicus rectè cognoſcat, quàm cautè debeat tractare morbos infantium.

INfantes plurimis morbis eſſe obnoxios, per multas ſententias *lib.* 3. *Aph.* docuit Hippocrates, & maximè toto dentitionis tempore. Quia ob hanc cauſam plurimis ſymptomatis ac morbis corripiuntur, & cùm cruciatibus, laboribus, doloribus, ventris fluxu, cibi faſtidio, & febribus laborent, in maxima deinde pericula labuntur. Hæc cùm Medici conſpiciunt, maiora damna timentes, & ex aliqua interna cauſa morbifica euenire arbitrantes, importunè applicant auxilia, & ſic in grauia mala eos coniiciunt.

Et licèt tunc nullum præſidium ſit adminiſtrandum, ſed expectandum quouſque dentes appareant: tamen ſi valetudinarij ſint, & crucientur plurimùm, vomitu premantur, alui fluxu tenentur, occupentur faſtidio: ventriculo & inteſtinis opitulari oportet fomentis, inunctionibus, emplaſtris, quæ has partes firment & roborent, quorum formulas in ſingulis capitibus infrà proponemus.

At febris in iis maius negotium faceſſit, quæ ob hæc ſymptomata quotidie ampliùs adaucta, & ab apparatu morboſo concitata, metum incutit, ne ſenſim furtímque ſe ſe inſinuet in viſcera, & molliſſimam carnem depopuletur, humidúmque primigenium exhauriat, & habitualis facta, vel poſtea difficilè remedium habeat, vel ipſos tandem contabefaciendo interimat.

Hæc antequam radices agat, eliminanda eſt parciſſima vacuatione aliqua. Sanguinis miſſio in tam tenella ætate interdicenda, quia virium robur nimiùm exhaurit. Si adſit conuulſio, aut alius grauiſſimus affectus, febris vrgeat, & infans ſucculentus ſit, carnoſus & bene nutritus; tunc cucurbitulæ ſcapulis cum ſcarificatu imponendæ, vel hæmorrhoidalibus venis hirudines affigendæ, vel, quod magis probo, ſcarificatio leuis in tibiis celebranda. Nam hæc auctore Galeno 2. *Aph.* 17. proxima eſt venæ ſectioni: & hoc auxilium apud Hiſpanos, pro curatione morborum qui infantes infeſtant, eſt vſitatiſſimum, & feliciſſimo experimento confirmatum.

Rectè autem noſti triplicem eſſe ſcarificationis differentiam; leuem, mediocrem, & profundam, apud Galenum 2. *ad Glauc. c.* 7. cuius verba ad praxin vtiliſſima in medium proponam. *Tentaui autem ſæpius mul-*

tas in ſuperficie valdéque tenues ſcarificationes: contrario autem his modo alias profundiores magnas; & tertias, quæ medium tenebant in longitudine & profunditate. Quæ igitur in ſuperficie fiebant, debile auxilium afferebant. Quæ verò longæ erant atque profundæ, plurimum quidem ſanguinis exhauriebant, adeò vt ferè animi defectum afferrent: rurſus verò ipſæ propriam curationem, veluti vulnera exigebant. Quæ autem harum ambarum medium tenebant, ſemper inueni ab inconuenientibus dictis eſſe remotas, atque ideò eas in vſu cenſui præferendas, &c. Quare ne dubites loco ſectionis venæ, in infantibus poſt ſeptimum menſem, ſi morbus vrgeat, eas exercere. Nam Rhaſius *lib. de peſte, cap.* 4. poſt quintum ætatis menſem illis cucurbitulas apponi, & ſanguinem attrahi manifeſtè docuit. Et Auicenna 4.1. *cap.* 21. poſt annum cucurbitulas imponit. B

Sed video plures ex Hiſpanis & Italis, qui brachia ſcarificant. Quod conſilium, etſi non ſit abſonum, præſertim quando affectus grauis cerebrum occupat; quia ob viciniam cum vena caua, ex hac parte vacuatio celebrata, promptè ſanguinem vitioſum exhaurit: tamen ſecurius eſt venis brachiorum hirudines admouere, vt ſic leni ſuctu, & citra perturbationem, ſanguinem attrahant: vel crura ſcarificare, quoniam hæc vacuatio diſtrahit à corde & viſceribus, & non ita debilitat. Adde quòd ſucci crudi, qui ferè in hac ætate redundant, cum ſanguine permixti, grauitate ſua ad imas faciliùs deſcendunt corporis partes; maximè cùm tibiarum ſcarificatio in balneo calentis aquæ adminiſtretur, cuius ope vehementer fit ad eas partes attractio. C

Si hæc non ſint ſatis, nec alterantia & epithemata lumbis & iecori applicita, vt igneus calor miteſcat, aut temperetur; tunc de vacuatione vitioſi ſucci deliberandum. Sed expurgatio difficiliùs in iis celebratur: quia medicamenta vel renuunt, vel ob tenellam ætatem non ferunt, nec aſſumunt. Quare ſi id tentes, ea cautè, & parcè adhibe, non confertim, ne vires flaccidæ reſoluantur. Non tranſcendas clementia, vt Mannam, ſyrupum roſar. noſtrar. vel Perſicar. ex infuſ. pluribus, mel Perſicum, infuſionem roſarum, lactis caprini ſerum. Aut ſi affectus ad frigiditatem aliquantulum vergat, miuam prunorum, quæ ex ſena parari ſolet, offerre illis fas erit, quam lambendo aſſument; vel pulpæ caſſiæ atramentum, aut pulpam D ſaccharatorum tamarindorum. Sed cùm ob mentis impotentiam hæc aſſumere nequeunt, & recuſant, pultes ex delecta hordei, vel tritici farina, diſſoluta in aqua borraginis confici poſſunt, permixtæ cum manna, aut caſſia, aut tamarindis, & loco ſacchari ſyrupus ſolutiuus, vel Rhodomel miſceantur ad ignem. Hoc enim artificio leniter, & citra moleſtiam, aut virium iacturam vllam aluus rumpitur.

Tutiſſimum eſt etiam in frigidis morbis, ventris doloribus & murmure, mulſam per cochlear per ſe, vel cũ ol. amygdalino ori infundere: vel ſerum lactis caprini. Sed experimento cognitum habeo pro mouenda aluo eorum, hoc vnguento totam inferioris E ventris regionem illinire bis in die.

℞. *Carnis pomorum acetoſorum,* ℥ ij. *Olei amygdalar. dulcium,* ℥ iij. *Tartari vini albi,* ʒ i. *Pulu. fol. ſen.* ʒ iij. *Vnguent. dialth.* ℥ iß. Miſce, & cum adipe ſuillo aut butyro inſulſo, fiat vnguentum.

Aliud.

℞. *Pul. Caſ. recenter extract.* ℥ ij. *Pulp. tamarindor.* ʒ iij. *Pulp. prunor. pinguium* ʒ iß. *Pulu. Rhab. tenuiſſimè pulueriſati* ʒ i. Miſceantur omnia, & cum olei violacei ℥ iß. fiat Linimentum.

At ſi hæc omnia ex voto non reſpondeant, aut ſi infans nulla medicamenta aſſumere velit, tunc admittendum eſt celebre conſilium Hip. *l. 6. epid. ſect. 5. text.* 35. qui ſic ait: *Mulier, capra, elaterium aut cucumerem* A *ſylueſtrem comedentes, pueris purgatio.* Pro cuius textus expoſitione tam acriter contra plures diſceptauimus *libro 2. hiſt. PP. Med. hiſt.* 31. quo docet Hip. nutrices pro infantium laborantium curatione eſſe expurgandas. Nam hoc modo redditur lac purgatorium, & ſic eo vtentes, ſuauiter expurgantur.

Aliud conſilium protulit Auicenna 1.4. *tract. 2. cap.* 7. dum ſic ait: *& cùm infans lactens febricitat, oportet vt lac mulieris rectificetur.* Ergò ex Auicennæ præcepto, ſi infans putrida febre laboret, nihil aliud agendum, niſi lac nutricis corrigere. Lac enim conueniens non ſolùm alimentum & familiare, ſed vtile medicamentum illis exiſtit. Quare ſi infans febricitet vitio nutricis, cuius lac eſt vitioſum, vt 3. *alim.* 15. proprio B exemplo confirmat Galenus, tunc relicta illa nutrice, alia eligenda, quæ optimum præbeat alimentum. Quòd ſi illa mutari non poſſit, tunc accommoda victus ratione, venæ ſectione, & purgatione attemperandum, vt ſanguis remaneat ſine vitio, & poſtea optimum lac generetur.

Si autem his non leuetur febris, paretur aqua ſtillatitia, cuius guttulæ aliquot deglutitæ leniter aluum deiiciunt, febrem contemperant, & vires alunt.

℞. *Pulp. caponis, lib.* ß. *Pulp. gal.* ℥ iij. *Acetoſ. M.* iij. *Radic. Cichor. Borrag. Buglos. an.* ʒ ij. *Confect. hyacinth.* ℥ ß. *Flor. cordial. an. p.* 1. *Folior. ſen.* ʒ v. Macera per diem in lib. iiij. aq. endiu. & ponantur omnia in vaſe vitreo, & diſtillentur. Huius doſis ſit quotidie ab ℥ j. vſque ad ℥ iß.

C Alteram verò parabis, quæ eſt maioris momenti, & efficaciæ.

℞. *Rhab. elect.* ʒ iij. *Fol. ſen.* ℥ ß. *Pulp. Caſ.* ℥ i. *Tamarindor.* ℥ ß. *Succi acetoſ. Pimpinel. an.* ℥ ij. *Cardui benedict. p.* 1. *Flor. cordial. an.* ʒ iß. *Conſeruæ flor. roſar. Bugloſ. Cichor. Nymphææ, an.* ℥ i. *Sem. lactuc. Acetoſ. an.* ʒ i. Ponantur omnia ſuper ignem remiſſum tribus diebus, quantum ſufficit vt leuiter ebulliant: deinde diſtilla in duplici vaſe, cuius diſtillationis quotidie porriges ℥ ß. cum ℥ i. *ſyrup. Viol. ex infuſ. pluribus.* Et ſi illis addas *confectionem Hyacinth. Electuarium de Gemmis*, aut *lapidem Bezoar Orientalem*, aqua ſtillatitia erit præſtantior, & malignis peſtilentibúſque febribus vtilior. Hoc modo Serapium poteſt confici alterans & purgatorium, quod ip[ſi l]ambendo aſſumere poſſunt.

D ℞. *Hord. p.* ij. *Tamarindor.* ℥ ij. *Acetoſ. Bugloſſ. Borrag. Pimpinel. an. M.* i. *Portulac. M.* ij. *Endiuiæ, M.* iß. *Flor. cordial. Nymphææ, an. p.* ij. *Sem. frig. maior. Acetoſ. an.* ʒ ij. *Folior. ſen.* ℥ ß. Coquito ad lib. 1. adde in fin. decoctionis *Rhab. elect.* ʒ ij. In expreſſione diſſolue ſacchar. albiſſimi lib. ß. & fiat ſyrupus mediocris conſiſtentiæ.

Vel paretur ſic.

℞. *Succi pomor. redolent. Succi limon. Arantior. acidor. Cichorei, Pimpinel. Portulac. Acetoſ. an.* ℥ ij. *Folior. ſen.* ʒ ß. *Flor. cordial.* ʒ iij. Bulliant omnia cum lib. iij. aq. bugloſ. ad conſumptionem ſuccorum, & iniecta ſacchar. ſufficienti quantitate fiat ſecundùm artem ſyrupus.

E

PRÆCEPTVM LXXVIII.

Medicus, in arte Anatomica ſit apprimè inſtructus.

VT verò peritus Medicus his vtiliſſimis præceptis imbutus, pro curandis ægris tempeſtiuè, & maturo conſilio ad praxin accedat, & finem artis conſequatur, tria illi ſuperſunt, citra quæ fruſtra laborem inſumet. Primum eſt vt in Anatomica ſcientia ſit ſatis inſtructus: Secundum, vt in Chirurgica arte ſit ſatis expertus: Tertium, vt Pharmaceuticæ diſciplinæ ſit ſtudioſus. A primo ſumamus exordium.

Anatome eſt certiſſimus dux, qui Medicum ad præclaram ſui ipſius, id eſt, naturæ præcognitionẽ veluti manu

manu ducit. Nam omnium partium figuram, magnitudinem, cauitates, ductus, numerum, ſitum, cum aliis connexionem, vſus, conſenſum diligentiſſimè artificioſa ſectione rimatur, atque omnium vſum inueſtigat. Quapropter Galenus *lib. 2. de loc. affect. cap. 1.* multis hiſtoriis confirmat: non poſſe quempiam locos affectos agnoſcere, niſi in anatomica ſcientia ſit ſatis exercitatus.

Partes enim externæ, (inquit ipſe) & in corporis ſuperficie conſtitutæ, ſui notitiam, & malorum quæ illis accidunt, euidentiam ſenſibus præſtant. Cùm enim mala oculis occurrant, & manibus contingâtur, viſus ipſe in eis ſimul & locum, & affectus ſpeciem agnoſcit: ac proinde in externis malis dignoſcendis, non eſt opus indiciis & notis. Aſſequitur namque viſus aliquam mali ſpeciem, licèt non ſemper ad intimam deſcendat; nam vlcus quidem cognoſcit, non tamen omnes eius differentias: tactus verò ſimiliter durum tumorem percipit, cauſam autem dignoſcere non poteſt.

At verò qui viſum planè effugiunt, & in corporis profundo latent, cognoſci non poſſunt, niſi ab eo, qui non modò partium integram cognitionem habuerit, actionum & vtilitatis illarum ſimul, & totius doctrinæ Anatomicæ, ſed & vſum & exercitationem calluerit ad vnguem. Nec enim ſatisfacit Galeno cognitio, vel doctrina quantumuis conſummata, ſed requirit etiam exercitationem; In quo illud quidem verè innuit, quod parùm proficiant doctrinæ ad vtendum inuentæ, niſi ſimul ſit coniuncta exercitatio: quæ non ex libris, aut aliunde eſt petenda, ſed ex continuo, frequentique diſſectorum intuitu. Nam præterquàm quòd intellectus ex verbis aſſequi non poteſt ea omnia quæ ſenſus in ſuis obiectis percipiunt, tenaciùs firmiúſque viſus memoriæ imprimit, affigitque res, quàm auditus. Cuius ratio eſt, quoniam vt memoria recordatióque rerum ſenſatarum habeatur, neceſſaria eſt continua cadauerum ſectio; hæc autem magis viſu, quàm auditu comparatur.

Magna eſt ergò, pro exercenda medicina, artis Anatomicæ præſtantia, quam ob ſuam dignitatē & excellentiam, non ſolùm Medici conſequi ſtuduerunt, ſed etiam nobiliſſimos Principes eam habuiſſe in deliciis, veterum monumenta confirmant. Propterea Alexandrum Magnum, Magnum Antoninum Imperatorem, alióſque magnanimos Reges hac ſuiipſius noſcendi cupiditate, in ipſo ſtatim armorum ſtrepitu, ſtudioſè rem anatomicam excoluiſſe legimus: Boëthum, & Paulum Sergium Conſules, Galeno olim Romæ ſectionem publicè molienti, adfuiſſe accepimus. Sic in Ægypto Reges corpora mortuorum ad ſcrutandos morbos propriis manibus diſſecuiſſe, à Plinio aſſertum eſt *lib. 7. cap. 5.* Vtrùm verò hæc doctrina ad Medicum, vel Chirurgum ſpectet, latè diximus *lib. 6. hiſt. PP. Med. hiſt. 4.* quo loco breuiter, prout argumentum tantum expoſtulat, omnem artem anatomicam in compendium affabrè redegimus.

PRÆCEPTVM LXXIX.

Medicus, in Chirurgica facultate ſit verſatus.

Podalirium, Machaonémque Chirurgiam exercuiſſe, & Ducem Agamemnonem in bello Trojano ſequutos, ferro & medicamentis medicinam militibus feciſſe, ſcripſit Homerus *lib. 2. Iliad. 6.* Hippocratem in hac arte excelluiſſe plurimùm, & libros de Chirurgia conſcripſiſſe eximios & elegantiſſimos, illi norunt, qui libros *de vulneribus capitis, de officina Medici, de fracturis, de articulis*, aſſiduè verſant. Galenum, Chirurgicas operationes propriis manibus pertractaſſe, colligitur ex *lib. 6. meth. cap. vlt.* vbi ſe fracta oſſa capitis terebrare voluiſſe ſcri-

A pſit, ſi perpetuò in Aſia manſiſſet: ſed cùm Romæ ageret, ciuitatis morem ſe inſecutum fuiſſe teſtatus eſt, permiſſa iis quos Chirurgos vocant, maxima eiuſcemodi operum parte. Hoc etiam conſtat ex *commentariis in Hip. lib. de Medici officio, de articul. ad Glauc. de tumorib. præter naturam; & ſex prioribus methodi libris*, liquet abundè.

Licèt autem totam de continui ſolutione ſpeculationem rectè callere oporteat Medicū: tamen noſtro tempore, niſi ingēs neceſſitas adſit, ab eiuſmodi opera abſtinere debet, vt docuit Hip. *in Iureiurando, n. 2.* dum ſic ait: *Nec verò calculo laborantes ſecabo, ſed viris Chirurgiæ operariis, eius rei faciendæ locum dabo.* Ita monuit Auenzoar *lib. 2. Theizir. tract. 6. cap. 2.* dicens non
B eſſe *Medici* (vt ille inquit) *honorati, manibus operari, ſed ſuis miniſtris officio relicto, medicina & cibo ægrotantibus auxilio eſſe.* Quare Galenus *lib. 1. de officio Medic. com. 5.* miniſtrum manibus operantem, Medico adiecit.

Deinde plurimùm differunt Medicus, & Chirurgus, quia ſunt maximè diuerſi artifices. *Chirurgus*, auctore Celſo, *lib. 7. cap. 1. debet eſſe iuuenis, intrepidus, immiſericors, manu ſtabili, nunquam intremiſcente*: Medicus debet eſſe ſenex, blandus, mitis, iucundus, gratioſus. Manualis ergò operatio à Medico ſeparanda, rectè tamen ab illo callenda; vt quum occaſio adſit ſecandi, ſuendi, adurendi, euellendi, artus luxatos, oſsáque ſuis ſedibus mota reponēdi, præſtò adſit, non tanquā miniſter, ſed præſes, & veluti gubernator: qui eò tendat,
C vt Chirurgo tradat præcepta, quomodo ſe gerere debeat, circa tumores præter naturam, vulnera, vlcera, fracturas, & luxationes. Quare cùm tot celebres viri hanc artem ſuis laboribus & monumentis illuſtrarint, auxerint, locupletarint, neceſſe eſt vt Medicus eam exactè teneat; & veluti dux inter milites, ita ille inter Chirurgos miniſtros ſplendeat & antecellat.

Neque hoc à ratione videtur alienum: nam Medicina in tres partes diducta eſt; vt vna eſſet quæ victu: altera, quæ medicamentis: tertia, quæ manu medeatur, vt firmat Celſus *in proœmio lib. 1. & 7.* ſubſcribit Galenus *1. acut. 6.* & *introduct. cap. 7.* & *lib. art. medic. cap. 2.* Auic. 4. 1. & primus omnium prædixit Hip. *lib. de decenti ornatu, num. 6. Artis medicæ curatiuæ, pars in Chirur-*
D *gia, diæta, & pharmacorum exhibitione conſiſtit.* Quia Medicinæ partes mutuam operam requirunt, tum quæ manu, tùm quæ medicamentis, tum quæ victu medetur.

Et licèt Medicina ſit ars ingenua, præſtans, nobiliſſima, quam actu lexercuerunt Principes, Magnates & Heroës, & difficilis ad addiſcendum, cùm infinita ſint morborum genera, quę nec inueniri, nec demonſtrari queunt, vt probat Plinius *lib. 26. cap. 1.* & refert Iuuenalis *Satyra 10.*

Morborum omne genus, quorum ſi nomina quæras,
Promptiùs expediam quot amauerit Appia mœchos,
Quot Themiſon ægros autumno occiderit vno.

Tamē Chirurgia valde neceſſaria eſt, nobilis, difficilis. Omnia enim quæ Omnipotēs poſuit ſub pedibus ho-
E minis, & quæ ſuperiorem regionem exornant, de his appoſitiſſimè diſceptat. Quare qui hanc artem contemnunt, & de ea nullam mentionem faciunt, rudes ſunt, & eam tanquam difficilem addiſcere nequeunt, vt Oribaſius firmat *in præfat. compendij medicinæ.*

Hæc enim in artifice ſuo ſummam curam exoptat, indefeſſum ſtudium, ſedulam diligentiam, improbum laborem, tenacem memoriam. His igitur omnibus ornatus eſſe debet, qui Chirurgiæ tam arduam artem auſpicaturus eſt, vt notat Soranus Epheſius *in Iſagog. cap. 1.* Demum ſicut Chirurgus debet eſſe Medicinæ peritus, ſic Medicus Chirurgiam callere debet. Hoc confirmat Scribonius Largus *lib. de compoſ. medicam. cap. 200.* dum ſic ait: *Ita implicitas Medicinæ partes inter ſe, & connexas eſſe conſtat, vt nullo modo diduci ſine totius profeſſionis detrimento poſſint.* Ex eo intelligitur, quòd neque

neque Chirurgia ſine Diætetica, neque hæc ſine Pharmaceutica, id eſt, ſine ea parte quæ medicamentorum vtilium vſum habet, perfici poſſint, ſed aliæ ab aliis adiuuentur, & quaſi conſummentur.

PRÆCEPTVM LXXX. ET VLTIMVM.

Medicus Pharmaceuticæ artis ſit ſtudioſus & callens.

MEdicum rationalem, & Principum Medicorum doctrina delibutum, in pharmaceutica arte debere eſſe inſtructum, nullus it inficias. Nec enim remedia præſcribere poterit, niſi medicamentorum facultates in numerato habeat. Quapropter ſuccurrit hoc loco aliqua ex Medicorum ſolùm arcanis proponere, quæ pharmacorum tam ſimplicium, quàm cõpoſitorum vires, & vtilitatem patefaciant, omittentes plura quæ à Pharmacopolis opere practico indagantur, in quibus ad rauim vſque diſceptant, de præparationum differentiis, lotione, purgatione medicamentorum, infuſione, humectatione, aliiſque infuſionum differentiis, nutritione, maceratione, perfectione, digeſtione, trituratione, variis trituræ ſpeciebus, coctione, aſſatione, frixione, vſtione, ex-A ſtinctione, calefactione, inſolatione, refrigeratione, putrefactione, fermentatione, diſſolutione, liquatione, mollitione, duratione, ſiccatione, extractione, cribratione, colatione, filtratione, deſpumatione, conditura, ſalitura, fartura, diſtillatione, & aliis. De quibus omnibus illi in ſuis libris, antidotariis, diſpenſatoriis, pharmacopœis luculentiſſimè diſſertant.

Nos Pharmacopœam noſtram intra Medicinæ areã deſcribemus, eámque in VI. *Articulos* partiemur, propriis *Sectionibus* diſtinctos, aliquas pharmacorum formulas addentes, quæ in Hiſpania, & aliis regionibus, illuſtribúſque earum Officinis approbantur. In *primo* ergò *Articulo* vniuerſalem doctrinam circa definitionem & diuiſionem medicamenti adducimus. In B *ſecundo*, quomodo debeant eligi, quo tempore, & qua ratione ſint conſeruanda, enarramus. In *tertio*, omnia medicamenta ſimplicia aſſignamus. In *quarto*, omnia compoſita enumeramus. In *quinto*, methodum componendi omnia medicamenta patefacimus. In *ſexto*, compendium generale omnium medicamentorum ſimplicium, quæ in Officina habentur, cum propria latitudine ſuarum qualitatum proponimus. Ita tamen breuiter omnia ſunt diſpoſita, vt nihil ſit in medica facultate vſui practico neceſſariũ, ex quo Medicus ad praxin ſitibundus anhelans, ex hac lectione non mediocrem vtilitatem ſibi comparet.

ZACVTI

ZACVTI PHARMACOPOEA.

INDEX CAPITVM,

Quæ in Pharmacopœa proponuntur.

ARTICVLVS I.

De Medicamentorum diuiſione, ponderibus, & menſuris.

ARTICVLVS II.

De rebus ex quibus omnia Medicamenta deſumuntur.

CAP. I. *DE differentiis plantarum.*
II. *De radicibus.*
III. *De herbarum collectione.*
IV. *De fructibus & ſeminibus.*
V. *De ſuccis, liquoribus, gummi, reſinis, lacte, & lacrymis.*
VI. *De animalibus, & eorum partibus.*

ARTICVLVS III.

De Medicamentis expurgantibus.

DISTINCTIO I.

De Medicamentis bilem expurgantibus.

CAP. I. *DE Rhabarbaro.*
II. *De Caſſia fiſtulari.*
III. *De Tamarindis.*
IV. *De Scammonio.*
V. *De Aloë.*
VI. *De Manna.*
VII. *De Myrobalanis.*
VIII. *De Sero lactis.*
IX. *De Aſaro.*

DISTINCTIO II.

De Simplicibus, purgantibus pituitam.

CAP. I. *DE Turbith.*
II. *De Hermodactylis.*
III. *De Agarico.*
IV. *De Iride.*
V. *De Mechoaca.*
VI. *De Colocynthide.*
VII. *De Semine carthami.*
VIII. *De Euphorbio.*
IX. *De Eſula.*
X. *De Caſtoreo.*
XI. *De Galbano.*
XII. *De Sagapeno.*
XIII. *De Ammoniaco.*
XIV. *De Sarcocolla.*
XV. *De Oponace.*
XVI. *De Reſina terebinthina.*

DISTINCTIO III.

De Medicamentis ſimplicibus, expurgantibus melancholiam

CAP. I. *DE Elleboro.*
II. *De Lapide Lazuli.*
III. *De Polypodio.*
IV. *De Epithymo.*
V. *De Fumaria.*
VI. *De Senna.*

ARTICVLVS IV.

DISTINCTIO I.

De Aquis.

CAP. I. *DE Aquis infrigidantibus.*
II. *De Aquis concoquentibus pituitam.*

DISTINCTIO II.

De Syrupis tam concoquentibus, quàm humores purgantibus.

CAP. I. *DE Syrupis in communi.*
II. *De Syrupis bilem diſponentibus.*
III. *De Syrupis diſponentibus pituitam.*
IV. *De Syrupis diſponentibus melancholiam.*
V. *De Syrupis purgantibus bilem.*
VI. *De Syrupis purgantibus pituitam.*
VII. *De Syrupis purgantibus melancholiam.*

DISTINCTIO III.

De Eclegmatis.

DISTINCTIO IV.

De Electuariis purgantibus.

CAP. I. *DE electuariis purgantibus bilem.*
II. *De electuariis purgantibus pituitam.*
III. *De electuaris purgantibus melancholiam.*

DISTINCTIO V.

De Pilulis.

CAP. I. *DE Pilulis purgantibus bilem.*
II. *De Pilulis purgantibus pituitam.*
III. *De Pilulis purgantibus melancholiam.*
IV. *De Pilulis varios humores purgantibus.*
V. *De Pulueribus expurgantibus.*

DISTINCTIO VI.

De confectionibus Cordialibus.

CAP. I. DE Confectionibus infrigidantibus.
II. De Confectionibus calefacientibus.
III. De Confectionibus opiatis.

DISTINCTIO VII.

De Conſeruis.

CAP. I. DE Conſeruis in communi.
II. De Conſeruis infrigidantibus.
III. De Conſeruis calefacientibus.
IV. De Tabellis.

DISTINCTIO VIII.

De Trochiſcis.

CAP. I. DE Trochiſcis refrigerantibus.
II. De Trochiſcis calefacientibus.

DISTINCTIO IX.

De Oleis.

CAP. I. DE Oleis infrigidantibus & adſtringentibus.
II. De Oleis calidis.

DISTINCTIO X.

De Vnguentis.

CAP. I. DE Vnguentis refrigerantibus.
II. De Vnguentis calefacientibus.

DISTINCTIO XI.

De Emplaſtris.

ARTICVLVS V.

De Methodo compoſitorum omnium medicamentorum, ad vſus medicos vtilitatem præſtantium.

CAPVT VNIC. DE Apozematis.
De Clyſteribus.
De Suppoſitoriis.
De Linimentis.
De Vnguentis.
De Ceratis & Emplaſtris.
De Cataplaſmatis.
De Fotibus.
De Embrochis.
De Epithematibus.
De Cauterio potentiali.
De Veſicatoriis, ſeu ſinapiſmis.
De Collyriis.
De Errhinis, ſeu ſternutatoriis.
De Apophlegmatiſmis, ſeu Maſticatoriis.
De Gargariſmatis.
De Dentifriciis.
De Sacculis.
De Suffitu.
De Inſeſſionibus.
De Balneis.

ARTICVLVS VLTIMVS.

De gradibus qualitatum Medicamentorum, quæ in probata & inſtructa Officina reſeruantur.

DE qualitatibus Radicum.
Caulium.
Herbarum.
Florum.
Fructuum.
Seminum.
Gummi.
Reſinarum.
Succorum.
Infuſionum.
Inſpiſſamentorum.
Farinarum.
Superfluitatum, & partium animalium.
Terrarum.
Mineralium.
Lapidum.
Medicamentorum aëreorum.
Medicamentorum aqueorum.
Oſſium.
Corticum.
Liquorum.

ZACVTI LVSITANI

PHARMACOPOEA ELEGANTISSIMA, *variis dubiis, & ſelectioribus medicamentorum formulis exornata.*

ARTICVLVS I.

De medicamentorum diuiſione, & ponderibus, & menſuris.

INTER ea quæ aſſumuntur, alia ſunt quæ noſtram ſubſtantiam alterare poſſunt, neque ab ipſa alterationem aliquam patiuntur, vt ſunt acini vuarum, nuclei ceraſorum, & his ſimilia: alia, quæ paſſiuè ſe habent, & in noſtram ſubſtantiam tranſmutantur, vt ſunt alimenta: Alia quæ noſtram ſubſtantiam alterant, vt omnia ferè medicamenta. Quam definitionem etiam proponit Galenus *lib.* 1. *ſimpl. cap.* 1. Sub qua venena etiam comprehenduntur, quæ non ſolùm alterant, ſed etiam corrumpunt, & in aduerſam naturam corpus deducunt, vt Arſenicum, Euphorbium, &c. Alia reperiuntur, quæ licèt in noſtram ſubſtantiam conuerti queant, tamen ob vnam, vel duas qualitates, quibus noſtram ſubſtantiam excedunt, illam alterant: & hæc ſunt media inter alimenta & medicamenta: alimentáque medicamentoſa appellantur, vt borrago, cichorium, & his ſimilia.

Medicamentum ergò de quo in præſenti, aut eſt compoſitum, aut ſimplex: (Non loquor de compoſitione naturali, ſiquidem omnia medicamenta, ex quatuor elementis conſtantia, in hac conſideratione ſimplicia dicuntur) compoſitum illud dicitur, quod artificialem compoſitionem admittit, vt Theriaca magna, Mithridatium, &c. quæ ex compoſitione & permixtione plurium, & diuerſorum medicamentorum conſtant; quæ per proprias qualitates alterantur, & ipſorum formæ refractis qualitatibus corrumpuntur, vt quædam forma media reſultet, quæ in ſe (etſi remiſsè) virtutes medicamentorum ſimplicium continet, & alias qualitates, quæ ex determinata permixtione ipſorum conſurgunt.

Simplex medicamentum, per relationem dictum ad compoſitum, eſt illud, quod natura ſua ſyncerum eſt, ex Gal. 1. *ſimpl. cit.* Hoc vel eſt purum elementum, vt aqua, ignis, aër, terra; vel eſt mixtum per compoſitionem naturalem, ex primordiis generationis, ob permixtionem elementorum acquiſitam: quæ non in omnibus mixtis æqualiter concurrunt, ita vt in omnibus refractæ quoad pondus, remaneant qualitates primæ, ſed nunc per vnam, nunc per duas qualitates ponderalem menſuram, & noſtram ſubſtantiam excedunt, ita vt illarum ope alterare poſſint: quarum ratione medicamenta dicuntur calida, frigida, humida, &c. & ratione huius variæ permixtionis elementorum in mixtis repertæ.

Alia medicamenta habent facultates purgatrices, quarũ auxilio diuerſos humores purgant, vt Rhabarbarum. Alia, ſecundùm partes diuerſas ſuas adſtringũt & abſtergunt, vt braſſica, lentes, roſæ, &c. Horum

A quodlibet medicamentorum, aut eſt fluidum, aut ſolidum; cuius ratione, ponderatur, aut menſuratur.

Deinde Galenus *lib.* 1. *ſec. gener. cap.* 13. dicit: *Menſuræ ponderales ſolidorum corporum, grauitatem & menſuralem molem diſcernunt.* Et in *eodem capite* aſſerit, libram ſolidorum corporum ponderalem, & liquidorum menſuralem appellari. Ex qua doctrina conſtat, medicamenta liquida per libram, & vnciam menſuralem menſuranda eſſe: & ſolida, lancibus & aliis vnciis ponderalibus pendenda. Præterquam quando Medici ſcribunt ſyrupi, vel vini, vel olei pondo, vncias duas, vel ℔. ij. Nam tunc licèt liquida ſint, ponderalibus vnciis ſunt pendenda. Et hoc tam in remediis deſcribendis, quàm diſtribuendis ratum eſt Galeno, *loco cit.* Quare vt 3. *ſec. gener.* 3. ipſe edocuit, libra ponderalis ſolidorum corporum eſt, & menſuralis liquido-
B rum.

Rurſus libra ponderalis conſtat 12. vnciis: Vncia octo conſtat drachmis: drachma tribus conſtat ſcrupulis. Menſuralis libra aliis conſtat duodecim vnciis: Vncia verò ſex drachmis: & drachma duobus ſcrupulis, quoniam ſolida maius obtinent pondus, quàm liquida. Nam illa ſunt grauiora, atque ideò omne medicamentum, quod per vnciam ponderalem metimur, eandem molem habet, ſed diuerſum pondus ob cauſam dictam; & quæ medicamenta per ponderalem vnciam metimur, idem pondus habent, at verò diuerſam molem.

Medicamenta, tam ſolida quàm liquida, in hoc
C conueniunt, quòd tam libra menſuralis, quàm ponderalis 12. vnciis conſtet: quod demonſtrauit Galenus 3. *ſec. gener.* 3. Maximum pondus quod habetur in officinis, eſt libra; quæ habet 12. vncias; & quælibet vncia drachmas octo; & drachma tres ſcrupulos: & ſcrupulus pendet duos obolos, vnus obolus, grana 10. Granum autem eſt minimum pondus, quod habetur, & non debet eſſe tritici, hordei, aut alterius frugis; quia hæc pondere conſtant incerto: ſed determinatum pondus debet habere, quale eſt apud aurifabros, quo omnes nationes vtuntur, quibus ponderibus menſurantur ea quæ exactè pondus requirunt. Plura tamen ſunt quæ metiuntur Medici numero, faſciculo, pugillo, manipulo. Numero metiuntur grandiores fructus,
D vt pruna, ficus, &c. Manipulus eſt quantum quiſpiam manu poteſt comprehendere. Pugillus, quantum ſummitate omnium digitorum. Faſciculus, quantum menſura brachij capitur. Maxima etiam menſura quæ in officinis habetur, eſt libra menſuralis, reſpectu liquidorum: eius vncia habet ſex drachmas, & drachma duos ſcrupulos. Notabis tamen quòd oleum minus pendeat cùm ſit aëreum, & ſic vas quo menſuratur, maiorem habet capacitatem. Secundo loco illud quo menſuratur aqua, eſt minus illo quo menſurantur ſyrupi.

Ne verò in hoc enchiridio pharmaceutico aliquid ad exactam notitiam deeſſe poſſit, pondera recitata hoc modo deſcribuntur.

Libra — ℔.
Vncia — ℥.
Drachma — ʒ.
Scrupulus — ℈.
Granum — g.
Obolus — O.
Numerus — N.
Manipulus — M.
Faſciculus — F.
Pugillus — P.
Dimidium omnium. — ß.
Quarta pars — 4.
Quinta pars — 5.
Singulorum — an.

Ana enim multitudinem medicamentorum ſignificat & ſecundùm aliquos idem,ac æqualiter denotat.Quoniam verò perſæpè in priſcorum, præſertim Arabum monumentis aliæ notæ ponderum reperiuntur, quæ lectorem quandoque remorantur, ea in propatulum exponam.

Exagium,eſt pondus drachmæ cum dimidia: ſex exagia faciunt vnciam vnam.
Solidum, idem atque exagium,ſolo nomine differens.
Aureus, eſt pondus drachmæ vnius cum dimidia, & eſt idem cum exagio,& ſolido.
Sextarius, eſt pondus libræ vnius cum ſemiſſe.
Cotula, eſt pondus habens libras duas & ſemiſſem.
Cotyla, habet nouem vncias.
Lupinus, habet drachmas duas.
Obolus, eſt pondus medij ſcrupuli;vel ſecundùm alios eſt quinta pars vnius drachmæ.
Ghiſt, eſt pondus libræ vnius, cum dimidia.
Kirat, habet quatuor grana.
Hemina,eſt pondus libræ vnius,& vnciarum trium.
Chalcus,eſt pondus duorum granorum ciceris & quarta pars oboli,& duo oboli faciunt vnum ſcrupulum.
Saſil, pondus eſt duorum ſextariorum.
Ramich, eſt pondus ſex kirat.
Charmes, eſt pondus vnius grani hordei.
Davic, eſt pondus ſex granorum hordei,& ſecundùm alios trium granorum hordei.
Sacrarat, eſt pondus vnius aurei cum dimidio.
Anulaſach, eſt pondus confimile illi, ſecundùm aliquos.
Arſinum, eſt pondus drachmæ ſemis.
Decamech, eſt pondus drachmæ vnius.
Darchiminum, eſt pondus drachmæ ſemis.
Bactaib, eſt pondus nouem granorum.
Siliqua, eſt pondus quatuor granorum.
Bis ſiliqua, eſt duplicata ſiliqua.
Raſiciim, eſt pondus ſcrupuli vnius,cum dimidio.
Cochlear,eſt minima pars omnium menſurarum.
Serat, eſt ſemiobolus.
Conchula, eſt drachma vna, & dimidia.
Cyathus,pendet drachmas decem.
Acetabulum,quarta pars heminę,pôderat drachmas 24
Bilibra, pendet ſextarios duos.
Renix, habet ſextarios quatuor.
Cina,pendet ſextarios quinque.
Congius, ponderat ſextarios ſex,aut ℔. xij.
Metron, dicitur Latinè *menſura*, eſt nomen Græcum, ad omnes menſuras pertinens.
Modius, à modo dictus, capit ſextarios duodecim.
Medimia, eſt menſura capiens ſextarios duos.
Cadus,Latinè vocatur amphora,continens vrnas tres.
Vrna,à quibuſdam dicitur *quartricium*, pro condendis defunctorum cadaueribus aſſuetum, recipit frumenti Italici modios tres.
Gomor, capit quindecim modios.
Corus, habet modios triginta.
Cema, eſt octaua vnciæ pars.
Holca, idem eſt quod Cema.

A *Numiſma*, vnus argenteus.
Denarius,qui eſt argenteus, eſt octaua pars vnciæ.
Cremiſſus, facit ſolidum aureum; & habet decimam octauam partem vnciæ.
Duella, habet duos ſolidos aureos.
Status,habet tres ſolidos aureos,aut drachmam vnam.
Quadrans, habet drachmas duas,aut ſcrupulos ſex.
Dipondium, habet duas libras.
Mna, Græcum nomen, habet drachmas centum, aut libram vnam,& drachmas quatuor.
Rotulus, eſt libra.
Oxybaphum, habet vncias duas, & drachmas duas.
Beſſis, continet vncias octo.
Medimnus, capit chœnicas quadraginta ſeptem.
B *Chœnix*, cotylas tres, vel ſeſquiſextarium, ſeu libras duas, & quadrantem vnum, & vncias tres.
Ceramium, Italicum habet olei libras xc.vini libras c, mellis libras cl.
Cheme, cochlearia duo,ſeu drachmas duas,ſcrupulum vnum, & grana quatuor, & quatuor quintas grani.
Myſtrum, chemen vnam, & quartam eius partem,ſeu cochlearia duo cum dimidio;ſeu drachmas tres.
Talentum, eſt maximum omnium ponderum. Minus talentum,pendet libras quinquaginta.Maius,libras 72. Maximum, lib. 120.
Centenarius, dicitur pondus centum librarum.

C

ARTICVLVS II.

CAPVT I.

De rebus, ex quibus omnia Medicamenta deſumuntur.

Omnia,quæ in vſus medicos apud Pharmacopolas reperiuntur,ex quinque rebus ſunt deprompta: ex animalibus & eorum partibus; ex terra; ex aqua;ex aëre;& ex plantis. *Ab animalibus*,vel totis integris,vel ipſorum partibus,vel excrementis,medicamenta accipiuntur. Totis quidem, quia ſæpè vulpem
D integram, vel catulum,vel erinaceum, vel ranam, vel lumbricos, vel cancros,vel alia animalia aſſumimus. Ex partibus verò animalium, v. g. iecur lupi,aut hœdi, pulmo vulpis, os de corde cerui, cranium humanum, adeps, ſanguis, caro, medulla, teſtes caſtoris, vel caſtorium. Ab excrementis,vt cornua,vngues,pili, pennæ, cutis, fel, ſtercus, ſaliua, mel, oua, cera; lac, lana, ſudor, & ſimilia. Quo etiam genere vniones, moſchum, zibettum, & alia huiuſmodi comprehendimus.

Ex terra plura extrahuntur in vſus medicos valde neceſſaria: vt lapides pretioſi, metalla, ſpecies terræ, bolus armenus,terra ſigillata, cimolia, creta, argilla, & ſimilia. Lapides ſunt, pumex, marchaſita, magnes, gypſum, calx viua, lapis ſpecularis, & alia
E huius generis. Metalla ſunt aurum, argentum, ſtannum,plumbum,æs, ferrum, chalybs, antimonium ſeu ſtibium, ceruſa, ſulphur, alumen, atramentum ſutorium, vtriuſque ſalis genus, auripigmentum, arſenicum.

Ex aqua dulci,quæ ſequuntur medicamenta,depromuntur. Aqua pluuialis, fontana, fluuialis, omniáque inde orta: vt lenticula aquatica, nymphæa, ſiſymbrium, aquatiliáque omnia animalia. Ex aqua ſalſa, ſal,corallium,omnes piſcium ſpecies,oſſa ſepiæ,ſpongiæ, aliáque marina penè infinita.

Ex Aëre prodeunt manna,mel aëreum,atque aliud roris genus, quod in vſus medicamentarios ingreditur,ob vires quas tum à ſole,à quo ſurſum concitatur; tum ab aëre, in quo aliquamdiu immoratur, à plantis, in quibus conſiſtit, accepit.

Ex

Ex plantis,tum integris,tum ipſarum partibus, ſeu arbores ſint,ſeu arbuſculæ, ſeu herbæ, medicamenta deſumimus. Vt ſunt cichorium,biſmalua,malua,plantago, &c. Vtimur etiam pluribus, ex quibus plantæ ipſæ conſtituuntur,vt radice, medulla, ligno,cortice, ſurculis,caule,floribus, foliis, ſeminibus, fructu, ſuccis,lachrymis,gummi,reſinis,& muſco ipſo.

CAPVT II.

De differentiis plantarum.

TRia ſunt plantarum genera,vt docet Theophraſtus *lib.*1.*de hiſt.plantar.c.*3. ſcilicet arbor, frutex, & herba. Arbor eſt planta, quæ vnico trunco à radice ſurſum aſcendit, in cuius medio exeunt nodi, & cum magna difficultate frangitur. Arbuſcula eſt planta, plurimis truncis coniunctis & ramoſis prædita, & ſurſum aſcendit, vt hedera & rubus. Herbæ ſunt, quæ ſine trunco à radice aſcendunt ſolis foliis, quæ ſemina in extremitate producunt,vt cichorium, borrago,&c.Licèt verum ſit,eſſe aliquas herbas, quæ maximam copiam ramorum emittunt cum truncis, ſurculis, & foliis paruis, vt abſinthium & hyſſopus, quæ ſubfrutices appellantur, & ſunt mediæ inter arbores & herbas, quæ fruticum ramoſitatem habent, & eodem anno exeunt. Non nego aliquas herbas ob culturam, magnitudinem arborum acquirere, ſicut beta & malua, cuius contrarium contingit ob culturæ defectum, qua frutices fiunt, vt patet in myrto.

Verùm vt in medicos vſus ipſis poſſimus vti,neceſſe eſt cognoſcere, quando ſint eligendæ, in qua cœli diſpoſitione, quomodo ſint conſeruandæ, & in quibus locis reponendæ. Quæ omnia ſunt neceſſaria, non ſolùm vt commodè vtamur, verùm vt ex illis compoſita medicamenta parentur, vt Dioſcorides *in proœmio ſui operis* diſertè edocuit. Nam aliæ profunt valde,ſi ſint recentes,vt thapſia,quæ ſi ſit recens,optima eſt,ex Gal.1.*ſec.loc.cap.*1. contrà verò ſi antiqua, 3.*ſec.gener.c.*6.*&* 7,In quo vltimo capite ponit exemplum in euphorbio,quod ſi ſit antiquum,duplicatam quantitatem requirit,ac ſi eſſet recens.

Tempus etiam eſt contemplandum, in quo colligi debent,tam integræ,quàm per partes.Similiter earum ætates conſiderare debemus, & locum in quo conſeruari debent. His ergò cognitis,rectè cognoſcemus medicamenti ſimplicis optimam,vel malam diſpoſitionem, vt ex ipſo compoſitum parari poſſit. Quod non ſolùm de plantis, ſed de omnibus aliis medicamentis, ſimplicibúſque eſt intelligendum, de quibus *infrà* texenda oratio eſt.

CAPVT III.

De Radicibus.

VT plantarum partes connumeremus,à radicibus exordium ſumamus. *Radix eſt pars plantæ, terræ affixa, per quam ipſa alimentum attrahit*,vt docet Theophraſtus *lib.*1. *de hiſt.plantar. cap.*2. In radicum collectione magna differentia adeſt. Si enim illarum neceſſitas vrget, in quocunque tempore legi debent: ſi verò non adſit, tunc ad tempus determinatum reſeruandæ ſunt, quod ad ipſarum electionem commodum ſit. Quale autem tempus hoc ſit, etiam noſtro tempore controuertitur.

At plurium miſſis opinionibus, aſſerendum eſt, radicem eſſe colligendam in principio hyemis. Hoc enim tempore,neque ita dura & lignoſa eſt, ſicut illa quæ tempore æſtatis colligitur, in quo aliqui colligendam eſſe ſibi perſuadent: neque ita mollis & humida apparet, ſicuti illa quæ tempore veris, in quo alij colligendam eſſe rati ſunt. Quæ doctrina eſt intelligenda in illis plantis, in quibus radix antiqua ab vno in alium annum ſeruatur: quoniam herbarum quæ in vno anno pereunt,vt ſunt legumina,eligendæ ſunt radices,antequam ex ſe emittant caulem.Si enim in longum tempus protrahantur, ſicciores euadunt, & maximè indurantur. Neque ſunt audiendi, qui aſſerunt,radices veneficarum plantarum eſſe legendas, quando in iis naſcuntur cauliculi, quia eo tempore prædictæ plantæ minorem fortiuntur venenoſitatem.Sed eligendæ ſunt,quando maiorem magnitudinem habent, maiorémque in propria natura perfectionem. Licèt enim verum ſit,tunc habere maiorem venenoſitatem, tamen Medicus methodum habet præſcriptam, cuius ope fretus, ipſarum deleteriam naturam retundere poſſit.

Cognoſces autem, radices debito tempore fuiſſe collectas, quòd ipſarum cortices, terſi & denſi appareant, neque ſunt rugoſi, tenues,craſſi,vt Galen. *lib.*1. *de antidot.*23. & Auicen. *lib.*2. *tract.*1. *cap.*1. confirmat. Hoc etiam ex ſapore & odore venari licet. Radix in propria ſubſtantia,aut eſt ſimplex,aut compoſita.Compoſita,vt radix fœniculi,raphani,lactucæ,& aliæ,quæ corticem & medullam includunt. Simplex radix illa eſt, in qua non datur diſtinctio inter corticem, & medullam, ſed tota eſt eiuſdem ſubſtantiæ, homogenea, & vt plurimùm quandam cuticulam tenuem habet,quæ ipſam tegit:vt eſt radix ſcorzoneræ, lilij, & aliæ ſimiles. In radicibus autem,quæ habent diſtinctum corticem à medulla,ſolùm cortice vtimur, quia in ipſo præſtantior facultas medicamentoſa exiſtit,vt *lib.*2.*de antidot.cap.*105.Galenus adnotat. At verò ſi radix ſit vnius ſubſtantiæ, vtimur tota, leuiter ſublata cuticula.

In collectione radicum conſiderandum eſt, quòd ſi fuerit admodum craſſa,ac terrâ plena,lauari debet, minimè autem ſi ſubſtantiam tenuem ſortitur.Reſoluitur enim virtus, quæ in ipſius ſuperficie ſita eſt, vt oſtendit Meſuë, *in methodo vniuerſali*, *cap. de lotione.* Ideóque hæ vltimæ, panno humido leniter ſunt fricandæ.Exiccantur commodè radices,ſi craſſæ fuerint, abiectis medullis,radiis ſolaribus filo appenſæ,& nocturno tempore loco ſicco reponuntur. Si verò tenues fuerint ſubſtantia ſua, non radiis ſolaribus, ſed in loco calido & ſicco exiccari debent, ne earum virtus euaneſcat. Licèt verum ſit, quòd pro diuerſitate indigentiæ diuerſimodè exiccari ſoleant. Exiccatæ verò in locis moderatè calidis & ſiccis conſeruentur, vt Hippocrates *in epiſtola ad Cratenam* manifeſtè docuit,*num.*18.

Circa radicum durationem varij varia protulerunt. Nos vtentes laconiſmo, hoc certum ſtatuimus, (quod intelligatur abſolutè de omnibus medicamentis)alias aliis,magis vel minùs durare radices,& tamdiu his nos vti poſſe,quamdiu in proprio vigore fuerint conſtitutæ.Hoc autem ex odore,ſapore,& modo ſubſtantiæ cognoſcitur,ex Gal.1.*ſec.loc.cap.*2. Nam ſi antiquæ ſint,facilè franguntur,quum ſint rugoſæ, & cariem emittant, vt 1.*de alimentor. facultat. cap.*11. docuit Galenus.

CAPVT IV.

De herbarum collectione.

DE collectione foliorum,caulium, & florum, dubitant auctores, cùm quouis anno non ſolùm plantarum folia,ſed flores,ſemina,& fructus pereant, vt aduertit Theophraſtus,*lib.de ſubſtantia plantarũ,c.*2. Ad colligenda folia nonnulli aſſignant menſem Maij, tanquam tempus in quo ipſa naſcuntur:ſed ij non ex toto veritatem attingunt. Nam cùm in diuerſis temporibus Veris naſcantur folia,alia citiùs,tardiùs alia, vt

Vt in *proœmio lib.* 1. docuit Dioſcorides, poſito exemplo non ſolùm in foliis, ſed floribus & fructibus eiuſdem arboris, ex qua hodie poſſumus colligere flores apertos omnino, aliis exiſtentibus in principio apertionis, quod etiam in maturatione fructus eiuſdem arboris animaduertitur. Si hæc differentia reperitur in eadem planta, quomodo tempus determinatum colligendi folia plantarum diuerſarum ſpecierum poterit aſſignari? quod de reliquis partibus illarum eſt dicendum.

Colliguntur autem folia herbarum, quando totam perfectionem acquiſiuerunt in magnitudine & robore, & antequam ipſorum color mutetur, & in terram decidant. Hoc ferè contingit, quando flores apparere incipiunt in illis plantis, in quibus flores reperiuntur, vt docet Platearius *c.* 20. *de Ariſtolochia.* Quæ doctrina deducta eſt ex mente Auicennæ *lib.* 2. *tract.* 1. *cap.* 6. Poſt collectionem conſeruantur in pellibus taurorum, vt docuit Galenus *lib.* 2. *per gener. cap. de Emplaſtro melino Heraclidis.*

Caules herbarum non ſunt in Medicinæ vſu: quia poſtquam exiccantur, maximè lignoſi apparent, & inepti ad hoc, vt aliquod medicamentum ex iis conficere poſſimus: ideóque particulare tempus in collectione ipſorum non exquirimus. Quando tamen virides exiſtunt, ſaccharo coopertos illos conſeruamus; quales ſunt caules lactucæ. Et ex ipſis etiam educuntur lac, & lachrymæ: quod fieri debet, quando herbæ florere incipiunt, tunc enim totam ſuam perfectionem ſeruant & vigorem.

Flos, qui eſt gaudium plantæ, & futuri veris ſpes, vt notauit Heſiodus, colligitur, quando ſemiapertus eſt. Quod præceptum ſemper obſeruandum, præterquàm in floribus roſarum. Quia quando colligimus roſas, ad medicamenta adſtringentia conficienda, vt oleum omphacinum; tunc colliguntur quando aperiri incipiunt; eo enim tempore maiorem adſtrictionem ſortiuntur. Hora diei ad collectionem eſt parum ante meridiem, rore iam abſumpto; alioquì propter extraneam humiditatem citò putreſcent. Ex floribus magis excellunt, qui circa flumina, fontes, & ſtagna naſcuntur, præſtantiorem enim ſubſtantiam habent.

Exiccantur flores in locis moderatè calidis & ſiccis, ne ob vehementem calorem facilè eorum vis exhalet, aut propter ſummam humiditatem facilè putreſcant. Optimè exiccantur in ſetaceis, debéntque æqualiter agitari, vt ex omni parte earum humiditas abſumatur. Quamdiu durent flores, certum non eſt. Aliquando enim toto anno incorrupti ſeruantur: aliquando ipſum prætergrediuntur, vt ſunt qui craſſiorem habent ſubſtãtiam, vt flores ſchœnanthi. Cognoſcitur optima diſpoſitio ex odore, ſapore, & debito modo ſubſtantiæ. Qui ſylueſtres ſunt, quum habeant terram denſiorem, meliores ſunt. Præſtantiores in eadem ſpecie ſunt, qui in magnitudine foliorum, & ſeminis abundantia, & optimo colore excedunt. Et vt meliùs conſeruentur, abluendi non ſunt.

CAPVT V.

De fructibus, & ſeminibus.

Fructus eſt ſubſtantia compoſita ex carne & ſemine, vt docet Theophraſtus *lib. de hiſt. plantar. cap.* 3. Ex his conſtat differentia, inter fructus, & ipſorum ſemina; quia omnes fructus, ex ſemine & carne tanquam partibus integrantibus componuntur. Atque ita fructus à ſuo ſemine diſtinguitur, tanquam totum à parte ſeorſim ſumpta. Quare certum ſit, compoſitum illud, quod ex carne pyri, & ſemine eius reſultat, pyrum eſſe, & ſic de reliquis. Conſultò dixi à ſuo ſemine, quia dantur ſemina, quæ non ſunt partes fructus, vt ſunt ſemen apij, & fœniculi, &c.

A Semen aut naſcitur coopertum carne, vt patet in illo quod eſt pars fructus: aut coopertum cuticula, vt eſt ſemen ciceris, lenticulæ: aut naſcitur nullo coopertimento contectum, vt ſemen fœniculi. Semen quod naſcitur in fructu, colligitur quando fructus eſt maturus: quare eius perfectio ex fructuum perfectione cognoſcitur. Semina, quæ diuerſis tegumentis ſunt cooperta, colligenda ſunt quando ipſorum herbæ ſunt exiccatæ, & illa in ſuis vaginis recondita, meliùs conſeruantur. Semen verò, quod nullo tegumento eſt contectum, colligitur quando plenum exiſtit, & exiccari incipit: alioqui cùm ipſius vis à ſole reſoluatur, inutile exiſteret, vt docet Auicenna *lib.* 1. *tract.* 1. *cap.* 6.

Hoc ſemen meliùs conſeruatur papyro inuolutum, vt docuit Dioſcorides *lib.* 1. *cap.* 5. in lociſque frigidis & ſiccis reponendum, in quibus putredini mi-

B nùs ſit obnoxium, & citra ipſam tamdiu durat, quamdiu durius habuerit tegumentum: ſic enim externis iniuriis maximè reſiſtit. At eius duratio eſt ad quatuor annos. Cognoſcitur eius perfectio ex odore, colore, ſapore, & modo ſubſtantiæ, ſicut eius vetuſtas, ex oppoſitis. Vtimur ſeminibus totis, ſi fuerint nuda: ſi verò cortice cooperta ſint, remouenda ſunt omnia, quæ ipſorum actiuitatem impediunt; ſiquidem virtus ipſorum intus eſt recluſa.

Neque me latet, aliquos diuidere ſemen in manifeſtum, & occultum. Affertur exemplum de ſemine manifeſto, in dauco, & ſemine anethi. Nam ſemen manifeſtum eſt, quod ad ſenſum patet; contrarium

C vocant occultum: & affertur exemplum in ramo ab arbore decerpto, vel auulſo, qui virtute mediante germinat, & arbor producitur. Hæc virtus ſecundùm ipſos, ſemen occultum eſt. Sed hæc opinio mihi non arriſit vnquam, quia iſta virtus nihil aliud eſt, præter virtutem vegetatiuam, quæ in arbore reperitur: & quando ramus erat continuus arbori, hæc virtus erat continua vegetabili arboris virtuti: at verò poſt ſeparationem rami ſeparata fuit illa virtus ſimul cum ſuo ſubiecto, ſiquidem extenditur ad extenſionem illius. Et ſicut albedo in tabella, ſi diuidatur in duas partes, iam non vna albedo, ſed duæ reperiuntur, ſic de vegetabili illa virtute pronunciandum.

Pro cuius maiori explicatione aduertendum, quòd

D animæ plantarum ſint extenſæ & diuiſibiles, & multò magis imbibitæ, quàm reliquæ animæ, & multò craſſiori fruuntur humido ac viſcoſiori; & ſic minoribus organis gaudent. In illis enim non reperiũtur membra principalia, quæ inuicem ſibi conſentiant & influant, quo influxu deficiente pereunt animalia. Ratione harum diſpoſitionum arbor poſtquam ſecatur, non ſolùm viuit, verùm in ſuo vigore apparet, & emittit folia & germina, quamdiu humidum ſibi conueniens in ipſa reperitur. Quid ergò mirum, ſi ramus auulſus, & terræ affixus, per propriam vegetabilem virtutem, ſuæ durationis continuationem conſeruet; præſertim cùm in terra habeat ſuccum, ex quo non ſolùm alimentum, vt præſentem ſtatum tueatur, verùm vt ſemina germinet, & radices producat, confi-

E cere poteſt. Quorſum ergò, aut ad quos medicos vſus hoc occultum ſemen aſſignandum?

Fructus colliguntur, quando rectè ſunt maturi, vt docet Theophraſtus 2. *de hiſt. plantar. c.* 6. quod in omnibus non vniuerſim intelligendum. Nam quando ad conficienda medicamenta adſtringentia, eos colligimus, hæc collectio ante perfectam maturationem fieri debet, vt Meſuë *cap. de oleo citoniorum*, abſinthij, & myrti, qui hoc modo ad conficiẽdum emplaſtrum Diaphœnicon, dactylos immaturos exoptat. Pari modo colligimus fructus, quũ eos diu incorruptos ſeruare eſt in animo, vt melones, poma, & alia. Maturitas cognoſcitur ex eo, quòd ſi habeãt corticẽ, facilè ſeparetur.

retur. Cognoſcitur etiam ex odore, ſapore, & modo ſubſtantiæ. Conſeruantur in locis calidis & ſiccis, præter caſſiam fiſtulam,& tamarindos;qui fructus, vt diu ſeruentur,loca humida amant:in iis enim meliùs illorum humiditas durat. In fructibus vtimur carne ſola: in ſeminibus verò quæ corticem ſortiuntur,vtimur ſolo ſemine.

CAPVT. VI.

De ſuccis, liquoribus, gummi, reſinis, lacte, lachrymis.

Inter humores ſeu liquores plantarum, alij ſucci appellantur, alij liquamenta, alij gummi, alij reſinæ,alij lac, alij lachrymæ, quæ ſubſtantiæ ſolo differunt nomine,& modo quo ex plantis erumpunt. Succi enim & liquamenta emanant,quia plantæ contuſæ, & in aliquo extraneo infuſæ poſtea exprimuntur. Reſinas & gummi ſponte ferunt plantæ.Lac & lacrymæ prodeunt, quia ſcilicet ſcinduntur radices & caules, aut aliæ plantarum partes. Differunt ſucci, & liquamenta; quia illi ex herbis viridibus exprimuntur; liquamenta verò ex herbis omnino ſiccis. At ſi virides tantam habent lignoſitatem, velut ſtœchas & roſmarinus,vt ex iis prodire nequeant,in aliquo liquore infunduntur.

Differunt liquamenta à ſuccis,quia præter dictam infuſionem coquuntur,colantur, exprimuntur, & inſpiſſantur,quæ omnia nec patiuntur,neque requirunt ſucci. Denique reſinæ, & gummi inter ſe differunt; quia gummi aqueam ſubſtantiam obtinent,reſinæ verò oleaginoſam,ex Galeno 7.*ſimpl*.29. At ſunt tamen aliqua medicamenta, quæ mediam inter has ſubſtantias ſortiuntur naturam,vt eſt galbanum.

Aduerte primò, circa prædictam doctrinam, inter prædictos liquores, lachrymas, & lac, maiorem inter ſe habere conuenientiam. Nam lachrymæ,lac dicuntur,quando à plantis inſpiſſantur & inſtillantur,& ſimilem habent colorem cum lacte, vt ſcammonium, & reliqui liquores plantarum, qui lac dicuntur. Alij verò liquores, qui tranſparentes ſunt, & in modum aquæ exeunt, vt eſt illa ſubſtantia, quæ ex vitibus prodit,lachrymæ dicuntur,& tractu temporis ſpiſſantur, vt ſarcocolla, & in ſubſtantiam gummi conuertuntur.

Aduerte ſecundò, ſuccos maiorem partem virtutis plantarum obtinere, vt eorum ſapor demonſtrat. Ex his fit manifeſtum,quàm neceſſarium ſit cognoſcere, quando colligendæ ſunt plantæ, vt ex ipſis ſucci extrahi poſſint commodiùs. Nempe vt hoc ex radicibus rectè adminiſtretur,neceſſe eſt,vt plantæ tempore veris colligantur, quando folia emittere incipiunt. Ex foliis autem ſucci exprimuntur, quando caules adſunt.Ex herbis,quando florere incipiunt. Ex floribus & fructibus, quando ſunt omnino aperti & maturi. Semper tamen tempus clarum & ſplendidum eligendum, & non nebuloſum. Quare deſiccatæ plantæ in mortario lapideo reponuntur, & piſtillo ligneo conteruntur,vt ex ipſis expreſſis exeant ſucci.

Sunt tamen aliquæ,quæ maxima viſcoſitate præditæ ſunt, vt portulaca, borrago, & ſemperuiuum: & hoc modo ex ipſis ſumma cum difficultate exprimuntur ſucci,niſi poſt contuſionẽ in mortario,per tres,vel quatuor dies relinquantur:& inde poſtea coquuntur prædicti ſucci ad mediæ partis cõſumptionem,colantur,& in vaſis vitreis cum aliquali olei portione reponuntur.Hoc obſeruandum in floribus & fructibus dictarum herbarum,ex quibus eodem modo depromũtur ſucci.Id etiam aliquibus ſuccis ex ſeminibus cõtingit,è quibus viſcoſi exeunt ſucci,& tunc dicuntur mucilagines: vt ſunt qui ex ſemine lini,fœnugræci, & pſyllij prodeunt:quorum libræ vni debentur quatuor

A aquæ, vel alterius humiditatis albæ, in qua per diem infrigidantur,& poſtea illa humiditas, quæ ſeminum viſcoſitatem accepit, vlteriùs calefiat & liqueſcat, vt colari poſſit. Et hoc modo ex Althæa ſuccus elicitur. Inter prædictos ſuccos numerantur liquores, qui ex ſeminibus exeunt oleaginoſis, vt ſunt amygdalæ. Et depromuntur hoc modo. Conteruntur ſemina cum aliqua humiditate, & poſtea fortiter exprimuntur, & liquor exiens, mucilago dicitur. Hæc liquamenta, emulſiones etiam appellantur.

Deinde vt ſucci conſeruentur, diuerſimodè diſponuntur.Nam qui plurimam habent ſubſtantiæ quantitatem in mixtione ſua, ab elemento terræ acquiſitam, coquuntur igne, vt ſunt ſucci prædictarum herbarum:qui verò ex floribus educuntur, ſolùm Solis ra-

B diis exponuntur, quorum calore eorum extranea humiditas reſoluitur:Idem de ſuccis fructuũ dicendum, quum excremẽtitiam humiditatem multam non habeant.Quando ſucci herbarum putreſcunt,aliqualem fœtorem acquirunt:ſicut ſucci fructuum, qui quandã acetoſitatem ſibi comparant. Omnes fructus, & eorem ſucci ſingulis annis mutandi, ſicut & reliquarum partium plantarum: nam eorum virtus maximè reſoluitur, vt ex remiſſione coloris, ſaporis, & odoris comperimus.

Liquamenta, ſiue fiant ex totis plantis, ſiue ex earum partibus vim ſuam obtineant,quia infunduntur, exprimuntur, & inſpiſſantur, & ad formam mellis reducuntur, fiunt hoc modo. Plantæ, & earum partes infunduntur in aliqua ſubſtantia liquida, &

C poſtea tranſactis quinque diebus,per pannum lineum colantur, fortiter exprimuntur, & lento igne ad formam ſyrupi inſpiſſantur; vltimò radiis ſolaribus, vt perfectam mellis formam adipiſcantur, exponuntur.

Lachrymæ & lac,quæ ex ſciſſis truncis,& radicibus plãtarum colliguntur,faciliùs inſpiſſantur,quum maiorem lentorem ſortiantur,& ſic ſine ſole & igne inſpiſſantur. Gummi colliguntur, poſtquam fructus plantæ cui adhærent, ſunt maturi.Decerpuntur gummi antequam totam amittant humiditatem,& in puluerem rediguntur.

Adulterantur gummi, vt Tacamahaca, & opoponax, quia quando leguntur, ob plurimam humiditatem,permiſcentur cum ipſis aliqui cortices, quorum

D ratione impuri redduntur,à quibus facilè ſpoliantur, ſi in aqua feruenti infundantur, & poſtea in panno maximè raro inuoluantur,& vaſe terreo cooperto recludantur, quo deinceps aquæ feruentiſſimæ impoſito eius calore liqueſcit gummi, & vtile tranſcolatur, recrementitia portione in panno remanente, qui liquor vtilis lento igni admotus, paulatim corpulentiam acquirit.

At verò quando fuerint noua, & tempore æſtatis, difficulter conteruntur, ſicuti reſinæ & liquamenta, ideò neceſſarium eſt,vt rectè alicui medicamento applicentur, quod priùs aliquo liquore liqueſcat. Quod non ſolùm in his, verùm & in floribus, & ſeminibus contingit, quæ propter maximam tenacitatem diffi-

E culter conteruntur.

Gummi non habent determinatum tempus durationis ſuæ, licèt ferè tertium annum attingant. Reſinæ quæ pòſt arborum germinationem prodeunt,plurimæ ſunt: & quamuis omnes virtute calorifica præditæ ſint; tamen terebinthina obtinet principatum. Quando communiter dicitur reſina, eam quæ à pinu diſtillat,intelligimus,quia communis & vulgaris exiſtit. Earum vetuſtas cognoſcitur, quia liquidæ indurantur,& quod plus eſt,rubrum colorem ſibi comparant.

CAPVT VII.

De animalibus, & eorum partibus.

ANimalia, aut ſunt alimenta, ex quibus aliqua alimenta medicamentoſa exiſtunt, vt eſt perdix, & omnes aues montanæ, quibus in frigidis ægritudinibus vtimur. Aut ſunt medicamenta, vt lupus, vulpes, & omnia animalia venenoſa. Horum aliqua ſecundùm ſe tota, aliqua ſecundùm partes neceſſaria ſunt, vt *cap. 1.* prædiximus. Eligenda ſunt quando totam ſuam magnitudinem ſortiuntur, & mediam habent ætatem, bono corporis habitu prædita ſunt, optimâ fruuntur valetudine, & quæ neque ætate, aut ægritudine aliquâ ſunt abſumpta.

Partes animalium, ſi duræ exiſtant, diutius conſeruari poſſunt, præſertim ſi ex ipſis aliqua caro humida auferatur, quę ipſis nocere poteſt. Contrà partes molles magnam diligentiam expoſtulant, vt conſeruentur, quia ad medicinæ vſus tamdiu durant, quamdiu non putreſcunt, quod ex colore, odore, ſapore, & modo ſubſtantiæ deprehenditur. Conſeruantur, quæ exiccari poſſunt, per exiccationem, vt iecur lupi, & pulmo vulpis poſtquàm vino, vel aliqua ſubſtantia ſimili fuerint ablutæ, ita tamen vt nimio calore non reſiccentur, ne earum virtus euaneſcat. Poſtea cum abſinthio inuoluuntur, & aliis rebus, quæ ipſas à vermibus conſeruare poſſint. Quæ verò exiccari nequeunt, vt adeps hircinus, axungia anatis, lauantur & liqueſcunt, & poſtea colantur, & in aliquo loco moderatè calido conſeruantur.

CAPVT VIII.

De Metallis.

MEdicamenta quæ ex metallis depromuntur, non ſolùm ſumuntur ex iis, quæ in mineris inueniuntur, vt aurum, argentum, & ferrum; ſed & ex iis, quæ in fornacibus conficiuntur, vt pompholyx, cadmia: ſimilia etiam prædictis alia medicamenta mineralia vocantur, vt ceruſa. Hoc tamen diſcriminis inter metalla, & mineralia reperitur, quia metalla omnia liqueſcunt, non tamen omnia mineralia. Omnia hæc commodiora exiſtunt, quando debitum modum ſubſtantiæ, optimúmque colorem participant. Hæc longiſſimo tempore perdurant, ex Galeno 1. *ſec. loc. cap.* 1. Porrò hæc aut ſunt acria per ſe, aut aduſtionem; & illa quæ abluuntur, in duplici quantitate adminiſtrantur: iis verò, quæ ex propria natura acerrima ſunt, parua quantitate vtimur, & ſolùm in robuſtis naturis, & in morbis pertinacibus, qui aliis auxiliis non ſuccumbunt. Sed quia agentes in particulari de reliquis medicamentis, ab aëre & aquâ deſumptis, nonnulla quæ ipſis in generali conueniunt, dicturi ſumus, iccircò eorum tractatio in aliud tempus differetur.

ARTICVLVS III.

PRæſens articulus in tres diſtinctiones diuiditur. In *prima*, agemus de medicamentis ſimplicibus bilem purgantibus. In *ſecunda*, de medicamentis pituitam educentibus. In *tertia*, de iis quæ attrahunt melancholiam. Quæ omnia quanti ſint ad artem momenti, nullus ignorat. Quo pacto intelligimus, quàm immeritò, & indignè paſſim hodie Medici, ne dicam, Periti appellentur, qui ſolo Pharmacopœi veto innixi, in pharmaceuticæ artis principiis tam parum ſunt verſati, vt ea ne ſupremis quidem labris deguſtâſſe, aut primoribus digitis attigiſſe videantur. Nam ſi ſcire non eſt

A verbis aliorum fidem adhibere, ſed vim ac poteſtatem medicamentorum experimento cognoſcere, quis affirmare poterit, ſe facultates agnoſcere medicamentorum, quorum electionem & vires prorſus ignoret? Eas ergo in ſequentibus breuiſſimè, prout argumentum tantum dici poſtulat, deſcribemus.

Diſtinctio prima, de Medicamentis bilem expurgantibus.

CAPVT I.

De Rhabarbaro.

GEneroſum medicamentum eſt Rharbarbarum, & ad curandos humani corporis morbos valde B neceſſarium: quod cùm ſit radix, ex meridionali India & Barbaria in vniuerſam Europam aduecta, ita clemens, & benignum pharmacum exiſtit, vt nullum ſit morbi genus, quod huius mitiſſimi medicamenti facultati mirabili non ſuccumbat. Huius à Meſuë *tract. de ſimplicib. cap. de rhab.* tres conſtituuntur differentiæ: Indicum, quod Scenicum à Medicis vocatur; ab ipſo verò Meſuë *rhaueſceni* dicitur: alterum Barbaricum: tertium Turcicum. Indicum ab India, vbi frequentiſſimè naſcitur, appellatur; Barbarum à Barbaria nomen accepit. Turcicum omnium eſt infimum, ſicut Indicum optimum: Barbaricum, medium locum vendicat, allatum ex Troglodytica Æthiopiæ, ſub Ægypto, regione, quæ Marmarica ab anti- C quis fuit appellata, nunc verò Abyſſinorum nominatur.

Eligendum, *Indicum: Recens: Subnigrum, in rubrum declinans: Rarum cum grauitate ſua: Fractum ex rufo, & glauco alternans: Manſum, vel aliquo liquore ſolutum, croci modo tingens.*

Recens dicendum eſt, quod nondum tres, aut quatuor annos exceſſit; per hoc enim tempus rectè poteſt ſeruari, præſertim ſi linteo cerato inuolutum, milio, vel pſyllij ſemine recondatur.

Cognoſcitur quòd ſit recens & maturum, quando prædictis ſignis præditum eſt, & colorem habet maximè intenſum. Si verò fuerit vetuſtum, habet ſimul cum colore remiſſo leuitatem. Quando verò Meſuës aſſerit, quòd ſit ſubnigrum in rubedinem declinans, de exteriori cortice eſt intelligendum, minimè verò D de partibus internis & profundis, in quibus color glaucus in rufum tendens reperitur. Duo enim accidentia, inter ſe repugnantia, in diuerſis partibus eiuſdem rei poſſe reperiri, certum eſt.

Aliquando incolæ prouinciarum, ex quibus conuehitur Rharbarbarum, hoc in aliqua ſubſtantia liquida infundunt, & poſt tempus ſufficiens, facta expreſſione, extrahunt virtutem ſolutiuam, & conficiunt trochiſcos, quorum vſu diuites & magnates expurgant; & deinceps in rhabarbaro ſola remanet vis adſtrictoria, inutilis, & ad expurgandum inepta. Cognoſcitur adulteratio, quia leue eſt rhabarbarum, ſapore adſtringente, intenſum nullum, ſed remiſſum obtinens colorem.

Calidum eſt & ſiccum in ſecundo gradu, diuerſis E ſubſtantiis conſtans. Nam in ſuperficie eius, reperitur virtus ignea & aërea, quæ facultatem expurgandi obtinet: in profundo latet terrea, & ſtyptica, quæ incraſſat & adſtringit. Electiuè attrahit bilem, & deinde pituitam: quare cholagogum medicamentum eſt, ſed adeò mite ac lene, vt roborando partes internas, ſuauiſſimè & citra moleſtiam expurget: eſtque ita ſecurum, vt in omni ſexu, ætate & regione tutiſſimè poſſit adminiſtrari. Euacuat à ventriculo & hepate, ſanguinem purgat, obſtructiones liberat, & affectus inde ſanat, icterum, hydropem, ſplenis tumorem, febres putridas, etiam diuturnas, & malignas, dolorem pun-

ctorium

ctorium hypochondriorum aufert, & pluribus aliis morbis remedio eſt.

Quare cùm diuerſis partibus conſtet, diuerſimodè à Medicis adminiſtrari ſolet. Nam quando virtus ſolutiua eſt neceſſaria, id in liquore morbo curando accommodo infundimus, & infuſum præbemus ſubſtantia reiecta. Quando verò hac vti neceſſe eſt, ad incraſſandum, roborandum, & adſtringendum, id torrefacimus, vt aërea vi reſoluta, terrea relinquatur. Quando verò roborare, & expurgare opus eſt, Rhabarbarum in ſubſtantia exhibemus, vel modicè toſtum. Quæ omnia exemplis manifeſta euadent. Vtimur infuſo hoc modo.

℞. Rhab. infuſi per noctem in aq. cichor. ʒ j ß. *Reiecta manè ſubſtantia, adde Pulp. Caſſ. & cathol. an.* ʒ. iij. *Syrup. roſ. perſic. & violar. ex plurib. infuſionib. an.* ℥ j ß. *cum infuſione fiat potus.*

Vel hoc modo:

℞. Rhab. infuſi per noctem in decoct. flor. cordial. facta in infuſione ℥. v. *fol. ſen. ſuper aquam cichor.* ℈ iiij. *Reiecta manè corpulentia, adde, Syr. de ſenna* ℥ iij. *Diarrhod. Abbatis* ℈ j. *Miſce pro potu.*

Vel ſic:

℞. Rhab. ʒ ij. *Diacathol.* ℥ ß. *Syrup. roſ. perſicar. ex plurib. infuſ.* ʒ vj. *Infuſionis folior. ſen.* ℥. iiij. *Aq. fœnicul.* ℥ iiij. *Pulu. diarrhod. Abbat.* ʒ ß. Omnia in balneo Mariæ reponantur, & lento igne diſtillentur, donec vnciæ quinque liquoris emanent, quas delicatulis fœminis, ſenibus, debilibus, & vtero gerentibus offeres, imò pueris, qui cùm moroſi ſint, aliorum medicamentorum vim ferre non poſſunt: vel hunc liquorem cum aqua, vino, aut cereuiſia permiſcebis, vt ſic meliùs ſeſe inſinuet in partes, & feliciùs expurget.

Adminiſtratur etiam in ſubſtantia, permixtum cum aliis expurgantibus, in forma liquida, vel ſolida; vt ſi ex eo cum aliquo electuario fiant morſuli, quos bolos vocamus; & fiunt ſic:

℞. Rhab. pulueriſati ʒ j. *Pulp. caſſ. recenter extractæ* ℥ j. *cum ſaccharo, q. ſ. fiant boli.*

Offertur aliquando toſtum, vt in diarrhœa relioſa, dyſenteria, & teneſmo, ſeu quolibet alio alui fluxu, vt cholera, cœliaca, & lienteria, vt humor peccans infixus in inteſtinis vacuetur, & partes internæ roborentur. Nam cum per moderatam torrefactionem reſoluantur partes aëreæ & igneæ, quæ ſua acrimonia vlceribus inteſtinorum nocere ſolent, remanet pars terrea & adſtringens, quæ adſtrictione ſua & compreſſione euacuat: ſi quæ verò caliditas ex igne acquiritur, facilè deinde ablutione euaneſcit. Formula eſt hæc.

℞. Rhab. toſti cum tragacantho ʒ j. *Ablue poſtea cum aqua capit. roſ. & plantagin. & reiecta lotione, adde, ſyrupi roſ. noſtrar. ex plurib. infuſionib.* ℥ j. ß. *& cum aq. roſ. fiat hauſtus vnus.*

Vel ſic.

℞. Rhabar. elect. ʒ j. *torrefiat modicè, & deinde, abluatur aq. plantagin. cum ſyrupo myrtino. Fiant pilulæ; & deaurentur.*

Interdum iubent Medici, pro diuturnis morbis eradicandis, & obſtructionibus aperiendis, vti rhabarbaro maſticato, & ſic ſuccus cum ſubſtantia deglutitur; qui præterquam quòd parcè mouet aluum, mirum in modum viſcera roborat, & deobſtruit, præſertim ſi ieiuno ventre aſſumatur.

Fiunt etiam bellaria ex rhabarbaro, & ſic pro eodem vſu, contumacibus puerorum obſtructionibus, interficiendis vermibus, ſummo ſunt auxilio. Hoc modo rectè trituratum, & permixtum cum lacte, clyſteris forma inditum, miram pro cucurbitinis vermibus, qui in recto inteſtino generantur, & tenaciter ibi adhærent, præſtat.

Coquitur aqua cum Rhabarbaro craſſo modo pulueriſato, quæ ad eradicandas febres prolixas, mirificè A confert. Hoc modo in virgineo morbo, & in menſtrui ſuppreſſione, plurimùm præſtat hanc aquam pro communi potu haurire. Quòd ſi propter conſuetudinem ceruiſia vti liceat, quoniam hæc decoctionem non tolerat, quia illicò inſuauis euadit, & iniucunda, ideò per noctem in tepida ceruiſia infundatur panno raro inuolutum, & deinde facta expreſſione ceruiſia aſſumatur: & ſi poſt potum, exercitium imperetur ieiuno ventriculo, obſtructiones etiam ſcirrhoſas comminuit.

Sed dubitabis: Vtrùm liquor decoctus cum Rhabarbaro curandis morbis ſit ex vſu. Reſpondet Meſuë *cap. de Rhab.* negatiuè, §. *decoctio etiam ſimiliter reſoluit in eo virtutem, &c.* Dic: Decoctio fortis reſoluit virtutem, leuis acuit & vigorat. Solue ſecundò. Decoctio B quæcunque ſit, reſoluit virtutem rhabarbari, ſed remanet in liquore in quo decoquitur.

Quare hoc auxilio, in delicatulis fœminis, debilibus, pueris, frequenter loco chalybis præparati vtor, cum commoditate ſumma: & ſi non adſit febris, infuſio fiat per noctem in vino, & quantitas Rhabarbari ſit ʒ. vna cum dimidia, ad libras tres aquæ, ad mediæ partis conſumptionem. Pro infuſione libræ duæ vel vini, vel ceruiſiæ, ſatis ſint.

Soleo ego facere extractum cholagogum hoc modo, quod in dictis affectibus, & corporibus eſt vtiliſſimum.

℞. Rhab. elect. ℥ ij. *cinnam. elect.* ʒ iij. Omnia in craſſiuſculum puluerem redacta, infundantur in aq. cichorij. Coque lento igne, quouſque inclinato vaſe C aqua ſatis tincta ſecernatur, nouáque materiæ relictæ adiiciatur, quæ cùm ad ignem per vaporarium vitreum elicietur, in fundo vaſis craſſa rhabarbari ſubſtantia remanebit, quæ ad ſimiles morbos eſt eximia, ſi ʒ ß. quantitate offeratur in iure, vel liquore aliquo, vt rhodoſaccharo permixta.

Ex Rhabarbaro fiunt tabellæ pro hydrope, & morbis iecoris frigidis mirabiles, hoc modo:

℞. Rhab. ℥ ß. *Specier. Diacin*ⁿ*am. Dialaccæ, an.* ʒ j. *Radicis valerianæ, Helenij, Ebuli, an.* ʒ ij. *Medullæ ſem. cartham.* ʒ iiij. *Sem. aniſi, Fœnicul. an.* ʒ j. Cum ſaccharo, & ſyrupo de eupatorio fiant tabellæ.

Ex Rhabarbaro fiunt pulueres contra caſum. Nam ex ipſo, & vera Mumia, & rubia tinctorum, conficitur puluis, cuius aſſumitur ʒ j. cum decoctione papaueris erratici, aut bugloſſæ, vel cardui benedicti, & prouo- D catur ſudor, præſertim ſi æger priùs in lecto inuoluatur, in ſindone madefacta cum vino ſtyptico, actu calido. Nam prouocato ſomno, & ſudore, ægri conualeſcunt, ſæpe citra venam ſectam, tantoperè in caſu à Galeno commendatam, 4. *Meth.* 6. & 6. *acut.* 19. *& alibi.*

Sed quoniam in *hoc capite* de Rhabarbaro, plures ſeſe offerunt dubitationes, quæ Lectorem practicum remorari poſſent, in quibus explanandis iuniores non ſunt concordes, iccircò in hoc, ſicut in ſequentibus, eas enucleare ſuccinctè ſatius duxi.

Et primò: Vtrùm doſis Rhabarbari, à Meſuë præſcripta, ſit in praxi obſeruanda? Nam hic auctor *proprio capite* ſic ait: *Doſis infuſionis à drachma vna cum dimidia, vſque ad decem, pulueris verò à drachma* E *vna vſque ad quatuor.* Sed videtur eſſe nimis excedens quantitas, nec poſſe ſine magno vitæ diſcrimine decem drachmas ſemel dari. Quare conueniens quantitas eſt: ſi contriti, ſeu corpulentiæ ipſius, à drachma vna ad drachmam vnam & ſemiſſem; infuſionis, à drachma vna & ſemiſſe ad drachmas duas porrigatur.

Interpres quidam Meſuæ non inelegans, inquit, quòd vbi textus habet, datur expreſsũ à drachma vna & ſemiſſe, ad drachmas decem, legendum eſſe, à ſeſquidrachma ad drachmas tres. Nam cenſet, non fuiſſe tam ſtupidum Meſuëm, vt drachmas decem offerret, quemad

quemadmodum in omnibus eius codicibus legitur: quæ menſura ſi Meſuæ placuiſſet à drachmis ſex, ſeptem, vel circiter ad drachmas decem ſcripſiſſet, non à drachma vna & dimidia,interuallo ſcilicet inter hæc immodico, nec Meſuæ conſueto, vt cæteras doſes intuenti apparet.

Hæc licèt rectè dicta ſint, eius tamen cenſura dupliciter poteſt reprehendi. Primò, quia non aduertit infuſo, quàm contrito ſe maiorem purgandi vim tribuere; quandoquidem infuſi tres drachmas porrigit, contriti verò quatuor,quod eſt Meſuæ ipſi aduerſum. Secundò, quia quemadmodum reſtrinxit decem infuſi drachmas ad tres, ita contriti quatuor, ad minorem multò quantitatem reſtringere deberet; quandoquidem non minùs excedunt quatuor contriti drachmæ,quàm decem infuſi. Quocirca quemadmodum ex iis ſuſtulit ſeptem, ita ex quatuor contriti debebat auferre duas, vel duas & ſemiſſem, quod non fecit. Quinimò tres infuſi drachmæ licèt tolerari poſſint, tamen modum excedunt. Quare ſupradicta quantitas eſt iuſta & certa.

Quæro ſecundò: Vtrùm Rhabarbarum & Rhaponticum,idem ſint? Arduum quæſitum:nam plures affirmatiuè reſpondent: alij diuerſas res eſſe ſibi perſuadent: quidam,in hac dirimenda lite,ſibi non conſtant:cæteri Rhabarbarum cum Pontico idem genere eſſe; viribus tamen,colore,odore, pondere, ſoli & cœli ratione, nonnihil diſſimile arbitrantur. Ego Rhabarbarum noſtrum non eſſe Rhaponticum Græcorum, non ibo inficias:nam deiectoria facultas, color multùm luteus, odor nares feriens, ſubſtantia compacta, ariditas, amaritudo guſtu percepta,ponderis grauitas, in noſtro Rhabarbaro inueniuntur. Rhaponticum nullo odore commendatur, deiectionem non molitur: adſtrictione quadam ſola eſt præditum,nec amarorem, ſed guſtui ſubacrimoniam refert;non eſt aridum, ſed lentiſcinoſum; non compactum, ſed rarum; non multo croceo colore tingens, ſed pallido languidùm; non ponderoſum, ſed admodum leue.

Ex quibus luce meridiana dilucidiùs patet, Rhabarbarum noſtrum,& Rhaponticum Græcorum, res eſſe diuerſas: Etſi aliqui idem eſſe,ſolis tantùm naturalibus differre opinentur: quare Rhabarbarum noſtrum,ideò odorum eſſe, quia ſiccum ad nos aduehatur: Dioſcoridem verò, & Galenum de viridi fuiſſe loquutos rentur, quia, vt 7.*de cauſ. plantar.*16. notat Theophraſtus, quæ humiditate ſuperflua abundant, donec ea abſumatur,abſque odore perſeuerant. Sed veritatem hi non aſſequuntur, quia rhaponticum, tam viride, quàm ſiccum, inodorum eſt. Inferes ex dictis corollarium vnum: Rhapontici loco, non eſſe ſubſtituendum rhabarbarum in theriacæ compoſitione, vt omnes hactenus facere conſueuerunt; quia hæc duo non tantùm qualitatibus, verùm facultatibus inter ſe longiſſimè differunt.

Quæro tertiò: Vtrùm Dioſcorides, Galenus, & Auicenna, noſtri Rhabarbari facultatem purgatricem ignorauerint?Reſponde affirmatiuè.Dioſcorides enim *lib.*3. *cap.*11. illius non meminit, ſed ſolum de Rhapontico verba fecit,dum ſic ait: *Rhaponticum epotum facit ad inflationes, ſtomachi imbecillitatem, & omne genus doloris,ad conuulſa, lienoſos, hepaticos,tormina, ad renum,veſicæ,& pectoris vitia,aduerſus intenta præcordia, & vuluæ mala,coxendicum dolores, ſanguinis excreationes,ſuſpiria,ſingultus, dyſenterias, & cœliacorum affectus, contra febrium circuitus, & venenatorum morſus.* Quo loco ſolius adſtringentis,& non purgatoriæ facultatis ipſe meminit.

De Galeno idem pronunciandum. Neque fidem adhibeas Auerrhoi *lib.*5.*collig.tit.de Rhab.* qui inuehitur in ipſum & priſcos omnes, quòd dixerint Rhabarbarum facultate tantùm adſtringente, non etiam purgatrice pollere,ac ſi Dioſcorides,Galenus,ac ipſis antiquiores id cognouerint. Et Auicenna,ſub nomine Rhabarbari, de Rhapontico loquitur, neque vnquam ſcripſit ſuum Rhabarbarum facultate deiectoria pollere: neque plures ſuo rhabarbaro tribuit facultates, quàm qui eum præceſſerant Medici, Rhapontico aſſignarunt: imò Auicenna 1.3.in curatione fluxus ventris, abſolutè inter frigida & adſtringentia medicamenta,cum malicorio,galla,acacia,& aliis huiuſmodi rhabarbarum enumerat: & *lib.*2.*proprio cap. de rhab.*illius hiſtoriam deſcribens, de Pontico verba facere, & Dioſcoridem æmulari eſt viſus. Solus Paulus legitimum noſtræ ætatis rhabarbarum cognouit, *lib.*7. *cap.*11. in tribus compoſitionibus, quas eo loco deſcripſit: & *lib.*1.*cap.*43. quando offerens terebinthinam dormituris,ad deiiciendam aluum,adiecit: *At cùm magis ſubducere cogitamus, Rhei momentum admiſcebimus.*

Quæro quartò: Vtrùm Rhabarbarum ſit rarum cum grauitate ſua? Nam hæc inter ſe videntur contraria: rarum enim eſt apud Galenum 1.*ſimpl.cap.*13. cuius partes ſpatiis inanibus ſunt interceptæ: & rarum eſt leue,ex Gal.*eodem cap.*§.*Omnia huiuſmodi fiſtuloſa, & rara, velut pumex, & ſpongia pondere eſſe leuia.* Quare ſi rhabarbarum rarum eſt,graue eſſe non poterit.Dic:Non eſſe aduerſum Philoſophiæ principiis, quidpiam poſſe eſſe rarum & ponderoſum,quum latiùs pateat rarum, quàm leue; omne enim leue, rarum debet eſſe; non autem omne rarum, leue appellatur:quia aliqua reperiuntur,quæ licèt habeant raritatem,grauitatem etiam patiuntur. Ita chalybs rarus eſt & grauis: hoc autem ex eius variis partibus,ignea & terrea, ex diuerſo modo ſubſtantiæ & temperamenti emanat. Nam etſi aliqua ad ſenſum homogenea appareant, heterogenea tamen, & diuerſæ rationis exiſtunt.Quare cùm rarum non opponatur graui, ſed denſo,nihil mirum ſi Rhabarbarum poſſit eſſe rarum cum grauitate ſua.

Quæro quintò: Vtrùm Rhabarbarum tenuiſſimè triturandum? Meſuë *in canonibus vniuerſalibus, tit. de trituratione,*ſic ait: *Et Rhabarbarum quantò magis trituraueris, tantò vigoroſius efficies.* Contrariam tamen protulit ſententiam, *cap.de rhab.* dicens: *vehemens contritio reſoluit virtutem.* Dic: Legitimum & integrum Rhabarbarum tolerat vehementem triturationem, laxum verò & rarum minimè: hoc enim valde trituratum,ob calorem reſoluentem ex motu & agitatione contractum,vim purgatoriam amittit. Dic ſecũdò: Rhabarbarum nimis trituratum, fit vigoroſius ad adſtringendum, & incraſſandum: nam ex motu valido vis ignea exhalat expurgatrix, & remanet ſtyptica & terrea,quæ ad roborandum ventriculum, coërcendum vomitum, & alui fluxum eſt præſtantiſſima, ſi eius puluerem cum conſerua roſarum antiqua, aut Micleta, conſeruáue ſymphyti offeras, vel in potum cum liquore aliquo adſtringente propines, vel redigas in pilulas,vel deglutias.

Quæro ſextò: Vtrùm Rhabarbari decoctio ſit infuſione præſtantior? Dic hanc eſſe præſtantiorem decocto. Nam eius ope vis medicamenti communicatur liquori; per coctionem verò euaneſcit. Cùm enim rhabarbarum, ignea, & aërea vi conſtet, hæc inter ebulliendum, cùm ſubtilior ſit, & magis tenuis exhalat, & caloris coquentis ope in vaporem abit.

Quæro ſeptimò: Vtrùm Rhabarbarum correctione indigeat? Meſuë eius vim cum Spica nardi refrænandam cenſuit. Alij hanc prætermittunt, quia clemens medicamentum eſt, & illa egere non videtur, tum quia vera caremus ſpica: nam ea quæ ad nos affertur,teterrimi odoris eſt,& ingrato ſapore conſtat. Dic, quòd licèt Rhabarbarum caſtigatiſſimum ſit, adeóque excellens medicamentum,vt membra cuncta

roboret,

roboret; & per illud alia medicamenta refrænentur: A tamen cùm ob terreſtrium partium miſcellam pigræ ſit actionis in purgando, eam ſpica, aut loco eius ſchœnanthum, partium ſuarum tenuitate accelerat. Et inter triturandum olei amygdalini guttulæ affunduntur, vt ſcilicet lentore ſuo partium tenuium, quæ in ſuperficie conſiſtunt,reſolutionem impediat.

Quæro octauò: Vtrùm Rhabarbarum magis purget in ſubſtantia,quàm in infuſo? Dic: etſi plures renuant, facilè hanc controuerſiam ex Meſuë decidi poſſe;hic enim permittit,dari liquorem in quo Rhabarbari drachmæ decem maduerint, cùm tamen contriti quatuor ad ſummum drachmas offerendas concedat. Quod rhabarbaro non eſt ſolùm peculiare,ſed potiùs commune omni medicamento,ſiue clementer, B ſiue vehementer expurganti: æquam enim cuiuſque portionem validiùs longè purgare, per ſe totam deglutitam, quàm eius ſolum infuſum, vel decoctum, certa res eſt. Nam Rhabarbarum in ſubſtantia oblatum duobus purgat modis,ſoluendo nimirum,&comprimendo;in infuſione, vno præcipuè, videlicet ſoluendo: qui etiam modus in ſubſtantia reperitur, quum nunquam tota purgatrix vis in liquorem transfundatur.

Quæro nonò: Vtrùm Rhabarbarum grauidis concedendum? Firmat Meſuë *tract. de Rhab.* qui pueris & prægnantibus tutò id exhiberi poſſe confirmat. Nam roborat,acetabula firmat,clementer expurgat:neque timeas eius amarorem, ob quem plures illud interdicunt,quaſi eius vis fœtum interimat, vt Galenus firmat 8.*ſimp.cap.de cucumere agreſti.* Nam hoc non eſt exquiſitè amarum, vt Cedrea, aut Myrrha,ſed alias habet partes frigidas,quarum ratione firmat,ac refrigerat.Ita roſa,cichorium,& alia amara ſunt,quæ vtiliter grauidis conceduntur, quum non ſint exactè amara. Quo pacto non ſolùm cum aliis medicamentis permixtum in omni geſtationis tempore, ſed rhodoſaccharo inuolutum, aut per ſe commanſum conceſſi, cum vtilitate ſumma, quando nauſeabundæ erant, morbis acutis,aut chronicis afflictæ, vel torminibus à flatu ſubortis opprimebantur valde.

Quæro vltimò: Vtrùm Rhabarbarum pleuriticis & aliis thoracis affectibus,poſſit eſſe ex vſu?Pro parte negatiua eſt vnum fortiſſimum telum: nam ſi tota ſalutis ſpes repoſita eſt,in pleuritidis medela,vt exeat rectè ſputum:ideò *ſi ſtatim in hoc morbo appareat, ipſum abbreuiat*,inquit Hip.1.*Aph.*12. & alibi, cum Galeno ſi paſſim:&Rhabarbarum adſtringit,& ſputum cohibet,cur in thoracis affectibus erit propinandum?Dic: quia roborat & firmat partes, quæ factæ vigoroſiores,concoctum in thorace humorem promptè expellunt. Deinde eius ſtyptica vis plurimùm confert ad ſputi expurgationem, quia à partibus ſtypticis igneæ impelluntur, quæ ad remotiſſima loca accedentes citiùs attrahunt, & humorem in pleura impactum eradicant. Quantum autem modica adſtrictio iuuet ad penetrationem, oſtendit Galenus *lib.6. ſimpl. tit. de roſaceo.*

Præterea, Auicenna in Aſthmate, orto ex viſcida pituita, concedit Rhaponticum magis adſtringens: Ergo in pleuritide orta ex tenuiori humore, nempe flaua bile, non erit interdicendum Rhabarbarum minùs adſtringens. Vltimò,ſi Auic. *cap. de pleuritide*, alia magis adſtringentia offerre non veretur, vt endiuiam,& alia,cur hoc ab affectuum thoracis curatione erit ablegandum? Quare ſi id in hoc morbo in ſubſtantia obtuleris,non errabis,licèt præſtantius ſit eius infuſum cum Manna,aut pulpa caſſiæ permiſcere;hoc enim modo redditur his affectibus curandis valde proficuum.

CAPVT II.

De Caſſia fiſtulari.

PLuribus nominibus decoratur hoc nobile medicamentum:licèt enim Dioſcoridi,Plinio, & Galeno fuerit ignotum, tamen à Græcis caſſia ſyringodes dicitur, id eſt fiſtulacea; Actuario, nigra; ab aliquibus arundo, ſeu canna Indica nominatur. Arbor eſt magna, iuglandis folio, fiſtulis prælongis ac teretibus, vtrinque faſtigiatis, colore rubro nigricantibus, duûm ferè pedum proceritate, nigra intus carne, guſtu prædulci,ligneis diſtinguentibus membranis:oſſibus ſiliquarum, intercurſantibus laminis intùs carnoſis.

Actuarius ita fructum caſſiæ fiſtularis eleganter deſcripſit.Fructus eſt oblongus,teres, concretum intus atramentum continens,coaleſcens ſerie, ſed ex interuallis,lignoſis, tenuibuſque membranis ſeptum, immerſis oſſibus ſeminariis,ſpecie,& figura non abſimilibus iis,quæ cognita nobis ſiliqua profert.Ea partim in India, partim in Ægypto naſcitur. Seritur etiã nostro orbe; verùm fruſtra, nec ad frugem peruenit, & celeriter frigore opprimitur.

Eligitur *Orientalis: Recens: Ponderoſa: Collucens, ſeu foris ſplendens: Perplena, ob idque grauis: In concuſsione non ſtrepentium granorum: Pinguis in pulpa.*

Auicenna *lib.2. cap.*193. & Meſuë *proprio cap.* eam C in calido, & frigido temperiem ſeruare aſſeuerant. Cholagogum medicamentum eſt, & non ſolùm leniendi facultate præditum, ſed bilem aduſtam, incandeſcentem, & eam quæ in atram degenerauit, educit.

Clemens eſt medicamentum, & bilem, pituitámque ſuauiter euacuat. Offertur pueris, debilibus, longo morbo conſumptis, & aliis quibus potentius medicamentum propinari nequit, & reliquorum medicaminum vſum incandeſcens febris aſpernatur. Quare bilis flauæ acrimoniam retundit, reſoluit thoracis, ac pulmonis phlegmonas, arteriam aſperam lenit, & catarrhoſis defluxionibus calidis remedio eſt, & ſic pro curandis febribus ardentibus & malignis ſummo eſt in pretio.

D Datur medulla eius à ſemuncia ad vnciam vnam & ſemiſſem, parum ante paſtum: quod præceptum non ſolùm in caſſia, ſed in omnibus lenientibus eſt obſeruandum, vt docuit Gelenus 2. *de alim. fac. tit. de moris*, & *tit. de prunis*: nam ſi hæc longiſſimè à cibo deuorentur, eorum facultas à calore ventriculi ſuperabitur, & quæ erat medicamentoſa, reddetur alimentoſa, hac de cauſa.

Plurimis modis hoc medicamentum offerri ſolet: Nam vel affertur ex India, tota ipſa caſſia virens, & adhuc tenera, ſaccharo condita, quæ præſtantior eſt ad molliendã aluum,vel cum ſaccharo per ſe, vel aliis medicamentis permixta, boli inſtar permiſcetur, vel in liquorem redigitur, vel in clyſteres cum refrigerantibus decoctis inditur, vel cataplaſmatis lenienti-E bus,&reſoluentibus additur.Hoc modo ſi articulares dolores à calida cauſa concitati infeſtent, articulis dolentibus emplaſtrum appones nulli ſecundum.

℞. *Pulp. Caſſ.* ℥j. *Farinæ Fabar. Hord. an.* ℥j. *Succi Apij, Succi citonior. an.* ℥jß. *Santalor. rubeor.* ℥jß. *Olei violar. Roſar. Nymphææ*, ℥j. Miſce fiat emplaſtrum. Aliquando ſi dolor vrgeat, diſſoluitur in lacte muliebri, albumine oui, & roſacea. Si verò dolor ſit intenſus, diſſolues in decoctione radic. Mandragoræ, hyoſcyami, violar.hord. roſ. chamomil. & abſinthij: & additis vitellis ouorum, farina hordei, & granis viij. camph. aut vnguent. populei ℥j. conficies cataplaſma.

Vtimur etiam ſũma cum vtilitate, emplaſtro facto ex

ex pulpa caſſiæ,& apio,quando iecur cum inflamma- A tione, tumorem duritiémque aliqualem patitur. Nam poſt vniuerſalia auxilia, iam declinante affectu parti tumenti imponimus:

℞. Pulp. caſſ. recenter extractæ ℥ij. Succi Apij,q.ſ. vt fiat cataplaſma.

Aliqui farinam hordei, aut puluerem abſinthij, addere ſolent.

Quæro primò: Vtrùm pulpa Caſſiæ fiſtularis indigeat correctione? Dic, benignum medicamentum eſt hoc, & nulla correctione indiget, & ſic in omni ætate tutò offerri poteſt. Sed notare debes, quòd flatulentum eſt, & ſua humiditate ventriculum relaxat, debilitat, ſubuertit, præſertim in iis qui hypochondriaca melancholia laborant, aut quibus venter B flatu eſt diſtentus. Hanc flatulentiam non ab vligi noſo, humidóve loco, vbi ipſa caſſia fuit repoſita, ſibi acciuit, vt rentur plures; ſed ipſa cùm humore abundet, flatus excitat, & tormina natura ſuapte: quare corrigenda puluere diarrhod. Abbat. Aromatic. ſpicæ, cinnamom. aniſi, præſertim ſi in bolos redigatur.

Quæro ſecundò: Vtrùm pulpa Caſſiæ grauidis propinanda? Ex altera parte obſtat ratio valida: quia humiditate ſua vterū relaxat, cotyledones eneruat,& abortum concitat. Horum auctoritatem communis peritorum Medicorum infirmat vſus,qui felici euentu hoc lene medicamentum citra fœtus iacturam,obtulerunt vtero gerentibus,quæ ex eo à febribus ardentibus factæ ſunt immunes. Deinde vis eius ad vterum C non pertingit, quia à prima corporis regione, aut ſi admodum nitatis, ex ſecunda euacuat. Quòd ſi humiditate ſua flatus eleuando ventriculum poteſt ſubuertere, eam aromatis permiſcere carminātibus conſultum eſt, vt ſic eius flatulentia corrigatur. Innoxium enim medicamentum eſt, & tutiſſimè grauidis concedi poteſt, ex Auic. & Meſuë *cap. proprio.* ſubſcribunt Rhaſius 3. *ad Almanſ.* 15. Halyab 2. *pract. cap.* 38. Auerrhoës. 5. *collig. cap.* 55. Serapio *lib. de ſimpl. tract.* 1. *cap.* 12.

Quæro tertiò: Vtrùm pulpa Caſſiæ vi diuretica prædita ſit? Inter omnia medicamenta, nullum eſt quod magis renum ſquallorem attemperet,quàm hoc: ſua enim mulcebri humiditate eorum calidā intem- D periem perſanat,quare in ardore vrinæ, renum phlogoſi,& incendio, ac calculo renum;tam in præſeruatione quàm curatione mirabile eſt auxilium. Ex iis conſtat non eſſe audiendos, qui in his renum affectibus,ſicut inflammatione veſicæ, illud ſummoperè deteſtantur, quia licèt ſit lene, eſt tamen diureticum, & humores quos ducit, ad renes & veſicam humores prouocandi per vrinam, vt ipſi falsò ſibi perſuadent.

Quæro quartò: Vtrùm aqua ſtillatitia ex floribus pulpæ Caſſiæ,vel conſerua ex iis parata, ad curandas febres ardentes vtilis ſit? Reſponde affirmatiuè,nam apud Indos hæc remedia pro biliofis febribus ſummo ſunt in pretio; præbent enim eaſdem ex ſe virtutes, E quas ipſa caſſia præſtare ſolet:imò eminentiore quodam iuuandi modo eas ſortitur. Iccircò hoc auxilium apud illos magni æſtimatur: non ſolùm enim alterat, verùm clementer bilem aduſtam euacuat; quare pueris,grauidis,& debilibus præſidio eſt. Nec inſtes,quòd bilem generet,quum dulcis ſit, quoniam plurima dulcia (dummodò exquiſitam non ſortiantur dulcedinem) in febribus adminiſtrantur,vt conſeruæ omnes infrigidantes, quæ licèt ratione ſacchari aliquantiſper calefaciant, ampliùs tamen iuuant, modicè leniendo & refrigerando. Hoc pacto aqua ſtillatitia maluarum, violarum, & conſerua ex earum floribus, etſi calida, in renum calida intemperie offertur: imò extractæ è borragine, bugloſſo, carduo benedicto, & aliis plantis, aquæ in febribus propinantur, quia citra manifeſtam caliditatem refrigerant.

Quæro vltimò; Vtrùm cortex pulpæ Caſſiæ menſes prouocet? Priſci caſſiam aromaticam,& odoratam vocabant eam, quam nos vſitato nomine cinnamomum ſeu caſſiam ligneam vocamus: ita Galenus *lib. de theriac. ad Piſon. cap.* 12. & 1. *de antidot. cap.* 13. & 14. affirmat. Hæc cùm ſit tenuium partium, calida, aperiens,dilatet vias, humorem craſſum extenuet, & calida cùm ſit ac ſicca,menſes mouet,& in hunc vſum ab antiquis commendatur. Nominum ergo ſimilitudine decepti quidam Iuniores, & non infimi gradus Medici, vulgaris huius noſtræ Caſſiæ fiſtulæ corticibus, ad mouendas menſtruas purgationes vti ſolent, vel per ſe in vino,alióve aperiente decocto, vel conſeruis,electuariis,tabellis permiſcent: Quæ opinatio quàm ridicula ſit, & pernicioſa, nemo non videt,qui has caſſias inter ſe longo interuallo differre, aſpectu, guſtu,& olfactu non ignorat.

CAPVT III.

De Tamarindis.

Tamarindus ab Arabibus dactylus Indus vocatur. Latini oxyphœnicum, ſeu dactylum acidum nuncuparunt. Eſt fructus ſylueſtris palmæ,folia ſalici ſimilia habentis,qui ab ipſa arbore ante maturitatem colligitur. Eſt medicamentum Græcis incognitum,& poſt Galeni tempora repertū, vt 5.*collectaneor.* Auerrhoës notat. Accedit quòd Serapio *capite de Tamarindis*, nullum Græcum auctorem affert,qui de illo faciat commemorationem.

Eliguntur, *Subnigri: Splendentes: Teneri: Recentes: Villis, ſeu radicibus quibuſdam commixti: Pingues: Synceri: Dulcacidi, ſeu ex acido, & dulci ſapore permixti.*

Sale conditi ad nos adferuntur, & ſic à putredine præſeruantur. Sed cùm frigidi & ſicci ſint ordine ſecundo,febribúſque ardentibus ſummoperè proſint,in aqua oxalidis ſolent macerari,vt quicquid ſalſuginoſum eſt,abluatur,& maior illis vis refrigerandi concilietur.

Clemens eſt mediamentū, cuius doſis à duabus vnciis vſque ad quinque,à Meſuë præſcribitur. Tamarindi ſuauiter bilem expurgant, vel per ſe, vel cum aliis medicamentis permixti: Quare eorum aciditas pulpæ Caſſiæ admixto liquore refrænatur. In hunc modū ap. parati cōcedi poſſunt grauidis: nam impermixti lædūt vterū,quia hic ex acetoſis malè habet,3.*acut.*39. ſāgui. nis feruorem attemperant,bilis furorem compeſcunt, vomitum ſiſtunt,ſitim ſedant,ſquallidū corpus humectant: clyſteris forma cū refrigerāte decocto diſſoluti, cauma internum refrænant, ac hepatis ardorem mitigant. Demum peſti,febribus peſtiferis,& malignis mirabiliter opitulantur. Quòd ſi ventriculus ſubfrigidus ſit, tunc illis ſemen aniſi, aut fœniculi addi debet.

Quæro primò: Vtrùm Dioſcoridis & Plinij phœnicobalanus, ſit Arabum Tamarindus? Narrat enim hic auctor, *lib.* 12. *cap.* 22. Palmæ in Ægypto naſcentis fructum eſſe viridem, & mali cotonei odore præditum, & ante maturitatem colligi: quod firmat Dioſcorides *lib.* 1. *cap.* 124. Quo pacto plures priſcorum, phœnicobalanum, quam Plinius *adipſon* nūncupauit, eſſe oxyphœnicum ſibi perſuadent. Sed errant: nam diuerſæ res ſunt, ſi figuram, & vires quas ipſi locis citatis Dioſcorides, & Plinius adſcripſere, æſtimaueris: quia ille ſcribit, fructum eſſe adſtringentem, opitularíque diarrhœæ, & fluxui muliebri; noſter verò Tamarindus ventrem ſoluit, & expurgat. Deinde Phœnicobalanus Plinij nullum intus nucleum habet: noſter verò nucleum luteum, diuerſorúmque colorum ſortitur; quorum alij contuſi,alij integri;

integri; omnes tamen vnà cum illorum carne in pastam redacti ad nos adferuntur, vt quotidianum confirmat experimentum.

Quæro ſecundò: Vtrùm pulpa tamarindorum, vel illorum decoctum in principio febrium putridarum, & malignarum ægris tutò poſſint offerri? Reſponde affirmatiuè; nullum enim eſt auxilium, quod æquè in febribus putridis, & malignis, tutò poſſit propinari quàm hoc; nam febribus incendioſis remedio eſt, biliosi humoris caliditatem retundit, veneno reſiſtit, peſtiferis & malignis febribus ſummè repugnat, ſiccitate ſua putredinem arcet. Quo pacto illorum conſilium mihi arriſit ſemper, qui cardiacas potiones ſæuiente maligna putredine, tempore præſertim æſtatis, ætate florente, ex medicamentis parant, in quæ pulpa ingreditur tamarindorum: quarum formula eſt hæc:

♃. *Aq. ſcorzoneræ, cardui benedict. acetoſ. an.* ℔ j. *ſyrup. de acredine citri, granator. violac. an.* ℥ iij. *pulp. tamarindor.* ℥ j. *confect. Alchermes, theriac. an.* ʒ j. *confect. hyacinth.* ʒ ij. *lapidis Belzaar.* g̃ xx. *raſuræ vnicornu*, g̃ xij. *margaritar. præparat.* ℈ ß. *pulu. diamarg. frig.* ℈ j. ß. *ſucci limon.* ℥ ß. Miſce, fiat potus.

Apozematis etiam permiſcetur eorum pulpa, vt corpus refrigeretur, deleteria qualitas refrænetur, & aluus modicè ſoluatur: vt ſic:

♃. *Hord.* P. ij. *cichor.* M. iij. *flor. borrag. bugloſſ. violar. an.* ʒ ij. *pimpinel. ſcabioſ. borrag. bugloſſ. an.* M j. *ſem. acetoſ. ſem. citri. an.* ℥ ß. Coquantur in ℔. xij. aq. vſque ad conſumptionem tertiæ partis, & facta expreſſione, Colaturæ adde *Sacchari albi* ℥ ij. *tamarindor.* ℥ ij. *conſeru. flor. nenuph. violar. roſ. an.* ℥ j. Iterum omnia bulliant, & colentur, & fiat apozema.

Fit etiam conſerua ex tamarindis, quæ pro febribus malignis, magno eſt ex vſu.

♃. *Tamarindor.* ℥ ij. *hord.* P. v. *ſcordij, acetoſ. radic. ſcorzoneræ, & ſcabioſ. an.* M. j. *conſeru. fol. acetoſ. nymph. borrag. an.* ℥ ij. Coque in ſufficienti aq. quantitate, quouſque remaneat ℔. ß. adde: *Pulp. tamarindor.* ℥. j. *conſeru. roſ. violar. oxalid. nymphææ, bugloſſ. an.* ℥. ß. *conſeru. ſcorzoner. citri, an.* ℥ j. *puluer. gentian. dictamni, quinquefolij, terræ ſigillatæ, boli armeni, oſſis de corde cerui, diamarg. frig. an.* ℈ j. ß. *theriacæ*, ʒ j. *Mithridatij*, ʒ ß. *lapid bezaartici*, gr. xv. Excipiantur omnia cum ſyrupo de ſucco limon. & granator. & ſecundùm artem addito ſaccharo fiat conſerua, quæ præterquam quòd venenoſam auram mirè caſtigat, iucunda eſt ob aciditatem, & palato maximam gratiam conciliat.

Sed huic doctrinæ obſtat celebris Galeni contextus, *lib. 1. de rat. vict. in morb. acut. com.* 18. qui in principio febrium putridarum reprobat frigida, & ſicca: cùm enim adſtringant, putredinem augent, impediunt tranſpirationem, humorem arctant, & reſolutioni contumacem reddunt, ſic enim ait Galenus: *Nemo ſiquidem adſtringentibus vtitur cibis, niſi vel propter ſymptoma, quod animi deliquium inducat; vel propter immoderatum ventris profluuium: cogunt ſiquidem, conſtringuntque corpora, viáſque tum diſtributionis, tum alimoniæ, tum eius quæ foràs fit, perſpirationis, conniuere faciunt, quas recluſas, apertáſque eſſe conducit, &c.*

Dic, quòd acida, licèt adſtringant, Galenus vetat in ratione alimenti, non medicamenti, quia ampliùs propter ob cauſas dictas, quàm adſtrictione nocere queāt. Solue ſecundò, Gal. prohibet frigida ſicca, quæ partibus conſtant terreſtribus, quarum ope ſiccant, adſtringunt, repellunt, incraſſant, & fluxiones impingunt; de quorum claſſe tamarindi non ſunt, ſicut nec cætera acida: hæc enim cum adſtrictione, partium tenuitatem ſortiuntur, imò cùm ſuccum viſcidum in ventre inuenerint, ipſum incidunt, ac deorſum ſubducunt, vt 2. *de alim. facult. c.* 21. docuit Gal. Quare acidum penetrat, aperit, incidit, diuidit, tenuat, terget, vt Meſuë eſt auctor, *lib. 1. theorem.* 1. nam acida frigiditas tenuium eſt partium, vt 4. *ſimpl. c.* 8. edocuit Galenus.

CAPVT II.

De Scammonio.

ET ſi Scammonium, ſuccum, herbam & lachrymam ſignificet, tamen propriè pro herba accipiendum eſt, licèt apud Plinium *lib. 26. cap.* 8. *parum ante medium*, pro ſucco accipiatur cuiuſdam herbæ è radice ramoſæ. Eſt medicamentum adeò antiquum, vt nullus Medicorum id non agnoſcat. Eſt fundamentum omnium electuariorum, & catapotiorum, effræne, & vehementiſſimum in purgando; adeò vt ſolis decem, vel duodecim granis exhibitum potentiſſimè expurget, licèt Dioſcorides integram drachmam ad debilem purgationem concedat. Quare dicendum eſt, aut in Dioſcoride mendam ſubeſſe, aut Scammonium quo nos vtimur, adulterio non carere. Quapropter enitendum ſummoperè, vt ſelectiſſimum Scammonium in Officinis reponatur, ne ab illius malitia compoſitiones aliæ vitientur.

Iccircò eligendum *Leue: nitidum: rarum: colore taurini glutinis: fructu tenerum: pulueratu facillimum: fungoſum: odore bono, ſed ſuo, non autem fœdo: fiſtulis tenuibus: Antiochenum.* Deterrimum, *Syriacum, vel Iudaicum: graue: denſum: obſcura nigredine.*

Plinius *loco cit.* bonum eſſe ait linguæ tactu lacteſcens; verùm & hoc adulterato lacte tithymali euenit, vt ſcribit Dioſcorides; ſed hoc guſtu deprehendere licet, nam linguam exurit.

Cæterùm quia hoc medicamentum eſt effræne, turbat corpus, ſitim concitat, viſcera mala qualitate lancinat, tormina excitat, dyſenteriam parit, ita vt à vaſis ſanguinem exhauriat: ideò noxis obuiandum eſt additis humidis, pinguibus, & lentis quæ illius acrimoniam obtundant, vt ſunt tragacanthum, bdellium, oleum amygdalinum, pſyllium, maſtiche, cydonia mala pòſt ſumpta. Obeſt poſtremò Scammonium iecori, cordi, ventriculo, à totius ſubſtantiæ proprietate. Hoc vitium aboletur, ſi illi tum calida, tum frigida admiſceantur medicamenta, quæ his partibus mirificam opem præſtant, vt pulueres diarrhod. Abbatis, diamargarit. frigidi, vel trium ſantalorum: quarum ſpecierum tabellæ altero à purgatione die ab ægro ſunt ſumendæ. Demum in malo cotoneo corrigitur, de qua re *infrà.*

Calidum medicamentum eſt, & ſiccum in tertio gradu, bilem purgat efficaciſſimè, & conſequenter pituitam tenacem, lentam, quam ex remotiſſimis partibus attrahit validiſſimè. Habet etiam virtutem leniendi dolores frigidos capitis, & dentium, & hoc modo in Hemicrania, & Cephalalgia; cataplaſmatis modo fronti, & temporibus admouetur, in hac forma:

♃. *Scammonij*, ʒ j. *myrrhæ, coſti, an.* ʒ ij. *croci*, ʒ j. *ſucci agreſtæ*, ℥ j. ß. *opij*, gr. iv. Omnia agitentur cum guttis aliquot aceti acerrimi, & vini albi, & cum albumine oui fiat cataplaſma.

Sed circa eius electionem, Quæro primò: Vtrùm electum Scammonium virus redolere debeat? Cùm hoc medicamentum, ſolutiuum ſolutiuorum appelletur, quod maiorem efficaciam habeat, quàm reliqua quæ bilem expurgant, & ideò in diuturnis morbis, & acutis, per ſe, vel cum aliis medicamentis permixtum adminiſtretur, eſt neceſſarium, vt illud quod præparari debet, ſit optimum, & præſtantiſſimum. Ergo inter alias conditiones quas illi peculiariter attribuit Meſuë, eſt vt ſit boni odoris, & non grauis, quam ſententiam communis Medicorum amplectitur opinio. Quæri ergo poteſt, quomodo Plinius, tantus auctor *lib. 26. cap.* 8. Scammonium eligendum eſſe virus redolens, ſcripſerit, quod quàm contrarium ſit bono odori, nemo non videt.

Nec dici poteſt, per bonum odorem, illum eſſe intelligendum, qui illi conuenit ſecundùm genus ſuum;

Nam etiam odores mali aliquibus medicamentis conficiendis ſunt vtiles, vt opopanacis, aſſæ fœtidæ, & aliorum: quia Scammonium non habet ingratum odorem,nec ita grauem, vt virus redoleat. Dic ergo primò: quòd Plinius non aſſeuerat ſcammonium,virus ſeu venenum redolere,ſed eſſe venenoſum. Licèt enim omnibus violentis medicamentis hoc ſit proprium,ex Meſuë *theor.1.cap.2.can.4.* Auer.5.*collig.*Gal. 2.*acut.*11.Celſo *lib.*1.*cap.*12. Huic tamen magis familiare eſt,& naturale.

Hoc modo Dioſcorides *lib.*1.*cap.prop.*affirmat,Caſtoreum intus habere liquorem ceroſum, odore grauem,& virus redolentem, hoc eſt,venenoſum: Ponticum enim caſtoreum, eſſe venenatum, probat Strabo *lib.*31. *Geograph.* ita de eo ſentit Virgilius,1. *Georgic.Viroſáque ponto Caſtorea.* Andromachus quum ad theriacæ compoſitionem viperas præpararet,aſſeuerat, ſerpentum ſpinas virus redolere, hoc eſt eſſe venenoſas.

Deinde non repugnat quidpiam grauiter olere, & habere iucundum odorem. Ita Dioſcorides *lib.*3.*cap.* 107. dum loquitur de abrotano, & pulegio aſſerit, grauiter olere, non ſine quadam ſuauitate: & *in eodem lib.cap.*34.de ſaluia, hanc habere odorem iucundum, ſed grauem aſſeuerat. Et alij viroſum odorem interpretantur grauem, & hoc pacto apud Plinium, & Meſuëm nulla eſt contradictio.

Quæro ſecundò: Vtrùm ſemper Scammonio correcto ſit vtendum?Dic. In duplici differentia ſunt, & dici debent medicamenta, quæ purgantia Medici appellare conſueuerunt, alia enim latè, alia ſtrictè & propriè ſic dicuntur. Illa appellantur, quæ quocunque modo corpus noſtrum à recrementitiis humoribus expurgant: ex hoc cenſu ſunt medicamenta,quæ mouent vrinam,aut menſtrua;quæ à pulmone,pectore, cerebro humorem per ſputum, & os euacuant. Hæc, preſsè appellantur, quæ vacuando per vomitum, aut aluum peccantem humorem extra corpus eliminant: vt Rhab. Elleborus, vt firmat Galenus *lib.*5.*ſimpl.cap.*19.

Denique: Hæc expoſtulant quandam præparationem ſibi propriam,vt elleborus expoſcit eam factam in radice raphani,ſcilla,aceto: Agaricus in oxymelite, ſale gemmeo, aut vino in quo infundatur zingiber: Scammonium in citonio.Num verò hæc ſemper præcedere debeat in ſcammonio, aut in aliis medicamentis fortibus & violentis,quando ea cum aliis permiſcere conamur ad componenda electuaria expurgantia,aut alia medicamenta in forma ſolida,non leuis controuerſia eſt. Reſpondebis hocmodo. Omnia medicamenta purgantia vehementia, quando ſola & impermixta propinantur, debent priùs propria ſua præparatione corrigi, & refrænari. Si verò cum aliis in compoſitionibus permiſceantur, præparatione non indigent: niſi auctor medicamenti, in quod expurgantia ingrediuntur, ea clariſſimis verbis præparata requirat,& exoptet.

Prima pars probatur facilè, ex Galeno, qui *lib.*2. *acut.*10. ſic ait: *At cùm purgantia omnia medicamenta, ventrem,præſertímque os ipſius,quod maximè tum neruoſum, tum ſenſile exiſtit, affligant lædántque, ob id eorum, quæ boni ſunt odoris, mixtio excogitata eſt, ne ſola, ſinceráque purgantium medicamentorum virtus os ventris tangat.*

Deinde ſi ſemper in compoſitionibus permiſcerentur incorrecta, vana eſſet ſententia plurium auctorum, qui ad electuaria & ſolida expurgantia, ea præparata aſſignant.Ita Meſuë in compoſitione electuarij Indi minoris, pſyllij, pilularum de lapide Armeno, aggregatiuarum,expetit ſcammonium præparatum in pomo;& in pilulis Alhandal, & in hiera Hermetis,vt ex Meſuë patet *cap.de colocynthide.*Quare quotieſcunque in auctorum compoſitionibus legitur ſcammonium,non præparatum intelligi debet. Ergo non verendum eſt,in aliquibus compoſitionibus non correctum reponere,quoniam hoc, ſicut & alia quæ vehementia ſunt, ab aliis medicamentis quæ compoſitionē ingrediūtur,ſummoperè corrigitur & infrænatur.

Quæro tertiò: Vtrùm Scammonium ſit præparandum,& coquendum in pomo? Plures ſunt modi,quibus corrigi ſolet Scammonium: ſed potiſſimus eſt, quando coquitur in malo cotoneo, quem condiendi modum Galenus propoſuit, *in præfat.ad libros de alim. facultatibus.* Nam mali cotonei partes,quæ circa ſemē ſunt, eximit; deinde cauitatem ſcammonio implet,& malum ipſum poſtmodum triticea maſſa obuoluit, & ſic inuolutum in furno reponit,& aſſat.In qua præparatione purgatiuum euadit ſcammonium, & malum ipſum expurgans redditur, imò & paſta triticea purgandi non mediocrem facultatem etiam adipiſcitur, cuius fruſtulum ſi animali cuipiam edendum offeras, dyſenteria occupabitur.Cognoſces autē perfectè eſſe concoctum, ſi per medium cotoneum tenuis palea tranſuerſaliter tranſmittatur:ſi enim liquidum iā eſt ſcammonium,ſine impedimento palea pertranſit; ſin minùs,contrà:& iterum aſſandum cotoneum, ex quo extrahetur ſcammonium: Ex hoc trochiſci parari ſolent,quos Diagridion Officinæ vocare conſueuerūt.

Neque fidem adhibeas Serapioni,*tract.de ſimpl.cap.* 104. dicenti Scammonium parandum eſſe, quum vtendi tempus inſtat, eo quòd in malo cydonio coctum, tempore virtutem amittit, & ignauum in operatione redditur. Nam ſi non præparatum, auctore Meſuë, per annos viginti, & ex eiuſdem Serapionis ſententia,per triginta,vel quadraginta annos incolume perſeueret: cur præparatum per multum temporis ſpatium, citra ſuæ ſubſtantiæ iacturam, non perſiſtet?Maximè cùm ex coctione craſſius,ac denſius euadat,& diſſolutioni minùs obnoxium reddatur.

Si verò interroges, quo pacto cognoſcemus, num Pharmacopœi in compoſitionibus diagridium recipientibus,impoſuerint non præparatum ſcammoniū? Dic, fraudem illicò detegi, ſi pars aliqua compoſiti medicamenti aqua diluatur:ſi enim ea diluta,vniuerſa portio diſſoluatur, ita vt nulla eius portiuncula, non diſſoluta,nec dura ſuperſit,indicium eſt ipſam ex ſcammonio non correcto fuiſſe compoſitam: Si verò portiunculæ aliquæ non diſſolutæ reſtent, quæ digitorum attritu duræ ſentiantur, ſcammonium coctum in compoſitionem fuiſſe ingreſſum iudicabimus.

Percontaberis vltimò: Cur inter cætera poma cotoneum eligitur à Galeno? Dic, quia hoc eſt craſſius, & denſius,& ob ignis efficaciam non diſſoluitur.Deinde hac de cauſa, & adſtrictione ſua vires medicamenti ne exhalent, ampliùs conſeruat. Vltimò,quia hoc pomum eſt cardiacum,venenóq; maximè reſiſtit, & ideò pernicioſam Scammonij vim infrænat,illiúſque acrimoniam retundit. Philarchus *lib.6.hiſt.* apud Athenæum lethalium medicamentorū vim,cydoniorum fragrantiâ hebetari ait, pharicúmq; præſentaneū venenum,iniectum caniſtro,cydoniorum tātùm odorem redolente,euanidum factum fuiſſe, & maleficam ſuam vim amiſiſſe,refert. Adeò denique efficax eſt hic fructus contra venena,vt præſtanti ſuo odore à ferarū noxiarum virulenta vi potantes immunes præſeruet.

CAPVT V.

De Aloë.

EST Aloë in vniuerſæ Italiæ, Hiſpaniæ, & Galliæ domibus ad oſtentationē in fictilibus vaſis appendatur;tamen eam ab Arabica,& Indica plurimùm degenerare,amaritudo ipſa indicat,quæ in Orientali valde præcellit.Huius triplex eſt ſpecies; alia,n. dicitur Succotrina, quia adſportatur è Succotra, ciuitate in

in India valde inſigni,& eſt omnium optima:eligitúr- que *ſincera* . *pinguiſ* : *nitida* : *glutinoſa* : *tranſparens* : *arenularum, & calculorum expers* : *rufi coloris* : *attritu digitorum friabilis* : *iecinoris modo coacta* : *facilè liqueſcens*: *eximiæ amaritudinis* : *bono odore myrrham æmulante*:*licèt tota planta odore ſit tetro*.

Alia vocatur Hepatica,ob ſimilitudinem,quam cum hepate ſeruat.Alia appellaturCaballina,quæ omnium eſt maximè infirma : & eſt *nigra* : *fractu contumax* : *obſcura* : *faci ſimillima* : *odore tetro* : *arenoſa* : *adulterium paſſa*.

Adulteratur autem Dioſcoridis teſtimonio, *lib*. 3. *cap*. 23. gummi, & acaciâ,quod cognoſcitur guſtu, & olfactu:nam & amaritudo remittitur, & redolet rem cui eſt permixta.

Hoc medicamentum calefacit in fine vltimi gradus,& exiccat in tertio,ex Galeno 6.*ſimpl*.22.Conſtat ex partibus diuerſis , amaris ſcilicet , & adſtringentibus:adſtringit quidem modicè,ſed vehementer amara eſt.Ab his duabus naturis facultas purgatrix,& roborans emanant:nam illa,à natura eius amara,calida, & ſuperficiaria ; roborans ab adſtringente proficiſcitur.

Vis eius cholagoga eſt , ſed adeò debilis , vt teſte Galeno 7.*Meth*. 11.regionem ventriculi,& inteſtinorum non tranſcendat , vel ſi admodum nitaris , loca tantùm , quæ in meſenterio ſunt , contingat. Meſuë phlegmagogam eſſe refert , quatenus tenues & ichoroſos humores in vêtriculo impactos expurgat:nam, vt 8. *ſec. loc. cap*. 2. notauit Galenus , debilis huius medicamenti vis craſſos humores ex ventriculo vacuare nequit.

Magnis laudum præconiis hoc medicamentum ab antiquis celebratur,quia plurimis morbis remedio eſt, ſicque conuenienter adminiſtratur in iis , qui capitis moleſtia afficiuntur:vapores enim à ventriculo ad caput aſcendentes retrahit citra moleſtiam vllam;quare iuuat illos, quibus caput à ventriculo dolet. Ideóque offertur in vertigine, ophthalmia, ſuffuſionibus,præſertim ſi ob ventriculi conſenſum oriantur. Prodeſt illis qui nidorulenta cruditate laborãt.Opitulatur iis, qui præter rationem pallidi fiunt,& alui excrementa retinent. Medetur icteriçis, & illis qui ſine febre per ſomnum imaginationibus vexantur. Præſeruat à putredine, & à peſte ; & ideò in conſtitutione peſtilenti frequentiſſimè exhibetur.Senſus acuit,ſanguinis profluuia ſiſtit , vermes necat , maximè ſi clyſteris forma infundatur hoc modo :

℞. *Decoctionis menthæ ſiccæ , abſinth.ſantonici, ſcordij, dictamni Cretenſis , parietariæ , mercurialis , betæ* , ℥ vj. *rhodomel. ſyrup. de abſinth. an*. ℥ j. ß. *aloës puluerizatæ* , ℥ ij. *ſemin. Alexandrin*. ʒ. ß. Miſce pro Clyſtere.

Pro eodem vſu imponitur vmbilico medicamentum , hac forma :

℞. *Radic. dictamni Cretenſis, centaureæ minoris,abrotani , an*. M. j.*farinæ lupinor.fellis taurini, an*. ℥ j.*olei de abſinth. menthæ , an*. ℥ j.*aloes*, ʒ ij. Miſce pro linimento.

Pro remouendis ſuffuſionibus , & abſumendis humiditatibus , quæ ex oculis emanant , vacuato priùs corpore , ſequens Collyrium adminiſtratur.

℞. *Aq. fœniculi,euphraſiæ,an*.℥.iij.*æruginis æris*,℈ vj. *vitrioli albi* , ℈ ß. *aloës* , ʒ j. Miſce fiat Collyrium.

Imponitur etiam redacta in puluerem ad nebulas oculorum diſcutiendas :

℞.*Aloës, tuthiæ præparat.an*. ʒ. j. *ſarcocol. nutritæ*, ʒ ß.*ærugin.æris*,℈ iv. *cortic.ouor.aceto macerator*.ʒ ß. Miſce, & tenuiſſime triturentur.

Eſt etiam admirabilis , & vtilis admodum ad hæmorrhagiam compeſcendam ; quo auxilio arteriam vulneratam in gibbero fuiſſe conſolidatam,appoſito exemplo refert Galenus, 5. *Meth. cap*.7.

A ℞. *Aloës* , ʒ j. ß. *albumin. oui* , *Num*. j. *thuris*, ʒ ß. *pilorum leporis*, *q.ſ*. Miſce, & fiat Cataplaſma.

Quæro primò: Vtrùm Aloë totum corpus euacuet. Nam Galenus eam inter medicamenta ſtercoraria reponit,6.*ſimpl.cap. de Aloë*,& Paulus *lib*.7.*cap*.4.ea clyſteris loco vſus eſt , quando excrementa indurata inteſtinorum inuolucris adhærent. Habet etiam virtutem à tota ſubſtantia expurgandi bilem , vt 6.*de ſanit. tuend.cap*.10. *prope med*.& Paulus *loc. cit*. & Aëtius *tetrab*.1.*ſerm*.3. *cap*. 24. adnotarunt. Verùm hæc virtus debilis eſt,& ſolùm ventriculum ac inteſtina attingit, & ſi in maiori quantitate propinetur , ſolùm ad loca proxima aſcendit,vt 7. *Meth*.11.& 8.*ſec. loc.cap*.2. notauit Galenus : & hæc eſt cauſa, quare humores glutinoſos & craſſos non educit.

B Contrà facit Galenus,*lib. de theriac. ad Piſon. cap*. 4. Aloëm totum corpus expurgare affirmans : & Auic. 2.*canon.cap.de Aloë*,excrementa bilioſa,& melancholiça educere contendit ; cum Meſuë *cap.de Aloë* , qui eam caput mundificare aſſeuerat. Solue hoc modo, Aloë in exigua quantitate aſſumpta, ex ventriculo & inteſtinis euacuat : in maiori quantitate oblata,à toto corpore humorem peccantem expurgat. Dic ſecundò, quòd cùm affectus capitis, & ſuperiorum partium ferè per conſenſum à ventriculo oriantur,hoc expurgato, caput, & vniuerſum corpus à recrementis euadent immunia.

Quæro ſecundò : Vtrùm Aloë lædat hepar ? Aloë
C medicamentorum purgantiũ præſtantiſſima,ac excellentiſſima eſt:cùm enim cætera purgantia partes noſtras principes,& facultates noſtrũ corpus diſpenſantes, vel actionis vehementiâ lędant,vel nihil iuuent, Aloë ſola eas partes imbecilles roborat,&ad functiones ſuas citra noxam vllam reducit , vt de ea firmant Plin.*lib*.17.*cap*.4.& Paulus *lib*. 7. *cap*.4.& Meſuë hepar etiam iuuare contendit,eos reprehendens,qui illud ab ea lædi ſibi perſuaſere.Si ergo hæc vera ſunt,cur Auicenna 14.3.*tract*.4.*cap*.13. *iuxta fin*. & vel ipſe Meſuë, lædere hepar affirmat ? Dic : Aloë lædit hepar calidum:nam in calida & ſicca iecinoris intemperie,præſertim immateriali,noxia eſt valde,vt 8.*ſec. loc. cap*.2. docuit Galen. dicens infeſtiſſimam eſſe aloëm , etiam
D lotam,iis qui citra vitiatos humores,calida & ſicca intemperie premuntur : proximam ab iis cladem experiuntur, qui ſiccam intemperiem habent cum frigiditate coniunctam ; ob quam potiſſimùm rationem in ſenibus eam interdicit, 5. *de ſanit. tuend. cap*. 9. Vtilis verò iis eſt,qui in prima regione, & citra iecur,aquoſi & ichoroſi humoris copiam congeſſere:nam iuuat illos expurgans, & viſcus manifeſtis qualitatibus roborans.

Quæro tertiò : Vtrùm Aloë aperiat ora venarum ? Reſpondet Meſuë, *cap. prop. de Aloe. Et aperit ora venarum , apertione. ſanguinem manare faciente*. Dic tu Aloëm non aperire orificia venarum,ſed fluxum ſanguinis ſiſtere adſtrictione ſua. Hoc modo Galenus 5. *Meth. cit*. componit medicamentum ex Aloë , quod hæmorrhagiam vehementer coërcet,& 7.*ſec.loc. cap*.
E 5.& *lib*.9.*cap*.4.dyſentericis,& hæmoptoïcis,ad compeſcendum ſanguinis fluxum,aloëm præbet cum aliis medicamentis permixtam. Deinde 5.*ſimpl. cap*. 14. aſſeuerat , medicamenta quæ venarum orificia aperiunt, debere eſſe craſſa, acria, & ignea : de quorum genere Aloë non exiſtit. Dic ergo, quòd ſententia Meſuæ eſt intelligenda de maligna Aloë,& adulterio contaminata:Vel ex accidenti hoc euenire, quatenus expurgat bilioſa excrementa,quæ acrimonia ſua aperiunt orificia venarum,quæ ſunt in ſede,vt Galenus 6. *Aph*. 47. edocuit : quod omnibus medicamentis expurgantibus commune eſt. Quare ferè omnes qui vtuntur Aloë frequenter , ſanguinis fluxum per hæmorrhoïdes patiuntur.

Quæro quartò : Vtrùm hyeme exhibenda ? Meſuë negat

negat:ſed qua ratione munitus,ignoro prorſus: Quia cauenda magis videtur in temporibus calidis,cùm ſit calida & ſicca in gradu ſecundo, & ſic magis nocere, quàm prodeſſe ſit apta.Reſpődent plures,quia bilem euacuat, quæ hyeme non redundat. Sed ad mentem Meſuæ non reſpődent,quia pituitoſos humores etiam expurgat,qui hyemis tempore inualeſcunt.Alij ob id prohibendam eſſe rentur,quia Hip.voto,ventres hyeme calidiſſimi ſunt,quibus ipſa ſuo calore obeſt. Sed ij ignorant præcepta Galeni,docentis 8. *Meth.*9.à ratione,anni tempore,& ſtatu cœli,ſimilium præſidiorum ſumendam indicationem eſſe, ſiue homines valeant, ſiue ægrotent. Quocirca cùm hyems ſit tempus per frigiditatem intemperatum, oportet manifeſtam qualitatem præſidiorum, illius manifeſtæ qualitati opponere. Hoc modo Hip. 1. *acut.* 43. Oxymel offert; hyeme calidum,æſtate verò frigidum.Dic ergo, hyeme non eſſe offerendam, quia tunc humores viſcoſi & craſſi abundant, quos ipſa ob imbecillitatem educere nequit.Ita Auic. *lib.*2. *tract.*2. *cap.* 64. timoroſum eſſe iudicat, aloëm in potu in diebus frigidis exhibere; quandoque enim educit ſanguinem ſolutione,qualiſcunque ſit aloë.Verba eius ſunt: *Quando datur ad potandum in diebus frigoris, timetur, quod faciat ſolutione exire ſanguinem.* Sed qua ratione id proferat, plures ſe ignorare libenter fatentur. Dicerem hoc euenire, quia cùm ipſa debiliter ſoluat,humores lenti ab ea commoti hyemis tempore geniti, adhærent parietibus inteſtinorum, & ſic retenti, & non ventilati, acriores redduntur & putreſcunt, & abradentes inteſtina,dyſenteriam inducunt; quam noxam non concitat æſtate, aut vere, quia humores tunc tenuiores abundant,& facilè tranſpirant, & ſenſim per aluum vacuantur.

Quæro quintò:Vtrùm aloë à cibo ſumpta poſſit eſſe ex vſu? Dubium hoc eſt arduum, imò ſcrutinio digniſſimum:Nam pro parte vtraque obſtant auctorum monumenta, & rationes firmæ. Auctor enim *libri Galeno adſcripti,de ſimpl.medic.* ſic ſcribit: *Alij poſt cœnam bina, aut trina grana aloës, ciceris magnitudine deuorant, quoniam corpus procurat, & eſcam non corrumpit.* Subſcribit Plinius *lib.*27. *cap.* 4. *Si difficilius coquantur cibi, bibitur à cœna aloë, modico interuallo.*

Contrà firmat Paulus *lib.* 7.*cap.*4.& 6. qui aloëm à cibo interdicit,tum quia impeditur aſſumpto cibo expurgatio, tum etiam quia eſcæ cum medicamentis permixtæ, corrumpűtur.Conciliabis hos auctores in hunc modum.Plinius aloëm modico interuallo à cibo elargiri diſertiſſimè ſuadet, non vtique in notabili, & ſufficiente quantitate ad expurgandum,ſed valde exigua,ad firmandam,& iuuandam coctionem.Id profectò deſignauit palam Plinius, inquiens : *ſi difficilius coquantur cibi:*& auctor *lib.de ſimplicibus*,grana bina,aut trina aloës,ciceris inſtar, à cœna propinat; quæ ſanè quantitas minima roborare ventriculű, non tamen eum expurgare potis eſt.Quare ſi præſidia cetera ventriculum firmantia, commodè cum cibis permixta, quotidie adminiſtrantur, ecquid illud iuuamentum non præſtabit aloë,tam minima quantitate à cibo oblata? Si verò in magna quantitate ſumatur à cibo,vt expurgare poſſit,proculdubio lædet,quia vt *lib.de dynamidiis,cap.de aloë* ſcriptum eſt,ſic cibum corrumpit.

Quæro quintò:Vtrùm aloë in ſoporoſis affectibus concedenda? Dioſcorides enim *lib.* 3. *cap.*23. *de aloë,* eam ſomnű allicere,experimento munitus confirmat. Subſcribit Rhaſius *lib.*1.*contin.cap.*8.§. *Non debet quis vti aloë,in cura lethargi,quia eius virtus inducit ſomnum.* Hinc fit vt plures damnentur,qui hieram lethargo affectis intrepidè propinăt. Nec obſtat,quòd calorifica medicamenta quæ ſunt in hiera,potétiora ſint ad inducendam vigiliam, quàm ſola aloë ad prouocandű ſomnum:Nam exigua eſt portio aliorum medicamẽtorum in cőpoſitione hieræ,maximè verò aloës,quæ

A natura ſua potiùs ſomnum inducit. Et hac ratione dicit Dioſcorid. *loc. cit. Natura aloës eſt ſpiſſare,exſiccare, ſomnum inducere,corpora denſare.* Ergo aloë non liquando craſſos ſuccos, ſed per ſe ſomnum allicit; partes enim præpingues humidas habet, quæ ad cerebrum permeant,& ſomnum mouent.

Quæro ſextò: Vtrùm Aloë correctione indigeat? Aloë,auctore Paulo *lib.*7.*cap.*4.non eget alio medicamento ſibi permixto, quod ipſius malitiam retundat, & refrænet, adeò ſecurum & benignum medicamentum eſt,partéſque noſtri corporis tuetur ac firmat.Sed aduerſatur huic ſententiæ Galenus, 8. *ſec.loc.cap.*2.dicens,ex his quæ hieram ingrediuntur, maſtichen, vt ſtomacho accommodam,& odoram, & quæ medicamentariam aloës vim frangere queat,admiſceri:Cinnamomum verò,eadem gratia.Dic,Aloë duplici con- B ſtat facultate, amara, & adſtringente:Hæc ſtomacho grata eſt;illa infeſta,& ventriculum ſubuertit:Quare hanc amaram,ſeu medicamentoſam virtutem,nititur Galenus maſtiche,& cinnamomo frænare, vt horum permixtione eius amaritudo remittatur, quam,medicamentoſam vim Galenus *cit.loc.*appellat.

Quæro ſeptimò:Vtrùm Aloë lauanda? Lauandam eſſe aloëm vbique paſſim protulit Galenus, ſed quomodo lotio fieri debeat,non ſatis conſtat apud auctores. Vt verò hoc percipias,notabis quòd propter tres intentiones aloë abluenda eſt, vt docet Serapio *lib. de ſimpl.medic.facult. c.*201. Primò, vt ſeparetur ab ipſa pars terrea ab arenoſa, quòd fit pro curandis affectibus oculorű. Secundò,vt auferatur ab ipſa virtus ex- C purgatrix, & augeatur adſtrictoria. Tertiò,vt facultas purgatiua intendatur.Simili ratione tribus modis interſe diuerſis lauari ſolet.Primus,ex ſententia Galeni 8.*ſec. loc. cap.* 2. & Meſuæ *cap. prop.* & fit hoc modo: Eligitur aloës libra vna, & puluerifata ſuperinfunditur in dupla aquæ quantitate, fluuialis, vel fontanæ, & tépore æſtatis ad ſolares radios collocatur, vſque quò imbibatur,& tota aqua reſoluatur. Secundo modo,ſuperinfunditur in dicta aqua,& derelicta per aliquod temporis ſpatium quieta,reiicitur reſidentia, & poſtea per linteum colatur,& radiis ſolaribus exponitur,quouſque abſumatur aqua. Hanc ablutionem, ea quæ puriſſima eſt,non expoſcit.Tertio modo, vt virtus purgatiua augeatur, ſuperinfunditur in decoctione medicamentorum ſolutiuorum,vt conſtat in pilulis alephanginis, vbi loco aquæ decoctio ſpecierum D admiſcetur.

CAPVT VI.

De Manna.

INter aërea,Manna bilem purgat,quæ nihil eſt aliud quàm ros ex cœlo in plantas,& terram deſcendens, ab exhalationibus à terra,& aquis,Solis calore in die calida & ſicca eleuatis, ac eiuſdem caloris vi exactè extenuatis & coctis,& frigore ſequentis noctis in minutiſſima grana, gummi, vel maſtiches formam repræſentantia,concretis,vt docet Galenus 3.*de alim.facult. cap.*39. *tit. de melle*: quo loco ipſum cognouiſſe Manna noſtrum,quod valde differt à Manna Hebræorum, quod filiis Iſraël diuinitus eſt conceſſum, & à E Galeno mel aëreum vocatur,*l.*6.*hiſt. PP. Medic.hiſt.*8. probauimus latè.

Solùm conſtet,Mannam ad nos ex Oriente olim allatam eſſe perfectiſſimă.Hanc æmulatur,quæ ex Calabria,Italiæ prouincia ad nos affertur:habet enim omnes cőditiones requiſitas.Hæc Manna ſimpliciter dicitur,quæ ab aliis cőcreta appellatur,& noſtrates Medici maſtichinā,& granuloſā nominant. Ita ait Serapio,c.11. dicens: *Tereniabin rorem eſſe è cœlo cadentem ſimilem melli, & alio nomine roſcidum mel vocari.* Conſtat nihilominus ex Auicenna,qui *lib.*2.*cap.*493.Mannam gummi modo cőcreſcere,affirmante Galeno *loc.cit.*de

tereniabin

tereniabin peculiariter verba facere videtur: Nam id quod ait: agricolas coria ſuper terram extendere, & arbores excutere, & quod ab eis defluit excipere, olláſque & fictilia vaſa melle implere, liquidæ mannæ potiùs conuenire eſt manifeſtum. Sed Serapio Tereniabin deſcribens, mel aëreum Galeni definire videtur.

Eligitur *Minutis granulis: pellucida: grauis: alba, vel in luteum vergens: guſtu dulcis, vel ſuauis: intra annum ex plantis odoratis, hominique ſalubribus collecta.*

Calabrenſis omnibus præſtat; quapropter noſtro æuo tanti æſtimatur. Ex omnibus tamen, cadens ſuper folia primum obtinet locum; ſecundum, ſuper ramos, & arborum caudices collecta: tertium, quæ ſuper terram, & lapides defluit, vt multiplici experimento compertum eſt. De cuius generatione, differentiis, vſu vario, pulchra diximus, *lib. 6. hiſt. PP. Med. in com. hiſtor. cit.*

Manna temperamento ſymmetra eſt, ex Auic. & Meſuæ auctoritate. Serapio *cap.* 45. in actiuis primo ordine calidam, in paſſiuis temperatam eſſe ſcribit. Maiori pondere ſumitur, quàm caſſiæ interaneus liquor, adeò vt duabus vnciis poſſit exhiberi. Flauam bilem ſimplici ratione pellit. Propinari ſolet iis, qui certa ratione validius medicamentum aſpernantur. Denique pueris, & vtero gerentibus, quum & commoditas vocat, & neceſſitas vrget, exhiberi tutò poteſt, & illis qui præ malacia reliquorum medicamentorum vſum faſtidiunt. Guttur, thoracem, ventriculum lenit, abſterget, ſitim ſedat; & ſic pro curandis catarrhoſis defluxionibus eſt vtiliſſima. Prodeſt pluritidi: peripneumonicos iuuat. Vterum à ſorditie expurgat, agarici diluto permixta: & ventriculum, ſi cum terebinthina, aut hiera ſimplici Galeni redigatur in bolos. Diluitur in iure gallinæ, pulli, aut accommodato aliquo liquore, & ſæpe cum medicamentis expurgantibus permiſcetur.

CAPVT VII.

De Myrobalanis.

Myrobalani, vt refert Actuarius *lib. de compoſ. med. tit. de Myrobalanor. generibus*, fructus nobiles ſunt, qui ad nos ex Ægypto, Syriáque deportantur, carne corporis compacta, oſſe intus lignoſo. Quinque illorum ſunt genera. Alij enim ſunt citrini, flaui ſeu lutei; alij Indi; nonnulli Bellerici; alij Chebuli; alij denique Emblici, ſeu empelici. Lutei ex herbaceo colore flauent, ſpiſſi, ponderoſi, exili nucleo, cutéque craſſa præditi. Indi colore cæruleo, ſolidi, ſine nucleo, oliuæ forma. Chebuli cæteris ampliores, grauiores, ex fuſco rubeſcentes, & carnoſi. Emblici cute oſſibus inhærente præditi, lapillorum inſtar, colore in cinereum vergente. Bellerici emblicis ſunt maiores, rotundi, pyri figuram æmulantes.

Flaui præſtant: *In viridi flaueſcentes: ponderoſi: infarcti carne multa, & denſa: craſſi corticis: exigui oſſis: & ſi frangantur, gummoſi.*

Eliguntur Chebuli: *Craſſiores: colore nigro purpuraſcente: cortice craſſo: qui in aquam coniecti fundum citò petant.*

Nam hæc grauitas multam carnem, eámque compactam, & illorum magnitudinem conſequitur.

Excellunt Indi: *Maximè nigricantes: magni: craſſi: ponderoſi: nullo intus oſſiculo: confracti, in vnum compacti cernuntur.*

Emblici laudantur: *Maiores: craſſiores: denſiores: ponderoſiores: minus oſſium, quàm pulpæ habentes.*

Bellerici præferuntur: *Craſſi, denſi: graues: cortice craſſo præditi.*

In vniuerſum antecellunt magni, graues, præditi multa carne & denſa, bene habiti, corpulẽti. Qui rara A carne conſtant, languidi ſunt, & infirma facultate carent. Bellerici, & Emblici rarò inueniuntur: quare pro Bellericis, citrinis; pro Emblicis, Chebulis vti poſſumus.

Refrigerant ordine primo, & ſecundo exiccant. Dantur teſtimonio Actuarij, contritorum, ſeu in puluerem redactorum ad pondus duarum, vel trium drachmarum. Meſuë in iis exhibendis audacior fuit: nam citrinorum puluerem à drachmis duabus vſque ad quinque; maceratorum verò à drachmis quinque ad drachmas decem, ægris ſuis propinat: quæ quantitas excedit nimis; quare legendum eſt, à ſeſquidrachma ad drachmas tres.

Omnes Myrobalani mediocriter aluum ſubducũt, & clementer expurgant, miniméque vires deiiciunt, B imò cor, ventriculum, hepar, corpúſque reliquũ confirmant. Vnum tamen habent vitium, quòd incommodi ſunt iis qui obſtructionibus ſunt obnoxij; frigidi enim ſunt, terreſtres, & compreſſione arctãt. Senectutem tamen remorantur iis, qui eis frequenter vtũtur, faciei colorem viuidum reddunt, ori iucundum colorem cõciliant, hilaritatem afferunt, viſcera roborant, profluentibus hæmorrhoidibus ſuccurrunt, bilis feruorem cõpeſcunt. Citrini corporis æſtum refringunt, oculis robur præſtant, & illorum caliginem, & ruborem diſcutiunt, & ſic medicamentis ocularibus permiſcentur. Indi melancholiam expurgant, ac triſtitiã abigunt, vacuando humorem nigrum, qui eius cauſa eſſe conſueuit: quartanæ medentur: lepræ, & cutis vitiis auxilio ſunt. Chebuli pituitam expurgant, oculo- C rum aciem illuſtrant, pectus repurgant; aquæ inter cutem, & febribus longis præſidio ſunt. Emblici pituitam educunt, ventriculum firmant, vomitum compeſcunt, reſolutis neruis, & lethargicis affectionibus medentur. Bellerici purulentis opitulantur, ſanguinem ex hæmorrhoidibus profluentem conſtringunt, capillos fluentes ſiſtunt, & eos denigrant, ſi cum melle, & oleo amygdalino conterantur.

Vtimur illis in ſubſtantia, ſed in minori quantitate, quàm ſit in infuſo, prout *ſupra cap. de rhabarbaro* dictum eſt: Nam in ſubſtantia exhibiti, qualitate, & compreſſione vacuant; & ſic eorum doſis erit à ʒ j. vſque ad ʒ iij. vt hoc modo:

℞. Diapruni, diacathol. an. ℥. ß. cortic. myrobalanor. citrinor. ʒ. j. ß. ſyrup. roſ. pallid. ex plurib. infuſ. violar. ex plurib. infuſ. an. ℥. j. ß. Miſce, & cum aqua borrag. fiat potus.

D Hic potus in febribus bilioſis eſt vtilis valde.

In infuſione adminiſtrantur hoc modo:

℞. Cortic. myrobalanor. citrinor. ʒ iij. *infunde in decoctione buglosſæ per ſpatium duodecim horarum, & poſtea reiecta corpulẽtia, adde ſyrup. roſ. perſic. ex plurib. infuſ.* ℥ iij. *diacathol.* ℥ j. *pulueris diarrhod.* ℈ ß. *fiat potio.*

Mirificè iuuant in compeſcendis fluxibus alui, & præſertim ſi modicè torrefiant: nam hoc modo ignis ope acrimonia omnis eſt exuta, & ſiquod empyreuma remanſit, facilè deinde lotione euaneſcit.

℞. Cortic. myrobalan. ex tribus generibus ipſorum, ʒ ij. *torrefiant modicè cum tragacantho: & deinde abluantur aqua plantag. reiecta lotione, adde ſyrup. roſ. rubear. ex plurib. infuſ.* ℥ ij. ß. *& cum decoct. flor. cordial. & hypociſtidos, fiat potus.*

E Hic potus eſt eximius pro dyſenteria, & omnibus bilioſis fluxionibus alui, quia euacuat, inteſtina roborat, & fluxum compeſcit.

Vtimur etiam illis in infuſione, pro bilioſo humore vacuando.

℞. Cortic. myrobalanor. citrinor. ʒ. iij. *infunde in decoctione aq. bugloſſ. per noctem: poſtea reiecta corpulentia, adde pulp. caſſ.* ℥. j. *ſyrup. violar. ex pluribus infuſ.* ℥ ij. ß. *pulu. diarrhod. Abbat.* ℈ ß. *Miſce pro potu.*

Summè etiam iuuant ad acuendum viſum, & ſic forma collyrij adminiſtrantur: oculos enim à proprietate roborant.

℞. Aq.Euphraſiæ, Chelidoniæ, Roſ. Vini albi odoriferi,an.℥.iij.ß. *Cortic. Myrobalanor.citrinor.* ʒ ij. *Tuthiæ præparat.*ʒ j. *Sarcocol.nutritæ,*ʒ ß. *Æruginis æris*, ℈ vj. Bulliant omnia in vaſe vitreo in cineribus calidis ad tertiæ partis conſumptionem,ſerua.

Quæro primò : Vtrùm antiqui Myrabalanos cognouerint?Priſci Myrobalanos noſtros non agnouerunt,qui aluum deiiciendi facultate pollent : nam veterum myrobalani oſſe carebant , noſtri verò ea habent.Illis vtebantur ad vnguenta componenda,& ſic glandem vnguentariam nuncupabant;noſtrorum verò nullus eſt in medicina vſusad vnguenta : quo pacto toto cœlo aberrant, qui contrariam ſententiam defendere conantur : noſtri enim mediocriter expurgant; glans autem vnguentaria hanc facultatem minimè ſortitur.

Quæro ſecundò : Vtrùm omnes Myrobalani, diuerſarum arborum ſint fructus?Meſuë *tract.de ſimplicib. tit. de myrobalan.* plurimum præfert opinionem, exiſtimantium citrinos,Indos,& Chebulos,eiuſdem arboris fructus eſſe,ſola maturitate,vel immaturitate diſſidentes:ita vt citrini ſint immaturi,Indi vero maturi, & Chebuli eiuſdem arboris ſecundi ſint partus in eodem anno proficiſcentes.Diuerſarum tamen eſſe arborum fructus,veroſimilius eſt,quòd eorum facultates,& opera ſint diuerſa : deinde illi forma,magnitudine , & colore inter ſe ſunt diſſimiles ; quidam enim ſunt rotundi, alij oblongi , quidam flaui exiſtunt,alij nigri.

CAPVT VIII.

De Sero lactis.

ETſi plurima de ſero lactis propoſita ſint *lib.2. hiſt.PP. Medic. in com. hiſt.*109. tamen pro complemento huius operis aliqua ſunt addenda : Nam bilioſum humorem ſerum lactis purgat , & nitroſa,qua præditũ eſt,qualitate,inteſtina deterget,abluit, irritat,præſertim ſi ſumatur in quantitate magna, & præparatum cum iis medicamentis , quæ bilem expurgant.

Eligendum eſt ſerum lactis caprini:nam hoc temperatum eſt,maximè ſi capra ſit nigra, cuius caro, & lac ſuauitatem corpori conciliant , vt teſtantur Auic. *lib.2.tract.2. cap.* 145. Meſuë *tract. 2.de ſimplicib. tit. de aqua lactis.*Rhaſius *vlt. contin. tract. 2. cap.* 172. Aëtius *tetrab.*1. *ſerm.*2. *cap.* 88. Nam nigriora ſunt ſuauiora, iucundiora , præſtantiora, & meliùs cocta, ex Gal. 6. *epid. ſect. 2. com.* 44.

Laudatur quod in vere extrahitur ; eo enim tẽpore capræ herbis vtilibus veſcuntur,ex quibus lac probũ generatur. Minùs laudabile quod æſtate colligitur : herbæ enim quibus paſcũtur animalia,ſunt exuccæ & paſtores capris,vt maiorem lactis largiantur copiam, ſalem offerunt, & ſic ſitientes copioſiùs bibunt, & lac hac de cauſa generant ſeroſum nimis , quod vitioſum eſt.

Aperit natura ſua ſerum , incidit, abſtergit, deobſtruit,& ſine morſu operatur;& cùm ſit quaſi temperatum, vel parum ad frigidum & humidum declinet, eſt materia omnium medicamentorum:quare morbis frigidis,& calidis remedio eſt.Quapropter pro expurgãdo humore melãcholico,macerantur in eo per noctem folia ſennæ, epithymum, polypodium, radix ellebori,myrobalani Indi, lapis lazuli,fumaria,&c.Pro vacuando humore bilioſo,rhab. pulpa caſſiæ , flores cordiales,myrobalani citrini,cõſerua violacea,ſemina frigida. Pro pituitoſo humore,turbith, Agaricum,mechoaca,ialapa,hermodactylus,radix iridis,myrobalani chebuli, emblici, colocynthis. Si volumus cauſam morbificã vacuare per vias vrinæ,in ſero infundimus diuretica. Si calidam iecoris intemperiem remouere eſt in animo,illi permiſcemus folia cichorij,lactucæ ,

Quæro primò:Vtrùm ſerum frigidum ſit, an calidum ? Vetus quæſtio eſt,& à Veterum, Iuniorúmque ſcientiſſimis diſceptata : Nam Galenus in hac re varius fuiſſe videtur,4.enim *ſimpl.*17.frigidum eſſe confirmat : ſicut contrà 10.*ſimpl. tit. de ſero lactis* , & 3. *de alim.*15. calidum ſtatuit, cui tota Arabum ſchola fidẽ adhibet.Dic,ſerum frigidum eſſe,& humidum : Cùm enim ex tribus diuerſis ſubſtantiis lac cõponatur, atque ex his butyrum quidem temperatum,caſeoſa pars ad frigoris latus incliner:ſi ſerum calidum eſſet, vniuerſa lactis ſubſtantia , calida potius , quàm frigida diceretur,quod quàm falſum ſit,nemo non videt.

Deinde ſi ſerum calidum eſſet,quò ſeroſius,eo eſſet calidius, cùm tamen aſininum,quod maximè ſeroſum eſt, valde ſit frigidum , alioqui præ cæteris in hectica non eligeretur. Eſt ergo ſerum à prædomninio frigidum , licèt caliditatem habet perexiguam à ſalſuginoſis partibus,quibus ipſum ſcatet,comparatam.Hoc modo violam,maluam,atriplicem,cichorium, lentes, ferrum, vocant Medici frigida : quæ etſi caliditatem participent inæqualem , ſunt tamen frigida. Arabes autem partes calidas reſpexerunt , ſicut Græci frigidas, & hac de cauſa vario modo de ſeri temperamento ſunt loquuti.

Quæro ſecundò : Vtrùm ſerum aliquando ſit chalybeandum ? A iecoris intemperamento calido diarrhœam, aut dyſenteriam oriri bilioſam , nouum non eſt, quando ſcilicet hæc pars igneum humorem , & acrem ad inteſtina tranſmittit : tunc ſi frigida exhibeas, vt feruidus iecoris calor attemperetur , relaxas, debilitas inteſtina, & aluum ampliùs moues. Ex hac etiam cauſa ſanguinis ſputum cum tuſſi aliquando emanat,quod vt curetur,incraſſantia ſunt ex vſu,præſertim quæ ſquallidum iecoris calorem corrigant,atque emendent. Sed cùm inter ea quæ refrigerant iecur, & natiua quadam ſorte eius ardorem leniunt, ſit lactis caprini ſerum, & hoc prouocet aluum , videtur huic vſu eſſe ineptum. Quare vt vtrique ſuccurramus, id chalybeare præſtat , vt ſic reddatur magis adſtringens , fluxui compeſcendo & calidæ intemperantiæ curandæ vtilius. Obtrudes forſan , quòd liquores, vt aqua,ceruiſia,lac,aut vinum chalybeentur , vt tenues partes & ſeroſæ, ignis vi abſumantur : at verò ſerum ſolùm ex partibus ſeroſis totum componitur.Dic , quòd ferrum , ſeu chalybs facultatem adſtringentem liquori communicat , & ſic ſerum promptiùs aluum compeſcit. Ita docuit Galenus 10.*ſimpl. tit. de ſero lactis* , §. P*orrò vbi aliam quampiam facultatem deſiccantem habuerit adiuncta, optimum , eſt remedium dyſenteriæ , & omnium ventris acrium fluxionum. Eam accipit à lapidibus , qui decocto ipſi iniiciuntur igniti. At nos iniectis ferreis in ipſum cylindris candẽtibus,eandem,aut etiam meliorem facultatem efficimus : nam ferrum adſtringentis quoque facultatis eſt particeps,&c.* Quare ferrum adſtrictoriam vim ſero communicat.Hoc conſilium multò antea præmeditauerat Hip. *lib.* 7. *epid.* qui dyſenteriam ſero chalybeatoperſanandam eſſe prædixit , dum ſic ait : *Eratolai filius circa æquinoctium autumnale dyſentericus fiebat, & febris tenebat.Egeſtiones alui erant bilioſæ, tenues, multæ,& moderatè ſubcruentæ,dolor autem ventris vehemens. Vbi ſerum, & lac bibiſſet , ſilice candefacta immiſſa , dolores, & ſubcruentæ egeſtiones moderatiores, &c.* Ergo ſerum lactis chalybeatum in alui fluxu bilioſo , aut ex obſtructione profecto,offerendum eſt,quia ſerum hoc modo paratum adſtringit, & roborat.

CAPVT

CAPVT IX.

De *Aſaro.*

ASarum non eſt Baccharis,etſi plures huius notæ in Aſaro reperiantur.Porrò hoc,vt referunt Plinius *lib.*12.*cap.*13.Dioſcorides *lib.*1.*cap.*9.Nardum ſilueſtre appellatur, quia nardi vim habere videtur, & ſic Aſaro pro nardo vti extra rationem non erit.

Eligi debet Meſuæ teſtimonio: *Magna radice, Aromatica: Sapore acri: parum ſtyptico.*

Dioſcorides facit calidum in ſecundo, & ſiccum in tertio: etſi Auic. *lib.*2. *tract.*2.*cap.*4.tertio ordine calidum & ſiccum conſtituat. Galenus illi vim purgatricem non conceſſit;ſiquidem *lib.*8.*ſec.loc.cap.*2.in hiera picra aſarum recipiente, ſolam aloëm, vim purgatricem habere ſcripſit:quare Græci,menſtrua tantùm,& vrinas mouere confirmant. Purgat, Meſuæ ſententia, vomitu,alui deiectione,& vrina,bilem,& pituitam ſimul:iccircò articulorum doloribus remedio eſt, infuſum,vel aliter exhibitum.Deinde attenuat,diſcutit, deobſtruit;ſcirrhoſis hepatis,& lienis tumoribus opitulatur;febres putridas diuturnas,icterum, ac hydropem ſanat:& ideò muſtum illius radicibus condîtum, ſi poſt tertium menſem propinetur, hydropem, & ſplenem perſanat.

DISTINCTIO II.

De ſimplicibus medicamentis purgantibus pituitam.

CAPVT I.

De Turbith.

TVrbith à Iunioribus turpetum appellatur: & eſt radix herbæ lactariæ,folia ferulæ ſimilia habentis,vt ſcribit Meſuë *cap. propr.* Actuarius Pityuſæ radicem eſſe dicit,antiquioribus Græcis Medicis incognitam.Nec eſt Dioſcoridis tripolium,vt plures ſunt opinati, quòd nullo ſit præditum odore, nec guſtui acre agnoſcatur; & radix tripolij ſit acuta,guſtuíque feruens, & odorata. Alij è thapſiæ radicibus exemptum eſſe opinantur : ſed errant, quia thapſia lacteo ſucco non turget,turbith autem è planta eximitur, quæ lacteo ſucco madet.

Eligi debet,*Gummoſum: Album: Vacuum: Arundinoſum: Cortice cineritio: Recens mediocriter: Fractu facile: In locis ſiccioribus euulſum.*

Improbatur *Flauum: Nigrum: Craſſum: Graue: Cortice criſpo: Confractum neruos oſtendens.*

Eius duo ſunt genera, vnum Orientale:aliud verò terræ patrio nomine appellatum,quod infirmum eſt, & nullo modo cum Orientali conferri poteſt; ſed ſi illud non adſit,hoc eſt vtendum.

Medicamentum eſt ſatis effrænе, & violentum: Nam ſtomachum ad nauſeam ſubuertit,viſcera labefactat,corpus extenuat. Quapropter cum eo permiſcenda ſunt Aromata,& ſtomachica,quæ corporis vires confirment, vt piper , Gallia moſchata, zinziber. Antea tamen quàm eo vtamur, cortex ille cineritius inutilis ad album vſque abradi debet.

Datur eius pulueris à Meſuë drachma vna ad drachmas tres.Ordine tertio calefacit.Pituitam validiſſimè attrahit, & hac de cauſa chronicis ægritudinibus mirè ſuccurrit, aquæ inter cutem,Elephanticis, morbo gallico vexatis, articulorum doloribus:& à remotiſſimis partibus excrementa educit.

A

CAPVT II.

De Hermodactylo.

DE Hermodactylo variæ ſunt opiniones:veriſimilior tamen eſt illorum, qui Colchici radicem eſſe exiſtimant.Hic tres habet differentias:alius eſt albus,alius ruber,alius niger. Optimus tres habet conditiones, vt ſit albus intus & extrà ; craſſa & carnoſa ſubſtantia præditus;& mediocriter durus.

Eligitur,*Candidus:Corpulentus:Plenus : Grauis:Non carioſus.*

Naſcitur in montibus : colligitur in vere : ſiccatur in vmbra :,& conſeruatur per annos tres. Eſt calidus B ſiccus in ſecundi gradus principio. Conſtat humiditate excrementitia flatulenta, quæ ventriculum ſubuertit,& cogit ad vomitum,& ſic inter medicamenta venenoſa à Dioſcoride numeratur,*lib.*4.*cap.*86.Quare eo non eſt vtendum nec ſolo,neque aliis medicamentis permixto,niſi priùs maximè corrigatur medicamẽtis cardiacis,quæ illius malitiam refrænare queant:& ſic pilulæ de hermodactylis ſuſpectæ ſunt, rarò in vſum ducendæ.

Poteſt hoc medicamentum offerri iis, qui vires ſatis robuſtas habent:Nam ad vacuandos humores pituitoſos eſt vtiliſſimum,quos à diſtantiſſimis partibus natiua quadam proprietate exhaurit.Offertur in morbis diuturnis,hydrope, morbo Gallico, doloribus articulorum. Necat, & abigit potentiſſimè pediculos.

C Offertur per os in ſubſtantia, aut infuſione. In ſubſtantia ſic:

℞. Cathol.Diaphœnic.an.℥ ß.*Pulu. Hermodactyl.*ʒ I. *Syrup.de ſen.*ʒ ij.ß. *Galliæ moſchatæ Meſ.*℈ I.*Miſce, & cum decoct. Aniſi,Cinnamom. Flor.cordial.fiat potus.*

In infuſione adminiſtratur hoc modo.

*℞. Electuar.Indi minoris, Diaphœnic. an.*ʒ v. *Syrup. roſ.perſ.ex* IX.*infuſ.*℥ iij.*Pulu.diarrhod.Abbat.*℈ ß.*Cum infuſione* ʒ ij.*Hermodactylor.fiat potus.*

Extrà admouetur in modum pulueris , ad abſtergenda vlcera putrida , & ad carnem ſordidam abſumendam.Imponitur emplaſtri forma ad ſedandos dolores articulorum, tophaceóſque tumores in iuncturis pertinaciter impactos reſoluendos.

℞. Micæ panis, Farinæ hord. an .℥ I.ß.*ſem.lini* ℥ ij. D *Clei roſ. Amygdal.dulcium,an.* ℥ j. *Vitellor. ouor. num.*ij. *Pulu. Hermodactyl.*℥ ß.*Miſce, & cum decoctione Chamomil. Radic. Althææ, Melilot.fiat emplaſtrum.*

In ſubſtantia adminiſtratur, à ʒ j.vſque ad ʒ j.ß.in infuſione,à ʒ ij.vſque ad ʒ ij.ß.

CAPVT III.

De Agarico.

ETſi Dioſcorides *lib.*3. *cap.*1. referens priſcorum ſententiam,aſſeueret Agaricum eſſe radicem,& ſecundùm alios fungum in arboribus enatum ; tamen Plinius *lib.*16.*cap.*8.aſſerit,Galliarum maximè glandiferas arbores agaricum ferre,eſséque fungum candi- E dum,odoratum,antidotis efficacem, in ſummis arboribus naſcentem , noctu relucentem: Quare Meſuë *tract.de ſimplicib.*dicit eſſe fungum,aut arborum putreſcentium apoſtema. Appellatur Agaricum , quia in Agaria Sarmatiæ prouincia gignitur.

Duæ à Dioſcoride eius proponuntur differentiæ, mas, & fœmina:neuter adulterium patitur, ex Gal.I. *de antidot.*14.

Eligitur , *Fœmina : Rotundum : Album : Poroſum: Rarum valde : Frangi facile : Leue : Dulce primo guſtu, mox amarum : Stypticum, præcipuè ſumma corporis ſuperficie.*

Malum his notis cognoſcitur : *Mas:Longum : Nigrum : Durum : Denſum : Graue : Et in fragmentis , ceu*

villos neruorum oſtendens. Paulus *lib.7.cap.4.* Agaricum eligit,quod albiſſimum eſt, vehementer fragile, non valde lignoſum.

Agaricum,ex Arabum ſententia, primo ordine eſt calidum,& ſecundo ſiccum. Medicina familiæ à priſcis vocatur, vel quia toti membrorum familiæ opem ferat;vel quia ita innoxium eſt,vt cuicunque ex familia nullo prorſus ætatis ſeruato diſcrimine, poſſit commodè offerri; vel quia familiare eſt,& noſtri corporis partibus amicum. Meſuë eius puluerem ab vna drachma ad duas vſque dare permittit. Paulus duas drachmas exhibet cum melicrato.Sequitur Actuarius *lib.de compoſ.med.tit.de ſimpl.med. purgantib.§. Agaricum pituitam,& bilem, ſed non celeriter pellit:dantur binæ drachmæ cum aqua mulſa,vel aceto mulſo.* Galen.7.*ſimpl.*pondere vnius drachmæ cum vino diluto potandum conſulit,

Pituitam valenter expurgat:cerebri affectibus mirificè opitulatur; pectus,& vterum expurgat. Quare valet contra antiquam cephalalgiam, vertiginem, morbum comitialem, lethargum, & alios pituitoſos cerebri affectus. Sanat aſthma, & ſpirandi difficultatem:icterum curat,cutis floridum colorem reddit.Attamen ſtomacho aduerſatur, & ingrato amarore illius orificium,præſertim eximio ſenſu præditum, lædit,& ſua leuitate innatans,ſubuerſionem,nauſeam,& vomitum concitat.

Meſuë ob id,variis modis corrigendum eſſe docet: ſed optimus præparandi modus eſt cum oxymelite, zinzibere,& ſale gemmeo,in hunc modum:

℞. Agarici,℥ iij.zinziberis,℥ j.ſalis gemmei,℥ ij.oxymelitis,q.ſ.

Sed hic modus præparandi cum ſale gemmeo non videtur vtilis, quia ventriculo infeſtus eſt,cuius vires eneruat,etiamſi agarici vis eius permixtione acuatur. Quo pacto præſtantior eſt eius correctio,quæ fit cum vino albo,in quo zinziber maceretur;& præparationem hanc fuiſſe traditam à Galeno, Meſuë *loc.cit.*inculcat,quem locum apud eum mihi videre non licuit, niſi dicamus eam eſſe, cuius ipſe meminit, *6.ſec. loc. cap.*10.quando ad vteri ſtrangulatus vtile eſſe ait,agarici drachmam in potu ex vino acceptam exhibere: Nam hoc loco non videtur vinum offerre ad vteri ſuffocationem perſanandam,ſed ad corrigendum agaricum:Vinum enim in ſtrangulatione vteri noxium eſt valde,quia odoriferum,& ſic ad ſuperiores partes vterum conuocat,vt firmat Auic.*2*2.3. *tract.*1. *cap.*19. *in fin.§. Et caue ne ei des in potu vinum,quoniam aqua eſt conuenientior.*

Conſtat agaricum ſubſtantia duplici,aërea ſuperficiaria,dulci primo guſtu percepta; & terrea ſtyptica, ſed tenui,quia in hac exuperat vis ignea,à qua amaror ſcaturit.Ob has facultates,incidit,tenuat, deobſtruit, flatus diſcutit, vermes necat. Eſt cardiacum medicamentum, & ſic in theriacæ compoſitionem ingreditur.Quare intrò aſſumptum veneno reluctatur appriniè,& morſos,aut compunctos à beſtiis frigore lædentibus ſtrenuè iuuat, & extrà parti affectæ impoſitum, cum alexiteriis commixtum ſummè prodeſt, præſertim ſi recens ſit : nam inueteratum, & omni prorſus dulcedine orbatum, amaritudinéque intenſa conſtans,venenum perniciosum eſt.

Pluribus modis adminiſtrari ſolet, in ſubſtantia, vel infuſione:& quando in ſubſtantia, eius quantitas eſt à drachma vna vſque ad duas : in infuſione verò eſt vſque ad drachmas quinque. Exemplum primi ſit:

*℞. Agarici trochiſcati cum vino zinziberis,℥ j.diaphœnic.℥.*vj.*pulu.diarrhod. Abbat.℈ j. Miſce,& cum emulſione ſem.cartham. fiat potus.*

In iis verò qui ſunt ad vomitum parati,commodiùs adminiſtratur in infuſione, & ſine emulſione ſem. carth.Et fit hoc modo:

*℞. Agarici trochiſcat. cum vino zinzib. in ligatura facta ſupra decoctionem fol.*½ *ſen.℈ ij. reiecta manè corpulentia,adde ſyrup.de ſen.℥ ij.elect.Indi minor.℥ vj:pulu.ſpicæ ℈ ß. Miſce,fiat potus.*

Offertur autem etiam inſtar formæ pilularum:

℞. Agarici ℈ ij. hermodactylor.℈ ß.aloës, ℈ j.cum ℥. v.diagridij,fiant pilulæ vij.& deaurentur.

Eſt mirabile auxilium ad prouocandum vomitum, ſi offeratur in principio acceſſionis quartanæ, aſſumptione veneni, & aliis affectibus quibus vomitus vtilis eſt.

℞. Decoct.chamomil. aneth. melilot.ſem.raphan.℥ viij. agarici trochiſcat.℥ ij.theriac. magnæ antiq.℥ j. Miſce,tepidum offeratur.

In colico dolore,& aliis cerebri frigidis affectibus ſummoperè prodeſt clyſteris formâ inditum.

℞.Decoct.betæ,parietar. chamomil. rutæ,pulegij,ſem.fœnicul.melilot. ſem.lin.ſaluiæ,betonicæ,℥ xij.hieræ picræ,benedict.laxatiuæ,an.℥ v.agarici trochiſcat. hier.ſimpl. Gal. an.℥ ß.ſalis gemmei ℈ ij. Miſce pro clyſtere.

Inditur etiam intra vterum peſſarij forma : Nam pituitam euacuat ex vtero,menſtruáque remorata accelerat.

℞. Antidoti hamagogi, theriac. magnæ, an. ℥ j.agarici trochiſcat. ℥ ß. hier. ſimpl. Gal.℈ ij. Miſce,fiant peſſaria, longitudine ſex digitorum, filo appenſa.

CAPVT IV.

De Iride.

Tſi nomen Ireos de tota planta dicatur, nunc à Medicis pro radice ſumitur. [Eſt ergo radix lilij cærulei,cuius duas ſpecies cognouit Galen.1.*de antid. cap.*12. quarum quædam dicitur Illyrica, alia Libyca, ſeu Africana nuncupatur;& hæ inter ſe ita differunt, quantum à viuo corpore mortuum.

Eligitur, *pumila*, *& denſa radice conſtans : frangenti contumax:ſubruſo colore:guſtu amaro:odore perquam ſyncero:nullum prorſus ſitum redolente.*

Eſt calida, & ſicca in tertio gradu.Pituitam craſſam,& bilem illi admixtam, ſeroſáſque humiditates clementer euacuat;humorem viſcidum & lentum, in pulmone & thorace concoquit,attenuat, ac proinde attrahit.Huius ſuccus,ab Hydropicorum aluo, ſi per aliquot dies adminiſtretur per os, ſeroſos & aquoſos humores euacuat;& per nares immiſſus cerebri pituitam expurgat:quare inueteratis capitis affectibus remedio eſt.In Iſchiade pro clyſtere adminiſtratur. In ore geſtata, oris fœtorem emendat, & ſi coquatur in aceto,cum ipſo os abluatur,dentium dolorem remittit à frigida cauſa contractum.Strumas, & ſcirrhoſos tumores diſcutit.Ipſius decoctum menſtrua mouet,& abortum concitat.At ventriculo noxia eſt, ideò mulſa,rhodomelite.maſtiche,ſpica corrigi ſolet. Intus,& extrà applicatur.Intus in ſubſtantia, aut in decoctione,aut ſucco:& quando in ſubſtantia, quantitas eſt à drachma vna ad drachmas tres,v.g.ſic.

℞.Pulu.radic.iridis ℥ j.ß.diacathol.℥ j. ſyrup. eupatorij,℥ ij. Miſce,& cum emulſione, ℥ iiij.ſem. carth. & cum ℈ j. pulu. ſpicæ nardi, fiat potus.

Pro hydropicis adminiſtratur ſic in ſucco:

℞. Succi radic.iridis,℥ j.pulu.ſpicæ nardi,℈ j.aq.mulſæ, ℥ vij. Miſce, fiat potus.

Etiam mirabilis fit conſerua pro vacuanda aqua hydropicorum, & alternis diebus propinatur per menſem,fitque hoc modo:

℞.Radicis iridis excorticatæ,℔.j.mellis ℥ xiiij.fiat conſerua, eo modo quo fit conſerua citoniorum.

Non minoris vtilitatis eſt tertio quoque die porrigere ægrotanti hoc decoctum:

℞.Decoct.radicis iridis,℥ iiij. mellis roſati ℥ j.ß.radic. ebuli,℥ ij. Miſce,

Purgat pari modo aquam hydropicorum hic potus:

A ♃.*Sem.carthami.conquaſſati,℥ iij.radic.ireos,℥ j.cinnamom.℥ ß.Infunde per noctem,in ℥ iv.ſeri lactis.*

Vtimur etiam hac radice ad vlcera ſordida mundificanda.

♃. *Rhodomel.* ℥ ß. *pulu. thuris, myrrhæ,iridis, an.*℥ j. *Miſce.*

CAPVT V.

De Mechoaca.

Radix eſt ante paucos annos reperta in prouincia Mechoaca dicta,ſimilis viti albæ,ſeu bryoniæ.

Eligi debet *Alba : magna : ponderoſa : recens : inſipida : gummoſa.*

B A bryonia differt multùm,quia hæc radix,viridis, & ſicca,admodum acris eſt;Mechoaca verò eſt inſipida , & ſine acrimonia. Hoc medicamentum calidum eſt, & ſiccum in gradu ſecundo; & in qualitatibus ſecundis,contrariis partibus conſtat,ſolutiua nimirum, & adſtringente : quare partes non debilitat , verùm ipſas corroborat.Clemens medicamentum eſt, & ſic tutò in omni ætate,ſexu,& temperamento, & quouis tempore poteſt exhiberi.

Propinatur infuſa in vino, aqua , ceruiſia , aut liquore alio , ſemper tamen puluis aniſi,aut cinnamomi permiſcendus : nam flatus excitat, & quandoque ob hanc cauſam viſcera diſtendit : vel infunditur in vino , & reiectâ ſubſtantiâ infuſum exhibetur. Euacuat pituitam, quam incidit, attenuat, atque viſcera deobſtruit. Quare conuenit in obſtructionibus C hepatis, vteri,lienis, ventriculi, meſenterij,quas partes roborat ; & earum intemperantiam frigidam corrigit. Propinatur in icteritia , cachexia , hydrope. Prodeſt in capitis affectibus frigidis , hemicrania, vertigine , epilepſia , diſtillationibus frigidis , articulorum doloribus , cardiaca paſſione , colico dolore , vrinæ ſuppreſſione , vteri ſtrangulatu , cutaneis morbis , difficultate ſpirandi , productis febribus, & præſertim in morbo Gallico. Doſis in ſubſtantia eſt vſque ad ʒ ij. & in infuſione vſque ad ʒ iij. conceditur,in forma pilularum.

♃. *Mechoacæ,*ʒ iij.*cum rhodomelite,fiant pilulæ.*

Vel fiunt tabellæ hoc modo.

D ♃.*Pulu.mechoacæ,*ʒ iij.*pulu.aromatic.roſ.aniſi, cinnamom.an.*℈ j.*pulu.fol.ſen.hermodactyl.an.*℈ j. ß. *ſacchari q.ſ.fiant tabellæ ſec.artem.*

Miſcetur etiam cum aliqua conſerua , vel roſacea, borrag.vel violacea.Vel in ſubſtantia.

♃. *Pulu. radic. mechoacæ,*ʒ j. *diacatholici,* ʒ v. *ſyrup. violar. ex* IX.*infuſ.* ℥ ij. ß. *Miſce,cum aqua fœniculi, fiat potus.*

In infuſione ſic:

♃. *Pulu.mechoacæ,infuſæ in infuſione* ʒ.iv.*fol.ſen.*ʒ ij. *reiecta manè corpulentia, adde:diaphœnic.*℥ j.*ſyrup.de ſenna,*℥ ij. *Miſce,fiat potus.*

Experimento autem cognoui , & fœliciſſimè vſus ſum in frigidis affectibus , præſertim in delicatulis, E aqua ſtillatitia radicis huius , cuius vnciæ binæ mirè ventrem exonerant,& fit hoc modo:

♃.*Radicis mechoacæ minutim inciſæ,* ʒ viij.*fol.ſen.*℥.ij. *aquæ vitæ ex generoſo vino,*℔ iij.*aquæ ſtillatitiæ flor. ſambuci,* ℥ iv.*aquæ ſtillatitiæ rad. ebulor.* ℥ ij. *Omnia in vaſe diſtillatorio per menſem includantur, & deinde diſtillentur in balneo Mariæ.*

Ialapa,alia eſt radix , quæ ex Occidentali India ad nos conuehitur,& à quadam prouincia, Ialapa nominata nomenclaturam habet.Calidum medicamentum eſt, & ſiccum in gradu ſecundo. Hæc in eoſdem vſus adminiſtratur,& in iiſdem morbis eodem modo oblata maximam prærogatiuam ſortitur. Ex hac cum mechoaca fiunt tabellæ,quibus expurgantur qui alia medicamenta renuunt.

♃.*Pulu.ialapæ, mechoacæ, an.*ʒ ij. *pulu.aromatic.diarrhod.Abbatis,diamoſchi dulcis,an.*ʒ j.*diambræ, Galliæ moſchatæ Meſ.confect.de hyacinth. an.* ℈ ß.*cum ſaccharo q.ſ. fiant tabellæ* xij. Quarum vna ab ægro quotidie aſſumatur : vel ſi aluus nimis reſpondeat , tertio quoque die offerri poteſt.

CAPVT VI.

De Colocynthide.

Colocynthis apud omnes notiſſima planta eſt, quæ,vt inquit Dioſcorides *lib.4.cap.*158. farmenta,& folia ſatiuo cucumeri ſimilia emittit, vehementer repentia : fructum in orbem circumactum , & in B ſpeciem mediocris pilæ conglomeratum , ſummè amarum. Hæc, cucurbita ſylueſtris , ab aliis fel terræ appellatur, ab Arabibus mors plantarum dicitur , eò quòd herbas ſibi vicinas veneni inſtar ſic internecat, vt vicina ſibi terra videatur aduſta.Duo igitur genera à Meſuë ponuntur , mas nimirum , & fœmina. Mas foris eſt lanuginoſus,nigricans,durus, ſubaſper, grauis. Fœmina contrariis qualitatibus eſt conſtituta.

Eligitur,*Fœmina:magna:exactè matura:alba:leuis, ſeu glabra:rara:leuis : quò enim leuior , eò melior : collecta ex agro laxo:arenoſo:libero:tempore autumni,cùm langueſcente virore cœperit in luteum mutari colorem : medulla interiori albiſſima : rara : leui.*

Mala eſt immatura,& dictis qualitatibus deſtituta. Peſſima,ac venenoſiſſima,quam tota vna planta vnicam produxit ; ſed ea correcta meritò vti poſſumus, cùm valenter craſſos humores educat,& morbis contumacibus remedio ſit, præſertim ſi tenuiſſimè triturėtur:nam ſic eius vis malefica,dum multùm in puluerem euolat, obtunditur, & per inteſtina celeriùs permeat:quia ſi portiones quædam craſſiores ſenſu perceptæ ſumantur,ventriculi fibris adhærebunt,humoréque inibi reperto imbutæ tument,& exulcerant. Ita ſentit Paulus *lib.7.cap.4.*& Auic. *lib.2. tract.2.cap.*127. ſic inquit : *Et oportet vt in eius contritione ad ſummum perueniatur , & non decipiatur aliquis credendo quòd ipſa ſit valde trita ; pars enim eius minima in ſenſu,quum inuenit humiditatem,inflatur,& adhæret partibus ſtomachi , & in reuolutionibus inteſtinorum, & apoſtemat. Quare oportet, vt cùm teritur,hydromel infundatur,deinde ſiccetur,& conteratur.*

Hoc medicamentum calefacit, & exiccat in gradu tertio.Hoc ita eſſe,acredo,inſignis amaror,& effrænis expurgandi vis apertè demonſtrant.In quantitate dubij ſunt auctores. Datur Meſuæ teſtimonio à ſiliquis ſex,ad decem. Actuarius ſcrupuli pondere exhibet. Dioſcorides quatuor obolorum quantitate offerendam eſſe docet. Sed violentum medicamentum eſt, corpúſque exagitat vehementer , cuius vehementia maſtiche,& Galliâ moſchatâ corrigenda eſt.

Pituitam validiſſimè euacuat,& ex neruoſis corporibus humorem craſſum exhaurit : quare plurimùm iuuat in capitis, thoracis, & articulorum morbis diuturnis.Balanis,& clyſteribus inditur , ſed frequentior eſt eius vſus in hiera diacolocynthidos.Per ſe ſola offerri non debet:nam fauces , & guttur vehementi incendio vexat, corpus inflammat, viſcera dolore conturbat,abradit inteſtina,ora venarum aperit,& dyſenteriam molitur. His damnis, lacte bubulo, & butyro recenti occurrendum eſt.Ideò correcta intus aſſumitur,& exterioribus partibus imponitur. Intus,in modum potus & pilularum.

♃. *Diacathol. Diaphœnic.an.*℥ ß.*trochiſcor.alhandal,* ℈ iv.*ſyrup. de ſen.*ʒ ij.ß.*pulu.diarrhod. Abbat.*℈ j. *Miſce, cum aqua bugloſſ. fiat potus.*

In morbo Gallico , & Iſchiade, in modum pilularum offerri ſolet.

♃. *Pilular.cocciar. fumar.an.*℈ ij.*trochiſcor.alhandal,*

℈ v

ℨ v. *Miſce, formentur pilulæ, & deaurentur.*

Prodeſt etiam maximè oleum Colocynthidis iniectum intra aures, quando aurium dolor, & tinnitus ægrum infeſtant, quod fit exempta à fructu pulpa, & cauitate oleo repleta, ac mox in cineribus cum oleo aſſata. Hoc, præterquam quòd canitiem retardat, & nigros capillos reddit, omnibus neruoſarum partium doloribus ex frigiditate contractis remedio eſt.

Potentiſſimè vermes necat, forma emplaſtri vmbilico illita, vt:

℞. Aloës ℥ ij. *ſemin. Alexandrini, colocynthid. an.* ʒ j. *pulu. abſinth.* ʒ ß. *fellis taurini,* ℥ j. *olei abſinth.* ℥ ij. ß. *mellis communis,* ℥ ij. *farin. lupinor.* ℈ *j. ſucci allij,* ℥ ß. *cornu ceruini præparat.* ℈ *j. Miſce, & ſec. art. fiat linimentum.*

CAPVT VII.

De ſemine Carthami.

Inter alias ſpecies Carthami, domeſtica, ſeu ſatiua numeratur, cuius ſolo ſemine vtimur. Eſt calidum, & ſiccum in gradu ſecundo: cuius ſuccus emulſione extractus, & aliis rebus permixtus, pituitam, & ſeroſas humiditates hydropicorum euacuat, primam regionem exhaurit, & à pituitoſis humoribus repurgat, ſi exhibeatur cum aliis medicamentis, in decocto, vel infuſione. Prodeſt aſthmati, dolori colico, febribus diuturnis ex pituitoſo humore ſubortis, aſperam arteriam, & thoracem lenit. Per ſe aſſumitur ab ℥ j. vſque ad ℥ iij. At verò ſi aliis medicamentis admiſceatur, pro maiori, vel minori actiuitate illorum, eius quantitas minuitur, vel augetur. Ventriculum peruertit, & nauſeam concitat, ſed eius noxa corrigitur aniſo, galanga, cinnamomo, & cardamomo.

Probatur *Album: plenum: craſſum: planum: cortice tenaci conſtans: medulla pingui.*

CAPVT VIII.

De Euphorbio.

Licèt Euphorbium raro in vſu adminiſtretur à Medicis, quia calidiſſimum medicamentum eſt, & igneo feruore incēdit, tamen aliquando in deſperatis morbis eo vti eſt opus, permixto cum aliis, quæ eius incendium refringāt, & partes noſtri corporis tueantur. Hoc, eſt ſuccus facultate calidiſſimus plantæ cuiuſdam ſpinoſæ in Mauruſiorum terra naſcentis, vt inquit Galenus *lib. 9. ſec. loc. cap. 4.* Duo huius ſucci genera poſuit Dioſcorides, *lib. 3. cap. 78.* Vnum orobi magnitudine, quod ſarcocollæ modo emicat: alterum in ventriculis concreſcit, atque vitrum repræſentat.

Eligi debet *leue: fragile: clarum: colore pallido: acerrimum in ſapore, & odore.*

Vetus recenti eſt inferius. Cognoſcitur, ex Gal. 3. *ſec. loc. cap.* 4. ſi flauius ſit, durius, pallidius, ſiccius. Durat probè ſeruatum vſque ad tertium annum. Vrentis facultatis eſt, & calidum, & ſiccum ordine quarto: quare raro offertur per ſe, ſed correctum maſtiche, aut tragacantho. Arabes illi vim purgatricem aſſignarunt, edocti ab Actuario, qui *lib. de compoſ. medic. tit. de ſimpl. medicamentis purgantibus,* ſic ait: *Euphorbium pituitam ſubducit, ſed potiùs aquam. Eſt autem acerrimum, & maximè vi ignea flagrans; vnde colicis, & aluum frigidiorem habentibus datur: cæteros vehementer conturbat, ac ſitim maximè mouet. Nonnihil autem ex odoratis ſeminibus ei eſt miſcendum. Modus triobolaris ex aqua mulſa. Præſtat autem cum melle cocto in catapotia redigere.* Hoc affirmant Meſuë *prop. cap.* & Serapio *cap.* 343.

CAPVT IX.

De Eſula.

Eſula ſpecies eſt herbarum lactariarum, cuius duæ differentiæ ab auctoribus aſſignantur, alia magna, alia parua. Illa conſtat radicibus rotundis, magnis, denſis, graui, ſiue craſſo cortice intectis. Parua, radiculis exiguis, tenui cortice obuolutis prædita eſt.

Eligitur *Parua: cortice radicis tenui: leui: friabili: ſubrubro, caſſiæ lignea modo: collecta veris initio: in vſum veniens poſt ſex menſes à collectione.*

Improbatur *Magna: recens: nigra: orta loco aliquo prope thermas, vel propinquo ſerpentum cauernis.*

Magna ab vſu Medicinæ exploditur, quia Meſuæ auctoritate, eſt pernicioſa, viſcera exulcerat, & prorſus venenoſa eſt, & partibus præcipuis maximè eſt infeſta, quas promptiſſimè excoriat. Ob hanc cauſam in aceto priùs macerari debet, in quo cotonea mala, aut myrobalani priùs maduerint, vel efferbuerint. Alij per diem in lacte macerant, idque bis, aut ter permutant, vt eius ſiccitatem corrigant.

Calefacit hoc medicamentum ordine tertio, & ex mente Pauli *lib. 7. cap. de tithymalis,* gradu quarto, cùm eſula ſub tithymalorum genere contineatur. Datur à Meſuë cortex radicis, à ſiliquis duabus vſque ad ſiliquas ſeptem; lac verò ſiliqua vna vſque ad tres. Strenuiſſimè purgat pituitam, ſeroſitates, & atram bilem à partibus diſtantiſſimis educit: quo pacto prodeſt hydropi, apoplexiæ, & omnibus vitiis, quæ à pituitoſis humoribus ſcaturiunt.

CAPVT X.

De Caſtoreo.

Si odori, guſtuíque animum aduertas, procul dubio Caſtoreum humano generi infeſtiſſimum eſſe iudicabis: ſed adeò generoſum medicamentum eſt, vt Archigenes de eius vſu integrum librum conſcripſerit, vt *lib. 11. ſimpl.* retulit Galenus. Nam crudos, craſsóſque humores concoquit, & diſcutit, & plurimis pernicioſiſſimis morbis remedio eſt, vt 3. *ſec. loc. cap.* 1. ac *lib. de theriac. ad Piſon. cap.* 9. Galenus, & Plinius *lib. 32. cap.* 3. edocent; ita vt hoc ſolo præſidio ebibito, & exteriùs applicito plurimos à morte euaſiſſe affirment. Hoc modo in curatione lethargi id collaudat, 13. *meth. c.* 21. Pituitam enim per aluum expurgat, monente Galeno, *lib. de venæ ſect. aduerſ. Eraſiſtratum, cap.* 3. dicente: *Catapotia ex Caſtoreo aluum ſoluunt.*

Eſt autem Caſtor, animal amphibium, quod in terris, & aqua vitam ducit: Fiber à Latinis, Caſtor à Græcis appellatur, cuius deſcriptionem tradunt Dioſcorides *lib. 2. cap.* 22. Ariſt. 8. *de hiſt. animal. c.* 5. Cuius teſtes in vſum veniunt, & eligi debent: *Qui ex vno ortu connexi ſunt: præditi intus liquore veluti ceroſo: odore graui, & virus redolente: guſtu acri, & mordente.*

Eſt calidum medicamentum in fine tertij, vſque ad quartum, & ſiccum in gradu ſecundo, ex Auic. *lib. 2. tract. 2. cap.* 125. Et propter vehementem calfaciendi vim opio permiſcetur, vt huius in refrigerando vehementiam retundat, vt 3. *ſec. loc. cap.* 1. & 8. *eiuſd. cap.* 13. docuit Galenus. Deinde ſerpentum veneno remedio eſt, menſes mouet, partum accelerat, & veternoſos excitat, ſi intra nares eius puluis immittatur: Et in vteri ſtrangulatu mirificè iuuat naribus appoſitū; ſuo enim tetro odore vterum ad ſuperiores partes repentem, ad inferiores deturbat. Quapropter prudentes fœminæ frequenter hoc affectu vexatæ, ſacculum paruulum huius medicamenti puluere plenum in collo geſtare ſolent, aſſiduè naribus apponunt, vt ſeſe à tanto malo præſeruare poſſint. Imponitur in declinatione lethargi,

thargi,ad humorem diſcutiendum in bregmate,oxyr- A
rhodini forma hoc modo:

♃. Olei chamomil.℥ ij.ß. caſtor.ʒ j.aceti ſcillitici,ʒ ß. Miſce.

Ad purgandum exhibetur, à ℥.v.vſque ad xij.in le-thargo, cæteriſque conuulſoriis affectibus,vel per ſe, vel diſſolutum cum capitalibus decoctis.

♃. Maſſa pilul. aggregat.& cochiar. an.ʒ. ß. pulu. caſtorei, ℥. viij. cum rhodomelite, fiant pilulæ vij. deuorentur.

Vel ſic:

♃. Decoct. fœnicul. petroſelini, aſparagi, hyſſopi, meliſſæ ℥ vj. caſtorei,℥.viij. ſyrupi de ſtœchade ℥ ij. fiat hauſtus vnus.

CAPVT XI.

De Galbano.

Galbanum, ſuccus eſt naſcentis in Syria ferulæ. Ferula è qua naſcitur, auctore Theophraſto *lib. 9.de hiſt. plant. cap.* 7. Pacum barbaro nomine nuncupatur,vt referunt Dioſcorides *lib.* 3. *cap.* 79. Galenus *lib.* 8. *ſimpl.* Plinius *lib.* 12. *cap.* 25.

Eligitur, *Cartilaginoſum:merum: thuris effigiem præbens: pingue: minimè lignoſum: graui odore: nec valde humidum: nec nimis aridum.*

Ob hunc grauem odorem ſtrangulatus ab vtero ſuſcitat,10.*ſec.loc.cap.vlt.*Quo fugari ſerpentes certum eſt,& eo accenſo culices exterminari, Plinius docuit *loc. cit.* Calefacit ordine tertio, & deſiccat ſecundo. Quare concoctorium,& diſcuſſorium medicamentum eſt,ex Gal.4.*ſec.loc. cap.* 4.Et licèt auctores id purgandi facultatem obtinere non aſſeuerent, tamen iiſdem viribus, quibus cætera gummi pollere, apud me certum eſt; vt ſequentibus capitibus patebit manifeſtè.

CAPVT XII.

De Sagapeno.

Sagapenum, ab Arabibus dictum ſerapinum,ſuccus eſt ferulæ cuiuſdam panaci ſimi is, vt 1. *de antidot. cap.* 11. & *lib.* 2. cap. 18. confirmat Galenus.

Probatur Dioſcoridis teſtimonio, *lib.* 2.*c.*77.*Tranſ-* D *lucens: fuluo forinſecùs colore, & intus albo: guſtu acri, odore porri: leue: ſubſtantia craſſum.*

Eſt calidum in ordine tertio,& ſiccum in ſecundo. Solutione educit humores viſcoſos, vt firmat Meſuë, & præſertim ex pulmone; ſed per aluum craſſos vacuat,& ſic miſcetur cum pilulis expurgantibus, vt de colocynthide,euphorbio, & iis quæ de Sagapeno appellantur. Per ſe ſumptum offertur à drachma ſemiſſe,vſque ad drachmam vnam.

CAPVT XIII.

De Ammoniaco.

Ammoniacum ſuccus eſt ferulæ,quam iuxta Cyrenen Africa gignit,vt inquit Dioſcorides *lib.* 3. *cap.*8.Eſt calidum in prima parte tertij gradus, & ſiccum in primo.In emolliendo obtinet principatum,ex Galen.6.*ſec.gener.cap.* 8. Purgat Serapionis auctoritate,*cap.*258. pituitam viſcoſam, & confert aquæ citrinæ quando bibitur. Exhibetur eadem quantitate quâ Sagapenum.

Eligitur,*Benè coloratum: ligni,& calculorum expers: thuris ſimilitudine: minutis glebis: denſum: ſincerum: nulla ſorde conſpurcatum: guſtu amarum.*

CAPVT XIV.

De Sarcocolla.

Sarcocolla lachryma eſt arboris in Perſide naſcentis, pollini thuris perſimilis, colore rufa, guſtu amara,vt ſcribunt Dioſcorides *lib.*3.*cap.*81.Gal. *lib.*8. *ſimpl.*Plinius *lib.*24.*cap.* 14. Meſuë ſecundo ordine calidam eſſe,& minùs ſiccare dixit.

Probatur,*Thuris modo alba:calculorum expers:ſincera: amara.*

Datur à drachma vna vſque ad duas. Purgat pituitam craſſam, crudam, & humores alios viſcoſos, præcipuè à cerebro, neruis, articulis, pulmonibus.
B Quare aſthmaticis,& tuſſientibus remedio eſt. Ophthalmiam, & alios oculorum morbos mirè iuuat, & nutrita aſinino lacte quinque dierum ſpatio,collyriis inditur, nam fluxiones maximè ſiſtit. Deinde ſarcocolla concoquit,& diſcutit,ex Gal.4.*ſec.loc.c.*4.Quare vlceribus malignis medetur,ex Gal. *lib.*4.*ſec.gener.c.*1.

CAPVT XV.

De Opopanace.

Opopanax eſt ſuccus herbæ, quæ panaces Heraclion dicitur. Conſtat foliis aſperis, in terra iacentibus, coloris herbacei, multùm ad ficulnea accedentibus,floribus anethi modo in vmbella diſpoſitis,
C odoratis,flauis;ſecto autem caule,digitis duobus, aut circiter ſupra radicem liquor effluit flauus,qui coagulatus eſt Opopanax.

Optimus autem eſt,*Quàm amariſſimus:internè albus, aut ſubfuluus:foris ad croci colorem inclinans: læuis: pinguis: friabilis: tener: ſtatim in aqua eliqueſcens, graui odore.*

Purgat Serapionis auctoritate, *cap.*252. pituitam craſſam à remotis partibus,cerebro,neruis, ſenſoriis, thorace,iuncturis: ideò harum partium frigidis affectibus prodeſt, & tuſſi antiquæ, difficultati ſpirandi, iſchiadi, gonagræ,podagræ mirè opitulatur.

CAPVT XVI.

De Reſina terebinthina.

Reſinæ à multiplicibus arboribus ſtillant,quæ numero ſeptenario comprehenduntur,terebinthus, lentiſcus,larix, pinus, abies, cupreſſus, & ſtrobylus: quare totidem reſinæ extrahuntur,terebinthina,laricina,pinea,picea,abietina,cupreſſina,ſtrobylina.Omnes hæ calefaciunt, exiccant,emolliunt,diſcutiunt,& expurgant,ex Gal.3.*ſec.gener.cap.*2.

Omnium moderatiſſima, & mitiſſima eſt terebinthina,ex Gal.1.*ſec.gener.*12.& 2.*eiuſd.cap.*2. Et iccircò alias in abſtergendo,& expurgando,antecellit. Terebinthina ergo reſina, & abietina facillimè ventrem expurgant, ventriculum, iecur, lienem, pulmonem, vterum,renes,& veſicam:quare in harum partium af-
E fectibus frigidis ſummo ſunt auxilio.

Eligitur, *Pura: pinguis: odorata: ſubrufa: reſinoſa: ſplendeſcens: leuis.*

Exhibetur à drachmis duabus vſque ad vnciam vnam.Vario modo offerri ſolet, præſertim in renum, & thoracis vitiis, quippe vt firmat 5. *de ſanit. tuend. capite* 9. Galenus; *Reſina quæ vocatur terebinthina, non ſolùm pulmonem, verùm renes abſtergere, & vacuare poteſt,&c.*

Cùm verò ſit horrida,raro per ſe ſola in potum exhibetur,& ſic vario modo propinari ſolet.Nam redigitur in bolos cum aliis electuariis,vel per ſe,vt ſic:

♃. Terebinthinæ abietinæ, ℥ j. cum ſaccharo fiant boli.

Vel:

Vel:

℞. Pulp.caſſ. ʒ iij. *terebinthin.* ʒ. iv. *diaphœnic.* ʒ j. ß. *cum puluere glycyrrhizæ, fiant boli.*

Aſſumitur etiam diſſoluta cum oleo amygdal. dulcium, vitello oui, & ſaccharo. Sed præſertim redigitur in pilulas, quæ maiori facilitate ab ægrotantibus aſſumuntur.

℞. Terebinth. abietin. ℥. j. *cum ſaccharo, & puluere glycyrrhizæ, fiant pilulæ ad modum ciceris.*

Aqua extracta è terebinthina in balneo Mariæ, eſt in dictos vſus vtiliſſima, ſicut & oleum Chymica arte extractum. Vritur etiam in teſta, & in puluerem redigitur, cuius drachma in vino, vel decocto appropriato, ſummam vtilitatem in abſtergendis viis vrinæ, & repurgando ſabulo afferre ſolet.

DISTINCTIO III.

De Medicamentis ſimplicibus purgantibus Melancholiam.

CAPVT I.

De Elleboro.

EX medicamentis, quibus vtebatur antiquitas ad purgandum humorem melancholicum, primum locum vendicat elleborus, ſeu veratrum: & ſic corpus vario modo præparabant priùs, vt conſtat ex Hip. *lib. de veratro*; Paulo *lib.* 7. Huius duplex eſt ſpecies, alius eſt albus, alius niger: ille non eſt in vſu, nam ſumma vehementia pollet, & malitia; grauiſſima enim concitat ſymptomata. Medicamentum eſt calidum & ſiccum in tertio.

Eligitur *Bene nigrum: corpulentum: plenum: tenui medulla conſtans: guſtu acre; in lingua feruens.*

Corrigitur cinnamomo, fœniculo, aniſo, maſtiche, oxymelite, & paſſo. Solis robuſtis datur. Doſis pulueris à ſiliquis ſex, vſque ad ſcrupulum vnum, vel duos. Vacuat vomitu, & ſeceſſu humorem melancholicum, & pituitam ſalſam. Eſt effræne medicamẽtum, & violenter operatur, ita vt aliquando cõuulſionem concitet, vt colligitur ex Hip. 3. *Aph.* 1. Quare eius vſus ſolùm adminiſtrandus in corporibus validis, & in morbis rebellibus, & permixtus cum aliis medicamentis, quæ eius vires adaugeant, & eius vehementiam retundant.

Vltiliſſimum eſt medicamentum in melancholia, & mania, præcipuè ſi infundatur in ſero lactis. Offertur in lepra, ſcabie, & omnibus affectibus cutaneis, qui ex humore melancholico, & pituita ſalſa ortum ducunt. In morbo Gallico ſummum eſt auxilium, quartanis febribus, erraticis, & diuturnis. Ex eo paratur Elleboriſmus, pro dictis morbis proficuus. Sed cùm hic humor ſit craſſus, & terrenus, vt felicior contingat vacuatio, præſertim in quartana, ſecurius eſt vt priùs humor per plures dies ſyrupo ſequenti præparetur.

℞. Adiant. fumar. abſinth. meliſſophyl. artemiſiæ, eupatorij, pulegij, thymi, ſen. an. M. j. *flor. betonic. borrag. bugloſ. roriſmarini, ſtœchad. epithym. an.* M. ß. *cortic. cichor. endiu. apij, fœnicul. aſparag. ruſci, pœoniæ, anonidis, eryng. angelic. bugloſ. borrag. doronici, an.* ʒ. ß. *aniſi,* ʒ. vj. *cinnamom. elect.* ℥. j. *ſantalor. rubeor.* ʒ. ij. *Omnia decoquantur ſec. art. in ſufficienti aq. quantitate, ad permanentiam medietatis. Quo facto decocto:*

℞. Syrup. fumar. epithym. byzantin. de duab. radicib. cum aceto, an. ℥. ß. *prædict. decoct.* ℥. iij. *Miſce, fiat ſyrupus.*

Et cùm per plures dies fuerit aſſumptus, ſequenti die propinetur elleboriſmus in modum potus, & fit hoc modo.

℞. Rhab. elect. ʒ. j. ß. *cortic. radic. ellebor. nigri, purpu-*

A *reum florem ferentis,* ℈ v. *iunci odorati, zedoariæ, ſem. pæoniæ decorticati, an.* ℈ ß. *vini optimi* ʒ ij. ß. *Terenda terantur, & hæc omnia miſceantur, & infundantur: & poſtea facta forti expreſſione, adde: cathol.* ʒ v. *confect. Hamech,* ʒ ij. *ſyrupi Saporis Regis,* ℥ j. *Miſce.*

Aſſumitur etiam Elleborus in infuſione, & in ſero lactis, vt:

℞. Seri lactis caprini extracti oxymelinte, ℥ viij. *in eo infundantur* ʒ ij. *flor. cordial. ſpicæ nardi,* ʒ ß. *cortic. radic. ellebori nigri,* ʒ j. ß. *Facta manè colatura, adde: ſacchari optimi* ℥ v. *Miſce.*

Permiſcetur etiam & adminiſtratur cum aliis medicamentis, vt eorum virtus augeatur.

℞. Maſſæ pilul. aggregat. cochiar. an. ℈ ij. *pulu. ellebori* B *nigri electi,* g̃ vj. *Miſce, formentur quinque, & deaurentur.*

CAPVT II.

De lapide Lazuli.

LApis Cyaneus vocatur Cæruleus, Officinæ lapidem Lazuli vocauere, Meſuë lapidem ſtellatum nominat, cuius originem duplicem eſſe tradidit Dioſcorides, *lib.* 5. *cap.* 56. Vel enim in ærariis metallis effoditur, vel in arena litorali maris, in quibuſdam cauatis ſpecubus inuenitur.

Probatur *Aureis ſcintillis ſtellarum more emicans: colore admodum cæleſti: læuis ſine aſperitate: purus, ſine al-* C *terius lapidis miſcella: grauis: fractu contumax: magnis fruſtis conſtans.*

Neque putes hunc lapidem venenum eſſe, propterea quòd facultatem habet putrefacientem, vſtoriam & exiccatoriam, ex Auic. *lib.* 2. *tract.* 2. *cap.* 37. Quæ omnia de non loto ſunt intelligenda: bene enim ablutus plurimùm iuuat. Modum verò quo lauari debet, non explicant omnino auctores. Alij in vaſe lapideo, aqua ipſa mutata, aqua roſacea trigeſies abluunt. Alij eluendum eſſe docent per quinquagenas vices. Sed tutius eſt ipſum abluere toties, donec aqua ipſa pura ab omni ſorde, ſapore, odoréque videatur exuta, vt de omni lapide, 2. *ſimpl.* 15. monuit faciendum Galen. ablutionis enim vi ſordidiores partes ſeparantur, acriores D diluuntur, ac temperantur. In qualibet lauatione, viginti quatuor horarum ſpatium abſumi debet, ex Gal. 1. *ſec. gener. cap.* o.

Lapis hic calefacit ordine ſecundo, exiccat tertio. Doſis à ʒ j. ad ʒ ij. ß. Melancholiam, exúſtóſque humores expurgat. Quare prodeſt melancholiæ, maniæ, mœrori, ictero nigro. Præſeruat à lepra. Incubo, & quartanæ febri remedio eſt. Animum hilarem facit, triſtitiam abigit, corpus floridum conſeruat; thoracem, & pulmonem à craſſis humoribus repurgat.

Vtimur lapide Lazuli formâ pilularum, & vocantur pilulæ de lapide Lazuli.

℞. Maſſ. pilul. de lapide Lazuli, pilul. fumar. an. ℈. ij. *Formentur* v. *& deaurentur.*

In potu etiam propinatur.

E *℞. Lapidis Lazuli præparati,* ʒ ß. *cathol. confect. Hamech, an.* ℥ ß. *cum decoct. flor. cordial. fiat potus.*

Solet præterea nonnunquam adminiſtrari buccellarum forma.

℞. Lapid. Lazuli præparati, ʒ j. ß. *diaſen.* ʒ j. *Miſce, cum ſaccharo, fiant boli.*

CAPVT III.

De Polypodio.

NOmen accepit hoc medicamentum à Polypo piſce, cum quo maximam habet ſimilitudinem. Radix eſt cuiuſdam herbæ habentis magnitudinem vnius palmi, quæ naſcitur ſupra ſaxa, & circa radices, & ſuper truncos arborum.

Eligitur

Eligitur *Quercinum:Magnum:Recens:Solidum : Nodoſum:Foris ex nigro rubeſcens:Colore intus herbàceo , vt piſtacium:Sapore dulci:Auſtero:Subamaro:Nonnihil aromatico.*

Eſt Medicamentum calidum, & ſiccum in ſecundo gradu,attenuat,incîdit , & eſt noſtræ naturæ familiare,Auxiliatur quartanariis,hæmorrhoïdibus, melancholicis affectibus;&pro morbo Gallico,& doloribus iuncturarum diuerſimodè adminiſtratur.Doſis ad ℥ j. Eius tamen virtus meliùs decoctione,quàm infuſione extrahitur. Infunditur in ſero lactis caprini in puluerem redactum , cum aliis medicamentis permixtum, pro cruditate ventriculi, & frigida ventriculi intemperie corrigenda.

℞. *Polypod. quercini,* ℥ j.*Epithym.Fol. ſen. Smilacis aſper. Ligni Guaiaci, an.* ℥ ß. *Ligni Aloës, Spicæ nardi, an.*ʒ j.ß.Omnia ſimul pulueriſentur , huius pulueris ʒ j. ß. inſpergatur in ℥ iiij. iuris gallinæ , aut ſeri lactis caprini,& propinetur. In infuſione ſic adminiſtratur.

℞. *Polypod.quercini confracti, & infuſi in decoct. flor. cordial. facta ſuper infuſionem* ʒ iiij.*fol. ſen.* ʒ vj. *reiecta ſubſtantia,adde Diaphœnic. Diacathol. an.* ℥ ß. *Syrupi de ſenna,*℥ iij.*Miſce pro potu.*

In decoctione meliùs paratur ſic:

℞. *Confect. Hamech,* ʒ vj. *Diacathol. Pulpæ caſſ. an.* ʒ j. ß. *Syrupi de ſenna ,* ℥ iij. *Cùm decoct. polypodij, fiat potus.*

Paratur etiam in apozematibus purgatiuis,pro dolore colico,cui maximè confert.

℞. *Polypod.quercini confracti,* ℥ j. *Fol. ſen.Epithymi, an.*ʒ v. *Sem.fœnicul. Aniſi, Cinnamom.an.*ʒ j.Miſce, & omnia immittantur in cauitatem galli gallinacei veteris:à quo priùs extractæ ſint partes interiores , quæ poſtea coquãtur quouſque caro ab oſſibus ſeparetur, & de hoc iure tertio quoque die poſſunt offerri ℥ viij.

Poterunt in eundem vſum clyſteres parari.

℞. *Prædicti iuris,* ℥ x. *Benedict. Hier. picræ, an.*℥ ß. *Olei anethin. Chamomil.an.*℥ j.ß. *Miſce pro clyſtere.*

CAPVT IV.

De Epithymo.

EPithymum eſt flos cuiuſdam plantæ,quæ naſcitur iuxta thymum , minutiſſimis ramis illi alligatæ, ex qua eminenter exiſtit flos ipſe,ſicuti cuſcuta exiſtit ſupra linum : vnde oritur illud commune prouerbium:*Epithymum ſupra thymum, & cuſcuta ſupra linum.* Hinc conſtat , quàm falſa nitantur opinione,qui putant epithymum eſſe ſupra linum,etſi ſit verum, aliquando naſci circa alias plantas,vt circa hyſſopum,licèt hoc non ſit ita efficax,ac illud quod iuxta thymum germinat.

Præſtantius epithymum colligitur in Apulia & Creta,ſed vbertim in Hiſpania,quod efficacius eſt.Eſt calidum,& ſiccum in tertio gradu,habet vim incidendi, & attenuandi.Eſt medicamẽtum alexipharmacum, & maximam cum iecore,liene,& præſertim corde,cuius vires ſtrenuè tuetur,conuenientiam habet.

Euacuat à proprietate humorem melancholicum , & atram bilem cæteris medicamentis potentiùs excernit,idque facilè,& citra moleſtiam vllam. Prodeſt aduerſus melancholiam,epilepſiam,diuturnos capitis dolores:Confert cordis tremori,animi deliquio.Cunctis lienis affectionibus ſtrenuè opitulatur. Renum vitiis, & melancholia hypocõdriaca vexatis remedio eſt.Datur vtiliſſimè contra carcinomata, elephantiaſim,& vlcera maligna, quin & quartana detentos liberat.

Doſis in decoctione à drachmis quinque vſque ad viginti,& pulueris eius à drachmis tribus vſque ad ſeptem. Vtimur in decoctione,aut infuſione hoc modo.

℞. *Epithymi infuſi per noctem in infuſione* ʒ v.*fol.ſen. facta in decoct.fol.& flor.cordialium,*ʒ vj. *Facta colatura, adde Confect.hamech* ʒ iij.*Pulp. caſſ. Diacathol, an.*ʒ.j.ß. *Syrup.de ſenna , de Epithymo,an* ℥ j.ß. *Miſce,fiat potus.*

Infunditur etiam in ſero lactis caprini , vel aliqua decoctione appropriata , vt ſuprà *cap. de Polypodio* dictum eſt.

CAPVT V.

De Fumaria.

FVmaria,quæ & fumus terræ vocatur,vt auctor eſt Dioſcorides,*lib.4.cap.95.* cum Plinio *lib.25.cap.13.* Herba eſt fruticoſa,prætenera,foliis coriandri, cineritij coloris,flore purpureo.

Eligitur *Viridis:Tenera:Foliis teneris,planis,non criſpis:Flore ſubviolaceo:medio Vere cum flore collecta.*

Eſt modicè calida,vt firmat Aëtius *tetrab.* 1. *ſerm.*1. *cap. de fumo terræ* : quare in febribus,præſertim à ſucco pituitoſo,& melancholico ſubortis,tutò propinari poteſt.Meſuë in ſuperficie calidam, in profundo modicè frigidam ſtatuit:& in hoc ſenſu intelligendus eſt Auic.qui *lib.2.cap.273.* illam frigidam eſſe opinatur. Doſis ſucci eius,ab vncia dimidia ad vncias duas:Pulueris,à drachmis tribus ad drachmas quinque:Decocti,ab vnciis decem ad vncias quindecim.

Semper dulcoranda eſt ſaccharo,aut melle,vt eius amaror aliquantiſper poſſit retundi. Et cùm diuerſis partibus conſtet,nempe ſubſtantia amara,atque acerba,iccircò contrarios de ſe præſtat effectus : & ſic ob illam acrem facultatem attenuat, aperit,penetrat;ob acerbam ſtypticam,partes interiores roborat. Purgat bilem , ſalſóſque & aduſtos humores per aluum vacuat , & hoc modo cutaneis vitiis ſummè reſiſtit , & melancholicos affectus mirificè leuat ; maximè ſi ea cum ſenna , & polypodio in ſero lactis caprini priùs per noctem madeſcat.

℞. *Fumar.M.*ß. *Sennæ,* ℥ ß.*Polypod.*ʒ ij.*Epithymi,* ʒ ij.*Garyophyl.* g̃ x. Omnia contuſa leuiter, per integram noctem infundantur , in ℥ x.aut libra vna ſeri caprini.Cola manè,& cum ſaccharo propina.

Vel fiat hoc modo:

℞.*Succi fumar.*℥ ij.ß. *Seri lactis caprini,*℥ x.*Sacchari* ℥ ij.*Miſce pro vno hauſtu.*

Pro melancholicis hypochondriacis vtilis eſt hic potus,&.inſanientibus.Opitulatur lepræ,ſcabiei,prurituì, impetigini, ſerpigini , febribus diuturnis , & à craſſo , terrenóque humore ſubortis. Balneum in quo decoquitur fumaria , ad prædictos affectus vtile eſt.

Soleo ego parare *Syrupum* , cui *de ſero lactis compoſitum* , titulum dedi , qui prædictis vitiis confert apprimè.

Seri lactis caprini benè depurati,℔.xx. *infunde per noctem in eo:Polypodij,*℥ ij. *Epithym.*℥ iij.*Sennæ,*℔.ij.*Myrobalanor.Indor.contritor.*℔.j.ß. *Flor.cordial.an.*℥. *Aniſi,*ʒ ij.*Cinnamomi elect.*ʒ iij.*Paſſular.* ℥ ij.*Prunor.exacinator.* ℔. j. *Fumariæ, M.* x. Bulliant omnia , quouſque abſumantur libræ duæ : Colaturæ adde : *Succi fumar. lib.*j. ß. Iterum coque lento igne , quouſque abſumatur ſuccus. Adde *Sacchari q. ſ. & fiat ſec. art. ſyrupus.*

Cuius vnciæ quinque,aut ſex per ſe;aut vnciæ tres cum decocto aliquo melanagogo permixtæ , propinentur ieiuno ventriculo, quarum ope aluus mediocriter rumpetur, & corpus ab humore melancholico planè reddetur immune.

CAPVT VI.

De Senna.

NVllum eſt medicamentum , quod frequentiùs in vſu medico vſurpetur ad mouendam aluum,

quàm Senna, quæ eſt planta habens magnitudinem vnius cubiti, & habens folia ſimilia liquiritiæ, vel fœnugræci, quæ fabarum ſaporem redolent: flores ipſius emicant velut aurum, quibus folliculi, ſeu fructus ſuccedunt, qui falcatæ lunæ figuram habent, ita compreſſi, vt ſuperior mẽbrana inferiori cohærere videatur, qui tenui pediculo appenſi prominent, vt auctor eſt Serapio, *cap.* 58. Matureſcentes paruo ventorum flatu facillimè diſcutiuntur. In his ergo ſemen continetur, adeò ſimile ſemini vuarum, vt primo occurſu vnum ab alio diſcernere ſit difficile. Ipſa planta colligitur in Apulia, Ægypto, & in Hiſpania, ſed Ægyptia præſtantior eſt. Tam foliis, quàm folliculis Medici vtuntur.

Eligitur autem folium *Oblongius: Acutius: Myrti maioris effigie: Viridius etiam ſubalbido præſtantius.*

Folliculus præſtat *Recens: Completus: Seminibus amplis compreſſis: Coloréque ad liuidum, & ſubnigrum accedente præditus, cum adſtrictione amarus.*

Hoc medicamentum eſt tutum, familiare, benignum, & ſecurè prægnantibus, & in quauis ætate concedi poteſt. Melancholiam, bilémque aduſtam, & pituitam ſalſam euacuat; & ſic prodeſt in morbis longis, à pituita ſalſa, & melancholico humore ſubortis. Purgat præcipuè cerebrum, cor, iecur, & pulmonem, & iuuenile conſeruat. Quare illud variis modis parare Medici conſueuerunt, & eo vtuntur ad abſtergendum ventrem. Vt ſic.

℞. *Pulp. caſſ. fiſtul. Carnis prunor. an.* ℥ j. *Vuar. paſſar. ſine nucleis,* ℥ ß. *Sen. pulueriſatæ,* ℥ ß. *Sem. aniſi, Pulu. diarrhod. abbatis, an.* ℈ j. *Sacchari albi, quod ſit ſatis vt fiat conſerua.*

Adminiſtratur etiam in iure gallinæ. Paratur etiam cum prunis paſſis hoc modo.

℞. *Aq. bugloſ.* ℥ xvj. *In ipſa infundantur, Polyp.* ʒ iij. *Coquatur ad remanentiam vnius* libræ, *& poſtea in eo decocto fiat Emulſio* ʒ iij. *Sem. cartham. vt poſt ebullitionem remaneant* ℥ x. *& deinde in ipſo decocto infundantur pruna paſſa madefacta, & enucleata, Num.* vj. *Sacchari,* ℥ iv. *Bulliant iterum ad remanentiam* ℥ v. *propinentur ægro.*

Exhibetur etiam hoc medicamentum commodiùs in infuſione, aliis medicamentis admixtum.

℞. *Confect. Hamech, Cathol. an.* ℥ ß. *Syrup. de ſenna,* ℥ iij. *Miſce, & cum infuſione* ʒ v. *fol. ſen. fiat potus.*

Offertur etiam in apozematibus, vel ſyrupis expurgantibus in morbis diuturnis.

℞. *Syrup. Byzantini, Syrup. de duab. radic. cum aceto, an.* ℥ j. *Infuſionis* ʒ iv. *fol. ſen. Miſce, fiat potus.*

Conficitur etiam ſyrupus præſtantiſſimus pro affectibus melancholicis in hunc modum,

℞. *Fol. ſen.* ʒ vj. *zingiber. Cinnamomi, an.* ʒ j. *Flor. bugloſ.* ʒ ij. *Infundantur in* ℥ x. *aquæ feruentis, aut ſeri caprini in vaſe vitreo anguſti orificij, & occluſo foramine, nullus penitus ſpirandi pateat exitus. His peractis, puluinari plumis anſerinis farto, ignéque calefacto vas inuoluatur, reponatúrque in arca in qua pernoctare ſinatur: ſic enim conſeruato calore, dilutum maceratorum medicamentorum facultatem omnem in ſe accipit, quod manè expreſſum ſeruetur.*

Vtuntur etiam milites, & plebeij homines, & illi qui morbum Gallicum occultare volunt, hoc medicamento in puluerem redacto, & aliis permixto, quæ illius morbi malitiam infrænare queunt.

℞. *Sennæ,* ℥ j. *Smilacis aſperæ,* ℥ ß. *Triturentur tenuiſſimè, & cum pari Sacchari quantitate miſceantur, & ſeruentur.*

Huius pulueris poſſunt exhiberi ʒ ij. matutino tempore cum vino permixtæ, liquore aliquo, vel decocto ſmilacis aſperæ, vel radicis chinarum, vel ebeni: ſic enim hic morbus ſenſim ac ſenſim miteſcere ſolet.

Pro delicatulis fiunt tabellæ per ſe cum ſaccharo, & puluere ſennæ, vel cum aliis medicamentis permixtæ.

℞. *Sen.* ʒ ij. *Hermodactylor.* ʒ j. *Smilac. aſper.* ʒ j. ß. *Radic. chinæ,* ʒ ß. *Cum ſaccharo fiant tabellæ.*

Sed pro maiori explicatione, Quæro primò: Vtrùm Senna à Græcis fuerit cognita? Alij putant Græcorum Delphinium eſſe; alij Peplium eſſe rentur; quidam Empetron; plures coluteam Theophraſti eſſe arbitrantur. Sed non eſt Delphinum: Nam hoc folio veſtitur oblongo, tenui, repando; Senna verò orbiculari, & veluti fœnugræci rotundo: flos illi purpureus emicat; huic luteus. Senna tumidum oſtendit folliculum membraneum, in quo ſemen atrum, durum, vuarum vinaceis proximum includitur; Delphinium verò ſiliquam profert, quæ ſemen exile, teres, milio ſimile concipit. Non eſſe peplium ex eo conſtat, quòd Senna ſiliquas, & in his ſemen gerit; peplion minimè. Deinde peplion folio eſt portulacæ; ſenna fœnugræci. Ad hæc peplion lac habet, quo ſenna caret. Inſuper Senna non eſt empetron, quia ſenna non habet folia lentis, nec ſalſa eſt, ſed ſubamara; Empetron locis maritimis naſcitur, & ſaxoſis: præterquàm quòd ſenna quò magis mari appropinquat, eò amarior ſentitur. Senna adhuc minùs eſt colutea Theophraſti: quia hæc arbor multis annis perdurat: ſenna, herba eſt, quæ paucis menſibus viuit. Ergo Senna ab antiquioribus nuſquam fuit deſcripta, licèt à iunioribus Græcis ea ſit cognita: eam enim cognouit Actuarius *lib.* 5. *meth. c.* 8. vbi nonnulla de ea conſcripſit: de cuius facultate, & efficacia ſat Arabes dixere vbertim.

Quæro ſecundò: Vtrùm maior foliis, quàm folliculis purgandi vis inſit? Meſuës folliculos foliis præfert, ſed refragatur experientia, qua docemur folia in expurgando eſſe præſtantiora: & licèt folliculi ob denſiorem ſubſtantiam, & potentiam contentorum ſeminum, maiori videantur eſſe præditi expurgandi vi; tamen, duabus infuſionibus factis, vna ex puris folliculis, altera ex ſolis foliis, & deinde vtriſq; æquâ lance bibitis, manifeſtè deprehenditur maiorem efficaciã ineſſe foliis, quàm folliculis; & ideò noſtro æuo contemnuntur, folia in frequenti vſu admittuntur.

Quæro tertio: Vtrùm Senna debilitet ventriculum? Meſuës firmat. Obſtat illius ſententiæ ſapor auſterus, & ſubamarus, quæ qualitates ſtomachum firmant, & roborant. Quare torminoſum medicamentũ non eſt, niſi ſumentis natura flatibus gignendis ſit accommoda, etſi tutius ſit ſemper cum ſenna puluerem maſtiches, aniſi, cinnamomi permiſcere: cum enim temperamento ſit remiſsè calida & ſicca, vt firmauit Serapio, *cap.* 58. excitat flatus, qui à debili, & imbecillo calore generantur, ex Gal. 3. *de cauſ. ſympt. cap.* 2. Et maximè ſi ſennæ infuſio offeratur, quæ flatus plus mouet, quàm decoctum; nam decoctio diſſipat, quia tenues, & ignitæ partes exhalant.

ARTICVLVS IV.

PRæſens Articulus in vndecim diſtinctiones diuiditur. In prima, agemus de Aquis humores variè diſponẽtibus. In ſecunda, de Syrupis, tam diſponentibos, quàm expurgãtibus. In tertia, de ſpeciebus Looch varios vſus præſtantibus. In tertia, de Electuariis, humores purgantibus. In quinta, de Pilulis in diuerſos vſus confectis. In ſexta, de Confectionibus. In ſeptima, de Conſeruis. In octaua, de Trochiſcis tam purgantibus, quàm alterantibus. In nona, de Oleis. In decima, de vnguentis. In vndecima, de Emplaſtris..

DISTINCTIO I.

De Aquis.

PRæhabita doctrina de omnibus medicamẽtis ſimplicibus, quæ humores euacuãt, atque de aliis quæ in Officinis præſtantiora habẽtur: (omniũ enim naturam, & poteſtatem recẽſere, propemodũ infinitum eſſet)

eſſet(in hoc Articulo medicamentorum compoſitorum facultatem ſolidè explicabimus, ab illis quæ minorem compoſitionis apparatum expoſtulant, incipientes: Et primò de aquis.

AQVA eſt ſubſtantia quædam liquida,ab omni ſorde ſeparata, & propter ſimilitudinem quam habet cum elemento aqueo,aqua dicitur.Et licèt verum ſit, quòd medicamentorum ſimplicium decoctiones pro vſu medico præſtantiores ſint, quia eorum virtutes meliùs obtinent, tamen quia ægri moroſi illas aſſumere renuunt,inuenta fuit ars diſtillatoria,cuius ope & medio,non ſine labore, at cum vtilitate multa virtutes prædictorum medicamentorum extrahuntur, & conſeruantur;vt hoc modo ægrotantium palato ſuapte natura faſtidibundo indulgere poſſimus,quod in decoctionibus fieri non poteſt,quæ facilè corrumpuntur.

Aquæ ergo ſtillatitiæ ſub triplici differentia repo-nuntur.Aliæ ſunt alimentoſæ,quæ ex carnibus extrahuntur. Aliæ alimentoſæ,& medicamentoſæ, quæ ex prædictis carnibus cum aliis medicamentis admixtis extrahnntur. Aliæ ſunt ſimpliciter medicamentoſæ, ita vt illis ſolùm conueniat noſtram ſubſtantiam alterare: & hæ rurſus aut operantur primis qualitatibus, aut aliis.Omnes autem extrahuntur in vaſe plumbeo, aut æreo, aut vitreo, quòd Mariæ dicitur,& fit in duplici vaſe:Hoc enim modo vis rei quæ diſtillatur meliùs extrahitur,diutiùs durat,& nullum nocumentum affert; ſicut illa quæ in vaſe plumbeo aut æneo celebratur: malignam enim qualitatem medicamenta ex his vaſis acquirunt,& ſolùm per annum vis durat.

Inter has aquas aliæ humores calidos concoquũt,& præparant;aliæ pituitoſos; aliæ melancholicos.Omnes duobus modis ſolent adminiſtrari: Vel enim intus aſſumũtur,vel exterioribus partibus apponuntur. Quæ per os ſumuntur ad vſus diuerſos, variis modis adminiſtrari ſolent, ad attemperandos humores, aut ad remouendam intemperiem,inductam in partes ſolidas viuentium; Quæ ſi ſunt frigidæ, plurimas afferunt vtilitates:Aliquæ enim ſitim ſedant,aliquæ ventriculum à craſſa medicamenti purgantis portione abſtergunt,alia denique aliæ promittunt.Doſis ab vnciis quatuor vſque ad lib. vnam.

CAPVT I.

De Aquis infrigidantibus.

AQua Scorzoneræ.] Hirci-barbæ congener eſt herba,quam Scorzoneram appellat Hiſpania,quod Latinè viperinam,ſiue viperariam, aut ſerpentariam ſonat, ſic dicta quòd contra venena viperarum, aut ſerpentum efficax habeatur; nam Hiſpani viperam *ſcorzo* vocant. Noua hæc planta primùm inuenta in Catalonia,à quodam ſeruo Afro,à Ceruero Leridano viro nobili,pretio empto.Cum enim quidam meſſores in agro à viperis demorſi fuiſſent, is qui in Africa plantam hanc nouerat, propinato eius ſucco incolumes ſeruabat omnes, quotquot demorſi fuiſſent: ſed nemini plantam oſtendebat, ne lucro defraudaretur. Tandem cùm vafri homines locum obſeruaſſent, ex quo plantam deferebat,illuc profecti,eam ſunt nacti, reſciſſæ nuper herbæ reliquiis inuentis. Ea eruta, factóque ipſius periculo,euulgata res eſt, & ſcorzoneram appellarunt.Flos in Hiſpania Maio mẽſe prodit, in Germania ſeriùs. Foliorum, aut radicis ſuccus datur præſentaneo remedio potandus, aduerſus viperarum, cæterorúmque venenatorum animalium ictus.

Hæc aqua eximia mirabilem contra venena, veneatoſque morbos,peſtilentes,& malignos habet prærogatiuam, mirificè ſanguinem corrigit, ac putredinem delet, & cùm mitiùs infrigidet, calidam cordis & hepatis intemperiem arcet:bilis & ſanguinis incendium remouet, malignam qualitatem extinguit;

A & cardiaca natiua vi & efficacia,cordis & hepatis robur tuetur:nam copiosè ſpiritus generat,& purificat, & ideò febribus malignis, ac peſtiferis remedio eſt; cuius folia impoſita ſuper carbonem, aut abſceſſus peſtilentes, ſummo ſunt ex vſu.

Aqua Borraginis magis infrigidat quàm ſcorzoneræ,etſi à mediocritate per frigiditatẽ,& humiditatem parùm recedat.Habet facultatem corrigendi ſanguinem,putredinem malignam arcet, calidam intemperiem viſcerum perſanat, exhilarat, cerebrum & cor roborat,cutaneis affectibus opitulatur,& melancholicis morbis remedio eſt.

Aqua Buglosſæ eaſdem facultates habet, ſed excellentiores quam aqua borraginis, licèt ſpecie ab ipſa
B non differat: neque tantam ſortitur humiditatem excrementitiã, quanta borragini conuenit propter culturam. Exhibetur in iiſdem affectibus; ſed illis præſtantiùs,efficaciúſque opitulatur.

Aqua Cichorij inter incidentes præualet,quia præter frigiditatem,cuius vi dictis præſtantior eſt, attenuat, aperit, deobſtruit. Argumento ſunt partes amaræ, quæ in ipſa reperiuntur. Quare vtilis eſt in febribus quæ ex putredine bilis, & pituitæ originem ducunt, ac ſanguinis feruorem extinguit. Magnum conſenſum cũ iecore habet,ideò humores calidos in ipſo, renibus, & vtero impactos ad coctionem diſponit.Omnibus morbis bilioſis qui ex læſione hepatis emanant, mirè ſuccurrit.

C *Aqua Oxalidis*, ſeu acetoſæ, æqualem vim habet in infrigidando, quã cichorij: magis tamen aperit,attenuat,& deobſtruit. Vtiliter offertur in bilioſis febribus ex putredine bilis & pituitæ pronatis, feruorem ſanguinis attemperat, malignæ qualitatis augmentũ prohibet, & ideò mirificè prodeſt in malignis febribus. Lædit tamen vterum, & pectus, & in fœminis quæ in hyſtericas affectiones frequenter incidunt, ſicut in pleuritide, & aliis thoracis morbis eſt inutilis; vterum enim acore lædit,& humores per ſputum excernendos expelli prohibet.

Aqua Papaueris erratici infrigidat, aperit, conciliat ſomnum,contemperat humores,& impetuoſos eorum influxus prohibet;quare vtilis eſt in iis qui ciderunt
D ex alto. Similis eſt *Aqua papaueris rubri*: Nam præterquam quòd eaſdem ſortitur dotes, eminenti quodam modo ſudorem prouocat,& ideò in pleuritide in ſeptimo die commodè offertur.

℞. Aq.Papauer.rubri, ℥.iiij. *Lapid. Belzaartici,* g̃. vj. *Sacchari* ℥j.*miſce,fiat hauſtus vnus,& tepidus exhibeatur.*

Aqua Cucurbitæ infrigidat,bilis acrimoniam compeſcit,ſanguinis incendium extinguit,& humores calidos in renibus, ventre,& hepate, reliquiſque partibus interioribus ad coctionem præparat,faciei ardorem mitigat,eiúſque decorem conciliat,etſi pro præparatione humorum parum ſit in vſu.

Aqua Portulacæ infrigidat,incraſſat, tenues humores ad motũ ineptos reddit.Vtilis eſt in sãguinis ſputo,& hæmorrhagia omni,febribus ardentibus, eryſi-
E pelate, cardialgia ex humore bilioſo ſuborta, nam cum ventriculo maximum obtinet conſenſum.

Aqua Lactucæ omnibus aliis præſtantior eſt, cùm in tertio gradu infrigidet; humores aduſtos contemperat, ipſos incraſſat, & mirandum in modum ſomnum conciliat: & ſic vtiliſſima eſt in phrenitide, ac ſuperflua vigilia: reſpicit cerebrum, & cor.

Aqua Plantaginis inter infrigidantes, & incraſſantes primum locum occupat, quia in ſecundo gradu infrigidat,& exiccat,& ſic omnes fluxiones reprimit, partes roborat;habet conſenſum cum renibus,in quibus(ſicut in toto corpore)bilem diſponit;& calidam intemperiem aufert.Commoda eſt in vlceribus,præſertim Gallicatis: ea enim vehementer exiccat.Ponitur etiam in oxyrhodinis;quia repercuſſoria vi,medicaméti inſtar, humorem à parte inflammata repellit;

Aqua capitum Roſarum, etſi cordialis non ſit, tamen humores calidos attemperat, incraſſat, ac fluxiones ſiſtit; habet enim maiorem adſtringendi vim: quare in diarrhœa, dyſenteria, & immodico fluxu ſanguinis ex omni parte emanante, vel per ſe, vel ſyrupis adſtringentibus permixta, mirificè prodeſt.

Aqua Roſarum frigida eſt, & ſicca, adſtringit, & cardiaca eſt, incraſſat, tenues humores attemperat, atque per qualitatem alexipharmacam, quam habet, veneno reſiſtit, putredinem arcet, cor, & cerebrum roborat, ventriculum firmat, febribus malignis remedio eſt, repellit, & ſic oxyrhodinis permiſcetur: & cùm recreet cor, epithematibus permiſcetur: & illita carpo, volis manuum, plantis pedum, & naribus indita, odore ſuo ſuauiſſimo ſpiritus recreat, & refocillat.

Aqua Solatri in prædictis morbis efficacioré ſortitur facultatem; præparat humores calidos; præſertim exuſtos: caput, ventriculum, & renes reſpicit; vlcera ſordida, & caua abſtergit, exiccat, & carne implet.

Aqua Florum Nenupharis ſanguinem ſuperexcalfactum refrigerat, viſcera omnia incendio occupata contemperat. Morbo regio, tuſſi calidæ, pleuritidi, & capitis dolori confert, ſitim, & febrium peſtilentialium calorem extinguit, & hecticæ medetur. Has, & ſimiles vires ſortiuntur *Aquæ Violarum, Semperuiui, Fragarum, Ceraſorum acidorum*. Hæc enim præterquam quòd refrigerat, vitiis oculorum calidis remedio eſt, incîdit, attenuat, ſomnum conciliat, vtilis in febribus malignis, præſertim ſyrupis admixta.

Aqua Citoniorum frigida eſt, & ſicca, cor & ventriculum roborat, veneno, venenoſíſque affectibus opitulatur, cibum in ventriculo retinet, vomitum compeſcit, alui fluorem ſiſtit, & hæmorrhagiam vndequaque fluentem coërcet.

CAPVT II.

De Aquis concoquentibus pituitam.

AQua *Scabioſæ*, inter omnes aquas quæ pituitam concoquunt, maximè temperata exiſtit, & cordialis eſt: quare mirum in modum opitulatur in cordis palpitatione; concoquit pituitam in pectore; & in frigidis eius affectionibus vtilis eſt, vt tuſſi, aſthmate, orthopnœa. In febribus malignis ſummoperè præſtat, nam cum lapide Belzaartico permixta ſudorem prouocat. In cutaneis affectibus plurimùm iuuat, vt ſcabie, elephantiaſi, & aliis affectibus qui ex pituita ſalſa originem ducunt.

Aqua Meliſſæ magis cardiaca eſt, intenſiùs calefacit, & attenuat; quare ſudorem prouocat, thoracem, & aſperam arteriam lenit, pituitam concoquit, corroborat cor; ideóque prodeſt in febre ſyncopali, quotidiana, in frigida cordis intemperie; cerebrum corroborat, memoriam deperditam reſtituit. Et prodeſt in omnibus melancholicis affectionibus, & cordis morbis auxiliatur apprimè.

Aqua Menthæ calefacit in ſecundo gradu, præparat pituitam, præcipuè in vtero, ac ventriculo, coctionem iuuat: vtilis eſt in vertigine, epilepſia, & in omnibus frigidis cerebri affectionibus, quæ per conſenſum ventriculi excitantur, cum quo maximum conſenſum habet, ſicut cum liene, ac hepate, quas partes roborat & firmat; habétque facultatem internecandi vermes.

Aqua Abſinthij eodem gradu calida, diſponit pituitam in hepate: quare omnibus hydropis ſpeciebus opitulatur, cuius partis actionem perficit. Auxiliatur ventriculo, & illius vires confirmat, ſiſtit vomitum, vermes inteſtinorum interficit; vtilis eſt in melancholia hypochondriaca, ſyncope humorali pituitoſa; flatus mirifice diſcutit, & vehementer deobſtruit.

Aqua Fœniculi eundem in calore habet gradum, attenuat, aperit, pituitam præparat, præcipuè in capite, & ventriculo; quas partes vehementer reſpicit. Habet etiam cognationem cum hepate, pectore, renibus, & vtero: vrinam, & menſtruas purgationes prouocat; ſitim remouet. Reſoluit humores in tunicis oculorum impactos, & ſic viſum acuit, & frigidis oculorum vitiis opitulatur.

Aqua Apij paritatem ſeruat cum iiſdem in calore, etſi habeat maiorem efficaciam in attenuando, & incidendo: & ſic aperit, deobſtruit, & in hoc opere perficiendo inter omnes principatum obtinet. Pituitam præparat in vtero, renibus, liene, quarum partium obſtructiones aufert, menſtrua & vrinam prouocat.

Aqua Euphraſiæ calefacit in fine primi gradus: pituitoſos humores præparat in toto corpore. Habet conſenſum cum hepate, quod viſcus corroborat, & cum oculis, quorum affectiones mirificè leuat: nam viſionem acuit, & lippitudinem ſanat.

Aqua Stœchados calefacit, & exiccat in ſecundo gradu, & eſt vtiliſſima in omnibus frigidis cerebri affectibus: hanc partem roborat, memoriam adauget: omnes ſenſus acuit, viſcidos & craſſos humores concoquit, & attenuat: prodeſt epilepſiæ, lethargo, paralyſi, vertigini, & cephalalgiæ.

Aqua Chelidoniæ, præter calorem quem habet in ſecundo gradu, virtutem habet reſoluendi humores in tunicis oculorum impactos; quare viſionem clarificat, nubeculas abſtergit, atque ideò ſemper in forma collyrij adminiſtratur.

Aqua Naphæ, & quæ ex floribus arantiorum, & citri extrahitur, habet calorem in gradu primo, attenuat, aperit, reſoluit flatus, & inter omnes vim præcipuam obtinet alexipharmacam, ideóque habet magnam conuenientiam cum corde, cuius actiones ſummè roborat, ſpiritus vitales adauget, putredinem arcet: cerebrum firmat, omnes eius potentias acuit; apponitur naribus, carpo, volis manuum, & plantis pedum: ſuo enim fragrantiſſimo odore liquentes animo recreat, & ſyncope correptos excitat. Eius potus, coli & ventriculi dolores leuat, harúmque partium frigidam intemperiem mirum in modum perſanat.

Aliæ ſunt aquæ in probata Officina, quæ conſimiles habent facultates, & ſeruant naturam earum rerum, à quibus extrahuntur. Aliæ conferunt affectibus capitis frigidis, vt Apoplexiæ, Epilepſiæ, paralyſi, vt eſt *Aqua Betonicæ, ſaluiæ, maioranæ, florum anthos, primulæ veris, florum liliorum conuallium.*

Aliæ concoquunt pituitam in thorace, & ſic frigidis huius partis affectibus valde conducunt, vt tuſſi, catarrho, difficultati ſpirandi, vt eſt *Aqua Adianti, hyſſopi, cardui benedicti, florum ireos, herbæ peti, nicotianæ vulgò dictæ, pulegij.*

Aliæ reſpiciunt ventriculum, flatus abſumunt, ventris dolores leuant, vt eſt *Aqua Cinnamomi, chærefolij, ſerpilli, calendulæ.*

Aliæ excalfaciunt hepar, eiúſque frigidos affectus leuant; & ſic conferunt hydropi, morbo regio, eius obſtructioni, ſcirrho, & debilitati, vt eſt *Aqua Origani, centaurij, eupatorij.*

Splenem roborant, eiúſque morbis medentur, *Aqua Aſplenij, ariſtolochiæ, gentianæ, naſturtij.*

Renes frigidis humoribus occupatos excalfaciunt, *Aqua Erucæ, vrticæ, ſaxifragiæ, parietariæ, quinquefolij, raphani, enulæ, pimpinellæ.*

Vterum excalfaciunt, eius obſtructiones auferunt, menſtrua remorata accelerant, flatus abſumunt, *Aqua Artemiſiæ, ſabinæ, leuiſtici, nepetæ, menthaſtri, calaminthæ,*

CAPVT

CAPVT III.

De Aquis melancholiam concoquentibus.

AQua fumariæ in primo gradu calefacit, & humectat, ſanguinem corrigit,bilem aduſtam,pituitam ſalſam, & melancholiam attemperat; quare vtilis eſt in affectionibus,quæ ab his humoribus emanant.Habet conſenſum cum cerebro, ventriculo, iecore, & liene. Prodeſt cutaneis affectibus, & iecoris vitiis mirè auxiliatur.

Aqua Lupulorum eſt in actiuis temperata; in paſſiuis verò recedit per humiditatem in primo gradu. Præparat melancholiam;habet facultatem attenuandi, aperiendi, deobſtruendi: reſpicit cerebrum, hepar, & lienem; ſanguinem purificat,& cutis vitiis reſiſtit.

Aliæ ſunt aquæ,quæ bilem concoquunt in pectore,*vt Aſari*.Aliæ in ſplene,vt *Aquæ Cuſcutæ,Scolopendrij, Corticis, & foliorum Tamariſci, Thymi.*

CAPVT IV.

De Aquis ad varios vſus vtiliſſimis.

AQua Hordei, etſi non fiat diſtillatione,ſed decoctione,inter ſtillatitias tamen connumeratur, & inter infrigidantes non minorem obtinet locum.Sanguinis,& bilis feruorem attemperat,& calidam cuiuſcunque partis intemperiem ſanat. Habet facultatem abſtergendi, quare ex vſu eſt in diarrhœa biliosa, ac dyſenteria; & alia vlcera ſordida, præſertim oris, & inteſtinorum mundificat, & exiccat. Vtiliter offertur in calidis inflammationibus thoracis, & ſic in pleuritide feliciſſimè adminiſtratur,maximè ſaccharo dulcorata,aut Syrupo violaceo permixta.

Aqua Scordij habet vim calefaciendi, & exiccandi in gradu ſecundo, etſi in qualitatibus ſecundis habeat contrarietatem quandam:Duplici enim conſtat facultate, adſtringente vna, aperiente alia: Illa ventriculum,& reliquas noſtri corporis partes corroborat; huius vi attenuat,aperit,incidit,ſudorem mouet, & cùm vim alexipharmacam fortiatur, ingreditur in decoctiones,quæ pro cùrandis febribus malignis parari ſolent; & in temperamento calido permiſcetur aliis aquis, quæ illius calorem refringere queunt.

Aqua Ceraſorum dulcium aliquantulum vergit ad frigiditatem, & maximè iuuat in epilepticis,pro eorum acceſſione remouenda,in os iniecta,& permixta cum lapide Belzaartico. Nec diſplicet pro huius morbi curatione eam adminiſtrare. Vtilis eſt etiam in ſyncope, & animi deliquio, quia animum exhilarat, & corroborat.

Aqua Aluminoſa refrigerat,exiccat,atque abſtergit: vtilis eſt in vlceribus virulentis,& corroſiuis pudendorum, præcipuè ex morbo Gallico contractis. Humorum enim fluxum ſiſtit,ipſorum malitiam retundit, atque ipſa vlcera ad cicatricem perducit. Vtiliter adhibetur ad inflammationes & herpetas ex febre, & ſcabritiem delet,fitque hoc modo.

℞. *Succor. plantagin. portulacæ, agreſtæ, Alumin. an.* ℔. j. *Albumin. ouor. Num.* xij. *Agitentur omnia ſimul rudicula,& poſtea diſtillentur in alembico.*

Aqua Lanfranci, denominationem ſumpſit ab inuentore ſuo,*cap.*12.*ſuæ Chirurgiæ paruæ*,& refert Guidonem, qui ipſam magis completam deſcribit, *tract.* 4.*cap.*4.& maiorem virtutem habet,ob maiorem efficaciam medicamentorum ex quibus componitur.Secundùm Guidonem calefacit, & vlcera abſtergit ſordida,& corroſiua;præcipuè genitalium partium, quæ in morbo Gallico frequentiſſima ſunt. Nunquam per os aſſumenda, ſed externis partibus applicanda, cùm ſit corroſiua,& cauſtici potentialis inſtar viſcera poſſit abradere. Deſcribitur hoc modo.

A ℞. *Viridis æris*, ℥ ij. *Auripigmenti*, ℥ j. *Aluminis*, ℥ ij. *Diſſolue in aq.roſ. plantag.an.lib.*ij. ß.

Aqua vitæ, quæ eſt pars calida, vinoſa & tenuiſſima, ex vino rubro extracta, maximam habet calefaciendi vim, & exiccat validè, attenuat,incidit, flatus diſcutit. Quare maximè vtilis eſt in dolore colico ex intemperie frigida concitato,qui ventriculum,hepar & aliam quamlibet partem vehementer opprimit. Hæc vini ſubtiliſſima pars cuncta à corruptione vindicat: imò in corpus humanum iniecta omnem putredinem arcet; excitato calore natiuo, coctiones promouet, cunctis cruditatibus liberat, viuidam vim ſpirituum vitalium recreat, ventriculum calefacit; cerebrum humidius algoréque preſſum excitat, in-
B tellectum acuit, viſum lucidum efficit, memoriam reparat. Denique admiranda eſt aquæ vitæ potentia, maxima poteſtas illorum liquorum pretioſiſſimorum, qui ab hac aqua per ſublimationem extrahuntur.

Sed maxima conſideratione debet propinari:& in quantitate modica: Nam ſi humores pituitoſi adſint, pars tenuis reſoluitur remanente craſſa,quæ ipſis frigidior redditur: & aliquando caliditate ſua ipſos humores penetrare facit, & ita cogit, vt in ſubſtantia partis imbibantur, & ſic hac de cauſa grauiſſima excitantur ſymptomata.

Quando verò exterioribus partibus admouetur, tunc maiori ſecuritate, & vtilitate, Medici eius ope
C curationem aggrediuntur,vt in conuulſione ex repletione,& paralyſi,in quibus affectibus mirificam opem præſtat.Vtilis eſt etiam ad regenerandos pilos,quàm partes debiles illa abluuntur, quia dilatat poros, & materiam pilorum ad partes attrahit.

Vt verò efficacior euadat, ſolent quando ex vino extrahitur, in illa infundere medicamina varia, pro variis morbis qui curari debent:Nam pro roborando cerebro,macerant in ea ſaluiam,Betonicam,Maioranam.Pro firmando ventriculo, cinnamomum, Maſtichen,ſpicam,abſinthium.Pro regenerandis pilis,puluerem Abrotani, cortic. Auellanar. Cannarum, & alia huiuſmodi. Exemplum ſit hoc.

℞. *Caryophyllorum,Nucis Moſchatæ,Zingiberis,Ga-*
D *langæ,Piperis longi,Zedoariæ,Granorum Iuniperi, Corticum Arantiorum,Cortic.citriorum, Maioranæ, Roriſmarini, Menthæ, Baccar.lauri,Pulegij, Ariſtolochiæ rotundæ, Stœchados,Cardui benedicti, Florũ Primulæ veris, Roſar. rubear.Flor.ſambuci.Spicæ Nardi,Ligni Aloës, Cubebar. Cardamomi,Cinnamomi,Calami Aromatici,Saluiæ, Baſilici,Gentianæ,Calamenthi,Sãtalor.omnium, Radic.Acori, Radic.pæoniæ,Granor.pæoniæ, Macis, Nigellæ, Cornu cerEuini, Raſuræ eboris,Chamædryos,Chamæpityos, Maſtiches, Thuris albi, Aloës hepaticæ, Myrrhæ, Flor. chamomil. Aneth. Artemiſiæ, Betonicæ,an.* ℨ iij. *Flor. borrag. Flor. bugloſ. Meliſſæ,Sem.aniſi,Fœniculi, Carui, an.* ℨ ij. *Specierum electuarij de gemmis,Diarrhod.Triaſantalor. Aromatic. roſ. an.* ℨ ß. *Specier. Diamoſch. dulcis, Diambræ, Diagemmæ, Theriacæ, Diacori, an.* ℥ ß. *Flor. calendulæ,*
E *Radic.Bardanæ,Radic. filicis, an.* ℥ ß. *Chelidon. maioris,* ℥ ij. *Rhab. elect.*℥ j ß. *Olei terebinth.* ℔. j.

Omnia ſuprà dicta puluerizata bene,ponãtur ſingula ſuo tẽpore in aqua vitæ optima,quæ facta ſit ex generoſiſſimo vino per alembicũ vitreum,& fermentetur,incipiendo à vere,continuandóque per æſtatẽ: & obturetur exquiſitè vas vitreum, quod ſit capax viginti librarũ aquæ vitæ,tunc verò cola,& ſerua. Quæ aqua pro cordis,ventriculi,& cerebri frigidis affectibus eſt pretioſiſſima,& tempore peſtis,vtiliſſima:corpus enim à corruptione, tetráque aura præſeruat.

Cognoſcitur præſtantia aquæ vitæ ex odore: nam quæ fragrantiſſima eſt, & ſuauiſſimum ex ſe ſpirat odorem, cæteris antecellit: ex hac fit aqua ſtillatitia pro articulorum doloribus,morbo attonito,& membrorum mollificatione mirabilis.

℞. *Aq. ardentis ex vino optimo extractæ*,℔.ß. *Acori præparati*,℥. ij. *Flor. roriſmarini*, ℥ j. *Folior. eiuſdem*, *M*. ß. *Cinnamom. Ligni aloës*,*an*. ʒ j. *Macis*, *Cardamom. Cortic. citri*, *Caryophyl. an*. ʒ ß. *Spicæ Nardi*, ℈ j. *Zingiber*. ʒ j. *Stœchad*. ℥ ij. *Moſchi*, *Ambræ*,*an*. g. vj. Omnia ſimul diebus quinque macerentur, & diſtillentur.

Prodeſt deinde ad excitanda vlcera, ſi paretur hoc modo.

℞. *Aq. vitæ*, ℥ iij. *Theriac*. ℥ j. *Diſtillentur in alembico*,*& quod diſtillat vlceri applicetur*, *ſuperaſperſis pulueribus aloës*, *myrrhæ*.

Pro conciliando ſomno ſic paratur.

℞. *Papaueris albi*, *Papauer. nigri*, *an*. ℥ ß. *Vini albi*, *Fellis leporis*, *an*. ʒ ij. *Aquæ vitæ*, ℥ iiij. Infundantur infundenda in aq. vitæ per dies tres, & poſtea diſtillentur. Gutta vna permixta cum aliquo ſyrupo ſomnifero conciliat ſomnum per horam vnam. Duæ guttæ, per duas, & ſic de ſingulis.

Contra hecticam, & phthiſim ſic conficitur.

℞. *Aq. vitæ generoſæ*,℔ iij. *Panem triticeum calidum*, *Num*. 1. *Proiice hæc in alembicum ſpatio* 14. *dierum*, *poſtea diſtillentur*, *additis ſpeciebus*, *Diamargarit. frig. Diambræ*, *Diarrhod. Abbatis*, *Dianthos*,*an*. ʒ ij. *Pulp. caſſ. extract. recenter*, *ſacchari candi*, *an*. ℥ j. *Succi glycyrrhizæ*, ℥ ij. *Roriſmarini*, ʒ iij. *Moſchi*, ʒ ß.

Aqua Ant-epileptica.

℞. *Radic. pæoniæ maris ſiccatarum*, ℔. ß. *Angelicæ*, *Ariſtoloch. longæ*, *Fraxinellæ*, *Fol. Origani Cretic. Rutæ*, *Saluiæ*, *an*. ℥ j. *Flor. pæoniæ maris*, *Betonicæ*, *Lilior. conuallium*: *Roriſmarini*, *Tiliæ*, *ſiccatorum*, *Sem. Ameos Orientalis*, *Nigel. an*. ℥ j.ß. *Pæoniæ*,℥ ij. *Caſſiæ ligneæ*, *Cardamomi minoris*, *Nucis moſchatæ*, *Olei vitrioli*, *an*. ʒ ij. Puluerandis craſsè pulueratis, affundatur ſpiritus vini ℔. viij. macerentur per octiduum vaſe benè clauſo, deinde colentur per ſetaceum denſiſſimum, colatura ſeruetur in vitreo nimbo probè obturato.

Hæc aqua, optima eſt pro curanda Epilepſia, omnibuſque aliis frigidis cerebri morbis propulſandis, ſi cochlear vnum ſingulis diebus ieiuno ventriculo, & duabus horis poſt cœnam propinetur: nam roborat cerebrum, flatus diſcutit, humores craſſos diſſoluit.

Aqua Hyſterica, ſummè præſtat ad vteri flatus diſſoluendos, & hanc partem mirandum in modum roborat, & vterum in ſuo loco conſeruat, frigidámque illius intemperiem corrigit. Doſis ℥ j. diluculo, & poſtea ſomnus captandus ſaltem per ſemihoram. Fit hoc modo.

℞. *Radic. Bryoniæ ſiccatar*. ℥ ij. *Fol. artemiſiæ*, *Dictamni Cretici*, *Matricariæ*, *Nepitæ*, *Ocymi*, *Pulegij*, *Rutæ*, *Sabinæ in vmbra ſiccatorum*,*an*. ʒ ß. *Cortic. arantiorum exteriorum*, *ſiccatorum*, ℥ j.ß. *Myrrhæ*, *Caſtorei*,*an*. ʒ iij. *Croci*, ʒ j. Puluerata macerentur per octiduum in ſpiritus vini libris tribus, deinde colentur per ſetaceum denſiſſimum: colatura ſeruetur in nimbo vitreo diligenter obturato.

Aqua Cinnamomi, eximias obtinet facultates: nam frigidis omnibus affectibus eſt idonea, ſi ad duas treſve vncias, pro ætatis, temperamenti, morbi ratione exhibeatur. Stomachum, iecur, lienem, pulmonem, cor, cerebrum, neruóſque roborat; viſum acuit, cordis affectibus opitulatur; venenis, venenatiſque ictibus, ac morſibus prodeſt: Halitus gratiam commendat; menſtrua, ac lotium educit; nauſeam ſedat, flatus diſcutit, ſecundinas pellit, partum accelerat, vitalem facultatem recreat.

℞. *Cinnamomi optimi craſſiuſculè triti*, ℔. ß. *Aq. roſ.*

A *fragrantiſſimæ*, *Vini albi generoſi*, *an*. ℔. j. Miſce, & per biduum relinque in vaſe benè occluſo, deinde ſuper cineres calidos diſtilla, & aquam ſerua.

Aqua Theriacalis, contra venena eſt vtiliſſima, quia facultates non ſolùm recreat, ſed qualitatem omnem peſtilentem, & venenatam oppugnat, & extinguit. Prodeſt ſyncopæ, palmo, ac animi deliquio: opitulatur vertigini, febribus malignis, lethargo, epilepſiæ, apoplexiæ, & paralyſi.

℞. *Radic. gentianæ*, *Enulæ campanæ*, *Tormentillæ*, *Angelicæ*, *Imperatoriæ*, *an*. ℥ j. *Cyperi*, *Ireos Florentiæ*, *an*. ʒ vj. *Zedoariæ*, *Cortic. citri ſicci*, *Arantiorum*, *Cinnamomi*, *Caryophyl. Cardui benedicti*, *Corymbor. Hederæ*, *Granorum Iuniperi*, *an*. ℥. ß. *Dictamni*, *Scordij*, *Meliſſæ*, *Calendulæ*, *an*. *M*. ß. Macerentur per

B diem integrum ſuper cineres calidos cum *vini albi* ℔. vj. Die ſequenti adde decoctionis, *Vlmariæ*, *Betonicæ*, *Nenupharis*, ℔. ij. Deinde bulliant parum lento igne, tum fiat expreſſio, in qua diſſolue, & infunde per noctem, *Theriacæ*, ℥ iiij. Poſtea ponantur in alembico vitreo, & fiat diſtillatio in balneo Mariæ, & aqua diſtillata ſeruetur.

Aqua Ophthalmica, plurimis oculorum affectibus prodeſt, vt amblyopiæ, caligini, viſus debilitati, & hebetudini.

℞. *Succor. chelidoniæ*, *Fœniculi*, *Rutæ*, *Apij*, *Hormini*, *an*. ℔.ß. *Mellis*, ℥ iij. *Fellis hircini*, ℥ j. *Fellis caponum*, *Fellis gallinar. an*. ℥.ß. *Aloës*, ʒ vj. *Caryophyl. Nucis moſchatæ*, *Sarcocollæ*, *an*. ʒ vj. Ponantur omnia ſimul in alembico, diſtillentur, vaſe vitreo excipian-

C tur, & aqua diſtillata ſeruetur.

Aqua ad oculorum ruborem efficaciſſima, lachrymas exiccat, tunicas roborat, vlcera ſanat.

℞. *Vini albi*, *Aq. roſ. an*. ℔. ß. *Tutbiæ præparat*. ℥ j. *Macis pulucrat*. ℥ ß. Omnia miſceantur in phiala, bene obturata, & per tres hebdomadas inſolentur.

Lac Virgineum quod fit à Guidone, *tract*. 6. *de antidot. appropriatis*, *cap*. 2. exiccat, & extergit puſtulas faciei, cutaneis affectibus prodeſt, albedinem faciei conciliat.

℞. *Aceti ex vino albiſſimo facti*, ℔ ß. *Lithargyrij dealbati*, ℥ ß. *Miſce*, *& poſtea per ellychnium diſtilletur aqua ex vno vaſe in aliud.*

D

DISTINCTIO II.

De Syrupis, tam concoquentibus, quàm humores purgantibus.

CAPVT I.

De Syrupis in communi.

INter liquida medicamenta, quæ in modum potus aſſumuntur, numeratur Syrupus, qui idem ſignificat, ac confectio ex ſucco, infuſione, vel decoctione, aut inſtillatione alicuius plantæ, vel eius partis, & ſaccharo, aut melle: qui dicitur Simplex, ad differentiam illius, qui ex ſucco, vel decoctione, infuſione, vel in-

E ſtillatione plurium medicamentorum conficitur, qui Compoſitus nuncupatur.

Apud Meſuëm idem ſignificat Syrupus, ac Iulep. Differunt tamen, quia Syrupus ſæpe fit ex rebus amaris, & aliorum ſaporum; Iulep verò ex rebus dulcibus. Deinde differunt, quia Syrupus aliquando cum ſaccharo conſtat. Differunt præterea ex modo confectionis, quia Syrupus coquitur magis, quàm Iulep, ex inſtillatione aliorum ex quibus conſtat. Quando abſolutè profertur Iulep, intelligitur id quod ex ſaccharo, & aqua ſimplici conficitur parum coctis: eaſdem tamen vtilitates habet quàm ſyrupus.

Fit

Fit ſyrupus,addendo quantitati liquoris æqualem partem ſacchari, vel mellis, vel vtriuſque, ita vt quatuor libræ ſucci roſarum ſuſcipiant quatuor libras ſacchari: licèt aliquando fit ponenda in vaſe maior quantitas liquoris,qui debet concoqui,ad hoc vt conſumatur pars viſcoſa, & recremétitia quæ in ipſo cótinetur, ipſáque conſumpta, atque exiſtente ſucco in debita diſpoſitione,neceſſaria ad compoſitionem medicamenti,tunc admiſcetur ſaccharo:hoc autem contingit in ſyrupo borraginis,& portulacæ, & aliis huiuſmodi.Poſtea debet ſimul concoqui ſaccharum, & ſuccus, donec modum ſubſtantię acquirant; ita vt ſi applicetur alicui rei, inhæreat cum aliquali fluxibilitate:ſic enim diutius conſeruatur ſyrupus, atque guſtui delectabilis exiſtit, quia ſaccharum in gratiam guſtus,& conſeruationis adminiſtratur.

Syrupus ad varias intentiones eſt paratus: ſed ea quæ præcipuè à Medico expetitur,eſt vt humor aptam diſpoſitionem ad purgationem ſibi comparet.Vt verò commodiùs vires ſuas exerat,debet offerri ventriculo ieiuno; ſic enim multò meliùs ab ipſo alteratur, & per vniuerſas corporis partes diſtribuitur: & tunc aquis ſolet permiſceri,ita vt duabus vnciis ſyrupi,tres aquæ reſpondeant. Propinatur autem ſyrupus per ſe ſolus, ad corroborandum caput, ſomnum conciliandum, leniendum thoracem, & fauces: ad menſtrua prouocanda,&c.in quibus exemplis quantitas determinata deſcribi non poteſt.Præſtantia ſyrupi ex odore, ſapore, & modo ſubſtantiæ, ſimul cum debita coctione cognoſcitur.

CAPVT II.

De Syrupis bilem diſponentibus,

Syrupus de Scorzonera, ſeu viperina, temperat ſanguinem, bilis feruorem compeſcit, præſertim in febribus malignis, & peſtilentibus, veneno reſiſtit, peſti ſuccurrit,& cutaneis,cordiſque affectibus remedio eſt,& fit hoc modo.

℞. *Radicum Scorzoneræ*,℔.1. *Aq.fontan*.℔. vj. Mundentur à pelliculis radices,&in mortario lapideo fricentur,infundantúrque aqua dicta die vno: poſtea ad medietatem coquantur:in colatura infunde ad maiorem cordis corroborationem, *Flor. cordial. an.* ℥ ij. *Cum* ℔.iij.*ſacchari,fiat ſyrupus.*

Syrupus Endiuiæ,infrigidat in ſecundò gradu: confert in morbis, qui ab humore bilioſo originem ducunt; attenuat, & aperit, habétque magnam cognationem cum hepate, ipſum deobſtruit,& renum calidam intemperiem ſedat.

Syrupus Oxalidis,conficitur ex ſucco acetoſæ,& ſaccharo:& maximè prodeſt in febribus ardentibus,malignis, peſtilentibus; & inflammationibus ventriculi mirè ſuccurrit:reſpicit ventriculũ, & cor, ſitim ſedat, & ſingultũ curat ex bilioſo humore prognatum.

Syrupus Acetoſus ſimplex,ita denominatur,prout diſtinguitur à ſyrupo de duabus radicibus cum aceto; & fit ex aceto vini albi,& ſaccharo. Infrigidat in ſecundo gradu, incidit, attenuat, & maximè penetrat. Vtilis eſt in tertianis nothis, & aliis affectibus qui à bile craſſa ortum ducunt, cum pituita permixta: vrinam prouocat;ab vteri,renum,& veſicæ obſtructione liberat. Nocet hyſtericis fæminis, quia vterum dolore afficit.

Syrupus de acetoſitate limonum, ex ſaccharo, & ſucco limonum acidorum conficitur. Infrigidat in ſecundo gradu, incidit, attenuat, attemperátque partes principes, ſed præcipuè cor ſua alexipharmaca vi, quia cætera membra etiam reſpicit; ideóque ſummè prodeſt in febribus ardentibus, & malignis; iecoris, renúmque calidam intemperiem aufert, & ipſos à lapi-

A dibus,& arenulis liberat; lapidem veſicæ frangit,vermes necat. Nocet vtero, ipſiúſque acetabula ferit, & pungit.

Syrupus de acetoſitate citri,potentior prædicto exiſtit in operatione ſua: quare maximam virtutem habet alexipharmacam, & cum maiori efficacia omnibus ſupra dictis affectionibus eſt vtilior: inflammationes omnes ex bile ſubortas extinguit; ſed præſertim in tertiana, & febribus piſtilentibus eſt vtiliſſimus.

Syrupus de Agreſta, conficitur ex agreſta, ſeu ſucco vuarum immaturarum,& ſaccharo. Tertio gradu infrigidat,attenuat,incidit,&bilem preparat in hepate, & ventriculo impactam; roborat, & excitat famem, quia ventriculum corrugat & comprimit, vomitum B ſiſtit,ſitim lenit.Nocet vtero, cùm ob dictam cauſam illi aduerſetur valde.

De Syrupis adſtringentibus.

Syrupus Roſaceus,factus ex infuſione roſarum rubearum viridium,abſolutè roſaceus appellatur, ad differentiam illius, qui fit ex ſucco ipſarum roſarum cum melle,& ſaccharo,qui rhodomel ex melle, & ſaccharo dicitur.Simplex ſyrupus roſaceus habet vim infrigidandi in gradu ſecundo:aſtringit ventriculum; caput,& cor roborat;ſitim remouet,prodeſt maximè in febribus bilioſis,putredinem malignam remouet,fluxus omnes ex caliditate ſubortos ſiſtit, facultates naC turales firmat.

Syrupus roſaceus ex roſis ſiccis, fit ex infuſione roſarum rubearum ſiccarum: & calidos humores attemperat,roborat ventriculum,inteſtina firmat,fluxus ex calore emanantes compeſcit. Quare prodeſt in diarrhœa bilioſa, & dyſenteria: & hæmorrhagiam ex quacunque parte emanantem coërcet; ſummúmque cum facultate animali, & naturali obtinet conſenſum.

Syrupus Granatorum,fit ex ſucco granatorum acidorum,& ſaccharo, & aliquando aliqua quantitas ſucci granatorum dulcium admiſcetur. Eſt guſtui gratus, ventriculum tuetur, ſitim aufert, prodeſt in febribus ardentibus, & malignis, quarum malignam putredinem mirè refrænat,tenues humores incraſſat, ad meD diocrémque ſubſtantiam reducit.

Syrupus Citoniorum,fit ex ipſorum ſucco,& ſaccharo; Nam licèt aliquando ex ſucco citoniorum paretur cum melle, tunc tamen potiùs miua citoniorum appellatur.Infrigidat hic ſyrupus in gradu ſecundo: in omnibus alui fluxibus vtilis eſt, partes naturales roborat;quare iuuat in diarrhœa,& dyſenteria, appetitum concitat, vomitum & nauſeam remouet, & intemperantias calidas ventriculi arcet;ſomnum conciliat, vaporum mordacium exhalationem ad caput mirandum in modum prohibet.

Syrupus Myrtinus, fit ex fructu Myrti, & ſaccharo. Infrigidat in ſecundo gradu, adſtringit, & roborat ventriculum, vomitum & nauſeam ſiſtit; vtilis eſt in E fluxionibus alui,ſanguinis ſputo;vteri, & aliarũ partium hæmorrhagiã, appetentiam excitat, maximam cum facultate naturali cognationem habet.

Syrupus Magiſtralis contra fluxus omnes,& immodicas ex quacunque parte hæmorrhagias, vomitum ſiſtit, nauſeam remouet,excellenter adſtringit, incraſſat,& canales comprimit,fitque hoc modo.

℞. *Succi plantagin. Succi verbenæ depuratæ, an*. ℔. ij. *Bulliant in eo gummi Arabici, Tragacanthi, Succi liquiritiæ,an*.℥ iiij. *Mumiæ,Sanguinis Draconis,Boli armeni,an.* ʒj. ß.*Syrupi roſacei,q.ſ.vt fiat ſyrupus.*

Syrupus Symphyti,adſtringit, fluxus ſiſtit, vomitum retinet,hæmorrhagiam compeſcit.

℞. *Radic.& cymarum ſymphyti maioris, Herbæ Belli[illegible] cum toto,an.partes tres:Betonicæ, Pimpinellæ,Plätag. Po-*

lygoni,Scabioſæ, Tuſſilaginis, Flor. roſ. rubear. an. partes duas. Ex omnibus virentibus tuſis exprimatur ſuccus, coquatur, deſpumetur : cuius libris tribus adde ſacchari albi,℔.ij.ß. Coquatur in ſyrupum.

De Syrupis aperientibus.

Syrupus Diureticus Magiſtralis, diuturnis obſtructionibus remedio eſt, vrinam mouet, calculum renum promouet, & veſicam à ſabuloſo humore repurgat.

♃. *Apij, Petroſêlin. Fœniculi, Aniſi, Ameos, Dauci, Baucie, Pentaphylli Alexandrini, an.* ℥. iij. *Aſparagi, Bruſci, Peucedani, Meu, Scolopendriæ, Capil. Vener. Polytrichi, Capparis, Tamariſci, Seſêleos, Granor.ſolis, Sem. Melon. Sem. Citrullor. Sem. cucumer. Sem. cucurbitæ, Saxifragiæ, Sem. citri, Lapidis ſpongiæ, Pulu. cicadarum, Amomi, Thymi, Chamæpityos, Oſſium perſicorum, Cardamomi, Ireos, Spicænardi, Caryophyl. Coſti, Nucis moſchatæ, an.* ℥. iij. *Galangæ, Epithym. Filipendulæ, Pimpinel. Ciceris nigri, an.* ℥. j. ß. *Aquæ, Sacchari, q. ſ. Fiat ſyrupus ſecundum artem.*

Syrupus Raphani, obſtructiones aperit, calculum frangit, & vrinam mouet.

♃. *Radic. raphan. ſatiui, & ſilueſtris, an.* ℥. j. *Saxifragiæ, Ruſci, Leuiſtici, Eryngij, Anonidis, Petroſêlin. Fœnicul. an.* ℥ ß. *Pimpinel. Pulegij, Betonicæ, Cymarum vrticæ, Naſturtij, Laueris, Callitrichi, an. M.* j. *Fructuum Alchechengi, Iuiubar. an. num.* xx. *Sem. Baſilicon. Perſonatæ, Petroſêlin. Seſêleos, Carui, Dauci, Lithoſpermi, Cortic. radic. lauri, Capparum, an.* ℥. ij. *Vuar. paſſar. ab acinis purgatarum, Glycyrrhiz. an.* ℥. vj. Coque in ℔. x. aq. ad conſumptionem ℔. iiij, adde *Sacchari*, ℔. iiij. *Mellis deſpumati*, ℔. ij. Fiat ſyrupus clarus, & condiatur cum *Nucis Moſchatæ*, ℥ j. ß.

Syrupus de ſcoria ferri ſimplex, deobſtruit, aperit, attenuat, prouocat menſtrua, vrinam mouet : vtilis eſt in febre alba, virginum fœdis coloribus, fœcundas reddit fœminas, firmat ſtomachum, viſcera naturalia roborat.

♃. *Scoriæ ferri præparatæ*, ℔. ß. *Paſſular. enucleatar.* ℔. j. *Origani, Aniſi, Croci, an.* ℥. ß. Omnia infundantur in ℔. viij. aquæ triduò: coque quouſque abſumatur ℔. ij. Colaturæ adde ſacchari ℔. iiij. & fiat ſyrupus.

Syrupus de ſcoria ferri compoſitus, eaſdem præſtat vtilitates, ſed in deobſtruendo efficacior exiſtit.

♃. *Aquæ borragin.* ℔. vj. *Fol. capil. Vener. Aſpleny, an. M.* j. *Paſſular. ſine granis*, *p.* ij. Coquantur ad medias, colêtur: tunc recipe. *Chalybis præparati*, ℔. j. Ignitur, & ſæpius extinguatur in prædicta colatura : adde *Syrupi borrag. Byzantini, Capil. Vener. an.* ℥ v. *Theriac. antiq. Mithridatij, an.* ℥ iij. *Sacchari q. ſ.* Iterum bulliat, & fiat iulapium.

Doſis ℥ iiij. ieiuno ventriculo. Quo aſſumpto ſi fiat validum exercitium, maximè per loca accliuia, & decliuia, pro dictis operationibus complendis erit efficacior.

De Syrupis incraſſantibus.

Syrupus Violarum, fit ex ſucco violarum, vel infuſione ipſarum, & minùs propriè ex decoctione ipſarum ſiccarum, & ſaccharo ; & licèt aliquando fiat ex conſerua, tamen hoc eſt contra Meſuæ mentem. Infrigidat, & humectat in ſecundo gradu. Prodeſt in febribus, & diſtillationibus calidis : tenues, & calidos humores incraſſat ; ſitim remouet, malignæ qualitati reſiſtit; aſperam arteriam, & pectus lenit; reſpicit cor, & cerebrum ; facultatem animalem, & naturalem roborat; ſputum facilitat, ſomnum conciliat; bilem concoquit, & ſiccum, ſqualidúmque corpus humectat: quare hac de cauſa in febribus hecticis tantopere commendatur.

A *Syrupus Nenupharis*, fit ex infuſione florum nenupharis. Infrigidat in ſecundo gradu, bilem attemperat, confert in febribus bilioſis, & malignis, ſomnum conciliat, & ob id in phrenitide ſummè iuuat ; vim habet cardiacam, & venenoſæ qualitati ſummè reſiſtit.

Syrupus Althææ Magiſtralis ; craſſam pituitam, purulentámque ſaniem, & arenulas ſuauiter expurgat, & citra manifeſtum calorem, vrinæ ardorem mitigat.

♃. *Radicis Althææ*, ℥ ij. *Cicer. rubeor.* ℥ j. *Radic. Graminis, Aſparagi, Glycyrrhiz. mundæ, Vuar. paſſar. expurgatar. an.* ℥ ß. *Summitat. Althææ, Maluæ, Parietar. Pimpinel. Plantagin. Adiant. an. M.* j. *Sem. frig. maior. Sem. frig. minor. an.* ℥. ij. Coque in ℔. vj. aquæ vſquequò abſumantur libræ ij. adde *Sacchari albi*, ℔. iiij. *Fiat ſec. art. Syrupus.*

B *Syrupus de Tuſſilagine*, tuſſi ſiccæ, atque orthopnœæ valde ſuccurrit.

♃. *Tuſſilagin. M.* j. *Capil. vener. M.* ij. *Hyſſopi M.* j. *Glycyrrhiz.* ℥ ij. Coque in ſufficienti aquæ quantitate ſec. art. adde *Sacchari*, ℔. iij. *fiat ſyrupus.*

Syrupus Diacodion ; tenues humores incraſſat, fluxiones ſiſtit, & diſtillationes coërcet, ſomnum conciliat, ſanguinis ſputo ſuccurrit, tuſſi ſiccæ remedio eſt, fitque hoc modo.

♃. *Capit. papauer. albi, Siliquarum dulcium, an.* ℥ iij. *Radic. althææ, Glycyrrhiz. raſæ, an* ℥ ij. *Coquantur in* ℔. xij. *aq. ad conſumptionem tertiæ partis.* Colaturæ adde, *ſacchari candi rubicundi*, ℔. vj. Coquantur ad conſiſtentiam, ſeu ſyrupi ſpiſſi.

C *Syrupus iuiubarum*, fit ex decoctione hord. liquiritiæ, & iuiubarum. Infrigidat, & humectat in gradu ſecundo, bilem incraſſat, febrem remouet, ſomnum prouocat, humores tenues, & calidos in pectore concoquit.

Syrupus de Portulaca, fit ex ipſius ſucco, & ſaccharo, qui infrigidat in tertio gradu, & maximè diſponit materias calidas, ipſas incraſſando, præcipuè in ventriculo, iecore, & pectore. Quare iuuat in omnibus calidis deſtillationibus ex capite in ſubiectas partes; & ſic inter omnes primum locũ habet in ſputo ſanguinis, febribus ardentibus, menſtruis purgationibus immodicis, quando ex humore calido. emanat.

D *Syrupus de Papauere*, præſtantiorem locum obtinet in infrigidando; calidos, & tenues humores incraſſat, ſomnum conciliat, ſitim extinguit, vapores acres, & mordaces ad cerebrum aſcendentes reprimit. Quare prodeſt in paraphrenitide, immodica vigilia, catarrho calido, tuſſi ſiccaa; thoracem, & aſperam arteriam lenit; ſputum prouocat, vtilis eſt in ardentibus febribus, & malignis, quando ſuperflua vigilia ægros infeſtat. *Syrupus de papauere compoſitus*, ad eoſdem morbos efficacior eſt, valet ad tuſſim ſiccam, phthiſim, catarrhum, & inſomniæ cauſam.

CAPVT II.

De Syrupis diſponentibus pituitam.

E HYdromel, ſeu aqua mulſa inter ſyrupos connumeratur, ab ipſis veteribus maximè vſitata, vt *Lac.* retulit Galenus. Fit ex vna parte mellis optimi, electi, atque antiqui, & ex octo partibus aquæ fontis, ſimul coctis vſque ad modum ſubſtantiæ julep, & loco vini conceditur. Vtilis eſt in morbis frigidis pectoris, cerebri, neruoſarum partium; ſitim quæ ex humore craſſo, & viſcoſo oritur, aufert; ſaniem, & humores craſſos in pectore pertinaciter impactos abſtergit; & humores reſoluit. Valde prodeſt in humoribus, qui vias vrinæ occuparunt, & in iis partibus lapidis generationem prohibet.

Syrupus

Syrupus de Pœonia Magiſtralis, pituitam concoquit in cerebro;prodeſt Epilepſiæ ; & cæteris cerebri, & neruoſarum partium affectibus ſummo eſt auxilio ; fitque hoc modo.

℞. *Radic. Pœoniæ*, ℔.j. *Coque in* ℔.vj. *aquæ ad medietatis conſumptionem : Adde ſacchari* ℔. iij. *fiat ſyrupus.*

Syrupus de Betonica,prodeſt in omnibus frigidis capitis, & neruorum affectibus : & hoc modo paralyſi, vertigini,dolori capitis frigido,remedio eſt.

℞.*Succi Betonicæ depurati*,℔.iij.*Sacchari albi*, ℔.j.ß. Coquantur in ſyrupi conſiſtentiam.

Syrupus de cinnamomo,flatus diſcutit, pituitam concoquit,roborat ventriculum,hepar firmat,& ſic frigidis ventriculi,& hepatis vitiis mirificè confert.

℞. *Miuæ citoniorum , Vel ſyrupi de corticibus citri*, ℔.ß. *Quintæ eſſentiæ cinnamomi* , ʒ.iij. *Miſce , fiat ſyrupus.*

Syrupus capillorum Veneris, fit ex decoctione capill. Veneris, & ſaccharo. A mediocritate parum recedit per calorem:pituitam præparat, attenuat; thoracem, & aſperam arteriam lenit;& in his partibus humores craſſos , & frigidos ad expulſionem diſponit : quare vtilis eſt in tuſſi antiqua,catarrho, pleuritide,menſes prouocat.

Syrupus Liquiritiæ, pituitam concoquit, calefacit in gradu ſecundo, fit ex decoctione liquiritiæ,capillorũ Veneris, & hyſſopi cum ſaccharo. Reſpicit præcipuè thoracem,ſputum facilitat , tuſſim remouet, quando ex frigida deſtillatione originem ducit.

Syrupus de Hyſſopo,efficacior eſt:nam pituitoſos humores in thorace contentos per ſputum prouocat,& prodeſt in tuſſi antiqua,aſthmate,difficultate reſpirationis.

Syrupus de Praſſio,maximam efficaciam habet,vehementiùs calefacit, & attenuat;pituitam præſertim in pulmone abſtergit ; & humores in cauitate thoracis tenaciter impactos per ſputum excernit:quare in tuſſi antiqua, aſthmate , difficultate reſpirationis vtilis eſt ; & à proprietate omnem humorem putridum in cauitate thoracis exiſtentem repurgat , atque ipſum corroborat ; & iccircò in empyemate ſaluberrimus cenſetur.

Oxymel ſimplex,fit ex quatuor partibus aquæ,& duabus mellis , & vna aceti vini albi. Calefacit in gradu ſecundo,valdè attenuat,digerit,abſtergit,& materiam craſſam,& viſcidam reſoluit.Offertur in febribus diuturnis,tertianis nothis,& quotidianis:mundificat palatum , & fauces : habet conſenſum cum ventriculo, ipsúmque roborat.

Oxymel ſcilliticum, cæteris maiorem efficaciam habet;componitur ex aceto ſcillitico,& aqua mulſa.Calefacit in gradu ſecundo,potenter attenuat;& humores frigidos,& craſſos incîdit , etſi in profundo corporis ſint impacti. Reſpicit caput , & ventriculum, quas partes roborat, confert in ſuppurata pleuritide, vehementer tuſſim excitat,atque mediâ ipsâ rumpitur abſceſſus ; ſed cautè ipſo vtaris oportet , & cum aliis expectorantibus permixto.

Oxymel ſcilliticum compoſitum,potentiùs multò incîdit,tenuat,terget, obſtructa aperit;prodeſt in diuturnis quartanis,quotidianis;& ſuprà dictos affectus potentiùs perſanat.

℞.*Radic.apij,radic.fœniculi,an.*℥ iiij. *radic. petroſelin. radic.ruſci,radic. aſparagi, ſem. apij,fœnicul.an.*℥ j.Coquantur in aquæ partib.vj.aut quantum ſufficit:colaturæ adde.*Aceti ſcillitici,p.* j.*mellis optimi deſpumati,p* ij. *Fiat ſyrupus ſec.art.*

Rhodomel ſimpliciter dictum,fit ex ſucco roſarum rubearum , & melle. Aliud eſt, quod *rhodomel ex ſaccharo,& melle* appellatur, quod ex ſucco roſarum prædictarum,& æquali portione mellis,& ſacchari conficitur. Hoc habet vim calefaciendi in gradu ſecundo;

A attenuat, incîdit, pituitámque diſponit ; & humores frigidos in ventriculo exiſtentes ſimul cum flatibus ab ipſis eleuatis reſoluit.Iccircò in cruditatibus ventriculi eſt vtilis, dolorem colicum perſanat , rugitus inteſtinorum aufert; confert in ſoporoſis affectionibus per conſenſum ventriculi ſubortis , quas partes corroborat, & ipſarum coctionem adauget. *Colatum* eaſdem vires ſortitur, & maximè conducit in vlceribus:nam ſordida vlcera, & putrida abſtergit,& carne citiſſimè implet.

Syrupus Byzantinus , efficitur ex ſuccis cichorij, apij, borrag.lupulor.& ſaccharo.Calefacit in fine ſecundi , pituitam incîdit bili permixtam. Vtilis eſt in tertianis nothis, & morbis chronicis : habet conſenſum cum præcipuis partibus , menſes prouocat , aliqualiter

B mouet aluum , & in euacuatione per epicraſim maximè prodeſt.

Syrupus Abſinthij , calefacit in gradu ſecundo , pituitam præparat : vtiliſſimus eſt in omnibus affectionibus frigidis, malo corporis habitu, hydrope. Ventriculum roborat , abſumit flatus , crudos humores concoquit,coctionem adauget, vermes necat.Fit ex ſucco abſinthij pontici , & ſaccharo ; & ſua adſtringenti vi appetentiam concitat, & aliqualiter pituitoſum,& crudum humorem per aluum expurgat.

Syrupus Fœniculi,intenſiùs calefacit,aperit,incîdit, attenuat. Conficitur ex ſucco fœniculi , & ſaccharo. Pituitam præparat præcipuè in capite : vtilis eſt in graui auditu, ſuffuſione, omnibus ſoporoſis affectionibus:caput , & ventriculum reſpicit, flatus abſumit,

C ructus leuat , & coctionem iuuat.

Syrupus de Stœchade fit ex decoctione florum illius, & melle.Calefacit in gradu ſecundo:maximè confert in omnibus frigidis affectionibus, præcipuè ſoporoſis , in epilepſia , paralyſi, conuulſione. Præterea ad omnes viſcerum obſtructiones commendatur : ſubſtantia enim tenui & ignea facilè aperit , neruos reſpicit, acuit ſenſus tam internos , quàm externos ; & ſubſtãtia terrea & ſtyptica,qua pollet,ipſa viſcera roborat,ſed præſertim iecur & lienem confirmat.

Syrupus de lacca Magiſtralis deſcribitur ab Auicenna,1.4,*tract.4.cap.*10.*de curatione variolarum,& morbillorum*, in quibus morbis ſummè prodeſt, nam humores à centro ad circumferentiam attrahit,& exanthe-

D mata prouocat ad cutem. Offertur quando iam facta eſt efferueſcentia in ſanguine : antea enim maximè nocet.Eſt calidus in ſecundo gradu,& humores frigidos & glutinoſos , qui in viſceribus tenaciter adhærent,attenuat, liquat , & ad corporis ſuperficiem extrudit.Fitque hoc modo.

℞. *Ficuum pinguium*,ʒ.vij. *lentium excorticat. laccæ, an.*ʒ.iij.*tragacanthi,ſem.fœniculi,an.*ʒ.ij. Coque in ℔.j. ß. aquæ vſque ad tertiæ partis conſumptionem ; & cum ſaccharo fiat ſyrupus.

Syrupus de Artemiſia, duplex eſt,*ſimplex*,& *compoſitus.* Ille eſt tantùm in vſu , calefacit in tertio gradu , aperit , attenuat , menſes mouet , vterum roborat , & deobſtruit , fœtum mortuum expellit, partum accelerat , cum ſumma cautela eſt adminiſtran-

E dus, quia abortum prouocat , fitque hoc modo.

℞. *Artemiſiæ*, *m.* ij. *pulegij , calaminthæ , origani, meliſſæ , dictamni cretici , perſicariæ , ſabinæ , amaraci, chamædryos , chamæpityos , perforatæ , comarum matricariæ , centaureæ minoris , rutæ , betonicæ , bugloſſæ , radic. fœnicul. apij , petroſelini , aſparagi , bruſci , radic. ſaxifragiæ , radic. enulæ campanæ, cyperi, radic. rubiæ tinctorum , ireos , radic. pœoniæ , an. m.* j. *baccar. iuniperi, ſem. liguſtici, petroſelin. apij , aniſi, nigellæ , carpobalſami, coſti, radic. aſari, radic. pyrethri,caſſiæ ligneæ aromaticæ , cardamomi , calami aromatici , phu , id eſt, radicis eius , an.* ℥ ß. *Aquæ q. ſ. ſacchari* , ℔. iiij. Coquantur omnia magna diligentia ſecundùm artem , ne plus quàm neceſſe ſit aromata bulliant.

Neque

Neque licet,vt quidam faciunt,mutare,vel minue-re medicamenta: nam hæc, vel illorum ſuccedanea, etſi cum labore, comparari queunt;maximè cum ho-minum ſalute nihil charius ſit,vt 7.*meth.6.in med.*ele-ganter dictabat Galenus.

Syrupus de duabus radicibus,duplex : alius appellatur *ſine aceto*,quia ſine eo fit;& ſolùm in eius compoſitio-nem ingrediuntur duæ radices ex diureticis , ſimul cum aliis rebus , ex quarum decoctione cum melle conficitur. Calefacit in gradu ſecundo , & attenuat; præparat pituitam , aperit, deobſtruit hepar, lienem, ventriculùm ; menſes prouocat , vrinam & ſudorem mouet ; febribus ex craſſo humore profectis ſtrenuè opitulatur. Cum hepate, & vtero conſenſum habet. Quando adminiſtratur, debet Medicus vti hac parti-cula. ℞.*Syrupi de duabus radicibus ſine aceto* : alioqui ſi hoc modo non deſcribitur,intelligitur cum aceto.

Syrupus de quinque radicibus,fit ex decoctione quin-que radicum diureticarum,& aliorum medicamento-rum, & ſaccharo : Alter verò cum aceto , & decocto prædictarum rerum, & melle paratur. Cum ſaccharo compoſitus,ad omnes morbos efficacior eſt,& in om-nibus ferè affectionibus frigidis offertur;in aſthmate, difficultate reſpirationis,paralyſi, conuulſione ex re-pletione.Cum melle factus ad dictas ægritudines effi-cacior eſt,attenuat,incîdit,& vterum ab obſtructione liberat,cuius flatus potenter reſoluit.

Miua citoniorum cum aromate,& *ſine illo*. Simplex,fit ex eorum ſucco,vino albo , & aliis rebus cum melle, vt Meſuë docet ; calefacit in primo gradu, pituitam præparat,præcipuè in ventriculo atque hepate, quas partes roborat, & earum actiones adauget : abſumit cruditates ventriculi,reſoluit flatus, immodicum alui fluxum ſiſtit,appetentiam excitat,vomitum reprimit. Aliquando fit cum aromatis , vt ſunt cinnamomum, cardamomum maius,Caryophyllum, Zingiber, ma-ſtiche,lignum Aloës,Macis,& dicitur *miua citoniorum cum aromate*.Intenſiùs calefacit,reſpicit cor,ſed inter-dicenda vbi ægri corripiuntur febri.

Syrupus de corticibus citri,cum aromate,& *ſine illo*. Ex decoctione corticum citri,& aliarum rerum cum ſac-charo fit,duplex eſt:alter, qui abſolutè, & ſimpliciter ſemper dicitur *Syrupus de corticibus citri*, & habet vim calfaciendi in gradu ſecundo,præparat pituitam, fri-gidam ventriculi intemperiem remouet ; prodeſt in hydrope, cachexia, ſyncope ; oris fœtorem corrigit; cerebrum,iecur,& ventriculum reſpicit,quarum par-tium coctionem iuuat:quæ omnia efficaciùs operatur, qui *de corticibus citri cum aromate* appellatur,& ex ſuprà dictis aromatis cum ſaccharo componitur.

Syrupus de Mentha,duplex eſt,*ſimplex*,& *compoſitus*: hic ab illo differt,quia recipit Galliam moſchatam,& licèt iiſdem conferat morbis,efficaciùs tamen opera-tur. Vtilis eſt in cruditatibus venticuli , & inteſtino-rum flatu;immodicos eorum fluxus,non præſente fe-bre, coërcet;remouet nauſeam;vomitum coërcet;ap-petentiam excitat ; vermes necat , roborat ventricu-lum,& cætera viſcera confirmat.

CAPVT IV.

De Syrupis diſponentibus Melancholiam.

Syrupus borraginis,etſi bilem aduſtam præparet cum duobus ſubſequentibus , & maximè conueniat in omnibus morbis,& febribus,maiorem tamen obtinet efficaciam in præparanda melancholia. Fit ex ſucco borraginis , & ſaccharo. Recedit à mediocritate ali-quantulum per calorem, & humiditatem : & cardia-cam vim habet ; quare malignam putredinem extin-guit,purificat ſanguinem, ſpiritus tam vitales , quàm animales reparat ; cor, & cerebrum roborat ; & ideò confert in febribus malignis, cordis palpitatione,

A ſyncope, cardiacis affectionibus , cutaneis mor-bis, & aliis qui ab humore melancholico originem ducunt.

Syrupus Bugloſſæ,non eſt tam in vſu : eodem modo paratur quo ſyrupus Borraginis , & eaſdem vires ha-bet.Differunt ſolùm,quia Borrago eſt domeſtica, Bu-gloſſa verò eſt agreſtis. *Syrupus Scorzoneræ* his ſimilis eſt:ſed contra melancholiam,& cordis affectus eſt ex-cellentior,de quo ſuprà,

Syrupus Fumariæ,ſuccum melancholicum præparat. Componitur ex ſucco ipſius,& ſaccharo;hyeme verò cum melle paratur, Recedit per calorem à mediocri-tate.Vtilis eſt in omnibus morbis à bile aduſta, & pi-tuita ſalſa ſubortis,vt quartana,ſcabie,lepra, pruritu, & aliis cutaneis affectibus.Prodeſt in morbo Gallico,

B hæmorrhoidibus , melancholia morbo ; ventricu-lum, & hepar roborat, aperit, & leniter aluum mouet.

Syrupus de Pomis , fit ex ſucco pomorum redolen-tium,& ſaccharo.Aliquantulum recedit à mediocrita-te per humiditatem, etſi in aliis ſit maximè tempera-tus.Præparat humorem melancholicum,& ſic morbis melancolicis,præcipuè ex bile aduſta ſubortis, reme-dio eſt,Vtilis eſt in quartana,tremore cordis,lepra,cu-tis infectionibus, melancholia morbo : cerebrum ac cor reſpicit, & roborat, venenatis morbis opitulatur, malignis morbis reſiſtit,vitales ſpiritus gignit;quare, tempore peſtis eſt ſummè commendatus.

Syrupus Lupulorum, ex ipſorum ſucco, & ſaccharo

C conficitur. Calefacit in primo gradu, concoquit me-lancholicum ſuccum,& deobſtruit:Vtilis eſt in ictero nigro , melancholia hypochondriaca , melancho-licis affectionibus : reſpicit iecur , & lienem , quas partes vehementer roborat,& deobſtruit, fitque hoc modo.

℞.*Succi ex germinibus tenellis lupulorum expreſſi,par-tes tres, ſacchari, partes duas, fiat Syrupus.*

CAPVT V.

De Syrupis bilem purgantibus.

Syrupus de Rhabarbaro , clementer bilem vtramque per aluum excernit : vtilis eſt in febribus ardenti-

D bus,& bilioſis,tertiana exquiſita,ictero flauo,& mor-bis bilioſis.Propinatur debilibus, pueris,& grauidis, & aliis qui aliorum medicamentorum vires ferre non poſſunt.

℞.*Rhab.optimi.fol.ſen.an.* ℥ ij.*aq.betonic.cichorij* , *bu-gloſ.an.* ℔.ſ. Fiat omnium infuſio per noctem : manè ebullitione,& expreſſione facta, adde *Syrup.roſ.ſolut. compoſ.*℥ iij.& ſec.art.fiat Syrupus.

Syrupus Violarum ex IX. *infuſionibus*, fit ex tribus li-bris nouem infuſionum violarum , & ex duabus ſac-chari.Infrigidat,& humectat in gradu ſecundo:debi-liter bilem purgat,& eam clementer ex prima corpo-ris regione, thorace, & vrinæ viis educit.Cardiacam vim habet,& ideò prodeſt in febribus malignis,pleu-

E ritide, catarrho calido , diabetica paſſione. Vtilis eſt debilibus,pueris,& vtero gerentibus, etſi in iis aliqui eius vſum pertimeſcant ; quòd humiditate ſua vteri acetabula emolliendo abortum concitare poſſit : ſed in earum morbis curandis tutiſſimè,vt relaxet,offerri ſolet,quia non ea pollet humiditate,imò ſua cardiaca vi vterum roborat.Doſis per ſe ab ℥ iij. vſque ad ℥ v.

Syrupus Perſicus,fit ex aliquibus infuſionibus præ-dictarum roſarum, & debitâ quantitate ſacchari. Hic ſyrupus infrigidat in primo gradu, bilem purgat , & ideò in bilioſis morbis adminiſtratur,& ex prima cor-poris regione, in maiori verò quantitate , ex ſecunda euacuat.Doſis eſt ad ℥ v.

Syrupus Roſarum Perſicarum ex IX.*infuſionibus*, fit ex nouem infuſionibus prædictarum roſarum,& ſaccha-

ro,

ro. Infrigidat in primo gradu, & valentiùs bilem in corporis profundo repoſitam, expurgat: Euacuat enim omnis roſa bilé, & aquas, & Alexandrina præter id pituitam, & materias communes in viis ductuum repertas, vt ex Auic. & frequenti conſtat experimento. Vtilis eſt in febribus ardentibus, & malignis, cardiaca vi pollet, reſpicit cor, & cerebrũ, quas partes roborat. Doſis per ſe ab ℥ iij. vſque ad v.

Syrupus Roſarum rubearum ex IX. *infuſionibus*, fit ex infuſione nouena roſarum rubearum. Infrigidat in primo gradu, & cum modica ſtypticitate bilem expurgat; ventriculum, & inteſtina roborat. Iccircò laudabiliter adminiſtratur in diarrhœa biliofa, dyſenteria, teneſmo, quando cum aliquali corroboratione biliofum humorem expurgare conamur, in quibus affectibus curandis mirabilis eſt; nam eſt medicamentum clemens, & valde lene. Doſis eadem.

Syrupus de Cichorio cum Rhabarbaro. Infrigidat in gradu ſecundo. In hepatis obſtructionibus mirabiliter opitulatur. Incidit, attenuat, bilioſos humores expurgat cum pituita permixtos. Vtilis eſt in tertianis nothis, ac productis febribus, ſi præcedente vacuatione adminiſtretur. Aliquando fit hic Syrupus *cum duplicata portione rhabarbari*, & efficaciores vires habet, & in contumacibus iecoris, lienis, vteri obſtructionibus eſt efficaciſſimus. Doſis eadem cum ſuprà dictis.

Syrupus Regius Magiſtralis, clementer & ſine moleſtia, non bilem ſolùm, ſed alios humores exuperantes expurgat; quare vtiliſſimus eſt in febribus bilioſis, putridis, malignis: prodeſt debilibus naturis, ſenibus, grauidis, & ob cardiacam qualitatem peſti reſiſtit. Huius duplex eſt compoſitio, ſed ſecunda efficacius euacuat.

℞. Fol. ſen. ℨ. j. *infunde in* ℥ x. *aq. fœniculi: adde infuſionis quintæ violar. infuſionis nouenæ roſ. Perſ. an.* ℥ iiij. *Sacchari*, ℔. i. *fiat ſyrupus.*

Vel confice hoc modo.

℞. Ex IX. *infuſ. flor. violar. ex* IX. *infuſ. roſ. perſ. an.* ℥ iiij. *infuſionis* ℥ j. *fol. ſen. factæ in* ℥ xij. *aq. fœniculi, ad remanentiam* ℥ v. *emulſionis ſem. cartham. factæ in decoct. polypodij* ℥ iij. *Sacchari, q. ſ. fiat ſyrupus.*

CAPVT VI.

De Syrupis purgantibus pituitam.

Syrupus de Eupatorio, calefacit mediocriter. Prodeſt in omnibus frigidis affectionibus lienis, & aliarum partium nutritioni inſeruientium. Humores pituitoſos incidit, & attenuat, deobſtruit, vrinam prouocat. Quotidianis febribus, diuturnis, hydropi, cachexiæ auxiliatur: coctionem ventriculi roborat, appetentiam excitat, flatus diſcutit, dolores ſedat. Habet maximam conuenientiam cum ventriculo, & ferè ſemper poſt vniuerſalem vacuationem adminiſtratur.

Syrupus de ſtœchade compoſitus, valentiùs operatur, quàm ſyrupus de ſtœchade ſimplex: Nam pituitam euacuat, facultatem animalem, & vitalem, ſed præcipuè cerebrum, & ventriculum reſpicit, quas partes à craſſo, & tenaci humore repurgat, & roborat.

Syrupus de Hermodactylis Magiſtralis, euacuat pituitam à capite, ventriculo, & iuncturis. Vtilis eſt in frigidis cerebri affectibus, dolore ventriculi & articulorum, fitque hoc modo.

Quinque radicum, an. ℥ j. *ſem. 4. frigidor. maiorum, an.* ℥ j. ß. *hyſſopi, capillor. vener. aſplenij, an. m.* ß. *violar. m.* j. *flor. roriſmarini, borrag. an. m.* j. ß. *cyperi*, ℨ. iij. *chamomillæ*, ℨ. ij *paſſular.* ℥ j. *ſennæ*, ℥ ij. *hermodactylor. cuſcutæ, an.* ℥ ß. *aniſi, fœnicul. carui, an.* ℨ. ij. ß. *polypodij*, ℨ iij. *agarici* ℨ ij. Coquantur in ℔. iij. aq. Colaturæ adde *Sacchari*, ℔. j. ß. *roſar.* ℥ j. *rhab.* ℨ iiij. ß. *turbith*, ℨ. iij. Hæc tenuiſſimè trita, & in panno ligata ſuſpendes in ſyrupo cocto ſec. artem.

Syrupus Diacnicu, eſt idoneus autumno, & hyemis, veriſque initio. Febribus longis, quotidianis, quartanis, & obſtructionibus viſcerum, lienis, & iecoris, ex pituita, & craſſis humoribus generatis, necnon & aqua inter cutem laborantibus. Exhibetur pueris, & delicatulis fœminis ℥ j. cum ſyrupi roſar. ſolut. ſemuncia; adultis, & robuſtioribus vnciæ binæ ſatis ſunt, cum duabus vnciis aq. pulegij, thymi, aut decoctionis alicuius phlegmagogæ.

℞. Adiant. hyſſopi, thymi, origani, chamædryos, chamæpityos, ſcolopendrij, bugloſ. an. m. ß. *cuſcutæ, veſicariæ, an.* ℥ ß. *radic. angelicæ, glycyrrhizæ, fœniculi, apij, aſparagi, an.* ℥ j. *corticis tamariſci*, ℥ ß. *polypodij*, ℥ j. ß. *ſem. aniſi, fœniculi, ameos, dauci, an.* ℨ ß. *ſem. cnici contuſi*, ℥ iiij. ß. *paſſular. enucleatar.* ℥ ij. *ſennæ Alexandrinæ*, ℥ j. ß. In iure decocti per noctem macerentur: adde *Agarici trochiſcati*, ℥ ß. *zingiberis*, ℨ. j. *rhab.* ℨ. vj. Hæc ſequenti die colentur, validéque exprimãtur; adde *Sacchari*, ℔. j. *ſyrup. roſ. ſolut. ſyrup. violac. ſolut. an.* ℥ ij. *ſyrupi acetoſi ſimplic.* ℥. ij. Miſceantur, atque iterum modicè coquantur, dum ſatis ſpiſſeſcant.

Syrupus de ſpina infectoria, pituitam, & ſeroſos humores expurgat; quare eius vſus præcipuus eſt in cachexia, & hydrope, fitque hac forma.

℞. Baccarum fruticis illius, quem ſpinam ceruinam vocant, circa finem Septembris, aut Octobris initio collectarum quantitatem ſufficientem. Contundantur in pila lapidea: deinde exprimendo colentur. Succus expreſſus coquatur lento igne, donec quarta pars abſumatur: atque iterum coletur.

℞. Huius colati, ℔. ij. *mellis deſpumati*, ℥. xvj. coquantur ſimul; donec ſyrupi bene cocti conſiſtentiam acquirant, adiiciendo in fine: *Aniſi, Maſtiches, an.* ℨ. iij. *zingiberis, cinnamomi, caryophyllor, an.* ℨ. j. ß. Baccas ſemicontuſas quatuor diebus in fictili vitreato macerari per ſe loco calido permitte, & efficacior ſuccus reddetur. Cuius libras duas, ſacchari vel mellis libram vnam ſemis, decoquunt ad ſyrupi ſpiſſitudinem. Demum linteolo rariore colato, addunt cinnamomi, zingiberis, an. ℥ j. caryophyl. ℨ. ij. fiat Syrupus.

CAPVT VII.

De Syrupis purgantibus melancholiam.

Syrupus è Pomis Regis Saporis, eſt vtilis ad omnes affectus melancholicos, maniam, melancholiam, ſyncopen, cutaneos morbos: cordis robur plurimùm auget, prodeſt etiam in obſtructionibus hepatis, & lienis, quas partes etiam reſpicit. Doſis ad vncias iiij.

Syrupus de fumaria compoſitus, ex decoctione fumariæ, & aliorum medicamentorum componitur, & diſtinguitur à ſyrupo fumariæ ſimplici, qui non expurgat. Compoſitus, ſeu maior calefacit in gradu ſecundo, euidenter extenuat, incidit, deobſtruit, roborat. Vtilis eſt in omnibus morbis cutaneis ex humore melancholico aduſto, & pituita ſalſa pronatis. Hepar, & ventriculum reſpicit, quas partes ab humore melancholico repurgat.

Syrupus de Polypodio ſimplex Magiſtralis, optimus eſt in expurgando humore melancholico; hepar, lienem & ventriculum ab humore aduſto repurgat. Vtilis eſt in cutaneis affectibus, & morbis melancholicis, fitque hoc modo.

℞. Polypod. recentis, ℥ iij. *bugloſ. meliſ. an.* ℥ j. *cyperi, calami aromatici, aſari, cortic. radic. cappar. an.* ℥ vj. *ſennæ, epithym. an.* ℨ ij. *ſem. endiu. lactuc. an.* ℥ ß. *ſem. ſcariolæ*, ℥ j. ß. *aq.* ℔. v. *mellis roſat.* ℔. ij. Craſſiuſculè terantur, & ſecundùm

cundùm artem bulliant ad conſumptionem duarum librarum,& cum melle fiat ſyrupus.

Vel fiat hocmodo.

℞.*Polypod.*℔.j.*fumar. lupulor.an.* ℥j. ß.*cortic. myrobalanor.rhab.fol. ſen.epithymi,an.*℥.j.*flor. borrag. bugloſ. violar.chamæpit.an.*℥ ß.*glycyrrhiz. vuar. paſſar.an.* ʒ iij. *ſucci fumar.lupulor.an.*℔.ij.*ſacchari*,℔.iiij. *aquæ communis*, ℔. x. Infundantur omnia per noctem, coquantur ad dimidium, & cum ſuccis,& ſaccharo fiat ſyrupus.

Etiam fit *Syrupus de Polypodio compoſitus*,qui valentiùs prædictis affectibus auxiliatur.

℞.*Flor.bugloſ.borrag.violar.roſar.an.m.*j.*epithym.*℥ iij. *cuſcutæ*,℥ j.*glycyrrhiz. meliſſæ,an.*℥ ß.*ſem. fœnicul.aniſi, an.*ʒ.iij. *prunor.n.* xx.*paſſular.purgatar.* ℥j. ß. *polypod.* ℥ij. ß.*ſen.* ℔. ß. *turbith, agarici, an.* ℥ ij. *myrobalanor. citrinor. nigrorum,an.* ʒ. iiij. *ſucci borrag. lupulor.fumar. an.* ℔. iij. *infuſionis roſar. ſolutiuæ*, ℔.v.*ſacchari, mellis, an.* ℔. iij. Infundantur polypodij radices mundatæ, & contuſæ in dictis liquoribus per diem, & noctem: deinde bulliant ad conſumptionẽ mediæ partis: Cetera adde ſec. art. colentur, & exprimantur, & cum ſaccharo,& melle fiat ſyrupus.

Syrupus de Epithymo. Fit ſecundùm Meſuëm:atram bilem ſimiliter euacuat, ſcabiem inueteratam remouet, elephantiaſis generatiori reſiſtit, in ſecundo gradu calefacit; validè attenuat, incidit, atque deobſtruit. Quare vtilis eſt in quartanis, & affectibus melancholicis. Occulta vulnera, fiſtuloſa & ſinuoſa curat, morbum Gallicum pellit. Demum viribus ſyrupo de fumaria affinis eſt,ſed maiorem ſortitur calefaciendi vim, & vehementiùs expurgat. Huius forma eſt hæc.

℞.*Fol.ſen.mundator.*℥ viij.*ſem.aniſi,ſem.fœniculi dulcis,an.*℥ ß.Macerentur per biduum in infuſione multiplici Roſarum pallidarum, quod ſit ſatis: Colaturæ expreſſæ adde, *ſacchari albi*, ℔. ij. Coquantur in ſyrupum.

DISTINCTIO III.

De ſpeciebus Lohoc, ſiue Eclegmatis.

CAPVT VNICVM.

SVnt & alia medicamenta,quæ maiorem conſiſtentiam habent, quàm Syrupi; minorem verò quàm Electuaria,& vocantur Eclegmata,lohoc,ſeu linctus, quæ virtutem habent præparandi, & detergendi humores,qui in pectore,pulmone,& aſpera arteria continẽtur,& ſolent adminiſtrari poſt vniuerſales vacuationes,manè,interdiu,& noctu;& in ore aſſumpta,detentáque, paulatim in prædictas partes deſcendunt. Vtilia ſunt in aſthmate, tuſſi antiqua, & aliis harum partium affectionibus mirificè proſunt. Primum eſt *Lohoc ſanum, & expertum*,quod calefacit,& exiccat in primo gradu: prodeſt tuſſi antiquæ; perſanat vocis raucedinem à pituita viſcida,in aſpera arteria,pulmone,aut thorace pertinaciter impacta, ſubortam.Doſis vſque ad vnciam vnam. Eoſdem effectus de ſe promit *Lohoc de Pino*, quod calefacit in primo gradu, & per ſiccitatem parum recedit à mediocritate.Eaſdem vtilitates ſortiuntur *Lohoc de Caulibus*,& *Lohoc de Pulmone vulpis*, quæ Eclegmata mirandum in modum proſunt in Phthiſi,ac Empyemate:Nam ſaniem ex pectore, & thorace repurgant, quod opus valentiùs efficiunt *Lohoc de Scilla,& Lohoc ad Aſthma*, quorum deſcriptionem tradit Meſuë *tract.de Lohoc.*

Alia ſunt Eclegmata,quæ calidis thoracis affectibus opitulantur;quia tuſſim, & gutturis aſperitatem à catarrho calido, tenui(quem ſputum liquidum indicat) perſanant: humorem enim ſubtilem ad mediocrem craſſitiem reducunt; conferunt febribus ardentibus, dolenti thoraci, pleuritidi. Huius claſſis eſt *Lohoc de Papauere* Meſuæ,vel illud quod deſcribitur hoc modo à Galeno, & vocatur *Diacodion ſimplex Galeni.*

℞.*Capita papaueris albi,num.*xx.*aquæ pluuiæ,aut fontanæ*℔. iij. Macera horis viginti quatuor:pòſt coque, donec capita contabuerint: cola, & adde, *Mellis*, ℔. ij. Coque ad iuſtam conſiſtentiam.

Eandem efficaciam habet *Lohoc de Pſyllio*,à Meſuë compoſitum.

Alia Eclegmata parantur ad adſtringendum, & commendantur in ſputo ſanguinis, & in aliis immodicis ſanguinis vacuationibus, quæ per partem ſuperiorem, & inferiorem excernuntur. Exemplum eſt hoc.

℞. *Succi portulacæ*, ℔. ij. *trochiſcor. de terra lemnia*, ℥ ij. *trochiſcor.de carabe,gummi Arabici,Sanguin. draconis, an.*ʒ. j. *lapid. hæmatitis, pilor. leporis vſtorum,an* ℈. ij. *Sacchari albi*, ℔. j. *Fiat lohoc ſec. art.*

Vel fiat hac forma.

℞.*Gummi arabici,tragacanthi,an.*ʒ. j.Infundantur in aqua roſacea,donec mucilago fiat: adde *Terræ lemniæ, boli armeni,lapid.hæmatitis,an.* ʒ. j. *conſeruæ roſar.antiq. ſyrup.è roſ.ſiccis.an q.ſ. fiat lohoc.*

DISTINCTIO IV.

De Electuariis purgantibus.

CAPVT IV.

De Electuariis purgantibus bilem.

ELectuaria ſic vocãtur, quia fiunt ex rebus electis, & ſunt in multiplici differentia:alia enim ſunt ſolutiua,de quibus in præſenti; alia opiata,ſeu ſtupefacientia,ſic dicta,quia in eorum compoſitionem opium ingreditur; & alia ſunt cardiaca; alia verò parantur in varios vſus,de quibus ſub nomine Confectionis *infrà* agemus.

Diaprunis ſimplex dicitur, ad differentiam illius in cuius compoſitionem ingreditur ſcammonium:& habet vim infrigidandi, & humectandi in gradu ſecundo: bilem,& aduſtos humores expurgat,præcipuè ex prima corporis regione,atque hepate: vtile eſt in febribus, & in omnibus morbis qui à bilioſo humore originem ducunt.Quare cõfert in febribus malignis, ardentibus,tertiana exquiſita,pleuritide; & iuuat ante prandium; ad lubricandum ventrem in iis, qui habent reſtrictum,quantitate vnius vnciæ ſaccharo permixtum.Habet conſenſum cum pectore,& aſpera arteria. Offertur cæterorum electuariorum modo, vel in forma buccellarum,vel potus. Doſis eſt vſque ad drachmas decem.

Diaprunis laxatiuum in iiſdem affectionibus confert,in quibus ſimplex;ſed potentiùs euacuat,& à profundo corporis humores educit: quare in robuſtis corporibus, ætate florente, & morbo difficili propinari debet.Doſis eſt vſque ad ℥ j.ſed ferè ſemper cum aliis medicamentis admiſcetur,quia cum aliquali perturbatione euacuat.

Electuarium de Pſyllio tutò poteſt exhiberi:etſi enim in eius compoſitionem ingrediatur ſcammonium,ita tamen eſt correctum,vt ſine noxa poſſit exhiberi.Habet facultatẽ infrigidãdi,& humectandi in primo gradu;& humores bilioſos,pituitæ præſertim,& aliis humoribus admixtos,euacuat. Ob hæc vtile eſt in obſtructionibus;nam eas aperit,etſi in alto corporis ſint impactæ: quare febres ab illis excitatas remouere ſolet,dolorem capitis curat,quando ex intemperie calida cum affluxu humoris ortum ducit. Attrahit humores

res vitioſos ab vtero, & ſic hyſtericis affectionibus ſuccurrit.

Electuarium Roſatum Meſuæ dicitur,ad differentiam illius quod componitur à Nicolao, & ex quauis noſtri corporis regione bilem purgat. Opitulatur febribus malignis, & ardentibus; conceditur ſimiliter in morbis articulorum,& pro purgandis humorum reliquiis eximiè prodeſt. Et licèt tam vtile ſit,aliqua tamen habet nocumenta, quæ Medicum cautum reddunt, ne illo indiſcriminatim vti poſſit: Cùm enim ſit valde aromaticum, fœminas hyſtericis affectibus obnoxias ſummoperè offendit,& fragranti odore vterum ad ſupernas partes conuocare ſolet. Quare eius electio,& præſtantia,ex nimio odore cognoſcitur,colore croceo, & modo ſubſtantiæ ad mellis conſiſtentiam redacto,& quòd ſcammonium digitis perſentiatur,quod in omnibus medicamentis,in quæ ſcammonium ingreditur,eſt animaduertendum. Doſis maior eſt ad ʒ x.

Electuarium de ſucco Roſarum Nicolai, maiorem habet prædictis omnibus purgandi efficaciam, atque non ita clemens medicamentum exiſtit, quare maiori cautela debet adminiſtrari, ob magnam perturbationem,qua ſolet ex quauis corporis parte bilem euacuare,præcipuè ex capite, & iuncturis. Confert articulorum doloribus, & cephalalgiæ, quando ex cauſa calida emanant, ſicuti in omnibus febribus, & morbis, qui ex eodem humore ortum ducunt. Doſis eſt vſque ad ℥ j.

Electuarium lenitiuum Rhaſis, vtile eſt in febribus humoralibus,& pleuritide,ſedat tuſſim, lenit pectus, mollit inteſtina, & eorum ſtypticitatem delet, facilè ſoluit,& ſine moleſtia vlla,fitque hoc modo.

℞. *Paſſular. enucleatarum*, ℥ ij. *capil. vener. violar. bord.mundi*, *an.*M.j. *iuiubar. ſebeſten,an. num.*xx. *glycyrrhizæ raſæ*, *& contuſæ*, ℥ ß. *prunor. tamarindor.an* ℥ vj. *ſem.polypodij*, *an.*℥ ij. *mercurialis*, M.j.ß. Decoquantur ſec.art. in ſufficienti aqua: Cola, & in colatura diſſolue; *Pulp.caſſ.pulp.tamarindor. pulp.prunor. ſacchari optimi,ſacchari violati,an.*℥ xj. *pulu.ſen*, ℥ iij.ß. Confice ſecundùm artem.

Electuarium lenitiuum de Manna, expurgat bilem, ſanguinem purificat,refrigerat hepar; vtile eſt ad febres humorales,malignas, & ardentes,& ex vniuerſo corpore omnes humores indiſcriminatim euacuat: fitque hoc modo.

℞. *Capil.vener.ceterach, hepaticæ, an.*ʒ iij. *ſem.cucurbit.ſem. citrulli*, *ſem. melon. ſem. cucumeris, violar. an.* ℥ j. *prunor.damaſcenor. Num.*xx. Coquantur in aqua ad dimidias, deinde percolentur cum expreſſione: in colato diſſoluatur, *Mannæ optimæ,conſeruæ violar. pulp. caſſ.recenter extractæ,an.*℥ j. *ſacchari albiſſimi*, ℔.iiij. Coquantur ad mellis conſiſtentiam. Poſtremò adiice ſequentes ſpecies: *Nucleorum ſem. melon. ſem. cucumeris, ſem.cucurbit.ſem.citrulli.flor.nenupharis, ſem.lactucæ,ſem. ſcariolæ*, *ſem. portulacæ*, *rhab. electi*, *folior. ſen. an.* ʒ j. His accuratè ſubactis conficitur Electuarium.

Similem facultatem obtinet *Diamanna Meſuæ*, & *Diacaſſia Meſuæ*. Vel harum loco fiat *Diacaſſia Magiſtralis*,hoc modo.

℞. *Iuiubar. prunor. capillor. vener. tamarindor. ſebeſten*, *violar. an.* M. j. Coquantur in aq. ſecundùm artem, & in colatura diſſolue: *Pulp. caſſ.* ℔. x. *ſacchari alb.*, ℔. v. Coquantur ad perfectam conſiſtentiam.

Vel fiat hoc modo.

℞. *Prunor. damaſcenor.* ℥ ij. *violar.* M.j. ß.*aq.puræ* ℥ xviij. Bulliant ad medietatis conſumptionem:cola, & in colatura diſſolue: *Pulp.caſſ.* ℥ vj. *pulp. tamarindor.* ℥ j. *mannæ elect.* ℥ ij. *ſyrup. violat.* ℥ iiij. *ſacchari candi penidati*, ℥ j. *ſacchari violati*, ℥ iiij. Confice ſec. art.

A

Diacatholicon, eſt vulgare, ſed vtile, quare nullo ferè electuario frequentiùs vtuntur Medici: euacuat tamen omnes humores, præcipuè bilem, melancholiam aduſtam, & tandem pituitam. Medicamentum familiariſſimum, quod ſine moleſtia, & periculo in omni ætate, ſtatu, & tempore tutò vel per os, vel per infuſa adminiſtrari poteſt. Confert acutis,& peracutis morbis, mollit, alterat, robur addit. Iecinoroſis,lienoſis, podagricis, arthriticis, tertianis, quartanis, quotidianis, doloribus capitis mirabiliter ſuccurrit. Doſis ab ℥ ß. vſque ad ℥ j. Eandem ferè vim expurgando ſortitur *Tryphera Perſica à Meſuë* conſcripta, quæ præterquam quòd omnes humores

B

indifferenter euacuat, confert febribus acutis, inflammationibus ſtomachi,hepaticis,& ictericis ſitim mitigat,& morbos aduſtionis fieri prohibet. Caue tamen, cane & angue peiùs, ne mechoacam in diacatholicum immittas: nam hoc electuarium acutis, & peracutis tam per os aſſumptum, quàm in clyſteria inditum, remedio eſt; at radix hæc cùm calida ſit nimis,& flatulenta, inflammat viſcera, incendit humores, bilem exacuit,& ventrem perturbat. Redarguendi ergo ſunt,qui hoc nobile electuarium tam præpoſtera methodo conficiunt.

CAPVT II.

De Electuariis purgantibus pituitam.

C

Diaphœnicon habet vim expurgandi pituitam bili admixtam, & inter ea quæ ſcammonium recipiunt, clementer operatur. Offertur in omnibus morbis frigidis, præcipuè dolore colico ex frigida cauſa contracto, in febribus longæ conſtitutionis, tertianis nothis, quotidianis. Doſis eſt vſque ad ʒ x. In potu, & in bolis adminiſtratur: Illo modo ſic.

℞. *Agarici trochiſcati cum vino zingiberis in ligatura*, ʒ j. *electuar. diaphœnic.* ℥ j. *ſyrup. ſolut. ex* 1x. *infuſ.* ℥ ij.ß.*cum emulſione* ʒ iiij.*ſem. cartham. &* ℈ j.*ſpicæ nardi,ſiat potus.*

Vel hoc modo.

D

℞. *Rhab. elect. agarici trochiſcati in vino zingiberis, an.*℈ ij.*fiat ligatura in infuſione* ʒ v.*fol. ſen.facta in emulſione ſem. cartham. & reiecta corpulenta adde diaphœnic.* ℥ j.*ſyrup.roſ.perſic.ex plurib.infuſ.*℥ ij.ß.*miſce pro hauſtu vno.*

Poſſunt etiam ex ipſo fieri morſuli,vt dictum eſt.

Electuarium Eleſcoph,ſeu *Epiſcopi*, eandem ferè facultatem habet purgandi bilem pituitæ admixtam,& conſequutione quadam atram bilem: inter ea quæ recipiunt ſcammonium, eſt maximè correctum; atque ita ſine perturbatione feliciter operatur. Vtile eſt in dolore colico,febribus, & aliis morbis à pituita ſuboortis. Reſpicit renes, iuncturas, & vterum, ex quibus partibus prædictos humores expurgat. Doſis vſque ad ʒ x. Hoc modo conficitur.

E

℞. *Elect. Eleſcoph*, *diaphœnic. an.* ℥ ß.*pulu.rhab.*ʒ j. *aniſi*,℈ j.*miſce cum ſacharo,ſiant morſuli.*

In forma potus hoc modo.

℞. *Elect.Eleſcoph*,ʒ ij.*cathol.*ʒ iij.*ſyrup.ſennati*,℥ ij. *pulu.diarrhod.abbatis*,℈ j. Miſce,& cum emulſione ſemcarthami fiat potus.

Electuarium Indum minus, diſtinguitur à maiori, quod eſt in vſu. Præſens maiorem efficaciam obtinet, maioríque vi humores pituitoſos euacuat in quacunque parte corporis radicatos. Eſt vtile in ſuprà dictis morbis,& maximè in lethargo, dolore colico, & podagra. Doſis ad ʒ x.

Benedicta, rarò, aut ferè nunquam per os adminiſtratur, frequentiùs per clyſteres pro vacuandis humoribus pituitoſis bili permixtis, quamuis in remotiſſimis partibus tenaciter ſint infixi. Offertur in dolore colico, frigidis renum affectionibus, vteri, & iuncturarum; ex quibus partibus mucoſam pituitam educit, ac flatus diſcutit. Doſis ſi per os aſſumatur, eſt ad ℥ j. At verò in clyſteribus, ad ℥ j.ß.

Electuarium pro clyſtere Magiſtrale, validiſſimè operatur, cùm ſit medicamentum furioſum, atque effræne, atque ita magna perturbatione agit, & ſolùm in clyſteribus adminiſtratur, & magna adhibita conſideratione, Vtile eſt in vacuandis humoribus pituitoſis, quamuis in diſtantiſſimis partibus pertinaciter ſint impacti: In dolore colico, vteri, & iuncturarum, apoplexia, epilepſia, conuulſione, & aliis frigidis cerebri affectibus: componiturque hoc modo.

℞. *Colocynthid. contuſæ, polypodij contuſi, centaurij minoris, pulegij, cucumeris aſinini, an. m.* j. Coquantur in libris duabus aquæ ad conſumptionem medietatis: & facta forti expreſſione, adde *Colocynthid. aloes, an* ℥ *j. ſantalor. citrinor. ſantalor. rubeor. diagridij, an.* ℥ ß. *hier. picra* ℔. ß. Miſce, fiat Electuarium ſecundùm artem. Doſis ad ℥ j.ß.

Diacarthamum, flauæ bili, & pituitæ educendæ mirificè conuenit. Datur à ʒ j. ß. vſque ad ʒ vj. fitque hoc modo.

℞. *Specier. diatragacanthi frigidi*, ℥ ß. *pulp. cydonior.* ℥ *j. pulp. carthami*, ℥ ß. *zingiber.* ʒ ij. *ſcammonij præparati*, ʒ iij. *turbith*, ʒ vj. *mannæ*, ʒ ij. *mellis roſac. colati, ſacchar. candi, an.* ℥ j. *hermodactylor.* ℥ ß. *ſachari albi*, ℥ x.ß. Fiat electuarium liquidum.

Hiera ſimplex Galeni, auctoris nomen refert, & ab ipſo conficitur, 2. *de compoſ. ſec. loc. cap.* 1. & *lib.* 7. *meth. cap.* 11. Pituitam purgat bili admixtam, præcipuè ex prima corporis regione, hepate, & vtero, quas partes ſimul cum capite roborat. Vtilis eſt in omnibus affectibus frigidis cerebri, per conſenſum ventriculi, & vteri ſubortis; & maximè pro remouendis cruditatibus ventriculi, cuius coctionem iuuat, & menſtruas purgationes prouocat. Reſeruatur in forma pulueris, atque etiam in forma electuarij: ſed ob eximiam amaritudinem raro adminiſtratur in potu, frequentiùs tamen in forma pilularum, aut buccellarum. In puluere exhibetur vſque ad ʒ iij. in forma verò electuarij, ad ℥ j. & ß. In forma pulueris, in dictis affectibus ſic propinari ſolet, & pro enecandis vermibus.

℞. *Hier. ſimplic. Galeni*, ʒ iij. *ſacchari, q. ſ. Fiant Morſuli.*

Hiera picra compoſita, efficaciſſimum medicamentum eſt ad omnes contumaces morbos, qui ex pituitoſis humoribus, craſſis, & tenacibus emanant.

℞. *Colocynthid.* ʒ viij. *ſcillæ aſſatæ, agarici, ammoniaci, ſcammonij, cortic. radic. ellebor. nigri, ſtœchad. hyperici, pulegij, gentianæ, ſpicæ nardi, ſchœnanthi, an.* ʒ xvj. *polij montani, epithymi, polypod. bdellij, aloës, chamædryos, euphorbij, marrubij, caſſiæ, an.* ʒ viij. *myrrhæ, ſagapeni, croci, ariſtoloch. rotundæ, trium piperum, cinnamomi, opopanacis, caſtorij, petroſelini, an.* ʒ iiij. Omnia tenuiſſimè contrita excipe melle ad ſpecierum pondus.

Hiera picra compoſita alia, ad eoſdem morbos vtiliſſima, ſed mitior: caput, deinde aures, oculos à diuerſis humoribus repurgat; ſtomachum roborat, affectiones hepatis emendat, ſplenis duritiem emollit; renibus, veſicæ, & vtero prodeſt.

℞. *Cinnamomi, ſpicæ Indicæ, croci, ſchœnanthi, aſari, xylocaſſiæ, xylobalſami, carpobalſami, violar. abſinth. epithymi, agarici, roſar. turbith, colocynthid. maſtiches. an.* ℈ ij. *aloës non lotæ*, ʒ x. ℈ ij. *mellis deſpumati*, ℥ viij. Fiat electuarium, in vaſe fictili vitreato ſeruandum per annos duos.

Hiera diacolocynthidos, caput, ventriculum, & corpus reliquum purgat humore craſſo, lento, & atra bile: ob id maniæ, melancholiæ, epilepſiæ, paralyſi, ſpaſmo cynico, vertigini confert, ac vlceribus malignis, fiſtuloſis, cancro, elephantiæ: flatus quoque diſcutit, ventriculum roborat, coctionem firmat.

℞. *Stœchad. agarici, chamædryos, an.* ʒ x. *colocynthidos*, ʒ xxx. *ſagapeni, opopanacis, an.* ʒ viij. *petroſelini, ariſtoloch. rotundæ, piperis albi, an.* ʒ v. *caſſiæ*, ʒ vij. *cinnamomi, croci, ſpicæ nardi, myrrhæ, polij, an.* ʒ iiij. *vini, mellis deſpumati, an. q. ſ.* Myrrham vino infunde, cætera tere, & melle deſpumato excipe.

Hiera picra cùm Agarico, dictis affectibus vtilis eſt, ſed præcipuè flatus craſſos cerebri, ventriculi, & corporis diſſipat, ob hæc viſioni imbecillæ confert, & ſenſuum reliquorum vires conſeruat.

℞. *Specier. hier. ſimpl. ſine aloë, agarici trochiſcati, an.* ʒ ß. *aloës non lotæ*, ℥ j. *mellis deſpumati*, ℥ vj. Fiat Electuarium.

Hiera Logadij, ab auctore nomen accepit, vt Galenus *loc. cit.* edocuit, & efficacior multò eſt, maiorique vi operatur, & perturbatione, quàm cætera ſuprà citata. In dictis affectibus vtilis eſt, præcipuè neruorum; ex quibus, ſicuti ex capite, liene, & vtero frigidos humores euacuat: & maximè confert in clyſteribus ad reuellendum ex capite. Doſis eſt ad ʒ j. ex qua etiam parari poſſunt peſſaria, cuiuſmodi forma hæc eſt.

℞. *Colocynthid.* ʒ xx. *ſcillæ aſſatæ, agarici, ammoniaci, ſcammonij, cortic. radic. ellebor. nigri, hyperici, an.* ʒ j. *epithym. polypod. bdellij, aloës, chamædryos, marrubij, caſſiæ, an.* ʒ *j. myrrhæ, piperis albi, nigri, cinnamomi, croci, opopanacis, caſtorij, petroſelini, ariſtoloch. an.* ℥ ß. Mellis deſpumati ad pondus omnium.

Hiera Logadij alia fortiſſima, eradicat mala omnia diuturna ex melãcholia facta epilepſiam, vertiginem, conuulſiones, hemicraniam, elephantiam, impetiginem, lethargum. Prodeſt ſpumantibus, & linguam mordentibus, his qui lethalia venena ſumpſerunt; iecinoroſis, pleuriticis, iſchiadicis, & lumborum dolore infeſtatis: prouocat menſtrua, & vitioſos humores educit.

℞. *Pulp. colocynthid. polypod. an.* ʒ ij. *euphorbij, polij montani, ſem. thymelææ, an.* ℈ ß. g̃. vj. *abſinth. myrrhæ, an.* ʒ j. g̃. xij. *centaurij, agarici, ammoniaci, folij, nardi Indicæ, ſcillæ, ſcammonij præparati, an.* ʒ j. *aloës, comar. thymi, caſſiæ ligneæ, chamædryos, bdellij, marrubij, an.* ℈ j. g̃. xiv. *cinnamom. opopanacis, caſtorij, ariſtoloch. longæ, trium piperum, croci, ſagapeni, petroſelini, an.* ʒ ß. *ellebori nigri, ellebor. albi, an.* g̃. vj. *mellis deſpumati*, ℔. j. ß. Confice, vt decet.

Diaturbith maius, calefacit, ac pituitam ducit, præſertim eam quæ in ventriculo tenaciter eſt impacta.

℞. *Turbith albi, & gummoſi*, ʒ x. *zingiberis*, ʒ v. *maſtich.* ʒ. iij. *ſacchari albi*, ℥ ij. ß. *mellis, q. ſ.* Fiat Electuarium.

Diaturbith minus, eoſdem humores pituitoſos ducit.

℞. *Turbith optimi*, ℥ j. *diagridij, zingiber. an.* ʒ iiij. *cinnamomi, caryophyllorum, an.* ʒ ij. *galangæ, piperis longi, macis, an.* ʒ *j. mellis*, ℥ viij. ʒ v. Fiat electuarium.

CAPVT

CAPVT III.

De Electuariis purgantibus melancholiam.

Diaſenna, habet vim maximam vacuandi humorem melancholicum, bilem aduſtam, & ſalſam pituitam, ex quacunque corporis parte. Eſt Electuarium vtile in omnibus affectionibus cutaneis,ab ipſis humoribus ſubortis. Habet admirabilem virtutem in melancholia morbo, lepra,febre quartana, & lue Gallica. Eſt ſecurum medicamentum. Doſis ad ℥j.ß.

Confectio Hamech, duplex eſt: alia *compoſita*, ſeu maior; alia *ſimplex*, ſeu minor. Illa fit cum ſcammonio,& colocynthide; ſimplex ſine illis paratur,& vocatur *Confectio Hamech ſine ſolutiuis*. Vtraque eoſdem morbos perſanat, & humores euacuat;ſed compoſita maiore vi,& perturbatione,& ſic eius doſis eſt ad ℥ j. Simplex vero vſque ad ℥ j.ß.offertur, & debilioribus ægris imperatur. Caue ne ab hac confectione demas myrobalanos:Nam roborant ventriculum in melancholicis debiliſſimum, lætificant, cardiacam habent vim, & ſua adſtrictione iuuant ingredientium actuationem, & vitioſi humoris excretionem procurant. Et quod plus eſt,ſigillant ventriculum, & ſic exhalationem vaporum ad cerebrum impediunt.

Polypodium Magiſtrale, euacuat eoſdem humores clementer, & ſecure, & ſic in iiſdem morbis vtiliter adminiſtratur.

℞. *Polypodij mundati*, ℔ ij. *mellis deſpumati*, ℔ vj. *aceti ſcillitici*, ℔ *j.&* ℥ ij. *zingiber.* ʒ vj. Fiat electuarium.

DISTINCTIO V.

De Pilulis.

CAPVT I.

De Pilulis purgantibus bilem.

Pilulæ à Græcis dicuntur Coccia,ab aliis grana,ſeu Catapotia. Alij à forma orbiculari,globos nuncupant,ſeu orbiculos. Deglutiuntur, ſeu deuorantur in forma ſolida, tum ob amarorem, quia ferè ex aloë, colocynthide,& aliis conſtant medicamentis amaris; tum vt præ craſſitie,& ſoliditate detentæ in ventriculo,longiore tempore ad actum reducantur,& à partibus diſtantibus potentiùs per moram humorem attrahant,& expurgent.

Pilulæ Aureæ, ob excellentiam operationis, Aureæ appellantur, & ſine euidente læſione humorem bilioſum cum aliquali portione pituitæ euacuant. Hos humores præcipuè educunt ex capite, oculis, ventriculo, quarum partium actiones mirificè iuuant. Doſis adʒ j.ß.

Pilulæ Rhabarbari, euacuant bilem, & pituitam ex hepate, ventriculo, & corporis profundo: obſtructiones remouent,ipſáſque partes roborant; maximè conueniunt tertianis nothis, febribus longis, & in aliis morbis, qui ex humore bilioſo emanant, ſimul cum pituitoſo permixto, vt in ictero,hydrope. Doſis ad ʒ iij.

Pilulæ communes Rhaſis, bilem, & aliqualem pituitæ portionem, præcipuè ex ventriculo, hepate, & venis maioribus expurgant, quas partes mirè roborant, & à putredine præſeruant; quare tempore peſtis iis vtimur frequentiſſimè. Conſtant ex duabus partibus Aloës,vna parte Myrrhæ,atque alia parte Croci.Doſis ad ʒ ij. Verùm tempore peſtis, earum vſus eſt in parua quantitate, ad præſeruandum, & vacuandum

A humores putridos per epicraſin,tertio quoque die:& ſic quantitas eſt ʒ ß.in aurora.

Pilulæ Aggregatiuæ, vniuerſaliter omnes humores, licèt primò bilem,deinde pituitam,& tandem humorem melancholicum, præcipuè ex partibus facultati animali, & naturali inſeruientibus euacuant. Proſunt diuturnis febribus: vitia capitis, ventriculi, & iecinoris remouent.Demum à toto corpore euacuant. *Maiores* compoſitæ à Meſuë, ſunt fortiores. *Minores*, ad eoſdem morbos profligandos plurimùm inſeruiunt.

Pilulæ ſine quibus, vtiliſſimæ ſunt ad vacuandos omnes humores ex capite, & organis ſenſuum externorum; iccircò in morbis oculorum, & aurium iuuant: curant ſuffuſionem, claritatem inducunt,
B viſum conſeruant, aurium tinnitui opitulantur eximiè.

Pilulæ Arabicæ, bilem, pituitam, & melancholiam euacuant,ſed præcipuè ex capite: ſenſus acuunt, memoriam conſeruant, ſuccurrunt ſurditati, vertigini, doloribus capitis,qui ex humore pituitoſo,& bilioſo emanant. Doſis ad ʒ j.ß.

Pilulæ Hermodactylorum, præcipuè humorem bilioſum,deinde pituitoſum euacuant ex toto corpore, articulis, iuncturis, partibus remotis. Doſis vſque ad ʒ j.ß.

Pilulæ Fumariæ, bilem aduſtam, & præcipuè pituitam ſalſam euacuant. Opitulantur omnibus affectionibus cutaneis, & in Gallica lue ſunt vtiliſſimæ. Doſis ad ʒ j.ß.

C *Pilulæ de Eupatorio* fiunt à Meſuë, & proſunt in febribus intermittentibus bilioſis,morbo regio,hepatis obſtructione.

Pilulæ ad bilem in febribus, poſt quarum aſſumptionem imperandum vt æger bibat Syrupi violacei ℥ j. vel duas cum pauca quantitate aquæ borraginis.

℞. *Rhab. elect.* ʒ ß. *cinnamom.ſpicæ an.*gr.vj.*tamarindor.* ℈ *j. ſucci apij* ℈ ß. *miſce, formentur Pilulæ, Num. ſeptem.*

CAPVT II.

De Pilulis purgantibus pituitam.

D *Pilulæ de Hiera*,fiunt ex puluere hieræ ſimplicis Galeni,cum aliquo ſyrupo conueniente. Euacuant humores pituitoſos præcipuè ex prima corporis regione, & ferè ſemper adminiſtrantur pro celebranda euacuatione per epicraſin, in cruditate, & imbecillitate ventriculi.Flatus diſcutiunt, hanc partem roborant.

Pilulæ de Hiera cum Agarico,opem ferunt vitiis capitis, & neruorum, ſtomachíque cruditatibus auxiliantur egregiè.

℞. *Cinnamomi, nardi Indicæ, croci, ſchœnanthi, aſari, maſtiches,caſiæ, xylobalſami, carpobalſami, violarum, epithymi,colocinthydis, an.*ʒ *j. agarici, turbith, an.*ʒ ij. *rhab. ſcammonij præparati,an.*℥ ß.Cum vino albo,& theriaca confice.Doſis à ℈ j.ad ʒ j.

E *Pilulæ ex Colocynthide*, pituitam à cerebro, & aliis neruoſis partibus euacuant: ob id conferunt dolori capitis ex frigore.

℞. *Colocynth.ſucci abſinth.an.*℥ ß.*aloës,ſcammonij præparati,an.*℥ *j.rhab. elect.* ʒ iij. Trita omnia ſucco excipiantur.

Pilulæ ex ſex rebus,pituitam à cerebro, & aliis neruoſis partibus euacuant.

℞. *Aloës,ſcammonij,colocynthidis,agarici,bdellij, gummi arabici, rhab.an.*℥ ß.Tere, fiat maſſa: Doſis à ℈ j. ad ʒ j.

Pilulæ contra catarrhum, vtiles ad vacuandum pituitoſos humores in capite contentos, qui continuò replent ipſum,& ad thoracis partes deſcendunt.

℞. *Aloës hepaticæ*,ʒ j.gr.xv.*agarici*,℈ *j*.gr.iij.*maſtich.* A
℈ ß.*zingiber*.gr.v.*ſpicæ Indicæ*, gr.iiij. *ſalis gemmæ*, *trochiſc.albandal*,*an*.gr.iij.Cum ſyrupo de ſtœchade fiant pilulæ,Num.xxx.Doſis pilulæ tres,vel quinque in introitu lecti.

Pilulæ Epilepticæ Magiſtrales, ab Epilepſia præſeruant,eámque iam factam perſanant,atque capitis affectibus frigidis remedio ſunt.

℞. *Crany humani*, ʒ ij. *pulp. colocynth. trochiſcor. albandal*, *ſtœchadis arabic. caſtorij*, *an*. ʒ *j*. *Hier. Galeni*;ʒ iiij.*agarici*, *turpeti*,*an*.ʒ *j*. Cum aqua pæoniæ,vel ſyrupo de ſtœchade fiant pilulæ.

Pilulæ Alephanginæ,ventriculum,cerebrum,& ſenſoria ab humoribus craſſis, putribus, pituitoſis repurgant,& harum partium dolorem mitigant, ventriculum roborant,coctionem iuuant. B

Pilulæ Stomachicæ Meſuës, cerebrum, ventriculum, hepar,caput,iuncturas,à pituitoſis humoribus repurgant. Doſis vſque ad ʒ ij. Aliæ ſunt Magiſtrales, quæ præter citatos effectus,ventriculum roborant,coctionem iuuant, appetentiam excitant. Vocantúrque *Pilulæ ſtomachicæ Magiſtrales*, fiúntque hoc modo.

℞. *Myrobalanor.citrinor.indorum*, *chebulor. an*. ʒ iij. *roſar.maſtich.an*.ʒ ij.*cardamomi*,*ligni aloës*, *ſantali citrini*;*cubebar. caryophyllor. ſchœnanthi* , *nucis moſchatæ*, *an*. ʒ ij.*rhab*.℥ ß.*turbith*,ʒ vij.*aloës*, *ad pondus omnium.Fiat maſſa ſec. art.*

Pilulæ ante cibum, *& poſt cibum*, ſunt ſecuræ , reſpiciunt ſtomachum, dantur conſtipatis , & iis qui ſunt aluo adſtricta,flatus reſoluunt,pituitam abſumunt.

℞. *Aloës*, ʒxxxxiij.*rhab*.℥ j.ß.*ligni aloës*, *caryophyl. folij*,*maſtich.xylobalſami*, *carpobalſami*, *croci*, *ſpicæ nardi*, *caſſiæ ligneæ*, *cinnamomi*, *cubebar*. *an*. ʒ iij. Confice cum vino optimo. C

Pilulæ Maſtichinæ eandem facultatem habent.

Pilulæ de Hermodactylis,valent ad podagram,& frigidos iuncturarum dolores.Eandem vtilitatem præſtant *Pilulæ Arthriticæ maiores*, *& minores*. Doſis à ʒ j. vſque ad ʒ ij.

Eaſdem vires habent cum ſuprà dictis, *Pilulæ fœtidæ maiores*, *& fœtidæ minores : pil .ex Sagapeno : ex opopanace : de ſarcocolla.* Quæ omnes articulorum, & iuncturarum affectibus validiſſimè iuuant, & capitis frigidos morbos perſanant.

Pilulæ Aſſaieret,euacuant humores pituitoſos à capite,& ventriculo. Proſunt in harum partium cruditatibus, aurium tinnitu, vertigine, cephalalgia per D conſenſum à ventriculo. Demum auxiliantur omnibus affectibus frigidis capitis, qui per ſympathiam à ventriculo emanant,Deſcribuntur ab Auicenna, *cap. de ſoda.*

℞. *Specier. hier. picræ Galeni*, ʒ ij. *maſtich. myrobalanor.citrinor.an*.ʒ *j.aloës*,℥ ß.*Succi maioranæ*,*q.ſ.Fiat maſſa.*

Pilulæ Cochiæ, fiunt à Rhaſi, *lib*.9. *ad Almanſorem*, *cap*. 1. *de ſoda*. A toto corpore, præcipuéque à capite humores pituitoſos euacuant.Quare proſunt in frigidis capitis affectibus,qui à craſſis,& viſcidis ſuccis ortum ducunt.

Pilulæ lucis maiores, excrementa capitis pituitoſa educunt, viſum roborant. *Pilulæ lucis minores* eandem præſtant vtilitatem, ſed atram E bilem ampliùs euacuant.

CAPVT III.

De Pilulis purgantibus melancholiam.

PIlulæ Indæ affectibus melancholicis proſunt: cancrum non vlceratum,elephantiam,alphos nigros, cutaneos affectus, melancholiam morbum, & inde ortum timorem, & mœrorem, quartanam, icterum, ſplenis dolorem perſanant.Doſis à ℈ ij. vſque ad ʒ j. Eandem facultatem ſortiuntur: *Pilulæ de lapide Lazuli*,*& Pilulæ de lapide Armeno.*

CAPVT IV.

De Pilulis varios morbos curantibus.

PIlulæ de cynogloſſa Meſuæ, valent ad catarrhum, coryzam, tuſſim, alióſque his conſimiles affectus, ſanguinem conſtringunt,alui profluium ſiſtunt:quem vſum etiam complent *Pilulæ contra fluxum Nicolai : & Pilulæ ex opio Magiſtrales*, quæ hoc modo conficiuntur.

℞.*Opij*,*croci*,*caſſiæ*,*an* ℥ ß.*vini albi*,*q.ſ.miſce.*

Pilulæ Bechicæ Meſuës proſunt ad tuſſim veterem, & ſiccam,gutturíſque,& faucium aſperitatem.A Rhaſi fiunt hoc modo.

℞. *Amyli*, *tragacanthæ*, *amygdalar. purgatar. fabarum decorticatarum*, *ſem. papaueris*, *capitum papauer. gummi arabici*, *boli armeni*,*an*. ʒ ij. *mucilaginis pſyllij*, *q.ſ.*

Pilulæ ad Aſthmaticos Magiſtrales,difficultati reſpirandi opitulantur à craſſis humoribus ortæ, & reliquis pectoris vitiis remedio ſunt.

℞.*Specier.diatrag.frigid.penidiarum*,*an*.℥ ß.*ſucci glycyrrhizæ*,ʒ iij.*zingiber*.ij.*ireos*,℈ j.*ſem.vrticæ*,*hyſſopi*,*flor. anthos.an*.℈ ß.*croci*,*ſulphur.an*.gr.vij.Cum Locoh ſano formetur maſſa.

Pilulæ aperientes Magiſtrales, optimæ ſunt in hepatis,& lienis obſtructione: prouocant vrinam, necnon menſtrua mouent; quare ſumma cum vtilitate offeruntur in febre alba, & virginum obſtructionibus.

℞. *Trochiſcor.de abſinth.trochiſc.de capparib. trochiſc. de myrrha*, *an*. ℈ j.*ſpicæ Indicæ*, *ſchœnanthi*, *an*. ʒ ß.*ſem. apij*, *ſem. petroſelini*, *an*. ℈ j. Cum ſucco Apij, vel ſyrupo Byzantino,vel ſyrupo de Artemiſia,fiant pilulæ paruæ.

Pilulæ Hydropicæ Magiſtrales,roborant hepar,aquoſos humores expurgant,flatus diſcutiunt.

℞.*Hier.ſimplic. cum agarico* ℥ ß. *rhab*.ʒ ij. *nucis myriſticæ*,*caryophyllor.an*.℈ ß.*trochiſcor. albandal* ℈ j.*hepatis lupi*,℥ j.*eupatorij*,℈ j.*ſucci radicis ireos*,ʒ iij.Fiat maſſa cum ſucco radicis ſambuci.

Pilulæ de chalybe Magiſtrales, deobſtruunt hepar, lienem,& vterum.Prouocant vrinam,menſtruas purgationes mouent, roborant viſcera, appetentiam excitant,coctionem iuuant,ſcirrho lienis,& hepatis mirabiliter opitulantur.

℞. *Chalybis præparati*, ℥ j. *rhab. elect*. ʒ j. ß. *ſpecier. diarrhod.ſpecier.Diacurcumæ*, *an*.ʒ ß.*ſem.dauci*,ʒ iij. *cinnamom*. ʒ ß. *myrrhæ*, ʒ j. ß. *pulu. aſplenij*, *eupatorij*, *artemiſiæ*, *an*. ℈ j. Cum ſyrupo Byzantino, fiat maſſa.

Pilulæ Mercuriales, pollent contra morbum Gallicum:humorem craſſum expurgant per ſputum,ſudorem,& alui profluuium:tophos reſoluunt,dolores ſedant, & malignam morbo Gallico inſidentem qualitatem retundunt,atque refrænant.

℞. *Hydrargyrij extincti*, ℈ iij. *theriac. magnæ*, ʒ iiij. *Diamarg*.ʒ ij.*aromatici roſati*,ʒ *j*.ß.*moſchi*, g̃.vij.*ambræ*, gr.x.

g̃.x.*farinæ triticeæ*,ʒ.j.*folior.auri,num.* viij.Miſce,& fiat maſſa cum ſyrupo fumariæ.

Pilulæ Imperiales Magiſtrales, debiliter ſoluunt, potenter corroborant ſtomachum, inteſtinorum frigiditatem reſoluunt, virtutes naturales minuunt, coctionem iuuant, ſanguinem, & ſpiritum purificant.

℞. *Cinnamomi, amomi, aniſi, maſtich. cardamomi minoris, zingiberis, zedoariæ, maceris, caryophyl. croci, cubebar.ligni aloës,turbith, mannæ, agarici,fol. ſen. ſpicæ Indicæ,myrobalan.citrinor.chebulor. Indor. bellericor. emblicorum,an.*℈ j.*Rhab.*℥ j.*aloës,*℥ ij.*Syrupi roſati,q.ſ.*Miſce, fiat maſſa.

Pilulæ contra venena,parantur hoc modo.

℞. *Imperatoriæ,biſtortæ,tormentil. valerianæ, dictamni albi,carlinæ,ariſtoloch.rotundæ, gentianæ, agarici electi, ſalis gemmæ, an.partes æquales, ſucci alliorum, cæparum, q.ſ.* Miſce omnia, vt fiat tanquam paſta, quæ in vmbra ſiccetur, & ſeruetur ad vſum. Quando autem vti voles.

℞. *Huius paſtæ* ℥ ß. *Et cum ſuprà dictis ſuccis* fiant pilulæ.

CAPVT V.

De puluetibus vim purgandi habentibus.

PVlvis *Ioannis Vigonis*, qui dicitur *Præcipitatum*, nomen accepit ab auctore, qui *lib.8. Antidotarij, cap.13.* in peſte hunc puluerem propinat. Sed dubitandum: Vtrùm intùs exhibitum, humores potenter expurget? Nam etſi ſit effræne medicamentum, habet tamen facultatem euacuandi humores viſcoſos, quos à diſtantiſſimis corporis partibus eradicat.Cauſticum eſt medicamentum, & ob id extrà apponitur in putridis vlceribus, ſic enim ſordida eorum labes abſtergitur. Quare ſolùm in robuſtis hominibus, & difficilibus morbis, maxima adhibita præmeditatione,eſt propinandum, vt in Gallica lue, & doloribus iuncturarum,quoniam per vomitum,& alui deiectionem tenaces humores potentiſſimè euacuat. Permiſceri tamen debet iis, quæ eius vehementiam retundant, partéſque noſtri corporis præcipuas tueantur, & roborent.

Hoc modo oblatum in lethalibus morbis ſummè prodeſt. Imò Paulus *lib.7. tit. de hydrargyrio*, ex quo cum aqua forti componitur, ileoſis exhibet.Subſcribunt Auic. *lib.2. cap.47.* Vigo *lib.2. tract.2.cap.20.* & *lib.5. addit.1.* Quin Auic.4.4. *tract.2. cap.5.* Arſenicum, venenum pernicioſum, in fluxu ſanguinis præbet.§. *Et Arſenico eſt virtus mirabilis in omnibus, quæ ſunt neceſſaria de incarnatione, & reſolutione ſanguinis, &c.*

℞.*Conſeruæ violar.conſeruæ roſ.an.*℥ j. *pulu.aromatici præcipitati,*g̃.v.Miſce.

Puluis Antimonij, ſeu *ſtibij præparati*,excellentes in vacuando corpore à vitioſis humoribus obtinet facultates. Licèt enim hæc vis vſque ad noſtrum ſæculum eſſet occulta, & à ſcientiſſimis illis Græcis ignorata;cùm ex eorum mente ſtibium ſolùm adſtringat, meatus obſtruat, refrigeret, exiccet, excreſcentiam in carne cohibeat, vlcera ad cicatricem perducat, recentia vulnera ſtrenuè glutinet, contra veteres canum morſus inſperſa farina, & contra ambuſta igni, cum adipe,ac ſpuma argenti,ceruſáque,& cera: Emplaſtris quoque, & collyriis admiſceatur, ſordes, & vlcera oculorum expurget, ſanguinem ex cerebri membrana profluentem ſiſtat, & vſto plumbo ſimilis ſit: plurimas tamen virtutes admirandas obtinere à Medicorum peritiſſimis feliciſſimo experimento compertum eſt.Nam ſi rectè,& vt decet,præparatum ſit, & electum, hoc eſt, croceo præditum colore, tranſparens, & ſine macula vlla, præſtantiſſimos de ſe promit effectus: Comitiali enim morbo, reſolutioni,diuturnis febribus, cordis palpitationi,aſthmaticis, colicis, peſtilenti lui, catarrho ad pulmonem deſcendenti,ſcabiei ferinæ,elephantiaſi mirificè prodeſt;quoniam per vomitum,& alui deiectionem corpus ab omnibus excrementis expurgat. Sed in præparatione diligenter aduertere oportet, vt illud ſit certa quadam, & exquiſita ratione præparatum. Et licèt in ſubſtantia offeratur in quantitate granorum quinque cum Rhodoſaccharo permixtum, cui etiam Maſtiches momentum adiiciatur; tamen huius vſus eſt parum expertus, & hoc modo illud magno adhibito ſtudio,& maturo iudicio eſt in ſubſtantia offerendum. Aliqui vt eius effrænes vires retundant,& feliciter promoueat vacuationem,ſic componunt.

℞. *Pulu. aloës* ℥ ß. *ſcammonij*,ʒ.ß.*caryophyllor.*℈ ß. *maſtich.*ʒ.ß.*roſar. liquiritiæ,an.*ʒ.ß. Fiat maſſa cum aq. roſar.

Ex hac maſſa: ℞. *Quantitatem trium cicerum,ſtibij præparati,* g̃.iij.*cum aq.roſ. aut vino,fiant pilulæ tres, & decorentur.*

Sed præſtantior, & ſecurior eſt infuſio, quæ fit in vino albo,vel aliquo liquore, qui affectui curando ſit accommodatus.

℞.*Pulu.ſtibij præparati*, g̃.viij. *Infunde in* ℥ ij.*vini albi: Manè reiecta ſubſtantia ſtibij,propinatur infuſio,vna hora ante ſolis exortum.*

Doſis in ſubſtantia ad g̃.v.in infuſo ad gr.viij. etſi aliqui,ſed nimis licentioſè,concedant ad ʒ.ß.

Sed quia de hoc medicamento, quod mihi, & doctis,pro dictis morbis præſtantiſſimum eſſe, diuturna experientia ſemper viſum fuit,tam multæ adſunt controuerſiæ, de eius qualitate, & viribus quæramus nonnulla, lectiſſimis auribus prorſus non indigna. Primò:Vtrùm Stibium ſit lapis,vel metallum,vel medium minerale? Alij enim eſſe rem foſſilem aſſeuerant, quæ Marchaſitam, ſeu pyritem, vel lapidem plumbarium referat, magis tamen niteat,ceu argenti ſpuma,& proximè ad naturam plumbi accedat. Quidam medicamentum naturæ vitri non expers, ſplendidum, & pellucens inſtar vitri, rubrum pariter, ac fragile eſſe rentur.

Plinius *lib.33. cap.6.* deſcribit ſtibium eſſe lapidem ſpumæ candidæ, nitentíſque, non tamen tranſlucentis.Addunt quidam,quod à plumbo differat,quia teritur,& non funditur;at plumbum funditur, & non teritur. Sed horum ſententiam planè redarguit experimétum:Stibium enim vi ignis liqueſcit,cuilibet enim metallo, ſiue ferrum ſit,ſiue chalybs,in fictili fuſorio permixtum, ea celeriùs eliquando præbet materiam: eam ob cauſam qui ferreos,ſphæricóſq;globos bombardis immittendos è fuſo ferro conformant, ſtibiũ ferro admiſcent;ſecus nunquam ſanè,vt pro certo affirmant, id fluxum facturos. Sed media via incedere oportet:quia ſtibiũ eſt de genere foſſilium,quæ ſapiũt naturam,& metalli,& lapidis;quà enim liquatur,metallici; quà teritur & friatur,lapidei generis eſſe cenſetur.Quare remotum ſtibij genus eſt foſſile:propinquum,mediũ minerale,ſeu tale foſſile,quod quodammodo ſit & ſemilapis,& ſemimetallum;naturæ quippe vtriuſque particeps, tam lapideæ quàm metallicæ.

Quæro ſecundò: Vtrùm ſtibium ſit frigidum, vel calidum?Stibium,quod ex Plinij voto *loc.cit.*reperitur in argenti metallis, & fodinis pluribus, & præſertim in vena propria, vbi nihil aliud inuenitur quàm ſtibium, non defuere qui calidum conſtituerent: Illicò enim vel cum conſerua permixtum,vel in liquore infuſum, totum penetrat corpus, & validiſſima, ac maximè actiua facultate humorem peccantem per vtramque regionem deturbat.

Frigidum tamen eſſe, teſtantur operationes eius: Adſtringit:

Adſtringit enim,ſiccat,excreſcentia cohibet,glutinat. Hinc Auicenna *lib.2.canon.tract.2.cap.7.* illi attribuit vim adſtringendi, refrigerandi, ſiccandi in ſecundo gradu: & priùs edocuit Dioſcorid.*lib.5.c.53.*at quoto gradu,non explicat.Eidem,non explicato intenſionis gradu, facultatem deſiccantem adſcribit Galenus, *lib.9.ſimpl.tit.de ſtimmi.* Quare in primis,& manifeſtis qualitatibus frigidum eſt,& ſiccum,terreum,cum aliqua aquei portione commixtum. De latitudine graduali eſt incerta ſententia auctorum : alij enim vſque ad quartum frigiditatis, & ſiccitatis gradum aſcendere ſibi perſuadent; ſed Auicennæ voto potiùs inhærendum cenſeo.Quod verò tam violenter euacuet, & ocyſſimè corpus penetret, in cauſa eſt portio acrium & ſulphurearum partium, quibus eſt refertum, quarum ratione tam admirandas vires ex ſe præbet.Argumento eſt,quia vſtum ſulphur olet. Deinde particeps eſt Mercurij,tum quia ſuperiora petit, pluréſque operationes præſtat, quas ille facere conſueuit; tum quia non tam citò,tam vehementer, tam multos, tam craſſos humores per vomitum, ac ſeceſſum expurgaret.

Quæro tertiò: Vtrùm varius ſit Stibij præparandi modus,& vſus?De propoſita difficultate Dioſcorides, *lib.5.cap.53.* ita habet. *Crematur ſtibium pinſita farina circumlitum,& carbonibus obrutum,donec in carbones cruſta tranſi it.Amotum deinde ab igne,vetere vino, aut mulieris quæ marem peperit, lacte reſtinguitur. Crematur & carbonibus impoſitum, flatúque accenditur, donec igneſcat: ſi enim diutiùs vratur, in plumbum tranſit. Lauatur æris, & cadmiæ modo : Quidam tamen quo plumbi recrementum modo lauatur, ſtibium hoc item lauant.* Hæc Dioſcorides.

Plinius *lib.33.cap.6. Vritur,* inquit, *ſtibium offis bubuli fimi circumlitum in clibanis : deinde reſtinguitur mulierum lacte, teritúrque in mortariis, admixta aqua pluuiali. Ac ſubinde turbida transfunditur in æreum vas, & mundatur nitro. Fæx eius intelligitur plumboſiſſima, quæque ſubſidet in mortario,abiicitúrque.Dein vas in quo turbida transfuſa ſunt,opertum linteo per noctem relinquitur, & poſtero die,quidquid innatat,effunditur, ſpongiáque tollitur. Quod ibi ſubſidit, flos intelligitur, ac linteolo interpoſito in Sole ſiccatur,non vt peratreſcat:iterúmque in mortario teritur, & in paſtillos diuiditur. Ante omnia autem vrendi modus neceſſarius eſt,ne plumbum fiat.Quidam non fimo vtuntur coquentes,ſed adipe. Alij tritum in aqua triplici linteo ſaccant, & fæcem abiiciunt,idque quod defluxit, transfundunt,quidquid ſubſidat colligentes,emplaſtris quoque,& collyriis miſcent.* Hæc Plinius. Ex quo loco duo torrendi ſtibij modi colliguntur:Vnus, quo inuoluebatur ſtibium bubulo fimo, ignique admotum exurebatur, mox reſtinguendum muliebri lacte. Alter, quo larido incluſum ſupra carbones accendebatur,& adipe combuſto,muliebri lacte reſtinguebatur.

Plerique probant hunc præparandi Antimonij modum.Primum, Antimonium crudum in puluerem redigunt,& in vas fictile ad id deſtinatum ponunt,& ad ignem aſſant.Quo facto in tenuiſſimum pollinem redigunt, & igni rurſus apponunt, & tamdiu coquunt, dum nullum ampliùs fumum emittat. Deinde vnciam Antimonij crudi, cum libra ſemiſſe aſſati commiſcent, adiecta vnciæ medietate boracis, & omnia ſimul denuò coquunt, & in vſum reſeruant.

Vſus,ſeu finis præparationis Antimonij,multiplex eſt.Primus,vt ſiquæ ſtibio ineſt malefica vis,eo modo ablata,vel correcta, minore deinceps periculo vſurpetur.Scitum enim apud Medicos,medicamenta,quæ naturæ noſtræ aduerſantur, corrigenda eſſe, vel mixtione,vel coctione,vel lotione,vel infuſione, vel tritura.Mixtionis fructus illi ſunt:Primus,vt occultæ facultati,quæ tenuiorum fortaſſe ſit partium, nonnunquam robur addamus.Secundus,vt adiungamus plura, quæ noſtri corporis vires ab eorum iniuria vindicare queant. Tertius,vt meliora,& efficaciora reddamus, vt hoc modo partes diſtantiſſimas penetrare poſſint. Quartus,vt frigida calidis attemperentur, & è contrà. Quintus,vt ſymptomatis occurramus, quæ ex vſu horum medicamentorum ſequi ſolent, vt ſunt animi deliquium, cardiogmus, tormina, & alia, pro quibus euitandis, ad roborandum cor, & ſpiritus recreandos,res ſuaues permiſcere ſolemus.In hunc finẽ inuenta eſt coctio, quæ aut elixatione, aut aſſatione perficitur,quarum vtraque ſuperfluum medicamentorum humorem minuit abundè.Lotio eandem,& longè perfectiorem ſortitur facultatem, præſertim ſi aqua, contrariam vim medicamento quod lauatur, habeat. Maceratio,ſeu infuſio idem ferè præſtat, ſed hoc tamen ampliùs,vt quæ infunduntur,vires ſuas liquori,cui ſunt infuſa, impertiantur. Denique triturâ illud aſſequimur, vt medicamenta meliùs inuicem permiſceantur,vtque tenuiora reddita promptiùs per corpus deferantur. Hæc de corrigendis medicamentis ſint ſatis,vt neceſſitas, modúſque præparandi antimonium, & qui inde fructus ſperari queat, magis clareſcat.

Quæro quartò,vtrùm Stibium exteriùs applicitum medicamentum ſit vtile? Galenus *lib.6.de ſanit.tuend. cap.9.* ſic reſpondet:*Oculis ipſis robur adiicies,ſi ſicco collyrio, quod ex frigido lapide componitur,vtare,ac ſi palpebris ſpecillo inducas, ne oculi membranam intus contingas: Ita namque mulieres quotidie faciunt, quum ſtibio oculis gratiam conciliant.*Deinde de ſtibiaco fuco ſic loquitur Dioſcorides,*lib.5.cap.53.Stibium,*inquit, *ſunt qui,quòd oculos dilatet, platyophthalmon vocent : ſunt & qui, quòd fœminæ eo vtantur,gynæcion,id eſt,muliebre appellent.*Plinius *lib.33. cap.6. Vis*, inquit, *principalis ſtibij eſt circa oculos : namq;ideò etiam plerique platyophthalmon appellauere,quoniam in calliblepharis,mulierum dilatet oculos.*

Hunc fuiſſe antiquiſſimum morem apud mulieres Hebrçorum,pingendi oculos ſtibio,ſacri ſæpe teſtantur codices. Nam *lib.4.Regum,cap.9.* dicitur: *Iezabel depinxit oculos ſuos ſtibio,& ornauit caput ſuum.*Ezechielis autem 23.*Ecce venerunt,* inquit Propheta,*quibus te lauiſti,& circumliniſti ſtibio oculos tuos,& ornata es mundo muliebri:*&Hieremiç 4.legimus:*Cùm veſtieris te coccino,cùm ornata fueris monili aureo,& pinxeris ſtibio oculos tuos,fruſtra componeris:contempſerunt te amatores tui, animam tuam quærent.*

Deinde cùm duo ſint Stibij genera, mas, & fœmina, magis probatur fœmina. Horridior eſt mas, ſcabriórque,& minùs ponderoſus,minúſque radians, & arenóſior : fœmina contrà nitet,friabilis, fiſſuríſque, non globis dehiſcens.Illud autem eſſe probatiſſimum Stibium,quod maximè radiat fulgétque,& cùm frangitur,cruſtaceum videtur,nihil terræ,aut ſordium habens,quódque facillimè frangitur,ſuprà citati auctores confirmarunt. Ex hoc plures Medici eliciunt per diſtillationem oleum, quod eſt rubrum, acutum valde,ſulphur olet,& vim eius retinet,& ab aliis ſanguis ſtibij nuncupatur, quod ad omnia vlcera ſerpentia,& maligna eſt præſtantiſſimum, ſiccat enim, & omnem malignitatem aufert.

Alij ſunt non conténendi ſtibij vſus:Cuncta enim metalla à ſordibus purgat,& aurum quidem maximè omnium;hoc enim innoxiè purificat,cætera corrumpit ac perdit. Aiunt artifices qui campanas conflant, has ſonitum edere magis concinnum,magíſq;auribus gratum ac ſonorũ,ſi ſtibij nonnihil cæteris admiſceatur metallis,dum vnà in fornace liquantur. Iis etiam expetitur,qui vaſa è ſtanno conficiunt.Itẽ iis,qui metallica faciunt,& poliunt ſpecula.Illi quoque vtuntur ſtibio,qui imprimunt literas ſtanno,vel ſimili metallo ad perennitatem characterum.Idem illi faciunt,qui ex ſtanno conflant patinas, vt eæ ſono lances argenteas æmulẽtur.Quibuſlibet metallis,(vti ſuprà dicebamus,)

in

in fictili fuſorio permixtum, ea celeriùs eliquandi materiam præbet:quam ob cauſam,qui ferreos (phæricóſque globos tormentis bellicis immittendos conformant,ferro admiſcent ſtibium.

Quæro quintò: Vtrum Stibium intus aſſumptum, ſit venenum,an vtile medicamentum purgans? Licèt ab hac quæſtione,quoad poſſum,breuiſſimè me expediam; tamen referam duas Medicorum opiniones, quæ cùm ſint è diametro ſibi oppoſitæ,eas in propatulum proponere ſatius duxi.Qui enim hoc medicamentum,deleterij,venenati,& peſtiferi nomine infamant, his nituntur telis:Quia illo vtentes,vix ad primam ſenectam perueniunt, & labefactatis œconomiæ naturalis officinis immaturè pereunt: maximè cùm circumforanei Medici, temerè & audacter illud ægris offerant: tantum enim abeſt, (quod ipſi pleno ore affirmant)vt omnem impuritatem,ſingularis alexipharmaci inſtar,è corpore tollat,& corpora ipſa viuida faciat, vt contrà ſumma exagitatione, & hypercatharſi,ſpiritibus reſolutis,& vtilium humorum copia vacuata, corpus in ſummum diſcrimen adducat; cùm id peſtiferum ſit pharmacum,quod cùm natura, tanquam præſentaneum venenum,horreat,vt ab eius malitia liberetur,tantam molitur vacuationem: violentà enim, ſiue inimica qualitate adeò incitatur ventriculus, vt non abſque periculo conetur, quidquid in eo eſt, aut ad ipſum affluit, exturbare. Et ne forte putes,à virtute tractrice quadam hæc ſcaturire, qua præditum eſſe nullus hactenus Medicus edocuit: accedit,quòd ipſum non eſt naturæ vitri expers;& ſic magis ſuſpectum eſt,quia communi quadam deleteria virtute agit,non propria.Calor enim in eo concinnè præparato nullus, aut perpuſillus eſt, ſed temperamentum obtinet corpori noſtro inimicum prorſus. Ergo erit venenum, ſicut vitrum. Hoc tritum ſi obiicias cani deuorandum, eoſdem ferè cum Antimonio præparato videbis effectus. Quomodo igitur natura noſtra hanc duritiem,& vitream ſiccitatem diſſoluet, & diluet?

Quòd verò ſtimmeos vſus non magis tutus ſit, ſi intra corpus ſumatur,quàm vel hydrargyri,vel ſublimati,vel præcipitati,& ſimilium,quæ venenoſam obtinent naturam, noxiam, inutilem, & maleficam, ſic confirmo:Nam ſi illi ineſt innata expurgatrix vis,cur Medicorum Principes Hip.Gal. Dioſcorid. Auic.tam ſolertes,ſagaces,& oculati,de ea non meminere?Et licèt olim,lapſis retrò ſæculis,fuerit in vſu,exoleuit eo nomine, quòd naturam nullo fructu vehementiùs conturbaret:pauciſſimis enim prodeſt,obeſt plurimis; multi namque exulceratis,ruptíſq; venis,huius pharmaci violentia,animam egere. Stibij vis eſt cremato plumbo æqualis,ex Dioſcoride *lib.5.c.53*. Imò eſt naturæ plumbeæ, nam cùm aſſatur, inſuaui odore,quin intolerabili fœtore effumat. Inſuper, ſicut Arſenicum,calidum ſiccum in quarto gradu,eſt venenum:ſic Stibium,frigidum ſiccum in quarto, cùm maximè remotum ſit à calore naturali,dulci, benigno,humido. Deinde ſi argentum viuum eſt venenum,ex Dioſcoride *lib.5.c.64*. ita & ſtibium, quod illius eſt particeps, cuius ope tam citò,tam violenter,varios, craſſos,lentóſque humores per vomitum, ac per ſeceſſum expurgat.

Sed contraria opinio eſt amplectéda,quam experimentum,& ratio confirmant.Millies enim me curaſſe recordor melancholicos,maniacos,quartanarios,ſcabie ferina oppreſſos, morbis cutaneis, & aliis contumacibus morbis, vt obſtructione, & febribus diuturnis detentos,qui poſtquam aliorum præſidiorum ope conualeſcere non potuerunt,huius ſolùm beneficio & poteſtate,priſtinam ſanitatem,vacuatis craſſis,& melancholicis ſuccis,ſunt adepti.Nec dicas eſſe venenū: nam hoc naturę humanę adeò eſt inſenſum,vt ad eius interitum perpetuò tendat,nec ex eo boni quicquam

A redundet in illam: Atqui ſtibium ritè correctum, & conuenienti doſi propinatum,& fæces,& noxios humores citra ægri læſionem euocat.

Neque huic generoſo medicamento notam inuras, vel ob manifeſtas qualitates, vel ex occulta proprietate; vel ex vehementia attractionis,quali in nos vtrūque ſæuit elleborum; vel remouendo calorem vitæ,vt ea quæ ſanguinem purgant.Non primum:eſt enim id medicamentum in primo ſolùm frigidum, & ſiccum in ſecundo gradu. Non ſecundum; namque latentes vires ſola prodit experientia: At hæc nō niſi optimos effectus arguit indies. Neque Galenus ſtibio, aut eo antiquiores Græci,venenatam naturam aſſignant,quę ſi illi ineſſet, etiam è medica explodendæ eſſent arte, cætera haud dubiè etiam pariter purgantia, vt ſcammonium,elleborum,elaterium, turpethum, colocynthis, & id genus alia, quibus antiqui vſi ſunt, & nos frequentiſſimè vtimur. Namque rarum, & nullum fortè reperitur medicamentum, aluum electiuè ſubducens,quod venenatam vim non adipiſcatur,quódque ſi ſua vacuatione fruſtretur,peccantem humorem viroſa non inficiat qualitate: quæ incommoda in ſtibium non cadunt,quòd & moderatè purget,& nullū inferat ſymptoma, quinimò quandoque placidè remaneat intus,eſto,ſua fuerit operatione fruſtratum.

Noſtram ſententiam non parum probat,quòd aduerſariorum argumenta facilè dilui poſſint.Obiiciunt enim,ſtibium,vel nuperum medicamentum eſſe;vel ſi antiquius,at deſuetudine iam abolitum.Dic.Si Theologia,ſi Philoſophia,ſi cæteræ artes & diſciplinæ,ſua indies accipiunt incrementa, quidni fateamur idem euenire medendi arti, cuius illud eſt proprium: *Ars longa,vita breuis*? Moſchus, Ambarum,Camphora,lapis Belzaar, Ebenum, China, Sarza, & ſexcenta alia aromata Orientalia, & Occidentalia, antiquioribus Medicis fuere ignota, & nihilominus ingentes ægris vtilitates afferunt, & ſæpius viam morti præcludunt. Sic *dies diei eructat verbum, & nox nocti indicat ſcientiam.Pſalm.*18.Sic dum truditur dies die,& nouæ pergunt interire Lunæ, veritas temporis filia facit, vt ætas ætate ſit ſapientior.Ad *Secundum* dic.Ea gradualis latitudo non eſt ita certa,vt non ſit probabilior ea ſententia,quæ vt diximus ſuprà,tribuit ſtibio pauciores frigoris,& ſiccitatis gradus.Ad *Tertium* dic: ſtibij facultatem illis nominibus eſſe planè ſuſpectam. At ea ſuſpicio prorſus purgatur,& congrua præparatione,& doſis moderamine, ſicque morti, & vitæ obuiam itur. Quare rude & crudum, veneni aliquid ſapit:ritè præparatum, & moderata propinatum quantitate innocuum eſt & ſalubre.

Quamuis hoc medicamentum ſit mite & placidum, ante eius vſum aperiendæ ſunt viæ, humores præparandi: varianda ſtibij doſis, pro diuerſitate virium, temperamentorum,habituum,ætatis, morborum,anni temporum.Nec eſſet fortaſſe niſi tutiſſima cautio, (quando commodè fieri poſſit) ab hoc etiam medicamēto,duobus ſolſtitiis,æſtiuo præſertim,abſtinere, ob rationes traditas ab Hip. *lib. de aëre, aquis, & locis, text.*30.Et vt ſemel concludam: Ab arte medica hoc medicamentum vtiliſſimum explodendum non eſt, ſed in diuturnis morbis ſæpius adminiſtrandum.

E Vltimò quæres: Vtrùm Gutta Gamba vtile ſit ad vacuandos humores medicamentum? Gutta Gamba nobile medicamentum eſt,& ad nos recenter allatum, cuius vſu & ope rebelles morbos profligari plures cōteſtantur,& ego oculatiſſimus teſtis idē fateor, atque confirmo. Alij nouum gummi expurgans appellant. Plures Gummi Ghittæ nominarunt. Alij Gummi de Peru,vel de Goa,dicunt.An Gummi ſit,vel concretus ſuccus,certum non eſt,& cuius plantæ ſit,hactenus latet.Certius eſt inter gummata eſſe recenſendum,à viſciditate reſinoſa deducto argumēto:In mortario enim quādo teritur,piſtillo tenaciter adhæreſcit,nec in pul-

uerem commodè redigi poteſt, niſi adſperſo ſacchari, aut aromatum momento. Deinde ſunt fruſtula quæ flammam concipiunt, & ardent accenſa thuris inſtar. Gummi eſt valde purum, nullis ſordibus infectum, flaui coloris, inſipidum, inodorum, & calidum in primo gradu. De prioribus duobus iudicant exactè guſtus, & odoratus.

Non deſunt, qui hoc gummi eſſe ſuccum reſinoſum è Rhabarbaro recenti artificiosè extractum, ſibi perſuadeant. Sed reclamat, quòd Rhabarbarum amariſſimum ex ſe fundat ſuccum; hoc verò Gummi eſt inſipidum, & è medicamento, ex mediocriter purgantium claſſe, gummi tantæ actiuitatis elici non poteſt, vt eius quatuor, vel quinque grana tantam vacuationem moliantur. Eodem modo coarguendi ſunt, qui hoc Gummi eſſe extractum ab Euphorbio, certa quadam præparatione arbitrantur: cùm hoc gummi ſit inſipidum, nec admodum acre; & non mordentem, ſed exiccantem vim habeat.

Hoc medicamentum ex ſe mirabiles fundit vires. Facilè aſſumitur, & ſine moleſtia euacuat: quare à delicatulis, moroſis, virginibus, pueris, mulierculis, tam enixè expetitur, & ab aliis qui aliorum medicamentorum horrido ſapore, & odore vehementer abſtinent: & quod plus eſt, vtero gerentibus obtuli perſæpe, rhodoſaccharo permixtum, quatuor granorum pondere; quæ cùm difficultate ſpirandi eſſent oppreſſæ, & [illegible] æ cachexia laborarent, vacuato humore ſeroſo & tenui, ab his morbis immunes euaſerunt, & ſuo tempore fœtus nulla labe fœdatos in lucem emiſerunt.

Quîd referam de aliis truculentis morbis, pro quibus debellandis hoc medicamentum eſt, ſiquod alterum, auxilium mirum. Facillimè enim, & ſine perturbatione vlla, aut torminibus, humores ſeroſos & tenues euacuat, & ex ventriculo craſſam, tenacémque pituitam eradicat per vomitum, & per alui ſeceſſum omnes alios indiſcriminatim deturbat.

Offertur quantitate g̃.iiij.v.vj.vij. Alij in vini, vel alicuius accommodati liquoris vnciis duabus per noctem macerant, & reiecta corpulentia præbent liquorem, & ægris nihil cibi propinant ante meridiem. Sed robuſtioribus gr.x. vel xij.in ſubſtantiâ: & xx.in infuſo poſſunt concedi. In pilulas redigo perſæpe, & ex ℈.ij. Aromatici roſati, & g̃.x. Gummi, duas paro, & eas ægrotanti diluculo libenter porrigo.

Vtile eſt hoc generoſum medicamentum, vel etiam ſæpius per interualla conceſſum, hydropi, cerebri frigidis affectibus, obſtructionibus ſcirrhoſis, arquato morbo, thoracis frigidis affectibus, ſuppreſſioni menſtrui, & vrinæ, diuturnis febribus, articulorum doloribus, oculorum vitiis, ſuffuſioni, aurium tinnitui, & ſurditati, cephalalgiæ, palpitationi cordis, melancholiæ omni. Demum nullum eſt tam ſæuum morbi genus, præcipuè frigidum, quod huius medicamenti ope non conſaneſcat.

DISTINCTIO VI.

De Confectionibus cordialibus.

CAPVT I.

De confectionibus infrigidantibus.

M*Argaritæ præparatæ* inter electuaria connumerantur Confectiones, quæ in diuerſis ſubiectis ſolent adminiſtrari: & inter infrigidantes ſummè laudantur præparatæ Margaritæ, quæ ob cardiacam vim

A roborant cor, & reliquas partes principes nutritioni inſeruientes tuentur; ſanguinis, & bilis feruorem compeſcunt, malignam qualitatem retundunt. Ob has facultates eximias in febribus ardentibus, malignis, peſtiferis ſummo ſunt ex vſu. Doſis vſque ad ʒ. iij. Non ſolùm autem miſcentur in cardiacis iulapiis, ſed diſſoluuntur in iure, liquore, aut vino; aut aſperguntur ſalſamentis, & epithematis induntur. In Iulapiis pro malignis febribus hoc modo.

℞. Syrup. de ſcorzonera, Syrup. de corticib. citri, Syrup. de ſucco limon. Syrup. acetoſ. an. ℥.j. ß. *Aq. ſcorzoneræ, Aq. Cardui benedict. an.* ℔.j.ß. *Aq. Acetoſ. Aq. roſ. an.* ℥ iij. *Confect. hyacinth. Confect. Alchermes, an.* ʒ j.ß. *Pulp. tamarindor. acetoſor.* ʒ. iij. *Margaritar. præparatar.* ʒ.ij. *Lapid. Belzaartici Orientalis,* g̃.xx. *Pulu. cornu cerui,* g̃. viij. *Raſur. Eboris, gr.*x. *Raſuræ vnicornu, gr.* iiij. *Succi*
B *limon.* ℥ ß. *Theriacæ magnæ,* ʒ j. *Miſce, fiat potus.*

Ex Margaritis fiunt ſacculi cordiales tempore peſtis, qui debent geſtari ſupra mammillam ſiniſtram, & fiunt hoc modo.

℞. Margaritar. præparatar. ʒ ij. *Coral. rubri, Santal. rubeor. Santalor. citrinor. Diamarg. frig. Diamarg. calidi. Raſuræ eboris, Cornu ceruini, Roſar. rubear. an.* ʒ. j. *Scordij,* ʒ j. ß. *Dictamni veri,* ʒ j. *Cinnamomi,* ʒ ß. *Boli armeni,* ℈ j. *Angelic. Zedoariæ, Caryophyl. an* ℈ j. *Purpur.* ℈ ß. *Flor. Borrag. Flor. Bugloſ. Flor. violar. Flor. Nymphææ, an.* ℈ ß. *Lapid. Belzaartic.* ʒ j. Fiat puluis tenuiſſimus, qui excipiatur ſerico rubro, & bombace interpuncto, & fiat ſcutum.

Fiunt etiam Epithemata ex Margaritis, vel liquida, vel ſicca pro roborando corde: Liquida hoc modo.

C *℞. Aq. ſtillatitiæ flor. Arantior.* ℥ ij. *Aq. roſ.* ℥ ß. *Succi Meliſſæ, Succi ſcabioſæ, Succi Cardui benedicti, an.* ℥ j. *Confect. hyacinth. Confect. Alchermes, an* ʒ j. *Aceti roſ.* ℥. ß. *Vini odoriferi,* ℥ j. *Pulueris ſantalor. rubeor. Margaritar. præparatar. an.* ʒ j. ß. Miſce, & cum ſerico purpureo cordi calidum epithema imponatur.

Siccum epithema hac forma conficies.

℞. Conſeruæ flor. Nenuph. Conſeruæ Violac. an. ℥ ij. *Theriac.* ʒ ß. *Confect. Alchermes, Confect. hyacinth. Margaritar. præparat. an.* ʒ j. ß. *Coral. rubri,* ℈ j. *Oſſis de corde cerui,* ℈ ß. *Camphoræ, gr.* ij. *Roſ.* ℈ ß. *Raſuræ eboris, gr.* viij. *Scordij, gr.* x. *Fol. auri num.* x. Miſce omnia cum vini generoſi guttulis aliquot, & fiat epithema, quod cum ſerico rubro cordi calidum ap-
D plicetur.

Confectio Hyacinthorum, temperata eſt inter calorem, & frigiditatem: & habet præſtantiſſimam facultatem corroborandi cor, deinde ventriculum, & hepar; & ſua qualitate cardiaca, & alexipharmaca magnam quantitatem ſpirituum producit, & omnem veneficam qualitatem extinguit. Ob has admirandas virtutes venenoſis affectibus auxiliatur, præſertim febri peſtilenti, malignæ, & puncticulari, & omnibus animalium venenoſorum morſibus remedio eſt. Fit ſecundùm *Manipulum Medicinarum*, & eſt in vſu frequenti. Adminiſtratur diſſoluta in iure gallinæ, vino, iulapiis cardiacis, vel liquore aliquo. Doſis maior eſt vſque ad ℥.j.ß.

Celeberrima eſt hæc Confectio, & ſic in pretio
E habenda: Nam Hyacinthus, ex mente Serapionis *tract. de ſimplic. cap.* 398. vi pollet contra venenum, triſtitiam fugat, terribilia abigit inſomnia, metum diſcutit, trementi cordi opitulatur, ſiue in annulo geſtetur, ita vt carnem tangat; ſiue ore ſugatur, vel in liquore infundatur, vel in puluerem redactus miſceatur cum Antidotis. Quare hæc confectio præcipuas noſtri corporis partes roborat, ſummis languoribus medetur, ſyncopticas exterminat acceſſiones, palpitationi cordis, aliiſque huius viſceris affectibus mirabiliter auxiliatur: ex multis autem deſcriptionibus quas plures proponunt, hanc ſemper fidiſſimo experimento vtiliſſimam adinueni.

℞. Hya

℞. *Hyacinth. elector. rubeor.* ℥ ß. *Sapphiror. Smaragdor. Margaritar. Serici crudi, an.* ℈ ij. *Boli armeni aq. roſ. loti, Terræ ſigillatæ, Dictamni, Tormentillæ, Carlinæ, Been albi, Been rubri, ſpicæ Nardi, an.* ʒ ij. *Nucleorum nucis Iuglandis minimè rancidorum, Trochiſcor. de camphora, an.* ʒ j. ß. *Granor. tinctorum, Croci, Gentianæ, Myrrhæ, Roſar. rubear. omnium ſantalor. Sem. Iuniperi, Raſuræ eboris, Cornu cerui vſti, an.* ʒ j. *Oſſis de corde cerui, Num.* ij. *Sem. citri mundati, Acetoſ. Bombacis, Portulacæ, an.* ʒ. ß. *ſem. Rutæ, Santonici, an.* ℈ j. *Ambari griſei,* ℈ ij. *Moſchi Orientalis,* ℈ iiij. *Bracteolarum auri, Argenti, an.* ℈ ij. Cum ſyrupo de ſucco limonum, & acredine citri, fiat Confectio.

Diamargaritum frigidum, hoc modo dicitur, ad differentiam calidi, quod non eſt in multo vſu: præſens verò componitur ex Nicolao; & habet facultatem infrigidandi, ſanguinis & bilis feruorem extinguit: habet maximam facultatem roborandi ventriculum, hepar, & cerebrum, & præcipuè cor; & ſic in magna copia ſpiritus vitales reſtaurat, ab omni putredine præſtantes partes tuetur, febribus malignis opitulatur, cardiacis affectionibus ſuccurrit, tremori cordis remedio eſt: debiles, & ex longo morbo conſumptos reficit. Doſis ad ʒ ij. Ferè ſicut reliquæ confectiones adminiſtratur, & in modum pulueris in Officinis habetur, & in tabellas efformatur. Vel poteſt infundi puluis in aquis, vel alimentis permiſceri, vel cordi epithematis modo apponi in dictis morbis.

℞. *Diamargar. frigidi, diatrium ſantalor. an.* ʒ ß. *olei de ſcorpionibus Matthioli, olei violar. an. quartar.* j. *axungiæ naphæ,* ℥ ß. *miſce.*

Ex puluere fit epithema hac forma.

℞. *Succi pomor. redolentium,* ℥ ij. *aq. acetoſ. aq. borrag. aq. ſcorzoneræ, an.* ℥ iij. *aq. roſ. aq. naphæ, aq. mellis, an.* ℥ j. *pulueris diamarg. frig.* ʒ j. *croci,* ℈ j. *diambræ,* ʒ ß. *miſce.*

Diatragacanthum frigidum, lenit aſperam arteriam, ſputum facile reddit: in affectionibus calidis pectoris, & aſperæ arteriæ eſt vtile; tuſſi item calidæ, ac peripneumoniæ, quarum partium fluxus ſiſtit. Doſis ad ʒ ij. Et licèt ſeruetur in Officinis in puluere, frequenter in forma tabellarum offertur.

℞. *Specier. diatragacanthi frig.* ʒ ij. *ſacchari, q. ſ. fiant tabellæ ſec. art.*

Aliquando aliqua portio pulueris cum ſyrupo aliquo frigido permixta, & in modum pilularum efformata, in ore detinetur in dictos vſus.

Diatrion ſantalon, habet vim corroborandi ventriculum, cerebrum, & præcipuè hepar: & licèt aſtrictionem ſortiatur, tamen obſtructiones aperit, & pro emendãda calida intemperie febriũ mirificè prodeſt, quia bilis, & ſanguinis æſtum compeſcit, appetitum ſuſcitat, vomitum arcet, & ſua cardiaca vi malignam qualitatem extinguit, præſertim ſi in forma tabellarum adminiſtretur. Permiſcetur cum ſyrupis, & iulapiis cardiacis.

Electuarium de Gemmis ſine ſpeciebus, frigidum eſt: cor, cerebrum, & ventriculum roborat, & hepar, quarum partium coctiones maximè iuuat; & habet ſummam cum vtero ſympathiam: omnes partes interiores exhilarat, eáſque à maligna putredine tuetur: ſpiritus vitales, & animales auget; vires reſtaurat; vtiliſſimum eſt in omnibus morbis malignis; cordis tremori, ſyncopæ, melancholiæ morbo mirè ſuccurrit. Demum ob eximias facultates pretioſiſſimum medicamentum eſt. Etiam paratur à Meſuë, *Electuarium de Gemmis cum ſpeciebus*, quod parum eſt in vſu, & calefacit ob ſpecies aromaticas, quas obtinet. Vtile eſt in omnibus prædictarum partium affectionibus frigidis.

Diapapauer, confert febrientibus, bilis & ſanguinis calidiſſimi incendium attemperat, ſomnum mirabiliter procurat, tuſſim compeſcit; acres & tenues humores, à capite ad aſperam arteriam, & fauces diſtillantes ſiſtit, & incraſſat. Phthiſicis, & hecticis prodeſt.

Diacodion, vigilantibus ſummoperè auxiliatur, ſubtiles humores ex capite ad pectus, & pulmonem defluentes incraſſat, tuſſim ferinam ſedat, alui profluuio auxiliatur, & ſanguini ex qualibet parte mananti confert.

Diapenidion ſine ſpeciebus, ad omnem thoracis noxam efficax eſt: prodeſt contra tuſſim, & vocis iacturam: confert tabidis, & purulenta excreantibus; lenit pectus, facile reddit ſputum; ſubtilium, & acrium humorum ad aſperam arteriam confluentium, mordacitatem contemperat.

Diarrhodon Abbatis parum calefacit; exiccat tamen, & mirabiliter ventriculum, hepar, & omnes partes interiores roborat, quarum coctionem iuuat. Confert in febribus, in quibus magna copia viget pituitæ, etſi ſit cum bilioſo humore permixta. Vtimur hac confectione in modum pulueris diſſoluti in iure gallinæ, aut aliquo iulapio cordiali, aut tabellarum modo. Extrà vtimur in vnguentis, aut epithematis, & paramus vnguentum confortatiuum, cuius vſu roboratur ventriculus, promouetur concoctio, diſcutiuntur flatus, excitatur appetentia.

℞. *Olei abſinth. & maſtichini, ol. de ſpicæ, & de mentha, an.* ℥ iij. *olei citonior. & ol. roſ. completi, an.* ℥ ß. *pulu. diarrhod. abbatis,* ʒ j. *aromatici roſ.* ʒ ß. *maſtich. coral. rubri, ſpicæ, puluer. abſinth. an.* ℈ j. Miſce, & cum cera fiat vnguentum.

Confectio liberantis Magiſtralis, contra peſtem plurimùm valet, humores à corruptione præſeruat, & ne cor à peſtifero aëre lædatur; mirificè tuetur: confert omni veneno; peſtiferis, & malignis generosè auxiliatur. Intus, & extrà, inſtar reliquarum confectionum, adminiſtratur.

℞. *Radic. tormentil. ſem. acetoſ. ſem. endiu. coriandri præparati, ſem. citri, an.* ℥. j. ß. *ſantalor. omnium, dictamni albi, an.* ʒ j. *boli armeni præparati, terræ ſigillatæ, an.* ʒ ii. *eboris vſti, oſſis de corde cerui, been albi, been rubri, doronici, cardamomi, cinnamomi, macis, ligni aloës, caſiæligneæ, croci, zedoariæ, an.* ʒ ß. *ſmaragdi, hyacinth. granati, ſerici crudi torrefacti, & inciſi, an.* ℈ i. *penidy, ſacchari candi, an.* ℈. ij. *flor. nenuph. flor. bugloſ. roſar. an.* ℥ j. *caphuræ,* gr. vij. *moſchi, ambræ, an.* gr. iij. *ſacchari albi, fiat electuarium.*

Confectio cordialis magiſtralis, præſeruat à peſte, febribus malignis auxiliatur, confert tremori cordis, ſyncopæ, animi deliquio; & corpus à corruptione tuetur.

℞. *Margaritar. eboris vſti, granator. cinnamomi, tormentillæ, boli armeni, an.* ʒ iij. *ſantalor. omnium, raſuræ eboris, vnicornu, an.* ʒ ij. *hyacinth. ſapphir. coral. rubri, coral. albi, carabes, valerianæ veræ, dictamni, zedoariæ, ligni aloës, an.* ʒ j. *terræ ſigillatæ,* ʒ ij. ℈ ij. *oſſis de corde cerui,* ℈. j. ß. *ſerici crudi modicè torrefacti,* ℈. ij. *been albi, been rubri, an.* ℈ ij. *fol. auri, Num.* v. *moſchi, ambræ, an* gr. x. *ſacchari, q. ſ. fiat electuarium.*

Micleta, propter qualitatem frigidam vehementer adſtringit: quare calidam hepatis, ventriculi, & aliarum partium internarum intemperiem aufert, quarum actiones roborat, & omnes fluxus ſiſtit. Solet adminiſtrari in clyſteribus; aut per os; aut ventri per ſe, aut cum aliis medicamentis apponi. Per os poteſt propinari ad ℥ ß.

Electuarium de ſcoria ferri, refrigerat moderatè, ob qualitatem adſtringentem quam habet; ferrum enim, & chalybs, frigidam & ſiccam facultatem ſortiuntur. Hæc corroborat, incraſſat, obturat, fluxus ſiſtit diuturnos, & hæmorrhoidibus fluentibus, nimiæque hæmorrhagiæ, remedio eſt. Quare hæc confectio aſ-

ſumpta

ſumpta ex aliquo liquore adſtringente eſt optima, & ſic ea vtitur Rhaſius, 9. *ad Almanſor. cap. de hæmorrhoidibus.*

℞. *Aq. plantag. aq. capitum roſar. an.* ℥ ij. *electuar. de ſtoria ferri,* ʒ j. *miſce.*

Et cùm metalla participent de ſulphure, & argento viuo, quæ ſunt omnium metallorum materia: ferrum cùm ſit impurum, de illis ſubſtantiis plus obtinet; & ſic ferrum duplici ſubſtantia conſtat, adſtringente vna, aperiente alia. Huius vi deobſtruit, attenuat, prouocat menſes, & fœliciter confert fœminis, quæ ob vteri obſtructionem menſtrui ſuppreſſione laborãt: quare cum chalybe permiſcemus alia medicamenta, quæ roborant, aperiunt, & attenuant, vt hoc modo.

℞. *Chalybis præparati,* ʒ i. *confect. diaxyloaloës, antidoti hæmagogi, mithridatij, an.* ℈ i. Cum ſyrupo capil. vener. & liquiritiæ, fiat confectio.

Alij alio modo id conficiunt, ſed duobus modis fœliciter poteſt parari.

℞. *Sem. petroſelini, dauci, ſpecier. diacurcum. diarrhod. epithymi, an.* ʒ i. *cinnamom.* ℈ i. *chalybis præparat.* ʒ iiij. Cum melle optimo deſpumato fiat electuarium. Doſis à ʒ ij. vſque ad iiii.

Vel confice hoc modo, pro robuſtis.

℞. *Specier. diarrhod. diacurcum. an.* ʒ i. *corticis rad. rumicis, rubiæ, ſem. dauci, an.* ℥ i. ß. *caryophyl.* ʒ. i. *chalybis præparat.* ℥ i. *mellis deſpumati, q. ſ. Fiat electuarium.*

CAPVT II.

De Confectionibus calefacientibus.

THeriaca *ſmaragdorum*, ſeu *limonata ſmaragdorum Magiſtralis*, pretioſiſſima confectio eſt. Nam præterquam quòd calefacit moderatè, habet magnam facultatem attenuandi, & roborandi cerebrum, ac neruos, quorum humiditates ſtrenuè abſumit. Reſpicit vterum, ventriculum, præcipuè cor, quarum partium frigidos morbos percurat. Summoperè iuuat in Epilepſia, præcipuè puerorum, in ſyrupo de ſtœchade, aut de pæonia diſſoluta, aut in iure gallinæ, aut aqua ceraſorum dulcium. Imperanda eſt facta iam vacuatione aliqua per clyſteres; & celebrata reuulſione per frictiones crurum, ac vincula dolorifica, ob periculum decubitus humoris ad cerebrum. Habet etiam hæc confectio facultatem mouendi menſtruas purgationes: in quem vſum diſſoluitur ex decocto aperiente, vel aqua apij, fœniculi, aut artemiſiæ. Doſis ad ʒ. ij. fitque hoc modo.

℞. *Mellis limonum,* ℔. i. *ſmaragdor.* ʒ i. ß. *hyacinth.* ʒ i. *ſem. pæoniæ, radic. pæoniæ, an.* ʒ. iii. *croci* ʒ i. *cinnamomi,* ℥ i. *ſem. citri, dictamni cretenſis, an.* ʒ vi. *ſem. acetoſ.* ʒ iii. *viſci quercini,* ʒ i. ß. *raſur. eboris,* ʒ i. *galangæ,* ʒ ii. *coral. rubri, pulueris purpuræ,* ʒ iii. miſce, & cum melle limonum fiat confectio.

Aduertas tamen, quod mel limonum non eſt aliud, niſi ſyrupus limonum, ſi loco ſacchari cum quo componitur hic ſyrupus, mel reponas.

Diamoſchum dulce, facultatem habet calefaciendi in fine primi gradus, humores frigidos reſoluit, præcipuas partes mirificè roborat, & coctiones omnium partiũ laudabiliter iuuat. Virtute alexipharmaca hæc confectio prædita eſt, & ſic magnam ſpirituum vitalium quantitatem regenerat. Confert in cordis palpitatione, melancholia, epilepſia, conuulſione, oris tortura, capitis dolore, quando hi affectus ex cauſa frigida concitantur. Componitur in forma pulueris, à Meſuë *cap. proprio.* Doſis ad ʒ. ii. Vtimur hoc electuario intus aſſumpto, & diſſoluto in liquore cardiaco: vel extrà in epithematibus, & vnguentis pro roborando corde imponimus.

A *Aromaticum Roſatum* intenſiùs calefacit, magis tamen prædictas partes roborat, & earum actiones iuuat, aperit, attenuat, incîdit, omnes humores pituitoſos, & humiditates ſuperfluas abſumit, ſenſus acuit. Vtile eſt in frigidis harum partium affectibus, præcipuè in peſte, febre ſyncopali, hydrope, cruditate ventriculi, orta ob ventriculi, hepatis, & aliarum partium debilitatem frigidam. Eodem modo adminiſtratur. Doſis ad ʒ. ij.

Confectio Diaxyloaloës, calefacit, & exiccat in gradu ſecundo, & potentiſſimè roborat cor, cæteráque præſtantia viſcera tuetur ac defendit. Alexipharmaca eſt, malignam qualitatem remouet. Confert in paralyſi, ſyncope, palpitatione cordis, morſu oris ventriculi, cruditate. Oris fœtorem emendat, & in mo-
B dum pulueris reſeruatur aliquando. Doſis ad ʒ. ij.

Confectio Alchermes, vocatur à Meſuë, Electuarium de granis tinctoriis. Habet vim calefaciendi in fine gradus ſecundi. Vehementer corroborat cor, ipſum exhilarat, & omnes ſpiritus in magna quantitate regenerat, putredinem malignam aufert, & ab ipſa omnes partes interiores tuetur, ac præſeruat. Confert in melancholia morbo, ſyncope, cordis palpitatione, febre peſtifera, & maligna. Prodeſt aduerſus venena, & contra virulentorum animalium morſus ſtrenuum eſt auxilium. Doſis ad ʒ j.

Diambra, calefacit in gradu ſecundo: habet maximum conſenſum cum ventriculo, & vtero; quarum partium excrementitiam humiditatem abſumit, flatus diſcutit, coctionem adauget; malignæ putredini,
C & corruptioni aduerſatur; ſpiritus omnes à veneno, & tetris vitiis tuetur. Doſis ad ʒj. ß. Adminiſtratur intus, & extrà eodem modo, cæterarum confectionum inſtar; & in emplaſtris pro ventriculo permixta, huic parti ſummas vires conciliat.

Diaſcordium, facit ad morbos peſtilentes; habetur loco theriacæ, præſertim in iis qui huius medicamenti vires non tolerant, vt pueri, & grauidæ; quare febribus malignis remedio eſt, venenis, & venenoſis morbis aduerſatur, vim vitalem ſuſcitat, animalem roborat, & ſpiritus omnes in magna copia regignit.

Diamoſchum amarum, calefacit in fine gradus ſecundi. Confert ad frigidos cerebri affectus ſine febre: melancholiam, vertiginem, epilepſiam, reſolu-
D tionem, oris torturam, cordis palpitationem, pulmonis affectus, & ſpirandi difficultatem, ventriculi humores potenter abſumit. Similes ferè facultates obtinent: *Diacorum, diacaſtorium, theriaca diateſſaron, electuarium diapæonias.*

Aliæ ſunt confectiones, quæ paratæ ſeruantur in Officinis, & ſimiles his vires ſortiuntur. Et appellantur: *Diagalanga, dianiſum, diacyminum, muſa Ænea, ſiue Zazenea Meſuës, diacinnamomum, diatrion pipereon, roſata nouella, diazingiber.* Hæc omnia electuaria habent vim calfaciendi, & exiccandi: abſumunt humores tenaces, & frigidos in ventriculo tenaciter impactos; flatus diſcutiunt, coctionem iuuant, bonum odorem ori conciliant, dolori colico auxiliantur, febri quartana laborantibus conducunt, diſtributio-
E nem alimenti in corpus promouent, pituitæ putredinem prohibent, acido ructui medentur; actiones ventriculi, & iecoris à frigiditate impeditas, robuſtiores reddunt, eaſdémque emendant.

His adnumerari poſſunt, quia conſimiles ferè habent facultates: *Pliris archonticon, electuarium ex citro Meſues, tryphera ſarracenica Meſues, electuarium de baccis lauri Rhaſis, electuarium de aromatibus Galeni, diacoſtum, Diadictamnum, diamoruſia Meſuës.*

Alia ſunt electuaria, quæ calefaciunt humores cõtentos in pectore, palatúmque & arterias purgent: quare conferunt aſthmaticis, ſuſpirioſis, & thoracis

vitiis mirabiliter opitulantur : cuiuſmodi ſunt : *Diahyſſopum, diapraſſium, diatragacanthum calidum, diathamarum, diaſulphur.*

Alia ſunt quæ vterum reſpiciunt, prouocant menſtrua, flatus diſcutiunt : iecinoroſis, ac hydropicis remedio ſunt, aperiunt, attenuant, vrinam mouent, valenter deobſtruunt, roborant, calefaciunt, coctionem iuuant, appetentiam ſuſcitant : videlicet *diacalamintha, dialacca maior, dialacca minor, diacurcuma magna, diacurcuma minor, diamyrrha, confectio rauedſeni Meſuæ.*

Diaſatyrium fit à Nicolao, & Meſuë, habet facultatem calefaciendi, plurimam ſeminis quantitatem generat, pollet contra veſicæ, & renum imbecillitatem ; iis etiam auxilio eſt qui vrinam reddere nequeunt : venerem ſtimulat, eámque certa de cauſa ceſſantem erigit ; quare pollet ad erectionem virgæ, & multiplicat deſiderium coëundi. Diſſoluitur in iure gallinæ, aut vino.

Antidotum Hæmagogum habet facultatem calefaciendi, attenuandi, incidendi : menſtruas purgationes mouet, ſecundinas extrahit, abortum prouocat, vrinam expellit ; lapidem renum, & veſicæ frangit ; ſtranguriam ſanat, hepatis emphraxim curat, vomitum compeſcit, flatus abſumit, frigidam alicuius partis intemperiem ſanat. Doſis vſque ad ʒj. ß. Adminiſtratur è variis decoctionibus accommodatis diſſolutum.

Electuarium Lithontribon, habet facultatem calefaciendi, incîdendi, attenuandi, abſumendi frigidos & craſſos humores, præſertim in viis renum, & vrinæ exiſtentes : lapidem veſicæ, & renum frangit, arenulas comminuit, ſorditiem vreterum abſtergit. Quare in prædictis affectibus maximè confert in vino diſſolutum, aqua, aut liquore aliquo affectui valde accommodo, & diuretico : non tamen adminiſtratur, niſi præcedente aliqua vacuatione vniuerſali, alioqui humores in vniuerſo corpore exiſtentes ad illas partes deducit. Doſis ad ʒ j. ß.

Confectio Anacardina, fit ex Meſuë, habet validiſſimam facultatem calefaciendi cerebrũ, & neruos; quas partes vehementer roborat, humiditatéſque excremẽtitias tenaciter impactas diſſoluit : omnes ſenſus, tam internos, quàm externos acuit, ſed præſertim memoriam, in cuius gratiam, ſi rectè adminiſtretur, à Meſuë, & omnibus auctoribus commendatur; nam illam vocat, medicinam ſapientiæ. Veruntamen debet propinari maturo consilio, atque maxima adhibita conſideratione. Vitanda in iis, qui partem habent aliquam principem vehementer calidam. Nec etiam eſt concedenda, niſi præcedentibus vacuationibus, ita vt nihil in corporibus humoris redundantis remaneat ; ſic enim ſine vllo incommodo maximam ſolet afferre vtilitatem; ſi enim intempeſtiuè offeratur, febrem, & alios morbos excitare poteſt. Hunc ergo ordinem in eius adminiſtratione ſeruare debemus.

Victus ratio in omnibus ſex rebus non naturalibus, eſt obſeruanda, ita vt ad ſiccum declinet. Venter ſit mollis, & qui ipſam aſſumit, in hũc vſum ſpatio octo dierum ſequenti ſyrupo eſt præparandus.

℞. *Syrup. de ſtœchad. ſimplicis, rhodomel. ex melle, & ſaccharo, an.* ℥. j. *aq. fœniculi.* ℥. iij. *Miſce.*

Deinde expurgandus eſt hoc modo.

℞. *Syrup. de ſenna,* ℥ v. *infuſionis fol. ſen.* ℥ ij. *Miſce.*

Poſtea iterum diſponatur humor hoc ſyrupo.

℞. *Syrup. fœnicul. ſyrup. ſtœchad. ſimp. an.* ℥ j. *decoct. maioranæ, ſtœchados, betonicæ, radicis chinæ, radic. fœniculi, ſem. aniſi, ſem. fœnicul.* ℥. iij. Miſce, & fiat potus.

Qua præhabita præparatione, iterum purgandus eſt ſequentibus pilulis.

℞. *Maſſ. pilul. cochiar. aggregatiu. de agarico, an.* ʒ. ß. *formentur pilulæ* v. *& decorentur.*

Si tamen ante purgationem plenitudo adſit, venæ

A ſectio celebranda, & deinde ſpatio decem dierum hæc confectio eſt concedenda.

℞. *Confect. Anacardinæ, confect. Diaxyloaloës, an.* ʒ. ß. *vini albi odoriferi, vel aquæ fœniculi, vel aq. cinnamomi, vel aq. betonicæ* ℥ iv. Aſſumatur ieiuno ventriculo, & aluinis excrementis priùs expurgatis.

Poſtea iterum purgandus eſt abſque præparatione, cum tabellis his.

℞. *Pulueris radic. mechoacæ, pulu. radic. ialapæ, myrobalanor. chebulor. an.* ʒ j. *pulu. diarrhod. Abbat. diamoſchi dulcis, aromatici roſ. an.* ℈. ij. *diambræ, Galliæ moſchatæ Meſuæ, an.* ʒ ß. Miſce, & cum ſaccharo fiant ſex tabellæ.

Cùm verò his tabellis fuerit expurgatus, iterum B accipiat vnam tabellam ex ſequentibus.

℞. *Pulu. diarrobd. Abbat. diacymin. aromatic. roſat. diamoſchi dulcis, an.* ʒ j. *diambræ,* ℈ j. Cum ſaccharo fiant tabellæ.

Quibus factis iterum accipiat duas, aut tres tabellas ex antecedentibus purgatiuis : poſt quarum aſſumptionem iterum accipiat confectionem Anacardinam, per ſpatium duodecim dierum, in propria doſi quam *infrà* deſcribam, & per totum hoc tempus naribus applicetur hoc pomum.

℞. *Pulu. betonicæ, maioranæ, roriſmarini, ſtœchados, calaminth. cinnamomi, maſtich. an.* ʒ iij. *piperis, galangæ, gingiberis, caryophyllor. an.* ʒ j. *caſtorei,* ℈ ij. *pulu. aromatic. roſat. diamoſchi dulcis,* ʒ ß. *ambari, moſchi, an.* g̃. iv. Miſce, & ſec. art. fiat pomum odoriferum.

C Similiter patiens quotidie debet quidpiam memoriæ mandare. Præterea quando legit aliquid, per noctem debet naribus apponi vnus, aut duo paſtilli ex ſequentibus.

℞. *Menthæ ſiccæ, pulegij, eufraſiæ, verbenæ, ſem. coriand. præparat. gallitrici, an.* ʒ j. *flor. roriſmar.* ʒ j. ß. *calami aromatic. cinnamomi, an.* ʒ. ij. *caryophyl.* ʒ. j. ß. *moſchi, ambræ, an.* gr. vj. *mellis Anacardini, ſtyracis calamitæ, an.* ʒ ß. Terantur, & in tenuem puluerem redigantur, & permixtis omnibus cum aq. fœniculi, fiant paſtilli ad formam nuclei palmulæ. Doſis eſt ʒ j. Aſſumitur diſſolutus in ℥ iv. Vini albi, vel decoctionis accommodatæ.

D

CAPVT III.

De Confectionibus opiatis.

ETſi Tripheræ variæ aliqualem recipiant opij quantitatem, eſt tamen in tam parua copia, vt aliorum medicamentorum vi earum virtus obſcuretur. Sequentia verò Opiata dicuntur, quia in ea magna quantitas opij ingreditur : quare ſumma conſideratione ſunt adminiſtranda, quia periculoſa ſymptomata ex ipſorum vſu intempeſtiuo ſequi ſolent.

Theriaca magna Andromachi, deſcribitur à Galeno *lib. de theriac. ad Piſon. cap.* 12. ex Andromachi auctoritate : eſt præſtantiſſimum medicamentum, & ſummis viribus pollet: nam præterquam quòd vim habet calefaciendi, incîdendi, attenuandi, deobſtruendi ; E ventriculum, & cor mirandum in modum roborat, hepar, & reliqua viſcera interna firmat, ac multo exceſſu robuſtiora reddit, atque à putredine præſeruat : & alexiteria facultate, qua abundat, vberem ſpirituum vitalium copiam regenerat, quos à veneno immunes reddit.

Theriaca eſt medicamẽtum ſtupefaciens, præſertim ſi recens ſit, quia tunc præualentem obtinet opij vim, ex Gal, 5. *meth.* 13. Quare ſummè prodeſt in vehementiſſimis doloribus à cauſa frigida concitatis, atque etiam in affectionibus ventriculi, cordis, & cerebri, lethargo, epilepſia, paralyſi, dolore colico. Sudorem, & menſes prouocat : vehementiſſimos quartanarum,

&

pituitoſarum febrium rigores ſedat: confert in ani- malium venenoſorum morſibus:venenis frigidis mi- rè opitulatur.Intus,& extrà adminiſtratur. Intus diſ- ſoluta in liquore aliquo cardiaco,vel vino,vel in mo- dum electuarij permixta cum aliis medicamentis ale- xipharmacis, quæ vires retundant: & ſic vtiliſſimè offertur in peſte,à qua ſummè corpora præſeruat; & hoc modo febribus peſtiferis, & malignis ſuccurrit. Doſis vſque ad ℨ. ij. Exterioribus verò partibus im- ponitur in epithematis,vulneribus inflictis à venena- tis telis, vnguentis, tumoribus malignis, quia vene- num domat, & vaporum venenoſorum deleteriam qualitatem refringit, humoréſque veneficos altis in corpore defixos radicibus foràs extrahit. Non debet offerri, niſi ſex menſibus tranſactis poſt ipſius con- fectionem, vt ſic opij vis aliorum medicamentorum permixtione per fermentationem miteſcat, & infræ- netur.

Mithridatium ita vocatur, quia Rex Mithridates id compoſuit, & eo frequentiſſimè vtebatur. Calefa- cit,exiccat,attenuat, incîdit, obſtructas vias poten- ter aperit; cerebrum, & reliquas interiores partes mirificè roborat; menſtruas purgationes mouet, fla- tus diſcutit, vrinam prouocat, humores frigidos in capite exiſtentes calefacit,& euacuat: quare confert, quando frigidi ſucci neruos obſident, & caput pre- munt. Vtile eſt in acceſſione epileptica, in qua ipſo inungitur palatum. Feliciter adminiſtratur in peſte, peſtiferis,& venenatis morbis;in doloribus colicis,& ventriculi, à cauſa frigida concitatis; ſimiliter etiam in vehemétiſſimis doloribus gingiuarum, apponitur, ipſis inunctis, quia torporem inducit. Intus offertur diſſolutum in liquore aliquo:extrà,cum oleo de ſcor- pionibus admiſcetur ad prouocandam vrinam & menſtrua.Demum in ſuppoſitoriis,& peſſariis impo- nitur.Doſis eius ad ℨ. ij.

Philonium Romanum,à Philone eſt compoſitum: de- ſcribitur à Galeno *lib.* 1. *ſec. loc. cap.* 4. Refrigerat in tertio gradu, potenter torporem inducit, ſomnum profundum concitat: vtiliſſimum eſt in intenſiſſimis doloribus, ad ſtupefaciendum ſenſum partis dolen- tis; nam ſic ſtupefacto ſenſu partis, non ita intensè ſpiritus, & vires reſoluuntur.Prodeſt in colicis dolo- ribus frigidis,poſthabita ratione cauſæ,etſi multò ſe- curius, quando dolor à cauſa calida ortum ducit, vt 12. *Meth.* 11. docuit Galenus. Diſſoluitur vel vino, vel aliquo liquore, vel decocto accommodo. Doſis ad ℨ j.

Philonium Perſicum fit ex Meſuē *tract. de ægritudini- bus pectoris,& pulmonis, cap.* 6. *ad fin.* In eodem gradu infrigidat,etſi minorem ſtuporem inducat.Habet fa- cultatem incraſſandi,refrigerandi, reprimēdi omnem ſanguinis fluxum,à quacunque cauſa emanet,ſomnum conciliat,abortum impedit: Quare confert grauidis, quando tempore geſtationis erumpunt menſes, vt *loc. cit.* Meſuēs aduertit. Vtile eſt in omni alui fluxu cùm aliquo liquore diſſolutum. Eoſdem effectus, & facultates ſortiuntur,*Requies Nicolai*, *athanaſia magna.*

DISTINCTIO VII.

De Conſeruis.

CAPVT I.

De Conſeruis in commnni.

SVb nomine electuarij comprehenduntur etiam Condita, & Conſeruæ. Hæ vtplurimùm fiunt ex floribus, fructibus,& herbis minutim inciſis, & con- tuſis, & ſaccharo in tenuiſſimum puluerem redacto permixtis, & denique per aliquot dies ſoli appoſitis.

A Condita verò apud Dulciarios variis modis præpa- rantur.Conſeruæ verò non ſolùm per primas, ſed oc- cultas qualitates noſtrum corpus poſſunt alterare; & in ipſo diuerſas qualitates, atque virtutes produ- cendo, ipſum à morboſo apparatu immune reddere queunt.

CAPVT II.

De Conſeruis infrigidantibus.

SAccharum Roſatum habet facultatem refrigerandi, roborandi ventriculum,cerebrum,hepar,& cor.Eſt cardiacum, leuiter aſtringit, & maximè in calida he- patis intemperantia eſt in vſu. Abſoluta vacuatione B vniuerſali,ad remouendam intemperiem,& roboran- dam facultatem naturalem ex purgatione labefacta- tam, conceditur cum aliqua aqua frigida, vt bugloſ. cichor. borraginis, quantitate ℥ ij. cum ℥ vj. aquæ. Hæc conſerua ſi ſit vetuſta,habet facultatem adſtrin- gendi,incraſſandi,& hoc modo eſt vtiliſſima in ſputo ſanguinis, & omni hæmorrhagia ex omni parte ema- nante.Confert in omni alui fluxu exhibita cum aqua, aut liquore adſtringente.

Conſerua violarum duplex eſt: alia fit *cum vnguibus*, & hæc nullam, vel leuiſſimam purgandi habet facul- tatem, refrigerat multò magis, quàm prædicta, cere- brum, & cor roborat,pectus lenit, ſanguinis & bilis feruorem extinguit.Vtilis eſt in ardentibus febribus, bilioſis, malignis, quarum putredinem ſua cardiaca C vi mirandum in modum defendit, ſomnum conci- liat,humectat corpus,melancholicis affectibus reme- dio eſt. Alia fit *ſine vnguibus*,& cum ſaccharo concin- nata, purgandi facultatem ſortitur: vtilis eſt in iiſ- dem morbis,& permixta cum ſaccharo Alexandrino, eius calorem remittit,& vim purgatricem adauget.

Saccharum Bugloſſatum,aut *Conſerua Bugloſſa* tempe- rata eſt,ſuáque humiditate humores aduſtos contem- perat,& cardiaca vi eos à putredine præſeruat,cor ex- hilarat,roborat, melancholicis, & ſyncopticis reme- dio eſt: peſti & febribus malignis ſuccurrit. Eaſdem vires habet *Conſerua Borraginis*,facta ex floribus Bor- raginis. Vtriuſque doſis ad ℥ iij.

D *Conſerua acetoſæ*,præter frigiditatem quam inducit, habet potentiam incidendi, attenuandi, deobſtruen- di.Vtilis in febribus ardentibus, & malignis: eſt ale- xipharmaca,putredinem arcet,veneno aſſumpto præ- ſidio eſt.

Similes vires habent: *Conſerua de Ribes, conſerua ce- raſorum acidorum, conſerua ex acetoſitate citri, conſerua ex accetoſitate limonum.*

Conſerua Nenupharis, intenſiùs refrigerat, tenues humores incraſſat, ſomnum conciliat; ventriculum, cor & cerebrum roborat. Doſis ℥ ij.

Similem facultatem habent, ſed magis tempera- tam, ac cardiacam; quà venenoſis, & melancholicis morbis ſummè reſiſtunt, *Radix Bugloſſa ſaccharo con- dita,radix ſcorzoneræ,radix cichorij.*

Conſerua cucurbitæ infrigidat, & roborat ventricu- E lum,& hepar.

Eaſdem facultates ſortiuntur: *Pruna ſaccharo condi- ta, melo ſaccharo conditus, cucumis ſaccharo incruſtatus; poma ſaccharo incruſtata.*

Caulis lactucæ ſaccharo conditus plurimis morbis calidis ſuccurrit, & febribus ardentibus, & bilioſis auxiliatur,ſomnum conciliat.

Conſerua pyrorum refrigerat, ventriculum roborat ob adſtrictionem,vomitum ſiſtit,appetentiam excitat, alui profluuio,& nimiæ hæmorrhagiæ prodeſt.

Eandem facultatem obtinent,ſed intenſiorem,*Con- ſerua citoniorum, conſerua ſymphyti maioris, myrobalani ſaccharo conditi*: Etſi hi purgandi vim aliqualem ſor- tiantur, & melancholiæ reſiſtant vehementer.

CAPVT

CAPVT III.

De Conſeruis calefacientibus.

S*Accharum Roſatum Alexandrinum*, parum calefacit, quia roſæ Alexandrinæ, ſeu Perſicæ, calidæ ſunt: habet facultatem vacuandi bilem, & ſeroſas humiditates, ex corporis regione prima. Clemens eſt medicamentum, tutum in pueris, vtero gerentibus, & aliis, qui fortia tolerare nequeunt: & cùm debiliter expurget, aliquandò permiſcetur cum illo aliud medicamentum, quod vires adaugere queat, vt ſic.

℞. *Sacchar. roſ. Alexandrini*, ℥. ij. *pulu. rhab.* ʒ j. Miſce.

Et ſi morbus frigidus ſit, copiáque ſeroſi humoris in corpore redundet, hoc modo.

℞. *Conſeru. roſ. Alexandrinæ*, ℥ ij. ß. *mechoacæ*, ʒ j. ß. *diagridij*, g̃. iij. Miſce.

Mel Roſatum Perſicum, vel *Rhodomel Perſicum*, fit ex roſis Alexandrinis & melle. Calefacit, modicè ſeroſos humores, & pituitoſos, ex prima corporis regione expurgat. Prodeſt in cruditate ventriculi. *Mel Roſatum Hiſpanum*, ex melle, & roſis confectum debiliter expurgat, etſi maiorem habeat vim corroborandi ventriculum, hepar, atque cor; in quibus partibus humores frigidos abſumit, flatus diſcutit, cruditates aufert. Aliud fit cum melle & ſaccharo, & vocatur *Rhodomel ex ſaccharo, & melle*: & vtile eſt in iis, qui cum frigida ventriculi intemperie, calidam hepatis, aut aliarum partium patiuntur.

Conſerua ſtœchados, fit ex floribus ſtœchados, & ſaccharo. Calefacit in primo gradu, attenuat, incîdit craſſos, & tenaces humores. Reſpicit cerebrum, & partes neruoſas; ſenſus internos, & externos, memoriam acuit. Vtiliſſima eſt in affectibus frigidis cerebri, & neruorum, vt paralyſi, epilepſia, torpore, apoplexia, vertigine, cephalalgia. Doſis ad ℥ ij.

Similem huic facultatem habent, & in eiſdem morbis offeruntur *Conſerua florũm roriſmarini, conſeruæ acori, betonicæ, enulæ campanæ, flor. ſaluiæ, flor. lauendulæ, flol. arantiorum, flor. citri, conſeruæ maioranæ, meliſſæ, pæoniæ, primulæ veris, nucis moſchatæ, zingiberis.*

Pectori, & pulmoni proſunt *Conſerua hyſſopi*, & *conſerua capilli Veneris.*

Stomachum roborant, flatus diſcutiunt, frigidos humores abſumunt, vomitum compeſcunt, coctionem iuuant, *Conſeruæ abſinthij, menthæ, meliſſophylli.*

Melancholiæ confert, affectibus cutaneis, ſudorem mouet, ſanguinem mundificat, deobſtruit, *Conſerua florum fumariæ.*

Morbum regium ſanat, hydropicis confert, *Conſerua florum ſambuci.*

CAPVT IV.

De Tabellis.

T*Abellæ Manus Chriſti Perlatæ*, omnium facultatũ imbecillitatem firmant, medentur ardentibus febribus, imaginationes falſas abolent. Demum Tabellæ hæ, ſicut & aliæ compoſitæ ex ſpeciebus confectionum quas *ſuprà* notauimus, eoſdem morbos perſanant, quibus confectiones auxiliari *ſuprà* prędiximus, vt ex hac ſcheda planum fit.

Tabellæ diambræ, diamoſchi dulcis, diamoſchi amari, diacymini, dianiſi, diacurcum. dialaccæ, de gemmis, diacodion, diapapaueris, diatragacanthi frigidi, diatragacanthi calidi, diahyſſopi, diapraſſij, aromatici roſati, diarrhodonis Abbatis, diapenidij, diamargaritonis calidi, diamargaritonis frigidi, diatrion ſantalon, diazingiberis.

Hoc modo ex aliis ſpeciebus poſſunt parari tabellæ, rotulæ, orbiculi, morſelli cum ſaccharo, & aliqua aqua appropriata, quibus frequenter vti poſſunt Medici pro variis morbis curandis, cum vtilitate ſumma.

DISTINCTIO VIII.

De Trochiſcis, ſeu Paſtillis.

SOlidiora ſequuntur medicamenta, quæ Trochiſci dicuntur, & ſunt rotundi, aliquantulum depreſſi: fiunt ex ſaccharo aliquo modo inſpiſſato, & aqua; nam cùm hæc in modum pulueris deberent adminiſtrari, verumtamen diutius conſeruari nequeant, hoc modo longiori tempore incorrupta ſeruantur. Quædam refrigerant, alia excalfaciunt: aliqua virtutem ſolutiuam, plura in varios vſus efformantur: & ipſis vel vtimur in puluerem redactis, vel alio liquore, aut medicamentis commixtis.

CAPVT I.

De Trochiſcis refrigerantibus.

T*Ròchiſci de ſpodio*, refrigerant aliquantulum intenſiùs, & aſtringunt, ob idque in alui fluxionibus billioſis, quando valde effluunt, ſunt perutiles: Nam præterquam quòd humorum acrimoniam retundunt, ventriculum, inteſtina, & reliquas interiores partes roborant, ac ſitim extinguunt. Doſis ad ʒ j. Aſſumuntur cum aliquo liquore adſtringenti. Vſus eſt etiam in clyſteribus, qui ad contemperandam humorum acrimoniam, & coërcendam aluum ſunt vtiles. In eoſdem vſus parantur *Trochiſci de Berberis*, quibus eodem modo, & in iiſdem morbis vtendum eſt.

Trochiſci de Carabe, refrigerant ſanguinis & bilis feruorem, fluxus immodicos ſiſtunt, ſanguinis ex quacunque parte emanantis fluorem compeſcunt. Intus, & extrà applicantur, conſolidant vlcera pectoris, & pulmonis. Eaſdem vtilitates ſortiuntur, *Trochiſci de terra ſigillata, troch. ad fluxum Meſuæ, troch. de corallo Nicolai.*

Trochiſci de Alchechengi, fiunt ex Meſuë, & potenter refrigerant renes, & vrinæ vias; cuius ardorem mirabiliter compeſcunt, & prædictarum partium vlcera, & excoriationes ſanant, dolorémque ſedant. Diſſoluuntur in aqua maluarum, aut cucurbitæ.

Collyrium album Rhaſis, habet vim infrigidandi, & humorum ad oculos confluentium acrimoniam mitigandi, quos roborat, & eorum fluxus coërcet ac ſiſtit, viſum acuit, & adminiſtratur in initio ophthalmiæ.

℞. *Aq. ceraſor. acidor. aq. plantagin. an.* ℥ ij. *collyrij albi Rhaſis, ſarcocollæ nutritæ, tutiæ præparatæ, an.* ℈. j. Miſce.

Paratur etiam cum opio, & ſic deſcribitur *Collyrium album Rhaſis cum opio*, quod in prædictis, & aliis ad quaſcunque partes defluxionibus, in quibus vehemens dolor ægrum fatigat, eſt vtile, calorem partis nimium mitigat, ac ſenſum ſtupefacit. Proponitur à Rhaſio, *lib. 9. ad Almanſ. cap. de Ophthalmia.*

CAPVT II.

De Trochiſcis calefacientibus.

T*Rochiſci Diarrhodonis Meſuæ*, (qui enim componuntur à Nicolao non ſunt in vſu) calefaciunt in gradu ſecundo, & habent maximam vim corroborandi ventriculum, & hepar, quarum partium coctiones mirè iuuant: vtiles ſunt in viſcerum affectionibus frigidis, febribus diuturnis, præcipuè quando aliqua bilis portio cum nimia pituitæ copia eſt permixta; & hi ſunt, qui in compoſitiones plures, à Meſuë deſcriptas, reponi debent. Doſis ad ʒ j.

Trochiſci Galliæ Moſchatæ, calefaciunt in fine primi gradus, & aduerſus cerebri, ventriculi, cordis imbecillitatem proſunt eximiè: membra nutrientia multò efficiunt robuſtiora, oris fœtores remouent, vim cardiacam ſortiuntur. Adminiſtrantur intus, & extrà, aliis medicamentis permixti; vt ſic pro ventriculo.

A ℞. *Olei maſtichini*, ℥ v. *pulu.abſinth. ligni aloës*, *ſpicæ nardi*,*an*.ʒ.j.*coral.rubri*,*roſar.rubear.an*.ʒ ß. *aromatic.roſati*,*diatrion ſantalon*, *diamoſchi dulcis* ,*an*. ℈ j. *diambræ*, *Galliæ moſchatæ Meſues*, *an*. ℥. viij. Et cum ceræ ſ. q. paretur emplaſtrum ad ſcuti formam, extendatur in panno coccineo.

Pro vtero validiſſimum medicamentum eſt: nam non ſolùm roborat ipſum, ſed flatus abſumit, & vterum ad ſuperiores partes aſcendentem ſuo mirifico, & ſuaui odore ad ſuum locum reducit. Quare prò vtero roborando,ſic conficies *Emplaſtrum Magiſtrale*.

℞. *Ladani depurati*, *gummi caranæ*, *gummi tacamacæ*, *ſtyracis liquidæ*,*an*.ʒ ij. *pulu. magnetis*, ℈ j.*galbani*,ʒ j.ß. *trochiſcor.Galliæ moſchatæ Meſuæ*, ℈ j.Miſce,& fiat emplaſtrum pro vmbilico.

Doſis Galliæ per os,ad ʒ ß.

Trochiſci de Abſinthio,calefaciunt,ſed non ita intenſè:fortiuntur tamen vim adſtringentem, & roborantem ventriculum,hepar,& cor; quarum partium coctiones mirificè iuuant,obſtructiones remouent, frigidam intemperiem ſanant.Vtiles ſunt in febribus pituitoſis,cachexia,hydrope, vitiato vultus & corporis colore, deprauata coctione. Doſis ad ʒ j. Diſſoluuntur vino aut aqua abſinthij.

Trochiſci de Eupatorio, calore intenſo pollent,cuius interuētu mirificè deobſtruunt hepar,lienem,meſenterium, quas partes præſtanter roborant. Proſunt in affectionibus frigidis,diuturnis febribus opitulantur. Doſis ad ʒ j. Offeruntur cum aliqua aqua, aut decoctione accommodata. Eandem propè facultatem habent, & in iiſdem morbis propinantur, *Trochiſci de capparibus*,& *Trochiſci de lacca*.

Trochiſci de Myrrha,deſcribuntur à Rhaſio,*lib.9.ad Almanſ. cap. de menſtrua purgatione ſuppreſſa*. Intenſiùs calefaciunt,attenuant vehementer,deobſtruunt, prouocant menſtrua, vterum calefaciunt, & roborant; diſſoluuntur in vino, aut aliqua decoctione accommodata.

CAPVT III.

De Trochiſcis purgantibus.

Trochiſci de Rhabarbaro. Præter calorem,quem inducunt,habent facultatem attenuandi,aperiendi, deobſtruendi hepar, ventriculum, & roborant cerebrum.Humorem bilioſum permixtum cum pituitoſo expurgant, ſeroſas humiditates euacuant, coctionem iuuant: febribus diuturnis, malo corporis habitui, & hydropi remedio ſunt. Doſis ad ʒ j. Vtimur ipſis intus cum liquore permixtis. Extrà etiam imponuntur,permixti cum medicamētis iecori accommodatis: hoc enim modò frigida huius viſceris intemperies corrigitur.

Trochiſci de Agarico,parantur in vino zingiberis:expurgant ſuccum pituitoſum, calefaciunt, exiccant in gradu primo:Hepar,ventriculum,atque vterum deobſtruunt, in quarum partium frigidis morbis ſunt vtiliſſimi,& febribus diuturnis maximè conferunt.Semper debent ſeruari recentes,quia virtus Agarici facilè reſoluitur.

Trochiſci Alhandal,habent efficaciſſimā facultatem vacuandi humores craſſos,frigidos, viſcidos, & feroſos, quos à diſtantiſſimis partibus eradicant:ſed cum oleo roſaceo,gummi Arabico, tragacanthi, bdellio ſint parati.Ipſa colocynthide ſalubriores ſunt. Doſis à ℈. vj. ad xij.

DISTINCTIO IX.

De Oleis.

CAPVT I.

De Oleis refrigerantibus, & adſtringentibus.

Oleum Roſaceum licèt refrigeret,parum tamen recedit à mediocritate. Habet facultatem adſtringendi,qua omnes noſtri corporis partes,præcipuè verò ventriculum roborat:fluxus calidos ſiſtit, dolores
B à calida cauſa ſubortos mitigat,repellit ſua adſtrictione humorem,maximè ſi ſit oleum oliuarum immaturarum, quod vocatur *Omphacinum*, quod ampliùs refrigerat,& adſtringit:vtrumque in clyſteribus permiſcetur;nam bilis,& ſanguinis caliditatem attemperat, & ſomnum conciliat.

Oleum Citoniorum intenſiùs refrigerat,& exiccat,atque validiſſima vi aſtringit: ideò corroborat ventriculum, & inteſtina, ſiſtit vomitum, alui profluuium coërcet,ſi ventriculus,vel vmbilicus eo illinantur,coctionem iuuat,excitat appetentiam. Eandem facultatem habent, *oleum Myrtinum*, & *Lentiſcinum*.

Refrigerat etiam, & incraſſat, *Oleum Viola-*
C *ceum*, quod eſt anodynum, omnes tumores à cauſa calida pronatos curat,ſomnum conciliat,pectus & aſperam arteriam lenit,renum ardorem temperat,iecoris calidam intemperiem perſanat.

Similes vires ſortiuntur,*Ol.nenupharis*, *melonis*, *cucurbitæ*,*cucumeris*.

Vehementiùs refrigerant, ſtupefaciunt,capitis ardorem auferunt,ſomnum conciliant:*Ol.populneum*,*ol. mandragoræ*, *hyoſcyami*,*de papauere*,*è ſemine lactucæ*.

CAPVT II.

De Oleis calidis.

D *Oleum Lumbricorum*, temperatū ferè eſt, & debiliter calefacit, reſoluit, & dolores tam calidos, quàm frigidos mitigat: habet conſenſum cum glandulofis partibus, quarum paruos tumores reſoluit. Magiſtraliter fit hoc modo.

℞.*Olei veteris*, ℔ ij. ß. *lumbricorum terreſtrium*, ℔ j. *prius abluantur lumbrici* ℔ j. *vini albi odoriferi*,& *abiecta lotione coquuntur lumbrici cum oleo ad conſumptionem medietatis*.

Oleum Chamomillæ,moderatè calefacit, reſoluit, dolores frigidos mitigat, reſpicit neruos: in clyſteribus vtile eſt pro colico dolore à cauſa frigida profectò.

Eandem ferè facultatem habent:*Oleum ſeminis lini*, *ol.ſeſaminum*,*ol.liliorum alborum*,*anethinum*,*nucum*.

Oleum amygdalarum dulcium, parum recedit à medio
E per calorem, magis tamen per humiditatem. Habet magnam vim ſedandi dolorem,atque leniendi pectus, & aſperam arteriam. Vtile eſt in pleuritide parti affectæ impoſitum: nam mirificè pectus emollit,flatus diſcutit, facile reddit ſputum. Vtiliter prodeſt in doloribus renum,ortis ab arenulis,& lapillo.

Oleum Ouorum,cutim expurgat,impetiginem,ſerpiginem, & alia cutis vitia perſanat, capillos regignit, phthiriaſes mala valetudine contractas tollit, ſcabrities cutis in facie emendat.Eiuſdem naturæ ſunt: *Oleum tartari*,*ol.ſambucinum*,*ol.frumenti*.

Oleum Formicarum,valet ad confortandum coïtum, genitalibus illitum virgam erigit,teſtes roborat,& natiua quadam proprietate ſemen auget,& vaſa ſpermatica mirandum in modum efficit robuſtiora.

Oleum

Oleum Irinum,fit ex flore,& radice ireos.Terget,tenuat,coquit,potenter reſoluit:ideò dolores à frigido, aurium,hepatis,ſplenis,vteri,articulorum ſedat;phlegmonas coquendo ſuppurat, materias thoracis, & pulmonis coquit. Strumas diſſipat, tumores duros reſoluit, ſpaſmum emendat, narium fœtorem corrigit.

Oleum Hyperici Magiſtrale, habet vim calefaciendi, moderatè abſtergit & exiccat vlcera,& vulnera;quorum excrementitias humiditates abſumit, vlcera recentia ad propriam vnionem adducit,præcipuè ſi maximè calidum adminiſtretur;& ideò in Hiſpania frequentiſſimum remedium eſt,& eo Chirurgi feliciſſimè vtuntur. Et licèt plurimæ circumferantur deſcriptiones huius olei,pro vulneribus ſanandis propè diuini,tamen hæc eſt certa, & magis præſtans.

℞.*Flor.hyperici*,℥ viij. *radic. valerian.cardui benedict. an.*℥ iv.*tritici mundi*, ℥ v.Conterantur,& macerentur per diem,& noctem in ℔ iij. *vini albi odoriferi*, & ſequenti die miſce *olei antiqui,& elect.* ℔ iij. Et in olla noua fictili,& operculo probè contecta repoſita,bulliant ſimul lento igne ad vini, & aliarum humiditatum conſumptionem,ſemper agitando,ne herbæ vaſis fundo adhæreant. Facta expreſſione, & colatura, oleo adde *terebinth. abietin.* ℔ ij. Bulliant ambo lento igne in vaſe vitreato probè obturato, per ſpatium quartæ partis horæ vnius. Semotis ab igne, parúmque tepefactis iniice, ſpatulâ obuoluendo, *pulueris thuris optimi*, ℥ v iij. Iterum ponantur ſuper lentum ignem,denuò agitando,& ferueant per tempus quartæ partis horæ:poſtea obturentur ſufficienter ſtragulis,ne virtus reſoluatur:& cùm frigeſcet, ſeruetur ad vſum.Quòd ſi primæ infuſioni addas *flor.roriſmarini, & centaureæ minoris, an.*℥ j. Et quando oleum cum terebinthina miſcueris,addas ℔ ß. *olei lumbricorum*,præſtantius erit hoc Oleum, & pro vulneribus curandis magis excellens,& mirabile.

Oleum de ſcorpionibus,calefacit, humectat, emollit, deobſtruit,dolores frigidos ſedat,flatus diſcutit, vrinam prouocat,eius ſuppreſſionem curat, renum lapidem frangit,& in eius affectionibus frigidis vtile eſt, neruoſis partibus refrigeratis remedio eſt. Adminiſtratur in clyſteribus pro colico dolore curando:pro quo etiam,& prouocanda vrina,diſcutiendíſque flatibus, in parte externa imponitur, quia partes laxat, emollit,viáſque patentiores reddit.

Oleum de ſcorpionibus Matthioli, ab eodem auctore nomen accepit. Alexipharmacum eſt,vim habet calefaciendi, & reſoluendi, reſiſtit putredini,cor exhilarat,magnam ſpirituum quantitatem regenerat,cordis frigidam intemperiem remouet, habet maximum conſenſum cum vtero,& corde;& ſic in peſte,peſtiferis febribus, & malignis apponitur vnguenti modo ſupra ſiniſtrum cordis ventriculum:& ſi vehemens ardor inſit internus,oleo violaceo attemperatur. Reluctatur veneno cuiuſcunque ſortis illud ſit.In febribus peſtiferis cordi ſic apponitur.

℞.*Adipis naphæ*,℥ j.*pulu.diamarg.frig.elect.de gemmis, diatrion ſantalon,an.* ℥ ß. *olei de ſcorpionibus Matthioli, olei violar.an.*quartar.j.Miſce,fiat linimentum.

Oleum Capparum,calefacit in gradu ſecundo,diſcutit flatus, obſtructiones remouet: habet maximum conſenſum cum liene;quare illius obſtructiones,ſicut & meſenterij ab humore frigido, & craſſo ſubortas optimè perſanat.

Eandem vtilitatem habet *Oleum amygdalarum amararum*,quod præſertim prodeſt ſurditati, ſibilo,& dolori aurium: prouocat vrinam, lenit neruorum duritiem,& faciei maculas delet.

Oleum Abſinthij,calefacit,roborat potiſſimùm ventriculum, flatus diſcutit, appetentiam excitat, vomitum ſiſtit,vermes necat,obſtructiones aufert.

Conſimilis naturæ ſunt: *Oleum Maſtichinum*, A *ol. menthæ, lentiſcinum,nardinum ſimplex, nardinum compoſitum.*

Oleum Naphæ, calefacit, habet vim alexipharmacam,qua cor roborat, ſpiritus vitales regenerat, malignam putredinem arcet.Habet conſenſum cum corde,reſpicit vterum, in quarum partium affectionibus frigidis ſummè præſtat.Opitulatur melancholicis, ſi regio cordis eo inungatur.

Oleum Rutaceum,intensè calefacit,potenter exiccat, flatus diſcutit.Vtile eſt in doloribus colicis, & iliacis, affectionibus item frigidis vteri, & ſic intus permiſcetur in clyſteribus,& extrà,per ſe,vel cum aliis medicamentis, quæ ſimilem naturam ſortiantur, imponitur.

Oleum Vulpinum,valdè calefacit, attenuat, reſoluit B materias frigidas, præcipuè exiſtentes in cerebro, & in neruis; quas partes mirè reſpicit, & roborat. Ideò vtiliſſimum eſt in conuulſione ex repletione, paralyſi,iſchiade,omni genere arthritidis, artus enim firmat.

Similes vires ſortiuntur:*Oleum de croco,ol.de caſtoreo, ol.laurinum*: Sed omnibus his *oleum euphorbij* eſt fortius;quare ſolùm in modica quantitate,& affectu contumaci imponi debet.

Oleum Vitrioli habet intenſiſſimum calorem,quare non per ſe,ſed aliis medicamentis in parua quantitate permixtum,aſſumi debet,nam cauſticum medicamentum eſt. Apponitur hæmorrhoïdibus tumentibus, & cæcis,quando dolor intolerabilis ægrum exercet,poſt cuius applicationem pars frigidiſſima aqua eſt abluenda, C ne æger nimio dolore prematur.Intus aſſumptum prodeſt ventriculo debili,& nauſeabundo,illum corroborat,craſſos humores in eius tunicis tenaciter impactos reſoluit,& attenuat:confert in ſingultu,& colico dolore frigido: obſtructiones pellit hepatis, & lienis: febrium ardentium putredinem peſtilentiúmque malignitatem cohibet aciditate ſua.Vtere ſic:

℞.*Olei maſtiches,olei terebinth. an.* guttas xij.*olei vitrioli*,guttas iv.*aq.aniſi*,℥ ij.Miſce,& propina.

Pro roborando ventriculo ſic:

℞.*Syrup.de mentha*, ℥ j. *aq. cinnamomi*,℥ iv. *olei vitrioli* guttas iij. Miſce pro hauſtu vno.

Oleum Sulphuris,eſt efficaciſſimum ad abſumendas humiditates gingiuarum, & dentium: quare dentes mobiles firmat,& eorum ſordes abſtergit,ſcabiem curat,carnem generat, fiſtulas, & oris vlcera abſtergit, D quæ gangrænas appellant, in quibus curandis maximè antecellit.

Oleum de lateribus,ſeu Philoſophorum,efficaciſſimam habet facultatem calefaciendi,exiccandi, penetrandi vſque ad diſtantiſſimas corporis partes;quare mirabiliter prodeſt in lethargo, & memoria deperdita. Prodeſt in frigidis cerebri affectibus, ſi eo ſutura coronalis, & tempora illinantur.Opitulatur paralyſi,& contumacibus neruorũ affectionibus ſummo eſt auxilio.

Conſimilem ferè virtutem habent:*Oleum iuniperinum,aniſi,cinnamomi,caryophyllorum,macis,nucis moſchatæ,maceris,belzoini,terebinthinæ,de piperibus,coſtinum,ſalis,ex ſtyrace,ſaluiæ, meliſſæ, betonicæ,florum anthos, ligni guaiaci,angelicæ, de thymo.*

Oleum liquidambar, eſt rufi coloris,elegans,odoratum, E vulnera curat, & ſuprà dictas affectiones excellenti virtute perſanat. Epotum cum iure gallinæ aut vino,flatus diſcutit,tormina expellit, vrinam mouet, vteri obſtructiones aufert, viſcera roborat, lapidem veſicæ, & renum efficaciter expellit, dolori iliaco ſummè ſuccurrit.

Balſamum mirabiles, & prope diuinas ex ſe præſtat facultates. Hoc aut interiùs aſſumitur, aut exteriùs apponitur, aut Chirurgicis medicamentis admiſcetur. Intus aſſumitur manè ieiuno ventriculo. Prodeſt aſthmaticis, ventriculi doloribus, menſes mouet, vt & peſſi modo ſubditum.

Doſis quatuór, aut quinque guttæ, in vino, aut liquore aliquo permixtæ. Deinde veſicæ tormentis remedio eſt, colorem bonum conciliat, viſcera naturalia roborat, flatus diſcutit, Venerem prouocat, obſtructiones aperit, renes, & veſicam à ſabuloſa materia repurgat, calculos excutit, iuuentam conſeruat, phthiſicos iuuat, fœcundas reddit fœminas, vterum à ſorditie expurgat.

Exteriùs ſi apponatur, illitum omnes circuitus ex humore frigido emanantes tollit, tumores œdematoſos diſcutit. Capiti illitum, cerebrum reficit, fouet, ſpiritus animales inſtaurat, paralyſi ſuccurrit: ſi eo vngantur cerebrum, ceruix, & ſpina tota, neruorum morbis, & contractioni eſt vtiliſſimum. Vnguenti modo ſupra ſtomachum impoſitum, coctionem iuuat, flatus diſcutit, obſtructiones aufert, lienem induratum emollit, vrinam mouet, articulorum doloribus excellenti modo auxiliatur.

Chirurgicis præſidiis inditum, vtiliſſimum etiam eſt. Recentia enim vulnera ſine ſuppuratione glutinat, præſertímque ea quæ neruis, & iuncturis ſunt inflicta: nam ea ad cicatricem perducit, contractionémque prohibet. Antiqua vulnera mundificat. Inſuper ſidiſſimo experimento compertum eſt, ſummum eſſe auxilium in nimia hæmorrhagia ex quacunque parte emanante, ſi pars eo ſolo illinatur. Calidum & ſiccum eſt in gradu ſecundo, guſtu eſt acuto, aliquantulum amaro, quare adſtrictionis eſt particeps. Ex Peruana, & Occidentali plaga aduehitur, & inferius non eſt Ægyptiaco. Plura fiunt balſama artificialia, quæ ferè ſimiles cum illo habent facultates.

DISTINCTIO X.

De Vnguentis.

CAPVT I.

De vnguentis refrigerantibus.

V*Nguentum roſaceum*, etſi parum, aut nihil refrigeret, inter omnia vnguenta obtinet principatum, quia ſua adſtrictione, & moderata temperie corroborat cerebrum, & ventriculum; nam harum partium calidam intemperiem, & dolores ab ipſa pronatos mirandum in modum lenit, ac perſanat. Vtile eſt in quauis interna inflammatione ad impediendum calidi humoris defluxum. Confert in internarum partium intemperie calida, ſed præſertim in phlogoſi, & ardore renum præſtans eſt auxilium. In eryſipelate commodiſſimè adminiſtratur. In febribus ſqualidis ſummum eſt præſidium, ſi eo inungatur dorſum. Somnum conciliat temporibus, naribus, & fronti illitum, & magis ſi opium ei ſit permixtum, vt ſic.

℞. *Vnguenti roſacei*, ℥ *j. opij diſſoluti in lacte muliebri*, g̃ v. *croci*, g̃. iij. Miſce.

Eandem vtilitatem præſtat *Vnguentum refrigerans Galeni*, deſcriptum ab ipſo, *lib.* 10. *Meth. cap.* 9. Quod licèt intenſiorem frigiditatem participet, tamen in iiſdem morbis, & eodem modo adminiſtratur.

Vnguentum reſumptiuum Magiſtrale, habet facultatem refrigerandi, & humectandi, atque impediendi ſubſtantiæ reſolutionem. In hectica febre eſt mirificum, ſi ex eo dorſum, & partes extremæ inungantur.

℞. *Olei ſem. cucurbitæ, amygdal. dulcium, an.* ℥ *j. olei violar. olei nenupharis, an.* ℥ ß. *axungiæ gallinæ recentis, butyri vaccini recenter extracti, an.* ℥ ß. Axungiæ priùs abluantur aqua frigida per multum tempus, permutando aquam, & reiecta lotione adde: *Medullæ crurum vituli*, ℥ ij. *lactis muliebris recenter extracti*, ℥ j. ß. *mucilaginis ſem. pſyllij, mucilag. ſem. citonior. mucilag. ſem. lini, an.* ℥ j. *ceræ albæ, q. ſ.* Miſce, & ſec. art. fiat Vnguentum.

Vnguentum ſantalinum, componitur à Meſuë in modum ceroti. Infrigidat, & roborat hepar, cum quo maximam habet ſympathiam: & ſic in febribus bilioſis, depoſita iam plenitudine, epithematis modo ſuper regionem iecoris imponitur, quando hoc viſcus caumate opprimitur; huius enim præſidij ope hepar roboratum ſanguinem frigidiuſculum gignit.

Vnguentum plumbeum intenſiùs refrigerat, ac vehementer exiccat. Vtile eſt in combuſtionibus poſt quinque dies tranſactos, cicatricem inducit, omnem calidam intemperiem remouet. Mirificum eſt remedium pro ſedando dolore, & ardore hæmorrhoidum, maximè cum aqua roſacea permixtum.

Vnguentum lithargyrij, non ita exiccat, vt Plumbeum, ſed æqualem habet frigiditatem, conſolidat, & carnem generat, cruſtas abſtergit, & ſcabiem rebellem perſanat, & excoriationes à calore Solis, ſtrictiore calceo, itinere, equitatione, frictione, & coïtu ſanat.

Vnguentum pro ſcabie Magiſtrale, cum miti frigiditate deſiccat, abſtergit, remouet ſcabiem; & puſtulas quaſuis ex melancholico humore, & pituita ſalſa pronatas delet.

℞. *Terebinth. lotæ aq. roſar. butyri vaccini, loti aq. plantagin. an.* ℥ ij. *olei roſ.* ℥ j. *ſucci limon. acidor.* ℥ ij. *vitellor. ouor.* N. ij. *argenti viui*, ʒ ß. Agitentur omnia, & ſec. artem fiat Vnguentum.

Vel fiat hoc modo.

℞. *Terebinthin. butyri vaccini, an.* ℥ ij. Abluantur aq. roſar. adde. *ceruſæ*, ℥ ß. *alumin. vſti*, ʒ j. *arſenici*, ℈ j. *ſucci limon. acidor.* ℥ ij. *vitellor. ouor.* N. ij. Miſce, & ſec. art. fiat Vnguentum.

Vnguentum Tuthiæ validè refrigerat, exiccat, malignam putredinem aufert. Vtile eſt vlceribus malignis, & virulentis, eryſipelati vlcerato, vſtionibus, cancro, gangrænæ, Gallicanis vlceribus: carnem generat, cicatricem inducit.

Vnguentum Populeum, vehementer refrigerat, & humectat: vtiliſſimum in conciliando ſomno, dolorem mitigat, ardorem ex igne excitatum lenit.

Vnguentum Comitiſſæ, habet præſtātiſſimam facultatem adſtringendi: vomitum ſiſtit, fluxum compeſcit, hæmorrhagiam vteri refrænat, menſtruas purgationes cohibet, & præſertim fœtum in vtero retinet.

Vnguentum ſtomachicum Magiſtrale, ventriculum & hepar roborat, frigidos harum partium dolores lenit, appetentiam excitat, coctionem iuuat, flatus diſcutit, nauſeam aufert, vomitum ſiſtit.

℞. *Olei abſinth. ol. maſtichini, & nardi, an.* ℥ j. *olei citonior. ol. menth. an.* ℥ ß. *roſar. rubear. coral. rubri, maſtich. cinnamomi, agallochi, aromatici roſati, diarrhod. Abbatis, an.* ℈ j. *ceræ, q. ſ.* fiat Vnguentum.

Vnguentum de Minio, vtile eſt vlceribus malis, & antiquis, cicatricem inducit, glutinat, & carnem generat. Potentius eſt *Vnguentum de Minio caphuratum*, quod fit hoc modo.

℞. *Minij triti*, ℥ iij. *lithargyrij*, ℥ ij. *ceruſſæ*, ℥ j. ß. *tuthiæ, caphuræ, an.* ʒ iij. *olei roſat.* ℔ j. ß. *ceræ albæ*, ℥ ij. Liquatam ceram cum oleo, lento igne permiſce in mortario plumbeo, cum reliquis rebus tenuiſſimè tritis.

Vnguentum potabile, eſt vtiliſſimum ad coſolidandum viſcera interna, & ſic prodeſt in caſu ab alto: & hoc modo nauigantibus, & iter agentibus in precio eſt.

℞. *Butyri recentis ſine ſale*, ℔ iij. *rubiæ tinctorum, caſtorei, ſpermatis ceti, tormentillæ, an.* ℥ j. Bulliant ſimul cum vino odorifero ad vini conſumptionem, & fiat Vnguentum.

Vnguentum ad Pediculos.

℞. *Semin. ſtaphiſagriæ*, ℥ ij. *ellebori albi*, ℥ j. *ſalis*, ʒ ij. *argenti viui*, ℥ ij. *aceti vini*, ℥ ij. *axungiæ porcinæ*, ℔ j. *olei laurini*, ℥ ix. *ſaponis Veneti*, ℔ ß. Miſce, fiat Vnguentum.

Vnguentum

Vnguentum ad combuſtionem Magiſtrale, expertiſſimum eſt ad vſtionem,ex quacunque cauſa excitatam; quo ſolo partes ambuſtæ attemperantur, mitigatur incendium, humorum confluxus impeditur, ſedatur dolor,pars ad cicatricem perducitur.

℞. *Tunicæ exterioris, ſeu medianæ, viridis ſambuci*, M.j.In tenuiſſimas partes diſſecta priùs, bulliat in ℥. iv.*olei roſ.* adde *tuthiæ præparatæ*, ℥.ij. *ceræ albæ*, ℥.j.ß. Fiat Vnguentum lento igne,ſec.art.

Vnguentum oculare Magiſtrale,delet nubeculas oculorum, ardorem contemperat,fluxiones ſiſtit, dolorem lenit,inflammationi opitulatur.

℞. *Lapid.calaminaris præparati*, ℥.iij.*tuthiæ præparat.* ʒ j. *vitrioli albi, caphuræ, an.*℈ ij. *vnguenti roſ.*℔.j.Fiat Vnguentum.

Vel fiat hoc modo:

℞.*Butyri recentis*,℥.iv.*ceræ albæ*,℥.j. Liqua, & laua ſæpius aqua roſacea:& adde *Tuthiæ præparatæ*,℥ ß.*caphuræ*,℈ ij.Fiat Vnguentum.

Vnguentum ad vermes Magiſtrale, quo inferior regio illinitur.

℞.*Abſinth. abrotani, centaur. minoris, perſicariæ, folior.perſic. arboris, lupini, radic. ebuli,an.*ʒ.j.*ſucci porri*, ℥ ij. *naſturtij aquatici*, ʒ ij. *balauſtior.* ʒ. ij. *olei abſinth.* ℔ j.ß.*ceræ,q.ſ.*Fiat Vnguentum.

Vnguentum ad Hæmorrhoïdes Magiſtrale.

℞. *Thuris*, ʒ. ß.*lycij, myrrhæ, croci, an.*ʒ iij. *opij*,ʒ j. Decoquantur in lactis caprini ℥ iv. ad conſumptionem tertiæ partis, adde: *Mucilaginis pſyllij*, ʒ ß. *olei roſ.*℥.ij.*vitellum oui*,N.j.Miſce,fiat Vnguentum.

CAPVT II.

De Vnguentis calefacientibus.

VNguentum *Dialthææ ſimplex*, calefacit, reſoluit, emollit, humectat, dolorem ſedat. *Vnguentum Dialthææ compoſitum*, intenſiùs calefacit,efficaciùs reſoluit,humectat, emollit durities ab humore præſertim calido profectas.

Vnguentum Oeſypatum,ſeu vt Barbari vocant,*Hyſſopi humidi*,moderatè calefacit,intenſiùs humectat, reſoluit,dolorem aufert, humores craſſos, & induratos liquat,& ad fluxionem paratos reddit.

Vnguentum Pleuriticum, modicè calefacit, intenſiùs humectat, emollit, lenit pectus,ſputum facile reddit, dolorem ſedat. Vtiliſſimum eſt in pleuritide, tranſacto tamen principio,& celebratis vacuationibus vniuerſalibus,alioquî ſuo calore humores ad partem dolentem attrahit.

Vnguentum Aureum,in corporibus mollibus exiccat, concoquit, & carnem generat;In robuſtis, & denſis corporibus pus mouet.Fit hoc modo:

℞. *Ceræ*,℥ v.*reſinæ*,quartar.j.*terebinthin.* ℔.i.*mellis*, quartar.ß.*maſtiches,thuris,ſarcocollæ,myrrhæ,aloës,croci, an.*ʒ.ij.Fiat Vnguentum.

Vnguentum deoppilatiuum ſuccorum Magiſtrale, pro hepate,vtile eſt in obſtructionibus hepatis, meſenterij,& abdominis.

℞. *Succorum apij,fœniculi, abſinth. petroſelini, endiu. cichorij,an.*℥ iv.*vini albi,aceti albi,an.*℥ ij.ß.*olei communis*,℥.xij.*olei amygdalar.amarar.*℥ vj.Bulliant omnia ad conſumptionem olei, vini, & aceti, & cum cera fiat Vnguentum: adde *Santalor.rubeor.* ℥ j.*ſpicæ,ſpodij,an.* ʒ ij.*in tenuem puluerem redacta.*

Vnguentum deoppilatiuum ſuccorum pro liene Magiſtrale.

℞. *Succi apij,& ſucci petroſelini, an.* ℥ iv. *pulu. agnì caſti*,℥ ij.*aceti albi*,℥ j.ß.*olei de capparib.olei irini, amygdal.amarar. an.* ℥ viij.*radic. capparum, cortic.tamariſci, ſcolopendriæ,an.*ʒ iij.*ſchœnanthi*,ʒ j.ß. Coquantur olea cum ſuccis ad humiditatis conſumptionem. Coletur, & adde ceram, & reliqua in pollinem redacta, & fiat Vnguentum.

Vnguentum Naphæ, moderatum obtinet calorem: eſt alexipharmacum, & ſua qualitate malignam putredinem arcet,cor exhilarat,vitales ſpiritus generat. Vtile eſt febribus malignis,peſte,ſyncope,cordis palpitatione, veneno, melancholia, thoracis læuæ parti impoſitum.

Vnguentum Agrippæ, calefacit in gradu ſecundo: habet virtutem emolliendi, reſoluendi humores in neruis impactos, vrinam prouocat, dolorem ſedat, præcipuè in renibus à frigida cauſa ſubortum: vtile eſt ad hydropem,emollit ventrem,& humores aquoſos expellit per aluum, maximè ſi ſit permixtum cum oleo ſcorpionis: omnibus corporis œdematis ſuccurrit.

Vnguentum Martiatum reſoluit, calefacit humores frigidos in partibus præcipuè neruoſis contentos; quarum frigidos dolores lenit,atque ideò vtiliſſimum eſt in omnibus articulorum doloribus, morbo Gallico, ilij dolore, ſcirrho hepatis, & lienis,paralyticis, iſchiadicis:& ad omnes dolores, tumorem,duritiem, ſpaſmum,eſt præſtantiſſimum.

Vnguentum Aregon, iiſdem corporis vitiis frigidis auxiliatur:ſed maiorem habet conſenſum cum vtero, ipſum roborando,atque ad generationem præparando, quando fœmina à cauſa frigida ſterilis redditur; in quem vſum inungitur regio abdominis infra vmbilicum.Quin ex eo fiunt peſſaria, quæ vteri ori appoſita,conceptionem procurant.

Vnguentum Ebulorum Magiſtrale, eſt optimum pro tumore hydropicorum; nam vētri illitum,& œdematoſis partibus,reſoluit flatus,& tumorem tollit.Denique eſt vnicum ſubſidium pro articulorum doloribus, & præſertim pro dolore podagrico leuãdo,ſiue dolor à cauſa frigida,ſiue à calida oriatur:fitque hoc modo.

℞. *Succi radicis ebulorum*, ℥ ij. *bulliant in* ℥.viij. *olei chamomil. vſque ad conſumptionem ſucci:* cum cera fiat Vnguentum,ablutum deinde cum guttulis aceti roſacei,aut generoſi vini.

Vnguentum pro morbo Gallico,diuerſimodè parari ſolet:etſi enim argentum viuum ſit Antidotum, cuius ope hic morbus domari ſolet: tamen vario modo conficiuntur ex eo vnguenta, pro varietate temperaturæ,& humoris. Commune ergo vnguentum, quod noſtro ſæculo adminiſtratur,eſt huiuſmodi.

℞. *Axungiæ ſuillæ ſine ſale*, ℥ iv. *axungiæ vaccinæ*, ℥ ij. *vnguenti Dialthææ compoſiti, vnguenti Agrip. olei laurini,ſtyracis liquidæ,an.* ℥ j.*theriac.magnæ antiquæ, Mithridatij, vnguenti Aregon, vnguent. Martiati,an.*℥.ß. *argenti viui extincti ſaliua*,℥ ij.Miſce,& ſecund.art.fiat Vnguentum.

Hoc in robuſtis corporibus,& in morbo Gallico à cauſa frigida concitato,vſum habet.Quòd ſi hic pertinax morbus corpora premat mollia,quæ temperamento calido ſint prædita,vtiliſſimum eſt hoc.

℞. *Axungiæ vaccinæ lotæ*,℥.iv. *axungiæ ſuillæ inſulſæ, lotæ aq. roſ.* ℥ ij.*olei amygdalar. dulcium, lilior. albor.olei ſem.lin.an.*℥ j.*vnguenti Agrip.* ℥ j.ß.*theriac. magnæ Andromachi*,℥ j.ß. *vnguenti Aregonis, vnguenti Martiati, an.*℥ j.ß. *argenti viui extincti*,℥ j.ß. Miſce, & fiat ſec. art.Vnguentum.

Quibus poſt ſex menſes vtēdum eſt,vt vis effrænis Mercurij, cæterorum medicamentorum permixtione

dometur,ac miteſcat; & celebrata iam per vniuerſalia medicamenta vacuatione. Vnguentum debet imponi iunćturis brachiorum, & crurum. Caput nullo modo vngi debet,nec thorax,nec regio abdominis.

Vnguentum Mundificatiuum Apij, abſtergit vlcera, & carnem generat,præſertim in partibus neruoſis;fit hoc modo.

℞. *Rhodomel.*℥ j.*ſucci apij*, ℥ ß. *farinæ hordei,parum.* Miſce.

Sed præſtantius eſt hoc.

℞. *Mellis roſati colati*, ℥ j.ß. *terebinthin.claræ*, ℥ iij. *ſucci apij,ſucci praſſij,an.*℥ ß.*ſucci abſinthij*,℥ ij. Coque ſimul, deinde adde: *Farinæ hord.farinæ fabar. an* ℥ xj. *farinæ lupinor.farinæ orobi,an.*℥ iij. *ſarcocollæ,myrrhæ,an.* ℥ j.ß.Reduc in puluerem,& fiat Vnguentum.

Eandem facultatem ſortitur, ſed minùs efficacem, *Vnguentum mediæ confectionis.*

Vnguentum Album, valet aduersùs vlcera, ſcabiem, & aduſtionem, ſi ſimplex ſit, & fiat ex oleo, ceruſſa, & cera. Si verò compoſitum, efficaciùs adſtringit, & glutinat,& fit hoc modo.

℞. *Ceruſſæ,lithargyrij,an.* ℥ vj.*plumbi vſti, ſcoriæ argenti,an.*℥ ß.*maſtiches,thuris,an.*℥ ij.ß.*olei roſ.aceti albi, q.ſ.*Miſce,fiat Vnguentum ſec.artem.

Vnguentum Baſilicum,digerit,maturat vlcera,praua apoſtemata mollificat,rumpit furunculos; recentibus capitis,& neruoſarum partium vulneribus, & vlceribus aptum exiſtit.Eaſdem facultates etſi remiſſas habet *Vnguentum Pallidum.*

Vnguentum Ægyptiacum perfectiùs à Guidone, quàm Meſuë componitur. Vehementer calefacit,potenter abſtergit vlcera ſordida, & fiſtulas antiquas, putridam carnem aufert, & ſic in ipſis vlceribus putridis maximè confert,præcipuè pudendorum.Diſſoluitur in aliqua aqua frigida, vt eius caliditas attemperetur,& acrimonia miteſcat,alioquì nimia ſua caliditate,& cauſtica vi corrodit,& ideò ante vniuerſales vacuationes adminiſtrari non debet; nam fluxiones concitat,inflammationes mouet,& vlcera curatu reddit difficiliora.Miſcebis hoc modo.

℞. *Vnguenti Ægyptiaci*,℥ j.*aq.plantag.*℥ ß.Miſce.

Vnguentum Apoſtolicum,efficax eſt contra vulnera, & vlcera difficilia, & fiſtulas: abſumit carnem mortuam,conſumptam reſtaurat, duram mollit,& plagas ſanat.Fitque hoc modo.

℞. *Ceræ albæ, terebinth.reſinæ, ammoniaci, an.*℥ xiv. *ariſtoloch rotundæ,thuris, bdellij,an.*℥ vj.*myrrhæ,galbani, an.*℥ iv.*lithargyrij*, ℥ ix.*opopanacis*, *æruginis,an.*℥ ij.*olei communis*,℔ xij.

DISTINCTIO XI.

De Emplaſtris.

Emplaſtrum *filij Zachariæ*, calefacit in primo gradu,& moderatè reſoluit,lenit pectus,ſputum reddit facile, dolorem lateralem præcipuè ſedat; quare in pleuritide vtile eſt, ſedata priùs ad partem fluxionem:nam huius ope emollitur humor atque reſoluitur. Etiam in teſticulis, & aliis partibus dolore tentatis præſtat eximiè.

Efficaciores vires habet, præcipuè in doloribus neruorum,lienis,vteri,renum,& veſicæ, *Hyſſopi Ceratum*, quia duros, & tenaces humores diſſipat, tenuat, atque reſoluit.

Emplaſtrum Meliloti, calefacit,humectat,emollit, humores tenaces reſoluit,dolorem aufert.Vtile eſt in pleuritide, ad reſoluendos tenaces humores in parte affecta impactos; & ſic non eſt imponendum, niſi poſtquam totum corpus ſit vacuatum.

Emplaſtrum de Mucilaginibus, calefacit, humectat, reſoluit humores tenaces, & craſſos: & licèt variæ ſint eius deſcriptiones, noſtra, & præſtantior eſt hæc:

℞. *Olei ſemin.lini,olei chamomil.olei lilior.albor.dialthææ ſimplicis,hyſſopi humidi,butyri vaccini,axungiæ gallinæ,axungiæ anſeris,medullæ cruris ceruini,medul.cruris vituli,axungiæ anguis,an.*℥ ß.*mucilaginis althææ,ſem.lin.ſœnugræci,maluar.an.* ℥ iv.*margaritar. præparat.* ℥ j.*ammoniaci,galbani,opopanacis,diſſolutorum,in aceto ſcillitico,an.* ℥ ß. *ſagapeni*, ℥ ß.Miſce, & ſec.art. fiat Vnguentum: cui adde in fine, *craci pulueriſati*, ℈ j. *aceti ſambutini*, quartar.j.

Emplaſtrum de nido hirundinis, ab omnibus, plurimis laudum præconiis condecoratur: quia eius vi,& ope angina deſperata curari ſolet.Habet mirificam facultatem ad vacuandos humores ipſam efficientes:ipſos enim à partibus internis attrahit ad externas, & ſic ægrum à ſuffocatione reddit immunem, & reſpirationem facilem reddit. In principio non imponatur, ſed tranſacto fluxionis impetu; alioquì humorem ad inflammatas partes intempeſtiuè attrahit vehementiſſimè. Plures vario modo componunt, vtere tu illo ex deſcriptione noſtra.

℞. *Nidum hirundinis.* Fac eum in aqua ebullire diu:poſtea cum cribro cola:& cum colatura coquantur *radices lilij*, *maluauiſci*, & *bryoniæ*, *folia maluarum, violarum,parietariæ*: Piſtentur fortiter,& incorporentur cum iis: *fermenti valde acris,farinæ ſem.lini*, *an.q.ſ.* Bulliant, & in fine adde: *Olei veteris*, *axungiæ porcinæ inſulſæ,modicum*:Fiat Emplaſtrum.

Emplaſtrum Diachylon ſimplex,hepatis durities,ſcirrhos lienis,ventriculi, & aliarum partium, imò ipſas ſtrumas emollit. *Compoſitum*, efficacius eſt,maturat apoſtemata,mollit durities, reſoluit,digerit,abſtergit ſaniem,phlegmonas ſanat,carnem generat.*Diachylon* verò *cum gummis*,ſit quando adduntur bdelliū,ſagapenum,& ammoniacum:nam tunc potentiùs emollit.

Emplaſtrum Apoſtolicum ſit à Guidone,*tract.7.cap.1. de medicinis confortantibus*. Calefacit, reſoluit, abſtergit,confortat,& fracturas oſſium conſolidat.

Emplaſtrum Diaphœnicon Alexandri, parùm calefacit, plurimùm roborat ventrem inferiorem, & ideò vtile eſt in immodicis fluxionibus ventriculi, & inteſtinorum, vt diarrhœa, lienteria, cœliaca, cholera, dyſenteria,vomitu,muliebri profluuio.

Emplaſtrum oxycroceum Vigonis,prodeſt oſſibus fractis,partibus quæ dolore aliquo premuntur,duritiem denique omnem emollit & diſcutit, cicatrices attenuat,& læues reddit.Eandem virtutem habet *Confortatiuum Vigonis.*

Emplaſtrum ſtomachicum Magiſtrale, ſtomachum,& hepar confortat, & calefacit, coctiones iuuat, fluxus ſiſtit,appetentiam excitat,flatus reſoluit.

℞. *Ladani depurati,reſinæ pini,colophoniæ,an.*℔ ß.*ceræ*,℥ iv.*pulueris abſinth.pulu.menthæ, pul.roſar.rubear.caryophyl.calami aromatici,agallochi, nucis moſchatæ*, *ſchœnanthi,maſtiches,an.*℈ j. Miſce, & ſecundùm artem fiat Emplaſtrum.

Emplaſtrum pro matrice Magiſtrale,vteri imbecillitati ſuccurrit, eius procidentiam reprimit, hyſtericis affectibus remedio eſt,ſtrangulationi opitulatur,conceptionem iuuat,flatus diſcutit.

℞. *Radicis biſtortæ*, ℥ ß. *lapidis magnetis in pollinem redacti*,℥ j.*lauendulæ,caſſiæ elect. caryophyl. macis*, *nucis moſchatæ,agallochi,thuris,aliptæ moſchatæ,an.*℥.ij. *ladani, ceræ flauæ*, *an.* ℥ iv. *reſinæ pini,picis Græcæ, an.* ℔ j. Fiat Emplaſtrum. Cui ad maiorem odoris ſuauitatem & vtilitatem,adde: *Ambari,moſchi,an.*℈ ß.

Emplaſtrum de baccis lauri, calefacit, attenuat, & craſſos humores reſoluit, dolores mitigat,& ſic vtile eſt in doloribus renum, & inteſtinorum:flatus diſcutit,tumores induratos reſoluit.

Emplaſtrum contra rupturam Magiſtrale, magnā vim habet in rupturis,& in oſſium fracturis,quia roborat, adſtringit,

adſtringit,exiccat,mirificè conſolidat,& peritonæum relaxatum ad ſuum locum reducit.

℞. *Scoriæ ferri præparatæ cum aceto, pulu. miniȷ, an.* ℥ j. ß. *ſanguinis draconis, boli armeni, thuris, maſtiches, terræ ſigillatæ, hypociſthidos, balauſtiorum, nucum cupreſſi, cortic. granator. an.* ℥ iij. *lapidis ſanguinarij, mumiæ, ſantalor. rubeor. gummi Arabici, an.* ʒ iij. *reſinæ, colophoniæ, q. ſ.* Miſce, fiat Emplaſtrum.

Eaſdem vires habet *Emplaſtrum de pelle Arietina*, quod etiam in aneuryſmate plurimùm iuuat.

Emplaſtrum de Ranis, ſeu *viperinũ*, vlcera curat Gallicana, dummodò iam ſint mundificata, dolores iuncturarum à morbo Gallico manantes ſanat, ſcrophulas emollit, duritiesreſoluit. Quòd ſi addas duplam quantitatem argenti viui, efficacius multò erit.

Emplaſtrum Magiſtrale contra dolores articulorum, frigidos humores potenter reſoluit, dolores mitigat, præcipuè coxendicis, à frigido humore excitatos.

℞. *Picis naualis*, ℔ ij. *reſinæ, colophoniæ, ceræ, an.* ℔ ß. *baccar. lauri, ſulphuris viui, aniſi, croci, abſinth. pulegij, thuris, ſem. naſturtij, an.* ℥ ij. *caryophyl. cinnamomi, an.* ʒ j. *zingiberis*, ʒ ij. *terebinthinæ, q. ſ.* Fiat Emplaſtrum.

Emplaſtrum de Geminis, tam in vulneribus, quàm in vlceribus cicatricem inducit, attemperat, deſiccat, & ſic papillarum remouet ſciſſuras.

℞. *Olei roſacei*, ℔. ij. *ceruſæ*, ℔ iv. Fiat Emplaſtrum.

Emplaſtrum Diapalma, cicatricem inducit, reſoluit ſimul, ac repercutit. Vtile in contuſionibus in primis diebus vino albo diſſolutum; & vltimis oleo vetere, dummodò non reperiatur vulnus. Prodeſt in vſtionibus, ad formam vnguenti redactum, oleóque omphacino permixtum, & tunc perniones ſanat.

Triapharmacum Galeni, deſcribitur ab ipſo, *lib.* 1. *de compoſ. ſec. gener. cap.* 7. Exiccat efficaciter, quare vim habet curandi fiſtulas, & vlcera vſque ad cicatricem perſanat.

Eandem facultatem habet *Emplaſtrum de Gratia Dei*, quia facit naſci carnem in vulneribus, & conſolidat.

Emplaſtrum ceroneum, prodeſt ad omnem dolorem ſpatularum & pectoris, ex frigiditate; frigidos humores ſoluit, ſplenem emollit. Vtile eſt ad hydropem ex cauſa frigida hepatis contractum: vtero ſuperpoſitum, ipſius frigiditati reſiſtit.

Emplaſtrum Iſis fit à Galeno, *lib.* 5. *ſec. gener.* Capiti valde eſt accommodatum: chironia vlcera, & curatu difficilia ſanat: eſt etiam cruentis idoneum.

Emplaſtrum ex Gallia Moſchata Mèſuès, totum ventrem inferiorem roborat, adſtringit, calefacit; quare alui fluxibus ex frigore contractis remedio eſt.

Emplaſtrum de centaurea, capitis vulneribus prodeſt. Efficacius eſt *Emplaſtrum de Betonica*, quod optimum eſt ad vniendas caluariæ fracturas. Deinde oſſa carne tegit, ſquamas oſſium detrahit, & quæ in alto latent, foras attrahit efficaciter, carnes amiſſas, duráſque reſtituit, vehementer abſtergit, digerit, & ſiccat.

ARTICVLVS V.

De Methodo compoſitorum omnium medicamentorum, ad vſus Medicos vtilitatem præſtantium.

CAPVT VNICVM.

Et primùm de Apozematis.

SVpereſt ſolùm differere, quomodo omnia medicamenta componantur, præter ſyrupum, potum, atque pilulas, de quibus ſatis *ſuprà*. Apozemata ergo, & decocta, etſi ex iiſdem componantur, maximè tamen inter ſe differunt: ſi quidem apozema ſaccharum in ſe recipit, decocta verò minimè. Vtraque tamen eaſdem præſtant vtilitates, quia in declinatione conceduntur, vt partium intemperies inducta auferatur, vt *lib. art. medic. cap.* 85. admonuit Galenus, dicens: *Vnam quamque cauſam priùs abſcindere oportet, deinde factam intemperiem curare.*

Intemperies varia eſt; nam alia eſt calida, frigida alia: quare hac ratione apozemata varia parari ſolent. Et ſunt concedenda matutino tempore, in remotione febris, vel declinatione acceſſionis. Quare aliud dicitur apozema bilioſum, quando humorem bilioſum præparat ad expulſionem: aliud dicitur phlegmatiB cum, quia in quacunque noſtri corporis parte pituitam diſponit, eámque calefacit, attenuat, incidit, aperit: aliud appellatur melancholicum, quod melancholiam diſponit.

Aliud appellatur pectorale, quia in thorace, & aſpera arteria humores præparat, ſputũ facile reddit, & ideò vtile eſt in omnibus affectibus materialibus thoracis. Et vt omnia cognoſcantur rectè, verúſque modus componendi apozemata inquiratur, ea per exempla diſtinguamus. Sit ergo primum exemplum, de apozemate humorem bilioſum præparante.

℞. *Hord, mundi, & confracti*, P. j. *prunor. exacinator. vuar. paſſar. ſine acinis, an.* ℥ j. *cortic. radic. cichor. borrag. bugloſſ. radicis ſcorzoneræ, an.* P. j. *fol. lactuc. borrag. acetoſ. violar. an.* M. j. *ſem. frigidor. an.* P. j. *flor. cordial. an.* P. ß. Coquantur omnia ſecundùm artem, in ℔ ij. aq. fontanæ ad tertiæ partis conſumptionem: Colaturæ adde *ſacchari albi*, iv. *ſyrup. cichor. ſyrup. borrag. an.* ℥ iij. Miſce, & iterum parum bulliant pro apozemate.

Sit ſecundum exemplum, pro curatione tertianę nothæ, & aliorum morborum, in quibus reperitur permixtio bilis cum pituita; nam attemperat, obſtructiones aperit, & ventrem lenit.

℞. *Hord. mundi*, P. j. *paſſular. ſine acinis, prunor. an.* ℥ j. *cortic. radic. bugloſſ. borraginis, cichorij, petroſelini, fœniculi, apij, an.* P. j. *fol. borrag. bugloſſ. cichor. capil. Vener. lupulor. petroſelin. an.* M. j. *ſem. frig. maior. fœnicul. aniſi, flor. cordial. bugloſſ. cichor. an.* P. j. Coque ſec. art. in ℔ iij. aq. ad tertias: colaturæ adde *Sacchari*, ℥ v. *ſyrup. Byzantini, ſyrup. cichor. an.* ℥ iij. Miſce, & iterum parum bulliant pro apozemate.

Tertium exemplum pro humore melancholico ſit hoc.

℞. *Cortic. radic. capparum, tamariſci, petroſelini, fumar. eupatorij, fœniculi, apij, cichor. borrag. an.* M. j. *paſſular. ſine acinis, prunor. ſine nucleis, an.* ℥ j. ß. *folior. eupatorij, capil. Vener. lupulor. fumar. aſplenij, bugloſſ. an.* M. j. *flor. bugloſſ. borrag. cichor. an.* P. j. *ſem. aniſi, fœniculi, an.* ʒ. ß. Coquantur omnia ſecundùm artem, in ℔ viij. aq. ad tertias: adde, *Sacchari*, ℥ vj. *ſyrup. de duab. radicib. ſyrup. fumar. ſimplicis, an.* ℥ ij. Miſce pro apozemate.

Si tamen velis aliquod apozematum, purgatiuum efficere, in decoctione ſimul coquantur cum aliis rebus medicamenta purgantia, tam ſimplicia, quàm compoſita; quæ variis morbis auxilientur, & diuerſos humores euacuare nata ſint: vt v. g. in hoc apozemate diſponente melancholiam, poſſumus addere aliquem ſyrupum purgatiuum, hoc modo.

℞. *Syrup. de ſenna*, ℥ iij. *apozematis melancholici* ℥ iv. Miſce pro hauſtu vno.

Et ſic de cæteris.

A

De clyſteribus.

Enema,ablutio,clyſter idem ſignificant : & eſt medicamentum ſedi, & inteſtinis, primò accommodatum ; deinde ventriculo, lieni, renibus, veſicæ, meſenterio, & quod magis eſt, capiti appropriatum, à quo non rarò medio clyſtere fit reuulſio.Huius medicamenti plures ſunt differentiæ.Alij enim ſunt clyſteres emollientes,attemperantes,vacuantes,purgantes, anodyni,abſtergentes,adſtringentes, ſarcotici ; & alij nutrientes.

Exemplum primi ſit.

℞. *Decoct. maluar. prunor. enucleator. furfuris,* ℔.j. *ſacchari albi,* ℥ j.*olei,* ℥ iij.*ſalis,* ʒ j. Miſce, fiat clyſter.

Exemplum attemperantis clyſteris.

℞.*Decoct.borrag.lactuc.cichor. portulac,* ℔ j. *olei violar.* ℥ iij.*ſacchari albi,* ℥ j.Miſce pro clyſtere.

Exemplum euacuantis.

℞. *Decoct. maluar. prunor. enucleator. polypod. ſem. cartham. fol. ſen.* ℥ x. *diacathol.* ʒ x. *olei violar.* ℥ ij. Miſce.

Exemplum anodyni.

℞. *Decoct. maluar. biſmaluæ, fœnugræci, furfuris,* ℥ x. *butyri recentis, dialthææ ſimplicis, an.* ℥ ij. *olei ſeſamin.olei e ſemin.lini,olei amygdal. dulcium, an.* ℥ j. *ſalis* ʒ j.Miſce.

Exemplum abſtergentis.

℞. *Decoct. hord.* ℔ j.*ſacchari rubri,* ℥ j. ß. *rhodomel. ſyrup.roſ.an.* ℥ ß.Miſce.

Exemplum adſtringentis.

℞. *Decoct.plantagin. portulac.ſolatri,*℔ j.*olei myrtin. ſyrup.roſ.ſiccar.an.*℥ j.ß.Miſce.

Exemplum ſarcotici.

℞. *Decoct.plantag.portulac.lentium,*℔ ß.*albumin.ouor.* N.ij. *pulu. maſtich. ſanguin. Dracon. boli armeni, gummi tragacanthi, an.* ʒ j.ß.*ceræ, pinguedinis caprinæ, an.*ʒ ij. Miſce.

Exemplum nutrientis.

℞. *Iuris gallinæ, iuris capon. an.* ℥ iv. *vitellor. ouor.* N.ij.*ſacchari albi,*℥ j.Miſce.

Quantitas clyſteris varia eſt pro hominum ætate, natura,& conditione morborum; quia pueris, & debilibus minor quantitas conceditur,quam adultis, & robuſtis:in affectibus colicis,liientericis,dyſentericis, quando ob fæces induratas retinetur aluus,minor requiritur quantitas;maior autem ipſius clyſteris,eſt libra vna.

Debet infundi tepidus;nam frigidus inteſtina, & neruoſas partes vicinas oblædit. Debet ſimiliter ſenſim,& paulatim adminiſtrari : qui enim ſubitò iniicitur,flatus eleuat,& ferè retineri nequit in inteſtinis,& ſurſum repit,& cruciatus intolerabiles concitat.

De Suppoſitoriis.

Glans,aut ſuppoſitorium formam ceræ candelæ paruæ,ad longitudinem quatuor digitorum,ſpeciémque rotundam refert.Paratur quando æger clyſterem aſſumere recuſat.Tribus modis fieri ſolet;aut ex melle toſto, & ſale, & debile eſt ; aliquando ex hiera, melle, pulueribus purgantibus, & mediocre exiſtit; interdum ex acribus medicamentis,vt ſcammonio,euphorbio,colocynthide, cum melle,aut aliquo expurgante electuario, & acre exiſtit.Conficitur etiam ad longitudinem ſex digitorum ex rebus prædictis, & à capite reuellit. Fiunt ſuppoſitoria ad longitudinem ſex digitorum pro vtero, cum medicamentis accommodatis, ad corroborandum, ipsúmque expurgandum,& in hyſtericis affectibus ad reuellendum,quando morbus ob vteri conſenſum concitatur.

De Linimentis.

Linimentum,medicamentum eſt medium in conſiſtentia inter Oleum,& Vnguentum. Paratur ex oleis, axungiis,& aliis ſimilibus ad ſedandos dolores,& intemperiem remouendam:habet tamen maiorem efficaciam,quàm oleum ; & variè conficitur, pro diuerſa morbi cauſa,& intemperie.Exemplum ſit hoc.

℞.*Olei amygdal.dulcium,olei chamomil.an.*℥ ß.*vnguentum filij Zachariæ, axungiæ gallinæ,q.ſ.* Miſce, fiat Linimentum.

De Vnguentis.

B Vnguentum, ſolidioris eſt ſubſtantiæ, & maiores habet vires.Componitur pro diuerſo vſu ex oleis,ſuccis,plantarum partibus,& animalium,quæ coctionem accipiunt, & in puluerem redigi poſſunt. Fit etiam Vnguentum ex reſinis,& gummi, cum cera ſemper, quæ eſt omnium vnguentorum materia.In eius compoſitione hic ſeruatur ordo,vt pulueris vnciæ vni,ceræ duæ,& olei octo reſpondeant.

De Ceratis,& Emplaſtris.

Emplaſtri, & Cerati tanta eſt affinitas, vt ſæpe vnum pro alio ſubſtituatur. Ceratum eſt compoſitio vnguento durior, emplaſtro tamen mollior. Propria ceratorum materia, eſt cera, requirit enim maiorem C quantitatem ceræ,à qua denominationem accepit;licèt minorem,quàm emplaſtrum.

Emplaſtrum verò eſt compoſitio,quæ ex omnium medicamentorum ſpecie conſurgit, pinguium præcipuè, & ſiccorum in vnum corpus craſſum, viſcoſum, ſolidum,durum, & digitis adhærens concurrentium. Differentiæ verò emplaſtrorũ ab eiſdem rebus deſumuntur,ex quibus vnguentorum varietas. Quantitas verò medicamentorum, quæ in emplaſtra concurrunt, vix deſcribi poteſt,ſed artificiali coniectura,inſpiciendo ea medicamenta,quæ conſiſtentiam & lentorem præbent, & conſiderando ex decoctione duritiem, aut mollitiem ; pro compoſitione neceſſariam. D Notabis vltimò, quòd cera non conuenit emplaſtris ladanum recipientibus.

De Cataplaſmatis.

Emplaſtris minùs propriè dictis ſunt ſimilia Cataplaſmata. His vtimur ad ſedandos dolores,abſumendos præter naturam tumores, reſoluendos flatus. Componuntur ex radicibus,foliis,fructibus,floribus, ſeminibus,herbis,ſuccis,oleis,axungiis, medullis, farinis,& reſinis.Horum alia ſunt cocta,alia cruda.Cocta fiunt ex herbis coctis, & per ſetaceum tranſcolatis, additis oleo, & axungia. Cruda fiunt ex herbis contuſis, aut eorum ſuccis,oleo admixtis,& farina,& aliis pluribus, prout Medico viſum fuerit. Medicamentorum quantitas indeterminata eſt, prout è mol- E libus,aut duris ipſa ſunt compoſita.

De Fotibus.

Fotus, euaporatio calida eſt, ad emolliendum, laxandum, dolorémque ſedandum inuenta. Conficitur ex herbis, radicibus, ſeminibus, & floribus, in aqua, vel vino coctis,eaſdem vires habentibus.Fotu vtimur ante aliorum medicamentorum vſum,vt cutis meatus laxentur, attenuentur humores, viæ ampliores reddantur,quod fit ſpongiâ,filtro,linteis,aut veſicâ. Hoc autem auxilium factis iam vniuerſalibus vacuationibus celebratur.

De

De Embrochis.

Embrocha, eſt irrigatio ab alto facta ſupra partem affectam: ferè tamen ſupra ſuturam coronalem adminiſtratur in phrenitide, & aliis cerebri affectionibus: nam in ea parte cranium eſt tenuiſſimum, & ſuturæ laxiſſimæ, & ideò ad profundas cerebri ſedes citò medicamenta permeare poſſunt. Embrocha fit ex decoctione aquæ, vel vini, in quibus coquuntur radic [illegible], folia, ſemina, flores, fructus, ad tertiæ partis conſumptionem. Paratur etiam embrocha ex lacte ad conciliandum ſomnum. Ab ea caue, quando fluxus ſanguinis adeſt, vel aderit: nam balneum, ſeu lotio capitis, fluxiones ſanguinis acriter irritat, ex Gal. 1. *ad Glauc.cap.* 14.& 3.*acut.* 59.

De Epithematibus.

Epithema eſt compoſitio fotui, & embrochis ſimilis: fit ex aquis, ſuccis, atque pulueribus, quæ cordi, thoraci, & iecori ſunt aptiſſima; vinúmque additur penetrationis gratia, prout affectionis frigidæ, aut calidæ conditio efflagitat. Vtimur eo in cordis, & aliarum partium principalium affectibus. Quando tamen maligna putredo cor fatigat, tunc epithemata conficimus ex alexipharmacis, cordi apponenda, quorum ſyluam *ſuprà* deſcripſimus.

De Cauterio potentiali.

Hoc medicamentum ſua excellenti qualitate vrit, eſcharámque eleuat: quare cauterium potentiale appellatur; quia ante reductionem de potentia ad actũ, prædictam qualitatem in potentia habebat, ad differentiam cauterij actualis. Huius medicamenti ope fit vacuatio à parte cui applicatur, deriuatio à propinquiori, & reuulſio à longinquâ. Has operationes efficiunt omnia medicamenta, quæ corrodendo cutem, & carnem ſubiectam, continuum ſoluunt. Exemplum ſit huiuſmodi.

℞. *Arſenici ſublimati, opij, pulu. ſem. hyoſcyami, vnguenti populei, an.*℈ j. Miſce, & ſec. art. fiat Vnguentum.

De Veſicatoriis, ſeu Sinapiſmis.

Ex medicamentis acribus fiunt vnguenta, cataplaſmata, & emplaſtra, quæ cutem exulcerant, & veſicas eleuant, attrahendo à corporis profundo ad ſuperficiem, humores, ſanguinem, & ſpiritum. His vtimur, quando moribundas partes ad vitam reſtituere conamur: ſic enim ſimul cum calore etiam ſpiritus reuocantur. Semper lenia & mitia, debent præcedere fortia. Materia horum medicamentorum ſunt ſinapis, cantharides, bryonia, euphorbium, & alia ſimplicia, quæ terebinthinæ admixta, aut melli, prædictis partibus applicantur.

De Collyriis.

Collyrium eſt medicamentum oculis accommodatum. Triplex eſt differentia ipſius: Aliud eſt liquidum, quod ex ſuccis, mucilaginibus, & aquis paratur, in principio inflammationis oculorum, pro ſedando dolore, inflammatione, & fluxione ſiſtenda aptiſſimum. Aliud eſt ſiccum, vt eſt collyrium album Rhaſis. Aliud mellis conſiſtentiam obtinet, cuius beneficio humores in tunicis impacti reſoluuntur, & hoc ex diuerſis medicamentis conficitur.

De Errhinis, ſeu Sternutatoriis.

Hæc medicamenta naribus accommodantur, quo-
A tum vis ad cerebrum conuolans, humores in capite exiſtentes liquat, attenuat, & euacuat. Ex acribus medicamentis, & maximè irritantibus componuntur. Alia ſunt humida, quæ ex ſuccis herbarum, betæ videlicet, maioranæ, hyſſopi, & ſimilium fiunt; aut ex aliis decoctionibus permixtis cum euphorbio, pyrethro, nigella, quæ tamen in pauca quantitate addi debent. Alia ſunt dura, ad conſiſtentiam emplaſtri, quæ ex prædictis medicamentis in puluerem redactis, mellíque admixtis, pyramidis inſtar, conflantur.

De Apophlegmatiſmatis, ſeu Maſticatoriis.

Aliqua ſunt medicamenta, quæ aliquandiu in ore detenta, & aliquãtulum maſticata, vires ſuas ad caput
B tranſmittunt, & per palatum pituitoſos humores educant. Componuntur ex acribus medicamentis. Proſunt in affectibus frigidis materialibus cerebri, & neruorum. Nocent iis affectionibus, quæ fauces, gulam, aſperam arteriam, & pulmonem exercent. Quatuor modis parantur. Primò, quando prædicta medicamenta acria puluerizantur melle permixta, pilularum aut paſtillorum formâ. Secundò, quando intra linteum in ore detinentur, atque maſticantur. Tertiò, quando concoquuntur, atque ore detinentur. Quartò, quando aliquod medicamentum acre pituitam attrahens, vt galanga, & pyrethrum, citra alterius medicamenti permixtionem, ad quantitatem auellanæ ore continetur. Hæc medicamenta non debent applicari, priuſquàm totum corpus exquiſitiſſimè ſit
C euacuatum.

De Gargariſmatis.

Partibus oris, & faucium accommodantur gargariſmata, quorum vſu fluxio prohibetur, pars ab inflammatione præſeruatur, dolores ſedantur, vlcera curantur. Hæc dupliciter parari ſolent: primò, ex decocto herbarum, & aliarum rerum, quæ cum vino albo, rubro, & ſtyptico, aut decocto pectorali decoquuntur. Secundo modo, ex aquis ſtillatitiis, per ſe, aut aliis rebus permixtis, vt videlicet ſyrupo, oxymelite ſimplici, aut diamoro, & aliis medicamentis ſimplicibus, vel compoſitis, pro curantis Medici arbitrio.

De Dentifriciis.

D Pro dentibus abluendis, roborandis, confirmandis, atque detergendis fiunt dentifricia, ex medicamentis deſiccantibus, atque detergentibus. Hæc ſunt in duplici differentia: Alia ſunt ſicca, quæ ex pulueribus craſſiuſculè tritis cum medicamentis ad formam peſſarij componuntur. Alia ſunt humida, quæ ferè ſemper ex inſtillatione adſtringentium, exiccantium, & abſtergentium fiunt, quibus odorifera permiſcenda.

De Sacculis.

Sacculus eſt compoſitio medicamentorum, quæ in ſacculum, ſeu marſupium congeruntur: & nihil aliud eſt Sacculus, niſi fotus aridus & ſiccus. Huius ea diffe-
E rentia eſt, qualis partis cui apponitur, à qua ſumit fictam, & medicamentorum diuerſitatem, quia ſi ſacculus ad caput paratur, capitalia erunt medicamenta, & ſic de reliquis partibus principalibus dicendum.

De Suffitu.

Suffitus, euaporatio eſt medicamentorum, ſubſtantiam humidam, viſcoſam, atque pinguem obtinentiũ. Illius duplex eſt differẽtia. Alius eſt ſiccus, qui trochiſcorum, vel pilularum formam habet, & cõponitur ex medicamentis, à quibus fumus eleuatur, vt gummi, pice,

pice,reſinis,cera. Alius eſt humidus; qui eſt decoctio medicamenti maximè calidi, in quo extinguitur lapis Pyrites, qui etiam extinguitur aliquando in aqua rutæ, vino, vel aceto. Eſt autem medicamentum fortiſſimum: at rectè adminiſtratum, vtile eſt in cerebri obſtructionibus, pulmonum vlceribus, aſthmate, tuſſi antiqua, coſtarum doloribus, vteri, & aliarum partium affectibus inueteratis, & eradicationis difficilis, vt in Gallica lue.

De Inſeſſionibus.

Inſeſſio, eſt balneum dimidij corporis inferioris. Eius materia aliquando eſt aqua dulcis, ſæpe decoctum herbarum, fructuum, radicum, ſeminum, & diuerſarũ rerum pro Medici arbitrio. Huius vſus, eſt in affectibus renum, veſicæ, vteri, & partium inferiorum.

De Balneis.

Balneum, eſt totius corporis vniuerſalis fotus, tum ſanitatis tuendæ gratia, tum etiam pro morbis perſanandis remedium maximè neceſſarium. Duplex illius reperitur differentia: Aliud eſt à natura factum; quale eſt quod in mineris terræ reperitur, vt balneum ſulphureum, aluminoſum, nitroſum, & alia ſimilia. Aliud verò eſt balneum artefactum, ex decocto radicum, ſeminum, florum, foliorum, & mineralium.

ARTICVLVS VLTIMVS.

De gradibus qualitatum medicamentorum, quæ in probata, & inſtructa Officina reſeruantur.

NIhil eſt quod magis Medicum peritum inſtruat, quàm medicamentorum qualitas. Cùm enim cõtrariorum contraria ſint remedia, oportet exactè qualitates remediorum percallere: Nam morbus calidus, frigidum remedium expoſtulat; frigidus, calidum; humidus, ſiccum; ſiccus, humidum. Quare ne in hoc cõpendio pharmaceutico quicquam deſit, in ſtudioſorum gratiam, omnis generis medicamentorum facultates enumerabo, initium à temperatis deſumens. Temperatum enim medicamentum eſt, quod elementorum temperaturam, eucrato (hoc eſt, temperato) hominis corpori ſimilem obtinet, ita vt neque calefaciat, neque refrigeret, neque humectet, neque exiccet.

DE RADICIBVS.

Radices temperatæ.

Radix ſcorzoneræ.	h.in 1.	Radix bugloſſæ temperata.	
Radix borraginis.	h.in 1.		

Radices calidæ in 1.

Radix ſmilacis aſperæ.	ſ. in 2.	Radix enulæ campanæ.	ſ. in 2.
Radix aſparagi.	ſ. in 2.	Radix mechoacæ.	ſ.in 2.
Radix valerianæ.	ſ. in 3.	Radix betonicæ.	ſ.in 3.
Radix pæoniæ.	ſ. in 3.	Radix Chinæ.	ſ.in 2.

Radices calidæ in 2.

Radix paſtinacæ.	h.in 2.	Radix fœniculi.	ſ.in 2.
Radix rubiæ tinctorum.	ſ.in 2.	Radix rhabarbari.	ſ.in 2.
		Radix rhapontici.	ſ.in 2.
Radix cyperi.	ſ.in 2.	Agaricum,	ſ.in 2.
A Radix liquiritiæ.	h.in 2.	Radix hermodactylor.	ſ. in 3.
Radix calami aromatici	ſ.in 2.		

Radices calidæ in 3.

Radix zedoariæ.	ſ.in 2.	Radix veratri nigri.	ſ.in 3.
Radix ariſtoloch. longæ.	ſ.in 3.	Radix veratri albi.	ſ.in 3.
		Radix bruſci.	ſ.in 3.
Radix ariſtoloch. rotundæ.	ſ.in 3.	Radix coſti.	ſ.in 3.
		Radix aſari.	ſ.in 3.
Radix pyrethri.	ſ.in 4.	Radix gentianæ.	ſ.in 3.
Turbith.	ſ.in 3.	Radix filipendulæ.	ſ.in 3.
Radix iridis.	ſ.in 3.	Radix petroſelini.	ſ.in 2.
Radix eryngij.	ſ.in 3.	Radix peucedani.	ſ.in 3.

B

Radices frigidæ in 1.

Radix cichorij.	ſ.in 2.	Radix lactucæ.	h.in 2.
Radix ſcariolæ.	ſ.in 2.		

DE CAVLIBVS.

Caules calidi in 2.

Ligni aloës.	ſ.in 2.	Calami aromatici.	ſ.in 2.
Ligni renum.	ſ.in 2.	Saxifragiæ.	ſ.in 2.
Cinnamomi.	ſ.in 2.		

Calidi in 3.

C Lignum Indicum, ſeu ſanctum	ſ.in 3.	Aſpalathum.	ſ.in 2.

Frigidi in 2.

Santali albi.	ſ.in 2.	Santali rubei.	ſ.in 2.
Santali citrini.	ſ.in 2.		

DE HERBIS.

Herbæ temperatæ.

Capillus Veneris.	h.in 2.	Scorzonera.	h.in 2.
Borrago.	h.in 2.	Bugloſſa.	h.in 2.

D

Herbæ calidæ in 1.

Chamomilla.	ſ.in 1.	Scordium.	ſ.in 2.
Abſinthium.	ſ.in 3.	Aſphodelus.	ſ.in 2.
Althæa.	h.in 3.	Betonica.	ſ.in 2.
Beta.	h.in 3.	Agrimonia.	ſ.in 2.
Braſſica.	ſ.in 2.	Lupulus.	ſ.in 2.

Herbæ calidæ in 2.

Saluia.	ſ.in 2.	Melilotus.	ſ.in 2.
Meliſſa.	ſ.in 2.	Parietaria.	h.in 2.
Artemiſia.	ſ.in 2.	Peucedanum.	ſ.in 2.
Scolopendrium.	ſ.in 2.	Pulegium.	ſ.in 2.
E Scabioſa.	ſ.in 2.	Mentha.	ſ.in 3.
Fumaria.	ſ.in 2.		

Herbæ Calidæ in 3.

Apium.	ſ.in 2.	Filipendula.	ſ.in 3.
Petroſelinum.	ſ.in 2.	Thymus.	ſ.in 3.
Chelidonium.	ſ.in 3.	Centaurea maior.	ſ.in 3.
Anethum.	ſ.in 2.	Centaurea minor.	ſ.in 3.
Serpillum.	ſ.in 3.	Stœchas.	ſ.in 3.
Quinquefolium.	ſ.in 2.	Agnus caſtus.	ſ.in 3.
Trifolium.	ſ.in 2.	Calamenthum.	ſ.in 3.
Pulicaria.	ſ.in 3.	Abrotanum.	ſ.in 3.

Hyſſopus.

Hyſſopus.	ſ.in 3.	Chamædrys,	ſ.in 2. A
Hippoſelinum.	ſ.in 3.	Iuniperus.	ſ.in 2.
Tamariſcus.	ſ.in 3.	Origanum.	ſ.in 3.
Dictamnus Creteſ,	ſ.in 2.	Paſtinaca.	ſ.in 3.
Imperatoria.	ſ.in 3.	Ruta ſatiua.	ſ.in 3.

Herbæ calidæ in 4.

Allium.	ſ.in 4.	Naſturtium.	ſ.in 3.
Cepa cũ humiditate excrementitia.		Anacardus.	ſ.in 3.
		Tithymalus.	ſ.in 4.
Scilla.	ſ.in 3.	Thapſia.	ſ.in 4.
Ruta ſilueſtris.	ſ.in 3.		

Herbæ frigidæ in 1.

Malua.	h.in 1.	Cichorium.	ſ.in 1.
Atriplex.	h.in 2.	Scariola.	ſ.in 2.
Viola.	h.in 2.	Lactuca.	h.in 2.

Herbæ frigidæ in 2.

Myrtus.	ſ.in 2.	Solanum hortenſe.	h.in 2.
Semperuiuum.	ſ.in 2.	Plantago.	ſ.in 2.

Herbæ frigidæ in 3.

Hyoſcyamus.	h.in 3.	Portulaca.	h.in 2.
Solanũ ſomniferũ.	h.in 3.	Mandragora.	h.in 3.

Herbæ frigidæ in 4.

Cicuta cum aliqua humiditate.		Papauer rubrum.	h.in 3.
		Papauer nigrum.	h.in 3.
Papauer album.	h.in 3.		

DE FLORIBVS.

Flores calidi in 1.

Abſinthium.	ſ.in 3.	Sambucus.	ſ.in 3.
Chamæmelum.	ſ.in 3.		

Flores calidi in 2.

Anethum.	ſ.in 2.	Roſmarinus.	ſ.in 3. D
Melilotus.	ſ.in 2.	Epithymus.	ſ.in 3.
Crocus.	ſ.in 2.		

Flores frigidi in 1.

Violæ.	h.in 2.	Nenupharis.	ſ.in 2.
Bugloſſæ.	h.in 1.	Roſarum rubrarũ.	ſ.in 2.
Borraginis.	h.in 2.	Balauſtiorum.	ſ.in 2.

DE FRVCTIBVS.

Fructus calidi in 1.

Amygdalæ dulces.	h.in 1.	Folliculi ſennæ.	ſ.in 2. E

Fructus calidi in 2.

Amygdal. amar.	ſ.in 1.	Paſſulæ.	h.in 1.
Auellanæ.	ſ.in 2.	Poma redolentia.	h.in 2.
Auellanæ Pinæ.	h.in 1.		

Fructus calidi in 3.

Nux Moſchata.	ſ.in 3.	Colocynthis.	ſ.in 3.
Anacardi fructus	ſ.in 3.		

Fructus frigidi in 1.

Caſſia fiſtula.	h.in 2.	Citonia.	ſ.in 3.
Pruna domeſtica.	h.in 2.	Pyrum.	ſ.in 1.
Iuiubæ.	h.in 2.	Myrobalanus.	ſ.in 2.
Tamarindi.	h.in 2.	Alkekengi	ſ.in 2.

DE SEMINIBVS.

Semina calida in 1.

Pæoniæ.	ſ.in 2.	Carthami.	ſ.in 2.
Santonici.	ſ.in 2.		

B

Semina calida in 2.

Lini.	h.in 2.	Cardamomi maioris.	ſ.in 2.
Fœnugræci.	h.in 1.		
Fumariæ.	h.in 1.	Anethi.	ſ.in 2.
Dauci.	ſ.in 2.	Rapi.	ſ.in 2.
Ocymi caryophyllati.	ſ.in 2.	Raphani.	ſ.in 2.
		Vrticæ.	ſ.in 2.

Semina calida in 3.

Coriandri.	ſ.in 3.	Agni caſti.	ſ.in 3.
Iuniperi.	ſ.in 2.	Cuſcutæ.	ſ.in 2.
Apij.	ſ.in 2.	Cymini.	ſ.in 3.
Sinapis.	ſ.in 3.	Paſtinacæ.	ſ.in 2.
Aniſi.	ſ.in 3.	Bruſci.	ſ.in 3.
C Petroſelini.	ſ.in 3.	Milij ſolis.	ſ.in 3.
Nigellæ.	ſ.in 3.		

Semina calida in 4.

Nucis Moſchatæ.	ſ.in 3.	Staphiſagriæ.	ſ.in 4.
Cubebæ.	ſ.in 4.	Naſturtij.	ſ.in 4.
Piper longum.	ſ.in 4.	Piper album.	ſ.in 4.
Piper nigrum.	ſ.in 4.	Caryophyllum.	ſ.in 3.

Semina frigida in 1.

Scariolæ.	ſ.in 1.	Maluæ.	ſ.in 2.
Acetoſæ.	ſ.in 2.		

Semina frigida in 2.

Berberis.	ſ.in 3.	Pſyllij.	h.in 2.
Portulacæ.	h.in 2.		

Semina frigida in 3.

Melonis.	h.in 2.	Citoniorum.	h.in 2.
Cucurbitæ.	h.in 2.	Citruli.	h.in 2.
Plantaginis.	ſ.in 3.	Myrti.	ſ.in 3.
Cucumeris.	ſ.in 3.	Hyoſcyami.	h.in 3.

Semina frigida in 4.

Papaueris albi.	h.in 3.	Papaueris erratici.	h.in 2.
Papaueris nigri.	h.in 3.		

DE GVMMI ET RESINIS.

Calida in 1.

Cãcami, ſeu Anime.	ſ.in 2.	Iuniperi	ſ.in 2.

Calida in 2.

Styrax.	h.in 2.	Thus.	ſ.in 2.
Myrrha.	ſ.in 2.	Aſſa fœtida.	ſ.in 2.
Sarcocolla.	ſ.in 2.	Opopanax.	ſ.in 3.

Calida in 3.

Ammoniacum.	ſ.in 2.	Lacca.	ſ.in 2.
Galbanum.	ſ.in 2.	Gummi Elemi.	ſ.in 3.
Sagapenum.	ſ.in 3.		

Calida in 4.

Euphorbium. ſ.in 4.

Veræ Reſinæ calidæ in 1.

Maſtiche.	ſ.in 1.	Terebinthina abietina.	
Reſina pini.	ſ.in 1.	ſ.in 2.	
Pix Græca.	ſ.in 2.	Colophonia.	ſ.in 2.
Copal.	ſ.in 2.	Carana.	ſ.in 2.
Terebinthina.	ſ.in 2	Tacamaca.	ſ.in 2.

De Succis, Infuſionibus, Inſpiſſamentis, ſeu ſuccis inſpiſſatis.

Succi calidi in 1.

Fumariæ.	h.in 2.	Pomorũ redolẽtiũ.	h.in 2.
Lupulorum.	h.in 2.	Nouenæ infuſiones roſ.	
Fœniculi.	ſ.in 3.	Perſ.	ſ.in 2.

Succi frigidi.

Cichorij.	ſ.in 2.	Nouenæ infuſiones roſ.	
Granator.	ſ.in 2.	rub.	ſ.in 2.
Violarum.	h. in 2.	Nouenæ infuſiones violarum.	h.in 2.
Citoniorum.	ſ. in 2.		
Roſarũ rubrarum.	ſ.in 2.		

Inſpiſſamenta calida in 1.

Liquiritiæ,	h.in 2.	Abſinthij.	h.in 3.
Lentiſci.	ſ.in 2.		

Calida in 2.

Centaureæ, ſ.in 3. Eupatorij. ſ.in 3.

Frigida in 2.

Myrti. ſ.in 2. Hypociſthidos. ſ. in 3.

DE FARINIS.

Farinæ calidę in 1.

Fœnugræci.	ſ.in 1.	Tritici.	ſ.in 1.
Lini.	ſ.in 1.		

Farinæ calidæ in 2.

Lupinorum.	ſ.in 2.	Orobi.	ſ.in 2.
Fabarum.			

Farinæ frigidæ in 2.

Hordei.	ſ.in 2.	eſt, quàm hordeum con-
Lentis.	ſ.in 2.	fractum.& excorticatum,
Farris, quod nihil aliud	ſ.in 2.	

A

DE PARTIBVS ET ſuperfluitatibus animalium.

Partes calidæ in 1.

Hepar lupi.	ſ. in 2.	Tunica interior ventriculi gallinæ.	ſ.in 2.
Pulmo vulpis.	ſ.in 2.		

Partes calidæ in 2.

Coagulum hœdi.	ſ.in 3.	Medulla oſſium vituli.	h.in 1.
Coagulum vituli.	ſ.in 3.		
Coagulum leporis.	ſ.in 2.	Cerebri medulla.	ſ.in 2.
B Sanguis hirci.	ſ.in 2.	Vaccæ medulla.	h.in 2.

Axungiæ calidæ in 1.

Gallinæ.	h.in 2.	Anſeris.	h.in 2.
Anatis.	h.in 1.	Cuniculi.	h.in 2.
Hœdi.	h.in 2.	Arietis.	h.in 2.

Calidæ in 2.

Suillæ.	h.in 2.	Vulpis.	h.in 2.
Vrſi.	h.in 2.	Serpentis.	h.in 1.
Equi.		Hominis.	h.in 1.

Calidæ in 3.

C Caſtorij. ſ.in 3.

Superfluitates temperatæ.

Omne genus lactis.

Superfluitates calidæ in 1.

Serum lactis.	ſ.in 2.	Sericum crudum,& vſtum	ſ.in 2.
Butyrum.	h.in 2.		
Moſchus.	ſ.in 2.		

Calidæ in 2.

Mel.	ſ.in 2.	Fel capræ.	ſ.in 2.
D Sanguis columbi.	h.in 2.	Fel leporis.	ſ.in 2.
Fel hircinum.	ſ.in 2.		

Calidæ in 3.

Fel tauri.	ſ.in 3.	Bouinum.	ſ.in 2.
Stercus lacerti.	ſ.in 3.	Caprinum.	ſ.in 2.
Stercus humanum.	ſ.in 2.		

DE SPECIEBVS TERRÆ, Mineralibus,& Lapidibus.

Frigidæ in 1.

E Terra ſigillata.	ſ.in 2.	Argilla.	ſ.in 2.
Creta.	ſ.in 2.	Bolus Armenus.	ſ.in 2.

Calidæ in 2.

Sal commune.	ſ.in 2.	Sal Indum.	ſ.in 2.
Sal Gemmæ.	ſ.in 2.	Sal nitrum.	ſ.in 2.

Calidæ in 3.

Sulphur. ſ.in 3.

Calidæ in 4.

Alumen vtrumque. ſ.in 4. Arſenicum. ſ.in 4.

Vitriolum.

Vitriolum. ſ.in 4. Auripigmentum. ſ.in 4. A Tamariſci.

DE METALLIS.

Metalla frigida temperata.

Argentum. Aurum.

Metalla frigida in 2.

Plumbum vſtum. ſ.in 3. Minium. ſ.in 2.
Marchaſita. ſ.in 2. Argentum viuum. ſ.in 3.
Ceruſſa. ſ.in 2. Argentum ſublimatum.
Lithargyrium. ſ.in 2. ſ.in 4.

Lapides frigidi in 2.

Margarita. ſ.in 2. Cryſtallus. ſ.in 2.
Corallum album. ſ.in 2. Lapis Hæmatites ſ.in 2.
Corallum rubrum. ſ.in 2. Lapis ſanguinarius. ſ.in 3.
Corallum nigrum. ſ.in 2. Magnes. ſ.in 3.
Lapis Lazuli. ſ.in 3. Antimonium. ſ.in 3.
Lapis Armenus. ſ.in 3. Marmor ſ.in 3.

Lapides pretioſi.

Frigidi ſicci in 1.

Smaragdus. Chryſolithus.
Sapphirus. Amethyſtus.
Hyacinthus. Chryſopraſus.
Granatus. Chelidonius.
Rubinus. Achates.
Sardonix. Alectorius.
Topazius. Corneolus.
Beryllus.

Medicamenta aërea, & aquea.

Saccharum, & eius ſpecies, calidum, & humidum.
Mannæ, & eius ſpecies calidæ, & humidæ.
Ros aëreus calidus, & humidus.

Marina calida.

Alcyonium, ſiue ſpuma maris. ta Byzantia.
Bitumen.
Flos ſalis. Aſphaltum.
Sperma ceti. Naphtha.
Ambra odorata. Piſſaſphaltum.
Vnguis odoratus, ſeu Bla-

Marina frigida.

Margaritæ, ſeu vniones. Tellinarum.
Teſtæ Purpurarum. Chamarum.
Buccinarum. Cochlearum marinarum.
Cionia. Cancrorum.
Mitulorum.

Oſſa.

Sunt frigida, ſicca, terreſtria.
Vnicornu, Græcis Monoceros dicitur.
Ebur. Cranium humanum.
Cornu ceruinum. Dens Apri.
Os de corde cerui. Oſſa lupi.

Cortices calidi in 1.

Macer. Aurantij.
Cortex Guiaici. Mali citrii.

Calidi in 2.

Cinnamomum. Capparis cortex.

Calidi in 4.

Macis. Sambuci cortex.

Ligna calida.

Lignum Aloës. Lignum Iuniperi.
Aſpalathum. Viſcum.
B Buxus. Xylocaſſia, Xylocinnamomũ, ſaſſifragia Indica.
Lignum Guaiacum.
Ebenus. Lignum Nephriticum.

Ligna frigida.

Cupreſſus. Tamarix, ſeu Myrica.
Lignum loti arboris. Lignum laricis.
Santalum.

GENERALISSIMA deſcriptio.

C *De gradibus omnium medicamentorum, quæ in officina in vſu habentur.*

De medicamentis temperatis.

Temperatum medicamentum illud dicitur, quod ſimilem temperato hominis corpori temperaturam obtinet, ita vt neque calefaciat, neque refrigeret, neque exiccet, neque humectet: cuiuſmodi ſunt.

Adiantum. Lotus ſatiua.
Aſparagus. Lycium.
Argenti ſpuma. Lens.
Argenti recrementum. Maſtiche.
Cadmia. Myxa.
Cera. Oleum dulce.
Citri cortex. Pinei nuclei.
D Eryngium. Seſamum.
Faba. Terra Chia.
Glycyrrhiza. Terra Samia.
Graminis radix. Trichomanes.
Lentiſcus. Zizypha.
Lini. ſemen.

Medicamenta calida in gradu primo.

Medicamentum in primo ordine calidum eſt, quod non euidenter excalfacit, vt

Abſinthium. Caſtanea.
Aloë. Chamæmelum.
E Agaricum. Eupatorium.
Althæa. Flores populi.
Amygdalæ dulces. Ladanum.
Beta. Lithoſpermum.
Braſſica. Malobathrum.
Bugloſſum. Nuces virides.
Caſſuta. Oryza.
Orobus. Seſamum.
Propolis. Spica nardi.
Quinquefolium. Vuæ maturæ.
Saccharum. Vinum nouum, ſeu muſtum.
Serum lactis.

Medicamenta calida in 2.

Secundum gradum ſortiuntur quæ manifeſtè, & euidenter calefacere poſſunt, vt ſunt.

Ambarum.
Anethum viride.
Apium.
Artemiſia.
Balſamum.
Calamus aromaticus.
Carduus.
Chamæpitys.
Crocus.
Elaterium.
Eruum.
Ficus.
Fœnugræcum.
Galbanum.
Lotus ſilueſtris.
Lychnis coronaria.
Marrubium.
Manna thuris.
Meliſſa.
Myrrha.
Myrrhis.
Nux moſchata.
Nuces ſiccæ.
Ocymum.
Peucedanum.
Piſtacia.
Polium.
Pix arida.
Rapa.
Radix Rhodia.
Sal.
Scandyx.
Scilla.
Cicer.
Vinum.
Zedoaria.

Medicamenta calida in 3.

Tertio gradu adſcribuntur medicamenta, quæ vehementer citra vſtionem excalfaciunt, vt ſunt.

Abrotanum.
Amomum.
Anacardum.
Anethum vſtum.
Aſarum.
Acori radix.
Aniſum.
Conyza.
Colocynthis.
Dictamnus.
Dracunculus.
Elleborus vterque.
Epithymum.
Eruca.
Fœniculum.
Galanga.
Caryophyllum.
Helenium.
Hyſſopus.
Iris.
Lolium.
Meum.
Mentha.
Menthaſtrum.
Nepeta.
Nigella.
Aſphodelus.
Arum.
Amomum.
Carthamus.
Caſtoreum.
Calamintha.
Cedrus.
Origanum.
Ononis.
Opopanax.
Petroſelinum.
Raphanus.
Ruta hortenſis.
Sabina.
Siſymbrium.
Serpillum.
Smyrnium.
Trifolium.
Thlaſpi.
Thymus.
Tragoriganum.
Tripolium.
Triſſago.
Vitex.
Vinum vetus.

Medicamenta calida in 4.

Adeò calefaciunt, vt eſcharam moliantur, & vrant, vt

Adarces.
Ampelopraſum.
Allium.
Calx.
Cedrinus liquor.
Cepa.
Chalcitis.
Chalcanthum.
Cinis ſarmentitius.
Miſy.
Naſturtium.
Ochra.
Pityuſa.
Porrum agreſte.
Pſoricum.
Pulegium.
Pyrethrum.
Ranunculus.

A Cinis ficulneus.
Coſtus.
Euphorbium.
Granum Cnidium.
Lactaria.
Lanaria herba.
Laureola.
Lepidium.
Ruta ſylueſtris.
Sandaracha.
Sardonia herba.
Sinapi.
Sory.
Struthium.
Tithymalus.
Teſtæ marinæ crematæ.

Medicamenta frigida in 1.

Sunt quæ nos refrigerant, non tamen euidenter, vt

Atriplex.
B Acini vuæ.
Cotonea.
Citrij caro.
Gramen.
Hordeum.
Malua.
Milium.
Myrtus.
Orobanche.
Oxyphœnica.
Pruna.
Pyra.
Roſa.
Viola.

Medicamenta frigida in 2.

Nos manifeſtè refrigerant.

Acacia.
Alga marina.
Chondrilla.
Cucurbita.
C Cucumis.
Pruna Damaſcena.
Endiuia.
Hypociſtis.
Lens paluſtris.
Mala perſica.
Mala Armeniaca.
Pepo.
Plantago.
Polygonum.
Pulicaris herba.
Solanum hortenſe.

Medicamenta frigida in 3.

Vehementer refrigerant, vt

Caphura.
Papauer ſatiuum.
Portulaca.
Solanum ſomniferum.

Medicamenta frigida in 4.

D *Vehementer refrigerant, & calorem extinguunt.*

Cicuta.
Fungi.
Opium.
Papauer erraticum.
Papaueris ſuccus.
Hyoſcyamus.
Mandragora.

Medicamenta ſicca in gradu primo.

Nos exiccant, non tamen euidenter.

Arum.
Caſtanea.
Hordeum.
E Fœnugræcum.
Manna thuris.
Malabathrum.
Myrtus.
Crocus.
Fœniculum.
Ocymum.
Orobanche.
Seſamum.
Saccharum.

Medicamenta ſicca in 2.

Euidenter nos exiccant, vt

Agaricus.
Alga marina.
Amomum.
Amurca.
Apium montanum.
Balſamum.
Balauſtium.
Lentes.
Lolium.
Lycium.
Maſtiche.
Mentha.
Nardus Indica.
Nardus Celtica.

Burſa

Burſa paſtoris.
Calamus aromaticus.
Dictamnum Creticum.
Elaterium.
Eruum.
Lepidium.
Phu.
Pix liquida.
Pix ſicca.
Saluia.
Scandyx.
Scolymus.

Medicamenta ſicca in 3.

Vehementer reſiccant, vt

Abſinthium.
Aloë.
Ammi.
Acetum.
Acacia.
Aſphodelus.
Caruum.
Chamæleon niger.
Chamæpitys.
Chamædrys.
Cuminum.
Coriandrum.
Conyza.
Cucumis ſylueſtris.
Leucas.
Moly.
Porrum capitatum.
Quinquefolium.
Sal.
Sabina.
Sanguis Draconis.
Sampſuchum.
Serpillum.
Seſeli.
Thymbra.
Thymus.
Trifolium.
Triſſago.

Medicamenta ſicca in 3.

Si inſigni calore, aut frigore aſſocientur ad 4. ordinem poſſunt reduci, vt

Adarces.
Cedrinus liquor.
A Allium.
Calx.

Et alia, quæ in 4. gradu calfaciunt.

Medicamenta humida in 1.

Nos humectant, ſed non euidenter, vt

Bugloſſum.
Citri caro.
Glycyrrhiza.
Intybum.
Malua.
Rapa.
Satyrium.
Seſamum.
Helxine.

Medicamenta humida in 2.

B

Euidenter humectant.

Atriplex.
Blitum.
Cucurbita.
Cucumis.
Lens paluſtris.
Melones.
Mala Armeniaca.
Pepones.
Perſica.
Pruna Damaſcena.
Portulaca.
Tamarindi.
Violæ.
Vua immatura.

Medicamenta humida in 3.

C

Vehementer humectant, vt

Cucumis.
Cucurbita.
Lactucæ ſuccus.
Fungi.
Papauer ſatiuum.
Solanum ſomniferum.

FINIS.

ZACVTI

ZACVTI LVSITANI,
PRAXIS HISTORIARVM

LIBER PRIMVS,
DE CVRATIONE MORBORVM Capitis agens.

CAPVT I.

De Alopecia.

FINITO introitu, flores Medicæ Practicæ præcerpamus, vt quadam apum imitatione, ex diuerſiſſimis ſuccis incomparabilis quidam conſurgat ſapor, qui faſtidientem ſtomachum reficiat, & appetentiam prouocet. Quare percommodum viſum eſt, de curatione morborum internorum, non ex calcata quidem, & triuialibus Practicis recãtata ſæpius, verùm ex ſecretioribus monumentis veterum ingeniorum, quorum votum ſemper ſumus ſequuti, & quæ nobis ſuis vigiliis lucem peperere, vellicatim quodammodo excerpta, tendentibus ad procinctum, B qua poſſumus breuitate proferre; dummodò in principio vniuſcuiuſquemorbi, eius definitionem, cauſam, ſigna, prognoſim, & curationem proponamus, caput deinde totum memorabili obſeruatione illuſtrantes.

Igitur, vt præfari definamus, euoluentibus nuper Galenicam doctrinam, obtulit ſeſe locus, ex *c.*18.*l.*14. *meth.*& 2.*de temp. c.*5.& *lib.de ſuccor. bonit.& vit.cap.*5. vbi dicit, ex tertia coctione, quæ in ambitu corporis perficitur, duo ſupereſſe recrementa, alterum tenuius. craſſius alterum; quod etiam confirmat ipſe, *lib.*3.*meth. cap.*3.*parum poſt princip.* illo omiſſo, quod inſenſibiliter per cutem diſcutitur, & exhalat. Craſſius excrementum, vel eſt terreum non aduſtum, vel aduſtum quod fuligo dicitur: nam vt Gal. docet 7.*ſimp.*83.*tit.de fuligine*, fuligo fit ex aduſtione partis terreſtris. Non aduſtum verò, eſt ſordes ea quæ in ſummo corpore colligitur. Id verò quod aduſtum eſt, fit materia pilorum, craſſus ſcilicet, & terreus vapor, qui cùm in anguſtis cutis foraminibus detinetur, &ibi infixus eſt, nec facilè intrò redit, nec extra cutim euacuatur, niſi ab alio foràs pellatur; & cùm hæc fuligo, multa ſit, & compacta, ob loci anguſtiam, & continuò generetur, oritur pilus ſub illa forma, quam oculis conſpicimus: dummodò intelligamus, quòd pilorum materia non omnino humiditate caret, alioqui in longitudinem non protenderetur, ſed in minimas partes frangeretur natura ſuapte.

A Ex hac pilorum generatione conſtat, nulla ratione pilos inter partes noſtri corporis eſſe numerandos, cùm ab excrementis originem ducant. Si autem quæras, quo pacto ab Auic.1.2.*doct.*2.*cap.*2. inter membra corporis recenſeantur? Dic, quòd Auicenna accipit membrum, pro eo omni quod corpori coniunctum eſt, etiamſi non viuat; & ſic agit de pilis, de ſanguine, pituita, & aliis huiuſmodi. Dic ſecundò, quòd multò magis ex profeſſo de illis agit Galenus *lib.*3. *de temp. cap.*5. quia ſigna ex pilis deſumpta, paruifacienda non ſunt, quia variis modis habitus corporis temperiem oſtendunt, velocitate ſcilicet naſcendi, tarditate, longitudine, breuitate, craſſitudine, tenuitate, denſitate, raritate, figura, duritie, ſitu, colore, denique & mollitie, vt ſcribit Ariſt 5.*de generat.animal.*3.

Varij ſunt vſus pilorum in corpore noſtro: nam primò conferunt ad ornatum; ita enim Ouidius 3. *de Arte*:

B *Turpe pecus mutilum: turpis ſine gramine campus,*
Et ſine fronde frutex; & ſine crine caput.

Deinde mole ſua ſubiectarum partium temperiem tutantur. Vltimò fuliginoſa excrementa expurgant: vt enim notauit Auerrhoës *lib.*2. *collig. cap.*8. prouidentiâ naturæ pili fuere creati, vt ſanguis dulcior relinqueretur in corpore, fuligine ab ipſis exhauſta: hoc enim modo agricolæ iuxta triticum, lupinos, & alia ſemina amara ſerere conſueuere, quæ aduſtam ad ſe partem attrahant, vt dulcior terra euadat. Ideò dicebat Gal.11.*de vſu part.*14. pilos, materiam fuliginoſam ebibere, & forſan hac ratione ductus Rhaſius *l.*2.*cont. c.*4.& Auicenna 3.3.*tract.*1.*cap.*9. in ophthalmia pilorum abſciſſionem commendant, quia humiditates C exiccat, ad illorum nutrimentum materiâ attractâ, quòd pili qui ſæpius reſecantur, ampliùs creſcant, & corpulentiores euadant, ad generationem eius quod deeſt feſtinante natura.

Definitio.

ALopecia eſt defluuium pilorum inæquale, & per areas factum, veluti vulpibus accidit: ita definit Galenus *lib.*1.*de compoſ.medic.cap.*1. firmat Paulus *lib.*1. *cap.*1. Nam decidunt pili ex cute capitis vel æqualiter, ita vt rariores in vniuerſum videantur, Græci vocant pilorum defluuium: vel inæqualiter, vt vulpibus contingit, & dicitur Alòpecia; vel in ſpeciem ſerpentis,

& appellatur Ophiaſis. Naturalis verò capillorum interitus, qui ſenibus accidit, caluities nominatur. Sed hic, cùm naturaliter accidat, & euitari nequeat, ad morbum non pertinet.

Sed quæres: *Vtrùm defluuium capillorum, ſit morbus, an ſymptoma*: Dic: Plures referunt ad morbum in numero, quia deeſt aliquid ex his, quæ ſecundùm naturam adeſſe ſolent, veluti cùm euellitur dens, numerantúrque pili in partibus corporis, & ex Ariſt. 3. *de hiſt. animal.* c. 11. At cùm morbus ſit conſtitutio quædã præter naturam primò lædens actiones, interitus pilorum cùm nullam proxime lædat, non poteſt rectè dici morbus; ita vt ab Auic. 2. 1. *doct.* 1. *cap.* 6. referatur inter ea, quæ morbi videntur, & non ſunt. Deinde pili eo modo inter partes noſtri corporis numerantur, B quo cenſentur à Theophraſto *l.* 1. *de hiſt. plantar.* c. 1. folia partes plantarum. Præterea, pili nec viuunt, nec propriè nutriuntur, nec verarum partium inſtar in omnem dimenſionem verè augentur: quare Gal. 14. *meth. cap.* 18. interitum earum rerum quæ verè partes ſunt, morbum eſſe meritò pronunciauit. Inſuper illorum defluuium non eſt morbi cauſa; nam etſi illi qui in capite, palpebris, & ſuperciliis adſunt, quum decidunt, poſſunt eſſe alicuius morbi cauſa; in mento tamen, pube, & ſub alis hoc non valet. Ergo caſus pilorum ad ſymptoma, quod exiens mutatum dicitur, ſpectare videtur; effluit enim, quod retineri deberet.

Cauſa.

IN Alopecia totum ferè caput ſine pilis conſpicitur, in Ophiaſi partes ſolùm illis priuantur, & inſtar veſtigiorum ſerpentis apparent, quare Ophiaſis appellata. Cornelius Celſus *l.* 6. *c.* 4. has affectiones appellat areas: quæ ab humoribus putridis oriuntur, & vitiatis, qui ita exedunt radices pilorum, & glutinoſam fuliginem foraminibus cutis adhærentem exiccant, & abſumunt, vt in ſumma pellicula primùm pili extenuentur, deinde decidant. Raritas cutis inter cauſas etiam numeranda, ſicut & penuria materiæ fuliginoſæ. Laxantur foramina ob caloris, & humiditatis exceſſum, ex Gal. 6. *epid. ſect.* 5. *com.* 6. vel vbi deeſt materia obſtruẽs, vt in ſenibus, quibus cùm minùs benè nutriuntur, contingit. Siccitas, vt in plantis, ſic in pilis fit ex inopia, vel prauitate alimenti; nam cùm deeſt, neque nouum ſuppeditatur, hoc denegato, gluten ad pilorum radices affixum ſicceſcit. Cauſam autem, cur in palpebris, & ſuperciliis minùs decidant, proponit Galenus 11. *de vſu part.* 14. quia maximè infixi ſunt, & magis glutinoſo humore continentur, quàm in cute capitis. Humores vitioſi, & corrupti, vel à toto influunt, vel ab ipſa cute capitis corrumpuntur, quando diuturnis vlceribus eſt conſpurcata: nam vel ad partem vlceratam confluunt, vel ab ipſa acriores redduntur, ex Gal. 6. *Aph.* 45.

Signa.

INopia alimenti coniicitur ex reliquo corpore, quod minùs benè nutritur, vt accidit in phthiſi, atrophia, & conualeſcentibus, ex Hip. *lib.* 5. *Aph. tex.* 11. hanc cauſam etiam, interitus capillorum inæqualis, cum pilorum tenuitate demõnſtrat. Humorum corruptela cognoſcitur ex anteacta vita, natura hominis, & anni tempore. Quis verò ſit ille ſuccus, qui capillorum radicem erodit, color cutis maximè oſtendit: aliquibus enim mutata, albidior apparet, aliquibus nigrior aut pallidior, aliis rubra: quòd ſi cutis ſit variegata, varios humores redundare demonſtrat.

Præſagium.

SI vitium à ſiccitate, & inopia alimenti oriatur, difficilè curatur, præſertim ſi ſiccitas in habitu ſit. Si A verò praui ſucci gluten radicum erodant, facilè, aut difficulter ſanandum eſſe affectum, ex cutis frictione venaberis. Nam ſi celeriter rubeat, facilè ſanabitur: ſi non niſi poſt multam frictionem, ægrè: ſi nullo modo ruborem contrahat, nunquam renaſcentur pili. Eſt grauis controuerſia inter Auenzoarem, & Serapionem: *Vtrùm Alopecia ſit difficilior ad curandum, quàm Ophiaſis.* Ille enim *l.* 1. *theizir. tract.* 1. *c.* 4. Ophiaſim curatu eſſe difficiliorem Alopecia affirmat: hic contrà ſtatuit, *lib.* 1. *c.* 1. Cuius ſententiam veriorem eſſe reor, quia materia Alopeciæ eſt copioſior, & craſſior, & ſic medicamentis pertinaciter reſiſtit. Auenzoarem verò intellige, de ophiaſi ex ſiccitate ſuborta, quæ ſuapte natura valde reſiſtit, & veluti incurabilis eſt.

Curatio.

PIli cùm caput non ſolùm ornent, ſed corpus ab iniuriis tutentur, reſtituendi ſunt. Quòd ſi cutis raritas huic vitio occaſionem præſtet, adſtringi debet medicamentis, quæ refrigerent & exiccent, quorum ope foramina fiant anguſtiora, & cutis ipſa firmetur, ita vt capillos ampliùs effluere non ſinat. Ea autem non adeò adſtringant, vt omnino à calore priuentur, cuius beneficio alimentum attrahatur ad cutem. In hunc vſum, cibos, & potiones offeres boni ſucci, facilis coctionis, & diſtributionis, præuia priùs capitis abraſione, & frictione, hoc enim modo medicamen- C torum vires ad radices pilorum penetrare queunt. Hunc vſum complent ladanum oleo lentiſcino admixtum. Quòd ſi cutis laxitas magna ſit, iunge oleum myrtinum, quod magis ſtipticum eſt. Aliqui puluerem abſinthij, & adianti permiſcent, ex quibus parant linimentum, donec ad mellis craſſitudinem perducatur, cui ſi addas cinerem ſtercoris caprini, muſcarum, & apum combuſtarum, vtiliſſimum præſidium euadet.

Inter omnia hoc Linimentum eſt optimum.

♃. *Abſinth. cortic. pinear. folior. myrti, adianti, cortic. arundin. vſtar. an.* M. ß. *thuris*, ʒ ij. *maſtich.* ʒ iij. *myrrh.* ʒ j. ß. *gallar.* ʒ ij. Comburantur omnia: cineri adde, *ladani triti*, ʒ ij. *olei lentiſcini, vini veteris, q. ſ.* fiat linimentum.

Si verò ob inopiam alimenti oriatur, reficiens vi- D ctus conſulendus, reuocandus ſanguis ad cutem frictione leni, & perfuſione aquæ calidæ. Si praui ſucci exuperent, & gluten illud radicibus pilorum adhærens eroſerint, tunc 1. *ſec loc. cap.* 1. monuit Galenus, vt medicamentum expurgans offeratur: *ſic primùm totius corporis purgationem adhibebis, aut pharmaco pituitam ducente exhibito, aut quod bilem pallidam, aut nigram trahit, coniectura redundantis humoris ex colore cutis facta.*

Inſtituta ergo victus commoda ratione, ſi ſanguis vitioſus abundet, vena externa cubiti ferienda, quæ non ſolùm humorem ad caput fluentem auertit, ſed fluxum deriuat. Præparantia adminiſtranda, quæ cuilibet exuperanti humori ſint apta. Pilulæ vtiles ex Aloë, Scammonio, Colocynthide, Agarico. Bile re- E dundante, hiera confert, ſicut in præſentia atræ bilis, veratrum nigrum. His factis ad Errhina, & Maſticatoria deueniendum, quæ humores craſſos actu fouentes malum è viciniori loco eradicent.

Leuis & recens Alopecia, mitia expoſtulat auxilia, vt ſunt, adeps anſerinus, amygdalæ amaræ, thus ex aceto. Si malũ eſt mediocre, mediocria conueniũt, vt ſemẽ Erucæ, Radix, vel cortex arũdinis vſtæ, pix liquida, Cedri, ſtercus muriũ, adeps vrſinus vetuſtus. Cùm vitium eſt diuturnũ, & ferè habituale, ad fortiora deueniendum, vt euphorbium, adarce, thapſia, ſinapi, ſulphur, naſturtium, & alia, quæ omnia cum aceto acerrimo, & oleo laurino permiſcentur ad linimenti formã; dummodò calidiſſimis medicamentis addas vnguentum roſaceum, & vetuſtum oleum, vt ſic eorum acrimonia

miteſcat,

miteſcat, ac temperetur. Horum omnium hæc eſto forma.

℞. *Cineris Erinacei marini*, ℥ ij. *gallarum, amygdal. amarar. vſtar. an.* ℥ j. *muſcerdæ, thuris, an.* ℥ j. ß. Cum aceto diſſolue, & fiat linimentum.

Vel.

℞. *Fol. arundin.* ℥ ij. *muſcerdæ*, ℥ j. ß. *capil. vener. abſinth. an.* M. j. Comburantur omnia, & cum aceto acerrimo, & oleo lentiſcino fiat linimentum.

Vel.

℞. *Picis liquidæ, euphorbij, baccar. lauri, an.* ℥ ß. *ſulphuris viui, ellebor. albi, an.* ℥ j. Terantur omnia, & cum vnguento roſ. fiat linimentum.

Hæc omnia capite priùs raſo, & facta prius frictione cum panno aſpero, aut ſucco cæpæ, aut ſcillæ adminiſtrentur, vt hoc modo altiùs penetrent, & faciliùs ſanguinem ad partem attrahere queant.

OBSERVATIO.

Alopeciæ remedia præſtantiſſima.

AD Alopeciam, & capillorum defluuium, à vitioſis ſuccis corrumpentibus radices pilorum enatum, (Madaroſin Græci vocant, Galeno teſte 6. *Aph.* 34.) remedium admirabile, omnibus ſui generis magis excellens, quo donec pili renaſcantur, fricetur affecta cutis, in pluribus ſum expertus, vel etiam in his qui ex fœda Gallica lue in hoc vitium inciderant: Nam hi habita priùs de toto prouidentia, & refracta venenata qualitate Antidotorum ope, aſſumptíſque ſudorificis, ex ſmilace aſpera, Ebeno, & radice Chinæ paratis; adminiſtratis Mercurialibus vnguentis; admotis ſuffumigiis, pilos craſſos, & longos in mento, totóque capitis ambitu recuperarunt.

℞. *Stercoris muris, adianti, abrotani, cortic. radic. arundinis, an. partes æquales, capil. homin.* ℥ ß. Comburantur omnia, & miſceantur cum ℥ iij. Adde, *Succi abrotani, ſucci matricariæ, ſcillæ, an.* ℥ j. *adipis vrſin.* ℥ iij. *olei tartari,* ℥ j. *olei lentiſcin.* ℥ j. ß. *ammoniaci diſſoluti in aceto,* ℥ j. *mellis,* ℥ j. *reſinæ pini,* ℥ v. *farinæ lupinorum, fœnugræci, an.* ℥ ij. *euphorb. thapſiæ, an.* ℥ j. *ſulphuris viui, veratri, an.* ℥ ß. Bulliant omnia ſimul, & fiat linimentum parti applicandum.

CAPVT II.

De Achoribus & Tinea.

Definitio.

VLcera manantia vocantur à Latinis, quæ à Græcis Achores: ſunt autem parui tumores in cute capitis, pluribus foraminibus pertuſi, ex quibus effluit ſanies quædam glutinoſa, & craſſa, auctore Celſo *lib.* 3. *cap.* 6. Vlcera verò ſicca dicuntur Tinea ab Auic. ſúntque vlcera cutem capitis, & capillos corrumpentia, ex quibus fœdum quoddam, & ſiccum tabum emanat, quod cum cruſtis totum caput, & adſpectum deturpat. Alij fauum dicunt eſſe, cruſtoſam tineam, ex qua vitioſus humor erumpit fauo mellis ſimillimus, quam affectionem vocauit Celſus *lib.* 5. *cap.* 28. melicerida.

Cauſa.

AChorum cauſa, ſecundùm Galeni ſententiam, eſt humor acris, ſeroſus, mordax, craſſo admixtus: vel ſecundùm Paulum, nitroſus, & ſalſus. Tineæ verò cauſa eſt humor melancholicus, cui acris humiditas eſt permixta, quæ delata ad cutem, acrimonia ſua eam exulcerat. Remotæ verò cauſæ, & mediatæ, ſunt omnes quæ prauos humores, acres, & aduſtos gignere conſueuerunt, quorum catalogum legat qui velit apud Galenum, *lib.* 3. *de loc. affect. cap.* 7. Accedit quòd hi affectus præcipuè pueros infeſtant. Cùm enim voraces ſint, plura aſſumunt, quàm concoquere queant; deinde à cibo mouentur, & hoc modo alimentum crudum intempeſtiuè rapitur ad venas, 3. *progn.* 24. Hi ergo humores crudi à naturæ gremio derelicti, & non gubernati, putreſcunt, & redduntur acriores, & ſic exulcerant.

Signa.

IN Achoribus funditur ſanies acris, & mordax, lacti ſimilis; in fauis melli: accedit prurigo cum dolore. Cauſa ex cutis, & humoris exeuntis colore agnoſcitur. In Tinea apparent cruſtæ quædam aridæ, ſæpe cineritiæ, nigræ, virides, croceæ, ex quibus parum, aut nihil humoris excernitur, quæ iuxta peccantis humoris ideam varium colorem repræſentant, & cùm humor virulentus ſit, & mordax, pilorum radices erodit, & illorum defluuium ſequitur.

Præſagium.

HÆc vlcera praua ſunt; & maligniora cenſentur, quæ ſunt inueterata: Nam in Alopeciam; Ophiaſin, Lepram, & pityriaſim finiuntur, & præſertim ſi cutis appareat dura, teſtacea, & ſquamæ plures craſſæ, furfurum inſtar, ex vlceribus emanent. Quæres primò; *Vtrùm ætas pueritiæ huic morbo plus ſit obnoxia, ſi pueri humidiſſimi ſunt, & hæc vlcera ab aduſto humore, acri, & mordace, iuuentuti, & conſiſtenti ætatibus magis familiari, ortum ducunt?* Dic: quòd licèt cæteræ ætates hoc vitio etiam prehendantur, tamen pueri ab vtero contracta malitia in illud incidunt frequenter: Nam fœtus ſpurcis, fœdíſque repletur excrementis, quæ poſt partum natura ad caput, tanquam ad partem humidiſſimam tranſmittit. Fiunt autem hæc vlcera in recenter natis magis ſæua, & doloſa, quia mulierculæ, & imperiti Chirurgi adſtringentium præſidiorum vſu virulentum hunc humorem ad intimas cerebri ſedes repellunt, qui eo loco coërcitus, præterquam quòd innatum calorem ſuffocat, ventriculos obſtruens, grauiſſimorum morborum, vt Apoplexiæ, Epilepſiæ, & aliorum eſt cauſa. Hinc fit, vt natura magno conatu eum extrà expellere ſatagens, cacoëthica deinde concitet vlcera, & magis dira, Ob quam cauſam monuit Hip. *lib. de morb. ſacro, num.* 17. vt illis nullam præſtemus medicationem, quia à morbo attonito, ſacro, vertigine, paralyſi, aliíſque funeſtis malis pueros præſeruant. Sic enim ait: *Et quibuſcunque pueris exiſtentibus erumpunt vlcera in caput, & in aures, ac in reliquum corpus, & qui ſaliuoſi fiunt, ac mucoſi, hi ipſi progreſſu ætatis facilè degunt: ſic enim abit, ac purgatur pituita, quam in vtero purgari oportebat, & qui ſic purgati fuerint, comitiali ſiue ſacro morbo ferè non apprehenduntur. Qui verò mundi ſunt, & quibus neque vlcus vllum, neque mucus, neque ſaliua vlla prodit, neque in vteris purgatio nem fecerunt, talibus periculum imminet, ne ab hoc morbo corripiantur.*

Quæres ſecundò: *Vtrùm Tinea ſit affectus contagioſus?* Nam ſi ab his vlceribus nihil momentaneum effluit, imò vapor exhalans, eſt ſiccus, ad inficiendum ineptus, & minimè lentus, & ſic non hæret, permiſcetur, & immoratur in corpore inficiendo per tempus ſufficiens ad agendum? Dic: quòd licèt Tinea ab humore ſicco, & melancholico originem ducat, ita vt ſub *ſaba-fati ſicco* Arabes & plures alij comprehenderint; tamen eſt affectus contactu, & fomite contagioſus: Ab vlceribus enim exurgit vapor ſufficiens ad inficiendum, qui etſi non ſit ita tenax & viſcidus, vt exhalat ab vlceribus manantibus, quæ achores dicunt, quum hæc magis ſordida ſint, & tabo plena; adhærere tamen vicinis corporibus poteſt, & ea afficere labe dira.

Curatio.

CVratio perficitur primò, ſi cauſam ancedentem extra corpus elimines purgatione accommoda: & ſi corpus ſanguine abundet,& ætas permittat,vena ſecanda. Inſtituenda optima victus ratio, ita vt adulti ægri abſtineant à cibis praui ſucci,acribus,frixis,ſalſis, lacte, piſcibus, herbis, leguminibus, fructibus, potu craſſo,Venere,& aliis quæ acres humores gignunt & aduſtos.Si ſint infantes,curandæ nutrices. Habita de toto corpore prouidentia,ad topica accedendum:& ſi morbus ſit in principio,ea ſint repellentia,& adſtringentia,permixta iis quæ moderatè exiccant,vt ex Archigene notauit Galenus,*lib.*1.*ſec.loc.cap.*8.quem *lib.*3.*cap.*3.*rubric.*3. ſequutus eſt Paulus. De horum genere ſunt cyperus, lentes, ladanum cum oleo myrtino,& modico vini permixta.

Ergo infantibus vitio exiguo affectis leuia auxilia ſatis ſunt;inter quæ primatum obtinet decoctum foliorum nucis iuglandis:ſi tamen inueteraſcat malum, fortiora admouenda,quantò ſcilicet corpus robuſtius, aut magis adultum ſit. Deinde ſi vlcera in extima ſolùm cutis ſuperficie ſita ſint,mitia ſũt ex vſu;ſicut efficaciora,ſi profũdo loco ſint infixa.Leuia ſunt, Enula Campana, Spodium, Pompholyx, Creta, radix Lapathi acuti, Myrti baccæ, rubi folia, polygonum, decocta in adſtringenti vino,vel permixta cum oleo roſ. Citonior.Myrtil.Iuniperi,vel Amygdal.amararum:& extracto vnguento abluatur caput cum decocto Fumar.Betę,Parietar.Enul.Sambuci,Abſint.Ebulorum, Marrubij,radic.Scabioſæ;& deſuper imponatur aliud vnguentum ex pulu.radic. Cucum. agreſtis, & axungia porcina inſulſa;& natu grandioribus addatur puluis ſulphur.ſublimati,& Tartari vini albi,cum aq.roſ.

Quòd ſi his auxiliis vlcera non exiccentur, & cerebrum humidiſſimum ſit, conſultiſſimum ſemper mihi viſum fuit vt humorem vacuemus, occiput ferro traiicere, vel eo loco fonticulum excitare, vt ſpiret cerebrum, & ſordes virulenta paulatim vacuetur. Si verò vel ætas, vel vires id remedium non tolerent, retro aures in eundem vſum cauſticum medicamentum apponendum.

Sed cùm hic rebellis morbus medicamenta varia contemnat,ad fortiora præſertim in adultis accedere oportet.

℞. *Ceruſæ, lithargyrij, an.* ʒ v.*lixiuij de cinere vitis,* ʒ iij.*olei roſ.* ℥ j.Fiat vnguentum.

Fortius paratur hoc modo:

℞.*Maſtich.*℥ ij. *auripigmenti,* ℥ j. *ceruſæ,* ℥ j.ß. *terræ cimoliæ* ℥ ij. Omnia redigantur in puluerem, *adde terebinth.*℔.ß.*olei,*℔.ß.*ceræ* ℥ ij.Fiat vnguentum.

Demum plura ab auctoribus conſcribuntur,ex quibus,me nullam vnquam vtilitatem percepiſſe ingenuè fateor.Accedo ergo ad mulierculарũ præſidium,quo plurimos fuiſſe citra noxã leuatos experimento fidiſſimo compertum habeo.Nec mireris huc nos confugiſſe:nã Paulus *l.*3.*c.*5.*rubric.*2.experimento muliebri ſe hemicraniam antiquam perſanaſſe gloriatur. Illæ enim pileos ex pice liquida,cum terebinthina cõmixta, toti capiti imponunt per menſem, ſemel in die renouantes, aut alternis diebus, vel triduo, prout ætas fert,cuius remedij vſu cùm extrahitur pileus, ſecum defert pilos,& cruſtas illas eradicat, quouſque totum caput redditur depile,& caluum.Neque timeas attractionem humoris ad vlceratam partem,aut cerebrum, ex qua(vt plures rentur)ſuperueniunt epilepſia, apoplexia,cæcitas,& immanes alij capitis affectus: Nam ſi præcedat totius vacuatio cum optimo victus regimine coniuncta,hæc damna non contingunt;imò hic pileus piceatus, ſinapiſmi inſtar, humores in cerebri latibulis pertinaciter infixos,euacuat ad extra,& radices pilorum extrahit cum glutine ſuo ſordido, virulentiáque delibutas. Caluities verò deinde facili negotio perſanatur,quia applicito vnguento pilos regenerante,ipſi in poſterum craſſi exoriuntur, producti, & ſatis firmi.

OBSERVATIO.

Inueterata tinea, oleo Bombacino curata.

LAborauerat puer quadrimus vlceribus admodum pertinacibus in toto capite, ex quibus melleus quidã humor ita acris,& mordax cõtinuò emanabat, vt ſubiectam cutem exederet. Tandem temporis decurſu ita ſiccata ſunt vlcera,vt tota cutis depilis,teſtacea facta, in lapideam naturam ferè conuerteretũr. Plurima facta auxilia, quæ tum humorem per aluum vacuarent, tum ſcirrhoſos capitis tumores comminuerent,Cauterium occipiti affixum. Cauſtica medicamenta ſuper vlceratas partes impoſita,hirudines ex interuallis ſupra capitis ſuperficiem applicitæ, quarũ ope fæculentus ſanguis eſt exhauſtus. Ablutum caput decoctis quæ emollirent,& diſcuterent.At rebelle malum ſolùm impoſito ſupra cruſtas duras oleo Bombacino ſuccubuit. Eſt autem Bombax,ſeu Acanthium apud Dioſcoridem *lib.*3. *cap.*16. (Latini Cottum,ſeu Goſſipium dicunt) planta cubitalis, ramoſa, brachiata, foliis vitis, ſed minoribus, floribus luteis in medio purpuraſcentibus,qui poſt ſe nuculas relinquunt,quæ matureſcentes ſponte dehiſcunt, exitúmque parant liberum, molliſſimæ, albiſſimæque lanugini intus editæ, vnà cum ſemine, quod vitiis pectoris,& pulmonis ſummo eſt ex vſu. Ex hoc ſemine fit oleum per expreſſionem tractum, pellucidum, aurei coloris,quod ad puſtulas, & lentigines faciei eſt valde vtile,ſed ad tineam,& vlcera capitis manantia eſſe efficaciſſimum, experimẽto compertum habeo:Nam ſi ſuper vlceratam partem aliquot guttulas infundas quotidie,breui temporis ſpatio citra dolorem, cauſtici inſtar, ſorditiem exiccat, putrilaginem abſumit, abſtergit mirificè, quouſque tota cutis reddatur terſa, limpida,& probè munda.

CAPVT III.

De dolore Capitis.

Definitio.

DE dolore capitis, & eius cauſis, multa ſatis ex Philoſophorum & Medicorum mente agitauimus,*lib.*3.*hiſt. PP. Med. in com.hiſt.*28. nunc ſatis ſit dicere,dolorem eſſe triſtem ſenſum,ſicut voluptatem ſenſum iucundum,vt 2.*de loc.cap.*2.& 2.1.*doct.*2.*ſum.*2.*c.*19.Galenus, & Auic.docuerunt:ſiue dolor pro cauſa doloris ſumatur,vt accepit Hip.2. *Aph.*6.& 6. *epid. ſect.*1.*text.*8. ſiue pro actu quo dolemus, vt contrariatur voluptati: Nam duobus modis ſumitur, vt 7. *de placit. cap.* 6. ipſe affirmat.

Ad generationem doloris, duo ſunt neceſſaria:primùm,paſſio quædam violẽta,ſubitò & celeriter facta: nam quod ſenſim&paulatim fit, latet; &quod ad ſuã naturam redit celeriter,iucundũ eſt,vt 1. *de cauſ.ſympt. c.*6.docuit Galenus, quo loco interpretatur Hipocrat. dicentem *lib.de loc.in homin. num.* 17. *dum alteratur, & corrumpitur natura, dolores fiunt*: vbi per corruptionem, & alterationem, magnitudinem & celeritatem alterationis intelligit. Secundò requiritur,quòd hæc paſſio corporibus ſenſibilibus accidat, vt ait Galenus 12. *meth.cap.* 7. & 7. *de placit. cap.* 6, & *lib. de inæqual.intemp.cap.*3. dolorem citra ſenſum non fieri aſſeuerat,at ſenſus in alteratione conſiſtit: ideò neceſſe eſt dolorem tunc fieri, quando partes mutantur, nam quando iam ſunt mutatæ, non ampliùs dolent,

ex

ex Gal.*lib.3.de inæqual. intemp.cap.3.*& *1.de cauſ. ſympt. cap.6.*

Quare, quod eo loco fusè docuimus, duplex eſt immediata cauſa doloris:ſolutio continuitatis, & intemperies, quæ nunquam concitat dolorem, niſi ſolutionem continuitatis habeat adiunctam. Aduerte deinde, quòd intemperies calida, aut frigida, per ſe & ſola poteſt dolorem efficere; ſunt enim qualitates maximè efficaces, & violenter immutant. Humida verò, & ſicca, contrà: quia ſunt qualitates ignauæ, materiales, & languidæ.

Illud autem facit dubitationem maximam: *Vtrùm cerebrum ſentiat?* Cur enim tam variæ cerebro tribuuntur dolorum differentiæ, ſi illud non ſentit? Dic: Non eſſe cerebrum ſenſus omnino expers, apertè videtur Galenus ſignificare, *lib.3.de loc.affect.cap.9.* quo loco non ſolùm dum varias capitis partes numerat, in quibus oritur dolor, internas memorat, vbi cerebrum continetur; ſed expreſſis verbis aſſerit, ex cerebri, non aliter ac ex ventriculi natura plerunque euenire, vt ex leui cauſa doleant: & *lib.de inſtrum. odoratus, cap.4.* ſenſum, & morſum illi concedit, quod & epilepticorum concuſſiones teſtantur; ſiquidem à mordente vapore, prauáve qualitate moleſtante cerebrum non irritaretur, & ſe vſque adeò contrahens tam vehementer non concuteretur, vniuerſum corpus trahendo in conſenſum, niſi ſentiret.

Non minùs etiam illi ſenſum ineſſe, oſtendit experimentum illorum, qui ex iniecto medicamento mordace aliquo ad ſuccos naribus hauriendos, in intimis cerebri morſum ſentiunt, de quo Galenus, *cit. de inſtrum.odorat.* Deinde cur non ſentiet membrum terreum, craſſum, atque adeò natura ſua tangibile, aptúmque à tangibilibus, aliiſque qualitatibus immutari? Demum & ſentiente vi exuberans, fónſque, & illius origo; propter quod Galenus *1.de cauſ.ſympt.* negare illius ſenſum auſus non fuit.

Ariſtoteles è contrà *3.de hiſt.animal.cap.19.* medullam arbitratur eſſe inſenſibilem, imò etiam apud Galenum legitur, *lib.de virtutibus noſtrum corpus diſpenſantibus*, non ſentire cerebrum, ſed tantùm eſſe ſenſuum ſenſibile; & *1.de cauſ.ſymp.cit.* non ſentiendi organum, ſed ſenſoriorum ſenſorium pronunciat. Neque fundamenta deſunt, quibus hæc pars roboretur. Primò. Natura ſenſum conceſſit ad bonum, & incolumitatem animalium. At ſi cerebrum ſenſu polleret, in perpetuo dolore, & moleſtia viueret animal. Igitur decuit inſenſile omnino eſſe. Conſtat minor ex eo, quia calidos, acréſque corporis halitus à naturalibus officinis eleuatos, continuò ſuſcepturum erat. Ob cauſam verò ſimilem, ſine ſenſu creata ſunt oſſa, ſcilicet neà grauitate, & corporis mole quam ſuſtinent, perennes ſuſciperent dolores.

Secundò. Quod de reliquis viſceribus in corporis profundo reconditis ſtatuitur, idem de cerebro probabiliter iudicandum. Sed aliorum viſcerum carnes natura ſenſu deſtituit. Igitur ad illorum ſimilitudinem idem credi poteſt de ſubſtantia cerebrali. Cuius fidem firmat experimentum, quia in caluariæ fractura preſſum cerebrum non dolet, cùm tamen dolere oporteret, & vehementer, ſi ſenſus particeps foret. Quòd ſi aliquando ſentitur dolere, circumdantium membranarum ratione euenire putandum eſt.

Neque ex *loc.cit.de loc.aff.* oppoſitum colligitur: de variis enim capitis partibus loquens, in quibus fit dolor, ſolas memorat internas, aut externas membranas, innuens ratione illarum, dolores ſentiri in cerebro, & qui in ipſo fiunt, illis eſſe referendos. Dicendum inſuper, per ſenſum panniculorum, mordicantem qualitatem percipere, & irritari ad epilepticas concuſſiones, & ſternutamenta. Iam verò ſcindi, & intemperari non eſt dubium, ſine ſenſu tamen, & dolore (licet placeat quibuſdam, tactum aliquem exiguum, & obſcurum habere, non minùs quàm cor, hepar, renes, & reliqua viſcera, cum Galeno *lib. de plenit.cap.4.*) Nec mirum, communem eſſe ſenſus fontem, & ſingularium expers eſſe: vel quia fortè vim totam ad ſentiendum requiſitam non habet, nec impertitur, ſed tantùm qualitatem quandam cum ſpiritu, radio ſimilem, qua ſentiens potentia in organis exiſtens aptum efficitur ſentiendi inſtrumentum; vel quia deſtinatum eſt ad in ſe tantùm exercendum internorum ſenſuum actiones, ratiocinando, memorando, & cogitando, in aliis autem membris ſenſuum, & arbitrariarum motionum opera: quemadmodum Cor in ſe iram exercet; in reliquo corpore pulſationem: Hepar in ſe concupiſcentiam, in corpore alitionem per ſanguinis demandationem: Atque ideò fortè *1.de cauſ.ſympt.cit.* non denegat Galenus cerebro ſenſum, ſed tantùm eſſe ſentiendi organum, & ſenſationes edere externorum ſenſuum affirmat, quod illius doctrinæ probabilius eſt, & magis conſonum: quamuis ſine contradictione, aut errore oppoſitum defendi, & reſponderi adductis fundamentis poſſit, à quo negotio nunc ſuperſedeo, ne tædioſus ſim: quia cerebrum non eſt medulla, vt vel ipſi Ariſtot. placuit, *lib.2.de part.anim.7.* & Plinio *lib.11.cap.37.* quoniam coquendo dureſcit, & neque liquefieri, neque abſumi poteſt; medulla contrà.

Eſt ergo triplex Cephalalgiæ ſpecies, ſeu differentia, quam Arabes *ſodam* vocant, quarum quædam à Græcis Cephalalgia, à Latinis non aliter quàm capitis dolor nuncupatur, nomen ſiquidem ſumens ſimul ab affectu, & parte affecta, vt notat Galenus *2. meth. cap.2.* quæ eſt *recens, & laborioſus ſenſus totius capitis, propter grauem, ſeu triſtem mutationem eius.* Differt ab altera ſpecie, Cephalæa dicta, quia hæc, eſt *grauis affectus, vehementer dolorificus, diuturnus, difficulter ſolubilis, per interualla inuadens, acceſſiones habens vehementiſſimas, epilepticarum inſtar*: vnde Cephalæa, hoc eſt, ſimpliciter & abſolutè capitalis affectio nominari conſueuit, in qua æger neque ſtrepitum, neque vocis vllius vehementiam, neque ſplendorem poteſt tolerare, ſed tranquillitatem amat. Hemicrania, eſt *affectio doloroſa iuxta dimidiam capitis partem, aliquando dextram, interdum ſiniſtram contingens.* Ex quibus conſtat, quomodo vtraſque differentias poſſimus inter ſe diſtinguere: nam Cephalalgia eſt leuis affectio; Cephalæa, grauis, totam capitis regionem occupans: Hemicrania verò dicitur, quando in dimidia capitis parte dolor exiſtit; quam doctrinam firmant Gal. *3. de loc.c.9. 2.ſec.loc.c.2.* Auic. *1.3.tract.2.cap.35.* à quibus tam veteres, quàm recentes deprompſerunt.

Differentiæ.

Galenus *lib.3. de loc.affect.cit.* tres dolorum capitis colligit differentias: quarum prima, ex corporum natura & aptitudine elicitur, traditúrque per frequentiam, & infrequentiam dolendi. Quidam enim cerebro dolent, quia caput habent aptum, vt impleatur, ſimul & aptiſſimum corpus, vt impleat. Alij quidem non habent caput aptum, vt impleatur, ſed quod ob innatam imbecillitatem facillimè patiatur: his commune eſt, ſi victu prauo vtantur, in cephalæam incidere; nec enim ſufficit caput frequenter dolere, vt cephalæam patiantur, ſed requiritur etiam caput vniuerſum affici.

Secunda differentia ſumitur ex loco dolente: aut enim dolor intra caluariam infeſtat, in membranis nempe cerebrum inuoluentibus; aut extra hoc, in membrana caluariam ambiente, pericranio nuncupata. Huiuſmodi autem dolorũ differẽtiæ, non ſolùm communes ſunt his quibus caput vniuerſum, ſed & quibus etiam dimidium dolet. Poteſt verò interdum dimidia tantũ capitis pars, altera incolumi dolere ob ſagittalem ſuturam per longitudinem capitis ductam, &

& vtramque partem illius diſtinguentem,ſub qua intra capitis oſſa, dicitur protendi linea medium cerebrum diuidens, vt eſt auctor ipſe Galenus 9. *de anatomic.adminiſtrat.cap.*1.

Tertia differentia ſumitur ex parte affecta: aut enim fit per primigeniam affectionem, qui affectus dicitur idiopathia, cauſa in ipſo cerebro exiſtente; vel per conſenſum ab alio membro affecto, qui fit tranſmiſſo in cerebrum,humore,vel vapore,aut ex cognatione partium, quam cum multis caput obtinet, aut propter ſimilitudinem,vel continuitatem: velut cùm nerui aliqua pars dolet, cerebrum ipſum condolet; qui affectus per conſenſum,dicitur ſympathia, quam cum ventriculo, iecore, vtero, renibus ſeruare ſolet.

Sed hoc loco agitanda commodè magna quæſtio eſt: *Vtrùm ita per conſenſum poſſit cephalæa, aut quiuis alius dolor in parte fieri, ſine eo quòd caput, vel pars alia dolens intemperiem, aut continui ſolutionem patiatur?* Putant nonnulli ſola doloris ſpecie communicata, naſci poſſe dolorem in remota, & diſtanti parte. Si enim ex præteriti doloris recordatione, & ſpecie ſæpe contriſtamur, ac dolemus, cur non ex communicata ad imaginationem ſpecie illius, qui actu,& pronunc affligit?

Deinde id quod dolet,anima eſt: igitur cùm ea in pede,ac in capite eadem ſit, non eſt cur ad pedis dolorem caput condolere non poſſit. *Tertiò*. Sæpe vulnerata parte naſcitur dolor in diſtanti,vt v.g. in capite;ad pedis ſolutionem. Atqui ſolutio talis non communicatur capiti. Igitur citra corpoream cauſam, membrum immutantem,poterit in eo oriri dolor: atque ideò,vt ait Auicenna, in vulnerata veſica,mictus tempore, glans dolet, & caput ob validum iuncturarum dolorem.

Vltimò. Frequens eſt in pleuritide, iugulum, vel præcordium dolenti lateri conſentire; bile redundante in ventriculo,caput dolere; cor deliquium pati, intermediis partibus omnino incolumibus. Sed nec ſolutio continui,nec intemperies poteſt communicari,aut ſentiri in diſtante, quin priùs in proxima. Ergo abſque illis cauſis, & qualibet earum, poterit fieri dolor, & condolere caput non recipiens alterutram cauſam dolendi.

Sed longè verius eſt,non eſſe voluptatem, aut dolorem, vbi non ſentitur obiectum: Nam ſi affectus hi, ſunt ſenſationes, paſſionéſve quædam, quomodo poſſunt contingere in parte,ſine ſenſili alterante,immutantéque? Deinde vbi dolor, ibi & cauſa, ſicut & morbus, teſtante Hip. & Galeno. Ergo non erit dolor in parte, dolendi cauſa alibi exiſtente: & ex conſequenti,&c.

Nec obſtant fundamenta in contrarium adducta. Ad *primum* dic,quod licèt ibi ex ſola ſpecie,aut recordatione doloris,gaudium, & triſtitia in nobis oriantur, (eò quòd cùm ſimpliciter quædam ſint animæ affectiones, ſufficit illis inducendis ſpiritalis obiecti præſentia per recordationem,aut ſpeciem) non tamen dolor,& voluptas,quia affectiones quædam ſunt propriæve corporis paſſiones, atque adeò corporeum agens requirunt in parte vbi fiunt: nec eſt ſufficiens imago, alioqui cùm ea totius doloris, memoriæ, & imaginationi imprimatur, oporteret ad cuiuſuis partis dolorem ſequi cephalalgiam, aut aliam in capite læſionem.

Ad *ſecundum* dic. Si ſufficit animæ vnitas in toto, oportet dolere totum,dolẽte qualibet parte,& ad pedis dolorem neceſſariò dolere manum. Quare,&c.

Ad *tertium* dic. Quamuis pedis ſolutio non communicaretur capiti, non proinde dolebit ſine alterutra dolendi cauſa:ea verò erit intemperies ab agitante, & interturbante dolore inducta. Cùm enim dolor ſyncopen, & febrem nonnunquam inducat, nihil mirum, ſi cephalalgiam agitatis humo-A ribus, & ad caput aſcendentibus. Cur verò intermediæ partes ab eadem cauſa non doleant,in ſequenti dicetur.

Ad *vltimum* dic. Maiori admiſſa, minorem ſolue; ſæpe ad vnius partis dolorem,non proximam,ſed diſtantem condolere, vel quia intermediæ partes moleſtè non ſoluuntur,ſed remotæ,& extremæ; vel quia ad has ex loco primùm dolente intemperies dolorifica remittitur, mediis nihil mali perpeſſis. Poſſe verò vtrumque fieri inde euenit,quia cùm intermediæ partes contractioni cedant, moleſtè non ſoluuntur, atque ideò in iis moleſtia non ſentitur; percipitur autem in extremis ſolutio, & dolor, quia ibi maior eſt tenſionis vis,& nihil ampliùs eſt quod cedat. Hinc in pleuritide iugulum, non mediæ partes dolenti lateri conſentiunt; vlceratæ veſicæ mictus tempore glans, B quia licèt ad veſicæ dolorem ex vrinæ morſu, ob ſequentem horrorem totus colis colligatur, conuellatúrque, glans tamen manifeſto cum dolore, quia eſt extremum contractionis. Ob eandem cauſam in podagra,aut chiragra, ex nerui tenſione dolebit caput, vbi terminatur neruus,non brachium, aut humerus. In fame, morſus & anguſtia in ventriculo ſentitur, quia ibidem ceſſat membrorum tractio.

Iam verò intemperiem ad diſtantiam nonnunquam remitti,& ibi condolentiam efficere vicinis illæſis, fit vel ob diſtantis membri nobilitatem, propter quod ex bile ventriculi caput dolet; cor deliquium patitur mediis incolumibus: vel ob maiorem moram in remoto,vnde ex vapore magis caput dolet, quàm infe- C riora membra: Cauſa etiam erit aptitudo partis; inde enim quibuſdam cerebrum, aliis pes, aut ventriculus ab aëre magis refrigeratur,ſcilicet prout vna, vel alia pars fuerit ex natura imbecillior, atque adeò ad patiendum aptior. Denique ex maiori diſtantis membri conſenſu euenire poteſt, quòd magis in eo quàm in vicino nocumentum ſentiat.

Cauſa.

ETſi plures cauſæ doloris capitis ab auctoribus proponantur, quæ ad generandum dolorem in vniuerſum neceſſariæ ſunt, habilitas videlicet, ſeu aptitudo recipientis capitis,& membrorum mandantium promptitudo:tamen eæ vel ſunt internæ,vel externæ. Soluit ergo continuum, & dolorem excitat D præcipuè calor ſeparando, frigus, & ſiccitas cogendo:humor per ſe neque continuum ſoluit, neque dolorem affert,ſed quatenus verſatur in materia ſoluendi vim habente. Multitudo, & morſus materiæ alicuius præter naturam retentæ. Inſuper qualitates tota natura pugnantes aduerſus naturam noſtram, & vermes,& mortifera venena.

Deinde quæ euidentia ſunt,dolorem excitant,vt tela,ictus; ſuffitus ex odoribus, qui multum vaporem, ſiue ſuauem,ſiue moleſtum exhalant;eſculenta & potulenta,calida,& humida,quæ ex ſe flatum emittunt, vt allia,cæpa,porrum,fabæ,lacticinia,& vinum,quod ſuapte natura tentat caput,& ſi in magna copia ſumatur,ebrietatem excitat,& in vapores conuerſum, non ſolùm replet caput,diſtendit, & calefacit, ſed ſpiritus E turbidos reddit,capitis dolorem inducit, ſenſum, & motum lædit,& actiones principes perturbat. Aduerte autem noxam factam ex vini potione, ob illius copiam, aut potentiam, aut cerebri imbecillitatem, aut capitis paruitatem, & ſincipitis anguſtiam,in qua cerebrum concutitur,crapulam dici. Ariſt. *ſect.3.probl.*27. diſtinguit temulentiam ab ebrietate: nam in illa non eſt delirium,ſicuti in hac conſpicitur.

Inedia caput tentat, quod per ipſam praui ſucci ad ventriculum confluant, ex quibus vapores ad caput aſcendunt. Motus poſt cibum,vox acuta,retentio ſpiritus,vomitus,tuſſis,caſus, contuſio, punctura, æſtus,

perfri

perfrictio, lotio capitis, Venus immodica, maligna qualitas, vt in lue Gallica, ſomnus in domo recenter calce,vel gypſo illita, ſomnus in ſpelunca, ſub vmbra praui iuglandis,ficus,oleandri,ad quæ ſequuntur capitis morbi validi, & in vi robuſta, catarrhus. Hæc enim omnia, ſicut & ſuccorum abundantia, dolorem parere poſſunt, & quiſpiam ex humoribus ſi exuperet. Sed præſertim vnitas ſoluitur ab acri humore, erodente, putri, bilioſo,ſalſo, & ab his quæ ſimilares partes erodunt,incidunt,& diſtendunt,vt *lib.2.ſec.loc. cap.4.*monuit Galenus.

Signa.

Alia etiam diuiſio ſuperiori adiungi poteſt, quæ traditur per materias, à quibus efficitur dolor: aut enim vaporoſus ſpiritus eſt, aut bilioſum excrementum in ore ventriculi aceruatum,indéque ad caput elatum, aut demum res quæuis alia, à qua caput ipſum repletur.Quæ verò ſint naturæ,à quibus caput eſt aptum vt repleatur,explicat Galenus 3.*de loc.affect. cap.cit.*eſſe illas,in quibus multus ſpiritus calidus, & vaporoſus generatur, aut bilioſa excrementa in ore ventriculi aceruantur.

Memoratas differentias his notis dignoſci docet: nam ſi intra caluariam dolor conſiſtat, ad oculorum radices neceſſariò pertinget: alioquî extra caluariam contineri affectum diiudicabis. Cuius ratio eſt, quia cùm à cerebro,viſorij nerui,& oculorum tunica retiformis nuncupata; à pia, duráque matribus,vuea, & cornea,oriantur,nihil mirum ſi à cerebro,aut eius tunicis affectis,ad oculos malum protrahatur, vt 2.*ſec. loc.c.2.*& 3.*de loc.cit.*monuit Galenus.Deinde quando dolor exterius pericranium, & externos capitis muſculos inuadit, compreſſa digitis cute capitis, ingraueſcit,& furit:interior verò minimè.

Diffidium eſt:*Vtrùm externi capitis dolores ad oculorum radices porrigantur?* Nam videtur quòd ij eò ſæpè pertingant, quòd pericranium cui inſident, oculorum cauum ſuccingat. Sed obſtat huic rationi pro Galeni tutela, quòd licèt adnata oculi tunica pericranij ſit ſoboles, hebetioris tamen eſt ſenſus, cæteris oculi tunicis à meningibus ortum ducentibus. Adde quòd nulla ſint vaſa notatu digna, aut germina ſubinde magna, per quæ externa affectio eò ferri poſſit, niſi tantùm per continuationem ſimilarium partium. Non porrigitur itaque externus capitis dolor ad oculorum radices, niſi rarò, & præſertim vbi externus affectus meningibus internis communicatur per ſuturas.Conflatur namque pericranium,docente Galeno *lib.8.de vſu part. cap.9. ad fin.* coaleſcentibus ligamentis illis, quæ à dura meninge ortum ducunt, per ſuturáſque foràs procedunt, vt meninx cum caluaria connectatur.

A flatuoſo, calidóque vapore dolorem ortum dicere iudicabis. ſi tenſiuus ſit,hoc eſt,ſenſum tenſionis excitet;ſi mordax & pungitiuus,à bilioſis in ore ventriculi aceruatis excrementis, ex quibus acris vapor cerebrum petens mordacem excitat dolorem, qui grauis ſi fuerit, id eſt, ſi quidam grauitatis ſenſus in capite ſentiatur, à copia materiæ grauante oriri credendum eſt; & ſanguineam quidem venaberis, ex venarum tumore,& caliditate,faciei & oculorum rubedine,vita præhabita, epulis,& otio dedita, ſuppreſſa aliqua ſanguinea vacuatione, manifeſta temporum pulſatione, riſu frequenti, hilaritate, ſudore multo graueolente,vt hircis ineſſe ſolet; maximè ſi adſit febris, pulſus magnus, vrina rubra,anni tempus, locus calidior, ſomnus longior, & æger leuetur à frigidis, & lædatur à calidis.

Bilem quidem dominari,& dolorem ab ea proficiſci intelliges,quia dolor eſt acutior,erodens citra grauitatem,cum ingenti capitis ardore. Accedit oris amaritudo,pallor faciei,pulſus velox, vigilia, vrina rufa, intenſa, aut crocea. Ætas, regio, anni tempus, & propria laborantis conſtitutio ad bilioſam naturam vergunt. Præceſſere cauſæ bilem generantes, vt inedia, ira, labor, vigilia, alimenta calida & ſicca, febris continua, aut ea quæ de tertianarum genere exiſtit.

Pituitæ redundantis ſigna ſunt,diſtillatio ex capite in ſubiectas partes;& à pituita in ventriculum illapſa, nauſea,cibi faſtidium,vomitio,animi defectio. Adeſt coctricis debilitas,vrina alba,carnis laxitas,membrorum mollitudo,ac frigiditas.Corpus laxis tumoribus infeſtatur,& quotidianis acceſſionibus premitur.Regio eſt frigida,ætas ſenilis, otium, & hyems,quæ frigidorum morborum ferax eſt,ex Hip.*lib.de nat.humana.* Torpor ſentitur in membris, albicat cutis color, tumeſcit facies,corpus graue,iners,ſputum aſſiduum, ſitis pauca.

Melancholiam arguunt color corporis niger,mœror,metus, terrores, oris ſapor ex acido & auſtero permixtus, appetentia immodica, ſomnus leuis, inſomnia turbulenta,vt mortis, cadauerum,ſepulchrorum;oculi limpidi,lucentes;aſpectus fixus,& terribilis;ſolitudinis deſiderium,taciturnitas,anteactum vitæ regimen, ad melancholicos humores diſponens. Ætas inclinat,tempus eſt autumni.Præceſſit ſuppreſſio hæmorrhoïdum, aut alterius vacuationis melancholicæ.Veneris appetentia,& aliaadſunt,quæ Gal.3. *de loc.affect.cap.7.*latè proponit.

Deinde ſi accidat dolor, propterea quòd caput ob innatam imbecillitatem ad patiendum ſit aptum, ex vini potu etiam non valde immodico,calidis odoribus,& aliis, alioquî ad dolorem inducendum parum efficacibus, facilè eum incurrunt. Neque abſurdum putat Galenus *cit.3.de loc.*exiſtimare,ob acutum capitis ſenſum nonnunquam euenire, vt doloribus facilè infeſtetur. Sicut enim quidam ſunt, qui ventriculi os vſque adeò ſenſibile habent, vt nihil acre ferre poſſint ſine ingenti moleſtia: Alij è contràtam inſenſile, vt etiam quæ turpiſſima ſunt, & abſurdiſſimæ qualitates, quorum nec odorem quidem alij ſuſtinent, nullam illis excitent mordicationem: Sic inter hominum cerebra,tale aliquid poteſt reperiri, ac proinde leui de cauſa,& à quouis odore vehementer dolere,& affligi.

Dolor capitis per proprietatem, & primigeniam affectionem, cõtinuò affligit;qui verò per conſenſum eſt,plerunque intermittit,aut cedit,aut creſcit. Quia in hoc ſemper iungitur alicuius membri læſio, à quo conſenſus in caput emanat.Frequenter caput ex conſenſu ventriculi dolet, vt Auic. docet 1.3. *tract.2.c.* 15.& 2.2.*doct.3.c.2.*quia maximus eſt inter cerebrum, & ventriculum conſenſus,ex Gal.3.*de locis affect.c.7.*& 6.*Aph.50.*& 1.*de cauſ.ſympt.7.* tunc in ſincipite dolor viget; ſicut ob rectitudinem ſitus hæc pars dolet, quando ob conſenſum cum vtero dolor excitatur, vt 6.*epid.ſect.1.com.2.* affirmat Galenus. Ob conſenſum lienis, dolor ſentitur in parte ſiniſtra, ſi ob iecur, in dextra; ſi ob renes,in poſtica parte; ſi ob totius corporis conſenſum in febribus,totum caput dolet.

Indagandum: *Vtrùm dolor capitis permanens,ſit ſymptoma,vel morbus?* Hoc Galenus aſſeruit 1. *de loc.3.* cui ſubſcribit Auic. 2.1.*doct. cap.1. in fin.* dum ſic ait: *Et plerumq; etiam ipſum accidens fit ægritudo,quemadmodum dolor capitis,qui ex febre accidit, quum quandoque figitur, & tamdiu fit manſiuus, donec fiat ægritudo, &c.* Sed hoc difficile videtur.Nam dolor,cùm ſit actio læſa, nullo modo poteſt eſſe morbus. Dic:Simile dubium eſt hoc illi, quod affertur de diuiſione febris in morbum, & ſymptoma,apud Gal.*lib.1.epid.ſect.3.com.4.& 4. Aph.* 73.& 7.*Aph.42.* Nam ſicut febris eſſentialiter conſiderata, ſemper eſt morbus; Medicè ſi contempletur, quando concernimus illius cognitionem, & curatio-

 nem,

nem,vocatur ſymptoma,quando ſequitur alium mor-bum;& tunc non eget peculiari curatione,quia cura-tur ad alterius affectus curationem, vt conſtat in fe-bre, quæ internas ſequitur inflammationes: vocatur tamen morbus, quando nullius partis affectum inſe-quitur,& peculiari eget curatione. Eodem modo ca-pitis dolor in ſua eſſentia conſideratus, quia fit per conſenſum alterius partis,vocatur accidens, & pecu-liari tunc non indiget curatione;quando tamen per-manentem habet diſpoſitionem, quia tunc peculia-rem exigit curationem, ægritudo vocatur ab Aui-cenna.

Denique vt hæc ampliùs innoteſcant, attende quòd quando cerebrum ori ventriculi conſentit, præcedunt præſertim nauſea,vomitus,cibi faſtidium, dolor, anxietas, quæ omnia humores redundare in ventriculi ore demonſtrant. Sicut ſi flaua bilis è ie-core in ventriculum excernatur cum oris amarore, ſiti,anxietate,inflatione,calore,& appetentia deiecta, per conſenſum hepatis caput dolere, certum eſt ſi-gnum:& ſic de humoribus cæteris.

Præſagium.

Dolor capitis poſthabendus non eſt: Nam ſi cum febri eſt coniunctus,vel phrenitidis, vel ſurdita-tis,aut cæcitatis exiſtit præludium. Si tamen citra fe-brem fit, & vehementer premit, grauiſſimos affectus portendit,diſtentiones neruorum,epilepſiam,lethar-gum,apoplexiam,paralyſim,& alios,qui deinde auxi-liis Medicis vix ſuccumbunt. Inſuper dolor capitis periculoſiſſimis morbis adiungitur: Id equidem ſi-gnificauit Hip.6.*Aph.*51. dum inquit: *Quicunque ſani dolore capitis repentè capiuntur, & ſtatim muti fiunt, ac ſtertunt,in ſeptem diebus pereunt,niſi febris apprehenderit:* & *lib.*3.*progn.*11.ſic ait: *Capitis dolores vehementes, & continui cum febre,ſi quod ex indiciis extiterit exitioſis,le-thales admodum ſunt.* Quia cerebrum inflammari, vel aliquem alium magnum affectum pati demonſtrant: atque hac ratione ſola, huiuſmodi dolores lethales exiſtunt, non quòd ipſi ſua vehementia mortem ac-cerſant, quemadmodum aurium, aut coli, aut oris ventriculi dolores facere ſolent, qui vt ait Galenus *lib.*2.*ſec.loc.c.*1.*Ob capitis dolorem vehementem,nemo vn-quam animi deliquio comprehenſus mortuus eſt, nec ſeip-ſum occidit, quemadmodum quidam coli dolore vexati fe-cerunt:*& infrà ſcribit: *Vtcunque enim doleant,longè mi-nor ipſorum eſt dolor, quàm eorum qui coli,aut auris, aut oculi,aut dentis dolore vexantur.*Verùm addit Hippocra-tes, hos dolores exitioſos admodum eſſe, non ſim-pliciter, ſed aliquo ex lethalibus accedente indicio, cuiuſmodi eſt importuna vigilia, quæ omnem vehe-mentem dolorem ſolet comitari, bilis praſinæ vomi-tus,deiectæ vires,perturbata vrina,inquietudo,& his ſimilia, quorum numerum ipſe *lib.*2. *progn.*56. latè conſcripſit.

Curatio.

Ad curationem antequam accedamus,aliqua præ-libare oportet,non ſolùm dolori capitis curan-do,ſed aliis affectibus ſummoperè neceſſaria: & pri-mò ſic.Aër non ſit luminoſus:nam 2.4.*cap.*33.dolen-tes effugiunt lumen. Vniuerſaliter autem lumen non prohibetur ægris, ſed ſplendor apud Hip. *lib.de Me-dico.*Remedium in dolore capitis præſtantiſſimum eſt deambulatio ventriculo ieiuno, vel non ſtatim à ci-bo,ſed poſt horas tres,2.*ſec.loc.cap.*1.

Caput matutino tempore pectinandum cum pe-ctine de cornu arietis,aut eburneo.Pectinatio ſit mo-roſa, cùm reſolutiuũ remedium ſit:Fiatq; à parte po-ſteriore ad anteriorem,è contra, aut tranſuerſo; non ſemper ad vnam partem tendat pectinatio.Magna eſt

A vtilitas lotionis pedum: nam tam in præſeruatione, quàm curatione mirè conducit. Quæ lotio,& frictio ſi ſit moroſa,non lenta, & in partibus extremis facta, eſt vtilior, quia ad attractionem materiei valde con-ducit, & reuulſio ad longinqua fit meliùs:nam ad ex-trema tendunt & venæ, & arteriæ: quod præſertim in illis ampliùs confert, qui ventrem habent adſtri-ctum; vapores enim in his nocui retenti facilè ad ca-put exhalant.

Alimentum ſit facilis coctionis, & diſtributionis, minimè caput tentans:Vitanda lacticinia, piſculenta, herbacea, legumina; nam flatuoſa ſunt. Allia,& mel, nocua. Inter cætera damnantur palmulæ, crocus, B oliuæ nigræ; craſſum enim ſuccum præbent, oculis, & cerebro inimicum.Edulium ex lente,reprobum,ob eandem cauſam:ſi verò Rhaſius 9.*ad Almanſ.*id con-cedit, intelligatur modiciſſimè. Coriandrum,& viri-de,& ſiccum commendauit Auic.2.*canon.tract.*5.*c.*11. in ſecunda menſa, quòd prohibeat vapores ad cere-brum aſcendere: Hoc modo conceditur ab Auicen. 1.3. *cap. de epilepſia*, & *lib. de remouendis nocumentis, tract.*2. *cap.prop.* In hunc vſum bellaria facta ex co-riandro conferunt.Aromata omnia inutilia,ex Hip.5. *Aph.*27.

Potus in calida cauſa ſit aqua decocta hordeo,flore violarum,vel tenuis cereuiſia: In frigida decoquatur aniſo,cinnamomo, aut radice chinæ. *Vtrùm vinum in cephalalgia concedendum?*dubium eſt. Cùm enim ſit va-C poroſum,& flatulentum, vel etiam in frigidis capitis affectibus eſt à Galeno repudiatum, *lib.*1. *ad Glaucon. cap.*14.dum ſic ait: *Sed aduertendum eſt, num ſit aliquid quod prohibeat huiuſmodi exhibitionem, veluti ſi aliquod vnum ex viſceribus inflammationem patiatur, aut caput vehementiùs doluerit, aut paſſio aliqua quæ delirare cogat, adfuerit, aut febris incendens in morbo crudo:magna enim, & quaſi inſanabilia ex potu vini in huiuſcemodi affectibus nocumenta proueniunt,&c.*Hoc affirmat etiam *lib.cit.ſec. loc.*ſubſcribit Auicenna 1.3.*tract.*2.*cap.*9. Si verò Ga-lenus paulò pòſt conceſſit vinum tenuium partium, intellige parum,in declinatione,& album:Licèt enim hoc ob tenuitatem citiſſimè penetret, 3. *acut.*3. & ſic flatu ſuo caput diſtendat, tamen cùm minùs calidum D ſit, 3.1.*tract.*2.*c.*2.& 12.*meth.c.*4. non ita calefacit, nec promptè euaporat; & ſic hoc nomine conceditur fe-brientibus, 3.*acut.*8.& quia expurgat bilem,citò enim permeat ad veſicam:ſed cum cautela multa.Hoc mo-do nec in frigidis affectibus conceditur ab Auic. 22. 3. *tract.*2. *cap.*7. *Et in cerebri affectibus omitte vinum, quouſque ſanetur æger ſanatione integra, & veniant ſuper eum quatuor tempora.*

Somnus ſit prolixus, hic enim narcotici medica-menti inſtar, cephalalgiæ ſtrenuum eſt auxilium. Fi-gura iacendi apud Aurelianum,ſi dolet totum caput, commodior eſt ſupina. Videtur cauſa,quia arteriæ ſo-porariæ,per quas communicatur affectus,in anterio-ribus ſunt,& ſenſus acutior.Si autem medietas dolet, ſupra eam cenſet decumbendum. Affectus tam animi, E quàm corporis interdicendi, quia humores mouent, & perpetuò turbant.Veneris vſus,incommodus.

Intemperantia calida immaterialis, curabitur aëre re-frigerante,victu ſimili, abſtinentia illorum quæ vni-uerſim in omni capitis dolore noxia ſunt,qualia ſun durioris cibi maſticatio,aromata omnia,agni caſti ſe-men,abſinthij ſuccus,myrrha,thus,hederæ corymbi, grana ſabinæ, grana paradiſi vocata, arbuti fructus, eruus,crocus, vt docent Gal.3.*de loc.*9. & *lib.*2.*ſec.loc. c.*1.Aurelianus *lib.*1.*tardar.paſſion.c.*1. Aëtius *tetrab.*2. *ſerm.*2.*c.*46.Auic.3.1.*tract.*2.*c.*1.

Indicatio quæ ab affecta parte deſumitur,magni ſo-let eſſe momenti apud Galenum,13.*meth.c.*22. Quare Sinciput pro applicandis remediis eſt aptiſſimũ; quia ibi cranium eſt tenuiſſimum, & rariſſimũ,& ob hanc cauſam citiſſimè penetrant medicamenta, & ob alias

cauſas

cauſas,quas latè *lib.*1. *hiſt.PP. Med.in com.hiſt.*8. propoſuimus. Occiput ineptum:nam ex frigidis timetur noxa;ex calidis, parua vtilitas. Iccircò ſi ex inſolatu, ardoréve dolor capitis originem ducat, expedit huic parti admouere non ſolùm potentiâ,ſed actu frigida; & quæ cum frigida facultate, modicam adſtrictionem,& tenuium partium ſubſtantiam habeant adiunctam:nam ſic magis penetrant, *ſimpl.*17.& membrum princeps roborant,4.1.*cap.*1.

At hæc localia pharmaca,vt penetrent, neceſſe eſt vt detonſo, abrasove capite imponantur. Sed Aſclepiades negat, eo quòd tonſio attrahit ad locum tonſuræ: argumento eſt, quia poſt eam pili craſſeſcunt; deinde denſat cutem, quare tonſis præſertim poſt cibum, fluxionum morbi accidunt. Præterea ſi poſt tonſuram lanas imponimus pharmacis imbutas,multò magis præſtabit naturale tegmen pilorum. Quòd autem pili pòſt craſſeſcant, cauſa eſt, quia in homine profundas habent radices; quare iuxta eas, craſſiores ſunt,10.*probl.*23.quæ pars ima,cùm ex tonſura redditur ſumma,meritò craſſiores apparent pili. Num autem Auicenna 1.3.*tract.*2.*c.*10.rectè præcipiat in hunc vſum radendum caput,qui tamen 1.4.*tract.*2.*cap.*7.*in fin.* ſcripſit raſuram in febricitanti eſſe cauſam fortis febris, quia inſpiſſat cutem, & vapores reuertuntur, & fit fortis febris:& 2.4.*c.*101.*in fin.* dixit, quòd in conualeſcente eſt cauſa recidiuæ, intelligendus eſt in affectu frigido; per calida enim emplaſtra, tollitur condenſatio facta à raſorio,vel nouacula.

Quare dum caput ab ardore dolet, æſtiuo præſertim tempore, conſonum eſt vt medicamenta capiti admouenda,ſint actu frigida. Neque aduerſatur ſententia Auenzoaris,1.*theizir,tract.*9.*cap.*2. contrarium imperantis, tum ob nobilitatem cogitatiuæ ibi reſidentis, tum ob maiorem coronalis commiſſuræ amplitudinem,& quia cerebrum eſt exangue, frigidum, & humidum,& facilè à frigidis offenditur. Nam hoc cùm naturaliter frigidum ſit, non incidit in calidum morbum, niſi à valida cauſa:adde quòd ob mollitiem facilè torretur.Quare non eſt timenda actualis frigiditas,vbi vis tolerat, hoc eſt,niſi ſit imbellis facultas, qualē habēt pueri,fœminæ,eunuchi,& ſenes.De qua dubitatione infrà *cap.de phrenitide* proponimus plura.

Hac de cauſa in principio vtile eſt roſaceum, ex Apollonio apud Galenum,2.*ſec.loc.cit.*Tral.*lib.*1.*c.*10. impoſitum iuxta frontem, vbi piloſa capitis pars deſinit.Eligendum ex Archigene apud Gal.*loc.cit.*in præſentem vſum,quaſi præſtantius,roſaceum ex oleo crudo,quod Omotribes,ſeu Omphacinum vocant, citra ſalis admixtionem confectum. Nam in roſaceo conficiendo plures committuntur errores: nec enim ſuccum roſarum infundunt, nec æquant roſas oleo, nec quadraginta dierum ſpatio, & paulò plus ſoli exponunt,nec coquunt,nec lauant iuxta Meſuæ præceptū, nec eligunt oleum ſalis expers,quod *cit.loc.*commendat Galenus:& quod plus eſt, roſas in vaſe omittunt, vnde putrefactio. Cùm ergo oleum expreſſum cum nucleis calidum ſit,& magis adhuc ſalitum,2.*ſimpl.*6. ſequitur roſaceum ſolum, non eſſe ſufficiens refrigerando, & repellendo. Penetratio verò promouebitur, ſi aceti roſacei pauca quantitas admiſceatur cum aqua roſæ, ita vt huius ſint partes quatuor; roſacei duæ;aceti,vna.Quòd ſi ardor ſuperare videatur,refrigerantium vim intendere oportet, admiſcendo ſemperuiui,aut portulacæ,lactucæ,aut nymphææ ſuccum.

Proſunt Embrochæ,ſeu lauacra ex decocto Maluar. Violar. Pampinor. Vitis, Semperuiui, Roſar. flor. Nymph. Quòd ſi ſomnum conciliare opus eſt,addes folia lactuc.hyoſcyam. ſeu papaueris capita. Conferunt vnguenta, & cerata, qualia parat Alexander ad ſodam calidam,ex cera elota,roſaceo,addito aceto,& portulacæ ſucco. Recreant odoramenta frigida naribus adhibita.

A ℞.Flor.violar.roſ. rubear. nenuphar. an.ʒ ij.camphor. ℈ j. Cum gummi tragacantho in aqua roſar. diſſoluto,fiat pomum odoriferum.

Quòd ſi doloris vehementia vrgeat, aut peruigilium,ſtupor inducendus, impoſitis ſupra tempora, & intra nares iis,quæ ardorem attemperent,& ſomnum concilient, vt ſunt oleum Violar. Nenuph. Papauer. Vnguent.refrig.Roſac.Popul. permixta cum albumine oui, mucagine pſyllij, puluere coriandri, Camphora,& pauco opio. Interna refrigeratio procuranda aſſumptis refrigerantibus, potionibus, tabellis, conſeruis,& in intolerabili cruciatu, narcoticis, Diacodio,pilulis de cynogloſſa,Philonio,& aliis.

Intemperantia frigida immaterialis,curabitur aëre calido, vel ſimilis arte paretur. Calida admouenda facultate, & actu, ea ſunt Chamæmelum, Ruta, Anethum,Hyſſopus,Betonica,Thymus,Pulegium,Saluia, & ſiquę alia, lauri fólia, Mentha, Styrax,Belzoinum, Galanga, Piper, ex quibus parari poſſunt vnguenta, olea, cataplaſmata,lauacra, fomenta, euaporationes, ſuffitus, de quorum formulis infrà de intemperantia frigida cum materia.

A ſiccitate ſi oriatur dolor, tunc aër humidus vtilis eſt,ſomnus prolixus: immodicæ vacuationes nocent. Victus ſit humectans,balnea proſunt,irrigationes ſupra caput proficuæ ex humectantium herbarum decocto,lacte,oleis ſimilibus,amygdalino, violaceo,roſaceo,cucurbitæ, additis butyro inſulſo, aut pinguedine anſerina,gallinacea,vitulina.

A plethora ſi habeat ortū,obſeruatis præceptis quæ ſuprà tradidimus,media vena ſecanda, deinde cephalica:affigendæ ſcapulis cucurbitulæ, inciſa cute. Si ſuppreſſa ſit aliqua inferna vacuatio, ſaphena tundenda: loco eius, hirudinum ope ex mariſcis detrahendus ſanguis: tandem ad ſectionem venæ frontis accedendum, maximè ſi poſteriorem capitis partem dolor occupat, vt Hip.tradit,5. *Aph.*68. *Dolenti partem capitis poſteriorem,in fronte recta vena inciſa prodeſt.* Firmat Gal.2.*ſec. loc. cap.*2. Sicut ſi anterior pars dolcat,affixa cucurbitula occipiti,remedio eſt.Hoc modo venula naſi ſecanda, & hirudines capiti, naribus, retro aures,& temporibus admouendæ. Localia ſincipiti imponenda. Purgatio clemens imperanda. Potiones offerendæ refrigerantes.

Cephalalgia biliosa curatur humidis & frigidis,præmiſſa venæ ſectione,quæ à parte affecta reuellat,ventilet, refrigeret, præſertim ſi bilis in ſanguinis præſentia abundet, & iecur igneum ac excandeſcens dolori fomitem præſtet. Humorem tamen bilioſum priùs attemperabis, eiúſque acrimoniam retundes, & præparabis potionibus, non modò actu frigidis, ſed & riue refrigeratis.Poſtea expurgabis illis medicamentis, quæ bilioſum humorem ſuauiter educunt: hæc ſunt Rheum, pulpæ caſſiæ interaneus liquor,tamarindi, myrobalani citrini, ſennæ Orientalis folia, Aloë,Pruna,Viola,Roſæ,Serum, Manna: dummodò aduertas,quòd caſſia cerebrum vapore replet, manna facilè bileſcit; quare picrocholis non eſt exhibenda. Rhabarbarum, ſiccum eſt, ſed ex infuſione in aqua endiuiæ, Violarum, ſeri, vel aliquo refrigerante decocto, hoc vitium facilè miteſcit. Conferunt ſyrupus violaceus, & roſaceus ex nouem infuſionibus, Diaprunum ſolutiuum, & alia ex quibus facilè poteris conficere conſeruas, bolos, tabellas. A purgatione ſi humoris reliquię ſuperſint,paulatim attemperabis, & expurgabis: poſtulat enim affectus ex mordenti humore progenitus,vt ea quæ contriſtant,euacuentur: ſi id omnino fieri nequeat, vt per epicraſin ſanetur, vt eleganter monebat Galenus 11. *meth. cap.*8. Quòd ſi intolerabilis dolor hominem premat, & ex peruigilio vires debilitentur nimis, tunc opiata offerenda,quæ ingentem humorum caliditatem contemperent, acrimoniam refrænent, tenuitatem incraſſent

craſſent, vt *lib.12. meth.1. & 8.* docuit Galenus.

Sed antequam pergamus vltrà, duo inquiramus priùs. Primùm; *Vtrùm poſt ſyrupos bilioſum humorem præparantes, & alia alterantia medicamenta, ſit dormiendum?* Dic, quòd per ſomnum præſtantiùs concoquuntur, atque in halitus diſſoluuntur in totum corpus, ſed in caput potiſſimùm facilè permeant. Neque inſtes, ſuperuacaneum eſſe, aſſumptis ſerapiis obdormiſcere, quòd difficiliora cibaria edit ægrotus interdiu, quæ citra ſomnum concoquit: Nam hæ alterantes potiones moderato ſomno ita parantur, & in actum reducuntur, vt agiliùs in vniuerſam corporis molē poſtea obrepant. Ita frigida medicamenta ab innato calore in actum reducuntur, quia in minutiſſimas partes ſecāntur, ſícque diuiſa faciliùs penetrare poſſunt, & digeri: calida verò, tum quia coctione calidiora redduntur, tum quia diuiduntur & ſecantur, vt *3. ſimp.20.* dictauit Galenus. Quis autem dubitauit, hæc per ſomnum perfectiùs obiri? Hoc modo *6. Aph.* 31. in curatione doloris oculorum, poſt meri potum extenuantis, & reſoluentis, mox concedit ſomnum. Celſus *lib.3. cap.7. in fin.* poſt gelidæ potum, ſomnum imperat. Auic. 1.4. *tract. 2. cap. de cauſonis cura*, poſt tamarindorum cum caphura decoctum, ſomnum procurat, ob rationes dictas.

Quæro ſecundò: *Vtrùm ius Gallinæ inſulſum die purgationis commodè offerendum?* Nam ſi humor bilioſus, furens, & acris à capite vacuandus eſt per ventriculum, & inteſtina, quomodo has partes tuebimur, & ab illius acrimonia defendemus, & extrà eliminabimus, ne os ventriculi maximè ſenſile vellicet, & inteſtina abradat, & pungat, niſi oblato contemperante potu, aliter Cardiogmus, animi deliquium, & funeſta dyſenteria verenda eſſent? Dic plura ſunt apud priſcos recitata, quæ hoc opus mirificè complere queunt. Primum, vt ſtrenuum propoſuit noſter ſenex *in acutis ſuis*, vt medicamentorum effrænium, quibus ipſe vtebatur ferè, acrimoniam attemperaret, & ad detergendum quod viæ adhæret, & erat ptiſſana proximè ab aſſumpto expurgante oblata, quam *2. acut. 12.* ſummè extollit.

Nos autem hodierno tempore longè mitiora pharmaca nacti, eáque ſatis correcta, non ita eorum malignam qualitatem formidamus: quare mox eam non offerimus, ne fortè corrumpatur medicamento immixta, vel naturam à decenti operatione diſtrahat, aut vim medicamenti mitioris exoluat. Quare ſi mite propinetur cholagogum, non eſt æger reficiendus, quamdiu in viſceribus medicaminis ſaporem ſenſerit, & quamdiu ſitis non vrget: vbi autem viſcera reſederunt, & iucunda facta ſunt, ſitíſque infeſtare incipit, opportunum, eum qui purgatur, cibandi tempus inſtare, innuit Halyabbas, *lib.2. pract. c.56. de regimine bibendi laxatiuum.* Communiter autem inter medicamentum, & cibi exhibitionem quatuor horarum interſtitium interponi ſolet.

Quare in hunc vſum accommodata eſt ptiſſana, quę pharmaci reliquias eluat, ſimúlque deorſum impellat, & ventriculi interiora obliniens, omnem medicamēti qualitatem, tædiáque demulceat: quæ ſi rudiore ſaccharo ſit dulcorata, plus deterget, & ad deducenda excrementa magis erit ex vſu. In hunc vſum iuſculum pulli aut gallinæ offerri ſolet, exiguum, & ſine ſale: ſalitum enim ſitim excitat, & plus æquo retentum longiorem moram in ventriculo trahit, viáſque cogit, atque coarctat, quod Auicennæ teſtimonio comprobatur, 4.1. *cap.5.* dicentis, *eum qui medicinam purgatricem ſumpturus eſt, ſalis copia in eduliis ſuis vti non debere.* Deinde ius inſulſum cùm inſipidum ſit, non retinetur, ſed inteſtina abluit, lubricat, & celeriùs elabitur. Præterea ſal vſtus adſtringit, & ſiccat, ex mente Galeni, *5. ſimp. cap. de ſale vſto.* Inſuper ſitim, quæ à purgatione inuadere ſolet, meliùs ſedat, & ſua pinguedine epice-

A raſticum ſatis medicamentum eſt, & ſuccorum acrimoniam ad inteſtina accurrentium infringit. Plures ius hoc condemnant, nî cum ſaccharo rubeo permiſceatur, quaſi album detergendi vim non habeat, quam illi conceſſit Galenus, *8. meth. c.4.* & magis ſuaue, & temperatum eſt hoc, quàm rubeum, quod ſuo calore in bilioſis febribus, vbi à purgatione nimium ſiti ventriculus æſtuat, viſcera inflammat.

Cephalalgia pituitoſa curatur aëre calido & ſicco, victus ratione ſimili, quæ adeò in chronicis affectibus confert, vt ſolâ eâ ſine alio medicamento plures fuerint curati, ex Gal. *lib. de attenuant. vict. rat. cap.1.* & *2. ſec. loc. cap.2.* Auic. *1.3. tract. 2. cap. 10. & 13.* Præparetur humor pituitoſus ad expurgationem ſerapiis calidis,
B attenuantibus, & ſimilibus potionibus. Si verò pituitoſa cacochymia ſit immixta, cauendum eſt à ſectione venæ, ne extracto ſanguine humores crudiores reddantur; niſi fortè ſanguinis redundantia adſit, aut pituita ſalſa exiſtat, aut vaſorum capitis adſit contumax obſtructio, aut doloris vehementia ad exhauriendum ſanguinem, reuulſionis causâ, nos compellat. In his enim exemplis, ex detracto ſanguine maior ſequitur vtilitas noxâ.

Phlegmagoga optima ſunt; Agaricus, mechoaca, polypodium, & carthamus, myrobalani chebuli, ſyrupus laxatiuus roſ. pallidarum cum agarico, Rhodomel Perſicum, pilulæ de Agarico, Arabicæ, Aggregat. Aureæ, Cocciæ, fœtidæ, de ſarcocolla. Sed for-
C ma ſolida præferri debet, quòd in ventriculo diutius morata à capite efficaciùs attrahat.

Præſtabit tamen hîc perſcrutari: *Vtrùm Catapotia in capitis affectibus ſint poſt cœnam propinanda?* Auicenna, *lib.5. canon. tit. de pilulis aggregat. & de euphorbio*, catapotia caput expurgantia, noctu à cœna, interpoſita hora vna, aut altera exhibere conſulit; Nam valentiùs ſic medicamentum expurgans noxios à diſtantioribus locis ſuccos attrahit, quia cum vapore alimenti, vis quoque medicamenti ſurſum effertur. Neq; dicas cum Paulo *lib.7. c.4. & 6.* quòd expurgantia medicamenta cibis permixta corrumpuntur, & eorum ope purgatio exoluitur: Nam hoc non eſt conſonum menti Galeni, qui *lib.13. meth. cap.15.* in inflammatione
D iecoris Cnicum cibis admiſcet, & vrticam, Mercurialem, Epithymum, Filiculam, & nigri veratri corticem. Cùm enim viæ ſint anguſtæ, & obſtructæ, per quas vix educitur humor, præſertim ſi craſſus, & vſtus fuerit, opus eſt cum medicamento cibum admiſcere, tanquam vehiculum, vt iecur illud non reſpuat, ſed potiùs attrahat, ob iucundum edulium, quod medicamentoſa qualitate præditum eſt, & ſenſim quod noxium eſt, euacuet.

Sanè cibus qui medicamento permiſcetur, haud laborantibus datur, vt vires reficiantur, ſed vt medicamentum potiùs coadiuuet; vires enim facilè ex alimento poſt aliquod tempus adhibito, reuiuiſcent. Adde quòd hæc damna non euenient, ſi duobus, aut tribus horis poſt cœnam, alimento iam quaſi concocto,
E euaporante tamen pilulæ exhibeantur: nam ſi illicò poſt cibum eæ offerantur, quum ferè ex validis medicamentis parentur, ob cibi impedimentum ad actum non deducentur; nec alimentum ob medicamentum, à iecore, & venis attrahetur; imò alter alterius motum, & actionem impediet: facultates ſiquidem contrarias habent, & motus oppoſitos, cùm iecur alimoniam trahat à ventre, medicamentum in ventre contentum ad ſe à iecore, & venis alliciat. Quare hiſce de cauſis pilulæ non illicò poſt cibum, ſed tribus, quatuórve horis poſt eum ſunt propinandæ.

Si tamen medicamenta renuat æger, ſerapium roborans, flatus diſcutiens, expurgans propinandum alternis diebus, vt ſic ſenſim humor craſſus vacuetur.

℞. Ligni guaiaci, ℥. iij. *radic. chin.* ℥ ij. *ſmilacis aſper.*

aſper. ℥ j. *polypodij quercini,* ℥ j. *epithym.* ʒ iij. *hermodactylor.* ʒ iiij. *ſem. cartham.* ʒ ij. *turpethi gummoſi* ʒ j. *paſſular. corinthiacar.* ℥ j. *betonic. maioran. verben. an.* M. j. *flor. ſtœchad. roriſmarin ſaluiæ, flor. cordial. an.* P. j. *ſen. Oriental.* ʒ iij. *aniſi, ſem. fœnicul. cinnamom. an.* ʒ j. *agarici trochiſcat.* ʒ ij. Fiat decoctio in aquæ puriſſimæ, q.ſ. colaturæ adde ſacchari, aut mellis, q.ſ. & fiat ſec. art. vel ſyrupus breuis, vel ſyrupus longus, qui quantitate ℥ ij. per ſe, vel cum conuenienti decocto diluatur.

Si æger reſpuit potionem, amat conſeruam, hoc modo paretur.

℞. *Saluiæ, betonic. pulegij, ſtœchad. roriſmarini, an.* M. ß. *ſen. oriental.* ℥ ß. *polypod.* ʒ iiij. *ſem. cartham.* ʒ iij. *radic. chinæ,* ℥ j. *glycyrrhiz.* ℥ j. ß. *paſſular.* ℥ j. ß. *cinnamom. aniſi, an.* ʒ j. Coque ſec. art. in ſufficienti aq. quantitate, quouſque remaneat ℔. ß. adde *Pulp. paſſular.* ℥ j. ß. *fol. ſen.* ʒ ij. *radic. chin.* ʒ iiij. *mechoac.* ʒ iij. *hermodactyl.* ʒ ij. *pulp. ſem. cartham.* ʒ iij. *mannæ* ℥ j. ß. *agarici,* ʒ j. *maſtich.* ℈. j. *tartari vini albi* ʒ iij. Puluerifanda puluerifentur, & excipiantur cum melle, & ſaccharo, ita vt ſecundùm artem fiat conſerua. Doſis ʒ ij. alternis diebus in aurora.

Stibium granor. trium pondere propinatum, mirabilem in expurgando obtinet facultatem, rhodoſaccharo permixtum, aut in vino, aut iure auis maceratum.

Poſt purgationem molienda ſunt, quæ intemperiem corrigant, cerebrum roborent, flatus diſcutiant, qualia ſunt Aromaticum roſatum, Diambra, Diamoſchus, Diagalanga. Diacoron, Theriaca, Mithridatium, conſerua Enulæ, florum ſtœchados, Roriſmarini, Zingiber condîtum, Bellaria ex aniſo, cinnamomo, & cortice citri ſaccharo condîti. Sudationes paratæ ex decocto Ebeni, Sarſæ parillæ, & Chinæ. Sulphureæ thermæ optimæ ſunt. Enemata acria conueniunt, glandes, frictiones, ligaturæ, & cucurbitulæ citra ſcarificationem, dorſo, & occipitio adhibitæ. Apophlegmatiſmata, gargariſmata, & errhina ſummè opitulantur, quæ humoris reliquias abſumant, intemperiem corrigant, cerebrum roborent. Odoramenta in hunc vſum ſunt vtilia.

℞. *Cortic. citri, fol. citri, maioran. betonicæ, an.* ʒ. j. *flor. ſtœchad. ſalu. roriſmarin. an.* ʒ ß. *ſtyrac. calamit ladani, lign. aloës, ſantalor. rubeor. an.* ℈ j. *maſtich. thuris, caryophyllor. macis, nucis moſchat. an.* ʒ ß. *balſami odoriferi* ℥ ß. *moſchi, ambræ griſeæ, an.* g. v. Cum ſucco Maioran. aut Betonicæ, & tragacanthi cremore, fiat globulus iugiter manibus tractandus, aut naribus admouendus.

Ex iiſdem poſſunt parari lauacra, cum ſpongia capiti adhibenda, quibus vinum, aquam vitæ, & olea calida, & roborantia admiſcebis, vt oleum Belzuini, de ſtyrace, Laurinum, Coſtinum, & alia. Ex ipſis oleis fiunt vnguenta, ſincipiti, & temporibus imponenda. Confert etiam pileus, ſeu cucupha conſtructa ex pulueribus, qui roborandi, & diſcutiendi vi præditi ſunt.

℞. *Saluiæ, betonicæ, maioran. meliſſ. verben. ſampſuc. flor. anthos, ſtœchad. chamæmel. melilot. coriand. præparat. an.* ʒ ß. *diarrhod. abbat. aromatic. roſat. diamarg. frig.* ℈. j *maſtich.* ʒ j. *cinnamom. aniſi, an.* ℈ ß. *cortic. citri, caryophyl. roſar. ſantalor. citrinor. an.* ʒ ß. *radic. cyper. ſem. pæoniæ, an.* ʒ j. *nucis moſchat. macis, ſem. angelic. cymin. fœnicul. an.* ℈. j. *diamoſch. diambræ, an.* ℈ ß. *rutæ ſiccæ, zedoariæ, valerianæ, dictamni, an.* ʒ. ij. *moſchi, ambræ, an.* ℈ ß. Puluerifanda puluerifentur, & immittantur inter ſericum, & ſericum rubrum, (Zendalum vocant) exiccata priùs ad vmbram, & aqua Naphæ, vel meliſſæ irrorata, & deinde ſuantur interpunctim ad formam pilei, qui caput continuò contegat, roboret, & muniat.

In ſæua, vehementique Cephalalgia, ad ſinapiſmos, & veſicatoria accedendum. Vel fonticulus in A brachio, vel nucha aperiendus, vt horum remediorum ope humor continuò regenitus in capite, vel aliunde tranſmiſſus vacuetur. In quem vſum cauterium in ſincipite excitandum, & vſtiones in capitis circuitu celebrandæ: potenter enim humorem à profundo ad externas partes alliciunt.

Cephalalgia melancholica, curatur aëre humido, victu ſimili. Coquendus priùs humor eſt ante vacuationem: qui ſi ſit veluti fæx, ac ſanguinis limus, phlebotomia extrahendus, aut maximè facta vacuatione per mariſcas, præcipuè ſi ab vtero, aut ex ſuppreſſa aliqua conſueta vacuatione dolor emanet. Si verò melancholia ex ſanguinis fæce, vel flaua bile præaſſatis ortum ducat, tunc præparandus iis, quæ atrabilarij ſucci feruorem attemperant, acrimoniam demulcent, B eiúſque craſſitiem extenuant, vt ſtillatitiâ, vel decocto Violar. Borrag. Fumar. Lupulor. Paſſulār. Thymi, Epithym. Pomor. redolent. adiectis ſyrupis, qui ex ſucco horum medicamentorum parari ſolent.

Sed arduum videtur dubium: *Vtrùm ſyrupi ex aceto parati, in cephalæa à ſucco melancholico pronata, ſint concedendi?* eo ſolùm nomine, quia humoris craſſitudinem attenuant, de quorum numero ſunt ſerapium è duabus radicibus cum aceto, oxymel ſimplex, aliáque id genus: Nam ab eis ſummopere abhorruit Hippocrates *lib. 3. acut. com. 38.* dum ſic ait: *Vt autem in ſumma dicatur, quæ ab aceto eſt acredo, picrocholis magis, quàm melancholicis prodeſt. Amara ſiquidem diſſoluuntur, deſciſcúntque in pituitam, cùm ab aceto in ſublime attolluntur, nigra autem fermentantur, attolluntur, & multiplicantur:* & Galenus *in com.* confirmat, dicens: *Picrocholas natu-* C *ras appellat Hip. quæ amarum ſibi contraxerunt ſuccum, cuius generis eſt flaua bilis, his idoneum eſſe ait acetum, quod melancholicis aduerſiſſimum exiſtit: nam bilem nigram acidam eſſe contingit, cùm ſcilicet præter naturam habente corpore, & ſyncera, & impermixta fuerit.* Et *lib. 1. ſimpl. cap. 33.* iis qui naturam ſortiti ſunt melancholicam, acetum ſummè nocere aſſeuerat. Subſcribit Auic. 1. 3. *tract. 4. cap. de curatione melancholiæ, §. Et quidam laudauerunt, vt ſorbeat omni nocte acetum forte, & præcipuè acetum ſcilliticum: Nos autem timemus in eo malitiam ſcillæ, & aceti in hac ægritudine, niſi adſit fiducia, quòd materia ſit generata à cholera aduſta, quoniam eſt calida: Nam tunc acetum eſt magis iuuatiuum ei aliis rebus.* Quare acetum nocet omnibus affectibus melancho- D licis, niſi atra bilis exuſta, calida, & acris, & potiſſimùm à bile retorrida genita ſit; vel exteriùs apponatur pro duris, ſcirrhoſíſque tumoribus emolliendis; vel penetrationis causâ, cum aliis permiſceantur, quæ ſimilem naturam nacta ſunt. In hunc vſum Gal. 14. *meth. cap. 5.* & 2. *ad Glaucon. c. 4.* emplaſtris addit acetum. Illo modo Paulus *lib. 3. cap. 14.* in melancholia morbo aceti quàm acerrimi ſorbitiunculam, poſt omnem cibum porrigit: cum Aëtio *eodem capite,* vbi iam dormire velit æger, quando ſcilicet atra bilis peccat: ſecùs autem faciendum, quando melancholia frigida ſicca exuperat. Præparatus humor leuibus educendus medicamentis, quorum copiam lege *infrà, cap. de Melancholia.*

E *Cephalalgia à flatu ſuborta,* curatur reſoluentibus, roborantibus, & aliis quæ intemperiem corrigunt, natiuum calorem refocillant, pituitoſos humores exhauriunt, quorum ſyluam ſuprà deſcripſimus. In quem vſum vtilis eſt cucurbitula ſicca occipiti cum magna flamma admota, quam etiam ſincipiti affigere non eſt abs re.

Cephalalgia ab inflammatorio cerebri affectu concitata, curabitur, ſi inflammationi præſidia offeras, quæ *cap. de phrenitide,* & *lethargo, infrà* exquires. Si verò ea ſit ſignum decretorium criſim prænuncians, vt ait 3. *criſ. vlt.* tunc pro illius remotione præſidia quærenda non ſunt, vt docet Galenus 1. *ad Glauc. 15.* ſed ſolùm criſis futura remediis idoneis eſt iuuanda;

uanda: nam dolor ſponte ceſſat, vt ait Auic. 1.3. *tract.* 2.*cap*.30.

Cephalalgia ex deleteria qualitate, aut lue Venerea contracta, curanda eſt per ea, quæ veneficam qualitatem retundunt, qualia ſunt Alexipharmaca. Si verò ex morbo Gallico concitetur, eam iis oppugnabimus, quæ à proprietate hanc hydram curare nata ſunt, de quibus *lib.*2.*cap*.1.latè peragemus.Si *vermes* huic malo occaſſonem præſtent,quos in anteriore capite naſci teſtatur Auic.3.1.*tract*.2.*c*.3.qui morſu membranas pungunt,vellicant,feriunt,& tetro eleuato vapore cerebrum labefactant, ac ſpiritus reſoluunt: tunc corpore, cerebróque purgatis, vermes interficientia, & expellentia, non modò per os, ſed per nares immiſſa ſunt vtilia,quæ reperies *lib*.4.*de feb.ſympt.tit.de vermibus*.

Cephalalgia per ſympathiam ventriculi, curabitur, ſi bilis redundet in eius ore,& æger ad vomitum ſit procliuis, excitato vomitu: ſi verò ea in imo ſit infixa, purgatione per aluum celebrata, clyſtere, leni pharmaco,& poſteà Abſinthij dilutum propinandum;vel hoc medicamento permixto præparatum ſerum lactis exhibendum.Si pituitoſi ſucci in ventriculo innatent, vomitus prouocandus: & ſi in infima eius parte ſint infixi,vel craſſi,lentíque ſint,ij attenuandi, & expurgandi; in quem vſum Hiera ſimplex vtiliſſima eſt, ex Galen.11. *meth.c*.7. & 2.*ſec.loc.c*.1. Pilulæ maſtichinæ commodæ,ſicut & agaricum, terebinthina cum modico puluere diarrhodonis, aut paratæ ex æquis portionibus Aloës,Rhab.Agaric.Maſtich.

Cephalalgia per ſympathiam à iecore, curabitur venæ ſectione, ſi ſanguis aut multus, aut præcalidus malo occaſionem præſtet. Purgatio clemens porrigenda. Balneum adminiſtrandum, ſed priùs per plures dies ſerum lactis caprini offerendum, in quo per noctem Rhab.flores cordiales,Myrobalani citrini madeſcant. Epithemata iecori admouenda, ſaluatella dextra ſecanda. Sic etiam ſi ſplenis,alteriúſve membri affectio cephalalgiam inducat, partem affectam primariò curabis.

Cephalalgia à toto corpore ſuborta,vt in febribus ſæpe contingit, curatur venæ ſectione, ſcarificatis cucurbitulis dorſo admotis, frictione, & ligatura partium extremarum, purgatione clementi per clyſteres, & lenia medicamenta celebrata. Oxyrhodinum ſincipiti imponendum, ni febris oriatur ex catarrho; illud enim prohibet illius coctionem, & reſolutionem;vel ex vaporum craſſorum copia oriatur,qui vel in cerebro generantur, vel ad id ex alia parte ſolent confluere.

Cephalalgia orta ex ebrietate, curatur duplici ſcopo, vacuatione,& refrigeratione:illa, ſi caput ſit vaporibus & humoribus calidis repletum;quare tunc reuulſionis causâ venæ ſectio celebranda,cucurbitulæ ſcapulis affigendæ. Hac, ingeſtis quæ refrigerandi vim habeant, & vaporum impetum ad caput retundant, vt ſunt vomitus,refrigerantes potiones,ptiſſanæ cremor,panis ex aqua,interdicendum vinum. Capiti imponenda refrigerantia,& repellentia,vt roſaceum per ſe,vel cum aceto. Proprietate quadam ebrietati reluctantur Braſſicæ folia aqua calida madefacta, & capiti circumdata, aut hederæ corymbi roſaceo malaxati. Imperanda quies.Prouocandus ſomnus. Declinante malo cum repellentibus diſcutientia permiſcenda, & ſic roſaceo addendum anethinum, aut chamæmelinum.Ebrietatem arcent olei vnciæ binæ præbibitæ, Amygdalæ amaræ ieiuno ventre eſitatæ numero quinque,aut ſex.Braſſicæ cauliculi.Ipſo iam bibito,ab ea præcauent braſſicæ viridis,aut mali punici,aut cotonei ſuccus. Eam factam extinguunt Centaurij decoctum,ceruinum cornu.

Cephalalgia ex caſu, aut percuſſione, curatur venæ ſectione,ſcarificatis cucurbitulis,quarum beneficio pars

A ab imminenti inflammatione præſeruetur, purgatione per aluum, clyſtere. Repellentia in affecta parte imponenda. Si nuda contuſio adſit,leniendus dolor impoſito roſaceo cum myrtino: contuſæ partes ad ſuppurationem,vel reſolutionem præparandæ. Si verò *ex vteri conſenſu, aut imbecillitate cerebri, vel acutie ſenſus* ortum duxerit, ex ſuperiùs dictis facilè quiſpiam curam colligere poterit,& explicant latè Galenus,2.*ſec.loc.cit*.& Auic.1.3.*tract*.2.*cap.cit*.

Cephalæa, & cephalalgia eaſdem ferè cauſas habent, ſola magnitudine euariantes. Hemicrania,affectio eſt doloroſa,diuturna,contumax,dimidiam capitis partem ſecundùm longitudinem, modò dextram,modò ſiniſtram,occupans. Omnes hæ affectiones eadem expoſtulant auxilia. Vnum tamen habent præſidium, ſi ſpirituoſa,præcalidáque ſubſtantia,ſuf-

B picetur eſſe mali cauſa, quæ ferè in arteriis abundat, vt ſecentur arteriæ in temporibus, aut eæ quæ ſunt ponè aures inurantur, vt *lib.de curand.rat.per ſang.miſ. c*.21. & 28. & *lib*.13. *meth.cap.vlt*.docuit Galenus: de quo argumento adGaleni mentem plura prædiximus, *lib*.2.*hiſt.PP. Medic.in com.hiſt*.43.

OBSERVATIO.

Contumaci Cephalææ, conſerua vtiliſſima.

C Ontumax,& rebellis morbus eſt Cephalæa,qua cùm biennio immaniter premeretur iuuenis quidam,& pro roborando capite,ablumendiſque flatibus, & pituita plura eſſet expertus auxilia, quæ latè in hoc capite deſcripſimus, hac ſola per menſem oblata conſerua ab ea immunis euaſit. Doſis vncia vna diluculo, & altera vncia tribus horis poſt cœnam,decocto ſmilacis aſperæ ſuperebibito.

℞. *Conſeru. flor. ſaluiæ, borrag. anthos, an.℥* ij. *conſeruæ ſtœchados ℥* j ß. *confect. alchermes,confect.hyacinth. an.℥* j.*theriac.magnæ, mithridatij,an.℥* ß.*theriac. ſmaragdor*. ʒ iij. *aromatici roſat. diamargarit. calidi, diamoſchi dulcis,an*.ʒ iij.*pulu.galangæ, calami aromatici, cinnamom.an*. ʒ ß. *nucis moſchatæ*, ℈ ij. *pulu. ſmilacis aſper*. ℥ ß.*radic. chin*. ʒ iiij. *radic. paeoniæ* ℥ ß. *ſem. paeoniæ*,ʒ ij. *ambræ*,ʒ j.*moſchi*, ℈ j. Excipiantur omnia cum

D melle, & ſyrupo de ſtœchade, & fiat confectio ſec. art.

CAPVT IV.

De Phrenitide.

Definitio.

PHrenitis,hic affectus ab omnibus appellatur,quia in ipſo phrena, hoc eſt mens læditur, ex Galeno *lib*.1.*prorrhet. com*.4. ſumpta denominatione à ſymptomate,hoc eſt delirio,ſeu errore operationum; neq; enim ſequitur omne delirium, phrenitidem eſſe,quia

E alij plures ſunt affectus,in quibus delirium citra phrenitidem concitatur, vt docet Galenus *lib*.2. *de ſympt. cauſis cap. vlt*. Nam quando delirium eſt ſine febre, mania, aut melancholia vocatur, & ſolum delirium cum febre, phrenitis dicitur. Barbari hunc affectum, phrenefin vocant. Auicenna,*Carabitum*. Reliqui *Sirſen* calidum, ſicut lethargum, *Sirſen* frigidum. Nec quodlibet delirium cum febre, phrenitis dicitur, ſed illud tantùm, quod à principio morbi vſque ad eius ſolutionem eſt continuum:quod enim intermittit,ita vt ægri reſipiſcant,vt in acceſſionibus febriū contingit,non dicitur phrenitis,ſed paraphrenitis.Præterea ad

ad concitandam phrenitidem, non debet eſſe ſolùm delirium perpetuum, & cum febre continua, verùm illius cauſa debet in cerebro conſiſtere.

Dupliciter ergo à Galeno phrenitis definitur: *Libro* 1. *prorrhet.ſect.* 1.*com.*1. ſic definit: *Phrenitis eſt dementia continua cum acuta febre*: & *lib.*2. *de ſympt. cauſ. cap. cit.* ſic definit: *Phrenitis eſt inflammatio cerebri, aut membranarum eius ex calidis ſuccis genita.* Vtramq; ergo definitionem poſſumus adaptare hoc modo. *Phrenitis eſt inflammatio cerebri, aut membranarum eius, cum febre acuta, delirium perpetuum inferens.* Eam approbant Paulus *lib.*3.*cap.*6. Aëtius *tetrab.*2.*ſerm.*2. *cap.prop.* Auic.1. 3.*tract.*3.*cap.*1.

Sed cùm varium ſit ſignificatum inflammationis, in doctrina Galeni, inquirendum ſub qua ratione inflammationis, phrenitis comprehendatur: *Vtrùm ſit inflammatio ſicca, an humida?* Galenus enim *lib.* 2. *ad Glauc.c.*1.& 13.*meth.cap.*1. duplicem conſtituit inflammationis differentiam: humidam, quæ ex calida fluxione membrum occupante contingit; ſiccam, quando nullo humore influente, calor naturalis ignefcit, & hæc veluti febris membri eſt dicenda.

Inflammatio humida ſumitur ſtrictè, pro tumore calido, rubicundo, doloroſo, pulſatorio, renitente, originem ducente ex ſanguine qualitate inculpabili, ſubſtantia mediocri; ſola tamen quantitate peccante, ob quam ex fortioribus ad debiles particulas cumulatim influens, ampla primò, deinde anguſta vaſa replet, quouſque ad intermedia ſpatia accedens, in eis impactus phlegmonem gignat, vt latè docuit Gal. *lib.de inæquali intemperie,cap.*3. Minùs ſtrictè ſumitur inflammatio, pro tumore quem humor natura calidus generauit, ſiue is ſit ſanguis, ſiue bilis, ſiue vterque ſimul: quomodo non ſolùm appellamus exquiſitas inflammationes, ſed eryſipelata, carbunculos, & ex variis humoribus mixtas inflammationes. Latiſſimè ſumitur inflammatio, pro tumore omni, ſiue is à calido, ſiue frigido humore ortum ducat. Neque dubites inflammationem à frigido humore poſſe concitari, qui retentus in parte, prohibitus ventilari, putreſcit, & calorem concipit, quod in internis inflammationibus, & præſertim pleuritide palàm fit, quæ à pituitoſo, aut melancholico humore ſcaturit. Quocunque modo ſumas inflammationem, ſemper phrenitis, inflammatio humida eſt, & ex affluxu humoris concitata, vt *lib.* 2. *hiſt. PP. Med. in com. Hiſt.* 23. latè probauimus.

Antequam verò ad alia properemus, dubitandum: *Vtrùm cerebrum poſſit inflammari?* Si enim inflammatio, tumor eſt præter naturam, membrum quod occupat, tumefaciens & extendens; cerebrum autem præ ſua mollitie nec tendi, nec tumere poteſt, quia nec diffluétem humorem retinere, quomodo inflammabitur? Niſi cerebri nomine meninges intelligas, in quibus tantùm fieri inflammationem putauit Serapio, negans eam tam cerebri ſubſtantiæ, quàm oſſibus: hæc enim quia duriſſima, ac ſolidiſſima, ſimiliter nequeunt tumere, & extendi. Idem videtur ſentire Ishac, dum *ſect.* 4.*de feb.c.* 2. Phreneſim definit, calidum apoſtema naſcens in panniculo cerebri: nec multum diſſentit Auic. frequentiam negans, de qua tantùm intelligendi ſunt auctores vniuerſaliter loquentes.

Deinde, cùm docére Gal. *lib. de cauſ. ſympt.vlt.*& 4. *de cauſ.pul.*14. Phrenitis ex calido ſucco, bilioſóve generetur humore; nec is quia tenuis, aut facilè effluens in laxo, mollique membro vllo pacto retineatur, non poterit ſaltem in ſubſtantia cerebrali gigni inflammatio, niſi fortè in meningibus: vnde immaterialis tãtùm calor cerebro ipſi communicabitur, & mentis alienationem inducet, quod ſignificare videtur Galenus, dum 4.*de cauſ.pul.cap.*14. phrenitidem dixit ex meninge gigni, vel ſepto, & 2.*de cauſ.ſympt.* ex mordentibus, & calidis ſuccis, & ſæpe etiam ex calidiori cerebri intemperie: quare Paulus inquit ex inflammatis oriri membranis, ſiue cerebro pariter inflammato, ſiue tantùm præter naturam incaleſcente.

A

Sed dubium non eſt, poſſe cerebri ſubſtantiam inflammari, id quod præterquam quòd expreſſit Galenus *cit.de cauſ. ſympt.* & 11. *meth. cap.* 18. & alibi, dum phrenitidem definit inflammationem cerebri, vel membranarum eius, ſequuntur omnes, & conuincit ratio Auic.1.3.*tract.*3.*cap.* 1. & priùs docuit Galenus 5. *ſec. loc. c.* 8. qua affirmant cerebrum poſſe inflammari: quia omne illud quod nutritur, & augetur, eſt obnoxium & defectui nutrimenti, & redundantiæ illius: ſicuti propter defectum alimenti marceſcit, & exiccatur; ſic etiam ob immodicam alimenti copiam ſolet repleri, præternaturaliter intumeſcere, & inflammationem pati; maximè cùm ſit laxum, molle, & patentibus præditum meatibus, per quos vbertim attrahit, & fluxiones excipit.

B

Neque obſtat, quòd inflammatio ſit tumor, quem cerebrum non tolerat: Nam tumor non eſt de eſſentia inflãmationis, vt patet in herpete, & eryſipelate, quæ ſunt inflammationes citra tumorem, & eminentiam, quoniam ſola intemperantia, meatuum repletio, & vnitatis ſolutio inflammationem conſtituunt. Quod ſi concedas tumorem eſſe de eſſentia inflammationis, nihil refert: cerebrum enim cùm ſit viſcidum, citra corruptionem extendi poteſt, & ſolum ſcirrhum inter omnes tumores non patitur; hic enim familiaris eſt partibus duris, ex Gal.4.*de cauſ. pulſ.*14. & nos de inflammatione loquimur, quæ ab affluéte aliqua ſubſtantia calida originem ducit. Ex quo patet, quomodo poſſit ad ſenſum dilui primum fundamentum, quo ſibi oppoſitum perſuaſit Serapio.

C

Ad ſecundum. Vera, & exquiſita phrenitis oritur à bile, licèt non ſincera, vt ait Zoar 1.*theizir.tract.*3.*c.*5. ſed alteri humori mixta, & potiſſimùm pituitæ, capiti familiari. Auicenna autem ex pura admittit, frequentiùs à bilioſo ſanguine; vtcunque tamen cùm prædominetur bilis, ab ea ſimpliciter dicitur originem ducere. Quoniam verò in molli, & laxo membro, quale cerebrum eſt, calidi, tenuéſque humores facillimè effluunt, non continentur, raró contingit cerebri ſubſtantiam à bile inflammari, crebrò membranas, & inter eas tenuem, quidquid Serapio duriori addicat, & videatur ſentire Zoar *loc. cit.*

D

Percontaberis: *Vtrum Phrenitis ſit potius inflammatio cerebri, vel membranarum eius?* Nam quamuis verum ita ſit, quòd frequentiùs membranæ, quàm cerebrum ipſum à bile inflammentur, primarióque in exquiſita phrenitide vtplurimùm afficiantur, fieri tamen non poteſt, quin ſimul etiam cerebrum patiatur, tum quia aliter delirium non adeſſet; tùm quia ſi tenuis meninx inflammetur, impoſſibile eſt cerebrum ſimul particeps non fieri: ſicut è conuerſo, 4.*de cauſ.pul.cap.* 9. Non ſic verò dura meninx, quia longiſſimè diſtat; non aliter ac in pleuritide, inflammata pleura ob loci neceſſitaté neceſſarió conſentiunt muſculi intercoſtales, & è contra. Et propter hunc quidem conſenſum, inter cerebrum, & tenuem meningem, in qua magis frequens eſt phrenitis, definiuit Galenus, 2. *de cauſ. ſympt. cit.* cerebri ſcilicet, & membranæ phlegmonen, non quaſi neceſſarium ſit vtrumque pariter inflammari, id quod ſignificauit Paulus *loc. cit.* ſed vtrumque, & vel bilem ſimul inflammantem, vel ſaltem intemperantem calorem communicari, alterutro tamen, vt diximus, neceſſarió inflammato.

E

Nec poſſibile eſt Phrenitidé dari, ſine eo quòd bilis, vel cerebrum, vel vnam ſaltem ex membranis inflammet. Nec verò ex 2.*de cauſ. ſympt.* oppoſitũ colligitur, quum de mania loquitur, quæ ex immateriali calore naſci aliquando poteſt. Porrò etiamſi membranæ frequentiùs à bile, cerebrum à pituita crebriùs lædantur;

atque adeò hoc magis lethargo obnoxium ſit; illæ contrà, phrenitidi, non tollit hoc etiam cerebrum à tenui, calidóque humore nonnunquam infeſtari, membranas à frigido. De cerebro expreſsè 4. *de cauſ. pulſ.*8. dum cerebrum eryſipelate tentari affirmat, & colligitur ex Hip.3. *Aph.*19. vbi morbos omnes in omnibus temporibus fieri affirmat, licèt in quibuſdam magis,in aliis minùs: ſimiliter de membris intelligendum. De membranis,6. *Aph.*33. *in com.* & *lib.de conſt.art. med.*15. vbi eas à frigido etiam humore occupari docet, non minùs quàm cerebrum aliquando à calidis, quod non inficiantur auctores, qui proprio capite de cerebri eryſipelate diſceptarunt.

Obiicies primò.Si phrenitis,propria eſt cerebri affectio,ſaltem exquiſita, frequentiùs illi debet accidere:non aliter quàm vera pleuritis,quia pleuræ propria & familiaris,illam primariò indicat inflammatam.Secundò, Membranæ frigidæ naturæ, potiùs à frigido ſibi proportionali humore ſunt aptæ crebriùs infeſtari.Tertiò. Si vſque adeò adhærent cerebrum,& tenuis meninx, quid obſtabit quominùs bilis vtrinque communicetur, quomodóve ſola ſimplex caliditas in cerebrum tranſibit; maximè ſi ob pleuræ cum intercoſtalibus internis vicinitatem,dicimus cum Galeno, perpetuò fluxionem ab vna in alteram partem communicari?

Dic ad primum.Si phrenitidis nomine delirium intelligas,perpetuò cerebrum, ſolúmque infeſtat, quia ſymptoma eſt in actione læſæ principis facultatis in cerebro reſidentis:ſi morbum ad quem ſequitur, non oportet neceſſariò cerebrum primariò, aut perpetuò obſidere; quantumuis in exquiſita pleuritide, pars à qua nomen ſumpſit, primariò, & neceſſariò inflammata ſignificetur.

Dic ad ſecundum.Membranæ licèt ratione ſui temperamenti magis aptæ videantur à frigido pati; quia tamen denſa illarum ſubſtantia craſſis ſuccis aditum non præbet, ſed calidis & tenuibus, ab illis inflammantur frequentiùs, & proportionabiliter etiam in ordine ad compoſitionem, quam magis importat tumor, quàm intemperamentum, aut continui ſolutionem.

Dic ad tertium. Si inflammata membrana intemperies ſola in cerebrum tranſit, fit propter illius mollitiem, & laxitatem, in qua tenues humores retineri non poſſunt:muſculorum autem ſubſtātia,vtpote magis conſtans,ſuſcipit,& aceruat in ſe,atque ideò ſimul cum pleura ſemper inflammantur: non ſic cerebrum, cum membrana tenui,ſed aliquando. Neque id negauit Galenus,dum 4. *de cauſ.pulſ.cit.*cerebri non meminit, ſed ſolius membranæ inflammationem, definiuit phrenitidem,qui de frequenti, non perpetua cauſa eſt intelligendus. *Num autem inflammatio ſit de eſſentia phrenitidis*,latè diximus,*lib.*2.*hiſt.PP. Med.hiſt.*23.

Vtrùm verò periculoſior ſit inflammatio cerebri,an membranarum? etiam dubitandum. Dic multò minùs eſſe craſſæ;tenuis autem inflammatio, quia debilis, facilè patibilis, & maximè ſenſitiua, ingentes dolores inducit, & cùm vniuerſam cerebri ſubſtantiam intimiùs permeet,& circumuoluat,vt monuit Gal.8.*de vſu part. cap.*8. ſummè periculoſa eſt. At cùm cerebrum ſit membrum nobiliſſimum, & multo plus humoris, quàm membrana recipiat, ſæuiora eo inflammato ſymptomata ſequuntur, & ſic vitæ diſcrimen eſt euidentius: maximè quod dolor non deeſt,quum inuoluenti membranæ fluxionem illicò communicet.

Quia additum eſt in definitione,quòd phrenitis eſt inflammatio cerebri, perpetuum delirium inferens, quærendum: *Vtrùm deliry variæ ſint differentiæ,& gradus?*Delirium eſt error, ſeu motus deprauatus principum facultatum, vt *lib.de diff.ſympt.c.*3.*ad fin.* docuit Galenus. Hoc variàs habet differentias:nam aliud eſt delirium phreniticum, aliud melancholicum, aliud

A maniacum,quorum diuerſos gradus,diuerſa tempora, ac diuerſum modum *infrà* explicabimus.

Hæc enim deliria differunt inter ſe valde,quia melancholicum à ſucco melancholico generatur;maniacum ab atra bile;phreniticum à bile,inflammante ortum ducit. Deinde inter ſe plurimùm diſtant, quantum videlicet diſtat bilis à melancholia, & atra bilis ab vtriſque.

Rurſus delirij multiplex eſt gradus,penes maiorem, vel minorem intenſionem,quos diſtinguere magni eſt momenti,vt ſic rectum de ſalute,aut morte poſſit Medicus iudicium proferre. Qui gradus diuerſo nomine deſignantur ab Hip.in locis multis. Primus ergo deli-

B rij gradus eſt, cùm Hip.profert, *parum delirabat*:quem alio loco explicuit, dicens: *nugatus eſt*; nonnunquam *ſermones,aut verba* dixit:& exprimit etiam,*parum mente conſtabat*, aut *aliquantulum delirabat*, vt conſtat ex *epid.ſect.*3.*text.*19. *in hiſtoria Sileni*: Quæ ſanè læſio de primo gradu deſipientiæ explicanda eſt,quum non ſit abſolutè delirium, quia non vndequaque actio deprauata elucet, quo ſignificato vſus eſt Hip. 1. *epid. ſect.*3.*text.*18.30.*&* 31.

Secundum gradum delirij explicuit dicens: *delirauit*, quia tunc manifeſta eſt læſio facultatis in actione deprauata. Tertium delirij gradum expreſſit Hip. dicens: *planè delirauit*, ſignificans hoc verbo extenſionem,ſeu intenſionem delirij, vt conſtat ex eo, 1. *epid. ſect.*3.*text.*30. Quartum delirij gradum explanat, di-

C cens: *multum delirauit*, quo maiorem adhuc, & intenſiorem ſignificat delirij modum,vt docet 1.*epid.ſect.*3. *text.*21.22.25.28.*&* 29. Quintum & vltimum delirij gradum oſtendit,dicens;*omnino delirauit*,vt conſtat ex ipſo,1.*epid.ſect.*3.*text.*18. & explicat alio nomine, *penitus delirauit*,vt patet ex ipſo,*cit.epid.text.*40. & alibi dicit,*multùm loquebatur*, *magnoperè delirauit*, & *ſibi imperare non poterat, clamabat*, *ita vt ſe continere non poſſet*,vt ex Hip.*cit.loc.*euidenter colligitur.

Sunt etiam alia verba,quibus frequenter Hip. vtitur ad explicandum delirium, & eius gradum, ſeu intenſionem, quale eſt *ſine voce,taciturnitas*, *nihil loqui-tur*,vt conſtat 3.*epid.ſect.*2.*text.*3. Quibus verbis ali-

D quando abolitam facultatis rectricis actionem oſtendere nititur; interdum quantitatem delirij, eius ſpeciem,ac facultatis læſionem,& modum eius.

Denique cùm delirium ſit motus principum facultatum, penes quarum læſionem phrenitidis ſpecies Medici conſtituunt,perſcrutandum: *Vtrùm facultates principes plures ſint conſtituendæ?*In qua dubitatione ita variæ ſunt Philoſophorum,& Medicorum ſententiæ, vt eas in compendium redigere ſit difficillimum.Auicenna 5.*natural. vlt.*& 4.*natural.*2. quinque eſſe contendit: Prima,ſenſus communis,qui ſenſuum exteriorum ſenſationes percipit, & inter ipſos ponit diſtinctionem.Secunda,phantaſia,quæ ſenſibilia percepta à ſenſu communi referuat, & aliud non agnoſcit,quam ponit,quia non eſt eiuſdem virtutis,obiecta comprehendere, & ſpecies referuare. Tertia,imagi-

E natiua, quæ percipit referuata in phantaſia, & ex illis componit entia,& non entia,non tamen iudicat,nam hoc opus eſt intellectus. Quarta, æſtimatiua, quæ componit,& diuidit ea,quæ cognita fuerunt per imaginationem, & ex illis infert aliquando ſpecies non ſenſatas: & diſcernit quid conueniens, quid inconueniens ſit, quid proſequendum, & amplectendum. Quinta, memoria, quæ reſeruat ſenſata per æſtimatiuam illata, & compoſita; quæ virtus formas ſenſatas nec cognoſcit, nec reſeruat, nam hoc munus eſt phantaſiæ.

Philoſophus 2.*de anima*,63.*&* 65.quinq;eſſe ordines potentiarū internarum confirmauit:Primus apprehēſio rerum ſenſibilium, & ſuarum ſenſationū per ſenſum communem.Secundus,perceptio & notitia illorū ſenſibilium,in eorum abſentia, quæ fit per phantaſiā,

&

& notitia appellatur abſtractiua. Tertius, imaginabilium per imaginatricem, de qua 3. *de anim.* 55. affirmat, quòd nec eſt intellectus, neque ſcientia, & ſic imaginatio vtplurimùm eſt falſa, quia imaginamur ens, & non ens. Quartus, compoſitio rerum imaginatarum, quæ fit à virtute cogitatiua. Quintus, conſeruatio ſenſatarum ſpecierum, & non ſenſatarum, quæ operatio à facultate memoratrice præſtatur.

Vtrùm autem *ſenſus communis in numero facultatum principum ſit reponendus?* Quæſtio eſt celebris: quia plures vnam eſſe ſolam facultatem rectricem, nempe ſenſum communem aſſeuerant, quæ in relatione ad operationes diuerſas quas facit, appellatur phantaſia, imaginatio, & æſtimatiua, cogitatiua, & memoria. Admittendum autem eſſe ſenſum communem, conſtat primò ex Galeno, *lib. de diff. ſympt. cap.* 3. vbi poſtquam exteriorum ſenſuum ſymptomata eſt proſequutus, orationi adiecit: *Atque hæc ſunt functionum, quæ ad ſenſum pertinent, ſymptomata; quibus præterea duo non mediocris notæ addi debent, nempe vigilia, & veternus, quæ in primo omnium ſenſuum, qui communis quoque dicitur, conſiſtunt.* Quare ſenſum hunc primum, ac principem vocandum cenſuit, quòd externis ſenſibus, ceu famulatu multiplici ac vario vtatur, ipſéque inſtar Regis, ac Iudicis, pro tribunali ſedẽs, de omnibus quæ quinque illi ſenſus ſuis officiis perfuncti annunciarint, pronunciat, cenſet, ac iudicat. Ac proinde Auerrhoës *lib.* 3. *de anima, com.* 149. re quidem ipſa vnum, ac ſimplicem, functione multiplicem ac varium eſſe rectè dixit: vnum quidem, vt iudicem; vt receptorem, multiplicem. Deinde hoc manifeſtè definitio ſomni demonſtrat ab ipſo Philoſopho confirmata, quippe ſomnus eſt vinculum primi ſenſorij, ſeu primi ſenſitiui, cuius officium eſt externorum ſenſuum ſenſationes percipere, quia ſenſibiles differentiæ, alia vi quàm ſenſibili, ſentiri percipique non poſſunt.

Dic: Tres eſſe internas potentias, imaginationem, cogitationem, & memoriam, ex Gal. *lib. de diff. ſympt. c.* 3 & 1. *præſag.* 26. & 4. *de loc.* 1. & 7. *de placit.* 8. & 8 *de vſu part. c.* 6. qui modus eſt Medico vtilior. Patet, quia tot ſunt potentiæ, quot ſunt læſionum modi. Sed læſionis non ſunt plures modi, quàm tres, vt docet experientia. Rurſus. Nihil ex alteratione ſenſibili aſſequerentur, niſi imaginatio, ratiocinatio, & memoria eius alterationem ſentiant.

Neque in numero facultatum principum reponas ſenſum communem. Nam is ſi admitteretur, maximè eſſet ad recipiendas ſpecies à ſenſibus exterioribus, percipiendáſque proprias ſenſuum interiorum ſenſationes. Sed hoc munus ab imaginatione perfici, nullum eſt inconueniens. Ergo, &c. Inſuper ſi eſſet admittendus ſenſus communis, aſſignaretur etiam organum ipſius, vel pars quædam cerebri, in qua vigeret eius operatio, ab aliis diſtincta, non eſt maior ratio de vna, quàm de alia potentia. Sed vſque adhuc nunquam fuit viſa læſio in organo ſenſus communis, diſtinctá à læſionibus aliorũ ſenſuum interiorum, vt ex Galeno, & Auic. conſtat. Ergo tres tantùm ſunt ſenſus interni, & tres tantùm principes operationes.

Si verò obiicias Gal. 1. *de cauſ. ſympt.* 8. & 7. *de placit. cit.* dicentem, ſenſum communem dari, qui omnia ſenſibilia exteriora ſentit. Dic, illum intelligendum eſſe, non de aliqua operatione diſtincta ab aliis tribus, ſed vel de imaginatione, quæ primò omnia ſenſilia exteriora recipit; vel de facultate animali delata per neruos ad ſenſationes, & motiones obeũdas, quæ quidẽ communis eſt omnibus ſenſibus externis: cùm enim ſenſatio quæuis conſtet ex duobus, ſcilicet ex receptione imaginis, & cognitione ipſius: receptio fit in organo, cognitio verò fit à facultate animali. Ipſe enim Galenus tres tantùm eſſe facultates principes aſſeruit in locis dictis, & ſi quæ ſunt aliæ, ad has tres poſſunt

A reduci: vel per communem ſenſum intelligeprincipium ſentiẽdi, id eſt cerebrum, quod expreſsè inſinuat 8. *de placit.* 7. quo loco ſenſum communem, cerebrum vocat; quod eleganter probatur ex Gal. 2. *Aph.* 3. §. *Fit autem huiuſmodi ſomnus, refrigerato primo ſenſitiuo, hoc eſt, cerebro ipſo, &c.* Neque apud Hip. 2. *Aph.* 6. per mentem intelligas ſenſum communem, ſed cogitationem læſam: tunc enim licèt habeamus cauſam ſentiendi, tamen non ſentimus.

Obiicies primò. Nulla adeſt facultas memoratrix, quia conſeruare, non eſt agere. Dic, opus memoratricis non eſſe ſolam conſeruationem, ſed & ſenſum intenB tionum ſeruatarum; nam repræſentando illam intentionem cogitatrici, & indicando illam eſſe quæ priùs fuit imaginata, euidenter conſtat, memoratricem eſſe facultatem actiuam.

Obiicies ſecundò. Galenus 2. *de motu muſculor.* 8. ſic ait: *Pars animæ imaginatiuæ hæc eadem recordari videtur:* quare eadem erit potentia imaginatiua, & memoratiua. Dic: vult Galenus, reſpondere imaginatrici memoratricem; nam quæ maximo ſtudio imaginamur, diutius manent impreſſa in memoria: ad proportionem enim imaginationis obſcuræ, aut firmæ, ſequitur recordatio obſcura, aut firma.

Conſiderandum deinde eſt: *Vtrùm ad numerum facultatum principum reminiſcentia ſit referenda?* PhiC loſophorum, & Medicorum doctiſſimi, reminiſcentiam à memoria non differre ſibi perſuadent. Sed errant, quia reminiſcentia ad memorandi facultatem referenda non eſt, quemadmodum nec ad imaginandi: nec ad ſenſum communem, ſed ad ſuperiorem aliquam potentiam, hoc eſt, ad intellectricem, interdum verò ad cogitatricem. Nam, teſte Ariſtot. *in fin. libr. de memor. & reminiſcent.* ſolus homo inter cuncta animalia reminiſcitur; & reminiſci, ſyllogiſmus quidam eſt: Sed facere ſyllogiſmos, non eſt memoriæ opus: Quare nec reminiſci. Verùm ſi reminiſcentia fit per ſyllogiſmos particulares, ad cogitationem debet referri; ſi verò per vniuerſales, ad intellectum: Nam reminiſcentia quæ fit hoc modo per vniuerſales ſyllogiſmos, ratiocinatio quædam eſt. Eſt D enim raciocinatio, facultatis in nobis principis actio, quam ratiocinatricem, ſeu intellectricem vocamus. Ratiocinari ſiquidem dicimus, rem quamque, mentis ac rationis indagatione cognoſcere, atque complecti, déque eius natura, viribus ac poteſtate, proprietatibúſque, exactè, ac verè diſſerere, & quæ à mente iam exciderunt, deletáque ſunt, diſcurſu ac ſyllogiſmo iterum ad memoriam reuocare. Quæ omnia cùm à memoria longè diſtent, ſequitur hanc, & reminiſcentiam, non vnam eandémque eſſe, ſed diuerſas eſſe facultates; nec reminiſci, memoriæ eſſe opus: quia memoriæ eſt, recordari abſentium, vt res ſunt actę; reminiſci verò, eſt in ſeipſum reflecti, vt recordetur. Hinc Ariſt. *lib. de memor. & reminiſcent.* doE cuit, eos qui addiſcendi & apprehendendi promptitudine pollent, reminiſcentia multum, memoria verò parum valere.

Quapropter tres ſunt facultates rectrices, ex quarum læſione triplex phrenitidis ſpecies conſurgit. Nam ſunt alij phrenitici, qui illæſam habent imaginationem, cogitando tamen aberrant: quod illi contigit, qui referente Galeno 4. *de loc. affect. cap.* 1. obſeratis intus ianuis, proiecit per feneſtram ſingula vaſa, illáque ſuis nomenclaturis nominans, prætereuntes interrogabat, iuberéntne vt ea proiiceret. Ex quo intelligere licebat, nec imaginandi functionem fuiſſe læſam, nec nominum memoriam deletam.

Aliquando imaginatio deprauatur, abſque læſione cogitationis: quod nõ ſolùm in aliis, verùm in ſeipſum 4. *de loc. cap.* 1. expertum fuiſſe teſtatur; quum namque æſtate febre ardente laboraret, putarétque feſtucas atri coloris ex cubili eminere, & floccos ſimiliter

in veſtibus eſſe, eas auferre dum properaret, nihil ſub digitis adductum inueniens, accuratiùs rurſus, vehementiúſque id efficere conabatur: cùm verò audiuiſſet circunſtantes dicentes, eum floccos auellere, & feſtucas colligere, illæſa adhuc in eo manente ratiocinandi facultate, ita rem habere, vt dicebant, ſtatim intellexit. Lædi memoriam reliquis illæſis, patet ex Gal. 2. *de cauſ. ſympt. vlt.* quo loco ex peſte memoriam fuiſſe amiſſam, cæteris potentiis illæſis, proprio exemplo confirmat.

Quod ſanè efficax argumentum eſt, ad probandum eas eſſe ſeiunctas, atque diuerſas: ſed quoniam hoc placitum ab aliquibus impugnatur, iccircò ſpeculandum: *Vtrùm facultates rectrices ſedibus diſtinguantur?* Nam varij varias defendunt opiniones, Medici, Philoſophi, & Theologi: Nos verò ſedibus diſiungi, probabilius eſſe arbitramur, ſecundùm Principum mentem: Primò auctoritate Auic. 1. 1. *doct. 6. cap. 5.* docentis, ſedes & loca virtutum principalium in ventriculis celebrari: quod affirmat etiam 1. 3. *tract. 1. cap. 2.* ſequitur Aëtius, *tetrab. 2. ſerm. 2. cap. 2. ab initio*, vbi affirmat, quòd tres ſunt phrenitidis differentiæ: alia, in qua læditur imaginatio, quæ in ventriculis cerebri anterioribus perficitur; alia, in qua læditur cogitatio, quæ in medio; & alia, in qua læditur memoria, quæ eſt in poſtremo: quod etiam aſſeruit Auer. *lib. 2. collig. c. 20.* Hoc modo Galenus 4. *de loc. 2. poſt med. §. quòd ſi aliquando, &c.* aſſerit, operationes cogitatiuæ in medio cerebri ventriculo reſidere.

Secundò. Si huiuſmodi functiones reſiderent in toto corpore cerebri, læſa vna reliquæ omnes læderentur: Nam cùm procedant ex modo ſubſtantiæ cerebri, ſimul cum temperamento, fit vt hoc læſo reliquæ etiam lædantur. Sed hoc eſt contra Gal. *loc. cit. ſupra*, aſſerentẽ multoties lædi imaginationem, citra læſionem iudicij, & memoriæ, & è conuerſo. Ergo, &c.

Tertiò. Ex vulneribus in diuerſis partibus capitis illatis hoc fit manifeſtum: Nam anteriori cerebri parte læſa, læditur imaginatio; læſa parte media, læditur cogitatio; poſteriori parte vulnerata, læditur memoria. Ergo in diuerſis locis exercentur.

Quartò. Facultates diſtinguuntur per operationes, ex Ariſt. 2. *de anima, c. 4.* Sed vniuſcuiuſque operationis debet eſſe peculiare inſtrumentum. Ergo in ventriculis fiunt.

Quintò. Quæ ſpecie diſtinguuntur, neceſſariò locis debent ſeparari, ex Ariſt. *lib. cit. de anim. c. 2.* Sed prædictæ facultates differunt ſpecie. Ergo locis debent diſtingui: & debent habere aliquod principium intrinſecum, per quod diſtinguantur, quoniam non poſſunt diſtingui per actus, quoniam hoc illis extrinſecum eſt. Ergo neceſſariò temperamentum diuerſum in diuerſis partibus cerebri eſt conſtituendum.

Sextò. Senſus externi habent diuerſa organa. Ergo & interni, quum in vtriſque eadem ſit ratio. Sed in cerebro non eſt diuerſitas organorum, præter eam quæ in ventriculis animaduertitur. Ergo in illis exercentur.

Septimò. Ex Galeni decreto, *lib. 7. de placit. cit.* harum principum actionum inſtrumentũ, ſpiritus eſt animalis. Ergo in ea cerebri parte potiſſimùm complementum ſuſcipient, vbi abſolutè elaboratorum ſpirituum amplior inſidet abundãtia. Hoc autem ex Galeni placito, in locis pluribus in ventriculis accidit: Aptiſſimè igitur principes actiones inibi collocãtur: memoria in poſtica cerebri parte ſicciore, magis compacta, & ad retentionem aptiſſima; imaginatiua in anteriori cerebri loco; ratio in medio: nam anima organa corporea ad obeunda ſua munia, requirit accommodata.

Vltimò. Si principes actiones in particularibus locis cerebri non magis fierẽt, ſed ex æquo in omni eius parte, inde procul dubio ſequeretur, quòd quibus [A] imaginatio, vel memoria imbecillis extiterit, ratiocinatrix autem validiſſima, nuſquam delirium, aut noxa in ratiocinatrice accidet, quin etiam prehendat cogitationem, & memoriam. Sed hoc euentus rerum ſummoperè refellit. Ergo. Sæpe enim conſpicimus heroës, & Philoſophos melancholiâ morbo oppreſſos, & rationem, quæ in ipſis maximè viget, oblædi, ſuperſtitibus memoria, & æſtimatiua, cuius eſt de externis iudicare ſenſibus.

Alij etſi triplicem agnoſcant phrenitidis differentiam, ex læſione trium facultatum in cerebro reſidẽtium ortam, has non in ventriculis, ſed in tota ſubſtantia cerebrali perfici arbitrantur, & hoc modo difficile non putant, ſæpe lædi vnam illæſis reliquis. Primò: Sicut naturales facultates in eadem parte [B] conſiſtunt, læditur tamen vna aliis illæſis, propter vitium temperamenti, cui addicta eſt dicta facultas, 3. *de cauſ. ſympt. vlt.* nam coctio fit calore, retentio ſiccitate, & ſic de cæteris. Ita videmus ſæpe, quòd in ventriculo, iecore, renibus læditur retentrix, roborata expultrice, & è conuerſo. Hoc modo in canina fame roboratur appetentia, infirmata retentrice.

Secundò. Ex parte paſſi, non eſt æqua facilitas ad læſionem facultatum omnium, ſicut laborante ratione fit melancholia, & delirium in vna cogitatione, non in aliis. Et ſicut præſente vniuerſali cauſa interrumpente motum ſeminis, vt terrore, vel imaginatione valida, fit læſio in vna parte fœtus, quæ eo tempore minùs reniti potuit: & ſicut calefaciens, pro varietate paſſi, inducit modò diariam, modò putri- [C] dam, modò hecticam: Ita læſo temperamento in cerebro accidit, vt hæc facultas magis, quàm alia lædatur.

Tertiò. Admodum rationale eſt, (inquiunt illi) licèt omnes facultates in toto cerebro perficiantur, excedere tamen imaginationem in infima parte cerebri, vbi idola recipiuntur à ſenſibus; creber enim acceſſus idolorum non permittit fixionem idolorum: cogitationem verò, & prudentiam magis in vertice perfici: reponi verò ſpectra in cerebello, ſeparárique cerebellum à cerebro, ne obuerſentur perpetuò phantaſmata cogitationi alia meditãti. Quo fit, vt licèt in toto cerebro ſint omnes, præſtantiùs tamen aliæ alibi perficiantùr, & pro varietate partis cerebri affectæ ſequatur læſio facultatis.

Suam opinionem rationibus muniunt, ac confir- [D] mant. Prima. Anima ſentiens, ſeu ratiocinatrix in toto cerebro reſidet. Ergo eius facultates in toto perficientur, non in ventribus. Antecedens patet ex Gal. 3. *de loc. 7.* & 7. *de placit.* 3. Secundò. Ventres aëre implentur, perpetuò recipiunt materiam, tranſmittũt ſpiritum animalem in ipſis genitum, ex Gal. 8. *de vſu part. cap.* 10. Ergo ob continuum eorum motum, imagines in illis ad ſenſum permanere nequeunt. Tertia. Animalis ſpiritus talis dicitur, vt Galeno placet 7. *de placit. cit.* quia primum eſt animæ inſtrumentũ. Ergo cùm is nõ ſolùm in cerebri ſinibus cõtineatur, verùm & in toto eius corpore, teſte Gal. 8. *de vſu part. c. 13.* ſuperfluus hic eſſet, ſi principes facultates in cerebri ventriculis perficerentur, non eo vteretur anima, velut in aliis ſenſilibus, & motricibus functionibus fa- [E] cere ſolet. Sunt & alia pro hac opinione argumenta, quæ, ſicut eorum dilutionem non propono, breuitatem affectans, quærat qui velit apud Recentiores à me citatos *lib. 1. hiſt. PP. Med. hiſt.* 12. Nam nobis ſat ſit monſtraſſe loca.

Illa verò circa definitionem phrenitidis eſt reſidua diſceptatio: *Vtrùm principes animæ facultates per organa operentur?* Nam Philoſophus 2. *de generat. animal. 3.* ſic ait: *Mens ſola diuina eſt, & nihil cum eius actione cõmunicat actio corporalis.* Cõtrarium firmat Galenus 9. *de vſu part.* 4. *Demonſtratum eſt ratiocinatricem habitare in cerebro*: & 7. *de placit.* 4. *Cerebrum per ſe imaginatur,*

memoratur,

memoratur,&c. Dic: Harum facultatum quaſdam eſſe communes brutis, vt memoria, imaginatio, æſtimatio; alias homini tantùm dicatas, vt cogitatio, intellectio, reminiſcentia. Igitur facultates tantùm homini attributæ, non fiunt per organa, ſunt enim hæ omnino materiæ expertes.

Rurſus. Virtutes organicæ deſtruuntur per ſe, & non apprehendunt ſe,& ſuum inſtrumentum, nec ſibi ſimile: intellectus verò apprehendit ſuam intellectionem. Inſuper. Poſt forte obiectum virtus organica non apprehendit debile, intellectus ex forti intelligibili meliùs apprehendit debile, denudat intelligibile à menſura,& cæteris conditionibus materiæ, quod non faceret, ſi vteretur inſtrumento.

Adde, quòd cùm vtatur forma infinita, quæ eſt vniuerſale, caret inſtrumento. Deinde. Anima facit quædam ſine corpore, vt cùm ratiocinatur, vel remiriſcitur, ex Gal. *in introductorio*, c. 13. Quare non eſt reprobandus Galenus, ac ſi arbitretur virtutem cogitatiuam operari in corpore, quia cogitatiua vt homini attributa, non vtitur organo, ex Gal. 2. *de loc. cit.* Dictum autem Galeni, 9. *de vſu part.* intelligatur ratiocinari animam per cerebrum, non vt inſtruméto, ſed vt ſubiecto. Quo pacto autem Actuarius, 1. *de ſpiritib. vlt.* animam intellectiuam pati affirmat, ſi non habet participationem? Dic, quòd non patitur per ſe, ſed per accidens.

Differentiæ.

PHrenitis, alia eſt exquiſita, quando nempe cerebrum, aut membranas occupat inflammatio; alia notha, quæ à ſepto inflammato originem ducit: nam hac parte inflammata delirium continuum adeſt, ob magnum ſepti cum cerebro conſenſum. Ab inflammante materia, etiam phrenitis dicitur exquiſita, quãdo ſcilicet à bile flaua, vel pallida; vel à tenuiſſimo & feruentiſſimo ſanguine oritur, nulli alteri humori permixtis: Illegitima verò appellatur, quando ex bile, & pituita ſimul mixtis inflammatio conſurgit; quare affectio hæc ex lethargo, & phrenitide eſt compoſita, Typhomaniam Græci vocant.

Deinde pro bilis varietate, etiam phrenitidis differentiæ eliciuntur à Galeno, 3. *de loc. cap.* 7. Nam mitior aliquando fit, vehemens, aut ferina: hæc quidem, ſi à præaſſata bile generetur; vehemens, ſi à flaua, quæ pura & ſincera eſt bilis, magno prædita calore, & acuitate, 1. *criſ.* 12. mitior, ſi à pallida: non enim ſincera exiſtit, ſed aquoſis humoribus permixta, ac proinde minoris acrimoniæ, ex Gal. 3. *acut.* 2. Inſuper ex delirio, & ſenſuum internorum læſione phrenitidis differentias colligit, *lib. de diff. ſympt. cap.* 3. Nam in pluribus ſola imaginatio læſa eſt, ratione, & memoria illæſis: alij ſola ratione aberrant, imaginationem, ac rationem illæſam habent. Tertia eſt differentia, in qua imaginationis ſimul, & cogitationis error adeſt, ſeruatur tamen memoria, vt *ſuprà* ex Galeni mente confirmauimus. Aliæ ſunt delirij differentiæ ab accidentibus deſumptæ, ob quas phrenitici alij hilares ſunt, & ridentes delirant; quidam feroces, aut triſtes: quas omnes differentias ex humoris varietate emanare certum eſt.

Cauſa.

CAuſa duplex eſt, externa, & interna. De hac dubium eſt non inutile: *Vtrùm phrenitis à bilioſo humore, vel à ſanguine generetur?* Quia Galenus *locis citatis*, à bilioſo humore hunc affectum oriri aſſeuerat; & pro varietate bilis, tres phrenitidis ſpecies conſtituit, magis, aut minùs periculoſas: ſic enim ait 3. *de loc. c.* 7. *poſt princ. Atque ob hanc cauſam phrenitis nõnunquam mitior eſt, quum videlicet à pallida bile ortum contraxit: aliquando vehementior, quum flaua bilis eam peperit; atque inſuper alia nonnunquam dementia occurrit ferina, flaua bile præaſſata.* Cuius rei traditur cauſa à Galeno, *lib.* 10. *ſimpl. tit. de felle*, quia bilis pallida minorem retinet caliditatem, & acrimoniam: generatur namque ex humore ſeroſo, aut pituitoſo, flauæ bili admixto; & ſic flaua bilis eſt calidior: quæ ſi aſſetur, & obduretur, maiorem caliditatem, & acrimoniam conſequitur.

Galeni mentem confirmant ſigna, quæ phrenitidem comitantur, quæ à ſolo bilioſo humore originem ducunt: Vigilia immodica, febris arida, delirium ferox, ſqualor oculorum, & alia. Deinde, ex ſanguine non concitatur vigilia, ſed profundus ſomnus, aut propenſio ad dormiendum, & ſanguis eſt natura humidus; & delirium potiùs eſt cum riſu, quàm cum rixa; & febris non arida, ſed humida, & halituoſa exiſtit.

Si verò hæc vera ſunt, cur Auicenna, & cæteri Arabes à ſanguine phrenitidem oriri aſſeuerant? quin Græci id etiam conteſtantur: Paulus enim ſic ait, *lib.* 7. *c.* 6. *de phrenitide, in princ. Cauſa morbi eſt, vel ſanguis ſuperans, vel bilioſus humor, &c.* Dic, nullam eſſe repugnantiam inter hos auctores, quoniam phrenitis aut generatur ex bile, aut ex ſanguine tenuiſſimo & feruentiſſimo: qui quidem non ſolùm in tenuitate, ſed calore, & acrimonia ad naturam bilis proximè accedit, & ideò pungit & irritat, flauæ bilis inſtar; ex quo ſanguine, 2. *ad Glauc.* 1. Galenus eryſipelatoſas inflammationes poſſe generari conceſſit.

Sed occaſione præſentis dubij accuratiùs examinãdum: *Vtrùm inflammatio ex ſolo ſanguine oriatur?* Extant enim de hac re plura Galeni teſtimonia, quæ exactiori lima indigere videntur. Et primùm: Inflammatio propriè ſumpta, nihil eſt aliud quàm calidus quidam tumor, ex Gal. *lib. de tumorib. præt. naturam, cap.* 2. & 7. & 4. *Aph.* 34. *in com.* & 6. *epid. ſect.* 4. *com.* 5. & 2. *de diff. reſpirat. cap.* 7. & *lib.* 1. *progn.* 27. & 29. vbi aſſerit appellari ab Hip. dolens œdema, ad differentiam aliorum tumorum præter naturam, quos omnes ſolebat œdemata vocare, vt refert ipſe Galenus, *lib. de officin. med. ſect.* 3. *com.* 30. & 5. *Aph.* 65. Sed ex quocunque humore ad partem aliquam decumbente, & in ea aceruato, putreſcentéque, poteſt generari calidus, dolénſque tumor. Ergo non eſt vniuerſaliter verum, fieri ex ſolo ſanguine inflammationem, ſiue ea pleuritis ſit, pulmonia, aut phrenitis; id quod ex ipſo Galeno confirmatur, 2. *criſ.* 12. quo loco eam ex omni poſſe procreari humore doctè confirmat.

Secundò. Illa quæ à parte inflammata excernuntur, indicare ſolent humorum qualitates, & differentias, ex quibus fit inflammatio. Sed pleuriticorum ſputa, modò flaua, nonnunquam candida, & ſpumoſa apparent; ſicut & aliquando rubea, aut nigra, pro inflammantis humoris varietate, ex Gal. *lib. de conſt. art. med. cap.* 15. & 6. *Aph.* 33. Ergo non magis ex ſanguine, quàm ex quocunque alio humore in pleura aggregato, putrefactóque oritur pleuritis: Atque ideò Galenus, licèt aliquando inflammationem ab eryſipelate, ſcirrho, & œdemate ſeparauerit, prædictos tamen tumores omnes, ſi in pleura accidant, pleuritidis nomine non dedignatur.

Tertiò. Ex phreniticis, quidã rident, alij plorant, alij cogitabundi, alij furibundi ſunt. Atqui tam varij effectus ab vno, eodémque ſanguine fieri non poſsũt. Ergo etiam ab humoribus aliis naſcitur inflammatio: ſiquidem ex quocunque excedente ſæpe pleuritis, & phrenitis generantur, & frequenter pulmonia, ex calefacta, putrentéque pituita; quæ inflammationum ſpecies magis celebres, magiſque frequentes ſunt.

Veteres Medici inflammationis nomen vſurpabãt pro omni partis ardore, vel incẽſione etiam citra humoris influxum, & propriè inflammina appellabant, vt

vt refert Galenus,6.*epid.ſect*.4.*com*.1.& 2.*de fract.com*. 8.& 1.*ad Glauc. vlt*.& 5.*Aph*.23. & 65. Nos inflammationem, phlegmonénve duplici modo ſumimus: propriè & preſsè, & latè ſeu latiſſimè. Primo modo ſumpta, illum tantùm tumorem comprehendit, qui ex benigno,& naturali ſanguine ortum habet, appellatúrque exquiſita,2.*criſ.cap*.2.quam ſolam inflammationis nomine dignabantur priſci, 1. *ad Glauc. in fin.* Secundo modo etiam herpetes, & éryſipelata complectitur,2.*ad Glauc.c*.1.Latiſſimè accipitur inflammatio pro tumore, qui ex omni humore fit: fieri autem poſſe ex omni,docet Galenus expreſsè,2.*criſ*.12. confirmátque flauum pleuriticorum ſputum, indicans merè bilioſum eſſe inflammantem humorem;rubeum, ſanguinem; candidum & ſpumoſum, pituitam; nigrum,melancholiam,ſine permixtione vlla, *lib*.2.*criſ. c*.12.& 6.*Aph*.33. Illud etiam varij phreniticorum affectus manifeſtum faciunt.

Aduertes deinde, quòd licèt inflammatio ex quocunque humore poſſit generari, non ideò tamen omnis tumor præter naturam cum inflammatione conuertitur. Neque humor qui in parte aceruatur, quomodocunque ſe habens, inflammationem facere poteſt,ſed putrens,& excalfactus: In quo ſanè à ſingulis aliis tumoribus,etiam à ſimili humore ortis diſtinguitur:bilis enim quamdiu putredinem non contrahit, eryſipelas facit; pituita, œdema; melancholia, ſcirrhum. At poſtquam prædicti humores putredinem conceperunt, & ea concepta extraneum calorem corpori impertiunt, inflammationes efficiunt, bilioſus quidem,eryſipelatodes;melancholicus,ſcirrhoſas; pituitoſus,œdematoſas,2.*criſ*.12.

Ex quibus *colliges primò*, non ſibi aduerſari Galenum,dum inflammationem ſeparat ab aliis tumoribus præter naturam; nonnunquam omnes inflammationis nomine compellat. Quamdiu ſiquidem tumefaciens humor,putridus non eſt,œdema,fit eryſipelas, vel ſcirrhus:inflammatio autem,vbi iam putredinem, & extraneum calorem concepit.

Colliges ſecundò,meritò 2.*de locis,cap*.9. de omni inflammatione vniuerſaliter aſſeruiſſe, eſſe calidam affectionem: Nam quamuis aliquando ex frigidis naturâ humoribus ortum habeat,quia tamen,antequam putreant, inflammationem non efficiunt, (non aliter, ac putrida febris ex pntredine cuiuſcunque humoris) calida affectio dicitur:per ſe quidem ſæpe, quia materia calida eſt, vt ſanguis,& bilis; ſemper verò ex accidenti, ratione extranei, putredinosíve caloris, qui in omni humore neceſſariò requiritur, ad hoc vt poſſit inflammationem efficere, quemadmodum dictum eſt.

Nec ſanè dictis aduerſatur,quod 2.*de loc*.9. vniuerſaliter ſcribit, ex affluente ſanguine fieri: Non enim per ſanguinem intellexit Galenus,quartum illum humorem à tribus reliquis diſtinctum, ſed promiſcuam illam vaſorum materiam, à qua omnis oritur inflammatio, modò vno, modò alio humore putreſcente, vel pluribus ſimul. Iam verò rubeus color, quem ad inflammationem nonnulli etiaro requirunt, induci poteſt à putridi qualiſcunque humoris feruore,excedentéque caliditate, cuius ſoboles eſt ipſa rubedo,5.*Aph*.23.& *lib.de tumorib.præter natur.c*. 2. & 3. *de fract*.8. Denique non obſtat quod *ſuprà* dictum eſt, pleuritidis ſputum, flauum, aut bilioſum eſſe; peripneumoniæ autem,candidum, aut ſpumoſum,ac ſi ab vno tantùm humore pleuritis, & peripneumonia orirentur: nam quamuis vnaquæque ex cuiuſque humoris abundantia fieri poſſit, quum tamen frequentius ſit pleuritidem à ſanguine bilioſo, pulmoniam à pituitoſo generari, ſine errore licet vniuerſaliter pronunciare,huiuſmodi ſputa candida,& ſpumoſa, pituitam ſignificare.

Antecedentes,procatarcticæque cauſæ phrenitidis, illæ ſunt,quæ bilem,bilioſúmque ſanguinem accumulare queunt. Ex illis ſunt auctore Aureliano 1. *acut*.2. temperamentum calidum & ſiccum, æger ſit mente mobilis,iuuenis,vel etiam ad ætatem declinantem accedat:in iuuenili enim ætate bilis flaua progignitur;in declinante verò, genita in iuuentute ſeruatur. Iuuat aër calidus, & ſiccus, & tempus anni: nam æſtatis,& autumni tempore homines in hunc morbum facillimè incidunt.Mora in balneo, & ſole,exercitium immodicum,ira, curæ, ieiunium, ſtudium aſſiduum, immodica vigilia, vini meracioris potus, rerum calidarum eſus,conſueta hæmorrhagia ſuppreſſa:hæc enim omnia bilem generant, & ortam ſummopere exacerbant.

Signa imminentis, incipientis, & confirmatæ, phrenitidis.

PLura ſunt ſigna, quæ phrenitidem futuram præoſtendunt;alia, quæ præſentem adeſſe ſignificant. Ea omnia dilucidè plana faciam. Galenus *lib*.5. *de loc. affect. c*.4. veræ phrenitidis indicia recenſet, vigilias magna ex parte antecedentes,& cephalalgias,ex calidis ſuccis cerebrum impetentibus, & ex eadem cauſa ſomnum variis imaginibus turbatum,ita vt inter dormiendum exurgant,& ceu œſtro agitati vociferentur: effundant aliena verba:irrationabiliter obliuiſcantur: velociter,ac temerariè reſpondeant:acutè febricitent: magnam & raram edant reſpirationem: potu exiguo vtantur: oculos nunc ſanguineos,nunc ſqualidos præ ſe ferant; ex altero aliquando lachrymentur: lucem effugiant, nonnunquam tenebras: ſanguis è naribus fluat:delirium paulatim, non repentè incipiat; non intermittat,ſed continuò perſeueret:turgeant in fronte venæ: Inſuper & oculos, vel immotos habent, vel immodicè palpitantes; modò ſine cauſa quieſcunt, modò frequenter, & inordinatè mouentur, manibus præcipuè quas ferè nunquam habent immotas.

Deinde extrema inquirunt, ſtragula colligunt, feſtucas vellunt, floccos carpunt, frequenter excreant, caput concutiunt:alij oculos continuò abſtergunt, dentes, aut nares; linguam præ ſiccitate exerunt, & vndicunque verſant;ſilent pertinaciter, aut immodicè, aut inordinatè loquuntur, ſed tremula, ſubmiſſa, & acuta voce obganniunt. Doloris cauſam habentes, non dolent, etiamſi pars affecta prematur. Denique vrinam albam, & decolorem emittunt, ex vniuerſæ bilis raptu ad caput,1.*prorrhet*.4.& 4.*Aph*.72.

Hæc, & alia plura phrenitidis indicia,colliges potiſſimùm ex Hip. & Galeno, *lib*.1.*prorrhet*. & 5.*de loc. c*.4.Auic.1.3.*tract*.3.*c*.2. Paulo *loc.cit*. Tralliano, *lib*.1. *c*.13.& aliis:ex quibus quidem nõnulla futuram phrenitidem prænuntiant,vt acuta,malignáque febris;rarò enim ab initio phrenitis inuadit,ſed plurimis à quarta, aut quinta, aut ſexta die incipit, aut adhuc ſeriùs ingraueſcẽte febre.Capitis grauitas,ac dolor vehemens, præſertim circa occiput, aſcendente halitu per poſticam cerebri partem,ex copioſo, feruentíque humore, qui ex arteria dorſi elatus,ebullitione ſua altas partes perreptat. Vigilia importuna, quæ cerebrum exiccat & reſoluit,& ad ſuſcipiẽdos vapores ex partibus inferis aptum reddit, & ſic cucurbitulæ ritu attrahit, abſorbétque humores, & eleuatas fuligines exhaurit. Somnus manifeſtis imaginibus turbatus, quare inſõniis exturbati,clamant,& exiliunt.Vrina repente alba facta. Irrationalis obliuio edendi,bibendi, egerendi. Carentia ſitis:nam licèt adſint cauſæ ſitim concitantes,& calida ſiccáque affectione laborent, & linguam præ ſiccitate aſperam habeant, tamen ab Hippoc. 3. *epid. ſect*.3. *text*.44. dicuntur non ſiticuloſi, & 1. *prorrhet.text*.16.vocantur paucibibuli.In hunc ſenſum 2.*Aph*.6.prædixit Hip. *Quicunque dolentes parte aliqua corporis,dolorẽ nõ ſentiunt,iis mens ægrotat*.Spiratio rara,

&

& magna: ſic enim dixit Hip. *lib. 1. prog. 24. ſpiritus, qui magnus inſpiratur, multóque interpoſito tempore, delirium ſignificat*: quare phrenitici ferè ſunt breuiſpiri.

Alia ſunt ſigna, quæ phrenitidem præſentem iam monſtrant, eámque propriam atque exquiſitam: & inter omnia paulatim incipiens, perſeueránſque delirium, quod verbis, vocibus, ſilentio, geſtibus, ac demum aliis actionibus multifariam ſeſe prodit ferox, ac ferinum. Accedit febris arida, & quæ citra notabilem mutationem ægrum opprimit: pulſus paruus, celer, creber, durus, neruoſus, ſubtrementi ſimilis, imò conuulſus. Lucis auerſatio, & aliquando tenebrarum fuga.

Horum omnium cauſa, & in ſignificando fides, vt appareat, de aliquibus dubitandum, & quærendum: *Vtrùm ſigna imminentis & præſentis phrenitidis à Galeno tradita, ſint vera?* Nonnulla enim cauſam habent euidentem in ſignificanda futura, eáque germana phrenitide, vt peruigilium, ſomnium, cephalæa, obliuio, audax reſponſio: quæ omnia ex vaporibus acribus, irritantibus, & pungentibus cerebrum, & membranas, oriri non eſt dubium.

De reſpiratione autem magna, & rara ſic dicendum: Quamuis non omnis reſpiratio præmeditata ſit, omnis tamen imperata eſt: nec verò vt talis dicatur, neceſſarium eſt imaginationis imperium ſentiri: facilitas ſiquidem actionum, conſuetudo, & animi in aliis rebus occupatio, plerunque faciunt, vt nec imperare nos, dum ſit, ſentiamus, nec recordamur imperaſſe. Cur vero in delirantibus etiam detenta, & occupata imaginatio non imperet opus vſque adeò ad vitam neceſſarium, & per ſomnum etiam ſeruatum, quo tempore obruta eſt, & ab aliis functionibus prorſus vacat: cauſa eſt, nimia phantaſmatum quibus detinentur occupatio, propter quam, aut penitus obliuiſcuntur reſpirare, aut ſufficienter: vnde cùm iam valde vrgentur ob nimis auctum vſum, reſpirant multùm.

Ratio verò ob quam ipſi paucum bibant, eſto hæc: Nam etſi ſimiliter aliarum functionum obliuiſcantur, & raro etiam bibant, non perinde tamen multùm: vel quia ſitis vehementia minùs quàm refrigerij vrget; vel quia ſitiens venter à vicinis partibus humidum trahit, & ſine potu prementi ſiti ſatisfacit: hinc enim ſitis ceſſat eam tolerantibus, ſimiliter & fames; videlicet ob tractionem, quæ à circumiacentibus membris ſit ad ſitientem, fameſcentémve ventriculum: quod ſanè reſpirationi non euenit, nec enim eſt vnde externus aër ad pulmonis, & cordis refrigerium, quàm ſpirando attrahatur. Quidam putant, quòd parum bibunt phrenitici, ex proprietate temperamenti cerebro inducti, euenire, ratione cuius aquam auerſentur; non aliter quàm à rabido cane contrahunt hydrophobiam, id eſt, aquæ metum, quæ ſpecies etiam quædam delirij nuncupatur. Alij ad aquæ faſtidium referunt, quo fortè capiuntur, ſicut etiam multis accidit cibos abhorrere; aut quia ſua phantaſia deluſi malum aliquod aquæ permixtum arbitrantur.

Vltra hæc. Contra ſigna tradita obiicies hoc modo. Si in cerebri malis, docente Galeno *lib. 3. cap. 7.* febris eſt ſymptoma quoddam, & potiùs ſubſequitur ad inflammationem, quomodo 5. *de loc. cap. 4.* inter ſigna antecedentia phrenitidem, recenſetur? Deinde ferox reſponſum, ac irrationalis obliuio, principem facultatem iam eſſe læſam ſignificant. Igitur non minùs hæc, quàm expiratio illa, potúſque exiguus, inter ſigna præsẽtis phrenitidis reponẽda ſunt, vt 1. *prorreth. 16.* & 2. *prog. 24.* Hip. monet: neque enim ferocitas in paraphrenitide ſit, ſed in exquiſita phrenitide; nec reſpirare obliuiſcuntur homines, cùm ſit opus ad vitam vſque adeò neceſſarium. Denique nec potare affectionem calidam, & ſiccam habentes, niſi quæ patiuntur, non intelligant, ex Galen. 3. *epid. ſect. 3. com. 44.* & vt

A inquit Hip. 2. *Aph. cit.* quia talibus mens ægrotat, id eſt, iam actu vacillat.

Præterea. Non inſanit, aut aberrat mens, quum auerſatur ea quæ nociua ſunt & moleſta. Sed lux eſt infeſta, & ingrata oculis, habentibus inflammationem in cerebro. Igitur lucis auerſio non erit ſignum delirij. Minor patet, quia ex obſtructione inflammationis, & reſolutionis, quum exiguus ſpiritus ad oculos deferatur, debilitatur viſus, & multò magis à luce exiguos ſpiritus diſſipante, 1. *prog. 10.* & 1. *de cauſ. ſympt. 6.* & ideò laborantibus oculis nigredo grata, vtiliſque eſt, & ab Hip. commendata, 4. *acut. 48.* in implacidis febribus, difficiliſque tolerantiæ, in mali ſubſidium, & moleſtiæ leuamen. Quòd ſi aliquando tenebras auerſantur laborantes, id etiam rationabiliter ſit: quia enim oculis natura ſplendidiſſimis oppoſitæ ſunt, diu ferre non

B poſſunt, ſine eo quòd triſtent, & infeſtent.

Inſuper. Oculi ob nimias vigilias à quibus exiccantur, ſquallidi, concauíque redduntur, 1. *prog. 8.* cõcreti, hoc eſt, immobiles, ob extinctionem virtutis, à qua muſculi mouentur, 6. *epid. ſect. 1. com. 27.* palpitantes ex vaporibus in ipſos eleuatis, à quibus ſola paraphrenitis fieri poteſt. Ergo non poteſt ab illis monſtrari phrenitis, hoc eſt delirium cum febre, ex inflammatione, ac multitudine generata. Imò nec à rubris, lachrymantibúſque oculis, quia ſæpe ſanguinis è naribus profluuium ſignificant, 1. *epid. ſect. 2. text. 80.* & 2. 4. *tract. 1. c. 23.* Inuoluntariæ lachrymæ aliquando potius mortem, quàm delirium portendunt, 1. *prog. 10.* 1. *epid. cit. lib. 6. epid. ſect. 2. text. 21.* & 4. *Aph. 52.*

C Vltrà. Feſtucarum collectio ſit propter apparitiones, ſeu viſa, à quibus deluduntur oculi, ex craſſo & opaco vapore, inter corneam, & glacialem obſcurante, 1. *de cauſ. ſympt. cap. 2.* Sed huiuſmodi vitium oculorum eſt, non imaginationis. Igitur perperam docuit Galenus, ex eo delirium indicari. Probatur minor, quia licèt imaginatio cum oculi errore conſentire videatur, iudicans adeſſe quæ falsò repræſentantur, ac imperans manibus ad eorum euulſionem; decipitur tamen ex errore viſus, circa cuius, & reliquorum ſenſuum cognitiones negotiatur, & à quibus ſuarum actionum initium ſumit, atque inde nullam læſionem perpeſſa aberrat, 1. *de cauſ. ſympt. cit.* vbi etiam in homine ſano, vel leui morbo oppreſſo fieri ſimiles deluſiones aſſeuerat.

Quinimmò etiamſi demus lædi imaginatiuam ip-

D ſam in huiuſmodi vitiis, quum non minùs etiam læſa, aut ſaltem decepta credatur, vbi impoſſibilia fingit, aut ex aliquo obſtaculo parietem, v.g. argenteum iudicat, imò etiam in ſuffuſionis initio, floccos, culices, aut ſimilia oculis obuerſari, idque ſine vitæ diſcrimine, aut ſaltem magno morbo; cur ergo hæc tam lethalia erunt, aut mortem præſagient?

Rurſus. Si phrenitici aridam habent linguam, 1. *prorrhet. 3.* & aſperam, *com. 16.* præ ſiccitate nimia, ratione cuius, quia moueri non poteſt, ſilent, vnde loquaces, & linguam ipſam exercentes, ac vndique verſantes, maximè cùm non ſitibundi ab Hipp. dicantur? Denique, ſi imaginationi ſemel conceptæ vſque adeò pertinaciter inhærent delirantes, vt vi nulla dimoueri queant, vnde tam varij effectus, vndéve tam crebras,

E & vehementes habent rationes, animali ſpiritu ferè inaniti?

Hæc in ſignis phrenitidis explicandis, mea opinione, licèt videantur obſcura, habent tamen explanationem commodam: dummodò tamen aduertas, quòd licèt nonnulla ex memoratis ſymptomata, ſoleant interdum phrenitidem antecedere, atq; adeò futura prænunciare, non tollit hoc quominùs præſentem etiã ſimul demonſtrent, & confirment: ac tunc fortiora apparẽt, ob magnum iam, & confirmatũ nocumẽtum, ex bilis copia, cerebrum, vel meningem occupante, inibíq; imbibita, & impacta, vt loquitur Trallianus, phlegmonen

iam conſtituente: nonnunquam verò conſequuntur. Nec omnia neceſſariò, ſed quæ tantùm propria, ac inſeparabilia dicuntur;alia quandoque aſſiſtunt; non rarò inter ſeſe variant.

Hoc modo acuta febris aliquando antecedit; perpetuò ſequitur,& comitatur phrenitidem:quo nomine ſymptoma dicitur, 4.*Aph.73.* & *lib.de diff.morb.5.* Antecedunt etiam vigiliæ, ex Gal.5. *de loc.4.* mentis aberratio,1.*prorrhet.15.* audacia, 6.*epid.ſect.1.text.vlt.* ferocitas,*cit.prorrhet.25.*& *lib.2.eiuſdem,25.* cum ferocitate reſpondens, proximè ad phrenitidem accedit, maximè ſi natura modeſtus, compoſitúſque ſit: & reſpirandi obliuio,(vnde magna & rara fit reſpiratio) bibendi, & aliorum, quæ quia ad vitam neceſſaria, nonniſi iam mente turbata ſolent effugere. At vbi firmata iam eſt,factáque phrenitis,ingraueſcunt vtplurimùm,fiúntque fortiora.

Iam verò auerſio ingrati,noxiíque luminis exiguos ſpiritus phreniticorum diſſipantis, licèt ſanæ mentis indicium videatur; vel inde tamen ſatis afflictam, & reliquis concurrentibus notis cerebrum inflammatione occupari ſignificat, & aliquando interitum, 1. *progn.23.* Quinimò lucem non effugiunt phrenitici, quaſi diiudicantes noxia, ſiquidem pro lumine tenebras aliquando auerſantur; ſed propter viſa & imagines, quibus tam in luce, quàm in tenebris, non ſine magno rationis nocumento terrentur.

Immobilitas autem oculorum, cùm factæ conuulſionis argumentum fit: fientis,palpitatio,ſeu tremor; ſquallor, conſumptionis, præſente acuto morbo abſque graui noxa principis facultatis non eueniunt, 6. *epid.ſect.1. com.cit.* Nec quicquam obſtat, ob inflammationem etiam cerebri euenire; ab eo ſiquidem inflammato conuellentes humores palpitationis cauſæ poſſunt deſcendere; & ab excedente calore humidum,& ſpiritus diſſipari; atque excauari oculi; fierique rubri, vel ex ipſa inflammationis materia, vel quia calor vehemens oculis etiam communicatur, vnde fit ſanguinis tractio ad illorum venas, & rubefactio.

Lachrymantur, vel alter tantùm, ob defluentem humiditatem à cerebro, ex defectu retentiuæ, aut calore exiccante. Quòd ſi aliquando à lachrymis eruptio ſanguinis per nares ſalubriter expectatur etiam in acutis,& periculoſiſſimis morbis, his eſt,quibus ſigna non adſunt alia vel mortem indicantia, prout ipſe expreſſit 1.*epid. cit.* Quod verò attinet ad feſtucarum collectionem, fatemur quidem eam in phreniticis cauſam habere,fuligines,ſeu opacos halitus albugineum obſidentes,perinde ac in initio ſuffuſionis ſolet accidere; aut imaginationes etiam clauſis oculis, & in tenebris conceptas, quod in ſuffuſionis viſis non inuenies: ſiue autem obuerſentur, ſiue non, ſed concipiantur tantùm viſa, ingens cerebri nocumentum, magnáque perturbatio rationis inde ſignificatur; quin & euidens vitæ diſcrimen ex ſignificata cerebri inflammatione: non enim ad præſentiam mortbi acuti talia conſequuntur viſa, niſi ob ſummam humorum aduſtionem, multámque aduſti humoris copiam, quæ quia intra caput contineri non potuit, ad oculos deſcendit, & deluſiones parit. Quamuis autem in his quæ aquam in oculo portendunt, aliquando etiam vapor ad cerebrum accedat: cognoſcuntur tamen tum ex morbi præſentia, aliíſque phrenitidis indiciis; tum quia in lumine pariter, & in tenebris apparet: quæ verò ſunt oculorum paſſiones, tantùm in luce, vt diximus; nec in his euellendis imaginatio inſiſtit:quia enim ſana & incolumis, vanas putat formas falsò repræſentatas; è contrà vbi læſa exiſtit, ſiue obuerſentur oculis, ſiue tantùm concipiantur, adeſſe credit, & manus inordinatè, ac frequenter mouet, nunc ad faciem, nunc ad veſtes, nunc ad parietem,ſcilicet vt colligat,carpat,& euellat, quæ

A ſibi iudicat verè repræſentari, & iterata manuum geſticulatione aſſequatur;ſed fruſtra, ac proinde non ſine mentis perturbatione, quam manuum geſticulatio indicat, quia cùm membrum ſit crebris motionibus deſtinatum, & vt ait Galenus 1.*de vſu part.4.* organum organorum, ſuis motibus manus cerebro viciniſſimæ, mouentis facultatis, ac cerebri ſtatum denuntiant.

Cur verò phrenitici aliquando ſileant, & abominentur loquelam, vt Auic.loquitur, (cùm plurimùm clament, rixentur, & immodicè loquantur) partim referendum eſt ad pertinaciam alienatæ mentis;
B partim ad virtutis defectum, vel impotentiam linguæ præ ſiccitate, aut vulnere, quia ipſam exertam non rarò mordent: exerunt autem, iactant, & verſant, vel quia ratio adhùc ſibi aliquantulum conſtans in ariditatis ſubſidium irrigari quærit; vel quia ex temerario iudicio, calore, & ſiccitate immodicis,ad irrationales, varios, atque inordinatos motus excitantur: qui licèt vehementes, conſtantes tamen non ſunt, ſtabiles, aut diuturni, ſed veluti furibunda quædam concitamenta, ab inflammato ſpiritu & ſiccitate neruorum commota, parùm tamen perſiſtentia ob indigentiam ſpirituum, & virium iacturam; cum quibus etiam ſtat ſuis phantaſiis pertinaciter inhærere, nec quamdiu delirant, ab illis di-
C uerti.

De Phrenitidis diſtinctione à ſimilibus affectibus.

VT verò phreniticum delirium adeſſe cognoſcamus, neceſſe eſt illud diſcriminare ab aliis deliriis, quæ in aliis affectibus contingere, experimento compertum eſt: Nam delirant maniaci, melancholici,paraphrenitici, & ij qui ſepti tranſuerſi inflammatione premuntur. A mania diſtat phrenitis,quia in hac febris adeſt,3.*epid.ſect.3.com.45.* & 2.*de cauſ.ſympt.5.* in mania deeſt. In illa pulſus paruus eſt, & creber; in furore ſeu inſania,maior. A melancholia faciliùs diſ-
D cernes phrenitidem: in illo enim affectu adeſt quies, mœror,mœſtitia, & in vna aliqua re lapſus; in phrenitide vehemens motus,ferocia,ſaltus, & in omnibus delirium adeſt.

Diſtingues ex Gal.5. *de loc. cap.4.* phrenitidem veram à falſa, hoc eſt, à paraphrenitide, ſeu delirio, quod fit per acutas febres, internarúmque partium inflammationes, quia hoc non eſt perpetuum, ſed in febrium declinatione ceſſat; at verò in vera phrenitide delirium eſt continuum. Deinde in paraphrenitide delirium ſubitò fit; in phrenitide verò paulatim. Vtriuſque diſtinctionis hæc eſt cauſa. Nam in phreniticis, cùm cauſa ſemper maneat, aſſiduum eſt delirium,quouſque inflammatio ſit ſedata; in paraphre-
E nitide, quum fiat per inſultus, & exacerbationes, declinante febri imminuitur,aut ceſſat. Inſuper phrenitis repentè non fit, quia ſemper illius generationem præcedunt ſigna phrenitica,& cùm ſit maximus affectus,magnam cauſam requirit,& maius tempus ad ſui generationem præſupponit; paraphrenitis verò ſubitò fieri poteſt,quia eius cauſa ſubitò inuadit:cerebrum enim breui tempore incaleſcere poteſt, aut acres vapores ſuſcipere.

Sed inquirendum: *Vtrùm Galenus his duobus ſignis phrenitidem veram à falſa rectè diſtinxerit?* Nam priùs ſequitur delirium ad inflammationem cerebri, quia priùs læditur mens,quàm ad ſepti,pleuræ, pulmonis, vel cuiuſuis alterius membri; his enim inflammatis primò febris ob nocumentum vicino cordi ſtatim cómunicatur, deinde alienatio ſuccedit, 10.3. *cap.2. de pleuritide.* Ergo magis ſubitò magíſque celeriter in vera.Quòd ſi dicatur ſubito fieri in falſa, quia præcedente aliqua ægritudine aliorum membrorum euenit, abſque

abſque vllo affecti cerebri, futuræque phrenitidis indicio, etiam ex Auic. & Aëtij ſententia, raró phrenitis ab initio cum febre irruit, ſed ferè poſt quartam diem à febre.

Præterea. Quemadmodum ex humore qui paulatim in cerebro ad inflammandum aceruatur, paulatim ſequitur mentis perturbatio, ita etiam poteſt ſimiliter conſequi ex materia aliunde communicata; præterquam quòd frequentiùs inflammatio fit ex ſubito humoris confluxu ad partem, quàm ex paulatina congeſtione, vt conſtat ex *lib. art. med. cap. 95.*

Deinde. Quemadmodum delirium per febres ardentes accidit, & ad earum vigorem increſcit: ita etiam ſaltem àugeri poteſt ex febre veræ phrenitidis. Ergo pariter vtrobique ad febris remiſſionem ſaltem minuetur alienatio. Imò verò, quòd neceſſarium non ſit eam æquam, aut perpetuam eſſe in phrenitico, ſed quòd interrumpatur etiam, & æger nonnunquam ad mentem redeat, colligitur ex Hip. 3. *epid. ſect. 1. in hiſt. Ægroti tertij*, qui cùm phreniticus eſſet, ante morbi ſolutioné per interualla exactè intelligebat, vt apertè ait Auic. *loc. cit.* §. *Et quandoque abſcinditur, &c.*

Nec autem oportere etiam in paraphrenitide quieſcere omnino, ac intermitti delirium, id colligitur ex Galeno 5. *de loc. cap. 4.* dum ait: *ex inflammato cerebro continuum eſt*: & conſtare inde videtur, tum quia ſi febris à qua oritur, continua ſit, nec exacerbationes habens, non eſt vnde intermittat; tum quia cùm accidens ſit inflammationis, non minùs quàm febris, & hæc cum inflammatione permanet, præſertim viſceris, cur ſimiliter non perſeuerabit alienatio, & perinde ac inflammato cerebro, cuius etiam ſymptoma eſt, maximè ſi perpetua fiat materiæ delatio ad caput, quod impoſſibile non eſt, ob membrorum ſocietatem, & conſenſum.

Sed hæc etſi ardua ſint, non cogunt: Nam dicuntur paulatim delirare verè phrenitici, licèt priùs, quam delirantes ex inflammato ſepto, quia vtplurimùm antecedit obliuio, ac mentis quædam alienatio, quinetiam aliquando floccorum collectio, vt ſibi contigiſſe narrat Galenus, 4. *de loc. 2.* demum & alia ſigna ægritudinis, non alterius membri, ſed cerebri propria. Perpetua autem eſt, nec interrupta dementia in vera phrenitide, quia cùm accidens ſit à vera inflammatione inſeparabile, ſeu potiùs de eius eſſentia, ea durante perſeuerare oportet: quamuis enim febre, vel inflammatione ipſa inclinante, nonnunquam alienatio, vt inquit Auic. abſcindatur, id eſt, minuatur, non tamen momentaneo interuallo mentis compotes in totum fiunt. In falſa, (qualis erat illa, 3. *epid.*) magna ex parte per declinationem ad ſe redeunt, ceſſátque per interualla delirium, præſertim eo tempore quo vaporum impetus ad caput non effumat; quod etiam in inflammato ſepto forte reperies, quamuis magis continuum, ac proinde minùs diſtans ab eo, quod in exquiſita phrenitide fit: Nam propter ſimilitudinem hanc, 4. *de cauſ. pulſ. vlt.* definit phrenitidem, inflammationem cerebri, vel ſepti, obiter non ſeparans, quæ inter ſeſe ſimillima ſunt in eo, per quod vera phrenitis à falſa diſtinguitur. Quòd ſi febris, quæ in communi dementia accidit, exacerbationes non habeat, ſed eundem tenorem obſeruet, non proinde perſeuerabit alienatio: tum quia fieri poterit, vt impetus vaporis ceſſet; tum quia non erit difficile halitus ipſos aſcendentes diuertere, atque ita delirium ceſſare: non ſic in cerebri inflammatione, de cuius eſſentia eſt, vel ſaltem proprium accidens, vt diximus.

Diſtinguitur phrenitis vera à phrenitide ſepti tranſuerſi, licèt in hac etiam delirium ſit continuum, quia in hac inflammatione ſepti, nihil in oculis conſpicitur, neque ſanguis è naribus diſtillat: reſpiratio eſt inæqualis, ita vt aliquando ſit exigua, & frequens; interdum anguſtioſa, & ſuſpirioſa, qualis apparet in olfacientibus, & ſuſpirantibus; in vera phrenitide eſt magna, & rara. Deinde in deſipientia ſepti dolent hypochondria, & intenduntur; in vera, calor viget magis circa caput, & faciem. In ſepti inflammatione deſunt omnia ſigna, quæ veram phrenitidem comitantur, de quibus *ſuprà*. Cur autem ſolo ſepto inflammato delirium perpetuum ſequatur, non verò inflammato ventriculo, corde, hepate, pleura, aut pulmone, fusè diximus *lib. 2. hiſt. PP. Med. hiſt. 24.* quo loco maiorem ſympathiam cerebri cum ſepto, quàm cum dictis partibus, non eſſe poſitam in vicinia, & propinquitate, nec in analogia quæ exprimi nequit; ſed in maiore conſenſu, ratione neruorum, quia nerui ſepti propiùs principium attingunt, vt Galenus docuit 4. *de præſag. ex pulſib. 5.* determinauimus.

Denique diſtingues phrenitidem, penès materiæ inflammantis diuerſitatem: à ſanguine enim facta, fit cum riſu, & puerili ſaltatione: viſa, imaginatáque rubra ſunt, adeſt capitis grauitas, rubedo in facie apparet, ægri ſomnolenti ſunt, febréque ſynocho detinentur. Bilem præoſtendunt delirium cum audacia, rixa, & contentione, maior adeſt dolor, color faciei in pallorem vergit, viget peruigilium, febris eſt aridior, tactus mordacior, pulſus minor, crebrior, celerior: lingua aſpera, citrina. Ex præaſſata bile oriri ſignificant, ferox delirium, violentus furor, & alia aderunt, quæ *ſuprà cap. de cephalalgia* prænotauimus. Si pituita, bili, aut ſanguini ſit permixta, mixta quoque erunt deliria, & ſymptomata.

Præſagium.

Hic affectus ex natura ſua acutiſſimus eſt, & exitialis, vt docet Galenus *lib. 1. epid. ſect. 3. com. 1. poſt princip.* non quaſi perpetuò, ſed quia frequentiùs interimat; nam & Demetrius apud Aurelianum, phrenitidem dixit eſſe delirationem vehementem cum febre, deſinentem in interfectionem celerem, aliquando & in ſanitatem; & Galenus 4. *Aph. 72.* dum teſtatur, ſe nullum vidiſſe phreniticum, qui cum alba, pellucidáque vrina euaſerit, innuit aliquos cum ea vrina, fuiſſe à phrenitide immunes, maximè ſi non ita deiectæ ſint vires: vt enim inquit Hip. 1. *prorrhet. ſect. 1. tex. 8. Prædebilitatorum deſipientiæ, peſſimæ*, quia virtus debet eſſe robuſta, vt morbi coctioni impoſterum poſſit ſufficere. In hunc ſenſum intelligendus eſt Galenus, *lib. 10. meth. cap. 5.* dum in inflammationibus internis, ſpem totam eſſe collocandam in virium robore aſſeuerat.

Peſſimum quoque eſt, ſi reſpiratio perſeueret magna, & rara, quia delirium ferinum portendit, ex Hip. 1. *progn. 24.* Sed dubitabis: *Vtrùm à phrenitide reſpiratio magna, & rara ſit inſeparabilis?* quia *cit. progn. libro, in com.* Galenus hanc reſpirationem eſſe delirij comitem confirmat, & probat 2. *de diff. reſpirat. 2. & 3.* plurimos in medium afferens ægros, quos refert Hip. 1. *epid. ſect. 3.* cuius rei rationem aſſignat, 1. *de diff. reſpirat. cap. 12.* quam nos propoſuimus *ſuprà*, quo loco quærebatur, quare deliri reſpirent, mingant, aluum deiiciant, & bibant ex interuallis longis.

Sed hæc doctrina non eſt conſona menti Hippocratis. Hic enim *lib. 3. epid. ſect. 3. 76.* in hiſtoria Pythionis, & *text. 88.* in hiſtoria vxoris Dealcis, hos ægrotos deliraſſe, & factos fuiſſe phreniticos refert, qui tamen non habuerunt reſpirationem magnam, & raram, ſed aliquibus diebus tenuem, & imminutam. Reſpondet Gal. *cap. 7. eiuſdem lib. de diff. reſp.* quòd quando integritas, & conatus reſpirationis à ſolo delirio immutatur, tunc fit reſpiratio magna, & rara; quando autem immutatur à dolore, fit reſpiratio parua, & frequés, propter cauſam traditam, *cit. lib. cap. 9.* Verùm quando vtrumque ſimul concurrit, mixta fit alteratio; & vt

æqualiter,

æqualiter, aut inæqualiter concurrunt, ſic magis ab vno, quàm ab alio reſpiratio alteratur: & quia in ægrotis, quos Hip. enumerat, adfuit mixtus affectus ex delirio, & dolore, ideò reſpiratio fuit mixta: quando enim vrgebat dolor, erat reſpiratio tenuis, & imminuta, nã tunc obſcurabatur alteratio ex delirio excitata; contrà quando vrgebat delirium, & imminuebatur dolor, ſolùm immutatio reſpirationis delirij apparebat.

Contra hanc ſolutionem obſtat ratio valida: Si .n. adeſt delirium, dolor abeſſe debet: nam pro generatione doloris, opus eſt, vt potentiæ internæ ſint attentæ, quæ præſente delirio maximè diſtrahuntur: ob hanc cauſam dicebat Hip. 2. *Aph.* 6. *Quicunque dolentes aliqua parte corporis, dolorem non ſentiunt, iis mens ægrotat.* Hoc modo 4. *de loc.* 4. phrenitide abſoluta detentos diſpoſitionem dolorificam non percipere aſſeuerat; nec ſitim, etſi linguam aſperam, & ſiccam habeant, 1. *prorrhet.* 16. & *lib.* 2. *text.* 22. & 3. *epid. ſect.* 4. *com.* 45. Igitur à dolore, & delirio numquam poteſt reſpiratio immutari. Dic cum Galeno *loc. cit.* hoc modo. Delirium nunquam poteſt demoliri reſpirationem factam à dolore, niſi quando eſt delirium vehemens, & dolor leuis: Nam ſi dolor eſt vehemens, ſolet immutare reſpirationem ratione ſui. Sic etiam quandò dolor eſt moderatus, & delirium eſt mediocre, neceſſariò immutatur reſpiratio, ita vt illius alteratio appareat. At quando dolor eſt ſæuus, & leue delirium, dolor reſpirationem immutat. Ex qua doctrina conſtat apertè, non omne delirium doloris generationem impedire, ſed ſolùm quod eſt vehemens, & ſimul cauſa doloris leuis; nam quando hic eſt immanis, etiamſi delirium ſit ferox, ſenſus internos, & externos aduertere cogit, vt percipiant alterationem triſtem.

Paraphrenitis ſemper eſt malum ſignũ, quia ſignificat magnitudinem, & malignitatem affectus cui ſuperuenit, vt 1. *progn.* 23. Hip. docet. Quare quãdo Hip. dixit 6. *Aph.* 53. *deſipientias factas cum riſu eſſe ſecuriores*, intelligendum eſt, non quòd ſint ſalutares, ſed quòd minus periculum, quam aliæ deſipientiæ portendant: Omnis enim mentis alienatio, nî à potu vini, aut alia cauſa externa oriatur, eſt periculoſa: verùm quia pro varietate humorũ morbi ſunt deteriores, aut ſecuriores, vt monuit Gal. 2. *progn.* 46. & 6. *epid. ſect.* 2. *com.* 38. iccircò cum riſu factum deliriũ, vtpote à ſanguine ortum, eſt periculoſum minùs; ſanguinis enim proprium eſt mouere riſum, & gaudium, vt docuit Auer. 3. *collig. cap. penult.* ſubſcribit Auic. 1. 4. *tr.* 3. *cap.* 2. *ante fin.*

Phrenitis denique mortiferum ferè eſt morbi genus, propter continuam dementiam, vigiliam, alui, & veſicæ compreſſionem pertinacem, neruorum diſtenſiones, crurum conuulſiones, & contractiones, ſyncopen, ſed præcipuè ob partis affectæ præſtantiam: moriuntur enim ſæpe phrenitici ſubitò, perſeuerante capitis, & ceruicis dolore, æruginoſæ vomitiones ſuperueniunt, aut adeſt conuulſio: illa enim extremæ aduſtionis; hæc ingentis ſiccitatis eſt ſoboles, vt eleganter monuit Galenus 1. *epid. ſect.* 2. *text.* 52. 53. & 54.

Phrenitis etſi funeſtus morbus, aliquando tamen, etſi raro, in ſanitatem finitur, oborto ſudore copioſo, & vniuerſali, maximè ſi criticus rigor præcedat, 1. *prorrhet.* 13. narium quoque hæmorrhagia ſalutaris eſt, firmante Galeno 3. *de criſ. cap.* 3. *in med.* dum ſic ait: *Contingit autem aliquando, quòd etiam per ſanguinem è naribus fluentem phrenitis certò finiatur*; Nam membranæ cerebri affectæ in phrenitide, cum narium venis vicinitatem ſeruant, humor ſua grauitate deſcendit, tenuis & calidus facilè fluit, & aperit ora vaſorum. Sanguinis fluxum per hæmorrhoides laudat Auic. quod præcipuè in illa phrenitidis ſpecie eſt intelligendum, quæ ex melancholico ſanguine, aut ſuperaſſata flaua bile ortum ducit: in quem ſenſum protulit ſenex oraculum, 6. *Aph.* 21. *Inſanientibus ſi varices, vel hæmorrhoides ſuperueniant, inſaniæ ſolutio*: depellente natura ad partes ignobiles fæculentum ſanguinem, quo excreto delirium ſoluitur.

Phrenitis aliquando permutatur in typhomaniam, maniam, aut hecticam febrim, quando ſoluta phrenitide habitualis calor introducitur, ex Rhaſio 1. *cont. tract.* 1. *c.* 3. interdum in ſphacelum, ſeu gangrænam; ſicut enim partes exteriores inflammatione vehementi affectæ in gangrænam abeunt, ita aliquando, etſi rarò, internæ, præſertim ſi principes ſint; hæ enim ſolùm principium mortificationis patiuntur, vt docuit Gal. 7. *Aph.* 50. has enim natura prudentiſſima ab exquiſita putredine defendit. Hanc permutationem venaberis, ſi ſcintillæ ante oculos obuerſentur, hypochondria retrahantur ſurſum, pupilla ob retractionem oculorum non appareat, ægri ſupini decumbant, tremore, vel conuulſione valde oppreſſi.

Vtrùm autem phrenitis aliquando ad bonum, in lethargum permutetur? etiam dubitandum. Permutatio hæc eſt frequentiſſima: accidit enim quando phrenitis eſt cataphoræ particeps, & à bile pituitæ permixta ortum ducit; nam tunc ab aſſante calore, parte tenuiori bilis reſoluta, pituitæ craſſior pars remanet, quę lethargum committit. Deinde ex præſidiorum frigidorum appoſitione cerebrum refrigeratur, flauáque bilis, craſſior & crudior redditur, & quamuis non mutetur in pituitam, (hoc enim impoſſibile eſt) huius tamen qualitates acquirit; quo fit vt ſicut antea calore, & acrimonia facultatem animalem irritabat, ſic modò qualitatibus contrariis imbuta, illam conſopiat, obtundat, & lethargum pariat. Hoc modo intelligendus eſt Auic. 1. 4. *tract.* 2. *cap.* 7. quo loco agens de potu copioſo aquæ frigidæ, huius ratione febrim bilioſam, & ſanguineam in phlegmaticam mutari aſſeuerat. Præterea. Sicuti febris pituitoſa ſolet bilioſæ ſuperuenire, quia partes naturales ex diuturna febre languidiores factæ, natiuóque calore deſtitutæ, cibos concoquere rectè haud queunt, & ſic crudorum humorum copia congeritur: pari ratione poſt phrenitidem excitatur lethargus, cerebro refrigerato, & imbecilliore reddito, quod cùm proprium alimentum conficere nequeat, pituitoſa excrementa gignit, ex quibus coërcitis, nec expurgatis lethargus excitatur.

Hanc permutationem concedit Gal. *lib.* 6. *epid. ſect.* 6. *com.* 8. dum enim interpretatur Hip. dicentem, *pro quibus qui morbi*, id eſt, qui morbi vtiliter, vel inutiliter in alios ſe conuertãt, ſic ait: *Quemadmodum enim quartana comitialem ſanat, & febris quæcunque conuulſionem, vel etiam deſtillationem, & ſuſpirium: eodem pacto, oculorum phlegmonem, alui profluuium, læuitatem inteſtinorum acida eructatio, & lateris phlegmone pulmonariam, veternum phrenitis. Contrà verò non vtiliter phrenitin lethargus. Cur ita? quia lethargus non eſt remedium phrenitidis, imò potiùs eſt magis lethalis, quàm ſi ſolus acciderit, etiamſi ſit morbus ignauior, & minùs acutus: ſunt enim vires ex prægreſſa phrenitide imbelles factæ.*

Curatio.

PHrenitidis curatio triplici perficitur ſcopo. Primus, fluentem materiã. Secundus, fluxam. Tertius ſymptomata ſuperuenientia reſpicit. Sed antequã ad hæc exequẽda accedamus, de ſex rebus non naturalibus diſceptandum. Aër, frigidus, humidúſque ſit, vel natura, vel arte paratus; ſed frigore non excedat, nam ſtipat cutem, & humoris exhalationem prohibet. Nõ ſit prauus; hic enim capitis morbos progignit, quia ſolum cerebrum, & cor reſpirant; cor autem eximio calore, & facultate validiſſima, malitiã aëris domat, non cerebrum. Maleficus eſt ex domo calce nuper illita, vel gypſo, ex Galeno 1. *prorrhet.* 8. nam vapor hic, velut ex craſſo carbonum fumo periculum, & mortem ſæpe inducit, monente Gal. 7. *de vſu part. cap.* 8.

§. *Exiſti*

5. *Exiſtimat enim propterea perire eos, qui in charoneis ſunt barathris, tum eos qui domos incolunt calce nuper illitas, aut qui ex quodam carbonum odore, & aliis generis eiuſdem extinguuntur, quod ſpiritus præ tenuitate contineri corpore nequeant, &c.* Probat etiam *lib. de vtilit. reſpirat. cap. 4.*

De loco in quo debent iacere phrenitici, dubitant auctores: *Vtrùm vtilis ſit luminoſus, vel obſcurus?* Aſclepiades cum Paulo exoptat lucidū: Nam ſicut ſomnia vigilāti non fiunt, & lumen facis marceſcit ad ſolem; ſic phantaſmata interna in lumine euaneſcunt, & obſcurus terrorē inducit. Antiqui tenebroſum eligebāt, quia hic ad quietem magis confert, & lux diſſoluit vires, quia diſtrahit. Hip. ſic docuit, 4. *acut.* 48. dum de febribus grauibus, & implacidis loquutus, ſic ait. *Decumbere autem in conclaui obſcuro debent, & lecto maximè molli, diùque decubitum ſuſtinere, & quàm minimè ſe ſe proiicere, & iactare, nempe id tales maximè iuuat.* Et Galenus *in com.* ſic inquit: *Nam decubitum obſcurā in domo, non tanquam maturatorium auxilium, ſed tāquam difficilis tolerantiæ, inquietationiſque, quæ ob moleſtiam, angoremque ſit, correctorium voluit.* Aetius ſic diſſoluit dubium: *Qui in tenebris deteriùs ſe habent, & magis delirant, & terrentur, in loco lucido conſtituantur; qui verò in luce magis efferantur, habitent in loco obſcuro; at qui in tenebris, & luce æqualiter ſe habent, tunc pro diſpoſitione virtutis diſtinguendum: languidi in loco obſcuro; validi in claro reponantur: tenebræ enim conſeruant vires.* Si tamen generatim loquamur, eligendus locus mediocriter obſcurus: nimis lucidus mentem diſtrahit, ſpiritum diſſoluit; obſcurus terrorem incutit; moderatè lucidus non excitat, & quietem inducit.

Lectus firmandus, nec circumſtent picturæ, aut imagines; ab his enim ſolet excitari phantaſia, laceratur mens, & dum falſa pro veris accipiuntur, augetur inſania. Ægri arcendi ſunt à clamore, quia præterquam quòd grauat caput, & fluxionem accerſit, apud Haly 5. *pract.* 13. ſæpe hac de cauſa imminens criſis ceſſare conſueuit. Aſſiſtentes ſint familiares, qui eorum feroces impetus moderentur, & iniurias perferant libenter.

Victus ratio in phrenitide, non ſolùm debet eſſe refrigerans, & humectans, ſed tenuis à principio, deinde verò aliquantulum plenior, vt ad morbi vigorem ſufficiat, quia ob vigilias, & inordinatos motus maximè diſſoluuntur. Apud Auic. 16. 3. *tract.* 2. *cap.* 7. nutriantur ſyrupo acetoſo. Si autem Trallianus acetum mulſum prohibet, mellis calorem timet: & quòd Auic. 1. 3. *tract.* 1. *cap.* 29. acida dixit percutere membranas cerebri, negauit merum acetum, non ſyrupum acetoſum. In bilioſo tamen temperamento commodè admiſcentur humectantia.

Auicenna 1. 4. *tract.* 2. *c.* 9. poſt duas horas à ſyrupo acetoſo præcipit ptiſſanam, vt abſtergatur quod inciſum fuit à ſyrupo. Haly autem *lib.* 3. *c.* 12. & *lib.* 5. *c.* 13. offert ſyrupum acetoſum poſt horas quatuor à ptiſſana, vt videlicet deferat alimētum ptiſſanæ, & hæc ſpatio intermedio coquatur in ſtomacho, & refrigeret. Ante ptiſſanam per horam non vetat acetoſum, vt ſtomachum à ſorde emundet, & viam paret ptiſſanæ nutrituræ; quæ conſideratio recipienda videtur.

Lactucas in febre valida concedit Trallianus, crudas in validiſſima Paulus. Amygdalatū laudat Haly, Auēzoar *lib.* 1. *Theizir, tract.* 3. *c.* 5. in melancholia cerebri ſummoperè cōmendat. Haly præcipit, poſt euaſionem perſeuerandum eſſe, triginta, & tribus diebus in eodē victu, (fortè legendū eſt, tribus.) Auenzoar, & Aurelianus per multos dies eſſe obſeruandum præcipiunt exquiſitum victum, facillimè enim recidiuant.

Potus ſit aqua puriſſima, aut hordeo decocta, in qua infundatur biſcoctū, ex Haly: vel aliquid iulapij granatorum, vel acetoſi, vt monuit Alzaharauius. De vino, *Vtrùm phreniticis concedendum?* litigant auctores

A quod ſi ſit pauciferum, dilutum, apparente coctione, in ſtomacho debili, aſſueto, ſomnum conciliat, & plurimùm commendat Trallianus. Nam ſi corpus eſt aridum, ait Paulus, vel non contingit alienatio, vel adueniens facilè aboletur, dummodò nulla feruens inflammatio, aut magnus calor præcordia vexet, quia cibi concoctionem, ac diſtributionem promouet, labaſcentes vires refocillat, ferocitatem corrigit, hilaritatem inducit.

Longè aliter ſenſit Galenus, *lib.* 1. *ad Glaucon.* 13. pro curatione ſyncopes ſic ſcribens: *Vinum eas quæ ex maximis vacuationibus fiunt diſſolutiones, curat: Sed maximè attendendum eſt, an aliquid ſit quod prohibeat vini exhibitionem, veluti ſi caput vehementiùs doluerit, aut pars*
B *aliqua ex præcipuis inflammationem patiatur, aut affectio aliqua fuerit quæ delirare cogat, aut febris ardens in morbo crudo; magna enim, & ferè inſanabilia ex vini potu, in eiuſmodi affectibus nocumenta proueniunt.* Caput enim ſuo vapore tentat, conuellit neruos, viſcera inflammat, humores agitat, & ſic bilioſum humorem, qui eſt phrenitidis cauſa, exacerbat.

Dic tu. In declinatione phrenitidis, ſi ſyncope alia de cauſa inualeſcat, vel æger ſit imbellis, vinum tenue, aquoſum, oligophorum dictum, mediocri febre præſente, tutò poteſt concedi: quod in deſipientia, & capitis grauitate offert Hip. 3. *acut.* 41. dum ſic ait: *Quum verò in huiuſmodi morbis fortem capitis grauitatem, vel mētis læſionē ſuſpicatus fueris, à vino penitus eſt abſtinendū,*
C *aquámque dare oportet, vel vinum aquoſum, & prorſus inodorum.* Cauendum tamen ſemper eſt à vino polyphoro, ſeu multifero, quod eſt ſapore acre; præſtans odore, ſubſtantia tenue, & facultate generoſum: Nam promptè penetrat, 5. *Aph.* 5. caput, mentémque tentat, & propter caliditatem celeriter ad caput fertur, feruentéſque in corpore ſecum fert humores, vt cit. 3. *acut. in com.* docuit Galenus. Ex huius potu, præſertim nimio, igni correptus eſt, & oborto delirio emortuus Adoleſcens in Thaſo, 3. *epid. ſect.* 1. *tex.* 1. Nicodemus, *eodem lib. ſect.* 1. *text.* 81. & *text.* 87. Adoleſcens Melibœæ, epoto hoc, vitam cum morte commutarunt.

Somnus omni ingenio procurandus, cuius beneficio humor noxius cōcoquitur, cerebrum humectatur, de-
D liria ſedantur. Aluus ſit mollis, & mollium enematum vſu lubrica ſeruetur. Cibus offeratur in febris, & delirij decremento. Ptiſſana eſt vtiliſſima, cuius cremor adiecto papauerino ſyrupo, cum guttulis limonis, aut agreſtę ſummo eſt ex vſu. Vbi tamen peruigilium non cedit, licitum ſit cremorem ſeminum albi papaueris ptiſſanæ admiſcere.

De phlebotomia: *Vtrùm in hoc affectu ſit celebranda?* ſic deliberandum. Cùm hic affectus acutiſſimus ſit, illi ſtatim in initio occurrendum, quia ſæuiſſima excitat ſymptomata, quæ ex inflammatione cerebri emanant. Ab hac præcipua ſumenda indicatio eſt: ratio autem curationis partis quæ inflammatione laborat, in euacuatione humoris eam efficientis cōſiſtit, auctore Galeno 13. *meth. cap.* 9. & *in art. med. cap.* 95. *poſt princip.*
E Intemperantia enim, tumor, ſoluta vnitas, quæ conſtituunt inflammationem, huius cauſâ remotâ ſimul remouentur, ideò peculiares indicationes non præſtant. Solùm in materia calidiſſima, Galen. 2. *ad Glauc.* 2. præter vacuationem, reuulſionem etiam exoptat: hæc tamen vacuatio fit aut tranſlato humore ad alias partes, aut per eandem vacuato. Illud, aut repellentibus perficitur, quæ inflammatæ parti apponi ſolent, quia cùm comprimant, adſtrictione ſua humorem noxium ad intimas partes repellunt; aut magnis præſidiis celebratis, ſanæ enim partes tunc attrahunt. Per eandem partem vacuatur, medicamentis reſolutibus, aut facta apertione in eodem loco, aut in parte vicina.

Præter euacuationem humoris efficientis inflammationem,

mationem, fluxionem ſiſtere oportet, vt ſi morbi generatio impediri non poteſt, illius incrementum auertamus; ne videlicet inflammatio in magnitudinem momẽtaneam paulatim accreſcat. Cùm ergo phrenitis ſit inflammatio, quæ non ſubitò, ſed pedetentim fit, & propter partis dignitatem multùm vrget, augmentum impediendum illico ſectâ venâ; id enim ante cætera auxilia protulit Galenus, *lib.*13.*meth.c.*21, dum enim de phrenitidis medela ex profeſſo diſceptat, ſic eſt loquutus: *Incidenda in tali affectu vena eſt, ſtatim ab initio, ſi modò tam valens virtus ſit, vt ſine noxa miſſionem ſanguinis toleret, ac nihil prohibeat eorum, quæ de ſecanda vena retulimus, ſicuti vel crudi humoris copia, vel puerilis ætas, vel anni tempus, vel regio, in qua ſit extremus calor, aut frigus.* Quam doctrinam Græci omnes, & Barbari ferè confirmant.

Si enim varios fines, & vtilitates, ob quas venæ ſectio celebratur, contempleris, omnes in phlebotomia facta in phrenitide reperies: Nam illa, aut eſt remedium euacuatorium, & tunc adhibetur quando ſanguis eſt inutilis naturæ, & peccat aut qualitate, quia putris eſt; aut quantitate, vt in plenitudine quoad vaſa, & quoad vires. Aut eſt remedium reuulſorium, quod tunc fit, quando opus eſt impetum ſanguinis, & aliorum humorum in aliam partem reuocare; & hæc venæ ſectio præexiſtentem ſanguinis copiam in corpore non requirit, quinimmò in affectu plenitudini contrario adhibetur ſæpe, vt *lib. de ſang.miſ.c.*11. & 4. *meth.*6. & 4.*acut.*19. docuit Galenus. Secatur etiam vena refrigerationis, & difflationis gratia; nam phlebotomia ex accidenti refrigerat, quia ſubſtantiam calidam euacuat, vt 10.*meth.cap.*10. monuit Galenus: ſicut extractio ſubſtantiæ frigidæ calefacit, apud Auic. 2.1. *doct.*2. *ſum.*1. *c.*17. Secatur etiam vena ad leuandam naturam, quæ venæ ſectio non ſolùm adhibetur in morbis ſanguineis, ſed quando in præſentia ſanguinis alij humores redundant; de qua venæ ſectione intelligendus eſt Galenus *lib.*11. *meth. cap.*15. §. *Leuata namque ea, quæ noſtrum corpus regit, natura, &c.* & Auic. 4.1. *cap.*20. §. *Et multoties phlebotomia, licèt neceſſaria non ſit, naturam ſecundùm plurimum leuat.* Secatur etiam vena interdum, vt agnoſcamus qualis ſit ſanguis qui in venis continetur, veluti Galenus exequendum præcepit 1.*ad Glauc.cap.de curat.quartanæ*, & 3.*de loc.*7. *de curatione melancholiæ:* quod conſilium in lepra peritiſſimi Medici valde commendant.

Quare in phrenitide ſanguinea, vena ſecanda eſt, vt euacuet, & naturam leuet; & in phrenitide bilioſa, vt reuellat, & refrigeret: Nam copia, vacuationem expoſtulat; intemperies, refrigerium: Vitioſi enim humores vnà cum ſanguine permixti in venis repeniuntur, & prout erant, in veteri proportione increſcunt, & tunc exit bilis calidiſſima cum ſanguine permixta: & licèt illa remaneret in corpore, vacuato ſanguine, maior eſt vtilitas quæ ſequitur ex reuulſione, ope venæ ſectionis celebratâ, quæ potentiſſimè reuellit à parte præſtante phlegmone obſeſſa, quàm ſit damnum quod ſequitur ex bile relicta. Notum autem eſt inter reuellentia auxilia, phlebotomiam eſſe præcipuum, ex Gal.*lib.de ſang.miſ.*11.13. & alibi paſſim, prout prædiximus *lib.*1. *hiſt. PP. Medic. hiſt.*10. Sic præſente vtilitate reuulſionis, etiam in homine inanito præcipitur phlebotomia, 5.*meth.*3. & in dolore validiſſimo, 1.*Aph.*23. Sic concurrente indicatione magnitudinis morbi, qualis eſt phrenitis, vel præſentis, vel futuræ, ſummoperè hoc auxilium commendatur, 13.*meth.cit.*

Sed quæres primò: Cur *cit.meth.* Galenus addit, *niſi adſit crudorum humorum copia*: & non dicit *acrium*, qui ferè in phrenitide redundant? Dic, quia crudi curantur coctione, quæ ſanguine peragitur; bilioſi autem, purgatione. Dic ſecundò. Crudi ſucci grauando, obturando canales, impediendo tranſitum ſpiritus, & ſanguinis ad membra, natiuum calorem minuunt, ac deiiciunt vires; quæ damna non ita præſtant bilioſi, & acres, in quorum præſentia ſi venam aperias, non ita nocebis, imò corpus facta ventilatione eximiè leuabis.

Quæres ſecundò: Cur ibi dicit, *niſi obſtet intemperantia continentis*, cùm *lib.de ſang.miſ.*9. aëris intemperies venæ ſectionem non impediat, ſed quantitatem præſcribat? Dic, Galenum *lib. de ſang.miſ.* conari reducere omnes indicationes mittendi ſanguinis ad tres, iuxta 4. *acut.*19. Nam frequentiſſima indicatio temperaturæ continentis magis indicat quãtitatẽ mittendi ſanguinis, quàm ipſam miſſionẽ; raro tamen de phlebotomia ipſa exequenda, vel prohibenda indicat.

Quæ vena ſit aperienda in phrenitide, non ſatis conſtat. Aëtius ſecat mediam. Alij baſilicam, quia bilis in hepate redundat. Plures ex ſaphæna, maioris reuulſionis gratia. Interna non eſt ſecanda, quia non ita ex ſuperioribus partibus euacuat; monet enim *lib. de ſang.miſ.*16. & 4.*de ſanit.*4. & 2.*acut.com.*11. vt partibus ſupra iugulum laborantibus tundatur cephalica. At verò adſtante phrenitide, ex talo celebrare phlebotomiam, abſonum eſt, & ab arte alienum, quia humor fluxus impactus in parte præſtante ex propinquiori loco vacuationem efflagitat.

Circa venæ ſectionem tria ſunt obſeruanda. Primum, quòd foramen ſectionis non ſit amplum, & ligatura ſit firma; nam ob delirium, & motus inordinatos, hæmorrhagiæ periculum imminet. Secundum, quòd vena ſecta tantum ſanguinis non extrahatur, quantum plenitudo deſiderat; relinquendum enim eſt aliquid ſymptomati vires diſſoluenti, 1. *ad Glauc.*14. ſuperflua enim vigilia, irrequietus manuum, pedum, & totius corporis motus, inedia, vires vehementer proſternunt, vt 2.*Aph.*28. fusè prædixit Galenus. Tertium videtur valde controuerſum: *Vtrùm ante ſectionem maiorum venarum, venæſectio in fronte ſit celebranda?* Hoc enim confirmant Paulus, Trallianus, & Auic. aſſerentes, in phrenitico venam frontis eſſe ſecandam, quando ob vehementes motus brachiorum, in cubito vena ſecari non poteſt.

At hoc præceptum vltimum non videtur amplectendum, quia ſectio venæ frontis eſt remedium locale, ex Galeno *lib.*6.*epid.ſect.*2.*com.*9. Quare ante totius corporis euacuationem, & in principio morbi imperandum non eſt; ad partem enim affectam fluxum adauget. Verùm ſi hanc doctrinam explanes de phrenitide, quæ fit ex permutatione alterius morbi, tunc ratione morbi præcedentis, fluxionis periculum non impendet, quia iam eſt vacuatum corpus. Dic tertiò, intelligendos eſſe hos auctores, quando materia iam tota fluxit. Dic vltimò, quòd ſecetur vena frontis, modò ante venæ ſectionem, & eo tempore quo ſecatur, ad impediendam fluxionem, crura, & brachia fricentur, ligentur, vel (quod magis probo) cucurbitulę ſcapulis apponantur cum flamma multa.

Quòd ſi morbus vrgeat, & ſufficienter ſanguis venæſectionis ope ſit extractus, viréſque aliquantiſper flacceſcant, tutiſſimũ eſt per hirudines venis hæmorrhoidalibus affixas ſanguinem exhaurire, maximè ſi huius vacuationem ſuppreſſio morbo occaſionẽ præſtet. Vtilis eſt etiã extractio ſanguinis per ſcarificatas cucurbitulas dorſo affixas. Particulariùs verò ex vſu eſt ea, quæ in occipitio cum flamma multa, & ſcarificatu adhibetur, ſicut quando bregmati apponitur. Sũmum confert commodum ſectio venæ frontis, tantopere ab Hip. laudata, 5.*Aph.*68. *Dolente parte capitis poſteriore, in fronte recta vena inciſa prodeſt.* Firmat Galenus *lib. de curand. rat.per ſang. miſ.*19. §. *Sicut capitis grauitates, & inueteratos in eo ex plenitudine dolores, leuare manifeſtè ſolet tuſa in frõte vena.* Subſcribit Auic. 4.1. *c.*20. Verùm cùm ſit remediũ locale, ferè nõ debet celebrari niſi poſt vniuerſalẽ totius corporis vacuationem,

nem,vel purgationem: alioqui periculum eſt,ne partem conuocata fluxione immodicè repleat, & inflammationem augeat. Si tamen contingat, vt ob dictas caufas aliæ in cubito venæ ſecari non poſſint, tunc factis priùs in cruribus validis ſcarificationibus, & vinculis dolorificis, ſanguis ex eius ſectione copiosè fluat;plurimum enim leuamen afferre ſolet.

Vena etiam ſecatur in lepore naſi, & poſtea, vt feliciùs ſanguis emanet, venulæ adapertæ affigitur hirudo, cuius ſuctu ex intimis cerebri ſedibus ſanguis exhauritur vbertim. Quæ animalcula etiam imponuntur venis temporum, ponè aures, & ſanguinem auidiſſimè exugunt. Vtiles etiam ligaturæ, & frictiones partium extremarũ:iteratæ cucurbitulæ citra ſcarificationem, dorſo, & inferioribus partibus applicitæ, quibus locis veſicatoria aliqui imponunt, vt humor in profundo infixus extrahatur foràs, & ad infernas ſedes diſtrahatur:quod non probo;calefaciunt enim vehementer, & ſomnum perturbant, maximè cum cucurbitulæ hoc munus ſtrenuè complere poſſint,præſertim ſi ſint cum multa flamma agglutinatæ: eſt enim cucurbitula,vt 4.*meth.vlt.*ſcribit Galenus,inſtrumentum ad violentum attractum à Medicis excogitatum,quod *lib.*13.*meth.c.*6.confirmat Galenus.

Interim adminiſtranda ſunt,quæ humorum ebullitionem coërceant, impetuoſum motum compeſcant, bilis acrimoniam retundant, refrigerent,incraſſent,& malignam eius naturam refrænent; Notum eſt autem in doctrina Galeni,lata 1.*prorrhet.ſect.*2.*com.*21. & 2. *criſ.*7. febres, quæ ex ingenti phlegmone partis præſtantis originem ducunt,eſſe malignas. Quare febres ex maximis inflammationibus ſepti, ventriculi, iecoris,pulmonis, cordis, & cerebri concitatæ, ſunt malignæ apud ipſum,3.*epid.ſect.*1.*in præfatione*. Ideò offerenda ſunt ægris iulapia,manè,& veſperi,quæ ſimiles vtilitates præſtent.

℞. *Confect. hyacinth.* ℥ ij. *confect. alchermes*, ℥ j. *ſyrup.granator.ſyrup.de acido citri,ſyrup. acetoſi,ſyrup. de ribes,an.* ℥ j. ß. *aq.acetoſ. aq. cardui benedict. aq. roſar. aq.endiu.an* ℥ iiij.*pulp.tamarindor.acetoſor.*℥ ij.*pul. ſantalor. rubeor.* ℈ j. *pulu. margaritar. præparat.* ʒ j. ß.*pulu. diamarg. frig.* ʒ ß. *lapidis belzaartic. oriental.* g̃.xx. *raſuræ eboris*, g̃. viij. *vnicornu veri*, gr. iiij. *oſſis de corde cerui*,gr.iij.*ſucci limon.*℥ j.*bracteolar.auri, Num.*iiij. miſce,fiat potus.

In eundem vſum poteſt parari conſerua huiuſmodi:

℞. *Conſeru.nymphææ, conſeruæ violac. conſeruæ de ribes, an.* ℥ ij. *pulu. ſantalor. citrinor.*ʒ j. *margaritar. præparat.lapid.belzaartici,an.* ℈ ß.*pul. diamar.frig.* ℈ j.*confect.hyacinth.*ʒ j.miſce,fiat conditum.

Clyſteres indendi,qui reuellant,incraſſent,refrigerent,ex decocto refrigerante, aut ſero lactis, aut ptiſanæ cremore,cum oleo nenupharino, viol. roſ. flore caſſiæ fiſtularis, elect. lenitiu. diaprun. ſimpl. aut diacathol.ſaccharo,& oui vitello.

Ergo præcedente vniuerſali vacuatione per ſanguinis miſſionem, aut purgationem factam cum lenibus medicamentis,ad localia deueniendum.Hæc bregmati imponi debent:nam hàc feliciùs penetrant medicamenta, ſunt enim oſſa ſincipitis tenuia, & rara, ſuturæ laxiſſimæ,& iccircò non ſolùm medicamenti facultas, ſed ſubſtantia ſæpe introrſum adigitur,vt in ſeipſo expertus fuit Gal.13.*meth.cap.*22.Sub ſincipite frontem complector,ſed in hac parte ob frontis oſſeam conſtitutionem, infeliciùs penetrant medicamenta: at ineptiſſimè occipiti applicita; hæc enim pars,dura craſſáque ſubſtantia conſtat, & ſpinalis medulla ex refrigerantium vſu læditur vehementer.

Galenus 13.*meth.cit.*ſic pronunciat; *Nam repellendus à capite humor eſt, quiſquis is fuerit.* Hoc oraculo commoniti Medici, medicamenta quæ in phrenitide, capite priùs raſo,ſincipiti apponuntur,repellentia vocarunt,ſeu repercuſſiua, quæ cùm frigida ſint,adſtrin-

A gentia,ſicca,partem roborant ne recipiat,& influxum humorum intrò repellunt: ſicut enim manus cùm comprimit ſpongiam aqua imbutam, aquam exprimit; ſic repellentia adſtrictione ſua introrſum humorem fluentem exprimunt, & ipſum euacuant,partémque ab inflammatione præſeruant, vt Galenus docuit *art.med.cap.*95.Quapropter cùm roſæ adſtringant, refrigerent,roborent, repellant, & has commoditates ſtrenuè compleant, omnia quæ ex illis parantur, conſimiles habere facultates ac virtutes neceſſe eſt, vt Oleum roſaceum,præſertim incompletum, Aqua roſarum ſtillatitia,Acetum roſaceum:Quare factum eſt, vt medicamentum repellens ſincipiti apponendum, Græcè appelletur oxyrhodinum; quod fit ex partibus quatuor aquæ roſaceæ, vel plantaginis, duabus olei

B roſacei, & aceti roſacei dimidia. Aliquando additur drachma dimidia ſantali rubri, quia hoc medicamentum ſimiles vires ſortitur, auctore Auicenna *lib.*2. *tract.*2. *c.*655. Hoc liquore imbutum ſubtile linteolum, crebris foraminibus perforatum, ſincipiti, ac temporibus applicetur,ac ſæpe innouetur. Et non ſolùm in phrenitide, ſed in aliis partium internarum inflammationibus vtiliter adminiſtratur.

Sed quia in hunc locum incidimus, agitandum eſt argumentum de repellentibus, nam ad phrenitidis curationem ſummè conducit.Et primò: *Vtrum in initio phrenitidis,aliarúmque inflammationum repellentia applicanda?* Galenus enim *lib.*6.*ſec.loc.cap.*1.*ad init.* & *in med.*§. *quemadmodum enim initio, &c.* & *in art.med. cap.*

C 95. Auic.1.1.*cap.*1.*&* 15. & 3.4.*tract.*1.*cap.*3. *ad init.*§. *& incipe cum repercuſſiuis*: & 4.1. *cap.*25. quibus locis vnanimiter aſſeuerant, ad incipientes inflammationes, medicamentis frigidis, & adſtringentibus vtendum eſſe, quæ repellentia,ſeu repercuſſiua vocantur; in declinatione verò medicamentis reſoluentibus; in augmento,& ſtatu, mixtis, ita tamen vt in augmento vincant repellentia, in ſtatu vtraque æqualia ſint. Hanc ſententiam confirmat Guido *tract.*2. *de apoſtemat.doct.*1.*cap.*1. redditque rationem, quia fluente humore repulſio eſt neceſſaria; & iam fluxo, reſolutio; quando verò tantùm influit,quantum reſoluitur,tunc vtriuſque ratio habenda.

Sed quæres: Si Galenus 3.*ſimp.*10.& *cit.ſec. loc.* & Auic. vtiliter docent, in principio inflammationum ſola repercuſſiua eſſe neceſſaria,& in declinatione ſo-

D la reſoluentia: quomodo Auic.4.1. *cap.*25. in quibuſdam inflammationibus negat in principio purè adſtringentia,& in declinatione merè reſoluentia?Solet Galenus, & alij auctores, quod illis frequentiſſimum eſt,proponere vniuerſales propoſitiones,in ſe & ſimpliciter conſideratas veras, quæ tamen non debent produci ad opus ſine dearticulatione, & variari debent pro varietate illorum quæ ſimul concurrunt, quorum ad rectè curandum magna eſt conſideratio habenda.

Aduertæ tamen, ex Galeno, 11.*meth.*18. in inflammationibus cerebri, & membranarum eius, vtendum eſſe in principio adſtringentibus, ſicut in initio inflammationum aliorum membrorum: cæterùm tum adſtringentia, tum reſoluentia debere eſſe intenſiora,quàm affectus per ſe expoſtulet, indicatione ſum-

E pta à ſitu partis affectæ, ad quam medicamentorum vis ob interpoſitam caluariam refracta accedit; quare tantum oportet vim medicamenti augere, quantum de ea in via remitti debet; iuxta Galeni doctrinam,2.*ad Glauc.*2.& 7.*meth.vlt.* Ob quam cauſam,11. *meth. cit.* adſtringentibus iubet permiſcere medicamenta,quæ tenuibus partibus conſtent,quale eſt acetum,ad penetrationem; & ceſſante iam fluxu, ad diſcutiendum vtitur caſtorio, quod in aliarum inflammationum declinatione, ob magnum ipſius calorem minimè imponendum.

Conſtat deinde,in inflammationibus cerebri,repri-

mentia, vt magis neceſſaria, frequentiùs eſſe admo-uenda, quàm in aliarum partium inflammationibus: tum quia ad cerebrum, cùm in parte ſuprema corpo-ris ſit locatum, à toto calidi vapores feruntur cele-riùs; tum quia inflammatio maximè eſt periculoſa 1. *prog.*26.imò 1.*de morb.n.*4.ex neceſſitate lethalis.

Vtrùm verò *in principio omnium inflammationum re-pellentia ſemper apponenda?* dubium eſt. Licèt autem in initio internarum,& externarum inflammationum repellentia ſint ex vſu; tamen ſunt affectus nonnulli quos ab ea lege excipias, ſigillatim recenſendi. Pri-mus.Si locus affectus eſt emunctorium alicuius mem-bri principis,aut huic valde propinquus,exGal.6.*ſec. loc.cap.*1. Nam ſi tunc reprimentia imponas, coërci-tus, & repulſus humor ad partem præſtantem, illius calorem vel ſubitò extinguet, vel inflammationem concitabit,primario affectu grauiorem. Secundus. Si humor fluens prauus ſit,& venenoſus, 14.*meth.cap.*2. Ideò in bubonibus, & inflammatoriis affectibus pe-ſtilentibus, imponenda ſunt, quæ malignum humo-rem foràs attrahant. Tertius. Quando fluens humor multus eſt, & valenter irruit: Nam vt Auic. ait, 2.3. *tract.*2.*cap.*7.*parum poſt med.*§.*repercuſſio autem materiei, &c.*tunc repercuſſiua non proficiunt,quia aut humo-rem ad aliquod membrum recurrere faciunt, vel ip-ſum contumaciorem reddunt. Quartus.Quando cor-pus eſt plenum:tunc enim inutilis eſt repulſio,ex Gal. *in art. med.*95. corpus enim plenum non admittit, quod à parte affecta repellitur, quare neceſſe eſt,vni-uerſalis vacuatio præcedat. Quintus. Quum inflam-matio,vel tumor,criſis ratione contingunt, quæ om-nia latiſſimè docuit Galenus, 3.*ſec.loc.cap.*2.*de paroti-dibus*,& 13.*meth.cap.*6.Sextus.Si humor valde eſt craſ-ſus,& impactus.Septimus.Si humor in profundo cor-poris conſiſtit,vt in iſchiade: ita enim repercuſſiua humores ad partes internas detrudunt, & inflamma-tionem augent.

Guido *loc. cit.* ampliùs addit: Quando vehemens viget dolor, cui anodyna, & non repellentia profunt, quia illa demulcendo dolorem,phlegmones augmen-tum prohibent, ex Gal.13.*meth.cap.*8.*in fin.* & Auic. 1.1.*cap.*1.Quo tempore repellentia non ſolùm nocua ſunt,ſed & reliqua quæ humoris fluxum ante mitiga-tionem doloris diuertunt,ex Auic. 4.1.*cap.*5.§.*quum-que ad diuerſum trahere volueris,dolorem priùs ſeda*.Tan-ta enim eſt doloris in attrahendo vis, vt reliquis re-mediis adhibitis, nullam æger vtilitatem poſſit per-cipere.

Octauus. Quando inflammatio à cauſa primitiua concitatur, ex Auic. 4.1.*cap.*25. Et licèt ab hac cauſa nulla ſumatur indicatio ad curandum, quia non per-manet,ſed iam abiit, ex Gal. 9.*meth.c.*3. & nulla ratio poſſit aſſignari ſufficiens,ob quam repellentia ſint in-terdicenda,cùm affectus à cauſa externa ortum ducit, quia habenda eſt ratio fluentis humoris,vt phlegmo-nes generatio, & augmentum impediatur; tamen ſu-mitur indicatio à diſpoſitione,quam cauſa primitiua reliquit. Quare cùm propter contuſionem humor eſt valde impactus,malumus tumorem aliquantulum au-gere,quàm materiam illam diſſolutioni omnino con-tumacem relinquere:nam quando humor craſſus eſt, repellentium vſu reſolutioni ineptior euadit. Sed ſi hoc verum eſt, quomodo intelligêdus Galenus, 1.*feb.* 3.*in initio*,qui cauſam præincipientem multùm in cu-ratione iuuare aſſeuerat, ſic enim ait:*Rationales autem ad ipſius rei naturam venientes,quum indicationibus vtan-tur, ab illa ad futurorum præcognitionem, atque ad curatio-nis inuentionem iuuantur.* Dic, explanandum eſſe, me-diatè, & per accidens: Nam immediatè, & per ſe, à causâ procatarcticâ indicatio non eſt deſumenda.

Vltimus.Quando pars debilis eſt,& languida:tunc enim repellentia frigiditate ſua valde nocent: Hæc omnia ſunt intelligenda de iis medicamentis, quæ

A verè & propriè repellentia dicuntur;quę frigida ſunt, ſicca, & adſtringentia: Alia verò,quæ largo modo re-percuſſiua appellantur, quæ videlicet attemperando calorem extraneum,roborant innatum,vt noxam à ſe depellat;vel ſuo lentore meatus occludunt, & ſic hu-mori fluenti aditus intercipitur: Hæc in illis omni-bus exemplis admoueri poſſunt,exceptis tribus,quan-do humor influens eſt malignus, aut iuxta emuncto-rium infigitur,aut inflammatio criſis ratione contin-git. Ex quibus conſtat apertè, quòd in principio in-flammationum purè repellentia ſunt imponenda: li-cèt enim aliquis humor iam ſit fluxus,hic tamen cùm

B non ſit fixus, facilè repellentium vi poteſt retrocede-re: Quare ſi in initio reſoluentia admoueas, nocebis impensè; nam attrahendo humorem, fluxio auge-bitur,& inflammatio accreſcet.

Dubitabis deinde:*Vtrùm in augmento phrenitidis re-pellentia ſuperent reſoluentia?* Priſci *cit.loc.* vnanimiter conſentiunt, quia hoc tempore in maiori copia fluit humor,quàm ſit influxus. Obſtat tamen Galenus,*lib. de totius morbi temporib.cap.*3.*ad init.*docens inflamma-tionis augmentum eſſe,quando humoris iam ceſſauit influxus.Ergo videtur quòd in augmento repercuſſi-ua ſint inutilia. Solue.In augmento vehementior ceſ-ſat influxus, ſed ſemper ratione doloris adhuc vigen-tis, in partem ſuapte natura dolentem, & imbellem

C influit humor.Et licèt in augmento ceſſaret influxus, tamen cùm humor iam ſit extra vaſa effuſus, & pro-hibitus tranſpirare,putreſcat, maiorem calorem exci-tat,& dolorem vſque ad ſtatum; qua de cauſa ad con-calfactam particulam tunc confluit humor,qui repel-lentium ope ad interiores partes debet retrudi.

Agitandum verò eſt dubium huic doctrinæ con-ſentaneum:*Vtrùm in ſtatu æqualis portio reſoluentium,& repellentium ſit imponenda?* Nam hoc tempore plurima copia adeſt influêtis humoris,& influxi;quare vtriuſ-que ratio habêda.Obſtat primò Galeni auctoritas,13. *meth.cap.*16.*poſt med.* affirmantis,in ſtatu,& declina-tione ſolùm medicamenta diſcutientia eſſe ex vſu,ſic enim ait:*Sed etiam cum nec affluat ampliùs quicquam, nec repelli quod in laborante particula continetur, poſſit, &c.*

D Dic,in ſtatu quicquam non confluere notabile,reſpe-ctu videlicet humoris,qui affatim in initio, & in ma-iori copia, in particulam phlegmone obſeſſam con-fluere ſolet. Quamuis autem in ſtatu humores non ſint in fluxu,tamen propter calorem,& dolorem par-tis inflammatæ, & ebullitionem humoris contenti, timor eſt ne applicitis reſoluentibus, quæ calida ſunt, defluxio augeatur,ſeu prouocetur: quare ad hoc eui-tandum, cum reſoluentibus æqualiter permiſcere re-pellentia, optimum eſt. Hæc autem permixtio reſol-uentium, & repellentium in ſtatu, æqualis requiritur non exquiſitè: Nam in fine ſtatus maior permixtio reſoluentium vtilis eſt; attamen cum quadam latitu-dine, ad alia tempora collatione facta, in quibus al-

E terutrius illorum exceſſus eſt neceſſarius. Quemad-modum igitur in augmento requiritur permixtio re-ſoluentium, quæ debet procedere increſcendo vſque ad ſtatum; ita in principio ſtatus, æqualis permixtio reprimentium, & reſoluentium conuenit: in qua ta-men permixtione reſoluentia debent applicari creſ-cendo vſque ad declinationem, in qua declinatione per ſe purè reſoluentia conferunt apprimè.

Quæres vlteriùs: *Vtrùm ſemper in declinatione in-flammationum reſoluentia ſint ex vſu?*Solue hoc modo. In declinatione nihil influit,quare ſola laxantia,& re-ſoluentia ſunt admouenda;dummodò tamen inflam-matio in aliqua parte principe non conſiſtat, cuius operatio eſt toti communis, & neceſſaria:tunc enim, vt conſtat ex Galeno 11. *meth.*15. reſoluentibus ad-ſtringentia ſunt permiſcenda,quæ partis præſtâtis vi-res roborant,quum laxantia eaſdem debilitent.Quòd ſi partis affectæ robur toti neceſſarium non ſit, ſola

reſoluen

reſoluentia ſine adſtringentium permixtione ſunt ad- A mouenda; hæc enim certò ſanationem retardant. Hoc modo 11. *meth*. 16. colo, inteſtinis aliis, muſculis peritonæi, & ipſo peritonæo, atque vtero inflammatis, in declinatione adſtringentia interdicit; in affectibus verò ventriculi, & iecoris, perpetuò adſtringentia ſunt permiſcenda: nam in his membris robur virtutis reſolui pernicioſiſſimum eſt.

In pectore, & renibus, medio modo incedendum: Nam in harum partium affectibus adſtringentia ſunt permiſcenda, vt robur partis conſeruetur, ſi pus educere ex pectore, aut pulmone ſit opus, vt in empyemate. Cauſa autem cur vterum, & veſicam inter ignobiles partes connumeret, pro quarum curatione eam roborandi prouidentiam non exoptat, eſt quia renes partem ſeroſam ſeparando, pectus reſpirando, in mul- B tam materiam validè operantur: & hoc, robur virtutis efflagitat: aliæ verò partes in exiguam materiam operantur, & ſic illarum robur non ita attentè à Medico contemplandum; ex harum enim debilitate noxa notabilis non emanat.

Inſtabis hoc modo. Si in parte inflammata præſtanti, cuius operatio pro toto expetitur, ſemper cum reſoluentibus adſtringentia permiſcentur: cur 11. *meth*. 18. in declinatione inflammationis cerebri, non vtitur Galenus permiſtione adſtringentium, vt partis robur ſeruetur? Dic, cauſam eſſe, quia adſtringentia ſanationem certò retardant, quod in cerebri inflammatione, ob ſummum eius periculum, valde eſt noxium. Obiicies: Cerebrum, pars eſt præſtantior iecore, & ventriculo. Ergo magis illius, quàm horum, adſtrin- C gentibus tuendum eſt robur. Dic: Licèt officij cerebri dignitas ad vitam multò magis neceſſaria ſit, tamen eius robur non ita in morbo eſt neceſſarium, ſicut robur iecoris, & ventriculi, vt firmat Galenus, *lib*. 7. *meth. cap. vlt*. & *lib*. 11. *cap*. 9.

De liene maior eſt dubitatio, cùm ſit pars quæ pro toto operatur aſſiduè: tamen pro eius curatione non ſunt neceſſaria adſtringentia, ad illius robur cuſtodiendum, niſi in lienoſis, & abundantibus melancholia, 11. *meth*. 16. Si verò nullum atræ bilis excrementum adſit, aut nullo modo, aut parciſſimè adſtringendum, ratio dictat: licèt enim ſplen pro toto operetur, eius tamen operatio eſt in paucum excrementum expurgandum, & ideò non valdè robur expetitur, nî lienoſos excipias. Dixi, *valde*, quia in affectibus lienis, ſimpliciter, & ſemper, reſoluentibus adſtringen- D tia permiſcere fas eſt, quod apertè conſtat ex Gal. 13. *meth*. 16. hîc enim lienem ſolis relaxantibus non eſſe curandum aſſeuerat, & 9. *ſec. loc*. 2. in huius partis affectibus, naturalem ipſius viſceris diſpoſitionem, & firmitudinem cuſtodiendam eſſe non ſemel inculcat.

Inſuper perſcrutandum: *Vtrùm repellentia vacuent à parte?* Id equidem affirmat Galenus, *lib*. 13. *meth. cap*. 6. dum ſic ait: *Vacuatur autem quod impletum eſt, non modò medicamentis iis quæ digerunt, ſed etiam quæ adſtringunt, & refrigerant*. Quo ſit vt compreſſis humoribus, & retrocedentibus repellentium ope, & adſtrictione, pars inflammata diſtenta exoneretur, præcipuè quia præcedente vniuerſali vacuatione, pars affecta robuſtior reddita, humores ad ſe fluentes ad alias partes inani- E tas tranſmittit, vt conſtat ex Gal. *in art. med. cap*. 95. Quare cùm repellentium medicamentorum vi, humor qui influebat retrocedat; tum etiam portio illius tenuis, qui iam non modò in vaſis partis affectæ, ſed etiam in poris illius continetur, ad alias partes tranſmittatur, meritò reprimentia vacuare humores contentos in parte inflammata aſſeuerat.

Reliquum eſt, vt rationibus oppoſitum ſuadentibus faciamus ſatis. Ad Primam. Frigida, qualia ſunt reprimentia, incraſſant humores, & condenſando meatus, illos vacuationi contumaces reddunt, quum tamen in omni vacuatione oporteat meatus fluxiles eſſe, vt vacuando humori exitus pateat liber, ex Hip. & Gal. 2. *Aph*. 9. Dic: Reprimentia non ſimul refrigerant partem affectam vndiquaque, ſed primò proximam partem cui applicantur, & ſua frigiditate veluti manu comprimunt, atque ita trudunt in alias partes, portionem humorum contentorum in parte affecta, licèt eos qui relinquuntur, incraſſent.

Ad Secundam. Humor qui continetur in parte inflammata, duobus tantùm modis vacuari poteſt, aut per reſolutionem, aut per expulſionem præcedente ſuppuratione; quorum neutrum à reprimentibus, & refrigerantibus perfici poteſt. Dic. Et modo ſuprà dicto, quo repellentia euacuant: ex qua ſolutione patet reſponſio ad ea, quæ obiici ſolent.

Ad Tertiam. In principio inflammationis externæ non conueniunt repellentia, quia repercuſſio non debet fieri à parte ignobili ad partem nobilem: interna autem pars, nobilis eſt; externa, ignobilis. Ita ex Hip. 6. *Aph*. 25. *Eryſipelas ſi vertatur ab exterioribus ad interiora, non eſt bonum*. Dic, partem nobilem aliam eſſe talem ſimpliciter, aliam comparatiuè tantùm: Quum igitur aſſeritur, ad partem nobilem non eſſe faciendam repulſionem, per partem nobilem, illam debemus intelligere, quæ ſimpliciter talis eſt, quæ non eſt quæuis pars interna. Hippocrates verò reprobauit retroceſſum eryſipelatis ad interiora, id eſt, partes profundas, & principales, & eam fuiſſe mentem Hip. ex interpretatione Galeni *in com*. conſtat apertè.

Altioris verò doctrinæ cauſa indagandum: *Vtrùm Oxyrhodinum in phrenitide actu frigidum, vel calidum ſit imponendum?* Aëtius *tetrab*. 2. *ſerm*. 2. *cap. de curatione phrenitidis*, Oxyrhodinum non debere eſſe actu frigidum, neque actu calidum affirmat: Nam præterquam quòd, vt ait Auerroës 7. *collect. cap*. 30. cerebrum, & eius membranæ ſunt partes exangues, & frigidæ, quibus frigidum, vtpote aduerſum, nocebit impensè, 5. *Aph*. 18. hoc denſat meatus, cogit, incraſſat, & humorem excerni prohibet. Actu verò calidum, feruorem conduplicat, attrahit, impedit ſomnum, & inflammationem auget.

Galenus contrariam tuetur ſententiam: ille enim *lib*. 1. *ad Glauc*. 15. dum curare nititur dolorem capitis, ex multitudine humoris moleſtati, ſic ait: *Vtendum verò oxyrhodino, & perfuſionibus, in affectu quidem crudiore, ac frigidiore, tepidis; in calidiore autem, & biliſiore, frigidis*, & *lib*. 2. *ſec. loc. cap*. 1. *rubric*. 2. agens de oxyrhodino, in capitis dolore ex calida cauſa concitato actu frigidum, imò niue refrigeratum imponere conſulit: ſubſcribit Auic. 1. 3. *tract*. 3. *cap*. 3. *de curatione phrenitidis*. Tantorum auctorum votum ratio ſatis confirmat: Nam ſi hoc auxilium adminiſtratur ad repellendam fluxionem, impetúmque irruentium humorum coërcendum, & capitis ardorem refrigerandum, actu frigidum debet imponi: Hoc enim modo applicitum, citiùs, & felicius complet operationem ſuam.

Diſſolues antinomiam hoc modo. Quando phrenitis, aut alius capitis calidus affectus vrget vehementia ſua, tum quia illius indicatio alias indicationes obſcurat, potiſſima ratio illius eſt habenda; & quia phrenitis in principio, in quo oxyrhodinum admouetur, ſemper vrget, tum propter fluxionis impetum ad cerebrũ, tum propter intemperantiam calidiſſimam, ideò in ea actu frigidum debet imponi. Ita Aëtius *tetrab*. 2. *ſerm*. 2. *c*. 48. in cephalæa ex fluxione bilioſa præcipit oxyrhodinum frigidiſſimum capiti adhibere: & 41. *antecedenti*, in capitis dolore ex ardore, eodem modo apponendum imperat. Adde quòd frigidum animalem facultatem conſopit, immodicum cerebri calorem obtundit, peruigilio, delirióque medetur, quæ ſymptomata totá ad ſe curationem auocant: Nam conſopire, & ſtupefacere principem facultatem oportet, cerebrum ſcilicet,

quod ſupra modum incaluit, refrigerando, monente Galeno, 13.*meth.cap.*21. Si verò mitior eſt affectus, & reliquas indicationes non obſcurat, tunc indicatio curatoria ab affectu, & aliis eſt deſumenda, & hoc modo tum naturam, temperiem,ac anni tempus contemplantes, imponimus oxyrhodinum non calidum,nec frigidum, ſed tepidum; ſic enim indicationi prouidemus, & curatur morbus, & partis natura ſeruatur.

Verùm hæc doctrina non eſt intelligenda de embrochis, & perfuſionibus, quæ in eandem vtilitatem, & aliás ſolent adminiſtrari; hæ enim torrentis inſtar, ex alto ſupra caput decidunt, & cum calore tepido ſolent adhiberi, vt promptiùs penetrent, & actuali debent pollere calore, cùm aceto careant, quo oxyrhodinum conſtat: etſi enim acetum per ſe phreniticidi aduerſetur, miſcetur tamen, quia eius ope medicamenta cætera ad penitiora perducuntur, vt notat Galenus *lib.*7. *meth. cap. vlt.* Hoc modo Galenus 10. *meth. cap.*9. dum vnguentum illud refrigerans parare docet, externis partibus in febre hectica admouendum,vt per conniuentes, arctáſque præ ſiccitate vias pertranſire poſſit, illi aceti tenuis, ac clari paululum admiſcet; hoc enim modo magis adhuc tum refrigerans, tum humectans medicamentum efficies: rectè autem nôſti acidam frigiditatem tenuium eſſe partium,vt 4.*ſimpl.*3.14.15. & alibi paſſim inculcat Galenus.

Sed cùm irrequieti phreniticorum motus, ac importunæ vigiliæ,vires valde deiiciant,neceſſe eſt ſomnum conciliare, & ad ea præſidia accedere,quæ refrigerant,humorem bilioſum contemperant,& ſtupefaciunt. Vtiles ſunt embrochæ ex lacte præſertim vaccino paratæ: Nam hoc lentore ſuo emplaſticum eſt, meliùs adhæret,repellit,refrigerat,& humectat. Inualeſcente affectu, Aſininum tenuitate ſua promptè penetrat;& celeriter vrgenti malo ſuccurrit: Caprinum ab his extremis diſtat.

Fiat ergo diſtillatio per dimidiam horam ex alto, ſupra detonſum ſinciput,ex decocto ſequenti.

℞. *Hordei excorticati,*P.iij.*folior.ſalicis,malu*æ.*violar. portulac. nymphææ,roſar. lactucæ, an.* M.j. *coriandri viridis,*M.ß. *ſemin. coriandri, ſem. lactuc. ſolani, hyoſcyami, cicutæ, an.*℥ iij. *radic. mandragoræ,* ℥ ij.*papaueris alb. & nigri,an.*℥ iij.*chamæmel.*P.j.

Coque ſec. art.in ℔. xij.aq.adde: *Olei roſ.*℔.ß.*olei chamæmel.*℥ ij.

Vt verò narcotica vis horum medicamentorum reprimatur,eáque citiùs penetrent,in decocto permiſcere oportet alia, quæ tenuium ſint partium, & roborandi vires obtineant. Ex hoc decocto ſomnifero pedes, & manus perfundantur: & poſt lotionem,ſinciput,& tempora vngantur oleo viol.roſ.nenuph.papauer.vnguento populeo;& ex iis addito opio vnguentum conficies, intra nares, carpis, ac plantis pedum imponendum.

℞. *Olei roſ.olei papauer.olei nymphææ,an.*℥ j.*vnguent. popul.*℥ ß. *opij,* ℈. iv. *croci,* ℈.v. *cum cera fiat vnguentum.*

In hunc vſum vtile eſt totum ſinciput inungere lacte muliebri, recenter ab vbere extracto, & deſuper imponere linteum oleis dictis intinctum.Ptiſſana cum ſucco ſem.papauer. & coriandri, & ſyrupo papaueris permixta,ſummo eſt ex vſu.Quòd ſi hæc non ſint ſatis,& non iuuent cantus, harmonia, modulationes,& currentium aquarum lenis ſuſurrus, ad narcotica accedendum: quare proſunt requies Nicolai, Theriaca recens, Philonium Perſicum, vel Romanum; quæ ſi diſſoluas in iure pulli,vel ſtillatitia Bugloſ. & Cardiaca admiſceas,vt ſpecies Diamarg.frig. Alcherm.Hyacinth.ex arte facies.

Accedamus ad medicamentum purgans: *Vtrùm in phrenitide ſit exhibendum?* Si enim purgatio medica-

A mentis benignis celebretur in principio,fluentem humorem,& fluxurum leniter reuellet,& hoc modo natura alacrior facta, aliqualem humorem impactum concoquet, & reſoluet: quæ purgatio toto principij tempore offerenda, exhibitis etiam humorem bilioſum electiuè expurgantibus,vt in prima,2.3.4.5. & 6. non ſumpto ſcopo à numero dierum,ſed à fluentis humoris impetu; habet enim purgatio reuellendi vim, ſicuti venæ ſectio. Quare Auic.4.1. *cap.*25. agens de curatione inflammationis internæ, in initio minuendam eſſe materiam venæ ſectione, & purgatione,maniſeſtè concludit.

Ille verò humor, qui iam extra vaſa impactus eſt, actu inflammationem efficiens, in initio expurgari non debet, vtpote vacuationi ineptus, ſed potiùs coctio in eo expectanda: Nam quemadmodum arbores

B terræ affixæ non peſſunt euelli,niſi priùs terra ſeparetur,ſic ille humor in inflammatione infixus, reſiſtens valde, fortia medicamenta efflagitat; quæ ſi offerantur,agitant,perturbant, & internos humores, vt viciniores,etiamſi à natura retineantur, euacuant: quare morbus augetur,inflammatio increſcit, diſſoluuntur vires,& putredo ſuperior euadit.

Hoc modo intelligenda eſt celebris illa ſententia Hip.4. *Aph.*22. Nam ſi inflammatio terminatur per reſolutionem, humor ille inflammationem efficiens purgationem non indicat; ſed tunc vtilia ſunt reſoluentia, quæ humores extenuent, atque meatus aperiant, vt nihil humoris relinquatur: ſi per ſuppurationem, iam humor ille inflammationis non eſt im-

C pactus,ſed collectus,& circumſcriptus,& ſi ſit inflammatio externa, ſectione,aut vſtione apertio debet inſtitui,per quam pus egredi poſſit. Si tamen inflammatio ſit interna,facta iam humorum coctione, tunc per aluum & vrinam vacuatio celebranda,vt præcipit Galenus *lib.*13.*meth.cap.*15.

Obiicies hoc modo. Sicuti in inflammatione externa, quando propter illius vehementiam, & malignitatem partis corruptio timetur, pars ſcarificatur, vt aliqua pars humoris vacuetur, & commodiùs pars poſſit diſflari;ſic in inflammatione interna,vehementiſſima,& maligna,quando timetur corruptio, quum non poſſit aliqua portio humoris vacuari cute ſcarificata, neceſſe erit illam educere exhibito medicamento purgante, vt ſimiliter pars tranſpiret. Dic. Si

D ita contingat, vt præſente maligna inflammatione partis corruptio immineat, tunc de cura coacta, purgante medicamento inflammatio minuenda, & pars leuanda, ne præ vehementia inflammationis innatus illius calor ſuffocetur, aut mortificationem patiatur. Lege quæ diximus,*lib.*1.*Hiſt.Princip.Med.in com.Hiſt.* 63.*prope finem.*

His peractis, localia modicè reſoluentia ſincipiti admouere oportet: quare cum oleo roſaceo, chamæmelinum,vel anethinum permiſcebimus;ſicut in perfuſionibus,ſerpillum,maioranam,anethum,& alia,ſimul cum roſis, vt hoc modo parti robur concilietur. Vehementer calida, vt caſtoreum, ſunt ſuſpecta in exquiſita phrenitide; validè enim calfaciunt, & de nouo inflammationem concitant. In ea tamen phrenitide, quæ lethargi particeps eſt,calidiora poſ-

E ſunt ſubminiſtrari. Sic intelligendus eſt Galen. 13. *meth.cit.in fin.*quum in phrenitide vtendum eſſe caſtoreo edocuit.

Summa etiam commoditate,in ſtatu,& declinatione, ad abſumendum humorem, admouere oportet pulmonem arietis, aut hirci recenter extractum, aut catellos per dorſum apertos extractis inteſtinis, aut pullos gallinaceos, aut columbinos, quæ omnia ſuo moderato calore caput roborant,& humorem diſcutiunt.

Tria ſunt ſymptomata,quibus mitigandis Medicus maximè incumbere debet. Primum, alui ſuppreſſio.

Secundum, vrinæ retentio. Tertium, vigilia. Primo opitulaberis, oblatis modicè expurgantibus, aut clyſmatis ex decocto frigidorum medicamentorum paratis; quæ ſi non ſint ſatis, acribus ſuppoſitoriis vtitor. Secundo occurres fomentis, ſeu fotibus, pubi, & perinæo admotis, quorum præſidiorum ſyluam quæres *lib. 4. tit. de vrinæ ſuppreſſione*, eo enim loco de febrium ſymptomatis agendum.

Quòd ſi vigilia excruciet, omni cura præſidiis dictis ſomnum conciliare oportet. In quem vſum pomum parandum, quod manu geſtatum, & odoratum, ægrum ad ſomnum mirificè inclinat.

℞. *Sem. lactuc. hyoſcyami, an.* ℥ ij. *ſem. papauer. albi,* ℥ iij. *coriandri non præparati,* ℥ j. ß. *ſuccor. betonic. thymi, an.* ℥ ij. *ſucci fol. papauer. albi, ſucci radic. mandragoræ, an.* ℥ j. Puluerisentur puluerisanda, & permixtis omnibus cum ladano fiat pomum.

Denique ſi hoc ſymptoma ampliùs infeſtet, conſulunt in eandem vtilitatem Paul. *lib. 2. cap. 42.* Auic. 1. 4. *tract.* 2. *cap.* 20. & 1. 3. *tract.* 4. *cap.* 5. ægri ligare brachia, & crura, & multas lampades ardentes ante oculos proponere, quo tempore hominum multitudo alta voce, & ſtrepitu excitato confabuletur: & poſtquam æger tædio, & moleſtia fatigetur, ſubitò hæc omnia ceſſent: hoc enim modo ſomnus ſolet conciliari, ſic vt vigilia prohibitione ſomni corrigatur, veluti cibi faſtidio, inedia, ex Auic. 13. 3. *tract.* 2. *cap. de curatione caſus appetitus*, & priùs docuerat Hip. 6. *epid. ſect.* 4. *text.* 17. Cætera verò vigiliæ remedia, pete ex *libro 4. tract. de febrium ſymptomatis, tit. de vigilia.*

OBSERVATIO.

Phrenitidi confirmatæ, & conciliando ſomno, præſidium optimum.

INter ea quæ phrenitidi auxiliari ſolēt præſidia, præ cæteris primatū ſomnus obtinet, adeò vt plerique hoc excitato conſaneſcant; huius enim beneficio vitioſus humor concoquitur, æſtuans cerebri calor miteſcit, ſpiritus regenerantur, recreantur vires, coctiones optimæ fiunt, excretio humorum promouetur, cietur vrina, & quod plus eſt, inflammatio reſoluitur. Laborauerat quidam vehementi cauſo, qui ob viſcerum inflammationem in paraphrenitidem, & ex hac in confirmatam phrenitidem incidit; & cùm omnia præſidia viginti dierum ſpatio eſſent celebrata, & inſomnis plures noctes traduceret, & veluti viribus exhauſtus, amens, & immorigerus ad fauces eſſet mortis deductus, in conciliando ſomno totum curationis cardinem repoſui: Plura paraui, tandem hoc ſolùm remedio per integrum diem obdormiſcens, expergefactus, & ad mentem rediens, refocillatis viribus ſanitatem integram eſt conſequutus.

℞. *Radic. mandragoræ, hyoſcyami, ſem. lactuc. portulac. coriandri viridis, an.* ℥ ij. *opij,* ℈ j. *philonij Perſic.* ℥ ij. Bulliant omnia in libris tribus vini albi ad conſumptionem duarum partium. Cola, ſerua.

Huius vini ſequens eſt vſus. Quando æger quieſcit, vel dormire cupit, ſæpe naribus odorem ſuſcipiat, & digitis in eo madidis nares intrò illinantur, tota facies abluatur, plantæ pedum, & volæ manuum lauentur. Quòd ſi parum aceti vino permiſceatur, erit præſtantius.

CAPVT V.

De Lethargo.

Definitio,

QVatuor ſunt affectus ſoporoſi: Coma, Caros, Catalepſis, & Lethargus. Hic à Græcis dicitur lethargia, à Latinis lethargus, aut veternus. Impoſitum eſt illi nomen à ſymptomate, quod comitatur, vt Auic. inquit, 1. 3. *tract.* 3. *cap.* 7. ab obliuione videlicet: Nam vt etymologia nominis oſtendit, Lethargus nihil aliud eſt, quàm Obliuio iners. Celſus *lib. 3. cap. 20.* dicit Lethargum eſſe *marcorem, & inexpugnabilem dormiendi neceſſitatem.* Galenus *lib. 13. meth. cap. 21.* agens de Lethargo, dicit eſſe vitium ſecundùm ſpeciem phrenitidi contrarium. Arabes Sirſen frigidum vocant. Sed dubitatum à plurimis inuenio: *Vtrùm inflammatio ſit de eſſentia Lethargi?* Auic. *loc. cit.* ſic ait: *Lethargus, eſt tumor pituitoſus intra caluariam, inexpugnabilem penè dormiendi neceſſitatem afferens.* Patet apertè: quia Galenus 2. *de cauſ. ſympt. vlt.* definit phrenitidem, per inflammationem cerebri, aut membranarum eius; & cùm phrenitis ſit affectus Lethargo contrarius, planè videtur Lethargum, eſſe tumorem frigidum. Rurſus. Gal. 4. *de cauſ. pulſ.* 14. diſtinguens Lethargum à phrenitide, affirmat, quòd phrenitis ſit à flaua bile, & incipit à cerebro: vbi videtur inſinuare, quòd qualis eſt affectus tenuis meningis, talis eſt Lethargus cerebri.

Sed obſtat celeberrima Galeni auctoritas, *lib.* 1. *prorrrhet. com.* 1. quo loco videtur affirmare, Lethargum generari ex intemperie orta ex pituita cerebrum diluente: ſic enim ait: *Phrenitis exquiſita, & nullo alteri morbo permixta eſt, cùm flaua bilis locum, in quo reſidet animæ princeps pars, prehenderit; Lethargus verò quum locum eundem diluerit, humectaueritque pituita, &c.* Deinde. Lethargi ſigna propria, ſunt ſomnus profundus, & febris continua. Sed hæc adeſſe poſſunt ſine inflammatione. Ergo inflammatio non eſt de eſſentia Lethargi.

Plures hanc tuentur opinionem. Alij in initio inflammationem non adeſſe putant, ſed augeſcente morbo, concurrentibus nimirum ad debilem partem humoribus, atque ita ſæpe cohiberi Lethargum auxiliis medicis antequam in tumorem euadat. Sed probabilior ſententia eſt, inflammationem neceſſariò adeſſe, vel etiam in incipiente Lethargo, in quo febris adeſt continua, cum ſomno profundo, & perpetuo delirio: at hæc non niſi à cauſa ſtabili, & fixa poſſunt emanare; pituita autem fluida eſt, & vario motu, huc & illuc in cerebri ſubſtantia conſiſtit, quæ cùm putris ſit, & acris, tenuior eſt, & viſciditatem momentaneam amittit, & niſi in loco circumſcribatur, prohibeaturque difflari, & inflammationem committat, ſuprà enarrata ſymptomata concitare nequit. Quod verò obiiciunt, non concludit: neque enim negamus ad Lethargi generationem, neceſſariam eſſe pituitam in cerebro, & intemperiem ab ipſa productam; verùm oportet, vt ipſa extra vaſa ducatur, & inflammationem concitet.

De loco affecto dubitant interpretes; *Vtrùm ſit cerebrum, vel ventriculi eius?* Alij meatus, vel tunicas addunt. Galenus 4. *de cauſ. pulſ. cap.* 14. diſtinguit Lethargum à phrenitide, quòd phrenitis incipit à tenui meninge; Lethargus verò à cerebro. Probat 3. *de loc. cap.* 5. & 13. *meth. cap.* 21. ſubſcribit Paulus, *lib.* 3. *cap.* 9. §. *locum eundem quem phrenitis, nempe cerebrum occupat, &c.* Confirmari hoc non ineuidenter poteſt: Nam in hoc affectu adeſt rationis noxa, & memoriæ abolitio, vt 4. *de loc. affect. cap.* 5. inculcat Galenus: cùm ergo principum functionum ſedes, cerebrum ſit, ipſarum noxas cerebrum pati eſt neceſſe. Adde quòd, ſicut bilis in phrenitide, cùm ſit tenuis, in laxa & molli cerebri ſubſtantia conſiſtere nequit, imò membranoſam meningem, & ſolidam permeare poteſt: ſic pituitoſus & craſſus humor membranas penetrare nequit, ſed in ipſius cerebri ſubſtantiam ſeſe inſinuat, & lentore ipſi tenaciſſimè adhæret.

In Lethargo patitur potiſſimùm pars poſtica; minùs media

media regio : minimè antica : maior enim eſt in hoc morbo memoriæ, rationíſque noxa, quam imaginationis; hoc ſiquidem diminutè, illæ abolitè læduntur. Quum enim facultates principes ſedibus ſint diſiunctæ, earum operationes in diuerſis locis perficiuntur: & Auerrhoës, *lib.3. collig. cap.* 40. hoc modo explicuit, dicens: *Si cauſa erit in toto cerebro, erunt tunc læſæ omnes virtutes: & ſi fuerit in loco proprio, erit tunc læſa virtus loci proprij: vt quando fuerit cauſa in prora cerebri, tunc erit læſa imaginatio; & quando fuerit in parte media, tunc erit læſa ratio, & cogitatio; & quando fuerit in parte poſteriori, tunc erit læſa memoria, & conſeruatio.*

Vtrùm verò *cerebrum in Lethargo afficiatur perpetuò per eſſentiam, an aliquando per conſenſum*, etiam explicandum. Hoc enim videtur affirmare Aëtius ex Archigenis, & Poſidonij ſententia; dum ſic ait; *Lethargi principia duo ſunt: quibuſdam enim ſeptum tranſuerſum, & viſcera primariò affecta, cerebrum ad conſenſum ducũt: in quibuſdam verò cerebrum affectionem auſpicatur, &c.* At verum eſt, cerebrum in Lethargo per eſſentiam pati: perpetua enim eſt principum functionum noxa, aſſidua etiam inexpugnabilis dormiendi neceſſitas; at in affectibus qui per conſenſum affligunt, ſymptomata intermittunt.

Quòd ſi ſeptum tranſuerſum, & viſcera, quum primigenia affectione laborant, cerebrum in conſenſum trahunt, tunc verus Lethargus non excitatur: ſicut .n. in vigore febrium continuarum, & malignarum, ex trunco corporis eleuatis acribus, & exuſtis vaporibus ad cerebrum, fit paraphrenitis, & æger vigilia & delirio, quæ à crudiore ſanguine ſcaturiunt, apprehenditur; ſic in interpolatis, & continuis, vel acceſſionis, vel exacerbationis tempore craſſior halitus conuolat in cerebrum, qui ſomnum profundum concitat, qui compatiente tandem cerebro veternum excitat. Cùm enim morboſus apparatus, ex aliqua pituitæ, aut humorum crudorum, vel craſſorum copia originem ducit, dum incaleſcunt, & feruorem concipiunt humores, à ſe protinus halitus eructant craſſos, denſos, & caliginoſos, quibus caput ſomno profundo grauari eſt neceſſe: maximè quòd pars aquoſior humoris in cerebrum irruit, & cerebro, frigidi, & lenti vaporis mole obruto, æger promptiſſimè in inexpugnabilem ſomnum, & Lethargum labitur. Quare hoc modo viſcera cerebrum in conſenſum trahunt: præſertim cùm viſcidi humores in ventriculo ſint immerſi, quæ pars quàm mirum habeat cum cerebro conſenſum, nemo eſt qui neſciat.

Cauſa.

QVæſtio eſt ſcitu non indigna: *Vtrùm intemperies requiſita in Lethargo, ſit calida vel frigida?* Nam intemperies materialis alicuius partis, cùm poſſit eſſe cum tumore præter naturam, & citra ipſum, videtur quòd in Lethargo cum tumore, frigida ſit ſtatuenda. Id manifeſtè confirmat Gal. 2. *Aph.* 9. dum ſic ait: *Fit autem huiuſmodi ſomnus refrigerato primo ſenſitiuo, hoc eſt cerebro: quæ refrigeratio, cùm fortis fuerit, mixta quidem humiditati facit Lethargicas paſſiones.* Idem facit 3. *de loc. cap.* 5. quo loco memoriæ, & rationis abolitarum, non modò in Lethargo, ſed in omnibus ſoporoſis affectibus, neceſſariò frigidam eſſe intemperiem, quæ animales actiones torpidas efficiat, aſſeuerat. Ergo intemperies, quæ cum humiditate debet eſſe coniuncta, ad Lethargi conſtitutionem, debet eſſe frigida, & non calida.

Hoc multiplici non ineptè poteſt probari argumẽto. Primò. Senes per hyemem inſalubriter degunt, quia debilis eorum calor, licèt aliquantulum in quantitate augeatur, multò tamẽ plus in qualitate remittitur, atque adeò nimis increſcit intemperamentum. Quare quæcumque aliâ innati caloris copiâ deſtituta corpora, & frigidæ naturæ dicuntur, profundè dormiunt, hyeme pereunt, aut torpent, mortuíſque ſimilia quieſcunt: Sole verò accedente, quoniam illius acceſſu, & præſentia calorem deficientem reparant, vigent, furiunt, motu irrequieto mouentur, & vigilant. non aliter ac plantæ vere frondeſcunt, florent, & germinant; hyeme verò marceſcunt, ac foliis priuantur, quia caloris acrimonia, & quantitate deficiunt; non aliter ac exanguia animalia ſine motu, & ſenſu iacent, quia ab hyemis ſæuitie exiguus illorũ calor ſuperatur.

Secundo. Frigus animal omnino pigrum, & ad motum reddit ineptum, ex Gal. 3. *de loc. cap.* 5. & 3. *de cauſ. ſympt. cap.* 1. & 8. *de placit. cap.* 7. & Auic. 1. 1. *doct.* 6. *cap.* 2. & Ariſt. 2. *de generat. animal. cap.* 1. Ideóque ſi nimium cũ humiditate excedit, lethargum inducit, qui nihil aliud eſt, quàm ſenſus, & motus priuatio, primíque ſenſorij refrigeratio, cerebri nempe; quod cùm natura frigidũ ſit, promptiſſimè infrigidatur, quemadmodum & reliquæ partes natura frigidiſſimæ. Hoc modo per hyemem ſomni profundiſſimi ſunt, 1. *Aph.* 15. & rigores primò à frigidis membris, lumbis ſcilicet, dorſo, & capite incipiunt, 6. *Aph.* 39. & 6. *epid. ſect.* 3. *com.* 19. quia in illis citiùs frigiditas ſimul ſentitur. Hinc deduces, calidam cauſam vigilias inducere, ad motúmque excitare; contrà verò frigidam inducere ſoporem.

Tertiò: Auicenna 1. *tract.* 2. *cap.* 4. *& tract.* 3. *cap.* 7. Lethargiam eſſe apoſtema frigidum aſſeuerat. Ergo vult quòd in hoc affectu intemperantia frigida adſit. Neque aſſeras, hoc nomen *Lethargus*, aliquãdo ſumi propriè, quo ſenſu ſolùm ſignificat hanc affectionem, quæ ab aliis ſoporoſis affectibus eſt diſtincta, à Catalepſi, Comate, & Caro; interdum ſumi impropriè & latè, prout quamcunque ſoporoſam affectionem cõprehendit: Nam præterquam quòd hæc diſtinctio ad libitum eſt prolata, quocunque modo ſumatur, ſemper intemperantiam frigidam importat. Deinde non obtrudas, quòd Auicenna debet intelligi, ac ſi velit quòd Lethargus ſit apoſtema frigidum, hoc eſt, ex humore frigido generatum, id eſt, ex pituita, quæ cùm putreſcit, calorem acquirit: Sed licèt hoc verum ſit, pituita ratione putredinis eum gradum caloris non acquirit, vt ob hanc cauſam à prædominio ſuperet intemperantia calida, ſed frigida.

Quartò. Lethargus eſt affectus phrenitidi ſecundùm ſpeciem contrarius, ex Gal. 13. *meth. cap.* 21. Sed phrenitis præter inflammationem, habet ſibi comitem calidam intemperiem. Ergo etiam Lethargus præter tumorem cerebri, habet frigidam intemperiem adiunctam, quæ intemperiei calidæ eſt contraria. Neque vim argumenti effugies, ſi inſtes, hoc non eſſe abſolutè verum, quia phrenitis, & Lethargus ſunt vitia ſolummodò ſecundùm ſpeciem contraria: nam hæc contrarietas ſufficit, vt contraria intemperantia in his affectibus reperiatur. Lethargus enim fit ex humore pituitoſo; phrenitis, ex bilioſo: in illo ſomnus adeſt immodicus; in hoc vigilia præter naturam. Ergo ſicut in phrenitide calida inuenitur intemperies; ſic in Lethargo frigida. Quare hoc ſubterfugium, ex Galeni contextu deductũ, ficulneum eſt, & prorſus nullum: quia in Lethargo contraria ſymptomata adſunt, ingens obliuio, inſenſibilitas, immobilitas; ſomnus præter naturam & omnium actionum animalium torpor; quæ omnia ex frigida, & non calida intemperie ſcaturiunt, & diuerſa omnino ſunt ab illis, quæ in phrenitide apparent. Si rurſus obiicias, quòd hæc omnia ſymptomata non à frigida, ſed humida intemperie ortum ducunt, non eſt obiectio vrgens; humiditas enim ſuapte natura pigra eſt, & iners in agendo, quæ ſi cum frigiditate non coniungatur, tam diros, & permanentes effectus edere non poteſt, vt infrà dicemus.

Quintò.

Quintò. Si Lethargus non eſſet intemperies frigida,ſed calida, ſequeretur, quòd tranſmutatio phrenitidis in Lethargum eſſet melior, quàm contrà. Patet ſequela : quia phrenitis ſine dubio affectus eſt magis calidus,quàm Lethargus,ſuppoſito quòd affectus calidus ſit. Sed mutatio phrenitidis in Lethargum non eſt melior, ſed deterior, quàm Lethargi in phrenitidem, vt Galenus docet, 6. *epid. ſect.6. com.*8. Ergo Lethargus non poteſt eſſe intemperies calida, ſed frigida.

Sextò.Omnis curatio fit per contraria.Sed Lethargus curatur calidis medicamentis capiti adhibitis, & non frigidis,vt *cit.meth.*Galenus edocuit. Ergo in Lethargo intemperies frigida adeſt.Nec obſtat,quòd calida remedia non offerantur niſi ratione cauſæ, quæ cùm craſſa ſit, & viſcida, extenuationem, & inciſionem deſiderat; ob quam rationem Galenus *cit.meth.* pulegium, & origanum concocta in aceto, naribus admouere iubet, vt vapor à prædictis medicamentis ad cerebrum delatus, lentum humorem incidat, & concoquat:hoc modo imperat faciendum Auicenna, 4.1.*cap.*14. qui febres ex obſtructionibus pronatas, calidis, & attenuantibus medicamentis eſſe tractandas aſſeuerat : quæ methodus obſeruari debet in curandis hydropicis,& calculoſis,in quorum curatione hæc præſidia ſunt ex vſu. At hæc ſolutio,non eſt conſona menti Galeni, qui hæc, & alia applicat auxilia calida,non ſolùm cauſæ, ſed intemperiei quæ frigida eſt, habita ratione:ob quam cauſam Medici ducti, in hoc, & aliis ſoporoſis frigidis affectibus non ſolùm capiti calida,ſed exurentia admouent medicamina, vt viſcoſus & tenax humor ſecetur, & foràs extrahatur, frigidáque cerebri intemperies corrigi poſſit. Adde quòd in ſtatu, & declinatione Lethargi, nulla eſt habenda ratio cauſæ,ſed ſolùm morbi;vel ſaltem in his temporibus ratio cauſæ non vrget, quia ex naturæ lege iam debet eſſe concocta, & ideò tunc indicatio ſumenda eſt à morbo,& non à cauſa.Sed nihilominùs tunc applicant auctores capiti medicamenta calida, & non frigida.Ergo etiam ſumpta indicatione à morbo, hæc medicamenta debent eſſe calida, & non frigida:& ex conſequenti,morbus qui Lethargus eſt,intemperies erit frigida,& non calida.

Vltimò.Si Lethargus eſſet affectus calidus, ſequeretur quòd non poſſet dari affectus compoſitus ex phrenitide,& Lethargo,qui typhomania dicitur. Hoc autem eſt falſum, & contra omnes auctores. Ergo falſum erit illud ex quo ſequitur. Probatur ſequela: quia ex intemperantia calida, quam in ſe includit phrenitis, & intemperantia calida ad Lethargum requiſita, non poteſt componi aliqua media ægritudo; quia hæ intemperantiæ in calore conſiſtunt,& quando duo calores in eodem ſubiecto reperiuntur, cùm ſint accidentia quæ ſolo numero differunt,neceſſariò debent facere vnum. Ergo compoſitio duarum ægritudinum non aderit, ſed vnus tantùm morbus reperietur : quod contrario modo accidet, ſi Lethargus frigidam, phrenitis calidam intemperantiam prærequirat.

Vtrùm pituita in Lethargo, plus frigida, quàm humida qualitate officiat? dignum eſt explicatione. Galenus 1. *prorrhet.*1. hunc affectum fieri teſtatur, quum pituita locum,in quo princeps animæ pars reſidet,humectauerit, quaſi plus ab humiditate, quàm à frigiditate functiones in Lethargo oblædantur : & 4. *de præſag. ex pulſib.cap.*8.ſic ait:*Humidæ intemperaturæ cerebri, hominem comatoſum efficiunt; ſi ad illas acceſſerit febrilis calor,morbus appellatur Lethargus.* Idem probant Paulus *lib.*3.*c.*9.Trallianus *lib.*5.*cap.*9.§.*Genuinus, ac germanus Lethargus, quemadmodum phrenitis, ſedem quidem habet cerebrum,materiam autem phrenitidi contrariam:Nam ex pituita ſuperante naſcitur, quæ ipſum humectat, & validè adeò madefacit, vt ægri eorum quæ dicuntur, nequaquam meminiſſe,ſed palpebris ſemper conniuere velint; vel prorſus in ſoporem (qui Græcis caros dicitur) ab humiditate ſimul,& frigiditate,quæ ſpiritum animalem ſuffocat,& torpidum efficit,perducantur.*Hoc comprobauit Galenus 3. *de cauſ.pulſ.cap.*9.qui ſomnos præter naturam,ſimiles iis qui in comatibus, & Lethargis excitantur, ſicut à frigiditate, ſic etiam à copioſa in cerebro humiditate accidere profitetur. Neque hæc ſententia eſt oppoſita illi, quam Galenus inculcat,3. *de loc.affect. cap. vlt.* vbi omnes ſomnolentos, & ſoporoſos affectus,quotquot ſunt, à frigida cauſa emanare aſſeruit,quia textus eſt mendoſus, & deſiderantur verba, *vel humida.*

Hoc ex ſubſequentibus facilè coniicitur, quia pituita in Lethargo non ſolùm frigiditate, & humiditate officit, ſed quantitate premit, ſubſtantiæ modo, lentore, viſciditatéque obſtruens, animalis ſpiritus diffuſionem impediens, in anguſtis cerebri meatibus impacta, iis tenaciſſimè adhærens. Ita Paulus *loc. cit. ex pituita frigidiore, & humidiore cerebrum peruadente, Lethargum oriri* fatetur.

Vtrùm pituita in hoc affectu neceſſariò putreſcat? dubium eſt explicatu difficile : Nam ſi Lethargum comitatur ſomnus profundus, & ex intemperie frigidiore, & humidiore cerebri generatur,potiùs ob putredinem, & acrimoniam ex ea conceptam inducetur calida intemperantia,& vigilabit æger;acris enim humor facultatem animalem irritat : ob hanc rationem ab humore blioſo, & acri vigiliam excitari affirmat Galenus,*lib.*13.*meth.cap.*21.

Dices, non totam pituitam, ſed portionem illius putreſcere;reliquam verò à putredine intactam,cerebrum refrigerare,& ſoporem inducere:quoniam ſicuti pituita quæ non putruit,refrigerat,& ſomnum mouet;ſic etiam quæ putrida eſt, calefacit,irritat,& vigiliam concitat. Igitur in Lethargo debet reperiri coma vigil, non ſomnus profundus, quum cauſæ contrariæ ſomni & vigiliæ contingant.Hoc docuit Galenus *lib.*3.*epid.ſect.*3.*com.*16.in hunc modum : *Coma vigiliis vacans ab humiditate didiciſti, & refrigeratione fieri cerebri;vigilias comati non commixtas à ſiccitate,& calore. Nunc ergo cùm qui increuiſſent humores, humiditatem obtinerent exuperantem, verùm non eam tamen vniuerſam acrem, humiditas comatoſum affectum,acredo ex putredine induxit vigilias. Itaque cauſæ contrariæ contraria meritò ſymptomata peperere.*

Deinde ſi pituita non ſecundùm ſe totam putreſceret,ſed ſecundùm aliquam partem calefaceret cerebrum, & ſecundùm aliquam partem infrigidaret, ſequeretur quòd aliqua pars cerebri calefieret, aliqua infrigidaretur(nam quòd eadem pars cerebri calefiat, & infrigidetur,eſt impoſſibile,cùm nihil duobus motibus contrariis poſſit moueri.)Sed hic modus alterationis in diuerſis partibus cerebri non reperitur.Ergo hæc ſolutio reproba eſt. Probatur minor:Si enim illa diuerſa alteratio accideret, neceſſariò ſequeretur, quòd partes cerebri quæ calefierent, inclinarent ad vigiliam;partes verò quæ infrigidarentur,inclinarent ad ſomnum : & ex conſequenti cerebrum ſecundùm aliquas partes operabitur, vt in vigilia, & ſecundùm aliquas operabitur, vt in ſomno. Sed in Lethargo hoc non contingit, cùm in ipſo cerebrum ſecundùm omnes partes ſomno præter naturam ſit affectum, vt omnium ſenſuum internorum, & externorum actiones indicant manifeſtè, quæ in hoc affectu impeditæ ſunt,& valde remiſſæ.Ergo,&c.

Porrò pro ſolutione huius dubij,aduerte cum Galeno,2.*feb.cap.*6. *in fin.* pituitam aut leuiter putreſcere, aut vehementer:Si illo modo,non ita accreſcit caliditas,vt frigiditatem obſcuret,ſed ſimul vtraque percipitur, vt conſtat in Epiala febre. Quando autem vehementer putreſcit,ita incaleſcere ſolet,vt frigiditatē exuperet, vt apparet in febre quotidiana. Attamen ſi

hoc,vel illo modo pituita putreſcat,ſemper caliditas ex illius putredine concitata,mitis,vaporoſáque percipitur, niſi manus aliquantulum immoretur, tunc enim aliqua acrimonia tactui occurrit,vt *lib.2.feb.c.9. & 10.*notauit Galenus.

Quare pituita in cerebro putreſcit, & hac ratione aliquem calorem acquirit, ille tamen exiguus eſt, & hoc modo pituita ita affecta adhuc remanet frigidior cerebro, & ex conſequenti cerebrum non calefacit, ſed potiùs infrigidat, & ſymptomata excitat, quæ à frigiditate, aut potiùs à leni çaliditate emanare nullus dubitat;hæc enim,præſertim cum humiditate coniuncta ſomnum non prohibet, ſed potiùs inducit, vt *3.de loc.affect.cap.5.*probauit Galenus, poſito exemplo in balneis calidis, quo loco caliditatem cum humiditate ſomnum mouere aſſeuerat.

Si verò perconteris, quo pacto pituita leui putredine affecta poteſt producere febrem in corde, ſi cerebrum calefacere non potuit? Dic, quòd licèt pituita hæc remiſſiorem fortiatur calorem, quàm cor in naturali ſtatu obtinet, tamen cor, viſcus calidiſſimum, à calore vel remiſſiori facilè incenditur, & exardeſcens, ventilatione refrigerióque indigens, illicò gliſcit & excandeſcit, & febris producitur: quod non accidit in cerebro, quod etſi ad ſui conſeruationem,& ſpiritus animalis generationem, ventilatione indigeat,tamen non ita promptè inflammatur,nec calorem concipit febrilem,& durantem, qualis ad eſſentiam febris eſt neceſſarius.

Cauſæ immediatæ Lethargi, ſunt omnes quæ pituitoſum humorem gignere, & ad caput mouere nata ſunt. Ex quibus primum occurrit frigidum humidum intemperamentum;ideò ſaliuoſi,& ſenes,lethargo ſunt obnoxij,ex Aureliano *lib.2.acut.cap.2.* Familiaris eſt etiam hic morbus ætati declinanti, ex Hip.3. *Aph.30.* Acuti morbi diutius producti, Lethargum generant: calido namque tenuíque humore exhalante, craſſior & frigidior portio ſupereſt, & terreſtrior. Multoties accidit Lethargus, nullo præcedente affectu; quandoque verò poſt phrenitidem, humore tenui diſſoluto, vel cerebro admotis remediis immodicè refrigerato: ſed reproba eſt tranſmutatio hæc, quia natiuus calor tunc eſt penè exhauſtus. Generant hunc affectum ſomnus, otium, Venus, balnea, crapula, alimenta vaporoſa, vt lac, vinum craſſum, lactucæ,& alia ſoporifera, quæ frigida facultate prædita ſunt. Aſſiduus cæparum vſus Lethargum potiſſimùm concitat,apud Auicennam; ab hoc enim edulio ſuccus gignitur craſſus, pituitoſus, caput tentans, & ad putrendum paratiſſimus,firmante Dioſcoride *lib.2. cap.144.*

Diſcrimen Lethargi à conſimilibus affectibus.

PLures ſunt affectus, cum quibus Lethargus maximam ſeruat cognationem: ſed ab illis hoc modo internoſces. Diſcernitur à memoria deperdita, quia in hac præter obliuionem, non eſt alia principum facultatum noxa; in Lethargo, & memoria, & ratio pereunt. Deinde in Lethargo febris adeſt, quæ in memoria deperdita non ſentitur. A caro; quia carotici ſenſu, motúque priuantur, & puncti non excitantur; Lethargici expergefiunt,oculos aperiunt, loquuntur: & eos febris comitatur, carum autem non item, licèt aliquando in eo adſit febris, vt quum in malignatum febrium vigore inuadit. Ab Apoplexia: nam hac correpti ſenſu, & motu priuantur, & non excitantur, niſi quando ſoluitur morbus.; Lethargici ſolent excitari. Deinde in Apoplexia læditur reſpiratio;in Lethargo minimè. Quibus etiam ſignis à Catalepſi differt.Ab Epilepſia:quoniam Epileptici inordinatis, conuulſiuis motibus quatiuntur; Lethargici

A iacent immoti, cadaueris inſtar. A ſyncope: in mutatione pulſus, & faciei. Ab vteri ſtrangulatu: nam in hoc cerebrum ſecundùm ſenſus internos, & externos minùs læditur; quam noxam Lethargici maximè perſentiſcunt.

Signa.

SIgna huius affectus,ſunt inexpugnabilis dormiendi neceſſitas: febris continua, & lenta: calor non admodum mordax: & adeſt tanta rerum obliuio, vt inter oſcitandum os claudere non recordentur; vrinam excernere admoniti, matellam non poſtu-
B lent:& ſi minxerint,eam reddere obliuiſcantur: aluus aliquando ſupprimitur: ignorantes ſunt: ſenſibus hebetes: capillis fortiter diſtracti non dolent, ſtupore veluti oppreſſi:vniuerſum corpus graue eſt: ſaliua ex ore effluit, & ob defluxum pituitæ ad fauces;& laryngem ſuffocari videntur. Vrina perturbata eſt, qualis eſt iumentorum; quoniam etiamſi Lethargus ſit cerebri affectus,& humores conuolent ad cerebrum, & ſic vrina deberet eſſe tenuis: quoniam tamen humor qui peccat in Lethargo eſt grauis, ideò magna pars illius in venis ſtabulatur,à quo vapores, & flatus eleuati,quum ſint craſſi, & diſcuti nequeant, perturbant vrinam.

Reſpiratio parua eſt,ob facultatis debilitatem:rara, ob imminutum vſum: Nam etiamſi ratione febris
C vſus reſpirationis augeatur, intemperies tamen frigida potentior eſt in imminuendo vſu: Pulſus eſt tardus,rarus,magnus,vndoſus,inflatus, ob mollitiem arteriarum: hæ enim ob humiditatem, & copiam flatuum,molliores redduntur, & laxiores;qui pulſus magnus non eſt,ſed magnitudinis ſpeciem refert:languet enim facultas vitalis, & ſic eſt etiam inæqualis, & intermittens, quia virtus eſt oppreſſa, vt *4.de cauſ.pulſ. cap.13.* Galenus affirmat.

Sed operæpretium eſt circa pulſum Lethargicorum, difficilem in Galeni doctrina antinomiam enodare: *Vtrùm pulſus Lethargicorum,ſit intercurrens?* Sic enim habet Galenus, *lib.4.de cauſ.pulſ.cap. de pulſibus lethargi: Lethargum ex humore pituitoſo oriri certum eſt,*
D *vnde meritò eius pulſus ſimillimus eſt pulſibus peripneumonicorum; verùm hoc tardior, quòd procul à corde remotum ſit cerebrum. Iam verò etiam magis inæquales peripneumonicorum pulſus meritò eſſe, nec hoc quidem obſcurum eſt, ſi prima retinuiſti: vbi enim copia humorum facultatem grauat,tales pulſus fiunt,potiſſimum ſi affectiones finitimæ ſint cordi. Itaque intermittens eſt potiùs, quàm intercurrens pulſus Lethargicorum: Longè enim frigidior, & vt ita dicam,lethalior eſt lethargus quàm peripneumonia. At frigido erat affectui proprius, facultatiſque valde refrigeratæ pulſus intermittens, &c.* Ex quo loco conſtat, pulſum Lethargicorum eſſe intermittentem.

Ex altera parte videtur eſſe intercurrens,quum hic accidat ſæpe in peripneumonia, cuius pulſum lethargicis eſſe ſimillimum ſuprà edocuit. Vt verò huius
E difficultatis pateat ſolutio,ſic exaudi. Magnus eſt Lethargicorum pulſus, eò quòd reſpiratio impedita, & quadantenus difficilis eſt: proinde licèt affectus frigidus ſit, à pituitoſo nempe ſucco, quod reſpiratione complere natura non potuit, magnitudine pulſus reſarcire molitur. Quippe vitalis facultas in iis ſalua manet,non quemadmodum animalis,impedita & obruta. Hinc fit vt pulſus,& anhelitus in hac affectione non proportionentur, quia nimirum impedimentum in reſpiratione adeſt.

Pro interpretatione verò ſequentium verborum,aduertere oportet,ex *lib.2.de præſag.ex pul.cap.4.in princ.* omnium inæqualiũ pulſuum cauſas referri,aut ad inſtrumentorũ obſtructionem,compreſſionémve;aut ad humorum abundantiã ad facultatem collatam;aut tãdem ad inæqualem intemperiem cordis; è quibus pro

intenſione, aut remiſſione variæ inæqualitatis differentiæ conſurgunt. Porrò ex facultatis imbecillitate ſola, nulla pulſibus poteſt accidere inæqualitas, niſi ſimul etiam ipſius cordis corpus inæquali intemperamento prematur, vel alia prædictarum cauſarum acceſſerit.

Cæterùm, quia *lib.* 2. *de cauſ. pulſ.* decretum Galenus reliquit, omnium inæqualium pulſuum intermittentem longè eſſe deterrimum, fit vt ab allatis cauſis, quum vehementiſſimè facultatem opprimunt, emergat; ita vt ad expurganda quæ moleſta ſunt, natura non inſurgat. Intercurrens autem, qui ex crebritate fit inæquali, 2. *de præſag. ex pulſ.* ab iiſdem, ſed remiſſioribus exoritur cauſis, ita vt decertet adhuc cum noxiis cauſis facultas. Hinc fit vt in criſibus ſæpe pulſum hunc reperiri Galenus aſſeueret.

Quare cùm in pulmonia viſcus affectum cum corde continens ſit, multiformis inde in pulſu generatur inæqualitas, quo fit vt modò intercurrat, modò intermittat, vt *lib.* 4. *de cauſ. pulſ. cap. proprio* Galenus affirmat. Verùm in lethargo intermittentes pulſus crebriùs eueniunt, quàm in pulmonia, quia longè lethalior eſt lethargus pulmonia: Nam cerebrum pulmonibus eſt nobilius, cui niſi ſuccurratur, celeriter iugulat, teſte Celſo. Ex his fit manifeſtum, pulſum Lethargicorum eſſe intermittentem, ſed ſimilem, ex doctrina Galeni, pulſui pulmoniæ, magnitudine, debilitate, & mollitie; quia vtraque affectio ex humore pituitoſo emanat: non tamen in tarditate, & raritate; quia lethargicorum pulſus ſunt tardiores: febris enim non eſt æquè acuta, pars affecta longiùs diſtat à corde, & affectio ſoporoſior exiſtit.

Occurrit vltimò hoc loco celebris controuerſia: *Vtrùm delirium ſit ſignum pathognomonicum Lethargi?* Et pro parte negatiua facit primò. Delirium eſt error, & motus deprauatus principum facultatum rectricum, quæcunque eæ ſint. Sed in Lethargo omnes functiones aut diminuuntur, aut deperduntur, & non deprauantur, nec fiunt cum errore. Igitur in Lethargo delirium non adeſt. Maior eſt Gal. *lib. de diff. ſympt. cap.* 3. & 2. *de cauſ. ſympt. cap. vlt.* Minor probatur: Nam in Lethargo imaginatio diminutè, & deficienter fit, & non cum errore, vt *cit. de diff. ſympt.* docuit Gal. memoria, & ratio deperduntur, ex Gal. 3. *de loc. cap.* 5. quam ſententiam ſequutus eſt Aëtius *tetrab.* 2. *ſerm.* 2. *cap.* 23. Igitur, &c.

Secundò. Lethargus fit ex pituita refrigerante cerebrum, vt Galenus 13. *meth. cap.* 21. ex ſopore, & ſegnitie confirmat. Sed cauſa frigida non lædit actionem cum errore, ſed ſolùm minuit, aut tollit, quia frigiditas omnes partes in ſuis operationibus prohibet, paralyticum faciens, & mortificans, vt Auic. inquit 1. 1. *doct.* 6. *cap.* 3. extinguendo calorem, & ſpiritum, quæ ſunt actionum inſtrumenta; cauſa autem calida lædit actionem cum errore, quia agitat, permiſcet, & perturbat, vt ait Auic. 1. 3. *tract.* 4. *cap.* 7. §. *& quandoque humor eſt declinans ad diminutionem:* & *cap.* 11. *ſequenti*, §. *& cauſa in hoc non eſt nocumentum ex frigiditate:* & *cap.* 12. §. *& fortaſſe erit ex caliditate, cum ſiccitate.* Igitur in Lethargo, cùm ſit ægritudo frigida, non eſt delirium.

Tertiò. Deſipientia agnoſcitur, loquentibus, aut agentibus aliquid diſſonum rationi, ex Gal. 7. *Aph.* 14. *in init.* cùm non ſit alia ratio cognoſcendi delirium. Sed Lethargici, ſunt aphoni, & immobiles, ex Gal. *lib. de comat. c.* 3. Igitur non delirant. Quartò. Sequeretur Lethargicos eſſe phreniticos: Nam veteres, omnes qui erant mente læſi cum febre continua, phreniticos vocabant. Igitur ſi Lethargici delirant, quum habeant febrem continuam, erunt phrenitici; quod affirmare, abſurdum eſt.

Quintò. Galenus *lib.* 2. *de cauſ. ſympt. cap. vlt.* agens de delirio, inquit, omne delirium præter melancho-

A licum, ab humoribus calidis, mordentibus, & interperie calida excitari. Igitur in Lethargo, quum ſit frigidus morbus, illius ratione delirium non excitabitur. Vltimò. Auctor *definitionum medic.* agens de typhomania, dicit huiuſmodi affectum vocandum eſſe Lethargum delirum, aut delirium Lethargicum. Ergo vel Lethargus idem eſt affectus cum typhomania, vel ſine delirio inuenitur.

Ex altera parte extat auctoritas Auicennæ, 1. 3. *tract.* 3. *c.* 8. quo loco inter ſigna Lethargi reponit mixtionem rationis: & *tract.* 4. *ſeq. cap.* 9. docet, mentis alienationem oriri ex ſanguine putrefacto, & pituita putrefacta. Sed in Lethargo pituita putreſcit in cerebro. Igitur in eo neceſſariò reperitur delirium. Subſcribũt

B Halyab. 9. *theoric. cap.* 1. Iſhac, 4. *theoric. cap.* 4. Aëtius *tetrab.* 2. *ſerm.* 2. *cap.* 3. qui Lethargicos, quum excitantur à ſomno, delira loqui affirmat. Firmat Paulus *lib.* 3. *cap.* 9. §. *Lethargici ſunt obliuioſi, mente capti.* Hip. *lib.* 2. *de morbis in fin.* agens de Lethargo, *num.* 70. ſic ait: *Lethargicus nugas garrit, & vbi nugari deſierit, dormit.* Et *in Coacis prænotionibus, ante med.* ſic inquit: *Lethargici manibus contremiſcentes, poſtquam reſipuerint, colli dolorem ſentiunt.* Quare præſupponit Lethargicos deliraſſe. Et *in epiſtola ad Democritum, num.* 30. dum de inſania verba facit, homines inſanire non ſolùm à bile, ſed etiam à pituita, licèt ratio delirij ſit diuerſa, aſſeuerat. Annuit Galenus 13. *meth.* 21. quo loco poſtquàm prædixit, ex bile, ob caliditatem, vigiliam, & inordinatum

C motum excitari; & ex pituita, ob frigiditatem, torporem, & inſenſibilitatem, ex humoris vitio dementiam oriri confirmat. Sed humoris vitium eſt commune flauæ bili, & pituitæ, à qua Lethargus originem ducit. Ergo in Lethargo neceſſariò aderit delirium.

Secundò. Delirium oritur ex calido humore, & ex calida intemperantia. Sed pituita putreſcens euadit calida, & calidam intemperantiam inducit in cerebro. Igitur eſt cauſa delirij in Lethargo. Accedit quòd Galenus 3. *epid. ſect.* 3. *com.* 45. ab humoribus crudis poſſe fieri homines dementes aſſeuerat; quia quando putreſcunt, acrimoniam acquirunt cum calore. Igitur Lethargici neceſſariò delirabunt. Sic enim *loc. cit.* habet Galenus: *Non eſt igitur mirum, in corpore crudis collectis humoribus, comatoſos illos ſimul dementes euaſiſſe: comatoſos quidem ſimul ex multitudine, & frigore ſucco-*

D *rum crudorum; dementes, quòd putreſcentes acredinem pariebant, & calorem.* Confirmatur vltimò, quia natura Lethargi repoſita eſt in inflammatione pituitoſa cerebri, ex qua delirium neceſſariò oriri certum eſt.

Vt verò exactè huius quæſtionis, & aliarum, quæ in argumẽto de delirio, vtili ſanè ad praxim, quæri ſolẽt, expoſitionẽ aſſequaris, aduertes primò. Actiones principes, quæ à ſolo cerebro exercentur, & inter omnes principatũ retinent, in ſanis hominibus perfectiores, aut imperfectiores inueniri, pro modo ſubſtantiæ, & temperamenti cerebri, humorum conſtitutione, & capitis compoſitione. Nam ingenium, hoc eſt, perfectio intellectus, quæ celeritas mentis, aut promptitudo intellectus dici ſolet, & virtus inueniendi medium

E & cauſas, quæ ſolertia dicitur ab Ariſt. 1. *poſt. vlt.* ſequitur tenuem cerebri ſubſtãtiam, *in art. med. c.* 12. Vbi per tenuem, non intelligit ſubſtantiam raram, tenuiũ partium, tranſparentem, quia cerebrum quodcunque ſemper eſt graue, craſſum, opacum, denſum, & ideò craſſi ſucci: ſed intelligit ſubſtantiam cerebri ex puriori materia factam, & magis attẽperatam. Nam in hoc cerebro generantur ſpiritus tenues, mobiles, pellucidi, & exactè temperati, qui intellectus & aliarum operationum perfectioni inſeruiunt, ſpecies promptè recipiendo, celeriter imprimendo, & clarè eas repræſentando. Sic debet intelligi Galenus 8. *de vſu part.* 13. quum perfectionẽ intellectus non multitudini ſpiritus, ſed exacto illius temperamento acceptam eſſe referendam

ferendam aſſeuerat:Et quia ad horum ſpirituum generationem, non ſatis eſt talem eſſe cerebri ſubſtantiam,ſed materia idonea ſimul expetitur; ideò Ariſt, 2.*de partib.animal.* 4. ea animalia ſapientiora, & prudentiora appellat,quæ ſanguine tenui abundant.

Deinde duo ſunt neceſſaria ad ſapientiam: celeritas & promptitudo diſcurſus, & graue iudicium de inuentis:at cùm flaua bilis faciat ad acumen,& celeritatem diſcurſus; & ſuccus melancholicus ſit cauſa integritatis & conſtantiæ,vt 1.*de natur.human.com.*39. docuit Galenus; hinc fit vt ea conſtitutio,in qua humor melancholicus à flaua bile illuſtratur, ad perfectionem intellectus valde conferat.Et hoc modo intelligendus eſt Ariſtot. 1.*probl.* 37. vbi quærit:quare omnes qui ingenio claruerunt,fuerunt melancholici? Hæc enim mixtio, non ſolùm propter ſiccitatem vtriuſque humoris, & quietem quam inducit melancholia, valde confert; ſed quia ex illis generatur ſpiritus animalis clarus, ſtabilis, & tenuiſſimus,qui diu ſufficere poteſt.

Inſuper perfectio intellectus,capitis diſpoſitionem conſequitur: nam quando caput nec magnum, nec paruum,ſed mediocre,& bene figuratum eſt; & partem mediam, latam & amplam habet, ad perfectionem intellectus optimè facit. In capite paruo ſæpe mens læditur; in magno etiam,ni fiat ob multitudinem materiæ, & virtutis robur, & tunc orta conſentiunt,vt *lib. art. med. cap.*11.Galenus explicuit.

Perfectio imaginationis,quam Galenus *loc. cit.* facilitatem addiſcendi vocat,ſequitur ſubſtantiam cerebri formarum facilè ſuſceptiuam; & hæc eſt mollis: quæ enim mollia ſunt,vt in exterioribus experimur, impreſſionem facilè ſuſcipiunt;quare pueri promptè, ſenes difficilè addiſcunt.Ob hanc cauſam in prouerbium abiit,*ſenem docere*,hoc eſt,fruſtra laborare. Hæc mollities ex natiua humiditate emanare debet, non excrementitia; hæc enim ſtupiditatis eſt cauſa.

Denique perfectio intellectus, capitis compoſitionem conſequitur: Quibus enim pars anterior capitis ampla eſt, hi imaginatione pollent, & celeriter diſcunt. Perfecta tamen memoria ſubſtantiam cerebri firmam & ſtabilẽ expoſtulat; ſolida enim & dura,etſi difficulter recipiant,tenaciſſimè tamen retinent.Quare ſenes quę à pueritia didicerunt,maximè meminiſſe ſolent,vt docet Plato *in Timæo poſt princip.*Decrepiti ſunt obliuioſi,ob humiditatis excrementitiæ exceſſum, quæ cerebrum irrigat, & retentioni ineptiſſimum reddit.

Aduertes ſecundò. Harum actionum læſiones inſignes in ægrotantibus reperiri, quæ ſymptomata ſunt, & morborum effectus:& ſicuti aliæ actiones tripliciter læduntur,ablatè,diminutè, aut deprauatè; ſic hæ tripliciter eodem modo lædi ſolent: quia imaginatio interdum tollitur,vt in ſopore;interdum imminuitur, vt in comate;interdum aberrat, vt in delirio, quia in his quæ ad ſenſitiuam notitiam pertinent, mendosè agit, vt quando aliquis fruſtra venatur muſcas, aut manus ob oculos fert,vel pilos & ſtipulas euellit.Sic etiam cogitatio tripliciter læditur:interdum enim tollitur omnino, & hic affectus appellatur ſtultitia; aliquando imminuitur & debilis fit, & vocatur hic affectus ſtoliditas,& fatuitas;ſæpe corrumpitur,vt quando homo nihil agit, aut rationi conſonum loquitur: nam loquitur, quæ non ſunt dicenda:timet,quod non eſt timendum; ſperat,quod non eſt ſperandum; bonum iudicat eſſe malum, & vice verſa: & hic affectus,delirium nuncupatur,vt *lib.de diff.ſympt.cap.* 3.*in fin.*docuit Galenus.

Maltoties homo imaginatione, & cogitatione conſtat,vt de rebus quas cognoſcit, poſſit proponere,& diſcurrere: non occurrunt autem intellectui ſpecies, nec remanent, vt ſolent, & ideò nec proponere, nec diſcurrere poteſt;ſed ſolùm circa res quæ extrinſecus A occurrunt,verſatur,infantium inſtar: tunc læſio memoriæ, obliuio dicitur, quæ eſt ablata, aut imminuta actio memoriæ. Quando autem ſpecies rerũ occurrunt intellectui, & imaginationi cum errore,tunc dicitur actio memoriæ corruptæ:quæ ſanè admittenda eſt,cum Auer.3.*collect.* 4. quia propter corruptionem memoriæ,& illius læſionem,intellectio lædi ſolet:intellectus enim actione memoriæ indiget;quia quales ſunt ſpecies quas ſuppeditat memoria, ſic ſolet agere,& magna ex parte circa ſpecies in memoria reſeruatas illius actio verſatur,& non ſolùm circa res quæ extrinſecùs occurrunt: quæ omnia eleganter propoſuit Auic. 1. 3.*tract.* 4.*cap.* 7.

Aduertes tertiò. Has principes functiones lædi,aut B ob diminutionem cerebri, aut ob extenuationem illius & colliquationem,& defectum ſpiritus animalis. Hac ratione experimur conualeſcentes ex morbis grauiſſimis,extenuato cerebro,ſicut & reliquo corpore tabefacto, memoriam amittere; deinde facta corporis refectione prædictas actiones recuperare, vt Auic.docet,1.3 *tract.*4.*cap.*7.§.*& quidam exiſtimarunt, &c.* Firmat Rhaſius *lib.* 1. *cont. tract.* 1. *cap.* 4.

Læduntur etiam ob intemperantiam cerebri, vt 3. *de loc.* 5. Galenus fusè edocuit,& Auic.*loc. cit.c.*11.*&* 12.Intemperantia frigida tollit memoriam,& imminuit, quia tres ſunt operationes ad memoriam neceſſariæ:prima eſt ſigillatio, & impreſſio ſpecierum memorabilium; ſecunda, eſt ſuppeditatio ſpecierum C ipſi intellectui, quæ non poſſunt repræſentari ſine ſpiritu, nec ſine calore mouente ſpiritum: frigiditas verò impreſſionem, & ſuppeditationem impedit prędictam, dum ſpiritum motui ineptum reddit, & calorem minuit: ſicut enim caliditas habet virtutem mouendi, ſic frigiditas contrahit, & res immobiles præſtat, vt 13. *probl.* 5.docuit Ariſt.cum Galeno 13. *meth.* 21. Quando hæc frigiditas humiditati coniungitur,tunc magis læditur memoria; ex illa enim non ſolùm prædictæ operationes læduntur, ſed præterea tertia memoriæ operatio, nimirum retentio & conſeruatio ſpecierum, quæ modica ſiccitate gaudet, & perficitur; ideò cerebro humectato nimis, ſpecies non retinentur, ſed delentur: hoc modo *loc. cit. de ſympt. cauſis*, obliuionem ob ſubſtantiam cerebri hu- D midam fieri aſſeuerabat. Ex hac doctrina conciliabis diuerſa Galeni loca,quæ ſi non explicentur hoc modo repugnantiam includunt.Nam 3.*de loc.*5.cauſam obliuionis, intemperantiam frigidam eſſe retur: In *arte* verò *medica* humidam intemperantiam aſſignat, hæc enim fluidam cerebri ſubſtantiam facit.Hanc doctrinam Medici, & Philoſophi recipiunt, quia ex operationibus ad memoriam requiſitis, prima, & ſecunda ſunt, quæ maximè læduntur à frigiditate; vltima autem, quæ magis ab humiditate offenditur. Quando coniungitur frigiditas,læditur ſimiliter memoria, ac ſi extrema ſit ſiccitas,tunc enim ſpecies imprimi non poſſunt.

Galenus cum Auic.*loc.cit.*agnoſcere docent,quando memoria lædatur ab humiditate,& quãdo à ſiccitate: E Nam ſi humiditas ſit cauſa obliuionis,palatũ,oculi,& aures excrementis continuò madent;ſi ſiccitas,partes prædictæ excrementis vacãt. Rurſus præſente intemperantia humida adeſt ſubeth, & ægri res momentaneas,& quæ præceſſerunt per aliquod tempus retinẽt, minimè tamen eas quæ iamdiu præceſſerũt.In intemperantia ſicca adeſt vigilia, & ægri, res quæ à longo tempore actæ,retinent.Quando intemperãtia frigida affligit, adeſt vertigo,ſtupor,ſomnus.Et ſi intẽperantia frigida ſicca infeſtat, æger comate vigili apprehenditur. Hæ intemperantiæ ſæpe cum materia vexant,interdum ſine illa:ideò morbos melancholicos, & pituitoſos inſequuntur.Quare Gal.2.*de cauſ.ſympc.* *vlt.*affirmat,non raró morbos qui in abſceſſum tranſierunt,obliuionem,& ſtultitiam intuliſſe.

Intem

Intemperantia calida;aut calida & ſicca;aut calida & humida lædunt memoriam cum errore : ſi enim paruæ ſint,illius actionem imminuunt ; ſi extremæ , actum virtutis vniuſcuiuſq; diſſoluunt, & præſertim calida & ſicca,quæ cùm exuperat, eſt cauſa, vt ſpiritus velociter moueri non poſſit. Similiter caliditas, præſertim cum humiditate coniuncta, plurimos vapores eleuat , quibus turbidi redduntur ſpiritus, & vtraque cauſa efficit;vt ſpecies imprimantur cum errore.

Eædem intemperantiæ ſunt cauſæ læſionis in cogitatione, & imaginatione :Nam intemperantia frigida,ſiue ſola,ſiue adiuncta humiditati,ſiue ſiccitati,ſiue cum materia, ſiue ſine ipſa, has potentias minuit, & tollit;eæ enim fieri nequeunt, niſi ſpecies in ſpiritu animali imprimantur , quo mediante potentiis ſuggeruntur,& clarè repræſentantur.Frigiditas verò hæc omnia impedit; aut tollit tenuitaté, raritatem,& tranſparentiam ſpirituum , & hoc modo craſſiores , pauciores, ac magis opaci reddũtur.Intemperãtia calida,ſiue ſit cum ſiccitate , ſiue humiditate,ſiue ſola, cogitationem,& imaginationem lædit cum errore:eſt enim cauſa,vt ſpecies permiſceantur, & confundantur;nam motu inæquali, veloci , & inordinato ſpiritum mouet, agitat, & perturbat.

Inſtabis hoc modo.Melancholici delirant.At cauſa delirij nõ eſt calida,ſed frigida, nempe ſuccus melancholicus ſine putredine,& aduſtione,ex Gal.2.*de cauſ. ſympt. vlt.* Igitur intemperantia frigida cauſa eſt læſionis actionum cum errore.Dic cum Gal. *cit. de cauſ. ſympt.& 3.de loc.cap.7.in med.* in melancholicis,timorem,triſtitiam,& reliquas delirij ſpecies emanare,non ex temperatura cerebri, ſed ex colore humoris & vaporis, qui ſubſtantiam cerebri tenebroſam,& ſpiritus turbidos reddit : quare rerum ſpecies longè aliter repræſentantur , quàm ſint à parte rei : De quo argumento lege infrà *cap.de Melancholia.*

His,vt vtilibus præhabitis,ſit concluſio veriſſima, inter ſanctiones Hippocraticas reponenda: *In Lethargo imaginatio non ſolùm diminutè læditur, ſed cum errore.* Patet,quia in Lethargo vtriuſque læſionis cauſa concurrit , adeſt enim intemperantia frigida , vt tentur omnes cum Gal.& Paulo:& conſtat ex obliuione, ſegnitie,ſopore, quæ hunc affectum comitantur, & intemperantiæ frigidæ ſunt effectus, & hæc ſui magnitudine actionem minuit, & eſt cauſa læſionis cum errore, quia in cerebro pituita putreſcit , & caliditatem adſcititiam acquirit,vt firmamus *ſuprà.*Lege Auicennam,1. 3.*tract.* 4. *cap.* 9. qui non ſolùm hanc concluſionem approbat , & amplectitur, ſed modum delirij explicuit.Ad argumenta verò pro contraria parte adducta,ex præmiſſis facilis erit ſolutio.

Præſagium.

Lethargus eſt morbus acutus, 1. *acut.* 8. & niſi occurratur,celeriter necat,ex Celſo *lib.*3.*cap.*20.Iudicationis terminum præſcripſit Hip. *lib.*2.*de morb. n.* 70.dicens : *Lethargo correptos intra ſeptem dies interire: quòd ſi hos effugerint,ſanos fieri.*Cælius 2.*acut.*1.Lethargum dicit phrenitide periculoſioré , quia hic affectus ferè membranas cerebri occupat , ille ipſam cerebri ſubſtantiam. Qui à Lethargo liberantur, fit id tranſmiſsâ materiâ ad fauces, & retrò aures ſubortis parotidibus, vt firmat Auic.1.3.*tract.* 3. *cap.* 8. *in fin.* dum ſic ait : *Cùmque fortiora fiunt accidentia Lethargia , & multiplicatur ſudor valde , eſt tunc perimens , propterea quòd ſudor deiicit virtutem:& cùm anhelitus dilatatur, & fit bonus,& declinant accidentia,tunc tendit ad ſalutem;& propriè ſi apparent apoſtemata poſt aurem,plurimum enim criſis eius fit per ea , &c.* Suppuratis enim parotidibus, humor qui in cerebri cauernulis retinetur,& eſt infixus,paulatim vacuatur. In hunc modũ intelligendum

A puto Hippocratem, qui in *Coacis prænotionibus*,& *lib.* 3. *de morbis* ſcribit hoc modo : *Qui verò lethargicorum euadunt, purulenti magna ex parte fiunt,*hoc eſt, ſuppurantur,emiſſo videlicet pure per parotides.At hęc iudicatio certam ſalutis ſpem non pollicetur; grauis .n. eſt affectus;qui lethargo ſuperueniens validum virtutis robur expoſtulat , quæ ex prægreſſo lethargo eſt deiecta valde. Ob hanc cauſam reprobari ſolet ſolutio lethargi,ſuperueniente phrenitide,& ſic hæc tranſmutatio eſt periculoſa valde.Denique ſolui poteſt Lethargus, vacuatione facta per aluum, nares, & palatum,ſicut alij capitis affectus , ex Hip.6.*Aph.* 10.

B

Curatio.

Ex plurimis , quæ ſeſe offerunt in cura Lethargi obſeruanda,primum eſt optimam victus rationem inſtituere.Aër ſit calidus,& ſiccus;ſin minùs,arte paretur.Cubiculum ſit luminoſum, ac ſplendidum. Cibus ſit attenuans,& exquiſitè tenuis, quum hic affectus de genere acutorum ſit. Quod ſi morbus inclinet,victus craſſior concedi poteſt,maximè ſi vires debiles ſint.Vtilis eſt caro pullorum,perdicum,aut turturum nouarum, auicularum montanarum , ptiſſana cum vitello oui, & oxymelite permixta. De cremore Amygdalarum diſſidium eſt:*Vtrùm in ſoporoſis affectibus poſſit concedi?*Offert Trallianus *lib.* 1. *cap.* 20. Sed reprobus eſt,ob cauſas multas:Copioſo enim vapore C caput implet,humectat cerebrum,& hoc modo morboſam affectionem augere poteſt. Et ſi enim dulces moderato calore præditæ ſint,vt ſcribit Paulus *lib.* 7. *tit.de amygdalis*,tamen oleoſæ ſunt,ac pingues,vt nuces,ex Galeno *lib.*2.*alim.cap.*29. quo nomine inflammant , febrem augent ; & in ſopore à vaporibus ſanguineis ſuborto ſunt ſuſpectæ:pinguia enim citò inflammantur , & ad flammæ naturam proximè accedunt,ex Gal.4. *de vſu part.*9. In hunc ſenſum protulit Hip.6.*epid. ſect.* 5. *text.*14. *Bilioſum autem à pingui.* Si verò Trallianus hoc edulium in lethargo porrigit,in frigida affectione id facit,quia moderatè calefacit,& tenuitate ſua lentos humores quodammodo concoquit.

Potus ſit Aqua mulſa,aut aqua decocta aniſo,cinna- D momo,ſemine fœniculi.De Vino maior eſt hæſitatio: *Vtrùm in Lethargo ſit ex vſu.*Hippocrates;*lib.*2.*de morbis,n.*70.id cõcedit:§.*Huic vinum album vinoſum poſtea bibendum dato,&c.*Aſclepiades apud Aurelianum, Lethargicis vinũ porrigit,quia furor ex vino iis accedere nunquam poteſt,quippe quibus ſint omnes ſenſus apprehenſi, atque mentis vigor oppreſſus. Aëtius,& Celſus approbãt aquoſum,tenue, albũ, & ſubaſtringens : & ratio dictat : Nam vinum crudos humores concoquit,flatus diſcutit,roborat vires,& hoc modo frigidis affectibus remedio eſt.Ex altera parte videtur reprobandum,quia intẽpeſtiuè ſemicrudos humores ad caput defert,tentat caput,febrem exacuit, & eius vſum ſummopere interdixit Hip. *lib.*3.*de morb.num.*4. agens de lethargo:§.*& à vino abſtineat,&c.*Solues dubium,cum Tralliano *lib.*1.*cap.*20.qui vini potum Le- E thargicis non denegat, eunte morbo in declinationé, ſic enim explicuit:*Vbi concoqui inceperit, nihil obſtat & lauare ipſos, & vini paulum exhibere,præſertim à ſanguinis miſſione,ventris ſubductione,& mediocri totius corporis euacuatione.* Hoc modo Auic.22.3.*tract.*2.c.7 in affectibus cerebri,in quibus reprobatur,vinum conceditin declinatione ipſa , quod licèt videatur nocere, quia vapores ad caput eleuat,tamen affectioné deinceps ſanat, calefaciendo, & exiccando, quam effecerat,vt 5.*Aph.* 5. prædixit Galenus. Quare in modica quantitate, apparentéque coctione in vrina, exhibitum non parum confert : craſſos enim vapores attenuat , & humores ſomnum efficientes concoquit.

Deinde

Deinde oportet humorem ad cerebrum fluentem reuellere, vinculis crurum, & brachiorum dolorificis, frictionibúſque vehementibus, quæ debent parari cum manibus vnctis priùs in oleo rutaceo, anethino, vel decoctione pulegij, origani, fol. lauri, ſtœchad. lauendulæ. Sed cùm inter reuellentia auxilia venæ ſectio primas teneat, quærendum: *Vtrùm ea in Lethargo ſit ex vſu?* Galenus 13. *meth. cap.* 21. eam confirmat, dum ſic ait: *Itaque incidenda in talibus affectibus vena eſt ſtatim ab initio, ſi modò tam valens virtus ſit, vt ſine noxa miſſionem ſanguinis toleret, ac nihil prohibeat eorum, quæ de ſecanda vena retulimus; ſicuti vel crudi humoris copia, vel puerilis ætas, vel anni tempus, vel regio, in qua ſit extremus calor, vel frigus.* Quam ſententiam omnis ferè Medicorum Schola approbat & confirmat. Hoc enim modo fit commoda reuulſio humoris, ne in cerebrum confluere poſſit: Hæc enim pars calore affecta, oppreſſa dolore, inflammatione occupata, & ſic imbellis reddita, facillimè fluxionem ſuſceptat. Adde quòd præſeruationis causâ ſanguinem mittere præſtat, alioqui vehemens expectabitur inflammatio in membro nobili.

Pro parte aduerſa eſt auctoritas Galeni *lib. 3. criſ. c.* 3. §. *Non tamen lethargus, aut peripneumonia fluxum ſanguinis amant, &c.* Ergo Medicus in hoc affectu ſanguinem extrahere non debet. Subſcribit Meſue *cap. de Lethargo*, quia ſanguinis miſſio refrigerat, ideóque humoris pituitoſi copia augetur. Hac ratione in febri ſyncopali orta ex crudis ſuccis, interdicit Galenus 12. *meth. cap.* 3. venæ ſectionem: §. *Nulli talium ſanguis mitti ſine maximo diſpendio ſolet.* Nam *in copia crudorum ſuccorum, vires non poſſunt eſſe valentes,* ex Gal. *lib. de ſang. miſ. c.* 9. & magis ſi febris infeſtet, quia intemperantia addita intemperiei vehemẽter vires proſternit, vt docuit Galenus *eod. lib. de ſang. miſ. c.* 10. §. *Crudis humoribus abundantibus, cautè vacuabis: & ſi febris acceſſerit, nequaquam.* Deinde confluens in cerebrum ſanguis nihil incommodi afferre poteſt; ſua enim caliditate pituitæ frigiditatem corriget, & tenuitate viſcidam eius ſubſtantiam incîdet.

Dic tu cum Galeno, in hoc affectu ſanguinis miſſionem tutiſſimè poſſe celebrari, ob rationes dictas. Si verò fluxum ſanguinis non eſſe vtilem in illo inculcat, loquitur habito reſpectu ad cauſam, quæ cùm ſit pituitoſus humor, & craſſus, alui fluxu vtiliter vacuatur. Hanc eſſe optimam expoſitionem, ex dictis Auic. ſatis patet, 10. 3. *tract.* 4. *cap.* 10. dum ſic ait: *Et fluxus ſanguinis narium in peripneumonia non confert, ſicut in pleuritide, propter diuerſitatem duarum materierum, &c.* Videlicet, quia humor in peripneumonia, & lethargo ferè craſſus eſt, & pituitoſus; ac proinde diuerſus ab humore excitante pleuritidem, qui tenuior eſſe ſolet.

Si verò Meſuë hoc auxilium interdixit, intelligendus eſt, quando Lethargus ad alios ſubſequitur morbos: vires enim ex præcedente morbo ſunt exhauſtæ nimis. Hoc ſaluberrimum conſilium protulit Aretæus 1. *acut.* 2. dum ſic ait: *Si alteri morbo, vtpote phrenitidi ſuccedat lethargus, venam ne ſoluito, neque aliunde multum ſanguinẽ educito, ſed ventrem ſubducito.* Quare ſi pituita in præſentia ſanguinis redũdet, ſalubris eſt phlebotomia, ex Gal. 4. *de ſanit. tuend. cap.* 4. imò & ipſe Galenus *lib. de ſang. miſ. cap.* 12. præſente crudorum humorum copia, iterum atque iterum, vel etiam ipſo die ſanguinem extrahere iubet. Iccircò ſecanda vena Cephalica vel communis. Si verò vires debiles ſint, præmiſſo reuellenti, eóque acri clyſtere, vel clementi pharmaco, celebratis aſperis frictionibus crurũ, & brachiorum, vinculiſque dolorificis, hirudines mariſcis affigantur; reuellunt enim à capite potẽtiſſimè: ſicut & cucurbitulæ humidæ, aut ſiccæ cum flamma multa ſpatulis, cruribus, natibus appoſitæ: hoc enim modo ventilatur cerebrum, fit præſtãtiſſima reuulſio, & humor in profundo capitis impactus foràs educitur. Quòd ſi malũ

A exaſperetur, inexpugnabiliſque adſit dormiendi neceſſitas, è propinquiore parte ſanguis mittatur, frontis vena ſecetur, aut quæ in lepore naſi ſita eſt. Hirudines retrò aures imponantur: in quem etiam vſum cucurbitula occipiti admota cum ſcarificatu, vtiliſſima. Errhina, & ſternutatoria valde proſunt, vt calore, & acrimonia ſua ægrum ſoporoſum excitent, humorem attenuent, & valida commotione cerebrum ab infarctu liberent. Iuuant piper, nigella, veratrum album, nicotiana, caſtoreum, ſinapi, in puluerem redacta, & intra nares indita.

Duo ſuperſunt præſidia huic morbo proficua valde, ea ſunt oxyrhodinum; & purgatio; Illud approbat Gal. *cit.* 13. *meth.* §. *Repellendus enim humor à capite eſt, quiſquis is fuerit: quæ ſequuntur contraria ſunt: nam in*
B *phrenitide neceſſe eſt ſtupefacere, in lethargo excitare.* Quare raſis pilis, bregmati repellens medicamentum imponendum iubet, actu tepidum; cauſa enim frigida eſt, & craſſa. Quare primis diebus hac forma imponatur.

℞. *Olei roſ.* ℥ ij. ß. *olei chamomil.* ℥ j. ß. *aceti roſ.* ℥ j. *pulu. ſantali rubri,* ʒ j. miſce.

Increſcente verò morbo, addenda ſunt extenuantia, calefacientia, & diſcutientia.

℞. *Olei roſ. olei chamomil. an.* ℥ ij. *caſtorij,* ʒ j. *aceti roſ.* ℥ j. miſce.

Hac ratione Paulus frigidorum medicamentorum noxam timens, mox ab initio caput irrigandum præcipit, iis quæ diſcutiant & reſoluant, & medicamenta ad intimas cerebri ſedes manuducant, vnáque ro-
C borent; quam facultatem præſtat decoctum Serpylli, Thymi, Pulegij, Origani, Rutæ, Calaminthæ, Peucedani, ſi addas oleum roſ. Chamomil. & Caſtoreum.

Ante purgationem præparabis humorem calidis, & extenuantibus auxiliis: vt ſunt ſyrupus de Hyſſopo, de Betonica, de Stœchade, Rhodomel, Hydromel, addito decocto Borrag. Thymi, Capil. Vener. Purgatio inſtituenda eſt iis, quæ modicùm ingeſta multùm purgant, quia lethargicorum vires ſopitæ pharmacorum aſſumptionem vehementer renuunt. Illa ſint, quæ à cerebro humores pituitoſos emungant, vt Agaricum, eius pilulæ, ſemen Carthami, Mechoaca, Pilulæ Cocciæ, Aureæ, quæ ſi deglutiri non poſſint, diſſoluan-
D tur in decocto phlegmagogo, vel aqua mulſa.

Cæterùm in purgatione aduertendum eſt, quòd cùm virtus animalis ſit conſopita, & humor ſit vacuationi contumax, in maiori quantitate medicamẽta purgantia offerri debẽt, aut fortiora ſunt eligenda: Secundùm hanc doctrinam Trallianus (quem ſequuntur Meſuë, Auic. & alij Arabes peritiſſimi) præcipit pro medicamento purgante, vti Caſtoreo cum Diagridio, & propinat ℈. ij. Caſtorei, & ℈ j. Diagridij. Sed hęc doſis ſatis magna mihi videtur, ʒ ß. Caſtorei, & ℈ ß. Diagridij, ex quibus pilulæ tres confici poſſunt. Sed purgatio in lethargo, vel in initio vtilis eſt, cuius ope impeditur confluxus humorum in partẽ affectã, & hæc re-
E uulſiua à Medicis appellatur; vel eradicatiua, quæ adminiſtrari debet, quando lethargi vehementia fuerit remiſſa. Sed cùm ij ob ſoporem, obliuionem, & delirium vix deglutire poſſint, loco purgationis, acuta clyſteria, & glandes ſummo ſunt ex vſu, quorum catalogum *cap. de Apoplexia* reperies: quo loco leges alia, quæ applicita palato, & linguæ humorem in capite contentum euacuent: ſimúlq; vnguenta, fomẽta, emplaſtra, quẽ capiti abraſo admoueri ſolẽt; quę ſi nihil iuuent, ad ſinapiſmos accedendũm, ex Gal. 13. *meth. cit.* & cauteria, ſincipiti, & in ambitu capitis admouenda, quæ plurimam vtilitatem afferre citati aſſeuerant auctores: Nam attenuant humorem, per halitum digerunt, & potentiſſimè foràs educunt.

OBSER

OBSERVATIO.

Lethargus, cauterio retrò aures ſanatus.

ANglus quidam lethargo ita vehementer premebatur, vt ſenſibus veluti deſtitutus in horas moriturus ſperaretur. Huic præter vacuationes vniuerſales, clyſteres acutos, glandes acerrimas, ſternutatoria, medicamenta vacuantia per palatum, ſinapiſmi in tota ferè capitis ſuperficie excitati, ſed citra leuamen vllum. Tandem cùm hic contumax morbus aliquãdo ſanetur excitatis abſceſſibus retrò aures, ad locum hunc naturam, & humores reuocare omni ingenio ſum conatus. Hirudines in ea parte affixæ, cucurbitulæ cum ſcarificatu admotæ. Emplaſtra attrahentia applicita, facta ex Theriaca, Alliis, Cepis, Pipere, Pyrethro, Caſtoreo, Euphorbio, cum aceto ſcillitico diſſolutis, admixtóque decocto ſaluiæ, maioranæ, ſtœchados, pulegij, betonicæ, & oleo rutaceo, vulpino, & de caſtor. Emplaſtrum ex ſcilla bregmati admotum. Sed cùm his rueret in deterius, cauteria duo bene ignita pone aures ſunt inuſta, ex quibus cùm biduo ichores emanarent, expergefactus, paulatim excreta per nares mucida pituita, in totum ſanus euaſit.

De Caro.

MOrbos Hiſtoriarum agitantes, hoc ſolùm obſeruabimus in noſtra praxi, vt aliquando alios affectus Laconicè proponamus, qui ſub illis meritò comprehendi poſſunt; hoc enim modo perfectionem aſſequetur opus, ne lector ex aliis practicis quicquam poſſit emendicare. Quare de conſimili affectu agendum, qui à Græcis dicitur Caros, à Latinis ſopor, ab Auic. & Barbaris ſubeth. Definitur hoc modo. *Carus eſt profundus ſomnus, cum motus, ſenſus, & principum facultatum læſione, integra manente reſpiratione*, vt *lib. de diff. ſympt. cap.* 3. *ante fin.* docuit Galenus: qui *lib.* 5. *Aph. com.* 5. Caron appellat inſenſibilitatẽ, atque immobilitatem repentinam: quare eſt veluti paralyſis, & reſolutio imaginatricis facultatis. Probat 2. *de articul.* 21. dicens, in Caro omnes animæ functiones lædi: quare eſt ſymptoma in genere abolitionis animalium actionum. Per inſenſibilitatem autem, non omnimodam intelligas: nam Rhaſis 9. *ad Almanſ. cap. de ſubeth*, ſubethicum moueri, ſentiréque affirmauit; in hoc enim ab Apoplexia, conſimili affectu diſtinguitur.

In hoc affectu, vt inquit Gal. 4. *de loc. cit.* læditur cerebrum ſecũdùm partem anteriorem, & magis ſecundùm ventriculos, quàm ſecundùm ſubſtantiã. *Quòd ſi aliquando ſola anterior cerebri pars afficiatur, ſupremum ipſius ventrem ei conſentire neceſſe eſt, atque cogitandi quoque actiones vitiari; & qui ita affectus eſt, neque ſenſus, neque motionis munere fungitur: ſpirandi tamen facultas haudquaquam læditur, vocatúrque hic affectus Caros.* Ratio autem eſt, quia omnes ferè nerui, qui ſenſibus inſeruiunt, à parte anteriori dimanant, ſicut illi qui tactui, & motui ſunt deſtinati, à parte ſcaturiunt poſteriore, & ſpinali medulla. Si verò Galenus 5. *de loc.* 1. non ſolùm in Apoplexia, ſed in ſopore, & Catalepſi lædi reſpirationem affirmat, quia thorax per hos affectus veluti vinculo adſtringitur, intelligi debet de ſopore quando intenditur, acciditve in febris vigore & incendio; & tranſmutatur in Apoplexiam, aut cum ipſa copulatur: Nam in Caro difficilis reſpiratio non ſtatim ab initio inuadit, vt in Apoplexia, à qua eſt inſeparabilis.

Cauſa huius affectus quinario à Galen. *loc. cit. de loc.* numero comprehenditur. Prima, eſt intẽperantia frigida & humida cerebri, ad quam ſequitur anteriorum cerebri ventriculorũ obſtructio à craſſo, frigido, viſcido, imputri tamẽ humore pronata. Ob quam cauſam illi ſunt obnoxij ſenes, ætas puerilis, temperamento frigido præditi, ventriculo debiles, ſaliuoſi, & quibus os ventris humiditatibus abundat; ab hac enim parte facilè cerebrum in conſortium ducitur. Iuuant anni tempus, regio, aëris intemperies. Vini etiam potus immodicus hoc vitium gignit, 3. *de temp.* 1. nam merum, cerebrum percellit, ac debilitat.

Secunda cauſa, eſt muſculorum temporalium compreſſio: quare vulnera temporum lethalia, ex Hip. 2. *de articul.* 10. quia ſoporem, & apoplexiam inducunt, vt explicat Galenus 11. *de vſu part. cap.* 3. Nam cerebrum conſortii lege ad ſui conſenſum facilè trahunt; hi .n. muſculi neruos ſuſcipiunt à tertia coniugatione. Accedit arteria magna, quæ per tempora ad cerebrum excurrit: quare muſculorum temporalium inflammationes, deliria, ſpaſmum, & carum inducunt.

Tertia cauſa, eſt valida cerebri refrigeratio per acutos morbos in acceſſionum initio: tunc .n. vaporum multitudo, præſertim ſi maligni ſint, ad cerebrũ eleuatur, qui grauando, replendo, ſpiritus diſſoluendo, & fugando, ſoporem inducunt, ſiue ex vniuerſo corpore, vtero, aut ventriculo conuolent in cerebrum.

Quarta. Anteriorum cerebri ventriculorũ, aut eius membranæ compreſſio: cùm enim cerebrum reſpiret, & pro cõtractione, & dilatatione inter tenuem, & duram meningem habeat ſpatium amplum, fit vt media cõpreſſione, facta aliquando ab incauto Chirurgo, cerebrũ ventilatione priuetur, tranſitus ſpirituum denegetur, rectricum facultatum operationes ceſſent, innatus cerebri calor ſuffocetur. Ob hanc cauſam plures, qui ex alto præcipites in terram delabuntur, cõpreſſis cerebri ventriculis in carum ruunt. In hunc ſenſum intelligendus Hip. 7. *Aph. text.* 58. dicens: *Quibus cerebrum commotum fuerit, neceſſe eſt ſtatim mutos fieri.*

Quinta. Doloris ſæuities, ex qua ſpiritus animales penè reſoluuntur, quibus euaneſcentibus facultates conſidere eſt neceſſe. Hipp. 4. *acut.* 23. vltra has cauſas aliam commemorat, nempe venarum interceptiones; tunc enim ob copiam ſuffocatur calor, & impedito tranſitu ſpirituum, frigeſcit cerebrũ. Addendæ ſunt & aliæ, nempe vſus medicamentorũ, quæ ſuapte natura ſomnum inducunt: hæc enim cerebri ſubſtantiam extremè refrigerãt, vt Cicuta, Papauer, Mãdragora, &c.

Signa. Diſtinguitur Carus à Lethargo, licèt in vtroque affectu adſit ſomnus profundus, grauis, difficulter excitabilis, cum obliuione, ſegnitie, noxa memoriæ, ſtupore, & immobilitate, vt conſtat ex Aëtio, *tetrab.* 2. *ſerm.* 2. *c.* 5. quia Lethargici quãdo excitantur, oculos aperiunt, & reſpondent; ſoporoſi contrà: nam excitati non reſpõdent, quamuis feriàs, pungas, & inclamites, ex Gal. 2. *prorrhet.* 29. Deinde etſi humor peccans in vtroque affectu ſit idem, ex Paulo *lib.* 3. *cap.* 9. tamẽ in ſopore eſt magis craſſus, & viſcidus, ideóque ampliùs grauantur, & profundè dormiunt. Inſuper Lethargũ ſubſequitur febris, quia pituita in cerebro putreſcit, quæ mitis eſt, cùm ſit pituitoſa; ſoporẽ verò antecedit febris, quæ mitior eſt. Differt ab Apoplexia, quia in hac, motu, & ſenſu animal priuatur, & non excitatur, niſi quãdo ſoluitur morbus; ſoporoſi verò ſolẽt excitari, & iterũ obmuteſcunt. Præterea in Apoplexia læditur reſpiratio; in ſopore verò minimè. Differt ab vteri ſuffocatione, quia ſoporoſi ſecũdùm sẽſus internos, & externos maximè læduntur; in ſtrãgulatu vteri, quia non ita cerebrum laborat, minor læſio cõſpicitur. Ab Epilepſia, quia in ea humor ventres omnes infeſtat. A Catalepſi, nã in hac poſterior cerebri pars afficitur. A Syncope, in hac enim pulſus ſunt obſcuri, lãguidi, & facies adeſt cadaueroſa; in Caro pulſus magnus, validus, faciei color floridus conſpicitur. Quapropter Carotici ſenſu, & motu orbantur, oculis perpetuò clauſis, reſpiratio eſt magna: in vultu, & pulſu vix mutatio percipitur: febris aut nulla, aut debilis ſentitur.

Præſagium. Periculoſus affectus eſt Carus, & finitimus Apoplexiæ, ſi verò Gal. *lib.* 1. *prorrhet. ſect.* 2. *text.* 29. dubitat, an Caros vbique malus? cùm hunc affectum prauum eſſe confirmet in *Coacis*, intelligendus de profundo, longéque excitabili ſomno, præſertim in pueris, in quibus non vno die ſolùm, verùm quoque duobus ex ordine diebus perſeuerans, magnum attulit auxilium, 3. *prog. com.* 1. *Aliquando enim*, inquit ille, *puerili per profundiorem, longioremque ſomnum, celeres in melius fecêre mutationes, ita vt critica euacuationis vicem in ipſis ſubeat.*

Curatio alia in paroxyſmo, alia extra eum eſt celebranda, eritque ſimilis illi, quam in acceſſione apoplexiæ, aut epilepſiæ exequendam diximus, & *ſequenti cap.* proferemus. Quod ſi à craſſo, viſcidóque humore ortum ducat, inſtar lethargi extra acceſſionem curandus eſt æger, vt Aëtius monuit: ſed ea ſunt offerenda, quæ valentiora ſint, & magis attenuent, & incîdant. Si verò ob alias cauſas excitetur, vt à copia humoris, vel maligna aura in initio acceſſionis, vteri vitio in hyſterica paſſione, vermibus, caſu, percuſſione, nimia ſpirituum reſolutione, venarum interceptione, narcotico medicamento, ebrietate, curatio ſuis locis proponetur.

De Comate, ſeu Cataphora.

Plura de ſoporoſis diximus affectibus, ſupereſt vt de Comate, & Catalepſi breuiter diſſeramus. Coma definitur hoc modo: *Eſt deficiens, & imbecillis motus facultatis imaginatricis, magnam ſomni cupiditatem inducens.* Vel ſic: *Eſt delatio in ſomnum, non valentibus qui hoc ſymptomate occupantur, vigilantium munera obire.* Quare Coma nihil eſt aliud, quàm *profunda in ſomnum delatio*, *lib. de Comate, cap.* 2. Symptoma eſt in genere animalium actionum abſolutè læſarum, præ cæteris verò noxam ſubit imaginatio, ac ſubinde externæ ſenſationes. Pars affecta, cerebrum eſt, præcipuè ſecundùm anteriorem partem. Læditur illud quandoque per idiopathiam, vbi videlicet ſoporifera materia in cerebro eſt impacta; aliquando per ſympathiam, vbi alibi coërcitus humor ſolam vaporationem, qualitatémve ad cerebrum tranſmittit.

Cauſa eſt frigidus, & humidus ſuccus, ſicut calidus, & ſiccus peruigilij cauſa eſſe ſolet. Frigiditas, vel citra materiã ſoperi inferendo ſat eſt, dum meatus cogit, & influxum impedit, ſanguinem & ſpiritũ craſſefacit, & ſic corpus immobile, ſtupidúmque reddit, 3. *de loc. cap.* 5. Humiditas ſolâ ſubſtantiæ affluxu ſoporem parit, dum mole cerebrum grauat, meatus obſtruit; & torpore inducto membrorum ſubſtantiam laxat, 3. *de loc. cap. vlt. lib. de plenitud.* 11. 4. *de ſanit.* 4. *lib.* 1. *de cauſ. ſympt. vlt.* 1. *prorrhet. com.* 1. & *ſect.* 3. *com.* 76. & 3. *epid. ſect.* 3. *com.* 63. & 4. *de præſag. ex pulſib. cap.* 8.

Signa ſunt, ſomni prolixitas, & expergefactio difficilis: Nam ægri palpebras vix aperire poſſunt. Adeſt capitis grauitas, palpebrarũ inflatio, albicans faciei, oculorũ, & linguæ color, ſputi copia, tactûs frigiditas, & mollis pulſus. Periculoſum eſt ſymptoma, tum per ſe, tum quia cari, lethargi, aut aliarum prauarum diſpoſitionum eſt indicium. In intermittentibus febribus non adeò periculoſum eſt, ſicut in continuis, præſertim malignis; quum enim pituitoſa cacochymia, aut ſanguinis copia lenti ab ignea caliditate liqueſcunt, caput vaporibus repletur, & ſopor ſequitur ferè immedicabilis; qui ſolùm ſurditate ſuperueniente, aut excitatis parotidibus conſaneſcit.

Vtrùm autem *detur Coma criticum*: inquires. Galenus dubiũ perſoluit hoc modo *lib.* 1. *prorrhet ſect.* 2. *com.* 2. quo loco refert ſe vidiſſe in ægris quibuſdam, qui tribus, vel quatuor deinceps diebus vigiles permanſerãt, difficilem excitatu ſomnum ſuperuenientem, non vno die ſolùm, verùm quoque & duobus ex ordine die-

A bus, magno ipſis commodo fuiſſe. In opere etiam *de criſibus*, inter ſigna critica ſæpius coma ab eodem auctore recenſetur. Deinde puerorum morbi per ſomnum iudicantur, vt 3. *prog.* 1. Galenus confirmat: à vi enim valida puerorum concoctrice, quia pollent ex Gal. 1. *de ſanit.* 8. & 3. *de cauſ. ſympt.* 3. quæ tempore ſomni perfectiùs operatur, non ſolùm vitioſi humores reſoluuntur, ſed craſſi coquuntur. Quare non eſt denegandum coma criticum. In hunc fortè ſenſum dicebat Hip. *in prorrhet. loc. cit. Caros an vbique malus*, cari nomine omnem profundum, & excitatu difficilem ſomnum intelligens.

Curatio ſimilis eſt curationi Lethargi. Itaque cùm febri alicui malignæ, aut ſortis alterius comatoſus ſopor acceſſerit, neceſſe eſt & humorem vacuare fluen-
B tem, & fluxurum reuellere, ne in cerebrum commigret, grauioribus damnis affecturus. Itaque ſi vires adſint, ſanguinem protinus mittes, ſi ſufficienter ratione febris præexiſtentis miſſus non fuerit. Sectio fiet ex mediana vena, aut ea quæ in carpo manus ſita eſt, aut cucurbitulis vteris ſcarificatis, dorſo, ſcapulis, vel occipiti applicitis. Si ſomnus profundior vrgeat, ex naſi, aut frontis venis ſanguinem demes. Oxyrhodinum ſincipiti admouebis; Crudos, & putrentes humores expurgabis; & cætera perages quæ in Lethargo proficua eſſe *ſuprà* prædiximus.

De Comate vigili, ſeu Typhomania.

Qvando æger comatoſus eſt, & vigilat, affectum
C patitur ex lethargo, & phrenitide compoſitum, in quo ægri vigilare apertis oculis non valent, ſed conniuent ſpe conciliandi ſomni; hunc tamen captare non poſſunt. Galenus *lib. de pulſib. ad tyron. cap.* 11. & 4. *de cauſ. pulſ. cap.* 15. proprium illi nomen non indidit, etſi 3. *de loc. cap.* 5. vigilantem ſoporem nuncupa- rit: at 3. *epid. ſect.* 3. *com.* 39. coma non ſomnolentum appellat. Trallianus *lib.* 1. *c.* 14. falſum vocat lethargum. Paulus *lib.* 3. *c.* 6. & 10. vigilans dicit coma. Ab Auicenna 3. 1. *tract.* 3. *c.* 12. ſtupefactio peruigil, ſeu ſubeth, vel ſaharit. Ab auctore *lib. de def. medic.* Lethargus delirus, aut Lethargicum delirium. Hip. *lib.* 4. *de morbis*, in hiſtoria ſerui Attici vocat ſtupidam inſaniam. A veterum quibuſdam nuncupatur Typhomania, vt Galenus *in exegeſi*, & aliis locis auctor eſt.

Oritur hæc affectio ex variarum cauſarum permix-
D tione, quum ſcilicet pituita, biliſque flaua permixta, in cerebro ſimul immoderatiùs exuperant; Bilis namque flaua ſi per ſe ſola abundet, peruigilium cum delirio, cum pituita ſoporem inducere nata eſt. Hinc fit vt quoties vterque humor in cerebro inualuerit, contraria hominem ſymptomata apprehendant, nempe, vt tum vigilet, deſipiátque, tum leniter in ſomnum deferatur. Altera etiam cauſa huius affectus eſt ſtatuenda, nempe ſanguinis bilioſi copia: nam ſanguis lentore ſuo, cerebro grauato, ſoporem gignit: ob bilis tamen permixtionem, irritat, pungit, & vigiliam concitat. Si verò contrarij humores æquis penè portionibus redundent, tunc exquiſitè ex phrenitide, & lethargo mixta fit affectio, contrariáque ſymptomata æqualiter vrgent. Si verò alter humor exuperet, præ-
E pollentis ratione, vel magis coma, vel magis vigilia ægrum corripuerit.

At quæſtio eſt non indigna ſcitu: *Vtrùm Typhomania ſit media affectio inter phrenitidem, & lethargum?* Galenus *lib. de pulſib. ad tyrones, cap.* 11. & 4. *de cauſ. pulſ. cap.* 15. dubitare videtur, vtrùm hæc affectio ſit media inter affectiones illas, ea ratione, vt cum neutra in totum conueniat, an verò ambobus ſit communis, quaſi ex phrenitidis, & lethargi ſpeciebus mixta: Illud Dialectici medium per extremorũ negationem; hoc per extremorum participationem nuncupant. Sed Gal. 4. *de cauſ. pulſ. cit.* in ſecunda notione mediam ſtatuit,

&

& 3. *epid. ſect.* 3. *com.* 59. medium dicit affectum inter dormientes, & vigilantes.

Verùm hoc non videtur vndequaque verum: quia ſomnus, & vigilia priuatiuè opponuntur. Atqui ex oppoſitis priuatiuè non fit forma media, quia priuationi non inſunt gradus, quibus poſſit intendi, aut remitti. Igitur, &c. Dic tu primo modo, & concede, non reperiri affectum medium inter ſomnum, & vigiliam. Sicut enim datur ſomnus imperfectus, qui aliqua ex parte vigiliæ ſimilis eſt, veluti quando dormiens loquitur, ſurgit, & mouetur: ſic datur imperfecta vigilia, vt quando aliquis vigilans conniuet oculis, & capite grauatur.

Solue ſecundò ad mentem Galeni, 3. *de loc. cap.* 5. dicentis, in cerebro interdum ſimul coniungi cauſas, & ſomni, & vigiliæ, quæ cùm ſint contrariæ inter ſe, nihil mirum ſi ex ſomno, & vigilia medius affectus gignatur, & hoc modo ſoluitur ratio in contrarium adducta. Solue vltimò ſi dicas, ſomnum non eſſe priuationē vigiliæ, ſed actionē naturæ illi cõtrariam.

Signa huius affectus ſunt per ſe notiſſima: hoc enim correpti indicia habent, phrenitidi, & lethargo communia. Conniuent oculis, ſed palpebras præ humiditatis copia attollere nequeunt, ſomnolenti ſunt, & ad actiones prompti, ſonum, vocémque audiunt, & ſi eos tangas, mox oculos eleuant; & aliquando expergefacti, fixo obtutu diutiſſimè in vnum locum intuentur. Si eos interroges, difficilè reſpondent; at loquuntur, & delirant. Aluus, & vrina ſupprimuntur: & ſi fortè exeat, eſt tenuis, decolor, turbata interdum, & iumentorum inſtar. Demum ſigna apparent, lethargum, vel phrenitidem ſignificantia, prout humor magis pituitoſus eſt, vel acris.

Pulſus ambigunt inter illos, qui phreniticis ac lethargicis inſunt, celeres ſunt, ac frequentes, minùs tamen quàm phreniticorum; validiores, quàm qui lethargicis; languidiores, quàm qui phreniticis conueniunt. Languidiſſimi tamen ſunt, tardi, rari, ac parui, quando appropinquante morte, ægri veluti moribundi animam efflare videntur, vt 3. *epid. ſect.* 1. *com.* 7. pronunciat Galenus.

Vtrùm ſoporem vigilantem neceſſariò febris comitetur? controuerſia eſt non exigua. Galenus 13. *meth.* 21. Catochum ex eorum affectuum genere eſſe inculcat, qui ſine febre ſunt, vt apoplexia, & caros. Auicenna 1. 3. *cap. de ſubeth*, hunc affectum cum febre continua deſcribit: & ratio dictat, quum ex lethargo, & phrenitide fit compoſitus, qui affectus aſſiduam febrem ſibi comitem habent. Dic: Hunc affectum perpetuò febrem comitari; ſed Galenus per Catochum, non vigilantem ſoporem, ſed catalepſim intellexit, affectum omnino frigidum, & ſiccum, & febris prorſus expertem.

De præſagio, quid? Periculoſus eſt affectus, tum per ſe, tum quia in lethargum, & phrenitidem conuerti ſolet.

Curatio illicò eſt peragenda, iiſdem remediis quibus in curatione phrenitidis, & lethargi vtendum eſſe *ſuperius* monuimus: Nam ſi pituitoſus exuperet humor, ad modum lethargi curandus eſt æger. Si vincat bilioſus, vt phrenitici, regendi ſunt ægri. Si ex æquo varij dominentur humores, ſcopus curationis eò tendat, vt contrarij humores extra corpus excernantur: quæ omnia prudentis, & periti Medici conſilio ſunt relinquenda.

De Catalepſi.

QVando æger repentè correptus, totus rigidus, ac veluti gelatus permanet, in eadem prorſus figura in qua prehenſus eſt, patentibus, inconniuentibúſq; oculis, hunc affectum veteres Catalepſim, Catochen, deprehenſionem, detentionem, & congelationē nuncuparunt, ex Paulo *lib.* 3. *cap.* 10. & ſic 2. *Aph.* 3. & 4. *de loc.* 2. inter ſoporoſos affectus à Galeno reponitur. Pars quæ afficitur, cerebrum eſt, & magis ſecundùm partem anteriorem.

Huius affectus eſſentia conſiſtit in hoc, quòd ſit ſymptoma in genere noxæ functionum principum facultatum, quæ veluti congelantur, denſato, & congelato illius organo & inſtrumento, cerebro nimirum, & ſpiritu, qui veluti gelatur, & detinetur. Cauſa eſt intemperies frigida ſicca cerebri, ſiue materialis, ſiue immaterialis: Quare humor melancholicus, aut alia cauſa interna, quæ cerebrum infrigidare, & exiccare poteſt, hunc affectum committit, vt immodica vigilia, curæ, ſtudia. Signa ſunt, quòd æger tenſus & rigidus manet, vt lignum: minimè ſentit, aut mouetur, quia facultas animalis eſt conſopita valde, & actiones principes læſæ ſunt, reſpiratione illæſa. Cæterarum facultatum læſio, non eſt abolitio, ſed debilitas quædam, aut impotentia: & ſic aliqui vident, audiunt, recordantur eorum quæ coram ipſis facta ſunt, vt refert Galenus 2. *prorrhet.* 56. de quodam ſuo condiſcipulo, qui ſimili affectione fuit oppreſſus. In iis aluus, & vrina ob ſenſus ſtupiditatem ſupprimuntur, reſpiratio debilis eſt, vt & pulſus. Rarus eſt affectus, caro periculoſior & lethargo. Curandus eo modo, quo carus, ſed fortioribus auxiliis, quia virtus nimiùm grauata eſt, & conſopita.

CAPVT VI.

De Epilepſia.

Definitio.

EPilepſia *eſt conuulſio vniuerſalis, non perpetua, ſed quæ ex longis accidit interuallis, vna cum ſenſus, & mentis læſione*, vt 3. *de loc. affect. cap.* 7. Galenus explicuit.

Poſtquā enim ſuperiori capite explanauerat præter memoratas conuulſionis ſpecies, tetanim, opiſthotonum, & emproſthotonum, permanentes quidem, non motibus interruptas, à ſolo morbo factas, tertia admittenda eſt ſiens, per temporum interualla inuadens, & ab agente natura prodiens: quare dubitant plurimi: *Vtrùm Epilepſia ſit conuulſio, an motus conuulſiuus?* Nam videtur, quòd conuulſionis nomine intelligendus eſt motus conuulſioni ſimilis; quo membra inuoluntariè cõcutiuntur, & veluti cõtrahuntur nerui versùs ſuam originem, cerebrum nempe, dum ipſum affectum ſe concutit, vt ea excutiat, quæ ſibi noxia ſunt, & moleſta: quare illo loco latè conuulſionem accepit.

Hoc accidit in morbo comitiali, cuius ſedem affectam colligit Galenus, ex deſcriptione *ſuprà* poſita. Nam ſi in ea ratio ſimul, & ſenſus omnes lædũtur, per quæ ab aliis cõuulſionis ſpeciebus differt, illud membrum per eam credendum eſt eſſe affectum, quod rationis domicilium eſt, ſenſuúmque omnium principium, atque adeò cerebrũ: Inde enim nomen obtinet Epilepſia, hoc eſt ſupercõprehenſio, quia ſuperiores potentias, mentem pariter, & memoriam apprehendit, omnéſque exultare facit; propter quod etiam ſacra appellatur affectio, quaſi cerebrum occupet, ſacrum animæ templum, & principis facultatis ſedem.

Cùm enim craſſus, lentúſque ſuccus ſpiritus vias in cerebri ventriculis obſtruat, ad eius expulſionem ſe ipſum quatiente cerebro, ſequitur cõmunis illa totius corporis cõuulſio, vehemenſque inducitur nocumentum, non ſolùm principũ functionũ in cerebro ipſo, ſed & ſenſuum, & voluntariorũ motuum in organis; præſertim cùm cerebrum ipſum primariò eſt affectũ, & mox reliquæ neruoſæ partes per conſenſum coafficiuntur; deinde cùm neruoſarum partium aliqua primariò affecta, cerebrum in conſenſum ducit, & rurſus

ab ipſo cerebro vniuerſum corpus conuellitur. Primam ſpeciem vocant Medici Epilepſiam per eſſentiam: Secundam, appellant Analepſiam, quæ motus eſt totius corporis concuſſiuus cum ſenſus, & motus læſione: Tertia nominatur Catalepſia, quum conſenſu alicuius membri particularis ſymptomata inſoleſcunt.

Quare licèt Medicorum omnium conſenſu, Epilepſia vocetur motus conuulſiuus; hic tamẽ ab illa lõgè differt: eſt enim inter Epilepſiæ ſpecies motus quidam ipſi perſimilis, ſed ab Epilepſia multis modis diſſidet. Nam fit in membris motui voluntario inſeruientibus, cum quadam concuſſione, & vibratione, epilepticis motibus perſimili. Deinde hic motus fit citra obliuionem, & interiorum, ac exteriorum ſenſuum læſionem; Epilepſia verò è contra. Deinde motus conuulſiuus differt ab Epilepſia, quia in ea ſpuma per os excernitur in motu conuulſiuo, minimè. Inſuper in Epilepſia omnes corporis partes, aut plures conuelluntur; in hoc verò, vel omnes, vel aliquæ, vel vna tantùm.

Animaduertes Epilepſiam à conuulſione differre, licèt ſit de genere eius: Conuulſio enim affectus eſt ſtabilis, permanẽs, quo partes præter voluntatis imperium ad ſuam originem retrahuntur; at verò in Epilepſia, ad omnem ſitus poſitionem membra flectuntur. Conuulſio oritur à ſolo morbo; Epilepſia, à natura irritata. Erit ergo Epilepſia motus quidam conuulſiuus membrorum, (ad eum enim placet motum epilepticum reducere,) in quo cerebri ventriculi, & corporis membra forti motu comprimuntur ad expellendum id, quod in cerebri ventriculis præternaturaliter noxium cõtinetur: adéſtque in eo motu ſenſus priuatio, & interiorum potentiarum læſio.

Inſuper agitandũ: *Vtrùm motus in Epilepſia, ſit naturalis, vel præter naturã?* Nam ſi natura totius, & ſingularum partium, eſt morborũ medicatrix, & illud perpetuò intendit quod vtile ſit, & familiare, quî fieri poteſt, vt agente cerebro, & noxium fugiente, grauius malũ, quale eſt Epilepſia, ſequatur? culpanda enim eſſet natura, tanquam auctor, & genitrix malorum. Rurſus ſequeretur Epilepticorum conuulſionem, eſſe motum naturalem, vtpote à natura factum, & ad noxij fugã, quum tamen deprauatus ſit, & præternaturalis.

Dic: quòd licèt Natura, omniũ ferè quæ in corpore vtiliter geruntur, tam in ſanitate ſeruanda, quàm morbis propulſandis, ſit agens potiſſimum, perpetuóque conetur vtilia proſequi, & noxia fugere; nec mediis in genere careat, ſcopo ſuo & intentioni accommodatis: ſæpe tamen deficit & errat, ob interueniẽtes circumſtantias, quas diſcernere, ſui captus non eſt, quum ſit rationis expers; atque ideò neceſſe eſt ſæpe ab arte emendari, & illius correctione indigere. Vnde nihil mirum, ſi humorem in Epilepſia obſtruentem nitens expellere, grauioris mali, inuita & nolens, occaſionem præſtet, imò auctor & cauſa exiſtat; ſicut etiam eſt inflammationis in parte dolente, ſymptomaticæ euacuationis, febris, & plurium malorum, dum alia nonnunquam minora propulſare conatur.

Adde quòd, niſi etiã in cerebro ſeipſum quatiente ſequeretur noxa, minùs vrgeret difficultas, quantumuis aliis partibus nocumentum, & morbus ſuperueniſſet: nempe cùm particularis cuiuſuis membri natura, de propriis commoditatibus ſolicita ſit, & cum detrimento aliorum nitatur vnumquodq; ea à ſe pellere, quibus moleſtatur. Nec verò tales operationes, quamuis à natura fiant, & noxij fugiendj gratia, ſimpliciter & abſolutè naturales dixeris, vtpote à cauſa præternaturali ortas, & inſigne nocumentum corpori afferentes.

De loco affecto, cõſtans eſt Medicorum ſententia, vnà cum ſuo magiſtro Galeno, *lib. 3. de loc. affect, cap. 7. & 8.* Cerebrum eſſe: quod vel cunctarum animalium functionum nocumenta conuincunt, quarum omniũ ſedes, cerebrum exiſtit. *Vtrùm cerebrum patiatur in Epilepſia, vt pars ſimilaris, an vt inſtrumentalis?* dubium eſt. Hip. enim *lib. 6. epid. ſect. 8. text.* 40. ſic ait: *Melancholici plerunque in morbum comitialem ſolent cadere; & è contra qui morbo comitiali afficiuntur, melancholici fiunt. Horum vtrumlibet magis vſuuenit, vt in hanc, vel in illam partem infirmitas vergit: nam ſi in corpus, morbus comitialis hominem corripit; ſi in mentem, melancholicus efficitur.* Ex qua ſententia colligitur, in Epilepſia cerebrum affici, vt inſtrumentalem partem.

Deinde Galenus 3. *de loc. affectis, cap.* 7. agens de humore melancholico morbum comitialem efficiente, ſic inquit: *Igitur vt craſſus pituitæ ſuccus, ita hic quoque Epilepticum morbum ſolet efficere, vbi in meatibus ventriculorum cerebri continetur, ſiue is medius ſit, ſiue poſtremus.* Idem docet, 2. *de cauſ. ſympt. cap. vlt. §. Sicuti Apoplexiæ, & Epilepſiæ ex pituitoſi ſucci multitudine, in ipſius cerebri ventriculis collecta gigni videntur, eòque fit, vt ſubitanea ſit earum tam generatio, quàm diſcuſſio: quod accidere in corporum intemperie nullo modo poteſt.* Probat etiam 3. *de loc. cap. cit. §. Velox eius diſcuſſio, craſſum humorem vias ſpiritus in cerebri ventriculis obſtruentem, hunc maximè affectum peperiſſe declarat:* & paulò infrà: *§. Sed à craſſo ſemper humore, &c.* Ergo ſi Epilepſia ex obſtructione originem ducit, & non ex intemperie, planè conſtat in Epilepſia cerebrum affici, non vt eſt ſimilaris, ſed inſtrumentalis pars.

Ex altera parte obſtant plura, ex Galeni monumentis hauſta. Nam ille eodem *lib. 3. de loc.* & apoſita hiſtoria *lib. 1. cap.* 15. Trallianus, enarrant quoſdam Epilepſia fuiſſe correptos, ob auram frigidam à tibia ad cerebrum vſque aſcendentem. Sed per illam auram frigidam non communicatur humor craſſus, qui cerebri ventriculos poſſit obſtruere, ſed nuda quædam intemperies frigida. Ergo in hac Epilepſia cerebrum eſt affectum intemperie, & non obſtructione: ac per conſequens cerebrum afficitur, vt pars ſimilaris. Quod etiam non ineptè probari poteſt in Epilepſia, quæ ex venenoſa, malignáque qualitate, ex vtero eleuata emanat, quo in loco computreſcit menſtruus ſanguis, aut ſemen corrumpitur, ex quibus fœtidiſſimis ſubſtantiis vapores aſcendunt ad cerebrum tetri, maligni, horridi, qui ipſum lancinando, & pungendo concutiunt, & motus epilepticos conuulſiuos frequenter excitant, vt in vteri ſtrangulatu, morſúque animalis venenoſi, aut aſſumpto aliquo veneno, frequenti experimento eſt compertum. Sed Epilepſia ex his cauſis profecta, ex nuda quadã, & occulta intẽperie generatur, & non ex obſtructione. Ergo tũc temporis cerebrum ſolum afficitur, vt ſimilaris pars, & non vt inſtrumentum. Quòd ſi litem hanc dirimere velis, dic ſemper in Epilepſia affici cerebrum, vt pars inſtrumẽtalis: & hoc modo ad morbum in via ſemper referenda eſt, retento ſcilicet ſpiritu, qui in ventriculis cerebri continetur: quare ſemper in hoc morbo, ſiue per primariã affectionẽ, ſiue per conſenſum concitetur, obſtructio adeſt, vt *infrà* vberiùs exponemus.

Inſurgit tamẽ hoc loco difficultas: *Vtrùm Conuulſio in morbo comitiali, ad conuulſionẽ ex inanitione, vel repletione ſit referenda?* Galenus reſpondet hoc modo, *lib. 5. Aph.* 70. dum ſic ait: *Quæ quidem fit ex euacuatione conuulſio, acutiſſima eſt, & pernicioſiſſima; ea verò quæ fit ex repletione neruoſarum partiũ, qualis fit in morbo comitiali, neque acutiſſima, neq; ſimiliter periculoſa.* Sed hæc doctrina obtinet veritatem in Epilepſia, quæ ex primaria cerebri affectione originem ducit, & ex craſſo humore cerebrum, & neruos obſtruẽte generatur. Cæterùm in morbo comitiali, qui cerebro per conſenſum affecto corpus vexat, conuulſio ad neutrã conuulſionem eſt reducẽda. Quæ ſolutio eſt ad Galeni mentẽ, 5 *Aph. com.* 1. dum motum in Epilepſia repertum ſimilẽ eſſe illi aſſeuerat, quem in ſingultu fieri conſpicimus, qui quidem motus deprauatus, tam cerebri quàm ventriculi,

ventriculi non eſt vera conuulſio: Arabes vocant conuulſionem improportionatam ad materiam; quam conuulſionem per cōſenſum factam, non fuiſſe ab Hip. prætermiſſam, *eo loco* Gal. inculcat, illum de primis, & præcipuis conuulſionibus fuiſſe loquutum aſſeuerans.

Porrò dubium aliud inſurgit grauiſſimum: *Vtrùm in epilepſia, ventriculus anterior, medius, vel poſterior afficiatur?* Arabes, ſolos anteriores affici ſibi perſuadēt. Gal. cuius doctrina maiori in pretio æſtimanda, 3.*de loc.cit.* in hoc affectu non anteriorem ventriculum, ſed medium, aut poſtremum affici arbitratur, ſic enim inquit: *Craſſum pituitæ ſuccum, aut humorem melancholicum, comitialem morbum efficere, vbi in meatibus ventriculorum cerebri retineantur, ſiue is medius ſit, ſiue poſtremus.*

Præterea ſpiritus animalis, ob cuius retentionem epilepſia ſolet concitari, in cerebri ventriculis præcipuè continetur, medio, & poſtremo. Ergo ad illorum affectionem morbus comitialis inſurget, & non anteriorum; hi enim ſolùm præparant animales ſpiritus aliis ventriculis, & ipſi cerebro, & ſunt veluti ductus, & canales ad cerebri excrementa pellenda, auctore Gal. 8.*de vſu part.cap.*10. *in princ.*§. *Nec minus quoque, &c.* Explicat eleganter 8. *de vſu part. cap.* 6. agens de vtilitate anteriorum cerebri ventriculorum; quo loco hos, eſſe olfactus inſtrumenta, & illorum ope ſuperflua excerni, dictat vbertim: *Aliter enim* (inquit ipſe) *perpetuò, aut frequenter cerebrum apoplexia eſſet oppreſſum.*

Sed video te obiicientem hoc modo: Cur poſſunt ſpiritus animales in cerebri ventriculis generari, ex quorū impedito trāſitu epilepſia excitatur, ſi illi in mirabili illo plexu vētres antecedente gignūtur? Quare dilucidè explicandum; *Vtrùm ſpiritus animalis in cerebri ventriculis, an in reti mirabili generetur?* Gal. enim 3. *de loc.cit.* aſſeuerat, animalem ſpiritū in cerebri ventriculis cōtineri, ac ſi ibi generaretur, vt per cerebri ſubſtātiam, & reliqua membra diſtribuatur, quum illius generationem, 9.*de vſu part.c.*4. plexui retiformi, ſeu mirabili attribuat, apertiſque verbis teſtetur, & ſpiritū in reti illo bene confectum, in cerebrū ipſum, quin & in ventriculos effluere, nec alibi poſſe meliùs elaborari; quod illius intorta, ſeu flexuoſa indicat contextura, quam natura tribuit membris, à quibus exactam materiæ elaborationem exoptat, quia plexibus flexuoſis diutius immoratur, & perfectiùs conficitur.

Neque aſſeras, animalem ſpiritum non in aliquo ex cerebri ventriculis, ſed in mirabili plexu ventres antecedente generari, ibíque vltimas diſpoſitiones, & formam conſequi ſubſtantialem, licèt poſtea ſimul genitus, & forma ſubſtantiali inſignitus, in ventribus ipſis magis perficiatur: hoc eſt, perfectionem quādam accidentalem recipiat. Quod addes, vt Medicis ſatisfacias, apud quos ſpiritus omnis ad organum tranſmiſſus quandam ſubit alterationem, per quam ad talem virtutem determinatur, fitque proportionatum illius inſtrumentum, quum antea eſſet ad plures indifferens.

Neque in ea perſiſtas opinione, inductus Galeni auctoritate, *lib.*9.*cit.* tū ex eo, quia cùm internæ functiones in cerebri ventriculis edantur, in illis ſiquidē reſident facultates, impedirentur illarū actus, ſi ibidem generarētur ſpiritus; aggregarentur enim ſuperfluitates, quę in omni coctione neceſſariò ſeparātur, quúmque exitum non habeant, permixtæ cū ſpiritu remanerent: vnde ipſe vſque adeò purus, tenuis, & ſplendidus, qualis ad ratiocinationes, & diſcurſus requiritur, non euaderet, ac proinde alibi produci oportuit. Hoc placitum firmabis ſimilitudine externorum ſenſuum, qui in ſuas prodeunt actiones per animalem ſpiritū, non in ipſis, ſed alibi confectum.

Verùm ſententia hæc manifeſtè repugnat Galeno, qui non ſolùm 3.*de loc. cit.* ſed *lib.* 7. *de vſu part.* 8. & *lib.*8.*cap.*10. & *lib.*7.*de placit.*10. & plurimis aliis locis, apertè teſtatur, ſpiritum animalem non in retiformi plexu, imò potiùs in cerebri vētriculis confici, elaborari, & ſuam formam conſequi. Nec deſunt validiores rationes, quæ cogunt ita opinari. Prima. Tot coctiones requiruntur ad ſpiritus animalis generationē, quot neceſſe eſt ſubire alimentum, ad hoc vt membri formam adipiſcatur. (Reſpondent enim inter ſeſe mutuò ſpiritus animalis, & alimenti coctiones, prout colligitur ex Galen. 7. *de vſu part. cit.*) Sed alimentum nonniſi in tertia, quæ in poris membrorum fit, aſſequitur membri formam. Similiter ergo in tertia coctione accipiet ſpiritus formā ſubſtantialem. Quum verò primam ſubeat aër, ex quo materia præſtatur, in pulmone; ſecundam in corde, cum arteriis; tertiam in cerebri ventriculis: ibi credendum eſt ſuam formam ſuſcipere.

Secunda. Talis erit vſus reticularis illius plexus, qualis eſt aliorum qui in corpore reperiuntur. Atqui in teſtium, vberúmque plexibus ſubſtantiales formæ non præſtantur, ſed tantùm diſpoſitiones, & aptitudines ad formas. Igitur nec in illo cerebri. Confirmatur: quoniam plexus nihil aliud eſt, quàm quoddam arteriarum aggregatum, intortum, & flexuoſum, quæ ab aliis arteriis non differunt: ſi igitur aliæ non generant animalem, ſed vitalem ſpiritum, cur illæ in plexu generabunt? Adde quòd cùm exiguus in homine ſit, nec capax tantę ſpirituum copiæ, quanta per tot ſenſuum & motuum organa diſtribuenda requiritur, credi non poteſt illorum officina.

Neque obſtat Galenus, *lib. de vſu part.* ſolùm enim vult ibi diſponi, & aptari ſpiritū in reti mirabili, quod non negamus. Minùs vrgent rationes cæteræ, quum enim ſecundùm Galenum 3.*de loc.* 7. & multis aliis in locis, in cerebri corpore cōtineantur potentiæ ſenſitiuæ internæ, corruunt aduerſa fundamenta, & corruerent etiā, licèt in ventribus contineri aſſereremus: ſuos enim habēt meatus ad nares eūtes, per quot ſuas trāſmittūt ſuperfluitates; maximè quòd valde exiguæ sūt illæ, quæ per vltimam ſpiritus coctionem ſeparantur, facilè reſolubiles, & euaporabiles. Iam verò externos ſenſus ſpiritu vti alibi procreato non cogit, alibi etiā fore procreandum illum, qui cerebro debet inſeruire: illos enim aliunde inſtrumenta, quibus in opus prodirent, expectare decuit; non autem cerebrum, quod fons eſt & origo ſpiritus, animalíſue virtutis, niſi velis in infinitum procedere: præſertim quòd etiam cor vtitur ſpiritu in ſeipſo confecto.

Differentiæ.

Galenus *cit.*3.*de loc.affect.* elegāti ſermone edocuit tres eſſe epilepſiæ ſpecies, quibus omnibus commune eſt, Cerebrum, vtpote propriam & affectam ſedem huiuſce ægritudinis, laborare: vel primariò, vbi ſcilicet in cerebro ipſo craſſus humor conſiſtens, vētriculos obſtruit; vel oris ventriculi conſenſu, vbi ſcilicet vitioſus humor cōtineatur, & ab eo vapores ſurſum ad cerebrum eleuentur, illud in conſenſum nonnunquam rapientes. Deniq; aut parte aliqua alia corporis incipit affectus, & deinde ad cerebrum ſenſibiliter aſcendit. Vnde tres deſcribūtur morbi comitialis ſpecies, differentiæ, qualitates, ſeu genera: omnia enim hæc Gal. ab Ariſt. recedēs, pro eodē vſurpat ſignificato, & inter ſeſe ſynonyma facit. Porrò tertiā interdū accidere aliquot hiſtoriis cōfirmat, & argumēto ex curādi ratione deſumpto conuincit, noxiū aliquid ab affecta parte capiti communicari, in epilepſia per cōſenſum: alioquin enim vincula partibus ſuperioribus iniecta parū profuiſſent, nec euaderent quidā præſentiētes acceſſionē, capite curuato; inſuper nec alij à feris cōmorſi, ſecta, vel vſta primaria parte: cuius contrariū multorum experimento eſt comprobatum; nam non aliùnde illa iuuare poſſunt, niſi quia vim mali ab vna parte

parte in alias ſibi proximas tranſire prohibeant, atque ita non modò epilepticis acceſſionibus, ſed & venenoſarum ferarum morſibus, ictibúſue magnum præſtant auxilium.

Quid verò ſit id, quod in hac epilepſiæ differentia, à loco primùm (vt ita dicam) affecto in cerebrum fertur, Pelopis Præceptoris teſtimonio, & morſus ferarum exemplo, ait eſſe, aut alterantem qualitatem, aut ſpiritalem quandam ſubſtantiam, auramue', quæ licèt exigua, moléque minima, facultate tamen ingens eſt, & quàm maxima ad nocendum. Nec mirum, inquit, vim vſque adeò validam, & pernicioſam exiguæ ſubſtantiæ ineſſe, ſiquidem exiguum ſatis eſt id, quod ſcorpius, phalangium, paſtinaca, & ſimiles aliæ venenoſiſſimæ feræ tenuiſſimis aculeis in parte demorſa relinquunt, quod tamen corpus afficit ingenti mutatione, vt ſæpe accidere cõſpicimus.

Poſſe autem intra corpus noſtrum, venenum ſponte innaſci, à quo qualitas, vel ſpiritalis inſtar auræ, vim deferens deleteriam, per partes inter ſe continuas, & ſibi mutuò ſubiectas celeriter in totum corpus, ac principes maximè partes tranſmittatur, & grauiſſima pariat ſymptomata, imò & quandoque perimat, aut morbos inducat lethales, ex eodem Pelope cõfirmat, elegantérque exponit modum & rationem, qua vis veneni à corporis ſuperficie ad cerebrum vſque dilatetur, in ſcorpionis ictu, paſtinaeç, hoc eſt, turturis marinæ, & phalangij, quod genus quoddam araneï eſt valde venenoſum, ac frequens ſuper flumina, Barbaris Rutela; vulgò Tarantula: ex cuius morſu quàm varia, & admiranda ſequantur accidẽtia, vt ſcribit Dioſcorides, *lib. 1. cap. 56.*

Hoc etiam oſtendit Galenus; quod prioribus Medicis non fuit exploratum, videlicet, cur in epilepſia per conſenſum, ad deleteriam qualitatem cerebro accedentem concuſſiones ſequantur? Sequi autem, inquit, non alia de cauſa, quàm quòd concutiatur cerebrum, ad expellendum id, quod à parte primariò affecta ad ipſum fertur; non aliter ac ſingultu, qui motui conuulſiuò eſt ſimilis, corripitur ſtomachus, vbi multo cibo deprauato moleſtatur. Ad cerebri verò concuſſionẽ neceſſe eſt neruos ab eo exortos concuti, id eſt, per interualla conuelli, ſeu potiùs motu conuulſiuo infeſtari, non facta, & perpetua conuulſione, ſed quæ finita epileptica acceſſione ceſſet. Ob hanc cauſam licet conijcere, ſiccas non eſſe ex mente Galeni, epilepticas conuulſiones; ſiccæ ſiquidem non ita celeriter ſiunt, ac ſoluuntur, quod paulo poſt diſputabitur.

Quòd ſine ſenſu, & motu patiens, inquit Galenus *loc. cit.* repentè ceciderit, nec conuulſiuo, palpitantéq; motu detineatur, à vehementi infrigidatione huiuſmodi malum oriri credendum eſt, à qua lethargum, & carum accidere affirmat; apoplexiam autem à craſſo potiùs, frigidóque humore obſtruente, ac cerebri meatus confeſtim replente: aliter ſubitò euenire non poſſet.

Sed his iactis oportet ſpeculari: *Vtrùm prima ſpecies epilepſiæ à Galeno rectè conſtituatur?* Epilepſia namque, præter abolitionem principum facultatum, importat totius concuſſionem cum repetitione acceſſionum. Atqui ſi huius mali cauſa in cerebro ipſo per proprietatem contineretur, non ceſſaret acceſſio, nec rurſus per interualla rediret, imò perpetua foret, & ſine intermiſſione durans donec penitus ſanaretur. Igitur non rectè primam differentiam conſtituit, ex malo in ipſo cerebro exiſtente. Dic. Neganda eſt minor, tum quia licèt mali cauſa intra cerebrum ipſum conſiſtat, non tamen ventriculos perpetuò afficiet, ſed per quædam interualla; tum quia neceſſe non eſt ibi continuò adeſſe, vt proprio affectu cerebrum laborare dicatur, imò nec in eo primùm generari, ſed firmam eſſe, ſixam, & ſtabilem: quamquam Galenus *loc. cit. de loc. af-*

A *fect.* eam ſolam epilepſiam videtur appellare cerebri propriam, cuius cauſa ex alia parte non aſcendit, ſed in ipſo capite continetur.

Inquies deinde: *Vtrùm ſecunda epilepſiæ ſpecies à Galeno tradita, ſit admittenda?* quia non magis à ventriculo, quàm à quauis alia corporis parte poſſunt ad cerebrum materiæ eleuari, à quibus fiat epilepſia: imò verò in fœminis frequentiſſimum eſt, nõn ventriculi, ſed vteri conſenſu generari, vt *lib. 6. cap. 5. de loc. affectis* edocuit Galenus. Ergo perperam ventriculo addixit epilepſiam per conſenſum. Deinde per conſenſum laborant illi, qui noxio aliquo ex ignobili parte ad cerebrum delato, epilepticas patiuntur acceſſiones. Inſufficienter igitur ſecundam appoſuit veluti à tertia ſpecie diſtinctam.

B

Dic. Galenus per conſenſum vocat, quando alterius membri communicatione euenit; quo nomine non magis per conſenſum dicetur epilepſia illa, quæ ex ventriculo, quàm quæ ex quauis alia parte ad cerebrum mandante contingit: diuerſas autem eſſe ſpecies conſenſus, & ob partium diuerſitatem, à quibus humor, vel qualitas communicatur, certum eſt: & quia ab ſtomacho frequentiſſimum eſt, ſicut & fœminas ex vtero: rarius, ex ignobilibus aliis membris, quibus tanta non datur cerebri communio. Tertiam verò à ſecunda diſtinguit non modò partium, ſed & C materiæ venenoſæ ratione, à qua illa oritur, cuius generatio licèt etiam frequens non ſit, quum raró intra corpus venenum innaſcatur, ob periculi magnitudinem, decuit peculiarem mentionem de illa facere, & tanquam diuerſam à ſecunda conſtituere. Nec accuſationem meretur Galenus, eò quòd conſenſus differentias omnes, iuxta partium mandantium varietatem non attulerit; ſatis enim fuit illas recenſuiſſe, ad quas reliquæ ferè omnes poſſunt reuocari, maximè illa quæ ex vtero fit, vt apertiùs *lib. 6. de loc. cap. 5.* fatetur Galenus.

Cauſa.

D Comitialis morbi cauſa eſt craſſus, lentúſque humor: at cùm hic in duplici differentia ſit, pituitoſus videlicet, & melancholicus, non abs re à Gal. 3. *de loc. cit.* decretum eſt, quòd ſicut craſſus pituitæ ſuccus, ita & is, qui atræ bilis naturam habet, comitialem morbum efficere ſoleat. Hoc confirmat Paulus *loc. cit.* qui comitialis morbi modò humorem pituitoſum, modò melancholicum, eſſe cauſam aſſeuerauit. Hi igitur ſucci, cerebri meatus obſtruentes, impedientéſque animalem ſpiritum, qui in iiſdem cerebri ventriculis continetur, quominùs poſſit exire, morbi comitialis auctores ſunt.

Licèt autem in cauſa huius morbi conſtituenda conſtans ſit Galeni opinio, quam Medici vnanimiter am- E plectuntur, tamen *Vtrùm epilepſia à craſſo, an tenui humore oriatur ſemper?* hactenus magna auctorum contentione pugnatum eſt. Huius enim auctoris edictum non leues patitur difficultates, quas enucleare arduum eſt, & difficile. Vel enim oportet cauſam inducturam epilepſiam, eſſe humorem craſſum, obſtruentem ventriculos, aut neceſſe eſt quòd priùs in auram, leuémque flatum cõuertatur. Denique aut ſufficit nuda, immaterialiſque qualitas. Non primum, quia ſæpe acceſſiones maximè breues ſunt, & frequenter repetentes; quod non contingeret, ſi occaſio omnino foret craſſus, viſcoſúſque humor; ſiquidem nec ita facilè diſcutitur, vt breuiſſimo tempore durare poſſit; nec quo ſe recipiat, ſemel à ventriculis excuſſus, vt rurſus tam crebro redeat: quoniam ſi ad vaſa commigret, difficilè redibit; ſi ad cerebri corpus, apoplexiam, aut affectum alium neceſſariò generabit. Non ſecundum, quia præterquam quòd craſſus humor ſimpliciter,

aſſeritur

aſſeritur à Galeno huius morbi cauſa, ſæpe acceſſiones diutiſſimè durant, indicantes in eo humoris craſſitiem, & non alia de cauſa dicitur pituitoſis naturis, ſenum, & puerorum ætatibus familiaris, niſi quia à pituita potiſſimùm oritur. Denique quòd non ſufficiat qualitas abſque humore, conſtare videtur ex eo, quoniam etiamſi immateriale intemperamentum, vt frigus v.g. aëris excedens poſſit conuulſionem inducere, & abolitionem principum facultatum, repetitionem tamen acceſſionum nequaquam poteſt, quod ad epilepſiam requiritur, vt diximus: quomodo enim æquale, factúmque iam intemperamentum tam celeriter ceſſabit; rurſus & tam crebrò redibit? Quare, &c.

Argues tu acutiùs hoc modo. Controuerſum eſt apud auctores, num oporteat humorem craſſum epilepſiam inducturum, priùs in flatum conuerti, quod Ariſtoteli viſum eſt *lib. de ſomno, & vigil. c. 5.* relato ab Auic. 1.3. *tract. 5. cap. prop.* & confirmat Auerrhoës 3. *collect. cap. vlt.* ea potiſſimùm ratione, deſumpta ex Rhaſi, 1. *cont. cap. 6.* nempe quia ſi ſine ventoſitate, aut vapore à frigidis craſſis humoribus fieret, citò, ſubitóque non accideret, nec ſimiliter, citò, ſubitóque diſſolueretur.

Deinde ſternutamentum, parua quædam epilepſia dicitur. Sed teſtante Galeno ipſo 7. *Aph.* 51. ſuperabundans in capite humor ſternutamentum efficere non poteſt, niſi in ventum conuertatur. Igitur potiùs à diſtendente flatu, quàm ab humore craſſo oriri credendum videtur. Id quod ex leui illa aura conſcendente, de qua Galenus *cit. de loc.* & multis, qui epileptica acceſſione periêre, confirmari poteſt: cùm enim diſſecarentur, nullam in cerebri ventriculis repletionem oſtenderunt. Neque hæc ſententia aduerſa eſt Galeno, vel quia pituitæ, & melancholiæ flatus, cùm eorundem humorum ſint ſoboles, eandem habent naturam, vel quia ſi initio *cap. cit. de loc. affectis*, propoſuit à craſſo humore obſtruente fieri, non tamen ſimpliciter aſſeruit, ſed veluti addubitans ſcripſit.

Verùm quamuis frequentior huius ægritudinis occaſio, facta per conſenſum à ventriculo, vtero, & aliis partibus, ſit diſtendens vapor, aut acris tenuíſque humor, cerebrum pungens, & ad concuſſionem excitans; rarior, craſſus; infarciens & replens: negari tamen non poteſt, ab hoc etiam oriri eam, quæ per primariam fit affectionem: ſubitò ſiquidem obſtruere potens eſt, & ſubitò diſcuti, vel attenuatus concuſſione & motu, vel craſſus adhuc expelli à ventriculis per nares, aut palatum: quin imò in cerebro ipſo, & eius meatibus: vnde ſæpe comitialis morbus in apoplexiam commigrat, ſicut hæc nonnunquam ſubitò in paralyſim terminatur.

Deinde quia videtur difficile concedere, à craſſo ſucco epilepſiam poſſe exoriri, ſiquidem non ita affatim, & repentè ad ventriculos cerebri decurrere poteſt, nec ſubinde ſubitò diſcuti: iccircò non ſolùm Galeni mentem patefaciam, & eius veritatem deſignabo, ſed Auerrhoïs opinionem ſtare non poſſe comprobabo. Craſſus enim, viſcidúſque humor, potiùs quàm tenuis, & in flatum ſolutus, primigeniæ epilepſiæ cauſa exiſtit, vt Galenus fatetur, hac potiſſima, & lucidiſſima ratione munitus. Pituitoſus ſuccus, craſſus & lentus, crebriùs in cerebri ventriculis redundat: is dum pertingit neruorum orificia, qui ab ipſis ventriculis propagantur, & principium ſpinalis medullæ, ex Gal. 6. *epid. ſect. 6. com. penult.* animalis facultatis affluentiam impedit ad exteriora corporis, ipſóſque neruos, & cerebri ſubſtantiam proritat ad concuſſionem, vnde emergit vniuerſalis conuulſio. Quia verò lenta hæc, craſſáque pituita in ventriculis reſidens, orificiis neruorum finitima eſt, ſubitò ſanè, & affatim inuadit affectus. Quippe cùm nerui acutioris ſint ſenſus, cerebríque ſubſtantia hebetioris, tunc

A temporis potiſſimùm concuſſio ſuperuenit, quum ſuccus qualitate feriens, aut quantitate grauans, ipſam neruorum ſubſtantiam proritat, & ferit. Cæterùm quia propter lentorem, & craſſitudinem, ſucci illi in nerui ſubſtantiam facilem ingreſſum non habent, fit quidem, vt affectio confeſtim quoque ſoluatur, diſcuſſa facili negotio pituita, quæ in neruorum ſubſtantiam aditum non habuit.

At hæc de primigenia duntaxat epilepſia, à Galeno fuiſſe prodita, intelligenda ſunt: Nam quæ per ventriculi fit ſympathiam, ab acri ſucco ſæpe excitatur; quemadmodum quæ à particulari aliquo extremo membro, à nidore deterrimo, aut flatuoſo ſpiritu per continuationem partium ad cerebrum delato. Ster-
B nutamentum verò, quia parua eſt quædam epilepſia, & breuiſſimè durans, nihil mirum ſi à ſolo flatu generetur; quanquam Auicenna vtramque cauſam adiungit: ſed veriſimile eſt craſſum humorem à Galeno fuiſſe omiſſum, quia vtplurimùm à vapore excitatur.

Vtrùm immaterialis, nudáque qualitas poſſit eſſe epilepſiæ cauſa? etiam dubitandum. Auerrhoës negat, ex eo potiſſimùm, quia paroxyſmus mali non eſſet, nec vllum haberet repetitionis ordinem, quem epilepſia includit; tum quia iuxta Galenum, 2. *feb. vlt.* periodicationis cauſa eſt motus materierum; tum quia ſi alicui contingat à frigido aëre, cui ſe expoſuit, vel ſi euadat neceſſariò, rurſus non repetet, vel contra epilepſiæ
C conditionem, difficillimè, aut nunquam remouebitur, eo quòd fixa quædam ſit, & facta, ac veluti habitualis intemperies.

Galenus tamen apertis verbis, propoſitíſque pluribus hiſtoriis, quas *lib. 1. Hiſt. P.P. Medic.* ſumus interpretati, teſtatur ſæpe, ab humore in parte contento, communicari cerebro flatum, aut nudam qualitatem, morbi comitialis auctorem, quod verius multò eſt: non minùs ſiquidem maligna, prauáque qualitas cerebro impreſſa, circumſcripta omni materia humorali, ſiue flatuoſa, poteſt eſſe cauſa conuulſionis eius, quàm flatus, aut humor diſtendens: toties autem repetet acceſſio, quoties ad cerebrum ipſum peruenerit. Non ſunt verò huiuſmodi circuitus vſque adeò certi, & ordinati, quemadmodum illi qui in febribus
D contingunt; nec intemperamentum factum ſimpliciter, & æquale, quod facilè remoueri non poſſit, ſed nudum, & immateriale, hoc eſt, citra humorem, cerebro impreſſum.

Sed de aliis humoribus quid dicendum? Bilioſum, etſi rarò, pungendo ac vellicando epilepſiam gignere poſſe, Grammatici illius hiſtoria manifeſtè confirmat, lata 5. *de loc. c. 6.* qui cùm inedia cruciaretur, progenito in ore ventriculi hoc humore, epilepſia premebatur; quam ad Galeni mentem, *lib. 1. Hiſt. P.P. Medic. hiſt. 21.* expoſuimus. *Vtrùm* autem *à ſanguine gigni poſſit?* rogabis: ſiquidem Auicenna 1.3. *tract. 5. c. 8.* ex quatuor humoribus epilepſiam oriri poſſe aſſeruit. Pituita, cùm craſſus ſit humor, citiùs obſtruit, & ventriculos cerebri humectat, & quia maximè frigidus eſt
E humor, etiam irritat ventriculos cerebri ad expellendum. Eodem modo melancholicus ſuccus, craſſus cùm ſit, obſtruere poteſt. A bile rarò affectus hic concitatur. A ſanguine, videtur quòd nunquam; rariſſimè enim accidit, vt extra vaſa feratur, vt in ventriculorum cauitates confluat repentè, & cùm mitis ſit naturæ, naturam non vellicat, laceſſit, aut ferit.

Galenus tamen epilepſiam à ſanguine ortam poſſe excitari, libenter fatetur *lib. 4. acut. com. 23.* dum ſic ait: *Venarum interceptiones appellat, oppletiones quæ à copia exoriuntur. Cùm igitur ſupra modum oppletæ fuerint venæ, grauari virtutem eſt neceſſe, atque in extinctionis agi periculum natiuam caliditatem, quæ ob copiam ſuffocationi quippiã ſimile patitur. Oriuntur ſiquidem epilepſiæ, & apoplexiæ, & ſyncopæ cardiacæ, &c.* Sanguis enim cùm copioſius

pioſus eſt; & ex aliqua cauſa extrinſeca agitatus, ſicut ex potu meracioris vini, aut valido exercitio, copia ſua venas intercipit, & occludit, irruénſque ad partes ſuperiores, cerebri vaſa ſubitò replet, quem naturæ grauem, & moleſtum natura expellere conatur, & forti motu conuulſiuo ad eius excretionem, & diſcuſſionem inſurgit; quod non fit in apoplexia, licèt ab eadem oriatur, quia in hac eſt ferè omnimoda venarum interceptio, & hoc modo ad expellendam noxam ſenſatam cerebrum ſeſe contrahere nequit. In epilepſia, cùm adſit aliqua venarum occluſio, & non tanta & talis, quanta & qualis adeſt in apoplexia, iccircò cerebrum media contractione, & concuſſione noxam ſenſatam expellere ſatagit, præſertim verno tempore, quo præ calore fuſus & liquatus ſanguis, in cerebrum irruit. Hoc modo inter vernales morbos, epilepſia numeratur ab Hip.3. *Aph.*20. quia ſi corpus eſt ſanguine refertum, hic aduentante calore liquefit, & fuſus in cerebrum conuolans, epilepſiam parit. Ita Galenus *in com. Verùm ſi hominem pituita plenum vel flaua bile, vel atra, vel ſanguine ipſo, volueris exercere, ei morbum comitialem, aut apoplexiam exercitatione contrahes, &c.* Epilepſia ergo à ſanguine excitatur.

Denique illud ſilentio non eſt inuoluendum dubium: *Vtrùm in epileptica acceſſione ſemper adſit ventriculorum cerebri obſtructio?* Pro parte negatiua eſt fortiſſimum argumentum, quòd aliquando tenuiſſimo humore, nuda & immateriali qualitate, venenoſa, maligna concitetur, quæ nullo modo obſtruere poteſt. Deinde epileptica acceſſio fit propter expulſionem rei ſtimulantis. Sed aſſignari poteſt tenuiſſimus vapor, à ventriculo, vtero, & aliis partibus cerebro communicatus, ratione cuius moueantur ventriculi ad expellendum, ſine eo quod obſtruat. Ergo, &c. Inſuper, ſi adeſſet ſemper obſtructio, non communicaretur vis motiua partibus inferis, & membris. Sed in epilepſia adſunt animales motus fortiſſimi. Ergo, &c.

Sed antequam dubium reſoluas, aduerte apud Galenum 1. *de loc. affect.c.*1. varias tradentem vrinæ ſuppreſſionis cauſas, tria deſcribi obſtructionum, ſeu conſtipationum genera; quarum vna dicitur attenuatoria, in qua meatus, latera, marginéſve, inuicem conniuent, coëúntque, vel propter tumorem aliquem præter naturam, vel ob nimiam partis, ſeu meatus ſiccitatem, quæ quidem denſando contrahit, atque adeò ſtipat, partémque parti facit adhærere, vt docet Galenus *lib.*8.*meth.c.*2.& 9.*c.*1. Secunda, carnoſa dicitur, ſitque ob plenitudinem, parti, ſeu meatui intus adnaſcentem, vt tuberculum, verrucam, carbunculum. Tertia coarctatoria appellatur, quum ſcilicet meatus, ſeu cauitas aliunde impletur, nec ſubſtantia implens illi agglutinatur: hæc propriè à Galeno obſtructio appellatur, illiúſque cauſas enumerat, 1. *de loc.cit.* lapidem, ſanguinis grumum, pus, craſſum, lentúmque humorem aliunde confluentes.

Dic ergo, cauſam immediatam affectiuam huius affectus, eſſe obſtructionem ventriculorum cerebri: nulla enim alia cauſa poteſt epilepſiam concitare, niſi obſtructionem efficiat, ex Gal.3. *de loc.c.*7.& Auic.1.3. *tract.*5.*c.*8. Sed in idiopathica epilepſia reperitur obſtructio coarctatoria, à craſſo, lento, terreſtri, multóque humore profecta: In ea verò quæ per conſenſum aliarum partium excitatur, adeſt attenuatoria, quum ad expellendam venenatam auram vniuerſo cerebro grauiter inſenſam, comprimuntur cerebri ventriculi, & horum parietes concidunt, & conſtipantur; ex quibus priorum argumentorũ ſolutio patet. Ad vltimum dic, obſtructionem in epilepſia omnimodam non reperiri, & in hoc diſtingui ab apoplexia, in qua ob totalem ventriculorum cerebri obſtructionem, nullo modo animalis facultas in partes ſubiectas influit; quare ſenſu, & motu animal priuatur.

Externæ cauſæ ſunt ferè innumeræ, quæ nempe craſſos humores in corpore gignunt, vt alimentorum pituitoſorum vſus. Hoc modo ingluuies, & nauſeatiua ſatietas grauiter noxia eſt. Vini, præſertim craſſi, fæculenti, generoſi, & meraci immodicus potus. Deficiens alimonia: nam ad inanitum ventriculum bilis, omníſque vitioſa impuritas confluunt; & ſic os illius mordetur, ac lancinatur. Venus immodica, dum laceſſit cerebrum motu, agitatione, diſſolutione ſpirituum, hunc morbum concitat: ſicut otium, balnei aſſiduus vſus, diuturnæ vigiliæ, animi pathemata, terror repentinus, nuntium triſte, horrenda ſpectacula, mora in ſole, vapor hydrargyrij: & alia quæ peculiari quadam proprietate comitialem morbum arguunt, & ipſi obnoxios collabi vehementer cogunt.

Signa.

Signa in tres diuiduntur claſſes: alia imminentem prænunciant; alia præſentem indicant; alia ipſius differentias internoſcere docent. Antecedunt epilepſiam inuoluntaria animi, & corporis iactatio, dolor capitis, aurium ſonitus, vertigo, vigiliæ, ſomnus turbulentus, incubus, obliuio, torpor, corporis immobilitas, muſculorum ſaltus, membrorum tremores, venarum colli repletiones, anhelitus mutatio, ſenſuum hebetudo, pectoris conſtrictio, oculi ferocia, viſus obtenebratio. Acceſſione appropinquante, ante oculos ſplendores adſunt, difficilis auditus, fœdi odoris perceptio, ſermo inarticulatus, ſaliuæ fluor, nauſea moleſta, cardiogmos, vrina tenuis & cruda, pudendi tentigo, & inſtante acceſſione fragor quidam interior perſentitur.

Præſentem epilepſiam demonſtrant totius corporis conuulſio, rectricum potentiarum, externorúmque ſenſuum, & functionum interceptio. *Tunc ægri*, vt inquit Aretæus, *diuerſa membrorum diductione torquentur, illis ceruix incuruatur, caput variè diſtorquetur, malæ rubentes palpitant, oculi extrà prominent, & immobiles redduntur, ipſorúmque adeſt inuerſio, palpebræ cum palpitatione frequenter debiſcunt.* Os contorquetur, lingua extrà prolabitur, quæ aliquando dentibus illiſa, quaſſatione vexatur, aliquando magno vulnere fauciatur. Dentes clauiculati adeò ſunt, vt eos diducere ſit difficile. Aphoni ſunt, ſtertunt, & in gutture ſtridorem edunt. Sæuiente acceſſione, mutatio adeſt inſignis in pulſu, in magnitudine, vehementia crebritate, celeritate, & duritie. Si tandem facultas ſit oppreſſa, apparet pulſus languidus, paruus, & creber; imò aliquando pulſus, & reſpirationis ceſſatio cernitur. In paroxyſmi decurſu ſpuma per os, & nares excernitur, ſtercus, vrina, & aliquando genitura inuoluntariè emittitur. Acceſſione ceſſante omnium geſtorum ignorantia, capitis grauitas, membrorum ſegnities, diſſolutio, ac languor, pallor, animi conſternatio.

Signa ad dignotionem differentiarum epilepſiæ, hæc ſunt: Pituitoſa cognoſcitur ex ſignis, quæ pituitam in corpore, & ventriculo redundare oſtendunt, ſicut & melancholica: de quibus fusè *ſuprà, cap. de cephalalgia.* A ventriculo oriri demonſtrant ventriculi ſubuerſio, nauſea, palpitatio, dolor, cibi faſtidium, vomitio pituitoſa: adſunt flatus, inflatio, murmur circa hypochondria, ructus.

Hyſtericam epilepſiam præcedunt feminis, aut menſtrui retentio. Si verò ex aliquo membro per ſympathiam contingat, patiens repentem auram, qualitatémve venenatam perſentiſcit; ſed in his omnibus concuſſio non ita eſt valida, nec ſpuma circa os apparet. Si vermes epilepſiam concitant, ſomnus adeſt profundus, & in eo dentium ſtridor, narium pruritus, maxillæ rubor, cordis ſaltus, cardiogmos. Si abſceſſus, ſi carie corruptum os, ſi venenum, ſi vrinæ ſuppreſſæ anadrome, aut alia cauſa malum ingenerat, per propria ſigna cognoſces.

Præſagium

Præſagium.

DE præſagio plura ſunt inueſtiganda. Primum: *Vtrùm Epilepſia pituitoſa ſit frequentior melancholica?* Illud qui putant, in confirmationem adducunt Hippocratem, qui *lib. de morb. ſacro, num.* 8. per pecudes manifeſtari hunc morbum aſſeuerat; ſi enim eis aperiatur cerebrum, humiditate plenum inueniri, ac ſi ex pituita hic morbus frequenter oriatur. Nec videtur diſſentire ratio, quia ſi morbus eſt puerilis, frequentiùs continget ab illa materia, quæ pueris, & cerebro eſt magis proportionalis, vt manifeſtè conſtat ex Galeno, 2. *Aph.* 39. & aliunde paſſim; quum verò pituita ſit huiuſmodi, frequentiùs ab ea prodibit.

Qui oppoſitam ſententiam tuentur, Hippocr. etiam teſtimonio eam confirmant, 6. *epid.* 5. relato, vbi proprium melancholicorum affectum appellat: & 3. *Aph.* 22. morbum autumnalem, non hyemalem: & 6. *Aph.* 56. de apoplexia, & aliis loquens, de Epilepſia ſimiliter intelligendus, vocat melancholicum. Ratione autem ſic probant. Communis illa totius concuſſio, cum mentis, ac ſenſuum oblæſione, quæ datur in Epilepſia, occaſionem habet humorem vel ſua craſſitie obſtruentem, vel qualitate moleſtantem. Sed hæc in melancholico ſucco deterior eſt, quàm in pituitoſo, illa multò durior, & rebellior. Ergo magis apta erit melancholia ad efficiendum comitialem morbum, & ex conſequenti ab illa frequentiùs orietur.

Sed ratio tantùm concludit, dummodò melancholia in cerebro redundet, licèt in minori copia quàm pituita. Cùm autem hæc multò frequētior ſit, & copioſior, multò probabilius ſit, ab ea frequentiùs euenire morbum epilepticum, rariùs à melancholia; exceptis quibuſdam naturis, & temporibus, in quibus humor ille, quia magis familiaris, magis redundabit, & conſimiles morbos producet. Nec Hipp. comitialem, ſimpliciter melancholicum pronuntiauit, ſed tantùm melancholicis magna ex parte accidere dixit, *in epid.* & *Aph.* in autumno, quia melancholici ſucci eſt ferax.

Secundum: *Vtrùm* autem *Epilepſia melancholica ſit pituitoſa pernicioſior?* Reſponde affirmatiuè: cùm enim cerebro ſit improportionalis, cauſam arguit vehementiorem, ac proinde periculoſior cenſenda, & difficilioris curationis, iuxta ſententiam Senis *in ſæpe memorato Aphoriſmo.* Deinde multò plus diſtat melancholicus à natura, quàm pituitoſus humor: hic enim tenuior eſt, neque adeò obſtruens, & tanquam benignior, aptus in ſanguinem, & membrum conuerti; ille è contra, etiam naturalis.) Nam ſi de præternaturali ſit ſermo, nemini dubium, quòd melancholia præter naturam ſit peior.) Ergo grauior, & deterior erit melancholica Epilepſia. Confirmatur inſuper. Inter morbos ſuapte natura longos, ille qui diutiùs protrahitur, cæteris paribus magis affligit, & incommodat laborantes. Atqui melancholia, vtpote craſſior, rebellior, & difficilior concoctu, chronicorum morborum longitudinem auget, craſſitie, & coquendi difficultate, nec minus quàm pituita malitia, & qualitate moleſtante offendit, imò multò plus. Igitur, &c.

Tertium: *Vtrùm infantes, pueri, adoleſcentes, aut ſenes, Epilepſiæ magis ſint obnoxij?* Puerilem, infantilémque ætatem in hanc affectionem magis eſſe pronam, patet, quia eo tempore cerebrum, neruoſúmque genus debilia ſunt, & excrementitia humiditate abundant, & maximè ſi in vtero cerebrum repurgatum non ſit: Nam ſi ob virtutis impotentiam, aut humoris colluuiem, per varias corporis partes excrementa non excernantur, retenta in cerebro illuuies epilepſiæ materiam præſtat. Quando verò in lucem eduntur, & purgatio procedit, tunc ab hoc ſæuo malo redduntur immunes, iuxta oraculum Senis *lib. de morbo ſacro, n.* 10. dicentis, eos ab hoc morbo ſuperſtites euaſiſſe, quibus vlcera, puſtulæ, & tumores in capite, & retrò au-

A res exoriuntur: nam ij repurgata pituita quæ in vtero purgari debebat, facillimè degunt. Qui verò ab his excrementis puri non ſunt, hanc cladem citiſſimè experiuntur.

Iuuenes huic malo obnoxij non ſunt, niſi ex accidenti, ex victus, & vitæ incontinentia; Veneri enim, ingluuieíque indulgent, & ob alia errata in ſex rebus non naturalibus plurimam ſuccorum crudorum copiam coaceruant. Senes epilepſia rarò tentantur: licèt enim crudus humor hac ætate vbertim generetur, tamen cùm vires inualidæ, ſenſim, ac ſine ſenſu eum non concoquant, ipſe accreſcens completam facit obſtru-ctionem, vnde Apoplexia, quæ huic ætati magis eſt

B familiaris, ex Hip. 3. *Aph. vlt.*

Quartum: *Vtrùm Epilepſia, affectio ſit hereditaria?* Affirmatiuè reſpondet Hippocrates, *lib. de morb. ſacro, num.* 6. dum ſic ait: *Si enim ex pituitoſo pituitoſus, ex bilioſo bilioſus gignitur, & ex tabido tabidus, & ex ſplenico, ſiue lienoſo, lienoſus, quid prohibet vt cuius pater, & mater hoc morbo correpti fuerint, etiam poſterorum, ac nepotum aliquis eo corripiatur? Semen enim genitale ab omnibus corporis partibus procedit, à ſanis ſanum, à morbidis morboſum.* Dari enim morbos hæreditarios diutino experimento eſt confirmatum, probátque Hip. *lib. de loc. aër. & aquis, n.* 36. §. *Quum enim ſemen genitale ab omnibus corporis membris procedat, à ſanis quidem ſanum, à morbidis morboſum, fiátque vt ex caluis calui gignantur, ex cæſiis cæſij, & vtplurimùm diſtortus diſtortum generet, ea-*

C *démque ratio ſit circa reliquas formas, quid prohiberet, vt non ex Macrocephalis Macrocephali gignerentur, &c.* Galenus *lib.* 6. *Aph. com.* 28. *in fin.* dum morbos hæreditarios exiſtere aſſeuerat, ſic inquit: *Accedit & ad has cauſas, ob quas plerique incidunt in podagras, quòd multi & patres, & auos habuere podagricos, in quibus ſemen erat vitiatum, atque adeò poſteris vehementiorem fecerunt partium imbecillitatem.* Probat Aphrodiſæus *ſect.* 4. *probl.* 2.

Morbus enim hæreditarius ille eſt, qui traducitur à parentibus in filios; hi enim ſuccedunt parentibus, non minùs morborum, quàm bonorum hæredes: ſurditas enim, mutitas, Arthritis, Nephritis, Epilepſia, Hemicrania, tabes, ſcabies, lepra, morbus Gallicus, cæcitas, ſunt morbi hæreditarij, qui ex primordiis generationis originem ducunt, & maximè ex ſemine, cuius ma-

D gna eſt vis: nam etiamſi hoc ex omnibus corporis partibus non decidatur, ſed ex ſolis teſtibus, in eo tamen vis reſidet formatiua, quæ omnium partium effigiem, & ſimilitudinem continet, iuxta quam in fœtu partes integras, aut vitioſas effingit.

Porrò cùm hæc vis corporis formatrix reſidua ſit in parentum membris, & ſui ſimilitudinem in teſtibus inducat, neceſſariò inducet non ſolùm ſimilitudinem ſtructuræ, & temperiei, ac modi ſubſtantiæ, idoneam ad actus, & ad formam, in qua ſpecies conſiſtit; ſed & materiæ & qualitatum corporalium, quibus hanc ſimilitudinem exquirimus. Hæc ſimilis delineatio, ob calorem illum & ſpiritum in ſemine implantatum, qui cùm inſtrumentum ſit formatiuæ facultatis, informatus ſtructuræ parentis ſimilem delineabit in ge-

E nito. Quæ ſanè delineatio, & indiuidualis conditio, ſi ex genitoribus omnino ſanis prodeat, ſana quoque erit, & nulla in facultatem formatiuam infertur vis: Si verò membra parentis aliquo vitio inſigniantur, cuius veſtigium, fomes, aut ſigillum in ſeminis materiam craſſiorem traducatur, proculdubio facultatem ipſam formatiuam euertit à recto.

Contrahuntur etiam hæreditarij morbi à ſanguine mēſtruo: ſi enim mulier dum vtero gerit, pleuritidem, aut grauem alium morbum eſt paſſa, fœtus ad illius generationem naſcitur propenſus. Quando morbus acutus eſt, quia leuiter impreſſus eſt, neque eo tempore ægrotantes generare poſſunt, à parentibus in filios nō traducitur, niſi ille acutus morbus, ob alicuius partis vitioſam conſtitutionem frequenter oriatur. Quare morbus

morbus chronicus hæreditarius eſt, quia magis fixus, & radicatus,& præſtat inducias & intermiſſionem,in qua ægri ob maius robur gignere queunt.

Hæreditarius morbus non traducitur actu,ſed potentia:quum enim morbus eſt materialis,ad ſui generationem non ſufficit imbecillitas partis, & vitioſa illius conſtitutio,alioqui ſemper epileptici,& arthritici perpetuò morbo laborarent,cùm in illis cum partium debilitate,vitioſa adſit conſtitutio;ſed humoris excrementitij copia eſt neceſſaria, quæ cùm primùm in corpore inualeſcit, à robuſtioribus ad minùs calidas tranſmittitur, ex Gal.6. *de ſanit. tuend.c.3. poſt princip.* Hinc fit vt toto tempore, quo corpus ab hac ſuperflua ſucci colluuie eſt immune,morbi hæreditarij non generentur.

Quia verò optimo victus regimine,& præſidiis adhibitis impediri poteſt, ne ſimilis vitioſus humor in corpore generetur, factum eſt vt hi morbi nec appareant, nec generentur, etiamſi partes languidæ exiſtant.Cùm igitur à primordiis generationis fœtus tantùm imbecillitatem contrahat, ſolùm morbus hæreditarius potentia contrahitur; deinde verò cùm humores increſcunt, & redundant, morbus actu patientem exercet. Si verò in vtero praui humores inualeſcat, non ſolùm potentia,ſed actu acquiritur.Ob hanc cauſam plures exeunt in lucem,morbo Gallico,& aliis morbis fœdati, & illicò acceſſiones epilepticas patiuntur diras: non enim repugnat dari morbum contractum ab vtero actu, vt *lib.de diff.morb.c.8.& 9.* confirmat Galenus; quando à morboſo, imbecillóve patris, aut matris cerebro, ſimile quoque in filiis exprimitur. Nec ſolùm ab immediatis progenitoribus,ſed & quandoque ab auis, ægra membrorum diſpoſitio transfertur.

Quintum:*Vtrùm Epilepſia ſit morbus acutus?*Galenus enim 5.*Aph.*30.eam,morbū vocat acutum,§. *Sic etiā, ſi abſque febre aliquis alius morbus acutus fiat,veluti morbus comitialis, morbus attonitus, conuulſio,tetanus propter magnitudinem morbi,& vehementiam, impoſſibile eſt laborantem euadere, &c.* Subſcribit Auic. 1.4.*tract.*1.*cap.*4. Contrà Hip. *lib.de morb.ſacro*, & Galenus ipſe,*lib.*1.*de criſib.c.*4.§.*Nam febris ardens,& morbus lateralis, & inflammatio pulmonis breuis temporis habent principium; morbus autem comitialis, & articularis,& coxendicum, & nephritidis,longi temporis.*Solue,& concilia hos auctores cum Celſo *lib.*3. *c.*23. *de comitialis morbi curation.* Epilepſiam ante 14. diem morbum acutum eſſe, vbi eam tranſiit,acuti vim deponere.Sic enim habet: *Vbi tertio die cibus datus eſt, intermittere quartum, & inuicem alterum quemque, eadem hora cibi ſeruata, donec quatuordecim dies tranſeant, quos vbi morbus exceſſit, acuti vim depoſuit. At ſi manet,curandus iam vt longus eſt,&c.*

Sextum: *Vtrùm Epilepſia ætatis mutatione ſanetur?* Affirmatiuè reſpondet Hip.*lib.6.epid.ſect.1.text.5.*dum ſic ait:*Infantium fulgores cum pubertate nonnunquam mutationes habent,&c.*Et per infantium effulgeſcentias,intelligit Epilepſiam, quæ cùm ob frigidam,& humidā cerebri temperaturam oriatur,fit vt accedente pubertate, conſaneſcat, quia totius corporis temperamentum ad ſiccius, calidiúſque conuertitur. Hoc docuit *lib.5.Aph.7.Quibuſcunque morbi comitiales fiunt ante pubertatem,mutationē accipiūt*:quia cùm Epilepſia generetur à frigido craſsóque humore,illi maximū auxilium præſtat ætas,calidam & ſiccam habēs temperaturam.

Neque aſſeras,morbum comitialem ſola ætatis mutatione non ſolui,ſed in alias ægritudines mutari,vt in renum dolorem, podagram, & ſimiles affectus: nam Hip.ibi inquit:*cum pubertate mutationes habent, & aliàs. In renem dolor grauis,&c.*Deinde.Morbi diuturni,qualis eſt comitialis morbus,rarò bene iudicantur,neque in totum ſolui ſolent, ſed in alios morbos permutantur. Non placet reſponſio, quia vt *lib.nuper cit.epid.in fin.com.*Galenus aſſeruit, Epilepſia in pubertate in re-

A num morbos non permutatur; in hac enim ætate vitium renum non accidit, ſed circa primum ſenium: quemadmodum veſicæ lapis, in pueritia magis quàm in alia ætate generari ſolet.

Sed ſupereſt explicandum:*Vtrùm pueri accedentes ad ætatem calidiorem,ab Epilepſia conſaneſcant?*Nam ſenſus Hippocraticæ ſententiæ in eo conſiſtit, quòd pueri morbo comitiali detenti, mutatione ætatis ſanitatem accipiant,tum quia materia craſſa & lenta,quæ epilepſiam generat, intra adoleſcentiam, & iuuentutem non generatur;tum quia ſi quæ ex pueritia remanſit, caliditate in totum diſſipatur,aut ſaltem minuitur.

Scitum autem eſt in doctrina Galeni, iuuenes & adoleſcentes, ſimpliciter & abſolutè, pueris eſſe calidiores, ſortiríque calorem gradualiter intenſiorem.

B Quæ ſententia etſi à pluribus tum veterum,tū iuniorum oppugnetur,(quod modò non diſcepto,ab iis ſatis ſupérque excuſſum)ea tamē mihi verior,& probabilior ſemper viſa eſt: Galenus enim 2.*Aph.*45. ætatem vigentē,qualis eſt adoleſcentia,vel iuuentus,calidam & ſiccam,collatione facta ad alias ætates,eſſe appellādam aſſeuerat.Præterea 3.*ſimp.c.*2.iuuenem puero collatum calidiorem eſſe,ſicut leo eſt calidior, homini collatus. Sed leo hominum calorem intenſione vincit. Ergo & iuuenis puerum calore ſuperabit. Deinde Gal. 1.*epid.ſect.*2.*com.*78. dicit,adoleſcentiam, & iuuentutem ætates calidiſſimas eſſe:Et *cit.*6.*epid.ſect.*1.*com.*5.iuuenem eſſe abſolutè calidiorem puero aſſeruit.

Rationes autem pro hac ſtabilienda opinione firmæ ſunt.Prima.Sicut ſe habet calor febricitantis ad ſano-

C rum calorem, ita calor iuuenis, ſeu adoleſcentis ad puerorum calorem, ex Gal.1. *Aph.*14. Sed calor febrientis multò eſt intenſior ſanorum calore. Ergo & iuuenis calor reſpectu pueri.Secunda.Calor æſtatis eſt intenſior calore cuiuſuis alterius temporis anni. Ergo & calor iuuenis reſpectu aliarum ætatum.Antecedens patet experimento. Conſequentiam probat Galenus 3.*de cauſ.pulſ.c.*5.quo loco, eodem modo ſe habere calorem æſtatis ad reliqua anni tempora, quo calor iuuentutis ad reliquas ætates,apertè teſtatur.

Tertia. Illa ætas erit calidior intenſiuè,in qua pulſus,& reſpiratio maiores,& celeriores reperiuntur.Sed in adoleſcentia, & iuuentute pulſus eſt maior, & velocior, quàm in aliis ætatibus (quod ſimiliter intelligendum eſt de reſpiratione.) Ergo, &c. Maior probatur,quia magnitudo, & paruitas pulſus, & reſpiratio-

D nis,intenſioni caloris, vel remiſſioni proportionē reſpondent,ex Gal. 3.*de cauſ.pulſ.cit.* & colligitur ex eodem,*lib.art.med.c.*29.

Quarta. Ille calor dicitur intenſior, qui fortiùs & vehementiùs vrit,& exiccat.Sed ita ſe habet calor iuuentutis,reſpectu pueritiæ,vt patet ex pilorum nigredine, & cutis duritie, quæ duo in adoleſcentibus, & iuuenibus reperiuntur. Ergo.Vltima. Galenus 1.*de ſanit.*15.& 3.*c.*7. conſulit ſenibus,vt vino vtantur,quod calidum eſt; quum tamen illud prohibeat adoleſcentibus,& iuuenibus,ne in lapſum eiuſdem generis poſſint incidere. Quare Epilepſia potiſſimùm ſanatur mutatione ætatis, id eſt, intra adoleſcentiam, & iuuentutem: & hoc ex illa cauſa accidere certum eſt, quia calor iuuenis abſumere humiditates potens eſt,

E quas puerilis calor reſoluere non potuit.

Septimum:*Vtrùm Epilepſia ſit viris magis familiaris, quàm fœminis?* Ex vtraque parte decertant auctores. Celſus *lib.cit.*hoc vitium maribus eſſe magis familiare aſſeuerat.§.*Id genus ſæpius viros, quàm fœminas occupat, &c.* Ex altera parte videtur rationi conſonum, fœminas huic malo eſſe pronas magis; ſedentariam enim vitam agunt,non exercentur,frigidiores ſunt viris,& ob hanc cauſam ſuccorum crudorum copiam coaceruant,& icircò hoc morbo faciliùs tentantur,quia,vt ait Hip.*lib. de morbo ſacro,num.*6. *morbus ſacer pituitoſis natura oboritur, bilioſis verò non accidit.*

Solue

Solue hoc modo: Epilepticis acceſſionibus fœminæ frequentiùs tentantur, ob vteri ſympathiam, ex ſemine, & menſtruo ſuppreſſis; ab his enim ſubſtantiis, in deleteriam, veneficámque qualitatem degenerantibus, eleuatur tetra aura, cerebro grauiter infenſa, quæ cerebrum, neruóſque lancinat, concutit, & ferit. In hunc ſenſum interpretandus Hippocrates, qui ab hac cauſa virgines, non ſolùm hyſtericas conuulſiones, ſed aliamagis miſeranda mala pati, *toto lib. de virg. morbis*, non ſemel conteſtatur.

At Epilepſiam, quæ per proprietatem in cerebro generatur, in fœminis eſſe infrequentiorem, ratio dictat. Etſi enim ſint frigidiores, & humidiores viris, tamen hanc aquoſi humoris colluuiem ſingulis menſibus expurgant, cuius vacuationis ope à tanto morbo redduntur immunes. Hoc probat Celſus *loc. cit.* §. *Interdum tamen cùm recens eſt, hominem conſumit; & ſæpe eum, ſi remedia non ſuſtulerunt, in pueris veneris, in puellis menſtruorum initium tollit, &c.* Quare ſi menſtrua vacuatio Epilepſiam factam ſanat, ab imminente præſeruabit. Hoc perdoctè explicuit Galenus *lib. de venæ ſect. aduerſ. Eraſiſtratum, cap. 5.* dum ſic ait: *Velim itaque audias veritatem ipſam, me præcone, tibi denunciantem, quòd mulier, ſi probè expurgetur, neque podagris, neque articulorum doloribus, neque lateris inflammationibus, neque peripneumoniis, ſed neque Epilepſiæ, neque Apoplexiæ obnoxia ſit, &c.* Quare *ſi menſtrua non fluant, ex vtero morbi contingunt*, vt *lib. 5. Aph. 57.* monuit Hippocrates.

In Epilepſiam promptè incidunt vertiginoſi, ex Gal. 3. *Aph.* 17. §. *De vertiginibus autem quid dicere oportet? vtpote quæ proximæ ſunt morbis comitialibus, & iis quos Apoplexias nominant:* Vertigo enim eſt veluti obtenebratio, quæ fit humoribus cum craſſo vapore per caput motis, & ideò præcedit Epilepſiam, & Apoplexiam. Non minùs qui incubo diu premuntur, in epilepſiam incidunt. Melancholici, præſertim qui hoc morbo per proprietatem tentantur, facilè in hoc vitium labuntur: extat in hanc rem Senis oraculum, *lib. 6. epid. ſect. 8. text. 40. Melancholici plerunque in morbum comitialem ſolent cadere; & contrà qui morbo comitiali afficiuntur, melancholici fiunt.*

Antiqua Epilepſia ægrè ſaneſcit. Sæua eſt, & rebellis, hæreditaria. Difficilis illa, in qua totum corpus afficitur. Praua, quam vertigo præceſſit. Fortis, quam anhelitus difficultas comitatur. Periculoſa, in qua æger ſubitò corruit cum clamore forti, dentium fragore, ſpuma copioſa, genituræ excretione, vrinæ, & ſtercoris fluore. Interficiens velociter, quæ ſymptomatum vehementiam, & paroxyſmorum frequentiam importat. Deſperata, quando mens grauiter eſt læſa, aut æger attonitus. Recens, & quæ contraria dictis, & mitiora ſymptomata habet, faciliùs curatur. Hæc aliquando, rariùs tamen, in paralyſim finitur, ex Hip. 4. *acut.* 27. qui paralyſim ſequi, ſicut ad Apoplexiam, ſic ad Epilepſiam, conteſtatus eſt. Si verò 4. *de loc. c.* 2. contrarium aſſerat Galenus, de frequenti euentu intelligendus eſt, quia corporis vibratione, & concuſſione, humor noxius priùs diſſipatur, & abſumitur.

Curatio.

IN hoc affectu duplex medendi ratio inſurgit: Alia ſolùm circa corrigendam epilepticam acceſſionem verſatur; alia circa remouendam morboſam diſpoſitionem incumbit, quæ remanet poſt acceſſionem, ratione cuius noua acceſſio concitatur. Rurſus ſi hæc diſpoſitio in cerebro per propriam paſſionem fixa ſit, diuerſam expoſtulat curationem ab ea, quæ per conſenſum cum aliquo membro fuerit generata: & demum varia eſt huius morbi curatio, pro ratione humoris, qui illam efficere eſt aptus.

Pro remouenda ergo Epileptica acceſſione, conabimur humorem, vel vaporem in ventriculis cerebri infixum diſtrahere, ac diſſoluere; oppreſſum animalem ſpiritum excitare; & impedire affluxum noui humoris, qui in cerebrum irruens eam conſeruat. Quare præſente acceſſione, vtiles ſunt inferiorum partium frictiones, fortes ligaturæ crurum, & brachiorum, acres clyſteres, glandes validæ.

℞. Hier. diacolocynthid. q. ſ. cum melle toſto, & ſale, fiant glandes.

Sic etiam poſſunt parari ex ſpeciebus alterius Hieræ compoſitæ cum melle.

Clyſteris acris forma eſto hæc.

℞. Decoct. centaur. minoris, betæ, polypod. ſem. cartham. mercurialis, ſummitat. ſtœchad. betonic. ſaluiæ, rutæ, roriſmarini, pæoniæ, ℥ x. *olei rutæ, chamomil. an.* ℥ j. *mellis anthoſat.* ℥ j. *diaphœnic. electuar. Indi, benedict. laxatiu. an.* ʒ iij. *ſalis com.* ʒ j. Fiat Clyſter.

Quòd ſi acceſſio valida ſit, in decocto adiiciantur grana tria, aut quatuor trochiſcorum alhandal, aut drachma vna pilularum cocchiar. aut Agarici.

Ex vſu quoque ſunt cucurbitulæ, dorſo, ſcapulis, natibus, & ſuris primò affixæ aridæ; poſtea verò ingraueſcente paroxyſmo, ſcarificata cute. Os, & palatum cum Theriaca, & Mithridato inungendum, vt peccans humor ad has partes inſtar ſpumæ confluens expellatur. Proſunt odoramenta ex calidis medicamentis parata, vt ſunt Ruta, Origanum, Maiorana, præcipuè ſi ad maiorem penetrationem, aceto acri, vel ſcillitico incoquantur. Sternutatoria ſunt optima ex puluere caſtorei, ſinapi, Nicotianæ, Ellebori, Pæoniæ, Myrrhæ, Aloës, Piperis. Clauiculati dentes, aperiendi manu, vel cochleari indito, ne craſſeſcente ſaliua, fuliginosóque excremento retento, æger in ſuffocationis periculum incidat; quare exitu liberaliori facto cerebrum liberiùs ventilatur. Laudatur in os infundere aquam ſtillatitiam ceraſorum, hirundinum, aut picarum.

Quòd ſi hæc non ſufficiant, & acceſſionum ſæuarũ frequentia æger de vita periclitetur, Epilepſiáq; ſit finitima Apoplexiæ, & à copia ſanguinis pituitoſi, vel melancholici excitetur, quid vltrà factitandum? Hæſitant plures: *Vtrùm perſiſtente acceſſione ſæua ſanguis ſit emittendus?* Dic in præcipiti caſu, ægróque conclamato, ſi plethora adſit ex ſanguinis vbertate pronata; ſãguinem eſſe mittendum, præſertim ſi cætera adſint, quæ ſanguinis miſſionem non dehortantur: nam vt prudenter aduertit Galenus *lib.* 10. *meth. c.* 10. *Vbi ſemel ægro moriendum eſt, inutile eſt à leuibus inchoare præſidiis.* Et licèt auxilium dubium videatur, quia ægrum acceſſionum vehementia confractum debilitat, & naturam diſtrahit & interturbat, ne imminentibus acceſſionibus reſiſtere deinceps poſſit; tamen ſi ex ſanguinis copia ventriculos cerebri obſtruente excitetur, ſatius eſt ſarcinam leuare, & confluxũ humoris auertere phlebotomiæ ope, quàm ſpe omni adempta laborantem certò perire. Quamobrem cunctandum non eſt, à communi, vel cephalica vena ſãguinẽ exhaurire, dummodò in interuallo inter acceſſionẽ, & acceſſionem celebretur, quũ maior ſit vtilitas noxâ: licèt enim mittere ſanguinem in acceſſione, iugulare ſit, ex Celſo *lib* 2. *c.* 10. tamen in ea, de cura coacta, aliquando ad maius periculum euitandum, emittendus ſanguis.

Hoc præceptum primus omnium propoſuit Hip. *lib.* 4. *acut.* 23. dum ſic ait: *Quòd autem quis repentè obmuteſcat, id venarum interceptiones, occluſionéſque faciunt, ſi ſano abſq; occaſione, vel forti alia cauſa id cõtigerit.* Exponit Galenus *in com.* hoc modo. *Venarũ interceptiones appellat, oppletiones quæ à copia exoriuntur. Cùm igitur ſupra modum oppletæ fuerint venæ, grauari virtutem eſt neceſſe, atque in extinctionis agi periculum natiuam caliditatem, quæ ob copiam ſuffocationi quippiam ſimile patitur Oriuntur ſiquidem Epilepſiæ, Apoplexiæ, & ſyncopæ cardiacæ.* Quaſi dicat, quando Epilepſia ex ſanguinis copia, vaſa

non

non ſolùm inferiora, ſed ſuperiora occupante,ortum duxerit, tunc venam ſecare oportet, ſanguinémque auferre,inſpecta ſecundùm habitum,ætatémque pluris,minoriſve ratione.

Quare non in hora, ſed die acceſſionis cunctandum non eſt, ſi plenitudo efflagitet, vel ſimplex, vel biliofa, aut melancholica, venæ ſectionem exercere: Nullo enim præſidio citiùs, & promptiùs humor à capite fluens, fluxurus auertitur, & fluxus vacuatur, quàm hoc: maximè ſi ab vtero ex ſuppreſſis lochiis ingruat affectus: quo tempore in die acceſſionis ex talo ſanguinem extrahere eſt conueniens, vtile,& neceſſarium; præſertim ſi ex ſuppreſſo menſtruo,aut retentis hæmorrhoïdibus, aut alio humore ad ſuperas partes reſtagnante,Epilepſia ſcaturiat, & aliqua adſit vacuatio ſanguinea per nares, & os, quæ ſanguinem in corpore redundare demonſtret: tunc enim hæmorrhoïdibus hirudines affigere oportet, vt in cerebrum irruens humor trahatur deorſum; vel ſi vires deſint, & iterum ſanguinem mittere opus ſit, crurum ſcarificatio ad normam Galeni, ſummo eſt ex vſu.

Pro curanda morboſa diſpoſitione quæ remanet poſt epilepticam acceſſionem, quæ eam de nouo procreare nata eſt, in ſex rebus non naturalibus hic ſeruetur ordo. Aër in actiuis ſit temperatus,& ad caliditatem vergat; in paſſiuis ſiccus: ſin minùs,arte paretur. Cibus non ſit craſſus,flatulentus,vaporoſus,caput tentans. Vitanda piſculenta, lacticinia,oleracea,herbacea,legumina,vêtrem adſtringentia:carnes fugiendæ, quæ ventriculum conturbant, prauum, melancholicúmque ſuccum pariunt, & occulta qualitate Epilepſiam excitant,quo nomine Hip. *lib.de morbo ſacro,n.*18.eas reprobat.Somnus ſit moderatus; diurnus eſt reprobus, præcipuè poſt prandium;nam caput vaporibus replet.Exercitium ſit moderatum:nam pituitoſos humores concoquit, craſſos vapores diſcutit, cuius loco frictiones ſunt ex vſu, vt *lib. de puero Epileptico,cap.*4.Galenus edocuit.

De venere magna eſt diſſenſio inter auctores:*Vtrùm in Epilepſia poſſit concedi?* Quum enim à Democrito parua Epilepſia nuncupetur, ſic referente Galeno *lib.* 3.*epid.ſect.*1. *com.*4.*prope fin.* cum Aul.Gellio 19. *noct. Attic.*2. & Macrob.1. *Saturnal. in fin.* in hoc morbo omnino interdicenda, quia ſtomachum labefactat, humores agitat, ſpiritus diſſipat, vniuerſum corpus debilitat, officinas coctionis eneruat, cerebrum ſummè deiicit, neruoſum genus reſoluit, quæ partes cùm frigidæ ſint,ac exangues, veneris noxam oppidò perſentiſcunt: Ideò interrogatus Clinias Pythagoricus, quando exercere venerem tutò liceret? *Quoties, inquit,te ipſo imbecillior cupis fieri.* In hunc ſenſum intelligendus Gal.*lib.*6.*epid.ſect.*5.*com.*26.dum ſic ait: *Morbos increſcentes eos intelligo, qui procedente tempore augentur, ſempérque niſi priùs ſoluantur, labuntur in peius, vt podagras, articulorum dolores, renum vitia, comitiales, melancholias,qui omnes coitu exacerbantur.*

Licètautem hoc verum ſit,tamen obſtat Hippocr. ſententia, lata *lib.*6.*epid.ſect.*5.*text.*23. *Venus morbis à pituita remedio eſt.* Quare ſi modicus, tempeſtiuúſque ſit concubitus, Epilepticis prodeſſe poteſt, dummodò vires firmæ ſint. Audi *loc.nuper cit.* Galenum: *Non cunctis ex pituita laborantibus,ſed quibus vires firmæ ſunt veneris vſus prodeſt. Imbecilli namque ab ipſa in extremam imbecillitatem redacti magnopere læduntur: at qui viribus excellunt, non diſſoluentur, ſed contrà iuuabuntur,veneris vſu pituitæ copiam reſiccante. Didiciſtis enim concubitum, quemadmodum & vigiliam exiccare, quoniam ſcilicet humores abundè digerant.*

Hoc eſt veriſſimum, maximè ſi Epilepſia ex retento ſemine oriatur, ex cuius ſuppreſſione plura damna euenire,imò neruorum diſtentiones, appoſitis exemplis cofirmat Gal. *lib.*6.*de loc.affect.c.*5.Nam quê-

A admodum à bile producti morbi,bilis vacuatione curantur,ſic à ſemine geniti, ſeminis vacuatione conſeneſcunt.Morbos autem à ſemine emanare,patet,quòd ſi retineatur,copia lædit;& licèt ſit puriſſima ſubſtantia,& nobis familiaris, coërcita tamen in teſtibus, ac vaſis ſeminariis,putret & corrumpitur, & prauam ex mora qualitatem acquirit, halitúſque ex ſe fundit tetros,deleterios, qui ſuperas partes,& præſertim cerebrum ac neruos feriunt, conuellunt, & premunt, & ſputi rabioſi, animaliúmque venenoſorum morſus, imò præſentanei cuiuſdam veneni inſtar, ſpiritus, & ignem internum extinguunt.Hinc ex vteri ergaſtulo,

B qui omnis impuritatis eſt ſentina, variæ Epilepſiæ ſortes conſurgunt. Rectiſſimè ergo Hip. *lib.de virgin. morb.num.vlt.* conſulit, virginum damna penè inſuperabilia enumerans, vt fœminæ hæc vitia antea perpeſſæ cohabitent cum viris: & nuptias non exoptat ſolùm,vt conceptione,& partu ſanguis per vteri clauſtra emanet,ſed vt excernatur ſemen,ex quo tanquam ex primæuo fonte hæc vitia emanare,ſidiſſimo experimento eſt compertum. Quæ verò damna Veneri attribuuntur, ea ſunt duntaxat nimiæ: ita firmat Galenus,3.*epid.ſect.*1. *com.*4. *prope fin.* dum enim ea recenſet, ſic inquit: *Et Epicurum nunquam prodeſſe veneris vſum,præclarè agi,ſi non officiat:nam iſta omnino ad ægrotantes ob immodicam venerem pertinent, non ad eos qui di-*

C *uerſam inſtituerunt rationem viuendi.*

Victus optimo regimine præſcripto ad vacuationem accedamus, quæramúſque: *Vtrùm in hoc affectu ſanguis ex cubito, vel talo emittendus?* Galenus *lib.*3.*de loc.affect.cap.*7.ex profeſſo de epilepſia diſceptans,ſanguinis miſſionis non fecit commemorationem vllam; fortè quia à frigida intemperie,crudíſque humoribus ortum ducit. Approbant Celſus,Paulus, & Auicenna *locis citatis*,præſertim ſi ij ſucci in præſentia ſanguinis redundent: ſanguinis enim miſſio reuellit,deriuat, & euacuat, & repentem humorem in cerebrum deorſum deturbat.

De loco diſſentiunt auctores. Nam illi ex cubito ſanguinem eſſe fundendum præcipiunt, quia ex hac parte magis prompta vacuatio ſit. Galenus *lib. de cu-*

D *rand.rat.per ſang. miſ.cap.*19. ex talo vacuandum imperat,dum ſic ait: *Quamobrem podagricos ex cubito vacuato,comitialibus vero morbis, vertiginibúſque obnoxios, potius ex cruribus.* Sequitur Celſus *loc.cit.* dum ſic inquit: *Quod ad Medicum verò pertinet,vltimum eſt iuxta talum, ex vtroque crure paululum ſanguinis emittere.* Hi auctores facilè conciliari poſſunt, hoc modo: Confluente humore, poteſt deponi plenitudo ex commu. ni vena;ceſſante fluxu, ex Cephalica vacuandum. Ex talo reuulſio facta,plurimo eſt ex vſu,nihilominùs tamen cum ex parte diſtantiſſima ſanguis educitur,tardiſſimè eius vtilitas perſentitur. Quare ex ſaphæna ſanguis emiſſus,præcautionis gratia vtilis eſt in iis qui certis temporum interuallis in Epilepſiam incidere ſo-

E lent; ſic enim humor, qui ad cerebrum fluxurus eſt, longiſſimè auertitur, vt monuit Gal. Hoc etiam præceptum exercendum eſt, quando ex retentione ſanguinis menſtrui, aut hæmorrhoïdalis ingruerit affectus,aut ex alia interna parte ortum duxerit; nam tũc etiam hirudines hæmorrhoïdalibus venis affigendæ. Quũ verò totus humor in capite fuerit impactus,tunc à venis ſub lingua,& frõtis,eſt extrahẽdus ſanguis,appoſitis cucurbitulis dorſo,natibus,ſuris, imò occipiti.

Facta vacuatione,ſanguinis miſſionis ope, morbiſicus humor educendus,præuia præparatione: ſed cùm humor ſit craſſus & tenax, iterum atque iterum concoquendus,& vacuandus,& hoc modo à debilioribus incipiendum.Præparantium materia varia eſt,pro humoris peccantis idea,& patientis natura,quorum ſiluam latè deſcripſimus *ſuprà in pharmacopæa, tit. de aquis,decoctis, vel ſyrupis, qui pituitam,vel melancholiam in capite concoquunt*,& nunc proponemus breuiter.

Decocta

Decocta, & ſtillatitiæ aquæ parantur ex Stœchade, Roremar.Betonic. Maioran. Saluia, Pæonia, citri ſemine, Meliſſa, Mentha, Cinnamom. Aniſi, & Fœnicul. Sem.Thym. Hyſſopo, Acoro, Origan. Puleg. Calamintha, Gentiana, Ariſtoloch. Scilla. His adiunges Hydromel, Rhodomel, Serapium de Betonic. Borrag. Pomis, Stœch. Hyſſop. Calaminth. Menth. fumo terræ, Capil. Vener. & Oxymel ſcilliticum, quod valide craſſum humorem attenuat, & viſcidum incidit.

Non prætereunda eſt hoc loco contradictio maxima, inter Trallianum, & Galenum : *Vtrùm Apium pro curanda Epilepſia ſit ex vſu?* Ille enim *lib.*1.*cap.*15.illud condemnat, vt comitialibus occulta quadam vi infenſum : ſubſcribit Auic.1.3.*tract.*5.11.§.*Et alienet à ſe omnia olera, & propriè apium; etenim eſt ei proprietas commouendi Epilepſiam, &c.* Galenus *in documento pro puero Epileptico, cap.*4.ipſum concedit. §. *Porrum, quinetiam interdum & apium, & ſmyrnium deguſtare conferet.* Quia, vt auctor eſt Dioſcorides *lib.* 3. *cap.* 62. *Hortenſis apij herba multa commoda præſtat: vrinam ciet : eius radicis decoctum, venenorum noxæ reſiſtit, inflationes diſcutit, theriacis quoque, ac tuſſis remediis miſcetur, menſes mouet, antidotis excalfactoriis inſeritur.*

Hac ratione concordes reddes auctores tantos. Apium hortenſe eſt vtile alimentum Epilepticis ob cauſas dictas; ſilueſtre verò, quod guſtus acerrimi eſt, & priuatim apium ruſticum, (Herbarij apium riſus vocant) ab Hiſtoricis Sardonia herba appellatur, noxium eſt, & aduerſum valde; hoc enim ſi edulio fuerit; veſcentibus neruos contrahit, & rictu ora diducit, quod Apiaſtrum ab aliis nuncupatur.

Ex hortenſi ergo poſſunt cum aliis medicamentis parari decocta, & ſyrupi, qui vim habeant attenuandi craſſos ſuccos, qui cùm concocti fuerint, educentur Agarico trochiſcato, Polypod. Mechoaca, Carthamo, Turpetho, Colocynth. Senna, Veratro nigro, Hiera ſimplici, aut compoſita. Quoniam verò tenax, terreſtriſve humor, ob ſui contumaciam ſemel vacuari non potuit, iterum atque iterum per epicraſin expurgandus. Quare ad Diacydonites purgatorium vario modo paratum accedere opus eſt, cuius multiplicem deſcriptionem propoſuere Aëtius *tetrab.*1.*ſerm.* 3.*cap.* 92. 93.& 100. & Æneas relatus à Galeno 2.*ſec.loc.cap.* 3.*rubric.penult.*

Poſt quæ, ad apozemata phlegmagoga, & melanagoga accedere opus eſt, per interualla pluries repetenda. Exemplum phlegmagogæ potionis ſit hoc.

℞. *Hyſſopi, betonicæ, ſaluiæ, chamædryos, chamæpityos, an.*M.j.*radic.angelicæ, pæoniæ, enulæ, ireos, polypod.quercini, glycyrrhiz.ariſtoloc.rotundæ, an.* ℥ j. *folior. meliſſæ, abſinth.pontici, thym.epithym.an.*M.j.ß.*cinnamom.ſem aniſi, ſem.fœniculi, an.*ʒ ij. *flor. ſtœchad. anthos, geniſtæ, ſaluiæ, bugloſ.an.* P. j. *folior. ſen. oriental.* ℥ j. Fiat decoctio in ſufficienti aq. quantitate, quouſque remaneant ℔.ij. In colatura infunde : *Agarici in petia ligati* ℥ ß. Colaturæ adde : *ſyrup.de ſen.*℥. iiij.*rhodomel. Perſici,* ℥ iij. Aromatizetur cum ʒ.ß.nucis myriſticæ, & ℈.ij.electi Cinnomomi.

Exemplum potionis expurgantis humorem melancholicum.

℞. *Fol. ſen.* ʒ v.*polypod.epithym. an.* ℥ ß.*ſem.aniſi, fœnicul. cinnamom.an.* ʒ ß. *turpeth. cortic. ellebor. nigri, myrobal.Indor.myrobalanor.chebulor.an.*ʒ iij.*flor.anthos, violar.bugloſ.borragin.ſtœchad. an.* ʒ iij. *flor. ſaluiæ,* ʒ ij. ß.*flor.naphæ*, ʒ iiij. *paſſular. corinthiac.*ʒ iij. ß. Coque ſec. art. in ſufficienti aq.quantitate, quouſque remaneat ℔. j. In colatura infunde, *Agarici in petia ligati,* ʒ ij. ß.*mechoacæ* ℥ ß. *turbith,* ʒ ij. *aniſi,* ʒ j. ß *lapidis lazuli,* ʒ ij. Colaturæ fortiter factæ, adde *Syrup.fumar. maior.ſyrup.de polypod. ſyrup. de ſenna, ſyrup.de epithym. an.* ℥ ij. *ſyrup.roſ. Perſ. ex* ix. *infuſ.* ℥ iij. Omnia cum Sacchari q. ſ. deinceps bulliant, & ſeruentur vſui.

Quòd ſi per maiorem decoctionem, adiecta maiori ſacchari quantitate, velis parare ſyrupum longum, moroſis, & faſtidibundis ægris magnum ſolatium afferes. Doſis alternis diebus, ab vncia vna vſque ad vncias quatuor.

Stibium, optimum eſt in contumaci Epilepſia, cuius tria, vel quatuor grana cum rhodoſaccharo, vel infuſionem in vino porrigere poteris. Pilulæ optimæ ſunt cocchiæ, & aliæ.

His celebratis, accedere opus eſt ad eа medicamenta, quæ humorum reliquias ſenſibiliter, aut per halitum digerunt, frigidam cerebri intemperiem corrigunt, neruoſum genus roborant. Præſtantiſſimum & vtiliſſimum decoctum Guaiaci, ſmilacis aſperæ, aut radicis Chynæ ad multos dies exhibitum : & ſudores ſemel, aut bis in die prouocandi.

Interna medicamenta optima ſunt, inter quæ humani cranij puluis, maris quidem, mari patienti, fœminæ verò, ægrotanti fœminæ, exhibere fas eſt, cum aqua ſaluię, aut betonicę, ab ſcrupulo vſque ad drachmam vnam. Et ex tam multis hanc conſeruam parare licet :

℞. *Ariſtoloch. rotund.* ʒ ij. *ſalu. betonic. maioran. an.* M. ß. *ſem. pæoniæ, ſem. aniſi, ſem. fœniculi, cinnamom. an.*ʒ ß.*paſſular.* ℥ j. ß. *thym. epithym. polypod. ſem. cartham.an.* ʒ ij. *flor. anthos,* ʒ ij. *fol. ſen.* ℥ ß. Coque ſec. art. in ſufficienti aq. quantitate, quouſque remaneat ℔. ß. In colatura infunde ſec. art. *Agaric.* ʒ ij. ß. *mechoac.* ʒ. iij. Colaturæ adde: *Pulu.ſen.*ʒ iij.ß.*pulp. ſem. cartham.* ʒ iij. *pulu. radic. Chyn. ebeni, ſmilac. aſper. an.* ʒ ij. *mechoacæ,*ʒ ij. ß. *theriac. mithridat. theriac ſmaragdor.an.* ʒ ij. *raſuræ cornu cerui,*℈.ij.*lapidis bezaar,*gr̃. xx. *tartari vini albi,* ʒ ij. *conſeruæ anthos, confect. hyacinth.* ℥ ß. *confect. Alchermes,* ʒ ij. ß. *ſem. citri, dictamni, an.* ʒ j. ß. *croci, viſci quercini, galangæ, an.*ʒ j.*cinnamom.aniſi,* ʒ. j. *agallochi*, ʒ. ij. Pulueriſanda pulueriſentur tenuiſſime & cum ſyrupo de ſucco limon. & melle ſec. art. fiat Conſerua.

Si verò minori apparatu eam parare velis, confice hoc modo.

℞. *Mithridat. theriac. limonat. ſmaragdor. confect. hyacinth.an.*ʒ.ij.*coral.præparat.*ʒ j. *viſci quercini,* ʒ j. ß. *cranij human.pulueriſat.*℈ j.*radicis pæoniæ pulueriſat.*ʒ.j. Cum rhodomel. omnia excipiantur, & fiat Confectio.

Galenus pro puero Epileptico ſcillinum mel, & oxymel extollit. Hæc etiam aqua ſtillatitia eſt optima.

℞. *Theriac.magnæ, theriac.ſmaragdor.confect.hyacinth. an.*℥ ß.*mellis deſpumati* ℥ iij.*decoct.ſem.& rad. pæon.maris,*℥ iiij.*ſucci abſinth.* ℥ ij.*ſaluiæ, betonic. hyſſopi, an.*M. ß. *flor. borrag. flor.bugloſ.anthos, ſtœchad.angelic. an.* P.j. *raſur. eboris, oſſis de corde cerui, coral.rubri.cinnamom.ligni aloës, craſſiuſculè trituretur.an.* ʒ j.Fiat diſtillatio in duplici vaſe.

Propina ſtillatitium liquorem manè, & veſperi. Doſis pro puerulis cochlearia duo, quatuor pro adultioribus. Stillatitia ex cerafis dulcibus plurimùm pręſtat.

Cauteria inuſta, in brachiis, occipitio, ambitu capitis, coronali futura eſſe vtiliſſima, aut ſinapiſmos, veterum auctoritate ſancitum eſt: vitioſa enim materia veluti per fontes patentes emanans quotidie, ſenſim ac ſenſim exhauritur. Prodeſt etiam ſummopere caput per particulares euacuationes immediatè repurgare ſternutatoriis, errhinis, apophlegmatiſmis, & maſticatoriis, vt humor vitioſus & peccans, per capitis emunctoria vacuetur. Primum celebratur, ſi immittas in nares perforatum calamum, plenum puluere Caſtorei, Nicotianę, Sinapi, Ellebori, Euphorbij, & deinde exſufflando pellere. Errhinum cum parua ſyringe naribus immittitur, vel patiens abſorbere poterit per nares, ſitque in hunc modum.

Decoct. ſampſuchi, rutæ, hyſſopi, ſummit. ſtœchad. ℥ vj. *ſucci anagallidis, ſucci betæ, an.* ℥ ß. *pulu. caſtorei,* ʒ ß. *oxymel. ſcillitic.* ℥ ß. Miſce.

Vel apophlegmatiſmus etiam parari poterit, qui ore detentus peccantem materiam à capite euacuet, fítque ſub hac forma.

℞. *Decoct. maioranæ, hyſſopi, origani, pyrethri, piperis,* ℔. j. *mellis commun.* ℥ ij. *aceti ſcillitici,* ℥ j. ß. Miſce.

Poterit etiam pyrethri radix ore maſticari, vt per palatum pituitoſus ſuccus ad os confluens vacuetur. Vel paſtilli, ſeu orbiculi, qui maſticatoria medicamenta appellantur, ſic parari poterunt, vt ore detenti eundem vſum præſtent.

℞. *Maioranæ, pulegij, maſtiches, an.* ʒ j. *galangæ, ſtaphiſagr. an.* ʒ ß. *carnis paſſular. ſine acinis,* ʒ j. *cum cera, & oxymelite ſcillitico, formentur rotulæ ad modum lupinorum.*

Pro roborando capite, frigidáque intemperie corrigenda, tempora, & coronalis ſutura inungenda oleis calidis, attenuantibus, & diſſoluentibus: vt ſunt oleum Irinum, Caſtorei, Euphorbij, Rutæ, Coſtin. Nardinum, Hyperici, de Nuce moſchata, & alia, addito caſtorei puluere. In eadem parte poteſt parari decoctum ex ligno Guaiaco, ſalu. ſtœchad. maioran. Betonic. Pæon. cum vino albo, & aq. fontis.

Amuleta pro hoc propulſando morbo varia ſunt, vt Pæoniæ radix collo ſuſpenſa, de qua hiſtoriam protulit Galenus *lib. 6. ſimpl. tit. de Pæonia*: quam nos ſumus interpretati *lib. 2. Hiſt. Princ. Medic. Hiſt.* 22. Smaragdus, de cuius viribus admirandis ſatis plura pro hoc morbo curando *lib. 1. Hiſtor. Princ. Medic. Hiſt. cit.* Corallium, Iaſpis viridis, & plura alia.

Sed hoc loco non poſſum vltra progredi, quin priùs in medium proponam illuſtrem antinomiam: *Vtrùm ſuffitus lapidis Gagatis, poſſit eſſe contra Epilepſiam antidotum?* In quo dubio diſcordes ſunt Principum ſententiæ: Nam Dioſcorides *lib. 5. cap.* 103. hunc lapidem ſuffitum, deprehendere ſonticum morbum, hoc eſt, excitare aſſeuerat. Trallianus *lib. 1. cap. 25. tit. Indicia quibus comitiales agnoſcantur*, id confirmat. §. *Idem præſtat lapis Gagates, igni priùs admotus, & naribus inditus, concidet enim, &c.* Probat Aëtius *tetrab. 2. ſerm. 2. cap.* 14. per hæc verba: *Arguunt comitialem morbum, & eo affectos collabi faciunt ſuffita, bitumen, lapis Gagates, &c.* ſubſcribit Paulus *lib. 3. cap.* 13. iiſdem verbis. Eandem ſententiam firmat Plinius *lib. 36. cap.* 18. §. *deprehendit ſonticum morbum ſuffitus, &c.* Cælius *lib. 1. tardar. paſſion. cap. 4. parum poſt princip.* inter plurima excitantia epilepſiam, hunc lapidem connumerat: §. *aut bdellij, aut lapidis Gagatis, vel bituminis, vel cornu ceruini.* Sequitur Aretæus *lib. 1. de cauſ. & ſignis diuturnor. morb. cap.* 5 qui ſuffitum rerum graueolentium, vt lapidis Gagatis odoratum, homines nonnullos proſternere, & in epilepſiam præcipites dare aſſeruit, ſic enim ait: *Quibuſdam igitur concidendi cauſa angor animi fuit; aliqui intentè fluminis decurſum, aut rotam quæ circumuoluitur, aut turbinem qui in orbem agitur, conſpicati; alios autem rerum graueolentium, aut Gagatis lapidis odoratus proſtrauit.*

Contrariam ſententiam defendunt, Auicenna *lib. 2. tract. 2. cap. 322. de Gagate*, §. *Cùm ſuffumigatur ex eo Epilepticus, confert ei*, & Meſuë *tract. de oleis, tit. de oleo ex Gagate*, in hunc modum pronuntians: *Oleum ex Gagate ſacratum, dæmoniacis, epilepticis, paralyticis, ſpaſmicis, tetanicis, arthriticis, ab vtero ſuffocatis ſaluberrimum, &c.*

Hac ſolutione controuerſiam explana. Concors ſcriptorū ſenſus eſt, gagatem eſſe ſub genere lapidis. Ita ſcripſere Plinius, *lib. 36. cap.* 19. Dioſcorides *loc. cit.* Solinus *cap. 35. Polyhiſtoris*, Galenus *lib. 9. ſimpl. cap. de gagate*, Iſidorus *lib. 16. origin. cap.* 14. Eundem autem eſſe lapidem bituminoſum, vel etiam bituminis genus facilê probatur, quandoquidem vſtus bitumen olet,

A vt fatentur auctores *locis citatis*: nam adeò eſt bitumine plenus, vt accenſus picis modo flagret, & fumum emittat nigerrimum.

Huius ergo vapor cùm graueolẽs ſit, & fœtidus, & cerebro viciníſque partibus valde aduerſus, tetro halitu ipſum ferit, lancinat, proſternit: quare fit vt concidentibus fortiter ventriculorum parietibus noxam ſenſatam excutere velit, ſícque quaſi colluctatione quadam, cerebro ſe quatiente, natura autem repugnante, Epilepſia fiat. Quare Gagatis ſuffitus concitat ſonticum morbum: hic autem ita à Plinio fuit appellatus, qui ita grauis eſt, vt ſolitas functiones impediret, quem qui pateretur, iuſtam excuſationem habere putabatur, quo minùs in iudicium accîtus, veniret: quare breuiter ſonticus morbus idem eſt, qui comitialis Dioſcoridi.

B Ergo Gagatis vſti ſuffitus ſuo ſulphureo odore, vt ait Plinius, Epilepticam concitat acceſſionem. At verò ſi in tenuiſſimum puluerem aſſumatur, ab eo morbo præſeruat: Nam ſiccitate qua pollet, ex Galeno *ſuprà*, caliditate moderata, & tenuitate, craſſos humores attenuat, & ſuperfluam abſumendo humiditatem, Epilepſiam perſanat: ſinus enim contrahit, cruenta vulnera glutinat, & exiccat. Plinius *loc. cit.* ſic ait: *Idem ex vino decoctus dentibus medetur, ſtrumíſque ceræ permixtus.* Dioſcorid. *loc. cit. molliendi, diſcutiendique vires habet. Si igne inflammetur Gagates, meróque reſtinguatur, exhibeatúrque id vinum cardiacis potandum, confeſtim leuantur, repreſſo ſudore, excitatóque arteriarum pulſu, Gagatem nonnulli ad pollinis tenuitatem terunt, ſeptémque diebus continuis, colicis è vino propinant, drachmæ vnius ponde-*
C *re, & integram reſtituunt valetudinem.*

Solue ſecundò. Suffitus Gagatis ſuo horrendo odore Epilepſiam excitat; at verò eam ab vtero enatam cæterorum graueolentium inſtar mirum in modum perſanat: nam hæc quæ fœtidum habent odorem naribus appoſita, hyſtericas curāt affectiones, ex Galen. *lib. 1. ad Glauc. cap. 14. prope fin.* §. *Sic quibus ſurſum, aut in latus tractus eſt vterus, inguinibus, & coxis adhibebimus. Et naribus quidem ea, quæ fœtidiſſimum odorem habent, vtero autem odorata, &c.* Cur autem vterus ſuauibus odoribus delectetur, tetros refugiat, diximus *lib. 2. Hiſt. Princ. Medic. hiſt.* 47.

Si Epilepſia per conſenſum à ventriculo oriatur, acri bile ipſum lancinante, victus ratio refrigeratoria offeratur: inedia inutilis. Præparetur humor per con-
D temperantia. Purgatio fiat per clementia, vt Rhéum, Aloën. Serum lactis vtile eſt. Sanguinis miſſio præſtat ex iecoraria, & ſaluatella, vt iecur ventiletur, & ventriculus ſpiret. Quibus partibus roborantia imponenda.

Quòd ſi ob craſſos humores ventriculo tenaciter impactos, oriatur malum, tunc roborandus ventriculus, vt illorum generatio impediatur, & auertatur ad alias partes confluxus, ex Gal. *5. de loc. cap.* 6. Aëtio *tetrab. 2. ſerm. 2. cap.* 17. In hunc vſum pituitoſi humores præparentur Rhodomel. Syrupo de Abſinth. Oxymel. ſimpl. Purgetur Agarico, pilulis Cocchiis, de Hier. de Agarico. Clyſteria reuellentia, optima. Vomitio vtiliſſima. Intus aſſumenda, quæ ventriculum
E calefaciant, cerebrum roborent. Vnguenta, emplaſtra, ſacculi, fomenta, ſtomacho ſunt imponenda.

Si ex vteri vitio per conſenſum emanet, methodus curatiua conſiſtit in euacuatione peccantis humoris in vtero exiſtentis, cuius ratione cerebrum compatitur; corrigenda vteri morboſa diſpoſitio, euacuatione humoris, qui ab illo in cerebrum eſt tranſmiſſus. Sed cùm hic affectus per conſenſum vteri, ferè ex ſuppreſſione oriatur menſtruæ purgationis, aut ex ſeminis exuberantia, aut retentione, aut aliquo alio vterino affectu, hic omnino remouendus.

Si verò propter conſenſum cum aliis partibus extremis excitetur, dupliciter fieri poteſt: primò, quia in

parte

parte prauus, & venenatus humor eſt genitus, à quo veneficus vapor cerebro communicatur, epilepticam acceſſionem effecturus; vel quia pars ab animali venenato icta eſt, à qua virulenta qualitas, alteratione per continuum facta in cerebrum irruens, epilepſiæ eſt auctor: tunc prohibere oportet, ne vapor, aut venenata qualitas cerebro communicetur; & ſic ſi ex ictu affectus originem ducat, pars icta ligabitur ſupra puncturam, iuxta Gal. conſilium, 3. *de loc.* 7. & parti cucurbitula imponetur ſcarificata; deſuperque emplaſtrum agglutinabitur, paratum ex alliis, aut cæpis contuſis, adiecta theriacæ portione: & ipſa theriaca in potum offeretur, aqua ſcorzoneræ, vel cardui benedicti diſſoluta. Si pars parua ſit, eam abſcindere licet, antequam venenata aura in corporiſiliat. Si verò ex humore in parte genito eueniat, humor euocandus ad extrà, frictione, ligaturis, cucurbitulis, & cauterio.

Si ea tamen affectio in pueris accidat, in quibus frequenter euenire ſolet, eadem curatiua methodus inſtituenda; leuiora tamen debent adminiſtrari auxilia: nam puerile corpus eſt molle, rarum, debile, & fortium medicaminum vires non tolerat. Quòd ſi lactentes ſint, lac imprimis corrigatur, vel offeratur electum, quod multis modis præparari ſolet, vt *lib.* 3. *de infantium moderamine, & cuſtodia* latè proferemus. Quare habita prouidentia de nutrice, loco fonticuli, vel ſetonis, pars poſterior capitis ſuper nucham cauterizabitur, vt cum minori noxa humor peccans à cerebro vacuetur.

Si verò affectus hæreditarius non ſit, ferè in infantibus & pueris, ob pituitoſos humores ventriculi tunicis immerſos, nimiam ingluuiem, & cruditates, aut lac concretum euenire ſolet: qua de cauſa praui vapores, ob maximum quem hæc pars habet conſenſum cum cerebro, in ipſum confluunt, & lancinando epilepſiam concitant. Quapropter præter medicamenta, quæ nutrici offerenda ſunt, molli clyſtere aluus eſt mouenda, vel plumaceola oleo, & ſale inuncta immitti poterit. Vel vtere hoc vnguento ſuper ventrem appoſito, quod mirificè repurgat.

℞. Succi mercurialis, ſucci ebulor. ſucci betæ, an. ℥ j. *olei lilior. dialthææ ſimplic. vnguenti agrip. an.* ℥ j. ß. Bulliant ad conſumptionem ſuccorum, adde *fellis tauri,* ℥ j. *turbith pulueriꝫati,* ʒ j. Miſce, cum cera fiat vnguentum.

Theriaca ſmaragdorum ſummè iuuat lacte diſſoluta, vel mammillis admota, vt ſugendo, eam cum lacte deglutiant.

Si ex concreto lacte fiat, offerenda quæ lac coagulatum diſſoluunt, & extra corpus pellunt, vt ſunt coagulum leporis, & hœdi, quæ in decoctione calamenthi diſſolues. Idem præſtat mel cum aliquali portione ſalis commixtum; hoc enim auxilium, ex Galeno 3. *alim.* 14. prohibet, ne lac concreſcat, & concretum diſſoluit. Iuuat & Theriaca in eodem decocto diſſoluta. In quem vſum, & ventriculo, & vmbilico hoc emplaſtrum admouere eſt vtile.

℞. Fol. vlmi, M. ij. *mercurialis,* M. ß. Decoquantur in vrina pueri, & poſtea contundantur: adde *Dialthææ ſimplic. butyri porcini, an.* ℥ j. ß. Miſce.

Si vitium ſit hæreditarium, quum in lucem prodit, ante primam lactationem, & pluribus deinceps diebus, præſtat ieiuno ventriculo, duo, triáve cochlearia propinare ex oleo ſeſamino, aut amygdal. dulc. aut butyri recentis, cum ſaccharo exactè pulueriꝫato; vitioſos enim humores in ventriculo contentos expurgat, qui retenti in caput impetum facere apti ſunt. Mel coctum, & deſpumatum, optimum eſt, vel mel pæoniatum.

Si puer prouectioris ſit ætatis, tunc ſanguis mittendus per ſcarificatas cucurbitas cruribus adhibitas, aut affixis hirudinibus in ſede. Fontanella in occipitio candenti ferro aperienda. Antidota propinentur *ſuprà* deſcripta. Lapis Belzaarticus prodeſt cum aq. ſaluiæ, aut meliſſæ diſſolutus. Stillatitia ex ceraſis, aut ex radicib. pæoniæ, aut Tiliæ floribus. Vtilis ſuccus Rutæ cùm melle. Lanuginoſi quidam vermiculi reperiuntur in Rubo, tres, aut quatuor deuorentur ex congruo liquore. Confectio de hyacinthis optima. Poteris in lacte, vel vtili liquore immiſcere hos puluiſculos.

℞. Radic. pæoniæ maris, ſem. eiuſd. ſem. rutæ, radic. tormentil. coral. rubri præparat. viſci quercini, crany humani, oſſis de corde cerui vſti, pullor. hirundin. cremator. an. ʒ j. *vnicornu, lapidis belzaar, an.* ʒ ß. *vermium rubi, ſmaragdi præparat. an.* ℈ j. *fol. auri, num.* vij. *ambræ,* g̃. vij. Omnia in puluerem redigantur, & addito ſaccharo pulueriꝫato ad pondus omnium ſeruentur vſui. Exhibe ſemel, aut bis in die quantitate cochlearis parui ex commodo liquore, aut hos pulueres cum melle permiſce, & lingendos præbe.

OBSERVATIO.

Epilepſia ex grumoſo ſanguine in collo veſicæ retento enata, eo excreto, curatur.

Cvidam poſt nimium, & diuturnum ſanguinis per veſicã fluorem, vrina eſt omnino ſuppreſſa octiduo. Sed cùm in ſexto die, Epilepſia ſæua ſæpius premeretur, cum anguſtia ſumma, Medici ad curationem vocati, humorẽ craſſum, & viſcidum viis vrinariis impactum, & exitum vrinę impedientẽ, cùm cauſam mali fortè arbitrarẽtur, venam primò in brachio, & deinde in talo ſecant, corpus expurgant, fomẽta adhibẽt, diuretica propinant, & tandem in balneũ ex medicamentis emollientibus paratũ ægrum immittunt, & in medio balnei oleum terebinthinæ epotandum imperant. At ipſe, cùm animi deliquio oppreſſus, in horas moriturus ſperaretur, me, & alium ſocium ſeniorem conuocare iuſſit, qui negotio rectè penſato, in eam deuenimus coniecturam; quòd ex concreto, & grumoſo ſanguine vitium eſſet enatum. Sed vt certius habere mus experimentum, catheterem per virgam immittẽdum curauimus, edocti Galeni doctrina *lib.* 1. *de loc. c.* 1. cuius cuſpidi cùm ſanguinis pauxillum eſſet agglutinatum, præſidia ad retentionem vrinæ ex grumo, plura parauimus: Cardiaca obtulimus, & antidota; nam ex grumoſo ſanguine pulſus fit paruus, frequens, & æger cum anxietate reſoluitur, ex Gal. 6. *de loc. c.* 4. & *lib. de bonit. & vit. ſuccor. c.* 4. Obtulimus theriacã, confectionẽ hyacinthorum, quantitate duarum drachmarum, cum vnciis quatuor aquæ milij ſolis. Tandem hoc potu cœpit excernere vrinam, etſi in quantitate exigua.

℞. Coaguli leporis, ʒ. j. *coaguli hœdi,* ʒ ß. *aq. quinque radic. diureticar.* ℥ v. *ſyrupi capil. vener.* ℥ j. Miſce, fiat potus.

Cùm verò iterum ſuppreſſa omnino eſſet vrina, fomentum parauimus ex aceto acerrimo, quo actu calido, cùm pubes, interfemineum, inguina, & partes genitales, cum ſpongia, horæ ſpatio abluerentur, diſſolutis grumis & per virgam excretis, in copia multa, biduo pluſquam viginti libras vrinæ, & concreti, nigríque ſanguinis tres excernens, ab angore, Epilepſia, & tantis anguſtiis immunis euaſit.

CAPVT VII.

De Apoplexia.

Definitio.

Nvllus eſt morbus grauior Apoplexia: hoc illius nomen apertè ſignificat: Apoplexia enim vox Græca eſt, quæ percuſſionem ſignificat: quare Apoplectici vocantur quaſi percuſſi, ſumpta ſimilitudine ab animalibus, quæ in ſacrificiis ante aras cædebantur, quæ

quæ percuſſa ſtatim in terram concidebant. A Celſo lib.3.cap.26.morbus attonitus nuncupatur. Sideratio dicitur Aëtio,*tetrab.2.ſerm.2.cap.29.*Veteres enim fulmen eſſe ſidus à cælo delapſum arbitrabantur,& quia fulmine percuſſi, ſtatim cadunt, Apoplecticorum inſtar, ideò ſiderati vocantur. Nuncupatur etiam morbus magnus : ſua enim magnitudine, acutie, periculo cæteros antecellit. In hunc ſenſum intelligendus eſt Auic.1.4. *tract.2. cap.2. A morbo magno rarò ſit euaſio abſque contractione membri:*& tam magnus eſt morbus, vt æger ſolà reſpiratione à mortuo differat.

Galenus *lib.2.Aph.42.*& *lib.de diff.ſympt.cap.3.* & 2.*de ſympt.cauſ.c.2. & 3.de loc.10.* hoc modo hunc affectum definit: *Apoplexia eſt priuatio motus, & ſenſus totius corporis, cum principum facultatum ablatione, repentè incidens.* Sed duo circa definitionem diluendi ſunt obices : Primùm, *Vtrùm Apoplexiæ definitio à Galeno tradita, ſit optima;* & primò ſic.Si cui ad cerebri ventres infligatur vulnus, is ſine ſenſu aliquo, & motu concidet repentè.Sed Apoplexiam non habebit. Igitur inſufficienter definitur, ſubita ſenſus, motúſque ablatio.

Nec definitionem à vitio liberabis, dicens, addendum eſſe vel cum Auic. propter oppilationem in omnibus ventriculis cerebri,& incurſibus ſpirituum,&c. vel cum Galeno, ob impeditum tranſitum ſpirituum animalium, vtrumque ex materia multa replente,oppilantéque: nam ſæpe ex afflatu fulminis Apoplexia contingit;vnde etiam Hippocrati *lib.de glandulis*,ſideratio appellatur. Nonnunquam ab externo,& vehementiſſimo frigore, cum Auicenna, & Barbaris : nec diffitetur Galenus *lib. de diff. morb. cap.5.* Non minùs etiam Apoplexiam committit carotidum arteriarum ſectio,vel compreſſio ; attamen in prædictis occaſionibus, nec datur repletio ventrium, nec virtutis animalis ſemper tranſitus impeditur.

Præterea in Catalepſi,& Caro,ſenſu & motu ſimul, & principalibus functionibus animal priuatur,ob frigidæ pituitæ copiam, cerebri ſubſtantiam, ac ventres replentem, obſtruentémque; affectiones tamen ſunt ab Apoplexia longè diuerſæ. Deinde ſi illæſa cerebri ſubſtantia, ventriculi omnino obſtruantur, inducetur Apoplexia cum principum facultatum incolumitate; cur enim earum actiones auferentur, parte in qua continentur incolumi exiſtente? Perperam igitur in definitione adiungitur, cum rectricis ablatione.

Inſuper ſi virtutis animalis influxu efficitur reſpiratio,quomodo ea in Apoplexia ſeruatur,cerebri ventriculis omnino obſtructis; aut qua vi pectus mouent Apoplectici ad reſpirandum? Denique ſi morbus eſt, & inter omnes grauiſſimus,4. *Aph.42.*cur ſymptoma definietur animalis actionis ablatæ?

Dic.Quamuis Apoplexia,prout omnimodam dicit meatuum cerebri obſtructionem, morbus verè ſit,atque adeò potiùs lædens functiones, quam læſa actio; nihilominùs tamen etiam pro ipſa læſa actione aſſumitur, quo nomine dicitur ſymptoma,functionis ſcilicet animalis ablatæ,*lib.de diff.morb.c.3.*Quoniam verò ex ſenſuum, & motuum priuatione quam inducit, notiſſima eſt, videlicet tanquam ſymptoma, aptè definitur ſenſuum, & motuum ſubita priuatio in corpore vniuerſo, & ſimul principum actionum, (præter reſpirationem) ob impeditum tranſitum virtutis, & ſpirituum animalium, ex omnimoda cerebri meatuum obſtructione : ſiue ea obſtructio à craſſa pituita replente,quod frequentius eſt; ſeu à calida etiam materia,frigore,vel fulmine,de quo paulo pòſt.

Fulmen, horrido ingentíque ſonitu, bellici tormenti inſtar,retrahere facit ſpiritus,ſanguinem & humores,atque in interioribus conculcans, obſtructiones parit,& meatuum clauſuras, tam cerebri, quàm cordis,atque adeò Apoplexias, ſyncopas, & grauiſſi-

A mos alios morbos eſt potens efficere. Iam verò in Catalepſi,ſeu congelatione,& Caro,etiamſi ſenſus,& motus priuentur,ex eadem,vel ſimili cauſa,citra tamē reſpirationis incommodum; præterquam quòd in huiuſmodi affectionibus,ſenſus,& motus æqualiter non auferuntur : ſed in Caro quidem ſomnus iungitur, & magis anteriores ventres, atque adeò ſenſus offenduntur;in Catalepſi,poſteriores,& motus potiùs tolluntur. Quòd ſi tanta ſit materia, quæ ventres omnes pariter repleat, & obſtruat ; aut quæuis alia cauſa in eiſdem contenta,quæ omnes pariter offendat, impoſſibile erit cerebri ſubſtantiæ nocumentum non inducere,& principibus functionibus non priuare.

B Ad poſtremam obiectionem dic, ſi primùm inquiras : *Vtrùm reſpiratio in Apoplexia ab aliqua virtute ſuperſtite celebretur?* Nam dubium eſt grauiſſimum,quomodo reſpirent Apoplectici, aut vnde vim habeant muſculi reſpiratorij ad pectus agitandum, cerebri meatibus penitus obſtructis, nulláque vi ab eo defluente.Quidam putant reſpirationis motum non eſſe ſimpliciter animalem,ſed naturalem potiùs, & pectori inſitum, licèt per ſanitatem ſpiritibus à cerebro influentibus perficiatur, roboretúrque:quum igitur pectoris muſculi vim inſitam habeant, & ſpiritus innatos,qui ad tres,vel quatuor dies poſſunt perdurare,& thoracem ad reſpirandum attollere, nihil mirum, ſi cerebri viis occluſis,nulláque vi ab eo deriuata ſeruetur reſpiratio.

C Cæterùm hi manifeſtè Galeno contradicunt, qui apertiſſimis verbis reſpirationis motum vndique animalem appellat, & per muſculos fieri vult virtute à cerebro delata, præterquàm quòd monſtrat experimentum,ſectis, vel compreſſis neruis à cerebro ad pectus delapſis,confeſtim animal reſpiratione priuari.

Galenus 2.*Aph.42.*ad neceſſitatem refert,quæ neruorum vim excitat ad operandum ; ſed qualis illa ſit, aut vnde accedat,non ſatis explicuit. Dicendum ergo eſt,eam animalem eſſe & à cerebro emanare. Quemadmodum enim per ſomnum, cerebri meatibus & neruis obſtructis, muſculiſque omnibus feriantibus, ſoli reſpiratorij operantur, ob naturæ prouidentiam, quæ ne pereat reſpiratio à vita inſeparabilis, neruos illi inſeruientes,liberos apertóſque ſeruat:ita in Apo-
D plexia, magna cura & ſollicitudine,eos, quoad fieri poteſt, ab obſtructione ſaltem omnimoda tuetur. Quòd ſi obſtruens cauſa naturæ conatum, & prouidétiam ſuperet, cum reſpiratione ſimul vita aufertur. Quamuis autem exiguum ſitid,quod in tanta cerebri obſtructione poteſt ad pectoris muſculos emanare, nec videatur ſufficiens ad illud mouendum,mouet tamen quamuis difficulter,quoniam vis ipſa motrix,licèt debilis & exigua, & à neceſſitate, & à plurimo calore excitatur. Num verò carotidum arteriarum, aut iugularium venarum ſectio, vel compreſſio, poſſit Apoplexiam committere,paulò pòſt dicetur.

Cerebrum in Apoplexia eſſe affectum, inſenſibilitas & immobilitas quæ toti corpori eueniunt, ſatis oſtendunt, harum actionum principium eſſe valde
E oblæſum, 1.*de cauſ.ſympt.vlt.* & 5.*Aph.5.in com.* Conſtat planè in Apoplexia malum in cerebro conſiſtere, omnis motus ac ſenſus fonte cōmuni:quod etiam docet 1.*de cauſ.ſympt.vlt.*& *lib.de inſt.odorat.ad fin.*& *lib.de virtutib. noſtrum corpus diſpenſantib. & alibi* ; quicquid Ariſtot.1. *probl.9.* velit huiuſmodi affectionem ad cor pertinere,tanquam neruorum omnium, ſenſuúmque, & motuum originem.

Ex dictis conſtat, partem affectam Cerebrum eſſe, quod non tanquā pars ſimilaris,patitur,ſed quà organica exiſtit. *Vtrùm* verò *in Apoplexia ventres magis afficiantur,quàm corpus cerebri?*apud Galenum cótrouerſia eſt illuſtris, 3.enim *de loc.affect.cap.10.* obſtructionem ventriculorum cerebri in Apoplexia eſſe maiorem, quàm in graui ſopore,& comitiali manifeſtè aſſeruit, ſiquidem

ſiquidem in illa animalis facultas omnino, & conſummatè prohibetur; in ſopore autem graui, & morbo comitiali non perinde. Quare 2. *Aph.* 42. obſtructionem ventriculorum cerebri potiſſimá Apoplexiæ cauſam conſtituit, minimè verò affectionem ſubſtantiæ cerebri. Contrariam tamen ſententiam protulit ipſe, *lib. 4. de loc. affect. c. 2. Verùm in ſopore, & morbo comitiali ventres magis, cerebri corpus minùs; in Apoplexia corpus magis affici ſolet.*

Quòd autem magis ventres in Apoplexia afficiantur, quàm cerebri corpus, rationi conſentaneum eſt: ſiquidem Apoplexia morbus eſt in compoſitione, nempe obſtructio in cerebri ventriculis. Rem ita ſe habere, apertè indicat ſubita eius inuaſio; Nam ſubitaneam meatuum obſtructionem à craſſo, viſcosóque humore fieri conſtat, vt *lib. 3. de loc. affect. cap. 7.* docuit Galenus. Deinde ſi cerebrum ipſum quomodocunque incîdas, non priùs ſenſum & motum amittet animal, quàm ad aliquem ventriculum cerebri vulnus peruenerit, vt auctor eſt Galenus 7. *de placit. Hip. & Plat. cap. 6.* Cùm igitur apoplexia, abſoluta ſit priuatio ſenſus & motus, clarè liquet magis conſiſtere in affectione vêtriculorum, quàm corporis cerebri.

Si verò contrarij loci contexturam, qui plurimos in præcipitia deduxit, attentè rimeris, oppoſitum minimè profitetur. Potiùs ergo ſenſit, in Apoplexia magis affici corpus cerebri, quàm in Epilepſia; nam illa à maiori cauſa exoritur, nec valet corpus cerebri ad noxæ propulſationem inſurgere, vt in epilepſia, ſed magna ex parte deuictum ſuccumbit, id quod verborum ſeries manifeſtè oſtendit, cùm ita inquit: *Epilepſia ventres magis, cerebri corpus minùs; ſed in Apoplexia corpus magis affici ſolet*, videlicet quàm in Epilepſia, & non quàm ventres cerebri in eadem Apoplexia. Et hac veriſſima ſolutione, Galeni loca in veram reducimus amicitiam: Quare (vt receptui canam) in Apoplexia, maius nocumentum eſſe in ventriculis, ex Galeni mente liquidò conſtat.

Differentiæ.

GAlenus *lib. 3. de loc. cap. 10.* differentias, ſeu ſpecies colligit ex intêſione, vel remiſſione læſionis, quę cernitur in reſpiratione: hæc enim cùm in Apoplexiæ morbo, (niſi acutiſſima ſit, & confeſtim interimens) ſola inter animales functiones ſeruetur, non illæſa tamen, ſed à ſana liberáque deficiens, iuxta triplicem reſpirandi varietatem tres numerat Apoplexiæ modos: Primum, in quo violentiſſima eſt, & intermittens reſpiratio: Secundum, mitiorem, in quo licèt intermittat, fiátque inæqualis, & inordinata, abeſt tamen ea violentia: Tertium, in quo iam aliquem ſeruat ordinem anhelitus, multóque debilior eſt, & curationem admittit. Adiungítque, non aliunde mori apoplecticos, niſi ob omnino priuatam reſpirationem, quæ à vita eſt prorſus inſeparabilis.

Sed examinandum: *Vtrùm Apoplexiæ differentiæ rectè à Galeno ſint numeratæ?* Nam videtur, quòd ægritudinum ſpecies aptiùs eliciantur ex diuerſitate cauſarum, à quibus variatur curatio, quàm ex intenſione, vel remiſſione accidentium: Præterquam quòd magis, & minùs ſpeciem non variant: nec febres, nec quiuis alij morbi diuerſi cóſtituuntur, niſi vel potiſſimùm ob diuerſas, à quibus fiunt, cauſas. Ergo, &c. Quòd ſi ex intenſione, vel remiſſione nocumenti, licet Apoplexię ſpecies colligere, duę tantùm erunt cum Hip. conſtituendæ, 2. *Aph.* 42. fortis nempe, & debilis; & ſi ex varietate reſpirationis læſæ, plures: vna enim eſt, atque omnium peſſima, in qua anhelitus aufertur, tradita *in com. cit. Aph.* at verò 3. *de loc. cit.* omiſſa. Imò & cùm multò plures ſint læſæ reſpirationis differentiæ, aliáque grauiſſima ſymptomata in hoc morbo appa-

A reant, vt ſpuma, ratione cuius periculoſiſſimus indicatur, 2. *Aph.* 43. cur ex illis tantùm tribus apoplexiæ ſpecies collegit? Denique ſi violenta illa, validiſſimáque reſpiratio, in qua præter ſeptum, etiam totius pectoris muſculi coguntur operari, non fit niſi reſpirandi neceſſitate vehementer aucta, 3. *epid. ſect.* 1. *ægro* 7. & 2. *Aph.* 42. in Apoplexia verò non eſt aucta reſpirij neceſſitas, quin potiùs diminuta, vt conſtat, & teſtatur Galenus *in com. cit. Aph.* vnde illa Apoplecticorum in reſpirando violentia?

Dic. Diuerſimodè ſolent Medici ægritudinum ſpecies numerare, & penès varia quibus diſtinguuntur, varias conſtituere diuiſiones: Apoplexiam autem ex tribus potiſſimùm diſtinguunt. Primùm, ex fine, & ſic
B duæ tantùm traduntur differentiæ, mortalis ſcilicet, & ſalubris; ſeu fortis, & debilis; vel curabilis, & incurabilis, de quibus Hip. *Aph. relato.* Secundò, ex cauſa, à qua, cùm materialis ſit, aut immaterialis, ſimiles eliciuntur Apoplexiæ ſpecies, quæ pro materiæ varietate in illas poſſunt ſubdiuidi. Tertiò denique, ex ſymptomatum varietate, præſertim circa reſpirationem, ſecundùm quam conſiderationem quatuor conſtituuntur Apoplexiæ differentiæ, traditæ à Galeno *in com. cit. Aph.*

Licèt autem 3. *de loc. cit.* ſolas expreſſerit in quibus ſeruatur reſpiratio: prima tamen omnium peſſima, deſperata, & ſpiritum auferens, nec curationem admittens, ex verbis Galeni colligitur, dum ait: *Poteſt etiam*
C *huius affectionis magnitudo, ex noxa quam reſpirationi inſert, vehementia diſcerni.* Quòd ſi plures reperiuntur nocumenti varietates in anhelitu Apoplecticorum, plures poterunt aſſignari Apoplexiæ modi; ſed illi vt magis frequentes, & euidentiores recenſentur, nec ex operis erat inſtituto omnes percurrere: ac proinde nihil mirum, ſi nonnulla ſubticuerit accidentia, à quibus etiam apoplexiæ magnitudo diſcernitur, vt ſpuma, &c.

Iam verò deficiens, & intermittens reſpiratio ſuffocationem indicat, qua detinentur Apoplectici, 3. *epid. ſect. 2. in com. ægrot. 7.* fit autem violentiſſima, omnibus muſculis thoracis operantibus, non ob neceſſitatem auctam, ſed ob virtutem imbecillem, & valde deficiêtem, 2. *Aph. cit.* Cùm enim præ imbecillitate, & virtu-
D tis defectu, vix poſſit moueri ſeptum, coguntur ſublimes, & reliqui omnes pectoris muſculi, in deficientis ſpiritus ſubſidium eleuari; cum quo parua adhuc eſt, & exigua talis reſpiratio: ſed vehemens, & magna apparet, tum quia ad oculum fieri conſpicitur, muſculis omnibus eleuatis; tum quia ingrediens aër per anguſtos, obſtructóſque à pituitæ copia meatus ſtertere facit, atque adeò magnæ motionis phantaſiam inducit. Ex quibus patet argumenti ſolutio.

Illud etiam ſoluendum eſt: *Vtrùm à peſſima, & deſperata Apoplexia aliquis euadere poſſit?* Nam ſi ex eo quòd reſpirationem auferat, omnino irreparabilis eſt, quomodo ſtare poſſunt auctorum teſtimonia referentium multos, qui eam Apoplexiam paſſi, in qua nec reſpiratio, nec pulſus ferè apparebant, fuiſſe reſtitu-
E tos? de quo Auicenna, & auctores paſſim citati à me, *lib. 1. Hiſt. PP. Medic. hiſt.* 34. nec diffitetur Galenus *infrà lib. 6. c. 5.* de vteri apnœa, hoc eſt, de perdita reſpiratione loquens: imò referunt Valerius Maximus, & Plinius, nonnullos iam ſepeliêdos, domum reductos, & aliquos ſepulturæ traditos, ex tumulo fuiſſe auditos, alios inuentos, reuolutos, ſcilicet, quia peſſima illa apoplexia detenti, tanquam mortui ſepulti ſunt.

De euentu autem non immeritò dubitari poteſt, quum non ſemel docuerit Galenus, reſpirationem, ad vitam abſolutè neceſſariā eſſe, nec ſine hac poſſe modo aliquo conſtare, 3. *de loc. cap.* 10. & *lib. 4. cap.* 10. & *lib. 6. c. 5.* & 1. *de diff. reſpirat. c. 4.* Sed negari poſſunt exêpla ab auctoribus memorata, rara tamen cùm ſint, nec frequenter euenientia, Aphoriſmi veritatem non euertunt,

euertunt,in quo Hip.vniuerſaliter pronunciat,impoſſibilem reparationem in forti Apoplexia,qualis ea eſt in qua aufertur anhelitus : neceſſitates enim , & impoſſibilitates Hippocraticæ raros caſus non excludunt ; nec artium theoremata ſunt adeò perpetua, vt rebus ſe aliter habentibus aliquando non deficiant.

Quòd ſi quæras: *Vtrùm citra vllam reſpirationem & pulſum viuant Apoplectici?* Reſpondent plures , non aboleri penitus ſpirationem,ſed exiguam,& quæ ſenſum lateat,ſupereſſe.Sed rectè iudicanti reclamant ſigna , quæ immotum omnino thoracem præſtare affirmant : ſi enim carptæ lanæ tenuiſſimæ, aut goſſipij flocculum , vel leuiſſimã plumam, aut accenſam candelam prope os,& nares apponas, nullus planè motus deprehendetur. Alij poculum aqua plenum ſupra os ventriculi apponi ſuadent ; immotus enim , ceſſante prorſus reſpiratione,liquor ſeruatur.Quidam puriſſimum nitidiſſimúmque ſpeculum, ori & naribus adaptant , quod ſi vel per aliquod ſpatium temporis approximes , nullam contrahet maculam. Quare nec ſenſibilis , nec inſenſilis reſtat in deterrima Apoplexiæ ſpecie reſpiratio.

Solue dupliciter,& primò cum Galeno,aſſerente in forti Apoplexia magnam corporis adeſſe refrigerationem,in qua calor innatus penè ſuffocatus,& extinctus, in penitioribus ſedibus circa cor obrutus latet ; cui valde exiguo , ſola tranſpiratio , quæ per totam agitur cutem , ſatis eſt. Hoc ita eſſe oſtendunt pulſus tardi , & rari , qui à facultate nimio onere oppreſſa , viſcerúmque perfrigeratione inſigni emanant. Hoc modo vtero ſuffocatas viuere , teſtis eſt locupletiſſimus Galenus *lib.6 de loc. affect. cap. 5*. Solue ſecundò: Apoplectici viuunt ſine reſpiratione vlla, non tamen ſine cordis pulſu, qui vitæ quàm neceſſarius ſit, indicant fœtus , qui cùm in vtero non reſpirent, cordis pulſu viuunt.

Diſtinctio Apoplexiæ , à cognatis affectibus.

CVm verò aliqui affectus ſint ſimiles Apoplexiæ, inter hos differentia eſt conſtituenda : licèt enim Carus,Apoplexia,& Epilepſia ſint inter ſe affines, eò quòd à frigido , craſſo, aut omnino viſcoſo humore vtplurimùm fiant ; differunt tamen, quia in caro humor cerebri intemperiem auget ; in Epilepſia autem , morſu & irritante qualitate lædit;in Apoplexia,quantitate obſtruit & replet , afficitúrque cerebrum , tanquam inſtrumentum. Præterea in hac læditur manifeſtè reſpiratio , & creberrimè fit terminatio in paralyſim, in illis minimè , aut perquam rarò. Inſuper ſopore finito maxima ex parte ſubſequitur ſanitas : atque ideò Epilepſiam,medium appellat affectum inter apoplexiam,& carum,nempe quia nec expers eſt prauorum ſymptomatum,nec vtplurimùm finitur,& ſæpe in ſanitatem;cùm tamen attonitus non rarò etiam citra paralyſim interimat. Accedit,quòd in illa motus manent licèt deprauati,non omnino auferuntur,ſicut in apoplexia, & caro : verùm in hoc, quia anteriores cerebri ventres magis patiuntur , quemadmodum etiam in omni ſomno , ſenſus potiùs tolluntur , non perinde motus.

Differt à Catalepſi , quia in hoc affectu oculi ſunt aperti , & manet reſpiratio libera. Ab vteri ſtrangulatu, nam in eo ſemper reperitur motus velociſſimus, & reſpiratio non eſt ita violenta & difficilis , ſicut in Apoplexia. A ſyncope, quia in hac non fit prædicta obſtructio , neque aliqua in cerebro læſio. Deinde in ſyncope ſpiritus retrahitur ad cor ; in Apoplexia,ſpirituum ad ſenſus , motúſque organa tranſitus impeditur.

Cauſa.

ANimalium functionum ruinam euenire,à craſſo, viſcoſo,aut multo humore,neruorum omnium, ſenſuúmque & motuum originem obſtruente, impedientéque vim animalem,quominùs ad membra poſſit defluere, 3.*de loc.*10.confirmat Galenus : repetit 2. *de cauſ.ſympt.cap. vlt.* & *lib. de inſtrument. odoratus cap. vlt.* Vnde Auic.1.3.*tract.5.cap.prop.* Apoplexiam definit, otioſitatem membrorum à ſenſu , & motu , propter oppilationem.Sed cùm humor craſſus in duplici ſit differentia , alius ſit pituitoſus, melancholicus alter:ille , frequentiſſima huius morbi cauſa exiſtit ; ab hoc minùs frequenter generari teſtatur Hip. 6. *Aph.* 56.dum ſic ait: *In morbis melancholicis in hæc pericula inciditur : ſtuporem corporis,vel conuulſionem, vel furorem, vel cæcitatem ſignificant* : & Galenus *in com.* ſic inquit : *Fiunt quidem propter pituitosũ humorem Apoplexiæ,fiunt autem & propter humorem melancholicum , quoniam communis vtrique eſt craſſitudo* : & in ſequenti *com.* 57.hoc modo præfatur. *Non omnem Apoplexiam,ſed nuper dictam tantummodò contingit aduenire eis,qui dictam agunt ætatem , quoniam in his maximè abundat atræ bilis humor, quemadmodum etiam in autumno.*

Sed videamus ; *Vtrùm cauſæ Apoplexiæ à Galeno ſint ſolùm admittendæ ?* & primùm , aduerſus huius morbi cauſam ab ipſo allatam,vltra ea quæ paulò antè diximus de fulmine,vehementiſſimo frigore,iugularibus venis,& carotidibus,id eſt,illis arteriis quæ rectà ſurſum ad caput feruntur, & in profundiſſimis colli partibus abditæ ſunt, plexum mirabilem conficientes,6. *de vſu part. cap.*2.quarum ſectione,vel compreſſione Apoplexiam committi,præter Auic. colligi poteſt ex Hip. 4. *acut.* 23. non ſemper ex craſſa pituita cerebri ventres,& ſubſtantiam replente generari,ſed ex calida etiam materia,præſertim ſanguine,ex ipſo Gal.firmauimus,*lib.1. Hiſt. Princ. Medic. hiſt.* 33. qui *lib.de curand.rat.per ſang. miſ. cap.7. ineunte vere ſanguinem eſſe extrahendum ſuadet, illis qui promptè Apoplexiam incurrunt*,ac ſi à ſanguine quoque inducatur, vel producatur : & colligitur ex Gal.4.*acut.*27.

Deinde ſi ex cerebri ventribus omnino à pituita repletis oriretur, atque ideò animales actiones penitus auferret Epilepſia , cuius cauſa ſecundùm Galenum , eſt immodica tantùm eorundem ventrium obſtructio, eaſdem actiones minueret, non corrumperet, ac conuelleret. Inſuper pueri maximè pituitoſi, eſſent Apoplexiis valde obnoxij , & multo magis quàm ſenes ; frequentiores ſiquidem eſſe oportet in naturis magis proportionatis,3.*Aph.* 16. & paſſim. Atqui Epilepſia animales actiones potiùs vitiat,aut corrumpit ; ſenes autem magis Apoplexia corripiuntur, 3.*Aph.* 31.Igitur, &c.

Dic.quòd quamuis Galenus 3.*de loc.*10. & 2.*de cauſ. ſympt.vlt.& alibi*,tam Epilepſiam,quàm Apoplexiam, eo quòd ſubitò fiant , à craſſo ſemper humore induci affirmet, non ab immateriali frigore , nudáve qualitate, reliquas omnes cauſas præter dictas excludens ; negari tamen non poteſt , multo plures dari huius morbi occaſiones : ſed illam ventrium & ſubſtantiæ repletionem , ex craſſæ pituitæ multitudine in cerebro ipſo collecta , eſſe multò frequentiorem , & vt talem fuiſſe à Galeno ſolam commemoratam. Verùm non tanquam perpetua recipienda eſt , cùm ipſe non diffiteatur, & à ſanguine,frigore, & aliis cauſis oriri : quòd ſi aliquando negat, eſt quia rarò fit : In artibus autem , quemadmodum nihil ferè perpetuum admittitur , ſed ſemper fieri dicitur quod maiori ex parte contingit ; ita quæ rarò eueniunt , tanquam impoſſibilia, & nunquam contingentia pronunciantur.

Vtrùm autem *carotidum arteriarum , vel iugularium venarum*

venarum ſectio, vel compreſſio, Apoplexiam ſubitò inducat? quæret aliquis meritiſſimè: hoc enim inficiatur Galenus 2. *de placit. cap.6.* & oppoſitum manifeſto experimento oſtendit; ſiquidem licèt vaſa illa conſtringantur, aut præſcindantur, non ideò ſenſu & motu priuatur animal ſtatim: poſt aliquot enim horas non modò dictis actionibus priuari, ſed & mori poterit, vi penitus exoluta ob ſpirituum, & ſanguinis defectum in cerebro, cùm tamen ſubitò priuari oporteret, ſi iuxta Ariſtotelem, 1.*probl.9.& alibi*, & Peripateticos, vis animalis, à corde per arterias cerebro, & corpori influeret. Sectio ergo carotidum, iugulariúmque venarum, quamuis impedimento ſit, ne ſpiritus & ſanguis ad cerebri ventriculos effundatur, ſenſus tamen & motus quamprimùm non aufert: (ſentit enim, & mouetur corpus per aliquod tempus, non ſolùm mediantibus ſpiritibus quos continet cerebrum, & diſtribuit, ſed interuentu illorum quos conficit, præſtita materia ab externo aëre, & occultis arteriis) cæterùm cùm ex ſanguinis, & ſpiritus vitalis inopia, cerebrum nimis infrigidetur, proximè Carus inducitur (vnde venæ illæ, & arteriæ carotides, ſoporales, & ſubethicæ nuncupantur) & ſenſus, motúſque aufertur reſpiratione incolumi: ea autem poſtea læſa, aut ablata, Apoplexia committitur, quam etiam nonnunquam oriri ex earundem carotidum obſtructione, ab vno, vel alio humore, præter apoplecticorum diſſectiones, oſtendunt Auicenna, Rhaſis, & ſequuntur interpretes.

At hæ, & ſimiles aliæ occaſiones raræ ſunt, atque ideò à Galeno omiſſæ; ex replente autem pituita, frequentes. Nec inde inferas, in Epilepſia animales actiones minuendas potiùs fore, quàm corrumpendas & vitiandas, cùm tamen Epileptici motus edant deprauatos, & validiores, quàm ſani, præter ſenſuum & mentis oblæſionem: Nam licèt ex eo rectè coniiciatur, in Epilepſia non integram dari ventrium cerebri obſtructionem, perfectámque meatuum occluſionem, quemadmodum in Apoplexia contingit; cùm tamen Epilepſia maiori ex parte à flatu, humoréve ſua qualitate offendente, ſtimulantéque, quàm quantitate replente oriatur: cúmque à morſu illo cerebrum ad expulſionem irritetur, & vehementer concutiatur, ſequuntur ad vibratum cerebrum validi illi, conuulſiui, & vitiati motus, potiùs quàm diminuti; in attonito morbo penitus ablati.

Verum igitur diſcrimen dictarum affectionum in eo potiſſimùm conſiſtit, quòd Epilepſiæ cauſa humor eſt potiùs qualitate lædens, in Apoplexia quantitate opplens: vnde in illa motus euadit deprauatus; in hac nullus prorſus. Quid verò ad Galenum dicendum, qui vtriuſque cauſam conſtituit craſſum humorem, in vna integrè, in altera dimidiatè obſtruentem, conſtat ex dictis ſuprà, *cap. de Epilepſia.*

Quamuis autem pituita craſſa, frequens afferatur Apoplexiæ cauſa, non ideò pueri quantumuis pituitoſi, erunt illi magis obnoxij quàm ſenes; pueris enim robuſta cùm ſit naturalis vis, integram obſtructionem non expectat, ſed aduerſus incipientem inſurgit, & validè nititur propellere, atque ideò potiùs Epilepſia corripiuntur, ſenes Apoplexia, quia torpida iam, & debilis vis ſuccumbit, nec ad pugnam excitatur. Rurſus cùm caput habeant infirmum, & magnam pituitæ copiam ob coctionis defectum ſoleant aceruare, vnde tuſſi, ſpirandi difficultate, & ſimilibus capiuntur, obſtructionibus cerebri, repletionibus, Apoplexiis valde ſunt obnoxij.

Aliæ etiam poſſunt eſſe cauſæ coniunctæ Apoplexiæ, ſed raræ, vt bilioſus humor, ex Gal. *lib. de cauſ. morb. cap.3.* Non enim ſolùm obſtruit, quod craſſum, & viſcidum eſt; ſed tenue, quando confertim irruit, & ſubitò. *Vtrùm flatus nebuloſus Apoplexiæ immediata cauſa eſſe poſſit?* etiam dubitandum: à flatu enim, etſi craſſo, integrè, ſtabilitérque vniuerſos cerebri meatus occludi, videtur difficile. Sed obſtant auctoritates ſummorum virorum, quibus non aſſentiri nefas eſt: Hippocrates enim *lib. de flatib. n.19.* à craſſo flatu ſiderationem totius corporis, hoc eſt, Apoplexiam, quandoque generari confirmat: ſubſcribunt Valerius Maximus *lib.9.c.11.* Liuius *lib.23. Hiſtoriarum ab vrbe condita*: & atteſtantur multorum experimenta, qui carbonum fumo extincti ſunt. Quare conſtat, Apoplexiam non ſolùm obſtructis cerebri cauitatibus à materia craſſa generari, ſed intercepto ſpiritus animalis tranſitu à vapore craſſo, primariò oblæſo cerebro, deinde corde, partibúſque ſpiritalibus in conſenſum tractis; vapor enim ex carbonibus elatus craſſitie ſua obſtruit, canaléſque obturat.

Deinde aër inſpiratus per nares ſanitatis tempore, debet in ſufficienti copia, & quantitate hauriri; neceſſe eſt vt ſit temperatus, & conſiſtentiæ ſit tenuis, & mediocris, mitis, benignæ. At omnes hæ conditiones in craſſo vapore deficiunt, quia in anguſto loco vbi ferè iacent dormientes, hyberno tempore, feneſtris occluſis, paucus eſt aër, non temperatus, ſed igne accenſo quaſi flammatus, craſſior, admixtione ſcilicet vaporis craſſioris carbonarij, infenſus, & toto genere aëreæ corporis noſtri ſubſtantiæ inimicus: fit autem carbo ex lignis viridibus in foſſa ſubterranea accenſis, móxque in proprio, & ſuo fumo extinctis, & ſuffocatis. Quo fit vt hic caliginoſus & craſſus vapor in cerebri ventriculos permeans, corpus immobile, & omni ſenſu orbatum reddat, neruorum videlicet principio intercepto. Ita ex carbonum fumo aliquos emori Galenus, *lib.7. de vſu part.8.* & *lib. de vtilitate reſpirat. cap.4.* quia hic omnibus craſſior planè apparet. An verò ex hoc fumo, cor, partéſque vitales corrupto vitali ſpiritu, & denegato ſufficiente refrigerio; an cerebrum patiantur? Dic, quòd etſi vitalia, naturalia, & animalia membra vitientur, magis tamen cerebrum oblæditur, & ſic Apoplectici, motu, & ſenſu deſtituti concidunt. Hoc docuit Haly *lib.6. pract. cap.4.* dicens: *Qui autem cum fumo fuerit ſuffocatus, & diſſolutus, ſi ab eius ore ſpuma exiuerit, nulla eſt ad eius ſalutem via.* Ex quo patet, fumum præcipuè cerebrum inuadere, Apoplexiámque committere, non cardiacam.

Cauſa etiam coniuncta poteſt eſſe ſanguis, qui ex ictu, percuſſione, vulnere, ruptis venis tenuis meningis, ſubitò ad cerebri ventriculos confluens, & craſſitie deinde ſua in grumum conuerſus, replet & obſtruit. *Vtrùm* tamen *immateriale frigus Apoplexiam poſſit excitare?* quæſtio eſſe poteſt: quia intemperies vim obſtruendi non habet, & Apoplexia, quoniam repentè inuadit, & repente ſoluitur, ab intemperie excitari non poteſt: hæc enim paulatim inducitur.

Dic, extremum frigus, vel citra materiam generandæ Apoplexiæ occaſionem præbet: Etſi enim hæc ſolùm inducatur ab humore, qui ſubitò influens ventriculos obſtruit, & facultatis, ſpiritúſque animalis influxum prohibet; tamen cùm hic humor non ſolùm quantitate, ſed qualitate offendat, neceſſariò cerebri ſubſtantiam intemperat: quare aliquãdo intemperantia ſubſequitur, interdum præit, & antecedit. Iccircò vigente bruma, externum frigus validum, ſanguinem ſpiritúſque congelat, meatus arctat & concludit, calorem denique natiuum extinguit: nam ſi à vehementi frigore emortui ſunt pedes, ex Galen. *lib. de cauſ. morb. cap.2.* reſoluto natiuo calore: cur cerebrum ſuapte natura exangue, laxum, molle, hac de cauſa ſimilem affectum pati poſſe negabimus? quod concedit Galenus *lib. de morb. diff. c.5.* qui quoſdam iter agentes in vehementi frigore, paſſos fuiſſe ſimilia ſymptomata apoplecticis, libenter confirmat. Deinde ſi aër æſtiuus, etſi calidiſſimus, frigidior eſt reſpectu caloris noſtri, & iccircò Galenus 8. *de vſu part. cap.2.*

cap. 2. monet, vt in curatione vulnerum cerebri, vel æſtatis tempore, prunas ardentes circumcircà impo-namus, cur gelidiſſimus aër ſubitò per nares ingre-diens, Apoplexiam, imò mortem, immobili ſpiritu animali reddito, non concitabit?

Cauſæ externæ ſunt ſtrepitus magnus, crapulæ aſ-ſiduæ, cruditates, conſtitutio aëris frigidiſſima, vehe-mens etiam caliditas, liquans, & agitans, & ad caput humores attrahens. Familiaris morbus eſt hyemi, ſe-nibus, obeſis, pituitoſis, catarrho vexatis, otioſis, in-exercitatis, & iis qui aſſiduè ſanguinē mitti ſibi pro-curant, quia multa phlebotomia Apoplexiam accer-ſit, apud Auic. 4. 1. *cap.* 20.

At antequam ad ſigna accedamus, inquirendum; *Vtrùm decubitus ſupinus Apoplexiam poſſit inducere?* Ve-terum enim ſentētias in hoc dubio video eſſe diſcor-des. Hunc enim decubitum ſummè in *præſagiis* Hip. reprobat, *lib.* 1. *text.* 14. quia ſanitati maximè ad-uerſus: ab eo enim periculoſiſſimi eueniunt morbi, quemadmodum Auicenna 3. 1. *doct.* 2. *cap.* 9. his ver-bis ſcriptum reliquit. *Supinè autem dormire eſt malum, & ad multas præparans ægritudines, ſcilicet Apoplexiam, pa-ralyſim, & incubum; quoniam ſuperfluitates ad poſteriora declinare facit: quare retinentur, nec per ſuos incedunt ca-nales, qui in partibus ſunt anterioribus, ſicut nares, & pa-latum*: quod multò ante Auicennam docuit Galenus, *lib. de inſt. odorat. in fin.* & *lib.* 5. *de loc. affect. cap.* 4. di-cebat, à decubitu ſupino nullum ſperari auxilium, quò faciliùs ad infernas partes ferantur alimenta.

Ex altera parte extat Auicennæ auctoritas, 18. 3. *tract.* 2. *cap.* 18. *prope med.* dum ſic ait: *Et dormire ſu-per dorſum, eſt ex eis quæ lapidi conferunt.* Dic ergo, aſ-ſiduum dormiēdi vſum, Apoplexiam parere poſſe, ob dictam cauſam. Adde quòd homines ſupino hoc de-cubitu vſi, in fluxiones à capite in thoracem ſunt ma-gis obnoxij, & humores ad renes promptiùs dedu-cuntur, qui etiam immodicè ex eo ſitu caleſcunt: quia-re ab eo ſummè præcauere debent, qui in nephriti-dem, aſthma, & diſtillationes proni ſunt.

Quòd ſi Auicenna decubitum ſupra dorſum con-ſulit iis, qui calculo veſicæ & renum premuntur, id de ſolo tempore exitus calculi intelligendum, ad quem ſupinus decubitus haud ſecus conferre poteſt, quàm feſtinus per ſcalas deſcenſus, & inæqualis equi vectio: quæ tamen eo morbo infeſtatis, extra paroxyſmum non leuiter nocent. In excludendo tamen calculo, in renibus, vel vreteribus, vel in collo veſicæ impacto, ſu-per dorſum iacere, ob viarum laxitatem, calorem am-pliorem, & celeriorem expulſionem, conferre aliquid poſſe, rationi conſonum videtur.

Signa.

Præcedunt hunc affectum ſubitus, acutúſque dolor capitis, venarum iugularium elatio, vertigo, ſplen-dores oculorum, externarum partium ſine ratione re-frigeratio, totius corporis tremor, difficilis motus, dentium ſtridor in ſomno, tinnitus aurium, obliuio, ſtupor, ſomnus profundus, vrina veluti æruginoſa, atra, modica, & farinæ craſſiori ſimilia habens ſedi-mina.

Quando præſens eſt, facillimè agnoſcitur: vox enim adimitur, loquela intercipitur, redditur homo immobilis, & inſenſilis; facultates enim tunc princi-pes opprimuntur, otiantur, ceſſant, & cadaueris in-ſtar, clauſis oculis decumbit, cum colore plumbeo, & gelido articulorum torpore; pulſus eſt tardus, langui-dus, rarus, & inualeſcente affectu fit debilis, tardus, creber, ex Galeno 4. *de cauſ. pulſ. cap.* 11. & 19.

A

Præſagium.

Fortis Apoplexia ſanari non poteſt; leuis difficul-ter curationem admittit, ex Hip. 2. *Aph.* 42. & qui ab hac fiunt immunes, in paralyſim alterius lateris ſe-rè incidunt, ex Gal. 4. *de loc.* 1. Paulo *lib.* 3. *cap.* 18. Aëtio *tetrab.* 2. *ſerm.* 2. *cap.* 27. Hyemale tempus huic vitio plus eſt obnoxium, 3. *Aph.* 23. præſertim ſi venti fri-gidi ſpirent, ac denſæ nebulę cœlum obſideant. Hinc fit vt æſtiuæ Apoplexiæ, quæ adoleſcentes occupant, ſint periculoſæ magis, quia cauſæ magnitudinem ar-guunt, maximè quia hoc tempore, & ætate, corpus aëris multo refrigerio indiget, qui ob impeditam re-ſpirationem cùm hauriri nequeat, fit vt ſuffocati ægri B breui intereant.

Eſt præterea notanda Hip. ſententia, 6. *Aph.* 51. *Qui-cunque ſani repentè capitis dolore corripiuntur, & muti fiunt, intra ſeptem dies pereunt, niſi febris ſuperuenerit.* Vltimò perſcrutandum: *Vtrùm Apoplectici non reuo-centur in vitam, in quorum ore ſpuma apparet?* Hoc ita eſſe firmat Hippocrates, *lib.* 2. *Aph.* 43. ſic dicens: *Qui ſuffocantur, & à vita deficiunt, nondum tamen mor-tui ſunt, non referuntur in vitam, quibus ſpuma circa os apparet.*

Sed contrà obſtant plurima. Primum, Auicennæ auctoritas, 9. 3. *tract.* 1. *cap.* 9. dum enim de præfocatis ex angina loquitur, ſic ait: *Cum tamen quandoque ac-cidat, vt præfocatus ſpumet aliquando, deinde ſanetur, &c.* Secundò. Spuma in Epileptici ore concreſcens, ipſum C ab acceſſione facit immuniem, materiæ illius morbifi-cæ portione in ſpumam abeunte. Tertium. Si ſpuma in Apoplectici ore apparens, mortem indubitatam minaretur, illud eſſet, quia ob cohibitam commodam expirationem, & inſpirationem, calore feruorem in-ducente, in pulmone generaretur, & valido deinceps conatu, & agitatione perficeretur, & ad os vſque con-flueret. Sed huiuſmodi cauſæ vndique accipi non poſſunt, cùm ea quæ à pulmone pelluntur, mediante tuſſi reiiciantur, & non aliter. Ergo ſpuma in Apo-plectici ore percepta, mortis certitudinem non in-fert.

Dic primò cum Galeno *in com. cit. Aph.* quòd Apho-riſticæ ſententiæ ſunt omni ex parte veræ, licèt ali-quando aliter, rarò tamen eueniat, vt *lib.* 6. *Aph. com.* 58. eleganter protulit Galenus. Dic ſecundò. Cum ſpu-D ma pauca, aut alba Apoplecticos euadere poſſe; cum multa, flaua, aut cruenta, nequaquam: magna enim ſpumæ copia ſummum feruorem, maximam reſpira-tionis difficultatem, & extremum naturæ conatum oſtendit; color autem flauus, aut purpureus, ſpumam ex ipſa pulmonis ſubſtantia progigni ſignificant. Contraria verò argumenta ſic ſolue. Primò concilia Hip. cum Auic. ex ſolutione prima. Secundum extri-ca, ſi aſſeras in Epilepſia paruam obſtructionem adeſ-ſe, ideóque cerebrum ſtrenuè concuti poſſe, & ſeſe comprimendo ſenſatam noxam excutere; quare hu-morem pituitoſum per os in modum ſpumæ foras protrudi: quod ſecus in Apoplecticis accidit; nam ſpuma in iis ex innata humiditate ob feruidum calo-rem generatur. Tertium ſolue dicendo, prædicto *com.* E Galenum affirmare, illa ex pulmonibus tuſſim moue-re, quæ ſubitò, & ſimultaneè, non autem quæ ſenſim & paulatim excernuntur.

Curatio.

Etſi deſperatis non ſit adhibenda manus, ne infa-memus præſidia quę multis fuere ſaluti, vt notauit Galenus *lib.* 11. *meth. cap.* 9. tamen cùm ſalutis ſpes ali-qua elucet, eáque dubia, melius eſt, præfato mortis periculo aliquid tentare, quàm ægrum ſpe omni

adempta

adempta certò perire ; vt idem monebat, *lib.* 10.*meth.* *cap.* 10. de qua re latè egimus, *lib.* 1. *Hiſt.PP. Medic.* *hiſt.*63. *in fin.* Quare cùm morbus ſit atrox, exactè peracutus,intra paucos dies,ne dicam horas ſtrangulans,celeriter curandus eſt, remediáq; inceſſanter peragenda. Pugnandum frictionibus, vinculis dolorificis,ſuppoſitoriis acutis,& cucurbitulis applicitis dorſo,ceruici,ſcapulis,ſuris,lumbis,natibus;hæ enim potentiſſimè à capite reuellunt.

Sanguinis miſſio, optimum præſidium eſt,præſertim ſi ſanguinis vel pituitoſi, vel melancholici copia adſit vaſa intercipiens:& vena in vtroque brachio ferienda Cephalica, ſi vires adſint; & hoc præſidium citiſſimè celebrandum, ne ſanguinis calore penè emoriente, flacceſcentibus viribus, citra morbi leuamen phlebotomia deinceps vires proſternat. Si in altero laterum reſolutio adſit, à ſaniori ſanguis eſt emittendus,vel à vena frontis,aut naſi. Hæmorrhoïdibus hirudines affigendæ:quia Apoplecticis hæmorrhoïdes ſuperuenientes, bonum, vt *in Coacis* dicebat Hip. Illæ etiam retrò aures,& temporibus admouendæ, præcipuè ſi virium penuria adſit, & vitium ex atro ſanguine originem ducat. Ita ceruici, occipiti, bregmati cucurbitulæ ſcarificatæ profundiuſculè agglutinandæ: & in conclamato caſu iugulares venæ aperiendæ;de quarum venarum apertarum vtilitate in hoc morbo,& aliis ſæuiſſimis affectibus,ex quibus citiſſimum mortis periculum impendet, pulchra lege *lib.* 1. *Hiſt.Princip. Medic.hiſt.*76.

Sed dubitabis meritò : *Vtrùm in Apoplexia acceſſione cucurbitulæ hypochondriis imponendæ.* Et pro parte affirmatiua validum argumentum eſt: Nam hoc auxilium validè humorem à capite deturbat,excitat apoplecticum, pituitoſum ſuccum attenuat. Id probat Galenus 7.*Aph.*1. cucurbitulam ex toto corpore ſanguinem vehementer attrahere confirmans, quia eſt inſtrumentum ad violentum attractum à Medicis excogitatum, vt notauit Galenus 4.*meth. cap. vlt. in fin.* Obſtant tamen plura,quæ præſidium hoc diſſuadent. Si enim in initio celebretur,maximam noxam inferre poteſt;muſculi enim abdominis intenduntur,& difficiliorem reddunt reſpirationem:hinc fit,vt qui in tabidis,& aſthmaticis id genus remedij exercent, ægros in multa damna præcipites tradant. Neque obiicias Aëtium *tetrab.*2. *ſerm.*2. *cap.*27. eas imperaſſe, quia ille de earum admotione in paroxyſmo, non eſt intelligendus.

Quoniam verò Apoplectici ſine voce, & ſenſu decumbunt, & nihil deglutiunt,neceſſéque ſit vires reficere,præſertim animales,quæ illicò fatiſcunt natura ſuapte, iccircò ad cibum cogendi ſunt, & omni ingenio nutriendi; ſicque commodum eſt nutrientia emplaſtra ventri admouere, & ob hanc cauſam clyſteres nutrientes indere:quare alternatim expurgantia clyſteria, & nutrientia infundere oportet. Sed in hunc vſum videndum:*Vtrùm clyſteres ex vino in Apoplectica acceſſione vtiles ſint.* Vinum enim craſſos humores attenuat,lentos diſſoluit, flatus diſcutit, nutrit perbellè. Licèt autem hæc vera ſint,tamen à recta methodo recedunt, qui hoc auxilium Apoplecticis celebrandum imperant; plurima enim damna ex eius vſu ſubſequuntur: nam ex ventre ad caput vapor vini eleuatus ſoporem auget, cerebrum conturbat, & ſopit,mentíque caliginem inducit.

Sternutatoria etiam optima ſunt; hæc enim motu, & concuſſu humores cerebri meatibus impactos valenter detrudunt. Non indignum dubium poterit de illis excitari : *Vtrùm ante totius corporis vacuationem, ea in paroxyſmo Apoplectico imperanda?* Licèt autem omnium conſenſu ea ſint vtilia ob cauſas dictas, tamen ſuſpecta ſunt,& valde noxia. Primò, quia humor efficiens Apoplexiam ſternutamento expurgari non poteſt, & præſertim ille qui in ſubſtantia cerebri firmiter eſt impactus. Secundò, quia capitis,& pectoris agitatione cerebrum humoribus ad ipſum attractis magis repletur: quare malum ingraueſcit, & obſtructio ventriculorum cerebri augetur; hinc fit vt ante expurgationem, hoc præſidium ſit ſuſpectum, & inutile.

In eundem vſum Apophlegmatiſmata parant, & naribus ac palato,calida medicamenta,& odorata imponunt, vt vis animalis excitetur, & craſſus humor diſcutiatur.Rogabis : *Vtrùm Theriaca,& odora medicamenta, ante totius prouidentiam, palato, & naribus admouenda?* Superiores rationes videntur cogere, quòd illa his partibus illinita conferant plurimùm : ſed meo voto ſuſpecta ſunt, & valde incommoda, quoniam in Theriaca, & Mithridatio, etiamſi diu ſeruentur, vis opij non perit omnino, cuius cauſa ſomnus non minuitur,imò augetur. Deinde prædicta medicamenta, ſunt compoſita ex adſtringentibus, vt acacia, hypociſthide : frigidorum autem, & adſtringentium medicamentorum facultas, licèt ſit plurimùm retuſa, elucet tamen adhuc, & frigiditatis aliqualis veſtigia præbet, atque timor eſt, ne humor lentus adſtringentium vi coërcitus,ampliùs impingatur. Adde quòd hæc medicamenta plurimam vaporum copiam capiti ſubminiſtrant, quamobrem ſymptomata increſcunt, quod faciunt odorata omnia, vt Diamoſchum, & Diambra, quoniam cerebrum ſuaues odores auidè excipit,præſertim ſi eſt malè affectum. Ergo horum loco propinari poſſunt ſcrupuli duo Caſtorei,aut piperis, aut zingiberis: hæc enim etſi calore ſuo vapores excitent,quia tamen ingrata ſunt,& iniucunda cerebro, minùs nocere poſſunt. Poſtquam autem cerebrum fuerit repurgatum, hæc tutò offerri poſſunt, illi enim ob vim morbi languido robur conciliant. Horum loco vtiliſſimæ ſunt aquæ Apoplecticæ, per cochlear in os inditæ, quæ craſſos humores extenuant, flatus diſcutiunt, obſtructionem auferunt.

Expurgantia optima ſunt,vt Agaricus trochiſcatus, Electuarium Indum, Hiera diacolocynthidos, præſertim ſi humor melancholicus dominetur ; Mel roſaceum ſolutiuum cum agarico, & ſenna. Pilulæ ex Agarico,Aſſaiereth,cochiæ,fœtidæ,de Caſtoreo,Sarcocolla, Serapino, Euphorbio, Trochiſci Alhandal. Quæ diſſolui poſſunt aq. vitæ, meliſſæ, ſaluiæ, rutæ: & hæc in maiori quantitate exhibenda, quia virtus ſopita nonniſi valentioribus irritatur; & hoc modo oblata,à longinquis partibus humorem viſcidum eradicare nata ſunt.

De Antimonio maior eſt hæſitatio : *Vtrùm in acceſſione Apoplectica ſit exhibendum:* Omnes ferè affirmant, quia hoc validum eſt,& ad educendos humores tenaces efficaciſſimum; & vel in infuſo, aut ſubſtantia commodiſſimè deglutiri poteſt, & per vtrumque ventrem ſeroſos humores, craſſos, terreſtres potentiſſimè euacuat. Dic, quòd licèt Antimonium præparatum ſit ſaluberimum medicamentum, minimèque venenoſum (de quo argumento latiùs *in pharmacopæa* ſcripſimus plura) & ad rebelles morbos præcauendos, & curandos vtiliſſimum, diutinóque experimento confirmatum, maximè ſi ij à melancholico humore ortum duxerint : tamen cùm vehementer euacuet per vomitum, iccircò eius vſum in hac acceſſione reprobandum cenſeo ; tunc enim vomitus ſummopere nocet, tum quòd æger in hoc motu ſeipſum adiuuare neſciat, tum quòd, cùm ſe erigere nequeat, potiùs ſuffocaretur. Accedit, quòd huius vacuationis vi humor à toto ad ſuperas conuolat partes, caput replet, & affectum conduplicat.

Sinapiſmi,ac Dropaces ſunt ſtrenua præſidia. Veſicantia brachiis, & femoribus adhibita ſummè iuuant. Candens ſartago,vel clypeus ignitus capiti admotus,

motus, quouſque pili ægri vri videantur, miram vim habet: quo auxilio adminiſtrato, ſequens ponatur vnguentum, vel emplaſtrum.

℞ *Olei rutæ, Ol. Laurini, de caſtorio, de pipere, an.* ℥ j. *olei euphorbij,* ℥ ß. *aq. vitæ,* ℥ j. ß. Miſce.

Et poſt dimidiam horam, imponatur ſequens ſinapiſmus, emplaſtri modo.

℞. *Olei coſtini, & olei de euphorbio, an.* ℥ ß. *euphorbij, caſtorei, an.* ℥ j. *trium piper. ſulphuris, nucis moſchatæ, ſem. vrtic. ſerapini, pulu. ſinapis, ſtercoris columbin. an.* ℥ ij. Adde *olei de laterib. Laurini, & de ſtyrace calamit. an.* ℥ iij. Cum ficubus, & terebinth. fiat emplaſtrum, toti abraſo capiti imponendum.

Cauteria in vniuerſo capitis ambitu, præſertim in ſutura coronali excitentur. In quibus omnibus exequendis, cautus ſis oportet: dummodò intelligas, non eſſe extra methodum, vti violentis & temerariis remediis, iterum atque iterum applicitis; quoniam truculentus morbus leuia præſidia contemnit: nam, vt doctè monebat Celſus *lib. 3. cap. 9. quos ratio non iuuat, temeritas ſanat.*

OBSERVATIO.

In Apoplexia curanda, ſanguinis detractionis vtilitas mira.

Quantam vtilitatem pro curatione Apoplexiæ, afferat vel iam moribundis ægris ſanguinis detractio, nulli puto non manifeſtum. Nam cætera reuelentia auxilia, frictiones acres, ligaturæ, ſiccæ cucurbitulæ, vix à remotis partibus humorem exhauriunt: Expurgantia etſi violenta, ad actum nequaquam reducuntur: quia natura conſopita, & veluti emortua ad eorum actuationem non inſurgit: Errhina, & reliqua quæ à cerebro humorem euacuant, emortuas veluti vires citra leuamen irritant. Sola ſanguinis detractio eſt proficua, quam vel in pituitoſa Apoplexia eſſe celebrandam, omnes ferè practici conſentiunt. Quidam in florente ætate conſtitutus per altas ſcalas repentè cecidit: huic vena vna aut altera tenuis meningis, concuſſionis vehementiâ diſrupta fuit, & ſanguinis abundantia per nares ſequuta, quo tempore loquebatur æger, ſeſe mouebat, & ad oblata erat valde morigerus. Suppreſſa hæmorrhagia Apoplexia hominem inuafit. Remedia vnius diei ſpatio plura adhibita, clyſteria varia, purgationes fortes, & reliqua reuellentia auxilia celebrata: ſed cùm ex iis nullum iuuamentum perſentiret, imò cadaueris inſtar in horas moriturus videretur, & ſanguinem coërcitum ad ventriculos confluxiſſe in copia multa conie̅ctarem, viæſque non eſſent deiectæ, ſanguinem ab vtraque Cephalica ſimul exhaurio: & poſt clyſterem nutrientem iniectum, iterum poſt quatuor horas à vena frontis parum ſanguinis demo. His præſidiis leuata natura ſanguinem per aures expellere ſategit: & cùm poſt hanc vacuationem oculos aperiret, & manus moueret, naturam imitandam duxi, ſed quo auxilio, id docuit Hip. *lib. 2. epid. ſect. 6. §. ad auris dolorem cucurbitulam affigito, &c.* Qua ratione ex interuallis quater ſupra aures cucurbitulas impoſui, quæ cùm cruorem prouocarent, contulêre valde: ſenſim enim ac ſine ſenſu riuuli ſanguinei lentè per aures emanantes, ægrum funeri deſtinatum ſubleuarunt.

CAPVT VIII.

De Melancholia.

Definitio.

Nomen Melancholiæ à melancholico humore, qui eſt ipſius cauſa, deducitur, ex Gal. 2. *meth.* A *cap. 2.* definitúrque hoc modo: *eſt delirium ſine febre, cum metu & triſtitia, ex melancholico humore in cerebro exiſtente ſubortum.* Ita definit Paulus *lib. 3. cap. 14.* quæ definitio rectè explicat præſentem affectum: Nam illa particula, *delirium*, ſiue actio deprauata principum facultatum, ponitur loco generis. Per alteram *ſine febre*, differt à phrenitide, quæ febrem aſſiduam ſibi comitem habet: hoc tamen intellige, ex propria natura; nam per accidens ratione alterius affectus, febrem reperiri non eſt impoſſibile, vt patet in melancholia, quæ cum febre ardente, vel tertiana continua copulatur. Per timorem, & triſtitiam differt delirium melancholicum à maniaco: Licèt enim Mania *ſit mentis alienatio ſine febre, ex humore melancholico in*
B *cerebro exiſtente ortum ducens*; tamen non eſt cum timore, & mœſtitia, ſed cum audacia, temeritate, rixa, & pugna.

Quare huius affectus eſſentia in eo conſiſtit, quòd ſit ſymptoma in genere actionis læſæ facultatum principum: Melancholici enim iucunda, vt triſtia; & minimè timenda, vt timoroſa percipiunt, auctore Gal. *1. de cauſ. ſympt. cap. vlt.* & *3. de loc. affect. c. 7.* Illud autem ſymptoma morbum ſequitur in temparamento, ex Hip. *6. epid. ſect. 8. text 40.* vbi inquit: *Si humor melancholicus in corpus vergit, morbus comitialis hominem corripit; ſi in mentem, melancholicus efficitur.* Vbi nomine corporis, ventriculos cerebri intelligit, qui ab humore cùm magis obſtruuntur, quàm cerebri ſubſtantia, Epilepſiam patiuntur: nomine mentis, ipſius ce-
C rebri temperiem intelligit, quæ quando ab humore melancholico peruertitur, præſens gignitur affectus: qui cùm ex eo eueniat, quòd cerebri temperies vitietur, quæ ſimilarium partium propria exiſtit, fit vt cerebrum, prout eſt pars ſimilaris, non verò vt pars organica, oblædatur.

At circa hanc definitionem Galeni, variæ dubitationes inſurgunt. Et primò: *Vtrùm in melancholia, cerebrum an cor afficiatur?* Partem affectam eſſe cerebri ſubſtantiam Galenus *cit. loc.* palàm conteſtatur. Interdum autem cerebrum malè afficitur primò & per ſe, ab humore melãcholico in cerebro exiſtente, ſiue hic humor in ipſo cerebro, à calore immodico craſſum ſanguinem ſuperaſſante generetur, vt accidit in melancholia morboſo, qui ad phrenitidem, vel febrem ar-
D dentem conſequitur; ſiue aliunde in cerebrum confluxerit: & tunc melancholia morbus per primigeniam affectionem nuncupatur. Aliquando cerebrum per conſenſum afficitur, vt quando à toto corpore humor melancholicus, vel ab aliqua parte vapores craſſi, & tenebroſi in cerebrum conuolant, vt ventriculo, vaſis meſaraicis, liene.

At licèt in hoc morbo cerebrum potiſſimùm afficiatur, hócque ſufficiat ad huius affectus ſymptomata conſtituenda: tamen neceſſe eſt, vt noxam perſentiſcat cor, quod voluit Auic. *1. 3. tract. 4. 18.* timor enim, & triſtitia, veræ animi paſſiones, ad appetitum ſenſitiuum pertinent, qui cùm in corde ſuam ſedem habeat, eius organum, nempe cor, lædi eſt neceſſe. Deinde Hip. *lib. de virgin. morb. numero 1.*
E *in fin.* ſcribit, virgines maturas viro ex menſtrui ſuppreſſione in dementiam incurrere, terrores, ac timores, & reliqua ſymptomata, quia menſtruus ſanguis ad cor, & ſeptum tranſuerſum confluit vbertim.

Libenter tamen fatendum, non eſſe neceſſariam cordis indiſpoſitionem, ad timorem & triſtitiam abſolutè: ſed ſufficere, quòd à potentiis rectricibus, hoc vel illo modo obiecta cognoſcantur, vt talem vel talem appetitûs paſſionem efficiãt: quare appetitus reſidens in corde, in his animi affectibus non operatur, niſi præcedente rectricum cognitione; & ſic neceſſe eſt, vt appetitus efficiat actum timoris, quòd aliquod malum cum ſpe euadendi illud, à potentia cognoſcitiua

tiua in cerebro exiſtente apprehendatur: quod ſimiliter de actu triſtitiæ dicendum eſt. Et iccircò in melancholia non eſt læſum cor, niſi per ſubordinationem potentiarum, ex eo quòd tam appetitus, quàm potentiæ cognoſcitiuæ in eadem anima ſint radicatæ: ita Galenus *in art. med. cap. 29. & 30.*

Ex his conſtat, actionem læſam & deprauatam, oriri ratione morbi, in organo facultatum principum exiſtentis. Obiicies, morbum in cerebro exiſtentem, cùm ſit extrinſecus cordi, actionem appetitus lædere non poſſe in ipſo corde exiſtentis, neque in genere cauſæ formalis, materialis, vel efficientis: Nam actio illa appetitus ab ipſo corde elicitur, & manet in ipſo. Ergo à morbo ipſi extrinſeco variari non poteſt: & ſic læſio illa appetitus, à morbo exiſtente in cerebro non eueniet. Dic. Actio illa læſa fit à facultate inuariata; ſuppoſita tamen variatione principum facultatum, à morbo in cerebro exiſtente, cui actio appetitus læſa tribuitur, qui cæco impetu fertur in illud, quod à potentia cogitatiua, vt conueniens proponitur, oppoſitum verò auerſatur. Si igitur ratione morbi in cerebro exiſtentis, aliquid à potentia cogitatiua percipitur deprauatè, & hoc modo appetitui proponatur, hic in ipſum ſic cognitum fertur: vt quando iucunda, vt triſtia percipiuntur, & appetitus ea auerſatur, tunc hæc actio eſt deprauata, ratione morbi cerebri, non quia organum appetitus, nempe cor, ſit vitiatum, ſed actio per ſubordinationem potentiarum læſa eſt.

Ad locum verò Hip. *lib. de virginum morbis*, Dic, per propoſitam ab auctore diſpoſitionem, fieri cor ac ſeptum tranſuerſum, non ſedem affectus, ſed ſedem cauſarum affectus: non tamen dementiæ, mœrores, ac pauores conſurgent, niſi priùs vitium cerebro communicetur. Hac ratione ſeptum tranſuerſum, priſci phrenas, hoc eſt, mentem nuncuparunt. Facilem verò eſſe cerebri ad cordis affectus ſympathiam, præſertim in melancholica diſpoſitione, inde patet: Si enim melancholicum ſit cordis intemperamentum, illicò cerebrum compatitur, non ſolùm ſanguinis illuc aſcendentis ratione, ſed quia ex ſpiritu vitali turbido, animalis nebuloſus progignitur, huic enim ille materiam præſtat. Si autem melancholica diſpoſitio ſit in cerebro per primigeniam affectionem radicata, mœror, & timor continuò premunt ægrotantem, & progenerato ſpiritu atro, cor ad melancholicam intemperiem permutat. Quare ne mireris, quòd Auicenna dixerit, in melancholia cor eſſe affectum, quod licèt dicto modo ſit intelligendum, tamen ex huius auctoris mente hæc ægritudo ſolùm in cerebro confirmatur.

Age deinde, & perſcrutator: *Vtrùm omnes potentiæ rectrices in hoc affectu lædantur?* Cùm enim *ſupra* dixerimus, melancholiam eſſe mentis alienationem, mentiſque nomine facultates principes intelligantur, meritò dubitabis, quæ facultas in hoc affectu ſit oblæſa. De imaginatiua nulla eſt hæſitatio, prout *lib. 1. hiſt. Princip. Medic. hiſt. 37.* ex Galeni, & Aëtij mente demonſtrauimus, & nunc ratione confirmo; Nam plurimi hoc morbo affecti, ſe exiſtimant eſſe gallos, alij ſe eſſe teſtas. Sed hoc eſt errare circa ſimplicia, cùm exiſtiment ſe eſſe id quod non ſunt. Ergo cùm error circa ſimplicia ad imaginatiuam ſpectet, in hoc affectu imaginatiua erit læſa.

Sed dices: Si hi non habent, quæ ſeipſos teſtas, aut gallos repræſentent, quo pacto ſe ita affectos eſſe imaginantur? Dic imaginatiuam ob deprauatum temperamentum, determinatas ſpecies diuerſarum rerum cõiungere inter ſe, quæ ſic coniunctæ, illa mõſtra repræſentant. Deinde, præter imaginationis læſionem, cogitatiuæ etiam noxam eſſe neceſſarã, efficaci ratione confirmo: Timor enim, & mœſtitia ſunt paſſiones appetitus ſenſitiui. Sed hic ad eas moueri non poteſt, præcedente ſolùm actu imaginatiuæ, niſi præcedat actus æſtimatiuæ. Ergo prædictæ paſſiones vt fiant, in æſtimatiua læſionem præſupponũt. Minorem ſic probo; Qui appetit, fertur in bonum cognitum, vt conueniens, ita vt non poſſit ferri in ipſum, niſi vt conueniens cognoſcatur. Sed non poteſt cognoſci vt conueniens, niſi ab æſtimatiua. Ergo. Vt appetitus fugiat v. g. obiectum iucundum, vt triſte & diſconueniens, neceſſe eſt quòd illud iucundum conueniens, ab æſtimatiua, vt triſte diſconueniens fuerit cognitum; quæ cognitio cùm ſit deprauata, læſionem in æſtimatiua neceſſariò ſupponit.

Inſuper pro certo affirmandum, præter læſionem imaginatiuæ, & æſtimatiuæ, ſæpe etiam memoriam eſſe oblæſam: & non ſolùm memoria, & æſtimatiua per conſenſum imaginatiuæ ſunt læſæ, ſed per primigeniam affectionem læſæ exiſtunt; omnes enim hæ potentiæ poſſunt lædi, ab humore melancholico in ipſarum organis producta intemperie: ſed hoc eſt lædi per primariam affectionem; cùm hæc læſio ſit à morbo in parte læſa exiſtente; ſiue enim potentiæ rectrices ſint in diuerſis locis cerebri collocatæ; ſiue in diuerſis locis magis eluceant, nihil impedit quominus ab humore melancholico primariam intemperiem poſſint comparare, teſte Galeno *6. epid. ſect. 8. com. 15.*

Vlteriùs inquirendum: *Vtrùm melancholici res iucundas, vt triſtes percipiant, & eas fugiant?* Hoc enim videtur difficile: Nam ſpecies rei iucundæ non poteſt repræſentare, niſi rem iucundam. Ergo cùm ſpeciem rei iucundæ melancholicus percipiat, eam vt iucundam percipiat eſt neceſſe. Antecedens patet: Quia ſpecies eſt naturalis imago, & ſimilitudo obiecti. Ergo ipſum, vt in ſe eſt, repræſentabit.

Satisfacies huic difficultati, dicendo: quòd propter determinatum temperamentum, æſtimatiua melancholicorum, ab ſpeciebus ſenſatis rerum iucundarum, elicit ſpecies inſenſatas diſconuenientiæ, per quas obiectum iucundum, vt diſconueniens & triſte percipitur, & ab appetitu auerſatur. Sicuti enim ouis viſo lupo fugit, quia nimirum ouis æſtimatiua ab ſpeciebus ſenſatis elicit inſenſatas diſconuenientiæ, ratione quarum ouis lupum vt diſconuenientem fugit: ita in præſenti contingit affectu. Si verò ex te hoc modo dubium ſoluente, aliquis quærat: Cur vnius lupi æſtimatiua, viſo lupo, inſenſatas ſpecies diſconuenientiæ non eliciat; ouis autem viſo lupo eliciat? Reſpondebis, ouis æſtimatiuam, propter peculiare temperamentum quo caret lupus, inſenſatas ſpecies elicere.

Verùm hæc ſolutio vnica ratione in præſenti conuincitur: Impoſſibile .n. iudico, quòd æſtimatiua eliciat ſpecies inſenſatas diſconuenientiæ, ex ſpeciebus ſenſatis rerum iucundarum; & ſic probo: Res iucundę nullo modo ſunt melãcholicis diſconuenientes. Ergo ipſorũ æſtimatiua non poterit elicere ex ipſis ſpecies inſenſatas diſcõuenientiæ. Antecedens patet: probatur conſequentia: Nam nulla potentia poteſt elicere ſpeciem ab alia ſpecie, ni ſpecies quæ elicitur, contineatur in ſpecie à qua elicitur, ſaltem virtualiter. Sed ſpecies diſconuenientiæ nulla ratione continetur in ſpecie rei iucundæ. Ergo æſtimatiua ab ſpecie rei iucundæ, ſpeciem diſconuenientiæ non eliciet. Minorem probo hoc modo. Species rei iucundæ eſt naturalis imago, & ſimilitudo obiecti, & totum ſuum eſſe habet ab obiecto. Ergo cùm obiectum iucundum nulla ratione contineat diſconuenientiam, neq; ipſius ſpecies illam obtinebit.

Neque ſimilitudo ouis reſpectu lupi habet paritatem: nam ſi ouis æſtimatiua viſo lupo elicit ſpeciem diſconuenientiæ, adeò hoc fit, quia obiectum diſcõueniens eſt. Neque peculiare temperamentum melãcholicorũ facit, vt æſtimatiua eliciat ſpeciẽ diſconueniẽtiæ ab ſpecie rei iucundæ, & conuenientis: alioqui enim

enim reperiretur in ſpecie repræſentatio diſconuenientiæ, quæ nulli obiecto correſponderet : quod eſt abſurdum : cùm tota repræſentatio ab obiecto, nullo verò modo à poſteriori emanet.

Dic, quòd cùm ſpecies rerum triſtium in potentia rectrice reſeruatæ, à peculiari temperamento exſuſcitentur adeò vehementer, vt cogitatiua perpetuò res triſtes per tales ſpecies repræſentatas percipiat, hinc accidere, vt cogitatiua tot rebus triſtibus percipiendis occupata, aliquod iucundum propoſitum de nouo, vt triſte percipiat, ex eo quòd tot obiecta triſtia potentiam totam ad ſe trahunt, vehementiúſque immutant, quàm obiectum iucundum. Ex quo fit, vt ſpecies rei iucundæ, & conueniens, etſi rem & conuenientiam eius in ſe repræſentet, diſconuenientia tamen per tot ſpecies repræſentata, perceptionem conuenientiæ vnius obiecti obſcuret. Exemplum in promptu eſt : nam lapis quietus ſub aqua mota abſconditus, licèt ſpeciem lapidis quieti ad viſum immittat, non tamẽ percipitur vt quietus, quia lapidis quies ab ſpecie aquæ motæ ſupra lapidem exiſtentis obſcuratur. Hoc modo omnia obiecta alba v.g. à potentia viſiua percipiuntur, vt colorata, ſi ante oculos vitrum reponatur, quia vitri color vehementiùs immutat: color enim, vehementior qualitas exiſtit.

Percontaberis, quo pacto verum ſit, læſionem cogitatiuæ conſiſtere in eo, quòd ſpecies exſuſcitentur à peculiari temperamento, ſi in cogitatiua ſpecies non reſeruantur, ſed in memoria tantùm, vel imaginatiua, vt ex principiis philoſophiæ liquet apertè. Dic : Ad hoc vt cogitatiua actiones læſas eliciat, ſufficit quòd ſpecies in imaginatiua, & memoria reſeruatæ, à peculiari temperamento ad opus excitentur; ex quibus neceſſariò producitur in cogitatiua ſpecies, per quam deprauatè cogitatiua operatur.

Differentiæ Melancholiæ, ex parte affecta deſumptæ.

Galenus *lib. 3. de loc. affect. cap. 7.* plura de melancholia ſelecta, miro quo erat præditus ingenio producit in lucem, quæ ſi in examen non trahantur, intellectu ſunt difficilia, & obſcura nimis. Duas ergo differentias melancholiæ proponit, quarum altera circumferri ſolet cerebri propria, altera totius conſenſu; ſed meliùs, vna capitis propria, altera capitis, & totius. Quemadmodum enim in quibuſdam ægritudinibus, contingit vniuerſas corporis partes quæ oculis ſubiiciuntur, vna & eadem intemperie affici : in aliis verò temperamentum immutari vnius duntaxat partis, propterea quòd hæc ipſa intemperantem humorem ſola recipit, vt in tumore quouis particularis membri, cruris ſcilicet eryſipelate, mammillæ cancro, &c. Sic accidit interdum, vno & eodem melancholico temperamento cum reliquis totius corporis partibus cerebrum laborare, vbi ſcilicet vniuerſus qui in venis eſt ſanguis, efficitur melancholicus : nonnunquam verò cerebrum duntaxat, vel ſanguine melancholico ad ipſum aliunde deriuato; vel reliquo totius noxa omnino vacante, alterato eo qui in cerebro exiſtit, & facto ibidem melancholico, per flauæ bilis, aut atri ſanguinis aſſationem.

Quo pacto duæ illæ emergunt Melancholiæ differentiæ, in quibus caput vel ſolum, vel ſimul cum toto afficitur; non aliter ac in externis vitiis contingit, quibus ceu manifeſtioribus, Galenus comparat interna, vt per illa, tanquam per notiora manifeſtentur, quod ſæpe obſeruat, nec eſt à mente Hip. alienum : ſolet enim res diſcurſu & ratione exploratas, per ea quæ ſenſibus apparent confirmare, vt apud ipſum reperies paſſim.

His iactis adiungit eo loco Galenus, non parum habere momenti prædictam Melancholiæ diſtinctionem, ad curandi rationem, quoniam vbi melancholicus ſanguis in vniuerſo corpore continetur, à venæ ſectione, quæ ſanguinem vitioſum euacuet, curatio auſpicanda: at ſi in ſolo cerebro redundet, ratione talis affectus neceſſaria non eſt ſanguinis detractio, quamuis ob aliam cauſam (nempe præſeruandi cauſa, vel quia fortè ſanguis etiam in corpore ſuperabundat) rectè poſſit vena ſecari, in cacochymia enim cum ſanguinis abundantia, vtiliter mitti docuit, 4. *de ſanit. tuend. cap. 4.*

Pro cuius doctrinæ explicatione dubitandum : *Vtrùm melancholia in cerebro generetur?* Si enim iecur eſt officina humorum creandorum, quomodo extra illud atra generari poterit, maximè per aſſationem, in cerebro vſque adeò frigido? & ſi à bile flaua, ac melancholia, quas ſolùm agnoſcit atræ materias, cur etiam non à ſanguine, qui tanquam ſua fæce calidior, paratior eſt, vt ſuperaſſetur, & in ipſam commigret, præſertim ſcribente nonnunquam ipſo Galeno, vt quibuſdam legitur, *6. epid. ſect. 5. com. 25.* bilioſum corpus ſimul, & ſanguineum, fieri melancholicum, ſi ſupprimantur expurgationes. Et ſi aduſta, ſalsáve pituita creat melancholica vitia, vt Elephantiaſim & lepram, cur etiam illius non meminit?

Dic. Nullum eſt inconueniens, præternaturales humores etiam citra iecur creari, & per aſſationem, in membro naturâ frigido, immodicè inflammato : Iam verò licèt ex ſuperaſſato ſanguine atra generetur, nonniſi melancholiæ interuentu fit, hoc eſt, fæce & limo ipſius, vt colligitur ex 2. *de rat. vict. com. 30. §. ex eodem verò aſſato, atque etiam craſſo, atra &c.* hoc eſt, ex melancholia, in quam per aſſationem immediatè vertitur ſanguis, penes ſui partes craſſiores, & ex ea in bilem atram, cuius duæ tantùm ſunt ſine medio materiæ, ſuccus ſcilicet melancholicus, & bilis flaua.

Per ſanguineum autem corpus, *lib. 6. epid. cit.* intelligendum eſt, melancholico ſanguine refertum, qui in hæmorrhoïdum ſuppreſſione ad partes ſuperas regurgitat, de qua ibi loquitur manifeſtè Galenus : non enim ſanguis, abſque eo quòd in bilem flauam, vel melancholiam vertatur, proximam præſtat atræ materiam.

Vtrùm autem *è pituita, proximè & immediatè melancholia generetur?* diſſidium eſt. Auicenna 1. 1. *doct. 4. cap. 1.* manifeſtè ſibi perſuadet, è pituitoſo ſucco atram bilem, caloris adurentis, aut putrefacientis appulſu poſſe progigni, quia aduſtione, & putrefactione ſeparatur humidum à ſicco, & reſoluitur, & remanet pars craſſa, & terrena, frigida, ſicca, quæ ob aduſtionem, caliditatem contraxit, acrimoniam, & nigredinem : caliditas enim excedens dum agit ſupra humidum, denigrat, & acrem caliditatem inducit. Experimento eſt, quòd poſt tertianas nothas, & febres pituitoſas, quartanæ, & vitia melancholica ſuperueniunt; cuius cauſa nulla alia reddi poteſt, niſi quia pituita tranſit in melancholiam per aduſtionem. Id prædixit Auic. 1. 4. *tract. 2. c. 60. §. Iam ſciuiſti, quòd melancholia præternaturalis, alia fit ex aduſtione ſanguinis, alia bilis, alia phlegmatis, &c.* & *cap. 62.* diuerſa ratione curat vtraſque, & Meſuë *cap. de quartana* ſic ait: *Fit quartana ſuccedens febri quotidianæ à pituita exuſta :* & Rhaſius 18. *contin.* ſcribit, quòd quartana fit interdum ex pituita ſicca ſalſa.

Sed huius dubij ſolutio hoc modo explicanda eſt. Pituitæ tres ſpecies præcipuæ aſſignantur à Galeno 2. *de diff. feb. cap. 6.* Vitrea, dulcis, & ſalſa. Vitream frigidiſſimam, dulcem minùs, ſalſam autem pro ſalſuginis ratione, calidam, & ſiccam conſtituit. Duæ priores proximè, & immediatè non mutantur in atrã bilem : Salſam verò proximè in eam commutari poſſe, ſic confirmo. Sapor ſalſus ex commixtione partium

terre

terreſtriū ſubexuſtarum cum ſubſtantia dulci, aut inſipida concinnatur.vt Ariſt.4.*probl.vlt.*edocuit. Cùm igitur plures ſint in pituita ſalſa partes terreſtriores exuſtæ, naturæ atræ bilis vehementer finitimæ, has per ampliorem exuſtionem, potiſſimùm cùm calidæ ſint & ſiccæ, in bilem atram facili negotio migrare poſſe, non eſt dubitandum.

Neque obſtat maxima diſtantia albi à nigro, ob quam alba ſubſtantia reddi non poteſt nigra,præſertim cùm viuente animali, eò non feratur caloris excandeſcentia, vt humores completè exurat, in cinerémque vertat: nam multæ reperiuntur candidiſſimæ ſubſtantiæ, quæ remiſſiori calori quàm ſit calor cordis,diu expoſitæ,atrum colorem induunt.Sed & intra corpus humanum,ex albo ſabulo, diu in renibus, aut veſica detento,caloris vi,ſabulum, aut calculum conflari nigrum videmus,nulla alia præter diutinam moram,& immodicum locorum calorem,accedente cauſa. Si ergo hæc eueniunt, quid obſtabit illud perinde pituitæ ſalſæ euenire poſſe?

Poteſt igitur pituita ſalſa in atram proximè migrare, ídque per medios colores, acquiſito ſcilicet priùs cineritio, deinde ſubnigro. Conſpicimus enim pſoram à ſalſis ſuccis in elephantiaſim proximè interdum degenerare; exuſtione enim ampliùs craſſeſcit, tum in atram vertitur, quæ eſt proxima elephantiaſis cauſa. Quòd verò cæteræ pituitæ ſpecies frigidæ, in atram bilem proximè commutari non poſſint, probabilitate non vacat: Si enim excedentis caloris vi, è frigida pituita ſimplici, & nullo alio infecta ſucco, nonniſi albus calculus proximè producitur;multo rectiùs per actionem eiuſdem caloris, in eadem pituita manente adhuc humoris forma, albedo manebit, præſertim cùm frigidus is ſuccus, craſſus, & lentus, incendio ſit ineptiſſimus. Accedit præterea ob eximiam eius tenacitatem, & craſſitudinem, vt caloris tantam actionem non ferat,quin antequam color mutetur, exolutis partibus tenuioribus, craſſiores relinquantur albæ, in mucoſam, aut gypſeam pituitam verſæ.

Inſtabis hoc modo.Calor temperatus ex pituita, facit ſanguinem,& immodicus ex ſanguine,facit atrā bilem.Ergo immodicus ex pituita faciet atram bilem. Futilis obiectio:Nam per actionem intenſi caloris,& immodici, ſi non fit è frigida, & naturali pituita ſanguis, fieri tamen poteſt pituita mucoſa, & ampliùs agente calore gypſea; quippe quæ ab immodico calore indurata; non ad atrum, ſed album peruenit colorem: albus enim tophus, qui procul dubio pituita indurata eſt,in morbo articulari, è viſcida pituita, intempeſtiuo acrium, & calidorum pharmacorum vſu conflatur, vt docuit Galenus, 10. *ſec. loc. cap.* 2. Hæc eadem dura pituita in pectore nonnunquam,& ſpiritalibus partibus, validi caloris ope progignitur, vt conſtat ex Hiſtoria Gal.4.*de loc.vlt.* illius,qui ex pulmone veluti grandinem expuebat.

Attamen multa ſunt quæ obiici poſſunt,quæ breuiter expendere oportet.Primum,quia Galenus *loc. cit.* agens de generatione atræ bilis, huius non conſtituit materiam,pituitam. Secundum, Gal. 2. *de facult. cap. vlt.*laudat ſententiā Eraſiſtrati,qui preter ſanguinem, decem humorum differentias cōſtituit,quinque bilis, vt conſtat.10.*ſimp.cap.de felle*, tres pituitæ, 2.*ſeb.* 6. & duas atræ bilis, alteram ex flaua bile, alteram ex melancholico ſucco. Si ergo atra bilis ex pituita generaretur,humorum differentiæ plures eſſent conſtituendæ.Tertium, quòd Gal.3.*de loc.* 7. huius ſpeciei bilis atræ haud meminerit.Quartum,quòd eodem loco tradat cerebri Epilepſiam, quæ à pituita fit, paratam in aliā affectionem permutari,melācholiam verò haudquaquam efficere.Quintum, Galenus, 1.*de facult.* 10. aſſeuerat, non fieri tranſitum de extremo ad extremum,niſi per medium: Patet in bile flaua, quæ antequam fiat atra, per multas ſpecies tranſit bilis præter naturam.Ergo pituita cùm magis diſtet ab atra bile;in hanc nonniſi mediis aliis humoribus tranſire poterit. Sextum.Pituita quando ab excedente calore immutatur, ſi eſt tenuis & aquea, inſenſibiliter reſoluitur; ſi tenax & craſſa, in tophos vertitur, lapides, & gypſeam; ſi non eſt tenax, putreſcit, & fit ſalſa: ſi eſt naturalis,& calor eſt potens, tunc elaboratur, & in ſanguinem conuertitur. Nullo ergo modo in atram tranſit.Vltimum.Ariſt.4.*meteor.9.*affirmat,aquea non poſſe aduri,nec denigrari. Ergo pituita cùm aqueam habeat naturam,denigrari non poteſt.Ita apud Galenum 2.*progn.*46.ex pituita aſſata in thorace à torrente calore, excernitur pituita craſſa, glutinoſa, candida.

Sed non ob hæc Galeni doctrina deſerenda.Dicad primum.Galenus agens de generatione atræ bilis,frequentem materiam aſſignat,quę eſt ſuccus melancholicus,aut flaua bilis; pituita verò ſalſa, rarò in atram tranſit.Hoc voluit ſignificare Auic.*loc.cit.*dum ſic inquit:*Cholera nigra generatur ex melancholia naturali,aut ex flaua bile,ex pituita autem rarò,& parum.* Secundum & tertium eodem modo perſolue. Ad quartum dic, quòd quādo in cerebro pituita abundat pro Epilepſiæ generatione, impoſſibile ſit generari melancholiam, nī excellens caliditas adſit,quæ exurens pituitam,hāc ad atram commutet. Ad quintum dic.Verum eſſe, de extremo ad extremum non fieri tranſitum niſi per medium: ſed quantò plura ſunt media, tantò facilior eſt tranſmutatio. At interdum non reperitur medium, ſed vnicum tantùm.Ita Farina, quæ alba eſt, & Lana candida, & multa alia igni admota, ſine mediis coloribus denigrari ſolent, & ſiquis color medius eſt, eſt fuſcus,aut cineritius.Cùm ergo pituita ſalſa ſit cineritia, proximè & immediatè in atram bilem poterit tranſire. Neque perfectam nigredinem expectes in hac atra bile, neque ad hanc abſolutè neceſſaria eſt nigredo: ſed quæ ex melancholico ſucco fit, ſuapte ſponte nigro,nigerrima erit;ex ſanguine, poſt ipſam; minorem nigredinem habet, ex bile;pituitæ verò,dilutiſſima quædam nigrities ſufficit, candoris plurimum habens. Ad ſextum patet ſolutio ex dictis. Vltimum ſolues ſi dicas,aquoſa omnino,quum nihil habeant terrenum quod reſiſtat,nec poſſe exuri,nec denigrari: contrà tamen accidit,ſi ea aliquid terrenum, & craſſum ſortiantur, de quorum numero eſſe pituitam ſalſam, nemo non videt; nam humidiſſima, vt aqua,& omnis terræ expertia, nequeunt vri, quoniam in his nihil eſt quod vſtionem ſuſtineat. De pituita verò conſtat ſuperaſſari, craſſam, & glutinoſam reddi, quoniam terram continet, quæ ignem poteſt ſuſtinere.

Pergamus vltrà, & reliquas de hoc argumento quæſtiones vtiles explanemus. *Vtrùm Galenus ex habitu, temperatura, & conſtitutione corporis, rectè collegerit, an melancholicus ſanguis in vniuerſo corpore,vel cerebro coaceruetur?* Nam 3. *de loc.affect. cap.*7. ex conſtitutione nigra, gracili, hirſuta, latis venis prædita, melancholicum humorem in toto redundare aſſeuerat; è contrà,ſi ſit alba,pinguis,mollis,& anguſtis venis conſtet.

Verùm hæc videntur obſcura,ob rationes plures,& primò ſic:Humores videntur multiplicari in corpore, pro ratione conſimilis temperamenti à quo elaborantur.Atqui melancholiæ temperies frigida eſt,& ſicca. Ergo illius abundātia magis accreſcet in frigida,ſiccáque natura.Sed huius cōſtitutio alba eſt,modicè pinguis,anguſtis vaſis prædita,glabra,nō hirſuta, *lib. art. med. cap.* 59.Igitur,&c. Confirmatur, quoniam balbi ſunt atrabilioſi, 2. *epid. ſect.* 6. *verſus princip.* & 11. *probl.* 38. horum autem natura, frigida & ſicca eſt. Quòd frigida,conſtat ex Gal. 1.*epid.ſect.*2.*com.*78.vbi de blæſis:Quòd ſicca, elicitur ex eōdem, 6. *Aph.* 32.

balbutiunt ſiquidem præ lingua breuitate; quæ anteriores dentes premere non poteſt ad pronunciandum A poſt T. Id autem ex ſiccitate accidere,præterquam quod fatetur *ibidem,* patet,quia ſiccitas prohibet linguam extendi; vnde balbutire facit,quemadmodum accidit his,qui-bus illa præ nimiâ oratione aruit. Igitur, &c. Adde quod candidi ab ortu,vt traditur 2. *temp.cap. vlt.*melancholiã aceruant, & ad eam idoneos eſſe valde ru-bros,ſcribit 1.*prorrhet.ſect.*2.*com.*14.& Auic.1.3.*tract.* 4.*cap.* 18. habentes cor excedenter calidum, & cere-brum humidum. At cum his ſtare poteſt, vt pingues, ſimul etiam ſint molles & anguſtarum venarum.Igi-tur, &c. Rurſus, ſi ex melancholicis edulijs, vigilijs, curis, laboribus, tenui victu, vel ſuppreſſa excretione conſueta, poteſt multiplicari melancholia in corpo-re, multiplicabitur etiam in non hirſuto, non gracili, non coloris atri, non habente venas anguſtas. Vnde incertum videtur, & fallax indicium ex habitu, & temperatura deſumptum.

Obiectiones hoc modo facilè ſolui poſſunt.Quãuis iecoris temperamentũ auctor humorum ſit, & cuiuſ-cunque partis temperies,agens illius excremẽti,quod in illa aceruatur: cum tamen ex cibis, non ex corpo-re,vt loquitur Galenus, 2. *de temp. cap. vlt.* humores, & excrementa fiant; nihil mirum, ſi nonnunquam corporis temperamẽto non reſpondeant,nempe quia ingeſti cibi ab eo non vincũtur;& quia in frigido & ſicco ab ortu, propter defectum qualitatum coquen-tium, caloris ſcilicet, & humiditatis,alimentum non percoquitur, nec ad exactam ſanguificationem per-ducitur, ante ſanguinem manere ſit neceſſe, hoc eſt, ſub forma pituitæ, non melancholiæ, quia naturalis, cùm fæx ſit & limus ſanguinis, per maiorem coctio-nem, cum eo ſimul producitur;atra, per immodicam & excedentem, quæ aſſet & exurat. In frigido igi-tur & ſicco à natura, quia parum ſanguinis, parum etiam melancholiæ conficitur, ſed naturalis quidem, 1. 1. *doct.* 5. *cap.* 2. quæ ſanguinis proportione accre-ſcit, in iecore caloris moderati: multa, & præterna-turalis in exuperante calido, vniuerſam ferè maſſam adurente,& temporis tractu in cinerem vertente,eua-neſcente iam plurima ignea parte; atque adeò in fri-gido ſicco temperamento ex tempore contracto, augetur magna ex parte melancholia. Quoniam ve-rò cum huiuſmodi habitu coëunt gracilitas, & hir-ſuties cum atro colore,ac venarum amplitudine, me-ritò Galenus ad hæc quatuor reſpicere docuit, vt ex illis coniiciamus, redundétne in toto craſſus & fæculentus humor, quem apti ſunt cumulare, qui ta-lem ſortiuntur conſtitutionem, non frigidam ſiccam ab ortu.

Neque obſtat, quod de balbis obiiciebatur; non enim omnes atrabilioſi ſunt, ſed nonnulli tantùm ex illis, quorum balbuties cauſam habet calorem exce-dentem, ratione cuius balbutire dicuntur atrabilioſi; nempe quia præ imaginandi velocitate, cuius auctor eſt calor,& præcipuè in capite auctus, concepta rectè aſſequi nequeunt,quare præpediuntur,11.*probl.*Colli-gitur idem ex Hip.2.*epid.* dum melancholicam natu-ram deſcribens,habet: *Balbi,iracundi, celeri lingua præ-diti,&c.* qui ſunt effectus caloris excedentis, nec ſtare poſſunt cum balbutie, niſi ab illo progeniti.

Quòd ſi Galenus 1.*epid.* blæſos numerat inter fri-gidas naturas, nobiſcum non pugnat:Nec enim infi-ciamur, balbutiem etiam prodire à frigiditate immo-dica,cuius præſentia muſculi linguæ, vi & robore de-ſtituuntur, ad premendum requiſito; ſicut nec ab ipſius linguæ breuitate, ſiccitate, & largo cerebri hu-more,cuius gratia infantes, & ebrij balbutiũt:de qui-bus cauſis Galenus 6.*epid.cit.* Vnde, &c.

Iam verò candidi ab ortu,ſi melancholiam aceruãt, pauca admodum eſt,ſi conferatur ad nigros,hirſutos ex calore: prærubri autem his minùs;illis magis,quia

A calidiores: vſtus ſiquidem ſanguis præruber euadit; atque adeò aptiores ſunt ad atram cumulandam, & fieri melancholici, quod vultus mœſtitia indicat, 1. *prorrhet.* Denique ſi verum eſt quod ſcripſit Auicen-na; dictis non repugnat: ſtat namque humidum eſſe cerebrum, atque adeò molle, debile, & magis ad me-lancholiam; & totum,gracile, hirſutum; cùm vnius membri temperies à totius ſit longè diuerſa,nec hanc ex illa rectè colligamus, 2.*de temp. vlt.* Sed cùm Auic. ſententia in Hip.fundetur, 2. *epid. cit.* quem ita inter-pretatur cum Rhaſi, 1.*contin. cap.* 3. ſequitur Halyab. 9. *theoric. cap.* 7. cum aliis, dices ideò fuiſſe pronun-tiatum ab Hip.atrabilioſos,balbos eſſe,iracundos,ce-

B leri lingua præditos, atque adeò in habente cor valde calidum, & cerebrum nimis humidum, aggregari melancholiam, quia in corde vehementer calido, cu-ius propria eſt iracundia, exuruntur humores; in ce-rebro excedenter humido, vnde balbuties, præ nimia humiditate facilè ſuſcipiuntur,& coaceruantur.

Cur verò ita Hippocratem interpretetur, cùm is nunquam aduſtorum humorum originem cordi tri-buerit, nec ſiccis morbis, & ſibi improportionabili-bus cerebrum natura humidiſſimũ poſſit eſſe obno-xium; ea eſt ratio, quoniam vt diximus, balbuties,de qua Hip. *cit.* à cerebri humiditate non prodit, ſed à calore potiùs linguam velociter impellente:ac proin-de ex corporis habitu venandum, num melancholia in toto redundet, ſitque homo per naturam atrabi-

C lioſus.

Quæro vlteriùs: *Vtrùm ex vacuatione retenta, & alimenti melancholici vſu verè iudicauerit Galenus,an me-lancholicus humor in toto,an in cerebro cumuletur?* Ex re-tenta enim ſanguinis melancholici vacuatione ſolita, hoc indicium eſſe petendum, patet: eo namque per conſueta loca non vacuato, neceſſe ſit per totum dif-fundi, & redundare, ac morbum melancholiæ effice-re,6.*epid.ſect.*5.*com.*25. Quare rectè Hip. 6.*Aph.*11.& Gal.*cit.epid.* *Melancholicis hæmorrhoïdes ſuperuenientes, bonum;* ſcilicet, quia per illas fæx & limus ſanguinis vacuatur.

Neque obiicias, veriſimilius eſſe ex retenta aliqua vacuatione ſanguinis melancholici repleri partem, quàm totum: nec enim ita facilè,& frequenter tanta

D aceruatur copia, quæ poſſit vltra modum per totum diſtribui,ita vt vniuerſum repleat.Ergo ex menſtruis, aut hæmorrhoïdibus cohibitis, perperam colligitur melancholia aucta in toto. Dic.Cùm totius vaſa am-pla ſint,lata,& patentia, facilius in illis redundantia, quàm in parte ſuſcipietur;ac proinde veriſimilius in-dicium erit melancholiæ in toto auctæ,ex menſtruali, vel hæmorrhoïca retentione,aliáue quauis ſanguinis melancholici, præſertim ſi diuturna fuerit.

Iam verò ex alimentis melancholicis, quorum co-piam ibi proponit Galenus, hoc poſſe indicari, con-ſtat:nam ſi æger illis largiter fuiſſet vſus, non temerè iudicabitur, totum corpus eſſe ſimili humore refer-tum. Verùm contra hanc doctrinam hoc modo in-ſurges.Terrea illa,craſſa,& melancholica edulia,quæ

E memorat, licèt ex ſe talia ſint, in quibuſdam tamen naturis rectè confici poſſunt, & in bonum ſuccum conuerti;non ſecus ac in aliis praui generantur humo-res,à tenuibus & probis alimentis.Igitur ex illis con-iici non poteſt aceruari melancholiam.

Deinde, cur in ea augenda maiorem vim tribuit leporinæ carni,quàm bubulæ,hircinæ,& caprinæ,cùm calidior ſit, & eam ſimpliciter pronunciet Gal. 3. *alim.*2. multò melioris ſucci? Præterea, ſi lepus ſan-guinem habet tenuiſſimum,& inter pedeſtria ſuauiſſi-mũ,probiſſimúmque *cit.lib.cap.*18.cur illius caro tam diſſimilis credenda eſt? Inſuper ſi legumina flatuoſa ſunt,atque adeò aërea,& à terræ natura valde aliena: Olera autem ferè omnia à tota ſubſtantia ad melan-choliam inclinant,teſtante Auerrhoë 5.*collig.cap.* 41.

quomo

quomodo legumina vniuerſaliter conſtituit melancholica, & inter olera, ſolam Braſſicam? Quídue terreum habet vinum quantumuis craſſum, quod ſui, & corporis calore attenuari non poſſit, & in ſanguinem probiſſimum, cui ſimile eſt, conuerti?

Dic. Non deſinunt eſſe terrea, craſſa, & melancholica, quæ ex ſe talia ſunt, licèt in quibuſdam naturis magis, in aliis minùs. Nec vrget ſimilitudo proborū alimentorum: multò ſiquidem facilius eſt, & frequētiùs, proba quàm mala, in bona & meliora commutari. Quod attinet ad leporinam carnem, multi putant ex ea plus melancholiæ ſeparatæ generari; at verò ex vaccina, & aliis frigidis melancholicis eduliis, multò plus craſſi, melancholicíque ſanguinis, ſcilicet ob attenuantis, & ſecernentis caloris copiam. Sed manifeſtè redarguuntur ex Galeno *loc. cit.* tribuente maiorem vim leporinæ, ad melancholiā in toto augendam: quod falſum omnino foret, ſi vaccina copioſiorem ſanguinem melancholicum gigneret. Nec obſtat, quòd hæc frigidior ſit, & craſſior, & ad ſimilem ſuccum multiplicandum accōmodatior quoniam ex valde terreis plus ſtercoris ad inteſtina, quàm melancholiæ ad hepar ſecedit: nec huius humoris copia cum frigido habitu ſimpliciter conuenit, vt diximus, & euidenter colligimus ex Gal. *loc. cit.* dum ait: *magis ex hircina, & taurina, quàm ex vaccina, & caprina augeri, & multò plus ex leporina.* Non exiguam autem præſtat incrementi occaſionem, permixtio aromatum quibus lepores parari ſolent; ac proinde non ſolùm maiorem copiam melancholici ſanguinis, ſed & craſſiorem gignit, cum quo ſtat, & meliorem, quemadmodum de ſuilla ſcripſit Galenus, 2. *alim. cit.* Minùs obſtat, leporis ſanguinem tenuiſſimum eſſe, quo craſſam, & melancholicam non iudicemus carnem: nec enim ſemper cum ſanguine membra conueniunt, vt patet in frigida ſicca totius temperie, quæ humidi, & pituitoſi ferax eſt; & in vaccina carne cum ſucco ſuo collata, quæ cùm arida ſit, ius facit ſuauiſſimum. Nec mirum, quoniam ſicut illa quæ à toto abſcinduntur, totius naturā ſapiunt, ita quæ veluti purgatione quadam ſecernuntur, tanquam aliena magis aduerſari, quàm amplexari oportet: Hinc iuxta dura oſſa caro dulcior, mollior, & ſuauior; vaccinum lac butyro abundat, contra carnis naturam. Cur igitur cum tenuiſſimo leporis ſanguine, melancholica, & craſſa non erit caro? Quam ſanè ſi in morbis longis admittit quandoque, pituitoſi ſunt indigentes exiccatione, non melancholici, quia lepore maximè offenduntur.

Iam verò legumina, præterquàm quòd flatu abundant, melancholica, & terrena eſſe ex eo fit manifeſtum, quia ex terra per æſtatem vſta, areſactáque vltimò prodeunt: Olera autem omnia per naturam ad melancholiam declinare inficiamur, cùm potiùs ad aqueos, crudóſque ſuccos inclinent, quod omnibus ferè plantarum foliis commune eſt, vtpote primo vere ex madente adhuc terra prodeuntibus. Craſſum verò, nigrúmque vinum, cùm totum ferè tranſeat in ſanguinem, talem efficit, qualè ipſum ex ſe eſt.

Sequitur illius quæſtionis diſputatio: *Vtrùm ex anteacto vitæ regimine cognoſci poſſit, an melancholicus ſanguis in cerebro, an in toto corpore abundet?* Nam 3. *de loc. affect.* 7. affirmat, ex reliquo anteactæ vitæ regimine, à quo corpus calidum & ſiccum redditur, atque adeò aſſantur humores, & in atram bilem conuertuntur, vt laboribus, ſolicitudinibus, vigiliis, &c. id coniectari; & ad firmandam coniecturam non parum habere momenti, præſentis, præteritíque temporis ſtatum reſpicere, regionem, & laborantis ætatem, arbitratur, in quibuſdam ſiquidem magis, in aliis minùs ſuccus melancholicus procreatur.

Sed contrà facit vnum firmiſſimum argumentum, quòd labores, vigiliæ, & ſolicitudines, potiùs calefaciendi, quàm infrigidandi vim habeant: cùm igi-

A tur melancholia de genere frigidorum ſit, non bene coniectabimus eam in corpore redundare, quantumuis illa præceſſerint. De tempore verò, regione, & ætate quæri non immeritò poteſt, quænam inter illa magis apta ſint ad illius humoris multiplicationem.

Dic. Quæ corpus vehementer calefaciunt & exiccant, humores aſſando, in melancholicam, & terream conſiſtentiam commutant. De tempore manifeſtum eſt, ex Gal. 3. *Aph.* 10. *& alibi*, eſſe autumnale (non minùs quàm æſtiuum bilis, vernum ſanguinis, hyemale pituitæ) præ cæteris ferax melācholiæ. Quū enim humores ab æſtate ſuperaſſatos excipiat, nec ad habitum corporis euacuet, & diffundat, ſed intra corpus contineat, 22. *cit. lib. in com.* eos ſua frigiditate in-
B craſſans, & infrigidans, conuertit in melancholiam, & atram præſertim adauget; & non aliter coaceruari diximus in frigida ſicca temperatura, ex tempore contracta; calida tamen ſicca ex natura: licèt enim omnis inclinans, ad ſeipſum per antecedentes ætates collatus, frigidus & ſiccus ex tempore ſit; non omni tamen modo per inclinantem ætatem melancholia abundat, ſed vel maximè bilioſo per naturam, nempe quia in pituitoſo alimentum non perducitur ad exactam ſanguificationem, ideóque nec melancholia, ſanguinis fæx aceruabitur: in temperato, non excedit: in bilioſo autem, cùm per exceſſum aduratur, neceſſe eſt in declinante ætate, euaneſcentibus iam ad huiuſmodi reſolutionem magna ex parte ignis portionibus
C plurimum terreum exuſtum manere, & atram accumulari. De ætate, & regione, illud ipſum quod de temperatura exiſtimandum.

Alia tamen quæſtio ſuperioribus adiicienda: *Vtrùm ex cura per venæ ſectionem tentatiua, cognoſci poſſit, an melancholicus ſanguis in toto, an in cerebro redundet?* Galenus enim 3. *de loc. cit.* ex hac curatione reliqua omnia cōfirmari aſſeuerat, plenámq; certam, & infallibilem fieri notitiam: ſi enim medīam venam ſeces, & effluens ſanguis melancholicus apparuerit, eum in toto abundare fit euidentiſſimum, ac proinde audacter extrahendum pro ægrotantis viribus: quòd ſi tenuis exeat, protinus ſupprimendus, nec diutius fluere permittendus, putandúmque morbi occaſionem à melancholico ſanguine præſtari, non totius, ſed qui in
D ſolo cerebro abundet.

Obiicies ſic. Si quatuor priora, quæ hactenus ex Galeni doctrina protulimus, vera ſunt redundantis melancholiæ documenta, impoſſibile eſt ſecta vena, nigrum & infectum ſanguinem non exire. Ergo ſuperfluè additur quintum, ex tentante phlebotomia. Deinde, ſi ex menſium, vel hæmorrhoïdum ſuppreſſione, melancholicus ſanguis in toto redundet, poplitis, vel pedis vena priùs ſecanda venit, ex Galeno *lib. de curand. rat. per ſanguinis miſ. cap.* 11. *&* 18. Ergo perperam Galenus iubet ſine diſtinctione ſecare cubitum; imò diminutè, non explicans, dextrúmne, an ſiniſtrum, quod maximè neceſſarium erat: nec minùs aberraſſe videtur, communem, nigrámue eligendo venam; quia ſicut in Mania, baſilica, ſiue iecoraria pri-
E mùm ſecatur, ex Meſuë *cap. prop.* ita in Melancholia agendum; vtrobique enim iecoris vitio redundant in toto atrabilioſi humores, vel ſimpliciter melancholici. Igitur, &c. Demum frequentiſſimè accidit, vt deprauato ſanguine in venis abundante, ſubtilis primùm, & bonus extrahatur, ſequatur verò atrabilarius, & corruptus. Ergo non eſt confeſtim ſupprimendus, licèt tenuis fluat, non niger & craſſus, ſed fluere permittendus, vt vtiliter ſuadet Auic. 1. 3. *cap. de cura Melancholiæ*: & ex conſequenti, &c.

Dic. Rhaſis 1. *contin. cap.* 5. totum ſanguinem putat fore nigrum, vbi melancholia redundat in toto, ideóque ſi facta melancholico phlebotomia, craſſus, &

niger non exit, deceptum fuiſſe Medicum in opinione ſua. Sed non tollit hoc, ad maiorem certitudinem, vt commendat Galenus, venam aperire,& cubiti primùm; etiam in melancholici ſanguinis redundantia, ortâ à menſium, vel hæmorrhoïdum ſuppreſſione diuturna, ad totius plenitudinem deponendam, præcipuè ſi magna fuerit: Et quamuis ipſe *lib. de ven. ſect.* ſine diſtinctione loquatur, fortè intelligendus, vbi retentionem ipſam curare intendimus, nec ingens datur in ſuperioribus plenitudo; *lib.* verò 3. *de loc. cit.* iubet communem ſecare, habito reſpectu ad totum,& ad caput ipſum affectum:ratione cuius,poterat etiam eligere humerariam, cephalicam, ſeu externam,& ſiniſtri quidem brachij,quia in ſiniſtra parte melancholia copioſior eſt. Baſilica autem dextra in Mania ſecanda eſt, quia magis reſpicit affectus originem, iecur ſcilicet, cuius immodico calore humores aſſantur, & flaua bilis augetur, vtplurimùm Maniæ auctor, 6. *Aph.* 21. *&* 2. *de cauſ. ſympt. cap. vlt.*

Vltimò,quia verſus interiora ſanguis ſæpe infectus exiſtit,ſi ſigna adſint melancholici per corpus redundantis,præſtat iuxta Auicennæ conſilium,etiamſi tenuis, & floridus fluere incipiat,nõ illicò ſupprimere: maximè quòd melãcholicus,vtpote craſſus,& tardus ad mouendum,difficilè ad lõginqua,& externa amãdatur; propter quod ſuadent plures, poſſe ſecurè diuerti ad propinqua, non ſic calidos,& tenues.

Differentiæ Melancholiæ, ex parte humoris depromptæ.

MElancholiæ cauſas antequam proponam, ſatius duxi eius differentias, & circa has dubia ardua exponere; vt nihil relinquatur ignotum eorum, quæ ad probè curandum conferunt apprimè. Sed priùs proponendum,quòd duplex eſt melancholia, alia enim eſt naturalis, altera præter naturam: Illa in qualitatibus, & in ſubſtantia terræ ſimilis eſt, eſt enim frigida & ſicca, grauis, & craſſa, & vocatur fæx, limus, & hypoſtaſis ſanguinis: nam qualis eſt amurca in oleo, & fæx in vinis craſſioribus, talis eſt melancholia in ſanguine; quare meritò ab Auic. ſanguinis turbulentia nuncupatur: quando enim in debita proportione non miſcetur, ſanguinem turbat, & denigrat.

Eſt & altera melancholia præter naturam,quæ non generatur per reſidentiam,ſed per aduſtionis viam,& ſic in cinerem conuertitur:non quòd ſit veluti cinis, qui ex lignis aduſtis generatur;cùm enim ſit humor, non poteſt eſſe ſine humiditate:tamen eam cõſiſtentiam acquirit caloris vehementia, quæ cum natura humoris compatitur. Hæc ex ſucco melancholico naturali aduſto,& ex flaua bile aſſata generatur, media vitellina, porracea, æruginoſa, & cærulea: & ſicut putrefactio in termino, eſt corruptio, & mutat ſpeciem; ſic aduſtio, quando eſt vltima, ſolet mutare ſpeciem,& ſine cauſa vniuoca particulari,ex diſpoſitione materiæ, effectus à cauſa naturali producitur. Hæc ex ſanguine aduſto etiam generatur: *Sanguis .n. cùm aduritur, & putreſcit, pars tenuis vertitur in bilem, & craſſa in atram*, 2. *feb.* 9.& 2. *criſ.* 12. De his omnibus ſpeciebus ſingulatim peragendum.

Et primò ſic. *Vtrùm melancholia ſit humor?* Nam ſi definitionem humoris contemplemur,qui nihil aliud eſt, quàm *ſubſtantia quædam humida, liquida, & fluida*, 1. 1. *doct.* 4. *cap.* 1. & ita oportuit eſſe vt in membra laberetur,inueniemus melancholiã non eſſe humorem, cùm frigidum ſiccum ſortiatur temperamentum,nec humida,liquida,aut fluida ſit. Nec ſatisfacies dicens, eam actu quidem humidam,ac fluidam eſſe,vi tamen, & potentia ſiccam: humores autem eſſe determinãdos,non ab iis quæ actu, ſed vi & potentia habent, 1. *de temp.* 9.& 2. *c.* quemadmodũ & vinum dicit ſiccum 8. *ſimp. cap. prop.*& 5. *Aph.* 5. quoniam tale eſt potentia, licèt actu humidum. Nam etiam humorũ temperamenta ſæpe tactu inquirit, *lib. de nat. hum. com.* 32. ac ſi talia ſint dicenda,qualia actu apparẽt,de quibus ſolùm tactus iudicat: & ſæpe Galenus de vitreo humore loquens, frigidiſſimũ appellauit, eò quòd tangenti frigidiſſimus appareat:& 2. *Aph.* 21.& 3. *de cauſ. pulſ. vlt.*& 1. *acut.* 22. vinum etiam humidũ nuncupat, quia humiditatem habet actualẽ; ac ſi denominationem ſortiantur res ab iis,quibus actualiter conſtant: quo pacto ſæpe de medicamentis iudicat. Quare,&c.

Dic. Etiam humores illi, qui incinerati dicuntur quandiu ſub forma humoris permanent, fluidi ſunt, & humidi: non enim per aduſtionem omni ſuo humore priuantur, inſtar lignorum cineris, ſed ad ſummam humorum ſiccitatem perueniunt,cum quo ſtat, fluidos adhuc & liquidos exiſtere actualiter; quod omnibus commune eſt, licèt inter eos quidam ſint ſuapte natura,vi,& potentia ſicci,quemadmodũ alij, vi & potentia humidi:omnes tamen intra corpus,non aliter ac medicamenta in actum reducti ſunt, vt ſanguis calidus humidus;pituita, frigida humida; bilis, calida ſicca;melancholia,frigida ſicca:ac proinde Galenus cùm tactu explorat humorũ temperiem,& partium corporis, eámque eſſe pronunciat, quam ſenſu dignoſcit,de humoribus agit,prout intra corpus exiſtunt,cùm verò vi & potẽtia tales appellat,extra corpus cõſiderat,licèt non eodẽ modo omnes è corpore prodeuntes ſua temperamenta ſeruent. Sanguis enim quanquam vbi primùm egreditur, manifeſto calore ebulliat,atque ita actu calorẽ præ ſe ferat,paulo pòſt tamen concreſcit,& in frigidũ ſiccum grumum commigrat,nulla priſtini temperamenti potentiâ relictâ. Atra, flauáque bilis, vomitu, aut ſeceſſu eiecta, actu fluida humidáque prodeunt,ſicca autem ſolâ potẽtiâ: calor tamen in bile,& actu percipitur,& potẽtia manet,erodit .n. & mordicat,etiam diu in felle ſeruata. Non minùs etiam frigiditas actu, imò & potentia in pituita ſeruatur,tacta ſiquidẽ refrigerat,& per febrem excalfacta,ac in vapores reſoluta ad cutem accedens innata frigoris potẽtia in frigidũ ſudorẽ conuertitur.

Ex his ad argumentũ: Si melancholiam intra corpus conſideres, non ſolùm potentia, ſed actu etiam frigida ſicca dicenda, & cũ ea ſimul liquida ac fluida ſubſtantia,qualis cùm deiicitur,apparet. Atque ideò, ſiue per illa definiantur humores, quæ actu habent, ſiue per illa quæ potentiâ, cùm eam etiam intra corpus retineant,rectè definietur melancholia, frigidus ſiccus humor. Quòd ſi extra corpus humida tactu percipitur,ſatis eſt ſuapte natura ſiccam eſſe potentia, vt ſicca ſimpliciter dicatur: humores enim, imò & medicamenta extra corpus, potiùs per ea, quæ vi & potentia habent,definientur, quàm per ea quæ tactu præ ſe ferunt, quoniam ſecundùm ſuas potentias, & qualitates agunt,ratione quarum medicamenta, hoc eſt, à qualitate agentia dicuntur. Et ita vbi Galenus vinum pro medicamento aſſumit,hoc eſt,prout intra corpus poteſt agere,illius temperiem immutãdo,calidum ſiccũ definit, quarum qualitatũ neutrã ad tactũ oſtendit;humidum autem, ſecundùm quod alimenti rationem ſubit,& à materia operatur. Si quãdo verò medicamẽta talia appellat,qualia ad tactum apparẽt, non diſſimiles erũt actuales,& potẽtiales qualitates.

Quare ſuccus ater,quartus eſt humor, tũ ab omni bile, tum à duobus reliquis humoribus diſtinctus, & corporis conſtitutioni, æquè atque ipſi, neceſſarius. Frigidus namque & ſiccus exiſtens,materiam pręſtat opportunam nutriẽdis oſſibus,neruis,venis, arteriis, cartilaginibus,membranis,& reliquis partibus ſimili temperamento præditis. Sed quid reſpondebis Hippocrati *lib. de genitura, n.* 5. ſuccum atrum in humorum numerum non referenti,dum ſic ait: *Sunt autem quatuor*

tuor

tuor humorum ſpecies, ſanguis, bilis, aqua, & phlegma? Nam *lib.de natura humana*, & ſæpe alibi, quatuor hos numeros enumerat, ſanguinem, bilem flauam, bilem atram, & pituitam. Quare ne te anxium reddant ſententiæ plures, Hippocratis libris inſertæ, quæ ſi ad vltimum ducantur examen, quemuis lectorem ancipitem reddent, & maximè illa prolata *in lib.de genitura*, quem non eſſe Hip. Magni genuinum fœtum, ſed Hip. Theſſali filij, patet ex Galeno 6. *epid. ſect.* 1. *com.* 29. qui librum *de morbis* eſſe adulterinum firmat, quòd auctor illius libri, nempe Theſſali filius, quatuor humores illis nominibus enumeret. Vel ſi per aquam quæ in liene continetur, melancholiam intelligas, rectè dubium perſolues, quoniam is ſuccus lienem obſtruens, aquam intercutem excitare ſolet.

Vtrùm melancholicus ſuccus ſit ſanguinis fæx, differátque à bile atra, & denigrato ſanguine? conſequenter eſt dubitandum. In ſanguinis generatione, humor qui ſupereminet floris inſtar, bilis appellatur; ſubſidet fæx ſeu ater ſuccus, qui melancholia dicitur, nam ſuccus melancholicus à fæce ſanguinis non eſt diuerſus. Neque dicas, quòd ſanguinis fæx, ſanguis eſt, nec diuerſam ab eo nanciſcitur naturam: & quòd melancholicus ſuccus, frigidus & ſiccus eſt; ſanguinis autem fæx, calida, & humida: quia & fæx vini, & olei, ſuorum humorum naturam agnoſcunt: & quòd ſanguinis fæx gelatur, ſicut & ſanguis ipſe; ſuccus autem melancholicus non gelatur: Nam ſicut fæx vini, vinum non eſt, nec olei, oleum; ita etiam limus ſanguinis ab ipſo ſanguine diſtat. Fæx autem vini, atque olei, frigida eſt & ſicca, niſi quatenus vini, aut olei aliqua ſubſtantia cum ipſis retinetur. Sanguinis præterea fæx, nec gelatur, nec fibras habet.

B

C

Deinde longo diſcrimine inter ſe differunt, melancholicus ſuccus, bilis atra, & denigratus ſanguis, 4, *Aph.* 21. Negamus tamen hunc ad aliquam ex melancholiæ ſpeciebus referendum eſſe, quum ab illis ſit valde diuerſus, non ſolùm nomine, ſed & re ipſa: ſanguis ſiquidem extra venas diſcedens, deſinit omnino eſſe humor; nec in alium quempiam conuertitur, ſed totus concreſcens migrat in grumum thrombúmue, à cuiuſuis humoris natura ſatis alienum, *lib.de atra bile, cap.* 2. Quare illius deiectio, iudicio, notis, & curatione ab aliis nigris plurimum differt: Iudicio, quia nigratus ſanguis, quamuis præternaturalis ac prauus, ſæpe ſine periculo excernitur, 4. *Aph.cit.* Non ſic bilis atra, cuius excretio perpetuò exitialis eſt, maximè ſi ad morbi initium fiat; ſuccus autem melancholicus, dubius, & ſuſpectus, 2. *prorrhet. ſect.* 2. *com.* 37. & 2. *progn.* 46. & 48. Notis verò ſeparantur, quoniam ſolus ſanguis inter humores concreſcit, & inſpiſſatur, vbi effluxerit, 4. *de hiſt. animal. cap.* 19. & 2. *de partib. animal. cap.* 4. reliqua autem duo, liquida & fluida prodeunt, & talia etiam permanent, *lib. de atra bile, cap.* 3. Quibus autem indiciis bilis atra, & ſuccus melancholicus inter ſe diſtinguantur, colliges ex Gal. 3. *de loc.* 7. & *lib. de atra bile*, & 4. *Aph. cit.* & *lib.* 14. *meth. cap.* 2.

D

Vtrùm melancholicus ſuccus acidus ſit? controuerſum eſt in doctrina Galeni, qui 3. *de loc. cit.* & 4. *Aph.* 21. illi acorem denegat. Contrà *lib.* 5. *de vſu part. cap.* 4. *in fin.* agens de recremento melancholico, dicit eſſe acerbū, & acidum: & 3. *acut.* 38. non modò acidum eſſe huiuſmodi ſuccum, ſed plurimum acoris habere prædixit. Hæc repugnantia hoc modo ſoluenda. Melancholia cùm ſit frigida, ſicca, & terrena, neceſſariò acerba, & acida eſſe debet: verùm cùm ſit fæx ſanguinis, ab huius benignitate exui non poteſt, neque bilis, à dulcedine illius: & hac de cauſa aliquo modo obſcuratur, cùm illi ſapor ſanguinis ſit contrarius, *lib. de atra bile, cap.* 3. quo loco de ſucco melancholico, & eius excretione agens, non habere manifeſtam aciditarem aſſeuerat, quia à dulcedine ſanguinis obſcuratur. Hoc

E

ſignificauit Auic. aſſerens habere medium ſaporem inter dulcem, & acerbum. Quando autem melancholia ſanguinis dulcedine eſt deſtituta, qualis eſt illa, quæ ex liene poſt illius nutritionem confluit in ventriculum, veluti ſuperflua & excrementitia, hæc, acida & acerba eſt manifeſtè.

Vtrùm atra bilis acida ſit? Reſpondet Gal. 4. *Aph.* 23. hoc modo. Dum ſuccus melancholicus ſuam naturam ſeruat, & corpus rectè valet, ſanguinis dulcedine, cuius ipſe eſt limus & fæx, diluitur, vnde eius acor occultatur. Dum verò torretur, & atra bilis fit, ſanguinis dulcedine amiſſa, mordax fit velut acetum: tunc enim acorem ſincerum oſtendit, quem antea ob mixionem non oſtendebat. Hoc modo bilis nigra acida eſt, 3. *acut. cit.* quum ſcilicet præter naturam habente corpore, & ſincera, & impermixta fuerit.

Aduertere tamen oportet in dignotione atræ bilis, nomine acoris non eſſe intelligendam guſtabilem qualitatem, ſed alteram innominatam, mouentem odoratum, atque guſtum, vt *lib.* 4. *ſimpl.* 22. monuit Galenus. Quòd autem atra bilis ex odoratu innoteſcat, *cit. de atra bile* ipſe confirmat. Deinde atra bilis acida eſt, non omnis, ſed ea quæ à ſucco melancholico eſt facta: nam quæ acerba, & auſtera ſunt, in acidum ſaporem, vlteriùs calfacta verti poſſunt; amara verò, aut dulcia, vſtione acida non redduntur: Dulce enim vſtione amareſcit; amarum verò vſtione, aut non amittit amaritudinem, aut in ſalſum commutatur, quum nimirum aliquod aqueum cum ea permiſcetur.

Hoc loco aliam celebrem quæſtionem non diſſimulabo, quæ ad hoc negotium explicandum eſt vtiliſſima. *Vtrùm omnis atra bilis exuſta, à prædominio calida ſit, an frigida?* Auctores enim, qui caput de Maniæ curatione cōſcripſerunt, quæ ab aduſta bile ſcaturit, remedia magis frigida, quàm calida offerenda imperarunt: & Alexander *lib.* 12. *cap. de quartana*, medicaménta frigidiſſima commendat, imò in Galenum inuehitur, qui 1. *ad Glauc. cap.* 11. omnem quartanam curandam eſſe calidiſſimis antidotis ſtatuerit.

Sed ante dubij ſolutionem, vnum aduerte tanquam indubitatum ex 9. *ſimpl. in prœmio*, res calidas, & acres per combuſtionem, (intellige abſolutam, & complétam) ſeipſis calidiores non remanere, ſed terreſtriores; reſolutis nimirum hoc opere pluribus partibus tenuibus & calidis, relictis craſſioribus frigidis. Cæterùm frigidæ ſubſtantiæ, à combuſtione, ſeipſis minùs frigidæ manent, propterea quòd empyreuma relinqui neceſſe eſt. Ex iis conſtat, atram bilem ex ſucco melancholico exuſto, vel à ſanguine retorrido genitam, ſpatio temporis à prædominio frigidā reddi, non ob . . . ſtantibus igneis partibus ex incendio acquiſitis: licèt dum adhuc ſuccus aduritur, & per aliquod tempus poſt aduſtionem, partes calidæ ab ignitione relictæ ipſum planè calidum reddant: quippe cùm atra bilis illa in vaſis, neceſſariò cum ſero, & aliis ſuccis diu ſit permixta, neceſſe ferè eſt, vt ſpatio temporis quàm plurimas igneas, & tenuiores partes in ſeroſitate illa deponat, & tandem terreſtrior, frigidáque remaneat, vt cineri contingit. Præſertim cùm quotidie noua ſeroſitate ex aſſiduis potionibus permiſceatur.

Audi Galenum *lib.* 3. *de cauſ. ſympt. cap.* 2. *Non igitur ſicuti cōgelatus ſanguis, Græcè thrombos dicitur, ſanguine ſit perfrigerato, ſic etiam nigra bilis efficitur: ſed potiùs à ſanguine ſupra modum concocto, & efferueſcente, atra bilis efficitur: frigida quidem, eo quod terrea; caloris autem particeps, ſicut cinis, & acetum.* Neque obiicias, nigram bilem tum acriorem, tum maligniorem eſſe flauā, ac proinde calidiſſimā: nam hoc veriſſimū eſt, dum adhuc humor aduritur, vel non multo interpoſito tempore ab aduſtione, præſertim ſi atra bilis è flaua materiam habeat; hanc enim omni tēpore manere calidam & acerrimam, cùm materiam habeat

calidiſſimam,veriſimile eſt:ſed quòd tractu temporis ſpecies aliæ atræ bilis, frigidæ à prædominio reddi poſſint, nihil obſtat, licèt ſemper ſint caloris participes, vt acetum, & cinis. Exemplo ſit,quòd quartana à ſanguine exuſto laborantes, poſt concoctionem calidiſſimis antidotis non irritantur, imò iis adiuti ab ea immunes euadunt, quod non accideret, niſi bilis atra ſpatio temporis plures amitteret igneas partes calidas, craſſioribus frigidis relictis. Aſſignatur ergo aliqua bilis atra, magis frigida, quàm calida, multo tempore nempe ab exuſtione interpoſito.

Porrò è re medica hîc erit breuibus excutere:*Vtrùm atra bilis ex ſucco melancholico, ſit deterior ea quæ ex flaua bile generatur?* Galenus 6. *Aph.* 58. minùs prauam eſſe atram bilem ex ſucco melancholico, quàm ex flaua bile ortam, aſſeuerat, ſic enim ait: *Nam oportet ad memoriam reuocare ea,quæ in aliis locis de atra bile præfiniuimus, qnòd quædam ex flaua bile peruſta gignitur, quæ omnium eſt peſſima; quæ verò ex ſanguinis veluti fæce fit, craſſiore quidem eſt quàm illa ſubſtantiâ, ſed multùm diſcedit ab illius malignitate, &c.* Ratio dictat, quia calidior eſt, magis penetrat, exulcerat, & corrumpit, & cùm abundantior ſit, ſui copia magis nocet.

Galeno aduerſatur Auerrhoës 1. *canticor.* 69. ea ſolùm nixus ratione, quòd atra bilis ex melancholico ſucco pronata craſſior ſit, & non ita permeet, & per moram lentore ſuo vehementiùs erodat, & exulceret. Dic, omnem bilem atram craſſitie pollere, eroſioni neceſſaria: nulla enim eſt tenuis, vt acetum. Quare licèt ea apud Galenum cenſeatur deterior, quæ qualitate eſt prauior, & efficacior: conciliabitur tamen Auerrhoës cum Galeno,ſi cum Auicenna 1.1.*cap.* 1. *de humoribus*, aſſeras ex bile generatam eſſe prauiorem, verùm ex ſucco melancholico ortam, aſſe ad curandum difficiliorem: ſic enim ait Auic. *Melancholia cholerica eſt, quæ eſt fortioris malitiæ, & velocioris corruptionis, verumtamen eſt ſuſceptibilior curationis, quàm illa*: & paucis interpoſitis ſubdit: *Tertia verò quæ minùs ſuper terram ebullit, & minùs in membra penetrat, tardiùs perimit; ſed ad reſoluendum, ad maturandum, & medicationem recipiendum, magis eſt effrænis.* Quæ enim ex atra bile melancholica oriuntur mala, vt cancri, & alia huiuſmodi, leuibus auxiliis non cedunt, fortioribus verò exaſperantur, & inſoleſcunt.

Atra bilis deterrima eſt, ſplendet, rodit, vehementer adſtringit, terram fermentat, muſcas fugat, demum nullum animal, nec mures eam deguſtant. Splendor illi ineſt, quæ à ſucco melancholico generatur: nam quæ ab igne plurimùm paſſa ſunt, ignis conditionem aſſequuntur, & quum nigra ipſa reddantur, ſplendentem tamen accipiunt nigredinem, ex Gal. 4. *Aph.* 23. Nigrum verò quod à frigore naſcitur, & ignis vim non experitur, obſcurum, & turbulentum euadit. Hæc verò nigra bilis muſcas fugat, nec ad eam aliud ex domeſticis animantibus accedit, & tanquam venenum refugiunt. Ad melancholiam verò naturalem, ſeu ſanguinis limum, omnia iſtiuſmodi animantia alliciuntur, vt prandeant, & illa vtantur alimenti vice. Eſt enim in multis brutis ſagacitas, in dignoſcendo alimento, fugiendo veneno, & comparando ad ſuos morbos medicamento: Oues enim, & boues, gramine & ſalutaribus herbis paſcuntur, intactis tithymalo, atque oleandro venenatis. Hirundines chelidonium oculis imponunt, & nos docent, quanto hæc herba oculis lippientibus præſidio ſit.

Reſtat vnus extricandus ſcrupulus: *Vtrùm fermentatio terræ facta ab atra bile, à calore, an frigore oriatur?* Atram bilem quum exquiſita eſt,terram eleuare, atq; fermentare dilucidè docuit Galenus *lib. de atra bile*, *cap.* 3.& 14.*meth.cap.*9.& 4.*Aph.* 23. Nam *fermentatio nihil aliud eſt,quàm ebullitio,ſeu efferueſcentia,quæ ob ſpiritum flatuoſum,qui in ampullas eleuatur, contingit*,vt ex mente Platcnis *lib.* 1.*ſimpl.*45. & 2.*prorrhet. com.* 40. Galenus confirmat. Hæc in aceto acerrimo, & in bile, effuſis ſuper terram manifeſtè conſpicitur, quæ cùm partes acutas,calidas ac tenues ſortiantur,ſubſtantiam craſſam, & terrenam penetrant, & extenuant, ac in ſpiritum conuertunt,à quo vnà cum materia terreſtri, & humida aceti, aut atræ bilis, fit illa intumeſcentia, aut eleuatio in bullas.Hinc Hip.vrinas craſſas,& turbidas,quæ bullis conſtant, fermentatas vocat, & panem appellamus fermentatum, quando farina permixta aquæ alicui fermento permiſcetur,& ſubigitur, maſsáque ſit ſpongioſa,& in ampullas eleuata.

An verò fermentatio à calore,vel frigore emanet, explicatu difficile eſt, ſi Galeno fides eſt adhibenda, *lib.* 1.*ſimpl.* 30. dum ſic ait: *At non illo ex genere eſt, quam ob cauſam acetum terram fermentat. Licet enim nobis dicere quod nos lateat, ſicut talium problematum pleraque.Si verò quis promptè dicat,quia aut calidum,aut frigidum, (vtrumque enim dicunt) in ambiguas, obſcuráſque rationes ſeipſum coniiciet.* Dic, probabilius eſſe à calore eximio, ſubitò vertente materiam ſubiectam in flatum, fermentationem oriri. Flatus enim omnis, ſicut & ſpirituoſa omnis ſubſtantia,ob leuitatem,motionem quandam nanciſcitur, vt extrà erumpat, è re quæ fermentautr. Hæc contrà,ob craſſitiem ſubſtantiæ difficilem ſpiritui exitum præbens, ab ipſo ſpiritu, aut flatu intumeſcit, cauatur, & ampullas, atque leuem quandam efferueſcentiam oſtendit. Ita dum atra bilis in terram effuſa eſt, in ea ſpirituoſa quædã motio fieri videtur, ei ſimilis, quam in feruente muſto fieri quotidie videmus.

Cauſa.

MElancholia ex ſucco melancholico,ſola quantitate peccante ferè originem ducit; qua de cauſa à Mania diſtinguitur, quæ ab exacta atra bile ſcaturit, vt *lib.* 2. *de cauſ. ſympt. cap. vlt.* prædixit Galenus: firmat *lib.* 3. *de loc. affect. cap.* 7. Quando ergo melancholicus humor in cerebri corpore abundat, melancholiam efficit; quemadmodum alter atræ bilis ſuccus, qui ex præaſſata flaua bile naſcitur, ferina deliramenta inducit, modò ſine febre, modò cum febre,in cerebri corpore abundans. Et licèt hæc ex ſucco melancholico aſſato etiam oriatur, vt *ſuprà* docuimus,tamen de illa ampliorem fecerunt commemorationem, vel quia frequentior materia atræ balis, flaua exiſtit,vel quia deterrimam manię differentiam, ferinam nempe attigerunt,quam à deterrima atræ bilis differentia emanare eſt veriſimile.

Cauſæ mediatæ ſunt illæ, quæ humorem melancholicum in corpore generant. Harum aliæ ſunt materiales,efficientes aliæ. De his dubitandum:*Vtrùm in iecore, & corpore temperato, plus generetur ſucci melancholici, quàm in frigido & ſicco?* Auicenna 1.1. *doct.* 4. *cap.* 1. melancholiam generari à calore temperato affirmat. Ergo cùm hic calor in iecore temperato reperiatur, & non in frigido & ſicco, copioſiorem ſuccum producet in iecore temperato, quàm in frigido & ſicco.

Pro contraria parte validiſſima adſunt momenta rationum: Nam quantò agens ſimilius eſt effectui producendo, tantò faciliùs, & in maiori copia ipſum producit. Ergo cùm in iecore frigido & ſicco, cauſa efficiens ſucci melancholici, ſit magis ſimilis ſucco melancholico, quàm in iecore temperato, (ſuccus enim melancholicus,frigidus eſt & ſiccus) iecur frigidum & ſiccum maiorem copiam ſucci melancholici producet. Hac ratione Galenus in naturis, & ætatibus, tempore, & regione, frigidis & humidis, pituitam; & in contrariis flauam bilem generari affirmat.

mat. Hoc modo *6. Aph.55.* apud Hip.& Gal. in ſenili ætate morbi melancholici inſoleſcunt,quia huic ætati humor melancholicus maximè eſt affinis, quæ fridida eſt & ſicca.Et hinc *3. Aph.22.* in autumno,ægritudines melancholicæ repullulant, cùm ſint illi proportionales valde.

Deinde vrget & illud argumentum, confirmans quòd in iecore, non temperato, non frigido & ſicco, ſed calido ſicco, plus ſucci melancholici generetur. Galenus enim *2.de facult. cap. vlt ante med. cap. antecedenti,& alibi,* ſanguinem à moderato calore, & reliquos humores ab immoderato generari affirmat. Hoc modo, auctore Galeno *2. acut.30.* ex flaua bile, ab immodico calore magis calefacta, oritur melancholia. Ergo in iecore calido & ſicco, in quo valida adeſt caliditas, ſanguinem & bilem exurens, neceſſariò maior ſucci melancholici copia debet reperiri.Hoc confirmat Galenus apertè, *in cap.41. art.med.* in iecore calido ſicco, ætate conſiſtente, plurimùm generari atræ bilis aſſeuerans: & *cap.59.* agens de natura calida & ſicca,in inclinante ætate melancholiam fieri, & in ipſa ſanguinem melancholicum generari aſſeruit.

Nec ſatisfacies dubio huic difficili, ſi Auicennam exponere coneris, dicáſque pro illius tutela, ſuccum melancholicum generari à calore temperato, hoc eſt, ſibi conuenienti,& proportionali,qualis eſt temperatus ad iuſtitiam:licèt enim hoc verum ſit,difficultatem tamen minimè dirimit, cùm hoc cuilibet humori ſit commune, quia flaua bilis, & pituita hoc modo à calore temperato generantur.

Nec rectè mentem huius auctoris interpretaberis,ſi aſſeras,ſuccum melancholicum ab eodem calore temperato generari, à quo ſanguis: quare iecur temperatum, quod multum ſanguinem generat, plurimum etiam ſanguinem melancholicum procreabit, qui eſt fæx illius. Nam etiamſi melancholicus ſuccus ſit ſanguinis limus,à diſſimili actione & calore emanat. Neque verum eſt quod obiicitur,iecur plurimum ſanguinem generans,plurimum ſuccum melancholicum generare. Quantò enim ſanguis purioris, & perfectioris maior quantitas excreſcit in corpore, tantò minùs fæcis exiſtit. Si ergo iecur temperatum ex eodem alimento plus generat ſanguinis perfecti, minùs in ipſo reperietur ſanguinis melãcholici.Et ſicuti pro diuerſitate alimentorum, plus vnius, quàm alterius humoris generatur; ſic etiam pro diſpoſitione iecoris, & corporis, ex eodem alimento, humor qui eſt magis proportionalis iecori, in ampliori mole abundat: quoniam plures partes chyli, quæ in alios humores debebant tranſmutari, migrant in humorem iecori ſimillimum. Ergo iecur frigidum & ſiccum, ex eodem alimento,plus generabit ſucci melancholici, quàm temperatum.

Nec alia via vim dubij effugies,ſi affirmes, ſuccum melancholicum in propria, & peculiari iecoris actione non generari, ſed per modum ſubſidentiæ, & ſeparationis; pars enim craſſa & terrena chyli, iecoris elaborationem ſubterfugiens, cùm ſit grauis, ſubſidet, & hac ratione ſeparatur. Huic opinioni videtur fauere Galenus *2. de facult. natur. cap. vlt. poſt med.* dum partem craſſam & turbulentam alimenti, iecoris actionem ſubterfugientem, à liene attrahi aſſeuerat.

Hæc opinio eſt falſa, quia ſuccus melancholicus non ex accidenti, ſed ex intentione naturæ, actione peculiari iecoris generatur: Ille enim non erat actu in cibo, ſed ſolùm potentia; nec in chylo,quia ſpecie diſtinctus eſt ab illo, vt ex colore, ſapore, modo ſubſtantiæ,& primis qualitatibus patet manifeſtè,ex quibus diſtinctio ſpecifica colligitur. Ergo ſi ſuccus melancholicus magis diſtat à chylo, quàm pituita, neceſſariò erit ſpecie diſtinctus ab illo; & in iecore, peculiari illius actione, formam illam acquirit, cùm generetur de nouo cæterarum rerum naturalium inſtar, quæ per actionem, & miſcellam humidi cum ſicco generantur, vt *4. meteor. c.1.* Ariſt. aduertit. Et licèt pars craſſa & terrena chyli, ex qua conficitur ſuccus melancholicus,eam non ſuſcipiat actionem, qua chylus tranſit in ſanguinem; eam tamen elaborationem recipit, quæ illius formæ introducendæ fuit neceſſaria.

Reſponde ergo hoc modo. Succus melancholicus generatur, aut per aduſtionem ex flaua bile, & ſanguine, ſicuti cinis ex lignis combuſtis; & tunc quia generatur ab immodico calore,plurima ſucci melancholici copia in iecore calido & ſicco, & in corpore calido & ſicco excreſcit, in quibus ætatibus pueritiæ, pubertatis, & adoleſcentiæ flaua bilis abundat;horum enim caliditas ob humiditatem ætatiuam inflammat, & non exurit.In ætate verò iuuentutis,& declinante,quia ob ſiccitatem acquiſitam caliditas magis exurit, tunc plus generatur ſucci melancholici, quàm flauæ bilis, vt *cap.41.art.med.* notauit Galenus.

Ex iis explicabis locum Galeni, *3.de ſympt.cauſ.2.* dicentis: *Quando intemperies vertitur ad calidius, generatur & recrementum bilioſum, & melancholicum, eo modo quo alibi diximus.* Et melancholia hæc,licèt ſit per aduſtionem genita, fæcalis eſt, & ſubſidet; ſed quia nec putredinem, nec caliditatem exurentem conſeruat, cùm paulatim generetur, & paulatim extinguatur, illius caliditas naturalis eſt,etſi atra bilis à Galeno nuncupetur, quod nomen & naturali, & præternaturali commune exiſtit.

Alia eſt melancholia, quæ ſimul cum ſanguine,& aliis humoribus, in iecore, ex parte craſſa & terrena chyli, modica illius actione, per modum reſidentiæ generatur:quia verò non eſt tanta caliditas, quanta ad generationem flauæ bilis eſt neceſſaria; nec eſt temperata, qualis ad generationem ſanguinis requiritur,nec ita diminuta, ex qua oritur pituita; ſed media dicitur,&temperata, non abſolutè, ſed per abnegationem extremorum:iccircò flaua bilis,& ſanguis, calidiores ſunt ſucco melancholico;pituita frigidior ipſo, quantò aqua frigidior eſt terra.

Deinde licèt calor iecoris,& actio illius,vna & eadem ſit,ratione tamen effectus qui producitur,qui inæqualis & diuerſus,inæqualis etiam,& diuerſa vocatur:Ideò dicimus pituitam à calore diminuto; ſanguinem à calore temperato; flauam bilem à calore immodico; & ſuccum melancholicum à calore temperato, eo modo, quo diximus, generari.

Ex hac etiam doctrina conſtat, in iecore frigido ſicco plus ſucci melancholici generari,quàm generatur per modum reſidentiæ,modò iecur valde lapſum non ſit, & langueat: tunc enim non multiplicat humorem ſibi ſimilem, ſed diſſimilem, pituitoſum nempe; nam ob debilitatem facultatis alteratricis, & inopiam caloris innati, per diminutam coctionem excreſcit pituita. Hæc eſt cauſa, quare decrepiti, etſi frigidi ſicci, non melancholico, ſed pituitoſo ſucco redundent, auctore Galeno *lib.de vict. priuat. com. 7.* Contrà accidit primis, & ſecundis ſenibus, qui cùm robuſtiores ſint, & frigidam ac ſiccam intemperiem patiantur, ſucco melancholico ſcatent.

Inter cauſas externas,frigidus ſiccus aër,& inequalis reponitur, maximè ſi poſt æſtatẽ feruidam cõtingat,& ſit paludoſus,& craſſus.Idẽ præſtant tenuis victus,labores,vigiliæ,ſolicitudines,curæ,ieiunia, concubitus abſtinentia,exardeſcens amor,timor,triſtitia, metus: carnes craſſæ, ſale conditæ, fumo induratæ, piſcium craſſorum eſus,oliuæ,cappares, legumina, & maximè lentes, caſeus vetuſtus,vina craſſa, nigra, de quibus omnibus fusè Galen. *3.de loc.affect.cap.7.* Inter omnia ſuppreſſio alicuius vacuationis melancholicæ,

vt hæmorrhoïdalis,& menſtruæ. Si enim hic fæcalis ſanguis excerni prohibeatur, pathemata melancholica excitat valenter.

Signa.

MVltifarias eſſe, & vix enumerabiles Melancholici delirij ſpecies, latè *cit.de loc.* explicuit Galenus,& nos pluribus in medium allatis Hiſtoriis expoſuimus,*lib.1.Hiſt.PP.Med.in com.Hiſt.37.* Sed,*Vtrùm variæ, & infinitæ Melancholicorum imaginationes, vni melancholici ſucci naturæ ſint referendæ?* ſcitu eſt difficile. Si enim vna eſt melancholici ſucci natura, vnum intemperamentum, à quo cerebrum ſi immutetur,oritur Melancholia, vnde tam variæ, támque diuerſæ phantaſiæ,& imaginandi læſiones?

In tam arduo dubio reſponde hoc modo. Omnifariæ ſunt,incomprehenſibiles imaginationes,& phantaſiæ,quæ melancholicum humorem occupantem cerebrum, vmbræ modo comitantur, vt Trallianus loquitur, de quibus paſſim apud auctores. Vnde verò intra eandem morbi ſpeciem, tam variè mens agitetur, & peregrinis, multiplicibúſque phantaſiis torqueatur,perinde ſubit mirari,ac multa alia, quæ præter cognitam, manifeſtámque rationem experimur,vt de multis in variis priſcorum monumentis legimus: qui ab optimis peſſimè, à peſſimis rectè habuerunt: quidam enim ex roſæ odore in ſyncopen incidebant; ex cucumeribus alij, ſimilibúſque, alioquin prauis, iuuabantur. Quemadmodum ergo horum,& aliorum ſimilium effectuum cauſa,ad particulares indiuiduorum naturas refertur; ſic phantaſiæ multæ ad occultam melancholiæ proprietatem referendæ erunt: vt ex multis quæ adduci poſſent, hydrophobia, ſiue aquæ metus, oſtendit manifeſtè; quo affectu miſerè cruciantur ij, qui à rabido cane ſunt commorſi: hic autem ad Melancholiæ ſpeciem à veneno illo generatæ,eſt referendus, quod ex Rufo antiquiſſimo Medico, & à Galeno ſæpe commendato, ſcribit Paulus *lib.5.ſuæ Medicinæ,cap.3.*

Aliæ cauſam poſſunt habere, humoris aut vaporis qualitatem,vt ſi quis ſe putet fictile vas,ex melancholiæ ſiccitate per corpus ſparſæ: quòd alius ſe putet tympanum corio tectum, ex cutis ariditate, & ſic de multis. Nempe quia vbi læſa eſt ratio, nec potens rerum differentias diſcernere,quæcunque percipit,inſigni incremento ac magnitudine fingit, & iudicat maiora veris; id quod commune eſt dormientibus, & delirantibus.

Addi poteſt etiam imaginationis occaſionem poſſe quandoque eſſe ſpeciem,quæ primùm,ac maximè fuit in imaginatione impreſſa. Nec indecens erit aſſerere, malignum ſpiritum huius morbi aliquando auctorem eſſe,atque ideò ſæpe viſos fuiſſe melancholicos,viſis, & factis multa promere, quæ neque à cauſa naturali, neque præter naturam accidere poſſunt, & ſunt impoſſibilia:vt nonnullos veluti diuino numine afflatos futura vaticinari,aut alieno ſermone loqui;alios alioquin indoctos acceſſionis tempore, Aſtronomiam, Philoſophiam, & Poëticam, tanquam à Muſis infuſam ſine doctore callere, vt Aretæus *lib.1. Chroniôn, cap.5.de furore*, & alij auctores conteſtantur. Neque huius rei cauſam reiicias in tam violenti, & atrocis humoris fuliginem, quæ in cerebrum delata peregrinam linguam extorquet; quo humore, remediorum ope,ſopito ac expurgato, amentes ad ſaniorem mentem reduci experimur: Nam hoc argumento nihil eſt infirmius,quia huius humoris non eſt tãta vis,vt concitando ſpiritus, tum vitales, tum animales, tantum poſſit,vt linguâ loquamur quam non didicimus. Potiùs dicendum,dæmonem, qui omnia penè poteſt,deſerere hoſpitium vetus, quia videt ſe non poſſe, quod poterat priùs.Neque enim Spiritus(quippe creaturæ,

A eóque finitæ poteſtatis) poſſunt quæ volunt, ſed ſolùm illa quæ non exuperant vim naturæ. Subiecto igitur idoneo iis opus eſt, vt perſonam hanc agant. Homo verò per ſe, ac ſine Dæmone tale nihil poteſt, qui in homine non compote ſui, ſic regat inſtrumenta,vt exequantur non quæ homo, ſed quæ ipſe velit. Neque diſplicet ſi dicas, hæc ingenioſis potiſſimùm accidere; atque adeò in morbis aliquid emolumenti præbere docilitatem, quod multis tum Medicis, tum Philoſophis viſum eſt:quamuis Ariſt.30.*probl.1.* potiùs ad humorem melancholicum referat, cui diuinitatem quandam attribuit, ratione cuius melancholicos, ſapientiſſimos pronunciat, & præ reliquis hominibus in omnibus excellentiores, de quo *infrà*.

B Deinde multa alia, & diuerſa ſunt deliria melancholicis familiaria, quorum Rufus apud Aëtium conatur rationem reddere:Nam validam ciborum appetentiam, ad oris ventriculi frigiditatem reducit. Sic etiam aſſiduas cruditates, quia nempe ſuccus ater ventrem refrigerando intemperat. Alui ſiccitatem, quæ plerunque ipſis adeſt, ad flatus circa præcordia conſiſtentes, refert. Frequentem oculorum nictationem, labiorúmque craſſitiem, ad flatum craſſum. Atrum cutis colorem, ad atri humoris diffuſionem. Sed præter multa, quibus premuntur Melancholici, peruigilium eſt, immodicam atri humoris ſiccitatem, & ichoris abundantis acrimoniam conſequens.

Melancholicis omnibus communia ſunt pathemata,metus nempe,& mœſtitia; quare lugent,triſtantur, quieſcunt, ſoliciti ſunt, & vix ad quæſita reſpondent.
C Validæ autem rationes ſunt, quæ cogunt longè aliter ſentire, & iccircò diſceptandum eſt: *Vtrùm timor, & mœſtitia,à Melancholicis ſint inſeparabiles?* Mania enim, inſania, ſeu furor,quædam eſt Melancholia, ex Gal.3. *de loc.cap.7.* docente varias fieri Melancholiæ ſpecies, pro varietate humoris;mitem ſcilicet,vehemẽtém, & ferinam, per quam intelligitur mania: & 5. *Aph.21.* inſaniam,verè ac propriè Melancholiam appellat: & conſtat ex eo,quoniam ab eadem atra bile fiunt,& ſub eadem ſpecie delirij, quod ſine febre eſt,continentur, 2.*de cauſ.ſympt.vlt.* Sed maniaci ſeu furentes,nec timidi,nec mœſti ſunt, quinimò iracundi, audaciſſimi, & percuſſores,ſæpe cum gaudio, & voluptate; & vt inquit Aëtius *c. de Melancholia*, immodicus eis riſus commouetur,hilaris eſt illis facies,aſſiduè canunt, &
D ſaliunt.Igitur mœſtitia,& timor, non ſunt omni Melancholiæ communia.

Confirmatur,quia tripudia,cantus,ioci,quibus crebrò Melancholici abundant; inſuper & oris effigies, internæ animi lætitiæ veri ſunt indices. Quare non eſt perpetua Melancholicis triſtitia,quod apertè ſignificauit Hip.6. *Aph.53.* dicens: *Deſipientiæ, quæ cum riſu fiunt, ſecuriores; quæ verò cum ſtudio, periculoſiores.* Hoc modo Auicenna 1.3.*tract.4.cap.18.* & Trallianus *cap.de Melancholia* teſtantur, reperiri multos qui perpetuo riſu vel Democritum agunt. Iam verò hilares eſſe,amabiles, & tractabiles,nec meticuloſos, videtur manifeſtum.

Præterea. Si triſtitia, & metus ſemper Melancholicis adeſſent, perpetuò in Melancholia morbo, ratio,
E ſeu æſtimatiua læderetur. Sed non minùs in hac, quàm in quibuſlibet deſipientiæ ſpeciebus ſæpe læditur imaginatio, ratione illæſa, vt conſtat *ex lib. de diff. ſymp.c.3.* Igitur, &c. Maior probatur,quia affectiones illæ, ſicut amicitia, & odium tribuuntur æſtimatiuæ. Ergo ſi inſeparabile eſt ab omni Melancholico, ſine cauſa triſtari, & metuere,vt 3.*de loc.* & 6.*Aph.23.* docuit Galenus, ſemper in Melancholia dabitur læſio cogitatiuæ: ſymptomata ſiquidem ſunt illa, ad eius actionem deprauatam pertinentia.

Dic. Si Melancholia morbus largè ſumatur,nempe pro deſipiẽtia ſine febre,ab atra nigráve bile orta,ma-

niam

niam etiam comprehendit; propriè tamen & ſtrictè accepta, ab illa valde diſtinguitur, non ſolùm ex parte cauſæ, ſed etiam accidentium: quæ longè ſeparata habet à mania; hæc enim cauſam habet acrem, mordacem, irritantem, & maligna acredine præditum humorem, 6. *Aph.com.* 56. & 2. *de cauſ.ſympt.cap.vlt.* hoc eſt, flauam bilem ſuperaſſatam, & per aduſtionem in atram verſam, ſed calentem adhuc, & furentem, vnde audacia, ferini mores, truculentia.

Nec rident Maniaci, vt inquit Trallianus, niſi ſanguis permixtus ſit: quare rectè ab ipſo Tralliano, dicitur intenſio Melancholiæ ad maiorem ferocitatem; à quibus ſatis diuerſa ſunt, metus, & mœſtitia, Melancholiæ ſymptomata. Cauſa etiam non ſimiliter eadem, ſed naturalis melancholia ex Auic. vel extincta iam, & in frigidam ſiccam conuerſa, atra generatur. Denique, vt docet Galen. 3. *de loc.* & 2. *de cauſ.ſymp.* & *Aph. citatis*, ex frigido ſicco cerebri temperamento ortum habet, niſi iam maniam ſapiat, ex Auic. cúmque craſſus ſit, & ater, tenebroſus, & obſcurus humor, metum inducit & triſtitiam, à qua nullus Melancholicus ſimpliciter abſoluitur.

Si verò quandoque gaudent, & immodico perfunduntur riſu, ob permixtum ſanguinem fit: per tempo-rum tamen interualla ad ſolam triſtitiam redeunt, quæ ſanè vehemens non erit, ſi melancholicus ſuccus ſanguineo permiſceatur. Ob hæc Trallian. ait, ſi ſanguineo magnus quiſpiam mœror acceſſerit, ſanguinea oritur Melancholia, hoc eſt, ſine ingenti mœrore, imò cum intermiſtis quibuſdam lætitiæ ſignis, quæ ſanguinei humoris germina eſſe cenſentur.

Quòd ſi obiicias, immodicos illos riſus, cantus, & ſaltus magis atteſtari melancholiam, quàm ſanguinem; hoc ſiquidem dum ſani erant, multò plus redundante, non vſque adeò geſtiebant. Reſpondendum: Cùm alienati ſint, & mente orbati, humorum affectibus renitentem modum habere neſciunt. Inſuper leui de cauſa in gaudium, & admirationem rapiuntur, à quibus paſſionibus riſus commouetur: hinc enim pueri viris, & fatui ſapientibus plus rident. Verùm ſæpe melancholicus ſanguis, triſtitiæ, & metus auctor inflammatur, & aduritur; interim autem dum aduritur, ſplendet magis, & mentis tenebras illuminans ac diminuens, mœrorem, & alacritatem parit: ac proinde rident nonnunquam; ob melancholiæ tamen tenebroſitatem, inſeparabilem habent mœſtitiam: quam quia ſimul, & metum ſine cauſa concipiunt, ex qualibet re oblata, atque adeò circa viſa decipiuntur, deprauatam habent, & læſam imaginandi functionem, quam præſertim in hoc morbo affici *ſuprà* explicuimus: licèt etiam poſſit lædi æſtimatiua, cuius læſionem Auicenna à Melancholiæ definitione excluſit, quanquam illæſa exiſtens poſſit ratiocinando errare, & ſuas paſſiones elicere ſine cauſa, ob deprauatum imaginationis iudicium.

Verùm etiam Priſcorum doctiſſimi dubitarunt: *Vtrùm humor melancholicus, ſolo temperamento, an colore, metus, & triſtitiæ cauſa ſit?* Galenus Melancholicorum timorem, ac triſtitiam, ad humoris nigredinem apertè reducit, ſic enim ait 3. *de loc.cap.cit. Sanè quemadmodum externæ tenebræ omnibus ferè hominibus pauorem inducunt, niſi vel audaces admodum, vel docti fuerint; ſic atræ bilis color, mentis ſedem tenebris ſimilem reddens, timorem efficit.* Repetit. 2. *de cauſ.ſympt.cap.vlt.* ſic dicens: *Cæterùm, quòd ex atra bile, cùm principium rationalis animæ occupauit, timor, mœrórque, ac mortis expectatio accidant, nihil mirum: ſiquidem eorum quæ extra corpus ſunt, nihil videmus, quod nos perinde terreat, ac tenebræ. Ergo cùm tenebræ rationalis animæ parti ſunt circumfuſæ, neceſſe eſt hominem timere, vt qui ſemper vnà cum corpore ſuo, timoris cauſam circumferat. Quod enim nobis extrinſecùs fit, altiſſimis tenebris circumdatum nobis aërem ad tempus aliquod occupantibus, id Melancholiæ vitio laborantibus ab interno, &* A *ipſo corpore contingit, ſcilicet vel ipſa nigra bile cerebrum occupante, vel aliqua Melancholici halitus exhalatione, vel in morbo, quem flatuoſum, & hypochondriacum vocant.* Hæc Galenus.

Etſi Galeno tam Græci, quàm Arabes aſſentiantur omnes, ſolus Auerrhoës eius doctrinam temnit & damnat, *lib.* 3. *collect.cap.* 40. dicens: *Et qui dicunt, quòd anima terretur propter humorem melancholicum nigrum, ſicut terretur homo in obſcuro, dicunt verba cantionum.* Quare pluribus rationibus innixus, inuehitur in Galenum, Primò ſic. Animæ actiones ſolùm læduntur ab iis quæ mutare poſſunt, & vitiare inſtrumenta, quibus afficiuntur. Sed color non eſt qualitas actiua. Ergo internarum functionum organa immutare non poteſt: & ex conſequenti, nec melancholiæ nigredo, metum B & triſtitiam citra occaſionem efficere, quæ actiones ſunt principis facultatis læſæ, maximè quòd colores nonniſi in viſum agunt, & ſi aliquam poſſunt in corpore alterationem, vel paſſionem internam efficere, impoſſibile eſt ſine eo quòd ab externo ſenſu ſentiantur, ſine quo nihil ingreditur internos, aut ab illis ſentitur. Cùm igitur melancholici humoris nigredo interiùs latitet, nec videatur, timorem aut mœſtitiam incutere non poterit.

Rurſus. Melancholia, ex Galen. *cit. de locis*, morbus eſt intemperamenti in cerebro (fit enim vbi humor melancholicus ad animam vertitur, temperamentum immutando.) Atqui ſymptomata morbi C conditionem ſequuntur. Igitur hæc potiùs ab intemperie humoris, quàm colore, & opacitate oriri credentur: præſertim quòd ipſomet Galeno auctore, animi mores & paſſiones, ſequuntur temperamenta, non colores.

Deinde. Si exteriores tenebræ, vtpote priuationes, in viſum non imprimunt, nec quia tales actu percipiuntur, quomodo interiorem immutabunt? Et ſi cæcus, eo quòd non videt, non magis tenebris quàm lumine triſtatur, & gaudet, quomodo inducetur terror ab obſcuro, & tenebroſo, quod tantùm eſt cauſa priuationis viſibilis in ſenſu viſus, & impedimentum viſionis? Denique ſi Melancholia propter tenebroſitatem contriſtaret, & timorem efficeret, ſanguis ſuo fulgore & luciditate, auctor eſſet lætitiæ, & audaciæ. Sed hoc D nemo vnquam ſenſit. Igitur, &c.

Quòd autem melancholici humoris naturæ, & temperamento, adſcribenda non ſint prædicta ſymptomata, ex eo fit manifeſtum, quia ſæpe eſt ſanus ſenex, & ab illis accidentibus liber, cum ſicciori, frigidoréque cerebri temperamento, quàm iuuenis melancholicus. Quare alia qualitas datur in illo humore, quæ dictorum ſymptomatum ſit cauſa. Poſſe verò hanc eſſe nigredinem, & tenebroſitatem, oſtenditur, quia ſicut ad externam viſionem medium illuſtratum requiritur, ita ad iternorum ſenſuū actiones, ſpiritus clarus, lucidus, & ſplendidus (ſunt enim animales ſpiritus operantis naturæ inſtrumentum, & perſpicuitate ac lumine egent, quod à natura habent, ad rerum cognoſcendarum idola aptè recipienda, atque contemplanda.) Sed melancholiæ nigre- E do, & tenebræ, ſpirituum luciditatem, & ſplendorem obſcurant. Ergo efficient, quòd ſpecies in ſpiritu aptè non recipiantur, non ſub forma conuenientis, aut iuuatiui, ſed horrendi, aut nociui, ac proinde cauſa erunt triſtitiæ & metus ſine cauſa, & quòd deprauatè moueatur ratio, vitiato ſuo proprio inſtrumento.

Dum ergo animales ſpiritus, ſimul & cerebri ſubſtantia, melancholici humoris nigredine inficiuntur, & obſcurantur, recipi cum mœrore externam ſpeciem fit neceſſe, atque ita, non aliter, metum ac triſtitiam inducit: Sequuntur namque huiuſmodi, & aliæ paſſiones, magis modùm quo res repræſentantur, & concipiuntur, quàm quo ipſæ ſunt. Quare rectè Galenus prædi-

cta

cta ſymptomata retulit ad atræ bilis colorem, mentis ſedem tenebris ſimilem reddentem,& ſplendorem ſpirituum obſcurantem: à quo non diſſentit Auicenna,dum Melancholiam fieri,permutato ſpiritu ſplendido ad tenebras aſſeuerat.

Neque ad hanc ſymptomatum generationem, opus eſt colorem, aut opacitatem agere, ſed ſufficit ſpiritum ſuo lumine, & perſpicuitate priuari,tenebroſúmque fieri, ad hoc vt mens deprauatè moueatur: nam quemadmodum ſpirituum debitum temperamentum, calidum nempe & humidum, & eorum ſplendor, atque tenuitas ad lætitiam parat; contrà craſſitudo, turbulentia, & obſcuritas per ſe procliues ad mœſtitiam, & timorem homines reddit, quod abundè comprobat Auicenna *lib.de virib. cordis, tract.* 1.*c.*4. Sicuti enim frigidum ſiccum temperamentum, è diametro humanæ naturæ eſt oppoſitum & aduerſum; ita quoque inſtrumentorum animæ craſſitudo, opacitas ſeu nigredo, naturali tenuitati, ſplendoríque decenti contraria eſt; proinde meritò naturæ etiam ita erit inimica,vt timorem atque mœſtitiam inducat. Gaudet enim anima conuenientibus, diſconuenientia auerſatur,& fugit.

Quòd ſi mauis, colorem agere, & agendo cauſam eſſe læſionis, ac per ſe immutare principum functionum organa,abſurdum non erit,quin potiùs vero, & rationi conſonum:quamuis enim color ſimpliciter, & abſolutè actiua qualitas non dicatur;agit tamen, afficit & immutat, poténſque eſt actionis organa vitiare. Nam cùm inter ea aliqua non ſolùm elementorum mixtione,& ſimilarium concentu,ſed & raritate,denſitate,ſplendore, obſcuritate, aliiſque qualitatibus ad primas ſequutis pro cuiuſque indigentia conſtent, quæ omnia temperamenti, ſeu naturæ appellatione Galenus comprehendit:nihil mirum ſi ad cuiuſuis læſionem improportionentur, lædantúrque actiones; quod apparet in oculi morbis ex colore,& tenebroſitate ortis.Imò verò ſicut ſæpe pars ſimilaris in organo maiorem vſum præſtat ad actionem, qualitate aliqua ſecundâ, quàm primâ, vt cornea magis perſpicuitate, quàm temperamento viſioni confert: ita aliquando maior ſequitur læſio ex ſecunda immutata, ſæpéque humores magis imprimunt ſecundis, quàm primis qualitatibus.Hinc ſanguis ſplendore lætitiam inducit: melancholia,obſcuritate mœſtitiam,non penès frigidum aut calidum, ſed penès luciditatem aut opacitatem,quod ſanè poteſt efficere melancholiæ nigredo.

Iam verò ad id quod addebatur: ſymptomata ſcilicet ad morbum ſequi: cúmque Melancholia ſit morbus temperamenti, ad illud erat neceſſe ſequi metum, & triſtitiam Melancholicorum.Dic,fieri quidem ſymptoma omne,vel per ſe,vel per aliud;atque ita ad ſucci melancholici temperiem ſequitur nigredo; ad hanc,cerebri, & ſpirituum obſcuratio, opacitas & tenebroſitas,mœſtitiæ ac timoris cauſa. Vel aliter dic. Cùm temperamenti nomine,ſecundùm Galenum,natura omnis ſimilis comprehendatur,hoc eſt,quæcunque partibus ſimilaribus inſunt, ſeu primæ qualitates ſint remiſſæ ac refractæ, ſeu quicquid ad illas debitè proportionatas conſequitur; dubium non eſt lumen illud,& internam ſpirituum claritatem,temperamenti ratione euenire, atque adeò illius defectum priuatiónemque, ad quam notabilis ſequitur actionum cerebri læſio, inter morbos temperamenti poſſe numerari:non aliter ac corneæ opacitatem, quam morbum temperamenti Galenus ipſe appellat,nempe quia perſpicuitate priuat,quæ ex elementorum mixtione corneæ à natura ineſt.

Nec verò vt internæ illæ paſſiones in nobis moueantur, neceſſarium omnino eſt calorem exteriùs percipi,extráq;tenebras occurrere,ſed ſufficit mentem affici,& obſcurari. Externæ autem tenebræ non contriſtant & terrent operando,viſúmque mouendo; ſed

A quia ad illarum præſentiam cuncta, horrida nigráque apparent, & oculi debita actione priuantur, pauor & mœror inducitur, pueris præſertim, timidis, & inſipientibus. Quæ quia in cæco deficiunt,ſicut non delectatur ad lucem, non metuit aut triſtatur ad tenebras. Denique ſi ſanguis purus & decoctus,lucidus,& diuino quodam præditus colore, (quemadmodum ex auctoritate Platonis teſtatur Galenus 4. *de vſu part.c.* 4.) lætitiæ eſt cauſa: ſic melancholia ſua nigredine & tenebroſitate, triſtitiæ & metus auctor eſt: cur ille ſplendore & lumine,oppoſitarum affectionum origo, & principium non creditur, quod auctores ferè omnes agnoſcunt?An autem ſpiritus animales lucidi ſint, iíſque illuminatis potentiæ rectrices operentur, ſuo
B loco explicabitur.

Præſagium.

Diſceptandum: *Vtrùm bilioſa temperatura ad melancholicum ſuccum cumulandum ſit aptiſſima?* Sanguinea, bilioſáque temperatura, ætatis decurſu ad melancholicos morbos eſt prona: ita pronunciauit Hip.*lib.*2.*epid.ſect.*3. *tex.*25. *Sanguineum, ſubbilioſúmque, acidum ructum faciens, fortaſſe autem & in atram bis terminabitur.* Repetit 6.*epid. ſect.*6.*text.*27. Bilioſa quidem, quia bilis flaua exuſtione migrat in atram; ſanguinea verò quia multo & craſſo ſanguine abun-
C dat, qui humori atro plurimam materiam ſubminiſtrat. Hoc modo copioſa fæx ex multo, craſſóque vino ſubſidet, ex Hip.6.*epid.ſect.*6.*text.*3. maximè ſi ſolita, eáque melancholica vacuatione defraudentur. In hunc ſenſum intelligendus Galenus *in art. med.*37. & 41. in calido hepate flauam bilem abundare, quæ in conſiſtenti ætate vergit in atram. Hac ratione hirſuti, macri, nigra cute præditi, & venis latis, ad hunc congerendum humorem ſunt aptiſſimi. Nec nego exactè rubros in Melancholiam frequenter incurrere,quod dicebat *lib.*1.*prorrhet.com.*2. *Prærubrum Melancholia appoſitum.* Difficulter ſuccum melancholicum congerunt molles,candidi, obeſi, glabri, & tenuium venarum; hi enim ad pituitam cumulandam ſunt idonei.

D Poteſt verti in dubium: *Vtrùm Melancholia, ſit morbus periculoſus?* Hip. *lib.*1. *de morbis,num.*4. dum recenſet morbos lethales,dubios,& non lethales,in poſtremorum catalogo Melancholiam reponit, dum ſic ait: *Tales verò non lethales ſunt, niſi quid ipſis accedat, affectiones fluidæ circa articulos,atra bilis, podagra,coxendicum morbus,&c.* Contrà facit firmiſſimum argumentum, quòd morbi Melancholici, & atrabilarij ſunt peſſimi,maligni,exitiales, vt cancer, lepra, & alij, qui licèt corporis occupent extimam ſuperficiem, tamen ſenſim ac ſine ſenſu corpus ad interitum deducunt. Quare periculo non vacabit Melancholia, ſi humor fæculentus eius cauſa fuerit impactus in parte præſtanti: ſi enim cerebri ventres obturet, Epilepſiam;ſi ſubſtantiam infarciat,Apoplexiam;ſi neruos, conuul-
E ſionem;ſi opticos,cæcitatem excitat. Demum ſi âter hic humor nimis exuſtus malignam induat qualitatem,maniæ eſt auctor, vt 6.*Aph.*56. perbellè dictauit Hip. *In Melancholicis periculoſi decubitus, vel apoplexiam corporis,vel conuulſionem,vel furorem,vel cæcitatem ſignificant.* Auctoritati verò Hip.*lib.de morb.*reſponde, quod locus iſte intelligendus eſt de Melancholia Hypochondriaca,quæ etſi diuturna & pertinax, non interficit. Vel dic cum Auenz.*lib.*1.*tract.*9.*c.de Melancholia*, hanc ſoli cerebro propriam, facilem habere curationem, ſi ater humor in arteriis, veníſque cerebri coërcitus, nondum ad cerebri ſubſtantiam diffundatur;difficiliorem, ſi non modò vaſa, ſed & vniuerſam cerebri molem occupet.

Vtrùm Melancholici ſint ſapientes? hoc loco à nobis enucleandum. Nam Ariſt.*lib.*30. *prob.*1. Omnes qui ingenio

ingenio claruerunt, vel in ſtudiis Philoſophiæ, vel in Republica adminiſtranda, vel in carmine pangendo, vel in artibus exercendis, Melancholicos fuiſſe perhibet, quales Herculem, Aiacem, Bellerophontem, Lyſandrum, Empedoclem, Socratem, atque Platonem extitiſſe affirmat. Cur autem Melancholia ad prudentiam conferat, explicatu difficile eſt, quod Galenum non latuit: hic enim *lib.1. de natura human. com.39.* ſupponens animi mores corporis temperamentum ſequi, docet quòd animi acies, & intelligentia ab humore bilioſo emanet, quemadmodum conſtantia & firmitas à melancholico: Si ergo prædicti duo humores exactè attemperentur, hominem ſapientem reddunt, cùm ſapiens ille dicatur, qui facilè ac citò diſcurrit, ac grauiter decernit.

Adde, vtriuſque humoris ſiccitatem plurimùm ad perſpicuitatem conducere; quare Galenus *lib. quòd animi mores, cap. 5.* ex Heracliti ſententia aſſerebat, *ſplendor ſiccus, animus ſapientiſſimus.* At hæc ſiccitas non debet eſſe immoderata, delirium enim concitat & furorem, vt in phreniticis, & maniacis frequenter conſpicimus. Quantum autem excellentiæ ingeniorum conferat ſiccitas, priſci docuere: Quare Stobæus *ſerm.5.* rectè pronunciat, ſiccam animam eſſe prudentiſſimam, & optimam: & Ariſtoteles *lib.2. de partib. animal. c.4.* illas animantes docet eſſe prudentiores, quę natiua temperatione plus habent frigidi ac ſicci, vt ſunt apes. Et cùm nullum animal ſit humidius porco, nullum eſt quod minùs ingenio valeat; vt pingues & indoctos ciues ſuos Bœotos, ingenioſiſſimus Pindarus *Ode 6. Olymp.* ſues nominatos canat: vnde Bœoticum ingenium, pro rudi atque inculto, abiit in prouerbium.

Duplex eſt melancholiæ forma: naturalis vna, quæ fæx eſt ſanguinis, cuius temperatio, eſt frigida & ſicca, quæ ſecum adfert non nimium craſſæ ſubſtantiæ; quæ tantùm abeſt, vt ad ingenium valeat, vt etiam ſoluat in ſoporem, inducátque ſtuporem, & magnam pronitatem ad riſum, qui ſtuporis eſt ſignum. Altera eſt, quæ propriè eſt atra bilis, ſiue aduſta cholera, atque hæc etiam auctore Ariſtot. *loc. cit. nunc quidem calefacit, nunc frigefacit, ſemper tamen ſicca eſt, delicatæque ac tenuis ſubſtantiæ, quæ non ſecus lucet, atque gemma quæ dicitur Achates.* Itaque quodammodo prælucet cerebro, eíque facem præfert, lucémque miniſtrat. Neque abeſt ab Heracliti dicto, Homeri hic verſus à paucis comprehenſus, *Iliad.2. In igne verò conſilia creantur, & cogitationes virorum.* Et hoc fortaſſe veteres fabuloſè voluerunt indicare, cùm Prometheum finxerunt ſimul cum igne ſapientiam ſuffuratum, vt *in Protag.* innuit Plato.

Ex dictis aſſequemur difficilis textus interpretationem, *lib.6. epid. ſect.5. text.5.* quando Hip. inquit: *Anima hominis producitur vſque ad mortem; ſi autem igneſcat, ſimul cum morbo, & anima corpus depaſcitur.* Quæ ſententia non ſolùm de naturali calore, ſed etiam de ipſa mente poteſt explicari, cùm indies homines ſapientiores fiant, quæ ſi igne excanduerit, id eſt, ſi plus iuſto exiccetur, ſimul cum morbo, id eſt, ſenectute, vel cum delirio, & anima, id eſt, mente & intellectu, corpus depaſcitur, id eſt, abſumitur. Quare Lucretius, vt refert Lactantius *lib.7. de diuino præmio,* dicebat, *animam creſcere in pueris, vigere in iuuenibus, & in ſenibus minui,* quia intelligentia augetur, vel minuitur pro ætate.

Liquet etiam manifeſtè, meritò Galenum docuiſſe *lib. de conſuet. cap.4.* ex ſententia Platonis, animæ exercitium debere eſſe moderatum, quemadmodum corporis. Exercetur autem anima memoratione, meditatione, inquiſitione, ac cognitione, id eſt, ratiocinatione. Quare eleganter prædixit Hip. hoc modo, *lib.6. epid. ſect.5. text.11. Animæ deambulatio, cogitatio hominibus,* per deambulationem exercitium intelligendo, vt Gal. *ibi.* Si ergo corpus moderatam, & contemperatam

A ſortiatur melancholiam, reliquos intemperatos, ſapientia, ingenio, & induſtria facilè ſuperabit.

Vtrùm autem ſanguis plus melancholiâ ad prudentiam conferat? etiam examinandum: Galenus enim *lib.1. de natur. human. com.39.* ſic ait: *Animi quidem acumen, & dexteritas à bilioſo humore prodit; ab atra bile conſtantia, & ſtabilitas; à ſanguine ſimplicitas, & ſtoliditas: vt pituita ad formandos mores inutilis ſit.* Contrà docuit Hip. *lib. de flatib. num.20. Opinor autem inter omnia quæ in corpore ſunt, nihil magis ad prudentiam conferre, quam ſanguinem.* Id quod (arbitror) hac ratione dixit: Cùm enim naturalis ſpirituum, congenita, opportuniſſimáque temperies, calida ſit & humida, hancque, & materiam

B à ſanguine potiùs, quàm ab alio ſucco ſibi comparent, ſit vt ad prudentiam, cæteróſque actus principis facultatis ſanguis vehementer conferat. Debita namque tum quantitate, tum qualitate, animalis ſpiritus, tanquam aptum animæ inſtrumentum, ad actiones principes inſeruit. His dotibus præditus ſanguis ad prudentiam maximè confert, quia in decenti temperatura animæ inſtrumenta perpetuò conſeruat. Si verò eius ſit immoderata quantitas, vt in nimiùm ſanguineis, potiùs immodica humiditate mentem reddit hebetem, ſimplicem, & ſtolidam. Hoc modo pueri, ob inſtrumentorum immodicam humiditatem, inſipientes ſunt, quouſque ætatis incremento in ſicciorem cerebri temperiem labantur. Si verò interroges, an bilis vtraque, flaua nempe, & atra exuſta, ſanguini hoc in

C negotio excellant? Dic, abſolutè ad actus prudentiæ magis conferre ſanguinem, quia ſpirituum eſt magis accommoda materia; verùm ad meliores actus vtramque bilem eſſe magis præſtantem, non eſt denegandum.

Curatio.

TAm multa ſunt, quæ *capite de Melancholia*, citra victus rationem, & reliquas res non naturales ab auctoribus proponuntur, vt ſuperfluum ſit ea iterum in incudem vertere. Aër calidus ſit, & humidus, luminoſus. Mœſtitia, ſicut vanæ imaginationes

D variis ingeniis fugandæ. Somnus omni induſtria conciliandus, in cuius prouocatione totus curationis cardo conſiſtit: hic enim ſi prolixus, humectat corpus, roborat vires, & diuerſis phantaſmatibus animum irrequietum, mitigat. Veneris parcus, & tempeſtiuus vſus permittendus, præſertim ſi ex ſemine retento, & corrupto ingruerit affectus, vt ex priſcorum, iuniorúmque mente firmauimus *lib.3. Hiſtor. Princip. Med hiſt.9.* Aluus ſit lenis. Cibus ſit humidus, moderatè calidus, probi ſucci, concoctu facilis. Melancholica edulia vitanda, quorum catalogum latè 3. *de loc.7.* Galenus proponit. Lacticinia interdicenda: flatuoſa enim ſunt, & corrumpuntur facilè. Vinum ſit album, lymphatum; craſſum, & nigrum interdicendum.

E Sanguinis miſſionem in Melancholia à toto, ſummè eſſe vtilem, citati monuere auctores; cauma enim attemperatur, & humor melancholicus vacuatur, in cuius præſentia ſaluberrimam eſſe phlebotomiam, ex veterum penu prædiximus, *lib.2. Hiſt. Princ. Med. hiſt. 78.* Ea ex gibbero celebretur, nî Melancholica aliqua vacuatio ſit retenta, quæ per hæmorrhoides, aut vterum celebrari ſolet: nam tunc è talo mittendus eſt ſanguis, vel in femoribus ſcarificatio profunda celebranda, ad Galeni mentem. Hirudines affixæ mariſcis non contemnendam vtilitatem attulere ſemper, quia in hoc auxilio adminiſtrando naturam rectè operantem imitamur, quæ excitato per has venas ſanguinis profluuio, melancholicos affectus perſanat, vt prædixit Dictator, 6. *Aph.* 11.

Poſt ſanguinis miſſionem, præparetur humor ſerapiis, ac decoctis quę melancholiam reſpiciunt. Deinde pharmaca

pharmaca offerantur, quæ ſimilem humorem per aluum vacuare nata ſint: ſed ea clementia ſint; à fortioribus enim craſſus, terrenúſque humor aſſatur & excandeſcit. Potiones magis amplectendæ. Sicca medicamina, vt pilulæ, humoris ſiccitatem adaugent; quare eo nomine ſuſpecta. Melanagoga ergo, alia ſunt ſimplicia, alia compoſita. Illa ſunt Senna, Epithym. Myrobal. Indi, Polypod. Ellebor. niger. Compoſita ſunt Confect. Hamech, Diaſenna, Diacathol. Diacolocynthidos, Hiera Logadij, ſerapium de Epithymo, Senna, Polypod. Fumar. maior. Pilulæ ſi propinentur, ſint Arabic. Indæ, de lapide Armeno, lazuli, Cyaneo, Ius galli antiqui ad purgandos humores melancholicos eſt efficaciſſimum, in cuius ventrem medicamenta Melanagoga immittantur. Ex quibus parari poſſunt Apozemata, quæ paulatinè vacuent. Horum materiæ ſunt radices bugloſſæ vtriuſque, ſcorzoneræ, cichor. Liquirit. Fœniculi, Aſparag. capparum, & Tamariſci. Folia vtriuſque bugloſſ. Intybi, cichor. ſcabioſ. Capillor. Vener. Scolopend. Meliſſ. Fumar. Pimpinel. Caſſuth. Thym. Acetoſ. Abſinth. Aneth. Lupul. Paſſulæ Corinthiacæ, pruna enucleata, redolentia poma, ſem. Aniſi, fœnicul. Melon. Cucurbit. Citrul. Cucum. Lactuc. Acetoſ. Papauer. albi, Flores Violar. Saluiæ, Arantior. Anthos, Stœchad. Roſar. Succi Pomor. redolent. Borrag. Bugloſſ. Fumar. Lupulor. Purgantia immiſcenda Polyped. Senna, Epithym. Myrobalan. Indi, necnon Chebuli, Citrini, Agaricum, Rhab. In inueterata melancholia purgatio ex nigro Veratro ſalubris eſt, quæ robuſtis ſolùm offerenda.

Poſt hæc, duo ſunt adminiſtranda magnæ vtilitatis præſidia. Primum eſt ſerum lactis ad multos dies, in quo per noctem dicta medicamenta madeſcant. Hoc enim, præterquam quòd humoris melancholici ferinam malitiam demulcet, & humectat, nigrum ſuccum per aluum leniter deturbat. Alterum præſidium, eſt balneum dulcis aquæ tepidæ, aut ſolius, aut cum humectantibus medicamentis priùs decoctæ, vt ſunt Viola, Malua, Folia Nenupharis, Fumaria.

Roboranda viſcera: Firmandus ventriculus fomentis, vnguentis, ſacculis, emplaſtris. Iecur Epithematis vngendum. Cor tuendum. In hunc vſum cardiaca, & lætificantia exhibenda, vt Mithridatium, lætificans Gal. & Rhaſis, & aliæ confectiones cordiales aſſumendæ. Lapis Belzaarticus vtiliſſimus, & alia quæ aduerſus Melancholiam paſſim proferuntur auxilia. Cerebrum humectant embrochæ, ſeu fotus ex lacte, & lotiones ex decocto humectante paratæ: & poſt ablutionem caput inungere oportet iis, quæ cerebri humoríſque ſiccitatem lenire queunt, vt ſunt vnguenta facta ex oleo violaceo, Sem. Cucurbit. Papauer. Peruigilio illicò occurrendum remediis, quæ *cap. de Phrenitide* deſcripſimus. Si cætera non profint, & Melancholia ſoli cerebro propria ſit, vtile eſt Fontanellam in brachio, aut iuxta occiput aperire.

OBSERVATIO.

Ad conciliandum ſomnum, empla-ſtrum mirabile.

NVllum eſt ſymptoma, quod Melancholicos amplius vexet atque fatiget, quàm vigilia, quæ corpus exiccat, ſpiritus reſoluit, viréſque comminuit: Somnus contrà humectat, inſtaurat, refocillat; quare omni ingenio prouocandus. At cùm ſiccitas valde reſiſtat, & corrigatur per humectantia, quæ debilis ſunt actiuitatis natura ſuapte, hinc fit vt ſomnus non tam facilè promoueri ſoleat. Quare cùm alia præſidia non proſunt, ex tam multis celebratis, hoc eſſe præſtantiſſimum emplaſtrum, raſo ſincipiti appoſitum, firmiſſimo experimento adinueni.

A ℞. *Coriandri viridis, fol. lactucæ, capit. papauer. portulac. hyoſcyami, radic. mandragoræ, an.* M. ß. *maluar. viol. an.* M. j. *hord.* P. ij. *flor. nenuphar.* ℨ ij. *ſaluiæ, betonic. an.* M. j. *flor. chamomil.* ℨ j. *roſar.* ℥ ß. Fiat decoctio in ſufficienti aq. quantitate, quouſque remaneat ℔. j. Colaturæ adde *Olei violar.* ℥ ij. *ol. papauer.* ℥ iij. *ol. nenuphar.* ℥ j. ß. *ol. chamomil.* ℥ j. *pulu. Abſinth. pulu. Betonic. an.* ℨ iij. *Aq. Lactucæ,* ℥ ij. *pulu. flor. nenuphar.* ℨ ij. *pulu. flor. chamomil.* ℨ j. *pulu. betonic.* ℨ j. *pulu. abſinth.* ℨ ij. *pulu. roſar.* ℨ iij. *boli armen.* ℥ ij. ß. *ſantalor. rubeor. & citrinor. an.* ℨ j. ß. *vnguenti populei,* ℥ ij. *lactis muliebris,* ℥ iiij. *croci,* g. xij. *philonij Perſic.* ℨ ij. *opij,* g. x. *vitellor. ouor. num.* ij. *aq. roſ. q. ſ.* Miſce, fiat Cataplaſma.

De Melancholia Hypochondriaca.

B ETſi tractatio de Melancholia Hypochondriaca, ad partes naturales ſit reducenda, tamen placet de ea modò diſceptare, vt diſcurſus hic omni ex parte ſit abſolutus. Quare imprimis quærendum: *Vtrùm Galenus Melancholiæ Hypochondriacæ naturam, & ſigna rectè deſcripſerit?* Nullus eſt affectus, de quo amplio-rem fecerint auctores commemorationem, quàm ille, qui quia ventriculi, Hypochondriorúmque conſenſu ſit, Hypochondriacus ſolet appellari, & quoniam à flatibus incipit, à Barbaris flatuoſa Melancholia, ſeu Mirachialis nuncupatur, non exiguam habens ſimilitudinem cum ea Epilepſiæ ſpecie, quæ à ventriculo oritur.

C Galenus ergo *lib.* 3. *de loc. affect. cap.* 7. de hac tertia Melancholiæ differentia refert ſententiam Dioclis, eámque tanquam imperfectam confutat, nec ſingula ſymptomata huius affectus explicantem: licèt enim multa propoſuiſſet, præcipua ſiluit, & à quibus Melancholicus affectus planè demonſtratur, metum ſcilicet, & triſtitiam ab Hip. non omiſſa, 6. *Aph.* 23. Inſuper, quia cùm cognoſceret Diocles, ex ventriculo primùm affecto Hypochondriacam oriri, ſilentio tamen præteriit, quænam eſſet propoſitæ ægritudinis origo: nec cur ad illum deſipientia, mentíſque alienatio ſequatur, & alia melancholica accidentia auſus fuit explicare, ſed ea tantùm quæ per ſe manifeſta erant, nec expoſitione indigebant.

Singula verò proſequitur Galenus: & primò docet, ſpeciem hanc Melancholiæ ad inflammationem ſeu qui ventriculi, vel partium iuxta ipſum in hypochon-

D driaca regione exiſtentium. Cúmque vitioſus ſanguis in parte inflammata collectus, ſit aduſtus, craſſus, & melancholicus, vtpote à liene irruens, melancholici vapores ex eo ſurſum ad cerebrum eleuantur, qui mentem interturbant, metum & triſtitiam efficiunt, ac reliqua Melancholicorum ſymptomata; non aliter ac calidi vapores ad oculos eleuati, ſuffuſionis ſunt cauſæ, & doloris in capite.

Timoris, & mœſtitiæ cauſam, refert ad humoris nigredinem, & tenebroſitatem: adiungítque duo hæc perpetuò Melancholicos comitari, ſimul & imaginationis noxam; licèt non ſemper eundem læſionis modum, cùm intra eandem Melancholiæ ſpeciem, varias, & ferè innumerabiles læſas imaginationes experiantur, quarum nonnullas in medium adducit.

E Denique quibus ſignis flatuoſa, Hypochondriacáve Melancholia ab aliis ſpeciebus differat, clariſſimè demonſtrat: Nam ſi præter metum & triſtitiam, odium & auerſionem hominum, quæ communia ſunt omni Melancholiæ indicia, cruditates adſint, ructus acidi, præcordiorum æſtus, flatus, rugitus, vehementes interdum ventriculi dolores, maximè poſt cibum, hypochondriorum grauitas & tenſio, ſputum humidum, ídque multum; alui autem deiectione, vomitu, proba concoctione, ructibus alleuietur is qui laborat, dubium non eſt turgidam eſſe, flatuoſam, ac Hypochondriacam vocatam affectionem: & melancholicum ſanguinem in ventriculo,

ventriculo,veluti in parte inflammata,ſeu potiùs do-cente,Paulo *lib.*3. *cap.* 14. circa partes ad ſtomachum attinentes, meſenterium ſcilicet, & hypochondria phlegmonen contineri, ex qua, facta ad cerebrum euaporatione, eóque intemperato, ac tenebroſo red-dito, Melancholiam excitari eſt neceſſe.

Tunc verò licebit illud certiſſimè coniectari, ſi circa ventriculi regionem prima inceperint ſympto-mata,ipſíſque auctis Melãcholica fuerint ſubſequuta. Quòd ſi ea quæ Melancholiæ propria ſunt, metus ſcilicet, & triſtitia, aucta,& vehementia adfuerint, nullo interim prædictorum, vel exiguo,circa ventri-culum apparente, manifeſtum eſt Cerebrum ipſum proprio affectu laborare, & in eo aceruatum eſſe, ac congeſtum melancholicum humorem. Quare dicen-dum eſt,rectè Galenum,rationem & cauſam ſympto-matum, quæ in Melancholia exoriuntur, protuliſſe.

Verùm explicanda ſunt,quæ Galenus refert:*Vtrum Melancholia hypochondriaca ex Pylori inflammatione oriatur?* Nam ſi hoc eſſet verum, febris in ea adeſſet. Atqui Melancholia omnis eſt quædam deſipientia, delirium,ſeu mentis alienatio'ſine febre,ex Gal. 2. *de cauſ. ſymp.* *vlt.*Paul.*lib.*3.*cap.*4.Tral.*lib.*1.*cap.* 22. Ha-lyabbat.9.*theoric.*7.vbi animi confuſionem ſine febre deſcribit: & Aretæus, animi angorem in vna cogita-tione defixum, abſque febre, 1. *Chroniôn, cap.* *prop.* & Rhaſis 9. *ad Almanſ.* & 1.*contin.* cum reliquis de Me-lancholia agentibus, nullam prorſus febris mentio-nem fecerunt. Igitur, &c.

Deinde,in inflammata parte exuperans reperitur,& conſumens calor, quo præſente flatus non oriuntur, quia à diminuto tantùm fiunt,abſingenti reſoluuntur, 3.*de cauſ.ſympt.*2.neque acidi ructus fiunt,quia potiùs à frigiditate, 4. *ſimpl.* 12. nec cruditates fieri poſſunt; nec humidum ſputum, & multum: quia ſymptomata ſunt quæ à frigido emanant,non calido morbo.Ergo, &c.

Rurſus. Ex ſola delatione melancholiæ à liene ad ventriculum,vel meſaraïcas abſque phlegmone,poſ-ſunt tenebroſi, atríque vapores ad cerebrum eleuari, efficeréque mentis inconſtantiam, cum metu & mœ-rore, 6. *de loc.* 1. Ergo perperam Galenus 3. *de loc.* 7. huius affectionis cauſam addixit inflammationi pylo-ri, hoc eſt, inferioris oris ventriculi; præſertim cùm magis frequens ſit à vitiato,obſtructóque ſplene,me-lancholiæ receptaculo, huiuſmodi malum proficiſci, adeò vt teſtetur Auerrhoës 3. *collig. cap.* 40. ſine eius communicatione raró generari.

Dic.Cùm 3.*epid. ſect.*3.*com.* 45. ſcripſerit Galenus, proprium inſanientium eſſe, à febre liberum eſſe, vt febricitare phreniticorum;& apertè variis in locis Me-lancholiam definierit, delirium ſine febre: cúmque hæc, ex ipſius, & Medicorum omnium ſententia, ab internis inflammationibus ſit omnino inſeparabilis, non leue tum Barbaris,tum Græcis attulit negotium, quomodo Hypochondriaca affectio à pylori phle-gmone euenire poſſet,imò vel à calore,ſi adſunt cru-ditas, flatus, & ſputi aciditas.

Ob hæc Rhaſis 1.*contin. cap.* 5.potiùs credit,huius mali cauſam eſſe melancholiam multam,ab ſplene in ventriculum delatam, à quo ad cerebrum communi-cata fiunt Melancholica ſymptomata, & morbus.Ne-que probè colliges,à calore proficiſci,eo quòd iuuetur frigidis & humidis: quoniam iuuamentum illud per accidens eſt,non omnino & eradicatiuè ſanans, ſcili-cet quia frigidis temperatur iecoris caliditas, & mi-nuitur atræ generatio;humidis autem eius malitia ob-tunditur. Verba autem Galeni 3.*de loc.cit.* ad Dioclem contorqueantur, non quaſi eiuſdem fuerit ſententiæ, quod aliqui putant conſentientes cum Rhaſi, non poſſe à pylori inflammatione naſci, cùm adſit ſitis,ac febris carentia;niſi per inflammationem, non phle-gmonen, tumorem, ſiue apoſtema intelligas, ſed fer-

A uorem, immoderatúmque calorem, vt mos antiquis fuit inflammationem appellare, teſte Gal. *lib. de diff. morbor. cap.* 12.

Cæterum reiicienda eſt interpretatio,quia nec Ga-lenus *ibi*,nec auctores eo nomine ſic vtuntur,& aper-tè ſuam proferunt ſententiam. Auicenna 1. 3. *tract.* 4. *cap.* 18.admittit quidem genus hoc Melancholiæ fieri ex phlegmone, modò à frigida, nonnunquam à cali-da materia generata, atque adèò febrem quandoque adeſſe,quod Galeno non repugnat, cùm tantùm velit in Melancholia, & Mania febrem neceſſariam non eſſe, nec perpetuam, quemadmodum in phrenitide. Auerrhoës 3.*collect. cap.* 40. idem ferè arbitratur, ad-dens Melancholiam hanc,etiam cùm à calido apoſte-mate oritur,febre carere,ſicut accidit in declinatione; quo tempore extraneus calor iam non adeſt ſufficiens

B ad excitandam febrem. Verùm hoc neceſſarium non eſt, quia oportuiſſet febrem, & dolorem præcede-re, quod nec experientia oſtendit, nec auctores te-ſtantur.

Quare dicendum, huius ægritudinis cauſam eſſe, vel melancholiæ delationem ex ſplene,cum Rhaſi, & Galeno 6.*de loc.cap.*1.vel ventriculi,aut meſaraïcarum, demùm aut cuiuſcunque partis meſenterij tumorem, ex atro, craſſo, aduſtóque ſanguine, quod inflamma-tionis nomine ex præſenti ſignificatur. Licèt autem inflammatio,ſeu phlegmone ſtrictè ſumpta, prout ab aliis tumoribus diſtinguitur, ſanguinem, & calidum apoſtema ſignificet,*lib.de tumorib.præter naturam,cap.*2. omnem etiam tumorem dicit, 2.*criſ.* 12.Cùm ergo ex

C ſanguinis melancholici phlegmone huiuſmodi affe-ctio vtplurimùm oriatur, febrem neceſſariò non an-nectit.

Nec verò putes neceſſarium omnino eſſe,ſanguinis immoderantiam in inani loco aceruari, ita vt partem in tumorem attollat, vt morbus hic generetur: ſuffi-cit enim quòd craſſus,ater,& aduſtus humor per me-ſaraïcas, vel quamlibet aliam partem huius regionis ſpargatur, contineatúrque in excedente quantitate, tum quia inflammationis nomine, quamlibet exce-dentis ſanguinis copiam, etiam in paruis membri va-ſis, Galenus comprehendit; tum quia experimento compertum eſt, hypochondriacos multos, factam & conſiſtentem inflammationem non habere calidam, quia febre non laborant, ſiue frigidam, quemadmo-

D dum Auicenna teſtatur, vti *ſupra*. Nec mirùm, quo-niam monſtrante diſſectione,etiam in paucis pleuri-ticorum tumores conſpiciuntur. Erit igitur affectus quidam phlegmonæ ſimilis, qualem ſcribit Galenus 8. *meth.* 5. nonnunquam in ventriculo conſiſtere, in diaria ex cruditate. Ex dictis duabus cauſis, Galenus *in hoc capite*, & Paulus *loc. cit.*vnius tantùm, quia fre-quentiſſima, nempe ventriculi, vel meſaraïcarum in-flammatio dicto modo explicata, meminerunt; am-bas autem Auic. & Auerrhoës conceſſerunt, nec po-ſteri negarunt.

Quomodo verò flatus, & alia ſymptomata frigida à calida cauſa poſſint oriri, non perinde explicant. Auerrhoës *cit.*eam refert ad extraneum calorem,à quo

E cùm lædatur,debilitetur,& reſoluatur innatus,coctio-nis auctor,exactè alimentum non conficit,atque adeò cruditates fiunt,flatus, acores, & reliqua. Alij intereà dum viget inflammatio, prædicta ſymptomata non dari,ſed in inflammationis fine,quum iam calor in ci-baria, vel chylum agens; paruus exiſtit, cùm tamen illicò ab huius morbi initio flatus vigeant, vnde cru-ditates.

Dicendum ergo, quòd cùm affectio hæc ex ventri-culi cruditate incipiat, propter quã lienis ſubinde fit obſtructio,principio flatibus implentur partes ventri-culo circumiacentes, & præſertim hypochondrium ſiniſtrum; in quo etiam primùm grauitas & tenſio, quod frequens eſt, ſentitur: ex melancholico autem

ſanguine ad quamuis illarum partium irruente, putreſcentéque vapores eleuantur, qui præexiſtentium copiam adaugent. Rurſus contentus ſanguis, melancholicus eſt, ac proinde acidus, quid igitur mirum ſi ab eo inflammata membra vitientur in acorem? Denique melancholia ipſa licèt putrefacta, & calida, abundat quantitate partium frigidarum, ratione quarum poteſt ſymptomata frigida efficere.

Vtrùm verò *in Hypochondriacis affectibus neceſſariò adſit obſtructio?* dignum eſt quæſitu. Diocles cognouit ſaltem in meſaraicis venis: nam ſanguis hoc loco craſſior factus, aut quiuis alius humor terreſtris, poteſt obſtruere, præſertim ſi lentus ſit, tunc enim pertinaciùs inhæret, & hoc modo à pylori calore flammeo redditus durior, obſtruit: Argumento eſt, quòd alimentum corpori non diſtribuatur: quare Hypochondriaci, ſunt pallidi, decolores, extenuati; non enim nutriuntur, quia alimentum ob internas harum partium obſtructiones, ad membra aptè non penetrat.

Vtrùm Hypochondriaci pulſationem magnam in meſenterio perſentiant? addubitant multi. Arteriæ enim ſubter præcordia pulſantes vehementer, in hoc affectu ab ipſo laborante ſentiuntur, & interdum citra contactum, de foris intuentibus pulſatio animaduertitur, quæ ex Hip. mente, 1. *lib. progn.* 28. perturbationem ſignificat, aut delirium. Nam cùm hæc ob adurentem concitetur calorem, permultóſque atrabilarios flatus, qui partem diſtendendo, pulſationem concitant, & ſurſum elati, caput implent: accedit alia cauſa, nempe arteriæ conſtrictio à glandulis, quas natura in meſenterio repoſuit, vt ſint fulcimentum vaſorum, quæ per meſenterium copioſa diſſeminantur, ne ſcilicet in magnis, & violentis motibus diſrumpantur. Hæc glanduloſa corpora in Hypochondriacis, atro, melancholico, aſſatóque humore replentur, qui in vaſis multiplicibus, quibus meſenterium abundat, propter eiuſdem partis calidam intemperiem, continetur: vbi verò ita repleta fuerint vaſa, ſed præcipuè glanduloſum illud corpus, quod inſigniores, ac primas vaſorum diſſectiones ſuffulcit, comprimitur arteria magna, quæ iuxta venam cauam per dorſi medium verſus ſiniſtram partem perrepit; ex compreſſione autem arteriam attolli, & motum ſimilem edere pulſationi, dixit Galenus 2. *de loc. cap.* 1.

Denique, vt in ſumma dicam, multiplicia ſunt ſigna, quæ Hypochondriacam Melancholiam comitantur, varia, & quæ diuerſimodè laborantem exercent, & à calida, ac frigida cauſa ſcaturiunt: Cùm enim hic morbus ex calida hepatis intemperie, ventriculi frigida emanet, adsítque hæc partium contraoperantia, nihil mirum ſi ex hoc inæquali fonte ſigna varia emanent, præter ea quæ *ſuprà* retulimus. Conſpicitur vomitus crudi cibi, & ſubamaræ pituitæ. Adeſt ventriculi vehemens dolor. Suffocatio interdum premit, ob diaphragma ex multo, craſsóque flatu compreſſum, à liberáque diſtentione impeditum. Viſitur tenſio in hypochondriis, quam eorundem grauitas, aut tumor meſenterij comitantur.

Si præualet iecoris æſtus, ſiti torquentur ægri, maxillarum rubedine, vigilia, vrinæ rubore, manuum & pedum calore, corporis colore pallido. Si ſuperat frigida ventriculi intemperies, vrina eſt alba, ſomnus adeſt interruptus, laborans anxius eſt, pallidus, & à potu maximè læditur: timet, triſtatur, alimentum abhorret, falſis importuníſque imaginationibus vexátur. Demum nec oblatis frigidis, aut calidis medicamentis acquieſcit.

Difficilis ad curandum morbus, quia ex inæquali minera profectus, & cùm fit habitualis & diuturnus, difficulter curatur; intemperies enim eſt in viſceribus penitiùs impreſſa, & altiùs radicata, quam euellere, arduum & laborioſum. Etenim ſi calida applicas, igneſcit iecur; ſi frigida, tonus partium naturalium grauiter eneruatur Hoc malum eos præcipuè premit atque fatigat, qui graciles, hirſuti, excarnes ſunt natura ſuapte. Laborantes frequenter incidunt in viſcerum obſtructiones diras, icterum, fœdum colorem, atrophiam, cachexiam, hydropem, vigiliam, melancholiam morbum, à quibus laborioſè ſeſe inpoſterum poſſunt extricare.

In Curatione quatuor ſcopi obſeruandi: Primus, atrum humorem vacuare. Secundus, flatus à capite eleuatos reuellere, & abſumere. Tertius, viſcera deobſtruere, atque attemperare. Poſtremus, cordi, ac cerebro prouidere. Victus ratio eadem ſit, quam *ſuprà* in Melancholia morbo deſcripſimus. Proba coctio procuretur. Aluus ſit mollis. Somnus ſit prolixus. Animi pathemata vitanda. Cœna ſit leuis. Exercitium moderatum.

Prima regio inprimis clementi pharmaco expurganda. Sanguis extrahatur deinde è brachio, vel talo. Poſtea ſi lien melancholici humoris copia turgeſcit, hirudines mariſcis affigendæ: ex his enim partibus ſanguinis extractio maximum ægris leuamen afferre ſolet. Præparetur humor melanagogis, & ſimilibus poſtea expurgetur. Cardiaca offerenda. Ventriculus firmandus. Roborandum iecur. Deobſtruentia imperanda, inter quæ chalybeata medicamenta primas tenent. Serum lactis medicatum offerendum. Balnea aquæ dulcis ſummopere iuuant. Thermales aquæ, ſiquæ detergendi ſine calore vim habent, optimæ ſunt: vtiles ſunt ex mineris chalcanthi, & ferri.

OBSERVATIO.

Electuarium ex chalybe ad Hypochondriacos egregium.

NVllum eſt medicamentum, quod Melancholiæ flatuoſæ magis conferat, quàm chalybs. Nam cùm ex diuerſa natura prodeat hic affectus, exigit medicamina, quæ variam habeant, & diuerſam operandi vim. Affectus hic mixtus eſt, & compoſitus, quocircà medicamenta quoque efflagitat compoſita. Inſuper, pharmaca omnia os ventriculi oblædunt, quod in hoc morbo eſt affectum. Hanc præſtantiſſimam efficaciam, pretioſi antidoti inſtar, ferrum ſortitur. Adſtrictione, & craſſa qua conſtat ſubſtantia, roborat, & labaſcentem ventriculum, flaccidáſque internas partes vigorat vehementer. Deobſtruit, calida igneáque vi; nam omne metallum igneæ eſt ſubſtantiæ, & quò impurius, eò ampliùs: ab infarctu liberat, compeſcit vomitum, appetentiam concitat; demum cùm mixtæ ſit ſubſtantiæ, mixtos producit effectus. Huic neceſſe eſt permiſcere roborantia, deobſtruentia, cardiaca, & quæ flatus abſumere nata ſunt: quas indicationes in hoc morbo ſummè eſſe neceſſarias, auctores vnanimiter conteſtantur. Inter omnia præcipuum obtinet locum Electuarium hoc, diutino à me experimento confirmatum. Vtere eo, (corpore priùs expurgato) quantitate ʒ ij. ieiuno ventriculo, ſuperbibito hauſtu generoſi vini, aut aquæ, quæ priùs ſit decocta radice Chynæ, ſcorzoneræ; aut aperientis decocti. Et ſi vires valeant, poſt eius potum, non diſplicet exercitium ſpatio dimidiæ horæ celebratum.

℞. *Fol. ſen. Oriental.* ℥ ß. *epithym. polypod. ſeminis cartham. an.* ʒ ij. *flor. borrag. flor. violar. flor. bugloſſ. an.* ʒ j. ß. *Corinthiac. paſſular.* ℥ ij. *prunor. ſine acinis*, Num. x. *aniſi, ſem. fœnicul. an.* ʒ j. *adiant.* M. j. ß. *eupatorij, aſplenij, an.* M. j. *cortic. citri exiccati,* ℥ j. *Tamariſci,* M. ß. *myrobalanor. chebulor. myrobalanor. Indor. an.* ʒ iij. Coquantur omnia in aq. chalybeata, quouſque remaneat ℔. j. In colatura infunde ſec. art. *Rhab. elect.* ʒ ij. *agaric. trochiſcat. in vino zingiber.* ʒ j. *hermodactylor.* ʒ j. *mechoacæ,* ʒ ij.

Omnia

Omnino deinceps exprimantur: tum adde *Syrupi fumar. maior. chalybis ſubtiliſſimè triturati*, ℥ j. *confect. Alchermes, electuar. de gemmis, confect. Hyacinth. an.* ʒ. iij. *margarit. præparat.* ʒ ij. *lapidis belzaartici*, g̃. xxx. *eboris in tenuiſſimum pollinem redacti*, ʒ ij. *flor. meliſſ.* ʒ. ß. *pulu. Sennæ*, ʒ ij. *Tartari vini albi*, ʒ j. ß. *Theriac. Andromachi*, ʒ ij. ß. *Mithridatij*, ʒ j. ß. *aromatici roſat. Meſ. diarrhodon. Abbat. an.* ʒ ß. *rubinor. præparat. granator. præparat. an.* ʒ j. *ſerici crudi*, ℈ ij. Omnia in puluerem tenuiſſimum redacta, cum foliis auri Num. xx. miſceantur, & cum ſacchari q. ſ. Fiat ſec. art. Electuarium.

De Amore inſano, ſiue Affectu Erotico.

DE inſano amore, cùm ſit affectus infrequens, pauca quædam proferemus verba, maximè quia illius ſanatio ſub Melancholiæ curatione comprehenditur. Quanta ſit vis Amoris in rebus, ſatis explicant auctores priſci, neoterici ſatis explanant, & doctorum hominum conſenſus affirmat. Igitur quantum hic poſſit, ex Orphei, atque Heſiodi, & aliorum veterum Poëtarum carminibus patet: & docent Platonici, ac ſuis ipſi libris fuſiùs, & accuratiùs demonſtrant. Vnus Platonicorum Principis ſermo, quod *Conuiuium* inſcribitur, huius rei teſtis eſt probatiſſimus. Platonica nolo repetere de magno Deo Amore, & admirando inter homines, vt Phædrus apud Platon. *in conuiuio* refert.

Ergo vrit videndo fœmina, certè paſſiuè, id eſt, dum videtur, dum aſpicitur: niſi, ſi non aſpiciatur, & aſpiciat mulier, afficiat viros, & Baſiliſci ſerpentis inſtar ſit; quod verum non eſt, niſi velimus faſcinum oculo ferre mulierem. Hinc 1. *Æneid.*

——— *Ardeſcitque tuendo Phœniſſa.*

Ipſa in ſe, quæ vrit virum: vnde Ouid. 4. *Heroïd. Epiſt.*

Vrit amor grauiùs, quò ſeriùs: vrimur intus,
Vrimur, & cæcum pectore vulnus habent.

& 4. *Æneid.*

——— *Eſt flamma medullas:*

quæ & corpus Didonis præceps dedi in ignem.

Ecce tibi comparatam eius vim igni, quo efficacius nihil in tota natura. Itaque plurima ſunt exempla eorum, qui ſibi amoris cauſa manus intulere. Quare hoc ineuitabili Cupidinis arcu exagitatus homo, & videt, & perit, vt Ouid. *in Heroïd. Epiſtol.* aſſeuerat; nec diſſimiliter Plaut. *Mercat. act. 2. ſcen. 1.* innuit. *Illic ego aſpicio forma eximia mulierem, quam ego poſtquam aſpexi, non ita amo, vt ſani ſolent homines, ſed eodem pacto, vt inſani ſolent.*

Oculis vrendi maior eſt vis, quàm ipſi igni: hic enim vrit eos qui tangunt; at formoſi etiam procul intuentes accendunt, etiamſi non tangantur. Sed quærendum: *Vtrùm præcipua amoris ſedes in oculis ſit conſtituenda?* Philoſtratus ſic inquit, *Epiſtol. 50. O! mala ſaciferi amoris, vnde mihi animum occupaſtis? Nonne videlicet ex oculis? ſic & amor per arcem oculorum, non lignis, aut laterculis, ſed ſolis palpebris munitam, inquietum paulatim animum ingreditur, celeriter quidem, vt alatus, liber verò vt nudus, inuictus vt iaculator. Primi nobis pulchritudinis facem extuliſtis.* Et Muſæus *in Leandro*, cùm mortalium animos veluti ſagittis, amore figi ceciniſſet, ſubiecit: *O amor, amor! qui per oculos inſtillas cupidinem.* Ob hanc rem in *Troade* ſuadetur Menelao, vt Helenam trucidet, nec videat, alioqui perdendus ipſe.

Vis audire Philoſophos, Oratores, Hiſtoricos, Theologos: Plato citatus *lib. 6. ſtromat.* in initio, *Amoris initium, viſus:* & Plutarchus *lib. de amore: Capiendi amoris viſus eſt anſa.* Iſocrates *in encomio Helenæ*, de Theſeo illam amante: *Illam vt vidit, tanto eius amore formæ eſt victus, vincere alios ſolitus.* Sic Ariſtænetus *lib. 2. epiſt. 2.* Quintilian. *in quadam declamatione: Oculi ſunt tota noſtra luxuria; hi nos in omnia quotidie vitia præcipitant, mirantur, adamant, concupiſcunt.* Apul. *lib. 10. Aſini. Iſti enim tui oculi per meos oculos ad intima delapſi præcordia, meis medullis acerrimum commouent incendium.*

Clemens Alexandrinus *lib. pædagog. ſui 3. cap. 5. & 11.* mirificè hoc argumentum poteſt illuſtrare: & *lib. de profect. morum*, Plut. ex Æſchylo puellæ flagrantem nominauit oculum, & facilè nutibus deprehendi affirmat, moribus accommodans, quaſi per oculum amor quo fuit vitiata, ſeſe exerat. Sic Poëtæ Græci paſſim, formoſas & pulchras mulieres in ſe aliorum trahere oculos, aut oculis alios trahere aſſeuerant. Homerus *in Iliad. Vt vidit, vt prudentem ipſius animum circumuallauit amor.* Euripides *Alceſtide: Aufer per Deos ab oculis mulierem hanc, ne me capias volentem.*

Hinc ſapiens illud Sapientiſſimi hominis conſilium, *Eccl. 9. Ne reſpicias mulierem multiuolam*, id eſt, modò huc, modò illuc vagantem, ſeu potiùs inſtabilem & leuem, quod proprium eſt, ac maximè natiuum huius ſexus vitium. Neque minùs doctè cecinit Iob, *cap. 31. Pepigi fœdus cum oculis meis, vt ne cogitarem quidem de Virgine:* quaſi docere vellet, non orituram, aut non nocituram, praui ac laſciui amoris in animo cogitationem, niſi liberiùs oculis vteretur, qui viam ſternerent cogitationi. Exemplo ſunt Filij Dei videntes filias hominum, vt ſcribitur *Gen. 6.* Exemplo Sichem, *Geneſ. 34.* Exemplo Samſon. *Iudic. 15.* Exemplo Dauid. *2. Reg. 11.* iure vt Anacreon amorum exercitum ex oculis ferire prædixerit.

In hunc ſenſum interpretanda eſt illa Pauli ſententia, *lib. 3. cap. 17.* dicentis: *Solos oculos in amantibus contrahi, ac concidere.* Licèt enim vniuerſi corporis atrophia, & ſqualor, cæteras noſtri corporis partes opprimant, & abſumant, tamen circa paſſionis initia, oculi reſoluuntur priùs cæteris membris: nam caui fiunt, palpebræ ipſis continenter mouentur, cum riſibilitate quadam, & voluptate oculos perfundente, quaſi pulchrum aliquid aut delectabile intueantur, aut nouum iucundum audiant, dilecta nempe forma phantaſiæ perpetuò obuerſante: in his ergo motibus variis pinguedo liquatur, ſpiritúſque reſoluuntur.

Oculi ergo miram in amatoriis affectibus potentiam obtinent. Hinc ſpiritu diuino afflatus Regius vates, ſic Dominum deprecabatur, *Pſal. 18. Auerte oculos meos, ne videant vanitatem:* quoniam oculorum miniſterio in animos hominum amor influit, ſenſim pedetentímque illabitur. Quare amantes, amentes viſu fiunt: vnde verè ſcriptum, *Ierem. 9. aſcendit mors per feneſtras noſtras;* feneſtræ autem noſtri ſunt oculi, per ipſos enim anima reſpicit, quod exteriùs concupiſcit. Oculi quippe multo igneo, & vt ſic dicam, radioſo ſpiritu nitent: quamobrem ad rei amatæ oculos radiorum iaciunt, qui cùm ſpiritus deuehant, vaporem illum vehementiùs incendunt: His incenſus, & amati ſpecie agitatus oculus, cor agitat, incendit, vrit cupiditate fruendi, dum viciſſim ab amato ſuis oculis recipit aculeos: ita amoris veneno inficitur, iccircò plerique genus eſſe faſcinationis conſcribunt.

Ratio huius problematis eſto hæc. Eiuſmodi in homine gignuntur ſpiritus, cuiuſmodi fuerit ſanguis, & aër admiſſus, in præcordiis, purus enim puros creat ſpiritus, craſſior craſſiores; qui quidem vt perpetuò à cordis calore, magíſque ſincera ſanguinis parte gignuntur, ita ſanguinis à quo emanant, ſequuntur naturam. Hi è corde in cerebrum delati, animales efficiuntur, tenuiores mobilioréſque euadunt: hinc facilè per laxiores cerebri meatus tranſmittuntur, præſertim qui ad oculos deferuntur, qui omnium lucidiſſimi ſunt, & nitidiſſimi, vt viſionem efficiant, atque inde ſimiles ſibi radios per oculos, quaſi per feneſtras vitreas, mittant. Emiſſi ab oculis radij trahunt ſpiritalem illum vaporem, & quidē ignei, vt putauit Chryſippus, *lib. 15.*

de placit. phil.4. vt in lippis apparet, & rubore affectis oculis, qui ſpectantis proxime oculos emiſſione radiorum ſimiliter afficiunt, &affrictu, &contactu ſpiritali in bene affecti oculis ſimilem gignunt morbum. Sic etiā & Ariſt. *lib. de ſomno & vigilia*,obtutu mulierum menſtruatarum, ſanguineis quaſi guttulis, & fœdo vapore, nitidiſſimum infici ſpeculum tradit: ſpiritus enim vapor eſt ſanguinis, ſiue ſanguis quidam tenuiſſimus: Ita amantes mutuo aſpectu, alter alterius combibit amorem. Hinc *Æn.* 4. Virgilius:

At Regina graui iamdudum ſaucia cura,
Vulnus alit venis, & cæco carpitur igni.

Ac ſi faſcinata eſſet fingitur vulnus alere: cæco igni, id eſt,amantis ardenti deſiderio vrgeri, & vri, ac tota furens vrbe vagari,vt faſcinata.Ecce tibi antiquioris Poëtæ ſententiam: Terent. *Eun.act.2.ſcen.1.Dij boni, quid hoc morbi eſt? adeóne homines immutari ex amore,vt non cognoſcas eundem eſſe!* &paulo antè, *act.1 ſcen.vlt. Dies, noctéſque me ames, me deſideres, me ſomnies, me expectes, de me cogites, me ſpectes, me te oblectes, mecum tota ſis, meus fac ſispoſtremò.* Nec mirum,cùm tenuem radium,leuiſſimúmque ſpiritū,tam citò, tam acriter, tam pernicioſè animum perturbare, & à ſuo ſtatu euertere conſtet: ſcimus enim morbos, vt pruritum, ſcabiem, elephantiaſim, dyſenteriam, lippitudinem, peſtem contagione inficere, noxio vapore emiſſo, eóque ſpiritali, & qui aſpectum effugit oculorum. Ita amantium ſpiritus calidiores & clariores,ob germanitatem & ſympathiam naturarum, ſibi mutuò blandiuntur, ſe mutuò alliciunt, ideóque auide ardenter hauriuntur; & quia ſubtiliſſimi, citiſſimè interna permeant, & per venas & arterias in corpus vniuerſum penetrant, vt qui calidiſſimi ſint. Ita ſimili inficiuntur amantes tabe, hoc eſt, inſana quadam libidine fruendi, quod phyſicè Lucretius expreſſit, *lib.4.*

Hinc illi primum Veneris dulcedinis in cor
Stillauit guttam, & ſucceſſit feruida cura.

Hoc modo ex amore incurrit amans ægritudinem, & vacat mente, vt euenit Antiocho, ob nouercæ amorem Stratonicæ,apud Val.Max.*lib.5.cap.7.*&fœminæ Pyladis amore captæ, apud Galenum *lib.de præcognit. ad Poſthum. cap.* 6. & magis ſi pulchrum ſit quod amatur:nam vt Plato ait *in Lyſide: Omnium verò amor pulcherrimus, & quod maximè pulchrum,id ipſum etiam omnium maximè amabile*, vt ait 3.*de Republ.* Plato: *Amor* enim *nihil aliud eſt, quàm deſiderium pulchritudinis, ſcilicet potiundæ,& immortalitatis*, vt ait *in conuiuio* Plato: & hæc putatur aurea amoris ſagitta, qua amore ferit, qua amorem trahit.

Forma pulchra acutiùs quàm iaculum ferit, &per oculos in animum influit.Nónne Samſon leone fortior, & ſaxo durior, qui & vnus, & nudus mille perſecutus eſt armatos,in Dalilæ molleſcit amplexibus? *Iudic.* 16. Nónne Dauid ſecundùm cor Domini electus,poſtquam deambulans ſuper tectum domus ſuæ Bethſabeæ captus eſt nuditate,adulterio iūxit homicidium? Nónne Salomon mortalium ſapientiſſimus, ob amorem à Domino receſſit, 3.*Reg.*4.*&* 11.Et nequis ſibi de ſanguinis propinquitate cōſideret,in illicitum Thamar ſororis Amnon frater exarſit incendium, 1. *Reg.* 13. Sapienter, & politè quidam ita in Amorem luſit.

Quis puer hic? Veneris. Plena quæ cauſa pharetræ eſt?
Non bene prouiſus certa quòd arma mouet.
Cur ſine veſte Deus? Simplex puer odit opertum.
Vnde puer? Pueros quòd facit ipſe ſenes.
Quis pennas humeris dedit? Inconſtantia. Quare
Nulla Deo frons eſt? Signa inimica fugit.
Quæ ſors eripuit lucem? Immoderata libido.
Cur macies? Vigilis cura, doloŕque facit.
Quis cæcum præit? Ebrietas, ſopor, otia,luxus.
Qui comites? Rixæ, bella, odia,opprobrium.
Qui cælo dignati? Homines. Quæ cauſa coegit?
Mitior auctore eſt credita culpa Deo.
Heu genus in fraudem natum, & corda inſcia veri,
Quouis, fáſque ſcelus,ſi ſcelere abluimus!

Hoc cæco amore, corruptóque iudicio vexati plures, ſeſe in inſaniam præcipites dedere, & in mortem: ac ſæpenumerò manus ſibi violentas conſciſcunt, & fœdo mortis genere ſe perimunt. Hinc illud Ouidij:

A trabe ſublimi triſte pependit onus.

Eſt ergo amātium inſania,*ſollicitudo Melancholica, ex immoderato amore profecta,ac pendens,variis ſubinde pathematis animū exagitans*, ex Auic.3.1.*tract.* 4.*cap.* 25. Cuius cauſa,humor eſt atrabilarius,cerebrum intem. perans, ac animales ſpiritus vitians: ex amore enim diuturno, corpus vigiliis,curis, ſolicitudine confectū exiccatur,ac tabeſcit,&hoc modo igneus,torridus,& atrabilarius ſanguis progignitur, & in cerebri arcem conuolans,ibique ſtabulans,furorem &inſaniam parit:quo pacto Auicenna hunc affectum Melancholicis morbis annumerat.

Sed rogabis cur hic morbus vocetur Heros? Dic, quòd hoc nomen aliqui,parum tamen Latini,dictum voluerunt à Germanica voce *Herr*,quæ Herum, ſiue dominū ſignificat:grauiùs poterant àLatina deriuare Herus, ſiue Heres. Sed vide rationem horum: quoniam(inquiūt) hoc morbo potiſſimùm Heri,ac nobiles, & magnates vexantur: quaſi verò non potuiſſet hæc eſſe ratio vera, ſi à voce Latina Herus,duxiſſent. Morbus autem eſt, cùm præ amore cuiuſpiā in furorem quis vertitur. Male tamen à noſtris pronunciata eſt hæc vox, *Heros*, pro *eros* ſine aſpiratione. Nam & ridiculum, cùm ſolos magnates eo corripi affirmant. Quid?nónne etiam plebeij, atque abiecti quique homines amant, &amore inſaniunt? Teſtes mihi Bucolici Theocriti,&Virgilij, Caprarij, Bubulci, Paſtores, amore furentes Galatheæ, Daphnidis, Alexis,Hylæ, quos depereunt, & ita amore torquentur, vt fœdo mortis genere ſe perimant.

Legi qui ſcribant, hunc morbum ab Auic. 3. 1. *tract.* 4. *cap.* 24. Iſchion vocari. Græca hæc vox, quæ ſignificat crus, & coxendicem, ac neruum,qui eam femori committit, ſiue Iſchis, quæ lumbum ſignificat. Cur autem? quia femori conſeruiſſe femur deſiderium eſt amantium, ſiue potiùs amatorum. Vel ſi deriues hoc vocabulum à verbo Græco,ἰσχναω,quod eſt attenuare,macie conſumuntur. Hinc illud Virgil. 6.*Æneid.*

Hic quos durus amor crudeli tabe peremit.

Et Theocrit. *Idyll.*1. *Vbi tandem fuiſtis ô Nymphæ, cùm Daphnis amore tabeſceret?*&paulo pòſt. *Quis te ita confecit,cuius verò amore adeò flagrans, ſiue incenſus es?*Hoc enim morbo atroci, &fero oppreſſi, decolores ſunt, exanimes,pallidi,graciles,excarnes,vt conſtat Gal.teſtimonio *lib.cit.de præcogn.ad Poſth.*&1.*prog.* 2. Auic. *loc.cit.* Haly 9. *theoric.* 7. præ mœrore enim, vigilia, curis,&imaginationibus aſſiduis, viſcera, & officinæ coctionis ſpiritu,natiuóque calore defraudatæ,cibum auerſantur,nec amplectuntur; hácque ratione minùs fauſta fit concoctio, & ſic atrophia correpti marceſcunt,& extenuantur.

Deinde ſpirationem habent raram,crebra ſuſpiria emittūt;abſente re amata pulſus fit paruus, debilis,& proceſſu temporis durus, ea verò ſubitò conſpecta, auditáue, aut memorata, vegetus, ſed inæqualis, & inordinatus euadit; quo tempore facies rubore ſuffunditur, ſpiratio increbeſcit, & vel nolentes animum pandunt. *De præſagio quid?* Si diu hic pertinax amor duret, migrat in inſaniam & furorem, & hoc modo ſqualore, curis, vigiliis exiccatur corpus, ſanguis areſit, aduritur,&in naturam abit melancholicam.

Curatio

Curatio tunc ea erit, quam *ſuprà* Melancholicis proficuam eſſe tradidimus. Attamen antequam hic veſanus amor radices agat, cura aggredienda: quia, vt magnus ille perbellè monebat amorum Magiſter, *lib.* 16. *Heroidum.*

Dum nouus eſt, cœpto potiùs pugnemus amori,
Flamma recens parua ſparſa reſedit aqua.

& *lib.* 1. *de remedio amoris*, ſic.

Dum licet, & modici tangunt præcordia motus,
Si piget, in primo limine ſiſte pedem.
Opprime, dum noua ſunt ſubiti mala ſemina morbi;
Et tuus incipiens ire reſiſtat equus.
Nam mora dat vires.

Inſuper ſi re amata potiri licitum eſt, id ſufficiens præſidium erit; ſin contrà, longiſſimè ablegandus æger, in hoc enim conſilio totius curationis cardo conſiſtit. Vin'tu remedia ad hunc improbum amorem ex animo funditus euertendum? Præſentanea duo, è duobus Poëtis, qui quantum adferat noxæ, experti ſunt. Primus eſt Lucretius, qui cùm *lib.* 4. docuiſſet, eius initia è ſimulacris oriri, ac pendere formoſi vultus, his verſibus:

Conueniunt ſimulacra foris de corpore cuique,
Nuncia præclari vultus, pulchríque coloris,
Qui ciet irritans loca turgida ſemine multo.

Mox amuletum contrà objiciendum monuit, fugæ, & auerſationis ſimulacrorum, quæ & incendunt, & paſcunt amoris flammam.

Nam ſi abeſt, quod ames, præſtò ſimulacra tamen ſunt
Illius, & nomen dulce obuerſatur ad aures,
Sed fugitare decet ſimulacra, & pabula amoris
Abſtergère ſibi, atque aliò conuertere mentem.

Rectè noſti quàm aſpectus imprudens amoris ſit origo. Accinentes Poëtas audi. Nam ita Propertius *lib.* 3. *elegiar. ad Cynthiam.*

Creſcit enim aſſiduè ſpectando cura puellæ,
Ipſe alimenta ſibi maxima præbet amor.
Vnum erit auxilium mutatis, Cynthia, terris,
Quantum oculis, animo tam procul ibit amor.

Vitanda conſuetudo. Sapienter enim Socrates apud Stobæum, *ſerm.* 6. *Ignem quidem ventus, amorem verò conſuetudo accendit: Expelle ergo à te hanc feram, priuſquam vngues acuat, emittátque dentes.* Otium fugiendum, interdicenda ſolitudo. Venus aliquando cum modo habenda; huic enim inſaniæ ſæpe remedio eſt.

Si morbus ſit pertinax, & vigiliæ infeſtent, ritu Melancholicorum curandi ſunt. Victus ſit humidus. Somnus prolixus. Offerantur alterantia, expurgantia, cardiaca. Imponantur capiti topica, quæ contra Melancholiam morbum ſunt ex vſu. Serum lactis caprini medicatum, optimum eſt. Balneum aquæ dulcis, præſtantiſſimum. Sin his non reſipiſcant, ad flagra, ac verbera veniendum.

De Incubo.

PRoximus Melancholiæ affectus eſt ille, per quem dormiens, grauem patitur anhelitus oppreſſionem, vocis, ac motus interceptionem, ſenſus ſtuporem, & inuadentis, incumbentíſque ſibi phantaſmatis imaginationem. Incubus dicitur, à Græcis Ephialtes, vel πνιγαλίων, hoc eſt, ſtrangulator, ſeu ſuffocator nuncupatur. Hunc verò ita 12. *Æneid.* eleganter deſcribit Virgilius:

Ac veluti in ſomnis oculos vbi languida preſſit
Nocte quies, ne quicquam auidos extendere curſus
Velle videmur, & in mediis conatibus ægri
Succidimus, non lingua valet, non corpore notæ
Sufficiunt vires, nec vox, aut verba ſequuntur.

Paulus *lib.* 3. *cap.* 15. breuiter propoſuit hunc morbum. Symptoma eſt in genere noxæ facultatum animalium, motricis quidem generatim impeditæ, ſenſitri-

A cis diminutæ, imaginatricis deprauatæ. Locus affectus, Cerebrum eſt, quum motus, ac ſenſus fons ſit ac origo, quod vel per eſſentiam, aut per conſenſum inferiorum partium ſolet oblædi.

Cauſa multiplex eſt: conjuncta, antecedens, procatarctica. Illa craſſus eſt vapor, nebuloſus & teter, & plerunque frigidus, qui animalis ſpiritus, influxuſque communicationem obſtruendo intercipit. Differt ab Epilepſia, & Apoplexia, ex parte materiæ, loci affecti, obſtructionis gradu. In Incubo, obſtruens materia flatus eſt, non humor; pars affecta, poſteriores potiſſimùm ventriculi, & qui non perfectam obſtructionem patiuntur; contrà accidit in Apoplexia: In Epilepſia modò flatus, modò humor cauſa eſt.

B Antecedens cauſa, humor eſt pituitoſus, aut melancholicus, qui interdum in ipſo cerebro, ſæpe in præcordiis, ventriculo, aut vtero, aut liene ſtabulatur, à quo aſcendens vapor, cerebri meatus obſtruit. Copia ciborum non ſuperata, grauans ventriculum, ac ſeptum comprimens, incubum concitat; ſicut craſſi, limoſíque ſanguinis plenitudo, circa venarum conceptacula, & ſpiritalia membra infixa, vt quotidie ex ſuppreſſis menſtruis, aut hæmorrhoidibus euenire conſpicimus.

Procatarcticæ cauſæ, ſunt ingluuies, crapula, otioſa vita, ciborum craſſorum copia, ſomnus profundus mox poſt repletionem ſequutus: Venus poſt cibum, C aluus adſtricta, aër frigidus; nam compreſſione media, vapores & humores coercet, qui retenti obſtruunt, & ſpirituum ad inferiores partes influxum intercipiunt. Vermes hunc morbum promptiſſimè creant, dum venenoſos halitus è ventriculo, & inteſtinis eructant, qui cerebrum opprimunt, ac ſpiritales partes lancinant.

Signa narrant Paulus *loc. cit.* Auic. 3. 1. *doct.* 2. *cap.* 9. quoniam in ſomno accidunt grauedo, anhelitus anguſtia, præfocatio, cum inſomnio horribili conjuncta, ita vt ab hoſte, vel cacodæmone æger ſe inuadi putet: tunc enim torpidus remanet, planè immobilis, & penè aphonus, qui deinde multo conatu, & accîto præ anxietate calore, flatibúſque diſcuſſis, & apertis meatibus excitatur. Expergefactus faciem ſentit hu- D mectam, ceruicis grauedinem, & tuſſicula leui deinceps opprimitur.

Familiaris affectio pueris, frigidioribus naturis, crapuloſis, gulæ deditis, otioſis, ſtudioſis, in quibus cruditates redundant, & pituitoſorum humorum copia affluit vbertim. Si rarò accidat, facilè curatur; ſi ſit frequens, difficillimè, & grauiſſimos cerebri morbos præſagit, quod ſcribit Paulus *loc. cit.* *Cura itaque habenda eſt mali per initia: nam ſi diutius prorogetur, continuè per noctem incidens, magnum aliquem morbum nunciat, vt Apoplexiam, Inſaniam, & morbum comitialem, cùm in caput huius vitij cauſa ferri cœperit:* addè in paralyſim, tranſlato nempe ad neruos humore. Imò mortem repentinam accerſit, maximè ſi expergefacto ægro è paroxyſmo, ſudor circa caput, vultum & cerui- E cem appareat; adſit pallidus, liuidúſve faciei color; cordis, & membrorum tremor conjungatur: hæc enim in ſequenti apprehenſione ægrum ſubitò moriturum certò demonſtrant: quæ facultatum debilitatem ſummam, & craſſum atrúmque humorem, vitæque principiis, & ſpiritibus ſummè infenſum vigere ſignificant.

Curationis ſcopi, flatus, & humoris vacuatio, & diſcuſſio, prohiberene de nouo generetur, eos à cerebro diſtrahere, & cerebrum roborare. Pro quibus complendis inſtituendus victus, quem obſeruandum eſſe *cap. de Epilepſ. & Melanch.* prædiximus. Aluus lenienda. Sanguis emittendus è brachio, ni menſtrui ſanguinis, aut hæmorrhoidalis copia corpus fatiget, tunc enim è talo, femoribus, & appoſitis ſedi hirudinibus, educendus

educendus. Præparandus humor. Phlegmagogis, & Melanagogis vacuandus. Poſt hæc à parte eradicandus Errhinis, Maſticatoriis, & gargariſmatis, quorum formulas *cap. de cephalalgia pituitoſa* inquires. Abluendum caput roborantibus, deinde vigorandum pileis. Si malum proprietarium ſit, ſudores prouocandi cum decocto Ebeni, Smilacis aſperæ, radicis Chinarum. Sin minùs, cauterium excitetur in nucha, vel brachio, vel vertice. Si malum circa initia ſit, & ab inferiori parte originem ducat, tunc præſeruandus æger ſimilibus: fontanella in crure excitanda, & mandanti parti occurrendum, prout *cap. de Epilepſia* prædiximus. Cordis etiam ſumma cura eſt habenda: nam in hoc affectu ægrotantes palpitatione huius partis tentantur, & iccircò huic parti ſacculis, vnguentis, epithematiſque cardiacis prouidendum.

OBSERVATIO.

Ad præſeruationem incubi præſidium certum.

Incubus, affectus eſt periculoſus, & dirus, qui multoties Medici operam deludit. Quidam macilentus, & triſtis, imaginationibus falſis in ſomno euenientibus valde obnoxius, tandem incubo miſerrimè eſt occupatus, & exilis, ac decolor, omnibus tentatis à morbo euadere non potuit. Cui hoc mirabile fuit auxilium: nam ſingulis diebus in aurora, duabus horis ante paſtum, aſſumebat pilulam vnam factam ex paſſula, exempto acino, intra cuius cauitatem erat repoſitum ſelectiſſimæ Aloës granum, ciceris parui inſtar, quantitate vnius ſcrupuli, & deinde ad ſolita munia rediens, interdiu, aliquando manè, interdum veſperi, placidè ſemel aut bis deponebat aluum. Quo auxilio per multos annos celebrato vix deinceps malum perſentit. Quod remedium in hoc morbo vertiginéque, primas tenere diutino experimento compertum habeo, præſertim in iis quibus cerebrum ob ventriculi conſortium malè afficitur, in quibus partibus repurgandis, ac roborandis, Aloëm cætera medicamenta excellere priſci docuere, inter quos in hunc vſum eius laudes decantat Galenus *lib. 7. meth. 11.* & 8. *ſec. loc. 2.* & 8. *ſec. loc. tit. de iis, quibus caput ab ſtomacho dolet.*

CAPVT IX.

De Memoria amiſſa.

Definitio.

Memoria, neceſſarium maximè vitæ bonum, & theſaurus eloquentiæ, ac tanquam lumen aliquod, res eſt ex omnibus partibus animi maximè delicata, & fragilis, in quam primùm ſenectus incurrit. Huius potentiæ eſt natura miranda, cui ſubitò vetuſta, ex longiore interuallo reuocata, ingerunt ſeſe, atque exhibent, interim ſpóte, interim in ipſa agentibus nobis, ac meditantibus, ſæpe & interquieſcentibus. Hanc in ſeipſo eatenus florenter excelluiſſe ſcribit Seneca, vt non ad vſum modò ſufficeret, ſed in miraculum vſque procederet. Nam *duo millia nominum* (inquit) *recitata, quo ordine erant dicta referebam, ducentos quoque verſus, ab vltimo incipiens recitabam.* Memoriæ vim admiratus M. Tullius, inſigne putat diuinitatis argumentum: *Quid eſt, inquit, illud quo meminimus, aut quam vim habet, aut vnde? Natura non eſt certè, nec cordis, nec ſanguinis, nec cerebri, nec atomorum. Anima ſit, animus, igniſue, neſcio: quidquid ſit, iurarem eſſe diuinum.* Eſt enim promaquædam cella, ſeu theſaurus eruditio-

A nis. Hæc propriè *eſt rei abſentis per imaginis ſpeciationem cum temporis præteriti cognitione repræſentatio, facta à memorandi facultate, ſtimulata ab imagine aſſeruata.*

Memoriæ munera ſunt tria. Primum, cùm rerum ſimulacra, ſeu imagines per phantaſiam certo quodam modo purgatæ, poſtea in poſtremo cerebri ſinu reconduntur. Secundum, cùm hæc eadem ſimulacra, quaſi in theſauro recondita, diu tanquam habitus adſeruantur, & inſiſtunt, ita vt ipſa imaginum adſeruatio, memoria ſit. Tertium, quum quis affectionem illam, ſeu ſimilitudinem rei alterius ſpectat & intuetur, cum temporis præteriti cognitione, quo facta eſt impreſſio. Et licèt hoc verum ſit, tamen potentia quæ idola retinet, abſolutè memoria nuncupatur.

Hinc fit vt illi ſint apprehendendo, & diſcendo fa-
B ciles, quicunque cerebri ſubſtantiam natiua conſtitutione moderatè humidam ſortiuntur; ſed tamen eorum quæ didicerunt, memores ad longum tempus non perſiſtunt: talis enim cerebri ſubſtantia, vtpote mollis, rerum imagines facilè ſuſceptat, eas verò diu non retinet, & quò magis humiditas dominatur, eò magis obliuioſos reddit. Qui verò ſiccam obtinent ſubſtantiam, tenaciter quæ didicerunt, retinent, etſi in apprehendendo difficiles ſint, ac tardi: mollis enim nimiùm ac cerea, celeres ad percipiendum efficit; dura, contrà. Ex his patet interpretatio ad locum Galen. *lib. art. med. cap. 12.* docentis, facilitatem addiſcendi à cerebri ſubſtantia formatum facilè ſuſceptiua, obliuionem à fluida emanare.

C Sed explicandum eſt axioma Ariſt. 30. *probl. 4. Virùm ſenes mente; iuuenes memoria polleant?* Philoſophus aptè reſponderi quæſito poſſe iudicat, dum dicit: *Mentem opus naturæ eſſe, & tanquam inſtrumentum, vt manus: quamobrem vt manu non poſſumus ab ipſo ſtatim ortu vti, ſed cùm ætatis proceſſu ipſam natura confirmauit; ita neque mente, niſi cùm perfecta, & abſoluta eſt à natura, quod ferè in ſenectute contingit.* Diuerſa ratio memoriæ: nam quemadmodum ſenis animus mille abundat rerum, quas longo annorum curſu, & diuturna experientia didicit, formis & ſimilitudinibus; ita non admittit tam facilè nouas, cùm non ſit in mente vacuus ipſis recipiendis locus. Contrà iuuenis animus non eſt tam multis impeditus figuris, & imaginibus rerum, qui tam breui ſpatio paucas potuerit colligere, iccircò re-
D centes faciliore negotio admittit, ac ſi amplius eſſet in eius mente, liberiúſque ſpatium.

Ariſtoteles hoc ex eo probat, quòd meliùs ea memoriæ tradimus, & retinemus, quæ manè diſcimus, quàm quæ procedente in veſperam die, tanquam laſſata, hebetatáque memoria iis, quæ nobis dies ſuppeditauit: manè ſcilicet vacua eſt ſedes memoriæ, veſperi plena. Quæ ratio parum fortaſſe videri poterit Philoſophica. Neque enim formæ illæ ſunt corporatæ, & cum materia concretæ, vt occupent locum. Non igitur poſſunt implere, aut vacuum ſinere locum: imò quò magis exercetur memoria & excolitur, tantò etiam fit perfectior & capacior; contrà inculta hebeſcit, atque obtunditur.

E Aliter ergo conſtat problematis explicatio, in quam ita ingredior. Senes magna, & multa pollent intelligentia, quòd ſicciore ſunt habitu, & conſtitutione cerebri; memoria tamen minima, quia parum habent humoris, ex quo ita cerebri duratur ſubſtantia, vt in ea ſimulacra imprimi non poſſint rerum, vt in cera duriore ſigillum ægrè imprimi poteſt, quod mollis facili negotio recipit. Contrà fit in adoleſcentibus, & pueris, qui humidiore ſunt temperatione cerebri, ideóque teneriore, ita parum intelligentia valent, quum valeant memoria, formis rerum quas didicerunt, altiùs, faciliúſque impreſſis. Quæ cauſa eſt, cur manè meliùs memoriæ mandamus, quàm aut noctu, aut inclinante die, quia manè cerebrum eſt humidius, propter antecedentis

antecedentis noctis ſomnum; veſperi autem durius, aut ſiccum magis, propter totius diei vigiliam: ex quo eſt illud Hip. 5. *Aph.* 27. *qui ſiti nocturna affliƈtantur, iis ſomnus multum prodeſt*, humectat enim carnes, & naturales cuiuſque roborat vires. Quod & Ariſt. prodidit 4. *probl.* 5. *Oportet*, inquit, *internum calorem eſſe, & humidum corpus, tale autem magis in ſomno, quam in vigilia.* Vtraque ſolutio eſt probabilis.

His iactis, ad definitionem deperditæ memoriæ accedamus. *Cùm* itaque *quiſpiam omnium eorum, quæ priùs nouerat, oblitus fuerit, tunc memoriam deperditam eſſe fatemur*, adeò vt interdum eueniat, vt quidam eorum, & literarum, & artium in tantum obliti fuerint, vt ne nominum quidem ſuorum meminiſſent, vt *lib. de diff. ſympt. cap.* 3. *in fin.* & 2. *de cauſ. ſympt. cap. vlt.* Galenus monuit: confirmant Plin. *lib.* 1. *nat. Hiſt. cap.* 24. Val. Max. *lib.* 1. *memorabil. vlt.* Partem, in qua princeps animæ vis continetur, eſſe affectam, nempe Cerebrum, teſtatur Galenus *lib.* 3. *de loc. cap.* 3. Cùm enim in hac affectione nullum affecti loci ſignum exiſtat, quod præcipuè eiuſdem ſit, neque adſit tumor, neque dolor, neque excretio, neque aliud ſignum tale, nec ea affectio, ſi caluaria tantùm affecta ſit, fieri poſſit, velut quòd nec cerebrum ipſum ſecundùm eius ventriculos afficiatur, *loc. cit. de cauſ. ſympt.* Galenus affirmat, nam nec eius generatio, ſeu ſolutio, ſubitaria eſt. Relinquitur ergo iuxta eius doctrinam, quòd cerebrum ipſum ſecundùm proprium eius corpus, in quo principes exercentur functiones, ſit affectum.

Inueſtigandum ergo: *Vtrùm Galenus in inueſtiganda ſede memoriæ læſæ, meritò Archigenem reprehendat. Lib.* enim *cit. de loc. affect.* neceſſariam eſſe Medico curaturo affecti loci cognitionem, eámque nonnunquam ex læſa actione comparari prædicens, orditur particularem tractationem à capite, in quo princeps animæ facultas, atque adeò memoria continetur, & in ipſo ingreſſu Archigenem refutat dupliciter. Primò, quia cùm ſe Dogmaticum profiteretur, præter illius ſectæ normas, ſine ordine, & delectu particularia auxilia iubebat adhiberi, antequam ex morbi natura & eſſentia vniuerſalem methodum eliceret, remediorúmque qualitates in genere explicaret.

Secundò, quoniam commendans ad inueniendum locum, cui eſſent imponenda auxilia, agnitionem affectæ ſedis, eam ipſam inter curandum non obſeruabat: cùm enim ſecundùm Ariſt. placita, memoriam, & principes omnes facultates in corde reſidere fateretur, in earũ læſione nõ cordi, ſed capiti remedia admouebat; atque ita in opere tollebat affecti loci agnoſcendi neceſſitatem, quam verbis ſummopere commendabat. Vtrumque autem longa verborum ſerie repetit, & confutat Galenus: & primùm ſic. Fieri poterat, quòd ex quacunque intemperie, & hac quidem materiali, vel ſine materia, memoriæ læſio, aut amiſſio, obliuio, aut deleta recordatio eueniſſet. Atqui Archigenes ſine vllo ordine, ac delectu, non à morbi natura ad remedij inuentionem, nec ſumpta à loco affecto indicatione, in deperdita memoria, calefacientibus, & exiccantibus perpetuò vtebatur, innuens illius affectus cauſam, ſemper eſſe frigidam humidam cerebri, vel membranarum eius intemperiem. Igitur, &c.

Rurſus. Vbi alicuius facultatis actio læditur, parti in qua talis facultas reſidet, remedia ſunt adhibenda: Cùm igitur memoria principis facultatis ſit actio, quæ de Archigenis ſententia, in corde ſedem habet, eâ læsâ thoraci, non capiti erant applicanda. Sibi ergo manifeſtè contradicens, & aduerſus ſuæ ſectæ placita, capiti iuſſit adhiberi. Tertiò. Vel certa & ſcientifica ratione, Archigenes ceu Dogmaticus, inductus, capiti remedia applicauit, vel vt Empiricus, ab experientia, non à ratione: Si primum, fateri cogebatur, ſedem memoriæ eſſe caput: ſi ſecundum, quaſi contra rationem monſtraret experientia ipſam principem facultatem in capite contineri, per quam quidem manifeſtè mendacij conuincitur, cùm principis animæ domicilium experimento citra rationis diſcurſum inueniri non poſſit, ac perperam ſe Dogmaticum profiteretur, reiecta ſiquidem ratione vera & ſcientifica, qua cordis partes tueri cogebatur, pugnantem experientiam in opere ſequitur, capitis, non cordis prouidentiam habendo in memoriæ læſione.

Inſuper, quòd ea remediorum applicatio experimento inueniri non potuiſſet, conſtat ex eo, quia memoriæ ablatio, rariſſimus quidam affectus eſt; atque nec imitatio, nec experientia in eo fieri poteſt; nec tumorem, nec dolorem affert, nec alia ſigna, inſtar aliarum ægritudinum, quibus poſſit affecta ſedes deprehendi, & ſenſu diſcerni, præcipuè num in cerebro, corde, aut pede memoria ipſa locata ſit, quemadmodum nec in melancholia, phrenitide, mania, epilepſia, lethargo, catocho, ſopore, mentis, rationiſue affectibus.

Denique, ſi Archigeni admittas per experientiam fuiſſe prædicta remedia inuenta, ſimul & per illam ſine ratione inueniri capiti eſſe applicanda, duo neceſſe eſt fateri: & inutilem eſſe dogmaticam ſectam, quæ rationem præfert experientiæ, cùm hæc citra illam curationes inueniat; ſimúlque noxiam & fallacem, ſi quidem rationis ductu, cui magis tribuit, certum locum affectum non attingit, ſed valde alienum petit, cor nempe; cùm tamen experientia, quam ipſe Archigenes tanquam certiorem ſequitur, monſtret eſſe caput. Quare vel ex ſua remediorum inuentione, applicationéque, manifeſtè conuincitur erraſſe, circa memoriæ, principaliſque facultatis domicilium, & per contumaciam à ſua de Cordis principatu ſententia recedere noluiſſe. Satius igitur fuiſſet firmiter aſſentiri, rationalem vim, eámque omnium principem, in cerebro; vitalem, atque iraſcibilem in corde; concupiſcibilem in iecore ſitam eſſe: & ab illis, tanquam à præſidibus quibuſdam, corpus noſtrum gubernari, quemadmodum firmiſſimis rationibus, ex Galen. mente, contra Peripateticos protulimus, *lib.* 5. *Hiſt. Princip. Medic. Medic. hiſt.* 7.

Cauſa.

Hic affectus ſymptoma eſt in genere noxæ functionum animalium principum, in quo memorandi facultas non deprauata eſt, nec imbecilla reddita, ſed omnino abolita. Verùm cùm cuiuſuis ſymptomatis cauſa morbus ſit, ex Gal. *lib. de diff. ſympt. cap.* 5. eúmque præcedere ſit neceſſe: ad quem cerebri morbum ſequatur, inquirendum, & dubitandum: *Vtrùm memoria, principéſque aliæ animæ actiones, ad corporis offenſam lædantur.*

Galenus hanc quæſtionem agitauit diligenter, *lib.* 3. *de loc. cap.* 5. reiectis Archigenis argumentis, quo loco cerebrum in capite contentum, ſedem eſſe & domicilium principis facultatis, cogitantis, diſcurrentis, & memorantis, ſenſuúmque & motuum originẽ, & non ſolùm eſſe principale membrum, ſed principaliſſimũ (dummodò membri principatus penès operis dignitatem conſideretur) aſſeuerat, & inuento in ratiocinantis animæ læſionibus (ſiue hæc ipſa in cerebro veluti imperator in arce, gubernator in naui, motor in mobili contineatur, ſiue quia forma ſit, aut cerebri temperamentum) cerebrum affectum eſſe, conſtat eam immutari ad corporis alterationem, ac proinde interdum lædi à diuerſis præter naturam affectibus, vitiarique eius functiones, & illas, quas principes appellamus, quantumuis ipſius animæ propriæ ſint, & per ſe, à corporeo organo independentes, vt *infrà* latiùs patebit.

affectam primò inueſtigatam, & cognitam,neceſſe ſit affectionis præternaturalis ſpeciem,& cauſam digno- ſcere,ita vt quoad fieri poſſit, non à ſummis remotiſ- que generibus, ſed ab indiuiduis ſpeciebus agendo- rum ratio eliciatur, prout ex Hip. commendat Gale- nus 1.*ad Glauc.*1.& multis aliis in locis, primùm dif- ferentias numerat memoriæ, & rationis læſæ, tra- diturus ſubſequenter indicia, quibus ſingula digno- ſcantur.

Ergo cùm memoriam læſam eſſe fateamur, vbi quiſpiam eorum quæ antea nouerat,fuerit oblitus, vt *ſupra* ex Gal.mente protulimus,huiuſmodi vitium du- pliciter poſſe accidere edocuit,3.*de loc.* 4. per ſe nem- pe,ſine alterius coniunctione,aut ſimul etiam cum ra- tionis noxa, quod frequentiſſimum eſt, & è conuer- ſo; quemadmodum enim mentis, rationiſúe læſio (hoc eſt, illius partis, in qua mens & ratio conſiſtit, explicante Paulo *lib.*3.*cap.*11.) ſola aliquando incipit, ea autem nimis increſcente, ſequitur in memoria no- cumentum;ſic ad læſam memoriam ſuccedit rationis defectus: quæ duo mala, obliuio ſcilicet, & mentis alienatio, vbi iunguntur, illud grauiſſimum efficiunt, quod fatuitas,ſeu ſtultitia appellatur, vt probant Gal. Paul.Aëtius, & reliqui.

Rurſus memoriæ,ac rationis læſiones,aut per ſe af- fligunt,ceu abſolutę affectiones;aut ad alios morbos, tanquam ſymptomata ſequuntur, vt ad Lethargum, Carum, Catochum,venoſi generis morbos:non ali- ter ac febris ipſa,quæ aliquando morbus eſt,nonnun- quam accidens alterius morbi.Sed hoc placitum diffi- cultatem inuoluit maximam,quam *lib.* 2.*de loc. affect. cap.*9.ſummo ingenio præditus propoſuit Galenus,ſci- licet,quomodo fieri poſſit, vt memoria, principéſque animæ noſtræ partes per conſenſum afficiantur, eiúſ- que propriæ actiones ad corporis læſionem affician- tur, cuius adiutorio non fiunt.

Ea verò eſt ratio dubitandi, quoniam ſi rationalis anima à corpore ſeparabilis eſt, & cum ſuis propriis potentiis omnino immaterialis, ac à corporis natura omnino aliena, cur patietur & immutabitur, affecto & immutato corpore? aut cur ab illo migrabit, nimis excalfacto,refrigerato, vel exiccato cerebro,quod ſo- lum intellectiuæ animæ domicilium eſſe exiſtimauit? Et pro ſolutione huius difficultatis,quam ex profeſſo mouet,*lib.quòd animi mores*,& vtrobique difficilè ſolu- tu eſſe putat,duas circa animæ eſſentiam,vnionémque cum corpore ſententias recitat, Platonis vnam, alte- ram Ariſt.ex quibus probabilior quænam ſit,licèt ipſe Galenus non determinet,nec Platonem audeat impu- gnare,*cit.lib. quod animi mores*, aſſerentem,rationalem animam eſſe immortalem, & corpori humano non vniri tanquam formam, ſed tantùm vt motorem mo- bili, & gubernatorem naui, prout refellunt, & impu- gnant Philoſophiæ peritiſſimi Profeſſores: iuxta eam tamen difficile ſolui poſſe retur:ſiquidem quem- admodum habitator nullam ex domus ruina no- xam percipit;ita non mutabitur ad corporis mutatio- nem,id quod nec pars eſt,nec quippiam illius,ſed tan- tùm aſſiſtens gubernator, & motor: ac proinde prin- cipes,propriæque animæ actiones per conſenſum cor- poris non lædentur.

At verò ſecundùm Ariſtotelem, & Peripateticos, aſſerétes animam intellectiuam, tanquá formam cor- pori humano ineſſe,cùm illius eſſentia, ſicut & cuiuſ- uis animæ,temperies(inquit Galenus)quædam ſit pri- marum quatuor qualitatum,nihil mirum ſi ſimul cum corpore immutetur, & ad illius læſioné afficiatur, vi- tientúrque illius actiones.Addit autem, quòd quam- uis iuxta hanc Peripateticorum ſententiam, facilis ſit ſolutio ad prædictam difficultatem, neceſſariò tamen fatendum ex ea putat,rationalem animam ſimul cum corpore interire: tum quia quælibet temperatura, ſit corruptibilis & mutabilis; tum quia formæ naturales

A exiſtentiam per ſe non habent,ſed partes ſunt rei exi- ſtentis, ac proinde re deſinente eſſe, illæ ampliùs exi- ſtere nequeunt.

Cæterùm ne mireris Galenum, qui licèt in Medica facultate omnium conſenſu primas teneat,tamen cir- ca animæ eſſentiam, modúmque eſſendi in corpore, haud rectè eſt philoſophatus. Patet, quia ipſe nónun- quam rei magnitudine oppreſſus, ingenuè fatetur, ſe neſcire quid ipſa ſit, quomodóue per totum corpus diffundatur,vt liquet 5.*ſimpl.*8.& 6.*epid.ſect.*5.*com.*5.& alibi paſſim. Quibus locis ſe ignorare quid anima ſit, nec de eius ſubſtantia vnquam auſum fuiſſe palàm quicquam pronuntiare, manifeſtè profert. Quapro- pter parum vrgent ea,quæ Galenus *lib.*2.*de loc.*aduer- ſus Platonem,& Ariſt.adducit,videlicet, ſi anima cor-

B pori aſſiſtit,tanquam gubernator naui,fieri non poſſe, vt propriæ illius actiones ad corporis læſionem vi- tientur, vt à corpore ægro migret: & ſi cum Peripa- teticis corporis forma aſſeratur, neceſſariò cum eo- perituram. Nihil enim tale ſequitur, imò verò poſſet corpori aſſiſtere, veluti motor mobili,gubernator na- ui,& ad corporis offenſam compati,ac illius conſenſu inter agendum labi. Cùm enim intellectus noſter, quandiu anima corpori immerſa eſt & coniuncta,non, niſi per ſpecies ex phantaſmatibus elicitas intelligat, ipsáque rerum idola, ſimulacráque in cerebro ſpecu- letur & contempletur: nihil mirum ſi impeditis, læ- ſíſque internorum,ſenſuum organis in cerebro con- teṅtis, vitientur propriæ intellectus noſtri actiones,

C quamuis anima, pars cerebri non ſit, nec corporis forma: non aliter ac ſæpe fallitur, & errat inter vi- dendum oculus, quando aliquid fractum, in ſpecu- lo, vel ſole, in tremula motáque aqua intuetur; cùm tamen nec ſpeculi, nec aquæ, oculus ipſe pars ſit, aut forma. Quemadmodum verò guber- nator ſecedit à veteri diruptáque naui, tanquam ſui muneris incapace; & habitator à domo inepta ad habitandum: ſic à corpore ægro, nimíſque vitiato cerebro, tanquam ab inepta ſede, migrabit anima noſtra.

Iam verò ſi ſecundùm Ariſtot. & Peripateticos,ad- mittamús eſſe propriam,& veram formam, (quod in- dubitáter aſſerendum eſt) cùm certas diſpoſitiones ex

D parte corporis requirat, ad hoc vt in ipſo permaneat, & permanens aptè conuenientérque poſſit agere,nul- lum dubium relinquitur,poſſe in agédo labi,ad læſio- nem corporis,& præcipuè illius partis,cuius miniſte- rio vtitur ad ſuas actiones,cerebri ſcilicet; ſimul & à corpore ſecedere vitio nimis increſcente. Nec ſanè ſequitur, interituram animam noſtram, cùm ſub- ſtantia quædam ſit incorporea, temperamento ſupe- rior & diuinior, & per ſe etiam ſubſiſtens, vtpote na- turalium formarum perfectiſſima;quod nec ipſe Gale- nus diffitetur, quanquam non fuerit aſſequutus: ac ideò à corpore ſeparata exiſtere,& operari poterit, ab organis corporeis ſeiuncta.

Proximum eſt,vt de cauſa memoriæ amiſſæ ediſſe- ramus:*Vtrùm perpetuò ab exuperãte frigore oriatur?*Cùm

E enim prædictæ noxæ,ſymptomata quædam ſint de ge- nere læſionis principum functionum, in quibus me- morádi,ratiocinandíque facultates abolitæ ſunt,dimi- nutæ,aut corruptæ, ſi omnia hæc tria genera ſympto- matum actionis læſæ,in deprauata memoria reperiun- tur,(quod Galenus negat,*lib.de diff.ſymp.cap.*3.) cúm- que cuiuſuis ſymptomatis morbus aliquis ſit cauſa, *lib.de diff.morbor.cap.*4.*&* 5.aſſerit Galenus huiuſmodi paſſiones ab eadem preter naturam diſpoſitione oriri, cerebri nempe intéperie, eáque omnino frigida; hæc enim functiones omnes torpidas, ſegnéſque reddit; animales facultates ſtupefacit,ac motuum ineptitudi- nem inducit: quod animalia per frigus in latebris ve- luti mortua iacentia ſatis confirmant;ſimul & medica- menta,quibus refrigerandi ineſt facultas;atque etiam

frigida

frigida alimenta, quæ ſi in multa quantitate ſuman-tur,non modò ſomnum profundum, ſed cataphoras, hoc eſt, ſomni præternaturalis ſpecies, ac ſenſuum, omniúmque motuum priuationem nonnunquam inducunt,non ſecus ac calidæ cauſæ,vigilias, & inquietos morbos.

Fieri autem obliuionem ex frigida cerebri intemperie,præter Galenum 3.*de loc.cap.* 5.& 2. *de cauſ. ſympt. vlt.*docuit expreſsè Hip. *lib.de morb.ſacro,num.*24. *Angitur autem homo,& inquietudine multa iactatur intempeſtiuè,dum cerebrum perfrigeratur,& præter conſuetudinem compingitur. Hoc verò à pituita perpetitur : ab hac autem affectione etiam obliuioſus euadit.*Et *in epiſt.num.* 30. *Triſtatur autem, & angitur homo. & præter temporis rationem obliuioſus fit,dum cerebrum à pituita refrigeratur.* Adiungit Galenus, quòd quemadmodum inter morbos, vigilias excitantes, primas obtinent calidæ intemperies : frigidæ autem inter morbos, qui ſomnos inducunt : ſic humidæ, & ſiccæ ſecundum obtinent locum.

At contra hanc doctrinam obſtant plura,eáque irrefragabilia argumenta. Firma, ac ſtabilis cerebri ſubſtantia annexam habet promptam, felicémque memoriam, 2. *art. medic. cap.* 12. Sed inter qualitates omnes, nulla magis ad conſtantiam & firmitudinem facit, quàm frigiditas. Ergo tantùm abeſt vt auferat', quin potiùs iuuet, confirmétque memoriam. Vnde *lib.de oculis,cap.* 2. *particul.* 2. ſcribitur,quòd inſtabilis fuiſſet memoria, niſi frigidum fuiſſet cerebrum,nempe quia frigiditas cauſa eſt permanentiæ & quietis, quæ non parum ad memoriam,& ſapientiam conducit. *Quandiu* enim *cerebrum quieuerit,tandiu etiam homo ſapit,*auctore Hipp.*lib.de morb. ſacro, num.* 22. & *lib.epiſt. num.* 30. Vel ſi frigiditas excedens, memoriæ & rationi aliquando nocet, ſaltem primum locum non habebit in nocendo, ſed veluti alia intemperies immoderata.

Dic. Cùm neceſſarium fuerit,formas atque imagines rerũ, quas externi ſenſus interioribus præbuerũt, ſimul & aliarum impreſſiones,ad quas ſe extendit ratio, in cerebro retineri & conſeruari, vt etiam circa omnino diſtantes & abſtractas res, internæ potentiæ negotiarentur;nec illud fieri poſſit ſine eo,quòd effigies ipſæ ſpectráque imprimantur, & conſignentur : duo ad memoriam, quatenus veluti paſſio quædã eſt & affectio, potiſſimùm exiguntur : impreſſio nempe ſpeciei memorabilis, ſimul & retentio & conſeruatio illius;quorum altero deficiente, deperdi, vel diminui memoriam, pro ratione defectus,eſt neceſſe.

Quoniam verò bona, faciliſque formarum ſuſceptio,ad humiditatem naturalem,ac cerebri mollitiem ſequitur;retentio autem & conſeruatio ad ſiccitatem, fit vt ex paſſiuis requiratur in cerebro, debita humidi cum ſicco proportio, ad integram, probámque memoriam. Licèt enim 2.*art.medic.cap.*12. atteſtari cerebri ſiccitati memoriam ſcribat, ibi tamen memoriam vocat Galenus, non facilem captum, ſed diuturnam rerum conſeruationem. Qualibet autem dictarum qualitatum immodicè excedente, aut ſuſceptionem, aut retentionem,atque ita memoriam aliqua ex parte vitiari oportet:hinc pueris & ſenibus infirma, & inconſtans eſſe dicitur.Illis, quòd imaginum impreſſionem ſeruare atque retinere:his, quia admittere & recipere non poſſint.

Iam verò quod ad actiuas attinet, quamuis frigus ad ſtabilitatem,quietem, & permanentiam faciat,expedit tamen quòd valde non excedat : immodicum enim,cùm ſpiritus craſſos, hebetes,& tardos efficiat, ſimul & ipſam cerebri ſubſtantiam, non modò receptionem idolorum, & deportationem impedit, ſed & actionem memorantis virtutis,mortificando calorem & ſpiritus illi inſeruientes : craſſus ſiquidem, tardúſque,& hebes ſpiritus,nec omnino phantaſmata ſuſcipit, vnde nec exactè, nec facilè defert, nec manifeſtè repræſentat, nec promptè cerebrum vndique permeat,vbi idola memoranda continentur.Nec dubium eſt in valde frigido,craſsóque cerebro ſimilia impedimenta reperiri. Quare negari non poteſt, immoderatum frigus ſummopere obeſſe memoriæ, & vt paſſio dicitur,& vt actio,ſimul & aliis principibus facultatibus, quantumuis permanſiuum ſit, & quietum : nec enim immobilica, tarda, & pigra quies ad ſapientiam,aut memoriam facit : ſed illa quæ immobilitati, & inconſtantiæ aduerſatur.

Vtrum verò *ab exceſſu paſſiuarum,memoria lædi poſſit?* non erit abs re etiam controuertere:Nam difficile videtur, quod Galenus docuit, læſam memoriam pro cauſa habere frigidam omnino intemperiem : hoc enim placitum hoc modo intelligendum arbitror. Si læſio vehemens ſit,vt ex toto abolitio,aut ingens memoriæ defectus contingat,à frigore prorſus eſt;ſi minùs, etiam ab humiditatis, vel ſiccitatis immoderantia poteſt oriri. Cùm enim maiorem vim habeant actiuæ, & inter eas frigus, ad ſtupefaciendum, priuandum, & extinguendum, nihil mirùm ſi grauiores illi lapſus ad frigiditatem referantur, cuius proprium eſt priuare & extinguere; ſicut caloris vitiare : vt ſenum, & febricitantium experimento fit manifeſtum : His ſiquidem vitiantur imaginatio & ratio, ob idolorum perturbationem à calore;illis perit memoria,frigore ſtupefaciente, immobilitate, & prohibente ne ſpecies cerebri ad imaginationem moueantur. Poſſe autem paſſiuas memoriæ etiam nocere, ex *ſuprà* dictis iam conſtat : ſicut enim multa cerebri humiditas, cauſa eſt, ne impreſſa,ſemélque ſuſcepta diutiùs durent; ita immodica ſiccitas facit, ne facilè imprimantur, affigantúrque, vt Auicenna, Paulus, & alij aſſeruere.

Nec obſtat,quòd 2.*art. med. cit.* obliuionem fluidæ cerebri ſubſtantiæ ſobolem eſſe inquit,atque ita etiam cerebri inſignes lapſus à paſſiuis oriri:Nam ſi humiditas vſque adeò increſcat,vt memoriæ interitum afferre poſſit, impoſſibile videtur non extinguere, vel ſaltem non minuere, ſuffocando innatum calorem; ſimul & frigiditatem ſaltem priuatiuè ſumptam, annexam non habere.

Nec obſtat ſecundò, quòd à ſimplici humiditate nulli frigori adiuncta, inducuntur etiam ſomni profundi, & præternaturales, in quibus ſimul cùm memoria,ratio aufertur magis,quàm in quouis alio morbo : Nam cùm in ſomno naturali, ſic inſtituente natura, ita memoria & ratio otientur, ac deficiant, vt confeſtim expergefacto reſtituantur,non exigitur frigus, ſed ſufficit ſola humiditas : maximè quòd non à ſola humiditate, ratio & memoria impediuntur dormienti naturaliter; ſed magis ab ipſa anima, ſpiritus retrahente ad animalis quietem, & collapſarum virium reſtaurationem. In morboſis autem affectibus, iíſque grauibus, per quos principes ipſæ facultates abolentur, nec facilè reparantur, grauior cauſa requiritur, ex iuncto frigore diutiùs premente. Iam verò præternaturalis ſomnus, licèt ab excedente humiditate fieri etiam poſſit, prout Galenus aſſeruit, leuior erit affectio, quàm ſi à coniuncto frigore oriatur.

Signa.

GAlenus *lib.*3.*de loc. cap.* 5. non abs re egit de memoria, & ratione læſis, & deinde ſermonem de ſomno inſeruit; & à quibus induceretur, expoſuit : nec ſolùm quidem,quia omnes affectiones ſunt capiti peculiares,& ab iiſdẽ ferè cauſis oriuntur;& quia per ſomnum etiam ratio, & memoria auferuntur:ſed potiſſimùm quia ex ſomno, dignoſcenda erat intemperies illorum ſymptomatum cauſa, num ſcilicet frigida ſit,aut calida; nimis intenſa, aut remiſſa; nuda,

aut

aut materi[…] iuncta;ſimplex,aut compoſita;ex ſiccita-te,[…] humiditate : quod omnino inueſtigandum eſt, vt rectè poſſit curatio inſtitui.

Suppoſito ergo,quod *ſuprà* oſtenſum eſt,memoriæ & rationis læſiones à frigida omnino intemperie oriri, præſertim ſi maximæ ſint, tribus potiſſimùm indiciis venandam docet, illius frigidi intemperamenti ſpeciem : Primum elicit ex ſomno, & vigilia. Secundum, ab excretis per nares, & os. Tertium, ex præcedente vitæ regimine, & natura cauſæ quæ præceſſit, quæque morbo originem dedit.

Quærendum : *Vtrùm ſigna memoriæ à frigore læſæ,ex ſomno,& vigilia Galenus rectè collegerit?* Nam ſi docente ipſo *lib. de plenitud. cap. vlt.* ex peculiaribus capitis, vt ſomno,vigilia;& ventriculi operibus, fame ſcilicet & ſiti,& eorum defectu, cognoſcitur cacochymia in toto corpore redundans:multo certiùs,& faciliùs in ipſius cerebri affectibus, redundantis intemperiei dignotio,à ſomno,& vigilia petenda eſt.

At inſtabis hoc modo. Quemadmodum frigus valde intenſum poteſt ſomnum profundum efficere; ita & valde excedens humidum. Ergo ex eo quòd ſtolidus, vel obliuioſus ſit vehementer ſomnolentus, non rectè colligemus,à frigida intemperie laborare, ſaltem ſimplici, & ſine iuncta humiditate ; maximè cùm frequens ſit, à duabus illis qualitatibus ſimul iunctis comatoſos affectus oriri, prout *ſuprà* dictum eſt.

Quòd autem nec à mediocri ſomnolentia, frigida ſignificetur tantùm cerebri intemperies, & ea leuis, oſtenditur ex eo, quoniam præterquam quòd ingentes memoriæ, vel rationis lapſus,de quibus eſt ſermo, non leuem cauſam,ſed vehementem arguunt; à modica humiditate cum frigore permixta, poteſt ſomnus ille mediocris induci ; ſicut immodicus, ab illis valde excedentibus.Denique ſi in deprauata, vel læſa memoria grauiter,frigida omnino adeſt intemperies, nec exigua,quia fieri non poteſt vt ea non indicetur, aut nequaquam ſomnolenti ſint ægri , quomodo hi quod ad ſomnum attinet , ſecundùm naturam habebunt?

Dic. Quamuis ſimplex humiditas citra frigus,poſſit ſoporiferos affectus inducere, imò & rationis memoriæque læſiones , leues tamen erunt lapſus illi, vt diximus. Quum verò de maximis ſit ſermo, non humiditati , ſed frigori potiùs excedenti ſunt tribuendi; ac proinde in deperdita memoria ex graui ſomnolentia ſignificabitur ingens cerebri refrigeratio. Licèt autem ab ea per ſe,ſine alicuius permixtione,magna ſomnolentia fieri poſſit,quia tamen frequens eſt, à frigore & humiditate ſimul iunctis oriri, ſi in obliuione patiens fuerit valde ſomnolentus, certiùs coniiciemus compoſitam eſſe ex duabus illis qualitatibus cerebri intemperiem , eámque nimis excedentem : ſimplicem autem , hoc eſt , tantummodò frigidam , nec vſque adeò immoderatam , ſi modicè ſomnolentus ſit ; nec proinde tamen leuis eſt dicenda , ſi memoriam ex toto auferat , vel grauiter lædat. Quòd ſi nequaquam fuerit ſomnolentus , & memoriam abolitam habeat , vel notabiliter læſam , frigida & ſicca cerebri diſpoſitio indicabitur : quamuis enim frigiditas ad ſomnum inclinet , ſiccitas impedit , & vigilare facit. Vnde rectè Auic. *1. 3. tract. 4. cap. 12. ſi frigiditas* , inquit , *cum ſiccitate , ſignificant inſomnietas , & vigilia,* quod perinde eſt,ac nec ſomnolentum eſſe, nec vigilem.

Pergamus vlteriùs,& quæramus : *Vtrùm ab excretis per nares,& os,verè iudicauerit Galenus memoriam à frigore lædi?* Hoc enim cauſam videtur habere manifeſtam:cùm enim nares,& os,meatus ſint expurgatorij, per quos cerebrum ſe ſolet à redundante materia deonerare, nihil mirum ſi à purgatis per illos excrementis , aut nequaquam defluentibus , coniectura de capitis diſpoſitione eliciatur.

Sed inſtabis hoc modo. Poſſibile eſt , quòd materia in capite redundet,nec per nares,aut os ſtillet : vel quia nimis craſſa & impacta;vel quia per aures expurgetur ; aut conuertatur in pilos, *1. 3. cap. 8.* Inſufficienter igitur colligit Galenus , immateriale eſſe , & nudum intemperamentum ex defectu excrementorum , maximè in principio, in quo cruda exiſtit materia, & nihil ſecundùm naturam excernitur.

Dic. Tunc demum (ait Auicenna, *adducto loco*) excrementorum inopia ſiccam , & immaterialem cerebri intemperiem ſignificat , ſi caput ſimul leue exiſtat. Horum verò quantitatem, & qualitatem ſi diligenter obſerues , ſimùl & cauſarum quæ præceſſerunt , naturam , non modò exuperantiam & ſpeciem intemperamenti,ſed & num ſimplex ſit,an alteri iunctum deprehendes. Excretio autem per aures,in præſenti ſubintelligenda eſt ; nec fuit neceſſe de meatibus omnibus,ſed de magis principalibus mentionem facere.

De tertio ſigno etiam dubitandum : *Vtrùm ex præcedenti vitæ regimine , memoriam à frigore lædi , Galenus rectè docuerit?* Præcedens enim victus ratio, & antecedentes cauſæ ad dignoſcendum faciunt intemperamentum,quoniam tale relictum eſſe creditur, quales ipſæ præceſſerunt.Sed in hunc modum argues.Sæpe cauſa præcedente calida,frigidus effectus oritur,& è contra:ex inſolatione enim frequentiſſimè catarrhi, & frigidæ diſtillationes generantur;calidæ autem, ex frigidi aëris occurſu.Igitur fallax & incerta dignotio, quæ ſumitur à præcedente cauſa , quamtumuis morbo originem dederit.

Dic. Fatemur non ſemper cum ſua cauſa effectum conuenire, imò ab ea non rarò eſſe diuerſum, vt conſtat ex adductis, & multis aliis exemplis:frigus enim bilem in capite exiſtentem conſtringens,& veluti manu exprimens , calidæ diſtillationis ſæpe cauſa exiſtit. Solis,& ambientis calor pituitam ad caput attrahens, vel in eo præexiſtentem diſſoluens , liquefaciénſue, frigidas parit defluxiones.Cùm autem ab vno tantùm indicio,fidem, & certitudinem non expectemus , parum intereſt ſi aliquando per ſe deficiat , falláxque & incertum ſit.

Præſagium.

SI ſano homini repentè memoria deficiat,ſummum damnum in cerebro pronunciat, & lethales huius partis affectus portendit, Apoplexiam , Lethargum , Epilepſiam,Paralyſim,vt docent Aëtius,*tetrab. 2. ſerm. 2. cap. 23.* Rhaſius 1. *contin. tract.* 10. *cap.* 2. In morbo quoque, ſi aut familiarium ignorantia, aut factorum obliuio,cum rigore, vel poſt rigorem ingruat,prauum eſt ſignum;indicat enim natiuum calorem à ſymptomatica refrigeratione ſuperatum.Demum memoriam ex morbo lædi,malum eſt,vt prædixit Hip. *1. prorrhet.* 26.quoniam reliquorum ſenſuum internorum,aut externorum iacturam præſagit.

Curatio.

SI frigida intemperantia cum humoris copia ægrum opprimat , quæ frequentior huius affectus cauſa eſt,curatio in victu,& ſex rebus non naturalibus inſtituenda eſt,eo modo,quo *in cap. de dolore capitis,& Epilepſia pituitoſa ſuprà* prædiximus. Victus ſit calidus ſiccus , extenuans , coctu facilis , non craſſus , excrementoſus,&c. Sanguinis miſſio reproba eſt : nam frigidorum humorum generationem conduplicat , ſpiritus reſoluit,cerebrum debilitat,facultates animales eneruat ; ni plethora adſit, & corpus ſit robuſtum,& florens.

Humores

Humores præparandi medicamentis cephalicis, vt ſerapio de Betonica, Meliſſa, Saluia, Hyſſopo, Calamentho, Stœchade, cum aquis, vel decoctis ſimilibus. Pro purgatione vtiliter proſunt Agaricus, Mechoaca, Carthamum, Turbith, ſyrupus de Senna, Polypod. Epithym. Elect. Indum. Pilulæ de Agarico, Fœtidæ, Hiera magna. Conferunt vacuantia per epicraſin, quæ tenaces humores in capitis regione infixos exhauriant. Roborantia cerebrum, optima ſunt. Sudorifica ex Ebeno, radice chinæ, ſmilace aſpera præſtantiſſima. Particulares vacuationes, per maſticatoria, errhina, & ſternutatoria, mirificè proſunt. Memoriam adaugent ex morbo deperditam Anacardina confectio, Theriaca, Mithridatium, Diambra, Diamoſchus, Aromaticum roſatum, condîtum de ſtœchade: Zinziber condîtum, Acorus, nux moſchata, conſerua floris ſaluiæ.

Lotiones capitis mirificè iuuant, factæ ex decocto ſaluiæ, Stœchad. maioran. Roriſmarini, Betonicæ, ſerpilli, Lauri, Acori, Cinnamomi, Caryophyl. Nucis moſchatæ. Poſt lauacrum vnge totum caput cum oleo de nuce moſchata, Ebeni, Aniſi, Lauri, Coſti, de piperib. Caſtor. Belzoin. Styrace, & aliis. Deinde veſtiatur caput cum pileo capitali roborante caput, cuius formam *cap. de Epilepſia* reperies. Cauterium in brachio, optimum.

Si ariditas frigiditati copuletur, vacuantia præſidia vitanda: ampleċtenda, quæ calefaciendi, & humectandi vires habent. Si ex debilitate, laboribus, curis, vitium emanet, victus ratio ſucculenta eſt idonea, quæ vires inſtauret, ac ſpirituoſam ſubſtantiam regeneret, prout *lib. 1. Hiſt. Princip. Med. hiſt.* 43. cum Galeno protulimus. Si ex ætate decrepita oriatur, ſola victus ratio imperanda.

OBSERVATIO

Remedia pro conſeruanda memoria, experti ſſima, & propè diuina.

MEmoriam conſeruare, ac tenacem efficere in illis, qui debilem, vel nullam habeant; collapſam ex morbo, vel omnino deperditam reſtituere, eſt difficillimum, imò ſolius Dei, non humani ingenij opus. In cuius gratiam præſidium proponam, cuius ope plures ex natiuitate immemores, memores ſunt facti. Alij ex morbo omnino obliuioſi, priſtinam memoriam recuperarunt. Alij, qui licèt fœlicem haberent, miraculoſam deinceps huius auxilij beneficio nacti ſunt; quod celare, impium, & ingenuo homine indecorum ſum arbitratus.

Nam homo etſi craſſo polleat ingenio, & rudi intellectu, aſininæque (vt ita dicam) capacitatis ſit, per hoc experimentum breuiſſimo tempore ſcientiam acquiret certam, infinitam, promptiſſimam memoriam, & humanum captum ſuperantem. Hoc enim mirabiliter prodeſt Prædicatoribus, Profeſſoribus, Studioſis, viris conſultis, Oeconomis, exercitus præfectis, & aliis, quorum munus pendet ex memoria: quo antidoto, ſeu præſtantiſſimo remedio muniti, quicquid legerint, audierint, viderint, memoriter ſine labore tenere poterunt, præcisè de verbo ad verbum, pleniſſimè & perfectè. Sacra Biblia tota, Ius ciuile, gloſſas cum textu, Ariſtotelem, & quoſcunque libros legerint, vel audierint, retinebunt ſine difficultate vlla: & ſi mille nomina coràm illis ſint repetita, omnia eodem ordine, & retrogrado extemplò recitare poterunt, ita vt ne ſemel quidem in vllo impingant. Remedium conſiſtit in tribus in gargariſmate, in hauſtu vini peculiariter præparati, & in vnguento. Gargariſmi forma, hæc eſt.

℞. *Pyrethri origani, galangæ, zingiber. carui, ſemin. plantagin. ſinapi*, an. ℥ ij. Omnia cum radicibus, & herbis in mortario piſtata, & contuſa, pone in olla noua, cum tribus quartariis aq. fontan. Bene operta bulliant ad ignem: inter ebulliendum, adde cochlear mellis, & nonnihil vini optimi. Coque ad conſumptionem duorum digitorum, cola, ſerua ad vſum. Cum hac aqua gargariza ſemel in menſe, decreſcente Luna, & calida detineatur aliquantulum in ore.

Vinum peculiariter præparatum ſic fit.

℞. *Zingib. piperis longi*, an. ʒ j. *galang. caryophyllor. cubebar.* an ʒ ß. *nucis moſchat.* ʒ j. ß. Pulueriſentur omnia: puluerem pone intra ſacculum lineum. Deinde accipe *vini optimi*, ℔. ij. Pone in ollam nouam vitreatam, & deinde immerge ſacculum cum pulueribus. Bulliant omnia ſimul, bene obturato vaſe, ne inter bulliendum vllus vapor exeat, poſtea ſine quieſcere, donec vinum clareſcat.

De hoc vino bibe ſingulis auroris ieiunus per triduum, & iterum veſperi dormiturus, vnum bonum hauſtum. Quando manè biberis, ſi æſtas fuerit, abi ad Solem; ſi hyems, ad fornacem: & pecte caput diligenter. Quo facto caput laua vino albo Gallico, & poſtea ſume fruſtulum toſti panis triticei cum vino Hiſpanico, & tunc comede, ieiunáque ad veſperam: cœnabis deinde parcè admodum, & duabus, vel tribus horis à cœna prædictum hauſtum aſſume: poſtea dormi placidè, continua per triduum.

Vnguentum, hoc eſt.

℞. *Primulæ veris, meliſſæ herbæ cum floribus, an.* M. j. Contunde in mortario cum duobus cochlearibus olei oliuarum: poſt adde partem octauam butyri recentis inſulſi, & miſce. Adiunge *Vini optimi, cochlearia quatuor, aq. bugloſſ. flor. ſaluiæ, flor. rutæ, chelidoniæ, an. cochlearia duo.* Bene miſce, coque ſuper carbones donec clareſcant, & deinde per aliquot dies inſola.

Hoc Vnguentum retinet integras vires per biennium. Eo poſt triduanam illam præparationem præuiam, inunge ceruicem, occiput, & tempora, tum caput bene contege, vt vnguentum operari poſſit. Hunc proceſſum itidem continua per triduum, repete iilum ſingulis duobus menſibus ſemel, per vnum annum. Secundo anno quater inunge, per totum. Tertio anno nonniſi ſemel. Et Angelicam memoriam tibi comparabis, dummodò priùs totum corpus, aliquo medicamento leuiter expurges.

OBSERVATIO.

Præſidium ad comparandam memoriam tenaciſſimam, facile, & ſingulare.

AQua pretioſa, Herculea, cuius vis maxima eſt non ſolùm in roboranda memoria ad miraculum vſque, ita vt non opus ſit eandem rem, bis aut ter legere, ſed etiam corporis vires reſtaurat, & adauget ſupra quàm dici poteſt. Militem quoque imbuit ferocia, & audacia pluſquam humana. Conſiſtit in duobus, in vino peculiariter præparato, & in inunctione capitis. Vinum fit hoc modo:

℞. *Vini Rhenani, ſeu alterius generoſi, quantum vis:* In hoc per tres, aut quatuor dies in loco calido, ſeu vitro optimè cooperto proiice hæc ſimplicia.

℞. *Roriſmarini, meliſſæ, ſaluiæ, betonicæ, maioran. pulegij, an.* M. j. *flor. tiliæ, liliorum conuallium, an.* P. j. Omnia hæc immitte in cucurbitam, & diſtilla. Prodibit aqua limpidiſſima. Huius ſume aliquam partem, atque illa reple vitrum ampli orificij. Quo facto menſe Iunio, vel Iulio, quære tibi cumulum formicarum, atque illum aperi. Elige autem illum qui continet formicas maiores nigricantes, & in quibus nulla ſint oua. Aceruum hunc formicarum baculo commoue, & immitte in vitrum cum aqua. Videbis aſcendentes formicas,

formicas,quas paulatim præcipitabis in vitrum,atque hac ratione colliges quinque, aut ſex manipulos formicarum. Vitrum probè clauſum colloca in ſole, atque ibi relinque per decem, aut quatuordecim dies. Tunc porrò commoue formicas, illáſque videbis in paſtam, atque pulticulam quaſi conuerſas. Infunde portionem reliquam vini, & iterum relinque per triduum, demum deſtilla per arenam, aut balneum, & prodibit aqua clariſſima, deinde oleum flauum; quod ſeorſim excipe,& ſerua tanquam ſecretum. Aquam verò per diſtillationem extractam infunde in vitrum,atque illi immitte ſequentia.

℞.*Cinnamom. elect. confect. Anacardin. an.*℥ j.*croci*, ʒ j.*moſchi, ambari griſei, an.* ℈.ß. Sicque relinque per triduum. Et hoc modo parabis aquam magnanimitatis ſummæ,& vtilitatis eximiæ. Huius vnum cochlear ieiunus per menſem hauri, & huius remedij mirabiles effectus experieris.

Vnguentum eſt huiuſmodi.

℞. *Herbarum hederæ, ſtœchad. an. bonam partem*: Infunde menſuram vnam aq. fontanæ. Coque perbene vaſe clauſo: deinde exprime herbas, & liquorem traiice per ſetaceum: illi verò adde aliquantulum terebinthinæ, quæ priùs abluta ſit aqua maioran. & fiat linimentum. Hoc inunge frontem,occiput, ceruicem, tempore nocturno tribus horis poſt cœnam.

Ratio victus humida ſeruanda. Caueat ab aëre frigido,humido,nimis nebuloſo,& turbulento. Ambulet capite bene cooperto,& veſtibus rectè munitus,cuſtoditíſque pedibus per ſolum diſcurrat,frigidúmque lutum. Aër nimis calidus fugiendus, vel ſiccus, à ſole, vel igne. Interdicantur alimenta coctu difficilia: offerantur, quæ ſalubrem generant ſanguinem. Natiua quadam proprietate memoriæ obſunt lac,allium, cæpæ, porrum, legumina, fabæ,piſa, lentes, caſtaneæ, carnes, & haleces fumo induratæ, caſeus tam recens, quàm ſiccus, cereuiſia craſſa, fæculenta, turbida,quæ conſimiles ſpiritus, & ſanguinem generat. Ebrietas, hoſtis eſt memoriæ acerrimus, ſomnus prolixus, præcipuè ab aſſumpto cibo; decubitus ſupra dorſum, exercitium nimium,& multò magis quies.Inter excreta,ſummè nocent nimia ſanguinis,aut ſeminis emiſſio. Validæ purgationes,inutiles. Lenes,& repetitæ,factæque cum medicamentis phlegmagogis, ante huius præſidij vſum,conferunt apprimè. Animi affectus,nocui,vt ira,triſtitia,timor. Nocturnæ,& diuturnæ lucubrationes,reprobæ.Fugiendæ curæ,ſolicitudines,vigiliæ. Abdicanda ieiunia, & cætera omnia quæ ſpiritus minuunt,ſanguinem exhauriunt,vires reſoluunt.Vtere hoc remedio:nam eſt facile,iuuamenti magni, & à me fœliciſſimè ſæpius celebratum.

CAPVT X.

De Paralyſi.

Definitio.

CVm paralyſis ſit neruorum paſſio, placet primò aliqua de natura, & temperamento neruorum commentari, ex tam multis quæ Galenus de hoc negotio fusè diſſeruit. Et primò: *Vtrùm nerui definitio à Galeno tradita ſit optima?* Hic enim, *lib.*15*.de vſu part. cap.*1. ſumpto nerui vocabulo propriè & ſtrictè,ſic definit: *Eſt ſubſtantia,quæ à cerebro,vel ſpinali medulla procedit.* Non nego Medicos aliquando per neruoſas partes, intelligere aliquas ſubſtantias, quæ cum neruis ſimilitudinem habent, & conuenientiam, veluti ſunt membranæ;vt docet Gal.1.*de motu muſcul.c.*1. quo loco tripartitam neruorum diuiſionem proponit: Nam ligamenta, quæ ab oſſibus, pro ipſorum vnione, & coarticulatione dimanant,etiam nerui dicuntur: ſimiliter etiam aliæ ſubſtantiæ,quæ inſtar chordæ ex muſculis deriuantur,vt tendines.

Neruus ergo hoc modo ſumptus,*eſt pars ſimilaris,genita ex ſubſtantia medullari, fibroſa,& membranoſa, facta à facultate formatrice, gratia diſtributionis facultatis animalis.* Dicitur pars ſimilaris, quoad ſenſum: qua ratione Galenus *lib.*1.*de elem. cap.*8. & alibi ſæpe, neruum inter partes ſimplices connumerat; licèt ſecundùm rei naturam pars ſit diſſimilaris, cùm ex diuerſis ſubſtantiis conſtet. Genitus fuit neruus ex ſubſtantia medullari, quæ illius propria ſubſtantia eſt, ex Galen. 3.*de anatomic. adminiſt.cap.*11. docente propagines eſſe eiuſdem ſubſtantiæ cum ſua origine;cerebrum autem, & ſpinalis medulla, ſubſtantiæ medullares ſunt, orta verò atteſtantur principiis. Iuxta hanc doctrinam intelligendus eſt Galenus 3.*de placit.cap. vlt.* vbi inquit, *quòd ſi ſecetur in totum medulla nerui, ſtatim membrum immobile redditur.* Hoc modo explanetur præclarus ille contextus, *lib.*1.*de motu muſcul.c.*1. quo loco agens de neruis, inquit: *Neruum ita fieri ex ſubſtantia cerebri, vt neruus nihil aliud ſit, quam cerebri ſubſtantia magis conſtipata,& duriuſcula facta.*

Conſtat etiam neruus ſubſtantia fibroſa, *de facult. naturalib. vlt.* & 7. *de placit. cap.*9. Sed animaduertas, quòd neruus definit in fibras muſculorum ſecundùm totam ſubſtantiam: Neruus verò conſtat ex ſubſtantia quadam ſimili fibris,ex ſemine genita; ita vt ſit differentia inter fibras nerui, & inter fibras in quas reſoluitur, & in muſculorum inſertionem degenerat. Componitur etiam ex ſubſtantia membranoſa, hoc eſt,ex membranis quæ in ipſo reperiuntur:Nerui enim duplicem ſortiuntur membranam, primam, quæ ſubſtantiæ nerui proximior eſt, & ex pia cerebri matre dimanat; alteram, quæ ex dura cerebri meninge originem ducit. Sunt & alia in corpore, quæ ob neruorum ſimilitudinem, neruoſa dicuntur: hoc pacto vterum, veſicam, inteſtina, neruoſa nuncupamus. Ex qua compoſitione patet, nerui ſubſtantiam eſſe ſpermaticam, & exanguem; quæ ſi ſecetur, inſtar ſeminalium regenerari nequit, ex Hip. 6. *Aph.* 19. *Quum diſciſſum fuerit os, aut cartilago,vel neruus, aut genæ particula tenuis, vel præputium, neque augetur, neque coaleſcit.*

De temperamento Nerui: *Vtrùm omnis neruus ſit natura ſiccus?* maxima eſt controuerſia apud auctores: Nam Auicenna 1.1. *cap.*2. in catalogo ſiccorum repoſuit neruos, tam motiuos, quàm ſenſitiuos: ea tamen diſtinctione adhibita, quòd licèt in frigiditate ſenſitiui parum diſtent à motiuis; nihilominus hi in ſiccitate magis accedunt, & ſenſitiui in paſſiuis proximi ſunt temperaturæ cutis: quaſi auctor hic grauiſſimus aſſerat, neruos motiuos minùs eſſe frigidos ſenſitiuis, & è conuerſo, ſenſitiuos minùs eſſe ſiccos motiuis: motus enim ratione illi ampliùs incaleſcunt, & exiccantur, cùm motus in actione conſiſtat, ad quam peragendam maiore robore, & firmitudine indigemus, ad quæ opera ſiccitas vtilis eſt, 3. *de ſympt.cauſ. cap.*3. Hinc factum eſt, quòd ad hoc vt nerui motiui eſſent robuſtiores, ſiccitate, & duritie indigeant. Contrà cernitur in ſenſitiuis, cùm ſenſus magis in paſſione conſiſtat, & ad patiendum ſufficiens diſpoſitio in paſſo ſit neceſſaria; & ideò nerui ſenſitiui ſunt molliores, & humidiores, quæ mollities ad ſpecies rerum ſuſcipiendas vtilis eſt.

At contra hanc doctrinam obſtat irrefragabilis Galeni auctoritas, 1.*de temper.cap.vlt.* quo loco inter partes ſiccas repoſuit neruos duros,motiuos; at verò neruos molles, ſenſitiuos, in humiditate, & ſiccitate mediam naturam ſortiri aſſeuerat. Contrà legimus ipſum affirmaſſe, *lib.*2, *de temper. cap.*3. dum agens

de

de partibus humidis, ſic ait: *Proxima cuti eſt mollium neruorum natura; duriores autem,in humido & ſicco ſecundùm cutis naturam ſe habent.* Perperam ergo Galenus & Auicenna, de temperamento neruorum pronunciarunt, quum modò ſiccos, modò humidos, & iam cutis temperaturam habere in paſſiuis qualitatibus affirmarunt.

Grauis antinomia, & quæ peritiſſimos coëgit interpretes,vt textum eſſe corruptum affirmarent,& ſic pro neruis mollibus accipiendos eſſe duros,& pro duris molles, rati ſunt. Alij ſic eſſe legendum textum Galeni arbitrantur: *Mollium neruorum natura proxima eſt cuti, durorum neruorum natura eandem non habet cum cute temperiem,* quia ſemper nerui per ſiccitatem à cutis temperamento recedunt, præſertim motiui:atque hanc eſſe cauſam ſibi perſuadent, ob quam Galenus 6.*meth.*2.& *lib.art.medic.cap.*92.agens de vulneribus,& punctura neruorum, horum naturam contemplans, ſimilibus eſſe conſeruandam aſſeueret, & apponenda eſſe medicamenta quæ ſunt tenuium partium,& citra mordacitatem exiccare queunt.

Alij ob huius doctrinæ difficultatem,omiſſa Galeni, & Auic. ſententia,neruos motiuos reponunt inter partes ſiccas, & ſenſitiuos,inter partes humidas, qui ſicuti nerui motiui ſunt duriores cute,ita ſenſitiui, ea ſunt molliores. Adde quòd neruus cerebro durior 1. *de motu muſcul.*1. & 8.*de vſu part.cap.*6. Quare ſicuti nerui oriuntur ex cerebro,ſic etiam ex ſpinali medulla;& ſicuti hæc eſt durior,& ſiccior ipſo cerebro,pari ratione & nerui ſpinalis medullæ ſunt duriores & ſicciores ipſis neruis cerebri.

Sed hoc fundamentum corruit,quia oculari anatomes fidei omnino aduerſatur: conſtat enim à parte molliori cerebri oriri neruos duriores, quàm a parte duriore, ſi conſideremus à parte anteriori cerebri oriri ſecundam conjugationem neruorum mouentium oculos, qui duriores ſunt; & à parte poſteriori oriri ſextam conjugationem neruorum, tribuentium ſenſum omnibus viſceribus, & partibus infra caput,qui molliores ſunt. Vt ergo contextus Galeni verus ſit, ipſum cum negatione lege: nam in illis verbis: *At verò duriores nerui ſecundum naturam cutis ſe habent*, deficit particula *non*: & ſic explicatur textus: *At verò duriores nerui ſecundùm naturam cutis non ſe habent.* Si verò hoc modo conciliare Galenum recuſes,dic,quòd nerui duri ſecundùm naturam cutis ſe habent,quo enim ſunt duriores cute, tanto ſiccioris temperamenti ſunt.

Inquires: *An nerui ſint ſicciores arteriis?* nam Galenus *lib.*1.*ad Glauc. cap.*2.agens de curatione methodica, inquit neruoſas partes eſſe magis ſiccandas arterioſis,quia quo pars eſt ſiccior,remedium ex ſua natura ſiccius expoſtulat. Quare ex ſententia Galeni, nerui ſunt ſicciores arteriis. Dic, quod Galenus hoc loco non intelligit neruos,ſed partes neruoſas,ob ſimilitudinem quam cum neruis habent,vt ſunt membranæ:hæ enim ſicciores ſunt neruis, vt Galenus 1. *de temper.cap.vlt.*edocuit.

Vtrùm vero *neruus temperamento frigidus ſit*? etiam diſſentiunt auctores. Dic, quod ſi vnaquæque pars tantum habet de calore, quantum de ſanguine, videtur quod omnis neruus ſummè frigidus ſit. Ad hoc, quoniam (vt Galenus docet,1. *de temper. cap. vlt. poſt med.*) cutis temperata eſt,quia nimirum eſt media inter neruum, & carnem; conſtat manifeſtè quod neruus frigidus ſit, & ſanguinis expers, caro vero calida ſit,& ſanguine referta. Reſponde, neruum frigidum eſſe,non vero ita frigere,vt os,cartilago, & ligamentum; neruus enim etſi ſanguinis conſpicui prorſus ſit expers, cùm nihil in eo rubri conſpiciatur, non tamen eſt expers ſanguinis inconſpicui, à quo omnia membra aluntur,maximè quia ſpiritum à cerebro recipit, à quo etiam incaleſcit.

A Vt autem faciliùs curationem Paralyſis aſſequaris, perſcrutandum: *Vtrùm neruus ſit organum tactus?* Neruorum vtilitas triplex eſt,ex Gal.5. *de vſu part. cap.*9. quia quemadmodum in corpore tria ſunt organa, ſenſationis,motionis,& nutritionis,ita neruorum triplex eſt vſus: Primus, quia defert facultatem ad organa ſenſus. Secundus, quia defert facultatem ad organa motus. Tertius,propter aliquarumpartiũ nutritionem, quoniam,vt Gal.*cit. loc.* aſſeruit,nerui etiam multam vtilitaté præſtant partibus, quorum ope hæ excrementa ſua foràs excernunt: licèt enim facultas expultrix ad hanc operationem,ſenſationem non requirat,vt patet in oſſibus; tamen in aliquibus partibus ſentientibus rei nociuæ ſenſus manifeſtè conſpicitur,vt renibus,ventriculo,veſica vrinaria.At hæc doctrina ita intelligenda eſt,vt primò,& per ſe nerui

B ſint neceſſarij propter organa ſenſus,& motus,ſecundariò autem ob nutritionis organa.Auicenna 1.1.*doct.* *cap.*2.aliam addit vtilitatem,vt caro muſculoſa roboretur, & fortior fiat: nam neruus degenerat in fibras ſparſas per ſubſtantiam muſculi, & hac ratione muſculus ad motum ſit magis paratus.

Nerui ideò ad ſenſum conferunt, & motum, quia facultatem præbent neceſſariam pro motione,& ſenſatione; nam quilibet neruus, eſt via, ſeu lator vtriuſque facultatis,vt *cit.loc.*docuit Auicen.Hoc modo eſt intelligenda Galeni doctrina, 2.*de motu muſcul.* *cap.*1 vbi inquit,*neruis magnam eſſe vim à magno principio,videlicet à cerebro,communicatam.* Quemadmodum enim arteriæ ſanguinem arterialem à corde hauriunt, vt per omnes corporis partes diſtribuatur;ita nerui ex

C cerebro, veluti ex fonte, virtutem animalem muſculis, & aliis partibus ſentientibus deferunt, & hac ratione facultatis animalis delatores vocantur.

Ex hac eleganti doctrina, & digna animaduerſione, patet ratio, quare facultas animalis emanet à cerebro, non verò à neruis: quia licet in his facultas hæc recipiatur, à cerebro originem ducens, tamen hæc non à propria ſubſtantia nerui emanat, in neruis enim pro receptione datur aptitudo, non verò pro emanatione. Simili modo de potentiis interioribus cerebri dicendum, quæ ſolùm in cerebro domicilium habent: quod in communicatione facultatis vitalis pulſificæ patet manifeſtè,quæ etſi à corde communicetur per arterias, non tamen ab ipſis emanat.

D Deinde neruus non ſolùm defert facultatem animalem, verùm etiam eſt organum ſenſus tactus, quia in neruis exquiſita ſenſatio reperitur,facta à potentia tactiua,præſuppoſita immutatione,& alteratione extrinſeci ſenſibilis, ita vt neruus effectiuè ſenſationem eliciat. Quare neruus non ſolùm eſt via facultatis animalis, ſed etiam eſt organum efficiens ſenſationem:nullum enim eſt inconueniens,quòd eademmet pars ſit inſtrumentum actionis, & organum ſecundùm rationes diuerſas: & ſic neruus,quatenus eſt facultatis animalis delator,dicitur inſtrumentum; quatenus facultate ſenſitiua conſtat, eſt organum elicitiuum actionis tangendi, quod eleganter probat Galenus 7.*de anatomic. adminiſt.c.*7. vbi inquit, *quòd nerui*

E *molles ſunt apti ad ſenſum, duri verò ad motum*:quod eſſet verum; ſi nerui tantùm eſſent facultatum delatores.Hoc tamen ita intelligas, vt reſpectu aliarum ſenſationum noſtri corporis, propter tactiuam potentiam ſolùm inſtrumentaliter concurrant, animalem facultatem deferentes, vt in neruis opticis patet, qui ad viſionem ſolùm neceſſarij ſunt, quia ſpiritus communicant,licèt viſio efficienter ab humore cryſtallino emanet,quod ſimiliter de ſenſu auditus,guſtus, & olfactus proferendum.

Pro illius celebris quæſtionis expoſitione,quã agitauimus, *lib.*5. *Hiſtor. Princip. Medic. in com. hiſt.*4. Vtrùm poſſit perire motus manente ſenſu, & è cõtra?

curationi de paralyſi tam neceſſaria,indaganda etiam hoc loco eſt alia : *Vtrùm neruus deferens ſenſum,deferat etiam motum, & è conuerſo.* Huius dubitationis prior pars apertè colligitur ex Galeno,1.*de loc.cap*.6.& ſuppoſito, quod omnes concedunt ; facultatem animalem, quæ à cerebro per neruos demandatur, eſſe auctorem ſenſus,ſic arguo.

Motus ad ſui actionem requirit abundantiorem vim,quàm ſenſus. Ergo nerui deferentes vim motricem, deferent etiam ſenſificam. Antecedens probatur : quia id in quo maior operatio reperitur, abundantiorem vim prærequirit. Sed in motu maior cernitur operatio,quàm in ſenſu.Ergo.Minor probatur: nam in motu reperitur contractio muſculorum, quæ maior operatio eſt , quàm receptio ſpecierum , quæ in ſenſu cernitur. Confirmatur,quia ſentire, ex Gal. 1.*de cauſ.ſympt. cap*.5. & 2. *de anim*.11. eſt quædam paſſio ; motus verò actio : Ergo maior eſt operatio.

Quòd verò non omnis ſentiens neruus motum præſtet,ſic confirmo : quia aliàs ſequeretur, vim ſenſitiuam, & motiuam ad omnia demandari membra. Minor probatur : quia ſi per eoſdem neruos demandaretur motus , ſenſus hic non poſſet amitti, illæſo motu, & è conuerſo : maximè quia neruus per ſe ſolus non eſt ſufficiens ad exercendum motum,niſi muſculis coniungatur.Ergo non omnis ſentiens neruus motum præſtabit ; plurimi enim ſunt nerui qui in muſculos non implantantur , vt ex anatome conſtat. Ergo hi ſenſum , & non motum poterunt exercere.

Solue hoc modo. Si vis ſenſifica,& motiua per diuerſos neruos demandetur , amitti poteſt motus manente ſenſu,non tamen vice verſa. Priorem partem, præter Galeni auctoritatem *loc.cit*.ratio firmat.Facultas ſenſitiua, & motiua per diuerſos neruos ad aliqua membra demandantur. Ergo bene poteſt amitti vna operatio manente alia ; deperditio enim ſenſus & motus , à reſolutione neruorum dependet , per quos facultas ſentiendi , & mouendi defertur. Sed nerui deferentes ſenſum,ſine motoriis reſolui poſſunt. Ergo,&c.

Nec dicas , facultatem mouendi , & ſentiendi per omnes neruos deferri , ſiquidem eſt virtus animalis: Licet enim hoc verum ſit, tamen eam per diuerſos neruos defluere comprobamus : quia in aliquibus membris non exercetur motus,defectu muſculorum, non virtutis. Deinde natura non ſolet tantam ſpirituum copiam ad partes ſentientes emittere, quantam ad partes ſentientes ſimul, & mouentes : maius enim ad motum localem , quàm ad ſenſum , robur eſt neceſſarium.

Partem poſteriorem vlteriùs confirmo. Senſus exigua facultate animali peragi poteſt ; motus nonniſi à vehementiore. Ergo ſenſus manente motu , nullo pacto poterit deperdi,bene vice verſa.Neque obiicias motum ſiccitate neruorum perfici , vt patet in infantibus , qui ob eorum mollitiem non progrediuntur;ſenſum verò humiditatem expoſcere : vnde ſequitur , quòd ſi neruus ſit valdè exiccatus , poſſit amitti ſenſus,manente motu. Neganda enim eſt ſequela:nec enim adeò poteſt neruus exiccari , vt deperdatur ſenſus , manente motu. Quòd ſi ſupponas eum exiccari vehementer , tunc ſenſus , & motus deperdentur ſimul : neceſſariò enim neruus ob ſiccitatem maximam conuelletur , ac proinde nec ſentiet conuulſus , nec mouebitur.

Proxima huic dubio quæſtio eſt : *Vtrùm facultas ſenſitiua & motiua , ſint vna,an diuerſæ ?* in qua difficultate ſoluenda digladiantur Medici. Nos diuerſam eſſe facultatem motiuam,& ſenſitiuam affirmamus. Probatur:nam ſi vnico influxu virtutis, facultas motiua, & ſenſitiua deferantur, nullus erit neruus ſenſus, qui

A etiam non ſit motus , & è contra nullus neruus erit motiuus,quin etiam ſit ſenſitiuus. Sed cùm operationes diuerſæ ſunt , quantumuis facultas videatur vna, non eſt vna,ſed plures exiſtimandæ.

Hac ratione Galenus *lib*.2. *de præſag. ex pulſ. cap*. 8. diſtentionem , & contractionem in pulſibus , à duabus facultatibus fieri dixit , quarum vna contrahit , altera verò diſtendit cor , & arterias : indecens enim duxit, duabus operationibus vnam tribuere facultatem. Sic quamuis per eoſdem neruos influxu quodam ſimultaneo , vis quæ mouet, & quæ ſentit, deferatur à cerebro , eadem vis non eſt quæ vtramque facit operationem , ſed vna eſt quæ ſentit, altera quæ mouet. Quare non rectè colligunt quidam , ex Galen.1.*de cauſ.ſympt.cap*.5. eadem vi motum, & ſenB ſum fieri , quoniam dixerit nonnunquam lædi motum,illæſo ſenſu, quòd minùs virtutis influat , quàm vt ſufficiat ad mouendum; tantum autem,vt valeat ad ſentiendum.

Si verò roges : *Vtrùm facultates ſenſitiuæ inter ſe ſint diſtinctæ ?* Reſpondet perbellè Galenus *lib*.8. *de vſu part.cap*.6. dum ſic ait : *Cùm igitur in capite quatuor ſint inſtrumenta ſenſoria , oculi, aures , nares , & lingua, omniáque hæc ex cerebro ſenſus principium habeant , eáque ſaltem ratione ſimilia appareant,ineſt tamen eis ſecundùm ſpeciem diſſimilitudo , non modò in ipſis ſentiendi facultatibus , verùm etiam in corporibus per quæ facultates deferuntur : quandoquidem facultatum alia odorum , alia ſaporum, alia ſonorum, alia colorum eſt diiudicatrix , &c.* C Quid clarius in hac ſoluenda difficultate dici poſſit, prorſus non video. Neque ſiniſtrè interpreteris Galenum , dicáſque loquutum fuiſſe de facultatibus vitalibus , quæ ſpecie ſunt diſtinctæ , & organis diuerſis vtuntur : nam de animalibus facultatibus intelligendus eſt. Deinde facultas viſiua communicatur per neruos primæ coniugationis , auditiua per neruos quintæ,& ſic de cæteris ſentiendum. Inſuper viſio , auditio , olfactio , guſtatio , & tactio , operationes ſunt diuerſæ , quare à diuerſis facultatibus fiant eſt neceſſe, licèt quoad ſenſum vna & ſimplex nobis videatur.

Hoc modo dum Sol gignit, viuificat, illuminat, & alia munia præſtat , cuique harum operationum ſua reſpondet facultas, quæ qualitas , & proprietas quæD dam actiua in ipſo Sole eſt. Facultas qua illuminat, lux eſt ; qua gignit, & viuificat, occultior eſt,ex operationibus ſolùm nobis nota. Vt ergo Sol luce ſua illuminat , ita aliis facultatibus irradiat , & vniuerſum alterat. Vtque ex luce illuminatio,ſic ex aliis facultatibus generatio,viuificatio, & ſiquæ aliæ. Cerebrum ſimiliter , aut anima quæ in eo reſidet , plures habet facultates & proprietates, mouendi, ſentiendi, & intelligendi. Facultas intelligendi vna eſt, mouendi altera, ſentiendi verò non eſt vna , ſed multiplex , putà fingendi,cogitandi, & memorandi. Videndi inſuper, audiendi , olfaciendi , guſtandi , & tangendi. Quare tot operationes diuerſæ , à diuerſis facultatibus prodeant,eſt neceſſe. Anima ergo tot facultatibus ornaE ta , vires ſuas diſtribuit alteratione quadam ſimultanea in inſtrumenta apta , vt hanc alterationem recipere queant.

Vtrùm ſpiritus qui ad organa ſenſuum mittuntur , facultatem ſolam illi organo accommodatam deferant , an ſolùm expetantur , vt inſtrumenta facultatis per neruos diſtributæ? etiam in dubium vertendum. In hac quæſtione probabilius cenſeo , facultates ſenſuum magis immateriales , ſpiritibus purioribus , & ſplendidis communicari. Vim enim videndi habent viſiui ſpiritus,& eam aëri externo illuminato communicant. Si verò vim tangendi deferrēt ſpiritus viſiui,extrà fieret tactio,non ſecus ac viſio.Sed facultas tangēdi,terrena admodum exiſtēs,aut ſpiritibus nequit communicari, aut obſcuros,craſſos,& turbulētos exoptat.Ad auditū

verò

verò ſpiritus deferri, qui vim adferant audiendi, nec tam craſſos, quantum tactui,& guſtui eſſent opportu-nii;nec tam ſplendidos & æthereos,atque ij qui viden-do ſunt accommodati, fidem facit ipſorum ſenſuum natura: Nam viſus igneus eſt & æthereus, auditus verò aëreus. Hinc apud Ariſt. 2.*de anim*.8. auditus in-ſtrumentum ſtatuitur, aër quidam congenitus intra quandam membranam contentus,qui ab externo aëre ſonos deferente pulſatur, & vi auditoria, quam ha-bet, eos apprehendit. Quid autem ſit aër hic inge-nitus, quàm ſpiritus audiendo à natura deſtinatus, non video. Atqui cùm aër externus ſpiritum illum ferit, ſi alias facultates præter auditiuam ſpiritus is habeat,fiet neceſſariò, vt aërem bene aut malè olen-tem dignoſcat. Hoc autem minimè contingere cer-nimus. Ergo ſpiritus qui ad auditum confluit, ſingu-larem facultatem defert.Quare & ad alios ſenſus,eum deferri ſpiritum,qualem ipſius ſenſus natura expoſtu-lat, rationabile eſt.

De officio neruorum,differentiis, ductu, & implan-tatione, ſat multa prædixit Galenus 7. *de vſu part*. 14. Numerus illorum in vtraque parte,tam dextra,quàm ſiniſtra,æqualis eſt,vt docet Galenus *lib.de diſſect. ner-uorum, cap*.5.Si ab hac lege excipias neruum vltimum, qui ab ſpinali medulla exoritur, quia ille ſolus ſine coniuge eſt;ſpinalis enim medulla iam in neruos fuit abſumpta.Hiſtoriam neruorum,& eorum coniugatio-nes,lege apud Galenum *lib.9.de vſu part.à cap*. 8.*vſque ad cap*. 15. & eas nos breuiter delineauimus *in noſtro ſpicilegio anatomico,lib.6.Hiſt.Princip. Med. in com.hiſt*. 4. *ſect*. 3. *tit. de neruis*.

Non patiar verò mihi illud ex animo excuti, quod tot Medicorum approbatione iam confirmatum eſt, Cerebrum eſſe frigidum, & frigido pituitoſóque ali-mento nutriri, ex quo cùm glutinoſus, lentúſque humor gignatur, neruos obſtruit, & influxum facul-tatis animalis impedit ad membra, & hoc modo Pa-ralyſis generatur. Sed quoniam rerum naturalium veritas in occulto latet, & natura veritatem penitus abſtruſit, pro tam periculoſi affectus curatione, hanc inquirere, inueſtigare,rimari conuenit. Ideò excitan-da hoc loco quæſtio eſt, in Scholis celebrata valde: *Virùm genuina, & naturalis cerebri temperatura, ſit ca-lida, an frigida*. De actiuis qualitatibus loquor, cutis reſpectu, quia in paſſiuis eſſe humidum libenter fa-temur.

Solertiſſimus Philoſophus, *lib.2.de part. animal.c*.7. cerebrum eſſe frigidum conſtanter affirmat: à natura enim conſtitutum eſt, vt immodicum calorem cordis attemperet, ipſúmque infrigidet; quare membranis præditum eſt, plurimis neruorum propaginibus, oſſi-bus duriſſimis contegitur, quæ omnes partes frigidæ ſunt, vt firmat Galenus 1. *de temper. cap. vlt*. & *lib*. 2. *cap*. 3. Omnia tamen hæc cute non humidiora modò ſunt, ſed frigidiora: vnóque verbo, omne exangue eſt frigidius ſanguine prædito. Probat etiam 3. *Aph*. 12.*poſt. princip*. §. *quoniam cerebrum natura aptum eſt ad generandas pi.uitoſas ſuperfluitates, &c. Lib*.5.*Aph*.18. idem confirmat. Dum enim aſſignat rationem illius ſententiæ Hippocraticæ, cur frigidum ſit inimicum oſſibus, dentibus, neruis, cerebro, & ſpinali medul-læ, ſupponit partes natura ſua frigidas,citiùs, ac ma-gis ab immodico frigido lædi; & adducit Hip. *in lib. de carnibus, num*. 4. dicentem, *Cerebrum eſſe ſedem, & domicilium frigidi, & glutinoſi*. Deinde. Cerebrum alteratur,& læditur à morbis ſuæ temperaturæ ſimili-bus, vt Apoplexia, Epilepſia, Melancholia, Con-gelatione, & aliis ſoporoſis affectibus. Inſuper excre-menta reiecta per os, naſum, & palatum, ſunt frigida & pituitoſa, quæ cerebri frigidum temperamentum oſtendunt euidenter: pars enim exanguis eſt, & ſub-ſtantia alba conſtat, & medullari, & ideò in omnibus cerebrum eſt priuatum ſanguine,ex Ariſt. 1.*de Hiſt.ani-*

A *mal. cap*. 16. Cur autem frigidum fuerit conſtitutum, proponit Auicenna 1.3.*tract*.1. *cap*. 2. ne ſcilicet aſſi-duis ſpirituum, & ſenſuum tam internorum, quam externorum motionibus incaleſceret, & inflammare-tur.

Galenus *lib.8.de vſu part.cap.2.&* 3. Ariſtotelis opi-nionem irridet, exiſtimantis cerebrum eſſe à natura conſtitutum,vt immodicum cordis calorem attempe-ret;quare eam pluribus rationibus oppugnat:Primò. Si hoc verum eſſet, debebat collocari in regione tho-racis:nam oſſa cranij,& magna diſtantia ſitus,infrigi-dationem impediunt. Secundò. Si cerebrum quocun-que tempore tangas, calidum inuenies, imò tempore æſtatis ab aëre attracto per nares, & os infrigidatur; quare in vulneribus capitis ab ipſo maximè læditur, ex Gal.*loc cit*.Tertiò.Cor magis recedit per calorem à

B mediocritate, quàm cerebrum per frigiditatem. Ergo potiùs à corde calefiet. Ergo cerebrum non fuit fa-ctum propter cor, ſed propter diuiniores vſus, vt eius admirabilis compoſitio oſtendit.

Quoniam verò Galenus *cit.lib.de vſu part.cap*.2.ce-rebrum calidum eſſe affirmat.§.*Atqui ſi aër cerebro eſſet calidior, haudquaquam ab eo refrigeraretur: nunc autem etiamſi æſtas fuerit,facilè refrigeratur,indigétque etiam tum foueri citiſſimè,tanquam non ſolùm id non ſit frigidum,ſed ne citra moleſtiam quidem,frigidæ ſubſtantiæ occurſum,&c*. & *infrà* ſic ait: *O generoſiſſimi! tenuem meninga calidam eſſe confitentes, audetis adhuc cerebrum pronuntiare fri-gidum? &c*. Galeni partes ſic confirmo.

C Primò. Cerebrum habet multas venas, & arterias, & ſinus duræ meningis plenos ſanguine. Ergo cali-dum eſt.Nam vbi vaſorum reperitur copia,ſanguinis, ſpiritus,& caloris vbertas exiſtit.Secundò. Cerebrum reſpiratione media aërem attrahit,vt attemperetur,ex Gal.8. *de vſu part.c*.10.§. *Anteriores itaque duo, inſpira-tionem,expirationem efflationémque ex cerebro efficiunt*: & *lib.de vtilit.reſpir.vlt.poſt princ*.§.*Cùm enim arteriæ circa collum laqueo conſtringuntur. &c*. Ergo, &c. Nam finis reſpirationis eſt natiui caloris moderatio, & infrigi-datio,ex Gal.*lib.6.epid.ſect*.5. *com*.5. Quare ſi reſpirat, refrigeretur eſt neceſſe.

Tertiò. Cerebrum generat ſpiritus animales ſua-pte natura calidos,7.*de placit.cap*.3.Igitur, &c. Neque inſtes calorem ſpirituum animalium non eſſe tribu-tum à cerebro, ſed ab ſpiritibus vitalibus calorem

D ſuum adhuc retinentibus, poſtquam in animales de-generant. Sed inſtantia nihil concludit, quia animalis non ſolùm ex vitali, ſed etiam ex aëre per reſpiratio-nem attracto ad ipſum cerebrum generatur, vt mo-nuit Galenus 12.*meth.cap*.5. qui cùm coquatur, & in animalem ſpiritum tranſmutetur, cerebri calorem ar-guit manifeſtè, coctionem enim fieri à calore, 4. *me-teor.c*.2.Philoſophus firmat.

Quartò.Cerebrum eſt principium motus animalis, & principum facultatum, quæ in cerebro operan-tur,mediante ſpiritu,& calore. Ergo.Probat Ariſt.*lib*. 3.*de anim.c*.1. aſſerens, nihil eſſe ſenſitiuum ſine cali-ditate,& motiuum ſine calore,2.*de generat.animal.c*.1. *poſt princip*.Quintò. Cerebrum eſt pars ſpermatica,ex

E ſemine generata,ex Gal.1.*de ſem*.8. Sed ſemen ſua na-tura eſt calidum, & igneum,2.*de ſanit.c*.2. Ergo & ip-ſum cerebrum.Neque hanc rationem redarguas,quòd plures reperiantur partes ſpermaticæ,vt os,cartilago, ligamentum,& ſimilia, quæ reſoluta parte ſpirituoſa, tenui,& calida,remanent frigidæ, in quarum partium claſſe cerebrum reponitur.Quia ſemen calidum eſt,& igneum ex natura ſua. Ergo illa pars erit calidior, in qua ſemen magis integrum remanet,vt in cerebro,in quo exigua eſt ſeminis elaboratio, & apparet quaſi coagulatum ſemen.

Sextò.Cor calidius cognoſcitur ex multitudine pi-lorum in thorace.Sed caput eſt maximè piloſum. Se-ptimò. Cerebrum ob ſitum rectum recipit vapores calidos

calidos à toto aſcendentes, qui reddunt ipſum in ordine ad cutim calidum, quia tactus eſt rectus iudex calidi,& frigidi,2.*de temper.cap.*8.Quouis autem tempore cerebrum multò calidius aëre inuenitur,ſiue ruptum alicuius caput manibus curemus,ſiue etiam experiundi gratia animali cuiuis cranium exciderimus, deinde meningibus diſciſſis tangere tentemus.

Vltimò. Morbi materiales improportionales,ſunt deteriores,quàm proportionales,2.*Aph.*34.Sed morbi frigidi in cerebro ſunt deteriores,quàm calidi. Ergo, &c. Minor probatur hoc modo : Ex triplici læſione actionis, quæ vnicuique parti poteſt accidere, actio abolita ſemper eſt deterior, cùm priuationem indicet.Sed morbi frigidi in cerebro actionem abolitam conſtituunt. Ergo. Maior patet,ſi conſideremus actionem abolitam ſemper eſſe deteriorem. Minorem probat abolita memoria lethargicorum,priuatio ſenſus & motus in congelatione,& Catalepſi, & aliis frigidis affectibus. At verò morbi calidi cerebrum opprimentes, etſi ſua natura peſſimi ſint, & lethales, 1.*prog.*25. minorem læſionem inferunt, & ideò abolitam actionem non efficiunt.

Hæc fortaſſe argumenta potuerunt adducere Iſhaac,inter Barbaros Medicos præſtantiſſimum, *lib. diætar.vniuerſal.cap.*4. vt aſſerat cerebrum ex ſe,ſuáq; natura eſſe calidum,& humidum,quia induit naturam pinguedinis & medullæ; ſed ex accidenti frigidum euadere,ob immodicam ambientis frigiditatem.Quæ opinio Iſhaac, in ſimili forma poteſt confirmari in ventriculo, qui tempore hyemis caloris copia abundat;ſed ex accidenti,ratione frigidiſſimi aëris circumſtantis maiorem copiam pituitæ progeneràt,quàm in aliis temporibus.Sed quia hæc opinio à plurimis doctiſſimis Auicennæ interpretibus iam eſt impugnata, & nos in impugnandis Medicorum ſententiis in praxi non laboramus,eam dimittimus.

Infinitum enim eſſet propemodum, Medicorum ſententias de hac re referre,& confutare. Quare firmiter aſſero,cerebrum conſideratum præciſè,vt pars eſt ſimilaris ac ſimplex, & ſolùm ſecundùm ſubſtantiam medullarem,eſſe frigidum. Si verò ſumatur, vt eſt pars organica,vltra ſubſtantiam medullarem,plexum & multitudinem venarum, & arteriarum comprehendens, & deinde quatuor ſinus duræ meningis copioſo ſanguine refertos, in ordine ad cutem calidum eſſe : quia excepto corde, in animantium corporibus non inuenitur aliud membrum, quod habeat ventilationem,& moderationem mediante motu animali reſpirationis, & pulſus, præter cerebrum : Quæ opera à natura eſſe intenta ob vapores,& fuligines,vt aliqui rentur,à ratione alienum eſt;cùm eadem ratione poſſimus dicere; in ſtatu morboſo cerebrum eſſe calidum, ratione inflammationis, aut alicuius calidi intemperamenti; maximè quia Gal.8. *de vſu part.*2. §. *O generoſiſſimi Medici! &c.* cerebrum conſtituens calidum,venarum,& arteriarum ſolùm meminit. Ergo cerebrum ex temperamento innato, & elementorum mixtione, frigidum eſt; ex coalteratione verò calidorum membrorum ſibi vicinorum, ad calidum inclinat. Ex hac diſtinctione vtriuſquepartis argumenta poſſunt admitti. Ob hæc non mireris,ſi in cerebro frigido, & alimento frigido ac pituitoſo nutrito,Paralyſis,cæteríque frigidi morbi generentur. De cuius definitione tempus eſt, vt ſermonem pertexamus,quæramúſque : *Vtrùm affectio in qua motus ſeruatur, illæſo ſenſu, dicenda ſit reſolutio ?* Paralyſis dicta à Græcis, à Latinis reſolutio, à Barbaris mollificatio nuncupatur,vt conſtat ex Auic.2.3. *tract.*1.*c.*2.Eſt ergo Paralyſis,*priuatio ſenſus,& motus,in medietate corporis,vel in aliquibus, vel in aliqua tantùm parte ipſius*, vt docuit Galenus *lib.*3.*de loc.cap.*10.& 3.*progn. com.*26. *&* 68. ſequuntur Paulus *lib.*3.*cap.*18. Aëtius *tetrab.*2. *ſerm.*2.*cap.*28.Tral.*lib.*1.*cap.*16.

A Paralyſis, & Apoplexia,licèt affectiones inter ſe quodammodo ſint ſimiles,ſenſum & motum,etſi diuerſimodè, auferentes; inſuper & in cauſa conueniant: tamen multis diſcrepant. Quæ tamen pars in illis afficiatur,non perinde (inquit Gal.*cit.de loc.*)ac in cephalæa, & hemicrania ſenſu diiudicatur, ſed ratione eſt opus : hac enim docemur, læſum eſſe neruorum principium,vbi illorum actiones in toto corpore reduntur vitioſæ. Cùm igitur in Apoplexia, ſenſus & motus, qui ſunt neruorum actiones in toto corpore, ſimul cùm anhelitus difficultate, auferantur, 2.*Aph.* 42. indicatur cerebrum primariò affectum, cuius propria eſt huiuſmodi paſſio,& ex conſequenti omnium membrorum, quæ cerebri influxu ſentiunt, & mo-
B uentur.

Quòd ſi non in vniuerſo,ſed in altera tantùm corporis parte, dextra nimirum, aut ſiniſtra, aut qualibet alia particulari,demum aut in omnibus infra ceruicem poſitis, ſenſum, & motum amitti contigerit, Paralyſis fit : & vel ſpinalis medulla,à qua nerui omnes,præterquàm faciei,oriuntur, ad initium,affici indicatur; vel ea nerui propago, quæ ad partem reſolutam deferebat vim animalem à cerebro ſuſceptam. Si verò cum toto corpore,vel etiam ſeorſim, pars aliqua faciei, ſenſu quoque, & motu priuatur, credendum eſt mali cauſam in ipſo cerebro conſiſtere, à quo non ſolùm medulla ſpinalis dicta, ſed nerui per faciem diſperſi deducuntur, de quo fuſiùs *lib.*12.
C *&* 13.*de vſu part.*& *lib.*8.*de anatonomic.adminiſt.* diſceptat Galenus.

Dic ergo, quòd nomen reſolutio, vt vera dicatur, exquiſita, & completa, vtrumque auferri eſt neceſſe, ita auctores ſuprà citati, & omnes ferè ex Galeno 3. *de loc.cit.*& 1.*de cauſ.ſympt.cap.*5. arbitrantur. Quòd ſi ſolus deperdatur motus in parte,reſolutio ſimpliciter appellatur; non ſic tamen,ſi ſolus ſenſus, ſed vel *ἀναισθησία*, hoc eſt, ſenſus expers, vel cum adjectione, ſenſus reſolutionem patiens dicitur æger:ita ex Galeno *cit. de loc.*§.*Sequenti ſecundùm vulgarem,& magis receptam verbi ſignificationem,&c.*Quamuis autem in toto fiat repentina ſenſus, & motus ablatio,ſi principes facultates in cerebro ſeruentur,paralyſis erit, ſiue reſolutio dicenda.

D
Cauſa.

Expendendum primò : *Vtrùm Paralyſis. ad obſtructionem ſolùm, an ad omne morbi genus ſequi poſſit?* Galenus *lib.*2. *de cauſ.ſympt. cap.*2. Paralyſim ad aliquem morbum ſequi confirmat, dum ſic ait : *Motus conuulſionis à ſolo morbo fit,immobilitati, quæ in paralyſi reperitur,non diſſimiliter;ipſa enim morbi occaſione incidit:* & paulò infrà ſcribit:quòd *ea quies quæ in paralyſi cernitur,à ſolo morbo fit.* Morbus autem,ad quem ſequitur ſymptoma,quod paralyſis dicitur,non vnicus,ſed multiplex eſt, quem eleganter deſcribit Galenus *lib. de cauſ.ſympt.cit.* cùm inquit:*Oſtendimus autem neruum vel frigore denſatum,vel craſſis,& lentis humoribus obſtructum,vel à quapiam extrinſeca cauſſa preſſum,in torporem, & paralyſim adduci, &c.* Idem aſſeruit 1.*de cauſ.ſympt.*
E *cap.*5. Quòd *cauſa continens*,ſiue proxima *dicti ſymptomatis*,(quod dicit priuationem ſenſus & motus)*eſt talis in neruo affectus, cuius occaſione, à principio* (hoc eſt, cerebro) *ad ipſum virtus* animalis *tranſmitti prohibetur.* Quare cum plurimæ ſint cauſæ, à quibus poteſt impediri deſcenſus facultatis animalis ad ſentientes partes, præter obſtructionem, hæc etſi frequentiſſima, non erit vniuerſalis. Neruus enim poteſt obſtrui, comprimi,conſtipari, refrigerari, tumorem pati præter naturam, & diuiſionem : Nam ſi nerui ſecundùm latitudinem diuidantur,partes,quę ſunt infrà diuiſionē, facultatem animalem à cerebro non recipiunt, & reſoluuntur.Deinde ab intemperie frigida & humida, &

& à craſſis humoribus ſuborta, quæ ſpiritus animales incraſſat,ad motum ſenſúmque ineptos reddit. Quare paralyſis ad omne morbi genus in intemperie, deprauata conformatione, & ſoluta vnitate ſequi poteſt. An autem à calida, & ſicca nerui intemperie aliquando oriatur, cuius ratione ita neruus denſari poteſt, & diſponi, vt animalem facultatem non recipiat, reſpondimus affirmatiuè, *lib. 1. Hiſtor. Princip. Med. in com.hiſt.46.*

Vtrùm à carnis intemperamento aliquando oriatur? pauci annotarunt. Ad ſenſus enim, motúſque peragendos non minùs requiritur carnis, aut cuiuſuis rei mouendæ aptitudo,& incolumitas; quàm mandantis cerebri,& deferentis nerui. Sed fieri poteſt, vt capite, medulla dorſali,& neruo omnino illæſis, caro ita intemperetur,vt ſentire,& moueri nequeat.Ergo à carnis intemperamento poteſt etiam oriri paralyſis:& ex B conſequenti, non eſt ſemper illius cauſa, nerui, aut medullæ dorſalis obſtructio à Galeno aſſignata.Confirmatur, quoniam ampla arteria ligata ſtupefit membrum. Rurſus ab aëris frigore ſtupidè nonnunquam dolet,torpidéque mouetur. Sed hoc non accidit,niſi refrigerata carne.Igitur,&c.

Dic. Poſſibile non videtur, quòd frigus ex continente, vel ex negato arteriali ſanguine accedens, priùs, imò magis in frigidum neruum non imprimatur,denſando, & obſtruendo,quàm in carnem multò calidiorem,frigoríque ipſi magis reſiſtentem. Atque adeò quamuis carnis aptitudo, præter facultatis acceſſum,neceſſaria ſit ad animales functiones, vix, aut nunquam potiùs continget, vt reſoluatur membrum, citra nerui, aut ſpinalis medullæ, aut cerebri affe- C ctum: imò quantumuis intemperetur caro, ſi læſio neruorum abſit, continget Paralyſis. Hoc manifeſtum fit febrientium,& hydropicorum exemplo,quibus eximiè calent, frigéntque membra, ſine ſenſus & motus læſione. Ad hæc, ſi accedens facultas,temperamentum non eſt, ſed qualitas quædam ſuperior, cur à carnis intemperie prohibebitur, cúrue cerebro, & neruo incolumi non communicabitur illæſa? Quod ſi admittas, quomodo paralyticum, reſolutúmve dicitur membrum, vi & ſpiritu animali non priuatum?

Cauſæ inducentes Paralyſim variæ ſunt. Obſtructio,à qua frequentiùs oritur, à frigidis & craſſis humoribus concitatur,vel etiam à calidis,quilibet enim humor ſua mole obſtructionem efficere poteſt.Com- D preſſio neruorum ab aliquo fit tumore præter naturam, vel ab aliqua extrinſeca re comprimente, ſicuti à ligatura immodica, & luxatione, in oſſibus, quæ neruis vicina ſunt,vt *4.de loc.3.*Galenus affirmat. Solutio continui, ob rem ſcindentem: quare ad vulnus in parte neruoſa inflictum, aliquando Paralyſis ſubſequi ſolet. Intemperies frigida huius ſæpe eſt cauſa, quod patet exemplo iter agentium per niuoſa loca ſub rigente bruma. Plures etiam poſt immodicum exercitium, aëri frigidiſſimo ſe exponentes, aut iuxta ripas fluuiorum, aut in locis frigidis & humidis decumbentes,in Paralyſim lapſi ſunt. Alij reſoluto ſpiritu animali, potentiiſque animalibus debilioribus factis,ex vigiliis importunis,inedia, Venere immodi- E ca & intempeſtiua, in hoc ſe vitium præcipites dedere. Aliquando hanc præcedunt apoplexia, epilepſia,ſtupor, capitis grauitas, vertigo, dolor colicus, ſuffocatio, retentio alicuius vacuationis conſuetæ, & præſertim ex capite, victus infrigidans & humectans, & alia quæ craſſos ſuccos in corpore gignere conſueuerunt.

Signa.

PAralyſis vt cognoſcatur, plura ſigna neceſſaria non ſunt: facilè enim ex priuatione ſenſus & motus cognoſcitur, quæ in medietate corporis, vel aliqua determinata parte animaduertitur.Pars ergo quæ afficitur, Cerebrum eſt, non tamen ſecundùm ſe totum, alioquì Apoplexia gigneretur. Pars in paralyſi primò affecta cognoſcenda: ſi enim hoc à Medico ignoretur,rectè curari non poterit, vt docuit Galenus *3. de loc. c.10.* quod ab illis ſolùm agnoſcetur, qui in anatome fuerint exercitati,ex Gal.*1.de loc.cap.6.*

Ad huius rei cognitionem aliqua adſunt ſigna,prolata à Galeno *loc.cit.*& *3.de loc.6.*& *lib.4.cap.4.* Cerebrum ergo ſecundùm medietatem læſum oſtendit, ſi ſimul cum dextra, vel ſiniſtra parte corporis, partes quoque faciei lateris affecti etiam reſoluantur,& ſenſu motúque priuentur. Cæterùm ſi dempta facie medietas corporis reſoluatur, circa principium ſpinalis medullæ affectum conſiſtere conijcies. Quòd ſi omnia inferiora membra, dempta facie reſoluantur, eodem in loco, hoc eſt, in principio ſpinalis medullæ vitium adeſſe cognoſces; hæc enim omnium neruorum,qui ſub facie exiſtunt,eſt communis origo.Quòd ſi contingat, quandam duntaxat determinatam partem eſſe reſolutam, ea inueſtiganda erit, à qua pars illa reſoluta neruos recipit.

At vtile erit inueſtigare: *Vtrùm Galenus Paralyſim ab Apoplexia rectè diſtinxerit?* Quia ſi in omnibus corporis partibus ſenſus & motus repentè auferantur, principibus tantùm facultatibus ſeruatis, fiet Paralyſis,ſiue reſolutio. Atqui nerui omnes ſenſum, & motum deperdunt. Igitur *3.de loc. cit.* perperam Galenus in eo diſtinxit paralyſim ab apoplexia, quòd hæc virtutis animalis ablationem dicat in toto, illa in parte tantùm. Dic, neruos omnes alterius partis,ſenſum & motum amittere, & tunc concitari Paralyſim vnius lateris:quòd ſi vtriuſque partis reſoluantur omnes,tunc etiam excitari Paralyſim vniuerſalem; à qua in multis differre Apoplexiam eſt notiſſimum: cùm enim tunc non ſolùm ventriculi cerebri, ſed corpus ipſum omnino obſtruatur; nulla ad cæteros neruos via patet,&impedito ſpirituum animalium influxu ad omnes partes, adeſt repentina loquelæ, vocíſque interceptio, vniuerſi corporis inſenſibilitas, immobilitáſque innoteſcit; & cùm facultates principes otientur,ægri clauſis oculis cadaueris inſtar decumbunt, à mortuis ſolo pulſu,& reſpiratione diſſidentes.

Præſagium.

PAralyſis ab humoribus frigidis, & humidis frequenter generatur: quare non rarò hyemis tempore inſoleſcit,& ſenes premit,ex Auic.*2.3.tract.1.c.2. ante fin.* In quibus vix, aut nunquam curari ſolet,ob ipſorum imbecillitatem,aut continuam pituitæ generationem. Deinde frequenter accidere ſolet, poſt ſolutam apoplexiam, tranſmiſſa pituitoſa materia ad partes neruoſas,vt *4.de loc.1.*docuit Galenus.Aliquando etiam ad colicum ſubſequitur dolorem, ex Paulo *lib.3.c.18.*Et poſt vteri ſtrangulationem, ex Auic.*2.3. tract.1.c.2.in fin.* Humor enim pituitoſus ab inteſtinis, vel vtero, ad neruoſas partes tranſmittitur. Sic enim ait Auic.*Ad paralyſim præterea fit mutatio ex epilepſia,& apoplexia,& colica; & ex præfocatione matricis, & febribus temporalibus,ſecundùm ſemitam criſis.* Febris ſuperueniens paralyſi ſummopere prodeſt, ex Hip.*2.prorrhet.50.* Eius enim ope frigidi humores abſumuntur, craſſi extenuantur, lenti coquuntur. Inſanabilis eſt Paralyſis,quæ à neruorum diuiſione oritur, vt *cit.loc.* Paulus animaduertit:Licèt enim poſt diuiſionem partes nerui diuiſi multoties vniantur, cæterum quia medio quodam veluti callo hoc præſtatur, fit vt per callum, ſubſtantiam nempe duram & ineptam,facultas animalis non poſſit communicari.

Vtrùm membrum paralyticum extenuetur? propoſuit Auicenn. *2. 1. tract.1. cap. 2. in fin.* dum ſic ait:

Et quodcunque membrorum mollificatorum, & paralyticorum ſecundùm colorem reliqui corporis exiſtens, non minoratur, neque extenuatur, eſt de quo maior habenda eſt fiducia, quàm illud, quod eſt diuerſum ab hoc, &c. Quare maxima eſt curationis ſpes, ſi partes reſolutione occupatæ, in colore, & extenuatione non mutentur: At contrarium ſi accidat, ſignum eſt quòd partes non ſolùm facultate animali ſint orbatæ, ſed quòd naturalis, & vitalis quodammodo deficiant, quia prohibita ſpirituum tranſmiſſione, reſolutam particulam non nutriri, tabeſcere, & refrigerari eſt neceſſe: quia in particulis otiantibus excrementa aſſiduè congeruntur, à quorum mole innatus calor opprimitur, & ſuffocatur, & ſic debilior factus fauſtam coctionem vix aſſequitur, quia, vt doctè aduertit Galenus *lib.* 3. *de offic. medic. com.* 32. *in princip. Macies partium, plerunque vel ex diuturna quiete proficiſcitur. Exercitio* enim *partes roborantur, otio langueſcunt, & extenuantur*, vt Celſus *lib.* 1. *cap.* 1. edocuit. Illud auget calorem, dilatat vias, excrementa reſoluit, & reſerando meatus, partes tranſpirat; contrà verò membra inexercitata & quieta, extenuantur, graciloſcunt, redduntur inualida.

Quærunt etiam: *Vtrùm Paralyſis dextra ſit frequentior ſiniſtrâ?* Plures putant dextram eſſe frequentiorem, quia ſicut dextrum latus calidius eſt, ſic rarius, poroſius, & motuum latiorum. Sed calor materias attrahit ad partem, in qua excedit; viarum latitudo, raritas, & poroſitas ad ſuſcipiendas humiditates fluentes mirum in modum faciunt. Igitur dextrum latus magis frequentius replebitur ſiniſtro. Deinde licet demus ſiniſtrum, propterea quòd debilius eſt, magis aptum eſſe vt repleatur: vbi plenum fuerit, excutiet & propellet, non in ſe, tum quia plenum, tum quia ſe exonerare intendit: in dextrum igitur vacuum & inanitum; atque adeò ibidem fiet crebriùs reſolutio.

Sed improbabilis eſt ſententia hæc, & in quam eadem poſſunt retorqueri fundamenta, iiſdémq; mediis confutari: Nam ſi dextræ partes in animalibus omnibus, maximéque omnium in homine, ſicciores ſunt, & calidiores ſiniſtris, ex Ariſt. 3. *de partib. animal. cap.* 4. humido morbo rariùs corripiuntur. Cùm ergo Paralyſis talis ſit, rariùs continget in dextris. Deinde partes dextræ ſunt robuſtiores ſiniſtris, auctore Ariſtotele 31. *ſect. probl.* 15. Ergo multò magis reſiſtēt, difficiliúſque morbis ſuccumbent, præſertim improportionali, etiam conſiderato temperamento. Tertiò. Strictus, anguſtúſq, locus paratior eſt, vt frequentiùs obſtruatur. Sed læuis maior, ex maiori frigiditate, adeſt anguſtia meatuũ. In his igitur erit frequentior obſtructio: & per cōſequens Paralyſis. Deniq; ſicut pars debilior, magis apta dicitur ad ſuſcipiendum, 3. *Aph.* 12. ita & frequentior ad ægrotandum. Ergo, &c.

Nec adductæ rationes quidquam ponderis habent: Non enim calor in dextris neruis tantus eſt, vt attrahat, aut poroſitatem, raritatémq; efficiat ad facilè ſuſcipiendum, cùm adhuc frigidi nobiliter ſint, denſi, & ſpiſſi; etſi frigiditatem habeant magis moderatam, quàm ſiniſtri. Si verò hi debiliores ſint, cur frequentiùs non patientur, aut qua vi in robuſtiores ſe poterunt exonerare? Quare dubiũ non eſt, non modò reſolutionem, ſed & quemuis alium frigidum affectũ frequentiùs in ſiniſtro, quàm in dextro latere concitari.

Verùm hîc duo per tranſennam inquires: Primum: *Vtrùm poſſit fieri reſolutio in vna medietate corporis tantùm?* quod admiratur Galenus 8. *de vſu part. cap.* 10. Videtur hoc ipſum difficile, ſi quidem dorſalis medulla indiuiſa eſt. Auicenna autem oſtendit poſſibile eſſe, 2. 3. *cap.* 2. *Paralyſis verò proprium eſt illud, quòd de mollificatione eſt commune vni duarum partium corporis in longitudine.* Idem patefacit Galenus *lib.* 1. *de loc. affect. cap. vlt. Accidit autem interdum, vt dextra tantùm pars ipſius ſpinæ afficiatur, altera omnino illæſa; aut è contrario, vt illa manente integra, ſiniſtra affectum ſuſtineat: Atque hac ratione nonnunquam tota pars afficitur, & reſoluitur.* Dic, ex explorata diſſectione duplicem meatum ſpinalis medullæ commonſtrari interſepto medio partium, non aliter quàm in cerebro: quod cùm ſit diuiſum, & fluxiones fiant maiori ex parte ſecundùm rectum, 6. *epid. ſect.* 2. *text.* 12. idcircò reſolutio frequens medietatem exactam corporis corripit, illæſa reliqua; & quod plus eſt, accidit in vno latere amitti ſenſum, in alio verò motum, quod experientia ſatis confirmat.

Dubitabis: *Vtrùm Paralyſis vnius lateris citiùs ſane-* B *tur, quàm particularis membri?* Dic, hoc videtur non poſſe admitti: quia in vno latere copioſior humor imbibitur, quàm in vno ſolo membro: quare humor ſemel infixus, præ copia difficiliùs abſumetur. Sed non implicat, quia maior amplitudo meatus adeſt dorſalis, quàm neruorum; quare citiùs excutitur humor. Solue ſecundò. Nam per dorſalem ad vnum latus, copioſior adeſt facultatis influxus ad partes inferas, quàm ad particularem: qui licet denegatus ſit, & præ obſtructione impeditus, tamen ſagax natura partes reſolutas fouere intendit robore ſuo; & illa magis quoad poteſt, eſt ſolicita de toto, quàm de parte: quare oppoſito ſemper conatu maiorē noxā reſarcire ſatagit.

Quæri etiam ſolet: *Vtrùm Paralyſis dextra ſit peri-* C *culoſior ſiniſtrâ?* Si enim eſt proportionalis ſiniro lateri, & frequentior, vt diximus, minus periculoſa videtur, iuxta celebre dictum Hip. 2. *Aph.* 34. Deinde minori lapſu incidit in obſtructionem, vt duo morboſam, pars ſtricta & anguſta, quàm laxa & poroſa. Cùm igitur ſiniſtrum latus anguſtiores habeat meatus, dextrum è contra; maior morbus erit obſtructio, vt duo morboſa, in dextro, quàm in ſiniſtro: & per conſequens paralyſis dextra periculoſior cenſenda eſt. Ad hæc, cùm dextrum robuſtius ſit, à validiori cauſa ægrotare neceſſe eſt, ac proinde deteriorem eſſe illius paralyſim; non minus ac quiuis alius affectus robuſtioris partis, dicitur periculoſior. Peior tamen creditur, ac periculoſior ſiniſtra, dummodò periculi nomi- D ne, curationis tarditatem, & difficultatem intelligas.

Suadetur primò ſic, iuxta memoratam Auic. ſententiam, 2. 3. *cap.* 2. vbi partis ſiniſtræ tremor conſtituitur deterior: & ſimiliter coxendicis dolor, 22. 3. *tract.* 2. *cap.* 34. Sed nulla ratio eſt, cur idem de paralyſi non aſſeratur. Igitur, &c. Secundò. Morbus licèt ex ſe non magnus, imò & alio minor, in virtute debili, magnus & grauior efficitur. Atqui in ſiniſtro virtus eſt debilior. Igitur in eo fiet deterior morbus, quantumuis proportionalis, vt paralyſis. Maior conſtat ex eo: quoniam cùm morbi curatio à vi ipſa ſperetur, ſi debilis ſit, aut ſerò, aut non vincit, imò ſæpe ſuccumbit; atq; ideò morbus ingraueſcit, & periculoſior euadit, quàm alius in virtute robuſtiore, alioquî maior. Hinc ſæpe E minor debiles interficit, cùm robuſtæ vires multò maiorem ſuperent. Hinc catarrhi, tuſſes, arthritides, grauedines, raucedines, demum & frigidi omnes morbi in ſenibus non ſanantur, vel difficillimè, 2. *Aph.* 40. etſi proportionales, & minores, quam in iuuenibus.

Tertiò. Si Galeno ſtandum eſt, qui textum Hippocratis reſtrinxit ad ſolos morbos intemperamenti, quaſi ſolùm in illis improportio ſit periculoſior: proportio autem, & conſenſus in morbis compoſitionis, tantum abeſt, vt periculum minuat, quin potiùs augeat, inductus ex eiuſdem Hip. ſerie, 1. *epid. ſect.* 1. *com.* 18. manifeſtè colligitur, deteriorem eſſe in ſiniſtro latere paralyſim, cùm ea nihil aliud ſit, quàm nerui obſtructio, atque adeo organicus, compoſitioníſve morbus.

Diximus peiorem eſſe, hoc eſt, difficiliùs curari, nō vero ſimpliciter & abſolutè periculoſiorē; quia ſi vitę periculũ ſpectetur, & periculum affectuum in ſe, fri-

gidi

gidi in dextro, vtpote improportionales,& maiores, periculum maius inducunt; minus in ſiniſtro: licèt diutius & ſeriùs curentur, propter frigidum illius intemperamentum. Non eſt verò idem, eſſe periculoſum atque tardum & difficile curatu, vt teſtatur Galenus *in cit. Aph.com.* explicans illud, *grauedines,& raucedines,&c.* Quandoque tamen etiam vitæ periculo ſpectato, ob debilem virtutem, proportionales euadunt deteriores.

Nec obſtat adductus Aphoriſmus,qui vt veritatem obtineat,neceſſe eſt quòd proportionalis, & improportionalis affectus in virtute,& reliquis conueniant, diſſideántque ſolùm in eo penes quod comparantur: alioquì non modò ratione virtutis, ſed & ob alias B interuenientes cauſas, poteſt euadere periculoſior proportionalis, vt *lib.3. Hiſt. Princip. Medic.in com. hiſt.*31.agitauimus. His autem non aduerſantur rationes pro dextra paralyſi adductæ, vt contemplanti patebit.

Curatio.

AEr,apud Aurelianum,ſit lucidus,& mediocriter calidus; potiſſimùm maritimus, apud Paulum. Nauigatio plures morbos chronicos ſanat, partim quia ſiccat ob ſalem, partim quia vomitibus inanit. Aër valde calidus, vt thermarum, & immiſſio in aquam marinam, non approbantur à Paulo, niſi poſt dies triginta. Memorandum ex Meſuë,ne poſt eiuſmodi ſiccantia ſequatur aliquid humectans, vt ſomnus, cibus,potus; corpus enim exiccatum facilè rehumeſcit:quare commodè præcipit Trallianus,ne poſt vſum frictionum vehementium,ſtatim ſequantur extremarum partium lotiones.

Cibi poſt aliquot dies à proprietate commendantur,palumbi apud Auenzoarem, *lib.1.tract.9.c.11.* & *lib.2.tract.1.cap.15.* Cocta item capita leporum,ex ipſo *lib.1.tract.10.cap.4.* Aſſata extollunt Auicenna,Meſuë, & reliqui, qui caput galli magni, & nigri commendant. Haly mel cum nucibus laudat. Demum cibus ſit calefaciens,extenuans,exiccans.

Potus ſit aqua mulſa, vel decocta cum ſaluia, ſemine aniſi,aut cinnamomi.Pluuialis minimùm noxia, quia ſubtilis,citò reſolubilis;ex Auic.2.3.c.12.Videtur verior cauſa,quia non eſt plurimùm frigida,nec flatulenta,eſt enim maximè dulcis, concocta,& calida, *lib. de aëre,loc.& aq.n.4.* Quare maximè alit olera,& piſces, ex Ariſt.8. *de Hiſt. animal.9.* Videtur alia cauſa, quòd minùs tentet neruos, parum enim penetrat ob ſtipticitatem, ex Gal. 7. *ſec.loc. cap.2.* quare medicamenta à corruptione tuetur,6.*epid.ſect.4.com.*18.

De potu vini diſſentiunt auctores: *Vtrùm in hoc affectu concedendum?* Auicenna 2.3.*tract.1.c.4.*ſic reſpondet: *Et ſcias quòd aqua melior eſt ei, quàm vinum: Vinum enim materias in neruos penetrare facit,& plurimum quidem ipſius quandoque aceſcit in corporibus eorum, & ſit acetum. Acetum verò eſt ex rebus,quæ neruis ſunt nociuiores.* Priùs docuit Galenus 6.*Aph.*28.§. *Nocet autem potus multorum,& fortium vinorum,præcipuè cùm aliquis ea ieiunus potauerit;hæc enim neruoſam ſubſtantiam promptiſſimè offendunt.* Probat etiam 3.*de temper.cap.1.* dum ſic ait: *Sic igitur & vinum vbi plus bibitur, quàm vt vinci poſſit, tantùm abeſt vt animal calefaciat,vt etiam frigidiora vitia gignat:quippe apoplexiæ,& paraplexiæ,& quæ Græcè caros,& comata vocamus,& neruorum reſolutio,& comitiales morbi,& conuulſiones, & tetani immodicum vini potum comitantur, quorum vnumquodque frigidum eſt vitium.* Ergo ſi ſuperfluus vini potus reſolutionem neruorum generat, modicus eam factam fouebit, & conſeruabit.

Cauſam proponit *lib.5.Aph.com.5.*inquiens: *Solet autem neruos facilè replere vinum, vtpote calidum temperamento; tale ſiquidem natura promptè penetrat omnia, A præſertim ſi non ita craſſis partibus conſtet,* quia noxios ſuccos in articulos & neruos facilè defert. In hunc ſenſum Auic.22.3.*tract.2. cap.7.in affectibus articulorum vini potum reformidat, & eum non eſſe præbendum inculcat, quouſque ſanetur æger ſanatione vltima, & veniant ſuper eum quatuor tempora.* Ex altera parte Galeni eſt auctoritas,*lib.5. Aph.cit.* monentis, vinum neruoſis partibus affectis eſſe ex vſu, quia ſua qualitate neruos calefacit & exiccat, & frigidas affectiones ſanat. Imò & ipſe Auic. *cap.de cura paralyſis,*ſic ait: *Vinum antiquum paucum confert ægritudinibus neruorum frigidis.*

Aliqui, vt medicamentum concedunt; vt alimentum, negant. Triuialis ſolutio: Si enim abſolutè vt medicamentum reprobatur; id eſſe reprobum, vt alimentum,inficiabitur nemo. Alij in calida cauſa vitupera ſſe auctores eius potum arbitrantur, ſecùs in frigida. Quæ ſolutio à mente auctorum eſt aliena valde: verborum enim ſpecies palàm oſtendit, de frigidis neruorum affectibus illam fuiſſe traditam ſententiam. Dic tu,vini vſum in affectibus neruorum, & articulorum, magis nocere quàm iuuare, præterquam in vera declinatione, & corpore exquiſitè purgato; tunc enim fluxio eſt ſedata,corpus ſufficienter expurgatum,ſuccorum decubitus repreſſus;quo tempore ſi offeratur, prodeſt, quia materiam reſiduam concoquit,calefacit, diſcutit,& magis ſi ſit pauciferum, & auſterum, non enim tentat caput, *lib. de bonit. & vit.* C *ſuccor.c.vlt.* & 3.*acut.com.*3. Craſſa enim dulcia,quia magis replent, magis lædunt,6.4.*ſum.2.c.*31. Neque tenue,fuluum,& vetus, cùm in pauca quantitate fuerit aſſumptum, reprobandum: & hoc modo Aëtius *tetrab.3.ſerm.4.c.*33. illud in arthritide à pituitoſa fluxione propinare videtur.

Phlebotomia vtilis eſt,ex Aëtio *tetrab.2.ſerm.2.c.*28. ſi ſanguis in cauſa fuerit,vel ſaltem cum peccante humore redundauerit. Neque verò hoc ſolùm,ſed vires, anni tempus, & cætera contemplanda, quæ in aliis affectibus frigidis ſunt animaduertenda, cùm venæ ſectio inſigniter refrigeret, & facultas ex grauitate ſuccorum crudorum eſt imbecilla. Quare Trallianus, vel etiam in ſanguinea parum detrahit, quia morbus eſt diuturnus, & humorū craſſorum adeſt copia multa, quæ ſanguinis calorem ad coctionem efflagitant. D Celebranda eſt ex latere oppoſito, & ſaniori. Media incidatur,quæ plenitudini ex æquo reſpondeat.

At circa ſanguinis miſſionem tria ſunt dubia pulcherrima. Primum: *Vtrùm in Paralyſi cum febre coniuncta,priùs curanda ſit febris, quàm paralyſis?* Auicenna 4.1.*cap.vlt.*ſic ait: *Sicut ſi coniungatur ſynochus, & paralyſis: medicamur enim ſynochum extinguendo, & phlebotomando, & de paralyſi non curabimus.* Et 2.3.*tract.1. cap.4.*ſic ait: *Et ſcias, quòd quando aggregantur paralyſis, & febris in aliquo, tunc oportet vt poſtponatur paralyſis, & ſyrupus acetoſus cum geleniabin eſt conueniens medicamen in illa hora.* Repetit 1.4. *tract.2.cap.6. Et quandoque aſſociatur febri paralyſis. Ergo curetur febris in primis, & de eis quæ conueniunt illis, eſt ſyrupus acetoſus permixtus cum geleniabin,& aqua ciceris cum oleo,ſi* E *tolerat febris.*

Primum documentum explicabis hoc modo. Poſſe complicari febrem cum paralyſi,nouum non eſt,imò euentus eſt diuturno experimento confirmatus. Si enim in genere venoſo,sãguinis,vel humoris pituitoſi cū ſanguine permixti adſit copia multa,& in neruoſo genere pituitoſus humor exuperet,qui tranſitū influxus animalis ad partes ſubiectas intercipiat,nōne tunc febris cum paralyſi coniungetur? Quæ ſi ſit acuta, & ardens,magis periculoſa erit,& curatu difficilis,quàm intermittens:in illa enim contrariæ adſunt indicationes,cùm febris refrigerantia & humectantia expoſtulet, reſolutioni valde aduerſa. Vtcunque ſit, ſi febris cuiuſcunque generis,cum paralyſi complicetur, tunc

 præcipuè,

præcipuè, & principaliter curetur febris, quia magis vrget;hæc enim pluſimos interficit, apud Hip.1.*acut.* 8.§. *Maximè verò laudauero Medicum, qui in morbis acutis,vi quorum plurimi internecantur,inſigniter præ cæteris meliùs procedat. Sunt autem acuti morbi,quos priſci nominatim perſtrinxerunt,pleuritis,peripneumonia,phrenitis, lethargus, cauſus, & quicunque alij hos inſequuntur morbi, quorum febres prorſus continuæ interficiunt.* Quia, vt monuit Galenus,2.*de dieb.decretor.*12.morbus acutus,periculoſus eſt:quod firmat etiam 2. *Aph.*19.*Sunt autem acutiſſimi,maximi, & grauiſſimi morbi,ac præ cæteris omnibus lethales in continua febre*, ex Hip.1. *epid. ſect.*3.*text.*3. Quia hi auctore Galeno *in com.* pauco tempore decernunt, & cum periculo ſunt coniuncti. Si ergo cum febre hac paralyſis ſit coniuncta, illa priùs curetur extinguentibus, & euacuantibus, non tamen paralyſis negligenda. Extinguentia autem à Barbaris vocantur, extinctoria, hoc eſt, potiones, & ſyrupi extinguentes,id eſt,mitigantes febrem, & eius ardorem lenientes. Tunc etiam ſolius febris habita ratione, phlebotomia neceſſaria eſt, & liberaliùs celebranda.

Secundi documenti hæc eſt explanatio vera.Si febris cum paralyſi coniungatur,offeratur ſyrupus acetoſus cum geleniabin: vbi per geleniabin intelligit mel roſatum colatum,de quo agit *lib.*5.*ſum.*1.*tract.*7. *in init.*De ſyrupo verò acetoſo agit *eadem ſumma, tract.* 6.*anteced.in initio*,& 1.4. *tract.*2. *cap.*9.*poſt med.* Illius verò acetoſitas,cuius cauſa neruis nocere poteſt,mellis roſacei permixtione corrigitur; ac emendatur. Aqua verò ciceris, hoc eſt, ius ciceris cum oleo conuenit,& addit, ſi febris toleret: Febris enim intenſio interdum eſt tanta, vt nec ius ciceris, nec mel roſaceum,niſi cum ſummo detrimento offerri poſſint;ſed tunc aliis remediis frigidioribus vti oportet, quæ febris ardorem demulceant: quo ſedato, ad paralyſis curationem eſt accedendum.

Dubium ſecundum eſt: *Vtrùm in paralyſi ſequuta ad apoplexiam, è latere affecto, an ſano, ſanguis ſit detrahendus?* Apoplexiam finiri in paralyſim, frequentiſſimum eſt, & firmant Galenus,4. *de loc. cap.*2. Paulus *lib.*3.*cap.*18. Aëtius *tetrab.*2.*ſerm.*2.*cap.*27. Conatur enim natura noxium humorem excutere, & hoc modo ad alterutrum latus eum demittit, & paralyſis excitatur.Hoc tempore periti Medici conſilium eſt, humorem ad partem reſolutione tentatam detrudere, vt ſic iuuetur natura, & cerebrum à ſarcina liberetur. Hoc exequuntur ingeniis multis, cucurbitulis ſcapulis impoſitis,vnguentis,emplaſtris,& fomentis. Sed inter ea ſanguinis miſſio obtinet principatum. Si tamen eam ex ægra parte celebres,humorem conuocas, & affectum exaſperas. Ergo à ſana ſanguis eſt detrahendus, quia ſic reuellis à parte, & à cerebro humorem exhauris. At contrariam ſententiam libenter in praxi amplector: Cùm enim totius curationis cardo verſetur,vt naturæ motum Medicus inſequatur,ex affecta parte aperta vena maiorem molietur vtilitatem. Neque timeas attractionem humoris,quia venæ ſectio vacuat ex venis,non ex neruis.Dubium tertium eſt: *Vtrùm in paralyſi ex retentis menſtruis orta, vena in talo ſit ſecanda?* Immanes morbos ex ſuppreſſa menſtrua purgatione & præſertim poſt partum exoriri, teſtis eſt Galenus,*lib de ven.ſect.aduerſus Eraſiſtratum, cap.*5. dum ſic ait: *Velim itaque audias veritatem ipſam, me præcone,tibi denunciantem,quòd mulier ſi probè expurgetur, neque podagris, neque articulorum doloribus,neque lateris inflammationibus, neque peripneumoniis capiatur; ſed neque epilepſiæ,neque apoplexiæ obnoxia ſit; aut ſpirationis, vel vocis ablatione ritè purgata vllo tempore infeſtetur. Num verò menſtruis fluentibus, aut phrenitide,aut lethargo, aut conuulſionibus, vel tremoribus, rigoribúſue mulier aliquando correpta eſt? Num etiam vel melancholia laborantem, aut mania vexatam, aut quæ ex thorace ſpueret, vel vomeret ex ventre ſanguinem, aut cephalæa laborantem, aut ſynanche præfocatam, aut aliquibus id genus magnis, & vehementibus affectibus impetitam, cui menſes rectè excernerentur,quandoque conſpexiſti? Verùm his retentis eam cuilibet malo implicari facile eſt, huícque rurſum euacuationes medentur,&c.*

Quòd ſi ex menſtrua purgatione retenta hæc oriuntur damna, quantò magis ex partu, ex quo ob hanc cauſam ſæuiſſima ſcaturiunt damna? Hoc confirmat Galenus *lib.*3.*epid.ſect.*3.*com.*73.dum ſic inquit: *Quippe menſtruorum ſuppreſſio offendit,tamen non perinde ac ſi à partu ſupprimantur, officit, quòd non abundantiam modò,ſed inſignem etiam humorum pariat prauitatem.* Repetit 1.*epid.ſect.*3.*tom.*22.& 3.*prorrhet.*48. Demum tot excitantur morbi, quot ſunt partes, in quas menſtruus ſanguis retentus retrocedit: Vterus enim cum omnibus corporis partibus ſummum obtinet conſenſum,& omnium muliebrium morborum cauſa eſt,apud Hip.*lib.de loc.in hom.num.*59.

Quare ſi ad genus neruoſum menſtrua recurrant, concitatur paralyſis, cui malo ex hac occaſione prognato, ſanguinis miſſio ex talo eſt præſtantiſſima, quia venas exhaurit, ſucceſſione quadam neruos inanit,& naturam irritat,vt ad ſuam originem humorem peccantem detrudat, & maximè ſi complicetur febris. Neque timeas humoris attractionem ad partem reſolutam: Nam partes reſolutæ non ſunt primariò affectæ, ſed cerebrum, & genus neruoſum, cum quo vterus maximam habet ſympathiam & cognationem. Quare ſi copia dematur,ſciſſis venis tali,ad ſuam originem retrahitur ſanguis, & cauſa morbi foràs eliditur.

Facta venæ ſectione,debet præparari humor ad expurgationem:& licèt humor difficilis coctionis, diuturna, & valida purgatione indigeat, tamen quando humor hic ob longinquitatem, vt in neruis; vel ob craſſitiem, vt melancholia, vel lentorem, vt pituita, vix poteſt concoqui,vel euacuari,tutius eſt à fortibus abſtinere medicamentis: Ea enim ſi exhibeas, virtus reſoluitur,& abſumitur tenuis pars humoris, lapideſcente reliqua,& humor iam motus valida agitatione remediorum,in neruis magis impingitur.Quare à mitioribus exordiendum, præſertim in primis diebus. Præparetur ergo in initio hoc modo.

♃. Rhodomel.ſyrup.de ſtœchad.ſimpl.an.℥ j.*aq.ſaluiæ, aquæ betonicæ,an.*℥ j.ß.Miſce.

Deinde purgetur humor cum pilulis de hiera, cochiis,aureis,vel electuario Indo,aut Diaphœnico. Et facta leui expurgatione iterum cum fortioribus præparetur,vt v.g.cum hoc decocto.

♃. Rutæ,ſtœchad. calaminth. pulegij, betonic.origani, hyſſopi, coſti, iuæ, maioranæ, meliſſ.bugloſſ.an.℥ ij.*radic. acori,apij,petroſelini, cappar.cyperi, an.* ℥ j.*flor.roriſmarini, flor.bugloſ.flor. borragin. flor.ſaluiæ, an.* ℥ j. ß. Coquantur omnia in ſufficienti aq. quantitate, ad tertiæ partis conſumptionem. Adde, *Mellis optimi,deſpumati* ℥ vj. Bulliant omnia parum,& ſeruentur vſui.

Huius decocti quolibet die manè,ieiuno ventriculo, ſumantur vnciæ ſex,ſpatio octo,aut decem dierum:& bibatur ita calidum, vt ventriculum ad vomitum non excitet,& deſuper dormiat æger.Eodem decocto vtédum eſt ad ſyrupi formam redacto: aſſumi debent vnciæ binæ cum tribus aquæ mulſæ,vel diſtillationis betonicæ,& ſaluiæ,& ita ſenſim,ac ſine ſenſu incipiéda curatio eſt. Ita obſeruauit Galenus *lib.*1.*ſec.loc.cap. de Alopecia.* Quo loco medicamentum exhibuit purgans per cochias pilulas,ſecundò per hierę valentioris drachmas tres,tertiò per eiuſdem drachmas quinque. Quantum interuallum interponendum ſit purgationibus, explicuit Auenzoar, *lib.*1.*tract.*9.*c.*19. dicens, quieſcendum eſſe pro numero deiectionum. Galenus 1.*local.cit.*interponit dies tres. Rhaſis interponit dies ſeptem,

ſeptem *lib.1.contin.cap.20.* Erit ergo conjecturale interuallum, quantum roborare vim imbecillem neruorum ſatis ſit.

Rectè vacuato corpore, oportet vt cerebrum per particulares purgationes vacuetur. Commendat Meſuë *cap. de vniuerſalibus morbis neruorum*, vt in morbo occipitis citiùs adhibeantur ſternutatoria,& errhina, quia magis diuertunt,quàm gargariſmata,& maſticatoria; in morbis autem ſincipitis, è contrario. Haly *cap.de paralyſi*, ſtatim poſt primam purgationem adhibet gargariſmata; ſternutatoria autem nonniſi poſt multas,licèt locus potiſſimùm affectus,ſit occiput,2.3. *cap.2.* Dic: timet ſternutatoria propter agitationem.

De topicis parti reſolutæ admouendis, Auenzoar ſic determinat, *lib.1. tract.10.cap.9.* refertque ob imbecillitatem neruorum,non eſſe applicanda valde calida, nec tranſeundum ſecundum gradum, & permiſcenda eſſe aromata ad roborandos neruos. Haly, ſi tempus eſt æſtas, vel æger non iuuatur à calidis, hæc eſſe cauenda intus,& extrà. Auicenna *cap.4. in fin.* dixit, in declinatione oportere, vt miſceatur aliquid aſtringentium,ne facilè recidiuet. Paulus *loc.cit.* confidit miti remedio ex artemiſia, & nepita. Omnibus commendatum eſt vulpinum oleum: & licèt Serapio *cap. de paralyſi*, in principio poſſe admoueri arbitretur,tamen Auic.22.3. *tract.2. cap.7.* præcipit adhiberi in declinatione, quæ ex profundo attrahūt,quale eſſe oleum vulpinum,teſtatur Galenus *lib.11.ſimpl. cap.* Cætera olea etiam optima ſunt, vt caſtorei, lumbricor. rutæ, chamomil. Deinde ad valentiora accedendum.

℞. *Olei de caſtor.olei euphorb. ol. hypericon. de coſto, aniſi, terebinth.de piperib. vulpin.an.partes æquales,aq.vitæ, ad pondus omnium.*

Et poſt vnctionem deſuper ponatur lana non lota, ſuffumigata cum pyrethro, thure, calamo aromatico, & ligno aloës.

Balnea ex aqua calida, optima ſunt, in qua priùs coquantur Chamæmelum, Anethum, Melilotus, ſtœchas,roſmarinus,ſaluia,Betonica,Herba paralyſis,ſemen aniſi, cinnamomum, ſerpillum, Calamenthum, Pulegium. Balneum ex aqua vitæ vtiliſſimum. Balnea ſulphurea,præſtantiſſima; quorum ope humores frigidi & humidi coquuntur,vacuantur,& partes neruoſæ, quæ erant relaxatæ, exiccantur & roborantur. Proſunt mirificè ſudores, prolecti decocto radicis Chinarum,Ebeni,aut ſmilacis aſperæ.

Roborant cerebrum, & neruos Theriaca, Mithridatium,Diamoſchum dulce,Conſerua ſtœchados, & anthos. Vel ſimilis.

℞. *Theriac.magnæ,mithridatij,an.*ʒ iij.*conſeruæ radic. acori,conſeruæ zingiber.conſeruæ anthos, conſeruæ ſtœchados,conſeruæ flor.ſaluiæ,an.*℥ j.*confect. Alchermes,*ʒ ij.*ſpecier.diamoſchi dulcis,aromatic.roſati,diagalang. diacinnamomi,dianiſi,an.*ʒ j.ß.*radic.pæoniæ maris,*ʒ ij. *ſem. aniſi, ſem.fœnicul.an.*ʒ j. *radicis chin.* ʒ iij. *radic. ſmilac.aſper.* ʒ ij. Omnia in tenuiſſimum puluerem redigantur, & excipiantur cum ſyrupo de corticibus citri, & melle roſaceo, & fiat Conſerua.

Quòd ſi prædicta præſidia non ſufficiant,conſultiſſimum eſt cauteria actualia,aut potentialia in parte poſteriore capitis excitare, vt frigidi humores abſumantur,roboretur cerebrum, & calefiat. Hoc auxilium ſummè approbat Aëtius,*tetrab.2.ſerm.2.cap.28.* dum ſic ait: *Ego etiam cruſtas inurere non dubitauerim, per ignem,aut per medicamentum: vnam quidem circa occipitis cauitatem, quo loco ſpinalis medulla initium habet; duas autem ab vtraque ipſius parte: tres, aut quatuor in vertice; vnam ex his in medio capitis, tres circum ipſam: vlceribus enim diutius fluidis permanentibus, non deſpero futuram reſtitutionem.* Demum ſi paralyſis oriatur ex

A luxatione vertebrarum, curabitur extenſione,repoſitione,deligatione, collocatione: pro quo opere conſulendus expertus Chirurgus. Quæ autem ſint luxationum differentiæ,& quæ magis periculoſa, lege *lib.2 cap.2. de Angina.*

OBSERVATIO.

PRo paralyſi vnguentum admirandum,cunctis neruorum frigidis affectibus omnium longè efficaciſſimum.

℞. *Succi ſcillæ,* ℥ iv. *ſucci cucumeris ſiluestris, ſucci rutæ,an.*℥ j.*euphorb.caſtorei,ſagapeni,ammoniac. bdellij in* B *aceto diſſolutorum,an.*ʒ j.ß.*myrrhæ,thuris,pyrethri,nitri, an.* ʒ j.*olei ſambucin. olei terebinth. olei euphorb.an.* ℥ ß. Pulueriſentur ſubtiliter pulueriſanda,& cum cera fiat vnguentum.

OBSERVATIO.

Pro curanda reſolutione,pilulæ eximiæ.

SI cætera non proſint præſidia, vel aliquæ humoris reliquiæ ſuperſint expurgandæ,vtiliſſimum eſt ex interuallis drachmam vnam,aut ſcrupulos duos Pilularum ſequentium media nocte aſſumere: nam cerebrum,& neruos confirmant, craſſos coquunt ſuccos, flatus abſumunt, & clementer pituitam per aluum C euacuant.

℞. *Aloës optim.* ʒ ij.*opopanacis,ſagapeni,ammoniac. bdellij, hermodactylor.an.*ʒ j.*ſucci cyclaminis, ſucci cucumeris agreſtis,an.*℈ j.*piperis nigri,piperis longi, zingiber. an.* ʒ ß. *myrobalanor. chebulor.* ʒ j. *agarici elect.* ʒ j.ß. *ſcammonij,turbith,rhab. an.* ʒ j. *ſpicæ, ſalis gemmæ, croci, myrrhæ,an.*g̃.vij. Infundantur in aceto,& omnia ſimul in puluerem redigantur,& cum ſucco caulium rubeorum fiat maſſa.

OBSERVATIO.

Ad reſolutionem, frigidóſque neruorum affectus, ſyrupus vtiliſſimus.

D QVando reſolutio,cæteríque contumaces neruorum affectus,aliis auxiliis non ſuccumbunt; vel poſt celebratas vniuerſales vacuationes,humorum reliquias paulatim vacuare eſt in animo,hunc ſyrupum inter reliqua proficua remedia,primas obtinere, diutino vſu compertum habeo. Vtere diluculo, quantitate trium vnciatum, diſſoluatur cum aqua fœniculi, vel cum decoctione iuæ artheticæ,vel ſaluiæ, vel betonicæ.

℞. *Calamenth.abrotani,rutæ,betonicæ,polypodij,an.*℥ j. *ſtœchad.rutæ,herbæ paralyſis,an.* ℥ ß. *radic. ſmilac. aſper. radic.chinæ,an.*℥ j.*cortic.ligni ſancti,*℔.ß.*folior. ſen.*℥ ß. *ſem.cartham.*ʒ iij.*epithym.*℥ ß.*radic.bugloſſ.radic.borrag. radic. fœnicul. an.* ʒ j. *piperis nigri, macis, cinnam. nucis moſchat.pyrethri,an.* ℈ j.*hermodactylor.*ʒ ij.ß. Coquantur omnia in ſufficienti aq. quantitate, quouſque remaneant ℔.ij. In colatura iufunde, *Agarici elect.* ʒ iij. *mechoac.*℥ ß.*hermodactylor.*ʒ ij ß. Colaturæ adde, E *ſyrup. de ſtœchad.ſyrup.de ſenna,ſyrup.de polypod.an.* ℥ iij. Adde, *mellis, ſacchari, an.partes æquales.* Bulliant omnia ſecundùm artem,quouſque acquirant conſiſtentiam ſyrupi longi.

De Stupore.

STupor, qui etiam torpor à Latinis vocatur, ſymptoma tactus eſt, imminutus videlicet ſenſus, ex Galeno 1.*de cauſ. ſympt. cap.2.* Si verò ipſe 2. *de cauſ. ſympt.cap.1.*& Auer.2. *collig.31.* Stuporem inter deprauatos

prauatos motus enumerant, deprauatæ actionis nomine intelligunt diminutam.Cauſæ ſunt eæ,quæ efficiunt reſolutionem,ſed remiſſæ, & leniores. Galenus, 1.*de ſympt.cauſ.cap*.5. & 2. *de loc*.2. eſſe inſignem refrigerationem affirmat, quæ partibus ſenſus & motus difficultatem inducit; ob quam cauſam ab eo rectiſſimè dictum eſt,*cit.de ſympt.cauſ.* eſſe affectum ex ſentiendi, & mouendi difficultate compoſitum. Differt tamen ab Hæmodia, quia hæc in dentibus duntaxat; ille verò in corpore toto,præcipuéque in artubus,extremíſque corporis partibus contingit.Hæ enim partes à corde,& cerebro ſunt remotæ, & deſertæ à ſpiritibus facilè refrigerantur; & ad illas humores craſſi confluunt præ grauitate ſua, & obſtruentes neruos, ſpirituum influxum intercipiunt.

Vtrùm ſola intemperies frigida humida,ad Stuporis generationem concurrat? dubium eſt. Gal.2. *loc. cap*.2. affirmatiuè reſpondet. Auerrhoës negat *cit. loc. collig.* qui impoſſibile non iudicat, interdum fieri ab intemperie calida,aliquando à ſicca.Primò,quia omnis motus fit à temperie:Igitur ab omni intemperie vitiabitur. Deinde ſenes cùm ſicci ſint, facilè in ſtuporem incurrunt. Dic, temperiem, cauſam eſſe effectricem motus,vti menſura eſt caloris;quæ ſi deficiat,motum quoque deficere eſt neceſſe; ſi redundet, fieri motus deprauationem, non torporem, aut diminutum motum. Senes torpent ob frigiditatem, facultatis languorem, & præ frigore facultates habent conſopitas valde.

Aſtrictiò verò, compreſſio, ſeu condenſatio ideò ſtuporem inducit,quia ſpirituum & facultatis tranſitum impedit.Vnde ſi multa ſit,integráque obſtructio, ſequitur ex toto, ſenſus motúſque deperditio, nec pars ita affecta ſe mouere tentat, quia nequaquam poteſt.Quòd ſi non omnimoda fiat obſtructio partis, ſpiritus quidem commeat,ſed quia non in ſolita,ſufficientíque quantitate, torpidè quidem fit ſenſus, & multò magis ſegniter motus, & is quidem cum dolore; quia quando ſtupida pars motum aggreditur, vis ipſa mouendi, per anguſtas, & non ſatis (ob obſtructiones) patentes neruorum cauitates,impetuosè ſpiritus detrudit: ſpirituum autem delatio ſi libera non eſt,& expedita, ſed cum impetu & vehementia facta, dolorem ſtupidum efficit.

Verùm inquires: *Vtrùm torpedo, occulta an manifeſta qualitate ſtuporem inducat?* Torpedinis marinæ contactu ſtuporem contrahi, teſtis eſt Galenus *lib*.6. *de loc. affect. cap*.5. dum ſic ait: *Sunt qui putent, res quaſdam ſolo tactu per qualitatis vim, ea quæ ipſis vicina ſunt alterare poſſe; idque planè videri in marina torpedine aiunt, vtpote cui tam vehemens ſit potentia, vt per piſcatoris tridentem, tranſmiſſa ad manum alteratione,totam reddat repentè torpidam.* Hanc enim ſi pede,vel manu palpes, vel leuiſſimè, totus contremiſces, & fies ſtupidus, ita vt vix, aut nunquam partibus torpidis ſenſum reſtituas, etſi lotionibus, & vnguentis calidis diutius vtaris, prout plures experimento comprobarunt.

Non ergo frigida qualitate, ſed ignota, & occulta hoc animal torporem inducit. Hoc ſignificat apertè Ariſt.*lib*.9. *de Hiſtor. animal. cap*.37. dicens. *Torpedo piſces quos appetit, afficit ea ipſa,quam ſuo in corpore continet facultate torpendi,atque ita tardos præ ſtupore capit, & veſcitur. Abdit ſe in arena,& limo,tum piſces qui adnatantes obtorpuerunt, corripit, quam rem pleríque à ſe conſpectam retulerunt.* Transfert Plinius *lib*.9.*cap*.16.Sicut enim plura ſunt animalia venenoſa, quæ cum certis partibus antipathiam obtinent, & eas labefactant labe dira;ſic torpedo ignota proprietate ſenſus mortificat,& extinguit. Similis vis creditur ineſſe ranis, ex quibus oleum componitur ad arthriticos, podagræque dolores ex caliditate prognatos,ſimul & ad ſom-

A num in febribus conciliandum, de quo Meſuë *in Antidotario,cap* 4.

Signis facilè cognoſcitur Stupor:Ægri enim illicò ſentiunt in parte ſtupida formicationem, hoc eſt,formicarum morſum,vel aculeorum punctionem: Cùm enim in parte ſtupida,loco ſpirituum ſuperſint vapores,ſi ſpiritus redire conentur ad loca ſtupefacta, inter ipſos & vapores fit conflictus quidam, qui formicationem hanc inducit. Deinde pondus ſentitur in corpore toto.

De Præſagio,illud certum ſit, Stuporem viam eſſe ad paralyſim ſi diu duret: id quod Galenus ait, 1. *de loc*.2.& Arabes vnà confirmant. Vtrumque enim vitium ad neruos pertinet:& ſi parum obſtruantur,ſtupor fit;ſicut ſi maior ſit obſtructio,paralyſis cõcitatur.

B Sed maioris negotij eſt explicare: *Vtrùm Stupor ſit propria neruorum paſſio?* Nam Ariſt. *de hiſt. animal. cap*.6. *Nullam partem ſtupore poſſe corripi, neruis orbatam affeuerat*. Sed vt arduum hoc dubium ventiletur, aduertendum eſt ex Gal. *loc.cit. de loc.affect.* Archigenem aliqua vtiliter protuliſſe de doloris ſpeciebus: in eo tamen non parum erraſſe, quòd ſtupidum dolorem in neruis duntaxat fieri, atque adeò proprium eſſe illorum ſymptoma exiſtimauerit. Aduerſus quem diſputat Galenus, triplici ratione munitus, quarum prima eſt. Stupor non ſolùm in neruis, ſed in reliquis corporis partibus propter frigiditatem fieri ſolet. Ergo non eſt propria neruorum paſſio, ſiquidem ſolis non conuenit.

C Si verò pro Archigene reſpondeas,reliquas partes nonniſi per neruos ſenſum obtinere,atque adeò licèt refrigerari poſſint,non tamen ſenſu priuari,niſi ratione nerui; vnde & ſtupor, & ſtupidus dolor proprium manet neruorum ſymptoma. Inſurgit Galenus, ſequi ex eo non magis dolorem ſtupidum, quàm reliquas omnes dolorum ſpecies,dicendas eſſe neruorum proprias, cùm nullus dolor ſine ſenſu fiat, imò ſit quædam triſtis ſenſatio,quæ neruis eſt peculiaris.

Secunda. Stupor, & dolor ſub diuerſis generibus collocantur. Igitur perperam enumerat ſtuporem inter doloris ſpecies,cùm illæ ſint eiuſdem rationis cum ſuo genere. Antecedens probatur,quoniam dolor de genere ſymptomatum eſt; ſtupor autem morbum dicit, non verò ſenſum, aut dolorem: Nam ſi ipſius etiam Hippocratis teſtimonio, 5. *Aph*.28. *Mediocris ſtupor*,ſenſum hebetando, *dolorem ſoluit*,procul dubio ſtuporis nomen, nec ſenſum, nec dolorem importabit, aliàs à ſimilibus deſtructio, & hebetatio fieret. Non eſt igitur dolor ſtupidus, ſimplex aliqua doloris ſpecies, ſed frigida potiùs & dolorifica diſpoſitio, id eſt, (non aliter ac inflammatum vlcus, de quo in *arte medica cap*.92.) aggregatum quiddam ex dolore, & refrigeratione inſigni:ad quam ſequitur ſenſus, & motus difficultas:id quod ſtupor ipſe ſignificat, cùm medium quiddam ſit, & via inter ſanitatem, & paralyſim, quam vehemens refrigeratio induxit, ſicut & aliquando totalem infert membri mortificationem, vt nonnullis contigit, de quibus *lib.de diff. morbor.c*.5. meminit Galenus.

Tertia.Illud ipſum quod ſecunda confirmat. Nam genus ita in ſua ſpecie includitur, vt ab ea nunquam ſeparetur.Sed non ſemper ſtupor habet annexum dolorem. Igitur non eſt numerandus inter doloris ſpecies. Minor ex eo conſtat: quia ſi pars aliqua,vel ob ſui conſtrictionem,vel torpedinis contactum ſtupida, quieſcat & otietur,dolore non infeſtatur, ſed tantùm ſi moueri tentetur. His ergo putat Galenus euincere contra Archigenem, ſtupidum dolorem nec ſpeciem vnam eſſe, nec propriam neruorum ſymptoma: ac proinde non poſſe neruum affectum indicare,ſed tantùm frigidam quandam diſpoſitionem, & doloriſicam.

Cæterùm

Cæterùm non deſunt, quæ contra Galenum retorqueri, obtrudíque poſſint: & primùm. Non minùs in pulſatorio dolore ſtupor poteſt ad carnem, vel ad vaſa referri, quàm in ſtupido ſimpliciter. (Vtrobique enim ſtupor ipſe infrigidationem importat.) Sed *cap.* 3. *lib.* 2. *de loc.* de ſtupida pulſatione loquens: *Si ſtupidè*, inquit, *pulſet muſculus, ſcire licet diſpoſitionem in muſculi neruis conſiſtere.* Igitur ſibi contradicens, videtur 2. *de loc.* 2. Archigenem reprehendere, eo quòd dixerit, ſtuporem eſſe propriam neruorum paſſionem: Maximè quòd improbabile videtur, poſſe carnem, aut cutem vſque adeò refrigerari, vt ſentiendi facultas minuatur, non refrigeretur autem neruus per carnem & cutem ſparſus, cùm illis ſit multò frigidior.

Auget verò probabilitatem & coniecturam, pati ſemper neceſſariò neruum, vbi dolor adeſt cum ſtupore, quoniam neruus dolens contrahitur: ad contractionem verò ſequitur denſatio; qua data licèt ſtupor ſit morbi ſpecies, non autem doloris; imò licèt diuerſas habeant rationes, non tollit hoc, poſſe ex dolore & ſtupore conſtitui quandam ſpeciem, ita vt ſtupor dolorem diuidat, & cum eo ſtupidum dolorem conſtituat, quantumuis dolor de ſtuporis eſſentia non ſit, nec illum ſemper comitetur, in quo ratio ſecunda, & tertia Galeni nitebatur: Genus enim ſecundùm eſſentiam ineſt ſpeciei, non autem differentiæ, quæ ipſum diuidit, ſicut nec differentia diuidens in genere eſſentiam: dolor autem ſtupidus inſeparabilem habet dolorem.

Quòd ſi adhuc pro Galeno quiſpiam contendat, non poſſe ex morbo, & ſymptomate vnam ſimplicem affectus ſpeciem conſtitui: licèt illud apud Dialecticos verum ſit, Medicis tamen tanquam diuerſæ ſpecies meritò recipiuntur omnes dolorum varietates, quæ ab ægris proponuntur referuntúrque, ſiue illæ propriis generibus, maximéque propriis differentiis contentur, ſiue non, dummodò illis locum, & affectum attingere poſſimus. Denique quomodo poſſibile eſt, vt moueri tentet pars, & ad motum ſequatur dolor, in his quibus pars ſtupefit propter conſtrictionem, & torpedinis contactum, quemadmodum in tertia ratione Galenus aſſumpſit? ſi enim tam exiguus ſpiritus commeat, vt nec ad ſenſum ſufficiat, nec ad motum, vnde cum dolore fit?

Nihilominus tamen, quamuis negare non poſſimus, voluiſſe Galenum argutiorem ſe oſtendere Dialecticum, quàm Medicò liceat: aduersùs Archigenem euincit, non eſſe ſtuporem propriam neruorum paſſionem, nec doloris ſpeciem, nec ex eo poſſe indicari neruos affectos. Nec verò obſtat, quòd *cap.* 3. *de loc.* ex ſtupore colligit neruos eſſe affectos, ac ſi proprium eſſet illorum ſymptoma: Nam ibi cùm ſtupidus fuiſſet ſimul, & pulſatorius dolor, non poterat ſtupor ad carnis, vel vaſorum refrigerationem referri, propter præſentem pulſationem, quæ partis calorem indicat. Quare neceſſe fuit, ex ſtupore arguere frigidi nerui dimidiam obſtructionem, illíque ſtuporem tribuere, non verò carni, aut vaſis, quamuis etiam alioquin ſtupefiant. Licèt verò præſens pulſatio calorem arguat in parte, non tollit rectè definiri ſtuporem per notabilem refrigerationem, quia etiam in caſu propoſito ea datur in neruo ſtupido.

Quòd ſi is quia frigidior, faciliùs quàm caro & cutis, poteſt infrigidari: nonnunquam tamen poteſt infrigidans cauſa, ad carnem, vel cutem tantùm accedere, atque adeò partes illas ſtupefacere: Vel ſi propter vicinitatem, neruum etiam infrigidet, & ſtupefaciat, non ideò ſtupor dici poterit neruorum proprius; ſicut nec etiam quantumuis neruus ſemper ad carnis, & membrorum dolorem dolens contrahatur, contractúſque denſetur, & ſtupefiat. Ac proinde rectè Galenus contra Archigenem obtinuit quod intendebat,

A non eſſe ſcilicet ſtuporem ad ſolos neruos referendum, quantumuis ab iis partes omnes ſenſum accipiant; nec dici poſſe doloris ſpeciem; cùm ſtupori, id eſt, inſigni refrigerationi dolor neceſſariò non inſit.

Quamuis autem concurſus ille, vel aggregatum ex dolore & ſtupore, ſemper habeat annexum dolorem, vnus tamen ſimplex affectus non eſt, ſed duo complicati, nempe frigidus ſimul, & dolorificus: vnde nec erit vna propria ſpecies alicuius vel ſymptomatis, vel morbi, ſed complexum quiddam ex vtroque; nec ſanè auctores de ſtupido dolore loquentes, vt Paulus *lib.* 2. *c.* 4. Aëtius *tetrab.* 2. *ſerm.* 1. *cap.* 100. & reliqui, illius tanquam ſimplicis meminerunt. Ac proinde non vi-

B detur Dialectici leptologi arguendus Galenus, eo quòd non conceſſerit Archigeni, ſimplicem affect us ſpeciem appellare, id quod compoſitum, & multiplex erat, cùm Medici ſit vtroſque affectus diſcernere, & eos maximè qui ſeſe perpetuò non comitantur, & diuerſas aliquando curationes requirunt.

Ad vltimum. Torpor, cùm medium ſit inter ſanitatem, & paralyſim, non dicit omnimodam ſenſus, & motus ablationem, ſed potiùs vtriuſque difficultatem, 2. *de loc. c.* 3. & 1. *de cauſ. ſympt. c.* 5. Ac proinde nihil mirum, ſi torpida pars moueri tentet, imò & moueatur, licèt ſegniter, & difficulter.

Curatio. Stupor qui ſit à procatarctica cauſa, facilè curatur: Nam ſublata cauſa, ipſe aufertur. At cùm ſtu-

C por ſit imperfecta paralyſis, ſi à cauſa interna ortum ducat, eadem illi, quæ paralyſi debetur curatio, ſed remiſſior: quare in eo præſidia clementiora, tam vniuerſalia, quàm particularia ſunt celebranda.

OBSERVATIO.

Stupor, cauterio curatus.

IVuenis quidam, robuſtus & fortis, crapulæ, gulæ, & otio nimis deditus, in dextræ partis validum adeò ſtuporem incidit, vt nì baculo fultus incederet, in terram rueret pronus. Cúmque metus eſſet, ne in paralyſim incideret, Medici varia præſidia miniſtrarunt. De horum genere ſunt purgationes iteratæ, fomenta, vnguenta roborantia, ſudorifica, & balnea naturalia.

D Sed cùm nihil proficeret, imò in pede toto, & brachio ſtupor ampliùs ingrauefceret, cum frigiditate ſumma, hoc remedium mirificè profuit; cuius ope Peruani regni, & Africæ incolæ, refrigeratos, & toto corpore algidos, ſalubriter & ſine noxa perſanant: Nam partes torpidas, & veluti emortuas, nouaculis acutis candentibus, bis & ter, per interualla percutiunt, & ſcarificant; ex qua ſcarificatione ichores emanant, diſcutiuntur flatus, craſſi humores funduntur, meatus dilatantur, ſanguis cum calore attrahitur, & ſic roborantur partes. Vtere, quia ex ſe mirabilem ſemper præſtat vtilitatem.

De Oris tortura.

E DIcitur hic affectus Oris tortura, à figura deprauata oris, quæ accidit in huiuſmodi affectu, & vocatur Conuulſio canina, ſumpta ſimilitudine à canibus, qui quando morſu minantur, os contorquent: at non ſolùm in hoc affectu os torquetur, ſed etiam oculus, naſus, & dimidium faciei. Quare ab Aëtio deſcribitur hoc modo. *Oris tortura nihil aliud eſt, quàm reſolutio muſculorum maxillarum, propter quam reſolutionem, os, naſus, oculus, & interdum tota altera pars faciei diſtorquetur.*

Cauſæ tum internæ, tum externæ, ſunt omnes quæ paralyſim concitant. Signis facilè cognoſcitur hoc malum, quia partes faciei videntur contortæ. Locus affectus mediatè eſt cerebrum, immediatè eſt muſculus,

lus,qui ab Anatomicis latus muſculus appellatur.Sed Galenus hoc modo diſcernendos docet reliquarum fa. ciei partium affectus,*lib.4.de loc.affect.cap.2.* Vbi enim vna tantùm,ſenſum, aut motum, vel vtrumque amittit,in ea ſolùm mali cauſa continetur,atque adeò prorius erit iudicandus affectus, & quidem ſimilaris,aut inſtrumentalis, qui vel neruum ex tertia coniugatione tranſmiſſum occupat, vel particulam quandam ex componentibus affectam. Quòd ſi plures læſæ conſpiciantur,conſiderandum eſt,num ex vno neruorum principio,aut pluribus, ſenſum motúmve pariter recipiant,vt ferè omnes faciei partes,quæ ex tertio neruorum pari, præter oculos,qui ex primo ſenſum, ex ſecundo motum ſortiuntur; & linguam, cui aliunde etiam motus ſuppeditatur.

Si verò dextræ ſolùm,vel ſiniſtræ faciei partes læ- dantur, certiſſimum eſt, neruum ipſum primariò laborare: cerebrum verò ipſum,penes eam ſui partem, vnde tertium oritur neruorum par, ſi in vtroque faciei latere actiones deperdantur;nempe quia cùm cerebri partes continuæ inter ſe ſint, vbi ipſum lædi contingit in vna coniugatione, vitium etiam infeſtat vicinam. Licèt verò vna & eadem coniugatio,prædictis faciei partibus,ſenſum & motum tribuat,neruorum tamen exortus, dextri, & ſiniſtri, continui non ſunt: atque ideò quamuis neruus ipſe primariò afficiatur, ſi illæſa remaneat origo, non proinde dextræ ſimul, & ſiniſtræ particulæ, motum & ſenſum amittent; cerebro autem affecto, non ſolùm ipſæ, ſed & oculi,& aliæ etiam nonnunquam.

Adiungit demum Galenus 4.*de loc.2.* vbi muſculus aliquis,ſiue per conſenſum, ſiue per proprietatem afficiatur, partem ex muſculo affecto reſolutam, hoc eſt, animali actione priuatam, in aduerſam trahi: vt ſi labrum v.g. dextrum reſoluatur, in ſiniſtrum deflecti, intorqueríque, & ſic de cæteris. Quapropter in præſenti, ob repugnantes auctorum ſententias, examinandum.

Vtrùm in Conuulſione canina pars ægra ad ſe ſanam attrahat,aut è contra? Galenus *loc.cit.* & 3.*de loc.*10. & *lib.de cauſ.morb.*7.profert apertè,Oris torturam vel ex paralyſi, vel conuulſione muſculorum faciei generari:& quòd quando fit ex paralyſi, pars ſana attrahat ad ſe ægram; in conuulſione autem, pars ægra trahat ad ſe ſanam. Cuius euentus cauſa traditur à Galeno, affirmante muſculos habere ſe tanquam equos; neruos autem tanquam habenas; animalem verò facultatem, tanquam aurigam, qui equos mouet, & impellit: Partes autem in naturali ſitu, & figura,à muſculis conſeruantur:ſic facies in figura recta à muſculis continetur vtrinque contrahentibus.Si igitur eueniat, vt muſculi vnius lateris diſſoluantur, faciem in alterum latus inclinare eſt neceſſe; quia à muſculis illius lateris, vtpote potentioribus retrahitur, quod in habenis equorum experimur.

Quod verò pars reſoluta ad ſanam non attrahatur, contra Galenum oſtenditur. Primò: quia ſequeretur partem ſanam contortam apparere, ex pondere reſolutæ,ſi ad ipſam attrahatur. Sed illa quæ ægra eſt, & paralytica ob mollificationem, & laxitatem,ſuum ſitum immutat,& ipſamet intorquetur. Igitur, &c. Secundò: Oris tortura, ægritudo quædam eſt,& de genere inſtrumentalium. Ergo ea pars oris quæ contorta apparuerit, ipſamet diiudicanda eſt ægra; ac morbi cauſam in ſe continere: & ex conſequenti, vbi tortura à reſolutione oritur, aderit in parte reſoluta, non in oppoſita ſana, quemadmodum ſit in ea quæ ab ſpaſmo originem ducit. Tertiò. Si pars reſoluta in aduerſam ſanam traheretur, & recta permaneret, eſſet dum membrum conatur moueri;quia tunc oppoſitus muſculus contrahitur, & verſus partem cui ineſt trahitur etiam paralytica, & tracta rectificatur, ducitúrque ad natiuum ſitum, à

A quo per ſui relaxationem deflexerat.Sed licèt ita fieri demus, dum membrum mouetur, eo quieſcente trahetur,nec permanebit recta, cùm tamen toto ægritudinis tempore in eodem latere permaneat diſtorſio. Igitur,&c.

Quinimò tanta poteſt eſſe obſtruentis humoris copia in reſoluto latere,vt præ illius grauitate plus poſſit ad ſe verſus trahendum:quàm oppoſita vis ex ſani muſculi actione. Ergo tunc potiùs ſanæ ad ægram, quàm è conuerſo fiet attractio: Vel ſaltem ſi par ſit ægræ ex pondere,& ſanæ à virtute momentum ad trahendum, in media quadam, & ſana figura conſtituetur membrum, non inflectetur. Quare falſum videtur,apparere in paralytica tortura ad partem oppoſitam diſtrahi reſolutam,& apparenti ſanæ imponenda

B auxilia, quemadmodum contra Galenum putant Aëtius *tetrab.2.ſerm.2.cap.*30. Auic.2.3.*cap.de tortura*, & alij.

Cæterùm meliùs cum Galeno Paulus *lib.*3. *ſuæ medic.c.*18. vbi de paralyſi agens, quæ in vnoquoque membro conſiſtit:*In cynico*, inquit, *ſpaſmo.hoc eſt,canina conuulſione, non eam maxillam quæ peruerſa eſſe apparet,ſed oppoſitam reſolutione infeſtari.* Licèt ſcribat Aëtius, decipi qui ita arbitrantur, addens reſolutæ parti adhibenda eſſe auxilia,non oppoſitæ; quod non inficiatur, quia cùm ægra ſit ipſa reſoluta, & vbi malum ſitum exiſtit, quamuis recta & incolumis appareat,ei prouidendum,non ſanæ,ad quam ſit diſtractio, quæque manifeſtè torqueri conſpicitur.

C Quòd ſi Rhaſius, Auicenna,& aliqui alij,applicitis in corrugata tortáque parte remediis, experimento teſtantur fuiſſe ſanatam torturam:ſpaſmoſa fuit, non paralytica; vel ſi ex reſolutione accidit, affecta etiam fuit pars altera faciei. Fieri enim poteſt,vt humor in motorios neruos vnius lateris decumbens, reſolutionem ibidem faciat: in oppoſito verò ſenſum tollat, ſuperficiarios neruos ſenſui dicatos afficiens: quod ſignificauit Auicenna,vbi *ſuprà*, dicens, *partem faciei tortam ſenſu orbari.* Verùm illud, non vt perpetuum recipiendum, nam pars ex reſolutione torta morbo vacat; aliquando; ſed rarò ægra etiam eſt,ſimul cum reſoluta: ac proinde tunc vtrique conſulere oportet, præcipuè illi quæ ſana & recta apparet,ac ſine vitio figuræ deprehenditur, qualis eſt paralytica ipſa.

D Nec oppoſitum cogunt opinari, rationes pro aduerſa ſententia adductæ:ad quarum primam negamus minorem; cùm enim reſolutæ partis muſculi obeundæ functioni idonei non ſint, quomodo mouere poterunt, aut oppoſitam ſanam ad ſe trahere, cuius acceſſu inflectatur,torqueatúrque?Quinimò cùm ipſius ſanæ muſculi nullo morbo impliciti exiſtant, ſed validi & potentes operari, neceſſe eſt ægram trahi, ac declinare ad ſanam, & in hac deprauatam figuram demonſtrari.

Ad ſecundam membrorum inuerſiones, vitiáque figuræ,fiunt quandoque per ſe, ſeu, vt Gal. ait *cit. de cauſ. morbor.* primaria ratione, hoc eſt, per proprium affectum in parte exiſtentem, cuius occaſione figura deprauatur: aliquando per accidens,ſiue per conſenſum,nullo in torta parte affectu exiſtente,qui depra-

E uationis ſit cauſa,cuiuſmodi eſt Oris tortura ex reſolutione; ac proinde nihil mirum, ſi in parte alioqui ſana deprehendatur. Vbi tamen ex conuulſione oritur,contrarium omnino accidit;potiùs namque ſuper ægram cadit,quia ad eam trahitur ſana. Cùm enim in conuulſione, ægræ partis muſculi à præternaturali cauſa validè contrahantur, conſentiunt illi qui oppoſitæ ſanæ inſeruntur,ſimúlque cum ipſa trahuntur, & torquetur ægra,de quo Gal.1. *de loc.& 4.citatis*, ſed meliùs *cit.de cauſ.morb.*

Ad tertiam.Quandiu pars aliqua exiſtit reſoluta,in aduerſam ſanã ſine intermiſſione diſtrahitur,ſeu membrum

brum mioueri tentet, ſiue quieſcat; quia muſculo, cuius miniſterio trahitur,ineſt contrahi,non modò cum mouetur membrum,ſed & eo quieſcente,imò & dum muſculus ipſe quieſcit,& ſua actione priuatur;ſi enim ſcindatur in mortuo animali, illius partes colliguntur,retrahuntúrque,quamuis figura ex ea retractione longè diuerſa ſit à natiua:quare,&c.Poſſe verò grauitatem partis reſolutæ,alioqui debilioris,ſuperare tractionem ſanæ fortioris, & hanc potiùs ad illam, quàm è conuerſo aliquando trahi;vel propter vtriuſque æquabilitatem in trahendo, ſanæ videlicet,à virtute; ægræ,ab humore pariter in oppoſitum ſuo pondere trahente, in neutram fieri inuerſionem non negamus: ſed quia hoc rariſſimè accidit,nihil mirum ſi Galenus, priſcique Medici id omiſerint.

Curatio eadem eſt cum curatione paralyſis,vt ſcribit Aurelianus *lib.* 2. *chron. cap.* 2.Sed aliqua hoc vitium habet remedia ſibi propria, quæ proponit Paulus *loc. cit.* Nempe vbi lingua reſoluta fuerit,venæ ipſius incidendæ ſunt. Cucurbitulæ mento admouendæ, & apophlegmatiſmis ex ſinapi vtendum eſt. Nucem myriſticam diligenter mandere, & ſputum prouocare,optimum eſt.

OBSERVATIO.

Ad Oris torturam, remedia ſalutifera.

NEruorum reſolutionibus, cunctiſque affectionibus frigidis,celerem, & validam calefactionem expoſtulantibus, nullum eſt præſtantius auxilium, & præſertim in oris tortura, quàm ſuper partem affectam hoc lauacro, & vnguento ſæpiſſimè vti.

♃. *Radid. acori*, ℥ j. *radic. pæoniæ*, ℥ ij *betonicæ,ſampſuchi, meliſſæ, ſaluiæ, iuæ arthriticæ, chamædryos, chamæpityos, primulæ veris, an.* M. j. *roriſmarini, flor. ſtœchad. an* ℥ j. *alumin.* ʒ iij. *nitri*, ℥ ß. *ſulphuris viui tenuiſſimè puluerisati*, ℥ j. *ſalis*, ℥. j. ß. Fiat omnium decoctio in ſufficienti aq. & vini generoſi quantitate, an. part. æquales, cola, ſerua.

Poſt ablutionem appone hoc Vnguentum neruoſis partibus, & toti faciei, labiis, & mento, cuius eſt vtilitas mira.

♃. *Saluiæ, maioranæ, an.* M. j. *flor. ſtœchad. flor.roriſ. marini,an.* ʒ iij. *ligni aloës*, ℥ ij. *caryophyllor. cinnamom. galangæ, nucis moſchat. cubebar. pyrethri, an.* ʒ ij *thuris, maſtich.an.* ℥ ß.*myrrhæ,caſtorei,an.* ℥j. *baccar. lauri*, ʒ vj. *flor. lauri*, ℥. ß. *flor. lauendulæ, calami aromatici, acori, radic. valerian .an.* ʒ iij. Contunde omnia, repone in alembico, deſtilabit primò aqua, deinde oleum mellis modo:eo collecto, addes *Succi herbæ paralyſis*, ℥iij. *terebinthin. abietin.*℥ ij. ß. Omnia bulliant, quouſque abſumatur ſuccus: Adde *olei aniſi*, ℥ ij. ß. *olei laurini*, *olei vulpini, an.* ℥ ij. *vnguenti aregon.* ℥ ß. *pinguedinis vrſi*,℥ ß. *ſagapeni,opopanacis, an.* ʒ j ß.*pulu.caſtor.*ʒ,iij. *pulu.nucis moſchat.maſtich. ſaluiæ, ligni aloës,cinnamomi, an.*ʒ. ß.Cum cera fiat Vnguentum.

De Gulæ Paralyſi.

GVla eſt via potus cibique, *Aph.* 17. & 4. *de vſu part.cap.*5.Neruoſa eſt in parte interna, & ſic ab iiſdem cauſis paralyſi afficitur. Et tunc ægrotantes cibaria, præſertim liquida nequeunt deuorare:Cúmque ea communiſſima ſit, primáque omnium via, qua ab ore ad ventriculum tanquam ad promptuarium quoddam,omni animali commune, fertur alimẽtum, per ſingulas inde corporis partes diſtribuendum, ad reparationem eorum quæ continuò effluunt, non immeritò à veteribus Oeſophagi nomen obtinuit, 4.*de vſu part.*5. Quam partem duplici ſymptomatum genere infeſtari,altero,vt viam,cùm anguſtior ſit, illius meatus,altero,vt agens,vbi proprias actiones, deglutiendi ſcilicet, & vomendi perficere nequit, *lib.* 5. *de loc.cap.* 5.teſtatur Galenus.

Proximum his videtur, vt differamus: *Vtrùm Gula paralyſi tentetur?* Quoniam Galenus *lib.* 3. *de cauſ. ſympt. cap.* 2. attractricis in ipſa facultatis tria eſſe ſymptomata aſſeuerat: Vel enim omnino cibos attrahere neqnit, vocatúrque hoc ſymptoma reſolutio gulæ, Græcis dicta paralyſis; aut difficulter trahit cibos, appellatúrque ſymptoma iſtud, debilis tractio, fitque cùm gula incipit reſolui, nondum tamen planè reſoluta eſt;tertium ſymptoma,eſt deprauata tractio: De motibus autem deprauatis,*lib. de diff.ſympt.cap.* 4. egit eleganter Galenus, addens abolitam, vel diminutam tractricem ex gulæ reſolutioce quandoque oriri. Sequitur Paulus *lib.* 3. *cap.* 18.*rubric.*4. §.*Gutture autem reſoluto cucurbitulas mento agglutinabis, perungéſque medicamentis ex caſtoreo, ſagapeno, & liquore Parthico,&c.*

At dubitabis hoc modo: Quomodo gula paralyſi tentabitur,ſi hæc tantum neruis conuenit, quibus gula caret? Præterea conſtat ex Gal.4. *de vſu part.*5. attractionem œſophagi non neruorum, ſed rectarum potiùs fibrarum beneficio fieri. Ergo huius actionis læſio neruis parum commodè tribuetur. Nec dicas, cauſam reſolutionis gulæ, neruis qui ex ſexta cerebri coniugatione oriuntur,eſſe adſcribendam: quia nerui quia ad ventriculum deferuntur,non deglutitionis,ſed potiùs exquiſitioris ſenſus gratia creati ſunt.

Dic, Galenum tribuentem *loco cit. de cauſ. ſympt.*reſolutionem Gulæ,metaphoricè verbo paralyſis vſum fuiſſe. Neque obſtat huic doctrinæ Auicenna 1. 1. *cap.vlt*,& 16.3 .*tract.* 3. *cap.*6. infimas deglutitionem, etiam muſculorum, animali ope peragi: quod colligitur ex Gal. 4. *de loc. cap.*5.vbi inter anginæ ſpecies retulit eam,in qua inflammati muſculi gulam circumdantes,vehementer deglutitionem impediunt: & firmat experimentum: nam & viſi ſunt quidam, qui ob reſolutionem eorum muſculorum, naturalibus facultatibus integris, ægrotarunt,alij perierunt; de qua reſolutione fit mentio apud Haly 9. *theoric.cap.* 24. Vltimò confirmatur, quia tractrix naturalis ventriculis ſuo tempore operatur,& ceſſat,nempe cùm coctrix ſimul, & retentrix ſunt in operatione. Atqui etiam in media coctione,imò & in ipſo mouendi articulo, quo nihil minùs quàm tractionem ventriculus exequitur, vbi volumus, deuoramus. Igitur voluntati deglutitionem auferre nemo audebit. Non (inquam) obſtant hæc, quia licèt concedamus, deglutitionem partim pendere ex naturali facultate, partim ex animali, ac proinde motum quendam eſſe compoſitum; tamen quia Galenus 3. *de cauſ. ſympt. cit.* tantùm tractricem conſiderat naturalem, ideò metaphoricè verbo paralyſis vtitur, quia facultas naturalis ſolis villis ſuas peragit functiones, non autem muſculis. Num verò deglutitio poſſit dici naturalis actio,*lib.* 2. *cap.* 17. *De diabete*,diſceptabimus.

Commodè annectenda hoc loco quæſtio eſt, ob ſuperiùs dicta: *Vtrùm deglutitio, muſculorum, vel œſophagi ope peragatur?* Primò. Deglutitio motus quidam eſt voluntarius, quo ingeſta ab ore pelluntur, pro arbitrio noſtro, in ventriculum,)quandiu ſiquidem libet alimentum in ore continemus, deuoramus vbi libet.) Atqui motui voluntario nonniſi muſculus præeſt. Ergo potiùs à ſubſtrato muſculo, quàm à gula fit deglutitio. Ergo gula non poteſt laborare, vt agens, ſed vt inſtrumentum.

Deinde cùm inter deglutiendum,alimentum deorſum per compreſſionem trudatur, potiùs expultricis, quàm tracticis opus videtur. Sed tunica exterior gulæ; circularium villorum contractione expulſioni inſeruit, 3. *de natural. facult.* 8. Ergo perperam Galenus 5.*de loc.cit.* ſibi ipſi contradices aſſeruit, perfici deglutitionem à gula,eáque interna, maximè cùm *cit. de natu*

de natural. facult. vtrique ſimul illud munus tribue-rit. Quòd ſi demus, ambas vſui deglutiendi inſerui-re, quomodo ſtabit cum eo, quod de externa ipſius gulæ membrana, 5.*de loc. cit.*docuit,(eam ſciliciet pro-mouere expulſionem, quæ vomendo fit) ſi duorum contrariorum motuum idem agens eſſe non poteſt? Quinimò ſicut grauia ſponte, innata grauitate de-ſcendunt, nec vi aliqua trahente egent, cur ſua etiam alimenti grauitas non ſufficiet, vt ab ore in ventrem feratur, præſertim cùm aërem videamus, alioqui le-uiſſimum,ſponte ſua ab excelſo loco deorſum ad pul-monem, cor, & arterias moueri, citra deferentis opem, neque enim ſolidum corpus eſt, quem ſuo adhæſu villi contracti trahant?quare,&c.

Dic. Quamuis in deglutitione operetur etiam muſ-culus ſupremam gulæ partem circumdans,(quicquid contradicant aliqui) non ille ſolùm agens eſt, ſed & œſophagus ipſe, cui potiſſimùm tribuitur; hic enim dum virtute ſua naturali tractrice eos villos contra-hit,qui ſecundùm longitudinem protenduntur, de-glutiendi opus facit,iuuante ſimul muſculo illo.Cùm verò in huiuſmodi motu non operetur ſola naturalis facultas, ſed & animalis, 1.1. *doct.*6. *cap.vlt.* & 16. 3. *tract.*1. *c.* 1. compoſitus quodammodo dicitur ex na-turali,& voluntario; non ſecus quam ſeminis eiacu-latio,& aliquando vrinæ excretio, cuius portio in pe-ne relicta, ſphincteris contractione ſæpe propellitur, videlicet quia circularis muſculus appoſitus meatui, ingredientis materiæ ingreſſum, vel egreſſum non prohibet, quin potiùs promouet per tempora.

Eſt verò tota deglutitio,quoddam tractionis opus, & à tunica etiam externa gulæ factum per oblongas fibras, quibus tractiua ipſa naturalis ſuam actionem exercet. Quanquam negandum non videtur, quòd ſi ab ore contractio incipiat circularium villorum, ſaltem extimæ membranæ alimentum deorſum pro-pellatur, atque adeò expultricis ope etiam deglutitio perficiatur, quicquid aliqui in tranſglutitione nequa-quam operari expulſiuam ſibi perſuadeunt.

Nec his, aut ſibi ipſi aduerſatur Galenus,dum 5.*de loc.cit.* vnicuique membranæ ſuum vſum tribuit. 3. autem *de nat.facult.* ambarum vtrique applicat.Obiter enim *lib.de loc.* varios illarum vſus, & primarium tan-tùm cuiuſque expendit, non negans vtrique muneri ambas inſeruire;& dubium non eſt, poſſe diuerſarum fibrarum miniſterio, quin & iiſdem penes ordinem operis variè conſtitutis:Sufficit namque ad oppoſitos motus edendos, contrarietas in ſitu mouentium mu-ſculorum, vel in ſitu corporis mouendi, licèt muſcu-li ipſi eodem operentur ſitu; denique vel in ordine operis partium villi moti.Quo pacto cùm extima gu-læ membrana, orditur villorum circularium contra-ctionem ab ore, deglutitioni inſeruit; vomitui,ſi ab orificio ventriculi. Quamuis autem aër ſine aliquo trahente ingrediatur, ne vacuum ſuccedat; nec arte-riarum villi in eum per ſe ferantur, ſed in illarum di-latationem, & pectoris muſculi in illius diſtentio-nem:non parum tamen faciunt ad aëris tractum,dum arteriarum motibus, & pectoris inſeruiunt, ad eos ſi-quidem aëris ſequitur ingreſſus. Ex quibus ad quæ-ſtionem propoſitam. Cognoſces hoc vitium, quia ali-menta ægri tranſglutire nequeunt, præſertim liquida? quia vt deuorentur, maiori opus eſt compreſſione, qua caret gula reſoluta. Malum paralyſi finitimum, & iiſdem remediis curatur vniuerſalibus, & particulari-bus, & in gutture, & per totum collum applicitis.

De lingua, veſicæ, inteſtini recti,& colis paralyſi.

Conſtat inter omnes, linguam inſtrumentum eſſe animalis,guſtui, & locutioni dicatam, ſimul eſſe

A tranſglutitionis adiutricem, *lib. finit. med. paulò poſt princip.de inſtrumento odoratus,cap.*2.8. *de vſu part.* 5. 1. *de cauſ.ſympt.*4. 2. *de cauſ.pulſ.*3.Auic.6.3.*tract.*1.*cap.*1. Auer. 2. *collig.* 14. & aliis. Atque vtà ſaporibus altera-ri facilè poſſet, & omnium ſpecies facilè diſcerne-ret, eius ſubſtantiam raram, humidam, mollem, ac fungoſam fuiſſe creatam, *lib. finit. medic.*& *de inſt.odo-rat.cit.lib.introduct.*11.&13.*de alim.facult.*5.Locutionis, & alterius muneris gratia, ad omnem partem facilè mobilem, ſtrictam in apice ad celeritatem, in radice latam ad firmitudinem, 11. *de vſu part.*10. denique in motibus,& muſculis mirabilem, *lib. de fœt. format.c.*6. De quorum differentia,ortu, & proceſſu,*lib.de diſſect. muſculor.cap.* 14. & *de neruorum diſſectione, cap.* 8. ipſe fusè diſſeruit.

B Cùm itaque duas potiſſimùm obtineat actiones, ſentiendi vnam, hoc eſt, guſtandi ſapores; mouendi alteram: duo neruorum genera, per quæ ſentiens, & mouens facultates commearent,linguę ipſi natura in-ſeruit;molle vnum,ex tertio pari neruorum à cerebro ortorum,4. *de loc.affect.cap.*2.& *lib.de diſſect.neruor.cap.* 5. quo non ſolùm guſtandi, ſed & tangendi ſenſus tranſmittitur; (vtrumque enim, & per eundem ner-uum natura participat)alterum durum à ſeptima ner-uorum coniugatione,4.*de loc.cit.* & *de neruorum diſſect.* 8. quo varios illos motus eſſet habitura.Molles nam-que eſſe oportuit ſenſorios neruos, vt facilè pateren-tur; firmos & duros motorios, vtpote ad agendum deſtinatos,ex Gal.*lib.de inſt.odorat.*8.& 11. *de vſu part. cit.* & 9.*cap.* 8. & 16.*c.*3. vbi de guſtatoriis.

C Porrò lingua nonnunquam læditur, affectis ni-mirum ipſius muſculis, aut neruis vim deferen-tibus, interdum circa guſtandi, ac tangendi ſen-ſum. Sed crebriùs quidem guſtum, quàm tactum amittere,4. *de loc.cit.* Galenus confirmat, nempe quia licèt vtriuſque ſenſus actio, iiſdem in lingua perfi-ciatur neruis, vis tamen exactior ad guſtum requiri-tur, ideóque remanente tactu poteſt deperdi, & fre-quentiùs, & faciliùs. Requiri autem ad guſtum facul-tatem perfectiorem, quàm ad tactum, ex natura ob-iectorum colligitur: Cùm enim ea quæ tenuia ſunt, & exigua, difficiliùs ſentiantur, ac proinde ſenſum exigant magis acutum, ac perſpicacem, tangibilia autem terrea ſint, & aliis ſenſibilibus craſſiora; ſa-pores aqueæ naturæ, atque adeò tenuioris: ſequitur maiorem vim eſſe neceſſariam ad percipiendos ſapo-

D res,ſufficere hebetem,obtuſam, & craſſam ad tactum, qualis ſui obiecti natura, *lib.de inſtrum. odorat.* 2. 7. *de placit.*5. & alibi.

Hinc mirum non eſt,ſi frequenter accidat guſtu pri-uari linguam, tactu omnino illæſo? quemadmodum ſæpe contingit, motu deperdito, tactum guſtúmque ſeruari,& è conuerſo,guſtu tactúque amiſſo,remanere motum. Si enim anterior pars afficiatur, vnde tertia prodit coniugatio neruorum, qui ad linguam defe-runt ſenſum,perit ille,& mortus omni noxa vacat:ſin autem laboret poſterior, à qua ſeptimum par oritur neruorum præſtantium motum, is perditur, ſine ta-ctus aut guſtus læſione.

E Addit tamen Galenus 4.*de loc. cap.* 2. tota cerebri parte poſteriori affecta, dextrum, & ſiniſtrum ver-ſus,periculum imminere Apoplexiæ, hoc eſt, vniuer-ſalis reſolutionis, ſeu ablationis facultatis animalis in toto; Paraplegiæ autem,id eſt, reſolutionis in vno tã-tùm latere,ſi dextra tãtùm,vel ſiniſtra afficiatur. Verũ inde nullum reliquis faciei partibus accedet nocumẽ-tum,ſed linguæ tantùm,quippe quæ ſola inter ipſas, à poſteriori cerebri parte, cũ mẽbris ſub capite cõſtitu-tis,neruos recipit motorios,alios ab anteriori: ac pro-inde ad huius læſionẽ,omnes faciei partes præter lin-guã,ſentiẽdi ,ac mouendi actionibus priuabuntur, ſe-cundũ totam, aut dimidiã ſui partẽ, prout mali cauſa anteriorem eam cerebri regionem occupauerit. Si, n. plenitudo

plenitudo medietatem tantùm illius obſtruat, in ſola dimidia facie,ſenſus & motus deperdetur, incolumi manente ratione: In tota verò, quin & in vniuerſo corpore,ſi vtraque medietas anterior afficiatur.Compatitur enim tunc medius cerebri venticulus,cúmque ab eo cerebrum ipſum recipiat ſpiritum ad principes functiones,neceſſe eſt eas deficere, & primum ipſum ſenſorium ligari;vnde ſequitur in toto ſenſus motúſque priuatio.

Ex his patet,neruos ſeptimæ coniugationis in linguam inſertos,obſtructóſque craſſo mucoſóque ſucco, facultatis animalis influxum impedire, & hoc modo paralyſim linguæ excitari. Hac correpti ſermonem non explicant, ex Celſo *lib.* 4. *cap.*2. & quandoque aphoni fiunt. Vitium eſt periculoſum,paralyſis vniuerſalis,aut Apoplexiæ prænuntium: Cui pro ſui curatione, præterquam quòd ea expoſtulat auxilia, quæ *ſuprà* in paralyſi proficua eſſe protulimus: peculiariter conuenit cucurbitula ſcarificata, occipitio & mento affixa. Vtilis eſt ſanguinis detractio ex venis ſub lingua. Prodeſt veſicatorium ceruici appoſitum. Iuuant vnguenta roborantia,deobſtruentia,parti poſteriori ceruicis, aut retrò aures admota. Optimæ ſunt collutiones oris,primò molles,deinde acres,paratæ ex decocto ſaluiæ, maioranæ, betonic. herbæ paralyſis, Nucis Moſchatæ, lupinorum, & reliquis.

Veſicam reſolui,nouum non eſt: nam neruoſa eſt, & ex iiſdem cauſis in hoc vitium labitur ſæpe: quo oppreſſi incontinenter vrinam emittunt: nam muſculus veſicam claudens eſt laxatus totus.Profunt vniuerſalia præſidia, quæ per extremam regionem ipſa ſuſceptat, ſed potiſſimùm iniectiones per ſyringem, paratæ ex oleis, & decoctis calidis, & roborantibus. Sed quia ab iis timor eſt, ne vlcus ſuperueniat, præſtantiora ſunt ea,quæ extrinſecùs adminiſtrari ſolent auxilia.

Rectum etiam inteſtinum reſolutione tentatur, quando videlicet muſculi ani ob dictas cauſas paralyſi afficiuntur. Hoc morbo correpti,alui excrementa inuitè,& continuò excernunt. Præſidia optima ſunt, præter totius prouidentiam,ſuffumigia,fomenta, inſeſſus, ex herbis, & vnguentis ſæpius repetitis. Sed hæc affectio peculiare habet præſidium, ex cucurbitula oſſi ſacro adhibita:quo loco remedia eſſe admouenda,pertiſſimi practici docuerunt.

Penis variis de cauſis reſoluitur,ob natationem,refrigerationem, vel equitationem nimiam: vel quando ex defluxu humoris, ad muſculos quibus extenditur,delapſi,reſoluitur. Huic affectioni,præter generalia auxilia,vtilia ſunt fomenta,ac vnguenta,coli reſoluto applicita. Sudorifica ex Ebeno, & ſmilace aſpera,ſunt optima. Thermales aquæ, proficuæ,quarum luto totam inungere pubem,ſummopere præſtat. Vitiacea huic vitio maximam opem præſtant.Inſeſſus ex dictis decoctis calidis,& roborantibus,ſunt ſalutiferi.

OBSERVATIO.

Ad penis paralyſim,inſeſſus proficuus.

STudioſus quidam, calidiſſimo præditus temperamento, cùm ſat diu, deferueſcente æſtiuo calore, fluuium natando percurriſſet,& ab aqua exiens, Lunaribus radiis nudus exponeretur,& hoc viginti ferè dierum ſpatio effeciſſet, tandem virile velut inſenſile, & ſine motu remanſit, molle, flaccidum, ad veneris congreſſus inhabile,& torpidum factum. Huic plura vniuerſalia, & particularia ſunt oblata auxilia, quæ roborarent, calorem parti inderent, & flatus diſcuterent: ſed cùm nihil proficeret, ad hoc præſtans auxilium acceſſit,cuius ope omnino ſanus euaſit. Fuit autem inſeſſus duodecim dierum ſpatio diluculo celebratus, qui in hunc modum parabatur.

℞. *Aquæ vit æ*,℔.vj.*vini generoſi,lib.*v.Coque in his liquoribus,*ſa luiæ*,℥ j.*flor.ſtœchad.*ʒ ij.*acori*,ʒij.*alumin.* ʒ v.*nitri*, ʒ iij.*ſulphur. vini*, ℥ ß.*rutæ*, M. j. ß. *pulegij*, *thym. origani, an.* M. ß. *radicis acori*, ʒ iij. *cinnamomi*,ʒ ij.*balſami veri,vel artificialis*, ʒ iij.*olei de liquidambar*, ℥ ij. *olei deſtillationis terebinth.* ℥ j.ß. *caſtorei*, ʒ ij. Bulliant omnia ad conſumptionem lib.ij. Cola, & vtere.

CAPVT XI.

De Conuulſione.

Definitio.

INgenioſiſſimus Galenus *lib.*3. *de loc. cap.*5. vehementer coarguit ſui temporis Medicos, qui neruos motorios in conuulſione non affici affirmabant, cùm hæc affectio propria ſit neruorum,qui motui voluntario ſunt deſtinati.Rurſus in vniuerſali totius corporis conuulſione eam partem eſſe affectam, quæ veluti in arbore caudex ramorum omnium neruorum origo exiſtit, ipſe eo loco confirmat, quam eſſe cerebrum, aut ſpinalem medullam palàm agnoſcit. Ac proinde vbi vniuerſum corpus conuellitur, ſpinam, omnium neruorum fontem infra faciem exiſtentium, affectam ſedem putandum eſt: ſimul autem & cerebrum,communiſſimam omnium originem,ſi cum toto corpore facies quoque conuulſa videatur.Denique ſi membrum aliquod conuellatur, ea ſpinæ pars affecta erit, vnde nerui ad ipſam peruenientes deducuntur.Omnes enim neruos,vel è cerebro,vel ſpinali medulla oriri,præterquam quòd ex anatomica diſſectione planè conſtat, ſatis confirmat exercitatiſſimorum Medicorum vſus, qui cerebro, & ſpinæ prouident in conuulſione,& paralyſi, aliíſque neruorum paſſionibus,de alio membro affecto nullatenus curantes.

Porrò licèt cognita, & manifeſta res ſit, in totius corporis conuulſione ſedem affectam eſſe ſpinalis medullæ initium,dummodò faciei partes incolumes, illæſæque ſeruentur; cerebrum autem,ſi vnà cum toto corpore faciei muſculi quoque conuellantur: demum & in particulari conuulſione,neruum aut muſculum,qui partis motioni deputatus eſt, 3. *de loc.c* 5. & 1. *de cauſ.ſympt.cap.vlt.*5. *Aph.*5. & innumeris aliis in locis: Non eſt tamen curaturo Medico in affecti loci,& generica affectus cognitione quieſcendum,ſed quod non ſemel admonuit, oportet ſeduló vlteriùs procedere,particularem affectionis eſſentiam,& cauſam indagando.

Quorum ſingula explicanda nobis ſunt, & in examen trahenda.Et quoad primum, ſuppoſito eo,quod & Archigeni, & omnibus in confeſſo eſt, conuulſionem ad partes neruoſas ſpectare, & non aliter fieri, quam illarum contractione, quod & indicat ipſum nomen: quemadmodum in voluntario motu, qui ſecundùm naturam fit,muſculus, cuius vna tantùm eſt operatio, nempe longitudinis ſuæ contractio, à voluntate in cerebro iuxta neruorum principium ordinata,vim per neruos ſuſcipiens,verſus ſuam originem contrahitur, ſecum trahens partes quibus inhæret: ita in conuulſione. Commune namque eſt ſanis pariter, & conuulſis, inquit Galenus *lib. de trem. cap. vlt.* tendi muſculos, & ad propria initia retrahi, corporíſque cui inhærent,partes ſecum trahere.

Verùm in ſtatu naturali contrahitur muſculus,motúmque exequitur pro imperantis voluntatis arbitrio; inuoluntariè autem in ſtatu conuulſiuo, & præternaturali. Quare 6. *Aph.* 39. definitur Conuulſio,

paſſio inuoluntaria ad ſimilem venientibus neruoſis partibus in ea diſpoſitionem, quam in motibus ſecundùm voluntatem factis aſſumebant. Huic ferè ſimiles definitiones tradit, *lib.definit.medic.ad med.2.de cauſ. ſympt.2. lib. de palpit.ac tremor.cap.2.vlt.*& *3.epid.ſect.1.com.4.& alibi*: nec diſſentit Auic.2.3.*cap.5.de ſpaſmo.*

Cæterùm vt euidentior fiat conuulſionis natura, quærendum: *Vtrùm definitio Conuulſionis à Galeno tradita ſit perfecta?* Nam eam pluribus ſubiici difficultatibus ſemper ſum arbitratus. Primò. Si Conuulſio eſſet paſſio, non numeraretur inter morbos, permanentéſque affectus. Atqui de horum genere eſt, vt conſtat ex adductis locis. Igitur, &c.

Secundò. Præternaturalis affectio, tanquam propria referenda eſt illi membro, ad quod ſanitas pertinebat. Sed voluntarius motus, qui ſecundùm naturam fit, muſculo auctori tribuitur, 1.*de placit.vlt.* Igitur Conuulſio, quæ motum dicit deprauatum & innaturalem, non neruorum, ſed muſculi affectio dicenda eſt, quo pacto ab ipſo Galeno nuncupatur, 3.*epid.cit.* 7. *Aph.* 3. & *lib. de optim. ſect. cap.* 18. Nec dixeris, appellari neruorum paſſionem, vel quia muſculis conuenit per neruos potiſſimùm conuelli, vel quia partium neruoſarum appellatione muſculi etiam comprehenduntur, *lib.2.de loc.cap.2.*& 5.*Aph.*1. Nam præterquam quòd in ſanitate, ad motum voluntarium exequendum contrahitur; ita præternaturalis conuulſionis motus ad ipſum ligamentum principaliter referendus eſt. Non patitur Galenus ipſe 1. *de placit.* 8.& 10. neruos propriè appellari, niſi eos qui à cerebro & ſpinali oriuntur medulla, & hos *lib.* 3. *de loc.* 6. non ſolùm propria, ſed omnium ſententia pronunciauit affici in conuulſione.

Quòd ſi adhuc contendas, Galenum, vbi de conuulſione loquitur, corpora neruoſa appellare partes, quibus voluntarij motus perficiuntur, ac proinde muſculos comprehendiſſe, nec negaſſe ad eos, tanquam propriam paſſionem pertinere, quin illud expreſsè aſſeruiſſe, *lib.definit. med.* 2. & *de cauſ. ſympt. & aliis adductis locis.* Arguitur rurſus: Nam nec ventriculus, muſculus eſt, nec eius oſtiolum, vt ipſe demonſtrat 3.*de cauſ. ſympt.cap.* 2. deinde nec vaſa vteri, nec quæuis alia. Atqui *lib.de diff. ſympt. cap.* 4. 5. *Aph.* 4. etiam Hip.teſtimonio *lib.*6.39. 7.*Aph.*3. dixit ſingultum, quandam eſſe ventriculi conuulſionem, & *lib.* 6. *cap.*5. in hyſtericis fœminis vteri vaſa conuelli, *& alibi*, vaſa ſimpliciter. Igitur, &c.

Tertiò. Si dextra pars faciei v.g. reſoluatur, ſiniſtra intorquetur, & ad contrariam partem inuoluntariè retrahitur. Attamen ſiniſtra illa pars non poteſt conuulſa appellari, cùm præternaturalem affectionem non habeat. Inſufficienter ergo definitur Conuulſio, inuoluntaria paſſio, &c. ſeu motus deprauatus partium neruoſarum. Inſuper. In tremore, palpitatione, & rigore, muſculoſæ partes inuoluntariè mouentur. Sed quodlibet dictorum ſymptomatum à conuulſione maximè differt. Igitur, &c.

Quartò. Tetanus, vna eſt ex præcipuis conuulſionis ſpeciebus. Atqui in tetano partes neruoſæ ad ſimilem non perueniunt diſpoſitionem, quam in motibus ſecundùm naturam aſſumebant. Igitur, &c. Probatur minor: Nam in motu ſecundùm naturam muſculus contrahitur, ſimul & membrum cui inſertus eſt; in tetano autem extenſum omnino exiſtit, non ad partem aliquam retractum, 4. *Aph.* 57. Igitur.

Pro ſolutione primi inueſtigandum: *Vtrùm conuulſio ſit morbus, vel ſymptoma?* Cum in conuulſione, vt diximus, non aliter nerui muſculíque à cauſa præternaturali contrahantur, quàm cùm ad motum ſecundùm naturam voluntatis arbitrio contrahuntur: & vt loquitur Galen. 2.*cauſ.de ſymp.*2. in eam diſpoſitionem ducantur, in quam cùm pro naturæ lege ſe habebãt, ab animali virtute ducebantur: Tria poſſunt

A in conuulſione potiſſimùm conſiderari: Nempe ipſa inuoluntaria partium neruoſarũ cõtractio, quæ actio quædam læſa, motúſque illegitimus; ipſius læſionis cauſa; demum & membri inuoluntariè contracti diſpoſitio, hoc eſt, forma & vitioſa figura.

Si primo modo ſumatur Conuulſio, ſymptoma eſt in genere motiuæ actionis læſæ, illiúſque deprauatæ, *lib.de diff.ſympt.cap.*3.*lib.*2.*de cauſ.ſympt.* 1. & 2. Non abolitę, quoniam etſi conuulſum membrum quieſcat, nec modo aliquo poſſit in oppoſitum moueri, non dicitur tamen abolita, quamdiu muſculus contractus exiſtit; ſicut nec ablata motricis vis operatio, in ſtante homine, extenſo & immoto brachio, de quibus paulò pòſt. At verò ſi Conuulſionis nomine, ipſa deprauati B motus cauſa intelligatur, morbus eſt, íſque intemperamenti, ſeu complexionalis: Organicus autem, vel compoſitionis, ſi tertio modo ſumatur; dummodò ipſa figura, maláve compoſitio, in facto ſit, & non fiens: aliter enim non morbus, aut conuulſio ſimpliciter, ſed potiùs conuulſiuus motus, & paſſio dicenda erit, quam appellationem ſortiuntur, quę in fieri ſuam eſſentiam habent, *lib. de diff. ſympt. cap.* 1. De ea autem quę & nunc fit conuulſione, ſeu potiùs motu conuulſiuo loquens Galenus, 3.*epid.ſect.*1.*com.*4.*ad med.* dixit, *non eſſe permanentem affectum, qualis œdema, inflammatio, & ſcirrhus, ſed veluti quandam tranſeuntem paſſionem.* Vnde ad primam difficultatem dicendum: vel paſſionis nomine ſubaudiendam eſſe affectionem præter C naturam; vel in illa definitione Galeni, ſolum motum conuulſiuum deſcribi.

Pro explicatione ſecundi, videndum: *Vtrùm Conuulſio ſolos ad neruos ſit referenda?* Quemadmodum muſculi neruorum interuentu mouent, ita & per illos conuelluntur; cúmque ex Galeni ſententia neruorum fibræ, vel neruus, ſit pars princeps in muſculo, præcipuúſque ſuæ contractionis auctor in motu arbitrario naturali, 12.*de vſu part. cap.* 4. Nerui etiam ratione muſculi dicentur conuelli, ac proinde videbatur ſatis conuulſionem per neruos definiſſe, quorum ratione muſculi principaliter conuelluntur; vel (vt rectè dicebatur) per neruoſas partes intelligendæ ſunt omnes, quibus motus voluntarius perficitur, muſculus, nerui, tendines, & ligamenta, quibus ille conſtat D & integratur, 3.*de loc.*6.& 5. *Aph.* 1. Licèt alibi, neruum ſtrictiùs ſumens, à ligamento, & tendine ſeparauerit: ab illis enim poteſt contrahi muſculus inuoluntariè, & affici conuulſione, quæ illius, tanquam adęquati ſubiecti, propria paſſio nuncupatur. Nec verò ſtomachus, vterus, aut vaſa propriè conuelluntur; ſed ea ſimilitudine, qua contrahi, & extendi apta ſunt, dicuntur etiam veluti conuelli. Nec ſingultus vera eſt conuulſio, vt colligitur ex Hip.5.*Aph.* 4. & 6. 39. & 3.*de cauſ. ſympt.* 2. Quòd ſi aliquando ſingultum vocauit conuulſionem, ex aliorum loquitur ſententia, vt conſtat ex *cap.*4. *lib.de diff. ſympt.* Vel metaphoricè, & impropriè accipiendum eſt.

Pro explicatione tertij inueſtigandum: *Vtrùm ſub conuulſione, Oris tortura comprehendi poſſit?* Si paſſio- E nis nomine, in adducta definitione, affectio præter naturam audiatur, per eam excluditur retractio muſculi reſoluto oppoſiti: vnde ſicut pars ſana non dicitur conuulſa, ita nec in definitione comprehenſa. Vel aliter reſponde: cùm nerui vtrique parti faciei inſerti, faciem ipſam rectam ſtare faciant, non aliter ac equi caput, æquales habenæ fræni; nihil mirum ſi ad dextræ partis conuulſionem, facies ſiniſtra affici, & ſaltem per conſenſum dicatur conuelli, de quo conuulſionis genere meminit Galenus, 5. *Aph.* 5. Atque ita & in definito, & in definitoine comprehendi poteſt. Si verò integra & ſana maneat, nec modo aliquo afficiatur, num intorqueatur, & per voluntatem in ſe contrahatur, ſuprà *de Oris tortura* ſermonem fecimus.

Vtrùm

Vtrùm tremor, palpitatio, & rigor, ſub conuulſione comprehendantur? dubitabis: Licèt enim motus praui ſint, illegitimi, & vitioſi, *lib. de diff. ſympt. cap.* 3. & 2. *de cauſ. ſympt. cap.* 1. & illi quidem etiam inſtrumentorum, quibus arbitrariæ motiones obeuntur, hoc eſt, muſculorum, *lib. de tremor. cap.* 2. & 3. *epid. ſect.* 1. *com.* 4. *poſt med.* Non omnes tamen ſimpliciter inuoluntariæ dicuntur, nec omnes partium ſolùm neruoſarum: ac proinde ſicut affectiones quædam ſunt longè diuerſæ à conuulſione, ita in eius definitione non comprehenduntur. Tremor enim, quamuis inter proprias voluntariæ functionis læſiones numeretur, 2. *de cauſ. ſympt.* 2. & quandoque à Galeno appelletur motus præter voluntatem, *cit. lib. de tremor. cap.* 5. cùm tamen à ſola cauſa præternaturali, à qua tantùm oritur conuulſio, non fiat, ſed ab ipſa etiam virtute; motus ſimpliciter inuoluntarius non erit, ſed arbitrarius potiùs, licèt non ſecundùm naturam, 2. *de cauſ. ſympt. lib. de tremor.* & 3. *epid. citatis.* Voluntas enim eſt etiam irritata & coacta.

Rurſus pars tremens, cùm à pondere, causáve præternaturali deorſum vergit, non contrahitur, nec ad eam peruenit diſpoſitionem, quam in motu ſecundùm naturam aſſumebat: & ſic nec motus eſt conuulſiuus, minúſque adhuc propriè ſumpta conuulſio, quia firma non eſt, facta, & interrupta diſpoſitio. Palpitatio autem ſimiliter excludenda ab illis affectionibus, quæ propriè inuoluntariæ dicuntur, non ex eo quòd ſimul à virtute fiat, ſed quia etiam his accidat partibus, quæ voluntariè non mouentur, *cap.* 5. *de tremore.* Quare à conuulſionis definitione reiicitur, & quia affectio inuoluntaria non eſt, & quia nec partium neruoſarum. Denique Rigoris motus, quanquam inuitis omnino rigentibus fiat, *lib. de trem. cap.* 6. in eo tamen habet ingreſſum virtus puncta & ſtimulata, præter alia diſcrimina, quibus à conuulſione, & tremore diſtinguitur.

Illud etiam facit dubitationem maximam: *Vtrùm Conuulſio à paralyſi diſtinguatur?* Si enim ab iiſdem ferè cauſis paralyſis, & conuulſio in partibus neruoſis fiunt, quomodo in conuulſione muſculus dicetur contrahi, & moueri, licèt præternaturaliter & inuoluntariè; in paralyſi autem mollificari, & immobilitari, 2. *de cauſ. ſympt. cap.* 2.

Dic: In mollificatione ſeu paralyſi, cauſa præternaturalis, vel debilitas, membrum ſegne facit & pigrum ad ſenſum & motum, quoniam obſtruendo neruorum meatus, prohibet ſpirituum acceſſum, quia fortè materia magis penetrat, magíſque imbibitur: In Conuulſione autem neruos replens, diſtrahi facit in latum, & in longum contrahi, ſi humor ſit; ſi verò arida intemperies, exiccans & conſumens, in cauſa etiam eſt vt in ſeſe contrahantur, nec poſſint inflecti.

Sed cur in ſpaſmo ex repletione, humor etiam non obſtruit, & laxat; & in paralyſi non contrahit, ſi vtrobique pariter repletur neruus, & in eo imbibitur humor? Reſpondent quidam, etiam in conuulſione obſtrui neruum à replente humore, non tamen vſque adeò, vt vi omni priuetur; ac proinde non laxari membrum, nec omnino impediri motum, ſed tantùm deprauari: in paralyſi autem quia integrè obſtruitur, & vi tota neruus priuatur; laxatur, non contrahitur, nec modo aliquo mouetur.

Cæterùm non ſatisfacit ratio. Primò, quia vbi integra vis non deperditur, non accidit inuoluntaria illa, & permanens contractio, conuulſio inquam; ſed tantùm ſenſus & motus diminutio, hoc eſt, ſtupor. Secundò, quia ſupponit, in conuulſione non à cauſa præternaturali tantùm, ſed à reſidua facultate contrahi neruum, quod omnino falſum eſt, & Galeni doctrinæ aduerſum, 3. *de loc. c.* 6. & 2. *de cauſ. ſympt.* 2.

Potiùs ergo dicendum, vel ex diuerſitate humoris influentis, vel ex modo quo neruum afficit, contingere, vt aut per conuulſionem contrahatur, aut per paralyſim laxetur: Nam ſi neruis imbibita illa materia nimis craſſa non ſit, ſed tenuis, taliſque vt magis humectet quàm repleat, mollificationem facit, laxationem, & paralyſim; contractionem verò & ſpaſmum, ſi dura, replens, & infarciens. Rurſus, ſi humor intra neruorum poros recipiatur, & repleat, quum penes latitudinem diſtendat, ampliorémque faciat neruum, neceſſe fit, vt ſecundùm longitudinem contrahatur. Si autem non tam repleat & diſtendat, quàm emolliat, fibras ipſas laxat & mollificat.

Species.

Offert ſeſe agitanda hoc loco celebris quæſtio: *Vtrùm ſpecies Conuulſionis à Galeno aſſignatæ, ſolùm ſint admittendæ?* Nam ipſe in locis multis tres conuulſionis ſpecies enumerat, ex ſitu deprauato petitas, videlicet Emproſthotonum, id eſt, tenſionem ad anteriora; Opiſthotonum, id eſt, tenſionem ad poſteriora; & Tetanum, id eſt, æqualem tenſionem, quæ ad neutram partem inclinat. Repetit *lib. de diff. ſympt. cap.* 3. & *de tremor. & palpitat. cap. vlt.*

Sed hæc diuiſio pluribus ſubiicitur difficultatibus. Si enim in illas tres rectè diuideretur conuulſio facta, & perpetua, omnes corporis muſculi poſſent antrorſum, & retrorſum conuelli ſimul, & æqualiter ad partem vtramque, (oportet ſiquidem generalem conuulſionis diuiſionem, omnibus conuenire partibus, quæ voluntarij motus, & ſecundùm naturam facti ſunt inſtrumenta.) Atqui prædicta diuiſio ſolas capitis conuulſiones comprehendit. Igitur, &c.

Deinde. Non minùs membra, ſurſum & deorſum, dextrorſum ac ſiniſtrorſum, quàm antè & retrò voluntariè mouentur. Igitur ſecundùm illas locorum differentias poterunt conuelli, & ex conſequenti diminuta eſt prædicta diuiſio, deficiénſque in quatuor ſpeciebus. Præterea. Si conuulſio quædam eſt contractio, in tetano autem pars manet recta & diſtenta, nec modo aliquo contrahitur, quo iure tetanus, hoc eſt, diſtentio, inter conuulſionis ſpecies numeratur: cùm potiùs conuulſioni opponatur, quemadmodum putauit Auicenna 2. 3. *capit.* 8. Nec dixeris membrum tetano correptum ideò ſtabile eſſe & rectum, nec in alteram partem flecti; quoniam muſculorum villi vtrinque contrahuntur, atque adeò duplici conuulſione tenetur, ex qua ipſa diſtentio componitur: Nam præterquam quòd non tam facilè, quàm frequenter fortè accidit tetanus, dantur duæ vndique æquales contractiones, quales omnino requiruntur, vt pars tenſa erectáque ſimul, & immobilis permaneat; quinimò nec videntur poſſe dari in capite, in cuius poſteriori parte cùm multo plures nerui quàm in anteriori ſint, maior fit contractio verſus illam, atque ita anterior ſemper ad poſteriorem curuabitur. Adde, quòd ſine aliqua villorum contractione rectè poteſt membrum ſtare, tenſum, firmum, & immobile, nempe ſi neruorum humiditates vſque adeò indurentur, congelentúrque, vt nequaquam cedant, nec modo aliquo patiantur villos contrahi. Denique ſi conuulſio à voluntario motu ſola voluntatis abſentia differt, vt docet Galenus 6. *Aph.* 39. & vt brachium v.g. diſtendatur, vna ſufficit externi muſculi imperata contractio, cur ad inuoluntariam diſtentionem vna etiam non ſufficiet à cauſa præternaturali facta?

Dic. Omnibus membris communes ſunt propoſitæ conuulſionis ſpecies, omniáque ſunt apta ſecundùm illas conuelli, & in tradita quidem diuiſione ſecatur omnium partium conuulſio in dictas tres: quoniam tamen in capite manifeſtiùs fiunt, ab eo eliciuntur exempla. Subticuit autem Galenus conuulſionis differentias ad ſurſum, deorſum, dextrorſum, ſiniſtrorſum, vel quia propter ſitum neruorum, & ortum

ipſorum à cerebro, poſſibile non eſt ſecundùm eos modos corpus conuelli; vel quia rarum eſt,& difficilimum:de frequentibus verò,non de rarò contingentibus traduntur doctrinæ.

Sed inquiret hoc loco quiſpiam Hippocraticæ ſectæ ſtudioſus, cur rari ſunt huiuſmodi caſus? Quoniam frequens etiam non eſt, nec neceſſe iuxta illas differentias, corporis noſtri partes naturaliter moueri:proportionales autem morbi,id eſt,naturæ & conſuetudini ſimiles,ſolent eſſe propenſiores,2. *Aph.*29. & 3.*Aph.lib.* paſſim.Facit etiam ad raritatem euentus, quia vt caput v. g. ad dextrum inclinet, oportet internum muſculum dextrum ſimul cum dextro interno conuelli;rariſſimum eſt,quoniam conuellentes cauſæ,ſicut & morbificæ omnes, loca inter ſe magis propinqua, magiſque communicantia maiori ex parte occupant.

Vtrùm autem Tetanus ſit vera conuulſionis ſpecies? plures dubitarunt. At omiſſis aliorum ſententiis reſpondendum eſt cum Galeno affirmatiuè,cùm ſit conuulſio ex duplici contractione compoſita,ratione cuius membrum in neutram partem inclinat, ſed ſtabile diſtentúmque manet, 4. *Aph.*57. Nam ſi materia,replens interni muſculi villos, contrahit ipſos, & conuellit, cur æqualis humoris portio externos pariter occupans etiam non conuellet? Sed ex mutua hac vndique, & æquali villorum contractione membrum in nullam partem poteſt inflecti: remanebit igitur tenſum & rectum, & duplici conuulſione tetanus conſtabit.

Deinde libera, & ſecundùm naturam diſtentio, in eo ſolùm,quòd ſecundùm voluntatem fiat, à conuulſiua & morboſa differt.Sed in diſtentione voluntaria, etiam quieſcente homine, nec flexo, ſic & in quouis membro datur voluntaria virtutis motricis actio, nempe muſculi contractio.Hæc ergo ſimiliter dabitur in morboſa, & præternaturali diſtentione diſtentæ & immobilis partis. Cúmque membrum neceſſariò inflectatur verſus vnam contractionem,vt diſtentum & rectum maneat,quæ omnino vtrinque requiruntur,& eæ quidem æquales:aliàs enim non fiet diſtentio, ſed curuatio potiùs ad muſculum, in quo maior fuerit conuulſio. Quòd ſi difficile eſt,duas vndique æquales coniungi,difficilis etiam erit tetani generatio.

Nec verò quidquam prohibet dari in capite, licèt pars eius poſterior plures contineat neruos: Nam nihil cogit ſecundùm omnes neceſſariò conuelli; ac proinde rectè poterit anterior aliquando æqualiter contrahi, & illius tractioni reſiſtere: Si tamen deficiat,euadet opiſthotonus.Iam verò humorem neruorum meatibus infarctum præ ſui duritie poſſe impedire contractionem,atque ita conuulſione rigidum,& diſtentum efficere membrum,non eſt credibile,quinimò vix videtur imaginabile, vt ad tantam duritiem perueniat,quæ compreſſioni non cedat, nec patiatur materiam contineri, colligique in eoſdem meatus, factos per contractionem latiores, licèt penes longitudinem breuiores.

Denique non vrget quod addebatur, ſaltem non componi tetanum ex duabus conuulſionibus: quoniam arbitraria extenſiò ſola externorum muſculorum contractione perficitur; nec in alio differunt, quàm penes voluntarium,& inuoluntarium:In pluribus autem differrent, ſi tetanus ex duplici conuulſione integraretur, nam ita illud conſtituitur diſcrimen, vt etiam penès alia diſtingui non negetur. Ideò verò non ſufficit vna conuulſio ad morboſam diſtentionem; quia in ea ita pars diſtenditur, vt inflecti non poſſit;non ſic autem in extenſione voluntaria,quamuis vtrobique immotum, & ſtabile maneat membrum.

Quòd ſi obiicias, non poſſe partem, aut morbo diſtentam, aut voluntate extenſam, pendentémque,

A dici poſſe immotam; quoniam ſequeretur non dari muſculorum contractiones in prædictis caſibus, nec motricis actionem in ſtante homine, pendente aue, extenſa manu, &c. Siquidem quando contrahuntur muſculi, & operatur vis motrix, motus adeſt, & in motu cenſetur eſſe pars, licèt in vno eodémque loco maneat,ex ipſo Galeno *lib.de tremor.cap.*4.§. *quam immobilitatem eſſe putas,motus eſt.*

Dicendum veriùs,omnia dicta quieſcere,& immota exiſtere,ex Gal.2. *de cauſ.ſympt.*2. & 1.*de motu muſculor.cap.*7. Cum eo tamen motum adeſſe, & contractionem ſimul,& in ſtante homine,pendente aue, extenſo brachio,dari actionem motricis facultatis:Niſi enim,& quidem validè operarentur in illis exemplis, omnium ferè muſculorum contractione, molem ſuſtinendo,facilè corpus aut pars,ſuo pondere & grauitate deorſum ferretur,non in ſublimi conſiſteret.

B Nec mirum,ſi contracto muſculo,agentéque facultate partem mouente, quieſcat pars ipſa, quoniam ſæpe etiam illa mouetur, otiante facultate & muſculo,vt in exemplo corporis aut membri.Sicut ergo vis motrix, cuius operatio & munus eſt muſculum contrahere, vel contractum conſeruare, tunc membrum mouet, cùm muſculum contrahit; & agendo etiam, ſed contractum muſculum conſeruando, membrum quietum & immotum conſtituit: ſic conuellens cauſa in diſtentione morboſa agit, contrahendo muſculos, ſeu contractos conſeruando. Vtrobique igitur datur operatio,contractio,& motus,non membri, ſed muſculi,à facultate, vel morboſa cauſa, etiam quamdiu contractus ſeruatur: ſucceſſiuè ſiquidem non minùs

C fieri dicuntur res dum ſeruantur,quàm vbi plurimùm gignuntur:nam habent eſſe in continua productione conſiſtens.

Vlteriùs quæres: *Vtrùm in Tetano pars conuulſa & quieta moueatur?* Dic, quòd licèt aſſeramus quieſcere partem in tetano,ex memoratis, illud quoad ſenſum intelligendum eſt: Reuerà enim probabilius eſt,moueri contrariis,ſed exiguis & ſenſum fugientibus motibus,grauitatis modò deorſum pellentis, modò vi virtutis muſculiq;ſurſum attollentis opera,prout vnumquodque mouens, magis aut minùs augetur, vel diminuitur. Non enim credibile eſt,illius eſſe æquilibrij, & exactæ paritatis, quæ in puncto conſiſtit, & per ſolum inſtans durat, vt ſeſe mutuò omnino impediant:in quem ſenſum intelligendus Galenus,*lib.de*

D *trem.cap.*4. dicens, *non ea ſolùm moueri, quæ moueri videntur,quinimò multa,quæ citra motum eſſe apparent.*

Nec ab ea ſententia recedit Hip.citatus à Galeno, *vbi ſuprà*,prohibens *lib.de vlcerib.num.*2. ſtare in illis, imò & ſedere, commendans otium & quietem, ac ſi ſtatio & ſeſſio quietes non ſint, ideóque laſſitudines pariant:Et *lib.*1.*progn.text.*15. laudans in decumbente homine caput ſublimius,pedes humiliores,&c. Quanquam huiuſmodi motus veriùs ad virtutem & muſculos,quàm ad corpus ſint referendi.

Neque putes controuerſiam verti de nomine, dum quæritur,vtrùm motus adſit, mouerique dicantur illa,quæ quieſcere ad ſenſum conſpiciuntur: Doctrina namque eſt,& ad curandum,& ad præſagiendum vti-

E liſſima: Intelligitur namque ex ea, decubitum illum in lecto naturalem,quem Galenus 1.*de motu muſcul.*7. Reclinationem appellat, & quo corpus quieſcit, nec deſcendit,ideò ab Hip. laudari, quoniam agente animali facultate fit:illius autem collapſum,& interitum ſignificari,ſi ad pedes labatur æger, corpore iam ferè terrea grauitate,nec reſiſtente virtute. Quomodo verò curationi profit,conſtat ex Hip.*cit.lib. de Vlceribus, num.*2.§. *Stare autem vlceri minimè conducit, præſertim ſiquis in crure vlcus habeat.*

Differen

Differentiæ.

VTrùm ſolùm ſint admittendæ Conuulſionum differentiæ ab Hippocrate aſſignatæ? etiam agitandum. Cùm enim illæ, vel ex deprauati motus, vitiatæve figuræ varietate, vel ex diuerſitate cauſarum, quibus oritur conuulſio, eliciantur, de harum numero non ſatis conſtat inter auctores. Et Galenus quidem 3. *de loc.affect.cap.6.* & 4. *Aph.57.* & 5. *Aph.1.* & 2.*de cauſ. ſympt.2.* & *lib.de tremor.c.vlt.* & 8.*local.3.* ex Hip, teſtimonio, duas tantùm ſpecies conſtituit, ex inanitione nempe, & repletione: quod prædictis locis, & 2.*de loc. c.2.* exemplo fidium confirmat, quæ non aliter quàm deficcatæ ac inanitæ, aut humiditate repletæ, conuelluntur.

Verùm quòd plures aliæ ſint admittendæ, contendi poteſt, & fauent ipſius Galeni teſtimonia. 5. enim. *Aph.1.* præter duas illas ex defectu, & redundantia, tertiam ex morſu agnoſcit: Nam ſicut ſingultus, qui ab iiſdem ferè cauſis, quibus conuulſio, fit, 6.*Aph.39.* ex ſolo morſu, prauáve qualitate moleſtiam inferente poteſt concitari; ita & conuulſio. Quinimò de facto accidit, vt maligna aliqua vi, ſiue ea qualitas ſit, ſiue ſpiritalis ſubſtantia, ad neruorum principium delata, cerebrum ipſum concutiatur contrahatúrque, ad noxium expellendum, ſimul & nerui ab ipſo originem ducentes: quo pacto fieri epilepſiam, quæ vniuerſalis quædam conuulſio eſt, docet Galenus *lib.3. de loc.c.7.* Nec verò huiuſmòdi conuulſionem ex inanitione, ſic- C citatéve dixeris, quicquid alij velint. Nam licèt mordens pungénſque cauſa, ſicca ſit, potens inanitionem inducere, circumſcripta tamen omni exiccatione, morſum & ſpaſmum inducit. Præterquam quòd non ſequitur, quòd ſi ſicca eſt neceſſariò, vt ſiccans & inaniens faciat conuulſionem, cùm ſine ſiccitate pungere poſſit & nocere, efficeréque vt contrahantur nerui; atque ideò huiuſmodi conuulſionem Barbari Medici, ex Auic.2.3.*tract.5.cap.1.* Spaſmum ad materiam non proportionatum rectè appellarunt, ſcilicet quia nec ex materiæ redundantia, nec ex defectu originem ducit.

Ex iis videtur dicendum, præter illas duas ſpecies ex redundantia, vel inopia humoris, ſaltem tertiam D per conſenſum genitam eſſe admittendam: Hippocratem autem, locutum tantùm fuiſſe de illa conuulſione, quæ per proprietatem neruorum fit, quæque permanens eſt & perpetua, non interrupta motibus, & à ſola morbifica cauſa prodiens. Hanc autem duplicem tantùm eſſe, & à repletione, vel inanitione neceſſariò oriri: Illam verò à morſu, vel praua aliqua qualitate, in eo ab aliis diſtingui, quòd facta non ſit, & quieſcens, ſed fiens tantùm; & ab agente natura, non à ſolo morbo fiat: vnde potiùs conuulſiuum motum, quàm conuulſionem appellat.

Alij duas tantùm admittunt, neque illam ex morſu, ſiue per conſenſum, conuulſionem eſſe, aut motum verè conuulſiuum eſſe patiuntur: nempe, quia ſi docente Galeno 2. *de cauſ. ſympt.1.* & 2. palpitationis, & conuulſionis motus ſolius morbi ſunt opera; in illa E autem neruorum contractione, quæ à morſu, & per conſenſum fit, natura habet ingreſſum, contrahendo neruos, ad expellendum id à quo pungitur, aut moleſtatur: planè dici non poteſt conuulſio, illa contractio ex morſu: nec enim eſt inuoluntaria affectio, quoniam licèt ſine voluntate & libertate fiat, potentiæ tamen ſuapte natura liberæ, & virtutis animalis eſt actio; quod ſufficit, vt voluntaria dicatur, & à conuulſionis definitione reiiciatur.

Nec obſtat, à Galeno conuulſionem appellari, & tanquam ab illis diſtinctam, fuiſſe additam: Non enim de propria ac vera intelligendus, ſed ad eum modum, quo de ſingultu loquutus fuit, 6. *Aph.39.* & A *Aph.54.* de luctuoſis ſuſpiriis ex frigore, dicens motus eſſe conuulſioni ſimiles. Minùs obſtat, peculiarem illius curationem *in methodo* docuiſſe, ac ſi vera eſſet conuulſio, & à reliquis diuerſa: Nam etiam illa contractio, quæ ex frigore inducitur, congelando aut exprimendo humidum, ſub conuulſione ex inanitione comprehenditur: ſeorſum autem traditur illius curatio, quia diuerſam poſtulabat, calorificis enim curanda erat; ſicut illa ex inanitione ſiccitatéve, humidis replentibus; ex repletione, vacuatione; ex morſu, lenientibus: non quòd omnes veræ ſint, & diuerſæ conuulſionis ſpecies, niſi tales velis appellari, quatenus curationes variant.

B Quòd ſi mauis, tertiam illam ex morſu, per conſenſúmve adiicere, dices eam omiſiſſe Hippocratem, quia motus quidam eſt magis ex genere ſingultus, quàm ex his quos conuulſiones appellamus; nec de ea loqui Galenum 2.*de cauſ.ſympt.cit.* Poſſe tamen in definitione, tradita 6. *Aph.39.* comprehendi, dummodò per motum inuoluntarium partium neruoſarum, non ſolùm illum qui à ſolo morbo, ſed illum etiam, qui à virtute non libera fit, intelligas.

Vtrùm Conuulſio ex ictu, vulnere, punctura nerui, ad conuulſionem ex inanitione, vel repletione, ſit referenda? dubium eſt. Et videtur quòd ſic, quia has cauſas ſequitur inflammatio ſimplex, & ardor, neruoſas partes, cerebrúmque feriens; quare ab his cauſis propria ſubſtantia diſſipata, nerui & membranæ ſicceſcunt, ac in ſeſe contrahuntur. Sed falſa eſt ratiocinatio hæc, quia in compunctionibus neruorum, quas mox conuulſio excipit, tam exiguo temporis ſpatio, ad tantam ſiccitatem neruoſam ſubſtantiam deueniſſe, vt inde conuellantur, non eſt credendum; præſertim cùm humor qui ob dolorem confluit, humidus ſit, & ſiccitas ad conuulſionem requiſita, ſit intenſa. Deinde ſi hæc conuulſio à ſiccitate eſt, erit etiam inſanabilis. Sed hoc experimento eſt aduerſum. Ergo. Inſuper, ſi ex punctione nerui facta conuulſio, ad inanitionem eſſet referenda, qua ratione in ea ſicciſſima medicamenta ex Euphorbio parata, & cætera valde ſicca, præſidio eſſe poterunt?

Dicendum ergo, quòd licèt Conuulſio hæc ex morſu, per conſenſúmve, fiens ſit & in motu, non facta nec perpetua, in factam tamen & propriam ſæpenumerò tranſit: verùm tunc iam ex morſu non eſt, quin potiùs ex repletione. Non enim punctus digitus v.g. poſtquam factam durantémve ſuſtinet contractionem, iam patitur morſum, ſed repletionem attracti, conuellentíſque humoris. Vel ſi totam velis auferre controuerſiam, dic, Hippocratem ſolùm protuliſſe conuulſionis cauſas, quæ magna ex parte contingunt: Galenum autem 5.*Aph.1.* annuentem, nondum tertiam ſe inueniſſe conuulſionis cauſam, intelligendum eſſe reor de conuulſionibus illis, quæ omnino, & toto genere ſunt præter naturam, nec à cauſa pendent manifeſta; has enim nonniſi à repletione, aut inanitione oriri vſu obſeruatum eſt.

Cauſa.

QVæ ſit replens, & quæ inaniens cauſa, à qua contrahuntur nerui, & duæ illæ celebratiſſimæ conuulſionis differentiæ inducuntur, quærendum deinceps, & dubitandum: *Vtrùm ab humida ſolùm & pituitoſa materia, nerui conuellantur?* Et Conuulſio quidem, quæ à repletione excitatur, licèt à pituitoſis, frigidis, & glutinoſis humoribus, quos neruoſa membra ſunt apta aggregare, vt plurimùm generetur, 2.*Aph.26.* poteſt etiã à Melancholia, 6.*Aph.56.* imò & ſanguine ſie-ri; ſiue inflammationem faciat in neruis, ſiue non; ſed tantùm replendo occupet. Niſi velis benignũ ſanguinem non poſſe conuulſionem efficere: fit enim à quocunque craſſo humore neruos replente, & in tumorē eleuante;

eleuante, nempe quia in latum diſtrahit & extendit, in longum contrahit,coarctat,&decurtat, denique & conuellit.

Nec obſtat,quod objicit Auerrhoës,*lib.*3.*collect.*33. & ſcribit Auicenna, ab humida materia extendi aliquando & elongari neruos, non ſemper contrahi: Nam ſi tenuis ſit,nec inflet repleátque neruorum poros, ſed tantùm ſubſtantiam humectet, mollificabit, extendet,& elongabit, ac paralyſim faciet.

Adverte tamen,in paralyſi neceſſe non eſſe,longitudinem neruorum ab humore occupari, ſed obſtrui tantùm meatum,per quem emanat facultas,prohiberíque illius, & ſpirituum animalium commeatum. Quamuis enim reſolutio à frigidis, & pituitoſis humoribus fiat, & languorem importet, laxitatem & mollificationem:hanc tamen efficit,non humoris,ſed otij potius humiditas in parte reſoluta coaceruata: In ſpaſmo autem oportet neruos ipſos, & illorum poros ab humida materia occupari, cùm in eo pars ideò contracta exiſtat, quia ab humoris craſſitie, & copia,penes latitudinem extenditur.

Maior eſt controuerſia: *Vtrùm cauſa conuulſionis ex inanitione, ſit poſitiua,an priuatiua ſiccitas?* Et quòd à priuatiua,hoc eſt,humiditatis defectu,quem inanitionem appellamus, oriri non poſſit immediatè, ex eo potiſſimùm videtur conſtare, quia realis & poſitiuus effectus, per ſe ad cauſam realem debet referri. Ergo ſpaſmus,cùm ſit operatio & motus,adſcribi nequaquam poterit priuationi.

Rurſus.Inanita membrorum humiditate illud tantùm immediatè ſequitur,nempe vacuitas,partiúmque diſtantia,& meatuum amplitudo. Sed ad hæc neceſſe non eſt partes ipſas inanitas in ſe colligi,concidere,& vniri,vt vacuum effugiant,aëris ſiquidem ingreſſu occupantur,& replentur. Ergo,&c.

Denique. In ſenio,& maraſmo confectis,ingens datur natiui humidi conſumptio, nec ideò tamen conuelluntur. Ergo ipſa inanitio,humidæve ſubſtantiæ defectus,non videtur cauſa ſaltem per ſe,& immediata conuulſionis, ſed poſitiua ſiccitas, cuius proprium eſt contrahere, & corrugare; non aliter ac humiditatis, diffundere, extendere, ac fluidum facere.

Quòd ſi opponas ignis ſiccitatem, quæ rarefacit, dilatat & extendit, potiùs quàm denſat, & contrahit. Reſponderi poterit, igneum ſiccum, cùm ad igneam formam diſponat,illud próprium habere,ac proinde, non inducere conuulſionem; ſed illius cauſam,ſolùm eſſe terream ſiccitatem, quæ membra neruoſa inuadens, humidum, eiúſque partes ſubſtantiales educit, & incraſſando,conſtringendo, ac corrugando tendere facit ad terream ſubſtantiam corpora ipſa neruoſa, ſuapte natura terrea,ac proinde,apta vt denſentur,& facilè contrahantur.

Licèt autem hæc ſententia probabilitatem habere videatur; ab ea tamen diſſuadent multa, nec parum neruoſa argumenta. Et primò ſic. Non minùs vna eſt eadémque ſpecie,ignis & terræ ſiccitas, quàm aëris & ignis calor, aëris & aquæ humiditas. Ergo ſicut vnus eſt ſpecificus effectus caloris igni & aëri communis; idémque humiditatis in aëre & aqua:eadem ſimiliter erunt, non diuerſa & oppoſita opera, igneæ,& terreæ ſiccitatis. Atqui ſiccitas ignis,quantumvis humidum,eiúſque partes ſubtiles magis abſumat, rarefacere dicitur, & attenuare, non denſare & contrahere. Igitur nec terræ ſiccitas illud poterit efficere.

Secundò. Si terreæ ſiccitatis eſſet, contrahere & corrugare, oporteret ſenes præ terrea ariditate in illis abundante conuelli. Sed nec etiam decrepiti neceſſariò convelluntur. Non eſt igitur proprium ſiccitatis,denſare & conſtringere; ſicut nec etiam igneæ rarefacere, & dilatare: ignea enim eſt ſiccitas, ab igne in corrigiam deriuata,igneáque illa quæ à febre inducitur,& contrahit tandem,denſat,ſæpéque conualſionem facit.

Tertiò. Si poſitiua,auctáque ſiccitas,eáque terrea, ſola eſſet per ſe cauſa conuulſionis; vbi neruos occupauerit, etiam ſine humidi reſolutione, convelleret. Atqui conuulſio ex inanitione eſſentialiter dicit humidi defectum,& inopiam,2.*Aph.*26.& *lib.*5. paſſim. Igitur.

Quare dicendum potiùs videtur huiuſmodi conuulſionem ab ariditate priuatiua, hoc eſt, ſubſtantiæ humidæ defectu euenire, ſiue ad humidi diminutionem poſitiua ſiccitas increſcat, ſiue non: id quod ex Galeno *prædictis locis* colligitur, hîc & alibi ſæpe interpretante conuulſionem ex ſiccitate, id eſt, ex humidæ ſubſtantiæ reſolutione & defectu: Vbi enim internum humidum abſumitur & exhauritur, conniuent & concidunt in ſeſe vicinæ partes vacuum fugientes; atque ideò ſi neruum etiam occupet nimia exiccatio,corrugantur & contrahuntur partes, vt locum repleant humidi depaſti,& ſicca producitur conuulſio ſiue ex inanitione. Eſt igitur illius occaſio,humidæ ſubſtantiæ priuatio;immediata verò cauſa,partium concurſus,& acceſſus,propter vacui fugam. Ex quo patet ſolutio primi argumenti in contrarium adducti.

Ad ſecundum. Si vndique vniformiter, æquè, ac ſenſim exhauritur humiditas, non concidunt partes, conniuent, aut in ſe colliguntur,nec aliqua cogit neceſſitas ad earum vnionem, nempe quia vacuitatem replet ingrediens aër, cui faciliùs patet ingreſſus per meatuum amplitudinem,ab humidi inanitione vndique relictam.Rurſus.Vbi datur æqualis, & vniformis inanitio, non ſuccurritur vacuo partium ingreſſu, & quia vſque adeò celeriter vniri non poſſunt, vt illud euitent, & qua neceſſariò ſpatium aliquod erat intra corpus relinquendum,quod ab aëre repleretur. Meliùs igitur partes ſuis locis ſubſiſtent,& earum vacuitates aëre ſufficiente.

Adde quòd non videtur maior ratio, cùm magis hæc ad illam,quàm illa ad hanc recurrat: Aliter verò ſe res habet,quando humidum inæqualiter,& diſperſè abſumitur: tunc enim ex naturali appetitu cogitur inexhauſta pars,gratiâ vitandi vacui,ad inanitam concurrere,& flecti,contrahi,ac corrugari. Iuuat autem huiuſmodi contractionem, flexibilitatem, & deſcenſum,inæqualitas & difformitas exiccationis; grauitat enim pars non abſumpta, & facilè deſcendit, vt cùm exiccata vniatur, à qua antea ſuſtinebatur. Cùm verò in ſenibus, & maraſmo confectis, humiditas vndique ſit,& æqualiter depaſta,nihil mirum ſi neceſſariò non convellantur.Vnde ad tertium patet reſponſio.

Conſtat ergo, quomodo à priuatiua ſiccitate oriatur ſicca conuulſio. Neq; obſtat,quòd humiditas impediat, illius defectus iuuet voluntarium motum, vt patet in pueris, qui ad motum ſunt inepti, ob membrorum mollitiem ex innata humiditate; quâ deficiente per ætatis decurſum,agiles redduntur: & docet Galenus 3.*de cauſ.ſympt.cap.*3. inſtrumentum quò aridius eſt, magis præſtare ad arbitrarium motum; ac proinde cùm illius nocumentum & læſionem importet ſpaſmus, videatur non poſſe fieri à priuatiua ſiccitate,hoc eſt,humidi defectu:Nam ſicut moderata ſiccitas ad motum facit,ita immodica, & valde excedens impedit; præ duritie enim quam inducit, in cauſa eſt,vt vix inflecti poſſit membrum,atque ita ad ſiccam conuulſionem promptum reddit.

Occaſione tamen arrepta,diſceptandum eſt:*Vtrùm hectici conuulſione tententur?* Nam ſi à priuatiua ſiccitate,& humiditatis defectu conuulſio accidit,ſequitur hecticos tertiæ ſpeciei,ſeu maraſmo conſumptos poſſe convelli, cùm ij extremè ſint ſicci, & præ humoris inopia ad mortem accedant. Dic, relictis multorum ſententiis,

ſententiis,hoc non contingere,quia in hecticis minor A adeſt ſiccitas,quàm in conuulſis: & licet in illis omnes partes cum corde ſimul exiccentur, vt Galenus docet 1.*de diff.febr. c.9.* quia tamen ſiccitas illa, cordi, & vniuerſo corpori communis eſt, ideò priùs peribit æger, quàm partes neruoſæ ad eam perueniant ſiccitatem, quæ ad conuulſionis generationem neceſſaria eſt.

Celebratur etiam in ſcholis illa quæſtio: *Vtrùm à frigiditate congelante conuulſio generetur?* Nam Galenus 12.*Meth.cap.vlt.* ex frigore contrahente, conuellentéque neruos ipſos, excitari poſſe aſſeuerat, quia frigus purum, & immateriale conſtringere poteſt,nulla facta in materia mutatione,penes defectum, aut exceſſum. Ita præter Galenum aſſeruit Hip.4. *Aph.66.* dum ſpiritum offendentem, qui refrigera- B tis inſtrumentis reſpirationis accidit, conuulſionem ſignificare ait,ac ſi à caloris extinctione,& refrigeratione oriatur.

Inſuper Galenus 6.*Aph.54.*Conuulſionem ab ambientis immodico algore, qui neruos ſubierit, manifeſtè concedit,ſic enim ait: *Si enim frigus muſculos thoracis apprehenderit, vel etim neruos, durities quædam inſtrumentis aduenit,& motus conuulſioni ſimilis.* Deinde 5.*Aph.17.*ſic ait: *Frigidum autem conuulſiones, tetanos, &c.* & Galenus *in com.* ſic: *Immodicum ſcilicet frigidum hæc facit, conuulſiones, & tetanos ob neruorum refrigerationem: ſicut enim non oportet ipſorum ſubſtantiam ab immodico calore diſſolui,ſic neque vltra modum conuenientem refrigerari,& in vnum cogi,ac conſtringi.*

Galenus 4.*Aph.47.* docet,quòd inter alia nerui ob C frigiditatem tenduutur immodicam: repetit 5.*Aph.* 22.vnde diſquirere porrò ſubit:*Vtrùm immodicum frigus conuulſionem excitet?* An per ſe denſando & contrahendo membrum? an quia difficilem diſflationem efficit?& ſic neruoſa corpora replentur, hoc eſt, an per ſe,an ex accidenti eam generet, Galenus explicuit, 6. *Aph.13.*dum ſic ait. *Rigor autem & frigiditas,quia omnia neruoſà corpora efficiunt ad diſflandum difficilia, ſunt cauſa,vt hæc repleantur.* Quare conuulſio facta ex frigore,& ad inanitionem,& ad repletionem referri poteſt. Ad illam, quatenus immodicum eſt, & ſuccos à neruoſis partibus exprimit, ſicque conuulſionem ab inanitione creat;ſi verò eſt modicum,prohibita ventilatione,replet eos, & conuulſionem excitat ex repletione.

Neque inſtes, per ſe, & ſua natura frigidum con- D uulſiones facere,non quia vacuat,aut replet:Nam per ſe denſat,& conſtringit,6. *epid. ſect.3. com.13.* Nam quum denſat, ſi exuperat, media conſtrictione euacuat;ſi eſt modicum, mediante conſtipatione meatus denſat,& corrugat:ſicque neruoſa corpora non ventilata,& pituitoſis ſuccis referta conuelluntur.Quare non eſt conſtituenda alia differentia conuulſionis à frigore nata,præter duas ab Hip.& Galeno toties memoratas.

Si verò acriter contendas, ex Galeni mente, 12. *Meth. cit.* nihil concludes. Eo enim loco primò numerat conuulſionem ex repletione; aliam ex ſiccitate,vel ex inanitione;aliam ex ingenti frigore:proponit modum,quo frigiditas conuulſionem excitat,firmátque hanc fieri, quia membrum, quale gelu effici- E tur. Sed geluin rebus contractionem facit,non quia ipſas replet, aut exiccat, ſed per ſe,quia illas congelando conuulſionis eſt auctor.Sed non advertunt qui hæc proferunt, quòd frigus immodicum congelans, ſi non mortificat, & innatum ignem prorſus extinguit, operationem ſuám, mediante conſtrictione, & expreſſione facit.

Hactenus de immediatis cauſis conuulſionis:nunc de mediatis dicendum.Hę ferè ſunt humores frigidi, craſſi,glutinoſi,2.*Aph.26.*qui neruis infixi,eos ſecundùm latitudinem extendunt,& ſecundùm longitudinem coarctant, licèt ab aliis humoribus oriri non ſit denegandum,vt ſanguine,vel per ſe,vel inflammationem in partibus neruoſis excitante,2.1.*tract.1. cap.5.* Procatarcticæ cauſæ,& magis mediatæ ſunt illæ,quæ neruos debilitant,& ad humorum receptionem aptos reddunt,vt geſtatio alicuius magni ponderis, decubitus ſupra gelidam, ob has enim cauſas nerui alicuius partis vehementer extenduntur. Inter has ebrietas numerari debet;hæc enim cerebrum,& partes neruoſas maximè debilitat, & crudos humores producit. Ita docet Hip.5. *Aph.5.* *Si ebrius quiſpiam repentè obmutuerit,conuulſus moritur.* Vinum enim facilè neruos penetrat,replet,conuellit,3.*de temper.4.*

Ex flatu craſſo neruos ſecundùm latitudinem extendente, conuulſio excitatur,2.*de cauſ.ſympt.2.* Dicitúrq; conuulſio flatulenta,quæ conuulſionis differentia ab ea quæ fit per repletionem, non eſt diſtincta: Flatus enim nebuloſus,& craſſus neruos replet,à quo ſæpe vrina ſupprimitur, indurantur fæces, ſpiritales canales coarctantur.Cauſæ conuulſionis ex inanitione ſunt omnes, quæ humidam neruoſarum partium ſubſtantiam diſſoluunt,vt febres æſtuoſę,& ardentes, productæ, labor nimius,vehemens exercitium,animi paſſiones,inedia diuturna,vigiliæ,curæ,ſolicitudines, ſanguinis aut alterius humoris vacuatio immoderata,ex Hip.5. *Aph.3.4.* & alibi.

Signa.

CONuulſio à Medico ſine aliqua difficultate cognoſcitur,ex membri conuulſi inuoluntaria retractione ad originem ſuam. Quomodo vna ſpecies ab alia ſit diſtinguenda,docuit Galenus *lib.3.de loc.c.7.*ſatis perſpicuè: Nam ex cauſæ varietate varia quoque illius curatio conſurgit. Ex præcedentibus enim facilè venaberis, num ex ſiccitate, an repletione ortum ducat. Si enim paulatim fiat,& præcedant ſuperiùs dictæ reſoluentes cauſæ, ex inanitione oriri probabile eſt.Si verò repentè fiat,ex repletione emanare conjectabimus, & hoc cauſæ prægreſſæ indicabunt. Illud tamen adverte, quòd licèt ex ſiccitate ſit conuulſio, quæ ad febrem ſequitur acutam, 3. *progn.34.2.Aph. 26. lib.5.* quinimò & ea quæ ad diuturnam,licèt non acutam,1.*epid.ſect.2. com.24.* Fit tamen nonnunquam, vt & materialis, & ex repletione ſpaſmus, ad febrem ſequatur, liquata pituita, quæ ad neruos accedens & replens,contrahit ac conuellit, ex Auic.*loc.cit.§.Eſt & alius ſpaſmus qui accidit in febribus, & cum hoc non eſt vehementer malus, qui ſit propterea quòd ipſæ faciunt currere aliquando materias in neruos, & muſculos,& propriè cùm corpus eſt plenum.* Addi poteſt & alia differentia,quòd in repletione dilatatur latitudo, & contrahitur longitudo; in ſicca tam longitudo quàm latitudo contrahuntur,quia ſecundùm omnem dimenſionem nerui humiditas abſumitur.

Vtrùm conuulſio ſit plena doloris affectio? pauci explicarunt.Multò antea firmauit Galenus,*lib.1.prorrhet. ſect.2.com.20.§.nempe conuulſio plena eſt doloris affectio, &c.* In hoc enim à paralyſi differt, quòd in hoc affectu deperditur omnino ſenſus, & motus: in conuulſione verò deprauatur motus, & non deperditur ſenſus. Nec dicas partes conuulſas & retractas,eandem ſeruare figuram & retractionem,quam in naturali ſtatu obtinebant: Nam ſi muſculi in conuulſione vltra menſuram naturalem retrahantur, tunc concitatur dolor, ob continui ſolutionem à cauſa replente productam,quæ ſecundùm latitudinem neruos violenter diſtendit.

Neque inſtes,quòd dolor ſentiri nõ poteſt in parte conuulſa,cùm hęc ſenſu priuetur,& facultatis animalis influxu ſit deſtituta,quoniam nerui ſint obſtructi à mucoſis ſuccis,& repleti, influxúmque impedire nati ſint:Nam obſtructio in neruis conuulſis eſt inęqualis,

&

& non ſecundùm totam nerui ſubſtantiam facta;quare plures partes in neruis peruiæ manent,& patentes, quæ influxum facultatis animalis recipere,& ſolutionem continui perſentire poſſunt.Quòd ſi nerui propter craſſitiem,& frigiditatem humoris,qui repletionem efficit,duri & ſcirrhoſi reddantur, tunc in partibus conuulſis non aderit dolor,quo tempore conuulſio cum paralyſi complicatur, & in neruoſis partibus ſimul cum retractione præter naturam, aderit ſenſus, & motus voluntarij priuatio.

Præſagium.

V*Trùm Conuulſio ſicca, humidá ſit deterior?* dubitant interpretes. Galenus 12. *meth. vltim. circa fin.* & 2. *Aph.*26 Conuulſionem ex repletione,curationem admittere; ex inanitione verò eſſe inſanabilem aſſeuerat: hæc enim multo ad ſui curationem indiget tempore,7.*meth.*5.*in fin.* acuties autem,& vehementia ſymptomatum, tam diuturnum temporis interuallum non expectat,quinimò doloribus,ſyncope, vigiliis totum corpus abſumitur,& conficitur. Quare conuulſio ex cerebro læſo, vulnere, nimia ſanguinis profuſione,ſuperflua purgatione, ardente febre, exitialis & penè inſanabilis eſt cenſenda, quia intemperies ſicca eſt omnium peſſima, vt 2. *de cauſ. ſympt.*2. docuit Gal.difficilius eſſe exiſtimans,ſimplicium corporis particularũ cuiuis,cùm ſicca eſt,humorem reſtituere,quàm eam,cùm humecta eſt,ſiccare. Vides vt in quacunque particula ſiccitas ſit difficilior? Cauſa eſt, quia ſiccitas eſt reſiſtiua multùm, & corrigitur per humiditatem,quæ in agendo pigra admodum eſt, & iners.

Rogabis: *Vtrùm Conuulſio ſicca ſit periculoſior, & magis proportionalis in pueris adultis,vel ſenibus?* Dic, in pueris minùs eſſe periculoſam: hi enim robore facultatis concoquentis conſtant. Deinde hæc Conuulſio refectione ſubſtantiæ humidæ indiget, quæ in pueris perfectior, quàm in aliis ætatibus fit. Neque obſtat, quòd ex ſiccitate facta conuulſio, illis ſit improportionalis valde, cùm humidi ſint;iuuenibus verò, & ſenibus proportionalis, cùm ſicciores ſint,2. *Aph.*34. Nam oraculum Hippocraticum de morbis materialibus eſt explicandum, à quorum cœtu longè abeſſe conuulſionem ex inanitione nemo non videt.

Adde,quòd licèt conuulſio ſicca ſenibus,& iuuenibus proportionalis ſit,pueris tamen virtualiter eſt maximè proportionalis;quia ob caliditatem & humiditatem ipſorum, partium mollitiem, neruorum debilitatem, à minori cauſa quàm iuuenes reſoluuntur, & ſic à minori cauſa exiccante in conuulſionem ex inanitione promptiſſimè incidunt,partim ob rationes dictas, partim ob alimentum, & viuendi modum; ſunt enim repleti crudis ſuccis, qui neruos laxiores reddunt,& laxitas impedit vberem tranſitum irradiationis,quæ fit à cerebro in ipſos.Ita docuit Hip.3.*progn.* 34.§.*fiunt autem conuulſiones promptiſſimè quidem pueris quamprimùm editis, vſque ad ſeptimum annum.* Accedit quòd nerui immodicè laxi non obediunt facultati per muſculos imperanti motum; in adultioribus verò nerui magis patent,minúſque obſtruuntur. Ob languorem ergo partium neruoſarum,1.*epid. ſect.*2.*com.* 24.& *ſect.*3.*com.*25.excrementorum copiam à morbis corripiuntur puerorum nerui & maximè lactentium, ob alimenti naturam,quæ infrigidat,humectat,& obſtruit,præſertim ſi craſſum fuerit lac,& potiſſimùm à conuulſione,*lib.*3.*Aph.*25. Etſi enim duabus facultatibus corpus gubernantibus,vitali ſcilicet, & naturali robuſtiores exiſtant;in tertia tamen,quæ motum voluntarium præſtat, ob mollitiẽ,& nimiam neruorum & muſculorũ imbecillitatem,imbecilliores habentur.

Adde vtramque conuulſionem eſſe pueris con- A gruentiorem: humidam quidem, quia crudis humoribus ſcatent,& neruoſum genus habent imbecillum; ſiccam verò,quia in iuuenibus citiùs diſſipantur, dicente Gal.9. *meth.*17. *puerorum ſubſtantiam omninm facillimè digeri,ac diſſipari,propterea quòd omni umeſt humidiſſima,nulla verò frigidior.* Quare non ſunt audiendi, qui iuuenibus propter ſiccius ætatis temperamentum ſiccam convulſionem eſſe congruentiorem arbitrantur,quia teſte Auic.2.3.*cap.*5.pueri ab illa citiùs,quàm iuuenes liberantur:non euaderent autem, niſi eis cognatior eſſet,magíſque familiaris.

At quæres: *Vtrùm pueri ex vigiliis, pauore, & luctu in conuulſionem incurrant?* Hoc enim 3.*progn.*34.præ. dixit Hippocrates,dum ſic ait: *Pueris autem conuulſio-* B *nes accidunt,ſi vigilent,paueant,& lugeant.*Cauſam protulit Galenus 7. *Aph.*18. *Ex vigiliis conuulſio, malum.* Vigilia euacuat,reſoluit,exiccat,& hoc modo abſumpta humiditate convulſionem ex ſiccitate concitat. Deinde vigilia cerebrũ reſolutis ſpiritibus debilitat,& ſic minuta coctione,aucta excrementa cruda,ad neruos tranſmiſſa,conuulſionem ex repletione pariunt.

Pauores infantibus accidere docuit Hip.3.*Aph.*24. Eos per ſomnum euenire teſtatur Auicenna,3.1. *doct.* 1. *cap.*13. §. *infantibus inſomnia accidunt terribilia per ſomnum,&c.* Cauſa in promptu eſt,quia ex nimia cibi abundantia, eáque non concocta in ventriculo, ſed corrupta,vitioſi, crudi, tetríque halitus ad cerebrum elati vapores,ſomnia concitant,& phãtaſmata; & ſic pueri pauentes cõvulſione occupãtur,quia diffuſi ſpiritus ob pauorẽ ſubitò ſubmergũtur,& ad intima cor- C poris reuocantur,quorum motum muſculi verſus principia ſua ſequuntur. Ita luctus quando intentè ſit,ea tantùm ratione,quòd per ipſum humores colliquantur,& in muſculos defluũt, cõvulſionis cauſa cẽſetur.

Curatio.

A*Ntequàm ad curationem vtriuſque convulſionis accedamus, dubitandum:* *Vtrum facilius ſuccurratur convulſioni ortæ ex inanitione, an ex repletione?* Hip.2. *Aph.*22. ſic ait: *Quicunque morbi ex repletione fiunt, curat vacuatio; & quicunque ex vacuatione, repletio,& ali rum contrarietas.*Sed diſſimilis eſt curatio: Nam difficiliùs curantur morbi ex inanitione, quàm ex repletione: In illis enim vires ſunt reſolutæ,nimis D ſpiritus exhauſti, humidum primigenium abſumptũ, & cùm multa alimenti appoſitione opus ſit,illud imbelles vires commutare nequeunt. Accedit,quòd per conniuentes vias,& occluſos præ ſiccitate meatus,alimentum diſtribui non poſſit,nec apponi. Et cùm humidũ ad reparandas facultates optimum ſit,2.*Aph.*11. & *lib.de alimento,num.vlt.* hoc pigrum eſt,iners,& exiguæ actiuitatis, & ſiccitatem corrigere nequit: quod enim ſemel exiccatum eſt, deinceps humectari nequit.

Neque obſtat, quòd in morbis ex repletione plura ſunt remouenda,morbus,& huius cauſa;in morbis verò ex inanitione ſolus morbus eſt profligandus. Nam hoc verum eſt, nĩ in virtute ſit diſparitas, quæ cùm E in convulſione ex inanitione ſit debilior,opera nutritionis præſtare non poterit. Accedit,quòd humoris noxij euacuatio faciliùs perficitur à Medico & venæ ſectione & expurgante medicamento,quàm nutritio, in morbis ex inanitione præcipuè intenta à natura, poſſit auxiliis ad id aptis promoueri.

Ergo convulſio ex inanitione curatur aëre humido, victu ſimili, in qua ampliùs alimentis reſtaurantibus,quàm medicamentis pugnandum eſt,ſicut in febre hectica præſcribemus. Balneum prodeſt eximiè. Lactis potus eſt ſaluberrimus. Vnctiones externę parti adhibitæ,quæ partes emolliant,& deperditam humiditatem ſarciant,ſunt vtiliſſimæ. Demum vita omnis,& auxilia,velut hecticis inſtituenda ſunt.

Con-

Conuulſio ex repletione, eo modo pro paralyſis, curanda eſt. Quòd ſi fiat propter tumorem, eo curato euaneſcit. Si ex ictu ſcorpionis venenoſi; pars icta amputanda, ex Galeno 3.*de loc*. 7. vrenda, vel arctiſſimè deliganda, ne venenum in altas ſerpat corporis partes; vel parti calida attrahentia medicamenta admouenda; vel caro ſcorpionis loco puncto affricanda, docente Galeno, *lib. de theriac. ad. Piſon*. 16. Nam venenum externum à proprietate & ſimilitudine, internum foràs attrahere natum eſt.

Si ex flatu concitetur, vel refrigeratione torpida, ſtuporis ritu curanda eſt. Si ex æruginoſis vomitibus, clyſmatis,& purgationibus ex Rheo,& aliis cholagogis infiſtendum. Si ex epoto veneno, alexiteria proſunt. Si ex luxatione oſſa luxata, in propriam ſedem reponenda: & ante hoc opus, mitigatoria & anodyna ſummè iuuant; horum enim ope, ab inflammatione præſeruatur pars.Si à vermibus originem ducat, eos enecantia, & expellentia ſatis ſunt. Si ab aliqua immodica vacuatione oriatur,ea totis viribus ſupprimi debet. Si ex vulnere contingat, quòd neruacea ſubſtantia ſit compuncta, aut eiuſdem partis inflammatio ſequatur, hæc inprimis eſt prohibenda: Si aliter feceris, timor eſt ne ob cerebri conſenſum, febris, deliria ſuperueniant, & conuulſiones. Quare tunc tenuiſſimo victu vtendum eſt, ſanguis demendus, neruorum hermina oleo calende lumbricorum fouenda. Si tamen ſymptomata intendantur, & laborans in vitæ periculum labatur, coactus neceſſitate neruum præſcindes. Si ex punctura nerui eueniat conuulſio, vulnus latius reddes, & dilatato foramine, oleum de terebinthina infundes, & vlcus ad cicatricem tardiùs perduces. Quòd ſi hæc non ſint ſatis, neruum, & tendinem etiam præſcindes. Dummodò in omni conuulſione ſemper mitigando dolore ſis intentus, ne vires debilitentur, & humorum copia ad conuulſam partem confluat continuò.

OBSERVATIO.

Conuulſio, orta ex ſcabie intempeſtiuè ſuppreſſa, ea artificio reuerſa, ſanatur.

Inciderat iuuenis quidam in ſcabiem feram, quæ cùm diutius premeretur immaniter, plurima, ex conſilio Medicorum, machinatus eſt auxilia, ſanguinis miſſionem,expurgantia pharmaca, balnea, & alia, quæ humorem aduſtum euacuarent, & foràs extruderent. Sed cùm iis nec tantillùm leuaretur, amici perſuaſu & monitis, vnguentum parat ex vnciis quatuor lithargyrij in oleo bene permixti, quo cùm ter totum corpus inungeret, ſubitò à fœda ſcabie omnino ſanus euaſit. Sed illi lætabundo, & ex toto (vt videbatur) perſanato,aliud contingit infortunium, nempe vrinæ ſuppreſſio, quam comitabantur ſitis ingens, ardor in toto corpore ſenſatus,vigilia,angor,deſperatio, inſolita mœſtitia, febris lenta, & motus conuulſiui in extremis partibus ex interuallis percepti. Medici, ex lithargyrio, quod extrà adhibitum rebantur eſſe venenum, tanquam ex primæua origine omnia hæc mala ſcaturire putantes, alexiteria offerunt, ipſúmque lithargyrium ad partes extimas euocare conantur, hypocauſtis, ſudorificis, balneis, frictionibus, ſed incaſſum: æger enim iis calidis medicamentis applicitis, aſſiduè ruebat in peius. Vocati alij, & admiſſi in conſilium. Hi non ex lithargyrio, quod extrà appoſitum non eſt venenum, ex priſcorum mente; ſed ex humore, vi adſtrictoria medicamenti, ad principes & interiores ſedes conuerſo, & reſtagnante, eáſque inficiente labe dira, euenire, firmiter ſibi perſuaſere. Sic factum: Sanguinis miſſio iterum adhibita, purgationes variæ celebratæ, quæ triſtem hunc humorem vlcera occupantem, per aluum excernerent. Multùm pro-

A fuit lactis ſerum medicarum fumaria,eius ſyrupo maiore,pulpa caſſiæ,myrobalanis Indis, rheo, foliis ennæ,epithymo,polypodio, floribus cordialibus. Vtilis fuit impoſitio hirudinum ſuper mariſcas, ſaphenæ ſectio imperata, cauteria cruribus affixa, cardiaca exhibita,quę huius terri humoris ſæuitiem domant.Adminiſtratum balneum. At cùm peruicax morbus iis non cederet auxiliis, neceſſe fuit ſuppreſſam vacuationem ad cutem reuocare. Picationes, ac frictiones, per ambitum corporis celebratæ. Affixæ cucurbitulæ.Ingreſſus eſt æger in fluuium, vbi aderat hirudinum copia multa, quæ tenaciter cuti inhærentes largam in toto corpore hæmorrhagiam excitarunt. Sed cùm iis non cederet dirus affectus, iubeo vt cum ſcabioſo in eodem lecto accumbat,quod conſilium tan-
B ti fuit momenti, vt per contagium repullante ſcabie in corpore vniuerſo, & expellente natura ad cutem humorem noxium,poſt menſem à tantis malis liber euaſerit.Quos ergo ratio non iuuat,Medici induſtria ſanat.

CAPVT XII.

De Vertigine.

Definitio.

Affectus ille,in quo res circumſpecta,cerebrum,& corpus patientis videntur circumuolui,à Græcis *Dinos* à Latinis, *Vertigo* appellatur: & *quando viſa non ſolùm videntur rotari, ſed viſus obtenebratur*, & homo cadi,
C aut vacillat,& niſi alicui rei inniteretur,in ſolum rueret;dicitur à Græcis tenebricoſa vertigo. Nomen fuit impoſitum à parte affecta, & à ſymptomate: Nam vertigo eſt affectus verticis, in quo caput vertitur. Hæc eſt cauſa,ob quam Gal.3. *de loc. c*. 8. eius definitionem omiſerit, ſatis enim indicat nomen, malum quoddam eſſe,in quo obtenebrationes, hebetudinéſque obuerſantur oculis,ac rotari omnia,& circumferri videntur.

Sed quæres:*Vtrùm Vertigo, & Scotomia, ſint paſſiones valdè diuerſæ?* Nam conſtat ex Galeno 4.*de rat.vict*.42. tūc fieri vertiginem, cùm imaginatur quiſpiam caput & circumſtantia in orbem moueri;ſcotomiam autem, quando tenebricoſa ſimul fit viſio. Ergo perperàm
D Galenus 3.*de loc. cit*. affectiones has confudit, & vni addixit alterius affectus.Rurſus. Vertigo etiam clauſis oculis ingruit, & ſymptoma quoddam eſt deprauatæ imaginationis,iudicantis moueri quieſcentia. Sed læſa, corruptáve imaginatio viſionem non interturbat, vt patet in phreniticis,& maniacis; neque in illa ſita eſt cauſa erroris in videndo. Inſufficienter igitur in vertiginis finitione iungitur tenebroſitas, hebetudóque viſus. Denique cur fiet error,& titubatio in viſu, ſi oculus conſtat,medium,& viſibile?

Dic: Aliquid ſupra vertiginem addit ſcotomia, viſus nempe obſcuritatem, & tenebras.ideóque non ſolùm imaginationis, ſed & viſus ſimul dicitur ſymptoma; vertigo imaginationis ſolius: fiunt autem prout
E mali cauſa magis in capite, aut ſolùm reſidet, vel in oculos ſimul inclinat. Atqui in vertigiue caput, & adſtantia circumagi duntaxat videtur; in ſcotomia ſimul cum capitis circumuerſione tenebricoſa fit viſio: vnde tenebricoſa appellatur vertigo, ab accidente nomen ſumens,quòd repentinas oculis tenebras ingerat, vt ait Aurelianus *lib.1.chroniōn,cap.2*.

Cùm verò tantam habeant coniunctionem inter ſe affectiones dictæ,nec in omnibus deſſideant,quandoque ſimul comprehenduntur,vt 3.*de loc.cit.& 4.Aph*. 17.Nonnunquam ſeparantur,vt 5.*acut. cit*.& ab Auicenna cum Barbaris.Nec verò cum quibuſdam putes, in ſcotomia,erroris in videndo,ſeu deprauatę viſionis cauſam in phantaſia locari: Cùm enim non in ea,ſed in

in oculo efficiatur viſio, ibidem vitium ſitum eſſe credendum, & in præcipua illius parte, chryſtalloïde nimirum, vel quia animali ſpiritu illuſtratus non eſt, vel quia flatuoſus vapor inordinata motione præditus, ante eum obuerſatur, ac proinde deſtruitur nonnunquam repentè viſio, 4. *Aph. cit.* aliquando errat, & titubat.

Adde, Vertiginem tenebricoſam non ſolùm eſſe ſymptoma facultatis imaginatricis, ſed viſoriæ, & motricis, in qua imaginatio deprauata non incipit à corrupta viſione: nam prior eſt, quia propter magnam noxam in cerebro perceptam, perterrita natura ſpiritum animalem retrahit ab inſtrumentis ſenſus, & motus. Deindè ſpiritus recta via ſolent communicari, & ob ſpirituum motum inordinatum influxus impeditur.

Iunge, quòd ſpiritus & humores, turbulento & inæquali motu in his effectibus mouentur, vel in cauitatibus, aut venis, aut arteriis cerebri. Quare hic motus in cauſa eſt, vt rerum viſibilium ſpecies in ſpiritu receptæ repræſententur facultati imaginatricem, velut ſi emanarent à rebus quæ mouentur: Nam omne quod recipitur, per modum recipientis recipitur, & neceſſe eſt (vt inquit Auic.) ad hoc vt de re viſibili iudicium feratur, res viſas moueri, aut oculum, aut ſpiritum animalem: nam cùm ſentiens mouetur, mutantur oppoſita, ſicuti cùm mouentur ſenſata, ſentiens mutatur.

Cauſa.

CVm vertiginoſi ſine cauſa externa, aut ſi hominem rotare videant, aut in curru rotam circumuerſari, denique aut in aqua vorticem circumagi, ſtatim vertigine corripiantur, adeò vt nonnunquam concidant, præſertim ſi vel ſemel in orbem moueantur, manifeſtum videtur, huius affectus cauſam non aliam eſſe, quàm inæqualem quendam & inordinatum motum, tum humorum, tum ſpirituum in cerebro: id quod ratione, & ſanorum exemplo demonſtrat. Non aliunde ſiquidem illis accidit vertigo, vbi frequenter circumuerſantur, niſi quia crebro in orbem motu, ſpiritus ſimul, & humores in cerebro vſqueadeò agitantur, & inordinatè mouentur, vt nec hominem ſtare ſinant, nec externa apparere quieta, ſed ad ſimilem modum omnia videantur circumuolui.

Sed dubitabis: *Vtrùm inordinatus humorum, & ſpirituum motus, ſit vertiginis cauſa?* Et inſurges hoc modo: Spiritus in viſione nihil aliud eſt, quàm medium quoddam ſpecierum, ſeu imaginum ſuſceptiuum. At qui medij agitatio & motus, non infert phantaſiam obiecti immoti, quaſi moueatur. Ergo cauſa propter quam viſa in vertigine circumferri creduntur, non eſt motio, & agitatio ſpirituum. Minor nota eſt, quoniam aliquando medius aër agitatus efficeret, vt res omnino quieta iudicaretur, cuius contrarium experimur, quantumuis ſpiret, & impetuosè moueatur. Deinde, licèt homine in gyrum verſo, caput, & intra ipſum ſpiritus agitentur, homine tamen ipſo, & ſpiritu iam quieſcente, humores & ſpiritus firmantur, nec ampliùs circumuoluuntur. Atqui tunc temporis inuadit acceſſio vertiginoſa. Igitur illius cauſa non poteſt attribui humorum & ſpirituum motui.

Dic: cùm iudicium fiat de rebus, non ſolùm prout ipſæ ſunt, ſed ſecundùm modum quo recipiuntur, vt viſile iudicetur motum, perinde erit ipſum, atque videns moueri, quod & ex Ariſtotele conſtat, 3. *de anima* paſſim, & manifeſto experimento. Si enim quidpiam vno tantùm oculo ſpectemus; & eo repentè clauſo, altero inſpiciamus, falſe dicitur illud, & ſitum mutare, propterea quòd mutatus eſt oculus videns. Sic & nauigantium oculis quieſcens litus creditur diſcedere, quia recedit viſus. Quoniam verò in vertigine ſpiritus viſorius, qui non medium in viſione, ſed agens eſt, & inſtrumentum, circumuoluitur, nihil mirum ſi viſa itidem in orbem ferri exiſtimentur.

Quare licèt agitato & commoto aëre, res immota non cenſeatur moueri, non proinde ſequitur, ex motione ſpirituum imaginationem non induci motionis eius rei quæ ſentitur: nempe quoniam aër agens non eſt, ſed medium viſionis, ſpiritus è contra. Præterquam quòd etiam ex motione medij, res quieſcens moueri nonnunquam cenſetur, quia ſcilicet agitatione medij, fit vt à variis ſitibus ſpecies viſibiles ad oculos ferantur, quod cernere licet in iis qui tremulam aquam conſpiciunt, vt v.g. in nummo intra ipſam latente, qui moueri putatur immotus omnino exiſtens, nempe quia mota ac agitata aquæ ſuperficie nummi ſpecies ad oculos rectà permeat, mutantur loca vnde viſorius radius progreditur. Cù autem à variis diuerſiſque locis radius ad oculos fertur, in iiſdem etiam res locata exiſtimatur, atque adeò moueri; ſiquidem ſine eo quòd moueatur, in locis diuerſis eſſe non poteſt; quinimo & continente moto creditur nonnunquam moueri objectum, & aliunde procedere quàm procedat, ſi imago abſolutè intentionalis non ſit, ſed realis & corporea, vt ſoni, odoris, &c.

Quapropter licèt ſpiritus medium tantùm foret in viſione, cùm diuerſus ſit recipiendi modus in aëre, & ſpiritu (ex hoc ſiquidem quidem moto, à variis ſitibus ſpecies accedere videtur ad cognoſcentem potentiam) cauſa eſſet, vt immota res iudicaretur moueri, atque adeò proxima & immediata Vertiginis, & ſine qua non: Licèt. n. quieſcente iam homine, poſt motum in circuitu nonnunquã inuadat hoc malũ, adhuc tamen ſpiritus ipſi & humores intra corpus agitantur, & in orbẽ voluũtur, adeò namq; inſtabilis eſt, fluxa, mobilis, & inconſtans, illorũ natura vt concepto ſemel motionis initio, non ita facilè quieſcant & maneant, ſed vlteriùs moueri perſiſtant, vt Auicenna explicuit *loc. cit.* poſito exemplo in vaſe aquam continente commoto, ad cuius motum aqua intus contenta mouetur, & quieſcente vaſe ob eandem cauſam manet agitata.

Ex his conſtat, cauſam internã vertiginis eſſe inordinatum motum ſpiritũ, præſertim ſi hi flatuoſi ſint, & halituoſi, quem generari à debilitate caloris innati probat Galenus, 4. *acut.* 42. & 3. *de cauſ. ſympt. c.* 2. §. *de halituoſis recrementis*, &c. De quo argumẽto plura diximus, *lib.* 3. *Hiſt. PP. Medic. in comm. Hiſt.* 21. Cauſa externa multiplex eſt. Prima eſt motus corporis in gyrũ, vt in choreis accidit, quia ad motum corporis, humores & ſpiritus mouentur, & arrepto motionis impetu deinceps difficulter quieſcunt. Altera cauſa, eſt quando aliquis cadit ex alto, aut in corpore percutitur, tunc in vertiginem ſolet incidere: quemadmodum enim aqua percuſſa ſolet accidere motus tremulus, aut vndoſus, ſimili ratione, capite, aut toto animali percuſſo euenire ſolet, vt Auicenna inquit.

Vectio in curru, lectica, aut nauigio, eſt cauſa vertiginis, quia inæqualiter corpus mouent, ſurſum, deorſum, & ad latera. Inſpectio rerum, quæ circulariter, inæqualiter, aut impetu quodam mouentur, ſicut accidit intuentibus rotam molendini, curſus equorum, impetum aquarum fluentium, fluminum vortices. Cauſam attulit Auicenna, quia quando aliquis res prædictas inſpicit attentè, earum imaginatio in animo figitur, & facultas imaginatrix cogit facultatem naturalem inæqualiter mouere humores & ſpiritus; facultates enim naturales ad nutum illius ſolent operari.

Rogabis: *Vtrùm procatarctica cauſæ poſſint vertiginem inducere*; & videtur quòd non, niſi internas, & antecedentes moueant, ac corpus realiter imminutent. Sed rotarum, vorticis in aqua, & ſimilium circumuerſatio, nullam alterationem in corpore efficiunt, nec mouere queunt ſpiritus & humores. Ergo nec acceſſionem vertiginis accerſere.

Dic:

Dic: Etiam motionem eorum quæ intra corpus ſunt, ſequitur acceſſio vertiginis, vbi rotarum acceſſionem conſpicimus. Sicut enim ad horridi turpíſque obiecti præſentiam, nauſea & vomitus conſequuntur; ad noxij & formidabilis conſpectum, ſpirituum ab externis ad interna motus, ob conceptum timorem in imaginatione: ſic ad rotæ viſum rotationis imagi-natio, ad hanc, humorum & ſpirituum circumuolu-tio, ex innata doctrina, qua naturales in corpore actiones imaginationi obſequuntur.

Verùm faciliùs Aëtius *tetrab.* 1. *ſerm.* 2. *cap.* 7. *Cùm quis*, ait, *intuetur id quod in gyrum voluitur, in gyrum ſi-militer oculos conuoluit*: (ſequitur enim videndi inſtru-mentum, id cuius inſpectione tenetur) verſo autem oculo, ſpiritus facilè mobilis cùm ſit, voluitur vndi-que, & circummouetur, ſumptóque ex leui occaſione motionis principio, ob malum corporis habitum, & promptitudinem vertendi, non quieſcit, ſed progre-ditur in motu circulari, & inducitur vertigo.

Ex his cauſam intelliges, ob quam nauigantibus, & præſertim inſuetis nauſea moueatur: cùm enim mon-tes, ſtirpes, terra, nubes, cælum illis agitari videantur, commouentur humores, & ſpiritus in corpore, excita-túrque vertigo, in qua quia caput afficitur, ventricu-lus, ob mutuum quem cum eo conſenſum habet, ad vomitum prouocatur; propter quod conſilium eſt na-uigantibus, quandiu conſueti, & ſatis verſati non ſunt, ne mare ſpectent, & reliqua quæ illis moueri creduntur, quia corporis, & humorum motus ad vo-mitus, & deiectiones excitat, 4. *Aph.* 14. Deinde mul-tus aquæ vapor inter reſpirandum attractus ventricu-lum adiens ſubuertit. Inſuper litoris, & maris fœtor, vnde prope oram ferè, & nauigationis initium, nau-ſeæ accidunt ac ſubuerſiones.

Species.

Galenus *lib.* 3. *de loc. affectis, cap.* 8. *in fin.* duas aſſi-gnat Vertiginis ſpecies, vnam cerebro propriam, quum ob inæqualem illius intemperiem fit inordina-tus hic, & turbulentus ſpirituum motus. Per conſen-ſum alteram, ſcilicet vbi à ventriculi ore, inquietus il-le, calidus, & vaporoſus ſpiritus ad cerebrum effertur. Vtramque autem propriis indiciis aptè diſtinguit, & contra Archigenem concludit, etiam in ea quæ per conſenſum fit, affici cerebrum, quod ille inficia-batur.

Has ſpecies inter ſe diſtingues: Nam primariò labo-rante cerebro, præcedunt, & comitantur quæ læſio-nem cerebri oſtendunt, veluti ſenſuum læſio, capitis grauitas, & dolor, tinnitus aurium, propenſio ad ſom-num, & ferè non intermittit, & ex leuiſſima cauſa exa-cerbatur. Oculorum caligo, & tenebroſitas, olfactus guſtúſque imminutio, & denique vehemens pulſatio in anterioribus capitis arteriis perſentitur. Materiæ ſpeciem oſtendunt, quæ pituitam, bilem, melancho-liam, aut ſanguinem redundare in cerebro ſignificant.

Vertigo per conſenſum cognoſcitur prædictorum ſignorum defectu. Si à toto corpore conſenſus fiat, vt accidit in febribus, & ex ſuppreſſa aliqua vacuatione conſueta, præſentia ſigna indicabunt, vrina tenuis eſt, & pauca, aluus dura, corpus torpet, & laſſitudine pre-mitur ſpontanea. Ex ventriculo oriri teſtantur vomi-tus, cibi faſtidium, morſus ventriculi, deiecta appeten-tia, nauſea, cruditas, & flatus. Si ex vtero, præcedit vte-ri ſuffocatio, dolor, rugitus, menſium ſuppreſſio, vel minutio. Si ex iecore, vel ſplene, peculiaria cuiuſque membri aderunt ſymptomata.

Præſagium.

Vertigo, ſi recens eſt, & rara, periculo vacat; inue-terata, & frequens, periculoſa, præſertim ſi fuerit

A tenebricoſa: Quare 6. *de ſanit. cap.* 12. & 3. *Aph.* 17. mor-bus magnus appellatur, & magnorum morborum prænuncia, vt furoris, melancholiæ, epilepſiæ, apople-xiæ: Cùm enim crebris acceſſionibus ægros fatiget, vehementem caloris, & virtutis imbecillitatem indu-cit, ex qua crudi, flatulenti, & craſſi humores generan-tur, qui prædictis morbis occaſionem præbent, & ma-gis ſi vertigo tenebricoſa exiſtat, quam alicuius membri ſtupor, torpórve comitentur. Hip. *in Coacis* ſic in-quit: *Quibuſcunque cephalalgiæ, & aurium tinnitus citra febrem, & tenebricoſa vocis tarditas, & manuum torpor, hos apoplecticos, vel epilepticos fore expecta.*

Auicenna *in fine capitis citati*, vertiginem ſolui ſu-peruueniente ſoda aſſeuerat. Huius rei cauſa duplex exi-ſtit: Prima, quia humores & vapores, qui erant verti-ginis cauſa, à ventriculis cerebri ad membranas, &
B partes extimas tranſmutantur. Secunda, quia ad par-tem dolentem ſanguis confluit, & ſpiritus, ex quorum confluxu, incaleſcente cerebro, vapores reſoluuntur, qui vertigini materiam ſuppeditant.

Curatio.

Vertigo repetit per paroxyſmos, & quotannis, vere & autumno ſolet inuadere, iccircò curatio-nem expoſtulat, & præcautionem. Acceſſione præ-ſente, animi & corporis quies imperanda. Æger in obſcuro loco reponendus. Brachiorum, & deinde cru-rum frictiones adminiſtrandæ. Vtendum eſt vinculis. Aluus ſtatim clyſtere exoneranda. Offerenda ſunt ea, quæ roborant vires, & humorum ſpirituúmque agi-
C tationem compeſcunt, veluti eſt Roſa, Viola, Nenu-phar, aqua roſacea cum aceto. Odorata calida fugien-da, ſomnus omni ingenio conciliandus. Si fortè pro-trahatur acceſſio, magna remedia optima ſunt, & ma-ximè ſi cerebrum per proprietatem laboret, de quo-rum genere ſunt clyſteres.

Verùm quia ſunt plura, quæ hoc diſſuadeant, agi-tandum: *Vtrùm in Vertigine tenebricoſa clyſteres à capite reuellere poſſint*? Nam Galenus 4. *Aph.* 2. eos ad ſolam inteſtinorum vacuationem eſſe inuentos aſſeuerat, eò enim integris viribus pertingunt, & fortaſſe vacuant, quæ in craſſioribus inteſtinis ſunt infixa, 13. *Meth. cap.* 17. Quare ad excernenda ea quæ in ventre ſunt, illos admittit, 6. *epid. ſect.* 2. *com.* 33. Iccircò 6. *de loc. cap.* 2. & 2. *ad Glauc. cap.* 6. in dyſenteria læſis humilioribus
D inteſtinis, ſolùm iis vtitur, ita vt quot ſunt inteſtino-rum vitia, tot clyſteria paret.

Obſtant grauiſſima Galeni teſtimonia, quæ pro-bant clyſterum vſu humores in capite, aliíſque di-ſtantiſſimis partibus poſſe vacuari. *Lib.* enim 2. *ſec. loc. cap.* 1. *tit. de his quibus ab ſtomacho caput dolet*, ſic ait: *Laudaui autem vacuationem per clyſterem, non ſolùm propter euacuationem eorum, quæ in inteſtinis continentur, ſed etiam ob reuulſionem eorum quæ ad caput feruntur*: Et 4. *lib. c.* 8. ad fluxiones oculorum validam ventris ſolu-tionem conducere aſſeuerat, ſiue per medicamentum purgans, ſiue per clyſteres: quos vniuerſalem vacua-tionem efficere docet, *in art. medic. cap.* 99. & eleganter confirmat *lib.* 6. *ſecund. loc. c.* 1. Quare hanc controuer-
E ſiam diſſolues, ſi dicas lenes clyſteres ſolùm primam corporis regionem vacuare poſſe; cæterùm fortes, ac validos, non ſolùm ex meſaræo, & hepate, verùm ex diſtantiſſimis partibus attrahere, à priſcorum doctiſ-ſimis eſſe exaratum.

Cucurbitulæ ſcapulis admotæ ſummoperè præſtāt. Et ſi fortè ab aliqua ſuppreſſa vacuatione Vertigo cō-citetur, vſitata excretio prouocanda. Quare ſanguinē mittere præſtat, præſeruationis, & reuulſionis cauſa, à cruribus, maximè ſi menſtrua ſint ſuppreſſa, aut retētę hæmorrhoïdes, vt *lib. de ſang. miſſ. c.* 10. & 19. Galenus explicuit. Si verò ſāguinis vbertas vaporoſi ad ſit in ca-pite, tunc cephalicæ ſectio remedio eſt, niſi ex flatu, aut humorum

humorum frigidorum copia originem ducat, tunc enim ſanguinis miſſio vehementer nocet. Quando verò coniectura aſſequimur, in cerebro acrem, & calidum ſanguinem redundare, tunc ex præcepto Galeni 3.*de loc.cit.*& 13.*meth.cap.vlt.*ſecandæ ſunt arteriæ retrò aures, in temporibus, eligendáque ad ſectionem eſt illa, quæ calidior eſt, eminentior, & magis pulſat. Solet enim hoc auxilium prodeſſe, quoniam tota arteria per tranſuerſum diſſecta, pars ſingula in ſe colligitur & contrahitur, vna ſurſum, altera deorſum conſcendit, rurſus intermedius locus cicatrice obducitur; vnde prohibetur aſcenſus calidi, vaporoſíque ſpiritus, & humoris, ſanatúrque malum. Adde quòd propter ſectionem arteriarum, partes externæ inopia laborant, & ideò coguntur à partibus internis attrahere, & hoc modo redundantiam abſumunt. Commodam autem eſſe arteriotomiam in ægritudinibus plurimis, ex Galeni mente explanauimus, *lib.2.Hiſt.Princ. Medic.in com.Hiſt.*43. Si verò ab aliis humoribus, & partibus vertigo vel protopathica, vel idiopathica concitetur, tunc cætera ſunt peragenda, veluti *in cap.de Cephalalgia* latè prædiximus.

OBSERVATIO.

Vertigo admiranda, ex auris regione enata, cauterio penè aures affixo, omnino curata.

QVadragenarius, ſuapte natura ingluuiei deditus, & vini potus amantiſſimus, in hac conſuetudine triduum perſeuerans, nihil mali perſenſit. Ecce aduentante vere, vertigine tenebricoſa concuſſus, in publicum prodire recuſat. Me vocat, & vt contra graue ſymptoma aliquod conſulerem auxilium, rogat. Clyſteres expurgantes impero, electuaria roborantia offero, quorum ope flatus diſſolui, humoréſque crudos vacuandos eſſe ſpero, iis adhibitis in priſtinum rediit ſtatum. Poſt quindecim dies murmur perſenſit intra aurem dextram, quod dolor, tinnitus, & ſurditas ſunt ſequuta, quibus cùm ſpatio trium horarum velut ſtupidus premeretur immaniter, ſubſequuta vertigine in ſolum concidit, qui pluribus reuellentibus auxiliis reſtitui non potuit, donec per eandem aurem effluxiſſet ſpurcæ & purulentæ materiæ copia, quæ ſufficiens erat cochlear adimplere: & ſic leuatus à vertigine, ad ſe rediit. At cùm acceſſio rediret ferox hebdomadis ſingulis, & timor eſſet ne in apoplexiam incurreret, plura ex vacuantium, & roborantium claſſe, ſibi curauit facienda auxilia. Sudorifica ex Ebeno parata eſt expertus. In occipite permiſit ſibi fontanellam affigi. A quibus nullum fructum cùm perciperet, imò grauiùs & ferociùs ſymptomate tum infeſtaretur, ſuaſu Medicorum cædendas arterias in tempore dextro curauit, venas ſub lingua ſecuit, candenti ferramento in pluribus partibus caput inuſſit: ſed omnia facta citra vtilitatem vllam. At cùm acceſſio ferè ſemper inciperet cum auris rugitu, & deſineret ad vacuationẽ ſordis per aurem emanantis, caput per conſenſum ab aure laborare, mihi perſuaſi: ſícq; cucurbitulam magnã ſæpius ſupra aurem impoſui, ſed citra leuamẽ vllũ. Cauſtica retrò aurẽ applicui, quorũ vi etſi ichores emanarent continuò, tamẽ affectus periculoſiùs ingraueſcebat, qui ſolùm fontanella excitata retrò aurem, profluente per eam vbertim ſanie multa, miraculi inſtar conquieuit: quã æger, impoſito cicere, vel pilula cerea, & admoto deſuper emplaſtro Diapalma conſeruabat.

CAPVT XIII.

De Ophthalmia.

DE oculi fabrica plura diximus Laconicè, *lib. 6. Hiſt.PP.Med.in ſpicilegio anatomico, ſect.3.in fin.* De viſus præſtantia ſat multa, *lib.5. Hiſt.PP. Med.in com.Hiſt.9.* Nunc pro coronide inquire: *Vtrùm oculi inter omnes noſtri corporis partes, variis morborũ generibus infeſtentur?* Cùm enim Galenus *lib.1. de cauſ.ſympt.c.2.* ſymptomata recenſeret, quæ in ſenſuum actionibus conſiſtunt, in viſu exemplum magis dilucidè propoſuit, tanquam in magis nobili, & eo quidem qui plurium partium noxis eſt magis obuius. Nobilitas ſumitur tum ex obiecto, quod eſt lux, pulchritudo, & ornamentum omnis viſibilis creaturæ: tum ex modo operandi, per notionalem videlicet alterationem, quaſi alter intellectus: tum ex potentia, qua & remotiſſima diſcernit, & plures, quàm reliqui ſenſus, differentias rerum oſtendit.

Multis, iíſque diuerſis ægritudinibus premuntur oculi noſtri, quia in arce poſiti, ex Ariſt. *lib.de ſenſu & ſenſili, cap.1.* Quorum gratia caput fuiſſe creatum fatetur Galenus 8. *de vſu part. cap.5.* Licèt enim aures ſemper pateant, anfractibus tamen externæ auriculæ mirè tuentur. Cùm ergo oculi plurimis conſtent particulis actioni videndi inſeruientibus, vt ſunt ſeptem tunicæ, humores tres, duo nerui optici, ſex muſculi, palpebræ, quid mirum ſi ex hac partium oculos componentium varietate, auctores diuerſorum morborum myriades efformarint, quos Galenus ad præcipua capita *citato loc.* reducit.

Videndi ergo actio læditur, læſa facultate ſenſitrice, quæ per neruos mandatur ad oculos, in quibus fit viſio. Afficiuntur cerebrum, & nerui. Horum quodlibet, vt pars ſimilaris, afficitur ab intemperiebus octo. Vt pars inſtrumentalis, obſtructione, conſtipatione, tumore præter naturam. Vt ſimilaris ſimul, & inſtrumentalis, continui ſolutione, quam cerebro accidere vita ſuperſtite, ſi vulnus ad cerebri ventriculos non accedat, 8.*de vſu part. cap.*10. & 6. *Aph.*18. exemplo pueri Smyrnæi Galenus confirmat. Si verò ventriculi perforantur, actiones ceſſare omnino eſt neceſſe, & animal perit.

Primum videndi inſtrumentum eſt cryſtalloïdes, ſiue cryſtallinus, aut glacialis humor, qui, ſi ſpectemus ſuperiorem, inferiorem, & laterales partes, eſt in medio oculi: ſi verò conſideremus poſitiones antrorſum, & retrorſum, ita ad anteriorem deuiat, vt non ſit toti oculo concentricus. Figuram habet lenticularem anteriùs, poſteriùs autem rotundam. Eſt viuens: eſt pars ſimilaris, quamuis quatenus figuram certam requirit, diſſimilaris dici poſſit.

Vt pars ſimilaris, ab octo intemperiebus læditur: Licèt à ſiccitate, & eius concretione immodica glaucedo oriatur. Exſiccatur autem cryſtallinus, ob defectum albuginei, ex Gal. 10. *de vſu part. capite 6.* Vt pars inſtrumentalis, dimouetur à ſua ſede, ob muſculorum oculum mouentium conuulſionem, aut paralyſim, ſtraboſitas ab Auicenna appellatur. Offenditur vt pars ſimilaris, & inſtrumentalis; continui ſolutione: Continui ſolutio, cæcitatem inducit.

Læditur etiam videndi actio, læſa aliqua ex his partibus, quæ primo inſtrumento inſeruiunt. Foramen vueæ eſt pupilla, ſic accipi video à Galeno, ab Auicẽna, à Rhaſi, & ab omnibus magni nominis auctoribus. Galenus 1.*de cauſis ſympt.c.2.* quadrifariam à propria natura mutari aſſeuerat, auctum ſcilicet, imminutum, diuulſum, & ruptum; firmátque amplitudinem foraminis, ſeu pupillæ, ſemper viſui eſſe incommodam, quocunque tempore acciderit; imminutionem verò, ſeu anguſtiã non ſemper: Nam ſi natiua ſit, & in vtero contracta, acutiſſimi viſus occaſio erit; Si verò poſtea euenerit, cauſam morbificam arguet, & prauam viſionẽ efficiet, imò dilatatione magis nocet. Dilatatio, ſi à ſiccitate fiat, à parua ſiccitate fit: Si ab humiditate, fit ab abſceſſibus, qui Galeno auctore, non difficulter curãtur. Vocatur hic affectus, *Mydriaſis*, quæ ſiue à natiuitate

natiuitate, ſiue accidente eueniat, viſioni nocet, tum quia parum commodè tota pupilla ſpiritu animali impletur, ſed diſſipari cogitur: tum quia ſpecies minùs contractæ repræſentant: tum quia radij viſuales, non bene in pupilla dilatata, cuſpidem per quam fit viſio, efficiunt. At anguſtia à ſiccitate, fit exſiccata omnino tunica, vnde tabes, ſeu phthiſis pupillæ appellatur. Ab humiditate fit, humido tunicæ ſubſtantiam occupante. Reliquorum duorum. diuulſionis inquam, ac ruptionis foraminis, quocunque tempore fiant, neutrum, notatu dignam viſui noxam affert, quod Galenus experientia ipſa comprobatum ſibi eſſe teſtatur: dicit enim ſe vidiſſe ex parua Rhagoïdis procidentia detortam pupillam, poſt quam cicatrice fuit incluſa, nec tamen hominis viſum fuiſſe impeditum.

At quæres: *Vtrùm amplitudo pupillæ perpetuò viſioni incommodet, anguſtia verò naturalis vtilis ſit?* Cùm ſpiritus animalis per opticos ad humorem cryſtallinum demandetur ad viſionem peragendam, fit vt pupillam paulò ampliorem redditam, ſiue à natura, ſiue ex accidenti, implere nequeat, ſed diſſipatus infirmiorem viſionem reddit; nam virtus vnita fortior eſt ſeipſa diſperſa. Hi cõniuentibus oculis ferè omnia intuentur, & minora: Ne enim ſpiritus diffuſus à lumine externo diſſipetur, contrahunt palpebras; contracta autem pupilla rerum ſpecies ſub minori angulo recipiuntur, & hoc modo omnia minora apparent, & ſic minutas literas ſcribunt, 31. *prob.* 8. Anguſtia verò natiua pupillæ viſum acuit; ſpiritus enim magis vnitur, & fortiùs operatur. Accidentaria verò ſemper noxia, quia prauos affectus ſequitur, nempe defectum albuginei, & magnam corrugationem vueæ, quæ viſioni eſt inutilis.

Vuea ſiue rhagoïdes, quòd acinum vuæ, à quo pedunculus fuit extractus, referat, dicitur: & choroïdes, quia chorij in modum vaſa tunicarum fulcit. Hanc corripiunt phlegmone, durities ſenſu carens, tenſio à multitudine humorum ſubiectorum pronata. Hæc curatu facilia ex Galeno. Vnitatis etiam diuiſione afficitur, ex vulnere, & vlcere. Diuiſio ſi fit magna, duo incommoda accedent: Concidet vuea ſupra pupillam: & ſpiritus à cerebro ad pupillam totus non accedet, ſed per vulnus effluet. Si ſit parua, per ſe viſioni nocebit.

Humor albugineus, ſeu aqueus etiam plura damna patitur: In illo enim eueniunt ſymptomata, quæ ad ſubſtantiæ totius humoris motionem, coloriſque alterationem conſequuntur: quare Gal. *loc. cit. de cauſ. ſympt.* craſſitiei in albugineo varietates oſtendit. Prima eſt, quæ exactam viſionem impedit, quum ſcilicet hæc craſſities modica eſt. Secunda eſt illa, quæ aliquando totam pupillam occupat, & tunc lædit æqualiter viſum, aliquando verò occupat latus vnum pupillæ, & tunc altero latere exactè videt, cæterùm pauca. Tertia craſſities eſt illa, quæ ſolùm centrum pupillæ occupat, partibus circumiacentibus puris manentibus, & tunc res feneſtratæ apparent. Quarta, cùm diuulſa craſſities volitat, & tunc muſcæ volantes apparent. Quinta, quando craſſities in vna parte quieſcit, & tunc ante oculos varia ſimulacra apparent.

Vtrùm autem albuginei craſſities, & coloris alteratio viſionem peruertant? dubium eſt. Cauſa prioris craſſitiei hæc aſſignanda, quia cùm exactiſſima viſio dicatur ea, quæ acuta eſt, & in remotiſſima potens, quæq; rei viſibilis cuncta diſtincta diſcernit, partes nimirum, formam, quantitatem, coloré, & id genus alia; rectiſſimè à Galeno dictum eſt, craſſiorem aquei humoris conſiſtentiam, exactã adimere viſionem. Nam quod ad viſilium diſtantiam pertinet, craſſities prædicti humoris efficit, vt neque ea quæ procul abſunt, neque propinqua cernãtur, illa ob medij ineptitudinem, ſpirituúmque viſionem efficientium impuritatem ac craſſitiem. Conſtat autem humorem albugineum, medium eſſe, per hunc enim imagines eorum quę videntur, ad cryſtalloïdem deferuntur, quem tenuem, lucidum, & ſplendidum eſſe oportet. Deinde ex prædicti humoris craſſitie, ſpiritus viſionem efficientes, craſſiores fiunt, quos puros & lucidos eſſe oportet. Quæ autem propinqua ſunt, videri nequeunt, quia cùm ſpecies rerum per aqueum humorem craſſum ad cryſtallinum ferantur, fit vt cryſtallinus à prædictarum rerum ſpeciebus debiliter alteretur.

Cauſa ſecundæ craſſitiei eſt, quia cùm viſio non fiat niſi per medium lucidum, & perſpicuũ, ſicut ſuffuſio, viſũ omnino prohibet, ita humor aqueus craſſus ad modum factus. Si verò craſſities latus vnum pupillæ occupet, non foramen totũ, reliquo latere exactè videt, cæterùm pauca, & diuerſis tẽporibus: cauſa huius eſt, quia viſionis conus redditus eſt anguſtior: Cùm n. res viſibiles per pyramides ad oculos perueniant, ſingulæq; res ſingulas in oculo pyramides efformẽt, quarũ baſis eſt res viſa, fit vt quò plures in oculo pyramides conueniant, eo plura vno intuitu videamus; quò verò pauciores, eò quoque pauciora. Cùm ergo craſſo corpore pupillam parte aliqua obſcurante, ea tantùm pupillæ pars, quæ huius corporis craſſi iniuriam non ſentit, ad pyramidum receptionem apta ſit, & hæc admodum ſit exigua: colligitur quòd anguſtiorem faciat, ſic vt plurium ſimul rerum imagines comprehendere non poſſit, ſed ſingulatim, ſingulas quaſque, & non vnico intuitu cernere queat.

Cauſam tertiæ addit Galenus, *loc. cit.* inquiens: *Non quod in medio non cernitur, exciſum eſſe putat.* Cauſa quartæ, eſt motus humoris craſſi in prædicto humore exiſtentis. Vltimæ verò cauſa videtur eſſe, defectus diſtantiæ ſenſatę rei ad ſenſorium. Deinde penuria, craſſitiéſque ſpirituum, ob quas cauſas vana ob oculos, & inania ſimulachra oberrare videntur; quod plurimùm iis qui à ſomno excitantur contingit: tunc enim plurimi, craſsíque vapores efferuntur ſurſum, varias imaginationes efficiẽtes, præcipuè verò hoc accidit pueris, quia natura calidiſſimi, & humidiſſimi ſunt, ac ſomno longiſſimo vtuntur, cruditatibúſque ob voracitatem ſunt obnoxij.

Proſequitur deinde Galenus *loc. cit.* ea ſymptomata, quæ ad albuginei humoris coloris alterationem conſequuntur, dicẽs quòd ſi color eius fuerit immutatus, & ad fuſcum inclinet, veluti per nebulam, aut fumũ, hominem videre efficiet; ſi verò ad alium quendam colorem vergat, huius imaginem iis quæ videntur præbebit, talia enim apparent viſa, quale eſt medium per quod cernimus. Si inſpicientibus nobis per vitrum aliquo colore infectum, per id conſpecta, eodem eſſe colore prædita iudicantur. Cùm ergo aqueus humor ſit veluti internum viſionis medium, colore eius mutato, mutari quoque quæ per ipſum cernuntur omnia, eſt neceſſe.

Ob ſpiritum diuerſimodè alteratum, lædi etiam viſum, *cit. loc.* Galenus explicuit: ſpiritus enim multus exactam viſionem efficit, quæ in dilucidè, & à lõginquo minima diſcernendo, conſiſtit. Si verò ſpiritus ſit paucus, ſed purus, quę propè ſunt, exquiſitè diſcernit, quæ verò longiùs abſunt, non videt. Quòd ſi craſſus, ſeu nubilus ſimul, & multus fuerit, longiſſimè quidem videt, ſed non exquiſitè: quemadmodum ſi craſſus ſit, & exiguus, nec exquiſitè, nec longiſſimè videt.

Ex variis, abditioribúſque ſententiis, quibus artificioſiſſimus Galenus tam arduum caput, & obſcurum de cauſis ſymptomatũ, in quo de viſu agitur, adornauit, hæc eſt præcipua, qua docet, & quærit: *Vtrùm ſpiritus copia ad longinquam viſionem vtilis ſit?* Et contra hanc doctrinam meritò quiſpiã inſurget. Primò, quia cauſa conſpiciẽdi remota, Ariſt. auctore, 5. *de generat. animal. cap.* 1. ſita eſt in ſitu oculi profundo, non in quantitate ſpirituum. Sic enim ait: *At vt procul cernatur, motúſque à longinquis viſibilibus deueniat, cauſa ſitus eſt oculorum*

quæ enim oculis prominentibus ſunt, procul cernere ne-queunt. *Quæ contrà intus in cauo oculos habent poſitos, longè aſpicere poſſunt, quoniam motus in vaſtum non diſſipatur, ſed recto tramite meat.* Argumentum eſt in ſtellis, quæ ex puteo etiam per diem apparent. Similiter ſolis eclipſes per oblongas pyramides papyraceas contemplantur.

Secundò. Si cauſa videndi remota, eſſet ſpiritus copia, ſequeretur ſenes meliùs videre propinqua, quàm remota. Conſequens eſt falſum. Ergo & antecedens. Probatur ſequela, quia in ſenibus ſpiritus eſt exiguus. Minor verò experientia comprobatur. Tertiò. Cauſa conſpiciendi remota in multi luminis externi interpoſitione conſiſtit, vt patet in ſenibus, qui vt melius videant, viſilia oculis admouent. Vltimò. Contra Galenum ſic argues, concedentem ſpiritum multum, & purum exactè, & procul videre, cùm tamen apud Ariſt. 5. *de generat. animal. cit.* duo illa genera acutè videndi nulli ſimul contingant.

Dic pro tutela Galeni, exactam viſionem pendere ex tribus, ex colore oculorum, ſitu, & ſpirituum conſtitutione. Ex colore quidem, optimus eſt caprinus, qualis eſt qui apparet in oculis caprarum, medius inter glaucum, & nigrum: Nam vt niger ob luminis interni inopiam non videt noctu; glaucus, ob copiam, interdiu: ita medius, ob luminis mediocritatem, vtrobique modicè, & ſufficienter videt, vt teſtantur priſci, qui de coloribus oculorum eleganter conſcripſerunt, inter quos palmam præripuere Plutarchus *lib. de coloribus*, Theophraſtus *eodem tit.* Ariſt. 2. *de anim.* & *lib. de ſenſu & ſenſili.* Auerrhoës *in com.* Aulus Gellius *lib. 2. noct. Atticar. cap. 26.* Hi enim de colorum ortu, cauſis, nomenclatura, ſignificationibus, definitione, diuiſione, & viribus, varia, ardua, & intricata ſatis literis commendarunt.

Ex ſitu, optimus eſt moderatus, non profundus, nec eminens: Ille enim etſi longinqua exactiùs videat, vt ex exemplis ſuprà allatis conſtat apertè, tamen quæcunque à lateribus ſunt, minùs perſpicit. At verò eminens, licèt ad lateralia viſilia magis extendatur, tamen remota minùs exactè videt. Quare ad viſionem præſtat moderatus ſitus, in neutro enim momentaneè peccat, quamuis ab extremis conſtitutionibus in ſingulis vincatur. Hoc modo ſymmetrum temperamentum ſi cum intemperatis conferatur, laudatur magis. Ex conſtitutione ſpirituum exacta viſio emanat; hi enim ſi ſint puri, & multi, perfectam viſionem efficiunt: nam multi remota, puri verò minima diiudicant, in quibus integra viſio conſiſtit.

Nec obſtat huic doctrinæ argumentum ab Ariſt. deſumptum: eo enim loco non docet omnes cauſas videndi remota, ſicut nec Gal. 1. *de cauſ. ſympt.* Eius enim inſtitutum eſt quærere, quæ ſequantur lapſum ſpirituum, & quonam modo ſpiritus viſorius viſionem imitari poſſit. Ad ſecundum dic, ſenes intra debitam diſtantiam meliùs videre remota propinquis: Cauſam tradit Ariſt. 31. *ſect. probl. 25.* quia ſenes tantam habent in viſu imbecillitatē, vt videre nequeant, niſi conſtituant viſile in ea diſtantia, in qua radij ab ambobus oculis egredientes coëant: non coëunt autem, niſi paulò remotiùs res conſtituatur, ideóque videnda ab oculis ſeparant. Alij affirmant cauſam eſſe, quia ſenum ſpiritus craſſus, multo lumine accedente, à remotis attenuatur. Sed hi non ſatiſfaciunt, quia oporteret ſenem poſt conſpectum remoti, facilè proſpicere proxima, attenuato iam & præparato ſpiritu, cuius tamen oppoſitum experimur.

Certior tamen videtur, quæ ex Galeno deducitur, nempe quòd ſenes lumine interno deſtituti, multo externo indigeant: quò autem res eſt remotior, eò magis illuminatur, ſcilicet non occluſa via luci. Ideò ſenes videnda non ſolùm modicè ab oculis ſemouent, ſed in eo ſitu conſtituunt, vt in eo incidant luminares radij, & ita eorum reflexio magis illuſtret oculum lumine defectum. Nec obſtat, ſi dicas in ſenibus paucum reperiri ſpiritum, qui ad videnda longinqua non ſufficit; nec enim abſolutè remota videre dicimus, ſed inter propinqua ea meliùs videre, quæ in ea diſtantia conſtituuntur, vt copioſum lumen intercedens appoſitè medium illuminet.

Ad tertium negandum eſt antecedens, ſi ſimpliciter, & abſolutè intelligatur: Nam, vt conſtat ex dictis, cauſa conſpiciendi remota, conſiſtit in multo ſpiritu, & ſitu oculi profundo: ſi autem ſenes viſilia oculis admouent, ex eo eſt, quia paucum lumen internum à lumine externo iuuatur. Cæterùm dubitabis, cur luſci è contra viſilia oculis admoueant? Dic ex eo euenire, quia cùm multo lumine interno abundent, copiam externi refugiunt, & ſic oculis viſilia adiungunt, vt obumbratum viſile minùs illuſtretur: Perpetuò enim moderantia luminis, conſtantis ex interno & externo, commoda atque vtilis eſt; immoderantia verò officit. Ad vltimum argumentum dic, Ariſt. ſenſum *loc. cit.* eſſe, duo illa cum à variis cauſis emanent, non ſemper conuenire: non negat tamen, poſſe in eodem animali reperiri, videlicet vbi vtriuſque cauſæ coïerint.

Cornea tunica etiam ſua patitur ſymptomata: hæc eadem eſt cum ſclirotica, & à craſſa cerebri membrana oritur. Sclirotica dicta ob duritiem, & craſſitiem quam habet, antequam ad iridem accedat: in ea verò parte, qua iridem tegit, cornu, quod lucernis accommodatur, deterſum & tenuatum refert, vnde Cornea. Symptomatum ergo cauſæ quæ in hac tunica eueniunt, ſunt numero ſex, vt *cit. loco de cauſ. ſympt.* retulit Galenus. Prima vbi citra humoris affluxum ſubſtantia corneæ, craſſeſcit. Secunda, vbi eadem ſubſtantia denſatur, poríque eius anguſtantur, & tunc hebetudo viſus excitatur: Si craſſior ſit cornea quàm par eſt, *Amblyopiam* efficit. Denſitas ex cicatrice oritur, craſſities ex corrugatione, quæ valde ſenibus eſt familiaris: nam, vt legimus 10. *de vſu part. 5.* incidentibus aliis ſuper alias rugis, tunicáque ob eam cauſam duplicata, craſſitiémque acquiſititiam aſſumente, ſpiritúſque pauciore affluente proportione, oculi valde ſenibus impediuntur.

Tertia, vbi redditur humidior, ſiue vt pars ſimilaris, quod accidit, quando humida laborat intemperie; ſiue inſtrumentalis, quod fit quando morbis ex fluxione natis opprimitur. Tunc non ſolùm hebetudo viſus concitatur, ſed æger quaſi per tenebras, aut nebulas, aut vaporem aliquem, aut fumum videt; humiditas enim corneæ ſplendorem impedit.

Quarta, ſi humores ad corneam affluentes, non multitudine, ſed colore peccent: tunc enim hallucinatio fit, quæ *Parorasis* Græcè appellatur. Túmque pro coloris natura error in viſu reſpondet. Aliquando propter vulnus paruum contingit: Si enim notatu dignum ſit, aqueum humorem effundit, & cæcitas oritur, quæ immedicabilis eſt. Licèt enim Galenus viderit puerum ſtylo percuſſum, cui aqueus humor effluxit, & poſtea reſtaurato humore viſum recuperauit, hoc rarum, imò incredibile appellat. Accidit hoc malum interdum ictericis, non omnibus, ſed iis, quibus multa nimis atra bile cornea eſt madefacta. Fit etiam ſuggillatis; quibus propter contuſionem ſanguis è tenuibus venulis effunditur, & in guttulas quaſi dam concreſcit, mox fit liuidus, poſtea nigreſcit: à Galeno, & Paulo dicitur *hypoſphagma*, ab Aëtio *hypopyon*, ſeu *hypophthalmion*, ab aliis dicitur macula rubea, ab Auic. *Altarfati*, ab aliquibus ſanguis mortuus.

Hypochyma, ſeu *ſuffuſio*, ſi ex ventriculi conſenſu fiat, agnoſcitur ex ſignis traditis à Galeno, 4. *de loc. cap. 2.* Quando ſcilicet corpuſcula volitantia ante oculos varia apparent, & moueri videntur: Græci, vt patet 1. *de cauſ. ſympt. c. 2.* phātaſmata vocarunt. Latini, & Arabes, *Imagines*, de quibus diſertè, nî opinione aberro, propoſui

propoſui non indigna ſcitu, *lib. 5. Hiſt. Princip. Medic. in com. Hiſt. 8.* Quod ſi citra corpora volantia impediatur viſus, tunc confirmata eſt magis, & inſtrumento indiget vt curetur. Hæc ab Arab. bus dicitur *Aqua*, vulgò *Cataracta*. A

Alius eſt affectus, à Græcis *Amauroſis* vocatus, à Barbaris dicitur *Gutta ſerena*: quando abſque manifeſta occaſione viſus deſtruitur, & illæſo apparente oculo, videndi actio aboletur omnino. Quod malum ferè aduenit ipſa vi viſiua, vel in ſe, vel ob inſtrumentum, per quod ad cryſtalloidem fertur, viſualem videlicet neruum, laborante: & in eo obſtructionem adeſſe neruorum opticorum, firmat Galenus *lib. cit. de cauſ. ſympt. cap. cit.*

Vitreo humori ſua etiam inſunt mala: Cùm enim huius munus ſit præcipuum, vt cryſtallinum nutriat, cúmque in ſua ſede confirmet, fit vt, ſi alimentum appoſitum, optimum non ſit, vel non ſufficiens, ſequatur viſionis impedimentum, imò cæcitas excitetur: Cryſtallinus enim proprio nutrimenro orbatus; ſicceſcit, & ſpiritus abſumit internos. Si verò alimentum ſit craſſum & turbidum, tunc cryſtallinus reprobo nutrimento nutritus, ſuas operationes corrumpit. Similiter contingit vitium propter complexum, quando videlicet hic humor eſt ita latus & amplus, vt maiorem partem cryſtallini occuper, quàm conueniat. B

Tunica Aranea cryſtallino obducitur, húncque humorem ab aqueo diſterminat. Eſt leuis, ac ſubtiliſſima, ne radiorum viſualium exitum impedire poſſit. Quare ſi difrumpitur, vitiatur viſio, quia confunditur cryſtallinus cum aqueo: at ſi craſſeſcit, & peruia non eſt, viſio hebetatur, quia imagines confusè repræſentantur. Fractionis cauſæ ſunt vulnera, contuſiones & erodentes humores. Illam craſſam faciunt craſſi humores, aut vapores, qui firmiter impacti, eius perſpicuitatem obſcurant. C

Adnata reliquis tunicis forinſecùs adnaſcitur: dicitur *conjunctiua*, quia oculum reliquis partibus conjungit. Non vniuerſum oculum complectitur, ſed lateribus corneæ adhærens, cùm ad iridem accedit, tenuitate ſua euaneſcit. Hæc non accedit ad pupillam: ſícque eius phlegmone non nocet viſioni, quippe cryſtalloïdi non opponitur; per accidens nocet, quatenus dolor & calor humores attrahunt, quibus ſpiritus, & humores tum cryſtallinus, tum aqueus conturbantur. D

Quemadmodum 2. *ad Glauc. cap. 1. in princ.* duplex inflammatio à Galeno cóſtituitur, altera ſicca, humida alia; ſic & Ophthalmia ſicca, dicitur *Xerophthalmia*; humida verò, propriè *Ophthalmia* nuncupatur. Hanc comitatur lachryma. Celſus lachrymępituitam addit: pro lachryma aquea humidatem; pro pituita, craſſam palpebris adhærentem intelligit.

Per accidens verò huius tunicæ inflammatio viſionem lædit, & fit affectus vocatus *Taraxis*, factus à cauſa externa, vt puluere, & fumo pungente, oleo adhærente & inflammante, ſole humorem ad oculos ſtillante. Chemoſis eſt, cùm album oculi ſupra nigrum intumuit, vt nigro ſubſidente, & albo eminente, hiatus cuiuſdam ſimilitudo oriatur. Pterygium eſt tunicæ adnatæ neruoſaquædā excreſcentia oriens ab altero oculi angulo, ſæpius à maiore ſiue interno, & rarò à minore, rariſſimè à ſuperna, infernáue parte, & ad pupillam accedens, eámque obtenebrans. Dicitur *vnguis*, ſiue *vngula*, quia, vt Celſus ait, humano vngui tunicа fit ſimilis. Reliquos affectus qui apud auctores paſſim leguntur, ad prædictos facilè reduces, ne infinitus propemodum numerus lectorem obruat. Inter quos præcipuus eſt Ophthalmia, de cuius cauſis, ſignis, & prognoſi, ordinem Hiſtoriarum ſequentes, breuiter agemus. E

Tom. II.

Definitio.

OPhthalmia 4. *ſec. loc. cap. 2. & lib. de diff. morb. c. 13. eſt inflammatio tunicæ adnatæ.* Haly cum Arabibus dicit eſſe apoſtema coniunctiuæ: eámque tripliciter diuidit, quarum primam aſſerit eſſe ſine apoſtemate, intellige apparente, ex Auic. 3. 3. *cap. 7.* Apud hunc auctorem prima ſpecies eſt Ophthalmia non vera, Latinis *conturbatio* vocatur: quam Paulus *lib. 3. cap. 22.* definit eſſe, *humiditatem cum calore, & rubore præter naturam*: Nam ad ſenſatam noxam ex cauſa externa, commotæ venæ expellunt nonnihil ſeri ſanguinei ad oculum. Neque obſtat, quod aliquando ab humore frigido oriatur, quia pulmoniam ortam à pituita appellauit inflammationem, 4. *de cauſ. pulſ. 12. & 15.* Et phrenitis ab omni humore putrente enata, inflammatio appellatur ab ipſo, 2. *criſ. 12.* In hoc vitio oculum eſſe affectum, & præſertim tunicam adnatam, ad ſenſum liquet.

Cauſa.

EX plenitudine totius corporis, ob quam adnata ipſa tunica repleta diſtenditur, ex influentiũ humorũ acrimonia, ac morſu, Ophthalmiam concitari, *cit. ſec. loc.* Galenus confirmat. Sed ferè fit à ſanguine, quia calidi humores magis fluunt & magis penetrant in membranā, & in anguſtas venas pericranij. Accedit, quòd frigida excrementa magis pellat cerebrum per palatum. Quod enim poteſt objici, bilem per aures, pituitam per palatum, melancholiam per oculos purgari, non eſt vndequaq; verum: & etiamſi cóceda-tur, illud de lippitudine, non autem de humore inflãmante coniunctiuã, eſt intelligendum. Fit quandoque ex congeſtione citra defluxum, quia ex temperie vitiata oculi, ſanguis vitiatur aduenićs, & oriuntur morbi, ſicut & febres, 2. *feb. vlt.* Deinde quæuis intemperies partis corrumpens alimentum, poteſt replere poros, & tumorem inducere. Si autem auctores priſci cauſam tumorum dixerunt eſſe defluxum, explica frequentiſſimam.

Signa.

HVmor ſuperabundans ex propria cuiuſque humoris natura, & ſignis, facilè dignoſcitur, vt ætate regione, aëris conſtitutione, corporis temperamento, ratione victus, ſtudio. Demum ſi ſanguis exuperet, facies, & oculus rubent, venæ amplæ erunt, tumor grauis, materia fluens eſt benigna, non acris. Si pituita: color erit ſubalbidus, grauitas magna, calor minor, ſic etiam non vrget valde dolor. Si bilis, aut ichor bilioſus, dolor erit mordax, pungens, aderit in facie cum flauitie rubedo; lachrymæ paucæ, tenues, acres. Si ſanguis melancholicus, aderit grauitas cum offuſcatione, oculus erit maximè ſiccus. Si verò prædicta ſigna non adſint, & tamen dolor oculos exerceat, intumeſcant, & extendantur, adſit grauitas in capite, in auribus ſonitus, à flatu ſeu vapore diſtendente oriri hunc affectum, coniectabis.

Præſagium.

VTrùm *Ophthalmia ſit morbus contagioſus?* poſt tot, in dubium verti: Cùm enim morbus contagioſus, vt communicetur, requirat principium & ſeminarium, ídque vapor, ſeu fuligo putrida eſſe debeat, quæ ab oculis egreſſa, in aëre recepta oculos diſtantes inficit immediatè, vtpote molles, in ſuperficie conſtitutos, & nudos: & ſpiritus, vapórque exiens ſanam tunicam diſtantem penetrare nequeat, cùm dura ſit, ſolida, & denſa, fit vt Ophthalmia ad diſtans non poſſit communicari.

Pro contraria parte, eſt auctoritas Galeni *lib. 1. feb. cap. 2. §. Sicuti & quòd peſtilenti morbo laborantium conuerſatio, periculoſa, ne inde contagium contrahatur, quemadmodum*

quemadmodum ex ſcabie, & lippitudine, &c. Probat 4.*de dif.pulſ.cap.*1.§. *Sed vt pſora, & lippitudine, qui propiùs accedunt, quidam corripiuntur, &c.* Eſt ergo hic affectus contagioſus, magis autem aſpicienti, & adhuc magis inſueto videre Ophthalmicos. Cauſa primi: nam legere literas ex atramento, plus nocet oculis, quàm habere illas præſentes, & intueri in lucem, aërem luminoſum, vel ſolem; quæ experimenta magis conſonant ſententiæ Galeni, quòd illuminatio prodiens ab oculis videntis trahit ad oculos aſpicientis multos vapores rei conſpectæ, ſicut & radius ſolaris plures atomos. Cauſa ſecundi, quia diſſuetudo videndi Ophthalmicos, inducit timorem, ex quo oculus deſtitutus ſpiritu, periclitatur, & ita læditur à vapore Ophthalmici. Quare non erit mirandum, ſi oculi, humidi, molles, mobiliſſimi, & ſic maximè patibiles, contagium ſuſcipiant facilè ab oculis affectis: quæ eſt cauſa, vt oculus hanc affectionem citiſſimè contrahat apud Ariſt. 7.*ſect.probl.vlt.* & Alexand. 1.*probl.*35. Nec conjunctiuæ durities eſt impedimento, quominus ſpiritus infectus poſſit communicari, quum ſit tenuiſſimus, & ocyſſimè permeet.

Aduertendum deinde, Ophthalmiam in frigido tempore, vel regione rariùs incidere, ægrius ſanari: Nam vniuerſaliter 1.*prob.*25.*&* 28. infrequenter ægrotamus hyeme, ob robur virtutis, & exercitia: particulariter autem ex morbis rheumaticis, rariſſimè, quia humores concreti per anguſtos meatus fluunt difficulter. Ægriùs autem ſanantur hyemales morbi: quia magnitudo cauſæ maior eſt, ſicut in Athletis, & validis hominibus, maximè morbi ſoluendi per reſolutionem, vt Ophthalmia.

Humida Ophthalmia eſt breuior ſicca. Orta à cauſa externa, minùs periculoſa, quàm quę fit ab interna. Hoc ſignificauit Auic. 3.3. *tract.*1. *cap.*7.§. *Si initium Ophthalmiæ erit ex velaminibus intrinſecis, cura eſt difficilis. Omnis ægritudo quæ fit per communitatem velaminum exteriorum, cura eſt magis ſalua, &c.* Lippa ſtatim in principio, cruditatis ſignũ eſt, & diuturnã lippitudinem fore ſignificat. Ophthalmia eſt velocioris ſtatus, in qua lachrymæ magis currunt, & quæ acutiorem habent mordicationem, ex Aëtio *tetrab.*2. *ſerm.*1.*cap.*1. Prominentes oculi, ſicut magis à fumo læduntur, 31.*prob.*5. ita faciliùs replentur ab humiditate. Demum lege Cornelium Celſum, *lib.*6. *cap.*6. qui plurima proponit ſigna, quibus & futuros euentus intelligere, & prædicere poſſimus.

Curatio.

AEr ſit obſcurus, ex Celſo *loc.cit.* dum ſic ait: *Ergo primo die loco obſcuro cubare debet, ſic vt à ſermone quoque abſtineat, &c.* Et priùs propoſuit Gal. *lib.de medic.facilè parabilibus, cap.*10.§. *Fugiant omnes acres odores, puluerem, fumum, ſplendorem tam lampadis, quàm ſolis.* Subſcribit Rhaſis 2.*contin.tract.*2.*cap.*2.§. *Sit domus ad tenebroſitatem declinans, &c.* Præſtat autem, ne contorſio dolorem moueat, vt lectus ipſe paretur ſublimior parti ſuperiori.

Controuerſia poteſt agitari breuiter: *Vtrùm in Ophthalmia ſupinus decubitus ſit præſtantior?* Nam Rhaſis 2.*contin.cap.proprio de Ophthalmia*, laudat figuram cubantis ſupra læſum oculum: & 9.*ad Almanſ.cap.proprio*, ſupra ſanum dicit eſſe præſtantem. Ieſu Haly *eodem cap.* ſupinum extollit. Hos auctores hoc modo concilia. Fluente humore primi duo accubitus meliores ſunt: contrarium enim eſt poſterius anteriori; ſicut & dextrum ſiniſtro. Sed vtilior eſt ſuper dorſum, quoniam facilè tranſit morbus ad oculum ſanum. Ceſſante autem fluxu meliùs paratur coctio ex accubitu ſupra oculum ægrum.

Maior difficultas eſt: *Vtrùm raſio aut tonſio pilorum conferat Ophthalmicis?* In huius enim dubij enodatione video priſcos inter ſe aduerſos. Galenus enim *lib.*11.*de vſu part. cap.*14. ſic ait: *Non enim capilli conueniunt itidem viro, puero, & ſeni, neque enim mulieri, neque æſtate, aut hyeme, neque in loco calido, aut frigido, quemadmodum neque ei, qui Ophthalmia etiã capite alioqui laborauit, &c.* Quare ex ſententia Galeni, hoc affectu laborantibus pili non conueniunt; ſed tondeantur oportet, ex voto Auic. 3.3. *tract.*1. *cap.*9. dum ſic ait: *& expedit, ne pili permittantur prolongari, quoniam valde ſunt nociui Ophthalmiæ.* Subſcribit Rhaſius *lib.*2.*contin. cap.*1. quia pilorum exciſio humiditates exiccat, eæ enim in pilorum nutrimentum attrahuntur: & fuliginoſi vapores à ſiccis excrementis elati, qui pilis materiam præſtant, exhalant, & ad cutem auocantur, 1.*de temp.cap.*5.§. *Si igitur quod transfluit, &c.* Experientia enim conſtat, pilos, & vngues, qui ſæpius reſecantur, in maiorem magnitudinem accreſcere, & euadere corpulentiores, feſtinante natura reſarcire quod abſciſſum eſt. Ergo pilos genitos ex ſola neceſſitate materiæ redundantis, ſatis eſt attonderi ad ſanitatem oculorum, ſiquidem vapores aduſti retenti intra membranas, per continuitatem membranarum ſtatim labuntur in oculos.

Ex aduerſa parte obſtat autoritas Auic. 1.4.*tract.*2. *cap.*6. *in fin.* dum ſic ait: *Et raſio capitis eſt ex eis, quæ inſpiſſant cutem eius: quare reuertuntur vapores, & fit fortis febris, &* 2.4. *tract.*1. *cap.*101. *in fin. de regimine conualeſcentis*, ſic inquit: *Et abraſio cum nouacula nocet ei, propter illud cuius narratio præceſſit.* Quare in febribus, & in morbis oculorum non conuenit abraſio capitis: Primò, quia ratione frigoris accedentis ad cutem, & ferri cùm quo fit raſio, & frictionis aſperæ fit obſtructio, & denſata cute prohibetur caput ventilari, & vapores acres retinentur, qui caput, cerebrum, & oculos inflammant. Secundò, in raſione fit leuis dolor, & huius ratione humorum attractio ad partes ſuperas.

Dic, quòd pili in morbis capitis, & oculorum abraduntur in multos vſus. Primus eſt ille celebris apud Medicos, vt meliùs applicentur, & penetrent medicamenta; nam pili has operationes impediunt. Hunc edocuit Galenus 13.*meth.cap.*2.*ad princip.* Dum enim modum proponit, quo medicamenta capiti, aut oculis ſunt apponenda, ſic ait: *Commodius autem etiam fuerit, ſi & cum infrictione id facias, aut tonſis capillis, aut planè abraſis, &c.* Firmat, & interpretatur Auic. 1.3. *tract.*2.*cap.*10.§. *Si autem vis vti epithematibus, & emplaſtris, & ægritudo eſt fortis temporalis, calida, ſiue frigida, oportet vt caput radatur: Illud enim eſt magis iuuatiuum, ad hoc vt medicinæ virtus in ipſum penetret.* Quapropter etſi corpus tunc ſit impurum, & ex raſione confluxus humorum ad caput, & oculos ſit verendus, tamen in phrenitide, aliiſque capitis affectibus, vel etiam in initio, ob maius periculum euitandum, ob cauſam dictam eſt exercenda, quia vtilitas maior eſt quàm noxa. In Ophthalmia, in fine, iam depoſita plenitudine, & vniuerſalibus auxiliis adminiſtratis, vtilis eſt tonſio, quæ ſi non iuuet, raſio exequenda. In initio verò præſtat aliquando eam conſulere ægris, ſi ij aſſueuerint frequenter pilos remouere. Quare cùm conſuetudo ſit ſeruanda, eos prolongari non permittemus, alioquî increſcet morbus, & dolor capitis opprimet vehementiùs. Ad argumenta verò ex dictis facilis eſt reſponſio.

Ab aëre, luce, & cæteris externis injuriis tutantur oculi, impoſito ante ipſos panno aliquo, vulgares ſericum admouent. Sed quo colore debeat eſſe præditum, in quæſtionem trahunt, quam nos hoc loco refricare conſultum iudicamus. *Vtrùm oculus mediis coloribus recreetur?* Medios colores, pręſertim cæruleum, & viridem oculis eſſe iucundiſſimos, apud Philoſophos, & Medicos ratum eſt.

Ex flauo,cæruleóque mixtus viror,omniū eſt colorum longè gratiſſimus, quòd excluſo pernicioſo rubore,è duobus tantùm conſurgat,quorum neuter viſui aduerſetur. Hic planè ad voluptatem datus videtur, vt illo ſeſe homines oblectent, atque oculos paſcant. Quamobrem herbæ,& plantæ,quas præcipuè oblectamenti cauſa Naturæ auctor inſtituit, iucundiſſimo virore perfuſæ conſpiciuntur. Hinc Philoſophus *ſect.*31. *probl.*20. teſtatur, cùm cæteras intuemur res,viſum fatiſcere,reddíq; deteriorem; cùm verò virides, & herbeſcētes inſpicimus,vt olera, & gramina, & alia his ſimilia,recreari, melioremque euadere.

Obſeruauit hoc Plinius *lib.*37.*cap.*5. vbi de ſmaragdina viriditate. *Nullius*,inquit, *coloris aſpectus iucundior eſt:nam herbas quoque virentes,frondéſque auidè ſpectamus; ſmaragdos verò tantò libentius,quoniam nihil omnino viridius comparatum illis viret. Præterea ſoli gemmarum contuitu oculos implent,nec ſatiant. Quin & ea intentione alia obſcurata,aſpectu ſmaragdi recreatur acies: ſcalpentibúſque gemmas non alia gratior oculorum refectio eſt, ita viridi lenitate laſſitudinem mulcent.* Hinc fit,vt non citra rationem Medici rerum virentium aſpectum ad viſus conſulant recreationem.

Flauus præterea,ac cæruleus color ſuapte vi aſpectum attemperant, quod Galenus inprimis teſtatur, *lib.*10.*de vſu part.cap.*3. exemplo illorum,qui in albis coriis depingunt,à quibus viſus offendi ſolet: *Hi enim*, inquit, *colores fuſcos, & cæruleos iuxtà ponunt, in quos dum ſubinde oculos conuertunt,recreantur, & à labore, ac fatigatione releuantur.*Et ſanè tanta illa iucunditas,qua perfruimur,dum cælum intuemur,vt illuc ad ſui aſpectum,& contemplationem nos alliciat,argumento eſt eſſe cyaneum,vel cæruleum inter ſuauiſſimos colores reponendum.

Huius quæſiti cauſam aſſignat Ariſt.31. *probl.*20. quòd hi colores modicè ſe conſpectui offerant. Dic tu hoc modo. Omnis ſenſus iuuatur ab iis,quæ ipſius temperiem,ac commoderationem tuentur, atq; eiuſdem ſubſtantiæ ſunt familiaria;à contrariis autem læditur. Quare meritò cæruleus color eſt oculis iucundiſſimus,vt qui ſuo iucundo occurſu,& temperata natura viſum demulcet. Eſſe autem eundem colorem temperatum, ex eo patet, quia ex contrariis & extremis,rectè,inuicémque temperatis,& commixtis conſurgit,vt colligitur ex Platon.*in Tim.*Ob eandem cauſam viridis color viſum recreat:nam hic color,ex fului,& nigri mixtura conflatur.

Sed age deinde,& quære: *Vtrùm oculus extremis coloribus lædatur?* Extremos duos colores, album,atque atrum,Philoſophi omnes cum Plat.*in Tim.*oculis aduerſari ſunt concordes. Album autem aſpectui officere,omnium experientia eſt compertum: & Galenus 10. *de vſu part. cap.*3. illuſtribus exemplis confirmat militum,inprimis Xenophontis, qui per multam niuem iter facientes,non leuem iacturam oculorum acceperunt.Deinde illorum,qui à Dionyſio Siciliæ Tyranno, ex obſcuriſſimo carcere in ſplendidiſſimam domum calce illitam, & læuigatam adducti, ſubitò occæcati fuerunt,minimè ferentes repentinum luminis,atque exquiſiti candoris occurſum.

Hoc etiam confirmatur exemplo illorum, qui explicatis oculis fixiùs eclipſin ſolis intueri conati,viſu ſunt deſtituti. Et ob eam cauſam ſi quis oculis inconniuentibus velit intueri;oculos eum celeriter amiſſurum pronunciat ibidem Galenus,addens Ophthalmia laborantes luce redargui,aclædi.Et *lib.de ſubfig.empir. cap.*5.monet,album,& ſplendidum colorem lippientibus ſummè aduerſari. Præterea qui ad accenſas fornaces opus faciunt, quales ſunt qui ferrum cudunt, aut vitra conflant, aut metalla ſecernunt, plurimùm viſu hebetantur, ob continuum ignei fulgoris aſpectum, qui poſt aliquot annorum ſpatium, organum

A quoque ipſum, infirámque organo facultatem peſſumdat.Quod ita eſſe,Albertus Magnus *lib.*2.*de anim. tract.*3.*cap.*13.etiam aliis exemplis demonſtrat.

Quo autem modo albedo viſum diſgreget, hæſitarunt multi.Ariſt.*lib.*10.*Met.text.*23.ita definit,vt candor ſit color diſgregans viſum. Diſgregare autem viſum, nihil aliud eſt, quàm diſſipare ſpiritus viſorios, qui ad pupillam à cerebro confluunt; quæ diſſipatio tunc accidit,cùm lux,vel intenſus color internas oculi partes occupat. Oportet enim cauum oculi,quod choroïde,& vueâ continetur omni tum lumine, tum colore liberum eſſe, vt ſenſus vigeat, & ritè proprio munere defungatur; nam ſi lumine, vel colore pars illa oculi præter naturæ modum ſit affecta, omnia
B confuſa quadam luce, vel tenui colore reſperſa conſpiciuntur.

Quare autem appulſu objecti valde candidi, & lucidi,hanc viſus diſſipationem patiamur: Ariſtot.2. *de anim.text.*123.refert hunc effectum in ſenſibilem exuperationem ſuperantem vires. Ex quo fit, vt ratio inſtrumenti diſſoluatur, non ſecus atque concentus, nimia fidium intenſione. Apta enim organi compoſitio, quam propria functio poſtulat, non ſolùm in figura idonea, ſed etiam in exquiſita quadam primarum, ſecundarúmque qualitatum ſymmetria, ac moderatione, quam inſtrumenti rationem appellat Philoſophus, conſiſtit. Hanc verò cùm excellens ſenſibile penitus, aut ex parte labefactet, fit vt facultas ipſa organo inſidens pariter vi-
C tietur: eandem cauſam innuit ipſe Philoſophus 31. *ſect.probl.*20.

Alij Ariſt.interpretes ſic ratiocinantur; docéntque eam diſgregationem effici à luce, interuentu caloris; cuius illa eſt parens: Itémque ſuo modo à candore, qui ad lucem propè accedit: Exiſtimandum enim eſt facta in centrum viſus radiorum collectione per infractionem, quæ accidit in humore aqueo, calorem quendam excitari, qui ſpiritus animales diſſipet, & cryſtalloïdis ſubſtantiam exſugat.

Albertus Magnus *lib.*2. *de anim. tract.*3. *cap.*13. ſic philoſophatur: Lux, inquit, ſolis fortiſſima ſuper oculum ſphæricum, & politum, multas facit radiorum reflexiones ad medium oculi,vbi eſt humor gla-
D cialis,in quo ſigillantur formæ viſibilium; & reflexio illa calefacit,& diſſoluit humorem illum,& fortè conſumit, vel fortè fluere facit humidum alienum diſſolutum circa oculum,& tunc generat maculam in oculo, vel aliud impedimentum viſus inducit; & hæc eſt cauſa, quare lachrymantur oculi, quando aliquis excellens lucidum circumſpexerit.

Cùm verò contrariorum contraria ſit ratio, ſi candor viſum diſgregat, vtique illum nigredo colliget; quod docent Plato,& Ariſt.*loc.prædictis.* Nihilominus, vt rectè notauit Albertus *lib.*2. *de anim. tract.*4. *cap.*9. etiam ſuo modo officit aſpectui nigror,quatenus longiore eius intuitu ſpiritus ſeſe in intima abdunt,ac nimia frigiditate partes oculi coguntur,& conſtipantur. Hanc ob cauſam quoſdam videmus, obſcuro carcere,
E vel pauco temporis interuallo detentos, tantam oculorum contrahere hebetudinem,vt vix quidquam perſpiciant.

Si verò interroges: *Vtrùm excellens albedo,aut nigredo amplius viſui officiat?* Reſponde cum Galeno, album magis infeſtare nigro: quia album, ſeu ſplendidum tenui ſubſtantia conſtat, atque ad agendum eſt maximè idoneum;nigrum contrà,craſſiori, ideóq; ad agendum minùs habile.Ob hanc cauſam Sol(non obſtante,quòd ſubſtantiæ familiaritate viſui reſpondeat, ac illi cognatus ſit) propter tenuiorem ſuam eſſentiam,& actionis vehementiam, celerem noxam viſui infert: nam breuiſſimo tempore à Solis ſplendore viſus offenditur,adeò vt ab eo viſum diſſipari contingat,vt citatis exemplis probauimus *ſuprà*: Candoris

enim, & lucis excellentis ; ob naturæ ſimilitudinem, eadem ad liberandum viſum ſunt incommoda. Non ſic autem ſe res habet in tenebris, in iis namque quempiam diutius verſari contingit, priuſquam parem noxam viſui inferant : ſenſim enim & paulatim, craſſior, atque obſcurior viſus ab eis redditus extinguitur. Hinc fit vt albedo inſignis per ſe,nigredo per accidens officiat.

At nequid de coloribus viſui moleſtis, relinquatur indeciſum, etiam dubitandum : *Vtrùm ruber color oculum inflammet*?Dic,quòd intuitu rerum rubrarum ſanguis agitatur,commouetur,& furit : quare ſpuentibus ſanguinem noxium eſt res rubras intueri, ſicut commodum iis qui exanthematis laborant. Exemplo ſunt animalia, quæ poſito illis ob oculos puniceo colore efferantur,& in rabiem veluti aguntur,vt firmat Plutarchus *lib. de coniugalibus præceptis*, *ad finem*. Sed cur hæc inſpectio mouet ſanguinem ad exteriora, vt Auic. notat. 1.1. *doct*.4. *cap*.2. *in fin*. §. *Sanguinem enim mouet,res intueri rubras : quapropter prohibemus,illum ex cuius naribus ſanguis fluit,res ſplendorem habentes rubeum aſpicere,&c.* Dic, ſimilia attrahere ſimilia niſi impediantur:quare cùm res fulgidæ,& rubræ ſint ſplendidæ,& ſpiritus ſint de natura lucis,mouentur ad ipſas; ad quorum motum, ſanguinis motus conſequitur. Solue ſecundò, quia imaginatio mouet ſanguinem, facítque illum fluxilem ad obiectum placidum. Si verò quæras,num ſpecies in anima,imaginatio, vel affectio,aut actus poſſit eſſe cauſa realis permutationis in corpore? Dic quòd ſic,in eodem indiuiduo, vt docet Galenus hiſtoriâ *lib. de theriac. ad Piſon. cap*.14. non tamen in alio corpore,vt opinatur Auic.6. *de anim. part*.4. *cap*.4. dicit enim quòd forma corroboratur in anima,& patitur ab ipſa forma ipſius materia,& ideò qui credit ſe conualeſcere, conualeſcit,& qui ægrotare,ægrotat ; adeo quòd etiam in corpore alieno aliquando operatur anima, ſicut in proprio, vt eſt operatio faſcinantis, quia animæ nobili obedit quælibet materia mundi : inde fit vt nonnullos Medicos vocemus fortunatos,alios infortunatos. Hæc tamen opinio eſt difficilis, quia anima vnius corporis non habet communicationem cum anima alterius. Secundò, quia corporum cæleſtium cùm ſint nobiliſſimæ formæ,materiam inferiorem non immutant, niſi intercedente actione corporea. Igitur multò minùs anima noſtra ſola imaginatione corpus alienum immutabit. Ergo his de cauſis color ruber obeſt ophthalmicis,& iis qui faciei eryſipelate, vel reiectione per os cruenta laborant. Hoc enim colore conſpecto,cernentis ſanguis, calidiſſimis, iiſque tenuiſſimis delatis ſpiritibus ſtatim accurrit, igneſcítque, & oculorum, facieíque inflammationes exaſperantur.

Cibus in Ophthalmicis non ſit craſſus,difficilis coctionis,& diſtributionis,minimè caput tentet,minuatur in cœna ; vnicum enim malum habet magna cœna, quòd nocet oculis. Dubitabis circa victum:*Vtrùm acida,& dulcia in huius affectus curatione reprobanda*, vt acetum, mala punica, ſyrupus acetoſus, cotoneorum ſuccus, & his ſimilia. Hæc reprobantur à Meſuë, & Auicenna 3.3.*tract*.1.*cap*.9.*in princ*.§. *Canon communis in regimine ophthalmiæ materialis,& reliquarum ægritudinum oculi materialium, eſt minoratio cibi, & alienatio omnis vaporoſi,& alienatio comeſtionis acetoſi,ſalſi, & acuti, &c.* Probantur à Rhaſi *loc. cit.* & Ieſu Haly *cap. de ophthalmia*. Concilia hoc modo. Valde acida copioſè aſſumpta, noxia ſunt, quia mordent membrum valde ſenſile, membranáſque : parcè ſumpta proſunt, ſua enim modica adſtrictione,humores,& vapores reprimunt,ne ad caput conuolent. Dulcia vitanda,ex conſilio Rhaſis,*lib*.9.*ad Almanſ*.10.eo nomine,quòd calidum humorem, ac proinde euaporantem gignant. Num autem bilem magis,quàm ſanguinem?Rhaſis 4. *diuiſionum*, inter cauſas phrenitidis ſanguineæ, eſum dulcium proponit. Ergo dulcia,craſſa,in corpore modici caloris ſanguinem gignunt,dactyli,caricæ,paſſulæ;dulcia autem tenuia in valido calore,bilem.

Potus ſit aqua, ex Paulo *loc.cit.* eáque æſtuante capite,hordeo decocta. Vinum reprobum in initio, vigente plenitudine ; nam vapore ſuo caput tentat, replet,& inflammat. Si verò frigidiuſculus ſit humor,& craſſus, ægérque in declinatione ſit conſtitutus, & eius potui aſſuetus,à quo æger non lædatur,tunc vini potus,ex Hippocrat. & Galeni mente, *lib*.6.*Aph*.31. concedi poteſt;roborat enim vires,lentum & craſſum humorem extenuat, diſcutit, & ſomnum mouet, & hoc modo robuſtior natura reddita,reſiduum concoquit & abſumit. In poculo artificioſè ſe gerit Aëtius: *vt ſit amplum,& conetur æger oculos inter potandum aperire : ſic enim exoluta obſtructione, & multa lachryma influente,à dolore liberabitur : ſtatim enim laxatæ palpebræ, ſeipſis magis mobiles fiunt,ac leuiores.*

De phlebotomia plura diximus, *lib*.1. *Hiſt.Princip. Med.in com.Hiſt*.53.54. Quo loco eam pro huius affectus curatione eſſe ſaluberrimam, ex priſcorum mente firmauimus. Nunc dubitandum : *Vtrùm in omni Ophthalmia vena ſit ſecanda?* Græci multoties ſpreta phlebotomia, purgationem imperant celebrandam. Sic conſulit Hip.6.*Aph*.17.dicens : *Lippientem corripi alui profluuio,bonum.* Subſcribit Galenus, 13.*meth*.11. qui inflammationes oculorum purgatione per aluum perſanaſſe gloriatur. Arabes cum ſuo magiſtro Auicenna *cit. loco*, in omni ſpecie Ophthalmiæ ſanguinem mittunt:*Et phlebotomia*,inquit Auic.*ex cephalica, eſt conueniens omnibus ſpeciebus eius.* Dic. Sanguinis miſſio perpetuò conuenit etiam in cacochymia, quia præcipua intentio eſt reuellendi,& ſedandi dolorem, quæ indicationes cum magnitudine morbi coniunctæ plurimùm vrgent. Quare ſi inflammatio eſt magna,ſemper vena ſecanda, etiamſi à flatu concitetur: Nam etiam in dolore à cauſa externa exorto, vt ictu, percuſſione,caſu,&c.ad præſeruandam partem ab inflammatione,reuulſionis cauſa, venæ ſectionem conſulit, 4.*meth*.6.& 4.*acut*.19. Hip. autem non prohibet venæ ſectionem, ſed poſt hanc celebratam, alui profluuium ſuperueniens approbat,quia tum cauſa antecedens, tum coniuncta vacuatur. Quo autem pacto humor poſitus extra venas,ope expurgantis pharmaci poſſit per inferiorem regionem educi, *lib*.1. *Hiſt. Princip. Med.in com.Hiſt*.55. enucleauimus:quo ſenſu etiam Gal.eſt intelligendus.

Vtrùm autem inferiores,an ſuperiores venæ ſint tundendæ?etiam dubitandum. Serapio *cap. de Ophthalmia*, & Auicenna mittunt ex cephalica ; Meſuë, & Rhaſis *ad Almanſorem*, ex ſaphæna. Solue tu breuiter hoc modo : Sectio venæ communicantis à loco affecto citiùs attrahit, non tamen æquè fluxum prohibet. Ob neceſſitatem ergo celeritatis in inflammationibus internis,incipimus à communicante;in externis doloribus,ab aduerſo,vel remoto loco.

In Ophthalmia magna & ſæua, ob periculum, & dolorem ab affecta parte priùs exhauriendus ſanguis; in miti,licet à remotiore incipere. Vel dic. Serapio in pauca plenitudine,gibberi venas feriendas docet:Reliqui in multa plethora ex talo vacuandum iubent, maximè ſi conſueta vacuatio per hæmorrhoïdas,aut menſtrua, ſit ſuppreſſa, vel minuta : nam eam prima ſanguinis detractione reuocare curabis, vacuato ſanguine ex talo; ſæpe enim licèt diſtantior videatur locus, longè vtilior exiſtit, quia ſemper conſultum fuit accedere ad originem,& originis principium.

Poſtquam totum corpus ſufficienter vacuatum eſt, & caput adhuc humore calido repletũ exiſtit,ſanguinẽ mittes ex ramo venæ cephalicæ in carpo,venis naſi,frontis, ſub lingua, angulis oculorum, quò expiret commodiùs, quod in oculis ipſis infixum eſt. Cucurbitulæ ſcapulis,dorſo,imò ceruici affixæ,& ſcarificatæ,

citiſſimum

citiſſimum lippientibus oculis leuamen præſtant. Iuuant frictiones crurum, & brachiorum, lauacra, & ligaturæ, quorum beneficio humorum momentum trudatur deorſum. A

Purgatio ſalubris eſt, iuxta humoris ideam celebrata. Sed redundante humore bilioſo, qui non in capite, ſed in hepate, & genere venoſo ſedem habet, priùs viſcera expurganda, deinde caput, & oculi: Secùs faciendum in pituitoſa Ophthalmia. Licèt autem forma ſolida in hunc vſum ſit commoda valde, quia ob moram in ventriculo, ſomni tempore offertur, & feliciùs à ſuperioribus partibus humorem peccantem eradicat; tamen ſi feruor adſit, febris, & capitis ardore crucientur ægri, ſecuriora ſunt electiua lenia, & quæ prohibent ne humores vehementiùs in partem irruant affectam: de horum cenſu ſunt Manna, Caſſia, Rhabarbarum. Cætera *cap. de dolore capitis* latè propoſui. B

Quod attinet ad Syrupos, præponantur, ſi purgatio expectet coctionem. Vbi autem adhibentur affluente humore, multis placet commodè non ſolùm in hoc affectu, ſed in omni rheumatico, quod non præcedant ſyrupi: Si enim hi aſtringunt, purgationem prohibent; ſi laxant, augent fluxum. Quod eſſet verum, ſi intempeſtiuè, & citra prçuiam phlebotomiam concedantur.

Non eſt quoque hoc loco, circa diuiſionem humoris à capite, & oculis, ſilenda diſceptatio, ad curandos oculorum morbos vtilis valde: *Vtrùm Errhina medicamenta in oculorum affectibus ſint vſui?* Quòd ſint reprobanda, facit argumentum fortiſſimum, quia humores ad oculos attrahunt, cùm per eoſdem poros deferantur ad angulos oculorum, & ad poros naſi. Sed hæc ratio non eſt ſufficiens, vt concedamus omnia caputpurgia omni tempore eſſe arcenda; nam aliquando adhibita non leue ad curationem momentum attulerunt. C

Tam naſus, quàm palpebræ, oculi expurgationi in naturali ſtatu deſeruiunt, ob exquiſitum oculi ſenſum, teſte Galeno *lib. 1. de ſanit. tuend. cap.* 18. Quod ſi verum eſt, cur ſalubriter non licebit, materiam peccantem in oculorum affectibus, poſt exquiſitam expurgationem ad nares deriuare? Hoc præceptum priùs edocuit Hip. *lib. de loc. in hom. ante medium, num.* 21. ſic enim ait: *Si autem à carne & oſſe, muco inter os & carnem ſubſiſten-* D *te, fluxus ad oculos fiat, ex hoc manifeſtum ſit, quod inde profluit.* Et infrà ſic ait: *Quum autem in oculos paulatim fluxerit, & pruritum fecerit, ad nares medicamentum adhibebis.* In hunc ſenſum intelligendus eſt Galenus *lib. 6. epid. ſect. 2. com.* 33. dum in oculorum affectibus nariũ tranſitus apertos eſſe, edocuit cum Hippocrate. Hic enim ſic ait: *Tranſitus aperiri, vt nares.* At Galenus *in com.* ſic inquit: *Id per ſe quidem memoratu dignum eſt: Conducit enim omnes ſuperuacuorum excretorios meatus aperiri. Et cum ſuperioribus verbis coniungi poteſt, duplicem ſic vtilitatem præbens, propriam quidem in oculis Rhyade morbo vexatis, &c.* Eſt autem Rhyas, auctore Paulo *lib. 3. cap. 22. rubric.* 20. carunculæ in maiori angulo imminutio. Ergo ex mente Galeni, E in oculorum affectibus nares aperire conuenit, hoc eſt, mucoſam materiam in oculorum tunicis impactam per nares, & earum canales excernere, iis medicamentis, quæ expurgare nata ſint. Poſuit autem exemplum in Rhyade, cæteros oculorum affectus ſubintelligens: nam ſub vno exemplo cætera comprehenduntur, ex Galen. 5. *Aph.* 33. & 1. *acut.* 33. & 3. *eiuſd. com.* 42.

Hinc profectò eſt, vt Introductorij, ſeu Medici auctor, (quem Herodotum eſſe fatetur Galenus, 6. *epid. ſect. 2. com.* 43.) *cap.* 25. diſertè ſcribat, iſthæc medicamenta, caput per os, aut nares expurgantia, propriè in affectibus capitis, & oculorum ſumi. Et Galenus 6. *de ſanit. tuend. cap.* 17. apertè oculis affectis hæc laudat medicamenta. Hoc etiam reſpiciens Hipp. *lib. 7. epid. poſt Cleomenis, & Coci hiſtoriam, num.* 37. ita prodidit: *Quibus fluxiones in oculis tenues, ac diuturnæ, ſi maturæ in nares proceſſerint, proſunt.* Quaſi dicat, ſi humor in oculis infixus, per nares; ſiue à natura, ſiue ab arte expurgetur, bonum. Quare poſt coctionem, atque exquiſitam totius, & capitis vacuationem, naſi fuſoria, præſertim leuia, in oculorum affectibus ſummoperè prçſtant: Hoc enim tempore per eandem affectam partem vacuare, 2. *ad Glauc.* & alibi ſæpe nos docuit Galenus; & eò magis per viam proximam, quod vacuationis genus deriuationem rectiùs dixeris.

Localia eſſe imponenda patientibus oculis, ratio dictat: quæ cùm reprimentia ſint, ex Gal. 4. *ſec. loc. cap.* 2. partem roborant, acres humores contemperant, & partem à maiore inflammatione præſeruant. Sed in initio pauca medicamenta ſunt imponenda: nam ſi ſint adſtringentia, exaſperant, ac dolorem augent. Si calida, & tenuium partium, inflammant, & fluxionem accerſunt. Quare prudenter admonuit Haly *de regali diſpoſitione, cap. de Ophthalmia*, cum Serapione *prop. cap.* vt primis diebus nulla medicamina imponantur, quia oculus eſt nimij ſenſus, & facilis læſionis, & ideò multa medicamenta, & diuerſa, vel fortia in qualitate, euitanda ſunt, ſaltem in principio. Hoc præceptum obſeruat Celſus *loco cit*, §. *In ipſum verò oculum prima die, niſi immodica inflammatio eſt, nihil rectè conjicitur: Sæpe enim potiùs concitatur eo pituita, quam minuitur.*

Summè commendatur à priſcis liquor oui, & à Galeno 13. *meth. cap.* 21. Humoris enim acredinem abſtergit, aſperitatem lenit, 4. *ſec. loc. cap.* 2. Ob modicam adſtrictionem roborat, repercutit, dolorem ſedat, ex lentore autem non citò defluit. Quod ergo *eod. cap. rubric.* 7. apud Galenum, *in fine* legitur, carere in totum vi abſterſoria, intelligatur propria facultate abſterſiua, quæ manat ex parte calida penetrante, ex humiditate tamen liquida acredinem deſcendentem eluit.

Deinde dubitandum: *Vtrùm lac dolentibus oculis inſtillandum?* Galenus, 4. *ſec. loc. cit.* illud vehementer laudat. Subſcribit Auic. *vbi ſuprà*, § *Non eſt conueniens, vt dimittatur diſtillatio lactis in oculo tempore lõgo, imò oportet vt remoueatur omni hora, &c.* Nam corrumpitur, aceſcit. Inſtilletur ab vbere, & ſumatur ex iuuencula boni ſucci, 4. *ſec. loc. cit.* Addũt, vt ſit ex lactante fœminam, quia frigidius & humidius: Sitque à tertio menſe ad annum: recentius enim incoctum eſt; antiquius, craſſum, calidius. Medium temperat ardorem, dolorem lenit, ſqualentes oculos humectat.

At ſi hæc vera ſunt, quare Aëtius *tetrab. 2. ſerm.* 3. *cap.* 10. tantoperè hoc auxilium condemnat? dum ſic ait: *Quidam porrò dolorem obtundere volentes, & caliditatem, & acrimoniam edulcare, lac pro ouo infundunt: decipiunt autem ſeipſos, ex ignorantia, pro paruo ſolatio, diuturnam affectionem ægro propinantes, &c.* Quaſi dicat, lac licèt dolorem leniat, cùm tamen ſit craſſi ſucci, humores arctat, & reſolutioni contumaces reddit, & ob hanc cauſam in longum tempus protrahitur morbus. Hi ergò auctores ſic ſunt interpretandi, vt Galenus loquatur de vrgente dolore, Aëtius de modico. Cùm enim vehementer hoc ſymptoma inſoleſcit, vires eneruat, deiicit, ac tandem capite debiliori redditò, & ad id plurima hac de cauſa humorum copia attracta; lethales ſequuntur oculorum, & capitis morbi, qui ſæpe ægros ad necem perducunt.

Quæres: *Vtrùm in curatione ophthalmiæ magis præſtet albumen oui, an lac?* Illud excellere firmat Aëtius *loc. cit.* §. *Rarefacit albumen oui meatus, & per viſcoſitatem facilè euacuat lachrymam, & meatus obducit, ac humorum acrimoniam contemperat, & ipſorum tenuitatem ad iuſtam ſpiſſitudinem tranſmutat, & omnem morboſam putredinem detergit.* Haly *cap. prop.* dixit, in hyeme, vel Ophthalmia frigidiore, lac; in æſtate, vel

calidiore

calidiore, albumen. Dic tu. Si materia eſt multa, præſtat lac; quia timetur obſtructio ab candido oui. Si pauca, præſtat albumen; nam tunc incraſſatio non timetur, & magis refrigerat. Solue tertiò cum Galeno 4. *ſec. loc. cit.* dicente, lac magis mitigare dolorem, ob multam lenitatem butyri, & abſterſionem ſeri. Quare in magno dolore, ſiue ob acredinem, ſiue ob humoris copiam, præſtat lac; in remiſſiore, ſufficit ouum.

Hæc medicamenta in omni Ophthalmia actu frigida imponantur, ſicut in auribus calida; ex Meſuë. Oculi enim actuali frigiditate recreantur, ſic enim prohibetur exhalatio ſpiritus, ad quam propter raritatem pronus eſt, ob quam vis medicamentorum etiam frigidorum penetrat. Nec obſtat, quòd Meſuë fomenta calida oculis applicet: Intelligendus enim eſt de operatione medicamenti virtuali, ſiue repellente, ſiue digerente; in fomentis autem quæritur operatio caloris actualis. Dic ſecundò. Meſuë extrà imponit, non verò oculo infundit: de quo argumento lege quæ diximus, *lib.1. Hiſt. PP. Med. in com. Hiſt. 56.*

Collyria tardentur ad tres dies, ex Auic. *loc. cit.* præſertim momentaneè adſtringentia. In valde calida infundantur mucago pſyllij cum aqua roſar. & lacte; & in calidiore, decoctum papaueris cum liquore oui. In augmenti initio repellentia cum reſoluentibus miſceantur, ita vt repellentis ſit pars vna, reſoluentis ſint tres, ex chamomil. vel meliloto, vel fœnugræco, vel collyrium albũ Rhaſis ſine opio, & ſic ℥ j. ad lactis vnciam vnam. In ſtatu fomenta ex decoctis reſoluentibus, bis in die in dolore modico; in valido, quater, 4. *ſec. loc. 2.* Quo tempore magnificè auxiliatur, & tollit dolorem linteolum madefactum butyro inſulſo oculis impoſitum, 4. *ſec. loc. cap. 8. rubric. 2.*

Frontalia, & oculorum emplaſtra aliquando ſuſpecta ſunt. Apponantur itaque poſt euacuationem, & in valido fluxu, 4. *ſec. loc. cap. 8. rubric. 5.* Similaginis partes quæ, thuris vna cum albumine. Vel cochleæ tritæ cum albumine: Vel thus cum luteo oui aſſo duro. Toti autem oculo violæ cum roſacea. Vel medulla pomi aſſi cum roſacea. Vel ex Galeno *cap. 8. rubric. 4.* Oui luteum cum pauco vino, & croco.

Inter repulſoria auxilia mordacitatis expertia, pompholyx lota nulli eſt inferior, ceſſante fluxu, & vacuatione peracta, 4. *ſec. loc. 2.* Ex Serapionis cenſura pulueres ſarcocollæ cum ſaccharo cando, & amylo cæteris præſtant. Si adſit dolor, vtere collyrio albo Rhaſis cum opio, vel caſeo recenti pluries loto, tuſo cum albumine oui, vel lacte cum croco. Si dolor magis vrgeat, impone ſuccum coriandri cum lacte, vel polentam ex decocto capitum papaueris, vel foliis hyoſcyami tuſis cum vitello oui.

Tandem in dolore corrodenti modicè narcotica proſunt: licèt vniuerſaliter 12. *meth. 1. & 8. & 6. Aph. 31.* Galenus damnare videatur. Sed id facit in principio, non vacuata cauſa: approbat Auic. *cit. loc.* ſic dicens: *Et quandoque doloris vehementia facit neceſſariam ſtupefacientium adhibitionem, ſicut ſucci pomorum mandragoræ, & lactucæ, & papaueris.* Quare ſi humor eſt ſubtilis, & corroſiuus, ſtupefacientia, extrà, & intra oculum impoſita, ſummo infeſtante dolore, ſunt vtilia, prout prædiximus *lib. 1. Hiſt. PP. Medic. in com. Hiſt. 56.*

Ad mitigandum dolorem, auctores oleum præſertim roſaceum oculis imponunt, quare dubitandum: *Vtrùm oleum in affectibus oculorum aliquando admittendum?* Vtiliter poſſe oculis imponi, rationes firmant: Nam ſi ſit roſaceum, fluxiones reprimit, lenit dolorem, acres ſuccos contemperat, & ita Alzaharauius 4. *pract. c. 25.* cum vitello oui, lacte muliebri permixtũ id imponit. Dic. Si humorum impetus ad oculos vehemens ſit, & dolor vrgeat, extrà impoſitum prodeſſe ob cauſas dictas: Nunquam verò intra oculum vel per ſe, vel permixtum eſſe admouendum; nam ſentore ſuo adhæreſcit, obſtruit, facta obſtructione calor oculi intus cohibetur, retentus exardeſcit, & inflammat.

Si perſeueret affectus, & cæteris præſidiis reſiſtat, tunc coniectura eſt, quòd ſanguis calidiuſculus in arteriis ſit infixus: tunc ergo vtere conſilio Galeni, 13. *meth. cap. vlt.* Rade, aut ſeca temporum arterias. Id docuit Auic. *loc. cit. §. Et fortaſſe non ſufficit phlebotomia ex Cephalica, & eſt neceſſaria phlebotomia arteriæ temporis, & auris, ad abſcindendam viam, per quam aduenit materia; & illud, quando materia aduenit oculo per arterias extrinſecas.* Quòd ſi ſuſpectus ſit arteriotomiæ vſus, in ea parte hirudines appone, ex Paulo *loc. cit. rub. 4. §. At ſi humores in capite fuerint impacti, hirudines fronti, qua oculus dolet, adhibere oportet.*

Quod ſi neque iis ſuccumbat affectio, tunc exiſtimandum eſt humorem perpetuò de nouo generari, qui confluens in oculos, illos inflammet. Ita docuit Auic. *loc. cit. cap. 6. Et ſcias quòd quando adeſt Ophthalmia, & oculi alteratio perſeuerat cum cura recta, tunc cauſa eius eſt materia retenta in oculo, corrumpens nutrimentum.* Amplectere ergo conſilium Auic. *eo loc.* dum ſic ait: *Quandoque cauterium ſuper verticem eſt neceſſarium, vt retineatur fluxus.* Omnibus enim inueteratis oculorum affectibus ex humorum influxu ſubortis, nullum eſt efficacius remedium cauterio in occipite, aut ſetaceo: quorum loco fontanellæ brachiis affixæ, aut veſicantia retrò aures, vel cauterium in ſincipite excitatum ſatis ſunt. Si autem ex craſſiuſculo, minúſque calido humore, oculi infeſtentur, ad roborandum caput & oculos, fluxionémque exiccandam, ſudorifica parata ex radice chinæ, vel ſmilace aſpera, aut Ebeno valde excellunt. Alia verò præſidia minùs efficacia paſſim inuenies apud auctores.

OBSERVATIO.

Ad inueteratam Ophthalmiam, vnguentum eximium.

AD exiccandas humiditates ad oculos à capite confluentes, ſimúlque valentiſſimè per canthos expurgandas, Vnguentum ſit magiſtrale, nulli ſecundum, applicitum poſt totius, capitis, & oculorum vacuationem vniuerſalem. Eo bis in die manè, & noctu, tribus horis poſt cœnam, palpebræ ſuperiores leuiter illinantur: poſt horam, humoris ſeroſi riuuli per angulum præſertim maiorem effluent vbertim.

℞. *Olei roſar.* ℥ iij. *aq. roſac.* ℥ ix. *camphor.* ʒ j. *tutiæ,* ℈ j. *mellis,* ℥ ij. *fellis hirci,* ℥ ß. *farinæ lupinorum,* ℈ j. ß. *aloës ſuccotrin.* ʒ j. *ſacchari candi,* ℈ j. ß. *ſucci mar: rubi, ſucci fœniculi, ſucci rutæ, an.* ℥ ß. *myrrhæ,* gr. xv. *ammoniaci,* ʒ ß. *ſarcocollæ,* ʒ j. ß. Puluerifatis puluerifandis, miſce, & lento igne coque modicè, & cum pinguedine hircina, & arietina, ac momento ceræ, fiat ſecundùm artem Vnguentum.

OBSERVATIO.

Ad Ophthalmiam contumacem, aqua mirabilis efficaciæ.

OPhthalmiæ diuturnæ, cunctíſque oculorum affectionibus, quæ ex nimia humiditate, craſſíſque humoribus & caliginoſis ſcaturiunt, vt denſitati, albugini, vngui, ſuffuſioni, &c. hanc aquam principatum obtinere diutino experimento compertum habeo, ſi corpore exquiſitè vacuato, noctu ſolùm, tribus horis poſt paſtum, intra oculum ſex guttas eius inſtilles actu frigidas. Poſt duas enim horas, tanquam

tanquam è fonte perenni, manabunt ichores in copia multa.

℞. *Aloës*, ʒ iij. *rutæ*, *fœniculi*, *betonic. an.* M.ij. *verbenæ*, *tormentillæ*, *an.* M.j. *ſarcocollæ*, ℥ iij. *ſpumæ nitri*, ʒ ij. ß. *ſacchari candi*, ℥ iij. *ſyrupi roſacei*, ℥ iv. *vrinæ pueri impubis*, ℔. ß. *ſtercoris lacerti*, ʒ iij. *marrubij*, M.iij. *euphraſiæ*, M.j.ß. *zingiber. ſpicæ nardi*, *piperis longi*, *caryophyllor. tutiæ*, ʒ ij. *balſami*, ʒ iij. *mellis roſati*, ℥ ij. *viridis æris*, ʒ j. *lycij*, ℈ ij. *folior. raphani*, M.j. Pulueriſanda pulueriſentur, & miſceantur omnia, ac infundantur in vino albo generoſo, in vaſe deſtillatorio, addita quarta parte mellis optimi, decem dierum ſpatio, dummodò quotidie agitentur, & deinde ad ignem ponantur, & aqua quæ ex deſtillatione exierit, reſeruetur.

CAPVT XIV.

De aurium inflammatione.

Definitio.

AVris inflammatio, eſt tumor in profundo auris, ex calido humore pronatus. *Vtrùm intra aurium partes internas poſſit generari inflammatio?* dubium eſt difficile: Nam, vt cætera de fabrica aurium omittamus, auris interna, verum auditus organum, in oſſe petroſo ſitum habet, quam plures meatus conſtituunt. Et inprimis in extremo ſeptum adeſt membranoſum, quod tympanum vocant, quòd tympani modo tendatur. Hæc membrana tenuis eſt, denſa, ſicca, pellucida, exquiſitiſſimi ſenſus, ex Hip. *lib. de carnib.* Tenuis, vt ſonum, & externum aërem admittat facilè; denſa, vt externis iniuriis reſiſtat; ſicca, vt meliùs perſonet: atque hæc à portiuncula duræ meningis ortum ducit.

Poſt membranam conſpicuus eſt meatus ſecundus, quem Ariſtoteles cochleam vocat, alij peluim dicunt. Adſunt tria oſſicula, quæ ſolidiſſima ſunt, & cordæ tenuiſſimæ implicantur: viſitur neruus quintæ coniugationis à cerebro ad aurem productus: conſpicui etiam ſunt muſculi ita exiles, vt ferè ſenſum effugiant. Quare ſi hæc ſicca ſunt, venis expertia, & ob ſiccitatem ac duritiem humores non recipiunt, quomodo inflammari poterunt, & dilatari?

Ex altera parte conſtans eſt Medicorum opinio, in interna auris parte, abdita, & latente, concitari poſſe inflammationem arbitrantium: Hanc enim eo loco enaſci concedit Galenus, *lib. 3. ſec. loc. cap. 1. in initio*, dum ſic ait: *Fiunt & auris dolores ex inflammatione, interdum quidem ſolius circa meatum cutis; interdum verò in profundo progreſſa, quando videlicet neruus auditorius ad inflammatam affectionem peruenit, &c.* Subſcribit Auic. 4. 3. *tract. 1. cap. 6. §. Et peruerſior dolorum auris eſt ille, qui eſt ex apoſtemate calido profundo inflammatiuo, &c.* Patet apertè: ſi enim in parte ſolùm externa poſſet generari inflammatio, nunquam hæc eſſet periculoſa, cùm pars externa, ſenſus ſit magis hebetis, & cerebro non communicet. Quod eſt contra oraculum Hip. *lib. 3. prog. 13.* ſic dicentis: *Aurium autem dolor acutus cum febre continua, ac vehementi, difficilis eſt; periculum enim delirij, mortiſque imminet.* Quia vt Galenus monuit *in com. hæc pars præcipua eſt, & in qua neruus auditorius afficitur, non ex longo interuallo cerebro copulatus.* Hoc etiam demonſtrant acutiſſimus dolor, febris acuta, delirium, quæ omnia ad partes externas inflammatas ſubſequi non ſolent.

Ad obiecta facilis eſt reſponſio. Licèt enim hæ partes duræ ſint & membranoſæ, tamen à tenui humore inflammari poſſunt, qui earum ſolidam & denſam ſubſtantiam penetrat, ex Galen. *6. Aph. 33.* Ex hoc inflammantur pleura, vnde pleuritis; & cerebri mem-

A branæ, & excitatur phrenitis, *2. de cauſ. ſymp. cap. vl.* Non æquè autem, inquit Galenus *lib. 6. Aph. cit.* membranæ, ac pulmo ſunt natura aptæ humores ſuſcipere: denſa ſiquidem membranarum eſt ſubſtantia, pulmo verò parte in omni rarus, ac laxus; quare huic promptum eſt omnes ſuſcipere humores, membranæ autem ſuccingenti bilioſos magis.

Cauſa.

INflammatio auris ferè ab humore à capite in eam confluente concitatur: is aliquando eſt ſanguis, ſæpe tenuis quidam feruidúſq; humor, qui in auris pro-
B fundum ita ſeſe inſinuat, & adhæret, vt primùm dolorem excitet, deinde violenter exaſperans, diſtendens, ac replens, tumorem generet. Alzaharauius *lib. pract. tract. 3. cap. 3.* cauſas enumerat in hunc modum: *Aut cauſæ ſunt extrinſecæ, aut intrinſecæ: ſi illæ, aut ex immodico calore emanant, vt nimio æſtu ſolis, approximatione ad ignem, aut ſi forte aliquod medicamentum calidum intra aures imponatur. Intrinſecæ, quando nimia ſanguinis repletio in cerebro abundat, quæ in neruum auditorium irruens inflammationẽ gignit.* Nam caput nimio humorum onere refertum, in partes ſibi ſubiectas, ſi ſunt debiles, eos detrudit, vt aures, oculos, frontem, labia, dentes, gingiuas, palatum, & alias ſibi vicinas; ſi verò hæ robuſtæ ſint, in debiliores, vtpote pectus, pulmonem, gargareonem, & ventriculum tranſmittit, vt probat
C Galenus *2. feb. 11.* Cæterùm vtrùm à bile, aut pituitoſo ſanguine oriatur, ex anni tempore, præcedente victu, ætate, & cæteris coniicies, ex vehementiáque doloris, & eius acutie diligenter venaberis; hic enim perpetuò à feruido humore progignitur, vt animaduertunt Paulus, *lib. 3. cap. 21.* Trallian. *lib. 1. cap. 24.*

Signa.

DOlor vehemens ægrotantes premit, & magis ſi inflammatio in ſuppurationem commigret: nam tunc, vt Paulus ait *loc. cit.* grauitas, diſtentio, ſimúlque calor, & dolor pulſatilis ingraueſcunt. Dolor hic ad aures refertur, non tanquam auditus, ſed tanquam tactus ſymptoma: quippe tactus, auctore Galen. *lib. 1. de*
D *diff. ſympt. c. 3.* omnium ſenſuum inſtrumentis communis habetur, cùm aliorum quilibet ſuo duntaxat inſtrumento ſit contentus. Quæ verò veluti propria ſenſibilia auditum infeſtant, ſenſum quidem corrumpere poſſunt, mortem verò inferre nequeunt. Huiuſmodi ſunt terrifica tonitrua, machinarum bellicarum ſoni, tumultuoſi clamores: ab his enim omnibus auditus diſſoluitur euertitúrque, quemadmodum viſus à fulgure, & ſplendore ſolis. Excellens namque ſenſibile, dicebat Ariſt. *2. de anim. cap. 2.* ſenſorium corrumpere ſolet. Hoc probat Galenus *de cauſ. ſympt. c. 6.* ſcribens, à terrifico tonitruo, nonnullos audiendi facultate priuatos, omnino ſurdos euaſiſſe; quo in loco aſperrimas, maximas, celerrimáſque voces auditum dolorificè afficere affirmat.

At Hipp. *in præſagio citato*, de hoc dolore non loquitur, ſed de eo tantùm, qui auditorium meatum, velut
E tactus inſtrumentum laceſſere ſolet. Nam ſi fortis eſt, pus fieri oſtendit. Deinde dolor hic eſt ſæuior omni alio dolore auris, qui ab aliis cauſis emanat. Ita inquit Alzaharauius: *Signum apoſtematis, eſt fortis dolor, & eſt fortiſſimus omnium dolorum auris, & magis periculoſus, cum dolore totius frontis, & capitis, & febris.* Et infrà ait: *Signum humoris calidi eſt fortis calor, & inflammatio auris, & delectatio infirmi in frigore aëris: & quando concordant ad hoc ætas, complexio, & tempus, erit illud fortius.*

Inſuper inflammationem hanc comitantur febris acuta, & delirium: hæc enim ſigna non apparent in inflammatione in extrinſecùs auris conſpicuis articulis

oborta, ſed quando in intimo auditorio meatu premit,& fatigat:tunc enim promptè cerebrum conſentit,& delirio ægri moriuntur; quia inflammatio in hac parte enaſcens eſt cum febri inſeparabili,& propriè ad intellectus permixtionem perducit, ex Auic. loc.cit.Id ſignificauit Auic.dicens: *Et ſi cauſa eſt dubellet, aut apoſtema calidum in ipſo neruo, ſignificant ipſum febris,& permixtio intellectus.*

Præſagium.

Quærendum primò: *Vtrùm Aurium dolor ſit dolore oculorum magis periculoſus?* Aures acutiſſimo ſenſu præditæ ſunt ob cauſas dictas, & ideò enatus in iis dolor eſt magis pernicioſus quàm oculorum dolor. Hoc probat Celſus *lib.6.c.7. §. Ideòque ad aures tranſeundum eſt, quarum vſum proximum à luminibus natura nobis dedit. Sed in his aliquantò maius periculum eſt: nam vitia oculorum intra ipſos nocent; aurium inflammationes, doloréſque interdum etiam ad dementiam,mortémque præcipitant:* Hic,præſertim ſi inflammatorius ſit,acutiſſimus eſt,& inceſſanter ægrum affligit:qui enim à nuda intemperie, vel quauis alia cauſa, citra inflammationem contingit,aut ſine febri laceſſit, aut ſi febris adeſt,certè illa aſſidua non eſt.Qui verò cum vehementi, eadémque continua febre affligit, citra inflammationem nunquam conſiſtit, cui cerebro conſentiente delirium oboritur,& ſæpe ineuitabilis ſequitur mors. Quin & citra cerebri compaſſionem, ſolum ipſum dolorem per ſe,quando atrociſſimus,velut ille,exiſtit, ſua vehementia & acerbitate ægrum interficere poſſe Galenus eſt auctor,12.*meth.cap.*1.& 2.*de cauſ.ſympt. cap.*5. *Quippe laborantes, & decolores apparent,& refrigerantur, & concutiuntur, rigore tremunt, pulſus minores redduntur,& abolentur,& tandem velut ſiderati,attonitíque moriuntur.* Deinde ex oculorum doloribus non ita ſæua mala;ac ex aurium acuto,pulſatili,& inſigni dolore ſuccreſcunt; ex hoc enim ſcaturiunt angor, anxietas,vigilia,ſitis inexhauſta,febris aſſidua,delirium, conuulſio,quæ omnia cùm fiant ab humore feruido, bilioſo, neruum atque membranam in aurium cauitate poſitam inflammante, dolorem firmum, fixum, & iugiter cruciantem excitare ſolent. Ita Paulus *loc. cit.*ſcriptum reliquit: *Non enim mediocre periculum eſt, quòd cerebrum neruo, per quem facultas audiendi erogatur, inflammato, vicinum ſit*: quoniam, vt ait Galenus *cit. loc. prog. Multi interimuntur propter dolores aurium, vehementer in conſenſum perducto cerebro: quocirca nonnulli ægri delirant, necnon aliqui derepentè moriuntur.* Quæ ferina ſymptomata cùm in dolore oculorum non contingant, hunc ſemper eſſe mitiorem, & minùs periculoſum certum eſt. Hæc omnia difficilia, & ſummè periculoſa damna leuamen ſuſceptant,ſi ex aure pus effluat candidum,nam tunc *expectari poteſt iuuenem conualiturum, ſiquod aliud etiam bonum indicium ſuperueniat*, vt inquit Hippocrat. *cit. progn.* Si enim humiditas aliqua loco puris emanet, bonum eſt ſignum, ſicut ſi adſit morbi tolerantia, mens conſtet,virtus ſit valida,ſomnus ſit placidus,appetitus alacris: Hæc enim omnia cum pure excreto ſalutis ſpem certò promittunt,quoniam,vt 5.*Aph.*22. Galenus edocuit:*Vlceri pus generanti nihil mali aduenire poteſt.* Quod aſſequi difficile non erit, intelligenti ſuppurationem,coctionem quandam eſſe,quæ auctore Hip.6.*epid. ſect.*3. *text.*7. perpetuò naturæ victoriam, ſalubrémque ſecuritatem ſignificat:Nam quidquid ad ſuppurationem ductum eſt,id recidiuam non efficit. Ipſa enim concoctio,iudicatio ſimul,& excretio eſt.

Sed difficilis eſt explicatio illius oraculi Hippocratici, traditi *lib.*3.*progn.*14. *Vtrùm ab aurium inflammatione;natu minores citiùs intereant ſenioribus?* Nam qui ex aurium inflammationibus moriuntur, ob doloris

A vehementiam, delirium, & febris magnitudinem intereunt. Hinc euenit, illos qui nondum trigeſimum quintum annum exceſſerunt, quos *citato loco* Hippocrates natu minores appellat, ab huiuſmodi morbo magis periclitari;natu verò maiores,minùs,quoniam hi ob frigidum ætatis temperamentum, & ſenſus hebetudinem, nec doloris vehementia vexantur, nec delirio, & febris magnitudine prehenduntur. Illi verò cùm caloris vbertate polleant, & molliores neruos habeant,promptè febres ſuſcipiunt,& vehementer dolores perſentiſcunt: quoniam, vt ait Galenus *lib.quòd animi mores,cap.*10.adoleſcentium ætas,calida eſt,& ſanguine affluens; ſenum, exiguo ſanguine,&
B frigida: ac proinde in his non æquè,ac in adoleſcentibus, ob doloris, & febris magnitudinem mortes ſequi ſolent, in quibus propter prædictorum malorum ſæuitiem, interitus, ſuppurationem præoccupat inflammationis. Senibus verò non ſimiliter delirium, aut acutæ febres fiunt; frigidum enim eſt illorum corpus,1.*Aph.*14.

Vnum ſolùm obſtat fortiſſimum telum,quòd pueri concoctrice valeant,& ſic humorem in inflammatione contentum concoquant, ac præ maiore robore in pus vertant.Senes contrà,debiles,inermes,exangues, & præ innati caloris inopia & languore, vix ſæuientium ſymptomatum inſultus in hac inflammatione euenientium,poſſint tolerare,ſed præ ſæuitie mali deuicti citiùs occumbant.Dic.Iuniores celeriùs emori ex
C inflammatione auris internæ, quia cùm calidiſſimi ſint,flamma ſemel excitata non ita facilè extinguitur, ſed increſcente febre, feruidioribúſque humoribus factis, & ſpiritibus ebullientibus excandeſcit corpus, & ad partem inflammatam decumbentibus, deteriores fiunt inflammationes, ac periculoſiores, quæ occupato cerebro ſubitò interficiunt. In ſenibus hæc non ita funeſta propullulant, quia illis parum calidi innati ineſt; *Calor* enim *præternaturalis ramificatur ad proportionem caloris innati*, vt ſcitè docuit Auerrhoës 7.*collig.cap.*2.

Curatio.

D Cùm dolor ex inflammatione ſubortus, ſit truculentus ac ferox, & hæc ſit interficiens velociter, iccircò, vt inquit Celſus, magis inter initia protinus ſuccurrendum.Quod intuens Hipp.6.*epid.ſect.*5.*text.* 13. dolori aurium tanquam malo partis exactiſſimè ſentientis ſubuenire blandiſſimè conſuluit, lana ex vnguento,aut oleo calente,digito inuoluta,deinde in aurem expreſſa,donec aliquid intus influat:hoc enim modo dolori opitulamur, & partem præſeruamus,ne ob hanc cauſam humores à toto, & à cerebro attrahat nocentiſſimos.

Dubitabis tamen: *Vtrùm in inflammatione aurium ſemper lenia medicamenta applicanda?* Hoc enim ita eſſe exercendum,præſtantia partis indicat manifeſtè, quæ
E ſenſu pollet exquiſitiſſimo, & partium præſtantium primati eſt continua. At contrà obiicies ex Galeno, qui *lib.*3.*ſec. loc. cit.* in aurium doloribus, valentibus pharmacis vtitur, chalcitide nimirum, nitro, porri ſucco,vrina caprina,& aliis huiuſmodi.Hoc verò non indicat loca hæc acuti eſſe ſenſus,nam quæ huiuſmodi ſunt, eorum vires ſimilibus medicamentis doloribus reſoluuntur. Qua de cauſa Galenus *lib.*7.*meth. in fin.* partibus acutè ſentientibus expedire dicit, nec confertim, nec ſemel valentibus auxiliis mederi, ſed mitibus potiùs,& in tempore oblatis.

Dic, Galenum non vti his vehementibus medicamentis, quando dolor ex inflammatione emanat, ſed quum à frigidis,& craſſis humoribus ortū ducit:hæc enim ſuccorum craſſitudinem attenuant,eorum rigentem frigiditatem attemperant,& flatus craſſos diſſoluunt. Nec verendum, quòd hæc aurium neruoſas partes

partes oblædant, priùs enim à qualitatibus humorum reſoluuntur, & non niſi refracta ad locum affectum perueniunt.

Ante omnia ſanguis mittendus eſt, ex Pauli decreto, è mediana, & poſtea cephalica eiuſdem lateris. Cucurbitulæ ſcapulis ſiccæ, & cum ſcarificatu adhibendæ, præſertim ſi adſint ſigna plenitudinis, vt faciei rubedo, grauitas capitis, & frontis, cùm inclinat ſe, & vehementia percuſſionis: & ſi concordant ad hoc ætas, complexio, & tempus, erit tunc fortior, vt aduertit Alzaharauius *lib. pract. tract. 3. cap. 3.* Quòd ſi validus ſit dolor, aluus per clyſterem fortiùs ſubducatur, & ſanguis à cubito detrahatur. Iuuant etiam cætera reuellentia auxilia, vt frictiones, vincula, ligaturæ crurum, & brachiorum.

Poſt ſanguinis miſſionem medicamentum potandum, quod ſeceſſum deorſum faciat, dicebat Hip. *lib. de loc. in hom. num. 28.* Exhibenda mitiſſima, quæ humoris acrimoniam attemperare, & modicè expurgare queant, vt Rhabarbarum, pulpæ caſſiæ interaneus liquor, Myrobalani citrini, ſyrupus violaceus ex pluribus infuſ. Ex quibus parantur decocta, clyſteria, & aliæ formulæ, quæ ſuauiter aluum proritant.

Vtrùm verò in hoc affectu vacuatio per vomitum celebranda? inter varia loca Hip. videtur eſſe controuerſia: Ille enim nuper *cit. loc. in hom* ſic ait: *In aurium inflammatione medicamentum quod ſurſum expurget, non dandum; vomitus enim non auxiliatur.* Contrà ipſe *lib. 2. de articul. text. 51.* *Sed ſi homo facilè vomat, vomere debet, vt modicè exhauriatur.* Et Galenus *in com.* Hip. edictum non reprobat, imò varias afferens vomendi formulas, illius ſententiæ ſubſcribere videtur.

Dic, in inflammatione aurium inutilia eſſe medicamenta, quæ vomitum mouent: Nam vt *5. meth. 3.* & alibi paſſim, ſcribit Galenus: *Reuulſio in iis quæ ſuprà ſunt, omnibus, deorſum ſemper agitur.* Hæc enim vacuatio violenta eſt, mouet corpus, & facta concuſſione humores ex inferis partibus facillimè confluunt in ſuperas. Caput fortiter agitatur, & comprimitur, & hoc modo accîto calore, ſucci liquantur, & ad aures debiles, ac dolore oppreſſas exprimuntur. Si verò Hip. *2. de articul.* probat, intelligendus, quando dolor ex frigidis humoribus ab ſtomacho eleuatis ortum ducit; tunc enim præuia ſemper vacuatione per aluum, clemens vomitus concedi poteſt.

Quod ſi à capite fluxio decumbat, tunc commodiſſimè cucurbitula cum ſcarificatu occipiti affigitur, naſi vena ſecatur, leonitæ aperiuntur. Si tamen ſupprimantur menſtrua, vel hæmorrhoides ſint retentæ, prius è crure vacuationem moliri oportet, & facta ſufficiente ex his partibus vacuatione, citiùs quoad poſſumus, ad ſuperiorum ſectionem accedere oportet.

De localibus illud quærendum: *Vtrùm medicamenta calida actu auribus infundenda;* Et videtur quòd hæc inſtillanda ſint calida, ſeu tepida, quæ nempe ad leniendum dolorem, & refrigerandum apponuntur, etiamſi æſtus ſit maximus: Aures enim frigidæ facilè à frigida intemperie offenduntur, & medicamenta frigida actu, anfractuoſos, profundoſq; aurium meatus permeare nequeunt, imò ſibipſis viam præcludunt. Ita docuit Galenus. *3. de loc. r. §. Manifeſtum verò eſt quicquid adhibetur mediocriter calidum eſſe oportere.* Accepit ab Hip. *lib. de affectionib. num. 3.* dum ſic ait: *Si auribus inciderit dolor, conducit multa calida lauare, & auribus fomentum adhibere:* Et *lib. de loc. in hom. num. 20. §.* *Et verò quum dolor affligit, medicamentum natura calidum, tepidum factum infundendum eſt.* Ex quo loco deſumpſit Paulus *loc. cit. rubric. 1. in fin. §.* *Calida verò omnia mediocriter eſſe conuenit, quæ auribus adhibentur.* Nam præterquam quòd balneum, & dulcis aquæ

A lauacrum humores acres attemperat, vt manifeſto exemplo in doloribus oculorum Gal. ab. Hip. edoctus confirmat *lib. 6. Aph. 31.* actu calidum balneum neruoſas partes minimè ferit. Subſcribit Meſuë *cap. de Ophthalmia*, dicens: *Semper in Ophthalmia actu frigida eſſe imponenda, ſicut in auribus calida.* Quam medendi methodum eſſe ſecuriſſimam omnes vnanimiter confirmant.

Obſtat contextus Galeni *3. ſec. loc. cit.* dum ſic ait: *Quidam verò frigidam aquam dolenti auri infundunt, & confeſtim quidem longè magis dolitant, paulò poſt verò perfectè doloribus liberantur.* Ergo cum vtilitate, aqua frigida actu in aures infundi poteſt. Dic, eo loco Galenum ex aliorum mente fuiſſe loquutum. Dic ſecundò, in vehementiſſimis doloribus aurium, aliquando

B narcotica eſſe ex vſu, vt *infrà* dicemus: aquam verò frigidam hac vi præditam eſſe, teſtis eſt Galenus *12. meth. 7.* qui ad colicum dolorem ex bile pronatum, potum gelidæ, tanquam narcoticum medicamentum offerendum curauit: Nam actualis aquæ frigiditas torporem, & inſenſibilitatem parti inducit.

Maior tamen dubitatio eſt de Aceto: *Vtrùm intra aures inſtillandum?* Negantem partem amplectitur Galenus *3. acut. 39.* dum ſic ait: *Acetum vterum dolore afficit.* Quare ſi vterum lædit acetum, quantò magis aures, ſuapte natura neruoſas, ſiccas, exangues? Id equidem Galenus oſtendit *in com.* dum ſic ait: *Quòd acetum ſuapte natura neruos offendat, teſtatur experimentum: Nempe exangues ſunt, & ideò frigidi, faciléque ab iis quæ refrigerant ſimul & tenues habent partes, afficiuntur*

C *medicamentis. Læduntur præterea & à reliquis refrigerantibus omnibus, ſed ſubſtantia aceti, quæ tenuium eſt partium in eorum mergitur profundum, atque in omnes ita penetrat partes, vt ne minimum quidem ex illis illæſum maneat.*

Idem Galenus contrarium ſtatuit, *lib. 3. ſec. loc. cap. 1.* dû ſic ait: *Moderatæ inflammationes, & non pulſatiles etiam per eiuſmodi pharmaca curantur, quale eſt acetum cum roſaceo tepefactum, vtrinſque diligenter ſimul commixtis.* Probat etiam *lib. 13. meth. cap. 12. §.* *Auri verò etiamſi acetum cum roſaceo infundas, nihil offendes.* Nam acetum refrigerat, repellit, penetrat, & roborat, hocque modo partem à vehementiori inflammatione præſeruat.

D Dic, quòd etſi acetum neruoſas partes ſua acrimonia feriat, & hoc modo ſolùm in aures non ſit infundendum, tamen cùm roſaceo permixtum, & in parua quantitate admodum nocere non poteſt. Hip. autem *lib 3. acut.* cùm ſuo tempore plures videret committi errores ab ignaris Medicis: vnus enim tunc non reperiebatur Medicus verus, vt notauit mirabilis Auenzoar *lib. 3. ſuæ medicin. tract. 1. cap. 1.* Idcircò præcepta quædam vniuerſalia conſcripſit, vt poſteri ea maturo, prudentíque conſilio expenderent. Quare roſaceum acrimoniam temperat aceti, huiúſque vim penetrantem modica iuuat ſtipticitate ſua, lenit dolorem, biliòſi humoris efficaciam retundit. Adde quòd acetum non eſt vndequaq; frigidum,

E imò, vt ſæpe alibi dictum eſt ex Galeni mente, contrariis facultatibus conſtat: Hoc enim, vt ſcitè monuit Galenus *4. ſimpl. cap. 3.* ex putredine generationem ſortitur: quare caloris præter naturam empyreuma reſeruat: Nam etſi vinoſæ vini partes, dum ipſum in acetum tranſit, refrigerentur; aqueum tamen excrementum putreſcens, adſcititiam caliditatem obtinet; velut cætera omnia quæ putreſcunt: Quæ ſanè cuncta, ſi Gal. fidem adhibemus, *lib. de cauſ. morb. c. 2.* & *1. de diff. febr. cap. 7.* calidiora putredine redduntur. Quare acetum non ita frigidum eſt, & adſtringens, vt neruos pungat, auriúmque purgamenta incraſſet, & reprimat.

Si dolor vehementer opprimat, ſtupefacientia ſunt ex

ex vſu. Sed quæres: *Vtrùm ea intra aures infundenda?*
Interdicenda eſſe dictat ratio: Nam cogunt nimia
frigiditate humorem, vias arctant, auditum lædunt,
neruos ſenſiles offendunt, & innatum calorem morti-
ficant. Ex altera parte Galenus 3 *ſec.loc.cap.*1.& 8.*c.*3.
Rarò enim, inquit, *hiſce pharmacis cogimur vti, quum vi-
delicet præ doloris vehementia homo de vita periclitatur:
ſic ex opio collyria multis detrimento fuere, adeò vt ipſis
debilem oculum reddiderint, & viſus hebetudinem, auditus
etiam grauitatem induxerint.* Quapropter ſi cætera ano-
dyna non proſint, vt lac muliebre, ſuccus coriandri,
roſaceum, albumen oui, tunc ad narcotica deuenire
neceſſitas cogit: etſi enim periculum ſit in eorum vſu,
melior eſt noxa, quàm mors, ex Gal. 12.*meth.cap.*1. *In
initio* ergo (vt Paulus, *cit.loc.* edocuit) *ſi dolor violentus
eſt, iis vtere, quæ leniter ſenſum ſtupefaciunt: non enim me-*
B *diocre periculum eſt, quòd cerebrum neruo per quem facul-
tas audiendi erogatur, inflammato, vicinum ſit.* In hunc
vſum vtiliter infunditur decoctio papaueris, aut man-
dragoræ, & intra aurem vaporem eius ſuſcipere com-
modum eſt. Si verò virium lapſus ex ſæuitie doloris
immineat, narcotica, correcta tamen, intra au-
res infunde. Paulus ita ſcribit: *Probè igitur hoc dolorem
lenit. Opij pars vna, caſtorij partes duæ, cum lacte
muliebri, vel oui albumine, aut vino dulci tepido inſtillan-
tur.* Subſcribit Serapio *tract.*2.*cap.*12. Auic. *loc. cit.c.*
8. ſic ait: *Quùmque neceſſarium eſt aliquod narcoticorum,
magis incolume eſt ſief Memithæ, quod cum aliquanto opio
teratur, & miſceatur cum lacte mulieris, & diſtilletur in*
C *aurem.* Galenus 3. *de loc.cit. æqualem partem opij, & ca-
ſtorij permiſcet cum ſapa, quia hæc magis, quàm vinum
dulce dolorem ſedat.* Quia tamen aures neruoſæ, & ex-
quiſito ſenſu pollent, vigente dolore potiùs præſtat,
vt auditorius meatus lana molliſſima pharmaco nar-
cotico delibuta foueatur, poſtea oleum è vitellis ouo-
rum infundatur, quippe ad neruoſarum omnium par-
tium dolores demulcendos admirabilem vim ſortitur,
ex Zoaris placito, *lib.*2.*theizir, tract.*5.*cap.*2.

Quòd ſi nulla præſidia proſint, & dolor, febris, ac
alia ſymptomata pertinaciùs perſeuerent, ſuppuratio-
nem adeſſe conjectabimus, túncque eam adiuuare
oportet. Quare lenientibus admiſcenda, quæ mol-
liendi vires habeant, vt mucilago ſem. cydoniorum,
D fœnugræci, ſem. lini, Alth. cũ medulla cruris vituli, &
butyro. Deinde vacuato pure, vel à natura, vel ab ar-
te cum inſtrumento ferreo, vtere abſtergentibus,
quæ operationes à perito Chirurgo commodè ad-
miniſtrantur.

Sed reſtat vltimo loco perpulcra diſceptatio:
*Vtrùm ſigna puris collecti in aure, interdum Medicos de-
ludant?* Chirurgi enim decipiuntur ſæpe in cognitio-
ne veri: arbitrantur enim inflammationem in aure
in pus conuerti, & pus adeſſe intus contentum, cùm
tamen ſolùm ſit humiditas quædam in loco collecta
ex lento, mucoſóque humore pronata, quæ circa
neruos progignitur natura ſuapte. Hoc primus om-
nium docuit Hip. *lib.*2.*de art.text.*57. *Quandoquidem
& ea tubercula, quæ ganglia dicuntur, cùm humida ſint,*
E *& mucoſa carne contineantur, à multis aperiuntur, inde
fluxurum humorem putantibus. Medicum itaque in ſectio-
ne animus fallit.* Et Galenus *in com.* ſic ait: *Hæc enim
ganglia circa cartilaginoſas partes, & circa neruos, ex ho-
rum alimento increſcunt, oriuntúrque ex humore glutinoſo,
ac mucoſo: Hoc enim eſt proprium neruorum alimentum.*
Hoc explicuit *ſuprà* ſic dicens, *com.*56. *In dignoſcendo
loco ſuppurante, vbi affecta pars tangenti moderatè cedit,
inibi ſectione adhibita, contentum pus inuenitur. Quare
Medici poſtquam eundem cedendi modum in quauis alia
parte comprehenderint, putantes eam ſimiliter ſuppurare,
vt illa quas priùs intuiti fuerint, venientes ad ſectionem,
errant. Iſque error interdum duplex eſt, & quòd nullo
modo ibi pus inueniatur, cùm hæc multò craſſiora ſint quàm
opinentur, & quòd Medicis ea ſuppurare videantur, quæ*

A *mucoſum humorem in ſe continent; id quod euenit, quia
huiuſmodi humor, vt ipſe ait, vbi tangatur, citò elabitur:
contrahi autem ſolet in cartilagine, chordis, ac ligamentis.*

Hanc fallaciam enodat Hip. *lib.*6. *epid.ſect.*5. *text.*
13. dum ſic inquit: *Sin auris doleat lana digito circum-
data vnguen calidum infundito; deinde injiciens in volam
lanam auri ſubjicito, vt ipſi aliquid effluere videatur: de-
inde in ignem projicito, dolus.* Quaſi diceret: quum
multoties hæ humiditates in neruoſis partibus ena-
tæ, concoctæ, & ebullientes, ſuppurationem adeſſe
Medico imponant, idcircò ne hic decipiatur, la-
nam in aurem intromittere, eámque in ignem pro-
jicere iubet: Si enim hæc, aut liquor ex ea expreſ-
ſus fœteat, pus intus adeſſe oſtendit, cuius co-
gnitio ob dictam cauſam fallax eſt, vt 3. *progn.*14.
B prædixit Hippocrates. *Aurium dolor acutus cum febre
continua, ac vehementi, difficilis eſt: periculum enim de-
lirij mortiſque imminet. Quia igitur fallax hic locus eſt,
citò etiam animaduertere omnia alia indicia à primo die
neceſſe eſt.*

Ob hanc cauſam tantoperè attentus, & cautus
fuit Senex vigilantiſſimus, quia in pure cognoſcendo
totus ſalutis cardo cõſiſtit: Vt enim *cit.loc.de progn.in
ſententia ſequenti* prædixit; de aurium dolore inflam-
matorio loquutus: *Si enim ex auribus pus effluat candi-
dum, expectari poteſt iuuenem conualiturum. Pus autem
rectè diſtingues ab humiditatibus illis, ſi igni admoueas,
quia illud fœtet, quum à putredinoſo calore ſit occupatum.*
C Nec dicas, quòd ab igne putredinoſus & fœtidus pu-
ris vapor abſumetur, priuſquàm nares feriat: Nam à
re odorata, vel fœtida, inter ebulliendum halitus ſua-
uis, vel grauis exhalat. De illo ſcribit Hip. 5. *Aph.*28.
*Suffitus aromatum muliebria ducit, & ad multa alia vtilis
eſſet, niſi capitis faceret grauitatem.* De fœdo ſic, *lib.*5.
*Aph.*11. *Qui tabe moleſtantur, ſi ſputum, quod extuſſiunt,
grauiter olet injectum carbonibus, lethale.*

OBSERVATIO.

Aurium inflammatio ſæua, Hirudinum ſuctu curata.

SVb auribus glandulæ ſunt conſpicuæ, inſignes, &
D craſſæ, in quas non ſolùm cerebrum, ſed aures ob
viciniam ſua excrementa detrudunt. Ob hanc cauſam
cùm cerebrum plurimis morbis vexetur, qui à craſſo
præſertim, & lento humore originem ducunt, ponè
aures cauſtica, & veſicatoria admouemus, vt humor
noxius ad hęc emunctoria attrahatur, ad quæ natura-
li ſtatu detrudere ſolebat. Ob hanc cauſam cùm iu-
uenis bilioſus, & fortis, auris inflãmatione truculen-
ta laboraret, & in die ſexto, delirio apprehenſus, cum
acutiſſima febre, anxietate, dolore immani, vigilia, ſiti
inexhauſta moriturus in horas ſperaretur, & omnia
auxilia tam per ſanguinis miſſionẽ, cucurbitulas, pur-
gationes, clyſteria, quàm varia anodyna intra aures
indita, non iuuarent, & de narcoticis intra aures
immittendis deliberarent Medici, ſolo hirudinum re-
E trò aures ſuctu miteſcere cœpit. Nam impoſitis qua-
tuor iuxta aurem ægram, quæ erat ſiniſtra, & ſangui-
ne vbertim extracto, cœpit loqui, obdormiuit, ſudor
placidus ex toto corpore emanans erupit, fe-
bris eſt minuta, & ita ceſſantibus ſymptomatis,
paucis deinceps celebratis, à morte immunis eſt
factus.

CAPVT

CAPVT XV.

De Olfactus læſione.

Definitio.

LIcèt Olfactus inter cæteros ſenſus non ſit abſolutè neceſſarius, cùm citra eum commodè vitam traducere poſſimus, quia tamen humor qui in ſinibus cerebri infixus eſt, odoratum impediens, alias grauiſſimas ægritudines committere poteſt, icircò eius curatio aggredienda. *Fit ergo olfactus læſio, quum nulli prorſus odores ſiue iucundi, ſiue moleſti, ſiue medij, quantumuis excellentes, percipiuntur.* Sed de loco affecto grauis eſt controuerſia inter auctores.

Vtrum odoratus noxa, cerebro, vel naribus adſcribenda? quod Galenus *lib.3.de loc. cap. vlt.* anxiè diſceptat. Et videtur affectio naribus propria, in quibus ſitum eſſe odoris inſtrumentum, 2.*de anim.*9.2.*de part.animal.*16. & 5.*de generat. anim.*2. arbitratur Ariſtoteles, & contra Galenum contendit Auerrhoës 2.*collect.*17. Quorum partes ex his potiſſimùm fouentur. Externos ſenſus in vitæ ſubſidium datos ibi locari oportuit, vbi externa obiecta occurrunt, vt confeſtim ſentiantur, antequàm corpori noxam, quoad fieri poſſit, inducant; ideóque nuda creata ſunt ſenſoria, & in corporis ſuperficie locata: vnde igitur ſoli olfactui vſque adeò remotam, & occultam ſedem intra caluariam parauit natura?

Secundò. Odoratus vapor non poteſt per ſe ad caluariam meare, niſi per attractionem aëris, reſpirationis interuentu. Ergo ſi ibi lateret huiuſmodi ſenſus, non odorarentur animalia anhelitu deſtituta, quod omnino falſum eſt, vt conſtat in apibus, formicis, & aliis, nec diffitetur Galenus. Igitur olfactus organum intra caluariam non eſt conſtituendum, nec illius læſio cerebro adſcribenda.

Tertiò. Si in cerebro olfactus organum contineretur, etiamſi nares obſtructæ, occluſæque forent, odoraremur, dum aër inter reſpirandum per os attrahitur. Rurſus, ſentiretur odor alimenti, quod in ore teritur, ac in ventriculo concoquitur, conſcendentibus halitibus ab ore per palatum, & à ventriculo per neruos in cerebrum. Atqui neutrum horum apparet. Igitur non in cerebro, ſed intra nares exiſtit olfaciendi inſtrumentum, nempe ſub interna meatuum membranula, cartilaginibus quibuſdam, veluti valuulis obducta & cooperta, quam quidem intrò inſpiranti foris aperiri, inſpiratione ceſſante claudi, atque adeò citra reſpirationem non fieri odoratum, Ariſtoteles vbi *ſuprà* ſentit, citatus à Galeno *lib.de inſtrum.odorat.cap.*4.

Denique, vel odoris locus intra cranium ſunt anteriores cerebri portiones, quas Medici appellant carunculas mammillares, ob ſimilitudinem, quam cum mamillarum capitibus habent; aut germina illa duo, quæ ex anterioribus cerebri ventriculis deduci, & ad caluariæ partem, vnde oritur naſus, deſcendere aſſeruntur, *lib.de inſtrum.odorat.*2. Non primum, tum quia prędictæ cerebri portiones perforatæ non ſunt, tum quia in frontem, non in os ethmoïdes cribriforme, & colatorium dictum, ceſſant. Non ſecundum, quia duo neruorum ſurculi ad dictum os terminati, mediam cauitatem non habent, qua poſſit vis cum ſpiritu ad cerebrum, & odoratus vapor meare, vt ſentiatur. Igitur, &c.

His perſuaſus Auerrhoës perſiſtit in Ariſt. placito, licèt Galeni rationes ſint multò neruoſiores, & veluti ad oculum monſtrantes, non in naribus, ſed ſuprà, intra caluariam exiſtere odorandi ſenſorium. Ita *lib.de inſtrum.odorat.*8.*de vſu part.*6.1.*de cauſ.ſympt.*4. & alibi. Prima ratio. Natura quæ vſui, & functionibus par-

A tium inſtrumenta accommodare ſolet, per ſenſuum organa neruos diſtribuit, pro recipiendi obiecti tenuitate, & ſubtilitate. At odor naturam ſortitus eſt mediam inter aërem, & aquam, *cap.2.de inſtrum.odorat.* 7.*de placit.*5. & 8.*de vſu part.*6. Quia odoratorios neruos oportebat eſſe medios inter eos qui auditui, & ſapori deſtinantur, quibus ſonus aëreus, & humidus ſapor percipiuntur. Sed nerui intra nares valde exigui ſunt, & ferè capillares, magíſque tactui, quàm olfactui inſeruientes. Non eſt igitur ille locus olfaciendi inſtrumentum.

Secundò. Senſorium communicare debet naturâ cum ſenſibili, ad hoc vt ab illo facilè immutetur, & B patiatur, quod omnino ad ſenſationẽ requiritur: Hinc enim tam varia ſenſuum organa conſtitui fuit neceſſe, licèt vna & eadem foret in omnibus vis ipſa ſentiens. Hinc viſus inſtrumentum, lucidum, purum, & ſplendidum; aëreum, auditus; guſtatus, humidum; terreum, tactus: nempe quia recipienda erant obiecta, naturæ vnicuique illorum ſimilis, vt ſcribit *lib.de inſtrum. odorat.*8.*de vſu part.*& 7.*de placit.cit.* Sed odoris ſubſtátia vaporoſa eſt, non craſſa vt humor, nec ita tenuis vt aër. Ergo olfactus inſtrumentum quodammodo vapori ſimile eſſe oportuit, non durum & terreſtre, qualis eſt ea tunica naribus indita, atque adeò ab odoris natura valde aliena. Quare dici non poteſt in eadem exiſtere odorandi organum: & ex conſequenti nec in narium pyramide; oſſa enim quibus dicta tunica ob- C ducitur, non modò non odorandi, ſed nec tangendi quidem ſenſum obtinuerunt, ex *c.3.eiuſdem lib.*

Tertiò. Vbi ſenſibile ſuo organo ſano, & non impedito debitè approximatur, procul dubio ſenſatio fit. At quamuis nares ipſæ vapore ſatis olente repleantur, nequaquam odoramur, niſi ſpiritu naribus priùs attracto, & ſurſum deferente odorem. Igitur illius ſenſus alibi ſupra locatus exiſtit. Nec ſatisfacit, quod 2. *de anim.*& *lib.de ſenſ. & ſenſil.* comminiſcitur Ariſt. ſcilicet in quibuſdam animalibus, iíſque reſpirantibus, odoratus inſtrumentum intra nares, operculo, veluti valuula tegi, & illud inſpirato aëre aperiri, non inſpirato claudi, atque ideò in illis citra inſpirationem non ſentiri odorem. Nam ſi ſenſus alij (viſu excepto) nudi, patentéſque ſunt creati, vt accedente obiecto quam- D primùm ſentiant, & veluti in continua actione interdiu ſint, ad vſum & cuſtodiam vitæ, quorſum is, de quo agitur, ianuâ claudendus erat? Si vt quieſceret, nec ſemper niſi per interualla ſentiret, nihil magis naturæ intentioni aduerſatur, quàm ſenſuum actiones tempore ad eas deſtinato interrumpi: præterquam quòd ſat erat per ſomnum feriatio, cum aliis continuò operantibus, ac proinde magis indigentibus quiete. Si vt ita meliùs à periculo immune ſeruetur, intra nares latens ſatis tutum exiſtebat huiuſmodi organum, cùm tamen auditorium magis tenue ſit, vtpote aëreum, nec aliquo operculo contectum.

Deinde ſi daretur operculum illud quod fingitur, in parte intra nares odorante, non minùs irruentis aëris impetu, quàm ſpiritu attracto aperiretur; atque ita agitato, & intra nares immiſſo aëre, per quem ſit effuſus odoratiſſimus liquor, ſentiretur odor, quod nequaquam experieris: imò etiamſi fiſtulâ liquo- E rem aliquem odoratum in nares impetuosè exprimas, quantumuis mobilis illa valuula, quam demus, aperiatur, non antea ſenties, quàm vapor odoratus ſimul cum aëre per nares attracto, inſpirando meet ad caluariam, intra quam continetur odorandi inſtrumentum. Quæ autem pars in ea odoretur, dilucidè explicuimus, *lib.1.Hiſt.Prunc.Med.in com.Hiſt.*65.

Nec erit operoſum, obiectis pro Ariſt.& Auerrhoë ſatisfacere. Et ad primũ. Ibi docuit ſenſuũ organa locari, vbi obiectorũ impreſſiones accommodatiùs reciperentur, & receptæ noſcerentur: cúmque odoris impreſſio aptiſſimè fiat intra caluariam, ibidem oportuit

poni odoris inſtrumentum, ad cúmque locum deduci neruos olfactorios: Non aliter ac pro loci varietate, in quo aliorum obiectorum ſpectra ſuſcipiuntur, natura inſtrumenta conſtituit, quædam cerebro proxima, alia diſtantia; remotiora alia; & pro ſingulis neruos deduxit, modò intra caluariam, vt olfactorios; modò ad extimam ſuperficiem, vt auditorios, & conſequenter alios iuxta organi ſitum.

Ad ſecundum. Solùm agit Galenus de reſpirantibus, in quibus natura occultauit odoratum, quia inſpirationis auxilio poterat odor deferri ad locum, in quo ſentiendus erat. In animalibus autem, quæ reſpiratione orbantur, quia ea commoditate carebant, neceſſe fuit olfactum produci, & magis obuium fieri.

Ad tertium. Licèt negari non poſſit, per palatum, & nares, ad interiores cerebri ventriculos externum aërem commeare, ad ſpiritus animalis nutritionem, refrigerationem, & tenuitatem, ſimul & ad odorum perceptionem: cùm tamen palati meatus, per quem aër potiſſimùm ingreditur, quíque rectitudine reſpirationem potiſſimùm operatur, ad nares terminetur; illis obſtructis, ſicut exigua aëris portio, ita vel nullus odoris vapor, vel inſufficiens, ad organum immutandum, ſurſum migrabit: imò verò licèt aſcendat, cùm veluti compreſſus ſit, & oris humore confuſus, expreſſam imaginem aptámve vt ſentiatur, imprimere non poteſt. Vnde fit, vt non percipiatur odor illius quod in ore teritur, aut in ventriculo concoquitur.

Adde; cùm principale munus duorum foraminum, quæ in palato exiſtunt, ſit excrementorum cerebri purgatio, *lib. de inſtrum. odorat. cap.2.* & 8. *de vſu part. cap.6.* & 7. *lib.9. cap.3.* Neceſſarium autem officium, attractio aëris in cerebrum ad vitam neceſſaria, & ad odorum dignotionem, ex Gal. *ibidem*, & *lib. introduct. c.11.* & *de vſu pulſ. cap.4.* Nihil mirum, ſi parum ſentiatur odor, aut nihil, vapore aliò, quàm per nares ingrediente; atque ideò olentium rerum ſemitam à quibuſdam appellari, dicit Gal. *cit. de inſtrum. odorat. cap.1.* Ad vltimum, patet argumenti ſolutio ex iis, quæ *lib.1. Hiſt. Princip. Medic. loc. cit.* protulimus.

Cauſa.

Odorandi actio, cæterarum inſtar, tripliciter lædi poteſt, aboleri, imminui, deprauari, idque ex intemperie, mala compoſitione, ſolutione continui. Mala compoſitio, præſertim obſtructio eſt, atque hæc præcipuè abolitæ, aut imminutæ eſt cauſa. Materia, quæ eſt potiſſima cauſa obſtructionis, vel paulatim in cerebro ex infauſta coctione colligitur, & ob craſſitudinem, aut meatuum anguſtiam ad alias partes minùs præſtantes excerni non poteſt; vel ad proceſſus mammillares à cerebro tranſmittitur. Obſtruuntur foramina duræ membranæ, quæ os ethmoides interiùs obducit, à materia multa, craſſa, glutinoſa, quemadmodum in coryza quotidie experimur.

Signa.

Signa ſunt manifeſta ſatis: Æger enim ſe nullos odores percipere conqueritur, vel eos duntaxat, qui plurimùm excellunt, ſeu qui proximi ſunt. Deinde ſibi imperfectè vocem reſonare agnoſcit, quod pariter contingit de excrementorum excretione, quæ ſecundùm naturam per nares fieri conſueuit. Præfuit aliquod vitium cerebri, vtpote intemperies frigida & humida, quæ huius affectionis frequens eſt cauſa, à qua lenti & glutinoſi gignuntur humores. Præceſſerunt morbi acuti, graues, & qui ſpiritibus exhauſtis, & viribus reſolutis, cerebrum ſummè debile reddiderunt, ob quam cauſam humida excrementa adaucta. Anteceſſerunt à capite deſtillationes, ob quas portio multa humoris mucoſi in dictis partibus obſtructionem peperit. De quibus inter omnes lege Paulum *lib.3. cap.24.* Auic. *5.3. tract.1. cap.5.* Rhaſ. *9. ad Almanſ. cap.4.*

Præſagium.

Affectio hæc non deſpicienda, præſertim cùm anteriores cerebri ventriculi humore grauantur: Periculum enim eſt, ne grauibus inpoſterum æger corripiatur morbis, vt Caro, Epilepſia, Apoplexia. Humores enim frigidi ea parte collecti, & detenti, ruinam maximam minantur: intemperie enim magis adaucta ipſorum copia increſcit, quæ etiam medium, & poſtremum ventriculum infarcire, & grauiſſimos cerebri morbos deinceps inferre poteſt, vt *lib. de inſtrumento odoratus, cap.6. in fin.* protulit Galenus.

Curatio.

Cvm humor, qui cerebri ventriculos, ſiue colatorios meatus opplet, ſit frigidus & craſſus, victus, & cætera medicamenta ſunt adminiſtranda, tam vniuerſalia, quàm particularia, velut in curatione cephalalgiæ pituitoſæ, & epilepſiæ celebranda eſſe determinauimus. Conferunt purgationes diuerſimodè paratæ, dummodò priùs totum expurgetur, præuia phlebotomia, ſi ſanguis redundare videatur; deinceps caput. Hoc roborandum eſt conſeruis, tabellis, lauacris, & cucuphis. Vtendum medicamentis, quæ pituitoſos humores per os educunt. Sternutatoria ſunt vtilia. Suffitus conferunt: ſicut & vnguenta calida intra nares immiſſa. Sudationes ex Ebeno valde proſunt. Sinapiſmus vſque ad frontem adhibendus. Fontanellæ in brachiis, & occipite proficuæ. Demum caputipſum, per ea quæ naribus infunduntur, expurgandum. Si leuia non ſufficiant, ad vehementiora accedendum.

OBSERVATIO.

Errhinum, læſio olfactui efficaciſſimum.

Omnium, quę aduerſus læſum odoratum intra nares induntur, hoc Caputpurgium, celebratis priùs vacuationibus vniuerſalibus, longè efficaciſſimum cenſendum experimento fidiſſimo didici: quod non ſolùm in hoc affectu, verùm in aliis quoque vitiis cerebri periculoſiſſimis eſt ex vſu.

℞. *Succorum marrubij, cucumeris agreſtis, radicis ireos, an.* ℨj. *Succorum fol. ſampſuchi, pulegij, ſaluiæ, an.* ℨß. *puluer. aſſæ fœtida, caſtor. caryophyl. calamenthi, nicotianæ elect. ellebori, an.* ℨ ß. *moſchi odorati*, ℈ j. *amberi griſei*, gr. viij. Miſce.

CAPVT VLTIMVM.

De dolore Dentium.

Definitio.

Odontalgia à Græcis vocatur dentium dolor, vt ait Galenus *2. meth. cap.2.* Fítque cùm dentes in propria ſubſtantia dolent. Sentire autem non eſt dubitandum, cùm hoc vnuſquiſque in ſeipſo experiatur quotidie; & Galenus teſtatur *5. ſec. loc. cap.8. in princip.* cuius Hiſtoriam ſumus interpretati *lib.1. Hiſt. Princip. Med. hiſt.67.* & *lib.5. in com. hiſt.10.* Sed quæres, an dentes ſentiant? Quare breuiter priùs examinandum: *Vtrū dentes ſint oſſa?* Et ne vagemur in incerto, ſolidas rationes ſolùm proferamus. Hip. *5. Aph.18.* ab oſſibus dentes ſeparat, *inimicum eſſe oſſibus, & dentibus frigidum*, ſcribens, & cum eo Ariſtot. *3. de hiſt. anim. cap.9.* &

& Albertus 16.*de anim. tract.*2. *cap.* 1. Galenus tamen *lib.de oſſib.cap.*5. Sophiſtas appellat, qui ſeparant.

Compone litem hoc modo. Dentes,& oſſa, genere ac materia, idem ſunt; differunt tamen nomine, ac ſpecie. Primo namque aſpectu apparet, in genere oſſium dentes eſſe, cùm multis differant: Primùm genere, ſiue origine potiùs: Nam oſſa omnia primo hominis ortu fiunt; menſibus poſt ortum multis, dentes. Oſſa vſque ad certum ætatis ſpatium, hoc eſt, 22. annum, vel circiter augentur; dentes toto vitæ tempore. Oſſa è corpore ſemel extracta nunquam renaſcuntur, & cùm franguntur, coagmentantur quidem, non oſſe tamen, ſed quodam quaſi gummi, quod oſſi eſt perſimile; at exempti dentes regerminant in maxillis. Oſſa cremantur igne, & conſumuntur; dentes nunquam, licèt putris pituitæ conficiantur tabo, vt *lib.*1.*cap.*16. Plinius notauit. Oſſa in omnibus ferè animantibus, quibus quidem veſcuntur canes, plena ſunt medulla, & pinguedinem habent nonnullam, internam,& externam; dentes verò nullam: quæ cauſa eſt, vt eos appellet Celſus *lib.*8.*cap.*1. corpora duriſſima, quibus nihil ineſt frigidi,& non roduntur à canibus: Etſi Ariſtot.3.*de hiſt.animal.*10. non omnia oſſa habere medullam confirmet, quod verum eſt; licèt non ſit negandum, in omnibus oſſibus, tam cauis quàm ſolidis, tam paruis quàm magnis reperiri ſuccum medulloſum, quo dentes carere certum eſt.

Nihil ergo mirum, ſi oſſa ſint inſenſilia, dentes verò ſentiant, cùm ab eorum numero ſeparentur. Illa enim ſi ſenſu pollerent, cùm continuis, & variis motibus agitentur, qui ſine ſenſu doloris exequi non poſſunt, in perpetuo dolore,& triſtitia vita hominum eſſet conſtituta. Quod & ex Anatome patet: nam ad cætera oſſa nulla neruorum portio pertingit, per eorum ſubſtantiam transfundenda; quamquam per illa nonnunquam (quemadmodum per capitis, ac vertebrarum oſſa) nerui tranſeunt, ſed aliorſum tamen ſenſum laturi.

At verò Dentes ſentiunt: Licèt enim horum in corpore multiplex ſit vſus, diuidant cibos, præparent ventriculo, vocis articulationi inſeruiant, vultum exornent, ad pugnam animalibus ſint tributi; tamen habent alium non contemnendum vſum, vt cæterarum oris partium inſtar, ſapores diiudicent, & iccircò ſenſu ſunt prediti, quia genus neruorum molle illis ineſt, vt bellè confirmat Galenus *lib.*16.*de vſu part. c.* 2. ſic ſcribens: *Porrò genus alterum neruorum, molle ſcilicet, ventriculo ineſt, hepati, inteſtinis omnibus, ac viſceribus, quemadmodum & ex oſſibus, ſolis dentibus, tum quòd hi, iis quæ ſibi occurrunt, nudi ſint expoſiti, tum quòd ipſos vnà cum lingua ſentire oportebat, ac ſapores diſcernere, non aliter quàm cæteras oris particulas.* Dentes ergo euidentem ſentiendi vim habere, probat *lib. de oſsibus, cap.* 5. *in princip.* §. *Ex oſſibus dentes tantummodò, mollium cerebri neruorum participes ſunt, ob ídque ſoli manifeſtè ſentiunt.*

Cauſa.

INter plurima tormenta, quibus concutiuntur dentes, maximum eſt dolor, ex Celſo *loc. cit.* Eóſque multiplici de cauſa hoc ſymptoma experiri, Galenus *cit. loc. ſec. loc.* vbertim confirmat. Multoties enim ob inflammationem gingiuarum, vehementem dolorem perpetiuntur ipſi: confluente enim humore à toto, & à capite, in illas phlegmone obſeſſas, dentes ob viciniam afficiuntur. Interdum dolent ob affectum neruum, qui ex tertia coniugatione diſtributus omnibus dentibus, ad eorum radices ſubſternitur. Aliquando ſi ipſius dentis corpus fuerit affectum, aut inflammatione tentatum.

A Verùm cùm difficile & arduum ſit concedere, dentes, corpora duriſſima & ſicciſſima, inflammatione poſſe tentari, ideò dubitandum, *Vtrùm dentes poſſint intumeſcere, & inflammari?* Auicenna enim 2. 1. *doct.* 1. *cap.* 5. inflammationem ferè accidere membris mollibus aſſeuerat; & per hæc, intelligit omnia corporis membra, demptis cartilaginibus, & oſſibus: His autem cùm dentes ſint ſimiles in ſiccitate,& duritie, nec dilatari, extendi, intumeſceréve poterunt. Secundò. Dentes ob ſoliditatem, nec madefieri, nec humorem in ſe admittere queunt, vt patet in dente diu in aqua immerſo. Ergo intumeſcere nequeunt.

Tertiò. Si intumeſcerent, vel id eſſet ratione proprij alimenti, vel propriorum recrementorum, vel quia aliunde confluunt excrementa. Non primum, B quia cùm dentium alimentum ſit terreum, in cauitatem illius, & non in propriam ſubſtantiam recipitur. Non ſecundum, nec tertium, quia hic eſt ordo partium noſtri corporis, vt ſemper partes duræ in molles ſuperflua tranſmittant, ex Gal.*lib.de cauſ.morbor.cap.*6. Sed dens eſt pars noſtri corporis denſior. Ergo intumeſcere non poterit.

Verùm contraria opinio verior eſt, quam ſequitur Auic.1.1.*doct.*1.*cap.*5.& 7.4.*tract.*1.*cap.*4. §. *Et quandoque eſt materia apoſtemans dentem ipſum, &c.* Et deducitur ex eodem Auicenna, 1.3.*tract.*3.*cap.*1.*in princip.* dum ſic ait: *Non enim eſt, quemadmodum quidam exiſti*C*mant Medicorum, quòd cerebrum ipſum non apoſtematur, ſic ratiocinantes. Nam quod lene eſt ſicut cerebrum, & durum ſicut oſſa, non extenditur; & quod non extenditur, non apoſtematur. Hic autem ſermo eſt erroneus: & illud ideò, quoniam lene viſcoſum extenditur, & oſſa etiam apoſtemantur. Et Galenus illud confeſſus eſt: & nos monſtrabimus ſermonem de eo, in capitulo dentium. Imò dicimus, quod omne quod nutritur, extenditur & augmentatur cum nutrimento; & ſimiliter eſt poſſibile, quòd extendatur & augmentetur cum ſuperfluitate: illud eſt apoſtema.* Quare ſic arguit Auicenna: Quidquid alimento proprio, & genuino diſtendi poteſt, id etiam ab excrementis aliunde concurrentibus diſtendetur. Sed dentes à proprio alimento diſtenduntur, & augentur, vt patet D experientia. Ergo ab alienis humoribus poterunt intumeſcere,& inflammationem pati, vt innuit Galenus *lib.*5.*ſec.loc.cap.* 8. *rubric.*1. dum ſic ſcribit: *Cùm verò impoſſibile ſit, incrementum accipere citra nutrimentum, omnino duabus affectionibus, & his contrariis obnoxij erũt, inopia videlicet, & redundantia alimenti quod iis ſuppeditatur. Inopiâ igitur aridiores, & macriores, alimentúmque non ſentientes euadunt: Redundantia verò conſimilem in iis affectionem excitare poteſt, qualis eſt circa carnoſas partes inflammatio.* Ex quibus conſtat manifeſtè, dentes intumeſcere & inflammari poſſe, vt cenſet Trallianus *lib.*3. *cap.* 10.

Ad argumenta facilis eſt reſponſio. Dic ad primum: Dentes etſi ſicciſſimi, diſtendi poſſunt. Ad ſecundũ. Diuerſa ratio eſt in viuente animali, quàm demortuo: nam in illo dentes ſunt molliores, imò oſſa veluti E cerea, præſertim in pueris, 2.*de temper.cap.*2.*ad initium,* §. *Verùm tum oſſa, tum reliqua tota vnà cum his membra, quaſi cerea ſunt in infantibus, &c.* Adde in viuentibus dentes meatibus conſtare etſi inſenſilibus, per quos tum humores admitti, tum excremẽta poſſunt expelli: quinimò & per oſſa quãdoque natura robuſta ſuperflua expellit, auctore Galeno 7. *Aph.*54.§. *Etiamſi illa craſſiora ſint, & per anguſta foramina debeant permeare, & hoc modo, inquit ille, fiũt per oſſa abſceſſus.* Ad tertiũ dic, ex propriis recremẽtis, vel ex humoribus ex aliis partibus concurrentibus dẽtes intumeſcere,& inflammari poſſe. Neque obſtat, quòd auctores de inflammatione dẽtiũ, ſicut de aliarum partium tumoribus, peculiarẽ non fecerint commemorationem, quia hi in dentibus rarò eueniunt, vel ſub curatione aliorum tumorum

comprehendi poſſunt, ſolúmque in hoc differunt, quòd dentium tumores ob ſui duritiem fortiora præſidia expoſtulent.

Cauſæ, quæ morbos dentium per conſenſum excitant, propria vitia ſunt cerebri, neruorum, aut aliarum partium, quæ dentibus conſentiunt, à quibus humores excipiunt. Sed præcipuè humores, quos ad eos cerebrum tranſmittit, cauſa ſunt eorum morborum, à quibus vnà cum gingiuis ipſi premi ſolent. Ex morbis per eſſentiam, quibus dentium materia, ſimul & gingiuarum obnoxia eſt: exceſſus primarum qualitatum numerantur, præſertim frigidus: cùm enim ſint exangues, facilè à frigidis, tum cibis, tum potu, aëre, & externis frigidis alterantur; quo pacto ob debilitatem, & intemperiem illorum, attrahitur ab aliis partibus humor, qui dolorem excitat, ex Gal. 2. *feb.* 11. & 6. *de ſanit. c.* 9. Cæterum cùm dolor ſymptoma ſit, de eo dentes infeſtante, veluti de aliis doloribus dicendum eſt, qui ad intemperiem, ſolutam continuitatem, vel ad vtrumque ſequi conſueuere: quo fit vt & ipſe dentium dolor, ex quacunque cauſa ſoluente continuum, ac intemperiem inæqualem progignente, concitari poſſit.

Signa.

OB hanc cauſam, ſi calida exiſtat affectio, intenſus aderit dolor, facies ſubrubra, & cætera conſentient, vt temperamentum, ætas, anni tempus, regio, aëris ſtatus, & præcedens victus. Si ex frigiditate, contraria percipiuntur. Si ab humiditate, ex humida vniuerſi corporis temperatura, vita otioſa, dimiſſo exercitio, & cæteris facilè coniicies. Si ex ſicca intemperie, intolerabilis dolor excitatur, aderit ſitis, ſputum erit paucum, præceſſit vita laborioſa, tenuis diæta. Si verò cum intemperie humores etiam redundent, facilè eorum exceſſum venaberis, eo modo quo *in cap. de Cephalalgia* prædiximus.

Præſagium.

CVratio doloris dentium parui facienda non eſt: ſi enim eſt vehemens, plerumque concurrentibus humoribus ad ipſos ob dolorem, gingiuarum inflammatio excitatur, & ſæpe guttur, fauces, & aliæ vicinæ partes inflammantur: maximéque quòd ratione doloris, vigiliæ eueniunt, febres generantur, ſpiritus reſoluuntur, flacceſcunt vires, & diſtracta natura, ſi diutiùs dolor perſeueret, coctio infauſta fit, & labaſcente virtute tabeſcunt ægri, & tandem exolutis facultatibus occumbunt; Nam, vt *loco cit.* admonuit Celſus, hic dolor maximis tormentis adnumerari debet, maximè ſi ſenes, aut imbelles exerceat, quorum puſillæ vires deuictæ citò occumbunt.

Curatio.

IN dentium curatione hoc priùs quæſitum volo: *Vtrùm dentes exſiccantibus, & frigidis conſeruentur?* Dic. Hæc ſi excellenter frigida non ſint, in curatione poſſe adminiſtrari certum eſt, à quorum vſu immodico dentes impenſè læduntur, 5. *Aph.* 18. Dentium quippe natura eſt terrena: terrenum autem frigidum eſt; quare ſi frigida qualitas exuperet, ipſos detrimentum pati eſt neceſſe. Dentes autem præcipuè ſentiunt frigiditatem, apud Ariſt. 34. *ſect. problem.* 3. Cùm enim meatibus conſtent tenuibus, ab aduerſis facilè læduntur, præſertim ob neruos, qui exquiſitè ſentiunt, & à frigido intenſo illicò perpetiuntur. Quo pacto Auic. 7. 3. *tract.* 1. *c.* 3. ſic inquit: *Medicinæ dentium, aliæ ſunt conſeruatiuæ, & aliæ ſunt curatiuæ. Et quia ſubſtantia dentium eſt ſicca, tunc medicinæ conuenientes, quæ conſeruant ſanitatem, & reducunt eos ad illud quod*

A *oportet, ſecundùm plurimum ſunt medicinæ exſiccatiuæ.*

Neque obiicias, quòd Galenus *lib.* 5. *ſec. loc. c.* 8. intemperiem ſiccam dentibus accidere in ſenibus aſſeueret, quæ potiùs humidis, quàm ſiccis videtur curanda. At cùm affectus hic curari non poſſit, quia pars ſemel exſiccata, ſubſtantificè humectari nequeat, fit vt perpetuum ſit Auicennæ theorema. Adde quòd Medico inſudandum eſt, vt gingiuæ arctè dentes conſtringant, quod opus ſolùm adſtringentibus, & exſiccantibus perficitur.

Si ergo ob calorem dentes doleant, conuenientia remedia locis nudis adhibenda, omnis mordacitatis expertia. In hunc vſum ea quæ tenuium partium ſunt, intra indenda, vt vis ipſorum penetret in profundum. B Lac aſininũ, ſuaue eſt & mulcebre, ſicut & caprinum, vaccinum, &c. Oleum roſaceum, myrteum cum pauco aceto albo permixtum. Papauerinum, & ex Nymphæa valde præſtant. Conferunt, & exceſſum caloris retundunt ſuccus lactucæ, portulacæ, endiuiæ, lẽticulæ paluſtris, vmbilici veneris, aqua roſacea, flor. violar. quibus acetum roſ. addere oportet: nî in dentibus eroſio adſit, aut vlcus; ab eo. n. ſæuus dolor excitatur.

Frigoris exceſſus, alimenta & medicamenta, actu, & poteſtate calida expoſtulat, vt ſunt vinum generoſum, aromaticum cum melle permixtum: decoctiones ex Ruta, Pulegio, pipere, cinnamomo, & nuce moſchata, Galanga, Pyrethro, Radice Acori, calamentho, Coſto, Origano, ſerpillo, Hyſſopo, & ſtaphiſa- C gria. Prodeſt vinum theriaca, aut mithridatio, aut diacalamentho diſſolutum. Iuuat & collutio ex aqua ardente. Extrà admouentur olea calida, vt anethinum, coſtinum, laurinum, irinum, & alia.

Humor qui naturæ modum vehementer excedat, medicamentis, & alimentis exſiccantibus abſumẽdus. Opitulãtur cornu ceruinum vſtum, Myrrha, ſal, cinis ex oſtreis combuſtis, ſiue pompholyx, cũ quibus frequenter ita affecti dentes vnà cum gingiuis confricẽtur. Opitulatur decoctio facta ex gallis immaturis, Myrti baccis, Balauſtiis, Malicorio, Foliis oliuæ, Plantaginis, nuce cupreſſi, quæ omnia in aceto non admodũ acri, aut rubro & auſtero vino macerentur, aut decoquantur: Horum enim vſu, addito præſertim ſale, & milio, humor abſumetur, & laxi dentes firmabuntur.

D Siccitas, ſi modum excedat, quamuis difficilè ſuperetur, corrigi etiam poteſt. Iuuant alimenta humida, ptiſſana, amylum, panis in iure carnium pinguium maceratus, oua ſorbilia, vinum album, dulce, modicè dilutum. Ex medicamentis prodeſt perfuſio aquæ calidæ, collutio ex lacte, vel ex decocto maluæ, violæ, althææ, glycyrrhizæ. Inunctio ex oleo amygdalar. violar. pinguedine gallinacea, aut anſerina. Quòd ſi duplex, non ſimplex qualitas in prædictis partibus modum naturæ exceſſerit, per præſidia iam expoſita, ſed inter ſe mixta, corrigenda eſt.

At ſi intemperiei, humorum redundantia aſſocietur, tunc præter commodam ſex rerum non naturalium adminiſtrationem, vtilia ſunt repellentia, quorum vſu dentes roborantur, & prohibetur humor ne ad ipſos E influat, ſed ad alias partes compellitur. Horum materiam præſtabunt Galla, Malicorium, Balauſtia, Rubus, Myrti folia, Alumen ſciſſile. At in delicatis corporibus Omphacinum oleum, Roſaceum, aut Myrtinum ſatis ſunt.

Itaque ſi humorum multitudo cum ſanguinis præſẽtia peccet, ſãguinis miſſio ex vſu erit, facta ex humeraria, Cephalica, venis ſub lingua, aut eius detractio per ſcarificatas cucurbitas celebretur. Et ſi calidi humores redũdent, expurgatio clemẽs inſtituatur, diuerſimodè tamen parata. Sed qui[illegible] defluxu frigidorum humorũ à capite in dentes,[illegible]erumque dolore premuntur, vtere iis quæ totũ, & caput expurgant, & deinde quæ efficaciùs humorem pituitoſum eradicant, præſertim quæ in forma ſolida exhibentur. Roborã-

dum

dum caput lotionibus,vnguentis,cucuphis.Sudorifica ex Ebeno adminiſtranda.Apophlegmatiſmata optima ſunt,ſicut & errhina,quæ mucoſum humorem, antequam in nares confluat, exhauriunt. Fonticuli brachiis affixi laudantur. Dentes abſtergantur à glutinoſo ſucco,decocto facto ex Pyrethro,Ariſtolochia, Anetho, pulegio, radice Fœniculi, cortice capparis, coſto,radice Angelicæ; quæ omnia priùs vino generoſo, & quarta parte aceti macerentur, & deinde ad vſum coquantur.

Si vehemens vrgeat dolor, & vires imminui incipiant,ſtupefacientia non eſſe verenda,ad maius periculum euitandum, docuit Auicenna 7. 3. *tract.* 1.*cap.* 8.*de medicinis ſtupefactiuis*.Ea vel per os offerenda, vel dentibus admouenda,vt Philonium: *Nam ſi is,qui de dente ſuo conqueritur*, inquit Auicenna,*potat ipſum, & accipit ex ipſo in ore ſuo, & dormit, maturatur ægritudo eius, & quieſcit dolor eius, &c.* Leuia primò adminiſtranda,& correcta cum iis,quæ illorum frigiditatem compeſcere poſſunt.

℞. *Opij, caſtorij, ſalis, an.* ℈. iiij. Fiat puluis, qui cera & guttulis olei Iuniperini excipiatur,& denti tepidè admoueatur.Verùm pro cauſæ varietate,alia interim immutare,aut adiicere licet.

OBSERVATIO.

Dentium dolor,ex calculo ſupra dentem prognato, excitatus, eiuſque curatio.

Lapides in variis noſtri corporis partibus innaſci, ex auctorum penu propoſuimus, *lib.* 1. *Hiſt. PP. Med. hiſt.* 70.In dentibus veros calculos generari,ex muco viſcoſo & lento, ob partis calorem vehementer toſto, indurato, & in lapidem ſolidiſſimum conuerſo,nouiſſimum eſt,& à nullo hactenus literis promulgatum.Quinquagenaria, catarrhoſis fluxionibus obnoxia, biennio, dolore dentium ſuperiorum in A parte læua, ita quaſſa eſt immaniter, cum faciei tumore inſigni,vt mori potiùs vellet,quàm tam ſæuum tormentum tolerare, quo noctu premebatur magis. Illa in primo acceſſu, ſe habere prægrandem tumorem ſupra dentes;fatetur libenter,à quo adeò pungebatur, vt vigilans tota nocte decumbere cogeretur. Rei nouitate permotus, labrum ſuperius eleuare conatus ſum, exiſtimans, fortè in gingiuis adeſſe tumorem ſcirrhoſum, à quo aliquando hæc ſymptomata oriri conſueuerunt.Deus bone! tumorem detego,acu eum attrecto, duriſſimum, imò ſaxeum inuenio, & à natura ſcirrhi valde diſſimilem, qui ita eminebat, vt oui mediocris adæquaret molem, narémq; ſiniſtram occluderet, inſpirationémque interciperet, cùm eſſet læuis, colore cineritius. Stupefactus, voco ſocium B Chirurgum peritum. Hic ſolùm ferro extrahendum eſſe ſibi perſuadet. Et ne ab humore glutinoſo à cerebro deſcendente foueretur lapidoſus tumor,néve à toto ad eum conflueret ob dolorem humor, fœminã ſæpius expurgamus,præſeruationis cauſa. Hoc facto, circumcirca emollientibus decoctis per menſem vſi ſumus. Tandem forcipe dentato in hunc vſum parato,lapidem apprehendit Chirurgus,ita fortiter,vt reluctante fœmina, ac caput in varias figuras magna cum vi concutiente,in duas partes fuerit diuiſus: qui ab omnibus accuratè cõſpectus,apparuit duriſſimus, C ſolidus,& ad ſtateram appenſus,binas cum drachmis quinque vncias pependit. Quo omnino euulſo dens paruit integer, & quod mirandum eſt, nullo liuore, aut labe fœdatus:& ægra à dolore inpoſterum immunis euaſit.

Sed de hoc libro ſatis:Longioris enim diſputationis pertæſi,cogitamus vela contrahere,& ad ſecundũ Librũ Praxis Hiſtoriarũ ſedulò properare, in quo proponetur curatio morborum internorum, qui partes vitales,& naturales infeſtant. Aſpiret modò fauor Altiſſimi,cuius ſapientia,potentia, & prouidentia totus perſonat orbis: Ab illo enim,& ad illum, & in illo, & per illum ſunt omnia,& ille ſuper omnia.

FINIS LIBRI PRIMI.

ZACVTI LVSITANI,

PRAXIS HISTORIARVM,

LIBER SECVNDVS.

DE CVRATIONE MORBORVM, VITALES, ac Naturales partes infeſtantium, agens.

PRÆLOQVIVM.

HVMANI corporis conſtitutionem, ac fabricam, cunċta ſaltem excedere mixta etiam animata, Ariſtoteles firmauit vbique. Homo enim res eſt, quam natura cæteris intentiùs, curioſiúſque amplexatur, producítque veluti quiddam abſolutius, & perfectius quauis creaturâ, quæ cœli ambitu continetur. Illi enim etſi non inſit leonis robur, non leporis pernicitas, non piſcium in natando agilitas, non taurorum impetus, non canum ſagacitas; ineſt tamen prudentia, ineſt ratio, ineſt diuinior mens, qua vnicuique iſtorum dominatur ad ſatietatem, dum ſanitate fruitur incolumi, dum Cor, caloris innati conceptaculum, vitæ principium, ſpiritus ſedes, ſua munia dextrè exequitur, à cuius robore & firmitudine, cæterarum partium vigor fouetur & conſeruatur. Sicut enim in Rebuſpublicis vnus aliquis debet eſſe, cuius conſilio, & prudentiæ reliqua ſubiiciatur multitudo: alioqui multis cohabitantibus, & vnoquoque ſua commoda procurante, nullo negotio dilaberentur res, nî Princeps aliquis præſideret, qui publico bono, tanquam mitis parens conſuleret; & ſicut in corporum vniuerſitate corpus primum, id eſt, cœleſte, reliqua corpora quodam diuinæ prouidentiæ munere, ordinéque diſpenſat, atque moderatur: Sic inter membra corporis, vnum eſt præcipuum, cuius veluti nutu quodam reliqua agitantur, nempe Cor, cuius ignea & calorifica vi, ob aërem per inſpirationem attractum contemperata, reliquæ noſtri corporis partes gubernantur. Accedit iecur, gratioſi humoris ſedes, & officina, membrum maximè præcipuum, cuius maximi agnoſcuntur effectus, ita vt ſi vita nobis contingat optabilis, & optima, Iecoris id virtute fieri ſtatuat Hippocrates. Quid de Liene proferam? qui parte læuâ ſitus aduersùs iecur, ideò laxior molliórque eſt, ſpongiæ imagine, vt faciliùs ſanguinis craſſiorem ſecernendo, alliciendóque repurgaret fæculentiam, & hoc modo animal vigeret robuſtum, & floridum. Quid de Ventriculi præſtantia, & nobiliſſima facultate coquendi cibum, & tranſmutandi in chylum, conſcribam? In eundem enim finem datus homini venter, in quem & vniuerſis plantis radix. Nam quemadmodum radix plantam ſuſcepto exteriùs cibo nutrit; ſic & venter animal ipſum importato intrà alimento. Quid referam de Vtero, & genitalibus partibus, earúmque præſtantia, vſu, conſenſu cum cæteris? ob quem graues inſurgunt, periculoſi funeſti,

funeſti, & intricati morbi, quorum cognitio, & curatio ſæpiſſimè Medicos deludunt. Quid dicam de partibus noſtri corporis infimis, & extremis, quarum vſu, & ope animal operationes exequitur? Datæ namque ſunt Manus, vt alias admirandas vtilitates prætermittam, quæ armorum omnium vicem impleant, præſtóque ſint mirabili Diuinitatis prouidentia, ad perficiendum quicquid ratio dictat. Pedes verò vniuerſi corporis molem, fundamenti inſtar, ſuſtentant, quorum beneficio, ac ſubſidio homo plurimas artes exercet. Harum ergo partium infortunia, calamitates, morbos, quibus actiones nobiles perturbantur, & ſæpe penitus abolentur, ingenti cum ægri damno, ſimúlque tantorum malorum præſentanea auxilia, in hoc ſecundo libro deſcribere conſultum duxi. Tu, LECTOR INGENVE, quæ in diuerſis priſcis auctoribus exactiori lima perpendimus, expoliuimúſque, indulgenter, ac beneuolè amplectaris, obnixè rogo.

CAPVT I.

De Morbo Gallico.

Definitio.

VERVM quia iamdiu de curatione morborum, qui ſupremam arcem corporis occupant, verba fecimus, perſequamur & flores reliquorum affectuum, qui partes vitales opprimunt, atque fatigant. At quoniam Fauces inter ſpiritales partes etiam connumerantur, quia per eas aër ingreditur, ſpiritus vitales nutritu- B rus, iccircò ab hac parte orationem incipere conſultum mihi viſum eſt. Hæ plurimis morbis, cum ore, gula, palato, pariſthmiis, etſi vexentur, apud Auic. tamen frequenter vlceribus, iiſque Gallicanis fœdantur: quæ omnia vitia hoc capite, ſub nomine morbi Gallici comprehenduntur, de cuius natura, origine, antiquitate, licèt *lib.* 1. *Hiſt. Princip. Med. in com. Hiſt.* 73. aliquas deſcripſerimus quæſtiones ſcitu non indignas, tamen hoc loco reliquas concernentes praxin, methodicè breuiculis capitibus proponemus.

At quærendum: *Vtrùm certa poſſit aſſignari morbi Gallici definitio?* Inuaſit hominum genus ex lue venerea quoddam vitium gonorrhϾ finitimum, quod iccircò fœdam, virulentámque gonorrhœam appellamus. Alij morbum Gallicum, Neapolitanum, Italicum, Hiſpanicum, luem veneream, Variolam magnam, Mentagram, vel pudendagram vocare conſueuerunt. *Morbus* ergo *Gallicus eſt ſoluta continuitas, ab humoribus exuſtis per contagium ferè genita, à malignis* C *quibuſdam puſtulis incipiens, pudenda plerunque, dein corporis reliquas partes exteriores, & caput præcipuè inficiens, poſtea intimas partes penetrans, dolores circa articulos, & oſſa, noctu præcipuè faciens, atque abſceſſus duros, in peſſima adeò vlcera, vt oſſa quoque plerunque vitient in longum tempus, deſinentes.* Vel hoc modo definies. *Lues venerea, eſt totius ſubſtantiæ morbus occultus, contagioſus, tuberculis, maculis, vlceribus, doloribus ſerpens, ſolo concubitu, aut alio impuro contactu contrahendus.* Vel ſic. *Morbus Gallicus eſt cutis corporis, vel extremorum ipſius vniuerſa defœdatio cum dolore.* Vel hoc modo. *Eſt puſtula, quæ ex varia humorum corruptione oborta, ob aëris nimiam caliditatem & humiditatem, pudendum, & mentum, ſeu gutturis particulas primùm, dein reliquum corpus cum magno interdum dolore circumambit.*

Quare cùm hic morbus variis & horrendis ſtipatus ſit ſymptomatis, ita diuerſimodè affligit & premit, omnéſque noſtri corporis partes fatigat & laceſ-

A ſit, vt certa veluti definitione comprehendi non poſſit; quia omniuarius eſt, & inenarrabilis, doloſus, occultus, pertinax, importunus, & fortiſſimis auxiliis vix ſuccumbens, imò pleroſque fraudulenta pernicie miſerrimè perdens.

Vtrùm autem *ſit morbus venenatus*? deinceps explicandum. Luem veneream eſſe morbum, ſatis patere arbitror; nam lædit actiones: inter ea verò quæ in noſtro corpore inueniuntur præter naturam, reponendus eſt, cùm ſit affectus primò, & per ſe actiones lædens, ex Galeno *lib. de diff. morb. cap.* 1. & cùm morbus ſit triplex, vel in intemperie, vel in deprauata compoſitione, vel in ſoluta vnitate, neceſſariò ſub aliquo comprehendi debet, vel ſub omnibus; quod probabilius eſt, etſi potiſſimùm ad morbum intemperamenti ſit reducendus. Licèt autem in eo reperiantur B vlcera, quæ ſunt ſolutiones continui, & tumores vitiantes compoſitionem; ſemper tamen cùm his omnibus coniunctum eſt intemperamentum, quod ad illius eſſentiam ſemper concurrit.

Vnum tamen aduertas quæſo: intemperamentum hoc non à prima, ſecunda, tertiáve qualitate emanare, ſed vitioſa, & malefica, occulta, venenata, & innominata, quæ viſcerum naturam inquinat, actionum ſymmetriam labefactat & deſtruit, vitioſóſque in corpore gignit humores, & omni labe fœdatos, qui cùm in varias ſedes expirent atque reſtagnent, diuerſos & mirabiles in illis affectus excitant.

Neque inſtes, quòd qualitas hæc morbum Gallicum efficiens, cùm ſit innominata, erit etiam ignota: quare ſi non cognoſcitur, corrigi haud poterit. Dic, vitioſam qualitatem ratione non cognoſci, cùm ad aliquod manifeſtum principium reduci non poſſit; cognoſci tamen experientia non eſt negandum, cùm cognita ſint remedia, quibus hic morbus curari, & eradicari ſolet, quæ à tota ſubſtantia, & abdita proprie- C tate illi ſunt aduerſa & contraria, medentúrque non quia calida, frigida, humida, ſicca, ſed quia talia: alioqui alia medicamenta multò calidiora commodiùs curationem perficerent, vt piper, Caſtoreum, pyrethrum, & alia, quàm Smilax aſpera, Radix Chinæ, Lignum Indicum, quæ huic morbo mirificè opitulari, experientia, rerum omnium magiſtra, teſtatiſſimum facit.

Anxiè ſatis à Medicis dubitatum: *Vtrùm ſedes, & minera huius mali ſit cerebrum, cor, iecur, aut cutis?* Cerebrum eſſe, demonſtrant pilorum defluuium, talpæ in fronte enatæ; puſtulæ in facie variegatæ, & rotundo ſchemate ſiccæ; pertinax cephalalgia, noctu præcipuè affligens; ſurditas, inflammationes oculorum; vlcera in capite ſordida, nec non in gula, pariſthmiis, palato, gingiuis, ore toto. Cor primariò oblædi, oſtendunt febricula, cordis palmos, pulſuum debilitas. Omnes ferè Iecur eſſe contendunt, nec immeritò: in

hoc

hoc enim morbo deprauatur concoctio, nutritio non integrè perficitur, ægri pallidi fiunt, cachectici, extenuati, maſſa ſanguinea putrilagine inficitur, puſtulæ per totum corpus erumpunt: vrinæ perturbantur, adeſt in toto corpore pilorum defluuium: humor enim acer, ſalſus, & mordax, ex hepate calido, vel vitioſa qualitate infecto progenitus, radices pilorum exedit & erodit. Fœda gonorrhœa fatigat. Apparet ſcabies cruſtoſa, & totius corporis ambitus verrucis, tuberculis, & nodis conſpurcatur. Quapropter in hoc morbo ſanguificationis officium euertitur: & hoc modo humores vitioſi generantur in copia multa, cum recrementorum vbertate permixti, qui hæc, & alia mira pathemata excitare ſolent: & (vt vno verbo dicam) non poteſt verè appellari morbus Gallicus, niſi praua, venenatáque qualitas iecori ſit communicata. Sicuti enim ad hydropis generationem intemperies frigida iecoris eſt neceſſaria, 4. *Aph.* 11. & ſicuti febris non fit ſine calore cordis præter naturam: eodem modo morbus Gallicus in eſſe perfecto conſtitui non poteſt, quouſque qualitas illa vitioſa iecori, tanquam origini & principio humorum, ſit impertita. Neque dicas, cutem eſſe partem præcipuè affectam, quia artus dolent, corporis ſuperficies vniuerſa vlceribus, tumoribus, & aliis puſtulis conſpurcatur: quia citra hæc, hic morbus affligit & premit; quæ ſi adſint, non cutem, ſed genus venoſum, aut iecur laborare planè oſtendunt: à qua parte humores deleteria qualitate conſpurcatos, in ambitum corporis, tanquam in emunctorium confluere, eſt certiſſimum.

Ex his quæri poteſt: *Vtrum morbus Gallicus ſit vniuerſalis?* Cui quæſito reſponderi poſſe affirmatiuè puto: Ille enim vniuerſas partes occupat corporis noſtri. Cùm enim deleteria qualitas iecori communicetur, in quo humores generantur pro earum nutritione neceſſarij, fit vt quemadmodum bene valente corpore, & iecore officio ſuo rectè fungente, humor laudabilis progerminat, corpus innoxiè aliturus; ſic contrario modo accidit, ſi iecore debiliori facto, & officinis coctionis infirmatis, humor gignitur acer, putris, ſalſus, praua labe fœdatus; qui pro nutrimento ſi tranſmittatur ad caput, pilorum defluuium excitat; ſi in oſſibus recipiatur, in illis tumores propullulant, quos talpas, ſeu talparias vocitamus. Si verò partes internæ robuſtæ ſint, & ad ambitum corporis ſuperuacaneos humores detrudant, tunc puſtulæ omnis generis in ſuperficie apparent, & in oſſibus tophi, ſeu nodi, ex craſſiuſculo & terreo ſucco prognati. Bubones etiam in inguine, ex concubitu venereo ſuborti, iecore ad has partes, vtpote debiles, fœdos humores detrudente, vel quia ratione alicuius vlceris partium genitalium enaſcuntur, ob dolorem, qui fluxioni occaſionem præbet. In quibus partibus coërcitus, & non bene difflatus humor, ſuapte natura reprobus & nociuus, reciprocè vapore ſuo, & alteratione per continuum facta, inficit immaniter iecur ipſum, & vaſa ipſa. Quare ſæpe febris exoritur diaria, ſed hæc non diu durat, quin ſibi comitem putridam adſciſcat: in quem ſenſum intelligendus eſt Hip. 4. *Aph.* 55. *Ex inguinum tumoribus omnes febres malæ, præter diariam.*

Hoc ſuppoſito non ineptè dubitant: *Vtrùm morbus Gallicus cum omni morbo poſſit complicari?* Nam ſi eſt affectus vniuerſalis, cum omni coniungi poſſe negare haud poſſumus, quippe hoc accidit multipliciter: Nam aut affectus coniunguntur cùm lue venerea ſimiles in materia, vel in aliqua re, vt articularis morbus, externarum partium dolores à frigida capitis defluxione ſuborti, humidior & frigidior iecoris, ventriculi, aut lienis intemperies, à quibus dolores, obſtructiones, & grauiſſimi morbi emanant, vt hydrops, epilepſia, ſtupor, paralyſis, & alij diuturni. Sæpe hæc dira lues cum acutis complicatur, de quorum numero ſunt

A febris, & inflammationes internæ; frequentiùs enim lues venerea corripit corpora immunda, & vitioſis humoribus repleta, quàm temperata, & euſarca. Quæ omnia diligentem prouidentiam in Medico prærequirunt.

Cauſa.

Morbus hic à diuerſis cauſis emanat, quæ vel vniuerſales ſunt, vel particulares. Illa, eſt maxima cæli in caliditate & humiditate intemperies, aut malignus alicuius planetæ aſpectus: hæc enim omnia ad putredinem diſponunt. Particularis cauſa, vel eſt externa, vel interna: ob illam interdum Gallicum venenum venereo obſcœno contrahitur concubitu, quod frequenter accidit: aliquando à nutrice, ab in-

B fante, ſæpe ſolo oſculo, ſola veſtium, aut indumentorum conuerſatione, poculo, ſed ferè ex concubitu emanat, & ſic in pudendo praua illa qualitas recepta, ſenſim ac ſine ſenſu vltrà progrediens, teſtes, & vaſa ſeminaria inquinat, & furtim veluti in altas partes ſeſe inſinuat. At genitalia membra cum ſuapte natura calida ſint & humida; & recipiendis excrementis aſſueta, frictione, agitatione, & motu ampliùs incaleſcunt, & hoc modo faciliùs virus ſuſceptant.

Quando ex nutrice, aut oſculis contrahitur, tunc lingua, cùm ſit mollis, ſpongioſa, & laxa, & cum ea ob viciniam gingiuæ, palatum, & guttur, inficiuntur primò. Si ex infante virulentia eiaculetur, tunc mammillæ, & papillæ nutricum afficiuntur; & hac de

C cauſa virulento humore in altas ſedes ſerpente, totum corpus deinde labe conſpurcatur. Quapropter hunc morbum eſſe contagioſum contactu, & fomite, experimento fit manifeſtum. Num autem ad diſtans inficiat, agitauimus *lib.* 2. *Hiſtor. Princ. Med. in com. Hiſt. cit.*

Cauſa interna, eſt virtutis debilitas, & hæc eſt cauſa, quare alij citiùs, alij tardiùs hoc morbo corripiantur. Secunda cauſa, eſt denſitas corporis: qui enim molli, laxóque conſtant corporis habitu, facilè læduntur, promptiúſque contagium ſuſceptant; qui denſa carnis contextura pollent, difficillimè. Tertia cauſa eſt cacochymia, qua qui ſcatent, huic morbo obnoxij ſunt, & in illis malum ampliùs efferatur: Nam mor-

D boſus apparatus habilitatem quandam præſtat ad ſuſcipiendum contagium.

Ex his ſolues dubium, quo quæri ſolet: *Vtrùm potiſſima, & immediata huius morbi cauſa, ſit venenoſum contagium?* Affectus enim hic non eſt de genere peſtilentiū, & ſic plures non interficit; nec de genere vulgarium, & hac ratione plures non apprehendit, quia eius ratio, & cauſa potiſſima non conſiſtit in his, in quibus communicant, nimirum in aëre, cibo, & potu; ſed in adhæſu & vicinia eius corporis quod labe infectum eſt, ſolùm conſiſtit: quam quidem id corpus ſuſcipere faciliùs valet, in quo tria genera cauſarum concurrunt, nempe debilitas virtutis, cutis laxitas, & copia praui ſucci: Ex quo venefico contagio, tanquam ex vehementiſſima & efficaciſſima cauſa, acquiſito præ-

E ſertim fomite, & contactu, corpora tam temperata, bilioſa, pituitoſa, melancholica, ſanguinea, quàm robuſta, vel debilia, corripi ſæpe experimur.

Sed rogabis: Si vna eſt cauſa huius ferini morbi præcipua, cur tot ſymptomatum varietates in corpore cóſpicimus ab vna cauſa prognatas? Alij enim corripiuntur pſora, alopecia, puſtulis, tumoribus, vlceribus, febri, & mille aliis accidentibus tentãtur. At hæc omnia tam diuerſa eueniunt ex materiei, cui cóiungitur, copia, & alicuius particulæ apparatu: Aliis enim cutis eſt languida, & humor tenuis, qui è viſceribus in corporis ambitum elatus, puſtulas creat, & alios cutaneos affectus, præcipuè ſi craſſiuſculus ſit: & pari ratione illi quibus caput, aut artus debilitate laborát,

ob

ob hanc cauſam facillimè fluxionem humorum ſuſceptant, qui ſi pituitoſi ſint, diutinum; ſi tenues, acutum morbum concitare conſueuerunt.

Ex hoc capite emanat alia quæſtio : *Vtrùm morbus Gallicus, ſit morbus calidus, an frigidus?* Caliditatem oſtendunt vlcera in variis corporis partibus enata, febris, vrinæ ardor, profluuium materiæ acris & erodentis per virgam, tumores inflammatorij, vigilia. Frigiditatem demonſtrant dolores articulorum, nocturno præſertim tempore inuadentes; tumores ex pituitoſo, vel terreſtri humore prognati; artuum contractiones, viſcerum debilitas, teproba concoctio, pallor faciei, inflatio oculorum; cachexia, tinnitus aurium, diſtillatio, raucedo, morbi ſtatus longus. Quæ tam aduerſa ſigna hunc morbum, nec calidum, nec frigidum, ſiccum, aut humidum, aut bilioſum, pituitoſum, melancholicum, vel ſanguineum eſſe conteſtantur; ſed mixtum & compoſitum, in quo pro varietate humoris in corpore prædominantis, hic vel ille humor qui amplius exuperat, promptè inficitur. Quapropter morbus Gallicus totam maſſam ſanguineam ex æquo inficit, & pro diuerſitate corporis patientis, magis hunc humorem quàm alium inquinat: licèt pituita ſalſa, humoréſque aduſti frequentiùs hac lue fœdentur.

Signa.

Plurima ſunt ſigna huius morbi, dira, & terroris plena, quæ in quatuor claſſes ab auctoribus diuiduntur, iuxta quatuor ſpecies, quibus inſignitur. Prima ſpecies eſt omnium leuiſſima, in qua pili capitis, & barbæ, citra aliam corporis affectionem decidunt, tunc enim virus in tenuiori corpore conſiſtit, quod per corporis ſumma ad pilorum radices diffunditur. Secunda pauló eſt deterior, in qua puris fœdi per virgam emanat profluuium, variis coloribus inſigniti. Vniuerſa cutis crebris maculis multùm extuberantibus repletur, modò rubris, modò flauis, quæ non antè extinguuntur, quouſque morbi radix ſit euulſa. Hæc in tenuiſſimo ſanguine conſiſtit. Tertia eſt grauior, in qua adſunt immanes articulorum dolores, veſperi, noctúque præſertim ingraueſcentes, quoniam humor melancholicus, à quo illi ſcaturiunt, hoc tempore efferatur & inualeſcit. Vlcera doloſa in gula, palato, pene, & vniuerſa corporis mole propullulant, ſicut ſcirrhoſa tubercula in eadem parte, & iuxta oſſa exoriuntur. Quarta eſt omnium deterrima, quando iam morbus inſoleſcens ſolidas partes adoritur, oſſa, vincula, membranas, & neruos, quæ poſtmodum carie occupantur. Æger febricula hecticæ inſtar opprimitur, cacoëthicis vlceribus, & vix ad cicatricem peruenientibus corpus conſpurcatur, & ſic vigiliis, diriſque cruciatibus corpus confectum & tabeſcens, paulatim diſſoluitur, & perit.

Sed dubitandum: *Vtrùm Gonorrhœa virulenta à communi gonorrhœa diſtinguatur?* Quod quæſitum cutantium malè torquet ingenia: Plures enim ſunt fœminæ, quæ alba patiuntur ex interuallis per vterum purgamenta, quarum viri Gallica lue ſunt infecti, & vel ſemel curati, ſunt de ſanitate dubij, quæ ob materiæ fluxum ignorant, an tanto malo ſint detentæ. Rurſus viri hac ipſa de cauſa, cum multis recuſant inire concubitum, timentes, ne ex marito primo Gallica lue fœdato, & forſan malè curato, contagium reportarint. Quæ omnia peculiarem Medici diligentiam, & maturum conſilium, ad curandum prærequirunt.

Hanc ergo à communis ſeminis inuoluntaria profuſione plurimis ſignis diſtingues. In venereo enim, & contagioſo congreſſu, penis, & totius corporis, ac partium pudendarum pori & meatus aperiuntur, & vapor ab inquinata fœmina aut viro eleuatus, in pudendum fœminæ aut viri, in vaſa ſpermatica, & teſtes, vterúmque ſeſe extendit, illorúmq; conſtitutionem conſpurcat, & ſua maligna qualitate proſternit; quo fit vt alimentum ad partes demandatum, in fœdum virus degeneret, album, flauum, aut aliis coloribus inſignitum. In communi verò Gonorrhœa, quæ fit laxatis, & imbecillioribus vaſis ſeminariis, exit ſemen album, aquoſum, & ſeroſius redditum.

Rurſus in hac nullus adeſt dolor; in virulenta ſentitur dolor, ardor vrget, maior vel minor, prout virus acrimoniæ plus, vel minùs particeps fuerit, quam in vaſis ſpermaticis prauè affectis contrahit: ex quo fit, vt ob acerrimum humorem per has partes, & penem decurrentem, eáſque exulcerantem, vlcera ſuccreſcant doloſa, fœtida, & quę miſerrimè ægrotantes torquere ſolent. Accedit quòd virulenta gonorrhœa ſolùm ex concubitu obſcœno ortum ducit; communis verò citra hunc premit, & fatigat.

Vtrùm autem *dolores Gallici à cæteris doloribus diſtinguantur?* etiam diffidium eſt. Illi enim cùm à mala qualitate ſcaturiant, diuerſimodè affligunt, ita vt in vna eadémque membrana variæ excitentur dolorum differentiæ, quod in aliis dolorum ſortibus non experimur. Deinde. Dolores reliqui diuturni, à frigida cauſa emanant; recentes, calidi ſunt, iuxta oraculum Senis, *lib.6.epid. ſect.7.text.5.* dicentis: *Dolores antiqui, frigidi; noui verò, calidi.* At verò in doloribus Gallicis euenit contrà: Nam dolor ex frigida cauſa, ſæpe eſt acutiſſimus, mordaciſſimus, & intolerabilis, vt ſe abradi & exuri ſæpe referant ægrotantes, in quorum etiam curatione multoties experimur, dolorem calidum, mordacem & acerrimum, diuturnum eſſe, ac difficulter curationem ſuſcipere.

Inſuper reliqui dolores præſidiis contrariis, anodynis, & ſtupefacientibus conſaneſcunt; Gallici ſolis antidotis miteſcunt, ac leuantur, qualia ſunt quæ à proprietate alexipharmaca illis reluctantur. Gallicus dolor rarò ſit cum tumore; Arthriticus cum eo inuadit, in omnibus, aut pluribus partibus plerumque conſpicuo. Arthritici dolores, ſicut omnes aliæ articulariæ affectiones, vere & autumno magna ex parte mouentur, iuxta Senis oraculum, *6. Aph.55.* Gallici nullo non tempore. Præterea Gallicus dolor ſenſim, paulatímque ingruit; Articularis verò, ſubitò & confertim. Gallicus dolorem infert iuxta perioſtium, in intima particulæ regione; articularis in extimis, vbi tumor apparet, & in intimis etiam. Gallicus dolor frequenter caput exercet, etſi alios artus etiam premat ac fatiget; alij dolores articulares rarò, aut leuem capitis dolorem comitem habent. Gallicus ferè incipit poſt venereos bubones repercuſſos; articularius ex aliis cauſis emanat. Demum Gallicus veſperi, aut noctu pręcipuè affligit, quia hoc tempore humor melancholicus, qui plerumque in hoc morbo exuperat, mouetur, & inſoleſcit; Arthriticus in omni parte diei, citra vllam remiſſionem exaſperatur, & inſoleſcit. Hæc ergo attento animo licet perpendere, ne ſimulata morbi natura Medicus fallatur, & ſpretis neceſſariis auxiliis in grauiora pericula ægros præcipitet.

Quæſtio eſt etiam ſcitu digniſſima: *Vtrùm febris Gallica ſit putrida, & aliquando in hecticam commigret?* grauis diſceptatio, & magni ad praxin momenti: Nam in Gallica lue Iecur eſt mala qualitate affectum, nutritio ſit infauſta, humores ſunt vitiati, ſanguis putrilagine infectus, & omnis maſſa ſanguinea, labe fœdata: quapropter ſi febris excitatur, ad putridā eſt reducēda, quæ vel intermittens, vel cōtinua eſſe poteſt pro ut humor hic vel ille, in vaſis vel extra vaſa exuperat.

Quòd ſi diu duret, in hecticam poſſe tranſmutari, nulli eſt dubium, qui Galeni doctrinam examinet ad vnguem: Is enim *lib.1. feb.c.9. in fin.* ſic ait: *Aduenit au-*

tem ipſi cordi hæc paſſio, nonnunquam quidem ex ſeipſo, ſicuti in excandeſcentiis, vehementibúſque triſtitiis ac diuturnis: nonnunquam verò ex ardentibus febribus, & cæteris vel productis, & diuturnis. Sicut enim illæ vehemẽtia ſua & intenſione, roridam ſubſtantiã abſumunt, & corpus colliquant: ſic diutinæ temporis ſpatio calorem durantem in partibus ſolidis imprimunt, cùm eas propriis humiditatibus orbatas magis ac magis efficiant. Accedunt dolores immanes, quibus hac lue infecti aſſiduè premuntur, patientes perſępe manantia, & fiſtuloſa vlcera, à quibus pus exit in copia multa: quare corpus reſoluitur, & extenuatur, & hectico calori ſuſcipiendo redditur idoneum. Quare omnia cùm purulenta ſint, calorem copioſum cordi præſtare poſſunt, ita vt factum contrahat calorem, & ſubinde vniuerſum corpus. Neque dicas, quòd iecur potiſſimùm læditur, non partes ſolidæ: Nam ſi iecur calore & ſiccitate afficitur, quis dubitat temporis progreſſu illas calore hectico corripi poſſe? Neque obſtat, quòd hic morbus ſit frigidus, & veneni Gallici vis cum humoribus pituitoſis maiorem habeat analogiam: Nam hoc difficultatem notat, non impoſſibilitatem: & hæc eſt cauſa, quare rarò febris Gallica in hecticam commigrat, ſicut pituitoſa febris, rariùs quàm bilioſa, in hecticam tranſmutatur, quia frigidi & humidi humores caloris actionem retardant, faciúntque ne in maiorem ſiccitatem relabatur corpus. Quare tranſmutatio Gallicæ febris in hecticam eſt poſſibilis, quemadmodum quotidiana, & aliæ tam continuæ, quàm interminentes in hecticam finiuntur.

Præſagium.

V*Trùm morbus Gallicus, ſit hæreditarius?* meritò addubitari poteſt. Dari morbos hæreditarios, nouum non eſt: Plures enim morbi è ſemine genitali excitantur, quod ſimilem inferat in fœtum morboſam qualitatem, quam ipſum emiſſum à parentibus præ ſe tulerit. Hoc confirmat Hip. *lib. de genitur. de morb. ſacr. de aër. & loc.* à morboſis enim parentibus morboſum prodit ſemen. Quare Auicenna 2. 1. *doct.* 2. *cap.* 18. ſic inquit: *Sunt morborum quidam, qui in ſemine hæreditantur, vt leuce, manantia vlcera, podagra, phthiſis, Elephas, &c.* Negandum ergo non eſt, prauam in ſemine, & morbidam excretionem, qualitatémue occultam aliquam ſemen inficientem adeſſe, quæ in poſteros ſimilem labem intulerit; parentum enim vitia, vi ſeminis genitalis deriuantur, imò & notæ plures occultiores, ſiquæ in membris quibuſdam inſunt, quin filij, illorum geſtus, motus, formam plerunque referunt. Hoc ita verum eſt, vt non ſolùm filij poſtquàm exierunt in lucem, ſint morbi Gallici hæredes, ſed ab vtero prodeant hac labe fœdati, vlceribus, & tumoribus per totum corpus reſperſi, ſimis naribus oculis truncatis, extenuati, cruſtoſa ſcabie infecti.

Conſequutione quadam dubitandum: *Vtrùm morbus Gallicus illæſis filiis tranſeat in nepotes?* Difficile enim videtur; quo modo, ſi character tranſit à patre in filium, pater Gallico morbo infectus licèt imprimat ſimilem characterem in filium, hic tamen ita inſignitus, non naſcitur hoc morbo fœdatus, nepotem tamen generat lue venerea contaminatum? Nam vitiatum ſemen à vitiato corpore deciſum, videtur neceſſariò fœtum vitiaturum, & vitium illud debere propagari ad ſecundam, vel vſque ad tertiam generationem, cùm hæ generationes ab vno principio tantùm ortum ducant. Huius euentus cauſa eſt, quòd vis formatrix, licèt habeat omnium paternorum ſimulacra, non æqualiter ab omnibus illis excitatur ad opus, ſed à quibuſdam magis, ab aliis minùs, aut nihil. Quo fit vt aliquando non excitetur ad formandum membrum morbidum, ac ex conſequenti ea parte ſanus euadet filius; aliquando verò patris affectum in filij ſimili membro gignet, & filium producet morboſum, ac patri ſimilem: quod in nepotibus formatiua vis contrario modo poteſt efficere.

Deinde argues: *Vtrùm hic morbus poſſit diu intra corpus latere citra noxam?* Dic, quòd ſi mala qualitas fuit impreſſa in parte ignobili, parum, aut nihil totum corpus immutat. Cæterùm licèt nullum peculiare indicium in corpore relinquat, interim tamen non otiatur, neque quieſcit venenum, vt 3. *epid. ſect.* 3. *com.* 75. ſcribit Galenus, ſed paulatim operatur, & immutat ſolida corporis membra, & ipſorum naturalem temperaturam peruertit. Quando tamen inſigniter alterata eſt membri conſtitutio, tunc irritata natura id ad nobile detrudit, & repentè praua adſunt ſymptomata, vt *lib.* 1. *prorrhet. ſect.* 2. *com.* 17. confirmat Galenus, poſito exemplo in canis rabidi veneno. Sed in hoc nullum certum, & ſtatutum tempus poteſt definiri: alij enim citiùs, quidam tardiùs, alij tardiſſimè in hunc affectum incidunt, cùm antea viderentur ſani, & nulla labe fœdati, quod ex maiore, vel minore facultate agentis, & paſſuri corporis diſpoſitione euenire puto, ſine qua nihil ſub cœlo agere poteſt, vt teſtatur Ariſt. *lib.* 2. *de anim. cap.* 2. & Galenus 1. *de diff. feb. cap.* 6. diſertè edocuit.

De ſexu hæſitatio eſt non exigua: *Vtrùm fœminæ huic morbo, quàm viri ſint magis obnoxiæ?* Illæ videntur Gallico magis aduerſari veneno: quia menſtruas habent purgationes, & earum ope noxium extra excutiunt. Sunt frigidiores, & ob hanc cauſam huius mali fomes per adſtrictos, & anguſtos canales minùs penetrat. Ex altera parte, viri ſunt robuſtiores, & occurſantibus vitiis magis reſiſtunt, & licèt calidiores ſint, & ad ſeminaria contagij recipienda videãtur magis proni, cùm in concubitu incaleſcant magis, & debilitentur, tamen cùm vterus ſit omnis impuritatis receptaculum, fit vt promptiùs fœminæ contagium ſuſceptent: morboſum enim ſemen virile hac de cauſa ſubſtantiam in vtero contentam, & vaſa ſpermatica fœminarum citiſſimè conſpurcat; quæ ſemel correptæ periculoſiùs ægrotant, & difficiliùs curantur: adueniens enim menſtruus ſanguis, mox à vitioſa qualitate in vtero impreſſa corrumpitur; quare in go norrhœam fœdam ob debiliores vires, & deterrima vitia, deinceps facillimè incidunt.

De ætate etiam eſt diſceptatio: *Vtrùm iuuenes ſenioribus faciliùs hoc morbo tententur?* Reſponde affirmatiuè: Illi enim in coitu magis incaleſcunt, libidine ampliùs tentantur, & ardentes magis in venerem ruunt; quare copioſus fit influxus ſpirituum ad genitalia, & ob ampliorem calorem ad ſuſcipiendum venenum viæ fiunt patientiores. Contrà adultiores, præſertim ſenes qui frigidiores ſunt, virile flaccidum habent, quod ad vteri penetralia, in quo loco venenum eſt reconditum ampliùs, vix pertingit, difficulter incaleſcunt, anguſtas vias ſortiuntur, & hac ratione ad ſuſcipiendum contagium valde ſunt inepti.

Illud vltimò perſcrutandum: *Vtrùm aliqua pars in corpore ſit aſſignanda, à qua Gallicum venenum ferociùs inſoleſcat:* In capite ſi radicatur malum, eo ſolùm loco effrænes vires ſuas exercet, talpas, & oſſis cariem creat, atroces dolores concitat. Si artus infeſtat, immiſerabiliter ægros excitatis nodis, tuberculis, doloribus exercet. Si cutem occupat, in ea ferinam producit ſcabiẽ, pruritum, puſtulas, porriginem, ficus, varos, furunculos, nattas, nodos, & alia quæ non tantùm totum corporis ambitum deturpant, verùm febrem generant, & in alia grauiora vitia commigrant, vt lepram, vlcera manantia, ex quibus manante pure ægri reſoluuntur, & contabeſcunt.

admittantur, nec à Galeno condemnari diuiſionem putent, niſi tanquam diminutam:tamen quintam ſpeciem addendam eſſe, ſubortam ex luxatione vertebrarum, eámque tanquam exactam recipiendam, etiam juxta Galenum, ſentit Auerrhoës *lib.4.collig.ſ 1.*

Verùm vt hæc neceſſaria doctrina,prolata à Galeno *lib.4.de loc.affect.cap.3.* difficilis & intricata ſatis, intimiùs intelligatur,plura ſcitu digna, altiùs ducto exordio,in medium proferemus: Eo enim loco dum ſpinalis medullæ affectus perſequitur,hanc non ſolùm à cerebro exoriri aſſerit, & confirmat *lib.de neruorum diſſectione,cap.1.*& 1. *de vſu part.cap.16.* & *lib.12.cap.11.* & *lib.16.cap.2.* nempe ex poſteriori eius parte, quæ cerebellum ſolet appellari,*lib.art.med. cap.11.* ſed eſſe eiuſdem naturæ, & cum cerebro ipſo continuam, pronuntiat *2.de temp cap.3.*& *lib.3.de alim.facult. cap.10.*& *1.de motu muſcul.cap.1.* ſimilem inquit eſſe cerebro compacto, *videlicet quia ipſa durior exiſtit, & tantò magis, quantò ab eo magis recedit.*

Ad huius ergo ſimul,& multas aliarum partium affectiones dignoſcendas, neceſſariam eſſe docet neruorum diſſectionem: cùm enim omnes ferè infra faciem diſperſi,ab ipſa dorſali,ſeu ſpinali medulla oriantur,*16. de vſu part.cap.5.* & *lib. art. med. cit.* niſi intelligamus, num nerui aliqui à ſingulis vertebris prodeant, & ad quam ferantur corporis partem, aſſequi non licebit, qualis noxa ſequatur in luxata ceruicis vertebra; nec qualis affecta, vbi illius conſenſu pars aliqua corporis læſa apparuerit: Id quod confirmat,propoſito anginæ cuiuſdam exemplo,raró quidem viſo,ſed ab Hipp. memorato *2.epid.ſect.2.verſus finem*, quæ nullo proprio in gutture, laryngéue exiſtente affectu, ſed primis vertebris affectis, originem ducit.

In hac ergo,præter omnia anginæ ſymptomata,cauitas manifeſta exteriùs in ceruice apparebat,nempe quia orto in vertebris tumore, neceſſe erat ipſas cum ligamentis ab illius pondere in interiora trahi, & in exterioribus contrahi cauitatem.Ceruix ad contactum non mediocriter dolebat, videlicet quia vbi tuberculum continebatur,vertebras ad interiora trahens. Aliis (inquit) accidit angina ſub ſecunda vertebra, quæ dentalis ſolet appellari, quoniam illius proceſſus ad caput aſcendens, dentis habet ſimilitudinem, ita à natura factus, vt primas duas vertebras inter ſe vndique colligaret, ad commodam capitis, ſuorúmque motuum dearticulationem,*lib.de oſſib 7. & 8.* & *12.de vſu part.7.* ſed non perinde acuta, vt ea quæ in ſecunda vertebra fit:cùm enim præſtantiores ſint primæ,vtpote cerebro viciniores,qui ipſas infeſtauerint affectus,maiorem inferent noxam.

Licèt verò in angina dicta, quæ ſub dente, id eſt, vertebra fuit, neque ipſa,neque fauces phlegmone laborarent,de quo etiam 3. *de diff.reſpir. cap.11.* moleſtia tamen non vacabant, ob malè affectæ partis vicinitatem, & conſenſum: contentæ autem ſub mento (ita enim legendum eſt, non *ſub genis*) tumebant quidem, ſed diſſimiliter iis quibus aderat inflammatio.Bubones nulli intumuerunt,hoc eſt, nulla inflammatio faucium adenes occupabat: bubo enim dicitur omnis adenum inflammatio,apud Gal.2. *ad Glauc.1.* Linguam inſuper qui prædicta angina laborabant, facilè mouere non poterant,quin & aucta videbatur, & exerta, ac ad motum inepta erat, nempe à diſtenta, compreſsâque vertebra inflammata premebatur; vnde etiam illius venæ veluti tumentes apparebant.

Ob vertebras ad fauces tranſlatas, atque ita obſtructa,vel coarctata tranſglutitionis via, aut deglutire nô poterant,aut ſaltem difficillimè,& magna cum violentia: imò & ingeſta, propter gulæ tranſitum anguſtiorem factum, aliquando remeabant,& per nares effluebant, per quas etiam loquebantur, eo quòd præcluſa erat, nec ſatis expedita aſperæ arteriæ via.Spiritus ipſis ſublimis erat,ſeu elatûs,quanquam non valdè;& ſublimis quidem, quia altioribus thoracis partibus fiebat reſpiratio:nec proinde magna, vt nonnulli opinantur, ſed parua potiùs, & denſa, quemadmodum de mente Hip.explicat Galenus,*cit.de diff.reſpirat.*vel ſublimis dicitur, quia cùm paucus admodum inſpiretur aër, non videtur poſſe ad infernas vſque thoracis partes pertingere, ſed in ſublimioribus tantùm conſiſtere. Valde autem parua,quàm vocat elatam,non erat,quia nullum aliud reſpirationis organum afficiebatur, exceptis faucibus, & ipſæ per conſenſum, non per proprietatem, explicante Galeno *ibidem.*

Nonnullis temporum, ceruicis, & capitis venæ tumebant, videlicet ex defluxione in has partes aliquando decumbente, 3. *progn.20.* Dolores ſæpe reuertebantur; calebant aliquibus tempora, etiamſi alioqui non febricitarent.Plurimi ſpiritus anguſtia,& ſtrangulatione nón premebantur(ſic enim legendum, pro *non ſuffocabantur.*) Addit, quibus tumor in rectum erat,hoc eſt, vertebræ luxatio non ad latera,ſed antrorſum,paralyticos non euaſiſſe, nempe quia in ea non premebantur exortus neruorum. Paraplecticos autem fuiſſe, id eſt, dimidietate corporis reſolutos, quibus ad dextrum,vel ſiniſtrum vergebat malum.

Columella, Latinis gurgulio, nonnunquam eliquata, attenuatáue apparebat, à frigida humoris craſſitie extendente, quemadmodum in diſtillatione accidit. Licèt verò patientes nihil mali habere opinarentur, ipſum tamen duraturum, inde præſagire licebat, quoniam cùm luxatio vagaretur, conſtabat mali cauſam eſſe tumorem ad ceruicis vertebras; luxationis originem. Porrò reſolutio, & præcitata illa ſymptomata in facie, ore, & reliquis partibus à tertia ſpinæ dorſalis coniugatione neruos recipientibus, manifeſtiùs deprehendebantur.

Ex ægrotantibus verò omnibus, qui rectam habuerunt luxationem, liberè expuebant, faciléque reſpirabant, denique euaſerunt. Qui obliquam, in paralyſim inciderunt;& ex illis,qui febricitarunt, auctis ſymptomatibus perierunt omnes,fortè etiam quia malum primas vertebras occupauerat, quia locus erat præſtantior,& cerebro vicinior. Infra ſecundam autem vertebram minùs periculi inducebat, & magna ex parte ægrotantes euadebant poſt quintam.

Verùm vagans illa Hippocratis angina, à varia luxationis cauſa ſit concitata? inquires,Quoniam verò in angina ea,ex vertebrarum diſtorſione concitata, de qua Hippocrates *2.epid.* luxatio ad ceruicis finem euenit, juxta ſextam & ſeptimam vertebram, ex quarum foramine vtrique communi,nerui ad manus diſtribuuntur,*13. de vſu part. 5.* nihil mirum ſi ad manus vſque reſolutio peruenerit,prout ab Hipp.rectè dictum eſt *in memorata ſententia.* Et hoc cùm tribus poſſit fieri modis: Primò, quando latum ſcapularum os ab humero recedit, ex Celſo *lib.8.cap.10.* Secundò, quum oſſa elongantur ob laxitatem, & mollitiem ligamentorum, ex Auic.*1.4. tract.1.cap.1.*Tertiò,quando humeri caput è proprio ſinu excidit, ex Paulo *lib.6.cap.12.* tamen horum euentuum cauſas ad triplicem claſſem eſſe reducendas, *cit. de loc.4.* Hipp. mentem interpretans Galenus edocuit.

Luxatio ergo,ſeu exarticulatio,à Barbaris appellatur diſlocatio, & eſt prolapſus capitis articuli è proprio ſinu in alienam ſedem: ea verò tunc fit, cùm oſſa dehiſcunt,quæ inter ſe coniuncta erat.Ob triplicem autem cauſam poſſe vertebras luxari,& à ſua poſitione dimoueri,conſtat: ob caſum nempe ex alto factum, ictum, aut tumorem. Et tumorum quidem duo genera recenſet,vnum partium,quæ ſecundùm naturam corpori inſunt,hoc eſt,quando muſculi,ligamenta, ſeu nerui,quæ naturaliter in corpore exiſtunt,præternaturaliter intumuerunt. Alterum, quando fortè tuberculum (quod de

de genere illorum eſt, quæ præternaturaliter in corpore naſcuntur) genitum fuit, & vertebras à ſuis ſedibus euertit, quamuis partes ipſæ ſimilares non intumuerint.

Ex dictis autem tribus luxationis cauſis, conſtat illam de qua Hip. ex ſolo tumore eueniſſe: tum quia vagans angina, à qua luxabantur vertebræ, à caſu, vel ictu oriri non potuit; tum quia dixit ipſe Hip. concocta expuiſſe ægrotantes, nempe coctis iam, ac ſuppuratis tuberculis. Denique, vt 4. *de loc. cit.* boni expoſitoris munere fungatur, & enarratam Hip. ſententiam vndique abſoluat, proponit in medium omnes anginæ differentias, quæ ſuo tempore circumferri ſolebant, vt perſpicuum fiat, cur Hipp. vertebrarum ceruicis luxatione laborantes appellet anginoſos, licèt nec in gutture, nec faucibus contineretur inflammatio. Et ita quidem fuiſſe appellatos exponit, quoniam pulmone & thorace omnino illæſis, difficulter reſpirabant, in quo à pleuritide, & à peripneumonia, apud Hip. differt Angina: in hac enim ſpirandi difficultas gutturi ineſt; in aliis autem, thoraci.

Vtrùm verò *Angina orta ex circulari, & recta luxatione, ſit deterior ea quæ angulosâ, & obliqua concitatur?* dubium eſt difficile: quod antequàm extrices, aduerte apud Hippocratem *lib. 2. de fract. text.* 51. 52. 53. & *lib.* 3. *text.* 21. Galenum 4. *de loc. cit.* cæteróſque proximè citatos auctores, luxationem, ſub quadruplici membro comprehendi. Angulosam luxationem vocat Hippocrates, in qua vnica duntaxat luxatur vertebra. Hæc periculoſa eſt, propterea quòd contingit in ea vehementiùs, & cum maiori violentia ſpinæ medullam atteri, quàm in circulari. Hæc autem dicitur, quæ in orbem, & paulatim fit, plurimis ſcilicet quadantenus luxatis vertebris, ſed non vehementer, & omni ex parte è ſua ſede diſtractis. Hæc in gibbis fit, tam interiùs, quàm exteriùs, in qua nihil omnino patiuntur partes, quæ commotis vertebris ſupponuntur.

Recta luxatio vocatur, quæ rectè ad anteriora, aut exteriora procumbit. Obliqua, quæ non recte, ſed obliquè & ad latera fit, in qua nerui atteruntur, ſubiectæque partes condolent, & oblæduntur, & ob hanc cauſam in eas affatim humore confluente, tumores grauiſſimi inflammatorij excitantur. Ex omnibus his, angulosam, & obliquam maius periculum inferre, patet: in his enim partes tenduntur, comprimuntur, inflammantur, conuelluntur: quorum omnium rationem cùm nemo præclariùs Galeno protulerit, ſufficiet verba eius in præſenti proferre, ſic enim ait: *Cùm igitur angulosa fit ſpinalis medullæ luxatio, id eſt, cùm non paulatim, ſed affatim, perinde ac ſi frangeretur, pars aliqua curuatur, ſubiectas partes omnes lædi neceſſe eſt. Paulatim verò facta luxatione, atque in orbem magis, nihil notatu dignum patiuntur partes, quæ commotæ vertebræ ſupponuntur. Sed in obliquum luxatio, lædit omnino partes eas, ad quas nerui ex luxatis vertebris procedentes proueniunt; idque magis in ceruice, in thorace minùs, ſed multò minùs in lumbis accidere ſolet, &c.* Hoc confirmant Auicenna 9. 3. *tract.* 1. *c.* 8. qui angularem luxationem in ſuperioribus colli vertebris contingentem, periculoſiſſimam eſſe ſibi perſuaſit, quia cum motu ſubiacentium partium, ſimul & reſpirationem impediri neceſſe eſt.

Curatio.

OMnium inflammationum, quæ in gutture, & faucibus excitantur, cauſam eſſe, defluxionem à capite delatam, teſtatur Galenus 4. *acut. com.* 30. *Vtrùm* autem *hæc fluxio ſit pituitoſa, vel bilioſa?* dubitari poteſt. Galenus 3. *progn.* 21. & 22 & 4. *Aph.* 34. ex tenui, & acri fluxione anginam concitari aſſeuerat: humor enim calidus anguſtiores venas facilè penetrat. Contrà *eodem* 4. *acut.* & 4. *de cauſ. pulſ. cap.* 20. *in med.* ex frigida, pituitoſa, craſſa, & glutinoſa fluxione oriri confirmat. Dic. In gutture excitata angina, à bilioſo humore originē ducit, quæ eryſipelatis, aut inflammationis eryſipelati ſimilis naturam imitatur. Ea verò quæ in faucibus accidere ſolet, à frigidis, & glutinoſis ſuccis ſcaturit: hi enim cùm non ingrediantur vniuerſas venas, quæ ſtrictæ ſunt, in capacioribus faucium vaſis detenti, & ſtabulantes, ea in tumorem attollunt.

Sanguinem copioſum affatim in fauces, guttúrque irruentem, copiâ diſtendentem, acrimoniâ lancinātem, inflammationem committere, nulli eſt non manifeſtum. De melancholia hæſitāt plures: *Vtrùm ex ea poſſit concitari?* Cùm enim hic humor ſit frigidus, craſſus, tardus, acutiſſimum morbum, qualis eſt angina, generare nequit; & cùm ſit terrenus, anguſtiſſimas venas non penetrat. Hoc modo Galenus ſolùm à pituitoſo, ſanguineo, & bilioſo humore hanc inflammationem progigni affirmat. Contrà facit auctoritas Auicennæ, 9. 3. *tract.* 1. *cap.* 8. dum ſic ait: *Et hæc quidem apoſtemata quandoque accidunt ex ſanguine, & quandoque ex cholera rubea, & quandoque accidunt ex phlegmate, & raró quidem accidunt ex melancholia.* Solue dupliciter. Primò. Angina in gutture nunquam fit ab humore melācholico, ſed à bilioſo, vel ſanguineo; in faucibus verò generari poteſt: in illis enim vaſa ſunt ampliora, quæ hunc craſſum, & terrenum humorem imbibere queunt. Dic ſecundò. A cæteris humoribus frequētiùs generatur angina; à melancholia rariſſimè, vt Auicenna pronunciat: & hæc eſt cauſa, cur Galenus, cæterique priſci de ea nō meminerint; nec enim de iis quæ ſemel, aut bis homo videt, debet pronunciata medica conficere, monente Galeno *lib. de fœt. format. cap.* 2. Deinde non eſt negandum, ex humore frigido & craſſo, aliquando acutum morbum poſſe concitari, ſi in principe parte abundet, & inſoleſcat. Hac ratione ex melancholico, & flatulento humore fiunt Caros, Apoplexia, morbus comitialis, cordis tremor; & ſiquæ alia grauiſſima, ex quibus mortales vel repentè velut ſiderati occumbunt.

Inquires deinde: *Vtrùm detur Angina frigida?* Cùm enim hic morbus ab inflammatione oriatur, & hæc à calido, feruentéque humore ortum ducat, cum febre valida, abſonum videtur aſſerere, anginam frigidam eſſe aſſignandam. Contrà docet Hip. 4. *acut.* 30. dum ſic ait: *Synanchus* (id eſt angina) *fit, cùm hyeme, veréque fluxio multa, & vitioſa à capite ad iugulares defluxerit venas, plurimúmque hæ propter latitudinem traxerint ſpiritum. Cùm autem & frigida, & glutinoſa fuerit, ſpiritus obſtruit permeationes, ſanguinémque coërcens, quæ ſanguini vicina ſunt, congelat, ſanguinémque ipſum immobilem reddit, & ſtabilem, &c.* Dic, nullam anginam poſſe dici frigidam, com ſit ab inflammatione ſuborta, quæ cùm ſit in viis ſpiritus excitata, febrem illicò affert ineuitabilem. Licèt enim materia cruda ſit, viſcida, craſſa, à capite debili & frigido prolapſa; in iis tamen partibus coërcita, & prohibita difflari, putreſcit, & acrior redditur. Hippocrates autem non vocat anginam frigidam, ſed humorem à quo ipſa emanat, qui antequam confluat in fauces, frigidus eſt natura ſuapte, qui per paulatinam congeſtionem eo loco retentus & infixus, præ mora calorem acquirit, & tandem ea copia excreſcit, vt tumorem concitet, vias reſpirationis arctet, & ſpiritu intercepto ſæpe ſtrangulet.

Quæres inſuper: *Vtrùm Aër frigidus humidus, an calidus & ſiccus anginam generet?* Si enim hic morbus calidus eſt, à frigido & humido aëre oriri non poterit, ſed à calido & ſicco, qui inflammat, calefacit, & in humoribus ebullitionem concitat. Contrà obſtat Hipp. 3. *Aph.* 16. qui inter morbos pluuiarum multitudini familiares, anginam enumerat. Dic. Aër frigidus & humidus ex accidenti anginam concitat, ſua enim frigiditate humores pituitoſos in fauces exprimit. Hoc modo hyeme apud Hipp. 3. *Aph.* 23. morbi laterales contingunt.

Aër calidus & ſiccus, humorem frigidum & humidum cerebro impactum liquat, & attenuat, qui fluxilior cùm ſit factus, in ſubiectas partes promptiſſimè influit.

Dubitabis: *Vtrùm reperiantur alimenta, quæ ſuapte natura anginam generent?* Reſpondet Auic. *loc. cit.* hoc modo: *Et quandoque eſt propter quoſdam cibos, qui ſunt proprÿ in faciendo contingere iſta apoſtemata, ſicut eſt Andacocha, & dicitur quòd eius theriaca, eſt lactuca, & endiuia, &c.* Dic. Non videtur extra rationem poſſe reperiri aliqua alimenta, quæ gutturis partes à tota ſubſtantia debilitent, ad ſuſcipiendóſque humores aptas reddant: Sicut enim ſunt alimenta, quæ certas partes recreant & roborant, vt paſſulæ & eupatorium, Iecur; bugloſſum & meliſſa, Cor; caryophylli, & maiorana, Cerebrum; cappares & eupatorium, Splenem; ſtrobyli, mel, & tuſſilago, Pulmonem: Sic alia determinatas partes oblædunt, vt Andacocha, quæ eſt trifolij ſpecies, quæ tacita quadam inimicitia fauces lædit, qua olim in iuſculis vtebantur Afri. Si verò obiicias, alimentum eſſe naturæ noſtræ familiare, non verò aduerſum, quare partes roborat, tuetur, & non proſternit. Dic, non eſſe extra rationem poſſe aſſignari aliquod mixtum, quod ob elementorum mixtionem vna virtute præditum ſit, & ex modo mixtionis, ſeu à totius ſubſtantiæ proprietate ſortiatur alteram, & ob hanc cauſam diſſimiles producat effectus ab illis, quos alimentum, & venenum producit. Si vltimò percontéris, quare ceraſa, & fungi, apud Auicennam, anginam concitent? Dic. Quia illa copiosè aſſumpta humidos generant ſuccos, & excrementitios, quibus cerebrum repletum, eos facillimè in fauces demittit. Idem ſimiliter dicendum de fungis.

Signa.

Cauſarum ſigna venanda hoc modo. Si angina à ſanguine copioſo confluente exoriatur, ſpirandi, ac deglutiendi difficultas maxima erit, aderit anguſtia cum grauitate coniuncta. *Vtrùm* verò *vehementiora adſint ſymptomata in ſanguinea, quàm biliosa angina?* Reſponde affirmatiuè: Nam dolor etiam ſimpliciter maior eſt in ſanguinea, quàm biliosa, apud Auic. & Rhaſ. *loc. cit.* Ratio ex Galeno 3. *prog.* 18. quòd dolor anginoſorum emanat ex prohibita reſpiratione, & tumore: Sed ſanguis, quia ampliori copia abundat, magis prohibet reſpirationem; & phlegmone quæuis magis dolorifica eſt, quàm eryſipelas. Ergo, &c. Si verò in ſanguinea, dolorem eſſe maiorem in quantitate aſſeueres, in intenſione minorem, pronunciabis vera. Demum fluxionem adeſſe ſanguineam, temperamentum, habitus, anni tempus, ætas, regio, aëris conſtitutio, ac præcedens ratio victus indicant manifeſtè. Bilioſum humorem ſignificãt incendium circa guttur, morſus, ſitis ingens, oris amaritudo, febris acuta. Si verò frigidus, craſsúſque ſanguis confluat ad partem, dolor eſt exiguus, tumor citra ruborem, febris eſt parua, & cætera pituitoſum humorem redundare conteſtantur.

In omnibus difficultas adeſt ſpirandi; viæ enim ſpiritus ob tumorem ſunt anguſtæ nimis: & ob hanc cauſam ægri difficulter reſpirant, impedito ductu, qui aëris ingreſſui & egreſſui inſeruit; & cùm non poſſit egredi aër, fuligines retentæ ſuffocationis imaginem inducunt, & maximè ſi hic affectus æſtate inſoleſcat, quo tempore cùm humores calidi & acres exuperent, pulmones proximos inflammant, & vias exulcerant. Si verò tumor ſit maximus, ægri rectè ſpirant, & violenter.

At dubitabis: *Vtrùm in omni angina reperiatur ſemper reſpiratio difficilis?* Licèt in vltimis anginæ ſpeciebus, aſſerat Galenus 4. *de loc. cit.* ſpirandi difficultatem non adeſſe, intelligatur reſpectu illius difficillimæ ſtrangu-

A lationis ſpeciei, diſcrimen adducentis, in qua recta ſpiratio reperitur: Omnibus enim communis eſt ſpirandi difficultas, ſed primæ ingens, quam orthopnœam vocant, & *in prognoſtic.* per ſpirandi difficultatem ſignificauit; aliis leuior, ſeu potiùs anguſtia quædam anhelitus. Vtramque etiam difficilis reſpirationis nomine Galenus 4. *de loc.* comprehendit, quæ procul dubio in omnibus anginis reperitur, ex colli, ceruicis, vertebrarum, faucium, gutturis, tonſillarum, denique ex cuiuſuis partis circumiacentis ad reſpiratorium meatum inflammatione, ex ſuperfluitatum multitudine ibidem collecta, *lib. introduct. cap.* 13. 3. *Aph.* 16. & 22. 6. *Aph.* 2. & 4. *acut. cit.*

B *Vtrùm in grauiſſima angina adſit ſemper reſpiratio ſublimis?* eſt in dubium vertendum. Hanc deſcribit Hipp. *lib.* 3. *progn.* 16. in hunc modum: *Anginæ etiam grauiſſimæ ſunt, & celerrimè interimunt, quæ neque in ceruice, neque in faucibus conſpicuum aliquid efficiunt, plurimum autem doloris inferunt, ac ſpirationis difficultatem, quæ nonniſi erecta ceruice trahatur. Hæ enim eodem die, & ſecundo, & tertio, & quarto ſtrangulant, &c.* Ex qua ſerie conſtat, hunc ſublimem, elatúmue ſpiritum in angina conſpici grauiſſima, licèt in peripneumonia, ſuppuratione, & ſimilibus aliis thoracis ægritudinibus conſpiciatur ſæpæ: Integra enim & conſtante ſanitate, libera ac inuiolata reſpiratio, ſolius ſepti tranſuerſi miniſterio efficitur, C cuius nerui ex coniugatione ſub quarta, & quinta vertebra ceruicis emergentes, progrediuntur. At vbi maiori eſt opus inſpiratione, ob auctam refrigerij neceſſitatem, accedit quoque actio muſculorum intercoſtalium, & nonnunquam ſuperiorum trium, qui ex collo vtrinque proueniunt.

Inflammatis ergo internis muſculis gutturis, prima, eáque vehementiſſima anginæ ſpecies conſtituitur, cuius ſigna *citato loco* propoſuit Hippocrates, quæ ſunt dolor plurimus in gutture, atque ceruice, reſpirandi difficultas tanta, vt ægrotantes erecti ſedere cogantur, nulláque ex calore, colore, aut mole apparet in ceruice, vel faucibus diſpoſitio: Nam cùm reſpirationis meatus ea parte anguſtus ſit, accedente inflammatione omnino intercluditur. Ex quo eos periclitari eſt neceſſe, deficiente omnino reſpiratione. Quo fit vt anginoſi, D erecta ceruice, id eſt, collum erigendo reſpirare cogantur, ſiquidem illorum ſupinus accubitus plurimùm inſpirationi obeſt, concidente nimirum gutture in ceruicis vertebras; & dum ſpiritum trahunt ſummum, mouent adoperta ſcoptula, vnà cum thorace, quam reſpirationem Hippocrates, Galeno interprete, ſublimem ſpiritum vocauit, *lib.* 3. *epid. ſect.* 2. *text.* 4. *in hiſtoria anginoſæ, quæ apud Bitonem agebat.*

Neque dicas ſpiritum ſublimem illum eſſe, qui extremis naribus fit, ſiquidem multi ægrotantium ita reſpirant, vt eas inſpirando contrahãt, in expirando verò dilatent. Attamen, licèt hoc accidat iis qui ab angina ſuffocantur, vel peripneumonia, vel ſuppuratione premuntur, non placet Galeno expoſitio hæc: quia per ſublimem ſpiritum intelligendus eſt ille, qui recta ceruice E efficitur: contendunt enim qui ſuffocantur, exurgere; & toto thorace externum aërem magna vi attrahere, atque iccircò in his cenſeas qui angina laborant, ſublimem appellatum ſpiritum eſſe. Neque mireris, Hippocratem, tum *in cit.* 3. *epid.* tum *progn.* anginoſos aſſerere, difficultate reſpirandi laboraſſe: id enim fecit, vt nos doceret, quæ ſpecies difficultatis anhelitus hanc grauiſſimam anginam conſequatur.

Difficilior verò quæſtio eſt, in qua video auctores fuiſſe diſcordes: *Vtrùm pulſus in angina ſit durus, paruus, frequens, & inæqualis?* Si enim inflammationem contempleris, paruitas, & durities pulſui accedet. Si ad pulmonem vergat materia, & eius carnoſas occupet partes, fiátque pulmonia, aut ſuppuratio, iuxta oraculum Senis 5. *Aph.* 10. & 3. *progn.* 20. fit pulſus vndoſus,

& magnus. Si humor membranoſas neruoſáſque afficiat partes, magis quàm carnem & pulmonem, pulſus cōuulſiuus efficitur. Deinde ſi ſuffocatio eſt vehemens, pulſus fit paruus, & rarus, ob defectum vſus. Si mediocris, paruus, & creber. Si extrema ſit ſuffocatio, & æger ſit morti vicinus, fit frequens, & inæqualis: nam deficientem ſpiritum natura reſarcire conatur, nec poteſt. Demum non eſt ſimpliciter vndoſus, cum Auerrhoë 4. *collig.* 51. niſi in pulmoniam mutetur. Quapropter iuxta varios anginæ ſtatus, varius eſt pulſus. Et ob id, vt varium non accuſes Galenum 4. *de cauſis pulſ. cap.* 20. de pulſu anginæ, qui de hoc dubio ita varia pronunciare viſus eſt.

Vt verò priſcorum dicta intimiùs exponantur, explicandum: *Vtrùm in Angina ſemper adſit febris?* Reſponde affirmatiuè: Cùm enim eius eſſētia in inflammatione conſiſtat, & ab hac febris ſit inſeparabilis, ex Galen. paſſim; & ſit morbus acutus, ex calido, acri, bilioſo, vel pituitoſo putrēti humore progenitus, in ea perpetuam adeſſe febrim eſt neceſſe, vt colligitur ex Hip. *lib.* 2. *de morb. num.* 32. §. *Febris corripit, & rigor, & dolor capitis, & maxillæ intumeſcunt, &c.* Ob hanc cauſam 5. *Aph.* 30. inter acutos morbos qui ſine febre fatigant, vt Apoplexia, Epilepſia, Conuulſio, & Tetanus, anginam non adnumerat, quia eſt inflammatio in viis ſpiritus conſiſtens, cum pectore, pulmone, & corde ſummum conſenſum habens, quæ viſcera vehementer alterat, & inflammat. Ideò 2. *Aph.* 19. anginam reponit inter morbos acutos, qui ſibi febrem comitem adiunxere; ſic enim ait: *Duplex autem eſt acutorum morborum natura, vel enim in humoribus calidis ſolis, qui nullum obſedere locum, ſed æqualiter in omnibus animalis partibus apti ſunt ex natura ſua generari; vel loco aliquo patiente fiunt, vt in morbo laterali, pulmonis inflammatione, angina: & omnino in acutis morbis ſunt febres continuæ, rari enim ſunt, quibus febres non adſint, vt morbus attonitus, quem Græci Apoplexiam vocant.* Si verò Galenus *lib.* cui titulus eſt, *introductio, cap.* 13. Anginam nonnunquam cum febre acuta, nonnunquam ſine febri vexare aſſerit, cum Paulo *lib.* 3. *cap.* 27. edocti ab Hipp. *lib.* 2. *de morb. num.* 10. qui non ſemper in angina febrem adeſſe pronunciat; de acuta, & vehementi intelligendi ſunt: nam hanc non perpetuò cum angina complicari verum eſt, præſertim ſi pituitoſa ſit, & è crudiori ſanguine pronata. In omni ergo angina febrem ſemper adeſſe, Galenicæ doctrinæ conſentaneum eſt.

Præſagium.

PEriculoſiſſimus eſt affectus hic, peſtifer, truculentus, ferox, ex Tral. *lib.* 4. *cap.* 1. Celſo *lib.* 4. *cap.* 4. Nam adaucto tumore deglutitionem impedit, reſpirationem intercludit, ſubitò interficit: calor enim innatus libera ventilatione orbatus marceſcit, perit, extinguitur. *Vtrùm ſit acutiſſimus?* etiam ventilandum. Si enim acutus eſt morbus, magnus eſt, 2. *Aph.* 29. §. *Acuti morbi dicuntur, qui præter id quòd celeriter iudicantur, ſtatim etiam magnitudinem habent.* At Angina, morbus magnus dici non debet. Igitur, &c. Neque ob eſſentiæ magnitudinem, is dici poteſt, cùm partem minimam opprimat, neque malignus ſit, cùm à ſanguine oriatur, à quo humore morbi prognati, omnium benigniſſimi ſunt, *lib.* 6. *epid. ſect.* 3. *com. vlt.* Neque fauces, aut guttur inter præſtantes partes numerantur; non enim toti facultatem, aut materiam largiuntur, quas vires ſortiuntur cor, cerebrum, & hepar, apud Galenum 6. *de placit. cap.* 10.

Contrà obſtat celebrium Medicorum auctoritas, qui eam inter acutiſſimos morbos reponūt, vt Celſi *loc. cit.* Tral. *lib.* 4. *cap.* 1. Galeni 1. *Aph.* 12. & *lib.* 2. *com.* 19. Sæpe enim prima die, ſecunda, aut tertia ſtrangulare ſolet, ex Gal. 3. *epid. ſect.* 2. *com.* 4. Lato autem modo fauces inter nobiles partes recenſeri poſſunt, cùm membrum nobiliſſimum conſeruent; per eas enim ingreditur aër, cuius ope ac poteſtate ventilatur cor, & ſpiritus vitales regenerantur.

Vtrùm Angina pituitoſa omnium ſit ſecuriſſima? Si enim anginæ periculum in eo verſatur, quòd deglutitionem, & reſpirationem impediat, videtur pituitoſa cæteris periculoſior, quoniam pituita craſſa eſt, lenta, & viſciditate ſua obſtruit, aëriſque ingreſſum & egreſſum prohibet. Contrà facit auctoritas Galeni 3. *progn.* 18. pituitoſam anginam ſecuriorem eſſe affirmans, ita vt nec morbi acuti nomen mereatur. Subſcribit Auicenna 9. 3. *tract.* 1. *cap.* 8. ſic dicens: *Ex præfocationibus quidem, phlegmatica eſt magis incolumis.* Ratio dictat, quia in muſculis faucium accidit, non internis, 4. *acut.* 30. Deinde paruus calor magnam reſpirationem non efflagitat, & exiguus dolor attrahit parū. Omnium peſſima bilioſa, quoniā licèt dolor aliquāto minor ſit, quàm in ſanguinea, tamen frequenter citiùs ſtrangulat, quia tumor à calido, bilioſóque ſanguine prognatus eminet magis, & maiorem occupat locum, quàm pituitoſus: latæ enim puſtulæ à pituitoſo ſanguine ortæ, humiles ſunt & demiſſæ; bilioſæ, ac ſanguineæ, ſunt acuminatæ, prominulæ, ex Hip. 6. *Aph.* 9. *Latæ puſtulæ non admodum pruriunt.* Quod oraculum omnes tumores comprehendit, vt teſtatur Galenus *in com.*

Illud verò difficiliùs quæſitum eſt: *Vtrùm Angina pituitoſa inter omnes citiùs iudicetur?* Si prima facie ſoluere quæſtionem tentes, iudicabis pituitoſam eſſe ſanguinea & bilioſa angina diuturniorem, cùm humor tenuis faciliùs diſcutiatur quàm craſſus; quod in morbis omnibus, & tumoribus liquet apertè. Diutuni enim morbi à craſſis & pituitoſis humoribus fiunt; acuti & breues, à calidis & tenuibus: ſicuti citiùs iudicantur tumores bilioſi, quàm pituitoſi. Inſuper *flauæ quidem bilis vacuatio eſt facilis; pituitæ verò, ac potiſſimùm eius quæ craſſior, glutinoſiórve eſt, itémque nigræ bilis, difficilior,* auctore Galeno 14. *meth.* 18.

Porrò ſi hæc vera ſunt, cur Galenus 3. *prog.* 18. de angina verba faciens, contrarium aſſeruit? dum ſic ait: *Quòd ſi pituitoſus interdum tumor infeſtet, celerrimè diſcutitur.* Varij in hoc difficili contextu, explicando varia ſentiunt interpretes. Alij celerrimè diſcutitur, exponunt, facillimè curatur; allij legunt, celerrimè ſanatur, & hoc eſt quod aſſeruit Auic. 9. 3. *loc. cit.* ſubſcribens Galeno; *Et ex præfocationibus quidem, phlegmatica ſanatio eſt velocior, & facilior,* hoc eſt, citiùs diſcutitur.

Dic, ex eo anginam pituitoſam breuiſſimè iudicari, quia humor pituitoſus, craſſus eſt, & anguſtiſſimos gutturis meatus non penetrat, nec in eius ſubſtantia immergitur, ſed in meatibus amplioribus detinetur, à quibus faciliùs excerni, & vacuari poteſt, vt 4. *acut.* 30. teſtatur Galenus, cuius hæc ſunt verba: *Fluxionum quæ à capite deferuntur, quædam ſubſtantia tenues exiſtunt, aliæ ex craſſis, vitioſiſque humoribus conſtant. Quæ igitur tenues ſunt, hæc latis penetratis venis, in anguſtioribus detinentur: tales autem ſunt quæ guttur ambiunt. Contrarium autem craſſis euenit, quòd non ingrediantur, quæ ſtrictæ admodum ſunt, venas, antea ſcilicet in capacioribus detentæ. Hinc ſequitur, quòd anginæ quæ à pituita fiunt, leuiores multò ſint, & febrem non faciant, nec vehementem dolorem, nec magnam difficultatem reſpirandi, &c.* Bilis autem in bilioſa angina, & ſanguis, cùm ſuapte natura feruidi ſint, tenuitate ſua exiles gutturis meatus penetrant, in quibus tenaciter immerſi, atque impacti difficillimè diſcutiuntur.

Proponit Hippocrates *l.* 2. *Aph.* 43. oraculum quoddam: *Vtrùm anginoſi referantur in vitam, quibus ſpuma circa os apparet?* Sic enim ait: *Qui ſuffocantur, & à vita deficiunt, nondum tamen mortui ſunt, non referuntur in vitam, quibus ſpuma circa os apparet.* Quæ ſententia

inter legitimas non reponitur à Galeno *in com.* Nam ſpuma in acceſſione epileptica circa os apparens, ægrum ab ea immunem reddit,quia pituitoſa materia, à qua morbus ſacer,motu attenuata foràs eliditur. Sed diuerſa ratio in angina, ac in comitiali affectu : ob prohibitam enim ventilationem,calore circa cor,viſceraque ſpiritalia adaucto, & natura conatum apponente, ſpuma ex ipſius ſubſtantia gignitur, (pulmo enim eſt ſpuma coagulata) præcipuè ſi ſpuma flaua ſit, aut cruenta. Neque ob id quòd aliquando plures anginoſi ad vitam ſint reuocati, quibus ſpuma circa os apparuit,Hippocratica ſententia definit eſſe vera, quia frequentia pro perpetuis habentur, *lib. de fœt. format.*2. & *lib.*9. *Aph.com.*58. Interpretes exponunt, niſi ſpuma fuerit ex ſaliua, non ex pulmone: verùm in ore non eſt calor multus, nec aëris motus validus, nec conatus ad expellendum, quæ tria ad ſpumæ generationem ſunt neceſſaria, ex Gal.

Vtrùm in Angina magis vere, & autumno, quàm hyeme,aut æſtate inſoleſcat? dubium eſt. Reſponde affirmatiuè: Nam in cerebro, vigente bruma humores ſunt concreti ; & vt in ſubiectas partes decumbant, valde inepti. Æſtate, vigente Sirio materia abſumitur, dum illo ſenſim ac ſenſim liquata exhalat, & reſoluitur. De cæteris temporibus diuerſimodè pronunciat Hip. *lib.* enim 3. *Aph.*20.hunc affectum inter vernales, & *text.* 22.inter autumnales reponit.Ergo angina pituitoſa inter morbos vernales numeranda:humores enim pituitoſi hyeme geniti, calore veris liquati in fauces decũbunt ; ab aëre enim calefactum caput humores attenuat, & fluxiles reddit. Bilioſa angina autumno præſertim excitatur, & inualeſcit, quoniam bilioſi ſucci æſtate progeniti, ſiccitate & frigiditate temporis facilè ob tenuitatem ad inferas partes expreſſi,hunc morbum committunt. Hoc voluit Gal.*cit.*22.*text. Aph.*dum ſic ait: *Anginæ verò ex bilioſis humoribus ortum habent,qui ad fauces decumbunt, quæ ab illis quæ vere fiunt, differentes, quoniam illæ ſunt quodammodo pituitoſiores.*

Etiam quærendum eſt : *Vtrùm viri, & iuuenes, frequentiùs fœminis, pueris, & ſenibus angina premantur?* Quòd fœminæ angina minùs tententur viris, res eſt manifeſtiſſima : crudiorem enim ſanguinem habent,& frigidiorem, qui ſuopte impetu ad inferiora deſcendit. Accedit menſtrua purgatio,quæ eas non ſolùm ab angina,ſed aliis morbis,qui ſuperiorem regionem vexare ſolent,facit immunes. Audi Gal.*lib.de ven.ſect. aduerſus Eraſiſtratum, cap.* 5. *Velim itaque audias iam veritatem ipſam, me præcone, tibi denunciantem, quòd mulier, ſi probè purgetur, neque podagris, neque articulorum doloribus, neque lateris inflammationibus, neque peripneumoniis capiatur: ſed neque Epilepſiæ, neque Apoplexiæ obnoxia ſit, aut ſpirationis, aut vocis ablatione ritè purgata vllo tempore infeſtetur. Num verò menſtruis fluentibus, aut phrenitide, aut lethargo, aut conuulſionibus, vel tremoribus, rigoribuſque mulier aliquando correpta eſt? Num etiam vel melancholia laborantem, aut vexatam, aut quæ ex thorace expueret, vel vomeret ex ventre ſanguinem; aut capite laborantem, aut ſynanche præfocatam, aut aliquibus id genus magnis, & vehementibus affectibus impetitam, cui menſes rectè excernerentur, quandoque conſpexiſti?*

Iuuenes autem pueris,& ſenibus frequentiùs angina affligi,certum eſt:in illis enim ſanguis calidus,bilioſus, tenuis abundat, qui tenuiſſima gutturis vaſa penetrare poteſt;in pueris autem ſi ſanguinis copia abundat, ob quam cauſam hæmorrhagia ſæpe laborant, 3. *Aph.*27. & tonſillarum inflammatione premuntur, *eodem lib. text.*26.tamen is eſt crudus & ſemicoctus,neque ita tenuis,vt ad minima vaſcula laryngis accedere poſſit:ſed tonſillas tumore afficit,qui à pituitoſo & frigidiore ſãguine,qualis puerorum eſt,originem ducit.Neque obtrudas,ſeniores frequenter pleuritide corripi,ex Hip.3. *Aph.*30.quam inflammationem à bilioſo ſanguine oriri,firmat Gal.6. *Aph.*33.& 1. *Aph.*12. & alibi ſæpe:quià pleuritis non ſimpliciter occupat ſeniores, ſed tantùm conſiſtentem ætatem agentes, qui iuuentutis antecedentis temperamentum veluti retinent ; ſed cùm hic ſanguis ob ætatem, craſſior ſit, & grauior, gutturis exigua vaſa permeare nequit.

Vltimò agitanda eſt dubitatio : *Vtrùm euaneſcentia tumoris in angina ſemper ſit pernicioſa?* Hippocrates ſic prædixit *lib.*6. *Aph.*37. *Ab angina habito, ſi tumor fiat in collo, bonum* : & *lib.*3.*progn.*20.ſic ait : *Securiſſimum verò eſt, ſi œdema, aut rubor, quam maximè foràs vertatur* : & *lib.*7. *Aph.* 49. ſic pronuntiat : *Ab angina habito, tumor, & rubor in pectore ſuperueniens, bonum; extra enim vertitur morbus.* Confert enim ex intimioribus, & principalioribus partibus noxios humores ad cutem transferri : cùm enim hæc, docente Gal. *lib. de cauſ. morbor. cap.*6. ſit omnium corporis partium extrema, vniuerſi corporis excrementa ſuſcipit.Hinc fit vt quæ ad cutem receſſerunt, iis quæ ad profundum decubuerunt,multò ſunt ſalubriora,ex Galen.4.*acut.*31. Tumorem ergò extrà verti, optimum eſt : hoc enim robur naturæ oſtendit, quæ humores noxios ad partes ignobiles detrudit, hocque modo viſcera ab illis fiunt immunia, & multò etiam redduntur robuſtiora.Ergo occultatio tumoris externi in angina,ob contrarias cauſas ſemper mala eſt, præter rationem facta ; humorem enim ità malignum eſſe demonſtrat, vt vehementer irritans nõ poſſit ab infirmis viribus foràs propelli, vnde ad interiores partes reſtagnans, coërcitus, & non ventilatus, maioremque acquirens acrimoniam, eas vellicat ac ferit,& interdum ægrum ſuffocat.

Sed quid dicemus Gal.2.*progn.* 68. qui hanc euaneſcentiam,interdum eſſe malam, aliquando bonam pronunciat? Sic enim ait : *Tanquam igitur ex cauſis maximè contrariis moles euaneſcat præter naturam, finem habet maximè contrarium; aut citiſſimam indicans nocuæ materiæ ſolutionem, aut deterrimam affectionem.* Solue hoc modo. Hippocrates *in Aphoriſmis*, repentinam reprobat euaneſcentiam, quæ ob cauſas dictas frequenter eſt periculoſa, & mortem portendit, cùm grauiſſima ſymptomata ſecum accerſat. Ita 5. *Aph.* 63. protulit Hippocr. *Quibus tumores in vlceribus apparent, non admodum conuelluntur, neque inſaniunt. Verùm his euaneſcentibus derepentè, illis quibus à tergo,conuulſiones, & tetani fiunt; quibus autem à fronte, inſania, vel dolor lateris acutus, vel ſuppuratio, vel difficultas inteſtinorum, ſi tumores ſunt rubicundi.* In *prognoſticis* autem loquitur de euaneſcentia ſimpliciter.

Superioribus ſunt adiungenda præſagia alia.Primũ eſt Hip.3.*progn. text.*16. dum ſic ſcribit : *Anginæ autem grauiſſimæ ſunt, ac celerrimè interimunt, quæcunque nihil conſpicuum faciunt in faucibus, neque in ceruice; plurimum verò dolorem inferunt,atque ſpirandi difficultatem. Hæ enim eodem die ſtrangulant,& ſecundo,& tertio,& quarto.* Cùm enim nullus ſit rubor in externa parte, ſed in interna vehemens adſit dolor, de inflammatione debemus eſſe ſoliciti, quæ cùm maxima ſit, internas gutturis partes occupat,ibique ſtabulans reſpirationis vias intercludit, & citiſſimè ſtrangulat.

Aliud præſagium ex 3.*progn.*7. *Quibus verò fauces,& ceruix ſimul rubent,hæ ſunt diuturniores, & maximè ex ipſis liberantur, quibus ceruix, & pectus ruborem traxerint, niſi ſacer ignis intrò recurrat.* Nam,vt *ſuprà* ex Galeno notauimus, ex intimioribus, & principalioribus partibus paſſiones confert ad cutem transferri. Hæc vera ſunt; dummodò eryſipelas non vertatur ad interna : quod malum eſt,tum quia noxius humor ad præcipuas, & vitæ neceſſarias partes remeat ; tum quia imbecillitas facultatis indicatur,non potentis ingreſſui materiæ bilioſæ,à qua ſacer ignis oritur, obſiſtere.

Id equidem ſignificauit Galenus 2. *prorrhet. com.* 1. dum enim de minutis iudicationibus mentionem facit,

ſic inquit: *Manifeſtum autem eſt tale ſignorum genus peſſimum eſſe: quæcunque enim tubercula, & exanthemata ad cutem ex profundo floreſcentia recurrerunt, omnia peſſima ſunt.* Ita Auicenna 1. 4. *tract.* 4. *cap.* 10. morbillis, & variolis detentos haudquaquam aëri frigido eſſe exponendos, ob metum retroceſſus humoris, conſultè admonuit. Hac de cauſa 3. *progn. vlt.* dolorificas affectiones repentè occultari abſque iudicatione, reprobum eſſe aſſeruit. Hoc modo dicebat Auicenna 2.4. *cap.* 17. *Quæcunque de iſtis exituris eueniunt, & occultantur abſque maturatione, earum diſpoſitio non caret duabus rebus, aut vt redeat ægritudo, aut vt redeat maior quàm fuit:* & *cap. de pleureſi*, inquit: *Exituræ iſtæ quando occultantur, & profundantur, ſignificant nocumentum, hoc eſt, periculum deliry, mortiſque imminet:* Si enim retrò aures tumor apparens, retrocedat, materia cerebro, vel membranis eius communicata, mentis perturbatio contingit; ſi ſub axillis, vel collo, confluente humore ad cor, vel pulmonem, æger ſuffocatus occumbet, viis ſpiritus ab humore ſubitò confluente interceptis.

At quæres, ſi ceruix, & pectus cum larynge non conſentiunt, cur ab illis partibus ad hanc humorum retroceſſus tantoperè reprobatur? Dic, quod larynx cum ceruice communicat per muſculos œſophagæos. Cum colli anteriore, ſuperioréque parte, per continuitatem muſculorum, qui ab hyoïde orti in thyroïdem inſeruntur. Denique cum ſterno, ob continuitatem muſculi Bronchij, qui à ſummo ſterno originem ducens, in latera thyroïdis inſeritur.

Denique in angina ſputum ſubaridum apparens, criticum eſſe non poteſt, cùm aſſantem calorem in parte, & toto præualentem ſignificet, & hoc modo apparet lentum, craſſum, & glutinoſum. Qui in angina tumores linguæ ſine vlla ratione repentè euaneſcunt, peſſimi. In angina ſine ſignis dolores in caput verſi cum febre, lethale. Angina in pleuritidem quandoque mutatur, ex Hipp. 6. *epid. ſect.* 2. *text.* 13. Qui angina vehementer ſuffocantur, narium pinnas expirando contrahunt, inſpirando verò dilatant, vt 3. *epid. ſect.* 2. *com.* 4. & 4. *de loc.* 4. docuit Galenus: cùm enim naturalis reſpiratio ſolo diaphragmate perficiatur, aucta neceſſitate, nec ſufficiente iam ſepto, muſculi intercoſtales accedunt, deinde ſublimes, & humerales. Quod ſi extrema adſit neceſſitas, tunc muſculi recti abdominis opem ferunt, & qui pinnas narium, etſi cartilaginoſa ſubſtantia conſtantes intertexunt, quorum motu illæ mouentur: duo enim ſunt ad dilatandum fabricati, ex fronte ſuborti; alij duo conſtringunt, & labiorum muſculis ſunt continui.

Vltimò. Angina ex luxatione vertebrarum generata, incurabilis eſt, apud Paulum *lib.* 3. *cap.* 27. Si verò 2. *epid. ſect.* 2. *prope finem*, anginoſos ex hac cauſa laborantes, omnes ſuperſtites euaſiſſe affirmat, loquitur de luxatione ex humorum crudorum fluxione, facta, Paulus verò intelligendus de ea, quæ fit ab inflammatione diſtendente, & dentiformem violenter à ſua ſede dimouente: dolorifica enim inflammatio reductionis commotionem prohibet, deglutitionem impedit; & hoc modo exardeſcens cor, animal ad interitum deducit.

Curatio.

AEr ſit temperatus, & ad frigidum aliquantulum declinans. Victus offeratur tenuiſſimus, Mulſa aquoſa, cremor ptiſſanæ, in debilibus vſque ad tertium diem pulli, aut gallinæ iuſculum, deinde pleniùs cibandi iure caponis, ouis ſorbilibus. Si ægri omnino deglutire nequeant, nutrientia clyſteria infundantur. Potus ſit aqua hordeo decocta, vel cereniſia tenuis.

De ſomno dubitandum: *Vtrùm in Anginæ initio vtilis ſit?* Dic. Somnus fluente humore in omni inflammatione interna, & maximè in angina vitandus eſt. Quare in iuuene, & angina calida, odore camphoræ; in ſene, & angina frigidiore, ſtœchados, vel rutæ, eſt omni ingenio ſomnus interdicendus, ex Zoar. *lib.* 1. *theïzir, tract.* 10. *cap.* 14. augetur enim fluxio ad interna, & prohibetur reſolutio. Meſuë concedit diurnum, cùm tamen apud Auic. 3. 1. *cap. de his quæ ex ſomno, & vigilia proueniunt*, ex ſomno diurno diſtillatio in ſubiectas partes confluat vbertim. Quamobrem abſente fluxu ſomnus nocturnus, vtpote profundus, & longus, ob fauſtam coctionem, catarrhum non gignit; contrario modo diurnus: verùm in præſentia fluxus ſomnus diurnus minùs nocet, quia plurimùm participat de vigilia.

Etſi de ſanguinis miſſione in angina celebranda, & purgatione, plura *lib.* 1. *Hiſtor. Princ. Medic. hiſt.* 74. & 75. ſimus commentati, placet nunc addidiſſe aliqua ex Principum mente deprompta. *Vtrùm phlebotomia ſit ex vſu?* Nam hæc præſentaneum auxilium eſt, & nulli ſecundum, etſi Zoar *lib.* 1. *tract.* 10. *cap.* 12. in merè biliosa, vel pituitoſa abſtineat. Sed vbi conueniunt reuulſio, & magnitudo morbi, phlebotomandum eſt etiam in cacochymia, vt *cap. de phrenitide* protulimus, ſi vires adſint: alioqui reproba eſt: in hunc ſenſum intelligendus eſt Meſuë, aſſerens ex phlebotomia in initio plures mortuos eſſe: ſi autem tempeſtiuè celebretur, vnicum auxilium eſt, ex Hippoc. 2. *epid. ſect.* 6. *circa finem*, §. *Anginam, & ophthalmiam venæ ſectio ſoluit.*

Quantum vacuandum ſit? diſſentiunt auctores: Nam aliqui non plurimùm euacuant, quia ſyncope ſuperueniens ſuffocat, recurrente plurimo humore ad locum internum læſum: quare ſanguis exhauriendus eſt parum, & frequenter quaque hora decima. Auicenna 10. 3. *tract.* 5. *cap.* 2. & Galenus 5. *meth.* 3. ad reuulſionem celebrandam tres horas ſolùm expectant. Sed ſi valida ſit angina, & robuſtus æger, etiam in initio copioſè emittendus, in die quater.

Ex qua vena ſit demendus ſanguis? ambigunt etiam. Si plethora ſit ingens, & non validè vrgeat affectus, præſtat medianæ ſectio: ſed ſi plurimùm vrgeat, & ob impeditam reſpirationem æger in horas ſtrangulari videatur, tunc ob neceſſitatem ex cephalica celeriter ſubueniendum. In retentione menſtrui, Trallianus talum ſecat, non explicans an hoc ſit faciendum ex prima, vel ſecunda phlebotomia. In morbo ergo vrgentiſſimo, à cephalica demendus ſanguis; in mediocri à ſaphæna: de quo argumento lege *lib.* 1. *Hiſtor. Princ. Medic. Hiſt. cit.*

Si vires debiles ſint, cucurbitulæ tibiis, & ſcapulis admotæ cum ſcarificatu, ſummum auxilium præſtant: quas, ſi vrgeat affectus, in initio apponere oportet, etſi exquiſitè non ſit vacuatum corpus; licèt enim à toto ad affectam partem confluat humor, tamen maior eſt vtilitas noxa. Quòd ſi plenitudo in toto non adſit, ſed in parte inflammata tantùm, tunc ſecurè eas, vel in collo ipſas iuxta ſecundam vertebram, affigere audebis.

De ſectione venarum ſub lingua, tantoperè à veteribus pro hoc affectu commendata: *Vtrùm conueniat?* dubitat Cælius *lib.* 3. *acut. paſſion. cap.* 3. Nam fluxionem conuocat ad partem, & ſæpe ſanguis ex his venis extractus compeſci nequit: & cùm hic morbus impedita reſpiratione ſtrangulet, ſi ad hoc remedium celebrandum, collum conſtringatur, æger vehementiùs ſuffocabitur. At obſtat Principum auctoritas, qui harum venarum ſectionem pro hoc curando affectu laudarunt ſummè. Hip. 4. *acut.* 30. Galenus *lib. de ſang. miſſ. cap.* 8. Neque eam condemnes, quòd humorem attrahat ad partem, quia ea debet vſurpari corpore priùs

vacuato

vacuato. Sic enim ait Hipp. *Sanguinem ergo ex brachiis detrahes, mox venas quæ ſub lingua ſunt, ſecabis.* Galenus ſic inquit: *Quocirca iis, qui in gutture, & arteria, graui torquentur inflammatione, in principio quidem aperta in cubito vena, poſt principium autem in ipſa lingua, magnificè prodeſt: inciſis videlicet venis, quæ in ipſa ſunt, ambabus.* Sanguis autem ex illis venis ita lentè excurrit, vt neceſſe ſit aqua calida diu in ore retenta illas dilatari. Quòd ſi aliquando ſuccreſcat hæmorrhagia, facilè aſtringente præſidio coërcetur. Et licèt ex conſtrictione aliquod ex confluxu humoris ſequatur incommodum, id maiori vtilitate eſt redimendum.

Vtrùm autem *ſectio venarum ſub lingua, ante alias vacuationes aliquando vrgente angina poſſit adminiſtrari?* Reſponde affirmatiuè: Si enim ſuffocationis periculum immineat, & vrgens inflammatio ex humore tenaciter in gutture impacto concitata ægrum ſtrangulet, quid faciendum, niſi à parte proxima ſanguinem detrahere, quia ſolus humor actu committit affectionem grauem? Neque timeas humorum confluxum, quia ſatius eſt hac facta phlebotomia ægrum à mortis periculo immunem reddere, & aliquid cum periculo tentare, quàm ſpe omni adempta certò perire, vt 10. *meth. cap.* 10. dictabat Galenus. Hæc methodus etiam veritatem obtinet, quando ob Medici abſentiam, vel ignorantiam, auxilia vniuerſalia non ſunt celebrata, & premit ſæua angina, ex inflammatorio gutturis affectu ſuborta, quo tempore cogente neceſſitate, ob magnum ex procraſtinatione periculum, à coniunctis vacuatio celebranda.

Percontaberis: *Vtrùm in ſuffocante angina laryngotomia aliquando exercenda?* Aretæus *lib.* 1. *de curat. acut. cap.* 7. eam reprobat, primò, quia ex ſectione, & vulnere caliditas maior in parte inflammata excitatur, ſtrangulatus augetur, tuſſis concitatur. Deinde vulneris ora coaleſcere nequeunt, cartilaginea cùm ſint. Sed præſcindendum eſſe guttur veterum peritiſſimi confirmarunt. Cùm enim cætera præſidia non proſunt, & æger ad mortis fauces eſt deductus, ad extrema, & vel periculoſa, immò temeraria accedere oportet: Nam *quos ratio non iuuat, temeritas ſanat*, monente Celſo *lib.* 3. *cap.* 9. *in fine.*

Inciſo enim gutture plurimos ab angina fuiſſe ſeruatos, Albucaſis *lib.* 2. *cap.* 43. commemorat: Nam quidam angina oppreſſus, & morti vicinus, ab inimico ſuperueniente in gutture fortè vulneratus, tamen recuperata reſpiratione conualuit. Quare melius eſt, cum vitæ aliqua ſpe, morientis proſpicere ſaluti, quàm ob ruſticum timorem, mortem certam expectare, hoc vltimo præſidio deſtitutum. Galenus *lib. introduct. cap.* 14. hanc ſectionem ex Aſclepiadis mente confirmat: & Paulus huius ſectionis faciendæ modum ex ſententia Antylli docet, *lib.* 6. *cap.* 33. Subſcribit Rhaſius 3. *continent.* probat Alzaharauius *lib. pract. tract.* 11. *cap.* 9. & Auenzoar *lib.* 1. *tract.* 10. *cap.* 14. in capra ſe hac ſectione vſum fuiſſe citra mortem inculcat. Sequuntur Haly *lib.* 3. *pract. cap.* 38. Auic. 9. 3. *tract.* 1. *cap.* 11. Quare in conclamatis ægris hæc ſectio adminiſtranda.

Licèt autem Hippocrates 6. *Aph.* 18. oſſa, cartilagines, neruos diſciſſos non augeri aſſeueret; tamen agglutinari aliquo medio poſſe non eſt denegandum; ſicuti in oſſibus quotidie experimur, vt Galenus teſtatur *in com.* Neque ab hoc auxilio deterreat inflammationis augmentum, maior ſtrangulatio, aut ſuperueniens tuſſis: quia effuſo ſanguine pars ab inflammatione præſeruatur; & quamuis ob dolorem copia humorum ad partem confluat, noxa eſt parua, maioris vtilitatis collatione facta. Reſerato autem aditu ſpiritui, quis credat ſtrangulari ægrum? Tuſſis deinde non ſuperueniet, quia celebrata ſectione, per viam læuem & qualem ſpiritus fertur, non intercipitur.

A Purgatio differenda non eſt, ob præceps periculum vitæ: ea ſit clemens, & mitibus medicamentis inſtituta. Et licèt febris adſit ardens, viſceráque incendio occupentur: *Non tamen ob igneam inflammationis caliditatem purgationem exhibemus, ſed ob humores facientes, & fouentes inflammationem. Quare multò maiorem oportet eſſe ex humorum noxiorum vacuatione vtilitatem, quàm ſit id quod ſequitur ex purgantibus medicamentis detrimentum: erit autem vtilitas maior, ſi humor abſque noxa, & moleſtia vacuetur*, vt 1. *Aph.* 24. dictauit Galenus. Adeóque ſæpe vrget angina, ſubitum ſtrangulationis periculum minitans, vt vel eodem die, & venæ ſectio, & purgatio poſſint celebrari, vt proprio opere obſer-
B uauit Trallianus *lib.* 4. *ſui operis, cap.* 1.

Securiſſima ſunt Caſſia, Manna, ſyrupus ex multiplici infuſione roſarum, Rhab. infuſum, & ſiquæ alia. In pituitoſa angina, validiora ſunt ex vſu, vt Catholicum, electuarium de Pſyllio, agarici dilutum. Rhaſis concedit pilulas coccias. Auicenna commendat Hieram, ceu à proprietate purgantem os ſtomachi, & guttur: videtur cauſa, quia Aloë moratur in ſtomacho. Sed Galenus 13. *meth. cap.* 19. præfert in his cnicum, & mercurialem. Dic, præfert ceu minùs agitantia, non ceu commodiora.

Si verò æger deglutire nequeat medicamentum, & vires adhuc valeant, tunc vtere conſilio Hipp. *lib. de med. purgant. num. vlt.* qui loco medicamenti, clyſtere
C vſus eſt, qui cùm eſt acutus, vires robuſtas exoptat, apud Hip. 1. *acut.* 45. Poſſe autem validum clyſterem ex diſtantiſſimis partibus humores attrahere, probat Galenus *lib.* 2. *ſec. loc. cap.* 1. *tit. de curatione eorum, qui ex ſtomacho caput dolent*, qui huius auxilij vſum ſummè laudat, non ſolùm propter eductionem eorum, quæ in inteſtinis continentur, ſed etiam ob reuulſionem eorum, quæ in caput feruntur: & *lib.* 4. *ſequente, cap* 8. ad fluxiones oculorum auxiliari aſſeuerat, maximè cùm clyſteris ope vniuerſalis vacuatio celebretur, *lib. art. med. cap.* 99. & *lib.* 6. *ſec. loc. cap.* 1. præſertim acris, qui pro ſæuæ anginæ curatione ſæpe eſt ex vſu. Licèt verò febris caliditas ex eius adminiſtratione increſcat, tamen multoties licet ſpernere vnam indicationem, propter aliam vrgentiorem, vt prudenter *lib.* 10. *meth.*
D *cap.* 2. & 6. Galenus admonuit.

De localibus hoc modo determinandum. Hæc vel ſunt interna, vel externa. Illa, ferè in forma liquida adhibentur, quia medicamenta ob hanc cauſam magis penetrant, & diutius in parte retinentur. Verùm dubitabis. *Vtrùm in initio anginæ gargariſmata merè repellentia ſint ex vſu?* Indicationes remediorum ſumuntur partim à genere affectus, quas non oportet in ſingulis capitibus referre, partim à loco affecto; ſiquidem Galenus 9. *meth. cap.* 15. & *vlt.* indicationes curatorias ad tres tantùm reducit, ab affectu, à loco affecto, & continenti. Ergo indicatio ab affectu, in angina eſt primò repulſio; deinde, adiunctio concoquentium; poſt, reſoluentium: ita vt in vigore æqualia ſint, in declinatione autem ſuperent digerentia: & ſi manet durities, nihil adſtringens addatur, niſi corpus ſit præeuacua-
E tum. Quare non eſt ſimpliciter recipiendum, quod à Serapione præcipitur, 2. *breuiar. cap.* 18. vt in augmento vincant repellentia, in ſtatu reſoluentia.

Sed quoniam *lib.* 1. *cap.* 4. argumentum de repellentibus ſub exemplo phrenitidis ad vnguem agitauimus, ad explicandam quæſtionem accedamus. Licèt enim in initio inflammationum, neceſſe ſit, ad temperandam humoris calidi acrimoniam, ad præſeruandam partem ab inflammatione vehementi, ad roborandam, ne fluxionem maiorem ſuſcipiat, vt repellentia ſuperent; in angina tamen cautè his vtendum. Nam in parte laxa & molli, qualis guttur eſt, humor adſtringentium vi coërcitus, & impactus, reſpirationem intercludit, & hominem ſuffocat, & ſæpe ad internas ſedes reſtagnás,

 confluit

confluit in pleuram,pulmonem, cor, & ſubitò inter-necat. Qui enim admodum adſtringentibus anginam curare tentarunt,in grauiora pericula ægros duxerunt, vel ſuffocationem acutiſſimam inducentes, vel inflammationem augentes, vt *cit.loc.* teſtatur Trallianus. Ad-de, quòd ſputum apparens in angina, ſalutem pronunciat, 1. *Aph.* 12. hoc autem fortium repellentium vſu prohibetur excerni.

Virùm in pituitoſa angina magis neceſſarius ſit repellentium gargariſmatum vſus, quam in bilioſa, vel ſanguinea? Dic, in bilioſa: quia bilis ob tenuitatem difficiliùs repellitur, & icciicò magis fortia exoptat repellentia. Id docet Galenus *lib.*1. *ſimpl.*24. ſic ſcribens: *Quandoqui-dem acetum frigidum eſt, ac proinde id quod occurrit, repellens: At quod planè tenue eſt, id medicamenti anſam effugiens præterlabitur, atque in parte figitur.* At craſſus humor, lentus, tenax, & pertinaciter in parte inflammata impactus, repelli non debet, quia adſtrictus vias ſpiritus obturat, & concreſcens poſtea dimoueri nequit. Quod opus contraria ratione accidit in bilioſo ſucco; is enim cùm calidus, acriſque ſit, ex horum medicamentorum contactu non denſatur, imò in internas ſedes adſtrictione exprimitur,& repellitur. Ergo magis repellendum eſt in bilioſa angina, quàm in pituitoſa, imò & ſanguinea;ſanguis enim bile magis eſt lentus. Nec obſtat, quòd confluxus ſanguinis eſt maior, quia tantum poteſt bilis tenuitate fluere,quantum ſanguis copia ſua. Nec obſtat, quòd Galenus 13. *meth. cap.*8.aſſeruit,ſcilicet in inflammatione vincere indicationem vacuationis, in eryſipelate, refrigerationis: id enim verum eſt, intentione curandi,non repellendi.

Virùm repellentia compoſita ſint præferenda ſimplicibus? explicatu difficile eſt. Pro parte negatiua facit Auic. 5. *canon. cap.*1. firmat Galenus *lib.*1.*ſec. gener.cap.*3. Ratio Auic. 2. *canon. cap.* 5. quia compoſitio multorum ſimplicium, eſt committere rem fortunæ, quià quandoque accidit illa iuuare ſe mutuò, & quandoque impedire ſe inuicem. Galenus autem ferè vtitur vno ſimplici probato, 6.*de loc.cap.*2. ad colicos, *lib.de ſanguin.miſ. cap.*12. ad prouocanda menſtrua,& 1. *Aph.*24.ad præparationem eorum qui purgandi ſunt. Accedit, quòd ex pluribus ſimplicibus pauciſſima agnoſcuntur. Deinde in compoſitionibus pendet fides ex aromatario. Ferè tamen vulgò vtuntur aggregatione ſimplicium ad vnum ſcopum, 2.*canon.cap.de lacte*,& 4.1. *cap.*1. & 10. quia creditur particularis proprietas intercedere inter certa ſimplicia, & certa indiuidua; verùm illa raro contingunt.

Nec alia ratio Auerrhoïs valida eſt,5. *collig.*27. quia videlicet medicina tenuior ducit craſſiora, & adſtringens prohibet exitum medicamenti. At certiùs dixit Auicenna, quòd quandoque ex ea mixtione ſequitur auctio operis, & interdum impedimentum. Quare aliqui deridens vulgarem vſum permiſcendi plurima ſimplicia.

Non tamen ſtandum plurimis, credentibus per ſola ſimplicia curationem eſſe celebrandam, nec Plinio deridenti noſtras compoſitiones,*lib.*29. *cap.*1. Nam & in ſaporibus,& odoribus,ex artificioſa compoſitione ſimplicium,efficiuntur cibaria longè ſuauiora componentibus,& odoratiora. Galenus ergo non ſcripſit adſtringentia compoſita eſſe meliora ſimplici, ſed quòd adſtringens permixtum pauco digerenti, accidit magis adſtringere, vt crocum mixtione myrrhæ.

Ex loco affecto ſumuntur indicationes: quando enim locus eſt longè mollior & rarior cute, medicamenta leniùs repellentia, quàm in cute adhibenda. Cuius præcepti occaſione quæres: *Virùm mollibus, raris̄que corporibus mitiora repellentia, quàm durioribus admouenda?* Fortioribus enim corporibus, vt nautarum, piſcatorum, venatorum, atque agricolarum, fortiora eſſe adhibenda, quàm mollibus, laxis, & raris, vt pue-

A rorum, Eunuchorum, & fœminarum paſſim confirmat Galenus, præſertim 6. *ſec.loc.cap.*2.4. *ſimpl. cap. de terra Samia*, 2. *per gener.cap.*20.3. *meth. cap.*7. & 2. *ad Glauc. cap.*9. huius enim ſortis corpora faciliùs à cauſis alterantibus læduntur. Ex altera parte eſt argumentum validum: Nam ſi repellentia roborant, attemperant, denſant, & ſic repellunt, 13. *meth.cap.*16. videtur partes molliores, & laxiores,maiore corroboratione indigere. Quare his corporibus laxis validiora repellentia adhibenda, quàm denſis, & duris. Cum hoc ſtat: corporibus laxis leuiora repellentia eſſe ex vſu,hoc eſt, attemperantia, & infrigidantia citra adſtrictionem multam, quæ in raro habitu, mollique carne admota, cùm ob patentes poros citiùs penetrent,ſua frigiditate

B meatus laxos contrahant, ac condenſent. Vt hinc ratum ſit,largè repellentia,quæ attemperantia dicuntur, in molli carne; verè autem repercuſſiua, in denſo habitu eſſe admouenda.

Gargariſmatum multiplex materia eſt: Repellunt in initio ſuccus punici vinoſi cum cortice tuſi: pòſt Mori Celſi: ſupplet horum ſuccorum vices roſacea cum aceto; & in maiori inflammatione, addatur aliquid ſyrupi papauerini, vel grana camphoræ. Trallianus exhibet decoctum lentis, & roſarum cum diamoro, & ad maiorem adſtrictionem infundatur ſumach. Succum lactucæ commendat Auic.*loc.cit.cap.*11.

In principio vſus Mororum maximè confert: Nam immatura mora adſtringũt, repellunt,& ideò ſolo mororum ſucco, gutturis inflammationes in initio ſe curaſſe fatetur Galenus, *lib.* 7. *ſec. loc. cap.* 1. quo pacto

C Diamoron in hunc vſum eſt medicamentum ſtrenuum, quia validè adſtringit, 13. *meth. cap.*12. & ideò ad dyſenterias, cœliacas paſſiones,& fluxiones omnes, eſt accommodatum, ex Gal.7.*ſec.loc.cit.*

In augmento ſimplex Diamoron ſummoperè iuuat, vel per ſe, vel cum aqua hordei permixtum. In ſtatu ad vncias quatuor Diamori, adde croci, myrrhæ, an. ʒ.j.ß. vel addito ſapam, vel mulſam cum decocto origani, ex Galen.6.*ſec.lco.cap.*1. In declinatione, Diamoron cum mulſa. Trallianus laudat cum ſucco Raphani. Meſuë *cap. prop.* commendat aq. partes quatuor,vini duas,mellis vnam. Incoquantur caricæ,paſſu-

D læ,ſemina cydoniorum,althææ.

Rogabis: *Virùm Mororum ſuccus in omni tempore Anginæ vtilis ſit?* Videtur enim arduum concedere cum practicis, huius fructus ſuccum in gutturis inflammationibus ſemper poſſe eſſe ex vſu: quia in initio repellentia ſunt neceſſaria, in ſtatu reſoluentia. Dic, hoc medicamentum in initio eſſe optimum, quia adſtrictione ſua repellit, cùm immatura mora acerba ſint,& ſtyptica. In augmento cum reſoluentibus mixta etiam iuuant. In ſtatu proſunt, quia illa etſi matura nunquam adſtrictionem deponunt, ſed humidiora redduntur, acquirúntque pro acerbitate, aciditatem; & icciicò priſtinam adſtrictionem omnino non exuunt, ſed leniunt, modicè refrigerant, retinent, &

E incraſſant: & vel per ſe, vel cum variis medicamentis permixta, pro ratione temporis inflammationis, mirificè conferunt.

Diacaryon, hoc eſt, confectio ex ſucco putaminis nucum viridium, ad repellendum eſt medicamentum præſtantiſſimum: quia ſtypticitate ſua laxa partes roborat, influentes humores repellit, & cum variis medicamentis permixtum in diuerſis temporibus ſtrenuè iuuat, quod in hunc vſum ſe inueniſſe primum, tradit Galenus *lib.*5.*ſec.loc. cap.*1.*rubric.titulo de ſtomatico medicamento ex nucibus.*

Si dolor adſit, & inflammatio ſit, præſertim prope ſtatum, confert gargariſma ex lacte caprino calente, in quo medulla Caſſiæ ſiſtularis diſſoluatur; dolorem enim mitigat, diſcutit, bilioſum humorem contemperat. Quamobrem à Meſuë commendatur, & Auicen.

*lib.*2.

lib.2.tract.2.cap.196. nam *reſoluit, lenit, confert apoſtema-tibus calidis in viſceribus, & propriè in gutture, quando ex ea fit gargariſmus cum aqua ſolari.* Subſcribit Serapio *lib. de ſimpl.tract.1.cap.12.*

Stercore humano, vel canino partem inflammatam illinire, vel intus per cannulam inſufflare, Galenus edocuit *lib.10. ſimpl. tit. de ſtercore humano, & tit. de ſtercore canino.* Sed hoc videtur difficile: non quia ſtercora horrida ſint, & in remediorum vſum non admittenda, cùm nihil ſit amabilius ſanitate in vita noſtra; ſed quoniam calida ſunt, humorem acriorem reddunt, inflammationem exaſperant. Dic. Stercora ob dictam cauſam in bilioſa angina eſſe reprobanda, maximè in initio. Cæterùm in pituitoſa, & declinatione, ad diſcutiendum, ſummo eſſe ex vſu. Lege quæ in com. harum Hiſtoriarum diximus, *lib.1. Hiſt. PP. Med. in com. Hiſt.81.& 82.*

His iactis ad localia externa accedamus, quæramuſque: *Vtrùm in Angina repellentia per partem externam admouenda?* Si enim in phrenitide ſincipiti repercuſſiua imponimus, *13.meth. cap.21.* cur non in angina? Dic, quia timor eſt, ne medicamenta adſtringentia frigiditate, & ſiccitate ſua humorem ab externis partibus ad internas repellant, ſicque vel augeant inflammationem, vel ſuffocando interimant: nam inter extimam colli partem, & guttur, multa vaſa adſunt, parteſque fungoſæ multo humore madentes; iccircò ea vetat Galenus *l.de conſt.art.medic.17.* in gutturis phlegmone, & in coxendicis dolore, *10.ſec.loc.cap.2.* Quare in externa parte olea imponimus laxātia, vt lilior.albor.amygdal.aneth. camomil.cum axungiis: vel vnguenta, & emplaſtra quæ ſimiles vires ſortiuntur. Argumentum verò de phrenitide, diſpar eſt; in hoc enim affectu non ita celeriter recurrit humor, cùm inter cutim & cerebrum, caluaria interiaceat, ob cuius ſoliditatem nec medicamentum penetrat, nec retrocedit humor. Adde, quòd ob vitam, tuendúmque cordis calorem, & eius incendium refrigerandum gutture indigemus; quo adſtricto, anguſto, aut occluſo reſpiratio intercipitur.

Vtrùm autem *nidus hirundinum extrà appoſitus, ſaluberrimus ſit?* Priſci, & iuniores affirmarunt. Nec obſtat terra, cum qua eſt permixtus, quia hæc frigiditate & ſiccitate ſua, repellendo humorem ad internas ſedes, obeſſe non poteſt. Nam terra, ex qua hirundines nidos ſuos componunt, leuis eſt, non grauis aut denſa: & licèt eſſet, caliditate ſtercoris, illius frigiditas compenſatur; illud enim acre eſt, & diſcuſſorium valde. Quia verò anginoſi cùm ſint nimis oppreſſi, imponi ſibi totum nidum recuſant, melius eſt forma vnguenti, aut cataplaſmatis admouere, in hunc modum.

℞. *Nidos hirundin. cum ſtercore, ſtramine, & luto,* Num. ij. Bulliant in oleo chamæmelino, & lilior. piſtentur, & per ſetaceum traiiciantur: adde *Stercoris canis oſſa comedentis,* ℥.ij. *æſypi humidæ,* ℥.j. *olei lilior. q.ſ.* Fiat puluis in modum cataplaſmatis, & loco affecto calidum impone.

Dioſcorides *lib. 2. cap. 49.* laudat cinerem hirundinum crematarum ad drachmæ pondus, ex oxymelite, vel etiam illitum: Hirundo enim à proprietate iuuat contra hunc morbum, ita vt, referente Celſo *lib. 4. cap.4.rubric.1.in fin.* ſi quis illius pullum ederit, angina oto anno non corripiatur.

Si in ſuppurationem inflammatio inclinet, quod ex magis adaucta febri, dolore, pulſatione, & anguſtia, difficiliorive reſpiratione cognoſces; iuuanda eſt natura gargariſmate facto ex decocto maluar.dactyl. paſſular. Si bilioſa ſit angina, miſce ſyrupum glycyrrhiz. ſi pituitoſa, ſapam; & in frigidiore, mel. Vel ex Auic. fiat gargariſma ex Diamoro, cum decocto radicis lilij. Extrà impone emplaſtra ſuppurantia, vel paratum ex caricis coctis, cùm ſale, melle, fermento, vitellis ouorum, farina tritici, croco, & oleo liliorum. Sin minùs,

A ad ferrum confugiendum. Rupta inflammatione, garizentur lutea ouorum cruda cum oleo amygdalino. Pòſt abſtergatur cum mulſa, vel decocto hordei, & rhodoſaccharo. Poſt mulſam, tandem vinum ſtypticum prodeſt.

Difficultati deglutitionis, vel ſpirationis, Rhaſis, & Auic. opitulantur cum valida percuſſione inter ſpatulas, remedio mulierum ad infantes qui ſuffocantur, quia ea compreſſione ora meatuum laxātur, fortè quoniam per motum fit concuſſio, ad quam ea laxitas ſubſequitur. Auicenna iubet apponere cucurbitulam ad ſecundam vertebram colli, cibationis tempore; quam ſi imponas ſub mento, & ad maxillas, ex arte facies, quando videlicet humorum fluxus conquieuit.

B
OBSERVATIO.

Angina canina, hirudinum ſub lingua ſuctu, curatur.

IN grauiſſima occulta angina, in qua nec foràs, nec intus humor conſpicitur; æger tamen ſuffocationis periculum incurrens, impedita ferè deglutitione, & reſpiratione cohibita, tumorem intus in gutture ſentit, non eſſe procraſtinanda auxilia, imò eadem hora, & die celebranda, vrgens periculum indicat manifeſtè; & auctores ſatis confirmant: nam quidam, priùs celebratis ſectione cephalicæ, & phlebotomia ex venis ſub C lingua, aliiſque per medicamenta purgantia, acria clyſmata, & cætera reuellentia, adhibitis auxiliis, intra quatuor horas viſi ſunt animam exhalaſſe, ſenſibus integris, conſtante mente. Baro quidam Illuſtris, cùm ſanus lectum eſſet ingreſſus, perſenſit nona hora dolorem in gutture ſæuum, & nec reſpirare, nec deglutire poterat, exerta lingua, Facies erat liuida, ac ſi in horas ſtrangularetur, Febris erat valida. Anguſtia multa. Vocantur Medici. In homine robuſto, & quinquagenario vtramque cephalicam ſimul aperiunt, & poſt horas quatuor, cucurbitulam applicant occipiti cum ſcarificatione profunda, & flamma multa. Poſt ſex horas præmiſſo clyſtere acri, venas ſub lingua ſecandas imperant. Cùm morbus non cederet, vocor & ipſe. Remedium citiſſimè humorem in profundo gutturis impactum, & inflammatum eradicans excogito. Omnia D facta. At cùm mors præ foribus adeſſet, quid in præcipiti morbo eſſet actitandum, hæſitabundus permanſi. Occurrit præſidium ſingulare, cuius ope quatuor ad mortis fauces deductos videram ſubleuatos. Id intrepidè tentare ſum aggreſſus. Exerta & eleuata lingua, oréque valde aperto, tres affigo ſub lingua prægrandes hirudines, in caudice filo tenui apprehenſas: vnam in medio, duas ad latera ſupra raninas venas. Hæ validè ſugentes, & tumidiores factæ, antequàm deciderent, caudam ſcalpello reſecui, vt ſic excerneretur vacuatus ſanguis. Et hoc modo maiori ſuctu attrahentes, cruorem quem emungebant, per caudam expellebant. E Æger vacuatis vnciis ferè quatuor ſanguinis ex hoc vicino loco, meliùs reſpirare cœpit, & extractis hirudinibus, ablutóque ore cum calida aqua, adhuc ex intervallis ſanguinis grumoſi reliquias ſpuebat. Demum hoc generoſo auxilio leuatus ſpuere cœpit, & deglutire meliùs aquam, quam antea per nares illicò remittebat. Quare linctibus, & aliis reuellentibus per clyſteres, & frictiones crurum remediis adiutus, intra quatuor dies ſaluus remanſit.

CAPVT

CAPVT III.

De Pleuritide.

Definitio.

PLeuritis à parte affecta denominationem ſumit, ex Gal.2.*meth.cap.*2.nempe pleura; quæ membrana eſt intus coſtas ſuccingens. Barbari pleureſim vocant, vt conſtat ex Auic. 2. 3. *tract.*4. *cap.* 1. Frequenter etiam morbus lateralis dicitur,vt patet ex Hip.& Gal.1.*Aph.* 12.& *lib.*6. *text.*33. Vera ergo,& exquiſita pleuritis, *eſt inflammatio membranæ intus coſtas ſucci gentis.* Hanc definitionem proponit Galen.6.*Aph.*33.*lib.*5. *de loc.cap.*3. *poſt princ.*4.*de cauſ.pulſ.cap.*8.& *lib.*2.*de criſ.cap.*10.& *alibi ſæpe*: confirmant Paulus *lib.*3. *cap.*33. Aëtius *tetrab.* 2.*ſerm.*4.*cap.*6.8. Trallianus *lib.*6.*cap.*1. Nomine autem inflammationis non eſt intelligenda inflammatio ſicca,prout comprehendit phlogoſin, ſeu incendium partis;ab hoc enim,nec pulſus ferrinus,nec tuſſis oriri poſſunt: maximè quia per tuſſim vacuatur humorum portio,quæ ex parte inflammata reſudat.

Quæres: *Vtrùm inflammatio ſit de eſſentia pleuritidis?* Nam pleura eſt dura & ſolida, & eam humor penetrare nequit, ita vt inflammationem efficiat, & ideò inflammatione tentari non poteſt. Deinde partes internæ ſunt præſtantes,validæ,ac robuſtæ,& ſuperflua à ſe depellunt; pleura autem eſt præcipuis partibus vicina, de cuius cuſtodia natura eſt valde ſolicita. Accedit quòd 3.*Aph.*33.Galenus affirmat, aliquando pleuritidē fieri ex bilioſis humoribus,pituitoſis,melancholicis, & ſanguine,quam comitantur ſputa flaua,ſpumoſa,nigra, & rubra. Ergo non fit ſemper ab inflammatione.

Dic. Siue inflammationis nomen ſumatur pro tumore ex ſanguine optimo,& mediocrem conſiſtentiam habente,ex Gal. 2. *ad Glauc.*2. ſiue pro quocunque tumore ex omnibus humoribus generato, vt docuit Gal. *lib.*2. *criſ.*12. ſemper pleuritis in inflammatione conſiſtit. Frequentiùs autem fiunt inflammationes in pleura, ob diſtillationes aſſiduas, ac motum thoracis, qui fluxionem continuò prouitat,& accerſit. Inſuper pleura multo ſanguine abundat, in loco calido conſiſtit, & infirma eſt. Cor enim etſi plurimo ſanguine ſit refertum, robore tamen ſuo, variis morborum generibus vehementer reſiſtit: ideò Ariſt.3.*de part.animal.*4. cor, nullum graue vitium pati aſſeuerat. Neque pleuræ duritiеs eam ab inflammatione facit immunem; nam ob ſoliditatē vaſa ſemper habet tenſa,& ſic facilè recipit, difficulter cōprimitur,& noxium à ſe depellit. Deinde pleura,etſi ſit pars interna, non ob id eſt robuſta, imò fluxionem promptiſſimè recipit: ita pulmo recipiendis humoribus eſt aptiſſimus, ſicut & cerebrum, *lib. de curand.rat.per ſang.miſ.cap.*8. Si verò Galenus ex diuerſis humoribus fieri aſſeruit,non ſimpliciter, ſed ex iis actu inflammationem efficientibus eſt explicandus.

Percontaberis: *Vtrùm in Thorace œdema poſſit adnaſci?* Negat Galenus *lib.*4.*de præſag. ex pulſib. cap.*3. *Compactior enim, inquit, thorax eſt, quàm qui eiuſmodi fluxionem recipiat, & iecur non modò compactum, ſed & ſua naturali facultate pituitam alterat.*Contra è diametro pugnat ipſe Galenus *lib.de conſt.art. med. cap.* 15. dum ſic ait: *Dolet in pleuritide homo, quoniam affectus phlegmone eſt: ſpecies autem doloris pungens, quòd membranoſa ſit partis affectæ ſubſtantia. Firmatur ad coſtam, quoniam in hanc ſitus eſt affectus locus: & quidem latiſſimè quoque diffunditur dolor, quia & ſuccingens ipſa membrana ad plurimum ſpatium extenſa eſt.Comitatur febris neceſſariò,tum ob affectum,tum ob ſitum offenſæ particulæ:quorum ſi abſit alterum, non ex neceſſitate conſequetur febris.Neque enim ſi phlegmone digitus doleat, omnino febricitant, quoniam à corde longè abeſt. Nec*

A *cùm ſuccingentem membranam occupauerit affectus:is autem vel ſcirrhus, vel œdema fuerit, &c.*

Dic, œdema in duplici eſſe differentia: aliud enim à pura pituita, tenaci, & lenta exoritur, quod verè & abſolutè œdema nuncupatur, cui ob tenacitatem & craſſitudinem, in compactiores partes aditus non patet. Aliud eſſe impropriè œdema vocatum,cui portio bilis, aut tenuis ſanguinis, tanquam vehiculum permixta eſt. De illo 4. *de præſag. ex pulſib.* de hoc *lib. de conſt. art. med.* loquutum Galenum affirmabis: Ita ſanè nulla ſuberit inter Galenum, & Galenum controuerſia.

Quæres deinde: *Vtrùm ex inflammatione muſculorum internorum intercoſtalium, exquiſita Pleuritis concitetur?* B Hoc enim probat Auicenna *cap.* 1. *loc. cit.* videturque ſubſcribere Galenus *lib.* 5. *de loc. cap.*3. dicens, quòd *quando muſculi intercoſtales laborant, etiam pleura cum ipſis conſentit, & inflammatur: vice verſa, quando pleura primaria affectione laborat, muſculi interni cum ipſa conſentiunt*: Et hoc ob ſummam dictarum partium viciniam accedere, certum eſt. Quare videtur, quòd Pleuritis exquiſita,ex inflammatione internorum muſculorum concitetur.

Sed aduerſa ſententia verior eſt. Probatur primò ex Galeno 5. *de loc. cap.*3. qui, poſtquam dixit muſculos internos thoracis, & pleurā inter ſe immediatè conſentire, veram tamen, ac exquiſitam pleuritidem fieri aſſeruit, vbi ſuccingens coſtas membrana primario C affectu laborat. Adde quòd ſolis muſculis intercoſtalibus inflammatis, cuncta exquiſitæ pleuritidis pathognomonica ſigna euenire non poſſunt, dolorque magis pulſatorius,quàm punctorius adoritur, ex Galen.6. *Aph.com.* 5. §. *Si verò mediocris fuerit dolor, & præterea non pungat, vt qui in membrana ſuccingente eſt, neque ad clauiculam pertingat, aut hypochondria, poteſt carnoſis coſtarum partibus patientibus fieri, &c.* Nam quando muſculi inflammantur, dolor adeſt pulſatorius, 2. *de loc. cap.* 3. Nec igitur in pleuritide, nec in pulmonia vnquàm pulſatio accidit,idque ob partiū naturam:pulmo enim ſenſum non habet;at pleuritis membranæ ſuccingentis coſtas morbus eſt, atque in hoc ſpatio arteriæ D ſunt, quæ per intercoſtalia vocata ſpatia extenduntur, & in profundo magis delitеſcunt,ſed ad ſuccingentem coſtas tunicam haudquaquam pertingunt.

Auicenna autem ſi contrarium videtur aſſerere, intelligendus eſt, vt inflammatio muſculorum internorum pleuritis dicatur per conſenſum, non per primariā affectionem, quòd affectis his communicari pleuræ affectum neceſſe ſit. Ad Galenum 5. *de loc.* dic, quòd quando pleura primario affectu laborat, & muſculi interni cum ipſa conſentiunt,pleuritis à pleura primò affecta denominationem ſumit; ſi verò contrà eueniat, tunc ex pleuritide exquiſita, & notha affectus compoſitus eſt dicendus.

Maior controuerſia eſt: *Vtrùm exquiſita Pleuritis, ex ſepti tranſuerſi inflammatione concitetur?* Meſuē *tract. de ægritud.pect.cap.de pleuritide*,cum Barbarorum plurimis, non ſolùm huius partis phlegmonen cum pleuritide E confundit, ſed & exquiſitiſſimam pronuntiat, maximè quando ſeptum tranſuerſum ſecundùm partem neruoſam ſuperiorem inflammatur, quia tunicam ſuperiorem recipit à pleura,auctore Magiſtro, *lib.*7. *de vſu part. cap.*21.*in princ.*Ergo inflammatio illius partis, & pleuræ videntur eſſe idem affectus: omnia enim ſigna quæ in pleuritide reperiuntur, etiam adſunt, quando pars ſuperior ſepti tranſuerſi afficitur, vt docuit Galenus 4.*de præſag.ex pulſib.cap.*3.in vtraque inflammatione eadem ſymptomata vigere confirmans.

Sed à Galeni mente diſſona eſt hæc ſententia: nam præterquàm quòd ille 5. *de loc. affect. cap.*3. aſſeuerat, ſolùm pleuritidem dici, quando pleura inflammatione laborat, *in cap.*4. *ſequenti* agit de ſepti inflammatione,

tanquam

tanquam à pleuritide diſtincta, eámque non appellat pleuritidem, quotieſcunque de illa mentionem facit. Ad argumentum verò dic, diuerſa ſymptomata reperiri in pleuritide, & ſepti inflammatione. In hac enim ex Galen. 4. *de loc. cap.* 4. adeſt retractio hypochondriorum verſus ſuperiora à principio morbi, quæ in pleuritide non conſpicitur; & ſitus doloris diuerſus eſt in vtroque affectu; hic enim etſi punctorius ſit, quando ſeptum ſecundùm partem membranoſam inflammatur, non tamen eſt coſtis affixus, quia pars affecta à coſtis diſtat, quod in pleuritide animaduertitur, vt bellè dictabat Gal. *lib. de conſt. art. medic. cap.* 15. Neque locus Gal. *ex* 7. *de vſu part.* aduerſæ patrocinatur ſententiæ: Nam Gal. eo loco non aſſeuerat, quòd ſymptomata quæ magnis pleuritidibus accidunt, ſint eadem cum ſymptomatibus partis neruoſæ ſepti tranſuerſi, quum inflammatione laborat, ſed quòd ſint ſimilia.

Maxima difficultas eſt: *Vtrùm inflammatio mediaſtini, vera pleuritis ſit dicenda?* Auicenna ſic ait, 10. 3. *tract. 4. cap. 1. in princip. Verùm non eſt pleureſis, niſi apoſtema calidum in partibus pectoris, aut in lacertis intrinſecis, & in velamine cooperiente pectus, aut in velamine diſtinguente, & eſt illud quod eſt purum, &c.* At per velamen diſtinguens, mediaſtinum intelligit, non diaphragma, quum diaphragmatis inflammatio, non pleuritim, ſed phrenitim faciat. Dic, quòd licèt tam veteres, quàm recentiores aliqui putarint, inflammationem mediaſtini veram eſſe, ac legitimam pleuritidem, tamen pleuritidis nomen nulla inflammatio meretur in thoracis partibus orta, qua ad pleuram affectus non perueniat; licèt per conſenſum, & membranarum interſepientium inflammatio, aut ſepti, aut muſculorum internorum intercoſtalium, aut membranæ coſtis adhæreſcentis, quam perioſtion vocamus, dici poſſit pleuritis, quòd affectis his, communicari pleuræ affectum ſit neceſſe. Solùm ergo pleuritis exquiſita, & vera nuncupatur, quando pleura primaria affectione inflammatur. Si verò auctores affirmant, eas exquiſitas vocari poſſe, ratione materiæ, non ratione ſitus id intelligendum eſt.

Differentiæ.

GAlenus *lib. 5. de loc. cap.* 3. artificioſè admodum exquiſitam appellat pleuritidem, quæ primariò infeſtat pleuram; non exquiſitam, quum intercoſtales internos; notham, vbi reliquas pectoris partes, & intercoſtales externos. Nam ſepti, & interſepientium membranarum inflammationes à pleuritide diuerſas facit, vt *ſuprà* protulimus.

At quæres: *Vtrùm detur aliquod ſignum, pleuritidem notham ab exquiſita diſtinguens?* Reſpondet Galen. 5. *de loc. cit.* per hæc verba: *Sunt aliqui laterum citra febrem dolores, per quos reddi ſpirationem difficilem eſt neceſſe, diſtantque ab exquiſita pleuritide, quia in his nullo modo tuſſis adeſt.*

Sed hoc à veritate videtur alienum: Si enim tuſſis vehementiſſima quædam efflatio eſt, 2. *de cauſ. ſympt.* 4. vt quæ in thorace, & pulmone continentur, excutiantur, *lib. art. med.* 94. 4. *Aph.* 2. 3. *acut.* 2. & 1. *epid. ſect.* 2. *com.* 44. & muſculis agitur reſpiratoriis, tam ſepti, quàm coſtarum, cur in notha non reperitur tuſſis? Inſuper, ſi ſingula membra magis de propriis, quàm de alienis commoditatibus ſolicita ſunt, quomodo thoracis muſculis etiam intercoſtalibus inflammatis non excitabitur tuſſis, imò & maior, quod in pectoris hæmoptyſi experimur, quàm affecto pulmone, quod huius ſymptomatis auctor non eſt, ſed voluntaria facultas, 6. *Aph.* 39. cuius proprium dicitur, 2. *de cauſ. ſympt.* 4. muſculorum thoracis interuentu? Cur notha pleuritis citra tuſſim infeſtabit, ſi etiam inflammatū iecur comitatur, 2. *progn.* 3. & 6. *Aph.* 16. Denique ſi in notha ſeu mědoſa

A pleuritide, nec ſputum, nec tuſſis adeſſet; eo copioſior in ea conueniret phlebotomia, quò minor contentæ materiæ expurgatio. Sed iuxta Tralliani, & Aëtij ſententias communiter ferè receptas, periculoſiſſimè in ea ſanguis mittitur. Igitur, &c.

Dic. Cùm paſſio hæc, quam tuſſim appellamus, indita animalibus fuerit, vt ſpiritus itinera mundarentur, prout loquitur Galenus 6. *epid. ſect.* 5. *com.* 3. ſeu, vt ſolæ aſperæ arteriæ expurgarentur, per quas aër meat, 2. *progn.* 43. & 2. *ſimpl.* 17. ne illis obſtructis, aut coarctatis, ipſius aëris ingreſſus cum repentino vitæ diſcrimine impediretur: cumque in nulla thoracis parte, quàm in pulmone aſperæ ipſæ conſpiciantur, credibile magis videtur, nullam tuſſim poſſe excitari, citra pulmonis,
B aut ſaltem vaſorum eius offenſam; quod & Galenus *lib. 5. de loc. cit.* ſignificauit, tuſſim negans in notha pleuritide, eo quòd in ea nihil ad pulmonem reſudet, vt firmauit 6. *Aph.* 46. & 2. *criſ.* 10. vbi cauſam aſſignauit tuſſis in pleuritide, fieri inquit, *quia pulmo recipit partem eius quod exit à pleura*: & *lib. 2. de loc. cap. vlt. ſi tuſſis non adeſt, cruda materia eſt, & nihil adhuc remittitur, &c.* quaſi non ſufficiat in pectore contineri, ſed oporteat communicari pulmoni, vt tuſſis fiat.

Auerrhoës *lib.* 3. *collect. cap.* 30. motum expulſiuæ pulmonis appellat, & propriam eius ægritudinem, *lib.* 4. *cap.* 52. vnde hauſere omnes ferè, nec immeritò: Nam ſi tuſſis fuit excogitata à natura, vt illius interuentu plurimus aër ſimul, & celerrimè emiſſus, ſuo impetu pro-
C pelleret, quæ ſuas vias obſtruunt, ac receptacula, 2. *de cauſ. ſympt.* 4. *& alibi*, neceſſarium eſt, vt expulſiua vis excitetur ad tuſſiendum, & ſic noxium, ſiue obſtruens in pulmonem ipſum depellat, vel in ea vaſa, quæ ſunt viæ ſpiritus; illorum ſiquidem expurgandorum gratia tuſſim promouet. Præterquam quòd niſi noxium ad partes pulmonis accedat, fruſtra emiſſi aëris impulſu illud pellere tentabit, tum quia ibi expirandus aër præcipuè colligitur, indéque confertim emittitur, deferens in aſperam quas inuenit materias, tum quia ille qui thoracem attingit, ſuo impulſu non poteſt materias colligere, atque adeò in pulmonem deferre, ſed potiùs illarum reſudationem fortè impedit. Quare, &c.

Quamuis autem pulmo mouente virtute deſtituatur, qua contrahi, ac tuſſire poſſit, imò verò tota ea pectoris
D ſit, 2. *de cauſ. ſympt.* 3. ita tamen, eóque conſenſu reſpiratorij muſculi, natura rectè prouidente, connectuntur pulmoni, vt quamprimùm in eo noxa aliqua ſentitur, confeſtim pectoris, & ſepti muſculi contrahantur, & vehementiſſima fiat efflatio, qua expectoretur noxium, priuſquàm pulmonem moleſtet.

Nec obſtat, quòd vis ipſa pectoris ac ſepti, illorum gratia potiſſimùm data videatur, atque adeò, vtpote eorum cuſtodiæ magis inuigilans, quouis læſo quamprimùm, & impetuoſiùs mouebit: Licèt enim naturales virtutes, naturalia membra ſibi ſolis operentur, animalia tamen, cuius generis illa ſunt, & cum proprio
E diſpendio, in vſus alienos mouentur, & magis quàm in proprios: ſic manus, & pedes, lingua, &c. pro arbitrio, & cõmodo totius. Pectoris vis, & muſculi præcipuè ad aſperam arteriam, & pulmonem mundandum, nec etiam thorace læſo, priuſquàm pulmo afficiatur, ad tuſſiendum cietur, quamuis tuſſi etiam expurgetur thorax, imò verò ad offenſam pulmonis ſine pectoris noxa tuſſit, non aliter ac in aſthmate, ſolo pulmone oppreſſo, nihil interim perpeſſum pectus difficilem reſpirationem aggreditur.

Si verò in notha pleuritide, ob loci diſtantiam, & interiacentium partium impedimentum, nihil vitij incidit in pulmonem, tuſſis non ſuccedit. Adeſt verò iecore inflammato, quoniam à compreſſo ſepto pulmo anguſtatur. Ad vltimam inſtantiam dic, quòd in pari defluxionis, aut redundantiæ copia, quo minùs per os

expurgatur

expurgatur,copioſior conuenit phlebotomia,dummodò ex pituitoſo humore, aut flatu lateralis morbus non oriatur,nam tunc periculoſiſſima eſt,iuxta Aëtij, Tralliani,& aliorum conſilium.

Alia differentia eſt,qua diuiditur pleuritis in ſiccam, & humidam. Hæc dicitur, in qua aliquid effatu dignum ſemper expuitur. Sicca, vocatur incocta, in qua nihil aut parum, tardè ægréque tuſſi reiicitur. Sed videndum : *Vtrùm hæc differentia ſit admittenda?* Si enim pleuritis inflammatio eſt, eáque omnis ex humore fit redundante, nec immaterialis eſt febris, quæ pleuritidem comitatur,perperam videtur Galen. 5.*de loc.cap.*3. & 1.*acut.com.*22.*&* 23.etiam in ſiccam diſtribuere,ac ſi morbus eſſet immaterialis inſtar maraſmi, & cuiuſuis alterius,ab excedente, nudaque ſiccitate orti. Quòd ſi dicas,ſiccam appellaſſe, non quia à bile, aut melancholia naturæ ſiccæ aliquando fiat, in qua ferè nihil expuitur, cùm fieri poſſit, quod monuit Rhaſis 4. *contin.* & Auic.*cap de pleuritide*, vt ob tenuitatem humoris ſcreatio non fiat, aut propter paucitatem, natura ſperet inſenſibili tranſpiratione diſſoluere, etiam huiuſmodi pleuritis ſicca non erit appellanda.

Dic. Siccus morbus dupliciter apud Medicos vſurpatur:Primò, & magis communiter pro eo,qui immaterialis cùm ſit,ab exceſſu ſicci intemperamenti dependet,cuius generis eſt maraſmus,ventriculi ariditas,inter febres hectica, &c. Secundò ſiccum appellant morbum, etiam materialem, & ex quocunque ortum temperamento, in quo nulla portio materiæ per proprios, proximoſque meatus euacuatur, vt in thoracis inflammationibus ſiccam nuncupant pleuritidem,vel pulmoniam in qua nihil expuitur.In iecinoris, ventris,lienis, & reliquorum naturalium viſcerum affectibus, vbi nec per ſedem, nec per veſicam quicquam excrementi remittitur. In cerebri malis,cùm nihil per nares,vel palatum excernitur. In phlegmonis, aut vlceribus externis, ſi nihil reſudet,nulláve ſanies effluat. Denique in vaſorum morbis, cuiuſmodi febres ſunt, vbi cutis ac lingua aruerunt,nec vlla humiditate,ſudoréve madent, ex Hip. & Gal.1.*Aph.*12.& 1.*acut. cit.* Vtriuſque verò generis ſicci meritò Galenus morbos omnes condemnauit,tanquam lethales,aut longos,difficillimæque curationis : Primum 2.*Aph.*26.*lib.de maraſmo, cap.*4. & 7.*meth.*5.*&* *alibi* : quare Auic. 4. 1.*cap.*2. & vniuerſaliter de omnibus loquens,2. 2.4.*tract.*2.*cap.*1.impoſſibile,vel difficillimum iudicat, inductam ſiccitatem remouere, quod priùs ſignificauit Galenus, 2. *Aph. cit.* tum ob exiguam humiditatis actiuitatem ; tum quia exiccata pars, & veluti in cinerem verſa, aditum non concedit humidæ ſubſtantiæ, nec ipſam aduenientem, præ frigiditate & ſiccitate ſibi vnire,aſſimilaréve poteſt : propter quod reditus non datur à ſenectute ad iuuentutem ; nèc confirmata tabes ſuſcipit curationem, ſcilicet quia licèt humida qualitas etiam in ſenem, & tabidum poſſit induci, humida tamen ſubſtantia, per ſenium & tabem abſumpta, ad opus vtilis reparari nequit.

Iam verò ſiccos morbos alterius ſignificati, nempe ab humore ortos,ſed in quibus nihil excernitur, apertè reprobauit 5.*de loc.*3.& 1.*Aph.*12.1.*acut.cit.* & 2.*progn.*44.& 3.*epid. de Anaxione*, & 2.*criſ.* 10. videlicet, quia crudiſſimi, 1. *Aph.cit.*ſicut enim coctio ſecuritatem,& ſalutis breuitatem pronunciat, ita cruditas è contra. Porrò cruditatis nomine nõ ſolùm coctionis defectus, ſed & vel vacuationis intelligendum eſt, vt ex Galeno *prædictis locis* colligitur.Præſagit autem cruditas ita acceptà,mortem, aut longitúdinem morbi ; non aliter ac coctio, vitam, & ſanitatem, non ſimpliciter ex ſe, ſed quatenus virium robur, aut infirmitatem ſignificant, quæ ab illis indicantur.

Quòd ſi nonnullæ pleuritides aliquando fiunt ita ſiccæ,non propter expultricis imbecillitatẽ, aut humoris contumaciam, ſed ob illius paruitatem, & tenuitàtem, atque adeò exiguæ & debiles, prout dixit Auic. 10.3.*tract.*4.*cap.*4.& Rhaſ.4.*contin.*3. non tollit in omni genere morbi,atque etiam in pleuritide ſiccitatem eſſe ſimpliciter reprobandam : ex quibus àd argumentum patet reſponſio.

Sed cùm ſiccitas in propoſito ſignificato cruditatem indicet,& ea tam ex negata in totum vacuatione,quàm ex coctionis inopia intelligatur, vt diximus, poſſitque ad vtriuſque defectum mors ſequi,quæri poteſt : *Vtrùm deterius ſit crudum eſſe humorem, an coctum, nec tamen expui?* In promptu ſolutio eſt : Nam in crudo duo ad ſanitatem omnino requiſita deſunt, coctio nempe, & expulſio;in concocto vna tantùm,eaque minùs operoſa. Inſuper, ſi longior mora ad vtrumque opus requiritur, quàm ad ſolam expulſionem, cur melius non iudicabitur eſſe concoctum?

Quando pars ſuperior pleuræ inflammatur,dolor ad iugulum aſcendit, & appellatur Pleuritis aſcendens; quando verò pars inferior membranæ inflammatur, dolor ad hypochondria deſcendit, & Pleuritis deſcendens nuncupatur,quæ differentia proponitur ab Hip.2.*acut.*10.*&* 11.& probat Galenus *in com.*repetit *lib.*5.*de loc.cap.*3.At dubitandum : *Vtrùm hæc diuiſio ſit rectè tradita?* Probat Galenus *cit. acut.* dicens, *ſuperiores ipſius partes cùm inflammantur, ad clauiculam, brachium, & mammam, condolentiam extendere; inferiores verò affectas, ad ſeptum tranſuerſum, & hypochondria.* Sed videtur durum concedere,quòd brachia, mammæ, parteſque aliæ pleura ſuperiores, aut hypochondria dolorem ſentiant, ſi in iis non eſt affectio alterans,& immutans. Sed ſtandum eſt doctrinæ Hip. dicendumque hanc diuiſionem eſſe rectam ; fieri enim poteſt, vt quamuis in parte primariò affecta ſit ſolutio, pars tamen coaffecta condoleat ob intemperiem : à parte enim inflammata humores,& vapores ad ſuperiores partes conuolant,ſi leuiores ſint ; ſi verò craſſiores,ad infernas, mediis partibus nullam noxam ſentientibus. Quo pacto lateri pleuritico dolenti conſentit iugulum, vel hypochondrium ob tenſionem,non autem partes mediæ.Hoc modo ex bile in ventriculo contenta caput dolet, mediis partibus nihil noxæ patientibus. Deinde ſæpe fit maior mora in parte remota. Hac ratione caput dolet, ob vaporem ab vtero, aut ventriculo delatum, potius quàm interpoſita membra. Vltimò poteſt adeſſe maior affectæ partis cum diſtante conſenſus, quàm cum intermediis:ob hanc cauſam ex hemicrania,ventriculus nauſea corripitur, quia hæc pars cerebro vehementer conſentit.

Cauſa.

QVæſtio eſt in argumento de pleuritide agitata ſatis : *Vtrùm ea ab omni humore generetur?* Cùm enim pleuritis morbus frequentiſſimus ſit, videtur non poſſe à bile concitari, quia illa in exigua quantitate in corpore abundat. Neque à ſanguine poterit generari, hic enim etſi in corpore redundet in copia multa, tamen lentus eſt, & hoc modo adhæret ampliùs quàm penetrat. Pituita viſcida eſt,tenax,ineptáque vt duram pleuræ ſubſtantiam peruadat. Ita melancholia, terreſtris & grauis, intimas partes, ſolidas non peruadit. Accedit quòd pleura,pars frigida,faciliùs frigidis quàm calidis affectibus opprimitur.

Contrà obſtat Procerum auctoritas, vt Galeni 6.*Aph.*33.& 3. *de loc.*9.*poſt princip.* Auicen. 10. 3. *tract.* 4. *cap.*1.*poſt princip.* affirmantium, pleuritidem ab omnibus humoribus poſſe concitari, licèt frequentiùs à ſanguine bilioſo,aut ſanguine puro generetur. Cauſa ergo immediata pleuritidis eſt humor calidus, qui in pleura inflammationem facit : Cùm enim inflammatio, calidus affectus ſit, 2.*de loc.cap. cit.* neceſſariò ab humore

calido

Vera hæc ſunt, & frequenti experimento confirmata. At omnium curatu periculoſiſſima, ac difficillima eſt morbi Gallici ſpecies, quæ à genitalibus partibus primò ſcaturit. Cùm enim has partes arripit venenum, in iis illicò puſtulam excitat, & vlcuſculum, & deinceps continuatione quadam viſcera omnia interna malâ qualitate, ſpurcóque vapore eleuato celertimè coinquinat, ſpiritus conſpurcat, humores ſordidiores facit, ac tandem immiſericorditer partes omnino ſolidas adoritur. In pudendis enim vapor ille ſemel impactus, intus per fiſtuloſum neruum obrepens, vaſa ſpermatica malè afficit, & excitata gonorrhœa, turpiſſimè, ſubortis grauiſſimis ſymptomatis, venas, arterias, & neruos labefactat, & maſſa ſanguinaria omni putrilagine polluta, & in diſtantiſſimas partes ſerpente veneno, totum corpus celerrimè noxam perſentit. Hac de cauſa bubones in inguine erumpunt, doloſa, cacoëthica & cancroſa vlcera in toto, oſſa carie exeduntur. Hæc ſi in initio contemnantur, virus ocyſſimè in cerebrum ſeſe inſinuat, & damno meningibus & cranio communicato, dolores emergunt inſuperabiles. Quòd ſi rurſus maligni humores à capite ad medios artus deturbentur, vitio veluti in orbem redeunte, eadem & grauiora mala in partibus inferis propullulant. Quare à pudendis affectionem hanc deterrimam exoriri meritò ſtatuimus. Ex dictis conſtare arbitror, ex quatuor ſpeciebus, vltimam eſſe periculoſiſſimam: tertiam, periculoſam: ſecundam, minùs; mitiſſimam eſſe primam.

Curatio.

MElius, inquit Galenus, *lib. 2. de nat. facult. cap. 8. immminentem morbum præcauere, quàm factum curare.* Quare ſatius eſt mortales ab hac tetra lue præſeruare, quàm ea iam correptos curare. Iccircò diſceptandum: *Vtrùm poſſit aſſignari aliquod auxilium, quod homines à morbo Gallico præſeruet?* Et videtur difficile hoc beneficium à Medicis poſſe præſtari: in congreſſu enim venereo, excitato calore ob motum, ſpiritibus & humoribus ebullientibus, meatúſque patentioribus redditis, impoſſibile veluti eſt, poſſe inueniri remedium, quod contagij vim ex toto refringat & reprimat, ne partibus vicinis communicetur, aut in altas ſedes commigret.

Sed ſi hoc negotium attentiùs expēdatur, inueniemus plures cautiones, & auxilia, quorum beneficio quiſpiam poſt concubitum, à Gallico veneno immunis euadat. Primò ergo, oportet vt poſt venerem, in qua non multùm immoretur, abluat totum pudendum aqua calida, denudato præputio, & hoc per octauam horæ partem faciendum, idque manè, & ſerò, bidui ſpatio. Hoc præſidio ſuperſtites à tanta labe perſæpe euadunt mulieres, panniculos ex goſſipio in calida aqua abundè madidos immittentes. Quòd ſi hæc præſtò non ſint, protinus genitalia vrina lauabis. Eadem aqua calida fouenda ſunt labia infantium lactentium, & nutricum papillæ. Balneum toti corpori adhibitum ſummoperè prodeſt, maximè ſi cum infecto vel neceſſitate coactus, vel inſcius quis cubauerit. Vinū etiam calidū in hunc vſum mirificè confert. Verū aqua aliis liquoribus eſt præſtantior; reſoluit enim, ardorem temperat, mitigat dolorem, & non exiccat.

Curatio inſtituenda eſt vêre, vel autumno, ſi morbus inducias præſtat. Si tamen vrget, & in mora periculum adeſt, quocunque tempore poteſt celebrari, dummodo cubiculū rectè paretur. Sed iure inquires: *Vtrùm complicatio morbi Gallici cum morbis acutis, ſit difficilior ad curādum, quàm cum diuturnis?* Reſponde affirmatiuè: Si enim præſente ardenti febre auxilia Gallica adminiſtres, impensè nocebis, calorem febrilem exacues, calidam iecoris & viſcerum intemperiem adaugebis, dū abſumpta corporis humiditate corpus ad contabeſcentiam deduces. Quare neglecta indicatione, quæ ſumitur à morbo Gallico, acutus morbus, ex quo plures occumbunt, 1. *acut.* 8. priùs eſt curandus, & pro exigentia acuti præſidia celebranda: maximè ſi interna ſæuiat inflammatio, qua exiſtente in corpore, licèt præſit in ipſo Gallicus apparatus; omnino acutiei inflammationis proſpiciendum, nulla de Gallico morbo cōmemoratione facta. Quare difficilior multò ad curandum eſt tunc morbi Gallici complicatio, quippe præſidia congruentia ad retundendam Gallici veneni malitiam offerre non poſſumus; & ob remedia vacuantia, pro acuti morbi medela neceſſaria, quæ ſuapte natura vires debilitant, doloréſque ac vigilias inducunt, Gallicus minuto calore natiuo, & ſpiritibus exhauſtis, vehementer inſoleſcit, & impoſterum eius curatio laborioſiſſima eſt, & ſolum longo tēpore perfici poteſt. Quòd ſi morbus ſit chronicus, & ex frigidis craſsiſque humoribus excitetur, vt hydrops, paralyſis, ſtupor, diſtillatio capitis frigida, arthritis, iecoris, ventriculi, aut lienis intemperies frigidior & humidior, vel alij contumaces & pernicioſi, ab eadem cauſa prognati, tunc ſecurior eſt curatio, quia ambo conſimilem prorſus curationem expoſtulant, ſiue eam per ſudationes, aut alium modum inſtituas.

Deinde in Gallicatis victus ratio eſt adhibenda initiante morbo, quæ putrilaginem corrigat, excrementitiam humiditatem abſumat, & vires ex venenoſa qualitate debiliores factas, roboret. Concedenda alimenta facilis coctionis, & diſtributionis. Electæ carnes, potiùs aſſæ, quàm elixæ, Oua recentia, hepata gallinarum, Vuæ paſſæ, amygdalæ toſtæ, Panis biſcoctus. Demum victus ad ſiccitatem vergere debet. Interdicenda lacticinia, piſces, carnes craſſæ, ſalitæ, & fumo induratæ, cæteráque praua edulia, quæ facilè in corpore corrumpuntur, obſtruunt, & negotium naturæ faceſſunt.

Victu inſtituto, antequam luis venereæ propriam curationem aggrediamur, corpus expurgādum, vt vitioſi humores deponantur: Sed priùs præparandi humores: cùm enim natura huius morbi pernicioſa humores exurat, partes debilitet, calorem naturalem imminuat, facultatem alteratricem lædat perpetuò, ob hanc cauſam ſemper in hoc morbo, humoris pituitoſi & aduſti copia abundat. Quare medicamenta præparantia, & expurgantia, hos humores ſemper reſpicere debent: oblatis etiam antidotis, quæ aduerſus malam qualitatem virtutem ſortiuntur. In hunc vſum proſunt ſyrupi Borrag. Fumar. Cichor. Rhodomel, diluti cum aquis Borrag. Bugloſſ. Endiu. Fumar. Vel loco horum decoctum ſimile erit perutile.

℞. *Smilac. aſper. diuiſæ, & contuſæ,* ℥.j. *paſſular. ſine ſemine, p.* 1. *capil. vener. fumar. lupulor. an. M.*j. *fol. ſen. ſem. Cartham. an.* ℥.j.ß. Coque in ℔.iiij. aq. ad dimidiæ partis conſumptionem, coletur, & ſeruetur vſui.

Vel fiat hoc modo.

℞. *Ligni Indi,* ℔.j. *ſmilac. aſper.* ℔.vj. *ſcabioſ. ſtœchad. fumar. an. M.*j. Coque in ℔.xij. aq. ad dimidias. Colaturæ adde ſacchari ℔.1.ß. ſerua.

Corpus expurgandum pro humoris exuperantis diuerſitate: quare in præſentia humoris melancholici, vtiles ſunt pilulæ fœtidæ, Aggregat. de Agarico, quarum drachmæ addantur gr.iij. pulu. cortic. radic. Ellebor. nigri. Si prædominetur pituitoſus, proſunt cocciæ, Aggreg. & de fumar. cum gr.iij. Trochiſcor. Alhandal. Si bilioſus humor infeſtet, pilulæ de Rhab. & Aureæ, ſatis ſunt, quibus gr.iij. Diagridij permiſcenda. Si verò æger magis potiones amet, parentur ex confect. Hamech, Cathol. electuar. Eleſcoph. Indo minori, cum Syrupo de Senna, de Epithym. de Polypod. Fumar. maior. & decocto ſenæ, ſem. cartham. flor. cordial. paſſular. &c.

At ante purgationem, ad leuandam naturam, & tranſpirandum corpus, ſi plenitudo adſit, ſanguis eſt detrahendus in quantitate modica, ex parte dextra, ſi laboret iecur; ex ſiniſtra, ſi lien ſit oblæſus. Quòd ſi puſtulæ adſint, aut etiam ſcabies infeſtet, hirudines venis hæmorrhoïdalibus apponere, non erit abs re, quarum vſu fæcalis ſanguis ad diſtātiſſimas propelli-tur corporis partes, ad quas ipſe grauitate ſua promptiſſimè ruit.

Expurgato corpore venenata qualitas morbo Gallico inſidens debellanda. Hoc opus multis perfici-tur præſidiis. Quare hic morbus curatur. Primò, via quadam Regia. Secundò, per vomitum. Tertiò, per vnguenta, aut decocta ex Argento viuo parata. Quartò, per ſuffumigia. Quintò, per mitiſſima medicamenta Alexipharmaca, quæ reliquias humorum conterunt, & malignam qualitatem mirandum in modum retundunt. Vltimò, debent corrigi ſymptomata fera, quæ ex hac hydrâ, tanquam ex antro Trophonio ſæpe propullulant.

Inquires: *Vtrùm morbus Gallicus citra antidota poſſit perſanari?* Reſponde affirmatiuè. Licèt autem in morbo hoc, deleteria & maligna qualitas adſit neceſſariò, quæ ſolùm è medicamentis à proprietate operantibus poſſit refrænari; tamen ſi recens, & leuis eſt, & virus in tenui corpore conſiſtit, citra ea aliquando miteſcit. Imò vehementi, & laborioſa exercitatione ſolet extirpari, vt ludo paruæ pilæ, armorum exercitatione, venatione, quarum operationum auxilio humorum reliquiæ diſcutiuntur, internæ partes roborantur, fœliciùs nutriuntur, & ſenſim ac ſine ſenſu malam qualitatem deponunt.

Si verò vehementior ſit, & neque his, neque expurgantibus ſuccumbat, ad ſecundam curationis viā, quæ dicitur regia, accedamus: hanc ergo complent medicamenta Alexiteria, quæ antidoti inſtar malam humoris praui perniciem retundunt, vt ſunt Lignum Indum, Ebenum dictum, Smilax Aſpera, Radix Chinæ, & alia plura. At hæc ante totius corporis vacuationem non ſunt adminiſtranda: cùm enim hæc vim habeant extenuandi, & prouocandi ſudorem, ſi corpus impurum eſt, motus ab his medicamentis humor, & ad cutem irruens, obſtructiones parit, febrem concitat, & tranſmiſſo humore ad caput, epilepſiam, aliósque capitis affectus progenerat.

De ligno Indo priùs agendum eſt, & quærendum: *Vtrùm calidum ſit, an temperatum?* Dic calidum eſſe in gradu ſecundo: Nam præter ſenſilem calorem, quem in noſtro corpore progenerat, qui ſecundo gradui caloris tribuitur, ex Gal. 5. *ſimpl. vlt.* etiam calore manifeſto, quo pollet, incidit, attenuat, aperit, ſudorem mouet. Neque dicas, quòd refrigerata calefacit, & refrigeret calefacta, quod temperati medicamenti proprium eſt, 2. *ſimpl. vlt.* ac proinde cum hoc medicamentum in corporibus calidis, & frigidis adminiſtretur, erit temperatum. Nam illud non conceditur, quia calidum, aut frigidum, ſed principaliter quia habet qualitatem morbo Gallico à tota ſubſtantia valde aduerſam. Hac de cauſa quando bilioſis, & calidis naturis conceditur, debent permiſceri aliqua medicamenta frigida, quæ illius calorem remittant; acre enim eſt, ac amarum, & ob hanc cauſam calefacit & exiccat.

Eligendum craſſum, ac ſolidum, quia in eo maior actiuitas reperitur. Recens, non antiquum, non carioſum; & ita reprobatur illud, quod in particulas diſſectum, apparet ſpongioſum, & excauatum. Deinde debet eſſe lene, & nodoſitatibus carens, vt in eo virtus æqualiter recondatur. Cortice cōſtet integro, non carioſo, ſed odorifero. Medium eius colore ſit prædi-tum ſubnigro, eius verò circumferentia in albedinem, & pallorem declinet, & contactu linguæ in colorem

A croci mutetur, quia hoc magis reperitur in recenti, quàm in vetuſto. Præfertur ponderoſum, & pingue, illud enim recentius eſt, & ab hoc igni admoto, aliquid humiditatis effluit neceſſariò.

Ex eo decoctum ſic parari debet, vt pro qualibet eius vncia, aquæ libra addatur. Sed quoniam maior virtus in cortice eſt, huius vnciæ maior aquæ quantitas debet reſpondere, vt vis illius ampliùs aquæ communicetur. Illud non integrum, ſed in minutiſſima fruſta diuiſum debet infundi, & parabitur decoctum hoc modo:

℞. *Ligni Indi,* ℔. 1. *cortic. eius* ℥. iiij. Infundantur in aquæ ℔. xx. ſpatio vnius diei, & reponatur vas ſu-B per cineres, vel ſtercus, vel furfur, aut plumbeum vas optimè coopertum, vt caliditatem retineat: & poſtea lento igne decoquatur, aut in duplici vaſe, quæ vera elixatio eſt, & multò præſtantius reddit decoctum: & interdum coquendum eſt ad conſumptionem medietatis pro delicatis, bilioſis præſertim, in tempore calido; & facta decoctione coletur per pannum craſſum, & ſeruetur in vaſe vitreo, aut vitreato, vel teſtaceo, non æneo, aut plumbeo, ne inde ex his metallis mala qualitas acquiratur: Et inter coquendum ſpuma remoueri debet; hæc enim pro curandis vlceribus, & puſtulis exterioribus ſummè conducit.

Quantitas huius decocti definiri non poteſt: quia ſi æger fuerit languidus, vel puer, ſingulis vicibus C ℔. ß. offerenda eſt; ſi robuſtus, libræ dimidiæ addendæ ſunt vnciæ quatuor. Tempus ſudoris certis præceptis deſcribi nequit: aliquibus enim tres horæ tempore matutino, ſatis ſunt; duæ verò veſperi; aliis ſunt neceſſariæ quatuor, manè, veſperi verò tres. Idem obſeruandum eſt in numero dierum, in quibus prouocatur ſudor; quibuſdā enim ſufficiunt nouem dies, aliis 20. 30. & 40. Terminus enim ſudorum, ſolùm penes remiſſionem ſymptomatum, videlicet dolorum, tumorum, & puſtularum, præſcribendus eſt.

Aliqui, vt potentius, & efficacius reddatur decoctum, addunt (quod maximè laudo) quartam partem corticis huius ligni. Alij Ariſtolochiam rotundam, quantitate vnciæ & dimidiæ, aut Carduum benedictum, quantitate M. 1. Hoc decoctum, ſi morbus D vrgeat, quocunque tempore poteſt adminiſtrari, dummodò cubiculum rectè paretur, quia dilatio vitæ periculum parit. Si morbus inducias præſtet, tunc ad cōmodius tempus, vernale, vel autumnale differenda curatio eſt. Tempus ſudandi in morbo leui & recenti, ad 20. aut 30. dies: in diuturno, & graui, ad 40. produci debet. Hæc eſt cauſa, quare morbus Gallicus in principio radicitus non extirpatur, quia ægri ad ſummum ad decem dies ſudando accedunt.

Percontaberis, *Vtrùm aliqua medicamenta roborantia in decocto permiſcenda?* Lignum Indum, ſeu ſanctum, non ſolùm in morbo Gallico, ſed in aliis frigidis & humidis affectibus, mirabiles de ſe promit vires, vt in conuulſione, tremore, paralyſi, vertigine, epilepſia, colico dolore, contumaci tuſſi, articulorum doloribus, diſcutiendis flatibus, emolliēdis tu-E moribus duris, vteri ſtrangulatu, debilitate ventriculi ex frigida & humida intemperie contracta. Ob hanc cauſam optimū conſiliū eſt, pro diuerſitate morborū, addere huic decocto aliqua ſimplicia, quæ partes affectas peculiariter reſpiciāt, veluti in affectibus capitis, & neruorū, Maioranam Saluiam, Rorem marin. Stœchad. In affectibus oculorum, Euphraſiā, Chelidoniā. In Arthritide, chamepit. chamædr. In morbis thoracis, Capil. Vener. Glycyrrhiz. Hyſſop. mōtanū, Praſſiū, & ſimilia. In morbis iecoris, Cichoriū, Eupator. Abſinth. hord. In affectibus renum, femina frigida maiora, Glycyrrhiz. In morbis lienis, Aſpleniū, & Radices capparum, aut Tamariſci. Hæc enim medicamenta, præterquam quòd ſudorem non impediunt, partes, in

in morbo Gallico affectas, natiua quadam forte robo-rant, & medicamenti ſudorifici vires ad eas deducunt.

Vtrum autem *medicamenta expurgantia in decocto ſudorifico permiſcenda?* dubium eſt. Video enim plures, & non poſtremæ notæ viros, hanc praxin ſummè approbare, quòd horum vſu aluus ſingulis diebus reſpondeat; quum enim humor peccans ſit craſſus, terreus, & grauis, non ita promptè poteſt accedere ad cutem, neque facilè euacuari per ſudorem: In hunc vſum cum Ligno Indo, Smilace, Radice Chinæ, aut Saſſafras, infundenda volunt folia ſennæ, Epithymum, Polypodium, & alia, quæ terreſtrem humorem, qui ferè in hoc morbo redundat, per aluum vacuare nata ſunt. At methodus hæc ſuſpecta eſt, & naturæ negotium faceſſit: duo enim motus contrarij non ita facilè ab ea tolerantur, imò perturbata, & ad diuerſas regiones inclinans, ſatagenſque ſimul humorem noxium, per ſudorem, & alui fluxum propellere, neutram operationem perficit. Quamobrem ſalubrius eſt, vel alternis diebus in hunc vſum clyſteribus lenibus proritare ventrem; vel intermedio tempore clemens offerre pharmacum, cuius ope excrementitius humor per aluum educatur, dummodò æger altera die poſt purgationem à ſudore quieſcat.

Verùm inquires: *Vtrùm medicamenta ſudorifica interdum in vino coquenda?* Plures valde laudant hoc decoctum: Nam vino vis ineſt mirabilis roborandi viſcera, pollet alexiteria vi, craſſos humores incidit, obſtructiones aperit, tumores & nodos emollit, reſoluit tophos, cutis meatus laxat, penetrat magis, & vires medicamentorum alexipharmacas citiſſimè ad affectas partes deducit, copioſiùs ſudorem mouet, & frigidis affectibus remedio eſt. Ex altera parte, hoc vinum, à Medicis Sanctum nuncupatum, maximè calefacit, febrim inducit, eſt amarum, & guſtui ingratum. Dic, lignum Guajacum fœliciter aliquando in vino decoqui: Si enim morbus diuturnus ſit, ſæuus, & decocto in aqua parato non ſuccumbat, ægerque habitet in regione frigida, ventriculum fortiatur debilem, frigidis pituitoſiſque humoribus ſcateat, nulli dubium eſt, quin iſtis vinum hoc vtilitatem ex ſe prodat non aſpernabilem. Si verò contrariæ adſint indicationes, reprobum erit, & nullius vſus.

Maior verò eſt dubitatio: *Vtrùm præſenti febri ſudorifica ſint celebranda?* Si enim eſt humoralis, iis oblatis, excandeſcit valde; qua exacerbata timor eſt, ne alij grauiores morbi de nouo ſuccreſcant, & periculum vitæ immineat, vel in hecticam ipſa commigret. In-ſuper ſi hac exiſtente, calida & reſoluentia, præſidia, quæ huic contagioni proficua ſunt exhibueris, in extenuationem, & retorridum maraſmum corpus deduces. Quid ergo faciendum in agone tanto? aut quibus auxiliis contabefactus æger à tanto morbo euadet immunis? Dic, quòd antequam ſudorifica propinentur, neceſſe eſt corpus calidum ſiccum, exuſtis humoribus plenum, frigidis medicamentis attemperare. Purgatio lenis adminiſtranda. Apozemata offerenda, quæ bilioſum, & calidum humorem leniter euacuent, facta ex ſero lactis caprini, in quo madeſcant flores cordiales, Pulpa Caſſiæ, Myrobalani citrini, Radix Chinæ, Smilax aſpera, aut cortex Guajaci, hordeum, radices ſcorzoneræ, Bugloſſ. Endiu. Borrag. Si corpus ſit ſqualidum & ſiccum, balnea priùs per aliquot dies adminiſtranda, vnguenta refrigerantia hepati admouenda. Ptiſana eſt optima, dummodò hordeum priùs coquatur in aqua, quæ fuit priùs Ebeno decocta. His celebratis, ad ſudationes accedendum, & decoctum non eſt parandum in aqua ſimplici, ſed Endiu. Borrag. Bugloſſ. aut Hordei. Si verò ægri macie Gallica contabeſcant, medicamenta coquenda ſunt in ſero lactis caprini, ſeu quod magis laudo, in iure gallinæ, aut caponis, vt ſic hoc decocto alexipharmaco, & vires inſtaurante, tum venenum debellari, tum vires refici poſſint. Alternis diebus, & ſolùm ſemel in die, hora matutina excitandus ſudor, in quo non multis ſtragulis cooperti paruo temporis ſpatio immorari debent. Neque victus ratio ſit ita tenuis, & extenuans; vires enim debiles tantam victus parſimoniā ferre non poſſunt. Caro pulli aſſa offerenda, hepata gallinarum, oua ſorbilia, contuſa, ex electis carnibus extracta. Potus ſit aqua ſecunda, quæ paratur ex ligno iam decocto.

Vtimur etiam pro curatione huius morbi Sarza parilla, quæ à Dioſcoride *lib. 4. cap. 129.* Smilax aſpera vocatur, de qua etiam egit Galenus 7. *ſimpl. tit. prop. de ſmilace aſpera.* Calefacit in primo gradu, exiccat verò in ſecundo. Eligi debet quæ in duritie mediocritatem ſeruat, ita vt non ſit nimis recens, quoniam eſt valde ventriculo ingrata, neque ſit carioſa, ita vt quando frangitur, puluerem ex ſe emittat. Hæc efficacem habet poteſtatem in reſoluendis nodis, comminuendis tophis, abſtergendis vlceribus faucium, pudendorum, capitis, & podicis. Eſt alexiteria, extenuat, ſudorem prouocat, & morbis contagioſis, venenatiſque eximiè opitulatur: in qua, eadem victus ratio, ſicca, idem modus, & ordo obſeruandus eſt, ſicuti in ligno Indo prædiximus. Huius radicis decoctum non ſolùm Gallico morbo, ſed aliis frigidis affectibus *ſupra* citatis ſummè ſuccurrit.

Non ſolùm Ligno Indo, & Smilace aſpera vtimur, ſed radice Chinæ, quæ etſi tantam pro curatione huius morbi efficaciam non habeat, quia non ita potenter malignam eius qualitatem refrænat, tamen eſt præſidium gratius, & ſecurius, & tam tenuem victum non expoſtulat. Eſt ſicca in ſecundo ordine, & in actiuis temperata, & ſi ad eas declinat, ad modicum calorem deuergit. Huiuſmodi radix detrahitur ex quodam cannarum genere ad littora maris naſcenti, & radici noſtrarum cannarum ſimilis eſt. Eſt fungoſa, nodis plena, intus cum rufo colore albeſceus, exteriùs verò rubeſcens. Eſt eligenda grauis, ponderoſa, ſapore inſipida. Aliis morbis à Gallico vehementer ſuccurrit, in cuius adminiſtratione idem modus eſt obſeruandus.

Vtuntur Medici pro morbi Gallici, cæterorumque frigidorum curatione, ligno quod vulgò vocatur Saſſafras, cuius corticis, & ligni vſus duntaxat in Medicina receptus ſit. Eſt calidum, & ſiccum in gradu ſecundo. In cuius decocto parando idem ordo ſeruandus, quem in ſuperioribus antidotis adminiſtrandis *ſupra* docuimus.

Secundò curatur hic morbus per vomitum: quando enim præ ſui contumacia, purgationi iteratæ, ſudoriſicisque auxiliis non ſuccumbit, tunc vtimur in robuſtis naturis medicamentis, quæ per vomitum expurgant hunc venenatum ſuccum. Sed rogabis: *Vtrum hic morbus vomitionis ope poſſit extirpari?* Creditu enim difficile eſt, quod à remotiſſimis partibus, nempe pudendo, & iuncturis, poſſit humor ad ventriculum remeare. Adde quòd hæc fortiſſima, & violenta vomitoria, etſi tenacem humorem per vomitum excernant, deleteriam tamen huius morbi qualitatem non retundunt, imò vehementia ſua, & acrimonia naturæ negotium faceſſunt, os ventriculi, & conſortij lege cor lancinant, fatigant, & premunt: hinc cordis palmos, ſyncope, cardialgia, virium proſtratio, & animi deliquium ſubſequuntur, ex quibus vires factæ inermes, ferendo morbo ſatis eſſe non poſſunt.

At hæc tanti remedij efficaciam non euertunt, quoniam morbi chronici à craſſis humoribus orti, vomitus ope conſaneſcunt, vt podagra, morbus comitialis, hydrops, melancholia, lepra, vt teſtis eſt Paulus *lib. 7. cap. 10.* Et licèt hi humores tenaces, & graues, cōmodiſſimè per inferiora vacuentur, tamen ſi hæc vacuatio paretur cum medicamentis electiuè expurgantibus, à diſtantibus regionibus citra noxam eos eradicant, &

& per vomitum excernunt. Quamuis autem aliquan- A tiſper os ventriculi oblædant, & corpus fatigent, melior eſt noxa quàm mors, 12. meth. 1. quæ ex hoc immani morbo vltrà ſerpente imminet certò: maximè cùm hæc aliis permiſceantur cardiacis, quæ viſcerum robur tuentur, & illorum malitiam innoxiè caſtigant. Accedit quòd vomitoria medicamenta, præterquam quod terreſtres humores exhauriunt, proprietate ſua etiam veneficam huius morbi qualitatem mirandum in modum coërcent. In hunc vſum puluis Ioannis Vigonis, à Medicis præcipitatum dictum, admirandam obtinet poteſtatem, cuius ipſe deſcriptionem tradit, *lib. 8. cap. 3.* ex quo parabis vomitorium in hanc formam.

℞. *Pulu. Ioan. Vigon.* gr. iv. Infunde per noctem in ℥. ij. aq. roſ. Colaturæ adde, *Pulu. diarrhod. abbat. aromati-* B *ci roſat. diamargarit. frig. an.* ℈. j. *diacathol.* ʒ. j. Miſce, fiat bolus.

Vel hoc modo propina pilularum forma.

℞. *Pulu. præcipitati*, gr. v. Macerentur in aqua roſar. ſpatio 12. horarum, & reiecta corpulentia, adde: *Pulueris diarrhod.* ℈. ß. *cum ſyrup. de corticibus citri, fiat pilula.*

Vel gr. v. præcipitati miſceantur cum ℥. j. conſeruæ roſar. Debet propinari hoc medicamentum tempore matutino: & poſt duas, vel tres horas tranſactas (in quibus poteſt concedi ſomnus) nihil ægro exhibendum eſt, quouſque ſigna perfectæ vacuationis appareant: alioqui citra vtilitatem medicamentum euomitur. Quo tempore tranſacto poſſunt offerri ægro ℥. vj. vel viij. C huius vomitorij.

℞. *Sem. aneth. ſem. raphan. an. pug.* j. *oxymel. ſimpl.* ℥. iv. *mellis* ℥. ij. Coquantur omnia in ℔. iv. ad tertiæ partis conſumptionem: adde *pulu. ellebor. albi*, ℈. j. *tepidum propinetur.*

Huius decocti quarta parte aſſumpta, intromittat digitos in os, vel calamo intincto cum oleo, vomitus prouocetur; deinde poſt duas horas capiat ſecundam partem; & poſt alias duas, alteram: nihilque comedat, aut bibat, quouſque vomitus conquieſcat, etiamſi hora ſexta, aut ſeptima noctis; quo tempore ius gallinæ concedi poteſt: & poſt vnam horam aſſumat micam panis vino odorifero imbutam. D

Caue ne puluerem hunc Vigonis cum pilulis, vt fœtidis, aut fumariæ permiſceas: ex his enim motibus contrariis diuerſimodè alteratur natura, vnuſque motus alium impedit. Paratur etiam ex aliis medicamentis vomitorium hoc modo.

℞. *Sem. cataput. minor.* ʒ. ß. *contunde, & infunde per diem & noctem, in aq. roſ. adde ſacchar. roſat.* ℥. ß. *aromatic. roſat.* ℈. j. fiat bolus.

Stibium præparatum (Antimonium vocant) in hunc vſum ſummè iuuat: Nam ſi grana quatuor infundas in vino, vel gr. iij. ſubſtantiam permiſceas cum conſerua roſacea, efficaciſſimè melancholicum humorem, vomitu & alui fluxu exturbat. Solet etiam vomitorium parari has forma.

℞. *Fol. cucumer. aſinini*, num. iv. *Infunde per noctem, in* ℥. vj. *vini albi*, cola, & offer.

Fit etiam alia forma. E

℞. *Agarici trochiſcati*, ℈. iv. *pulu. Vigon. infuſi*, gr. iv. *diamoſch. dulcis*, ℈. j, *cum melle* fiant pilulæ, & decorentur.

Pro melancholicis.

℞. *Pulu. Vigon.* gr. iv. *ellebor. nigri*, gr. vj. *lapid. lazuli præparat.* ℈. j. *diambræ*, ℈. j. *cum ſyrupo de corticib. citri*, fiant boli.

Pro bilioſis.

℞. *Pulu. Vigon.* gr. iv. *ſem. cataput. minor.* ℈. ß. *cum ſyrup. roſ.* Miſce.

Pro ſanguineis.

℞. *Pulu. Vigon.* gr. iv. *pulp. caſ.* ℥. ß. *cum ſaccharo* fiat bolus.

Aliquando conceduntur in hunc vſum pilulæ Mercuriales, quæ parantur hoc modo.

℞. *Mercurij extincti* ℈. j. ß. *theriac. magnæ*, ʒ. iij. *diamargarit. calidi, aromatic. roſat. an.* ʒ. j. *ſantalor. citrinor.* ℈. j. *diamoſch.* ℈. ß. *zibetti*, gr. viij. Miſce, fiant pilulæ ciceris parui magnitudine, & cum foliis auri triplicatis cooperiantur. Doſis, vna alternis diebus.

Tertio modo curatur hic morbus per vnguenta Mercurialia. Cùm enim ſudorificis, ac vomitoriis non cedit hic carnifex morbus, tunc ad fortiora præſidia accedendum: ex quorum numero ſunt vnguenta, quæ ex Hydrargyrio parantur. Hoc etſi vitioſam, deleteriámque qualitatem non corrigat, multùm tamen prodeſt ad, comminuenda tubercula; tumores duros emolliendos, extirpandas puſtulas: demum humorem virulentum, cæca quadam, & abdita poteſtate per ſputum euacuat, aliquando per aluum, interdum per ſudorem, & fœliciter hunc Herculeum morbum refrænat, & domat.

Vtrùm ſit venenum? adhuc ſub iudice lis eſt. Reſpõde negatiuè, quare non timeas eius vſum: plures enim fortuitò maximam eius copiam ingerentes, vomitu, & alui fluxu citra noxam excernere ſolent. Imò ſcurræ vel imperio ſuorum Principum, vel præmio inducti, etiam ad denas vncias id aſſumpſerunt. Quin cum vtilitate magna plures, ſingulis 40. aut 60. diebus pilulas aſſumunt cum Argento viuo. Et grauiſſimi auctores, purum, ſincerumque hauriendum præbent, non modò adultis, ſed pueris, & infantibus ætate tenellis, quando Epilepſia, vel vermibus ſunt oppreſſi. Imò Obſtetrices in difficili partu, ſtatim Argentum viuum ſcrupuli pondere nullo incommodo potandum exhibent. Quare niſi pondus vel menſuram exceſſerit, haud interficit. Id equidem ſignificauit Dioſcorides *lib. 5. cap. 60.* his verbis: *Lethale potum argentum viuum eſt, pondere ſuo interanea diſrumpens.* Non eſt ergo verum, illud deuorantes, illicò occumbere, imò ex mente Pauli plures fuiſſe, ait Auicen. *lib. 2. tract. 2. cap. 47.* qui biberunt id in ileo.

Vtrùm multiplex Argenti viui genus ſit aſſignandum? hæſitarunt priſci. Plinius *lib. 33. cap. 6.* vnum tantùm argenti viui genus agnoſcit, natiui ſcilicet illius, ac puri: cùm peritiores inſtituant duplex, aliud ſcil. natiuum, ſeu foſſile, aliud factitium, quod ex minio excoctum eſt. Vtrumque cognouit Dioſcorides, & peſtilentem odorem, aurámque exitialem aſſerit expirare. Videtur & genus tertium agnouiſſe Dioſcorides, *lib. 5. cap. 7.* venæ argenti immixtum, & quod per ſe eſt metallum. Quartum appoſuit genus Vitruuius, *lib. 8. Architect.* conſtructum ex marmoreis fragmentis & fruſtis, quod ſub factitio reponi poteſt. Conſule Dioſcorid. *lib. 5. c. 76. lib. 6. cap. 28.* Theophraſt. *lib. de lapid.* Plin. *lib. 33. c. 3. 6. 8.* Quintum genus addi etiam poteſt, conflatum ex ſulphure, & argento viuo.

De Mercurij temperamento certant iuniores: *Vtrùm ſit frigidum, vel calidum?* Nam ſi bibatur largiùs, interimit exceſſu ſummè frigido, & humido: Innatum eius cordis humorem, hoc ſuo exuperante temperamento putrefacit, ſanguinem congelat, vitales ſpiritus & ipſam cordis ſubſtantiam extinguit: noxio ſuo halitu tremorem infert, paralyſim, & alios frigidos neruorum affectus pernicioſos, quia neruos debilitat frigiditate ſua, ex Plinio *lib. 23. cap. 6.* Dic, factitium, calidum; foſſile, frigidum eſſe ſtatuendum. Quòd ſi adhuc inſtes, natiuum, à prædominio eſſe calidum, quòd aërem in eo ſuperare ſcribat Ariſt. 4. *meteor. text. 34.* & iccircò reſoluit, valenter emollit, penetrat, incidit, & eſt in perpetuo motu, & ad diſtantiſſimas partes citiſſimè penetrat.

Dic, hoc ita verum eſſe, quoniam diuerſis partibus conſtat, quarum adminiculo diuerſos, & tam repugnantes ex ſe promit effectus: huius enim cenſus ſunt plura; Opium amariſſimum cùm ſit, frigidiſſimum eſt,

Lentes,

Lentes, Aloë, Pſyllium, Squama æris, Rhabarba-rum, Braſſica. Hoc modo Mercurius,quoniam aëreis & tenuibus partibus conſtat,attrahit, attenuat, expurgat, & in perpetuo eſt motu; nam ſtare loco neſcit, micat, tremit, quaſi vitæ haberet ſenſum, & à fluido eius motu argentum fuſile vocatur à Chymicis,& cùm grauior ſit omnibus natura duris,irrequieto motu continuò agitatur. Deinde Mercurius ſuperfluam huius morbi putrilaginem exiccat: argumento eſt, quòd plano læuique loco poſitus, huc illúcque excurrit, labitúrque, nec tamen humefacit locum, vt alij liquores. Cauſa eſt, innata ipſi ſiccitas, quæ ipſum plano adhæreſcere non patitur.

Adde quòd in eo viget vis cauſtica, & exurens, cùm igneis, tenuiſſimiſque partibus conſtet, quæ vbi in actum vi caloris natiui corporum prôdierunt, exurunt contagionis ſeminaria, & ad interiora,vim illam cauſticam deferunt, qua materiæ denſiores molliuntur,ſubtiliores reſoluuntur: nam in eo eſt vis coctrix, & diſſolutrix humorum circa cutem; & expultrix,ſiue expulſionis commotrix eorum, quæ naturæ vis è corpore non poſſet alia via depellere. Aëreum autem eſſe argentum viuum,certa res eſt,quia ignem auerſatur in tantum, ac refugit, vt niſi vias inueniat refugiendi, in ſublime efferatur; quæ,ſi ei obſtruantur viæ, hæreſcit operculo, altiora, quantum fieri poteſt, appetens; neque vnquam gelatur, niſi arte Chymiſtarum, quoniam plus in ſe aëris continet, quàm aquæ, vt ex Ariſt.teſtimonio *ſuprà* retulimus.

Sed relicta indagine partium diuerſarum, quæ in Mercurio vigent, quarum merito admirandos, & quaſi miraculoſos ex ſe promit effectus, illud ſit verisſimum: vnguenta ex illo parata ſaluberrima eſſe, atque pro hac extirpanda lue, præſtantiſſima: fremant licèt plures, & non infimæ notæ Medici, quorum argumenta ex profeſſo refutauimus, *lib.1. Hiſt. Princip. in com. Hiſt.cit.* Quare pergamus viam quam ingreſſi ſumus, premere,& ordine quàm optimo ſingula perſequamur.

Vtrùm Mercurialia vnguenta, ieiuno, an poſto ventriculo applicanda? Hanc praxin qui arbitrantur verâ, poſt tres horas à cœna vnctiones applicant: Alimenti enim ope roborata natura hydrargyrij efficaciam, maliciámque contemnit,& reſpuit,& ad excernendos humores robuſtior redditur. Securior tamen, & experimento magis illuſtris eſt altera curandi via: quia tempore matutino vires optimè valent; præceſſerunt coctiones; excrementa tum craſſa,tum halituoſa ſunt repurgata; tempus diei eſt accommodatum valde.Quare ieiuno ventriculo fœliciùs celebrãtur: in debilibus ſemel in die,in robuſtis veſperi etiam poſſunt concedi.

Adhibendæ vnctiones hoc modo. Accipimus vnciã vnam & ſemis, vel duas ad ſummum, vnguenti pro qualibet vice: ex vnguento fiunt globi 13. quibus vngitur coxa ſecundùm partem interiorem, genu vniuerſum, talus, brachiale, cubitus, & humerus ſecundùm partem ſuperiorem: in inferiori enim non conuenit ob viciniam cum corde. Venter non vngatur, quia impeditur vacuatio per ſputum. Cum vnguento optimè membra fricentur, vt meliùs imbibatur, adhæreátque tenaciter partibus vnctis. Poſtea cooperiatur æger, & prouocetur ſudor, & poſt duas horas abſtergatur. Sindones,& ſubucula nulla ratione debent immutari,quouſque vacuatio cœpta ſit perfecta. Vnguentum non calefiat ad ignem, nam argentum viuum ad fundum vaſis deſcendit, & nullius actiuitatis redditur illinitio. Terminus vnctionum debet eſſe, quouſque æger vel mediocriter, vel ſufficienter exſpuat, & gingiuæ intumeſcant; tunc ab vnctione ceſſandum, idque faciendum, ſi æger aliquo ſymptomate, vt ſyncope, vel animi deliquio occupetur.

Victus ratio non debet eſſe ita tenuis,ſicut illa quæ in ſudoribus conceditur: cœna tamen ſemper ſit tenuior prandio. Si æger debilis eſt,concedi poteſt portio gallinæ, caponis, pulli, arietis. Alimenta quæ facilè coquuntur, offerenda, Columbæ, & pulli columbini reprobantur, nam caro hæc excrementitia eſt, & ebullitionem in ſanguine generat. Vinum hac ratione etſi interdicatur à multis, quia cum argento viuo humores defert ad neruos, & paralyſim conciтat, offerendum tamen eſt; ex eius enim moderatò vſu roborantur vires, & vitioſa Mercurij qualitas corrigitur.

Ægri quum vlcera in lingua, ore, palato, ob euacuationem humoris virulenti per eas partes decurrentis, patiuntur, neque conterere, neque deglutire poſſunt alimenta: iccircò offerenda iuſcula, oua ſorbilia, contuſa,maximè ſi vacuatio adſit copioſa. Eſt deinde neceſſe,vt æger intra dentes calamum, vel annulum aureum, vel argenteum retineat, vt vapores ex argento viuo exhalantes exeant foràs: ſi enim eo loco adhæreant, acrimonia ſua illas partes miſerrimè exulcerant.

Ceſſante vacuatione per ſputum, & miteſcentibus ſymptomatis reliquis, oportet vniuerſũ corpus abluere tempore matutino, ieiuno ventriculo,vel vino albo calido ſimplici, vel decocto camomil. & ſaluiæ. Vel decoctum paretur ex *florib. roriſmarini, camomil. melilot. fol. lauri, ſtœchad. lauendul. an.* ℳ. j. *ligni aloës,* ℥.ij. *cinnamomi,* ℥. ß. Conquaſſata omnia bulliant in ſufficiẽti aq.quantitate,cum tertia parte vini albi optimi,& fiat decoctum.

Facta ablutione, recens ſubucula, ſindonéſque mundæ apponantur, & vniuerſus etiam lectus mutetur. Sed præſtantiora ſunt auxilia duo. Primum, liquores per aliquot dies aſſumere ex decocto Ebeni, vel ſmilacis aſperæ paratos; tum vt argenti viui malignitas refrænetur, tum vt tenaciores humores in interioribus partibus adhæreſcentes foràs extrahantur. Alterum eſt, vt æger, ſi ſit robuſtus, ingrediatur ter, aut quater in balnea naturalia: hæc enim reliquias Mercurij ad exteriores partes euocant potentiſſimè.Ex vnguentis à me expertis, ſelectiora proponam.

℞. *Olei laurini, olei lilior. an.* ℥. j. ß. *adip. gallin. axungiæ porcinæ, adipis vrſi, an.* ℥. j. *argenti viui extincti ſaliua humana,*℥.iij. *pulu. maſtich. lithargyry, ceruſæ, ſaluiæ, diamoſchi dulcis,an.* ʒ j. Miſce, & ſec.art. facta agitatione,fiat vnguentum.

Aliud fœlici euentu approbatum.

℞. *Vnguenti Agrip.vnguent. aregon. & dialthææ compoſ.* ℥.ß. *oleor.vulpin.euphorb. rutæ, ſpicæ, laurin. an.* ℥. ß. *adip anguis,* ℥.j.ß. *pulu. maſtich. caryophyl. macis, galang. thuris, zingib.calam. aromatic.ſpic. nardi, nucis moſchat. cinnamom. an.* ʒ. j. ß. Omnia tenuiſſimè puluериſentur, adde *argenti viui extincti oleo ſcorpion. ſtyrac. liquid. an.*℥.j.Ex his omnibus fiat linimentum.

Aliud etiam præſtat paratum hoc modo:

℞. *Adip.gallin. pingued. porcinæ, an.* ℥. iiij: *olei antiq. olei laurini, an.* ℥.ij.ß. *lithargyrij,* ℥.j. *theriac. antiq.* ℥. j. *vnguent. aregon.* ℥.i. ß. *euphorb.* ʒ.iiij. Argenti viui extincti ſaliua humana, ℥. iiij. cum cera, & vehementi concuſſione fiat vnguentum.

Aliud multo præſtantius.

℞. *Adip.gallin.porcinæ, vaccinæ, an.* ℥. iiij. *olei laurin.* ℥.ij. *olei lilior.* ℥. iiii. *argenti viui extincti ſaliua human.* ℥. v. Pinguedines non liquentur ad ignem; ſed extractis pelliculis diligenter in mortario contundantur: deinde paulatim addatur argentum viuum, & agitetur per duas horas: deinde infundantur olea, & optimè agitentur. Poſtea verò adde *mithridat.* ℥. i. *pulu. thuris, maſtich. myrt.lithargyry,ceruſæ,an.* ℥.ß *ſtyrac. liquid.* ʒ.v Miſce,& fiat vnguentum.

Aliud

Aliud expertum.

℞. *Axung. porcinæ* , ℔. j. ß. *olei camomil. anethin. maſtich. an.* ℥.ij. *ol. laurin.* ℥.j. *ſtyracis liquid.* ℥. j. *radic. ebulor.enulæ,an.* ℥.iiij. *ſtæchad.*℥. j. ß. *euphorb.*℥.ij. *vini albi,* ℔. ij. Coque quouſque abſumatur vinum : cola, adde *lithargyrij,* ℥.iiij. *maſtich.thuris, an.*℥.j. *reſinæ, terebinth. abietin.an.* ℥.ij.*ceræ* ℥.ij.*argent. vini extincti,* ℥.iiii. *theriac.*℥.ij.Miſce,fiat vnguentum.

Aliud minoris pretij, & vtilitatis.

℞. *Axun. porcin. inſulſ.* ℥.viij. *mercurij extinct. terebinth.* ℥.iij. *caryophyl. cinnamom. macis, thuris, an.*℥.viij. *olei laurini,olei anethin. ſtyrac. liquid.an.* ℥.ij. Miſce , & ſemper agitando fiat vnguentum.

Verùm circa hæc vnguenta,plura ſunt quæ animaduerſionem deſiderant. Primum : *Vtrùm tempore quo apponuntur vnguenta , vel poſtea , medicamenta per aluum expurgantia ſint offerenda* ? Toto illo tempore vnctionum , quo humor noxius per os excernitur , diebus ſingulis , matutino tempore offerendum eſſe Rhodomel , pondere vnciarum binarum , vt prauus ille humor qui ſæpe confluit in ventriculum,deorſum ſuauiter expurgetur , eſt in praxi receptum. Sed in hunc vſum ex interuallis, pilulis, & aliis medicamentis expurgantibus eſſe mouendum corpus ; à recta methodo mihi videtur alienum : nam duo motus contrarij debilitant naturam , perturbántque quominùs humorem per os excernere poſſit. Cùm verò vnguenta ſunt adminiſtrata,& facta eſt iam ablutio,tunc pilulis,vel medicamento aliquo expurgante vtendum eſt. Nec eſt neceſſaria aliqua præparatio,quoniam ſufficit illa,quæ cum Rhodomelite facta eſt. Hoc tamen intelligendū, dummodò Mercurius per alui fluxum non euacuet, tunc enim aliis vacuationibus non eſt præcipitanda natura : ſed ſolùm ſudorifica celebranda , vt maligna qualitas ex Mercurio contracta , foràs extrahatur. Si verò æger ea recuſet, vtatur Auri foliis minutim diuiſis, cum aqua Cardui benedicti , nam aurum eſt Mercurij antidotum , ex Dioſcoride *lib.5.cap.69.*

Secundò : *Vtrùm habentes vlcera in gutture , vel ore, vnguentis mercurialibus curandi* ? Reſponde hoc modo. Si vlcera ſint recentia , & impetus fluxionis ſit vehemens , vnguenta reproba ſunt : humor enim noxius per ſputum vacuatus vlcera reddit deteriora, quia longiſſimè à parte tentata fluxione reuellendum, iuxta præceptum Galeni, 13.*meth. cap.*11. & 4.1.*cap.*3. Si vlcera ſint antiqua, & ſedatus eſt fluxionis impetus;quæ ſudorificis , & alia via curari non poſſunt , tunc ſumma cum vtilitate vnguenta mercurialia admouenda:& licèt humor conuocetur ad partem , maior eſt vtilitas ex correctione vitioſæ qualitatis , & humoris deterrimi vacuatione , quàm ſit quod ex confluxu humorum ſequitur detrimentum. Per tranſennam notabis , vt in illis omnibus , in quibus propter negotia vnctionibus vti non poſſumus , fiant eademmet vnguenta in forma ſolida inſtar ceroti compoſita , & ſic imbibita panno lineo , vel aluta , omnibus iuncturis applicentur , & de tertio in tertium diem renouentur, quouſque gingiuæ intumeſcant , vel aliquod ex prædictis ſymptomatis ſuperueniat , tunc enim omnino remoueri debent.

Pro vlcerum curatione,quæ apparent in ore,lingua, gingiuis,facie,ex tranſitu humoris virulēti excreti per os,non eſt illicò repercutientibus, aut adſtringentibus lauacris vtendum , ne retineatur ſputum ; ſed iis quæ abluant,& abſtergant,vt aqua hordei,ſero lactis,melle roſaceo, vino. Quòd ſi vlcera ſint ſordidiora , ex vſu erit vnguentum Ægyptiacum vino dilutum, aut lauacrum hoc.

℞. *Aquæ plantag. vini albi,* ℔.j. *rhodomel.* ℥. ij. *aceti* ℥.ß.*alumin.vſti,*℥.ß.Miſce, parùm bulliant.

Vel fiat hoc modo:

℞. *Aq. plantag. aq. roſ.* ℥.iij. *rob. moror. rhodomel. an.*℥.j.*vnguent.Ægyptiac.*℥.ß.Miſce.

Si verò vlcera fiant ſordidiora , & ſerpant , tunc cauterizanda hoc modo:

℞. *Sublimat.* ℨ.j. *aq. commun.* ℥.iij. Bulliant parum, & cum penna gallinæ vlcera ſubtiliter tangantur.

Vel Hyſſopo imbuto in aqua Argentariorum, cuius deſcriptionem tradit Ioann. de Vigo , *lib.* 8. *cap.*13. & poſtea cum quodam hyſſopo applicetur hoc medicamentum.

℞. *Vnguent. Ægyptiac. rhodomel. an.* ℥.ß. Miſce. Et ceſſante iam ſputo ad incarnandum,fiat hoc.

℞. *Aq.plantag.aq.decoct.hord.an.*℥.ß. *rhodomel.*℥. iij. *Aloës,myrrhæ,an.*ℨ.j.Miſce.

Si verò facies intumeſcit , vngi debet oleo ſcorpion. lilior.albor.amygdal.dulcium ; & apponatur deſuper hoc emplaſtrum.

℞. *Farinæ hord. farinæ fœnugræci , an.* ℥. ij. *olei lumbricor. olei lilior.albor.an.* ℥.j. ß. Cum decocto flor. Camomil. Violar.fœnugræci,fiat vnguentum molle.

Vel paretur hac forma.

℞. *Farinæ orobi , farinæ fabar. farinæ hord. farinæ lupinor.an.*℥.j.Cum oxymelite fiat emplaſtrum.

Cùm verò hi tumores ſint iuxta membrum principes , timor eſt ne ex qualibet occaſione humor in alias ſedes reſtagnet,ideò ſanguis mittendus ex mediana vena,ſi vires adſint ; ſin minùs , ſcapulis cucurbitulæ affigendæ.

Si nares vlcere premantur , impone hoc medicamentum.

℞. *Succi granator. acetoſor.* ℥.iij. Coque quouſque remaneant in modum rob. applica cum filamentis.

Si in oculis vlcera propullulent , hoc apponatur vnguentum:

℞. *Axungiæ porcinæ inſulſæ,* ℥.ij. *tuthiæ præparat.*℥.ß. *aq.ſolatri,quantum imbibi poſſit.*

Vel fiat hoc Collyrium:

℞. *Chelidon.fœnicul. rutæ domeſtic.an.* ℳ.iiij.*mellis elect.* ℔. ß. *ſacchari candi,* ℥.iiij. Diſtillentur omnia per ſublimatorium , & aqua intra oculum proiiciatur.

Plura alia ſunt ſymptomata , quæ non rarò vnctis ſuperuenire ſolent , vt exulcerationes inteſtinorum, dolores graues , angina , oris ventriculi morſus, alui ſuppreſſio , aut fluxus , vigiliæ , ſyncope , febris, conuulſiones. Dyſenteriæ occurres clyſteribus abſtergentibus , adſtringentibus , & incraſſantibus auxiliis. Cordis affectibus , cardiacis , & epithematis medeberis. Conuulſioni ſuccurres , emollientibus , reſoluentibus , & calefacientibus medicamentis , qualia ſunt linimenta parata ex oleis , fomentis , cerotis , & decoctis. Febris curatur attemperantibus, intus ob!atis , & extrà ſupra partes principes appoſitis ; Angina, ſanguine miſſo, & repellentibus gargariſmatis.Dentes à caſu præſeruabis , oleo de ſulphure cum aqua plantaginis , priùs tamen ſorditie abſterſa. Fœtorem oris compeſces decocto vini albi , in quo priùs bulliant laurus,& roſmarinus.

Tertiò inquires : *Vtrùm Mercurius à proprietate euacuet humorem Gallicum per ſputum* ? Dic primò, quod ſicut ſunt plura medicamenta ; quæ natiua vi euacuant per vomitum , alia per aluum , alia per vrinam : ſic à tota ſubſtantia occulta Mercurius euacuat per ſputum. Dic ſecundò , quòd ſicut plura medicamenta ſunt , quæ cum partibus noſtri corporis habent inimicitiam , ſeu antipathiam , vt cantharides excoriant veſicam , ſic hydrargyrium occulta proprietate , dentibus , & gingiuis maximè nocent , háſque partes mirum in modum debilitat, quæ imbelles factæ ad ſuſcipienda excrementa aptæ redduntur. Num autem reperiantur medicamenta, quæ ſimilem facultatem vacuandi per ſputum ſortiantur:

tiantur : Reſponde affirmatiuè , ſed hæc à natura hydrargyrij non ſunt aliena , ſúntque de eorum numero, ex quibus ſuffumigia parantur.

Quæres deinde : *Vtrùm idem æger poſſit bis , & ter vnguentis mercurialibus curari?* Dic , quòd ſi aliquis curatus his vnguentis,deinceps recidiuet;aut ex noua occaſione iterum morbo Gallico arripiatur,poteſt de nouo vnctionibus vti:Verumtamen eſt diſcrimen in hoc, quòd ſecundò applicita vnguenta non ita ex voto reſpondent ; cùm enim vniuerſum corpus ex prima curatione ſit imbecille factum , curatio redditur difficilior.

Accedamus ad quartum modum curationis , quæ ſuffumigiis adminiſtrari ſolet. Cùm enim cætera non proſunt , tunc hoc auxilio vtendum eſt , quod licèt ſit ſuſpectum , & in actuali eius applicatione plures ſint emortui,tamen ſi vires adſint , corpus ſit robuſtum,in conclamato morbo melius eſt vti aliquo auxilio,quàm nullo. *Quum enim via vna eſt , eáque dubia, hæc etſi cum periculo tentanda : nam melius eſt aliquid cum periculo tentare,quàm omni ſpe adempta certò perire,*vt diſertè monebat Galenus *lib.*10.*meth.cap.*10.

Parantur ſuffumigia ex medicamentis violentis , vt Sulphure,Cinnabrio,Auripigmento,ſublimato,puluere Ioan. Vigon. Hæc rarefaciunt, aperiunt poros,alterántque non ſolùm vniuerſum corpus , verùm etiam partes principes immutant,& humores peccantes euacuant per ſudorem,ſputum, & aluum. Adminiſtrantur corpore priùs rectè vacuato.Interdicenda in illis , qui tuſſi,aſthmate,cruentáque ſpuitione laborant. Vtimur etiam illis , quando aliquod membrum particulare laborat,velut crus,brachium,& tunc in his membris recipitur ſuffumigium.

Æger debet reponi in calido cubiculo,toto corpore nudus, ſindone vel papilione optimè coopertus, excepto capite,ad quod vaporem accedere non oportet : & tunc accipimus vniuſcuiuſque horum ſuffumigiorum vnciam ſemiſſem pro qualibet vice;& ſuper prunas aliquantulum refractas imponantur paſtilli , ita vt toto corpore fumus recipiatur ; & tamdiu maneat in ſuffumigio,quamdiu ſine noxa notabili eſſe poſſit:& hoc fit per ſpatium octauæ partis horæ , dummodò ante ſuffumigium laborantem reficias , ſi bilioſus ſit ſaccharo roſaceo ; at ſi ventriculum ſortiatur debilem , offa panis vino delibuta , vel duo vitelli ouorum ſatis ſunt.

Hoc facto , in eadem ſindone inuolutus , in lecto calefacto,& proximo recipiatur,cooperiatur , & ſudet, per duas , vel tres horas : tunc calidis linteis abſtergatur ſudor ; & in altera parte lecti ſubuculam calidam induat,& per horã quieſcat : & deinde optimo reficiatur alimento.Hoc auxilium ſemel in die hora matutina celebrandum;verum ſi vires valeant, etiam veſpertina poteſt concedi. De termino huius præſidij,victus ratione,tempore lauandi , correctione ſymptomatum ſuperuenientium nihil modò dicendum;hæc enim *ſuprà* fusè acta ſunt , quum de vnctionibus peculiarem fecimus commemorationem. Vnum ſolùm aduerte,quòd ceſſandum à ſuffumigiis eo tempore eſt , quo vel per ſputum vacuauerit ſufficienter laborans, vel ſudauerit, vel pro viribus aluum ſolutam habuerit.

Duplex reperitur ſuffumigij genus, vehemens ſcilicet,& leue.Hoc fit hac forma:

℞. *Santal.albi,citrin.ſtyracis calamit.ligni aloës, galliæ moſchat.an.*ʒ.ß.*ladani,*ʒ.ij.*cinnamomi,caryophyl.aſari, an.*ʒ.ß.*thuris,cinnabrij,an.*ʒ.ß. Terenda terantur,&ſec. art.fiant paſtilli.

Aliud.

℞. *Thuris,maſtich.aloës,myrrhæ , an.* ʒ.j. *cinnamom. nucis moſchat.ſpicæ nardi,ſtyrac.calamitæ, an.* ʒ.ß. *moſchi, ambari,an.*g̃.iij.*auripigmenti,* ʒ.iij. Miſce, & cum guttulis ſtyracis liquidæ parentur paſtilli.

Fortioribus ſuffumigiis debent permiſceri cardiaca, quæ partes principes ab horum medicamentorum dira noxa defendant. Hoc eſt valde forte,ſed eius ope in deſperato morbo non ſemel robuſtos euaſiſſe ſum expertus.

℞. *Cinnabrij, præcipitati Vigonis, lapid.pyritis , thuris, an.*ʒ.j.*ſtyrac.liquid.q.ſ.*fiant trochiſci.

Aliud.

℞.*Cinnabrij ,* ʒ.j.ß.*auripigmenti , ſandarachæ Græcor.* ʒ.ij.*præcipitat.* ʒ.j.*thuris, aloës , maſtich. ſtyracis,ladani, laſerpitij,ammoniaci,an.*ʒ.ij.Miſce,fiant paſtilli.

Quintò ſuperſunt deſcribenda Antidota plura, quæ non ſolùm reliquias huius morbi conterunt , verùm prauam illius qualitatem refrænant:Nam iecur vitioſa qualitate infectum , vel etiam ex optimo alimento deterriumm ſuccum generat continuò. Hæc ergo portio humoris vacuari debet medicamẽtis ſuauibus,& alexipharmacis,quæ ſenſim,& paulatim excernant noxium ſuccum per aluum , & ſudorem , viſceráque præcipua roborent , & ab hac tetra lue tueantur , ac præſeruent. Referam tamen ſelecta fido experimento confirmata.

℞. *Ligni Indi in tenues partes diuiſi ,* ℔.ß. *polypod.* ℥.iiij.*cortic.myrobalanor.Indor.chebulor. an.* ʒ.ß. *paſſular.* ℥.iiij.*ſem.cartham.* ℥.j.*radic.bugloſ.*P.ij. *ſem. fœnicul.*℥.ß. Fiat decoctio in ℔. x.aq. ad tertiæ partis conſumptionem : adde *ſacchari optimi* ℔.ß. iterum bulliant & ſeruentur vſui.Huius apozematis ſumat æger ſingulis diebus ℔. ß. ex quo ſi multum moueatur aluus,offeratur de quarto in quartum.

Aliud præſtantius.

℞. *Cortic.ligni Indi* ℥.ij.*ſmilac. aſper. diuiſ.& contuſæ,* ℥.iiij. Infunde ſecund. art.in ℔. vj. *vini albi optimi,*per diem & noctem , adde *Cardui benedict.*M.j. *flor. borrag. flor.bugloſ.an.*P.j.*betonic.lupulor.epithym.an.*M.ß.*polypod. quercini,* ℥.ß.*ſem.cartham.* ℥.ij.*fol.ſen.* ℥.ij. ß. *turpethi,* ℥.iiij.*ellebor.nigri,cinnamom.an.* ʒ.j.*ſem. aniſi,*℥.ß.*caryophyl.*℥.ß. Incidenda incidantur , & contundenda contundantur craſsè, & ſuſpendantur in vaſe aptæ capacitatis,ſuperinfundendo vinum:deinde bulliant ad duarum partium conſumptionem. Colaturæ adde *infuſionis roſ.Perſicar.ex plurib.infuſ.* ℥.x. Adde *ſacchari clarificati,* ℔.j. Iterum bulliant,& fiat Iulep.

Aliud præſtantius robuſtis offerendum.

℞. *Smilac.aſper.*℥.iij.*cortic.ligni Indi,* ℥.ij. ß. *fol.ſen.* ℥.iij.*ſem.cartham.polypod.an.*ʒ.iiij.*epithym.* ℥.ß. *flor.borrag.flor.violar.flor.bugloſ.an.*P.ii.*ſem.aniſi,ſem.fœnicul. an.* P.ij.*aſpleny , capil.vener.cardui benedict.an.*M.j. Coque ſec.art.in ℔.vj.*aq. borrag.* ad quatuor ℔. conſumptionem. Colaturæ adde *ellebor.nigri* ℥.iij.*turbith,* ℥.vj. *mechoac.* ʒ.iij.*agarici trochiſcat.*ʒ.ij.ß. *ſantalor. rubror.*ʒ.ij. Iterum omnia bulliant , & colentur per ſacculum , addendo priùs, *Cinnamom.*ʒ.i.*ſucci roſ.Perſ.*℥.viij.*ſacchari, q.ſ.*Fiat Iulep longum.

Pro naturis frigidis,& in morbo qui à craſſis,crudiſque humoribus originem ducit,tutiſſimus eſt *Vini ſancti* vſus,quod fit hoc modo.

℞. *Cortic.ligni Indi diuiſi,* ℥.viij.*partis interior. eiuſdem,*℥.iiij.*fol.ſen.epithym,polypod.an.*℥.j. Fiat decoctum in ℔.xxiv.aq.ad mediæ partis conſumptionem, & eius colaturæ accipe ℔.x.quibus probè calefactis,adde *vini generoſi albi* ℔. xv. & omnia ſimul reponantur in vaſe fictili,adde *Hermodactylor.*℥.ij. Iterum omnia bulliant, & ſeruentur vſui. Vtendi modus eſt,vt matutino tempore offeratur ℔. ß. & alia ℔. ß. duabus horis poſt cœnam.

Aliud fit hoc modo.

℞. *Smilac.aſper.fol.ſen.an.*℥.ij. Infundantur per noctem in ℔.iiij.aq.ad tertiæ partis conſumptionem:Cola,adde *Hermodactylor. fractorum , polypod. an.*℥. ij. *ſem. aniſi,*℥.ß.*Vini albi optimi,*℔.iiij.Iterum parum bulliant, & ſeruentur vſui.

Quia tamen vinum breui corrumpitur, cum ſaccharo, vel melle reducatur ad formam ſyrupi longi, & paretur hoc modo.

℞. *Ligni Indi, ſmilac.aſper.an.*℥.iiij.Infundantur per diem & noctem,in ℔.viij.*vini albi*,ferueant lento igne ad tertiæ partis conſumptionem : Colaturæ adde *Fol. ſen.*℥.ij. *polypod.Epithym.an.*℥.j. Cola, & adde ſacchari *q.ſ.*& fiat ſyrupus longus.

Alia elegans deſcriptio poteſt parari hoc modo.

℞.*Fol. ſen.fœllicul.ſen.an.*℔.ij. *polypod.*℥.ij. *myrobalanor.omnium,an.*℥.ij.*agarici,rhab.an.*℥.j.ß *macis*, *maſtich. an.*℥.ß.*gummi Arabici,ligni aloës,an.*ʒ.iij. *fumar.epithym. an.*℥.ij.*cortic.ellebor.nigri,*℥.j.ß.*zingiber.*ʒ.v.Miſceantur, terátur, & infundantur in ſufficienti quantitate vini albi per diem, & noctem : adde *Flor. borrag. violar. roſar.bugloſ.flor. arantior. flor. mali citrei, an.* ℥.ß. *paſſular.* ℔. ij. *coriandri præparati.* Omnia parum bulliant, & poſtea colentur. Vinum in vaſe vitreo obturato reſeruetur. Doſis in aurora,℥.vj.

Inſuper hic quintus modus curationis, completur medicamentis à tota ſubſtantia operantibus,quæ conceduntur in modum pulueris,ſerapij,aut confectionis; & eſt curatio mitis, & maximè vtilis : his enim medicamentis non ſolùm maligna qualitas retunditur, ſed vitioſi humores ſenſim clementérque vacuantur. In hunc vſum hic ſyrupus eſt optimus:

℞. *Myrobalanor.omnium, an.* ℥.ß. Contundantur craſſo modo,& infundantur in ℔.vij.ſucci fumar.actu feruentis, per ſpatium 34. horar. Poſtea adde *Epithym. fol.ſen.polypod.recentis,an.* ℥.j.*ſemin.citri*, *caryophyl.liquirit.an.* ʒ.ij.*cortic.radic.ellebor. nigri,*℥.ß. *agaric.* ʒ.ij.*hermodactylor.*ʒ.iij. Omnia bulliant ſec.art.ad mediæ partis conſumptionem : colaturæ adde *Syrup.fumar.ſyrup. de corticib.citri,an.*℥.iiij.*ſacchari rubri clarificati, q.ſ.* Fiat ſyrupus. Doſis ieiuno ventre ℥.iiij.

Confectio ſequens ad roborandas vires eſt præſtans:

℞. *Conſeru. roſar. conſeruæ borragin. conſeruæ bugloſ. an.* ℥.iij. *mithridat.*℥.ß.*confect.alchermes,confect.hyacinth. an.*℥.ij.*pulu. diarrhod. abbat. trium ſantalor.an.* ʒ. j. *pulu. ſmilac. aſper.* ʒ. vj. Omnia excipiantur cum ſyrupo de corticibus citri, & ſec.art.fiat Confectio.

Poteſt etiam pro nobilibus, & diuitibus parari hæc aqua Theriacalis.

℞. *Ligni Indi,*℔.ß.*aq.fumar.aq. borrag.aq. cichor. an.* ℔.iij.*vini albi optimi,*℔.ij.*epithym.polypod.an.*℥.ij.*conſeruæ roſar.conſeruæ borragin.an.*℥.iij. *theriac. optim.* ℥.ij. *lapid.belzaar.*℈.j.*raſuræ eboris,*ʒ.ij.*cornu Monocerotis,*ʒ.j. *agar. trochiſc.* ʒ.iij. *cinnamom.* ʒ. j. ß. Macerentur per diem, & noctem : deinde diſtillentur in Balneo Mariæ.Doſis ℥.iij.addito ſaccharo,& poſtea cooperiantur ægri, & prouocetur ſudor.

Aduertas tamen, quòd ſi in hoc morbo laboret caput,neceſſe eſt vt addamus ſyrupo ſaluiam, maioran. ſtœchad. Si articuli malè habeant, Iuam artheticam. Si menſtrua ſint retenta, tunc addantur quæ menſtrua prouocare nata ſunt.

Vltimò curatur hic morbus,remouendo ſymptomata,quæ ſuperuenire ſolent. Primum, eſt Alopecia, ſeu defluuium capillorum : ab humore enim virulento,& maligno,radices pilorum eroduntur, & ij decidunt,vt Galenus notauit 1.*ſec.loc.cap.*1.Mundetur priùs corpus à vitioſis ſuccis, tum vena ſecta, tum purgatione leni. Sudorifica ex Ebeno offerantur. Poſtea barba, cilia, ſupercilia, & depiles partes abluantur aqua vitæ, vel hoc lixiuio.

℞. *Cineris abrotan.fœmin.* ℥.iiij. *cineris ſarmentor.*℥.ij. Fiat lixiuium, quantitate ℔. iiij. cum vino albo, ſi ſit hyems; ſin minùs,cum aqua.

Vel hoc fomentum paretur.

℞. *Fœnugræc. ſtœchad.abſinth.pulegij, roriſmarini, lapathi acuti, abrotan. cortic. arundin.folior. lauri, an.* P. ij. *adiant.* M.ij. Coquantur tempore hyemis in vino ; ſin

A minùs, aquæ *q.ſ.* & ſeruetur decoctum cum rebus decoctis.

Et deinde vngantur partes depiles hoc vnguento.

℞. *Capil.vener.abrotan. abſinth. ſem. apij, cortic. arundinum, cortic. auellanar. cortic.amygdalar.* Comburantur omnia cum pinguedine vrſi, ladano, & melle, an part. æqual.& fiat Linimentum.

Dolores ſequuntur, quibus auxiliares manus adhibere oportet : ſi enim dolor ſæuus eſt, & diuturnus, gerit vicem morbi,debilitat vires, & huius cauſa ægri ſæpe ſine pulſu redduntur,exaniméſque fiunt, auctore Galeno 2.*acut.*47. Hæc eſt cauſa,ob quam in curatione doloris tantam curam impoſuit Galenus 12.*meth.fe-*
B *rè per totum.*

Hi ergo articulos,& oſſa infeſtant,& ægros,præſertimque veſperi & noctu excruciant, quoniam hic humor terrenus & grauis, à quo illi originem ducunt, cum flatibus nebuloſis permixtus,hoc tempore inſoleſcit & efferatur. Dolor ergo infeſtat cum tumore,vel ſine eo. Hic curatur anodynis, & extenuantibus ; in quem vſum valet fomentum ex aqua vitæ, in qua priùs bulliant radices althææ,quia mulcet dolorem,& partes roborat. Prodeſt vnguentum factum ex oleo laurino, & ſcorpionum, cum cera. Emplaſtrum de Ranis, ſeu viperinum Ioann. Vigonis ſummè iuuat ; & maximè
C ſi paretur cum duplicato Mercurio. Præſtat etiam hoc:

℞. *Diachyl.maioris, olei ſcorpion.axung. gallin. ammoniac.aceto acerrimo diſſoluti, an.part.æqual.* Miſce, & fiat emplaſtrum.

Prodeſt fomentum factum ex vino albo, in quo priùs ebulliant Abſinth.Camomil. Folia lauri,Roſmarinus, Melilot. Puleg. Lauendula, Ruta. Et deſuper poſt fomentum apponatur emplaſtrum hoc.

℞. *Radic. Althææ,* ℔. ß. Coquantur, piſtentur,& infundantur per noctem in olei ſcorpion. q. ſ. adde *Axung.gallinæ, axung.porcin. an.* ℥.ß. *farin. fœnug.farinæ ſem.lini.an.* P.ii.*olei lumbric.* ℥.ij.ß.*Vnguenti Agripp.*℥.j.
D Miſceantur omnia, & fiat emplaſtrum, adiecta orobi farina.

Vel vtere hoc:

℞. *Succi betonic.ſucci plantag.ſucci apij,an.*℥.ii.*reſinæ, ceræ,an.*℥.ii.*terebinth.* ℥.iv. Coquantur ad conſumptionem ſuccorum : adde, *Viſci quercini,* ℥.ij. ß. *thuris, maſtich.ariſtoloch.betonic.maioran.ſtœchad.an.*ʒ.ß. *centaureæ,* ℥.j. Fiat emplaſtrum.

Tumores,rimæ, talpariæ,etiam peculiarem expoſtulant curationem : Nam apparent in vniuerſa corporis mole tumores duri,ſcirrhoſi, qui ſi propullulent in capite, vocantur talpæ ; ſi in aliis partibus protuberent, dicuntur rimæ. Hæ fiunt ab humore craſſo & vitioſo, in aliqua parte congeſto ; qui ſi non diſcutitur, oſſa rodit, putrefacit, & cariem inducit. Quatuor, vt inquit Auicen.7.4.*tract.*2. *cap.*2. modis terminantur, re-
E ſolutione, induratione, ſuppuratione, corruptione. Reſolutio, & ſuppuratio laudantur ſolùm ; induratio, & corruptio reprobãtur.Quo pacto emollire,& diſcutere oportet : hinc fit vt medicamenta quæ ſcirrhoſis tumoribus ſunt vtilia, his valde conferre poſſint. In hunc vſum prodeſt emplaſtrum viperinum, vel hoc quod experimento proficuum eſſe cognoui.

℞.*Olei laurini,olei lilior.albor.olei de ſcorpionib.an.*℥.j. *ſagapeni, galbani aceto acerrimo diſſoluti, an.* ℥. iij. *pulu. radic. ireos, marchaſitar. an.* ʒ. j. *argenti viui extincti,*℥.j. Miſce, fiat vnguentum.

Fit etiam aliud admirabile, hoc modo.

℞. *Emplaſtr. viperin.* ℥. j. ß. *Theriac. antiq.*ʒ.vj. *olei viperini.*℥ j. Miſce, Fiat emplaſtrum,

Aliud optimum.

℞. *Pinguedinis porcinæ, mercurij, an.*℥.ij. Miſce, fiat emplaſtrum.

Vngere etiam tumores aliquo alio vnguento compoſito ex argento viuo, ſummopere præſtat.

Verrucæ etiam in Gallicatis, circa membrum virile oriuntur, quæ etiam occupant anum, pudenda, nates, & femora. Plures curatos recordor, qui circa nates, & vel in corpore toto, verrucas habebant, quæ nucis auellanæ, & interdum iuglandis magnitudinem ſuperabant, quæ hoc linimento ex toto ſunt eradicatæ.

℞. *Vnguent. roſac.* ℥.ß. *pulu. Ioan. Vigon.* ʒ.j. Miſce, fiat linimentum.

Si verò hoc non extirpentur, aliud erit optimum.

℞. *Butyri vaccini* ℥.ß. *abluatur optimè*: Miſce cum aqua forti. Hoc licèt validum, verrucis tamen applicitum, eas abſumit omnino.

Vlcera, puſtulæ, ſcabies, ſuam etiam expoſcunt curationem. His ſtrenuè reluctatur ſpuma primæ decoctionis Ligni Indi, ſi cum ea vlcera abluantur. Ad delenda vlcera, & exiccandas puſtulas prodeſt hoc vnguentum.

℞. *Vnguent. pompholyg. vnguenti ceruſæ, an.* ℥.ß. *pulu. præcipitat.* ʒ.j. Miſce.

Vel paretur hoc modo:

℞. *Sulphur. vini*, ʒ.j.ß. *butyri vaccini inſulſi*, ℥.ij. Miſce.

Pro delenda ſcabie hoc eſt vtiliſſimum.

℞. *Pingued. porcinæ*, ℥.viij. *butyri vaccini*, ℥.iiij. *olei camomil. olei anethin. ſtyrac. liquid. an.* ℥.ij. *pulu. rumicis, pulu. enul. campan. ſulphur. vini, pulu. ellebor. albi, an.* ℥.ß. *ſalis communis* ℥.ij. *aceti albi*, ℥.j.ß. Miſce, fiat linimentum.

Ad faciei lichenes, & impetigines.

℞. *Succi rumicis*, ℥.ij. *alumin. aloës, an.* ʒ.ij. *tartari vini albi*, ʒ.j. *argenti viui*, ʒ.j.ß. *axung. porcinæ, ſtyracis liquid. an.* ℥.ß. *terebinth. parum.* Miſce; fiat linimentum.

Sanguinis miſſio optima eſt. Expurgatio clemens valde prodeſt. Vſus ſeri lactis caprini, in quo madeſcant folia ſennæ, Polypod. Epithym. Flores cordiales, eſt vtiliſſimus: & ſi iecur exæſtuet, balneum, & ſaluatellæ ſectio miro ſunt auxilio.

Maculæ in fronte & facie, aliquando maius faceſſunt negotium, & fœminarum præſertim vultum deturpant. Præter totius prouidentiam, ablue faciem hoc decocto:

℞. *Lupulor. furfur. amygdal. dulcium, dactylor. fabar. an. partes æquales*: Minutim incidantur, & infundantur per noctem in ſufficienti aq. quantitate decoct. hord. Manè coletur expreſſione forti, & ſeruetur vſui.

Deinde appone hoc vnguentum.

℞. *Camphor. ſacchari candi, an.* ʒ.ij. *ſulphur. viui*, ʒ.x. *axung. porcinæ*, ℥.iij. *ceræ albæ* ℥.j. Miſce.

Plurimùm prodeſt faciem abluere decocto hord. ſem. lin. fœnugræci; deſuper apponendo hoc vnguentum.

℞. *Cortic. ouor.* ʒ.ij. *lithargyrij, ceruſæ, an.* ʒ.j. Terantur omnia tenuiſſimè, & cum ſucco limon. ſec. art. fiant paſtilli, qui poſtea diſſoluantur cum cremore ptiſſanæ, & permiſceantur cum vnguento citrino, & maculæ noctu illinantur, & matutino tempore abſtergatur facies, & abluatur decocto dicto.

Hoc auxilium valde excellit.

℞. *Albumina ouorum, Num.* ij. *ſacchari candi, thuris, an.* ʒ. iij. Miſceantur optimè, ſubigantur cum albumine: poſtea hæc omnia iniiciantur in ℔. j. *vini albi optimi*, cum quo maculæ lauentur, agitando, & commouendo ea omnia quando ablutio facienda.

Hæc aqua ſtillatitia eſt præſtantiſſima.

℞. *Lactis caprini*, ℔.ij. *farinæ fabar. & hord. an.* ℥.ij. *albumin. ouor. Num.* iiij. *lithargyrij, ceruſæ, an.* ʒ. iiij. *boracis, tartari vini albi, an.* ʒ.j.ß. Omnia diſtillentur in balneo Mariæ.

Bubo Venereus in hoc morbo apparere ſolet in inguinibus, & glanduloſis partibus: licèt autem alij bubones (Græci phygethla vocant) ſæpe ex aliis cauſis externis oriantur, vt violento corporis motu, vlcere in pede, vel crure, 13. *meth. cap.* 5. cùm natura ſanguinem ad partem dolentem expellere conetur, vt ipſi opem ferre poſſit, quia in his partibus adenoſis, & laxis ſtabulans tumorem creat; & aliquãdo ex interna cauſa, vt in peſte, peſtiferáque febre: tamen Gallicus bubo ſolùm ex concubitu obſcœno ſcaturit: cùm enim aliquis cum muliere polluta concumbit, & inquinamentum recipit, hoc eſt, vitioſum & malignum vaporem, qui per pudendum ſubintrans, & ad iecur perueniens, totam maſſam ſanguineam conſpurcat, & labefactat, adiuuante ad penetrationem motu, calore, & frictione partium obſcœnarum, vt citiſſimè venenoſus vapor rapiatur in viſcera, fit vt noxam à ſe depellant, & ad emunctoria humorem virulentum exonerent.

Si tumor infeſtet, vigeátque plenitudo, præcipuè cum febri coniuncta, ſanguinis miſſio celebranda, parca tamen, vt deonerata natura reliquum concoquat. & ad partes externas expellat. Sed ex qua parte ſit celebranda, ſuperna, an inferna? iure merito inquires. Dic ex talo partis affectæ cruorem eſſe exhauriendum, ſicut determinauimus *lib.* 1. *Hiſt. Princip. Medic. in com. Hiſt.* 75. *quæſt.* 39. humor enim hic ſuapte natura veneficus ad extremas, minúſque præſtantes detruditur corporis partes, & motu naturæ adiuuatur. Purgatio initiante bubone non adminiſtranda, ne naturæ rectè operantis impetus impediatur. Ceſſante fluxu, ſi adſit cacochymia, tunc clemens medicamentum porrigendum.

Tumoris huius cauſa, eſt humor craſſus, atque malignus, qui cùm in emunctoriis adhæreſcat, repellendus non eſt, nec reſoluendus, ſed ad ſuppurationem reuocandus, frictionibus aſſiduis in parte affecta celebratis; cucurbitulis, & reliquis ſuppurantibus auxiliis. Si verò contumax ſit humor, & iis ad ſuppurationem non poſſit reduci; tunc imponendum Emplaſtrum ex radice Bryoniæ, Althææ, Fermento, oleo lilior. Butyro, axungia Gallinæ, pinguedine ſuilla, Maluis; ficubus, radice lilij albi, farina fœnug. ſem. lin. tritic. & vitellis ouorum. Facto pure, & aperto tumore, vlcus per multos dies non conſolidetur; corpus enim per eam partem noxio vacuato ſucco expurgatur, impeditúrque ne morbus Gallicus ferociùs deinceps inualeſcat.

Gonorrhœa Gallica, etſi ſit huius morbi præludium, ita tamen ſæpe pertinax eſt, vt nullis auxiliis conſaneſcat, imò grauia ſymptomata inducat. Hinc vrinæ ardor, tentigo, pruritus, intenſus dolor, & per partes pudibundas emanante ſorditie alba, flaua, & aliis coloribus inſignita, in viis vrinæ vlcera tetra contingunt, & carnis excreſcentiæ vrinarios meatus obturantes ſæpe propullulant.

Ob hæc non eſt negligenda hæc virulenta fluxio, nec temerè cohibenda: Si enim ſupprimatur, virus altiùs ſeſe inſinuat, & reſtagnante humore ad partes ſuperas, totum corpus inquinat, & teſtes, ac interfemineum tumoribus, & fœdis vlceribus conſpurcat. His damnis occurrendum ſecta vena in brachio; & ſi malum diutius premat, ex ſaphæna hauriendus ſanguis, vt partes inferiores tranſpirent, & ventilentur. Noxius humor expurgantibus vacuandus. Renes refrigerandi ptiſſana, lactis ſero. Si non ceſſet effluuium, imperanda ſudorifica ex Ebeno, ſmilace aſpera, aut radice chinæ: & cætera celebranda præſidia, quæ aduerſum hanc diram luem proficua eſſe *ſupra* ſcripſimus.

De præcautione vltimò agendum. Vt verò æger ſemel curatus non patiatur recidiuam, optimum in ſex rebus non naturalibus ordinem obſeruet. A venere omnino abſtineat. Roboranda viſcera. Firmandum Iecur epithematis, decocto ligni Indi, vel ſmilacis aſperæ,

…æ, per multos dies exhibito. Hoc electuarium abſumit humiditatem, purum reddit ſanguinem, coctionem iuuat.

℞. *Cinnamomi* ℥.vj. *macis*,ʒ.j. *roſar.rubrar.*ʒ.ß. *ſantal. rubr.*℥.j. *paſſular.*ʒ.v.*croci*,℈.j.*aromatici,diarrhod.abbatis,an.*ʒ.iij. *pulu.ſmilac. aſper.*℥.ß. Cum ſyrupo de fumaria fiat Electuarium. Doſis ſingulis diebus, ieiuno ventre, ʒ.iij.

Vel fiant tabellæ hac forma:

℞. *Species diarrhod.* ℥.j. *Myrobalanor. nigror. chebul. bellericor. rhab. an.*ʒ.ß.*epithym. polypod.ſucci fumar. exiccati,an.*℈.j. *ſucci eupatorij*,℈.ij. *ſpicæ*,℈.j.*pulu.ſmilac.aſper.* ʒ.iij. *cum aq.roſ.*fiant tabellæ.Doſis ʒ.ij.

Vtrùm verò *pro præſeruatione morbi Gallici, fontanellæ vtiles ſint*? meritò dubitabis: Quoniam omnis morbus chronicus, ex partium debilitate diuturna prognatus, vacuationem continuam expoſcit: cùm enim partes habituali intemperie laborant, vel etiam ex optimo alimento humorem vitioſum progignunt,quem cùm non poſſimus pharmaco per aluum excernere, fit vt factis fonticulis in corporis partibus extremis,per eos noxius humor quotidie, ſenſim ac ſine ſenſu, citra virium diſpendium vacuetur; quo reprobo humore expulſo, partes ventilantur, & vigent. Quare in morbis longis, qui aliis non ſuccumbunt auxiliis,ad fonticulos deuenire,ſalubre eſt conſilium: quod priùs edocuit Hip.8. *Aph.*11. dicens: *Morbos, quos diæta non ſanat, medicamentum ſanat: quos medicamentum non ſanat, ignis curat.* Iccircò in productis morbis mirabilis eſt cauterij vtilitas. Hac ratione in morbo Gallico, in quo partes omnes hectica veluti intemperie laborant, adſunt vlcera, tumores duri,aliique *ſuprà* citati immanes affectus,non erit abs re,cæteris præſidiis non conferentibus,ad hoc confugere.

At ſi verum fatendum eſt, hoc remedium in hoc morbo ficulneum eſt,& prorſus nullum.Hic enim non curatur vacuatione humoris,ſed vitioſæ qualitatis correctione, vnde fit vt medicamentis alexiteriis hic affectus ſolùm ſuccumbat. Argumento eſt, quòd Gallicati plures vlceribus fœdati,ex quibus tetra illuuies continuò emanat, excreto pure veluti per fonticulos in copia multa,non conſaneſcant.Ergo ſolùm alexipharmacis contra hunc morbum depugnandum; in quo ſi aliud vitiū in aliqua parte propullulet,ad quod curantis conſilium dirigi debeat, tunc huius ſolùm habito reſpectu, fontanella aperienda, per quam humor ille noxius vacuetur. Quamobrem ſi ex morbo Gallico aliquod ſuccreſcat vitium, periculum minitans, tunc omni ingenio,illi,vt vrgentiori,ſuccurrēdum præſidio dicto. De horum claſſe eſt tuſſis importuna,ex acri diſtillatione à capite excitata, quæ ſudorifica, guaiacináque reſpuit auxilia,& vnguentis mercurialibus prorſus exacerbatur& hoc modo ſanguinis ſputum,tabes, aut mors ſuperueniunt: accedit debilitas virium extrema, quæ præſidia fortia contemnit omnino.Quare vt partes internæ ſpirent, ſuáque excrementa ad ignobiles detrudant, non diſplicet, ſi iecur ſit affectum, in crure cauterium affigere;ſi verò caput,in brachio;vel in nucha;ſi oculi prolixa inflammatione,aliquóve alio rheumatico affectu laborent.Si ſcabies opprimat ferina,aut alij cutanei affectus rebelles, qui pluribus celebratis auxiliis,& vel illitu hydrargyrij non ſuccumbant, tunc in cruribus fonticulos excitare ſummo eſt ex vſu:præſertim ſi vterus huic malo fomitem præſtet, menſtrua ſint retēta,aut occluſæ hæmorrhoides,quarum ope fæcalis,& niger ſanguis fluere ex interuallis conſueuerat. Quare(vt ſemel concludam) Fontanellæ, ſolius morbi Gallici habita ratione,reprobæ ſunt;alterius verò morbi grauis,& periculoſi collatione facta, mirabile auxilium præſtant.

Grauis dubitatio eſt: *Vtrùm Balnea ex Gallico morbo curatos, à recidiua præſeruent*? Aquæ dulcis lauacra iis ſummopere nocere ex eo fit manifeſtum, quia artus debilitant,relaxant, flatus generant,neruos reſoluunt, dolores exacerbant, à frigido humore, flatulentóque ſpiritu prognatos;ventriculum infirmant, in hoc morbo,ob infauſtam coctionem,aſſiduáſque vigilias, flatibus diſtentum,humectant,& hoc modo vlcera, nodos, talpas,ſcirrhoſoſve alios tumores reſolutioni cōtumaces reddunt. Quare ſi ſquallida non adſit viſcerum intemperies, ad quam curantis conſilium dirigi debeat, ea ob has cauſas, in præſeruatione reprobanda cenſeo.

Quæres: *Vtrùm Balnea naturalia pro præcautione huius morbi ſint ex vſu*? Superiores rationes huius auxilij vtilitatem ſummè extollunt; nam damna quæ ex balneis aquæ dulcis ſubſequuntur, cùm humectent,& debilitent, in naturalibus deficiunt,quia exiccant, & roborant,ex Paulo *lib.*1.*cap.*50. Aëtio *tetrab.*1.*ſerm.*3.*cap.*166.Ferrea enim,chalcanthoſa,nitroſa,ærea,ſulphurea, bituminoſa,artus firmāt,flatus diſſoluunt, craſſum humorem abſumunt,dolores ſedant,neruos tuentur,& iccircò frigidis & humidis affectibus remedio ſunt, ex Auic.2.1. *cap.*22 *ſum.*1. *cap.* 19. profunt cutaneis affectibus, ac rebelli pſoræ,3.1.*doct.*2.*cap.*5.*&* 6. Dic,quòd etſi in his morbis,& aliis grauioribus, hæc balnea excellentem mirabilémque ſortiantur efficaciam,& prærogatiuam; tamen in Gallico plurimùm nocent:Nam hic à ſalſuginoſis humoribus originem ducit; balnea verò nitroſam, & ſalſam habere qualitatem, ſenſus iudicat:quare inflammant iecur, quod in hoc morbo ſæpe exardeſcit,vlcera exacerbant, ardorem vrinæ intendunt,gonorrhœam virulentam exacerbant. Quapropter pro præſeruatione huius morbi, expurgantia, roborantia,& antidota ſint ex vſu.

Tria tamen in fine addam, ad praxin faciendam ſummè neceſſaria. Primum: *Vtrùm pueri lactentes morbo Gallico correpti ſimilibus antidotis curandi*? Dic, quòd vel infans contraxit infectionem ex vtero, vel à nutrice. Si illo modo, oportet facere aquam ſtillatitiam ex ſmilace aſpera, cum aliis medicamentis, eo modo quo *ſuprà* dictum eſt, & ea infantibus interdiu debet loco potus offerri.Nutrix verò decocto ſmilacis curanda,& ſudor ſuauiter prouocetur: cui tenuis victus, ne lac deficiat, non eſt præſcribendus, ſed concedenda ſunt oua ſorbilia, hepata gallinarum, pulli aſſi: & ex interuallis leuia medicamenta offerenda, quorum ope aluus expurgetur. Si infans vitium à nutrice contraxit, quamprimùm ipſam mutare eſt opus, aliámque puriorem eligere: & ne ipſa puerulì virulentia fœdetur, illius maxima habenda eſt cura; quare eam præmunire oportet purgatione leni, aqua theriacali, tabellis ex ſmilacis puluere cum foliis ſennæ, & ſaccharo paratis. Si verò os pueri vlcuſculis ſcateat, illud ablues decocto Guaiaci, cum ſyrupo roſaceo, vel decocto hordei cum Ægyptiaco,vel aliis quæ *ſuprà* deſcripſimus.

Supereſt alia diſceptatio: *Vtrùm infantes, quorum fratres Gallica lue ab vtero contracta ſunt emortui, ab ea artis ope præſeruari poſſint*? A parentibus improbè curatis, & hac lue infectis, infantes in vtero poſſe fœdari & infici, nouum non eſt: enimverò cùm ab omnibus corporis membris genitale procedat ſemen, à ſanis parentibus ſanum, à morbidis morboſum, hæc eſt cauſa cur Gallicati Gallicatos generent. Vidi plures hac labe oppreſſos vitam duxiſſe, quorum filij aliquot, poſtquam in lucem erant emiſſi, in media infantia, vlceribus, fœdáque ſcabie inquinati, miſerè tandem, tabo veluti conſumpti, interiere. Ego cautior factus, & anteactæ tragœdiæ ſatis memor, in aliis ne in idem infortunium inciderent,ſic præſeruationem ſum exorſus.

In hac ergo tenella ætate, etſi leuiſſimis ſolùm vti præſidiis poſſimus, tamen ſi hæc frequenter offerātur, à tanto malo poſſe præſeruare, experimento fideliſſimo cognoui.

cognoui. In hunc vſum commodiſſimum eſt, pultes parare ex farina tritici,puluere ſmilacis aſperæ,& radicis chinæ,cum ſaccharo. Ex interuallis aqua aliqua cardiaca in modica quantitate offerenda.Mirabilis eſt aqua ſtillatitia, quæ fit ex pullorū carne, ſmilace aſpera, guaiaco,theriaca, pimpinella, borragine, & fœniculo ſiccis;quam pultibus, vel lactis cochleari ſingulis tribus horis permixtam bibendam offeres : hæc enim præterquam quòd vires roborat,malam qualitatem ab vtero impreſſam refrænat, à cuius potu,ſi infans inuolutus ſudorem prouocet, rectius erit. Quòd ſi nutrici decoctum ſmilacis, aut aliquam ex ea paratam conſeruam porrigas, lac reddetur præſtantius, & ad reprimendum vitium contractum multis modis vtilius. Si verò infantes exeant iam ab vtero hac labe inquinati, vel adultiores ſint, eadem prorſus lege tractabis.

De grauidis hoc morbo oppreſſis quid dicendum? *Vtrùm ſcilicet eæ alexipharmacis præſidiis curandæ?* At ab hoc conſilio deterrent multa:nam grauidis,nec victus ratio tenuis concedi poteſt ob fœtum,quem ſi defraudes paſtu ſuo, imbellis fit, & ante tempus excernitur, vel emoritur ; hinc autem quàm ſæua propullulent ſymptomata, & terroris plena, nullus ignorat. Deinde ſudorifica inflammant, ac mouent humores,neque illæ ſudores poſſunt tolerare tempore tanto : & hac de cauſa morbus incurabilis redditur , quia leuia remedia morbo graui,& ſæuo non ita promptè ſuccurrunt. At ſi hæc vera ſunt,quomodo vnguenta Mercurialia,& ſuffumigia ex tam violentis parata ferre poterunt, quorum odor teter , & ſpiritibus valde infenſus,matrem cum fœtu; præſertim tenello interficiet?

Verum ſeruatis documentis , quæ in grauidarum curatione priſcorum peritiſſimi confirmant,illud ſtatuendum iudico, vt eæ ſi ſæuo , & immani morbo laborent,cum grauiſſimis ſymptomatis complicato, & mortis periculum minante,curentur,præcipuè ſi conſtitutæ ſint intra menſes,in quibus vires ſunt firmiores, & fœtus magis robuſtus, hoc eſt,à quarto, vſque ad ſeptimum.Quare ſi oris ſcateant vlceribus doloſis, quæ in gulam,& palatum ſerpant,ac oſſis cariem minentur : ſi dolore artuum premantur vehementi , ex quo vigiliæ, virium iactura, & viſcerum ſequatur debilitas ſumma, ex quibus ſperandus abortus : ſi denique febri tabeſcant Gallica , tunc præſidia imperanda. Purgatio celebranda phlebotomia præuia.Apozemata offerenda. Sudorifica imperanda. Hæc ex interuallis iteranda. Cum victu mediocri, aſſumpto decocto in quantitate modica , motiſque ſudoribus , in quibus paruo temporis ſpatio immorandum , capite non ita cooperto , ne cohibita veluti reſpiratione, æſtu, & corpus, & anima deficiant. Aluus molli cyſtere mouenda. Reliquiæ humorum ſuauibus medicamentis conterendæ. Vterus firmandus emplaſtris, nutrientibus,roborantibus vnguentis.Ventriculus vigorandus. Mercurialia vnguenta in illis reproba eſſe, & multò magis ſuffumigia , ex quorum applicatione, plurima poſſent ſubſequi incommoda , ſemper mihi perſuaſum habui.Si tamen leuis ſit morbus , & dolores inducias præſtent , neque ſymptomata periculum minentur,differenda curatio eſt,& poſt partum maiori cum commoditate exercenda.

OBSERVATIO I.

Aqua ad conterendas reliquias morbi Gallici mirabilis.

AD morbum Gallicum penitus eradicandum,omnium optimum,præſtantiſſimumque præſidium præſtat hæc Aqua , cuius vnciæ ſex , priùs expurgato corpore, hora decima matutina aſſumptæ,& totidem hora quinta veſpertina,ſubſequuto exercitio,ſudorem prouocant.Vtere ſpatio triginta dierum,ſi morbus eſt grauis;ſin minùs, viginti:& in medio,ac fine medicamentum purgans exhibendum.

℞.*Smilac.aſper. ligni Indi, an.*℥.iv. *radic. chin.* ℥.ij. Omnia coniiciantur in vas anguſti orificij,cum ℔.xx. aq. fontanæ calidæ, in quibus ſtent infuſa ſpatio 24. horarum:poſtea ferueant lento igne ad conſumptionem ℔.vj. facta colatura adde *Hermodactylor. fractor.* ℥.j.*fol.ſen.polypod.turbith,epithym.rhapontici , an.*℥.ß.*radic.apij,aſparag.fœnicul.petroſelin.an.*M.j.*capil.ven.* M.ij. *flor.violar.borrag.bugloſ.an.*℥.j.*ſem.aniſi, & fœnicul.an.*ʒ.ij. Omnia ferueant ſec,art. ad conſumptionem tertiæ partis : cola, ſerua in vaſe vitreo.

OBSERVATIO II.

Vinum ſanctum, pretioſum,ex inuentione noſtra; clemens,tutum,partes principes roborans , ſuauiter euacuans.

℞. L*igni Indi,*℥.viij.*ſmilac.aſper.*℥.iij.*radic.chin.*℥.ij. *ligni ſaſſafras,* ℥.j. ß. *myrobalanor. Indor.* ℥.j.ß. *cinnamom.*ʒ.iij.*agaric.*ʒ.vj.*rhab.*℥.j.*fol.ſen.*℥.ij.*epithym.* ʒ.ij.*polypod.*℥.ij.*ſem.cartham.*℥.vj.*hermodactylor.*℥.j.*aromatic.roſati Meſuæ,*ʒ.v.Terantur omnia craſſiuſculè,& infundantur per diem & noctem in ſufficienti quantitate vini albi:cola , & adde *Mechoaca* ℥.j.*ſtibij præparati,*℈.ß.*menth.ſiccæ,*M.ß.*fumar.*M.j.*paſſular.ſine nucleis,* ℥.j.ß.*ſem.frigidor.an.*℥.ij.*flor. violar.* ℥.ij.*ſem.aniſi,*ʒ.iv. Iterum omnia bulliant, & adiecta quantitate ſacchari ſufficienti, & tertia parte mellis electi,fiat ſec.art.Syrupus longus.Exhibe pueris,ſenibus , grauidis. Doſis ad ſummum alternis diebus ℥.v.

OBSERVATIO III.

Aqua Magiſtralis vtiliſſima , pro illis præſertim , qui occultè curari deſiderant.

MOrbus Gallicus importunus eſt,fœdus, & contagioſus, quare parentes illum in filiis ſummopere deteſtantur,iccircò hi vt ignominiam effugiant, ſicut & aulici,nupti,negotiis impediti,clam, furtim, & præ pudore curationem quandam occultam à Medico efflagitant. In hunc vſum ſoleo conficere aquam admirabilem , quæ præterquam quòd roborat viſcera, malignam qualitatem retundit,prouocat ſudorem,eſt ad aſſumendum facillima ; nam ſi quis ea vtatur , poteſt ex domo exire. Doſis ab ℥.j.ß.vſque ad ℥.ij.ieiuno ventriculo,cuius eſt hic faciendi modus.

℞.*Radic.enul.Campan.*℔.j.*lapathi acuti , fumar. viridis,an.*M.iv.*vini albi,* ℔.j.*theriac.antiq.*℥.ij.Infundantur per diem & noctem, & per balneum Mariæ diſtillentur. Doſis in aurora ℥.iij. & bene coopertus æger ſudet ſpatio duarum horarum.

Alia efficacior.

℞. *Ligni Indi,*℔.j.*ſmilac.aſper.*℥.x. Macerentur per diem & noctem,ſec.art.in ℔.viij. vini albi optimi, & totidem aq.fumar.adde *Radic.pæoniæ,angelicæ,gentianæ, an.*℥.ij.*cardui benedict.*M.ij.*ariſtoloch.rotund.*℥.iij. Omnia optimè diſtillentur,& aquæ extractæ adde *theriac. antiq.mithridat.an.*℥.ij.*confect.hyacinth.*ʒ.iij. *lapidis bezaartici ,* ℈.ij. *ambari,moſchi,an.*℈.ß.Iterum omnia diſtillentur in balneo,& ſeruentur vſui.

OBSERVATIO IV.

Pilulæ Aureæ, ad refrænandam Mercurij malitiam efficaces.

MErcurius,medicamentum eſt effræne,& viſceribus inferés vim diram, eo tamen vtimur perſæpe;tam intus aſſumpto,quàm extrà appoſito,vt morbi Gallici fraudulentæ vires remittantur valdè: Nam eius ſtrenua ope expulſis contagij ſeminariis per ſputum, ſudorem, & alui fluxum, ægri ab hac Herculea hydra euadunt immunes; ſed antè, & poſtea roborandæ partes præcipuæ,& huius medicamenti violentia corrigenda.At cùm plura in hunc vſum ſint ab auctoribus monumentis tradita, nullum,auro,& aureis medicamentis præſtantius inueni medicamentum. Ex eo pilulæ parantur in hunc modum.Doſis vna in aurora, ieiuno ventriculo; altera noctu, duábus horis poſt cœnam. Vtere 30.diebus.

℞.F*ol.auri*, *Num*.xxxxx.*raſuræ eboris in tenuiſſimum puluerem redactæ*, ʒ.j.*cornu cerui*, ℈.j. *oſſis de corde cerui*, ʒ.ß.*margaritar.præparat*.ʒ.ß.*gentianæ*, ʒ.ß. *coral. rubri*, ℈.ß.*ſantal. citrin.* g̃. xx. *agallochi*, ℈.j. *theriac. mithridat. an*.ʒ.j.ß.*coſti*, ℈.j. *myrrhæ, ſpicæ nardi*, *an*.ʒ.ß. Omnia pulueriſentur tenuiſſimè, & cum guttis olei ſulphuris,& Balſami miſceantur, & fiat Maſſa:ex qua fiant pilulæ ciceris inſtar, & iterum duplicato auro decorentur.

CAPVT II.

De Angina.

Definitio.

ANgina ab angendo, ſeu ſuffocando dicta, *eſt inflammatio muſculorum gutturis, aut faucium*, ex Gal. 4.*Aph*.34.Eſt autē guttur,ſeu larynx,vt monuit Galenus 4.*de nat.facult.cap*.8. arteriæ, quæ aſpera dicitur, pars ſumma. Conſtat hæc tribus magnis cartilaginibus,quæ aliis ſecundùm trachéam arteriam diſſectis, nec magnitudine,nec figura ſimiles ſunt. Harum maxima anterior eſt quam tangimus, foris quidem conuexa,intus autem concaua,ſcuto maximè ſimilis,non rotundo vndique,ſed prælongo,quale ſcilicet propriè ſcutum appellant.Quapropter nomen huic cartilagini à ſimilitudine ſcuti huius, ab Anatomicis impoſitum eſt,vocantibus eam ſcutiformem.

Secunda verò cartilago, quantò minor eſt prima, tantò maior eſt quàm tertia,in internis quidē partibus locata eſt,quà ſtomachus ſubſidet.Quātum autem deficit magna cartilago à perfecta circuli figura,hoc ipſa addit.Vbi autem minor hæc,quæ intus eſt,deſinit,duæ quædam ſuperiacent paruæ conuexitates.Incipit autē inde tertia cartilago,cōuenientes exactè ipſis eminentiis eius concauitates ſortita, vt coapplicatio harum duarum cartilaginum duplicem articulationem efficiat. Fauces Galenus *lib*.4.*de loc. affect.cap*.5.*paulo poſt medium*, internum oris locum vocat,vbi ſimul conueniunt & gulæ,& gutturis partes extremæ.Plinius *lib*. 11.*cap*.37.ſummum gulæ,fauces appellat.

Sed dubium exiſtit maximum: *Vtrùm Angina ſolùm in gutture, & faucibus excitetur*? Galenus videtur negare; *lib. finit. Galeno adſcripto*,dum ſic ait: *Angina ea, quæ Synanche Græcis dicitur, eſt affectus colli acutus, difficilis, qui ægrotum angit præfocatione*. Aut ita: *Synanche eſt phlegmone aliis extra collum, vt partes tumeſcant, aliis intra tonſillas, vt ſimul quoque partes afficiantur reſpirationis, & ægra ſpiratio conſequatur*. Et *in lib*.cui titulus eſt,*introductio*, ſic definit: *Angina eſt circa ceruicem in-*

A *flammatio*, & *lib*.4. *acut. com*.30. Anginam ſolùm faucium inflammationem eſſe aſſeruit. Quare angina nō ſolùm eſt inflammatio gutturis aut faucium, ſed in tonſillarum, gulæ, & partium vicinarum inflammatione conſiſtit. Quòd ſi diuidas anginam exquiſitam, & notham, omnem in doctrina auctorum controuerſiam auferes: Nam legitima & vera angina ſolùm fit in gutture,vel faucibus; ſpuria verò, & lato modo ſumpta eſt dicenda, quæ in circumuicinis partibus excitatur.

Inſuper quæres: *Vtrùm guttur,vel fauces faciliùs poſſint inflammari?* Dic,has partes tumorem poſſe pati verum eſſe: ſic enim nutriuntur, ſic ex recremento intumeſcunt,maximè quoad ex cerebro plurima humo- B ris copia ad illas confluit aſſiduè, qui lentore ſuo, ſi frigidus eſt,infixus,& tenaciter adhærens, non ventilatus, acrior redditur & calidior, & ſic inflammat; ſi calidus, mordicat, intemperat, concitat dolorem, & vel copia ſua tumorem gignit, vel ob dictam cauſam fluxionem accerſit.

Deinde fauces faciliùs inflammationem experiuntur,cùm in his adſit euidens amplitudo,quæ aperiendo os,aut linguam comprimendo, conſpicitur,in quá gemina oſtiola viſuntur;tum etiam guttur:hóc autem eſt caput aſperæ arteriæ; cartilaginibus conſtat, quæ cùm ſolidiores ſint, difficiliùs fluxionem ſuſceptant. Licèt autem hoc verum ſit,tamen ſi inflammatio ma- C gna eſt, rarò in faucibus conſiſtet, quin gutturi affectionem communicet, & è contrà; cùm hæ partes ob maximam viciniam inter ſeſe maximè conſentiant.

Differentiæ.

VTrùm *quatuor anginæ differentiæ ſint ſolùm conſtituendæ*? etiam dubitandum Galenus *lib*. 4. *de loc. cap*.5.& *citatis ſuperiùs locis*,quadruplicem eſſe anginæ differentiam ex plurium ſententia aſſeuerat. Nā quædam eſt, per quam interni gutturis muſculi inflammantur: Altera;per quam inflammantur externi: Tertia vocatur,quando in faucibus phlegmone conſiſtit: Quarta, quando faucium externas partes, & mentum obſidet inflammatio. Prima à Medicis appellatur cy- D nanche; altera,paracynanche;tertia,ſynanche;quarta, paraſynanche, quibus nominibus quatuor inter ſe diuerſas anginæ ſpecies conſtituebāt,omneſque ſub illis comprehendebant.Cæterùm non immeritò condemnat eorum ſedulitatem, & ſtudium in nominibus excogitandis eo loco Galen. cùm alioqui de re ipſa fuerint parum ſoliciti; multò enim præſtantius eſt,morbos per proprias differentias, & ab iis quæ ipſis inſunt,deſumptas, quàm per varia nomina diſtinguere: atque ideò rectiùs inquit Galenus Hippocratem omnes vno cynanches nomine propoſuiſſe, tam *in progn. epidem*.& 4.*de rat.vict*.quàm alibi.

Vtrùm penes periculi magnitudinem, in tria tantùm membra diuidatur angina? dubium eſt.Nam tres conſti- E tuendas eſſe ſpecies,certius eſt:periculoſiſſimam nempe, in qua vehemens adeſt dolor, & ſpirandi difficultas,nec inflammatio apparet;minorem,vbi ſine ea ſpirandi difficultate dolor vrget; leuiorem, ferè ſine dolore, & reſpiratione difficili, in qua intus, vel extrà, vel vtrobique tumor apparet.Quamuis autem ad hanc ſectio illa quadrimembris referri poſſe videatur,conſideranti tamen conſtabit inter ſe eſſe diuerſas, cum poſſit aliquando intus,vel extrà contineri inflammatio, variatis ſymptomatibus illis; nec increſcere, aut minui,ſecundùm eam diuidendi rationem.

Vtrùm vltra has, admittenda ſit etiam angina facta ex luxatione vertebrarum? diſſidium eſt non leue. Licèt autem quatuor illæ anginæ differentiæ, quatuor nominibns ſignificatæ recipi videantur à Gal. *locis ſuprà citatis*, atque ideò à Paulo, Aëtio, & omnibus ferè admittantur,

calido debet generari: & hoc modo Galenus *lib. 2. ad Glauc. c. 1. poſt princip.* agens de inflammatione humida, quæ propriè inflammatio eſt, hanc ex aliqua fluxione calida oriri aſſeuerat. Humor autem calidus, in corpore promptè inflammabilis, nullus alius eſt quàm bilis, quæ licèt in minori quantitate abundet in corpore, quàm pituita, tamen ſine ſanguinis commercio pleuritidem non generat. Sanguis etſi ſit lętus in ſtatu naturali, tamen cùm efferueſcit, aut putret, lentorem exuit, acrimoniam induit & tenuitatē, ob quam facilè duram pleuræ ſubſtantiam penetrat. Pituita, & melancholia quum ſanguini permiſcentur, & per putredinem calēt, pleuritidem, etſi raro, concitant: nam inflammatio ex quocunque humore calido poteſt generari, vt 2. *criſ.* 12. confirmat Gal. ſubſcribit Auic. 2. 1. *doct.* 1. *cap.* 5. nam in pleuritide pituitoſa ſputum eſt candidum, alioqui ſputū ſemper eſſet variegatum, humores diuerſos oſtendens.

Neque obſtat, quòd pleura, frigida ſit, & ob hanc cauſam frigidis morbis magis videatur obnoxia; tamen contra frigidum pleuræ temperamentum repugnāt alia, ob quæ à calido humore creberrimè fit pleuritis: nempe propter calidi ſanguinis abundantiam in locis ſanguificationis, præſertim corde, & iecore, qui ad thoracem regurgitans inflammationem parit, & in membrana frequentiùs, ob ampla quæ ſuſtinet vaſa, cum virium imbecillitate. Quamus enim Cor, & Iecur ſanguine magis turgeant, robuſtis tamen viribus quas habent, ſe ab inflammatione tuentur. Reliqua membra, ob vaſorum anguſtiam raro inflammantur. Ambientes membranæ propter copiam ſanguinis cum naturæ imbecillitate, valde ſunt obnoxiæ huic morbo: ſed minùs illæ, quæ ventrem inferiorem circumdant, ob frigiditatem, & cruditatem ſanguinis. Non crebrò meninges cerebrum inuoluentes, ob difficilem ſanguinis aſcenſum. Frequentiùs pleura, ob ſanguinis affluentiam in ſibi propinquis officinis, & frequentem diſtillationem à cerebro.

Cauſæ mediatæ, omnes illæ cenſentur, quæ humorē redundantem ad pleuram, & muſculos pectoris mouent, vt ſunt caſus ab alto, percuſſio in pectore, nimia aëris frigiditas, toti corpori, vel ſoli capiti occurrens; hæc enim meatus partium externarum comprimendo, fluxiones concitat ad partes internas. In cuius doctrinæ gratiam, quærendum: *Vtrùm Aquilonia conſtitutio concitet pleuritidem?* Id aſſeruit Hip. *lib. 3. Aph. 5.* dum ſic ait: *Contrà ſi Aquilonia ſit tempeſtas, tuſſes vigent, faucium aſperitates, alui duræ, horrores, coſtarum dolores, & pectoris.* Nam frigiditas & ſiccitas conſtitutionis aquilonaris, thoracis dolores efficit, communi cum aliis partibus noxa, tum etiam reſpirationis accedente læſione. Licèt enim frigidus aër inſpiratione attractus, multò immediatiùs ac promptiùs, cor & pulmonem attingat, quàm pleuram, & hac ratione illæ partes promptiùs inflammationi videantur obnoxiæ: tamen ob ſui caloris abundantiam, & naturale robur, ab aëris iniuriis ſe tuentur: non ſic autem pleura, frigida, exanguis, & debilis natiua ſorte, quæ vel debiliſſimis occurſantibus cauſis facillimè ſuccumbit.

Vtrùm Aquilonia tempeſtas, facta compreſſione in cerebro, pleuritidem concitet? quæſtio eſt litigij, diſſenſioniſque pleniſſima: Annuit Galenus *lib. 3. Aph. com.* 12. dum ſic ait: *Par autem eſt calidis ac ſiccis naturis, in ſicca & frigida conſtitutione, quæ calidam atque humidam excipit, tales lippitudines fieri. Caput enim priùs repletum eſt in calida atque humida conſtitutione; frigus autem ſuperueniens, veluti manus quædam extrinſeca, capiens ac premens cerebrum, veluti ſpongiam quandam, exprimit illam, quæ in ipſo continetur, humiditatem, &c.* Sed hæc Galeni aphoriſtica doctrina plurimas patitur obiectiones, & difficultates. Quî enim fieri poteſt, vt cerebrum viuente animali ad tantam deueniat frigiditatem, vt comprimatur? Deinde ſi concedamus cerebrum comprimi, cur ſolùm diſtillationes oriētur, ac catarrhi, & non alia grauiſſima damna, vt Carus, Apoplexia, & alij exitiales affectus? Nimium enim refrigerato cerebro fatuitas contingit, 4. *de præſag. ex pulſ. cap.* 8. fiunt etiam Carus, & Epilepſia, *lib. de inſtrum. odorat.* 8. animalia inſenſibilia fiunt, & immobilia, 13. *meth.* 22. Hoc modo cerebri ventriculis compreſſis, ſenſus amittitur & motus, 6. *epid. ſect.* 1. *com.* 2. Sic præ nimia frigiditate compreſſo cerebro, fiunt reſolutio, Cynicus ſpaſmus, Catalepſis, & alia damna, 6. *Aph. com.* 2.

Dic, quòd licèt apud Hip. *lib. de loc. in hom.* fluxionis cauſa in ſubiectas partes, vel ſit à calido attenuante, vel à frigido exprimente: & licèt hæc expreſſio aliquibus viris doctis ita diſpliceat, vt Hippocratis ſententiam reiiciant, ſuperioribus argumentis commoti, & irretiti, tamen vera eſt, & tanto auctore digniſſima. Ergo defluxiones, catarrhi, & pleuritides à cerebro ſeſe comprimente oriuntur, non quidem vt interpretantur multi, per cerebrum, partes extimas cutis intelligentes, quæ frigore dēſatæ humiditates ad intima cerebri penetralia exprimunt, quas deinde cerebrum ad inferiores partes expellit: nam hæc explanatio Galeni menti repugnat, cùm ipſe *cit. loc.* cerebrum apertè ſignificet, non partes extimas. Solues ergo meliùs, ſi aſſeras, cerebrum ex contactu Aquilonij aëris refrigerari, & ſic contrahi, quaſi ad fugam Aquilonaris frigoris, quod vi aëris per nares attracti perſentiſcit, ad quam ſequitur pituitoſi & crudi recrementi in eo præexiſtentis expreſſio.

Quæres etiam: *Vtrùm vini potus pleuritidem generet?* Dic, quòd ſicut immodicum exercitium, vſus balnei calidi, immodica ira, pleuritidem generant, quia humores commouent, calefaciunt, attenuant, fundunt, & paratiores reddunt, vt in pleuram confluant imbellem; ſic etiam vini immodici potus ob cauſam dictam. Nec obſtat, quòd apud Galenum 5. *Aph.* 5. vinum plurimas affectiones frigidas, vt conuulſionem, qualitate ſuâ ſanet, calefaciendo, atque exiccando. Neque quòd apud Hip. 6. *Aph.* 31. doloribus oculorum opituletur, quia craſſos humores tunicis ipſorum impactos attenuat, & reſoluit: Nam hæ operationes, vini ſunt modici: nam immodici potus inflammationes internas parit, & pleuritides.

Sed ſi hoc verum eſt, cur immoderatus vini vſus morbos frigidos gignit? vt diſertè monuit Galenus *lib. 3. de temp. cap. 2. in fin.* dum ſic ait: *Sic & vinum vbi plus bibitur, quàm vt vinci poſſit, tantùm abeſt vt animal calfaciat, vt frigidiora vitia gignat: quippe Apoplexia, & Paraplexia, & quæ Græcè Caros, & Comata vocamus, & neruorum reſolutio, & comitiales morbi, & conuulſiones, & tetani, immodicum vini potum comitantur, quorum vnumquodque frigidum eſt vitium.* Dic, vinum immodicum nimia ſua quantitate calorem naturalem opprimere, qui ſi debilis eſt, obruitur & ſuccumbit. Nec enim ſemper vinum animal calefacit, æquè vt nec oleum, flammam accendit, tametſi aptiſſimum ſit ignis nutrimentum: immò ſi exiguæ, & imbecillæ flammæ confertim multum oleum infundas, ſuffocabis eam, prorſúſque extingues potiùs, quàm augebis. Si verò calor innatus robuſtus ſit ac fortis, ex vini immoderato potu gliſcit & exardeſcit, & hoc modo humores funduntur, ad debilémque pleuram attenuati, præcipiti lapſu ruunt.

Vltimò inquires: *Vtrùm Muſti, aut vini nouelli nimius vſus pleuritidem concitet?* Dic, quòd etſi vinum nouum, quod muſteam non exuit dulcedinem, frigidius ſit, aquoſius, excrementoſum, & improbè coquatur, apud Galenum 4. *ſimp.* 13. & *cap. 4. lib. de bonit. & vit. ſuccor. & alibi*, & videatur flatulentum, ob aquæ permixtionem; & ſic caloris præternaturalis fortitudinem, & calidorum morborum acutiem potiùs extinguere, quàm augere: tamen auctore Macrob. *lib. 7. Saturn.* 7. graue eſt, craſſum, ponderoſum, difficulter coctile, & ob hāc cauſam præ mora in officinis coctionis, vitioſè elaboratū,

tandem ebullit & feruet, & ea caliditatem acquirit, quam in dolio comparare debebat: Quare inter coquendum, vapore ſuo calido, & feruido humores inquinat, calefacit, ſpiritus inflammat, ſanguinem adurit, febres cõcitat, inflammationes internas gignit. Hæc eſt cauſa, ob quam homines in grauiſſimos, periculoſiſſimos, & inflammatorios morbos incidunt, quum vini noui, & ſemicocti potu præſertim immodico vtuntur.

Signa.

Signa diagnoſtica pleuritidis celebratiſſima, quinario numero comprehenduntur; recitantúrque perſæpe à Galeno, præſertim *lib.3. de loc. affect. cap.3.* & *lib. 2. de criſib. cap.10.* & *lib. de conſt. art. medic. cap.15.* Ea ſunt dolor punctorius, febris acuta, difficilis reſpiratio, tuſſis, pulſus durus, ac ſerratilis: quæ neceſſaria, & inſeparabilia exquiſitiſſimæ pleuritidis, *citatis locis* retulit Galenus. Quare primò de dolore agendum: *Vtrùm in hoc affectu dolor punctorius reperiatur ſemper?* Pleuritis, phlegmone eſt, morbúſque in magnitudine, intemperie, ac ſoluta vnitate, quæ præter tumorem, & ruborem, dolorem inducit, ita vt ex phlegmone ipſa, ob immodicum calorem, & ſolutam continuitatem, ex tenſione (quæ duo omni parti inflammatæ accidunt, 4. *de cauſ. pulſ. 7.*) dolor adſit, iſque tenſiuus; ſed punctorius ſimul, (quo potiſſimùm indicatur morbus hic, & à peripneumonia ſeparatur, ex Gal. *loc. ſuprà citatis*) ratione inflammatæ membranæ: eam enim doloris ſpeciem propriam eſſe membranarum docuit, *lib.5. de loc. cit.* & ſicut ex mordaci cauſa, ita ex punctorio dolore, locus indicatur, membranam ſcilicet eſſe affectam, quia cùm pars neruea ſit, & ſenſu acuto prædita, dum patitur, talem ſenſum habet, qualis ſolet in acus punctura ſẽtiri, ita vt pungi videatur, & veluti foraminibus pertundi; vnde dolor membranarum, punctorij, ſeu pungentis nomen obtinuit: nam pleura, pars neruea eſt, & exquiſitiſſimo ſenſu prædita.

Dolor hic debet eſſe continuus, cùm cauſa producens perpetuò adſit: multoties enim deliteſcit dolor, & præſente pleuritide non ſentitur, quia inflammatio ita eſt maligna, vt partis affectæ naturam, & ſenſum illius corrumpat, & tunc ſummo cum vitæ periculo in ſphacelum tranſit. Hoc etiam contingit, quando pleuritidi delirium ſuperuenit, tunc enim ægri mente non conſtantes dolorem non ſentiunt, iuxta ſenis edictum, 2. *Aph.6.* dicentis: *Quicunque dolentes parte aliqua corporis, omnino dolorem non ſentiunt, iis mens ægrotat.* Sic etiam ſolet ſedari dolor, quando ſuppuratur pleuritis, quod monuit Hip. 2. *Aph.47.* Quare cùm hic dolor pertineat ad partes acutè ſentientes, & maximè ad membranas, ideò punctorius dicendus eſt. Hoc refert etiam Galenus *6. Aph. 5.* quo loco non ſolùm dolorum differentias, ex doloris qualitate, quantitate, cauſa, parte affecta, ſed etiam à ſitu, tempore, figura agnoſcere docet, quas 2. *de loc. cit.* latiſſimè ipſe explicuit. Eſt autem dolor punctorius longè diuerſus à dolore pulſatorio: hic enim dolor ſolùm inflammatorios affectus in arteriis, & partibus ipſas continentibus conſequitur, & membrana quæ ſuccingit coſtas, arteriis caret, quia mediocritas caloris illius, motu pulmonis conſeruatur, ſicuti pars conuexa iecoris, quæ ferè eſt ſine arteriis, motu ſepti tranſuerſi in ſua ſymmetria robuſta perſeuerat, auctore Galeno *4. de vſu part. cap.13. poſt med.*

Sed dubitabis: *Vtrùm pulſatorius dolor ſit etiam pleuritidis ſignum?* Nam ſi ex mente Galeni 2. *de loc. 3.* & *13. meth. cap. 1.* hic dolor ad notabiles ſequitur inflammationes, videtur quòd pleuritici etiam dolore pulſatorio opprimãtur. Dic, quòd cùm ſemper arteriis inſit, vel etiam partibus aliis arterias continentibus, videtur quòd hæc doloris ſpecies pleuriticos comitari haud poſſit. Ita docuit Auic. *cap. 2. cit. poſt princip.* dicens: A *quod in pleuritide pura, in qua pleura inflammatur, non eſt pulſatio,* id eſt, dolor pulſatorius, quia hæc pars multitudine arteriarum eſt priuata.

Nam cùm ad dilatationem arteriarum, quas continent partes propter anguſtiam loci à contento humore repletæ premantur neceſſariò, ſequitur dolor ille quem pulſantem appellamus: hic verò cùm ex duobus conſtet, dolore videlicet, & pulſatione; nec dolor ſine ſenſu fieri poſſit, nec pulſatio citra arterias, ideò ad pulſatorium dolorem, requiruntur & partis ſenſus, & arteriæ, ita vt vel ipſis inſit, quia etiam ſenſibiles ſunt, vel partibus aliis, ſed arteriarum contentarum gratiâ.

Ex hoc manifeſtum fit, cur in peripneumonia, & pleuritide, licèt validæ inflammationes ſint, non fiat B pulſatorius dolor. Licèt enim membrana coſtas ſuccingens, vocata pleura, quamuis inflammata exiſtens, ea parte qua coſtis vicina eſt, neceſſariò comprimatur, & doleat, non tamen pulſatoriè, quia ibi arteriis priuatur. At media ipſius pleuræ pars, licèt ad media coſtarum interualla arterias recipiat, ad illarum tamen motum non comprimitur, quia arteriæ ibi exiſtentes, quando diſtenduntur, per amplum, & profundum ſpatium verſus cutem mouentur, ita vt non comprimant membranam ipſam: vnde ea etiamſi doliter phlegmones gratiâ, non tamen pulſatoriè, arteriarum conſenſu; nimirum quoniam hic dolor ad pulſationem non ſequitur, vel quia membrana illa non pulſat, ea parte qua coſtis ſubeſt, vel quia ea quæ arterias recipit, non comC primitur.

Sed arduum eſt inueſtigare: *Vtrùm pleura verſus aliquam partem, pulſu, & arteriis priuetur?* Reſponde, pleuram arteriis carere verſus partem coſtis vicinam. Cauſa videtur, aëris copia pulmonum motu attracti, quo pleura ſufficienter ventilari poteſt, abſque propria pulſatione, non aliter ac pars gibboſa iecoris, propter ſepti tranſuerſi vicinitatem, arteriis etiam, & pulſu carere dicitur. Non ſentitur ergo in pulmonia, ob dictas cauſas, pulſatorius dolor, nec in vera exquiſitáque pleuritide. In notha verò, ſeu non exquiſita datur: inflammatis enim intercoſtalibus muſculis, dum illorum arteriæ dilatantur, carnem adiacentem comprimunt, ſimul & arteriæ comprimuntur: quare ad pulſum conD ſequi dolorem eſt neceſſe, & maiorem, quò maior fuerit inflammatio, quia ea præſente maiorem pulſatione, maiorémque compreſſionem fieri contingit; ac proinde vbi pulſatio, dolórque in parte inflammata increuerit, ſignum eſt ſuppurate inflammationem, nimirum quoniam cùm pulſatorius dolor non contingat, niſi in magnis inflammationibus, hæ autem non reſoluantur, diſcutianturve per naturam, quemadmodum exiguæ, ſed ad ſuppurationem deueniant, vbi inflammata pars vehementer pulſauerit, & doluerit, procul dubio ſuppuratur, ex Hip. 2. *Aph. 47.* & ex Gal. ipſo, *lib. de totius morb. temporib. cap. 3.* & *1. criſ. cap. 17. & 18.* & *3. de rat. vict. 62.*

E Præter dictam cauſam, duæ aliæ poſſunt aſſignari, cur pulſatio quæ non aderat, vel maior quàm antea, inducat ſuppurationem. Prima, quia cùm ſuppuratio fiat per quandam veluti humoris ebullitionem, commiſsâ pugna inter naturam, & ipſum humorem; cúmque ad ebullitionem neceſſariò ſequatur maior partis inflammatio, maiórque humoris fuſio, duplex deinde accedit pulſationis, ac doloris cauſa, calor nempe auctus maiori indigens refrigerio, & ad maiorem pulſationem cogens: deinde copia humoris aucti ex fuſione: auctus enim humor ſicut magis implet, ita minùs lædit, & cũ diſtenditur, vel dilatatur arteria, ipſam magis premit, ac dolere facit; & hoc modo cum dolore fit pulſatio, ac proinde proximam iam, & imminentem ſignificat ſuppurationem.

Deinde externæ inflãmationes, in quibus potiſſimùm doloroſus pulſus reperitur, non ſuppurant antequàm pulſent.

pulſent.Ergo pulſatio in illis, ſuppurationis indicium erit. Antecedens manifeſtum eſt ex dictis: nam ſi in ſuppuratione calor intenditur, & humor augetur, ad hæc autem maior diſtentio arteriæ cum dolore ſequitur, planè non priuſquàm pulſent, ſuppurabunt externi tumores. Quòd autem in his potiſſimùm pulſationes dentur, ex eo patet, quoniã cùm omnes muſculi externi arterias habeant, ſpatium autem per quod ipſæ dilatantur, verſus cutem ſit exiguum, planè vbi muſculus externus fuerit inflammatus, & diſtentus, premetur caro ſimul & arteriæ, cùm dilatantur, & pulſatio fiet cum dolore: non ſic autem in internis viſceribus, tum quia omnia ferè arteriis deſtituuntur; tum quia, ſi quas habent, amplæ ſunt arteriæ inanitiones, per quas liberè poſſunt arteriæ ipſæ dilatari, & fieri pulſationes citra compreſſionem, & dolorem.

Vtrùm dolor in pleuritide aliquando grauis eſſe poſſit? etiam explicandum. Nam Hippocrates grauantem dolorem pleuritidi adiungit, 2.*acut*.10. dum ſic ait, *Si verò dolor ad clauiculam pertigerit, aut moleſta ſit vel brachio, vel mammæ, vel partibus ſepto tranſuerſò ſuperioribus grauitas, internam cubiti venam ſecare expedit, &c.* Dic, in dictione hac inter alia pleuritidis ſigna non numeraſſe grauitatem; ſolum enim aſſeuerauit dolorem grauantem in membrana non eſſe, ſed in carne, & reliquis partibus vicinis, quæ præ grauante plenitudine ita dolent. Vel dic, ex grauitatis indicio ibi non intendere pleuritidem venari, ſed copiam, & qualitatem contenti humoris, à quo purgatio, vel phlebotomia indicantur.

Secundum ſignum eſt febris acuta, & vehemens: licèt enim aliquando, raro tamen, pleuritidem febris continua non comitetur, imò aliquando poſſit eſſe diaria, prout latè *lib.2. Hiſt. Princ. Med.in com.Hiſt.*19. tamen in hoc affectu ferè ſemper adeſt febris ardens, & feruoris magni. Sed propter aliquas Galeni auctoritates, quæ contrarium probare videntur, agitandũ: *Vtrùm febris continua ferè ſemper exquiſita à pleuritide ſit inſeparabilis?* Patet autem, quòd hæc febris non ſit diaria: nam auctore Gal.3.*de dieb.dec.c.vlt.* febris diaria licèt ſit parua, & breuis, acuta non eſt, quia nõ ſolùm periculo, ſed magnitudine caret. Prætereà, febres diariæ neque ex humorũ putredine, neq; ex inflãmatione partium internarum, ſed ex inguinibus inflãmatis ortum ducunt: 2.*criſ.* 13. & reddit cauſam Gal.1.*de diff. feb. cap.*5. quia licèt ibi humor putreſcat, putrida tamen fuligo cordi non communicatur, ſed in loco putredinis manet circumſcripta, & ſolùm caliditas alteratione per continuum facta cordi accedit: & *lib.2.criſ.*12. concomitantes inflammationes internas, ſeruare formam, & circuitum putridarum aſſeuerat: confirmat Auic.1.4.*tract*.4.*c*.13. Ratio ſuadet: hæc enim propullulat ratione calidi affectus: quia inflammatio eſt; ſimul & ob læſam particulam prope cor conſtitutam: ideò non modò cordi ipſi, ſed & corpori vniuerſo immodicus calor impertitur, & febris concitatur vehemens, *lib. de conſt. art. med.*4.*de cauſ.pulſ.* 2: id quod omni ferè inflammationi internæ commune eſt, 4. *Aph*.43.& 2.1. *doct*.3.*ſum*.1. *cap*. 3. *de ſignis apoſtematum.*

Obiicies hoc modo. Ad hoc vt febris putrida concitetur, calor præter naturam debet eſſe productus in facto eſſe in humoribus, auctore Galeno *lib.*1.*feb.cap*.3. Sed quando calor præter naturam, eſt in facto eſſe in humoribus, febris propria curatione indiget præter curationem inflammationis. Ergo cùm pleuritidis febris remota inflammatione remoueatur, ſequitur quòd hæc febris nõ habebat calorem factum in humoribus, & ex conſequenti non erat putrida, ſed diaria. Dic, concedendo maiorem, non tamen calor ille ita in cordis humoribus debet eſſe fixus, vt remota cauſa intrinſeca, à qua producitur ipſe, per notabile tempus maneat: nam in omni febri producta, ſtatim ac euacuatur humor putridus in venis exiſtens, ceſſat febris, quoniam propter defectum cauſæ intrinſecæ fouentis, calor in humoribus cordis exiſtens remittitur; vel quia portio humoris in corde exiſtens, quæ calorem in facto eſſe conſeruabat, fuit reſoluta. Ergo quamuis febris pleuritidis, remota inflammatione, remoueatur, hoc non tollit quin in humoribus cordis à fuligine putrido, calor in facto eſſe, eſſet productus, & ex conſequenti febrim illam putridam eſſe conſtat manifeſtè.

Neque obſtat, quod 1.4.*cit*. habet Auic. non eſſe magnas febres inflammationum, quæ ſunt in panniculis, quia nempe ab exiguo pendent humore: multus ſiquidem intra membranas, ob earum tenuitatem, neque admitti poteſt, neque aggregari: Nam licèt verum ſit, quòd membranarum tenuitas copiam non admittit, cùm tamen bilioſum, tenuémque ſuſcipiant humorem, cui peruiæ ſunt, validæ conſequuntur febres in earum inflammationibus, quales in phreniticis, ac pleuriticis experimur, cùm ſymptomatum vehementia, doloris, vigiliæ, ſitis, æſtuantis caloris, quæ æſtuantem calorem confirmant manifeſtè. Adde in muſculis pleuræ connexis, ob eorum craſſitiem multum etiam recipi humorem, & magnam fieri inflammationem: quare nihil mirum, ſi à multo ſimul, & calidiſſimo humore iuxta cor aceruato, febris vehemens excitetur.

Ea verò præſente, cùm increſcat, vrgeátque vſus, atque adeò neceſſum ſit pulſum manifeſtè alterari, dubitandum: *Vtrùm præter celeritatem, & frequentiam, etiam magnitudinem acquirat?* His enim pulſus differentiis aucto ſatisfit vſui: & Galenus quidem 2. *criſ.*10. magnũ etiam inquit eſſe pulſum pleuriticorum, 4. autem *de cauſ. pulſ.*8. & *de pulſib. ad tyrones*, 11. ſcribit non eſſe valde magnum: at verò infrà *c.ſequenti*, paruum fieri inquit, ſeu minorem quàm oporteat; quia, vt ipſe explicat *cit.de cauſis pulſ.* magnum calor poſtulat, ſed quia refragatur arteriæ durities, minor euadit; ita tamen vt aliquando fiat paulò maior modico, nonnunquam paruus ſimpliciter, iuxta duritiei varietatem, atque ideò celer, & frequens, imò quandoque celerrimus, & frequentiſſimus eſt in pleuritide pulſus, non ſimpliciter magnus; ſed nec admodum talis, ſed paruus aliquando.

Vtrùm verò pulſus in pleuritide ſit inſigniter durus? dubitant auctores. Et licèt de hoc argumento plura ſimus commentati *lib.* 1. *Hiſt. PP. Med. in com. Hiſt.*65. quo loco pulſum ſerrinum, qui peculiariter pleuritidi ineſſe dicitur, imperciptibilem eſſe confirmamus: tamen in ea tenditur, atque induratur arteria, atque adeò durus apparet pulſus, quæ tenſio inflammatæ partis arteriam etiam peruadit, eámque quodammodò reddit duriorem, idque multò magis ſi inflammatio partes neruoſas occupauerit, quoniam hæ præ cæteris magis tenduntur, vtpote quæ ſint ſua ſponte iam tenſæ: & quia fortiores vnà ſecum partes vicinas intendunt, ideò tenſa & indurata arteria, tenſionem & duritiem tactui repræſentat. Licèt enim arteria quam tangimus, remotiſſima ſit ab inflammato membro, nec ipſa ſimul tendi videatur, qualitas tamen inducta arteriæ partis laborantis, reliquis corporis arteriis plerumque communicatur, nempe quia cùm arteriæ omnes externa quadam membrana tegantur, quæ vel à pleura, vel à peritonæo oritur, vbi externa hæc arteriæ tunica vel tenditur, vel emollitur, ad pleuram, aut ad peritonæum affectio ipſa progreditur, & hoc modo ceu à fonte reliquis corporis arteriis communicatur, idque multò faciliùs in exquiſita pleuritide, in qua pleura ipſa membranæ ſupernarum arteriarum origo primariò afficitur.

At rogabis: *Vtrùm inflammatio pulſum induret?* Dic, quòd quamuis omni inflammationi, non ſolùm duri, ſed & mollis etiã membri, commune videatur propter tenſioné pulſum indurare, vt Galenus docuit, 4.*de cauſ. pulſ.*

ulſ. cap. 7. accidit tamen nonnunquam ex partis, & humoris natura, vt tantum abſit vt induretur pulſus, quin potiùs emolliatur, vt ſi membrum molliſſimum ſit, & humidiſſimus humor, 1. *de præſag. ex pulſib. cap.* 1. *&* 2. atque hinc eſt, quòd in peripneumonia, etiam ſanguinea, nulla prorſus ſentitur durities, *lib.* 5. *de loc. cit.* & 4. *de cauſ. pulſ. cap.* 12. quia exigua arteriæ tenſio, & durities, ab humoris irrigatione, & pulmonis laxitate, mollitie, & raritate occultatur. Si nihilominùs alterum deficiat, poſſibile quidem erit tenſionem, & duritiem tactui repræſentari, vt in hydrope ex iecoris ſcirrho, 4. *de cauſ. pulſ.* 8. credit Galenus ſentiri tenſionem ex humore cum mollitie membri: & 4. *de cauſ. pulſ.* 12. ſi pulmonis inflammatio à bile oriatur, pulſum indurari, quia bilis eſt ſiccare, tendere, indurare: & *cit. de præſag. ex pulſib. cap.* 9. apertè ſcribit, quòd ſi pars affecta, ſpiſſa, & dura ſit, pulſus efficiet duros, non ſolùm ſcirrho affecta, ſed & inflammata, & dura. Idem dicendum eſt, ſi notabiliter carnoſa. Quòd ſi mollis ſimpliciter fuerit, durum pulſum per inflammationem non conſtituet; atque ideò muſculis thoracis inflammatis, ob illorum mollitiem hic pulſus nunquam fit, maximè ſi inflammatio occupet externos; nam ſi inflammentur interni, cùm ſimul in conſenſum pleura trahatur, pulſus aliquantulum durus efficietur, licèt minùs, quàm in exquiſita pleuritide: in hac enim notabilis durities ſentitur; in non exquiſita minor; in notha, nulla; ſicut inflammato ſepto, multa, imò & maior, quàm in reliquarum partium thoracis inflammationibus. Habent igitur omnes, quos ex inflammatione febris corripuit, pulſum durum, dummodò membri mollities plurima non ſit, & humoris natura non valde humida.

Vtrùm verò pulſus in pleuritide ſit inæqualis? grauiſſima dubitatio eſt: Nam pulſum durum, & inæqualem fieri in hoc, & neruoſarum partium affectu, in diuerſis partibus arteriæ, ex Galeni doctrina diximus *ſuprà.* Quæ tamen huius euentus ſit cauſa vera, nũc dicendum. Nec aſſeras hanc inæqualitatem accidere, propter inæqualem arteriæ tenſionem, cuius ratione pars illa arteriæ quæ minùs tenſa eſt, magis eleuatur; quæ verò magis tenſa eſt, non attollitur; ſed depreſſa manet, & hoc modo arteria ſimilis dentibus ſerræ à tactu percipitur. In quem ſenſum videtur intelligendus Galenus, 4. *de cauſ. pulſ. cap.* 7. *poſt med.* dicens, quòd hic pulſus repræſentatur, quando inſtrumentum inæqualiter durum tactui occurrit. Hinc fit vt partes arteriæ inflammationi proximiores maiorem tenſionem patiantur, quàm diſtantes, quare inæqualis tenſio arteriæ, huius inæqualitatis pulſus eſt cauſa.

At hic modus reſpondendi non videtur verus: Nam ſequeretur partem illam arteriæ, quæ minùs tenſa eſt, ſemper magis eleuari; illam verò partem arteriæ magis tenſam, ſemper manere depreſſam. Sed hoc eſt contra experientiam: comprobatum enim eſt, in pulſu ſerrino, & vehementer tenſa arteria, modò vnam partem arteriæ, modò alteram, ſine ordine magis comprimi, & magis eleuari: vix enim intelligi poteſt in tam parua arteriæ quantitate, qualis eſt illa quæ à Medico percipitur, alteram illius partem magis tenſam, alteram verò minùs exiſtere; inflammatio enim pleuræ arteriam æqualiter tendit.

Non ergo pulſus ſerrans, ob inæqualem arteriæ tenſionem & duritiem efficitur, ſed quia arteria admodum tenſa eſt, & vſus maximè adauctus, virtúſque ob aggrauationem, & dolorẽ valde oppreſſa, & irritata; ex quo fit, vt inæqualiter, & non vniformiter arteriam diſtendat, ita vt vna pars arteriæ magis, altera verò minùs eleuetur, & ita in modum ſerræ tactum feriat. Facultas enim diſtentionem maximam cùm aggreditur, ratione intenſi caloris, tunc à vehementi arteriæ tenſione impeditur: rurſus cùm facultas ex alia parte aggrauata ſit & impedita, & ratione doloris multoties irritata & diſtracta, hunc motum inæqualem efficit in arteria. Et hæc doctrina eſt conſona menti Galeni, quia pulſus vibrans, qui inæqualis eſt in diuerſis partibus arteriæ, fit à valido facultatis motu, ratione intenſi caloris excitato, & à maxima arteriæ duritie & repugnantia, ſine inæquali tenſione arteriæ, vt bellè docebat Gal. 2. *de cauſ. pulſ. cap.* 6. Sed ſic eſt, quòd pulſus ſerrinus aliquid vibrationis habet, ex Gal. 4. *de cauſ. pulſ. cap.* 7. *in princip.* Igitur & ex conſequenti, hæc erit potior, & verior huius pulſus cauſa aſſignanda. Neque enim *loc. nuper cit.* Galenus affirmat, in pulſu ſerrino inſtrumentum inæqualiter eſſe durum, ſed ſolùm inæqualiter durum tactui occurrere, quod eſt verum: illud tamen accidit, non quia inſtrumentum in ſe æqualiter durum ſit, ſed quia ſecundùm aliquas partes magis eleuatur, quàm ſecundùm alias; & cùm in partibus in quibus magis eleuatur, durities tactui magis repræſentetur, quàm in aliis, ideò meritò dixiſſe Galenum affirmamus, in pulſu ſerrino inſtrumentum inæqualiter durum tactui occurrere.

Quartum ſignum eſt Tuſſis, de qua dubitandum: *Vtrùm ſit perpetuum pleuritidis ſymptoma?* Nam ſputum coloratum eius ope excernitur, à quo non ſolùm præſentis affectus, ſed quodammodo etiam affecti loci indicatio præſtatur. Affectus quidem, quia cùm omnis inflammatio (niſi cutis denſitate impediatur) aliquid humoris in ſe contẽti remittat, ex modo, ſiue qualitate ſputi inflammationis ſpecies ſignificatur, nùm ſanguinea ſcilicet, vel biliosa magis, &c. Cúmque pleuritidis materia maiori ex parte bilioſa ſit, ſicut pulmoniæ, pituitoſa, *lib. introduct. cap.* 13. & *lib.* 2. *de loc. cap.* 9. & 6. *Aph.* 33. & 4. *de cauſ. pulſ. cap.* 8. ſi flauum fuerit, aut pallidum ſputum, magis ad pleuritidem accedet coniectura, non ſolùm quia ſputi color naturam atteſtatur humoris, à quo magis frequens eſt pleuritidis generatio, ſed & quia pleuram ipſam ſignificat affectam: hæc enim dura cùm ſit, denſa, craſſa, & ſpiſſa, craſſam lentámque materiam non admittit, ſed tenuem & bilioſam; aque ideò vel rariſſimè, vel nunquam humores recipit pituitoſos, & propter hoc ipſum Hip. 6. *Aph.* 33. dicebat: *Qui acidum eructant,* (hoc eſt, explicante Galeno *in com.* quibus pituita ſuperabundat) *à laterali morbo rarò corripiuntur.*

Quamuis enim ex eo quòd tuſſiendo ſputum reiiciatur, non magis pleura, quàm pulmo indicetur affectus, ſed tantùm ſpiritalis aliquis venter: flauo tamen colore infectum, magis illam atteſtabitur; & accedentibus aliis indiciis certiſſima elicitur pleuritidis cognitio. Quòd ſi inflammato hepate tuſſis adeſt, ea exigua eſt, & perpetuò ſicca: nam ex naturali ventre licèt nonnulla aliquando ſurſum vacuentur, vomendo tamen, non tuſſiendo, plurima deorſum reiiciuntur. At thoracem laborantem tuſſis ingens comitatur, & in qua vt plurimùm ſcreatio fit.

Nec dictis aduerſatur, quod Galenus *lib.* 5. *de loc. c.* 3. & *lib. de conſt. art. medic.* 15. & 6. *Aph.* 33. & 1. *criſ.* 5. & alibi teſtatur, vario eſſe debere infectum colore pleuriticorum ſputum, ac modò flauum, modò rubrum, aliquando candidum & ſpumoſum, nonnunquam nigrũ prodire, pro humoris inflammantis natura; & poſſe à quocunque inflammationem gigni, ſiue ea pleuritis ſit, phrenitis, ſeu quæuis alia, docuit 2. *criſ.* 12. Nã licèt demus, pleuritidem ex cuiuſuis humoris ſuperabundantia fieri poſſe, & pro illius varietate ita varium ſputum apparere, cùm tamen ex ſanguine bilioſo frequentiùs generetur, frequentior etiam erit in pleuritide, pallida ſeu flaua ſcreatio. In pleuritide tuſſis ferè eſt humida cum ſputis coloratis, vt docuit Galenus 5. *de loc. cap.* 3. cùm enim tunica, qua partes thoracis interiores veſtiuntur, non ſit ita craſſa & dura, vt corium externum, ſed qualis eſt tunica oculi, & palati, ex quibus ob tenuitatem,

&

& taritatem aliquid ſemper reſudat, 1. *Aph.*12.& *lib.de* A *conſt. art. med. cap.*15. Quando igitur ex pleura inflammata aliquid reſudat momentaneum, quod accidit quando cauſa inflammationis multa eſt, & tenuis, & communicatur pulmoni, tuſſis apparet humida: quòd ſi tunica craſſa & dura ſit, & fluxio pauca, & craſſa, nihil reſudat, aut ſi quid effluit, ſolùm irritat, quin excerni poſſit.

Non mediocris dubitatio eſt: *Vtrùm noxa pleuræ poſſit eſſe tuſſis cauſa, quin communicetur pulmoni?* Ratio dubitandi eſt, quia Auicenna 10.3. *tract.*4. *cap.* 2. reddens cauſam, quare in pleuritide tuſſis adſit, eam eſſe aſſeruit, quia læditur pulmo ex vicinitate, & Galen.2. *criſ.*10. explicans cauſam, ob quam ſtatim tuſſiant pleuritici, ait, quia id quod defluit ex membrana, pulmoni B communicatur. Deinde tuſſis, vehemens quædam eſt efflatio, quæ excitatur à natura ad expurgandas ſpiritus vias, ex Gal.2. *de cauſ.ſympt.cap.*4. Sed ſpiritus viæ ſolùm ſunt in pulmone. Igitur ſola noxa pulmonis poteſt eſſe tuſſis. Denique Galenus 5. *de loc.*3. *in fin.* diſtinguit pleuritidem notham quæ occupat partes externas thoracis, ab exquiſita, quia in ea nulla tuſſis adeſt, nihil enim eſt quod partibus interioribus communicetur, vel pulmoni.

Ex altera parte extat venerabilis Galeni auctoritas, 5. *de loc.cap.*7. vbi docet in inflammatione iecoris reperiri tuſſim, & propenſionem ad tuſſiendum, quia iecur inflammatum comprimit ſeptum tranſuerſum: & Auic. 10. 3. *tract.*3. *cap.*5. agens de ſputo ſanguinis, hoc ex C aſpera arteria, cum quadam leui tuſſi excerni aſſeuerat; ex pulmone, maiore tuſſi; ex thorace, multò maiore. Igitur ſola noxa thoracis tuſſim excitare poteſt. Inſuper Galenus 2. *de ſympt.cauſis*, *cap.*3. affirmat, pulmoni, & thoraci dediſſe naturam tuſſim, vt id quod contriſtat, expellere poſſent. Vltimò. Efflationem, in qua natura tuſſis conſiſtit, muſculi externi thoracis efficiunt. Igitur ſolo læſo thorace citra noxam pulmonis, tuſſis poteſt concitari; alioquì muſculi non ſui, ſed alterius gratia agerent.

Solue tu concluſione vnica. Nunquam concitatur tuſſis, niſi noxa contingat ſpiritus viis; quia tuſſis à natura eſt comparata, vt ſpiritus viæ expurgentur: Sicut D enim fiſtularum artifices, eas expurgant aëre impulſo; ſic ſpiritus viæ quæ fiſtulas imitantur, ſpiritus impulſione ſolent expurgari, vt docuit Galenus 2. *de cauſ. ſympt.cap.*3. Cùm enim ſint duræ & cartilagineæ, exactè comprimi non poſſunt, ideò compreſſione aliquid ab illis excerni non poteſt; quare aëre attracto, & expreſſo, ad hoc complendum opus abutitur natura, & noxium foràs extrudit, ſiue id lædat obſtruendo, ſiue comprimendo, ſiue intemperando, ſiue alio modo irritando. Hoc modo Galenus 2. *de cauſis ſympt.*4. *in fin.* affirmat, propter intemperiem frigidam aſperæ arteriæ, & aliarum partium concitari. Ex qua doctrina argumenta pro vtraque parte adducta poſſunt conciliari.

Quintum ſignum eſt difficilis reſpiratio, de qua quærendum: *Vtrùm ſit ſignum pathognomonicum pleuritidis?* Reſpiratio auctore Galeno *lib.de ſalub.diæta, com.*2. E & 8. *de placit. cap.*8. & 6. *de loc.affect. cap.*5. eſt motus thoracis, atque pulmonis, quo aër per os & nares in cerebrū, & per fauces atque pulmones in cor attrahitur. Hæc in acutis, ſi facilis, & ſine labore, magnā vim habet ad ſalutē, vt docuit Hip.1. *progn.*25. Cùm enim à ſanitate emanet, magnam ad illam indicandam vim habet, cùm facilitas reſpirationis fieri non poſſit, niſi reſpiratoria organa, & alia quæ illis adiuncta ſunt, & cōpati ſolēt, à quacunque noxa & vitio libera ſint, & abſoluta, nēpe dolore, phlegmone, vrēte calore, aut nimia frigiditate, ſeu caloris natiui extinctione. Quoniam ſi prædicta inſtrumenta quodammodo dolore, aut inflāmatione, aut caloris incendio vel eiuſdem extinctione afficiantur, haud dubiè difficilis reſpiratio oborietur.

Docet ergo Gal.5. *de loc.*3. thorace quomodocūquè affecto reſpirationem neceſſariò lædi: Licet enim inſtrumēta reſpirationis ſint ſeptum tranſuerſum, & pulmo; nam illud inter omnes corporis muſculos, ad reſpirationis functionem animali eſt vtiliſſimum, eo quòd libera reſpiratio in bene valētibus à ſolo fit ſepto trāſuerſo, 2. *de loc.*7. & 4. *eiuſdem, c.*3. hic pariter eſt reſpirationis inſtrumentum, non quòd voluntarium motum habeat, quemadmodum thorax, ac pulmo; ſed quia, vt Galenus ait, 6. *de vſu part. cap.* 10. thoracis motum ſequatur, ſitque veluti ventriculus ſpiritui deſtinatus: Quippe ſicut venrriculus cibum excipit, illūmque concoquit & alterat, ita pulmo aërem inſtar promptuarij cuiuſdam in aſperæ ramos aſſumit, adeóque cor ex peculiari pulmonis ſubſtantia illum ſibi allicit. Quocirca cùm pulmo nullum peculiarem motum præſtet, ſed thorace dilatato vnà etiam dilatetur, compreſſoque comprimatur, oportuit pulmonis ſubſtantiam fungoſam, mollem, laxamque eſſe, ſi modo facilè comprimi colligique, & rurſus diſtendi, ſequaxque eſſe debeat.

At verò thorax, inſtrumentum ſanè reſpirationis, muſculis ſuis motum reſpirationis gubernat, vt *lib.*5. *de anatomic.adminiſt.c.*1. docuit Galenus. Quo pacto cùm hæc pars reſpiratoria ſit; imò & proprium, præcipuūque reſpirationis inſtrumentum, nihil mirum ſi reſpirandi adſit difficultas, quæ eſt quædam reſpirationis læſio. Quare ſicut facilitas reſpirationis, quædam eſt naturæ operatio, fit vt hæc à ſanitate, illa à morbo oriatur ſemper, & læſio in eius functione appareat, ſeu per ſe, vel ſecundariò afficiatur, ſiue per conſenſum etiam partium remotarum; nempe quoniam membra ſolent non ſolùm vicinis compati, ſed & longinquis, quibuſcum habent connexionem.

Ob hanc cauſam alienum non eſt à ratione, ſi non modò in dolorificis thoracis affectionibus, verùm etiā vicinarum, imò & omnium partium, quæ cum ipſo mouentur, ventriculi ſcilicet, iecoris, lienis, coli, atque etiam ſpinalis medullæ, parua & frequens inducatur reſpiratio: Nam cùm dolor per motum nimium augeatur, atque adeò inſpirandi inſtrumenta plurimùm dilatari prohibeat, ne vehementiùs pars doleat, animalis ipſa facultas, reſpirationis auctor, minùs quàm par eſt, diſtendit thoracem, & motum intercipit, antequam pro neceſſitate abſoluatur; quoniam verò per paruam reſpirationem non ſatis aëris attrahitur, cogitur rurſus vis ipſa mouens, maiori interpoſita quietè quàm ſanitatis tempore, nouam actionem celeriter iterare, vt frequentia magnitudinis defectum compenſet, vt quæ aëris portio ſemel attrahi non potuit, vicibus attrahatur.

Porrò cùm thoracem Medici appellent eam corporis partem, quæ à iugulo vſque ad ſeptum comprehenditur, quæque à coſtis vtrinque circumſcribitur, ita vt anteriori ſui parte, ad pectorale os, ac ſeptum ipſum pertineat; declinet verò poſteriori ad ſpinam, & ibidem ad dorſum configatur; ſuperiorem terminum, clauiculam habeat; inferiorem, ſeptum; *lib. introduct.cap.*10. & 8. *de anatomic. adminiſt.c.* 10. & 6. *de vſu part.c.*2. & 7. & *lib.*13. *eiuſd.c.*6. *in art. med. cap.*29. quare etiam ſuperior venter nuncupatur. 4. *acut.*112. quicquid Ariſt. 1. *de hiſt.animal.*7. thoracem vſque ad inguina extendat, ita vt truncū corporis complectatur: atque adeò thoracis ſint, pectoris os, duodecim vtriuſque lateris coſtæ, *l.de oſſib. c.*12. cum ſuccingente membrana, & muſculis tam intrinſecùs earū ſpatia replentibus, quàm extrinſecùs appoſitis; proprio affectu dicetur ipſe laborare thorax, cùm videlicet eorū alicui malū adhæſerit, & ſi interni quidem muſculi coſtarum inflammentur, fieri non poterit, quin fluxio inflammationis cauſa ad membranā ſuccingentem trāſmittātur, ſicut è cōuerſo, ac mutuò propter vicinitatem inter ſeſe compatiātur.

Hanc tamen doctrinam intelligas velim, dummodò pleuritis ſit ſine delirio, nam ſi ſimul cum illa delirium adſit, cùm hoc reſpirationem magnam & raram, tanquam propriam habet, ex Gal. 1. *de diff. reſp. cap.* 12. & 1. *prorrhetic. com.* 4. & 2. *progn.* 24. reſpirationem paruam & frequentem immutabit, quæ pleuritidis propria eſt. Hoc ſolùm veritatem habebit in magno delirio, cum paruo dolore coniuncto: ſi autem vehemens, quale in pleuriticis frequentiſſimè euenit, reſpirationis difficultatem perfectè deuincet, quæ ex delirio debebat induci, vt bellè aduertit Galenus, *lib. 2. de diff. reſp. cap. 7. poſt princip.*

Sed ſi difficilis reſpiratio perpetuò pleuritidem comitatur, dubitat Galenus *lib. cit. de diff. reſpirat. cap.* 8. quomodo Hip. *in Hiſtoria Anaxionis*, non meminit difficilis reſpirationis vſque ad diem ſeptimum, cùm à principio primi diei, doloris, febris, ac ſitis meminerit. Reſpondet Galenus dubio, Hippocrati conſuetum eſſe ſpecies ſymptomatum prætermittere, quando nec communia, nec vulgaria docet, ſed ea ſolùm quæ raró accidunt, & priuatam aliquam cauſam habent, & diſtinctione egent. Si autem aliquando communia, & euidentia ſymptomata proponit, id ex arte facit, vt non ſolùm ſpeciem morbi, ſed magnitudinem, & mores exactè patefaciat, vt idem Galenus ſcribit 2. *criſ.* 10. eleganter.

Signa Aſsidentia.

IN exquiſita pleuritide dolor interdum ad clauiculam, nonnunquam ad hypochondrium pertingit, qui partim ex inflammatione oritur, quæ dolorem efficit extẽſiuum, partim ex læſa particula; quia cùm membrana ipſa ſuccingens ad iugulum vſque aſcendat, & inferiùs vniuerſum occupet ſeptum tranſuerſum, nihil mirum ſi vbi primariò, ſeu per proprietatem afficitur, doloris affectum ſuis extremis communicet, & iugulo magis, vel præcordiis, pro varietate contenti humoris in ſupernis, vel infernis partibus inflammatæ pleuræ, ex Gal. *lib. 5. de loc. c. 3.* & *lib. 2. c. vlt.* & 2. *de diff. pulſ. c. 7.* & *cit. de conſt. art. med.* vbi ex hac ipſa infert, exiguam eſſe pleuritidem, ſi dolor in neutrum pleuræ terminum deueniat; magnam, ſi ad vtrumque accedat: atque ideò ſignum hoc ex dolore ad clauiculam, vel hypochondrium, inter aſſidentia lateralis morbi indicia connumeratur.

In hac claſſe reponendum eſt ſignum illud, quod de decubitu protulit Galenus, *lib. de conſt. art. med. cit.* dum ſic ait: *Namque cùm duplex ſit ſuccingens membrana, ſi pars eius exterior circa oſſa valentiùs phlegmone infeſtetur, faciliùs in oppoſitum reclinantur ægri, opprimuntur enim, ſi ſuper affecta cubent parte. Quòd ſi pars altera, quæ intus eſt, (id quod magna ex parte accidere conſueuit) in oppoſitum magis decumbentes dolebunt, ſuſpenſa enim eſt pars phlegmone vitiata; ſin in latus perpeſſum, minùs: non enim ad oſſa comprimitur, nec pendet, ſed ab horum vtroque libera euaſit. At affectis ambabus ſuccingentibus partibus, ſuper latere vtroque ſimiliter decumbunt, &c.*

Non abs re igitur, inter aſſidentia ſigna, hæc à Galeno connumerantur, quorum natura eſt, non eſſe à morbo inſeparabilia, ſed vt aliquando ſimul inuadant, aliquando ſuperueniant, nonnunquam autem neque omnino veniant, vt *lib. 1. Aph.* 12. docuit Galenus, quoniam ex iis ſunt quæ ſæpe morbis accidunt, vt inquit Galenus *lib. 3. epid. ſect. 3. com.* 34. Verùm hoc ſignum à Galeno prolatum ſemper mihi ſuſpectum viſum fuit; quare dubitandum: *Vtrùm inflammata ſola interna membrana, leuior ſit decubitus in latus affectum.*

Cùm enim Galenus nuſquam alibi pleuram duabus præditam membranis aſſeueret, dubium eſt, quid per internam pleuram ipſe intelligat. Non poſſe autem A coſtarum perioſtium intelligi, ex eo conſtat, quia perioſtium præterquam ſuccingens membrana non eſt, quia ſingula oſſa induit, thoracem non operit. Inſuper tenuiſſima cùm ſit, & nullis vaſis conſtans, difficilè ſolet inflammari; pleura autem frequenter: & ex ea quidem cauſa, per internam pleuræ partem, interſepiens membrana accipi non poteſt; interſepientes ſiquidem multò rarius, quàm pleura inflammantur, & interna huius pars, vt *ibidem* ait Galenus, crebriùs patitur. Deinde experientia compertum eſt, plures eſſe pleuritides, quibus affecti in oppoſitum latus facilè cubant, ſicut & in ægrum, maximè cùm omnes inflammationes internæ ex ſani lateris decubitu exacerbentur: cubatione enim ſupra ſanam partem, humor ex- B primitur in ægram, & inflammationem auget; ſupra ægram autem, ab ipſa ægra detruditur, & tumorem minuit.

Sed admittenda eſt doctrina Galeni, pleuram duplicem eſſe aſſeuerantis, ſic enim habet *lib. de anatomic. adminiſt. cap. 2. Verùm ſuccingens hæc membrana, omnibus intra thoracem inſtrumentis obducitur, quemadmodum peritonæum, vaſis quæ infra ſeptum habentur, obtendi dictum eſt, oſtenſúmque. Ex ipſa autem membrana thoracem interſepientes naſcuntur: atque hac ſola re ſtructura ipſius à peritonæo euariat, quòd videlicet duplex omnino ſit, non vna, quemadmodum illud.* Ex his manifeſtè conſtat, partem pleuræ internam inflammari non poſſe, quin externa C coafficiatur: per internam ergo, & externam pleuram, tam intimam, quàm extimam illius membranæ ſuperficiem intelligit.

Ad experimentum verò ſic reſponde: Primò, multoties accidere, vt decubitus ſit facilis in pleuritide tam in latus ſanum, quàm in ægrum, ſed hoc percipies in exiguis inflammationibus, minimum ponderis habentibus; Galeni autem ſententia intelligenda eſt de magnis, & effatu dignis inflammationibus, in quibus eiuſmodi ſymptoma vnum ſolet eſſe ex neceſſariis. Solue ſecundò, ſi dicas hoc ſignum in primis diebus vtiliter obſeruari; cum verò inflammatio accreſcit, & vtraque pleuræ tunica, vehementi inflammatione obſidetur, tunc decubitus in latus ægrum, perinde atque in ſanum, moleſtiſſimus eſſe ſolet, præſertim vbi inflamma- D tionis moles ita modum excedit, vt opprimatur hoc accubitu, à pulmonis ſubſtantia cadente ſuper ipſam: quod præſertim obſeruatur in pleuritide interna, quia interna pleuræ pars frequentiùs, quàm externa phlegmone corripitur.

Signa Diſtinguentia.

PLurima ſunt ſigna in pleuritide, quæ ægros diuerſimodè opprimere ſolent, & præter illa celebratiſſima, quæ inſeparabiliter illam comitantur, adſunt & alia, ex humore contento in venis ſuborta, quæ peculiarem Medici opem efflagitant. Cuius occaſione quærendum: *Vtrùm rectè diſtinguatur febris in pleuritide eue-* E *niens, in febrem morbum, & ſymptoma?* Scitum enim eſt in doctrina Galeni, febrem diuidi in febrẽ morbum, & febrem ſymptoma: ita firmat 4. *Aph.* 37. & 7. *Aph.* 42. & 1. *epid. ſect. 3. com.* 3. Licèt enim quælibet febris ſit morbus, ad curationẽ hæc diuiſio eſt neceſſaria; quãdo enim ex humorum putredine, & vitio ſcaturit, qui in genere venoſo abundant, & inſoleſcunt, tunc adeſt totius corporis laſſitudo, premit cephalalgia, conſpicitur in toto corpore grauamen, ſitis torquet, vrina eſt rubra. Ob hanc cauſam Hippocrates *in hiſtoria Anaxionis* præcepit inſpicere vrinam; ſi enim ſe habet ſecundùm naturam, febris non morbus, ſed ſymptoma exiſtit, & ſimul cum inflammatione ceſſat: quando autem vrina ſe habet præter naturam, febris, & morbus eſt, & ſymptoma, ſedata inflammatione, propter humoris vitium adhuc perſiſtit, vt 1. 4. *tract. 4. cap. 13. in fine* docuit Auicenna,

Quare febris morbus in pleuritide, ex aliis ſignis præter pathognomonica venanda eſt.

Agendum deinde de ſputo, ex cuius colore humorem pleuritidem facientem inueſtigandum eſſe docuit Galenus; & licèt de ſputo in pleuritide, plura ex Galeni mente prælibauerimus, *lib.1.Hiſt. Princip. Medic. in com. Hiſtor.19.* ex cuius coctione, aut cruditate, periculum, aut ſalutem arguit Galenus; tamen plura ſuperſunt enucleanda, quæ exactiorem limam prærequirunt: & primo: *Vtrùm, ſecundùm Galeni doctrinam, ſputum ab expuitione diſtinguatur? lib.* enim 1. *de criſib.cap.3.* diſtinguit euidenter, dum ſic ait: *Eſt autem ſputum duplex, vnum quidem quod ſolùm caret coctione; alterum verò quod etiam prauum exiſtit: ab his verò omnibus, id quod coctum eſt, ſeparatur, quod etiam propriè ſputum appellant; neque enim quod ſanguineum eſt, ac bilioſum, atque ſpumoſum ita nominamus, ſed potiùs expuitiones vocamus. Cùm verò neque ſanguini, neque bili pallidæ, vel nigræ commixtum fuerit, id quod tale fuerit, iam ſputum vocamus, &c.*

Sputum in ægris nihil aliud eſt, vt inquit Galenus *lib.2.de diff.feb.c. 9.* quàm ea humoris pars in inflāmatione exuperātis, quæ retineri nō poteſt, ſed præ tenuitate exteriùs refudat. Dicitur verò ſputum latiùs, quidquid tuſſi è pectore, vel pulmonibus reiicitur. Modus autem quo contenta in thorace expurgantur per ſputum, *5.de loc.7.* explicat Galenus. *Lib.* tamen *1.criſ.c.cit.* ſeparat ſputum ab expuitione, ſputamine, vel ſcreatione, quia ſputum propriè appellat, id quod coctum per tuſſim eiicitur; ſputamen verò, ſeu ſcreationem, quod infectum eſt & crudum, vel prauum & malignum exiſtit. Quia verò id quod per tuſſim expuitur, in pleuritide v.g. vel pulmonia … eſt pars humoris in inflammatione contenti, variè infectum apparet, pro varietate humoris inflammationem committentis. Quare ſi bilioſus fuerit humor, flauum, aut pallidum ſputum apparebit, ex Gal.*5.de loc.3.* ſi pituitoſus, erit ſputum & candidum; ſi melancholicus, aut nigrum erit, aut liuidum; ſi nihil horum ſanguinem infecerit, rubrum. Similem doctrinam ſcripſit *2.de loc.c.9. ad princip.* & *lib. de conſt.art.medic.cap.15. ad fin.*

Sed rogabis: *Vtrùm ex ſputi colore non ſolùm affectus ipſe, ſed etiam affecta pars indicetur?* Neque enim videtur infectum ſputum ſolius affectus peculiare indicium, ſed patienti loco etiam commune: Nam licèt portio illa coloratæ materiæ quæ excernitur, ab ipſa inflammatione refudet, ſitque pars humoris in ea cōtēti, atque ideò inflammationis differentiam atteſtetur, num ſcilicet ex ſolo ſanguine, vel bile, pituita, aut melancholia permixta: ex eo tamen quòd per ſputum tuſſiendo emittatur, ſignificat membrum aliquod ſpirituale eſſe affectum: nempe quoniam ſicut ea quæ in ventriculo continentur, deorſum potiſſimùm purgantur, & nonnulla ſupernatantia etiam ſurſum, hoc tamē vomendo fit, ſic quæ in thorace, tuſſiendo; ſolæ ſiquidem materiæ in thoracis regione contentæ expurgantur tantùm, vel maximè per tuſſim, quippe quod nihil aliud eſt, quàm vehementiſſima quædam efflatio, quā plurimus ſpiritus ſimul, celerrimèque foràs erumpens, ſecum attrahit, propellitque ſuo impetu, quæ obſtruunt vias ſuas, ita aſſerente Galeno *1. de cauſ. ſympt.cap.4.* Atque ideò, &c.

Inſuper etiam ex ſputi colore non ſolùm affectus ipſe, ſed affectā pars indicatur: Nam ſi ſpumoſum & albicans ſit, pulmonem laborare ſignificat; magis autem pleuram, ſi flauum aut bilioſum fuerit, cuius ea eſt ratio ex Galeno deſumpta, *6.Aph.3;.* quia cum pulmonis caro, mollis cuiuſdam, laxæque ſubſtantiæ ſit, bilioſum humorem in ſe coaceruare non poteſt, vt ex illo generetur inflammatio, facile ſiquidem defluit bilis tenuiſſima cedente pulmonis laxitate: contrà verò accidit in pleura, cuius durities, & ſpiſſitudo prohibet in-

A tra ſe recipi craſſam lentamque materiam, qualis eſt pituitoſa; ac proinde pituitoſis tumoribus vel nunquam, vel rariſſimè infeſtatur; hinc fit vt pleuriticorum, candidum ac ſpumans non excernatur.

Deinde negare haud poſſumus, ex colore & affectū, & affectam partem indicari, cùm id *lib.2.de loc. cap. cit.* manifeſtiſſimè Galenus ob oculos proponat, appoſito exemplo in oculi, & linguæ vitiato colore: nam ſi humores in corpore redundantes ex cutis colore dignoſcuntur, eò quòd, vt ex Hip. colligitur *6.epid.ſect.4.text.29.* & docet Galenus *1.Aph.2.* & *4.de loc.cap.7.* in cute color humoribus ſimilis efflorēſcit, niſi ipſi regurgitauerint, ac in profundum receſſerint: & in parte cutis experte, quales ſunt oculi, vel in ea quæ cute tegitur rara, & tenuiſſima, vt lingua, magis ad viuum ſe exprimunt colores,
B planè qualeſcunque illi fuerint, ſimul & ſucci in vaſis abundantes, in oculis, & lingua potiſſimùm manifeſtabitur: oculi enim mundiſſimi ſunt, & exquiſitiſſima quadam puritate, pelluciditatéque perſpicui inſtar clariſſimi vitri, *7.de placit. Hip. & Platon, cap.5.* & *6. epid. ſect.4. com.28.* Ergo latere in illis non poteſt color cuiuſcunque ſucci redundantis. Iam verò colorem linguæ, ſuccorum affectiones detegere, docet idem Hip. *dicto epid. lib. ſect.4. text.14. & 16.* vbi eleganter Galenus, cùm enim flaccidæ cuiuſdam, raræ, & inanis ſubſtantiæ ſit ſpongiam referentis, ſuſcipit, & ſuſceptos manifeſtat, & iccircò Medici frequentiſſimè ſolent linguam ſpectare; quia eam eſſe viſcerum ſpecu-
C lum arbitrantur.

At hoc difficultatem inuoluit maximam: Quî enim fieri poteſt, vt ſanguis è venis in pleuræ ſubſtantiam effuſus, indéque refudans, ac pulmonis ſubſtantiam penetrās, ad áſperaſque ipſius arterias detruſus, tuſſi adeò ruber, & integer excernatur? Dic. In thoracis regione, ob magnum calorem ſanguis affluens ſtatim calefit, attenuatur, & ad pectoris cauitatem refudatione transfunditur, indeque breuiſſimo tempore, ob thoracis, & pulmonis motum continuum, per ipſius viſceris ſubſtantiam, & bronchia, ad aſperam vſque arteriam citiſſimè penetrat; non tamen omnino purus, ſed quaſi integer & inalteratus, natiuum adhuc ita retinet ruborē, vt à puro in venis contento illum diſtinguere ſit difficile. Neque dicas, quòd à venis excluſus ampliùs ſan-
D guis non eſt, cùm ſolùm intra venas ſuam ſeruet formam, ex Ariſt.*3.de animal.2.& 9.* Nam illicò putreſit, ex Hip.*6.Aph.20.* quia Ariſtot. dictum intelligendum eſt, ac ſi ſanguis omni nutriendi facultate priuetur: nec enim nutrire poteſt, niſi ad oſcula venarum paulatim alteratus accedat, & in roris ſpeciem conuerſus apponatur, & aſſimiletur. Hippocraticum verò oraculum eſt veriſſimum, dummodò ſanguis per moram retentus intra partem affectam putrefiat, quod in pleuritide, aut pulmonia non accidit, quia breuiſſimo tempore refudat, tranſmittitur, & expuitur.

Vtrùm ſputum nigrum melancholicam pleuritidem ſignificet? Humor enim craſſus, terreſtris, & ſiccus, duram, denſamque pleuræ ſubſtantiam penetrare nequit.
E Dic. Pleuritidem, cùm ſit inflammatio, à melancholia non oriri, ſed à ſanguine melancholico, qui ob adiunctam aliqualem tenuitatem & calorem, membranam etſi denſam peruadere poteſt: licèt non ſit negandum à melancholico ſanguine, vtpote craſſiore rariſſimè pleuritidem originem ducere, cùm frequentiſſima cauſa ſit bilioſus ſanguis.

Vtrùm ſputum album & ſpumoſum, pleuritidis pituitoſæ ſit indicium? Nam pituita, humor lentus eſt, lentore adhæret, & ſic duram pleuræ ſubſtantiam penetrare nequit. Si verò ſanguis pituitoſus eſt, miror quomodo à rubedine ita poſſit exui, quin in pleuram refudans, & excretus per tuſſim, aliquo modo non rubeſcat, & ita ſputum non erit album, neque ſpumæ colorem referet. Dic. Quòd pituita non confluit in pleuram,

pleuram, ſed pituitoſus ſanguis, qui cùm minorem lentorem participet, penetrare poteſt. Exit autem ſputum album,& à rubore, quem antea in corpore retinebat, orbatum, quia ſanguinem natura ad ſui alitionem ſummopere retinet:ita in ſuperpurgationibus, poſtquàm alij humores violenter educuntur à medicamento purgante, ſolus ſanguis ad extremum vſque retinetur, quem non niſi coacta, & laceſſita exire permittit, ex Gal. 3.*ſimpl.cap.* 27. Hoc modo Vrina, licèt ſit ſerum ſanguinis, & aliorum humorum, quotidie excernitur flaua, & nulla rubedine infecta. Eadem ratione de bilioſa pleuritide, in qua flauum excernitur ſputum,eſt dicendum.

Vtrùm exquiſita pleuritis à flatu generari poſſit, & à falſa,ſpuriáque diſtinguatur? Inter cauſas pleuritidis veræ non comprehendi flatulentam materiam, ea eſt ratio, quia flatus non detinetur,ſed facilè ſecedit ad inane pectoris, & licèt ibi aliquantiſper immoretur, præ motu, & calore citò abſumitur; in partibus autem externis fere colligitur, & ob minorem calorem loci, non reſolutus,diuturnos concitat dolores. Hoc modo in ventre medio magis infeſtat flatulentus dolor, quia aëre multo intus,& extrà inficitur,& craſſioris eſt carnis reliquis,& à defluxione à capite rheumatica opprimitur ſæpe.

Ex cruditatibus plurimis, inquit Aëtius *tetrab.* 1. *ſerm.*4. *cap.*68. *& cibis humoris craſſi, aut pituitoſi, cuiuſmodi ſunt bulbi, ac fungi, & conſimiles, crudi, viſcoſique, & tenaces humores in corpore generantur, qui aliquando repentè ſe in vacuum thoracis locum ingerunt, aut in ipſum etiam pulmonem. Multitudo itaque ſua ſuccingentem latera intrinſecùs membranam diſtendentes, inferunt dolores, vt imaginatio factæ inflammationis inexpertis exhibeatur: quinetiam vias ſpiritus intercipientes vehementem ſpirandi difficultatem inducunt, &c.* Poſſibile enim eſt, vt vitioſus, tenáxque humor, frigidus,ſincerus,& impermixtus, in pleuram decumbat, & imputridus ibi adhæreſcat, diſtendénſque flatu ſuo, dolorem, difficultatémque pariat ingentem: at partis raritate, tenuitate,ac calore illicò diſcutitur. Vtramque facilè diſtingues: Nam in exquiſita & vera pleuritide, illa ſeſe oſtentant ſigna inſeparabilia; in falſa, neque adeſt tuſſis, febris, pulſus durities, neque ſitis, aut caloris acrimonia opprimunt ægrotantem.

Vtrùm ab hepatis inflammatione pleuritis diſtinguatur? celebri quadam Hiſtoria explicuit Galenus, 5. *de loc. cap.* 7 quam nos *lib.*2. *Hiſt.Princip.Medic. Hiſtor.* 101. ſumus interpretati. Ille enim *lib.* 2. *de loc. affect.cap.*9. exactè ſpeculatur, quo pacto indaganda ſit affectio, & affectus locus, conſiderandúmque docet, num aliqua actio in corpore læſo appareat: Nam cùm certum ſit, pati membrum omne cuius læditur actio,planè ex læſa actione pars affecta deprehendetur. Quoniam verò per conſenſum, aut proprietatem affici poteſt, ad læſionis modum iubet inſpicere. Quemadmodum enim actio læſa in genere indicat affectum locum; ita ſpecies læſæ actionis, qualitatem affectionis: atque ideò per ſigna inquirendum eſt,num propria ſit,an per conſenſum affectio;& ſi per conſenſum, cuiuſnam partis: rurſus num ſimilaris ſit,an inſtrumentalis;fiens adhuc, an fixa & ſtabilis, & ſic de reliquis, per omnes affectionum ſpecies diſcurrendo.

Vt autem morbi ſpeciem, à qua vitiatur actio, venemur, affectam particulam oportet intueri, diligentérque notare, num tumore aliquo, aut dolore infeſtetur, & cuius generis vnumquodque illorum ſit: conſtat ſiquidem varias eſſe dolorum, ac tumorum differentias: Deinde ad aliud ſignum ab excretis deſumptum progrediendum; contemplari enim oportet partis laborantis excrementa, qualia nempe ſint, & quo colore infecta, crudáne, an mediocriter cocta. Vluà, per quam expurgentur vitium, (quo ipſo indicium à ſitu ſignificatur,) & num portio aliqua eſſentiæ ipſius affectæ excernatur: ab his ſiquidem omnibus accuratè conſideratis, & affectio, & locus dignoſcuntur.

Inſuper attendendum, quænam corpori vniuerſo, quæue ſingulis ſpecialiter partibus in affecto loco incommoda, & detrimenta aduenerint,quæ vel ex actione læſa, vel colore vitiato, vel deprauata figura deprehendentur. Per huiuſmodi verò nocumenta aliunde communicata, ſignificatur ſignum illud poſtremũ, quod è partibus conſentientibus deſumitur. Eſſe verò per ſigna illa diſcurrendum in affecti loci, & affectus inquiſitione, nec ſufficere aliquando vnum, vel alterum indicium, ad certam illorum cognitionem comparandam, *loco cit. de locis affectis* eleganter oſtendit Galenus.

Et vt maiorem huius rei notitiam planam faciat, adducit in medium exemplum de lateris dolore circa nothas, ſpuriáſue coſtas, ex quo ſanè quamuis doloris modus, & ſitus,ſeu locus conſentire videantur, non illicò tamen ſuſpicandum eſt hominem pleuritide vexari: fieri ſiquidem poteſt, vt ob iecoris phlegmonen dolor ille excitetur iuxta ipſas coſtas ſpurias, ſub illis enim ex vtroque latere iecur latitat: nam quamuis in dextra potiſſimùm parte contineatur, *lib.*4. *de vſu part. cap.*7. maximam tamen inferioris ſepti ſedis regionem occupat; totam ſiquidem illius dextram partem contingit, mediæ vniuerſæ ſubtenditur, ſiniſtræ verò licèt non tantùm, ei tamen incumbit vſque ad medium coſtarum ſpatium: ac proinde in ſiniſtrum etiam latus pertingit,& ex vtroque latere ſub nothis continetur coſtis, ac proinde ex iecoris inflammatione poterit in illis dolor vtrinque oriri. Quare non ſufficit dolere latus iuxta ſpurias coſtas, ad hoc vt coniiciamus pleuritidem adeſſe.

Confugiendum ergo docet, ad indicium ab excreto deſumptum, conſiderandúmque num tuſſiendo aliquid excernatur: ſi enim emittatur ſputum coloratum, flauum nempe, aut rufum, pleuritidis certitudinem habebimus: materia enim in iecore contenta per medium ſeptum reſudare non poteſt, ad hoc vt per ſputum educatur: nam etiamſi aliquando portio aliqua humoris ex iecore inflammato ad pulmonem, & thoracem tranſmittatur, perexigua tamen eſt, & quæ tuſſiendo pelli non poteſt, atque ideò ſicca eſt tuſſis, 2.*progn.*3.

Verùm quia fieri etiam poteſt, vt in pleuritide nihil expuatur,vel quia materia nimis cruda eſt,nimiſque impacta, adeò vt nihil quod eiici poſſit, reſudet, 2. *criſ.*10.vel quia notha eſt pleuritis: in illa enim cùm inflammatio thoracis muſculos potiſſimùm occupet, nihil contenti humoris per aſperam arteriam expuendo remittitur: Si cum coſtarum ſpuriarum dolore, tuſſis inuadat ſicca, nondum diſcernere licebit, iecoriſne, an pleuræ ſit ipſa inflammatio, ac propterea ad alia ſigna recurrendum,quibus illarum partium phlegmonæ diſcernuntur, quorum Galenus citatis locis nonnulla recenſet, pulſum nimirum, qui in pleuritide durior eſt & minor,quàm in iecoris inflammatione, 4. *de cauſ.pulſ.cap.*7.*&* 8.

Alterum ſignum, quo hi affectus inter ſe diſtinguuntur, eſt alui deiectio, quæ iecore inflammato ſubcruenta eſt, & loturæ carnis nonnunquam ſimilis, videlicet quando inflammationi, virtutis ſanguificæ debilitas coniungitur, 3. *de cauſ.ſympt.*2.& *lib.*5.*de loc. cap.*7. Vbi enim vis illa hepatis debilis & infirma exiſtit, ſanguinem exactum efficere non poteſt, ſed incoctum, & imperfectum, vnde cogitur natura illum ad inteſtina remittere, tanquam ſeroſum,& inelaboratum, parúmque vtilem ad membrorum nutritionem, atque ideò efficaciſſimum laborantis hepatis indicium. Quoniam tamen ſubcruenta hæc excrementa non

ſemper

ſemper iecore inflammato excernuntur, niſi detur affectus ille qui propriè iecorarius appellatur, in quo labaſcit vis illa quæ ſanguinem gignit; vbi nihil tale excernitur,ad exactam dignotionem vtile quidem erit dextrum hypochondrium tangere, & intueri;& ſi in illo tumor deprehendatur, dubium nullum relinquitur, phlegmonen occupare iecur: quòd ſi non inueniatur tumor, non ideò tamen iudicandum, à phlegmone immune eſſe:poſſibile ſiquidem eſt,vt vel iecoris cauo contineatur, vel in ea gibboſa parte, quæ ab ſpuriis contegitur coſtis; quare nullum tactui, vel aſpectui apparentem exhibet tumorem.

Adde quòd in hepatis inflammatione dolor non adeſt punctorius: tunc enim pleura primario affectu non laborat, ſed quandam potiùs experitur tenſionem, à grauitate, & contractione deorſum ab inflammato iecore ſuborta; qua detracta pungens non ſentitur dolor, ſed tenſiuus: Quare hac doloris differentia huiuſmodi affectiones facilè diſtinguuntur.

Vtrùm autem *facilis ſit diſtinctio pleuritidis à peripneumonia? citato* 2.*de loc.* explicat Galenus, dicens inflammati pulmonis indicia eſſe,ſpirandi difficultatem,cum tanta anguſtia, vt ſuffocari æger videatur, & nonniſi recta ceruice ſpirare poſſit, quod malum Orthopnœa ſolet appellari: Accidit autem in peripneumonia ingens hæc thoracis anguſtia, & multò maior quàm in pleuritide, propterea quòd pulmone inflammato bronchia anguſtantur nimis, quæ aëris ſunt receptacula. Inſuper peripneumonici calidiſſimum exhalant ſpiritum, ob nimium ſcilicet æſtum, quo pulmo ipſe affligitur; quare ad illum extinguendum, vehementer, crebróque expirare cupiunt, & multum, frigidúmque aërem attrahere, cuius tractione immenſus ille feruor quo æſtuant;mitefcit,ac ipſi meliùs habere videntur.

Præterea cùm tuſſiunt, ſputùm modò hoc, modò illo colore infectum emittunt,& ſpuunt ſemper, quia cùm locus patens, laxúſque ſit, poteſt facilè contenta emittere; non ſic tamen ſemper pleuritici, in quibus ſæpe nihil expuitur, & quia crudus, nimiſque impactus humor expulſioni aliquando non paret; & quia nonnunquam, eo quòd in externis muſculis continetur, non permeat, vt per ſputum expellatur.

Denique febrem habent acutam pulmonia laborantes,ob cordis vicinitatem,cui inflammati pulmonis calor communicatur: deinde grauitatem quandam thoraci incumbentem perſentiunt; ſimul & dolorem in pectore & ſpina, quaſi ex profundo venientem: nimirum quia cùm ſeptum tranſuerſum valde ſenſibile ſit, & à diſtento, tumentique pulmone grauetur, ſentitur dolor veluti ab imo,in quo inſenſibilis pulmo continetur, adueniens, & potiſſimùm quidem ad pectus, hoc eſt, anteriora thoracis, & ad ſpinam, id eſt poſteriora,quoniam hæc ſunt thoracis extrema,quibus ſeptum alligatur, atque ideò in illis magis percipitur dolor à pondere, & grauitate pulmonis, in medio thoracis locati, inductus. Vltimò vtriuſque affectus magna eſt differentia in pulſu: in pulmonia enim adeſt pulſus magnus,languidus,& inæqualis, 4.*de cauſ. pulſ.* c.2. *& alibi*;in pleuritide verò manifeſta durities percipitur.

Maior tamen eſt difficultas,enucleare: *Vtrùm pleuritici acceſſiones tertianarias patiantur?* Id enim ſignificauit Galenus 1. *Aph.*12.§. *Ac morbo quidem laterali.& phrenitidi magna ex parte per tertium diem acceſſiones fiunt:* quod etiam ſcribit,2.*de diff.feb.cap.*9. §. *Quare non procul à vero eſt exiſtimandum, ſanguinem ipſum nonnunquam in iis quæ inflammationem patiuntur particulis ſubire putredinem, ex quo quidem ſimpliciores, quàm ex aliis humoribus febres fieri; acceſſionum verò proportionem in tertiano præcipuè circuitu aſſumere: Nam ita in iis qui* A *laterum inflammationes patiuntur, eſt obſeruatum, quo tempore maximè rubrum expuunt, &c.* idem aſſerit, 1. *criſ.cap.*7.

At hæc doctrina videtur dubia,& obſcura: quia febris quæ pleuriticos comitatur, maximè quando ſubidum expuunt,eſt ſanguinea, ex Gal. *loc. cit.* cum ſequatur idéam humoris inflammationem committentis; febris autem ſanguinea, eſt continens, nullum circuitum ſeruans, cuius vniuerſum tempus, vnica acceſſio eſt, quæ vel ſemper in eodem tenore perſiſtit, vel minuitur,vel augetur, donec iudicetur, ex Gal. 2.*feb. vlt. ad fin.* & 9. *meth.*3.*&* 4.& hoc ſignificauit Auicenna 1. B 4.*tract.*2.*cap.*43. *ad fin.* dicens: *Et hæc quidem febris eſt continua, quæ non tepeſcit propter continuitatem materiei, & eius adhærentiam vſque ad criſim, & mortem.*

Dic febrem ſanguineam putridam, eſſe quodammodo bilioſam, quia, vt inquit Galenus 2. *criſ.*c.2. *Sanguis cùm putreſcere cœpit, non ampliùs bonus remanet, ſed iam ad amaræ bilis naturam tranſit; Nam cùm putreſcit, illius pars tenuior, & pinguior; leui alteratione vertitur in bilem, & cùm vlteriùs aduritur, vertitur pars craſſior in melancholiam*, ex Gal. 2. *feb.*9. Quòd tamen breuiore tempore fit, quando ſanguis putreſcit extra vaſa,tunc enim promptè in flauam bilem degenerat, quia cùm duplex putrefactionis cauſa ibi detur, nempe prohibita difflatio, & quia non gubernatur à natura,maximè, & celeriter putreſcit; in venis verò etiam quando C putreſcit, propriam formam longiore tempore ſeruat, quia tunc vnica ſolùm adeſt putrefactionis cauſa, impedita ſcilicet tranſpiratio.

Ob hanc cauſam febris ſanguinea, ex ſanguine ſolùm circa vaſa putreſcente, non aſſumit circuitus tertianarios, niſi poſt quartum, & aliquando nonniſi poſt ſeptimum; quod facilè probari poteſt ex hiſtoria iuuenis ſerui propoſita à Gal. 9.*meth.* 4. cui febris ex ſanguine putrido, vſque ad ſeptimum, ſine aliquo circuitu, perſeuerauit. At verò quando ſanguis putreſcit extra vaſa, nimirum quando febris ſanguinea D habet ortum ex inflammatione, tunc ſtatim aſſumit circuitus tertianos: quare in pleuritide ſecunda acceſſio tertio die fit, vt *cap.* 7. *lib.* 1. *criſ.* dictauit Galenus.

Hoc modo eſt explicanda doctrina Auerrhois, *lib.* 4. *collig. cap.*31.aſſerentis, *ex ſanguine putreſcente in venis, febrem generari, quæ nullum typum obſeruat, niſi quando fuerit propter apoſtema nominatum phlegmon, quod in aliquo membrorum principalium eſt exortum, ſicut in hepate, & in diaphragmate, quia tunc in hac febre apparent circuitus tertianarij, choleræ paroxyſmis perſimiles.*

Hanc fuiſſe Galeni mentem iudicabis, ſi illius verba exactè perpendas, *lib.* 9. *meth.cap.* 5.*ad princip.* dum ſic ait: *Quas, ſi ſine putredine conſiſtant, ex diariarum eſſe genere dixi: ſin iis putredo aliqua vel ab initio ſtatim, vel* E *poſtmodum ſuperueniat, vbi in omnibus venis, ac præcipuè magnis ea conſiſtit, continentes excitari febres;vbi in vnica animalis parte,febres quæ certo ambitu accedunt, &c.*Quo loco per febres,quæ ex putredine ortum habent, quæque in vnica animalis parte conſiſtunt, non alias videtur intelligere, quàm illas quæ ex inflammatione aliciuis partis internæ generantur, & ſunt febres ſanguineæ, quæ ſtatim circuitus habent: quæ ſolutio eſt valde conſona menti Galeni.

Vtrùm inflammatis internis muſculis intercoſtalibus maior dolor adſit, quam inflammata pleura? diſſidium eſt; Dic, quod ex mente Rhaſij *de pleuritide*, maior, & vehementior eſt,quàm in exquiſita, in qua pleura primariò inflammatur. Nec immeritò:tum quia muſculi illi vtrinque à coſtis premuntur, & craſſiores cùm ſint, magis tument per morbum; tum quia pulſantem etiam dolorem patiuntur, qui in pleura non datur, quoniam arteriis vacat, vt *ſuprà* prædiximus.

Pleuritis

Pleuritis etiam ſanguinea à biliosa diſtinguitur ex ſputi colore: Nam in illa ſputum rubeſcit, in hac flaueſcit. In illa minor adeſt durities in pulſu, quia bilis calidior & ſiccior ſanguine cùm ſit, arteriam magis tendit, & indurat. Ex dolore quoque diſtinctio fit manifeſta, nam ex bile vehementior concitatur, quàm ex ſanguine. *Vtrùm autem hoc ſit verum?* expendendum eſt: Vbi enim fuerit maior continui ſolutio, maior dolor aderit, quia hæc doloris cauſa maxima cenſetur, 3. *ſimpl. cap.* 3. & 3. *de fract. com.* 34. At ſanguis confluens in partem, copia, & craſſitie ſua magis grauat, diſtendit, & maiorem tumorem concitat. Ergo, &c.

Attamen à bilioſo humore mordente, pungente, & irritante, vehementiorem dolorem concitari, quàm à ſanguineo replente, Galenus 12. *meth. cap.* 8. poſito exemplo in colico dolore à bile concitato, manifeſtè confirmat: humor enim bilioſus, tenuiſſimus cùm ſit, calidiſſimus & acerrimus, dolores ingentiſſimos parit: ſanguis enim, aut pituita, mitiores ſunt humores, & magis benigni, & licèt grauent, non mordent; bilis verò intemperie ſua vellicat, & ferit.

Præſagium.

AB Arabibus quæſtio ſolet excitari: *Vtrùm ſiniſtra pleuritis ſit frequentior dextra?* Rhaſius 4. *continent.* 3. frequentiam tribuit læuæ, ob eam cauſam, quia dextra pars multò robuſtior eſt, calidior, atque adeò magis reſiſtit, & materias ad ipſam fluentes diſcutit, nec ita facilè patitur aceruari, vt inflamment. Sed obiicies, ſi eſt calidior pars dextra, videtur ob proportionalitatem debere frequentiùs inflammari. Dic, quòd in ſiniſtra ob arteriæ aortæ calorem magis infeſtant fluxiones: calidior enim, & vberior ſanguis ſuapte natura excandeſcens, & ad hanc partem hac de cauſa confluens, inflammationes ſæpiuſculè parit.

Rogabis: *Vtrùm pleuritis dextra ſit periculoſior ſiniſtra?* Nos propoſitis pro vtraque parte validis argumentis *lib.* 2. *Hiſt. PP. Medic. in com. Hiſt.* 20. ſiniſtram eſſe acutiorem, & periculoſiorem determinauimus: Nam licèt in reliquo corpore ſiniſtra ferè omnia dicantur ignobiliora, ac infirmiora, prout docet Galenus in locis multis, & firmat Ariſt. 1. *de hiſt. animal. cap.* 15. atque etiam ſiniſtrum latus abſolutè frigidius ſit, & debilius, non tollit hoc, quominùs aliqua eius pars, nempe quæ prope nobiliſſimum cordis ſinum exiſtit, calidior, fortior, & nobilior habeatur, ſicut & venter ipſe ſiniſter, idque non modò ob qualitatiuum, ſed ob quantitatiuum, innatúmque calorem, ſpiritum copioſum, & plurimum arterialem ſanguinem aortæ, ac ſiniſtri ventriculi.

Licèt enim admittamus, maiorem ſanguinis copiam in dextra parte thoracis aceruari, quia tamen ille minùs calidus eſt, minúſque nobilis pars ipſa, minùs etiam periculosè inflammabit, nec fiet difficilior huius lateris curatio, ob magis aſſiduum huius lateris motum: tùm quia laborantes, interim dum curantur, quieſcunt; tum quia ſuo faciliori motu, magiſque expedita contractione faciliùs materiam expellet.

Inquires deinde: *Vtrùm pleuritis ſicca aliquando periculum non inducat?* Dic, quòd licèt pleuritis ſicca, quam vocant incoctam, ferè vel celeriter hominem rapiat, vel longo tempore finiatur, ex Gal. 5. *de loc.* 3. quia humoris contumaciam, malignitatem, & virtutis debilitatem arguit, humorem noxium non potentis nec coquere, nec expellere, tamen aliquando, rarò tamen, ſi leuia ſymptomata infeſtent, & humor ſit paucus, & benignus; non eſt periculoſa, ex Rhaſio 4. *contin.* 4. nam humor à virtute forti attenuatur, vel inſenſibiliter exhalat.

Vtrùm pleuritis hyeme frequentiùs infeſtet? Si enim fit

A à bilioſo humore, & hic æſtate generatur, & inſoleſcit, 1. *de natur. human.* 36. cur hyeme frequentiùs adueniet? Dic, pleuritides pituitoſas frequenter hyeme contingere, & hoc modo Hip. 3. *Aph.* 23. pleuritidem hyemi addixit, præſertim quæ à catarrhoſa defluxione originem ducit. Neque tam rarò bilioſa hyeme generantur, præſertim quibus ab autumno, & æſtate in corpore bilis retinetur: quæ deinde denſato corporis habitu, præ frigore ad internas ſedes repulſa, ad pleurámque corriuans, inflammationem huius partis inducit. Accedit, quòd thoracis membranæ & ſenſiles partes, ab hyemali frigore læduntur valde; quare ob dolorem, ex toto attractis humoribus, ſæpiſſimè inflammatione corripiuntur.

B Eſt etiam dubium: *Vtrùm pituitoſi rarò pleuritide corripiantur?* Annuit Hip. 6. *Aph.* 33. *Qui acidum eructant, non valde morbo laterali corripiuntur.* Nam pleuritis frequenter fit à bile: *Ob hanc igitur cauſam, quibus pituita natura ſuperabundat, rarò à morbo laterali corripiuntur.* Quòd ſi accidit pituitoſis, non eſt magna. Videtur tamen, quòd ex improportionalitate ſit maior. Dic, maior eſt ſi fuerit bilioſa, ſed quia in pituitoſo creditur pituitoſa, ideò parua eſt.

Dubitabis: *Vtrùm iuuenes, inclinantes, vel ſenes frequenti pleuritidi magis ſint obnoxij?* Dic, verè ſenes minimè pleuritide corripiuntur, quia pituitoſi & frigidi; virides, frequentiùs, & ſunt illi, qui iuuentutem iam
C tranſgreſſi, ætatem agunt conſiſtentiæ, ac declinare iam incipiunt. Hoc ita eſſe profert Hip. 3. *Aph.* 30. *Vltra hanc ætatem* (hoc eſt, conſiſtentiæ) *progreſſis, aſthma,* (id eſt, creber anhelitus) *morbi laterales, &c.* Obiicies. Si iuuentus eſt ſanguinea, bilioſa, & in conſiſtentiæ ætate, calore iam mitiori facto, bilis acredo mitigatur, ac tenuitas deponitur, cur iuuentus pleuritidi non erit magis obnoxia? Dic dupliciter, primò: Bilis progenita in iuuentute, & relicta in corpore, nec diſcuſſa, acrior redditur, feruet, & ad pleuram confluens, pleuritidem committit: Contrà accidit in iuuentute, qua ætate bilis accreſcens à forti calore reſoluitur. Solue ſecundò: Morbi bilioſi frequentiùs accidunt in iuuentute, & æſtate, quàm in inclinante, & autumno, quia magis minuit bilem refrigeratio eius aliqua, & diminutio ex
D tempore, quàm augeat malignitatem receſſus eius in profundum. Verùm quia morbi thoracis frequenter oriuntur ex immoderantia victus, cui æquè ſe exponunt inclinantes, ſed minùs tolerant, ideò frequentiùs inclinantes pleuritide premuntur.

Vtrùm fœminæ viris frequentiùs pleuritide capiantur? Dic, minùs accidit fœminis, quia frigidiores, & crudo, ſeroſóque ſanguine magis abundant. Deinde ſunt humidiores, & in natura humidis non accreſcit bilis. Inſuper fœminis ſuperiora, minora ſunt, & minùs ſanguine turgent, 4. *de placit. cap.* 9. Denique patiuntur ſtatis circuitibus menſtruas purgationes, quarum ope inutilem ſanguinis copiam deponunt. Hinc fit, vt ex minùs ægrotent maribus, ſicut & ſenes iuuenibus, licèt
E imbecilliores.

Vtrùm alui fluxus in pleuritide poſſit eſſe vtilis? Auicenna 2. 1. *doct.* 1. *cap.* 8. probat, dicens: *lienteria ſanat apoſtema lateris* Nam ſi Hip. 6. *Aph.* 17. in morbis oculorum alui profluuium commendat, quia reuellit, & euacuat; pari ratione proderit in pleuritide, maximè cùm alui fluxus præſeruet à pleuritide, 6. *Aph.* 33. & eadem ſit ratio præſeruationis, & curationis, 4. *de ſanit. tuend.* 5. hæc enim vacuatio, quia fit per loca conſueta, 7. *meth. vlt.* ſummè à Galeno æſtimatur. Contrà docet Hip. 6. *Aph.* 16. *Pleuritide, & peripneumonia correpto, alui profluuium adueniens, malum.*

Plures reſoluunt hoc modo: Alui fluxus in fine, vel ſtatu adueniens, eſt prauus; hepar enim debilitari ſignificat: In principio, eſt vtilis, & eſt ſignum bonum. Quæ doctrina admitti non poteſt: Nam va-

cuatio in initio facta, reproba ferè eſt, ob cauſas multas præſcriptas à Galen. 4. *Aph.*22. quia facultas expultrix non ſolet expellere id quod moleſtat, niſi in fine perfectæ coctionis, humoris innoxij à noxio iam ſeparatione facta, vt docet Galenus 4. *de præſag.ex pulſib.vlt.* & 3. *de dieb.decret.*2. *in med.* & euacuatio quæ accidit in ſtatu, præcedentibus ſignis coctionis reprobari non debet; quantumuis enim praua ſint ea quæ excernuntur, ſi bene exeant, debent commendari, vt voluit Hip.4. *Aph.*47.

Meſuë *cap. de pleuritide*, rectiùs ſoluit, cùm inquit: *In principio pleuritidis accidit alui fluxus duobus modis, vel ob copiam humoris, conſtante virtute, & potente vacuationi modum præſcribere, & tunc iuuat tanquam cauſa, & non vt ſignum; impetum enim humoris fluentis reuellit, & euacuat. Altero quidem modo, ob morbi vehementiam, & humoris multitudinem, cum virium debilitate contingit, & hic reprobandus eſt, & non ſolùm vt ſignum, ſed vt cauſa eſt inutilis: deiicit enim vires citra morbi leuamen.* Rurſus in ſtatu etiam duobus modis contingit: vel enim ſigna adſunt coctionis, vt quando pleuritis eſt citra periculum, & iuuat, quia criſis ratione pleuritidis cauſa ſolet vacuari. Quòd ſi ſigna funeſta ſint, & exitioſa, nocet; ob magnitudinem enim, & malignitatem inflammationis, iecur & ventriculus debilitantur valde. Quare licèt in affectibus thoracis euacuatio per ſputum ſit conuenientior, ea tamen quæ fit per alui fluxum aliquando etiam vtilis eſt, ſi tempeſtiuè, & præcedentibus ſignis coctionis celebretur.

De ſputo breuiter. *Vtrùm ad bonum ſputum plures ſint requiſitæ conditiones?* Dic, quòd ſicut vrina, vaſorum; & deiectio, ventris; ita ſputum, thoracis coctionem oſtendit, 1. *criſ.*5. Diſtat hoc ſignum ab aliis, quia in reliquis ſufficit coctio excrementi ad ſalutem: in ſputo non, niſi addatur facilitas excreandi; quidam enim ex optimo ſputo retento mortui ſunt, 2. *progn.*67. nam quandoque retinetur ob imbecillitatem expultricis, interdum ob craſſitiem ſputi cocti, 5. *de loc.* 2. *in fin.*

Coctio autem in ſputo ipſo, ex ſubſtantia, & colore potiſſimùm ſumitur, 2. *criſ.*10. ſed ex figura, rotundum, calorem immodicum thoracis indicat, nam glutinoſa materia ideò etiam in ſanitate apparens, ad phthiſim parat, 6. *epid.ſect.*3. *com.*36. Aduerte autem, quod licèt pleuritis ſine ſputo, vel celeriter hominem rapit, vel longo temporis ſpatio coquitur, 5. *de loc.cit.* & 1. *acut.* 23. aliquando tamen ſignificat tenuitatem humoris, in quo ob paucitatem materia inſenſibiliter reſoluitur, ex Auic. *cap.*4. *cit.*

Aduerte deinde, quòd licèt facilitas expuendi ſit optima in bono ſputo; in malo non tollit malitiam, ex Auic. *cap.*8. Vtiliùs tamen docuit Hip.4. *Aph.* 47. & 2. *progn.*51. quòd omne ſputum ſedans dolorem, bonum eſt, quia malæ excreationes omnes non ſunt ſimpliciter prauum ſignum, vel bonum, ſed ex tolerantia, vel modo exeundi diiudicantur.

Quæres deinde: *Vtrùm rubrum ſputum, crudum ſit?* Dic, quòd non eſt optimum, quia ex 2. *prog.* 33. vnus humor, ſicut vnum elementum valde intemperat. Secundò, quia purus humor receſſit à multo calore, vel frigore. Tertiò, quia permixtæ excretiones magis expurgant corpus. Quartò, quia 1. *Aph.*12. ſputum debet eſſe album, læue, conſiſtentiáque mediocre, non rubrum, aut alio colore infectum. Id probat Auic.10. 3. *tract.*4. *cap.*5. pleuritidis incrementum vocans, quando ſputum incipit remoueri à rubedine verſus albedinem, manifeſtè oſtendens, ſputum purè rubrum, crudum eſſe, quia morbus eſt in principio, & nullam coctionem admittit.

Neque obſtat primò, quod ſanguis ſit cōcoctus, quia cùm protinus è vaſis excidit, & in locum inflammatum incidit, priſtinam bonitatem amittit, & alium naturæ cultum deſiderat. Non ſecundò, quòd Galenus *lib.*2. *de criſ.cap.*10. & *lib.de art. med. conſt.* 28. aſſerat ſanguinea ſputa, mitiſſima eſſe, quia ad alia, quæ cruda ſunt, collatione facta, eſt intelligendus: Reliqui enim humores, cùm vel per diminutam, vel ſuperfluam coctionem à mediocritate longè recedant, difficiliùs elaborantur, & cultum naturæ recipiunt: ſanguis verò cùm auctore Galeno 4. *de ſanit.tuend.cap.*4. in medio illorum exiſtat, dulciſſimus eſt, & concoctu facillimus. Hoc ita eſſe palàm fecit Galenus 6. *epid.ſect.* 3. *com. vlt.* iuuenis hiſtoriam enarrans, qui pleuritide cum ſputis cruentis laborans, ſola victus ratione citra ſanguinis miſſionem ſanatus eſt.

Nec obſtat tertiò, quòd 2. *progn.*46. inflammationes à ſanguine ſunt benigniores, quàm ab vtraque bile: quia ibi confertur ſincerum ſincero. Non quartò, quòd *com.*47. *cit.progn.* omnem ſincerum condemnat humorem dempto ſanguine: quia non ita damnatur, vt reddat morbum prauum, ſicut alij humores ſinceri reprobantur. Quare rubrum ſputum, etſi ſit mite, crudum tamen exiſtit.

Dubitabis: *Vtrùm ſputum nigrum ſit peius glutinoſo, viridi, ſpumoſo?* Quantum mali portendat color viridis excrementorum, ſatis probauit Galenus 1. *de criſib. cap.* 12. dum ſic ait: *Si morbus malignus extiterit, exiſtentibus alui excrementis, & vomitibus viridibus, poſtmodum nigri ſuperueniunt, &c.* Ex quibus verbis ſatis colligitur, virides colores ſemper per malignum morbum apparere, & magno incendio generari, & nunquam ex refrigeratione oriri. Neque dicas, viridis coloris generationem, ſicut & nigri, cuius eſt principium, pariter à cauſa calida, & frigida ſuboriri: quia non ſemper per viridem ad nigrum itur, ſed tunc ſolùm quando ex calore, nigri generatio exiſtit: Nam ſi ex frigore in nigrum proficiſcatur, non per nigrum, ſed per liuidum via eſt. Adde viridem ſcreationem tantò eſſe viridi vomitione, & viridi vrina peiorem, quantò membra quæ includuntur thorace, præſtantiora ſunt, & cordi propinquiora, quàm venter, ac venæ.

Sputum ſpumoſum, prauum non eſt abſolutè, 1. *criſ.*5. quia ſolam cruditatem, nullum verò aliud inſigne malum portendit; imò in pleuritide pituitoſæ defluxionis eſt indicium, 5. *de loc.*3. Neque obſtat Hippoc. 2. *progn.*46. hoc ſputum vehementer condemnans: nam de admodum ſpumoſo eſt interpretandus, quod ab exurente calore generatur: cùm enim ſpumæ cauſa ſit flatus permixtus, & calor deurens: hic generat ſputamen admodum ſpumoſum, & prauum, flatus autem ſubſpumoſum, quod pituitoſum eſt, progignit. Separantur autem ſpumæ in ſputamine prauo, & crudo ſiue pituitoſo, quia in illo ſpuma ex immodico calore minima eſt, & diu durat; in hoc verò, contrà.

Sputum glutinoſum, prauum ex Hipp. 2. *progn.*46. ſcreatio glutinoſa, inutilis eſt. Porrò glutinoſum, 11. *meth.*13. friabili contrarium eſt: eſt enim friabile, docente Ariſtot.4. *meteor.cap.*8. quod in multas partes diuidi poteſt. Quare glutinoſum, tenax eſt, & in ſeſe cohærentiam habet, nec partem à parte ſeparari ſinit, ídque ob permixtionem humidi aërei cum ſicco terreo. Quo fit vt viſcidum omne in genere craſſorum retineatur, quod ex craſſi, & tenuis definitione conſtat. Eſt enim tenue, 4. *ſimpl.*2. quod celeriter in tenuia, & minima diſſolui poteſt: vel cuius ſubſtantia raritate, & laxitate ſua, per locos etiam anguſtos, & per vias arctiſſimas penetrare poteſt; craſſum, quod non poteſt, nec in partes minimas diſſolui: quale eſt glutinoſum & viſcidum, vt pituita lenta, & diuerſorum ſeminum mucilagines, cydoniorum, pſyllij, althææ, tragacanthæ, & ſimilium. Hoc ſputum, calorem aſſantem ſignificat, qui in pituitam agens, ipſam reddit viſcidam ac glutinoſam, diſſipata parte aquea, ac tenuiore.

Sputum

Sputum nigrum, peſſimum eſt apud Hip. 2. *progn.* 51. repetit Galenus 1. *criſ.* 5. qui hoc ſputamen non ſolùm eſſe crudum, ſed lethale aſſeuerat. Sed hoc videtur difficile: nam, vt *ſuprà* prædiximus ex Galeno 2. *de loc. cap.* 9. & 5. *de loc. cap.* 3. hoc ſputum ex humore melancholico generatur, quòd ſi in principio appareat, ſolùm cruditatem notat, & morbum in longius tempus produci. Dic, ſputum nigrum in pleuritide, rarò ex melancholico humore oritur naturali permixto ſanguini; hic enim humor pleuram penetrare nequit, niſi aſſetur, extenuetur, & putrefiat, & in atram bilem conuertatur, quæ pernicioſiſsimus eſt humor, *lib. de atra bile, cap.* 6. *ad princip.* quod ſignificauit Galenus *lib. de conſt. art. med. cap.* 16. *ad princip.* §. *Principio enim in propoſito exemplo melancholicus humor pernicioſiſſimus eſt, quoniam idem maximè malignus, plurimùm erodit; ægrè concoquitur, & expurgatur, tum quòd copioſiſſimi caloris index eſt, à quo aſſatus dicitur, &c.* Accedit, quòd ab humore bilioſo, vel ſanguine in inflammatione exaſſatis originem ducit, vt Galenus inquit *cit. de conſt. cap.* 15. §. *Quin & nigra etiam excreant, nonnunquam fluxione exaſſata, ſiue ſanguinea, ſiue bilioſa fuerit, &c.* Quocirca ſputum nigrum etiamſi ex áduſtione non oriatur, non ſolùm crudum, ſed etiam lethale exiſtit, quia fluxio melancholica eſt ſemper periculoſa; conſtat enim ex humore terreno & craſſo, qui nonniſi longo tempore concoquitur, & ſic ſolutu difficilem affectionem committit, 2. *progn.* 46. Pleuritis verò morbus eſt acutus, & breuis, 1. *criſ.* 4. & 1. *acut.* 6. ac proinde citiùs finietur morbus, quàm hic humor peruicax concoquatur: quare æger neceſſariò occumbet. Igitur ſputorum prauorum, nigrum eſt peſſimum; non enim ſolùm crudum eſt, ſed etiam lethale.

Dubitandum: *Vtrùm coctio in vrina in pleuritide, certam ſalutem portendat?* Auicenna *cap.* 4. ſic ait: *Bona vrina, bonam pleuritidem; mala, peſſimam ſignificat.* Licèt enim ſputa indicent ſupra coctionem thoracis, & vrina ſupra diſpoſitionem hepatis, & viarum vrinæ, 2. 1. *doct.* 3. *ſum.* 2. *cap.* 1. in quarum partium affectibus illi præſtanda fides, præſertim ſi febrem habeant adiunctam, 2. *progn.* 26 & 1. *Aph.* 12. & 1. *criſ.* 7. & *lib.* 3. *eiuſdem cap.* 3. tamen in pleuritide gratia febris, coctio vrinæ certum eſt ad ſalutem præſagium; membrorum enim internorum robur, & imbecillitatem oſtendit, 2. *feb.* 7. adeò vt 6. *epid. ſect.* 1. *com.* 9. aſſerat Galenus, tantam in febribus acutis vim eſſe ſignorum ex vrina, vt ſolis ipſis credendum, aliis verò ſimul iunctis, diuinationem firmiſſimam eſſe, & perpetuò veridicam. Quare in omnibus morbis, imò in pleuritide, vtile eſt contemplari vrinas, ex Gal. 3. *epid. ſect.* 2. *com.* Si enim prauæ ſint, periculum augent; ſi bonæ, certam ſpem ſalutis præſagiunt.

Aduerte tamen rariſſimè euenire, vt coctio ſit in toto, in parte autem inflammata perſeueret cruditas, vel putrefactio. Et adhuc rarius exemplum, quòd ſuppurata inflammatione, in vaſis non adſit concoctio, 1. *epid. ſect.* 2. *com.* 84. Quare longè rariſſimum erit, quòd apparente coctione continua in vrina, in aliqua parte intra vaſa ſit cruditas, vel putrefactio. Cauſa deceptionis videtur, vel quia non conſiderant coctionem apparere interpolatam, non continuam; vel quia credunt coctionis ſigna eſſe ſedimentum album craſſum, (craſſities enim pendet ex humore crudo craſſo) cum quo tamen accidit mors, 1. *epid. ſect.* 3. *com.* 23. Si autem accidit in peſtilentibus, vt coctio ſit fallax, id euenit in humorali peſtilente, per proprietatem deleteriam, propriam ſubſtantiam cordis corrumpente; non per qualitatem manifeſtam. Vniuerſaliter autem non cogitari poteſt poſt integram coctionem mors, 3. *criſ. cap.* 9.

Rogabis: *Vtrùm pleuritis autumno longior ſit, quàm æſtate, aut vere?* Reſpondet Zoar *lib.* 1. *Theizir, tract.* 16. *cap.* 3. hoc modo. Pleuritis tempore frigido ſicco, eſt diuturna; in contrario ſtatu, breuior. Contrà eſt *Aphoriſm.* 7. *lib.* 3. *In ſiccitatibus febres acutæ fiunt*: ſubſcribit Galenus *in comment.* *Morbi in pluuioſis quidem temporibus fiunt febres, & longæ, nam aëris ambientis humiditas pituitoſos aceruat humores, & non paucas generat aquoſas ſuperfluitates. Siccitas verò pauciores quidem humores efficit, ſed qualitate bilioſiores, & ob hanc cauſam febres numero quidem ſunt pauciores, quàm in temporibus pluuioſis, ſed acutiores.* Dic, ſiccitas breuiores morbos efficit, finiendos per reſolutionem, quia materiam minuit, quam humiditas auget: Vbi autem materia ſenſibiliter expellenda eſt, vt in pleuritide, & ophthalmia, morbos próducit; coarctat enim poros, & excretionem prohibet.

Vtrùm pleuritis ſit breuior in iuuene, puero, vel ſene? Dic, ex Auenzoare *loco cit.* breuiorem eſſe in iuuene; in puero, & ſene tardiorem; in decrepito non concoqui. Contrà eſt textus eximius Galeni, 1. *epid. ſect.* 2. *comm.* 85. §. *Atque pueris quidem, & his etiam ætate prouectioribus penitus indicatum quartodecimo die morbum refert: Nam ocyſſimè his digeritur, & concoquitur morborum cauſa, &c.* Solue primò. Pueri meliùs coquunt quàm iuuenes, & citiùs reſoluunt: ob humidum molle, multo calore permixtum, expellunt tamen imbecilliùs, 3. *de cauſ. ſympt. vlt.* quia facultate animali robuſta non pollent, quam in tuſſi fortem expectamus: ideò videtur rectè dixiſſe Zoar, quòd pueri ex pleuritide tardiùs ſanentur. Solue ſecundò. Pueri etſi valeant coctione, & citiùs reſoluant, nihilominus tamen diſparitas eſt in humoribus: quia iuuenes ferè ex bile laborant, pueri ex pituita. Si autem in pueris morbi citò ad ſtatum acceſſerunt, ea fuit cauſa, quia à valida puerorum vi naturali, crudi humores in genere venoſo ſunt concocti, & ſic morbus breuior factus, quàm in iuuenibus: Nos autem de pleuritide loquimur, in qua oportet vt humor ſit concoctus & per tuſſim facilè excernatur.

Vtrùm hæmorrhagia pleuritidi familiaris? Galenus appoſitè dubio reſpondet, *lib.* 3. *de criſib. cap.* 3. *in med.* *Non tamen lethargus, aut peripneumonia fluxum ſanguinis amant. Inter ipſas autem pleuritis medium obtinet locum: minùs enim quàm febris incendens, & phrenitis; magis autem, quàm peripneumonia profluuio ſanguinis ſoluitur.* Phrenitis à tenui humore ortum ducit, membranæ cerebri affectæ viciniam habent cum narium venis, humor ſua grauitate deſcendit, ſubtilitate ſua aperit ora venarum. Hoc modo in febre ardente accidit hæmorrhagia, reſciſſis, ruptiſque venis, 4. *acut.* 10. Cæterùm pleuritis, magis quàm peripneumonia, aut lethargus ſanguinis è naribus profluuio ſoluitur: primò quia in illis morbis, venæ affecti loci non ita ſunt propinquæ cum venis narium vt venæ pleuræ. Deinde illi morbi ex craſſis, & pituitoſis humoribus generantur, qui aſcenſum impediunt, nec ora venarum recludere poſſunt, cùm tamen id in pleuritide contingat, quod inſinuat Auic. 20. 3. *tract.* 4. *cap.* 10. ſub his verbis: *Et fluxus ſanguinis narium non confert in peripneumonia, ſicut in pleuritide, propter diuerſitatem duarum materierum, &c.* quaſi dicat, quia humor in peripneumonia ferè craſſus eſt & pituitoſus, ac proinde diuerſus ab humore excitante pleuritidem, qui ferè tenuior eſſe ſolet. Accedit etiam ratio Auicennæ *loc. cit.* quòd attractio à pulmone longinquior ſit, quàm à velamine, & panniculo pectoris, & eius lacertis, quod ex anatome venarum pectoris facilè patet.

Vtrùm pulſus valde durus in pleuritide mortem præſagiat? Auicenna *loc. cit. cap.* 4. pulſum parum durum, ſignum eſſe præſtantiſſimum affirmat; ſignificat enim paruam inflammationem, quæ parum tendit arteriam, vel quæ ſuppurat. Suppuratio enim mollit arteriam, è contrario nullus pleuriticus ſeruatus eſt cum pulſu valde duro, 5. *de præſag. ex pulſib.* 4. Quod ergo legitur,

4. *de*

4. *de cauſ. pulſ.* 7. magnam duritiem ſignificare, vel tarditatem coctionis, vel empyema, vel tabitudinem, vel periculum intelligatur de non valde magna: ſuperior autem ſententia de valde dura.

Accedamus ad ſigna permutationis, quæramúſque: *Vtrùm permutatio pleuritidis in peripneumoniam ſit peſſima?* Hanc permutationem concedit Hippocrates *lib.* 7. *Aph.* 11. *A morbo laterali, inflammatio pulmonis, malum.* Contingit autem hæc permutatio, ex Galeno *in com. Quando non poteſt is qui morbum facit lateralem, in coſtis humor contineri, pars eius aliqua ad pulmonem fertur.* Neque dubites à pleura ad pulmonem poſſe humorem recurrere, quia humor extra vaſa impactus, ad ipſa, naturæ, & artis ope retrocedere poteſt: Hip. enim 7. *Aph.* 54. ſic ait: *Quibus inter ventriculum, & ſeptum pituita repoſita eſt, & dolorem affert, non habens exitũ, neque ad alterũ ventrem, his per venas ad veſicam pituita verſa ſoluitur morbus.* Hoc modo repellentium vſu humor in ambitu corporis infixus, ad intimas ſedes regurgitat, ex Gal. 13. *meth.* 6. *Vacuatur autem quod impletum eſt, non modò medicamentis iis quæ digerunt, ſed etiam quæ adſtringunt, & refrigerant.* Hac ratione ob frigidi aëris repercuſſum exanthemata ad viſcera reſtagnant. Sic violenta attractione Mercurij, humor mucoſus & lentus, tenaciſſimè tophis Gallicanis impactus, refluit ad intima: nam humor per venas ad poros carneos fluens, tumorem effecturus, per eaſdem refluit ad ima: quomodo 2. *acut.* 10. venæ ſectionis ope ſanguis in parte inflammata conculcatus, & liuidus, exhauritur in pleuritide, loco eius qui antea erat rubidus, & non ita in ſubnigrum colorem mutatus.

Hanc tranſmutationem pleuritidis in peripneumoniam teſtatur carentia doloris: Nam punctorio dolore euaneſcente, alia ſigna pleuritidem comitantia vehementia ſua affligunt: tunc enim humor à membrana coſtas ſuccingente ad pulmones tranſlatus eſt, & cum maiori periculo, pleuriticus factus eſt peripneumonicus, quod ſignificauit Galenus 8. *epid. ſect.* 6. *com.* 8. dum ſic ait: *Contrà verò non vtiliter phlegmone lateris in pulmoniam ſe conuertit.* Nam fit tranſitus humoris, à parte minùs nobili ad præſtantiſſimam. Hoc autem duobus modis poſſe fieri exiſtimo: vno ſugente pulmone, & humore permeante ex arteriis aſperis in læuiores, & reliquam carnem pulmonis: ſecundò, cùm humor à cerebro in pleuram delapſus reſoluitur, & fluxurus procidit in pulmonem.

Pleuritis ſolet terminari quatuor modis, videlicet reſolutione, ſuppuratione, induratione, vel corruptione. Hæc poſtrema, peſſima eſt: nam ob malitiam humoris, & partis imbecillitatem nimiam, inflammatio conuerſa eſt in ſphacelum. Induratio, rariſſima eſt: pleuritis enim fit in loco calido, & ab humore calido, reſolutioni apto. Reſolutio accidit, quando vires valent, & humor paucus eſt, ac tenuis, & inſenſibiliter diſcutitur, præſertim quando vniuerſalia remedia præcedunt, vel quum cauſa pleuritidis paulatim reſudans, per ſputum expurgatur, quæ vacuatio ſummè excellit, quia ſcreatio conueniens eſt euacuatio pro repurgandis thorace, & pulmone. Ita dixit Auic. 10. 3. *tract.* 5. *cap.* 2. *Oportet vt ſit magnifica intentio, ad hoc vt ſputum facile fiat.*

Suppuratio, media eſt: neque enim eſt ſimpliciter praua, vt cæteræ; neque laudabilis, vt reſolutio, quæ terminatio cæteris præſtat, *lib. de inæqual. intemp. cap.* 3. fit enim cum minori noxa, & humorem benigniorem, & partem robuſtiorem oſtendit. Suppuratio fit, monente Hip. 2. *progn.* 52. *quando dolores ex his ſedibus non deſinunt, neque ſcrationũ purgationibus, neque ventris ſubductionibus, neque venæ inciſionibus, ac medicamentis, & victus rationibus, in ſuppurationem verti ſciendũ eſt:* materia enim calida, in loco calido detenta, ſi non reſoluitur, aut expurgatur, neceſſariò debet concoqui, & in pus verti. Hippocrates *lib.* 3. *Aph.* 8. præfinit tempus conuerſio-

A nis pleuritidis ad ſuppurationem, & docet eſſe ſpatium quatuordecim dierum, quia eſt terminus morborum acutorum, (5. *Aph.* 8.) *Quicunque igitur morbo laterali laborantes, in quatuordecim diebus non repurgantur, ij ad ſuppurationem vertuntur. Vtrùm* autem *dies conuerſionis pleuritidis ad ſuppurationem, debeant numerari ab initio pleuritidis, an ſputi?* grauis eſt controuerſia inter auctores. Nam iuxta doctrinam Hippocratis, cùm pleuritis ſit morbus acutus, numeratur à tempore quo fit dolor, non à die quo incepit ſputum; quod confirmat apertè Hip. *eodem lib.* 5. *Aph.* 15. dicens: *Quicunque ex morbo laterali ſuppurantur, ſi in quadraginta diebus repurgantur, à die quo ſit ruptio, liberantur; ſi verò non, ad*
B *tabem tranſeunt.* Quam ſententiam enarrans Galenus *in com.* inquit: *Niſi vtplurimùm in quadraginta diebus puris euacuatio fiat, per ſpuitiones purgati, neceſſe eſt pulmonem exedi, pure proceſſu temporis putreſcente. Morbo igitur laterali diem decimumquartum poſuit purgationis; ſuppurationis autem quadrageſimum.* Vtrumque enim continget, & pleuriticis ſuppuratio, & ſuppuratis tabes, niſi in prædictis diebus copioſa fiat humorum per ſpuitiones expurgatio.

Contra hanc ſententiam obſtat Hiſtoria illa celebris Anaxionis, prolata ab ipſo Hip. 3. *epid. ſect.* 3. *text.* 79. cui pleuritis non fuit terminata decimaquarta die purgatione per ſputum; quæ ad ſuppurationem non
C fuit conuerſa, ſed potiùs ſcreatione, & ſudore trigeſima quarta iudicata. Neque reſpõdeas, pleuritidem Anaxionis fuiſſe pituitoſam, quæ ob humoris contumaciam ad expurgationem, & ſuppurationem longo tempore indiget. Hippocratem autem intelligendũ eſſe de pleuritide exquiſita, quæ cùm ſanguinea, aut billioſa ſit, ſi non diſſoluitur, aut expurgatur, intra decimumquartũ diem debet ſuppurari. Sed hæc ſolutio non eſt vera, nec ad mentem Hippocratis prolata: Si enim ab ipſo recitata ſymptomata, quibus preſſus fuit Anaxion, contempleris, illius pleuritidem fuiſſe bilioſam iudicabis. Neque placet, ſi aſſeras pleuritdem Anaxionis in quatuordecim diebus fuiſſe repurgatam, quia cœpit expuere decimo ſeptimo: Nã hæc aſſertio eſt contra Hip. contextum, quia Anaxion vndecimo die cœpit expuere; ita enim ait Hippocrates: *Vndecimo quæ à pulmone*
D *exibant, erant humidiora, & liquidiora*: firmat Galenus 2. *criſ.* 18. quo loco hãc hiſtoriam interpretatur, & inquit: *Vndecimus dies in Anaxione debilem, & obſcuram habuit concoctionem.* Hæc enim mutationẽ, quæ fit à non ſpuere, ad ſpuere liquidiora & humidiora, manifeſtè oſtendit, vt *in principio capitis* idem Galenus docuit.

Dic ergo, quòd quãdo initium repurgationis neque ante decimũ quartum, neque in decimoquarto incepit, tunc neceſſariò ſuppuratur pleuritis. Quòd ſi repurgatio per ſputum cœperit ante decimumquartum diem, aut in ipſo decimoquarto, non ſolet ſuppurari; pleuritis enim quæ ſemel incepit reſolui, ſuppurari non ſolet. Neque neceſſarium eſt in pleuritide quæ reſoluitur, vt repurgatio fiat ante decimumquartum diem; nam poteſt extendi vſque ad decimum ſeptimum, vel trigeſimum, vel trigeſimum quattum. Pleuritis autem Ana-
E xionis non eſt ſuppurata, quia initium repurgationis cœpit à duodecimo, & decimo ſeptimo manifeſtã habuit concoctionem; ideò vigeſimo die imperfecta criſis fuit conſequuta: qua de cauſa vigeſimo paſſus recidiuam; & quià ab illo die perfectam habuit concoctionem, ideò ſudore, & ſcreatione die trigeſimo quarto perfectè fuit liberatus. Ex quibus, & Hiſtoriæ huius explicatione cõſtat, pleuriticos ſuppurari, niſi in quatuordecim diebus repurgẽtur, facta cõnumeratione nõ à primo morbi initio, ſed ab illo à quo repurgari cœperũt.

Curatio.

AEr ſit temperatus: valde enim frigidus, pectori inimicus, 5. *Aph.* 24. nam dolorem, & inflammationem incurabilem facit, *ex textu* 20. *antecedenti.*

Somnus, quàm vigilia longior ſit, quia maximè dolorem lenit,& coquit. Quies corporis, & animi plurimũ confert. De ſitu iacendi in lecto, dubium eſt: *Vtrùm pleuritici ſuper latus ægrum, an oppoſitum debeant cubare?* Reſpondet Auicenna *loc.cit. c.3. & 4.* quòd *ſitus cubandi durante fluxu, ſuper latus oppoſitum; ceſſante autem, ſuper latus ægrum, eſt ex multiplicantibus ſputum*: Nã magis cocto humore, magis reſudat; & magis calefacta pars plus rareſcit:quæ cauſæ videtur potiores, quã aliorum exiſtimantium, quòd poſt ſtatum ſatius ſit iacere ſuper ſanũ, quia pendens tumor magis reſudat, & comprimens pulmonem,plus expultricem irritat.

De quantitate alimenti, aliqua notanda. *Vtrùm ſint plures indicationes, quantitatem alimenti in pleuritide variantes?* Quomodo varietur ex morbo alimentum, præclarè oſtendit Hip.1.*acut.*19. Ex natura etiam ægri variatur,1.*acut.com.* 44. Qui conſtat poris denſis, magis tolerat famem, tum quia minùs reſoluitur, tum quia pleuritidi eſt magis obnoxius;ſicut è contrario raritas pororum non ſolùm in billioſo, ſed etiam in homine exuberantis carnis, cogit ad cibi exhibitionem, 1. 4. *tract.*2.*cap.*8.

Qui latis venis ſunt præditi, licèt ſint naturaliter calidi,2.*de temp.*3.melius tenuem diætam ferunt; magis enim facit abundantia ſanguinis quam habent, ad tolerandam inanitionem, quàm calor ad inaniendum. Plurimùm etiam ad victum facit conſuetudo,à qua indicatio ſumitur, 7. *meth. cap.* 9. Senes tenuem victum bellè ferunt, 1. *Aph*,23. inter alias ætates,maximè impatiens puerilis.Ergo ab initio præſcribẽdus eſt victus, iuxta diſtantiam ſtatus, ne prope vigorem incraſſare cogamur, quod vitium in priſcis Medicis reprobarunt Hip.& Gal.1.*acut.*19.& *lib.*2.*com.*18.

Vtrùm autem *in pleuritide, apparente ſputo, craſſiùs cibandum?* Affirmatiuè reſpondet Hippocrates 1. *acut.* 23. dum in pleuritide quamprimùm os madeſcit, augeri alimentum præcipit: Nam in morbis, in quibus ſymptomata,& coctio proportionabiliter augẽtur,ſeruandum eſt Hippocratis præceptum,1.*Aph.*8. *Quando morbus in ſuo vigore conſtiterit, tenuiſſimo victu vtendum eſt.* In pleuritide autem ante ſtatũ,cùm incipit apparere ſputum, alimentũ augendum: nam indicium eſt morbum eſſe mitiorem, quàm ſi foret ſiccus; in quo minor tenuitas neceſſaria eſt.Deinde. Peculiaris eſt pleuritidi, excretio à facultate voluntaria per impetũ operante, quæ in ſtatu debilior cæteris exiſtit, 2.*Aph.*29.*in fin.*quia requirit ſpiritum in maiori copia, & magis tenuem:quare exigitur robur ex cibo præſtitũ ad ſpuendum, ideò præfertur ptiſſana mulſæ in pleuritide, 1. *acut.*31.neque accreſcet copia humoris ex oblato cibo, quia,vt ait Auic. *loc.cit.cap.*2.ſputum facit ægros ſecuros à multitudine materiæ. Lege quæ in hanc rem diximus,*lib.*2.*Hiſt.Princip.Med.in com.Hiſt.*92.

De qualitate alimenti, monet Celſus *lib.* 4. *cap.*6.vt ſit lene, carens acrimonia, adſtrictione, & aſperitate: hoc enim ſputum madefacit, humorem attenuat mediocriter, ac maximè facultatem roborat. Quare in pleuritide ſimpliciter acuta,quæ quatuordecim diebus finiri debet,victus ratio hac ratione inſtituatur, vt ad quartum diem victus tenuior ſit,quàm poſtea: nam in omnibus inflammationibus,qualis eſt pleuritis,in principio tenuiſſimè cibandum, 6. *meth. cap.*5. In his ergo concedi poteſt aqua hordei cum ſaccharo, cucurbita, vel poma redolentia ſaccharo condîta,vel aſſa. A quarto vſque ad ſeptimum,vtile eſt ius pulli,aut gallinæ,vitellus oui. Poſt ſeptimum alimenta in maiori quantitate offerenda.

Priſci primum locum concedebant ptiſſanæ,vt conſtat ex Hip. 1.*acut.* 18. & alibi paſſim, cuius facultates mirificè extollit Galenus *lib.*8.*meth.cap.*2.*in med.*refrigerat, humectat,non adſtringit, non malè turbat,ſitim leuat,non inflat,mouet aluum, ſputum prouocat,ſomnum conciliat, demum eſt commodiſſimus cibus, & non ſolùm in febribus bilioſis,& ſanguineis,ſed in internis inflammationibus vtiliſſimus. Non enim tantummodò lenit, & abſtergit, ſed concoquit, deobſtruit,ſudorem prouocat,facilis eſt coctionis, & diſtributionis, optimi eſt ſucci, putrentem humorem corrigit, ſemiputridum ad benignitatem naturæ reducit, & alias dotes ſortitur,quas Galenus *lib. de bonit. ptiſſanæ, ferè per totum* enarrat eloquenter.

At quæres: *Vtrùm aliquando ptiſſana in pleuritide reprobanda?* Hippocrates reſpondet hoc modo, 1. *acut.* 33. *Præterea, ſi lateris dolor aſſiduus eſt,calidiſque fomentis non remittitur, ſputúmque non procedit, ſed ſummè citra coctibilitatem glutinoſum ſit,niſi quis dolorem,vel alui emollitione,vel ſecta vena, pro vtriuſuis exigentia, ſoluerit, ptiſſanam autem ita affectis dederit, præcipitem aget in mortem:* & Galenus iiſdem verbis confirmat *in com.*

Dic, aliquando in pleuritide prohibetur ptiſſana tota, de qua *cit. acut.* intelligendus Hippocrates, quia multum nutrit in principio, & naturam à coctione diſturbat. Reprobatur etiam,ſi nimia ſit repletio in inteſtinis,aut vaſis,quia abſterſione ſua defert humores, & in iis partibus obſtructionem auget & dolorem; quare tunc neceſſe eſt, vt præcedat phlebotomia, aut lenitio ventris, ex Gal.8.*meth.*4. Interdicitur etiam, ſi ſolita ſit in ventriculo aſſumentis aceſcere,1. 4.*tract.*2. *cap.*7.vel ſi odio fuerit ægrotanti. Quare 1.*acut.*27.loco eius, piſces ſaxatiles concedit, ex anetho, aqua,& porro paratos,ſic enim condita,iucundior eſt,facilè coquitur, & diſtribuitur, 1.*de alim.facult. cap.* 9. & 10. *meth.*11.quæ condimenta in modica quantitate permiſceri debent,8.*meth.*5.*poſt med.*cùm illa ſuis viribus ſint aduerſa morbis acutis, & ptiſſanam noxiam, & inutilem reddant. Hac ratione 1. *de alim. facult. cit.* condemnat Galenus veteres, qui ptiſſanæ permiſcebant ſatureiam, pulegium,cyminum,ſapam, & mel.

Inquires: *Vtrùm ptiſſana in pleuritide ſit præſtantior farre?* In communi vſu iam ptiſſana non eſt recepta, nec ea quæ tota dicitur,aut hordeacea, qualis eſt non colata; nec cremor ptiſſanæ, quæ erat ptiſſana colata; ſed loco illius vtimur farre,quod nihil aliud eſt, quàm hordeum decorticatum,& in partes craſſiores comminutum; vel vtimur farina hordei leuiter in furno decocta, addito butyro recenti, ſaccharo, iure gallinæ, vel cremore amygdalarum dulcium, aut ſeminum frigidorum, ægris propinamus. Licèt autem hæ pultes vtiles ſint pleuriticis,craſſiores ſunt,& non ita facilè à debili ægrotantis calore coquuntur; quare illis ptiſſana præferenda eſt.

Ptiſſaua ex hordeo parata,cæteris frumentaceis guſtamentis ſummopere antecellit. Dubitabis tamen: *Vtrùm ptiſſana ex hordeo confecta ſit anteponenda triticea.* Nam hæc magis conſueta eſt, abſque læſione nutrit,& naturæ noſtræ ſimillima. At in ſanis hoc verum eſt, in ægris noxas parit inemendabiles, & maximè in pleuritide: farina enim tritici obſtruit, & copioſiùs nutrit quàm acutis conueniat. Lege Ariſt. 1.*probl.* 37. At inſtabis: ſi tot laudes attribuuntur ptiſſanæ hordeaceæ, cur in acutis panis hordeaceus, cibus non erit optimus? Dic, nimiùm inter ſe diſtare ptiſſanam, & hordeum, vt colligitur ex Auic. 2. *canon. cap.* 530. hoc enim valde inflat, ac difficilè coquitur, ptiſſana per completam mixtionem & coctionem,totam flatulentiam deponit:Inſuper viſcoſitas eius eſt læuis,quare per tempus ſufficiens ad coquendum, ventriculo lentore modico, adhæret, nec acrium, acidorum, aut acerborum inſtar, naturam moleſtat.

Vtrùm in pleuritide ptiſſana humorem ex thorace abſtergat? meritò propones. Concedit Hip. 1. *acut.* 18. *Et ſi quid ablui eget,probè abluit.* Antiquus codex legit: *& ſi quid excerni eget, facilè ipſa excernit.* Si ergo cibus, aut excrementa ſint in ventre, vt Galenus ait *in com.* aut

ſpirita

ſpiritalibus partibus infarcta, ea ſubducit. Qua tamen facultate id faciat, dubium eſt. Neque enim qua frigida, neque qua humida, ſic enim humidum omne ablueret. Similis diſceptatio poteſt inſtitui de melone, cuius ſemina cùm frigidiſſima ſint,& humida,adeò tamen abſtergere arbitratur Galenus, vt ad abſtergendos renes,ſabuloſamque ſubſtantiam repurgandam, ea concedat *lib.2. alim. cap.4.* Quare in his frigidis rebus, aliquæ ſemper exiguæ portiones calidæ inſunt,in quibus abſtergendi virtus ſita eſt. Experimentum firmat manifeſtum : ex hordeo enim mirabilia ſolent fieri medicamenta ad faciem decorandam, quæ lentigines, alphos, cutiſque vniuerſæ pædorem, næuos & ſcabritiem delent.

Vtrùm Mulſa & Apomel in pleuritide concedi poſſint? Hippocrates offert, 1. *acut.* 22. dum ſic ait: *Nempe ſi morbus ſiccior, quàm vt quiſpiam exiſtimet, fuerit, non multum dare oportet, ſed ante ſorbitionem, vel mulſam, vel vinum, vtrum magis congruat, propinare conuenit.* Deinde 3. *acut.*10. & 13. eam commendat Hipp. quia pulmonem emollit, ſputum facilè educit, & tuſſes mitigat; habet enim, auctore Galeno *in com.* vim quandam extergendi, detergendique: quare prouocat aluum, ac mouet vrinam.

Ex altera parte Mulſa ratione mellis inflammat, quia in bilem conuertitur,febrem exacuit,bilem proritat,& attenuat,ſanguinem calefacit,viſcera incendit: Ratione aquæ,humoris morbifici impedit expulſionem,quia aqua (3. *acut.*40.) difficulter deſcendit, diúque moratur, crudiorem humorem reddit, ferit pectus, impedit vrinam, aluum retinet.

Reſponde hoc modo. Apomeli optimum (inquit Galenus 4.*de ſanit.cap.*6.) ex aqua conficitur, bibitúrque tota æſtate refrigerãtis vice.Fit deinde, vt ait Paulus *lib.*7.*cap.*15.ex fauis mellis ablutis, & inde in aqua copioſa decoctis, & vires præſtat à mulſa non diſſimiles. Deinde Mulſa, quæ melicratum, hydromel, & aqua mellis vocatur, ratione mellis nutrit, eſt tamen nutrimenti pauci,& ideò victus eſt tenuiſſimus,& non roborat virtutẽ, vt ipſa efflagitat, ex Gal.3.*acut.*17.cum hoc tamen, noxas aquæ fugit, & magnas virtutes acquirit, 3. *acut.* 13. eſt enim ad craſſos humores extenuandos, abſtergendos lentos, reſerandas obſtructiones,& vacuationes promouendas,medicamen optimũ, 8. *meth.*4. abſtergit renes, calculi generationem impedit, articulorum, neruorum, & cerebri vitiis remedio eſt,& loco vini,auctore Meſuë *tit. de mulſa*, in iis affectibus conceditur.

Mulſa, vel eſt ſimplex, vel compoſita. Illa dicitur, quæ ex melle, & aqua conſtat. Compoſita appellatur, quæ præter mel, & aquam, alia aromata & medicamenta in ſe admittit. Rurſus Mulſa,alia eſt diluta, alia meraca: Illa dicitur, quando ex vna parte mellis, & octo partibus aquæ componitur; quando verò ex duabus partibus mellis,& octo partibus aquæ,meraca appellatur.Inſuper Mulſa, alia eſt cruda, alia cocta. Illa vocatur, quæ parum decocta eſt, & quando ſolis calore mel cum aqua miſcetur;quum autem calore ignis eſt maximè cocta, tunc nominatur cocta: inter quas, magnam differentiam conſtituit Galenus 12.*meth.cap.*3. *in med.*cruda enim minùs nutrit, quia plus continet aquæ, magis tamen aluum ſubducit; cocta autem minùs ventrem mouet, ſed magis nutrit, vel enim per coctionem,acrimoniam amittit, & mitius redditur,vt Galenus docet 7.*ſimpl.cap.de melle.*Cocta minùs flatuoſa exiſtit,coctionis enim ope aquæ vitia ampliùs corriguntur.

Igitur Hippocrates in pleuritide mulſam propinat aquoſam,quæ incendere corpus nequit,præſertim ſi ſit pituitoſa,& ex defluxione catarrhoſa ſuborta: nam pituitoſum humorem concoquit,& per ſputum educit; pulmonem enim mollit,tuſſem mitigat,& ſuauiter detergit, ex Gal.3.*acut.*10. *Mulſa verò,& præſertim aquoſa, deterſoria, quæ minima ſit, participat facultate*: quod etiam probat Hip. *text. ſequenti* 23. Porrò licèt poſſint ſeorſim condemnari, aqua, & mel in pleuritide: illa, quia aqua frigiditate ſua ſputum retinet; mel veròślioſum humorem exacuit, & corpus acuta febri vexatum ampliùs inflammat;tamen permixta proſunt; hoc enim in plurimis medicamentis palam conſpicimus, quæ etſi ex venenoſis rebus componantur, ſumpta tamen poſt fermentationem, non ſolùm non lædunt,ſed contra venenum mirificè proſunt, vt in theriaca patet manifeſtè. Hoc modo aquæ frigiditas cũ mellis caliditate cõiuncta,tertiũ quoddã efficiunt,pro curãdis morbis ſiccis, & expectorando humore quàm aptiſſimum.

Oxymel etiam ad ſputi pronocationem, vtrùm concedi poſſit? dubitandum. Nam Hip.3. *acut.* 24. laudat, dum inquit: *Oxymeli vocatum potum ſæpius quidem in his morbis commoditatem habere reperies, nam ſputum educit,& facilem reddit ſpirationem, ſitim ſedat, qua occaſione hypochondrio, viſceribúſque eſt beneuolum, melliſque inhibet noxas, nempe quod in melle bilioſum eſt, caſtigat.* Sed hoc videtur difficile:Nam oxymel aceti ratione abradit inteſtina, exulcerat, & partes neruoſas maximè lædit 3. *acut.*33. & 34.

Dic. Oxymel præter mulſam, continet acetum, ex Galeno 3. *acut.*24.§. *Non enim ex aceti,melliſque mixtione tantùm oxymelitis eſt compoſitio, verùm ex mulſa paulum aceti accipiente*:& ſequitur Meſuë, relicta compoſitione Dioſcoridis, *cap. de aceto mulſo*, paratúrque ex partibus quatuor aquæ, mellis duabus, & vna aceti. Hoc medicamentum præſtat victum tenuiſſimum, licèt aliquantulum magis mulſa nutriat, quia maiorem mellis ſuſcipit quantitatem:illâ tamen eſt efficacius ad extenuandum, abſtergendum, incîdendum, & reſerandum,ex Gal.8. *meth.*4. & 11. *lib. cap.* 11. vacuationes promouet,gratum eſt viſceribus, non calefacit, nec inflammat,non bileſcit,non corrumpitur, imò ſine noxa repurgat. Quare in pleuritide, ab humore præſertim craſſiuſculo ſuborta, tutò concedi poteſt.

Si autem abradit, & eſt valde acre, quòd maiorem aceti quantitatem recipiat, horum omnium nihil mediocre facit: nam ſputum non educit, ſed viſcoſum reddit, affértque detrimentum,ex Hip.3.*acut.*26. quia vt ſecandi vim habet, ita & exiccandi, ex Gal. *in com.* Vtendum autem illo in craſſis pulmonis ſputis, non tanquam exiccante, ſed tanquam incîdente, & detergente; ſic enim habet Galenus 3. *acut.* 10. *Ad glutinoſum ſiquidem ſputum,medicamentum vehemmenter abſtergere oportet, quod glutinoſum eum qui bronchiis pulmonis inhæret, detergere poſſit humorem. Quòd ſi talis quiſpiam in thoracis, pulmoniſque medio aceruatus fuerit, iam & maior, vt probè expuatur, tum inciſoriæ, tum deterſoriæ virtutis eſt neceſſitas, quæ id à ſuccingente coſtas membrana detergat, diſſecet, & tenuet: Nam fieri non poteſt, vt talis humor aliter per membranam quæ viſcus ambit, ad pulmonis bronchia transferatur.* Quare ex arte faciet, qui oxymel pleuriticis in potum exhibet cum ſyrupis expectorantibus permixtum, crudum enim humorem ſecat, & coquit, lentum per ſputum feliciter expurgat.

Vtrùm ſemina frigida maiora huic affectui vtilia ſint? Laudãtur hæc vulgò in febre arida & valida,permixta vel ptiſſanæ vel lacti amygdalino, vt pote ſemina citruli,Melonum,Cucurbitæ,& Cucumeris. Verùm cùm ſint apud Galenum, ſicca in ſecundo, vſus illorum in morbis thoracis non videtur valde rationalis:imò nocuus, ſicut & alia diuretica: pectoris enim humorem incraſſant,apud Galenum *lib.*5.*ſimpl.*13. *de vrinam cientibus*,dum ſic ait: *Quamobrem puris ex thorace expuitioni ea omnia aduerſa ſunt, quippe cùm natura eorum ſit, vt modò dictum eſt, tum excalfactoria, exiccatoriaque, tum etiam ſecretoria,& coarctatoria,&c.*

Vtrùm oua in pleuritide concedenda? Sanè videtur quòd vtilia ſint: ea enim ratione alicuius excellentis qualitatis non lædunt, ferè enim temperata ſunt, & parum ad caliditatem declinant, ex Gal. 11. *ſimp.tit.de ouis*, nec ratione ſuæ ſubſtantiæ, ſolùm enim quæ indurata ſunt condemnat Gal. *lib.de benit. & vit.ſuccor. cap.4.* mollia autem, vtpote boni ſucci, approbat, quod fecit *lib. 1. acut.com.27.§.verbi gratia, ouis, &c.*

Dic. Oua diſtinguenda ſunt, ex Gal. 3. *de alim. facult. cap.22.* penes ſubſtantiam, tempus, & coctionis modum. Iccircò gallinarum oua præſtantiſſima; anſerum deteriora. Recentia excellunt; vetuſta reprobantur. Cocta in aqua præferuntur aſſis, & frixis; & inter cocta, tremula, & ſorbilia, indurata verò peſſima. His dotibus prædita oua, etſi in morbis acutis vtilia ſint, tamen in principio pleuritidis nocent, quia plenum victum præſtant, 1. *Aph.4.* Si verò prope ſtatum vires ſint deiectæ, & ſputum educatur, ſunt offerenda: roborant enim facultatem, præſertim animalem, vt excernendo humori inpoſterũ ſufficiat. In hũc vſum offert Aëtius in pleuritide columbas, *tetrab.2.ſerm.4.c.67.* & Trallianus *lib.2.cap.1.de pleuritide*, vinum, & ius gallinæ concedit, cum Celſo *lib.4.cap.6.* Hoc autem intelligas de oui vitello: albumen enim noxium eſt; nam præterquam quòd ægrè cõcoquitur, ex Gal. 12.*meth.c.6.* & ægrotantis debili ventriculo negotium faceſſit, frigiditate ſua, & adſtrictione, humorem excernẽdum per ſputum retinet, & incraſſat. Quare *loc.nuper cit.meth.* pro curanda ſyncope ſic ait: *Dabis verò aliquando iis oua, præcipuéque eorum vitellos: virtutem enim mirandum in modum refocillant.* Quòd ſi Galenus 1. *acut.18. prope finem*, oua ſtomachum languentibus ipſis ſubuertere affirmat, de ouis præparatis cum ſpeciebus condientibus, quæ diuerſimodè ipſum perturbant, eſt intelligendus, vt in correctis codicibus animaduertitur.

Vtrùm Teſticuli gallorum pleuriticis offerendi? Affirmatiuè reſpondet Galenus 1.*acut.27.* *Quod neque alteri cuipiam ineſt illorum, quæ Medici languentibus dare conſueuerunt, verbi gratia ouis, gallorum teſticulis, &c.* Nec immeritò, nam gallorum iuuenum teſtes, ſunt præſtantiſſimi, plurimi alimenti, & ſelecti ſucci, ac coctionis facilis, præſertim ſi lacte ſint alti; his enim ad roborandas vires ſummoperè proſunt: Quare 12. *meth.6.* ſyncope correptis concedit, & 1. *ad Glauc. cap. 9. lib. de ſuccor. bonit. & vit. cap.4. lib.7. meth. 6.* pro curanda ſiccitate, cum Tralliano *lib.2.cap.21.* Quare cùm cæterorum animalium teſtes viroſi ſint, inſuaues, coctu difficiles, 3. *alim.6.& 7.* ſoli ſaginatorum gallinaceorum teſticuli, & ſuaues ſunt, & probum corpori præſtant alimentum, ex Paulo *lib.1.cap.85.* Accedit, quòd nec craſſum, aut lentum ſuccum præbent, nec excernendo ſputo incommodum. Elige teſtes iuniorum, & non coëuntium animalium, ex Galeno 3. *alim.3.* teſtes enim præ coitu ſuo humido ſubſtantifico orbati, parum nutriunt, atque ægrè coquuntur. Hos ergo apparente concocto ſputo, ad roborandas vires concedes, non in initio pleuritidis, quia valenter nutriunt, quo tempore victus tenuiſſimus offerendus.

Panis meritò eſt ſuſpectus Meſuæ: Nam azymus inſcraſſat ſputum; fermentatus rumpit ante coctionem. Ergo præſtant pultes hordeaceæ, vel panis bis lotus. Punica cùm ſint acerba, vel acida, vel dulcoacida, & adſtrictionem ſortiantur momentaneã, omnino fugiẽda: dulcia, proſunt. Cucurbitæ, vel poma redolentia ſaccharo condita, vel aſſa, & ſaccharo reſperſa, ſunt vtilia. Aurantia dulcia, pruna pinguia cocta, & ſaccharo delibuta, iuuant. Aquam endiuiæ denegat Auicenna, ob adſtrictionem. Trallianus laudat intuba cocta. Ille actualem timet frigiditatẽ endiuiæ, ferientem pectus; hic ob actualem calorem, & præparationem, admittit. Sed endiuia in calidiſſimo humore, ſicut ſtillatitij liquores poteſt concedi. Si ptiſſanam faſtidiant

A ægri, Galenus 1.*acut.27.* concedit piſces ſaxatiles: quia boni ſucci ſunt, & temperatum ſanguinem gignunt, neque retinent ſputum; de quorum temperamento, & viribus ſat multa diximus, *lib.1. Hiſt. PP. Med. in com. Hiſt.28.* præſertim ſi præparentur cum aqua, porro, anetho, ſale, & modico oleo. Concedit autem piſces ſale conditos, etſi ſal calefaciat, & adſtringat, quia craſſos humores abſtergit, ſecat, & attenuat.

Potus in pleuritide bilioſa, vel ſanguinea, ſit aqua decocta cum hordeo, violis, vel ſolo ſaccharo. In pleuritide pituitoſa, vel melancholica, ſit aqua decocta cum prunis, liquiritia, adianto; vel aqua Mulſa. Dubium tamen eſſe poteſt: *Vtrùm potus actu frigidus pleuriticis offerendus?* Reſpondet Celſus hoc modo, *lib.4. cap.6. de*
B *laterum doloribus: Vtendum cibis, potionibúſque calidis; vitandum frigus:* hoc enim crudiorem reddit humorem, ſputúmque excerni prohibet, & eſt inimicum pectori, 5. *Aph.20. & 24.*

Sed quid reſpondebimus Hip. 1. *acut.43.* imperanti oxymel bibendum eſſe æſtate frigidum, hyeme verò tepidum? Huic enim præcepto aduerſatur Auicenna, 1.3. *tract.5.cap.1.* docens, in pleuritide præſente hyeme ſumenda eſſe calida, æſtate verò tepida, ſeu temperata. Dic. Hip. reſpicit ad febrim, ſitimque ab ipſa ſubortam, quæ tum ex parte temporis, tum ex parte morbi, æſtate vehementiſſimè vrget. Auicenna loquitur ſumpta indicatione ab humore collecto in pleura, cuius coctio calidis, tepidis, ſeu temperatis promouetur; frigidis
C interdicitur. Dic ſecundò. Hippocrates per potum frigidum, nõn admodum frigidum intelligit, ſed non actu calidum.

De vino: *Vtrùm in pleuritide vinum concedi poſſit?* maior lis eſt. Concedit Hip. *lib.1. acut. text. 22. Verùm danda ſorbitionis quantitas augenda, hoc obſeruabitur pacto. Nempe ſi morbus ſiccior quàm vt quiſpiam exiſtimet, fuerit, non multum dare oportet, ſed ante ſorbitionem, vel mulſam, vel vinum, vtrum magis congruat, propinare conuenit.* At huiuſmodi præceptum facit difficultatem maximam, quia vinum calidiſſimum cùm ſit, febrem auget in acutis: febris autem quò eſt vehementior, maiorem ſiccitatem inducit, & hoc modo retorridi humores excretioni per ſputum fiunt magis inepti. Deinde repu-
D gnat Galeno, 11. *meth.9.* qui in febribus continuis vini vſu interdicit: & 9. *ſimpl. cap. de terra Samia, in fine*, illud exhibet in febribus peſtilentialibus, dummodò febris magna non adſit: & 7. *ſec.loc.cap.de cura affectionis hepaticæ*, pro curatione medicamenta offert cum vino confecta, ſi tamen febris cum illis affectionibus non complicetur. Accedit celebris contextus Galeni, *lib.1. ad Glauc. cap. 14. poſt princip.* dicentis: *Plura eſſe, quæ vini exhibitionem prohibent, veluti ſi aliquod vnum ex viſceribus inflammationem patiatur, aut caput vehementiùs doluerit, aut paſſio aliqua, quæ delirare cogat, aut febris incendens in morbo crudo: magna enim, & quaſi inſanabilia ex potu vini in huiuſcemodi affectibus nocumenta proueniunt.* Quare cùm pleuritis inflammatio ſit interna, &
E caput vehementer doleat, nam in hoc affectu fieri non poteſt, vt caput non lædatur, 4. *de cauſ.puls. cap.8* in eo maximè vſus vini eſt reprobandus, humores enim mouet, liquat, attenuat, incendit.

Solue hoc modo. In febris, inflammationiſque internæ curatione, tria à Medico ſunt contemplanda: febris, ipſius cauſa, & aliud tertium, quod ad ſe euocat curationem totam, vt dolor. Febris quà febris, nec vinum, nec calida medicamenta, aut alimenta exoptat. Sed ſi frigidus, & pituitoſus ſit humor, qui inflãmationis eſt cauſa, tunc concedi poteſt, præſertim aquoſum, dulce, & cum modo oblatum: Nam cõcoquit, roborat, humoris impacti in inflammatione excretionẽ promouet, atque hac ratione nocere non poterit. Hoc probat Hip. *lib. 3. de morb. cap. de pleuritide ex dorſo*, dicens: *Pleuritides vtplurimùm, veluti phrenitis, & peripneumonia*

curandas

curandas eſſe, præterquam quòd in pleuriticis, balneis calidis, & vino dulci vtendum eſt, &c. Quod præceptum intelligendum eſt,dummodò coctio adſit, & fluxionis impetus conquieſcat, præceſſerint vacuationes, & vires debiles ad humoris coctionem in poſterum non ſufficiant.

Vtrùm vinum interdum ante coctionem exhibendum? controuerſia eſt non exigua. Galenus enim 3. *acut.* 2. pleuritide, & peripneumonia laborantibus non concedit, niſi coctis iam affectionibus. Si enim in febribus, 1.*ad Glauc.* 9. à vino omnino abſtinet, antequàm morbus concoquatur;quod facit etiam 11. *meth.* 5. maiori cum ratione in pleuritide eius vſus interdicetur: fluxiones enim commouet, crudos humores attenuat, fluxilioréſque reddit, vt in dolorificam, debilémque partem promptiùs decumbant.

Dic,vinum,quod attinet ad ipſius temperamentum, ex Gal.9. *meth.* 11. & 12. aliud eſſe vinoſum, quod eſt calidiſſimum; aliud aquoſum, & remiſſe calidum; aliud verò mediocre, quod inter vtrumque mediam naturam ſeruat. Neutrum ante declinationem, humoriſque coctionem integram cócedi poteſt, niſi aliquod accidens ſuperueniat, ad quod curantis conſilium dirigi debeat, vt ſyncope,animi deliquium, virium debilitas ſumma. Si enim has non firmaueris, vini cum modo oblati ope ac beneficio, non concoquetur humor, ſputum non procedet, & omnino morbus in peius ruet. In hunc ſenſum intelligendus Auicenna 4. 1. *cap.* 1. dum ſic dicit: *Tu verò ſis ſolicitus in morbis, de eo quod ſuſpectum eſt.*

Accedamus ad vacuantia præſidia,inter quæ primatum obtinet phlebotomia, de cuius,pro curanda pleuritide præſtantia,etſi *lib.* 1. *Hiſt. Princip. Medic. in com. Hiſt.* 19. ſimus commentati plura, non indigna ſcitu, placet hoc loco alia addere Laconicè, quæ lectori ad faciendam praxin vtilia ſint, imò cumprimis iucunda. Quæramus ergo: *Vtrùm in omni pleuritide vena ſit ſecanda?* Reſponde affirmatiuè: Nam ſi Galenus *lib. de curand. rat. per ſang.miſſ.cap.*8. & 4. *meth.*6. in principio inflammationis externæ,in caſu ab alto, vulnere, contuſione quauis, licèt nulla adſit in corpore redundantia, ſtatim ad ſanguinis miſſionem accedit, quia euacuat, reuellit, & partem præ dolore oppreſſam, atque hac ratione attrahentem præſeruat, auertitque humorem fluxum, fluentem, & fluxurum; cur illicò, & ſine cunctatione vlla, in pleuritide, periculoſo morbo, cuius vi plures occumbunt, 1.*acut.*8. & in periculoſiores morbos degenerante, non adminiſtrabitur, cùm in ea dolor adſit cum inflammatione coniunctus, & alia ſigna comitentur, quæ citiſſimam per venam ſectam, præſertim inflammato membro ſanguineo, opem expoſtulant?Excipe, ſi ſit mitiſſima pleuritis, cui ſatisfaciunt fomenta,& expectorationes, vt celebri Hiſtoria confirmat Galenus 6.*epid.ſect.*3.*com.vlt.* in cuius interpretatione noſtram induſtriam adhibuimus,*lib.*2. *Hiſt. P P. Medic.in com. Hiſt.*22. Adde,ſi præceſſerit phlebotomia ſufficiens in morbo antecedente: Vel deiectæ vires eam ſuſtinere nequeant: Vel ſi ſputum vbertim procedat cum tolerantia,& leuamine,quia exigitur robur ad ſpuendum.

Vtrùm verò præſente cacochymia etiam in pleuritide mittendus ſit ſanguis? controuerſia eſſe poteſt. Rhaſis 4. *continent.* citat Galenum prohibentem, quod ipſe explicat de euacuante: nam reuellentem phlebotomiam omnis pleuritis expoſtulat.Ergo in quacunque pleuritide,à quocunque humore concitata, ſanguinis miſſio eſt celebranda: huius enim beneficio ſanguis, & alij humores ad partem inflammatam fluentes, & fluxuri cohibētur,& reuulſio fit præſtantiſſima;& fluxi vacuātur: quæ indicationes neceſſariæ ſunt ad prohibendū inflammationis augmentum,eáſque 13. *meth.cap.*6. explanat Galenus.Phlebotomia enim ſine conturbatione vlla,ſuauiter,& tutò,hanc vtilitatem præſtat euidenter: nec enim alius humor à ſanguine ita ſeparatus confluit in pleuram,quin cum ipſo etiam permixtus ſit,& confuſus, qui venæ ſectione promptè educitur.

Vtrùm ex eodem latere ſit ſemper celebranda? Affirmatiuè *lib.*2.*Hiſt.P P. Med.*cum priſcis reſpondimus. Obſtant tamen aliæ celebres Græcorum auctoritates,quas expedire oportet: Nam Hipp.5.*Aph.*68. dolente parte capitis poſteriore,ex fronte ſanguinem emittit:& Gal. *in com.* obſeruandam eſſe contrarietatem reuulſionis, ſecundùm trinam dimenſionem aſſeuerat: quare ſi in ſiniſtra ſit malum, ex dextra mittendus eſt ſanguis, & è contrà. In hunc modum Celſus *lib.*2.*cap.*10.*prope fin.* affecto humero, ex altero brachio ſanguinem extrahendum imperat. Galen.*lib.de ſang.miſſ.cap.*19. in morbo comitiali,& vertiginoſis, in crure venam ſecat: & 2.*ad Glauc.*8. & 13.*meth.c.*11. & alibi,quàm longiſſimè à parte tentata fluxione diſtrahendum eſſe humorem, nequaquam ad eam trahendum non ſemel inculcat. Hoc modo manu laborante ſcarificabis crura; altero crure malè habente, reliquum, ex Galen. 13. *method. cap.*5. fluxionis enim motum ad contraria trahere expedit.

Pro contraria parte eſt Hipp. *lib.*1.*de morb.verſus fin.* dum ſic ait: *Cùm præbet dolorem, & febrem, oportet venam hepaticam pertundere ab ea parte, qua morbus fuerit:* repetit *lib.*4. *Aph.*73. confirmat Galenus *in com.* ſequitur Oribaſius *lib.de compend. med. ad Euſtathium filium.* §. *Reuulſio ſit, quando ex ipſa parte quæ ægrotat, proxima patienti loco inciditur vena: ſplene enim patiente,de ſiniſtra manu incidenda vena eſt; pleuriticis verò ex ipſa parte quæ dolet, auferendus ſanguis, &c.* Aëtius *tetrab.* 3. *ſerm.* 1. *cap.* 11. §. *Reuulſionis gratia venam ſemper in directum ſecabis, nimirum fluente ſanguine ex nare dextra, ſcindatur vena dextræ manus, & in pleuriticis ſecta vena affecti lateris.* Paulus *lib.*1. *cap.*40. ſic ait: *Si igitur ſanguinis ſit copia quæ diſtendit, veluti in inflammatione oriri ſolet, protinus ſi vires tolerant, ſanguis mittendus eſt per venam propinquam patienti particulæ.*

Hippocr. autem 5. *Aph.* Galenus, & Celſus de ſanguinis miſſione ſunt intelligendi, facta in morbo ferè ſalubri, non ita acuto, & periculoſo, qualis eſt pleuritis;in qua indicatio euacuatiua,quæ ſumitur ab humore, etſi pauco, impacto in pleura, cæteras reuulſionis, & contrarietatis indicationes obumbrat. Galenus autem præſeruationis cauſa in vertiginoſis,& epilepticis, ſanguinem emittendum curat; in pleuritide autem, de curatione eſt ſermo. Neque dicas, quòd in corpore pleno, ſi ex eodem latere ſanguis emittatur, tota machina humoris ruet in partem affectam, & inflammatione adaucta,vitium inſoleſcet: Nam ſanguis non attrahitur ad pleuram, ſed ad brachium, inter quæ ſufficiens diſtantia exiſtit,& ſanguis eatenus ſequitur, quatenus educitur: imò ſanguis agitatus, & fluxilis, ex prima ſanguinis detractione, ad ſecundam, ſi ea indigemus, aptiſſimus ſit; & ſic tenuitate ſua promptiùs aperto foramine excurrit. Quapropter cùm detur ſufficiens diſtantia à brachio affectæ partis ad pleuram,ad reuellendum,& euacuandum, vrgente malo, ex eodem latere ſanguis eſt detrahendus; quia hæc vacuatio fit per venas, quæ cum parte laborante maximè conſentiunt. *Si enim venas* (inquit Gal.*lib.de rigore cap.*5.) *quæ nihil parti affectæ communicant, incideris, neque affectæ mederis,& ſanam ſemper offendes. Vtrùm* autem *in peſtilenti & venenoſa pleuritide, à ſuperioribus partibus exhauriendus ſit ſanguis?* Reſpondimus affirmatiuè *lib.* 2. *Hiſtor. PP. Med. in com. Hiſt.*89. Excipe pleuritidem à menſtrua, aut hæmorrhoidali vacuatione minuta, aut ex toto ſuppreſſa,concitatam,in qua ſi non valde vrgeat,è talo exhauriendus ſanguis; ſi autem vehementer infeſtet, etiā actu fluentibus lochiis,è brachio demendus,vt latè comprobauimus, *lib.*1.*Hiſt.P P. Med. in com.Hiſt.*77.

De quantitate ſanguinis extrahenda in pleuritide, etiam dubitant auctores: *Vtrùm ad mutationem coloris ſit vacuandus?* Hoc enim prædixit Hip. *l.2.acut.text.10. Si verò dolor ad clauiculam pertigerit; aut moleſta ſit vel brachio, vel mammæ, vel partibus ſepto tranſuerſo ſuperioribus grauitas, internam cubiti venam ſecare expedit: neque copioſè vt ſanguis detrahatur, eſt cunctandum; ſed eò vſque auferendus, donec rubidior multò, vel pro puro rubido liuidus fluxerit:nam vtrumque contingit.*

Hic ergo tantus auctor cum Galeno, etſi aliquando cautus ſit prout exigit neceſſitas,in ſanguine mittẽdo: nam multoties ſolis fomentis citra phlebotomiam,curandam eſſe pleuritidem edocet, *2. acut.* 1. & *6. epid. ſect.4.text.vlt.* & Galenus 13. *meth. vlt.* eam in inflammatione cerebri reformidet, quando continens eſt valde intemperatum: & *9. meth.* 4. non emittat ante ſignum coctionis alimenti, & aliquando ad dimidium cotylæ euacuet, hoc eſt, detrahat ſanguinis vncias quatuor cùm dimidia: tamen hi ſtrenui duces copioſè aliquando euacuant; imitantur enim naturam, quæ vtiliter,præſente plenitudine, ſanguinis libras duas, & tres interdum per nares, & varias corporis regiones expellit: maximè cùm humanum corpus viginti conſtet ſanguinis libris. Ergo parui erit momenti detractio ſex, ſeptem, vel octo vnciarum. Gloriatur enim *lib. de curand. rat. per ſang. miſ. cap.* 14. quibuſdam ad ſex vſque libras ſanguinem fuiſſe detractum, ita vt febris protinus extingueretur, nec vlla ſequeretur virium afflictio.

Ergo audacter Hippocratica methodo inſtructus Galenus, *in com.2.acut.* & *loc.cit.de ſang.miſ.* vſque ad mutationem coloris ſanguinis, euacuandum conſulit in pleuritide: *Alius enim eſt qui in phlegmone eſt ſanguis, ab eo qui ſecundùm naturam, vtpote plus excalfactus: nam ſi antè crudior erat, rubrior modò, & flauior efficitur, ſin eiuſmodi priùs fuerat, ad atredinem vergit aduſtione.* Quare in periculoſo morbo ſanguinem in inflammata parte contentum citò hac copioſa vacuatione educere conatur Hip. & ſignum proponit mutationem coloris ſanguinis, magnum certè indicium, quòd ſanguis,qui eſt circa partem inflammatam, vel in ipſa inflammatione impactus, educitur, in quo febris radix conſiſtit.

Hanc mutationem, etſi probat Galenus *citato de ſang.miſ. libro*, vt ſummè vtilem, ſæpius tamen non eſſe expectandam docet: Primò, vbi vis imbecillis non tolerat. Secundò, vbi maligna inflammatio non remittit ſanguinem contentum. Et licèt ferè ſanguis prior extractus ſit putridus magis, quia fortiora ſunt interna membra externis, in quibus innatus calor intus robuſtior noxium pellit ad extrà;tamen in internis inflammationibus poſterior ſanguis corruptior eſt, & à priori diſſimilis.

Sed cur in inflammationibus internis oportet expectare coloris ſanguinis mutationem? Dic ex Gal. *2. acut.* & *de ſang. miſ.cit.* cauſam eſſe, quia quicquid ſanguinis in parte inflammata continetur,id caloris abundantia in colore permutatur: quare coloris tranſmutatio, tranſlationem ſanguinis ex particula inflammata, ſufficienter ſignificat.

Vtrùm ſolùm in pleuritide, aliiſque inflammationibus internis hæc coloris mutatio ſit ſpectanda? dubitabis. Affirmatiuè reſpondet Rhaſius *lib.7.ad Almanſ. cap.*21. ſub his verbis: *Qui autem calidum apoſtema patitur, vt pleureſim, aut ei ſimiles ægritudines, cùm phlebotomatur, mutationem coloris ſanguinis à propria diſpoſitione attendere debet. Apoſtemate autem carens cùm phlebotomatur, non debet hoc in ſuo ſanguine obſeruare, cùm totus eius ſanguis ſit æqualis, &c.* Neque obſtat, quòd ſanguis circa cor, & iecur, propter magnum calorem horum membrorum, debeat eſſe nigrior, & magis aduſtus eo, qui continetur in partibus vicinis venæ ſectæ: quia ſanguis iuxta cor,& iecur,licèt ſit calidior,non habet tamen notabilem mutationem in colore: in parte enim inflammata ſanguis eſt magis circumſcriptus, & conculcatus,& ſic à præternaturali corrumpẽte calore, ſanguis vicinus in colore permutatur: non ſic autem in ſtatu naturali,vbi calor naturaliter operatur, & in morbis vaſorum, in quibus ſanguis,& alij humores, huc & illuc irrequieto motu agitati,tranſpirant,& ventilantur. Quare qui ſine inflammatione fatigant morbi, ſanguinis mutationem effatu dignam non habent. In febre enim continente vniformis eſt ſanguis,ſiue putreat,ſiue putredinis labe non inquinetur. In tertiana,qui in iecore eſt, paulò eſt biolioſior; ſicut in quartana,qui in liene reſidet, paulò magis melancholicus; & in quotidiana,qui eſt in ventriculo,pituitoſior quodammodo exiſtit: per has enim febres huiuſmodi viſcera magis pati fatetur Gal. *lib.1. ad Glauc. c.4.* Non eſt tamen huiuſcemodi humorum differentia momentanea, nec à Medico dum ſanguis educitur, ita aduerti poteſt, vt illa in qua humores in inflammatione aduruntur.

Vtrùm extracto ſanguine vitiato, ſtatim ſit cohibenda vacuatio? Dic, quòd etſi aliqui defendant, extracto ſanguine vitiato, pro puro, qui priùs emanabat, non eſſe ſiſtendam vacuationem, donec penitus totus vacuetur putridus in inflammatione contentus; tamen ſecurius eſt eam cohibere: Quoniam vniuerſus ſanguis prauus inflammationem efficiens, vnica ſanguinis detractione vacuari nequit,vt experimento conſtat;rari enim ſunt, qui ex pleuritide, vnica ſanguinis miſſione liberentur.

Quare apparente improbo ſanguine,etiamſi prorſus is non vacuetur,ſupprimenda vacuatio eſt. Primò,quoniam coniectura eſt ſanguinẽ eum à parte inflammata receſſiſſe. Secundò,quoniam prauus hic ſanguis,qui ab inflammatione in alias venas receſſit,ob commodi ſanguinis permixtionẽ, & facilem tranſpirationem corrigi poteſt, & naturæ beneficio priſtinæ naturæ reſtitui. Tertiò, quoniam ſi vnica, eáque copioſiſſima venæ ſectione morbum extirpare conemur,iterationi deinceps locus non erit, quæ maximè in omni morbo vtilis eſt, ex Gal. *lib.de ſang.miſ.*16. Quartò,quia in inflãmatione, atque omni affectu, in quo aliquid è venis extra effluxit,repetita ſanguinis detractione eſt opus,vt intermedio tempore,venæ inanitæ, quod extrà effluxerat, recipiant,& ſecunda venæ ſectione vacuetur, vt 4. *de ſanit. c.vlt.* laſſitudinis phlegmonoſæ curationem proponens, ſuadet Galenus, §. *Quoniam igitur in hac,&c.* Quòd ſi totum prauum ſanguinem in inflammatione contentum ſemel vacuare tentes, citra morbi leuamen naturam proſternes. Ex quibus conſtat apertè, audiendos non eſſe eos,qui duplicem ſanguinis mutationem expectãt, primam in deterius, in qua ſanguis in phlegmone infixus vacuari incipit,& tamdiu eius vacuationem proſequuntur,donec rurſus in melius tranſmutetur,prauo vniuerſim vacuato:Nam Hip.& Galenus ſimplicis tantùm permutationis in deterius meminerunt. Quæ autem ſint ſigna, quæ oſtendant ſanguinem ſufficienter eſſe detractum, exponit eleganter Galenus *lib.de ſang. miſ.cap.*14.

At quæres: *Vtrùm in pleuritide pituitoſa ſit hæc ſanguinis mutatio expectanda?* Dic. In phlebotomia eorum qui patiuntur inflammationes internas, & aliorum febricitantium, ſanguinem album exeuntem perpetuò iudicari putrefactũ, cùm tamen in ſe putredinis aliquando expers ſit, ſed ſæpe ex pituitoſo fit mutatio ad rubidum in inflammata parte, ex Hip. *2. acut.cit.* Dignoſcetur ergo ſitne putridus, an pituitoſus, primò, quia pituitoſus ſanguis non eſt verè albus,ſed minus ruber, ex Gal. *lib. de ſang. miſ.* 14. ſic interpretante Hippocratem, cùm inquit: *Nam ſi antea crudior erat,rubidior modo,& flauior in parte inflammata efficitur.* Deinde, albedo putrida, variegata eſt. Inſuper, albedo pituitoſa in ſuprema parte ſanguinis non locatur, ſed ob grauitatem ſuam immediatè ſupra melancholiam reponitur,

quæ

quæ infimum locum occupat: albedo verò putredinoſa in ſuprema parte ſanguinis innatat, ob inflationem ex calore putredinoſo conceptam, multos ſcilicet flatus generante, quibus putrida, tenuiora redduntur.

In albedine itaque pituitoſa mutatio ſanguinis in colorem rubidum, extractionem ſanguinis in parte inflammata contenti denotat manifeſtè: nam ex putredine pituitæ color acquiritur rubens. Ita intelligendus eſt Auicenna 21.3.*tract.*1.*cap.*2. dicens, in morbis frigidis ſæpe vrinam apparere rubeam; ob putredinem pituitæ, quia pituita redditur rubea vrinam tingens: & 1.4.*tract.*2.*cap.*47. de febre phlegmatica, hac de cauſa in ea primò apparere albam, deinde rubram, aſſeuerat.

Quæres deinde: *Vtrùm in pleuritide vſque ad animi deliquium ſit ſanguis mittendus?* Dubium eſt agitatum pro vtraque parte, *lib.*3. *de praxi admiranda, obſeruat.* 117. Hippocrates annuit 4.*acut.*74. & illius ſentẽtiam, vt partum Hippocraticum firmat, *in com.* adhibitis conditionibus, quas priſci pro tam copioſa vacuatione celebranda, præſupponunt, nempe ſi ſit ætas florens, vis ſit robuſta, redundet ſanguis, adſint tempus, regio, temperamentum, corporis conſtitutio bene temperata. Renuit Aëtius *tetrab.*2.*ſerm.*4.*cap.*68. §. *Sanguis in pleuritide mittatur, ſed non vſque ad animi deliquium.* Huius auctoris votum ſequuntur priſci, & alij quique, qui ab Hip. tempore ad noſtrum æuum in praxi inclaruere. Quare adulterinam ſententiam, ex *lib.*4. *acut.* eſſe ſibi perſuadent, & Hippocrate Coo indignam: in morbis enim thoracis nunquam ad animalis facultatis defectum eſt ducendus ſanguis, cuius ope ad ſcreandum in poſterum indigemus; & ſæpe accidit vt concoquatur humor, ſed præ facultatis debilitate non expellatur, 2. *progn.*67. partitè ergo, & per vices, non ſimultaneè vacuandus ſanguis. At vera dicit Hippocrates, in cuius *libro quarto acut.* etſi ſint ſpuria oracula, & ab aliis interiecta, plura tamen ſunt, quæ magni Hippocratis redolent officinam: & ideò ſi vehemens adſit pleuritis, cum virium robore magno, & præſentibus conditionibus reliquis, hæc vacuatio exercenda, cuius beneficio humor impactus, fluens, & fluxurus ſemel vacuatur, ita vt deinceps animalis facultatis robore opus non ſit.

Ante ſanguinis miſſionem clyſter præcedere debet; nî inflammatio ita vrgeat cum vehementi dolore coniuncta, vt illi ſoli opitulandum ſit: in quem ſenſum intelligendus eſt Hip. *lib.*4. *acut.*75. quo loco poſt copioſam phlebotomiã, clyſterem exhibet. Cucurbitulæ ad reueſlẽdum in partibus diſtantibus affixæ commodum afferunt maximum, & cùm ſint proximæ venæ ſectioni, 2. *Aph.*17. & 4.1.*c.*20. vireſque non ita exhauriant, ſi eæ ſint debiles, (quas tantopere ſeruare in hoc morbo debemus) & corpus ſit tenerum, & rara contextura præditum, vel exangue, quale eſt ſenum, etiam incipiente pleuritide ſcapulis infra partem affectam, ad leuandam totius plenitudinem, vtiliter imponuntur. Vel earum loco hirudines hæmorrhoïdalibus venis applicitæ, idem opus præſtant, & plethoram præſertim melancholicam exhauriunt. At cucurbitulæ ſcarificatæ ſemper tutiores ſunt, promptiùs enim reuellunt, citiùs euacuant, & feliciùs dolorem leuant.

Vtrùm autem *ſuper partem affectam cucurbitula ſcarificata in initio, ante totius corporis vacuationem affigenda?* dubium eſt. Hoc auxilium approbat Galenus 11.*meth.* *cap.*17. ſi priùs corpus vacuatum ſit, cum ſcarificatione profunda, & ceu experimentum certiſſimum, commendatur à Tralliano *lib.*6.*cap.*1. ſub his verbis: *Verùm ſciendum eſt, pleroſque, præſertim in quibus non adeò magna ſanguinis copia in venis ſuperare videatur, iuuiſſe, locum acutiſſimo ſcalpello probè ſcarificaſſe. Conuenit autem cucurbitula quoque poſt cutim inciſam vti, vt quod in ea contínetur ex alto extrahatur. Atque hoc facto mirari licet, quomodo inde etiam dolor qualiſcunque fuerit, licèt vehementiſſimus conquieuerit, vt neque fomento, neque alio præſidio indiguerit. Commodius autem, & tutius eſt, in quibus parua copia eſt euacuanda, hac vti curatione, vtpote validiſſima.* Confirmat Celſus *lib.*4. *cap.*6. Aëtius *tetrab.*2. *ſerm.*4.*cap.*68. Auic. 1. 3. *tract.* 5. *cap.* 2. Rhaſius 9.*ad Almanſ.* Paul. Meſuë, *cap. prop.* & omnium primus edocuit Galenus *lib* 13. *meth. cap.* 19. dum ſic ait: *Hac ratione & cucurbitula (ſtrenuum planè auxilium) eſt inuenta, tum vt foràs euocentur, quæ ſunt in alto, tum vt eximantur atque eruantur, quæ iam in ſcirrhum abeunt. Vtrùm vtendum cucurbitula, in ipſa parte quæ phlegmone vrgetur, inter initia non eſt, imò poſteaquàm totum corpus euacuaueris, ac neceſſarium ſit eorum, quæ in inflammata parte continentur, aliquid educas, atque eruas, atque etiam foràs verſus attrahas, &c.* Quare hoc auxilium præſtat, poſt integram vacuationem adhibitum; nam digerit, dolorem ſedat, & attrahit ad exteriora.

In oppoſitum tamen facere videtur, quod *lib.* 4. *de ſanit. tuend. cap.*5. legimus, ſi laſſitudo ſit cum ſanguinis copia, venam incidendam eſſe; aut aliquid agendum quod tantum valeat, inter quæ numerat ſcarificationem. Dic, hoc verum eſſe, ſed eo loco Galenum non numerare cucurbitulam, ſed ſcarificationem, vt ex contextus ſerie patet manifeſtè; quod remedium diuerſum eſt à cucurbitũlá, vt conſtat ex Galeno *lib. prop. de cucurbitulis & ſcarificat. cap.*3. *&* 4. Quare hæc vacuatio conuenît etiam corpore plethorico exiſtente, quia de humore redundante commodè vacuare poteſt, non verò cucurbitula, & magis ſuper partem dolentem infixa: Licèt enim humorem noxium à parte exhauriat, tamen ob validam attractionem potentiùs attrahit, & magis quàm euacuet; quo nomine deteriores ſunt, quàm phlebotomia facta ex parte affecta, vt *cit. loc.* Aëtius docuit. Hæc enim licèt attrahat materiam, etiam ſanguinis excretionem facit: cucurbitula verò tum impetu affixionis violenter humorem attrahens, tum ampliorem locum occupans, & tamen neque vaſis ſenſibilem fiſſuram faciens, attrahit quidem memorabilem materiam, non euacuat autem pro ratione attractæ. Quapropter cucurbitula ſupra partem affectam, ſolùm poſt abſolutam vacuationem, in pleuritide, cæteriſque inflammationibus internis, imponenda.

De purgatione: *Vtrùm in hoc affectu ſit celebranda?* Purgationem in pleuritide eſſe celebrandam, docuit Hip. 2. *progn.* 52. qui in ea vtitur eclegmatis, ventris ſubductione, venæ ſectione, diæta, & medicamentis, per quæ non intelligit fomenta, ſed medicamentum purgans: nam medicamentum abſolutè prolatum, purgans debet intelligi, vt conſtat ex ipſo, 1. *Aph.* 21. *Concocta medicari*, & 4. *Aph.*10. *Medicari in valde acutis*, hoc eſt, vti medicamento purgãte, & 4. *Aph.*1. *&* 2. De qua vacuatione, plura ex veterum, & iuniorum mente diſceptauimus, *lib.*2. *Hiſt. PP. Medic. in com. Hiſt.*22. Nunc tamen cum Galeno hoc dubium breuiter concludimus, qui quæſtionem hanc ſic determinat, *lib.*4. *acut.*76. *Nam vel ſtatim ab initio priuſquam in partem aliquam firmati ſint humores; medicandum; vel poſtea cùm concocti fuerint. Quam ab cauſam & prima interdum die, & ſecunda, & quarta, & interdum quinta medicati ſumus; & non in quarta ſolùm, quomodo is dixit.* Ex qua doctrina conſtat, in pleuritide, reuulſionis cauſa, ratione humorum qui in partem affectam fluunt, & fluxuri ſunt, in initio eſſe purgationem ſalubrem; eradicatiuam verò in declinatione, & cùm humor noxius tum in vaſis, tũ in parte phlegmone obſeſſa impactus, fuerit cõcoctus: quem humorem, qui eſt cauſa coniuncta inflammationis, ſi initio educere tẽtes, nihil proficies, ſed vires proſternes; cruda enim paſſio non cedit, 4. *acut.*22. Ergò in principio reuulſiua purgatio; in declinatione, euacuatiua

cuatiua eſt adminiſtranda. Quomodo autem in deſcendente pleuritide dici poſſit reuulſiua, cùm reuulſio tunc potiùs per vomitum debeat celebrari, eo loco explanauimus diligenter.

Vtrùm verò *in deſcendente pleuritide, ſanguinis miſſio in principio facta ſit vtilior purgatione* ? ardua eſt quæſtio. Hipp. 2. *acut.* 11. eam laudat vt vtiliſſimam. Galenus renuit *in com.* Nam licèt in principio huius affectionis expurgatio vtilis ſit, eſt tamen longè vtilior, & tutior ſanguinis detractio, præſertim cùm febris nimiùm excandeſcit, nec eſt probè cognita ægrotantis natura: ſunt enim qui facilè, alij qui difficilè expurgantibus cedunt medicamentis. Deinde in acutis morbis, raró, & in principiis, medicinis purgantibus vtendum, 1. *Aph.* 24. maximè cùm ipſæ calidæ ſint, conturbent, corpus exagitent. Ergo ſanguinis miſſio ſemper præferenda venit, 4. *acut.* 21. 6. *epid. ſect.* 1. *com.* 6. Nam inanit corpus, vaſa deobſtruit, & præparat ad purgationem, reuellit, euacuat, lenit dolorem.

Hanc methodum eſſe exercendam vel in deſcendente pleuritide, à ſenſu ipſo, qui negari non poteſt, confirmatur: Anatomica enim experientia conſtat, ſanguinem è propaginibus venæ Azygæ hauriri facilè poſſe ſecta eiuſdem lateris affecti baſilica: coëunt enim per anaſtomoſin inuicem in eodem latere propagines venæ azygæ, cum ramis & propaginibus venæ cauæ eiuſdem lateris: nam inter axillarem, & cephalicam venam, prope iugulum, ab vtroque latere quædam media oritur vena, ab axillari ferè naſcens, à qua plurimæ productæ propagines, tandem cum ramuſculis venæ ſine pari copulantur.

Inſtabis hoc modo. Si Galenus 2. *acut.* 11. tantopere in deſcendente pleuritide, ob rationes dictas, phlebotomiam laudat, & purgationi præfert: cùr *com.* 10. *antecedenti* ſanguinis detractionem non admodum iuuare in deſcendente, atque ideò eſſe vtiliorem purgationem affirmat? Sic enim ait: *Nos verò partem eam quæ phlegmone obſidetur, tum celeriter, tum, quam cæteras partes, magis in acutis præſertim morbis, vacuare contendimus; quod ſanè interna cubiti vena facit, multoque magis, vbi ſanguinis redundantia ad ſuperiora vergere videatur, aut ſuperiores thoracis partes affectæ ſint, nempe in eo malo tum brachium, tum mamma grauari ſolent. Verùm quæ partes thoracis inferiores, prope ſeptum tranſuerſum infeſtant inflammationes, non abs re dolorem ad hypochondrium tranſmittunt, quo fit vt dolores huiuſmodi non admodum iuuet, quæ in cubito fit euacuatio, &c.* Dic. Galenus non damnat ſanguinis miſſionem in deſcendente pleuritide, neque multùm iuuare negat, ſed non admodum vtilem eſſe, hoc eſt, tãtam afferre commoditatem, ac ſi ſecaretur in aſcendente, quia partes ſuperiores magis conſentiunt cum interna vena, & ſanguis ex ſuperioribus coſtis grauitate ſua faciliùs deſcendit, quàm aſcendat à coſtis nothis ad venam ſectam. Deinde coſtæ ſuperiores, ſpiritalibus membris viciniores, abundant ſanguine ſubtiliori, & magis ſpirituoſo, qui ex aperta vena citiùs tenuitate ſua per apertum foramen vacuatur, & excurrit; coſtæ verò inferiores pituitoſiore, & crudiore ſanguine aluntur, qui vacuationi moroſus eſt, & magis lentus. Quare venæ ſectio in deſcendente non admodum iuuat, ſeu non æquè prodeſt, ac ſi adhiberetur in aſcendente.

Purgatio, facta priùs ſufficiente ſanguinis miſſione, in principio morbi eſt adminiſtranda, medicamentis clementibus, temperatis, adſtrictione carentibus, ne fortè humor per tuſſim expurgandus poſſit impediri, vt notat Auic. 10. 3. *tract.* 5. *cap.* 2. offerendaque ſunt illa, quæ ſuperanti humori ſunt accommodata, vt ſunt Pulpæ caſſiæ interaneus liquor, Manna, Syrup. ex multiplici infuſione Violar. & roſ. Perſic. regius, ſennatus, quæ diſſoluantur in decocto pectorali, cum Diacathol. Confect. Hamech, Diaprun. & aliis.

Duo ſunt medicamenta, quæ ab omnibus non approbantur: Primum eſt, Rhabarbarum, quod etſi adſtrictionem participet, ea non eſt tanta, vt vias expurgationi dicatas arctare, & ſputum cohibere poſſit, imò cum ſeligenti virtute attrahendi bilem ex inflammata parte, à qua ferè pleuritis ortum ducit; modicam ſtypticitatem participat, quæ iuuat ad penetrationem, cuius ope faciliùs diſtantes partes permeat, & feliciùs expurgat: quare eius præſertim infuſum, lenientibus medicamentis admixtum, tutiſſimè in pleuritide poteſt concedi, vt *lib.* 1. diximus *in Pharmacopœa noſtra, tit. de Rhabarbaro.*

Alterum medicamentum eſt Agaricum, de quo maior eſt dubitatio: *Vtrùm in pleuritide offerendum* ? Nam adſtringit, ex Gal. 6. *ſimpl. cap. prop.* ideóque dyſentericis confert, ex Dioſcoride *lib.* 3. *cap.* 1. Deinde concitat vomitum, & concuſſione facta, humorem ad ſuperiores partes conuocat; quæ autem vomitoria ſunt, affectibus ſpiritalium partium valde nocent, ex Hip. & Gal. 4. *Aph.* 8. Reclamat Meſuë *prop. cap. de Agarico s.* Aſthmaticis, & difficulter ſpirantibus concedens, quia pectus à pituitoſo humore ſuauiter abſtergit, & repurgat: Quare in pleuritide pituitoſa ſummè confert, & ampliùs in maligna, & populariter vagante, cuius deleteriam vim, cardiaca efficacia, alexipharmaci præſtantiſſimi inſtar, mirandum in modum coërcet, ac domat, ob quã cauſam in celeberrima venit antidota, præſertim præparatum zingibere, vino, vel oxymelite, quorum beneficio, exigua eius adſtrictio emendatur, & vis vomitum mouens corrigitur. Num autem pleuritici ſint ſoluendi noctu, vt ſuadet Auicenna, eius interpretes vbertim exponunt.

Factis vacuationibus vniuerſalibus, ad reſolutionem humoris in parte affecta contenti eſt accedendum, ex Hip. 2. *acut.* 1. Hoc opus præſtant olea, vnguenta, fomenta, emplaſtra modicè calida, quæ tum lenire dolorem, tum humorem per halitum digerere, tum ipſum excreationi per ſputum præparare nata ſunt. Huius cẽſus ſunt oleum Camomil. Amygdal. Viol. Lilior. Vnguent. Pleuriticum, ſeu pectorale, Filij Zachariæ. Emplaſt. de Melilot. Dialth. Martiat. de Ruta, apud Paul. *lib.* 7. *cap.* 17. *&* 18. Reſoluentia non ſint ſicca, vt farina hord. & fabar. quia reſolutio non eſt ſimplex, ſed per ſcreationem, quæ humectantibus promouetur. Fomenta parantur ex decocto Violar. Maluar. Camomil. Fœnugræc. Melilot. Aneth. parietar. & cum oleo amygdal. & aliis imponuntur in veſica bouina, vel excipiuntur cum ſpongia, & lateri admouentur, & poſtea ſæpe admouentur vnguenta.

Dubitabis: *Vtrùm repercuſſiua in pleuritide ſuper partem affectam apponenda* ? Etſi in initio inflammationum repulſio humoris ſit neceſſaria, ex Gal. 13. *meth.* 9. & *in art. med. cap.* 95. 6. *ſec. loc. cap.* 1. Auic. 11. *cap.* 1. *&* 28. ex natura inflammationis indicatione ſumpta, in pleuritide tamen inutilis eſt, quia pars inflammata, qualis eſt pleura, in profundo corporis iacet, & non in ſuperficie; quare vis medicamentorum ad ipſam permeare nequit, quin ex muſculis, & venis ſanguis ad partem inflammatam impellitur, & augetur inflammatio: Ob quam cauſam in coxendicis dolore, 10. *ſec. loc.* 2. repellentia prohibet; tum quia humorem ad pulmones, & cor adſtrictione ſua repellunt; tum quia cum ſint frigida, pectori inimica, 5. *Aph.* 24. humorémque per ſputum excernendum, adſtrictis viis arctant, denſant, & excretioni contumacem reddunt.

Ex aduerſa parte reluctatur Galenus 11. *meth.* 15. §. *Parciùs verò ad pectus, quàm ad ea eſt adſtringentibus vtendum*: probat *lib. de conſt. art. med.* 17. ſequuntur Auicenna *loc. cit. cap.* 3. Meſuë *cap. prop. de pleuritide.* Dic, quòd licèt in praxi obſeruatum ſit, in pleuritide exteriùs eſſe apponenda calida, anodyna, emollientia, concoquentia, & diſcutientia, ob dictas cauſas; tamen ſi pleuritis ſit in initio,

initio, poſt phlebotomiã, ſi materia eſt pauca, & non eſt fixa, quod agnoſcitur ex leuamine doloris, tunc parcus vſus externorum repellẽtium poteſt commendari, maximè ſi ſint permixta diſcutientibus, quorum vſum ad pectus probat Galenus, non in totum prohibet: nam thorax non eſt emunctorium cordis, & inflammatæ membranæ cerebri repellentia adhibentur: modica enim adſtrictio repellentium iuuat ad penetrationem. Galenus verò, & cæteri auctores frigidorum vſum pertimeſcentes, intelligendi ſunt, ſi materia fixa eſt, morbus non eſt in principio, non præcedẽte vacuatione aliqua, tunc enim repellentia nimis frigida, & adſtringentia valde nocent, præſertim ſi humor ſit copioſus: ita docet Auicenna, *loc. cit. cap.* 31. *in med. Et ſcias quòd ſi materia eſt multa, tunc emplaſtra, & epithemata frigida, nociua ſunt; & ſi eſt pauca, non nocent.* Num autem in proceſſu curationis, ſit permiſcendum aliquid adſtringens in thoracis inflammationibus, diſertè *cit.* 11. *meth.* explicuit Galenus.

Si tamen inflammatio ad ſuppurationem vergit, hæc internis, & externis præſidiis oblatis diligenter eſt adiuuanda, decocto caricarum pinguium, dactylor. ſem. maluæ, althææ, hord. facto in aq. tuſſilaginis: & deinde adiecto ſaccharo, aut penidiis, pro potu offeratur. Exteriùs emplaſtra, & cataplaſmata imponantur ſuppurãtia. Si verò pus ſit confectum, quod ex febris, doloris, & grauitatis notabili remiſſione agnoſcemus, ruptio plurimis ingeniis tentanda, vociferatione valida, necnon tuſſi vehementi, quæ ebibitis ſalſis, acutis, & acribus concitabitur, vt ſunt oxymel, ſyrupus de praſſio, ius cicerum cum melle, amygdalæ dulces, & amaræ. Rupto abſceſſu, abſtergentia ſunt ex vſu, vt hydromel, & decoctum dactyl. hord. liquirit. paſſular. Deinde glutinantia vtilia, vt hydromel permixtum cum bolo armeno, thure, terra ſigillata, lac chalybeatum.

Sed quoniam timoroſa eſt ſuppuratio, & reſolutio præſtantior, & ſecurior, iccircò ſummè enitendum, vt humor facilè per ſputum extrahatur, & purgetur. Sed quia humor qui ex inflammatione reſudat, aëris impulſu expurgari debet; vt poſſit cedere, mediocrem ſubſtantiam requirit, 2. *progn.* 43. & 1. *ſimpl.* 24. & 1. *de ſympt. cauſ. cap.* 4. Quare ſi materia elabitur per tenuitatem, expectoratio promoueatur incraſſantibus; 4. *de loc.* 9. quæ humorem in initio fluentem condenſent, & fluxum inhibeant, vt ſunt ſyrupus iuiubinus, violaceus, nenupharinus, papauerinus, maximè ſi vigilia infeſtet. Vtilia ſunt iulapia, tabellæ, eclegmata, decocta expectorantia, facta ex hord. prun. iuiubis, flor. viol. adiant. liquiritia, &c. Si verò humor per craſſitiem peccet, præſtant validiora, vt ſyrupus de hyſſopo, praſſio, liquirit. oxymel, decocta parata ex hord. dactylis, ficubus, adiant. ſemin. vrticæ, enula, tuſſilag. papauer. errat. ſcabioſ. ſem. aniſi, bombac. rad. apij, fœnicul. borrag. & aliis, quæ tenacem hunc humorem attenuent, & incidant.

Dolori ſedando ſummè debet Medicus eſſe intentus, quoniam ex eius ſæuitie vires proſternuntur, fluxio augetur, accreſcit inflammatio. Si anodyna extrà applicita non proſint, ad ſtupefacientia accedendum, quum videlicet præ doloris vehementia homo de vita periclitatur. Quare quærendum: *Vtrùm in hoc affectu aliquando ſtupefacientia exhibenda?* Dic, quòd licèt hæc nimia frigiditate obſint pectori, thoraci ſint inimica, humorem contumaciorem reddant, ſputum coërceant, canales adſtringant, inflammationem incrudent, tamen ſi diuturna vigilia infeſtet; humor tenuis ſit, & acris, dolor adſit ſæuus, tũc horum ſymptomatum vrgentium habita ratione, de cura coacta, vacuato priùs corpore, mitia ſunt offerenda, ad maius periculum euitandum. Hoc modo *loc. cit. cap.* 2. Auicenna Diacodion concedit: firmat Paulus *lib.* 3. *cap.* 33. §. *Quos torquent*

A *vigiliæ, medicamen diacodion delingere oportet.* Trallianus *lib.* 6. *c.* 1. Approbauit priùs Galenus 1. *acut.* 33. §. *Nempe eorum quæ ex opio, hyoſcyamo, & mandragora conficiuntur medicamentorum vſus, doloroſam pleuritidis affectionem non ſanat, ſed ſenſum tollit, enecatque, &c.* ac ſi dicat: Opiatà etſi cauſam doloris non adimant, hoc eſt humorem actu committentem inflammationem, quia hunc ampliùs impingunt, tamen ſenſum auferunt, & dolorem leniunt: quo ad tempus ſedato, vires refocillantur, & ob ſomnum coctione meliùs peracta, adauctoque calore humor concoquitur, & faciliùs per ſcreatum excernitur, prout 12. *meth.* 7. & 8. poſito exemplo in dolore colico à frigida cauſa concitato, in cuius ſæuitie opiatà offert, ipſe edocuit.

B Si verò quæras: *Vtrùm in vrgentiſſimo dolore pleuritico vtilius ſit hæc in potum aſſumere, an extrà ſupra partem dolentem apponere?* Dic, interiùs aſſumpta præſtantiora eſſe: exteriùs enim applicita parum penetrant ad partem dolentem; tardiſſimè operantur, & in tranſitu ad partes internas, humores incraſſant, & hac ratione dolorem, & cauſam eius adaugent.

OBSERVATIO I.

Pleuritis ſæua, copioſiſſima ſanguinis miſſione curata.

INciderat Ruſticus quadragenarius, ſatis robuſtus & C firmus, in pleuritidem vehementem, cum intenſa febri, & tuſſi ſicca, cui totum corpus purpureo colore erat perfuſum, & ob ingentem plethoram tumidum valde: dolor erat truculentus, ſputum cruentum, vrina rubea; tenſiua laſſitudine oppreſſus, præ ſarcina in lecto ſeſe mouere non poterat, imò difficili reſpiratione detentus, peſſimè ad oblata ſe habebat. Vires erant liberales, ætas florens. Spretis cæteris, quæ pro hoc affectu commendantur, auxiliis, in copioſa phlebotomia celebranda contra aſſiſtentes, qui moribundum opinabantur, pertinaciter inſiſto, auferoque de induſtria ſanguinem ex interna vena partis affectæ, quouſque libræ tres cum dimidia fuerint exhauſtæ, quæ ſimul- D tanea phlebotomia facta; æger ſe ſanum eſſe exclamauit. Hoc exemplum nos docet, quòd etſi in pleuritide ſit extrahendus ſanguis cum cautela ſumma, ne imminuamus vires, vt excernendo humori per ſputum, vſque ad ſtatum ſufficiant; tamen ſi vires ferant, multoties audacter ſecanda vena, antequam materia omnino in parte collecta; impoſterum & partis, & totius concitet ruinam.

OBSERVATIO II.

Pleuritidi pituitoſæ curandæ, Syrupus eximius.

E VIgebat bruma, quando quinquagenarius quidam, temperamento frigidus & humidus, ex catarrhoſa defluxione, pleuritide dextra decubuit, quæ coſtas ſuperiores grauiter occupauit, cum ingenti dolore coniuncta. Febris erat lenta, tuſſis pauca, vrina ſubrubra, ſputum nullum. Sanguis detractus: Purgatio clemens adhibita: Fomenta varia, & vnguenta parti impoſita, ſed citra vtilitatem vllam. Tandem craſſeſcente ſputo, quod antea ſpumoſum erat, ſolo hoc ſyrupo bis in die ebibito in commoda hora, concocta per ſputum, & aluum eduxit, dolor eſt ſedatus, febris remiſſa, & ipſe ex toto ſanus eſt factus: cuius forma eſto hæc.

℞. *Radic. ireos, helenij, petroſelini, apij, borragin. bugloſ. fœniculi, an.* ℥. j. ß. *folior. adianti, folior. hyſſopi, tuſſilagin. papauer. erratic. an.* M. j. *ſem. aniſi, ſem. bombacis, & maluæ, an.* ʒ. j. *glycyrrhizæ raſæ, & contuſæ,* ℥. ij. *paſſular. corinthiac.* ℥. j. ß.

℥.j.ß.*praſſij*,℥.iij.*dactylor.prunor. pinguium, an. num.* xij. *flor.cordial.an.* ʒ.iij.*aniſi*, ʒ.j.*hord.P.* ij. *ficuum pinguium, n.*v.j.*conſeruæ enulæ campanæ* ℥.ij. *conſeruæ adiant.* ℥.j. ß. *conſeruæ violar.*℥.iij.*ſtrobylor.rum.* xv. *amygdal. purgatar.* ℥.ß.*cinnamomi electi* ʒ. j. ß. *folior. ſennæ* ℥.j. Coque ſec. art.in ſufficienti aq. quantitate , quouſque remaneant ℥.viij. infunde per noctem ſec.art. *Rhab.elect.*ʒ.ij.*agarici trochiſcati*,ʒ.j. ß. Colaturæ adde , *Syrupi de hyſſopo* ℥.iij. *ſyrupi de liquiritia* ℥.ij. *oxymel. ſimpl.* ℥.j. *oxymel. compoſ.*℥.ß.*ſacchari*, *q.ſ.* Omnia bulliant , quouſque acquirant conſiſtentiam ſyrupi longi. Doſis ℥.ij. Iteretur bis in die , in aurora , & duabus horis poſt cœnam.

OBSERVATIO III.

Vnguentum pro pleuritide curandæ vtiliſſimum.

GRauiſſimum ſymptoma dolor eſt, & præſertim ſi in pleuritide inſoleſcat : Nā ex eius ſæuitie eneruantur vires , humor non concoquitur, nec reſoluitur inſenſibiliter, vel per ſputum vacuatur;quare retentus in parte putreſcit,ac in pus mutatur. Hanc perniciem vt effugias , parti dolenti (vacuato priùs , vt decet corpore) hoc linimentum appone , quod inter alia anodyna primatum obtinere felici euentu comprobaui ſæpe.

℞. *Dialthææ* ℥.j. *olei amygdal.dulcium* ℥.ß. Miſce, fiat linimentum , quo calido partes dolentes illinantur. Deſuper tenuis puluis flor. chamæmeli inſpergatur : tandémque folium Braſſicæ calidum,ex butyro, aut pinguedine porcina inunctum ſuperponatur , & faſcia obligetur.

OBSERVATIO IV.

Pleuritis bilioſa,venæ ſaluatellæ ſectione curata.

SVbiit mihi in mentem mirari perſæpe , cur ſeptentrionales Medici , etſi doctiſſimi , ita flocci faciant ſaluatellarum venarum ſectarum præſtantiam,& vſum, cum fidiſſimo experimento apud grauiſſimos auctores conſtet , plures,eóſque præſertim venoſi generis morbos,earum ſectarum ope radicitus extirpari,ac deuinci. Sed habent excuſationem in promptu bonam,quia in hoc terræ tractu ferè ob alimentorum vſum ſanguis aquoſus regignitur , crudique humores exuperant,per alui fluxum , aut aliarum venarum maiorum ſectiones commodiùs extrahendi : at ab his venis tenuis ſanguis plerumque emanat : Quo cùm abundaret iuuenis quidam,iracundus,bilioſus,hirſutus, gracilis, in pleuritidem ſiccam dextri lateris lapſus,pluribus tentatis vniuerſalibus , & particularibus auxiliis vix leuatus eſt. Tandem miteſcente febre , dolor immaniter ſæuit, ita vt anodynorum , clementer expurgantium , & cæterorum reuellentium medicamentorum opem contempſerit. At cùm eſſet præditus ſquallido iecore, & in trigeſimo die morbi eſſet conſtitutus , ſuſpicióque eſſet quòd fluxio ab hac parte manaret in pleuram, icircò ſaluatellam dextram feriendam impero , qua ſecta dolor conquieuit. Nec mirum : nam vacuato ſubtili ſanguine , à quo fouebatur malum, natura deonerata,potentior reddita , in manum reſiduum humoris, tanquam in partem extremam,tranſmiſit:ſicut enim in viſceribus viget concoctrix , ſic in extremis attractrix, Accedit,quòd vi balnei,frictionis,& vinculi , tum copioſè ſanguis educitur , tum ad diſſitas partes ſtrenuè auertitur.

OBSERVATIO V.

Pleuritis contumax, cauterio ſuper partem dolentem appoſito, curatur.

LAborauerat vir quidam ſatis muſculoſus & fortis, diſtillatione pituitoſa , quæ in fauces & œſophagum adeò vbertim irruebat , vt intercluſis ferè reſpirationis viis , à mucoſo & viſcido ſucco veluti ſuffocari videretur. Ecce vno die dolorem ſentit in coſtis,ac ſi aciculis pungeretur. Acceſſit rigor , quem vehemens ſequuta eſt febris, cum tuſſi , & difficili reſpiratione coniuncta.Secta illicò vena:purgatio adminiſtrata : reuulſio per cucurbitulas, frictiones, clyſteria , ligaturas celebrata : varia fomenta applicita. His factis;perſeuerante adhuc in vigeſimo die intenſo dolore , cucurbitula cū ſcarificatu ſuper partem admota, cui cùm non cederet, ne in corruptionem, aut ſuppurationem fieret tranſmutatio,candentibus ferramentis partem inurere imperaui , quorum vi cùm ichores decem horarum ſpatio emanarent in copia multa, ſuperpoſito folio caulis,butyro inſulſo delibuto,remiſſus eſt dolor : quo mitiore facto , natura deuictrix humorem copioſè eduxit per ſputum,& poſt decem dies à morbo immunis eſt factus.

OBSERVATIO VI.

Pleuritis in ſphacelum tranſmutata, lethalis.

IN pleuritide dolor adeſt perſæpe immanis , ita vt æger de vita periclitetur. Si verò perſeuerantibus ſigni,deterrimis ipſe conquieſcat, timendum,quoniam inflammatio peſtilens quandoque, & maligna in corruptionem terminatur , & ſenſum partis aufert. Quo cùm premeretur quidam immiſericorditer, vt præ doloris inclementia inſomnes noctes duceret , tandem cohibito ſputo euanuit dolor,qui cùm ſanus à Medicis iudicaretur , poſt diem ſubitò occubuit. Aperto cadauere,in thorace inuenta eſt pleura in parte interna tota ferè nigrore peruſta. Quod ſignum veneni intus ſæuientis, & ſphaceli eſt certiſſimum.

OBSERVATIO VII.

Dolor oſſis ſterni pro pleuritide curatus, excreto per os lumbrico , euaneſcit.

QVàm ſint portentoſa , & admiranda vermium ſymptomata, priſci, & iuniores pleno ore conteſtantur. Vnum audies rariſſimum. Vidimus tres puellos, qui prope ſternum dolore immani oppreſſi, tuſſicula , febri , difficili ſpiritu , pulſu duro vexati , pro pleuriticis curati , nihil leuati ſunt , immò applicitis auxiliis ruebant in peius. Omnes in proceſſu morbi, viuis excretis per os vermibus,à morbo immunes ſunt facti.

OBSERVATIO VIII.

Pleuritis in abſceſſum externum, & fiſtulam lethalem terminata.

PVella decennis pleuritide preſſa eſt,ratione ſitus,& humoris, ſpuria & mendoſa vocata ; nam ſymptomata non adeò erant intenſa, & ſputum non ita vbertim fluebat. Loco affecto plurima præſidia ſunt applicita, ſecta vena, purgatio celebrata, expectorantia adhibita. Cumque dolor vigeſimo die ceſſaret omnino, & miteſceret febris,tumor duriuſculus in parte exter-

dextra ſupra mammillam apparuit,cum dolore,rubore, & aliquali pulſatione coniunctus, qui ita intumuit, vt neceſſe fuerit deſuper ſuppurantia cataplaſmata adhibere. Facto pure, cauterio apertus eſt tumor, exeunte ſanie cum pure commixta in copia multa. At cùm ab incunabulis ægra totum caput vlceribus haberet fœdatum,ex quibus tetra illuuies emanabat continuò, & cerebrum ſuapte natura humidiſſimum excrementa ad locum dolentem excerneret, factum eſt vt abſceſſus conſolidari non poſſet, ſed fiſtula eſt genita,cuius augmentum,cùm purgationibus vniuerſalibus,fonticulis in brachiis excitatis,ſudorificis ex Ebeno,præſidiis caputroborantibus,& aliis parti adhibitis,non poſſet impediri, febricula adueniente, ſpatio duorum annorum tabefacta,occubuit. Virum, & fœminam diuerſo tempore tractaui, qui eodem læui lateris dolore oppreſſi, excitatóque tumore in parte externa, infra mammillam, ſuppurato, & ad cicatricem perducto, feliciter euaſere.

OBSERVATIO IX.

Pleuritis exquiſita, ſanguinis mictu critico ſoluta.

TRactabamus duo Medici iuuenem bilioſum, & calidum, qui exquiſita pleuritide ſiniſtrum latus occupante correptus, aliis ſecundùm artem celebratis auxiliis leuari non potuerat. Ecce vndecimo die ſanguis,ad vncias duas,ex ſiniſtra nare emanauit,increſcete febre, ob quam iterum ex eodem latere parcè ſanguis detractus. Qua vacuatione leuata natura, per vrinæ vas cruorem vbertim biduo excreuit, in die decimo quarto,cum conferentia multa:quo factum eſt, vt euaneſcente dolore,& ſublata febri,omnino ſanus euaderet. Nec mirandum putes pleuritidem per vrinam indicari: Nam contenta in thorace per has vias poſſe expurgari,teſtatur Galenus *lib.6.de loc.cap.4*,firmarunt poſtea Paulus *lib.3.cap.33*.Aëtius,Auicenna,& alij.Vel cauſa eſſe poteſt, quòd vena ſine pari aliquando cum emulgente connectitur.

CAPVT IV.

De Peripneumonia.

Definitio.

QVoniam Pleuritis, & Peripneumonia iiſdem fermè remediis curantur,ex Auic.10.3. *tract.* 5. *cap.* 5.§. *In cura peripneumoniæ clauditur cura pleureſis, &c.* quum ab iiſdem propemodum cauſis generentur, quamuis Peripneumonia à ſanguine magis pituitoſo, & Pleuritis à bilioſo oriatur, 6. *Aph.*33. vt in *ſuperiori capite* plura de hac re ſumus loquuti: iccircò in huius morbi curatione, quoad poſſumus, erimus breuiloqui, quæremúſque primò;*Vtrùm Peripneumoniæ eſſentia in inflammatione conſiſtat*? Nam ſi inflammatio concitatur, quum ſanguis à venis maioribus ad minores, minimas, & ſpatia partis inflammandæ decurrit, Galeno *lib. de inæquali intemp. cap.*3. & 10. *meth. cap.* 6. & à plurimis occaſionibus hic oritur affectus, vt pleuritide, angina, aſthmate, copioſa à cerebro defluxione, non videtur eius eſſentia in inflammatione conſiſtere.

Obſtat tamen virorum grauiſſimorum auctoritas, quibus aſſentiri præſtat. Nam Paulus ſic definit *lib.*3. *cap.* 30. *Peripneumonia pulmonis eſt inflammatio.* Aëtius dicit eſſe *inflammationem cum febre acuta.* Idem Aretæus,cæterique Græci,Arabes,& Latini pleno ore confirmant. Cùm enim pulmo perpetuò moueatur, & que mollis & rarus, motu ſuo attrahit valenter diſtillationes à cerebro, & aliis vicinis partibus, præſertim in ipſum decumbentes, quas ob laxam carnem promptiſſimè recipit,in cuius ſubſtantia infixæ, & tenaciter adhæreſcentes, retentæ & prohibitæ diſſlari, putreſcunt,& inflammationem concitantes, acutiſſimam febrem accendunt.

Cauſa.

VTrùm motus continuus pulmonis, ipſius inflammationem concitare poſſit? Aër frigidus nocet pulmoni: maximè ſi ab æſtate ad hyemem rigidam tranſitus fiat: nã à tepido aëris calore laxatæ thoracis partes, promptiùs, & cùm maiori periculo tenduntur, & contrahũtur.Confluxus à capite in thoracem ſæpe pulmoniæ eſt cauſa:humores enim in pulmonis ſubſtantia imbibiti,& firmiter impacti,pituitoſi præſertim,retenti,huius partis inflammationem concitare nati ſunt. Sæpe à toto corpore confluxio fit.Aliquando ex angina originem ducit, vt prædixit Hip.5. *Aph.* 10. *Quicunque ab angina liberantur, iis ad pulmonem vertitur, & in ſeptem diebus pereunt: ſi verò hos euaſerint,ſuppurantur.* Ita pleuritidi ſuperuenire ſolet,7. *Aph.*11. *A morbo laterali,pulmonis inflammatio, malum.*

Iuuat etiam perpetuus ipſius motus, cuius cauſa ad ſeſe attrahere ex vniuerſo corpore, craſſos, lentóſque humores potens eſt:Si enim clamor,aut ira,pulmonem agitando & calefaciendo, inflammationem ipſi incutere valent, quantò magis motus, cuius vi maxima fit attractio, vt paſſim Galenus confirmat?Deinde motus fundit,attenuat, exagitat, incendit lentam & viſcidam pituitam,quæ à capite ad pulmones confluens, ibi ſtabulans,motu, & accito calore liquefit, & acrior reddita pulmonem inflammat.

Moueri pulmonem adeò notum eſt,vt probari opus non ſit. *Vtrùm autem à propria vi moueatur*? Ardua eſt controuerſia, quia pulmo aëris eſt per inſpirationem attracti receptaculum,& in illius vſus gratiam, mollis, raræ,laxæque ſubſtantiæ,ad recipiendum aptæ,& ſpongiæ inſtar foraminulentæ,fuiſſe creatum,15.*de vſu part. cap.*6.2.*de mot.muſculor.vlt.*6.*Aph.*33. teſtatur Galenus; nec proprium vllum motum habere, vel actiuè ad aliquem concurrere, ideóque neruis deſtitui, ſed tantùm gratia vacui euitandi, motionem pectoris ſequi, & ab illa cieri, demonſtrat ipſe 6. *de vſu part.* 2. & 17. *lib.*7. *cap.*9. *lib. de vtilit. reſp. vlt.* & 2. *de placit.* 4. & *lib. de inſtrum. odorat.*5. & 1. *de diff.reſpirat.*4. 14. & 18. & 2. *de cauſ. ſympt.*4.*in fin.*& *lib.*5.*de loc. cap.*3. *& innumeris aliis in locis.*

Auerrhoës *lib.*2. *collig. cap.* 19. multis, nec inualidis argumentis placitum illud impugnat. Primò. Quamdiu animal reſpirat,pulmo perpetuò agitatur, 6. *de vſu part.*4. *&* 9. & *lib.* 15. *cap.* 6. *& alibi.* Atqui ſi conſequutione tantùm pectoris ferretur, non propria & inſita vi,daretur motus in tota vita grauis, & violentus, Igitur negari non poteſt,vim aliquam,& motum peculiarem habere.

Deinde, reſpirationis motus non ſolùm tendit in cordis,ſed in pulmonis vſum; is enim etiam exigit refrigerium,& fuliginum expurgationem,ad ſuum calorem conſeruandum. Sed illa frigidi aëris attractio, & fuliginum expulſio, in ſuum vſum & commoditatem, meliùs indita natura fit,quàm ope alterius membri.Igitur à ſeipſo,non à thorace agitur pulmo inter reſpirandum:ni velis naturam, vſui vim ac ſubſidium denegare,& in neceſſariis deficere, quod non ſolet; aut vnius membri curam,alterius gratiæ committere, cùm nulla ferè inter naturalia reperiatur, ſed ſingula de propriis tantum vtilitatibus ſollicita ſint.

Inſuper,

Inſuper,licèt pulmo thorace cinctus exiſtat,8.*de ana-tomic.adminiſt.cap.*10.illiuſque impleat cauitatem, 7.*de vſu part.*9. thoraci tamen alligatus non eſt, ſed veluti pendens, nec apparet ligatura vlla qua trahi poſſit, & diffundi à dilatato thorace. Igitur,&c. Denique oſtendit Auerrhoës, non concludere rationes, quibus putat Galenus ſuum placitum demonſtrari,quantumuis perforato, aut quieſcente pectore, aer ſectis neruis ad illum delatis, non ampliùs moueatur pulmo: Nam etiamſi in magnis vulneribus thoracis confeſtim quieſcat, non proinde ſequitur proprio motu carere, quoniam accidit (inquit) refrigerari pulmonem per vulnus, & ex valido refrigerio impotem reddi ad motum.

Iam verò ſi omnino quieſcit feriante thorace, cùm non minùs etiam illud in pectore experiamur,quieſcête pulmone: ſi vim habet ratio, oportet vt idem pariter de vtroque colligas. Præterquam quòd fieri rectè poteſt, vt vno membro immoto aliud non moueatur, quamuis neutrum ſit cauſa motionis alterius: quemadmodum etiam vbi vnum per conſenſum alterius læditur; inde enim fit, vt ſectis pectoris neruis ab opere ceſſet pulmo,non quaſi ab illo diſtendatur,ſed quia ex ſectione neruorum offenditur pectus,& ad illius offenſam conſentit pulmo, & ſua actione priuatur,id quod à Galeni doctrina alienum non eſt.

Ita Auerrhoës ingenioſiſſimus, ſed fruſtra contra Galenum inſurgit;neque enim adductis inſtantiis Galeni rationes infringit, vt paulo pòſt conſtabit: nec euincit,quod conatur.Nam ſi ſeipſum agitaret pulmo, vel ſuus ille motus naturalis eſſet, hoc eſt,à natura; aut animalis,ſiue à voluntate factus:non iſte,quia cùm localis ſit,perpetuus,ac laborioſus,& fortè omnium corporis partium robuſtiſſimus, 6.*de vſu part.*10. iunctum exigebat robur, & firmitatem per villos comparatam, quibus motus localis efficitur,3.*de natural.facul. cap.*8. & thoraci promiſſum fuit. At omnium filamentorum genere; præterquàm venis, & arteriis, quæ delationi inſeruire non poterant,6.*de vſu part.cit.*deſtituitur pulmo; inſuper & neruis, & muſculis ad motum voluntarium omnino requiſitis: ac proinde minùs poterit ad facultatem animalem referri motus ille pulmonis, nec diffitetur Auerrhoës.Igitur,&c.

Non fieri autem à natura, pro quo vrget,oſtenditur rurſus,quoniam naturales, voluntariique motus in eũdem finem,& vſum plerumque conſpirant:cùm tamen ab agentibus vſque adeò diuerſis fiant, perpetuò cohærere non poſſunt: naturales enim perennes ſunt, & nullo pacto interrupti; alij pro arbitrio cohibentur. Atqui pulmo eum ordinem, & concentum obſeruat cum thorace, qui voluntariè mouetur, vt ſimul cum eo incipiat, ſimulque moueri deſinat: denique ita ſuis motibus conueniunt, vt nunquam ſeiungantur, nec modo aliquo ſibi mutuò pugnent. Igitur non diſtenditur pulmo à natura, nec proprio, innatóque motu, ſed ad dilatationem thoracis, atque fieri ita oportuit.

Res verò in hunc modum ſe habet. Dum Thorax muſculorum ope, atque adeò voluntariè dilatatur, ſecedit à loco illo in quo pulmoni adhærebat:cùm verò pulmo impleat natiuam cauitatem pectoris,ſi hoc modo, & à ſe elongatò quieſceret, neceſſe erat interiecto ſpatio vacuum accidere; cumque illud non patiatur natura,conſtituit vt diſtentum thoracem pulmo ſequeretur,& gratia vitandi vacui, ampliorem locum quàm antea occuparet, non quidem priſtinum deſerens, ſed ſeipſum magis extendens,propter quod molli, laxaque carne fuit præditus. Quoniam verò interim dum extenditur pulmo, interiora illius ſpatia magis diducta manent, ſimiliter ne vacuum detur, ſuccedit aër dictas inanitates implens: & ita quidem rem fieri, euidens argumentum eſt.Quòd ſi aër ſuccedendi libertate priuetur,thorax dilatari non poterit,ſcilicet quia non diffunderetur pulmo,niſi aliud ſubinde ſuos canales impleret; ſicuti nec etiam mouetur, vbi vacui periculum non imminet, cuius tamen ratione ſolet agitari, atque ob id ſanè pectore confoſſo quieſcit: cùm enim tunc ad dilatationem thoracis aër per plagam ſe inſinuet,& capacitatem redditam maiorem præoccupet, deficit cauſa ob quam mouebatur pulmo.

Ex his conſtat, ex pulmonis quiete in magnis thoracis vulneribus, meliùs collegiſſe Galenum pulmonis motum conſequutione pectoris fieri, quàm affinxiſſe Auerrhoëm,ideò in propoſito exemplo à motu ceſſare, quia ex refrigerio læditur motrix facultas qua pollet. Nam quantumcumque per vulnus refrigeretur pulmo, vbi primùm clauditur pectus, confeſtim mouetur, ſequens illius diſtentionem, & manifeſtè quidem oſtendens,ſolùm ob traditam cauſam quieuiſſe,neque aliunde moueri. Id autem nõ minùs etiam confirmat,quod pectore quieſcente quieſcit. Licèt verò idem accidat thoraci,otiante pulmone,non proinde ſequitur, quod inferebat Auerrhoës, ex ſimilitudine rationis, pectus per ſe non moueri, quia ſemper cum pulmone diſtenditur: in pectore ſiquidem muſculos mouentes intuemur, nullum prorſus in pulmone.

Iam verò aſſerere, ideò ſectis pectoralibus neruis otiari, quia læſo pectori conſentit, à ratione prorſus alienum eſt: Si enim pulmo dum magis afficitur, vt per tabem exulceratus, aut per pulmoniam inflammatus,à motu non deſiſtit, quin & multò plus, ac conciratiùs mouetur,quàm in ſanitate: quomodo in leuiori affectu,& ad læſionem ex conſenſu omnino feriabitur? Corruunt igitur prædictæ ab Auerrhoë ſolutiones, ſimul cum illius ſententia, quam parum etiam fulciunt fundamenta contra Galenum adducta.

Et primum: quia licèt res ad alterius motum, non ex ſe moueatur,non propterea dicitur vehementer moueri:alioqui violentus eſſet orbium cæleſtium motus, quo rapitur cum primo mobili; violenta ſimiliter totius corporis, oſſium, & reliquarum partium motio; omnes ſiquidem ad muſculorum contractionem,atque ita ad alterius motum circumducuntur. Quòd ſi violentum eſſe velit, quia contra impetum grauitatis pulmonem diſtendit,non deorſum fert,plures alios ſimiles in corpore reperies,ambulationem nempe, curſum,ſtationem,ſanguinis delationem ad ſuperna membra,&c. Quorum comparatione motus ille pulmonis, violenti nomen non meretur; ad interiora ſiquidem, non ſurſum ſimpliciter defert,nec graue quidpiam, ſed leuiſſimæ ſubſtantiæ membrum, maximè cùm iuxta hanc conſiderationem adhuc violentus diceretur, etiamſi proprius fuiſſet pulmoni.

Non negamus autem reſpirationis finem,cor eſſe,& in gratiam quoque pulmonis fieri,cùm tamen aër propriè non trahi, ſed potiùs ſuccedere dicatur: commodiſſimè autem ſuccedet, imò & commodiùs, ac celeriùs ratione vacui. Meritò ergo conſtituit natura,vt ex vacui neceſſitate, non vi aliqua ad id deſtinata raperetur pulmo,ſequens diſtentum thoracem;& eo quidem inuento,ſoláque thoracis efficientia, pulmoni & cordi neceſſarium refrigerium parauit: quo pacto nec neceſſariis defuit, neque inſolitum quicquam effecit; ſolet enim plerumque membrorum neceſſitatibus, aliorum miniſterio ſubuenire: ſic appetendi pro toto curam ventriculo commiſit;totius alitionem iecori: non quaſi dicta membra de aliis ſolicita ſint, nihil enim minùs cogitant, 1.*de ſympt.cauſ.*7.ſed interim dum ſui tantùm gratia operantur,ex mira naturæ prouidentia,ad vitam animalis conſeruandam, fit vt aliorũ vſibus etiã inſeruiant: ideóque non ceſſat in ſtomacho fames, donec alimenti copia pro toto ſufficiens ingeratur;& dum ſe ab alieno, ac ſuperfluo exonerat, ſanguinis materiam iecori ſuppeditat, iecur autem ſanguinem corpus vniuerſum

uerſum aliturum progignit. Quid igitur mirum, ſi pectoris munere, cordis & pulmonis vſibus inſeruiatur, ſolúſque thorax auctor ſit, & efficiens reſpirationis. Licèt verò in ea moueatur etiam pulmo, nec pectori ligatus exiſtat, illius tamen conſecutione ferri non deſinit: fortior ſiquidem eſt vacui vis ad trahendum, quàm cuiuſuis ligaturæ; nec aliqua requiritur, vacui neceſſitate vrgente. Et de hac difficultate ſatis.

Nunc inquirendum: *Vtrùm laxa pulmonis ſubſtantia, & humiditas natiua, in eo inflammationem concitent?* Pulmo ad fluxiones ſuſcipiendas, ob ſui mollem, laxámque ſubſtantiam eſt paratiſſimus, *lib. de ſang. miſ. cap.*8. qua de cauſa omnem humiditatem in ſe imbibit, vt docuit Galenus *lib.*2. *criſ.cap.*10. Quapropter omnes humiditates ex glandulis, quæ ſunt in radice linguæ, atque etiam ex faucibus & larynge, ſed præſertim ex capite defluentes recipit, quæ cùm lentæ ſint, & tenaciter in molli eius ſubſtantia adhæreant, retentæ putreſcunt, ac circumſcriptæ inflammationem pariunt.

Accedit ipſius humiditas, quæ frequentes ipſius motus, & cordis etiam calorem ſuſtinet, ne ab ipſis exiccetur. Pulmo ergo humidus eſt, quod affirmat Auicen.1.1. *cap.*2. & primò docuit Galenus 2. *de temp. cap.*3.§. *Quòd autem ipſum cerebri, pulmoniſque proprium corpus, proximum adipi, humiditatis ratione ſit, ex mollitie coniectare licet, &c.* & 1. *de temp. cap.vlt.*§. *Minùs humida quàm adeps, eſt pulmonis caro*: idem aſſeruit etiam 2. *de cauſ.pulſ.cap.*12. nutritur enim ſanguine pituitoſo, ſcatétque pituitoſis excrementis: par enim erat, membrum quod perpetuò mouetur, & flabelli inſtar cor ventilando refrigerat, illique eſt adeò vicinum, exiſtere humidum, ne perenni motu ſiccaretur, & cor in ſui conſenſum traheret: hæ enim partes ſuos affectus præter naturam inuicem communicant, 4. *de præſag.ex pulſib. cap.*7.

Quapropter dicendum, ſuapte natura pulmonem moderatè eſſe humidum, verùm eius natiuam humiditatem ex accidenti intendi, ratione ſitus, partium vicinarum, ſpongioſæ ſubſtantiæ, quæ à dictis partibus fluxiones promptiſſimè ſuſceptat, iuuante ipſius motu, cuius vi eas ad ſe conuocat, vt docuit Galenus *lib. de ſang. miſ. cap.*8. quæ in eius poroſitatibus & meatibus infixæ, prohibitæque difflari, præternaturaliter incaleſcunt, & inflammant.

Neque obſtat, quòd quælibet pars noſtri corporis nutriatur alimento ſibi ſimili, 6. *de vſu part.cap.*17. *poſt princip.* & pulmo ſanguine calido & ſicco alatur, ex Auic.1.1.*doct.*3.*cap.*2. & ex Gal.4. *de vſu part.*15. puriſſimo, flauo, ſpirituoſo, in cordis ventriculo præcalfacto, tenuato, ſiccato, igneam ac bilioſam naturam ibi quodammodò adepto: Nam tenuis & bilioſus ſanguis, amaræ bilis eſt materia, qui à cordis feruore ſubactus, neceſſariò igneam naturam adipiſcitur. Hoc enim neceſſarium fuit, vt foramina, quæ in ſua ſubſtantia quamplurima habet, & cauitates, pro aëris ingreſſu & egreſſu, ſeruaret apertas; plurima enim humiditate laxatus in ſe concideret, & meatus eius occluderentur.

Dic. Natura prudens ita prouidit, vt humidus eatenus in ſui ſubſtantia, & prima elementorum commixtione crearetur pulmo, vt cõſeruare poſſet aperta foramina, ne ab ipſa pulmonis ſubſtantia concidente, aut humiditate crebrò decidente obſtrui poſſent; quod Auicenna ſignificauit his verbis: *Scire tamen debes, quòd pulmo in ſui ſubſtantia, & natura, non eſt humidus vehementi humiditate, quia apertè ad tactum mollior eſt corde, & renibus, quæ inter humida reponit Galenus.*

Neque nego, pulmonem plurimis eſſe præditum foraminibus, quæ patentia ſeruat in ſtatu naturali: ſed ex eo non arguas eſſe ſiccum à prædominio: illa enim foramina facultatis formatricis opera ſunt, quæ cum modica humiditate conſeruari poſſunt. Accedit, quòd pulmo mouetur ad motum thoracis, vt *ſuprà* diximus, & ſecundùm trinam dimenſionem diſtenditur, ad quam, naturæ lege, äër ingreditur, ne accidat vacuum, qui ſuo corpore, & mole dicta foramina hiantia perpétuò efficit.

Deinde pulmo ſanguine ſibi ſimili nutritur, & proportionato, qui pituitoſus non eſt, neque bilioſus, aut calidus & ſiccus, ſed puriſſimus, flauus, tenuis, & ſpirituoſus, qualis in arteriis continetur, qui flauus & tenuis eſt, non ob admixtionem bilis, ſed ex natura ſua, vt optimè notauit Galenus 7. *meth. cap.*9. qui ſanguis non eſt ſiccus, ſed moderatè calidus. Auicenna autem pulmonem nutriri ſanguine bilioſo aſſeuerans, intelligendus de ſanguine, ratione tenuitatis & coloris, referente naturam bilis, vt aduertit Galenus 2. *ad Glauc. cap.*1.

Quæres: *Vtrùm calidiſſimus ſanguis quo nutritur pulmo, ipſum inflammet, & exiccet?* Mirum eſt, quomodo pulmo perpeti motu agitatus, & incaleſcens, calido ſanguine & ſpumoſo nutritus, (eſt enim ſpuma coagulata) à viciniſſimi cordis feruore, breuiſſimè non exiccetur, ac contabeſcat, & conſequutione ipſum cor in tabem, & marcorem non adducat, alterum enim alteri neceſſariò, celerriméque conſentit, vt ſcribit Galenus 4. *de præſag.ex pulſib.cap.*2.

Dic, quòd duplex ſubſidium pro hac præcauenda ruina parauit natura, vnum externum, internum alterum: illud eſt, *quòd inter bibendum è potu aliquid ad pulmonem per guttur, & aſperam arteriam defertur, non repentè totum, neque per mediam inſtrumenti fiſtulam influens, ſed per tunicam ſenſim ipſum irrorans*, vt 8. *de placit. Hip. & Platon. cap. vlt.* Galenus aſſeruit. Cùm verò animanti ſemper bibere expediens non eſſet, altero indiguit natura ſubſidio, interno, & indeficiente, æſtuoſum cordis calorem, & pulmonis motiones exiccantes contemperante; nam glandulas ſub radice linguæ creauit ſaliuam gignentes, alias ad pharyngem, laryngem, aſperam arteriam, quæ omnes vocis, & loquelæ partes irrigãt, atque humectant, quas humiditates excipit pulmo, conſtans ſubſtantia molli, rara, ſpongioſa, & laxa, cuius vi eas citiſſimè in ſe abſorbet. Hoc voluit ſignificare Auicenna *loc.cit.* cùm de pulmone ita ſcribit: *In ipſo verò multa humiditatis ſuperfluitas colligitur, propter illud quod ad ipſum aſcendit de vapore corporis, & propter illud quod ad ipſum deſcendit de catarrhis, &c.*

Vtrùm verò *humiditates pulmonem irrigantes ipſum reddant humidiorem, quàm ſit eius natura?* explicatu perdifficile eſt. Dic, quòd ſi dictarum humiditatum defluxus mediocris, valdéque naturalis habeatur, temperamentum pulmonis per ipſum ſeruatur, quale ex prima elementorum commixtione fuit creatum. Si minus eius humiditatis affluat, pulmonis temperamentum in ſiccius permutatur. Si verò intemperanter, & immodicè eiuſmodi defluant humiditates, temporis decurſu, temperamentum pulmonis in humidius permutabitur; vbi enim humor diu ad membrum defluxit, illud ſibi temperare ſolet, vt docuit Galenus 7. *meth. cap.*6. Nam ante id tempus, pulmonis temperamentum in humidius nondum eſt verſum, etiamſi aliquando mollior ex huiuſmodi humiditatis commercio reddatur pulmo: Membri namque mollities, humiditatem ſignificat temperamenti, niſi cauſam habeat, ſparſum per membri poros humorem, vt *lib.art. med.cap.*59. rectè Galenus aſſeruit. Sic ſenes, & qui cachexia laborant, mollia & inflata habent mẽbra, cùm ſuapte natura ſint ſicca, donec tantam iam, humiditas per poros ſparſa, moram contraxit, vt temperamentum, & commixtionem ipſorum permutet; perinde ac in Aſcite cõtingit, in quo totius corporis coagmentatio, ac miſcella in humidum verſa, humorem vndique diſſeminat, vt ſcribit Aëtius *ſerm.* 2. *tetrab.* 3. *cap.* 24. Hinc doctiſſimè Auicenna, pulmonem ex harum humiditatum

acceſſu, non dixit reddi humidum, ſed madefactum; niſi humiditatis mora, ipſum in ſui etiam ſubſtantia, molliorem fecerit.

Accedamus propiùs ad pulmoniæ cauſas: *Vtrùm Pulmonia ab omnibus humoribus generetur?* Ex ſanguine copioſo in pulmonem defluente, phlegmonen, ſiue pulmoniam generari, quam anguſtia, & grauitas, ſpirandique difficultas comitantur, ſatis notum eſt, & notius quàm monſtrari debeat: cùm enim exuperans, conculcatúſque ſanguis nec diffletur, nec poſſit à natura regulari, neceſſe eſt putrefieri, & corrumpi, atque febrem concitari, 2. *de diff. feb. cap.* 9.

Galenus autem *lib.* 4. *de loc. affect. cap.* 8. Pulmoniæ quatuor differentias cum ſuis indiciis enumerat: ſimplices duas, bilioſam nempe, & ſanguineam; totidem ex his compoſitas, phlegmonen ſcilicet eryſipelatodem, & eryſipelas phlegmonoſum: quæ inflammationes ab omnibus humoribus poſſunt concitari, vt probat *l.* 2. *de loc. c.* 9. & 6. *Aph.* 33. cùm enim pulmonis ſubſtantia, rara ſit, mollis, & laxa, ad omnes humores ſuſcipiendos eſt aptiſſima.

Rurſus. Pulmonia non magis ex ſanguine, & bile, quàm ab aliis humoribus fit, quinimò ex pituita maiori ex parte oritur: quod docet Galenus 4. *de cauſ. pulſ.* 12. & euidenti ratione oſtendit, quoniam cùm molli, laxáque ſubſtantia conſtet pulmo, ſubtilem, bilioſúmque ſanguinem facilè affluentem continere non poteſt, atque adeò nec inflammari, niſi à craſſo, & pituitoſo, quod etiam ſcribit Auicenna 10. 3. *cap. prop.* Ergo inſufficienter 4. *de loc. cit.* de peripneumoniæ differentiis agens, ſolius bilioſæ, & ſanguineæ meminit, alias omittens, imò & pituitoſam frequentiſſimam, & fortè aliis deteriorem.

Dic. Suppoſito quòd inflammatio fiat ex cuiuſuis humoris abundantia, nec inſufficienter pulmonia ex ſanguinea materia, cuicunque humori commixta, ſicut pleuritis generari poſſit; tamen frequentiùs à pituitoſa, quàm à bilioſa emanat, vt *infrà* dicetur: quemadmodum & pleuritis crebriùs à bile, quàm à pituita prodit, à melancholia autem, rariſſimè; quia cùm pulmo leuis, ſubtiliſque ſubſtantiæ ſit, ideóque à ſubtili, & à corde elaborato ſanguine nutriatur, melancholicum excipere recuſat, imò illius inſuetam, extraneámque qualitatem vix ferens, ipſum à ſe longè latéque repellit, vt eleganter notauit Auenzoar, *lib.* 1. *theizir, tract.* 11. *cap.* 2. Et hæc eſt cauſa, quare bilioſæ, & ſanguineæ meminit ſolùm, nutrimentum pulmonis, calidum nempe ſanguinem reſpiciens: nam in eo abundare pituitam, à qua frequentiùs pulmonia generatur, certum erat.

Signa.

Inter plurima ſigna, quæ *lib.* 4. *de loc. affect. cap.* 8. Galenus ad indagandam naturam pulmoniæ recenſuit, eſt dolor, quem grauantem adeſſe pulmone inflammato, 2. *de loc. cap.* 9. manifeſtè aſſeruit. Sed primo videndum: *Vtrùm pulmo ſit doloris expers?* Nam ſi pulmoni ſui etiam nerui inſeruntur, à ſexta neruorum coniugatione deducti, 16. *de vſu part.* 3. & *lib. de neruor. diſſect. cap.* 10. cur in ſe continens magnam dolendi cauſam, vehementer non cruciabitur? aut cur phthiſici, quibus vlceratus eſt pulmo, dolorem potiùs ſentiunt in ſpathula, & pectore, maximè ſiniſtris non vlceratis, quàm in pulmone ipſo, quem magis oportet doloris interuentu iudicari affectum?

Vtriuſque problematis eſt reddenda ratio. Nerui illi à cerebro deducti, per pulmonis carnem non extenduntur, ſed extrinſecùs tantùm per ambientem membranam, *lib. de plenitud.* 4. ratione cuius in pulmonis malis grauitas nonnunquam ſentitur, & extenſio quædam in pectore, aut ſpina, (hoc enim genus mobi plus periculi habet, quàm doloris, apud Celſum *lib.* 4. *cap.* 7. videlicet quia prædicta tunica pulmonis ſubſtantiam obducens, fibris quibuſdam dorſo & pectori alligatur, præſertim ad partem ſiniſtram, tam pleuræ, quàm ſpinæ ipſius: atque ideò nihil mirum, ſi grauatus pulmo, deorſum trahens eas quibus ſuſpenditur fibras, ponderis cuiuſdam, aut tenſionis ſenſum incutiat iis partibus, quibus connectitur, atque ita pectori, & ſpathulæ potiſſimùm ſiniſtris, in phthiſi. Senſu autem eſſe deſtitutum pulmonem, firmat *lib.* 2. *de loc. cap.* 3. & *lib.* 4. *cap.* 5. 3. *progn.* 30. 1. *de diff. reſp.* 12. Cùm enim in profundo corporis ſitus ſit, & ab externis nocumentis immunis, & externis non occurrat, non fuit neceſſarius illi ſenſus, quorum cognoſcendorum gratia donatus ille fuit. Sentit tamen extima illius membrana, ne flatu, aut humore obuio læderetur. Quare videtur ſibi contrarius Auerrhoës, qui *lib.* 3. *collect. cap.* 30. pulmoni concedit validam ſentiendi vim, cùm *lib.* 4. *cap.* 52. nec dolere, nec ſentire pulmonem fateatur: Sed in vno loco reſpexit carnem pulmonis, quæ inſenſilis eſt; in alio, extimam membranam, diuerſam à ligamentis, quæ penitus inſenſibilia ſunt, 1. *de vſu part.* 17. & *lib.* 12. *cap.* 7. & 1. *de mot. muſcul.* 2.

Cur verò natura pulmonem vicinæ pleuræ, & maximè in ſiniſtra parte alligauerit, cauſa videtur fuiſſe, ne ſiniſter cordis ventriculus à pulmone ipſo premeretur: Cùm enim viſcera ita vicinis membris voluerit cohærere, vt nec omnino vinculis detinerentur, (quia ſic nec liberè tumere, nec premi, & colligi poſſent) nec omnino libera, & ſoluta exiſterent, videlicet ne per validos motus ſitum mutarent, & in aliena loca deciderent; niſi in ſiniſtra parte pectoris firmiùs necteretur pulmo, timor eſſet ne à ſuo loco ſecedens, cordis ventriculo ſiniſtro, ſpirituoſo, & nobiliſſimo incumberet, eúmque anguſtum magis premeret, & anguſtaret.

De pulſu etiam Peripneumonicorum occurrit controuerſia, quæ plurimos torquet atque fatigat, qua illaqueati vel eam dubitanter explicarunt, vel maturiori iudicio palinodiam recantarunt: *Vtrùm in pulmonia pulſus interdum poſſit adeſſe durus?* Nam contrà ſcripſit Galenus *lib.* 4. *de cauſ. pulſ. cap.* 12. mollem pulſum peculiarem eſſe pulmoniæ aſſeuerans, tum quòd affectum membrum molle ſit, tum etiam quòd inſtrumenta ex pituitoſa fluxione mollitiem contrahant. Subinde conflatur magnus, quia vſus euentandi vrget, nec durities inſtrumenti refragatur.

At iis vehementer pugnantia proponere ipſum apparet, *lib.* 4. *de cauſ. pulſ. cap.* 8. dum ſic ſcribit: *Porrò an in pulmonem angina migrauerit, ex pulſu cognoſces: nam durus, inordinatus, & inæqualis, in membrum principale materiam eſſe tranſlatam oſtendit; mollis autem, ordinatus, & æqualis, cum facili & æquabili reſpiratione, aliò deriuatam indicat materiam.*

Nec contraria loca ſolues, ſi aſſeras, in principio permutationis ad pulmonem, pulſum effici durum, propterea quòd contrahuntur membranæ, & arteriæ; in proceſſu autem, quando iam pulmo eſt humectatus à materia, conſequenter arterias humidiores reddi, & fieri mollem pulſum. Nam hæc explicatio non conſonat verbis Galeni, quippe qui *citato loco* firmauerit, docueritque venari humorem tranſlatum ad pulmones, ex pulſu duro, inæqualique. Deinde ſi durities illa inſtrumenti, in principio permutationis materiæ ad pulmones, per contractionem membranarum, & arteriarum fieret, ſequeretur quòd pulſus in principio cuiuſque pulmoniæ etiam redderetur durus, quod eſt abſurdum.

Neque ſubterfugies contradictionem, ſi aſſeueres, durum fieri pulſum in permutatione anginæ ad pulmonem, id eſt, duriter, & cum difficultate naturam in hoc affectu pulſum edere, ob maximam humoris copiam,

quo opprimitur: Hoc enim ſubterfugium inane eſt, & prorſus nullum, dum contextum Galeni miſerè in alienum ſenſum detorquet: aliud enim eſt fieri pulſum durum; aliud naturam cum difficultate arteriam mouere.

Ergo ſubobſcurus locus Galeni, ex 4. *de cauſ. pulſ.* 12. explicandus eſt, ſi priùs aduertas, pulſum in pulmonia fieri mollem, ob humiditatem arteriæ, & carnis: cùm tamen inflammatio omnis pulſum induret, quia in ea tenditur arteria, ob inflammatæ partis tenſionem. Sed cùm multæ ſint cauſæ, quarum ratione maior efficitur mollities in pulſu, quàm poſſit pars inflāmata indurare: fit vt contrarium aliquando accidat ab effectu, qui ab inflammata parte emanare ſolet. Hæc enim inflammatio ex pituitoſo ſanguine plerumque originem ducit, qui humiditate ſua mollem reddit arteriam: Accedit laxa, & ſpongioſa pulmonis caro, quæ licèt ex inflammatione tendatur, duritiem tamen nunquam acquirit; periclitatur enim ocyſſimè animal, cùm thoraci cedere non poteſt præ duritie.

Quapropter pulſus peripneumonicis dicrotus infrequens eſt, dicebat Galenus *lib.* 4. *de cauſ. pulſ. cap. cit.* quòd *dicrotus in vaſis requirat quandam duritiem; quam quidem ex pituitoſa defluxione non contrahunt: ſiquidem biliofioris munus eſt ſiccare, tendere, cogere, indurare; quæ quoniam minùs ſæpe pulmonem infeſtat, erit quoque durities rara, & ſi hæc, ſimul dicrotus pulſus etiam.* Hæc Galenus. Ad quæ ſiquis tantillum appulerit animum, quæ in contrario loco traduntur, planè intelliget: quippe cùm Angina à calidis oriatur ſuccis, à ſanguine nempe, aut bile, & in inflammationis loco putrefactus ſanguis in bilem verti ſit neceſſe; fit meritò, vt in permutatione anginæ in pulmoniam, molles pulſus non neceſſariò emergant; ſed duri, cùm conſtet talem pulmoniam potiùs à bilioſo, quàm à pituitoſo ſucco excitari: nec enim huius prouentus eſt impoſſibilis, in qua durum fieri pulſum verbis dudum citatis Galenus tradiderat. Vera igitur eſſe, quæ in variis locis à Galeno traduntur, his manifeſtè intelliges; nec ſententiam hanc, etſi explicatu difficilem, citatæ in alio loco vtcunque opponi, reluctarive.

Vtrùm autem *pulmonia à pleuritide diſtinguatur*? dubitandum. Etſi enim auctores proprium caput vtrique affectui dicauerint, cùm vtriſque vitiis ſigna ſint communia & affinia, adeò vt difficulter poſſint ab inuicem ſciungi, cùm vtraque ſit inflammatio partium ſpiritalium: tamen plurima ſunt ſigna, quæ hunc affectum inter ſe diſtinguunt. Dolor enim in pleuritide adeſt acutior; in pulmonia grauis, & ponderis ſenſum referens. Febris in vtroque affectu viget acuta; ſed in pulmonia ardentior, ob cordis viciniam. Pleuritis in initio ſiccam tuſſim habet; pulmonia magis humidam. Difficilior eſt in pulmonia reſpiratio: nam cùm pulmo, & thorax dilatari poſſint, quantum ſit ſatis, quòd dolore non impediantur, vt in pleuritide; fit profectò, vt moueantur promptè, adeò vt præ magnitudine, & frequentia, ſuffocari laborantes videantur; inflammatus enim pulmo, & multo humore repletus, aërem, quantum par eſt, attrahere non poteſt: præterquam quòd calidiſſima pulmonis, & cordis affectio, citatiorem expoſtulat reſpirationem; bronchia autem anguſtiora facta, aëris ſufficientem attractionem impediunt.

Inſuper peripneumonici pulſum habent magnum, celerem, crebrum, languidum, mollem, vndoſum; & aliquando dicrotum: Pleuritis obtinet omnino diuerſum. Ille eſt magnus, & celer, ob febris feruorem, & cordis viciniam. Creber, vel minùs, vel magis, prout cauma internum, aut ſoporoſa affectio, quæ pulmoniæ comes, expoſtulat. Languidus fit, ob impotentiam ab ingenti intemperamento contractam. Mollis, ob rationes *ſuprà* aſſignatas.

Demum plurima narrat ſigna Hippocrat. *lib.* 3. *de morb. & de dieb. indicatoriis*, quæ quidem vel aliis morbis communia ſunt, vel empyematicis propria, vt coma, naſi ſimitas, eleuatio venarum temporum, appetitus deiectio, linguæ ſiccitas, & rubor, qui poſtea in nigredinem vergit, delirium, extremorum frigiditas, vnguium liuor & incuruatio, & alia, quæ ex profeſſo afferunt, Paulus *lib.* 3. *cap.* 30. Tral. *lib.* 6. *cap.* 30. Rhaſ. 9. *ad Almanſ. cap.* 3. Aretæus *lib.* 2. *acut. cap.* 1. Sed habent vnum ſignum peculiare peripneumonici, & eſt maxillarum rubor, de quo dubitandum: *Vtrùm maxillarum rubor ſit proprium inflammati pulmonis indicium*? Hoc enim affirmat Galenus *lib.* 1. *de loc. affect. cap.* 3. quo loco, hoc ſignum pulmoniæ manifeſtè tribuit. Paulus *loc. cit.* ſic ait: *Sequitur hoc ſpirandi difficultas, febris acuta & ardens, grauitas, & tenſio pectoris, impetus, & perceptio multæ repletionis circa faciem, materia ſurſum versùs impetum faciente, inſtar ignis; rubicundæ igitur ipſis apparent malæ.* Quod etiam docuit Aëtius *tetrab.* 2. *ſerm.* 4. *cap.* 66. & ita proprium eſt hoc ſignum inflammato pulmoni, vt empyicos comitetur, ex Hip. 2. *progn.* 60. & hoc accidit, exponente Galeno *in com. propter calorem in pulmone à putreſcente pure concitatum, atque etiam propter tuſſim adiunctam: hæc enim ambo calefaciunt vultum, & totum caput, quia ſcilicet ex defluxione in pulmonem decumbente, vapores in ipſum redundant.* Hoc ſignificauit Auicenna 10. 3. *tract.* 4. *cap.* 1. *de ſignis peripneumoniæ*, dum ſic ait: *Et quandoque communicat ei in extenſione, & repletione faciei totius, & apparent in vtriſque maxillis rubedo, & inflatio, propter illud quod aſcendit ad eas ex vapore, propter carnoſitatem earum, & raritatem ipſarum, & non ſunt, ſicut frons in cute ſua. Et quandoque vehemens fit rubedo, donec ſimiletur tincto.*

Ex alterà parte ſunt valida momenta rationum. Si enim fit rubedo genarum in pulmonia, ob calorem in pulmone concitatum, & tuſſim adiunctam, quia calor ſanguinem ad faciem tenuem, & raram eleuat, & ſic ruber color ampliùs in ea effloreſcit, & tuſſis iuuat, cuius labore, & tractione ſanguis in ſupernas partes euolat: etiam maxillarum rubor eſſet magis proprius ſepti tranſuerſi inflammationi, cuius nerui propiùs in cerebrum, ſupernáſque partes emittuntur, 4. *de præſag. ex pulſib. cap.* 5.

Deinde. Plurimi affectus ſunt, in quibus ſanguinis feruor maximus adeſt, cum tuſſi valida, vt in pleuritide, catarrhoſis, æſtiuis, & ardentibus febribus, imò in cordis inflammatione, in qua flammeus calor feruidos vapores ad caput, & faciem eructat. Neque aſſeras cum Alexandro 3. *probl.* 4. quòd ſanguis qui in pulmone ebullit, vaporem ſibi ſimilem emittit; quod enim oritur, ſimilitudinem ſuæ originis præ ſe ferat, neceſſe eſt: hic igitur vapor, quum præ ſui leuitate ad malas ſe extulit, conſiſtit, atque ita per cutis tenuitatē, veluti per vitrum, colorem ſuum oſtendit: Nam etſi pulmo nutriatur ſanguine tenui, calido, qui ebulliēs in pulmone, vaporem ſimilem ad faciei partes rariores tranſmittit; tamen cùm pulmonia ferè ex ſanguine pituitoſo generetur, hic licèt efferueſcat in pulmone, vaporem ſimilem emittet, qui rubro colore faciem minimè maculare poterit. Hæc eſt cauſa, ob quam Galenus *in art. med. cap.* 65. ex profeſſo pulmonis calidioris ſigna percurrens, genarum tamen ruboris non meminit, quia in hoc membro ob dictas cauſas excrementi pituitoſi adeſt copia multa.

Quare, quamuis in hoc affectu ſpiritus calidus exuffletur, & inflammatio eryſipelatis particeps ſit, 2. *de loc. cap.* 3. hoc ſignum perpetuum non eſt in pulmonia: Nam ipſe Galenus 4. *de loc.* 9. de pulmonia loquens, ruboris maxillarum non meminit, & 2. *prognoſt. cit.* hoc indicium etiam eſſe proprium purulentis aſſeuerat. Et Aëtius *tetrab.* 3. *ſerm.* 1. *cap.* 39. in pueris

correptis lumbricis, fieri maxillarum ruborem aſſeue- rat. Et Auicenna 14.3.*tract*.3. *cap*.6. faciei rubedinem proponit pro ſigno inflammati hepatis, §. *Significant ipſum ſigna apoſtematis calidi, rubedo faciei, & exuberatio venarum*.

Adiungit etiam Galenus 4.*de loc*.7. quòd pulmonia affecti difficulter reſpirent: *Si verò*,inquit, *ſimul conue- niant in ſpiritalibus inſtrumentis, & calor, & anguſtia, vt in peripneumonia, tum neque maxima, neque frequentiſſima, neque etiam celerrima ſpiratio ſufficere poteſt, ſed reſidere tentant ſic laborantes*. Sed videndum: *Vtrùm peripneumo- nici ſublimi reſpiratione laborent?* Cùm enim tres cauſæ reſpirationis continentes ſint, facultas, inſtrumentum, & vſus, & in hoc affectu nullum horum læditur, vi- detur illi propria non eſſe.

Contrà facit argumentum validum: nam ex aucto calore, aut ſpiritalium partium anguſtia ſpirandi diffi- cultas oritur: quia præterquam magna, velox etiam, & crebra efficitur reſpiratio, maxima, celerrima, & fre- quentiſſima fit, ſi ſimul cum æſtu, anguſtia iungatur, vt in hoc affectu perſæpe contingit: imò nec aliquan- do ſufficit, ſed erigi coguntur patientes, & recta cer- uice ſpirare, quam reſpirationem, ſublimem vocat Hip- pocrat. 3.*epid*.*ſect*.2. *text*.4. quia iacentes ſeſe ſentiunt præfocari. Quare qui periculoſiſſima hac difficilis re- ſpirationis ſpecie laborant, orthopnoici appellantur, hoc eſt, nonniſi recta ceruice ſpirantes, vt docet Gal. 7.*de comp.med*. *ſec.loc.c*.6. quia in ea iacentes ſuffocan- tur, & ob ſuffocationis timorem, totum corpus cum thorace rectum habere coguntur, ad facilius ſpiran- dum, vixque adhuc non ſufficiunt.2.*prorrhet*.54. In qua difficili, & ſublimi reſpiratione, non facultas ipſa, non vſus, ſed inſtrumenta afficiuntur, & inter ea, aſpera arteria, præſertimque eius propagines, quæ in pulmo- nem diſtribuuntur; cùm enim ſtrictiores ſint, prom- ptiùs obſtruuntur, 3.*Aph*.26.& 1.*de diff.reſpirat.cap*.12. Nùm autem peripneumonici decumbentes meliùs ſpi- rent quàm erecti, infrà *cap*. 7. *de difficultate reſpirandi*, exponemus.

Præſagium.

Inter ſigna prognoſtica illud eſt potiſſimum: *Vtrùm peripneumonia pituitoſa ſit frequentior bilioſa?* Nam etſi bilis tenuis elabatur, nec contineri poſſit in laxiſſimo membro, vt inflammationem efficiat, ſaltem conti- nebitur craſſior, atque ita magis ex ſanguine, quàm pituita, quæ minùs in eo viſcere abundat, generabi- tur pulmonia, quod putauit Auerrhoës 4. *collect*. 52. Accedit quod videtur bilioſa magis propria, & fre- quentiſſima, ex eo potiſſimùm, quod ex Hip. & Gal. 2.*Aph*.34.& 39.& paſſim *lib*.3. de temporum, ætatum, & naturarum morbis, proportionalis ſit calido & ſicco pulmoni: Caloris enim in eo abundantis validum te- ſtimonium eſt, alimentum quod illi parauit natura, ſanguis nempe arterialis in corde præcalfactus: nec poterat frigidum membrum formari, quod perpetuò, primóque excepturum erat copiam aëris refrigerantis; præcalidus ſiquidem, tenuiſque ſanguis quo alitur, ad bilem vergit.

Nihilominùs expreſſa eſt Galeni ſententia, *loc. ſuprà cit*. frequentiſſimum pulmoniæ ortum eſſe ex pituita, ſeu ſanguine pituitoſo: tum quia plurimus in hoc vi- ſcere aceruatur, tum quia ſubtilis bilioſus, ob membri laxitatem, innumeris ferè cauitatibus pleni, facilè ela- bitur, nec in tanta copia aggregari poteſt, quæ ſufficiat ad inflammandum. In membranis verò, quas prædi- ctus humor ſua ſubtilitate penetrat, & propter illarum denſitatem fluere prohibetur, congeritur, & inflamma- tur, quemadmodum in pleuritide, & phrenitide expe- rimur, & docet Gal. 6.*Aph*.33. non ſic de cerebri, aut pulmonis malis.

A Nec obſtat, quòd pulmonia ſit calida inflammatio, pituita autem frigida: Non enim ea fit, niſi putrefacta, & iam præternaturaliter calida. Quòd ſi petas, vnde pulmo tanta ſit refertus pituita, vſque adeò aliena ab eius temperamento, & natura ſanguinis arterialis, quo alitur, 4.*de vſu part*.15. & *lib*.6.*c*.10. Dices, eſſe ſuper- fluitatem alimenti pulmonis. At ſolutio hæc redargui- tur manifeſtè, quia cùm illius nutrimentum ſit ſanguis bilioſus, huic potiùs, quàm pituitæ, debet excremen- tum atteſtari.

Nec rectè explicabis, ſi dicas mutari à pulmone in pituitam ſuperflua ſui alimenti, atque inde tantùm B abundare, tantúmque reiici ſcreatu. Sed præter alia quibus refutari poſſet hæc ſolutio, quomodo in tam paruo membro tanta excrementi moles aceruabitur, & ex tenuiſſimo ſucco; præſertim cùm in reliquo cor- pore non ita fiat, ſed ea tantùm ſuperfluitas ab alimen- to ſeparetur, cui expurgandæ ſola ferè inſenſilis tranſ- piratio ſufficit.

Dic ergo, quòd cùm ex corpore vniuerſo halitus perpetuò conſcendant ad caput, & in eo à frigiditate excedente concreſcant: neceſſarium ſit præ grauitate deſcendere, & in ſubſtrato pulmone laxiſſimo, & ſpon- gioſo recipi. Cúmque concreti illi, deſcendentéſque vapores, aquei ſint, & ex permixto aëre (quo pulmo C ſcatet, quémque perpetuo motu neceſſariò permi- ſcet humori, quem recipit) albi, & ſpumoſi reddan- tur, pituitæ imaginem induunt, cuius permixtione ſanguis pulmonis redditur pituitoſus, & talis vt plu- rimùm in eo redundat, & maiori ex parte pulmoniam creat.

Licèt enim bilis proportionalis habeatur, & inna- to pulmonis temperamento ſimilis, pituita autem diſ- ſimilis, & aduerſans; talis tamen non eſt, imò pro- portionalis ac ſimilis, reſpectu aſcititiæ temperiei, quam ex defluxione ſibi comparat pulmo: pituitæ ſi- quidem conuerſatione non poteſt non pituitoſus quo- D dammodo euadere, ſi modò verè dictum eſt à Galeno 7.*meth*.6. humorem omnem, vbi diu ad membrum de- fluxerit, illud ſibi attemperare. Cùm igitur conueniant in pulmone natiua temperies calida, & adſcititia fri- gida, fit vt permixta euadat ex calido, & frigido, illius temperatura, quantumuis ab ortu calida ſimpliciter fuerit; non ſecus quàm in membris ſenilibus calida, & ſicca eſt, ex partium ſiccitate, & pituitæ humiditate. Quare nec pituita ipſa, nec morbi pituitoſi, dicentur omnino improportionales pulmoni, nec ob eam cau- ſam rariores, imò verò frequentiores, ob maiorem aptitudinem, quæ datur ex parte ſuæ ſubſtantiæ, ad continendos, aceruandóſque pituitoſos potiùs, quàm bilioſos humores; atque ideò nihil mirùm, ſi rariùs à bile inflammetur. Et ex dictis quidem, ad argumenta- tionem in contrarium adductam, patet reſponſio.

E *Vtrùm pulmonia pituitoſa ſit deterior, & periculoſior bi- lioſa?* etiam addubitandum. Nam nos non perinde deteriorem, ſicut frequentiorem iudicamus pituito- ſam: multò enim maius periculum vertitur in bilioſa, vt tradunt omnes cum Auicenna *cit*. Primùm, quia ex bile acutior eſt, & ſæuiora habet ſymptomata, qualia ferè iunguntur bilioſis morbis, magiſque æſtuans ca- lor, ſitis intolerabilis, phrenitidis timor, &c. ex qui- bus, & aliis, à toto genere periculoſiores habentur, citiùs interimentes; quòd breuis eorum terminatio, & vtplurimùm in malum, ſatis confirmat, & conſtat apud Hip. & Gal. paſſim. Secundò congeſta, & acer- uata bilis iuxta cor, periculoſiſſima eſt, quippe quæ ob ignei motus velocitatem promptiſſimè irruit, & fa- cilè commeans, timor eſt, ne inflammationem pa- riat, quam cor cum vita non patitur, vt 5. *de loc*. 1. Galenus edocuit.

Tertiò. Licèt bilis, & ab ea orta inflammatio, nati- uæ temperiei gratia, proportionalis videatur pulmoni; diſſimilis

diſſimilis tamen eſt, & contraria in ordine ad adſcititiam, & contexturam illius viſceris. Ergo ex duplici capite improportionalis dicenda eſt, & ex conſequenti periculoſior, iuxta ſententiam ſenis, 2. *Aph*.34. Præterquam quòd etſi pulmoni minùs noxia aſſeratur, quia ſimilis; non ideò ſalubrior poteſt appellari, videlicet quia cordi aduerſiſſima, ratione cuius, vtpote quod vitæ noſtræ ſedes & radix, morbi magis aut minùs ſalubres dicuntur. Cùm igitur bilioſa pulmonia deterior habeatur, & iiſdem ferè de cauſis ſecundum locum obtineat phlegmonoſa, quæ ex putrefacto ſanguine gignitur, ſat erat de his meminiſſe Galenum, *in libro de locis affectis*, maximè vbi non erat ſcopus de morborum differentiis agere, cùm in iis libris ſolùm affectam ſedem indagare ſibi proponeret.

Vtrùm permutatio pulmoniæ in pleuritidem ſit reprobanda? Pulmonia rarò mutatur in pleuritidem, vt notauit Galenus 7. *Aph*.11.§. *Ad inflammationem autem pulmonis, morbus lateralis non admodum conſequi ſolet: quoniam ſi mitis fuerit inflammatio, omnis humor noxius per ſputum expurgatur: pernicioſius verò, antequam coctæ patiantur, ſuffocat ægrum.* Tamen ſi accidat, videtur non ſolùm eſſe periculoſa, ſed exitialis: Nam morbi acuti, & inflammationes internæ, ſi rectè terminari debent, vires robuſtas prærequirunt; quia auctore Galeno 10.*meth*. 5. *Vna ſalus pleuriticis, ac peripneumonicis eſt virium robur*, ad tolerandam magnitudinem morbi, vt ſcilicet vſque ad ſtatum ſufficere poſſit: vires enim robuſtæ, remedia vacuantia libentiſſimè ferunt; quare cùm illæ ex præcedente pulmonis inflammatione ſint deiectæ, ſuperueniente alio acuto morbo valde vrgente, neceſſariò fatiſcunt. Quare hæc mutatio in pleuritidem videtur reprobanda. In hunc ſenſum intelligendus eſt Hip. 1. *prorrhet*.8. dicens: *Prælanguentium phrenitides, lethales.*

Galenus *6.epid.ſect.6.com*.8. aſſerens lateris phlegmonen ſanare pulmoniam, explicandus eſt hoc modo. Mutatio pulmoniæ in pleuritidem periculoſa eſt, & lethalis, vocatúrque ab ipſo bona, quia minùs mala. Hoc modo 6. *Aph*.53. dicebat: *Deſipientiæ quæ cum riſu fiunt, ſecuriores*, hoc eſt, minùs periculoſæ, quia nulla deſipientia, ſecura eſt, vt probat Galenus *in com*. Ita 4. *Aph*. 25. *Bonum eſt ſanguinem nigrum infrà deiici*, hoc eſt, minùs malum, explicante Galeno *in com*. Hac ratione conſiderata natura partis affectæ, cùm pulmo ſit nobilior pleura, & transferatur humor à loco nobili ad locum minùs nobilem, ideò hæc tranſlatio eſt minùs mala, quàm ſi pleuritis in pulmoniam permutetur.

Hippocrates 2.*progn*.64. ſic pronunciat: *Quibus autem abſceſſus fiunt ex pulmoniis, aut circa aures, ac ſuppurantur, aut ad inferas ſedes, ac fiſtulantur, ij ſuperſunt.* Ex hac ſententia exoritur dubium: *Vtrùm fiſtulæ, & abſceſſus facti in ſuperioribus partibus in pulmonia, ſint præferendi illis, qui in inferioribus partibus adnaſcuntur?* Morbi materiales tum euacuatione, tum permutatione iudicantur: Si enim aliter quieuerint, maligniùs retrocedunt, 3.*criſ*.4. quorum ceſſationi, quietique fidere non oportet, vt monuit Hipocr.2. *Aph*.27. Cúmque ſubitæ morborum terminationes, ſolutionéſve duobus celebrentur modis, 1. *de dieb. decret*. 1. excretione ſcilicet, & abſceſſu, ſic peripneumonia ſolui poteſt, aut excretione, aut abſceſſu. Excretio fit bifariàm: aut affatim vacuatione facta, vt hæmorrhagia, deiectione, copioſo mictu, & hæc ſolutio per criſim facta nuncupatur; aut ſenſim, reſolutione, dicitúrque hæc ſolutio per concoctionem.

Abſceſſus dupliciter fit: aut ſuppurante inflammatione in pulmone ipſo; aut raptu materiæ ad aliam partem confluentis, nimirum retrò aures, aut alas, inguina, crura. Et hoc accidere poteſt, antequam in pulmone

A ſuppurauerit, aut poſt. Licèt autem hæc ita ſint, Hippocrates *loco cit*. ſolùm agit de terminatione pulmoniæ per abſceſſum, qui ſi retrò aures contingat, ad ſuppurationem tendere eſt neceſſe, vt à tanto morbo æger euadat; ſi in inferioribus partibus, fiſtulari debet.

Quid verò per fiſtulari intelligat, explicat Galenus *in com. Nam quando in animalium corporibus, vlceribus, rupturis, quædam figuræ fiſtularum modo reperiuntur, per tranſlationem fiſtulæ nuncupantur: propriè namque fiſtulæ dicuntur muſicorum inſtrumenta, quæ cauitatem obtinent oblongam.* Paulus *lib.4.cap*.49. fiſtulam definit hoc modo: *Eſt ſinus in callum obduratus, ex abſceſſibus plerumque conſtans, ſumpta nimirum per tranſlationem ab arundinum fiſtulis appellatione.* Et *lib.eod. cap*.77. inquit: *Fiſtula eſt ſinus calloſus, dolore aliquantulum vacans.*

B His iactis dic. Abſceſſus factos in pulmonia in partibus infernis, ſecuriores eſſe, & ad curandum minùs difficiles; ſuperiora enim membra nobiliora ſunt, & nobilioribus partibus magis vicina, & maius diſcrimen afferre conſueuere: partibus enim inferioribus inflammatis pauci admodum pereunt, ſi recta curatio adminiſtretur. Accedit quòd inter curandum, ex pure fœtido retrò aures, pectus, aut alas, emanat & ſpirat vapor in internas partes, qui has diuerſimodè premit atque fatigat, & perſæpe accidit, vt humor antequam expurgetur, in altas ſedes recurrat. Quare abſceſſus in ſuperioribus partibus facti, ſunt difficiles, apud Galenum 6. *epid. ſect.2.com*.14.

C *Abſceſſus* autem, inquit Hipp.2.*progn*.67. *qui ad crura fiunt in pulmoniis vehementibus, ac periculoſis, omnes vtiles ſunt*: quia à parte nobili ad ignobilem humoris tranſlatio fit, nempe ad crura, & articulos; quæ membra ad fluxionem ſuſcipiendam magis ſunt apta, 4. *Aph*.31. Auicenna ſic exponit, 22.3.*tract*.2.*cap*.1. *Et non quidem multiplicantur dolores in iuncturis, niſi quoniam ipſæ ſunt magis vacuæ, quàm reliqua membra, & plurimi motus, & debilioris, ac frigidioris complexionis, & ſitus earum in extremitatibus eſt longinquis à rectore primo.* Quare Hipp. 2.*epid.ſect*.1.*circa med*. ſic habet: *Optimi potiſſimum ſunt abſceſſus inferni, & longiſſimè infra ventrem, & remotiſſimi à morbo.* Et inferni articuli decliues ſunt, in quos natura robuſta humores, vel etiam calidos longiſſimè detrudit.

D Quæres: *Vtrùm peripneumonia ſit breuior, & acutior pleuritide?* Cùm enim pleuritis à bilioſo humore, pulmonia à pituitoſo ferè oriatur, 6. *Aph*.33. breuiùs videtur terminari pleuritis. Hoc modo Hippocr. 2. & 3. *de morb.* & *lib. de affectionib.* pulmoniam vltra vigeſimum diem produci, & lentis iudicationibus finiri aſſeuerat.

Sed cùm breuitas, & acuties morbi, penes ipſius magnitudinem æſtimetur, 1. *Aph*.12. morbi autem magnitudo non ſolùm in propriæ eſſentiæ magnitudine, ſed in malignitate, & affectæ partis præſtantia conſiſtat: 4. *meth*.6. & 7. *meth*. 12. videtur, cùm pulmo ſit cordi vicinus, ſine quo huius viſceris opus ſeruari non poteſt, E eius inflammationem eſſe breuiorem, & citiùs pleuritide interimere, ſi vehemens ſit, & ſymptomatum vehementia ægrum premat. Si autem eſt mitis, & ex frigidiore humore prognata, tunc æger euadit, & longiori tempore finitur, de quà *lib. de morbis* eſt exponendus Hippocrates.

Dubitabis: *Vtrùm pulmonis inflammatio in parte dextra generata, ſit periculoſior quàm ea, quæ fit in parte ſiniſtra?* Reſponde hoc modo. Pulmo in vtraque thoracis amplitudine ſitus eſt, inter coſtas, & alteram interſepientium membranarum: diſtat autem aliquantulum ab ore, ne aëris appulſu ſtatim refrigeraretur. Eius pars dextra cum ſiniſtra iuncta, pedis bubuli, ceruini, aut alterius biſulci animalis figuram refert, & licèt inflammatio in vna parte ſeorſim conſiſtere nequeat, quin illicò altera afficiatur; tamen ſi pars ſiniſtra

inflammetur, maius periculum vertitur,quàm ſi dextram phlegmone obſideat, quia eſt cordi vicinior; ad quam arteria aorta à corde perreptans accedit,& à qua aër purus peruenit ad cor. Si verò adeò augeatur inflammatio,vt bronchia,& arterias occupet profundiores, cauitatéſque omnes obſtruantur, tunc ſubſequuto vehementi incendio, & oborta maxima ſpirandi difficultate,ſubitò æger velut ſuffocatus occumbet.

Curatio.

SAtis de aëre,& victu,cæteriſque rebus non naturalibus parandis diximus; *in capite de pleuritide*, quæ cùm pulmonis inflammationi ſit valde affinis,illa præcepta pro huius curatione ſufficiũt, quæ eo loco vbertim, ni fallor, prædiximus. Solùm ergo de venæ ſectione agemus,pro hoc morbo curando vtiliſſima,& quæ in curandis inflammationibus internis ſummum obtinet momentum, ac poteſtatem maximam. Si verò vires ſint debiles, vel ex natura ſua; vel pulmonia ex angina, vel pleuritide ſubſequatur, & ex præcedente morbo flacceſcant, tunc commodiſſimè cucurbitulæ ſcarificatæ, vel ſiccæ ſcapulis poſſunt affigi, & alia per crurum ligaturas, vincula, frictiones celebrari, quæ humores redundantes ad contrarias partes retrahunt; quorum ope fluens, & fluxurus humor ad longinqua diuertitur,& phlegmones in pulmone augmentum prohibetur. Purgatio clemens ſummo eſt ex vſu. Clyſteria benigna.Fomenta parti inflammatæ applicita, & cætera omnia expectorantia auxilia,quæ *capite ſuperiore* proficua eſſe protulimus.

De ſanguinis miſſione reſidua erit ſolùm diſceptatio, quæ plurimos, vel peritiſſimos Medicos hactenus malè excruciat. Cùm enim inter Medicos ratum ſit omnes,phlebotomiam eſſe exercendam ex parte,in qua inflammatio viget,quod ex grauante dolore, & rubore maxillæ è directo reſpondentis deprehendemus: non deſunt tamen aliqui,qui ſemper è ſiniſtra parte feriendam eſſe venam ſibi perſuadent: nam ab hac parte facta venæ ſectio pulmonum inflammationem reuellit, paritérque deriuat, quandoquidem pulmonum venæ ex dextro cordis ſinu prodeunt,hic autem in ſiniſtrum parietem venæ cauæ inſeritur,qui per alam ſiniſtram in cubitum excurrit.

Age igitur,& penſa quantum valoris habeat opinio hæc,& quære:*Vtrùm ſemper è directo laborantis pulmonis vena ſecanda*? Nam ſuperiorem rationem minimè probo:Si enim in latere dextro ſit grauitas,ab interna dextra:ſi in ſiniſtro,ab interna ſiniſtra;ſi viſceris ipſius medium ſit inflammatum, vel parenchyma totum, primò à dextro, deinde à ſiniſtro, ſi vires ferant, ſanguis eſt detrahendus.

Nec ratio ſuperior eſt vndequaque vera: Nam ſi dexter pulmo inflammatione opprimitur, non magis reuellet,paritérque deriuabit interior cubiti ſiniſtri vena,quàm dextri,ſed minùs;propterea quòd ſanguis,qui in pulmones profluit, à dextro cordis ſinu per venam arterioſam ducitur; atque ad dextrum cordis ſinum ſanguis fertur per venam magnam,quæ inibi inſeritur, & quæ magis è latere dextro venæ cauæ, quàm à ſiniſtro propagatur.

Vbi igitur in animo eſt,ſanguinem ad dextrum cordis ſpecum, & inde ad pulmones profluentem reuellere, atque deriuare,id ſecta baſilica dextra potiùs quàm ſiniſtra exequendum erit. At quæres? Ergóne eadem militante ratione,inflammato pulmone ſiniſtro,dextra, & non ſiniſtra baſilica tundenda erit, cùm ſanguis ſimiliter à dextro ſinu cordis ad eum profluat? Dic æquè aut certè faciliùs tunc præſidium afferre ſiniſtræ baſilicæ ſectionem,ob rationem quam aduerſarij proponunt, ob id præſertim,quia ſic ampliùs rectitudo,& ſocietas ſeruantur.

Hæc diſertiſſimus Galenus ſedulò perpendens, *lib. de ſang. miſ.* 16. laborante latere, pulmone, ſepto tranſuerſo, liene, aut iecore, aut ventriculo, interiorem venam, quæ per alas ad gibberi iuncturam pertingit, eligi ſuadet: ſummè tamen commendans,vt in omnibus hiſce affectibus, quæ in rectum eſt laborantium partium vena ſecetur; hoc enim modo venæ ſectio celebrata tam perſpicuam celeriter vtilitatem affert,vt & qui laborant, & familiares eorum ſæpenumerò obſtupeſcant.

Neque obſtat, quòd vena arterioſa vbi à cordis emergit ſpecu dextro, eo artificio membranis fabrefacta eſt,vt ſanguis, quem à corde recipit, rurſus retrò permeare non poſſit, vt Galenus teſtis eſt locupletiſſimus *lib. 6. de vſu part. cap.*11. haud igitur poterit ſecta baſilica dextra ſanguis,qui in dextro pulmone, & vena arterioſa eſt, vacuari: quare dextro pulmone inflammato, non eſt magis eligenda dextra baſilica, quàm ſiniſtra.Quippe licèt ſanguis, qui iam eſt conculcatus in inflammationis loco, & venæ arterioſæ capacitate continetur, ſecta baſilica dextra, ſubitò, & affatim hauriri non poſſit, poteſt tamen quadantenus, & ſenſim retrocedere: membranæ ſiquidem illæ, non vt nihil omnino, ſed ne repentè & ſubitò, multa & aceruata ſanguinis quantitas,in validis nempe thoracis compreſſionibus,retrò ad cor remeare poſſit,præſtant.Præterea qui fluit ſanguis in dextrum cordis ſinum, quique inde decumbere paratiſſimus eſt in locum inflammatione obſeſſum, faciliùs longè ſic dextra interna vena ſecta deriuatur, atque reuellitur. Porrò qui iam eſt in inflammationis loco,& ſubſtantia pulmonis impactus, etiam hac vena ſecta vacuatur. Si verò videre vis alios morbos periculoſos, & lethales, quibus opprimitur pulmo,& eorum curationem, de quorum numero ſunt ipſius hydrops, tuberculum,& læuium arteriarum obſtructio: lege quæ diximus *lib.* 2. *Hiſt. PP. Medic. in com.Hiſt.*12. *&* 121.

OBSERVATIO.

Peripneumonia, hæmorrhagia copioſa iudicata.

ETſi Auicenna 10. 3. *tract.*4. *cap.* 10. aſſerat, quòd *fluxus ſanguinis narium non confert in peripneumonia, ſicut confert in pleureſi, propter diuerſitatem duarum materierum; & quoniam attractio à pulmone longinquor eſt,quàm ſit à velamine, & panniculis pectoris, & lacertis*: quod etiam probat Galenus *lib.* 3. *criſ. cap.* 3. tamen ſi aliquando res aliter accidat, non ideò oracula deſinunt eſſe vera, 6. *Aph.* 58. quia rarò contingentia non tollunt veritatem problematum medicorum, *lib. de fœt. format. cap.* 2. Incidit iuuenis quidam, temperamento calidus & humidus, in pulmoniam, qui antea defluxionibus erat catarrhoſis valde obnoxius, & puſtulis in ore, naribus, gingiuis, palato frequenter vexabatur, à quibus ichor bilioſus, tenuis, & mordax diſtillabat ſæpe.Illa ita eum oppreſſit, variis ſymptomatis ſæuis ſtipata, vt cum difficili, & ſublimi reſpiratione, cibi faſtidio,vigilia importuna, ſiti inexhauſta,cardialgia, & dolore grauante in latere dextro percepto, & anxietudine ſumma, animam efflare videretur; cui plurima etſi ſecundùm artem celebrata præſidia contulere nihil. Ecce ſeptimo die in agone poſitus, caliginem in oculis perſenſit vehementem, vt vix adſtantes poſſet intueri. Hoc tempore, ſubitò apertis narium tubis, tam copioſè ſanguis effluxit, vt intra ſex horas, pluſquam ad libras tres emanauerit cruor: qua vacuatione facta, reſpirauit faciliùs, excreuit ſputum valde percoctum,dormiuit, & concocta vrina, decimo ſeptimo perfectè eſt iudicatus.

CAPVT

CAPVT V.

De Aphonia.

Definitio.

ARgumentum de vocis natura,materia,vſu,inſtrumentis,explicatu difficillimum eſt, maximè quoniam libri de voce, quos Galenus *cap.5. lib. 4. de loc. affect.* legendos monet, in nullo Græco codice reperiuntur,& *liber de voce* Galeni, qui circumfertur, germanus non eſt. Igitur primò quærendum : *Vtrùm definitio vocis ab Ariſtotele poſita ſit rectè tradita?* Niſi enim vocis natura exactè priùs explicetur,Aphoniæ,ſeu vocis omnimodam ablationem, & eius cauſas commodè rimari non poſſe,mihi perſuadeo : Ariſtoteles ſic definit,*lib.2.de anim. cap.8. poſt med. Vox eſt ſonus animalis ſanguinei reſpirantis, per inſtrumenta vocalia redditus, non ſine imaginatione.* Quæ definitio per omne genus cauſæ explicatur : Nam vox, non cuiuſcunque animantis eſt, ſed ſolùm organa vocalia habentis. Hoc modo piſces à vocis beneficio excludit eo loco Ariſtot. nec ſonus ab eis editus, vox dicitur, ſed quidam eſt ſuſurrus, bombus, aut ſtrepitus, vt cicadarum, muſcæ, & apis.

Vox namque ab omni alio ſono diſtinguitur, cauſa, inſtrumento, & fine : Licèt enim ſoni materia ſit aër, vocis non qualiſcunque, ſed expiratus. Inſtrumenta, pulmo,aſpera arteria, & guttur.Effectrix cauſa, facultas animalis thoracem mouens, & ob id vocem formans. Finis verò,vt per eam animi conceptus pateſiāt. Hanc definitionem etiam Galenus proponit, *lib. definit. medic. lib. de vocal. inſtrument. diſſectione, cap.2.* & *7.de vſu part.cap.13.* & *lib.8.cap.6.* & *2.de placit.5.* & *2. de motu muſculor.cap.vlt.*

Sed eſt quædam obiectio contra prædictam doctrinam.Tuſſis,ſonus eſt per inſtrumenta vocalia redditus. Ergo ſonus hic, vox eſt appellandus;quod non videtur dicendum. Dic, non quemcumque ſonum in animali factum, & per inſtrumenta vocalia redditum, vocem eſſe : in hac enim eſt neceſſe, vt aër exiens cum expiratione, conuenienter & vt decet moueatur, & in lingula confractus modificetur ; quæ modificatio, vocis formalis eſt cauſa : cùm igitur tuſſis ſit vehemens efflatio, non poteſt aër exiens cum modificatione in illa reddi. Ex his explicabis tenebroſum locum Ariſt. *loc. cit.de anim.*vbi dicit : *expirantem non reddere vocem, ſed retinentem aërem,* quaſi dicat, qui ſpirat ſine hac modificatione,vocem non edit ; & per retinentem, intelligit, reſeruantem aërem, vt poſſit eo modo pro voce modificari : Si enim Ariſtoteles ſimpliciter intelligeret *expirantem non edere vocem,*falſum eſſet,cùm ex eius mente, *loc.cit.*dictum ſit,& ex Gal. *4.de loc.cap.6.* expirationem præcedere vocem.

Quæres deinde : *Vtrùm Aër expiratus ſit vocis materia?* Aërem copioſum cum impetu, & violentia aſcendentem, vehementer,confertim, & cum ſtrepitu facta expiratione, quam exufflationem appellamus, cooperantibus muſculis intercoſtalibus,vocis eſſe materiam luculenter oſtendit Gal. *lib.1. de loc. cap. 6.2.de placit. & de motu muſculor. cap. cit.* & *7. de vſu part.5.* & *1.de difficult.reſpirat.23.* aër enim non ſolùm expirationis, ſed reliquarum operationum, & vocis,& loquelæ materia eſt.

Obiicies duo fortiſſima tela. Primum. Plures ſunt qui voce priuantur,nihilominùs reſpirant,alioqui non viuerent. Ergo vocis materia expiratus aër dici non debet. Secundum. Eadem cauſa quæ vocis mutationes efficit, vocem quoque ſimpliciter efficere nata eſt. Sed per ætates, & morbos, vox in grauiorem, acutiorem, & alias differentias, immutata reſpiratione mutatur. Ergo, &c.

Dic. Aër eſt materialis cauſa vocis,& ſermonis,qui etſi detur ſufficiens pro reſpiratione, pro illis tamen actionibus non eſt ſatis, ad quas edendas oportet vt aër vehementi exufflatu ad rimulam gutturis allidatur, & percutiatur : Adde, harum operationum non vnicam eſſe cauſam;quare earum interceptiones,amiſſionis,aut etiam læſionis cauſa multiplex erit, vt proponemus *infrà*.

Ad ſecundum dic. Vocem non immutari, niſi eius cauſæ immutentur;ſed cùm plures ad ipſam perficiendam cauſæ concurrāt, ad vnius reſpirationis per morbos mutationem, omnes eiuſmodi alterationes referendas non eſſe,ex dictis conſtat apertè. Per ætates ergo,& morbos,ob inſtrumentorum vocalium mutationem,vox immutatur. Pueri ob fiſtulæ vocalis paruitatem,& anguſtiam, acutam edunt. Adoleſcentes, & iuuenes, inſtrumentis ob ampliorem calorem dilatatis, grauem reddunt. Pubertate media, inæqualis, inconcinnaque eſt. Ex ſiccitate aſperæ arteriæ in ardentibus febribus, ſit vox clangoſa. Ex eiuſdem copioſa humiditate,euadit aſpera, & rauca.

Dubitabis : *Vtrùm larynx ſit potiſſimum vocis inſtrumentum?* Guttur, laryngem, ſeu aſperæ arteriæ caput, eſſe proprium, & immediatum vocis inſtrumentum, firmat Galenus *lib.1.de loc. c.6.lib.de vocal. inſtrum. diſſectione, cit.7. de vſu part. cap. 5.* & *lib.6. cap. 4.* & *2. de placit.4. & 5.* & *lib. de præcognit. ad Poſthum. cap. 5.* & *1. prorrhetic. cap.3.*In gutture enim,quod Græci laryngem vocant, pars quædam reperitur cartilaginoſa, quam Græci Epiglottin, Latini lingulam appellant, cuius figura eſt ſimilis ſcuto, quare ſcutiformis etiam nominatur; hæc igitur eſt proprium vocis inſtrumentum.

Hoc autem ita eſſe, facilè probari poteſt:Nulla enim pars in noſtro corpore reperitur, quæ illi ſimilem ſubſtantiam ſortiatur. Quemadmodum ergo in omnibus actionibus pars aliqua ſimilaris conſtitui debet, cui præcipuè hoc munus deferatur, vt viſio humori cryſtallino, ſanguificatio iecoris carni, ſic pariter vox lingulæ eſt adſcribenda. Reliqua verò inſtrumenta, in aſpera arteria,& thorace contenta,vt muſculi,nerui,& ſimilia quæ proponit Galenus *4.de loc.c.6.in fin.* ad vocem conferunt, ſicuti reliquæ partes oculum componentes, ad viſionem. Pulmonem verò eo loco inter inſtrumenta vocis non repoſuit,quia aliorum collatione eſt remotiſſimus, præter id quòd reliquis actionibus thoracis inſeruit. Lingua verò cum labris ſimul, naribus, ac dentibus, locutionis potiùs, ſermoniſve, quàm vocis organum exiſtit.

Vtrùm autem *ſermo differat à voce?* interrogabis : quantum autem inter ſe diſtinguantur, vel ex ipſo Ariſt.conſtat,*4.de hiſt.animal.9.* & colligitur ex Hip.*3. epid. ſect.3.text. 74.in hiſtoria Pythionis.§. obmutuit, voce defectus eſt.* Idem non modò ſermonem, qui vox eſt, quia inter ſe mutuò homines loquuntur;ſed & vocem latiùs patentem amiſit, atque ideò adiungit Galenus *vociferari quis poterit, non loqui, è conuerſo autem minimè,* hoc eſt, deperdita voce loqui. Quare, vt idem Ariſt. aſſerit *loc.cit.*ſermo vocis eſt interpretatio per linguam, quæ non vocale, ſed ipſius vocis explanatorium organum exiſtit, *1.prorrhet.3.* & hoc modo *2. de anima, 8.* naturam lingua vti ad guſtum,& loquutionem aſſeuerat,quia ea immediatum,& proximum loquutionis inſtrumentum eſt,ſicut lingula, vocis : hoc modo balbi, & trauli, quia læſionem in lingua patiuntur,prauè loquuntur.

Quapropter ita vox,& ſermo ſiue oratio hærent mutuò,vt vbi eſt ſermo,ibi continuò ſit vox ; non contrà, vt vbi eſt vox, ibi ſit ſermo. Vox poteſt eſſe bruta, vt ait Plutarchus *lib.de procreatione animæ* : communis eſt enim

enim homini cum brutis animantibus, in quibus aut vox eſt,aut ſonus quidam, Ariſt.4. *de hiſt. animal. cit.* (imò & in carentibus anima,vt Plutarchus ait *lib.*4. *de placit. Philoſoph. c.*19. licèt impropriè) & quidẽ aliquid ſignificans: cui enim dubium leonis rugitu,tauri mugitu,canis latratu,vlulatu lupi, indicari rem, aut affectum aliquem ferociæ, doloris, famis, &c.

Et *ſect.*11.*probl.quæſt.*60. pueros tradit,ac beſtias eodem fere modo ſuas appetitiones enunciare, quod illi nondum proferre literas poſſint. Atque hinc *cap.* 2. *de interpretatione*,alicuius eſſe rei argumentum,etiam illiteratos mutarum animantium ſonos affirmat.Demonſtrant hoc etiam illiterati ſtrepitus, ceu ferarum, quorum nullum eſt nomen. Articulatæ vocis, quæ ſermo nuncupatur,duæ ſunt partes primariæ,nomina,verba; vt horum ſyllabæ; harum literæ,quæ ſunt primæ voces indiuiduæ: iure vt Albertus Magnus *lib.*4.*de anim. tract.*1.*cap.*2.ſermonem definierit, *vocem articulatam,& literatam, quæ mentis conceptum enunciet, & ſoli homini conueniat,quia ſenſum animi expromit.*

Huc ſpectant, quæ *initio lib. de interpretatione* Ariſt. ita ſcribit: *Vt quæ ſcribuntur literæ, ſunt notæ eorum quæ dicimus: ſic voces,ſiue quæ ſunt in voce,indicia ſunt eorum,quæ in animo inſunt*:docens referri eas conceptiones, quæ vocibus explicantur, ad res ipſas. Ita ſermo, ſiue oratio,vt ait Plutarchus *lib. de anim.procreat.* eſt dictio in voce,ſenſum animi expromens,res homini propria, vt & Ariſt.*loc.cit.*4. *de hiſt.*& 1.*politico.cap.*2. quomodo Plotinus *Ennead.*1.*lib.*2.*cap.*3. *Sermo,qui eſt in voce*, inquit, *eius eſt imitatio, qui eſt in anima.*

Et Magiſter Plato pariter, *in dialogo qui inſcribitur, Sophiſta*, de eo, quod eſt ex mutua inter ſe notionum, ſeu formarum implicatione, quæ ſunt in animo, effici orationem tradit. Addit *in Theæteto*, hoc eſſe orationem, ſiue ſermonem, ſcilicet plenam reddere per verba, & nomina cuiuſque mentem vocis opera,tanquam per ſpeculum, ſicut aquam ex ipſo fluxu verborum exprimendo. Quare Albertus Magnus *tract.* 1. *cap.*1. *de ſenſ. & ſenſil.* non iniuria ſcripſit: *Sermonem inſtrumentum eſſe,quo ſcientia docentis in animum transfertur auditoris.* Conſtat verò nomine,& verbo, vt diſertè Plato *in Soph.* exponit, aiens eſſe duo genera illarum ſignificationum, quæ per vocis miniſterium verſantur in explicanda rerum natura, nomina, & verba.

Et Ariſtotel.eum ſecutus, *lib. de interpretatione*, *ipſo in initio*, ſic aggreſſus explicare quod volebat, ſermonem illum eſſe ac dici, cuius ope ſenſum exprimimus animorum noſtrorum: primùm ergo conſtituendum, quid nomen, quid verbum. Cur autem aliæ partes orationis fuerint prætermiſſæ,diſputat *in quæſt.*Plato,& Plutarchus *quæſt.*6.vnum indicans Homeri verſum, in quem omnes illius partes coniecit iuueniliter. Rurſus Plato *in Theæt.* vim omnem ſermonis, atque naturam, in verborum eſſe complexione docet:neque enim ſine verbo nomen, neque verbum abſque nomine animi ſenſa cumulatè exprimit. Ex quibus vocis,& ſermonis differentia ſatis eſt conſpicua. Hæc autem diſtinctio formalis eſt,& non realis:realiter enim loquendo, ſermo, vox eſt; & illud quod addit ſupra vocem, ſolum eſt quòd ſit vox articulata,quod diſtinctionem formalem ſolum inducit.

Vtrùm ſoli homini data ſit facultas conficiendi ſermonem? eſt etiam indagandum: nam plurima ſunt animalia inſtrumentis prædita,quibus vox perficitur.Dic, naturam prædicta inſtrumenta duplicis vtilitatis causâ efformaſſe, ad guſtum videlicet, & ad loquutionem: cùm verò guſtus ſit ſimpliciter neceſſarius, hæc illius ratione à natura fuerunt inuenta; ſecundariò verò ad loquutionem,quæ non erat ſicut guſtus,cùm ad perfectiùs viuendum hominibus fuerit tributa,quoniam ex animæ arbitrio pendet, quo cùm bruta careant, vocem proferre non poſſunt,licèt inſtrumenta obtineāt:

A nam voces,& loquutiones ſunt ſigna conceptuum, ſeu eorum quæ in anima voluuntur,quare hominibus ſolùm ſunt propriæ.

Obtrudes Ariſt. 4. *de hiſt. animal. cit. ad fin.§.Vtpote, &c.* docentem,voces eſſe hominibus proprias & naturales,vt idem apud omnes ſignificent,loquutiones verò minimè, cùm ſtudio & diſciplina acquirantur.Dic, Philoſophum non negaſſe loquutiones eſſe proprias homini, & naturaliter, hominemque vocem poſſe dearticulare naturaliter, ſed eſſe neceſſariam diſciplinam aſſeruit,vt hoc, vel illo modo loquatur. Hæc eſt cauſa,quare homines variis in regionibus, diuerſis loquutionibus vtantur,etſi hæ ſint naturales illis.

B Si vlteriùs roges: *Num loquutiones,quas quædam aues exprimunt, ſint verè tales?* Reſponde negatiuè: primò, quia illis non ineſt à natura loquendi potentia,ſed hæc loquela per artem,& diſciplinam acquiritur. Secundò, quoniam per illas loquutiones, ſuos conceptus non exprimunt; quare meritò irrationalia bruta dicuntur, quamuis enim habeant loquutionis inſtrumenta, vocem tamen dearticulare non poſſunt.

Natura quibuſdam auibus,breuem,& temporarium cantum commodauit. Hirundinibus matutinum;cicadis meridianum, noctuis ſerum; vlulis veſpertinum; bubonibus nocturnum; gallis antelucanum: Quippe hæc animalia vario tempore,& vario modo occinunt, & occipiunt, carmine ſcilicet galli expergifico;bubo-

C nes gemulo; noctuæ intorto; cicadæ obſtrepero; hirũdines perarguto. Mitto decem mutorum animalium immediatos ſonores, diſtinctis proprietatibus admirãdos, vt eſt taurorum grauis mugitus, luporum acutus vlulatus,elephãtorum triſtis barritus,equorum hilaris hinnitus,necnon auium inſtigati angores, necnon leonum indignati fremores, cæteræque id genus voces animalium truces, ac liquidæ, quas infeſta rabies, vel propria voluptas ciet. Pro quibus homini vox diuinitus data,anguſtior quidem, ſed maiorem affert vtilitatem mentibus,quàm auribus delectationem.

Licèt autem aliqui auctores, vt Apuleius *Floridor. lib.*2.*&* 3.decem animantia, quorum naturales, diſtinctas, & cuique proprias voces, quas homo exprimere nequit,proponat; tamen ex Varrone,& Spartiano, *in vita Getæ*,certiora afferam de vocibus animalium.Mu-

D git bos,balat ouis,hinnit equus, grunnit ſus,minuriũt palumbes, rugiunt leones, rictant leopardi, barriunt elephanti,coaxant ranæ, fritinniunt hirundines,crocitant corui, gemunt turtures,vlulant lupi, paſſeres pipiunt,vulpes ganniunt, picæ garriunt,aſini rudunt,cygni drenſant, cameli blaterant, gallinæ glociunt, minutæ aues minuriunt.

Hæ tamen voces ab hominum voce longiſſimè differunt: etſi enim homo tam reſonam,& altam vocem non profundat, vt quæ dicta ſunt animalia; tamen eius vox,licèt anguſtior & exilior, diuina eſt,longéque flexibilior, & non vnius cuiuſdam perpetui clamoris, ac toni, & cùm minorem delectationem pariat auribus,tamen maximam vtilitatem affert mentibus.

Proxima huic videtur quæſtio: *Vtrùm animantia vo-*

E *ces habentia ſuis vocibus ſuos conceptus communicent?* Reſponde affirmatiuè cum Ariſt.4.*de hiſtor. animal.cap.*9. de animalibus quæ vocem, quæ ſonum, quæ murmur edant,quæ item loquantur: ferè enim omnia ſuis vocibus ad venereum concubitum congregantur, quas propriè ololyginem vocat, §. *Reddunt ranæ ſuam ololyginem, &c.* & infrà: *Sunt enim ſingulis animalium voces propriæ ad victum, & venereum concubitum, vt & ſuibus, & capris, & ouibus.*& *in eodem cap. Garrulæ, linguacioreſque ſunt auium minores*: & *infrà*, nonnullas aues ſe intelligere,& in pugna vocem emittere refert, vt coturnices; quaſdam ante pugnam, vt perdices; alias poſt partam victoriam, vt galli.

Hæc doctrina experimento poteſt confirmari: nam

gallina

gallina reperto alimento vna voce ſuos pullos vocat; viſo verò miluo alia diuerſa illos congregat, & ad ſe trahit. Galenus tamen 16.*de vſu part.cap.3.ad fin.§.Porrò quòd vox principaliſſima ſit omnium animæ actionum, (nam cogitationum mentis eſt nuncia) oportuit eam quoque fieri per inſtrumenta,&c.*de voce, & de loquutione debet intelligi: vtroque enim modo animi conceptus exprimuntur. Hæc tamen eſt differentia inter loquutionem,& vocem,in ſignificando, quòd voces, animæ affectus,loquutiones verò propriè animæ conceptus ſignificant: quapropter in definitione meritò dictum fuit,*non ſine imaginatione*: quod apertè 2. *de anima, cap.* 8.docuit Ariſt. dicens: *Oportet vt vox ſit cum imaginatione aliqua.* Quia verò in brutis animantibus hæc imaginatio non adeſt perfecta,fingens,& componens, iccircò loquutione carent, & ob hanc cauſam fortaſſe pueri recenter nati loqui nequeunt, quia in illis imaginatio non imperat. Vel aliter reſponde cum Ariſt. 11.*ſect. probl.*30. pueros non efficere loquutionem, ob nimiam linguæ, & inſtrumentorum vocalium humiditatem.

Non immeritò inquires: *Vtrùm loquendi principium à cerebro emanet*? Reſpondet Galenus 2. *de placit.* 5. & latiſſimè argumentatur aduerſus Chryſippum, Diogenem,Zenonem,& alios Stoicos, loquendi principium non à corde,vt illi dicebant; ſed à cerebro promanare demonſtrans. Primò, quòd ſcilicet imaginatio in eo reperiatur. Secundò, quia omnes voluntarij motus ab ipſo procedunt. Tertiò, quoniam conceptus in ipſo formantur. Hoc etiam ſentire videtur Ariſt.3.*probl.*30. quærens, cur vinolentorum lingua oberret? ſoluit quæſtionem, tum quia multa humiditate impeditur, & præterea quia afficitur animus, à quo omne loquendi principium exit. Idem etiam confirmat, 11. *ſect.probl.*1.vbi inquirens, cur inter ſenſus, auditus ab ortu naturæ maximè offendi poſſit? explicat, an quia vox,& auditus ab eodem principio proficiſci videantur? Sed auditus à cerebro,tanquam ab vberrimo fonte ſcaturit. Ergo & loquela. Hæc, & alia multa verè demonſtrant,vocem, & loquelam formari non poſſe, quin imaginatio præcedat.

Nunc ad vſum vocis explicandum accedamus,quæramúſque: *Vtrum vocis, & ſermonis exercitatio, ad plurimos vſus, & ad valetudinem tuendam valde conducat?* Vſus,finiſque ſermonis eſt potiſſimus, vt hoc quaſi inſtrumento contrahant inter ſe mortales,& ſenſa exprimant animorum, & ciuilem efficiant, conſeruent, augeant communionem. Ariſtoteles cùm docuiſſet rerum omnium optimarũ cognitionem ab oculis naſci, ſic *in Tim.* adiecit, *ob eandem cauſam, vocem atque auditum nobis à Diis conceſſum, vt ratas, ac fixas cælorum conuerſiones imitati, ad ipſos rediremus, à quibus egreſſi ſumus.*

Ariſt. cùm ad res ipſas docuiſſet *init. lib.de interpret.* reuocari animi ſenſus voce expreſſos, res quatuor eſſe, quæ vocibus exprimuntur,contendit,partim hic, partim alibi,veritatem, falſitatem, vtilitatẽ, damnum;ac ſi hæc quatuor ſola inter ſe mutuò communicarent homines: nam duo tantùm poſtrema vocibus exprimi pecudum,quòd nec veritatem capiant, nec ſcientiam, ille docet,*lib.*1.*politicor.cap.*2.

Ariſt. *Rhet.lib.* ſic ait: *Sermonem verò habet ſolus omnium animantium homo: nam vox quidem moleſti, ac iucundi ſignificatio eſt, quapropter aliis quoque exiſtit animalibus: hucuſque enim natura proceſſit in his, vt ſenſum habeant iucundi, & moleſti, & hoc inter ſe ſignificare poſſint. At ſermo ad hoc datus eſt nobis, vt oſtendamus vtilitatem, & damnum, atque ita iuſtum,& iniuſtum: hoc enim præter cætera animalia hominibus proprium eſt, vt boni, & mali, ac iuſti, & iniuſti, & aliorum huiuſmodi ſenſum habeant ſoli.*

Corporis autem valetudini,& vitium firmitati plurimum adferre vtilitatis,vocis,& ſermonis exercitationem,demonſtrat, eo quòd vox animæ eſt motus, non in ſuperficie, ſed in ipſis viſceribus. Iccircò thoracem, atque vocalia inſtrumenta exercet, naturalem calorem auget,purgat, firmat, atque attenuat,ſolidas corporis partes robuſtas,puras,& offenſæ minimè obnoxias reddit, vt probant Antyllus *lib.6.cap.*8.Auicenna 3. 1.*doct.*2.*cap.* 2. Auerrhoës 6. *collig. cap.* 2. faciem roſeo colore ſuffundit, innatum calorem viuificat; ſpiritus enim aſſiduo motu, tam attractus, quàm exufflatus colliditur, atteritúrque, & ea colliſione natiuus calor excitatur, & hoc modo humiditates expurgat; quare ſputa, muci, & pituitoſi humores abſumuntur.

B Hac ratione vociferatio, accito calore in partes internas,maius robur ſolidis partibus addit.Iccircò remedio eſt ſtomachicis, vomentibus, acidum ructantibus, cibos faſtidientibus, atrophia laborantibus, languidis, cachecticis,hydropicis,aſthmaticis,orthopnoicis, diuturno pectoris,aut ſepti dolore vexatis, difficulter parientibus, ex Alexandro 1.*probl.* 87. Imò quartanariis, pituitoſis, conualeſcentibus ferè omnibus eſt ex vſu, ex Aëtio *tetrab.* 1.*ſerm.*3.*cap:* 5. niſi excipias capitis affectiones, quæ vociferationis vſu replentur: caput enim plenum, & magis graue reddit, ex Galen. 7. *ſec.loc.cap.* 1. Vnum tamen ſcias, vociferationis exercitationem vtilem eſſe, dummodò in ea retineatur modus, ne excedat: nam ex intempeſtiuo, & immo-

C dico vſu plurimi in tuſſes, conuulſiones, venarúmque apertiones lapſi ſunt:omnia enim immodica, & ſuperflua ferè noxia.

Cauſa.

Vtrùm vox à variis cauſis poſſit obledi? Aphonia, quam omnimodam vocis ablationem, ſeu obmuteſcentiam vocant, auctore Galeno 6. *Aph.* 51. tunc dicitur, quando homines contra propriam voluntatem facere coguntur, neque ſenſa mentis exponere vllo pacto valent,quos Græci Aphonos, hoc eſt, mutos nuncupant. Ergo læſionis nomine, non intelligi-

D tur ſolùm actio abolita, ſed & quouis etiam modo præternaturaliter immutata, vt 4. *de loc. cap.*5. docuit Galenus.

Galenus *lib.de diff.ſympt.cap.*3.primùm docet locum affectum cognoſcere,vbi læditur vox ex offenſo inſtrumento, ſimúlque occaſionem iungit lædendæ vocis, penès quaſdam differentias. Si igitur eam penitus amittat,atque obmuteſcat animal, indicium eſt laryngis muſculos ſuo motu deſtitutos eſſe: cùm enim humanum guttur duodecim proprios habeat ſuis motibus inſeruientes,illiúſque rimam, glottidem, ſeu lingulam dictam, pro vocibus formandis variè clauden- tes, aperientéſque, de quibus 7. *de vſu part. cap.* 11.

E *& lib.*18.*cap.* 4. dubium non eſt ipſis reſolutis mutum omnino animal reddi,& tremulam,obſcuram, ac paruam fieri vocẽ,ſi vel imbecillitentur,difficilè moueantur, vel alia quadam deprauati motus ſpecie laborent; ad illius enim proportionem vocis læſio neceſſariò reſpondebit.

Nec diſſimiliter vox læditur,inciſis,aut infrigidatis, aut quomodolibet particulariter affectis vocalibus neruis,ſeu recurrentibus, ita appellatis,ad differentiam illorum, qui ex ſexta etiam neruorum coniugatione à cerebro orientium,laryngis muſculis in ceruicis regione protinus inſeruntur. Illi enim ad thoracem potiùs deſcendunt, indéque ſurſum iterum reflectuntur in laryngem propagandi, quorum reflexum à ſe primùm inuentum gloriatur Galenus ſ, *lib.* 3. *de loc. cap.*6.& *lib.*16.*de vſu part.cap.cit.* & 8. *de anatomic. adminiſt.cap.*5.

Porrò ſi lædantur alij gutturis muſculi,ſex videlicet communes

communes nuncupati, parum quidem vitiabitur vox, non perdetur omnino; non ſic autem duodecim propriis, aut vocalibus muſculis affectis, ſiue propria affectione, ſiue per conſenſum, ad aliarum partium offenſam, vt ex faucium, gulæ, vel ſpiritalis viæ tumore, vel à ſanguinis copia cerebrum, vel vaſa voci famulantia obturante; tunc enim facultas motrix non mittitur, vel non recipitur: vel qualibet alia noxa anguſtante, dilatante, aut immodicè rigante laryngem. Neceſſe enim erit aut vocem penitus amitti, aut magnam, acutam, exilem, vel raucam euadere: Nam ſi vt vocem edat animal, multi expirati aëris in gutturis tranſitu, alliſio requiritur, validáque percuſſio, ſimúlque eruptio, atque ita vt laryngis rimula nec penitus comprimatur, nec immodicè laxetur, ſed eo modo ſit conſtituta, vt ex modicè ampla paulatim ad adſtrictiorem, & anguſtiorē tendat, & ex hac ad latiorem pro ratione vocum formandarum; quid mirum, ſi ex inflammatione muſculi interni laryngis, vt accidit in lethali illa & ſuffocante angina, ſpiritus viam comprimente, occludentéque, deperdatur vox; & penes varias deprauatæ differentias, non ſolùm ex proprij organi, ſed & circumiacentium partium læſione, vitietur?

Ex reſolutis autem pharyngis, ſeu faucium muſculis, vocem lædi penes magnitudinem, & acutiem, ex eo manifeſtum eſt, quia vox magna præter celeritatem percuſſionis, quæ efflationis vehementia conciliatur, naſcitur ex organi amplitudine, hoc eſt, ex aſperæ arteriæ latitudine; acuta è contra, ex gutturis anguſtia, *lib. art. med. cap.* 69. 1. *prorrhet. ſect.* 2. *com.* 10. 1. *epid. ſect.* 2. *temp.* 3. & *lib.* 6. *ſect.* 4. *com.* 24. Quemadmodum enim in tibia vox acuta efformatur, vbi digitorum ope magis implentur, anguſtantúrque foramina, magna, & grauis, vbi ſatis hiant, datúrque liber efflationi exitus: ita in nobis vox ipſa per acutum, & graue, magnúmque variatur, propter anguſtiam, aut recluſionem gutturis, tribus illis quibus cōſtat cartilaginibus, tanquam digitis, muſculorum ope attemperantibus, & variè contrahētibus, claudentibus, & aperientibus rimulam, propriiſſimum vocis organum. Inde vox ampla, calorem etiam indicat ab ortu copioſum, cuius eſt dilatare: acuta natiuam frigiditatem arctantem, & conſtringentem, quæ in pubertate grauior fit, 6. *epid. cit. com.* 26. exilis, atque acuta fœminis, pueris, & caſtratis, *l.* 1. *prorrhet. de vocal. inſtrum. diſſect. cit.* & 1. *de ſem. cap.* 16.

Cùm igitur pharyngis muſculis reſolutis contentæ fauces laxentur, & ad illarum laxitatem amplificetur arteria, quúmque ampliata arteria laryngis rimula arctetur, & conſtringatur; neceſſe eſt ſequi vocis cum magnitudine acutiem, & penes vtramque differentiam, faucium conſenſu, vitiari vocem: ſicut non minùs etiam læditur, vbi tunica faucibus, & gutturi communis, multa humiditate rigatur; rauca enim euadit, pigra, ſiue obſcura, vtpote quæ lentoris, & humiditatis eſt ſoboles, quod grauedines, & raucedines, in quibus ſimilis efficitur, comprobant euidenter, vt docuit Galenus *lib.* 7. *de vſu part. cap.* 7. & 1. *prorrhet. ſect.* 1. *com.* 3. & *lib. de voce, & anhelitu*, ieiunorum, & cibatorum, iuuenum, & ſenum exemplis: ieiunis enim, ſiccis, & iuuenibus magis clara eſt, & ſonora; cibatis, potis, madidis, & ſenibus, rauca, ob defectum læuitatis arteriæ: quemadmodum clangoſa ex immodica ſiccitate, 7. *de vſu part. cit.* & 1. *prorrhet. ſect.* 2. *com.* 12. videlicet quia exaſperatur arteria, & vox in tranſitu inæqualiter moratur.

Deinde ad alia abditiora explananda accedamus, inquiramúſque: *Virùm balbuties ſermonem immutare poſſit?* Non eſt in animo de vitioſis linguæ affectibus hoc loco ſermonem attexere, qui bene loquentes infeſtāt, & morbi ſunt, vt ſciſſuræ, vlcera, inflammationes, aſperitas, & ſcabrities in febribus, reſolutio, conuulſio, vſtio, ingens magnitudo, & alij: de quibus egere Aëtius *tetrab.* 2. *ſerm.* 2. *cap.* 38. Actuarius *lib.* 2. *meth. cap.* 10. Ægineta, Myrepſus, & Cornelius Celſus; ſed de illis ago, qui natura, aut caſu eueniunt, nec propria nomina habent, & ideò à Græcis prætermiſſa.

Locutio ergo in homine, multis vitiatur modis: vel enim penitus aufertur, aut ægrè fit, aut deprauatè. Primus dicitur mutitas. Interdum ſalua voce amittitur ſermo, vt Galenus exponit 4. *de loc. cap.* 6. aut ægrè fit locutio, quum ſcilicet adeſt loquendi impedimentum, quod arte chirurgica, *loc. cit. cap.* 36. corrigere docet Aëtius. Aliquando incuruatur lingua, quum nempe inferiores membranæ, quibus lingua innititur, duriores, & mutilæ à natura ſunt productæ. Quum deprauatè, communi nomine dicta eſt Hippocrati, *lib.* 6. *Aph.* 32. balbuties. *Balbi ab alui profluuio maximè capiuntur:* cuius cauſa eſt nimia cerebri, & linguæ humiditas, auctore Galeno *in com.* & hi etiam Trauli nuncupantur.

Et *ſect.* 6. *lib.* 2. *epidem in init.* de phyſiognomicis agens. *Balbutientes, & celeri qui ſunt linguæ ſiue quibus eſt lingua volubilis, ij melancholici, & plurimùm bilioſi.* Balbi ſunt, quum veluti impedita lingua literam explicatè non proferunt. At balborum tres eſſe videntur formæ: Prima eſt, quum non poteſt oratio expeditè proferri, ſed loquens cogitur primam, aut aliam ſyllabam ægrè, id eſt, cum labore repetere: dicitur ab Hippocrate, & Ariſt. titubantia linguæ, quidam hæſitantiam, alij hæſitatem vocant, plures batariſmum à Bataro Cyren. Rege, qui ſemper priorem literam repetere cogebatur. Altera, cùm loquens ſyllabam aliquam omittit, totum vocabulum non exprimens, blæſitatem poſſis Latinè appellare. Tertia eſt, auctore Galeno 6. *Aph. cit.* cùm loquens nequit proferre R. ſed mutat in L. vt cùm quis dicit Cicelone, pro Cicerone, quo vitio Demoſthenem laboraſſe Cicero ſcribit, 1. *lib. de Orat.* qui eius ipſius artis, cui ſtudebat, primam literam non poterat dicere. Vel C. mutat in T. vt offitium, pro officium.

Suidas ſecundam formam eorum docet eſſe, qui aſperiùs, craſſiúſque enunciant. Huc pertinet labdaciſmus. Poſſemus item fingere ſigmatiſmum, cùm fuerint, ac ſint, qui pro au. o. pro L. R. aut contrà S. efferant, & pro S. enuntient R. & qui ante R. non poſſunt S. proferre, & T. pro R. Ita plures hotta pro hora, & aldite, pro audire, laldare, pro laudare. Alij Iraël pro Iſraël, omnibu rebus, pro omnibus rebus. Demum infinita ſunt huiuſmodi vitiorum linguæ genera, ob quæ locutio interturbari ſolet.

Enimverò naſci hæc linguæ vitia ex nimia humiditate, docet Galenus *Aph.* 32. *part.* 2. addit frigus Ariſt. imbecillitatémque, quæ ex inopia oritur caloris natiui, *probl.* 30. 36. & 53. & 54. & 60. *ſect.* 11. & *probl.* 30. *ſect.* 3. & *probl.* 10. *ſect.* 8. Sed quid reſpondebimus Hip. *lib.* 7. *epid. circa initium*, qui narrans quandam hiſtoriam ægrotantium, inquit, ipſis propter ſiccitatem linguam fuiſſe balbam, & firmat Auic. 6. 3. *tract.* 3. *cap.* 16. Dic, naturalem balbutiem ab humiditate fieri, vt prædixit Galenus; accidentalem, & non naturalem à ſiccitate generari. Vel dic: Balbuties frequenter ab humiditate, rarò à ſiccitate emanat.

Vitiatur etiam locutio à frigore, quia hoc condenſat, calorem natiuum, & motricem facultatem pigram reddit, ac linguam ligat, quæ ad peragendam locutionem libera eſſe debet, & expedita, 2. *de partib. animal.* 17. Hanc etiam vitiat regio frigida, aſſidua ebrietas, 6. *Aph. cit.* eſus nucum, vt Rabbi Moſſe 20. *particul. Aph.* eleganter edocuit. A lumbricis etiam impeditur loquela: vapore enim ſuo inſtrumenta vocis inquinant, & proſternunt. Vteri affectus, vt ſtrangulatio, in cuius acceſſione etiam fœminæ voce priuantur: ab vteri enim ergaſtulo, tetri & venenati aſcendunt vapores, vocis organa diuerſimodè vitiantes. Ebrietas Aphoniam ſæpiſſimè parit, 5. *Aph.* 5.

Signa,

Signa.

MVlto negotio opus non eſt, vt vitia ſermonis agnoſcantur. Si ſint linguæ muſculi reſoluti, ex anteacto morbo agnoſces. Aliquando vix proferri ſermo poteſt, quia frænum ſub lingua eſt maius, nimiſque ipſam deuincit, & impedit, ne debitos motus in palatum agens, vocem dearticulare poſſit, quod etiam facit ſi nimis exiguum eſt. Hæſitantia linguæ, à partis diminuto calore ſuborta, cognoſcitur, quia vbi loquuntur pacatè, minus expeditè loquuntur: vbi verò alta voce, & vehementer, tunc magis liberè ſermonem proferunt; ex motu enim, accîto calore, muſculi linguam mouentes incaleſcunt, & faciliùs mouentur. Si ex copioſa humiditate ortum ducat balbuties, ſaliuoſi ſunt ægri, ſomnolenti, tardo conſtant ingenio, nulla penè memoria. Denique vox vitiatur, & aufertur, à cuiuſuis qualitatis exceſſu, quem ex multis concomitantibus ſignis eſſe venandum, in ſuperioribus *huius*, *& primi libri capitibus* vbertim protulimus.

Galenus *lib.4.de loc.affect. cap.6.* diligenter rimatur vocis oblæſæ noxas, ex deficiente facultate, vel materia euenientes, vt ſcilicet affecta ſedes ſedulò inquiratur, ne in ea indaganda decipi contingat: quare in medium adducit quinque actionum ſpecies inter ſe conuenientes, ac penes incolumitatem, ac vitium quodam ordine ſe conſequentes, expirationem videlicet, exufflationem ſine ſtrepitu, ſtrepentem, vocem, & loquelam.

Sed videndum: *Vtrùm hæ quinque actionum ſpecies à Galeno prolatæ, ad locutionem neceſſariæ ſint?* Nam Galenus *eo loco* docet, à quibus muſculis quælibet illarum fiat: cùm verò omnes motu ſpiritus ad exteriora peragantur, omnium prima, communeque genus dicitur expiratio, & ea quidem abolita reliquas omnes omnino perire ſit neceſſe: non è conuerſo verò loquela vitiata offenduntur aliæ quæ antecedunt, & ſic de reliquis in ordine ad præcedentes: non proinde ſiquidem auferuntur priora poſterioribus ſublatis, quemadmodum è contrà, vt euidentiſſimum eſt. Si ob læſam igitur expirationem vocis offenſa contingat, quod ex communi omnium vitio diiudicabis, affectos puta muſculos thoracem contrahentes; hos enim pronunciat expirationis opifices.

Hoc modo propter exufflationem, quæ vehemens expiratio eſt, & vocis materiam præſtat, vt diximus, vitium erit in intercoſtalibus, quorum miniſterio efficitur illa exufflatio quæ ſine ſtrepitu fit. Si ex defectu ſtrepitus ad vocem etiam requiſiti, faucium muſculi laborant, aut illorum conſenſu arteria: in ea enim interim dum per partes & anguſtatur, & diſtenditur, ſequitur ſtrepitus ille; & fortaſſe laxata, ex faucium muſculis reſolutis, eum efficere non poteſt, atque ita nec aptam materiam tranſmittere ad guttur, in quo vox efficitur, ſicut in ore ſermo linguæ beneficio, famulantibus etiam dentibus, labiis, naribus, palato, gurgulione, & vinculo, ideò efformato, vt linguam ipſam firmiſſimè adſtringeret, & in tuta, firmaque ſede contineret, 11.*de vſu part. cap.*10. Quare dubium non eſt, locutionis vitia ad linguam etiam potiſſimùm pertinere, & in blæſitate, & balbutie eam eſſe affectam, vt ex Ariſt. & Gal. *ſuprà* notauimus: niſi enim ob imbecillitatem, vel breuitatem ex nimia vinculi adſtrictione præpediretur, voces dearticularet. Sicut enim, inquit Galenus 1.*epid. ſect.*2. *com.*78. exilis vox ob gutturis anguſtiam fit, gracilis propter muſculorum guttur mouentium innatum vitium; ita blæſitas ex figura oritur ab ortu deprauata muſculorum linguæ, & illius anguſtatione ad radicem: ſicut balbuties ex nimia ligamenti adſtrictione, non patiente linguam ipſam ampliari, & ad literarum expreſſionem primis dentibus inniti, qui inciſorij dicuntur, & plurimùm ad locutionem conferunt; atque ideò ſi deperdātur, ipſam vitiari eſt neceſſe. Non minùs etiam narium foramine obſtructo, atque labro aliqua ex parte truncato.

Sed contra ea, quæ Galenus 4.*de loc.cap.*6. edocuit, plurima ſunt obſcura, quæ difficultatem ingerunt maximam, & iccircò à me in præſenti ventilanda. Quæro ergo: *Vtrùm ex harum quinque actionum vitio poſſit vocis offenſa deprehendi?* & primò arguo ſic. Licèt magnus ſermo multum aërem exigere videatur, ad ſubmiſſum tamen exiguus ſufficiet. Sed ad aërem paucum expirandum, ſat eſt naturalis expiratio. Igitur quinque illæ actiones à Galeno propoſitæ, non omnino ad locutionem requiruntur. Quod & ipſe videtur ſignificare, *lib.1.de loc.cap.6.* in hiſtoria illius, qui ab alto cecidit, quique cùm ad dorſi initium affligeretur, licèt non potuerit efflare ob intercoſtalium muſculorum læſionem, vocem tamen edebat exiguam. Nec diſſentit etiam 4. *de loc. cit.* dum ait: *ſemiuocale reddi animal dimidia expiratione ablata, ac per conſequens dimidius etiam ſermo deperdetur, & ſubmiſſus, atque exilis ſeruabitur.* Quare non abs re Auicenna 10.3.*tract.*2. *cap.*1. *Poteſt*, inquit, *vox ceſſare, ſaltem ſonora, nec proinde auferri loquela expreſſa, & dearticulata, quia minorem requirit anhelitum, quàm vociferatio.*

Secundò. Aër copioſus cum impetu, & violentia emiſſus, ſi ad guttur accedat, & illius muſculis operantibus certo impulſu figuretur, vox prodibit, etiamſi nullus alius antecedat ſtrepitus. Igitur neceſſaria non eſt ſtridula exufflatio, nec ſonus alius requiritur, niſi cùm vox ipſa dearticulatur ad laryngem; imò alius ſi daretur, potiùs vocem obſcuraret, aut prorſus impediret, vt in tuſſientibus experimur, præterquàm quod ſequeretur tuſſim, & ſtrepitus alios, vt ſtertentis, gargarizantis, & ſimiles, in eo à voce diſtingui, quòd de genere ſint ſonituum eam antecedentium, non penes ſignificans, aut non ſignificans, contra ſententiam 2. *de anim.cap.*7.

Tertiò. Expirationis, vel ipſo docente Galeno 2. *de mot.muſculor.vlt.* nullus muſculus opifex eſt, atque ideò non alicuius actio, ſed ſepti otium dicitur, cui tantùm tribuitur, vt conſtat ex Galeno *loc.ſuprà citatis.* Quòd ſi alicuius etiam membri concurſus requiritur, non ex thoracis, ſed abdominis muſculis petitur, vt apertè docet, *lib.de cauſ.reſpirat.* Igitur non ſine repugnantia, 4. *de loc.* expirationem vocat actionem, perperamque ſignificat, in vocis offenſa ob læſam expirationem, muſculos thoracis poſſe eſſe ſedem affectam.

Quartò. Nec minùs etiam varius fuit in aſſignandis muſculis violentæ exufflationis auctoribus: Licèt enim eos vbique fateatur intercoſtales, quales tamen illi ſint, 4.*de loc.*7. non expreſſit: *cit.* autem *de motu muſculor.* internos ait: ſequitur Anicenna, 1.1.*doct.*5. *ſum.* 2. *cap.*16.*de anatomia muſculor.* At verò *lib. de cauſ.reſpirat.* externis tribuit munus exufflandi, validè inſpirandi internis. Igitur, &c.

Vltimò. Si ſtridula exufflatio vocis materiam præſtat, eamque antecedit, & guttur, proprium ipſius inſtrumentum, ante fauces continetur, nec hæ, aut earum muſculi ingreſſum aliquem habent in vocis formatione, quomodo faucium muſculis tribui poteſt defectus exufflationis cum ſtrepitu, quæ infernarum partium eſt opus, ſimul & arteriæ, ad quam aër, impetuoſè ab infernis emiſſus, eliditur, & ſonitum facit? quomodove fauces locus dicentur affectus in voce deperdita, ob corruptam ſtrepentem exufflationem?

At hæc non ita fortia ſunt, vt euincant. Dic ad primum. Quamuis minus aëris ad exilem vocem, ſubmiſſumque ſermonem, quàm ad magnum requiratur, cùm tamen ad vocis formationem neceſſaria ſit aëris ad guttur alliſio, & alliſi modulatio quædam, tarditatis ſcilicet, aut celeritatis, nec ad percuſſionem illam,

vis

vis debilis, naturaliſve ſepti tranſuerſi caſus ſufficiat, (eo quòd percuti non poteſt aër, vt ſonum efficiat,niſi cum impetu,& violentia emittatur) ideò vox, & locutio expirationem requirunt, & muſculorum intercoſtalium miniſterio factam, quam exufflationem appellamus,& ea quidem deſtructa,vox, & locutio omnino cum voce auferetur. Nec ex Galeni doctrina oppoſitum elicitur, cùm tamdiu ille qui cecidit, vocem ediditſet, quamdiu penitùs reſoluti non fuerant muſculi intercoſtales, nec omnino amiſſa exufflatio: quia verò dimidia expiratione ſeruata adhuc etiam durat, licèt non integra, non in totum aufertur locutio.

Ad ſecundum dic. Sicut impoſſibile eſt aërem ad guttur impetuosè allidi,& ſonitum non fieri,ita ſine eo vocem prodire. Si enim vox ſonus quidam eſt dearticulatus, à laryngis muſculis variè anguſtantibus, & ampliantibus guttur, quà aër fertur, quomodo ſine eo quod includit, poterit conſtare? Illi verò tuſſientium,gargarizantium,&c.ideò vocem impediunt, quia ſiunt clauſo à faucium muſculis epiglottidis ore, quod ad vocis formationem oportet exiſtere apertum;in quo exactiùs ſecundum Galenum, vox ab aliis non articulatis ſonitibus,tuſſi, & ſimilibus videtur diſtingui,non penes ſignificatiuum iuxta Ariſt. Multæ ſiquidem veræ,& propriiſſimæ voces ſunt,nec tamen quicquam ſignificant,quantumuis præcedente fiant imaginatione, vt cantantium voces.

Ad tertium dic.Expirationis nomine non venit ſola naturalis intelligenda, ac proinde licèt hæc ſolo ſepto efficiatur, non tollit expirationi in vniuerſum muſculos alios præeſſe. Sicut enim aliquando ſequitur ad ſepti otium, nonnunquam ad contractionem muſculorum abdominis,ita etiam vbi vehementior, requiritur eorum intercoſtalium, qui pectori contrahendo inſeruiunt, miniſterium.

Ad quartum dic. Quales muſculi illi ſint,non ſatis conſtat: Licèt verò non deſint, qui arbitrentur neutri ex ſententia Galeni, in propoſito ſtandum, & tam ab externis,quàm internis contrahi pectus: externis quidem, dum ſurſum conuellunt coſtam cui inſeruntur; internis,cùm deorſum:probabilius tamē iudico, internorum ope conſtringi pectus,externorum dilatari; & locum *de cauſ. reſpirat.* temporis iniuria fuiſſe corruptum: cùm enim coſtæ in exortu ſuo ad vertebras deorſum inflectantur, fit vt inferior coſta externorum intercoſtalium munere ad ſuperiorem adducatur, ac pectoris amplitudo maior euadat; contrahatur verò, & anguſtius euadat pectus, dum ſuperior coſta ad inferiorem trahitur,internorum muſculorum actione.

Ad vltimum. Aliqui non faucium,ſed gutturis muſculos legunt, quibus vox efficitur, & illos quidem communes,per quos totus ſpiritalis meatus amplificatur, & comprimitur (de propriis enim iam præceſſerat ſermo:) cùm verò communes hi nonnihil aſperam arteriam contrahant ac conſtringant, ne(vt aiunt) quicquam in ea duplicetur, vel complicetur, néve pluri-mùm, cùm vocem homo edit, dilatetur, cauſæ ſunt ſtridulæ efflationis: & quia reſoluti munus illud conſtringendi arteriam, obire non poſſunt, & ea nimiùm dilatata ſtrepitus ſaltem tam commodè non fiat, quia nec aër allidi poteſt, neceſſe eſt cum ſtrepentis efflationis vitio,vocem aliquantulum lædi. Cæterùm textus litera habet, faucium muſculos efficere ſtrepentem exufflationem: nec immeritò, quia cùm rimulæ operculum,epiglottin claudunt, efficitur vt efflatus aër vehementiùs allidatur, & ſequatur ſtridor ingens,qualis eſt ille ſtertentium, & gargarizantium, quanquam ij vocem potiùs impediant; ea enim clauſa epiglottide prodire non poteſt, vt diximus: ſiquidem præter ſonum ex aëre ad guttur percuſſo, includit modulationem quandam,& concentum,qui ſigurari nequit clauſa laryngis rimula. Verùm licèt in arteria ſtrepitus ille

A ſequatur, ſtriduláque efflatio ad vocem requiſita, non parum faucium muſculis iuuatur, qua interim dum contentas fauces ſeruant,laxari arteriam prohibent, ad commodam aëris repercuſſionem:ſi enim reſoluantur, cum faucium laxitate, neceſſe eſt ampliari arteriam ipſam, & impediri, aut ſaltem vitiari ſonum, ſimulque cum eo vocem. Ex quibus ad argumenta patet reſponſio.

Præſagium.

Ablatio vocis omnimoda,hoc eſt mutitas, ſi ſimul cum ſurditate eueniat,incurabilis eſt.Balbuties ſi ante ſextum, vel ſeptimum annum contingat, & pueri ſint balbi, mutatione ætatis ſæpe curatur, cæterorum
B frigidorum morborum inſtar, qui hac ratione ſponte ſua curantur, vt de Epilepſia docuit Hip. 2. *Aph.* 45. & 5. *Aph.*7. cùm enim balbuties à nimia oriatur humiditate, cui craſſi, lenti, pituitoſi humoris copia eſt adiuncta, ceſſant hæc ob ætatem ad ſicciorem naturam tranſmutatam, & ob exercitationem, & exiccantem victum.

Vitiata loquela,ſi à læſione & offenſa facultatis animalis,ſpinalis medullæ, neruorum, aut linguæ reſolutione oriatur,immedicabilis eſt, ob quam cauſam ſi in ſenibus accidat,vt plurimùm incurabilis eſt,in iis enim potentiæ debiles ſunt nimis. Ea verò quæ ex abſciſſione fræni, quod eſt ſub lingua, intempeſtiuè in infanti-
C bus adminiſtrata,difficile remedium habet,ſicut & illa quæ diu durat: tunc enim vocis inſtrumenta habitualli intemperie laborant, quam corrigere arduum eſt. Aphonia in febribus orta ardentibus, peſſima, *lib.* 1. *prorrhet.*12. & *lib.*1 .*text.*10.de qua *lib.vlt.* latè agemus, quo loco de febrium ſymptomatis ex profeſſo peragemus.

Curatio.

Aphonia cùm multiplicem ſortiatur cauſam,diuerſa eius quoque curatio inſtituenda: quare cùm ſymptomata circa vocem contingentia,certas & determinatas ſpecies morborum ſequantur,facilè ad eorum curationem ipſa quoque propulſabuntur, ſublatiſque
D affectionibus infeſtantibus facultatem animalem, & vocis inſtrumenta, vox pariter in priſtinam differentiam reſtituetur. Quare ſi ex nimia humiditate,& debilitate harum partium oriatur, aër paretur ad caliditatem & ſiccitatem declinans. Exercendum corpus, præſertim verò vox altior mouéda:huius enim exercitationis ope humores abſumuntur,attenuantur humiditates,reſoluuntur flatus.Hoc modo in ſex rebus nonnaturalibus ea obſeruare debemus, quæ in ſuperioribus capitibus prædiximus, quum de morborum curatione fecimus commemorationem,qui cerebrum, & neruos infeſtant; Nam præparandi humores, expurgandum corpus præſertim medicamentis forma ſolida conſtructis.Pugnandum apozematis ſimilem virtutem
E habentibus. Roborandum caput cucuphis, fomentis, decoctis. Abſumendæ humiditates ſudorificis medicamentis, quæ ex Ebeno, Radice Chinæ, vel ſmilace aſpera conficiuntur. Cauteria in nucha, & brachiis ſummam opem præſtant.

Si Aphonia à lumbricis ortum ducat, contra vermes pugnandum: priùs enim eos necare, deinde extra corpus expellere oportet. Si ab vteri vitio contingat,hoc curato, reſtituetur loquela. *Ex ebrietate ſi quiſpiam repentè obmutuerit, conuulſus moritur, niſi febre corripiatur, aut vbi ad horam peruenerit, qua ſoluuntur crapulæ, vocem recuperet*, vt 5. *Aph.cit.* monebat Hippocrates. Demum cauſæ prout variæ ſunt, ita variam ſignificationem, & curationem ex ſe præbent.

Multoties accidit, vt ob copiam pituitoſi humoris voci

vocis impedimentum ſequatur, qui impedit ſpirituum excurſum obſtructis neruis: tunc ſi expurgantia per inferiorem ventrem non ſint ſatis, dubitabis: *Vtrùm vomitus prouocandus*? Reſpondet Hippocrates *lib.4. acut.* 27. vbi poſtquam ex corrupto ſanguine, nequeuntibus ſpiritibus naturales pertranſire meatus, Aphoniam oriri aſſeueraſſet, *text.29. ſequenti*, per ſuperiorem ventrem purgationem inſtituendam eſſe edocuit. Quod videtur difficile: vomitus enim in morbis, qui ſuperiores partes infeſtant, eſt ſummè cauendus. Dic. Si cætera non conferant, & morbus in deterius ruat, vomitu vtendum, præſertim leni, cuius ope clementer humores vacuentur.

Si verò ex copioſo ſanguine venas ſubitò grauante, & vocis efformandæ inſtrumenta, vel ea quæ reſpirationi deputauit natura, replente, oriatur: tunc commodiſſima eſt, ad leuandam ſarcinam, ſanguinis miſſio, ex præſcripto Hip. 4. *acut.* 23. *Quod autem quis repentè obmuteſcat, id venarum interceptiones, occluſioneſque faciunt, ſi ſano abſque occaſione, vel forti aliqua cauſa id contigerit. Venam igitur brachij dextri internam ſecare oportet.* Et *infrà* ſigna ſanguinis redundantis apponit, quo præſente, maiori cum fiducia ad venæ ſectionem accedemus: ſic autem inquit: *Quamplurimis horum accedunt faciei rubores, oculorum conſtantiæ, manuum porrectiones, dentium ſtridores, pulſus, maxillarum contractio, refrigeratio extremorum, & ſpirituum in venis interceptiones*: quæ omnia è ſanguinis redundantia oriri, rubor faciei demonſtrat manifeſtè.

Sed dubitabis: *Vtrùm in Aphonia, interna vena brachij ſemper ſit ſecanda?* Hoc affirmat Hip. *loc. cit.* *acut.* Sed ſi ex Apoplexia, aut forti Epilepſia oritur Aphonia, non potente virtute animali ad organa vocis influxum tranſmittere, quia viæ à copia humorum ſunt obſtructæ; & in affectibus ſupra iugulum, ex doctrina Galeni 4. *de ſanit. tuend. cap.* 4. & *lib. de curand. rat. per ſang. miſſ. cap.* 16. vena externa eſt ſecanda: cur in iis internæ ſectio adminiſtrabitur, cuius ope humor in media corporis regione redundans euacuatur ſolùm?

Rurſus. Si ab vtero frequenter ſanguis menſtruus ad partes ſpiritales aſcendit, qui vomitu, & hæmorrhagia foràs extruditur, in iis præſertim quæ menſtrua ſuppreſſa, aut minuta habent, ſi is in thorace ſtabuletur, neruoſque occupet recurrentes, nonne è talo ſanguis eſt emittendus? ſi iuxta præſcriptum Hippocratis, ad originem, & originis fluxionem deueniendum eſt: quod ipſe edocuit, *lib.5. Aph.*32. dicens: *Mulieri ſanguinem vomenti, menſtruis erumpentibus, ſolutio.*

Neque per venam internam intelligas externam, quæ in acutiſſimis cerebri affectibus ferienda eſt, quorum vi Aphoni fiunt ægri, quia Gal. *in com.* aſſeruit ex hac vacuatione partem principem velociſſimè vacuari, per quam ſolum caput intelligitur, quod inter partes principes obtinet principatum, ob facultates principes quæ ibi exercentur, vt *lib.8. de vſu part. c.6.* monuit Gal. & firmat *lib. de diff. ſympt. c.3.* & *lib.1. de cauſ. ſympt. c.1.* & *lib.3. de loc. c.3.* Non quadrat expoſitio: nec enim contextus mutandi ſunt citra neceſſitatem: velociſſimè enim, & plurimùm ex iis, quæ principes ſunt, partibus, vena ea corpus euacuat: princeps autem pars, cor eſt, cuius vaſa ſi ſanguine replentur, & occluduntur, ſubitò præuia Aphonia veluti ſiderati occumbunt. Pars etiam princeps iecur eſt, cuius venis interceptis à ſanguinis copia, animal repentè concidit; quæ non conuolat ad partes ſuperiores, nec ad cerebrum, ſed ad vaſa interna, venam cauam, & arteriam magnam, ad ea namque affatim irruens, fixus, & firmatus ſanguis, ipſa replet omnino, ita vt ſpiritibus commeatus denegetur, & ipſis euaneſcentibus, natiua caliditas ſuffocetur & extinguatur; ægri hac ſyncope cardiaca oppreſſi extemplò pereant, ni priùs ad mentem Hippocratis, ſanguinis miſſione præſtò ſuccurras, & alia auxilia exequaris, quæ concretum hunc ſanguinem attenuare nata ſunt.

Quaptopter dicendum in Aphonia non ſemper internam eſſe ſecandam; cùm enim varij ſint modi interceptionis venarum, varius & diuerſus erit locus, à quo hauriendus eſt ſanguis. Si enim ab occluſione vaſorum cerebri, tunc externa tundenda. Si vitio inſtrumentorum reſpirationis, vt accidit in vulneribus thoracis aut neruorum recurrentium læſione, vel ſyncope cardiaca, interna ferienda. Si vitio vteri, ſanguine nempe menſtruo ad ſuperas partes reſtagnante, & organa vocalia opplente, tunc ex ſaphæna minuendus ſanguis. At cùm ſanguis ferè in vaſis maximis, quæ ſunt inter alas & inguina, 9. *meth.* 3. redundet, & partes vitales ac naturales copia ſua repleat, fit vt maiori ex parte ab interna vena ſit hauriendus ſanguis, vt Hippocrates dixit.

De remediis aliis adminiſtrandis, Galenus *lib. 7. ſec. loc. cap.* 1. fusè eſt loquutus: plurima enim eo loco propoſuit, quæ ad propulſandas, ſeu corrigendas cauſas, quæ ipſam vocem vitiant & immutant, percommodè diriguntur, quæ præſidia arteriaca nuncupantur, eo quòd ad ſanandas ægritudines aſperæ arteriæ, & ipſius gutturis, frequenter offeruntur, quæ duo ſunt præcipua vocis inſtrumenta; quorum vitia vel prorſus adimunt, vel ſaltem longè mitiora reddũt, ita vt ab iis vox quàm minimùm immutetur. Quædam enim leniunt, & emplaſticam ſortiuntur vim, alia veluti detergunt, ſiccant, ac digerunt, quædam mediam naturam habent; & omnia arteriaca nuncupantur, ſeu bechica: & in eam potiſſimùm formam plerumque rediguntur, vt commodè ſub lingua contineri poſſint, donec liqueſcant, & in arteriam paulatim diſtillent.

Sed dubitabis: *Vtrùm arteriacum medicamentum differat à bechico?* Dic. Bechicum medicamentum eſſe tantùm, quod mediante tuſſi è pectore expurgat, cui quidem miniſtrant ferè omnia arteriaca, præſertim quæ abſtergunt, incidunt, aut materiam ſuppeditant, & expulſioni præparant; quare bechica ſolùm eductioni proſunt, arteriaca verò affectibus partium, quæ tuſſiendo expurgantur. Deinde bechica, ſeu tuſſicularia medicamenta diuerſa conſtant facultate, ita vt arteriacum pro bechico nullo modo porrigi poſſit: Hoc enim vel dolorem ſedat, vel fluxum ſiſtit, diſſecat, attenuat, concoquit, vlcus abſtergit, pus purgat, reſiccat, exaſperata lenit, adſtringit, alterat ſecundùm ſuas qualitates primas; reliqua verò arteriaca medicamenta bechicis medicamentis ſubminiſtrant, præparatis humoribus ad expulſionem. Horum medicamentorum variæ ſunt apud diuerſos auctores deſcriptiones. At quoniam ferè vox vitiatur, rauceſcit, deprauatur, aufertur, ob humorum lentorem, & craſſitiem, qui organis vocalibus pertinaciter ſunt impacti, aliquas hunc in vſum formulas breuiter deſcribam.

℞. *Glycyrrhiz. purgatæ*, ℥. ß. *tragacanth.* ʒ. iij. *croci* ℈. j. *myrrhæ*, ʒ. iij. ß. *cinnamom.* ℈. j. *gummi arabici*, *reſinæ terebinthin. an.* ʒ. ij. *pulp. vuar. paſſar. ſine acinis*, ʒ. vj. *vini albi dulcis*, *q. ſ. ad prædicta excipienda*, *& formanda catapotia*: quæ ſub lingua teneantur donec contabeſcant.

Vel fiat electuarium in hunc vſum vtile valde, cuius vncia aurora offeratur.

℞. *Aniſi, fœniculi, cubebar. ammeos, ariſtoloch. rotundæ, an.* ʒ. ij. *vngulæ equinæ, praſſij, iridis, calamenthi, hyſſopi, enulæ, an.* ʒ. iij. *ſucci glycyrrhiz.* ℥. ij. *acori, cinnamom. nuc. moſchat. caryophyl. an.* ʒ. j. *oxymel. compoſit. ſyrup. praſſij, ſyrup. de calamenth. an.* ℥. j. ß. *penidiorum*, ℥. ij. *pinearum infuſarum per duos dies in vino paſſo*, ℥. iij. *croci*, ℈. ij. *myrrhæ*, ʒ. j. *mellis deſpumati*, *q. ſ.* vt fiat ſec. art. Electuarium.

OBSERVATIO I.

PRo Aphonia curanda, pileus vtiliſſimus. Laborauerat iuuenis quidam diſtillatione in fauces ab annis multis, ex contumaci, lento, & mucilaginoſo humore prognata, quæ cùm ex habituali intemperie frigida & humida cerebri promanaret, in Aphoniam, occupatis vocalibus organis ab hoc mucoſo ſucco, terminata eſt, quæ nullis vnquam auxiliis corrigi potuit. Adhibita expurgantia, multiplici lege confecta. Cauteria brachiis, & nuchæ inuſta. Oblata roborantia caput. Conſeruæ, eclegmata, ſudorifica ex Ebeno, imperata thermalia balnea, quorum beneficio craſſus humor pertinaciter infixus ſæpe diſcutitur. Tandem hoc pileo raſo capiti applicito, & ſic cerebro roborato, & exiccato humore, peruicax ceſſauit malum. Ex oblato enim alimento cerebrum vegetius factum, optimum impoſterum, & laudabilem humorem progignens, & minimè excrementoſum, huncque ſoli ſibi reſeruans, in pectus, & vocalia organa amplius non tranſmiſit; qui verò impactus erat, actu obſtructionem committens, leui negotio tuſſicularibus, & per aluum expurgantibus medicamentis eſt diſcuſſus. Pilei verò capitalis hæc eſt deſcriptio.

℞. *Thuris, vernicis, maſtich. ſtyracis calamit. roſar. rubear. ſem. myrti, an.* ℈.ij. *ſantalor. citrin.* ℈.j. *ſantal. rubri,* ʒ.j. *agallochi,* ℈.ij. *abſinth.* ʒ.j. *ſtœchad. roriſmarin. ſaluiæ, betonicæ, an.* ʒ.j. *acori, caryophyl. cinnam. aniſi, ſem. fœnicul. an.* ℈.j. *baccar. lauri, pyrethri, cubebar. nucis moſchatæ, an.* ʒ.ß. *maioranæ, origani, ſerpil. calament. pulegij, an.* ℈.ij. *piperis longi,* ℈.j. *macis, caſtorei, an.* ℈.ß. *eboris,* ʒ.ß. *milij torrefacti,* ʒ.iij. *ſalis angelicæ, ſulphuris, an.* ℈.j.ß. *ſem. pæoniæ maris,* ʒ.ß. *abſinth.* ʒ.j. *flor. camomil. anthos, ſaluiæ, ſtœchad. an.* ℈.j.ß. *ſpicæ Indicæ,* ℈.j. *rutæ ſiccæ, cranij humani, an.* ʒ.ß. *dictamni, zedoariæ, valerianæ, an.* ℈.ß. *ſem. ocymi, cardamomi, valerianæ, an.* ʒ.ß. *aromatici roſati Meſuës, diarrhod. abbatis, diamargar. calidi, diamargar. frigid. an.* ʒ.j. *diagalangæ, diacinnamom. diacymin. an.* ʒ.ß. *ambari griſei,* ʒ.ij. *moſchi odorati,* ʒ.j.ß. Puluериſanda puluerifentur tenuiſſimè, & priùs irrorentur vel vino generoſo, vel aqua cinnamomi, aut Naphæ, & ſiccentur ad vmbram. Reponantur deinde inter ſericum purpureum duplicatum interpunctum conſutum: & fiat pileus ſuper totum caput continuò geſtandus.

OBSERVATIO II.

Ad reſtituendam vocem, Arteriacum medicamentum eximium.

QVidam ætate grandæuus, orthopnœa laborauit importuna, ex qua ita raucus eſt factus, vt ingrauéſcente malo, in totum ſine voce remanſerit per annos plures. Hic etſi plura experiretur auxilia, ſolo hoc arteriaco medicamento, excreto per ſputum humore mucoſo, & multo, ſanus euaſit, cuius forma eſto hæc.

℞. *Glycyrrhiz. purgatæ,* ℥.ß. *tragacanth.* ℥.iij. *croci,* ℈.ß. *myrrhæ,* ℈.j. *cinnamom.* ℈.ß. *gummi arabici,* ʒ.ij. *pulp. vuar. paſſar. ſine acinis,* ʒ.vj. *puluer. abſint. pulegij, calamenth. ariſtoloch. rotundæ, radic. gentianæ, enulæ campanæ, ſem. melanthij, ſem. vrticæ, origani, ſatureiæ, pulegij, hyſſopi, pulmon. vulpis, fœniculi, aniſi, an.* ℈.ß. *pulp. radic. althææ, in ptiſſana vulgari decoctæ,* ℥.j. *iridis Florentiæ,* ʒ.iij. *flor. ſulphuris,* ʒ.ij.ß. *ſacchari albiſſimi,* ℥.xij. *reſinæ terebinth. lotæ priùs cum aq. vngulæ caballin.* ʒ.iv. Cum aqua tuſſilagin. & vino dulci, formentur paſtilli hypoglottides, quibus vtendum manè, & veſperi, referuentur ſub lingua, donec contabeſcant, & ſenſim deglutiantur.

A

OBSERVATIO III.

Aphonia ab vtero orta, copioſa venæ ſectione, curata.

VIduæ hyſtericis morbis valde ſunt obnoxiæ: cùm enim viri conſortio orbentur, tum ſemen non expurgatur, quod retentum, & in labem deterrimam abiens partes ſuperas, & præſertim ſpiritales, miſerrimè tetro eleuato vapore concutit, atque affligit; tum ſanguis non ita commodè ſingulis menſibus vacuatur foràs, quibus ſubſtantiis omnino ſuppreſſis monſtroſa exſuſcitantur vitia, exitialia, & prorſus dira. Aderat
B quædam, quæ emortuo marito, ita planctu, luctu, & mœrore corpus confecit, vt gemitu & lachrymis totum penè diem abſumeret. Cùmque ob has cauſas natura diſtracta ſanguinem menſtruum ad vterum non deſtinaſſet, totus ſubitò ad thoracem confluxit, quare difficili reſpiratione correpta, accedente vultus pallore, totius corporis palpitatione inſigni, & ſtertore ſummo, voce priuata eſt. Illicò adhibita reuellentia auxilia, per acres clyſteres, vincula crurum dolorifica, frictiones fortes, paratas cum linteis aſperis, acerrimo aceto, & ſale imbutis. Cucurbitulæ ſcarificatæ femoribus, & ſcapulis admotæ. Impoſita fortia Errhina. Vſtiones, & cauteria actualia per vniuerſam corporis ſuperficiem applicita, vt natiuus calor exſuſcitaretur,
C & ægra excitaretur. Tandem eùm adſtantes affirmarent, ipſi eo tempore menſtrua imminere, quæ antea erant minuta, pulſum exploro, non ita deiectum inuenio: quem ita puſillum eſſe, ob obſtructionem, repletionem vaſorum & ſarcinam, ipſe coniectans, ad ſanguinis miſſionem intrepidè, reluctantibus ſociis, accedere non dubitaui: qua bis ex vtroque talo copioſè celebrata; fœtidis, naribus appoſitis, & vtero ſuauibus & bene olentibus medicamentis, intra duas horas obloqui cœpit, & euaneſcentibus ſymptomatis feris vocem recuperauit: & impoſterum aſſumpta conſerua chalybis, & excitato fonticulo infra genu ſiniſtrum in parte interna, à tantis malis immunis euaſit.

D

CAPVT VI.

De ſanguinis ſputo.

Definitio.

HIc affectus vocatur à Tral. *l.7.c.1.* reiectio ſanguinis ex ore, alij ſanguineam, ſeu cruentam ſpuitionem nuncupare ſolent. Et licèt omnis ſanguinis ab ore fluor, ſub ſanguinis ſpuitione comprehendatur, à quacunque parte ſanguis erumpat, tamẽ propriè ea ſola ſanguinis reiectatio appellanda erit, quæ tuſſi fit, & partiũ vitaliũ, thoracis, pulmonis, aut aſperæ arteriæ affectiones conſequitur; ſputum enim ſolùm à partibus vitalibus tuſſi reiicitur, vt 1. *de criſib. cap.5.* docuit Gal.
E Quæres: *Vtrùm omnis ſanguinis excretio toto genere ſit præter naturam?* Hoc enim affirmabis certò, ſi ſanguinis neceſſitatem ad corpòs nutriendum, eius familiaritatem cum natura noſtra, quo ipſa tanquam inſtrumento promptiſſimo vtitur, contempleris: ille enim ab ea non progignitur, tanquam à corpore expellendus, ſed retinendus, vt *lib. de diff. ſympt. cap. vlt. in princip.* firmauit Galenus: Nam ſola excretio quæ fit per vterum, naturalis eſt, 3. *de cauſ. ſympt. cap.2.* dicitur autem ſecundùm naturam, cùm à natura ob conſeruationem ſpeciei ſit intenta, & quia eſt naturale remedium, vt copia ſanguinis crudi, quem fœminæ accumulant ob cauſas multas, vacuetur foràs; qua vacuatione deficiente, ab vtero morbi citò contingunt, 5. *Aph.57.*

Ex altera parte, ſi ad vnguem proſequaris vacuationes plures, per quas ſanguis vtiliter extra corpus elidi- tur, timeo ne in aduerſam abeas ſententiam. Adſunt inprimis criticæ vacuationes ſanguineæ,quæ animalia à grauiſſimis morbis præſeruarit,& ab iis oppreſſos ſecuriſſimè perſanant. *Menſtruis* enim *deficientibus, ſanguis ex naribus fluens,bonum*, inquit Dictator ſummus 5. *Aph.* 32. & 6. *Aph.* 10. *Caput dolenti,ac vehementer laboranti,pus,vel aqua,vel ſanguis effluens per nares, aut os, aut aures,ſoluit morbum.* Et 1. *progn.*32. *Hypochondriorum inflammationes,ſanguinis è naribus eruptio perſanat.*

Deinde,quid magis in Medicina tritum, quàm hæmorrhoïdalem vacuationem à morbis præſentibus liberare, & à futuris præſeruare? Extat ſenis edictum, 6.*epid.ſect.*3.*text.*37.in hunc modum: *Mariſcis laborantes,neque morbo laterali, neque pulmonario, neque phagedæna, neque furunculis, neque terminthis, fortaſſe verò neque lepris, fortaſſe neque aliis morbis capiuntur*, & 6. *Aph.* 11. *Melancholia*,inquit, *& nephritide laorantibus, hæmorrhoïdes ſuperuenientes,bonum.* Et *Aph.*21. *In inſanientibus, ſi varices, ſeu hæmorrhoïdes ſuperuenerint, inſaniæ ſolutio.* Imò & ſanguinem per vomitum vtiliter excerni,affirmat 7. *meth.*11. dum ſic ait: *Pleriſque ora venarum, quæ in ſede habentur, vacuare ſuperflua ſunt ſueta. Aliis profluens è naribus ſanguis, aut vomitus, aut alio quopiam modo in certis periodis vas aliquod recluſum. Noui enim tum in ore, tum in faucibus id multis contingere. Non deſunt, quibus & per ventriculum ſanguinis expulſio certo tempore fiat, potiſſimùm iis qui cùm vehementem exercitationem depoſuerunt, à priori tamen victu non deſtiterunt, aut etiam artuum toto aliquo ſunt priuati.*

Dic,omnes ſanguinis effuſiones eſſe præter naturam, excepta menſtrua, quæ ex Galeni mente, *lib. de ſympt. diff.cap.*6.& 3. *de eorundem cauſis, cap.*2.toto genere eſt ſecundùm naturam: Licèt enim ea quæ per nares, & hæmorrhoïdas ſanguinis effuſio fit, ſi tempeſtiuè, & cum conferentia fiat,& natura ſuo quaſi nutu operante, nullo intercedente ſenſibili, aut effatu digno affectu,certis & ſtatis periodis,in moderata quantitate celebrata,intra latitudinem exiſtat ſanitatis,nullam inſequens actionem læſam; tamen ſymptoma dici poteſt, cùm ex vaſorum aliquali reſeratione,ac leui anaſtomoſi ſcaturiat,vt teſtatur Galenus *lib. de atra bile, cap.*4. & probat dilucidè *lib. de diff. ſympt. cap.*6. dum ſic ait: *eo quòd opera naturæ ſunt, & in ipſius vſum fiunt ſub hoc ſymptomatum genere (ſcilicet in actione læſa) non collocabuntur: quanquam omnia quæ huiuſmodi ſunt, ad alterum ſymptomatum genus, nempe ad affectum præter naturam, reduci poſſint. Etenim ſi in aliqua corporis parte diſſecetur vena, aut eius oſculum tanto hiatu aperiatur, vt profundat ea quæ continebat, huiuſmodi affectum nequaquam ſecundùm naturam eſſe dicemus.* Licèt ſymptoma hoc, quamuis affectum ſequatur præter naturam, anaſtomoſim quandam,aut diapedeſim,intra latitudinem ſanitatis ſit, ex Gal.*in art. med.cap.*87. quare ceu minimus lapſus, ſalubrium corporum adhuc retinebit appellationem, quouſque videlicet ob magnitudinem affectus ſenſibiliter actio ſit læſa. Cæteræ verò hæmorrhagiæ toto genere ſunt præter naturam,vt ſanguinis effuſio per anum;ex ea enim ſi diutina ſit, timor eſt ne inteſtina lædantur, & ſanguis eo loco concreſcat. Vomitus ſanguinis, deiectione ſanguinea perniciosior, partes enim ſuperas, & præcipuas lancinat, & premit. Omnibus tamen periculoſior eſt, quæ tuſſiendo per interualla procedit, vt *infrà* latiùs patebit.

Differentiæ.

Dubitandum: *Vtrùm ſanguis à variis partibus corporis excerni poſſit?* Galenus *lib.* 4. *de loc. aff. cap.* 5. conſtanter affirmat, ſanguinem è gula, ventriculóque vomitione,7. *Aph.*?7.ex ſpiritalibus partibus tuſſi; è

A faucibus & gurgulione,ſcreatu;& ore, ſimplici expuitione excerni. Cæterùm, quia fieri nonnunquam poteſt, (quod ſe aliquando vidiſſe teſtatur Galenus) vt ſanguis à capite deſcendat, & in guttur ſubitò irruens, tuſſim moueat,tuſſiendóque excernatur, ne decipiatur Medicus, putans è thorace, vel pulmone reiectum, quemadmodum quibuſdam accidit, qui pulmonem vehementer affectum arbitrabantur, diligenter *loco citato* conſiderandum monet, num fortè à capite defluxerit, ne interueniat error in affecta ſede indaganda. Quibus verò notis à capite decurrens ſanguis internoſcatur,pete ex Aretæo *lib.*2.*acut.cap.*2.Auic.10.3.*tract.* 3. *cap.*5.

B *Vtrùm tres hæmoptoïſis differentiæ à Galeno rectè conſtituantur?* agitandum.Galenus ſic eleganter ſcribit, *lib.*5. *meth. cap.*2. *Sanè profluit ex vena,vel arteria ſanguis, aut reſerato earum ore,aut tunica earum diuiſa aut (vt ſic dicam) tranſcolatus, ſiue ſudoris modo tranſmiſſus. Porrò diuiditur ipſa tunica, tum ex vulneratione, tum contuſione, tum ruptione, tum eroſione. Anaſtomoſis accidit propter tum vaſis imbecillitatem, tum ſanguinis, qui ad os eius impetu ruat, copiam: ad hæc, acrem quampiam, quæ illi extrinſecùs incidat,qualitatem. Diapedeſis verò, ex tunica quidem ipſa rarefacta, ſanguine verò tenuato oritur: accidere prætérea interim poteſt, & ex gracilium vaſorum ore adaperto.* Hæc Galenus.

Quare tres prædictæ venarum diſpoſitiones, nempe ruptio,eroſio, & apertio, ſatis amplam diuiſionem
C conſtituunt: Nam humoris vitium, ſeu praua qualitas venas erodens,ad eroſionem reducitur. Sanguinis impetus,qui ruit ad orificia vaſorum, vel horum imbecillitas, ex humiditate vel mollitie, vel defectu alimenti ortum ducens, extenuatis & tabeſcentibus partibus,ad anaſtomoſim refertur. Fit etiam apertio à natura,hoc eſt,virtute expultrice humorem noxium expellere properante,vt ſæpe in criſi contingit.

Diapedeſis fit,quū vaſorum tunicæ extenuantur, & rariores fiunt; vel quando ſanguis extenuatur, & redditur ſeroſus,vel quia orificia venarum gracilium aperiuntur; tunc enim tranſcolatur ſanguis, & ſudoris in modum tranſmittitur. Hæc eſt cauſa ſudoris cruenti apud Ariſt. *lib.*3.*de hiſtor. animal.cap.*19. & 3. *de partib.*
D *animal.c.*5. Theophraſt. *lib.de ſudoribus*, Cælium Rhodig. *lib.*5. *lect. antiq. cap.*12. Quare etſi Galenus *loc.cit.* ſolùm tres cauſas referat hæmoptoïſis,ſub ruptione tamen vulnerationem, & contuſionem debemus intelligere,& ſub apertione diapedeſim, quoniam, vt Galenus *lib.*5.*meth.cap.*2. edocuit, apertio eſt gracilium vaſorum. Vel dicendum eſt, quòd diapedeſis non eſt excretio ſanguinis,ſed ſeri ſanguinis,vt perdoctè aduertit Galenus,*lib.*3. *de cauſ.ſympt. cap.*2. *in med.*§. *Sunt qui quartum genus*, &c.

Cauſa.

E Hæmoptoïſis cauſæ vel ſunt immediatæ, vel mediatæ; internæ,vel externæ. Ruptionis cauſæ internæ immediatæ ſunt, aut flatus multi impetuosè commoti; aut plenitudo ſumma venas diſtendens, & rumpens: Mediatæ verò ſunt, vaſorum durities, habitus corporis plethoricus,pectoris,& venarum anguſtia, tuſſis, vomitus; hæmorrhoïdalis, aut menſtruæ ſuppreſſionis retentio, plenitudinem contrahens; vociferatio, ponderum eleuatio, ſpiritus violenta cohibitio, pectoris violenta compreſſio, caſus ab alto, percuſſio, vulnus,ira, coitus nimius, ingens cibi potúſque repletio.

Sed dubium eſt! *Vtrùm flatus venas rumpere poſſint?* Nam illi ſunt frigidi, à diminuto calore progeniti, 3. *de ſympt.cau.cap.*2. & *lib.*6. *epid. ſect.*3. *com.* 12. craſſi, nebuloſi, inepti ad motum, neque caliditatem ſortiuntur, aut acrimoniam, vt aperire poſſint. At ſi flatuum

naturam contempleris,inuenies ipſos eſſe valde mobiles,ac irrequieto impetu de loco ad locum permutari. Hoc ita eſſe palàm faciunt dolores vagi inteſtina opprimentes, qui à flatibus per eas partes oberrantibus ſcaturiunt.Ita dolores capitis,à flatu ventoſo in ventriculo genito, in capútque aſcendente, emanant.

Id ipſum oſtendit morbus ille veluti nouus, qui ab Albucaſi,*tract.2.cap.25*.vocatur flatus furioſus,quo detenti per vniuerſum corporis ambitum dolorem perſentiunt,variè huc & illuc inſilientem,quia flatus,venti furioſi inſtar.inordinato & impetuoſo motu per totum corpus transfertur. Et ita perſæpe flatus ſolus viſcera,ſtomachum, ceruicem, pectus laceſſit, & premit,vt has partes è ſua ſede propellat, vel in magnitudinem ſatis inſignem eleuet, & manifeſtum tumorem.

Ex hac flatuoſa materia aliquoties conſpexi ægrotãtes querulos,quòd in ceruice & pube ſubitò exoriebatur tumor,mali cydonei magnitudinem ſuperans, qui altera die vel ſponte euaneſcebat, vel diſcutientibus medicamentis reſoluebatur. Nonne mola ventoſa in vtero adnaſcitur,in qua ex flatu diſtendente, vterus in magnam molem eleuatur,de qua Auicenna 21.3.*tract.2.cap.*18.Neque flatus ſunt craſſi, ſed aëreæ ſubſtantiæ participes, & præ tenuitate ſua, huc illúcque oberrare maxima violentia poſſunt. Et licèt ſint à diminuto calore enati, momentaneam tamen perſæpe obtinent caliditatem : id enim ſignificauit Galenus *lib.* 4. *acut. com.* 42. §. *verùm cùm ſpiritus calidus flatuoſúſque.* Hoc modo ex vino per putrefactionem,ſeu debilitatem caloris innati,gignitur acetum, quod acre eſt, attenuat, aperit,rumpit, & vehementer penetrat : Quare à flatu venas diſrumpi,non eſt negandum.

Sed non ſatis acutè ab huius dubij ſolutione me extricaſſe dices,cùm flatus in venis non reperiantur mobiles : cuius occaſione dubitandum:*Vtrùm flatus in venis, & qualibet noſtri corporis parte, colligi poſſint?*Si enim flatus generãtur à debilitate caloris innati,& intra venas ſanguis calidus & humidus vbertim abundat, & calor adeſt robuſtus & fortis, cur eo loco gignentur flatus venas diſrumpentes, maximè cùm Galenus 14. *meth. cap.* 7 partes omnes recenſens, in quibus flatus colligi poſſunt,nempe cutem,membranas,quæ oſſibus, & viſceribus circumdantur, ventriculum, inteſtina, ac medium horum & peritonæi ſpatium, de venis non fecerit commemorationem vllam.

In omnibus autem noſtri corporis particulis poſſe reperiri flatus, confirmarunt priſci, Galen. 2.*ad Glauc.* 6.& *cit.*14.*meth.*Auic.4.3.*tract.*2.*cap.*16. Rhaſis *tract.*3. *cont.cap.*9. Hoc ipſum non indecenter probari poteſt, in affectu illo qui palpitatio vocatur, in qua flatulenta materia craſſa, intra carnoſum muſculoſúmque genus incluſa continetur, ex qua etiam flatuoſæ collectiones oriuntur, vt 13. *meth. cap.* 4. teſtatur Galenus.

Sed quòd intra venas flatus incluſi, & deinde per corpus vehementiſſimè commoti, dolores concitent perſæpe intolerabiles, Albucaſis *loc. ſuprà cit.* ſatis confirmat : Nam tumentibus venis à materia flatuoſa contenta, extendi quoque partes circumiacentes ſenſibiles,excitato illo motu celeri, & furioſo, non eſt dubitandum. Neque aſſeras, flatum intra venas generatum venæ ruptionem non poſſe efficere, nec concitare dolorem, quia venæ ſenſus ſunt expertes, teſte Galeno *lib.* 16. *de vſu part. cap.* 12. cùm hæc aſſertio ex eo loco deduci non poſſit : Nam illæ, ratione fibrarum neruorum, quæ illis implantantur, ſortiuntur ſenſum.

Deinde oſtenditur manifeſtè,flatum in venis colligi frequentiſſimè : quia ſitus contentorum in vrina ab eo variatur, pro cuius copia, aut inopia, humor in vrina contentus, aut ſubſidet, aut ſuſpenditur, aut ſupernatat, vt 1. *criſ.*12.notauit Galenus : quo loco perturbatæ vrinæ cauſam, flatuoſum ſpiritum eſſe affirmat. Atqui vrina eorum,quæ intra venas ſunt,diſpoſitionẽ & ſtatum indicat,4. *de ſanit. tuend. cap.*4. Igitur flatus intra venas gignuntur, ac per conſequens ſuo impetu venas ſcindunt, & non infrequenter hæmoptoiſim concitant.

Inſuper flatus intra venas,ſano exiſtente corpore,& vigente virtute non generantur : at in ſtatu morboſo, cum virium debilium præſentia,eos colligi certum eſt, Hac ratione in acutè febrientibus nõ ſolùm flatus,ſed crudi craſsique humores, intra venas à debili calore, qualis febrientium eſt,cùm ſit immoderatus,& improportionatus, generantur. Quum enim lenti humores,& viſcidi,ob ſui tenacitatem,ab illorum calore nec diſcuti,nec ſuperari queunt, in halituoſam, flatuosámque ſubſtantiam conuertuntur. Galenus autem eos in venis colligi expreſsè non aſſeruit,id namque ſatis notum erat, cùm ab illis perturbari vrinam, & variari contenta, perſæpe affirmet.

Illud etiam explanationem deſiderat : *Vtrùm frigidi aëris occurſus venas frangat?* Si enim, auctore Galeno *lib.4.ſimpl.cap.*7. frigidum contrahit, conſtringit, densátque corpora, & *lib,* 3.*cap.* 5. conſtipat,ſubſtantiam reddit immobilem, aut ægrè mobilem : quomodo poteſt aperire venas,fundere ſanguinem,vaſorum tunicas rarefacere, aut hæmoptoiſim concitare? Deinde ſi frigidum ſanguinis ſputum coërcet, & curat, vtiléque eſt iis quibus ſanguis fluit, aut fluxurus eſt; ex præſcripto Hip.5.*Aph.*23.cur ſanguinis fluxum irritabit, & commouebit?

Ex altera parte obſtat cum experimento auctoritas. Nam Dictator ſummus 5. *Aph.*12.ſic ait : *Frigida, qualis nix & glacies, pectori inimica, tuſſes mouent, ſanguinis profluuia, & diſtillationes:*& 6.*epid.ſect.*3.*text.* 14. ſic ait: *Frigidum valde venas rumpit, & tuſſim mouet, veluti & glacies.* Adeſt deinde celebris hiſtoria Galeni,deſcripta *lib.7.meth.*13. iuuenis illius, qui refrigeratis ſpiritus inſtrumentis, excitata tuſſi, ſanguinem per os reiecit. Quapropter etſi frigidum per ſe denſando partes, & cogendo, ſanguinis profluuio compeſcendo vtile ſit, ex accidenti tamen ſanguinis profluuia concitat; vaſa enim indurata,dum extenduntur,fracturæ, & rupturæ magis fiunt obnoxia. Adde quòd frigida reſpirationem impediunt, obturatis meatibus, & ad cohibitum effluuium, plenitudo accreſcit, ex qua diſruptio venarum ſequi ſæpius conſueuit. Deinde frigida tuſſes mouent, & hæ ſi ſint validæ, vaſa dilacerant ac rumpunt. Denique valde frigida cerebrum debilitant, & intemperant, & deſtillationes mouent. Ex quibus patet ad argumenta ſolutio.

Quæres etiam:*Vtrùm dimiſſum exercitium hæmoptoiſim concitet?* Galenus enim 3.*meth.cap.*8. quietem pro hæmoptoiſi curanda ſummè poſtulat. Hoc modo Celſus *lib.4.c.*4. quietem,ſecuritatem,ac ſilentium hæmoptoicis exoptat:Nam motus humores agitat,omnéſque vacuationes promouet,teſte Galen.4.*Aph.*15. quies compeſcit,& retinet.Ex altera parte videtur,quòd otium,& intermiſſum exercitium corpus plethoricum reddat,ac venas ſanguine impleat : exercitio enim accito calore humores abſumuntur, & ſic reſoluti in thoracem non confluunt. Id apertè oſtendit Galenus *lib.de cauſ.morb. c.*3.dum ſic ait : *Cùm enim ſanguis optimus in corpore fuerit, nullo inquinatus humore ſuperfluo, vapor ex eo incaleſcente optimus exurgit, qui nihil aliud igneum, aut acre ſecũ inuehit. Tale ſiquidem corpus, quum mediocriter ſtipari contigerit, breui aut erit plethoricum,aut ſupra modum calefiet: iis quidem quibus deſes vita ſit, ac minimè laborioſa, plethoricum fiet.* Firmat 7.*meth.*11.dum ſic inquit:*Non deſunt, quibus & per ventriculum ſanguinis expulſio certo tempore fiat, potiſſimum iis, qui cùm vehementem exercitationem depoſuerunt, à priori tamen victu non deſtiterunt.*

Et

Et eleganter 4.*de articul*.40. exercitationibus aſſuetos, ſi eas dimiſerint,in cruentas vacuationes incidere confirmat , ſic enim ait : *Permultos autem videmus experiri hoc malum,quibus membrum exciſum fuerit , quive repentè vehementes exercitationes omiſerint,in quibus antè aſſueuerãt, cùm nonnulli certarent; aliȷ foderent, vel quod huiuſmodi vitæ genus ſequerentur : nam, niſi, quemadmodum exercitatio-nisita aliquid dempſerint cibi,aut potionis abundantiæ ; quâ vtebantur , dum exercerentur , nonnullos celeriter inuadunt ea mala,quæ à multitudine fiunt , &c.* Neque negamus; otium fluxiones ſiſtere , humores quietos reddere , & motui ineptos,quare in omni immoderato fluore confulendum:tamen ex accidenti, ob dictam cauſam, plenitudinem auget , & hoc modo ſanguis retentus , qui exercitio tranſpirare ſolebat , ad thoracem regurgitans,venas rumpit;& profluuia ſanguinis promptiſſimè excitat.

Externæ cauſæ ſunt,quæ ſanguinem fundunt, & attenuant,vt curſus,lucta,vociferatio.Diabroſin,ſeu eroſionem excitant frequens iracundia,exercitatio in ſole; præſertim æſtiuo,ſolicitudines,vigiliæ , curæ; ieiunia; aſſidua ſtudia,alimenta calida,meri potus,quæ ſanguinem acriorem reddunt , & attenuant. Anaſtomoſin concitant vaſorum mollities, quæ diſtentioni ea valde facit obnoxia. Hanc efficiunt alimenta humida , quæ ſanguinem ſeroſum, & fluidum reddunt, ad emolliendа vaſa paratiſſimum.Apertionem etiam concitant ſuperiores cauſæ calefacientes : ex his enim ſanguis bilioſus,& feruens progignitur,vaſorum oſcula dilatans, & reſerans. Diapedeſis cauſa eſt vaſorum raritas , & ſanguis ſeroſus ac tenuis , qui ex alimentis humidis, & potu multo,procreari ſolet.

Signa.

NVlla eſt affectio, quæ Medici maiorem diligentiã, pro dignoſcenda affecta ſede,prærequirat , quàm ſanguinis excretio per os. Cùm enim tres ſint, vt diximus ex Galeno,Paulo,Aëtio,& aliis, huius affectionis ſpecies,ſeu potiùs cauſæ,inter ſe præſagio,& curatione differentes,eroſio,ruptio, & apertio;& plures ſint partes,ex quibus per hos modos ſanguis per os excernatur, locum affectum ſignis agnoſcere,ſatis eſt difficile.

Primò ergo quærendum : *Vtrùm ſanguis à capite, vel gurgulione defluens, propriis ſignis internoſci poſſit* ? Nam præter vulgares notas capitis repletionem indicantes, grauitatem ſcilicet,aurium ſonitum,faciei rubedinem, venarum frontis diſtentionem, vertiginem,conſuetum profluuium ex naribus cohibitum,& alias procatarcticas cauſas,hunc potiſſimùm indicant titillatio in palato , creber ſcreatus , poſt quem confeſtim prorumpit ſputum,& non infectus ſanguis,alienæve materiæ permixtus,& multus,non tamen ſpumoſus, & ſine aliqua occaſione,quæ præceſſerit,rupturæ.Inſuper ſi palatum introſpicias,ſordidum,vlceroſum, & cruentum ſæpius videbis,ſi ſimul aliquid per nares diſtillet ; ſi poſt excretionem ſequatur leuitas : nec item ſanguis à capite profluens,aut faucibus,albicat,tenuis , & feruidus eſt, perinde atque ille qui ex pulmone erumpit ; non item ſpumoſus,ſed craſſus, concretus, ac nigricans:nec difficilis adeſt anhelitus.Firmatur autem coniectura,ſi aliqua narium hæmorrhagiæ indicia antecesſerint , de quibus 3.*criſ.vlt*.agit Gal.aut ſpuitio ſanguinis ſine tuſſi adſit ; hoc enim procul dubio indicat ſanguinem à capite,vel faucibus prodire.

Vtrùm ſanguis ex pectore,vel pulmone excretus, colore & modo ſubſtantiæ differat?Dic,quòd vbi ſanguis tuſſiendo reiicitur,nec à capite deſcendit,ex aliquo reſpirationis organo aſcendiſſe eſt coniectandum. Quoniam verò tam ad præſagiendum, quàm ad curandum ſummopere neceſſarium eſt, ſanguinis ſputum, excretum ex pectore,vel pulmone ſeparare : ita 4.*de loc. cap.* 5. docet diſcernendum Galenus : ſi multus,& ſpumoſus,ac ſine dolore erumpat , ex pulmone indicatur prodire ; non aliter ac ſi aliqua brachiȷ portio,aut alterius vaſis pulmonis,aut caruncula eiiciatur : & ſpumoſum quidem vocat efficaciſſimum pulmonis indicium,quod & Hip. prædixerat 5. *Aph*.13.quia pulmonis ſubſtantiam atteſtatur , cuius induit ſimilitudinem : cùm enim pulmo veluti quædam ſpongia ſit,& coagulata ſpuma,& nonniſi ex tenui,vaporóſoque nutriatur ſanguine, 6. *de vſu part*.10.eum ad ſuæ ſubſtantiæ modum aſſimilans, efficit ſpumoſum, ac proinde hoc modo erumpens ; pulmonem à quo egreditur,indicat affectum,2.*Aph*.45. & *lib.7.com*.30.

Quoniam autem inſenſile eſt viſcus,ſine dolore excernitur, quantumuis cauſam dolendi in ſe contineat, rupturam,vel eroſioné,&c.Quod ſi afficiatur thorax, paucus erit ſanguis,craſſus, ater,& grumoſus;cum dolore,aut tuſſi vehementi excretus.

Sed hæc omnia,vt obſcura , ad Cleanthis lucernam ſunt expendenda. Et primò : *Vtrùm ſanguis ex pulmone reiectus ſit copioſus* ? Quia vt ex pulmonis ſubſtantia paucus admodum ſanguis excernitur : Igitur indicium à copia,verum non eſt,nec perpetuum.Dic. Si pulmonis nomine,non modò dicis carnem , & capillares venas illi intertextas,ſed ampla alia vaſa in pulmone exiſtentia,ſæpe ſanguis copioſus ab eo reiicitur, & quantus nunquam prodit à pectore;vnde pectoris comparatione, ſignum ex copia petitum , ſoli pulmonicæ hæmorrhagiæ conueniet,non tamen omni , ſcilicet quia, vt docet Galenus 5. *Aph*. 13. exactè ſpumoſus , atque adeò ex pulmone ipſo,ſæpe exiguus admodum viſitur, nempe cùm ex ſubſtantia,vel capillaribus venis educitur,ideóque ſcripſit ſanguinem multum,non ſignificate ſimpliciter ex pulmone eductũ,& quia non ſemper, & quia aliunde etiam ; ſed non à pectore, à quo nunquam tãtus prodit,quantus ex magnis vaſis pulmonis.

Vtrùm ſanguis ex pulmone eiectus ſemper ſit ſpumoſus,de quo etiam argumento,etſi plura, *lib.2.Hiſt.Princ.Med.Hiſt*. 3. ediſſeruerimus ; tamen hoc loco alia addenda, quæ difficultatem habent non exiguam.Si enim è vaſis pulmonis multus ſanguis exeat,non ſpumat,3.*Aph.cit*. quod expreſsè teſtatur Galenus 5.& 7. *Aph.cit*.Deinde apud Hip. 2. *Aph*. 47. in pleuritide ſpumans ſputum aliquando reperitur,& ſpumoſum ſanguinem aliquando excerni in morbo laterali,docet 7. *Aph.cit*.Galenus: quin ex gutture,& pectore,ſcribunt Paulus,& Auicenna. Cùm ergo nec omni, nec ſoli pulmonicæ hæmoptoiſi ſpuma conueniat,inſufficienter videtur Galenus, per huiuſmodi ſignum proprium & inſeparabile, affectionem dictam à thoracica ſeparare.

Dic , quòd cùm ſpuma ex duarum ſubſtantiarum mixtione conficiatur,humida videlicet vna, ſpirituoſa altera , ita vt interim dum miſcentur, mutuò confringãtur,rumpantúrque in varias,& minutiſſimas partes, ex magno violentóque motu , vnius vel ambarum ſimul,vt fit in mari ventis agitato , aut ex ebullitione à vehementi calore,vt in lebetibus,&c.2. *Aph*.43. & *lib*. 7.*com*. 30. Cúmque inſpiratus aër, variis in partibus, præſertim in gutture & pectore , quibus magis communicat, ſanguini commiſceri poſſit & aſſociari,nihil mirum , ſi ex illis etiam ſpumoſus nonnunquam ſanguis emittatur , ſed diuerſimodè quidem , atque, ex pulmonis ſubſtantia : hic enim prodiens , ſecundùm ſe totum ſpumat;ab illius vaſis, plurimùm;ex gutture, thorace , & reliquis , aliqualiter , & tantùm penes ſuperficiem.

Vtrùm verò *ſpumæ ſanguinis ex pulmone educti , aliqua vera ſit aſſignanda cauſa*?dubium eſt difficile.Ideò enim pulmonis ſanguis præ aliis ſpumoſior euadit,& in tota ſui ſubſtantia , quia cùm tenuis ſit , facilè è copioſo aëre , qui in illum velut in ſtagnum recipitur , in cordis ſubſidium , rumpitur ac diuiditur , interueniente validiſſima

validiſſimo motu,quo agitatur perpetuò, & ebullitione ex flagrantibus membris, quæ in pectoris & gutturis ſanguine deficiunt, ſaltem collatione ad eum qui è pulmonis carne excernitur, atque ideò hunc non ſolùm ſpumoſum dixerunt priſci, ſed ex illis Aretæus, ad ſpumæ ſimilitudinem rotundum,ac parte extra partem diſtinctum. Auicenna abſciſſum, non continuò fluentem,ſed per interualla,ſeparatum, ob nimiam diuiſionem & fracturam,à plurimo aëre, plurimúmque permixto: quare fit vt ad tenuitatem, perſpicuitatem, & album colorem declinet, ſecundùm Paulum, & Alzaharauium. Adde & ob pulmonis ſimilitudinem iam quodammodo inductam. Adiungit Auicenna, tenuiorem eſſe, quàm ex ipſiuſmet pulmonis vaſis, quamuis intra ea calidior ſit, quia plus poteſt multa aëris permixtio in pulmonis carne,ad attenuandum, quàm coctio quæ intra ipſum promouetur,ad incraſſandum.

Vtrùm autem *ſanguis ex pectore erumpens, perpetuò ſit craſſus,grumoſus,& ater?* etiam explicandum: Quia in calido,ſeu potiùs feruenti membro,quale eſt pectus,grumus generari nequit,nec ater,craſſúſque,& coagulatus ſanguis;potiùs enim iſta frigoris gelantis,& incraſſantis, quàm caloris ſunt ſoboles. Et ſanguis quidem tunc in grumum tranſit,quum è vaſis,intra quæ calidior eſt, in aliquam excidens cauitatem,refrigeratur,6. *Aph.*20. & *l.*1. *de loc.cap.*1. Si igitur ex pectore excernatur,grumoſus exire non poteſt,& ex conſequenti, &c.Præterquam quòd ob concretionem,& craſſitiem prohibetur ingredi pulmonem,& in aſperam arteriam commigrare,ac ſurſum erumpere.

Dic,quamuis calidiſſimum ſit pectus, & illius ſanguis,quamdiu intra vaſa continetur, aliquantulum liquidus, tenuis, & lucidus, vbi tamen ab illis prodit, craſſus fit,ater,& obſcurus, & in grumi ſimilitudinem tranſit,præ concepto frigore,in ſpatio, pectori & pulmoni interiacente: cùm enim locus omnis extra vaſa minùs caleat,quàm intra,neceſſarium eſt extrauaſatum ſanguinem nonnihil refrigerari, cúmque ſuapte natura ſit concretioni aptiſſimus, facilè gelabitur; non aliter quàm metallum ab igne ſemotum, quod licèt caleat adhuc,& comburat, iam tamen coit, quia quicquam iam de priſtino calore amiſit. Poteſt autem ſanguis, quamuis gelatus, ſaltem guttatim ingredi pulmonis ſubſtantiam laxam,& ſpongioſam,indéque in aſperam arteriam migrare;& intra eam retineri,ſimúlque per os erumpere,non tamen confertim, aut impetuosè.

Vtrùm in thoracica hæmorrhagia vehementior concitetur tuſſis,quàm in pulmonica? Nam ſi ex aliqua venarum pectoris ruptura,contingat ſanguinem ſubitò expui,ita vt multùm non moretur in via,liquidus excernetur,& aliquantulũ ſpumoſus, ſed multò minus quàm ex pulmone, atque ideò ſemper geminato conatu, tuſsique vehementiore:craſſior enim cùm ſit, & vtplurimùm dèſatus, concretúſque accedat ad pulmonem, difficilem habet ab eo egreſſum in aſperam arteriam, & ob ſui craſſitiem,& propter anguſtiam externorum pororum, à quibus ſemel excuti non poteſt; nec niſi iterata tuſſi, ſecùs ille qui à pulmone prodit. Hæc eſt etiam cauſa, ob quam in pectoris ſanguine erumpente, vehementior exacerbetur tuſſis,licèt ſanguis pulmonis,calidior tenuiórque ſit, & hoc modo expultricem ſtimulare magis videatur.

Vtrùm ex dolore,thoracica hæmorrhagia à pulmonica diſtinguatur? Nam per indolentiam, ſanguis à pulmone excretus,ab eo qui ex pectore prodit,ſeparari non poteſt: pulmoni ſiquidem etiam à cerebro diſtribuuntur nerui,16.*de vſu part.*3.à ſexta nempe coniugatione, *lib. de neruor. diſſect.c.*10.& 4.*de loc.c.*5. atque ideò velut ſibi contradicens,*paulo pòſt* dolorem tribuit pulmoni,licèt leuiorem.

Comitatur autem dolor thoracicam hæmorrhagiam, quia pectus, graue membrum eſt, oſſeum, & ponderoſum,neruis vndique diffuſis abundans, atque ideò ſatis ſenſibile: cúmque ex valido tuſſiendi conatu nimiùm defatigetur, & illius partes mutuo comprimantur,contundantúrve,& ex compreſſione, concuſſionéque ruptæ vlcerentur, aut ſaltem magis rumpantur, neceſſe ſit, concurrentibus tot dolendi cauſis, dolere membrum,alioqui valde ſenſibile, & nonniſi cum notabili dolore ſanguinem è pectore prodire, quia ex tuſſiendi labore,fatigatione,ac ſenſibilitate ipſius thoracis,ob neruorum multitudinem, per illius membranas,panniculos, & lacertos interiùs,& exteriùs ſparſã, concuſſione facta dolor ſubſequitur non exiguus; non ſic verò è pulmone,ſenſu deſtituto,laxa mollique ſubſtantia prædito,atque à compreſſione aut concuſſione.

Verumtamen hoc loco dubitatio congruenter venit examinanda: *Vtrùm vaſa ſenſu aliquo prædita ſint?* Gal. enim contraria conſcripſiſſe viſus eſt in locis multis: Nam *lib.* 16. *de vſu part. cap.*2. vaſa omnia ſenſum aliquem habere affirmat: Contrà 4. *de loc. cap.* 5. eroſa vena aliqua pulmonis,nullum omnino dolorem ſentiri affirmat: repetit 5.*meth.*8.dum ſic ait: *Quinetiam ſanguis iis qui doluerant, nec confertim reiectus eſt, nec multus, minúſque tum ruber, & calens, ceu è longinquo veniens. At quibus citra dolorem eſt reiectus, iis & confertim, & plurimus, tum ruber feruénſque expuebatur, clarè docens quod non procul veniret.* Ex quibus concludit Galenus, rupto in viſcere pulmonis vaſe, nullum prorſus dolorem ſentiri, ſecùs in pectore: quaſi verò vaſa pectoris ſenſum participent,pulmonis verò omnino ſint ſenſus expertia.

Dic veram eſſe doctrinam Galeni, *lib.*5. *meth.* traditam, nempe ſoluto in viſcere pulmonis vaſe, vtplurimùm non percipi dolorem effatu dignum,niſi rarò, & iis ſanè eſt valde remiſſus, illis duntaxat, qui acutiſſimo ſenſu à natura præditi ſunt. Adeò quippe eſt exiguus vaſorum ſenſus, vt *lib.* 16. *de vſu part. cap.* 12. idem aſſerat Galenus, *arterias, & venas partis cuiuſque, ſenſus omnino eſſe expertes,ſiue illas frangere velis, ſiue incidere, ſiue laqueis excipere*: quæ tamen opponi, atque aduerſari apparent iis, quæ *cap.*2. *eiuſdem libri* prædixerat.

Verùm in marginalibus apud codicem Græcum, aliter contextus à multis legitur: Arteriæ,& venæ ſenſus omnino ſunt expertes, ſi laqueis excipere neruos velis,qui in ea particula ſunt. At hoc modo non ſolùm vaſa, ſed cuncta alia dici poſſunt ſenſus expertia, cùm virtus ſentiens per neruos interceptos non ita commodè poſſit influere.

Verùm Galeni contextus, vt iacet, cùm explicari optimè poſſit, non eſt cur eum in varios ſenſus cómutemus,maximè cùm dictis capitis ſecundi non reluctetur. Magna enim ex parte venæ inciſæ dolorem non ſentiunt omnino, niſi homo acutiſſimo ſenſu ſuapte natura præditus ſit,ob exiguum, & valde remiſſum earum ſenſum. Hæc interpretatio Galeni doctrinæ conſonat:quibus enim ſenſus ineſt hebes, vlcera faucium, & aſperæ arteriæ, nullum ſenſibilem dolorem inducunt,vt ipſemet teſtatur Galenus 4.*de loc. cap.vlt.* multo igitur illud minùs accidet vaſis,quibus longè exilior ineſt ſenſus. Prorſus igitur expertia doloris vaſa ſunt, in non habentibus exquiſitum,& acutum ſenſum; ſecùs in habentibus. Proinde minimè ſibi ipſi Galenus opponitur. Quia verò ſæpius contingit,non adeò acutum eſſe ſenſum, vt vaſa exciſa dolorem ſentiant effatu dignum, ideò rectè Gal. tradit, ſoluto in pulmonis viſcere vaſe, dolorem notabilem non excitari,cùm ſolùm illi quibus valde acutus ineſt ſenſus,aliquem inibi poſſint recipere, cúmque contemnendum, & remiſſum.

Sed obiicies: Cur in pectore ſemper notabilis,& effatu dignus dolor emergit, ſiue vaſe exeſo, ſiue diſrupto?Dic,quia dum vas rúpitur in pectore; ſimul vicinæ

partes,

partes,alioqui ſenſibiles, continui ſolutionem quadan- tenus patiuntur,idque potiſſimùm ſiue in palæſtra quis ſit percuſſus,aut ab alto ceciderit, aut tandem dum ob acres ſuccos vas exeditur,& vlceratur.Haud igitur ſolus vaſis ſenſus eſt in cauſa,vt rupto ibi vaſe effatu dignus dolor percipiatur,ſed potiùs eximius ſenſus partiũ vicinarum , quibus alligantur vaſa , ex Galeno 4. *de loc. cap.* 6. Porrò quia in pulmone id non ſimiliter contingit,cùm viſcus ſit ſenſus expers,mirum nõ eſt,ſi rupto eius vaſe , nullus , (quod ſæpe contingit) vel exiguus percipiatur dolor.

Præſagium.

V*Trùm omnis ſanguinis excretio facta per ſuperiora, reproba ſit ?* Reſponde hoc modo. Si cuilibet vacuationi annexus eſt caſus virtutis, monente Auicenna 1. 4. *doct.*4. *cap.* 2. ex immòdica ſummum periculum imminere liquet,maximè ſanguine per aliquam partẽ profluente. Quid enim præſtantius ad alimoniam ſanguine ? quod naturæ noſtræ conuenientius inſtrumentum ? quid familiarius,ac ad actiones obeundas magis promptum excogitari poteſt?Nihil ſanè partibus eo iucundius,amabilius, vtilius, vt in quo calor noſter perſeuerantiam obtinet,*l.de ſang.miſ.c.*20. & quo nimiùm effuſo,corpus,euaneſcente ſpiritu,& innato calore,non ſolùm refrigeratur, ſed anima orbata inſtrumento ſuo, recedit,& animal extinguitur.

Si verò ſanguinis profuſio moderata ſit,& ex longis accidat interuallis,licèt præ copia nõ lædat:tamen ſæuiſſima mala ſecum ſæpe accerſit:ſi enim per ſuperiores partes excernatur,hoc eſt per os,malum portendit, iuxta Senis præſcriptum,4. *Aph.*25. *Sanguinem quidem ſuprà ferri,qualiſcunque ſit,malum :* ſiue ſanguis qui educitur,ſit ſpumoſus, rubeus, flauus, niger, aquoſus, aut craſſus, ſi narium hæmorrhagiam excipias,quæ ab ipſo abſolutè commendatur , *lib.*5. *Aph.*33. *Menſtruis deficientibus, ſanguis ex naribus fluens,bonum.Cùm* enim *multa ſint loca,* (inquit *in comm.* Galenus) *per quæ ſanguis poteſt euacuari, omnibus quidem aut maius , aut minus ineſt detrimentum, ſola autem quæ ſit per nares vacuatio , innoxia eſt, quam nunc laudat Hippocrates.*

Cæteræ verò excretiones per partes ſuperas,venarum apertionem, ruptionem, aut eroſionem alicuius vaſis, iecoris, ventriculi, pulmonis, aut thoracis ſignificant. Deinde hæc vacuatio non eſt celebrata per naturales vias, quales propriè ſunt nates,vterus, hæmorrhoides; per has enim ſanitatis tempore , & aduerſa valetudine criticè natura ſanguinem ſuperfluum expurgat.

Vtrùm verò hæmorrhagia pulmonica,præſertim ob eroſionem concitata , cæteris ſit periculoſior ? dubitandum: Nam eroſio,ſiue diabroſis,ex acri malignóque humore concitatur , 5. *meth.* 14. à quo depaſta , corroſa, atque extenuata véna ſanguinem refundit,qui introrſum defluens ſcreatione per os cum tuſſi eiicitur , primò ſenſim pedetentimque , deinde aceruatim & confertim, nulla extranea cauſa violenta præcedente, caſu ſcilicet ab alto , pondere , aut graui aliqua oppreſſione , & ſimilibus.

Is ergo ex diabroſi fluxus , peſſimus eſt , & vtpluri- mùm in tabem ceſſat,pulmoniſve exulcerationem:cùm enim mordax ille,malignúſque ſuccus,eroſionis cauſa, breui tempore corrigi non poſſit, ſed longiſſimum requirat, interim dum emendatur , agit , vlteriúſque rodendo progreditur ; quare eroſionem efficit immedicabilem : & in pulmonem quidem effluens , mollem & imbecillem exulcerat , 2. *de præſag. ex pulſib. cap.* 1. atque ſine vlla ſalutis ſpe , 5. *meth. cit.* & eo maximè, quia vlcera ex eroſione , vtpote ſummopere maligna, ita explicante Galeno 6. *epid. ſect.*2.*com.*19. in circuitu ſerpunt , rotundáque fiunt , quæ difficillimè ſanantur, ex ſententia Hippocratis , *eo loco*, Celſus *lib.* 4. *cap.*4.

A *rubric.vlt.* id confirmat , dum ſic ait : *Auctores Medici fuerunt , vel exeſa parte aliqua ſanguinem exire , vel rupta , vel ore alicuius venæ patefacto. Vltima minimè nocet ; prima grauiſſimè : ac ſæpe quidem euenit,vt ſanguinem pus ſequatur.*

Ruptura dicitur,cùm vena multo ſanguine diducta, atque dilatata rumpitur , 4. *Aph.* 78. ſanguinis autem reiectatio ex ruptura , vſque adeò periculoſa non eſt, atque prior , ſed media aſſeritur inter illam, & tertiam omnium leuiſſimam. Secunda enim hæc ex apertione vaſorum facta,nonnunquam vtilis eſt & proficua,illis præſertim quibus cõſueta aliqua vacuatio ſupprimitur: cùmque ex ſola influentis,nec maligni ſanguinis abundantia oriatur,timorem exulcerationis nõ inducit:plu-
B res enim ob retẽta menſtrua,vtiliter ſtatis temporibus ſanguinem vomitu detrudunt ; & alij typicè , & per circuitus fluxum hæmorrhoïdum patiuntur , conante videlicet natura copiam exuberantis ſanguinis per eam partem expellere , cum animantis commodo,licèt aliquando vel ob relictum ex ruptura vlcus,vel ob fluxus immoderantiam non leue periculum inducat.Denique anaſtomoſis appellatur, cùm venarum ora laxiora redduntur, apertioráque facta ſanguinem ex ſe refundunt in ventriculum , vel pectus , &c. qui deinde per os eiicitur, vomitu,aut tuſſi.Hæc ſanguinis excretio leuis eſt , nec dolorem excitans , nec inflammationem, nec febrem,nec admodum impetuosè prodit;exiguus enim ferè ſanguis ſpuitur, & aliquando cum iuuamento,his
C præcipuè quibus menſtrui, aut hæmorrhoidum fluxus fuerint cohibiti , ex Paulo *vbi ſuprà,* tantum abeſt , vt periculum minetur.

Vtrùm vomitus ſanguinis , ſine febre ſit ſalutaris , cum febre verò peſſimus ? Hippocrates affirmat *lib.*7. *Aph.*37. *Quicunque euomunt ſanguinem , ſi ſine febre quidem, ſalutare ; ſi verò cum febre, malum.* Ratio dictat : ſi enim vomitus cruentus,criticus ſit,& ſine febre accidat,ſolã plethoram , & excernentis naturæ robur oſtendit : Si febris adiungatur,internam exulcerationem vẽtriculi, aut tenuium inteſtinorum præſupponit. Deinde vomitus, & febris diuerſa præſidia expoſtulant:quia ille adſtringentia , hæc aperientia auxilia efflagitat. Inſuper
D effuſio ſanguinis indiget plena victus ratione ; febris tenuem requirit. Neque dicas grumoſum ſanguinem in ventriculi cauitate retentum , promptiùs diſſolui à febrili calore : Nam contrarium ratio oſtendit : validus enim , & copioſus innatus , meliùs concretum fundit , & liquat ; igneus abſumpta tenuiori parte, indurat.

Vtrùm viri , an fœminæ hæmoptoiſi frequentiùs premantur ? Hæ enim copioſiorem ſanguinem habent , quàm viri ,apud Hip. *lib.*1.*de morb.mulier.num.*3. *Habet enim mulier ſanguinem calidiorem , & propterea calidior eſt viro* : qui quidem ſanguis ad mammillas pro lacte generando regurgitans , pectus ferit , venas rumpit , & ſanguinis profluuium concitat. Subſcribit Celſus
E *lib.* 4. *cap.*4. § .*Sæpe fœminæ , quibus ſanguis per menſtrua non reſpondet , hunc ſpuunt.* Firmat proprio exemplo Galenus , *lib. de vena ſect. aduerſus Eraſiſtrateos , cap.*1. referens hiſtorias plurium fœminarum , quæ retentis menſtruis, hæmoptoiſi laborarunt, & tandem phthiſi conſumptæ perierunt: facilis enim eſt ab vtero ad pectus ſanguinis recurſus , & inter has partes ſympathia multa , vt probat eleganter Galenus *lib.* 14. *de vſu part.*4.& 8.

Contrà obſtat auctoritas Galeni , 4. *de loc. cap.* 5. viros fœminis hæmoptoiſi frequentiùs premi confirmans : illi enim ſanguinem calidiorem ſortiuntur, acriorem , & tenuiorem : qui ob calorem aperit, attenuat, recludit ; ob acrimoniam exedit ; ob tenuitatem ſurſum penetrat. Hæ crudiorem retinent, magis lentum , & viſcidum , qui minùs irritat , magis obſtruit & incraſſat , & his qualitatibus præditus ſua grauitate

deorſum ruit. Calidiores autem ab Hipp. non qualitate caloris, ſed quantitate nuncupantur, & hac cauſa vberiorem ſanguinis copiam aceruant, ſed hic crudus eſt, illaboratus, putredini magis obnoxius: de cuius ſententiæ Hippocraticæ interpretatione, pulchra diximus, *lib. 2. Hiſt. Princip. Med. in comm. Hiſt.* 144. Celſus autem non abſolutè fœminas frequenter ſanguinem ſpuere, ſed illas, quibus menſtrua ſtatis temporibus non reſpondent, aſſeuerat.

Curatio.

IN ſex rebus non naturalibus rectus ordo ſeruandus. Aër ad frigidum, & ſiccum declinet; huius enim ope ſãguis cogitur, & incraſſatur, & illius impetus coërcetur. Contrà calor aperit, attenuat, fundit, liquat, & flũxiones ſanguinis vehementer promouet. Nimis frigidus venas rumpit, tuſſes mouet, ex Hipp. *ſuprà citatis locis.* Hoc modo approximatio ad ſolem, aut ignem, aut dormire in domibus, in quibus ignis accenditur, (laconica, ſeu æſtuaria vocant) malum. *Vtrùm ſomnus, hæmoptoiſi nocuus ſit?* dubitandum. Somnus moderatus vtilis eſt: nam roborat vires, humores quietos reddit, & calore ad interiora redacto, tum animi, tum corporis quies conſequitur, 4. *Aph.* 15. Quare cùm ſomnus omnes vacuationes retineat, excepto ſudore, quem magis prouocat, vtilitatem non mediocrem corpori conciliat, 2. 1. *doct. 2. cap.* 13. Licèt enim retrocedente calore ad internas ſedes, & adaucto, ampliùs ebulliat ſanguis, & fluxioni aptior fiat: hoc de immoderato eſt affirmandum, non de naturali & modico, in quo ſenſim ac paulatim humores cum ſanguine ad internas ſedes recurrunt, in quo agitatio non adeſt; & licèt adeſſet, maior eſt vtilitas, quæ ex retentione, viriũ firmitudine, & furentium humorum quiete conſequitur, quàm ſit noxa, quæ ex interna calefactione emergere ſolet. In hunc vſum tantopere Medici conciliare ſomnum, ac tam enixè ſtuduerunt, ita vt ſtupefacientia ſæpe, in hoc affectu imperent aſſumenda, quorum vſu ſanguinem immodicè manantem cohiberi poſſe ſperant. Quare ſomnus hæmoptoiſi non mediocre ſolatium præſtat, præſertim nocturnus, qui quieti commodior eſt: diurnus enim non ita ſalutaris: nam præterquam quòd debilitat, cùm ratione ſolis, & lucis humores trahantur ad extrà, cruditates parit; & ſanguinem acriorem reddit.

Quies & ſilentium conferunt valde: vox enim partium ſpiritalium calorem incendit, dilatat vaſa, ſanguinem fluxiliorem reddit. Animi paſſiones vitandæ. Sed dubitabis: *Vtrùm omnes interdicendæ?* De ira, non eſt dubium eſſe nocentiſſimam: in ea enim irrequieto motu per corpus mouentur humores, ſanguis acrior redditur, bilis fit feruidior, denique omnes humores notabiliter accenduntur, & incaleſcunt; quare plures viſi ſunt, qui ex concepta ira, ex variis partibus cruorem excreuerunt in copia ſumma. Gaudium pariter nocuũ, ex quo humorum nimia (calore ad externa commoto) perturbatio ſequitur. Triſtitia, & mœror ſanguinis reiectationem commouent vehementer, præſertim ſi diu durent: Licèt enim calorẽ reuocent ad internas ſedes, & ſanguinis fluxum compeſcere videantur, tamen cùm hic præ mœrore ad cor tanquam ad arcem, & ſpiritalia membra confugiat, ibique vnitus, & conculcatus computreſcat, & reddatur acrior, acrimonia ſua erodit, aperit, attenuat, & dilatat.

Balnea ſunt nocentiſſima, quia fluxiones ſanguinis acriter irritant, 1. *ad Glauc.* 14. & 3. *acut.* 59. 5. *Aph.* 16. & *lib. aduerſ. Eraſiſtratum, cap. vlt.* quia tepido calore vaſa emolliunt, laxant, ora venarum aperiunt, vaſa dilatant. Lege quæ diximus, *lib. 2. Hiſt. Princip. Med. in com. Hiſt.* 7. Rerum rubrarũ inſpectio cauenda, apud Auicennam 1. 1. *doct. 4. cap. 2. in fin.* §. *Sanguinem enim*

A *mouet res intueri rubras: quapropter prohibemus illum, ex cuius naribus ſanguis fluit, res ſplendorem habentes rubrum inſpicere, &c.* Cur autem rubei coloris inſpectio moueat ſanguinem ad exteriora, vide quæ protulimus *l. 1. huius operis, cap. 13. de ophthalmia.* Venus, quamuis moderata; reproba eſt; motu enim, & agitatione corporis incaleſcit ſanguis, attenuantur humores, & hoc modo fluxiliores redduntur, & corpore concalfacto ora venarum dilatantur.

Cibus ſit refrigerans, & incraſſans, & actu frigidus offeratur: Licèt enim hoc modo non ita fauſtè in ventriculo concoquatur, tamen hæc noxa maiori vtilitate eſt redimenda, quæ ex incraſſatione ſanguinis depromitur. At quæres: *Vtrùm inedia hæmoptoicis vtilis eſt?*
B Inutilem eſſe rationes nõ inualidæ confirmant. Natura calida & ſicca, ſanguinis per os reiectioni magis eſt obnoxia, quia ſanguinem aceruat bilioſum, acrem, qui facilè efferueſcit, & ora vaſorum recludit. Sed calidæ & ſiccæ naturæ aduerſiſſima res inedia eſt; ex Galeno 10. *meth. cap. 5. in princip.* Ergo, &c.

Deinde. Fames, hoc eſt, omnimoda inedia, corpora exiccat, 7. *Aph.* 59. Si enim aliquid defluit à corpore, (inquit Galenus *in com.*) ſicut & antea, non ampliùs tamen ab alimento ſuppleatur id quod fuerit euacuatũ, neceſſarium eſt hoc modò corpus effici ſiccius. Sed vaſa exiccata, & dura, ex quolibet feruoris impetu facilè diſrumpuntur. Ergo.

Duo tamen obſtant fortiſſima tela, quæ aliter opi-
C nari cogunt. Primum deſumitur ex Galeno *lib. de venæ ſect. aduerſus Eraſiſtrataos, cap. 3. in med.* dum ſic ait: *Sed è diuerſo, ſiquis vena ſecta inediam ſuſtinere imperauerit, non ſolùm menſes priùs fluentes cohibebit; verùm etiam purgationes, quæ iam inculpatè vacuabantur, reprimet. Sanguis namque ciborum inopia areſit, & denſior ſeipſo redditur; eámque ob rem ad fluendum ineptus euadit.* Quare ſanguinem effundentibus inedia vtilis, ſanguis enim, humido quo antea abundabat, priuatus, accedente alia exiccãte cauſa; ampliùs ſicceſcit, & fit magis concretus, & veluti immobilis redditur ad fluxum.

Secundum. Omnia præſidia reuellentia in hæmoptoiſi adminiſtrantur, frictiones, vincula extremarum
D partium, ligaturæ, cucurbitulæ, & phlebotomia, vt ſanguinem reuellant à pectore, & ſpiritalibus viis. Sed negato alimento, vel exhibito in copia minima, ſanguinis portio de nouo non regignitur ad thoracem confluxuri, & natura redditur auara in retinendo, & nõ tranſmittendo ſanguine. Ergo in ſpuentibus ſanguinem, non plenus, ſed tenuis victus conſulendus: ni virium languor adſit, ex diuturno fluxu, qui tenuem victum renuit omnino.

Ad primum ergo argumentum dic, calidis & ſiccis corporibus aduerſiſſimam eſſe inediam, ſi febricitent; nam febris eſt paratiſſima cauſa, quia denegato humido nutrimentali, exareſcunt, & in tabem citiſſimè tranſeũt. At verò in hæmoptoiſi longè aliter ſe res habet, quia
E non oblato alimento in copia tanta, corpus meliùs nutritur, cùm auidè ſanguinem ad ſui alitionem retineat. Ad ſecundum dic, in ſpuentibus ſanguinem non omnino eſſe cibum denegandum, ſed parcè offerendum; cuius acceſſu vaſa humectantur, ita vt nec durari, nec rumpi queant.

Vtrùm acerba alimenta hæmoptoicis ſemper offerenda? dubium eſt. Nam cibus & potus, etſi ex quocunque liquore paretur, ſemper incraſſare debet. Id docuit Hip. 7. *Aph.* 37. dicens: *Quicunque euomunt ſanguinem, ſi ſine febre quidem, ſalutare; ſi verò cum febre, malum. Curare verò acerbis, & refrigerantibus.* Hoc eſt, illis præſidiis quæ incraſſent, adſtringant, fluentes humores coërceãt, ſanguinis impetum compeſcant, & illius feruorem frigiditate ſua mitigent, ac contemperent: acerbum enim vocat Galenus 3. *meth. cap.* 7. quod intenſum auſterum eſt, & 4. *de compoſ. medic. per genera, cap.* 5. quod valde.

& vehementer adſtringit: & *lib.6.ſec.loc.cap.3.* dicebat, auſterum, & acerbum ambo adſtringere, ſed magis acerbum. Ex his omnibus ratum fit, acerbum, apud Auicennam, & reliquos Arabes, ponticum eſſe.

Porrò qualitas acerba, ſua ipſius virtute refrigerat & exiccat, ex Gal. *7.meth.cap.7.* & *lib.4.ſimpl.cap.6.* dicebat, adſtringentia terrena eſſe, & craſſa corporis ſubſtantia conſtare, qualitate verò frigida eſſe, dum ſic inquit: *Quippe ſi ab acerbo ſapore manifeſtè linguam contrahi, ſiccari, aſperarique contingit, oſtenſúmque ſuperioribus libris eſt, ab vnico frigido contrahi, conſtringi, denſarique corpora: liquet planè frigidum eſſe ſaporem acerbum. Quoniam porrò inæquabiliter deſiccat, (id enim eſt quod exaſperat) fuerit ſanè omnino etiam terrenus; ſiquidem aqueus omnia æquabiliter penetrat, atque peruadit, eique inſeparabile eſt ac perpetuum, etiamſi diuulſus ſit, vt rurſus vniatur: at terreno corpori, quod in ſaporibus defertur, iam anteà ineſt diuulſio, ſimúlque vt nunquam deinceps facilè coëat. Quin ſi eius recorderis, quod vtriuſque ſingulatim paſſionis eſt proprium, iiſdem idem ipſum ſubſcribet, ac teſtificabitur. Velox ſiquidem acidorum ſaporum tranſitus in ſentientibus partibus fieri conſpicitur, acerborum autem tardus: tum acida quidem in altò magis agere apparent, in ſuperficie autem acerba. Hæc itaque omnia, craſſarum eſſe partium acerba indicant, acida verò tenuium.* Hæc Galenus.

B

Ex hac longa ſerie abundè probat, acerbi ſaporis ſubſtantiam, frigidam eſſe, craſſam, veluti terream: ſubſcribit Auicenna *lib.2.tract.1.cap.3.* Quo autem ordine acerbus ſapor refrigeret, explicat Iſhaac *lib. diætar. vniuerſal. cap. 15.* ea tertio gradu refrigerare & ſiccare ſcribens, ita vt illis quæ quarto ordine refrigerant, propinquus habeatur. Et licèt corporum acerborum quædam eſui inepta exiſtant, vicem tantummodò medicamenti obtinentia, vt Rhus; tamen alia dulcem quandam, etſi obſcuram admodum qualitatem immixtam habent, ideóque eſui ſunt apta, vt fructus Arbuti, Ilicis, Fagi, Corni, Syluestris pruni, & Meſpili: verùm hic admodum eſt acerbus, vixque edi poteſt, nec guſtui iucundus eſt, *2. de loc. 8.* & ventrem ſtrenuè coërcet. Quare alimenta acerba ſanguinem reiicientibus concedenda.

Vtrùm verò *acerbis calida attenuantia permiſcenda?* dubium eſt: quia hæc dilatant vaſa, attenuant ſanguinem, & cùm ſint tenuium partium, ſanguinis fluxum acriter irritant, vt mel. Reſponde dum Galeno *4. de compoſ.medic. ſec.loc. c.5.* dum de adſtringentium facultate ſic ſcribit: *Omnia adſtringentia contrahunt, ac denſant meatus: ad hæc vinciunt, ac continent partium ſibi inuicem cohærentium ſubſtantiam, atque minùs magiſque hoc, pro adſtrictionis quantitate efficiunt. Cæterùm adſtringendo, ac denſando ſumma corporis, quod adſtringitur, virtus illorum excluditur, & in altum ire prohibetur: ob quam rationem pulchrè nonnulli Medicorum, huiuſmodi pharmacis alia ſubtilium partium, & acri poteſtate prædita indere excogitarunt, à quibus veluti dictæ adſtringentium vires, in profundum corpus perueniant.*

In hunc vſum Galenus, *7.local.cap.4.* ſanguinis reiectationis curam docens, ſic profatur. *Miſcentur verò prædictis* (ſputa adſtringentibus medicamentis) *congruenti menſura, tum calida, tum tenuium partium exiſtentia, quæ infeſtiſſima ſunt prædictis tribus affectionibus, apertioni videlicet orarum, ruptioni, & corroſioni. Cuius rei gratia itaque miſcentur: diſtributionis nimirum ipſorum in corpus. Etenim adſtringentia, tenacia, & viſcoſa ſibi ipſis vias præcludunt, quare opus habent facultate ipſis viam ſtruente, ac præparante. Verùm cùm ex locis circa ſtomachum, aut aluum, aut aliquod inteſtinum, ſanguis effunditur, huiuſmodi pharmacorum miſtura opus non eſt.* Hæc Galenus.

Cur verò pro ſanguinis reiectatione, pharmaca adſtringentia cum attenuantibus, & calidis ſint permiſcenda, eleganter ipſe explicuit *lib.2.ad Glauc.cap.2. poſt med.* ſic dicens: *Conſidera itaque, quot numero partes* A *pertranſire oporteat id medicamen, quod ad pulmonem ſit peruenturum. Primùm quidem os, & fauces, & ſtomachum, deinde & ventriculum ipſum, & quædam ex tenuioribus inteſtinis, deinde eas quæ ſunt in meſenterio, venas; deinde eas quæ in cauis partibus hepatis; ex quibus ad eas quæ in gibbis ſunt, tranſſumptum, hinc ad concauam peruenit venam; poſt quam ad cor, & deinceps hoc modo ad pulmonem, &c.* Ex quibus liquet apertè, in hæmoptoiſi adſtringentia ſemper eſſe offerenda: quæ verò attenuantia, & calida cum illis permiſcentur, in cauſa ſunt, vt ſtyptica tot pertranſeant officinas, & promptiùs ad affectam partem longinquam penetrare queant.

Vtrùm Amylum in hoc affectu ſit offerendum? meritò inquires. Emplaſticum eſt, & vaſa obturandi, humoréſque incraſſandi vim habet: ſuccus enim tritici eſt, aqua videlicet priùs macerato, deinde expreſſo tritico, hic Solis calore exiccatus, Amylum dicitur, vt inter omnes retulit Iſhaac *lib.diætar.particul. cap.de Amylo*: & priùs firmauit Dioſcorides *lib.4.cap.183.* Cùm ergo lentum præſtet ſuccum, & incraſſantem, refrigeret mediocriter, ſiccet, & acria leniat, auctore Paulo *lib.7.cap. de Amylo*, vel per ſe, vel cum aqua chalybeata, vel lacte diſſolutum, ſaccharo, & aliis aquis adſtringentibus permixtū, & ad lentum ignem percoctum, quouſque modicè craſſeſcat, ſanguinem cohibere, fluxiones vndecunque C manantes ſiſtere natum eſt.

Ex aduerſa parte obſtat ratio irrefragabilis: Video enim apud ſeptentrionales homines, amylum non ex tritico, ſed ex furfure præparari: hoc enim in aqua diutiſſimè macerare ſolent, quouſque intumeſcat valdè, quod percolatum, & ab omni aqua exutum, deinceps torculari exprimunt, ex quo ſuccus diſtillat craſſus, mucilaginoſus, & viſcidus, qui æſtuante Sole, vel furno ſiccatus, in glebas albiſſimas redigitur. Diligentiores opifices, vt amylum albidius reddatur, calcem cum aqua, & furfure infundunt ſubtiliſſimè tritam, cuius vi & ipſum albidius redditur, & vehementiorem virtutem agglutinatoriam adipiſcitur.

Verùm ſicut Amylum ex tritico paratum, ad omnes fluxus compeſcendos eſt vtiliſſimum, ob cauſas dictas: D Sic ex furfure conſtructum, reprobum eſt, ac peſſimùm in hunc vſum: huiuſcemodi enim amylum aperit, deobſtruit, abſtergit, fluxum prouocat: nam furfur calidum eſt, *5.ſimpl.c.8.* detergit, & irritat. Sic enim ait Galenus *lib. 1. de alim.facult.cap.2.* *Præterea, quia furfur nonnihil facultatis habet deterſoriæ, meritò inteſtinis irritatis, celer eorum fit deiectio.* Quare tantùm abeſt vt retineat fluxiones, quin eas prouocet. Iam verò ſi ſit cum aqua in qua infunditur priùs calx, vel puluere calcis præparatum, nocuum eſt, quia inflammat, calefacit, aperit, attenuat, & ſanguinis profluuia excitat.

Potus ſit aqua puriſſima, vel tenuis & defæcata cereuiſia, vel in vitium penuria, vinum rubellum ſubaſtringens: qui liquores vel ſilice candenti, vel ignitis ferreis orbiculis, vel ex puriſſimo auro priùs chalybeentur: E quia, vt *10.ſimpl.tit.de ſero lactis*, dictauit Magiſter: lac, ſeu liquor alius ex ferro ſiccandi vim recipit. Sic enim ait: *Porrò vbi aliam deſiccantem facultatem lac habuerit adiunctam, optimum eſt remedium dyſenteriæ, & omnium ventris acrium fluxionum. Eam accipit à lapidibus, qui decocto ipſi iniiciuntur igniti. Porrò eos eſſe oportet, quos vocant cachlicas, & lac eò vſque decoqui debet, dum pleraque ſeroſi in eo humoris pars abſumpta fuerit. At nos iniectis ferreis in ipſum cylindris candentibus, eandem, aut etiam meliorem facultatem effecimus: nam ferrum adſtringentis quoque (vt dictum eſt) facultatis eſt particeps*: repetit *3. de alim.facult.cap.15.*

De ſanguinis miſſione aliqua dubia explicanda. Hoc præſidium omni cruentæ excretioni eſſe vtiliſſimum, vbertim Galenus inculcat in locis multis, quos citauimus *lib.2.Hiſt.Princip.Med. in com.Hiſt.7.* quia ſanguinem ad contrariam partem potenter reuellit. *Vtrùm*

verò

verò *debeat fieri iterata*; dubium eſt. Eam probat Galenus *lib. 5. meth. cap. 3.* dum enim docet modum, quo fluxus ſanguinis deriuari reuellique poſſit, ſic loquitur: *Quòd ſi reſolutus adhuc æger non ſit, etiam vena ex eo cubito incidenda, qui profuſioni è directo reſpondeat: vbi paululum detraxeris, mox vnam horam intermittens, rurſus detrahes: poſt iterum, atque iterum pro laborantis viribus.*

Et *cap. 8.* ſic ait: *Quod igitur diximus, quum vel caſu, vel præ valida, acutáque voce vas aliquod in pulmone rumpitur, citráque dolorem confertim ſanguis feruens, floridus, multúſque cum tuſſi expuitur, ſcire licèt in viſcere vulnus eſſe. Aggredienda verò curatio eſt, prout nos ſæpe ſumus aggreſſi, quibus vtique non rarò ſucceſſit. Igitur vena cubiti interna, protinus incidenda, à qua bis, térque poſtea ſanguis eſt detrahendus.* Quantam enim vtilitatem afferat iterata ſanguinis detractio in curandis fluxibus, oſtendit Galenus *lib. de ſang. miſ. cap. 12.* dum ſic ait: *Quin & reuulſionem, non leue & ipſam auxilium, quodque ſæpe ſecta adhibetur vena, quantò maiorem in numerum particulares auxeris detractiones, tantò efficaciorem effeceris*: quoniam, vt 4. 1. *cap. 3.* dicebat Auicenna: *Melior eſt multiplicatio numeri multiplicatione quantitatis.*

Ratio eſt in promptu: nam iterata phlebotomia fluẽtis ſãguinis impetus meliùs auertitur, aſſueſit enim natura emittere ſanguinem ad alium longinquum locum auocata. In hunc vſum Auicenna 4. 1. *cap. 20.* in venæ ſectione pro fluxu ſanguinis compeſcendo celebrata ſtrictam exoptat phlebotomiam; hoc enim modo ſanguis excurrens pedetentim, naturam à ſanguinis fluxu vehementer diſtrahit. Sic enim ait: *Ampliùs venæ quandoque phlebotomantur, propterea vt fluxus ſanguinis ex naribus, & matrice, & ano, & pectore prohibeantur; aut ex aliis vulneribus, aut plagis, ideò vt ſanguis ad id quod à parte illa eſt diuerſum, pertrahatur: & hoc quidem medicamen eſt forte in iuuando. Oportet verò, vt foramen phlebotomiæ ſit vehementer ſtrictum, & ſint vices multæ, quæ non ſint in vna die, niſi magnæ neceſſitatis cauſa fuerit, ſed in die poſt diem: & quacunque vice minoratio fiat, quantum poſſibile fuerit: & ad ſummum melius eſt, vt phlebotomiæ vices ſint multæ, quàm vt ipſius quantitas ſit multa.* Hæc Auicenna. Accedit, quòd ex iterata, & ſtricta phlebotomia ampliùs ſeruantur vires, ex priori fluxu valde debilitatæ; dummodò ſanguis extrahatur in eadem quantitate per plures vices, quàm ſi eſſet per vnicam phlebotomiam educendus.

Vtrùm verò *in ſanguinis ſputo, è talo detrahendus ſit ſanguis*? dubium eſt. Dic, quòd initio initiante, quando ſanguis ex toto corpore ad thoracem incipit defluere, tunc reuulſio è longinquo facta loco præſtantior eſt, quæ non ſolùm in cruenta ſanguinis per os reiectione, quæ ex menſtrui, aut hæmorrhoïdalis ſanguinis retentione oritur, ſed in omnibus aliis abſolutè præferenda eſt; ſanguinem enim manantem mirè compeſcit, quia natura ſanguinem ad partem diſtantiſſimam tranſmittere aſſueſcit, & ſic efficacior multò fit reuulſio à parte præſtanti. Hoc modo Auicenna 4. 2. *cap. 20. prope finem*, rectè dicebat, phlebotomiam venarum pedis conferre ægritudinibus, quæ fiunt ex materiis ad caput declinantibus. Hac ratione comitialibus morbis, vertiginibúſque obnoxios, ex cruribus euacuat, *lib. de ſang. miſſ. cap. 19.* vt humorum momentum ad diſtantes partes diſtrahatur. Quare vel initio ſanguinis ſputi, vel in præſeruatione, è talo cruorem exhaurire eſt ſaluberrimum. Quòd ſi perſeueret ampliùs, tunc ex brachio commodiſſimè ſanguis detrahitur, è baſilica, vel ſaluatella vena.

Frictiones optimæ ſunt in cruribus celebratæ, ſicut ligaturæ dolorificæ, vincula, & cucurbitulæ ſiccæ natibus, & ſcapulis admotæ, quæ, ſi vires ad ferendam ſanguinis miſſionẽ nõ ita ſint liberales, cum ſcarificatæ
A
applicentur. De cenſu reuellentium præſidiorum ſunt clyſteres acres, qui humorum momentum deferunt ad partes inferas. Similem ſortiuntur vim expurgãtia medicamenta, præſertim ſi ob eroſionem ex vitioſis, acribuſque ſuccis ſubortam, cruentum ſputum excernatur. At cùm purgantia calida ſint, moueant, & aperiant, neceſſe eſt ea exhibere, quæ præterquam quòd redundantes humores expurgent, vt ſunt Pulpa Caſſiæ, Manna, Syrupus Violac. ex ix. infuſ. Syrup. Roſ. Hiſpanicar. ex plurib. infuſionib. frænum etiam ſecum inducant, adſtringant, roborẽt, & ſua adſtrictoria facultate fluxum ſanguinis compeſcant. De horum claſſe ſunt Myrobalanorum cortex, & Rhab. quæ medicamenta ſi priùs
B
torrefiant, & deinde ad deponendum empyreuma ab igne contractum, aq. plantag. vel roſac. abluantur, euadunt præſtantiora refrigerant enim hoc modo parata, non mordicant, adſtringunt, & fluorem coërcent, quorum vſus in compeſcendis omnibus fluxibus ſalutaris eſt valde, prout latè *lib. 2. Hiſt. PP. Med. in com. Hiſt. 83.* obſeruauimus.

Vſus ſyruporum refrigerantium, & adſtringentium, cum aquis, aut decoctis ſimilem facultatem habentibus, vehementer prodeſt, vt ſyrupus Roſac. Myrtin. papaueris, cydoneor. roſ. ſiccar. plantag. permixti cum aq. plantag. roſ. capit. Roſ. Portulac. Burſæ paſtoris, & cùm pulu. boli Armen. Sang. dracon. Lapidis hæmatit. Trochiſcor. de terra ſigil. karabe, fiat potus. Ex quibus cum
C
conſerua Roſar. antiqua, & ſyrupo de Portulaca, poteſt fieri electuarium.

Vtrùm medicamenta pro hæmoptoiſi curanda actu frigida ſint exhibenda? Si enim alimenta non eſſe calida, aut tepida, ſed ſubfrigida offerenda, propoſuimus, quia frigidum actu fluxiones reprimit, glutinat, coërcet, adſtringit; contrà calidum actu aperit, diuidit, rarefacit, deobſtruit, laxat *lib. 3. ſimpl. c. 5.* cur eadem ratio non erit de potionibus reddenda? Id equidem ſignificauit Galen. *5. meth. cap. 5.* dum ſic ait: *Porrò confluere prohibetur, & cùm ad contraria reuellitur, & cùm ad vicina deriuatur, & per refrigerationem, tum corporis totius, tum verò præcipuè ipſius partis afflictæ. Hac enim ratione etiam frigida
D
epota ſæpe hæmorrhagias ſuppreſſit.* Idem facit frigida foris in fotu affuſa, ſed & poſca, & vinum acerbum, aliáque quæcunque vel adſtringendi, vel ſimpliciter refrigerandi vim habent.

Contrà facit Aëtius *tetrabibl. 1. ſerm. 3. cap. 165.* offerens poſcam tepidam. Dic. Venenoſa ſymptomata ex ſanguine concreto, quem Græci thrombon vocant, in corpore humano ſubſequũtur, ſi is in aliqua parte fortaſſe latitet: cùm enim ſanguis ſit benignus, naturæ familiaris, & ab ea ob ſui nutritionem vehementer gubernetur, ſi putrefiat, corrumpitur in tetram labem, & humorem veneno finitimum degenerat; quare ex eo ſymptomata horribilia ſubſequuntur: *Ad ſanguinis* enim *grumefacti præſentiam, pulſus fit paruus, frequens, & æger cùm anxietate reſoluitur*, inquit Gal. *6. de loc. cap. 4.* Hoc pacto thromboſi, ſeu ſanguinis in grumos con-
E
uerſioni illicò occurrendum, exhibitis calorificis, incidentibus; penetrentibus, actu calidis, vt ſunt oxymel, leporis, aut hœdi coagulum à ſcrupulo vno vſque ad drachmam vnam, cum albo vino, aqua ſcabioſæ, aut hyſſopi, adiecta drachma vna theriacæ. Hac ratione Gal. *5. meth. 8.* poſcam offert dilutam, ac tepidam, vt ſi quis ſit in viſcere thrombus, reſolutus expuatur. Ex quibus diſce, adſtringentia medicamenta actu frigida, in hæmoptoiſi, & omni fluxu ſanguinis exhibenda, ni in parte à qua ſanguis excernitur, grumus ſanguinis exiſtat: tunc enim ea tepida propinanda.

Difficile eſt explicare: *Vtrùm poſca ſanguinem ſpuentibus ſit vtilis?* Conſentius Gal. Aëtius *tetrab. 1. ſerm. 4.* Tral. & Auic. *loc. cit.* Solus Auerrhoës hanc methodum condemnat, *lib. 7. collig. cap. 34.* cùm enim poſca fiat ex aceto aqua diluto, ita vt bibi poſſit, ratione aceti, cauſæ,

&

& affectui nocet eximiè ; concitat enim tuſſim,ac fluxionem auget, quia extenuat. Dic. Antequam ſanguis concreſcat in grumos,eſt periculoſus vſus aceti, ob rationes dictas : At verò poſtquam concreuit,& lethalia excitat ſymptomata, tunc vtilis eſt : tunc enim vrgentiori ſuccurrendum, etiamſi ſit cum noxa affectus contrarij : dummodò tamen tuſſis non adſit,qua præſente tutius eſt vti coagulis,theriaca, Diacurcuma cum aqua ſcabioſæ, aut decocto capil.vener. glycyrrhiz. hyſſopi, aut cum ſaccharo roſaceo,& ſucco Rutæ.

Si tamen his non conquieſcat ſanguinis fluxus,tunc neceſſe eſt ſoporifera propinare : hæc enim ſomnum mouent profundum , quo ſequuto , euacuatio omnis conquieſcit ; maximè quòd hæc medicamenta ſiſtunt fluxiones,incraſſant , & ad motum ineptas reddunt, vt ſunt requies Nicolai, Theriaca recens, Philonium Romanum,& Perſicum,& plura alia.Hoc enim ex deſcriptione Meſuæi *cap. de ſputo ſanguinis* , in compeſcendo ſanguinis fluxu vndequaque manante eſt mirabile.Doſis drachma vna,cum ℥.j.ſyrupi de plantagine,& vnciis tribus aquæ plantaginis. Si fluor ſanguinis non ceſſat, & vires non ſunt deiectæ , bis in die aſſumendum : in hoc enim præcipiti morbo à mitioribus inchoaſſe,à ratione eſt alieniſſimum,vt diſertè 5.*meth.c.*15. prodidit Galenus : ſicuti enim cætera omnia , ita & illud ab Hippocrate eſt traditum : *Extremis morbis, extremè exquiſita remedia , optima.*

Illud verò non reticendum dubium : *Vtrùm in immodico ſanguinis fluore , illicò ab initio validiſſimis adſtringentibus vtendum* ? Cùm enim ex hac immoderata euacuatione nimiùm vires reſoluantur,fortiſſimis adſtringentibus obuiandum,quæ non modò fluorem compeſcant, ſed vulnus agglutinare cicatricéque obducere queant, vt ſunt quæ ex Opio,Alterco, aliiſque id genus parantur medicamentis : ſi enim alia mitiora, non narcotica medicamenta priùs experiri velis , extra artem facies: nam ſi vulnus ſtatim in initio non conſolidatur , nec fluxus , & tuſſis cohibeantur , exigua , vt ij ſanentur in poſterum , eſt fiducia : cùm phlegmone inuadat protinus , vlcúſque euadat purulentum , ex quo tabes emanabit certiſſimè , iuxta Senis edictum , *lib.* 7. *Aph.*15.

Si neque his ſanguis ex pectore erumpens compeſci poſſit,& adſtringentia intus aſſumpta non proſint, exteriùs medicamenta ſimiles facultates obtinentia ſunt admouenda , vt ſunt aquæ Plantag. Roſar. Portulacæ, ſolani,cum bolo Armeno,ſanguine Draconis,oleis adſtringentibus permixtæ. *Vtrùm hæc remedia pectori ſint admouenda* ? lis eſt , & controuerſia apud Galenum: nam *lib.*5. *meth. cap.*8. ea concedit , dum ſic ait : *Maximè ad rem pertinebit , ſi etiam poſtero die , modò fortis cubans ſit , parum ſanguinis ab inciſa iam vena rurſum detrahatur : tum victu , medicamentiſque eodem modo in quartum vſque diem vtatur , pectore interim , ſi æſtas ſit, vndique melino , roſaceóve madefacto ; ſin hyems , nardino vnguento.*

Contrà reprobat , *eodem lib. meth. cap.*6. dum ſic ait: *At verò quæ extrinſecus profluenti particulæ admouentur, tum adſtringentia, tum citra adſtrictionem frigida, hæc ipſe, veluti plerique Medicorum,non vbique probo,ſed mihi contrà omnino quàm fieri res poſtulat , ipſum ſanguinem intrò compellere , ac venas quæ in alto ſunt , implere videtur. Vidimus enim quoſdam eorum , qui ex pulmonibus ſanguinem reiicerent , ex thorace refrigerato manifeſtè læſos, æquè vt qui ſanguinem vomuerunt ; nonnullos , quod venter foris eſſet refrigeratus : eodem modo & eorum, quibus de naribus ſanguis profluxit , aliqui ex capitis refrigeratione deteriùs habuerunt.* Quare videntur reprobanda , tuſſes enim mouent,venas magis replent,ſanguinem denſatis externis meatibus , frigiditate , & ſiccitate ſua intrò compellunt.

Solue cum Galeno hoc modo. Ipſe enim *cap.* 6. *in fin.* hæc medicamenta probat , dummodò tamen ſit priùs vacuatum corpus. Sic enim ait : *Ergo nec omnino, nec ſine diſcrimine , nec omni tempore , loca quæ circa particulam vnde ſanguis profluit, ſunt poſita , refrigeranda ſuaſerim , imò poſtea quam in alia priùs auerteris : vt exempli gratia, in naſo , vbi ſanguinis miſſione (vt diximus) ſis vſus, vel artuum frictione , deuinctioneq; e , vel ad hypochondria defixis cucurbitulis,&c.*Similem ſententiam protulit *lib. de conſt. art. medic. cap.*17. dum hæc medicamenta reprobat ante totius vacuationem. Solue ſecundò. Galenus *cap.*6. interdicit vehementer adſtringentia, *cap.*verò *octauo* , mediocriter frigida, & ſicca admittit.

Vtrùm adſtringentia actu frigida, vel calida, thoraci debeant admoueri? dubium eſt : Nam vehemens frigiditas muſculos immobiles reddit,tuſſim excitat,ferit pectus; excellens caliditas aperit , dilatat vaſa , ſanguinem ad fluxum paratiorem reddit. Ergo tepida admouenda, vt noxam extremorum euitemus : lenis enim calor penetrationem medicamentorum maximè iuuat.

OBSERVATIO I.

Syrupus , pro compeſcendo ſanguinis ſputo, præſtantiſsimus.

PRo coërcendo ſanguinis fluore , ex quacunque parte , præſertim ſpiritalibus partibus emanante, celerem, & validam opem expoſtulante, omnibus aliis medicamentis excellit ſyrupus hic , qui ſi celebratis priùs euacuationibus vniuerſalibus, interdum aſſumatur,mirabilem opem præſtat,prout diutino experimento ſæpe adinueni : fitque hac forma.

℞. *Conſeruæ ſymphyti maioris* , ℥ ij. *conſeruæ roſar. antiq.* ℥.iij *folior. plantagin.* M.j. *boli armeni, ſanguin. Dracon.an* ʒ.iij. *lapid.hæmatit.* ʒ.iij. *mumiæ,* ʒ.ij. *tragacanthi,* ℥.iiij. *amyli,*ʒ.ij.*ſem. portulac.ſem. plantag. an.* ℥.ß. *ſem. papauer.albi,*ʒ.iij.*coralli rubri,*ʒ.ij.*ſantalor.rubeor.*ʒ.iij.ß. *trochiſcor. de terra ſigillata , trochiſcor. de karabe, arillorum vuar.exiccatar. an.* ʒ.ij.ß. *lentium excorticatar.* ℥.ß. *hypociſthidos* ʒ.v.*margaritar. præparat.* ℈.j. *ſorbor. immaturor. num.* iiij. *meſpilor. num.* iij. *carnis cydoneor.* ℥. ij. *roſar. rubear. ſiccar.* ℥.j. *cornu cerui vſti,*℥.ß.*diarrhodon. Abbat.* ʒ.iij. *diamargar. frigidi,*℥.ß. *cinnamom. elect.*℥.ß.Coque ſecundùm art. in ſufficienti aq. quantitate , quouſque remaneant libræ quatuor , adde *ſucci plantagin. ſucci verbenæ, an.*℔.j. *ſucci liquiritiæ* , ℥.v. Bulliant ſimul omnia , quouſque abſumantur ſucci : adde *Gummi Arabici* , ℥.vj. Cola , & cum ſyrupi roſacei , q. ſ. fiat ſyrupus.

OBSERVATIO II.

Aqua ſtillatitia , pro retinendo ſanguinis fluxu, mirabilis.

℞. A*Lbumina ouorum bene priùs cõquaſſata, Num.*xx. *ſorbor.immaturor.Num.*x.*meſpilor.Num.*v.*folior. plantagin.* M.ij. *gummi tragacanth.*ʒ.iij. *hypociſthid.*ʒ.iiij. *balauſtior.*℥.ß. *mumiæ, ſang. Draconis, boli armeni , terræ ſigillatæ,maſtich.an.*ʒ.iij. *karab.*℥.ß. *roſar.rubear.*℥.j. *conſeruæ ſymphyti maioris,*ʒ.j.ß. *electuar. diarrhod.diamargar, frig.triaſantal.aromatici roſat.an.*ʒ.ij.ß. *trochiſc. de ſpodio, trochiſ.de karabe,an.* ʒ.iij. *carnis cydoneor.*℔.ß.*ſem.acetoſ. portulac.plantagin.an.*ʒ.j. *aquarum portulac. roſar. plantagin. vini granator. an.* ℥.v, *decoctionis duarum perdicum,* ℔.iiij. *ſucci plantagin.* ℔.ß. Cum mica panis albiſſimi, infuſa in vino granatorum , fiat diſtillatio. Ex quo liquore diſtillato aſſumat æger bis in die , quantitatem vnciarum duarum, aſſumpta priùs vncia vna conſeruæ roſar. antiquæ.

OBSER

OBSERVATIO III.

Vomitus ſanguinis ex interuallis recurrens, hominem à pluribus morbis immunem reddidit.

IN malis erat iuuenis quidam bilioſus, & calidus, & perpetua mœſtitia vexabatur, cum frequenti rugitu, & murmure ventris,qui ſæuis torminibus excruciatus,accedente febricula,& ſubſecuta vigilia importuna, gracilis eſt factus, & extenuatus nimis. Huic, ac ſi hectica febre laboraret,Medici poſt repetitas vacuationes,fontanellas cruribus affixas,& alia deobſtruētia auxilia, balneum,& lactis caprini potum imperant per plures dies. Sed quum iis celebratis malum ampliùs ingraueſceret, natura quæ ſemper prouida eſt in animantis commodum, aliam viam quæſiuit, cuius ope à tantis malis corpus poſſet reddere immune; quo factum eſt, vt ſemel,bis, ter,& multoties quater in menſe, per vomitum, præcedente priùs dolore hypochondrij dextri, vomeret merum ſanguinem, nullo alio colore infectum, in copia adeò multa, vt qualibet vice, tres,quinque, decem vncias, & interdum libram placidè, nullo infeſtante ſymptomate oppreſſus reiiceret. Quæ vacuatio cùm toto anno perſeueraret, æger habitum corporis meliorem recuperauit,& optimo victu nutritus, pinguiuſculúſque factus, à morbis omnibus per multos annos ſaluus remanſit.

OBSERVATIO IV.

Sanguinis ſputum criticum.

ANnum agens decimum quartum puer, carnoſus, & obeſulus, incidit in ardentem febrem, à qua, vacuationibus per venæ ſectionem, & purgationem celebratis, cæteriſque refrigerantibus auxiliis,liberari non potuerat:& cùm morbus tranſcenderet decimum quartum diem,neque miteſceret, ecce per ſputum ſimplici ſcreatu multam ſanguinis copiam impermixti excernere cœpit; qua vacuatione febris ceſſauit,ac lenia facta ſunt ſymptomata, quæ illum antea oppreſſerant truculenter.Poſt ſex menſes iterum in febrem validam labitur, quæ ſolùm ſanguinis ſputo biduo emanante D cóquieuit,etſi plura priùs eſſent factitata auxilia.Quod infortunium cùm ad quadrageſimum annum, bis, & ter in anno duraſſet, & timor eſſet, ne ex ſanguine ad partes ſuperas confluēte,alij thoracis, & gutturis morbi funeſti ſuperuenirent,purgato multoties corpore, & repetita in acceſſione,& extra ipſam phlebotomia,fontanellis cruribus affixis, pluribúſque aliis incraſſantibus oblatis auxiliis, exhauſto tot vacuationum generibus ſanguine,per duos annos integrè euanuit. At deinceps turgentibus venis, laſſo toto corpore, & veluti aculeis compuncto, maiori cum impetu recruduit, ita vt ad octogeſimum annum perſiſteret: quo tempore dyſenteria correptus diem ſuum obiit. Quam vacuationem criticam, neque præſidia vacuantia, neque veneris vſus præuertere potuerunt. Adeò durum,& difficile eſt, naturam à ſuo præfixo ordine diſtrahere!

OBSERVATIO V.

Ex nimio riſu, ſanguinis ſputum, tabes, mors.

DIſputaturus Cicero *lib.2.de Oratore*,de locis iocorum & facetiarum, quæ riſum audientium conciliant,quæſita aliqua proponit de riſu, ac primùm quid ſit ipſe riſus,quo pacto cócitetur, vbi ſit,quomodo exiſtat,atque ita repente erumpat, vt eum cupientes tenere nequeamus,& quomodo ſimul latera,os, venas,vultum,oculos occupet;& cùm videatur res leuis, & qui à ſcurris,mimis, inſipientibus denique moueatur,tamen

A habet vim,neſcio an imperioſiſſimam,& cui repugnari minimè poteſt. Erumpit enim etiam inuitis ſæpe, nec vultus modò,ac vocis exprimit confeſſionem, ſed totū corpus vi ſua concutit.Huius, cùm moderatus eſt, magna eſt vtilitas: partes enim præſertim thoracis, præ motu concaleſiunt,& calorem toti citò communicant. Quo pacto riſus prodeſt modicus,quibus caput & thorax frigida intemperie laborant, ſubtriſtibus item, ac melancholicis remedio eſt.Verùm ſi nimius eſt, & diu duret, viſcera commouet, faciem, ſpiritaléſque partes accēdit,accito calore vaſa dilatat;& rumpit. Cùm ergo tres ſocij in lecto diſcumberent,duóque inuitè alterum apprehenderent,& illius ſubalas longo temporis ſpatio titillarent,factum eſt vt ipſe in riſum immodicum pro-B rumperet,(magnus enim eſt in illis partibus venularū, atque arteriarum concurſus, quæ titillatæ incaleſcunt, & ſpiritum ſubinde ex cócalfactione genitum per vniuerſum corpus diffundunt) & præ concuſſione, veluti ſæpe accidit palæſtritis,choreas agentibus,& gladiatoribus, rupto aliquo vaſe in pulmone, ſanguinem cum tuſſi floridum per os excreuit, qui poſtmodùm accedente febricula, & vlcere ſordeſcente, cum corporis extenuatione ſumma, nullis proficientibus auxiliis,intra annum phthiſi conſumptus fuit. Eſt enim riſus,vibratio quædam ſepti tranſuerſi, & muſculorum thoracis, & oris, quæ ſi nimia ſit,& repentina, harum partium vaſa dilatat. Rectè ergo ſibi conſuluit Ariſtoxenus, qui referente Æliano *lib.8.cap.13.* valde à riſu ab-C horruit,& rectiùs,vt hæc damna euitaret,ſibi profpexit Anaxagoras, quem nunquam riſiſſe,nec ſubriſiſſe priſcorum doctiſſimi memoriæ mandarunt.

OBSERVATIO VI.

Ptyaliſmus cruentus, ſanguinis miſsione ex talo, & hirudinum ſuctu, leuatur.

PTyaliſmum Græci vocant;ſputionem frequentem, quando quis citra tuſſim excernit ſaliuam per os, quod malum excitari ob cerebrum humiditatibus refertum,vel propter oris ventriculi imbecillitatem, ob quā pituitoſus humor in ipſo affatim regurgitat,(ſaliua enim ex pituitæ genere exiſtit) 3.*de loc.affect.cap.7.*affirmat Galenus. Et licèt hoc excrementum,ſicut alij ſuperuacanei humores ſalſi,amari,nitroſi,& alia qualitate peregrina infecti, per ſputum à natura tanquā oneroſi expellantur,ſanguis tarò per hanc partem detruditur;quia hunc familiarem ſuccum ipſa pro ſui nutritione vehementer referuat.Licèt autem hoc verum ſit,tamen aliquando coacta,ipſum per varias partes, apertis narium,& hæmorrhoidum tubis, quin per vterum,aures, & oculos; & in aliis per os ſine tuſſi, vomitu, aut moleſtia vlla ſatagit extrudere,quando iecur gignendi ſanguinis eſt nimis ferax,& ſanguis feroſior eſt,& vaſa rara. Quidam in florenti ætate conſtitutus, candidus, obeſus, & rubicundus, corpore quadrato conſtans, E continuò per ſputum ſanguinem impermiſtum, & ſincerum excernebat, ita vt ſaliua eius tota eſſet ſāguinea. At cùm ex ſanguine mediocrem conſiſtentiam haberete, & cum hepatis firmitudine, oriretur hoc malum, (excretus enim ſanguis per ſaliuam, craſſior erat, & ſatis rubicundus) copiam deoneraui tenui diæta, purgantia exhibui, clyſteres indidi, refrigerantia obtuli, ſomnum moderatum conſului, balneum ad temperandum iecoris incendium adminiſtraui, fontanellam cruribus affixi.His celebratis,nec tātillùm affectus ſuccubuit, imò procedente continuò cruento ſputo,æger vitam ſuam degebat incolumis. Cùm verò timor eſſet, ne ex raptu ſanguinis ad caput,alij ingraueſcerent immanes cerebri,& neruorum affectus, cū hoc Herculeo malo, quod ſeptem annorum curriculo ægrum excruciauerat, iterum depugno. Cucurbitulas hypochódriis

affigo

affigo cum copioſa flamma, & ſcarificatu profundo. Epithematis roboro iecur, ſanguinem refrigerantibus potionibus attempero. Lauacris, ex attemperantibus medicamentis paratis pedes aſſiduè abluo. Sanguinem incraſſo, & pigrum ad motum reddo amylo, ptiſſana, farre, frigidis clyſmis. Tandem peruicax malum ſola ſanguinis miſſione ex talo, per interualla celebrata, bis, ter, vel etiam quater in menſe, & alternatim impoſitis hirudinibus ſuper mariſcas, intra duos annos ceſſauit omnino.

CAPVT VII.

De difficili reſpiratione.

Definitio.

Vtrùm definitio reſpirationis à Galeno tradita ſit optima? Primò inquirendum, ſciendúmque non poſſe nos, cauſas, & differentias huius affectus indagare, quin natura, & eſſentia reſpirationis cognoſcatur, ita docéte Galeno *lib. 1. de difficult. reſpirat. cap. 1.* Eſt ergo reſpiratio naturalis, actio compoſita ex dilatatione, & contractione, & duabus quietibus thoracis, & pulmonis, facta à facultate motrice voluntaria, vt mediocritas natiui caloris conſeruetur, & ſpiritus in corde, & cerebro generentur, vt auctor eſt Galenus *lib. de ſalub. diæta, com. 2.* & *8. de placit. cap. 8.* & *6. de loc. affect. cap. 5.*

Hæc reſpirationis definitio, omnes cauſas cōtinentes reſpirationis comprehendit, & genus, & differentias, quibus à quamplurimis aliis actionibus, quæ in corpore fiunt, diſtinguitur, ſcilicet ab actione ſeu motu naturali, & vitali, qui aliis inſtrumentis, & facultatibus diſtinctis perficiuntur. Inſtrumēta verò quibus reſpiratio integrè completur, quamplurima ſunt, vt *l. de cauſis reſpirat. ferè per totum* docuit Galenus. Quædam enim ad deferédū aërem à natura ſunt cōceſſa, veluti sūt os, nares, aſpera arteria, & illius propagines. Alia ſunt, quæ motum efficiunt, qui reſpiratio dicitur, cuius præcipuū inſtrumentum, ſeptum tranſuerſum exiſtit. Muſculi etiā thoracis intercoſtales, ſupercoſtales, & recti abdominis. Denique ea quæ mouentur in reſpiratione, ſunt thorax, & pulmo: thorax quidem à prædictis muſculis mouetur, proindéque à facultate animali; pulmo verò nullum habet proprium motum, ſed continenter mouetur ad motum thoracis, vt *lib. 6. de vſu part. cap. 10. ante med.* notauit Galenus, & nos *ſuprà, c. cap. 14. de pulmonia* latè oſtendimus.

Vtrùm definitio difficilis reſpirationis rectè à Galeno proponatur? Etſi auctores non de quacunque difficilis reſpirationis ſpecie, ſed de aſthmate, quia frequētiùs premit & fatigat, peculiarem faciant commemorationem, nos de omnibus differentiis non pœnitenda proponemus. Dicimus ergo quòd apud Celſum *, lib. 4. cap. 4.* difficultatis reſpirandi ſunt differentiæ tres: quarum prima, dum modica eſt, neque ex toto ſtrangulat, Dyſpnœa appellatur, quæ eſt crebra, ſeu dēſa reſpiratio citra ſonum, anhelationem, & febrem. Cùm vehementior eſt, vt ſpirare æger ſine ſono, & anhelatione non poſſit, Aſthma vocatur. Cùm verò eò acceſſit, vt æger nonniſi recta ceruice ſpiritum attrahere poſſit, Orthopnœa dicitur.

Quare aſthma, anhelationem eſſe denſam, ac crebram reſpirationem citra febrem, fatetur *l. 7. de compoſ. medic. ſec. loc. cap. 6. in princip.* & *3. Aph. 26.* qualis currentibus accidit, aut quouis alio modo ad vehementem ductis motionem, ex Gal. *3. epid. ſect. 2. com. 4.* & *lib. 6. eiuſdem, ſect. 4. com. 4. in princip.* Nam reſpiratio, ſicuti quælibet alia noſtri corporis actio, tripliciter lædi poteſt, diminutè, deprauatè, aut abolitè, vt Galenus ſæpe edocuit, præcipue verò *lib. art. medic. cap. 80. in fin.* Ex

A quibus reſpirationibus læſis, quæ eſt diminuta, & deprauata, Dyſpnœa nominatur; abolita verò reſpiratio, apnœa appellatur à Galeno *4. de loc. affect. cap. 7. ante fin.* In hoc prænominatæ ſpecies communicant, quòd careant febre. Quæ autem cum febre fiunt, ad alias affectiones, ſeu inflammationes ſpiritalium, ſeu reliquarum partium ſubſequuntur.

Vtrùm verò aſthmatis definitio, vt recta ſit admittenda? dubium eſt: nam Galenus definit *locis citatis*, quòd ſit difficilis reſpiratio citra febrem, cum ſono, & anhelatione. At *lib. 6. Aph. com. 46.* aſthma vocat difficilem reſpirationem, non ſolùm eam quæ ſine febri conſiſtit, ſed eam quæ febres conſequitur. Deinde Pulmonia correpti, qui anhelosè reſpirant, & aſthmate laborant, B febri ſunt detenti. Adde quòd, cùm per difficilem reſpirationem nō bene ventilato corde, hoc excandeſcat, neceſſariò debet febris adeſſe. Dic. Dupliciter hoc nomē aſthma accipitur apud Medicos, vt notat Auicenna *10. 3. tract. 1. c. 39.* aliquando latè, pro omni anheloſa reſpiratione, ſiue ex febris vehementia, ſiue exercitio immodico, vel ex quacunque cauſa prognata: interdum ſtrictè & propriè, pro anheloſa reſpiratione cū ſonitu, quæ ab humore pituitoſo, crudóue tuberculo enaſcitur, quæ cum affectio diuturna ſit, & curatu difficilis, nomē aſthmatis propriè ſibi vendicat. De primo ſignificato intelligendus Galenus *in aphoriſmis.* Pulmonici verò aſthmate non occupantur, ſed orthopnœa, quam ſpiritum ſublimem priſci vocauere. Denegato verò refrige- C rio cor non gliſcit, nec febris accreſcit; æſtuoſus enim illius calor à pituitoſo, frigidóque humore, à quo oritur aſthma, irrigatur, ac miteſcit.

Vtrùm aſthma ſit difficilis reſpiratio? dubitandum, Firmant Paulus *lib. 3. cap. 29.* Aëtius *tetrab. 2. ſerm. 4. c. 17.* Auicenna *loc. cit. cap. 38.* Nam eius eſſentia conſiſtit in hoc, quòd ſit ſymptoma in actione læſa reſpirationis, modo ſuperiùs explicato, quæ læditur deprauatè: cogitur enim facultas animalis motiua, ob vitiū in pectore exiſtens, frequentiùs reſpirationem efficere. Quare non ſolùm fit frequens, ſed parua, reſpectu aëris qui attrahitur, quoniam ob impedimentum in cauitate thoracis repoſitum, pauca aëris quantitas ingreditur; etſi thorax, ſicuti in naturali ſtatu, aliquantulum magis dilatetur.

D Quinimò dicendum eſt, quòd hæc parua aëris attractio eſt cauſa frequentis reſpirationis: cùm enim aër in exigua quantitate attractus, vſui adaucto ſufficiēter nō ſatisfaciat, fit vt ad aliam reſpirationem efficiendam, facultas citiùs irritetur, & ſic, frequens reſpiratio conſurgat. Eſſe autem paruam, reſpectu aëris qui attrahitur, dilucidè probat Galenus *lib. 7. ſec. loc. cap. 6. in princip.* quo loco de aſthmaticis verba faciens, ſic inquit: *Minus eſt enim quod inſpirant, quàm pro vſu reſpirationis, quamuis thorax plurimùm ipſis dilatetur.* Probat etiam *4. de loc. cap. 7. poſt med.* docens, quòd in illis ægrotantibus, *in quibus tumor, vel anguſtia ſine flammeo calore in ſpiritalibus eſt, in his thoracis quidem dilatatio maxima eſt: id* E *verò quod inſpiratur, non ſolùm dilatationem proportione non aſſequitur, verùm etiam minus, quàm ſecundum naturam inſpirari ſolet, attrahitur.* Vnum certum eſt, illos eſſe aſthmaticos, qui illam diſpoſitionem in pectore habent.

Differentiæ.

Vtrùm variæ dyſpnœæ ſpecies ſint conſtituendæ? In his enim proponendis ſolerter admodum, *lib. 4. de locis, cap. 7.* ſuam expedit ſententiam, iungens quaſdam dyſpnœæ ſpecies ex ſpiritalium anguſtia, in quibus (perinde ac in peripneumonia, quam in exemplum adducit) plurimùm etiam dilatatur thorax, frequenter, ac celeriter, & ſimili modo difficulter reſpirant patientes. Solent autem quandoque ex catarrho accidere, vt cùm ob defluxionem à cerebro (qui euentus frequentiùs

frequentior eſt) pulmonis arteriæ nimiùm opplentur, ſuppuratione,aſthmate,magno aliquo,crudóque tumore ad pulmonem orto,angina,&c.in quibus præ magna coarctatione, & anguſtia viarum, difficillimæ fiunt reſpirationes, pro varietate tamen cauſarum inter ſe diuerſæ, ſimul & ab ea, quæ in peripneumonia accidit. Quoniam vbi ex catarrho,aſthmate, crudo tuberculo, aut ſuppuratione fuerit dyſpnœa,ſine febre oritur,nec ſpiritus calidus, vt in pulmonia,nec multus expiratur, quia ſcilicet efflare,& calidum expirare,ſolius aucti caloris proprium eſt:non quaſi duo hæc aucto calore perpetuò iungantur;ſiquidem præſente anguſtia fieri non poteſt efflatio, ſicuti nec multi aëris ad ſua conceptacula attractio,quanquam plurimùm thorax dilatetur.

Porrò ſi dyſpnœa fiat ob collectam ſaniem,in ſpatio contento inter thoracem,& pulmonem,(hoc eſt,ex empyemate, ſiue ſuppuratione, quæ nihil aliud eſt,quàm ſaniei collectio in prædicta cauitate, ſecundùm Galenum 4.*de loc.cit.*& 6. *Aph.*27.)manifeſtum inducit ſuffocationis periculum:cùm ex aceruata puris copia vaſa pulmonis nimium anguſtentur; inſuper & febris plerumque adſit,multiplicans aduſtas fuligines, nec liberè, ſufficientérque fiat illarum expurgatio,ob magnam anguſtiam loci, non poteſt diu durare, quin ſuffocetur exiguus calor,maxima iuncta virium imbecillitate,quæ malum hoc neceſſariò comitatur: Suppuratio enim perpetuò ad morbum alium ſequitur, morbúmque alium ferè ſemper habet adiunctum,à quibus impoſſibile eſt vires non deiici,ac labefactari.

Addiderim, in hac difficilis reſpirationis differentia ex ſuppuratione,licèt ſecundùm multas ſui partes plurimùm dilatetur pectus, non perinde tamen multùm, (magna ſiquidem thoracis diſtentio virtutis robur efflagitat)& penes hoc ab illis etiam ſpeciebus diſtingui, quæ à defluxionibus,aſthmate,& tuberculo oriūtur, in quibus vires non neceſſariò imbecilliores redduntur, ſicut in pulmonia: hæc enim acutiſſimus morbus cum ſit, ſæpe viribus adhuc robuſtis ſolet accidere: in aſthmate autem, frigidis, craſſiſque humoribus in pectore concoctis, firma poteſt virtus perdurare; ex pituita namque, veluti ſemicrudo ſucco, in ſanguinis defectu nutritur animal.

Quum autem ex angina accidit,à prædictis diffidet, quoniam anguſtia nō exiſtit in cauitatibus quæ aërem ſuſcipiunt,ſed in viis quæ tranſmittunt, gutture,fauci-bus,&c.Rurſus in hac plurimum aëris vnica vice inſpirare poſſunt difficilè reſpirantes, non ſic quum ex tumore,defluxione,aſthmate,empyemate, aut pulmonia, propter impeditum ipſum ingreſſum ex coarctatione, obſtructionéve,ratione cuius nonniſi modicus ſpiritus attrahitur, quantumuis plurimùm dilatetur thorax; atque adeò magna fit reſpiratio, ſed in qua paucum aëris inſpiratur,& minùs etiam,quàm quum ſecundùm naturam habebat animal:quare etiam ſine aucto calore, cogitur celeriter & frequenter reſpirare, ad magnitudinis defectum compenſandum.Magna enim quamuis dicatur huiuſmodi reſpiratio, ſic dicitur ob magnā pectoris & pulmonis dilatationem, non in ordine ad inſpiratum aërem: nec enim illius quantitas, propter anguſtiam inſtrumentorum magnitudini dilatationis reſpondet:tunc enim duæ hæ magnæ reſpirationis differentiæ iunguntur, (de quibus 1.*de diffic.reſpirat.c.*13. *cit.*)& inſpirati aëris copia pectoris dilatationi reſpondet, cùm ſine ſpiritalium anguſtia calor increſcit, vt in ardentibus febribus abſque inflammatione, aut tumore,&c.

Virium doctrina Galeni circa differentias difficilis reſpirationis poſſit admitti? Si de differentiis dyſpnœæ diſſerendum eſt ex Galeni mente,optarem mihi implicatas, aduerſus eius doctrinam,obiectiones expediri,quarum prima eſt. Si magnitudo caloris,(quæ nobis ineſt per comparationē ad animalia cætera) vbi primùm debita

A refrigeratione priuatur, ſponte furit,gliſcit, & excandeſcit: atque in anguſtia ſpiritalium ex catarrho,aſthmate,& aliis memoratis,ſufficiens aëris copia ad debitum refrigerium non ingreditur, quomodo non iungetur calor auctus, & calidum non expirabunt patientes? Quod ſi admittas, manifeſtè euincitur, perperam diſtinxiſſe Galenum huiuſmodi ſpecies dyſpnœæ,ab ea quæ ex peripneumonia fit,per hoc quòd in illis calidus non emittatur ſpiritus. Rurſus ſi non increſcit calor, quorſum celeriter,& frequenter reſpirant,quemadmodum aſſerit Galenus?

Secunda. Si morbus omnis virtutem debilitat,quod omni contratio proprium eſt, alterum ſcilicet infringere,minuere,& oppugnare,quia priùs ſe non poteſt in

B ſubiectum introducere, quàm alterius reſiſtentis vires refringat, tantúmque diminuat, quantum ſui introducendum eſt:quomodo in anguſtia ex aſthmate,& aliis, virium imbecillitas nō iungetur,& in eo ab ea,quæ ex ſuppuratione fit,diſtinguentur? Maximè teſtante Auicenna 1. 4. *tract.* 1.*cap.*9.ægrum omnem debilem eſſe, atque ideò omni alimentum facilis digeſtionis tribuendum.Quinimò ob diminutam virtutem,quæ perpetuò datur in morbis,præſcribitur in omnibus minor victus quantitas,quàm in ſanitate.Igitur,&c.

Tertia. Si in angina coarctatio,& obſtructio in gutture adeſt, viiſque per quas ingreditur aër, vnde plurimùm vnica vice poterunt reſpirare anginoſi difficulter reſpirantes?

C Quarta. Vbi magna fit reſpiratio per longum ſpatium, thorax cum pulmone dilatatur.Sed ad magnam dilatationem neceſſariò multa aëris portio ſequitur,ad replendam vacuitatem, niſi illam admittas.Igitur impoſſibile erit in aſthmate, catarrho,tumore,&c.pectus nimiùm dilatari,& non multum inſpirari.

Sed cùm Galeni doctrina ſemper ſeruanda ſit firma, & inconcuſſa,iccircò obiectionibus ita ſatisfaciendum. Quare ad primam fatemur intendi, augerique calorē, & tandem marceſcere ac perire,ſi debito refrigerio priuetur, debitáque tranſpiratione: hinc enim ex cutis denſitate, prohibitóque effluuio febres, pueris ex frigore perniones oriuntur, & plantarum radicibus ex

D grandine aduſtio: Verùm in ſpiritalium inſtrumentorum anguſtia ex frigida materia, præterquàm ex illius acceſſu, & vicinitate calor minuitur, atque increſcere prohibetur, defectus refrigerij ex multo aëre vnaquaque vice attracto,celeritate,ac frequentia compēſatur. Quamuis enim multus aër ſemel inſpirari non poſſit, celeriter tamen,& frequenter attractus,perinde ferè refrigerat: quòd ſi id ſufficienter non præſtet, tractu temporis febris ſubſequetur; ſed non proinde omni anguſtiæ iungetur.Vnde,&c.

Ad ſecundam. Solùm euincit, vires in morbis debiliores eſſe ſeipſis in ſtatu ſanitatis, ſed non ſimpliciter debiles: Licèt enim ſæpe ad morbum ſequatur debilitas, pluréſque ex ægris vires habeant inualidas,non ta-

E men neceſſariò omnes, vt colligitur ex Gal.7.*meth.*11. *& lib.*11.*cap.*20. Auicenna verò dum ait: *ſi æger eſt,ergo læſus,& ex eo aut non digerere,aut tardè, videlicet quia debilis ſit:* Intelligatur maiori ex parte, per comparationem ad ſeipſum ſanum.

Ad tertiam. Non adeò obſtructæ ſunt viæ, occluſúmque guttur,vt aëris ingreſſus prohibeatur omninò, imo & multi,ſaltem ſucceſſiuè;niſi illa ſit periculoſiſſima angina,quæ confeſtim ſuffocando interimit.

Ad quartam. Licèt dilatati pectoris tota inanitas repleatur, non proinde multus aër ad cōceptacula,vaſáque pulmonis trahitur:atque ideò multum inſpirari non dicitur, quantumuis in magna dilatatione nihil vacuum relinquatur.

Virùm verò *præter ſimplices difficilis reſpirationis differentias, aliæ compoſitæ ſint adnumerandæ?* maxima eſt controuerſia. Nam Galenus *lib.* 4. *de loc. affect.cap.*7. poſtquàm

poſtquam ſimplicis difficilis reſpirationis differentias propoſuit, ad compoſitas tranſit, quatuorque huius generis recenſet: magnam nempe ſimul & raram: magnam denſam; paruam raram; paruam denſam: à quibus totidem affectus ſimplices ſignificantur: à magna rara, delirium; à magna denſa, vrgens vſus, nimiſque intenſus calor; à parua rara, excedens frigus, præcipuè pulmonis,& cordis; à parua denſa, dolor vel ſpiritalis organi, vel alicuius membri, quod cum reſpiratoriis mouetur.

Et quidem ex magna rara ſpiratione phrenitim ſignificari, præterquàm Hippocrates docuit, 1. *progn.*24. vel inde conſtat, quòd cùm reſpiratio ſit animalis facultatis opus, ab arbitrio, & imaginatione dependens, eámque habeant læſam delirantes, nihil mirum ſi phãtaſmatum multitudine, quibus occupantur, detenti, reſpirationis, & reliquarum functionum arbitrariarum prorſus obliuiſcantur, nec eas exerceant, niſi valde pungente, ſtimulantéque neceſſitate, ex longis interuallis; quare magnas fieri eſt neceſſe: ſic enim bibere, ac deiicere longo tempore ceſſant, ſed intermiſſum opus quantitate compenſant, 2. *de diffic. reſpirat. cap.*3. & *lib.*3. paſſim.

Porrò cùm ſolum affectum magna rara reſpiratio ſignificet, & in virtutis imbecillitate hæc fieri videatur, ne deceptio contingat, & æquiuocatio errorem pariat, docet *cit. de loc.* Gal. non eſſe putandam magnam, eã quæ virtute debili fit, licèt à muſculis omnibus pectoris efficiatur, ſed ſublimem potiùs appellandam, vtpote à ſublimioribus muſculis factam; imò & ex Hip. mente etiam paruam, videlicet quia per eam multus aër non ingreditur, nec in profundas thoracis partes penetrat, 1. *progn. cit.* & 1. *de diff. feb.*12.

De magna denſa, paruaque rara manifeſta res eſt. A parua autem crebra dolorem indicari, ex eo putabis, quia cùm dolorifica cauſa mota, plus quieſcente moleſtet, atque ita dolens membrum motum, multò magis crucietur, multum dilatari non poteſt, imò paulò pòſt ab incepto motu deſiſtit; quare parua euadit reſpiratio, ac ſubinde denſa, in deficientis magnitudinis ſubſidium. Licèt autem velocitas ſoleat frequentiam antecedere, vtpote magis ad refrigerandum accommoda, non tamen ſemper præit, maximè præſente dolore, videlicet quia celeritas motus, non aliter quàm magnitudo, dolentem partem vexat & fatigat, ac proinde velocitate poſtpoſita denſitas comparatur.

Conſequenter iungit *cit. loc.* Galenus, differentiam aliam malæ reſpirationis, eam nempe quæ breui tempore intercipitur, & vix interpoſita quiete reuocatur. Huius cauſam affert muſculorum thoracis conuulſionem, aut immodicum calorem cogẽtem quamprimùm iterare. Tandem omnium peſſimam adducit, in qua nõ tantùm intercipitur, ſed prorſus aboletur reſpiratio, quæ Apnœa vocatur: *Quanquam*, inquit, *fieri non poteſt, vt dempta ex toto reſpiratione viuat animal*, atque ideò putandum potiùs, in apnœa ſpirationem quidem adeſſe, ſed præ exiguitate latere, ſenſúmque effugere, niſi animalium exemplo in terræ latebris degentium, exiſtimare mauis, ſola tranſpiratione, quæ cordis & arteriarum motu efficitur, poſſe in nobis calorem ſimul, & vitam ſeruari, ſine motu illo, quem cerebri ope exequitur thorax; non aliter ac in plantis ſola etiam tranſpiratio ſponte facta, calorem tuetur & vitam.

Verùm hæc ſeriò examinanda. Quare quærendum: *Vtrùm doctrina Galeni circa compoſitas difficilis reſpirationis ſpecies ſit vera?* Initio ſumpto à priori differentia, ſic inſurgo. Licèt reſpiratio inter animales functiones numeretur, & de illarum ſit genere, quæ pro arbitrio fiũt, niſi tamen ex induſtria cohibeatur ipſa, fit, etiamſi non imperet animus, aut aliarum rerum occupatione detineatur: nec enim quotieſcunque reſpiramus, præit meditatio, nec ſentimus eam, aut recordamur. Igitur quantumuis delirantes læſam habeant imaginationem, & occupatione phantaſmatum detenti, animalium functionum obliuiſcantur, hanc vnam non intermittunt, vel quia magis pro neceſſitate, & arbitrio, vel quia præ conſuetudine, & facilitate, etiam mente alienata, ſequitur: quod & in dormientibus, quibus voluntas non eſt, & in aliis experimur. Igitur, &c. Præterea ſi longo tempore reſpirare ceſſant, ita etiam bibere, & comedere. Atqui non propterea multum, licèt raro; quare ab Hip. 1. *progn. text.*16. & Galen. *ibidem* paucibibuli dicuntur. Igitur licèt in illis rara ſpiratio ſit, ex longis interuallis edita, non proinde magna.

Secundò. Magis vrget vſus ad motum ſemel tentatũ proſequẽdum, quàm dolor ex motione ad intermittendum inceptum. Ergo quamuis membrum dolẽs magis crucietur, non deſinet tamẽ motum proſequi, ſicut nec deſinit motum incipere: maximè quia cùm ex neceſſitate quamprimùm rurſus debeat moueri, & ob paruum refrigerium ex intermiſſo motu, & quia ſubinde calor increuit, longa nõ poſſit eſſe quies, præſtabitur occaſio maioris defatigationis & doloris, ex interrupto, interceptoque motu. Quare parua non erit dolentibus ſpiratio, imò nec neceſſariò denſa, ſed potiùs velox. Si enim magna non ſit, propter moleſtiam partis dolore oppreſſæ, & crebritas magis fatigat, magiſque vires diſſoluit: quomodo in ſubſidium moleſtiæ, differentiam illam aſſumet, à qua plus moleſtatur multò, maiuſque ſuſcipit nocumentum?

Tertiò. Reuocatus motus, breuique quiete interruptus, idem prorſus videtur ac paruus denſus. Igitur perperàm Galenus diuerſas ſpecies dyſpnœæ conſtituit, paruam denſam, & paulo pòſt, breuique quiete interceptam reſpirationem. Probatur antecedens: Quia tunc motus dicitur reuocatus, cùm anteaquàm debitum ſpatium compleat, intercipitur ad oppoſitum; hunc autem paruum appellamus, ſimul & denſum, quia exigua interpoſita quiete iteratur.

Deinde. Licèt conuulſum inſtrumentum, aut nequaquam, aut cum difficultate moueatur, vbi tamen incipit, ſequitur quoad fieri poteſt, potentiam mouentem, quamdiu ipſa ad motum impellit, ſine eo quòd in media operatione quieſcat. Similiter multus calor cùm magnam exigat reſpirationem, non patitur interrumpi, ſed ſemel integrum motum perfici. Igitur neutra ex dictis diſpoſitionibus ſignificatur per interceptam reſpirationem: & confirmatur, quia plorantes pueri, vt dicebat Gal. 6. *Aph.*54. & nos paſſim experimur, ita reſpirant, cùm tamen fletus tempore nec conuulſionem habeant, nec augmentatum calorem. Igitur, &c.

Sunt hæc quidem argutè obiecta: at ſuam habent ſolutionem commodam. Dic ad primum. In delirantibus, etiam detenta & occupata imaginatio, nõ imperat opus vſque adeò ad vitam neceſſarium, & per ſomnum etiam ſeruatum, quo tẽpore obruta eſt, & ab aliis functionibus prorſus feriatur. Cauſa eſt nimia phantaſmatum, quibus detinentur, occupatio, ob quam aut penitus, aut ſufficienter reſpirare obliuiſcuntur. Hinc fit vt bibere, mingere, deiicere longo tempore ceſſent, quoniam harum functionum non recordantur, aut non apprehendunt impreſſiones illarum in ſenſibus factas. Aucta tamen neceſſitate, quum iam valde vrgentur, exercent has operationes ex interuallis longis, eaſdémque magnas, quia diu admodum ab iis ceſſarunt, inter quas reſpiratio hæc numeratur. Paucum autem bibũt, quia ſitis vehementia, minùs quàm refrigerij vrget.

Ad ſecundum. Fatemur dolens inſtrumentum, meliùs alioqui habens in quiete, ob vrgentem vſum moueri: cùm tamẽ motum, ex maiori tenſione magis crucietur & doleat, ſui damni vitandi gratia, cogitur ab incepto motu deſiſtere, nec vlteriùs progredi, imò & in ſeipſum contrahi. Quoniam verò ab vſu vrgetur, tẽtat rurſus moueri, ſed paulò poſt deſinit, ob dolorem rur-

ſus increſcentem: vnde mouetur quidem, ſed parum, & frequenter; ſic vſui,& proprio damno,quoad licet, ſeruiens. Magnitudinis autem defectum frequentia potiùs, quàm celeritate compenſat: quoniam cùm ex motu parti dolenti potiſſimùm moleſtia accedat, ſi celeritatem aſſumeret, magis diſcruciaretur. Atque ideò, &c.

Ad tertium. Negamus antecedens, eſt enim propriè reuocatus,interceptúſque motus, vt conſtat ex Galeno 6. *Aph.cit.* quod à paruo longè abeſt. Vterque autem denſus,aut rarus poteſt appellari,pro varietate quietis, illius nempe, quæ inter vtrumque motum, dilatationis videlicet, & conſtrictionis exiſtit. Iam verò quod attinet ad iudicium ex intercepta reſpiratione deſumptum, dicendum, eam quidem ſignificare conuulſionem iunctam duritiei inſtrumenti: cùm enim ita affectum inſtrumentum propriæ potentiæ mouenti non obſequatur, in media operatione quieſcit, iterúmque à virtute ipſa attollitur violenter: quare intercepta euadit reſpiratio.

Dicitur verò etiam ex aucto calore naſci,dummodò imbecillitas facultatis motricis iungatur:multus enim calor per ſe,motum non interrumperet, ſed integrum ſemel efficeret, magnamque reſpirationem; citò autem facit quieſcere iuncta debilitas: nec proinde tamen ſola poteſt eſſe cauſa huius reſpirationis, quia licèt ſola cito quieſcat ab opere, non tamen cœptum motum iterat, quod ad interceptum requiritur. Vnde, &c.

Significat ergo differentia hæc malæ reſpirationis, aut conuulſionem cum duritie inſtruméti,aut multùm calorem cum motricis facultatis imbecillitate.In pueris autem hæc reſpiratio, cauſam habet mœrorem ex ſpirituum perturbatione conceptum, qui neruos côcutiens,motum integrum perficere, integréque inſpirare non ſinit: id quod etiam in iratis experimur. Vtrùm præ anxietate, & triſtitia humiditas à cerebro liquata defluit ad ſepti neruos, & ad conuulſionis modum replens;ſpirationem interturbat,nec adhuc ſeptum ipſum liberè diſtendit. Cur verò ſimiliter non expirent; ratio eſt,quia cùm expiratio,ceſſatio quædam ſit,vel ad ceſſationem,ſeptique otium ſequatur,non eſt cur interſecetur,cùm iuuetur potiùs à cauſa,quæ impedit inſpirationem, ſibi oppoſitam.

Num verò Apnœa, inter difficilis reſpirationis ſpecies ſit adnumeranda, cùm vita non poſſit ſeruari abſque reſpiratione vlla, & hæc ſit ab illa inſeparabilis, quia viuentem non reſpirare, & reſpirantem non viuere eſt impoſſibile, auctore Galeno 6. *de loc. cap.* 5. Reſponde affirmatiuè: nam ſine vlla, nec ſenſibili reſpiratione poteſt animal viuere, cùm fouendo exiguo calori ad arcem collecto, & ibi conculcato,(vt in forti Apoplexia,& truculenta vteri ſtrangulatione interdum contingit) tranſpiratio ſola ſatis ſit:de quo negotio ſatis multa leges *lib.3.Hiſt.Princip.Medic. in com. Hiſt.9. quæſt.17.*

Cauſa.

Ex multiplici cauſa poteſt difficultas reſpirationis exoriri.Primò, ob viarum ſpiritus compreſſionem, quæ originem habet ex angina, pleuritide, pulmonia, empyemate,hepatis inflammatione,aut lienis hydrope, fœtus in vtero geſtatione, flatuũ multitudine:hæ enim cauſæ,ſeptum tranſuerſum,thoracem,pulmonem,aſperam arteriam,aut laryngem comprimere ſolent.Deinde ex ſicca intemperie thoracis, aut pulmonis excitatur, aut ex ſepti tranſuerſi frigiditate, *7.meth.cap.8.ante fin.* aut ex imbecillitate thoracis,vt *lib.7.meth.cap.*10. confirmat Galenus. Rurſus ex immodica vacuatione,halitibus metallorum, fumo carbonum, vapore domuum, calce,aut gypſo recenter illitarum, *6.de vſu part. cap.*8. vel quando ab vtero venenati vapores eleuantur; qui reſpirationem vitiant, & perturbant.

Emanat etiam ex craſſis humoribus vias ſpiritus impedientibus, qui paulatim propter aliquam intemperiem, vel imbecillitatem in bronchiis pulmonis coaceruantur, vel à capite,aut aliis partibus defluunt; & per paulatinam congeſtionem in pulmone retenti, tuberculum aliquod crudum,& durum excitant, quod aſperam arteriam, & bronchia coarctando, & obturando, difficilem admodum reſpirationem efficere natum eſt,vt 6. *epid.ſect.*4.*com.*4. & *ſec.loc. cap.6.* docuit Galen.

Verùm quando prædictus tumor in pulmone exiſtens, læues ſolùm arterias pulmonis coarctat,& comprimit, difficultas reſpirationis non emanat,ſed pulſus inſurgit inæqualitas, in omni genere inæqualitatis, vt Antipatro Medico accidit, cuius hiſtoriam *lib.* 4. *de loc. affect. cap.* 8. Galenus deſcribit, & nos *lib.* 2. *Hiſtor.Princip. Med.Hiſtor.*12.eam ſumus interpretati. Ratio eſt in promptu, quia viæ ſpiritus, quibus confertim attrahitur, & expellitur, ſunt aſpera arteria,& eius bronchia; quare ex ipſorum læſione, reſpiratio læditur: At verò, per arterias læues, licèt ſint viæ ſpiritus,per eas tamen paulatim, & ſenſim aër cordi ſuppeditatur; & ideò quando comprimitur, quia non ſuppeditatur aër ſine moleſtia, & cordis calore, ipſum cor affligitur,& pulſus inæqualis in omni genere inæqualitatis efficitur.

Verùm ſingula magis dilucidè ſunt explicanda: & primò: *Vtrùm flatus difficultatem reſpirationis facere poſſint?* Cùm enim pulmo in continuo motu ſit, ipſius aëris expirati vi,tum reſoluitur,tum expurgatur. Adde quòd flatus aſperas arterias præcludere nequeunt, ſine quarum coaleſcentia,ſubſidentia,compreſſione,conſtipatione, aut obſtructione difficultas reſpirationis non efficitur,ex Galeno 1.*de diff.reſpirat.c.*10.cùm tenuioris ſubſtantiæ ſint,quàm vt poſſint obſtruere. At facilè dubium hoc reſolues, ſi dicas, flatus non poſſe generare difficilem reſpirationem diuturnam,quæ ſolùm à cauſa fixa permanente & obſtruente ortum ducit:hoc tamen non impedit,quin hæc à flatu craſſo,caliginoſo, & nebuloſo,à liene,corde,ventriculo,vtero,& aliis partibus eleuato, ſubitò obſtruente poſſit concitari, quæ citò ceſſare ſolet diſcuſſo vapore:quod firmat Auicen. 9.3. *tract.1.c.38.§.Et quandoque fit aſthma propter ventoſitatẽ, coarctatam in membris anhelitus,comprimentem anhelitum.*

Vtrùm pulmonis ſicca intemperies inter difficilis reſpirationis cauſas ſit reponenda? Cùm enim ſiccitas pulmonis ſuapte natura laxi cauitates conſeruet, reſpirationi officere non poteſt.Contrà tenet Auicen. *loco nuper citat. §.Et quandoque fit, ſed rarò ex exſiccatione pulmonis, & ſiccitate eius,& aggregatione,&c.* annuit Rhaſis 4.*contin. cap.* 1.confirmant etiam Chymiſtæ, aurifices, fabri ferrarij, & qui in metallorum fodinis diutius verſantur, quibus ob metallicam igneam qualitatem ſiccam inſpirando attractam, pulmo, ac thorax frequenter exiccantur, & in difficilem,ac ſuſpirioſam reſpirationẽ incurrunt. Nam modica ſiccitas meatuum amplitudinem conſeruat; immodica expreſſa humiditate, & hac ratione abſumptâ,attenuat,coarctat,& adſtringit.

Vtrùm à ſola pituita aſthma generari poſſit? etiam controuerſia eſt. Galenus firmat tum *locis ſuprà citatis*,tum 3. *Aph.*31.& 5.*de ſanit.tuenda,cap.*8.Dic,verùm,& propriè dictum aſthma, prout anheloſam reſpirationem ſine febre includit,à ſolis pituitoſis,craſſiſque humoribus generari frequenter:hoc tamen non tollere, quominùs, etſi rarò, à bile craſſa, aut ſanguine multo ac lento, non è pulmone effuſo, (putreſceret enim, vlcus faceret,& febrem)ſed intra ipſius venas adaucto, citra inflammationem,& febrem concitetur:hi enim humores, ſicut & melancholicus, copia ſua obſtruunt, ac denſam reſpirationem efficiunt.

Ex

Ex hac conſideratione ſolues aliam quæſtionem : *Vtrùm præter durum tuberculum in pulmone genitum, alij etiam abſceſſus coctiles inter aſthmatis cauſas ſint numerandi?* Nam Galenus 4.*de loc*.8. & 6. *epid.cit.* ex crudo ſolùm tuberculo difficilem reſpirationem oriri poſſe confirmat,quod de vero aſthmate,morbo chronico,intelligendum puto. Cæteros verò abſceſſus calidiores, qui citò ſuppurantur, eandem obſtructionem in locis dictis efficere poſſe non eſt negandum; ſed ij neque diu durant, & cum febre conſiſtunt, quæ duæ conditiones, febris videlicet carentia, & chronica natura,ad aſthma conſtituendum concurrunt. Quare alij abſceſſus hunc affectum producunt, ſi lato ſignificato menrem auctorum exponas. Id etiam ſignificauit Aëtius, *tetrab.*2.*ſerm*.4. *cap*.57. cùm ſic ait : *Fit autem coarctatio locorum inſpirationis, quum aut craſſorum, aut tenacium humorum multitudo bronchia pulmonis obſtruxit, aut tumor quiſpiam abſceſſui ſimilis in ipſo conſiſtit.*

Vltimò quærendum : *Vtrùm ex vteri ſuffocatione difficilis reſpiratio poſſit concitari?* Reſpondet Galenus *lib*.6. *de loc. affect.cap*.5. quo loco apnœam ad vteri ſubſequi ſuffocationem affirmat. Ex ſemine enim in vteri cauitate retento,prohibito diſſlari, & putreſcẽnte, eleuantur halitus craſſi, denſi, multi,& frigidi,qui per arterias & neruos, ad thoracem & pulmonem tranſmiſſi, ſpiritus vias conſtipare, cerebrum refrigerare, ſeptum tranſuerſum, primum reſpirationis inſtrumentum, pigrum ad motum reddere poſſunt.

Neque obiicias,ſemen calidum eſſe,neque intra vterum putreſcens adeò poſſe refrigerari, vt ſuperioribus partibus,etſi cùm iis plurimum habeat conſenſum,frigiditatem communicare queat : Nam licèt ex putredine calor ſuſcitetur, *L.meteor*.4. & 11. *meth*. 8. tamen finita putredine,res quæ putruit,relicta à regimine naturæ,frigida euadit, euaneſcente & exoleto calore innato,vt conſtat in cinere, aceto, lacte in grumos conuerſo,ſanguine coagulato.Ita in ſemine muliebri,quod collatione virilis frigidius eſt, conſtat apertè,quod diu in vtero retentum,à calore non gubernatum,exceden-tem frigiditatem nanciſcitur, & veneficam; qua, ob ſummum quem obtinet conſenſum cum diaphragmate, illi immobilitatem conciliat, vitales ſpiritus corrumpit, facultates debilitat, ita vt omnimoda interdum reſpirationis ceſſatio ſequatur.

Signa.

Multa quidem perdoctè Magiſter vigilantiſſimus edocuit, *lib*.4. *de loc. cap*. 4. dum de difficili reſpiratione egit eximiè. In cuius mente enucleanda quærendum primò : *Vtrùm ex vitiata reſpiratione poſſit affecta ſedes indicari?* Cùm enim plura ſint reſpirationis inſtrumenta,aſpera nempe arteria, pulmo, thorax, muſculi intercoſtales dicti, & ſeptum ipſum tranſuerſum, (licet diuerſimodè, nec eodem genere cauſæ inſeruiant,ſed quædam,vt via; vnum,vt aëris receptaculum;alia tanquam eius functionis agentia)non poterit certa determinataque ſedes affecta monſtrari ex vitiata reſpiratione in genere:ex vna tamen ſpecie, non modò loci, verùm etiam affectus indicium aliquod licebit elicere.

Quare eam difficilem reſpirationem,per quam plurimùm dilatatur thorax,ita vt anteriùs ſurſum ad iugulum,poſteriùs ad ſpathulas, lateraliter ad humeros,(ſeu epomides (loci namque ſunt ad humeros attinentes, 1.*de articul*.4.) ſimul moueatur, aut caloris exceſſum in pectoris regionẽ, pulmone, vel corde; aut anguſtiam, vel coarctationem in aliquo inſtrumento reſpiratorio; aut denique mouentis facultatis imbecillitatem ſignificare docet.Nec immeritò vnum ex tribus his,ex prædicta reſpiratione colligit Galenus, quoniam cùm tres illæ ſint tam reſpirationis, quàm pulſus cõtinẽtes cauſæ,vſus,facultas,& inſtrumentum; 1.*de cauſ. pulſ*. 1. neceſſariò ex effectus mutatione, in aliqua ex illis mutatio indicatur.

Verùm auctum quidem vſum, primùmque ex illis tribus dignoſces ex pulſu, expiratione, & caloris acrimonia iuxta thoracem ſenſati. Si magnus fuerit, frequens, & celer pulſus, expiratio multa, confertimque facta, hoc eſt, cum frequentia,& celeritate, imò & cũ vehementia, quam exufflationem appellant, in qua multum & confertim expiratur, 2. *de placit.*& 7. *de vſu part.vtrobique cap*.5. & *alibi*.

Denique ſi pectori manu impoſita,thorax flagrare videatur, caloris excedentis certiſſimas habebis notas in corde æſtuantis,vel pulmone : quod amplius enim ſupereſt indicium, hominem febre,eáque ardenti teneri, vt dicebat Galenus *l.de marcore,cap*.5. Accedunt etiam faciei; oculorumque rubor, capitis ardor, ſitis, & reliqua. Quòd ſi incendij ſignis non ita apparentibus,difficilis illa adſit reſpiratio, in qua plurimùm dilatatur thorax,anguſtiam habebit aliquod ex reſpiratoriis organis,aut enim afficietur guttur,pulmo,thorax; aut ſeptum ipſum : & affecti quidem gutturis indicia petes ex *cap.de pulmonia*; aliorum, ex *infrà* dicendis.

Ad tertiam cauſam,imbecillitatem videlicet facultatis in ſpina, deinceps progreditur : euenit namque, vt omnes etiam thoracis partes dilatentur, ob ſpinæ imbecillitatem,ſiue ex proprio affectu; ſiue vitio cerebri contractam:quamuis illud non aſſequatur plurimi periti Medicorum, qui cùm ſuperiores thoracis partes quieſcere ſolitas, viderent etiam moueri;nullò exuberante calore ad id cogente, coniectabant ab aucto potius mouẽtis facultatis robore, quàm imbecillo;ac minuto prouenire : ſed perperàm,cùm multos iam morituros infernis, & ſupernis thoracis muſculis ſpiritum trahere, ipſi crebrò viderint, omnibus penè membris reſolutis, quibus tamen vim mouentem conſtat eſſe imbecillem. Euentus autem cauſam aſſignat Gal. quoniam dum quieſcit, valétque animal, ſolius ſepti ope efficitur reſpiratio libera,& violentia carens; eo infirmo, vel neceſſitate magis aucta, intercoſtalium etiam muſculorum auxilium concurrit: Si maiori adhuc animal egeat reſpiratione, ſuperiores etiam muſculi operantur,ac ſecundùm omnes partes dilatatur thorax, vt conſtat ex ſuperioribus,& demonſtrat Galẽn.*lib.de vſu reſpir.*& *loc.ſuprà citatis*.

Cùm igitur prædicta organa etiã ex ſpinæ conſenſu poſſint vſque adeò debilitari, vt ſingula non ſufficiant; neceſſe erit in vitæ ſubſidium omnia ſimul cõcurrere; & ex imbecillitate difficilem reſpirationẽ fieri. Porrò quoniam ex triplici occaſione contingit thoracem ita dilatari,ex aucto nẽpe calore, anguſtia alicuius organi reſpiratorij,& infirmata facultate,ab vna,aut alia fieri; ex dilatationis modo dignoſces : Maxima enim diſtentio à calore aucto,dummodò vires conſtent; minor ab anguſtia; minima, nec multa,ſiue non frequens,à facultate imbecilla. Firmabis autem coniecturam, ſi ſimul narium pinnæ moueantur; quod tanquam peculiare debilitatis indicium,non modò 4.*de loc. cit.* ſed 1. *de diff.reſpirat. cap*.23.iungit Gal. Si verò cùm facultate robuſta,calor,& anguſtia iungantur,quod accidit in peripneumonia,omnium maxima fiet, & frequentiſſima reſpiratio.

Hæc ſunt, quæ ex mente Galeni 4. *de loc. cit.* colligẽ poſſunt.Sed contrà multa ſunt, quæ plurimùm vrgent, quæ exponere oportet,vt ſic ipſius doctrina euadat illuſtrior.Et primò ſic. *Vtrùm difficilis reſpiratio, vel calorem adauctum, vel organi reſpiratorij anguſtiam, vel facultatem imbecillem ſignificet?* Quæ pro arbitrio inchoari poſſunt, & terminari; maiora, vel minora fieri; celeriora, aut tardiora, demum ſecundùm voluntatem quouis modo immutari, cauſam aliam quantumuis vrgentem certò atteſtari non valét. Sed huiuſmodi

eſt reſpiratio, igitur difficilis ea, de qua 4.*de loc.*agit Galenus,aliquem ex tribus memoratis affectibus certò non ſignificabit. Non auctum, excedentémve calorem, quoniam reſpirationis magnitudo non minùs etiam ſequitur ad animalis ſpiritus inopiam,quod 4.*de loc.cap.*7.non ſubticuit Galenus: ideò enim ea accidit currentibus, & fatigatis, vt exhauſtus ſpiritus reſtituatur,3.*de cauſ.pulſ.c.*13.nonnunquam propter reſpirandi negligentiam, quemadmodum delirantibus accidit, 1.*progn.*29.& 1.*de diff.reſpirat.* 22. & ad ſpectacula ſtupentibus. Non etiam anguſtiam alicuius reſpiratorij organi ſignificabit, quia de illorum numero cor non eſt;illius tamen affectio non minùs reſpirationem ad quamlibet differentiam pro neceſſitate immutat, quàm inſtrumentorum, quæ in ipſius cordis gratiam operantur.

Denique,quòd nec certò,imò nec vllatenus oſtendat mouentem facultatem labefactatam, multis contendi poteſt:Cum enim reſpiratoria facultas cerebri ſit,non cordis, & ad huius mala plerumque talis fiat reſpiratio, videbatur ex ea potiùs colligenda facultatis cordis, quàm motricis cerebri imbecillitas.Deinde reſpirationis, & pulſus differentiæ proportionales ſunt, & inter ſeſe mutuò reſpondent.Sed infirmata pulſifica vi pulſus redditur minor quàm antè. Igitur ſimiliter eueniet in reſpiratione: & ex conſequenti magna, de qua hîc, non poterit vim imbecillem atteſtari: Maximè quia cum debili facultate exiguus datur calor;ad illius enim proportionem augentur,& infirmantur vires.Atqui ad exiguum calorem tuendum parua ſufficit reſpiratio, imò, & talis requiritur,quia à magna potiùs extingueretur. Igitur ea quæ fit thorace ſecundum omnes partes dilatato, non poteſt ſequi ad imbecillitatem virtutis. Et ex conſequenti, &c.

Dic. Licèt reſpiratio libera & ſana, ex mera caloris neceſſitate oriri non dicatur, propter ingreſſum quem ſimul in ea habet voluntas,ad accelerandum,vel retardandum, quin & ad mortem vſque etiam retinendum, prout oſtendit ſeruus iratus,apud Galenum,*l.*2.*de motu muſculor. cap.*6. cùm tamen voluntariæ actiones vſibus etiam naturæ inſeruiant,& reſpirationis motus in caloris innati conſeruationem dirigatur, nihil mirum ſi ex reſpirandi modo,caloris ſtatum coniiciamus, atque ex reſpiratione illa magna, vnum è tribus colligamus, ex quibus indicatur mutatio in aliqua ex tribus continentium cauſarum.

Etſi autem ſub vſu aucto,animalis etiam ſpiritus inopia,& alia in argumento adducta cõprehendantur,ſatis fuit principalioris meminiſſe, in quo alios vſus ſubintelligendos voluit:neque enim illum ex ſpiritus defectu,propoſitum 4.*de loc.cap.*7. omiſit. Quòd ſi aucti vſus indicia mediocria non ſint, nec æſtuantem calorem præ ſe ferant, & totum thoracem æger mouere videatur, niſi ex debilitate oriatur, conſtrictio in pulmone erit,gutture,vel thorace: vbi enim præ anguſtia quam patitur,organum vnum ſufficienter,& quantum antea ſolebat, non diſtenditur, conueniunt talia in deficientis ſubſidium.

Iam verò reſpiratio, licèt non minùs immutetur ad cordis affectionem,quàm cerebri,ſeu agentis pectoris, ſeu inſtrumenti, &c. cùm tamen finis ſit, ac vſus reſpirationis,& cui illa famulantur,aut vſus, aut inſtrumẽtum, deficientibus aucti vſus indiciis, non cordis,ſed alicuius organi anguſtia ex tali reſpiratione indicatur. Demum aut imbecillitas modo dicto ab aliis affectibus diſtinguenda, mouentis facultatis, non cordis,quæ diuerſa eſt: quamuis enim ob illius affectiones, & vim debilem, plerumque contingat totum thoracem multùm dilatari, fit tamen reſpiratoriis organis, & vi animali iam per conſenſum infirmatis,ad ſpiritus, & naturalis caloris defectum.

Nec putes,magnam eſſe huiuſmodi reſpirationem: A impoſſibile enim eſt talem fieri,vitali,& animali facultatibus ferè proſtratis: verùm quia in omnibus ſimul organis perficitur, & in altum, antè, & retrò pectus diſtenditur, operantibus cum ſepto intercoſtalibus, & ſublimibus muſculis, ingens apparet reſpiratio, cùm talis non ſit, nec magna in reſpirando inanitas, quia per magnum ſpatium vis debilis thoracem dilatare non poteſt, ſicut nec etiam pulſificas arterias; quare viribus exiguis,minor naturali fit pulſus: ex quibus ad argumenta procliuis reſponſio.

Vtrùm ex pulſu differentiæ illæ magnæ reſpirationis poſſint explorari? etiam addubitandum. Quæ in inſtrumento, efficiente, motibuſque differunt, ſimiles mutationes ab vna cauſa non ſuſcipiunt. Atqui in omnibus diſtant pulſus,& reſpiratio:huius enim inſtrumen-B tum,pectus eſt cum pulmone,& aliis *ſuprà* memoratis; agens, animalis virtus; motus tardus: pulſus è contra velox,quinquies enim ferè pulſat cor interuallo vnius reſpirationis;pulſifica facultas, naturalis;inſtrumẽtum cor cum arteriis, *lib.de vſu pulſ.*1. & 1.*de diff. reſpirat. cap.*5. Perperàm igitur ex pulſu Galenus explorat, à quanam ex tribus occaſione,magna illa reſpiratio oriatur,cùm inter ſeſe diuerſimodè varientur,& plerumque alterum illorum opus ſine alterius mutatione,pro vitio ſui inſtrumenti,vel facultatis.In phrenitide enim, læſa animali facultate, magna rara euadit reſpiratio, cum pulſu paruo frequenti;in pleuritide, vitiato reſpirationis inſtrumento, denſa paruáque fit, pulſus magnus,& C ſic in cæteris.

Dic. Si in tribus illis diſtant pulſus, & reſpiratio,in totidem etiam mutuò conueniunt. Primò videlicet in motibus, quia ex duobus contrariis pariter componũtur,per duas ceſſationes, ſeu quietes diſtinctis. Secundò,in vſu,quia eiuſdem gratia fiunt,refrigerandi nempe innatum cordis calorem,diſtenſione;nutriendi animalem ſpiritum,& expellendi fuligines, contractione. Tertiò, & in quietibus,quia vtrobique externa, ea nimirum,quæ poſt dilatationem fit,breuior; interna, ſequens ad contractionem, maior.

Quemadmodum verò operationes illæ non ſubeunt ſubitas mutationes à cauſis,quæ interuẽtu inſtrumẽti, vel facultatis,in quibus diſſident,mutant: ſic ſimiliter immutantur, vbi tertia continens cauſa,vſus ſcilicet in D quo conueniunt, ſuſcipit mutationem.Atque ita quæcunque immutant,intercedente mutatione vſus,ambas functiones ſimiliter mutant,tam ad magnitudinem,celeritatem, ac frequentiam, vt exercitatio, vigilia, balneum,febris,&c.quàm ad oppoſitas differentias: quod tamen intelligendum eſt, dummodò aliquid non interueniat,eam mutationem impediens in vna, non in alia functione. Ob hanc rationem poſt aſſumptum cibum, ex vſu aucto pulſus quidem magnificatur,ſed parua efficitur reſpiratio,ſcilicet quia per magnum ſpatium dilatari non poteſt ſeptum, ob tumentem ex alimento ventriculum, & occupãtem diſtentionis locum:Verùm reſpirationis paruitas frequentia compẽſatur,& quoad fieri poteſt,ſimilis efficitur pulſui, de quo pulchrè Ga-E lenus *cit.de vſu pulſ.* Ac proinde meritò, 4.*de loc.* 4. ex pulſu docet explorare, num ob excedentem calorem fiat propoſita reſpiratio: proportionabiliter ſiquidem immutantur, aucto, vel diminuto vſu; non ſic autem variato inſtrumento, vel efficiente cauſa, penes quæ diſtant,vt diximus. Quare nihil mirum, ſi in pleuritide,vitiato inſtrumento; & in phrenitide, læſa animali facultate, non conueniant inter ſeſe pulſus, & reſpirationis differentiæ.

Altiori verò ſpeculatione indiget: *Vtrùm caloris exceſſus potiùs ex inſpiratione,quàm expiratione ſit venandus?* Ex duobus contrariis motibus, quibus conſtat reſpiratio,inſpiratio refrigerationis cauſa fit;expiratio,vt aduſtæ excernantur fuligines, *l.de vocal.inſtrum. diſſect. c.*8. 2.*de placit.* 4.8. *eiuſd.* 4.2. *de mot. muſculor.*& 1. *de diff. reſpirat.*

*reſpirat.*3.4.*Aph.*58.6.*epid.ſect.*5.*com.*32. Quare inſpiratio, ſeu pectoris diſtentio, ſpiritus latio ad introrſum; expiratio, ſeu pectoris conſtrictio, ad extrorſum dicitur,& ſuffocationis medela: & pro vſu quidem,ac neceſſitate variant. Ergo potiùs caloris exceſſus ex inſpiratione venandus erat,quàm ex expiratione;exuperante ſiquidem calore, quamprimùm magnificatur inſpiratio, & illius refrigerio ac moderationi potiſſimùm inſeruit.

Dic.Quamuis per inſpirationem, refrigerium calori paretur,& aucto debeatur multa,cùm tamē talis etiam inſpiratio fiat propter imminutum ſpiritum,non putat Galenus, vſque adeò certum ex inſpiratione indicium excedentis caloris,ſaltem præternaturalis,1.*de diff.reſp.* *c.*24.imò certius ex expiratione, præſertim multum, & confertim facta,quoniam cùm ita expiratur, neceſſariò colligitur,dari fuliginum aduſtarum copiam, quæ ſolius immodici, & extranei caloris eſt ſoboles: is enim cùm magis exurat,plures fuligines aceruare facit,ideóque maiori indiget expurgatione,quæ expirando peragitur, alioquî ſuffocaretur animal, *lib.de vtilit. reſp. c.*2. naturalis autem calor magis exigit plurimam inſpirationem ad ſpirituum nutritionem.

Quòd ſi vrgeas, inſpiratione moderari calorem etiam immodicum & excedentem, ſimúlque prohiberi fuliginum generationem, atque adeò ob duplicem illum vſum potiùs magnificandam eſſe,ac certius caloris extranei indicium ab ea deſumendum. Dic. Cùm iam fuliginum aduſtarum copia adeſſe ſupponatur, & ab illis retentis,magis quàm à frigidi aëris inopia, periclitetur innatus calor, magis expediebat augeri expirationem in extraneo calore: ideóque illius exceſſum, ab expiratione, præſertim ſi cum vehementia, id eſt, exufflando fiat,venandum docuit Galenus.

Illud etiam non ſilendum dubium: *Vtrùm ex motu pinnarum, facultatis reſpiratoriæ debilitas ſit colligenda?* Licèt naſus dicatur reſpirationis meatus, primúmque reſpirandi inſtrumentum, 11. *de vſu part.*11. in omni tamen reſpiratione, ſiue naturalis ſit, ſeu difficilis, & præter naturam, nares ſemper otiantur, ex Galeno *ibidem, cap.* 2. Nec immeritò, quia cùm par aëris copia trahenda eſſet, motis, vel immotis pinnis, fruſtra quidem,ac ſine aliquo vſu mouerentur,imò cum notabili diſpendio anhelitus, quia ipſarum contractione aëris impediretur ingreſſus. Abs re igitur Galenus ſignum addit, ex alis narium motis, ad reſpiratoriæ facultatis imbecillitatem colligendam.

Dic. Putant aliqui alas, hoc eſt, exteriores narium partes,quæ & pinnulæ nominantur, *lib. introd. cap.*10. etiam inter anhelandum moueri, ſed in ſanis illarum motum viſum fugere, obſcurarique à valido illo, quo vis roborata pectus agitat:ea verò proſtrata ſentiri,viſúque diſcerni, præ exiguitate motionis pectoris;atque ideò ex pinnis narium motis deſtructæ virtutis, ac exitiale indicium deſumi, quia tunc ſolùm ſentitur illa motio pinnarum, cùm reſpiratoria vis præ ſui imbecillitate aërem non per os, ſed tantùm per naſum tentat attrahere. Cæterùm manifeſtè redarguuntur, quoad vtramque cauſam: & primò,quoniam ſicuti dictæ alæ per ſe ſpectatæ,in omni alio affectu permanent immotæ, ita in lethali hoc, & ſummo debilitatis virium gradu, manifeſtè moueri conſpiciuntur. Igitur, &c.

Deinde in homine ſano, rectéque valente naturalis reſpiratio,docente Galeno 11. *de vſu part.*11. non ore, ſed ſolùm naribus peragitur. Igitur ſi aërem trahere per nares,cauſa eſt vt pinnulæ moueantur,perpetuò in ſanis, rectéque valentibus mouebuntur; cuius tamen oppoſitum experimur.

Dicendum, non aliunde dictas naſi pinnulas inter inſpirandum moueri, quàm ob extremum anhelandi conatum: vbi enim præ debilitate,ſeptum cum ſublimibus, & intercoſtalibus muſculis, non ſufficit ad aërē trahendum, agitat etiam natura externas illas narium partes, alioquî ſemper otiantes, vt ipſæ ſimul in deficientis ſepti, & aliorum inſtrumentorum ſubſidium, aëris tractionem iuuent:eo modo quo morti propinqui hiāt, quaſi ita plus aëris intra pectus recepturi;& ſicut per os aliquid attrahere volentes,labia contrahimus,1. *de diff.reſp.cit.* Propter quod ibidem,4. *de loc.*4. & 7. ſignum hoc exolutæ virtutis, & lethale pronuntiatur, maximè ſi inter expirandum pectus collabatur,hoc eſt, ſubitò cadat,non paulatim demittatur:reſpondet enim talis pectoris collapſus,corporis ad pedes procidentiæ, & manus in aëre relictæ prolapſui,de quo 1. *progn.* 15. Quòd ſi aliquando in anhelantibus ex immodico curſu equis,& in hominibus præ iracundia efferatis, ebulliente intra pectus calore,ob validum aëris tractum eæ etiam alæ conſecutione quadam moueri videantur, (non aliter ac cordis motum aures illæ hærentes imitantur)protinus ex vehementia,celeritate, & frequentia reſpirationis, diuerſum deprehendes ab eo alarum motu,qui virium imbecillitate fit: in hac enim paruus eſt, tardus,& rarus anhelitus, atque ideò ab omnibus inſtrumentis,etiam antea quieſcentibus peractus,vt diximus,& 4.*de loc.cap.*7. Galenus edocuit.

Illud etiam proponendum. *Vtrùm differentia difficilis reſpirationis orta ex debilitate, à duabus reliquis, ex calore, & organorum anguſtia, ſignis poſſit diſtingui?* Quamuis difficilis reſpiratio, quæ à Græcis dyſpnœa nuncupatur, ſtrictè, & propriè quidem aliquando accipiatur, pro ea tantùm ſpirandi læſione, in qua velox eſt, & crebra,ſimúlque parua reſpiratio, denſi ſpiritus nomine comprehenſa,3.*de diff.reſpirat.vlt.*& 6.*epid ſect.*3.*com.* 9.& *ſect.*4.*com.*4.quandoque tamen latè, & generaliter ſumitur pro qualibet reſpirationis offenſa,ſimplici,aut compoſita,ſiue velox,ſiue tarda ſit; frequens,aut rara; magna,aut parua;vehemens, aut languida;aut demum quæcunque alia læſæ reſpirationis ſpecies (dummodò apnœam excipias, quam ſpirationem non dixeris, cùm abolita potiùs functio ſit, atque adeò ſymptoma quoddam, pertinens ad genus aliud diuerſum, *lib. de diff. ſympt. cap.* 3. & 4.) Ita 1. *de diffic. reſpirat. cap.* 2. cum ſequentibus,& 4. *de loc. cit.* in quo Galenus docet, quomodo ex difficultate ſpirandi, affectum pectus dignoſcendum ſit.

Quare *eo loco* adducta in medium magna illa ſpiratione,in qua plurimùm eleuatur thorax,tres illius differentias numerat,quas ſimul cum cauſis proſequitur: Primam, in qua muſculi omnes valde diſtenduntur, Secundam, cùm ſoli intercoſtales. Tertiam, vbi cum intercoſtalibus ſimul præcordia mouentur, hoc eſt, ſeptum ipſum tranſuerſum magna eleuatione mouetur.

Si in vniuerſum igitur muſculis omnibus ſpirantem ægrum inuenias,talis reſpirationis cauſam puta,vel virium imbecillitatem,vel viarum ſpiritus anguſtiam,vel multum in corde, & pulmone æſtuantem calorem. Quòd ſi hæ tres cauſæ concurrant,vt accidit nonnunquam,paulo pòſt interitum expecta:fieri enim non poteſt,quin calor immenſus imbecillem facultatem confeſtim diſſoluat, præſertim viarum anguſtia etiam accedente.Si duæ, ſeruari quidem poterit æger, ſed difficulter, quoniam ex calore vehementi, iuncta ſiue imbecillitate,ſiue viarum anguſtia,extinctionis,aut ſuffocationis imminet periculum.

Poſſe autem tria illa muſculorum genera,eorum videlicet qui in diaphragmate ſunt,intercoſtalium,& ſublimium,propter vnam virium imbecillitatem, ſimul concurrere ad ſpirationem efficiendam, & non minùs quàm ob auctum vſum, aut anguſtiam ſpiritalium, ex *ſuprà* dictis liquet manifeſtè. Porrò ſpeciem hanc ex imbecillitate, à duabus reliquis, ex calore nempe, & organorum anguſtia,dignoſces potiſſimùm tarditate, & raritate,(adde paruitatem,ad alias comparatione facta,

& efficax indicium ex narium pinnis contractis,de quo A
ſuprà(demum & exufflationis defectu, quia viribus debilibus,nulla per os facta exufflatione ſolis naribus ferè ſpiritus egreditur. Inſuper nec thorax,etiamſi omnibus muſculis ſecundùm ſe totum moueatur,plurimùm dilatari poteſt,nec celeriter,& valde frequenter:è contrà verò, vbi ex excedente calore , aut ſpiritalium partium anguſtia,ſpirandi difficultas oritur.

De Orthopnœa illud inueſtigandum : *Vtrùm Orthopnoici meliùs reſpirent erecti , quam decumbentes* ? Qui iacentes ſeſe ſentiunt præfocari, & recta ceruice ſpirant, periculoſiſſima ſpecie reſpirationis laborant,& Orthopnoici dicuntur. Aurelianus *lib.*3.*Chronion,c.*1. ex aliorum ſententia ſic ait : *Peſſima*,inquit,*cùm ſit,fortè à contrario ſeu nomen rectæ obtinuit , non ſecus quàm fel dici-* B
tur dulce;Æthiops,albus ; facinoroſus homo, probus. Et ex tali ſpirandi difficultate pectoris anguſtia ſignificatur, quia non facultas ipſa , non vſus (licèt aliquando iungantur)per ſe afficiuntur , ſed inſtrumenta , & inter ea aſpera arteria , præſertimque eius propagines , quæ in pulmones diſtribuuntur : ex eo enim quòd ſtrictiores ſint,accidit promptiùs obſtrui, & anguſtiores reddi, vt 3. *Aph.com.*26.& 1.*de diff.reſpirat.cap.*12. & 7. *de comp. med.ſec.loc.cit.* Qua de cauſa licèt plurimùm dilatetur pectus in huiuſmodi affectione,minùs ſemper ſpiratur, quàm pro neceſſitate & vſu , ob impeditum aëris ingreſſum ex anguſtia, & conſtrictione viarum , propter quod nunquam aëre ſatiantur ægri.

Cur verò ſi decumbunt, ſuffocari videantur, & erecti faciliùs ſpirent , ideóque ſurgere conentur , cauſa vna eſt,quia ex decubitu ſpiritalis via ſtrictior,& angu- C
ſtior redditur , magiſque difficilis fit reſpiratio : cùm enim decumbentibus thorax ſupra ſpinam concidat, neceſſe fit pulmonem cum bronchiis ſimul, à pectore grauante comprimi & anguſtari, atque ita reddi ſpirationem difficiliorem. Corpore autem erecto bronchia magis hiant,magiſque ampliatur ſpiritalis meatus,partim quia in directum extenduntur, partim quia minùs in ſe concidere prohibentur,èx Galeno 4.*de loc.*7.& 3. *progn.*16.

Rurſus erecto homine pectus multò faciliùs diſtenditur , quàm quouis ſitu decumbente : Nihil mirum igitur, ſi in ſubſidium mali vſque adeò vrgentis , erigi conentur. Antecedens patebit , ſi omnes decubitus ſpecies percurras : in ſupino enim venter ſpiritalis prociduus , cùm quoquouerſus inter ſpirandum moueatur, D
aſcendit,quod ſine aucta difficultate fieri non poteſt.In prono,ab incumbente corpore dilatari prohibetur:nec minùs in laterali,ab oppoſito latere grauante.Sola igitur ſupereſt ſine impedimento, & facilior , erecta corporis figura , in qua liberiùs poteſt thorax ad latus moueri.

At contrà eſt argumentum validum in hunc modum. Quod validis , robuſtiſque ſanis difficile eſt , & laborioſum , debilibus ægris fit difficilius, & laborioſius. Atqui ſtatio , & recta corporis figura etiam ſanos fatigat,quia muſculi omnes in actione ſunt;decubitus, propter muſculorum otium , ad quietem facit. Igitur peſſimum erit,ac difficile reſpirantibus ſurgere , & re- E
ſidere,quod docuit Hip.1.*progn.*13. non alleuiabuntur, aut faciliùs ſpirabunt corpore erecto, ſed multò magis decubitu ſupino,quo vires imbecilles conſeruari,repararique ſcribunt multi,& confirmant ex itinere defatigati , qui eum ſitum eligunt ; aut ſi in dextrum , ſiniſtrúmve latus decumbant,quem decubitum Hippocrates commendauit 1.*progn.*16.& Ariſt.6.*probl.*7.

Dic.Fatemur ægrotantes ſtando nimiùm defatigari, & imbecillas eorum vires ex eo ſitu reddi imbecilliores,quàm ſedendo, aut decumbendo : in ſtante ſiquidé muſculi omnes in actione ſunt ; in ſedente pars quieſcit,pars verò mouetur;in decumbente vniuerſim,ferè omnes otiantur;quare tanquam melius,& commodius ægris præcipimus decumbere , quoniam ex otio muſculorum omnium corpus ſuſtinentum, vires vel reparantur,vel ſaltem non diſſoluuntur. Verùm ſi pectoris anguſtia laborent,nec liberè reſpirare valeant, ob magis vrgens opus , ſaltem pectus eleuare commodè conſulemus, quoniam ita ob rationes ſuperiùs notatas faciliùs reſpirant.

Nec verò Hippocrates *in prognoſticis* factum improbat,ſed malum pronunciat reſidere, ratione mali quod inde ſignificatur,anguſtia nempe pulmonis, aut æſtuãs in præcordiis calor,vel grauiſſimus alius labor,nõ patiés ægrum liberè,ſufficientérque eo ſitu reſpirare,quo magis quieſcit,minúſque debilitatur, ſed ſurgere, reſideréque cogit,& peiorem ſitum eligere,in mali vrgentioris ſubſidium,quod ex ſupino, aut laterali decubitu nequaquam paratur, vt dictum eſt *ſuprà*. Supinus verò quantumuis dicatur infirmatas vires reparare,pectoris tamen anguſtiam , & laborem auget , propter quod ſi multùm duret , ob eleuantis ſe thoracis difficultatem, potiùs debilitat.Fatigati verò ex itinere,ſi eam figuram eligant,pectore non laborant;& licet non ita liberè reſpirent, leue damnum ferunt,ob melius quod ſequitur bonum , ex quiete , & virium reparatione. Quia verò eas inſinuat exhauſtas , nec potentes corpus ſuſtinere, ſimpliciter & abſolutè reprobatur hic decubitus in ſignificando,1.*progn.*14. ſubſcribit Auicenna 2.4.*tract.*1. *cap.*42.

Hic enim decubitus , regentis corpus facultatis , ac firmantis illud per muſculos, debilitatem præoſtendit, quæ non poteſt, vt conſueuerat, corporis molem ſuper latus firmare , quin ſtatim in ventrem , aut in dorſum decidat,tracta ab inſita grauitate ; quare imbecillis natura morbo haud poterit reſiſtere. In dextrum autem, atque ſiniſtrum latus decubitus,licèt ſimpliciter tam in ſanis,quàm in ægris commendatur,quia ita ſuauiùs ſoporantur,vt Ariſt.inquit,difficiliorem efficit reſpirationem,ex dictis *ſuprà* : atque ita, &c. Quòd ſi Auicenna ſcripſit 18.3.*tract.*1.*cap.*18.*prope med.* dormire ſuper dorſum eſſe ex iis quæ lapidi renum , & veſicæ conferunt : id de ſolo tempore exitus calculi intelligendum puto , ad quem ſupinus decubitus haud ſecus conferre poteſt,quàm feſtinus per ſcalas deſcenſus, & inæqualis equi vectio,quæ tamen eo morbo infeſtatis extra paroxyſmum non leuiter nocent:in excludendo tamen calculo in renibus, vel vreteribus,vel in collo veſicæ impacto ſuper dorſum iacere,ob viarum laxitatem,caloré ampliorem, vel celerem expulſionem , proniorémque ad exitum poſitum,conferre aliquid poſſe rationi conſonum eſt. Ita ex mente Plinij *lib.*28.*cap.*4.ſupinus decubitus omnibus aliis affectibus incommodat, præterquàm oculis : idque(vt reor)ratione auerſionis humorum, qui in eos poſſunt illabi.

Illud etiam diſcutiendum: *Vtrùm duæ dyſpnϾ ſpecies, ex calore , & organorum anguſtia à debilitate orta , penès magnitudinem , celeritatem , & frequentiam diſtinguantur?* Si enim hac ratione diſtinguerentur, à prima ex imbecillitate orta , ſequeretur tres illas differentias in reſpiratione pariter,& pulſu(quæ variatò vſu ſibi mutuò reſpondent) neceſſariò ſimul, ac æquè augeri,& qualibet immutata oppoſitas tres ſimul acquiri, paruitatem ſcilicet, tarditatem, & raritatem. Atqui non minùs magnitudo,quàm paruitas, citra aliarum mutationem reperiuntur,vt conſtat 1.*de cauſ.ſympt.cap.* 3. *&* 4. & 1. *de præſag. ex pulſib. cap.* 1. & *lib.* 3. *cap.*2. Igitur non diſtinguuntur neceſſariò penes illa tria.Deinde ſi nonniſi vſu aucto acquiritur magnitudo , & duabus adhuc reliquis facultatis , & inſtrumenti cauſis inuariatis, atque plerumque ea ſine aliis ſufficit : vnde in organorum anguſtia ſine calore excedente magnificari poteſt, inſuper & accelerari , & crebeſcere , ſi nec accreſcere eſt opus?

Dic.Non ideò Galenum difficilem reſpirationem,de

qua

qua agebatur, quæque ex calore, & viarum anguſtia oriebatur, diſtinxiſſe per magnitudinem ſimul, celeritatem, & frequentiam, ab alia ex imbecillitate, & hanc ab illa, per oppoſitas differentias, quaſi vellet omnes ſimul neceſſariò, aucto, aut diminuto vſu comparari, atque ita inter ſeſe eſſe inſeparabiles, cùm non ita, imò potiùs ſucceſſiuè acquirantur, vt latè *lib.* 4. *Hiſt. P P. Medic. in com. Hiſt.*8. explicuimus ad Galeni mentem: ſed quia per illas diſcernendæ erant, aut aliquas, parum aucto, parúmve diminuto vſu; aut omnes ſimul, vt cùm nimiùm increuerint, quod ferè ſemper contingit calore in corde, & pulmone æſtuante; vel nimiùm decreuerint, magnáve adfuerit virium imbecillitas, nam tunc prædictæ differentiæ, niſi aliquid impediat, perpetuò coniunguntur.

Conſequenter enucleandum: *Vtrùm ſtertor Aſthmatis proprium ſit ſignum?* Nam ſtertor fieri non poteſt, niſi humor ad aſperam arteriam delatus, ibi retentus ferueat, & ſtrepitum edat, (Arabes Oregmonem vocant) quod ſignificauit Hip. 2. *progn.* 48. dicens: *Mala etiam ſcreatio, quæ non expurgatur, nec proiicit ipſam pulmo, ſed ob nimiam plenitudinem feruet in gutture,* &c. cui feruori reſpiratio ſublimis ſuperuenit. Atqui huiuſmodi humoris feruor in omni aſthmate, ceu in eo quod à tuberculo crudo oritur, non inuenitur. Ergo. At contrà obſtant grauium auctorum vota: Nam Aretæus *lib.* 1. *chronion, cap.* 11. & Celſus *lib.* 3. *cap.* 4. *tit. de difficultate ſpirandi*, §. *cùm vehementior eſt, vt ſpirare æger ſine ſono, & anhelatione non poſſit, aſthma.* Galenus *lib.* 3. *de diff. reſpirat. cap.* 6. Auicenna 10. 3. *tract.* 1. *cap.* 39. Quare propriè illi conuenit hoc ſignum, tanquam frequentiſſimum, dummodò tuberculum crudum excipias; à quo ſi oriatur aſthma, tunc ſonitus non adeſt, qui ab humore pituitoſo, & craſſo generatur ſolùm.

Præſagium.

Vtrùm reſpiratio parua & rara, inter difficilis reſpirationis differentias compoſitas ſit omnium peſſima? Ita probat Gal. *cit.* 4. *de locis affectis*, edoctus ab Hip. *lib.* 1. *progn. text.* 24. dum ſic ait: *Spiritus autem qui creber eſt, ſignificat dolorem, aut inflammationem in regionibus, quæ ſupra præcordia ſunt: qui verò ſpiratur magnus, multôque inter- D poſito tempore, delirium indicat: qui frigidus de naſo, & ore erumpit, admodum exitialis eſt.* Quando enim frigidus de naſo, & ore ſpiritus exit, valde lethalis eſt, quia natiuus calor extinguitur, qui aërem calefacere nō poteſt, quod *lib. de vtilitate reſp. c.* 3. iterum confirmat: reſpirationis enim organa nimiùm ſunt perfrigerata, in quibus cor, vitæ principium ac inſiti ignis fons collocatur.

Hæc reſpirationis ſpecies à Galeno dicitur parua & rara, 3. *epid. ſect.* 3. *com.* 74. in hunc modum: *Didiciſti autem, tum in primo de difficultate reſpirationis; tum ſecundo in præſagia, (vbi hanc dictionem ſumus interpretati: ſpiritus ſi frequens ſit, dolorem ſignificat, vel inflammationem ſupra ſeptum tranſuerſum) paruum eſſe quendam, ac rarum ſpiritum; qui cùm refrigeratur cor, & moritur iam homo, fit.* Quod ſymptomate quodam inſeparabili Hippocrates indicauit hiſce verbis: *Si frigidum è naribus, & ore ſpiretur, exitiale iam eſt admodum:* intelligēs per ſpiritum frigidum de ore, & naribus expiratum, paruam & raram reſpirationem. Vt enim magnus & frequens, immodicum calorem oſtendit, atque idem eſt calidum ſpiritum dicere, ac magnum & frequentem: ad eundem modum paruus & rarus, non alius eſt quàm frigidus. Quia tamē frigidus admota manu percipitur tactu faciliùs, quàm rarus & paruus viſu, continétque ſpiritus frigidus cauſam, propter quam pernicioſus exiſtit, ideò frigidum Hippocrates dicere maluit, quàm paruum & rarum. Hunc Hip. *lib.* 3. *epid. ſect.* 3. *text.* 74. tenuem, & imminutum appellauit, quia interdum properante ad xtinctionem naturali calore, adeò rarus, ac paruus,

A imminutúſque eſt, vt vix intelligas, an ſpiret æger.

Licèt enim aliæ difficilis reſpirationis ſpecies periculoſæ ſint, hæc tamen certam perniciem præſagit in acutis morbis, ingentem caloris penuriam præſignificans. Nec obiicias, acutè febricitantes frigidum non poſſe expirare, ſiquidem in corde calor febrilis eſt accenſus, & in eo viget ignea febrilis caliditas: Nam etſi prope mortem calor ſit intēſior moderato & naturali, tamē quātitas, & copia eius eſt imminuta valdè. Quāuis autem caliditatis ſit propriū calefacere, & permeare, cùm qualitatum omnium ſit efficaciſſima, *l. de conſt. art. med. c.* 9. & 3. *de cauſ. ſympt. c.* 3. tamen quantitatem ad agendum requirit: quia ex ſententia Gal. *lib.* 3. *de temp. cap.* 4. *centeſima vnius ſcintillæ pars, eſt quidem omnium ge- B nere ignis, cæterùm adeò nos non vrit aut excalfácit, vt corpori incidens, ne ſenſum quidem vllum ſui excitet.*

Ex his, Galeni doctrina dilucidè explicatur, lata 6. *epid ſect.* 4. *com.* 3. dicentis: *cor prope mortem frigida intemperie laborare:* tunc enim, vt *eodem loco* dicebat Hippoc. *Signa mortifera apparent, per cutem, nares, calidus vapor: priùs nares ſpiritum frigidum reddunt.* Quod intelligi debet de frigida intemperie, quæ ſequitur diminutionem quantitatis caloris natiui, non autem de frigida intemperie, quæ ſine caloris intenſione infeſtat.

Obiicies deinde cum Gal. *lib. de vtilit. reſp. c.* 3. hoc modo. Si cor eſt frigidum, quo pacto eget inſpiratione? Dic: Licèt calor in ventriculo cordis quantitate paucus C reperiatur, qualitate tamen eſt intenſus, & ob id inſpiratione indiget. Solue ſecundò. Reſpiratio non ſolùm expetitur cauſa refrigerationis caliditatis natiuæ per inſpirationem, ſed etiam expurgationis fuliginum per expirationem, quia tamen non poſſumus expirare, niſi priùs inſpiremus, iccircò inſpiramus, vt poſtea expiremus, & vt aër expiratus fuliginoſa recrementa ſecum deducat. Adde, reſpirationem non ſolùm neceſſariam eſſe ad refrigerandum calorem, ſed etiam ad vitalium ſpirituum regenerationem.

Quæres: *Vtrùm fœminæ difficultati ſpirandi ſint magis obnoxiæ viris?* Dic, quòd licèt fœminæ ſint frigidiores viris, pituitoſiſque magis abundēt excrementis; denſiore ſint præditæ corporis habitu, per quem vaporum, & humorum effluxus non ita liberaliter ſpirat, & viri minùs excrementoſi ſint, calidiores, & graciliores, & ferè raram habent carnis contexturam: tamen illæ difficultate ſpirandi minùs tentantur, quia per vterum, menſtrualéſque purgationes ſingulis menſibus totam craſſorum humorum illuuiem deponunt. Hoc ita eſſe peculiari elogio demonſtrat Gal. *lib. aduerſus Eraſiſtratum, cap.* 5. *in fin.* dum ſic ait: *Velim itaque audias iam veritatem ipſam, me præcone tibi denunciantem, quòd mulier ſi probè expurgetur, neque podagris, neque articulorum doloribus, neque lateris inflammationibus, neque peripneumoniis: ſed neque epilepſiæ, neque apoplexiæ obnoxia ſit: aut ſpirationis, vel vocis ablatione ritè purgata vllo tempore infeſtetur, &c.* Vterus enim cùm ſit totius corporis cloaca, & emunctorium, 1. *Aph.* 2. & 5. *Aph.* 70. & 6. *de loc.* 5. fa- E cilè, & promptè ex eo omnem recipit immunditiem, & maximè à partibus ſpiritalibus confluentem, cum quibus ratione vaſorum obtinet ſympathiam ſummā, vt *lib.* 14. *de vſu part.* 4. & 8. perbellè dictauit Galenus.

Etiam dubitandum: *Vtrùm iuuenes frequentiùs difficultatem reſpirandi incurrant, quàm pueri, & ſenes?* De ſenibus nulla eſt dubitatio, iuxta oraculum Senis, 2. *Aph.* 40. *Raucedines, & grauedines in valde ſenibus coctionem non admittunt*, teſtante etiam Galeno *in com. Neque enim hi ſoli morbi ſenes comitantur ad mortem, ſed etiam nephritis, (id eſt, paſſio renum) podagra, morbus articularis, coxendicum dolores, & quæ laxiori inteſtino, & ſpleni frigidæ inſunt diſpoſitiones, & præterea crebri anhelitus, (quos Græci aſthmata vocant) tuſſes, &c.*

De pueris maior eſt dubitatio: cùm enim plurimum habeant calidi innati, ſuccos crudos non aceruāt, cura-

tionem

tionem autem rheumatici affectus poſitam eſſe in coctione, 2. *Aph.*40. Galenus aſſeruit. Verùm contrà edocuit Hip. *lib.*3. *Aph.*26.30. *&* 31. quibus locis aſthma pueris, & ſenibus familiare eſſe confirmat. Licèt enim pueri concoquant alimenta,& illis quantitate calor inſit magnus, qualitate tamen mitior eſt, quàm vt excrementa ex cibo genita concoquere, & attenuare poſſit.Imò ob vberem caloris copiam, corporiſque raram contexturam, cùm citiſſimè reſoluantur, plurima appetunt, quæ probè haud coquunt: quare obſtructio ſuccreſcit, ex qua omnis morborum farrago ſcaturit,ſi fidem adhibemus Galeno, *lib. de ſuccor. bonit. & vitioſ. cap.*2. cuius cauſa cùm viſcera non ventilentur rectè, nec deinceps munere ſuo fungantur apprimè,ex ineptè elaborato alimento, (ſunt enim voraces, & intépeſtiuè ingerunt)ſuccorum crudorum copia increſcit,quæ non ſolùm difficili reſpirationi, ſed longis, periculoſiſque morbis eos facit aptiſſimos,vt epilepſiæ,vermibus,veſicæ calculis,ſtrumis,crudis tuberculis,]vt infinitis propemodum locis Gal.confirmat,præſertim 2. *progn. vlt.* & *lib.*3.*eiuſd.com.*28.5. *de placit.*7. & 3. *epid. ſect.*3. *com.* 53.& *lib.*6.*ſect.*3.*com.*25.& 3 *de cauſ. ſympt. cap* 3. Iuuenes ob retentricis, expultriciſque robur validiſſimè concoquunt,& excernunt,& ſicciore, acrioréque caliditate craſſas materias ſuperant, & reſoluunt: etſi verum ſit eos ſemel correptos,periculoſiùs ægrotare:nam difficultas reſpirandi, quæ ferè à craſſis oritur humoribus,iuuentuti eſt improportionalis.

Aſthma, & Orthopnœa miſerrimè vexant illos,qui malè formato ſunt pectore, & anguſto thorace, vel à natura,vel ex accidenti, vel ex gibboſitate, quæ dorſum ad externa diſtorquet:hi enim in his partibus maximam debilitatem contraxerunt, & à leuiſſima cauſa offenduntur. Quare ex mente Hippocratis 6. *Aph.* 46. ij ante pubertatem moriuntur. Maximum etiam vertitur periculum, quando cum acuta febre difficultas reſpirationis coniungitur: craſſa enim materia à febrili calore exiccata,craſſior fit,& difficiliùs excernitur.Adde quòd cùm acuta febris plurima aëris frigidi inſpiratione indigeat, & hæc propter anguſtiam fieri nequeat, breui tempore non rectè ventilato corde ſuffocantur,& moriuntur. Si verò febris mitis ſuperueniat, reprobanda non eſt, velut de febri, quæ conuulſioni ſuperuenit,vt iudicat Hippocrates 2. *Aph.*26.& 4. *eiuſd.* 57.hæc enim craſſos humores coquit, lentos attenuat, diſcutit, reſoluit. Denique aſthmatici, & orthopnoici periclitantur maximè,ſi vires valde ſint imbecilles, citiſſimè enim in ſyncopen, & mortem ſubitò incidere ſolent, quam pulſus inæquales, & intermittentes verè prænunciant.

Curatio.

Aſthma,& orthopnœa cùm in cauſa,& parte affecta conueniant,(penes enim magis,aut minùs diſtinguuntur)vnam ſolùm curationem expoſtulant.Huius autem affectus conſtitutio cùm diuturna ſit, & repetat per circuitus, epilepſiæ, aut vertiginis inſtar, interdum acceſſionem concitat acutam, & ſatis periculoſam, quam natura præ vehementia tolerare nequit. Quapropter duplex curandi ratio inſurgit, altera quæ in acceſſione, alia quæ in præſeruatione celebrari debet.

Præſente acceſſione aër attemperandus, vt ne præ frigiditate vehementi humorem craſſum incrudet, qui ferè huius affectus cauſa eſſe ſolet, nec præ caliditate ita liquefaciat,vt fluxilior factus,ex capite maiori cum impetu in thoracem confluat,ſuffocationiſque periculum excitet. Somnus præterea in acceſſione, quantum fieri poteſt,euitandus, ob ſuffocationis quod imminet periculum. Si verò ob virium laſſitudinem, & debilitatem,eo vti æger indigeat,breuis ſit,& interruptus,ex Rhaſio 4.*continent.cap.prop.de aſthmate.*Diurnus,& præſertim meridianus, noxius, ſanis & ægris inutilis, 2. *progn.*11. debilitate enim, fluxiones mouet, cruditates parit,flatus eleuat.

Verùm difficulter reſpirantes,& aſthmatici, capite eleuato,an ſubmiſſo debeant dormire? dubium eſt. Auicenna 5. 3. *tract.*2. *cap.vlt* ſic ait: *Et oportet ſecundùm omnem diſpoſitionem, vt aſſiduet demiſſionem capitis, & teneat decliue puluinar,vel capitale.* Hæc Auicenna ex correctione Bellunenſis. Contrà Oribaſius ex Antyllo, *lib.* 6. *collectaneor.cap.*1.*Figura autem decubitus eorum, quibus caput laborat, in ſublime vergat, præterquàm in phreniticis, quoniam in iis humilem, atque inclinatum decubitum volumus, quia decubitus in ſublime elatus, quodammodo eos perturbat.*

Qui ſitum in ſomno erectum reprobant, ſuam fulciunt placitum Ariſtotelis ſententia, qui 10. *probl.* 53. quærens,cur homo omnium animantium maximè tuſſiat,ſternutet,& grauedine afficiatur:reſpondet id fieri, quia cùm homo recta baſi ſe in ſublime modo ſtirpium attollat, hinc prouenit, eius cerebrum plurimos ex infernis partibus vapores, ſurſum rectà conſcendentes facillimè recipere.

Sed conſiſtamus tantiſper, & hanc deaſcenſu vaporum in accubitu erecto doctrinam contemplemur: Si enim vapores difficiliùs aſcendunt demiſſo capite, quàm eleuato,cur non eundem decubitum in ophthalmia,& dolore capitis à bile, & aliis morbis, qui ex inferioribus elato humore,aut vapore conſtant,approbamus? Deinde,ſi æquè per lineam rectam, à corde, ſeu hepate ad caput in homine ſit tranſitus,& in ipſis brutis,videtur decubitus erectus in aſthmate,& aliis diſtillationibus à capite magis approbandus: ſiquidem humores cùm ſuapte natura graues ſint, difficiliùs erecta figura, quàm demiſſa in caput aſcendunt; ad illa enim quæ ſunt ſublimia,difficiliùs perueniunt grauia, quàm ad ea quæ humilia: Quare in hunc ſenſum *loco cit. ad finem capitis*, dixit Oribaſius, decubitum à pedibus altiorem replere caput,& inſtrumenta ſenſuum: quare Celſus *lib.*4. *cap.* 4. *ſublimem decubitum ſummopere probat.*

Quid ergo reſpondendum ſit Auicennæ, ſubmiſſum decubitum approbanti, iam exaudi. Hic enim auctor eum eſſe præſtantiorem aſſeuerat, quando affectiones rheumaticæ cerebrum per proprietatem infeſtant,quia videlicet ibi humor eſt genitus, nam faciliùs deſcendit,quia grauis eſt, ſicuti humor parieti hærens promptiùs labitur,quàm ſolo effuſus, quod planum eſt. Si verò diſtillatio per conſenſum vexet, approbandus ſublimis decubitus, ex aliorum mente: hac enim figura caput conſtitutum, vapores,& humores difficiliùs abſorbet, imò à ſe longiſſimè arcet.

Solue ſecũdò.Auicenna intelligendus eſt de præcautione, quo tempore imbelles ægri ſuauiter hoc modo recumbentes, vires refocillant; qui decubitus laxum corpus efficiendo, faciliorem vaporibus commeatum præbet, attamen ſua diuturnitate eoſdem concoquendo reſoluit. Cæteri verò auctores erectum decubitum laudantes, de acceſſione interpretandi:quia in ſummiſſo, & ſupino decubitu viarum ſpiritus augetur anguſtia,ſuper illas thorace concidente; erecta verò figura ſedentibus ægris,viæ ſpiritus dilatantur magis,ex Gal. 4.*de loc.cap.*7.*poſt princip.*& 2.*prorrhet.*64. & 3. *progn.*16. *in fine.*

Exercitium fugiendum ex Celſo *loco cit.* qui ſolùm lentam deambulationem aſthmaticis, & difficulter anhelantibus conſuluit.Hæc craſſos humores concoquit, glutinoſos ſecat, partes robuſtiores efficit, & ſuauiter calorem accendit,vt prædictos humores per inſenſilem halitum diſcutere queat. Exercitatio cótrà,quæ iccircò in hoc affectu ſummè vitanda, quia ægros ad anhelofam reſpirationem pronos facit; cùm enim ſit motus vehemens voluntarius,immutans reſpirationem,quam, difficilem,

difficilem facit, & factam adauget, 2. *Aph. com.*20. & *lib. de vtilit. reſpir. cap.*4. fit vt anhelantibus, & ſuſpirioſis, ſit inutilis, & valde noxia.

Vtrùm Venus difficulter ſpirantibus vtilis? Plures ſirmant, quia ex edicto Hip. 6. *epid. ſect.* 5. *text.* 23. *Venus, morbis à pituita remedio eſt*, craſſos enim humores diſcutit: Nam ex cōcubitu venereo, ob motum, accito calore, excrementa per corporis habitum expurgantur, dilatatis vaſis, & cutaneis poris patentioribus factis. At reproba eſt ob cauſas multas: Prima, quia in hoc affectu caput eſt imbecillū valde, cui veneris vſus ſummè eſt aduerſus: nihil enim eſt quod ampliùs illius incommoda perſētiſcat, quàm cerebrum, vtpote laxum, molle, friabile, & exangue, & ex ſpiritibus animalibus ad præſtantiſſimas actiones perficiendas refectionem habens. Secunda, quòd concuſſione valida thoracis, plurima humoris copia ad ipſum concurrit, debilitat, & ad recipiēdos humores promptiſſimum reddit. Tertia, quia timor eſt, ne præ valido motu, vaſa thoracis à mucoſo humore madida, diſrumpantur. Quarta, quia ex vehementi motu, difficilis, ac crebra reſpiratio efficitur. Quare aſſidua venere vtentes in grauiora damna incurrūt, ex frequentioribus interuallis acceſſione miſerrimè oppreſſi, cùm ab ea abſtinentes rarò apprehendantur. Non nego veneris vſum pituitoſis morbis vtilem, dummodò alia non adſit potior indicatio, quæ à viribus deſumitur, quas, præſertim animales, aſthmaticis infirmas adeſſe, *lib.*4. *de loc.*2. Gal. inculcat.

Diuertendus eſt à thorace humor ingenio omni, frictionibus crurum, vinculis dolorificis, cucurbitulis, ligaturis, clyſteribus acribus, & aliis reuellentibus auxiliis, prout *lib.*1. *huius operis c. de epilepſia*, monuimus. At quæres: *Vtrùm vomitus in acceſſione prouocandus?* Non deſunt qui ſuadeant, præſertim quando præceſſit in ventriculo mucoſi humoris copia multa, quam vomitu excernere ſalubre iudicant, quia humore craſſo vēter diſtentus reſpirationem maximè impedit. Cæterùm cùm viſcoſum ſuccum clyſtere, & balneo elidere facilè poſſimus, à ratione videtur alienum, vomitum mouere: attracto enim humore à partibus omnibus ad vitalia membra, vehementi conatu, æger in ſuffocationis periculum incurrit, metúſque eſt ne materia in œſophagum adducta aſperam arteriam opprimat, & ſuffocationem inducat.

Enitendum ſummopere, vt ſputum facile fiat, & tenax humor in pulmone, & eius bronchiis pertinaciter infixus, per ſputum educatur. Hoc opus præſtant expectorantes ſyrupi, decocta, eclegmata, ſiue looch, & cætera quæ pectus à craſſis humoribus repurgant, illos ſecant, attenuant, detergunt, concoquunt, digerunt, quorum copiam ſuprà *cap. de Aphonia* propoſuimus.

Duo ſunt præſidia magna, ſanguinis miſſio, & purgatio, quæ in acceſſione aſthmatica videntur eſſe magni momenti, & multi vſus, & iccircò quærendum: *Vtrùm ſanguinis miſſio conueniat?* Si enim plurima humoris copia repletur, calidi, acris, à capite ſubitò defluentis, quo auxilio promptè ſuccurras, ne ſtrangulетur æger, niſi phlebotomia, ignoro prorſus. Quare ſi diuturna non ſit affectio, vires inualidæ, humor tenax, & frigidus; ſed virtus ſit firma, affectio recens, & cætera conſentiant, ſuffocationiſque periculum immineat, tunc parcè demendus ſanguis, vt fluens, & fluxurus reuellatur humor, ſpiritalia membra tranſpirent, & detracta copia, vaſa pulmonis, & thoracis meliùs dilatentur; maximè ſi ſuppreſſio aliqua ſanguinis adſit vacuari conſueti: tunc enim ſi retenta, aut minuta ſint menſtrua, ad tali ſectionem intrepidè accedes. Contrà è baſilica, vel cephalica, ſi æger per os, aut nares ſanguinem ex interuallis vacuare erat conſuetus. Si verò vires ſatis firmæ non ſint, aut alia adfuerint, quæ ſanguinis detractionem dehortari ſolent, cucurbitulæ

A ſcarificatæ, ſtrenuum leuamen præſtant, femoribus, iliis, & ſcapulis affixæ.

De purgatione: *Vtrùm in acceſſione ſit celebranda?* diſputant auctores. Renuunt plures, quia conuenientior, & magis propria euacuatio eſt illa, quæ fit per ſputum; ea verò quæ fit per alui fluxum iccircò reproba eſt, & nullius vſus: Deinde humores ebullientes, & agitati, ad thoracem, tanquam ad partem debilem decurrunt, & affectum augent. Adde quòd humores in pectore infixi, ope medicamenti expurgantis, difficillimè, aut vix educi queunt.

Sed licèt hæc vera ſint, & ferè in praxi admittenda, & quamuis clyſteres ad reuellendum ſummè iuuent; tamen ſi ex acceſſione vehementi, præſente reſpiratio- B ne difficillima, ſuffocationis periculum immineat, aut pulmo, & pleura coaſſici videantur, non dubitarem præcedente priùs phlebotomia, ſi humor, vires, & acceſſionis vrgentia eam expoſtulent, purgationem leniſſimam offerre, quod ſæpe vſu ſum expertus cum vtilitate ſumma, cuius ope humor fluens, & fluxurus reuellatur infrà, & craſſi, ſiqui in ventriculo, & primis viis rèdundant humores, vacuentur, qui thoracem comprimunt, & reſpirationem impediunt. Si enim Galenus vacuatione per aluum facta, 14. *meth. c.* 8. quum lingua eſſet ita tumefacta, vt ore hominis contineri non poſſet, purgationem violentam, ex ſcammonio, & colocynthide paratam imperauit: & Trallianus *lib.* 4. *cap.*1. in angina, cui febris ſocia ferè eſt ardentiſſimas C eandem adminiſtrauit: cur nos clementem exhibere recuſabimus, quæ citra moleſtiam vllam à viis ſolùm ductuum cauſam antecedentem euacuet, antequàm in partem principem confluat, & maiora damna excitare poſſit. Purgatio poterit parari ex pulpæ Caſſiæ interaneo liquore, Manna, Diaſebeſten, Diaprun. Syrupo ex multiplici Roſar. aut Violar. infuſ. Rhab. aut Agarici diluto, quæ medicamenta cum decocto pectorali permixta, præterquàm quòd tuſſim leniunt, thoracem abſtergunt, ſputum prouocant, peccantem humorem per aluum ſuauiter excernunt.

Extra acceſſionem præſeruandus eſt æger, ne in ſimilem affectionem recidat: quare modum, & ordinem, D in ſex rebus non naturalibus obſeruet. Victus ſit attenuans, cuius vſu gloriatur Gal. *lib. de attenuante victus ratione, cap.*1. *in princip.* Arthritidas, Epilepſias, ſpirandi difficultatem, & alias ſimiles ægritudines inueteratas, & rebelles perſanaſſe, alias verò mitiores reddidiſſe. Num verò in chronicis morbis attenuans victus ſit concedendus, diſceptauimus latè *lib.*2. *Hiſt. PP. Med. in com. Hiſtor.*92.

Materiam alimentorum affabrè propoſuimus *lib.*1. *huius operis, cap. de cephalalgia, & epilepſia.* Potus ſit aqua decocta Adianto, glycyrrhiza, Hyſſop. Praſſio, paſſulis, ficubus, aniſo, cinnamomo, ſem. fœniculi. Vel ſit Cereuiſia defæcata. Vinum, ſi vires valent, interdicendum; nam caput replet: Si verò vires ſint debiles, & crudi humoris adſit copia multa, offeratur tenue, dulce, oli- E gophorum; hoc enim ſuo calore iuuat coctionem, crudos humores concoquit, caput minimè tentat. Vel loco eius hydromel eſt optimum.

Vtrùm autem *copioſus potus aſthmaticis vtilis ſit?* videtur controuerſia apud Galenum: ille enim 7. *ſec. loc. c.* 6. *poſt princip.* ſic inquit: *Omnis autem potus modicus ſit in iis, qui abſceſſum alicubi habent, multus, contrà in iis qui viſcoſis, ac craſſis humoribus ſunt obturati. Etenim pharmaca, quæ eiuſmodi ipſorum humores abſtergunt, neceſſariò quidem tuſſes mouent, non verò facilè per ſputum reiicitur quod abſterſum eſt, ob craſſitudinem videlicet. Quapropter humectatione plurima opus habent, quò facilè efferatur.* Idem aſſerit 4. *acut. com. vlt.*

Contrà docent Arabes cum Meſuē *cap. prop.* qui parcum potum illis concedunt; multus enim replendo ventriculum, ſeptum tranſuerſum comprimit, & ex

conſequenti

conſequenti difficultatem reſpirationis adauget. Controuerſiam hoc modo reſolue. In prandio, & cœna parciſſimè bibendum, ob rationem dictam, & ne ventriculi concoctio interturbetur. Noctu, & interdiu copioſiùs, præcipuè coctione peracta. Hæc ſolutio eſt ad Auicennæ mentem, 10.3.*cap.*40.*ante med.* cùm inquit: *Et oportet vt elongentur inter cibum, & potum, & non ſatientur ex aqua ſubitò, imò pluribus vicibus.* Idem docuit Meſuë dicens: *Et potus ſuper cibum eſt iis malus, quare oportet vt expectetur ſupra cibum diu, dein bibat parum hora poſt horam.*

Hac inſtituta victus ratione, ſi nihil ſit quod impediat, vena ſecanda baſilica, ſiue mediana, ſiue tali, partis mandantis conſideratione facta. Propinentur deinde medicamenta, quæ incîdant, abſtergant, humorúmque craſſitudinem, & lentorem attenuent. Hæc longo temporis ſpatio offerri debent: nam humor contumax eſt, lentus, mucoſus, & viſcidus. Præparatis humoribus, clementia expurgantia porrigenda; à violentis enim craſſus humor & glutinoſus, abſumpta parte tenui ampliùs induratur, & expulſioni fit magis ineptus. Syrupi ſunt optimi, capil. vener. liquiritiæ, de Hyſſop. De Praſſio, Oxymel ſimplex, & compoſ. Debent diſſolui cũ aq. fœnicul. vel decoct. capil. vener. Hyſſopi, Praſſij, Scabioſ. Betonic. Paſſular. ficuum, Dactylor. Inter expurgantia præſtant Agaricus trochiſcatus, Catholicum, Diaphœnicum, Elect. Indum, Pilulæ Aggregat. Alephang. Cochiæ, de Hiera.

Corpore expurgato, mirificus eſt, & maximè laudabilis, à Galenóque & aliis priſcis probatus terebinthinæ vſus, calefacit, enim abſtergit pectus, viſcera à bilioſis, & pituitoſis humoribus repurgat, ex Galeno 5. *de ſanit. tuend. cap.* 9.

℞. Therebinth. abietin. lotæ ſemel cum decocto glycyrrh. ℥.j. Diſſolue in decoct. pectoral. aut oleo amygdal. dulcium & fiat potus.

Si in hac forma, ad aſſumendum ſit horribilis, diſſolue cum vitello oui: Vel ea in bolos cum ſaccharo, vel pilullas redigatur.

Denique vt reliquiæ humorum in thorace, capite, cæteriſque viſceribus infixorum, paulatim vacuentur, vtiliſſimum erit alternis diebus ſyrupos expurgantes offerre diluculo, quantitate quinque vnciarum.

℞. Radic. enulæ campan. ariſtoloch. rotundæ, an, ℥.ij. *hyſſopi montani, capil. vener. an.* M.j. *glycyrrhiz. raſæ, & contuſæ,* ℥.ij. *praſij,* M.j. *paſſular.* ℥.ij. *Dactylor. ſine nucleis.* N.x. *ficuum pinguium,* N.vj. *prunor. exacinat.* N.xij. *amygdal. dulcium,* ℥.j. *ſtrobylor.* ℥.ß. *iuiubar.* ℥.j. *ſem. vrticæ,* ℥.ß. *radic. ireos,* ℥.ß. *thymi,* M. ß. *tuſſilagin.* M. j. *ſem. lini, fœnugræci, an.* ℥.j. *flor. violar. flor. borrag. flor. bugloſ. an.* ℥.ß. *fol. ſennæ* ℥.j. *epithym. polypod. ſem. cartham. an.* ʒ. iij. *cinnamomi,* ʒ.j. Coque ſecund. art. in ſufficienti aq. quantitate, quouſque remaneat ℔. ij. In colatura infunde per noctem, *Agarici trochiſcati,* ʒ.ij. *mechoacæ,* ʒ.iij. Cola iterum, & adde *Syrup. de ſenna, ſyrup. de epithym. an.* ℥. iij. *ſyrup. ex plurib. infuſ. violar.* ℥.iv. Cum ſacccharo, omnia bulliant lento igne, quouſque acquirant conſiſtentiam ſyrupi longi. Cola, ſerua.

His peractis exhibenda ſunt, quæ intemperiem frigidam & humidam pectoris corrigant, partes ſpiritales roborent, ſputum prouocent.

℞. Theriac. magnæ, mithridat. an. ℥.j. *diamoſchi dulcis, confect. Diaxyloaloës, an.* ℥.ß. *conſeruæ borrag. conſeruæ capil. vener. an.* ℥.j.ß. *confect. hyacinth. confect. alkermes, an.* ʒ.j. *ſem. aniſi,* ʒ.j. *cinnamom.* ʒ.ß. *pulu. pulm. vulpis,* ʒ.j.ß. *pulp. paſſul. pinguium,* ℥.j. *penidiarum,* ℥.ij. *ſucci hyſſopi, ſucci liquiritiæ, an.* ℥.ß. Cum hydromelitis, & ſacchari, an. part. æqualib. fiat conſerua.

Vtrùm Ius Galli veteris: Aſthmaticis prodeſſe poſſit? dubium eſt. Arabes laudant: alij diſſuadent, quoniam hoc auxilium ratione, & experimento noxium, & inutile æſſe rentur. Si enim gallum infarcias, & concoquas

A cum expurgantibus, vt Senna, Carthamo, cùm hæc pauciſſimam admittant ebullitionem, vim omnem ſoluendi amittunt, igneis partibus diſſolutis, ſicut cætera attenuantia, & diſcutientia, vt Marrubium, Praſſium, Hyſſopum, Adiantum. Si carnem galli contempleris, partes illæ nitroſæ, quibus maximè prodeſſe ius galli veteris priſci ſibi perſuaſere, tanquam terreſtres ſubſident, atque in percolatione reiiciuntur; cæteræ verò ex cute, pedibus, alis, muſculoſis & neruoſis partibus remanentes, craſſæ ſunt, ac lentæ, quæ potiùs incraſſant humorem, eúmque excerni prohibent.

At his reiectis, fidendum eſt antiquorum dictis. Gal. enim *lib.* 11. *ſimpl.* ius gallorum ſubducere aluum affir-
B mat; nitroſis enim partibus conſtat, quarum ope ventrẽ proritat: cuius doctrinam omnis Medicorum chorus firmat, & amplectitur, præſertim Meſuës *tract. de ſimpl. med. fac. c. de iure Gallorum*, ſi in eo incoquantur medicamenta flatus diſſoluentia, & pituitoſos humores expurgantia. Neque obiectiones ſuperiores quicquam euincunt: quæ enim tenui ſubſtantia gaudent, & vehementem ebullitionem non tolerant, in fine coctionis infunduntur, vt vis eorum liquori communicetur, ne præ mora euaneſcat. Contrà quæ craſſa & ſolida ſubſtantia conſtant, in prima ebullitione infunduntur. Deinde Medici ius galli in potum exhibent, non reſiden-
C tiam, quæ ſolùm clyſteris modo infuſa prodeſſe ſolet. Et licèt hoc ius ſubſidens craſſa conſtet ſubſtantia, & obſtruere videatur, potentia tamẽ attenuat, deobſtruit, aperit, incîdit, craſſos humores attrahit, ſputum mouet, flatus diſcutit. Quare hoc ius non ſolùm aſthmaticis, ſed affectibus frigidis, & melancholicis ſummo eſt auxilio, expurgátque pituitoſum, vel melancholicum humorem, pro varia medicamentorum permiſtione quæ concoquuntur. Quare ſi morbus à melancholico ſucco ſcaturiat, vt Manna, Melancholia, febris quartana, erratica, lienis durities, lepra, cancer, & alij cutanei affectus, melanagoga infundere oportet. Si ægritudo ſit pituitoſa, phlegmagoga ſunt vtilia.

Ergo ad ius purgatorium, eligatur Gallus rufus, plurimùm annoſus, ſed tamen adhuc ad motum, pugnam,
D & coitum alacer, & in dimicando validus, medius inter macrum, & pinguem, furfure, melle, & pauco ſale priùs nutritus, plurimùm defatigetur, & exenteratus infarciatur, *Agarico, ſenna, floribus cordialibus, ſem. cartham. hyſſopi, marrubio, paſſulis, adianto, polypodio, cymino, thymo, ſatureïa, aniſo, cinnamomo, prunis, iuiubis, radic. enulæ campanæ, epithymo, pulmon. vulpis triturat. ſale, anetho, dactylis, ficubus*: Quæ omuia appoſita aq. quantitate ſufficienti coquantur, quouſque caro ab oſſibus ſeparetur. Medicamentorum verò infundendorum quantitas, varianda pro virium tenore, anni tempore, temperamento, &c.

Fontanellæ in brachiis adapertæ, ſummum auxilium præſtant. Cucuphæ exiccantes capiti applicitæ, optimæ. Sudorifica ex Ebeno, ſmilace aſpera, & radice Chinæ parata, exiccant, roborant, thoracem abſtergũt,
E flatus diſcutiunt, craſſos humores abſumunt, dummodò in decoctione apponas medicamenta ſputum mouentia, & reſpicientia pectus, vt radices Helenij, paſſulas, adiantum, iniubas, &c.

Suffumigia per os accepta humorem in thorace contentum abſumunt, ſed caue ne in acceſſione hoc auxilium exerceas; periculum enim ſuffocationis vertitur: nam hoc tempore aëre libero indiget ægrotans. Forma eſto hæc.

℞. Thuris, maſtich. myrrhæ. ſtyracis calamit. an. ʒ. j. *gummi iuniperi,* ʒ.ij. Cum terebinthina fiant formulæ cicerales.

Dubitabis: *Vtrùm Aſthmaticis Arſenicum in potum offendum?* Arabum primarij ſuffumigia ex Arſenico parãt ad exiccandum. Audaciores in eundem vſum in potum propinant: ita ait Auicenna 9.3. *tract.* 1. *cap.* 40. *de cura aſthmatis. Et ex medicinis fortibus eſt Arſenicum cũ gummi pini,*

pini, ex quo fiant pilulæ ad aſthma. Et detur in potu arſeni-cum cum aqua mellis? Idem aſſerit *lib.2.tract.2.cap. 49. de Arſenico.§. Datur ad potandum cum hydromelle, cùm gummi pini, ad tuſſim antiquam, & ſputum ſaniei.* Firmat 10.3. *tract. 5. cap. 6. de cura vlcerum pectoris, & cura phthiſis,* dum ſic ait: *Et quandoque adminiſtrantur in hac ægritudine genera ſuffumigationum, & exiccantium, & mundificantium, quibus fit ſuffumigatio cum traiectorio. Et ex iis ſunt illa quæ recipiunt arſenicum.*

At ſi verùm debemus affirmare, periculo non caret vti ſuffumigiis, in quæ ingreditur arſenicum, tantum abeſt vt commodum ſit illud per os exhibere: nam venenoſum eſt, partibus præcipuis infenſum, & ſuffitu applicitum rectà thoracem permeat, cor inquinat, pulmonem lædit, inflammat, cùm ex Paulo *lib.7.tit.de arſenico,* cauſtica vi præditum ſit. Neque dicas, in exigua quantitate oblatū poſſe offerri, & permixtum aliis medicamentis cardiacis, quæ illius malitiam retundant, partéſque principes roborent, velut præcipitatū cum rhodo ſaccharo exhibemus: Quoniam cum plurima ſint, quæ vehementer exiccant & abſtergunt, fruſtra, & cum incommodo ſummo illud eſt exhibendum, quod in parca quantitate etſi ſit aſſumptum, ſemper nocere ſolet: præcipitatum autem ferè offertur in morbis pertinacibus partium extremarum, vt morbo Gallico, in quo partes præcipuæ affectæ non ſunt; contrà in aſthmate, & phthiſi partes vitales præſtantes laborant.

Amplius. Arſenicum eſſe venenum, & quidem peſſimum, & præſentaneum, docet Dioſcorides *lib.5.c.29.* ſi enim potetur, facit alui; & inteſtinorum cū grauiſſima eroſione dolores. Deinde plantis, brutis, & metallis eſt aduerſum valde. Quare ſuffitæ arſenico plantæ pereūt: Mures, lupique, ſi ex eo ederint, nec aquam bibere poſſint, non ſolùm moriuntur, ſed in rabiem adeò efferantur, vt ſui generis animalia inuadant, & quæcunque momorderint, eadem corripiantur rabie, vt totum genus breui peſſum eat. Hac arte domum muribus ſcatentem facilè expurgabis: eadem ſyluas & nemora liberabis lupis. Imò auro, & argento eſt venenum: eſt enim natura ſulphureum, calidum, ſiccum, ideóque putrefactiuum, mordicatiuum, vrente facultate præditum, idque tam combuſtum, quàm vſtionis expers, ex mente Alberti Magni, *lib.5 mineralium, cap.5.*

Dic ergo pro tutela Auic. Arſenicum Arabum eſſe Tragacanthum Græcorum. Deducitur hæc expoſitio ex Auic. ipſo, qui *4.4.tract.2.cap. 5.de cura caſus, & offenſionis ad lapidem, aut parietem, aut aliud,* illud aſſumendum imperat, dum ſic ait: *Et arſenico eſt virtus mirabilis; in omnibus quæ ſunt neceſſaria de incarnatione, & reſolutione ſanguinis, & prohibitione nocumenti, cùm in potu ſumitur.* Quæ omnes Tragacantho conueniunt facultates: cùm enim auxilia debeant contendere cum morbis, in magnitudine, & celeritate, dicendum non eſt auctoré tantum in morbo non ita ſæuo, perniciem minante, vt caſus, & offenſio, tam pernicioſum venenum obtuliſſe. Vel ſi pro arſenico, *arſeni* legas, quam cinnamomi nigri ſpeciem eſſe teſtatur Auenzoar, *lib.2.de curat.renum calculi agens,* Arabes à tanta calumnia liberabis. Quòd ſi tuberculum durum aſthmatis ſit cauſa, curatio tentanda, quam propoſuimus *lib.2. Hiſt.PP. Med.in com.Hiſt. 12.* & *lib.1.de praxi admiranda, obſ.112.* Num verò in affectibus thoracis, à craſſis ſuccis ſubortis, humida, vt monuit Trallianus, an ſicca & calida, vt voluit Gal. ſint offerenda, lege *lib.2. Hiſt. PP. Med.in com. Hiſt.36.*

OBSERVATIO I.

Importunum Aſthma, cauterio, in capitis ambitu & nucha celebrato, perſanatur.

CONſulit famigeratiſſimus Aëtius, *tetrab. 2. ſerm.4. cap.55.in fin.* in aſthmate diuturno & ſæuo, cerui-cem & pectus candenti ferro inurere, vt humor in thorace impactus vlceribus diutius fluidis permanentibus, extrahatur foras: quod auxilium præterquam quòd crudeliſſimum eſt, & rarò in vſum admittendum, violenter ex toto conuocat humorem ad pectus, & malum conduplicat. Dicam quod fidiſſimo experimento adinueni. Plures aſthmatici, per circuitus grauiſſimis acceſſionibus oppreſſi, magna remediorum ſilua reiteratà ſæpius, vix opem ſenſere vllam. Tandem cùm à capite fluxio irrueret in pectus, excitatis in circuitu capitis vſtionibus multis, aliquamdiu leuati ſunt, per vlcera paulatim ſanie emanante. At cùm ex habituali cerebri intemperie, de nouo humor noxius regenitus in thoracem conflueret, excitato fonticulo in nucha in poſterum ſunt præſeruati: nam quidam ex longioribus interuallis acceſſione premebantur, alij eam experiebantur leuibus ſymptomatis comitatā. Plurimi, præſertim iuniores, omnino ſanati, qui ſi fortè longo temporis decurſu foramen fontanellæ erat occluſum, & ſupprimebatur ſanies, eo aperto cauterij actualis, vel potētialis ope, & emanante pure, ad priſtinam ſanitatem reuertebantur. Tantæ vtilitatis, & efficaciæ eſt, vacuationes ad originem fluxionis exercere!

OBSERVATIO II.

Orthopnœa ex læuium arteriarum pulmonis obſtructione, ex flatu craſſo ſuborta, per circuitus inuadens, Ebeni decocto curata.

PAuci fuere Medici, qui de obſtructione læuium arteriarum pulmonis diligenter conſcripſerint, apud quos conſtat ſolùm ab humoribus craſſis, aut tuberculo pulmonis originem ducere, prout *4. de loc. 8.* propoſita hiſtoria Antipatri celebri, docuit Galenus. Hanc ſolùm ex omnimoda pulſus inæqualitate eſſe venandam, vnanimiter firmant: quæ cùm cauſam habeat fixam & permanentem, continuò & inceſſanter affligit. Aliam tamen eſſe aſſignandam cauſam, nempe flatum craſſum & nebuloſum, ſuo corpore arterias has opplentem vſus edocuit. Cùm enim plurimos repentè viderem ſyncope prehenſos, citra reſpirationis difficultatem vllam, & in pulſu inuenirem inæqualitatem, non ſolùm in multarum pulſationum cumulo, quam ſyſtematicem vocant, verùm in vnâ arteriæ diſtentione: (nam pulſationes erant magnæ, & paruæ; celeres, & tardæ; raræ, & frequentes; validæ, & imbecilles; decurtatæ, intermittentes) præfatus periculum, remedia præſcripſi, de ſalute deſperans. At factum eſt vt ægri, purgantium, & enematum carminantium ope, excreto per vtrumque ventrem flatu multo, deinceps conualuerint. Plurimis ventriculus, aliis lien, multis vterus, ſeroſi, & flatulenti ſcatebant copia multa. Quod malum cùm per multos annos veluti in orbem per paroxyſmos inualeſceret, phlegmagogis, hydragogis, roborantibus parti mandanti admotis, vt fomentis, vnguentis, emplaſtris: tabellis, pulueribus, conſeruis adhibitis: fonticulis in cruribus excitatis: denique Ebeni, & Smilacis aſperæ decocto per plures dies exhibito, cuius beneficio ciebatur ſudor, omnino ſuccubuit.

OBSERVATIO III.

Ad Aſthma ex flatu ſubortum, electuarium mirabile.

SÆpe acceſſio Aſthmatica ex flatu ſuboritur, qui ex ventriculo elatus aſperam occupat arteriam, & cōprimit. In acceſſione plura ſolent machinari auxilia, carminan,

carminantia,& diſcutientia.In præſeruatione hoc electuarium eſt valde proficuum: roborat enim naturales partes,& mirandum in modum flatus abſumit,diluculo aſſumptũ quantitate vnciæ ſemis,ſuperbibito mero.

℞.*Theriac.Andromachi, Mithridatij, confect. Alkermes,confect.hyacinthor.an.℥.ß.conſerua flor. anthos, conſerua flor.ſaluiæ,conſerua flor.borrag. an. ℥.ß.aromatici roſati, diarrhod.Abbatis,diamarg.calidi,diamarg. frigidi, an. ʒ.j. agallochi, ℈.j. ſem. carui,ſem. marathri, ſem.aniſi, an.℈.j. glycyrrhiz.raſæ,& contuſæ,ʒ.ij. cinnamom.electi, ʒ.ß. eboris,℈.j.acori,℈.ß.diamoſchi dulcis, ℈.ß. diacymini,diazingiber.diatrion pipereon,an.℈.j. conſerua radic. enulæ, conſerua abſinth. Roman.an. ℥.ß.pulp.ſem. cartham. ʒ. ij. mechoac.ʒ.j. tartari vini albi,dianiſi, ℈.ij. radic. chinæ. ʒ.iij.* Omnia hæc excipiantur cum ſacchari, & mellis, an. part.æqualibus,& fiat electuarium.

OBSERVATIO IV.

Importuna orthopnæa, Noctuæ puluere curata.

Tradunt experimentatores, nullum eſſe pro difficultate ſpirandi ſalubrius puluere noctuæ, auxilium.Quod quidem eſſe vanum ſemper mihi perſuaſeram,monitus cõſilio Galeni,qui 10.*ſimpl.tit.de ſanguine columbæ, in fin.* veluti irridet Medicum noctuæ ſanguine,aut carne vtentem in difficili reſpiratione,citra vtilitatem vllam. Tandem vrgente aſthmatico, qui pro ſui ſalute nullum præſidium intẽtatum reliquerat,hoc remedium tento. Aſſumo noctuam, & viuam in ollam coniicio, & ſuperpoſito operculo in fornacem immitto: ex qua combuſta puluerem tenuiſſimum paro, adiecto ſaccharo, quem cum potu omni epotandum impero.Poſt menſem acceſſiones non ita fortes recurrere. Audacior factus ex puluere cum melle electuarium paro, cuius ſemiunciam manè, & noctu propino. Hoc auxilio adiutus æger decumbere potuit, & ab eo plures alij haud exiguam ſenſere opem, qui antea quoque aliquot non paucis annis in ſedili noctu capiebant ſomnum, omni auxilio deſtituti: Nam vt ait Paulus *lib.7. rubrica, de ſanguine noctuæ: Sanguis cum vino, aut aqua potus,ſpirandi difficultatem adiuuat.*

CAPVT VIII.

De palpitatione Cordis.

Definitio.

DE cordis affectibus potiſſimis & frequentioribus, nempe palpitatione,& ſyncope,in his duobus capitibus diſceptabimus. Sed antequam de illis agamus, de cordis temperamento,nutrimento,eius ſero, & adipe,quædam prælibemus, in quibus dirimendis auctores plurimi inter ſe fuere diſcordes. Et primò quærendum: *Vtrùm cor ſit omnium membrorum calidiſſimum?* Hoc ita eſſe ſcribit Galenus, 1. *de temp. vlt. ante fin.* §. *Sanguis verò à corde ſuum accipit calorem, &c.* & *lib. de fœt. format.cap.3.ante fin.* §.*Cor verò quaſi quendam ignis focum animalia ſunt ſortita,*& *lib. de vſu pulſ. cap.2. ad fin.* agens de calore cordis, affirmat eſſe veluti flammam, & 2.*de temp. cap.* 3. ſic ait: *Calidior verò non modò his, ſed etiam omnibus planè corporis particulis, quod etiam ſenſu clarè deprehendas licet, in pectoris animalis diſſectione, ſi digitos in ſiniſtrum eius ſinum immiſeris, inuenies enim locum hunc omnibus, quæ in animali ſunt, non paulò calidiorem.* Repetit *lib.de inæqual.intemp.cap.5.*& *lib.5.de loc. affect. cap.1.* cor, fontem caloris natiui appellat. Idem ſcribit Ariſt.2.*de part.animal.cap.7.poſt med.* §. *Sed enim cor,& iecur.*Probat Auic.1.1.*cap.2.*ex fabrica,& conſtitutione cuiuſque animalis perfecti: ſi enim originem caloris influentis, opus reſpirationis & pulſus, ſummo & diuino artificio, ad excedentem cordis caliditatem attemperandam fabricatum, ſpiritus vitales calidiſſimos ab eo progenitos contemplemur,ipſum eſſe membrorum omnium calidiſſimum inueniemus.

Neque obiicias primò. Cor eſt membrum organicum,ex triplici fibrarum genere conſtans, membranis, venis, arteriis, & neruis, quæ more aliarum partium ſpermaticarum,frigidæ ſunt. Dic,quòd licèt hæ partes innata ſua temperatura frigidæ ſint, & carni cordis contrà opponantur; tamen hæc tum calore ſuo, tum maiore mole, & ſubſtantia ſua dura,compacta, (denſitas enim materiæ ad actionem valde conducit) alias partes valde ſuperat.

Neque obiicias ſecundò:carnem cordis eſſe craſſam, ſolidam,frigidam,ſiccam,& terreæ temperaturæ participem. Nam ex ſecundis qualitatibus temperamenta mixtorum non colliguntur,cùm calx,arſenicum,ſublimatum,& ſimilia habeant temperaturam ignis,at verò ſubſtantiam, & qualitates ſecundas,terræ. Hoc modo caro cordis igneam obtinuit temperiem,cum ſecundæ qualitates à ſubſtantia terræ emanent.

Neque obiicias tertiò, quòd cor nutritur ſanguine craſſo,& ſpiſſo,*l.6.de vſu part.cap.*17.Nam ita fuit conſtitutum à natura, vt proportione reſpondeat alimentum membro alendo:eſt autem cor fibroſum,ob robur quo indiguit ad validas,& perpetuas motiones obeundas;craſſo ergo indiguit alimento,præſertim parte externa, quæ à vena coronali nutritur,& hæc à caua oritur,ante ingreſſum cordis,ne ſanguinem calore tenuatum eò ferat.Pars verò intima cordis,ſanguine nutritur tenuiori,& elaboratiori, è cordis ſinibus ſibi proximis attracto; non enim eò fertur vena coronalis, ſed in parte extima fuit exhauſta. Craſſo ergo ſanguine nutritur pars extima cordis,& minùs craſſo,intima; vtroque tamen admodum calido, vt proportio ſemper alimenti ad alendam partem ſeruetur.

Neque obiicias quartò.Cor in cibum aſſumptum eſt difficilis coctionis,& ſanguinem melancholicum præbet,ex Galeno *lib.3.de aliment.facult.cap.*12. Cor, ſubſtantia quidem caro eſt fibroſa,ac dura, ideóque ad coquendum eſt difficile, & tardè permeat; ſi tamen probè conficiatur, alimentum corpori exhibet non paucum,neque mali ſucci. Nã cor mortui animalis, æthereas,ſpiritales,igneáſque partes amiſit, ita vt melãcholicum ſuccum gignere ſit aptum, perinde ac ſanguis, à quo ſpiritus euanuit,& cutis,quæ licèt viuente animali eſſet temperata,in cibis ſumpta, vitioſum ſuccum ex ſe præbet. Deinde cor animalis mortui non eſt ita calidum,ſicut in viuo, quia forma cadaueris non expoſtulat pro ſui conſeruatione eam caliditatem,quam forma viuentis requirit,vt exiſtat in illa materia,in qua nunc eſt forma cadaueris.Quare Gal. abſolutè non aſſeruit, cor in cibo adminiſtratum in ſanguinem melancholicum permutari, ſed ex dura, ac fibroſa ſubſtantia conſtare affirmat,ob quam tardè permeat, & difficilè concoquitur. Licèt autem hoc proferret,nihil argumẽtum concluderet, cùm aliud ſit loqui de temperatura corporis mortui,aliud de temperatura hominis viui.

Neque obiicias quintò,quòd aqua inuenitur in pericardio ab ipſo corde generata: quia illa circa cor gignitur ex vapore ſanguinis, & ſpirituum ad pericardium accedente, cui aut ea vis peculiaris data eſt propter eius aquæ, cor ipſum irrorantis vſum, aut ſufficit ipſius tunicæ denſitas, ac frigiditas, præ qua vapor detentus in aquam conuertitur,non aliter quàm in operculo collæ,aut in vaſis diſtillatoriis experimur.Cur verò cor dicatur ab Auerrhoë frigidum,ratio eſt, quia ad illius baſim, quæ nobilior eſt eius pars, copioſiſſimus adnaſcitur adeps, cuius efficiens cauſa apud Galenum videtur eſſe frigus,qua de re *infrà* diſceptabimus.

Vtrùm Cor ſit ſpiritu vitali calidius? etiam litigium eſt apud

apud auctores. Auicenna enim 1.1.*cap.*2.in primo loco calidorum numerat ſpiritus,deinde cor.Deinde cor eſt membrum organicum, conſtans ex pluribus partibus frigidis,ſpiritus eſt res ſimilaris conſtans ex calidis.Inſuper ſicut non eſt inconueniens, quod flaua bilis generetur ab hepate,& ſit calidior ipſo;ſic ſpiritus à corde generatus, hoc erit calidior. Ita ſenſit Auerrhoës *lib.*2.*collig.cap.*2.& 3.& priùs docuit Hipp. *lib. de carnibus, num.*7. Cuius etiam non leue argumentum eſt, ipſius tenuitas,& mobilitas,& calor qui per animi affectus ad eius præſentiam,ſicut frigus ad abſentiam,affatim ſequi ſolet.

Nec obſtat, quòd agens paſſo debeat eſſe præſtantiùs, & propter quod vnumquodque tale, & illud magis: Spiritus autem ſunt calidi,propter cordis efficientis,& gignentis caloré.Ergo cor ſpiritibus eſt calidius. Dic, quòd duobus modis poteſt conſiderari, ſpiritum vitalem eſſe magis,aut minùs calidum, quàm cor:Primo modo reſpectu totius cordis,quatenus compoſitum quoddam ex venis,arteriis,neruis,membranis,fibris,& carne includit: alio modo præcisè tantùm, reſpectu partis ſimplicis determinatæ,cui vt principiali auctori generatio ſpirituum tribuitur. Si ergò cum toto corde conferatur ſpiritus,ipſo calidior erit; ſi verò cùm carne ipſius cordis ſpirituum generatrice comparetur, tunc cor ſpiritibus eſt calidius.

Solue ſecundò. Spiritus vitalis, ſtatim vbi primùm generatur, non ſortitur maiorem caliditatem, quàm ipſum cor à quo producitur, ſed poſt ſuam productionem, intenſiorem caliditatem ſibi comparat, duplici titulo: Primò, ab intrinſeco principio ipſius ſpiritus, quia illius forma intenſiorem calorem expoſtulat pro ſui conſeruatione, quàm habeat cor. Secundò, ſpiritus perpetuò mouetur, & per motum etiam intenditur caliditas.Verùm licèt ob has cauſas ſpiritus videatur abſolutè calidior corde, non permanet tamen cum tota illa intenſione caliditatis,nec maiorem habet caliditatem quàm cor: ab aëre enim per inſpirationem attractò magis attemperatur,quàm cordis ſubſtantia; cùm illi aër priùs,& immediatiùs occurat: Ex quibus patebit ſolutio ad argumenta.

Per tranſennam dubitabis: ſi ſpiritus temperati dicuntur,apud Galenum, 5.*ſimpl.*9. quomodo dici poſſint calidiores corde?Dic, quòd quamuis ſint calidiſſimi, cutis comparatione,ſunt tamen ſymmetri,& temperati quoad iuſtitiam, in ordine ad functiones ſuas, quoniam naturæ opera abundantia ſpiritus, & innati caloris, bene & ad vnguem temperati ope, perficiuntur. Hoc modo intelligendus eſt Galenus 1. *Aph.* 14. & *lib.de rigore,cap.*6. dum natiuum calorem, temperatum vocat.

Vtrum verò *Cor ſit humidum?* etiam dubitandum. Auicenna 1.1. *cap.*2.ſiccum conſtituit.Reclamat Galenus 1. *de temp.vlt.* & *lib.*2. *cap.*3. cuius ſententia magis placet:ſequuntur Ariſt.3.*de partib. animal. cap.*4. Auerrhoës *lib.*2.*collig.cap.*3.Non enim dicitur humidum ob copiam ſanguinis, & ſpirituum, ſed propter iudicium tactus,quoniam cordis caro mollior eſt cute.Auicenna autem de corde vnà cum muſculoſa carne intelligendus,quæ durior eſt cute, & ex conſequenti ſiccior,ſiue viuum,ſiue mortuum cor contrectemus.

Neque obſtat, quòd Galenus 3. *de alim. facult. c.* 12. cordis ſubſtantiam eſſe fibroſam, & duram, & ideò difficilis coctionis aſſeueret: quia cutis eſt durior, & difficiliùs concoquitur. Neque obſtat ſecundò, quòd cor durum à Galeno vocetur,2. *de temperam.cit.* Nam ſic vocat facta comparatione ad iecur, lienem, vel renes,quæ corde ſunt molliora,& humidiora.Neque obſtat tertiò, quòd cor ſanguine craſſo à vena caua demandato nutriatur, ob duritiem ſuam: alimentum enim debebat eſſe proportionatū cum mébro alendo, 6.*de vſu part.cap.*17.quoniam à Gal. vocatur membrum craſſum, & durum;facta collatione ad pulmonem, qui nutritur ſanguine tenuiori in cordis ſinu elaborato.

De ſero Pericardij quæſtio etiam poteſt excitari, *Vtrùm ſit naturale, vel præter naturam?* Cæterùm antequam ad explicandas cauſas palpitationis cordis accedamus,inter quas nimiam ſeri copiam,Pericardij capacitate contentam numerat Galenus, *lib.*5. *de loc.affect. cap.*1. quærendum. An ſerum illud,tempore naturalis conſtitutionis ad aliquem vſum reponatur, an potiùs ſemper ibi ſit præter naturam?Aliqui ſolùm in cadauere reperiri ſibi perſuadent: Nam vapores iuxta cor iniri frigidati vertuntur in aquam. At redarguuntur manifeſtè ab Hip.*l.de corde, num.*1. proferente hoc ſerum in naturali ſtatu inibi contineri,vt eſſet æſtuanti cordi in medelà. Cùm enim cor perpetuo motu agitetur,& ſæpe incaleſcens gliſcat, vbi incaluit, eleuat vapores,qui in hac membrana ſolida denſati, non aliter in operculo ollæ,in aquam concreſcunt:quod etiam fit partim ex generatione ſanguinis, & ſpiritus, ſimul à quatuor vaſis in ipſo corde implantatis;partim ex potu ebibito, paulatim per aſperam arteriam in pulmones delapſo. Quare non ſolùm in cadaueribus,ſed animalibus viuis reperitur,quod in ipſa corporis diſſectione obſeruaui, cuius vſus eſt, vt cor irroret atque madefaciat, ne ob perennes motus inflammetur.

Vtrùm pinguedo circa cor generetur? explicandum. In corde adeſt feruor caloris innati, & perpetua motus agitatio: quare opus fuit vt hoc viſcus circumdaretur naturali quopiam pinguedinis circulo, vt congruenti humiditate motibus aſſiduis eſſet opportuniùs,néue ab excedenti calore ſqualidum facilè redderetur,aut conflagraret, ſed decente humiditate perfuſum conſeruaretur. Quam doctrinam vnanimis Anatomicorum comprobauit opinio,qui ex viſu ipſo edocti,& anatomica experientia muniti, pinguedinem, aut adipem in cordis viſcere inuenerunt.

At poſſet hoc experimentum improbari, cùm Galenus contrariam ſentétiam palàm proferre non dubitauerit,*lib.*1.*de temperam.cap.vlt.in fin.*dum ſic ait.*Cerebro eſt humidior adeps, cui concretio contingit, propterea quòd membranis adiacet; craſſo namque oleo eſt ſimilis, eo quòd congelatur, vbi cum frigidis, & exanguibus particulis coniungitur. At nec circa iecur coire adeps poteſt; nec circa arterias, venáſque,aut cor, ſed nec circa aliam vllam præcaliàam particulam. Quoniam autem cogitur, per id quod eſt valde frigidum,iccircò calfacta liquatur, cæterorum coagulatorum ritu.*

Verùm cùm manifeſte conſtet, Cor adipoſo quodam circulo à primordiis naturæ fuiſſe circumdatum, ad maximum partis vſum, par non erit credere, ipſum voluiſſe nullam prorſus pinguedinem, aut adipem in cordis viſcere generari.Quare pro germana Galeni interpretatione aduertendum eſt, duplicem in corpore humano reperiri adipem,quandam temporariam,atque acquiſitam,alteram genitiuam, & à naturæ primordiis in quibuſdam partibus ad neceſſarios earum vſus contractam. Cùm itaque Galenus dicit in corde pinguedinem non gigni,ſicuti nec in aliis calidiſſimis partibus, quia ob eximium calorem coire ibi non poteſt, de acquiſita eſt intelligendus,non de naturali, quæ in quibuſdam partibus vſum præſtare videtur.

Vtrùm autem *in corde pinguedo à calido, vel frigido generetur?* ardua eſt antinomia apud auctores. Sed primò, ne laboremus in æquiuoco,proponendū eſt, in animalium corpore tres inueniri ſubſtantias,adipé,pinguedinem,& ſeuum?quòd ſi Gal. 11.*ſimpl.tit. de adipe, & pinguedine*, nullam fecit mentionem de ſeuo, quemadmodum neque Auicenna 1. 1. *cap.*2. ea eſt cauſa, quia ſub adipe comprehendit ſeuum,non aliter quàm auctores, qui ſub adipe pinguedinem comprehendunt. Inter has ſubſtantias hæc differentia cōſtituitur,quòd in humidiſſimis animalibus,veluti in ſue, dicitur pinguedo, in

in ſiccis,veluti in capra,& boue,vocatur ſeuum;at verò in temperatis animalibus,vt homine,& auibus,appellatur adeps.

Secunda etiam inter has tres ſubſtantias verſatur differentia,quòd licèt hæ ex ſanguine generentur, nihilominus tamen ſeuum fit ex ſanguine magis craſſo, ſic facilè creſcit, & non reſoluitur: Pinguedo ex tenuiori, & humidiori ſanguine conſtat, ſic facilè liquatur,& difficiliùs creſcit: Adeps verò mediam naturam obtinet. Hæc doctrina colligitur ex Galeno 11.*ſimpl. cit.*& Ariſt.2.*de part. animal. cap.*5. Plinio *lib*.11. *natural.hiſt.cap.*37. Cùm ergo hæ omnes ſubſtantiæ ex ſanguine fiant, iure optimo dubitamus, an ſint temperamenti calidi,an frigidi.

Habere autem temperaturam frigidam in ordine ad cutem, expreſsè propoſuit Auicenna *loc. cit.* quum in ordine frigidorum,poſt adipem, & pinguedinē,collocauit cutem.Secundò deducitur ex Gal.*art. med. c.* 52. vbi agens de ſignis corporis calidi,dicit corpora minùs habere pinguedinis, quò calidiora exiſtunt, & *cap.*53. inter ſigna frigidæ temperaturæ,pinguedinem reponit. Sic *lib.*2.*de temper.cap.*4.*ad med.*vt probet fœminas eſſe frigidiores viris, id probat ex pinguedine, §. *Adeps ex habitus frigiditate ſemper gignitur,&c.*

Tertiò deducitur ex Galeno 1.*de temper. cap. vlt. in fin.*adipem, & pinguedinem, circa frigidas, non circa calidas particulas generari aſſerente. Quartò probatur ratione.Quæ frigore concreſcunt,& liquātur à calore, ſunt de natura aquæ.Sed adeps, & pinguedo ſunt huiuſmodi.Ergo frigidam temperaturam ſortiuntur.Maior eſt Ariſt.4.*meteor*.4.6.*&* 7. Minor experientia ſatis eſt comprobata. Ita Auerrhoēs 2.*collig. cap.*2.dicebat: *Inter corpora frigida,& humida,inprimis eſt adeps.*

Pro altera parte ſunt valida momenta rationum.Nam Ariſt.2.*de partib.animal.c.*5.dicit,adipem & ſeuum, eſſe ſanguinem coctum. Ergo vtrumque calidum eſt. Et *lib.*3. *de partib. cap.*9. *ad med.* aſſerit,finem optimæ coctionis eſſe ſanguinem,adipem,& ſeuum. Deinde,animalia boni habitus, & quæ bene nutriuntur,ſunt pinguia. Ergo ſi pinguedo eſt terminus optimæ conſtitutionis,à calore neceſſariò generabitur.Et 1. *de element. cap.*6.*poſt med.* adipem ſecundùm exuperantiam inter calida,& humida reponit.Et *lib.*1.*ſimpl.cap.* 4. pinguedinem habere virtutem calefaciendi, & humectandi aſſeuerat,Sed pinguedo mortui animalis calida eſt.Ergo in viuo erit multò calidior.Et *lib.*4.*de vſu part. c.* 9. agens de omento, pinguedinem eſſe calidam confirmat, argumento ab ipſo ſenſu deſumpto, quòd ea vtamur vice olei.Et *lib.art.medic.cap.*9. adipem & pinguedinem numerat inter partes viuentes,quæ viribus animæ gubernantur. Ergo ſi ſolùm fieret per concretionem à frigore, neque viueret, neque facultatibus animæ obtemperaret.

Probo ratione. Adeps, & pinguedo generantur ex parte ſanguinis tenui,leui, & oleoſa,quæ facilè inflammatur,& in bilem conuertitur.Ergo calidam temperaturam ſortiuntur. Antecedens patet ex Gal.4.*de vſu part. cap.*9.& quòd hæ ſubſtantiæ ſint oleoſæ, deducitur ex Gal.3.*de alim.facult.cap.*11.& 16 *de vſu part. cap.*2. Secundò: Adeps generatur in partibus calidis,vt renibus, & corde. Ergo calida eſt natura ſuapte. Neque aſſeras, circa has partes inueniri membranas,circa quas ob natiuam earum frigiditatem generantur: quod licet ita ſit, tamen ob magnam viciniam & propinquitatem,membranæ incaleſcunt, maximè cùm congelatio non fiat à quacunque frigiditate, ſed ab intenſa formaliter,& in actu. Quare in præſenti duo ſunt ſtatuenda: Primùm, quomodo generetur pinguedo: ſecundò, qualis debeat eſſe eius naturalis temperatura.De primo.

Sit prima concluſio. *Pinguedo non generatur ex ſanguine ne per concretionem à frigido.*Patet,quia adhuc viuēte animali tanta frigiditas nō reperitur, quæ congelare

A poſſit,ex Gal.2.*de temper.cap.*3.*in princip.* Secundo,quia adeps, & pinguedo ſunt partes viuentes,ex Gal. *in art. med.cap.*9.& 6.*de placit.cap.*8. quæ à natura generantur, & à ſeipſis gubernantur. Conſequentia multipliciter confirmari poteſt.Primò, quia in media pinguedine inueniuntur partes glanduloſæ, quæ per concretionem à frigido formari non potuerunt.Secundò, quia pinguedo fit ex ſanguine,interuētu facultatis formatricis partium ſpermaticarum, quibus aſſimilatur. Ergo,ſi pinguedo eſt pars viuens, & gubernatur viribus animæ, non potuit hoc aſſequi à ſolo ſanguine, neque à concretione frigiditatis, ſed tale opus ab aliqua facultate viuentis perficitur,mediante calore,tanquam principaliſſimo inſtrumento cōcoquente: quare illa calida erit.

B Tertiò. Concretio, congelatio,& liquatio ſunt paſſiones quæ accidunt rebus, ſine mutatione propriæ formæ. Sed quando ſanguis conuertitur in pinguedinem,corrumpitur forma ſanguinis.Ergo pinguedo non fit per concretionem à frigido. Antecedens deducitur experimento aquæ, mellis, olei, metallorum, quæ liquantur,& concreſcunt,ſalua manente propria forma. Conſequentia probatur, quia calor qui ſequitur formam ſanguinis, in totum mutatur in pinguedinem, quod non conſpicitur in congelatione, ſi verum eſt ſanguinem amittere propriam formam, & accidentia propria,ad hoc vt in pinguedinem mutetur.

Quartò. Si pinguedo fieret per concretionem à frigido, non ſolùm circa membranas, ſed circa quaſcunque alias frigidas partes, deberet generari, videlicet

C circa oſſa,cartilagines, ligamenta, & ſimilia, quæ ſunt ipſis membranis frigidiora. Sed hoc eſt falſum. Ergo. Nam neque generatur circa omnes membranas: quia ſi generatio pinguedinis eſſet tribuenda ipſi membranæ,in quacunque parte inueniatur membrana, debuiſſet generari, cùm vnaquæque actio oriatur ex propria ſpecie ſubſtantiæ, & ratione ſitus variari non poſſit. Ergo ſolùm ex intentione naturæ ob alios fines, mediante calore generatur.

Ex qua doctrina colligo,in cerebro non fuiſſe generatam pinguedinem ob multas cauſas: primò, defectu materiæ,quia ſanguis,quo nutritur,non eſt oleoſus.Secundò,ne cerebri motum,& expurgationem fuliginum impediret. At verò in corde fuit generata, quia ſufficiens in eo materiæ quantitas abundat, imò in eo con-

D ſultò reponitur, vt ipſum humectet, & ab exiccatione defendat. Quare ſi ipſius intenſa caliditas non obſtaret, multò maior copia pinguedinis ibi generaretur. Circa renes,lumbos,& omentum generatur,quia in iis locis materia redundat, & denſitas membranarum harum partium reſolutionem non impedit,auctore Ariſt. 4.*de partib. animal.cap.*3. Hoc modo in operculo ollæ ebullientis, cuius merito vapores prohibentur reſolui ob denſitatem, quamuis actu ſit calidiſſimum, & ſimiliter in vaſis diſtillatoriis,& in cerebro vapores aſcendentes vertuntur in aquam, non ob frigiditatem, ſed quia caluaria, & dura cerebri membrana,ſua denſitate vapores retinent,& eorum prohibent reſolutionem.

Circa oſſa non generatur pinguedo,quia pars tenuis ſanguinis ab illis attracta tranſit in medullam,quæ pin-

E guis eſt.In carne non generatur,quia portio illa ſanguinis,ex qua pinguedo conſtat,priùs in nutritionem carnis conuertitur: & cùm caro ſit mollis & rara, in ea non detinetur pars ſanguinis oleoſi, & tenuis; ſed aut reſoluitur, aut ad aliud ſpatium confluit, quod inter veram cutem,& membranam carnoſam interiacet, in quo à denſitate tunicarum coërcita, abit in pinguedinem.Neque obiicias Galenum, aſſerentem, *in lib. art. med.cap.*59. in corporibus frigidis & ſiccis, pinguedinem eſſe per carnem diſperſam: eo enim loco loquitur de carne muſculorum,quæ membranis inuoluitur, circa quas adnaſcitur pinguedo.

Sit ſecunda concluſio. *Pinguedo ex ſe, & natura ſua calida*

calida eſt , non autem frigida. Probatur,quia natura pinguedinis eſt ignea,& aërea,vt ex eius leuitate poſſumus colligere , & ex Ariſt. *loc. cit.* & *lib. 3. de Hiſt. animal. cap.* 19. Deinde illius effectus à calore emanant:reſoluit, ſuppurat,dolores lenit, velociter accenditur,& inflammatur, quod non ex tenuitate ſubſtantiæ accidere certum eſt, cùm ſit craſſa & viſcida, ſed ratione caliditatis , cùm ex ſanguine , qui calidus eſt , tanquam ex materia, & à calore tanquam efficiente generetur.Neque inſtes , quòd in eius generatione pars tenuis ſanguinis ſit reſoluta,& ſit generata à calore remiſſo membranarum : nam etiam caliditas pinguedinis eſt remiſſa,& cutis temperamento proxima, etſi valde recedat per humiditatem.

Hunc pinguedinis calorem apertis verbis confirmat Ariſt.*ſect.* 8. *probl.*8. & *probl.*4. *eiuſdem ſectionis* ita ſcripſit : *Pinguedo autem calida eſt , niſi humectata fuerit* , id eſt,niſi aquoſis humoribus abundauerit,ex otio,& valde humida ac frigida viuendi ratione. Et *ſect.*31.*probl.* 22. *Ob copioſum* , inquit , *adnatæ membranæ adipem nemo vnquam perſenſit in oculo frigus*. Præter calorem enim, quem pinguedo ex ſua habet natura , vt indumentum auget reflexione ſua calorem, & lentore ſuo, prohibet aëris percutientis ingreſſum.

Supereſt ſolùm argumenta pro parte contraria adducta demoliri,Dic ad primum.Ex contextu Galeni *in arte parua*,non colligi pinguedinem eſſe frigidam,ex eo quòd afferat,maiorem copiam pinguedinis generari in corporibus frigidis,quàm calidis : nam hoc ex ſanguinis defectu contingit, qui ob calorẽ magis abſumitur; quare deficiente cauſa materiali,maior etiam copia pinguedinis deficiet. Similiter intelligitur Galenus 2. *de temper.* 4. adipem ex habitus frigiditate ſemper gigni confirmans,hoc eſt in maiori quantitate;non verò,quia generetur ex frigido. Si verò 1. *de temper. vlt.* adipem ſemper generari circa frigidas,& non circa calidas particulas aſſeuerat,rectè infert, cùm ſuprà ex ipſius mẽte ratum ſit,generari circa membranas,quæ ſunt frigidæ.

Ad rationem , ex 4. *meteoror.* deſumptam reſponde: verum eſſe pinguedinem liquari, & fundi à calore, ſed non inde ſequi frigidam eſſe,licèt etiam à frigore concreſcat:cùm multa reperiātur liquata à calore,quæ non concreſcunt à frigore,vt patet de metallis, melle,& ſimilibus,quæ non per cõcretionem à frigore,ſed à modico calore ſunt generata. Solue ſecundò, Nullum eſt inconueniens,vt illa quæ modico calore ſunt concreta, liquentur à calore intenſo, qualis eſt calor febrilis,aut ſolis : immodicus enim calor ſic eſt contrarius in operatione modico calori,ſicuti frigiditati : & iuxta hanc conſiderationem, non ſolùm pinguedo, ſed etiam caro liquatur à calore immodico,quamuis per calorem ſint concreta,dicente Galeno 2. *progn.* 38. Solue tertio, & magis ſolidè,concedéque veriſſimum eſſe, omnia quæ concreuerunt à frigore,à calore liquari ; ſed ex eo non ſequi,omnia quæ à frigore concreuerunt , eſſe frigida, vt de melle,& calidiſſimis vnguentis ſatis patet. Aliud enim eſt , quòd aliqua in ſuo principio generentur à frigore per concretionem;& aliud, quòd illa quæ fuerunt generata à calore,& tractu temporis calida euaſerunt,à frigore concreſcant.Quod verò 4.*meteor.*6.*&* 7. aſſeruit Ariſtoteles,frigore concreta ad naturam aquæ, vel terræ pertinere , de natura reſpectu modi ſubſtantiæ , & non de natura temperamenti intelligatur,vt ex ipſo Ariſt.patet,qui exemplum de vino appoſuit,quod eſſe calidum , dubitat nemo.

Verùm adhuc ſupereſt argumentum, quod ſolutionem expoſtulat,cur Galenus voluerit adipem ab excedente frigore cõcreſcere?ſic enim ait : *lib.*1.*de temper.c. vlt. Quoniam adeps cogitur per id quod valde eſt frigidum, ideircò calefacta liquatur cæterorum coagulatorum ritu.* Plures ex hoc loco arripuere occaſionem calumniandi Galenum dum inſolenter hoc modo inſurgunt. Partes

A omnes actu calent influxu , & naturali calore. Sed res potentia frigida, actu calida,liquandi potiùs,quàm coagulandi vim habet , vt ferrum, aut quæcunque alia frigida ſubſtantia excalfacta. Non poteſt igitur in corpore adeps cogi,per id quod eſt valde frigidum.

Sed fatendum ingenuè, quid Galenus proferat hoc loco:neque enim ad eam opinionem ille deuenit , vt rentur ipſi, vt crediderit à poſitiua & actuali frigiditate,concretionem illam pinguedinis in exanguibus partibus,viuente animali ſemper produci,& conflari : aut à frigiditate particulæ potentiali,haud obſtante actuali calore,id accidere aſſeruerit,philoſophici oblitus axiomatis , *Actio omnis fit ab ente in actu* : quin hoc ipſum alieniſſimum eò loco à Galeni mente eſt , quippe qui

B per id quod eſt valde frigidum , potiùs deſignet diminutum,remiſsúmue calorem natiuum,qui ſæpiſſimè ab eo frigiditas nuncupatur ; quemadmodum ventriculũ cui imbecillis eſt innatus calor , frigidum ſemper appellare moris eſt.In hunc ſanè mõdum,quæ ab intenſo calore liquata ſunt,quiſnam inficiabitur à valde remiſſo calore coagulari poſſe ? Ex hac doctrina conciliabis Auicennam cum Galeno : ille enim 1. 1. *doct.* 4. *cap.*2. pinguedinem inter partes frigidas reponit : nam per frigiditatem remiſſum calorem intelligit.

His præfinitis agitemus : *Vtrùm palpitatio cordis differat ab eius tremore ?* Nam Galenus 2.*de cauſ.ſympt.cap.*2. illam ſeparat à ſimilibus ſymptomatis, nempe conuulſione,tremore,& rigore : tremor enim conſtat ex duo-

C bus motibus contrariis,quia componitur ex motu ſurſum à facultate facto, & motu deorſum à grauitate mẽbri ; docétque eo loco cauſam tremoris conſiſtere in vi mouendi, modò vincente,modò victa, idque exemplis oſtendit, primò in capite tremente ; ſecundò in manu, tertiò in oculis;quartò in onere humeris impoſito; vltimo , in timore quouis : timor namque deiicit vires, quoniam retractis ſpiritibus,minùs relinquit muſculis, quàm vt poſſint ſuſtinere corpus. Inſuper, vltra facultatis imbecillitatem , narrat Galenus *eo loco* alias duas, nempe frigiditatem neruorum , vel cerebri. Denique tremorem efficiunt gaudium immodicum , humiditas laxans, & ſiccitas motui renitens.Quæ omnia quo in-

D teruallo à palpitatione diſtent , coniiciet facilè,qui in Galeni doctrina eſt tantillum verſatus.

Differentiæ.

V*Trùm Idiopathica cordis palpitatio à ſympathia diſtinguatur ?* pluribus in locis,& præſertim *lib.* 5.*de loc. affectis*. Galenus inculcat,qui inter morbos cor per proprietatem opprimentes ; palpitationem reponit. Nam poſſe hoc membrum vera , & legitima palpitatione corripi,pluribus argumentis diſceptauimus *lib.*2. *Hiſt.Princip. Medic.in com. Hiſt.*40. Illa verò quæ per propriam, & primariam affectionem fatigat , perpetua eſt ; quæ autem per conſenſum , ex interuallis inſurgit

E & inuadit.

Hæc à variis noſtri corporis partibus , ad cor flatus tranſmittentibus emanat:Primò & frequenter ab vtero , qui magnam cum corde obtinet ſympathiam , & cognationem.Partes enim vocis,& pectoris cum genitalibus eximium conſenſum obſeruant.Hinc abortientium mamillæ graciles fiunt,5.*Aph.*37. Tuſſis diuturna,vbi teſtis intumuit,2.*epid.ſect.*2.*text.*11.Hinc ex ſuppreſſione menſtruorum cordis palpitatio contingit,vt in viduis , & iuuenculis quotidiano euentu experimur, quod aſſerit latè Hip. *lib.de virginum morbis ; ferè per totum.* Hinc vocis mutatio ex Veneris vſu,aut teſticulorum refectione contingit. Oritur conſenſus ex mutua per venas connexione,quæ à mammis per rectos abdominis muſculos deſcenduut, & cum aſcendentibus ex vtero committuntur. Conſenſus oſtenditur etiam,non ob propinquitatem modò , verùm etiam ob magnam

connexionem per arterias,tum ſpermaticas,tum hypogaſtricas,quæ à corde ad vterum deſcendunt.

A liene per conſenſum non rarò oritur palpitatio: cùm enim hæc pars melancholici humoris copia diſtenditur, ac repletur, vapores ex ſe eructat in cor, qui palpitationis cauſa ſunt. Lienoſos autem, & melancholicos eſſe flatulentos, probat Ariſt.4.*probl.*31. quo loco quærens, cur melancholici ſint libidinoſi? id contingere affirmat, quia flatu redundant. Hac ratione melancholia hypochondriaca, vocatur flatulenta à Galeno 3.*de loc.cap.*7. Hoc modo lienoſorum ſanguis dilutus eſt, aqueus, ſeroſus apud Ariſt.9.*probl.* 4. quia melancholici ob caloris debilitatem ſero abundant; quare eorum ſanguis ichoroſus eſt, auctore Hippocrate 6.*epid.ſect.*2.*text.*28.

A ventriculo hæc ſympathica palpitatio ſæpiſſime ſcaturit: cùm enim ſit receptaculum pituitæ,& ex hac flatus eleuentur continuò ad cor, ob maximum quem cum eo obtinet conſenſum,nihil mirum ſi ab hac parte palpitatio,imò & ſyncope ſcaturiant.Ex inteſtinis oritur perſæpe,dum in illis vermium copia ſuccreſcit,qui ſuo venenoſo,tetróque vapore cor premunt,lancinant, & vexant. Ab hepate non infrequenter producitur, eleuatis multis, craſsiſque vaporibus, non ſolùm per arterias à corde ad hepar demandatas,verum per inſignem venæ cauæ ramum, in cordis dextram partem implantatum. A pulmone etiam per conſenſum ſuſcitatur, ob connexionem per arteriam venoſam, & per venam arterioſam,per quæ vaſa flatus craſſi eleuantur, qui irruentes in cor, palpitationem efficere nati ſunt. Hoc modo aſthmatici, & qui læuium arteriarum pulmonis obſtructione, à craſſo humore, vel tuberculo crudo excitata laborant, palpitatione frequentiſſimè corripiuntur.

Cauſa.

VEram cordis palpitationem neceſſariò fieri à flatu, tanquam à cauſa interna, eleuato à craſſo, frigidóque humore vbertim contendimus, *lib.* 2. *Hiſtor. Princip. Medicin com. Hiſt.* 40. *Vtrùm* verò *palpitationis plures externæ cauſæ ſint aſſignandæ*? dubitandum eſt. Primò eſt otioſa vita: nam otium eneruat vires, labor firmat,ex Celſo *lib.*1.*cap.*1. exercitium flatus abſumit, roboratis membris, accito calore. Secundò eſt ſatietas,ex nimia enim copia alimenti ventriculus grauatus, nec concoquit, nec tranſmittit ad hepar chylum,quare gignuntur flatus, cruditates oriuntur, excitantur obſtructiones, operationes demum impediuntur. Temulentia frigidos morbos gignit, 3. *de temper.* 4. 8. & flatuum copiam excitat, vnde ebrietas: Vinum enim in acorem verſum ventriculum impensè refrigerat, & illius tonum labefactat. Iunge cibos craſſos, frigidos, melancholicos, quorum catalogum lege Apud Galenum 3.*de loc.cap.*7. Venenum etiam adnumerandum, vel epotum, vel ab animalibus eiaculatum, Illud, ſi eſt frigidum, flatus gignit; ſi calidum, cordis calorem depopulatur, & partium ſymmetriam diſſoluit, & ſic debilitato calore natiuo oriuntur flatus.

Signa.

NOn eſt multùm operoſum palpitationem agnoſcere, cùm illa facillimo negotio perſentiatur. Cauſarum ſigna venaberis hoc modo. A flatu emanantem oſtendunt anteacta victa, ciborum frigidorum præaſſumptorum copia, ventris murmur,oſcitatio frequens, per vtrumque ventrem flatus excretio, aurium ſonitus, dolores vagi per totum corpus oberrantes, qui deinceps repentè conquieſcunt. A qua parte excitentur, ex cuiuſque partis ſymptomatis manifeſtè diſtingues. Ex aqua in pericardio contenta, vel ſcirrhoſo aliquo tumore ibi adnato, venaberis ex totius corporis contabeſcentia, iugi febricula, pulſatione vehementi.

Præſagium.

VTrùm tempore frigido, & hyemali palpitatio ampliùs inſoleſcat, quàm calido, & æſtiuo? Nam ſi hic affectus à flatu oritur, minùs generabitur hyeme, quia calidiora hoc tempore multò ſunt viſcera: ita prædixit Hip.1. *Aph.*15. *Ventres hyeme, & vere natura calidiſſimi.* Retracto enim calore ad internas ſedes,hæ roborantur ac vigent; coctiones perfectiores fiunt, humidum deperditum reſtauratur, ſpiritus regenerantur,& non ſolùm in partibus interioribus, ſed externis perfectiores fiunt coctiones, ob maiorem quietem, quæ coctioni famulatur eximiè, 4. *acut.* 44. & retinentur ſpiritus: Quare ſi tempore hyemis ſomni ſunt longiſſimi, ob duas cauſas,videtur quòd flatuum hoc tempore minùs generetur, quàm æſtate, in qua plurima fit ſpirituum reſolutio, & apertis cutis ſpiraculis innatus calor aſſiduè exhalat, facultates debiles ſunt, coctiones infauſtæ, & hoc modo plurima flatuum copia regignitur: Nam ſomnus aſſimilatur hyemi; vigilia, æſtati: tempore autem vigiliæ, imperfectiores eſſe coctiones omnes, probat Galenus 1.*de ſympt. cauſ.cap.vlt.* & 3. *de cauſis puſſ.cap.vlt.*§.*Cur autem,&c.*& 3.*epid.ſect.*2.*com.*3. §.*Pari modo,&c.*

At obſtat commune Medicorum edictum, aſſerentium,hyemem pituitoſorum morborum eſſe feracem, ex quibus flatuum copia emanat. Hoc modo 2. *criſ. cap.* 5. quotidianam familiarem eſſe hyeme aſſeuerat: Licèt enim hoc tempore interiora magis caleant, & ratione ſomni longiſſimi, flatus reſolui videantur; tamen obſtant plura, quæ hoc tempus frigidis morbis,& palpitationi magis obnoxium reddunt: idque tripliciter accidere eleganter notauit Galenus 1. *de natur. human. com.* 36. Primò quia aër frigidus per hyemem inſpiratus non ſolùm extimam cutem attingit, ſed penitiſſimè irruens, etiam os ventriculi refrigerat; cuius rei manifeſta ſunt argumenta, minima ſitis per hyemem, quòd ſtomachus gaudeat alimentis actu calidis: refrigerato autem ventriculo, impedita humorum attractione, non eſt mirum portionem alimenti manere ſub forma pituitæ. Secundò. Hyeme plus appetimus, cùm calor tunc ſit robuſtus, & conficere poſſit: hoc modo in pueris, licèt coctrice excedant viros, in illis tamen ob ingluuiem crudi humores ampliùs redundant. Tertiò. Hyeme alimenta aſſumpta pituitoſa ſunt, & flatus pariunt, vt legumina, olera, muſtum, rapa,ſuilla.

Deinde ex perfectiori coctione tempore hyemis celebrata, aucto in quantitate calore, plurima ſanguinis copia accreſcit: ſed is pituitoſus eſt,refrigerato à continente calore; coctio enim,& aliæ operationes naturales, magis pendent à quantitate caloris natiui,quàm ab intenſione, vt *lib.*1.*Aph.*15. probauit Galenus. Et his de cauſis plurima pituita hyeme excreſcit. Hoc autem planè oſtendunt ructus copioſi, hoc tempore per vtramque regionem excreti; ventriculi, & capitis dolores à flatu ſuborti; pituitoſi vomitus, frequentes à capite diſtillationes, & alia vitia quæ ex frigiditate perſæpe emanant.

Vtrùm mæſti, & timidi palpitationi ſint obnoxij? Reſponde affirmatiuè. Hæc enim animi pathemata,ſi diu perſeuerent, conculcato calore natiuo, ſpiritu, & ſanguine ad internas partes recedentibus, illum ſuffocant, refrigerant, & extinguunt: quare inter cauſas refrigerantes, metus reponitur, apud Galenum 1. *de præſag.ex pulſib. cap.* 2. ex qua refrigeratione, debiliori facto innato calore, flatus progignitur. Si autem febris ex his animi paſſionibus ſubſequatur, illa motui

&

& agitationi ſpirituum attribuenda eſt. Si verò longo tempore perſeuerent, caloris ſubſtantia reſoluta refrigerant.

Deinde palpitatio per proprietatem in corde generata, quia continuò affligit & premit, periculoſior eſt ac deterior illa, quæ per conſenſum, & ex interuallis aggreditur, intermittentium febrium inſtar, quibus continuæ periculoſiores ſunt, ac ſæuiores, 4. *Aph.*43. Denique ea quæ à cauſa interna progreditur, peior eſt, quàm quæ à cauſa externa oritur: vehementiorem enim arguit cauſam. Hac ratione facies Hippocratica magis exitioſa eſt, ac lethalis, ſi violentia morbi facta ſit, quàm ſi à procatarctica cauſa, vt immodica vigilia, alui fluxu, fame, &c.

Curatio.

ATtenuans victus huic affectui ſalubris eſt, ex Gal. 5. *de loc. cap.* 1. oritur enim à flatu, crudis & pituitoſis ſuccis: nî corpus extenuatum ſit, ac ex longo malo macie confectum; tunc enim vrgentioris indicationis eſt habenda ratio. Hac ratione etſi ratione humoris, & flatuum vigilia ſit optanda, quia digerit, & reſoluit, tamen quia corpora hoc morbo apprehenſa extenuata ſunt, debilia, humectationem, & refectionem deſiderantia, icciicò ſomnus eſt apprimè ſalutaris. Animi pathemata vitanda, vt quæ cor mirandum in modum exagitent, & perturbent. Veneris vſus nocuus: vires enim exhaurit; corpus enim elaboratiſſima ſubſtantia priuat. De vino maior eſt dubitatio, num eius potus huic affectui vtilis ſit: Dic quòd cùm habeat omnes facultates aduerſus flatus, in curatione admittendum eſt: pituitam enim concoquit, flatus diſcutit, roborat vires, lentos ſuccos attenuat, vires reficit, ſpiritus reſtaurat.

Deinde quærendum: *Vtrùm in hoc affectu venæ ſectio ex brachio, an ex talo ſint adminiſtranda?* Galenus 5. *de locis* eam probat omnino: ſubſcribit Auicenna 11. 3. *tract.* 1. *cap.* 7. dicens, omnes morbos cordis, phlebotomia, & ea ſola, bene habere; plenitudinem enim, quæcunque ea ſit, exhaurit, & copiam detrahit vaporum laceſſentem cor, citra moleſtiam vllam. Deinde reuellit à corde, parte præſtantiſſima peccantem ſuccum.

Hoc autem intelligas de curatione ſola, vel quando cor per proprietatem laborat. Quandò verò per conſenſum affligit, & ab aliqua parte, præſertim inferna, vt ab vtero ex menſtruis retentis, vel hæmorrhoïdibus ſuppreſſis eleuatur vapor teter, & craſſus, palpitationem effecturus, tunc ratione præcautionis, vt humor noxius ad diſtantiſſimas diuertatur corporis partes, commodiſſima ex talo venæ ſectio eſt: hoc auxilio vertiginoſos, ac epilepticos præſeruat Galen. *lib. de ſang. miſſ. cap.* 19.

His præſidiis ſuccedunt ordine, & poteſtate, cucurbitulæ tum ſiccæ, tum ſcarificatæ, quæ clementer reuellunt, & ſarcinam humoris, præſertim melancholici deponunt. Affigantur ſuris, femoribus, lumbis, & ſcapulis. Hirudines ſummam vtilitatem præſtant ſedi affixæ: eoſdem enim vſus præbent, etiamſi vacuatio aliqua melancholica ſuppreſſa non ſit. Quum autem malum inueteraſcit, & humor prauus pertinaciter cordi eſt infixus, tunc ſupra mamillam læuam cucurbitula ſcarificata apponatur, & ſciſſuræ biduo conſeruētur cum aqua ſalita, vt hoc modo ichores cor opprimentes ſenſim, ac ſine ſenſu vacuentur forâs. Vel ſuper ſcarificatam cucurbitam tres in eundem vſum hirudines appone, quarum ſuctu fæculentus humor vacuetur.

Clyſteria optima ſunt tam in curatione, quàm præcautione ipſa, eo modo parata, quem *cap. de Epilepſia* prodidimus. Vacuantia per aluum, ſaluberrima, quæ flatus reſoluant, & craſſos humores expurgent. Poſt quæ vacuantia per epicraſin offerenda, prout latè præſcripſimus *cap. de Melancholia.* Ea tamen obſeruata lege, expurgantia porriges, vt ſint cum cardiacis permixta, vt medicamenti vis hoc modo corrigatur, poſſitque alexiterij ope ad cor deferri, hocque viſcus roborare, cuius præſtantia eſt multa, & dignitas inter noſtri corporis partes eximia.

At in hoc vitio reſtant plurima ſymptomata debellanda. De quorum numero ſunt virium proſtratio ſumma, extremorum frigiditas, anxietas, cardiogmos, cardialgia, pulſuum abolitio, vigilia, inquietudo, quæ omnino artifices ancipites reddunt, multipliciter torquent, atque fatigant. Et ne vires vitales præcipiti lapſu ruant, à vapore diro, craſſo, venenoſóque oppugnatæ, citò auxiliares manus adhibere oportet, ne ægri morte ſubita occumbant, vt bellè dixit Auicenna 3. 1. *doct.* 5. *cap.* 1. §. *Ille cui tremor cordis aſſiduè acciderit, de ſeipſo ſit ſolicitus, ne morte ſubita intercipiatur.*

Virtuti vitali occurrendum; ne repentè labaſcere poſſit, admoto hoc empyemate ſuper papillam læuam.

℞. *Aquæ roſar.* ℔. ß. *aq. meliſſæ, aq. bugloſſ. an.* ℥. iv. *aq. angelicæ* ℥. ij. *pulueris diamargarit. frig.* ʒ. j. *croci,* g̃. x. *granor. tinctorum, caryophyllor. an.* ʒ. j. *vini albi generoſi, & odorati* ℥. iv. Miſce, fiat epithema pro corde.

Aliud in forma ſolida.

℞. *Conſeru. flor. anthos, conſeruæ flor. bugloſſ. an.* ℥. ij. *theriac. magnæ,* ʒ. j. ß. *Mithridatij,* ʒ. j. *confect. Alkermes,* ʒ. ij. *diamoſchi dulcis, confect. de hyacinth. an.* ʒ. j. *oſſis de corde cerui, eboris in ſcobem redacti, an.* ʒ. ß. *foliorum auri,* Num. vj. Cum guttulis vini, & ſtillatitia aqua ex floribus arantiorum fiat epithema, quo calido illinatur cor.

Per os cardiaca aſſumpta, ſaluberrima. Lapis Belzaar orientalis. Cornu rhinocerotis, os de corde cerui. Theriaca & cætera alexipharmaca præſidia, quæ omnia poſſunt reponi in conſerua hac, quæ interdiu, & noctu offerri poteſt, & liquoribus alimentitiis permiſceri.

℞. *Theriac.* ʒ. ij. *Mithridatij,* ʒ. j. *confect. lætificantis Rhaſis, confect. de hyacinth. electuar. Alkermes, an.* ʒ. j. ß. *conſeruæ roſar. conſeruæ violar. conſeruæ flor. cichor. conſeruæ flor. bugloſſ. an.* ℥. j. *pulu. caryophyllor. cinnamom. an.* ℈. j. ß. *diamoſchi dulcis, pulu. diamarg. calidi, electuar. de gemmis, an.* ʒ. ß. *moſchi odorati,* gr. viij. *lapid. belzaar. Orientalis,* gr. xx. *oſſis de corde cerui,* ʒ. ß. *agallochi,* ℈. ß. *aniſi,* ℈. j. Cum ſyrupo de corticibus citri, & bugloſſa, miſceantur omnia, & fiat conſerua.

Pro diſcutiendis flatibus, roborando corde, ventriculo firmando, puluis poteſt inſtitui, qui poſt paſtum aſſumptus, plurimùm iuuat, ſuperbibito hauſtu aquæ naphæ, vel generoſi vini, vel iuſculis vtiliter permiſcetur.

℞. *Coriandri præparati,* ℥. j. ß. *maſtiches chiæ,* ℥. ß. *aniſi,* ℥. j. *cinnamom. elect. pulueris diarrhod. pulu. aromatic. an.* ʒ. j. *glycyrrhiz.* ʒ. ij. *margaritar. præpar.* ℈. ij. *diamoſchi dulcis,* ℈. j. ß. *bugloſ. cum ſuis floribus exiccatæ, & pulueriſatæ,* ʒ. iij. *ambari gryſei,* gr. viij. *moſchi odorati,* gr. v. *agallochi,* gr. iv. *ſacchari ad pondus omnium*: fiat puluis.

In potum iulapia ex iiſdem compoſita offerri poſſunt, quorum formulas reperies *cap. de Melancholia.* Si à veneno oriatur palpitatio, cardiaca, & alexipharmaca medicamenta, optima ſunt. Fonticuli cruribus affixi, ſummo ſunt ex vſu, præſertim ſi ex vtero, & partibus inferis malum ſcaturiat. Aurea medicamenta, ſalutifera, de quorum viribus pro roborando corde, aura veneſica retundenda, refrænando humore melancholico, ſat plura *lib.* 1. *Hiſt. Princ. Med. in com. Hiſt.* 36.

OBSER

OBSERVATIO I.

De palpitante corde, ſacculus eximius.

VIdua melancholica, habitu hirſuto, & nigro, cùm thalamo maritali eſſet à longo tempore priuata, ex non bene recurrentibns lochiis, & ſemine ſuppreſſo, in cardialgiam, & animi conſternationem validam incidebat ſæpe. Ceſſantibus his in palpitationem cordis delabitur, quæ ita eam miſerè, & aſſiduè afflixit, vt cor è propria ſede continuò exilire videretur, coſtas effracturum. Huic multoties ex talo, gibberóque extractus ſanguis. Hirudines mariſcis affixæ. Frequenter repurgatum corpus. Cauteria in cruribus affixa. Oblata chalybeata medicamenta. Cardiaca, epithemata, B opiata varia imperata, ſed citra leuamen vllum. At cùm per proprietatem iam vrgeret malum, cum vehementi totius corporis tremore, & ſaltu coniunctum, ex flatu craſſo, nebuloſo, & tetro ſcaturiens, decoctum ſmilacis aſperæ, & ebeni aſſumpſit per plures dies; quod cùm non conferret, ad thermalia balnea accedere eſt coacta, citra vtilitatem vllam. Tandem ſacculo ſupra cor appoſito ex cardiacis rebus confecto, ex toto ſuccubuit affectus: cuius forma eſto hæc.

℞. *Aromatici roſati Gabrielis, diamoſchi, diarrhodon. Abbat. diamarg. calidi, diamarg. frig. an.* ʒ. j. *coral. rubri,* ʒ. j. ß. *raſuræ eboris, ſem. angelicæ,* ʒ. ß. *zedoariæ, valerianæ, dictamni, been albi, been rubri, an.* ℈. j. *galangæ,* ℈. ß. C *ſerici crudi torrefacti, ſem. ocymi, cardamomi, an.* ℈. j. *flor. citranguli, flor. ſaluiæ, bugloſſ. nenuphar. anthos, roriſmarini, camomil. an.* ℈. j. ß. *cinnamomi electi.* ʒ. j. *ſem. aniſi, fœniculi, carui, caryophyllor. an.* ℈. ß. *agallochi,* ℈. ß. *cyperi, calami aromatici, an.* ʒ. ß. *roſar. rubentium,* P. ß. *macis,* ℈. j. ß. *margaritar. præparat.* ℈. j. *granorum tinctorum,* ℈. j. ß. *doronici,* ℈. ß. *diacymin.* ʒ. ß. *camphoræ,* gr. xij. *croci,* gr. vj. *oſſis de corde cerui, cornu ceruini, cornu monocerotis, an.* ℈. ß. *diambræ,* ℈. j. *ſantalor. citrinor. ſantalor. rubeor. an.* ℈. j. *ambræ gryſeæ* gr. xx. *moſchi odorati,* gr. xxx. *lapid. belzaar,* g. xx. Pulueriſanda pulueriſentur ſubtiliſſimè, & irrorata priùs cum aqua meliſſæ, naphæ, cinnamomi, & generoſo vino odorifero ſiccentur ad vmbram, & immittantur inter pannum ſericum purpureum interpunctim conſutum, & fiat ſacculus cordialis ſupra læuam mamillam continuò geſtandus.

D

OBSERVATIO II.

Ex purulẽtis teſtibus palpitatio ſuborta, fonticulis infra inguina excitatis, ex toto perſanatur.

ENata eſt cuidam inflammatio in teſtibus, cũ duritie, & dolore vehementi coniuncta. Æger erat vir robuſtus, & fortis, & qui à multis annis Gallica ſcabie corpus habebat conſpurcatum. Secta fuit primò baſilica ex vtroque latere vena, poſtea ex ſaphæna ſanguis detractus. Demum topicis adminiſtratis, & expurgantibus per aluum clementer oblatis, euitari non potuit, E quin in abſceſſum, & tandem in vlcera tumores finirentur. Verùm cum longo temporis ſpatio, putores, & corrupti humores per vlcera manantia vacuarentur continuò, nec ſudorifica, & vnguenta mercurialia prodeſſe poſſent, Medicorum voto adſtringentibus in parte affecta impoſitis multoties vſus eſt, quorum vi vlcera ex toto ſunt conſolidata, & ad cicatricem perducta. At cùm alacriter viueret, ecce intempeſtâ nocte de tremore cordis quæri cœpit, quo per annum ita miſerè eſt vexatus, vt ſæpe cum extremorum frigiditate, pulſu debili, & obſcuro, anxietudine, & vigilia in horas moriturus ſperaretur, & timor eſſet ne vapor malignus cerebrum, & partes neruoſas concuteret. At cùm hic ſæuus affectus, vt par erat, ex ſuppreſſa ſanie per vlcera aſſiduè manare ſolita, ortum duceret, hanc vacua-

A tionem iterum prouocare ſatius duxi. Sed cùm per eandem partem inutile eſſet hoc opus celebrare, quia eſt poſita in decliui loco, in medio ſordium confluxu, & fluxionibus hac de cauſa valde obnoxia, ob quas facilè abſceſſus, vlcera, fiſtulæ, & morticinium partis ſubſequuntur: iccircò ſimilem excitare decreui. Affixi cauteria duo in femoris parte ſuperna iuxta inguina, ex quibus cùm viroſi humores paulatim vacuarentur, ſenſim ac ſine ſenſu à palpitatione omnino liber euaſit, inpoſterum ſola præſeruatione vſus: nam ſingulis menſibus craſſo, & magis terreſtri vacuato humore medicamenti purgantis ope, nullum ampliùs malum perſenſit.

B

OBSERVATIO III.

Palpitatio ſubitò internecans, ex abdita cauſa prognata.

QVidam in conſiſtente ætate conſtitutus animi deliquio vexabatur aſſiduè. Adhibita plura auxilia quæ flatus eliderent: nam ita in eo abundabãt, vt etiam à ſomno, ſuperueniente orthopnœa, cum ſtrepitu quodam per os erumperent. Sed illa profuere nihil. Tandem ingraueſcente malo, & acceſſione oppreſſus, ſubitò occubuit. Aperto thorace, inuenti pulmones flatu diſtenti. Pericardio diſſecto, inter magnæ arteriæ ramum, & venæ arterialis radicem, carnea excreſcentia, C dura, & concreta, colore nigetrima reperta; quæ binas ferè vncias ponderabat.

CAPVT IX.

De Syncope.

Definitio.

PLurima intricata ſatis, & ardua de Syncope cauſis, ad Cleanthis lucernam, contra iuniores abundè diſceptauimus, *lib.2. Hiſt. Princip. Medic. à com. Hiſt.45. vſque ad Hiſt.51.* Nunc depoſita leonina, praxin pacatè explicandam aggredimur; quærentes: *Vtrùm Syncope* D *definitio tradita à Galeno, omnium ſit optima?* Definitur ergo à Galeno 12. *meth. cap.5. præceps virium lapſus.* Licèt enim Celſus, Aretæus, & Auicenna multipliciter definiant, tamen Galenica eſt præſtantior: Syncope enim eſt ſubitus omnium facultatum defectus. Cùm enim in hoc morbo cor maximè laboret, & patiatur facultáſque vitalis plurimùm debilitetur, fit vt non ſolùm hæc, ſed omnes aliæ totius corporis facultates, ab operationibus ferientur, & ceſſent; pereunte autem actione cordis, & illius influxu non demandato, neceſſe eſt reliquarum partium actiones ceſſare, vt diſertè docuit Galenus *lib. 5. de loc. cap.* 1. firmant Paulus *lib.3. cap.34.* Tral *lib.12. cap.3. tit. de ſyncope, quæ in febri*E*bus accidit.* Dicitur lapſus virium præceps, hoc eſt, repentinus & ſubitus, vt hoc modo ab aliis cordis affectibus diſtinguatur, in quibus vires paulatim deficiunt, donec mors appropinquet.

Ex hac doctrina patebit reſponſio ad locum Auicennæ, 1. 3. *tract.2. cap.2.* proponentis ſigna ſyncopes paulatim aduenientis: nam etſi cauſæ diſſoluentes aliquando ſenſim, & latenter operentur, tamen cùm ingraueſcunt, ſyncopen ſubitò committunt. Quare Auic. proponit ſigna antecedẽtia ſyncopen. Deinde quamuis ex cerebri magna affectione, vt Apoplexia ſubitus virium lapſus ſubſequatur, is non eſt dicendus ſyncope, ſed tunc ſuffocatio ſequitur, & repentina mors, ob fuligines detentas, & eas expurgantis reſpirationis defectum.

Pro maiore tamen explicatione, dubitabis: *Vtrùm*

exolutio

exolutio virtutis, animi deliquium, & ſyncope, inter ſe diſtinguantur? Licèt enim inter ſe ſimilitudinem habeant, ſunt tamen affectus diſtincti: Exolutio enim virtutis, eſt illa virium debilitas, per quam sẽſus, & motus perturbatur, & deficere incipiunt, verùm ſecundùm aliquam partem ſeruantur. Animi deliquium eſt illa virium debilitas, in qua ſenſus, & motus cum exigua tamen pulſus debilitate deficiunt; quare hic affectus maiorum virium lapſum præſupponit.

Hos affectus diſtingui inter ſe oraculo quodam prædixit Hippocrates, *lib.* 7. *Aph. text.* 8. dicens: *A tuberculi ſitus ruptione, virium deiectio, vomitio, aut animi defectio fit.* Non nego apud Hip. & Gal. aliquando inter ſe confundi. Patet ex ipſo 2. *Aph.* 41. dum ſic ait: *Qui frequenter, ac fortiter abſque cauſa manifeſta deficiunt animo, derepente moriuntur:* quo loco per illud verbum [exoluuntur] non ſolùm laborantes patientes exolutionem, ſed etiam eos qui animi deliquio vexantur, intelligit. Deinde Gal. *lib.* 1. *ad Glauc. cap.* 14. *ante med.* §. *Eas verò quæ habentur, &c.* affirmat Medicos conſueuiſſe de vna re hæc duo nomina proferre. Sed prior modus loquendi, de diſtinctione inter exolutionem, & animi deliquium vſitatior eſt, & apud Medicos magis receptus.

Vltimus verò affectus, qui nominatur Syncope, multò maiorem virium debilitatem quàm prædicti duo affectus præſignificat; & hac ratione hoc affectu apprehenſi, non ſolùm in animalibus actionibus, ſed & vitalibus maximam debilitatem patiuntur, & ita mortui iacent, viuido calore deſtituti, ſine reſpiratione, & pulſu, vel eo valde debili & exiguo, frigido ſudore reſperſi. Inueniri autem maiorem virium debilitatem in ſyncope, quàm in animi deliquio, colligitur ex Gal. *lib.* 12. *meth. cap.* 5. *circa finem*, docente, quòd quando ſucci crudi propter multitudinem, & craſſitudinem exiguos animalis meatus obſtruunt, ſyncopen producunt; quando verò non obſtruunt, neque onerant, ſyncopen non inferunt, ſed animi deliquium. Ergo ſyncope grauior, & periculoſior eſt affectus animi deliquio.

Accedit auctoritas Galeni 1. *ad Glauc.* 14. *ante med.* §. *Omnem præterea, &c.* dicentis animi deliquium ſyncopen antecedere. Ergo in illo affectu minor datur virium debilitas, quàm in ſyncope. Idem firmat Aëtius *tetrab.* 2. *ſerm.* 2. *cap.* 101. affirmans animi deliquium differre à ſyncope, quòd illud repentè inuadit, & ſenſu motúque, citra ſudorem, hominem priuat; ſyncope verò & dormientes, & vigilantes premit, & cum ſudore frigido, qui ſyncopticus dici ſolet, à ſumma retentricis debilitate prognato interficit. Ergo in ſyncope maior, quàm in animi deliquio virium debilitas adeſt.

Vtrùm verò *animi deliquium, & ſyncope penès maiorem, vel minorem debilitatem, ad eandem facultatem pertinentem inter ſe diſtinguantur?* ardua eſt antinomia, & apud auctores valde controuerſa. Non deſunt qui putent, hos affectus differre ſecundùm magis, & minùs, & ita ad eandem facultatem vitalem primò, & per ſe pertinere: quare quando cor maximè læditur, & facultas vitalis plurimùm patitur, tunc ſyncope producitur, & facultatis vitalis lapſus datur, ipſa facultate vitali, & corde primò per ſe laborantibus; cæteræ verò facultates, quæ cum corde potiſſimam obtinent cognationem, per conſenſum laborant, quoniam eius influxu omnes indigent ad operandum.

Hi ſic ratiocinãtur. Quando propter aliquam vacuationem, aut vitium cordis ſpiritus vitales deficere incipiunt, & facultas vitalis debilitatur, tunc cor ſanguinem, & ſpiritum ex vniuerſo corpore quodammodo attrahit, facultatem enim validiſſimam habet, tuncque reliquæ partes ob mutuum conſenſum, opes ſuas, ſanguinem nempe, & ſpiritum ad cor tranſmittunt: quo fit vt eo tempore influxus facultatis vitalis, & caloris innati minuatur, qui à corde cæteris partibus ſolet impertiri. Hoc impedito influxu, facultas animalis quæ in cerebro ſedẽ habet, ſtatim deficit: ſpiritus enim animales, quibus veluti inſtrumento vtitur, ob maximam tenuitatem facilè reſoluuntur, & ipſum cerebrum, vtpote frigidum, laxum, & exangue, deficiente influente calore, vehementer læditur, & debilitatur. Quare ex his conſtat manifeſtè, quòd in hoc exemplo facultas vitalis potiſſimùm, & per ſe læditur, etſi illa noxa leuis ſit, & à facultatis vitalis lapſu ad ſyncopen requiſito, aliena; & facultas animalis læditur per cõſenſum cum corde.

Prima pars huius ſententiæ, quod in ſyncope cor, & facultas vitalis primò, & per ſe patiantur, reliquiæ verò facultates, & partes per conſensũ, ab omnibus conceditur: quòd autem in animi deliquio etiam facultas vitalis patiatur, & accidat ob debilitatem eius, probat Gal. 2. *Aphor.* 41. vbi docet, quòd illi qui fortiter exoluuntur; ob virtutis vitalis imbecillitatem hoc patiuntur: verum autem eſt, vt probauimus *ſuprà*, exolutionem virtutis, & animi deliquium eſſe idem, aut inter ſe parum differre.

Deinde patet ex Galeno 1. *ad Glauc. cap.* 14. *in med.* §. *Sed & neruus, &c.* affirmante animi defectum ex diſſolutione vitalis roboris emanare. Firmat Galenus 7. *Aphor.* 8. exolutionem, & animi deliquium in ruptionibus, ob vitalis ſpiritus excretionem contingere aſſeuerans. Ratio dictat: Si enim animi deliquium, & ſyncope, ad eandem facultatem non pertinerent, & ex eadem parte affecta non emanarent, ſequeretur diuerſam curationem dictis affectibus eſſe inſtituendam, quæ diuerſis partibus affectis opem ferret. Sed animi deliquium, & ſyncope iiſdem auxiliis curantur, vt concors eſt omnium medentium opinio, euariantibus ſolùm in hoc, quòd efficaciora pro ſyncope, leuiora pro animi deliquio imperantur. Ergo dicti affectus, penès magis, & minùs inter ſe ſolùm diſtinguuntur.

Alij contrariam ſententiam tuentur, ac firmant, nempe in ſyncope pati cor, & facultatem vitalem primò, & per ſe, reliquas verò partes per conſenſum; in animi verò deliquio, ſolum cerebrum: quare hoc ſolius animalis ſubitus erit lapſus, & nequaquam ad facultatem pertinebit vitalem. Prima pars huius opinionis non indiget probatione, quia ſupradictæ opinioni eſt conſona valde. Quòd verò animi deliquium ad animalem facultatem ſolùm ſit referendum, probat Aëtius *tetrab.* 4. *ſerm.* 4. *cap.* 68. docens, quòd animi deliquium ſi vehemens eſt, non accidit cùm cor affectionis expers permanſerit: Ergo iam admittit Aëtius, quod ſaltem animi deliquium leue, ſine cordis affectione, & noxa facultatis vitalis poteſt contingere.

Secundò probatur ex Auic. 1 1. 3. *tract.* 2. *cap.* 9. vbi docet, quòd caſus virtutis quandoque perducit ad ſyncopen, & quandoque ad id quod eſt infra ſyncopen, hoc eſt, ad animi deliquium, vbi virtus non deſtruitur niſi à neruis, aut lacertis. Ergo admittit Auicenna, animi deliquium ſolùm pro læſione, & defectu facultatis animalis, illa namque eſt, quæ in neruis, lacertis ſeu muſculis, pro ſenſu & motu exiſtit.

Vltimò ſic confirmo. Tunc debet aſſignari animi deliquium, quum datur ſubitus lapſus facultatis animalis, & motus, ſenſúſque deficiunt ob ſpirituum animalium defectum. Sed ſpiritus animales neceſſarij pro ſenſu, & motu, poſſunt deficere in cerebro, ſine eo quòd deficiant ſpiritus vitales, requiſiti pro actione facultatis vitalis cordis, & quin in corde euidens vitium exiſtat. Ergo animi deliquium rectè poteſt oriri ſolùm ob vitium cerebri, & facultatis animalis læſionem. Maior cum conſequentia euidens eſt. Minor verò ex eo probatur: Nihil enim obſtat, vt ſi aliqua cauſa corrumpens ſpiritus applicetur potiùs cerebro, quàm cordi, quòd tunc ſpiritus animales pro ſenſu, & motu neceſſarij, in cerebro deficiant, non deficientibus ſpiritibus vitalibus in corde, qui ad operationem facultatis vitalis requiruntur.

Verùm

Verùm vtraque ſententia vera eſt; cum hac tamen limitatione, vt vniuerſaliter non accipiatur: & ita dicendum eſt, animi deliquium aliquando oriri poſſe cordè, primò laborante, & facultate vitali, & laborante cerebro & facultate animali per conſenſum: quia non poteſt negari, quin præcisè propter diminutionem influxus, qui à corde cerebro communicatur, cerebrum per conſenſum lædi poſſit, vt in ipſo ſenſus, & motus deficiant, & ſic animi deliquium excitetur. Quare hæc doctrina ſaltem aliquando vera eſt, vt probant auctoritates pro prima ſententia adductæ, quibus ab auctoribus ſecundæ ſententiæ commodè ſatisfieri non poteſt. Cum hoc non negamus, etiam aliquando animi deliquium oriri poſſe, ſolùm laborante cerebro primò & per ſe, & ſola læſione facultatis animalis: nam ratio præcipua pro ſecunda ſententia adducta, meo iudicio hanc partem ſufficienter probat; ipſamque auctoritas Aëtij, & Auicennæ ſtabilit euidenter.

Aduertas tamen, quòd quando contingit animi deliquium, primò & per ſe laborante cerebro, & facultate animali læſa ob ſpirituum animalium defectum, ſtatim breui tempore cor, & facultas vitalis cum cerebro conſentiunt, ob magnam cognationem, quam inter ſe partes principes obſeruare ſolent: & ſicuti in ſomno videmus, quòd retrahente cerebro ſpiritus animales ad ſe, etiam cor ſanguinem, & ſpiritum quodammodo attrahit; ſic ſimiliter quando cerebrum in animi deliquio, ob ſpirituum animalium defectum, ſpiritus animales ad ſe retrahit, etiam cor mutuo quodam conſenſu, ſanguinem, & ſpiritum ad ſe quodammodo retrahere debet: ex qua retractione aliquam læſionem vt patiatur eſt neceſſe. Quod ita eſſe, experientia firmat; nam ſemper in his qui animi deliquio laborant, color faciei aliquãtulum albeſcit; & partes externæ aliqualiter refrigerantur, magis vel minùs, pro maiori vel minore ſanguinis, & ſpiritus ad interiora retractione, quæ in animi deliquio reperitur, cuius ratione totius corporis refrigeratio contingit, vt *lib.9.meth.cap.4.* confirmat Gal.

His ſuppoſitis, reſponde auctoritatibus Galeni, in confirmationem primæ ſententiæ adductis. Gal. enim *eo loco* non docet, quòd animi deliquium ob virtutis imbecillitatem, aut ſpiritus vitalis excretionem oriatur ſemper: nam intelligi debet, quòd illud ſit verum aliquando; non tamen ſemper. Ad rationem dic, quòd quando animi deliquium ob affectum, qui primò exiſtit in cerebro, & ſpirituum animalium defectum excitatur, tunc in curatione aliqua debet eſſe varietas à curatione ſyncopes, quoniam præſidia quæ ſpiritus animales reficiunt, capiti potiſſimùm ſunt admouenda; in ſyncope verò cordi applicita, ad ſpirituum vitalium regenerationem ſtrenuè iuuant.

Ad Aëtium, & Auicennam pro prima ſententia citatos, Dic, hos auctores non docere animi deliquium ſemper oriri, ob ſolam facultatis animalis læſionem. Ratio verò tantùm probat, quòd ſpiritus animales aliquando in cerebro deficere poſſint, non deficientibus ſpiritibus vitalibus in corde, quando ſcilicet cauſa ſpiritus corrumpens, potiùs cerebro, quàm cordi applicatur.

Obiicies contra prædictam doctrinam hoc modo. Si animi deliquium admittendum eſt, ortum per primogeniam affectionem cerebri, & facultatis animalis læſionem, ſequeretur quòd illud non eſſet animi deliquium, ſed ſomnus præter naturam, aut affectio ſoporoſa: nã ille nihil aliud eſt, quàm priuatio ſenſus & motus, ex affectu præter naturam in cerebro exiſtente. Sed conſequens illud eſt falſum: ille enim qui animi deliquio corripitur, nec naturaliter, nec præter naturam dicitur dormire. Ergo videtur, quòd animi deliquium nunquam per primogeniam affectionem cerebri poſſit excitari, ſed ſemper primò laborante corde, & facultate vitali læſa, & ſolùm per conſenſum læſo cerebro: ſi enim hoc ita ſit, quamuis in animi deliquio detur priuatio ſenſus & motus, nihilominus facilè diſtinguetur à ſomno præter naturam, ſicuti ſyncope etiam diſtinguitur.

Dic, quòd etiamſi aliquando animi deliquium ob primariam affectionem cerebri, & facultatis animalis læſionem oriatur, non ſequitur quòd ſomnus ſit præter naturam: Ad hoc enim vt detur ſomnus naturalis, aut præter naturã priuatio ſenſus & motus, ſpirituum animalium debet adeſſe impeditus motus, qui à cauſa naturali, vel præter naturam, meatus cerebri comprimente, vel obſtruente proficiſcitur, & hoc modo ſomnus definitur quòd ſit priuatio ſenſus, & motus, non qualibet, ſed illa quæ ex primi ſenſorij ligamento, hoc eſt, obſtructione, compreſſione, conniuentia meatuum cerebri oritur, per quos facultas animalis, & ſpiritus cõmunicantur. At verò quia in animi deliquio per primariam cerebri affectionem ſuborto, datur ſubita priuatio ſenſus, & motus, non per compreſſionem, aut obſtructionem meatuum, ſed ſpirituum animalium defectum, & facultatis animalis debilitatem, ideò animi deliquium, non eſt ſomnus præter naturam.

Vtrùm pars potiſſimùm affecta in ſyncope, ſit cor? Reſponde affirmatiuè: Hoc probat Galenus 2. *Aphor.* 41. inter cordis morbos acutiſſimos, ſyncopen reponens: ſubſcribit Auicenna *loc. cit. cap.*6. In hoc enim affectu omnium partium corporis operationes læduntur, & veluti deficiunt: Ergo in ſyncope vitium exiſtit in parte, à qua omnes dependent in eſſe, & conſeruari, veluti eſt cor, cuius influxu omnes partes indigent ad operandum, ex Gal. 5. *de loc. cap.*1. & 7. *meth. vlt.* Cor non patitur quomodocunque, ſed grauiter, vt laboret ſymptomate in actione valde diminuta, vel potiùs ſecundùm medicam conſiderationem in actione abolita; nam ad ſenſum in ſyncope operationes cordis deficiunt, vel magis imminuuntur, quàm in quocunque alio cordis affectu, & per conſenſum cum corde etiam aliarum omnium partium operationes læduntur valde: & hoc eſt quod dicebat Galenus *cit. meth. loco*, quòd ſyncope præceps eſt virium lapſus, hoc eſt, omnium operationum facultatum ſubitus defectus. Quare eſt ſyncope, ſymptoma in actione abolita cordis, & per conſenſum illius, etiam actionum aliarum partium corporis. Hoc firmat Auicenna 2.1. *doct.*3. *cap.*1. *ante med.* docens, quòd ex ægritudinibus quæ agnoſcuntur ex modo quietis, id eſt, ex ceſſatione ab actione, ſunt ſicut Apoplexia, Paralyſis, & Syncope. Datur ergo in ſyncope ſymptoma in actione abolita.

Cæterùm cùm in corde plures ſint facultates, ſcilicet facultas pulſifica, & generatiua ſpirituum vitalium, & reperiatur etiam facultas concupiſcibilis, & iraſcibilis, quæres: *Vtrùm ſyncope facultatis pulſificæ, vel alterius in corde reſidentis ſit ſymptoma?* Dic, Syncopen, cùm ſit ſymptoma in actione abolita, operationes omnium facultatum deſtruere: ſed hæc noxa potiſſimùm ad pulſificam, & ſpirituum generatiuam pertinet, ex quarum actione abolita, ſit vt ſanguis arterialis, & ſpiritus vitales reliquis corporis partibus non communicentur, feriantibus illis ab actione omni. Ad quod ſymptoma producendum in reliquis partibus, præter cor, nihil conducit, quòd facultas iraſcibilis, & concupiſcibilis in corde reſidens non operetur: influxus enim ſpiritus vitalis, & caloris influentis à corde, aliis partibus media actione facultatis pulſificæ & generatiuæ ſpirituum rectè communicatur, quamuis iraſcibilis, & concupiſcibilis non operetur, vt conſtat in homine dormiente, & vigilante, nulla animi paſſione affecto. Eſt ergo ſyncope, potiſſimùm harum facultatum ſymptoma, cùm media actione illarum, & non facultatis concupiſcibilis, & iraſcibilis ſeu animoſæ, omnes corporis partes vigeant, roborentur, & viuant, & influxum vitalem à corde accipiant.

Si

Si verò vltrò inquiras: *An ſyncope potius ad facultatem pulſificam, vel generatiuam ſpirituum magis pertineat?* Reſponde, magis proprium eſſe ſymptoma facultatis pulſificæ, ex cuius actione abolita, vel maximè diminuta calor naturalis cordis corrumpitur, & aër pro generatione ſpirituum vitalium non attrahitur; ob quam noxam facultas generatiua ſpirituum deficit ab operatione ſua; & concupiſcibilis, iraſcibilis etiam otiantur, & partes reliquæ calorem influentem à corde non recipiunt.

Cauſa.

Cauſam internam perpetuam, & immediatam ſyncopes, eſſe ſpirituum retroceſſum, & ſubitam aggregationem in corde, latè probauimus *lib. 2. Hiſt. P P. Medic. in com. Hiſt.* 51. nunc de cauſis externis agêdum. Eas proponunt Galenus 1. *ad Glauc. cap.* 14. *lib.* 12. *meth. cap.* 5. & 6. Auic. 1. 3. *tract.* 2. *cap.* 6. In vniuerſum ſyncopes cauſæ exiſtunt, quæ corrumpunt cordis temperamentum; ſanguinem, ſpiritum, & partium ſubſtantiam diſſoluunt: harum temperiem vitiant. Quare labores, vigiliæ, exercitia immodica, curæ, inediæ, balneum aquæ calidæ, æſtus immodicus, gaudium, timor, triſtitia, dolor ingens; immoderatæ ſanguinis, & aliorum humorum etiam inutilium vacuationes; putridi & vitiati vapores, tetri, maligni, ex qualibet parte eleuati, vt fodinis, paludibus, ſtagnis, oleribus aut animalibus fœtidis; venena quæ ab occulta proprietate cordi inſidiantur, venenoſi humores in corpore progeniti; vermes viui, & mortui; affectio aliqua quæ os ventriculi, iecur, lienem, & præcipuè vterum, cum quibus partibus cor ſummum obtinet conſenſum, corripiat.

De iis ſigillatim dubitandum. Et primò: *Vtrùm dolor inter ſyncopes cauſas ſit annumerandus?* Difficile enim videtur, quòd dolor eam poſſit concitare, ſi formalem agendi rationem non habet. Dic. Licèt verum ſit, dolorem ex ſe nullam agendi poteſtatem habere, neque ſentiri poſſe, vt 2. *Aphor.* 6. docuit Galenus: tamen cùm naturali partium ſubſtantiæ, & diſpoſitioni aduerſetur, & ſimiliter excitet facultatem expultricem, vt hac ratione noxam ſenſatam à ſe depellat, ex hoc motu, & agitatione valida, ſpiritus ſuapte natura tenuiſſimi, & calidiſſimi attenuantur, rareſiunt, diſſoluuntur, & vires deficiunt. Scitum namque eſt apud Gal. 12. *meth.* 1. & 3. dolorem eſſe ſenſationem triſtem; quare prouida natura ſanguinem, & ſpiritum ſubitò conuocat ad cor, quæ ſubſtâtiæ in illo aggregatæ, natiuum ignem ſuffocant, minuunt, & extinguunt. Denique natura adeò dolori eſt intenta, vt ſuorum munerum oblita, ab operationibus ceſſet, & corpus hac de cauſa, ſenſu motúque priuetur, quæ ſymptomata ſyncopen comitari conſueuere.

Rogabis: *Vtrùm triſtitia ſyncopen concitare poſſit?* Si enim hoc pathema longo tempore, paulatim, ſenſim ac ſine ſenſu vires diſſoluit, ſyncopen efficere nequit, quæ in repentino, & præcipiti virium lapſu conſiſtit. At Galenus 12. *meth. cap.* 5. ab hac cauſa ſyncopen fieri poſſe concedit: Nam debilibus, fœminis, ſenibus, ſi nuntium triſte afferatur, cui timor illicò adiungitur, exoluuntur, & pereunt. Fortes verò, & robuſti, ſi mœſti ſint, ſollicitudinéque diutius conficiantur, calore natiuo minuto, & ſpiritibus reſolutis tabeſcunt, & qualibet data occaſione ſyncope occupantur.

Vtrùm ex gaudio & vigilia, oriatur ſyncope? Si enim hic affectus conſiſtit in retroceſſu, & aggregatiòne ſanguinis, & ſpiritus in corde, quomodo ex gaudio orietur, & vigilia, ſi in illo animi pathemate, ſicut in vigilia, hæ ſubſtantiæ ad externas expanduntur corporis partes? Dic. Gaudium quando modum excedit, non ſolùm animi deliquij, & ſyncopes, ſed mortis ſolet eſſe cauſa, auctore Gal. 12. *meth. cap.* 5. & 1. *ad Glauc.* 14. & 2. *de ſympt. cap.* 5. ſubito enim motu & agitatione, ſpiritus at-

A tenuãtur, & reſoluuntur, & in maxima effuſione caloris accedit ſyncope, & aliquando mors: quare multi præ nimio gaudio repentè expirarunt. Id facit vigilia ſed pedetentim, ac ſine ſenſu: nam abſumendo humidum, diu, & importunè, corpus colliquat, ac tabefacit; ideò dicitur edax ab Hippocrate 6. *epid. ſect.* 4. *text.* 19. quare refrigerat, apud Gal. *cit. epid. com.* 17. quia cruditates patit, coctionem perturbat, collectionem innati caloris ad intus interrumpit, ſpiritus, & ſanguinis generationem impedit, quarum ſubſtãtiarum vires reſoluit. Cùm enim ſit contraria ſomno, ſicut hic humectat, concoquit, calefacit viſcera; ſic illa exiccat, coctionem vitiat, refrigerat. Demum nullum eſt morbi genus, tam frigidum, quàm calidum, quod ex diuturna vigilia, tanquam ex vberrimo fonte non ſcaturiat, vt alibi ex

B Galeni doctrina *in locis multis* latè comprobauimus.

Quæres deinde: *Vtrùm febris hectica, ardens, colliquans, ſyncopes cauſa ſit?* Dic, quòd licèt hic affectus in præcipiti, & ſubito virium lapſu conſiſtat, & hectica, ardénſque ſenſim corpus colliquet; tamen cùm intemperies præſertim materialis ad vltimum ſui gradum accedit, repentè introducitur, ſpiritus rarefacit, diſſipat, & diſſoluit. Hoc quotidie experimur in malignis, peſtiferiſque febribus, in quibus venefica aura ſpiritibus vitalibus communicata, ipſos abſumit, & proſternit.

Vtrùm immodica inanitio, & repletio ſyncopes ſint cauſæ? Immoderatam ſanguinis vacuationem, ſiue ex vulnere, naribus, vtero, ventre, hæmorrhoïdibus, aut quacunque alia parte, aut quacunque ratione contingat, eſſe ſyncopes

C cauſam, *citatis locis* Galenus edocuit. Hoc modo aliorum humorum vacuatio, ſi nimia ſit, & diu duret, hunc affectum concitare poteſt: ſi enim omni vacuationi, vel etiam modicæ, annexus eſt caſus virtutis, 5. *Aphor.* 16. & 1. 1. *doct.* 4. *c.* 2. quantò magis immodicæ: Et non ſolùm vacuatio vtilis humoris, ſed inutilis ſyncopen accerſit, vt quotidie in ſectione ventris in hydrope, aut in magni tumoris apertione experimur, in his enim omnibus vacuationibus plurimi ſpiritus euaneſcunt, & hoc modo è veſtigio deficit anima, viréſque concidunt, 6. *Aph.* 27. & 1. *ad Glauc. cap.* 14. Fieri enim nequit, vt praui ſucci adeò ſeparentur ab vtilibus, vt nulla horum, & ſpirituum portio exhalet, ex qua vacuatione ſyncope excitatur.

Non ſolùm immodica vacuatio, ſed plenitudo ingens, quæ illi opponitur ſyncopen accerſit: nam ex ni-

D mia ſanguinis, ſeu humorum plenitudine obſtruuntur vaſa, & cordis, calorîſque perſpiratio impeditur; qua denegata intenditur calor, & maior, & acrior redditur, & abſumpto pabulo emarceſcit, atque reſoluitur. Quare nimia ſanguinis ſaburra, aut ſuccorum crudorum copia ſua quantitate ſuffocat, vel frigiditate innatum ignem extinguit.

Adiungenda eſt alia dubitatio: *Vtrùm venena inter ſyncopes cauſas numeranda?* Nam calida etſi extremum calorem ſint ſortita, ſubitam alterationem non inducunt, quum calor lentè humidum abſumat. Frigida ſpiritus prohibent reſolutionem, quia cutis arctant ſpiracula, humoréſque excerni prohibent. Hoc etiam præ-

E ſtant exiccantia venena, ſua enim adſtrictione, & ſiccitate meatus corrugant, & ſanguinis, aliorúmque humorum exhalationem impediunt. Ad id verò quod humidum eſt, nullus conſequitur dolor.

Verùm venena tam in corpore generata, quàm interiùs aſſumpta, extrà appoſita, ab animalibus veneniſis eiaculata ſyncopen promptiſſimè concitãt, cùm toto genere aduerſentur cordi, ſpiritus corrumpant, cordis ſubſtantiam diſſoluant vi maligna ſua, & venenata qualitate cor fatigent. Hoc modo in peſtiferis, & maleficentiſſimis febribus animi deliquio, & ſyncope ægri frequenter premuntur: venenoſi enim halitus à trunco corporis, vel alia remotiſſima parte exurgût, cor viſceráque præcipua aggredientes, eáque proſternunt, & inquinant

inquinant labe dira:& licèt in primis qualitatibus non ita generoſas vires exerant,tamen deleteria vi,& maligna efficaci antipathia partes internas putrefaciunt, & corrumpunt. Calida ſpiritus, & ſanguinem impensè abſumunt ; frigida mortificant,ſanguinem congelant, ſpiritus reddunt immobiles, quo inſtrumento ceſſante partium ſymmetria deſtruitur, & ruit:Sicca humidum primigenium abſumunt, ſpiritus exprimunt ſiccitate ſua,& hac ratione ſanguinem reſoluunt, & diſſipant: Humida cor putrefaciunt,viſcera emolliunt,& illorum tonum perturbant.

Alia etiam cauſa addenda:*Virùm vermes ſyncopen excitare poſſint* ? Mira ſunt quæ auctores de vermibus referunt ſymptomata,ex eorum enim ſæuitie,aut vapore venenoſo naſcuntur Epilepſia,Apoplexia,omnium noſtri corporis partium dolores truculenti,ventriculi anxietates, tremor cordis,bulimus,colica affectio , ſtrangulatio ſubita,conuulſio,ſaltus totius corporis.Quare ſi hæc miſeranda mala ex vermibus emanãt promptiſſimè,cur ſyncopen euenire poſſe negabimus?Id manifeſtè probat Auicen. 16. 3.*tract.*5.*cap*.4.per hæc verba. *Iam autem accidit cuidam notorum noſtrorum difficultas deglutiendi, propter retentionem , reive deglutitionem ignota, & perduxit illum ad ſimilitudinem præfocationis , & fecit eum ſincopizari cum nauſea, cum qua euomit vermes plurimos , cum quorum expulſione facilior facta eſt deglutitio , & ablata eſt præfocatio.* Nec mirum,cum mortui ex putrefactione,& fœtore horribili vapores ex ſe eructent venenoſos,cor multipliciter premẽtes, atque proſternentes;viui autem per corpus oberrando, & præſertim per ventriculum,hunc mordicant ac diuellunt, quare cardiogmos, & ſyncope cardiaca oriri perſæpe conſueuerunt.Deinde ij ſurripiendo alimentum,vires diſſoluũt, quare famem caninam excitant, apud Auicennam *loc. cit*,Galenum *lib.de theriac.ad Piſon.cap*.15.& 3.*acut*.54. Paul.*lib*.4.*cap*.57. Aëtium *tetrab*.3. *ſerm*. 1. *cap*.4. quod illuſtri hiſtoria *lib*.7.*cap*.4.confirmat Trallianus.

Virùm conflictatio oris ventriculi ſyncopen accerſat? Mirum eſſe oris ventriculi cum corde conſenſum,Galenus confirmat *in locis multis*; nam & arteriæ à corde deriuatæ ventriculo implantantur, quarum interuentu vitalem facultatem , influentémque calorem illi communicat.Deinde inter has partes magna intercedit ſimilitudo , adeò vt ore ventriculi affecto , cor illicò compatiatur & ſyncope generetur;quare ex cardialgia, ſeu oris ventriculi dolore , ſtomachica ſyncope inſurgit:hæc enim pars exquiſitiſſimo ſenſu prædita eſt,ita vt tactus ſenſorium poſt internas manus partes,à Gal. vocetur,5.*de vſu part.cap*.9. quo fit vt dolor vehemens, quo perſæpe pars hæc opprimitur, ſpiritus exoluat, ob dolorem enim ægri exanimes fiunt, in animique deliquium incurrunt,2.*acut*.47.

Accidit deinde,vt ex ſæuo dolore,ictu, percuſſione, humoris mordacitate , vel acrimonia ad ventriculum confluentis, & variè infeſtantis, ægri animo linquant, ſyncopéque apprehendantur. Aliquando ex copia crudorum humorum in ipſo redundãtium, vel ex vniuerſo corpore ad hanc partem confluẽtium contingit,qui quidem eo loco infixi , & ſtabulati comprimunt , arctant,vias obſtruunt,hoc modo prohibito acceſſu ſanguinis ad membra,partes refrigerantur,& impedita nutritione, vel calor inſitus ſuffocatur , vel extinguitur. Quare magna ex parte ſyncope , propter conſenſum oris ventriculi cum corde,concitari ſolet, ex Gal.5. *de loc*.2. & alibi ſæpe. Addit Auicenna *loc. cit.* aliam cauſam,quia vẽtriculus eſt pars,in qua varij humores colliguntur, ipſum multipliciter opprimentes: cùm enim ſit lacuna pituitæ,13.3. *tract*.1. *cap*.16.in eo magna humoris pituitoſi copia cumulatur , & ad ipſum ex liene humor melancholicus confluit vbertim; & ſi alimenta in hac parte corrumpantur,ſolent generari ſubſtantiæ , quæ indicibiles qualitates retinent , 3. *de ſympt.*

A *cauſ.cap*.1.*ad fin.* & *cap.vlt.*

Supereſt ſolùm de cauſis ſyncopes reſidua diſceptatio? *Virùm ſudor immodicus ſyncopen concitet*? Firmat Gal. 1. *ad Glauc*. 14. dum ex vacuatione nimia roridæ humiditatis in febribus ardentibus & colliquantibus, in debilibus oriri animi defectum ; in robuſtis verò ex immoderatis ſudoribus idẽ euenire affirmat: repetit 3. *acut*.17.Ratio dictat:Nã ſi ex immodica vacuatione biliosi humoris ſequitur ſyncope, cur non orietur ex ſudore ſuperfluo, ſiquidem illi bilioſa ſubſtantia eſt permixta, 10. *ſimpl.tit. de ſudore*. Accedit quòd erumpente ſudore,apertis,& concalefactis poris,vel etiam in critico ſudore , in quo inutilis materia à natura valida excernitur, multa ſpirituum copia vacuatur,vires debilitãtur, & fatiſcũt,& ſic præcipiti lapſu ruunt:quare criticus , & ſymptomaticus ſudor ſi immoderatè excur-

B rant,cohibendi ſunt.In hunc vſum Auicen. 1.4. *tract*.2. *cap*.13.*de regimine ſudoris ſuperflui*,plura præſcribit auxilia,vt ſunt vnguenta adſtringentia ex ſtypticis medicamentis parata,quæ cutis ſpiracula arctent, obturent, humorem incraſſent;quæ ſi non ſufficiant,ad narcotica accedere quandoque neceſſitas cogit , quæ materiæ tenuitatem incraſſent , & meatuum raritatem adſtringant:in quem vſum etiam peritiores frigiditatem aëri conciliant machinamentis pluribus,& quod magis eſt, ægrum,flabellis ventilant ; continua enim aëris mutatio corpus magis refrigerat,apud Ariſt.1.*probl*.13.

Signa.

Abs re mihi viſum eſt,proponere ſigna , quæ præſentem oſtendunt : nam ſi actu adeſt , ſui ipſius

C ſigna præbet manifeſta. Futuram præſagiunt pulſus paruus,rarus,ac debilis,& interdum omnino deficiens, 10.*meth.c*.3. Reſpiratio pulſui ſimilis eſt. Faciei color, qualis eſt hominis mortui,fœdus,pallens. Deficit ſenſus,& motus. Antecedunt inquietudo, corporis iactatio,adeſt extremorum frigiditas , totum corpus veluti exangue & eneruatum iacet,qua ratione ſyncope mortis imaginem refert ; quo ſigno ab Apoplexia , & reliquis ſoporoſis affectibus diſtinguitur, qui ſomni , & non mortis imaginem præbent , in quibus pulſus ſolùm alteratur prope mortem. Similiter Apoplectici non recordantur poſt acceſſionem quæ acta ſunt ; ſyncope prehenſi , maximè. Ab Epilepſia differt , in hac enim corporis conuulſio accidit ; in ſyncope minimè. Ab vteri ſtrangulatu , quoniam in hoc affectu reſpira-

D tio aufertur,non tamen pulſus,niſi cum ſyncope fuerit complicata.

Quando ſyncope ex primaria cordis intemperie oritur,agnoſcitur præcipuè, quia ad ingẽtes ſequitur cordis intemperies,nec vllum in alia parte corporis manifeſtum vitium apparet. Si ex conſenſu cum ventriculo oriatur,præcedunt vomitus,nauſea,dolor,& ventriculi morſus. Si verò ex copia humorum crudorum ſcaturiat,hypochondria murmurãt, & inflationem cum toto corpore patiuntur : adeſt totius corporis grauitas, impotentia ad motum,mentis tarditas, ſenſus hebetudo, color in cute vniuerſa albicat, 12.*meth*.3.& 4.*de ſanit.tuend.cap*.4.*poſt med.lib.de ſang.miſ.cap*.10.*in fin.* Si à

E calidis, & bilioſis humoribus ventriculi os mordicantibus emanet,adſunt mordicationes,anxietudines, dolores, & ipſius partis debilitas. Si tamen ex ſuccorum, ſpirituum tenuitate,præſente etiam totius corporis raritate , tunc ægrotantes facillimè reſoluuntur,viſitur-que facies illa mortifera,& cadaueroſa,quæ Hippocratica à Medicis nominatur , ſcilicet naſus acutus , oculi concaui,collapſa tempora,aures frigidæ,contractæque, & fibræ earum inuerſæ, cutis circa frontem dura , intenta, arida, & color totius vultus, viridis , aut niger, quam graphicè deſcribit Hippocrates 1. *prog*.2.6. & luculenter Gal,explanat *in com.*

Illud

Illud tamen ſignum explicationem deſiderat: *Virium ſudor frigidus, tenax, & craſſus à ſyncope ſit inſeparabilis?* firmat Galenus 3. *de cauſ. ſympt. cap.* 2. dum ſic ait: *Quare nunc ad ſudores tranſeundi eſt tempus, de quibus hactenus ſaltem dictum eſt, quod interim reſoluto corporis habitu proveniunt, vocanturque ea paſſio ſyncope: cui contrarius ſtatus eſt, qui in decretoriis incidit ſudoribus, qui vtique robuſtam naturam indicant, non autem reſolutam, atque eiuſmodi quidem ſudores corpus expurgant.* ſequitur Aretæus 2. *de cauſ. & ſignis acutor. cap.* 3.

Quare præſente iam ſyncope erumpunt ſudores tenaces, & frigidi, præcipuè circa frontem, tempora, & ceruicem, qui vocantur ſyncoptici, & diaphoretici, & à diſſolutione humidæ ſubſtantiæ oriuntur; quare infirmata retentrice propria humiditas ſubſtantifica nequit retineri, imò confugiente calore ad cor, & partes extimas deſerente, frigidus erumpit è corpore ſudor, non ex recrementitia quadam humiditate, vt putarunt plures, ſed ex propria partium humiditate ſubſtantifica reſoluta emanans, vt inter omnes firmauit Aëtius, *tetrab.* 2. *ſerm.* 1. *cap.* 101. Hoc autem contingit, quando natura ſymptomaticè procedit, videlicet quando humores non continẽtur in corpore morbi ratione, quod fit vitio & debilitate facultatis corporis retentricis, adiuuante ad id nimia totius corporis raritate, meatuum amplitudine, atque tenuium humorum multitudine; quod in eo pathemate contingit, quo immodicis ſudoribus, languefcente ventriculo, totum corpus digeritur Hoc Celſus *lib.* 3. *cap.* 19. Cardiacon vocat, de quo verba faciens Galenus *lib. de rigor. tremor. & palpit. cap.* 5. ſic inquit: *Si per ſudorem digeſti, fiant tremuli, vt in deliquiis cardiacis, & ſtomachicis, calfacere hos extremum malum eſt: quippe contrarium his potius conuenit, nempe cutem denſare, & quæ refrigerant, adſtringunt, coarctántque meatus adhibere, non quæ calfaciunt, laxant, & adaperiunt.* Ergo hic ſyncopticus ſudor emanat frigidus, quia natiuus calor extinguitur, vel proximus eſt extinctioni, & propter materiam quæ ſoluitur, eſt craſſus, viſcidus, & glutinoſus, Galeno auctore 4. *Aphor. com.* 37.

Præſagium.

Syncope eſt acutiſſimus morbus, ex Gal. 2. *Aphor.* 41. *in fin.* quia mortis eſt imago quædam, & illi proxima exiſtit. Quando enim valida eſt, & confirmata, nullus eſt remedio locus, nec curationem admittit, ex Paulo *lib.* 3. *cap.* 4. & Auic. 1. 1. 3. *tract.* 2. *c.* 6. tunc enim frictionibus, vinculis dolorificis, odoribus, aquæ frigidæ ſuper faciem aſperſione, vel medicamentis ſternutatoriis adhibitis, ægri non redeunt ad actiones ſuas: & caput ſupra thoracem, aut humeros delabitur: actióque pulſandi, & reſpirandi eſt abolita: quo tempore facies viridis, aut liuida, ob maximã caloris natiui extinctionẽ conſpicitur. Si verò vires aliquantulum conſtent, ad ſanitatem ægrotantes redeunt perſæpe. Videndum deinde, an præceſſerit cauſa aliqua manifeſta, qualis eſt timor, vel triſtitia: Qui enim viribus valent, ob hæc animi pathemata rarò ſuccumbunt, vt 5. *de loc. c.* 1. Galenus edocuit. Si tamen ſyncope ſine cauſa manifeſta frequenter eueniat, ſubitò mortem inducit, ex Hip. 2. *Aph.* 41. dicente: *Qui frequenter, ac fortiter abſque cauſa manifeſta deficiunt animo, derepentè moriuntur.* Probat 1. *progn.* 8. dum enim Hippocraticam faciem deſcribit, ſic loquitur: *Interrogare oportet, vigilaritne homo, aut venter vehementer ſolutus fuerit, aut fames illum oppreſſerit: & ſiquidem aliquid horum confeſſus fuerit, minori cum periculo eſt; iudicantur autem hæc per diem, & noctem, ſi ob has cauſas talis fuerit vultus. Si verò nullum horum dixerit, neque in prædicto tempore deſtiterit, ſignum eſſe pernicioſum credendum eſt.* Confirmat Galenus *in com.* dum inquit: *Summè exitialis, & inſanabilis morbus eſt, per quem ſtatim inter initia vultus exitioſus ſine exteriori*

A *cauſa extitit: minori verò cum periculo eſt, ſi propter aliquam cauſam euidentem acciderit, verbi gratiâ propter vehementem inſomniam, aut inopiam alimenti, aut aluì fluorem.*

Virium verò ſyncope deterior ſit cenſenda, quæ à propriis cordis morbis excitatur, quàm illa quæ per conſenſum aliarum partium ortum ducit? etiam addubitandum. Et videtur quòd in ſyncope per conſenſum cor non perpetuò laborat, ſed per interualla; atque malum non ita efficax eſt, & radicatum: quare oppugnantibus cauſis non ita debile factum reſiſtet, & earũ noxas facilius declinabit. In corde verò quaſi firmatum malum ſenſim & pedetentim illius virtutem proſternit, ac labefactat. Et licèt in principio cùm ſolùm affectus eſt per conſenſum, vtpote incipiens, & puſillus, à corde aſſueto non ſentia-
B tur, tamen paulatim in dies magis ac magis increſcente, & crebriùs concuſſo corde, & inſigniter debilitato, frequentior, ac vehementior ſyncope recurrit; adeò vt inopinatò ægri moriantur.

Virium ſyncope orta ex ſolutione continui in corde, omnium ſit peſſima? Hippocrates 6. *Aph.* 18. ſic ait: *Veſica diſciſſa, aut cerebro, aut corde, aut præcordiis, aut aliquo ex tenuioribus inteſtinis, aut ventriculo, aut iecore, lethale eſt.* Nam vt Galenus docet *in com.* *Quod quidem cor vulneratum mortem afferet neceſſariò; vnum ex iis eſt quæ in confeſſo habentur.* Quare ſyncope quæ ex ſolutione continuĩ in corde excitatur, omnium eſt deterrima: quia facultas vitalis eſt norma cæterarum, & illa languente, aut deficiente, aliarum partium tonus illicò diſſoluitur. Ex illis verò quæ per conſenſum aliarum partium excitan-
C tur, illa periculoſior eſt, quæ per ſympathiam cerebri euenire ſolet; minùs periculoſa, quæ per conſenſum iecoris; & denique leuiſſima, quæ ex vẽtriculo ſuſcitatur, vt fusè & doctè monuit Gal. *lib.* 12. *meth. c.* 3. & 6. omnium mitiſſima quæ ex vtero ſuſcitari ſolet. Licet enim ex hac parte maligni, & venenati eleuentur vapores, à ſemine retento, aut ſanguine menſtruo putrefacto elati, tamen hoc malum inuadit ferè valetudinarias, excrementis refertas, & non ritè purgatas; & hoc modo huic vitio aſſuefactæ, non ita premuntur; imò leuibus præſidiis diſcuſſo vapore, videlicet fœtidis naribus, & odoratis vtero appoſitis, citò reuiuiſcunt, quæ vteri ſtrangulatu, & deinde ſyncope grauiter erant apprehenſæ.

Galenus *lib.* 5. *de loc. cap.* 1. proponit dubitationem:
D *Virium ſyncope orta ex intemperie cordis, periculoſior ſit ea, quæ ex morbis partium inſtrumentalium concitatur?* Reſpondétque negatiuè, dum ſic ait: *Porrò vtriuſque partis, tum oris ventriculi, tum cordis diſpoſitiones aut à forti duntaxat intemperie, aut venenoſo humore, nonnunquam ab eryſipelate, aut inflammatione; aut alio quopiam præter naturam tumore fieri ſolent. Igitur exigua quidem cordis intemperantiæ, pulſus arteriarum, pro ſua quæque natura, variant: de quibus in libris de pulſibus dictum eſt. Maiores verò, per proprias quidem ſimilarium partium intemperies, ſubitam mortem non inducunt: per eas verò quæ ad inſtrumentales partes pertinent, ſubitò enecare poſſunt, ſed præcedentibus priùs ſignis quibuſdam, quorum vnum ab Hip. dictum eſt: Qui ſæpe, & multùm exoluuntur, ſine cauſa manifeſta, ij repentè moriuntur, &c.* Ratio dictat: Nam calida in arden-
E tibus febribus intemperies, frigidis curatur; & frigida venena, calidis, & cardiacis adhibitis ſuperantur, ſæpe: Obſtruentes verò, & comprimentes cauſæ, vbi cor, ſuapte natura in repellendo validum, ſemel apprehenderint, difficillimè, & rariſſimè elidi queunt. Mitiorem ergo ſyncopen patitur cor, vt pars ſimilaris, quàm vt inſtrumentalis.

Curatio.

Cùm præſente ſyncope prima intentio curatiua in eo conſiſtere debet, vt ſpiritus diſſolutio prohibeatur, & deficiens regeneretur, necnon vt ſanguis, & ſpiritus

ſpiritus qui ad cor ſubitò erant retracti,ad partes exteriores reuocétur, ne integram ſuffocationem pati poſſint. Quare ſi aliqua vacuatio præſens eſt quæ vires diſſoluat,hæc omni diligentia ſupprimenda, præſidiis, quæ vnicuique vacuationi immodicæ ſunt vtilia. Porrò ſpiritus reficiendi, & reſtaurandæ vires. Hoc opus præſtant odores quàm citiſſimè, ex Hip. *lib. de alim. n.*11. cuius mentem probat 2. *Aphor.* 11. Vtiles ſunt odores herbarum,fructuum redolentium,Ambræ,Moſchi, ſed præcipuè mirificè prodeſt odor ex alimentis eleuatus,vt vini generoſi,& antiqui,carnis aſſæ,vt gallinæ, aut caponis; panis recentis ſtatim à furno extracti,& vino odorifero, aut aqua naphæ irrorati.

Liquida ampliùs ſunt ex vſu,quia ægri ſolida conterere nequeunt.Inter hæc principatum obtinet Vinum, celerrimè enim nutrit, & vires mirandum in modum inſtaurat,3.*de temper.cap.*2.& 2. *Aphor.* 18. Quare hic affectus quantum ad ſe attinet, ſemper vini optimi repentinam oblationem efflagitat,vt affatim diſſipati ſpiritus regenerentur, & collapſæ vires reſtaurentur:Eius tamen oblatio verenda,imò prorſus arcenda, ſi ſyncopes cauſa ex iis extiterit, quæ vini potum impediunt, quæ 1.*ad Glauc. cap.*14. retulit Galenus: nempe vehemens capitis dolor,interna inflammatio, febris ardens in morbo crudo, affectio aliqua quæ delirare cogat; magna enim, & penè inſanabilia mala ex vini potu oriuntur.Quæ ſi vera ſunt, vt profectò ſunt veriſſima, luce meridiana clariùs liquet, planè aberraſſe plures, quippe qui in ſyncope cum phrenitide ipſum propinare non dubitant, vbi vires labuntur.

Tunc enim mirabiliter confert aqua carnis,quæ multipliciter parari ſolet.Eſt enim ius gallinæ,aut caponis, aut arietis,aut omnium ſimul permixtorum,aut ſuccus harum carnium aſſatarum per compreſſionem in torculari extractus, aut aqua per diſtillationem in vaſe æneo,aut balneo Mariæ extracta. Quare quando humor malignus, & aura venenoſa cor concutiunt, premunt,& feriunt, pugnandum Alexipharmacis, odoriferis, quæ ſpirituum copiam regenerent, virulenti humoris malitiam refrænent,& cor mirandum in modum roborent. Fit in hunc modum.

℞. *Caponem integrum confractum cum ſuis oſſibus, carnis cruris arietis ſine pinguedine*, ℔. iij. Abluantur cum aq.Roſ.Naph.generoſo vino. Cum his carnibus miſce, *Diamargariton. frigid.galangæ,margarit.præpar.electuar. de gemmis, confect.hyacinth.confect.alkermes, cinnamom. diamoſchi dulcis,diambræ,an.*℥.ß.*lapidis belzaar*, ʒ.j. *agallochi*, ℈.j. *raſuræ eboris* ℈. iij. *oſſis de corde cerui* ℈.j. *raſuræ vnicornu* ℈.ij. *ſantali citrini,ſantal.rubri, an.*℈.j. *coral.ſem. citri contuſi, an.* ʒ.ß. Irrora omnia priùs cum Vino, & Aq. Naphæ, repone in balneo Mariæ. Aqua quæ diſtillauerit,reſeruetur vſui.Doſis ℥.iij. vel iiij.

Iulapia intus aſſumpta ſunt vtiliſſima in eundem vſum,præſertim ſi febris ardens, maligna diuexet.

℞. *Aq.roſac.* ℥.iiij. *aq. bugloſ. borrag. cardui benedict. acetoſ. an.*℥.iij. *aq.naphæ,meliſſæ,an.* ℥.ß. *confect. alcherm. confect. hyacinth. an.*ʒ. j. *ſucci limon.* ℥.ß. *pulp. tamarind.* ʒ.iij. *margar.præparat.*℈.j. *coral.rubri* ℈.ß.*fol.auri*, N.iij. *pulu.diamarg.frig.*℈.ij. Miſce,fiat potus.

Non ſolùm intus, ſed extrà ſupra cordis regionem, apponi debét auxilia,quę cordi robur indere,& ſpiritus regenerare queāt,vt epithemata, ſacculi,vnguēta, olea.

℞. *Aq.roſar.meliſſ.bugloſ.naphæ, an.*℥.iij.*ſantal. citrini, & rubri,an.*ʒ.ß.*coral.*℈.j. *diamarg.frig.*ʒ.ß. *croci pulueriſati* ℈.ß.*camphor.*g̃.iiij. *lapidis belzaar.*g̃.viij. *olei de ſcorpionib. Matthiol.*℥.ß.*vini albi, parum:*Fiat epithema, apponatur calidum.

Vel fiat hoc modo vnguentum.

℞.*Olei roſar.nymphææ.viol.an.*℥.j.*vnguenti naphæ* ℥.j.ß. *ſantal.rubr.roſar.rub. an.*ʒ.ß. *theriac.magnæ,*℈.j. *diamarg.* gr.x.*moſchi odorati,ambari,an.*gr.v.Fiat vnguentum.

Vel aliud paretur hac forma:

A ℞.*Axungiæ naphæ* ℥.j.ß.*olei violar.olei ſpicæ, an,*℥.j.ß. *pulu.granorum Kermes,*℈.ß. *zedoariæ, nucis moſchatæ, cinnamom.an.*gr.viij.*diamoſchi,diambræ,an.*gr.iiij. Cum cera fiat vnguentum regioni cordis apponendum.

Vel fiat ſacculus in hunc modum.

℞.*Flor.borrag.bugloſ.nenupharis, roſar. violar. arantior. an.*ʒ.ij. *pulu.diamarg.frig.*ʒ.j. *ſantalor. citrin.& rubri, an.* ℈.j.*diamb.diamoſchi,an.*gr.vij. Irrora priùs aq.vitæ,Naphæ, & Maluatico, ſicca ad vmbram, & intra ſericum rubrum repone,& ſacculum para pro corde.

Pro ægris mediocris fortunæ,loco epithematis, hoc fomentum vtile eſt pro roborando corde.

℞. *Flor. violar.betonicæ, borrag.ſaluiæ, bugloſ. ſtœchad. lauendulæ,roris marini,arantiorum, roſar.an.*℥.ß. *folior. ſca-*

B *bioſ.pimpinel.ſcordij, an.*M.j. *folior. acetoſ.* M.ij. *ſem. citri, cornu cerui vſti,an.*ʒ.ß.*flor. camomil.*P.ij. *zedoariæ,* ʒ.iiij. *phu pontici,nardi celticæ, ſem.aniſi, cinnamom. an.*ʒ.ij. *galangæ, nucis moſchatæ. macis, an.* ʒ.j.ß. Coque omnia in ℔.iij.aq. quouſque abſumatur libra dimidia, & decoctum ſeruetur cum rebus decoctis, addendo vncias quatuor generoſi vini.

Inter cætera præſidia,quæ pro roborando corde priſcorum peritiſſimi perlaudarunt, eſt Bugloſſum, ſiue ex floribus conſeruam efficias, ſiue eius ſtillatitiam in potum aſſumas,aut folia, & radices ſaccharo condias: verùm videndum: *Vtrùm in ſyncope, & aliis cordis affectibus ſit ex vſu?* Nam vnanimi conſenſu probant Medici in cordis affectionibus cunctis, quia ex Arabum

C decreto illuſtrat ſpiritus, & ſubinde cordi firmitudinem conciliat. Neque obiicias ex Galeno *lib.* 8. *meth. cap.*2. affirmante,in omnibus fructibus,& oleribus exiguum eſſe quod eſt vtile, plurimum quod eſt inutile: minimè enim eo loco inficiatur Galenus, quibuſdam oleribus non exiguam vim medicamentoſam eſſe; ſolùm enim annuit,quantum ad nutriendum corpus ſpectat, olera omnia plures inutiles partes ſortiri, id eſt, nutritioni non aptas, exiguas verò vtiles, quæ humanum corpus alere natæ ſint. Cùm itaque bugloſſum, ex Dioſcoridis ſententia, *lib.*4.*cap.*112. vino iniectum animi augeat voluptatem: ſubſcribit Galenus 6. *ſimpl. cap.* 80: & Paulus *lib.*7.*tit. de bugloſſ.* ipſum vino infuſum, lætitiam animi conciliare affirmet, his tantis au-

D ctoribus fides eſt adhibenda. Neque Bugloſſum ſatiuū, ſi loquamur abſolutè de nutrimento, mali ſucci eſt, ſed medium in iis quæ boni, malique ſucci ſunt, ab his qui doctrinam Galeni ſectantur, iudicandum. Etenim *lib. de ſuccor. bonit. & vitio, cap.* 14. pari ratione lactucam nec bonam, nec mali ſucci ſimpliciter conſtituit, ſed mediam in his quæ boni, malique ſucci ſunt, Quamobrem *infrà cap. vlt.* eam innoxiam; maluam, & cucurbitam mali ſucci non eſſe diſſertat. Differunt porrò (vt manifeſtè liquet) inutile, & noxium ſeu vitioſum.

Inſuper quod in ſyncopali acceſſione debet adminiſtrari, eſt retrahere ſpiritus, & ſanguinem ad externas

E partes,ne ob ſubitum ad cor retroceſſum,innatus ignis poſſit ſuffocari,& extingui.Neceſſe ergo eſt facultatem animalem,& vitalem veluti conſopitas excitare,ſubita, & violenta gelidæ aſperſione ſuper faciem ægrotantis; quod præceptum magni facit Galenus,1.*ad Glauc.c.*14. hoc enim auxilium ſpiracula cutis cogit,& conſtipat,& ſpirituum prohibet reſolutionem. Hunc vſum cóplent frictiones fortes,& aſperæ,vincula dolorifica,cucurbitulæ ſine ſcarificatione partibus ſuperioribus, & inferioribus admotæ. Hac tamen lege eas admouere licet, vt ſi ſyncope ex immodica ſuperiori vacuatione oriatur,videlicet vomitu ſanguinis ex ore,aut naribus effluuio,tunc in inferioribus partibus affigendæ; ſi verò ex vtero,hæmorrhoidibus,aut profluuio concitetur, tunc ſuperioribus applicētur,ex Gal. *loc.cit.ad Glauc.* Ægrotantes etiam excitādi ſunt errhinis,neque diſplicet intra os aliquod medicamentum immittere calidum,

quod facultatem conſopitam irritet, & ſtimulet, inter quæ confectio Anacardina primas tenet.

Dubium tamen eſt maximum: *Vtrump ræſente ſyncopali acceſſione ſanguis ſit detrahendus*? Græcorum ſcientiſſimi confirmant. Hippocrates enim *lib*.4. *acut. text*.27. docet, quòd quando quis ſanus exiſtens, repentè obmuteſcit abſque cauſa manifeſta, illud accidit ob interceptiones, & occluſiones venarum, per quas Galenus *in com*. repletiones vaſorum intelligit, quæ à copia ſcaturire ſolent; tunc enim virtus grauatur, & calor extinguitur, cùm aliquid ſuffocationi ſimile patiatur. Inter affectus autem qui ab hac ſumma plenitudine emanant, numerat Apoplexiam, Epilepſiam, & Syncopen, in quibus omnibus morbis æger repentè obmuteſcit, quia organa vocalia nimia humorum ſarcina ſunt obſtructa.

Quòd autem Hippocratis ſententia *ſuprà citata* de ſyncope loquatur, conſtat ex ipſo, *in text*.26. *ſequenti*: referens enim ſymptomata, quæ ex hac venarum interceptione oriuntur, numerat extremorum frigiditatem cum pulſus carentia, quæ eſſe potiſſima ſyncopes ſigna *ſuprà* prædiximus. Quo pacto in ſyncopali acceſſione, ex nimia ſanguinis copia vaſa replente, ſuborta, vena ſecanda eſt, ex Hip. præſcripto, *loc. cit. acut. text*.24. Neque aſſeras, hoc præſidium eſſe celebrandum, antequàm inuadat acceſſio, nam contra te habes Hippocratem ipſum, *lib. cit. acut. text*.28. qui illud probat, quamuis extremorum frigiditas præceſſerit, quam refert *in text*. 26. & 27. docens ante ſanguinis miſſionem fomenta calida priùs eſſe adhibenda, vt ſanguis qui ob interceptiones venarum erat frigidus, & veluti concretus, diſſoluatur, & faciliùs vena ſecta exire poſſit, quo tempore ſyncopalis acceſſio præſens eſt.

Eandem methodum inculcat Auicenna 11. 3. *tract*. 2. *c*.10. quo loco caſus virtutis ſubitò euenientis curationem adducens, docet neceſſariam eſſe phlebotomiam, ſi ex repletione ſanguinea oriatur. Nullo enim remedio citiùs occurritur, quàm ſanguine miſſo, dempto enim onere, & copia grauante, impeditur ne ſpiritus integrè corrumpantur; nam ſi hoc præſidium neglexeris, ſpiritus per ſuffocationem corrumpentur, & euaneſcent. Caue tamen ne id exequaris, ſi nimia, cum pulſu omnino deficiente, extremorum frigiditas adſit; ſignum manifeſtum ſanguinem penitus eſſe concretū, quo tempore ſi vena ſecetur, ſanguis per apertum foramen non exibit. Vtendum ergo eſt ſanguinis miſſionis loco, remediis quæ ſanguinem fundunt, extenuant, & fluxiliorem reddunt; de quorum genere ſunt frictiones, fomenta calida, & potiones quæ ſanguinē craſſum liquandi vires ſortiātur, vt ſunt Mulſa, & Oxymel ſimplex, præſertim ſi ſint diſſoluta cū theriaca magna, aut Mithridatica antidoto. Si verò ab vtero ſyncope cōcitetur, vena ſecta, in talo in ipſa acceſſione, vtilis eſt valde.

Neque obiicias contra ſentientem Galenum *lib*. 12. *meth. c*.3. *in princip*. qui in ſyncope nullo modo ſanguinem eſſe mittendum aſſeuerat: Nam quamuis vacuationem deſiderent, eam tamen citra maximum diſpendium non tolerant. Deinde reproba videtur phlebotomia, & nullius vſus, cùm ſpiritus reſoluat, & ampliùs acceſſionem conduplicet. Dic, eo loco loquutum Galenum de ſyncope orta ex copia ſuccorum crudorum, qua præſente noxia eſt nimis, quia vires adeſſe non poſſunt; & ſi vacuationem tentes, extracto ſanguine, cuius ope crudi ſucci coquuntur, ipſi crudiores, & frigidiores redduntur, & morbus in poſterum remedium non habet. Et licèt detracto ſanguine, in partibus externis ſtatim virium ſubſequatur debilitas; deinde tamen detracta copia, & depoſita multitudine, quæ calorem naturalem, & ſpiritus ſuffocabat, calor innatus ventilari incipit, & ſpiritibus regeneratis ſyncopalis acceſſio remouetur, & vires aliquantulum collapſæ, odoribus, & alimentis oblatis refocillantur illicò.

De Syncopalis acceſſionis præcautione. Quando Syncope actu ægrotantes non apprehendit, ſyncopalis tamen acceſſio imminet, præcautio neceſſaria eſt, quæ cauſam reſpicit; quæ cùm diuerſa ſit, ideò pro illius varietate diſtinguenda. Verùm etſi à quacunque cauſa oriatur, vtile eſt, cor, cerebrum, iecur, & ventriculum roborare, vt 12. *meth. cap*. 5. bellè dictauit Galenus. Deinde in præcautione, mirificè ſemper iuuat, intus, & extrà cardiacis medicamentis vti per ſe, vel cum alimentis permixtis, quæ præterquam quòd tueantur vires, ſpiritus etiam vitales regenerant.

Si ergo ſyncope ſit humoroſa, & ex copia crudorum ſuccorum prognata, aër ſit lucidus, & calidus; nam calidiſſimus, noxius, cuius vi humores crudi liquantur, & extenuati in aliquam principem partem delati, ſubitò ſuffocare queunt. Hoc modo balnea vitanda. Aër frigidus interdicendus, quia incrudat, & iecoris, aliarúmque partium internarum obſtructiones auget, & alias de nouo producit. Somnus ſit moderatus: crudos enim humores reſoluit, & concoquit. Exercitium ſit parciſſimum. Cibus extenuans, & tenuiſſimus. Si vires conſtent, Mulſa in qua hyſſopus decoctus ſit, ex Gal. 12. *meth. cap*.3. poſt quartum diem ouorum vitella, extrema auicularum, & hepata gallinarum concedi poſſunt. Potus ſit vinum album cum aqua decocta hyſſopo modicè dilutum.

Poſt victum vacuatio ſequitur, quæ præcipuè venæ ſectione, & purgatione celebrari ſolet. Hæc auxilia renuit *cit. loco* Galenus; admittit Trallianus, ob cauſas multas; quorum auctorum rationes, ſicut & conciliationem non eſt cur proponamus modò, cùm in hoc argumento fusè ſimus ſpatiati, *lib*.4. *hiſt. PP. Med. hiſt*.39. Quare ſi crudi humores ſint permixti cum ſanguine, neque ab huius natura valde diſtent, ad leuandam copiam, vtile eſt ſanguinē detrahere: quia ſanguinis miſſio licèt interdum neceſſaria non ſit, naturam tamen plurimùm leuat, vt diſertè 4.1. *cap*.20. monuit Auic.

Hac vacuatione facta, humores crudi coquendi paulatim ſyrupis de corticibus citri, de duab. radicib. Borrag. Rhodomel. diſſolutis aqua fœniculi, ſeu decocto Sem. Aniſi, Fœnicul. Salu. Maioranæ, addito puluere Cinnamomi. Expurgatio per epicraſin celebrari debet lenibus phlegmagogis, inter quæ Agaricum trochiſcatum tenet principatum, infuſum in aq. Fœniculi, vel decocto Sem. Cartham. Polypod. Epithymi; additis Diaphœnic. Syrupo de Senna, De Epithym. vel Polypod. Quòd ſi vires debiles ſint, clyſmata ſufficiunt parata ex decocto Melilot. Chamæmel. ſem. lin. fœnug. Mercurial. Betæ; permixtis ſale, hiera, Benedict. & Diaphœnico Ventriculus fouendus vnguentis, fomentis, ſacculis, & emplaſtris, quorum deſcriptionem quære *infrà, cap. de debilitate ventriculi*.

Si tamen ex biliosi humoris ad ventriculum confluxu, ſyncope oriatur, quæ minuta ab Arabibus dici ſolet, quam colliges ex oris amaritudine, ſiti immodica, anxietudine, & ventriculi dolore, biliosi humoris vomitu, vt in initio acceſſionis tertianæ, & febribus ardentibus accidit, attemperamento opus eſt, & auerſione illius ad aluum, & corporis extimam ſuperficiem. Illud conſequeris ſi in die intermiſſionis, vel maioris quietis, offeras quæ refrigerandi vires ſortiuntur, vt Iulapia frigida, & quæ biliosi humoris acrimoniam retundunt. Auertitur humor ad inteſtina lenibus clyſmatis; & ſi repat ad os vētriculi, vomitione clementi; & ad cutem retrahitur, cucurbitulis toto corpori admotis. Si non ſufficiant hæc, & humoris biliosi copia in ventriculo ſit infixa, tunc in intermiſſionis die, vel alia leuiori hora, medicamentum lene exhibendum: maximo enim virium diſpendio naturæ ordinem peruertit, qui impuritate relicta in primis venis, maximéque in ventriculo, alia remedia exercet, relicto fonte, à quo emanat origo omnium malorum.

Ventriculus fouendus, & roborandus. Iecur, pars mandans, epithematis, & vnguentis roborandum. Renes qui conſortij lege afficiuntur, attemperandi, impoſitis vnguentis ſuper dorſum. Deinde ſi his omnibus accedat natura calida, & ſicca, gracilis, cum raro corporis habitu coniuncta; tempus adſit calidum, ſimiliter & regio; præceſſerint balneorum calidorum vſus; eſus ſimilium alimentorum; & ægri nimiùm reſoluantur? Aër frigidus vtilis eſt; ſin minùs, arte parandus. Corpus oleis refrigerantibus, & adſtringentibus vngendum, vt cutis meatus cogantur, ſpiritúumque reſolutio poſſit impediri. Eſca parum, & ſæpe offerenda, 1. *Aphor.*17. eáque ex lenta materia conſtet: Offerendum Amylum iure gallinæ diſſolutum; carnes coquendæ cum cotoneis, & pyris.

Vtrùm verò *Cerebrum ſuillum ſyncope oppreſſis offerendum?* Galen. 12.*meth.*6. id concedit aſſum, non elixum, quòd licèt præbeat alimentum tenax, & minimè dilabile, tamen in ventriculo, & iecore, ob craſſitiem, à debili ægrotantis calore vix concoquitur, aut elaboratur, imò inſuperatum remanet, corrumpitur, vires minimè reficit. Sed cùm Galenus extenuatis corporibus, & debilibus, voluptatis cauſa concedat, non erat cur tantopere pluribus eſſet iniurius, quia hoc alimentum magis prodeſt, dum firmum corpori præſtat nutrimentum, quàm noceat, ſi non ita fauſtè in ventriculo concoquatur; quia minus nocumentum maiori vtilitate eſt redimendum: præſertim ſi ſit (vt inquit Galenus) diligenter aſſum, ignis enim ope, maior lentoris pars eſt abſumpta; vel in albo iure anetho, & porro præparatum, ſic enim nimia humiditas reſoluitur, nam alimenta hæc craſſitudinem, ſi quæ iuri communicatur, promptiſſimè demunt.

Si dolor vhemens ſyncopes ſit cauſa, illi ſolùm Medicus debet eſſe attentus. Sedandus eſt ſtatim admotis anodynis, quæ calida ſunt, & tenuibus partibus conſtant 5.*ſimpl.*19. Si verò adeò vrgeat, vt vires immodicè proſternat, ſtupefacientibus pugnandum, offerendum Philonium; hæc enim cum intensè frigida ſint, ſenſum partis auferunt, quo ablato, euaneſcit dolor, de quibus agit Galenus 2.*ſec. loc. cap.*1. & *lib.*9. *ſequenti, cap.*4. & *lib.*12.*meth.cap.*1. *&* 8. Si dolor ex inflammatione, vel fluxione emanat, vacuatio per venæ ſectionem eſt vtiliſſima; tunc enim vires non ſunt eſſentialiter debiles, ſed oppreſſæ per aggrauationem, ex Gal. 2.*acut.*48. & tunc alimentum eſt inutile, vt optimè aduertit Auicenna 11.3.*tract.*2. *cap.*8.§. *Et plures Medicorum ſtudent in cibando.*

Si Syncope oriatur in febribus peſtilentibus, & malignis, maligna qualitas alexipharmacis reprimenda. Si ab vtero eueniat, aut lumbricis, præſidia ſuis capitibus latè proponam. Si ex veneno, morſúve animalis venenoſi, Alexiteria remedio ſunt. Si animi affectus Syncopen excitent, ij moderandi, & æger in contrarium ſtatum permutandus. Refrænanda ira: triſtitia corrigenda, & vehementes alij animi motus mitigandi.

OBSERVATIO I.

Syncope ex vermibus admiranda, Allij ope curatur.

PVeri gulæ, ingluuieique nimis ſunt dediti, & hoc modo plura alimenta congerũt, quàm concoquant, aut ob continuos, & inordinatos motus elaborent. Maximè ſi craſſis eduliis aſſueſcant, vt lacti, caſeo, craſſæ cereuiſiæ, carnibus ſalitis, fumo induratis, leguminibus, & aliis, quæ pituitoſos & mucoſos ſuccos, qui ferè vermibus materiam ſubminiſtrant, gignere conſueuerunt. Ob hanc cauſam in ſeptentrionali regione nullus eſt morbus verminatione frequentior; qua ratione
A in puerorum curandis morbis, etſi febris coniuncta ſit, de vermibus necandis debemus eſſe ſoliciti. Narrabo hiſtoriam veram. Vocatus eodem die ad curandos tres pueros, qui febre maligna erant detenti. Auxilia varia pro febri, frigida & humida; pro praua qualitate domanda, cardiaca adminiſtro. Omnes intra quatuordecim dies conualuere. At in decimo quinto, quæ erant in lætitia, commutantur in pœnas. Illi cum tremore totius corporis concuſſiuo, extremorum frigiditate, appetitus proſtratione, anxietudine, inſomniis, vomitu, febre recurrente, lumbricos viuos plures per os excernere incipiunt. In decimo octauo ſyncope lethali prehenſi, cum faciei liuore, & abolito pulſu, animam agere videbantur. Ego nec inſtante agone mortis, à remediis vermes necantibus, & extra corpus pellentibus,
B intus oblatis, & extrà applicitis deſiſto. At hæc omnia profuere nihil: nam illi ſolo potu vini nutriti, extenuati, & tabidi, vix oculos ſemimortui aperire poterãt. Tandem ſucco Allij ſicci cum vino permixto, multos lumbricos, eóſque viuos, & mortuos, per vtramque regionem excreuerunt, & huic viuendi formæ inſiſtentes, ſanitatem, pulſum, & colorem in facie viuidum recuperarunt. Nec mireris: nam Allium pro necandis vermibus eſt tutiſſimum, & præſtantiſſimum alexipharmacum, quia præter efficaciſſimas quas ſortitur facultates, contra viperarum ictus, mirè prodeſt, & latas ventris tineas in cibo ſumptum abigit, vt Dioſcorides teſtatur, *lib.*2.*cap.*144.*de Allio.* Tanta denique pollet aduerſus omnis generis vermes efficacia, vt eius odore
C illi ſtatim, velut à præſentaneo veneno, concidant & emoriantur, vt præclaris auctorum teſtimoniis eſt compertum.

OBSERVATIO II.

Syncope ex interuallis recurrens, cum pulſus omnimoda inæqualitate coniuncta, Ructu, & Ebeni ope curatur.

SEptuagenarius, ad extremam pauperiem redactus, quum frigidis, flatuoſis, craſſiſque eduliis per multum tempus vti eſſet coactus, in ſyncopen ex interuallis incidebat, in cuius acceſſione omnimoda inæqualitas, quam veteres ſyſtematicam vocant, in pulſu
D conſpiciebatur. Huic cùm plura, ac varia eſſent ad præſeruandum inculcata auxilia, quæ flatus diſcuterent, ac pituitoſos humores expurgarent, & nulla admitteret; tandem acceſſio ſyncopalis ructu ſoluebatur. Cùm verò acceſſio recurreret fortiſſima, pulſu obſcuriſſimo, & facie ſubuiridi comitata, quæ ſimiliter ructu eſt ſoluta, cogente neceſſitate remedia eſt amplexus. Exiccante victu eſt vſus. Carminantia clyſteria admiſit. Sacculi flatus diſcutientes ſuper cor, & ventriculum, à qua parte foueri malum ſentiebat, impoſiti. Medicamentum purgans ſæpius oblatum. Denique hoc electuario ſemel in ſeptimana aſſumpto, copiosè ſoluta aluo, & flatibus per ſedem vbertim propulſis, à ſyncope eſt præſeruatus. Doſis erat vncia vna, ſuperbibito mero, aut de-
E cocto radicis Chinarum.

♃. *Radicis ſmilac. aſper.*℥.j. *radic. chinar.*ʒ.v. *corticis ebeni,*℔.ß.*epithym. polypod.ſem. cartham. an.*ʒ.ij.ß. *aniſi, marathri, aneth. carui, dauci. an.*ʒ.j. *cinnamom.* ʒ.ij. *cortic. fœnic. petroſel. apij, graminis, aſper. an.*℥.ij.*paſſul. corinthiac.* ℥.ij.*folior. ſem.*℥.j. Coque ſec. art. quouſque remaneat ℔.ß. in colatura infunde *Agarici trochiſcati*, ʒ.j.ß. Cola iterum, & adde *mechoac.*ʒ.ij.*fol. ſen.*ʒ.iij.*ſemin. aſper.*ʒ.iv. *rad. chin.*ʒ.ij. *pulp. ſem. cartham.*ʒ.iiij. *aniſi* ʒ.j.*cinnamomi* ʒ.ß.*tartari vini albi* ʒ.iij.*pulp. paſſular. pinguium* ℥.j. puluериſanda pulueriſentur, adde *theriac.* ʒ.ij. *mithrid.*ʒ.iij. *diagalang.*ʒ.j.ß.*diatrionpipereon* ʒ.j. *aromatici roſati* ʒ.ij. Pulueriſanda pulueriſentur, & excipiantur cum vnciis

duabus

duabus ſyrupi de ſenna,& cum ſacchari, & mellis an. part.æqualibus,fiat ſec.art.Conſerua,& ſeruetur in vaſe vitreato.

OBSERVATIO III.

Syncope, ex alui fluxu maligno, colliquante ſuborta, electuario Cryſtallino curata.

IN peſtiferis, malignisque febribus, fluxum alui ſuboriri dirum, colliquantem, & ſenſim ac ſine ſenſu vires,& ſpiritus reſoluentem; ex quo, exhauſto ac liquato totius corporis habitu,& lancinata facultate vitali à malefica aura, ſyncopen excitari nouum non eſt. Qua quum eſſet detentus iuuenis quidam, & venter ſolueretur immodicè, omnifaria adſtringentia per vtrumque ventrem obtulimus ſine vtilitate vlla. Tandem Cryſtallina conſerua aſſumpta, & deſuper roſacea ebibita, vel aqua ſtillatitia cydoniorum, mala qualitas eſt refrænata,& fluxus omnino cohibitus.Magna enim eſt Cryſtalli contra venenum facultas,& in adſtringendo vis: cùm enim ſit gemma ex Plin. *lib.37. cap.2.* facta,non ex aqua,niuéque congelata, per annos durata: quæ cùm omne calidum excluſerit, in lapidem concreſcit in locis frigidiſſimis,& montibus altis,alioquin igni,Solis radiis,& calidis locis admota liqueſceret;glaciei,aut niuis inſtar;ſed ex humore omnium puriſſimo in terræ viſceribus gignatur, eo modo quo Beryllus, Adamas,aut alij id genus lapides generantur, refrigerat, ac fluxum compeſcit;proinde in tenuiſſimum puluerem trita vtiliter datur dyſentericis, & cùm ſit veneni antidotum, omnem fluxum malignum compeſcit & ſanat,ventriculum roborat,immodicis vomitionibus remedio eſt, & contra choleram eſt tutiſſimum alexipharmacum.

℞.Cryſtalli præparati ʒ.iiij.*eboris in tenuiſſimum puluerem redacti,cornu cerui,an.*ʒ.j.*oſſis de corde cerui* ℈.j.*marg. præparat.*ʒ.ij.ß.*conſeruæ roſar. antiq.*℥.j. *conſeruæ ſymphyti* ℥.ß.*confect.hyacinth.confect.alkermes,an.*ʒ.j.ß.*ſpecier.diatragacanth.*ʒ.j.*ſpecier.diapapauer.*ʒ.j.ß.*micletæ* ℥.ß.*lapid. hæmatic.,coral.rubri,carab.maſtich.boli armeni, an.*ʒ.j.*rhab. toſti* ʒ.jß.*ſumach,acaciæ,an.*ʒ.ß.*balauſtior.gummi arabici, granor.myrti torrefactor. an.*ʒ.j.ß.*ſem. coriandri torrefacti, ſem.naſturtij torrefact.an.*ʒ.ß.*ſem. plantag. acetoſ.portulac. lactuc.an.*℈.j.*arill.vuar.torrefactar.*℈.j.*trochiſcor. de carab. de terra ſigillata,de ſpodio,an.*℈.ß.*cimini infuſi in aceto priùs chalybeato, deinde torrefact.*ʒ.j.ß. *pulu.cortic. myrobalanor. citrinor.priùs torrefactor.an.*ʒ.ß.*ſucci plantag.ſucci cydonior. an.*℥ j.ß. Pulueriſanda pulueriſentur, & cum Syrupo Myrtillor.& Roſar. ſiccat.fiat Confectio.

OBSERVATIO IV.

Ex continuo fluxu puris per anum, quidam Gallico morbo infectus, in ſyncopen incidens ſæpius, fonticulis, & Ebeno curatur.

GAllica lues, multiplex hydra veriùs appellanda Antidotis,& Alexipharmacis, quæ eius malitiam refrænant, luculenter perſanatur;ſed cùm altas egit radices, difficilè eradicatur, imò præſtat inducias, non pacem, & hoc modo ægri poſt adhibitam curationem ſæpius recidiuant.Quidam quum vlceribus Gallicanis, in ore,faucibus,pudendo, eſſet miſerè fœdatus,ſudorifica ex ſmilace aſpera parata, ter ex interuallis aſſumpſit,& bis vnctus hydrargyrio,vix conualeſcere potuit, & vitio in vitium mutato, biennio paſſus eſt fluxum puris fœtidiſſimi per ſedem in copia tanta, vt velut ex fonte perenni,riuuli huius virulenti humoris continuò fluerent vbertim. Humor erat calidus, acris, & mordax,vt totum rectum inteſtinum abraderet, & vlcera, cutiſque excoriationes excitaret. Hic ob fluxum immodicum, ſyncope ex interuallis premebatur, à qua, epoto generoſo mero, & odoribus naribus admotis euadebat.Curatio tota repoſita erat in coërcẽdo fluxu, attemperandis viſceribus,craſſefaciendo corpore,quod erat extenuatum nimis, mala morbi Gallici qualitate retundenda. At cùm fluxus exiccantia, macies humectantia expoſtulent,ab hac indicatione ſumere exordiũ ſatius duxi.Sanguis emiſſus eſt ventilationis cauſa.Expurgatio clemens frequenter adhibita.Serum lactis cũ foliis ſennæ,florib.viol.& borrag. & aliquando Rhab. medicatum per multos dies oblatum. Balnea ſummo præſidio fuere.Lactis potus mirificè iuuit. Ptiſſana cõtulit valde,& refrigerantia iecori,ac renibus,& roborãtia ventriculo admota.Pro humore abſumendo, & cõpeſcendo fluxu, Ebeni decocto ad triginta dies exhibito vſi fumus, cuius ope copiosè mouebatur ſudor. Hoc ordine gubernatus, & exiccante victu adiutus, à fluxu, & ſyncope ſaluus remanſit:& ne in poſterum ex habituali partiũ intemperie purulentus humor gigneretur,vt ipſæ ſpirarent, deriuationis cauſa, & vt ad latera humor recurreret, bina cauteria cruribus affixi.

CAPVT X.

De Phthiſi.

Definitio.

AGit ſolertiſſimè Gal.*lib.4.de loc.cap.*8.de ſanguinis reiectatione ex pulmone, ſimul & vlceribus in quæ plerumque terminatur, & in fine agit de exulceratione,in quem vtplurimùm pulmonica hæmorrhagia ceſſat. Definitur ergo à Gal. 7. *Aphor.*16. *totius corporis extenuatio,cum febri tenui;conſequens ad inſanabilia pulmonis vlcera.* Sed primo videndum: *Vtrùm vlcera pulmonis ab aliis thoracis vlceribus diſtinguantur*? Citato enim loco varia vlcerum genera proponit Galenus,in thoracis regione euenientium, pectore ſcilicet, aſpera arteria, eiúſque larynge,pulmone,& eius vaſis.

Vlcerum aſperæ arteriæ, ac gutturis indicia tradit, purulentum ſputum, illúdque exiguum, & dolorem. Eorum verò quæ in pulmone fiunt, purulentum item, ſed & plurimum ſputum indolentiam, & tamentum aliquod eius viſceris ſubſtantiam referens; quod & gutturi commune eſt, cuius vlcerationem non minùs etiam ſignificat particula ab eo deducta. Verùm vlcera hæc ad thoracem attinentia, non ſolùm locis, ſed & cauſis,atque etiam præſagio, & curatione differunt, frequentia ſunt, & periculoſa, præſertim ea quæ pulmonem infeſtant.

Sed paululum nobis immorandum in eorum differentiis pleniùs explicandis, & initium ſumentes ab indiciis in præſenti traditis, arguimus contrà ſic. Fieri poteſt vt vlcus tam gutturis, quàm pulmonis nequaquam ſaniosũ ſit, ſed ſimplex, vt dicunt. Atqui ex ſimplici, ſeu non ſanioſo vlcere, ſanies, aut pus non emittitur. Igitur ex purulento ſputo non elicitur certum indicium gutturis, aut pulmonis vlcerati. Maior notiſſima eſt Galeno 5.*meth. cap.* 8. & 14. vbi ſcribit ſanaſſe ſe pulmonis vlcera antequàm fierent ſanioſa:& colligitur ex 4. *Aphor.*81. vbi expreſsè habetur,ex ſolo erumpente ſanguine vlcerationem indicari: nec verò ad omnem ſanguinis ſpuitionem ſequi purulentum ſputum, docet idem Galenus *lib.7.Aph.*15.

Secundò.Vera,& exquiſita tabes, quam Hip. phthiſim appellat,quæque ex eius doctrina *l.2.de morb. paulò poſt med.*& *lib.de intern.affect.circa princ.* & Gal. 3. *Aph.* 10. vlceroſa eſt pulmonis diſpoſitio, præter puris effuſionem ex rupto abſceſſu in thorace, aut defluxum aliunde,

aliunde, aut proprium pulmonis affectum, vt pulmoniam, &c. cauſas habet frequentiſſimas, ſalſum, acrémque catarrhum, aut rupturam vaſis ex repletione, vel quacunque alia ruptionis cauſa, ex Gal. 1. *epid. ſect.* 1. *com.* 17. Sed tam ex ſalſa, acrique diſtillatione, quàm ex rupto vaſe, poteſt pulmo ſine ſanie vlcerari. Igitur, &c. Et confirmatur, quia, vt auctores referunt, multi phthiſici nihil ſanioſum expuerunt.

Tertiò. Suppurati in pectore, vel gutture vlcerati, cum corporis macie, febre lenta, ac exigua, &c. purulentum emittunt ſputum. Atqui illi phthiſici non ſunt. Igitur indicium ab hoc ſputo deſumptum, fallax eſt & incertum, vtpote quod nec omni, nec ſoli phthiſi conueniat.

Licèt *infrà* in ſignis proponendis, huius quæſtionis veritas ampliùs eluceſcat, fateamúrque non omne vlcus eſſe purulentum, nec tale etiam ſemper apparere phthiſicorum ſputum, ſed nonnunquam cruentum tantùm, vt Rhaſius putat. 9. *ad Almanſ. cap.* 54. imò vt retur Aurelianus, etiam ſanioſo pulmonis vlcere, primò ſanguineum, vltimò album & purulẽtum, aut aliquando nullum, quia vel occultatur, vel præ craſſitie, & virtutis imbecillitate excreari non poteſt: non tollit tamẽ hoc, quo minùs tabidi eo ſputo rectè explorentur, in plurimis ſiquidem, vel omnibus ferè, tale tandem ſpectatur, cùm (niſi celerrimè, & prima, vel ſecunda die, & admodum prouidè ſubueniatur) vlceratus pulmo maiori ex parte dilanietur, atque ſanioſum fiat vlcus, nec (niſi raro) vſque adeò craſſum eſt pus, aut ita debilis expultrix, vt tuſſi vehementi illud pellere non poſſit.

Ad ſecundum. Si pulmo pure per pectus effuſo vlceretur, ex rupto thoracis apoſtemate, vel proprio ipſius, dubium non eſt purulentum, & affatim excreari, non minùs quàm ſi à ſalſa, acrique diſtillatione à capite, vel ſanguine ex pulmone ipſo erumpente; (quæ ſunt frequentiores phthiſis cauſæ) per moram enim in pulmonis cauitatibus calidis & humidis detenta, putreſcunt & corrumpũtur, atque in ſaniem mutantur, quemadmodum omnia quæcunque in alieno loco vehementiùs calefiunt, vt ſcribit Galenus *lib.* 1. *progn.* 42. Quòd ſi aliquando accidat, materiam tanta eſſe acuitate præditam, (ſiue defluxio ſit, ſiue ſanguis erumpens) vt ad pulmonem accedens protinus erodat atque exulceret, antequàm per moram in ſaniem conuertatur, protunc purulentum non apparebit ſputum, ſed cruentum tantùm, temporis tamen proceſſu, increſcente materia, ſanioſum prodibit, niſi aliquid obſtet, videlicet quia ob craſſitiem, aut virtutis imbecillitatem expectorari nequit.

Ad tertium. Quando ſuppurati incolumem habent, nec vlceratum pulmonem, etiam cum febre lenta, & aliquantula corporis gracilitate, phthiſici nequaquam ſunt; niſi eos ita velis appellare, quia ſic paratiſſimi ſint ad phthiſim, & in eam deuenient, niſi intra quadraginta dies ſufficienter repurgentur, vt prædixit Hip. quod ſanè coniicies ex imperfecta ſaniei purgatione: eos verò qui ita diſpoſiti ſunt, tabidorum nomine non dedignatur Galenus 1. *epid. ſect.* 1. *text.* 18. Verùm non erunt ſimpliciter, & abſolutè tales appellandi.

Vtrùm verò *Phthiſici ſint appellandi, quibus ex pectoris, vel aſperæ arteriæ vlcere diuturno, adeſt corporis conſumptio, & extenuatio, cum tuſſicula quadam, & hectica febre, &c. orta ex prohibita cordis ventilatione propter vlceris diuturnitatem?* dubitant auctores: Et multi nec improbabiliter ita arbitrantur, tum quia non aliter quàm phthiſici tractantur; tum quia non aſſequuntur, ad quam aliam huiuſmodi diſpoſitio referenda ſit: præterquam quòd propriiſſima phthiſis videtur nominari à Galeno 5. *meth.* 11. Quòd ſi alibi definiuit conſumptionem corporis, &c. conſequentem ad vlcus pulmonis, ſupplendum, *& partium continuarum*, hoc eſt, cannæ ipſius & concomitantium, id eſt, pectoris. Expreſſit au-

A tem tantùm, inquiunt, pulmonem, quia illius vlcera cum febricula, &c. ſunt difficilioris, & deſperatæ curationis.

Dubitandum deinde: *Vtrùm Phthiſis multiplex ſit acceptio?* Galenus, tabis, ſeu phthiſis nomine omnem corporis colliquationem, extremámque maciem à quacunque cauſa proueniat, nonnunquam comprehendit, vt conſtat ex *lib. de finit. medic. vltra med. &* 3. *Aphor.* 10. Secundò ſumitur tabes, ſeu phthiſis, pro corporis conſumptione cum tuſſicula, & lenta febre, quæ pulmonis, vel thoracis, vel faucium, aut aſperæ arteriæ vlcerationem comitatur, *cit. lib. finit. medic.* nonnunquam preſſius, & magis propriè accipitur, pro demolitione, ſiue extenuatione totius corporis ex pulmonis vlcere, de quo Hip. 5. *Aphor.* 9. 11. *&* 15. & *lib.* 7. *Aphor.* 16.
B Appellatur autem hæc propria, exquiſitáque tabes ſeu phthiſis, & definitur à Galeno *vbi ſuprà*, vlceroſa pulmonis diſpoſitio.

Quæres: *Vtrùm Phthiſis, & Tabes ad conuertentiam dicantur?* Solutio patet ex dictis: Nam verè phthiſicus, hecticus eſt; non è contra, tabidus, aut hecticus, eſt phthiſicus. Latiùs enim patet tabes, quàm phthiſis. Illa namque communis eſt atrophiæ, cachexiæ, & phthiſi, ex Celſ. *lib.* 3. *cap.* 22. in quibus omnibus tabis differentiis gracileſcit corpus, & ſumma macie conficitur, ſed extrema ferè in phthiſi propriè dicta, ob hecticam febrem quam habet annexam, ſaltem in proceſſu morbi, ex pulmonis vlcere. Vlceratus enim pulmo, cùm præ imbecillitate debitè ventilare non poſſit, neceſſarium
C fit, cor ab extraneo calore corripi, & natiuo diminuto, conſumptóque humido, in ipſo hecticam ſequi, & marcorem in toto.

Neque interroges: *Vtrùm Phthiſici longo tempore viuere poſſint?* Nam ſi præternaturalis calor, iugis, hecticus, & puſillus, carnoſum genus, & demum ſolidas partes aſſiduè depopulatur, & corpus indies magis ac magis tabeſcit, & abſumitur, cur phthiſici tamdiu ſuperſtites durabunt, & vſque ad vigeſimum tertium annum, cum pulmonis vlcere, & hectica febre? vt de tabida quadã memorat Auic. 10. 1. 3. *c.* 18. Dic, poſſibile non eſſe, vt in vera, & propriſſima phthiſi, à qua cum pulmonis vlcere, hectica febris eſt inſeparabilis, vita prorogetur; nec auctorum experimenta credenda, niſi
D vel in paratis ad phthiſim, quos etiam phthiſicos appellat Galenus 1. *epid. ſect.* 1. *com.* 18. vel in impropria quadam phthiſis ſpecie, memorata à Raſi 4. *continent.* & Auicenna, in qua ob craſſos & glutinoſos humores, aſperæ arteriæ ramis, & pulmoni ipſi infarctos, vitiatur reſpiratio, tuſſis inducitur, & ſequitur in toto gracilitas, aliquando cum febre, nonnunquam citra eam.

Sed præterquam quòd dicta ægritudo, ad aſthma potiùs, quàm phthiſim referenda eſt, vt placuit Auicennæ, apertè conuincitur, non eſſe de ea intelligendos auctores: tum quia de phthiſicis ſimpliciter loquuntur, tum quia eos lacte tractabant, quod in propoſito exemplo conuenire non poterat. Vel dic. Viuunt verè
E phthiſici longo tempore, quia accidit nonnunquam vlcus incruſtari; cruſta autem inducta, & ſanie expurgata, cùm putridi vapores cordi non communicentur, poteſt intermedio tempore artis auxilio hectica remoueri, atque ita vita produci, quanquam cruſta iterum ablata, cũ vlcere febris renouetur. Hoc manifeſtè aſſeruit Galenus 4. *de loc. cap.* 6. impedit namque cruſta febris conſeruationem, cùm ea mediante vapores putridi non perinde in cor abire poſſint; deinde oborta tuſſicula vlcus denuò dilaceratur. Neque putes mirabile, cõtinuante hectica phthiſicos tamdiu durare, ſi debito regimine tractentur, partim nempe exiccante, partim extergente, in ordine ad vlcus; partim humectante, & infrigidante habito reſpectu ad febrem: ſic enim fieri poteſt, vt & feſtina corporis exiccatio prohibeatur,

&

& mortis acceſſus dilatetur ; per viam ſiquidem exic- A cationis phthiſis potiſſimùm interimit.

Cauſa.

PRæter alias Phthiſis cauſas,illæ ſunt frequentiores, à quibus accidit pulmonem exulcerari, pus nempe, ſanieſve in pectus effuſa, ſuoque contactu pulmonem erodens, & exulcerans, 2. *progn.*60. & 5. *Aph.*15. ſiue ex proprio pulmonis abſceſſu illic aceruetur,ſiue rupto in thorace tumore; denique ex multa à cerebro, aut aliunde defluxione,quæ diu in pectoris cauitate retenta, nec expulſa,putreſcit tandem,& corrumpitur ,atque in ſaniem cõuerſa exulcerat, Secunda occaſio eſt acris, falſáque à capite diſtillatio. Tertia, & fortè omnium frequentiſſima,ſanguinis eruptio,maximè ex pulmone B ipſo,7. *Aph.*15.vel ſaltem ex illius vaſe, & eò magis ſi liberè non diſtillet : receptus enim,& detentus in pulmonis cauitatibus acuitur, putreſcit, & corrumpitur, ac conſequenter exulcerat; ideóque 7. *Aph.*15. & 16. *A ſanguinis*,inquit Hippocrates,*ſputo,pus,a pure,phthiſis, &c.*Verùm non ex quacúque ſanguinis eruptione, pus ſequitur, aut phthiſis ſtatim timetur; ſed ex maligna illa, & omnium peſſima, quæ propter eroſionem (Græcis diabroſis dicitur (fit,2.*de præſag. ex pulſib. c.*1. & 5.*meth.*14. Ex ruptura enim quandoque ſine periculo effunditur, iis præſertim , quibus conſueta aliqua vacuatio erat ſuppreſſa.Ex anaſtomoſi(ita apertionem vaſorum appellat, 7.*de vſu part.*9.) 5. *meth.*2. ſine dolore,ſine febre, ſine inflammationis periculo, ſæpenumero vtiliter, illis quibus menſes, vel hæmorrhoides non fluunt. C

Porrò quamuis prædictæ ſint frequentes Phthiſis occaſiones,tamen eæ in examen trahēdæ.Et primò videndum : *Vtrùm pus ad ſpatium thoracis effuſum phthiſim conciter?* Nam diſtillationes acres,mordaces, ſalſæ, diu intra pulmonem latent, quin phthiſim efficiant. Ergo pus multo tempore intra cauitatem thoracis immorabitur,quin vlcus, & phthiſim concitet. Obſtat tamen auctoritas Hip.5. *Aph.*15. dicentis : *Qui ex morbo laterali ſuppurantur, ſi in quadraginta diebus purgantur à die quæ fit ruptio, liberantur; ſin minùs, ad tabem tranſeunt.* Firmat Galen. *in com.*dum inquit: *His enim omnibus, niſi vt plurimùm in quadraginta diebus puris euacuatio fiat per* D *expuitiones purgati, neceſſarium eſt pulmonem exedi, pure progreſſu temporis putreſcente.* Diſſimilis autem ratio eſt in ſalſo,& acri humore;ac in pure:hic enim benignior eſt,& concoqui, purique aſſimilari poteſt; pus verò è pulmonis,aut pleuræ vomica in cauitatem thoracis effuſum, maligniorem induit naturam, & putredinem; quare non gubernatum à natura,& diu retentum,acris fit, magis erodens,& exulcerans.

Vtrum verò *acris catarrhus phthiſim progignat?* Dic; quòd etſi diſtillatio mordax,à capite in pulmonem delapſa,aliquando à natura corrigatur,& in benigniorem naturam poſſit reduci;tamen ſi ſalſus humor ſit lentus, & vaſis pulmonis tenaciter affigatur,præ mora non vētilatus, acriorque redditus, putreſcit, & acrimonia ſua E erodit,& exulcerat. Ita Galenus 6. *epid. ſect.* 3. *com.*18. excrementa acria in pulmonem delapſa,tabis periculũ inferre affirmat. Imò Hippocrates *lib.*2. *de morb.* docet fieri phthiſim à pituita craſſa, viſcida, & lenta, quæ in pulmones delapſa,putreſcit non ventilata,& erodit.Hi humores craſſi,lenti,glutinoſi,quandoque pulmonem, laxum,mollem,tenerum,ſpógioſum, adſcititia diluunt humiditate,qua ipſum ad putreſcendum reddunt paratiſſimum ; quare cum canalibus priuetur accommodis, vt tantam pituitoſi humoris copiam poſſit expellere, putreſcit, vlceratur, & tabo infectus calorem putredinoſum cordi communicat ; qui mox hecticus fit, & ſenſim introducta ſiccitate, ob humidum exhauſtum, corpus liquat & abſumit.

Sed quæres:*Vtrùm ab aëris ſiccitate poſſit oriri phthiſis?* Si enim ex humiditate nimia ,& putredine pulmonis, concitatur phthiſis, cur Hip.3. *Aph.*16. contrariã protulit ſententiam, dicens : *in ſiccitatibus autem, tabitudines.* Neque afferas, in ſicca aëris conſtitutione bilem generari, quæ cùm acris ſit, exulcerat, aut pulmonis vias exaſperat, & valida excitata tuſſi, eius vaſis diſruptis excitat phthiſim:Nam hæ ſunt cauſæ ex accidenti, quas eo loco Hippocrates non ennumerat. Dic; ab ſiccitate phthiſin oriri non poſſe,cùm ea huius affectus remedium ſit, 5. *meth.* 12. & hoc modo Tabianus aër ſiccitate ſua phthiſim curat.Ergo Hippocrates de vera tabe non eſt interpretandus,ſed de alia tabis impropria ſpecie, quam totius corporis conſumptionem vocat, abſque pulmonis vlcere : tabes enim hæc ex ſiccitate, & inopia nutricatus oritur, & ob ſiccitatem emaciato corpore,fit atrophia,& tabitudo excitatur.

Omitto varias cauſas externas, quæ ex accidenti phthiſim inferre poſſunt. Aër immodicè calidus, aut frigidus. Alimenta acria,calida, vaporoſa,allia, cæpæ, porra,& alia vaporoſa,& acria edulia,aromatibus condita,ſalſa,fumo indurata.Labores,vigiliæ,immodicum exercitium, lucta, curſus, venatio. Animi accidentia, quibus corpus extenuatur,ac tabeſcit:quas quærat qui velit apud Aretæum, *lib.* 1. *de cauſ. & ſignis diuturnior. morb.cap.*8.

Signa.

DVo ſunt phthiſis ſigna pathognomonica, ſi tuſſi cùm expuitione purulenta, febris accedat lenta. De iis igitur dubitandum : *Vtrùm vera, exquiſitaque phthiſis, ſine ſputo purulento poſſit conſiſtere?* Licèt verum ſit, quòd neceſſe eſt, vt priùs ſanguis, aut quæuis alia materia in ſaniem conuertatur,quàm exulceret pulmonem, & phthiſim efficiat, non omni tamen phthiſi purulentum iungitur ſputum, ſed omnino corporis conſumptio cum febre ex pulmonis vlcere : vel quia neceſſariò omni non ineſt, ſed ſufficiunt dicta ad eam conſtituendam; vel quia nonnunquam ob puris craſſitiem non exſcreatur,aut propter expultricis imbecillitatem, quod valde periculoſum,imò potiùs lethale exiſtit,apud Hip.7. *Aph.*16.

Sicut ergo multi ſaniem exſcreantes, phthiſici non ſunt,vt ſuppurati,&c.ita nonnulli poſſunt eſſe phthiſici,ſine eo quòd monſtrent ſputum purulentum;& dignoſcentur quidem ex aliis memoratis notis,iunctis antecedentibus cauſis. Quandoque enim vlcerato iam pulmone ſanguineum tantùm apparet ſputum, & ex eo vera etiam phthiſis ſignificatur, accedentibus aliis indiciis, vt colligitur ex Galeno 5. *meth.* 8. & 14. & 4. *Aph.* 81. vbi renum vlcera ex ſolo ſanguinis mictu ait nonnunquam indicari; id quod etiam de pulmonis, & aliarum partium vlceribus intelligendum eſt. Quin & addunt aliqui,nõ ſolùm in vera phthiſi cruentum ſine pure aliquando exſcreari, & nonnunquam etiam purulentum,nullo ſanguinis ſputo præcedēte,aut permixto : idque ex citata Hippocratis doctrina diſiunctiuè loquentis,elici poteſt; ait enim, *ſi ſanguinem,aut pus minxerit,&c.* Quòd ſi obiicias:ergo purulentũ ſputum non dicitur ad conuertentiam cum phthiſi, nec omni, nec ſoli conuenit, cur ergo Medici cum Galeno,ex purulento ſputo tabidum explorant? Dic.Cùm plurimæ phthiſes illud ſputum commonſtrent, & quicunque purulentum expuunt, ſi intra quadraginta dies non purgentur, phthiſici euadant, ex Hippocrat. 5. *Aph.* 15. obtinuit ferè vſus, vt phthiſici exploratio ab ſputo purulento pendeat, ſi cætera ſigna etiam appareant.

Percontaberis : Cur quidam phthiſi affecti ſanguinem, & non pus purum, & è contrà, alij pus purum, & non ſanguinem,per totum morbi tempus extrudere

aſſolent? Reſpondent plures, tabis duplicem cauſam exiſtere: alteram quidem vitioſam pulmonum ſubſtantiam genitiuam, nempe corruptioni paratiſſimam; alteram verò humorem excedentem. Addúntque, qui ab ortu vitioſos nacti ſunt pulmones, alios à cruenta excreatione, alios citra hanc tabidos diſcedere.

Sed elegantior cauſa eſt reddenda huius euentus: nam pro varietate partis vlceratæ, hoc, aut illud accidere, certum eſt: Si enim vlcus vaſis alicuius ſubſtantiam exedit, tota exſcreatio cruenta ſemper fit; purulenta autem non apparet ob permixtum ſanguinem: è contra purulenta ſemper, & non cruenta, vbi viſceris vlcus à vaſis procul abeſt. Eadem profectò ratione Galenus 7. *Aph.* 75. in renum vlceribus quandoque ſolum ſanguinem, nonnunquam ſolum pus cum lotio profundi meminit. *Si enim*, inquit, *ſimul cum vaſis alicuius maiuſculi ruptione, maximéque eroſione inciderit, ſanguinis ſubſequetur excretio; ſi verò omnia hæc abfuerint, ſolùm pus excerni ſolet.*

Vtrùm purulentum ſputum à pituita craſſa certis ſignis poſſit diſtingui? conſequenter inquirendum. Plures enim errores & deceptiones, inter indicandum de prædicto ſputo ſolent accidere: Videlicet inde dignoſcetur, ſitne purulentum, an potiùs pituita craſſa & viſcoſa, Medicos plerumque deludens, arbitrantes ſaniem eſſe. Primò, ex graui, tetróque odore: Si enim vehementer fœteat ſputum, præſertim carbonibus iniectū, vel ſupra argenteam peluim ad ignem impoſitum, pus eſt, iuxta ſententiam Hip. 5. *Aph.* 11. vnde omnes, & Auicenna 2. 1. *doct.* 3. *cap.* 6. *de vrinis*: Nam licèt ſputum omne humorale, etiam alicuius fœtoris ſit particeps, ſanioſum tamen, nimis fœtidum eſt, 4. *Aph.* 81. & tale liquidem ſuper carbones ſentitur, quia vapor exhalans graueolentiam demonſtrat. Ita ſcribit Galenus 1. *alim.* 2. *Verum pus, & graueolens eſt, & lentum; crudus verò ſuccus craſſitie, & colore illi duntaxat eſt ſimilis, vt qui neque graueolens eſt, neque lentus.*

Secundum indicium ex modo ſubſtantiæ deſumitur, & traditur ab Auic. *cit.* Pituitæ veræ ſubſtantia, léta eſt, & conculcata, nec ſe patitur diuidi in partes; pus autem dum commouetur, facilè diuiditur, & ſeparatur, vtpote quod materia quædam aduſta ſit, veluti cinis ex lignis, à calore præternaturali facta, de quo alibi. Vnde tertium elicitur indicium ex colore, puris enim cineritius eſt, ſiue ad ſubcitrinum declinans, vel (vt aliqui explicant) albus cum quadam citrinitate, ab extraneo, & adurente calore acquiſita; in pituita autem ſimpliciter albus.

Quartum adiungit Serapio *tract.* 2. *ſui breuiarij, c.* 27. Si ſputum in aquam proiectum deſcendat, fundúmque petat, pus eſt; ſi ſupernatet, pituita. Dummodò ſputum ipſum non ſemel, ſed ſæpe, & per aliquot dies educatur, imò & cū graui tuſſi, vt ab imo pectore prodeat, quod admonuit Auicenna, ne fortè quod à capite diſtillat, inſpiciatur; vel materia ſaliualis, non ea quæ in vlcere cōtinetur, quæque nonnunquam ob craſſitié, vel virtutis imbecillitatem quamprimùm nō expuitur. Deinde ſupra calentem aquam proiiciatur; nam ſi frigida ſit, & denſata, deſcenſum prohibet. Rurſus paulo pòſt inſpiciatur, non longa interpoſita mora: nempe quia fieri poteſt, vt flatus pituitæ permixtus per moram exhalet, atque ita fiat graue, & deſcendat ſputum pituitoſum, atque pro purulento non ſine errore iudicetur. Eſſe autem flatus pituitæ permixtos, à quibus illa detenta prohibetur deſcendere, ex eo perſuadetur, quoniam coctionis initium, ſeu coctio imperfecta, nihil aliud ferè operatur, quàm flatuum generationem, prout experimur in aqua, paulò poſtquam igni approximatur. Cúmque pituita, vtpote quæ crudus eſt humor, & ſanguis imperfectè coctus, per diminutam tantùm, & initiatam coctionem etiā generetur, nihil mirum ſi flatus habeat commixtos, & illorum ope ſupernatet, non aliter ac lignum, quantumuis magnum, & alioqui ponderoſum, propter aëreas partes excedentes, aquæ innatat, quæ ſupra aquam prohibent grauitare: deſcendat autem pus, & imum petat, vtpote quod perfecta coctione gignitur, à qua flatus primùm geniti, interim dum coctio ipſa incipiebat, diſſoluuntur; nec eſt à quo in aquæ ſuperficie detineatur: prohibeaútrque deſcendere pus ipſum, ſuapte natura graue.

Febris etiam phthiſicos comitatur, de qua videndum: *Vtrùm putrida ſit, vel hectica?* Non deſunt qui putent putridam eſſe, vtpote ex putreſcente pulmonis ſubſtātia profectam: At licèt ex hac cauſa, & putridis ſuccis, & pure inibi commorātibus, febris ſimul excitetur putrida, tamen quid obſtat, hanc mox hecticam ob allatam rationem, ſecum ducere? Cùm enim impurum, atque plus iuſto excalfactum, ſic affectus pulmo aërem cordi impertiatur ſemper, nequit vt decet cordis viſcus euentilari; quare excandeſcens, & glifcēs, neceſſe eſt vt proprium partis humiditatem, qua nutritur, præternaturalis depaſcatur calor, & inde carnoſum genus, & demum ſolidas partes depopuletur.

Hoc ita perpetuò accidere, palàm faciunt cuncta hecticæ febris ſigna in vera phthiſi comparere ſolita. Ab initio profectò in lotio cōſpicies ſuperficies illas oleagineas iis ſimiles, quæ in ſolo lacte colliguntur, & quæ in ſummo refrigerati iuſculi concreuerunt. Febriculam identidem aſpectabiſ æqualem, niſi à cibo hora vna, aut altera paululum inualeſcentem, cæteráque veriſſimæ febris hecticæ indicia, quæ Galenus *lib.* 1. *de diff. feb. cap.* 10. retulit.

Quæres deinde: *Vtrùm mox cum generatione purulenti vlceris in pulmone, an proceſſu temporis, hectica inuadat febris?* Dic; poſſe per aliquot dies vlcus purulentum pulmonis, nondum producta hectica febre, cum putrida affligere, quæ illicò in hecticam migrabit, ob rationem dictam. Quod initio affectus ſemper accidere eſt par, dum vlcus adhuc exiguum eſt, & exigua puris quantitas aggregatur. Hoc item temporis ſpatium, pro varia cordis temperatura, etiam variare, nemo negabit: etenim calidum, ocyùs; frigidum, tardiùs in hecticam labitur.

Vtrùm à phthiſi febris ſit inſeparabilis? arduum eſt dubium. Galenus varia ſentire viſus eſt: nam 1. *epid. ſect.* 3. *com.* 9 tabidos febre laborare nunquam ceſſante affirmat? at *l.* 4. *de loc. affect. c.* 5. contrà ſcribit, accidere poſſe, febrem hecticam idoneis adhibitis præſidiis in phthiſi extirpari, incurato manente pulmonis vlcere, aut mendosè curato. Id potiſſimùm euenit, vbi vlcus ex interuallis, ſanie præ aduſto calore reſiccata, cruſtoſum redditum eſt: impedit nempe cruſta febris conſeruationem, cùm ea mediante, nidores putridi non per inde in cor abire poſſint, ita vt meliùs ſic pulmo inſeruiat ventilationi cordis. Sed ferè accidit deinde, vt tractu temporis, ob defluentem à capite humorem excitetur tuſſis, & dilanietur vlcus, & cruſta deponatur, quo facto ſanguis de nouo cum pure expuitur, ſubindéque febricula hectica repullulat.

Plures conſpexi, quibus inſperatò purulenta exſcreatio ceſſauit, ac ſimiliter à febricula immunes, humectātibus præſidiis refecti, facti ſunt; ſed recrudeſcente morbo, expectorato pure iterum febri oppreſſi, tabe conſumpti perierunt. Poteſt ergo in vera phthiſi febris per aliquot dies euaneſcere, non curato vlcere. Lenta itaque febris hectica, ſputionem purulentā, aut cruentam cum tuſſi ſequens, inſeparabile phthiſis, & proprium eſt indicium.

Vel ſi afferas aliquando phthiſim non veram ſine febri poſſe conſiſtere, vera propones: Nam Serapio *tract.* 2. *cap. cit.* aliquando tabem aſthmaticam ſine febre poſſe inueniri ſibi perſuaſit; quod morbi genus Auic. *cit. loco* deſcripſit: *Et nomen quidem phthiſis conceditur aliæ ægritudini. cum qua non eſt febris, ſed pulmo eſt ſuſcipiens*

piens humores groſſos, viſcoſos ex catarrho, qui effunditur ad ipſum ſemper, & conſtringit meatus eius; quare patientes cadunt in conſtrictionem anhelitus, & tuſſim frequentem, & ſiunt vere procedentes curſu aſthmatis.

Galenus autem *loco cit. epid.* tabidos febre laborare inceſſante affirmans,de tabe,non de phthiſi intelligendus, in quo affectu cruſta in vlcere progenita, ceſſat putis ſcreatio,cum febri, & tuſſi. Tabidi verò hectica febre perpetua premuntur,præſertim quãdo calidæ diſtillationes diuturnæ in thoracem cõfluunt,bronchiáque pulmonis infarciunt; quibus à craſſa materia obſtructis,& denegato cordi refrigerio,impeditáque ventilatione,febris reſurgit puſilla,quæ perpetuò comitari ſolet ipſos vſque ad mortem.

De phthiſicorum pulſu non inutilis controuerſia obuerſatur: *Vtrùm ſit durus?* Nam *lib. de pulſib. ad tyrones, cap.*11. & 4.*de cauſ.pulſ.cap.*11. mollem eſſe ait, & lãnguidum. *Lib.* tamen 3.*de præſag. ex pulſib.cap.vlt.* inter alias cauſas quæ pulſum durum efficiunt, eſſe febrem hecticam aſſeruit, quæ phthiſim comitatur. Dic, pro vario huius affectus tempore, pulſus aliquando eſt mollis, quando pulmonis vlcus eſt ſordidum,ad quam partem vtpote debilem mucoſa excrementa confluunt aſſiduè, quæ arterias irrorant & humectant;interdum durus, quando affectu ingraueſcente, reſiccatóque corpore, & humido abſumpto, contabeſcit corpus: ex qua diſtinctione Galenus cum ſeipſo conciliatur verè.

De reſpirationis difficultate maior eſt hæſitatio: *Vtrùm phthiſim perpetuò comitetur?* Reſponde affirmatiuè: cùm enim difficilis reſpirationis tres cauſæ à Galeno proponantur, 4.*de loc.cap.*7.virium imbecillitas,vehemens in corde, pulmonéque calor, & viarum ſpiritus anguſtia,omnes in hoc affectu reperiri, certa res eſt:in illis enim imbecillitas adeſt, & obſtructis viis à craſſo humore, & ab vlcere vnitis, & conſtipatis, difficulter anhelant. Id ſignificauit Galenus 7. *Aph.* 16. dicens: *Eo vſque extenuati viuunt, donec per ea quæ expuunt, poſſunt pulmonem expurgare; quum verò intus manent; obſeruantur quidem viæ ſpiritus, patientes verò ſtrangulantur:* quod Auicenna ſignificauit his verbis,*loc.cit. Et quandoque eſt interceptio ſputi propter debilitatem virtutis,& tunc fortaſſe conſtringitur anhelitus eorum, vſque quò fiat quaſi non ſenſibilis.* Ob putis ergo copiam,ob humores à capitè aſſiduè confluentes, atque ob vlcus, cùm brochia pulmonis,quæ ſunt aëris viæ, obſtruantur, difficilem anhelitum excitari non eſt dubitandum.

Ex Galeni etiam ſententia eruitur dubium:*Vtrùm in phthiſicis capillorum defluuium adſit?* Dum enim Hippocratem interpretatur, 5. *Aph.* 11. dicentem: *Qui tabe moleſtantur, ſi capilli è capite defluunt, lethale,* ſic ſcribit in com. *Si verò & ex capite capilli defluant ita affectis, lethalem eſſe notam dixit: quoniam vltimi alimenti defectus oſtenditur, atque aliquando humorum corruptio.* Prima cauſa eſt vera: quia ab hectico præternaturalique calore capillorũ materia cutis ſpiramentis impacta abſumitur, & præ cutis tenuitate promptè exhalat. Hoc modo apud Galenum 1.*ſec.loc. c.*2. plantæ ob humoris inopiam reſiccatæ areſcunt,nec frondes producunt,vel ob humoris alieni ab ipſarum natura commercium,vt vrinæ,muriæ, lixiuij, eadẽ ratione pili,aut propter humorum, à quibus nutriri conſueuerant, defectum,aut vitium corrumpuntur. Neque obiicias, ob cutis ſiccitatem,& conniuentiam à marcido calore factam,pilos defluere non poſſe,imò conſtipata cute retineri: Nam naturalis membrorũ ſiccitas pilorum cauſa reſiſtit,illa enim etſi exiccata ſint,vtili tamen recremento ad pilos nutriendos apto non priuantur, quo prorſus exiccata phthiſicorum cutis deſtituitur.

Præſagium.

Vtrùm vlcera pulmonis curationem admittant? Galenus *lib.*4 *de loc. cap.*5. eleganti oratione docuit ex antiquorum mente,pulmonis vlcera nequaquam curationem admittere;quod non modò ratione,verum experimento ſibi perſuadebant: ratione quidem, quoniam vt ſoluta,vlceratáque pars vniri,glutinarique poſſit,quies omnino requiritur(per motum ſiquidem rumpitur,dilaceratúrque vulnus.) Atqui pulmo,valido, iugique motu inter reſpirandum agitatur.Igitur impoſſibile eſt ſolutum,aut vlceratum ſanari.

Experimento autem,quia neminem vnquam ita affectum viderint reſtitutum: pro quibus etiam adferri poſſunt, tum ipſius Galeni *lib. cit, cap.*8. & auctorum teſtimonia,referentium phthiſicos multos,quorũ nullus euaſit: tum ob fundamenta non inualida: Nam vlcus ſanari non poteſt, niſi ſanies expurgetur; cùm igitur ea non poſſit è pulmone infernè purgari, eo quòd pectus inferna parte penitus occluſum exiſtit,ſola ſupereſt ſaniei purgatio ſupernè per tuſſim. Atqui tuſſis compreſſionis vehementia vlcus rumpit, dilaniat, & amplificat. Igitur vlceratus pulmo videtur omnino inſanabilis.

Deinde phthiſi, ſeu pulmonis vlceri ferè annexa eſt febris, & totius corporis tabes,ob cor non ſufficienter ventilatum,& vapores à ſordido vlcere cordi communicatos.Iam verò vlceri exiccantiã debentur permixtis calidis, ad penetrationem, ob partis affectæ diſtantiam, 5. *meth.*11. febri, & corporis marcori frigida, humidáque: ab his excrementum, & puris materia augetur, atque vulneris ſanatio impeditur; ab illis corpus indies marceſcit, abſumitur, & exiccatur.Igitur,&c.

Sed non placet Galeno antiquorum ſententia, quia ſuo decipiebantur experimento,putantes nullum fuiſſe ſanatum ex hæmoptoicis,quibus laborabat pulmo,ſolóſque euaſiſſe qui è pectore expuebant, cùm tamen alioqui fortè eueniret, & ex ſanatis nõnulli è pulmone expuerent. Rationi verò ex motus perpetuitate,ſimiliter non ſubſcribit,ob ſepti tranſuerſi vlcera,quæ tamẽ ſanantur, non obſtante perpete illius motu,qui potiùs curandi difficultatem, quàm deſperatam omnino curationem inducit. Atque ita non diffitetur Galenus,curatu quidem eſſe difficillima pulmonis vlcera,maximè propter ſaniei,& puris vacuationem: quia cùm per ſuperiorem partem purganda ſit,& venter ſpiritualis nec à natura habeat,nec ab arte patiatur ſubfluxionem,ſola tuſſi poteſt expectorari materia;quo remedio morbus rurſus inualeſcit:vnde licèt ſanandi oriatur difficultas, non tamen omnimoda impoſſibilitas. Curationem ſiquidem etiam pulmonis vlcera admittunt,& obducta cicatrice nonnunquam ex toto ſanantur, vt ſe expertum teſtatur Galenus,dummodò celerrimè ſuccurratur, & primo,vel altero die,antequàm cõtingat inflammatio, quæ febre dignoſcitur; ea enim præſente, deſperata res erit,fruſtráque veram ſperabis conſolidationẽ, quia cùm oborta phlegmone, humor in maiori quantitate quàm pro pulmonis aliméto abundans,in pus,& ſaniẽ vertatur,atque expurgari deſideret,nec poſſit niſi per tuſſim, vt diximus,hæc autẽ dilanians rurſus exulceret, & ex vlcere phlegmone excitetur,ſit vt per mutuas operas malum redeat in orbem,& indies augeatur, vnde prorſus incerta, & ferè impoſſibilis redditur curatio pulmonis ita vlcerati.

Quamuis autem aliquando diuturna huius viſceris vlcera,areſcente ſanie,& in cruſtam verſa,ſanguiniſque expuitione ceſſante,ſanata videantur, dubia tamen eſt, incertáque illorum ſanitas, cùm leui de cauſa rurſus rumpantur, & excorientur, & ad priſtinam exulcerationem pulmo redeat: quod manifeſtè deprehendes, ſi ſanguis iterum erumpat, & cum eo ſimul ramentum aliquod

aliquod excernatur. Licèt enim huiuſmodi excretiones, ſanguinis ſcilicet,& ramenti,cuiuſuis partis vlcerationibus communes ſint, quòd tuſſiendo eiiciantur;aliis tamen præcedentibus ſignis iudicantur ex pulmone fieri:ſiquidem ex gula,& ventriculo vlceratis, vomitu educuntur;ex renibus,& veſica, cum vrina,4. *Aph.*75. ex inteſtinis,per deiectionem, &c.

Vtrùm thoracis vlcera ſint inſanabilia? etiam diſceptandum. Nam ea Galenus, non modò recentia, ſed etiam diuturna,magna ex parte glutinari,& veram curationem admittere aſſeuerat, ob maiores,quas pectus habet, ad illorum ſanationem commoditates,videlicet exigua vaſa,duritiem rupturæ magis reſiſtentem,atque adeò vlcera minora;carnoſitaté, quæ faciliùs conſolidationem admittit;puris defluxum in ſeptum,quo purgato, promptiùs, cute, & callo obducuntur, & glutinantur,multò minore tempore quàm pulmonis, impedimentum in reſpiratione naturali nullum,denique facilé auxiliorum commeatum, & admonitionem;extrà enim ad pectus, intra ad ventriculum, vnde ad cauam venam, & ex ea ad coſtas meant, ex Auic. 10.3.*tract.*4. *cap.* 18. cùm tamen ad pulmonem non poſſit accedere medicamentum, nî priùs in corde concoctum, & vim exiguam, aut ferè nullam iam deferens; & ſimiliter ſi exteriùs admoueatur.

Verùm etſi hæc vtplurimùm vera ſint, quæres: *Vtrùm in pueris vlcera pulmonis citiùs ſanentur*? Accidit enim non raró, vt propria, veráque phthiſis, ſicut & Epilepſia, Apoplexia, Mania,& deſperati,aliique grauiſſimi morbi nonnunquam ſanentur,præſertim in pueris, quum iam ad pubertatem accedunt,quod & confirmat experimentum,& teſtatur Rhaſius:vnde Auicenna 10. 3.*tract.*4.*cit.*ſcribit, infantes magis,& faciliùs à phthiſi curari,videlicet quia naturales virtutes,à quibus praui excrementi concoctio, expulſio, vnio,ac conſolidatio ſperatur,eo tempore robuſtiores ſunt. Rurſus corporis conſtitutio, quia fluida & laxa, magis reſolubilis,magiſque ad expurgationem parata,& quia magis mollis, facilioris conſolidationis, ideò namque in ea ætate vniuntur ſoluta, imò & regenerantur ſolida. Diximus, quum ad pubertatem accedunt, quia antea, quamdiu lactantur, innatus eorum calor licèt plurimus,propter humidi copiam qua abundāt,parum admodum poteſt, adeò vt debilis à Galeno appelletur; poſt pubertatem autem cùm iam minuatur, ſaltem quantitatiuè,& languescat, à priſtino etiam robore in agendo deficit.

Vtrùm faciliùs curentur vlcera ſubſtantiæ pulmonis, quàm vaſorum? etiam dubium. Dic, quòd cùm vlceris ſanatio in exiccatione potiſſimùm conſiſtat,& puris expurgatione,5.*meth.*8.12. & paſſim, & integro, ſanóquo pectore pus in vlcerato pulmone contentum, eo ſolùm remedio, vel maximè poſſit extrorſum purgari; quo rurſus innouatur vlcus, & de nouo inflammatur (quia interim dum tuſſiendo diſtenditur pulmo, rumpitur, & dilaniatur, & ad rupturam ſequitur ſanguinis fluxus, & inflammatio:) nullam ferè ſalutis ſpem præbent pulmonis vlcera,præſertim ea quæ illius ſubſtantiam occupant. Licèt enim carnoſa ſit, & præ mollitie faciliùs vniri,& coaleſcere videatur,minórque ſanguinis copia ex ipſa pulmonis carne,quā è vaſis erumpat. ſanabilia tamen non ſunt, ſaltem verè, hoc eſt, vera & firma cicatrice, non tam ex continui motus perpetuitate,quàm ob difficilem,& deſperatam puris expurgationem, in qua totius curationis cardo continetur; adeò vt ſcribat Galenus *cit.lib.de meth.medend.incolumiùs cum vaſe ſanguineo rumpi iunctum ramum aſperæ arteriæ, quàm ſeruari integrum*, videlicet, quia ſic liberiùs in aſperam arteriam defluit ſanguis, & extra pellitur. Si verò per ſolam aſperam tranſcoletur, cùm lentè migret, periculum eſt ne coëat, & per motum in grumum conuertatur, putrefiátque, ac pulmonem ipſum putrefaciat.

Cùm igitur ſanguis,vel ſanies è vaſis faciliùs expurgetur,neque illa omnino reſpuant glutinationem,quia nō vſque adeò dura,imò inter dura, molliora,5.*meth.*7. faciliùs curabuntur vaſorum, quàm ſubſtantiæ pulmonis vlcera; quinimò frequentiſſimè ſanari,teſtatur Galenus *ibidem*,& *cap.*12.maximè ſi ante inflammationem ſubueniatur. De larynge,& aſpera arteria inflammatis, ſimilis,ſed vrgentior ratio eſt,vt cum minori periculo, imò ſecuriùs ſanentur,& ob vlceris paruitatem,& facilem puris commeatum. Iam verò quæ thoracem infeſtant,ferè incolumia eſſe, & multò minoris periculi, ex *ſuprà* dictis conſtat manifeſtè.

Quænam ætas, aut natura phthiſi ſubiiciatur magis, explicuimus,*lib.*2.*Hiſt.Princip.Medic.in paraphraſi Hiſt.* 36. quo loco iuuenes, & alatos(pterygodes Græci vocant) quibus thorax adeò anguſtus eſt, vt ſpathulæ in morem alarum promineant, collum oblongum, gracile, mollis cutis, albus color, phthiſi eſſe valde obnoxios, ex Hippocrat. 6. *epid. ſect.* 3. *text.*18.explicante Galeno *in com.* & 3. *Aphor.*13. & 4.*acut.*8. determinauimus.

Nunc inquirendum: *Vtrùm Phthiſis ſit morbus hæreditarius*? Reſponde affirmatiuè:ita experimentum docet frequentiſſimum, valida ratione confirmatum. *Si enim*, vt *lib.de ſacro morbo, num.*6. *ex pituitoſo pituitoſus, ex bilioſo bilioſus gignitur, ex lienoſo lienoſus*, ex gallicato gallicatus,ex elephantico elephanticus,ex ſurdo ſurdus ex muto mutus,ex Epileptico Epilepticus,ex cæco cæcus, ex calculoſo calculoſus, ex podagrico podagricus progignitur,& ex aliis vitiis in parentibus fixis,& radicatis,ſimilia vitia in filiis,nepotibus,& deſcendentibus repullulant: cur ex tabido tabidus, & ex phthiſico phthiſicus non progenerabitur? ſemen enim à ſanis ſanum, à morbidis morboſum decidit. Quippe quocunque morbo pater, cùm generat, tenetur, cum ſemine transfert in prolem,ita vt non minùs morborum,quàm poſſeſſionum hæredes fiant. Hoc modo maternus ſanguis, primum fœtus alimentum,vt altera eſt temperamenti & conſtitutionis cauſa,ita & morborum & affectuum, quos mater eo tempore patitur: traducuntur enim in his duabus ſubſtātiis parentum vitia,quæ licèt in primis annis, dum vigent ac præſunt humiditates, & principia naturalia ſunt robuſtiora,deliteſcant,& nō appareant, poſtea tamen per adoleſcentiam, abſumpta natiua humiditate, tunc ea elucent, & in actum morboſum deducuntur. Quare ſi hæreditaria vitia inſunt in toto corpore,partibus præcipuis,cerebro,corde,iecore, vētriculo,& aliis ignobilibus partibus,& infimæ ſortis membris, cur in pulmone ea conſpici negabimus? An quia ſemen à ſolis teſtibus deciditur? Id equidem non puto, licèt enim materialiter ab his ſolùm defluat,deſcendit tamen ab aliis partibus præcipuis formaliter:vt enim ſemen generetur, oportet vt ex aliis principiis plurima ſpirituum copia trāſmittatur,quia ſpiritus genitiuus, qui eſt inſtrumentum facultatis formatricis, omni ſpirituum genere illuſtratur. Hac ratione non ſolùm in membris nobilibus,ſed infimis, vt pilis,artubus, & aliis, ſtigmata, & mille defectuum ſortes,à parentibus deriuatæ,in filios,nepotes, & familiam totam ſæpiſſimè tranferuntur.

Vtrùm Phthiſis ſit morbus contagioſus? Reſponde affirmatiuè, vnanimi Medicorum voto munitus: Nam in hoc affectu concurrunt omnes ad contagium conditiones requiſitæ, quas ex profeſſo explicuimus, *lib.*1. *Hiſt. Princip. Med. in com. Hiſt. vlt. quæſt.*49. Vapor enim, qui ab vlcere pulmonis,per patentes exhalat reſpirationis vias, eſt putridus, lentus, facilè inficiendæ parti adhærens,malignus,& eructatus per expirationē, ex pectore, ſimilem affectum producit in alieno corpore: ferè enim ad fomitem phthiſici, renaſcitur phthiſicus,& ſic de cæteris,ob ſympathiam quā vnum membrum cum alio habet. Non nego, quin per con-

tagium

tagium aliquando diſſimiles morbi producantur: Licèt enim communiter definiatur, quòd ſit infectio, & corruptio tranſiens ab vno in alium ſimilis; tamen quia perſæpe non adeſt diſpoſitio ſufficiens corporis inficiendi, diſſimilis morbus interdum producitur: nulla enim cauſa tam efficax eſt, quæ citra patientis aptitudinem agere poſſit, vt 1.*de diff.feb*.4.& *lib.de cauſ.morb*.1. teſtatur Galenus; cùm actus ſint in patiente diſpoſito, 2.*de anim*.2. Hæc eſt cauſa quare in conſtitutione peſtilenti, quæ maximè eſt contagioſa, 1.*probl*.7. aliqui non incidant in peſtem, vt ſenes, melancholici, & qui laudabiles habent in corpore humores; hi enim maximè reſiſtunt. Et ſicuti ſeminarium contagionis ſemper lædit, quando tamen eſt imbecillum, morbos concitat leuiores; & quando corpus ad diſſimilis morbi generationem diſpoſitum eſt; tunc ſimilis morbus in ſpecie non generatur, ſed in malignitate. Hæc eſt cauſa, quare cum tabidis conuerſantes non fiunt tabidi, ſed aliis morbis fœdantur; ſimiliter appropinquans laboranti pleuritide maligna, non in pleuritidem, ſed in alium morbum incidit malignum.

Phthiſis ergo, morbus eſt contagioſus: Nam ex pulmone, & vniuerſo corpore, per expirationem, & tranſpirationem, emanant halitus craſſi, lenti, fœtidi, corrupti, maligni, ex ſordido vlcere pulmonis, in quo tetra puris illuuies ſtabulatur, elati, qui vim habent corrumpendi, & ſimiles morbos generandi; hi enim in aëre recepti, ipſum inficiunt, quem propter neceſſitatem reſpirationis, & tranſpirationis continuò haurimus, (velimus enim, aut nolimus, aërem attrahimus; 9.*meth*.14.) & inficimur. Neque obiicias Ariſtotelem, qui *cit. probl.* ſolam peſtem dicit eſſe contagioſam; nam hoc protulit antonomaſticè, quia ea excellentiori quodam inficiẽdi modo, & manifeſtè, cæteros promptiſſimè afficit. Quare non negauit Philoſophus, quòd plures alij morbi ſint contagioſi vnuſquiſque videlicet in gradu ſuo.

Quæres deinde: *Vtrùm fœminæ viris in phthiſim faciliùs incidant?* Illæ enim frigidiores ſunt, & excrementis abundant ob caloris inopiam, quæ cùm non regulãtur à natura, putreſcũt, acria redduntur, & ad ipſarum molliorem pulmonem, & magis tenellum delata, ipſum exulcerant, & vlcus concitant: præterea patiuntur mẽſtruas purgationes, quæ cùm ſæpe non ſint ita fauſtæ, recurrentibus lochiis ab vtero ad thoracem, ruptura venarum pulmonis frequenter ſubſequitur; ob quam cauſam plurimas, præſertim non vacuato ſanguine per inferiores venas, in phthiſim incidiſſe, appoſitis hiſtoriis confirmat Galen. *lib. aduerſus Eraſiſtrateos, cap*.1. quare menſtrua purgatio ſuperueniens, quando morbo acuto, vel aliis grauiſſimis ſunt detentæ, illas perſanat, & ab aliis mirè præſeruat. Hac ratione Philiſtis Heraclidæ vxor, vt refert Hippocrates *lib.7.epid.num*.57. etſi acuto morbo fuerit correpta, tamen ob menſtruæ purgationis ſuperuenientis commoditatem, ab eo euaſit incolumis. Hinc fit vt ſi fœminæ rectè valeant, & typicè, debitóque ordine, & quantitate menſtruas habeant purgationes, rariùs phthiſi, quàm viri premantur. Hi enim calidiores ſunt, ſanguine pollent bilioſiore, & magis acri, qui ad pulmonem delatus, eius venas faciliùs reſerare poteſt.

Vtrùm Autumnus inter anni tempora, corpora phthiſi magis reddat obnoxia? Reſponde affirmatiuè: Nam hoc tempus per ſe phthiſim generat, quia ob inæqualitatem ſuam corpora noſtra diuerſimodè alterat, præſertim cerebrum, quòd cùm ſuapte natura debile ſit, vtpote laxum, molle, friabile, & exangue, has mutationes inter omnia membra faciliùs perſentiſcit; & hac de cauſa plures acres, & ſalſæ fluxiones eo tempore mouentur, quæ ad pulmonem confluentes exulcerãt. Ita intelligendus eſt Hip.3.*Aph*.22. docens: *Autumno fieri plurimos æſtiuos morbos, febres quartanas, erraticas, lienes, aquam intercutem, & tabem.* Et licèt 3.*Aph*.9. dubitet Galen. de quanam tabis ſpecie loquatur Hippocrates, an ſcilicet de pulmonis vlcere, an verò de quacunque corporis macie à quacunque cauſa emanet: tamen de phthiſi interpretandum eſſe, Celſi auctoritas nos cogit aſſerere, *lib*. 2. *cap*. 1. qui poſtquam recenſuit morbos ferinos, & lethales, qui æſtate exoriuntur, ſic profatur: *Vix quicquam ex his in autumnum non incidit, ſed oriuntur eo quoque tempore febres incertæ, lienis dolor, aqua intercutis, tabes, quam Græci phthiſin nominant.* Quid plura? Nonne id tempus corpora phthiſi, cæteriſque exitialibus morbis reddet obnoxia, quod ea ad peſtem maximè diſponit? Hoc autem eſſe autumnum, quum calorem innatum inæqualitate ſua multipliciter debilitet, innatum minuat ignem, ſpiritus extinguat, *loco nuper citato* protulit Celſus, dum ſic ait: *Autumnus diutinis malis fatigatos, & ab æſtate tantùm proxima oppreſſos interimit, & aliis nouis morbis conficit, & quoſdam longiſſimis implicat, maximéque quartanis, quæ per hyemem quoque exercent, neque aliud magis tempus peſtilentiæ patet, cuiuſcunque ea generis peſtis eſt.* Non ergo negabimus, autumno peculiare eſſe, vt phthiſim generet, cùm frigore, & ſiccitate inter cætera anni tempora principiis vitæ ſit aduerſus magis: Nam hyems per humiditatem, æſtas per calorem, ver per vtraſque qualitates vitæ familiares, calorem noſtrum adaugent. Solus autumnus, partes, & præſertim inſtrumenta reſpirationis debilitat, innatúmque ignem, qui puſillus factus varia excrementa progignit, impensè diminuit.

Curatio.

Ex ſex non naturalibus rebus, Aër primas tenet, qui pro hoc curando morbo ad ſiccum pauliſper deuergere debet, ſolius vlceris habito reſpectu, à quo febris, & extenuatio oriuntur; in calore verò, & frigore ſit temperatus. Tabianus præ cæteris laudatur à Gal. *lib.5.meth.cap*.12. ob cauſas multas latas *lib.2.Hiſt.Princip.Medic.in paraph. Hiſt*. 3. quia eſt ſiccus, & internis curandis vlceribus accommodatus valde. Neque obiicias, quòd Tabiarum locus, calidus eſt & ſiccus, ob Veſuuij montis viciniam, perpetuò flammas euomentis, vt *loc.cit.* confirmat Galen. qui huius loci naturam exactè deſcribit, & ſic maximè thoracem inflammat, ac febrem exacuit: Nam oppidum vbi ægrotantes degebant, ab ipſius cacumine valde diſtat. Et licèt ignis vis accederet, erat tamen refracta, quæ ſiccitate ſua vlcus conglutinat, putrilagine abſumpta. Celebris eſt hiſtoria apud Medicos de furnaria, quæ iuxta ignem laborando, etſi phthiſica eſſet, pluſquàm viginti annos hoc munere vſa, vitam produxit.

Si æger non ſit inualidus, per mare nauiget, vt Celſus *cit.loc.* commendat: Nam marinus aër ob ſalſuginẽ, & ſalis commercium vlcera exiccat, eorúmque ſorditiem abſumit. Cibus ſit optimi ſucci, facilis diſtributionis, tenuis, & liquidus, qui conniuentes præ ſiccitate vias humectet, & ad partes longinquas faciliùs penetret. In hunc vſum primò abſtergentia, humectantia, & ratione febris infrigidantia ſunt vtilia: vt ptiſſana; deinde verò incraſſantia, & glutinoſa, quæ alimentum præbent lentum, pingue, & minimè dilabile, vt Amylum, Oryſa, Alica, Caro cancrorum fluuiatilium, & teſtudinum nemoralium, quæ ſunt plurimi nutrimenti, ſed craſſi, & lenti; quæ etſi difficulter coquantur, ex Auic. *lib.2.tract.2.cap*.150. Oribaſ. *lib.2.cap*.154. Aëtio *tetrab.1.ſerm.2.cap*.145. tamen multum, ac firmum nutrimentum præſtant: de quorum genere ſunt etiam caro limacum, Ranarum, & animalium extrema. Saccharum roſaceum eſt momenti magni, vt *lib. 2. Hiſt. Princip. Medic.in com.Hiſt*.33. latè prædiximus.

Sed inquires: *Vtrùm ſuilla caro aſſa phthiſicis poſſit concedi?* Affirmatiuè reſpondet Hippocrates *lib.6.epid. ſect. 3. text*. 6. dum ſic ait: *Cùm verò iam contrahuerint,*

præbere

prabere ſuillas aſſas oportet. Galenus ſic explicat *in com. Túncque ſuillas carnes toſtas exhibere conſulit : ſuillas quidem carnes , quòd multum nutriant ; toſtas verò , quòd ſolidam , & in exiguam molem adſtrictam , non humidam laxámque carnem creent.*

Ex altera parte obſtat Galenus *lib.7.meth.cap.6.*dum enim de tabidorum victu verba facit, ſic loquitur: *Porrò omnium , quos nouimus , ciborum maximè nutriens ſuilla caro eſt : verùm non æquè ac prædicta, concoctu facilis eſt ; præterea glutinoſum ſuccum , craſſúmque generat.* Hoc etiam affirmat 2. *ad Glauc.c.de quartana , & lib.de renum dignot. cap.* 26. Quare ea à victu phthiſicorum eliminanda ; ij enim cùm languidam habeant concoctricem , hoc edulium tam difficile concoctu ſuperare nequeunt.

Dic cum Galeno *lib.*11. *meth. cap.*11.nihil difficilius eſſe, quàm inuenire remedium , quod etſi magnificè proſit,aliqua ex parte non noceat,quare maiori vtilitate minus damnum eſt redimendum,1.*Aph.*24.Hoc modo in pauca quantitate , & concocta cum aliis probis eduliis ſuilla caro eſt concedenda:firmum enim,ſtabile, & ſolidum nutrimentum præſtat. Et cùm humidum alimentum huic morbo detentis, vtpote extenuatis, ſit vade proficuum , rectiùs feciſſe Hippocratem iudicabis, qui ſuillam carnem illis edendam conſuluerit: aſſatione enim partes magis excremẽtoſæ abſumuntur, & caro facilior redditur ad concoquendum, & probioris ſucci, magiſque humectat;nam aſſa ſunt humidiora elixis: licèt enim apparenter videantur ſicca,ſubſtantificè ſunt humidiora , ex Ariſt. 4. *meteor.* 3. & *lib.* 2. *de alim.facult.cap.*44.& 3.*ſimpl.*14.& 15.quia in elixatione tam interna,quàm externa,humiditas,per moram inter coquendum eſt abſumpta ; in aſſatione, ſolùm externa exhauritur : cruſta enim ab igne inducta , huius actionem impedit vehementer.

Potus ſit aqua hordei adiecto ſaccharo,vel decocta, cum paſſulis,aut glycyrrhiza. Vinum interdum offerre licet , præſertim ſi vires ſint debiles , & febris remiſſa; vlcus enim exiccat,& ad puris repurgationem vires adauget. Lac inter omnia alimenta , & medicamenta phthiſicis eſt præſtantius auxilium : nutrit perbellè, ſqualidum , extenuatúmque corpus mirificè reficit.Ob ſerum refrigerat , & abſtergit ; ob butyrum , impinguat , & craſſefacit , ob caſeum vlcus exiccat. Eligendum muliebre,cùm nutrire in animo eſt;cùm verò abſtergendi neceſſitas vrget , tunc præfertur Aſininum, Camelinum,aut equinum,quia tenuitate pollent vehementi , & hoc modo ſiccas, & arentes partes ocyſſimè penetrat aſininum. Quoniam verò de lactis temperamento, multiplici eius vtilitate pro curandis tabidis, ordine, & modo aſſumendi , differentia lactis pro animalibus à quibus deſumitur , plura ex auctorum mente ſumus loquuti , hæc omnia legat qui velit , *lib.* 2. *Hiſt. Princip. Medic.in com.Hiſt.*2.& 35. & *lib.*4. *in com. Hiſt.*44.

Circa Chirurgica auxilia dubitandum : *Vtrùm phlebotomia phthiſicis ſit vtilis* ? Hippocrates *lib.* 5. *epid. n.*2. eam confirmat , quo loco virum in Oeniadis morbo detentum,tabeſcentem,ac conſumptum,nullis pharmacis adiuuantibus,ſecta vena in vtraque manu quouſque exanguis redderetur, vtilitatem percepiſſe, & à morbo liberatum fuiſſe proponit Galenus *lib.*5. *meth.cap.*14.in vlcere pulmonis hoc auxilium approbat manifeſtè, dũ ſic ait : *Cæterùm de mittendo his ſanguine ſcire illud licet: Quicunque parum habere ſanguinis videbuntur , iis ad quendam ſuccum probiorem (ſicuti prædixi) reductis , detrahere ſanguinem poteris , tum rurſus reficere : eoſdem etiam rurſus purgare , ac rurſus reficere , denuóque , ſi res ſuadet, ſanguinem mittere , potiſſimùm quibus veluti limus , vitioſus & craſſus totus eſt ſanguis. At qui validi ſunt , multique ſanguinis , iis ſtatim à principio detrahendus.* Ex cuius auctoris ſententia conſtat apertè , in initio,

A quando vires adhuc ſunt robuſtæ , & larga ſanguinis copia in corpore continetur , vtilem eſſe phlebotomiam : Nam ventilat viſcera , & ſanguinem bilioſum detrahit , qui ad partem vlceratam confluens , ſanguinis de nouo concitat profluuia , exulcerat , dilaniat , & vlcera exaſperat. Si verò ſint debiles , excarnes , extenuati , & inaniti , & morbus vergat verſus ſtatum , & vires labaſcant , tunc cane & angue peiùs fugienda venæ ſectio eſt ; ſi enim iis ſanguinem mittas , moribundum corpus illicò præceps dabis in mortem.

De purgatione maior eſt hæſitatio : *Vtrùm illis commoda ſit* ? Negat Hippocrates , alui fluxum in iis tanquam pernicioſum deteſtatur , *lib.* 5. *Aph.*12. *Quibuſcunque tabe laborantibus , capilli à capite defluunt , ij alui*
B *profluuio ſuperueniente moriuntur.* Quare in tabidis maturo conſilio lenienda aluus. Contrà ipſe Hippocrates 4. *Aph.*8. *Tabidos verò* (inquit) *per inferiora, cauentes ſuperiora.* Galenus hoc præceptum eſſe obſeruandum in phthiſi aſſeuerat , *in com.* §. *Per tabidos autem intelligere oportet eos , qui morbum à Græcis phthiſin nominatum patiuntur.* Repetit id auxilium , & tanquam proficuum conſulit in pulmonis vlcere, *lib.*5. *meth.*14.dum ſic ait: *Oportet autem in principio nullius rei æquè eſſe ſolicitum, quàm vt neque tuſſiant , neque ex capite aliquid in pulmonem defluat. Cauetur id triplici præſidio , purgatione primùm : Secundò , medicamento , quod diaſpermaton dicitur Tertiò , ipſi capiti prouidendo. Quod purgat , diuerſas facultates habeat oportet ; cuius generis noſtræ ſunt pilulæ,quæ ex*
C *Aloë,Scammonia,Colocyntide, Agarico , Bdellio,& Gummi Arabico conficiuntur , ad plures videlicet excrementorum purgandas ſpecies.*

Purgatio enim clemens in principio , cùm vires adſunt,celebrata,cum Rhabarbari infuſo,pulpæ caſſiæ interaneo liquore,Manna,Syrupo Violar.aut Roſar.ſolutiuo , vitioſum ſuccum exhaurit , præſeruat vlcus ne ampliùs ſordeſcat , & à thorace reuellit. Caue ne per ſuperiora vacuationem moliaris : Nam augeſcet inde pulmonum vlcus,& ex vomitus violentia ad ſuperiores partes ſanguine commoto,& excitata tuſſi vas aliquod lacerabitur. Hippocrates autem 5. *Aph.*loquitur de iis, qui ſunt morti vicini ; purgatio verò in iis eſt adminiſtranda , in quibus vires firmæ ſunt , & non adhuc ex
D toto deiectæ.

Quæres : *Vtrùm phthiſici validis medicamentis ſint expurgandi* ? Nam ſi habent imminutum virium robur, cur *cit.meth.*eos talibus euacuat,vt colocynthide, ſcammon. &c. quæ febrem exacuunt , humorem mordaciorem reddunt , corpus debile eneruant,& exagitant? Dic primò. Ea exhibuit in initio, quando vires valent, quantitate parua , & correcta iis quæ horum acrimoniam attemperant , vt ſuperbibita ptiſſana, 2. *acut.*13. ſolue ſecundò. Salſuginoſam pituitam , ſuapte natura craſſam,& à capite defluentem,quæ præſtat occaſionem ſalſo catarrho, & vaſa erodit acrimonia ſua, ſanguinis profluuia excitat , & vlcus dilaniat,à viis ductuum valde ſemotam, detrahere tentat his medicamentis , quorum efficaciam Bdellio & Gummi Arabico retundit: Hæc enim ſua emplaſtica vi partes internas roborant,
E & lentore ac craſſitie acres ſcammonij, & colocynthidis vires coërcent , & refrænant.

Vtrùm balnea phthiſicis conferre queant ? Nam ſi vlcus expoſcit exiccationem , balneum , vtpote humectans membrum molle ac laxum , videtur interdicendum. Dic , quòd balneum in tabe vtiliſſimum ſit , ob plures cauſas à Galeno *in meth. lib. de rat. vict.* & alibi toties recitatas : Nam in phthiſi videtur approbandum , ob maiorem indicationem quæ à febre tabida deſumitur, quæ cùm in phthiſi ferè eueniat,& à cauſa conſeruante iam independens ſit, & ſenſim ac ſine ſenſu corpus abſumat,illi ſoli tanquam vrgentiori attendendum.Quapropter balneum phthiſicis ſummo eſt auxilio : acres

humores

humores contemperat, æſtuantem viſcerum calorem A demulcet,connutrit,quia arctas præ calore vias reſerat, per quas patentes nutrimentum ad diſtantiſſimas penetrare poteſt corporis partes; ſputum facilitat, ſaniem detergit, ſomnum procurat: quibus omnibus recreata natura, & facta alacrior, optimo regenerato ſanguine, vlcus conglutinat,& carnem deperditam generat,quorum omnium operum,naturam eſſe opificem & auctorem,*lib.3.meth.cap.3*.dilucidè confirmat Galenus. Caue tamen ne balnea concedas iis, qui ex ſanguinis ſputo in phthiſim inciderunt: Nam ea ſunt noxia, quibus ſanguis fluxit,aut fluxurus eſt,3.*acut.59*.quia fluxiones ſanguinis acriter irritant, 1. *ad Glauc.14*. vaſa enim emolliunt,& relaxant,*lib.de ven.ſect.aduerſus Eraſiſtratum, cap.vlt.* B

Vltimò quærendum: *Vtrùm balneum ex lacte phthiſicis accommodum*? Reſponde affirmatiuè: nam hoc,præter recitatas commoditates, inſitam, & confimilem naturæ noſtræ humiditatem conciliat, & hoc modo eam deperditam mirificè reſarcit; calorem febrilem attemperat, & naturalis caloris ſymmetriam ſuo tempore tuetur, ac fouet. Nec obiicias, quòd lac omne in vniuerſum craſſi eſt ſucci, & ob butyrum, lentore ſuo, & ob caſeum, ſiccitate ſua, cutis ſpiracula condenſat, & fumidæ exhalationis prohibet effluuium,quare exiccat:Nam temperamento moderatè calidum, & humidum cùm ſit, accedente ampliùs actuali calore,contrarios producit effectus,& tabidis,phthiſiciſque remedio eſt.Omitto cætera humectantia auxilia,vt tabellas,pul- C ueres, vnguenta reſumptiua, aquas ſtillatitias, conſeruas, & alia; quorum formulas *lib. 4. huius operis, cap. de hectica febre* proponemus.

OBSERVATIO I.

Prodigioſa tabes, lacte, & eius balneo curata.

Anni aguntur tres, ex quibus vocatus à Belga colono ditiſſimo, iuxta oppidum dictum *Leyda*, quod milliaribus ſeptem à ciuitate Amſtelodamenſi diſtare videtur. Oſtendit vxor eius filium ſuum in lecto iacentem ſeptemdecim annos natum. Hic detectis ſtragulis apparuit in lecto ita arefactus, vt trans cutim oſſa ſingula numerare poſſes. Facies erat Hippocratica,pulſus duriſſimus, corium intentum, aridiſſimum, (ſceleton diceres) edebat varia, loquebatur promptè,dormiebat,ſurgebat è lecto,& baculo innixus lentè gradiebatur per domum, ſimiæ inſtar. A Medicis pluries expurgatus, opem vix ſenſit vllam. Lactis vſum parentibus commendaui eximiè. In domo vaccæ in ſtabulo aderant multæ. Afininum, nec caprillum in eo terræ tractu non potuit inueniri. Refectione ſolùm opus erat, in corpore quatuor annorum ſpatio ita tabefacto. Mutani regimen. Obtuli pedes verueeinos cum oryza,& lacte vaccino percoctos. Pultes eſitandas E conſulo interdiu, paratas ex mediocri cereuiſia, lacte, vitellis ouorum recentibus, butyro inſulſo, ſaccharo, & mellis momento, adiecta farina hordei, & oryzæ, quo cibo delectabatur apprimè. Ingreſſus eſt in balneum aquæ dulcis tepidæ per quindecim dies. Lactis potu trium menſium ſpatio eſt vſus cum commodo magno: Quibus remediis,& vnguento per totum corpus adhibito, noctis tempore, ex butyro cum axungia gallinæ parato,pinguiuſculus eſt factus.Tandem quum in domo lactis copia adeſſet ſumma,ſolium oblongum, & humile, lacte tepido repletum, ſum machinatus, in quo ipſe per horam ſupinus iacebat: & egredienti poſt duas horas,pullum aſſum lacte priùs ſaginatum offerebam.Quo victu curioſè refectus,ſeptem menſium ſpatio, à menſe Martio vſque ad Autumnum, nitidus, pulcher, & obeſus euaſit.

OBSERVATIO II.

Phthiſici, aëris exiccantis ope, in longum tempus interdum vitam producunt.

Phthiſicos in multum tempus aliquádo vitam prorogaſſe Auctorum Hiſtoriæ conteſtantur. Eſt oppidum apud Luſitanos fertile, & amœnum, à vulgo *Palmela* vocatum,in cuius circuitu piniferarum arborum eſt copia multa. Ad hunc terræ tractum, aliquot verè phthiſicos, à me, & aliis peritiſſimis Medicis deploratos, memini me transferre ſolitum. In hoc aëre exiccante, per aliquot menſium ſpatium commorantes, etſi imbelles & infirmi, tuſſi non ita ferina fuere detenti. Tandem per multos annos in eo loco habitantes, vlcere cruſta obducto, aut callo obdurato, ad longiſſimum tempus vitam ſani produxerunt. Alij recidiuantes, oborto iterum ſanguinis ſputo, phthiſi conſumpti ſunt.

OBSERVATIO III.

Phthiſis deplorata, limacum ſtillatitio liquore, perſanatur.

Cancrorum fluuiatilium carnem, & aquam diſtillatam, contra phthiſim valentet auxiliari, apud Medicos ſancitum eſt. De iis nullum vnquam feci experimentum,cùm ad manus meas hactenus non peruenerint.Horum loco ſtillatitio limacum liquore perſæpe vſus ſum, ſed bis cum vtilitate ſumma.Erant phthiſici quibus oſſa præ macie crepitare videbantur, conſumpti,& ad mortis fauces deducti.Hi ſpretis cæteris auxiliis, quibus antea creberrimè per duos annos vtebantur, ſola aqua diſtillata limacum aſſumpta in aurora, quantitate trium vnciarum,per quadraginta dies, pingues euaſerunt; quam ego diſtillare imperabam hoc modo.

℞. *Limaces tenellos,ante Solis ortum collectos,& calida aqua decoctionis liquiritiæ, & adianti ablutos. Num.* 200. *ouorum recentium, Num.* 25. *ſacchari albiſſimi* ℥.iiij. *conſeruæ roſar. vetuſtæ* ℔. j. Reponantur omnia in balneo D Mariæ,& aqua quæ diſtillauerit,in vſum reſeruetur.

OBSERVATIO IV.

Prophthiſi curanda, aqua mirabilis efficaciæ.

Omnium,quæ ad phthiſicos curandos parantur auxiliorum, longè efficaciſſimum mihi ſemper viſum eſt hoc præſidium:Et eſt aqua ſtillatitia mirabilis, cuius quum quatuor vncias in aurora ieiuno ventriculo aſſumerent,& totidem tribus horis poſt cœnam,aliquot hoc morbo detenti,& conclamati, ſuperſtites reuixere, alij in longum tempus vitam protulerunt. Refrigerat,abſtergit,ſaniem repurgat, exiccat, vlcus conglutinat,carnem generat,animi vigorem conciliat.Viſcida,pituitoſa, putridáue excrementa, quibus phthiſici abundant,extenuat, incidit,à putredine præſeruat, calorem natiuum roborat,vires refocillat,ſpiritus viuificat, demum huius ferini morbi eſt tutiſſimum Alexipharmacum. Vtere per menſem.

℞. *Carnis gallinæ, caponis, teſtudinum nemoralium, ranarum,limacum,an.*℥.j.ß. *conſeruæ roſar.antiquæ,*℔.ß. *conſeruæ violar. & borrag. an.* ℥.ij. *paſſular. enucleatar.* ℥.j. *pruno.ſine nucleis, Num.x. ficuum pinguium, Num.iiij. pa-pauer. albi* ʒ.iij. *gummi arabici, amyli, tragacanth.an.*ʒ.j. *ſem. portulac. maluar. melon. citruli, cucumer. cucurbit. cydoniar. mundator. an.* ʒ.j. ß. *ſucci liquiritiæ*, ʒ.ij. *ſodij*, ʒ.j. *nucleorum pini, amygdal. dulcium, an.*ʒ.ß. *ſem. aniſi, fœnicul.vrtic.an.* ʒ.ß. *cinnamomi*, ʒ.j. ß. *coral. rubri, boli armeni, terræ ſigillatæ, roſar. ſiccar. an.* ʒ. ij. *pimpinel. vngul.*

vngul. cabalin. adiant. veronicæ, lupulor. an. M.ß. hederæ terreſtris, M. ij. *pulmonis vulpis,* ʒ.j.ß. *roris ſolis, M.*j.ß. *confect. hyacinth.* ʒ.ij. *confect. alkermes.* ʒ.j.ß. *theriac.* ʒ.j. *margaritar. præparat.* ʒ.ß. *ſulphuris viui in tenuiſſimum puluerem redacti,* ʒ.j.ß. *folior. auri, Num.* x. *hordei integri, p.*j.ß. *lactis caprilli,* ℥.viij. *dactylor. ſine nucleis, Num.* viij. *ariſtolochiæ rotund.* ℥.j. *iuiubar. Num.* xij. *penidiorum,* ℔.ß. Repone omnia in balneo Mariæ, vel in vaſe vitreo capace, & liquor qui diſtillauerit, ſeruetur.

OBSERVATIO V.

Phthiſicus, excitata fiſtula iuxta os ſternum, in longum tempus vitam protraxit.

NOn ceſſant plures, iique non imi ſubſellij Medici, in phthiſicis confirmatis infamare cauteria, quia calida ſunt, & cerebrum, ex quo omnis mali ſcaturigo eſt, inflammant, & membrum ſuapte natura imbecille debilitant: quare ex ipſorum voto, illa affixa ſyncipiti, qua parte ſagittalis ſutura coronali committitur, vel brachiis ad fines muſculorũ deltoidum, ficulnea ſunt, & prorſus nulla. Sed cùm frequens huius mali occaſio, ſit acris diſtillatio, à qua ſanguinis, & deinde puris ſputũ, ob vlcus ſequi conſueuit, ea dictis locis excitare, conſultius ſemper mihi viſum fuit. Nam ſi huiuſmodi curatio ſolùm reſpicit pulmonis vlcera, quæ fluxionem erodentem à capite pro cauſa habent, illa ad alias partes minùs nobiles reuulſa, minùs copioſè in pulmonem decumbet, vlcus minùs ſordeſcet, febris miteſcet, & hoc modo ægri vitam, ſenum ritu, vt verbis Galeni vtar, *lib. 7. meth. cap. 6.* protrahent non ita moleſte. Inuiſi phthiſicum menſibus decem, cui omnia, at citra opem vllam, paraui auxilia. Ipſe remediorum tædio confectus me dimiſit, & ego illam pronunciato priùs aſſiſtẽtibus præſagio, tanquam conclamatum, & citò moriturum deſerui. Erat enim gracillimus, & ex interualis ſuborto alui profluuio cœliaco tẽtatus. Ecce vna die de dolore hemicranico dextræ partis vehemẽter queri cœpit, & altera iuxta oſſis ſterni viciniam, intenſiſſimo fuit oppreſſus; & non iuuantibus anodynis, (ad vlteriores enim vacuationes erat ineptus) & flatum diſcutientibus, tumor apparuit rotũdus, durus, faſtigiatus, ad cuius exortum omnino dolor ceſſauit. Pure confecto apertus, tãdem nullis auxiliis potuit euitari, quin in fiſtulam abierit, per quam continuò virulentus emanabat humor. Hac reuulſione, intercepta ſcilicet via, per quam defluebat à capite in pulmonem humor, æger cœpit meliùs reſpirare, minùs tuſſire, & qui velut exanimis, & pro moribundo à me eſt relictus, pinguiuſculus factus, in quatuordecim annos vitam produxit; quo tempore, ſuperueniente ſanguinis ſputo, anno ſexageſimo quarto è vita migrauit.

CAPVT XI.

De Empyemate.

Definitio.

LIcèt Empyematis, hoc eſt, ſuppurationis nomen ad omnes ſuppuratos abſceſſus, quum ad ſuppurationem perueniunt, & ad alios qui in aliquo viſcere conſiſtunt, extendatur: tamen ſi ſtrictè loquendum ſit, vocatur Empyema, ea affectio, in qua pus inter thoracem, & pulmonem aggregatum eſt, ex Galenó *lib. de tumorib. præter. nat. cap. 3.* & 2. *meth. 2.* Quare Empyici, ſuppurati, ſiue purulenti nuncupantur, ex Gal. *lib. de tumorib. præter nat. loc. cit.* & 5. *ſimpl. cap. 2.* & 4. *de cauſ. pulſ. cap. 9.* his verbis. §. *Qui multum puris in capacitate inter thoracem, & pulmonem collectum habent, hos Græci quidem Empyos, Latini ſuppuratos appellant.* Subſcribit Aretæus *lib. 1. de cauſ. & ſign. diuturnor. morbor. cap.* 8. Differentiæ ſunt plures: Nam pus aliquando totam thoracis obtinet cauitatem; interdum partem ſiniſtram, aut dextram. Multoties humor benignus eſt, vel acris & mordax. Non rarò materia ex qua ſit pus, eſt ſanguis, & hæc eſt ſuppuratio vera; aliquando eſt pituita, quæ puri aſſimilatur valde, & hæc eſt ſuppuratio falſa, de cuius cauſa, & curatione ampliorem ex auctorum mente dilucidè commemorationem fecimus, *lib. 2. Hiſt. P P. Medic. in com. Hiſt. 27.*

Duæ tamen ſunt agitandæ quæſtiones (antequàm ad cauſas accedamus) de puris tranſſumptione à thorace in pulmonem, de qua tot rixæ, & controuerſiæ excitatæ ſunt apud antiquos. *Vtrùm pus à thorace in pulmonem tranſſumi poſſit?* Galenus enim *lib. 5. de loc. affect. cap. 3.* ſuam ſententiam appoſitiſſimè proponit, & pluribus modis, ac rationibus comprobat, adductis in medium vulneribus ad interiora vſque penetrantibus, in quibus ſanguis tuſſiendo plerumque reiicitur; neque aliunde, niſi quia ex ipſo vulnere in pectoris cauitatem confluxit, & in pulmonem, atque aſperam arteriam fuit tranſſumptus, & ſic de aliis, in quibus ſi mulſam infuderis, mox hanc cum tuſſi eiici comperies, ægro ipſo mulſæ dulcedinem deprehendente, quod certè nequaquam fieret, niſi ea priùs in thoracis ſpatium peruenerit, & ex eo rurſus per os expectoraretur.

Illud verò præter cætera, vſque adeò manifeſtè confirmat purulentum ſuppuratorum ſputum, vt longiore non egeat probatione, nec poſſit negari huiuſmodi tranſſumptio, niſi ab his qui propter ignorantiam cauſæ, ſuis erroribus pertinaciter inhærent: De quorum numero licèt in propoſita quæſtione non omnino fuerit Eraſiſtratus, fuit tamen perſuaſus, non poſſe materiam à pleura in pulmonem commigrare, niſi per canales aliquos, quibus inter ſeſe cohærent: cúmque aſperam arteriam intueretur ad pulmonem non tranſire, ſcripſit primùm fieri commeatum per exiguas quaſdam, leuéſque arterias, ab ea quæ ſpinæ incumbit, procedentes, & per coſtas vtriuſque lateris inſenſibiliter ferè diſperſas, atque ab his, qua parte ad locum inflammatum hiant, ſanguinem excipi; & ad magnam illam ſpinæ incumbentem, à qua oriuntur, deferri; inde ad pulmonem.

Sed qua ratione, & via, minimè explicuit, atque ſermonis ſui obſcuritate implexus, adiungit per quoſdam nexus, quibus pulmo arteriæ apud ſpinam coniungitur, ſanguinem in pulmonem, vel circa ipſum deriuari, cùm oportuerit nexus illos, membranas non eſſe, vel fibroſa corpora, quia hæc ad ſanguinis delationem nihi conferunt, ſed vaſa potiùs ab illa arteria prodeuntia, atque ideò non interminata, quæ cuius naturæ eſſent, nullo modo expoſuit.

Illius ſectatores hoc ipſum quodammodo condemnantes, autumabant per arteriam pulmoni ſubſtratam, ſanguinem ex thorace per aſperam arteriam deferri, ad quam extremæ ſubſtratæ arteriæ partes tranſeunt, & per eam etiam ſanguinem in pulmonem tranſmitti, ad procreandam inflammationem; in cuius generatione non parum etiam aberrauit Eraſiſtratus, quippe qui arbitrabatur, ſanguinem nullum in arteriis contineri, vt conſtat ex Galeno *libello ita inſignito*, putabátque non aliter fieri phlegmonen, quàm ex coincidentia ſanguinis à ſpiritu impulſi in finibus arteriarum, ſiquando intra eas ſuſcipitur, prout *lib. 7. cap. 2. meth.* clariſſimè diſſeruit Galenus; vel quum turgentibus venis per earum anaſtomoſes ſanguis in arterias præternaturaliter incidit, de quo etiam 6 *de vſu part. vlt.*

Galenus verò *cit. lib. 5. de loc. affectis*, Eraſiſtratæorum tricas flocci faciens, & inanes nugas, in eorum ſolutionem inuehitur, in qua manifeſtam contradictionem oſtendit in ipſius Eraſiſtrati dictis, ac proinde fieri non poſſe,

poſſe, vt ex coſtarum locis ſanguis transferatur in magnam arteriam,& inde in pulmonem.Nam ſi ex Eraſiſtrati hypotheſi,ſpiritus à corde tranſmiſſus ſanguinem in arterias incidentem impetuosè propellit, atque per magnam arteriam ſpinæ incumbentem demandatur ad intercoſtalia loca,quî fieri poteſt,vt hinc fluentem ſanguinem velociſſimè non repellat, nec patiatur in magnam illam arteriam tranferri: quinimò licèt concedamus deferri, cùm ex altera illius hypotheſi,ſpiritus ipſe ad hanc arteriam à corde expreſſus,eo impetu per corpus vniuerſum diffundatur,vt ſuæ delationis velocitate ſuperet rapidiſſimos ventos, & vel vna arteriæ compreſſione ad extremas vſque partes permeet, quomodo tanti motus vehementia, ſanguinem in magna arteria contentum ſecum in quamlibet corporis partè non rapiet? vel cur potiùs in vnam arteriam, quæ in pulmonem feratur, detrudet?Non quia via hac faciliùs euacuabitur:neque enim hoc præuidet,aut curat ſpiritus incurſio, ſed potiùs quocunque ruit, ſecum alia cuncta defert.

Præterea ſi tam facilis eſt tranſitus per extremas harum arteriarum partes, vt incidens in eas ſanguis tam celeriter euocetur, quomodo ex ipſo ibidem impacto, iuxta Eraſiſtrati ſententiam, excitabitur inflammatio? Quare,&c.Nec minorem etiam continet errorē,atque in ſe manifeſtam repugnantiam, alia eiuſdem auctoris ſeries,in qua de puris exſcreatione loquens,nō iam per arterias, ſed per venas potiùs fieri trāſumptionem autumat,ita vt ex coſtarum ſpatiis, ad venam quæ ſpinæ adiacet,primùm tranſmittatur pus:Quod quàm abſurdum ſit, ex eo cōſtat, quoniam licèt ex magna ſpinæ arteria germen in pulmonem feratur, eique ſubſterni videatur,& ad aſperam arteriam vſque emitti, nullum tamen à magna vena,quæ eidem ſpinæ incumbit, deriuatur in pulmonem ipſum. Ergo antequàm ad eum tranſeat ſpiritus, neceſſe erit priùs ad cor peruenire. Nulla ſiquidem,vt conſtat inter omnes, vena alia pulmoni inſeritur, niſi illa quam arterialem appellamus, quæ à dextro cordis ventriculo exorta, ſanguinem in pulmonem defert: quod ſi ita fieri concedamus, quomodo pus ſincerum expuetur,vel quo pacto ab arteriali ſanguine,cui permixtum eſt,ſecernetur?

Deinde admitti nequaquam poteſt, pus, aut ſanguinem in ſpinæ vena contentum ad cor aſcendere, cùm alia vena à dextra cordis ipſius auricula incipiens,ſanguinem deferat ad nutritionem partium thoracis, quæ circa coſtas octo cōſiſtunt;reliquæ ſuperiores quatuor à vena ad iugulum aſcendente, & in medio cordis & clauicularum loco exorta alātur.Sed mitto huiuſmodi abſurda,quæ in Eraſiſtrati oratione cōtinentur,quæque à Galenó ſatis refutantur:cùm enim inficiaretur,pus ab inflammato latere aliquando effundi in ſpatium,quod eſt inter pulmonem, & coſtas,(licèt non facilè effundi certum ſit,ob ſuccingentis membranæ duritiem, & ad diuidendum contumaciam (nequaquam tamen diſtinxit,aut viam oſtendit euentus alioquì frequentiſſimi: nam ita euenire plerumque experientia ipſa monſtrat, & ex ſuppuratis eos tantùm ſeruari, qui collecti puris non vniuerſam ſimul copiam, 6. *Aph.*27. ſed ſingulis diebus, donec ſufficienter expurgentur, notabilem quantitatem reiiciunt: & ex iis quidem teſtatur Galenus 5. *de loc. cap.*2. ſe vidiſſe nonnullos, qui ad decem vſque heminas expuebant;cúmque hemina vncias ferè decem continere dicatur,ex Paulo *lib.*7. *de ponderib. & menſuris. in fin.* ſumma quotidiani puris centum vncias adæquabat: nec multùm diſtant hiſtoriæ,quas memorant auctores alij,quas *cit.lib.*2.*Hiſt.*propoſuimus.

Agamus deinde vlteriùs,& exponamus huius tranſſumptionis viam, quam illi non ſunt aſſequuti,quæramúſque: *Vtrùm poſſit aſſignari via certa, per quam pus è cauitate thoracis in pulmonem transferatur?* Galenus enim *loc.cit. de loc.affect.* hæc ſedulò perpendens, hanc viam

A fieri docet per extremas aſperæ arteriæ partes, eo quòd illarum ora,quàm reliquorum duorum vaſorum in adiacentem pulmoni membranam pariter terminata, multò latiora ſunt, idque duplici de cauſa;prima,quia cùm aſpera arteria cartilaginoſa ſit, ac proinde inſigni quadam prædita duritie,fieri non poteſt,vt illius partes concidant, aut omnino occludantur inſtar aliarum, quæ molliores ſunt. Secunda, quia ipſius aſperæ os ex natura amplius eſt,quā venoſæ arteriæ, venæque arterialis.Cùm igitur tria hæc ſint in vniuerſum pulmonis vaſa, omniúmque propagines,licèt numero æquales in ipſo pulmone ſint,quantitate tamen diſpares, eo quòd illæ quæ ab aſpera arteria prodeunt, reliquas magnitudine ſuperant, nihil mirum ſi per has extremas aſperæ arteriæ partes, pus è thorace in pulmonem deriuetur, idque expirationis tempore, interim dum contrahitur

B thorax,ſimúlque cum eo pulmo: tunc enim cùm in ſé concidāt, exprimuntur ad ſimilitudinem ſpongiæ manibus compreſſæ, & quas continent materias, in aſperam arteriam propellunt, quæ deinde per fauces tuſſiendo expuuntur.

Verùm quia neceſſarium erat pulmonem vehementer contrahi, vt pus, aut humor ex thoracis vacuitate pulſus,in aſperæ ipſius arteriæ ora reciperetur,vt valida fieret compreſſio, oportuit tuſſim accedere, quo ſymptomate natura animalia donauit,in ſubſidium pulmonis,videlicet vt tuſſis interuentu vehementiſſima fieret expiratio, qua multus aër ſimul, & celerrimè emiſſus, quicquid noxium ad pulmonem accedit, celerrimè expelleret.

C

Cauſa.

Empyema verum ex pleuritide ſuppurata interdùm ortum ducit, quando materia plurima præ virium imbecillitate reſolui non potuit, ſed retenta in ſuppurationem abiit. Ita Hippocrates docuit 5. *Aph.*8. *Quicunque morbo laterali laborantes, in quatuordecim diebus non repurgantur, ij ad ſuppurationem vertuntur*: de quo negotio ſatis multa egimus ſuprà, *cap.de pleuritide.* Fit etiam ex angina præcedente, quæ in pulmoniam permutata, ſi ſeptem diebus non interficit, ad ſuppurationem neceſſariò vertitur,vt 5. *Aph.*10.dictauit Hippocrates: *Quicunque ab angina liberantur, iis ad pulmonem vertitur, & in ſeptem diebus pereunt; ſi verò has effugerint,ſuppurantur.* Fit etiam ex pulmonia, ex Hip.*lib.*1.*de morb. num.* 18. *Si peripneumonia correptus in iudicatoriis*

D *diebus non purgetur, ſed relinquatur in pulmone ſputum, ac pituita, ſuppuratus fit.* Generatur etiam quum thorax vulneratur, & vulnus penetrans fuerit: quando enim externum foramen apertum conſeruatur,per illud pus expurgatur;quo occluſo,internáque vulneris parte non ſanata,puréque ad interiorem thoracis capacitatem refluente, Empyema concitatur, & fortè præ virium imbecillitate per tuſſim non excreto pure, ſuffocatio ſubita accidere conſueuit.

Sed hoc loco dubium inſurgit: *Vtrùm vulnerati non repurgato pure per partem externam, fiant empyematici?* Nam ſi natura humorem ſubiectū poteſt concoquere, & ſanguinem permutare in pus,poterit purulentā ma-

E teriam vel per duriſſimas partes, cæcóſque ductus tuſſi propellere:illi enim tāquam potenti nihil impoſſibile, ita vt per oſſis meditullium, peccantem & ſuperfluum humorem poſſit expellere,7.*Aph.*59. Dic cum Hip.affirmatiuè. Hic enim auctor, *lib.*1. *de morb.à n.*18. *vſque ad n.*25. poſtquam vias Empyematis cauſas edocuit, per otium legendas,*n.*31.quandam affert,*quando thorax ab haſta, vel pugione, vel iaculo vulneratur, & ſi interna, & externa pars ſimul fuerint ſanatæ, ſanus penitus homo euadit; ſi verò externa quidem ſanata fuerit, interna verò non, ſuppuratus fit*:quando ſcilicet vulnus eſt magnum, nec potuit conſolidari, ex quo cùm magna copia

purjs ad thoracis cauitatem deferatur, quæ à natura non poſſit per ſputum foras propelli, tunc eo loco ſtabulans, parit ſuppurationem.

Sed conſequutionis ratione alia explicanda difficilior diſceptatio: *Vtrum Empyematici moriantur ex non repurgato pure?* Galenus enim 5. *de loc.* 3. hoc prædixit: Quum enim imbecillæ vires nec validè poſſunt, nec celeriter agere, vt tuſſis excitetur, robuſta eſt opus facultate, quæ, quia vt plurimùm non datur, ob vires à morbo præſente, & eo qui præceſſit, labefactatas, expuere non poſſunt: quare creberrimè moriuntur, pure ſcilicet intra thoracem relicto, & ægrum ſuffocante.

Verùm hæc difficultatem inuoluunt maximam, quia ſi pus, materia eſt cocta iam, & à natura victa; coctio autem celeritatem iudicij, & vitæ ſecuritatem, ac citam portendit ſanationem, 1 *epid. ſect.* 2. *text.* 45. & 2. *progn.* 26. & 1. *criſ.* 5. imò & à recidiuando immunitatem pollicetur, quia ab iis quæ in morbis incocta relinquuntur, recidiuæ fiunt, non quum vniuerſus humor coctus eſt, & ſuperatus, 2. *Aphor.* 12. quomodo mors ſubſequi poteſt empyicis, & frequenter, pure licèt exactè concocto, quomodóve huiuſmodi ſtare poterit cum ea fide, quam ſolet coctioni tribuere; præſertim toto iam humore concocto. Si enim in morbo materiali etiam integra concoctio citra excretionem ſanare non ſufficit, virtus quæ concoquere potuit, expellere etiam poterit: ideò namque 2. *Aph.* 29. vbi iam natura concoxit, (licèt nulla adhuc ſequuta ſit expulſio) ſuperfluum putat euacuare.

Deinde ea quæ in thorace continentur, per ſcreatum tantùm purgari non poſſunt, ſed & per veſicam, & ſedem, ex Gal. *lib.* 6. *cap.* 4. & colligitur ex 6. *Aph.* 16. atque etiam per vterum, & cutem, nonnunquam per crurum abſceſſus, 2. *progn.* 67. idque vtiliſſimè; imò & longè ſecuriùs, quàm ſi ſurſum euacuarentur: tum quia membra illa, vtpote à natura vacuationibus deſtinata, 2. *Aph.* 21. corporis excrementa facilè, & ſine noxa ſuſcipiunt; tum quia ſi per cor tranſmittantur, manifeſtum vitæ diſcrimen inducitur, ob membri principatum, (ratione cuius, nec via tranſitus per cordis regionem prauæ materiæ duci permittuntur) ſi per aſperam arteriam, nonnunquam ſuffocatio repentè inducitur. Ergo ſuppurati, cùm ex imbecillitate virtutis animalis tuſſire nequeant, non proinde morientur ob non repurgatum pus, vt Galenus *cit. lib. de loc.* affirmat.

Dic. Non negamus coctionem veram, tempeſtiuè incipientem apparere, & continuò deinceps ſine intermiſſione perſeuerantem, vtplurimùm indicare totum humorem, plenè, integréque in ſtatu concoquendum, atque ideò magnam ſpem boni præbere; certiſſimam verò, ſi toto iam humore concocto iungatur excretio: quid enim timendum reſtat ex materiali morbo, vndéve illius cauſa poteſt ingruere mors, edomito iam, & plenè concocto vniuerſo humore, ſimúlque iam accedente critica euacuatione, à quibus non domantis tantùm naturæ, ſed & expellentis noxia, robur indicatur?

Attamen quia præſente etiam continua, nec interciſa coctione, eáque totius humoris, deficit nonnunquam expulſio ad ſalutem omnino requiſita, non elicitur ex tali coctione certum ſanitatis indicium; nempe quia ea apparente pereunt ſæpenumero ægri: id quod potiſſimùm accidit, vbi expulſio à facultate pendet alterius generis à concoquente; hæc enim perpetuò naturalis eſt, expultrix aliquando animalis: fieri autem poteſt, vt deficiat hæc, illa exiſtente robuſta; atque adeò poſſit virtus ipſa naturalis concoquere, animalis verò nequeat expellere, vtpote quæ copioſo ſpiritu indiget ad operandum, & ob eius defectum vtplurimùm in morbis, pluſquàm reliquæ virtutes, deiicitur ac labefactatur, prout experientia oſtendit, & teſtatur Galenus 2. *Aph.* 29. idque in pectoris morbis, pulmonia,

A pleuritide, ſuppuratione, & aliis magna ex parte experimur, in quibus, quia facultatis animalis, & cerebri auxilium requiritur ad expellendum, ſæpe præ debilitate mouentis thoracem facultatis, deeſt exſcreatio, vt docet cum Galeno, Hippocrates, 2. *progn.* 67. Subſcribit Raſius 10. *contin.* 1. & mors non rarò euenit, prout 2. *acut.* 27. retulit Galenus ſubſequutam fuiſſe, decliuante iam pleuritide, ob ſuppreſſam exſcreationem ex adſtringente victu.

Hinc fit vt ad virtutis animalis, ne deficiat, robur promouendum, comparandúmque, Hippocrates *text.* 25. *cit. lib.* conſuluerit, in pectoris morbis, quò magis apparuerit concoctio, copioſiùs ægros eſſe cibandos, contra ordinem à ſe traditum in aliis morbis obſeruandum, in quibus prope ſtatum tenuiùs nutriendos B eſſe ægros edocuit, in principio largiùs, 1. *Aph.* 10. cum aliis. Cùm igitur in ſuppuratione, puris exſcreatio dependeat ab animali facultate, ea autem plerumque debilis ſit, robuſta exiſtente coctrice: nihil mirum ſi hac potente concoquere, illa non poſſit expellere, & moriantur ſuppurati, etiam cum toto humore integrè & exactè cocto, ſcilicet quia in materiali morbo, coctio ſanare non poteſt, citra vacuationem.

Ad id verò quod addebatur, etiam thoracis vomicam per vrinam, alui fluxum, &c. denique & aliis viis quàm per aſperam, imò & tutiùs expurgari. Dic, quòd cùm ſpiritalia membra, nec à natura habeant, nec ab arte patiantur ſubfluxionem, eo quòd in ſepto, tanquam in C ſacco, continentur, tuſſi potiſſimùm excernendæ ſunt materiæ, quæ in ventre ſpiritali continentur: quòd ſi aliquando deorſum purgantur, rarò fit. Qua verò via ad veſicam, aut ſeceſſum deſcendant, *lib.* 2. *Hiſt. PP. Medic. in com. Hiſt.* 26. dictum eſt.

Signa.

IN ſignis Empyematis deſcribendis palmã præripuit Hippocrates *lib.* 2. *progn. text.* 60. dum ſic ait: *Omnes autem purulentos agnoſci his indiciis conuenit. Principio ſi febris non dimittit, ſed interdiu tenuior, noctu vehementior eſt. Si ſudores multi ſuperueniunt, ac tuſſiendi cupiditas eſt, nec tamen quidquam dignum commentatione expuunt. Si* D *oculi caui redduntur, maxillæ verò ruborem trahunt, & vngues manuum curuantur, digiti verò potiſſimùm ſummi calefcunt, atque in pedibus tumores fiunt, neque cibum appetunt, ac puſtulæ circa corpus erumpunt.*

Omnia hæc decem indicia ſigillatim ſunt expendenda, quibus Medicus verè purulentos agnoſcere debet, eos ſcilicet qui pus effuſum in concauo thoracis continent; non tamen omnes, ſed eos qui pus diu reſeruant, vt Hip. *ſententia* 61. ſequenti comprobat manifeſtè, qui aut phthiſici iam ſunt, aut proximè futuri: ſunt enim plures in thoracis concauitatibus pus habentes, veréque ſuppurati, & Empyematici, quibus hæc non adſunt ſigna, cùm ſpatio quadraginta dierum repurgati, interdum euadunt,

Primò quæres: *Vtrum ſuppuratorum febris, hectica ſit, an putrida?* Reſpondet Paulus *lib.* 3. *cap.* 32. in hunc mo- E dum: *Suppurati ſemper febri hectica laborant, quoad ſuum omnia fuerint educta.* Accepit à Galeno *in com. cit. progn.* quoniam huiuſmodi febris, ſi ipſi fidem adhibemus, 1. *de differ. febr.* 9. viſcerum collectionibus non rectè curatis ſuperuenire ſolet. Eſt ergo ſuppuratorum febris hectica, cùm ſit radicata membris, non tamen ſimpliciter & abſolutè, ſed cum putrida complicata; vapor enim adhuc putridus à putreſcente pure eleuatus, cor impetens, febrem de genere putridarum committit, pro ratione humoris, à quo inflammatio primò fuit generata.

Quæres: *Vtrùm ab empyemate febris ſit inſeparabilis?* Cùm enim pus in cauitate thoracis contineatur, parte

tam

tam propinqua cordi,& retentum,prohibitúmque diffiari,putreſcat,nihil mirum ſi febrem perpetuam exciter, putrida fuligine iugiter per alterationem continuā cordi communicata. Contrà obſtat Hippocratica ſententia, 2.*progn.*63. *Hi verò potiſſimùm ſuperſunt,quos febris eodem dimiſerit die poſt eruptionem.* Quod videtur difficile, quoniam ſuppuratos nunquam febris deſerit, ſed eos perpetuò comitatur,quoniam cor à puris putri vapore obſidetur ſemper,donec tota puris colluuies funditus ſit abolita.

Dic.Hippocratem non velle, ſuppuratis qui ſeruari debent,facta eruptione, febrem omnino dimittere,ſed mitiorem reddi,adeò vt ſi præcedentis febris vehementiæ conferatur,quaſi ceſſare ſit viſa; quod cùm fit,bonum eſt indicium,quia denotat humorem ſuppuratum quantitate eſſe exiguum, & qualitate benignum, nullámque cum eo permiſceri incocti, inuicti, maligniue humoris portionem,quæ præcedentis febris magnitudinem ſuſtinere,aut conſeruare queat. Cæterum dixit Hippocrates febrem dimittere, non quidem dum eruptio fit,ſed eodem die,poſtquàm eſt facta,quia eo tempore, quæ eruptio efficitur,à puris commotione febris exacerbatur,& vehementiam haud exiguam recipit,nō parua tunc vaporum copia à pure commoto,atque agitato ad cor aſcendente. Hoc Auicen. voluit 2.1.*doct.*3. *c.*10.quo in loco de abſceſſu verba faciens,inquit:*Cùm aperitur,apparet febris maior,propter exitum materiæ.*

Dubitabis deinde: *Vtrùm ſuppuratorum febris grauiùs noctu, quàm interdiu infeſtet?* Dic.Hectici incaleſcunt à cibo,vna,duabúſve horis interpoſitis; iccircò quòd calor eorū veluti ſepultus,in mēbris areſactis,poſt irrorationem, & alimenti in membra conuerſionem, excitet ſeſe, ac vigoroſior efficitur: nam ex Galeno *in com.cit. loc.progn.* & 1.*de diff.feb.*9. quoties hectici edunt,ac bibunt,ſimile quiddam accidit,quod in calce euenit aqua perfuſa. Nam ſi calci,ac lapidibus calefactis aquam infundas frigidiſſimam, multo calidiora ſentiuntur: ità etiam membra arida,ab humida ſubſtātia irrorata,quæ quia copioſiùs noctu ingeritur tam potulenta, quàm eſculenta,ex ea partes irrigatæ,vapores mittunt,qui febrilem calidſtatem veluti educere faciunt,vt latè *lib.*4. *Hiſt. Princip. Medic.in com.Hiſt.*41.diſceptauimus.

Verùm interrogabis, cur intra tam breue ſpatium, duarum,triúmve horarum, caloris incrementū ſentiatur in membris aridis, in pulſu verò vehementia, & celeritas? Si enim incrementum à cibo excitatur, in huius humiditatem caliditas arida membrorum agit: Atqui cibus antequàm nutriat, tres coctiones pertranſire debet, quæ in tam breui temporis ſpatio fieri non poſſe videntur. Quare aliunde,& non à cibo,& in calore,& in pulſu mutatio ſequitur.

Dic. Quando alimentum coctu facile eſt, vrgétque neceſſitas,citò aliquid alimenti percocti mandatur,nec eſt neceſſe, vt alimentum aſſumptum vniuerſum exeat è vētriculo:Nā aliqua pars eius, antequàm tota maſſa chyloſa ſecedat, accedit ad membra, eáque nutrit vaporis inſtar.Duplex enim, ex multorum mente,eſt delatio nutrimenti ad membra: quædam nutrimenti per omnes coctiones elaborati, per quam membra reſtaurantur, & humectantur, ex qua calor increſcit ob pabuli appoſitionem, & hanc veram nutritionem appellant. Alia eſt delatio non veri nutrimenti, neque per omnes coctionum officinas ritè confecti, ſed tantùm quorundam vaporum ſubſtātiæ chyloſæ per membra; ex quibus quamuis non fiat vera nutritio,fit tamen refocillatio quædam, per quā membra irrorantur & hac humectatione calor increſcit: & ſic fit duplex caloris acceſſus,quidam duabus horis poſt cibum; alter tempore veræ partitionis,& diſtributionis nutrimenti per membra, hæc multo pòſt fit, omnibus coctionibus tranſactis.

Quæ opinio circa nutritionem vaporoſam, quam A non veram rentur, licèt probabilis videatur, & pot quam fortè aliqui ventriculum ali exiſtimarunt,perperam interpretantes Galenum,aſſerentem chylum ventriculo apponi in vaporis modum, colligentes ex hac Galeni phraſi, ipſum nihil aliud voluiſſe, quàm ſeparare ventriculi nutritionem vaporoſam à nutritione vera, ita vt hæc craſſitie ſua ita apponatur,vt hærendo alat; illa verò in forma vaporis & apponatur, & diſſipetur: tamēn licèt Galenus eo modo loquendi vtetetur, veram nutritionem haudquaquam negauit, quia ſimiliter loquitur de nutritione renum, 5.*de vſu part.*6. & *lib.* 6. *cap.* 10. & 3. *de cauſ. ſympt.*3. & alibi, & per euaporationem, qua vtitur, acceſſum ad membra attenuati alimenti intelligens: cupiens enim ſignificare B ſparſioné attenuati alimenti ad partes alendas, commodè quidem vſus eſt hoc loquendi modo, oſtendens euaporatione ad membra accedere alimentum. Ex quibus infertur non rectè auctores appellaſſe hanc alimenti inſtar vaporis delationem ad membra, non veram nutritionem, id eſt, ex ea non verè nutriri membra, quamuis eorum refocillationem non neget, ſicut concedimus cum Hippoc.6.*epid.ſect.*8.*text.*2. & *lib. de alim.* & Galeno 2. *Aph.* 11. odores nutrire, & quotidianum firmat experimentum; odor enim panis nutrit, & carnis porcinæ, apud Paulum, & Trallianum *cap. de bulimo*, quamuis Ariſtotel. negare videatur, *lib. de ſenſu*, odores non poſſe nutrire; qui quomodo ſit intelligendus, ex Philoſophorum, & Medicorum C mente diximus, *lib.* 1. *Hiſt. Princip. Medic. in com. Hiſt.*9.

Inſuper quæres: *Vtrùm ſudores empyicis ſint familiares?* In his enim ſudores non poſſe contingere, patet ex *Apho.* 41. *lib.* 4. eo enim loco ſic ait Hippocr. *Sudor multus ex ſomno factus abſque cauſa manifeſta, corpus plurimo cibo vti ſignificat; ſi verò cibum capienti hoc accidat, ſcire oportet quod euacuatione indiget.* Sed ſudorum copia in empyicis, non ciborum multitudini, neque humorum quantitati eſt attribuenda, cùm ij ſicci ſint, extenuati, & aridi. Ergo, &c. Dic, in ſuppuratis ſudores non ad humorum, aut alimenti copiam; ſed ad virtutis retentricis debilitatem eſſe refe- D rendos: illi enim ex longo tempore extenuati, & languidi, nutrimentum vltimum retinere non poſſunt, quod in vapores eductum, & ad cutem abiens, aëriſque frigore denſatum, in aquam & ſudorem conuertitur.

Vtrùm oculorum cauitas; & vnguium curuitas perpetuò comitentur empyicos? Hoc ſignum, præterquam quòd in morborum acutorum principiis ſummè deteſtandum eſt, vt de facie Hippocratica 1. *progn.* 10. pronunciat Cous,& in phthiſi, tabidíſque febribus frequenter experimur,demonſtrat vigere in membris calorem aſſantem, qui actione diutina rores partium abſumit, & liquat.Hocauté damnum promptius patiuntur oculi,& E citiùs cōtabeſcūt, quia molles ſunt; humidiores,& ſpirituum vitalium copia redundant. Adde quòd muſculi mouentes oculos,ex Galeni mente,10.*de vſu part.c.*8. ne agitatione mutua,& irrequieta nimiùm exiccarétur, à natura fuerunt donati pinguedine multa, ob quam non rigét,quæ à calore torrente quùm abſumitur,muſculi,& oculi veluti corrugati concidunt,& excauātur. Neque obiicias,in empyicis plurimā pituitoſi, & crudi humoris copiam reperiri, qui ab inundāte humiditate ſcaturit, cuius cauſa hecticus calor colliquans retunditur, & hoc modo in illis ſudores adſunt continui,& tumores in pedibus ſuccreſcunt: Nam ſicut hydropicorum venter, & crura intumeſcunt, membra autem ſolida in dies magis ac magis exiccantur;ſic empyicorum corpora exareſcunt,extrema tument:debilis enim illorum facultas alimentum nec ſuperare, nec in ſubſtantiam conuertere poteſt, ſed in crudi, & pituitoſi humoris naturam abire permittit. Hac de cauſa

vngues manuum incuruantur, quia caro ſuppoſita, ad eos rectos ſuſtinendos conſumpta, haudquaquam muneri ſufficit, ſed ipſos inclinare, & incuruari permittit.

Vtrùm tuſſicula arida à ſuppuratione inſeparabilis? Nam ſi empyematicis puris,adeſt copia intra thoracis cauitatem contéta,cur illud promptè non educunt,ſed inani tuſſiendi cupiditate continuò vexantur? Dic.Empyici cupiunt frequenter tuſſire, quia illis aſpera arteria eſt exiccata valde, & à vaporum acrium à pure eleuatorum halitu lancinata, à quo pulmo læditur vehementer;& irritatus tuſſiculam ſiccam aſſiduè mouet. Cur autem nihil expuant, etſi plurima materia in thorace ſtabuletur, cauſa eſt puris craſſities, atque viſciditas: accedit denſitas pulmonem ſuccingentis membranæ; quibus addenda potiſſima cauſa, nempe facultatis expultricis languor. Quare etſi illi tuſſiendi cupiditate laborent,ob virtutis debilitatem nihil expuunt.

De Genarum rubore eſt etiam dubitandum: *Vtrùm empyematis ſit indicium?* Reſponde cum Hippocrate *loc. cit.* affirmatiuè: quia maxillarum rubor peripneumonicis, phthiſicis, & purulentis commune eſt ſignum: quod duplici de cauſa accidere, *in com.* diſertè confirmat Galenus, tum quia calidi vapores ad caput, faciémque aſcendunt, quos ſpongioſæ ſuſcipientes genæ, ruborem repræſentant; tum quia ob tuſſim qua infeſtantur ægri, ex motione illa ſanguis tenuis aſcendit, & in genis perſiſtens, eſt in cauſa vt rubeſcant. Neque dicas,vapores natura aërea conſtantes, omniſque coloris expertes, rubrum colorem maxillis tribuere non poſſe: Nam retenta, ob doloris, aut laboris magnitudinem, reſpiratione, ſanguis à reſpiratoriis membris contractus,ad faciem facilè exprimitur; accedunt vapores puris acres, & calidi faciem inflammantes, à quacunque parte ſupera & infera, ob calorem, ſanguinem in maiori copia attrahentes, qui maxillas accendere, & in illis ruborem excitare poſſunt.

Vtrùm ſummorum digitorum calor inter indicia empyematis ſit reponendus. Si enim flammeus calor æſtuat in thorace, & viſceribus, & hic ritu cucurbitæ ad ſe ſanguinem attrahit ad partes intimas, 4. *Aphor.* 48. & 7. *eiuſd. com.* 1.cur extremarum partium frigus non ſentitur, ſed calor? Dic. Pulpæ interiores digitorum magis ardent, ob eandem cauſam qua volæ manuum ob intemperiem calidam iecoris ardere ſolent: emergunt enim concurrúntque ad manus copioſæ venæ, & arteriæ fuligines aduſtas deferentes. Quare hoc ſignum tabidis ex ſuppuratione peculiare eſt, plurimum enim habent in thorace putreſcentem concluſum ſuccum, à quo multa fuliginum copia ad partes extremas deuehitur. In pulpis verò digitorum ampliùs conſpicitur, quia partes ſunt humidiores & magis carnoſæ,in quibus calor hecticus gaudens humiditate,& ad eius præſentiam ebulliens, copioſior ſeſe tactui repræſentat ampliùs,quã in cartilaginoſis,oſſeiſque thoracis particulis,in quo ob innatam ſiccitatem,ſui caloris gradum non ita ita eructat. Adde quòd cùm calor ille marcidus, & deurens,vltra ſummitates digitorum nõ extendatur, ibi vnitus,ardentior apparet. Argumentum verò aduerſum,diſſimile eſt,& non euincit:quia calor tabidorum non ita ad partes internas retrahitur,vt externas partes poſſit deſerere,veluti accidit in lipyriis, de quibus exponendus Hippocrates, in quibus inflammationis internæ calor adeò vehemens eſt,vt ad ſe attrahat modo cucurbitæ, ex toto corpore ſanguinem: iis qui ita ſe habent,viſcera peruruntur,extremæ verò partes frigeſcunt,propter defectum ſanguinis ad viſcera ſe recipientis, vt 7. *Aph.cit.*notauit Galenus.

Dignum eſt etiam inquiſitione: *Vtrùm pedum tumor ſit huius affectus indicium?* Dic. Licèt pedum tumor conſpiciatur in hydrope, hydrope pulmonis, hectica

A febre, morbis diuturnis, & non rarò adſit in conualeſcentibus, tamen in ſuppuratis hoc experimur manifeſtè: illorum enim calor vitalis, debilis eſt;non enim cor, ob vitium pulmonis à pure fœtido concuſſi,ventilatur rectè, aut ſufficienter tranſpirat: & naturalibus partibus noxa communicata,officinæ coctionis debilitantur eximiè, & hac ratione crudorum ſuccorum copia progignitur, non potente calore alimentum conficere; quo in flatum conuerſo, & ad pedes delato, in ipſis tumores propullulant: cùm enim illi ſint frigidi, oſſei,exangues,& remoti à fonte caloris,& politi in inferno ſitu, hunc crudum ſiccum diſcutere nequeunt.

B Neque obiicias, hac ratione manus etiam poſſe intumeſcere in hoc morbo: Sunt enim cordi viciniores,& poſitæ in loco ſublimi.

Vtrùm inappetentia ſit proprium ſuppuratorum ſymptoma? Dic, quòd cibi faſtidium,licèt à pluribus exoriatur cauſis,hoc de quo Hip.*cit.progn.*agit,profértque euenire purulentis, ſolummodò refertur ad mortificationem, ſenſúſque defectum, ob virtutis ſenſitiuæ debilitatem ſummam.Nam eſto membra ſint inanita,& exiccata,ad quorum diſſolutionem,& inanitionem facilè cætera ſequuntur ſymptomata ad appetentiam,& famem requiſita,quæ proponit Galen. 1.*de ſympt.cauſ.cap.*7. (& ſunt partium inanitarum ſenſus,earundem inanitionem ſé-

C tientium ſuctio, tractio à venis, iecore,& ventriculo, triſtis quidam ſenſus quo vẽtriculus ſuctionem ſentit, & tandem animalis appetentia)tamen tractus naturalis vel non ſequitur ob extinctionem caloris natiui; vel,ſi ſequitur,ob virtutis ſenſitiuæ defectum, ſuctionis ſenſus non ſentitur, proinde nec appetentia: quod voluit ſignificare Galenus *in com.* in verbo, *tunc iam & cibum faſtidiunt*, ſcilicet appetente facultate pariter cum aliis quaſi emoriente; quod ſignum quando adeſt,mors eſt in limine, nec aliqua ratione euitari poteſt, dummodò perſeueret,

Addiderim, vapores à puris vicini putrilagine eleuatos; ipſique calori natiuo maximè infeſtos, & os ventriculi, appetentiæ ſedem impetentes, ciborum faſtidium generare. Hoc modo Parium ſine empye-

D mate cum perpetua inappetentia, vſque ad centeſimum diem vitam traduxiſſe, narrat Hippocrates *lib.*3. *epid. ſect.* 3. *text.* 27. dum eum à cibo abhorruiſſe bis repetit.

Aliud ſignum etiam eſt exponendum: *Vtrùm puſtulæ in corpore apparentes empyema demonſtrent?* Dic,puſtulas has acres & erodentes, multiplici de cauſa empyicis ſuperuenire: primò, quia puris in cauitate pectoris aceruati ſanioſior, ſubtiliórque pars, per vias à natura deſtinatas ad cutem propellitur, qua parte firmata & retenta, acredinémque maiorem ob putrefactionem acquirẽs,in puſtulas abit,quas plhyctænas Græci vocauere.Secundo,quoniam in arido corpore,& incaleſcẽte corde,mordentes ichores in corpore gignuntur,qui ad cutem propulſi, & collecti incaleſcunt,& ipſam ra-

E riorem effectam penetrant, & has papulas producunt; atque tunc magis hæ efflorеſcunt, quum ceſſante tuſſi, ſputum retinetur.

Vtrùm præter Hippocratica,alia etiam adſint ſuppuratorum ſigna? Reſponde affirmatiuè. Ea ſunt ventris profluuium,quum facultas naturalis ſuo munere præ debilitate nõ fungitur,& hoc modo nec attrahere,vel alterare,vel retinere poteſt alimẽtum.Pilorum etiam adeſt defluuium,ipſorum enim radices à vaporibus mordacibus exeduntur, neque ſiccata præ calore cutis vapores exire, & ſimul vniri permittit. Sputi præterea fœtor, quem à putredine ipſius puris retenti oriri certum eſt: quod ſi ſuper carbones reponatur, graueolentiam ex ſe prodit manifeſtam.Hæc autem cùm purulentos ſequãtur,qui phthiſici iam ſunt effecti,iccircò ea Hippocrates non oppoſuit; quæ omnia ſigna communia eſſe & pħthiſi, & empyemati Paulus edocuit *lib.*3. *cap.*32.

Quo

Quo loco hic auctor adiecit maxillarum liuorem, quum ſcilicet innatus calor incipit extingui. Celſus hanc Hippocratis ſententiam tranſcripſit,*l.2.c.7.* Quæ ſigna ſi ſimul coniungantur,non ſolùm ægrum ſuppuratiõne laborare iudicant apertè, ſed in difficillima mortique propinqua affectione eſſe conſtitutum, manifeſtè demonſtrant.

Alia etiam ſigna ex Hip.2.*progn.* 59. poſſunt adiungi, quæ partem ſuppuratione obſeſſam ſignificant, nempe dolor,calor, & pondus accubitus in incolume latus conſpicuus. Dolor partem affectam manifeſtò oſtendit, quemadmodum & calor:Nam,vt inquit Hip. 4. *Aph.*39. *Qua parte corporis calor continetur, ibi morbus exiſtit.*Dolor accidit,quia pus in vna tantùm parte circumſcriptum,ipſius latera ſenſibilia pertingit,intempeſtiue afficit,& diſtendit, ex qua diſtentione pulmo, etſi natura ſua parum ſenſilis,coafficitur, & dolor exurgit grauans,& obtuſus.

Calor oritur occaſione putis, quoniam cùm hoc fiat cum putreſcentia aliqua,ex Gal.4. *meth. cap.* 5. per putredinem cuncta corpora calefiunt,*lib.de cauſ.morb.cap.* 2.& quæ vicina ſunt, calefaciunt. Eſt ergo contemplandum, vtrùm alterum latus calidius ſit quàm aliud: hac enim ratione in latere calidiore,puris ſubeſſe collectionem coniicimus. Licèt autem ſit factum pus, & ceſſante naturæ coctione,& ebullitione humoris,calor debeat eſſe remiſſus,iuxta oraculum Senis, 2. *Aph.*47. tamẽ ſemper remanet veſtigium aliquod præternaturalis caloris, qui in parte externa ſenſatus conſpicitur. Pondus etiam partem affectam oſtendit: cubans enim æger ſuper latus incolume,perſentit molem quampiam deſuper pendere, quod fit inſidente pure membranæ interſepienti, & thoracis partes in duas cauitates diuidenti.

Quæres tamen breuiter circa hæc ſigna,aliqua non indigna ſcitu: *Vtrùm inter ſigna ſuppurationis ſit numerandus rigor?*Reſponde affirmatiuè. Nam rigor definitur à Galeno 1.*de cauſ.ſympt.vlt.*& 2.*eiuſd.*1.& 10. *meth. cap.*4.& *lib.de rigore*,quòd ſit concuſſio totius corporis inæqualis,cum ſenſu frigiditatis dolorifico;cuius cauſa efficiẽs naturalis facultas eſt;materialis verò celer motus mordentium excrementorum: hæc enim vbi per ſenſibilia corpora feruntur,horrores, & inæquales totius corporis concuſſiones efficiunt. Quando ergo pus in inflammationibus incipit gigni, ab humore incipiente conuerti in pus, halitus acres eleuantur, qui celeriter membranas ipſas,aliáque membra ſenſu prædita impetentes, rigorem mouent. Accedit praua, & erodens qualitas puris, membra ſentientia pungens,& ſtimulans, non aliter ac ſi apponatur vlceri aliquod mordax medicamentum:quare partes internæ,ſentiendi vi præditæ eximia,commotæ,ad mordentem cauſam expellendam properantes, ob magnam connexionem, quam habent cum internis, has vellicant,laceſſunt, & in ſui conſortium trahunt.

De pondere in thorace percepto maior eſt dubitatio: *Vtrùm ſuppurationis ſit ſignum?* Antequàm enim humor in pus verti incipiat, in poris diſperſus eſt,quando verò incipit verti in vnam ſedem,& in cauum colligitur, partem affectam magis aggrauat: quare Auicenna 10. 3.*tract.*4.*cap.*7.*quando completur collectio*, (inquit) *quieſcit dolor, & febris, & augmentatur grauitas.* Verùm obiicies hoc modo. Si ſenſus ponderis accidit ægris, poſt mutationem humoris collecti in pus, ad aliquam ſedem inanem, continuam parti inflammatæ, ſequitur quòd dum incipit conuerti, & in ipſa conuerſione totali hoc pondus non ſentiatur,niſi ſolummodò in termino ad quem: quòd ſi ita eſt, ſenſus ponderis, haud poterit eſſe ſignum demonſtratiuum principij ſuppurationis,quod eſt contra doctrinam Hip.*loc.cit.*

Dic. In principio ſuppurationis iam aliquid puris genitum eſt, (principium enim non eſt indiuiſibile) A reliquo humore tendente ad ſuppurationem:illius ergo ratione, peruenientis ad inanem ſedem, æger grauamen perſentit, ita vt dolor qui tunc temporis maximus eſt,ſenſim in aliam naturam videatur mutari, ipſo tamen non mutato eſſentialiter,ſed modaliter;quamuis non ſit negandum, in fine conuerſionis dolorem deliteſcere,pondus verò ingraueſcere.

Vlteriùs inquires:*Vtrùm empyema in vno thoracis latere conſiſtere poſſit, quin alteri communicetur?* affirmatiuè reſpondet Hip.*cit.progn.* dicens: *Si verò ſuppuratio in altero latere tantummodo fuerit, &c.* Vt verò mentem huius auctoris percipias,aduerte cum Galeno 7.*de anatomic. adminiſt. cap.* 2. in thorace reperiri quaſdam valentes membranas ipſum interſepientes:Nam ex vtraque ipſius parte, ſuperiore ſcilicet, & inferiore tenuis B membrana adhæreſcit. Harum itaque elatior duplici ſtructura totam thoracis regionem ſublinit, à dextra parte altera,alia à ſiniſtra; non enim vna quædam eſt ſpatioſa laxitas ſibi continua,ſed à prædictis membranis interſepitur.

Harum membranarum vtilitas eſt præcipua,vt duos ventres efficiant,6.*de vſu part.*3.vt ſi fortè alter læderetur,alter maneret illæſus:natura enim noſtra durationis rerum ſemper ſolicita, non ſolùm prouidit indiuiduorum caducitati in ſeminum creatione, quorum vi noua pro veteribus,viuentia pro pereuntibus ſubſtituerentur;ſed animalia ipſa,ſemina etiam plurima,gemina conſtituit, vt ea ope ab irruentium iniuriis facilè periturа indiuidua tueretur. Dum enim infortunio vnus C oculus,auris,brachiũ perit,altero oculo, aure, brachio vita ſeruatur; ita duo quaſi animalia, dextrum, ſiniſtrúmque in vnum animal coniungens, diuturniorem illis vitam comparauit.Ergo cùm prædictis membranis interſepiatur thorax,ita vt duo concaua efficiant,in eo rectè ſequitur,ſuppurationes opprimentes vnum latus, nullam habere ſocietatem cum iis, quæ alterum fatigant.

Patet id ampliùs in magnis thoracis vulneribus penetrantibus, in quibus repentè animal, parte dimidia tum vocis, tum reſpirationis priuatur;voce autẽ atque reſpiratione planè deſtituitur, ſi venter vterque fuerit confoſſus. Ergo in ſuppuratione in vna parte thoracis exiſtente,materia dextræ partis in ſiniſtram,nec è contrario,quæ eſt in ſiniſtra in dextram trãſmeare poteſt, interſepiente membrana,tanquam muro quodam natiD uo, tranſitum impediente. Ob eam igitur rem cenſet Hippocrates *citato loco* edifcendum, num æger in vtraque parte habeat pus,an in altera duntaxat, vt eleganter *in com.cit.progn.*aduertit Galenus: Si enim vtraque inflammatio tam læuæ, quàm dextræ partis ſuppurata rumpatur,in vtroque latere ſentietur pondus, maximè in oppoſito,& eo ſupra quod decumbit. Quare quemadmodum in empyemate totum thoracem occupante, fluctuatio in toto pectore ſentitur,quum æger in lecto deuoluitur:ſic quum vnũ affligit latus, in vno tantùm latere percipitur. Secùs accidit in pulmone,ac in partibus quæ intra peritonæum cõſiſtunt:in his enim per omnes ſedes circumfluit pus, aut quiuis alius humor E in abdominis cauitate contentus. Idem accidit in pulmonia ſuppurata, ac rupta vomica, quando in vtramque partem,dextram,ac ſiniſtram pus decumbit, quoniam totus pulmo membrana interſepiente tegitur,ac vndique obuoluitur. Si verò quæras,vtra ſuppuratio ſit vehemẽtior,aut periculoſior,dextra,an ſiniſtra:Solue eo modo,quo diximus de pleuritide, *lib.*2.*Hiſt. PP. Med.in com.Hiſt.*20. quo loco tam pleuritidem, quàm ſuppurationem lateris ſiniſtri, deteriorem eſſe quàm lateris dextri determinauimus.

Quæres vltimò: *Vtrùm Medico neceſſarium & vtile ſit cognoſcere ſuppurationis initium?* Dic quòd ſic: quia ſi citò ſuppurat,citò rumpitur. Adde magni ponderis, & momenti eſſe,ſuppurationis incipientis cognitionem,

vt præſcito eius initio, Medicus à remediis reſoluentibus, ſuppurantibus, & euacuationibus deſiſtat. Reſoluentia enim tunc nocua ſunt, licèt aliquando præſente ſuppuratione concedatur euacuatio, ob metum magnitudinis exituræ, ex Auic. 3.4. *cap. de cura exiturarum*, & 10.3. *tract. 4. cap. 11. de cura Adubellati in ſtomacho, in princip.* Vnde Auicenna 10.3. *tract. 5. cap. 2.* inquit: *Quum phlebotomas, & euacuas, & non ſedantur accidentia, tunc ſcias quòd probibitio collectionis, quam quæris, eſt difficilis: Non ergo iteres phlebotomiam, ne congeletur materia, quæ eſt habitura collectionem.* Prodeſt etiam agnitio principij ſuppurationis, ne fortè Medicus à ſymptomatis increſcentibus poſſit perterreri, febre ſcilicet, rigore, dolore, & ponderis ſenſu in affecto loco, ex Auic. 10.3. *tract. 4. cap. 7.* exiſtimans hæc mortis cauſa euenire.

Præſagium.

CVm docuiſſet Hip. in ſuperioribus præſagiis ſigna, quibus ſuppurationes debent agnoſci, citiùs, tardiúſve rumpendæ, inſuper & quibus cognoſcerentur purulenti: oſtendit *lib. 2. progn. 63.* ex ſuppuratione facta in thorace, non omnes perire, ſicut nec etiam ſeruari. Morituros verò ex propriis ſignis docet agnoſci, ſimiliter & ſeruandos, ſic enim ait: *Hi verò potiſſimum ſuperſunt, quos febris eodem die dimiſerit poſt eruptionem: ac cibum citiùs appetunt, & ſiti liberati ſunt, & venter exigua, & conſiſtentia deiicit, & pus album, læue, concolórque eſt, ac vacans pituita, & abſque labore, ac valida tuſſi expurgatur. Itaque optimè quidem ſic, ac celerrimè vindicantur: ſin minùs, qui ad hæc proximè accedunt. Moriuntur verò ij, quos febris non deſerit, aut cùm videatur deſerere, denuò incaleſcens, innoteſcit, & ſitiunt, nec cibum appetunt, aluus humida eſt, pus viride, liuidúmque expuunt, vel pituitoſum, ſpumoſúmque. Pereunt, ſi hæc adſint omnia.*

Sed circa omnia dubitandum, & primò: *Vtrùm febris remiſſio, & cibi appetentia poſt rupturam, in ſuppuratis ſalutem portendant?* Licèt enim, vt *ſuprà* diximus, in ſuppuratis febris non ex toto eradicetur, & dum repurgantur, perpetuò febricitent, ex Auic. 10.3. *tract. 5. cap. 4.* quia pus non vniuerſum exit à parte ſuppurata; & eſto exeat, ita vt nihil humoris purulenti remaneat in particula, ſed caro optima gignatur in parietibus, & cauo vlceris, putridi tamen vapores à pure eleuati, cordi communicati febrem ſuſcitant: tamen poſt rupturam, felicem exitum exoptamus; hic ex febris remiſſione eſt expectandus, facta collatione ad impetum præcedentis, quæ intenſior apparet quum abſceſſus aperitur ob materiei exitum.

Deinde febris remiſſio poſt rupturam, ad bonum iudicat, quia pus quantitate eſſe exiguum oſtendit, qualitate benignum, & abſque miſcella inuicti humoris; & non aliunde ab aliquo humore deprauato foueri, qui præcedentis febris intenſionem ſuſtinere, & conſeruare poſſit; quod ſignum ſi cum aliis bonis ab Hip. citatis coniungatur, citiſſima ſequitur ſalus. Quemadmodum enim exitioſis omnibus ſignis in vnum conſpirantibus, velox mors expectanda eſt: ſic contrariis, certiſſima ſalus, ex Hip. *lib. 3. progn. text. 2.* vbi: *Simpliciſſimæ febres, ac ſignis firmatæ ſecuriſſimis, quarto die, aut citiùs finiuntur.*

Laudatur in ſuppuratis appetẽtia cibi, & eius contrarium reprobatur: alimentum enim abhorrere, & faſtidire reprobatur ab Hip. in magnis morbis, vt 7. *Aph.* 6. & in longis difficultatibus inteſtinorum ſummè condemnatur, 6. *Aph.* 3. Nam cum hic caſus aduenit, & omnino interiit appetentia, opus ad vitam neceſſariũ, mors timeri poteſt. Et licèt appetendi actio ad os ventriculi ſolùm per ſe attineat, tamen cùm alterius partis cõſenſu coafficitur, inappetentiam patitur: nam à thorace vapores virulenti ac fœtidi, ad linguam & palatum aſcendunt, & per tunicam has partes veſtientem, quæ internæ ventriculi membranæ continua, communiſque eſt, 4. *acut.* 6. ori ventriculi communicantur, qui hanc partem debilitantes, & proſternentes, faſtidium concitant.

Vtrùm ſitis carentia, pus bonum, & aluus exigua, atque conſtans, in ſuppuratis ad bonum indicent: Reſpondet Hippocrates affirmatiuè *cit. loc. progn.* eo enim loco approbat carentiam ſitis; improbans affectum contrarium, quia ſignum eſt quòd putridi vapores à thorace eleuantur, qui ventriculo communicati ipſum exiccant, diuellunt, & intemperant. Aluus autem exigua, ac conſtans, ſpem ſalutis pollicetur: Nam multa deiectio, eſt reproba, 5. *Aph.* 14. *A tabe habito, alui profluuium ſuperueniens malum.* Conſtãs, coquentis naturæ robur oſtendit, 2. *progn.* 13. & 1. *criſ.* 11. coctio enim cogit, incraſſátque 2. *progn.* 33. 4. *acut.* 4. & 4. *meteor.* 2. etſi enim deiectio ſolùm primò & per ſe venarum, & non thoracis affectiones oſtendat. 1. *criſ.* 14. tamen ſecundariò ſpiritalium partium diſpoſitiones efficaciter demonſtrat. Pus etiam optimam ſi exeat, ſalutem portendit: *Si enim vrantur, aut ſecentur, & pus purum effluxerit, & album, euadunt; ſi verò ſubcruentum, fæculentum, ac fœtidum, pereunt*, vt dictauit Hippocrates 7. *Aph.* 44. quoniam optimum pus 1. *progn. vlt.* robuſtam concoctricem partis oſtendit, & quæ ſanguinem in phlegmonoſo tumore inculcatum conata eſt concoquere, & in ſubſtantiam vertere; ſed cùm non poſſet ob puris diſſimilitudinem cum alendis membris, eum in partibus ſpermaticis, tunicis vaſorum, membranis, oſſibus, ligamẽtis, & ſimilibus reſeruans, tanquam ſibi futurum alimentum coxit, incraſſauit, & inter coquendum ſimile reddidit: quare ſolidis partibus agentibus, quæ albæ ſunt, pus euaſit candidum.

Sed rogabis: *Vtrùm ſuppurati poſt ruptionem cum peſſimis ſignis intereant?* Affirmatiuè reſpondet Hippocrates, *lib. cit. progn.* Sed obſtat contra eius doctrinam argumentum validum, quia ſi ruptio eſt criſis, & terminatio inflammationis ſuppuratæ, videtur ægrum non poſſe interire, quia poſt criſim, declinatio ſequitur, in qua laborantem emori eſt impoſſibile. Dic. Nemo in vera declinatione moritur, vt Galenus toties *in libris de criſibus* affirmat, & quamuis ruptio ſit terminus ſuppuratæ inflammationis, non ſequitur quòd omne illud quod poſtea inſequitur, ſit declinatio: Nam multoties nouus morbus aduenit, ſuos etiam terminos habens, intra quos ſi ceſſat, liberantur ægri, ſi verò hos tranſierit, tabeſcunt. Hoc in angina ſuppurata manifeſtè conſpicitur, cuius ruptio, terminatio & criſis eſt, verùm poſt illam ſæpe mors contingit, vel quia pus per aſperam arteriam deſcendens, ſuppurat, vel phthiſis occaſionem præbet.

Empyici, qui ex morbo laterali ſuppurantur, ſi in quadraginta diebus purgentur à die qua fit ruptio, liberantur; ſi verò non, ad tabem tranſeunt, inquit Hip. 5. *Aph.* 15. Quo oraculo, quadrageſimum diẽ, tanquã terminum quendam medium propoſuit, & magis frequentem: non tamen ita abſolutum, certum, & determinatum, vt citiùs, aut tardiùs, illa puris repurgatio, aut in tabem trãſmutatio fieri nequeat. Coniectura enim aſſequi poteſt Medicus probabili, vt ſi puris in thoracis cauitate contenti copia non expurgetur intra quadraginta dies, ab illius acrimonia & corruptione; laxa, tenelláque pulmonis ſubſtantia exulceretur, & ſequatur tabes, licèt hoc ante, aut poſt quadrageſimum, pro humoris ſuppurati varietate poſſit contingere: De quo argumento ſat multa *ſuprà, cap. de Pleuritide.*

Diſceptandum etiam: *Vtrùm purulenta materia thoracis cauitate contenta, per ſputum periculoſiùs, quàm per infernam regionem expurgetur?* Excerni pus empyicorum per os, vrinam, aluum, & abſceſſus, veterum doctiſſimi explanarunt.

explanarunt. Excretionem materiæ purulentæ per ſputum, pernicioſiorem eſſe; licèt ſit magis familiaris in thoracis morbis, facit illud argumétum, quoniam moroſa eſt, paulatim, & ſenſim per ſputum excitata tuſſi thoracem repurgans: quare cunctatur in via, & malignitate ſua molles pulmones oblædit, & vlcerat: cuius reliquiæ remanentes in thoracis cauitate, cùm præ craſſitie, & virtutis debilitate ſemel educi non poſſint, retentæ corrumpantur, & in malignam abeuntes naturam, vlcus creant in pulmone, ex quo phthiſis, & mors certò impendent.

Infernæ verò partes ſunt excrementis recipiendis magis idoneæ, aſſuetæ, latiores, & minùs præſtantes per quas citra exulcerationis, aut alterius noxæ periculum, humor etſi virulentus excerni poteſt. Huc fortè reſpiciens Paulus *lib.3.cap.* 32. in hæc verba prorumpit: *Rupto abſceſſu pus educitur, nunc parum, nunc feculentum, & nonnunquam ſurſum abſceſſus erumpit, quando etiam periculoſior eſt: nonnunquam infrà.* Nec dicas, per infernas partes vacuatum pus, vétriculi, & inteſtinorum facultatem labefactare, ac dyſenteriam multoties parere ferè inſanabilem, quia ita virulenta eſt materia, & acrimoniæ capax, vt exulceret vias per quas pertranſit: Nam ſi hæc per ſuperiores partes vacuetur, partes nobiliores ampliùs afficiet, & vitia immedicabilia excitabit, ob cauſas dictas.

Vtrùm empyema falſum ſit periculoſius vero? Falſum empyema concitari ex ſeroſo, aut pituitoſo humore, ex capite, aut corpore in thoracis cauitatem delapſo, Hip. firmat *lib.1.de morb.num.*18. confirmat Aëtius *tetrab.* 2. *ſerm.4.cap.*65. de pectore ſuppuratis: & nos plura diximus *lib.2. Hiſt. P P. Medic.in com. Hiſt.*27. Hoc vitium eſſe periculoſius poteſt firmari, quia pituita lenta, & viſcida in eam partem confluxa, copia obſtruit, & ſubitam ſuffocationem inducit, frigiditate ſpiritus extinguit, & lentore ſuo pulmoni adhærens, retenta, acriórque reddita præ mora, magis affixa exulcerat, & phthiſin excitat.

Aduerſa tamen pars veriſſima eſt, quia falſum empyema ſaltem in initio non comitatur febris, & vna ſolùm adeſt indicatio quæ ſumitur à cauſa; in vero adeſt léta febris, & hectica, & diuerſæ indicationes inſurgunt, quædam à cauſa, alia à febri deſumpta, ita vt quod remedium lentori puris abſtergendo proficuum eſt, id febri maximè repugnet. Deinde verum empyema oſtédunt alia ſigna truculenta, quæ phthiſim conſtituunt nominata *ſuprà*. Accedit, quòd pituita ſimplex, cùm ſeroſior ſit, in pus verum tranſmutari non poteſt, ſed puris ſimilitudinem tantùm acquirere; contrà ſanguis, cùm ſit ad nutriendas partes accommodatus, in pus verti poteſt, ex quo pernicioſiora damna exoriri, quàm ex pituita in eum locum delapſa, eſt certiſſimum, quia calidius eſt, acrius, & magis malignú.

Curatio.

AEr ſit temperatus. Cibus facilis coctionis, & diſtributionis, velut in phthiſi. Potus moderatus, ne eius copia reſpirationis mébra comprimantur: frigidus actu, nocuus; ferit enim pectus, & pus expectorandum incraſſat. Acida vitanda. Amplectenda ptiſſana, Mulſa: hæc enim 13.*meth.*11.clementer, & ſecurè empyicorum pus per ſputum educit, craſſos ſuccos attenuat, ſecat, detergit, 4.*de ſanit.tuend. cap.* 4. Clyſteres optimi, ſunt, qui reuellunt humorem ad partes inferas. Cucurbitulæ iuuant inferioribus partibus admotæ: Cùm enim ob thoracis calorem, dolorem, pondus, puris ebullitionem in parte affecta, ad hanc ex toto corpore plurima humorum illuuies confluat vbertim, qui affectum fouent, & augent, eorum momentum ad infimas, minúſque præſtantes detrudere, conſultius ſemper mihi viſum fuit.

A Inſtituta commoda victus ratione, & obſeruato debito ordine in ſex non naturalibus rebus, ad materiæ contentæ expuitionem accedere oportet; nam ſi intra quadraginta dies non repurgetur, nullus deinde erit remedio locus, ſed excitata phthiſi deinceps ægrum occupabit mors. Quare ea quum ad ſuppurationem declinat, modicè calfacientibus, & humectantibus eſt adiuuanda, vt Galenus docet 5.*ſimpl.c.* 5. Ea verò pars quæ in ſuppurationem abiit eſt attenuanda, ſecanda, per medicamenta arteriaca reſiccanda.

In hunc vſum quæres: *Vtrùm in curatione empyematis, indicatio ſumenda ſit à febre, an à ſuppuratione?* Dic, quòd quamuis ſuppuratorum febris ſit complicata cum putrida, & hectica, curationis prima & potiſſima indicatio, non à febre, ſed à ſuppuratione ſumi debet:
B huiuſmodi enim febris, viſcerum collectionibus ſupperuenire ſolet, 1. *de differ. feb.* 9. & eſt veluti accidens ſuppurationis; quare ſanari non poteſt, niſi priùs ſuppuratio ſanetur. Hinc ſit vt præcipuus Medici ſcopus in pure euacuando verſetur. Iccircò aliqui non neglecta febre, vires, quoad maximè fieri poteſt, roborant, vt optimè Auicenna inſinuat, 10.3.*tract.*5 *cap.*5. dum ſic ait: *In huiuſmodi quidem hora, neceſſaria eſt virtutis confortatio cum carnibus, & cibo temperato: & non conſideres febrem, & non dimittas dare carnes, timore febris, nam ipſa febris non ſanatur dum ſanies perſeuerat, & cum confortatur æger ad expuendum, ceſſat febris procul dubio.* Ratio dictat: quia totius corporis extenuatio oritur à febre, roridam partium humiditatem abſumente, febris autem à pure contento in thoracis cauitate conſeruatur. Ergo febris ſanari non poteſt, niſi ſuppuratio ſanetur.

In hunc finem non leuia arteriaca propinanda, quæ *cap.de Pleuritide* deſcripſimus, ſed fortiora, quæ *cap. de Difficili reſpiratione* ſunt propoſita. Hoc modo Galenus 13.*meth.c.*18. ſolius puris ratione habita, offert illis, in quorum thoracis ſpatio aliquid per ſputum repurgandum continetur, tenuatoria, quorum ope viæ aperiantur, & humores diſſecentur, ac diſſipentur, præſertim quum craſſæ ſubſtantiæ ſunt, & glutinoſæ, quales in iis ſunt quos empyicos vocant. Eligenda primò ptiſſanæ cremor, Mulsa, Vrticæ ſemen, decoctio Origani, Calamenthi, Hyſſopi, Pulegij. Valentiora ſunt Illyricæ Ireos Radix, Marrubium. Galenus *lib. de parat.facilibus, cap.*27. ex ſcilla toſta ſalſamentum parare iubet, ad pus
D empyicorum repurgandum. Acria, & valentiſſima, cum Galeno 5.*ſimp.*12. cauenda, ne reſoluta humoris parte tenui, reliqua durior fiat, craſſior, excretionique magis inepta. Quòd ſi ea exhibeas, humectantibus potionibus permiſcenda cura, vt ex horum admixtione, acrium medicamentorum vis miteſcat, ac temperetur.

Quòd ſi pus ad aluum, vel veſicam natura detrudere conetur, vt aliquando, rarò tamen accidit, & cum artis gloria vidit, & curauit Ioannes de Vigo *lib.2.de apoſtemat.tract.*5.*cap.* 1. hic motus licèt rarus, arte iuuandus, mitibus diureticis, & lenibus clyſmatis, vt citiùs vacuatio lenta acceleretur, & pus per cor & arterias celeriùs
E deſcendat, antequàm anxietudines, & animi deliquia ex eius mora ſequantur. Hoc modo Aëtius *tetrab.* 2. *ſerm.* 4. *cap.* 65. empyicorum pus frequentiùs per ſputum, aliquando ad aluum, aut vrinæ vias inclinans, emollientibus aluum, aut vrinam prouocantibus auxiliis repurgare conſulit.

Dubium eſt: *Vtrùm in empyemate phlebotomia aliquando vtilis?* Dic. Si inflammatio in ſuppurationem commigret, ſit copia multa, acris, & cruda, facta diſruptione ſanguinolentus humor per tuſſim excernatur, viréſque valeant, tunc ſanguinis miſſio reuulſionis gratia vtilis eſt, ne ad partem tam præſtantem, ob dolorem, calorem, & ebullitionem, attrahentem ex vniuerſo humores in ipſam poſſint confluere, qui alium affe-

ctum

ctum excitent primario morbo grauiorem. Si verò ſuppurata vomica verum empyema conſtituit, tunc vires validæ eſſe non poſſunt,quia puris fœtor, acrimonia, & malignitas ſpiritus reſoluunt, vitalem facultatem labefactant,naturales vires eneruant:quare eo tempore ſanguinis miſſio penitus fugienda.

Pus in cauitate thoracis contentum, externis exiccantibus thoraci ipſi admotis eſt reſoluendum;& licèt calefaciant,maior eſt vtilitas quæ ſumitur à puris reſolutione,quàm ſit id, quod ex febris ſequitur incrementò, nocumentum. Spongia ergo imbuatur decocto, vel linteum duplicatum, & pectori applicetur. Parabitur decoctum ex Ariſtolochia, Rad. Ireos, Althææ; Thym.Hyſſopo,Origan,Praſſio,Melil. Camomil.Spic. Nardi,Sem. Dauci, Agarico, Poſt quorum admotionem,pectoris regio illinatur vnguentis,ceratis, & emplaſtris,factis ex oleis Camomil. Anethin. Liliac,Irino, Cerato filij Zachariæ, Melilot. puluere Pulegij,Ireos, Spicæ. In eundem vſum conferunt Theriaca,Mithridatium, Athanaſia. Si verò times, ne exiccantium vi, tenuiore humoris parte abſumpta, reliqua induretur, emollientia cùm reſoluentibus permiſce,vt eſt Althææ radix,& ſiquæ alia.

Dubitant plures: *Vtrùm Lac in empyemate ſit ex vſu?* Recuſant aliqui,quia eſt craſſi ſucci, pus incraſſat, & excretioni contumacius reddit: & cùm tota curationis ſpes ſit in repurgatione puris, magis amant vſtionem,vel ſectionem,quo remedio, facto emiſſario, tota puris machina extra educitur. Sed ſi affectio diuturnior ſit,imbelles vires,febris calor vrgeat vehementer, tabeſcat æger, maximè ſi copiam non multam puris thorax contineat, tunc ſalubre præſtat commodum lactis vſus, præſertim aſinini; quòd cùm tenuis ſit, pectus à pure repurgat,ipſius ſorditatem abſtergit, fœtorem corrigit atque emendat, nutrit perbellè, exteruatum corpus mirificè humectat, atque incraſſat. Equinum aſinino eſt perſimile:& ſi hoc aſſumere ægri recuſent, caprillum, aut bubulum maximum auxilium præbent.

Vltimò diſceptandum: *Vtrùm ſectione, vel vſtione inter tertiam, & quartam coſtam celebrata, empyici pectus aperire liceat?* Empyicos eſſe vrendos, vel ſecandos, quando deſperata ſalus eſt, cæteráque præſidia non iuuant,veterum peritiſſimi exaratunt: *Nam vbi vnica via ſalutis,eáque dubia eſt, illa etſi cum periculo tentanda,melius enim eſt nos aliquid agentes periclitari, quàm ægrum omni ſpe adempta certo perire*,vt eleganter 10. *meth*.10. dictauit Galenus. Per vſtionem autem non intelligimus tantùm, excitanda eſſe vlcera in partibus pectoris externis,quod voluit Celſus *lib*. 3. *cap*. 22. ſed penetrandum eſſe vſque ad thoracis cauitatem, vt per apertionem pus intus contentum expurgari poſſit. Si verò Paulus *lib*.6.*cap*.44.eam condemnat, intelligendus, ſi multa puris copia ſimul exhauriatur: ſic enim habet: *Sunt qui ſcapellum quoque adhibere audeant: inter quintam, & ſextam coſtam, tranſuerſa linea paululum obliqua cutem incidunt: deinde aculeato cultello coſtas ſuccingente membrana perforata,pus excernunt. Verùm iſti, & qui vſque ad pus adurunt,vel protinus mortem inferunt, cùm vnà cum pure vitalis etiam ſpiritus exinaniatur: vel fiſtulas inſanabiles inducunt.* Quo pacto autem vſtio huiuſmodi penetrans molienda ſit, explicant Hip. *lib.de loc.in homin. lib*.2.& 3.*de morb*.& *de internis affectionib*. Auicenna *cap. de empyemate*. Caue tamen ab hoc præſidio, quando vires inſigniter ſunt lapſæ, aut ſuppuratio in phthiſim inſanabilem eſt tranſmutata:Si enim eo tempore vras, aut ſeces,moribundum corpus in certum interitum,exhauſtis viribus, & reſolutis ſpiritibus, præceps ex tempore dabis. Ob hanc cauſam conſultiſſimè monuit Hippocr *lib*.6. *epid. ſect*.7.*text*. 11. vt *tabeſcentes ſtatim vramus*.

Galenus 6. *Aphor*. 27. in empyematicis magis vſtio-

A nem, amat, §. *Vſtione igitur indigent,qui plurimum habent pus, vt qui deſperent per ſputitiones poſſe expurgari, &c.* Hippocrates *loc. cit*. ſecare iubet inter coſtas, primò nouacula, deinde ſcalpello acuto. Conciliantur facilè, ſi afferas illos eſſe vrendos,quando purulentæ materiæ caliditas mitior eſt,& ægri debilitas perforationem dehortatur:tunc enim cauterio potentiali, cutem, ſubiectóſque muſculos corrodere, & poſtea cum phlebotomo citra dolorem, ad internam thoracis partem forამen perducere licebit. Si contraria adſit, ferro candente latus aperire, eſt vtilius.

De loco ſectionis, & vſtionis in empyemate, varij varia proponunt. Quidam inter ſecundam, & tertiam coſtam hoc opus celebrandum imperant,quia hac parte ſectio facta diaphragma non lædit.Alij, de quorum
B numero eſt Guido Cauliacenſis *tract*. 3. *doct*.2. *cap*. 5. inter quartam, & quintam hoc opus exercent, ne ſeptum,membrum nobile ac neruoſum, cultro tangatur, & lædatur:quod timuit Hip. *lib*.3. *de morb. num*.27. dicens: *Quòd ſi præ craſſitudine humor non fluctuet, neque ſtrepitus ſit in pectore, verùm ſpiritum frequentem trahat, & pedes intumeſcant,& tuſſicula aliqua adſit,ne te decipiat hæc, ſed thoracem pure plenum probè noris. Proinde in terra Eretbriade, liquida, & valde trita, & tepida linteum tenue tingito, eòque thoracem circumcircà integito, & qua parte primùm reſiccatum fuerit, ea ſecato, aut vrito,quam proximè ad ſeptum tranſuerſum; cauendo tamen ne hoc ipſum lædas.*

At Hippocratis admittenda ſententia, qui *lib. de internis affectionibus*, ſic ait:*Coſtam tertiam ab vltima, vſque*
C *ad os ſecato; deinde cum terebra caua vltrà perforato; & vbi perforata fuerit, aquæ parum emittito.* Hic ergo puris extrahendi modus ſecutior eſt: eo enim paulatim pus extrahitur,& foramen ad libitum claudi poteſt,nec vllus ſubeſt timor,vt diaphragma apertione pungatur. In qua autem parte collectum fuerit pus, in ea quoque ſectio molienda: quòd ſi in vtraque, vtrobique ſecandum. Caue tamen ne per apertum foramen aër ingrediatur,& vitalia membra præternaturaliter refrigeret,& alteret: Licèt enim continuò aërem inſpiremus frigidum, citra læſionem vllam: tamen ille ingreditur ſenſim, & pedetentim, & aſperam arteriam, pulmonéſque ingreſſus, & reconditus, in cor paulatim deducitur. Externus verò non attractus,nec priùs contem-
D peratus,affatim & repentè ingrediens, ſpiritales partes ſuo contactu refrigerat,& ſæpe ſpiritum vitalem extinguit.

OBSERVATIO

Verum Empyema, Teſtudinum Syrupo, & Ebeni decocto, curatur.

Laborauerat quidam pleuritide ſæua, & incocta,in qua cùm omnia ferè remedia incaſſum tentarentur, in peſſimum Empyema delapſus eſt: febris erat aſſidua, continuum ſaniei ſputum, ſpirandi difficultas, rubebant genæ, aderat faſtidium ſummum. Medici de thoracis ſectione iam deliberabant, à qua ille
E cùm perhorreret valde, ad alia tentanda præſidia ſe accingit. Iccircò expectorantia adhibita. Lactis imperatus potus, quod aſſumptum per dies duodecim, & increſcente Medicorum conſilio flocci fecit. Corpus erat mirè emaciatum, pus excernebatur in copia multa: Et cùm ab hoc in cauitate thoracis contento, cætera ſymptomata tanquam à primo fonte ſcaturirent,illud reſoluere ſtatuens, reficio corpus humectantibus,exhauſtum. Cúmque in hunc finem plurima ſe ſe oſtentaret medicamentorum ſylua, nullum aliud, excepto lacte, præſtantius eſſe, experimento felici adinueni, quàm teſtudinum nemoralium vſum: quarum carnes, cum ouis, rectè priùs elotas cum decocto radicis

radicis Ireos,longæ Ariſtolochiæ,& Enulæ Campanæ, in balneum Mariæ coniicio, & ex aqua ſtillatitia ſyrupum cum ſacchari & mellis,an.partib.æqualib, conficio : cuius vncias quatuor,adiectis vnciis duabus aquæ ſcabioſæ , in aurora ægrotanti offero ; & vt ſomnum captet poſt hauſtum,maximè enitor : quo peracto , ſudor obrepit per cutem ſuauis. Quem ſyrupum, tribus horis poſt cœnam , repetendum impero. Humectato ſic corpore,& ſolidis membris refectis , ad ſudationes leues , paratas ex decocto Ebeni accedo , quibus ſemel in die , aut alternis diebus vſus ſum. Vix quindecim dierum ſpatio hoc auxilio vſus eſt,quādo alacrior redditus, minuto puris ſputo , febricitabat remiſſiùs, dormiebat ſuauiùs , reſpirabat faciliùs, auidiùs appetebat, concoquebat faciliùs ; & exiccante regimine vtens , ad trigintáque ſudationes accedens , ceſſante omnino excretione puris,& abſente febre,pinguiculus factus,omnino à morbo eſt ſeruatus. Magna ergo eſt Ebeni potentia , apud Dioſcoridem *lib.1. cap.91. de Ebeno.* Paulum *lib.7.tit.de Ebeno;*nam mirificè ſiccat, detergit , atque ſubtiliat.Et licèt noſtrum, veterum Ebeno tantùm ſit proximum,& Guaiacum nominetur, tamen eius decoctum ebibitum,vlcera repurgat à ſanie tam interna, quàm externa,ita potenter,vt miraculi inſtar abſumpta omni putrilagine,ipſa conglutinet,& regenerata carne, ad cicatricem perducat ; demum vetuſtas efficaciſſimè ſiſtit, cuiuſque generis illæ ſint , diſtillationes. Quare ad abſumendam ſaniem , & humiditatem excrementitiam, vnicum eſt alexipharmacum.

CAPVT XII.

De Ventriculi debilitate.

Definitio.

QVia verò paulo antè , pro ingenij noſtri captu, quantum nobis non incurioſa lectio adminiculabatur,enarrantes curationem morborum,qui partes vitales infeſtant, orationem contexuimus, ſubit nunc, vt quæpiam non indigna ſcitu , de curatione morborum, qui partes naturáles opprimunt , explicanda prætexamus,& illuſtremus etiam quæſtionum varietate,& floribus, miriſque obſeruationibus exornemus.

Scrutabar ſolicitè admodum,& curioſè nuper quāta eſſet potentia & neceſſitas ventriculi,ſed in ſolutionem problematis huius incidi facillimè , cùm à Galeno decantatum ſit vbique, ſummam eſſe huius partis ſympathiam cum partibus reliquis. Deinde cùm. ſit promptuarium alimenti, primáque officina coctionis , & ilius os exactiſſimo ſenſu ſit præditum , fit vt plurima excrementa , crudique humores eo generentur loco, quæ in varias partes delapſa,varia vitia poſſint excitare. Ob hanc cauſam ſcribit Hippocrates *lib.7. epid. ſect. 3. text. 1. Ventris torpor, omnium confuſio.* In hunc ſenſum Serenus , Medicus antiquiſſimus , *in ſuis carminibus,* ventriculum Regem totius corporis eſſe , non inſcitè pronuntiat. Quare ſi vel minimum afficiatur , aut diuturna officij vacuitate reddatur ignauior , tota naturalis œconomia ſtatim labaſcit, ac corruit.

Debilitas ergo ventriculi , omnium corporis vitiorū cauſa eſt,monente Galeno *in com. cit. nuper loci epidem.* Ex praua enim chyloſi , non fit laudabilis hæmatoſis ; quare noſtri corporis partes impuro ſanguine altæ, variis morborum generibus conflictantur. Ob hanc cauſam inquires : *Vtrum ad fauſtam coctionem ventriculi, neceſſaria ſit alimenti præparatio in ore ?* Dic , quòd cùm ſummum,& ſupremum naturæ opus, ſit nutritio, quia tamdiu animal viuit , quamdiu nutritur : ita plurima machinamenta ipſa fabricauit , vt nutritionis ope poſſet floridum , & robuſtum permanere. Hoc opus alimentis per aſſimilationem perficitur;illa non potuerunt ſimilia euadere, niſi priùs plurimas tranſmutationes paterentur : quare in ore , ventriculo, venis meſaraicis, iecore, venis, & in ſingulis partibus priùs concoquuntur.

Prima ergo tranſmutatio ea eſt, quæ in ore celebratur,vt 1.1.*doct.4.cap.2.* docet Auicenna , dicens : *Omne nutriens maſticatione quadam recipit digeſtionem.* Alimentum enim ſolidum,& durum,non ſolùm dentibus diuiditur,frangitur,& conteritur , ſed contactu linguæ , & aliarum partium quæ ſunt in ore , tranſmutatur verè ; nam tunica linguæ,& aliarum partium oris,communis & continua eſt cum tunica interna œſophagi , ventriculi,& inteſtinorum,vt 4. *de vſu part. cap.* 8. & 6. *Aph.* 32.& 1.*prorrhet.*30.retulit Gal.

Quare ſicuti tunica interna ventriculi facultate concoctrice prædita eſt,ſic tunica palati,& linguæ facultatem ſortitur alteratricem. Accedit etiam,quòd in glandulis quæ ſunt in radice linguæ, generatur ſaliua , quæ non ſolum habet facultatem abſtergendi , ſed concoquendi, & ſcorpiones , animaliaque venenoſa ſolet interficere,vt 3.*de natural.facult. cap.7.* & 10. *ſimpl.cap. de ſaliua,*affirmauit;præſertim ſi ſit hominis ieiuni, famelici, aut ſitibundi, tunc enim maiori vi prædita eſt : & lingua inter omnes partes, pro corporis mole, maiores ſuſcipit venas,arterias, & neruos.

Hinc fit,vt euidentiùs inter omnes partes,totius temperamentum exprimat : ſic etiam ſaliua , quæ in ipſa generatur, quæ pro guſtu, & nutritione ſummè eſt neceſſaria,quarum erat inſtrumentum. In ore ergo tranſmutatio fit , quæ videtur ſpeciem mutare. Hoc ita eſſe patet in carne , pane , & alimentis reliquis in dentium interuallis detentis , quæ poſt aliquot horas , colores mutant, & ſapores:in vino rubro in ore detento , quod deperdit colorem. Quare hæc alteratio non ſolùm alimentis duris, ſed omnibus aliis eſt propria, & peculiaris.

Et licèt illa nullius coctionis cauſa fiat , ex Ariſt. *lib.2.de partib.animal. cap.3.* vtilis tamen eſt , vt coctio ventriculi perfectiùs celebretur:quia in ore non ſolùm comminuitur alimentum , ſed ſecundùm ſubſtantiam tranſmutari incipit ; etſi deinde in ventriculo perficiatur. Plurimùm enim refert , cibos diu in ore retinere, vt abſolutè chylificatio abſoluatur. In hunc ſenſum rimatur Ariſtoteles 10.*ſect. probl.47.* Quare homines habentes dentes raros, & paruos, ſint breuioris vitæ : reſpondétque hoc accidere , quia partes ob attritionis defectum deprauatè nutriuntur.

In ventriculo alimenta omnino ſpeciem mutant, & in aliam ſubſtantiam transformantur:qua ratione ducti veterum nonnulli , coctionem ventriculi appellabant corruptionem , in qua quædam ſubſtantia perfectior alimentis generatur , quæ vocatur chylus , ſeu chylamen,vt *lib.de atra bile,c.*3.Galenus aduertit, quæ pulti, aut cremori ptiſſanæ ſimilis eſt : & hæc chylificatio à facultate alteratrice ventriculi , mediante calore illius, & partium vicinarum quæ ipſum circumdant ; perficitur,3.*de natural. facult. cap.7.*

Hoc loco Galenus affirmat, alterationem factam in ventriculo,maiorem eſſe ea quæ efficitur in ore,minorem verò alterationem, quæ in iecore celebratur.Hinc arrepta occaſione dubitandum : *Vtrùm actio ventriculi, ad vitam magis neceſſaria ſit actione iecoris ?* Nam ſi coctio ventriculi , & iecoris immediatè ſpeciem mutant, & tranſmutant ſubſtantiam,vna maior eſſe non poteſt, quàm altera. Si autem alia conſtituatur maior,hæc debet eſſe coctio ventriculi, tum ratione paſſi,tum agentis:alimenta enim magis diſtant à chylo , quàm à ſanguine & humoribus reliquis , cùm ſit humidior & fluxilior;quare minor diſpoſitio in ſanguificatione, quàm in chylificatione remouetur. Deinde ad coctionem

ventriculi,

ventriculi,non ſolùm ventriculi,ſed cordis, iecoris,lienis,omenti,ſepti tranſuerſi,arteriæ magnæ,& venæ cauæ caliditas concurrit. Igitur actio ventriculi, animali ad nutritionem ſimpliciter eſt neceſſaria, vt 4. *de vſu part.cap.*1.Galenus aduertit, dicens ſine labore ventriculi omnia alimenta eſſe inutilia, vbi per laborem, actionem ventriculi intelligit.Hinc fit,vt ventriculi inflammatio ſit iecoris inflammatione deterior,quia deprauatur ſanguificatio, nequeunte iecinore in ventriculo malè concocta corrigere. Deinde ob conſenſum cum corde,febris oritur maligniſſima, lipyria,ex Aëtio *tetrab.*2.*ſer.*1.*c.*89. & ob ſympathiam cum cerebro, ferina neruorum,& cerebri vitia expullulant, teſte Galeno 1.*de ſympt.cauſ.cap.*2.Hoc modo *lib.*1.*meth.c.vlt.* quo loco de dignitate partium, & earum neceſſitate exactè diſceptat,& 11.*meth.*15.actionibus iecoris,& ventriculi ſemper eſſe proſpiciendum in morbis affirmat, quia ſunt partes principes,& earum officia toti ſunt maximè neceſſaria, cùm non ex cibis quos vnuſquiſque acceperit,alimentum corpori ſuppeditetur,ſed ex iis quæ in ventriculo,& iecore rectè ſint concocta;quod etiam 4. *de ſanit.tuend.cap.vlt in fin.* confirmat.

Sed quid reſpondemus Galeno 6. *de placit. cap.* 6. *in med.*affirmanti actionem iecoris magis eſſe vitæ neceſſariam,quàm ſit actio ventriculi, quia ſine ea animalia viuere nequeunt; ventriculus autem,ſi cibos conterere nõ poſſit,animalia poſſunt perdurare, vt in quibuſdam nationibus, quæ ſolo lactis potu, & cibis liquidis viuunt, experimento conſtat manifeſto. Solue dupliciter hunc obſcurum locum. Primò. Actio ventriculi duo includit, primum eſt comminutio, & contritio, & eliquatio. Alterum eſt introductio formæ chyli, quam chylificationem vocamus. Prima actio non eſt ſimpliciter neceſſaria,de qua intelligendus Galen. vt conſtat ex contextu ipſo:nam vſus eſt verbo conterere. Chylificatio verò ſic eſt neceſſaria, vt nullum alimentum animali ad nutritionem poſſit eſſe vtile, niſi priùs formam chyli in ventriculo, aut inteſtinis ſuſcipiat.

Solue ſecundò. Ablata actione ventriculi, animalia viuunt,verùm cum labore plurimo, quia aut ægrotant, aut ſunt celeriùs ægrotatura,neque durabunt diu. Notabis vltimo, quòd quemadmodum alimenta externa, quando non ſunt præparata,vt decet,in ventriculo non concoquuntur,ſed incocta manent,aut corrumpuntur; quando autem diminutè ſunt præparata,ſolent in ventriculo calido, & robuſto concoqui exactè, quia proportione illi reſpondent: non enim rectiùs concoquitur alimentum quia tenuius eſt,aut magis præparatum, ſed quoniam ventriculo concoquenti eſt magis proportionatum: Similiter ea quæ in ventriculo non ſunt concocta, aut ſunt corrupta, neque in iecore, neque in partibus poterunt tranſmutari; quæ autem diminutè ſunt concocta, rectè poſſunt in iecore in ſanguinem verti, quando ipſum fuerit calidum, aut robuſtum. Ex his facilè diſces, quare Galenus 5. *Aph.*26.& *lib.de bonit.& vit. ſuccor. cap.*5. *in fin.* nihil eſſe in cibis, quod æquè ad ſucci bonitatem conferat, quam vt facilè in ventriculo concoquantur.

Vtrùm verò ventriculus principaliùs concoquat proprio calore, an calore partium vicinarum? dubium eſt. Hanc partem confirmant rationes multæ. Prima, quia cauſæ vniuerſales, & primariæ principaliùs concurrunt in effectum, quàm ſecundariæ. Sed caliditas cordis, & iecori reſpectu actionum omnium partium, habent ſe ſicuti agentia vniuerſalia,& primaria. Ergo in coctione ventriculi, principaliùs concurrit caliditas partium vicinarum, & illi actio ventriculi potiſſimùm eſt tribuenda.

Secunda.Ventriculus habet ſe ſicut lebes, & viſcera quæ circumdant,velut ignis,auctore Galeno 3. *de nat. facult. cap.* 7. Sed quæ concoquuntur in lebete, potiùs calore ignis, quàm lebetis concoquuntur. Ergo, &c.

Tertia. Caliditas vicinarum partium eſt multò fortior,quàm ſit caliditas ventriculi. Ergo,&c.

Pro contraria parte facit & illud argumentum,quòd coctio ventriculi perficiatur à facultate alteratrice illius, quæ vim habet chylificandi, & quæ dimanat ex modo ſubſtantiæ ventriculi:Nam facultatum proprietates modum ſubſtantiæ partium inſequuntur, ex Gal. 6.*de placit.cap.*8.*in med.*& 7. *de placit. cap.* 5. quæ ſicut requirit certum modum ſubſtantiæ, ſic determinatum temperamentum,& calorem exoptat, cùm ſit actio determinata;hic verò proprius eſt ventriculi, & non partium adiacentium calor.

Solue dubium hoc modo. Coctio vniuerſaliter cõprehendit & eam tranſmutationem,quæ comminutione, & eliquatione perficitur, & eam quæ propriè appellatur chylificatio. Ad priorem principaliùs concurrit aliorum viſcerum caliditas,cùm in illis maior caliditatis efficacia vigeat. Ad poſteriorem tranſmutationem, propria ventriculi caliditas præcipuè concurrit: cùm enim ſit actio determinata,à certo & determinato agente celebrari debet: at caliditas aliorum viſcerum, non eſt agens adæquatum, ſicut caliditas propria ventriculi.

Solue ſecundò, dicendo, reſpectu obiecti determinati interdum calorem remiſſiorem eſſe intenſiore fortiorem: venter enim qui temperatum ſortitur calorem,perfectiùs tranſmutat alimenta, quàm ventriculus calidus. Hoc modo ſtruthiocamelus, & aues puſillæ, ſuo languido & remiſſo calore, ferrum, & ſemina duriſſima conterunt,quæ animalia calidiora,imò nec ignis valeant conficere.

Obiecta verò ſic diſſolues facilè. Licèt enim verum ſit,cauſam vniuerſalem, & primariam principaliùs influere in effectum, vt docet Ariſt.8. *phyſ.cap.* 5. calor ventriculi non excludit calorem cordis: Nam hic inſitus calor eſt, gubernatus ab influente ex corde cum ſpiritu, ſine quo nec ventriculus, nec alia pars poterat actionem efficere, vt conſtat ex Gal. 5. *de loc. cap.* 1. Quamuis autem Galenus ventriculum comparet lebeti, & alibi aſſerat ventriculum in animalibus ſic ſe habere,ſicuti terra reſpectu plantarum, cui ſunt affixæ, vt 1.*de cauſ.ſympt. c.*7. ipſe prædixit, hæc ſimilitudo non eſt omnimoda, quia nec lebes, nec terra habent facultates inſitas,quibus præditus eſt ventriculus; in eo tamen conueniunt, quòd ventriculus eſt veluti receptaculum,& promptuarium,ſicut & illa.

Illud verò commodè hoc loco agitandum: *Vtrùm ventriculus in gratiam propriæ nutritionis, an in commodum aliarum partium operetur ſemper?* Galenus enim pro certo affirmat,facultates naturales in ſuæ tãtùm nutritionis gratiam operari, nec ſolicitas eſſe de aliorum commoditatibus:ſic 6.*de placit.*8.3.*de natural.facult.*13.*lib.de motib.liquid.*11.9.*ſec.loc.*2.Et 2. *Aph.*18. ventriculo loquens,ſibi ſoli, inquit, alimentum trahere, atque ſuis tunicis apponere, & vbi fuerit ſatiatus, vt ſe exoneret, reliquum tanquam ſuperfluum pellere: non quòd curet, aut norit, aliis vtile eſſe,5. *Aph.*39.

Huius placiti ea ratio aſſignanda: quoniam in eo differunt organa animalia à naturalibus, quòd hæc ſola natura cæca, & parum gnara; illa, anima, & cogitatione regantur. Atqui cogitatio eſt, quæ corpori toti præeſt: Igitur illi incumbet totius, & ſingularum partium prouidentiam habere. Et per conſequens ſola animalia organa, quibus præſidet cogitatio, intelligentiæ,ac diuinitatis particeps, in vſum, & commoditatem illorum expendent operas ſuas: non naturalia,cùm mente & ratione careant,ſed ſui tantùm gratia operabuntur, ſibique tantùm inſeruient, nihil de alienis vtilitatibus anxia: quanquam rectè prouidente natura fiat, vt dum ſibi ſeruiunt, non parum etiam conferant vſibus aliorum; & dum ſuperflua, oneroſáque expellunt,aliis alentem materiam præſtent.

Hoc

Hoc modo, ait ipſe 3. *de natural. facult.cap.7.nihil in verum natura reperitur, quod trahat propter ipſum attrahere, ſed vt eo, cuius per tractum fit compos, fruatur.* Hac ratione iecur attrahit chylum, ſuæ ſolùm vtilitati intédens,nullam de ventriculo curam habens; & ipſum in ſanguinem vertit,reliquum verò pellit,& corpori permittit. Hinc fit,vt membra priora præparent poſterioribus,non ob horum fruitionem,quorum non ſunt ſolicita, ſed ſibi tantùm laborant, & mouentur. Hoc pacto vbera lac ſugunt, vt eo nutriantur, nulla de infante præuiſione facta. Teſtes ſemen gignunt, quod ſibi in alimentum parant, nihil de poſteritate cogitantes. Cerebrum ſpiritus creat animales, quibus imaginatur, cogitat, aut reminiſcitur, nihil curans de muſculis, aut neruis.

Ex his colliges, non habere ventriculum facultates binas, alias, vt eſt inſtrumentum coctionis, quæ communes vocantur, & in gratiam totius corporis finiuntur; alias,vt eſt pars ſimilaris,quæ nutriri poſtulat,quæ propriæ dicuntur: etſi enim vterus attrahat ſemen in formationem fœtus pro nutritione propria, & veſica fellea ſugat bilem expurgando ſanguinem, & ad ſui nutritionem ſanguinem attrahat; tamen neceſſum fuit, vt hæ partes ob varios vſus duplices ſortirentur facultates, quod ventriculo non accidit, qui non duplices,ſed ſimplices quatuor obtinet.

Hæc eſt firma Galeni ſententia,ſed contra eam ſunt obiectiones plures: Et formatrix proponi poteſt primò facultas, quæ nos ab initio fingit: hæc modò marem, modò fœminam generat,nullius propriæ, ſed communis vtilitatis gratia;nihil enim ex varietate lucratur,ſed propagandi generis humani cauſa, quod ſine ſexuum diuerſitate non conſtaret. Secundò vis afferenda eſt in medium, quæ nos iam in lucem editos alit: naturalis ſiquidem vteri facultas, edito in lucem fœtu, confeſtim ſanguinem, quem ſingulis menſibus, per vterum excernebat, ad vbera mittit, ad commutandum in lac, & in eo opere durat per biennium ferè, vſque quò fœtus iam ablactari queat, & vti ſolidiori cibo; quo tempore rurſus lac in vberibus minuit, & ad vterum ſanguinem remittit, quaſi nouæ conceptionis auida, peracta fœtus prioris lactatione.

Tertiò. Naturalis eſt obiicienda, quæ nos adultos gubernat,nouiſque inferuit alendis,in ventriculo, corde,vaſis,hepate,cerebro: ventriculus namque alimenti copiam non ſibi ſufficientem, ſed toti corpori alendo trahit;cùm enim ſibi minimum ſufficeret,pergit tamen aſſumere,nec antè ceſſat,quàm pro totius captu expleatur. Hepar, & vaſa ſanguificant, non quo ſibi tantùm, ſed quò toti ſufficiat corpori. Cor ſpiritus vitales pro toto etiam creat: Cerebrum animales,ad ſenſus,& motus per organa diſtribuendos.

Denique tam intra, quàm extra corpus multa inueniés,quæ abſque peculiari vſu ſine fine operantur. Septum enim vel nobis inuitis, & veluti ſolo naturæ inſtinctu, in cordis refrigerium perpetuò agitatur.Pectus per tuſſim in pulmonis ſubſidium. Palpebræ nictant, tuendorum oculorum gratia. Vbera lac gignunt, ad educandum fœtum. Teſtes ſemen, ad generationem. Vterus auidiſſimè attrahit, concipit, & geſtat, ſæpe etiam cum inſigni damno. Vtraque veſicca attrahit, vna,bilem;altera,vrinam,nulla cum vtilitate ſua.

Sine vlla etiam propria cœlum perenni circuitu nobis Solem impertitur moderatum; terra,alimentorum copiam, piſcium mare; auium, æther;ſidera influxus; ſuas vires,medicamenta, & mille alia id genus naturalia agentia nobis gratis operantur, adeò vt magis de alienis, quàm de propriis vſibus ſolicita videantur, & non rarò cum proprio diſpendio, & iactura, prout in aſcendente aqua ad vacui fugam experimur, & in diſrupto vtero præ fœtus excluſione, & aliis. Neque Galenus ab hac ſententia eſt eliminandus, cùm vel ſui placiti immemor, vel fortè tantis rationum momentis conuictus,ſcripſit 6.*de placit.* 7. hepati ventrem præparare: & 1. *de cauſ. ſympt.* 6. in vaſorum cacochymiæ qualitatem alimenti contrariam expetere: quod etiam dixit 4.*ſimpl.*10.quaſi ſentiens, ventriculum pro hepate ageret, & de totius commoditate ſolicitum eſſe, ac per conſequens de aliis.

Superioribus hæc etiam eſt addenda ratio: Ventriculus attrahit alimenta medicamentoſa, non ſui cauſa, verùm in gratiam membrorum, vt auctor eſt Galenus *lib.*1.*de cauſ. ſympt. cap.*6. dum ſic ait: *Venter viſceribus, veniſque ſubſeruit, & quales hæc ſuccos requirunt, tales appetit, nempe affectioni contrarios: craſſis quidem, qui attenuant; tenuibus, qui craſſant; glutinoſis, qui diſſecant; exaſperantibus, qui leniunt; ad eundem modum calidis, qui frigidi ſunt; frigidis,qui calidi; ſicut ſiccis, qui humidi; & humidis, qui ſicci.* Repetit 4. *ſimpl.*10. §. *Nam ſi præter,&c.* Vltima obiectio eſt huiuſmodi. Veſica attrahit vrinam,& cyſtis fellea bilem,& vterus ſemen. Sed iis non fruuntur hæ partes, cùm iis attractis non nutriantur, ſed ſanguine. Ergo,&c.

Ad primam tamen reſpondet Galenus 14. *de vſu part.* 10. non formare vim naturalem varios ſexus alicuius boni communis, & alieni gratia, ſed eam varietatem conſtitui magis ex materiæ neceſſitate, & temperamenti qualitate, quæ ad eam cogit, quàm ex formatricis natiua prudentia:hæc enim cùm in humano ſemine vna ſit, inquit ipſe, vnum tantùm,& poteſt, & intendit, nempe marem;euadit verò quandoque fœmina, ex materiæ ineptitudine ad marem.

Secundam explicat Gal.*cit. de vſu part.*8.dum aſſerit, non ſequi ſemper ad naturæ conatum,& benignitatem, eam vberum plenitudinem, ſed ad vaſorum compoſitionem. Connexuit enim natura vteri vaſa cùm vaſis vberum eo conſilio, vt quamdiu fœtus eſſet intra vterum,ad eum transferretur ſanguis,fœtus alendi gratia, non ſolùm à reliquo corpore,ſed ab vberibus;fœtu verò excluſo, ſanguis ad vterum remearet in lac vertendus.At trahentibus ipſis,ceſſantéque editi in lucem fœtus tractione, ſurſum conſcendit; & naturali vberum facultate in lac vertitur,in propriam,non fœtus alitionem. Nec verò Ariſt.mutuam illam ſanguinis delationem ſurſum, deorſum, & è contrà in grauidis,& fœtis iam ad vteri naturalis facultatis prouidentiam refert.

Ad tertiam. Quanquam, inquit,plus alimenti attrahat ventriculus,quàm propriæ alitioni neceſſarium ſit, nec ſuus ſatietur appetitus, donec tota cauitate repleatur alimento, quod toti corpori ſufficiat: cauſa tamen cur tantùm appetat, tantóque deſideret impleri; non corporis neceſſitas eſt, ſed ſui ipſius propria, leuandi nempe moleſtiam, & anxietatem, quam patitur à ſugentibus membris. Cùm enim ad vniuerſum ventriculi ſpatium vaſa accedant meſaraica, ſugentia, niſi adſit alimentum,à ventriculi humido,& ſubſtantia,fit vt niſi ad ſummum vſque totus ventriculus repleatur, vaſa quæ ori eius implantantur, adhuc ventriculum ipſum diuellant,ac laceſſant, vnde totus impleri cogitur, nec priùs à tractu ceſſare, quàm ceſſet vaſorum ſuctio: ſic non quò corpori benefaciat, ſed quò nulla ſui parte moleſtam vellicationem, ſuctionémque patiatur;atque ita ſui tantùm gratia appetit, trahit, & aſſumit.

Sic hepar non in corporis, ſed in ſui alimoniam, & vaſorum quibus abundat, ſanguine turgentium, chylum allicit. Cor ſibi ſpiritum creat,quo pulſat,& viuit: ſibi etiam cerebrum ſuos, quorum miniſterio imaginatur,cogitat,& reminiſcitur:ſibi vbera lac,quo nutriuntur,& ſemen teſtes:ſeptum auté (prætetquam cum tuſſiente pectore,& nictantibus palpebris,tanquam organum animale,imaginationis imperio agit)motu thoracis quem agitat,ſibi parat refrigerium,vitam, & durationem: vterus, ſeminis attractione delectatur. Atque ita propter ſuas commoditates agunt: Non enim vtilitas

vtilitas in ſola alitione conſiſtit, nec ſolius alitionis gratia creata alliciunt ſimilia, aduerſa repellunt, ſed & voluptatis etiam,& tuendi temperamenti.Ita Gal.

Nec 6.*de placitis*,voluit ventriculum operari, hepatis,aut membrorum gratia,ſed tantùm quiddam agere, ex quo hepatis, & totius vtilitas ſequatur. Dum verò alimentum attrahit vaſorum cacochymiæ contrarium, ſimul ipſe laborat, aut ſua ipſius vaſa, vt ſe explicante Gal.conſtat, ex *cit.de ſympt. cauſ.* atque adeò ſibi prouidet, non aliis. Vbi enim totius habitus non conuenit cum temperamento ventriculi, is ſibi tantùm conuenions appetit,quantumuis corpori noxium,quoniam,vt idem Galenus ait,1.*de ſympt.cauſ.*7.maiorem prouidentiam habere non poteſt, tuendi alienum, quàm proprium temperamentum.

Cæterùm quamuis naturalia agentia,& quæ ſola natura reguntur membra, inter agendum mâgna ex parte ſecundùm rationem agant, nec ita aliorum commoditatibus vacent, vt ſuo ex opere aliquid etiam non lucrentur;negari tamen non poteſt, ita aliquando alienis vſibus inferuire,vt nullum ſibi comparent emolumentum,quin potiùs diſpendium,& damnum.

Non enim elementa, cœlum, ſidera,& Sol,ex commoditatibus quas nobis præſtant, ſibi vllas reportant; non medicamenta, dum nobis ſuis viribus ſeruiunt; non palpebræ nictando;aut vterus ex geſtatione,& partu, quo potiùs difrumpitur, & non parum incommodatur: id quod & in multis aliis inuenies, in quibus irrationalis operatur natura,nobiſque inſitæ facultates naturales, non propter ſuam, ſed alienam vtilitatem;& in eam quidem plerunque feruntur, tanquam in ſcopum ſuarum actionum. Cùm enim natura, ſicut & Deus, nihil faciat fruſtra, neceſſe eſt vt ſemper in finem aliquem tendat, & gratia alicuius agat: verùm quia rationis eſt expers, nec finem præcognoſcit, nec in illum tendit propria, vt dicitur, operatione, (quo pacto agunt quæ ratione, & cogitatione feruntur) ſed aliena, vt lapis, aut ſagitta quæ ab homine iaculatur,& prout dicebat Auerrhoës 12. *metaphyſ.* directa à non errante intelligentia.

Quòd ſi hæc non minùs imperat, ac prouidet, (ne amplius dicamus, facultatibus omnibus, quàm mens noſtra variis corporis,noſtri membris;atque mens ipſa, vnáque in cerebro cogitatio, inſtrumenta ſua, muſculos nempe,non minùs ad aliorum vtilitatem, quàm ad ſuam dirigit, imperatque pro vario, aut corporis, aut animæ vſu,modò quidem cruribus greſſum,modò linguæ loquelam, aut manibus motum, ſine aliqua ipſarum partium quæ mouentur commoditate, deficiunt ſiquidem, & fatigantur motu: cur ſuperior illa intelligentia perinde non imperabit naturalibus inſtrumentis, modò in ſuos, modò in alienos vſus?

Negari igitur non poteſt,facultates naturales aliorum etiam gratia aliquando operari; ac proinde nihil mirum,ſi ſangnifica illa iecoris,communis dicatur, & pro toto laborare,ſi non ex propria intentione, & ſibi cognito vſu, eo quòd irrationalis cùm ſit,fortè ſui operis finem ignoret, ſaltem ex creantis induſtria omnia proſpicientis, & benignè diſpenſantis.

Vltimæ verò rationes,& ſubobſcura loca,etſi anſam præbuerint pluribus,etſi doctiſſimis, vt Galenum acriter reprehenderent, tamen intelligenda ſunt, quando ſucci, & intemperies viſcerum, & membrorum, communicantur ventriculo, quod magna ex parte fit. Os enim amarum redditur per bilioſas febres; dulceſcit, redundante ſanguine in vaſis. Quare pro ſe, & non pro aliis expetit hæc contraria ventriculus;licèt his profit ex accidenti, quæ ſimili cacochymia occupantur.

Ad poſtremam rationem dic. Non ſola nutritio, eſt fruitio, ſed etiam voluptas, aut temperamenti conſeruatio. Sed vterus ſemen attrahit, eóque fruitur ob voluptatem: vtraque veſica, vrinam, & bilem, quibus natura ſua gaudet, & conſeruatur, ob ſimilitudinem quæ inter ipſas intercedit. Magnes ferrum, electrum paleas, & omnia natura conſtantia ſimile attrahunt, contrarium verò repellũt; & deinde aſſimilant ſibiipſis ea quæ attraxerint, quas operationes quum exercent, magnoperè iuuant totum corpus. Ita lien ex hepate in ſeipſum fæcem ſanguinis prolectat; veſica bilem; & renes, vrinam, vt eleganter dictabat Magiſter,9.*ſecund. loc.cap.*2. §. *Didiciſtis autem*, *&c.* Sed inſtabis: Si bilis, & vrina attrahuntur pro tutela, & conſeruatione veſicæ vtriuſque, & non pro expurgatione totius, cur ibi non retinentur, ſed expurgantur; hoc enim modo attrahitur, & retinetur ferrum à magnete? Dic. Bilis, & vrina retenta acriora fiunt, & expultricem veſicæ ſtimulant; ferrum verò, quale ab initio fuit, perſeuerat, & magnes non ſentit irritamentum vllum.

Poſtquàm ventriculus cibum tranſmutauit in chylum,& ſaturatus eſt,reliquum tanquam oneroſum à ſe repellit ad inteſtina, & venæ meſaraïcæ, veluti baiuli, deferunt ad venam portæ, vt 4.*de vſu part. cap.* auctor eſt Galenus:iecur autem per illas venas veluti per manus, partem benignam chyli ad ſe allicit, pars autem recrementitia, & ſicca remanet, quæ permixta cum humore bilioſo, & aliis humiditatibus fæcem,& ſtercus conſtituit.

Deinde perſcrutandum: *Vtrùm ventriculus inter coquendum, vera nutritione nutriatur chylo?* Galenus reſpondet affirmatiuè,3.*de facult.natural.cap.*13.*in med.*& 4.*de ſanit.tuend.vlt. in fin.*& 2.*Aphor.*18. docens ventriculum puriorem chyli partem tunicis ſuis apponere, agglutinare, & aſſimilare, quibus actibus perficitur nutritio, 10.*de facult.nat.*11.

Hæc doctrina confirmatur primò. Quælibet pars nutritur alimento ſibi ſimili. Sed ventriculus cum chylo in ſubſtantia, & colore ſimilitudinem habet. Ergò. Secundò. Ingeſtus cibus non modò famem ventriculi ſedat animalem, ſed & naturalem,quod non fieret, ſi ventriculus cremoroſa non aleretur ſubſtantia. Rem ita ſe habere ſenſus firmat manifeſtè, quippe antequàm prima illa ciborum abſoluatur concoctio, conſpicimus vires affatim refici, quæ anteà per inedias erant deiectæ, atque venas omnes ampliùs intumeſcere, ſanguinémque in ipſis increſcere; quod cùm aſſumptus cibus tam repentè facere non poſſit, cogitur fateri illud accidere, quia quem ſibi traxerat ſanguinem per inediam ventriculus, ſinit ad hepar fluere mox ingeſto cibo: ſubinde quem antea ob defectum auarè retinebat iecur, modò ad reliqua membra vel trudit, vel relabi ſinit; quo pacto poterunt profectò exinanitæ venæ pauculo momento in maiorem molem intumeſcere.

Tertiò. Sicut lac eſt ſuperfluitas mammarum, & ſanguis,iecoris;ſic chylus eſt ſuperfluitas ventriculi, vt conſtat,ex Gal.5. *Aph.*39.Ergo ſicut mamillæ nutriuntur lacte,& iecur ſanguine,ſic ventriculus debet nutriri chylo, qui non dicitur, nec eſt ſuperfluitas ſecundùm qualitatem, ſed quantitatem.

Quartò. Venæ quæ implantantur ventriculo, non oriuntur ex vena caua,quæ ſanguinem ad ſingulas partes pro earum nutritione defert,ſed ex vena portæ,quæ ſolum chylum diſtribuit, & ſanguinem deferre non poteſt,quia ſimul confunderetur chylus cum ſanguine, & vtraque ſubſtantia corrumperetur.

Quintò. Nihil attrahit propter ipſum attrahere, ſed propter fruitionem attracti; quare diuerſa eſt fruitio, quæ facultati tractrici reſpódet. Cùm ergo ventriculus cibum attrahat non ſolùm,ſed etiam conficiat, coquat, atque commutet, duplici fruitione gaudeat eſt neceſſe, videlicet voluptate ex conuenientia attracti, & nutritione cocti, atque commutati: hinc fit vt chylo,

chylo vera nutritione nutriatur, quæ tribus actibus conſtat,appoſitione,agglutinatione,& aſſimilatione.

Sextò. Cibum ore ſuſceptum deſiderat ventriculus, & magna auiditate amplexatur,ita vt in eo meliùs coquendo, ſeipſum vndique cogat, ac comprimat, quòd niſi ex eo nutriretur, vix credi poſſet. Quorſum enim traheret ex ore cibum, in ſubſidium indigentiæ ſuæ, ſi ſanguine, & non cibo eſſet reparanda? Fruſtra enim appeteret, traheret & coqueret alimentum,cuius non eſt indigus. Non eſt ergo abſonum, quòd ventriculus, inteſtina, & meſenterium, prima,rudia, ignobiliora, minimè ſanguinea, & impuriore ſucco conſtantia viſcera, ſelectiſſima, & defæcatiſſima chyli parte nutriantur.

Septimò.Galenus *lib.*3.*de nat.facult.cap.*7. dum chylus conficitur,aliquid eius ſcilicet inconfecti, ad iecur aſcendere tradit, & cùm ad inteſtina, & iecur, chylus confectus tranſit, portiunculam etiam eius exiguam in omnem corporis partem ferri ſcribit. Ex priore autem iecur nutritur ſine coctione prima, & ex poſteriore, vniuersũ corpus, ſine iecoris elaboratione:quátò igitur magis ventriculus chylo poterit nutriri,nutritione non ſolùm voluptuoſa, & refocillatoria, qua eum nutriri concedit Auerrhoës 2.*collig. cap.* 9. ſed vera, qua ſubſtantia chyli iam confecti fruitur, & nutritur? Ventriculus ergo ex chylo ſaturatur, ac plenè & abundè ex eo reficitur,cùm totus ex omni ſui parte chylificet.

Ex altera parte vrgent aliquot argumenta valde. Primum. Ventriculus venas habet à iecore tributas, quæ ſanguinem continent,non chylum, vt eius vlcera oſtendunt,è quibus ſanguis prodit, & euomitur. Huiuſmodi autem venæ, & ſanguis, ventriculo non impartiuntur fruſtra. Ergo ventriculus vera nutritione, non chylo, ſed ſanguine in iecore confecto nutritur.

Secundum. Dum fœtus in vtero continetur, totus ventriculus puro, ac ſinceriſſimo ſanguine alebatur, nullo nimirum tum vſpiam exiſtente chylo. Nunc igitur ſimiliter ex ſanguine nutrietur, & incrementum ſuum capeſſet.

Tertium. Forma animati in diuerſas materias non inducitur. Si igitur ventriculi ſubſtantia ſanguine nutritur,vtique non nutrietur cremoroſa ſubſtantia,cuius alia eſt materies.

Quartum. Animantium, quæ in terræ latebris diutiſſimè habitant, & eorum hominum qui diu ſine cibo externo vixere,ventriculus,ſanguine quem habent,neceſſariò nutritur, non chylo quo carent.

Quintum.Iecur ventriculo magis eſt propinquum,à quo promptiſſimè poteſt ventriculus ſanguinẽ haurire magis dulcem,benignum,coctũ,& familiarem chylo.

Sextum. Quod nutritur, aut ſemine, aut ſanguine nutritur:vnumquodque enim ea ſubſtantia,ex qua primò genitum eſt,ali etiam perpetuò conſueuit,cùm nutritio nihil aliud ſit, quàm continuò effluentis ſubſtantiæ redintegratio.Sed nec ventriculus ,nec aliud vllum membrum ab initio gignitur chylo.Ergo nõn ipſo,ſed illorum altero nutrietur.

Septimum. Plus diſtat ſanguis ab oſſe, quàm à ventriculo. Ex ſanguine autem os nutritur. Igitur & ventriculus.

Octauum. Nihil nutrit,ex Gal.3.*de temp.cap.*2.antequàm in ventriculo,iecore,& venis ſit concoctum. Ergo chylus, cui duæ alterationes deficiunt, nutrire non poterit:Nam per has coctiones multiplicia excrementa ſeparantur alitioni inepta,à quibus cùm non ſit expurgatus chylus,non nutriet.

Nonum. Omnia membra quæ materias aliis præparant,totas eas atque integras,illis quibus præparant,ſolent referuare,vt 6.*de placit.cit.* monuit Gal. Nullá ergo chyli partem ventriculus aſſumit ad nutritionem, ſed ſola fruitione qualitatiua vtitur. In hunc ſenſum intelligendus eſt Gal.3.*de facult. nat.*6. vbi ventriculo ineſſe appetentiam conuenientis ſibi qualitatis aſſeruit: & *c.*23. chylum ventriculo apponi,in halitus,aut vaporis modum ſcripſit.Igitur,&c.Vapor enim citò diſſipatur, & verè non poteſt nutrire. Et *infrà*,ipſum,non quærere cibum,nec eſurire,quum ſanguine abundat,affirmat.

Verùm inter varias ſcribentium opiniones, amplectenda eſt doctrina Galeni, oppoſitáque argumentá ita ſoluenda. Dic ad primum. Ventriculus venas habet à porta ortas, quæ non tribuuntur ipſi fruſtra, ſed vt à ventriculo ſugant, & ad iecur deferant, vtque per magnas inedias, atque indigentiam, ſanguinem à iecore repetere poſſint pro alitione ventriculi:Sanguine enim nutriri poſſe non negamus; nam eo nutriebatur in vtero:ſed familiarior eius nutritio ex chylo eſt; quo deficiente, ſanguinem attrahit ex iecore benignum,aut rubeum putum,ex Auic.1o.3.3.*cap.*1. qui ſtatus raro cum ventriculo fameſcente coniungitur, quoniam iecur priuſquàm ventriculus ſolet inaniri; inanitum autem non permittit ventriculo benignum ſanguinem rapere, ſed virulentum,& excrementitium,vt auctor eſt Galen. *lib.*3. *de nat. facult. cap.* 13. Id ſanè fœtibus contingit, dum vtero materno includuntur,atque per magnas inedias. Ex qua doctrina ad ſecundum, tertium, & quartum,patet argumentum ſolutio.

Ad quintum. Sanguis, melius paratiúſque eſt alimentum, quàm externus cibus, nutriendo ventriculo; imparatius verò eſt, quàm chylus iam confectus, qui paratiſſimus eſt, vt in ventriculi ſubſtantiam commutetur.

Ad ſextum. Quamuis ſanguine benigno, aut vitiato nutriatur ventriculus,id non facit niſi dealbando,& in ſubſtantiam chylo ſimilem conuertendo. Sicque vnius ventriculi, etſi plures materiæ remotiores ſtatuantur, vna tamen propinquior eſt,chylus nempe,qui vlteriori alteratione,in alteram magis immediatam commigrat, nimirum in ſemen, quo omnia membra radicalia nutriuntur;nam eo vna quæuis pars nutritur, quo genita eſt ex ſucco, ſeminalia ſemine, carnoſa verò ſanguine: Ventriculus autem ex ſemine ab initio fuit formatus. Ergo & ſemini debet nutriri: cùm enim ſeminale membrum ſit, & vim habeat aſſimilandi ſibi alimentum,hoc in ſubſtantiam ſeminalem commutat.

Ad ſeptimum. Concede maiorem, nega minorem: Nam os non nutritur ſanguine, ſed medulla, ex Hip. *lib.de alimento,num.*12.§. *Medulla eſt alimentum oſſis, &c.* & 3.*de facult.natural.*15.§. *Eſtque alimentum, qualis carni-bus ſanguis, talis oſſibus medulla.*

Ad octauum, Alimentum omne debet pertranſire coctiones tres,ſed hoc de nutritione mollis carnis,non de nutritionis organis eſt intelligendum.

Ad vltimum. Quum Galenus 6. *de placit.* dixit,quòd membra præparantia, totas materias, & integras aliis tradunt, noluit nutritionem membrorum,ex materiis quas præparant, ab ipſo multoties conceſſam adimere; ſed id tantùm voluit, quòd quæ aliis præparant, non ſint inſtrumenta diſtributionis illius materiæ in corpus, ſed eam ſic præparatam tribuant.

Omitto ob temporis anguſtias, ſolutionem ſententiæ Auenzoaris,qui *lib.*2.*tract.*5.*cap.*1. addit ſuperiorem ventriculi partem, quæ magis membranoſa eſt, plurì nutriri chylo, & pauciori ſanguine; imam verò, quæ carnoſior eſt; pluri ſanguine, & pauciore chylo; mediam verò æqualiter vtroque nutriri. Licèt illi obiici poſſit, quòd totus ventriculus, omni ſui parte chylificet, & ex chylo quem conficit abundè ſaturetur.

Prætermitto explicationem opinionis Auicennæ, cuius mentem variis interpretationum ambagibus diuerſimodè expoſitores explanant,qui 1.1. *doct.*5. *ſum.*5. *cap.*2.externam tunicam ventriculi,ſanguine;internam verò chylo quem tangit, nutriri ſcribit: Cùm enim eiuſdem

eiuſdem naturæ ſint tunicæ ambæ, & in ſui gratiam chylificent, & cùm vtraque eadem vaſa recipiat, de vtriuſque nutritione ſimiliter eſt pronunciandum.

Nec alij rectè reſpondent, dum chylum in ventriculo confectum, priuſquàm ventriculum nutriat, virtute venarum ventriculi in ſanguinem commutari aſſeuerant: Nam ventriculus, chylum quem pro nutritione aſſumit, tunicis ſuis apponit, reliquum permittens venis, vt deducant ad iecur: venæ etiam illæ chylum continent, nonnihil in rubeum mutatum, ſanguinis enim forma, & ſubſtantia, non datur ante iecur.

His penſiculatè notatis, intimiùs ad rem accedamus, quærentes: *Vtrùm à debilitate ventriculi, plurium ſymptomatum aceruus excitari poſſit?* Tam præſtans pars eſt ventriculi orificium, vt ab antiquis cor fuerit appellatum, propterea quòd grauia ſymptomata, & qualia cor ſolet inducere, ipſum committat. Porrò licèt huiuſmodi pars, inſtar aliarum corporis, proprios affectus, & per conſenſum patiatur, *lib.5.de loc.cap.6.* nonnullos primi generis proponit; ſecundi autem eos tantùm proſequitur, qui oris ventriculi conſenſu cæteris partibus eueniunt: ſyncopen namque inducit in corde, conuulſiones in cerebro, epilepſiam, carum, flatuoſam melancholiam, ac mille alia ſymptomatum genera, reliquis partibus illi conſentientibus, inuehere ſolet. Per proprietatem verò dicitur laborare ventriculi os, in abolita, & deprauata appetentia, ciborum corruptione, pica, canina fame, cardialgia, nauſea, ſingultu, præter intemperantias, & inflammationes, quæ illi tanquam ſimilari, & inſtrumentali membro ſolent accidere.

Nec mirum, ex ipſo ventriculi oſtio oriri prædictos affectus in præſtantiſſimis membris: nam cùm exactam habeat ſentiendi vim, dolores plerumque patitur, à quibus virium exolutio ſequitur, non tam ex magnitudine, quàm ex doloris proprietate, ob commercium cum corde, ratione cuius dolor ille fit aptior ad deliquium inducendum. Denique vel quia ob vicinitatem cum corde, communicatur illi valida intemperies, à qua dubium non eſt vires ſubitò collabi, & ſyncopen accidere.

Iam verò ipſius ſtomachi vitio epilepſiam etiam fieri, conuulſiones, & alia ſymptomata in cerebro, conſcendentibus halitibus vitioſorum humorum, per magnos, molléſque neruos à ſexta coniugatione deductos, præterquam quòd ſatis conſtat, nonnullis hiſtoriis *cit.loc.de loc.affect.* Galenus confirmat. Prima de iuuene quodam Grammatico, qui ex nimia lectione, cogitatione, ira, aut inedia ſubitò epilepſia corripiebatur; idque non alia de cauſa, niſi quia cùm ſtomachum haberet ſenſu acutiſſimo præditum, à vehementiſſima quauis animi intentione, protinus bilis defluxum ad ventriculum, & ab ea ſymptomata, rapto in conſenſum cerebro, patiebatur.

Hoc modo nonnulli per febres, ex bile porracea in eo aceruata, conuulſionibus capiuntur, 5. *Aphor.* Alij ex cruditate inſomniis tumultuoſis, & terrentibus imaginibus moleſtantur. Alij melancholicis ſymptomatibus, humore nempe melancholico ex liene in ventrem ipſum irruente, & ſubſequente inde in cerebrum euaporatione, detinentur: ſimiliter aliæ partes, ob conſenſum cum malè affecto ventriculo, ſummam interdum cladem ſenſere.

Ex ventriculi capacitate, quam fundum ſeu inanitatem appellant, emanant etiam ſymptomata dira: Nam cùm eiuſdem ferè naturæ ſit, iiſdem penè affectibus ſubiicitur, quanquam ſuperior pars, veluti acutiori ſenſu prædita, grauioribus infeſtetur: dummodò mala excipias, quæ ad coctionem ſequuntur; hæc enim in parte inferiore principaliter promouetur, atque ad eam potiſſimum attinent cruditatis vitia maiora.

Vtrùm tamen abolita, aut corrupta appetentia, ad debilitatem oris ventriculi ſit referenda? dubium eſt: Nam ſi vel ipſo docente Galen appetentia nihil eſt aliud quàm quædam alimenti tractio, qua quæritur reſtaurans in ſubſidium præcedentis inanitionis, videtur quòd ad omnes corporis partes pertineat, cùm hæ facultatem habeant, propriam ſibi materiam attrahendi, vt 4. *de vſu part.cap.7.* & *lib.9.cap.4.* Galenus edocuit.

Quòd ſi dicas, appetitum omnibus particulis communem, eſſe functionem naturalem; illum autem ſtomachi animalem, qui ad ſenſationem ſuctionis membrorum ſequitur, ferturque magis in externum, quàm præſentem cibum, nec perpetuò adeſt, ſed deficiente tantùm in ventriculo alimento: Redarguitur, quia præterquam quòd ſi reliquis membris ventriculo ipſo dignioribus ſolus naturalis ſufficit, cur & ipſi non ſat erit, maximè cùm ſui tantùm gratia appetat, & trahat, non in vſum totius corporis, iuxta Gal. placitum, qui non oriri ſolùm: ſed toti ventriculo eam appetentiam tribuit, 4. *de vſu part.cit.* imò & inteſtinis ipſis.

Mitto nunc cuiuſnam facultatis ventriculi ſymptoma ſit: naturales enim virtutes miniſtrantes, cùm quatuor tantùm à Galeno conſtituantur, & vnicuique tres ſymptomatum tribuuntur ſpecies, duodecim euadunt facultatum naturalium ſymptomata, tam in ventriculo, quàm in aliis membris, inter quæ abolita, aut deprauata appetentia nequaquam comprehenditur. Neque ad animalem facultatem poteſt referri: appetentia ſiquidem ſenſus non dicitur, ſed aliud quidpiam ad eum conſequens, 1. *de cauſ.ſympt.7.*

Solue. Cùm circa perfectiora magis inuigilet natura, & in iis plura ſoleat ad eundem vſum excogitare inſtrumenta, pro tam neceſſaria vitæ noſtræ actione, qualis illa eſt appetendi alimentum, in reparationem ſubſtantiæ perpetuò deficientis, ſoli naturali appetitui enim plantis communi, non commiſit, ſed inſuper animalem addidit ab illo toto genere diſtantem, quem ſoli ventriculo, & maximè eius orificio cum exactiſſimo indigentiæ ſenſu inſeruit, vt huius interuentu ad cibum ſumendum excitaretur animal. Nec immeritò, quia cùm in ſimilitudinem plãtarum, non ſemper proximum, & paratum habeamus alimentum, ſed extrinſecum, & diſtans oporteat requirere: cúmque vniuerſæ membrorum tractio, per media vaſa, & iecur, ad ventriculum terminetur, nulláque iam ſuperſit particula à qua ventriculus ipſe trahere poſſit, neceſſarium fuit eum exacta vi ſentiendi eſſe præditum, quæ ſugentium à ſe vaſorum diuulſionem ſentiret, & animali appetentia, quæ vellicationis ſenſu excitata in cibum ferretur externum, & pro ventriculo ipſo, totoque corpore appeteret, ſiue huius etiam gratia, ſiue tantùm per accidens trahat; reliquis autem membris ſatis fuit naturalis, quia cùm inter ſeſe veluti in circulum trahant, nec ſenſu ita exacto polleant, mutuas ſuctiones non ſentiunt, nec in externum ferri poſſunt alimentum, quæ eſt animalis appetentiæ operatio.

Hinc ſolus ventriculus ex ſenſata ſuctione dolet. Hinc ſolus fameſcit, ſolúſque cibi, ac potus ſumptione afficitur voluptate, videlicet quia in eo ſolo ante cibum ſentitur vellicatio, ſugentibus ab eo vaſis, ceu à terra ſtirpibus, & cum dolore, ac cruciatu vellicantibus. Accedente verò alimento, quia vaſis ad ipſum inſertis, ſuctio, & morſus ceſſat, repentè etiam ceſſat moleſtia, & conſequitur voluptas, pro ratione ſedatæ moleſtiæ.

Inſuper præterquam quòd delitiæ, & doloris cauſæ tantò magis imprimunt, quantò copioſiores, & magis confertim accedunt; accedit autem totius corporis alimentum ad ventriculum, membris autem exiguum, & ſenſim; ventriculus amplioribus neruis, quàm membra præditus eſt, atque adeò multò plus ſentit, & præcipuè orificium: in eo neceſſum fuit, & ſenſum vigere, & munus expetendi nutrimentum externum, in vſum totius.

Quamuis

Quamuis autem appetentia animalis ex ſenſata meſaraïcarũ ſuctione promoueatur, (hoc enim obiici poterat) non proinde oportuit plurimas ventriculi ori implantari,ſat enim erat tractionis impetum eidem occurrere, & ex percepta diuulſionis moleſtia,acutiſſimo ſenſu, quo pollet, præ reliquis dolere: fundo verò, ac inteſtinis plures meſaraïcas opus fuit ineſſe, quia inde per eas,tanquam arbor à radicibus, & veluti manibus quibuſdam,iecur alimentum attrahit, vt *lib.5.cap.7.de loc.affect.*& *lib.6.cap.3.*& *6.de placit.9.*& alibi,Galenus edocuit.

Iam verò abolitam, ſeu deprauatam appetentiam nulli dubium eſt, ſymptoma eſſe appetentiæ animalis, quæ perit,aut deprauatur,pereunte, aut læſo ſuctionis ſenſu. Num verò naturalis aliqua facultas detur à tractrice diſtincta, qua naturalia inſtrumenta appetant quod ſibi conueniens eſt;an ſufficiat naturæ inſtinctus, ad modum inanimatorum corporum, in quibus facultates non ſunt,non eſt huius loci diſputare.

Maioris tamen negotij inquirere: *Vtrùm Cardialgia inter affectus peculiares debilitatis ventriculi numeretur?* Licèt enim in cardialgia,ſiue cordis dolore,aut morſu, ſtomachus nonnunquam primariò afficiatur;ea tamen affectio in corde fit,noxa in ipſum tranſmiſſa,huiúſque viſceris propria eſt,non ſecus quàm ſtomachica ſyncope,vt 4.*Aph.*65.notauit Galenus.Ergo Cardialgia non ventriculi, ſed cordis affectio eſt.

Dic. Quamuis nonnulli vocis appellatione decepti, Cardialgiam (quæ, vt inquit Galenus 2.*meth.*2.à parte affecta, & affectu ipſo nomen aſſumpſit) inter cordis mala numerauerint, perinde ac cardiogmon, & morbum cardiacum, ea tamen omnia ad ventriculi os (à quo,quia etiam cor à veteribus fuit appellatum,denominationem receperunt) tanquam propria ſymptomata pertinere,auctor eſt Galenus *in locis multis*. Cardialgiam enim,dolorem,ſiue morſum cordis, hoc eſt,oris ventriculi definiuit, 2.*de placit.*8.& 4.*Aph.*17.& 65. ab acribus,mordentibúſque ſuccis,1.*de cauſ.ſympt.*7. & 5. *de vſu part. cap.*4. ipſius ventriculi mordicationem appellauit.2. autem *de placit.cit.* euenire dixit;non ſolùm ægritudine vexatis, verum etiam his qui diutius ieiunium tolerant, præſertim vbi vehementi exercitatione fatigati cibum nullum aſſumpſerint, atque etiam mœrentibus,nempe quia vehemens exercitatio, & mœror efficiunt, vt bilis flaua in ventriculum irruat, à qua morſus ille,& dolor excitatur.

Deinde cardiogmon ibidem prorſus eſſe,& cum cardialgia coincidere,conſtat ex Gal.4,*Aph.*65. Quòd ſi iuxta aliorum expoſitionem,de qua etiam Galenus *ibi*, pro crebro, & veloci cordis motu, palpitationi ſimili accipias, ad viſcus ipſum, ſeu cor pertinebit. Denique ſtomachi quoque vitium,eſſe cardiacum, colligitur ex Galeno *lib.definit.med.paulò poſt med.* Tral.*lib.7.cap.*11. Aëtio *tetrab.*3.*ſerm.*1.*cap.*1.Celſ.*lib.3.cap.*19.Ex quibus colliges, affectionem eſſe à reliquis cardiacis diuerſiſſimam,vtpote quæ cum acuta,& æſtuoſa febre eueniat, vt Aëtius teſtatur, & non ſolùm ab acribus,mordentibúſque ſuccis ortum ducit, ſed & eiſdem venenoſis,ac virulentis,vt Tralliano viſum eſt, cum nimia corporis imbecillitate accedens, immodico ſudore,faciei, ceruicis,& corporis, ac cum extremorum refrigeratione,ac ſiccitate, teſtibus Aëtio, & Celſo,adeò vt in ſyncopen propè deducat: Ab aliis, licèt cor propter vicinitatem, & commercium cum ore ventriculi, in conſenſum ſæpe trahatur; & vbi increuerint, nonnunquam etiam vehementer afficiatur,non ita tamen periculosè, ac in cardiaco morbo.

Debilitas ergo ventriculi,à qua tot mala ſcaturiunt, & emanant,definitur à Galeno *lib.de diff. ſympt. cap.*4. quando ventriculi facultas à ſuo munere deficit: & cùm præcipuum huius partis munus ſit, alimentum concoquere, fit profectò, vt cùm venter in coctione deficit, magis propriè dicatur imbecillitas, quàm cùm in aliis muneribus coctioni famulantibus aberrat:hæc autem ſunt appetitus,attractio,retẽtio, & noxij expulſio. Itaque cùm imbecillitas ſit, quæ potentiam à ſuo ſcopo aberrare facit, dum ventriculus in alimentorum concoctione deeſt, iure optimo imbecillis dici meretur.

Sed quæres: *Vtrùm Ventriculi concoctio rectè à Galeno definiatur?* De hoc argumento etſi plura *lib.4.in com. Hiſt.* 15. tamen pro complemento huius capitis, de eo liceat perpaucula delibare, diuerſa ab illis quæ illo loco tradita ſunt. Galenus enim *lib.3.de cauſ.ſympt.cap.*1. plures antiquorum refert opiniones, qui multipliciter ipſam definiebant.Alij enim ventriculi coctionem per ciborum attractionem fieri rati ſunt,cuius quidem opinionis Eraſiſtratum fuiſſe conſtat,vt 3.*de nat.facult.cap.*6.refert Galenus. Alij putrefaciendo concoquere ventriculum arbitrabantur,in qua opinione perſeuerarunt Empedocles,& Praxagoras. Tertia, & verior ſententia erat Hipp. Galeni, & omnium propemodum veterum Medicorum, qui coctionem, eſſe alterationem cibi in propriam,ac familiarem nutriti qualitatem affirmarũt; ita definit Galenus *lib.2.de natural.facult.cap.*4. & *lib.3. eiuſd.operis,cap.*4.& 7.& *lib.de ſympt.dif.cap.*4.& *lib.3.de ſympt.cauſ.cap.*3.

Hoc manifeſtè apparet in ventriculi coctione, & ſanguificatione, in quibus alterationibus priores alimenti qualitates,vt odor, color,& ſapor,à calore natiuo partium mutantur in alias. Nec tamen ſentiendum eſt in hac coctione ſolas qualitates mutari, ſine introductione nouæ formæ ſubſtantialis:quia vera eſt generatio,quæ nihil aliud eſt, auctore Ariſt.quàm mutatio huius totius in hoc totum, nullo ſenſibili manente eodem; & ſic in omni coctione naturali verè corrumpitur forma ſubſtantialis alimẽti,& verè adeſt generatio humoris, aut materia informatur à forma viuentis. Quãdo ergo Galenus definit coctionem,per mutationem qualitatum alimenti in aliti qualitatem, intelligendum eſt ad mutationem qualitatum alimenti, vnà etiam eiuſdem alimenti ſubſtantialem formam mutari; quod ſanè his verbis ſignificauit ipſe,1.*epid.ſect.2.com.*44.coctio in concoquentis ſubſtantiam deductio quædam eſt eius, quod concoquitur: quo loco per deductionem, viam intellexit, non terminum; quomodo Ariſt.4. *meteor.* definiens coctionem per perfectionem, quæ proprio, natiuóque calore ex oppoſitis paſſiuis emergit,motum quendam per quem id quod mouetur perficitur,non rem perfectam accepit.

Vtrùm verò cauſa proxima coctionis ſit natiuus calor? indagandum eſt. Et pro parte negatiua ſunt argumenta. Primum. Coctio etiam fit à calore extraneo.Ergo non à ſolo calore naturali.Probatur antecedens,ex Galeno 5. *Aph.*10.22.& 1.*epid.ſect.2.com.*10.& 41.quibus locis omnia quæ mediocriter calefaciunt coctiones efficere aſſeuerat; cuius generis ſunt boni ſucci cibi, fomenta, cataplaſmata, frictio lenis, balneum,quies, &c.

Secundum.Digeſtio,eſt coctio,ex Auic.4. 1. *tract.* 2. *cap.* 7. docente ad commodam humoris vacuationem requiri eiuſdem coctionem,ſiue digeſtionem. Sed digeſtio non fit à coctrice, cùm illa nihil aliud ſit, vt ex verbi ſignificatione conſtat, quàm alimenti in corpus diſtributio, quæ ab expultrice ſimul, & attractrice peragitur, vt *lib.2.de facult. natural. cap.*2. firmauit Galenus.

Verùm à ſolo calore naturali fieri coctionem per ſe, immediatè,& primariò,*citatis ſuprà locis* docuit Galenus,& *lib.de præcognit.ad.Poſth.cap.*11. natiuus namque noſter calor in coctione efficienda principij vicẽ obtinet, præcipuúmque agens habetur. Hoc patefecit Ariſtoteles *lib.4.meteor.cap.* 2. dum ſic ait. *Atque perfectionis exordium à natiuo calore prouenit, quamuis ab aliquo*

externorum adminiculo ad calcem vſque perduci ſoleat, quomodo alimentum per balnea, & id genus alia concoquitur; verùm principij vicem internus calor occupat. Itaque calor naturalis eſt, qui primò, & per ſe coctionem operatur, quandoquidem omnium operationum quæ in corpore fiunt,auctor ipſe eſt,& cauſa,vt ipſe teſtatur 1. *Aph*.3. & 15. & *lib. de art. med.conſt.cap*.12.& 6.*epid. ſect*.4. *com*. 13. & 25. & *ſect*. 5. *com*. 5. & alibi ſæpe. Quare fomenta, balneum, & cætera iuuant coctionem, non efficiunt; natiuum enim calorem fouent, & eidem robur adiiciunt, vt 5. *ſimpl*. 5. iterum confirmat.

Pro ſecundi argumenti ſolutione quæres: *Vtrùm Coctio, à digeſtione diſtinguatur?* Dic, quòd licèt ab Auicenna,& Arabibus hæc duo inter ſe confundantur, (etſi in latiſſimo coctionis ſignificato eorum ſententia poſſit admitti) tamen propriè, ſtrictè, & verè, longè, ſunt diuerſa: Nam digeſtio, auctore Galeno 2. *de facult.nat.cap*.6. nihil aliud eſt, quàm ordinata alimentorum diſtributio, ſeu concocti, ac confecti alimenti, & in ſanguinem conuerſi in corporis particulas omnes attractio,quam natiuus calor molitur,vt *lib.defimit. medicar. ante med.* docuit Galenus. Idem affirmat 4. *de vſu part.cap*.17. quo loco vnum eſſe coquendi alimenti inſtrumentum, aliud diſtribuendi pronunciat. Eadem diſtinctio colligitur ex Gal.*lib.quòd animi mores, cap*.3. vbi loquens de vino ſic inquit. *Nam reuera ſi eo commodè vtaris, & concoctioni, & digeſtioni, & ſanguinis generationi, & nutritioni confert abundè.* Quare digeſtio, ſeu diſtributio,à diuerſis facultatibus, nempe expultrice,& attractrice; & non à concoctrice perficitur.Quapropter 4.*de ſanit*. 7. diuerſa pro diſtributione alimentorum, & eorum coctione auxilia proponit: pro illa calidiora; pro coctione mitiora. Nam in digeſtione non vna tantùm facultas operatur,velut in concoctione concoctrix, ſed duæ facultates naturales eodémmet tempore,attractrix videlicet, & expultrix. Concoctionem tamen ipſam,ac diſtributionem, ſeu digeſtionem, velut & alia naturalia opera ab ipſo calore innato primariò perfici, præter citata loca 1. *Aph*. 15. & 2. *lib. eiuſd.operis,com*.7. diligenter probauit Galenus.

Cauſa.

Inquirendum primò: *Vtrùm cauſa debilis coctionis ventriculi, ex inopia ſucci melancholici ab ſplene ad ventriculum delati oriatur?* Galenus *lib*. 5. *de vſu part. cap*.4.*in fin*. annuere videtur, dum enim huius ſucci, ab ſplene confluentis ad ventriculum,vtilitatem, & vſum perpendit, ſic inquit: *Conſtat ergo, quòd quemadmodum hæc noxia eſſe memorabatur, propterea quod vetaret cibos diutius in ventriculo concoqui, atram certè bilem non modò non lædere comperimus, ſed & actionem inſuper ipſius adiuuare? Nam ventriculum contrahit, ac intendit in ſeipſum, cogitque cibos ad vnguem complecti, ac retinere, quouſque fuerint percocti.* Sua enim ſiccitate ventriculum corrugat, & adſtringit, & hoc modo retentum alimentum non elabitur, ſed detentum meliùs concoquitur. Id affirmat Auicenna 1. 1. *doct*.4. *cap*. 1. *prope finem*, §. *Vtilitas vero accidit, quia in os ſtomachi quaſi mulgendo profluit, & hæc quidem vtilitas duobus eſt modis: vno, quia os ſtomachi ſtringit, & confortat, & inſpiſſat, &c.* Quare ſi in modica copia ad ventriculum confluit, coctionem iuuat ratione dicta; ſi in pauca, vitiat, cùm ante tempus conſtitutum chylus elabatur è ventriculo.

Sed in hoc argumento elucidando ſunt dubitationes plures. Prima. Melancholia, excrementum quoddam eſt terreum, & grauiſſimum. Ergo impoſſibile videtur, quòd à liene ſurſum ad ventriculum deferatur, atque inde in cerebrum, melancholica ſymptomata inducturum; maximè cum bilis leuiſſima, deorſum potiùs ad inteſtina deſcendat, & ne ventriculum offendat, ac eius operationes impediat, rariſſimè, & nonniſi ex vehementi cauſa in ipſum fluat, 1. *de temper*.6. & colligitur ex 7. *Aph*.17.

Præterea dubitant Anatomici periti, quanam via demandetur: Nam ſi per ductus aliquos, ſeu vaſorum propagines vſui ventriculi confluit,non poteſt coarctare,conſtringere, roborare, & retinere; cùm amara ſit: amarum autem abſtergit, incidit, ſeparat,difiungit,penetrat,calefacit ordine tertio,ſi fides præſtanda eſt Galeno,4.*ſimpl*.19.& 5. *eiuſdem,cap*.2.18. & 26. Auicennæ *lib*.2.*tract*.1.*cap*.3. Serapioni *lib.de ſimpl. temp. cap.de ſapore amaro.* Si per ramulos, vel à liene, vel à iecore exortos: Non primum, quia ori ventriculi, non fundo, coctionis ſedi aſſeruntur implantari: præterquam B quòd cùm in omni parte ventriculi chylificatio vigeat, coctus iam, dulcis, & elaboratus prodiret ſuccus ille à liene; quo pacto nec vtilis ventriculo accederet, nec opus eſſet ab ipſo ſplene purgari. Non ſecundum, quia tunc à iecore diceretur confluere, non à liene ipſo, ac proinde, &c.

Dic. Suppoſito, quòd lienem, & fel iuxta hepar natura formauit,vt ſanguinem à fæce,& igneis portionibus emundaret fel bilem, ne ſi cum ſanguine per vaſa ſimul diſtribueretur, breui totum corpus exureret, atque humidum exiccaret:Lien melancholiam,ſua craſſitie, vaſa & meatus obſtructuram, niſi lienis vi in propriam alimoniam traheretur: Quærunt,num ab eo portio aliqua melancholiæ in ventriculum eructetur, etiam ſanitatis tempore. Rurſus ad fundúmne, vel il- C lius os, & os in quem potiſſimùm vſum,& omnes ferè conſentiunt ad ventriculi os melancholiam naturaliter tranſmitti,(neque enim morbosè, & præternaturaliter fluere quiſpiam aſſeruit) potiſſimùm iuuandæ coctionis gratia, ex Galeno 5. *de vſu part. cap. cit.* cùm enim frigida & ſicca ſit, atque adſtringens, non exiguam ad concoquendum,corrugatione ſua, ventriculo commoditatem affert.

Quamuis autem naturaliter grauis ſit,ſurſum tamen ad ventriculi os aſcendit, ob ſperatam vtilitatem dictam, non autem bilis, etſi leuiſſima, (ſaltem in pari quantitate, nec enim aliquid etiam illius ad ventriculum fluere, negauit Galenus, vbi *ſuprà*, 5. *de vſu part*.) videlicet ne ſua acrimonia, & mordacitate, ciborum D exitum ante coctionem feſtinaret, ex Galen. *ibidem*, & Auic. 13.3. *tract*.1.*cap*.16.ſed infernè potiùs ad inteſtina deſcendit, ad fæcum expulſionem excitandam; quod non immeritò 1. 1. *de humoribus*, Auicenna miratur, & creatoris induſtriam,ſicut in reliquis, extollit.

Eructatur autem melancholiæ portio, antequàm concoquatur, 5. *de vſu part.cit.* quæ præ craſſitie in lienem conſcendere non poteſt; non aliter quàm ab hepate in ſplenem ipſum illa ſanguinis portio, quæ iecur permeare non potuit: id quod monſtrat vena ipſa deferens melancholiam in ſtomachum: antequàm enim lienem ingrediatur, ramum ad os ventriculi diffundit, illud inſtar coronæ circumdantem, cuius aliqua portio craſſior in fundum elabitur, iuuandæ coctionis gratia. Quicquid aliqui opinentur, priùs melancholiam in E ſplene concoqui, & partes eius craſſiores, quæ in ſanguinem conuerti nequeunt, in ventriculum effundi in dictos vſus.

Quæri etiam poteſt: *Vtrùm pellente liene, an potiùs attrahente ſtomacho, ad iuuandam coctionem, in ventriculum ſuccus melancholicus deferatur?* Nonnulli putant ab ſtomacho trahi, & eo ſolùm tempore, quo alimentum concoquitur, vt illius interuentu magis fauſta concoctio perficiatur: idque confirmant ex Auicenna, quem ita interpretantur, dum 1.1. *doct*.4.*cap*.1.in hæc verba prorumpit: *In os ſtomachi quaſi mulgendo profluit, hoc eſt, ipſo cum violentia trahente, tempore neceſſitatis. Cæterùm hoc videtur magis rationale, quàm naturale opus.*

Credendum

Credendum ergo, quòd ſicut perpetuò à felle, bilis ad inteſtina defluit, in expulſionis vſum, quam excitat, quia mordax, acris, & ſtimulans: ita portio melancholiæ à liene ad ventriculum regurgitat, quæ quia frigida, ac ſtyptica, ſtomachum comprimit, conſtringit, & denſat, & ad meliorem retentionem, & coctionem, ventriculum ipſum diſponit, infrigidando, & conſtringendo; durities enim, & corrugatio, ad quietem, & alimenti retentionem facit, quin & ad concoctionem, quæ quiete potiſſimùm celebratur, 1. *de cauſ. ſympt. vlt.* & 4. *acut.* 44. cùm enim contrahitur in ſe, & conſtringitur ventriculus, meliùs retinet, 3. *de natur. facult.* 13. promptiúſque cibos amplexatur, atque exactiùs concoquit, 2. *Aph.* 38. Hanc ergo commoditatem præſtat atra bilis moderata in ventriculo, quæ ſi minori copia confluat in ipſum, non ita fauſta concoctio celebratur. Num verò in alium vſum, nempe ad excitandam appetentiam, in ventriculi os regurgitet, *lib. vlt. tract. de feb. ſymptomatis, tit. de inappetentia*, diſceptabimus.

A robore ventriculi coctio meliùs perficitur, ab imbecillitate vitiatur. Sed cùm hæc potentiam à ſuo ſcopo aberrare faciat, dum ventriculus in alimentorum confectione deeſt, iccircò imbecillis dici meretur. Sed videndum: *Vtrùm coctionis tria ſint ſymptomata?* Non plura autem, nec pauciora eſſe, oſtendit Galenus *lib.* 3. *de cauſ. ſympt. cap.* 1. §. *Quòd ſi nulla, &c.* Quare cruditas ventriculi eſt triplex. Prima fit, quum nulla prorſus in ventriculo concoctio fit, à Græcis dicitur omnimoda cruditas, & *Apepſia*. Altera eſt, cùm alteratio in ventriculo fit, ſed non vt oportet, cùm ſemicrudum relinquatur alimentum, & nominatur *Bradypepſia*. Tertia eſt deprauata coctio, quæ licèt apud Græcos nomine careat, tamen *Diſpepſia* poteſt nuncupari, in qua licèt natura, diu & multum circa alimentum coquendum incumbat, attamen degenerat in alienum qualitatem, nutriendo corpori contrariam.

In *eodem* tamen *capite* Galenus prædictorum ſymptomatum cauſam ſatagens explicare, illam in genera, & ſpecies diuiſit. Communem verò cauſam ait eſſe facultatis coctricis ab ſcopo aberrationem: aberrat autem bifariam, vno modo, quando facultas ipſa laborat; altero, vbi aliquis externus error incidit. Vterque autem horum modorum rurſus diuiditur: quippe facultas ipſa bifariam læditur, vno modo, ob intemperies, quæ eius eſſentiam occupant; altero, ob aliquem morbum inſtrumentalem. Externus autem error triplex eſt, vnus in ventriculi excrementis, ſiue in ipſo nata ſint, ſiue in ipſum confluxerint; alter in cibis; alius in tempore ſomni, vt quòd ſit breuior, prolixior, nocturnus, vel diurnus.

Sed cùm debilitas ſtomachi fortaſſe ſit cauſa omnium ægritudinum corporis, monente Auicenna 13. 3. *tract.* 2. *cap.* 4. iccircò hæc omnia priùs ſunt diligenter examinanda. Et primò quærendum: *Vtrùm excrementa, ventriculi coctionem interturbent?* Reſponde affirmatiuè: cùm enim tripliciter in ipſo ſuccreſcant, coctionem vitiant. Hæc ex variis corporis partibus in ipſum confluunt, quæ integram caloris actionem in alimenta impediunt, imò obruto calore cruditates moliuntur. Aliquando redundant in ipſo, cùm enim expultrix langueſcit, excrementa excernere nequit, quæ ſi plus retineantur, corpus, & ventriculum exagitant, & morbos committunt, ex Gal. *lib.* 1. *de ſanit. tuend. cap.* 11. §. *Cùm verò edendum*: & *eodem lib. cap.* 3. Quare cùm ex tribus coctionibus quæ in corpore fiunt, excrementa emanent, ſi retinentur & eo loco ſtabulantur, concoctio minus fauſta fit; quo pacto ſi illa foràs per vomitum non pellantur, omnis generis cruditas emanat.

Deindè quærendum: *Vtrùm ventriculo nequaquam affecto poſſit lædi concoctio?* Multis de cauſis ventre ipſo minimè læſo coctionem fruſtrari teſtatur *cit. de cauſ. ſympt.* Galenus, & repetit *lib.* 1. *de loc. cap.* 3. Et pro maiori huius, & ſuperioris quæſtionis expoſitione, aduertendum eſt, tripliciter poſſe contingere corrumpi alimentum in ventriculo, vnde tres reſultant corruptionis differentiæ. Prima, vbi alimentum corrumpitur vitio ventriculi, quia ſcilicet cùm afficiatur intemperie aliqua, vel phlegmone, concoquere non potuit. Secunda, vbi климo biliοſi, corruptique humores in ipſo coaceruantur, quorum contagio ingeſtum alimentum corrumpitur. Tertia, ob prauam ipſius alimenti qualitatem, quia ſcilicet putridum ex ſe, aut omninò corruptioni obnoxium, vel quantitate immoderata, vel inordinatè ſumptum; qualitatis enim vitium in alimento etiam quantitatem comprehendit, & ordinis errorem, vt quia craſſum præcedit tenue: hanc tertiam corruptionis differentiam, Galenus cruditatem appellat.

Si itaque alimentorum vitio, corruptio illorum in ventriculo contingat, dubitabant antiqui Medici, num ex hac cruditate, coquendi actio dicenda eſſet læſa: & nonnulli quidem affirmabant; quidam è contra negabant: alij denique aſſerebant, alimenta ob ſui vitium corrupta, nec coquendi actionem vitiatam arguere, nec cruda, coctáve eſſe dicenda, ſed tantùm non cocta, ac ſi idem non eſſet, aliquid per negationem, & per nomen infinitum pronunciare, vt contra eos, *lib.* 1. *de loc. cit.* contendit Galenus: Nam ſi hæc conuertuntur: eſt non homo, non eſt homo; cur ſimiliter non erit idem affirmare de alimento, quod ſuperatum non fuit, eſt non coctum, quod illi negabant, ac non eſt coctum, quod concedebant.

Verùm in propoſita difficultate, ſi verborum proprietas obſeruetur, contendit eo loco Galenus, non eſſe dicendam actionem læſam, quando non vitio, culpáue ventriculi, ſed potiùs obiecti, perit & fruſtratur concoctio: Nam cùm actio importet motum ab agente membro prodeuntem, nunquam dicetur læſa, ipſo membro incolumi durante. Cùm ergo in quæſito problemate, ventriculus omninò vitio careat, non dicetur eius actio læſa, ſed potiùs paſſum ipſum alimentum, ſcilicet non euictum, nec mutatum, quemadmodum ſi manus v. g. laminam ferream perfringere non poſſit, non dicetur ſimpliciter impotens, aut inualida manus, ſed tantùm lamina ipſa integra, & infracta.

Rurſus læditur concoctio illæſo ventriculo, ex Galeno 3. *de cauſ. ſympt. cit.* ob alimenti copiam immodicam. In hunc modum quærendum: *Vtrùm alimentum calori, vel reſolutioni proportionandum?* Galenus *lib.* 1. *acut. com.* 44. *in fin.* reſolutionis proportione, definiendam eſſe quantitatem alimenti aſſeuerat, dum ſic ait: *Nempe ſi nihil è noſtro efflueret corpore, alimento opus non eſſet; ſed quoniam effluit, ideò huius proportione cibi quantitatem definimus. Quibus igitur per cuticulares meatus parum exhalat, fieri poteſt, vt his ſummam conſulamus inediam; & magis, vbi virtutem ab initio validam habuerint, &c.*

Contrà videtur obſtare Hippocrates, *lib.* 1. *Aphor.* 15. dicens: *Qui creſcunt, plurimum habent calidi innati; plurimo igitur egent alimento.* Quo loco proportionandum eſſe alimentum calori coquenti, manifeſtè aſſeuerat, quam poſitionem communis Medicorum ſententia confirmat. Dic primò. Vtraque pars, ſi vt decet, interpretetur, non incongruè firmari poteſt, Nam pro modo reſolutionis exhibendam eſſe eſcam, conualeſcentes demonſtrant manifeſtè: qui vbertim edentes, ſatiari nequeunt: non enim ſolùm pro præſenti, ſed præterita reſolutione appetit natura. Neque obiiçias, quòd calor concoquens ex præcedenti reſolutione debilis factus, plurimam alimoniam non tolerat: Nam ſingulis horis calor robuſtior fit, & alimentum parum, & ſæpe oblatum non grauat, quod etſi ſit exiguum in quantitate

quantitate,multum eſt in nutriendo.Dic ſecundò. Alimentum debet eſſe proportionatum reſolutioni,ni aliquid obſtet , vt virium debilitas , quæ reſurgentes ex morbis frequenter comitatur.

Secunda pars, veriſſima eſt : Nam alimentum calori naturali coquenti reſpondere debet , tanquam effectus producendus ex ſua cauſa;cùm enim illud offeratur, vt conuerſum in ſanguinem corpus nutriat, in ea quantitate aſſumendum eſt,qua poſſit conuerti, & concoqui: Si plus ingeritur,manet,incoctũ, cruditates, & morbos parit, & corpus non nutrit, ſed fameſcunt membra,11. *meth.* 15. Deinde alimentum debet eſſe æquale calori naturali , tanquam conſeruans , & conſeruatum ; cùm enim calor noſter compoſitus ex naturali,& influente, perpetuò reſoluatur & euaneſcat , ob ſubiecti ſui humiditatem,vt præſens, qualis eſt,conſeruetur,ſi multus eſt , multum debet eſſe alimentum , alioquî deficiente materia extinguetur. Inſuper. Dùm calor naturalis otioſus nunquam ſit, nec omnino ab operatione ceſſet, niſi ſemper circa alimentum occupetur , ſi materia deſit , ad humidum ſubſtantificum abſumendum ſe conuertet;quare cum virium debilitate carnium ſubſequetur extenuatio.Neque contra hãc doctrinam proponas Athletas,*lib.*1 *Aph.*3. quorum calori minimè reſpondere debet alimentum : Propoſitio enim noſtra ſolùm eſt intelligenda , quando præſentem calorem conſeruare intendimus , qui intra ſanitatis limites eſt conſtitutus, 1.*de ſanit.tuenda*,8.qualem Athletarum non eſſe,nullus it inficias,cùm à ſymmetria recedat, quorum habitum eſſe pernicioſum,ex quo timetur abruptio vaſorum, & natiui caloris ſequiter extinctio,Hipp.*ibi* inculcat.

Vtrùm ſatietas vitiet coctionem ? Auicenna 13.3. *tract.* 2. *cap.* 36. ſic reſpondet : *Scias quòd plures ægritudines in ſtomacho ſequuntur ſatietatem nauſeatiuam. Aliena ergo eam,cùm ex rebus magis inimicis ſtomacho , ſit repletio ; & propter illud non augetur corpus guloſi , quia cibus non digeritur , quare non nutritur ex eo corpus. Ille autem qui à cibo abſtinet , dum in ipſo remanet adhuc aliquid , appetitus augetur, quoniam ſtomachus eius bene digerit cibum.* In hunc ſenſum dicebat ipſe 3.1. *doct.*2. *cap.*7. *in princip. Quod enim in corpore eſt deterius , eſt nutriens ſuper nutriens , quod non eſt digeſtum mittere.* Quoniam *non ex iis quæ deuorauerit quiſpiam , ſed ex iis quæ probè in ventriculo concoxerit, ſit nutritio,* vt *lib.*11.*meth. cap.*15. monuit Galenus. Plurimus enim cibus diſtrahit naturam à coctione , & remanens incoctus, grauat & opprimit ventriculum, cuius calor , velut ignis à congerie lignorum obrutus,& ſuffocatus perit , & extinguitur. Hinc Auic. *loco nuper citato* ſic profatur. *Quot namque homines ſuperfluè ſe repleuerunt, & ſuffocati interierunt*?

Deinde : *Vtrùm fames coctionem perturbet* ? Reſponde affirmatiuè cum Auicenna,*loc.cit.in princip.* dum ſic ait: *Sed tolerare famem, ſtomachum virulentis replet humoribus.* Fameſcens enim ventriculus , denegato conuenienti alimento,ex omni corporis parte , ad nutritionem ſui, vel inutiles prolectat humores , qui à ſua natura cùm ſint alieni valde,in corruptelam vertuntur,& multipliciter coctionem interturbant ; ſi poſtmodum offeratur eſca. Adde quòd areſcens ventriculus coctioni ſit magis ineptus,& humido abſumpto debilior factus , non amplexatur , aut retinet , ſicut ad fauſtam coctionem opus eſt.

Satietas ergo , & fames ventriculo nocent apprimè, iuxta Senis edictum 2. *Aph.* 4. *Vtrùm* verò *ſatietas , aut inedia magis ſit ſanitati ventriculi moleſta*?dubitabis. Dic, quòd licèt diæta omnibus tam ſanis , quàm ægris ſit maximè neceſſaria, *lib.*1.*de alim.facult.cap.*1. Ob quam cauſam,ea Medicinæ pars quæ vocatur Diætetica , hoc eſt,victum inſtituens, cæteris omnibus, nempe conſeruatrice, refectrice,& præcautrice eſt præſtantior , quia in ſe ipſas continet,monente Galeno *in introduct. cap.*8. & idcircò anteponenda Pharmaceuticæ , & Chirurgicæ. 1. *acut.*16. explicat Damaſcenus *Aph.*160.& huius beneficio,plures morbi funeſti,ac ſolutu difficiles, fœlicem habuerint exitum, ex Auic. 4.1.*cap.*1. *poſt med. in* §. *Licèt multas prolixarum ægritudinum , &c.* & Galeno *lib.de theriac. ad Pamphilian. cap.* 1. Celſo *lib.* 2, *cap.* 6. §.*Neque vlla res magis adiuuat laborantes , quàm abſtinentia,&c.*Hippocrates 6.*epid.ſect.*4.*text.*22. dicente , ſummum ſanitatis ſtudium eſſe non ſatiari cibis : Tamen cùm idem Hippocrates 1.*Aph.*5.victum , & inediam in ſanis,& ægris periculoſam eſſe ſtatuat , ideò ad ſanitatem ventriculi non abſolutè præferenda inedia venit. Si enim plurima exhibeas alimenta,grauans, non rectè concoquit,ſed ex crudo aliquo modo nutritur,& ciborum multitudini aſſueſcit, vt ſi poſtmodum per breue temporis ſpatium à cibi multitudine abſtineas,ad ſanitatem redeat ; id quod vbi ex inedia contabuit,ſperare ferè non licet : quod etiam in cauſa fuit,vt Galenus 7. *meth.*7. ſiccitatem , longius tempus poſtulare affirmet, quàm humiditatem,vt etiam inſanabilis euadat,ſi conſummata ſit ; ex qua hecticam ventriculi aliquando ſuboriri,*eo loco* Galenus confirmat.

Illud verò non ineleganter diſcutietur dubium : *Vtrùm panis eſus ſtomachum roboret , & coctionem iuuet*? Pro parte negatiua eſt argumentum validum. Præter acutiem ſenſus,infirmitas etiam oris ventriculi potiſſimùm facit ad vitioſorum humorum defluxum in ipſummet ventrem,à quibus concoctricis oritur debilitas, 1.*ſec. loc. cap.*1. *de his,quibus ex ſtomacho caput dolet.* Atqui inter alimenta , panis etiam portione exigua aſſumptus, grauis & ponderoſus eſt , difficiliſque coctionis , quantumuis puriſſimus , plurimúmque fermentatus, & ſubactus pulcherrimè , 1. *de alim.facult.*2. Ergo ſi panis in ſtomacho reſidet diu , oneri eſt inprimis moleſto : quòd ſi non concoctus ſatis , dilapſus fuerit, hepar infarcit , ac meſaraïcas.

Dic.Panis,materia dicitur alimentoſa, quia omnium ciborum veluti materies eſt,& illis omnibus permiſcetur ſemper ; quare theriaca omnium alimentorum appellatur. In ventriculo, cui eſt alimentum familiariſſimum,facilè concoquitur ; licèt enim obſonia delicata, exquiſitáque ſæpiculè reſpuamus , hunc vnum retinemus , à quo nunquam abhorremus , duntaxat ſani. Idem ſucci optimi, temperati, durabilis, minimè excrementitij, bene fermentatus,purus, & pulchrè ſubactus, ac in clibano ad ignem moderatum aſſatus , belliſſimè concoquitur , *cit.de alim. facult.* & in parua quantitate exhibitus , vim maximam habet roborandi ventriculum , biliſque congeriem in ventriculi os confluentis prohibet.

Hinc patet,rectiſſimè feciſſe Galenum,5.*de loc.cap.*6. qui pro curatione Grammatici illius , epilepſia ex ore ventriculi ſuſcitata laborantis , huic ad præcautionem bilioſi defluxus in ventrem,ex acuto illius ſenſu,& imminentis epilepſiæ , roborandi gratia panem exhibuit, eúmque ſine obſonio, & potu. Quamuis autem multa reperiantur edulia , concoctu faciliora , & citiùs roborantia, tamen exiguus panis vſus obtinet principatum, 1.*& 6.de ſanit. tuend. cap.*10. Auic.3.1.*doct.*2. *c.*7. Tral. *lib.*1.*cap.de epilepſia.* Quare ſi panis ſit electus,& vt decet paratus, non grauat ventriculum,imò iuuat coctionem, roborat ipſum, ac firmat.

Conſequenter dubitandum : *Vtrùm panis minùs grauet ventriculum,& faciliùs coquatur,quàm caro* ? Pro carne facit ratio , quia maiorem ducit cum humano corpore ſimilitudinem , proinde ex ea minùs prouenit nocumenti, & hepatis,aut meſaraïcarum obſtructio leuior, ac curationi minùs obſiſtens , imbibentibus membris longè procliuiùs , ob cognationem , carnis ſuccum, quàm panis.

Verùm contraria ſententia amplectenda, ob cauſas multas. Prima. Illud alimentum magis nutrit, & facilè concoquitur,quod nobis magis eſt ſimile, & familiare,

auctore Galeno 4. *meth.*7. & 3.*de temp.*2.& 6. *de ſanit. tuend.*§. *Ac maximam quidem vim habet, ad ea quæ edunbuntúrque, non in ventre modò, ſed etiam toto corpore conficienda, totius ſubſtantiæ conuenientia,&c.* Sed panis eſt huiuſmodi. Ergo faciliùs concoquitur carne. Maior patet ex Galeno. Minor ſuadetur multis: Nam pane aſſumpto citiùs fameſcimus, quàm carne. Inſuper panis eſt optimus cibus,& naturæ humanæ carne ſimilior,ex Galeno *lib. de bonit. & vit.ſuccor. cap.*3. Auer.5. *collig.*31.Raſio 3. *ad Almanſ.*3.& 9. Celſ.*lib.*2. *cap.* 18. Hac ratione Galenus 7. *meth.*6. & 1. *de ſanit.tuend.* 10. panem infantibus poſt lactis potum concedit,non carnem, quia in ipſorum tenello ventriculo faciliùs concoquitur.

Si enim alimenti proprietates contempleris,inuenies panem faciliùs concoqui, alere, & velociter nutrire, quàm carnem;familiarius enim alimentum eſt,naturæ noſtræ ſimilius,citiùs diſtribuitur,& plurimùm nutrit, cùm multum reponat humidi craſſi,& lenti.Hoc colligitur ex auctore *lib.de diſſolut.continua, cap.*3. quo loco quinque proponit conditiones ad facilitatem coctionis attinentes. Primam colligit ex temperamento;ſecundam,ex modo ſubſtantiæ;tertiam,ex quantitate excrementorum;quartam,ex coniunctione olei,vel pinguedinis cum alimento; quintam,ex odio eiúſdem,in ordine ad appetitum ſumentis.

Licèt autem liber hic ſpurius ſit, & Galeno indignus, tamen hic operibus ſuis aliquas ex his approbat conditiones: Nam *lib.de ſuccor.bonit.& vit. cap.*3. duas inſinuauit conditiones,ex temperamento,& ſubſtantiæ modo,aſſerens panem eſſe optimum alimentum,ſimile nobis, & mediocritatem habere in ſubſtantia: quas conditiones ad facilitatem coctionis requiſitas, magis pani, quàm carni conuenire, nemo non videt: & probatur primò.

Illud faciliùs concoquitur, quo aſſumpto homines faciliùs fameſcunt.Sed pane deuorato priùs fameſcunt, quàm eſitata carne. Ergo, &c. Secundò.Illud diuidicandum eſt concoqui faciliùs, quod à virtute aliqua penetrante citiùs ſecundùm ſe totum penetratur, & diſſoluitur. Sed facta experientia in aqua, panis in hac faciliùs diſſoluitur,quàm caro.Igitur,&c. Probat Gal. 1.*acut. com.*18. *ad fin.*ibi enim gladiatoribus præbet in prandio ſolùm panem,in cœna verò carnem; ea ratione nixus, quòd caro alimentum præſtet craſſius, & concoctu difficilius.

Nec obſtat primò, quòd caro calida ſit & humida, & facta ex ſanguine, quas qualitates ad faciliorem coctionem eſſe aptas teſtatur Auic.1.1.*doct.vlt.cap.*3. panis verò frigidus, & factus ex terra: Nam caro calida etſi ſit, ad coquendum craſſior eſt:neque omnia ex terra generata, frigida ſunt, vt in vino, fructibus,herbis, plantis,& eſculentis aliis patet apertè. Non obſtat ſecundò,quòd Auic.*lib.*2.*tract.*2.*cap.*145.*de carne*, aſſeueret, carnem eſſe cibum facillimæ tranſmutationis in ſubſtantiam noſtram: quoniam eo loco ſolùm nititur oſtendere, carnoſum alimentum nobiſcum habere ſimilitudinem ſecundùm ſubſtantiam ſuam.

Vtrùm repletio panis magis debilitet ventriculum, repletione carnis? Auic enim 3. 1. *doct.*2.*cap.*7.*de regimine eius quod comeditur, & bibitur*, maius ſequi detrimentum ex pane non concocto in ventriculo,quàm ex carne aſſeuerat.Ex hac ſententia in prouerbium abiit: *Omnis repletio mala,ſed quæ fit ex pane,eſt omnium peſſima.* Contrà faciunt plura:panis enim coquitur faciliùs carne, temperatior eſt,naturæ noſtræ magis familiaris,& iccircò in ſanguinem citiùs conuertitur.

Solue dupliciter. Auicennæ pronunciatum eſt veriſſimum, non quòd difficiliùs panis concoquatur, ſed quia crudus, ſeu corruptus manens in ventriculo, ad craſſius,& viſcoſius cùm magis vergat,carne difficiliùs expellitur. Quare diu inhærens,obſtruit,& *obſtructio-*
A *nes* (vt nuper *cit. loco* aſſerit Auicenna) *ad multas perducunt ægritudines,qualis eſt hydropiſis,&c.* Quod priùs prædxiit Galenus *lib. de ſuccor.bonit.& vit.cap.*2. §. *Iecinoris porrò obſtructionem comitatur diſtributionis impedimentum,&c.*

Solue ſecundò. Repletio panis omnium eſt peſſima,& damnanda magis: quæ propoſitio præterquam quòd nullum habet auctorem inſignem, cuius voto hoc ita eſſe concedamus, haud ſcio,an illi laudi potiùs tribuendum,quàm vertendum vitio. Nimirum hoc illi alimoniæ copia,pro rata eius parte,coniuncta cum durabilitate,cóciliat,vt vſu illius nimio,ſanguinis exuberantia diſtendantur venæ, non fluidi,non difflabili,ſed
B permanentis,durantiſque,quo nutritum corpus, repletúmque, in maiorem molem aſſurgit,impeditiſque ob prohibitam difflationem meatibus, non ventilatur rectè, nec tranſpirat; & hoc modo repentinis morbis, tanquam in Athletico habitu fit obnoxius. Ex panis ergo vſu modico, corpori accedit alimentum durabile, & firmum; qui ſi negligatur,menſurámque iuſtam exceſſerit, inter omnia alimenta magis officit redundantia ſua.

Rogabis: *Vtrùm panis recenter è furno extractus magis vitiet coctionem,quàm pridianus?* Athenæus apud Oribaſium,*lib.*1.*collect.cap.*9.Calidos recentes frigidis magis
C calore ſuo promouere coctionem aſſeuerat. Deinde ſi plurima alimenta, vt meliùs coquantur in ſtomacho, actu calida abſumuntur, vt caro,piſcis: cur panis calidus magis replebit,ſi frigidus magis dureſcit,craſſiórque redditur? Accedit auctoritas Simeonis Sethi, qui frigidos panes edendos vetat, cùm non concoquantur probè,neque boni ſint.

Reluctatur Hippocrates *lib.* 2. *acut.text.*34. dum ſic ait: *At iure miraberis, ſi didiceris, quantam maza turbationem, tumorem, flatum, tormináque mazam deuorare non aſſueto pariat, ſi præter conſuetudinem ingeſta fuerit, vel qualem panis calidus deuoratus ſitim inferat; & repentinam plenitudinem, quod tum exiccet, tum tardè deſcendat.* Senis ſententiam firmant multa. Nam ſi panis calidus edatur, inflat, ventriculum grauat, tormina
D excitat, ſitim inducit: Licèt enim panis calidus humidior ſit, & humectare videatur magis,tamen cùm humiditas hæc ſit aërea, ex qua craſſi vapores eleuantur, ventriculum diſtendentes, & coctionem perturbantes, ideò exiccat, & retentus hac de cauſa replet, & facilè corrumpitur.

Rectè igitur Auicenna 3. 1. *doct.cit.* commendat, vt panis aſſumatur frigidus,non calidus: plurima autem alimenta, vt caro, eduntur calida,quia cum craſſa ſint, & difficiliùs coquantur,ab actuali calore meliùs parãtur: panis verò dum frigeſit, vapore euaneſcente,qui ventriculum perturbat, & ſurſum aſcendens; panem deſcendere ad imum ventriculi non permittit,poroſior redditur,& facilior concoctu. Piſcis verò calidus editur, quia actu frigidus ſi deuoretur, corrumpitur, & ſæpe in humorem abit veneno finitimum, vt teſtatur
E Auicenna 6.4.*tract.*2.*cap.*10. Simeon autem Sethi frigidum panem deuorandum interdicens, de frigido, & valde vetuſto eſt intelligendus,qui difficilis eſt coctionis,& diſtributionis, & ventriculo coquenti negotium faceſſit. De ordine verò alimenti, qualitate,& quantitate,& tempore ſat multa diximus *lib.*2.*in com.Hiſt.*80. & *lib.*3.*Hiſt.*24.

A cibo ad potum accedo, quæróque: *Vtrùm Vinum coctionem ventriculi impediat?* Pro parte negatiua ſunt rationes validæ, quia vinum calidum cùm ſit, coctionem promouet, robur addit ventriculo,flatus diſcutit, mirificè colligit vires,corpus refocillat,ſanis,valetudinariis, conualeſcentibus remedio eſt, facilè coquitur, citò diſtribuitur,prompte partibus nutriendis aſſimilatur,cùm minimam,vt in ſanguinem mutetur,deſideret alterationem, 3. *de temper.* 2. & 2. *Aphor.* 28. Calido

innato

innato eſt amicum,cùm temperatum ſit,& ſubſtantiam habeat ſanguini,& carnibus ſimilem. Quare Ishac *l.3. diatar.* ſic ait : *Vinum bonum dat nutrimentum corpori, ſanitatem reddit, & cuſtodit. Calor eius eſt ſimilis naturali calori, citóque conuertitur in naturalem, & mundiſſimum ſanguinem: digeſtionem confortat ſtomachi. Eſt conueniens omnibus ætatibus, & omnibus regionibus.* Accepit à Paulo *lib.1. cap. 95. Cæterùm vinum calorem genuinum refocillat, vnde concoctio melior, & ſanguis probus euadit: cibum per omnia corporis membra, vt quod facilè penetret, deducit. Quamobrem ex morbo emaciatos reficit, corpúſque ipſorum auget* : & maximè ſi ſit ſenile,quibus exhibere, moderatum tamen, vt feliciùs roborato ventriculo concoquant, & reiuueneſcant, conſulit Plato *lib. 2. de legib.*& firmauit Aëtius *tetrab.1. ſerm.4. cap. 30.* Quare vinum modo aſſumptum, ventriculum firmat, ac coctionem iuuat.

Si verò Hippocrates *lib.2. acut.*34.& Galenus *eodem lib. com.* 28. vinum infirmare ventriculum aſſeuerant, de diluto ſunt intelligendi. Sic enim habet Hip. *Dilutum enim cum infirmitate humentem reddit ventrem ſuperiorem, flatuosúmque inferiorem.* Galenus ſic ait : *Dilutum verò ventris tonum, ſeu robur exoluit*: præſertim ſi ſit præter conſuetudinem aſſumptum. Dic ſecundò. Vinum aquoſum debilitat ventriculum, flatus parit, impedit coctionem,quia calorem natiuum remittit,& eneruat, præſertim ſi ſumentis ventriculus frigidus ſit, languidus, imbellis.

Verùm rogabis : *Vtrùm mutatio repentina in cibis, vel potu, coctionem perturbet?* Quanta ſit potentia conſuetudinis, *lib. de conſuet.* ferè per totum, *in Aph. lib. acut. meth.*& alibi docuere Hippocrates, & Galenus. Hic ergo *4.de ſanit. tuend.cap.4.* affirmat, mutationem à cibo ad potum, à vino antiquo ad nouum, à tenui ad craſſum, à vino ad aquam, humorum gignere acrimoniam : Eſto enim ad frigidiora mutatio fiat, fit tamen ad ea qnæ ſunt deterioris ſucci : quare per ebullitionem alimenta corrumpuntur, & in prauiſſimos cibos degenerant, qui coctionem valde interturbant; quod ita eſſe variis exemplis, *lib. 2. acut.* 34. Hippocrates probat.

Vtrùm magis lædat ventriculum mutatio in potu, quàm in cibo? Et videtur ciborum mutatio deterior, quoniam hi inter ſe multò magis differunt,quàm aquæ,aut vina. Præterea cibi magis permanent in corpore, magis per moram alterant, vina magis diffluunt. Contrà facit auctoritas Ariſtotelis,1. *probl.*14. vbi quærens, propter quid aquæ mutatio ſit magis morboſa,quàm ciborum: inquit, hoc ideò eſſe, quia multò plures aqua vtuntur ad bibendum,condiendum, & coquendum. Probatur ratione hæc ſententia. Nam inſueta ex eo ſolùm lædunt,quia per inſolitam alterationem,naturam ad contrarium mutant; potus verò ob ſui tenuitatem ſtatim totam ventriculi penetrat ſubſtãtiam:quare priuſquàm ab ipſa mutetur,hanc multùm alterat priùs,& offendit. Dic. Vtraque mutatio peſſima eſt. Cibus diutius durat in ventriculo, & per moram magis agit,& alterat.Potus efficaciùs immutat,quia cùm ſtatim excernatur per vrinam, partes per quas pertranſit, vehementer immutat.

Vtrùm plus ventriculo obſit mutatio vini nigri ad album, quàm albi ad nigrum? Hippocrates 2. *acut.*34. vtramque mutationem condemnat. Obſtat Auerrhoës 5. *collect.* c.40.dicens : *nigredinem eſſe colorem, qui eſt obiectum viſus, non tactus; quare huic nocebit, non illi.* Dic. Color in ſe nullo pacto mouere poteſt ſenſum tactus,ſed viſus:ſed quia color niger ferè adhæret materiæ craſſæ terreſtri, ideò mutatio à vino albo ad nigrum nocentior eſt, & coquenti ventriculo maius negotium faceſſit:Craſſum enim eſt,grauat ventriculum,& cum ferè dulce ſit, viſcerum excitat tumefactionem,ex Gal.3. *acut.*11. iecur enim rebus dulcibus intumeſcit, 13. *meth. cap.*14. Al-A bum autem aquoſum eſt, & aquæ tum ſubſtantia, tum colore ſimile,quippe eſt album,perſpicuum,tenue,facilè alteratur,ſecedit citò per vrinam,3.*acut.*2.

Inter res non naturales,tertium locum habent ſomnus, & vigilia. Circa illum quærendum : *Vtrùm diurnus debilis coctionis cauſa ſit?* Hippocr. *lib.2.prognoſt. text.*11. Somnum diurnum reprobat,tanquam contrarium coctioni,nocturnum approbat, vt naturæ humanæ vtiliſſimum.Somnus enim coctiones promouet,calorem innatum robuſtiorem efficit, & alias præſtat vtilitates, quas ex Galeni, priſcorúmque mente retulimus,*lib.1. Hiſt.P P. Medic.in com.Hiſt.*14.& *lib.6.Hiſt.*2.Diurnum pernicioſum eſſe ſic confirmo. Eo tempore dormiendum eſt, quo ſomnus animali maximè conducit. Sed B tempore nocturno maximè eſt vtilis. Maior cum conſequentia eſt optima:nocturnum enim ſomnum commendant multa, tenebræ, frigus, & copioſum alimentum:Nam vltra quod nox tum ſua humiditate, tum ſilentio ſomnum allicit, teſte Paulo *lib.1.cap.*97. noctis tenebræ ad eum prouocandum faciunt plurimùm, eas enim fugit ſpiritus tanquam ſibi oppoſitas; lucem, vt amicam,& familiaré,ob ſympathiam ſemper exoptans, ex Auic. *lib. de medicin. cordial. cap.* 2. ob quam fugam ſomnus cõciliatur, ſicut ex acceſſu ad exteriora vigilia. Frigus autem exhalationem in cerebro congelat, ſpirituúmque meatus denſans,commeatũ prohibet. Et cùm ex diurno exercitio corpus diſſipetur,hâc inanitionem fames ſequitur,& appetentia,pro qua ſedanda neceſſa-C riò copioſum ingeritur alimentum;quo oblato, natura coctionis gratia,calorem,& ſpiritus retrahit ad viſcera; ex qua retractione, ex alimento vapores ad caput eleuantur, qui ſomnum apprimè conciliant.

Quapropter ſomnus non niſi nocturno tempore, diſſoluto calore, ob animi, corporiſque præcedentes diurnas actiones capeſſendus, qui, ſi rectè eo vtamur, cibum elaborat,humores concoquit,dolorem lenit,laſſitudinem ſolatur,interna laxat,animi ægritudines obliterat, abſolutam coctionem molitur. Huic proximus eſt matutinus, qui fit prima luce vſque ad partem diei tertiam.Celſus *lib.2.cap.4.* interpretatur, quartam diei horam, quod idem eſt, nam hæc in decimam noſtro more incidit, quia, vt *lib.1. cap.2.* prædixit Celſus : *Si* D *per noctem non eſt alimentum integrè confectum, tantum abeſt, vt matutinus lædat ſomnus, vt ſiquid aliud ſummopere conducat.*

Diurnum ergo ſomnum obeſſe, præſertim ſi paulò longior ſit,patet apertè:Nam vltra quod,eſt contra naturam,& conſuetudinem,prolixus eſſe non poteſt,proindéque ad exactam alimenti coctionem inſufficiens. Rurſus profundus,placidúſque non eſt,tum propter lucem, ſpiritus & calorem ad extra trahentem, aëriſque ambientis calorem, tum maximè ob crebras excitantium voces.Quare ſi diuturnus eſſe non poteſt ob cauſas dictas, erit neceſſariò minor moderato, qui mouet flatus, eos non abſumit, cruditates parit; hinc caput grauatur, fluxiones mouentur, perturbatur concoctio, E ſtupidi ſenſus redduntur.

Denique ex ſomno diurno,membrorum laxitas ſubſequitur,& mollities:cùm enim cerebri, neruorúmque meatus magis dehiſcant diu, quàm noctu, fit vt per ſomnum exhalatio illa calens aſcendens magis perforet meatus illos, & neruoſum genus cum ſuo principio emolliat; cui incommodo multo minùs obnoxia eſt nox,refrigerato, denſatóque cum ipſis neruis cerebro. Sicut enim corrigiam ſi aqua frigida permiſceas, non emollies, ſed calida,& quemadmodum aquæ potu, licèt humidiore ebrietas non inducitur, ſed vini, quia calida humiditas penetrat,non frigida;ſic corporis exhalationes, dormientis cerebrum, & neruos per diem calentes percutiunt,non ita per noctem refrigeratos.

Vtrùm Veſpertinus, Meridianúſque ſomnus coctionem ventriculi interturbent? Reſpõde affirmatiuè: Veſpertinus enim

enim ob cauſas multas reprobus eſt , quia eo tempore Sol à nobis recedit,cuius calore,& vicinia calor noſter naturalis recreatur maximè. Hæc eſt ratio,ob quam vtplurimùm ægrotantes ad veſpertinum tempus peiùs habeant,ob Solis receſſum ,accedente etiam temporis malitia ex mutatione lucis ad tenebras;ſicut leuiùs matutino tempore, exoriente iam Sole , nobiſque appropinquante. Cùm igitur noxius ſit omnis ſomnus diurnus,ea hora erit deterrimus, quoniã noxia omnia plus lædunt,calore innato debili exiſtente.Præterea ſomnus ille noxius eo tempore perdurabit, ob frigiditatem increſcentem , quæ eſt in cauſa , vt non excitetur dormiens,atque adeò duret offendens ille ſomnus.

Medium locum obtinet inter veſpertinum , & matutinum , meridianus, cui ſi quis indulgere debet, has conditiones obſeruet eſt neceſſe. Dormiat parum , ſedens potiùs , quàm decumbens, nudatis pedibus. Parum, vt ſolùm calor colligatur , & vires ex negotiis,& vigiliis diſſolutæ recreentur ; quem ſomnum *lib.* 2. *de diet.*debilibus concedit Hipp. & Celſus *lib.*1.*cap.*2. ſtudioſis ob lucubrationes nocturnas,& Galen.*lib.*8.*meth.* *c.*2. in patiente febrem diariam , ita aſſuefacto non denegat.Si enim liberè , & prolixè captetur ſomnus poſt meridiem,coctionem inchoans,& non abſoluens, plura parit incommoda. Sedere autem potiùs iuuat,quàm decumbere , quia ſedens faciliùs expergeſit , & minùs grauatur caput. Pedes autem nudi commendantur , vt perſpiratio illa conſcendentem exhalationum copiam poſſit retrahere, Hic ergo quamuis ſeruatis prædictis conditionibus minùs lædat,ab eo tamen quantum fieri poteſt abſtinendum : quo tempore lentis deambulationibus , & animi laxamentis indulgendum, niſi laſſitudinis ſenſus adſit, aut præcedente nocte ſomnus interruptus ſit,aut nihil,vel parum dormierit homo.

Somno contraria eſt vigilia : *Virùm hæc quum immodica eſt,ventriculum debilitet* ? inquires. Etſi enim moderatæ vigiliæ commoda ſint multa,cùm excrementa reſoluat , & ſanguinem per totum corpus pro partium nutritione diſtribuat:tamen quum immoderata eſt,ſpiritus abſumit,calorem innatum comminuit, humidum extinguit, & diſſipatis viribus morbos frigidos progignit , qui ex viſcerum debilitate emanare ſolent ; ſed præcipuè debilitat ventriculum , quo imbelli reddito infauſta ſequitur concoctio. Id peculiari elogio cecinit Hip.2. *acut. vlt.* ſic dicens : *Fortis vigilia, potus , ciboſque tum crudos , tum incoctos reddit , corpus diſſoluit , excoctionemque, & capitis grauitatem parit.*Cùm enim in immodicis vigiliis calor vitalis,& ſpiritus ad partes externas, & cerebrum diffundantur,horum ſit in ventriculo inopia,iccircò exhalante vigilia per halitum,nec coquente quæ in imo ſunt , flacceſcit concoctrix , & cæteræ illi famulantes virtutes in opere languent.

De motu , & quiete , illud inquirendum eſt : *Virùm motus poſt prandium , coctioni ventriculi vtilis ſit* ? Approbat Hippocrates 2. *acut.* 23. *Quòd ſi dormire non queant, plures lentè deambulando abſoluant circuitus.* Subſcribit Galenus 3. *de ſanit. vlt.* §. *In propoſita verò natura , quum vel valida laſſitudo , vel immodica ſiccitas corpus afficit, prandium minus eſto ; tum ab eo ad cœnam longius interponatur tempus , plurimùm quieſcat, exiguum tamen quippiam inambulet,quo cibus per erectam agitationem concluſus ſubſideat.*

Contrà facit eximius contextus Galeni,*lib.de ſuccor. bonit. & vitio , cap*,3. *in fin.* dum ſic ait : *Quemadmodum enim omnium maximè commendatur ad ſanitatem , exercitatio ante cibos , ſic à cibis motus vnuſquiſque vel imprimis damnatur , eò quòd à ventre alimentum ante coctionem diſtribuatur , crudorùmque ita humorum vis colligatur in venis ; vnde morborùm genus omne progigni ſoleat , niſi priùs aut laboribus pluribus diſſipentur ipſi , aut concoquantur, inque ſanguinem vertantur à iecoris , venarùmque facultate.* Firmat Auicenna *lib. de remouendis nocumentis , quæ* A *acciduntį in regimine ſanitatis , tract.*4. *cap.*15. Concilia facilè hos auctores.Quia fortis motus poſt cibum,noxius eſt ob cauſam dictam,de quo 3.*de ſanit.* intelligendus Galenus,leuem enim & paruum laudat *lib.* 2. *acut.* Hoc docuit Auic.3.1. *doct.*2. *cap.* 7. *poſt princip.* §. *Amplius paruus motus poſt cibum,facit ipſum ad fundum ſtomachi deſcendere.* Acuit deinde calorem , & viuaciorem reddit vt coctioni ſufficere poſſit.

Virùm verò mutatio inſueta à motu ad quietem plus coctionem vitiet , quàm à quiete ad motum ? altioris eſt diſputationis. Mutationem omnem ad inſueta , præſertim repentinam , corpori vniuerſo, ventriculo,cæteriſque partibus ſummam afferre imbecillitatem , teſtatur Hippocrates *lib.*2. *acut.text.*50. quia ab extremo ad extremum fit tranſitus,quod vetuit Hipp.2.*Aph.*51.In his igitur permutationibus , quod affatim quidem , atque repentè fit,periculoſum eſt valde;quod verò paulatim, tutum : natura enim has ſubitas inæqualitates citra virium diſpendium non tolerat , quia in his repentinis motibus , variè & diuerſimodè ſpiritus quorum copia præſente,facultates rectiſſimè valent, alterantur, & reſoluuntur. Aſſeuerat ergo *in cit. ſent.* quòd ſit malum, hominem, qui per quatuor quieuit dies, ſubitò moueri , & vice verſa.

Maius ergo ſequi malum à quiete ad motum, quàm à motu ad quietem , *citato acut. loc.text.*53. ſignificauit Hippocrates , dum ſcribit: *Multiplex itaque in ventre eſt læſio : Nam ſi reliquum corpus diutius otiatum ſubitò ad laborem vehementem ſeſe verterit , multò magis læditur, quàm ſi ex multa defatigatione ſubitò ad otium , ignauiámque deſciuerit. Oportet autem & illis ventrem à ciborum multitudine ceſſare : alioqui læſio in corpore fiet , & totius corporis grauitas.* Vis audire ſententiæ cauſam huius explicitam ? Dic,quòd vbi fit mutatio à motu ad quietem , fit mutatio ad remedium, cùm contraria contrariorum ſint auxilia;contrà accidit à quiete ad motum: quare ſi ab otio ad negotium te transferas , maius ſenties incommodum , hæc enim mutatio ob dictam rationem, damnum, & offenſionem corpori affert ; difficulter enim coctio ventriculi perficietur diſtracto exercitij vi ad externas partes calore:hinc tarda concoctio, digeſtionis inopia,ventris ſegnities,omnium confuſio, impuritas vaſorum certò emanant.

Verùm Hippocratis contextus,quoad vtramque partem patitur obiectiones multas : & contra primam. Quies, & motus modum ſi exceſſerint, lædunt,& ſunt res præternaturales.Ergo mutatio ab immoderato motu ad quietem , & è contra,non ſolùm non lædet, imò iuuabit.Antecedens eſt Hip.2.*Aph.*3. & Gal. *ibidem*, & colligitur ex ipſo,1.*de ſympt.cauſ.*6. & Auic.2.1. *doct.*3. *c.*23. quo loco ſanitatẽ,& voluptatẽ conſiſtere in reditu à præternaturali ad id quod naturale eſt, aſſeuerauit.

Deinde.Idem Hippocrates 2.*Aph.*48.pro dolore curando ex nimio labore contracto quietem commendat. *In omni corporis motu , vbi laborare cœperit, quies ſtatim laſſitudinem aufert.* Ergo inter hæc duo , mutatio vnius in alterum non eſt nociua , imò vtilis. Præterea nimius motus cum ſuo affectu, & nimia quies,res ſunt præternaturales. Atqui hæc omnia indicant remotionem ſui per adæquatum contrarium. Ergo nimiæ quieti,nimium applicare motum,non erit abs re.

Aduerte , Hippocratem pronunciaſſe 2. *Aph.* 53. & cum eo Gal.6.*epid.ſect.*3. *com.*27. & alibi ſæpe,quamlibet ſubitam , & magnam mutationem vehementer lædere naturam. At hoc intelligendum eſſe de ſtatu naturali ; Nam in præternaturali , quandoque ob maius periculum euitandum,ſubitò & repentè,vel etiam cum ipſius naturæ incommodo Medicus mouet, & euacuat. Vel dic,corpus ſupra modum calidum ſubitò , & valde refrigerante lædi neceſſariò , ex parte ſpirituum ; cùm enim tenuiſſimi ſint , citiſſimè vltra naturam refrigerantur, calefiunt, reſoluuntur,& attenuantur.

Inſuper

Inſuper hæc ratio contemnenda non eſt, videlicet ſubitam contrarij applicationem ex eo lædere, quia naturam perturbat, quæ cùm in reducendo ſit agens potiſſimum, id per paulatinam applicationem promptiùs præſtabit. Dic tertiò, principium Hippocraticum præcipuè verificari, quando ſubita mutatio eſt corruptio eius, quod etſi malum ſit in ſe, naturæ tamen per conſuetudinem, vt naturale ineſt.

Ex dictis, ad primum, & tertium argumentum ſolutio patet. Ad ſecundum dic. Hippocratem *in illo aphoriſmo* non loqui de nimio motu per aliquot dies celebrato, ſed de eo qui exercitij terminum circumſcribit, in quo etiam potiſſimùm quieſcere paulatim confert: nam ſubita quies nocet. Patet in equis, hi enim poſt longos curſus ſi quieſcant, defatigantur ampliùs: præ calore enim, adaperti pori à circumſtante aëre promptè implentur, refugientéque ad interiora calore, viuerſa corporis moles impensè laſſatur.

Maior verò pro ſecundi dubij explicatione eſt difficultas: plura enim ſunt, quæ videntur probare magis nocere mutationem à motu in quietem, quàm è contra: & primò ſic. Quies minùs prodeſt ad ſanitatem; motus magis vtilis eſt. Ergo mutatio ad motum, erit melior mutatione ad quietem. Oſtenditur antecedens, quia per motum, calidum innatum roboratur, quo vegetiore facto reſoluuntur excrementa; quies verò infrigidat, & in corpore torporem inducit, ex Celſo *lib.* 1. *cap.* 1. §. *Siquidem ignauia corpus hebetat, labor firmat: illa maturam ſenectutem; hic longam adoleſcentiam reddit.*

Secundò. Illa quæ homo naturaliter appetit, & in quæ magis fertur, magis videntur prodeſſe, quàm ea in quæ non inclinat. Sed inſito appetitu magis appetimus motum, quàm quietem. Ergo ad ipſum ex quiete mutatio minùs nocebit. Tertiò. Motus, & quies, ſiue comparentur dum ambo lædunt, ſiue dum iuuant, ſemper motus magis iuuat, & minùs nocet. Ergo, &c. Motus enim dum lædit, corpus, & humores inflammat, quies verò mortificat. Sed minùs mala eſt inflammatio, quàm extinctio, Ergo.

Porrò Hippocraticæ doctrinæ veritatem firmat ratio valida: quia motus corpus fatigat, exiccat, & reſoluit valde, quæ omnia præſens quies ſanat: Subitus verò motus mala quietis non ſanat: Cùm enim ex hac, copia crudorum ſuccorum accreſcat vehementer, accedente motu, ij ad vaſa intempeſtiuè confluent, morbóſque parient periculoſos & graues. Ad hæc. Motus cùm vniuerſaliter magis proſit quiete, error qui in ipſo committitur, maior erit. Obiectis ſic reſponde. Ad primum dic, motum illum ſolùm prodeſſe qui paulatim fit, & tempeſtiuè adhibetur: argumentum verò non conuincit, niſi de hoc loquatur motu, de quo non eſt Hippocr. explicandus. Similiter dic ad ſecundum, & tertium, ſiquidem ſolummodò vim habét, quatenus motum magis iuuare quiete, apud omnes in confeſſo eſt. Ergo, vt ſemel concludam, magis coctionem ventriculi proſternit mutatio à quiete ad motum, quam è contra, vt diſertiſſimè *cit. loc.* prædixit Hippocrates.

De iis quæ retinentur & excernuntur, faciamus verba, & primò: *Vtrùm excrementa fæcalia retenta coctionem ventriculi perturbent?* Concedit Auic. 13. 3. *tract.* 2. *cap.* 36. *de rebus quarum vſu nocetur ſtomacho: Et ſcias quòd prohibitio fæcis, & ventoſitatis eſt maximi nocumenti; quandoque enim aſcendit propter illud fæx ex reuolutione ad reuolutionem ad ſuperiora, donec redit ad ſtomachum, & impedit nocumento maximo.* Quot enim horrenda mala afferat ventris ſuppreſſio, referunt ex profeſſo Paulus *lib.* 1. *cap.* 44. Celſus *lib.* 1. *cap.* 8.

Cùm enim aluinum excrementum graueolentiæ ſit particeps, ex Hipp. 2, *progn.* 17. imò ſi experimento, & Aphrodiſæo fidem adhibemus, *lib.* 1. *probl.* 29. humanum omnium animantium maximè fœteat, quòd homo vario, humidóque cibo magis cæteris vtatur, atque plusquam ſit ſatis, importunè, priuſquàm indigeat, gulæ indulgeat, minúſque ſe exerceat, fit vt retentum, & prohibitum difflari, putreſcat inſigniter, & vapores ex ſe eructet tetros, qui ventriculum multipliciter proſternunt, atque fatigant.

Vtrùm omnis intemperies concoctionis actum deiiciat? etiam dubitabis. Prætermiſſis tamen tumoribus, vlceribus, & prauis ventris conformationibus, coctionum vitiis, cruditatibus, de intemperantiis ventriculi, quæ cum humore, aut ſine ipſo oriuntur, & ab illis emanant, modò agendum. Intemperantia quæ imbecillitatem parit, multiplex eſt. Calida acuit calorem, & ad excandeſcentiam perducit, quo adaucto & exuperante, coctio vitiatur, cùm non quiuis calor ſit coctionis inſtrumentum, ſed ille qui proportionatus eſt, & commenſuratus; at ab vſtiuo & igneo calore putreſcit alimentum, & corrumpitur. Similem ſiccitatis adauctæ lapſus ſecum affert, alimenta enim fuliginem redolent, & in nidorem vertuntur. Frigida intemperantia facultates eneruat, ſpiritus minuit, calorem innatum debilitat. Humida naturalem ignem obtundit, ſuffocat, & tandem minuit. Quòd ſi vtraque cum materia premat exuperante, debilitas fit inemendabilis, habitualis, & fixa.

Signa.

Galenus *lib.* 1. *de loc. affect. cap.* 3. omiſſis logicis diſceptationibus, docet agnoſcere affectiones à ſummo cruditatis genere exorſus: in quo negotio explicando diuagatur latè, nec abs re: ſiquidem cùm exempla ſint veluti quædam exercitia, non parum vtilitatis afferunt ad vniuerſalia præcepta explicanda; ideóque ipſe *lib.* 2. *de loc. cap. vlt.* exercitia excitare ad illuſtrandam, confirmandámque doctrinam à ſe traditam aſſeuerat.

Cùm verò cruditates noctu ſint frequentiores, Galeni quidem tempore ob copiaſas, opiparáſque cœnas; noſtro autem, quoniam non ſola noctu cœna concoquitur, ſed plurima pars ex prandio alimenti relinquitur, non immeritò de cruditatis ſpeciebus acturus, ab eo exorditur, qui manè exurgens ructum emittit nidoroſum, à quo cruditas ſignificatur. Quoniam verò prima cruditatis diuiſio eſt, qua diuiditur in eam quæ ex alimento pendet, vel ex ventriculi vitio, non abs re interponitur à Galeno breuis quædam; ſed docta de cœna interrogatio.

Si itaque ille, qui ructum emiſit nidoroſum, hoc eſt, referentem aduſtum odorem, cuius nomen ab ignis nitore deducitur, quia à caloris exceſſu ortum habet, & vtplurimùm in calidis, bilioſíſque naturis repetitur, ex Galeno 8. *meth. cap.* 1. fateatur nidoroſa ſe comediſſe alimenta, qualia ſunt frixa omnia, nemo proculdubio inficiabitur cruda, & incocta illa euaſiſſe, ventriculo nihil perpeſſo.

Nidoroſa autem, & difficilia concoctu alimenta, ſignificat Galenus eſſe frixa omnia, quæ ex frumento conſtant, & maximè, ſi mel recipiant, vt ſunt antiquorum Itria, quæ quædam placentulæ erant ex ſeſamo, & melle cõſtantes, & oleo affuſo frixæ. De Itriis meminit Galenus 1. *alim.* 11. & Athenæus *lib.* 4. *cap.* 29. Eorum ſimilitudinem referunt, quæ noſtro tempore pretioſiora, ac delicatiora parantur, & ex frumentacea maſſa, butyro, ſaccharo, amygdalis permiſcentur, quæ poſtea butyro friguntur, & ſaccharo tandem, cinnamomóque irrorantur, licèt ſimiliter nidoroſa etiam ſint, obſtruant, difficilè coquantur, & permeent, præſertim quæ ſine melle parantur, 13. *meth. cap.* 13.

Inter nidoroſa, & difficilis coctionis recenſet frixa omnia, quæ quidem teſtante Gal. *lib. de ſuccor. bonit. & vit. cap.* 7. adeò obnoxia ſunt corruptioni ventriculi, vt ad ſimilem corruptionem, & cruditatem reliqua per-

mixta

mixta alimenta trahant. Denique & raphanos difficilis coctionis eſſe ait, & putidos, fœtidóſque generare ructus 1. *de loc.* 3. & 2. *alim.* 7. vbi contra vulgi opinionem idiotas carpit, qui poſt cœnam iuuandæ coctionis cauſa radiculas edunt, ex eo fortè quòd apud Dioſcoridem *lib.* 2. *cap.* 103. legitur, digeſtionem iuuare, per quam quidem non concoctio, ſed diſtributio intelligenda eſt, ex Gal. *lib. de fin. med.* magis enim obeſt, quàm prodeſt coctioni raphanus, malus eſt ſtomacho, ructus mouet, etſi acrimonia corticis, & foliorum, diſtributionem iuuet, ex *cit. auctoribus*, & Auic. *lib.* 2. *cap. de raphano.*

Sed inquires: *Vtrùm ſemper cruditas acida à frigiditate oriatur?* Cruditatem aliquando fieri propter caloris defectum, interdum ob eius exceſſum, certum eſt; perpetuum tamen oriri ob inopiam caloris innati, qui cùm in coctione non operetur, quatenus calor eſt, ſed vt eſt accommodum inſtrumentum formæ agentis, ab vtroque exceſſu, tum caloris, tum frigoris valde læditur, & diminuitur, quare vtroque modo ſequitur ciborum cruditas. Diſtinguitur tamen, quia in cruditate facta ab exceſſu caloris, ructus excitantur acidi, ſiue nidoroſi, ab ea verò quæ fit ob imminutum calorem, acidi mouentur ructus. Vnde fit, vt hæc cruditas quæ cibos in acidum vertit, in naturis bilioſis non reperiatur; illa verò maximè, vt conſtat ex Auic. 4. 1. *tract.* 1. *cap.* 34. & Galeno 8. *meth. cap.* 5.

Quapropter vertitur in dubium: *Vtrùm ſemper cauſa acidi ructus, ſit frigiditas?* Galenus apertè confirmat 1. *de loc. cap.* 4. & 2. *de temper. cap.* 5. & 3. *de cauſ. ſympt. cap.* 1. & 8. *meth. cit.* Ob eam cauſam dicebat Hippocrates 6. *Aph.* 33. eos qui acidum eructant, morbo laterali non corripi: Nam aciditas teſte Gal. 4. *ſimpl.* 15. oriri potiſſimùm videtur, dum à calido quidem mutatur, vt tamen non ſuperet id; quod ex acidis ructibus vel maximè coniicias: Nam hi haudquaquam, vbi nulla prorſum facta eſt mutatio in ventre ciborum, excitantur, quemadmodum nec vbi optimè concocti, ſed tantùm vbi ſemicocti fuerint. Vocat autem ſemicoctos ipſe, qui à ventriculi calore alterationem perpeſſi, non etiam perfectè ab eo ſuperati fuerint.

Trallianus aliter opinatur, *lib.* 7. *cap.* 14. & *lib.* 12. *cap.* 1. quem etiam Auerrhoës citat *lib.* 3. *collig. cap.* 26. oſtendens acorem non modo à frigiditate, ſed etiam à calore proficiſci. Primò, quia conſtat experimento quoſdam habentes ventriculum valde calidum, vertere cibos etiam calidos, vtpote vinum in acorem. Secundò, id concludit à iuuantibus, & nocentibus, plures enim habentes ructum acidum, refrigerantibus ſanati ſunt, qui antea à calefacientibus lædebantur. Tertiò. Lac, ptiſſanæ ſuccus, & quæcunque eius ſunt generis tempore æſtiuo citiùs aceſcunt, quàm hyeme; poſtulántque ædes frigidas, vt in his repoſita pluſculo perdurent tempore. Vltimo. Auicenna 4. 1. *tract.* 2. *cap.* 41. aſſerit in puero cauſone correpto, lac aſſumptum præ calore verti in acorem. Hoc modo vinum calore aceſcit, non frigore: & 13. 3. *tract.* 1. *cap.* 17. *ante fin.* inquit eructationem aliquando aceſcere à caliditate, quum inuenit materiam dulcem, & facit illam ebullire, & in tali adeſſe ſigna caliditatis, & inflammationis, & ſitim, & iuuari ab iis quæ infrigidant.

Solue primò. Acor non fit ob omnimodam frigiditatem, hæc enim integram coctionis ablationem efficit, ſed fit ob debilem calorem, qui coctionem incipit, ſed non perficit, quod 4. *ſimpl. cit.* docuit Gal. Idem conſtat ex Auicenna 13. 3. *cit. ad med.* & ob eam cauſam Hippocrates 6. *Aph.* 1. ructum acidum poſt lõgas inteſtinorum læuitates euenientem vt vtilem laudat. Quo loco, ſubdit Galenus: *Simile quid acidis ſaporibus vſu euenire, quod borealibus ventis accidit, vt tenuis ſcilicet eſſentiæ ſint, ſimúlque frigidi.* Ex quibus colligit, eos ſine calore non naſci, ſicut nec ipſum boream. Ab hoc calore quidem ebullitionem efficiente, nondum tamen alterationem perficiente, in lacte, vino, & ſuccis omnibus qui aceſcũt, partes igneæ, & aëreæ, quæ priùs inerant, diſſipantur & reſoluuntur promptè, vtpote ad digeſtionem, & reſolutionem habiles; terreſtriores verò, atque aquoſæ, cùm diſcuti præ craſſitie nequeant, funduntur, atque attenuantur ſatis; vnde ſapor oritur acidus, repreſſo vtique calore, & interna frigiditate ſimul cum eſſentiæ tenuitate vincente.

Solue Secundò. Licèt Galenus 1. *de loc. cap.* 4. aſſerat, ſi in ventriculo cibi non ſuapte natura ſaporem acidũ referant, neceſſariò cauſam efficientem huius ſaporis, frigiditatem eſſe, id eſt, (vt ipſe interpretatur) intemperiam aliquam frigidam ventriculi, vel aliquem humorem vitioſum frigidum infeſtantem ventriculum: hoc tamen non tanquam perpetuum, ſed ſolùm tanquam frequentiſſimè contingens, intelligendum eſt, quia 8. *meth. cap.* 5. *ad finem*, fatetur corruptionem acidam in naturis calidis euenire, ſed admodum raró.

Solue tertiò. Acor non ſemper à frigiditate ventriculi exoritur, ſed aliquando fit ob humores frigidos in ventriculo impactos, quod conſtat ex 2. *de temper.* & 1. *de loc. cit.* & 2. *acut.* 22. Quare fit vt etſi ventriculus calidus ſit, ſi tamen copia frigidorum accreſcat humorum, ciborum aciditas ſequatur, & hoc modo vinum, lac, ptiſſana in habentibus ventriculum calidum ſæpe aceſcunt.

Concedendum præterea eſt, in ventriculo calido non habente humores frigidos, has ſubſtantias interdum aceſcere, ſicut quando Soli æſtiuo exponuntur; vtrobique enim eadem ratio eſt; quia ſcilicet calor innatus humorum, cùm exiguus ſit, à calore Solis vel ventriculi ebullit, & diſſipatur, ideò ea frigida redduntur, atque ita aceſcunt. Quare huius acoris cauſa immediata, frigiditas eſt, licèt mediata cauſa fuerit excedens calor: ad diſſipationem enim caloris innati prædictarum rerum frigiditas ſequitur.

Concludo itaque, ſaporem acidum à frigore interno rei aceſcentis oriri ſemper, etſi ab externa cauſa, calida, aut frigida in eam deducatur diſpoſitionem: à frigida verò per ſe, à calida verò per accidẽs; omne enim quod aceſcit, frigidum eſt. Redditur autem huiuſmodi à cauſis refrigerantibus, vt in ventre cibus. A calefacientibus verò, quoniam hæc quoque ex accidenti aliquando refrigerant, calorem nimirum natiuum extrà educendo: maior enim calor, calorem minorem educit, ac foràs euocat; quo educto ſubiectum refrigeratur, proprio calore deſtitutum: ac proinde vina languida calore aceſcunt, quod vehementibus non accidit: Nam hæc cùm fortiora ſint, magnos tum motus, tum calorem citra corruptionem tolerare poſſunt; ſimili quopiam illis eueniente, quod corporibus humanis. Quoniam, vt ex his quæ robuſta ſunt, à Sole, & validis exercitiis robuſtiora redduntur; à quibus proſternuntur; digeruntur, perfrigerantúrque, quæ non ſunt huiuſmodi: ſic vina natura calida, motus velut ventilans, Sol excalfaciẽs, flammæque iuxtà ardentes celeriùs concoquunt, cuius vtilitatis gratia nonnulli illa in Solem efferunt & igne excalfaciunt, vt quædam ſanè inſuauia fiant, fumi contrahentia qualitatem. In Aſia namque, referente Galenó 4. *ſimp.* 14. in tegulis ædium æſtate omne prope in lagenas transfuſum imponebant; poſtea in edita cubicula, ſub quibus infernè multa flamma lucebat, tranſportabant, in ſumma autem ad meridiem, Solémque cellas obuertebant, in quibus & citiùs matureſcebant, & potui idonea reddebantur.

Quæres: *Vtrùm ructus acidus frequentiùs poſt prandium, vel poſt cœnam ſuperueniat?* Reſpondet Hippoc. *lib.* 2. *acut. text.* 22. in hunc modum: *Quòd ſi ſuper cœnauerint, acidum ructant.* Quod oraculum videtur difficile: Nam ſi ructus acidus ex frigore ortũ habet, & maior eſt cali-

ditas in ventriculo poſt cœnam,cur poſt hanc ſuperueniet? Deinde ructus acidus imperfectam arguit coctionem. Sed nocturno tempore natura concoquens eſt fortior, & coctiones fiunt perfectiores, quàm diuturno.Ergo ructus poſt prandium magis eueniet.

Dic. Natura ſtatim poſt prandium alimenti coctionem non aggreditur, quia eo tempore ferè abſtinet à coctione;poſt cœnam verò cruditas ſequitur,acida quidem vtplurimùm,quandoque nidoroſa, quia ventriculus ex ſe, vel ex cibis ſupra modum calet. Si verò expultricis fortitudo,vel retentricis debilitas dominetur, acidi non ſequuntur ructus, ſed humidiſſimæ deiectiones;quia vt coctio incraſſat, ſic cruditas humectat, & cum his agi meliùs ex parte naturæ exiſtimandum eſt, deterius eſt enim vitiata retineri, quàm mox expelli. Secundum autem argumentum rectè concluderet, æqualem ſcilicet alimenti portionem meliùs concoqui poſt cœnam,quàm poſt prandium, ſi ex hoc,reſiduum alimentum incoctum non ſupereſſet, ad cuius molem adauctam concoquendam, natiuus calor eſt impotens, & imbellis.

Vtrùm Galenus ſigna cruditatis nidoroſæ, & acidæ rectè diſtinxerit? explicandum: Nam ſi æger ructans nidoroſum, referat nihil ſe comediſſe, conſtabit planè, non alimenti, ſed ventriculi vitio cruditatem contingere,& à calore ortum habere, forma ſiquidem cruditatis nidoroſæ, calidam, quemadmodum acida, frigidam ventriculi affectionem demonſtrat,ex Gal. *loc. ſuprà citatis*, quod perpetuum ſit, an frequens, *ſupra* determinauimus.

Verùm licèt ita ſit, non comparatur ex eo integra, exactáque notitia eorum, quæ dignoſci oportet, videlicet num intemperies aliqua calida, vel frigida, vel vitioſus humor ventriculi corpus infeſtet, qui cruditatis ſit cauſa. Id verò explorare docet Galenus 1. *de loc.*3.exhibitione alimenti difficulter ſuſcipientis ſuſpectum humorem, vt v. g. nidoroſa apparente cruditate, habente ortum à calore, venabimur quidem ventriculum bile non redundare, ſi ægrum nutriamus cibis qui in bilem difficulter commutentur, huiuſmodi ſunt,panis,chondrus,ſeu alica,de qua Gal.1. *alim.6.* eſtque quoddam glutinoſum frumenti genus, veluti triticea ptiſſana,ex Gal.*cit.*teſtacei piſces,cochleæ,animalium inteſtina,& pedes, quorum eſt in bilem difficillima conuerſio. Si ergo hæc, & ſimilia in cruditate nidoroſa offerantur (vt reuera puto offeruntur, quoniam etiam in igneo ventriculo in bilem conuerti non poſſunt) nihilque bilis excernatur cum eo, quod vomitu expellitur, colligitur non contineri, redundaréve in ventriculo bilem, quæ cruditatis ſit cauſa, imò ſi prædicti cibi concoquantur, indicium erit ſiccum, & igneum ineſſe calorem, quod ſignificauit Galenus 2. *de temper. cap.* 6. vbi inquit: *ſiccum, & igneum calorem ventriculi, quæ concoctu difficilia ſunt, panem, ſuillam, & bubulam carnem commodiùs, quàm piſces ſaxatiles concoquere.*

Vtrùm ſignis poſſit cognoſci, an humor, vel intemperies cruditatis cauſa ſit? Nam ſi in prædicta nidoroſa cruditate, quæcunque cibaria temerè offerantur, fieri quidem poteſt, vt etiamſi bilis non ſuperabundet in ventriculo, ipſa tamen alimenta in bilem conuerti parata, ab igneo ventriculi calore adurantur, & permixta bilis vomitu excernatur, atque ita deludemur coniectura noſtra, opinantes bilem in ventriculo redundare, & eſſe cruditatis cauſam, cùm tamen ea fuerit ex alimento genita. Quare ne fruſtremur, illa oportet exhibere, quæ certò ſcimus non eſſe in bilem conuertenda.

In acetoſa verò cruditate, mel exhibere iubet *cit. de loc.loco*:nimirum, quoniam calidum cùm ſit, & ſuapte natura in bilem promptiſſimè conuertatur, in illis qui calidam habent naturam, calidúmque ventriculum, ideóque illis,& iuuenibus ſit valde inimicum & inſalubre,1.*de alim.fac.*1.& 2. *de nat.fac.c.*8. Cúmque acetoſa cruditas à ventricul, frigiditate, ſiue immateriali, ſiue humori permixta ortum habeat:planè vtile erit mel,& amicum ventriculo, in quo cibus aceſcit, atque ideò Galenus præbet illud in eo, qui præ frigore acidum ructat.Quare ſi eo exhibito ructus acidi aliquantulum minuantur, ipſúmque mel probè concoquatur, iure optimo coniiciemus à frigido humore ventriculum infeſtari,ab eóque ortum habuiſſe cruditatem.

Num verò ea intemperies immaterialis ſit, nudáque qualitas,an potiùs cum humore permixta,deprehendemus,ſi ad ea quæ vomitu,aluóque deiiciuntur,reſpiciamus: Nam ſi bilioſus aliquis humor,vel pituitoſus excernatur, cum quo aſſumptum alimentum prodeat, ſubmerſum, & inductum, & velut in illius naturam permutatum,dubium non eſt à prauo humore in ventriculo contento alimentum corrumpi,& generari cruditatem; par ſiquidem eſt vitiari, & corrumpi, ſi cum humore vitioſo permiſcetur. Quòd ſi nulla in excretis appareat humoris permixtio, ſed aſſumpta deiiciantur, perexigua facta in illis mutatione, indicium eſt à ſimplici, nudáque qualitate ventriculum opprimi.

Procurato itaque vomitu, his qui ad vomendum ſunt faciles,vel deiectione,difficulter vomentibus,iuxta illud 4.*Aph.6.&* 7.deprehenditur, ſi innatat in ventriculi ſpatio,& amplitudine, noxius humor,cruditatis cauſa. Eſſe verò ventriculi tunicis imbibitum, & immerſum oſtendit nauſea, & inanis quædam vomendi irritatio,quæ in propoſito exemplo conſequitur tam in calido,quàm frigido humore: Vtriuſque autem diſcrimen ex ſiti, & fame petendum eſt, 1. *de cauſ. ſympt.* 7. calidus autem ſi ſit humor, ſitim & ciborum adpetentiam inducit;ſi verò frigidus,non ſitim, ſed appetentiã excitat,quæ magis in frigido ventriculo vrget; quemadmodum coctio,& ſitis in calido,2.*art.med.cap.*62.

Nec mirum eſt, dari ſimul in homine nauſeam, & famem:licèt hæc ad humiditatum defectum in ventriculo ſequatur; illa verò ad ſuperabundantiam: ſæpe enim contingit,vt per quædam interualla ſimul prædicta ſymptomata inuadant, id quod in fame canina experimur. Ad iecur etiam iubet reſpicere, num aliquid perſpiciatur,& calidáne,an frigida laboret intemperie, ſiue ea præternaturalis ſit,ſiue naturalis, quod propriis ſignis dignoſcetur,2.*art.med.cap.*37.& 38. quibus diiudicabimus num ex iecore bilioſi, aut pituitoſi humores, qui cruditatis ſint cauſæ ad ventriculum ipſum confluant;quod etiam de liene conſiderandum eſt:fiet enim, vt his ita perſpectis & conſideratis, ſimul etiam ex habita notitia eorum quæ ab ægro aſſumuntur, non ſolùm laborantis,affectique loci cognitionem aſſequamur,ſed etiam ipſius affectus præternaturalis;à quibus curatiua indicatio deſumitur: remedij quidem qualitas,& ſpecies ab ægritudinis eſſentia deſumitur, 2. *methodo* 7. & 1. *acut. text.*3. 1. *alim.* 1.4. *cap.* 1. & aliis in locis;quantitas verò, & materia, & applicandi modus, ab ipſo patiente loco:nam licèt quantitas remedij, à morbo ipſo potiſſimùm etiam indicetur,3.*ſimpl.*12. *art. med.*89.1. *Aph.*23. quia tantum alteranda eſt pars affecta,quantum à ſuo loco naturali receſſit,7. *meth.*13.augetur tamen nonnunquam,& minuitur pro ratione laborantis loci. Ab his itaque duobus, affectu ſcilicet,& loco affecto, curatoriæ ſumuntur indicationes, quamuis in *lib. meth.* docuerit à ſano,& ægro temperamento deſumi,in quo ſibi non repugnauit,vt *lib.*1 *in introitu ad praxin,quaſt.*68. explicuimus.

Vtrùm imbecillitas ventriculi ex humore quolibet prognata,ſignis poſſit cognoſci? addubitandum.Si enim ex humiditate oriatur,aderunt grauitas capitis, ſomnus prolixus, ventris inflatio ex flatuum maxima copia prognata,fluctuatio,rugitus,dolor,tenſio,quæ omnia ſymptomata adaucta frigiditate increſcunt, & exaſperantur.

tur. Caliditatem ventriculi manifeſtè oſtendit natura A eorum quæ excernuntur:nam ea nidoroſa ſunt, & pravè olentia;caliditas ſentitur in ventre,quæ mox à potu leuatur:ægri ſiti premuntur; cibum faſtidiunt; amarorem linguæ, acrimoniam, mordacitatem, anxietatem, nauſeam,vomitum,& inquietudinem patiuntur; mœſti ſunt, cogitabundi, inſomnes, præſertim ſi adiungatur ſiccitas: tunc enim adeſt vomitus æruginoſus,cum ſiti vehementi coniunctus. An verò hæc omnia ex iecore, vel aliunde emanent, *ſuprà* ex Galeno propoſuimus.

Præſagium.

Quærendum primò. *Vtrùm cruditas acida in calidis naturis ſit deterior nidoroſa?* Nam nidoroſa etſi abſolutè deterior habeatur, tamen in ventriculo cali- B do minùs grauis eſt, cùm illi ſit magis proportionalis; acida verò licèt ſuapte natura leuior ſit & facilior,quia diſſimilis, difficilior tamen habetur. Hoc confirmat Galenus 8. *meth. cap.* 5. vbi acidam minùs eſſe periculoſam his naturis affirmat. Hac ratione ſi comparationem feceris ad naturam corporis cui ſuccreſcit,tunc ſicut acida in bilioſis eſt deterior,ſic nidoroſa in pituitoſis grauior.

Quæro ſecundò: *Vtrùm ex ventriculi debilitate omne morbi genus enaſci poſſit?* Ventriculi morbos magna cum difficultate curari arguunt plurima:Nam hæc pars exquiſitiſſimo ſenſu prædita eſt, magnumque conſenſum cum omnibus partibus inuicem obſeruat. Quare ipſius debilitas omnium ægritudinum cauſa eſt, auctore Auicenna 13.3. *tract.*2. *cap.*4. §. *Et ſcias quòd debilitas ſtomachi, fortaſſe eſt cauſa omnium ægritudinum corpo-* C *ris.*

Ventriculus imbellis ex quacunque cauſa non rectè alimenta tranſmutat in chylum, ex hoc non ritè elaborato varij morbi in ventriculo enaſcuntur. Si pituitoſa materia progignitur in copia multa,& eſt acetoſa, acris,ſalſa, vel melancholica, accidunt vlcera, ardor, dolor, inflammatio, cardiogmos, obſtructio, verruca, ſanguinis vomitus,flatus, tenſio, inflatio,nauſea, deiectio appetitus,atrophia,& alij grauiſſimi morbi in ipſo generantur, qui vel ſubitò, vel diutino temporis ſpatio interficiunt.

Et cùm plurimum quod inuenitur in ſtomacho, aut generatur, ſit phlegma, vt teſtatur Auicenna *loc. cit. tract.*1.*cap.*16.§.*Et cauſa in hoc eſt, quòd chylus eſt naturæ propinquæ phlegmati: Quum ergo non digeritur digeſtione* D *integra,non fiunt ſanguis,& cholera, & melancholia.* Quapropter cùm corruptio alimenti, & defectus primæ coctionis non ita fœliciter in ſecunda coctione, quæ fit in iecore,poſſint reparari, plures, iique immedicabiles omnium partium morbi inſoleſcunt, ab hoc ſolùm fonte prognati,vt hydrops,alui profluuia diu perſeuerantia,calculi,vrinæ ſuppreſſio,& alij,qui difficillimam poſtea habent eradicationem.

Vtrùm hectica ventriculi incurabilis ſit: dubitandum. Siccitatem ventriculi confirmatam nullum planè remedium admittere, docuit Auicenna *loc. cit. cap.* 23. dum ſic ait: *Et ſcias quòd cura malitiæ complexionis, quæ accidit ſtomacho, in vtriſque qualitatibus actiuis, facilima* E *eſt,propterea quia facilè inuenimus medicinas contrarias eis, vehementis virtutis. Verùm cura quæ accidit ex malitia complexionis in vtriſque qualitatibus paſſiuis, eſt difficillima, & propriè complexionis ſiccæ: Nam oppoſitio cuiuſque earum, eſt cum virtute debilis impreſſionis.* Deſumpſit ex Galeno 7. *meth. cap.* 7. quo loco ſiccitatem ventriculi abſolutam, & marcidam, nullum auxilium admittere aſſeuerat;quod enim ſemel, & perfectè exiccatum eſt, ſubſtantificè humectari non poteſt: ſiccitas enim valde reſiſtit,& corrigitur per humiditatem, quæ valde iners eſt,& in agendo pigra.Firmat Auicenna *loc. cit. c.*29. in hunc modum: *Hæc enim ægritudo eſt quædam hectica ſtomachi. Quum ergo confirmatur, curationem omnino non ſuſcipit, & neque eſt poſſibile, vt occupatio ſit ad humectandum ipſum ſolummodò.* Sicut enim maraſmus totius corporis eſt incurabilis, 7. *meth.* 6. §.*quem autem maraſmus occupauit, hunc ſanare non tentabis*: ita maraſmus ventriculi nullam curationem admittit.

Curatio.

Satis plura *ſuprà* in cauſarum explicatione, de ſex rebus non naturalibus diſceptauimus. Nunc ad cætera curatiua auxilia properemus,expatiante per ſingulas intemperies, & humores ſtylo, ex quibus debilitas ventriculi,& omnis cruditas frequenter ſcaturiunt. At cùm non poſſit curari pars,quin de toto memorabilem habeamus prouidentiam, iccircò ventilandum: *Vtrùm Hieræ vſus ad expurgandos omnes humores ventriculo affixos ſit vtilis?* Nam Galenus in hac re varius videtur, & planè dubius. *Lib.* enim 7. *meth. cap.* 11. cui ſubſcribit Paulus *lib.*1.*cap.*72.curans ventriculi intemperiem quæ cum humore affligit,hieram propinat;ſed quos humores expurget, eo loco non explicuit.

Aloë in tota hieræ compoſitione præpollet, & exuperat: ſed hæc ſolam bilem educit, ex *cit. loc. meth.* & 6. *de ſanit. tuend. cap.*10. §.*Sed nec aloë his valde conducit.* (de pituitoſis ſuccis loquebatur) *cùm ei bilioſi trahendi humoris facultas ſit*: Et 1. *de loc.cap.*4. in acida cruditate concedit Diatrimpipereon; in nidoroſa verò abſinthium,& hieram ex Aloë paratam: & *infra*, in colico dolore ab humoribus acribus ſuborto, aloën adminiſtrat.

Dic, vtilè eſſe hieram ad pituitoſos humores tenues educendos, qui ſunt tunicis ventriculi impacti,ex Gal. 8. *meth.cap.*2§.*vbi humiditas,&c.*& 7.*meth.cap.*11. §.*præſtantiſſimum medicamentum,&c.* Solue ſecundò,cum Meſuë. Hiera eſt phlegmagoga ob vim Aloës, quæ craſſos humores euacuat,1.*ſec.loc.cap.*2. & ob aromata, ob quorum tenuitatem viſcidos humores expurgat, vt firmat Gal.*loc.cit.de ſanit.tuend.* §.*Eóque excogitata eſt compoſitio, quam picram vocant, quæ acrimonia, caloréque eorum quæ in ſe habet, craſſos, & lentos ſuccos diſſecat, ac detergit*: Nam Aſarum, Dioſcoridis teſtimonio *lib.*1. *cap.* 9.pituitam expurgat; ſpica, & cinnamomum vim ſortiuntur attenuantem: quorum ope humores lenti, tenuiores redditi facili negotio excernuntur.

Vtrùm ad vacuandos humores ventriculi tunicis impactos, Hiera cùm melle ſit conficienda? Negat Auic. *lib.*2. *cap.*66. dum ſic ait: *Et permixtio illius cum melle minuit virtutem eius adeò, vt forſitan non ſoluat attrahendo, ſed extrahit quod ei obuiat, &c.* Hoc ipſum teſtatur Meſuë *cap.prop.* quo loco aloën melli permixtam, minùs purgatoriam reddi affirmat.

Ex altera parte facit ratio,quoniam mel per ſe deiectorium eſt, vt probat Galenus 3. *alim.*39. Hoc modo dicebat Auicenna 13. 3. *tract.* 1. *cap.* 33. Hieram: mixtam cum melle valenter expurgare. Sic enim ait: *Commixta enim cum melle, quamuis ſit plurimæ ſolutionis ex modis diuerſis, quoniam eſt plurimùm remanens in ſtomacho*:quod deduxit ex Galeno 7.*meth.cap.*11.Dic.Hiera parata cum melle ex ſe valentiùs expurgaret, ni fruſtraretur operatione ſua: cùm enim mel acre ſit, citiùs alia medicamenta ad inteſtina protrudit; acrimonia enim ſua vim expultricem proritat: quare expurgantia non retinentur,nec ad actum reducuntur, quod ad felicem expurgationem Medici exoptant; cum Auic. 2. *part.cantic.tract.*2.*cap.*5.

De doſi Hieræ digladiantur Medici,quoniam diſſidiū inueniunt in doctrina Galeni: *Vtrùm in vitiis ventriculi certa quantitate offerenda? Lib.*enim 2.*ſec.loc.cap.*2. maximam hieræ quantitatem,drachmam vnam eſſe teſtatur, minimam,drachmam ſemis:Quod tamen eiuſdem Gal. voto,

voto, *lib.8.eiuſd. nomin. cap.3. rubric. 5.* nec rationi, nec vſui apparet conſentaneum, ſiquidem drachma vna imbecilliter admodum educit; quare non immeritò carpit Aſclepiadem, exiguam quantitatem, nempe drachmam vnam argenteam huius antidoti propinantem. Enimverò drachmam vnam & ſemis, mediocriter; drachmam dimidiam, vel nil, vel minimum; binas verò, aut trinas exquiſitè ſubducere, vſu obſeruatum eſt.

Huic itaque controuerſiæ, haud aliter quàm eiuſdem Galeni verbis, ſeipſum interpretãtis, occurrendum eſt: quippe qui *lib.8.cap.2.* manifeſtè docet, ad hoc vt vis hieræ loca iecinori finitima pertingat, opus eſſe, vt maiori quantitate propinetur, ea nempe quæ *lib.2.* dicta ſit: ita vt quando hoc loco maximam hieræ quantitatem, drachmam vnam eſſe ſcribit, id intelligat, vbi in animo eſt, vt vis aloës ventriculum, & inteſtina non tranſcendat. Aut fortè non ex propria, ſed Aſclepiadis mente; (quam poſtea damnauit) illud *libri ſecundi* fuit poſitum.

Verumtamen de medicamento hoc allata omnia intelligenda, vbi in puluerem, aut catapotiorum maſſam redigitur, & aſſeruatur: Si enim melle in electuarij conſiſtentiam excipiatur, eius opportuna quantitas vnciam ſæpiſſimè excellit. Sic ſanè idem venit exponendus *lib.8.ſec.loc.cap.3.rubric. 5.* dum moderatam exhibitionem ad drachmas ſex progredi ſcribit.

Verùm hoc omiſſo, alia non contemnenda dubitatio eſt perſcrutanda. *Vtrùm purgantia medicamenta hieræ ſint addenda?* Cùm enim ſola Aloë, cætera ſimplicia hieræ compoſitionem adornantia pondere excedens, lentorum, craſſorúmque ſuccorum ex ventriculo expurgationem complete minimè poſſit, cùm imbecillam facultam expurgatoriam ſit nacta, & tardiſſimè operetur, neceſſe eſt aliud medicamentum, Agaricum, Rhabarbarum, Diaphœnicum, & ſimilia permiſcere, quod illius vim intendat.

Quamobrem laude digni non ſunt, nec exiguum ab exquiſita Galen. methodo recedere videntur, qui ſola ſimplici hiera eiuſmodi craſſum ſuccum è ventriculo extrudere conantur: ſæpe enim hæc tenax materia tunicis ventriculi adhærens, attenuata, & in halitus conuerſa, ventrem diſtendit, & tormina excitat. Tenues igitur ſuccos depellere è ventriculo hiera ſimplex poteſt, à Themiſone, & Aſclepiade priùs commendata; non valde tenaces, & craſſos, niſi priùs extenuentur, & incidantur.

Vtrùm Hiera ventriculum roboret? dubium eſt. Galenus renuit, qui licèt *lib.6. ſimpl. tit. de aloë*, eam gratam eſſe ſtomacho aſſeueret, tamen *cit. lib. ſec. loc.* eidem eſſe infeſtam, & ſubuerſionem parere affirmat; ob quam iniquam qualitatem, quia ipſa medicamentoſa exiſtit, maſtiche, & cinnamomo egere, non ſine ratione prodidit, quæ hanc illius medicamentoſam qualitatem refrænare, & coërcere ſint apta. Deinde *6. ſimpl. cap. de abrotano*, Gal. amarorem valde lædere ventriculum, adſtrictionem verò iuuare affirmat. Sed in aloë, ex Gal. *6. ſimpl. c. prop.* multùm ſuperat amaror adſtrictionem. Ergo Aloë tantùm abeſt, vt roboret ſtomachum, quin potiùs offendat, ſubuertat, & labefactet; & ex conſequenti Hiera, quæ tam copioſam illius quantitatem, cæterorum medicamentorum ipſam adornantium collatione facta, recipit.

Deinde ſi cuncta animalia, amara exhorreſcunt, auctore Galeno *lib.4. ſimpl. 20.* quia illis ſunt inimica, nec nutriunt, ex Auic. *2. canon. tract. 2. cap.3. §. Amarum eſt grauis ſubſtantiæ ſiccæ, & propterea illud ipſius purum non recipit putrefactionem, ex qua animal generetur, nec purum ipſius nutrit animal, &c.* quomodo Aloë poterit roborare ventriculum.

Dic. Quantum ventriculo vacuando, & roborando conferat Aloë, *cit. loc.* docuere piſci: firmat Dioſcorides

A *lib.3.cap.23.* Paul. *lib.21.c.4.* Meſuës, & Arabes cæteri: Ea enim inter omnia medicamenta præcipuam obtinet prærogatiuam, cùm hæc, etſi clementia ſint, purgent, ſed debilitent, & inueterent, auctore Auic. *3. 1. doct. 2. cap.1.* hæc tam manè, quàm ſerò, tam ante, quàm poſt cibos aſſumpta roborat, neque eos corrumpit, quin potiùs à putredine tuetur, vt ex *cit.* Meſuæ, & Auic. *locis* conſtat apertè.

Si in medicamentis non purgantibus amaror ſuperet adſtrictionem, ille magis ventriculum lædit, in purgantibus verò, minimè: cùm enim amaroris intentio in partibus tenuioribus, & purgantibus medicamenti
B conſiſtat, ſimul cum humore purgato expellitur; remanent autem adſtringentes, vtpote terreſtres, & craſſæ, quæ ventriculum roborant. Quare Aloë illum tuetur, ac firmat, etſi amaror vincat adſtrictionem. Addiderim ex Auerrhoë, *lib.5. collect.cap.27.* amara potiùs eſſe medicinalia; quàm cibalia: *Et vniuerſaliter non ingreditur natura amaritudinis in re cibali, quia illa non eſt niſi medicinalis; & dulcis ingreditur in cibos, & medicinas.* Demum aloë, & ex ea parata Hiera; amara eſt, cùm craſſa & terreſtri ſubſtantia conſtet, ex Gal. *4. ſimpl. 19.* Auic. *lib.2. loc. cit.* & ideò ventriculum roborat, non ob amaritudinem, ſed ob adſtrictionem, Ob hanc cauſam, *12. meth. cap.16.* abſinthium Ponticum in iecinoris, & ven-
C triculi phlegmone, magis quàm vulgaria laudat, quia in Pontico adſtringendi facultas non parua ineſt, in reliquis verò omnibus amara quidem qualitas eſt vehementiſſima, adſtrictio verò, aut planè obſcura, aut prorſus nulla ſentitur.

Si autem Meſuës *in canonib. vniuerſalib. theorem. 2.* amara ſtomachum firmare aſſeruit, non abſolutè verũ cenſeri debet, ſed tunc ſolùm, quando vnà cum amaritudine adſtringendi vim coniunctam habuerint. Habet enim abſinthium, amaritudinis ratione, vt deterſorium ſit; non tamen tantam vim detergendi obtinet, vt pituitam ventriculo hærentem, vel etiam eidem innatantem, abſque alterius rei adminiculo, valeat expurgare, ſed contrà potiùs ineptiorem reddit vacuationi. Hinc eſt quòd dicat Galenus *6. de ſanit. 10.* abſinthij portio-
D nem illis eſſe aduerſiſſimam, quibus pituitoſus humor à capite in frigidum natura ventrem defluit, vt quæ ſuccum pituitoſum ipſorum ventri affigat, cùm detergendi vim non habeat, quæ adeò ſit exiſtimanda. Verumtamen ſi miſceatur melli, aut vino abſinthium, aut vtrique, (hoc eſt, mulſo) adepta detergendi vi, pituitoſos quoque iuuare non eſt negandum.

Galenus *citatis locis* plurium remediorum, ſimul & hieræ pro expurgando ventriculo occaſiones docuit. Varianda enim ſunt iuxta varias ipſius ventriculi affectiones: aliquando enim ventriculus ipſe flacceſcit, & laxatur, præſertim non abundante humoris copia in ipſius ore, ſed tenui quadam humiditate; quo tempore accommodatiſſimus eſt abſinthij vſus, & vtiliſſima ſunt remedia adſtringentia, intus, extráque appoſita. Non-
E nunquam verò redundat tenuiſſimus humor, & imbibitus, immerſúſque exiſtit, cui malo vtiliter auxiliatur aloë, quæ quidem non lota valentiùs purgat, lota verò minùs, ſed roborat ventriculum magis, *7. meth. 11. 8. ſec. loc. cit. & 3. ſimpl.* Demum vbi craſſior humor in ventriculo demerſus eſt, ab hiera præſentaneè educitur, quæ ex vtraque aloë, lota ſcilicet, & illota, cum aromatibus præparatur, à quibus tenuitatem, & penetrationem aſſumit.

Vtrùm verò *præſente febri, aut calida ſicca intemperie ventriculi, Hiera ſit porrigenda?* meritò dubitandum. Gal. ſic reſpondet, *8. ſec. loc. cap.2. Quam etiam febricitantibus dare aliquis audeat, ſi non vehemens, ſed valde debilis ſit febris. Quidam verò etiam ex illota aloe pharmacum multis ſic febricitantibus exhibuerunt, deindéque cùm eam nihil manifeſtè læſiſſent, in aliis rurſus magnam experti ſunt cladẽ.* Quare ex mente Galeni, in febribus bilioſis,

& ardentibus;calidis ſiccis naturis,tempore calido,hoc medicamentum porrigere, inutile eſt; calida enim eſt, & ſicca: ob quam inſignem ſiccitatem,eius vſus in ſenibus interdicitur à Gal.5.*de ſanit.tuend.cap.9.* ſimiliter in intemperantia calida & ſicca, imò frigida & ſicca, 8.*ſec.loc.cit.*

Plures ſunt Hieræ compoſitiones apud auctores, quarum vſus pro vacuando, & roborando ventriculo, eſt vtiliſſimus. Simplicis deſcriptionem tradit Galenus 7.*meth. c.*11. & 8.*ſec.loc.cap.*2. & 2.*lib. cap. cit.* Meſuës aliam proponit, quæ plura recipit aromata, quæ cùm probata non inueniantur, & pro eis adulterina vſurpentur, præſtat Galeni compoſitione vti. Alia, quam tradit Nicolaus, valentiſſimè expurgat, & ventriculo affecto, in cuius morbis frequenter offertur, noxam inurit;clementia ſunt tutiora,ne ex violenta humorum attractione ventriculus olædi poſſit.

Vacuatio inſtituenda penes humoris peccantis ideã, & naturam: Nam redundante bilioſo humore in ventriculo, ſummè proſunt rhabarbari dilutum, aqua lactis, myrobalani citrini, elect. Roſ. Nicol. aut Meſuæ, Diaprunum laxat. Pituitam expurgant Agaricus,elect. Indum,& Diaphœnicum. Si fortè melancholia exuperet, iuuant diaſenna,confect.Hamech ſimplex. Euacuationem tamen plurima cautela inſtituere oportet:cùm enim pars præſtans ſit,& toti communis, ſimultaneam vacuationem citra maximum virium diſpẽdium non tolerat: Quare leuioribus vti pharmacis,& iteratis ſæpius eſt,quàm fortibus,& confertim exhibitis,ex ſubita enim vacuatione ſæpe venter ita redditur languidus, vt coctioni impoſterum non ſufficiat. Hæc ſi in forma ſolida porrigi queant, multò erit vtilius: liquida enim priùs è ventriculo dilabuntur, quàm opus ſuum perficiant. Quod ſi malum ampliori vacuatione indigeat, eam iuxta humorem excedentem moliri oportet, iis præſidiis,quæ *lib.*1. *huius operis*, 7.*c.*3. *de dolore capitis*, præſcripſimus.

Poſt expurgationem vitioſi humoris, roborare ventriculum oportet: increpat enim Galenus ſui temporis Medicos, *lib.*1.*de humoribus, com.*12. quòd ſolùm de vacuando humore erant ſoliciti, cùm nullam de partium firmitudine facerent commemorationem, ex quarum robore humores noxij non regenerantur, vel ſaltem ad benignum reducti corriguntur. In hunc vſum plurima ſtomachica conficiuntur, quæ flaccido, imbellique ſtomacho appoſita, ipſum tuentur, ac firmant.

Placet ergo perſcrutari: *Vtrùm Emplaſtra firmantia ventriculum, anteriori, vel poſteriori parti ſint apponenda?* Dic. Licèt verum ſit in morbis ventriculi,præſidia eſſe admouenda in anteriore parte, quia eſt magis carnoſa, & minùs oſſea, quàm ſpina; tamen ſi poſteriori parti applicentur, plurimum iuuant. Hoc confirmat Galen. 13.*meth.cap.*17. dum ſic ait: *Voco hoc loco ſtomachum, & gulam, quam propriè Græci ſtomachum appellant, nonnunquam enim ita etiam vocant os ventriculi, veluti cùm ſtomachicè anima linqui aliquos dicunt. Verùm in gula, quæ propriè vocatur ſtomachus, cataplaſmata ſpinæ dorſi imponimus, non autem in anteriori parte, idem facimus & quum os ventriculi phlegmone vrgetur; ſiquidem ſpina gula ſuperiacet, per collum & pectus deorſum vſque ad ventriculum porrecta.* Facit etiam ratio, quia loco ſpinæ os ventris copulatur. Adde quòd ſi in anteriore,& poſteriore parte auxilia apponuntur,ex horum virtute membra ventriculum circumdantia, vt peritonæum, omentum, & aliæ circumuicinæ partes, validiores redduntur, & ſic opes ſuas debili, & flaccido ventriculo mutuò præſtant. Lege Galen. *lib.*7.*ſec.gener.cap.*12.*ad fin.* qui hoc negotium vbertim expendit.

Maioris verò negotij eſt explicare: *Vtrùm ſtomachica emplaſtra, exiſtente cibo in ventriculo, ſint interdicenda?* Nam ſi tempore quo concoquitur cibus in ventriculo emplaſtra apponas, ipſum alimenti onere grauatum ampliùs oneras,& grauas.Igitur,&c.Reſpõſio erroneæ Deerrandi occaſionem,Damocratis verba ſuppeditant quæ *lib.*8.*ſec. loc.cit.* Galenus refert,& firmat, quæ ſic habent: *Vſus malagmatum omnium, quæ ventriculo induuntur,& ſtomacho,ſimul interaneis,eſt tempus in quo,qui cibus congeſtus eſt, non ampliùs reſidet, ſed aluum iam ſubiit.* Quibus verbis cerata,& emplaſtra firmantia ventriculum,toto tempore coctionis cibi, non eſſe imponenda valetudinariis,Damocrates probare videtur.

Sed qui huius auctoris verba hoc modo interpretantur,ab huius,imò Galeni mente non parum exorbitant: Si enim adminiculo ventriculus imbecillis vnquam indiget, eſt potiſſimùm toto cibi elaborationis tempore: quare omnibus machinamentis, & ingeniis tunc eſt fouendus.Damocrates autem præſidia illa vacuo ventre exteriùs admouenda cenſet, quæ non ad roborandum præcipuè ventriculum, ſed ad tumores præter naturam emolliendos, & reſoluendos,aut exiccandas humiditates indi ſolent. Rectè autem noſti, apud Galenum *lib.*8.*ſec.loc.cap.*5. malagma emollitionis ſignificationem habere,maximè cùm *eo loco* Damocrates conſtruat malagmata, contumaces duritìes emollientia,& diſſoluentia.Non ergo præſidiorum vſus ſupra ſtomachum, coctionis tempore ventriculum grauat,ſed roborat.

Vtrùm toto deuorationis tempore, emplaſtra roborantia ventriculum ſint arcenda? Dubium eſt non exiguum.Raſius *lib.*9.*ad Almanſ.cap.de dolore ſtomachi*, eo tempore, quo aſſumitur cibus,eſſe remouenda emplaſtra ex ventriculo aſſeuerat. Contra hunc auctorem vrget ratio neruoſa,periculo enim non vacat,quòd illo adminiculo eo tempore ventriculus priuatus offendatur.

At cùm tanti auctoris ſententiam experientia ſummoperè vallet,illi fidendum eſt. Ita enim ſolet iis applicitis emplaſtris ,conſtringi ventriculus, præſertim dum cuti hærent,vt non ſolùm cibi deſcenſum ad ima ventriculi prohibeant,verùm etiam extenſionem debitam tunicarum ventriculi ad capeſſendos ingeſtos cibos. Vnde cùm venter nonniſi violenter extendi poſſit,contingit vt dolor, & anguſtia nonnunquam inſurgant,præſertim vbi ſic affecti liberaliùs ſe impleuerunt. Non nego conſultius eſſe, vt tempore deuorationis cibi, ne ventriculi calor exiguus flacceſcat, vnguento aliquo roborante foueatur, quod illi minùs oneroſum ſit,& graue.

In hac verò ſerie diligenter expendenda eſt Galeni mens: *Vtrùm remedia tepida ventriculum debilitent?* Ille enim reſpondet *lib.*8.*meth.cap.*5.in hunc modum: *Eſto autem abundè calens talium quodque, cùm primùm imponitur, quippe quæ tepida ſunt, omnia ventriculi firmitudinem diſſoluunt.* Omnia enim quæ ventriculo extrinſecùs adhiberi debent, non ſolùm opus eſt vt humectent, ſed modicè calefaciant: vehementer enim calida debilitant, & exiccant. Hoc modo etiam roborantem vim ſortiri debent;nam acerba, & auſtera,quia immodicè adſtringunt, nocere ſolent, cùm mediante exiccatione ventriculi humidum exprimant, & reſoluant,ex Gal.8.*meth. cap.* 4. De roborantium numero ſunt, Abſinthium,Mentha,Spica, Maſtiche, ex quibus paramus olea,pulueres, fotus, cerata, & emplaſtra admixta cera, additis pulueribus cyperi, ligni Aloës, calami Aromatic. Coral.Ladan. Cinnam. Roſar.& aliorum, quæ gratum odorem ex ſe ſpirant; fœtida enim viſcerum,& ventriculi vires diſſoluunt,ex Gal.8. *meth.* 7.& Auic.1.4.*tract.*1.*cap.*6.

Neque obſtat primò, quòd tepida habent calorem gratum & familiarem,cuius ope facultates, & partium actiones adiuuantur, non diſſoluuntur. Dic. Quòd etiamſi verum ſit, tepida eſſe iucunda, tamen laxant, quia habent vim dilatandi meatus,& fluxiones prouocant,quas non diſcutiunt,ſed potiùs liquant, & veluti imbibunt,

imbibunt,& emolliendo partes, eas reſoluunt. Quæ verò calida ſunt,quia iniucunda,& contriſtant, partes contrahunt & corrugant, ex qua contractione robur ventriculo comparatur.

Neque obſtat ſecundò, contextus Hippocratis 3. *acut.*39.qui ita habet:*Cùm autem dare volueris, perquam tepidum dabis*.Eo enim loco oxymel tepidum propinat, vrgentioris habitatatione, nempe pleuritidis, & peripneumoniæ; in his enim curandis morbis,caloré momentaneum refugit ob morbi malitiam;quare accedit ad tepidum, ceu magis coctioni vtile, quàm ſit frigidum, minúſque morbo periculoſum, quàm ſit calidum. Licèt ob diuerſas indicationes, tum humoris concoquendi in thorace, tum ſedandæ ſitis gratia, 1. *acut.*43. in pleuritide oxymel propinet, hyeme calidum, æſtate verò frigidum, non verò tepidum; quia ſiue intus offeratur,ſiue externis partibus admoueatur, viſcera ſemper debilitat,& eneruat.

Vtrùm malagmata irrigationibus pro roborando ventriculo ſint præferenda? Reſpondet Auicenna 13.3.*tract.* 1. *cap.*24. *in principio*, in hunc modum:*Curatur ſtomachus cum eis quæ bibuntur, & cum epithematibus, & embrochis cum aquis,in quibus decoquuntur medicinæ;& linimentis,& vnctionibus ex oleis, & vnguentis factis cum ceris decoctis in aquis, in quibus decoquuntur medicinæ: ſed linimenta & emplaſtra ſunt meliora embrochis; embrochæ enim ſunt debilis impreſſionis.* Tum quia emplaſtra, & linimenta per moram diutius agunt, tum etiam, quoniam denſando poros mole ſua,innatum calorem coquentem retinent, & eius prohibent reſolutionem, qui robuſtior factus coctioni fit accommodus valde. Fomenta autem,emplaſtra, linimenta, culcitras, ori ventriculi apponere oportet,in frigida quidem cauſa, calida, vt Myrrham, Aloën,Maſtichen,Abſinthium, Olibanum, Zingiber, Spicam,Cinnam.Menthàm,Aniſum.Caryophyl.Ladanum,nucem moſchatam,Agallochum,Galangam,Diacymin. Dianiſum, Theriac. Schœnant.&c. Quare in aceto ſa cruditate, ſi non ſperamus poſſe commodè emendari corruptionem ciborum, & repletionem per promouentia coctionem, procuretur vomitus. Si in inteſtinis adſit,paretur clyſter;ſi his non leuetur æger, purgatio commoda eſt:qua peracta, roboretur ventriculus,intus,& extrà auxiliis adhibitis. Quòd ſi debilitas perſeueret,& fomenta,emplaſtra,conſeruæ non iuuent,balnea thermalia, & ſudorifica ex Ebeno ſummè proſunt.

Dubitabis: *Vtrùm pro curando frigido intemperamento ventriculi, Diatrion pipereon vtile ſit?* Galenus enim 1. *de loc. affectis cap.*4. hoc medicamentum in hunc vſum miris laudibus effert, præſertim vbi frigidus fuerit humor, ac ructus acidi emittantur:quare iis præſentaneũ eſt auxilium ex tribus piperis generibus paratum,teſte Galeno 4.*de ſanit. tuend.cap.* 5. quo loco tam ſimplicis, quàm compoſiti diatrion deſcriptiones traduntur. Exhibendum autem cum aqua ſi æger febricitet; ſin minùs,cum vino,vt proprio exemplo confirmat in Imperatore,attritione ventriculi laborante, *l. de præcognit. ad Poſth.cap.*11. cui ad ventriculum frigidum firmandum, obtulit vinum pipere inſperſum, cum vtilitate ſumma.

Piper enim flatus diſcutit,roborat ventriculum, valenter, hoc eſt,in ſummo calefacit,& exiccat, teſte Galeno, 8. *ſimpl. c. prop.* Quare Auicenn 2. *canon. tract.* 2. *cap.*556.calidum & ſiccum in quarto gradu conſtituit, cum Iſhaac *lib.diatar.particul.tit.de pipere*; & priùs præ-dixit Dioſcorides *lib.*2.*cap.prop.* vrinam mouet, concoquit,elicit; diſcutit caliginem,quæ oculorum claritati offunditur; horroribus febrium ambitu repetentium potu,vel illitu ſuccurrit;ſerpentium ictibus auxiliatur, partus ex vtero trahit; conceptum abortu vitiat,ſi fœmina poſt congreſſum cum viro,vuluæ admoliatur,ad tuſſim, & vitia pectoris,potu, vel eclegmate proficit;

A anginæ cum melle conuenienter illinitur;capitis pituitam elicit, ſi cum vua paſſa commanducetur; ſomno dolores finit,appetentiam inuitat,cibi auiditatem molitur;coctionem iuuat iurulentis inſperſum. Galenus 4. *de ſanit. cit.* ad roborandum ventriculum, excellentius candidum eſſe aſſeruit:cauſa eſt,quia ante maturitatem eſt collectum, quare ſubamarum redditur, & inacerbum;ſecus verò nigrum,cùm enim poſt perfectam maturationem ſit collectum, acrius eſt.

Vtrùm autem *Diatriumpipereon in nidoroſa cruditate poſſit concedi?* dubium eſt. Reſpondet Galenus 8. *meth.cit.*affirmatiuè,quo loco iuuenes diatrion ſimplici fuiſſe vſos etiam in nidoroſa cruditate cum vtilitate affirmat. Sed reprobatur à Tralliano, *loc. cit.* docente hoc medicamentum in hac cruditate eſſe inutile, & valde noxium. Dic.Si cibus in ſuperiore parte ventri-
B culi exiſtat, & vomitus ſit difficilis, tunc poſthabita conſideratione febris, commodè adminiſtrari poteſt diatrion pipereon, vt cibus deſcendat, & diſſoluantur flatus, qui huiuſmodi occaſione ſuſcipi ſolent, & ad firmandum ventrem; hoc enim vtile eſt, etſi febris caliditas aliquantulum increſcat,qua de cauſa aloën,& maſtichen admiſcet,quæ ſunt illi præſentanea remedia: niſi enim, inquit Auerrhoës *lib.*7. *collig. c.* 7. in calida affectione robur,adſtringẽtibus,& familiaribus quam-uis calidis procuretur, in vitæ periculum æger incurret. Ergo conciliandi inter ſe hi auctores:Nam Galenus robur ventriculi reſpexit, Trallianus febrim contemplatur,vterque vera proponens.

In calido intemperamento,& humore ſimili proſunt cydonea,ſantalum vtrumque, Roſa, Corallum, Agreſta,acetoſa,hord.Intybus,cichorium, bugloſſa, ſpodiũ,
C Margaritæ, ſuccus limon. Granatorum, Aranciorum acidorum,Portulaca,plantago, lactuca. Quæ omnia in nidoroſa cruditate proficua ſunt, ſiue intus aſſumpta, ſiue exteriùs adhibita. Si cibus adhuc continetur in ſtomacho,vacuetur vomitu, quod cognoſcetur ex perſeuerantia ructus, & grauitate ſenſata in ventriculo. Trallianus inter omnia extollit potum aquæ calidæ; hæc enim humores corruptos eluit, & ad inferiorem ventrem propellit,ſiccos humectat,ſitientes leuat, inflammatos ſpiritus, & meatus laxiores efficit. Si cibus in inteſtinis adſit,clyſtere vacuandus clementi, & leni, quem ſequantur inedia, & ſomnus, quod auxilium ſummè commendat ad leuamen repletionis, Auicenna 1.4. *tract.*1.*cap.*34.Si hæc non iuuant, pharmacum benignum porrigendum. Peracta purgatione, vnguen-
D tis, & pulueribus roboretur ventriculus. Si hæc non ſint ſatis, Balneum eſt ex vſu. Ptiſana, & ſerum in quo rhabarbarum madeſcat, mirificè iuuant. Quòd ſi his non roboretur ventriculus, & humoris vel frigidi,vel calidi copia,continuò ex habituali huius partis intemperie generetur, tunc vt hæc pars ſpiret, ſuáque excrementa ad extremas, debiléſque partes emittat, tutiſſimum eſt in crure fontanellam aperire, per quam corrupti humores paulatim repurgentur,ne ſtabulari in ventre, ob conſenſum quem cum præcipuis partibus ſeruat,aliquam ruinam inpoſterum concitent. De cæteris morbis qui ventriculum fatigant, ſat plura diximus *lib.*2. *Hiſt.Princip. Medic.ab Hiſt.* 53. *vſque ad*
E *Hiſt.*67.& *lib.vlt.de febribus*,peculiarem faciemus commemorationem, quo loco de febrium ſymptomatis vbertim loquemur. De ventriculi inflammatione, non eſt cur modò verba faciam, cùm eædem curatiuæ indicationes, *cap. ſequenti*, *de hepatis inflammatione* ſint proponendæ.

OBSER

OBSERVATIO I.

Ad frigidam ventriculi intemperiem, roborandum ſtomachum, diſcutiendos flatus, promouendam coctionem, pituitoſos humores vacuandos, pilulæ eximiæ.

NIhil æquè imbecillum ventriculum à cauſa frigida firmat, quàm vſus harum pilularum, quarum ope, plures aliis auxiliis non proficientibus conualuerunt, vexati torminibus ventriculi, flatu diſtenti, acetoſa cruditate oppreſſi, vomitu importuno cruciati, faſtidibundi, inappetentes, decolores, nauſeabundi, demum triſtes facti, & melancholici, & atrophia correpti, ad mortis fauces deducti.

℞. *Aloës elect. ſucco roſar. lotæ* ʒ.j.ß. *rhab. elect.* ℈.ij. *agarici recenter trochiſcat.* ʒ.j.ß. *folior. ſennæ Oriental.* ℈.ij. ß. *hier. ſimpl.* ℈.j. *cinnamom.* ℈. ß. *macis, zingiber. piperis albi, an.* ℈.j. *calami aromatici, myrrhæ, maſtich. an.* ℈.ß. *croci,* gr.vj. *ligni aloës,* ℈.ß. *myrobalanor. Indor. & chebulor. an.* ℈.j. *abſinth. Pontici exiccati,* ℈.ß. *ſem. aniſi* ℈.ß. *rhapontici* ℈. ß. *cum ſyrupo de abſinthio, miua citoneor. cum aromate, zibetto, & ambari cineritij,* g̃.xx. *moſchi odorati,* g̃.xxx. Fiat magdaleon, inuoluatur aluta, & ſeruetur ad vſum. Doſis bis in hebdomada, drachma ſemis: ex qua fiant pilulæ tres ſine cuſtodia.

OBSERVATIO II.

Ad debilem ventriculum ex frigida cauſa, Vinum mirabilis efficaciæ.

℞. COnſeruæ anthos, acori, abſinthij, meliſſæ, menthæ, fumi terræ, flor. caryophyl. flor. arantij, an. ℥.j. *cinnamom. elect.* ℥.iij.ß. *nucis moſchat.* ʒ.vj. *caryophyllor.* ʒ.v. *aniſi* ℥.ß. *ſem. fœnicul.* ʒ.v *zingiber.* ʒ. iv. *aromatic. roſati, diarrhodon. abbat. an.* ℥.ß. *theriac.* ℥.j. *ambari* ʒ.ß. *moſchi* gr.xx. *mithridat.* ℥.ß. *electuar. alkermes* ʒ.v. *ſacchari candi pulueriſati* ℥.vj. Omnia craſſo modo contuſa, & ſimul mixta, in Alembico reponantur, & infundantur per triduum in ſufficienti quantitate vini generoſi, addendo ſextam partem aq. Roſar. fiat diſtillatio, triduo. Exibit liquor fragrantiſſimus, reſeruetur in vaſe vitreo. Doſis vncia vna ſingulis diebus ieiuno ventriculo.

OBSERVATIO III.

Frigidioribus ventriculi affectibus vnguentum pretioſiſſimum.

℞. MYrrhæ elect. aloës hepaticæ, ſpicæ nardi, thuris, mumiæ, maſtich. an. ℥.j. *carpobalſami, olei de liquidambar, an.* ℥. ß. *olei aniſi, olei maſtich. an.* ℥.ij. *ladani,* ℥.ß. *croci* ʒ.ij. *macis, belzoini, cinnamomi, an.* ʒ.iij. *miuæ cydonior. aromatic.* ℥.j. *flor. camomil. & ſambuci, an.* P. iv. *ſtyracis calamit.* ʒ.ij. *ſem. dauci, aniſi, cumini, fœnicul. an.* ʒ.v *cardamom.* ℥.ß. *ambari,* g̃.xx. *moſchi* g̃.xij. *terebinthin. ad pondus omnium.* Omnia craſſo modo conterantur, miſceantur, & in alembico diſtillentur ad ignem ſuauem. Oleúmque diſtillationis præſtantiſſimum, vel reſeruetur ſolum in vaſe vitreo, vel cum cera permixtum in vnguentum redigatur: quo in aurora, & tribus horis poſt cœnam tota regio ventriculi illinatur. Vtere, pro roborando flaccido ventriculo, & ſummum præſidium experieris.

A

OBSERVATIO IV.

Ad debilem ventriculum à cauſa calida, portulaca, præſtantiſſima.

IVuenis erat gracilis, & excarnis, temperamento calidus & ſiccus. Hic biennio ſolùm, ardente Sirio, dolore, incendio, & ardore ventriculi vexabatur immaniter, citra febrim vllam, & ex interuallis bilioſo vomitu, ſiti, ſingultu, cardiogmo premebatur immaniter, faſtidibundus, & vigil. Cúmque timor eſſet, ne poſſet ex nimio bilis ab hepate ad os ventriculi affluxu, inflammatione tentari, aduentante vere præſeruationem inſtituit. Sanguis miſſus eſt, clementer ſæpius cholagogis B expurgatum corpus. Serum lactis iiſdem præſidiis præparatum, diù oblatum. Balneum per multos dies applicitum. Saluatellæ ſectio adminiſtrata, fonticulus cruri affixus. Plura epithemata iecori, dorſo, & ori ventris applicata. Infinitæ propemodum potiones oblatæ, quæ tum leuarent harum partium incendium, tum flaccidas vires roborarent. Tandem ſolo portulacæ vſu pervicax malum conquieuit: Nam vſus eius ſyrupo diluculo per menſem, quantitate duarum vnciarum, ſuperbibita ipſius ſtillatitia aqua, & noctu herba emplaſtri modo ventriculo admota, ſequentibus annis nihil mali perſenſit. Huius remedij laudes decantant priſci, inter quos præcipui ſunt Galenus *lib.6. ſimpl. tit. de portulac.* Paulus *lib.7. eodem tit.* Portulacæ pro bilioſo ſtomacho C refrigerando præter alios, memorabiles vſus traduntur. Aſtringit, ventriculi inflammationes ſedat, ardorem mulcet, bilioſum humorem refrænat, incendium compeſcit, ſitim arcet, iis qui ſiti cruciantur bibendi deſideria reſtinguit, ſacros ignes illita lenit; ardenti, & æſtuãti ventriculo imponitur cum polenta. Succus eius potus ventriculum feruidum, renes, & veſicam iuuat. Cuius ſemen ſimilis eſſe effectus, Leontinus literis commendauit, auctor vetuſtiſſimus.

CAPVT XIII.

D

De hepatis inflammatione.

Definitio.

IEcur à Medicis, prima, princépſque gignendi ſanguinis officina conſtituitur, de cuius excellentia aliqua in medium proferens, inquiro: *Vtrùm hepar ſit membrum inter nobiles noſtri corporis partes præſtantiſſimum?* Galenus *lib.7. de placit. cap.3. ad init.* ex ſententia Platonis, in iecore animam concupiſcibilem conſtituit, cuius proprium munus eſt rerum iucundarum fruitio: & hoc modo *lib.5. de placit. cap.4. ad init.* reponit voluptatem, dicens: *Animæ quidem facultates tres eſſe numero, quibus cupimus, iraſcimur, & ratiocinamur, &c.* Idem docet E *4. de placit. cap.6. ante med. §. Quod autem cognoſcere dicit, &c.*

Deinde. Iecur facultatis altricis focus eſt, cùm in eo ſanguis alimentum totius corporis conficiatur, ex Gal. *7. de placit. cit.* Eſt viſcus carnoſum, calidum & humidum, fons & origo gratioſi humoris, ex Gal. 4. *de vſu part. cap.12. & 13.* Eſt ſanguinis, & humorum officina? quare in eo facultatis naturalis ſedem priſci conſtituũt: Nam, vt Galenus docuit *locis citatis*, oportuit alimenta ab omnibus excrementis expurgari, & hoc modo in prima coctione ventriculi, craſſa recrementa repurgantur, quæ per aluum ſolent excerni. In ſecunda verò coctione, quæ in iecore, & venis fit, excrementa tenuia expurgantur; bilioſum à folliculo fellis; melancholicum à liene; ſeroſa ſuperfluitas à renibus, quod *loco cit.* confirmat Galenus, exemplo piſtorum in mundando

tritico, & expurgando vino. Maximus ergo actionis iecoris principatus, vt profert Galenus 7.*meth.cap.vlt.* cùm inquit: *At verò iecinoris opus omnibus particulis neceſſarium eſt: non tamen adeò ſaltem perpetuam neceſſitatem habet, ſicuti ipſius cordis*, vbi poſt cor, collocauit iecur. Non ergo eſt negandum, iecur ratione officij, & vſus eſſe viſcus inter noſtri corporis partes præſtantiſſimum: cùm enim vita conſiſtat in humido, videtur iecur eſſe inter membra nobilia reponendum, cùm ſit eſſẽtialis humiditatis fons. Si verò hanc prærogatiuam naturæ periti cerebro attribuunt, quod ſit humiditatis origo, hæc eſt accidentalis; in eo enim ſuperfluitas multa indigeſtionis ratione concipitur. Affluunt etiam illuc, & à reliquis partibus euaporationes multæ, quæ loci frigiditate percuſſæ reſiliunt. Infeſtat quoque aër per meatus multos.

Vtrùm iecur ſit ſanguis concretus? Pars negatiua ſuadetur hoc modo. In concretione, res quæ concreſcit, ſecundùm ſubſtantiam incraſſatur. Sed hoc non fit niſi à frigore. Ergo ſi iecur eſt ſanguis concretus, à frigore concreſceret: quod videtur impoſſibile; quia viuente animali non poteſt ita intenſum frigus reperiri in corpore, quod congelet, alioquî frigens homo interiret, vt 6.*epid.ſect.*2.*com.*27. & 2.*de temp.*3. prodidit Galenus.

Solue hoc modo. Iecur eſſe ſanguinem concretum, firmant Galenus 4. *de vſu part.*12. 6. *de placit.cap.* 8. *in med.lib.de fœt.format.cap.*2.*ad fin.* Auicenna 14.3.*tract.*1. *cap.*1.*in initio*: & ideò calidum eſt. Concreſcit autem, & gelatur ſanguis, quia ſpiritus à corde acceptus euaneſcit, & in ſubſtantiam iecori valdè ſimilem tranſmutatur. Neque à frigore concreſcit, vt aliqui ineptè perſuaſere ſibi: ſic enim eſſẽt veluti grumus, & putreſceret, naturæque viribus non inſigniretur.

Ob hanc cauſam Galenus: & Auicenna *loc.cit.* veluti concretum eſſe dixerunt. Concreſcit autem à vi formatrice, ſpirituum, & calidi innati beneficio, ex puriſſimo ſanguine, illuc, ſummo naturæ artificio effuſo, & hoc pacto miris naturæ viribus decoratur: Nam in generatione hepatis, quod de ſanguine tenue exiſtit, euaporat, & euaneſcit: quod verò remanet craſſum, hepar exiſtit. Hanc doctrinam inculcat Galenus *l.*4.*de vſu part. cap.*12. §. *Qui etiam ſi eius conſideraueris naturam, &c.* Quomodo autem à calore, tanquam à cauſa remota, reſoluta parte tenui fiat concretio, & qua ratione ſit opus naturæ, docet eleganter Galenus *lib.*6.*de placit.*Hip. & Plat.*cap.*8.*in med.* dum ſic ait: *Nihil itaque mirandum, ſi iecoris etiam corpus ex propria ſua natura functionem propriam conſequutum eſt: maximè rubrum enim cernitur, perinde ac ſanguis, non qui ab aëre frigido circumfuſo ſpiſſatus, ac coagulatus fuerit, caliditate eius extincta, atque inde è refrigeratione, nigrore contracto, ſed qui à calore innato perficiente magis, quàm vitiante, concreuerit, &c.*

Iungit verò Galenus de iecoris temperamento tractationem paulò obſcuriorem: *Vtrùm ipſum calidum ſit?* Reſpondet affirmatiuè: Nam iecur ſanguinis eſt officina, & vnaquæque pars tantum habet de calore, quantum de ſanguine, ex Galeno 1. *de temp. cap. vlt.ad fin.* & 5. *Aph.*18. & 40. & *lib.*3. *de vſu part. cap.* 2. *in med.* Qua ratione idem Galenus 2. *de temp. cap.* 3. dicebat, quòd omne exangue frigidius eſt ſanguine prædito. E Quæ propoſitio ſemper eſt vera, niſi quando vna pars alteri ſanguinem defert, vt conſtat in vena, & arteria, quarum temperies non eſt calida ad portionem ſanguinis, & ſpirituum quos deferunt, quoniam exiguum ſibi, multum verò aliis partibus tribuunt: quare hæc vaſa frigida ſunt ſuapte natura, etſi ratione ſanguinis, temperata à Galeno dicantur, 1.*de temp.cap.vlt.* Conſtat deinde experimento, animalia enim exanguia frigida ſunt, & formidoloſa apud Ariſt. 4.*de partib.animal.c.*5. Inſuper partes animalium ingeſtæ frigidiores ſunt, quàm ſanguineæ.

A Obiicies. Nutritio à ſimili fit, 6.*de vſu part. cap.*10 *in med.* Sed partes ſeminales, ſemine nutriuntur, quod eſt calidius ſanguine, 1. *de ſanit. tuend. cap.* 2. Ergo membra ſeminalia exanguia, calidiora erũt ſanguineis. Dic. Etiamſi ſemen eſt calidius ſanguine, cùm ſit plurima ſpirituum copia perfuſum, quum tamen ad nutritionem elaboratur; tenuis illius pars, in qua potiſſimùm caliditas conſiſtit, reſoluitur; & remanet craſſa, frigida, quæ in fine elaborationis, ſimilitudinem in ſubſtantia habet cũ parte nutrienda. Obtrudes vlteriùs dicens, quare quum ſanguis concoquitur, non fit eadem reſolutio? Dic, quòd ſemen multò magis concoquitur, vt ex illo pars ſeminalis conſtituatur, quàm ſanguis, vt pars carnoſa generetur. Ex iis conſtat apertè, corruere paradoxum illorum, qui hoc potiſſimùm freti B argumento, partes ſpermaticas eſſe calidiores ſanguineis acriter contendunt.

Colliges deinde iecur eſſe calidum neceſſariò, monente Galeno *lib.* 4. *de vſu part. cap.*12. Primò, quia, vt 2. *de facult. naturalib. cap.* 14. *ad init.* ipſe aduertit, alteratio, qua alimentum in aliti naturam conuertitur, qualitatem maximè actiuam, videlicet calorem efflagitat. Secundò, vt alimenta ex proprio organo confectionis calorem mutuarent, & hac ratione nutrire poſſent affluentiùs, & per partes diſtantiſſimas fœliciùs penetrarent, & diſtribuerentur.

Conſequenter dubitandum: *Vtrùm iecur ſit humidum?* Dic. Iecoris humiditatem inſignem demonſtrant plura. Primùm, humida ac mollis ſubſtantia, quã conſtat, eſt enim velut ſanguis, qui ad eum locum concre- C uit. Secundò, quia eſt ſanguinis totius corporis origo, ſanguis autem omnium maximè poſt pituitam, humet. Quin & humiditate nutrimentali humidior ſtatuitur, quàm pituita, ſicut pituita humidior eſt humiditate aquea, & madefactiua.

Quare ſi pituita humidior eſt abſolutè humiditate aquoſa; humiditate verò naturali & magis temperata, ſanguis: ita hepar humidius eſt pulmone ſubſtantifica humiditate, & pulmo magis eſt madefactus ex aquoſis illis humiditatibus, quæ continuò ex cerebro, glandulis ſub linguæ radice ſaliuam gignentibus, aliiſque ad laryngem, & aſperam arteriam, humiditatem tranſmittunt, vt hac ratione, vocis, & loquelæ partes irrigentur, atque humectentur.

Hac ratione, etſi humiditas nutrimentalis ſanguinis, D ac iecoris, temperatior ſit humiditate aquoſa pituitæ pulmonis, ac glandularũm; in noſtro corpore ad humidius alterando, & temperamento paſſiuarum permutando, maiorem vim ſortiuntur iecur, & ſanguis, quam pulmo, & pituita: Omnia enim noſtri corporis membra, ex ſanguine à iecore profectò alenda ſunt, qui ſi humidior, aut ſiccior, corpora humidiora, aut ſicciora reddit. Ergo, vt cor eſt origo caloris, ita hepar humiditatis nutrimentalis focus eſt, & minera. Ex iis intelliges contextum Galeni *lib. art. med.cap.*29. qui ſic ſe habet: *Magna verò ex parte calidi cordis temperatura vniuerſum corpus calidum reddit, nî hepar obſtiterit.* Quoniam ſcilicet iecur in noſtro corpore humectando, non ſolùm pulmone, verùm & omnibus noſtri corporis partibus eſt potentius.

Verùm antequam ad definitionem accedam, duo dubia paulo vberiùs proponere non abs re exiſtimo, ſiquidem de hepate, naturali organo, & de facultate altrice diſcepto. Primum: *Vtrùm naturales potentiæ inditæ ita ſint, vt abſque ſubſidio aliunde expectato, operationes ſuas poſſint exercere?* Galenus *lib.*1. *de loc.cap.*7. ſic profatur: *Atque in hac re plurimùm differunt naturalia inſtrumenta ab animalibus inſtrumentis: ſiquidem naturalibus cognatam vim eſſe, animalibus verò inſtrumentis à principio (veluti lumen à Sole) ipſam defluere iam oſtenſum eſt.* Quo loco facultates naturales inſitas eſſe, & non aliunde dependẽtes, inſtar animalium, quibus ſentimus, & mouemur,

manifeſtè

manifeſtè affirmat, inferens ex hoc, quòd membrum ſi A patitur, qua naturale eſt, hoc eſt, ſi læſionem habet in naturalibus actionibus, manifeſtum fit per conſenſum non laborare denegatæ facultatis. Num autem hoc diſcrimen ſit verum inter animalia, & naturalia inſtrumenta, & an facultates naturales inſitæ ſint & innatæ, tum veterum, tum iuniorum peritiſſimi prolixas ſatis fecerunt quæſtiones: Nos Galenicam ſententiam amplectimur, qua docemur *cit. de loc.* loco, eas inſitas eſſe.

Cur verò hæ, etſi in iecore ſedem habeant, innatæ ita ſint, vt citra auxilium aliunde expectatum, membra per ſeipſa poſſint, & ſufficiant vegetabiles operationes exercere, non ſic autem animales, ſed aliunde, & per interualla pendentes: pauci, qui hanc doctrinam Galeni B defendunt, dilucidè explicarunt. Aphrodiſæus *lib.* 2. *probl.* 60. huius problematis ſolutionem inquirit, non tamen ſufficienter ſoluit: Naturales quidem, cùm ad vitæ rationem pertineant, quæ alitione conſiſtit, illarum opus continuum, ac propterea eas affixas eſſe oportebat; animales autem ad bene viuere cùm tantùm faciant, nec ſemper operari neceſſe erat, rectè poterant per interualla accedere, & non ineſſe membris.

Non ſatisfacit Philoſophus hic eximius, quoniam magis dependet animalium vita à facultate vitali, magiſque continuam in nobis eſſe oportet illius actionem, quàm naturalem virtutem: ceſſante ſiquidem vel per momentum pulſatione, finitur vita; non ſic autem, C licèt per notabile tempus non nutriamur. Nec ideò tamen pulſandi vis arteriis ineſt, ſed à corde mandatur, quantumuis illius operatio perpetuò, & ſine vlla intermiſſione ſit exequenda.

Natura ſæpe cogitur vires quaſdam integras adiicere membris; aliàs verò non, ſed quæ per influxum expectarentur, vel deriuarentur: & illud quidem fuit perfectioris operis intentio, & deſiderium. Ex eo autem, quòd naturales partibus affixæ ſunt, naturalia munera perfectiùs exercentur, perfectiúſque vitales, & animales functiones facultatibus ſuis aliunde fruuntur: dum enim naturalia membra ſui tantùm gratia operantur, nec vnumquodque ſolicitum eſt de alterius commodi- D tate, niſi ſingula in ſe vires haberent, quibus vtilem materiam attraherent, & alias demum ad alitionem neceſſarias, vel non nutrirentur omnia, vel ſaltem in opere ſe impedirent, inter ſeſe mutuò trahentia; ſingulis autem ſuas habentibus, & principales actiones in omnibus debitè fiunt, & communis hæc tractio, & concoctio, quæ in ſtomacho, & iecore pro toto fit, non impeditur, ſed vberiùs promouetur.

Iam verò pulſationem arteriarum magis ordinatè, magiſque perfectè fieri, expectata à corde facultate, ex eo conſtat, quoniam ſi inſita ſibi vi arteriæ mouerētur, nulla lege tenerentur concentum in ſuis motibus cum corde obſeruare, imò frequenter accideret, vt ad cordis diſtentionem contraherentur ipſæ, vnde ſecum ſæpe mutuò pugnarent, ſuorúmque motuum fine fruſtrarentur: Nam cùm cor, & arteriæ dilatationibus ſuis re- E pleantur, cor quidem per arteriam venalem ſiniſtro illius ventriculo inſertam, trahens aërem à pulmone, qui veluti quoddam eſt ſpiritus promptuarium, *6. de vſu part. cap.* 2. arteriæ autem ſecundùm extremitates ſuas, externo aëre repleantur, prope mediam partem, venali ſanguine; verſus os ad cor terminatum, ſpiritu, & ſanguine arteriali: Vbi verò contrahuntur, ſeſe inaniant, & exonerent, Cor, combuſtum aërem, ſpiritum, & ſanguinem arterialem fundendo in arterias, & per corporis ambitum: Niſi ſanè arteriæ à diſtento corde vim ſuſciperent, qua tunc diſtenderentur, & ſimiliter ab eo contracto conſtringentem, eueniret, vt excluſum aërem à corde non reciperent, quia diſtenderentur ad illius contractionem; nec etiam aër à pulmone traheretur, quia arteria venalis, ſi vi inſita moueretur, contraheretur eo tempore, quo cor ipſum dilatatur.

Ad hæc autem euitanda, melioris perfectioriſque conditionis gratia, conſultò inſtituit natura, vt vis illa pulſatrix arteriis non ineſſet, ſed opportuno tempore à corde deriuaretur; & propter illud ipſum, ſentiendi, mouendique organis inſitas facultates denegaret: agnoſcēs quippe perfectiores fore illorum functiones, ſi in eas à propriis virtutibus non prodirent, ſed aliunde deriuatis. Et in motibus res quidem ſatis manifeſta eſt, temerarij ſiquidem fuiſſent, ſi propria vi, proprióque impetu muſculi mouerentur, nec magis imperium facultatis, quàm influxum à cerebro expectaſſent.

Deinde exactiores euadere rerum externarum cognitiones, ſimili luce accedēte ad ſenſuum organa, probatur ex eo, quoniam cùm illa ſolùm apprehendant, & dignoſcant ſibi ſubiectas qualitates; neque has exactè, & perfectè, niſi imaginatione, & ſenſu communi ſimul aduertente, imperantéque, neceſſarium erat ſenſus ipſos externos denuntiare internis apprehenſiones, receptorúmque obiectorum imagines demandare, omnéſque omnium in vno communi ſenſorio coïrent, vt ita & plenè cognoſcerentur, quæ ſinguli ſenſus perceperant, & multa alia, quæ alioquî laterent, niſi ratiocinatione, & diſcurſu comprehenderentur. Atqui ſi ſenſus innatis facultatibus ſuorum obiectorum agnitiones conſequerentur, illas ſibi tantùm reſeruarent, nec ad communem fontem tranſmitterent. Ergo oportuit ab illo agnoſcendi vim ſuſcipere, nec aliter poſſe agere.

Illud verò difficile admodum, & arduum inquirendū dubium, in quo perpauci induſtriam ſuam exercuerunt: *Vtrùm conueniant inter ſeſe, & aſſimilentur, vt Galonus voluit, naturales virtutes altrices, & illa quæ magneti ineſt ad trahendum ferrum?* Nam ille 1. *de loc. affect. cap.* 7. ſic docet: *Ergo, vt magneti lapidi vis ineſt, qua ferrum attrahere poteſt, ita naturalia quoque inſtrumenta omnia facultatem habent, qua actionem ſuam perficiunt, &c.*

At licèt Gelenus ita proferat, longè tamen diuerſæ videntur: nutritoriæ ſiquidem animatæ ſunt, & animæ vegetabilis potentiæ: non ſic autem vis illa magnetis, ſed proprietas quædam ex quatuor elementorum mixtione reſultans, multò inferior & imperfectior illis, quemadmodum magnes ipſe in ordine ad ea quæ viuunt, & animæ vi funguntur: Progreſſio inſuper alimenti ad membra, multò aliter fit, quàm tractio ferri ad magnetem. Ergo nec in modo operationis, nec in illius principiis conueniunt. Probatur antecedens, quia ferrum mouetur, quia trahitur à magnete; at verò ſanguis fertur ad membra, non quidem ipſis trahentibus, ſed ſponte ſua vnaquæque pars ſanguinis mouetur ad illud membrum, cuius, dum generabatur, ſimilitudinem aliquam ſuſcepit: Ex ea namque conſequitur, poſſe ad tale membrum moueri; id quod in elementis palàm fit, inter quæ vnumquodque motu alterius mouetur, cuius qualitates, & ſimilitudinem recipit: ſic aqua ab igne calefacta, extenuatáque, ignis inſtar ſurſum conſcendens, in flatus, vel halitus reſoluitur.

Sed parum hæc, imò nec alia licèt fortiora, vrgerent, ad euertendam ſimilitudinem inter altrices facultates, & tractricem magnetis, niſi ex ea euaderet ſuſpecta ſententia Galeni, quaſi exiſtimantis vires nutritorias ab anima non proficiſci, ſed à natura, hoc eſt, ab inanimata forma; atque ita nec plantas, nec animalia, quatenus aluntur, nec quæcunque ſolo vegetabili principio fruuntur, animata dicenda eſſe, ſed naturalia iuxta Stoïcorum placita, idque expreſſit 1. *de natural. facult.* 1. quamuis 4. *de vſu part.* 13. affirmet quæſtionem eſſe de nomine, indagare, num principium nutritionis

anima

anima dicendum ſit, an potiùs natura, ac ſi in re cum Peripateticis,& Ariſt. conſentiat 2.*de anim.*aſſerentibus animam eſſe nutritionis agens, plantáſque & omnia quæ nutriuntur, animata: nempe quoniam ſi natura, & anima diſtinguuntur in eo, vt ex Ariſtot. colligitur, 2. *phyſ.* 1. quòd natura ad vnam tantùm loci differentiam inclinat, anima autem ad plures;& vis nutritoria dum perficit nutritionem, mouet alimentum, ſurſum, deorſum, & ad reliquas poſitionis differentias: cur non animata dicetur, ſi ea vel ſola,vel potiſſimùm animam in corpore tuetur? Viuunt ſiquidem, & durant animata omnia, quamdiu nutriuntur,vel animalia ipſa, licèt reliquas actiones amittant; moriuntur autem breuiſſimè, ſi nutritione priuentur. Quare, &c. Nec ſanè diffitetur Galenus, quum *lib. de maraſmo, cap.* 1. non ſolùm animalia, ſed plantas, & ſemina viuentia appellat; planum eſt autem ſola animata viuere, cùm vita ipſa ſit effectus animæ informantis corpus animatum.

Nec verò adducta 1. *de loc.*7. ſimilitudine, aſſerere voluit, inanimatas eſſe altrices facultates, aut eiuſdem rationis cum tractrice magnetis:cùm *l.*1. *de ſem.c.*7. eas animatas appellet,ſed tantùm inditas eſſe,& affixas membris quemadmodum magneti ſua facultas ineſt, nec illi aliunde influit. Verùm quamuis non negauerit Galenus, diuerſi ordinis eſſe prædictas virtutes, nullibi tamen, quod legerim, expreſſit ſatis, in quo animæ, aut potentiarum eſſentia conſiſtat:eò tamen videtur inclinaſſe, vt exiſtimaret, nec animam, nec potentias eius, quippiam eſſe temperamento ſuperius,aut diuinius, vt colligitur ex *lib.quòd animi mores,cap.*5.& 4. *meth.cap.*4. & *lib.*5. *cap.* 7. & alibi plerumque facultates, corporis noſtri temperamentum dicit eſſe, in eóque illarum eſſentiam conſiſtere.

Nihilominùs tamen credi poteſt illud aſſeruiſſe, quatenus vt Medicus agebat,cuius conſiderationi cùm ea tantùm ſubiiciantur, quæ mutationem ſuſcipiunt, nihil mirum, ſi animæ, & virium eius ſuperiorem dignitatem non expreſſerit, cùm tamen eam ſenſiſſe videatur, cùm rei magnitudine oppreſſus firmiter fateatur, 6. *epid. ſect.*5. *com.*5. ſe animæ ſubſtantiam neſcire, eàmque appellauit ſpiritum, agnoſcens rem eſſe incorpoream, & longè diuiniorem ſpiritu, aut temperamento.

Non diſſimiliter etiam conuenit cum ferri tractu à magnete, delatio ſanguinis ad membra, quam ſanè anima ipſa operatur mediante trahente virtute, & qualitatum temperamento; nec enim ſanguinis riuuli ad ſuperiores partes aſcenderent, niſi ſuperiorum membrorum trahendi vehementia cogerentur, in quibus quidem, ceu magnetibus coërciti, deſcendere prohibentur.

Quare negandum eſt, ſanguinem ſponte ferri ad membra, ob ſimilitudinem, & conſenſum quem cum illis comparauit: Nam præterquam quòd ſanguis, peculiares membrorum ſimilitudines non conſequitur in iecore, aut venis, niſi in membris ipſis, poſtquam illis adiunctus eſt, & à quibus non ampliùs mouetur, ſi formæ membri ſimilitudo cauſa eſſet motus,ad certum, peculiarémque motum,non aliter ac forma ignis,ſimilitudo ſanguinis cum carne moueret ſanguinem ad motum: cùm ergo caro deorſum tantùm feratur, & eadem ſit in brachio, & crure, eundémque habeat vtrobique motum, tantùm deorſum mouebitur ſanguis, non verò ſurſum ad brachium, licèt cum eius carne ſimilitudinem comparauerit: quod cùm planè abſurdum ſit, affirmandum eſt, ſanguinem non ex ſe ferri ad membra,eſséque ſimilem modum facultatum naturalium cum membris naturalibus, quem ſeruat tractrix ferri in magnete.

Ex his conſtat, meritò adieciſſe Galenum, quòd ſicut in eo conueniunt, ſi tam firma, ſolida, & dura

A eſſet animalium,quàm lapidum conſtitutio,non minùs quàm hi, ſponte ſua, & ſoliditate ſe tuerentur, perpetuóque operationes ſuas naturales ederent,ſicut perpetuas habent innatas, & affixas virtutes. Quoniam tamen tota animalium moles in perpetuo fluore eſt, quem inſitus calor potiſſimùm machinatur, humidum ſibi vicinum paſcens, niſi altera ſubſtantia pro ea quæ effluxit, reparetur, breuiſſimè certè totum animal diſſipabitur.

Ad huiuſmodi autem reparationem, nutrimento indiguit: quod vt ad ſingulas deferretur partes, in quibus erat facienda ſubſtitutio deperditi, venarum ductibus natura prouidit, quibus ſuppeditaretur ſingulis membris reparationis materia; arterias inſuper animalibus tribuit, vt earum motu innati caloris mo-
B derantia conſeruaretur, qui calor cùm in animalibus ipſis excedat magis,quàm in plantis, propter ſenſuum, & motuum opera, niſi aëris ingreſſu per arteriarum pulſum fruantur, ventilentúrque, vel ſuffocaretur,vel inſtar flammæ excreſcens humidum abſumeret, & citò euolaret.

His præhabitis,ad definitionem inflammationis hepatis accedamus, de cuius eſſentia, & materia, *lib.* 1. *huius operis, cap.* 4. & *hoc lib. cap.* 3. de phrenitide, & pleuritide plura prædiximus. Quare definitio inflammationis huius,eadem eſt,quæ tribuitur inflammationibus cæteris, quòd ſit *tumor iecoris, cum dolore, calore, duritie,& renitentia*,cuius eſſentiam,& cauſas cùm Galenus latè delineet, *lib.*5. *de loc.cap.*7. eas, ſicut & ſigna,
C *infrà* Laconicè explicabimus.

Cauſa.

VTrùm citra inflammationem, ſimplex, nudáque intemperies calida in hepate ſit concedenda? difficultas eſt plena litigiis, & controuerſiis: Nam Galenus 1. *de temp.*2.*&* 3. & 6. *de ſanit. tuend.cap.*2.notat,veteres negaſſe ſimplices intemperantias, quorum ſententiam ſequutus fuit Auerrhoës *lib.* 2. *collect. cap.*4. aſſerens intemperantias eſſe ſolùm quatuor: & *lib.*3. *cap.*1. *in fin.* §. *Sed difficile eſt imaginari, ægritudinem materialem eſſe ſimplicem*: & *in* 1.*cantic. tract.* 1.*text.*22.ſic ait: *Poſſibile eſt inueniri ſimplicem intemperantiam verbo, & diuiſione, non autem in effectu:*& *text.*23.*ſequenti*, vbi poſtquàm ex
D ſententia Auicennæ retulit,nouem eſſe temperamenta, vnum æquale, octo inæqualia, quatuor compoſita, & quatuor ſimplicia,dari ſimplices intemperantias impoſſibile eſſe aſſeuerat: & 1. *canticor. tract.* 2. *text.*163. *poſt med.* ſic fatur: *Impoſſibile eſt ſecundum exquiſitam veritatem,eſſe morbum ex ſola caliditate,vel frigiditate, vel humiditate, vel ſiccitate.*

Hæc Auerrhoïs ſententia confirmatur primò.Formæ variantur pro varietate materiæ. Sed qualitates actiuæ in ordine ad materiam habent vicem formæ. Ergo facta varietate in qualitatibus primis, neceſſariò fiet variatio in paſſiuis,& è contra.Ergo intemperies ſimplex aſſignanda non eſt. Maior eſt nota. Minor confirmatur apud Ariſtot. *lib.*4.*meteor. cap.*1.

Secundò.Numerus temperamentorum,numero hu-
E morum reſpondet. Sed ſolùm quatuor aſſignantur humores. Ergo ſolùm ſtatuetur quadruplex temperamentum. Maior eſt vera in morbis materialibus, qui ab aliquo ex quatuor humoribus debent generari.Minor eſt euidens. Conſequentiam probo, quia cùm quilibet humor duas habeat qualitates magis excedentes,intemperantia erit compoſita.

Tertiò. Qualitates actiuæ generant, & producunt paſſiuas. Ergo, &c. Antecedens eſt ipſius Auicennæ, dum ſic ait: *Caliditas maior quàm oportet: reddit corpus ſiccius quàm oportet; & ſiccitas maior, corpus efficit frigidius.* Licèt enim ſiccitas ſit lima caloris, dum abſumit humiditatem, calorem minuit;pariter excedens humi-

ditas,

ditas, corpus facit frigidius: quum enim ſua multitudine calorem ſuffocat, conſequutione quadam frigiditatem inducit.

Quartò. Quantitas innati caloris cuiuſque mixti reſpondet quantitati humidi radicalis: quod oſtendunt flamma, & oleum in lucerna; & innatum calidum, ac radicale humidum in animantibus,quæ ſimul aucta sűt in pueritia, & adoleſcentia, ſimulque marceſcunt in ſenecta, & naturali morte. Quare impoſſibile eſt dari duo corpora (vt iuuenis, & pueri) caliditate paria,ſi alterum ſit humidius.

Galen. *lib.1.de temp.cap.8.* ſimplices intemperantias eſſe concedendas, efficaciſſimè demonſtrat. Primò. Datur calor cum humiditate in ſanguine,& cum ſiccitate in bile. Ergo datur cum temperaméto paſſiuarum; magis enim diſtat extremum ab extremo, quàm à medio. Galeni verba hæc ſunt: *Si namque neceſſarium omnino non eſt ſiccam eſſe quæ calida ſit, ſed licet eam & humidam eſſe: propior namque ſiccæ temperaturæ media eſt, quam humida.* Frigidam etiam ſimplicem dari, ſequentibus verbis confirmat: *Si neceſſe non eſt frigidam temperiem eſſe humidam, ſed licet & ſiccam eam fieri, manifeſtum eſt mediam quoque eſſe poſſe: quippe quæ vicinior humida eſt, quàm ſicca.* Simili ratione vtitur in ſicca, & humida tantùm.

Non minùs efficax ratio ex tranſmutatione ſanguinei in pituitoſum conſurgit; fit enim tranſitus in ipſa per medium actiuarum,manéte lapſu in humiditate. Temperatus inſuper in actiuis, quàm in paſſiuis homo, quem Auerrhoës admittit, poteſt à valida aliqua cauſa incaleſcere,ſimúlque à cauſis conſeruantibus impediri, ne in paſſiuarum oppoſitione mutetur.

Inſuper. Omne quod hominum decreto fieri valet, multò perfectiùs gignetur à natura. Nos verò ſimplicem intemperaturam humidam paramus, miſcendo aquæ feruenti parem modum glaciei, & frigidam tantùm miſcendo glebæ, tantundem aquæ frigidæ. Ergo conſultiùs has intemperaturas componet natura,

Deinde. Calidius vnum altero dicitur, 1. *Aph. 15.* & 3.*ſimpl.6.*aut quia quantitate augetur,aut quia qualitate intenditur.Ergo manéte eadem humidi, & eadem quoque calidi quantitate,fieri poteſt,vt qualitas caloris augeatur,aut minuatur; quod vel aquæ exemplo conſtat,quæ frigida cùm ſit, ignis actione primò temperatur,deinceps feruida fit,parum,aut nihil quoad qualitatem atttinet exiccata.

Præterea. Humida temperies non minùs dependet ex humido aqueo, & pituitoſo,quàm ex aëreo, & ſanguineo: quamuis autem cum hoc, calidum ad proportionem augeri poſſit; cum illo tamen calore carente nequit augeri. Adde quòd quamuis variato calore, neceſſariò varietur humiditas,& contrà,quod Auerrhoës prætendit; non tamen neceſſarium eſt,vt quantum augetur calor ſupra moderatum,tantundem etiam augeatur humiditas, nec vt quantum humiditas decreſcit, tantundem minuatur calor: à pueritia enim in iuuentutem temperatur humiditas, non tamen calor, & accreſcit humiditas,non autem calor;conſiſtentibus contemperatur calor, & augetur ſiccitas, quæ in ſenibus magis eſt aucta, quàm calor ſit imminutus.

Ad hæc. Non ſufficit quælibet variatio,ſi exigua ſit, nam hæc in conſiderationem Medici non venit:dogma enim ſempiternæ paſſionis, à Medico qui eſt artifex ſenſualis,non conſideratur: id enim calidum iudicat,in quo calor euidenter percipitur,& ſic de frigido,& reliquis paſſiuis qualitatibus eſt intelligendum.Quare fieri poteſt,vt quis temperamento,quoad actiuas qualitates, calidiore.aut frigidiore polleat, quoad paſſiuas, autem dignoſci nequeat, an ſiccitas, vel humiditas exuperet. Quare hoc corpus ſimplicem habere intemperaturam cenſendum eſt.

Morboſæ ergo ſimplices intemperantiæ, in hepate,

A & quauis alia parte ſunt conſtituendæ, & ab ipſo etiam Auerrhoe curantur,*lib.7.collig.c.23.* Sunt autem morboſæ efficaciores naturalibus. Ergo naturales, quæ minorem vim gignendi qualitatem adiunctam ſortiuntur, nulla ratione negari poſſunt. Quare & ipſe Auerrhoës *lib.2.collig. cap.1.* palinodiam recantat, in hæc verba prorumpens: *Et nos videmus, quòd ſi nos exiremus ab intentione publica multitudinis Medicorum, eſſet difficile intelligere,& ideò nos loquimur de hoc nimis. Et adhuc error qui accideret ex hoc in arte, eſt multum paruus, & ideò non facimus hic nouum præceptum:* quo loco nouem proponit temperaturas, quæ à Medico,tanquam artifice ſenſuali conſiderantur, quatuor ſimplices, & quatuor compoſitas, vnámque temperatam in ipſarum medio conſtitutam.

B Nec Auerrhoïs argumenta multùm vrgent. Dic ad primum,& concede ex qualitatibus primis alias habere qualitatem formæ;& alias materiæ;negabis tamen quacunque facta mutatione in qualitatibus actiuis, ſtatim etiam fieri mutationem in paſſiuis: qualitates enim actiuæ, & paſſiuæ elementorum, intenduntur, & remittuntur; formæ autem ſubſtantiales non: & hoc modo facta mutatione in forma ſubſtantiali,aut in materia, variatio ſequitur; quæ non fit, ſi in qualitatibus actiuis,aut paſſiuis accidit varietas,cùm intemperantiæ in indiuiſibili non conſiſtant.

Dic ad ſecundum, quòd numerus temperamentorum non reſpondet numero humorum, & elementorum; reſpondet tamen numero modorum, quibus elementa, & humores cum ſuis qualitatibus diuerſimodè

C coniungi poſſunt; & hoc modo ob exceſſum vnius, aut duarum qualitatum varia conſurgunt temperamenta; licèt enim quilibet humor duas habeat qualitates excedentes, in generatione morborum, & ſimiliter elementa in productione mixtionis, nihilominus tamen, quando per morbos duo humores concurrunt, conuenientes in vna qualitate,v.g.in calore,& diſconuenientes in paſſiuis, v.g. in ſiccitate, & humiditate, generabitur intemperies ſimplex:& ſimiliter ad mixtionem ſi concurrant quatuor elementa, & non ſemper ad eandem menſuram qualitatum reducantur, tunc intemperies naturalis ſimplex conſurgit, ſcilicet quando duo elementa ſymbola in vna qualitate, & diſſymbola in alia exuperant.

Dic ad tertium.Qualitates actiuæ generant paſſiuas;

D verùm hoc conceſſo, non dari intemperantias ſimplices non inferes, quia qualitates actiuæ generant paſſiuas,& è conuerſo non per ſe, ſed ex accidenti, & non ſub quacunque menſura, ſed ſub certa hoc efficere certum eſt.

Dic ad vltimum. Verum eſt ſemper calorem naturalem ſeruare cum humido proportionem:non tamen ex eo ſequitur, quod non poſſit variari calor ſine humiditate,& è contra,tam in ſanitate, quàm in ſtatu præter naturam, vt *ſuprà* explicuimus.

Deinde agitanda, componendáque eſt diſcordia noſtro tempore frequens: *Vtrùm intemperantia calida in iecore ſola diu duret?* Auicenna 1.1.*doct.2.c.3.*ſic ait: *Iſtæ tamen quatuor non diu permanent, quia breui tempore durant: caliditas namque maior quàm debet, reddit corpus ſiccius*

E *quam oportet,& frigiditas maior quàm debet,facit corpus humidius quàm oportet? & humiditas maior quàm debet, ſi valde fuerit ſuperflua, velociùs reducit ipſam ad frigiditatem; quàm ſiccitas maior; quæ ſi plurima non fuerit, conſeruabit ipſum prolixiori tempore, ad vltimum verò reddit ipſum frigidius quàm debet.*

Hanc ſententiam deſumpſit ex Galeno 1. *de temp. cap. 7. ante fin.* qui intemperantias ſimplices non eſſe negandas, ſed non perpetuò in illo ſtatu durare aſſeuerat; & dilucidè *lib. 6. de ſanit. tuend. cap. 2. ad med. §. Sanè dictum eſt à nobis in libris de temperamentis, fieri non poſſe, vt quælibet diu duret, quia ipſa ſibi alteram de*

neceſſitate

neceſſitate adſciſcit. Cuius doctrinæ fundamentum eſt ex eodem Galeno deſumptum, quia caliditas maior quam oportet, reddit corpus ſiccius, & ſic de cæteris. Quod autem ſolet adduci, quod temperamentum quodlibet habeat latitudinem, veriſſimum eſt; verùm, vt notat Auicenna, in hac latitudine durare nequit, niſi cum alia qualitate, quam fatali neceſſitate acquirit.

Verùm hæc Auicennæ ſententia non videtur conſona doctrinæ Galeni, quia ſi intemperantiæ ſimplices non durant ſub ſtatu illo, ſed in conſenſum alias qualitates attrahunt, inutile,& ſuperfluum eſſet Galeno de illis agere, illarum ſigna adducere, & quando ſunt morboſæ, illarum curationem aggredi. Secundò. Ipſe Auicenna 1.4.*tract.*3. *cap.*9. vt tradat cauſas hecticæ ſenectutis, ſic ait: *Et cauſa faciens cadere in eam, aut eſt frigus dominans cum debilitate corporis.* At hæc ætas eſt frigida, & frigus non parit humiditatem, ſed ſiccitatem. Ergo frigiditas maior, corpus humidius non reddit, prout Auicenna prædixit. Confirmatur, quia Auicenna 3.1. *doct.*4. *cap.*1. ſic aſſerit: *Cùm autem calidum exiſtit cum ſiccitate, poſſibile eſt, vt complexio illa diu duret in ſua diſpoſitione.* Ergo ſiccitas non ſtatim frigiditatem inducit.

Tertiò. Non videtur rationi conſentaneum, quòd frigida intemperies producatur ab humiditate: Nam ſi humiditas maior producit frigiditatem, vel hoc facit efficienter per ſe, producendo frigiditatem, vel ex accidenti, ſuffocando calorem, vt inſinuat Auic.3.1.*doct.*4. *cap.*1. Calidi verò cum humiditate ſocietas non durat, quia humiditas quandoque ſuperat caliditatem, & extinguit ipſam. Sed neutro modo id facit. Ergo. Maior eſt vera. Minorem à ſufficienti partium enumeratione ſic confirmo. Humiditas id non facit efficienter per ſe producendo frigiditatem, quia hoc ſolùm frigiditati debetur: nec ſecundò ex accidenti, ſuffocando calorem, ſuffocatio enim à nulla fit qualitate, ſed à mole, & quantitate corporum, vt in ſuffocatione externa ſatis apparet.

His fortaſſe rationibus plures perſuaſi, aſſerũt, quòd quando Auicenna dicit, ſimplices intemperantias ſub illo ſtatu diu non manere, de intemperantiis morboſis ſit intelligendus, vt de calore v.g. qui febris eſt, exiccat, frigiditas in hydrope humectat, non autem de intemperantiis ſimplicibus naturalibus eſſe interpretandum exiſtimant. Sed hæc ſolutio eſt contra Auicennæ mentem: hic enim poſtquam affirmauit nouem eſſe intemperamenta, ſic loquitur: *Iſta quatnor non diu durant.* Vides quomodo particula illa *Iſta*, refertur ad temperaturas, de quibus immediatè fecerat commemorationem.

Hac ſuperiori opinione aliqui commoti, concedendas eſſe intemperantias ſimplices, & diu permanere poſſe arbitrantur: hæ enim à primordiis generationis ſunt comparatæ, & ideò diu durant, cùm ſint in habitu; corpora enim quæ has intemperantias ſunt aſſequuta, à generationis principiis, ſunt inſalubria, quæ cùm ſimpliciter ita ſint, aut ſemper, aut ferè ab intrinſeco principio eodem modo perſeuerant, quemadmodum rectè notauit Galenus *lib. art.med.cap.*5. Denique reprehendunt Auicennam, quòd affirmet ſimplices intemperantias diu non permanere. Ad locum verò *lib. de ſanit. tuend. cap.*2. ſatisfaciunt, aſſeuerantes Galenum fuiſſe loquutum non de mutatione vnius temperamenti in aliud, ſed de mutatione temperamenti, quod per ætates intra limites ipſius temperamenti obſeruatur.

Reproba reprehenſio, inepta interpretatio! qui enim Auicennam redarguit, ſeipſum implicat, qui Galenum hoc modo exponit, difficultatem non ſoluit. Quomodo enim frigida intemperies auget humiditatem, ſi per mutationem ætatis nunquam corpus redditur humi-

A dius? Nam à principio generationis quantò magis acreſcit corpus, tantò magis, ac magis exiccatur; neque in vlla mutatione ætatis corpus redditur humidius, vt toties Gal. confirmat.

Dic ergo veriùs, intemperantias ſimplices immodicas, & in exceſſu magno, ſolas non poſſe permanere, nec durare diu; moderatas verò ita perſeuerare poſſe, Galenus 1.*de temp.vlt.ante finem*, memoriæ commendauit, §. *Sed cùm triplex genere ſit calidi temperamenti differentia, &c.* & *lib.* 6. *de ſanit. tuend. cap.* 4. *circa finem*, §. *At qui frigidi natura ſunt, &c.* Quo loco docet Galenus, quòd dum datur intemperantia frigida in
B exceſſu, & media in ſiccitate, & humiditate, tunc debemus excitare, & firmare calorem, & victus rationem mediam adhibere. Ergo quia frigida intemperies erat exigua, humiditatem trahere in conſenſum non potuit, cùm debilis eſſet, tarda nimis, & inſenſilis ferè, quæ ab ipſa mutatione oritur: Medicus autem inſenſiles permutationes non conſiderat. Id enim ſolùm calidum iudicat, in quo calor euidenter percipitur: cùm verò euidenter non excedunt, media temperies iudicatur.

Obiecta explicabis hoc modo. Dic ad primum. Galenus quando agit de intemperantiis ſimplicibus, illarũ ſignis, & curatione, de moderatis, non autem immode-
C ratis eſt intelligendus. Dic ad ſecundum. Frigiditas non ſolùm eſt cauſa humiditatis, ſed etiam ſiccitatis, quatenus impedit nutritionem, & calorem imminuit, qui coctionis principium eſt; at verò humiditatem extraneam parit, vt in ſenibus fit manifeſtum. Hoc modo Auicenna 3. 1. *cit.* intelligendus; eo enim loco de modica temperie calida loquitur cum ſiccitate coniuncta, dum hanc cum calida, & humida intemperie in exceſſu comparauit.

Tertium, & vltimum argumentum expoſtulant, vt explicemus, quomodo humiditas frigiditatem producat, quo dubio expoſito, de reliquis qualitatibus primis aliqua annotabimus. Omnes quatuor qualitates primæ, actiuæ ſunt, & vnaquæque earum per ſe ſibi ſimilem producit, at verò alias diſſimiles ex accidenti. Hoc
D modo calor ex accidenti ſiccitatem inducit, humidam ſubſtantiam abſumendo, ad cuius conſumptionem conſequitur ſiccitas. Secundo modo calor ex accidenti ſiccitatem inducit, quatenus interuentu caloris aliqua producitur ſubſtantia ſicca, quæ per ſe corpus exiccare poteſt.

Frigiditas inducit humiditatem ex accidenti, quatenus ex frigiditate excrementa humida conſurgunt, quæ à debili calore non reſoluta in corpore redundant, & humectant; non alia ratione, quàm qui producit ignem, non dicitur calefacere per ſe, ſed per ignem. De ſiccitate etiam pronunciandum eſt cum Galeno, ex accidenti etiam producere calorem, & etiam frigiditatem: producit calorem per illas ætates, per quas augetur animal; at verò frigiditatem per illas ætates, per
E quas imminuitur. Inducitur caliditas quando augetur animal, quia tunc eſt magis accommodata temperies, vt generetur bilis, quæ valde calida eſt; vel quia à ſiccitate calori coniuncta producitur in effectu intenſior caliditas, quàm à calore, & humiditate. Inducit ſiccitas frigiditatem, quando imminuitur animal, quia in præſentia ſiccitatis, minuitur humidum in quantitate; & imminuta quantitate, imminuitur calor in quanto, & conſequenter, ex defectu conſeruantis calorem, frigiditas inducitur.

Vltimò. Humiditas inducit frigiditatem, non ſuffocando calorem mole, & quantitate humoris habentis humiditatem, cùm hoc cuilibet humori, tam calido, quàm frigido commune ſit; ſed ſuperando caliditatem, vt firmat Ariſt. 4. *meteor. cap.* 1. quo loco generationes rerum fieri aſſeruit, quando caliditas, & frigiditas vincunt, & teminant humiditatem, & ſiccitatem;

at

A at verò tunc fieri cruditates,quando paſſiuæ qualitates dominantur ſupra actiuas.

Diſceptatione verò dignum eſt: *Vtrùm ex intemperantia calida ſimplici, vel compoſita, inflammatio in iecore poſſit progigni?* Quum iecur calore exæſtuat, bilis in corpore copia redundat, quæ vel à toto, & genere venoſo ad ipſum iecur ob calorem, & dolorem attracta, vel eo loco firmiter adhærens, inflammationem committere poteſt. Quòd ſi nuda intemperies eam efficere eſt apta, cur non compoſita,quæ magis ignefacit iecur, incendit humores, eóſque à genere venoſo potentiùs attrahit?

Inflammatio hæc ab humore calido progignitur, tanquam ab interna cauſa, vt ſanguine vel birioſo humore, qui extra venas effuſi inflammantur, & putreſcunt, quare in hoc membro tumores oriuntur eryſi- B pelatodes, & phlegmonodes. Dubitabis: *Vtrùm œdema pituitoſum in iecore innaſcatur?* Renuit Galenus *lib.* 4. *de præſag.ex pulſib.cap.*3.*Compactius*, inquit, *eſt iecur, quàm vt huiuſmodi fluxionem recipiat, ſed & ſua naturali facultate pituitam alterat.* Annuit *lib. eodem* 4. *de præſag. ex pulſib. cap.*8. Sed nulla ſubeſt inter Galenum, & Galenum controuerſia. Enimuerò de ſimplici œdemate à pura pituita, tenaci, & lenta diſſertare videtur, cui ob tenacitatem, & craſſitudinem in anguſtioribus iecoris partibus aditus non adeſt: aliter procul accidere vſus oſtendit, ſi portio bilis, aut tenuis ſanguinis tanquam vehiculum permixta ſit.

Sed agamus de cæteris huius inflammationis cauſis, quarum omnium pleniorem dilucidationem, *lib.*5. *de* C *loc. cap.*7. Galenus tradiderat, quæramúſque: *Vtrum à bile æruginoſa hepar poſſit inflammari* Hepatis inflammationem à bile oriri, monſtrat manifeſtè vomitus bilis, (ſcilicet quòd iecur eam in ventriculum tranſmittat) primùm ſinceræ, id eſt, quæ alteri humori permixta non eſt,prout explicat ipſe Galenus 3.*epid.ſect.*2. *com.*8. & 2. *progn.*38. vel quæ aquoſa humiditate priuatur, 6. *Aph.*6, ex adurente,exiccantéque calore, quæque flaua iam,vel pallida eſt,& multò periculoſior;vt deinde vitellinæ, hoc eſt, ſimilis crudo ouorum luteo, cuius ſimilitudinem flaua refert, vel cocto cui pallida aſſimilatur,quæ ex flaua per aduſtionem fit, 1. *criſ.*12. Denique vel æruginoſæ, magis adhuc creſcente incendio, de qua 5. *Aph.*1. & 7. *Aph. cit.*Igitur à bile æruginoſa D hæc inflammatio generatur.

Obſtat argumentum validum. Æruginoſa bilis vſque adeò pernicioſa eſt,& maligna, vt diu intra corpus cōtineri nequeat cum vita, ſed neceſſe ſit quamprimùm pelli,aut præ malignitate celeriter interimere,vt colligitur ex 5. *Aph.*1.& *lib.*7.*com.*6. quia natiuam humiditatem omnino exurit. Ergo poſſibile non erit, quòd ex bile hac iecur inflammetur, vt vomitus ſequatur æruginoſus, & viuat animal, quin & ex illa putrefacta febris accendatur, & multò minùs, vt per moram longiorem pariat hecticam.

Dic. Bilioſæ febres non ſolùm oriuntur ex rubea, citrina, flaua, & pallida bile, ſed ex vitellina, atque æruginoſa,quæ generantur per flauæ aduſtionem,conſumptionémve liquoris ſeroſi, qui in omnibus ſuccis reperitur.6. *epid.ſect.*2.*com.*38. Poſſe verò ex æruginoſa E febrem induci,manifeſtè colligitur ex Galeno 5.*Aph.*1. vbi refert,quòd ea euomita febris omnino ceſſauit,nec ceſſaret quidem,niſi ab ipſa æruginoſa fieret. Inſuper ſi ea ſemper in atram conuertitur, & intra corpus moratur vſque ad huius generationem, quid impediet, quominùs antequàm in atram conuertatur, extraneo corripiatur calore,& febrem cōcitet, maximè cùm ab aliis non rarò pernicioſioribus, magiſque venenoſis oriatur ſuccis. Quinimò ſi nunquam fuit viſa febris à bile æruginoſa orta, cur auctores, præſertim Zoar *lib.* 3. *tract.*2.*cap.*6. & Auerrhoës 7. *cap.* 12. illius curationem tradiderunt? Quare, &c.

Cauſæ externæ, ſunt omnes, quæ ſanguinis abundantiam procreant,in quorum albo vſus ciborum calefacientium reponitur, qui ſanguinem acrem generant; exercitium immodicum, ieiunia, curæ, vini generoſi potus. Denique quidquid calefacere,& dolorem inferre poteſt, hanc affectionem potenter excitat: maximè ſi accedant ætas vigens,tempus calidum,ſuppreſſio alicuius vacuationis conſuetæ, quæ per vterum, & mariſcas per circuitus repetere ſolet.

Signa.

Vtrùm iecoris inflammatio, ab inflammatione muſculorum abdominis tactu diſtinguatur? Galenus *lib.* 5. *de loc.affectis, cap.*7. poſtquàm inflammationem in gibba, aut ſima, ſeu concaua iecoris parte poſſe fieri pronunciauit, quia non parum momentanea eſt ad curandum vtriuſque dignotio, traditurus indicia quibus diſcernantur, in memoriam reuocat numerum, ac ſitum muſculorum abdominis, intra quos iecur ipſum ſub peritonæo conſiſtit, Cùm verò illi octo numero ſint, duo recti,quatuor obliqui,ex quibus duo deſcendentes dicuntur, totidem aſcendentes, duóque tranſuerſi,5.*de anatomic. adminiſt. cap.* 6. & 7. & 5. *de vſu part.*14. & 6. *meth.*4. ac triplici eorum pari,recto nempe, tranſuerſo, & obliquo deſcendente, contegatur peritonæum, & ſub eo adhuc repoſitum hepar ſit, 4. *de vſu part.* 14. non poterit tactu deprehendi huius viſceris phlegmone,etiam in gibba contenta,niſi magna admodum fuerit, aut incumbentes muſculi vehementer extenuati. Quare iecoris inflammati dignotio aliunde quàm per tactum petenda.

Hinc fit vt Galenus 6. *de loc.cap.*1. nōn alia ratione, faciliùs percipi lienis inflammationes, quàm iecoris pronunciauerit. Idem probat *lib.* 2. *de loc. cap.* 7. de eadem iecoris inflammatione loquens: *Ergo ſi nihil exercernitur,à quo iudicium accipi poſſit, ſatius eſt præcordiorum dextram partem tangere; quòd ſi nullus inueniatur tumor,nec ſic quidem deſiſtere oportet: Nam fieri poteſt,vt in ſima iecoris parte ſit inflammatio, vel in gibbis tantùm,ſed non omnibus, verùm iis tantùmque à nothis coſtis integuntur.* Quibus verbis manifeſtè aſſerit, inflammationis exiſtentis in iecoris partibus ſimis,tactum nullum habere indiciū poſſe; quemadmodum nec illius, quæ obſidet viſceris partes gibbas, quæ à nothis integuntur coſtis.

Quòd ſi ex muſculis recti inflammentur, facilis erit per tactum dignotio: cùm enim toti ſint carnei, oblongi, ſecundùm rectum per medium totius ventris extenſi vſque ad pubis oſſa: inſuper & à nullo alio exteriore muſculo tegantur, vbi tument, ſe facilè tangenti præbent, tam ex ſitu,quàm figura; perinde enim ac muſculi ipſi, figura ſunt oblongi tumores, & per medium ventris extenſi, vmbilicum etiam comprehendunt: Secundum locum obtinent obliqui, à thorace deſcendentes: Tertium, aſcendentes dicti. Vltimùm, tranſuerſi: quia enim reliquis ſubſtant,ac multis operiuntur tendinibus, tactum effugiunt illorum tumores; at ferè omnino qui viſceris ſubſtantiam obſident.Quare iecoris inflammatio tactu deprehendi non poteſt, & per eum ab inflammatione muſculorum abdominis diſtinguitur.

Vtrùm in inflammatione muſculorum abdominis, primò tactui recti ſeſe repræſentent, vt voluit Galenus? difficultas eſt non exigua: nam hæc doctrina ſuſpecta videtur & ambigua.Si enim inter epigaſtrij muſculos,obliqui,reliquis incumbunt, ita vt deſcendentes omnibus ſuperſtrati dicantur, 5.*de anatomic.adminiſt. cap.*6.& 6.*meth.*4. ſecundo loco ſuccedant aſcendentes, tertiò recti, quomodo 5. *de loc.* 7. rectos primos recenſet, nullóque alio contegi pronunciat, ſibi manifeſtè contradicens? Nec minùs in tranſuerſorum poſitu, illic enim ſecundos conſtituit; *lib.* autem *cit. de loc.* vltimos.

mos. Quòd ſi omnium extimi habeantur obliqui, deinde tranſuerſales, illorum tumores erunt tactui magis expoſiti, eóque faciliùs deprehendentur, tum ex ratione ſitus, tum ex modo ſuæ ſubſtantiæ: cùm enim tenuiores ſint, minúſque carnoſi quàm recti, minùs occultabunt tumores, non ſecus quàm iecur ſuos in ſumma corporis gracilitate.

Dic. Si ſimplicem ſitum prædictorum muſculorum abdominis conſideres, quod fecit Galenus 6. *meth.cit.* cùm conſtet obliquorum nerueas tenuitates rectis muſculis expandi; negari non poteſt, obliquos ipſos magis obuios eſſe, & inter eos omnium extimos deſcendentes, deinde rectos, vtimos ac magis reconditos tranſuerſales: quia enim muſculorum ope venter conſtringendus erar ad excrementorum expulſionem, vt ceu manibus quibuſdam compreſſa deorſum propellerentur, 5. *de vſu part.* 14. neceſſe fuit penitiorem locum obtinere tranſuerſos, quorum fibris, tanquam faſciis tranſuerſim cingerentur inteſtina, ac validè comprimerentur.

Adde quòd, quia ſimul cum rectis maximè momentaneæ ſunt, in conſtringendi, premendi, atque adeò expellendi munere, obliquæ ad robur, & firmitudinem tantùm additæ; ideò 5. *de vſu part.* vbi de vſibus, ac munere partium agit, primùm rectos, & tranſuerſos recenſet, velut in opere digniores, vltimò obliquos, velut in ſitu priores, & magis ſuperficiarios, nullibi ſecum repugnans. Nam quamuis 5. *de loc.* aſſerat rectos nullo muſculo externo tegi, atque adeò eorum tumores tactu faciliùs dignoſci, muſculi nomine audit neruoſas tenuitates: ac proinde etiamſi illæ obliquorum rectis muſculis incumbant, quia tamen præ ſunt tenuitate tactum non impediunt, meritò 4. *de loc.* inquirens per tactum horum muſculorum tumores, rectos primo loco numerauit; quanquam enim ſubſtrati ſint aliis, quia tamen toti ferè carnei ſunt, vbi tument, facillimè agnoſcuntur: nec minùs etiam reliqui, qua parte carnei ſunt, præter tranſuerſos, qui vel difficillimè, vel tactum omnino effugiunt, tum quia omnibus ſubſtrati, tum quia multis obliquorum tendonibus operiuntur: cùm enim totus venter vndique eſſet æqua carne contegendus, atque oporteret muſculos ſeſe interſecare, extenuauit eos natura in tendines.

Verùm non poſſumus ex alio loco ſigna inflammati hepatis meliùs venari, quàm ex ipſo Galeno, qui *cit. de loc. libro* ea propoſuit ad vnguem, quorum plura *ſupra, c. de Pleuritide* ſunt annotata, dum de diſtinctione huius affectus ab hepatis inflammatione egimus, ideò nunc alia breuiſſimè referemus. Quæ autem recenſet indicia ſunt, dextri hypochondrij grauitas, dolor totum hypochondrium retrahens, & ad clauiculam nonnunquam protenſus, ſcilicet vbi phlegmone præ magnitudine adeò grauat, vt præ pondere, ac mole etiam iugulum retrahat deorſum. Tuſſis excitatur, quia compreſſum à tumore ſeptum pulmonem anguſtat, fit autem ob dolorem exigua, ſimul & propter anguſtiam. Rubet primò linguæ color cõſimilis materiæ phlegmones; deinde temporis progreſſu, phlegmone magis incaleſcente, fit niger. Faſtidium ingens ex communicato incendio, quare compatiente ventriculo appetentia deiicitur. Ob eandem cauſam ſitis inexhauſta conſurgit.

De febre iungenda eſt dubitatio: *Vtrùm in hoc affectu ſemper ſit acuta?* Etſi plurima ſymptomata in iecoris inflammatione appareant, quando tamen eryſipelasis particeps eſt, calor, & ſitis magis vrgent, atque adeò febres ipſæ longè vehementiores ſunt, propter bilioſi humoris feruorem, eryſipelatodem inflammationem efficientis. Appellantur hæc cauſus, ſeu ardẽs, quæ præterquam quòd acuta, pernicioſa etiam eſt, atque maligna, 4. *Aph.* 28. Fit verò vbi intra vaſa, atque ideò vniuerſo corpore bilioſus humor putreſcit, & ad immoderatum peruenit feruorem, ſed potiſſimùm circa ventriculum, A pulmonem, & iecur, & præcipuè, ac maximè, quia huiuſmodi partes cum corde magis communicant, 1. *epid. ſect.* 1. *com.* 9. Id prædixit Galenus 3. *criſ.* 3. §. *Soluit autem lienis, & hepatis inflammationes ſanguis è naribus profluens, quando hæc viſcera vnà cum acutis febribus habent inflammationes.*

Ex quibus colliges, perpetuò ferè in febre cauſode iungi flammeam diſpoſitionẽ alicuius viſceris interni, provt rectè 5. *de loc.* 7. coniectat Galenus: atque in ea, præſertim ſi ardentiſſima ſit, ventriculum, pulmonem, vel iecur, focum, ſeu mineram eſſe; inde enim facilè vicino cordi communicatur ardor, & tractu temporis cauſus tranſit in maraſmum, quemadmodum *lib.* 7. *meth.* 6. & *lib. de maraſmo, cap.* 5. & 6. docuit Galenus.

Adeſt ergo in iecoris inflammatione febris ardens, B quia hæc ad viſcerum nobilium inflammationes ſubſequitur, vt notauit Paulus *lib.* 7. *cap.* 46. cum Aëtio, & Alexandro, *prop. cap. de inflammatione hepatis*, cuius comitem ſemper eſſe febrem acutam perſuaſere ſibi. Deinde in hac parte præſtanti, cùm feruor humoris ebullienti velut in foco increſcat, & ſanguis præ copia obſtruat, & non ventilatus ſufficienter, putreſcat, fuligines putridæ illicò cordi communicatæ, continuam, & ardentem concitare febrem natæ ſunt. Quare ex inflammatione iecoris, quæ morbus eſt magnus, & lethalis, 10. *meth.* 5. febris acuta, & magna exorietur ſemper: Si verò Hippocrates 2. *prorrhet.* 21. aſſeuerat in hac inflammatione non ſemper febrim adeſſe acutam, intelligendus eſt, quando cum bilioſo, & tenui humore C portio quædam pituitoſi permiſcetur, & phlegmonen conſtituit: Nam quælibet inflammatio hepatis, cùm ſit morbus periculoſus, magnus, & acutus, febrim conſtituet magnam, & acutam.

Porrò num concauum, vel gibbum hepatis inflammetur, ex eo dignoſces, quòd in ſimæ partis inflammatione, faſtidium, ſitis, nauſea, & vomitus bilioſus vehementer excedunt, propterea quòd pars hæc ventriculo magis communicat; ſicut è contra difficilior reſpiratio, tuſſis, & dolor vehemẽtior, maximè inter reſpirandum, & qui dextrum iugulum pertingat, ſi in gibbo phlegmone ſit, eo quòd ſepto vicinior; ſub ſepto enim iecur locatur, maximam inferiorem illius ſedem occupans. Vtriuſque tamen partis inflammatæ commune eſt, dolorem etiam circa coſtas ſpurias nonnunquam excitare; his nempe, quibus iecur membranoſis quibuſdam, ac D exiguis vinculis connexum eſt, nothis coſtis, nec enim ab illis pendet, ac inhæret in omnibus animalibus, provt refert Galenus 4. *de vſu part.* 14.

De pulſu maior eſt controuerſia: *Vtrùm ſit durus, vel mollis?* Galenus 4. *de cauſ. pulſ.* 7. aſſeuerat, pulſum inflammationis iecoris ſimilem eſſe illi, qui in omnibus inflammationibus reperitur, nempe inæqualem, & durum; contrà 5. *de loc.* 7. vndoſum eſſe, magnum, velocem, & frequentem affirmat. Solue hoc modo. Inflammatio in iecore dupliciter fit, 6. *Aph.* 6. vel in carne, vel in membranis: quando hæ ſunt affectæ, cùm ſint partes duræ & denſæ, pulſum indurant. Si patitur caro, cùm ſit mollis & laxa, pulſum vndoſum efficit, E & mollem.

Vtrùm ventris conſtrictio, iecoris inflammationem comitetur? Dic, in iecoris inflammatione ventris conſtrictionem neceſſariò adeſſe, (niſi ſimul iungatur ventris imbecillitas, quam ſequitur cruenta proluuies) propter vehementem exiccationem fæcum, à ſugente ac exiccante inflammatione; vnde & neceſſariò pauca efficitur deiectio, dura, & difficilis expulſionis, eo quod à pauca expultrix non irritatur, à ſiccitate impeditur, *lib.* 3. *cap. de colica*, ſicut ab humiditate iuuatur, 1. 1. *doct.* 6. Galeni doctrinæ ſuſcribunt, Aëtius *tetrab.* 3. *ſerm.* 2. *cap.* 3. Paulus *lib.* 3. *cap.* 46.

Præſagium.

V*Trùm iecoris inflammatio conſiſtens in parte conuexa, ſit periculoſior ea, quæ in parte concaua affligit?* Galenus *lib.6.epid.ſect.2.com.14.* ſic ait; *Ideò namque vtplurimùm abſceſſus in ſuperioribus excitati, difficiliores ſunt, quòd membra illa maius, quàm inferiora diſcrimen afferant, cùm vtraque eodem affectu vexata ſunt. Siue enim cerebrum, ſiue guttur, aut gula, aut pulmo, aut pectus, aut cor inflammata ſint, mortifera ægritudo: membris infra iecur inflammatis pauci admodum pereunt, potiſſimùm ſi recta curatio adhibeatur. Quin & iecoris ipſius conuexum, concauo longè periculoſius eſt, & nonnulli ipſum inter ſuperiores corporis totius partes, quemadmodum & os ventriculi reponunt, &c.* Annuit Auicenna 14.3.*tract.*3.*cap.*1.§. *Et apoſtema quidem quod eſt in gibboſitate, deterius eſt apoſtemate quod eſt apud concauitatem, &c.* Et meritò quidem, quoniam huius partis inflammatio, maiori, quàm illa, inter reſpirandum dolore, & febri, laborantem afficit, magiſque tuſſim excitat, atque dolorem vſque ad dextræ partis iugulum, vt detrahi videatur, extendit.

Contrà concauæ partis inflammationem eſſe periculoſiorem ea, quæ eſt in ſima, affirmat Galenus 5. *de loc. cap.*7. & hoc non videtur abſonum à ratione: Nam faſtidium, nauſea, ſitis, vomitus bilioſus eam comitantur; adeſt & folliculi fellis ingentiſſimus ardor, ita vt pruna illic exiſtere videatur: quæ omnia cùm ſint vehementiora, illius inflammatio periculoſior dicetur; deterior enim, & acutior habetur morbus, quem grauiora ſymptomata ſequuntur.

Dic. Periculoſior eſt morbus qui partem nobiliorem obſidet: cùm verò hepatis gibbum præſtantius habeatur concauo, & magis cordi, & reliquis ſpiritalibus mẽbris communicet, inſuper & ſanguine puriori alatur, negari non poteſt deteriorem eſſe illius inflammationem, quantumuis cõcauo inflammato ſymptomata vehementiora videantur, magiſque timẽda: hæc enim accidunt, non tam ob maiorem grauitatem morbi, quàm ob maiorem conſenſum, quem iecoris ſima pars cũ vẽtriculo habet. Imò verò quamuis maiora appareant, nõ ideò peiora cenſentur, quia ignobilioris membri, quàm ſpiritalium. Accedit quòd caua parte phlegmone obſeſſa, protinus etiam venas, quæ in meſenterio ſunt, vnà phlegmone laborare eſt neceſſe, quando ex ea quæ ad portam pertinet, omnes ſunt ortæ; vt ſcitè 13.*meth.c.*14. protulit Galen. At cùm multipliciter morbus deterior dicatur, vel propter ſymptomatum magnitudinem, vel partis læſæ præſtantiam, iccircò hanc perniciem diuerſa ratione cùm Galen. conſideraret, ideò modò partem conuexam, modò concauam inflammatam periculoſiorem eſſe affirmauit. Quia cõcocta inflammatione faciliùs pars cõcaua per meſaræi venas, & inteſtina expurgatur, quàm gibba, per emulgentes, vreteras, & veſicã, quia docente Galen. 7.*meth.*13. *in fine*, inteſtina aſſueta ſunt iecinoris ſuperflua tolerare. Num autem inflammatio in vna parte iecoris, alia illæſa, diu poſſit perſiſtere, negantem partem ſequitur Gal. *lib.*5. *de loc.c.*7. dicens in neutra parte exquiſitè poſſe conſiſtere inflammationem ſolam, nam omnium eius partium carnes inter ſeſe continuantur. An verò inflammatio iecoris ſit deterior inflammatione lienis, firmat Hip. 1.*progn.* 29. docens inflammationes ortas in hypochondrio dextro, eſſe periculoſiores ortis in parte ſiniſtra: Nam iecur primaria ratione à natura factum eſt, vt ſanguis gigneretur; lien verò ſecundaria, vt à fæce purgaretur.

Curatio.

OMnia quæ in inflammationibus internis, *ſuprà* eſſe obſeruanda circa res nõ naturales protulimus, in hepatis inflammatione eſſe exquẽda fit manifeſtum, Venam eſſe ſecandam è directo lateris dolentis, Gale-

A nus inculcat, 13.*meth.cap.*11. Nam pars princeps eſt, & antequàm humor ſtabuletur, maiora damna effecturus, quàm citiſſimè reuellendum, vacuandum. Si vires ſint debiles, cucurbitulæ ſcarificatæ infra regionem iecoris impoſitæ ſunt ex vſu. Vtiles quoque ſunt hirudines hæmorrhoïdalibus venis impoſitæ. Nec diſplicet dextram ſaluatellam ſecare, ſi vacuatione facta ex maioribus venis adhuc inſoleſcat affectio.

Deonerata ſarcina, Epithemata iecori imponenda, eáque pro temporum diuerſitate varianda. *Vtrùm autem in omni tempore huius inflammationis, adſtringentia ſemper ſint permiſcenda?* diſſidium eſt. Quantus ſit actionis iecoris principatus, docet Galenus *lib.*7. *meth.cap. vlt.*
B dum inquit: *At verò iecinoris opus omnibus particulis pernecesſarium eſt: non tamen adeò ſaltem perpetuam neceſſitatem habet, ſicuti ipſius cordis,* vbi poſt cor, iecur collocauit: & *lib.*11.*meth. cap.*15.*iuxta finem*, non alia ratione iubet vti adſtringentibus, quum ſuperuacanea in iecur, aut in ventriculum confluunt, niſi quia è primoribus admodum hæ partes ſunt, & reſolui robur ipſarum eſt pernicioſiſſimum, cùm, vt munus ſuum obeant, vel in ipſis morbis ſit neceſſe.

Hæc quoque cauſa eſt, cur in iecoris inflammatione, medicamentis quæ extrinſecùs adhibentur, ſemper ſunt admiſcenda adſtringentia, non modò in phlegmo-
C nes generatione, verùm etiam vbi nec quicquam ampliùs affluit, nec eſt in laborante particula quod repelli poſſit: Cuius rei inſcius, delirus Theſſalicus ille Attalus teſtis eſt, cuius hiſtoriam proponit Galenus 13. *meth.cap.*15. & nos eam ſumus interpretati, *lib.*2.*Hiſt. Princip. Medic.Hiſt.* 102. qui cùm Theagenem Philoſophum iecinoris phlegmone laborantem ſolis relaxantibus curauerit, eum breui tempore interfecit: impoſuit enim cataplaſma ex pane, & melle, haud intelligens viſcus hoc mediocriter adſtringi debere, propterea quòd altricis facultatis principium ſit; & venoſum ab hoc oriatur genus.

Vtrùm in initio inflammationis huius, diſcutientia, aut repellentia ſint admouenda? eſt dignum ſcitu. Arabes ſolis repellentibus, Græci ſolis diſcutientibus vtuntur. Illi
D inflammationem perſanare conantur ſucco portulacæ, ſolatri, Roſar. Santal. Camph. Oleo Myrtil. Omphacino. Hi imponunt Maſtichen, Aneth. Camomil. Cõciliabis eos facilè hoc modo. Arabes contemplantur principium morbi, quando pauciſſima humoris copia in parte inflammata eſt recepta, & plurima adeſt humoris fluẽtis, & fluxuri: quo pacto timor eſt, ne humor impetu magno in cor, & ſpiritalia mẽbra repulſus reſtagnet. Græci conſiderãt principium ſimpliciter; quo tempore, cùm adhuc humor fluxus ſit in parte cõtẽtus, tutius eſt repellẽtia mixta cum diſcutientibus admouere. Neque ea apponenda ſunt actu frigida, vel potentia frigidiſſima: Nam indurant, meatum bilis obſtruunt, penetrare nequeunt, & fuligines ex inflammato iecore per cutis ſpiracula exhalantes coërcent, ac retinent, quo calido cohibito effluuio intenditur gliſcitque calor; excandeſ-
E cit iecur, febris increſcit, & inflammatio deterior multò fit, ac pernicioſior.

Addenda ſuperioribus eſt quæſtio: *Vtrùm diuerſæ hepatis partes inflammatæ diuerſis præſidiis ſint curandæ?* Reſpondet Galenus 3. *criſ. cap.* 3. in hunc modum: *Soluit autem lienis, & hepatis inflammationes, ſanguis è naribus profluens, quando hæc viſcera vnà cum acutis febribus habent inflammationes, & omnes quæ ſub hypochondriis fiunt calidæ, & acutæ inflammationes fluxu ſanguinis narium ſoluuntur.* Itaque hypochondriorum inflammationes ſanguinis per nares factum profluuium iudicat, dummodò tale fiat in decretorio, citra quem nullum iudicium bonum exiſtit. *Oportet autem* κατ' ἴξιν, hoc eſt, *per directum fluere ſanguinem, ex dextra quidem nare, hepate patiente, vel locis ſub hypochondrio dextro poſitis; ex ſiniſtra autem,*

liene,vel locis huic vicinis. Quicunque autem ſanguinis A fluores αἱ ἀπαλιν, hoc eſt,obliquè,& tranſuerſim fiunt, vitio dantur, tanquam violatæ, & perturbatæ naturæ indices. Hoc firmat Galenus 1.*progn*. 32. edoctus ab Hip.3.*prorrhet*.33. docet etiam *lib. de ſang. miſ. cap*. 14. & 6.*epid.ſect*.2.*com*.12.

Porrò ſunt aliæ vacuationes, iecoris inflammationi congruentes,per quas etiã primis ægrotationis diebus illi qui hunc morbum patiuntur, liberantur.Huius rei grauiſſimus teſtis eſt Galenus 3.*criſ.cit*.dum ſic ait:*Hepatis verò conuexæ quidem partes patientes,tribus potiſſimùm modis criſibus obediunt, fluxibus ſanguinis è nare dextra, ſudoribus bonis, & vrinis abundantibus; ſimæ verò excrementis alui,vomitibus,& ſudoribus*.

Verùm conuexa parte affecta, prouocantia vrinam B exhibebis,mitia illa quidem,& priùs vacuato corpore, ne forte ex calidis ampliùs inflammetur iecur, & humores intempeſtiuè attrahantur. Quare in principio offeres,quæ calorem mulceant,& vrinas moueant,qualia ſunt ſemina melonum, cucurbitæ:deinde eunte inflammatione in ſuppurationem, vel reſolutionem, valentiora porrigenda, vt apij,aut radicis eius decoctum. Si tamen ſuppurationem tentauerit natura,tunc mitioribus, & facto iam pure, abſtergentibus vtendum erit, vt paulatim purulenta materia per vrinam expurgetur, quo tempore porriges decoctum hordei,fœniculi,apij, cum ſaccharo,& melle.

Parte caua laborante purgantia adminiſtranda, leuiſſima illa quidem, & mitiſſima, vt Manna,Caſſia,Sy- C rupus ex multiplici Roſar. Perſic.aut Violar.infuſione paratus: Si enim aliter feceris,iecur,& viſcera inflammabis,& euocabis humorẽ ad affectam partem,qui ibi infixus vehementiores dolores excitaturus eſt,maximè cùm ope expurgantium nihil à parte inflammata poſſit educi. Hanc ergo vacuationem tentabis lenibus expurgantibus clyſmis,aut medicamentis ſuauibus,in declinatione ſolùm, in qua iam deferbuit calor, & ſymptomata ſunt ſedata.

Propter auctorum pugnantium votum,latiùs inquirendum: *Vtrùm in inflammatione iecoris purgantia medicamenta cum cibis permiſcenda?* Hippocrates tenuit omnino: Nam *lib. de aliment. num*. 4. ſic ait: *In alimento medicina, malum*. Suffragatur ratio:Nam cibus medi- D camento permixtus ob humores attractos facilè corrumpitur, & citra partium alimoniam crudus à ventre deiicitur; & ſi fortè cibum partes attrahunt, is eſt vitioſa qualitate infectus. Deinde cibus medicamenti actionem obtundit,& impedimento eſt maximo,quominùs pharmacum reducatur ad actum;& hac ratione ob medicamentum, à iecore, & venis non attrahitur: quare alter alterius actionem impedit, iccircò ieiuno ventre medicamentum, ſolum & impermixtum eſt offerendum.

Contrà facit Hippocrates *lib.de alim.num.eodem*, dicens: *In alimento medicina,optimum*. Cùm enim tres claſſes medicamentorum extent apud auctores, quædam benignorum, quæ minimùm ab alimenti natura rece- E dunt, cuiuſmodi ſunt pruna, violæ, manna, ſerum lactis, Caſſiæ medulla, roſæ Alexandrinæ ſaccharo, vel mellæ cõditæ. Alia eſt malignorum,in quibus vis, & ſubſtantia venenata ineſt, vt ſcammonium, Elleborum & Colocynthis. Tertia, mediocrium, vt Rhab. Aloë,Senna,atque Agaricum. Tutò igitur placida medicamenta cum cibo offerri poſſunt; ſic enim natura ea ſuauiùs amplexatur,cùm alimentum his permixtum minimè corrumpatur, cùm parum ab eorum facultate deſciuerit. Neque quod à iecore attrahitur, eſt praua infectum qualitate. Mediocria,quorum tenuis pars ad humorem attrahendum permeat,nullo pacto cũ cibis permiſceri debent, hæc enim alendo corpori minimè ſunt idonea, & nulla eorum portio in corporis ſubſtantiam faceſſit.

De medicamentis exoluentibus quid dicendum?quæ ſi in ventre perſiſtant, eorum vapor ad altiores p arte permeat, à quibus noxium humorem attra hunt:hæ oppoſitam penitus naturam cum alimentis habẽt,ob id cum eis commiſceri nõ expedit.De his fortaſſe loquutus eſt Hippocrates *cit.de alimento*, dicens: *In alimento medicina, malum*. Nam omnes prædictæ noxæ, ob horum permixtionem,facilè conſequuntur.

Sed quid dicemus ad Hippocratem,6.*epid.ſect*.5.*text*. 29. hæc valida medicamenta cum cibo permiſcentem; dum enim veratrum exhiberi præcipit, tunc lauare,& comedere iubet, vt celeriùs, minorique moleſtia ſuam actionem perficere valeat.Duo autem potiſſimùm ſunt modi, vt ocyùs medicamentum erumpat, balneum aquæ potabilis, & cibus;his enim corpus humectatur, quod Hippocrates monuit, dum ait: *Ad veratra qui non facilè purgantur, corpus antea humectare expedit alimento,& quiete*. Nempe alimentum,vt Galenus inquit, poteſt ſumi eo tempore,quo veratrum accipitur,aut in præcedenti victu, ex quo nimirum humores attenuantur,& viæ ſuccis,qui in ventrem deferuntur,patefiunt, & quo corpora fluxa redduntur: ob id, 4. *Aph*. 13. monet,vt veratrum aſſumpturi plurimo cibo,& quiete corpus humectent.

Deinde Galenus 13.*meth*.15.cum medicamento exoluente cibum admiſcet,dum Carthamum, Mercurialẽ, Epithymum, & polypodium in inflammatione partis cauæ iecoris,magiſque remittẽte phlegmone cum cibo permixta propinare audet,quibus validis vtitur in ptiſana coctis, & partim tunſis, ac in tenuiſſimum puluerem redactis, qua etiam ratione nigri veratri corticem exhibere non eſt veritus. Quod ſine dubio fecit, tum vt ptiſſanæ temperie, & læuitate vis medicamenti obtunderetur prorſus,in cuius rei gratiã illam poſt pharmacum bibendam præcipit, 2. *acut*.12. tum vt cibi iucundi,tanquam vehiculi ope,iecur medicamentum nõ reſpuat,imò potiùs attrahat;& hoc ad cauam partem, à qua neceſſariò per aluum cauſam noxiam debemus educere, penetrans, & obſtructos, anguſtóſque meatus peruadens, humorem craſſum,& vſtum vacuare queat. Ex qua doctrina,Hippocrates cum ſeipſo *in lib.de alim*. conciliari poteſt.

Si verò inflammatio in ſuppurationem vergere videatur,quod ex intenſiori febre, maiorique dolore cognoſces,extrà emplaſtra proficua impones,quæ calorẽ innatum ad ſuppurandum roborent, admixtis ſemper reſoluentibus:cùm enim periculoſa ſit hæc inflammatio, ſi ſuppuret, (vlcus enim relictum,cum febre iugi & continua,ad hecticam corpus facilè parat) videndum num pus etſi factum reſolui poſſit, quod tantopere commendat Galenus, 13.*meth*.5. dum ſic ait: *Quin, ſi pus aliquod notabile in ſuppurante particula ſit contentum, non expedit, quod nonnulli faciunt, protinus incidere; imò & exhalationem moliri medicamentis ad id valentibus,quorum vſus ex affectu ſit coniectatus*. Quod docuit *lib*. 2. *ad Glauc*.7. *prope fin*. §. *Rurſus igitur ad ſuppuratos tumores accedamus, quos vbi reſoluere poſſe deſperaueris, ex farina triticea vtere cataplaſmatibus*. Sin minùs,ſequere conſilium Pauli, *lib*.4.*cap*.2. *Si verò pus adſit notabile, apertio procuranda eſt voce,tuſſi,ſternutamento; ſin minùs,candenti ferramento*: quod auxilium conſuluit Hip.*lib.de internis affect*. §. *Quum maximum iecur euaſerit, ſic vt promineat malum, nec medicamenta profuerint, exurere ipſum oportet buxeis fuſis oleo feruenti intinctis, oleo terebinth*. Approbant Celſus *lib*.4.*cap*.8. Aretæus 1.*Chronion,cap*. 13. & priùs edocuit Hip.7. *Aph*.45. *Quorum hepar ſuppuratum adæritur, &c*. Si verò inflammatio nec ad reſolutionem, nec ad ſuppurationem commigret, ſed in ſcirrhum abeat, tunc neceſſum erit reſoluentibus mollientia admiſcere.

OBSER

OBSERVATIO.

Iecoris inflammatio ſæua, immani dolore affligens, hirudinibus ſupra partem affectam admotis, perſanatur.

IN omnibus inflammationibus internis, à calidiſſimo feruidóque ſanguine concitatis, ſanguinem copiosè eſſe emittendum, vnanimiter docuere priſci; Arabes, & iuniores omnes confirmarunt. Erat vir quidam robuſtus, carnoſus, & rubicundus, cui hepatis inflammatione laboranti, inter initia vbertim ſanguinem extraxi ex baſilica vena, dira putrilagine infectum, & cætera ſunt adminiſtrata auxilia, quæ in hoc morbo à peritis factitari ſolent. Tranſacto decimoquarto die, remiſſa eſt febris, ſymptomata leuiora facta: at dolor ita truculenter ſæuiit, vt præ illius ferocitate febris intenſior accreuerit, & ipſe debilior factus totas noctes inſomnes duxerit. Impoſita anodyna, clyſteres refrigerantes, & reuellentes inditi, purgatio clemens adhibita, ſaluatella dextra ſecta: cúmque dolorem ex ſanguine craſſo, & præ caloris incendio aduſto originem ducere coniectarem, cucurbitula ſcarificata ſuper partem dolentem impoſita vſus ſum, quod auxilium tantopere commendat Galenus *lib.*13. *method. cap.*19. Græci, & Arabes confirmant: Ex qua vacuatione cùm tantillum leuari cœpiſſet, altero die appoſitis binis cucurbitulis ſiccis ſupra eandem partem, & applicitis quatuor magnis hirudinibus, quarum ope ſanguis limoſus, & craſſus extractus eſt in copia multa, omnino à dolore ſaluus remanſit.

CAPVT XIV.

De hepatica affectione.

Definitio.

VTrùm hepatica affectio propriè dicatur, in qua rubida proluuies apparet? nunc ſpeculandum. Diſertiſſimus Galenus *lib.*5. *de loc. affect. cap.* 7. agit de quodam ſymptomate, non aliis membris communi, ſed iecoris proprio, ac peculiari, eo quòd ex ſola huius viſceris læſione naſcitur, imbecillitata illius coctrice, proponitque id priùs quod alibi demonſtrauit, ſanguificantem nempe facultatem propriam ipſius iecoris eſſe, ſed ita (inquit) propriam, vt ei ſoli inſit, nec alibi reperiatur, niſi fortè ab ipſo iecore, tanquam à ſummo principio mutuata: quamuis enim ea inter naturales numeretur, & hæ ſingulis ſint membris inditæ, à communibus tamen diuerſa exiſtit.

Secundò, vt cauſas artificiosè tradat imbecillitatis prædictæ facultatis, docet tam illius, quàm omnium facultatum eſſentiam, in proprio cuiuſque particulæ temperamento conſiſtere: ac proinde nihil mirum eſſe, ſi quandiu hoc permanſerit illæſum, noxa vacent, & illæſæ ſeruentur facultates; proſternantur verò, aut vitientur, eo ipſo demolito, & pro varietate intemperamenti quod contrahunt, ita variè afficiantur, imbecillentúrque, & illa ſanguinis procreatrix in hepate ſuum munus ſanguificandi exactè obire impediatur, & præ imbecillitate incoctum gignat, tenuem, & aquoſum ſanguinem, vel craſſum & fæculentum; vnde cruentæ ſequuntur, id eſt, aut carnium loturæ ſimiles excretiones, aut ſplendentis ſanguinis fæcem repræſentantes, quas duas cruentorum excrementorum ſpecies, docet Galenus infirmitatem coctricis in hepate ſignificare, ſed priorem magis principaliter; atque adeò vbi hæ apparuerint, procul dubio iudicandum, iecur ipſum infirmari.

A Addit deinde, quod Auicenna monuit 16. 3. *cap. de dyſenteria*, rarum eſſe, quòd fæculentus incipiat fluxus, frequens, vt ad lotium nuncupatum ſuccedat. Porrò quanquam iecoris imbecillitas, & cruentæ deiectiones ad eam cóſequentes, aliquando citra inflammationem, ac febrem eueniant, iungitur tamen nonnunquam, ac propterea Medicos hortatur, vt peculiaria vtriuſque mali indicia cognita perſpectáque habeant, vt ſiquando hepatica affectio (ſic enim appellatur malum, in quo dictæ deiectiones fiunt, propterea quòd ad hepatis eſſentiam pertinet, vitiâta præcipuè illius facultate, 3. *de cauſ. ſympt.* 2. & *lib.* 8. *ſec. loc. cap.* 7.) cum inflammatione iungatur, ea ſponte, exactéque decernat, & præterita dicens, præſentia agnoſcens, futura prædicens, quod Medici conſummati eſt, 1. *epid. ſect.* 2. *text.* 48. non ſolis ægris ſe faciat admirabilem, ſed & nominis celebritatem, gloriam, & laudem (quam & pruden-
B ter, & honeſtè aucupandam cenſet) comparet apud vulgus.

Ergo hepatici, ſeu iecinoroſi vocandi ſunt, ex Gal. *loc. nuper cit. quando videlicet citra aliquod manifeſtum in viſcere malum, in propriis affectionibus facultas imbecillitatur.* Sequuntur Paulus *lib.* 3. *cap.* 48. Alexand. *lib.* 3. *cap.* 8. Ita cœliaci, ſeu ſtomachici vocantur, qui neque inflammationem, neque aliquem præter naturam tumorem in viſceribus habent, ſed quibus tantùm imbecillitate laborat vêtriculus, ſeu ſtomachus. Cùm verò viſcus hoc,
C nõ vnam duntaxat, ſed plures actionum facultates habeat, contingátque ſæpe vnam ipſarum præcipuè lædi, interim duas, aut tres, atque etiam omnes quatuor, vt attrahentem, retétricem, & expultricem, in hoc affectu ſolùm alteratrix, quæ principaliſſima, & ſanguifica dici ſolet, afficitur, vt 6. *de placit.* 4. ipſe admonuit. Propterea quúm iecinoris imbecillitatem dicimus, non eam ex qua facultates illæ, quæ ſingulis corporis partibus ſunt communes, imbecilles redduntur, intelligere volumus, alioqui non illi ſolùm, ſed aliis eſſet communis affectio.

Maiorem tamen inuoluit difficultatem, indagare: *Vtrùm hepatica affectio ſit etiam venarum paſſio?* Nam ſi ſanguifica facultas venis per ſe ineſt, quæ in hoc affectu læditur, non ſolius hepatis, ſed etiam venarum erit affectio. Deinde, ſi 6. *de placit.* 3. & 4. *de vſu part.* 12. & in multis aliis locis, teſtatur apertè Galenus, vaſa
D ſanguinem conficere, modo hepatis ſimillimo, rationem aſſignans, ne diſtributionis tempus periret, atque citra materiæ elaborationem eſſet otioſum; quod & experimento monſtrat aliquorum animalium, in quibus citra iecur ſolæ venæ conficiunt alimentum: quomodo 5. *de loc.* 7. ſui ipſius oblitus ſoli iecori addixit facultatem ſanguificandi, addens quòd ſi alicubi reperiatur, propria ipſius viſceris iudicetur, & ab eo influxiſſe, cum *lib.* 1. *de loc. cap. vlt.* in vniuerſum negauerit facultatis naturalis influxum, cuius generis eſt ſanguificans illa, 6. *de placit. cit.* & vt ipſemet 2. *de natural. facult. cap.* 4. ait, eadem cum concoctrice etiam venarum, quàm fixam, & independentem perpetuò pronunciauit.

Nec dicas, vbi naturalium virtutum influxũ negauit, de particularibus, ad propriã cuiuſque partis nutritionem neceſſariis, cuiuſmodi ſunt trahens, retinens, alte-
E rans, & expellens, eſſe intelligendum; non de vniuerſali, ac ſanguinis effectrice, quæ vniuerſo corpori alimentũ operatur, quæque in iecore, tanquam in fonte & radice adeſſe, & ab eo oriri aſſeritur, 6. *de placit. cit.* & *lib.* 3. *c.* 1. & 2. *de ſanguin. miſ.* 6. & 2. *acut.* 47. & 2. *præſag.* 37. & alibi: Nam, prætequam quòd Galenus omnes naturales virtutes ſine diſtinctione in ſuis membris eſſe dixit, nullá influẽtem, aut naturalis ſpiritus eſſet admittendus quo illa deferretur, aut contrà ſola qualitatis diffuſione communicaretur, prout *cit.* 1. *de loc.* ipſe prædixit, niſi ſanguinem delatorem admittas.

Præterea. Si ſolum iecur vim hanc ſanguificandi haberet, tanquam à coctrice aliorum membrorum diſtinctam, in totius alimoniam, & vſum, aliorum membrorum gratia diceretur operari, & diſtinctas etiam habere tractricem, retentricem, ac expultricem, quæ communi vſui inſeruirent;inſuper & particulares alias, quibus nutriretur ipſum, ſicut renes, veſica, vterus, &c. At iuxta Galeni ſententiam, naturalia membra,inſtar ratione præditi animalis, non operantur,ſed de propriis ſolùm commoditatibus ſunt ſolicita; nec præter vnam coctricem, tractricem, &c. in iecore vnquam adſimiſit, vt 5. *de loc.* 7. & ſæpe alibi.Igitur illa quam habet, communis eſt omnibus membris, non ipſi peculiaris.

Verùm antequam hæc pateſiant, priùs determinandum:*Vtrùm venæ ſanguificent?*Quamuis Galenus contra priſcos contẽdat,& obtineat,iecoris carnem in ſanguificando præſtare, imò & vniuerſim propriam cuiuſque viſceris in ſua functione, (eo quòd conſentaneum eſt illam exiſtimare opificem, vel ſaltẽ præcipuam organi partem,quæ ipſi propria eſt;nõ aliis communis,iecoris verò caro nuſquam alibi in corpore reperitur)non negat venas ſanguinem perinde conficere, licèt imbecilliùs.Si enim hepati,quod ipſe ait,aſſimiles ſunt,&ab eo originem ducunt, quid mirum ſi ſimiliter elaborent ſuccum ad membrorum nutritionem aptùm? id verò faciunt propria, & inſita vi,non à carne mutuata,quod adducta fundamenta conuincunt.

Neque enim in animalibus iecore deſtitutis, dabis vnde mutuetur vis illa, aut conficiatur alimentum,niſi propria virtute, ac temperamento venarum & cauitatum, intra quas ſuſcipitur ad ſui elaborationem. Nec verò Galenum aduerſantem inuenies quanquam enim ſatis non explicauerit,in id tamen videtur magis inclinaſſe, vt colligitur ex *citato de vſu part.* vbi venis, cùm eas diſtributionis inſtrumenta feciſſet, facultatem ſanguinis efficientem indidit,ne dum per eas fertur, tempus ipſi alimento fruſtra periret.

Adde quòd ideò iecur dicitur ſanguificationis auctor, quia eundem modum ſubſtantiæ habet cum ſanguine ipſi ſimillimo,6.*de placit.*At ſimilitudo hæc ſubſtantiæ influere nequaquam poteſt. Igitur nec facultas ipſa,cuius diſpoſitio dicitur mixtio,ſiue ſimilitudo illa. Quòd ſi dicas,hanc ipſam venis ineſſe, eo quòd hepati ſunt aſſimiles,& primum ab eo germen ducunt, vt diximus cum Galeno;ac proinde ſat eſſe virtutem communicari, quemadmodum ſola etiam pulſatilis,& ſpiritum gignens abſque ſimilitudine aliqua à corde communicatur arteriis: Reſponderi fortaſſe poterit, quod quamuis ita ſit,oportuerit tamen vitalem melioris vſus gratia influere, ſanguificam verò inſitam fuiſſe,vt vberiùs promoueretur coctio,& magis copioſè alitura materia elaboraretur.

Cæterùm quamuis hæc cauſa ſit,cur indita vna,altera verò influens fuerit, inſtantiam tamen non ſoluit, vt conſideranti patebit:neque videtur poſſe conſtare, niſi fateãtur vim gignentem ſpiritus arteriis non communicari, aut non communicata ſimilitudine accedere. Vtcunque tamen ſanguifica,de qua nobis ſermo,indita credenda eſt venis, non obſtante quòd Galenus 5. *de loc.*7. ita eam iecori addixit,vt pronũciarit,quòd ſi alibi reperiatur, propria tamen ipſius iudicetur: Nam vel iecoris nomine ſua etiam vaſa, ac germina comprehẽdit; vel de facultate loquitur ſanguinem rubrum gignente, quæ ſolius iecoris eſt.

Nec verò hanc alibi reperiri voluit, ſed vt maximè propriã iecoris affirmaret, addidit:*ſi cauſa aliqua fuerit, &c.* Nihilominùs propria hepatis iudicetur, nec immeritò:ſiquidem ruber ille ſanguis ſecundùm ſubſtantiæ proprietatem,colorem,& reliqua,ita huius viſceris carni atteſtatur,vt eius ſolius effectus credatur. Atque ad eum modum intelligendum eſt,quod 6. *de placit.* 8.

A ſcribit, ſanguinis generationem à iecoris carne oriri, & paulo pòſt, dum reprehendit eos, qui à corpore exangui, quale venarum eſt, ſanguinem generari dixerint; de rubro enim loqui, conſtat ex contextus ſerie, dum inde probat in iecore confici, quòd viſcus hoc maximè rubrum cernatur, perinde ac ſanguis quem ſimilem facit.

Non poſſe autem vaſa ſanguini ruborem præſtare, ſimili argumento colliges:nam cùm alba,exanguiaque ſint, & quem elaborant ſuccum ſua induant ſimilitudine, non ſecus quàm iecur ſua rubefaciente, nequaquam poterunt, ſaltem colore, & temperamento proprio. Quòd verò nec adſcititio, probatur, quoniam licèt admittamus vaſa ab hepate calorem ſuſcipere copioſum, quo nõ parum in ſuis actionibus iuuantur;ille tamen ſufficiens non eſt ad eam rubedinem inducendam:Nam quamuis colores,qualitates ſint de numero ſecundarum,& hæ ad primas ſequantur;imò & aſſeratur rubor à prima calidi in humidum operatione oriri: indi tamen tantus nequit, quantum in ſuccis conſpicimus, ex ſolo primarum qualitatum temperamento; nec iecur ſuo ſolo vſque adeò excedente humores tingit, ſed potiùs rubra eius caro.Cùm ergo calor ille ab hepate vaſis præſtitus, ſit minor, nec deferat colorem qui aſſimilet, ruboris cauſa nòn erit. Et per conſequens,&c.

Id verò breuiter,at exactè diſcutiendùm: *Vtrùm rubedo in ſanguine, à iecore, vel venis emanet?* Vniuerſum vaſorum ſanguinem rubrum experimur,ſed vnde emanet rubedo explicatu difficile eſt. Quidam referunt ad rubefacientem facultatem iecori peculiarem, & venis communicatam;ſed audiendi non ſunt, his ſaltem qui nullius facultatis naturalis influxũ admittunt.Inſuper cùm rubor ille nequaquam ſit ad alendum neceſſarius, (eùm ſiquidem deponit ſanguis,antequàm in membra mutetur,& priuſquàm aſſũmat multa alia) ſuperflua videtur ea facultas, ſuperfluúſque illius influxus.Deinde ſi non minùs rubedo eſt in extremarum partium,quàm propinquarũ, imò & quàm in iecoris ipſius ſucco;nec poſſibile ſit vim illam rubefacientem pariter in fonte propinquo, & remotis vigere,qua probabilitate credemus ab hepate communicari?

D Rubet igitur intra vaſa ſanguis, imò & totus vaſorũ ſuccus, tam antè, quàm poſt iecur contentorum, ex commercio ſanguinis ab hepatis carne rubefacti, non à rubefaciente virtute venis inſita, aut influente. Sic proinde illis deneganda eſt vis ſuccum aptè elaborandi ad corporis alitionem, idque indita atque innata, ex proprióque temperamento profecta, quantumuis ope etiam influentis à iecore,& circumſtantium membrorum, in eo opere fruatur. Neque enim Galenus alcubi voluit,facultatem iecoris,licèt corpus gubernet, in totùmque influat, ab ipſo communicari membris: (non enim omnibus communis eſt) nec ita in eo viſcere oriri, quaſi inſtar aliarum principum inde emanet,ſed quia ibi potiſſimùm viget,indéque in vniuerſum influit E cum apta materia,ex qua alitur, & gubernatur corpus; propter quod principis,& communis facultatis nomen meritò obtinuit.

Verumenimuerò ſiquidem in hunc locum incidimus, enucleabimus difficilem quæſtionem à noſtro inſtituto non alienam: *Vtrùm communis illa facultas, ac illi ſeruientes miniſtra in vſum totius operantes, concedendæ ſint in iecore, venis, corde, & cerebro, diſtincta à propriis, per quas hæc membra aluntur?* Et non deſunt quibus videatur: Primò, quia facultates quæcunque feruntur in varium obiectum trahendum,vario tempore retinent,varias imprimunt formas tractæ materiæ, denique & vario tempore à ſe propellunt varia excrementa, variæ cenſendæ ſunt (vna ſiquidem,quatenus vna eſt,vnum ſemper & idem operatur.) Atqui ventriculus,v.g.cõmunibus facultatibus in eius cauitate ſitis,

per oblongos villos in cibum fertur externum, retinet vſque ad integram chylificationem, chyli formam inducit, expellit omnem ferè à ſe confectum chylum: propriis autem in ſuo corpore locatis,exiguam tantùm portionem allicit, idque ſolo temperamento citra vilos, exiguo tempore retinet, ſui ipſius formam imprimit,excrementitium tantùm vaporem inſenſili perſpiratu pellit. Igitur variæ ſunt facultates ventriculi naturales, propriæ quædam,aliæ communes; ac per conſequens hepatis, & aliorum membrorum, circa materias communes operantium.

Secundò. Non alia de cauſa in vtero,vtraque veſica, & renibus, facultates conceduntur communes à propriis diuerſæ, quàm quòd diuerſis temporibus, obiectis, & finibus agunt. Sed hoc ipſum videmus in ventriculo, hepate, & reliquis communem materiam elaborantibus. Igitur,&c.

Tertiò. Cùm omnia faciat natura alicuius vſus, & operis gratia, atque inter membra ſint plurima citra cauitatem formata, nonnulla verò cum inſigni,certum eſt cauitates illas peculiares habere operationes, & per conſequens etiam facultates à quibus oriuntur; cúmque facultates diſtinguantur per operationes, ſicut hæ per obiecta, habebunt membra caua, quatenus membra ſunt, facultates naturales quibus alantur, non aliter quàm caro, os, &c.

Denique obiici poteſt locus, ex *lib.de diff.ſympt.c.5.* vbi Galenus de ſymptomatibus agens facultatem naturalium ventriculi: *Quædam*,inquit,*eueniunt,vt eſt coctionis totius organum; alia longè varia facultatum ſimiliter naturalium, vt pars eſt nutriri poſtulans.* Quæ verba apertè ſignificant, binas eſſe naturales facultates ventriculi, communes alias in totius miniſterium, alias ſingulares in ſuum; id quod ſimiliter de iecore, ac aliis membris pro toto operantibus videtur aſſerendum.

Sed non eſt cur binæ concedantur facultates naturales inter ſe diſtinctæ, quibus membrum ſui ipſius, & totius nutritionem miniſtret,cùm vna,& ſibi,& toti poſſit inſeruire: Nam ſi circa vnum alimentum ventriculus negotiatur in ſua cauitate, ac corpore, ſeu cauitatibus anguſtis, idque alitionis, tanquam proprij ſinis gratia,cur non vna & eadem tractrice, credetur ad cauitatem, & poros attrahere, vnica etiam & vbique retinere, concoquere, & tandem expellere ſuperflua; atque adeò pro ſe, & pro toto operari, vna facultate, data vnitate obiecti, pariter & finis?

Quamuis autem externum alimentum in amplam cauitatem primò excipiatur, indéque in chylum iam verſum, atque adeò ſub alia quodammodo forma ad poros ventriculi trahatur,alimentum tamen adhuc eſt, licèt præditum iam ſimilitudine quadam cum membro, in cuius tandem ſubſtantiam paulo pòſt tranſit, procedente coctione in poris, quæ diuerſa non eſt ab illa priori, quam ſubit alimentum in cauitate, ſed illa eadem magis progreſſa, nec diuerſa tractrix, retentrix, expultrix,aut coctrix,ſed vna,quæ modò in alimentum contentum in cauitate, modò in attractum, inſertúmque meatibus operatur: ſicut eadem vis eſt, qua ignis materiam alterat,& tandem in ſeipſum conuertit. Vna ergo eſt facultas, quæ in ventriculo chylificat, & nutrit; vnáque ſanguificans in iecore, eáque propria ipſius, quanquam etiam commune opus conficiat: id quod 5.*de loc.7.* apertè fatetur Gal. ibi: *Sanguificantem facultatem propriam hepatis eſſe diximus,&c.* & ſignificauit 3.*de cauſ.ſympt.*1. 2. *Aph.*28. & alibi.

Nec verò rationes in contrarium adductæ, cogunt admittere duplices facultates. Non prima,quia,vt diximus,circa idem alimétum elaborat ventriculus, donec in ſui ſubſtantiam commutet,propter quod tam in cauitate, quàm poris in ipſum agit: nec cenſendæ ſunt coctiones ſpecie diuerſæ, ſed prior qua alitura materia

A ſimilitudinem quandam cum membro acquirit, via eſt ad ſecundam,per quam in membri ſubſtantiam tranſit. In ſingulis autem partibus alendis materiæ primùm ad ampliora ſpatia trahuntur,deinde ad minora,in quibus pleniùs concoquuntur,non diuerſa coctrice,ſed vna & eadem vlteriùs procedente: Sic in oſſibus, teſtibus, vberibus,&c. in amplioribus meatibus, alimentum in medullam,ſemen & lac commutatur; in minoribus in membri ſubſtantiam, non varia, ſed vna eadémque virtute. Nec diuerſas arguit tractrices, trahi cibum in cauitatem, per villos; ad poros, ſolo temperamento abſque ductibus:ſiquidem per exiguum ſpatium, ſanguis,& virtutes deferuntur eædem, nec proinde diuerſæ,aut tractionibus diuerſis.

B Minùs vrget ſecunda, ex ſimilitudine vtriuſque veſicæ, & vteri:Nam cùm per vaſa ſanguineum alimentum trahant, & diuerſis temporibus, ac viis, fellea bilem trahat,vrinaria ſerum,vterus ſemen,nó iam nutritionis gratia,ſed ob vſum valde diuerſum, nec tam varia poſſint vna facultate peragere,neceſſum fuit præter proprias ſuæ alitioni neceſſarias,& ſufficientes,alias inſuper communes habere, quibus diuerſis temporibus,finibus,& obiectis agant.

Iàm verò cauitates,quibus aliqua membra formantur,non arguunt neceſſariò diſtinctas ſpecie operationes in illis, & per conſequens nec diuerſas facultates quibus efficiantur,licèt ita caua membra quidpiam habeant peculiare,nempe plures materias excipere, conficere,aut aliquid ſimile:non enim à teſtibus, aut iecore, quibus quædam animalia ſuper alia donantur, di-
C uerſum opus efficitur à ſeminalibus,vel ſanguineis vaſis,ſed idem copioſius,& magis elaboratum;ſolet enim natura varia excogitare inſtrumenta, non ſolùm ad operis varietatem,ſed & ad perfectionem.

Denique neque locus,ex *lib.de ſympt.diff.* quem amplius obiiciunt,conuincit:Nam ibi ſolùm docet Galenus, quædam ſym ptomata euenire ventriculo, eáque penes coctricem,& reliquas facultates naturales,prout organum eſt,hoc eſt ratione cauitatis,cuius gratia dicitur organum coctionis,ſi in appetendo,trahendo,retinendo,aut concoquendo deficiat;alia vt pars eſt nutriri poſtulans, hoc eſt, quia exactè non trahit ad poros, aut minùs intra eos concoquit: Cùm enim modò in alimentum in cauitate contentum operetur, modò in
D attractum ad anguſtos ſuos meatus, fieri poterit, vt labatur in hac, vel illa coctione, atque adeò diuerſa patiatur ſymptomata,modò vt organum,modò vt pars quæ nutriri poſtulat: verùm non inde conficies varias obtinere tractrices,coctrices,&c. ſed nec os,teſtes, aut vbera, in quibus etiam quælibet aliquid operatur in ſanguinem, adhuc in vaſis comprehenſum, aliquid in admiſſum iam intra illarum partium inania. Atque ita ad ea,quæ primo loco mota ſunt,aduerſus ea,quæ Galenus docuit de facultate ſanguifica iecoris,reſponſum eſto.

Cauſa.

E Affectum hunc eſſe ſymptoma in genere noxæ functionū naturalium, alteratricis, ac magis ſpeciatim ſanguificæ ipſius iecinoris? quæ non ablata,neque deprauata eſt, ſed diminuta, ac imbecilla, *locis citat.* firmauit Galenus. Huius imbecillitatis cauſa,quæuis intemperies eſſe poteſt,ſed calida præſertim,ac frigida: Hæ aliquando ſunt nudæ, & ſolùm qualitatis exceſſus, interdum cum exuperantia alicuius humoris affligunt.

Noxa autem oblæſæ facultatis ſanguificæ,percipitur ex ſpecie excretionis maximè ſimili carnium loturæ, præſertim cruentarum, atque recenter enectarum. Quinimò ſiquis id quod excernitur, aquoſum ſanguinem nominet, rectè quoque illud interpretari videtur,

vt *cit. locis* ſcripſit Galenus. Multoties enim fæci ſanguinis ſimilia excrementa per aluum deiiciuntur, ita vt qui excernitur ſanguis, & nigrior quàm pro natura, & ſplendens appareat, vtpote ſanguine, & nigra bile commixtis: quod malum, eſt ipſius iecoris ſuperaſſantis ſanguinem indicium; ſicut quando excernitur ſanguis dilutus, hepatis refrigerati eſt potiſſimum ſignum.

Vtrùm verò *lotiua deiectio, à frigido; ſplendens, à calido oriatur iecoris intemperamento?* dubium eſt maximum. Infirmum, debilitatúmque iecur creat crudum, tenuem, & aquoſum ſanguinem, 5. *de loc.* 7. ſed cruenta deiectio, eáque craſſa, fæculenta, & ſplendens, ad ſanguinem ſequitur ſupra modum coctum, 3. *de cauſ. ſympt.* 2. & 5. *de loc. cit.* Ergo perperam hanc ſanguineæ excretionis ſpeciem, coctricis in hepate imbecillitati addixit. Præterea ſi lotiua illa à frigidiori oriretur iecoris intemperie, hæc à calida adurente, & ſuperaſſante ſanguinem, vnde ad illam ſuccedet, vndéve à frigido affectu ſanguis aduretur, aut fiet adurens calor?

Dic. Concoctrix iecoris ſicut per frigus infirmata, pituitoſum gignit, tenuem, & ſemicoctum ſanguinem; ita vbi per calorem deficit à proba, exactáque concoctione, humores aſſans incraſſat, ſanguinémque reddit fæci ſplendẽti ſimilem, incoctum, atque imperfectum. Nec obſtat, quod 3. *de cauſ. ſympt.* 2. cruenta hæc excrementa, craſſa, & ſplendentia dixit ſanguinem eſſe exactè coctum, qui ob impeditam quauis occaſione diſtributionem, ad inteſtina redit, & ea ſpecie eiicitur: nã de ea fæce ſplendẽte loquitur, quæ ex remorato plus æquo in iecore; nec diſtributo fit ſanguine: per moram enim etiam à modico calore exuritur ſanguis, & in craſſam fæcem conuertitur: de hac autem 5. *de loc. cit.* non eſt ſermo, ſed de ea quæ pro cauſa habet immodicum, & ſuperaſſantem calorem, à quo imbecillitatur iecoris facultas, & à proba coctione deficiens, pro ſanguine cruentam illam producit differentiam, à qua fæculenta dicta naſcitur dyſenteria.

Quamuis verò ea ab immodico calore oriatur, à frigore lotiua, vt diximus, nihil mirum ſi huic, & maiori ex parte, quod cum Galeno monet Auicenna *cit. loc.* ſuperueniat: quemadmodum enim ad frigidos affectus putreſcente materia febris plerumque ſequitur, quod in Gallico morbo, & aliis experimur; ita fieri rectè poteſt vt tenue, & aquoſum excrementum præ imbecillitate non excretum putrefiat, & licèt frigidum accendat calorem, & febrem, à qua ipſummet ſuperaſſetur, & in fæcis ſpeciem excernatur, non iam liquidum, tenue, & loturæ ſimile. Eodem modo dicendum eſt de intemperie humida, quæ ſola huius viſceris actiones exoluere, & imbecillitare poteſt; ſicut & de ſicca, quæ ſpiritus reſoluendo, & humidum, iecoris robur vehementer lædit.

Signa.

VTrùm *rubida proluuies ſit firmum imbecillis facultatis ſanguificantis ſignum?* meritò in dubium eſt vertendum. Galenus firmat 5. *de loc.* 7. §. *Itaque in primo ſtatim aditu obuiam nobis venit quidam, peluim è cubiculo efferens; continentem tenuem cruoris ſaniem, carnium nuper mactatarum ablutioni haud abſimilem, euidentiſſimum affecti iecinoris indicium, &c.* Contrà facit argumentum huiuſmodi. Si cruenta deiectio vſque adeò firmum foret imbecillæ facultatis ſanguificantis ſignum, perpetuò iudicaretur mala, vtpote quæ principis membri ſummam debilitatem oſtenderet. Atqui ex ſententia Hippocratis 4. *Aph.* 47. Cruentæ excretiones, & liuidæ, & fœtidæ, quod magis videtur, ſi benè exeant, aliquando bonæ. Igitur, &c.

Dic. Infirmatæ coctricis iecoris cruentam, eámque lotiuam eiectionem, tanquam infallibilè ſignum, non

A immeritò adduxit Galenus; Cùm quatuor excrementorum cruentorum differentias recenſeat, 3. *de ſympt. cauſ.* 2. & *lib. 2. de loc. cap.* 4. quas omnes dyſenteriæ nomine comprehendit. Prima, in qua plurimus ſanguis non noxius quidem, ſed optimus, & ſola quantitate peccans excernitur à toto, acciditque magna ex parte his, quibus ſuppreſſa eſt conſueta vacuatio, vt menſtrui in fœminis, ob amiſſum aliquod validum exercitium, vt conuerſis à vita laborioſa ad deſidiam, ſeruato eodem victus ordine, vel ob cauſas plures, *cit. loc.* à Galeno allatas. Secunda, quæ propriè dyſenteria dicitur, in qua ſanguinis fluor ſequitur ex inteſtinorum vlcere. Tertia, in qua aduſtus, & ſplendens ſanguis, fæcique ſimilis excernitur ob adurentem hepatis calorem. Quarta denique, in qua aquoſus, incoctus, ac carnium loturæ ſimilis, quæ non aliam cauſam habet, B quàm iecur imbecillitatum ob frigiditatem inſignem, non potens ſanguinem exactè elaborare; ac propterea deiectio, ſeu fluor hepaticus ſimpliciter vocatur, licèt etiam tertia ſimiliter hoc nòmine appelletur.

Quamuis autem cruenta excretio in ſe ſpectata, nullo habito reſpectu ad cauſam, vel modum prodeundi, omnis ferè mala ſit, quacunque occaſione eueniat, imò & nonnunquam peior quàm hepatica, ſi tamen cauſa ipſa, affectióque conſideretur, perpetuò morboſa eſt, & reproba hepatica, cùm perpetuò principis membri imbecillitatem, nec facilè emendabilem oſtendat; cæteræ verò excretiones cruentæ, vt criticæ, etſi fœtore, colore, ſubſtantia, inemendabili malitia ſæpiſſimè peccent, tamen multoties laudabiles ſunt ſi bene exeant, vt prædixit Hippocrates.

C *Vtrùm in hepatica affectione deiectio ſemper appareat multa, & liquida?* controuerſia eſt non inutilis. Galenus 5. *de loc. affect. cap.* 7. affirmat: ſed contra eius doctrinam eſt argumentum validum. Quanquam poſſit rectè iecur, citra propriæ facultatis imbecillitatẽ, inflammari, prout 5. *de loc. affect.* 7. 11. *meth. vlt.* & 8. *ſec. loc.* 7. docet Galenus, ſicut è contra imbecillitari abſque inflammatione, vbi tamen complicantur mala, ventris ſtipatio adeſt, dura, ac pauca deiectio, 2. *progn.* 3. Ergo ſi in ægro propoſito à Galeno 5. *de loc.* 7. vterque affectus iungeretur, pauca potiùs, & dura, quàm multa, & liquida egereret, & per conſequens videtur Galenus non modò circa morbi cogitationem deceptus, ſed & ſuis diuinationibus fruſtratus, atque adeò quæ memorat in contextu citatæ hiſtoriæ effutiſſe, famæ, aut laudis cupidi- D ne raptum, vt ſui exemplo ad inanem gloriam aucupandam turpiter excitaret, non ſine artis, & nominis periculo, præſertim cùm ipſe alibi, vulgi laudem, tanquam inutilem, fugiendam monuerit.

Dic. Sequitur profluuium diuturnum, & copioſum ad iecoris imbecillitatem etiam cum inflammatione, quoniam languida facultas cùm ſit, ſanguinem generat excrementitium, tenuem, & aquoſum, qui ad ventrem tranſmiſſus fluxum illum excitat ſubcruentum, nonnunquam torridum, ſed copioſum: Quanquam enim inflammatio vim habeat exiccandi fœces, minuendi, & indurandi, aque adeò conſtipandi potiùs, quàm humectandi aluum, tanta tamen copia liquidi, & aquoſi ſucci, quanta à iecore imbecilli gignitur, adeò exiccari E non poteſt, vt ventris conſtrictio ſequatur.

Licèt enim ob adurentem calorem torrida aliquantulum fiant excrementa, copioſa tamen prodeunt ſi imbecillitas adſit, imò & ſine ea nonnunquam, vt 3. *epid. ſect.* 1. in hiſtoria Hermocratis. Quòd ſi *progn.* 3. in hydrope ex inflammatione iecoris, atque adeò iuncto imbecillitati, non fluor, ſed ventris potiùs adeſt conſtipatio, fit iſtud quia aquoſus humor, à quo fluxus erat excitandus, & copioſa futura deiectio, totus ferè ad peritonæum illabitur, non ad inteſtina, reliquum ab inflammatione torretur; atque ideò venter conſtipatur

cum

cum imbecillitate coctricis in hepate, quoniam aliò tranſmittitur humor, & exemplum videtur ſpeciale in aqua inter cutem. Proinde ergo rectè Galenus, & ex lotiua deiectione præſentem morbum agnouit; & ex aliis oblatis indiciis,quæ fuerint, & quæ futura erant, quæquæ æger ille patiebatur,glorioſè pronūtiauit,non tam vt laudem,& gloriam compararet,(conſtat ſiquidem ſubmiſſum potiùs, quàm animo elatum, aut ambitioſum fuiſſe) quàm vt ægris ſe mirabilem faceret, & apud eos in ipſorum gratiam auctoritate valeret, propter quod laudem, & vulgi opinionē Medico eſſe prudenter, non cum ambitione aucupandam, monet *lib.de medic.officio,ſect.2. com.1.* & ægris gratificandum, conciliandáſque illorum gratias,cum Hip. 6. *epid.ſect. 4.text.*8.nempe quia ita meliùs obſequuntur,& faciliùs ſanantur,1.*progn.*1.*&c.*

Calidæ intemperaturæ ſigna ſunt febris non mediocris;ſitis vrgens; vitioſorum humorum vomitus; alui deiectio colliquans,craſſa,&graueolens;lingua ſcabra; corpus ſiccum,quæ omnia, & alia ſigna, ex temperamento ægri,ætate,anni tempore,ac anteacto victu poteris venari. Frigidæ intemperaturæ indicia ſunt, febris tenuis,facies inflata, & cachectica,deiectiones adſunt nigræ,grumoſæ,craſſæ,minùs fœtidæ,limoſi ſanguinis inſtar. Siccam intemperiem comitantur recrementa ſicca,pauca,craſſa.Humidam præoſtendunt carentia ſitis,aluus humida,tenuis,aquoſa,& antecta vita,regio,& tempus planè oſtendent.

Præſagium.

DVplicem *ſuprà* cōſtituimus Hepaticæ affectionis differentiam: primam, in qua ſanguis deiicitur aquoſus,dilutus,& tenuis,quæ vera,propria, & legitima eſt Hepatica affectio: ſecundam, in qua limoſus excernitur ſanguis,craſſus,fæculentus, & niger, quæ impropriè Hepatica affectio dici ſolet.Vtraque difficilis curatu,præſertim diuturna,quæ vacuatione immodica corpus abſumit, vires exhaurit,& tandē putreſcēte ſanguine, & febricula accedente aſſidua, in tabem, hecticam febrem,malum corporis habitum,& hydropem commigrat: crudum enim hunc ſanguinem, vel craſſum, & fœtidum ab imbecillitate iecoris progenitum venæ nequeunt attrahere, quem per meſaraicas natura à ſe depellit;& hac ratione corpus priuatur alimento, & atrophia confectum,contabeſcens è vita diſcedit, & maximè ſi præcedat ſputum cruentum, ſubputridum,bilioſum, quod lethale eſt, mortem inſtantem pronunciat,vt *lib.3.Coacar. text.* 21. pædixit Hippocrates: ſignum profectò peſſimum,& partes thoracis condolentes præoſtendens,ad quas ſeroſus ſanguis, vel craſſus,præ mora detentus, putridus & acrior redditus, ſi deferatur, vaſa aperit, & rumpit, & vacuato ſanguine, reſolutiſque viribus, lethalis fit affectio, & prorſus dira.

Curatio.

HEpatica affectio cùm duplex ſit, duplicem ſortitur curandi ſortem. Si enim à calore oriatur, frigidis roborantibus pugnandum eſt: Contrà ſi à frigore,calida imperanda. Vtraque, alimenta expoſtulat vires citò reficientia,quæ cor,ac partes naturales roborent. Sed primò inſtituenda curatio eſt eius, quæ à calida oritur iecoris intemperie:& ſuppoſito victu,cuius formam *ſuprà* pluries deſcripſimus, quærendum: *Vtrùm venæſectio vtilis ſit?* Ex altera parte cùm vires ſeruare opus ſit in morbo longo, & ex fluxu diuturno ipſæ ſint exhauſtæ nimis, videtur eſſe noxia ſanguinis miſſio,& nullius vſus. Ob hanc cauſam Hippocrates 4.*acut.*116. ſic inquit: *Si cupiam ſanguinem auferre conſert,ventrem confirmare oportet.* Quare cùm venæ ſectio

A exhauſtū præ fluore corpus non roboret, imò vires in maiorem debilitatem præcipitet,ea reproba erit & inutilis. Accedit alia ratio deſumpta ex Galeno *in com.* dum ſic ait: *Fluente aluo ſanguinem non detrahes: nam ſi poſt detractionem perſeuerat fluor, virtutem proſternit.* Hinc fit vt in diutino fluxu ob imbecillitatas vires, vel ex eo debilitandas, nullo modo ſit ſecanda vena.

Verùm cùm iecur, & ob eius conſortium viſcera excandeſcant, & ob hanc cauſam humores torrefiant, & adurantur, quærendum eſt auxilium quod cauma internum attemperet,iecoris,feruorem compeſcat,corpus tranſpirare faciat, fluentem humorem ad aluum reuellat, & hac ratione fluxum coërceat. Quare ſi vires adſint, baſilica tundenda; ſin minùs, ſaluatella dextra ſecanda, quæ cùm ſit à diſtantiſſimis partibus B celebrata, potentiùs reuellit. In hunc vſum cucurbitulæ optimæ ſunt ſcapulis affixæ, præſertim ſi ſint ſcarificatæ: nam plenitudinem deponnnt, *lib. de cucurbit. prop.cap.*& 2.*ad Glauc.cap.*7. & mirificè ad contrariam partem diuertunt: hæ ſi hypochondrio dextro affigantur, ſtrenuam opem præſtant in retinendo fluxu, 5.*meth.*3.& *lib.de curand.rat.per ſang. miſ. cap.* 7. & 11.

Non nego præceptum Hippocraticum optimum eſſe,imò veridicum,ac ſalutare: commodum enim eſt, & vtile, ad roborandas vires,ante venæ ſectionem ſto- C machum confirmare, ne ex ebullitione & motu humorum, bilis ad ventriculum repat, cardialgiam effectura. Hac ratione in diuturno fluore, quando vires ſuſpicantur eſſe exhauſtas, à ſanguinis miſſione ſuperſedere oportet,vt Galenus *cit.loc.* admonuit;quæ ſi ſuſcipiatur, moderata ſit, & ſanguis extrahatur in copia pauca: Minus ergo detrahendum eſt quàm plenitudo commonet, ne geminata vacuatione vires proſternantur. Iccircò fluente aluo ſanguinem non detrahes copioſè:aliquid enim relinquendum eſt fluxui vires proſternenti.

Purgatio exercenda cum cautela ſumma: in hunc vſum vtilia ſunt cholagoga, inter quæ excellunt, quæ cum modica adſtrictione leniter expurgant:ex his principatum obtinet Rhabarbarum, maximè torrefactum, de uius eximia vi pro compeſcendo fluxu, plura diximus *lib.*2.*Hiſt.Princip.Medic.in com.Hiſt.*83.Hoc enim, D medicamentum ſolum innoxium eſt, quia expurgat, roborat,& firmat,ex Auerrhoë *lib.* 5. *collig. cap. de Rauet*,dum ſic ait: *Et Galenus,& alij Medici dicunt, quòd conſtringit ventrem, & nos videmus quòd purgat, & eſt mirabilior aliis medicinis purgatiuis, quia frænum ſuum eſt cum eo, quoniam nulla medicinarum purgatiuarum eſt ſine veneno aliquo in aliqua parte ſui;iſta excepta, eo quia confortat omnia membra corporis, ideò poſſimus dare ipſum pro purgatiuo, refrænare alias per ipſum medicinas, &c.* Ante expurgantia concoques humorem ſyrupis, vel decoctis adſtringentibus,qualia ſunt quæ pro coërcendo fluxu à Medicis præſcribuntur.

Facta expurgatione commoda, ad corrigendam intemperiem accedere opus eſt,intrinſecis,& extrinſecis medicamentis adhibitis: ſed cùm inter hæc, ad refrigerandum iecur, balneum ſummopere præſtet, videndum: *Vtrùm in hoc affectu vtile ſit?*Pars affirmatiua ſua- E deri poteſt hoc modo, quia balneum humorem reuellit ad cutem,quod probat Galenus *lib.* 1. *ad Glauc.* 14. §. *Balnea verò in fluxionibus quidem ad ventrem aptiſſima ſunt,&c.* Hac ratione in ſuperpurgatione optimum eſt auxilium:nam calefaciendo partes externas, dilatando meatus,& auocando à partibus intimis ad extimas,fluxum per aluum compeſcit, vt auctor eſt Auicenna 4.1. *cap.* 7. de modo ſuccurendi diſpoſitioni eius, in quo ſuperfluit ventris purgatio. §. *Quum ergo ventris purgatio ſuperfluit,liga extrema ſuperiùs, & inferiùs, incipiens ab aſcellis, & inguinibus deſcendendo ab eis ambobus, & ſi*

poteris

*poteris fac ipſum ſudare in balneo , aut vapore aquæ calidæ, ſub pannis ſuis , capite exterius tracto,&c.*quod conſilium accepit à Paulo *lib.7.cap.7. §. Si purgatio maior ſit impendiò, cutis infricari debet,& lauari calida:ante balneum vinum tenue,fuluum,& flauum dari,&c.*

Obſtat irrefragabilis auctoritas Hippocratis dum 3. *acut.*59.eos non eſſe leuandos monet , qui in morbis aluum plus iuſto humidiorem habent. Balneum enim emollit,laxat,eneruat partes,viſcera debilitat,humores extenuat,& ad fluendum aptiſſimos reddit. Verùm ob ſuperiores rationes cogimur aſſerere, balneum cogēte neceſſitate in hoc affectu poſſe concedi : etſi ad præſens fluxum adaugeat,in poſterum tamen attemperando iecur,& reuellendo ad cutem , fluxum ſiſtit, maximè cùm humores vtiles ad vitam,cum ſummo virium diſpendio excernantur. Hippocratem autem intellige de fluentibus excrementis ; Paulum verò, & Auicennam de fluxu vtilium humorum,ex quorum nimia vacuatione labaſcunt vires , Si enim corpus excrementis redundat,atque aluus fluit natura ſuapte, balneum eſt incommodum, quòd ea ad vniuerſum corpus reuellat, quod 3.*acut.cit.*Galenus ſignificauit *in com.*dum ſic ait: *Quibus complura* (excrementa intellige) *per ventrem ſubducuntur, iis balneum ſiſtit , ea ad corpus vniuerſum reuellens,atque hac occaſione detrimentum affert.*Hac ratione in redundantia crudorum ſuccorum , à balneo ſummoperè abſtinet,4.*de ſanit.tuend. cap.* 5. quia humores crudos mouet,agitat,& per corpus diſtribuit,ipsóſque ad venas intempeſtiuè, & ad corporis habitum potenter attrahit.

Aliud occurrit dubium ſcrutinio dignum : *Vtrùm in hoc affectu narcotica medicamenta offerenda ?* Hæc enim calorem viſcerum immodicum attemperant,incraſſant, ſomnum mouent,cuius ope fluxiones omnes cohibentur,& tandem aluum nimis humentem coërcent , qua ratione laudantur phylonium Perſicum,& Romanum, Theriaca recens,& alia.Hoc præceptum docuere Paulus & Auicenna : ille enim *lib.7. cap.7.de ſuperpurgatione,* ſic ait : *Quòd ſi euacuatio perſeueret , artus vinculis excipientur,quæ à ſummo deorſum diſtributa cõſtringant, & nonnihil ſanguinis, & ſpiritus excipiant. Dabitúrque potui theriaces ex carnibus viperarum momentum , deducit enim in cutem , ſubitóque reuellit humorum in ventriculum confluxum , obtunditque medicinæ purgantis , quod ceu viroſum eſt,& medicatum. Huius penuria dabis paſtillos theriacos, præterea compoſitionem diaſpermaton , & philonium appellatum.* Subſcribit Auicenna 4. 1. *cap. 7. eodem titulo.§. Quum ergo purgatio ſuperfluit , in potu parum theriaces, aut philonij tribue.*

Quapropter ex arte faciunt , qui in nimio ventris fluxu opiata aſſumenda imperant:Nam, vt rectè Razes notauit,*lib.8.continent.cap.*1. *Nulla eſt medicina in capite vlcerum inteſtinorum, abſque opio,aut Alterco, aut ſimilibus mixtis,cùm ea deſiccent,conſolident, ſtupefaciant ſenſum, & conſtipent ventrem.* Nec aſſeras,in hoc affectu vires eſſe deiectas,quæ ex nimia horum medicamentorum refrigeratione ampliùs deiiciuntur : Nam modica quantitate ſunt offerenda, & correcta iis quæ eorum frigiditatem retundant. Sic enim Galenus 12.*meth.*2. *& vlt.* & alibi paſſim, ea in colico dolore, vel etiam ex frigida cauſa concitato,offerenda monet, ob vires ex vehementi dolore reſolutas : Si enim ob dolorem ægri in animi deliquium incurrunt, exaniméſque fiunt,2.*acut.* 48. cur ob eandem cauſam illa exhibere recuſabimus? quæ ſi refrigerent , & debilitent , melior eſt noxa quàm mors , quæ ex diutino fluxu vires extinguente imminet certiſſimè.

Accedamus ad propriæ Hepaticæ affectionis curationem,in qua ob frigiditatem , & innati caloris defectum aluus redditur tenuis,liquida, & loturæ carnium recenter mactatarum perſimilis. Roborare ergo in ea oportet iecur, & calfacere moderatè:cùm enim viſcus hoc ſuapte natura ſit calidum,nunquam ad tantam frigiditatem peruenire poterit;quare ſi comparetur ventriculo, ſemper ipſo calidius eſt : ideò ſi nimiùm calefiat , aucta eius caliditate , naturalis eius temperatura flacceſcet,& deſtruetur.

Illud etiam addubitandum : *Vtrùm dulcia in hac affectione ſint ex vſu?* Cùm enim in illa , cùm ſit à frigida cauſa,& debilitate iecoris cõtracta,mucoſus, & lentus ſuccus redundet , adſintque obſtructiones hac ipſa de cauſa enatæ,dulcia inutiliter offeruntur, difficilia concoctu cùm ſint,& obſtruant natura ſuapte. Hoc manifeſtè probauit Galenus *lib.*13.*meth. cap.* 13. dulcia omnia inflationem iecoris , & lienis maximè producere aſſeuerans: qua auctoritate muniti non deerunt , qui mel, dulciaque omnia in hoc affectu , iecoriſque obſtructione prorſus deteſtentur , quod voluit Auicenna 14.3.*tract.*3.*cap.*12.præſertim cùm craſſi ſint ſucci , & ob dulcedinem facilè , & intempeſtiuè à membris incocta attrahãtur,& venas fœda impleant illuuie,quod notauit Galenus *lib.* 3. *acut.* 11. §. *Senſio verò manifeſta continuo efficitur & in ventris ore , quod dulcibus aſſumptis delectatur, modò animans ſecundùm naturam habuerit. Viſcera igitur hoc pacto dulci gaudere ſucco , plurimúmque ipſius celeriter attrahentia,quum valent,frui,alique par eſt.*

Cæterùm partis alterius munimenta illos vehementer deterrent:Dulcia enim mitem habent caliditatem, 4.*ſimpl.*8.*&* 19.& 3.*ſimpl.*3. Galenus deinde 8. *ſecund. loc.cap.*7.de vua paſſa ſic loquitur: *Vua paſſa , licèt contemptibilis videatur ob vſum familiarem, tamen roborat hepar , quantum exquirit affectum viſcus , habétque vim aliquam concoquendi crudos humores , & coërcendi maligna, exiſtens etiam ſecundùm ſubſtantiam iecori familiaris , &c.*

Præterea *lib.8.ſec.loc. cap. cit.* dum pharmacum Andromachi enarrans ad hepaticos , ita ait: *Vinum nutrit, concoquit, roborat, & putrefactioni reſiſtit, & ſi intemperies iecoris ex humiditate facta ſit,& frigiditate, eam citra omnem moleſtiam, ac ſecurè perſanat. Eadem eſt & mellis facultas , præterquam quòd non condenſat ſubſtantiam corporum , quæ contingit , ſed pro hoc vim extergendi , vrinam ciendi,& aperiendi,ac puros habendi meatus , non parua ſanè auxilia poſſidet.* Quare cùm mel , & dulcia concoquant crudos ſuccos,roborent,nutriant , & iecur calefaciant, videntur in hepatica affectione à frigore concitata poſſe concedi.

Adde quòd dulcia vſui quidem ſunt, poſt vacuationem lentorum , crudorúmque humorum, ſi enim antè offerantur,cacochymiam augent ob cauſas dictas : Nã vacuata cauſa,ex mente Auicennæ 14. 3.*tract.* 1. *c.*20. conueniunt hepati, quod impinguatur eis,& magnificatur , & confortatur : ſi enim hæc mediocrem obtinent dulcedinem, ſuccos craſſos non gignunt , iecur roborant,vt paſſulæ exacinatæ,omni tempore ſunt admittenda,& laudanda. Dulcia ergo in hoc affectu vtilia ſunt. Sed ſi hoc eſt verum, cur vinum dulce damnatur?Dic,quia præ maiori tenuitate citiſſimè ob dulcedinem attractum penetrat,& rapitur ad viſcera, ſuccos craſſos & lentos ſecum deferens.

Inſtituto victu, præparandi ſunt humores crudi , & craſſi,Rhodomelite, hydromelite , ſyrupo de abſynth. Fœnicul.cum aquis,vel decoctis quæ ſimilem facultatem ſortiantur.Expurgandi Agarico,Rhab.pilulis maſtichinis.In iecoris tamen vitiis præſertim frigidis,expurgantia adminiſtrabis lenia , vehementia enim non ſuſtinet , neque ſolida ; quia liquida ſunt vtiliora,hæc enim vias anguſtas & locorum interualla , quibus à ventriculo diſtat , promptiùs penetrant.

Omitto electuaria,ſyrupos,paſtillos , vnguenta , fomenta, & alia roborantia auxilia, quæ intus, & extrà aſſumi, & apponi debent : ea enim facilè deſcribet vel mediocriter in arte verſatus , qui hiſtoriam Theagenis Cynici,13.*meth.*15.& aliam, 11.*meth.* 16. attento animo perluſtrarit.

Aliqua

Aliqua ab auctoribus proponuntur, quæ à proprietate roborare iecur ipſi concedunt. Inter quæ duo ſunt celebratiſſima, Cocl !earum, & iecoris lupini vſus. Dubitandum: *Vtrùm cochleæ à proprietate iecur infirmum roborent?* Gal. enim *lib. de bonit. & vit. ſuccorum, cap. 4.* craſſo conſtare ſucco ipſas aſſeuerat. At cum Gal. *l. 8. ſec. loc. cap. 8. ante finem*, ex antiquorum mente ad hepaticos laudet, non eſt cur illas inutiles eſſe proferamus; ſic enim ex mente Aſclepiadis ait Galenus: *Scripſit & ex cochleis pharmacum hepaticum Aſclepiades huiuſmodi: Cochlearum trium carnem valde probè terito, & affuſis vini nigri cyathis tribus, calfacito, ac bibendum dato. Videntur autem hæc iuxta totam ſubſtantiam efficacia eſſe, non ſecundùm vnam aut alteram qualitatem, quale eſt & lupinum iecur, &c.* Deinde in fluxu hepatico optimæ ſunt limaces, quia ſummè deſiccant, vt notauit Gal. 11. *ſimpl. tit. de carne viperina. §. At cochlearum caro, priùs in mortario contuſa, ac poſtea ad læuorem redacta, omnium valentiſſimè deſiccat partes ſuperfluo humore grauatas, adeò vt conueniat hydericis. Quare roborant, deſiccant, nimium humorem per aluum fluentem coërcent*: Argumeuto eſt, quòd ſi toſtæ cum teſtis tritæ imponantur, & toti ventri aqua inter cutem laborantium, & in articulorum tumoribus, ægrè quidem diuelli poterunt, cæterùm impensè deſiccant, etiamſi viſcidus, craſsúſque humor in alto contineatur, vt *cit. 11. ſimpl. tit. de cochleis* prædixit Gal. Quantum verò ad tenacitatem cochlearum attinet, quæ ventriculo grauamen afferre videbatur, præparationis modum ita exquiſitum docuit Gal. hoc loco, vt nihil ampliús de lentore, & tenacitate ſit verendum; miſcet enim gallas, & piper, & hac ratione dyſentericis, & alui fluxui vtiles ſunt.

De iecore lupino quid dicendum; cuius vires à proprietate eſſe eximias contra affectionem hanc, & omnem huius viſceris imbecillitatem, Gal. edocuit. Quare proximum eſt vt diſputemus: *Vtrùm illud in firmando iecore vtile ſit?* Gal. 8. *ſec. loc. cap. 8. in fin.* eius vſum confirmans, ſic ait: *Videntur autem hæc iuxta totam ſubſtantiam efficacia eſſe, non ſecundùm vnam, aut alteram qualitatem, quale eſt & lupinum hepar, cuius abundè experimentum fecimus. Vſus autem ipſius conſimilis cochleis eſt: teritur autem exactè hepar lupinum, & datur drachma vna cum vino aliquo dulci, qualia ſunt Theræum Creticum, & ſcybelites, ac dulce protropum. Benigna enim hæc ſunt viſceri, ipſum nutriro potentia, & media iuxta calidi, & frigidi oppoſitionem; & ob id talia pharmaca omnibus intemperaturis conuenire videntur, vt quæ ex ſubſtantiæ proprietate commoditatem de ſe exhibeant, & neque calidas, neque frigidas intemperies lædant.* Ratio dictat: nam membra iuuant alia ſimilia, & ob hanc cauſam iecur cuiuſcumque animalis à proprietate omnibus cauſis, & effectibus hepaticis confert eximiè, vt auctor eſt Gal. 6. *ſec. loc. cap. 2. tit. Archigenis ad cruſtas oris remedia, §. At hepar lupinum eupatorio mixtum ad hepaticas etiam bibitur affectiones*: tranſtulit Paul. *lib. 7. tit. de hepate.*

Ex altera parte eſt Galeni auctoritas *lib. 11. ſimpl.* affirmantis, ſe nullam habere experientiam, quòd iecur lupinum prodeſſe poſſit. Accedit quod iecur eſt craſſi ſucci, tenacis, lenti, obſtruit, infrigidat, auctore Gal. *lib. de ſuc. bonit. & vit. cap. 4. § iecur, renes, & teſtes annumerandi ſunt his, quæ craſſi ſucci eſſe cenſentur.* Auferes controuerſiam, ſi dicas, Galenum, quum refert, de iecore lupino nullum habuiſſe experimentum, ex mente Aſclepiadis fuiſſe loquutum; nam ex ſua, conſultiſſimum, atque valetudinariis vtiliſſimum imperauit, ipſum omnibus hepaticis medicamentis commiſcere.

* * *

OBSERVATIO I.

Vinum è Rhapontico paratum, pro Hepatica affectione, præſtantiſſimum.

AD firmandum labefactatum iecur, ad adſtrictionem eorum quæ per aluum continuò excurrunt, cuius cauſa labaſcunt vires, & ægri in tabem ſæpiſſimè incidunt, ſummum habetur præſidium, Rhaponticum Græcorum, ex Ponto ad nos allatum. Radix eſt nigra, maiori centaurio ſimilis, minor, & ruffior paulò, ſine odore, fungoſa, minimè ponderoſa. Probatiſſimum, quod teredines non nouit, ſi guſtu ſit glutinoſum cum quadam adſtrictione, & commanducatum impalleſcat, colorémque reddat ad crocum inclinantem. Hoc
B præter alias commoditates, ſpleneticis, & iecinoroſis remedio eſt, auctore Dioſcoride *lib. 3. cap. 2.* firmant Gal. 8. *ſimpl. cap. 57.* Aëtius *tetrab. 1. ſerm. 2. cap. 61.* Paul. *lib. 7. tit. de Rheo.* Et licèt maſticatum, in pilulas redactum, tabellas, bolos, & alias formas, rhabarbari inſtar concedi poſſit; tamen vinum ex eo paratum, in cachexia, hydrope, obſtructionibus internis, & præſertim Hepatica affectione maximo ægrorum commodo propinare ſoleo. Sic enim magis penetrat eius vis, & citiùs operationem ſuam abſoluit.

℞. *Rhapontici Græcorum elect. & recentis* ℥.ij. *caſ. ligneæ* ℥.ß. Piſtetur rhaponticum craſſiori modo, & maceretur in ℔.xij. vini optimi, tenuis, & veteris per noctem: manè fiat decoctum ad tertias, quo in frigida
C intemperie vtetur valetudinarius, vtiliſſimè.

OBSERVATIO II.

Electuarium, pro nimio fluxu Hepatico, vtiliſſimum.

QVando nimia iecoris debilitas adeſt, ex diuturno, & copioſo fluxu concitata, cæteráque non proſunt auxilia, nullum præſtantius hoc electuario eſt auxilium; aſſumpto ieiuno ventre cum vino, aut liquore chalybeato, quo etiam, ſi in hoc, & alio immodico fluxu vtaris, vel ventrem inferiorem illinas, aut clyſteri permiſceas, ex arte facies.

℞. *Roſar. ſiccar. aut viridium,* ℥.j. *plantag.* M.j. *hord. toſti,* P.ij. *oryzæ toſtæ,* P.j. *lentium excorticatar. toſtar.* ℥.ß. *boli*
D *armeni, terræ ſigillatæ, trochiſc. de ſpodio, & trochiſc. de carab. an.* ʒ.j. *maſtich. amyli, an.* ʒ.ij. *lapid. hæmatit. coral. rubri, an.* ʒ.j.ß. *ſem. plant. portul. papauer. albi, an.* ʒ.ij. *gran. granat. aſſator. ſang. dracon. an.* ʒ.j. *calami aromat. caſiæ ligneæ, an.* ʒ.ij. *biſtort.* ʒ.iij. *burſæ paſtor.* ℥.j. Fiat decoctum in ſufficienti aq. quantitate, priùs ter chalybeatæ, quouſque remaneat ℔.j. In colatura infunde: *Myrobalanor. citrinor. toſtor. contritor. myrobal. Indor. toſtor. myrobal. chebul. toſtor. an.* ʒ.ij. Colaturæ adde: *Conſeruæ roſar. antiq.* ℥.ij *micletæ* ℥.j. *lapid. hæmatit. coral. rubri, charab. maſtich. boli armen. an.* ʒ.ij. *rhab. toſti,* ʒ.j.ß. *rhapontic.* ʒ.j. *pulu. cortic. myrobalanor. omnium toſtor. an.* ʒ.ß. *ſumach, acaciæ, an.* ʒ.j. *balauſtior. gummi arabici, granor. myrti torrefact. an.* ʒ.j. *Cymini naſturtij, infuſ. in aceto priùs chalybeat. deinde torrefactor. an.* ʒ.ij. *iecoris lupi,* ʒ.ij. *ſpodij,* ʒ.ß. *eboris in tenuiſſimam ſcobem*
E *redacti, cornu ceruini præparat. an.* ʒ.j. *electuar. de gemmis, confect. alkermes, confect. hyacinth. an.* ℥.j. *cinnam. aniſi, an.* ʒ.j. *ſucci plantag.* ℥.j. *Phylon. Perſic.* ʒ.ij. Pulueriſanda pulueriſentur tenuiſſimè, & excipiantur cum ſyrupo de Mentha, & myrtillor. & fiat ſecund. art. conſerua.

OBSERVATIO III.

Aqua ſtillatitia ex hepatib. animalium, ad Hepaticam affectionem, mirabilis.

Iecora animalium, & præſertim humanum, & lupinum, ad roborãdum Hepar, eſſe ſtrenuum auxilium, vnanimi Medicorum voto ſancitum eſt. Membra enim certa, alia etiam ſimilia tacito naturæ conſenſu, ſeſe mutuò fouent, & reſpiciunt. Quare cùm tota curationis ſpes conſiſtat in hoc affectu, vt labefactatum iecur confirmetur, icci rcò hanc in hunc vſum aquam diſtillare ſoleo, ex qua ſi æger ſingulis auroris aſſumpſerit vncias tres, proculdubio ſanitatem recuperabit.

℞. *Hepatis humani* ℔.j. *Hepatis lupini* ℥. iij. *Hepatis gallinæ, & anſeris, an.* ℥.j. *Hepatis caprilli, aſinini, apri, leonis, an.* ℥.ij.. *Hepatis perdicis*, ℥.iij. *Hepatis arietini* ℔.ß. Omnia hæc hepata minutim incidantur, & abluantur vino generoſo, & deinde aqua vitæ: repone in Balneo Mariæ, & adde *Carnis cochlearum* ℥.iij. *calami aromatici* ℥.j. *cinnamomi* ʒ.iv. *menthæ* M.j. *corticis nitri* ℥.ij. *aromatic. roſati, diacymini, dianiſi, diarrhod. diacalaminth. theriac. mithridatij, an.* ʒ.ij. *viuar. paſſar.* ℥.ß. *cornu ceruini*, ʒ.ij. *mellis optimi*, ℔.ß. *vini generoſi albi odoriferi*, ℔. iij. *ſanguic. teſtudin.* ℥.ij. *pulu. ſantalor. omnium, pulu. ſchœnanthi*, ʒ.ij. *roſar.* ℥.ß. *iunci odorati*, ʒ. iij. *raſur. eboris*, ʒ.ij. ß. *vnicornu*, gr.x. *oſſis de corde cerui*, gr.xx. *confect. akermes* ℥.j. *ſaccharri*, ℔.ß. *aquæ eupatorij*, ℔.ij. Madefiant omnia triduo in prædictis liquoribus, & poſtea in eodem balneo deſtillentur.

CAPVT XV.

De Hydrope.

Definitio.

Sequitur vt explicemus naturam hydropis, morbi grauiſſimi, qnæramúſque: *Vtrùm eius definitio ſit rectè tradita?* Auic. 14.3.*tract.*4.*cap.*4. ſic definit: *Hydropiſis eſt ægritudo materialis, cuius cauſa eſt materia extranea, frigida, ingrediens membra, & tumeſcunt per eam aut membra manifeſta omnia, aut loca vacua partium, in quibus ſunt regimen nutrimenti, & humores.* Sed clarioris doctrinæ gratia ſic defini: *Hydrops eſt tumor totius abdominis ortus à materia frigida, in frigido hepate producta.* Materia frigida in frigido hepate generatur: cuilibet enim hydropis ſpeciei commune eſt, vt iecur frigida intemperie laboret, qua mediante ſanguificandi actio læditur: iecur enim hoc modo affectum, boni & inculpati ſanguinis loco, generat aquoſum, flatuoſum, aut pituitoſum, vt docuit Gal.5.*de loc.cap.*7.& 2.*progn.com.*1.

Neque ex citata doctrina inferas, in hoc affectu duas adeſſe ægritudines, ſcilicet tumorem totius abdominis, & frigidam iecoris intemperiem: Nam vera hydropis eſſentia in frigida iecoris intemperie ſolùm eſt conſtituenda; tumor enim ſymptomatis rationem habet, qui ipſam intemperiem ſequitur, velut vmbra corpus: nullum enim inconueniens eſt, vnum morbum eſſe ſymptoma alterius, à quo ſequatur.

Nunc expedienda eſt alia quæſtio: *Vtrùm hydrops ex læſo hepate ſemper emanet?* Gal. *lib.*5. *de loc. affect. cap.* 7. Eraſiſtratum redarguit, qui, vt ipſe refert 2.*de natur. facult. cap.*8. ob ſolam obſtructionem, viarúmque anguſtiam, qua ſanguinis diſtributio, præterquàm tenuis & aquoſi impediatur, puro & ſincerò propter ſuam craſſitudinem in viſceris ſubſtantia remanente, excitari ſibi perſuaſit: cùm hunc affectum ex vitiata ſanguificandi actione accidere certum ſit: huius verò cùm hepar inſtrumentum ſit, atque adeò ſanguificationis, alentiſque materiæ organum, planum fit ad ipſum pertinere morbum, qui commune virium nutritionis ex vitio nutrientis ſanguinis importat. Græcis Hydrops, nobis aqua inter cutem nuncupatur, apud Celſum *lib.*3. *cap.* 21. nomen ex aqua, tanquam à materia, ſiue à ſymptomate ſumens, eo quòd humor aquoſus paſſionem hanc neceſſariò comitatur, teſte Aureliano *lib.* 3. *cap.* 8. & quanquam difficile videatur, etiam in tympanite reperitur, 4. *acut.* 111.

Iure igitur pronunciat Gal. non poſſe huiuſmodi affectum generari, niſi hepar ſaltem per conſenſum afficiatur, 5.*de loc.*7.& *lib.*6.*cap.*1.& 2.*de natural. facult. cap.* 8.*in princip.* §. *Eſt enim ea prima generandi hydropis cauſa, ex ſanguificationis defectu proueniens, ſimili genere atque ea, quæ ex ciborum concoctionis defectu fit diarrhœa: atque in tali hydropis genere, nec aliud viſcus vllum, nec iecur ſcirrho eſt affectum.*

Verùm contra hanc doctrinam ſic inſurges. Si pituitoſum ſit, deprauatúmque alimentum, neceſſariò ex illo ſimilis ſanguis accreſcet, quantumuis ſanguificationis agens exiſtat incolume. Atqui non poteſt inde non ſequi nutritionis læſio in toto. Igitur ſi eam importat aqua intercus in omnibus membris ex vitio alentis materiæ, illæſo iecore nonnunquam continget.

Præterea. Si ob ventriculi offenſam prauè concoquatur cibus; à perfectione deficiet ſanguis, etiam à ſano hepate elaboratus; non enim primæ coctionis error, ſiue defectus in ſecunda emendatur. Sed ventriculus poteſt ita lædi, vt inſigniter delinquat, altero illo viſcere nihil interim perpeſſo. Igitur, &c. Denique ſi præ imbecillitate, aut impedimento, renes ſerum ſanguinis non expurgent, ſeroſus, impurus, & excrementitius per membra diſtribuetur; cùm verò ita reſiſtat vltimæ aſſimilationi, membris accedens in eorum ſubſtantiam nō conuertetur, ſed iuxtà manens, totámque corporis molē tumefaciens, hydropem efficiet, idque ſine iecoris vitio: quod admittit Trallian.*lib.*9. *ſui operis, c.*3. referens Gal. 3.*de ſympt. cauſ. c.*2. §. *Vbi autem renes ſeroſum humorem attrahere non valent, venæ illum tranſmittunt, & ſubitaneos hydropum ſtatus inducunt.* Nec diſſimiliter ſanè inducetur, ſi ab vniuerſa totius carne, ob contractum vitium, frigidus, & pituitoſus ſanguis inſtar aquæ diſtillet, prout ſcribit Paulus *lib.*3.*cit.cap.* Quare, &c.

Cæterùm quamuis non poſſit negari, ex prauis vitioſiſque cibis deprauatum generari ſanguinem, ſeroſus tamen, atque inconfectus, (quæ propria eſt hydropis materia) ſanguificantis membri ineptitudinem, ſiue imbecillitatem vtplurimùm arguit. Iam verò ex materia in ventriculo malè elaborata, licèt poſſit etiam ſanguificatio deficere à probitate, & perfectione ad commodam nutritionem requiſita: ſi tamen chylificationis error exiguus ſit, non impeditur humorum generatio in iecore. Quòd ſi magnus, ob inſignem ventriculi offenſam, impoſſibile erit iecur ipſum non trahi in conſenſum, ita vt ſuo etiam peculiari malo, non ſolius ventriculi, crudus euadat ſanguis, & ineptus ad alendum.

Iam verò ex renum vitio non ſatis expurgantium ſerum, poſſe ſanguinem impurum, & qui conuerti nequeat, diſtribui, ad hydropem committi, improbabile non eſt; quin & ex membrorum omnium vitio, quod Paulus cōſiderauit: verùm euentus hi, rariſſimi ſunt, de quibus artis præcepta non traduntur, ſed de frequentioribus. Atque ideò Galenus, & auctores in vniuerſum, aquam intercutem ſolius hepatis paſſionem eſſe ſunt arbitrari. Solue ſecundò. Affectus à Tralliano relatus, non eſt verus hydrops, ſed ſimilitudine quadam, quam habet ſecundùm ventris tumorem: Nec enim verè poteſt hydrops nuncupari, ſi cum tumore ventris vitiata ſanguificatio non adſit.

Adde quòd licèt reperiantur hydropes particulares, vt pulmonis, vteri, ſcroti, brachij, pedis, capitis; tamē hi citra læſionem primariam hepatis excitari nequeunt:

tunc

tunc enim aquoſus, vel flatuoſus humor,ex vitiata hepatis ſanguificatione, frigidóque illius intemperamento progignitur, qui ad has partes, tanquam debiles confluens, ibique ſtabulans, hydropem vnius membri generat,qui à viſceris imbecillitate,eum humorem continuò generante, indies magis ac magis foueri ſolet.

Cauſa.

V*Trùm omnes hydropis ſpecies perpetuò à frigida oriantur iecoris intemperie* ? dubium eſt grauiſſimum. Porrò deprauatæ ſanguificationis ſymptoma, ad quod aliud ſequitur, tumor ſcilicet præter naturam ventris, aut totius corporis,cauſam habet frigidam ipſius iecoris intemperiem, à qua perpetuò oriri aſſerit Galenus *præcitatis locis*, quem ſequuntur Aëtius, Paulus, Trallianus, & ferè omnes:Vbi enim natiuus hepatis calor, ſanguificationis auctor,eò remiſſionis,& imbecillitatis peruenit, vt chylum in probum ſuccum conuertere nequeat,ſed ſanguinem gignat crudum,ſeroſum, & inconfectum, nonnunquam flatus, aliquando aquam, prout magis aut minùs,natiua illa temperatura iecoris præ frigoris exceſſu amittitur, tunc hydrops concitatur:ſiue frigidum intemperamentum materiale ſit;ſiue nudum & habituale, quod hecticum & æquale nuncupant, de quo, 4. etiam *Aph.*11.

Hinc Trallianus *lib.9.cap.*1.de aqua intercutem verba faciens, inquit: *Naſcitur magna ex parte ex iecore in tantum refrigerato, vt nequeat pro ſuo munere ſumpta cibaria concoquere, & in ſanguineam ſubſtantiam conuertere, ſed in aqueam modò eſſentiam tranſmutare, vel in flatulentos ſpiritus, vel in pituitam denique transformare.* Huic ſententiæ ſubſcribit Aëtius *tetrab.*3.*ſem.*2.*c.*20. dicens: *Citra enim hepatis refrigerationem, impoſſibile eſt aquam congelari, & aliquem in hydropem incidere.*

Rurſus. Quidquid hydropem committit, aut eſt cruda pituita, aut aquoſitas,aut flatus, quorum nullum à calore ſuam ducit originem.Cruda enim pituita ſemper frigoris eſt ſoboles: aquoſitas inſuper, & flatus à frigiditate enaſcuntur, à maiori, aquoſitas, à minori, flatuoſus ſpiritus,ex Gal.4.*Aph.cit.*Hinc fit vt Auic.14. 3.*tract.*4.*cap.*13.ab hac morbi natura,eſſentiáue indicationem ſumens, ab aſpectu aquæ, nedum ab illius potu contineri ægros iubet,vino, eóque meraciſſimò eos vti permittens.

Neque aſſeras cum Galeno 6. *de loc. cap.*1. calidam iecoris intemperiem hydropem committere, dum ſic ait: *Haud ſecus allucinari conſuêrunt in ea quoque aquæ intercutem ſpecie, quæ ad acutos morbos ſequitur: quippe ab his iecur calida, & ſæpenumerò ſicca intemperie grauiter afficitur,vt cibum in ſanguinem tranſmutare nequeat*: quod verum eſſe nullus ignorat, & 2. *progn.* 1. Hippocrates edocuit. Sed febrilis calor, ſpiritus,ſanguinémque diſcutiendo,innatúmque calidum diſſipando, ad frigiditatem, id eſt, naturalis caloris inopiam,iecur perducit, quod *cit. loc.* diſertis verbis notauit Auicenna: *Inter cauſas quæ faciunt hydropiſim, connumerantur complexiones inflammantes; hæ enim cum reſolutione innati caloris faciunt extinctionem.* Quare immediata hydropis cauſa, ſemper eſt frigida, à qua ſanguificationis officium intercidit: De quo argumento lege, quæ fusè diximus *lib.*2.*Hiſt.Princip.Medic.in com.Hiſt.*122.

Subſequenter inquirendum: *Vtrùm tres tantùm ſint hydropis ſpecies?*Ex triplici illa frigidæ materiæ differentia, (nam frigidus etiam ex ſe eſt flatus omnis 5. *prob.* 36.) à qua hydrops omnis tanquam à cauſa coniuncta tumoris pendet,tres vulgatæ ſpecies eliciuntur,de quibus Galenus 5.*de loc.*7.& 4. *acut.*& 4.*Aph.citat.* & 4. *de cauſ.pulſ.*24.vnde Aëtius *tetrab.*3.*ſerm.*2.*cap.*10. Paulus *lib.*3.*cap.*48.Alexand. *lib.*9.*cap.*1. Celſus *vbi ſuprà.* Auicenna 14.3. *tract.*4. & cæteri grauiores: & quidem artificiosè magis,quàm ex locorum diuerſitate,in quibus materia recipitur, tumoréſque fiunt,vt conſtat ex Gal. 4.*acut.cit.*vbi auctorem eius libri reprehendit,eo quod duas tantùm ſpecies tradiderit; innuens Hippocratis diuiſiones, à materia potiùs, quàm à locis colligi, ad modum illius qua febris in diariam, humoralem, & hecticam diuiditur.

Licèt autem in aſcite, aqua ad ventris regioně,inter peritonæum,& adiacentes parter aceruetur, 1.*de nat.facult.*13.4. *Aph.*11.& *lib.*7.*com.*55.Auic.*vbi ſuprà, cap.*5. perinde ac flatus in tympania;atque adeò in vna,atque altera venter pariter intumeſcat,diuerſæ tamen ab omnibus conſtituuntur,ob materiæ à qua pendent, diuerſitatem, quia in prima, aquoſa eſt; in ſecunda,flatuoſa appellatur,& ſicca,4.*Aph.cit.*

Quòd ſi hypoſarcam obiicias, quæ tertia conſtituitur ſpecies, cùm tamen à priori ſolùm loci diuerſitate videatur differre, nempe quòd in illa crudus,aquoſúſque humor per vniuerſum corpus ſpargatur, non in ventre tãtùm aceruetur.Dic,non paruum etiam diſcrimen in vtriuſque materia reperiri: ea enim in aſcite ſimpliciter aquoſa eſt;in anaſarca autem, quamuis etiã cruda,pituita tamen eſt,& ſangui licèt imperfectus, & parum elaboratus: Is verò cùm in membra totus diſtribuatur in hypoſarca, perperam ab Eraſiſtrato ſola obſtructio, & viarum anguſtia diſtributionem ſanguinis impediens. cauſa hydropis aſſerebatur,prout rectè 5.*de loc.*7.Gal.euincit contra ipſum. Solùm ergo differentiæ, quæ ſumuntur ex parte materiæ,cuius ratione tres conſurgunt ſpecies huius morbi,dignæ ſunt cõſideratione:aliæ enim,à remiſſione,& intẽſione affectus; à tempore breui,aut diuturno,à coniunctis, vt quando eſt cum febre,tuſſi,aut ſine his;minùs præcipuæ ſunt.

Inquires primò,num poſſibile ſit quod aqua,vel flatus tranſmittantur per venas ad alias corporis partes,& fiat alia hydropis ſpecies;ſicuti quando hæ materiæ in abdomen deſcendunt. Dic, in hoc exemplo ſolùm eſt diuerſitas ex parte loci,& non ex parte materiæ; quod licèt ſit rariſſimum, non tamen impoſſibile.

Sequitur vt inquiramus: *Vtrùm ex aliis humoribus præterquàm à pituita,ſeroſo humore, & flatu, hydrops generari poſſit?* Si enim magna ſanguinis copia in corpore reperiatur, & multò maior poſſit reperiri, vt patet in plenitudine quoad vaſa,in qua venæ, & arteriæ videntur abrumpi,non negandum eſt,hunc in cauitatem abdominis poſſe confluere, hydropem creaturum. Dic, nullo modo ex bile, vel melancholia tumorem abdominis poſſe generari:nam ſi immodicè exuperent,priùs alium tumorem excitabunt, ex quo corpori ruina immineat.Adde quòd natura ab illis irritata, ad eorũ expulſionem illicò inſurgit.De ſanguine minor eſt hæſitatio:cũ enim ſit familiariſſimus partibus,ab ipſis pro nutritione attrahitur,quare extra venas non expellitur,

Verùm antequam ad reliqua accedamus, maior machina priùs demolienda eſt: *Vtrùm ſeroſus humor à iecore tranſlatus inter peritonæum,& omentum, hydropis cauſa ſit?*Nam multi capere mente non poſſunt,quo pacto ſeroſus humor à iecore tranſlatus in capacitatem abdominis hydropem committat, quoniam hac ratione aſcites æquè omnes inuaderet,& diſtribuendis humoribus videretur natura inutiliter vias, ductúſque tam multos deſtinaſſe.

Minimè enim hi intelligere queunt, quomodo ſerum in hydrope per cæcos meatus percoletur in capacitatem illam inanem, & non identidem ſanitatis tempore, vel in aliis quoque affectibus:Experimento enim compertum eſt, iis qui ex vrina diebus viginti ſuppreſſà,extincti ſunt,nihil quicquam per cæcos illos ductus in abdominis capacitatem effluxiſſe. Ergo neceſſe eſt vt in aſcite,quoniã exeſum,apertum,ruptũ, ſciſúmue aliquid eſt, ſeroſus humor, vtpote tenuis, ſine ſanguine ſolus(vt ſolet per renes)excidat,& in abdominis

capacitatem illabatur, haud ſecus atque ſuppurãs pleuritis, exeſa, aut diſciſſa ſuccingente coſtas membrana, affatim in thoracis capacitatem irruit; non enim aliter tantam collectionem præter naturam illic fieri credendum eſt. Adde, ideò illos quibus lien, iecur, vel meſenterium veteri ſcirrho obduruit, hoc morbo prehendi, quandoquidem viſcerum ſubſtantia, ſiccitate, humoriſque penuria, ceu rimis quibuſdam dehiſcit, eorúmque ambiens membrana diffringitur, vt non ampliùs tenue ſerum continere poſſit, atque ſenſim quaſi exſciſſa olla, ſinat deſtillare in vacuum abdominis ſpatium. Nec hoc placitum ab Hipp. mente putant eſſe remotum, qui *lib.7. Aph. ſententia* 55. id affirmat, dum ſcribit: *Quibus hepar aqua plenum eruperit in omentum, iis venter aqua repletur.*

Cæterum pro virili reprobanda eſt opinio hæc: Gal. enim expertiſſimus, cui maior fides adhibenda eſt, quàm cæteris Græcis, Latinis, & Arabibus cunctis, qui ex eius facundiſſimis fontibus aquam vberimè ſcaturientem hauſerunt, Hippocrate excepto, refluxionem illam ſeri in abdominis ſpatium è iecore, per occultos illos meatus in venas reſumi, abſorberique poſſe, demúmque excerni per vrinas, & ventrem, adſtruit *lib.7. Aph.*54. quandoque naturam, (quod mirandum eſt) per exiles illos, & minimè patentes meatus, etiamſi materia quàm maximè craſſa ſit, ad illum inanem locum viam moliri, & inuenire, atque inde iterum ad venas, palam eo loci teſtificatur.

Quòd ſi tranſſumptio hæc in admirationem hos auctores duxit, quo pacto non magis mirantur craſſiſſimum illud pus, quod in empyemate è thoracis capacitate ad pulmones, nonniſi per ambientem membranam, & cæcos ductus traducitur? Nec verò ob id membrana in ſenſiles rimas fatiſcit, etiamſi nonnunquam ita admiranda ſit puris quantitas, vt Gal. affirmarit 5. *de loc.*2. puris heminas nouem, & decem in hac affectione interdum extrudi, & expectorari, & Auic. 10.3. duas heminas paruas, aut heminam magnam, & pluſquàm per horam excerni ſe vidiſſe, teſtatus eſt. Non eſt ergo dubium, per exiles meatus amplam ſeri quantitatem à iecore in ſpatium abdominis vacuum deferri; quod non negauit Auic. 14.3. *tract.*4. *cap.*5.

Audiendi verò illi non ſunt, qui Galenicam ſententiam irrident: Nam aſcites peræquè omnes non inuadit, licèt per eoſdem meatus ſerum ad illam cauitatem fluere ſanitatis tempore eodem modo poſſit: quia non ſemper natura è iecore per poros occultos ſerum ad cauitatem illam vel trudit, vel elabi ſinit, niſi duntaxat vbi iamdiu eius quantitas apud iecur immoratur, nec eam ob imbecillitatem, ad alia diſtantiora loca, & magis oportuna expellere poteſt.

Porrò hoc in Iſchuria diuturna perinde non contingit, quia cùm iecur valeat, non ſinit nimiam ſeri copiam apud ſe diu immorari, ſed illud, quia potens eſt, ad longinquas venas, vel alia naturalia excretionis loca remittit. Quòd ſi ſimul contigerit, vires iecinoris labefactari, vtique aſcites inuadet ille, quem ab inſtrumentorum vrinæ vitio ortum nonnunquam contrahere, Auicenna *proprio capite* memoriæ commendauit.

Præterea. Ex hepatis ſcirrho hydrops ſequitur, non quia ſiccitate, humoriſque penuria viſcerum ſubſtantia rumpitur in rimas, ſed quia hepar nimia humoris mole grauatum, ac debilibus redditum infrigidatur: quo intemperato vitiatur ſanguificatio. Neque Hipp. 7. *Aph.* 55. ibi, *quibus iecur aqua plenum eruperit, &c.* adſtruxit in aſcite aliquid in iecore rumpi, ſed vt Gal. interpretatur *in com.* de hydatidibus, hoc eſt, aquoſis tumoribus, qui in tunica iecur ambiente ſæpe naſci ſolent: Hipp. ſolùm verba facit, quorum aquam non ſenſim, vt in hydrope, ſed ſubitò & affatim in abdominis capacitatem irruere, ſi rumpantur, meritò prodidit.

Eſt etiam diſſidium: *Vtrùm in variis hydropis ſpeciebus, in diuerſo loco aqua colligatur?* Aurelianus in leucophegmatia, ſeu anaſarca, aquam colligi inter meatus, & poros ipſius carnis aſſeuerat, eo modo quo aqua in ſpongia reſeruatur; in aſcite, inter peritonæum, & inteſtina. Verùm Galenus non ſolùm in ipſis ſpatiis carnis, verùm in venis colligi arbitratur, ita vt quotieſcũque generatur ſanguis, & cum illo plurima aqua progignitur, hæc cum illo permixta permeet venas, & immodicè repleat. Hæc ergo ſi multitudine ſua venas non aperiat, ſed in aliquam determinatam decumbat corporis partem, præcipuè verò inter peritonæum, & inteſtina, tunc aſcites generatur, auctore Magiſtro, 7. *Aph.*55.

Poſtremò dicendum: *Vtrùm varius ſit modus collectionis aquæ in hydrope?* Auicenna *loc. cit.* rectiùs de hoc argumento eſt ratiocinatus, ſex conſtituens modos quibus aqua colligitur. Primus. In Anaſarca, in qua cum ſanguine permiſta penetrat omnes coporis venas, eo modo quo per rariores panni partes pertranſit, & tranſcolatur. Secundus. Quando flatus qui in venis reperiuntur, ſimul cum aqua commixti, vſque adeò ipſa vaſa diſtendunt, vt venarum orificia aperiantur, quibus reſeratis, aqua, & flatus vnà exeunt, & his ipſis in ventre collectis tympanites excitatur. Tertius. Quum aqua in magna quantitate inundat, ita vt ſua mole ora vaſorũ diſtẽdat, quare tũc ſubitò tumor propullulat. Quartus. Cùm facultas expultrix, à ſalſedine, & acrimonia aquæ irritata, ſponte illam per ora venarum in ventrẽ expellit, ex cuius tranſitu ipſa vaſa corrodi contingit, quibus exeſis faciliùs aqua colligitur, vt 7. *Aph. cit.* notauit Galenus. Quintus. Quando venæ quæ deferunt chylum, aut franguntur, aut arroduntur, quibus fractis, & dato exitu in ſpatium illud ſcilicet inter peritonæum, & inteſtina, facillimè aqua quæ continetur in venis, ad illas partes defertur. Hoc etiam modo tumor abdominis ſubitò efficitur. Vltimus. Fit tumor in regione abdominis per vmbilicales venas, qui modus eſt in fœminis, vbi fœtus non eſt in vtero, per huiuſmodi venas repurgatur vrina. Vbi fœtus eſt in vtero, cùm concluſa ſit via ad vrinam pertingens, per eaſdem vias aqua in ipſum ventrem poteſt deponi.

Cauſa ergo interna immediata eſt hepatis refrigeratio. Mediatæ ſunt omnes, quæ natiuum calorem minuere poſſunt, vt inflammatio iecoris, huius partis ſcirrhus, imò & durities lienis: magnus enim lien humorem melacholicum attrahit, ex quo factus tumor hepar refrigerat. Hac ratione conſuetæ vacuationes ſuppreſſæ, vt hæmorrhoïdum, vel menſtrui; vel nimis excurrentes, hydropem accerſunt: ab illis enim ſuffocatur calor, & debilior factus ſanguificandi munere aberrat, 6. *Aph.*14. à ſuperfluo fluxu, exhauſtis ſpiritibus ſanguinéque vacuato fatiſcunt vires, & præ imbecillitate loco ſanguinis generatur aqua, pituita, aut flatus. Inter cauſas externas numeratur aër craſſus; nimius potus vel vini, vel aquæ frigidæ; cibi craſſi, frigidi, & melancholici.

Signa.

HÆc, aut ſunt vniuerſalia, aut particularia. Inter illa numeratur primò color faciei, qui albicans eſt; ſunt enim hydropici, malè colorati, ac macilenti, quòd vitiati intus lateant humores, & ob infelicem coctionẽ ſanguis non ſaturato colore niteat, ſed aquoſus, dilutus inſtar aquæ, in qua recèns mactata caro abluta eſt, apparet. Hos difficilis reſpiratio comitatur; nam præ pondere aquæ, pituitæ, & flatus, adaucto ventre, ſeptum tranſuerſum comprimitur, quod cùm liberè moueri non poſſit, difficilis reſpiratio inducitur. Vrina eſt pauca; aqua enim quæ bibitur, & humiditas alimentorum in ventre colliguntur. Hæc rubra ferè apparet; facultas enim debilis ſerum à ſanguine ſeparare non poteſt.

Vtrùm

Vtrùm in omni hydrope pedum tumor reperiatur ? Dic. A Languor caloris naturalis ad hoc plurimùm facit, & cùm languidior ſit in pedibus,tanquam in partibus remotis à fonte caloris, ibi promptiùs excitatur tumor: nam calor naturalis,citiùs,& magis agit in partem propinquam,quàm in remotam,cùm hoc ſit proprium,peculiaréque agentis cuiuſque,Philoſopho teſte. Accedit quòd cùm ſubſtantia caloris præcipuè in ſanguine conſiſtat,partes magis ſanguineæ plus habent naturalis caloris, exangues verò minùs:& vtraque ratione pedibus parum calidi innati ineſt, tum ob cauſam dictam, tum ob propriam ipſorum compoſitionem, cùm ex pluribus oſſibus ſint conſtructi,ligamentis multis,modicáque carne ſuæ magnitudinis comparatione facta: quare cùm frigidi ſint natura ſuapte, non eſt mirum, ſi in iis primùm naturalis conſpiciatur caloris defectus, B ob quem alimentum iis commiſſum exquiſitè nequit immutari, imò in vapores vertitur flatuoſos & craſſos, quibus digeſtis,& diſperſis per partes carnoſas, tumor excitatur, qui deinceps fouetur & increſcit,propterea quòd ſanguis, vtpote craſſus & frigidus, grauitate ſua ad partes infernas deſcendit, præſertim ſi homo ſtet, aut deambulet.

Verùm pedum tumor non in omni accidit aqua inter cutem,ſed in anaſarca tantùm,cùm in tympanite,& aſcite pedes areſcant ſæpe, & extenuentur, vt 14. 3. *tract. cap.9.*& 11. retulit Auicenna,quoniam in hydropis ſpeciebus, corpus pluſquàm in anaſarca, alimonia priuatur, ob aquoſum, & flatuoſum ſanguinem,nutritioni ineptum?quare ſolidæ corporis partes inopia con- C uenientis nutrimenti marceſcunt,& tabefiunt. Accedit, quòd per has hydropis ſpecies, non vehitur vitioſus ſuccus in corporis ambitum; ſed totus intra peritonæum ſeruatur,ventris tantummodò tumores inferens. In anaſcarca verò,quia craſſior multò eſt humor,nequit ſua craſſirudine,& lentore per tenuia venarum tranſpiramenta permeare, ac in venttis cauitatem excidere: quo fit,vt per venas in corpus vniuerſum delatus,illud in vaſtum tumorem attollat.

Ridendi verò illi ſunt, qui acutiùs potiùs,quàm veriùs hoc ſignum damnant; quia hoc modo manus, ac reliquæ partes à fonte caloris remotæ neceſſariò tumeſcerent. Nam diuerſa eſt ratio vtrobique, præcipuè ex ſitu earum partium deſumpta:manus enim in ſuperiori D parte poſitæ, ampliùs à calore naturali fouentur, cùm ſpiritus, & ſanguis, qui tenuior eſt,& calidior,ad partes ſuperiores promptiùs aſcendat;hinc fit,vt facies ab externo frigore minùs afficiatur quàm reliquæ partes, quæ minùs diſtant à corde. Inſuper crebriori motu vtentes excrementa diſcutiunt, ob hanc cauſam palpebra inferior magis tumet, quàm ſuperior, exercitio excrementum diſſipans. Denique ſi excrementa ob errorem coctionis ſuperiorum membrorum gignantur,ad pedes faciliùs, quàm ad manus deferuntur impetu ſuopte.

Illud verò etiam examinandum : *Vtrùm ſitis clamoſa neceſſariò hydropicos comitetur*?Nam ſi ſitis fit ex humoris inopia, & hydropici in ſe aquam continent in copia multa, cur ſitient intensè? Reſpondet Auicenna 14.3. *cit.* hoc modo : *Etſi enim corpus, & ad id attinentes par-* E *tes, humore nimio imbutæ ſint, vnde minùs ſitire ægri debebant,tamen aquea illa humiditas, ſalſa,acris, & vitioſa eſt, & mora, coarctationéque tum calidior, tum vitioſior redditur; quare ab ea potiùs ſitis inducitur, quàm ſedatur,imò ingeſto potu non extinguitur,etiamſi totus ventriculus humore perfundatur,ac turgeat,imò ſæpe ore madido grauiùs excruciat.* Quare eius remedium potus non eſt,ſed ſalſi humoris vacuatio,dicente Gal.2.*de facult. natural.cap.9.* à cuius etiam ſalſi humoris congerie, multi nitroſi ſalſique vapores ſurſum attolluntur, qui os ventriculi, gulámque afficientes,atque exiccantes,ſitim augent atque intendunt. Aſciticos verò hoc accidens præſertim infeſtat,quòd præter iam dictas cauſas,natiui & ſuauis humoris, quo rigari partes ſolent, inopia laborant:Nam cùm hi exangues,attenuati,penéque tabidi ſunt,vtpote partibus omnibus conueniente alimonia deſtitutis, fit vt ſitis in eis intendatur, ſequenti nimirum humoris inopiam, & caloris copiam,ſiti,vt 1.*ſimpl.* 30.perbellè edocuit Galenus.

Salſus verò humor huius pertinacis ſitis cauſa eſt. Quæri etiam poteſt, cur ſalſa, ſiticuloſa magis ſint, quàm amara,ſi illa humentiora ſunt,& minorem obtinent calorem? Dic., quia amarorum minùs deſumimus, ſalſorum verò plus : nam illa abhorret natura, ſalſa appetit, & vt grata palato vehementer concupiſcit, vt *6.de cauſ.plantar. cap.* 1. notauit Theophraſtus. Hinc fit, vt ea condimenti loco habeantur,nullúmque edulium exiſtat, eorum quæ igne præparantur, quod ſalis omnino expers ſit.

Deinde hoc ſymptoma tam vehementer hydropicos cruciat,ac lancinat, vt hoc multis interitum attulerit ineuitabilem. In hunc ſenſum ſcribit Celſus *lib.3. cap.21.* aquam inter cutem faciliùs in ſeruis, quàm in liberis tolli, quia cùm deſideret famem, ſitim, mille alia tædia, longámque patientiam, promptiùs iis ſuccurritur, qui facilè coguntur, quàm quibus inutilis libertas eſt. In quem ſenſum celebrem affert hiſtoriam eo loco,cuiuſdam hydropici, qui cùm ſumma diligentia cuſtodiretur, denegato potu, vrina ſua epota interiit: Cuius interpretationem lege, *lib.2. noſtræ Hiſt. Princip. Medic.in hiſt.*125.

His ſignis adnumeranda ſunt difficilis reſpiratio:cùm enim venter intumeſcat, & pituita, flatúque diſtendatur, fit vt compreſſum ſeptum tranſuerſum liberè moueri non poſſit. Vrina eſt pauca, & rubra:aqua enim ebibita,& alimentorum humiditas potius ad ventrem, quàm ad vias vrinæ corriuat. Quoniam autem facultas iecoris debilis, ſanguinem à ſero ſeparare non poteſt,hac ratione vrina ſanguinea apparet.Neque inſtes, dicendo ob hanc cauſam etiam, aquam in ventre hydropicorum contentam,rubidam neceſſariò euaſuram, quia aqua quæ per peritonæum tranſcolatur,à craſſiore ſanguinis parte redditur purior,& iccircò rubra non conſpicitur.

Circa exereta perſcrutandum : *Vtrùm Aluus dura in hydrope conſpiciatur*? Affirmat Hippocrates *2.progn. text.* 3. dum ſic ait : *Quibus accidit aqua inter cutem, venter non deiicit niſi dura, ac pro neceſſitate* : ſubſcribit Celſus *lib.2.cap.7.§.Venter nihil reddit,niſi ægrè,& durum.* Nec facit cõtra hanc doctrinam hiſtoria Medici Siculi,qui iecoris inflammationem patiens, ægrè non deiiciebat, & dura, ſed cruenta, ſimilia carnis loturæ excernebat: Nam in hac iecoris inflammatione, ipſius viſceris debilitas erat coniuncta; iecur autem citra imbecillitatem poſſe inflammari, conſtat ex Galeno 11.*meth.vlt.* & 8.*ſec.loc.cap.7.*

At hæc reſponſio non omni ex parte videtur eſſe vera, quia quotieſcunque iecoris inflammationi hydrops ſuperuenit,neceſſariò in viſcere debilitas adeſt,alioquî enim non fieret hydrops,quod malum alia ratione non excitatur, niſi facultate in eſſentia languida exiſtente. Alia ergo excogitanda eſt ratio, quæ ex Galeni commento ſolùm elicitur : *Quidquid deiectionis humidum, ac tenue habetur, ad intimam peritonæi ſedem tranſmittitur: hoc autem deiectionem non ſolùm exiguam, aridámque reddit, verùm etiam vrinam minuit.*

Licèt autem hæc ratio vera ſit,vtpote ex Galeni méte deprompta,illa tamen prior explodenda non eſt:etſi enim iecur inflammatione tentatum, debile ſit;non in omni tempore ita eſt flaccidum,& imbelle, vt deiectio ſimilis carnium loturæ ſtatim ſequatur,præcipuè ſi inflammatio vehemens non fuerit. Inſuper. Similis efficitur deiectio, propter vehementem iecoris, vel adiacentium membrorum calorem, quemadmodum

1. *criſ.* 11. Galenus animaduertit. Adde quòd à calore inflammationis, omnis glandularum humiditas in meſenterio exiſtentium abſumitur, qua abſumpta aluus redditur adſtricta, deficiente nimirum humore,quem, auctore Gal.*lib.*2.*de ſem.cap.vlt.* prædictæ glandulæ ad faciliorem deiectionem, internæ inteſtinorum tunicæ per bonam valetudinem ſuppeditabant. Quocirca non temerè à Medicis quibuſdam harum glandularum exiccatio inter colici doloris cauſas reponitur.

Etiam explicandum: *Vtrùm œdema circa ventrem, proprium ſit hydropicorum indicium?* Hippocrates *lib.* 2. *progn.* 3. ſic ait: *Quibus autem à iecore aquæ inter cutem incipiunt, circa ventrem œdemata fiunt, partim in dextra parte, partim in ſiniſtra conſiſtentia, deſinentiáque.* Hæc œdemata in hydropicis fieri conſueuerunt, propterea quòd cutis vniuerſo pituitoſo ſanguine nutritur, atque iccircò iis qui aqua inter cutem laborant,non ſolùm in ventre,verùm etiam in cruribus peculiaria eſſe ſolent; quæ cùm alterius diſpoſitionis ſint ſymptomata,nulla propria curatione egent,ſatis erit crura ipſa perfricare, aliàs oxyrhodino, vel oleo cum ſale, vt tradit Galenus *lib.*14.*meth.*4.& *lib.*2.*ad Glauc.cap.*3.

Galenus,vt ad Hippocraticum contextum pateat ſolutio,duplicem interpretationem apponit,quoniam cutis vniuerſa in tumorem pituitoſum eleuatur ob pituitoſum ſanguinem, ita vt ſi digito prematur,cedat, ſed paulo pòſt ad priſtinum redibit ſtatum, & ideò dixit *exiſtere*,*ac deſiſtere*:Vel vt per hæc verba ſignificet,prædictos tumores occultari,&iterum redire,quare inconſtantes ſunt,vtpote qui nunc vnam,nunc aliam partem attollunt, ac mox deliteſcunt; quod quidē fieri cernes, donec calor naturalis aliquid poſſit operari:cùm enim tumores illi ex humore lento conſtent, quoquo modo fuſo, & in craſſum ſpiritum conuerſo, ſi natiuus calor robuſtior fiat,materiam illam diſcutit, & abſumit,qua diſcuſſa, pars detumeſcit,donec cauſa, à qua prior tumor fuit generatus,non acceſſerit;quæ ſi inſoleſcat,tumor non reſoluitur,quia puſillus calor pituitoſum humorem præ debilitate nequit diſſoluere.

Obtrudes,cur dixerit Hippocrates, aliquos tumores fieri circa ventris partem dextram,alios circa ſiniſtram. Galenus de hac re nihil conſcripſit. Dic. Hippocrates œdemata vocat propriè tumores pituitoſos, ſic à Medicis vocatos, qui præter hydropicum tumorem totius ventris, fiunt modò in ſiniſtra, modò in dextra parte, prout ſcilicet ab vno, vel alio latere morbus ſcaturit.

Perſcrutaberis: *Vtrùm febris ab hydrope ſit inſeparabilis?* De aſcite maior eſt dubitatio, quia cùm aquam in ſe recondat, quæ febri contraria eſt, videtur quòd aliquando hydropici febri carere poſſint. Verùm cùm aquea illa humiditas,ſalſa ſit,acris,& mordax,& mora, coarctationéque calidior, vitiſior, & putredinoſa ſit reddita,febrem excitat,lentam tamen, iugem,& continuam.De tympanite,ſi abſolutè loquamur, cui videlicet nullus alius humor cum flatu ſit permixtus, quod rarum eſt, illud affirmare poſſumus, quòd aliquando, ſaltem in principio detur ſine febri:ſine qua poteſt cōſtare anaſarca,quæ licèt ex pituitoſo humore originem ducat;cùm tamen is extra venas ſit conſtitutus,non ita cor premit, atque fatigat. Cæterùm ſi diuturnus ſit morbus,& humor in habitu corporis repoſitus, prohibeatur ventilari,& derelictus à regimine naturæ putreſcat,& cum flatulenta materia, plurima aquoſi humoris copia inſoleſcat, tunc frequenter hydropici febri ſunt detenti,ex Hip.*l.*2.*de morb.* & Gal.1.*Aph.*16. quod ſignificauit Auic.14.3. *tract.*4. *cap.* 8. dum ait: *Et accidunt eis plurimum febres tepidæ, &c.*

De pulſu etiam dubitandum: *Vtrùm ſit durus?* Cùm enim in hydrope imbelle iecur ob cauſas multas, loco ſanguinis, ſuccos ab huius natura valde diuerſos gignat,aquoſos in aſcite,flatuoſos in tympanite,pituitoſos in anaſarca, fit vt pro humoris varietate pulſus fiat varius.Quare in tympanite, auctore Galeno 4. *de cauſ. pulſ. cap.*4. pulſus eſt ſubdurus, & aliquantum tenſus, ob tenſionem ex flatu ſubortam.In aſcite ſimiliter ſubdurus apparet; humor enim congeſtus cùm ſit ſalſus, & mordax, arteriam indurat: efficitur tamen minor & crebrior, ob facultatem debilem, & adauctum vſum, In anaſarca, quoniam non ſolùm in abdomine, ſed in vniuerſa corporis regione nimia humiditas redundat, fit pulſus mollis, vndoſus, & languidus, teſte Galeno 4. *de cauſ. pulſ.cap.*24.

Præſagium.

B Onſequens eſt vt rimemur, exponamúſque:*Vtrùm Aſcites ſit periculoſior Tympanite, & Anaſarca?* Sunt autem non inualida quæ ſuadent, Anaſarcam cæteris magis eſſe periculoſam. Firmat Hippocrates 4. *acut.*111. ibi: *Hydropum duæ ſunt naturæ, quorum hypoſarcidios ſi aggreditur, vitiari non poteſt.* Sequitur Cælius Aurelianus *lib.*3.*tardar.paſſion. cap.*8. ſubſcribit Celſus *lib.*3.*cap.*21. In hac enim hydropis ſpecie, omnia membra læſa ſunt,1.*criſ.*12.& adeſt in vniuerſo corpore tumor, & non ſolùm actio ſanguificandi, ſed nutriendi, & tertia concoctio læſa eſt, quæ damna in aſcite, & tympanite non apparent. Inſuper difficilioris eſt curationis: humores enim qui à viis ductuum ſunt valde remoti, per purgantia medicamenta magno cum labore vacuantur.

C Pro Aſcite eſt firmiſſimum argumentum: Illa enim ſpecies hydropis eſt deterior, in qua datur maior receſſus ab ſtatu naturali,ex Galeno 1.*ad Glauc.cap.*1.Sed aſcites à maiori frigiditate oritur, quàm tympanites, & anaſaca, 4. *Aph.* 11.§. *Videtur autem à maiori frigiditate generari aquoſus hydrops.* Igitur, &c. De tympanite certum eſt: nam flatuum generatio à calore minuto oritur. De pituita probatur: hæc enim eſt alimentum ſemicoctum, & coctio licèt remiſſa debet fieri à calore.

Aëtius *tetrab.*3. *ſerm.* 2. *cap.*20. magis periculoſum tympanitem eſſe aſſeuerat, ſecundo loco reponit aſcitem,tertio,anaſarcam: materialis enim cauſa tympanitis ſunt flatus,ad quos euacuandos nullū inuenitur medicamentum purgans,ſicut ad vacuandam pituitam, &

D & aquam. Ergo cùm vnuſquiſque morbus reddatur deterior,& periculoſior, ex curationis defectu, iccircò Aëtius huic ſe addixit opinioni:In aſcite enim vtiliter celebratur ſectio abdominis, punctio adminiſtratur in ſcroto, ruptiora cruribus affiguntur;quæ omnia præſidia inutilia ſunt in tympanite,imò ſummopere nocent. Præterea in tympanite maior eſt receſſus ab ſtatu naturali: flatus enim in modo ſubſtantiæ magis diſtat à natura ſanguinis, quàm pituita, & aqua.

Verùm firmiter amplectenda eſt Auicennæ ſententia, 14.3. *tract.*4. *cap.*4. §. *Et ſunt homines,quibus videtur quòd hypoſarca eſt deterior aliis, quoniam corruptio in ipſam communicat hepati, & omnibus venis corporis, & carni, ita vt deſtruatur plurimum digeſtionis tertiæ. Et ex eis ſunt*

E *quibus videtur quòd ipſa eſt leuior tympanite. Verum dignius eſt, vt ſit aſcites malignior illis omnibus, &c.*Sequitur Raſius *lib. diuiſion. cap.*65. In hac enim hydropis ſpecie ſymptomata ſæuiora inſoleſcunt, ſitis inexhauſta, totius corporis grauitas, & torpor,difficilis reſpiratio, ita vt ægri ſuffocari videantur; ſyncope, ob aquam in cauitatem thoracis reſudantem ſuborta, & ob vapores ſpiritus vitales extinguentes excitata.

Deinde Aſcites difficiliùs tympanite,& anaſarca curatur:Nam aquoſus humor in hac ſpecie excitatus cōtinetur inter inteſtina,& omentum, qui nec per vomitum, nec per venas, nec per aluum, nec per inſenſilem halitum, niſi cum magna difficultate poteſt euacuari; at verò flatus multò commodiùs; pituita verò

etſi ſit craſſior, faciliùs, cùm in ambitu totius corporis ſtabuletur, per ſudorem, & alui fluxum vacuatur. Præterea, in anaſarca celebratur ſanguinis miſſio, 4. *acut.* 111. in aſcite verò, & tympanite nequaquam. Igitur, &c. Accedit, quòd ob humorem ſalſum & nitroſum, vlcera excitantur, quæ difficilem poſtea habent correctionem. Adeſt maior humidi ſubſtantifici defectus, vt patet in macie, quæ aſciticos comitari ſolet, quæ etiam ob ferina ſymptomata vires diſſoluentia, increſcit & confirmatur.

Supereſt ſolùm argumentis pro contraria parte adductis reſpondere. Hippocrates ergo 4. *acut.* intelligendus eſt de illa anaſarca, in qua externa membra ob magnitudinem læſionis compatiuntur, & non de anaſarca abſolutè; vt eſt quædam hydropis ſpecies ab aliis diſtincta; quomodo Auicenna explicandus aſſerens dari aliquam anaſarcam, quæ ſecundo, aut tertio die interimit. Vel dic, ipſum ex aliorum ſententia fuiſſe loquutum.

Ad argumenta quæ pro ſententia Aëtij ſunt propoſita, dic verum eſſe, non reperiri medicamenta purgantia, quæ vacuent humores, à quibus flatus eleuantur: multa tamen ſunt reſoluentia, quæ intus, & extrà applicita, flatus diſcutere nata ſunt; & multo meliùs, quàm aqua vacuantur; aut reſoluuntur. Dic ſecundò, quòd licèt in aſcite celebrentur vſtio, apertio abdominis, & alia præſidia, quæ valde vires eneruant, & morbum ſuapte natura lethalem; magis periculoſum reddunt; tamen ea aliis non conferentibus; ob maiorem vtilitatem ſunt adminiſtranda. Adde in aſcite ob ſuperuenientia ſymptomata, intemperiem habitualem, & fixam corrigi difficiliùs, ob quam cauſam inter alias ſpecies eſt magis periculoſa.

Vltimo argumento reſponde, quòd ſi tota maſſa ſanguinea in iecore exiſtens, in tympanite conuerteretur in flatus, verum eſſet quod aſſumebatur, nempe magis intercidere in tympanite officium ſanguificationis, quàm in aſcite. Verùm quia in illo minor ſanguineæ, materiæ portio in flatum commutatur, maiori eius parte intra ſanguinis formam manente; in aſcite tota ferè conuertitur in aquam, hac de cauſa non continet verum, quod aſſumptum eſt, magis videlicet fruſtrari ſanguificationem in tympanite, quàm in aſcite. Minorem verò ſanguineæ materiæ portionem in tympanite in flatum commutari, & maiorem in aſcite in aquam conuerti, argumento eſt, quòd partes omnes noſtri corporis, citiùs, & magis contabeſcant in aſcite, quàm in tympanite; quod non alia occaſione, quàm ob maiorem benigni alimenti penuriam euenire eſt arbitrandũ. Solue ſecundò, ratione temperamẽti magis conuenire flatum cum ſanguine, quàm hunc cum aqua, quia hæc eſt frigida, flatus verò calidus & humidus, ſicut ſanguis.

Obiicies argutè hoc modo. Actio ſanguificandi magis vitiatur in tympanite, quàm in aſcite. Ergo tympanites deterior eſt: in hoc enim actio eſt læſa deprauatè, cùm loco quatuor humorum producatur flatus, at verò in aſcite actio ſanguificandi eſt diminuta, iecur enim debiliter ſuo munere fungitur, cùm alimenta exactè concoquere nequeat. Solue ſic. In omni hydrope hepatis operatio læditur: in aſcite, & anaſarca læditur imbecilliter; maior tamen adeſt huius functionis, quæ ſanguinis eſt generatio, imbecillitas in aſcite, minor in anaſarca: At in tympanite iecoris actio deprauatè procedit, cùm in alienam naturam alimenta ipſa conuertantur. Fit enim actio imbecillis ab imbecilli hepatis calore; deprauata verò non ſimpliciter à naturali imbecillo, ſed cum miſcella caloris præter naturam: aliter enim tanta flatuum copia gigni non poſſet, qui teſte Galeno 3. *de cauſ. ſympt.* 2. à caloris alicuius præſentia originem ducunt. Quare ſanguinis generatio in aſcite, & anaſarca læditur debiliter, in hac minùs, magis in illo; at in tympanite deprauatè, quo fit vt hæc quàm

A aliæ ſpecies, deterior cenſeatur, quia actiones deprauatæ prauiores ſunt imbecillibus. Verumtamen cùm grauitas hæc exiguam in tympanite ſanguinis portionem labefactet, imbecillitas verò in aſcite in cauſa ſit, vt vniuerſa ferè ſanguinea maſſa in aquoſum humorem vertatur, aſſerere poſſumus, aſcitem non ſolùm quoad ſymptomata, verùm quoad originem tympanite perpetuò eſſe deteriorem.

Ad tertium argumentum reſponde, non omnem tympanitem ex habituali intemperie partium abdominis oriri. Adde quòd ſicuti in tympanite calida intemperies eſt habitualis, ſic in aſcite, frigida: Quarè cùm hæc maiorem receſſum cæteris partibus præoſtendat, iccircò aſcites deterior eſt: frigidam autem intemperiem lienis, ventriculi, & inteſtinorum, hydropis eſſe B cauſam, docet Gal. 5. *de loc. cap.* 7. *ante med.* §. *Igitur ſi lienis cauſa, &c.*

Argumentis pro ſententia illorum, qui anaſarcam cæteris deteriorem eſſe affirmant: Reſponde primò, concedendo illum morbum eſſe prauiorem, in quo plura membra ſunt læſa: cùm verò in aſcite hoc contingat: (nam partes quæ tument in anaſarca, ex defectu alimenti exiccantur, & marceſcunt in aſcite) non eſt dubium, quin aſcites cæteris ſpeciebus ſit deterior. Solue ſecundò, ſi dicas, non perpetuò illum morbum eſſe deteriorem, in quo plura membra, aut actiones vitiantur, cùm vnica actio intensè læſa maius damnum inducat, quàm plures aliæ actiones remiſsè læſæ: & hac ratione deterior exiſtit ſola ſanguificatio læſa in C aſcite, quàm reliquæ actiones læſæ in anaſarca; falsúmque eſt affirmare, morbum totius corporis eſſe ſemper deteriorem, quàm vnius partis determinatæ: febris enim diaria, etſi ſit vniuerſalis, ſalubrior tamen eſt tumore venenoſo, qui vnam determinatam partem occupat, atque infeſtat. Quod autem deſumitur ex difficultate curationis argumentum, ſatis ſupérque *ſuprà* eſt aſſertum, aſcitem ad curandum eſſe deteriorem. Quare primo loco periculoſior eſt aſcites, ſecundò loco tympanites, tertiò, anaſarca.

Indagandum: *Vtrùm tuſſis hydropi ſuperueniens, mala ſit?* Hippocrates *lib.* 2. *progn. text.* 3. ſic ait: *Quibus autem à iecore aqua inter cutem incipiunt, tuſſire quidem cupiditas eſt, ſed nihil excreant commentatione dignum.* Quo loco ad aliam aquæ inter cutem differentiam accedit, quæ à iecore primariò affecto originem ducit, inter D cuius ſigna, propenſionem ad tuſſiendum enumerat, dum leuis tamen ea tuſſicula ſit, & citra vtilitatem vllam, quia licèt tuſſiant, nihil excutiunt mentione dignum.

Verùm inſtabis, vnde cupiditas accidat tuſſiendi, ſi iecur in hac hydropis ſpecie tantùm læſum eſt, non autem pulmo, citra cuius offenſam impoſſibile eſt ipſam excitari, ex Gal. 5. *de loc. cap.* 2. Dic. Verum eſt non accidere tuſſim abſque pulmonis noxa, vel in ſe primariò genita, vel aliunde communicata, vt ab inflammato iecore, quia compreſſum ſeptum pulmonem anguſtat, ac proinde extuſſiunt laborantes, 5. *de loc.* 6. quare ob tuſſim aliquando hepatis inflammatio pro pleuritide E eſt habita, & ob dolorem in parte dextra, & ob tuſſim quæ iecoris inflammationem conſequitur, vt conſtat ex celebri illa hiſtoria Medici Siculi, ad quem cum Glaucone Philoſopho inuiſendum Galenus acceſſit, qui quidem pleuriticum ſe eſſe putabat, quum inflammatione hepatis eſſet oppreſſus.

Cur verò abſque pulmonis læſione non fiat ratio eſt in promptu, quia cùm ſolæ aſperæ arteriæ tuſſi expurgentur, per quas aër ingreditur, & egreditur, quæque in ſolo pulmone reperiũtur, rectè à natura conſtitutum fuit, vt ante pulmonis noxam nulla excitaretur tuſſis, quæ nihil eſt aliud, quàm vehementiſſima quædam efflatio, qua plurimus ſimul, celerriméque deforis ſpiritus attrahitur, propelluntúrque ſummo impetu, quæ

vias ſpiritus obſtruebant, ex Gal.2.*de ſympt. cauſ. cap.4.* Non ergo abs re omnibus animalibus natura tuſſim indidit; eo ſolùm tempore quo pulmo læditur; tantò magis reſpiratoriis aſperæ arteriæ canalibus prouidens quantò magis in eorum occluſione, præceps, repentinumque vitæ vertebatur diſcrimen.

Hinc fit,vt miro artificio vaſa hæc à primâ conſtitutione ſingulariter muniuerit,ea magna ex parte cartilaginoſa conſtituens: Nec enim in totum poterant ob diſtentionis, contractioniſque varietatem, in ſeſe conniuere, & concidere, vt attenuatoriæ obſtructioni non ſubeſſent:& ne etiam coarctatoria obſtructione prædicta vaſa tentarentur, iuſtiſſimè tuſſim illis indidit, qua celerrimè multus aër, & confeſtim per aſperam emiſſus, quicquid noxium obſtructurúmve per ea vaſa incideret,expurgaret.

Verùm aduerte, quòd Hippocrates de tuſſi intelligendus eſt, quæ à iecore incipit, initiante hydrope; ſignum profectò maximum à iecore inflammato originem ducere: Nam aucto morbo omnes hydropici plurimùm intumeſcente corpore tandem tuſſi premuntur, quod peſſimum eſt ſignum, lethale, & ferè deſperatum, iuxta Senis oraculum, 6. *Aph.* 35. *Aqua inter cutem laborantibus, tuſſis ſuperueniens malum*: iam enim adeò excreuit aqua, vt aſperas pulmonis arterias occupans, tuſſim excitet, quod exitioſum, & penè dirum.

Sed præſtat explanare: *Vtrùm tuſſis in hydrope per conſenſum iecoris eueniens, ab ea quæ fit primario affecto thorace, ſignis poſſit diſtingui?* Dic, quòd tuſſis quæ in hydrope ob iecur inflammatum ſuperuenit, eſt irritamentum quoddam tuſſiendi, potiùs quàm vera tuſſis, & ſic eam cupiditatem quandam, & propenſionem ad tuſſiendum, Hippocrates *cit. loc. progn.* appellat: quæ verò accidit aſpera arteria, ſeroſo & tenui humore occupata,vera eſt tuſſis, vehemens, difficilis, quæ à materia in pulmone contenta, vi morbi, & præ copia, à capacitate ventris, tum per conſpicuos,tum per cæcos ductus regurgitante, ac ſpiritales partes,vitæque præſidia expugnante, ortum ducit, de quà intelligendus Hippocrates 7. *Aph.* 47. dicens: *Aqua inter cutem laborans, ſi tuſſi corripiatur, deſperatus eſt.*

Ab alterius verò tuſſis cauſa,quæ malè affectum iecur perpetuò concomitatur,ægri irritantur, ſed confeſtim conquieſcunt, vix etiam tuſſire aggreſſi, experientia cognoſcentes fruſtra ſe tuſſire, quòd vacuari nequeat id quod moleſtum eſt, quia in thorace non continetur. Hæc igitur tuſſiendi cupiditas ab hepate originem habet, ob id quòd nonnihil ſeroſi excrementi, ab eo per venam cauam, & venam arterioſam, inſtar ſudoris cuiuſpiam, in aſperam arteriam exprimitur; vel quòd diaphragma ab eodem hepate ob tumorem opprimitur, vel ob grauitatem infrà detrahitur, quando viſcus tuberculo grauius, & viribus languens effectum, deorſum vergit: alligatur enim iecur quibuſdam fibris ſepto, quibus deorſum reuulſis, vnà etiam ſeptum trahitur,& ab hoc membranæ, quæ thoracis interiorem partem comprehendunt, ex quo anguſtia ſpiritalibus partibus accidit, quæ hanc inanem tuſſim aſſiduè mouet.

Sequitur vt inueſtigemus: *Vtrùm Alui fluxus in hydrope reprobus ſit*: Dic, Per gracilia inteſtina, & meſenterium, digeſtæ ſunt venæ meſaraïcæ appellatæ, à quibus exugitur ſuccus, & per quas tranſit exuctus ad iecur in ſanguinem vertendus, cui clauditur, & intercipitur tranſitus prædictis partibus inflammatis.Quare cùm venæ in diſtributione alimenti nequeant ſuam operam iecori præſtare, illud in ieiuno, & reliquis manet inteſtinis,& eas partes grauat, quo fit vt ſtatim, vtpote debiles, id omne pellant deorſum per inferiorem aluum, & hæc eſt prima diutini alui fluoris cauſa. Altera.Materia illa dum in inteſtinis moratur, à calore inflammationis, qua partes illæ vexantur, retenta acrior redditur, & mordax, vnde pungit inteſtina, & ad excretionem proritat.

Sed hic diutinus alui fluxus ventrem non emollit, neque dolorem ſedat, vt *lib. 2. progn.* 2. prædixit Hippocrates, imò eo adueniente venter non detumeſcit, quia non qualia oportet purgari, purgantur: Nam vt detumeſceret, erat neceſſarium, humorem in ventre contentum, eſſe vacuatum, non cibum corruptum, cui non eſt liber aditus ad iecur; vt enim vacuatio conferat, peccans humor vacuari debet, 1. *Aph.* 2 & 25. Quin dolorem non ſedat: nam alimenti corruptio, & perennis excrementi bilioſi retentio,tum ex putredine, tum inflammatione, & vehementi calore ieiuni,vehementer mordent inteſtina,& diarrhœam concitant ferè immedicabilem; ex qua dolor ampliùs infoleſcit, cùm internus ardor,& habitualis intemperies,premens diu & importunè, de nouo eadem generet excrementa. Denique deficiente natiuo calore, & imbecilliori reddito, gignuntur cruditates, cum plurima flatuoſi ſpiritus copia coniunctæ, quo repleta inteſtina vrgent, intenduntúrque, & vehementi dolore premuntur. Quo fit, vt alui fluor diuturnus in hydropicis, lethalis ſit,cùm ex obſtructione hepatis, & venarum debilitate ferè emanet, & cùm corpus commodo priuetur alimento, tandem contabeſcit,& perit.

Excutiendum eſt: *Vtrùm ſenes, vel pueri hydropi magis ſint obnoxij?* Aretæus *lib.2.de cauſis, & ſignis diuturn. morb. cap.1.* poſtquàm aſſeruit hanc calamitatem viris, mulieribus,& cuicunque ætati eſſe communem,ſubdit, in vocatam anaſarcam, & leucophlegmatiam pueros faciliùs incidere: iuuenes ad conſiſtendi vſque ætatem, inundationi ilium eſſe obnoxios; ſenes, cùm ſint caloris natiui inopes, omnibus generibus eſſe expoſitos, cùm frigidum ſit illorum corpus.

Curatio.

Quamuis fusè de hydropis curatione plura ſimus proloquuti, *lib.2.Hiſt.Princip.Medic. ab Hiſt.*116. *vſque ad Hiſt.*125.inferamus hoc capite breuiter tamen aliqua remedia, Medicis futura non iniuncunda. Primus ergo ſcopus in curando hydrope, circa nimiam corporis humiditatem abſumendam debet verſari, quod opus præſtari non poteſt, niſi partes, à quibus malum hoc ſcaturit & fouetur, corrigantur. Quapropter iecur roborandum: nam hoc altricis facultatis eſt principium, in quo pro nutritione animalis humores generantur; iccircò ſi hæc pars afficiatur, aliæ etiam quæ ab humoribus aluntur, debent neceſſariò coaffici.

Hæc omnia membra corrigi non poſſunt, nî totum expurgetur corpus; quod opus, vt feliciter adminiſtretur, in ſex rebus non naturalibus ordo eſt obſeruandus. Aër ſit calidus & ſiccus, ſerenus, non pluuioſus, neque ventis agitatus, aut craſſus; hic enim,præſertim ſi ſit frigidus, huic affectui ſummopere nocet. Alimentum ſolidum eſſe debet, non liquidum, neque concoctu difficile. Carnes vtiles ſunt, modicè ſiccæ, paſſerculi montani,perdices nouellæ, pulli columbini, turtures, quæ carnes potiùs edendæ aſſæ, quàm elixæ. Panis ſit nauticus, optimè fermentatus, cum modico aniſi, aut fœniculi. Vitandi fructus. Legumina fugienda, piſculenta, & cætera quæ craſſos, & flatuoſos humores gignere nata ſunt. Potus ſit vinum album, tenue, antiquum, permixtum decocto eupatorij: vel ſit aqua decocta cinnamomo, aniſo, vel Chinæ radice. Parciſſimè bibendum, ſitiſque clamoſa aliis ingeniis compeſcenda non potu, quia illis eſt nocentiſſimus.

Verùm quia variæ ſpecies huius affectus, variam, & diuerſam curandi rationem expoſtulant, iccircò de curatione

curatione cuiuſque ſpeciei agendum ; & primò de Anaſarca : In qua, ſi corpus ſit robuſtum , florens, & morbus ſit in principio , ſanguis eſt emittendus, prout *lib.4.acut.*111.prædixit Hippocrates , ibi : *Si difficulter ſpirauerit, fueritque anni tempus æſtiuum , & viguerit ætas, viribúſque fuerit valentibus , ſanguinem è brachio tolles.* Præſertim, vt Galenus notat *in com. ſi hic affectus ex ſuppreſſione alicuius vacuationis conſuetæ ortum duxerit.* Exercenda in quantitate modica , dummodóque humor pituitoſus à ſanguinis natura non recedat valde.

Vacuatio etiam humoris pituitoſi eſt neceſſaria, præcedente præparatione , facta cum ſyrupo de abſinth. Rhodomel. duabus rad. cum aceto , Byzantin. oxymel. ſimpl. & ſcillitic. qui diſſolui debent cum aq. fœnicul. vel abſinth. vel decocto aniſi , Cinnamom. Apij, Aſparag. Origan. Eupatorij, Aſplenij,& paſſular. Humor pituitoſus expurgandus eſt Agarico. Sen. Sem. Carth. Mechoaca , Diaphœnico, Elect. Indo minori, Hier. ſimpl. vel cum pilulis de Agaric. Cochiis, fœtidis, vel aggregatiuis.

Facta aliqua vacuatione per medicamenta moderata , vtendum eſt decoctis diureticis , concoquentibus, & incîdentibus craſſos humores : & ſic offerendum Apozema ſingulis diebus, ieiuno ventriculo, quantitate ſex vnciarum, aſſumpta priùs tabella vna Diarrhod. Abbat. aut dragma vna trochiſcor. de rhabarb. vel de eupator. & fit hoc modo.

℞. *Cortic. radic. cichor. borrag. bugloſſ. eringij, aſparag. petroſelin. fœnicul. an.* ℥.j. *eupatorij , aſplenij , adiant. abſinth. an.* M.j.& ß. *paſſular. ſine nucleis, folior. borrag. cichor. dictamni, an.* M.j. *cicer. nigror.* P.iij. *aniſi, cinnamom. an.* ʒ.j.ß. Coquantur ſec. art. in ſufficienti aq. quantitate, quouſque remaneant ℔.ij. facta colatura, adde *ſacchari, mellis, an. part. æqual.* Fiat apozema.

Poſtea reïteranda ſunt medicamenta, quæ efficaciùs expurgent , sicque per epicraſin vacuatio inſtituenda, pro quo vſu hic Syrupus vtilis eſt , aſſumptus quantitate vnciarum quatuor , alternis diebus , vel de tertio in tertium , prout patientur vires, diſſoluatúrque prius cum aq. fœnicul. vel Abſinth. vel Eupatorij.

℞. *Eupator.* M.ij. *adiant. borrag. cichor. abſint. pontic. ering. petroſelin. an.* ℥.j.ß. *ſem. aniſi, ſem. fœnicul. an.* ʒ. ij. *cinnamom.* ʒ.j. ß. *epithym. polypod. an.* ℥. j. *ſem carthám.* ℥.ij. *cortic. ligni Indi* ℥.ij. *radic. Chin.* ℥.j. *ſmilac. aſper.* ℥.j.ß. *folior. ſen.* ℥.iiij. Coquantur omnia in ℔. viij. aq. vſque ad mediæ part. conſumptionem : In colatura infunde *Mechoac.* ʒ.iij. *agaric. trochiſcat. ſec. art.* ʒ.iij. *rhab. elect.* ʒ.iiij. *ligni aloës, aromatic. roſat. an.* ʒ.j.ß. Colaturæ adde, *Syrup. de epithym.* ℥.v. *ſyrup. de eupatorio,* ℥.iiij. *ſyrup. de ſen.* ℥.iij. *ſyrup. cichor. Nicol. cum rhab.* ℥.ij. Omnia bulliant, quouſque acquirant conſiſtentiam ſyrupi longi, qui aromatizetur cum ʒ.j. pulu. Diarrhod. Abbat. & ſeruetur in vaſe vitreo.

Pituitoſo humore ſufficienter vacuato, frigida iecoris intemperies medicamentis intus aſſumptis, & extrà applicitis eſt corrigenda. In quem vſum etſi in probata Officina plurima ſit medicaminum copia parata, quæ in modum pulueris , vel tabellarum aſſumpta, hoc opus eximiè præſtant ; hoc tamen Electuarium experimento à me fœlici eſt compertum , quod quantitate vnciæ ſemis in aurora aſſumptum , ſuperbibita aq. eupatorij , vel quod magis probo , hauſtu abſinthini vini , mirabilem in firmando hepate opem affert.

℞. *Theriac. antiq. Mithridat. an.* ℥.j. *electuar. Alkerm.* ʒ.ij. *confect. hyacinth.* ʒ.iij. *aromatici roſat.* ʒ.ij. *diamargarit. calidi,* ℥.ß. *diarrhodon. Abbat.* ʒ. ij. ß. *dialaccæ* ʒ.iij. *cinnamom. elect.* ʒ.ij. *diacurcum.* ʒ.iiij. *trochiſcor. de rhab. trochiſc. de eupator. & trochiſc. diarrhod. an.* ʒ. j. ß. *iecoris lupi præparat.* ʒ.ij. *pulu. cortic. ligni ſancti, ſmilac. aſper. radic. Chin. ligni vocati ſaſafras , an.* ʒ. j. ß. *ambari , moſchi odorati , an.* g̃. x. Omnia excipiantur cum melle , & ſaccharo , & fiat Electuarium.

Exteriori hepatis parti , in eundem vſum optimum eſt vnguentum ſequens.

℞. *Olei de ſpica , & de abſinth. an.* ℥.ij. *olei maſtich.* ℥.j.ß. *ſuccor. cichorij, eupatorij, apij, abſinth. aceti roſat. an.* ℥.j. *pulaer. abſinth. menth. baccar. lauri , ſantalor. rubeor. roſar. rubear. an.* ℈.j. Bulliant omnia ad ſuccorum conſumptionem, & cum cera fiat Vnguentum.

Regioni abdominis admouenda ſunt medicamenta, quæ vim ſortiantur reſoluendi, & exiccandi , & imprimis parabitur fomentum.

℞. *Origani, pulegij , abſinth. an.* M. ij. *camomil.* M. j. *thym. artemiſiæ, an.* M.ß. *nepitæ,* M.j. *fænugræci,* ℥.ij. *ſalis,* ℥.iiij. *ſulphuris pulueriſati ,* ℥.v. Coque in æqualibus partibus aquæ, & vini albi, in ℔.viij. aq. ad mediæ partis conſumptionem.

Poſt fomentum , imponendum vnguentum in eundem vſum.

℞. *Vnguenti aregon , marciat. an.* ℥.ij. *vnguenti dialthææ compoſ.* ℥.j. ß. *olei capparum , & de abſinth. an.* ℥.ij. *cortic. radic. capparum ,* ʒ.j. *cortic. radic. tamariſci ,* ʒ.iij. Cum cera ſec. art. fiat Vnguentum.

Vtile etiam eſt humorem pituitoſum in ſingulis partibus impactum euacuare, & exiccare. Hoc opus præſtat balneum ex arena calida, præſertim marina, maximè ſi calor Solis adſit feruentiſſimus , qua totum corpus cooperire , & fricare , ſalubre eſt auxilium , & reſoluendo humori , partibúſque roborandis vtiliſſimum. Partibus tumefactis admouenda ſunt reſoluentia emplaſtra.

℞. *Saluiæ, rutæ, maioranæ, an.* M.j. *ſtœchad. roriſmarini, an.* ℥.j. *pulegij, origani, thymi, an.* M.ß. *melilot.* ℥.ij. *chamæme.* M.iij. *fænugræci,* ℥.j.ß. *ſem. lin.* ℥.j. ß. *ſalis,* ℥.ij. *ſulphuris ,* ℥. j. ß. *baccar. lauri* ℥.j. Coque in ſufficienti aq. quantitate , quouſque remaneant ℔. iij. adde *ſtercoris caprini,* ℥.iij. *ſtercoris columbin.* ℥.ij. *furfuris macri,* ℥. j. *farinæ orobi, & lupinor. an.* ℥.ij. cum oxymelite, q. ſit ſatis, fiat Cataplaſma.

Sudores mouere cum decocto ſmilacis aſper. Ligni ſancti, & Radic. Chinæ per multos dies, mirificè præſtat : ſicut Balnea naturalia , præſertim aluminoſa, ſalſuginoſa, & ſulphurea, præſtantiſſima ſunt. Fontanellæ cruribus applicitæ plurimùm iuuant , quarum ope ſpirat iecur , & humores in habitu corporis , intimiſque viſceribus infixi expurgantur.

Tympanitis curatio his remediis perficitur. De ſanguinis miſſione illud notandum primò, quòd licèt aliquando , raró tamen in hoc affectu vtilis eſſe poſſit, prout *lib. 2. Hiſt. Princip. Medic. in com. Hiſt.* 118. diximus fusè : tamen ferè non eſt celebranda, quia , vt 4. *acut.* 111. monuit Galenus : *Nullus tympaniam , vel aſcitem curare per ſanguinis miſſionem eſt auſus.* Calor enim innatus valde imbellis eſt, & flatuum adeſt copia multa, ad quorum reſolutionem calore eſt opus , qui in ſanguine perſeuerantiam obtinet.

Purgatio ſaluberrima, vt colluuies crudorum humorum exhauriatur, nam vt Cælius Aurelianus docuit ſapienter, falſum eſt exiſtimare vllam hydropis ſpeciem eſſe ſine aqua : & licèt 4. *acut.* 209. afferat Galenus, in aſcite reperiri aquam, & flatum in tympanite , intelligendus eſt ex ſe ipſo, ex 4. *Aph.* 11. quo loco comparans aſcitem , & tympanitem, dixit , in aſcite plus eſſe aquæ , & in tympania reperiri multos flatus cum aqua. Iccircò medicamenta quæ pituitoſos humores euacuant , ad diſſolutionem flatuum ſummè conducunt; hi enim ab illis fouentur , & progenerantur. In hunc vſum præter dicta *ſuprà* , quæ aſſumenda , & reïteranda ſunt, vtilis eſt Syrupus ſequens, oblatus alternis diebus quantitate quatuor vnciarum.

℞. *Cortic. radic. fœniculi, petroſelin. graminis, aſparagi, rubeæ tinctorum , an.* ℥.j. *radic. iridis recentis ,* ℥.iij. *aſari, cortic. radic. tamaraſci, & cortic. radic. capparum, an.* ℥.j. ß.

ſiclæ, bugloſſ. cum ſuis radicib. an. M.ij. *eupatorij, capil. Vener. an.* M.j. *folior. ſen. ſem. cartham. an.* ℥.ij. *ſem. aniſi, fœnicul. dauci, an.* ℥.j.ß. *paſſular. ſine acinis,* P.ij. *cinnamom.* ℥.ij. *flor. borrag. bugloſ. geniſtæ, an.* P.j. *epithym.* ℥.ij. *polypod.* ℥.j. *ligni Indi, ſmilac. aſper. an.* ℥.j. Coque ſec. art. in ℔. x. aq. ad mediæ partis conſumptionem: colaturæ adde *Syrupi de eupatorio, byzantini, & de epithym. an.* ℥.iiij. *ſyrup. de cichor. Nicol.* ℥.v. Sacchari albi quod ſufficit, fiat ſyrupus.

In quem vſum optimi ſunt clyſteres flatus diſſoluentes, vacuantes, & emollientes, bis in hebdomada iniecti.

℞. *Sem. lini* ʒ.ß. *fœnugræc.* ʒ.iij. *furfurum*, P.j. *ſem. aniſi, & fœnicul. an.* P.j. *baccar. lauri,* ℥.ß. *rutæ*, M.ß. *origani, thym. puleg. abſint. an.* P.j. *melilot.* ʒ.iij. *cinnamom.* ʒ.ij. *ſtercoris caprini*, ʒ.ij. *betæ,* M.ß. *ſaluiæ*, ʒ.ij. *roriſmarini,* ʒ.j. ß. *ſem. cartham,* ʒ.iij. *folior. ſen.* ʒ.ij. Coque in ſufficienti aq. quantitate ad ℔.j. adde *rhodomel.* ℥.j. *olei laurini, & rutacei, an.* ℥.j. *hier. Picræ compoſ. diaphœnic. benedictæ, an.* ʒ.ij. *maſſæ pilular. de Agarico,* ʒ.ß. cum ſale fiat Clyſter.

Roborantia intus aſſumpta optima ſunt, quæ *ſuprà* retulimus, Hic puluis diſſolutus in vino, eſt vtilis.

℞. *Coriand. aniſi, an.* ℥.ß. *cinnamom. piperis albi, caryophyl. an.* ʒ.ij. *macis,* ʒ.j. *calam. aromatici,* ʒ.ß. *ligni aloës,* ʒ.j. ß. *ambar.* g̃.x. *moſchi odorati,* gr.vj. Sacchari albi ad pondus omnium. Tere omnia ſeparatim, & ſerua.

Proſunt inunctiones per totam abdominis regionem adminiſtratæ. Hoc vnguentum eſt multi vſus.

℞. *Oleor. terebinthin. rutæ, macis, nucis moſchatæ, de piperib. & de ebeno, an.* ℥.ß. *olei laurini, & abſinth. an.* ℥.ij. *olei coſtini* ℥.j. *vnguent. Agrip.* ℥.ij. Miſce: adde *macis, caryophyl. nucis moſchatæ, an.* ʒ.ij. *rutæ, ligni aloës, abſinth. an.* ʒ.j. Cum cera fiat vnguentum.

Proſunt conſeruæ Anthos, flor. Stœchad. Zingiber. cortic. Citri, quibus ſi addas diagalangam, Dianiſum, & Diacyminum, cum theriaca, & Mithridatio; viſcera roborabis, & flatus mirè diſſolues. Vel fiat hoc electuarium, quod ad firmandum labefactatum iecur, eſt nulli ſecundum. Doſis vncia vna ieiuno ventriculo, ſuperbibito vino veteri, tenui, cuius potus ad tympaniam curandam ſalutaris eſt ſummè, apud Serapionem *cap. de hydrope.*

℞. *Pulp. paſſular. enucleatar.* ℥.j. *croci,* gr.x. *calami aromatic.* ʒ.j. *cinnamom.* ʒ.j. *ſem. ſpicæ.* ʒ.ß. *iunci odorati,* ℈.ij. *myrrhæ,* ʒ.j. ß. *theriac.* ℥.j. *diagalang. diatrion pipereon, diacurcum. an.* ʒ.iij. *caryophyl. macis, an.* ʒ.ß. Cum mellis, & ſapæ, an. part. æqual. fiat electuarium.

Sudationes ex ebeno, optimæ. Balnea thermalia, vtilia, Emplaſtra, ventri admota, ſaluberrima, Hoc eſt proficuum.

℞. *Rutæ, abſinthij, pulegij, an.* M.j. *cymini, ſem. aniſi, & marathri, an.* ℥.ß. *thymi, origani, an.* M.ij. *ſem. lin.* ℥.j. *baccar. lauri,* ℥.ß. *fol. lauri,* M.ß. Coque ſec. art. in ſufficienti quantitate vini, & aq. ſalſæ an. partib. æqualib. vſque quo remaneant ℔.ij. adde *Salis,* ℥.j. *nitri,* ℥.ß. *ſulphuris,* ʒ.v. *ſtercoris vaccini, & caprini, an.* ℥.iiij. *cineris quercus, & vitis, an.* P.ß. *baccar. lauri,* ʒ.iij. Cum vino oxymelite ſcillitico, & aqua vitæ, fiat cataplaſma ventri apponendum,

De curatione Aſcitis illud etiam aſſerendum, ſanguinis miſſionem inutilem eſſe, & nullius vſus, cùm in euacuando humore pituitoſo totus cardo conſiſtat. Per aliquod temporis ſpatium, ſyrupis, & aliis præparantibus præſidiis vti eſt neceſſe; poſt quæ, vacuatio aquoſi humoris eſt aggredienda, aſſumpto per plures dies hoc ſyrupo.

℞. *Radic. valerianæ, pimpinellæ, helenij, ebuli, an.* ℥.ß. *vitis ſyluestris,* ʒ.ij. *medullæ ſem. cartham.* ʒ.v. *ſem. aniſi,* ℥.ß. *ſem. fœnicul.* ʒ.iij. *gratiolæ, eupatorij veri, an.* M.j. *veronicæ, ſcabioſæ, betonicæ, cardui benedict. an.* M.ß. *flor. geniſtæ, & ſambuci, an.* P.ij. *paſſular. Corinthiac.* ℥.j.ß. *ſennæ,* ℥.ß. *ſoldanellæ,* ℥.j. *agarici trochiſcati* ʒ.v. *epithym. polypodij an.* ʒ.iij. Coque omnia in vino, abſente febre; ſi verò adſit in aqua, ad quantitatem ℔.ij. Poſt fortem expreſſionem infunde *Rhab. in petia ligati,* ℥.ß. *cinnamomi,* ʒ.iij. cola, & ſerua in vaſe vitreo,

Plura ſunt medicamenta, quæ aquam, & ſeroſos humores per aluum expurgant, vt ſunt Pilulæ de Mezereo, Elaterium, ſoldanella, ſuccus radicis Iridis. & ſambuci, quæ præſente febri intenſa offerenda ſunt cum cautela multa; & ſi exhibeantur, aſſumenda ſunt in forma ſolida: Nam ſi in potu propinentur, facilè ob calorem inſignem, inteſtina, ventriculum, & alia viſcera inſigniter lædent.

℞. *Pilular. de Mezereo,* gr.viij. *elaterij,* gr.ij. *pilul. Alephanginar.* ℈.ij. *aromatici roſati,* ℈.j. Miſce, fiat bolus. At experimento compertum eſt, ſuccum radicis Iridis ſecuriùs aquam è ventre exhaurire; ſed cùm labefactet ſtomachum, tantiſper eius malitia melle roſaceo eſt corrigenda, hoc modo:

℞. *Succi radic. ireos depurati,* ʒ.ij. *hydromel.* ℥.ij. miſce, fiat hauſtus vnus.

Vel hoc modo:

℞. *Decoct. radic. ireos,* ℥.ß. *pulu. rhab. pulu. triaſantalor. an.* ℈.ß. *rhodomel.* ℥.j. Miſce, Offeratur ieiuno ventre.

Vel hac forma:

℞. *Decoct. radic. ireos factæ in aq. hord.* ℥.iiij. *rhodomel.* ℥.j.ß. Miſce, fiat potus.

Vel ex radice Ireos fiat Conſerua:

℞. *Radic. iridis excorticatæ,* ℔.j. *mellis* ℥.xiv. Fiat conſerua, eo modo quo fit conſerua cydoniorum. Adde *Aniſi, ſem. fœnicul. cinnamom. an.* ʒ.ij. *agallochi* ʒ.j.

Vel vtere hoc modo:

℞. *Semin. cartham. conquaſſati,* ʒ.iij. *radic. ireos,* ʒ.j. *cinnamom.* ℈.j. Infunde per noctem, in ℥.iiij. ſeri lactis caprini, vel vini albi tenuis.

Vel aſſume alternis diebus ſuccum radicis Ebulorum, vel ſambuci, qui in vacuando ſeroſos humores ſummam etiam efficaciam ſortiuntur.

℞. *Succi radic. ebuli, & ſucci radic. ſambuci, an.* ʒ.j. *rhodomel.* ℥.ij. Miſce pro hauſtu vno.

Intermedio tempore viſcera debent roborari tabellis factis ex ſolo Rhab. & ſaccharo. In hunc vſum plurimùm proſunt tabellæ Diarrhod. Abbat, cum duplo Rhab. vel Aromatic. Roſat. cum Pulu. Trochiſc. de Rhab. Eupatorio, & iecore lupi, & Trochiſc. de capparib.

Ventris regio vniuerſa fouenda eſt decoctis roborantibus, & reſoluentibus flatus, quorum ope vnguenta, & cataplaſmata intimius penetrare poſſunt; Inter quæ decocta hoc primatum tenet,

℞. *Melilot. camomil. ſaluiæ, roriſmarini, origani, pulegij, thymi, artemiſiæ, folior. lauri, abſinth. eupatorij, maioranæ, calaminth. nepitæ, rutæ, an.* M. ß. *folior. ebuli, ſambuci, caulium rubror. an.* M.j. *folior. quercus, cupreſſi, lentiſci, rubi, an.* M.ß. *thymelææ, ſoldanellæ, an.* M.j. *flor. camomil.* ʒ.iij. *flor. iridis,* ʒ.iiij. *ſem. aniſi, marathri, cymini, aneth. an.* ʒ.ij. *nitri,* ℥.j. *ſalis,* ℥.ij. *alumin.* ℥.ß. *ſulphur.* ℥.iij. Fiat omnium decoctio in lixiuio; facto ex cineribus quercus, aut ſtipitum caulium, additis ℔.ij. vini, & ℔.j. aq. vitæ, & cum ſpongiis foueatur venter tumidus ante cibum, & deſuper apponatur emplaſtrum de Baccis lauri, aut vnguentum Artanitæ maius, (ſi vires ferant) aut minùs, quòd per inferiorem ventrem mirum in modum aquoſum humorem expurgat. Vel vtere emplaſtro propoſito *lib. 2. de praxi admirand. obſ. 53.* Vel cataplaſmate ſuprà deſcripto. Vel appone vnguentum hoc.

℞. *Vnguenti Marciat. Aregon. dialthææ compoſ. & vnguenti Agrip. an.* ℥.ij. *olei anethin. rutæ, irini, capparum, an.* ℥.j. *terebinth.* ℥.j. *pulu. ſoldanel.* quart. j. Miſce cum cera fiat vnguentum.

Euacuanda eſt etiam aqua per ſudores: hoc perficitur

clibanis,

clibanis, laconicis, hypocauſtis, inſolatione, curſu, exercitio, & ambulatione,quæ omnia,& eorum vſum latè proponit ex antiquorum mente Oribaſius *lib.* 8. *collect.cap.*7. Noſtro æuo ob ægrorum debilitatem,ſolùm in lecto vtimur medicamentis, quæ in potum aſſumpta ſudorem mouent, inter quæ fidiſſimo experimento compertum eſt, decocto ligni ſancti ſudorem excitare, vel, ſi æger ferat, balneis vtendum ſulphureis, nitroſis, & bituminoſis, quæ præterquam quod roborant, flatus mirificè reſoluunt.

Aqua etiam euacuatur per cauteria, aut veſicatoria, toti ventri, 6. *Aph.*32.imò tumenti ſcroto affixa: huic enim parti admota, mirabiliter ægros ab Orci faucibus liberarunt: nam tota aquoſi humoris machina ad ſcrotū præcipiti lapſu ruēs,per aperta foramina eſt vacuata. Sed generoſiſſimum auxilium apud veteres eſt compunctio,ſeu ventris perforatio,quam,quia opus eſt periculo plenum, exercere pertimeſcebant; euacuato enim plurimo ſpiritu cum aqua, vires concidunt, & deinceps æger nullum remedium habet.

Cælius tamen Aurelianus *lib.3.tardar.paſſion.cap. de hydrope*, eam approbat, aliorúmque aduerſas rationes confutat eloquenter. Eam ego non ſemel feliciter ſum expertus in iis,quibus adhuc inerat viriū robur,febris non aderat intenſa, nec erant extenuati nimis:ij roborato hepate, & medicamentorum ope firmatis viſceribus,eductáque paulatim aqua,ſanati ſunt.

Modum perforandi proponit Paulus *lib.6.cap.8.* vel cum gladiolo, vel cauterio;ſed hic modus ſecurior eſt: Nam ignis roborat,& ſeptum in partibus apertis inducit.Securiſſimus tamen eſt, quem præſcribit Galenus *lib.* 14. *meth. cap.* 13. dum ſic ait: *Nec illud dixiſſe ſuffi-ciet; quòd humor qui in hydrocele viſitur, alienus à corporis ſubſtantia tota natura ſit, ſicut etiam, quæ in aſcitis hydropibus continetur aqua, quorum certè vacuationem, vel medicamentis quæ digerunt, molimur, vel chirurgia: in hydrocele quidem immiſſo ſyphone, in hypropibus verò adhibita punctione, quam paracenteſim vocant.* Quare ſicut in ramice aquæ, ſeu hernia aquoſa, ſyphone ab ſcroto educitur aqua,ſic etiam ab hydropicorū ventre,eodem inſtrumento facilè exhauritur. Eſt autem ſypho,acus argentea oblonga, palmi magnitudine, intus caua,in cuſpide perforata, quæ ſenſim in ventrem immiſſa aquam emungit; qua extracta, nec foraminis veſtigium poſtea in cute apparet, nam concidentibus parietibus foraminis, cutis ſponte ſua occluditur. Si autem perfores ſcalpello partem,non poteſt deinde ligatura decenter adaptari, vt aqua non erumpat, & cùm diſtentus ſit venter, & turgeat aqua, facilè hæc vulnus dilatat,& aperit.

Pars in qua punctio celebrari debet, varia erat apud antiquos: plures enim apertionem ad latera vmbilici moliendam eſſe perſuaſere ſibi, qua parte ilia ſunt vacua & inania, & muſculi excarnes. Alij ſi lien erat affectum, ex parte ſiniſtra; ſi iecur, ex dextra ſectionem faciendam eſſe arbitrabantur, & meritò ſanè, quoniam in his partibus adminiſtrata compunctio: quamplurimis fuit ſaluti. Alij huius remedij loco crura ſcarificabant, quo remedio aqua in ventre contenta ſuo pondere præcipiti lapſu ruebat in partes inferas. Sed horum auxiliorum loco fontanellæ cruribus affixæ mirabilem.vtilitatem præſtant, per quas ſeroſi humores continuò emanant.

OBSERVATIO I.

Ad vacuandos humores aquoſos, aqua ſtillatitia mirabilis efficaciæ.

Cunctis pro hydrope curando remediis nullum fortius, & præſtantius inueni, quàm hoc,quòd ſi quadraginta dierum ſpatio, alternis diebus, quantitate duarum drachmarum, iterum atque iterum expurgato corpore à ſeroſis ſuccis, aſſumat æger, miram ſentiet vtilitatem,vel in deſperato hydrope; ita vt intermedio die, aſſumat tabellam vnam Diacurcumæ, & deſuper ebibat generoſum vinum,quod ſi fuerit cum abſinthio priùs paratum, erit excellentius.

℞. *Flor. Perſicor.* ℔.j. *flor. ebulor.* ℔.j.ß. *flor. ſambuci,* ℔.ß. *flor. geniſtæ*, ℔.iij. *ſcammonij,* ℥.j. *turpeti,* ℥.ß. *colocynthid.* ʒ.j. *cinnamomi, agallochi, diarrhod. Abbatis, aromatici,an.* ʒ.j.ß.*theriac.confect. Alkermes, an.* ℥.iij. *caryophyllor.* ℈.j.ß. *moſchi,* ℈.ij. *ambari elect.* ʒ.j.*rhodomel.* ℔.j. Macera per dies xij.in ℔.iij. generoſi vini, & ℔.j. aq. vitæ, & vnciis tribus Balſami. Repone deinde in vaſe vitreo, & diſtilla, exibit liquor ſuauiſſimus, quem vaſe vitreo reſerua ad vſum.

OBSERVATIO II.

Conſerua ex Bryonia, pro hydrope curanda, præſtantiſſima.

Radicem Bryoniæ Albæ, facultate calidam & ſiccam eſſe, in tertio gradu, imò excedentis caloris, cum expurgandi vi potentiſſima,Dioſcorides,Galenus, Arabéſque memoriæ commendarunt. Illius ſuccum, & ſtillatitiam aquam, pituitam, bilem flauam, & ſeroſos, aquoſóſque humores per vomitum interdum,frequenter per infernam aluum vacuare, iidem auctores vnanimiter conteſtantur. Sed cum liquida, quæcunque ea ſint, in hydrope ſint ſuſpecta nimis, ex ea parare ſoleo conſeruam, cunctis ſanè remediis potentiſſimis antefe-rendam. Vtere ea de tertio in tertium, triginta diebus, quantitate drachmarum trium,& deſuper bibe hauſtum generoſi meri. Eam inſtar conſeruæ cydoniorum ad lentum ignem conficies.

℞. *Radicis Bryoniæ ſylueſtris, ſucculentæ, recentis*, ℔.j. *romatici roſati*, ʒ.iij. *ſcobis eboris in minutiſſimam farinam redactæ,* ʒ.ij. *ligni aloës,* ʒ.ij.ß.*moſchi,* ʒ.j. *ambari,* gr.xx. *aniſi,* ʒ.iij. *margarit. præparat.* ʒ.ß.*cinnamom.* ʒ.ij. *turbith,* ʒ.ij. Contundantur omnia quouſque in vnam maſſam redigantur, & irrorata vino albo, potenti, tenui, ad ignem apponantur, iniectis priùs libris duabus mellis optimi, & vna ſacchari albiſſimi, & tamdiu coque, quouſque iuſtam ſpiſſitudinem acquirant. Serua in vaſe vitreo.

OBSERVATIO III.

Vinum Ebulinum, & ſambucinum, ad aquas hydropicorum, educendas eximium.

℞. Semin.*ebulor.matur.*℔.j.*ſem.ſambuci,*℔.ß.Contunde, & in torculari ſuccum exprime, deinde infunde per decem dies in quadrupla vini albi quantitate,adiecta vncia cinnamomi: coque ad lentum ignem, quouſque abſumatur libra vna, cola, & ſerua. Huius vini vncia vna in aurora epota, flatus diſſoluit, eóſque cum ſeroſis humoribus per aluum valenter deturbat. Vtere quouſque venter detumeſcat,& æger meliùs reſpiret, ac minùs crucietur ſiti.

OBSERVATIO IV.

Hydropicus deſperatus, perforatis iliis vi naturæ, vacuata copioſa aqua, præter omnium ſpem,conſaneſcit.

Naturæ potentiæ nihil eſſe impoſſibile, vbique firmauit Galenus. Imbelles vires ad nullum opus ſufficere, idem auctor eſt *in locis multis.* Quare non mirari non poſſum, cùm aſciticum quendam animo contemplor, qui toto ventre nimis turgidus factus, toto

toto corpore tabidus, ſiti inextinguibili oppreſſus, febricula iugi vexatus, vigil, inappetens, alui profluuio diuturno, & tuſſicula detentus, pro mortuo habitus, ad vitam eſt reuocatus. Cùm enim affines de funere eſſent ſoliciti, & æger præ ventre plurimùm diſtento ſeſe mouere non poſſet, natura, quæ ſemper eſt prona in animantis commodum, ſponte orificium ſibi parauit in ambobus illis, ſub ſplene, & iecore, per quæ ſpatio decem dierum, emanarunt riuulorum inſtar, pluſquàm quadraginta aquæ limpidæ libræ: qua tanta vacuatione facta, cùm exanimis eſſet, vini generoſi potu ad ſe paulatim rediit, & commoda victus ratione, roborantibus auxiliis, & ſudoribus ex Ebeno paratis, ex toto ſanus euaſit.

OBSERVATIO V.

Aqua inter cutem laborans, liberaliſſimo vſus aquæ marinæ potu, & copioſo alui fluxu ſuborto, liberatus.

QVinquagenarius cùm hydrope premeretur immaniter, & ſiti immiſericorditer vexaretur, & potum illi aſſiſtentes denegarent, ecce intempeſta nocte, ex lecto in quo iacebat, cuius feneſtra erat litori maris vicina, ex phiala funiculo appenſa aquam in magna quantitate hauſit, & epotauit: hinc factum eſt, vt venter in vaſtiſſimam molem aſſurgeret, & ipſe in vltimum mortis periculum ſeſe præcipitaret. At cùm marina aqua ſalſugine, & nitroſitate ſua ventrem proritet, ex Gal. *lib. de attenuant. vict. rat. cap.* 3. quod proprio exemplo Gal. oſtendit 1. *de cauſ. ſympt. cap.* 7. eorum, qui in nauigio, deficiente aqua dulci, marinam epotarunt; ij enim fluxa aluo, cum morſu vehementi celeriter obierunt. Ob hanc cauſam æger noſter, bona ſanè fauente fortuna, in immodicum aquoſi humoris fluxum citra acrimoniam, ardorem, aut moleſtiam vllam lapſus eſt, qui per decem dies durauit ita importunè, vt de virium omnimoda iactura, caloriſque natiui extinctione timor eſſet; ſed cùm magis ac magis, oborto hoc alui profluuio detumeſceret venter, iccircò humorem fluere permiſi, de viribus ſolùm inſtaurandis valde ſolicitus. Tandem ſuppreſſa ſponte aluo, & omnibus diris ſymptomatibus mitioribus factis, exiccante regimine inpoſterum vſus, à tam truculento malo liber euaſit. Ob rationem hanc prudenter aſſeruit Celſus *lib. 3. cap. 9. Quos ratio non iuuat, temeritas ſanat.*

CAPVT XVI.

De Calculo Renum, & Veſicæ.

Definitio.

CAlculus Renum eſt corpuſculum quoddam durum, toto genere præter naturam, inſtar lapidis, ſeu tophi, in ſubſtantia, ſeu finibus renum progenitum. In hoc enim à topho, callo, & verruca diſtinguitur, quæ licèt duritiem obtineant, lapidis tamen formam non repræſentant. Exigit verò præſens doctrina, vt primò de calculo renum, deinde verò particulatim de lapide veſicæ dicamus. Igitur quærendum: *Vtrùm ſit morbus, an cauſa morbi?* Res eſt dubia: Sicut enim oſſa fructuum in ventriculo contenta, & inteſtinis, etiamſi præter naturam ſint, addita numero partium, nemo vocat morbum, ſed cauſam morbi, ſic de calculo in renibus, & veſica dicendum eſt. Deinde calculus lædit actiones mediante repletione, & obſtructione cauitatis veſicæ. Igitur non eſt morbus, ſed cauſa morbi: Nam Gal. *lib. de differ. morb. cap.* 7. docet obſtructionem eſſe

A morbum; humores craſſos, & viſcidos efficientes obſtructionem, eſſe cauſam obſtructionis. Igitur ſimiliter calculus in renibus, & veſica erit cauſa obſtructionis.

Dic. Vna & eadem res, reſpectu diuerſorum, & morbus, & cauſa morbi, & ſymptoma eſſe poteſt. Deinde vnus & idem morbus, ſub diuerſis conſtitutionibus, ad diuerſa morborum genera ſæpiſſimè pertinet. Hoc modo vitiligo, ſi conſideretur quatenus in parte affecta continetur humor impactus, & fixus, partis nutritionem impediens, morbus eſt in numero, quia eſt præter naturam; ſi reſpicias humorem qui partem intemperat, morbus eſt in temperamento; ſi conſideretur quatenus vitiat colorem partis, ſymptoma eſt in colore mutato. Ita Elephâtiaſis, quæ lepra Græcorum appellatur, interdum eſt in numero, quum ſit additus ſubſtantiæ B partis, quia ille humor ſtabilis partem labefactat; aliquando dici poteſt morbus in temperamento, quoniam intemperat; ſæpe dicitur morbus in figura, hæc enim corroſis partibus vitiatur; multoties in ſuperficie, cùm cutem maculis, & tuberculis reddat inæqualem; & quatenus defœdat colorem, ſymptomà poteſt appellari in colore mutato: ſic de ſcabie, & aliis cutaneis affectibus iudicandum.

Dic vlteriùs. Licèt Galenus 5. *de loc. cap.* 1. *in med.* agens de calculo renum, pure contento in cauitate thoracis, grumo ſanguinis, & aliis quæ præter naturam in cauitatibus partium continentur, docet antiquum fuiſſe quæſtionem, an ſcilicet hæc addita præter naturam, eſſent de partium affectarum numero, an ſolùm partes ab illis dicerentur affici, illamque diſputa- C tionem eſſe dialecticam, neque ad curationem conducere poſſe aſſeueret; ſoluenda tamen eſt, dicendo primo, calculum renum, & veſicæ, non eſſe morbum, ſed cauſam morbi: quia repletio, & obſtructio eſt affectus veſicæ, calculus verò eſt cauſa illius, à Galeno tamen inter morbos numeri reponitur, non quia ſit morbus, ſed quoniam his aſſimilatur, indicat enim ſui remotionem, ſicut & morbus; ob quam cauſam Auicenna 2. 1. *doct.* 1. *cap.* 6. plura eſſe pronunciat quæ morbis annumerantur, & non ſunt morbi, velut ſunt affectus pilorum.

Solue ſecundò. Calculus veſicæ, & eſt cauſa morbi, & eſt morbus in numero: quatenus enim replet, & obſtruit, morbi cauſa eſt; quatenus actiones veſicæ, hoc eſt, excretionem vrinæ, quæ illius contractione effici- D tur, impedit, morbus eſt. Neque inſtes hoc modo. In calculo non eſt ſanitas. Ergo nec morbus: Quia argumentum hoc ſophiſticum eſt; ſatis enim eſt quòd ſanitas reponatur in parte, in qua calculus continetur: cùm enim ſe habet ſecundùm naturam veſica, vt nihil illi deficiat, nec aliquid præter naturam ſit additum, tunc ſana eſt; cùm igitur retinet calculum, quem ex naturæ lege retinere non debebat, tunc ægrotat: quoniam phlegmone, œdema, & eryſipelas ſunt morbi, in quibus non reponitur ſanitas: eodem modo calculus erit morbus, etiamſi in eo non ſit repoſita ſanitas,

Neque obiicias ſecundò in hunc modum. Calculus non eſt pars animalis. Sed morbus diſpoſitio eſt præter naturam partium viuentium. Non igitur erit morbus. Satisfacies ſi dicas, vermes, & calculum veſicæ eſſe par- E tes, non quidem de ſubſtantia membri organici, ſed vitioſas intra earum cauitates contentas, ab intrinſeco genitas, non verò ab extrinſeco, ideò earum actiones cùm primò lædant actiones, eſſe morbos. Hac ratione lignum, aut ferrum quando infixum eſt in aliqua parte, etiamſi numero partium ſit additum, non reponitur inter morbos, quia eſt extrinſecum, ſed potiùs inter cauſas morborum eſt reponendum.

Solum hominem calculorum generationi eſſe magis obnoxium animalibus cæteris, ex Ariſtotelis mente diximus *lib. 2. Hiſt. Princip. Medic. in com. hiſtor.* 128. Lapides non ſolùm in renibus, & veſica, ſed etiam in aliis

aliis noſtri corporis partibus generari, variis veterum, & recentiorum teſtimoniis ratum fecimus, *lib. 1. Hiſt. Princip. Medic. in com. Hiſt.* 70. etſi in renibus, & veſica, propter lapidoſæ ſubſtantiæ tranſitum impeditum, frequenter coaleſcant. *Vtrùm tamen arena, & calculi in interiori renum cauo, vel in propria ſubſtantia generentur,* etiam explicandum.

Nec deſunt qui putent, arenulas non in interiori cauo, ſed in propria renis ſubſtantia produci, eo ſolùm ducti argumento quia duræ ſunt, ac rubeæ, reniſque ſubſtantiam, colorémque retinent. Sed illis planè aduerſari Galenum certum eſt, quippe qui *lib. 6. epid. ſect. 1. com. 5. ad finem,* apertè fatetur, tum arenulas, tum calculos in renum cauitatibus etiam produci; ſic enim ait Galenus, *In commentariis etiam de naturalibus potentiis, quidquid in venis ſeroſi, tenuiſque cum ſanguine permixtum eſt, renem ad ſeipſum attrahere demonſtrauimus: meatibus autem id in renis ventriculum percolantibus latiùs patefactis, aliquid etiam ex craſſioribus ſuccis ſimul illabitur. Quando igitur iſtud calefactum in renis cauo impactum tenaciùs inhæreſcat, aliquid aliud eiuſdem materiæ ex vena caua ſuſcipiens, ſibique apponens, plus augetur; ſemper enim quod recens influit, priori circum affigitur, atque ita inſigni magnitudine tophus grandeſcit, &c.*

Nec verò argumentum oppoſitum pluris eſt æſtimandum. Nam licèt calculus, aut ſabulum, non in ſubſtantia, ſed in cauo producatur, poteſt tamen tum colorem, tum ſubſtantiam, renum ſubſtantiæ haud abſimilem acquirere: accidit quippe rubrum conflari calculum ex ſanguinis portione, bilis, alteriúſue ſucci commixtione cum tenaci pituita, ita vt è lenta pituita nonniſi album, aut ſubcineritium calculum produci contingat, vt dudum *citato commentario* Galenus ediſſerit.

Hinc fit, vt in renibus calculus, & ſabulum ſubrubri ſæpe ſint coloris: quod contingit, quia ſanguis cum pituita permiſcetur; in veſica potiùs albi, cùm pituita in eius cauitatem purà prolabatur ſæpe, in renibus tranſcolata priùs, & ſubinde à ſanguine prorſus ſecreta. Haud igitur arenarũ color ſimilis colori ſubſtantiæ renũ, arguit eas magis in ſubſtãtia, quàm in cauo produci, etſi cauum ſubalbidi prorſus ſit coloris. Nec ita rationi conſonat, eas magis in corpore, quàm in cauo renum generari, cùm hic eis pateat locus, non perinde in ſubſtantia, vtpote admodum compacta, & ſpiſſa.

Cauſa.

AGendum primò de materiali lapidis cauſa. *Vtrùm ea ſi materia craſſa, viſcoſa, & lenta?* Huius materiam eſſe copiam humoris craſſi & viſcoſi, in renibus, aut veſica aceruati, agnoſcunt omnes cum Galeno 6. *epid. ſect.* 1. *com.*6. & *ſect.*3.*com.*15. & *lib. de renum affectione, in locis multis,* ſiue pituita ſit, aut lenta melancholia, genita à pituitoſis, & melancholicis cibis, quos Auicenna vocat materiam materiei. Sicut enim ex terra viſcoſa, & aquoſitatis participe materia, lapidoſa corpora generantur, calore tenuem partem reſoluente, & craſſiorem denſante; ita in corpore noſtro lapides procreantur: quare cauſa propinqua calculi eſt humor viſcoſus, lentus, & craſſus; hunc verò non ſolùm pituitam ipſam, ſed materiam purulentam, & ſanguinem in phlegmone aggregatum eſſe poſſe, docuit Auicenna 18.3.*tract.*2.*cap.*16. & 4. *parte canticorum*, ex melancholia lapidem generari docuit, & Rhaſis 10. *continent.* docebat dignoſcere ex colore lapidum, humorem ex quo generantur. Demum ex quolibet humore oriri poſſe non dubito, dummodò lentor cum craſſitie coniungatur.

Cùm enim affectus hic, corpuſculum ſit inſtar lapidis durum, toto genere præter naturam, atque adeò morbus in numero, propriè in exceſſu, *lib. de diff. morbor.* A *cap.* 8. ad ſui generationem conſimilem materiam requirit, multam quidem, lapidis corpulentiæ, & moli reſpondentem. Inſuper cùm, interim dum generatur, magna fiat euaporatio, & reſolutio, niſi copia adſit, nõ erit vnde calculus fiat; minùs, ſi deſit craſſities, quia tenuis humor facilè elabitur, ac moram concretionis nõ patitur, propter improportionem quam habet ad lapidem, ex modo ſuæ ſubſtantiæ, multo minùs deficiente lentore, qui potiſſima cauſa exiſtit compactionis, ſeu agglutinationis, ad calculum generandum omnino requiſita, 6. *epid. ſect.* 3. *cit.* nam ſi induratus ab agente humor interueniente lentore in vnam ſubſtantiam non coëat, nequaquam lapideſcet, quin potiùs comminuetur, & ſolutus ad formam arenæ manebit; ideò enim crebram arenarum expulſionem nos à lapide tutos reddere, ſcripſit Auicenna.

B In cauſa efficiente non diſſentiunt auctores, ſed vno ferè conſenſu calorem immodicum fatentur. Ignem appellant Alexander, & Paulus; ſeu ardorem circa renes, vt loquitur Aëtius, nec immeritò: Nam cùm res non aliter in duritiem concreſcant, quàm vel per magnam congelationem à frigore vehementi, aut per euaporationem, ſeu reſolutionem partium tenuium, ſeu humidarum ab immodico calore: nec viuente animali tantum poſſit frigiditas intendi, vt ab ea intra corpus lapis concreſcat, fit vt ad ſolum calorem referẽdus ſit, vel igneum, vel paucum; hic enim in mediocri præſertim (C) materia, præ mora illam in lapidẽ vertit, quod expreſsè dixit Galenus *lib. de renum affectibus, cap.* 2. Lege quæ de hoc argumento diximus, ad Galeni mentem, *lib.* 2. *Hiſt. Princip. Medic. in com. Hiſt.* 37.

Cauſæ externæ à quibus lapides generantur, ſunt omnes illæ quæ ſuccum craſſum, lentum, & viſcidum gignere ſolent, inter quas reponi primo loco ſolent motus inordinatus, vel concubitus, vel ſtudium, vel balneum, vel potus immodicus poſt cibum. Nam diſtracto calore à ventriculo ad cerebrum, & partes extimas, incocta relinquuntur alimenta in ventriculo, & plurima pituitoſi humoris copia accreſcit, quæ ad renes cõfluens lapidũ generationi eſt accommoda valde. Vita otioſa, præpoſtera alimentorum aſſumptio, vſus ciborum qui ante perfectam præcedentis coctionem ingeruntur, ſummopere hunc affectum fouent.

D In particulari verò generant hunc affectum carnes ſiccæ, ſalitæ, fumo induratæ, & quæcunque alimenta viſcidum ſuccum generant, mucoſum, & craſſum. De horum numero eſt potus vini craſſi, turbidi, aquæ limoſæ, & fæculentæ, 4. *epid. ſect.* 4. *com.* 9. Iuuant ad calculum procreandum ſuccuſſatio, diuturna equitatio, ſaltus: hi enim motus vehementer renes inflammant. Decubitus in culcitris plumeis hoc damnum etiam inducit; lumbi enim ex plumarum concepto calore incaleſcunt, hepatis venæ, & emulgentes dilatantur: argumento eſt, quòd Septentrionales homines, præſertim Germani, Poloni, Vngari, qui toto anno in his culcitris decumbunt, hoc tormento immiſericorditer cruciantur; ſi verò alioqui ab eo ſunt immunes, ad temperamenti, & corporis diſpoſitionem calculorum procreationi aduerſam reiiciendum puto.

Etiam proponendum: *Vtrùm decubitus ſuper dorſum huic morbo originem præſtet?* Negat Auic. 18.3. *cit. cap.* 18. E dum ſic ait: *Et dormire ſuper dorſum, eſt ex eis quæ lapidi conferunt.* Quod oraculum niſi commodè interpretetur, quomodo cum recta curandi methodo conſentiat, haudquaquam intueor: ex hoc enim decubitu multò magis læduntur nephritici, & calculus augmentatur, quia declinare facit viſcoſas materias ad renes, & calorem fouet, atque adeò tam paſſiuum, quàm actiuum principium intendit, & auget.

Attamen licet decubitus ſupinus laborioſus ſit, & abſolutè reprobetur, 1. *progn.* 14. & ad renes materias detrudat, eóſque non parum excalfaciat; ſicut tamen nonnunquam

nonnunquam viribus reſolutis confert,& ex longo itinere fatigatis,quia eo ſitu membra omnia in imum decumbentia otiátur:ita & in phrenitide, ad cuius generationem vehementer nocet ſupra dorſum cubare,prodeſt aliquando,videlicet quum detrudendus eſt à renibus,vel vreterib.lapis,cuius expulſionem,& deſcenſum iuuat, compreſſione, laxitate,& calore;quo nomine in acceſſione nephritica ab Auicenna laudatur,non aliter quam tunc temporis feſtinus deſcenſus , equitatio , & alia reliquis temporibus noxia commendantur. Quare decubitus ſupra dorſum , eſt ex eis quæ conferunt ad lapidis generationem, & augmentum.

Quæres deinde : *Vtrùm vſus perdicis calculum generare poſſit?* Quod enim alimentum adſtringit aluum,noxios etiam humores , & pituitam præſertim lentam retinet & coërcet, quæ materiam præſtat gignendis calculis.Perdicem autem adſtringere, Gal.& cæteri cõfirmant.Contrà docet Gal.*lib.6.de ſanit.tuend.cap.*11. dum enim de cuſtodiendis iis qui calculo laborant , verba facit,ſic inquit : *Optima verò iis , qui ita ſunt affecti , caro eſt,vt ex auibus perdicum,proxima attagenarum, & ſturnorum, & merularum , & turdorum , &c.* Eſt enim optimi ſucci,& medij inter tenuem & craſſum,lentum,& friabilem,*ex lib.de attenuante diæta,cap.*8. Quare ex auibus laudabilior eſt,ſecundùm Gal.3.*alim.*19.& Auerrhoëm *lib.*5.*collig.cap.*32. Ob hanc cauſam vtiliter otioſis conceditur , ſuccus enim eius tenuior eſt,& minùs lentus, quàm gallinæ , cuius carne velociùs alit , 3. *alim.*9. eſt enim in actiuis temperata,& iccircò ſubfrigida vocatur ab Auerrhoë 5.*collig.cap.*32. cùm in paſſiuis ad ſiccitatem declinet , ex Iſhaac *lib. diætar. vniuerſal. cap.*48. ob quam cauſam cocta ſufficienter aluum adſtringit , & febrientibus interdicitur.Quòd ſi 7. *meth.*6. à Gal.conceditur in ſiccitate materiali ventriculi , cauſa eſt, quia facilè coquitur , nutrit vbertim , & debiles refocillat: maximéque quibus ventriculus natura ſua humidior eſt,aluum enim fluentem ſiſtit,ex Auicenna 3.1. *doct.*2. *cap.*7. *in fin.*§. *Scire quoque debes perdicem eſſe ſiccam , & ventrem adſtringere.* Quare hæc auis in hoc affectu vtilis eſt.

De Lacte etiam dubitandum:*Vtrùm inter calculi cauſas ſit adnumerandum?* Affirmat Gal.6. *epid.ſect.*3.*com.*15. cùm id,præſertim ſi ſit ouillum, aut vaccinum, craſſiſſimi ſit ſucci,& ad lapidum generationem aptiſſimum: Licèt enim ratione ſeri abſtergat , & ratione butyri emolliat,tamen ob caſeum calculo materiam ſubminiſtrat,3.*de alim.facult.cap.*17.§. *Quando caſeus ad calculorum in renibus procreationem valdè eſt noxius, &c.* Caſeus autem craſſum præſtat cibum,quod probat Galenus 4. *Aph.*76.quo loco vidiſſe refert filamenta in vrinis magnitudine ſemicirculi , & ſemipedalia , quæ ex craſſa materia erant generata;patientes autem toto anno vſos fuiſſe orobis, fabis, & caſeo tam veteri, quàm recenti, 6. *de loc.cap.*3. ipſe confirmat.

Sed ſi hoc verum eſt,cur 6.*de ſanit.cap.*11.Lac omne vniuerſũ reprobat, aſinino excepto? *Lac verò ſic affectis reliquorum animalium eſt prohibendum , vnum verò aſininum concedendum , propterea quòd cæteris omnibus eſt tenuius.* Solue hoc modo. Omne lac eſt craſſi ſucci, aſininum tamen cum ſit liquidius,& humidius,ſalubrius eſt iis qui graciles ſunt,excarnes,ſicci,& calidi;& licèt lac tam contrarium ſit calculo , tamen ob gracilitatem id conceditur:gracile enim corpus calidum eſt,9.*meth.cap.*5. §. *Si namque natura gracilis , temperatura autem calida & ſicca,maximè euacuationibus offenditur,&c.*& hac ratione ob dolores nephriticos facilè reſoluitur , & contabeſcit;quare ad prohibédam futuram ſiccitatem, & extenuationem, lac offerre cogente neceſſitate opus eſt:interdum enim licet ſpernere vnam indicationem , propter aliam vrgentiorem,vt ſcitè 10. *meth. cap.* 6. docuit Gal. §. *Ego enim talium quoque non paucis frigidam dedi, tutius eſſe ratus phlegmonas in præſens augere , quàm ſinere*

A *hominem hecticam febrem incurrere.* Repetit *eodem lib. cap.*1.§.*Sanè plerumque, &c.*

Signa.

Eſt *lib.*2.*Hiſt.Princ. Medic.in com. Hiſt.*94. plura de diſtinctione colici doloris à nephritico ſimus præfati , quo loco doloris renalis indicia altiùs ſumus ſpeculati , tamen nunc breuiter de iis differere, operæpretium mihi eſt viſum.Hippocrates enim *lib.*6.*epid.ſect.*1. *text.*6. ea proponit in hunc modum. *In renem dolor grauis, cùm cibo implentur,vomuntque pituitam ; cùm verò dolores abundauerint , æruginoſa : & leuiores quidem euadunt ; liberantur verò cum cibis vacuati fuerint , arenulæque ruffæ ſubſident , & cruentum mejunt ; ſtupor femoris è directo poſiti.*

B De primo ergo ſigno , grauis eſt controuerſia inter Hippocratem,[& Auicennam?*Vtrùm Nephriticus dolor à ciborum repletione exacerbetur* ; Affirmat *cit. loc.* Hippocrates, §. *In renem dolor grauis , cùm cibo implentur.* Cùm enim multitudine alimentorum grauãtur renes, & potiſſimùm inteſtinum Colõ, quod eſt ſupra renes ſitum, fit vt poſt repletionem ciborum , grauius ſe habeant patientes, qui cruciatu nephritico opprimuntur. Subſcribit Auicenna 18.3.*tract.*1. *cap.*17. inquiens: *Et repletio cibi facit calculum vehementiùs excitare dolores, & prouè quando deſcendit cibus ad inteſtina , & pertranſit ea.* Cæterùm quia difficile videtur ex alimentorum repletione premi renes,quia ventriculus in altiori parte po-

C ſitus eſt,iccircò inquit Galen. *in com.*quod nomine ciborum Hippocrates duo intelligit, & ingeſta alimenta quæ exteriùs aſſumuntur,& recrementa fæcalia quæ in inteſtinis recipiuntur ; quæ doctrina ex Hippocrate confirmatur , *lib.*1. *acut.* 45. dicente : *At ſi nuper cibato prior cibus non deſcenderit , virtuſque valida fuerit , & floruerit ætas,glande eſt vtendum* : quo loco de alimentis ingeſtis loquitur apertè.Et alibi ſic ait: *Quibus cibus in inteſtinis occluſus eſt, niſi priùs ventrem ſubduxerit , & ſorbitionem dederit , vehementer lædet* : quo loco de alui excrementis eſt intelligendus.Quapropter in vtroque ſẽſu vera eſt Hipp.doctrina,excrementa enim fæcalia ratione ſitus inteſtini coli , renes grauant eorum qui calculo illorum laborant : ingeſta verò alimenta ſi in magna copia fuerint aſſumpta , idem grauãmen præſtant,

D quoniam ex iis plurima recrementa fæcalia ſeparãtur.

Contrà obſtat Auicenna 10.3.*tract.*3.*cap.*10. aſſeuerans, *renalem dolorem fieri fortem hora vacuitatis.* Verùm ne pluribus ſolutionum ambagibus Auicennæ contextum,Hippocrati, & ſibiipſi tam aduerſum obſcuremus, & acrioris iudicij lectores perturbemus , præſertim cùm ipſe cuncta ferè , quæ nobis ſcripta reliquit , ab Hippocratica, & Galenica arripiat ſegete in ſuum horreum,Ideò inuenimus aliam,excepta prima,tantæ repugnantiæ conciliationem , in Galeni monumentis , qui *cit. epid. com.* non modò ex ventriculi, & inteſtinorum repletione renum dolores irritari aſſeruit, ſed à repletione venis ingruente , vtpote non minùs renum ſubſtantiam grauante , atque comprimente. Ita vt veriſſimè cum Auicen. aſſerere poſſimus , ſimul tempore quo

E venæ alimento intumeſcunt (quod procul dubio contingit, dum prima nutritionis inſtrumenta à cremoroſa vacuantur ſubſtantia , facta eius digeſtione ad venas) renum dolores fortes etiam fieri , & irritari. Atque hoc pacto nullam [prorſus caliginem apud Auicennam offendes , ſed egregiam, & conſtantem Galeni doctrinam , quam ſe vbique interpretari ingenuè pollicetur.

Secundum ſignum eſt vomitus humoris pituitoſi, deinde æruginoſi : cùm enim lapis ex materia craſſa, & pituitoſa generetur,quæ in ventriculo redundat natura ſuapte,& generatur, 1.*de nat.human.com.*39.fit vt ægrotantes hunc humorem in principio vomant ; in fine verò

verò cùm ob vigilias,dolores, febres, ex ſanguinis, & bilis aſſatione, æruginoſa bilis generetur, ſit vt hanc ægri vomitu excernant; hanc enim fieri ex porracea per maiorem aduſtionem,2.*progn.* 47. confirmat Galenus.

Tertium deſumitur ex Galeno 6.*de loc.* 3.ſi datò medicamento frangente lapidem,arenulæ,aut lapidis fruſtula cum vrina excernantur,tunc enim & affecta ſedes & curationis modus agnoſcuntur;ſi enim illa medicamenta aſſiduè offerantur, illorum ope calculus in plures diuiſus portiones excernetur.

Quartum ſignum eſt vrina cruenta:ſi enim angulatis lapis eſt,in deſcenſu diuidit vias,& ſanguinis fluxũ excitat,ſi autem eſt læuis, & æqualis,ſua magnitudine hoc etiam præſtat:in tranſitu enim vias dilacerat,& dilatat, quare imbelles ægri ſanguinem dilutum cum ſeroſa humiditate permixtum per vrinam effundunt,& ita redditur cruenta,quæ teſte Hippocrate 4. *Aph.* 18. & 75.vrinæ, aut renum exulcerationem,aut imbecillitatem ſignificat.

Quintum ſignum eſt,ſi crus,è directo lateris patientis ſtupore afficitur,vel teſticulus eiuſdem lateris retrahitur: hócque accidere certum eſt, non ratione communionis neruorum, tunicarum, membranarum; aut ligamentorũ,ſed vaſorum;è vena enim caua, & arteria magna, non paruæ vaſorum portiones deriuantur ad renes,& teſticulos,ratione quarum hæ partes magnum inter ſe obtinent conſenſum: illa enim vaſa vtrinque ad crura bifurcantur infra renes, & deſcendunt ad vtrumque crus pro nutrimento; quare mirum non eſt, monente Galeno *lib.* 6. *epid.* ſi crura conſentiant cum renibus. De teſticulorum verò retractione illa eſt cauſa, quoniam, vt inquit Hippocrates 2. *progn.* 10. teſtes ſi retrahantur, aut pudenda, dolor vehemens,& mors ſignificatur. Quare cùm renalis dolor ſit ſæuus, partes corporis externas magis infrigidabit,redacto ad interiores ſedes ſanguine,& ſpiritu,& colis, teſticulorúmque retractio ſequetur. Accidit autem vt crus è directo lateris dolentis ſtupeſcat,ob conſenſum,quem dextra cum dextris, & ſiniſtra cum ſiniſtris obſeruare ſolent.

Vtrùm verò *arenæ ſubſiſtentes, veſicæ calculum portendant?* magna contentione certatum eſt apud auctores, & non deſunt noſtro ſæculo peritiſſimorum primarij, qui acriter de hoc argumento digladientur. Hippocrates *lib.*4. *Aph.*79. ſic ait: *In quorum vrinis verò arenulæ ſubſiſtunt, iis veſica calculo laborat.* Et primò contra Hippocraticam doctrinam inſurgit Galen. *in com.* qui hoc modo profatur. *Non ſolùm veſica, ſed etiam renes poſſunt laborare: itaque manifeſtè mancus eſt aphoriſmus, ſiue quia Hippocrates ipſe dimidiam partem ſermonis neglexerit, ſiue quia librarius omiſerit: ſiue enim in veſica, ſiue in renibus calculi generentur, vna cum vrinis exeunt arenoſæ ſpecies.*

Secundò Hippocrates ſibiipſi aduerſatur *lib.* 3.*Coacar.ſect.*2. *Aph.* 16. dum ita habet: *Arenulæ cum vrina excretæ indicant calculum eſſe in renibus.* Ideò reprehendendi veteres Medici, qui putabant eas eſſe ſignum calculi veſicæ. Neque enim hoc videtur experimento confirmatum axioma: plurimi enim aſſiduè arenulas excernunt;qui nunquam vel renum, vel veſicæ calculo laborarunt; contrà plurimi ſunt calculoſi, in quorum vrina arenulæ apparuere vnquam.

Dic ergo,& fortaſſe veriùs,quàm ij,qui in concilian do Hippocrate cum Galeno,& ſeipſo,tantopere ſe macerant & torquent,cùm illi nullam conciliationem admittant, & Galenus apertiſſimis verbis mancum eſſe hunc Aphoriſmum *in com.* pronunciet, cùm ex eius mente dimidiam partem ſermonis neglexerit, vel quia primus librarius omiſerit. Nec dubites: Licèt enim Aphoriſmi à magno Hippocrate ſint conſcripti,vt ſirmarunt Rurſus,Pelops,Lycus,Soranus,Domnus,Attalio,& plures alij, qui Hip.interpretes extitere, quod ex grauitate ſententiarum patet manifeſtè,tamen *ad finem libri ſeptimi* nonnulli nothi ſunt additi, vt Galenus aduertit *lib.*4. *de rat.vict.in proœmio*; alij ſunt interiecti vt Galenus ſcribit 7. *Aph.*47.& 63. & *lib.*5. *Aph.*62. & 63. & *lib.*6. *Aph.*26.& 44.

Si vltrà quæras:*Vtrùm ſubſidentia arenoſa, certum, & firmum ſit calculi indicium?* Reſponde negatiuè:Nam in ardẽtibus febribus ex aduſtione ſanguinis in venis,excernuntur ſedimenta arenoſa, præſertim in declinatione, citra calculi ſuſpicionem. Sententiæ verò Hippocratis, & Galeni *ſuprà citata*,aſſerentium arenulas cum vrina excretas,calculum vel veſicæ, vel renum portendere,ſunt magna ex parte veræ; ſicut pronunciata cætera quæ à Medicis pro perpetuis habentur;rarò enim B contingentia non tollunt veritatem problematum medicorum, vt doctè confirmat Galenus 6. *Aph.* 58. Ergo arenulæ vel calculum in renibus, vel in veſica præſagiunt;hoc autem ex cæteris ſignis lapidis veſicæ, vel renum,vel ex arenarum colore coniectabis.Si enim ſubruſæ fuerint,calculum renum;ſi cineritiæ,vel albæ, cum in veſica adeſſe ſignificant.Sed neque hoc ſignum certum eſt,quia à veſica ruſas, à renibus albas excerni quandoque compertum eſt: nec enim lapidis renum, aut veſicæ hoc indicium fidum eſt, ſicut nec cætera quæ calculum renum,& veſicæ ſignificant:omnia enim ſuprà numerata nec ſoli, nec perpetuò calculo renum conueniunt, ſed ſola coniectura iudicandum; num C calculus in his partibus ſit infixus.

Ad differentias lapidum accedamus.Eæ ſumuntur ex coniunctis, vt ſi cum febre, aut ſine febre eueniant. A loco,vt in renum ſubſtantia,vel cauo, vel in rene dextro,vel in ſiniſtro,vel in vtroque.Si generentur in veſica,aut ſunt in eius cauitate,vel in eius fundo,aut ceruice. A figura,vt ſi ſint anguloſi,rotundi, aſperi. A colore: alij enim albi ſunt,rubri,flaui, nigri. A ſubſtantia; quoniam alij ſunt molles,friabiles, duri, qui à materia magis; vel minùs compacta generantur. A numero; quòd vnus,vel plures ſint,prout materia eſt multa, vel pauca;vel lenta & glutinoſa, quæ facilè vnitur & creſcit.

D

Præſagium.

VTrùm calculus renum,vel veſicæ, ſit morbus hæreditarius? Reſpondet Galenus hoc modo, 6. *Aph.* 28. *Accedit ad has cauſas, ob quas plerique incidunt in podagras, quòd multi, & patres, & auos habuere podagricos, in quibus ſemen erat vitiatum, atque ideò poſteris vehementiorem fecerunt partium imbecillitatem:* ideò ab ortu, & à parẽtibus,plurimis ſit hæreditarius hic morbus:Enimverò ſi ex Hip. *lib.de aëre,aquis,& loc.num.*36. ex pituitoſo pituitoſus, ex bilioſo bilioſus, ex tabido tabidus, ex podagrico podagricus, ex lienoſo lienoſus generatur,cur ob parentum ſemen vitiatum,ex calculoſo non fiet calculoſus?

Vtrùm calculus ex hæreditate contractus, incurabilis ſit? E controuerſia poteſt eſſe non exigua:Cùm enim omnis morbus hæreditarius ſit in habitu, non contractus per aſſuetudinem, ſed per natiuam conſtitutionem, vtpote ex principiis generationis originem ducens; maximè cùm euacuatione curari non poſſit, omni auxilio medico carere videtur.

Dic,hæreditarios morbos in duplici eſſe differentia; Alij enim ſunt, qui in poteſtate characteris, in patre, & ſilio citra actualem morbum radicati exiſtunt, quales ſunt omnes qui membris principalibus, & ſolidis partibus præſunt: huiuſmodi enim hæreditarij affectus non magis poſſunt curari, quàm naturales affectus, aut conditiones aliquæ naturaliter & ex principiis naturalibus cõtractæ, parti alicui,aut toti affixæ; hi enim difficulter,aut nullo modo curãtur, de quibus

ſunt argumenta intelligenda. Alij ſunt morbi hæreditarij, qui prorſus curationem admittunt, licèt cùm difficultate, quales ſunt qui ex patre Gallicis humoribus, aut calculoſo morbo affecto in filiis elucent: Nã pater vitioſo charactere infectum habet iecur: iecur quoque filij eodẽ inſignitur, & ij ad tempus curantur, ſed proceſſu temporis in eadem vitia reincidunt. Denique omnia vitia hæreditaria, quæ characterem maiori ex parte in humoribus habent impreſſum, licèt difficulter curentur, propter reuerſiones, quæ in varias partes trãſferunt, curabiles tamen ſunt; admittunt enim vacuationes, & renutritionem, dummodò hoc opus aggrediaris, vſque vltimum adoleſcentiæ tempus: corpus enim durius, ſubſtantia eius ſiccior & ſolidior, mutatione ætatum efficitur, quo tempore ipſum mutare eſt impoſſibile, ex humidiori enim carne facilè aliquid mutari poteſt, aut alimentis, aut medicamentis, aut vitioſum obſcurari, aut in meliorem ſubſtantiæ modum permutari; quod autem inueteratum eſt, & ex innatis prncipiis contractum, haud facilè mutationem recipere poteſt.

Si verò præcautionis gratia filios calculoſos, vel lue venerea, articulorum doloribus, cutaneis affectibus vexatos curare volueris, ne ſuos filios eadem labe fœdatos progenerent, à teneris annis hoc opus aggredieris, oblatis medicamentis iuxta naturam, & idéam affectus hæreditarij, quo partem fuiſſe conſpurcatam eſt compertum. At ſi morbus actu parentes oppreſſerit, tunc ne in filios degeneret, omnibus auxiliis illi morbo vtilibus pugnandũ eſt, ac ſi hæreditarius nõ fuiſſet. Si verò omnia hæc prodeſſe non videantur, & filij in lucẽ exeãt ſimili morbo fœdati, neceſſe erit parentum vitæ ordinem mutare, quò ſanguis fiat aliquo modo diuerſus.

Vtrùm verò *dolor nephriticus cæterorum viſcerum doloribus ſit intenſior?* conſiderandum eſt. Plinius *lib.25.nat. hiſt. cap.* 3. de doloribus ita diſtinguit: *Qui grauiſſimi ex his ſint diſcernere, ſtultitiam propè videri poſſe, cùm ſuus cuique ad præſens quiſque atrociſſimus videatur.* & ſubdit: *De hoc tamen iudicauere aui experimento, aſperrimos cruciatus eſſe calculorum à ſtillicidio veſicæ, proximum ſtomachi, tertium eorum qui in capite doleant, non ob alios ferè morte conſcita.* Hæc Plinius.

Sed alio modo controuerſia eſt erplicanda: Nam ſi ille dolor eſt acerbior, & ſæuior, ex cuius cruciatu dira pathemata, aut mors impendent manifeſtè, ventriculi, aut tenuium inteſtinorum dolorem, vehementiorem, magiſque atrocem, quàm reliquarum partium eſſe verè affirmabimus: Neque enim ex capitis, ſicut nec ex calculorum veſicæ dolore, ita citò homines intereunt, ac ſtomachi, & gracilium inteſtinorum dolore. Accedit, quòd Galeno auctore, 5.*de loc.cap.*3.& 1.*de cauſ. ſympt. cap.*7.& 9. *de vſu part.* 11. nulla eſt pars quæ adeò exquiſitè ſentiat, ac ipſum ventriculi os; quare dolore crucietur acerbiori eſt neceſſe.

Adde quòd cùm appetentia, moleſtus quidam, ac triſtis ſit ſenſus à motibus naturalibus factus, & motus naturales violentia careant, triſtem, & moleſtam ſenſationem efficere nequeunt, niſi in membro ſenſu exactiſſimo prædito, quod ne minimum quidem ſensũ fugere poſſet. Eſſe verò ventriculi os animalis appetentiæ inſtrumentum, teſtatur Galenus *lib.* 4. *de vſu part. cap.*7.dicens: *ſoli ventri, & maximè iis ventris partibus, quæ ad os eius pertinent, ſenſum indigentiæ, & inanitionis naturam tribuiſſe, excitantem, & pungentem animal afferre cibaria*: eſſéque hanc acuminis ipſius ſenſus potiſſimam cauſam, docet idem *lib.* 9. *eiuſdem operis, cap.* 11.dum ſic ait: *Plurimùm autem venter, & os eius ſentire videtur, eò quòd appetentiæ inſtrumentum factum eſt, propter quam hæc pars ventris ſenſu exactiſſimo eſt prædita, quàm qui vehementer eſuriunt, maximè contrahi, ac velut conuelli, & indignari ſentiunt, adeò benè ſenſilis facta exiſtit.* Eſt igitur ob cauſam hanc, os ventriculi, quinimò & totus ipſe venter eximio ſenſu præditus. Quapropter hic ipſe præ omnibus internis, doloribus intenſior eſt, ad quem ſyncope ſtomachica, animi deliquium, virium exolutio, & alia dura animi pathemata, ob conſortium quod habet cum partibus præcipuis, ſequi ſæpiſſimè conſueuerunt.

Digniſſimum perſcrutatione eſt dubium: *Vtrùm arenoſa vrina humores à calculo magis ſecuros reddat?* Hip.4. *Aph.*79. ex arena in vrina calculum præſagit in veſica: probat Gal.*lib.de ren.dignot. cap.*4. dum ſic ait: *At tenues arenulæ haud magno negotio quidem excernuntur; quod qui faciunt, nec ægrotare ſe putant, cùm dolorem nullum ſentiant. Verùm nihil eſt in hac re contemnendum, cùm tempore omnia grauiora reddantur.* Quare ſecúrus videtur non excerni. Subſcribit Auic. 18.3.*tract.*2. *cap.*17.§.*Et dicitur quod quando ſani, & propriè ſenes mingunt vrinam nigram cum dolore, & abſque dolore, indicat quòd lapis completur in veſica: & confirmatur ſignificatio in omnibus illis, ſi vides arenam reſidentem.* Contrà facit ipſe Auic. *cit.loco, c.*16. dum ſic ait: *& in illo in quo eſt ſedimen arenoſum in vrina, non aggregatur lapis, quoniam materia non eſt retenta.*

Dic. Arenulæ ex renibus, vel veſica prodeuntes, cum præſentia ſignorum nephritidis, confirmant iudicium certò lapidis præſentis, ex Hip. & Auic. *ſuprà cap.*17. ſine præſentia autem ſignorum lapidis, ſed in diſpoſitione ſanitatis, arenoſa excernẽtes, minimè, vel raró euadunt lapidioſi: arenæ enim eo tempore excretæ, robur expultricis, & materiam paucam, vel cum exiguo calore coniunctam ſignificant, quare non concreſcit lapis. In iis autem qui emingunt vrinam claram, licèt non habeamus indicium de præſentia materiæ, tamen de robore expultricis, & inopia materiæ certi non ſumus. Videtur ergo excretio arenarum in diſpoſitione ſanitatis magis ſecura, quàm clara.

Addendum etiam dubium eſt: *Vtrùm aluus laxa præſeruet à calculo?* Dic. Aptiores ſunt ad lapidem qui alui ſunt ſiccæ, & ad omne genus morbi ex plenitudine, *lib. de äëre, aq. & loc. in fin.*& 6. *Aph.*33.§.*dicebat verò ipſe lib. de äëre, aqua, & locis, eos qui habent ventrem natura humidum, minimè morbo laterali, atque aliis morborum generibus corripi.* Quare rectè dicebat Zoar *in præfat. In habendo ventrem mollem conſeruatur ſanitas, nutu Dei.* Præſertim quòd hæc duo mutuò ſibi ſeruiunt, apud Auic. *loc. cit. c.* 16. & 4. *Aph. vlt. Mictio noctu plurima facta, paruam ſignificat deiectionem*: Nam laxa aluus, quia diuertit eo craſſitiem humoris, & non retinetur, à calculo præſeruat. Ex his liquet, pronos ad diarrhœam, vt balbos, ad lapidum generationem eſſe ineptos, 6. *Aph.*32. vel qui aſſueſcunt vomere ſæpe, vel qui interdum in dolores podagricos incurrunt, ob quam cauſam humor à renum viis longiſſimè auertitur: Nam, vt notauit Auicenna 5.3.*cap.*11. rariſſimè accidit duo membra in vno corpore eſſe æquè debilia; quare fit, vt ſi inteſtina præ debilitate ex toto ſuperfluos humores excipiant, ipſum in ſanitate integrè conſeruent.

Adiungendum etiam erat de ſexu, & ætate, ſed quoniam *lib.* 2. *loc. cit.* de eo argumento ſatis eſt dictum, breuiter modò reſpondemus, inter ſexus, maſculos aptiores, quia in fœminis collum veſicæ breue eſt, & amplum, ad vterum terminatum, additur excretio menſtrui omnem plenitudinem exhauriens, ex Auic. 18.3. *tract.*2.*cap.*3. Inter ætates, ſenes, & pueri; in his enim ætatibus plurimùm gignitur humor crudus; ſenibus, ob imbecillitatem coquendi; pueris inter dentitionem, & pubertatem, 3. *Aph.* 26. ob ingeſta plurima, præſertim praua, vt lac, ex quo craſſus humor progignitur, & fructus, necnon ob incompoſitos motus à cibo, 6. *epid. ſect.*3.*com.*15. cur autem pueri veſicæ calculis, ſenes renum lapillis plus ſint obnoxij, *cit. lib. Hiſt.* annotauimus.

Deinceps de periculo huius morbi dicendũ: *Vtrùm ſit grauiſſimus?* Galenus 6. *de ſanit. tuend. cap.*6. id affirmat

vix

vix enim hic incipiens affectus curari poteſt: & ſi per annum durat, nullum curatum vidiſſe fatetur, 6. *epid. cit.* neque iuuenem, neque ſenem, quia intemperies illa ſit habitualis, quæ nullo modo remoueri poteſt: & licèt ad tempus eſſet hic carnifex morbus, recrudeſcit poſtea inſolenter, cùm de nouo recrementa ex debilitate diuturna, & veluti connaturali facta regenerentur; quare perbellè notauit Aretæus *lib.2. de diuturnor. morbor. curat. cap.* 3. quòd *facilius vterum à pariendi munere abſtrahes, quàm calculoſos renes à gignendis calculis.* Laborant enim iam renes intemperie fixa, & radicata nimis, quam Galenus hecticam vocare conſueuit. Accedit quòd hunc atrocem morbum patientes, ob vigilias doloréſque aſſiduos, excarnes fiunt, & graciles, & ex frequenti vſu medicamentorum frangentium lapides, facillimo negotio tabeſcunt. Deinde à craſſa, & viſcida materia, à qua fouentur lapides, vel à lapide ipſo ſupprimitur vrina, in vreteribus viſcera propullulant, & debilitatis renibus incontinenter redditur vrina, & ſæpe cum ardore intolerabili, quibus tantis malis vexati ægroti tandem occumbunt.

Inſuper quemadmodum raucedines, & grauedines in valde ſenibus non concoquuntur, 1. *Aph.*40. ita renum, & veſicæ vitia in valde ſenibus non curantur, 6. *Aph.* 6. cùm enim frigidi, ſicci ſint, à temperamento proprio, 2. *de temper.*2. fit vt affectus frigidi in ipſis incurabiles ſint; habent enim in ſe fouentem diſpoſitionem, & natiuam ventriculi, & iecoris debilitatem, ob quam copia crudorum humorum excreſcit, ex qua generationi lapidum ſufficiens materia ſuppeditatur. Vltimò. Cùm diuerſi calculi generari poſſint, plurimi, pauci; longi, breues; aſperi, læues; magni, parui: multi, longi; aſperi, & magni periculoſiores ſunt paucis, breuibus, leuibus, & paruis; hi enim ſicut excernuntur facilè, ita illi exulcerando vias vrinæ, & renem, aut ſupprimendo vrinam, ſunt periculoſi valde.

Curatio.

Duo ſunt quæ in curatione huius affectus ſuperſunt exequenda: primum eſt, præſeruare ægrotos, ne in illum incidant, quando lapis non eſt concretus: ſecundum, genitum lapidem frangere, & expellere. Primum completur, ſi intemperies renum, calida & deurens corrigatur, impediatúrque ne craſſæ, & viſcoſæ materiæ copia in corpore accreſcat. In hunc vſum vitanda quæcunque craſſum ſuccum procreant, difficulter coquuntur, & diſtribuuntur, quorum copiam cùm ſuperioribus capitibus ſingulatim referamus, non eſt cur hîc iterum proponamus.

Vtrùm Caſeus à victu calculoſorum ſit eliminandus? non conuenit inter auctores. Galenus enim 4. *Aph.*76. cauſam reddens, cur plurimi per vrinam filamenta excernerent ſemipedalia, eam eſſe ſcribit, quoniam toto anno veſcebantur fabis, orobis, & caſeo antiquo, & recenti: repetit *lib.*6. *de loc. cap.* 3. eandem autem eſſe filamentorum materiam, & calculi, *loc. cit.* Galenus inculcat: illa enim in venis: calculi verò in renibus, & veſica generantur.

Accedit auctoritas Auicennæ, 18.3. *tract.*2. *cap.*16. & 2. *canon. cap.*127. qui inter cauſas lapidis, caſeum?, vel ſiccum, vel recentem enumerat. Num autem vetus ſit recenti deterior, affirmatiuè reſpondet Galenus 3. *alim.* 16. eſt enim praui ſucci, *lib. de bonit. & vit. ſuccor. cap.* 6. ob cauſas multas: Nam eſt valde acre, & igneum ex coagulo, quare paratiſſimus gignẽdis calculis, ſcilicet igneum, & craſſum; addit enim Galenus 3. *alim. cit.* quòd licèt attenuantia permixta craſſis, craſſitiẽ corrigant, quandóque tamen ſecùs accidit, vbi maius damnum ex alia malitia, nempe ex attenuante accedit, v.g. quia coagulum abſumit omnem humorem caſei, ideò reddit illum difficilis coctionis, & praui ſucci.

A Itaq; ue magis obeſt vetus ex permixtione, & adſtrictione coaguli, quàm recens; & ob hanc cauſam apud Haly 5. *Theoric.*26. potenter gignit lapidem, obſtructionem, & cephalæam, maximè vbi repleto ventriculo ex cibo, & potu exhibetur; grauat enim ventriculum, & reliqua alimenta corrumpit malitia ſua. Nec dicas, ipſum poſt carnes potiſſimùm pingues commendari, 3. *alim. cit.* hoc enim ob aliqualem adſtrictionem pinguedinis pronunciat Galenus.

Clyſteres ſint lenes, dolorem mulcentes, qui humorem craſſum, & viſcidum clementer per aluum deturbent; acres vitandi: dolorem enim augent, renes inflammant, fluxiones mouent, obſtructiones impingunt. Hunc vſum præſtant plura per eos aſſumpta, quæ B fæces induratas emolliunt, & mollem aluum reddunt, vt butyrum recens, vel oleum amygdalinum recenter extractum, vel cum manna, aut pulpa caſſiæ diſſolutum.

At occurit hoc loco dubitatio: *Vtrùm clyſteres in dolore nephritico ſint medicamentis purgantibus præferendi?* Dic, clyſteres antecellere: nam præterquam quòd leniunt dolorem, fæcalia recrementa in inteſtinis contenta, quæ renes opprimunt, & grauant, euacuant, & ideò ſummoperè in hoc affectu commendantur: etiam medicamentorum lenientium vſus, quibus vtimur in clyſteribus, integer peruenit ad renes, cùm inter tunicam inteſtinorum, quæ tranſpirabilis eſt, & renes, nihil mediet: illa enim renibus ſuperponuntur. Vſui autem medicamentorum anteponuntur clyſteres, præcipuè ſi C illa ſint valida, hæc enim valde nocua ſunt; intenſum enim cùm fortiantur calorem, renum intemperiem exacuunt, violenter ad partem dolentem humores commouent, & obſtructionem, inflammationémque adaugent: humores enim ex acribus medicamentis agitatos, renes ad ſeſe, affecti calore, & dolore, attrahunt euidenter.

Non obliteranda diſceptatio eſt: *Vtrùm in dolore nephritico ſit vena ſecanda?* Cùm enim longiſſimè à parte tentata fluxione reuellendum ſit, nequaquam ad eam trahendum, ex Gal. 13. *meth. cap.* 11. *cit.* ſi vrgeat dolor, ad attemperandum ſquallorem renum, ad compeſcendam humorum agitationem, ad deobſtruendas vias per quas lapis permeare debet, ea vtiliſſimè celebrabitur, præſertim ſi corpus ſit plenum, & vires va- D leant.

Obtrudes. Si colicus dolor, & renalis, in initio iiſdem præſidiis curantur, cur rarò ille dolor venæſectione curari præcipitur, & ſic colica, & phlebotomia rarò conſentiunt, 4. 1. *cap.* 3. in renali verò dolore Medici eam frequentiſſimè exercent? Dic primò, quòd renes ſunt partes nobiliores inteſtinis, & ob hanc cauſam in dolore nephritico citiùs à parte præſtanti reuellendus humor. Secundò, colicus dolor fit ferè à frigida cauſa, flatu, viſcida pituita, excrementis retentis, lumbricis, quare turpe, & calamitoſum eſt ſanguinem emittere, ne extracto ſanguine, cuius ope abſumuntur flatus, ac crudi ſucci coquuntur, ad frigidorum ſuccorum copiam ducatur æger, maximè cùm plura adſint auxilia, quæ E hoc opus citiſſimè præſtent, vt ſunt medicamenta purgantia, & clyſteria: At verò in nephritico cruciatu, cùm calor igneus vigeat circa renes, reuulſionis, & attemperamenti cauſa ſanguis emittendus; qui calor ſi adſit in colico dolore, vel ſit ab acribus ſuccis, vel inflammatione concitatus, tunc intrepidè vena ſecanda, ob dictam cauſam.

Verùm æquum eſt, vt antequam hinc diſcedamus, paucis diſputemus: *Vtrùm ex poplite, an ex gibbero ſit ſecanda vena?* Hip. ſic ait 6. *epid. cit. In renem dolor grauis, poplitem incidere, &c.* repetit *lib. de oſſium nat. num.* 12. *oportet igitur venæ ſectiones in doloribus in dorſo, ac in coxẽdicibus à poplitibus facere, & à malleolis forinſecùs.* Subſcribit Gal. *lib.*6. *Aph.*36. dum ſic ait: *Quod autẽ dicitur,*

ſecare verò interiores,ſi de venis manuum dicitur,caret veritate, neque conſentaneum Hippocrati videtur, ſiquidem in omnibus libris ſuis, in partibus quæ ſupra hepar ſunt,ex manibus ſanguinem mittere; in inferioribus verò,eas quæ in poplite, & malleolo ſunt, ſecari iubet, &c.

Ex altera parte ſectio in brachio in hoc affectu plurimum leuamen affert: cùm enim ex vniuerſo corpore tota humoris machina ad renes confluat, id remedium eligendum eſt, quod fluentem humorem reuellat, fluxurum, & fluxum commodiſſimè euacuet. Neque hoc præſidium ſolùm in renum affectibus, qui ambigunt, ex Galeno *l.de ſang.miſſ.c.*18. hoc eſt tam ſuperioribus, quàm inferioribus vacuationibus leuantur, Galenum celebraſſe arbitreris, ſed in morbis partium quæ infra renes ſitæ ſunt:quãdo enim à genere venoſo,& intimis viſceribus, excrementitius humor corriuat in eas,tuta fit ex cubito reuulſio, ne præcipiti lapſu ipſe decũbat, maiora damna paraturus. Hac ratione in genu dolore, & inflammatione, è brachio venam ſecat, 2. *ad Glauc.* 2. & in coxendicis dolore, 10. *ſec. loc. cap.* 2. baſilicam ferit: hac enim ratione à parte inflammata commoda fit reuulſio, & ſic pars à vehementioribus damnis præſeruatur,& venæ plenitudine depoſita leuantur.

Totam,meo iudicio,dirimit controuerſiam Galenus *lib.de curand.rat.per ſang.miſſ.cap.cit.* dum ſic ait: *Porrò quemadmodum prædictæ omnes ſuperiores partes in cubito ſecta vena iuuantur; ſic quæ his inferiores ſunt, illis quæ per poplites, & malleolos decurrunt: ſunt autem dictis inferiores, coxendix,vterus,veſica. At renes cui parti adſcribi debeant, ambiguum, ſiquidem inferiores ſunt iis quas priùs recenſuimus, ſuperiores verò quàm eæ, quas ſecundo loco. Itaque miſſo ex cubito ſanguini auſcultant, vbi videlicet recens fuerit phlegmone, copiáque ſanguinis affuerit. Quibus verò affectio ineſt,quam propriè nephritin nominant, eam quæ in poplite eſt ſecare expedit, aut certè quæ in malleolis ſunt.* Quapropter ſi corpus ſit plethoricum, dolor vehemens, & incipiens affectus, tunc primò è cubito,deinde verò è talo eſt ſecanda vena: Patet ex verbis, *ſi recens fuerit phlegmone*, ſub quo affectu,omnes renum morbos ſubintelligit, cùm ſub vno exemplo cætera cõprehendantur,ex Galeno,3. *acut.*42. & 61. & 5. *Aph.* 33. Hirudines hæmorrhoidalibus venis appoſitæ,ſunt vtiliſſimæ, ex ipſo Hip.6. *Aph.* 10. *Melancholia, & nephritide laborantibus,hemorrhoides ſuperuenientes, bonum,* & maximè ſi ex vacuatione aliqua conſueta ſcaturiat affectus.

Leuato ope venæſectionis corpore, ad præparationem humorum accedendum,quæ perficitur ſyrupis,vt Rhodomel.Syrup.de Betonic. Praſſio, Capil. Vener. Hyſſopo,liquirit. de duab. rad. & quinque ſine aceto, Byzant. de artemiſ. oxymel. ſimpl. compoſ. ſcillitic. Alij verò ſyrupi attenuantes valde, ſunt inutiles: inflammant enim,& humores ſubtiles reſoluunt, relicta parte craſſiore indurata magis. Si adſit cacochymia, & prauorum humorum copia increſcat in venis, aliquo leniente medicamento priùs vtendum, ne fortè humores craſſi impetu quodam ferantur in renes, & obſtructiones, lapidúmque materiam adaugeant. Syrupis permiſcenda ſunt decocta incîdentia,attenuantia, abſtergentia, vt cicer. rubror. liquirit. Paſſular. Adiant. Hyſſopi, vel aqua de ſcolopendria, fœnicul. Aſparag. Betonici. Saxifrag. folior.Raphan.& ad maiorem inciſionem additur de acetoſit. citri, vel de ſucco limon, Inter purgantia præſtant pulpa Caſſiæ,vel in morſulis, vel diſſoluta aliquo decocto, Diaſebeſten, Diacathol. Diaphœnic.Polypod. ſem. Cartham. Electuar, Indum minus.

Facta purgatione,mirificè extergit vrinæ vias,& reliquias humorum vacuat Terebinthina abietina, lota priùs aqua decoctionis maluarum,aſſumpta quantitate vnciæ vnius; vel vncia vna & ſemis olei amygdal. dulcium, cum ſaccharo. Offerenda deinde ſunt auxilia, quæ tenuitate, & calore craſſos humores ſecant, qui

A pertinaciter renum viis adhærentes, vrinæ tranſitum impediunt.

Calidam deinde renum intemperiem mitigat dulcis aquæ lauacrum:Nam ſuo actuali, mulcebrique calore aperit poros, lentam pituitam extenuat, reſoluit humores,laxat canales,& expeditam viam præbet arenulis,ſabulo,& calculo.Si deſit balneum,vtere ſemicupio, in quod ingrediatur laborans, factum ex decocto Gramin. Camomil. Parietar. Aſparag. folior. Raphan. Saxifrag. Glycyrrhiz.Aſari,artemiſ. radic.Eringij,ſem. Lin.Fœnugræci,& olei lib. quatuor. In medio balnei, optimum erit exhibere decoctum Eringij cum ſaccharo, & aliquo medicamento lapidem frangente. Hoc idem præſtat tribulorum decoctum, cum vnciis duabus olei amygdalar. amarar. & ſaccharo cando. Vel B exhibeatur pellis leporis vſtæ in furno, quantitas drachmarum duarum, cum vino albo.

Vtimur etiam ſumma cum vtilitate ſyrupo de aceſitate limonum: Nam vias renum abſtergit,& mundificat,lentos humores extenuat, lapidem frangit. Si vehemens adſit dolor, anodynis pugnandum extrà applicitis,qualia ſunt Oleum Camomil.Lilior.Amygdal. Amarar. Scorpion. cum vnguento Agrip. Althææ, filij Zacchariæ.Imponatur veſica bouina ſupra partem affectam,plena decocto quod flatus diſſoluere queat.Vomitus commendatur à Gal. *lib.de ren.dignot. & curat.* & Auicenna *loc. cit.* reuellit enim peccantes humores, & ad contrarias partes diuertit:prouocatur facillimè cum aqua tepida, vel ex decocto ſem.Raphan. Camomil.& C Naſturtij, aut ex fruſtulis Ellebori albi in raphanum immiſſis cum oxymelite.

Si verò neque vacuatio continua per vtramque regionem,neque attemperantia renibus impoſita,vt illorum igneus calor miteſcat, & temperetur; neque anodyna; neque præſidia dicta,ſatis ſint:ne generetur humor craſſus & viſcidus,qui concreſcens, in tophos degeneret, & lethales dolores inferat, propoſito optimo victus regimine,oportet lapidem iam genitum frangere,& expellere.Hoc opus perficitur,ſi vrinæ viæ abſtergantur, & lapides in fruſtula diuidantur.

Ac cùm calculi ſint ex numero eorum, qui neque à calore,neque à frigore liquari queunt, vaſorum fictiliũ illiquabilium inſtar,ideò ſolùm frangentibus vtendum eſt, qualia ſunt incîdentia, attenuantia, exiccantia. D Conducit etiam vſus emollientium,& humectantium, quoniam vrinæ vias humectant & laxant,& faciliorem exitum lapidibus præbent, ipsóſque emolliunt & humectant, vt deinceps à frangentibus faciliùs diuidantur. Sunt autem medicamenta frangentia lapidem, Adiantum, Polium, Betonica, radix Aſparagi, Rubi, Politricum,acetum ſcilliticum, ius cicerũ,potiſſimum rubrorum,Ochra,Petroſel.Apium,cicer montanum,lithóſpermon, à Barbaris Milium ſolis nuncupatum, ſaxifragia,vitrum vſtum,ſtercus columbarum, decoctum virgæ aureæ, Anodinis.

A proprietate frangentia ſunt hæc: Cinis ſcorpionũ, cicadarũ, vermium terreſtrium,pellis leporina,caprina, puluis paſſerculi Troglodytici, qui celebratiſſimus eſt, dẽs Apri,Braſſica ſilueſtris,lapis Iudaïcus,ſanguis Hir- E cinus,quæ omnia per ſe poſſunt offerri,quantitate drachmæ vnius cum vino, vel aliquo decocto prouocante vrinã.Prouocant vrinam Apium,Petroſelinum,pulegiũ, Daucus,Smyrnium,Valeriana, radix aſparagi, ius cicerum. Si his aſſumptis ardor vrinæ ſequatur,miſcenda ſunt ſemina frigda maiora, flores cordiales, Nenuph, hordeũ. Quoniam verò agentia naturalia non operantur in inſtanti,ſed indigent tempore,neceſſe eſt permiſcere cum illis, medicamenta, quorum ope per tempus immorentur:hæc ſunt adſtringentia, vt Roſa,Saccharũ roſac.Balauſtia, Sumach,Myrtus. cortex granator. quæ etiam roborant renes,vt humores,& calculi fragmenta prõptiùs expellant.Exhibendum etiam eſt electuarium

lithon

lithontribon, Theriaca magna, Diacurcuma, Dialacca, Mithridat. Electuar. Ducis. Horum forma eſto hæc.

℞. *Lithoſpermi, aſparag. cinnamom. aniſi, an.* ʒ. v. *liquiritiæ,* ʒ. j. ß. *lapidis lyncis, lapidis Iudaici, an.* ℈. ij. *ſem. aſparag. geniſtæ, melon. an.* ʒ. j. Fiat puluis tenuiſſimus. Doſis in aurora drachma vna cum vino albo, aut aliquo decocto diuretico.

Vel ita paretur:

℞. *Cineris vitri, ſcorpion. radic. braſſicæ, pilorum leporis, putaminis ouorum, è quibus pulli prodierunt, lapidis ſpongiæ, ſanguinis hircini, lapidis Iudaici, acori, an.* ʒ. j. *petroſelin. dauci, pulegij, gummi prunor. & ceraſorum, ſem. altheæ, piperis nigri, an.* ʒ. iij. Terantur ſubtiliſſimè, & fiat puluis. Doſis eadem.

Si dolor perſeueret, ſedari debet balneis, inſeſſibus, fomentis, vnguentis, emplaſtris relaxantibus, emollientibus. Balneum fiat ex decocto maluar. violar. altheæ, ſem. lin. parietar. camomil. capillor. vener. liquirit. melilot. Decoctum verò debet accedere vſque ad renes. Quòd ſi copiam olei oliuar. vel amygdal. permiſceas, ex arte facies. Vnguenta fiunt hac forma.

℞. *Olei amygdal. dulcium, & amygdal. amarar. olei lilior. albor. & camomil. an.* ℥. j. ß. *olei ſcorpion.* ℥. j. *pinguedin. vrſi, anſer. & gallinæ, an.* ℥. ß. *adipis vitulinæ* ℥. j. ß. *mucilagin. ſem. lin. & fænugræc. an.* ℥. ß. *croci* ʒ. ß. miſce, fiat vnguent.

Fomenta ex dictis decoctis parantur. Quòd ſi cum prædictis oleis, folia maluar. parietar. biſmaluæ permiſceas, parabis cum vitellis ouorum cataplaſma, huic vſui valde proficuum. Si verò dolor vrgeat immaniter, tunc duas vncias olei amygdal. dulcium exhibebis cum ſaccharo, & butyro. Si tamen non conquieſcat, ad narcotica te conferas oportet, ſed ſemper à mitioribus incipias.

℞. *Theriac. recentis* ʒ. j. *aq. capil. vener.* ℥. iij. *ſyrup. capil. vener.* ℥. j. fiat potus.

Sin minùs offerendum Philonium Perſicum, vel Romanum: vel renibus vnguentum hoc admouendũ.

℞. *Olei amygdal. dulcium* ℥. ij. *olei camomil. & lilior. albor. an.* ℥. j. *olei violar.* ℥. ß. *pingued. gallinæ,* ʒ. iij. *opij* g̃. v. j. *croci* g̃. vij. Cum cera fiat vnguentum.

Si calculus è renibus euelli non poſſit, eum euocant mirabiliter cucurbitæ, lenito priùs dolore, remollitis relaxatis partibus, renibus primùm, deinde perinæo, & inguinibus: calculum enim euellunt ex loci anguſtia in loci amplitudinem, & ſæpenumero tantos afferunt ſanitatis fructus, vt earum effectus miraculi habeantur loco. Calculum è renibus ad vrinæ vias protrudit, arenoſámque ſubſtantiam extergit, deobſtruit, & prouocat vrinam Terebinthina, quæ etſi ampliùs dicatur prodeſſe in præſeruatione, quàm curatione; tamen ſi cum aliquo medicamento miſceatur lapidem frangente, efficaces ex ſe demonſtrat vires. Offertur in modum pilularum.

℞. *Terebinthin. abietin.* ʒ. iij. *ſpecier. lithontrib.* ʒ. j. ß. *cum oreo terebinth. & puluer. glycyrrhiz.* fiant pilulæ, & decorentur.

Vel hoc modo.

℞. *Pulu. terebinthin.* ʒ. ß. *pulu. liquirit.* ℈. j. *cinnamom. aniſi, an.* ℈. ß. *ſpecier. lithontrib.* ʒ. j. *Cum oxymelite ſcillitico,* fiant pilulæ, & decorentur. Doſis tres, tribus horis ante paſtum.

Balſamum pro excludendo lapide, eſt medicamentum præſtantiſſimum, & experimento confirmatum, ex Auenzoare *l. 2. theizir. tract.* 2. c. 7. maximè cum vino, aut decocto diuretico permixtum. Aqua in qua per noctem madeſcat lignum nephriticum, calculum frangit. Aqua ſtillatitia fructus Baſilienſis, vocati *Ananas*, efficaciſſima eſt pro lapide frangendo, nam ſi in fructum viridem cultellum terſiſſimum trium horarum ſpatio immittas, ipſum liquabitur omnino: quòd ſi liquat ferrum, & abradit, cur calculos non cõminuet aqua eius, prout fidiſſimo experimento ſæpiſſimè adinueni? Eam ex Braſilienſi regione Hollandenſes afferunt, & Luſitani noſtri, nullúmque inuenitur præſidium tam potens, tam certum in frangendo lapide. Quod ſi his auxiliis ad veſicam è renibus derrudatur lapis, & integer in virilis extremitate tenaciter adhæreat, quia aſper, anguloſus, & magnus, & multis diebus ſupprimatur vrina, ægérque ſit in periculo vitæ conſtitutus, tunc ſatius eſt aliquod auxilium cum periculo tentare, quàm ſpe omni adempta, ægrum certò perire: Quare cum Aëtio *tetrab. 3. ſerm. 3. c. 4.* & auctore *lib. de ren. dignot. & med. c. 3.* ſectio in pudendo per longum molienda eſt, & lapis auguſto forfice eximendus.

De lapide veſicæ conuenit inter omnes, quòd eius cauſa ſit humor craſſus, lentus, & viſcoſus, & quòd inſtar calculi renum à calore concreſcat. Adeſſe in veſica calculum cognoſces his ſignis. Primò, quia ægrotantes pudendum ſcalpunt, ob pruritum quem ſentiunt in pene, à vaporibus communicatum. Hunc etiam perſentiſcunt in principio generationis lapidis: Quum verò hic in maiorem molem augetur, adſunt cum pruritu, & titillatione, grauitas, pondus, & dolor in veſica; à mole enim, & quantitate lapidis illa grauatur. Affecti, expellendi vrinam deſiderio ſemper premuntur: nam lapis contractionem veſicæ impedit, & hac ratione vniuerſa non poteſt expelli vrina, & à portione relicta irritatur æger, & emittendi vrinam continuò voluntas inſurgit, ſed multoties irruente lapide ad collum veſicæ, vrina omnino ſupprimitur.

Vrina eſt craſſa, purturbata, & alba: cùm enim lapis ex craſſa, & viſcida materia generetur, ideò illa ex permixtione ſeroſæ humiditatis cum viſcido humore, redditur craſſa, & ex partibus non rectè in calculum concretis, perturbata apparet, & craſſa, inſtar luti in aqua diſſoluti, in qua ſæpe mucoſus humor, aliquando arenæ ſubſident. Accedit ſignum poſitum à Gal. 1. *de loc. c.* 1. Nam vrina ſuppreſſa ex lapide cognoſcitur, ſi leuatis pedibus patientis, & vniuerſo corpore concuſſo, liberè excernatur, aut ſi immiſſa fiſtula ænea id contingat; indicium enim eſt lapidem veſicæ ſeparatum fuiſſe à veſicæ collo. Adde notiſſimum aliud ſignum, ſi digito immiſſo per anum, lapis tangatur, vel durities illi proportionalis ſentiatur.

Calculus veſicæ, funeſtus, miſerabilis, & atrox eſt affectus: nam neque curatus, neque citra curationem, periculo vacat, imò ſuppreſſa vrina, dolore, ac vigiliis ægros conficit. Si præſidia tentes expurgantia: hæc nullam vtilitatem præſtant, quia calculoſa durities ea temnit, & reſpuit, cùm pars affecta à viis ductuum ſit valde remota. Si apertionem tentes inter pudendum, & anum, & lapis ſit magnus, per anguſtam viam extrahi haud poteſt; & facto vulnere, ſuperueniente inflammatione, conuulſione, & febri, plures è vita decedunt. Si eſt minor, vel non apprehenditur, vel apprehenſus protinus effugit, aut frangitur, quo fit vt irritum plerumque fiat lethale vulnus. Qui verò eſt mediocris magnitudinis, tutiùs educitur.

Curatio iiſdem remediis inſtituenda eſt, tam in præſeruatione, quàm curatione, quibus calculum renum tractandum eſſe prædiximus, cùm veſicæ lapis idem ſit affectus cum renum calculo. Diſtant ambo in intẽſione, & efficacia præſidiorum: cùm enim veſicæ lapis, deterior ſit affectus, vehementiora auxilia requirit. Quòd ſi his auxiliis fieri non poſſit, vt calculus in veſica non concreſcat, imò genitus accreſcat in grandiorem molem, & auxiliis frangi non poſſit, quin ſupprimat vrinam, tunc in robuſtis pueris, & ſenibus vſque ad ſexageſimum annum, ſectio, licèt cum periculo, tẽtanda, cuius ope aliquos fuiſſe curatos experimẽto compertum eſt. Quapropter vbi vltimum remediũ experiri oportet, præparato, & expurgatò priùs corpore, incîdi ſuper veſicæ ceruicẽ iuxta anum cutis, plaga lunata, vſque ad ceruicem veſicæ debet, vt eleganter

lib.7.cap.26. Celſus edocuit, quo loco modum inciſionis, & alia omnia quæ tunc obſeruanda ſunt, propoſuit diligenter, & recentiores ſedula cura cum feliciſſimo euentu ſunt imitati.

OBSERVATIO I.

Conſerua ex ligno Nephritico, pro præſeruatione, & curatione calculi præſtantiſsima.

REnum obſtructio frequentiſſimam habet cauſam, calculum; rariùs à ſola craſſa, lentáque pituita obturantur. Vtramque cauſam inter cætera præſidia amolitur lignum Nephriticum: nam calculum minuit, & atterit, & viſcoſum humorem, arenosámque ſubſtantiam abſtergit, & vaſa vrinaria proprietate quadam mundificat, & repurgat; quare magis prodeſt in præſeruatione, impediendo hac ratione ne generentur calculi, quàm curatione, etſi in hac, ſuam etiam, eámque non contemnendam vtilitatem præſtet. Auxiliatur inſuper iis, qui citra calculum, vrinæ ſuppreſſione ob mucoſam pituitam ſuborta, & flatu laborant. Affertur ex noua Hiſpania, & eſt craſſum, & enode, materie pyri. Et licèt ſolùm eo vtantur Medici, aſſul tim, & minutim inciſo, macerato, in aqua limpidiſſima, & relicto in ea quouſque à bibentibus abſumatur, quæ poſt dimidiam horam ab infuſione ligni, cæruleum colorem dilutiorem contrahit, cum qua diluitur vinum, & non ſolùm in renum vitiis, ſed iecoris, & lienis obſtructionibus, cùm calidum, & ſiccum ſit in primo gradu, mirabiles effectus ex ſe præbet; tamen ex eo in puluerem tenuiſſimum redacto, conſeruam paro, & miſceo alia medicamenta, quæ ſimiles facultates ſortiuntur, imò puluerem in vinum, & ius carnium immitto, in dictos vſus. Conſeruæ doſis alternis diebus pro præſeruatione, ſunt drachmæ duæ, ſuperbibito vino tenui Rhenano, vel ſimili. Pro frangendo, & expellendo lapide, ſingulis diebus vtor in aurora, quantitate vnciæ dimidiæ: Fiat hoco modo.

℞. *Ligni nephritici in ſubtiliſſimum puluerem redacti,* ℥.ij. *Lapidis Iudaici preparati cum ſucco limonũ* ℥.j. *ſpecier. lithotrib.* ʒ.ij. *cicer. rubror.* ʒ.iij. *ſem. raphan.* ʒ.iij. *Theriac. mithridat. an.* ℥.ij, *ſemin. veronic.* ℥.ij.ß. *flor. alth. bugloſ. & violar. an.* ʒ.ij. *radic. fœnicul. acori. gentian. an.* ʒ.v. *milij ſolis* ℥.ß. *lapid. lyncis* ʒ.j. *radic. anonidis, eringij, bardan. an.* ℥.j. *virgæ aureæ,* ʒ.iiij. *ſanguin. hircin.* ʒ.ij.ß. *ſemin. meſpilor.* ʒ.j. *pulu. auis Troglodytic.* ℥.ß. *ſaccahari candi,* ℥.j. *penidior.* ℥.ij. Omnia excipiantur cum ſaccharo, ℥.ij. Oxymelitis ſcillitici, & ℥.iij. ſyrup. capilli vener. adde *Aniſi,* ʒ.j. *cinnamom.* ʒ.ij. & ſe. art. fiat conſerua.

Vel ex puluere ſolo ligni nephritici, cum ſaccharo, fiant etiam tabellæ, vel conſerua.

OBSERVATIO II.

Calculorum incredibilis numerus, diu circa coxam excretus.

QVidam florente ætate præditus, arenoſa, calculoſáque natiua conſtitutione ita erat affectus, vt à pueritia totam ferè vrinam excerneret arenoſam: in iuuentute, calore intenſiori facto, & lutulenta materia in lapides coacta, ſingulis diebus emittebat ſexaginta, & aliquando plures, colore albos, terſos, rotundos, duros, lucidos, ciceris paruiſſimi magnitudine, (margaritas diceres ſubalbidas) quos citra moleſtiam, dolorem, vrinæ ſuppreſſionem, ardorem, aut incommodum vllum emittebat ſemper. Hic omnibus celebratis auxiliis, à tanto malo minimè leuari potuit.

OBSERVATIO III.

Sabulum quotidie excretum per vrinam in copia multa.

GErmanus quidam in conſiſtente ætate conſtitutus, ita calidiſſimo temperamento erat præditus, vt circa renes, & iecur, ardorem aſſiduè intolerabilem perſentiret. Hic cùm vorax eſſet, & Baccho nimiùm indulgeret, arenoſum ſedimentum emiſit ſex annis continuis, in copia tanta, vt colata vrina, reſideret in panno lineo ſabuli dimidia libra, excreta cum ardore ſummo. Is plura tentauit, incaſſum tamen, auxilia. Hic præter balnea, attemperantia præſidia, intus & extrà admota, ſolo Spadanarum aquarum vſu leuamen accepit.

OBSERVATIO IV.

In fœmina repertus miræ magnitudinis lapis.

FOeminas licèt rariùs dolore nephritico acerrimè tentari, experimento fidiſſimo auctores comprobarint: tamen iſtiuſmodi cruciatu vexata quinquagenaria, & duodecim diebus ſuppreſſa vrina, celebratis pluribus auxiliis, ſolùm balneo oleagineo adiuta, excreuit cum vehementi dolore, parientis inſtar, calculum oblongum, duriſſimum, aſperum, inæqualem, ſubnigrum, qui pendebat grana 37.

OBSERVATIO V.

Suppreſsionis vrinæ cauſa rariſsima.

SEptuagenaria cùm vrinæ ſuppreſſione premeretur immaniter, adhibitis præſidiis leuata eſt. Ecce poſt duos menſes guttatim eam cœpit excernere, cum renum, vreterum; & veſicæ dolore ſummo. Tandem diu his tormentis cruciata, nullo modo potuit reddere vrinam per decem dies, etſi illi plura fuiſſent ad excludendum calculum, quem Medici vnanimiter rebantur eſſe mali cauſam, auxilia machinata. Illa ergo omnino ſuppreſſa, animi deliquio arrepta, ex halitu forſan putrentis lotij concitato, occubuit. Secto cadauere patuit omnibus non fuiſſe lapidem, ſabulum, aut grumum, ſed lentam, gypſeámque pituitam, ob quam vreteres veluti callo erant obſtructi, qui exitum totalem vrinæ emittendæ denegauit.

OBSERVATIO VI.

Vermes viui in renibus inuenti, eorum abſceſſum ſimulantes.

OLyſſipone in Xenodochio militum Hiſpanorum, meis oculis vidi exemplum admirandum. Decumbebat in lecto iuuenis quidam, ſatis robuſtus, & fortis, & qui à pueritia veluti dolore renum fuerat oppreſſus, qui ſenſim ac ſine ſenſu, pedetentimque ita accreuit, & immaniter illum excarnificauit, vt ſpretis omnibus præſidiis tam vniuerſalibus, quàm particularibus, eum per duos annos ad mortis fauces deduceret. Extenuatum eſt corpus cum febre iugi. Inſolenter illum vexarunt ſitis, ardor ſenſatus in regione renum, alui nimia adſtrictio, vigilia importuna. Demum accedente nimio faſtidio tabidus vitam finiuit. Adfuit Medicus doctus, in offerendis præſidiis ſatis diligens, præſto ſemper fuit Chirurgus eximius, qui Gulielmus vocabatur, Hic cadauer diſſecuit, adſtante eruditorum Medicorum, & Illuſtrium Virorum corona, & quæſito loco in quo adfuit mali cauſa, nempe renibus, in quib us æger

dicebat

dicebat lignum acutum, aut cultellum ſe portare infi-xum, inuenti ſunt in vtroque renum cauo, vermes craſſi albi, viui, dimidij digiti indicis longitudine, qui interiora ita atroſerant, vt totum corpus contabefecerint.

CAPVT XVII.

De Diabete.

Definitio.

GAlenus *lib. 6. de loc. affect. cap.* 3. caput de Diabete adſtruit, quod licèt curaturo Medico non ſit ſummoperè neceſſarium, quia hic affectus infrequens eſt, B rariſſimus, & ab eo bis ſolùm viſus; quem in Occidẽte nunquam ſe vidiſſe, *part.* 8 *Aph.* Rabbi Moſſes affirmat, tamen cùm poſt Galenum plures eum tractaſſe, & curaſſe glorientur, neceſſe eſt de eo aliqualem facere commemorationem.

Diabetes ergo nihil aliud eſt, teſte Aëtio *tetrab.* 2. *ſerm.* 1. *cap.* 1. quàm affectio diuturna circa renes conſiſtens, multum potum inducens, vnà cùm hoc, quòd quicquid bibitur, ſimul vt acceptum eſt, per vrinas eiicitur. Paulus verò *lib.* 3. *cap.* 45. ſic definit: potionis tranſmiſſio eſt, protinus, qualis fuerit aſſumpta. Galenus *loc. cit. de loc.* ſic ait: velox exitus exiſtit per vrinam, ac exuberanter, eius quod potatum, eodem à ſua qualitate non mutato. Ita definiunt Oribaſius *lib.* 9. C *ſynopſ. c.* 35. Trallian. *lib.* 9. *cap.* 8. Aëtius *tetrab.* 3. *ſerm.* 3. *cap.* 1. Auic. 19. 3. *tract.* 2. *cap.* 27. Haly Abbas 9. *Theoric. cap.* 34.

Opportunè expendendum eſt: *Vtrùm diabetica paſſio ad ſolos renes ſit referenda?* Hoc enim affirmat Galenus *lib.* 6. *de loc. cap.* 2. abſonum enim putat hunc affectum referre, ventriculi, inteſtinorum, hepatis, aut venarum quæ in meſenterio ſunt, ſeu earũ quæ ab hepate exortæ ad renes tendunt, imbecillitati; neque etiam veſicæ: nam neque ea à renibus vrinam trahit, ſed ipſi per vreteras excernendo, in veſicam mittunt, quemadmodum neque inteſtina à ventriculo attrahunt.

Sed contrò obiiciuntur nonnulla, quæ pro maiori explicatione expedire oportet: Et primò. Si cum ſiti iecoris vehementi, orta ab immodico calore, eius retentricis imbecillitas iungitur, ſine vlla mora potus D ad renes commeabit, & ab illis in veſicam, ſiétque velox, & perpetua lotij profuſio. Inſuper & nonminus ſi membra omnia mictioni præpoſita, perinde atque canales laxentur. Ergo inſufficienter videtur Galenus 6. *de loc. cit.* ſolis renibus diabetem addixiſſe.

Deinde. Quanquam membra inanita trahant, & areſcentia, ſeu æſtuantia, in ſiccitatis, æſtúſque ſubſidium appetant liquorem, ſolus tamen ventriculus, in quem tota tractio terminatur, 4. *de vſu part.* 7. fameſcere ac ſitire dicitur. Igitur cùm propoſita affectio inexplebilem ſitim potiſſimùm importet, ad ventriculum ipſũ propriè pertinebit, non ſecùs quàm lienteria, & fames canina, licèt etiã in iis fluxus ſine intermiſſione iungatur. Vel cur ad veſicam non referatur immodicè trahentem, & præ retentricis imbecillitate continere nequeuntem, ſi ſuos habet oblongos villos, quibus ad ſeſe per vreteres ſerum pellicit, 5. *de vſu part. c.* 15. ſæpéque ſiue imbecillitata, ſiue reſoluta, continuum, atque inuoluntarium concitat vrinæ fluorem?

Dic. Quamuis æſtuans iecur inexplebiliter ferè ſitire faciat, & ex nimio ardore roborata, auctáve tractrix, vehementer attrahat, & ventriculum celeriter exhauriat, non ſugit tamẽ potum ſincerum, perinde ac renes, quibus eſt innata proprietas pelliciendi liquorem; ſi verò præ tractricis debilitate non retineat, ſimul cum potu cibum etiam diſtribuet, nec ad ſolos renes, vt A diximus, atque adeò velox totius potus profuſio in veſicam, nec diabetes ſuccedet. Quamuis autem Aretæo, & Auicennæ, ex meatuum laxitate oriri etiam dicatur, dictis non repugnat; cùm ad debilitatem renum, laxitas, & apertio viarum principalium vrinæ ſequatur, ipſiſque ab igneo calore (quæ eſt cauſa frequentior) immodicè ſitientibus, vniuerſus potus à ventriculo rapiatur. In hunc verò licèt tractio terminetur, & quia eius appetentia eſt animalis, ſitis manifeſtetur, præceſſerat tamen inexplebilis illa renum, à qua concitatur, quæque tractionis antecedentium partium, venæ cauæ, iecoris, & meſaraicarum, quin & ipſius ventriculi, cauſa exiſtit; ac proinde meritò Galenus antecedentes tractiones ad diabetem pertinere dixit, hoc eſt ad vrinæ profluuium perpetuum, & continuum, ex immodica renum tractione, & omnimodo retentionis defectu ortum; nec enim tantùm importat ſitim ſimpliciter, quæ ſolius ventriculi eſt, ſed renum potiſſimùm, cum aliis explicatis.

Non poſſe autem ad veſicam referri propoſitum morbum, conſtat, quoniam ſerum, vt diximus, pellentibus renibus, per vreteres deſcendit in veſicam, non trahente ipſa; quemadmodum nec in inteſtina chylus, eorum vi, ſed propellente ventriculo: Nam recti villi quos habet veſica, faciunt ad ingreſſum vrinæ in ipſam non ad tractionem è renibus; neque enim per vreterum inanitatem ad renes vſque diffunduntur, (quod tamen oportebat, ſi tali muneri inſeruirent) ſed extremitatem tantum vreterum ferè contingunt, ad ingreſſum iuuandum, qui difficilis eſt, facilis per vreteres ipſos deſcenſus: ſolet autem natura villos tantùm addere, gratia delationis promouendæ, vbi vel materia per longum ſpatium deferenda eſt, vt in ſanguinis diſtributione per vaſa, vel difficilem habitura commeatum, vt ſerum ad veſicam.

Nec illud diſſimulandum dubium: *Vtrùm Diabetes ſubitò, an paulatim generetur?* Videtur enim huiuſmodi morbi diuturna creatio, & quæ longo tempore parturitur, vt loquitur Aretæus, nec 6. *de loc.* 3. Galenus diffitetur, dum ait paulatim creſcere: Iam ſi hoc agnoſcunt omnes referentes huioſmodi affectum inter chronicos, quomodo ſubitò fieri dicetur, & veluti iam in vigore conſtitutus apparere more acutorum, quorum principium, & augmentum propter breuitatem non ſentiuntur, quanquam neceſſariò præceſſerit: Nam dici ſubitò accidere, quia cùm ſymptoma ſit virtutis naturalis, ſine ſenſu ſit, præterquam quòd Auicennæ non placet, 19. 3. *tract.* 2. *cap.* 17. quia non minùs in diabete ſenſus adeſt, & voluntas retinendi vrinam, quàm fæces in lienteria, atque adeò pariter, ſine voluntate, ac ſenſu, & coactè fiunt: innumera ferè ſymptomata ad animalem virtutem pertinentia ſubitò eueniunt, multaque paulatim, facultatum naturalium. Dic, quòd quamuis Diabetes incipiat paulatim, & inſenſibiliter veluti vires latenter capiat, & non niſi tardè veluti factus agnoſcitur, non ita ſubitò in breui tempore, ac morbus acutus.

Superest diſcutienda celebris diſceptatio: *Vtrùm* E *Galenus diabetem caninæ appetentiæ rectè comparauerit?* Summus Medicorum ſtrategus *lib.* 6. *de loc. affect. cap.* 3. diabetem ſimilem facit affectum cum lienteria: ſicut enim debilitata ventriculi retentrice, accidit per inferiorem ventrem aſſumpta illicò expelli abſque vlla tranſmutatione ſui, quem affectum, læuitatem vocat inteſtinorum; ſic ob debilitatem renum, ſequitur interdum tam celer, perpetuáque vrinæ excretio, vt ebibitum, ſimul vt potatum eſt, ſine vlla mutatione, plus iuſto per vrinam excernatur, & fit velox tranſitus liquoris ebibiti, qui nihil immoratus in renibus, ocyſſimè foràs emingitur.

Sed hoc placitum excutiendum eſt: Si enim animalis eſt ventriculi cupiditas, qua cibum, potúmque appetit, illa

illa autem renum, imò omnium membrorum, qua ſibi neceſſaria, & deficientia quærunt, omnino naturalis, atque eiuſdem ordinis cum appetendi actione cenſetur tractio, ſiue trahens facultas eadem dicatur cum appetente; ſiue ab ea diuerſa: qua ſimilitudine renum attractio ex caua, cohærebit cum alimenti tractione ab ore in ventriculum, maximè cùm deglutitio perficiatur muſculis ad gulæ initium inſertis? quod præter Auicennam 1. 1. *doct.6.cap.vlt.* & 16.3.*tract.1.cap.1.* docuit Galenus *lib. de diſſect. vocal. inſtrum. cap.vlt.* cùm iuxta illius ſententiam, motus omnis muſculorum voluntarius ſit, & animalis.

Dic, eſſe ſymptomata diuerſarum facultatum, atque licèt diuerſa, non impedit conuenire in aliis, appetendi nempe inſatiabilitate, & trahendi vehementia. Vt verò ſuperior Galeni doctrina intelligatur rectè, agitandum: *Vtrùm deglutitio ſit actio animalis, & tractio renum à caua, naturalis?* & num adeò inter ſeſe aſſimilentur hæ tractiones, vt ambæ pariter, ventriculi ſcilicet ab ore, & renũ à caua, naturales ſint, à virtute naturali profectæ; an verò illa, hoc eſt, deglutitio, functio ſit animalis, voluntaria & imperata; altera naturalis? Et tranſglutitionem quidem, non à ſola vi naturali, ſed ab animali etiam, ſeu voluntaria per muſculos fieri, ſuadẽt aliqua; nec inualida, (non quòd ad animalem ventriculi appetentiam ſequatur: multæ ſiquidem actiones merè naturales fiunt, nonniſi præcedente ſenſatione, vt vrinæ, & fæcum excretio) ſed primò, quia feriante omnino tractrice naturali ventriculi, vbi volumus, alimentum ingerimus, quin & pro arbitrio continemus in ore, vel inuito, & vehementer appetente ventriculo: Nam & in media coctione, (quo tempore concoctrix, retentrixque facultas agunt, & quieſcit attractrix, cuius otium illæ excipiunt) imò & præſente ſpontino vomitu, quem expultrix; retentrici oppoſita exequitur, & cum faſtidio ingenti, ſi libet, deuoramus. Igitur negari non poteſt, quòd voluntas habeat ingreſſum in deglutitione, & per conſequens animalis facultas.

Secundò. Si merè naturalis eſſet tranſglutitio, perpetuò fieret alimenti tractio in animalibus, ſimiliter atque in plantis. Sed non decuit animalia ad perfectiores ſenſus, & motus creata, perpetuò occupari inſtar plantarum, in quærendo, ſumendóque alimento. Igitur alimenti deglutitio non eſt naturalis, ſed ab arbitrio dependet. Adde quòd ſi hac ipſa de cauſa, & vt ex Platonis ſententia ſcribit Galenus 4. *de vſu part.*18. ne hominis vita ſordida foret, & à Muſis, & Philoſophia aliena, decuit, ne perpetuò egereret, vim animalem præeſſe fæcum excretioni, haud diſſimiliter oportuit etiam, ex eadem ratione, præſidere voluntatem, & virtutem animalem primo ingreſſui alimenti; perpetuò ſiquidem egererent, quæ aſſiduè, & ſine intermiſſione veſcuntur.

Tertiò. Inflammatis, vel reſolutis muſculis gulam circumdantibus deglutitio manifeſtè impeditur, vt conſtat ex Galeno *lib. 4. de loc. cesp.* 3. vbi ex ſententia Hippocratis, 2. *epid.ſect.2. ad fin.* inter anginæ ſpecies eam numerat, in qua interni muſculi gulæ inflammantur, cum magna tranſglutiendi difficultate, cuius etiam meminit Auicenna 9.3.*cap.*8. De tranſglutitionis verò defectu, ex eorundem muſculorum reſolutione, mentionem fecit Aëtius *tetrab. 2. ſerm. 2. cap.* 33. cum Halyabbate *lib.9.theoric.cap.*24. At niſi muſculorum ope, & virtutis animalis, perficeretur deglutitio, impediri nequaquam poſſet, vel auferri ad eorum reſolutionem. Igitur præter tractricem naturalem, concurrit etiam vis animalis, quæ per muſculos operatur, ad delationem alimenti ab ore in ventriculum; atque adeò deuoratio nõ eſt motus ſolùm naturalis, ſed ſimul ex animali, ſeu voluntario compoſitus, vtpote per muſculos etiam factus, ſic rectè prouidente natura, ne ſi naturalis tantùm foret, & perpetuus, animal à dignioribus operationibus

A auocaret; vel ſi ſoli voluntati committeretur, per deſidiam, aut obliuionem cum vitæ diſcrimine omitteretur, cohiberetúrue.

Neque his repugnat Galenus *lib.6. cap.*3. naturalem appellans motum tranſglutitionis, atque adeò ſignificans ad naturam noſtram pertinere: Nam quia poſt primam deuorationem ad guttur, quam gula muſculis exequitur, maxima deglutitionis pars à tractrice naturali fit, miniſterio villorum, naturalem ſimpliciter dixit tranſglutiendi motum, non negans id quod expreſſit *cit.de diſſect.vocal. inſtrũm.* muſculis ſimul etiam peragi.

Minùs obſtat, quod contra Auicennam, & ita opinantes, contendunt plures, ex eo potiſſimùm quòd gu-
B læ, ſeu œſophago nulli muſculi inſunt, alioqui futurũ, vt etiam inter vocis inſtrumenta, œſophagi orificium ſimul cum epiglottide numeraretur, quod nemo tam Philoſophorum, quàm Medicorum, auſus fuit vnquam affirmare: Licèt enim gula peculiares muſculos non habeat, ex numeroſis tamen laryngis, cùm quidam gulam ipſam circumdent, & gutturi connectantur, iis vtitur ad detrudendum alimentum; voluit enim natura, vt deglutitionem etiam iuuarent, licèt ad vocem potiſſimùm fuerint deſtinati, *cit.de diſſect.vocal.inſtrum.* Et de his intelligendus eſt Auicenna, vbi de lacertis meri fecit mentionem, eorum enim ope animal pro arbitrio alimentum detrudit in ſtomachum; concurrentibus
C ſimul alimenti ipſius grauitate, naturali tractrice, & oblongis, ſeu rectis villis, quibus operatur. Num verò iuuet expultrix cum ſuis circularibus, *cap.* 10. *lib. ſuperioris, tit. de gulæ paralyſi*, eſt explicatum, & docent Halyab. 3. *theoric. cap.* 24. Auerrhoës *lib.* 2. *collig.cap.*9.

Verùm quomodo rectis villis trahendi munus perficiatur, non ſatis conſtat: quidam enim opinantur villos ipſos priùs extendi vſque ad contactum alimẽti, (trahi ſiquidem nihil poteſt ab aliquo, niſi trahens, & trahendum adhæreant) cúmque gula non pertingat alimentum deglutiendum, neceſſarium omnino erit ad epiglottim aſcendere, vt *cit.loc.* teſtatur Auerrhoës, atque adeò rectos villos per quos attrahit, primùm extendere, deinde quieſcente parte inferiore villorum, interim
D dum ſuperior apprehendit, ſéque colligit ſuper contactum alimentum, eóque apprehenſo paulatim quieſcit, contrahere, & in ventriculum detrudere; ita vt duobus motibus couſtet deglutitio, tribúſque quietibus, duabus ſcilicet numeratis, & tertia quæ motibus cõtrariis omnino interponitur: Neceſſe verò eſſe, motum illum dilatationis præcedere, præter adauctam cauſam, confirmant ex Galeno 3.*de nat.facult.cap.*8. vbi non aliter vẽtriculum per gulam cibos attrahere aſſeuerat, quàm nos manu eos admouemus: cùm ergo priùs extendatur manus ad cibum capiendum, quàm contrahatur, vt ori poſſit admoueri, ſimiliter, &c.

Inſuper, ex eodem Galeno *ibidem*, nobis deglutientibus, larynx, manifeſtè ſurſum eleuatur. Sed laryngis tunica, continua eſt cum gula. Igitur hæc pariter cum illa
E inter deuorandum extendetur. Prætetea. Vbi datur conſtrictionis motus, concedenda eſt etiam diſtentio. Sed hæc ex ſententia Ariſt. *lib. de reſpirat.* antecedit. Igitur priuſquàm contrahatur gula, dilatatur ad deglutiendũ: præſertim docente ipſo Ariſt. 8. *de Hiſt.animal.* famis tempore non ſolùm gulam promi, ſed & ventriculum ipſum in os aliquando ferè demandari, prout refert Galenus 3.*de facult.cit.*

Cæterùm non extendi rectos villos cum gula, ad deuorandum; ſed contrahi tantùm, præterquam quòd nunquam Galenus ipſe de tali extenſione meminit, ſed de ſola retractione deorſum, & per eam cibum in ventriculum detrudi paſſim docet, vbi de propoſito loquitur; & manifeſtè deducitur ex eo, quoniam ſi vnus oblongus villus ſat eſſet ad naturaliter dilatandum,

&

& conſtringendum gulam, vnus perinde muſculus ſufficeret ad ſimiles motus arbitrarios peragendos. Atqui ad extendendum, & contrahendum quoduis, natura parauit oppoſitos muſculos, internum, & externum, quorum contractione pro arbitrio dilatetur, vel conſtringatur. Igitur vnus, iſque rectus villus internus ſe ſimul, & gulam non extendet, & conſtringet; præſertim cùm vna tantùm ſit, tam muſculi, quàm villi operatio, contractio nempe ſuæ longitudinis.

Deinde vna facultas cum vno inſtrumento vnum tantùm peragit, & poteſt. Igitur tractrix, eiuſdem recti villi beneficio non extendet, & conſtringet gulam, nec villus ipſe, cuius naturalis operatio eſt contractio, ſe ex natura vnquam dilatabit, maximè nulla ad id cogente neceſſitate, cùm vel ex ipſo Galeno 3. *de nat. facult. cit.* & alibi, vtræque gulæ tunicæ, per quas ſui villi protrahuntur, vſque ad os ipſum pertineant, & ad alimentum trahendum pertingant.

Quanquam verò per gulam, & recta illa ſtamina, veluti per manus ad ſe ventriculus trahat, & ventriculi tractio cum illa manuum aſſimiletur, non proinde neceſſe eſt, quòd ſicuti manus priùs extenditur, quàm contrahatur, idem etiam fiat in ventriculi tractione: nam præterquàm neceſſe non eſt ſimilia in omnibus conuenire, etiam meſaræi venæ iecoris manus dicuntur, nec ideò tamen dixeris ad attrahendum diſtendi.

Iam verò inter deuorandum quantum larynx eleuatur, tantum ſubſidet gula, trahiturque deorſum ob eiuſdem tunicæ continuitatem, tantum abeſt quod pariter cùm larynge ſurſum feratur; *cit. de nat. facult.* non ſecus ac in ferrea rota (cuius exemplo vtitur Galenus 7. *de vſu part. cap.* 7.) quæ ciconia, ſeu ſcrobs appellatur, vno vaſe ſubſidente, vas alteri extremo catenæ alligatum in ſublime effertur. Non negamus autem membrum quod conſtringitur, poſſe dilatari, ſed non extenſione villorum, cùm tam extenſio quàm conſtrictio membri contractione villorum perficiatur, neque eiſdem, ſed oppoſitis, provt varij exigunt motus.

Denique in ingenti fame ventrem ſurſum in os rapi, præſertim in piſcibus, quibus prope os ſitus eſt, *cit. de Hiſt. animal.* 2. non probat inter deglutiendum extendi, ſed quemadmodum vterus in partu præ expulſionis conatu, quem non extentus, ſed contractus adhibet, ad fœtum extrudendum, plerumque ſimul etiam procidit, & relaxatur, dum alterum nititur deiicere; ita & ventriculus præ vehementi fame immodicè ſugens, totus ferè extrà rapitur ad ingerendum, contractus tamen. Ex quibus ad quæſtionem in initio propoſitam patet reſponſio.

Cauſa.

AGitandum modò de cauſa Diabetis: *Vtrùm à calida renum intemperie oriatur ſemper?* Cui quæſtioni affirmatiuè priſcorum doctiſſimi reſpondent. Si enim Galeni doctrinæ eſt ſtandum, affirmantis renes in hoc affectu excellentiſſimam vim in attrahendo obtinere, cur à frigida intemperie oriri affirmabimus, cùm à calida intemperie attractionem fieri, à frigida impediri, vnanimiter Medici, & Philoſophi conteſtentur. Deinde hypochondriorum, vniuerſíque corporis æſtus, & ardor inſignis, qui diabete correptos grauiter infeſtare ſolet, in renibus ſuccenſam eſſe calidam intemperiem planè demonſtrat, & in hepate, & genere venoſo, vehementer fixam, à qua ſanguis liquatur, funditur, & eius maior portio in ſerum mutatur, & à renibus attrahitur cuius nimiam quantitatem cùm retinere nequeant, ad veſicam protrudunt, hincque tanta lotij copia emittitur. Hac ratione corporis moles extenuatur; quare Aretæus *lib.* 2. *de cauſ. & ſign. diuturn. morbor. cap.* 2. diabetem eſſe ſcripſit, carnium, ac membrorum colliquationem in vrinam.

Præterea liquare, fundere, ſeparare, attrahere, ſolùm à calore perfici poſſe, adeò notum eſt, vt probatione nõ indigeat, & dilucidè firmauit Gal. *lib.* 5. *ſimpl. c.* 13. §. *Siquidem quò facillimè ad ſe trahant renes, quod in ſanguine aqueum, tenuéque, ac ſeroſum eſt, vtraque hæc conferunt, nempe totius ſanguinis primùm fuſio, deinde ſeparatio, quorum neutrum abſque valido calore peragi queat.* Adde quòd priſci, maximéque Trallianus, vniuerſi corporis refrigerationem, & humectationem, in his qui diabetem patiuntur, commendarunt, nempe lactis, præſertim ouilli potum, quia humectat valde, ſuauiter attemperat, vnáque incraſſando, ſanguinem fuſioni minùs aptum reddit. Demum, diabetici curantur ſicut hectici, balneo, quia ambo calida intemperie laborant.

Neque obiicias contrà ſentientem Aretæum, & Auicennam *loc. cit.* §. *Ex frigore dominante corpori, aut renibus. Et quandoque facit illud potus aquæ frigidæ, aut obſeſſio vehemens frigoris in totum penetrantis, &c.* qui hunc affectum à frigida renum intemperie oriri perſuaſere ſibi, maximè cùm ſic affecti vrinam emittant crudam, quam à ſola debilitate, orta ex frigiditate emanare non eunt inficias: Nam immediata diabetis cauſa, eſt immodica intemperies calida, quam ab excedenti frigiditate, hoc eſt, natiui caloris inopia proficiſci certum eſt. Quare à poſitiua caliditate per ſe, diabetes; à priuatiua, per accidens, hoc eſt, debilitate natiui caloris quandoque emanat, putredinis inſtar, quam ab excedenti caliditate, & à peregrina frigiditate ſcaturire, 4. *meteor.* 1. Philoſophus concedit.

Sciſcitandum deinde: *Vtrùm omnes naturales facultates in diabete ſint oblæſæ?* Nam Galenus 6. *de loc. cap.* 3. attractricem, & retinentem ſummoperè lædi affirmat, & *lib.* 1. *de criſib. cap.* 12. virtutem retentricem ſimul, atque etiam alteratricem eorundem renum extinctas, ſeu ablatas eſſe in hac affectione aſſeruit. Quare tres diuerſæ renum facultates in diabete oblæduntur: Attractrix immodicè attrahit, & hac ratione plurima vrinæ copia ad renes accedit; retentrix officium ſuum non peragit, alioquî non tanta celeritate vrinæ profluuium ſequeretur; ſed cùm ſeroſa materia in renibus non perſiſtat, icircò alterationis ablatio adeſt: Verùm attractrix primò, & per ſe læditur, retentrix adeò imbecilla eſt, vt ablata dici poſſit, concoctrix ideò extincta eſt; quapropter vrina excernitur cruda, & incocta.

Cùm verò ab intemperie calida renum, cui illicò iecoris, & venarum nimia caliditas iungitur, hoc vitium emanet, neceſſe eſt vt bilioſi, & acris humoris in corpore copia excreſcat, maximè ſi præceſſerint febres ardẽtes, æſtiuo præſertim tempore generatæ, ciborum calidorum, & mordacium vſus, vini generoſi immodicus potus, immodicum exercitium, importunæ vigiliæ, applicatio ad ignem iuxta renes, Venus immodica, & alia quæ calefaciunt iecur, venoſum genus, & corpus vniuerſum; pro ſalſorum, & acrium humorum copia propullulat.

Signa.

SIgnis euidentibus cognoſcitur hoc malum: Nam copioſior multò redditur vrina, quàm potus aſſumitur, quia ob immodico, & exurente calore renum, tota ſeroſa humiditas liquatur, & attrahitur, & cum ea partium congenita humiditas reſoluitur, & euaneſcit. Quapropter viſcera ipſis exuri videntur, animo linquuntur, faſtidio premuntur, ex ore ſaliuam albam, & ſpumantem reddunt, ſiti incompeſcibili vexantur, & ex violenta ſeri attractione illis abdomen corrugatur, tandem hectica febre detenti, extenuantur & contabeſcunt.

Præſagium

Præſagium.

EX ſuperioribus manifeſtè patet, quàm dirus, perti- nax, & exitialis ſit affectus hic,qui ſi ſemel inuaſe- rit,(rarò autem accidit)interficit: Nam ob excedentem renum caliditatem, non ſolùm humores venarum, ve- rùm etiam totius corporis immoderatiùs liquantur, & attrahuntur; quare ſubſequitur retorrida ſiccitas,velut in maraſmo accidit perſæpe, quæ in immedicabilem tabem tranſit neceſſariò, maximè cùm plures inſtru- mentorum cuiuſque generis actiones, & vires ſint im- peditæ: quæ ſi ex toto perierint, aut ſint abolitæ, de- terrimus eſt morbus, & nullum poſtea æger remedium habet.

Curatio.

IN pluribus conuenit huius affectus curatio cum he- ctica febre:quoniam in ſex rebus non naturalibus is ordo ſeruandus eſt,vt corpus refrigeretur, & humecte- tur, firmentur renes, & eorum exuberans caliditas at- temperetur. De magnis auxiliis ſic determinandum; Si affectus incipiat, & vires adſint, ad ventilandum, & refrigerandum, ſanguis è baſilica poteſt emitti. Lenia expurgantia in eundem vſum poſſunt concedi, quæ acrium humorum momentum per aluum deturbent, prout *lib.2. Hiſt. Princip. Medic.in com.Hiſt.*138. docui- mus. Vomitus prodeſt, præſertim quibus ſalſa pituita in ventriculo abundat. Clyſmata vtilia, ſi ſint lenia, & quæ renum calidam intemperiem demulceant. Bal- nea ſummoperè iuuant, linimenta, vnguenta ſuper renes,& hepar appoſita, ſummo ſunt ex vſu. Narcotica valdè proſunt:nam attemperant renum feruorem,pro- fluuium coërcent, ſomnum conciliant. Quòd ſi ſalſa pituita, acris, & mordax, è capite in renes decumbat, Fontanella brachiis affixa mirificam vtilitatem præſtat. Quoniam verò horum remediorum formulas ad refri- gerandos renes, & hepar, *cap.de Tertiana exquiſita*, *&* *Hectica,lib.*4.ſumus vberiùs deſcripturi, & in aliis locis ſunt res propoſitæ;iccircò modò calamo habenas præ- ſtare ſatius duco.

OBSERVATIO

Diabetes, frigidiſſimo balneo, curatus.

HOmo erat in iuuenili ætate conſtitutus, gracilis, iracundus, & vini potui generoſi valde aſſuetus. Hic febri ardente oppreſſus, & curatus, in diabeticam incidit paſſionem; nam quemcumque liquorem bibe- bat,illicò inalteratum per vrinam reddebat. Hic, cùm arderent viſcera,dorſum peruri videretur, ſitique pre- meretur incompeſcibili, quotidie nonaginta ferè libras tum aquæ, tum cereuiſiæ ebibitas,citiſſimè per vrinam excernebat, nulla in colore, ſapore, odore mutatione facta. Plura, ſed citra fructum vllum auxilia tentata. Tandem cùm indies extenuaretur, & magis præcordia flagrarent incēdio, ſubitò in lacunam aqua gelidiſſima plenam nudum ſponte ſua ſeſe proiecit,ſæuiente bruma. Sequenti die potauit minùs, non tam anguſtioſa ſiti oppreſſus. Vtilitatem contemplatus, idem proſequitur auxilium, per horam in balneo frigidiſſimo immora- tus; in quod cum viginti dierum ſpatio ſemel in die in

A aurora ingrederetur, ex toto ſitis eſt ablata, renúmque retentrice robuſtiore facta, vigoroſior eſt redditus, & vrinam tempeſtiuè excernebat, nulla impoſterum ſiti cruciatus.

Verùm hic liber iuſtam iam eſt adeptus molem, in quò ſicut ſuperiore, & cæteris, ne mireris quòd cre- briter in Galeni vireta, cuius doctrinam inconcuſſo animo tuemur, diuertamus: Nam vir eſt in medica ſcientia celebris,& qui voculis noſtris, vel indiſertiſſi- mis haudquaquam indiget. Si quid tamen in hac indu- ſtria noſtra, vel eloquentiæ, vel bonarum artium co- gnitionis eluxit, ſi quid fuimus, id omne vel nos à Galeno accepiſſe, vel ipſum ſibi ſe defendendo ſuppe- ditaſſe, facilè exiſtimari patimur, ac volumus; maximè

B cùm vniuerſæ Reipublicæ medicæ, illius illuceat ſum- ma ſapientiæ amplitudo, atque maieſtas: quare remis velisque, hucuſque ſumus adnixi, vt huius artificis eminentiſſimi doctrina ſuo reſtituatur nitori,ab omni- que prorſus labe defæcata, ſincera, & integra in Medi- corum aras offeratur.

In huius ergo facundiſſimi auctoris ſcriptis,in libris de locis affectis, ſec.gener.& ſec. loc.plurima morbo- rum genera reperiuntur,quorum ille ex ſua,& veterum mente peculiarem curationem inſtituit, quæ ad partes vitales, & naturales pertinere videntur, de quorum curatione in his libris non meminimus, quia ad ſymptomata febrium poſſunt reduci. Quare ne in va- ſtam molem hæc excreſcant volumina, néve eadem

C iterum repetamus, placuit ad *librum* 5. in quo de cura- tione ſymptomatum febrium agendum eſt apprimè, eorum praxin reſeruare: Nam hæc ſymptomata vel fe- bres præcedunt, vel cum ipſis enaſcuntur,vel in medio impetu inſiliunt, vel finita febri apparent. Antecedunt laſſitudo,dolor capitis,ſudor ſuperfluus,Nauſea,Vomi- tus,Inappetentia,diarrhœa,cholera,ſternutatio impor- tuna,Dorſi incendium.

Incipiente febri apparent, Colicus dolor, inteſtino- rum tormina,hæmorrhoïdes,hæmorrhagia,tuſſis,dyſē- teria,icterus, lachrymarum fluxus, fames canina, læſio guſtus, ventriculi dolor, ſitis immodica, animi deli- quium,ſyncope,cordis palpitatio,vermes,rigor,conuul- ſio,& aphonia.

D In medio febrium inſultu, propullulant parotides, ſtilla ſanguinis è naribus, frigiditas extremorum, ſan- guinis mictus, hepatis dolor, Vigilia immodica, ſom- nus profundus, cœliaca, lienteria, hepatis incendium, Aurium tinnitus, Vertigo, Teneſmus, difficultas reſpi- randi,difficultas tranſglutiendi,ſingultus,Aphthæ, lin- guæ ſcabrities, linguæ nigredo, delirium, Vrinæ ſup- preſſio,Vrinæ ardor.

Finita febri, proferunt ſeſe ventriculi languor, tu- mor pedum, hepatis ſcirrhus,lienis ſcirrhus, aluus ad- ſtricta,corporis,& axillarum,fœtor,ventriculi inflatio, corporis macies, difficultas ambulandi, Articulorum dolores,ſurditas, obtuſio viſus,vnguium ſcabrities,in- cendium in volis manuum ac pedum,cutis ſciſſuræ, to-

E tius corporis rubedo, Porrigo, Verrucæ, Pediculatio, Scabies, & pruritus.

De horum omnium ſymptomatum curatione ſin- gulatim eo loco peragemus. Nunc adſpirante Diuino Numine, cui ſit honor,& gloria in ſæculorum ſæcula, ad tertium librum adſpiremus,in quo mulierum morbi penſiculatè examinantur.

FINIS LIBRI SECVNDI.

ZACVTI

ZACVTI LVSITANI PRAXIS HISTORIARVM.

LIBER TERTIVS.

DE MORBORVM MVLIEBRIVM *curatione agens.*

PRÆFATIVNCVLA.

CVM elegantiſſimum, & pulcherrimum mulieris corpus contemplor, in eo maieſtatem quandam ſupranaturalem adeſſe non dubito, cùm pulchritudo ipſa nihil aliud ſit, quàm diuini vultus, atque luminis ſplendor in rebus inſitus, per corpora formoſa relucens. Mulieris enim corpuſculum, omni aſpectu, tactúque eſt delicatiſſimum, caro tenerrima, color clarus, & candidus, cutis nitida, caput decorum, cæſaries venuſtiſſima, capilli molles, lucidi, & protenſi, vultus auguſtior, proſpectus hilarior, facies omnium formoſiſſima, ceruix lactea, frons explicata, ſpatioſa, & ſplendida, oculi vibrantes, micantéſque, amabili hilaritate & gratia contemperati, ſupra quos ſupercilia in tenuem gyrum compoſita, eadémque cum decora planitie, decenti diſtantia ſunt diuiſa, è quorum medio deſcendit naſus, æqualis, & intra rectum modum cohibitus, ſub quo os rutilum, & tenellis labris conformi compoſitione venuſtum, intra quæ tenui riſu dentes emicant, minutuli, & æquo ordine locati, eburneo candore nitentes. Circumſurgunt maxillæ, genæque tenera mollitie, roſeo fulgore rubentes, pudore, ac verecundia plenæ. Subeſt mentum orbiculare decenti concauitate iucundum. Sub hoc collum eſt gracile, & longiuſculum, rotundis ex humeris erectum: ſequitur gula delicata, & albicans, mediocri craſſitie fulta. Vox ſuauis, pectus amplum, & eminens, æquali carne veſtitum, cum mammillarum duritie, illarúmque ſimul, ac ventris orbiculari rotunditate. Latera mollia, dorſum planum, & erectum, brachia extenſa, manus teretes, digitíque concinnis iuncturis protenſi, ilia, coxæque habitiores, ſuræ carnoſæ, extrema manuum, pedúmque in orbicularem ductum deſinentia, ſinguláque membra ſucci plena. Ad hæc inceſſus, greſſúſque modeſtus, motus decentior, geſtus digniores, totius præterea corporis ordine, atque ſymmetria, figura, ac habitudine, longè latéque in omnibus ſpecioſiſſima, nulláque in tota creaturarum ſerie æquè amabilis, neque ſpectaculum vllum adeò mirandum, neque miraculum perinde ſpectandum, vt nemo, niſi cæcus omnino, non videat, quantæ quantæ pulchritudinis capax eſt mundus vniuerſus, id in mulierem ſimul congeſſiſſe, vt ob id illam omnis creatura ſtupeſcat, & multis nominibus amet, ac veneretur. Quòd ſi hæc ſenſui patent quotidiano, & ex pulchritudine, quæ eſt compoſitio partium omnium

cum

cum proportione operibus accommodatiſſima, rimatur Galenus *in art. med. cap. 8.* corporis ſalubritatem, & robur, cur fœminæ, tot tantiſque, imò ſæuiſſimis morbis ſunt obnoxiæ natura ſuapte? At qui Philoſophorum, Medicorúmque volumina attentè perlegerit, huius rei velut miraculoſæ cauſam meritò mirabitur, cùm exemplum quod vnicum duntaxat ſubiiciam, præſtò ſit ad manum. In menſtruo latet omne damnum: hic enim ſanguis, præterquàm quòd à quartana epilepſia, elephantiaſi, morbis melancholicis, & aliis pernicioſiſſimis ægritudinibus fœminas præſeruat, ſi ſingulis menſibus, ſtatuto ordine, & debita quantitate per vterum emanet, nulla labe fœdatus; ſi ob plures cauſas retineatur, aut plus iuſto effluat, miſeranda mala concitat, & ipſas in graue periculum deturbat. Accedit ad hoc, aliud naturæ ſtupendum miraculum; quòd mulier prægnans ſuppreſſo menſtruo; prohibito difflari, ac in putredinoſam naturam abeunte, ſæpius impunè victitat carnibus incoctis, incoctiſque piſcibus, carbone, luto, lana, terra, putamine ouorum, farina; quæ ſiquando non poſſit coquere, nec expellere, nec in corporis ſalutiferum alimentum commutare, morbos patitur hac de cauſa funeſtos, diros, immedicabiles. Si verò hic menſtruus ſanguis poſt partum non rectè profluat, aut nimiùm fluat, iiſdem, vehementioribus tamen, opprimitur ac vexatur, cùm ex partus languore imbellis ſuccumbat, & ſi res rectè eueniat, in poſterum ex vtero, tanquam ex perenniſſimo fonte emanant morbi monſtroſi, Lernæi, inſuperabiles, Herculea claua, hoc eſt apta, concinnáque remediorum methodo perſanandi. Hanc nos, quoad poterit, ſeruabimus in hoc libro, primò, communium fœminarum; deinde grauidarum, poſtremò enixarum curationem proponentes. Inceptis annuat Deus Opt. Max.

CAPVT I.

De excellentia Fœminei ſexus.

MAGNVM opus molior, meo rudi ingenio indignum: nam curationem præſcribere muliebrium morborum, tam difficile eſt, quàm eſſe Medicum. Illud verò in limine præfari opus eſt, déque præſtantia fœminarum aliquid mentione dignum commentari, vt earum laudibus lectores allecti, ad curandos morbos, quibus ipſæ aſſiduè premuntur, accelerent, & auxiliis ſtrenuis muniti, illorum furioſos impetus, ſymptomatum multiplicem ſtruem, dolorum ineffabiles cruciatus retundere, ac refrænare poſſint.

Quamobrem primo loco exagito dubium: *Vtrùm fœminæ præſtantia, & excellentia ſint ſuperiores viris?* Marem, & fœminam ſolo ſitu partium corporis inter ſe differre, in quibus vſus generandi diuerſitatem neceſſariam exigebat, à Medicis vnanimi conſenſu ſancitum eſt: Nam cunctorum genitor, ac bonorum vtriuſque ſexus fœcunditate pleniſſimus, eandem & maſculo, & fœminæ omnino indifferentem animæ formam præſtitit, inter quam nulla prorſus ſexus eſt diſtantia. Eandem ipſa mulier cum viro ſortita eſt mentem, rationem, atque ſermonem, & ad eundem tendit beatitudinis finem, vbi ſexus nulla erit acceptio. Nulla itaque eſt ab eſſentia animæ inter virum & mulierem, alterius ſuper alterum nobilitatis præeminentia, ſed vtriuſque par dignitatis innata libertas.

Quæ autem præter animæ diuinam eſſentiam in homine reliqua ſunt, in iis muliebris inclita ſtirps dirum virorum genus in infinitum penè excellit. Tantò enim mulier viro excellentior facta eſt, quantò excellentius præ illo nomen accepit: nam Adam, terra ſonat, Eua autem, vita interpretatur. At quàm vita ipſa

A terra eſt excellentior, tam viro ipſi mulier eſt præferenda: moribus, pudore, manſuetudine, animi candore, pietate, patientia, & aliis præclariſſimis virtutibus, quæ vt rariores ſunt in viro, ita frequentiùs in illa eminent, & excellunt.

Scrutemur itaque Scripturas, & ab ipſo creationis initio ſumentes exordium, quid dignitatis mulier ipſa in primo productionis ordine ſupra virum ſortita ſit, diſſeramus. Scimus Deum Optimum Maximum in creatione hoc ordine progreſſum, vt à nobiliori vnius incipiens, in nobiliſſimum alterius deſineret. Creauit ergo incorruptibilia corpora, cœlos, ſtellas, elementa, deinde cætera omnia quæ corruptioni ſubiecta ſunt,
B conflauit ex vilioribus, per ſingulos dignitatis gradus rurſus aſcendendo, ad vniuerſi perfectionem procedens. Hinc primùm mineralia prodierunt: poſt vegetabilia, plantæ, & arbores. Demum animantia bruta per ordinem, reptilia natantia, volantia, quadrupeda. Poſtremò creauit ſibi ſimiles homines duos, marem inquam primum, & poſtremò fœminam, in qua perfecti ſunt cœli, & terra, & omnis ornatus eorum, ad mulieris enim creationem veniens Creator, quieuit in ea, vltra quam non inuenitur creatura alia, nec excogitari poteſt. Quare cùm ipſa ſit creaturarum perfectiſſima; imò vniuerſi perfectio, quis eã negabit ſuper omnẽ creaturam præexcellentia digniſſimam? Sicut ergo mulier, dũ
C creatur mundus, inter omnia creata tempore fuit vltima, eadem cùm auctoritate, tum dignitate, in ipſo diuinæ mentis conceptu, omnium fuit prima: ea ſi quidem eſt peruulgata philoſophantium ſententia, finem ſemper priorem eſſe in intentione, & in executione poſtremum. Mulier autem fuit vltimum Dei opus, introducta à Deo in hunc mundum, velut eius regina, in regiam publicam, ſplendidè ornatam, & omnibus numeris abſolutam. Quamobrem illam omnis creatura videre ſummopere geſtit, colit, & obſeruat.

Quantum autem, ratione loci in quo creata eſt mulier, generis nobilitate virum excedat, ſacra nobis eloquia locupletiſſimè conteſtantur, quando mulier

in

in Paradiſo, nobiliſſimo loco pariter, & amœniſſimo, cum Angelis formata eſt; vir autem extra Paradiſum, in agro rurali cum brutis animantibus factus eſt: poſtea propter creandum mulierem in Paradiſum traductus. Quòd autem loci dignitas ad hominis nobilitatem faciat, loci ciuiles haud obſcurè confirmant, & omnium gentium conſuetudo illud maximè obſeruat, non ſolùm in hominibus, ſed in animalibus cunctis, etiam in inanimatis æſtimandis, vt quantò quæque digniori ſunt loco, tantò generoſiora cenſeantur.

Præterea. Mulier præcellit virum materia creationis, propterea quòd non ex inanimato quopiam, aut vili luto creata, quemadmodum vir, ſed ex materia purificata, viuificata, & animata, anima inquam rationali mentem participante diuinam. Accedit, quòd vir ex terra, quaſi ſuapte natura omnis generis animantia producente, cooperante cœleſti influxu à Deo factus eſt: Mulier autem ſupra omnem cœli influxum, ac naturæ promptitudinem, abſque vlla virtute cooperante, à ſolo Deo creata eſt, in omnibus ſibi conſtans, integra, ac perfecta, viro interim vnius coſtæ iacturam faciente, ex qua formata eſt mulier, videlicet Eua de Adam dormiente, & quidem tam profundè, vt ne coſtam quidem euelli ſentiret, quam Deus abſtulit à viro, & dedit mulieri. Vir itaque naturæ opus eſt; Mulier opificium Dei.

Scimus inſuper, haud dubiè propter mulierem viro Deum benedixiſſe, quam benedictionem vir, vtpote indignus, habere non meruerat, priuſquàm mulier eſſet creata. Cui conſonat illud Salomonis, *Prouerb. cap.* 18. *Qui inuenit mulierem bonam, inuenit bonum, & hauriet benedictionem à Domino*: & illud *Eccleſiaſtici cap.* 26. *Mulieris bonæ beatus vir! numerus annorum illius duplex.* Et nullus homo poteſt in dignitate comparari illi, qui dignus fuerit habere mulierem bonam: Nam, vt ait *Eccleſiaſticus cap.* 26. *Mulier bona eſt gratia ſupra omnem gratiam*: ideóque Salomon *Prouerb.* 16. vocat illam coronam viri. Mulier itaque conſummatio, perfectio, fœlicitas, benedictio, & gloria viri exiſtit. Iccircò illam omnis homo amet eſt neceſſe, quam qui non amauerit, qui odio habuerit, ab omnibus virtutibus, & gratiis, nedum humanitate alienus eſt. Demum ſi ſacram paginam ſeriò reuoluamus, inueniemus mulierum in omnibus virtutibus conſtantiam ſuprà viros longè commendatam. Non eſt mirandum, ſi tam multa de mulierum laudibus dixerim, cùm longè adhuc plura reticuerim, quippe qui non ſim tam ambitioſæ ceruicis, vt mulierum infinitas virtutes, atque præſtantiam, tam pauculo ſermone me poſſe complecti præſumam. Quis enim ad recenſendas illarum laudes ſufficiat, à quibus omne noſtrum eſſe, omniſque humani generis conſeruatio, quod aliàs breui periturum eſſet, omniſque familia, & reſpublica dependent? Sed ne in maiorem fabricam turgeſcat caput, breuitati ſtudens, calamo habenas præſtare nunc ſatius duxi.

CAPVT II.

De difficultate & periculo muliebrium morborum.

Antequàm ad ſingulos mulierum morbos curandos deſcendamus, de eorum grauitate, & periculo diſputationem hoc loco pertexemus: *Vtrùm muliebres morbi virilibus ſint grauiores & curatu difficiles*? Reſpondet Dictator ſummus in hunc modum, *lib. de natur. mulieb. num.* 1. *Qui rectè tractare vult fœminarum morbos, oportet primùm ex Diis exordiatur curationem*: quaſi

A difficiles mulierum morbi, perardui, periculoſi, & graues, non humana ope, ſed diuina potentia ſolum poſſint perſanari.

Si enim earum morbos attentè timeris, & in actuoſa praxi ſolicito animo attendas, proculdubio perſpicies ſymptomatum rarorum reciprocantes fluctus, inuias voragines, & inexplicabiles remediorum nexus, ita vt in quam partem inclines, prorſus ignores. Et vt à menſtruo ſanguine ſumamus exordium, quid magis difficile, & laborioſum, quàm fœminam nimio ſanguinis fluxu per vterum emanante, viribus iam exhauſtam, in vitam reducere, celebrata phlebotomia ad reuellendum fluxum, quæ cùm ob debilitatem extremam vehementer videatur noxia, ea tamen poſtremus eius ſymptoma-
B tis coërcendi cardo conſiſtit: & ſic huius auxilij deliberatio Medicos ob contrarias & aduerſas indicationes, dubios reddit, & ancipites.

Rurſus. Si menſtruus profluat per vterum ſtatuto tempore ſanguis, & ex apparatu morboſo, cócitetur febris, ex humore intra venas ſtabulante enata, quid faciendum ſit, hæſitat artifex: ſi enim acciſos méſes prouocare conetur vena ſecta in partibus inferis, timor eſt ne efferueſcens ſanguis in viſceribus, ſæua ſymptomata inducat, aut in aliquam partem principem irruens inflammationem internam committat; quæ ſi acciderit, magis difficilem reddit curandi viam: ſi autem cruorem ex gibbero demas, purgationem menſtruam ſurſum euocas, quæ omnia Medicos vel peritiſſimos ſæpe
C decipiunt.

Quid referam de morbis truculentis grauidarum, in quorum curatione, ob ancipites & dubios euentus, Medici ſæpiſſimè vacillant, & deerrant? Si namque miſeras fœminas in primis, aut poſtremis geſtationis menſibus inflammatio partis principis exerceat, quid faciendem in agone tanto hæſitant ipſi: ſi venam ſecas pro vrgentia morbi, & periculi ratione, timor eſt ne exhauſto pabulo pereat fœtus, & ſequatur abortus, cuius violenta vi implacabiles morbi ex pullulant; ſi differs præſidia, ſæuities morbi mortem accelerat.

Accedamus ad morbos enixarum funeſtos, curatu difficiles, inenarrabiles, ac prorſus diros, in quos ferè
D incidunt inopinatò laxatæ, & ex grauitate partus debiles factæ, inſomnes, doloribus oppreſſæ, maxima pudendarum partium dilatatione vexatæ, acetabulorum diaulſione, excrementorum acredine fatigatæ, adeóque viribus proſtratæ, exaniméſque redduntur perſæpe, ex lochiorum nimio effluxu, vt eas iam moribundas, exhalaturáſque animam expectes: ſæui enim dolores illas inuadunt, angores immanes, hoſtiles cruciatus, funeſtæ ærumnæ, vt parturitio ipſa, vel etiam naturalis, dicenda ſit grauis, ardua, & periculo plena.

Muliebres autem morbos eſſe periculoſos, & exitiales, dubitat nemo qui in arte medendi eſt exercitatus. Cùm enim illi ex vnico ferè principio ſcaturiant, nem-
E pe menſtruo ſanguine, verè affirmare poſſumus, eos deleteria ſemper imbutos eſſe qualitate. Si namque is ſanguis retineatur, etſi ſit purus, & nulla labe fœdatus, coërcitus tamen, & non ventilatus, putreſcit, febres malignas, aliáque horrenda vitia accerſit.

Grauidarum morbos eſſe periculi plenos, ratio dictat: nam in illis morbi natura ſua difficiles, grauiſſimi, ac exitiales, extrema auxilia, ſanguinis nempe miſſionem, & expurgationem expoſtulant, renuit conceptio; quare non poſſunt Medici illis validum aliquod auxilium adhibere, auctore Galeno 5. *Aph.* 55. Si ergo hæc pro multitudinis rationenon celebrentur, in deterius ruat affectus, neceſſe eſt; quare *ſi mulier grauida acuto morbo corripiatur, lethale*, dicebat Cous ſenex. Huc alludit illud eiuſdem oraculum, *lib.* 1. *de morb. num.* 3. dicens. *Si mulier vtero gerens peripneumonia, pleuritide,*

pleuritide, phrenitide, & ardente febre corripiatur, aut ery- A *ſipelas in vtero fiat, neceſſitatem habet, vt ab ipſis perimatur.* Altera cauſa addenda ex Ariſt. 4. *de generat. animal.c.6.* dicente, bruta, dum vtero gerunt, magna ex parte optimè valere, mulieres plerumque ægrotare: illa enim exercentur, laborant, excrementa abſumunt; hæ in otio viuunt, & ob ſedentariam vitam excrementorum copiam accumulant. Poſtrema cauſa eſt, quòd ob deprauatum appetitum, praui ſucci cibaria inordinatè ingurgitant, quæ licèt vbi aſſumpta ſunt, bellè videantur concoqui, tractu temporis, in ipſis geſtationis menſibus poſtremis corrupta, febres malignas excitant, vt de cucumeribus pronunciat Gal.*lib.de alim.facult.cap.6.*

Enixarum morbos eſſe periculoſos, ac diros, facilè probari poteſt: cùm enim fœtus in vtero per totum conceptionis tempus dulciſſimo ſanguine alatur, impu- B rum reſpuat, auctore Hippoc. *lib. de natur.puer.num.39.* fit vt in vniuerſo corpore, tetri & ſpurci ſuperſit excrementi colluuies, ex illo prauè elaborato ſanguine ſuborta, quæ enixus commotione exagitata, feruens, & ebulliens, halitus ex ſe eructat noxios, & virulentiæ plenos, qui ſuam corpori cacoëthiam impertiuntur abundè, ex quorum fonte ſæuiſſimi germinant morbi, ſymptomata dira. Audi ſenis expertiſſimi interpretem grauiſſimum, *lib. 1. epid. ſect.3. com.21.* ſic loquentem. *Illud certè in omnibus mulieribus, quarum impedita à partu eſt purgatio, ſciendum eſt, & memoria tenendum, eſſe quæ in extremum mortis diſcrimen veniant: perpaucas admodum, quæ modicè infeſtatæ ſunt, propterea quòd plurimis vterus inflammetur; quibuſdam in ipſo partu ſanguis effuſus diuer-* C *ſa ſit qualitate, his bilioſus, illis melancholicus, aliis virulentus, aut pituitoſus, aut mediocriter bonus, ſed exquiſitè inculpatus haud vnquam: nam eius optima portio in fœtus incrementum eſt inſumpta. Demonſtrant naturam eius, ſymptomata quæ conſequuntur cohibitam à partu purgationem: id quod huic accidit, de qua hoc loco verba fiunt, rigor, acuta febris, ſitis, bilioſus affluxus, delirium, vigiliæ, conuulſiones, palpitationes, vrina cruda, & iumentorum perſimilis. Itaque morbi ſunt peſſimi, in quibus vtrique memorati ſucci abundant, &c.* Repetit 3.*eiuſd. operis, ſect.3.com.73.*& *l.2.prorrhet.com.48.*

Superiori quæſtioni proxima eſt & illa: *Vtrùm morbi mulicbres ſint admirabiles, diuini?* Hippocrates *lib.1.progn. text.4.* ſic ait: *Si quid in morbis diuinum fuerit, illius quo-* D *que habenda prouidentia.* Sed quid per diuinum intelligat, litigium eſt apud Auctores. Per id aliqui intelligunt iram Deorum, quaſi morbi ab iratis Diis mittantur; verùm hæc opinatio refutatur à Galen.cùm Hippocrates nunquam hoc crediderit: At ne in afferendis variis interpretum expoſitionibus tempus conteramus, Galenus per diuinum, aërem intellexit, ſequutus Hippocratem, qui 1.*epid.conſt.2.com.3.* aërem qui ſupra nos eſt, cœlum appellat, dum ait: *Cœlum erat procelloſum, & nubilum.*

Sed licèt hæc explanatio vera ſit, admittit & ille *in com.cit.ſententiæ* Hippocratis, explanationem aliam ſatis veram, dum ſic ait: *Non ſimpliciter, quæcunque cauſas habent incognitas, aut inopinabiles, diuina vocamus, ſed* E *vbi mirabilia habeantur duntaxat.* Diuinum igitur, eſt arduum, occultum, admirabile, apud Galenum, vti & apud Platonem *lib. de conuiuio.* Cùm itaque in cunctis ferè mulierum morbis, & in quolibet illarum ſtatu plurima occurrant difficilia, ardua, admiranda, diuinum quidpiam proculdubio illis ineſt.

CAPVT III.

De numero muliebrium morborum.

NOn indigna quæſtio cenſeri debet: *Vtrùm fœminæ pluribus morbis ſint obnoxiæ, quàm viri?* Reſpondet Hippocrates *lib. 1. de morb. mulier. num.87.* in hunc modum: *Periculoſa verò ſunt, & plerumque acuta, & magna, & intellectu difficilia, eo quòd mulieres participant morbis, & aliquando neque ſciunt quòd ægrotant, priuſquam morbos experiantur à menſibus, & ſeniores factæ* B *fuerint, tunc autem neceſſitas, & tempus ipſas morborum cauſas docent; & quandoque non cognoſcentibus ex quo morbo ægrotent, morbi incurabiles fiunt, antequàm doceatur Medicus ab ægrotante, ex quo morbo ægrotet. Verentur enim narrare etiamſi ſciant, & præ imperitia, & ignorantia turpe ſibi id eſſe putant. Sed & Medici ſimul peccant, non exactè morbi cauſam percontantes, ſed velut viriles morbos ſanantes. Et multas noui iam ab huiuſmodi affectionibus correptas. Quare ſtatim cauſam interrogare oportet: multum enim differt muliebrium morborum, ac virilium curatio, &c.*

Ex qua doctrina colligere licet, fœminas multorum morborum eſſe participes, háſque variis morbis, & diuerſis à virorum affectionibus frequẽter corripi, & ob C id diuerſam medendi rationem expoſcere: nam præterquã quòd iiſdem frequentiùs ſubiiciuntur morbis, quàm viri, quia debiliores illis ſunt, frigidiores, & morborum impetus declinare nequeunt, etiam aliis, iiſque ſæuiſſimis ſunt obnoxiæ, ratione vteri, cùm hic omnium muliebrium morborum cauſa ſit, vt perbellè docuit Hippocrates *lib.de loc.in hom.num.20.* ex quo diuerſo ſexu, quo ſunt à natura conſtitutæ, omnis earum peculiaris emanat conditio.

Sexus ergo inter ſe differũnt, per ſigna potiſſima, & manifeſta, quæ à conceptu, partu, & educatione partus deſumuntur; & natura mulieri largita eſt inſtrumenta ad partum, & conceptum neceſſaria, quibus illa à mare diſtinguitur. Hæc verò cùm operationes pro- D prias, & peculiares habeant, quæ ex temperatura peculiari emanant, quæ vbi ſecundùm naturam ſe habuerit, hæc inſtrumenta propria ſanitate, & vita fruuntur; contrà ſi vitietur, ægrotant, & tunc enaſcuntur morbi, qui à priſcis vocantur muliebres, quòd contingant circa inſtrumenta, quæ ſunt propria mulierum, non autem communia viris.

Inſtrumenta hæc ſunt vterus, & mammæ: vterus, vt conceptui, & partui ſubſeruiat; mammæ, vt nutritioni partus famulentur. Horum inſtrumentorum duplicia ſunt officia, alia propria, communia alia: illa ſunt tria, conceptus, partus, & menſtruorum purgatio: ex communibus eſt nutritio, quæ alteratrice, attractrice, retentrice, & expultrice perficitur. Accidunt ergo morbi E circa vterum, ſi lædatur conceptus; deinde ſi lædatur partus, vltimò, ſi lædantur menſtruæ purgationes, quæ omnia propria vteri opera dicuntur. In conceptu plurimi eueniunt morbi; ſi enim nunquam aut raró fiat, appellatur ſterilitas; ſi concipiatur aliquid, quod naturam humanam non repræſentet, fit mola. Partus, aut eſt celerior quàm oportet, & abortiunt fœminæ; aut tardior, & emoritur; aut ex gemellis, vno mortuo, alter exit ex vtero viuus, & vocatur Vopiſcus, à Plinio *lib.7. cap.10.* Vel partus exit cum dolore, & anxietate parientis plurima, & appellatur partus difficilis: aut exit fœtus pedibus, non capite, & dicitur à Plinio *loco citato* Agripa. Impediuntur operationes menſtrũorum, aut quia non fluunt, aut nimis profluunt, & appellantur menſtrua ſuppreſſa, retardantia, minuta, vel ſuperflua.

Vel

Vel non fluunt, vt decet, & oriuntur affectus plures, A vt fluxus muliebris, menſtrua alba, gonorrhœa. Opera communia læduntur, vel ob ſimilares, vel inſtrumentarios morbos: ob illos vterus laborat intemperie, aut nuda, aut cum affluxu humoris. Inſtrumētarij morbi ſunt, vel in continui ſolutione, vel in mala conformatione: ob illam enaſcuntur vlcera, vulnera; ob hanc, quando moles vteri tota augetur ob inflammationem, flatum, aquoſos humores, ſaniem, & generatur hydrops vteri. Vel ſitus vteri permutatur, & inclinat ſurſum, vel deorſum, & gignuntur vteri ſtrangulatio, & procidentia. Morbi autem, qui lædunt proprias mamillarum operationes, ſunt qui nutrimentum partus, hoc eſt, lac permutant, & alterant, ſicque accidūt lactis defectus, abundantia, craſſitudo, liquiditas, acrimonia: B quo pacto veriſimile eſt, fœminas plures, & grauiores perpeti morbos, quàm viros.

CAPVT IV.

De curatione lethalium muliebrium morborum.

VTrùm *lethales morbi fœminarum ſint à Medico curandi?* paulò obſcurius eſt. Fœminarum morbos plurimos exitiales eſſe, funeſtos, ac diros, *ſuprà* ex Hippocratis mente pronunciauimus: Cauſam quæris; eam C affert Galenus *lib.6.de loc.affect.cap.5.* cum enim omnes illarum morbi, ex duplici, eóque perenniſſimo fonte emanent, nempe ſanguine menſtruo, & ſemine retentis; & hæ ſubſtantiæ, etſi ſint elaboratæ, & exactè concoctæ, tamen quum in vtero, velut in ſentina, & cloaca totius corporis putreſcunt, veneficos halitus ex ſe eructantes, cor, viſceráque principalia inficiant & profternant, fit vt morbi ex his corruptis ſubſtantiis oborti, ſint venenoſi, ferini, & lethales.

Quis enim in vteri ſtrangulatu vehementi, in quo pulſus, & reſpiratio abolentur ſæpe, non ſic cenſuit? In ſyncope vterina, Apoplexia, Epilepſia, conuulſione ab vtero ortis, Hyſterica palpitatione, quando D ab halitu venefico ex vteri ergaſtulo eleuato, cerebrum, & cor diuerſimodè lancinante, ſcaturiūnt. De huius ſenſu ſunt vteri hydrops, carcinomata, vlcera doloſa, & cacoëthica, ſcirrhus, mola carnoſa, vteri inflammatio in grauidis, fiſtulæ: quæ omnes ægritudines ſunt lethales, & exitioſæ prorſus, & à Medico prudenti non tractandæ.

Neque hoc conſilium diſſonum eſt à mente Galeni 1. *Aph.*8. præcipientis, *in morbis exitialibus, in quibus in ſtatu accidit mors, nihil à Medico eſſe agēdum, cui ſolùm licet arte prognoſtica vti, quia deplorati non ſunt curandi; ſed in illis tantùm finis eſt prædicendus, ne euentus noſtro adſcribatur errori:* tum etiam, vt *lib.*11.*meth.cap.*9. monuit Galenus, *ne infamemus præſidia quæ multis fuere ſaluti*: Idem E affirmat 4.*acut.*12.*in fin.*& 2. *Aph.*29. quoniam, vt monuit Aëtius *tetrab.2.ſerm.1.cap.78. Vbi deſperata ſalus eſt, vanum cenſetur, præclara auxilia calumniæ imperitorum exponere*: quod 12. *meth. cap.*3. Galenus confirmat, cum Celſo *lib.5.cap.26.§. Prudentis hominis eſt, eum qui ſeruari non poteſt, non attingere.*

Contrà obſtat auctoritas Aëtij *tetrab.4.ſerm.1.c.120. in fin.* dum ſic ait: *Quemadmodum igitur perfectè à malo, eiuſque diuturnitate victis, fruſtra manum admouemus; ita & abſtinere ab illis, qui iam affectione corripi, & tentari videntur, planè deſperantium hominum eſt, & malignorum, quia humanum, & plenum beneuolentiæ ſignum eſt, in extremis etiam malis, vſque ad experimentum procedere, ad reprimendam difficultatem morbi.* Hanc Aëtij ſententiam opere ipſo exercet Trallianus *lib.7. cap.13.* vbi diſputans de ſingultu mortali, in quo reliqua remedia non conferunt, docet confugiendum eſſe ad remedia, quæ à proprietate operantur, quia impium fuerit illum ægrotum deſerere. Idem docet Aretæus *lib.3. tardar.paſſion.cap.1.* & Auicenna ſignificauit 4.4.*tract.2. cap.* 10. §. *Ne proportionemur ad paucitatem miſericordiæ, &c.*

Præſentem difficultatem optimè ſoluit Galenus *lib.10. meth.cap.10.* docens obſeruandum eſſe conſilium Thucydidis, dicentis, quòd quando vnica via ſalutis eſt, ea licèt cum periculo tentanda: nam multò melius eſt aliquid nos agentes periclitari, quàm ægros omni ſpe adempta certo perire. Idem prudenter docet 12. *meth. cap.* 3. §. *Ergo in huiuſmodi caſu, &c.* quo loco febrem ſyncopalem ex cruditate ſuccorum ſubortam, exitialem ob multas cauſas natura ſuapte, perſanare intendens, duo à Medico eſſe peragenda inculcat: primum, vt vtatur prædictione mortis, nam illa artificem à calumnia liberat, ex Hip.1.*progn.*4. & Galeno *lib.de conſt. art.med.cap.*16. Secundum, vt nullum generoſum auxilium celebrare aggrediatur, & hoc modo *citat. locis* pro contraria parte adductis, eſt intelligendus. imperans ne deplorati à Medico, magnis remediis pertractentur. Hac curandi methodo vſus eſt 6. *Aph.* 38. monens in cancro vlcerato, in quo omnino ſalus eſt deſperata, non eſſe ægrum relinquendum, in quo etſi non poſſit exequi præſidium magnum. applicetur paruum, & abluatur ſanies.

Hæc doctrina intelligenda eſt in morbis longis, in quibus mors imminet certò; at verò in acutis, etiamſi mors præ foribus adſit, æger deſerendus non eſt, & non ſolùm per minora, ſed per maiora remedia curandus. Hoc docet Auic. *loc. ſupra cit.*§. *Et non deſiſtat à rationali cura, quoniam aliqui citra ſpem omnem mirabiliter ſanantur*: repetit 2.4.*tract.2. cap.* 3. §. *O quanta ſigna timoroſa viribus, &c.* quod deſumpſit ex Gal. *lib. de art. med. conſt. cap.*18. *ante med.* docente, aliquando in morbis præſertim acutis, inopinatam mortem, vel ſalutem cōtingere. Horum euentuum ea ratio aſſignari poteſt firmiſſima, quoniam acutorum morborum non omnino ſunt certæ prædictiones ad ſalutem, vel mortem, vt diſertè inculcat Hippocrates *lib.2. Aphor.*19. de quo argumento lege *lib.1. Hiſt.Princip.Medic.in com. hiſt.63. dub.*31. aliquas priſcorum auctoritates, quæ ad hoc inſtitutum comprobandum ſummè ſunt vtiles.

Non ergo miſeræ fœminæ, acutiſſimis, & deſperatis morbis etſi oppreſſæ, à curatione explodendæ: licèt enim Hippocrates 5. *Aph.* 30. acutos morbos grauidarum iudicet lethales, qui cùm mortem certò inferant, omnia, vel extrema reſpuunt auxilia, incaſſum celebranda: tamen verbum lethale non ita preſsè à Medicis ſumitur, cum Galeno 5. *Aph.*2. ſed pro morbo qui admodum crebrò, non tamen ex neceſſitate mortem inferat: imò lethalis morbus interdum ſumitur pro maligno, 2. *criſ.* 5. ſæpe cum maligno confunditur, *lib. de bonit. & vitio ſuccor. cap.* 1. & 3. *progn.*2. malignum autem ſæpe curationem admittere, experimento conſtat frequentiſſimo.

CAPVT V.

De prouidentia Medici in curandis morbis fœminarum.

MEdicorum clariſſimus *in diuinis ſuis prognoſticōn libris*, admirabilem in limine ſententiam præfatur, ſic inquit; *Medicum vti prouidentia; vt mihi videtur, optimum eſt*: & licèt Galenus *in com.* nomine prouidentiæ, præſenſionem, & prædictionem intelligat, quia

neceſſarium eſt Medico futura prædicere, vt ex longinquo maiori præmeditatione remedia præparet, vt morbus radicitus extirpetur, & præhabito præſagio ægri illi meliùs obtemperent,& hic præſagiens à culpa mortis immunis euadat; tamen nomine prouidentiæ aliquid aliud intelligendum eſt, quod vt rectè explicetur, dubitare licet.

Vtrùm Medicus in curatione fœminarum, pluſquàm in aliis,debeat eſſe prouidus, diligens & expertus? Medicus in omnibus morbis curandis debet eſſe diligens,expertus, & prouidus, & citò præſtare manus auxiliares: nam occaſio præceps, dicebat Hippocrates *lib.* 1. *Aph.* 1. quam captare debet, hoc eſt, rimari tempus opportunum ad agendum (teſte Cicerone *lib.*1.*Officior.*) eſt neceſſe: cùm hæc properet, propter artis materiam, hoc eſt corpus,quod continuò fluit, & momento temporis tranſmutatur,& continuò tendit ad ſiccitatem per omnes ætates, 1.*de ſanit.*2.*lib.de maraſmo, cap.*4. ob quam cauſam circa eam non ſolùm Medici vulgares, ſed celebres ſolent hallucinari, *lib.*2. *ad Glauc. cap.*1. Quare Hippocrates *in Epiſtola ad Crateuam* dicebat: *Ab omni quidem arte aliena res, dilatio eſt, verùm maximè in Medicina, in qua dilatio, vitæ periculum parit.* In hunc ſenſum dicebat Hippocrates *lib.de morb. ſacro ad fin.* in ſingulis rebus oportere occaſionem cognoſcere, quia velociſſimè tranſit, tum ob dictam cauſam, tum ob celerrimum motum humoris,qui in noſtris corporibus diuerſam diſpoſitionem breui tempore excitat; qua ratione remedia quæ antea erant vtilia,deindè reproba ſunt, & nullius vſus: & ſimiliter vires, quæ modò ſunt validæ ad tolerandum remedium, poſtea redditæ languidæ & imbelles, ipſum ferre nequeunt; hinc fit vt præſidia certo tempore celebrata conferant, intempeſtiuè verò adminiſtrata lædant, ex Galeno 3.*de temp. cap.* 3. *in med.* & ideò dicebat Auicenna 1. 4. *tract.* 2. *cap.* 7. *Phlebotomia cùm poſtponitur à principio, non eſt ampliùs intenſio*: & Auicenna 22.3. *tract.*2.*cap.* 7. *in fin.* diſertè aſſeruit, *quòd medicamentum quandoque confert in vna hora, & deinde nocet*: repetit 4. 1. *cap.* 1. §. *Et cum hoc ſecundum vnam medicationem, &c.* Demum ſi occaſio in chronicis morbis maiorem habeat latitudinem quàm in acutis,in quibus medicari oportet eadem die, tardare verò, piaculum ſit, 4. *Aph.*10. cùm *ea quæ celeritatem deſiderant, celeriter peragere oporteat*, 1. *acut.* 8. quantò magis in acutiſſimis mulierum morbis,qui vehementiſſimis ſtipati ſymptomatis,ocyſſimè properant ad ſtatum,& perſæpe ſubitò internecant,cùm ſint ſæui, funeſti, & graues.

In his Medicum debere eſſe expertum, imò dexterrimum,varietas ſymptomatum,quorum truculentia illæ ex improuiſo lancinantur, manifeſtè demonſtrat. Virgines enim,viduæ,grauidæ,& enixæ,etſi eodem morbo premantur, diuerſum multoties expoſtulant auxilium, quare firma memoria præditus debet eſſe Medicus, vt ſolerti ingenio præſidia diſponat.Moniales enim, auliçæ,otioſæ,vitam ſedentariam agentes,diuerſam propemodum efflagitant ægrotantes curandi viam,ab vxoratis,veneri deditis, concubitu vtentibus, ruralibus,exercitatis, & laborioſis. Certa ergo, & indubitata Medici periti,pro labyrintheis morbis curandis, debet eſſe experientia, quæ ſi ſit mala,ad totius animalis interitum terminatur; in quem ſenſum dixit Hippocrates *lib.* 6. *epid. ſect.* 2. *text.* 19. *Nihil temerè experiatur Medicus.* Eſt autem experimentum, comprehenſio, obſeruatio, & memoria illius, quod frequenter, & eodem modo à nobis viſum eſt, ex Galeno *lib.de ſect. cap.*2. & *lib. de optim.ſect.ad Thraſybul. cap.*11. Quare rectè poterit definiri experientia, quòd ſit memoria eorum, quæ ſæpe & eodem modo perſpecta ſunt; hinc fit, vt ex pluribus experientiis, tota ars conſtituatur, quod ſignificauit Galenus 1.*prorrhet.ſect.*3.*com.*33. dicens, Hippocratem ex multa experientia quam fecerat in particularibus,

A collegiſſe vniuerſalia. Quare Ariſt.2.*poſt.vlt.* experientiam fieri ex ſenſu aſſeuerat, quia neceſſarium eſt indiuidua eiuſdem ſpeciei eadem ratione operantia efficere ſenſationes, ex quibus particularibus ſenſationibus debet fieri memoria,& ex particularibus memoriæ actionibus elicitur quoddam ſimulacrum, quod peculiari nomine vocatur experimentum.

Quòd ſi in fœminarum morbis curandis Medicus debet eſſe diligens, & expertus, cur non prouidus? vt imminentium ſymptomatum reciprocantes æſtus, humorúmque irrequietos motus anteuertat, & refrænet, cùm in cuncto mulierum ſtatu plurima propullulent difficilia,ardua, admiranda, quæ prouidere tam difficile eſt,quàm quod maximè. Hinc factum eſt, vt vetuſtiſſimus Magiſter *lib.* 1.*de morb. mulier. num.*87. Medicos in-
B crepet,& coarguat, qui attentè non rimantur cuiuſque morbi muliebris cauſam, conantúrque eoſdem ſanare virilium more, neſcientes multùm differre, mulierum ac virorum curationem ſuſcipere.

Nomine autem prouidentiæ, quid Galenus *cit. loc.* intellexerit, *ſuprà* oſtendimus: verùm num aliud poſſit ſignificari,dubium eſt.Neque à ratione alienum puto intelligere ſtudium, curam, & diligentiam, quam in cuiuſcumque morbi curatione Medicus obſeruare debet,in cognitione morbi, cauſa morbifica inquirenda, ſymptomatibus perſcrutandis, & in omnibus aliis, ex quibus indicatio poteſt deſumi, aut variari illud quod iam indicatum eſt.

Non deſunt qui affirment, prouidentiam duplicem
C continere ſignificationem,prima,vt non ſolùm futurorum cognitionem: ſed etiam operationem ſignificet; qua ratione Deus dicitur prouidere creaturis,& gubernatores ciuitatis hac ratione publicæ ſaluti prouident: ſecunda; qua præſenſionem, & prædictionem, quam Galen. *in com.* nihil exiſtimat eſſe,niſi præcognitionem earum rerum, quæ ſua natura ſenſibiles ſunt, antequàm videantur. Et licèt vtraque ratione ſit intelligendum illud verbum, [*prouidentia*] ſiquidem Medicus non ſolùm debet habere cognitionem morbi,ſed etiam ſimul debet operari applicando remedia, vt morbus ex toto poſſit deuinci, & non debet carere cognitione earum rerum ſua natura ſenſibilium:tamen hæc interpretatio videtur difficilis: nam præſenſio, & prædictio diuerſo modo vſurpantur apud Galenum *in com. illius ſententiæ*, aſſerentem,præſenſionem in anima noſtra exiſtere,præ-
D dictionem verò eſſe eorum quæ ſunt præcognita, pronunciationem. Ergo cùm cognitio interna, vel intellectus, vel potentiarum interiorum, ſit res diſtincta ab actione potentiæ loco motiuæ, dicendum eſt præſenſionem, & prædictionem inter ſe differre, quod apertè conſtat ex *ſententia* 2. *ſequenti* Hippocratis, *in eodem lib. Prognoſticôn*, digentis, præſentiens, & prædicens, &c. quòd magnam inter ſe obtineant diſtinctionem.

Dic vtrumque, nempe præſenſionem, & prædictionem, intelligendum eſſe iuxta Galeni doctrinam, 4. *de præſag. ex pulſib. cap.* 1. affirmantis præſenſionem rei futuræ per ea quæ apparent,prædictionem exiſtere, vel rei futuræ ex præſentibus ſeſe offerentibus ſignis & indiciis, pronunciationem. Quare etſi optimum
E ſit Medicum vti prouidentia, præſertim ſi internam ſignorum cognitionem ad rectam remediorum applicationem obtineat, magnam tamen abſque dubio auctoritatem ſibi comparat, non ſolùm præſentiendo, ſiue obtinendo cognitionem internam, ſed etiam præſagiendo.

Aſſerendum etiam eſt, nomine prouidentiæ intelligendum eſſe,iudicium adæquatum, ex pluribus actiuis conſtans: Medicus enim leuibus coniecturis diſpoſitionem præſentem, & futuram, venari non debet, ſed ratione, & diſcurſu, vt hac ratione vnum ex alio inferendo rectum iudicium proferre queat:ſi enim leuibus coniecturis

coniecturis ducatur, incertum iudicium erit; nam ſi validæ coniecturæ non ſunt infallibiles,ſed tantùm ad veritatem proximè accedunt,leues erunt magis remotæ à cognitione veri. Accedit, quòd coniectura,etſi artificioſa, media eſt inter omnimodam ſcientiam,& omnifariam ignorātiam,vt 1.*de loc.c.*2.Galenus docuit *paulò ante finem*,& magis,aut minùs,ad veritaté accedit, pro intellectus diuerſitate, & earum rerum de quibus ſit coniectura: & quantò intellectus eſt perfectior, & perſpicacior, tantò magis ad veritatem accedit;& quanto plura,aut minc à ſunt ea,de quibus fit coniectura,rātò maiorem,vel minorem obtinet certitudinem.Ergo Medicus non ſolùm leuibus coniecturis,ſed diſcurſu,& ratione vti debet,vt optimum proferre iudicium poſſit.

Neque obiicias, quòd ad rectum iudicium proferendum ſola coniectura ſufficit ſine diſcurſu, cùm illa non ſit actus ſolius potentiæ cogitatiuæ,ſed intellectiuæ,& ſimul cogitatiuæ. Accedit ratio deſumpta ex doctrina Galeni 1. *acut*. 37. dicentis, artificiosè coniicere tantùm illius eſſe, qui vires omnium eorum, quæ ad artem medicam pertinent,didicerit,memoriæque mandauerit, ac magna adhibita diligentia in artis operibus ſeſe exercuerit. Ergo artificioſa coniectura ad rectum iudicium proferendum ſola ſufficiet.

Dic verum eſſe, coniecturam non eſſe actum ſolius potentiæ cogitatiuæ, ſed etiam intellectiuæ: inde tamen non eſt inferendum, ipſam ſolam ad rectum iudicium de morbis proferendum ſufficere poſſe, quoniam actus intellectus nō ſemper diſcurſu,ſed ſimplici apprehenſione obiecti perficitur, quæ ſola non eſt potens ad prædicendum, niſi fiat illatio vnius ex altero. Prædicta verò omnia à Galeno aſſignata *loc. cit*. nullo modo ſine diſcurſu,& ratiocinio effici poſſunt. Quare coniectura ad diſcurſus prolationem ſola non ſufficit, Medicus ergo in intricatis morbis fœminarum perſanandis, non ſolùm debet eſſe diligens, & expertus, ſed prouidentiſſimus.

CAPVT VI.

De ſanguine menſtruo.

TRia ſunt vniuerſalia principia, ex quibus muliebres morbi velut ex vbertimo fonte ſcaturiunt, nempe Menſtruus ſanguis, Semen, & Lac. Menſtruus ſanguis, & ſemen generationis noſtræ ſunt principia, ex his vitiatis,& putredine labefactis emanant omnes morbi grauidarum, enixarum, viduarum,virginum,& cæterarum fœminarum,qui ad conceptum,& partum, pertinere dicuntur. Ex lacte propullulant alij,qui circa partus educationem perſæpe verſantur, & nutrices, lactantéſque opprimunt, atque fatigant.Nam lac concreſcit in mammis, deficit, liquidius redditur, ſeroſius, calidius, & aliis multis inquinamentis fœdatur: quare nutrici in mamillis ſuperueniunt durities, tumores cancroſi,vlcera,papillarum fiſſuræ, & rimæ; & infantibus reprobo lacte nutritis non minora damna ſuccreſcere ſolent,vt Aphthæ, diarrhœa,lumbrici,macies,veſicæ calculus, catarrhus, diſtillatio, febris, ſcabies,pruritus,vlcera, cutis defœdationes, & aliæ ægritudines quæ difficilé deinceps obtinent correctionem. Quomodo ergo horum morborum cauſas exactè callere poſſimus, quin menſtrui, ſeminis, & lactis naturam ad vnguem priùs cognoſcamus, haudquaquam intueor. Iccircò à menſtruo ſanguine ſumamus exordium.

Quæramúſque primùm: *Vtrùm ſanguinis menſtrui definitio à Galeno tradita, ſit optima?* Galenus *lib*. 14. *de vſu part. cap*.8. ſic definit menſtruum. Eſt profluuium ordinatum ſanguinis excrementitij, vtilis, ſed crudi: Quam definitionem prædixerat Ariſtot. 1. *de generat. animal.cap*.20. & 4.*de partib.animal. cap*.10. ſeu poteris deſcribere hoc modo: Sanguis menſtruus excrementum eſt alimenti vltimi partium carnoſarum,quod certis temporibus, & ſtatis periodis moderata quantitate per vterum expurgatur, ad animalis generationem, & nutricatum.

Appellatur verò naturale profluuium, quoniam vt docet Galenus *lib*. 3. *de cauſ. ſympt. cap*.2. *in med*.§.*Præter enim eam, quæ mulieribus per vterum erumpit, cætera ſanguinis pluſculæ vacuationes, toto genere præter naturam ſunt, illa verò ſola multudine*. Ordinatum autem dicitur, provt excludit alios ſanguinis per vterum fluxus, qui cùm è cauſis præter naturam ſcaturiant, nullum ordinem obſeruant. Vocatur excrementitius, & ſuperfluus, quoniam redundat in corpore, licèt eiuſdem ſit naturæ cum eo, qui in venis mulierum reperitur. Vtilis autem eſt, cæterorum fluxuum vteri collatione facta, in quibus ſanguis tantùm inutilis excluditur. Crudus autem dicitur, ad differentiam ſeminis, quod coctum eſt, elaboratum, & purum, ex Ariſt. 1. *de generat. animal. cap*. 20. & 2. *eiuſd.cap*.3. & multo ſpiritu plenum; quare apud Auicennam 3. *de animal*.3. huius ſubſtantiæ excretio plus debilitat corpus,quàm ſi ſanguis menſtruus quadrageſies copioſior vacuetur. Expellitur ergo à natura ſingulis menſibus per vterum, quoniam quantitate moleſtat, & premit. Hoc enim modo animalia ad concubitum excitantur, quia ſemine turgentia, natura hoc copia abundans extra corpus expellere ſatagit, vt *lib*. 6. *de loc. cap*. 5. docuit Galenus.

Antequàm vlteriùs progrediamur, de generatione menſtrui diſputandum: *Vtrùm à frigiditate, vel caliditate ortum ducat?* Parmenides cùm exiſtimaret mulieres eſſe calidiores viris, generaréque calidiorem ſanguinem, & magis feruidum, à calore fluxus menſtruorum emanare ſibi perſuaſit:ſanguis enim nimiùm excreſcens,& acrior,irritat naturam ad ſui excretioné, Hæc opinio poteſt ſuaderi Hippocratis auctoritate,qui *lib*. 1. *de morb. mum*. 3. fœminas eſſe calidiores viris, aſſeuerat; quod placitum falſum eſt, & omnium auctorum menti aduerſum, nam fœminæ ſunt frigidiores viris. Quo pacto autem Hippocrates ſit intelligendus, diximus vbertim *lib*.2.*Hiſt.Princip. Medic.in com. Hiſt*.144.

Potiùs ergo eſt amplectenda doctrina Galeni *lib. de ven. ſect. aduerſus Eraſiſtratum, cap*. 7. dum ſic ait: *Nonne ipſa natura mulieres cunctas ſingulo menſe euacuat, ſanguine ſuperfluo foràs effuſo; Muliebre enim genus, vt quod domi ageret, neque vehementibus laboribus exerceretur, aut ſub claro ſole viueret, ac ob vtraque hac multitudinem humorum coacernaret, ipſam euacuationem plenitudinis, tanquam remedium naturale, obtinere opus habebat; & vnum quidem iſtud naturæ opus eſt*: Ex qua doctrina conſtat manifeſtè, ex frigiditate fœminarum menſtruam purgationem ex vtero emanare; quare ob debilitatem natiui caloris, neque vltimum alimentum totum conficere, neque in ſubſtantiam corporis conuertere queunt.

Obicies hoc modo: Fœminæ ſunt pinguiores viris, Ergo ſi vtile nutrimentum in ſubſtantiam corporum nutriendorum non conuertitur, imò tanquam oneroſū ſingulis menſibus, per vterum excernitur, graciliores eſſent viris, & extenuatæ magis,quod non experimur. Dic. Fœminæ etſi totum alimentum vltimum nō perficiant,tamen tantum concoquunt,quantum ſat eſt, tū ad reſtaurandum id quod eſt deperditum, tum ad pinguedinem augendam: cur autem potiùs in pinguedinem conuertatur, mulierum adipoſa, & pinguis humiditas facit, quæ frigiditate concreſcens in adipem abit. Hac ratione vrſi pingueſcunt,& ſues.

Ex hoc dubio emergit & illud: *Vtrùm ſanguis con-* fluat

fluat in vteri capacitatem per reſudationem, an vaſorum re-ſerationem? Ariſtoteles illud affirmat, 2. *de generat.ani-mal.*4 hoc, rationi,& experimento eſt magis conforme: nam in tanta quantitate è vaſis reſudare non poteſt, quòd per reſerationem vaſorum commodiùs perfici poteſt. Accedit quòd ſanguis è vaſis exiens tenuiſſimus eſt, menſtruus verò craſſus, tetreſtris, melancholicus. Dehiſcunt ergo vaſa, & paulatim, ſenſimque ſangui-nem crudiorem, & minùs elaboratum in vterum eru-ctant.

Altior verò eſt diſceptatio: *Vtrùm fœmineo corpori ſa-lubrius eſſet, ſanguinem quotidie per vterum excerni?* Na-tura enim vt à tanta mole ſe exoneret, plura cum ſui commodo ſingulis diebus è corpore expellit,vt fæces, vrinam,mucum,ſudorem. Accedit ratio valida:nam hoc excrementum ſi diu moretur in vtero extra propria va-ſa à quibus deciſum eſt, in eo tanquam in cloaca cor-poris vniuerſi ſtabulans, & retentum, ob copiam non ventilatũ,& putreſcens,ſæua concitat mala, ferina qui-dem,& graui, quæ ante menſtruationem, fœminas, & præſertim virgines,quibus vteri clauſtra non ita hiant, pati conſpicimus:quoniam ex copia retenti ſanguinis, accidunt vteri,& vmbilici tormina, lumborum crucia-tus,& halitu in cerebrum eleuato, exoriuntur pertina-cẽs cephalalgiæ, & alij cerebri & neruorum morbi cõ-tingunt lethales, ſæui, & diri. Præterea diu coërcitus, obſtruit vaſa vteri copia ſua, aut præcipiti impetu ex-currens, hæmorrhagiam concitat immedicabilem, à quibus tot, & tantis malis imminentibus præſeruaren-tur fœminæ, ſi ſingulis diebus ſanguis hic per vterum lentè, & placidè excerneretur,

Verùm pro aduerſa parte ſunt rationes multæ. I. Quoniam ſi fœminæ quotidie expurgarentur,eſſent in perpetuo dolore, & vita eſſet plena calamitatibus, & miſeriis,cum ſanguis decurrens,ſæpe fit acris, & mor-dicet,interdum flatu plenus, & diſtendat. II. Fœminæ non conciperent: cùm enim vterus eſt madidus, elabi-tur ſemen, nec adhæret, oportet enim, vt tota vteri interna ſuperficies ſit aſpera,cuius rei cauſa, ſcorta non concipiunt, & mulieres frequenter coëuntes, quoniam ſemen in loco humidiori non retinetur, ſed elabitur, imò extinguitur, ex Hipp.5. *Aph.* 62. *Quæ prahumidos vteros habent, non concipiunt, extinguitur enim in eis ge-nitura.* III. Non ita frequenter conciperent fœminæ: cùm enim in anteriore, & ſuperiore vuluæ apice parti-cula quædam appareat,quæ ab Auicenna virga,ab aliis clitoris, ſeu Veneris amor, & dulcedo appellatur, & hæc perfricata à virili pene torpentem excitet faculta-tem, fœmináſque ad concubitus illecebras irritet, at-que ſtimulet,ſi hæc aſſiduo ſanguinis excurrentis fluxu madeſcat, pars hæc flacceſcit, & amittens aſperita-tem, attritio genitalium inter ſe non ita commoda ſit, nec voluptas, citra quam fœminas, præſertim ſanas non concipere, exiſtimarunt plures. IV. Eſſent fœ-minæ ingratiores viris, neque hi tam fœdum concu-bitum appeterent, ſi illarum genitalia perpetuò cruo-re maderent.

Magna contentione certatum eſt apud auctores: *Vtrùm periodica menſtruorum excretio ad ſolum Lunæ mo-tum ſit referenda?* Affirmat Ariſtoteles 2. *de generat. animal.cap.*4.& 7.*de hiſt.animal.cap.*2. aſſerens menſtrua moueri vtplurimum decreſcente Luna, quia Luna fœ-mineæ naturæ ab antiquis creditur, ex humoris abun-dantia cui dominatur: nam humecta vi gignendi po-teſtati materiam ſuggerit, cùm ex mente priſcorum,& Porphyrij, vt refert Plutarchus *in lib. de Iſide*, ex fon-tium, & fluminum euaporationibus nutriatur, ſitque inter omnes planetas humectior, quum ſit extima cœ-lo,finitima terris,quarum vicinia aſcendentis humoris cõcepit copiam,vt Ptolemæus Aſtrologorum princeps, & in Mathematicis ingenij eminentiſſimi, pluribus in locis ſatis confirmat.

A Hoc probat exemplis Macrobius *lib.* 7. *Saturnal cap.* 16. dum ſic ait: *Ergo non mirum, ſi ratione proprie-tatis quæ ſingulis ineſt, calor ſolis areſacit, lunaris hume-ctat. Hinc & nutrices pueros alentes operimentis obtegunt, cùm ſub luna prætereunt, ne plenos per ætatem naturalis hu-mecti ampliùs lunare lumen humectet. Hoc quoque notum eſt, quia ſiquis diu ſub luna ſomno ſe dederit, ægrè excitatur, & proximus ſit inſano: pondere preſſus humoris, qui in omne eius corpus diffuſus, atque diſperſus eſt proprietate lunari, quæ vt corpus infundat, omnes eius aperit, & laxat mea-tus*: & in eodem cap. ſuprà ſic dicebat: *Sed neſcio quæ proprietas, & quænam natura ineſt lumini, quod de ea defluit, quæ humectet corpora, & velut occulto rore made-faciat, cui admixtus calor ipſe lunaris putrefacit carnem, cui diutulè fuerit infuſus.* Cur vero decreſcente luna fiant B potiſſimùm menſtruæ purgationes,cauſa eſt, quia tunc corpora hominum, & animalium, ſunt frigidiora, & humidiora, & mulierum præſertim, quæ hoc tempore humiditate externa,veluti intumeſcunt,præſertim vte-ri vaſa, quorum ora aperiuntur, & naturæ expellenti diligentiſſimè cedunt.

Hanc fuiſſe ſententiam Galeni,ex ipſius verbis ſatis conſtare arbitror: Nam *lib.*3. *de dieb. decretor. cap.*2. ita habet: *Luna fructus auget, incraſſátque, animantia implet: ad hæc, menſtruorum ſtatum tempus mulieribus conſeruat, &c.* Quare non eſt dubitandum, cauſam periodi men-ſtruorum referendam eſſe ad Lunæ motum, præſertim decreſcentis,quo tempore excrementitia illa humiditas in corpore accreſcit,& mole ſua naturam ad ſui excre-C tionem irritat. Quòd ſi hic ſanguis ita copia redundet, vt calore ſuo, & acrimonia naturam laceſſat, tunc ex-cretio anteuertit, aut bis in menſe erumpit;remoratur autem, aut omninò intercíditur,quum adeſt humorum craſſities cum viarum anguſtia multa.Neque obtrudas, hoc modo neceſſarium eſſe, vt omnibus fœminis eo-dem ferè tempore menſtrua prorumpant,nimirum de-creſcente Luna:Non enim in omnibus fœminis eadem viuendi ratio, idem habitus, ſanguis idem, quæ omnia menſtruam purgationem accelerant,aut retardant; ob quam etiam cauſam illa non ſemper æquali tempore in omnibus durat.

In conſtituenda verò ſanguinis natura,& conditio-ne,multiplex oritur ambiguitas: *Vtrùm ille ſit benignus, & purus?* Plures affirmant:nam ex ſententia Hippocra-D tis, *lib.*1. *de morb. mulier. num.*7. ille exit ex internallis, victimæ iugulatæ ſanguini ſimilis, rubens, cùm enim ſit noſtræ generationis principium, purior eſt pars, ea quam nutritioni fœminarum ſeiungit natura, & ex qua infans in vtero nutritur. Deinde lac ex menſtruo ſanguine conficitur, vt probat Galenus *lib. de ven.ſect. aduerſ. Eraſiſtratum, cap.* 5. *Quibus enim menſtrua nimis profluunt, lac minuitur.* Lac autem quo alitur infans, elaboratum eſſe, & purioris naturæ, nullus negauit vnquam, & firmat Ariſt. *lib.*4. *de generat.animal.cap.*1. Præterea. Si tanta eſt menſtrui impuritas, cur grauidæ grauiùs non ægrotant, quàm quibus alia de cauſa menſtruum ſupprimitur, cúrve ſæuiora non ſunt ſym-ptomata menſibus vltimis? Quare ſiue ſanguis men-ſtruus ſit excrementum ſecundæ coctionis,& ab hepa-E te tanquam ſuperfluus pellatur in truncum venæ ca-uæ, ſiue ſit tertiæ coctionis, à carnibus ſaturatis poſt tertiam coctionem excretus, quantitate ſolùm peccat, & non qualitate, quaſi ſit venenatus, aut naturæ no-ſtræ grauiter infenſus.

Nos tamen firmioribus rationibus nixi, eum vene-noſum eſſe, malignum, & impurum contendimus, cum Plin. *lib.*8.*cap.*15. & *lib.*28. *cap.*7. Columel.11. *rei ruſtic.cap.*11. Æliano 6. *de Hiſt. animal. cap.* 36. Solino *in polyhiſtor.cap.*4. Galen.6. *de loc.cap.*5. & aliis:ex cuius commercio & labe, purum ſanguinem quo fœtus nu-tritur in vtero,vitium contrahere,& hac ratione infan-tes inficere & fœdare, docuit Galenus *lib.* 5. *Aph.* 60. adeóque

adeóque hoc verum eſt, vt ob hanc cauſam nullus mortalium variolas, aut morbillos euadere poſſit, vt conſtans eſt Arabum opinio; pro qua fulcienda fuſius diſceptauimus, *lib. 2. Hiſtor. Princip. Medic. in com. Hiſt.3.*

Exempla proponit Plinius, hoc modo: *ſi menſtruo ſanguine tenella vitis tangatur, in perpetuum læditur, ſteri-leſcunt tactu fruges, moriuntur inſita, exuruntur hortorum germina, hebeteſcit ſpeculi candor, eboriſque nitor, canes in rabiem aguntur, ferrum rubigine obducitur.* Fauent illi rationes optimæ: Nam menſtruus ſanguis eſt venenum, ex cuius potu plures fatuos remãſiſſe, alios veluti ſideratos vitam miſerrimè traxiſſe teſtantur auctores, qui proprium caput de ſanguinis menſtrui veneno proponunt. Deinde. Ita huius ſanguinis noxius eſt vapor, & veneficus, vt Chirurgorum peritiſſimi affirment, ob vnam ſolam cauſam, vulnera & vlcera, ad ſanitatem & cicatricem nunquam potuiſſe perduci, quoniam filamenta, cum quibus erant abſterſa, erant facta ex induſiis menſtruo delibutis. Ad hæc certum eſt, & experimento firmatum, *lib.3.collect. cap. 7.* concubitum cum menſtruata lepram inducere, & hac ratione infantem, elephanticum euadere. Inſuper menſtrua purgatio, ritè, & tempeſtiuè eueniens, à pluribus, ſed præſertim melancholicis morbis liberat, *vt lib. de ſang. miſ. cap. 12.* ex profeſſo retulit Galenus, qui ſuapte natura ſunt maligni, ferini, melancholici, & ſæui, vt cancer, Phagedæna, Elephantiaſis, Melancholia, vlcera doloſa, & cacoëthica, pſora pertinax, & alij cutanei affectus, qui sũt veluti immedicabiles; & prorſus diri. Quæ omnia vitia propullulant, ſi hic triſtis, niger, & fæculentus ſanguis, retentus, vel ſuo habitu ſuperas partes inficiat; vel ad eas ab vtero reſtagnãs, cum quibus ſummum obſeruat cõſenſum, ſua mole obſtruat, aut vapore concutiat. Hinc emanant truculenti affectus, quos hac de cauſa ſuboriri dictauit Magiſter ſummus, *lib.* illo aureo *de virginum morbis, ferè per totum.* Ii ſunt, Horror, erroneæ febres, acuta inflammatio, inſania, putredo, clamor, caligo, timor, formido, anxietas, ſtrangulatio, mœror, phantaſmata circa oculos obuerſantia; quæ damna non ex ſola exuberante quantitate, ſed ex ipſius ſanguinis menſtrui malitia euenire, curatio ab Hippocrate propoſita indicat manifeſtè, dum ſic ait: *Cæterùm, vt hinc liberentur, eſt ſanguinis detractio.* Neque inſtes in virginibus ex ſemine ſuppreſſo, retento, ac putrefacto, hæc horrida mala ortum habere, quod ſuapte natura quum eſt labe fœdatum, ea efficere poteſt veneni promptiſſimi inſtar, auctore Galeno *6. de loc. affect. cap. 5.* qua ratione Hippocrates *infrà* monet, vt his tormentis oppreſſæ cohabitent cum viris: Nam hoc imperat, vt ob viri conſuetudinem viæ latiores fiant, & patentes magis; ſanguiniſque excretioni aptiſſimæ. Deinde viro vtentes, concipiunt, & poſt partum larga ſanguinis copia per vterum effluit, quæ antè, hanc ſymptomatum cateruam excitauerat abundè: Ob quam cauſam (inquit) mulieres viro iunctæ, ſteriles, magis hæc patiuntur.

Vltimò. Qui pleroſque ex affectibus ſanguinis menſtrui negat, rationi repugnans, quotidiano mulierum experimento, falſitatis, & peruicaciæ fit reus. Illæ enim, antequàm erumpant, & eruptionis tempore, plurima patiũtur ſymptomata ob dictas cauſas: ſic enim habet Hippocrates *lib. de virgin. morb. cit. Cæterùm virgines nubiles, & maturæ viro, hoc magis patiuntur, vnà cum menſium deſcenſu, antea non valde hinc afflictæ. Poſtea enim ſanguis in vteros influit, velut effluxurus: quum igitur oſculum exitus non fuerit apertum, ſanguis autem ampliùs influxerit, propter cibos, & corporis augmentum, tunc ſanguis non habens effluxum, præ multitudine reſilit ad cor, & ad ſeptum tranſuerſum. Quum igitur hæc repleta fuerint, cor fatuum fit, deinde ex fatuitate torpedo, ex torpedine delirium apprehendit.* Ob hanc rationem diuina lege cau-

A tum erat, *Leuit. 18. & 20.* nequis cum muliere menſtruata concumberet, quæ domi manere, neque in templum ingredi cogebatur.

Rationes verò ſuperiùs adductæ, leuiſſimi ſunt momenti. Nam tam in cacochyma, quàm in ſana muliere, menſtruus ſanguis eſt natura ſua malignus: ille enim quo fœtus in vtero nutritur, eſt purior ſanguinis pars, quam ab illo, qui menſtruus futurus eſt, ſeparat natura, qui purgatio eſt, & excrementum purioris. Id docuit Gal. 1. *prorrhet.* 48. dicens: *Abſumpto in fœtus alimentum, vtili, qui in vaſis erat, ſanguine, ſed permanente vitioſiore, qui ſingulis menſibus antea excernebatur.* Fœtus itaque ſeparat in vtero puriorem ſanguinis partem, quam in alimentum accipit, non tamen ita integrè ſeiungi poteſt, B vt aliquid impuri non relinquatur, quod poſt partum per varias partes infãs expurgat, vt per vlcera in capite enaſcentia, ex quibus cùm ritè ichores profluxerint, ille à morbo ſacro fit immunis, *vt lib. de morb. ſacro, num.* 20. dictauit Hippocrates. Ex hoc fonte exanthematum copia in infantibus præſertim erumpit: cùm enim ſanguis ille ad plenum non potuit repurgari in vtero, extrà eum natura velut criſi quadam ad partes externas detrudit; qui ſi bilioſior fuerit, morbillos; ſi craſſior, variolas concitare ſolet.

Ex hac parte puriori lac conficitur, quod cùm in fungoſis mammis ampliùs elaboretur à carne earum alba, in lac abit. Grauidæ autem quibus ferè menſtrua C ſupprimuntur, grauiùs non laborant, quoniam ſanguis hic etiam in nutrimentum fœtus conuertitur, deficiente puro: nam neceſſitate quadam natura coacta ad ſui nutritionem perſæpe non ſolùm vitioſum ſanguinem, ſed venenoſum humorem, imò fæces prolectat. Hinc fit vt hac de cauſa, vtero gerentes grauiſſima mala patiantur, premantúrque corporis grauitate, fœdo faciei colore, lienis tumore, varicibus, malacia, atque, vt vno verbo dicam, ab retento menſtruo puriori ſanguini permixto, in omne morbi genus procliuiores ſint, quàm quæ vtero non geſtant. Hunc autem natura intus continet; ne ſi viam patefaciat, cum eo vtile fœtus alimentum ſimul emanet. Itaque nouæ prolis procreationem inſtituens, in vitæ diſcrimen parentem plerumque adducit.

D Sequitur, vt perſcrutemur, in quibus corporibus menſtrua emanent, quærámuſque: *Vtrùm fœminæ inter cætera animalia menſtruas purgationes copioſiores habeant?* Ariſtoteles reſpondet 6. *de hiſtor. animal. cap.* 8. affirmans menſtrua non fieri neque in piſcibus, neque in auibus, ſed ſolummodò in iis animalibus, quæ ſanguine ſunt prædita, & ſunt viuipara, vt mulier, vacca, equa, canis: inter quæ copioſiora mulier menſtrua habet; in brutis enim recrementitia hæc materia in pilos vertitur, in cornua, cutem duram, vrinas craſſas. Deinde illa exercentur, ac vno tantùm veſcuntur cibo; fœminæ otioſæ ſunt, ſedentariæ, inexercitatæ, vario victu vtuntur: ob quas cauſas excrementitium ſanguinem frequentiùs aceruant, quem natura ſtatis menſibus extra corpus eliminat, & eas à plurimis morbis præſeruat.

E Addendum huic eſt aliud dubiolum: *Vtrùm certum poſſit aſſignari tempus eruptionis menſtruorum?* Reſpondet Ariſtoteles 7. *de hiſt. animal. c.* 1. tunc incipere menſtrua, quando vbera prominent ad duos digitos, & viro ſemen mouetur, quo tempore maximæ fiunt in vtroque ſexu mutationes. Quare ſecundùm hanc rationem, vtplurimùm incipiunt decimo quarto ætatis anno, & deficiunt quadrageſimo nono, aut quinquageſimo. Non erumpunt antè, quoniam humoris copia calor eſt obrutus, viæ anguſtæ, ſanguis in membrorum abit nutrimentum, & natura nutritioni intenta ſuperis partibus illum deſtinat, non vtero. Secundo verò ſeptenario calor iam fulgeſcere incipit, dilatantur viæ, expultrix eſt robuſtior, mamillæ turgent, corpus libidine irritatur. Ceſſant poſt quinquageſimum, quoniam calor

debilis,potiùs piruitam conficit, quàm ſanguinem, & A expultrix tarda euadit, quæ materiam hanc excernere nequit.

Vtrùm menſtruorum quantitas certa poſſit aſſignari; etiam controuertendum. Reſponde negatiuè: nam Hip.*lib.de morb. mulie.* ſcribit duos, vel tres dies, aſſignat Aëtius quatuor. Paulus *lib.3.cap.*60.certam quantitatem non proponit: cùm plurimæ, duobus, tribus, quinque, & aliæ ſeptem diebus purgentur. Verumtamen nulla certa quantitas dierum poteſt definiri, diuerſa enim eſt pro varietate temperamenti,coloris,ætatis,regionis,ſtructuræ viarum,victus rationis, exercitij, & aliarum rerum quæ accelerare, vel retardare vacuationes ſolent. Vtplurimùm mulier ſana nunquam purgatur minùs ſecundo die, neque plus tertio, ſi hos terminos purgatio pertranſeat,vel morboſa eſt,vel ſterilis. Quantitas moderata, apud Hip. *lib.* 1. *de morb. mulier.* binas cotylas Atticas non tranſcendit, cotyla B autem nouem conſtat vnciis, aut decem ad ſummum, ex Gal. Sed neque in hoc quicquam certum poteſt conſtitui: Virgines enim ob viarum anguſtiam minùs purgantur; adultæ, ob earum amplitudinem, & robuſtiorem calorem,vbertim; ſeneſcentes, ob debilem calorem, ſanguiniſque inopiam, minùs: graciles, cùm haud modica ſanguinis copia redundent, 6.*epid.ſect.*3. *com.*29. copioſiùs;pingues,minùs,menſtrui enim materia in adipem abſumitur: otioſæ,plus,exercitatæ,laborioſæ,bilioſæ,iracundæ, minùs, labore enim, & calore materia reſoluitur.

Vtrùm verò *quantitas diſcreta puerperij, certa poſſit deſcribi?* dubium eſt ſcitu dignum. Et ſuppoſito, quòd di- C uerſimodè excurrant poſt partum menſtruæ purgationes,variámque habeant latitudinem, ob ætatem, corporis formationem,figuram diuerſam,conſuetudinem, enixus diſcrimen,ob varietatem ſexus, regionem, diſtincta climata,temperiem, vitæ inſtitutum,& reliqua; tamen artificioſè nimis venerandus ſenex *lib. de nat. pueri, num.*10. & 11. durationis tempus demonſtrat in hunc modum: *Atqui purgationes à partu mulieribus ea gratia fiunt, quòd primo tempore vſque ad dies quadraginta duos in fœmella,in maſculo verò ad dies triginta, pauciſſimus ſanguis in augmentum pueri deſcendit*: & infrà, *num.* 13. ſic ait: *Argumento eſt purgatio à partu quæ in fœmella fit in quadraginta duobus, in maſculo in triginta, vt tardiſſimè contingit.* Ratio dicta: nam quæ fœmellam geſtant,crudiori ſanguine abundant,frigidiore, & excrementoſo magis, qui cùm redundet in vtero, in copia D multa, eum longiori tempore extra vterum eliminat natura. Quæ marem vtero ferunt, minori excrementorum copia ſcatent, & cùm calidiori conſtent temperamento, crudorum humorum copiam abſumunt.

Nec obſtat ſententia eiuſdem Hippocratis *lib.* 1. *de diæta, num.* 19. dum ſic ſcribit: *Non in æquali temporis ſpatit omnes fœtus exornantur, ſed alij citiùs, alij tardiùs, prout ſinguli & ignem, & alimentum fuerint nacti. Alij itaque in quadraginta ac tribus diebus ſcaturiunt, ac formantur,aliqui in quatuor menſibus.* Idem firmat Ariſtoteles 7. *de hiſt. animal.cap.*3. dum ſic ait: *Purgationes autem accidunt plurimis, cùm conceperint, ad tempus quoddam, ſcilicet triginta dierum maximè ſi concepta fœmina* E *eſt. A partu etiam purgationes eodem dierum numero conſequi volunt, quanquam non æquè ita diligenter eueniunt, &c.* Dic. Liber de diæta non eſt germanus Hippocratis, imò nothus, adulterinus, ex ipſo Galeno 1. *acut.* 18. & *alibi.* Textus autem Ariſtotelis eſt mendoſus, cùm Hippocratis doctrinæ ab omni ſæculo receptæ è directo ſe opponat, firmanti tardiùs multo fœminam in vtero efformari ipſo mare, & cùm purgationes conceptionis temporibus reſpondeant, neceſſariò affirmandum,hunc potiùs illud idem cum ipſo Hippocrate ſentire.

Si autem inquiras,num Hippocratéa doctrina, de lochiorum duratione,opponatur metis aſſignatis in ſcriptura ſacra? Dic, quòd etſi diuinus vates Moſes, cœleſti numine afflatus, videatur aduerſum oraculũ proferre, tamen ambo hi ſunt inter ſe concordes. Audiamus illum, dum ineffabile pentateuchon opus exarauit,dúmque Leuitas inſtruit, *cap.*12. ibi diſtantiſſimos puerperij aſſignat terminos, & diuinam ex numinis præſcripto Hebræis ſanxit legem: *Mulier ſi concepto ſemine peperit maſculum,immunda erit ſeptem diebus, iuxta dies ſeparationis mẽſtruæ, & die octaua circumcidetur infantulus: ipſa verò triginta tribus diebus manebit in ſanguine purificationis ſuæ, omne ſanctum non tanget, neque ingredietur in ſanctuarium, donec impleantur dies ſuæ purificationis. Sin autem fœminam pepererit, immunda erit duabus hebdomadis, iuxta ritum fluxus menſtrui, & ſexaginta ſex diebus manebit in ſanguine purificationis ſuæ.*

Dic. Quòd licèt difficile ſit, hanc prouinciam aggredi, arduúmque ſit horum principum tam diſcordes ſententias conciliare,tamen Sacroſancta Scriptura proponit metam tantùm mulierum, non ſolùm ſanarum, verùm earum, quæ actu ægrotant, vel futuræ ſunt ægrotæ: Hippocrates autem terminos præſcripſit earum, quæ ſub latitudine ſanitatis continentur. Quæ conciliatio ex ipſiſmet verbis Hippocratis elicitur,tum *lib.de natur.puer.num.*10. tum 1. *de morb. mulier. num.*98. Mos autem ſacri eloquij dilucidè patet *Leuitic. cap.* 15. ſi alterum caput eiuſdem Leuitici perſcrutemur, in quo Legiſlator Moſes ſtatuit purgationis menſium typicorum terminum, ſeptimum diem, per quos & immunda erat fœmina, & ſeparata, qui terminus iuxta Hippocratis doctrinam *lib.*1. *de morb. mulier. num.*15. & 6.*epid.ſect.*1.*text.*7. Ariſt.7. *de hiſt.animal. cap.*2. non ſanarum tantum,verùm & ſterilium,& morboſarum eſt, cùm ſanæ ex eodem Hippocrate, tertio, aut ad ſummum quarto die ſuum claudant terminum.Si igitur in menſtruo fluxu, meta, quam adſtruit ſupremum numen,ſanas, morboſas, ac ſteriles comprehendit, ſimili ratione ſub carceribus puerperij tamdiu productis, & ſanas,& morboſas comprehendet enixas.

De quantitate continua puerperij etiam diſſidium eſt: *Vtrùm certò poſſit cognoſci?* Reſpondet Hippocrates *lib.de natur.puer. num.*12.librarum ferè triginta in enixu fœmineo, in virili autem duodeuiginti: quo loco cuiuſque diei doſin menſuralem aſſignat puerperij, ad Atticam heminam alteram ac ſemiſſem, primis ſaltem diebus,paulò plus, aut minùs, pro temporis puerperij ratione. Alij legunt cotylam,quæ menſura Attica eſt, quæ habet quartaria duo, ſiue Italicas vncias menſurales nouem, quæ ad ſeptem cum dimidia ponderales reducuntur. Sed ineptè cotyla cum hemina confunditur, cùm re diſtinguantur: nam hemina vncias nouem tantùm capit, at cotyla vncias ſeptem cum dimidia. Quare Hippocrates dicens fœminas per ſingulos primos dies primæ ſaltem hebdomadæ puerperij, cotylam vnam cum ſemiſſe reddere, intelligendus; quòd purgabunt per ſingulos hos dies, vncias tredecim cum ſemiſſe menſurales Italicas.

His quæſtionibus proxima eſt & altera: *Vtrùm ſanguis lochij deterior ſit, & venenoſior ſanguine menſtruo?* Proferam ſummi dictatoris ſententiam *lib. de natur. puer. num.*12. quæ ſic habet: *Exit autem ſanguis, ſiquidem valetudine mulier fruatur præſenti, etiámque futura, qualis à victima, iſque citò concreſcit. Quòd ſi mulier non ſana ſit, nec ſanitatem conſequutura, tum purgatio parcior procedit & ſpecie quidem deterior, & quæ non citò concreſcat.*

Galenus videtur aduerſari huic doctrinæ, dum 3. *epid.ſect.*3. *com.*73. ſic fatur: *Menſtruorum ſuppreſſio offendit, tamen non perinde ac ſi à partu ſupprimantur, officit, quòd non abundantiam modò, ſed inſignem etiam humorum pariat prauitatem: Nam meliorem ſanguinem ad ſe fœtus*

nutrimenti

nutrimenti cauſa alliciens, relinquenſque deteriorem, cauſa A eſt vt prægnantes prauis humoribus impleantur. Probat, 1. epid.ſect.3.com.21. §.illud in omnibus mulieribus, &c. Sanguis enim hic poſt partum exiens,eſt magis melancholicus,quàm menſtruus, vt lib. de atra bile, cap. 8. & 1. prorrhet.ſect.2. com.48. affirmat Galenus, præſertim tamen 3. epid. nuper cit. dum ſic ait: *Eſt verò menſtrua vacuatio, non ſolùm vacuatio, ſed purgatio: verùm non eſt æquabilis tamen multitudo vitioſorum humorum,neque pari ſpatio menſtruis circuitibus congeritur, quanta dum partum gerit. In vniuerſum verò melancholicus apparet ſanguis,quem à puerperio euacuant.*

Galenus vnicam ſolùm ſtatuit cauſam vitij ſanguinis, quem poſt partum euacuat natura, quod ſcilicèt puriori parte ſanguinis, relicta inutili & impura, nutriatur in vtero fœtus. Præter hanc aliæ aſſignandæ: B mora ſcilicet,& retentiò huius calidæ & humidæ ſubſtantiæ,in calido loco,poſito in parte decliui, in quam excrementa affatim decurrũt, quæ ex horum tranſcurſu,accedente prohibita difflatione,citò putreſcit,ac vitiatur. Adde alias cauſas ineuitabiles, quæ puritatem ſanguinis vitiant ac corrumpunt, vt ſunt varia pathemata,& anxietates grauidarum plurimæ,ob quas natura diſtracta alimentum ritè non conficit; hinc excrementorum prouentus. Iunge prauorum alimentorum vſum,ob picam,qua frequenter laborant;otium, vitam ſedentariam,& alia plura.

Ex iis fit manifeſtum, ſuppreſſionem puerperij deteriorem eſſe retentione menſtruæ purgationis: ſæuiora enim,& plura ex illa retentione ſequuntur ſymptoma- C ta,vt Hippocrates *lib.de morb.mulier.* in multis locis; & Auicenna 21.3.*tract.2.cap.25.*teſtantur abundè: vterus enim poſt partum debiliſſimus remanet, in cóque vel prauus humor ſupprimitur, vel de nouo ob dolorem ad eum ex ſuperis partibus confluit, noxas graues paraturus. Accedit, quòd quantitas quæ retinetur poſt partum,quantitate multò maior eſt illa, quæ ex menſium diminuta vacuatione erumpit.

Qua ergo ratione Hippocratem,& Galenum reddemus concordes, ſi ille ſanguinem puerperij exire inculpatum, ſicut è victima;hic haud inculpatum eſſe arbitratur;imò vitioſum,& impurum? Concilia dupliciter. Hippocrates contemplatur ſanguinem puerperæ ſanæ,vel talis futuræ, qui haud dubiè ad ſanguinis in- D culpati victimæ probitatem accedit. At cùm hæc natura rariſſimè reperiatur,ideò frequentiſſima perpendit Galenus, & prauitatem aliquam ſemper in puerperio adeſſe exiſtimat. Solue ſecundò. Hippocrates interpretandus eſt de ſanguine, qui à toto funditur corpore,qui in exquiſitè ſano corpore,laudabilis eſt, vti ſanguis è victima; Galenus exponendus de ſanguine tantùm,qui in vaſis vmbilicalibus, & ſecundinarum concluditur,qui limoſus eſt,fæculentus,& niger, & quamprimùm poſt cruenta aquoſa ſtatim vna ferè cum ipſis ſecundis emanat.

Nunc perſcrutandum: *Vtrùm poſſint aſſignari viæ, per quas menſtruus ſanguis in vterum prolabitur, & ab eo extrà prorumpit?* Dic. Natura ſagax in animantis commodum, & vſum, propagandæ ſpeciei rationem nó ignorans,ſanguinem ſeparat, eúmque per venam cauam de- E ſcendentem, peculiaribus eiuſdem ramis huic operi dicatis, in diuerſas vteri partes tranſmittit, partim ad vteri collum,partim ad corpus, in quarum partium venis retinetur, quouſque mole excreſcens, irritet naturam ad excretionem ſui, aut fœtui gignendo alimentum præſtare poſſit. Neque mireris tantam quantitatem eo loco poſſe retineri, citra noxam vllam: nam molle eſt mulieris corpus,laxum,rarum, & veluti fungoſum;& hac ratione ſanguinem refluentem ab vtero, & ad ipſum fluxurum recipere poteſt, ſiue is poſtea per typicas periodos emanet, ſiue ad nutritionem fœtus reſeruetur.

Viæ autem, per quas ab vtero menſtrua profluere ſolent, ſunt innumeræ propagines, quæ ex vena caua deſcendente in vterum inſeruntur, ex quarum diuiſionibus, veſica, rectum inteſtinum, & partes his vicinæ alimentum ſuſcipiunt, quæ poſtea in vteri ceruicem, in parte minima eius interiori deſinunt, ſanguinémque menſtruum periodicè profundunt. In grauidis autem erumpunt menſtrua ex internallis, & perſæpe vſque ad pariendi tempus,citra fœtus incommodum, aut aborſus periculum,ſi ab exterioribus venis erumpat,vel per vteri ceruicis vaſa excernatur potiùs, quàm per acetabula ipſa, hoc eſt, per ora venarum quæ in vteri capacitatem deſinunt, per quæ attrahitur alimentum, & fœtus inuolucra fiunt, vt *1.de ſem. c.6.* diſertè Galen. explicuit; quibus diſruptis, & dilaceratis, ſanguis ab vtero prodit, ex qua vacuatione fieri abortum eſt neceſſe.

Vtrùm verò ſenſim, & paulatim ſingulis diebus è totò corpore: an ſubitò, ſemel, & confertim confluat ſanguis in vterum, menſtruam purgationem effecturus? à pauciſſimis agitatum inuenio. Et pro vtraque parte rationes adſunt: Si enim quotidie ſepararet natura in vaſis ſuperioribus ſanguinem, ad vterum tranſmitendum, in perpetuò dolore verſarentur fœminæ,dum excurrit ille; in tranſitu enim vaſa diſtendit, concitat dolorem, agitat corpus, & vapore ſuo naturam perturbat; cùm ſuapte natura pars ſit ſanguinis limoſi,& nigri: Quare conſultius videbatur totum ſimul, & ſemel confluere, ne præ mora extra locum ſuum ſtabulás, & prohibitus difflari,computreſceret,ſymptomata concitaret ſæua,& concreſceret, ſicque non exiret fluidus, ſed conglobatus,neque victimæ nuper mactatæ formam referret, vt *cit.de nat. puer.* Hippocrates firmat. Neque vterus cùm ſit exiguus, tantam copiam ſanguinis recipere, nec niſi cum noxa inſigni retinere poſſet.

Verùm probabilius eſt, & naturæ ordini conſentaneum magis, ſanguinem illum ſingulis diebus ad vterum ipſum tranſmittere, ſicut ad cæteras corporis partes excrementa detrudit, quæ ex coctionibus ſupereſſe ſolent: Nam inter coquendum, vtiliorem ſanguinis partem ad ſe nutrimenti cauſa alliciens, impuram, & magis fæcalem, per vaſa huic muneri deſtinata remittit,in vterum, vt ſcilicet in eo adſit ſemper materia cõceptui accommoda, & neceſſaria; ſi verò totus ſimul confluerent in quantitate tanta,ſumma ebullitio eſſet in corpore facta, ex qua in non leue periculum fœminæ incurrerent. Cùm verò ſingulis diebus tranſmittatur ad vterum per venam cauam deſcendentem in copia exigua,ſicut ad alias vicinas partés nutriendas mittitur, dolorem excitare non poteſt,aut moleſtiam vllam: neque in grumos concreſcet, cùm à prouida natura in venis à concretione ſeruetur immunis, in vſus multos. Vterus autem fœtum ſi geſtat molis maioris, cur ſanguinem iamiam extrà vterum effluxurum non retinebit?

Inquires denuò: *Vtrùm ſanguis menſtruas purgationes effecturus, colligatur in vtero, ipſo attrahente, an natura tranſmittente?* Dic, menſtruas purgationes fieri, natura ſolùm expellente materiam illam, quæ ex poſtrema concoctione redundat, alioqui neque conueniens, neque ad tempus nutritio fieret. Neque dicas, vterum in grauidis fœtus alendi gratia ſanguinem allicere: Nam attractio illa non eſt vteri munus, ſed fœtus. Delabitur ergo ſanguis in vteri cauitatem, vt ſingulis menſibus expurgari poſſit, in animantis commodum.

Illud etiam conſiderandum: *in generatione menſtruorum,aliquis ſit finis à natura intentus?* Reſpondet Ariſtoteles *1.de generat. animal.4.* menſtruas purgationes fieri in mulieribus, tum propter neceſſitatem, tum ob vtilitatem: cùm enim mulier frigida ſit, & otioſam vitam agat,ac cruda materia ſuperet in vaſis ſuperis, eam ſingulis

gulis menſibus per vterum expurgat. Vtilitas, eſt humanæ ſpeciei propagatio, quæ per conceptum comparatur. Alter finis eſt, vt conceptus, puriſſima ſanguinis menſtrui parte,& magis elaborata, in vtero nutriatur, & vt ex eo lac gignatur, quo extra vterum infans nutriatur.

Vtrùm ad vteri nutritionem, menſtruum ſanguinem natura tranſmittat? Negatiuè reſpondet Auerrhoës 3. *collig. cap.*3. *&* 29. Nam ſi illud verum eſſet, quomodo poſt quinquageſimum annum nutriretur vterus, cùm poſt hoc tempus ferè menſtrua deficiant, & quomodo ante decimum quartum annum, ſi non apparent. Deinde qua ratione nutrietur vterus animalium, quæ carent menſtruis, aut fœminarum, quibus nunquam menſtrua profluxerunt. Denique cur natura præſtabit pro nutrimento,ſanguinem ita inutilem, & excrementitium vtero,vt nouam prolem inficiat, & conſpurcet. Non igitur menſtruo ſanguine alitur fœtus.

Præterea exquirendum: *Vtrùm fœmina, quibus menſtrua nunquam fluxerunt,innoxiè viuere poſſint?* Cùm enim ex lege naturæ in fœminis menſtrua contingant, videtur omnes neceſſariò pati debere purgationes illas, quæ ſingulis menſibus per vterum excurrunt. Id quidem verum eſt vt *ſuprà* ex Galeni mente prædiximus, nî excipias plures, quæ viragines dicuntur: hæ enim cùm ſolidæ ſint carnis, exercitio deditæ, & calore abundent, totum ſanguinem ferè in partium ſubſtantiam conuertunt, eius crudiorem partem abſumunt, & huius reſiduam per halitum inſenſilem digerunt.

Menſtruis carent pingues à natura; nam hæ ſunt exangues,anguſtáſque obtinent venas,ſi quis verò ſanguis ſupereſt, citò in adipem concreſcit. Hæ hac de cauſa innoxiè viuunt, cùm ſanguinem in ſui ſubſtantiam tranſmutent, vel præ caloris vehementia illum reſoluant, & abſumant, cùm ad virilem naturam, & corporis habitum accedant, & moribus ſimiles viris ſint, robuſtæ, ac fortes.

Vltimò explicandum: *Vtrùm fœmina citra menſtrua concipere poſſit?* Si enim menſtrua purgatio in fœtus vſum,& gratiam, à natura eſt intenta, manifeſtum fit ea deficiente conceptum fieri non poſſe. Reſpondet Ariſtoteles 3. *de hiſt. animal. cap.* 2. in hunc modum: *Conceptus mulieribus à profluuio menſtruorum ſua natura contingit: & quæ iis carent, ſteriles magna ex parte exiſtunt: verùm fieri poteſt, vt aliquæ etiam ſine eorum profluuio concipiant, videlicet quibus tantum humoris colligitur,quantum iis quæ purgantur reſtare ſolet poſt purgationem, quanquam non tanta copia eſt, vt foras poſſit effluere.* Proles ergo ſine menſtruo externo dari poteſt, non tamen ſine interno: cùm enim menſtruum ad conceptum maximè faciat, concipere non poſſent mulieres vllæ, nec conceptum fœtum alere, niſi à venis in vteri cauitatem ſaltem profluerct, etſi non ea copia, vt extra vterum pelli poſſit.

CAPVT VII.

De Semine.

DIfficile argumentum de Semine eſt,arduum,intricatum, in cuius explicatione Philoſophorum, & Medicorum primarij naufragium fecerunt,& ad morbos mulierum perſanandos, ſummè vtile ac neceſſarium. In eo ergo enucleando tantiſper immorabimur,ab eius definitione ſumentes exordium, quærentes primò: *Vtrùm ſeminis definitio à Galeno tradita ſit optima?* Varij variè Semen definiunt. Alij hoc modo: Semen eſt principium, & elementum, tam actiuum, quàm paſſiuum corporis humani, ex parte ſanguinis aërea, oleoſa,& pingui, vi teſtium in ſe, & ſeminariis vaſis elaboratum, & tanquam excrementum, quantitate, & non qualitate degrauans,expulſum, & intercedente concubitu in vterum, à mare, & fœmina eiaculatum,& ſibi inuicem permixtum, vim habens tale quidpiam generare, quale eſt id à quo deciditur, ad ſpeciei conſeruationem. At hi potiùs deſcribunt ſemen, quàm definiunt.

Ariſtoteles ſic definit: Eſt excrementum alimenti vltimi partium ſolidarum.At Philoſophus ſeminis tantum materiam deſignat,verùm formam, & efficiẽtem non delineat. Alij ſic: Semen eſt ex quo primùm oriuntur ea, quæ ſecundùm naturam conſtituuntur, non vt ex materia, ſed vt ex efficiente principio. Sed hæc neque ſeminis formam,neque materiam explicat, & ſemini vim tantùm efficiendi tribuit, cùm ipſum etiam materiale ſit principium.

Galenus libris de ſemine, fortè ab Hippocrate mutuatus,ſic definit: *Semen eſt corpus liquidum,calidum, & ſpirituoſum, facultate formatrice præditum, in vaſis ſpermaticis,ac teſtibus elaboratum, propter humani generis propagationem.* Hæc definitio, ſeu potiùs eſſentialis deſcriptio, cauſas omnes complectitur.Dicitur corpus liquidum, quia omne ſemen eſt quædam ſpecies ſubſtantiæ humidæ,ſiue humoris fluidi à cæteris ſeparati.Ex quo, inquit Ariſtoteles 2.*de generat.animal.cap.*2. patet mendacium Cteſiæ Cnidij affirmantis ſemen elephanti adeò ſicceſcere, & durari, vt electro ſimile efficiatur. Liquidum deinde,non eſt aqueum,ſed moderatè craſſum. Fit ergo ſemen ex eo puro ſanguine, qui nutritis partibus ſolidioribus ſupereſt:natura enim nõ tantùm ſpeciei, quantum indiuidui conſeruandi ſtudioſiſſima, quotidie vberrimum alimentum parare voluit, ita vt potiùs exuperaret, quàm deficeret;id verò quod ſupereſt,in vaſa ſeminaria ſepoſuit,vt poſtea generationi efficiendæ poſſit inſeruire. Quòd autem ex ſanguine ſemen conficiatur,teſtantur Veneri immodicæ dediti; in fine enim concubitus ſanguinem pro ſemine excernunt: imò Ariſtoteles 4. *prob.* 6. *&* 7. appellat ſemen excrementum alimenti ſanguinei vltimi; quare qui nimio concubitu vtuntur,graciles fiunt, exangues,pallidi,quoniam pura, & elaborata ſubſtantia, & ex ſanguine facta orbantur.

Verùm antequam vlteriùs progrediamur,in examen vocandæ ſunt quæſtiones plures illuſtres, ac inextricabiles, quæ ſeminis naturam exactè explanant, quarum prima eſt: *Vtrùm ſeminis ſubſtantia ſpirituoſa ex multiplici ſpiritu componatur?* Dic, quòd ſemen ex variis, & diuerſis partibus conſtat,nempe ex parte craſſa,quæ cauſæ materialis vicem gerit, & ex qua partes ſpermaticæ generantur;& ex parte ſpirituoſa,quæ efficientis cauſæ locum habet.

Si verò perconteris,quænam ſit ſubſtantia ſpirituoſa in ſemine exiſtens?Reſpondent plures, quòd in ſemine triplex reperitur ſpiritus, naturalis,animalis,& vitalis: quæ ſententia probatur hoc modo. Vna ex cauſis ſterilitatis, ex communi Medicorum voto, eſt membrorum principalium morbus, Sed hoc non poteſt contingere, niſi quia à qualibet parte principe, ad ſemen generandum, peculiaris confluit ſpiritus. Ergo pars ſpirituoſa ſeminis,ex ſpiritu naturali, vitali, & animali componitur, cùm partes principes ad ſeminis ſubſtantiam ſolùm media ſpirituum communicatione concurrant. In hunc vſum ad teſtes deferuntur nerui, arteriæ, venæ.Deinde ſimilitudo filiorum ad parentes,ad aliam cauſam, niſi ad ſpirituum diuerſitatem; non poteſt reduci. Omitto alia argumenta, & auctoritates Galeni, quia infrà afferentur in diſputatione, *An ſemen decidatur à toto.*

Contraria tamen ſententia verior eſt:nam in ſemine diuerſitas ſpirituum non reperitur: Non naturalis,hic enim,

enim, prætetquam quòd ab omnibus non admittitur, in alios vſus confluit in teſtes,ad actiones videlicet facultatum naturalium & ſanguinis elaborationem.Neque inſtes,eſſe neceſſarium ad actionem facultatis generatiuæ naturalis: quoniam hic ſpiritus ad conſeruationem indiuidui ſolùm eſt neceſſarius, auctore Auicenna 1.1.*doct.6.cap.*1.& non ſpeciei.

Spiritus animalis etiam non eſt neceſſarius: nam, præterquam quòd hic ex plurium peritiſſimorum hominum voto non defertur ad omnes partes ſecundùm ſubſtantiam,ſed ſolùm ſecundùm irradiationem ſeu illuſtrationem, tantùm ad ſenſum, & motum partium vtilis eſt. Hinc fit, vt in partibus quæ non mouentur, neruorum implantatio non reperiatur. Igitur ſubſtantia ſpirituoſa ſeminis ex ſpiritu animali non componitur.

Neque obiicias ſubſtantiam ſpirituoſam ſeminis ex his ſpiritibus fieri, tanquam ex materia, ex qua ortum ducit generatio ſubſtantiæ ſpirituoſæ ſeminis:Nam ex materia cuiuſlibet ſpiritus,ſubſtantia ſpirituoſa ſeminis poteſt produci. Ergo ſi ex vnione aliorum ſpirituum, nihil de nouo recipit, cur multiplicatio ſpirituum eſt aſſignanda? Neque iterum inſtes, quòd ſubſtantia ſpirituoſa non eſt eiuſdem rationis ſecundùm ſuas partes omnes, ſed partium diuerſitatem in ſe continet, atque ita ex multiplici ſpiritu debet componi: quoniam hi ſpiritus ſolùm poſſunt referre partium ſimilitudinem,à quibus deferuntur,vt cerebri, cordis, & aliarum partium, quod idem de vitalibus dicendum eſt. Quod non poteſt admitti,alioquì eſſet neceſſarium, vt ſpiritus vitalis,ſicut & naturalis,in ſingulis partibus corporis reciperent alterationem quandam,vt ſimilitudinem partium hoc modo poſſent cõſeruare; quod eſt impoſſibile:& ſic ſimilitudo filiorum ad parentes, ad hanc cauſam reduci non debet, vt *infrà* latiùs explicabimus.

Quapropter ſubſtantiam ſpirituoſam ſeminis, ſolùm ex ſpiritu vitali,communicato per arterias, produci affirmamus.Quæ aſſertio ex impugnatione alterius ſententiæ ſatis patet,& ampliùs probatur hoc modo:Ideò enim teſtibus natura conceſſit præparantia vaſa; quæ ex arteria magna originem ducunt,vt ſanguis arterialis, & ſpiritus vitalis pro generatione ſeminis communicarentur.

Neque argumenta oppoſita quicquam concludunt. Dic ad primum. Sterilitas poteſt contingere vitio partium principalium,etiamſi ab illis partibus nihil communicetur, quoniam propter ægritudinem iecoris, (etiamſi nulla detur generatio ſpirituum naturaliũ,) & illius frigidam intemperiem,ſanguinis crudi, & pituitoſi accreſcit copia multa, ſicut ſi adſit intẽperies calida iecoris, generatur ſanguis bilioſus, ex quo ſemen prolificum generari nequit natura ſuapte: quod etiam de ægritudinibus cordis eſt affirmandum, tunc enim ſpiritus in minore quantitate vitales gignuntur,ex quibus in moderata copia genitis,tãquam ex materia proportionata pars ſpirituoſa ſeminis,ſiue ſpiritus gẽtiuus producitur. Idem tamen dicendum de morbis cerebri, quia etiamſi à ſubſtantia ipſius nihil decidat pro generatione ſeminis, ſtatim tamen reliquæ partes corporis principes in conſenſum ducuntur. Venæ autem in teſtibus vtiles ſunt,& neceſſariæ, vt ſanguinem pro generatione ſeminis retribuant. Nerui illis implantãtur, vt facultatem ſentiendi,quæ communicatur per omnes partes communicent.

Sed adhuc eſt difficultas non exigua:*Vtrùm ex parte ſeminis craſſa partes ſpermaticæ generentur?*Galenus enim 1.*de facult.natural.cap.*5. tunicas arteriarum ex ſanguine fuiſſe productas aſſeuerat:quod etiam 2. *lib. cap.* 3. confirmat;oſſa,cartilagines,venas, arterias, neruos,& reliquas partes ſeminales,licèt natura ſua exangues, ex ſanguine tamen produci ſtatuens. Ergo pars craſſa ſeminis,in genere cauſæ materialis non concurrit.Accedit, quòd partes ſpermaticæ in maxima cõpia in corpore abundant,vt oſſa, nerui, cartilagines, ligamenta, ſubſtantia cerebri, quibus generandis tantillum ſemen ſufficere nequit. Ergo ſanguis partium ſpermaticarum materialis eſt cauſa. Quam opinionem ſequitur Ariſtoteles 1.*de generat. animal. c.*2. *& vlt.* quo loco virile ſemen ſolùm habere rationem principij actiui, ſanguinem verò à fœmina miniſtratum materiæ vicem gerere affirmat.

Amplectenda tamen eſt doctrina Galeni, *lib. de ſemin. c.* 4. quòd pars ſeminis craſſa concurrit in genere cauſæ materialis pro generatione partium ſpermaticarum: nam in fœtu producto plurimæ partes reperiuntur albæ, ſeminis naturam referentes. Confirmatur, quia facultas formatrix ſtatim mouetur ad operationem,cùm ſit agens naturale. Ergo tunc circa aliquam materiam agere debet: Non citra ſanguinem, quia adhuc non eſt. Ergo circa propriam materiam ſeminis, cùm nulla alia poſſit aſſignari.

Ad Ariſtotelem verò dic, iuxta Hippocr. mentem, *lib.de natur. human.* affirmantis, quòd licèt exigua ſubſtantia ſeminis ad vterum accedat, ſuſcipit tamen incrementum ex ſanguine: ſecundùm quam doctrinam, omnes partes noſtri corporis, ex ſanguine, licèt non immediatè, dicuntur produci, quia ſemen quod eſt materia proxima partium ſpermaticarum,generatur ex ſanguine, ſuſcipiente mutationem ſubſtantialem in teſtibus. Quare non erit abſurdum, ſi aſſeras, remotè noſtri corporis partes ex ſanguine generari.

Ad aliud argumentum dic. Verum eſt exiguam intra vterum ſeminis quantitatem contineri, nihilominus tamen incrementum partium,ex ſanguine accedit per iuxtapoſitionem applicito; cùm enim ſemen non ſit viuens, cæterorum viuentium inſtar, per intus ſuſceptionem nutriri non poteſt. Ex iis conſtat manifeſtè, falsò plures auctores exiſtimaſſe, ſanguinem non attrahi à venis vteri, quouſque omnes partes ſpermaticæ ſint integræ formatæ: Quia cùm exigua ſit moles ſeminis, non eſt ſufficiens pro integra perfectione partium ſpermaticarum; tum etiam quia aliquid reſoluitur de ſubſtantia ſeminis, ad quam reparandam, & reſtituendam neceſſarius eſt ſanguis, pro complemento partium ſpermaticarum. Quod etiam probatur: Nam membra principalia, vt cor, & iecur producuntur ex ſanguine, antequàm partes ſpermaticæ ſint in totum formatæ. Ergo ante integram partium ſpermaticarum formationem colligitur in vtero ſanguis, ex quo partes ſpermaticæ incrementum ſuſcipiunt.

Supereſt deinde explicandum dubium: *Vtrùm ab aliqua facultate fiat attractio ſanguinis, pro integra formatione partium ſpermaticarum?* Reſpondent plures: Semen dum in vtero permanet, ſtatim operationes naturales attrahendi, retinendi; expellendi exercere; licèt enim non ſit viuens, obtinere tamen facultatem formatricem, cuius operatione fit attractio, retentio,nutritio,& ſimilia opera perficiuntur.Sed hæc ſolutio nõ poteſt admitti, quoniam attractio, & retentio à facultatibus corporis naturalibus proficiſcuntur. Ergo facultas formatrix, quæ ex ſua natura non eſt vitalis, has operationes exercere non poteſt. Deinde ſemen non viuit. Ergo facultas formatrix in ſemine reperta non eſt vitalis,nec ab ea actiones facultatum vitalium, ſcilicet attrahentis, & retinentis emanare, eſt dicendum.

Obiicies. In magnete,etiamſi non ſit viuens, reperitur facultas attractrix ferri.Ergo etiam in ſemine inuenitur facultas attractiua ſanguinis,pro complemento partium ſpermaticarum, & carnoſarum. Verùm contra inſtantiam hoc inſurgit argumentum, quòd hac ratione in ſemine deberent conſtitui plures facultates; nam præter attrahentem eſſet neceſſariò

conſtituenda

conſtituenda facultas retentrix, & expultrix, & quod eſt abſurdum, cùm multiplicatio facultatum citra neceſſitatem non ſit conſtituenda, præcipuè cùm facultas quæ eſt in ſemine, ad producenda certa & determinata organa, ſit determinata ſolùm. Adde, nam adhuc in teſtibus exiſtens, attraheret ſanguinem pro nutritione ipſorum, & ſic in illis non eſſet neceſſaria facultas attractrix.

Quæſtionem ſolue hoc modo. Attractio ſanguinis, neceſſaria pro intergra formatione, & complemento partium, fit à facultate attractrice ipſius vteri. Neque obiicias, vterum ſolùm attrahere ſanguinem pro ſui nutritione, ad ſubſtantiam deperditam reparandam: Alioquî facultates operarentur cum cognitione ſui, quod eſt abſurdum: nam aliquæ partes noſtri corporis plus attrahunt, aut retinent alimenti, quàm ſit neceſſarium pro nutritione ſui; nam etiamſi agant propter ſe, attrahunt tamen magis, quàm ex naturali inclinatione conuenit. Vtilitas verò, quæ ex hac attractione ſequitur reſpectu aliarum partium, eſt per accidens; quod in ventriculo, & iecore fit manifeſtum, in quibus partibus ſubſtantiæ alimentitiæ maior generatio datur, quàm ea quæ pro nutritione eſt neceſſaria. Legendus in hanc rem Galenus, *lib. 9. de compoſ. medic. ſec. loc. cap. 2.*

Maior eſt in ſequenti dubio explanando diſcordia: *Vtrùm ſeminis ſubſtantia ſit homogenea, vel heterogenea?* In ſemine reperiri partem ſpirituoſam, & partem craſſam, *ſuprà* protulimus: Sed hoc videtur creditu arduum, & difficile, quia in teſtibus actione facultatis generatiuæ, generatur vtraque ſubſtantia, ſpirituoſa, & craſſa ſeminis. Ergo in qualibet parte ſeminis reperitur vis generatiua, ſiue facultas formatrix, cùm contrarium nulla ratione, nec experimento poſſit ſuaderi.

Dices, vtramque ſubſtantiam in teſtibus generari, ſed partes ſpirituoſas ſeminis, & craſſas non eſſe continuas, informatas vnica forma ſubſtantiali, ſed diuerſa, ita vt tantùm ſint duæ ſubſtantiæ diuerſæ, permixtæ per iuxtapoſitionem, atque ita ſolùm produci facultatem formatricem in parte ſpirituoſa ſeminis, propter debitam diſpoſitionem in ſubſtantia ſeminis, quæ diſpoſitio in parte craſſa ſeminis non reperiatur, ideò in ipſa à teſtibus facultatem formatricem non produci. Hæc ſolutio licèt aliquibus probabilis videatur, & proximè accedere ad veritatem, non eſt tamen amplectenda. Dic ergo, partes craſſas, & ſpirituoſas ſeminis, eſſe eiuſdem ſpeciei, & tantùm vnica forma informari. Superior verò opinio præterquam quòd nullum habet fundamentum efficax, vt *infrà* patebit, ſemen ab vnica, & eadem facultate teſtium producitur. Ergo totum ſemen continuum eſt, & vnica, & eadem forma ſubſtantiali, ſecundùm partem ſpirituoſam & craſſam informatur.

Obiicies. Subſtantia ſeminis eſt ſpirituoſa. Ergo ſicut in externis rebus ſpuma fit per permixtionem duarum ſubſtantiarum, ſic etiam fit in ſemine, & ex conſequenti formarum duarum diſcontinuitas erit aſſignanda. Dic: in generatione ſpumæ ſubſtantiarum diuerſarum permixtio reperitur, vt 2. *Aph.* 46. & 2. *progn.* 47. docuit Galenus. Semen autem dicitur ſpumoſum, ſolùm propter ſimilitudinem; & ſic ſeruatur in ſemine vera continuitas quoad formam ſubſtantialem, quia aliquæ partes ipſius ſunt magis tenues, & ſpirituoſæ, quàm aliæ, quæ ob tenuitatem ſuam facilè exhalant, & euaneſcunt, & hac ratione relicta parte craſſa ſeminis, corrumpuntur.

Obiicies iterum. Si hæ partes vnicum ens per ſe conſtituunt, ſequitur quòd ſemen non ita citò poſſit corrumpi, quoniam vna pars in tam breui tempore non ageret in aliam vſque ad corruptionem, vt patet in partibus viuentibus, quæ non ita citò, & breuiter tendunt ad corruptionem. Dic, in viuentibus in ſtatu naturali, & in ſemine eſſe rationem diuerſam: ſemen enim ex ſua natura cùm ſit deſtinatum ad generationem, in parte ſpirituoſa eius adeò retinet virtutem, ſiue facultatem formatricem, vt corrumpat partem craſſam in qua recipitur, ad quam corruptio ſeminis conſequitur; quod ita in viuentibus non contingit, hæc enim à natura potiùs ad ſuam conſeruationem ſunt producta.

Verùm altioris indaginis eſt inueſtigare: *Vtrùm pars ſpirituoſa ſeminis ab aliquo agente poſſit corrumpi?* Si pars ſpirituoſa ſeminis vicem gerit cauſæ efficientis, pars verò craſſa, tantùm cauſæ materialis rationem ſupplet, dignum eſt inquiſitione, à quo agente hæc pars ſpirituoſa ſeminis corrumpatur? Dices, partem ſpirituoſam ſeminis conuerti, & mutari in vaporem, ob naturam ſuam, cùm maxime tenuis ſit, & illicò reſoluatur, vt in corruptione ſpirituum vitalium palam ſit, qui ob ſummam tenuitatem ſtatim euaneſcunt. Non placet ſolutio, ſupereſt enim adhuc explicandum, à quonam agente fiat hæc mutatio in vaporem: tum etiam quia ex corruptione ſubſtantiæ ſpirituoſæ ſeminis, ſymptomata veneno finitima concitarentur, velut ex partis craſſæ corruptione ſcaturiunt, vt 6. *de loc. cap.* 5. proprio exemplo firmauit Galenus.

Solues deinde, negando ex parte illa ſpirituoſa ſeminis, vt pote exigua, poſt corruptionem poſſe venenoſa ſymptomata excitari, ſicut ex craſſa, illa enim ex parte craſſa, nō verò ex ſpirituoſa ſuboriuntur ſemper. Solutio hæc, imperfecta eſt, & ambigua: non enim explicat, quare ex corruptione ſpirituoſæ partis ſeminis non eueniant eadem ſymptomata, ſicut ex corruptione partis craſſæ, imò potiùs intenſiora ex corruptione partis ſpirituoſæ deberent ſequi, ſi verum eſt illud Philoſophorum, & Medicorum effatum, proprio experimento *cit. de loc. lib.* à Galeno confirmatum, in ſemine, lacte, ſanguine menſtruo, & aliis, ſubſtantiam quampiā quò perfectior eſt, eò in deteriorem mutari labem, & perniciem, quoniam ſuæ corruptionis valentiſſimam cauſam arguit.

Neque aſſeras, partem hanc ſeminis tenuem remanere in corpore, conuerſam in ſpiritum complantatum. Nam ſpiritus hic à Medicis non admittitur. Secundò, quoniam eadem remanet difficultàs, à quonam agente pars ſpirituoſa ſeminis corrumpatur, vt ex ipſa ſpiritus complantatus producatur.

Peritiores aliqui hunc nodum extricant hoc modo? In parte craſſa ſeminis facultas formatrix etiam adeſt, quæ partem ſpirituoſam ſeminis corrumpit, quia producit in illa diſpoſitiones incompaſſibiles cum ſubſtātia ſpirituoſa ſeminis, ita vt pars craſſa, & tēuis ſeminis adinuicem corrumpantur: quæ ſolutio deduci poteſt ex mente Galeni 2. *de ſem. cap.* 5. aſſerentis, in toto ſemine rationem vtriuſque principij actiui, & paſſiui reperiri. Sed hæc reſponſio eſt contra ipſium Galenum, qui *lib.* 14. *meth. cap.* 8. facultatem formatricem tantùm in parte ſpirituoſa reperiri aſſeuerat. Nec inſtes, quòd in parte ſpirituoſa quoad maiorem efficaciam viget: Nam hac ratione fortiorem vim in parte craſſa, ob maiorem multitudinem materiæ obtineret. Ex hac doctrina patet error aſſerentium, facultatem formatricem reperiri in parte craſſa ſeminis ſolùm quantum ad eſſe, non tamen quantum ad operari: hi enim non aſſignant aliquod impedimentum, propter quod facultas formatrix in partibus ſeminis craſſis, ab operationibus ceſſet.

Dic ergo, & fortaſſe meliùs, partem ſpirituoſam ſeminis corrumpi à parte craſſa, ratione contrariarum qualitatum, vel ab alia quauis ſubſtantia occurrente; quare ita ſpirituoſa ſubſtantia attenuatur, vel mediis aliis qualitatibus diſponitur, vt in aliquem flatum, vel ſpiritum conuertatur, vel inſenſibiliter per cutem reſoluatur, ſymptomata autem non concitari,

quoniam

quoniam ſubſtantia ipſa citiſſimè reſoluitur, maximè cùm hæc corruptio ratione putredinis non contingat.

Solue ſecundò. Non eſt inconueniens, quòd eademmet pars ſpirituoſa ſeminis ſit principium actiuum, & paſſiuum, ſecundùm diuerſas rationes formales. Patet hæc ſolutio in agentibus æquiuocis, quia lumen in aëre poteſt producere adeò vehementem calorem, vt degeneret in ignem: & ſic explicatur, quòd pars ſpirituoſa ſeminis, licèt habeat facultatem formatricem, quæ eſt cauſa æquiuoca formationis partium, eſt tamen in potentia formali pars ſpirituoſa ad recipiendam delineationem in eademmet parte, quoniam agens æquiuocum effectum productum in ſe recipere poteſt: licèt enim habeat in actu virtuali effectum, eſt tamen in potentia formali ad recipiendum effectum formalem, quia actus virtualis compatitur cum potentia formali; non enim potentiæ formalis priuationem tollit. At verò agens vniuocum, cùm formaliter habeat formam, nō poteſt eſſe in potentia formali reſpectu formæ iam introductæ, quia potentia formalis dicit neceſſariò priuationem actus formalis, ſicut potentia ad calorem, dicit priuationem caloris: & ita implicat, quòd agens vniuocum calidum habeat calorem ſibi in potentia, reſpectu caloris iam introducti; iam enim idem calor, eſſet, & non eſſet ſimul in eadem re: At verò ſemen cùm ſit in actu virtuali reſpectu priuationis partium, cùm ſit agens æquiuocum, eſt in potentia formali ad recipiendam delineationem partium in parte ſpirituoſa.

Non deſunt qui hanc doctrinam contemnant, & impugnent. Primò. Quia nihil poteſt habere qualitatem naturalem, aut potentiam connaturalem, quæ virtute contineat aliam, quam recipendo formaliter, ſe corrumpat. Ergo facultas formatrix in partem ſpirituoſam agere non poteſt, in qua reſidet, producendo delineationem partium, ad quam ſequitur corruptio. Confirmatur hæc opinio, ex definitione violenti, tradita ab Ariſt. 3. *Ethic. cap.* 1. quæ his verbis exprimitur: *Id igitur violentum eſſe videtur, cuius principium eſt foris, nihil prorſus eo conferente, cui vis eſt illata*: ex quibus violenti communis definitio deducitur, Violentum dicitur, quod eſt à principio extrinſeco, paſſo non conferente vim. Deinde ſi aliquis habeat qualitatem naturalem, quæ ſit principium effectiuum corruptionis, & antea non erat, eſt ratione alicuius impedimenti, quod antea non erat, & modò aufertur: hic autem modus productionis eſt per emanationem à principio interno. Ergo non poteſt eſſe violentum; alioqui Ariſtoteles rationem violenti non rectè deſcripſiſſet. Quare concludunt, quòd licèt in qualitatibus perfectibilibus neceſſariò ſit admittenda noſtra ſolutio, in qualitatibus tamen corruptibilibus, nequaquam; quod in emanatione frigiditatis ab aqua, & in motu grauium & leuium patet manifeſtè.

Hæc tamen argumenta etſi videantur ardua, non conuincunt. Dic ad primum. Nullum eſt inconueniens, quòd aliquod mixtum habeat qualitatem conſeruatiuam, & quòd ex accidenti, ratione ſuæ operationis ſequatur corruptio, vt patet in calore noſtro, qui mixta ipſa ab ortu ad interitum exiccat, ad ſenectutem vſque, atque ita ſenſim ac ſine ſenſu ad mortem neceſſariò non perducit. Deinde calor ipſe, deficiente humida ſubſtantia, quæ eſt pabulum caloris, corrumpitur, & ita calor agit in humidum, in quo continetur, producendo ibi ſiccitatem, tanquam effectum ſecundarium; quæ ſiccitas tractu temporis viuens ad mortem ducit: quod etiam contingit in generatione animalis ex ſemine: Nam ratione facultatis formatricis, formatio partium emanat; ratione verò caloris, ex molliſſimo ſemine, venæ, cartilagines, arteriæ, & oſſa, media ſiccitate formantur, alioqui quomodo durities in membris conſurget: Quod etiam poſtea contingit in adoleſcentibus, in quibus membra efficiuntur duriora, continuata, & aſſidua actione caloris in humidum: nam ratione caloris, ſicciora, durioráque redduntur, & hac ratione ad ſenectutem, tandémque ad interitum partes deueniunt. Hanc doctrinam eleganter docuit Galenus 1. *de ſanit. tuend. cap.* 2. & *lib. de marcore, cap.* 4. quibus in locis ipſe affirmat, neceſſarium eſſe, vt generationis principia, ſanguis, & ſemen, ſint humidiſſima, vt ex illis membra formari queant, néue ita à calore tam citò poſſent exiccari, & hac ratione ad debitam mollitiem, partes noſtri corporis accederent, & vlteriùs actione caloris, media ſiccitate, ad commoderatum robur iuuentutis; quia calor, cùm perpetuò operetur, eadem membra extenuat, rugosáque reddit humiditate abſumpta, ex qua ſiccitate ſenectus, & tandem mors.

Ex qua doctrina colliges, quòd etiamſi calor naturalis, qualitas conueniens ſit, & naturalis, nihilominus tamen ad interitum nos perducit, producendo ſiccitatem in eademmet parte, in qua eſt, tanquam cauſa æquiuoca: Quod etiam eodem modo dicendum eſt de facultate formatrice, quæ etiamſi qualitas naturalis ſit ſeminis, nihilominus corrumpit partem ſpirituoſam, in qua ineſt, delineatione media, quia delineationis, & formationis partium cauſa eſt æquiuoca. Quæ etiam doctrina euidenti ratione confirmatur: quoniam ſubſtantia ſpirituoſa non poteſt corrumpi, quin mutetur in vaporem, & ſic inſenſibiliter per ſpiracula cutis reſoluatur, nam multò antea quàm fieret partium omnium conformatio, euaneſceret, & ſic nulla generatio eſſet poſſibilis, deficiente facultate formatrice, quæ cùm ſit accidens, neceſſariò corrumperetur corrupto ſubiecto.

Ad confirmationem dic. Violentum dupliciter ſumi: primo modo, quum non ſequitur ex lege, aut inſtituto naturæ, & hæc eſt vera, & propria acceptio violenti, veluti eſt motus ſurſum in lapide. Secundo modo ſumitur violentum, cùm ſequitur leges à natura dictatas, ita vt inter cauſas naturaliter operantes, ordo ſeruetur naturalis.

Et ad maiorem huius rei explicationem, aduerte, aliquas eſſe generationes, & corruptiones, quæ ſtatuto quodam ordine, & ſolùm à principio intrinſeco fiunt, & certa quadam, & naturali rerum ſucceſſione, nullo agente violenter operante extrinſecùs accedente, quæ generationes, & corruptiones naturales dicuntur; huiuſmodi eſt generatio naturalis in ſemine eueniens, & ſimiliter generatio plantæ: licet autem generationes, & corruptiones hæ fiant à principio intrinſeco, qualitatibus naturalibus mediis; oportet tamen vt ex hac doctrina colligamus, aliquas eſſe generationes, quæ dictū ordinem non ſeruant, neque ſucceſſionem, ſed caſu, & fortuitò ab extrinſecis agentibus contingunt: huiuſmodi eſt generatio ignis ex ligno, ab agente calido, quæ neceſſariò dicitur violenta, non ex eo quòd igni genito ſit violenta, ſed quòd ab interno principio rei non fiat, imò ſolùm ab extrinſeco agente, calido violenter operante. Atque ita rectè dixit Ariſtoteles *in cap. cit.* interitum & corruptionem, eſſe naturalem, & violentam: hæc dicitur, quæ ab extrinſeco producitur, vt ex morbo, & gladio; naturalis verò dicitur, quæ per ſenectutem contingit, appellaturque naturalis interitus, cùm ab interna, naturalique cauſa proficiſcatur, ſcilicet à calore humidam ſubſtantiam depaſcente. Quæ doctrina etiam habet veritatem in facultate formatrice, quæ cùm operetur naturaliter, delineando partes ſpirituoſas, ex accidenti corrumpitur, veluti corrumpitur calor, humida ſubſtantia, quæ eſt pabulum caloris, corrupta.

Ad alteram confirmationem reſponde, Ariſtotelem ſolùm definiſſe violentum; quod ex nulla parte con-

uenit, neque poteſt eſſe naturale, quia ſolùm agebat de motu violento grauium, & leuium, ad quem motum propria natura rei grauis minimè conducit;& ſic patet, quomodo Ariſtoteles definiuerit ſolùm violentum per ſe, non verò violentum per accidens, vt in noſtro calore natiuo ducente nos ad interitum, & in operatione facultatis formatricis palàm fit,

Aliud argumentum ſolùm probat, quòd quando aliqua qualitas conducit ad corruptionem,modò emanet, quæ antea non emanabat, id accidere, quia adeſt impedimentum, ſcilicet alia qualitas contraria,emanationem impediens; veluti accidit in emanatione frigiditatis ab aqua, dum eſt calida, & perſeuerat cauſa calefaciens, tunc enim non emanat frigiditas, quoniam ob præſentiam caloris emanatio impeditur.Hoc vlteriùs patet manifeſtè, in partibus exterioribus intenſa frigiditate laborantibus, vt in rigore febrium,& in lipyria febri ex aliqua interna inflammatione oborta, in qua retroceſſus ſanguinis, & ſpiritus euidenter conſpicitur ad partes intimas, ita vt hæ vrantur, externæ verò algeſcant, & rigeant, quo tempore datur intenſiſſima frigiditas in partibus extimis, à principio intrinſeco emanans. Non ergo eſt inconueniens, id quod eſt corruptiuum, à principio intrinſeco emanare: hoc autem in partibus ſpirituoſis ſeminis non ita ſe habet; hæ enim corrumpuntur, quia naturaliter fit hæc operatio actione facultatis formatricis, quod etiã in calore naturali,ſua naturali actione nos ad interitum ducente, fit manifeſtum.

Subtiſſimus Galenus *lib.14.de vſu part. cap.* 3. poſtquàm plura de partibus generationi inſeruientibus,diligentiſſimè, vt ſemper ſolet, perſcrutatus fuit, addit, quòd in ſemine reperitur ſpiritus, & propria ſubſtantia ſeminis, ex quibus ſeminis ſubſtantiam conſtituit ipſe eſſe materiam generationis, ſpiritus verò eſſe principium effectiuum in generatione. Huius doctrinæ occaſione, vt inceptum argumentum ad vmbilicum perducamus, determinandum: *Vtrùm facultas in ſemine reperta, ab aliis qualitatibus diſtinguatur?* Hæc difficultas adeò eſt ardua, & neruoſa, vt Galenus *lib. de fœt. format. cap. vlt.* ſe ignorare eſſentiam huius facultatis fateatur. Dubitat ergo an facultas formatrix cuiuſlibet fœturæ,ſit Deus,vel anima. Auicenna 2.1. *doct.7. ſum.1. cap.* 2. duas in ſemine conſtituit, aliam quæ temperiem ſingulis partibus tribuit, quæ à Medicis alteratrix nuncupatur;aliam quæ organa producit, & facultas formatrix membrorum appellatur: cùm enim conſiſtentia ſeminis non poſſit producere immediatè operationes ſuas, facultatibus tanquam inſtrumentis vtitur, & ſic facultate formatice indiget, vt organa adeò diuerſa poſſit producere.

Sit ergo concluſio veritatem quæſtionis explicans manifeſtè: Facultas generatiua exiſtens in ſemine, diuerſa eſt à qualitatibus conſtituentibus temperiem ſeminis, & à facultatibus vitalibus corporis. Hæc concluſio probatur experientia, quamplurimi enim inueniuntur homines, habentes perfectiſſimam temperiem, in quibus vitiata conformatio reperitur. Ergo facultas hæc formatrix diuerſa eſt à qualitatibus elementorum: quod docuit Galenus 2. *de temper. cap. vlt.* quo loco veteres Medicos, & Philoſophos reprehendit, qui temperaturam ex magnitudine, aut figura totius corporis conſtare aſſeuerabant. Deinde qualitates exiſtentes in ſemine non poſſunt diſponere omnino materiam,ita vt ex vi diſpoſitionis producatur forma chyli generati,quia vltima illa diſpoſitio quæ reperitur in ſemine, & organizationis nomine explicatur, emanat à facultate formatrice vltimò diſponente materiam ſeminis, ex vi cuius organizationis introducitur forma viuentis.

Obiicies hoc modo. Forma naturalis in productione rerum naturalium, vt in productione ignis, fit

A efficienter,inſtrumentaliter per concurſum caloris.Ergo etiam temperies ſeminis poteſt organa accidentaliter efficere,cùm multò perfectior ſit forma ſubſtantialis ignis, & inſtrumentaliter producatur à calore. Accedit, quòd partes ſimilares noſtri corporis, media ſolùm alteratione temperamenti, alimentum diſponunt. vt in materiam ipſius alimenti forma viuentis poſſit introduci. Ergo à primis qualitatibus, ſine neceſſitate facultatis formatricis, conformatio etiam fieri poterit.

Dic: quòd ad productionem ignis, organorum productio non eſt neceſſaria, quæ in productione viuentium eſt requiſita; neque diuerſitas partium, quæ emanat ex parte determinata quantitatis: & hac ratione
B introductio formæ ignis, fit ſolùm ex vi alterationis calefactiuæ. Neque ex eo quòd forma ignis ſit perfectior in organis accidentaliter,ſequitur,quòd ſi à qualitatibus diſponitur materia pro introductione formæ ignis, etiam producuntur organa à qualitatibus primis: Nam pro cauſa efficienti, & effectu debet aſſignari debita proportio: homo enim generat hominem perfectiorem equo: non tamen poteſt generare equum.

Ad confirmationem reſponde; quòd in nutritione partium omnino non diſponitur alimentum ſolùm alteratione primarum qualitatum, ſed aliquid producitur à facultate nutriẽte,cuius merito introducitur forma viuentis,& forma alimenti expellitur præterquam quòd in materiam illam alimenti introducitur forma
C ſine organizatione vlla; quia iam præſupponitur producta in prima generatione animalis,& ita illa non dicitur generatio ſimpliciter, ſed ſolùm ſecundùm quid, quæ à Philoſophis adgeneratio nuncupatur.

Dic vlteriùs:Hæc facultas formatrix,ſeu generatiua in ſemine exiſtens, diſtincta eſt ſpecie à facultate generatiua ſeminis teſtium, & ab aliis facultatibus noſtri corporis naturalibus: quia quælibet facultas noſtri corporis vitalis à temperie partium eſt diſtincta. Sed generatio emanans à facultate ſeminis non eſt actio vitalis. Ergo facultas formatrix,vitalis non erit,cùm ſemen non viuat.

Clarioris verò doctrinæ gratia aduerterere oportet, quod hæc facultas formatrix poteſt dupliciter conſiderari: primo modo, quatenus media facultate forma-
D trice generatio prolis,aut fœturæ attingitur, atque hoc modo certum eſt, quòd ad generationem ſubſtantialem non poteſt concurrere in genere cauſæ principalis,cùm hæc facultas ſit accidentalis,forma autem producta per generationem, ſubſtantialis eſt, & ſic accidens, ex omnium mente Philoſophorum, in genere cauſæ principalis productionem ſubſtantiæ non attingit.Secundo modo conſideratur hæc facultas, reſpectu formationis partium, ad quam conformationem concurrit in genere cauſæ principalis, atque ita partiũ delineatio,facultatis huius formatricis eſt effectus.Probatur euidenter: Nam hæc facultas formatrix perfectior eſt multò eſſentialiter, quàm accidentalis organizatio. Ergo efficienter, tanquam à cauſa æquiuoca,à facultate
E formatrice, partium conformatio producitur? quod Auic. *loco ſuprà citato* oſtendit, dicens: *Virtus formatiua inprimis eſt illa, ex qua præcepto creatoris ſui procedit membrorum delineatio, vt ipſorum roboratio, concauitas, foramina, læuitas, aſperitas, ſitus, & alia ſimiliter quæ ad formationem attinent*: Quod etiam 1. *de facult. natural.cap.*5. docuit Gal.loquens de inteſtinis,& ventriculo,vbi inquit: *quòd conformatio inteſtinorum, & ventriculi ad aliam facultatem pertinet,quam formatricem appellamus.*

Sed contrà obſtant auctoritates multæ,Nam Gal.*cit. lib.1.de facult.* diſtinguit facultatem productiuam partium ſimilarium,à facultate productiua diſſimilarium, ſiue organicarum,quoniam partes ſimilares fiũt à temperamento, diſſimilares ab alia facultate productiua organorum.

organorum. Hanc doctrinam firmat Ariſtoteles *4.meteor.cap.vlt.*demonſtrans à quanam virtute partes ſimilares fiant,ac diſſimilares,tandémque concludens,ſimilares à qualitatibus elementorum , diſſimilares ab animalis natura,vel ab alia cauſa fieri aſſeuerat:quod etiã docet *lib.1.de generat.animal. cap.* 3. nam mollia, dura, lenta,rigida,& quoſcunque alios affectus,qui in partibus viuentis fiunt,caloris,& frigoris vi ; carnem verò, & os à primis qualitatibus minimè fieri arbitratur:quo capite tum effectus emanantes à primis qualitatibus, tum ab organizatione partium,manifeſtè proponit. Et *lib.cit.cap.3.poſt med.*habet hæc verba:*Ineſt in ſemine hominum , quod facit vt fœcunda ſint ſemina , ſcilicet calor, iſque non ignis,non talis facultas aliqua eſt ; ſed ſpiritus qui ſemine , ſpumosoque corpore continetur , & natura,qua in eo ſpiritu etiam proportione reſpondet elemento ſtellarum.* Quibus verbis Philoſophus demonſtrat , partium ſimilarium formationem à ſola temperatura , non verò à facultate formatrice emanare.

Auctoritates explanabis hoc modo, ſi priùs aſſeras, in ſemine non inueniri duas facultates diuerſas , quarum vna producat partes ſimilares , alia diſſimilares: nam facultas quæ producit carnem , aut os , aut alias partes ſimilares , illas cum determinata magnitudine producit , & ſecundùm alia accidentia , quæ ſe habent ex parte conformationis , ſecundùm animæ exigentiam: Quare facultas non eſt diuerſa , ſed eadem eſt productiua partium ſimilarium,& diſſimilarium;quod ratione euidente ſuadetur. Partes diſſimilares ſolùm ſunt partes ſimilares prout vnitæ,ſic enim organũ,ſiue partem ſimilarem conſtituunt.Ergo facultas quæ producit partes ſimilares , diſſimilares producit:quod etiã debet intelligi de aliis rebus pertinentibus ad conformationem,vt patet de figura,quæ cùm ſit modus contingens in corpore ex terminatione quantitatis , ad temperiem ſequi non poteſt.

Ad Ariſtotelem verò,& Galenum *loc.cit.*ſic reſponde, dicque illum ſolùm loqui de natura partium ſimilarium , à temperamento ſeminis emanante, non verò de magnitudine,& aliis rebus exiſtentibus in partibus ſimilaribus,ad conformationem pertinentibus. Huius rei ratio eſt euidens ; quoniam partes diſſimilares habent temperiem , ſecundùm temperaturam partium ſimilarium,atque ideò dixit Ariſtoteles , quòd ſimilares emanant ſolùm à temperamento,conſiderata temperatura ipſarum,non verò conformatione,aut magnitudine, quoniam ſecundùm hanc rationem à facultate formatrice producuntur.

Sequitur,vt obſcura alia quæſtio agitetur:*Vtrùm ſemen concurrens ad generationem ſubſtantialem fœturæ, concurrat inſtrumentaliter , vel tantùm diſpoſitiuè in genere cauſæ materialis?*Plures, cùm contrariæ ſententiæ argumenta inſolubilia eſſe ſibi perſuaderent, illorum difficultate conuicti,partem negatiuam defendere maluerunt , videlicet quòd ſemen non habeat aliquam efficientiam reſpectu generationis ſubſtantialis. Probántque primò , quoniam cauſa efficiens debet eſſe perfectior ſuo effectu. Sed ſemen eſt imperfectius prole genita. Ergo ſemen ad generationem ſubſtantialem effectiuè non concurrit.

Nec valet,ſi aſſeras hoc argumentum tantùm probare,ſemen non concurrere ad generationem ſubſtantialem,vt cauſa principalis,poſſe tamen,etiamſi ſit imperfectius ſubſtantia viuente, concurrere in genere cauſæ inſtrumentalis : Nam contrà facit argumentum hoc, quia omne inſtrumentum agit , inquantum motum à principali agente ; ſed ſemen non agit vt motum à generante,quia contingit ſemen adeſſe,generante non exiſtente : quod argumentum etiam poteſt pronunciari de exiſtentia generantis, quia generans non eſt intimè coniunctum, Ergo ſemen vt inſtrumentum generationis non concurrit:cuius rei ratio eſt, quia quodlibet inſtrumentum agit in virtute cauſæ principalis:Semen autem non agit in virtute cauſæ generantis, nihil enim poteſt agere in virtute eius, quod non eſt. Ergo cùm ſemen concurrat ad generationem , etiamſi generans non adſit, apertè ſequitur , quòd ſemen in virtute generantis non agat,ſed alia cauſa productiua ſubſtantiæ eſt aſſignanda.

Probant ſecundò ſententiam ſuam : Nam efficiens cauſa dum operatur , debet exiſtere. Sed ſemen in inſtanti generationis non exiſtit. Ergo ſemen non concurrit inſtrumentaliter in genere cauſæ efficientis ad ſubſtantiæ generationem,cùm in inſtanti generationis ſemen iam ſit corruptum. Tertiò arguunt hoc modo. Semen, vt *infrà* agemus,concurrit in genere cauſæ materialis ad prolis generationem. Ergo non poteſt concurrere vt cauſa efficiẽs,& materialis,cùm hæ in actionibus tranſeuntibus nõ poſſint coincidere ſimul. Confirmant deinde : quia nihil poteſt agere in ſeipſum, vt *1.de generat.cap.7.* docuit Ariſtoteles, quod ſequeretur, ſi ſemen ad generationem fœtus efficienter concurreret. Vltimò. Nihil agit in deſtructionem ſui. Sed ex generatione viuentis ſequitur corruptio ſeminis. Ergo ſemen ad generationem prolis efficienter concurrere non poteſt.

Auctores in hoc ſoluendo dubio in varias diuiſi ſunt partes:qui enim accidentia ſubiectari in materia prima arbitrantur,conſequenter affirmant,quòd accidentia ad productionem ſubſtantiæ inſtrumentaliter concurrunt quia illa ſunt in generationis inſtanti , & manent poſt generationem ipſam. Cæteri, qui accidentia ſubiectari in toto compoſito aſſeuerant,illa non poſſe concurrere inſtrumentaliter ad productionem ſubſtantiæ , propter defectum exiſtentiæ,aſſeuerant,quia in inſtanti generationis non exiſtunt,& vt ſic ſolùm diſpoſitiuè in genere cauſæ materialis concurrunt.

Solue tu hoc modo.Etiamſi accidentia ſubiectentur in toto compoſito, adhuc facultas formatrix concurrit in genere cauſæ inſtrumentalis ad productionem formæ ſubſtãtialis. Hæc concluſio patet præſuppoſita neceſſitate inſtrumentorum naturalium : hæc enim accidentia ſunt virtutes actiuæ,quæ ſubſtantiam in ordine ad operationes perficiunt , vt potentiæ omnes animæ, calor , & frigiditas. Patet deinde , quoniam in hoc diſtinguuntur hæc accidentia,ab accidentibus aliis, quæ ſolùm ad ſubſtantiæ ornatum inſeruiunt , vt albedo, nigredo, &c.

Argumenta verò aduerſa extrica hoc modo. Dic ad primum. Cauſa efficiens principalis debet eſſe perfectior ſuo effectu ; at verò cauſa inſtrumentalis , nequaquam,vt patet in generatione ignis, facta inſtrumentaliter à calore. Ad confirmationem dic,quòd accidentia operari in virtute ſubſtantiæ , non eſt quòd aliquam motionem à principali agente inſtrumentum requirat, ſed ſatis eſt, quod accidens ſit virtus ipſius agentis , & hac ratione in virtute ſubſtantiæ operatur.

Dic ad ſecundum , quòd vt aliquid ſit cauſa efficiens alterius,ſatis eſt quòd exiſtat ſimul tempore cum effectu,ita vt nullum inter cauſam,& effectum tempus interponatur ; non verò requiritur, quòd ſit cauſa efficiens in eo inſtanti naturæ cum effectu,quia etiam ratione diſpoſitionis , exiſtentes in aliquo compoſito, ad productionem formæ ſubſtantialis concurrunt ? licèt enim non ſint in eodem inſtanti naturæ , in quo eſt ſubſtantialis forma,ſunt tamen in eodem inſtanti temporis , ita vt primum non eſſe diſpoſitionum , ſit ſubſtantiali formæ primum eſſe. Quare quamuis ſemen non ſit in eodem inſtanti naturæ, in quo eſt generatio fœturæ, quia tamen in tempore immediato, hoc ſufficit , vt ſemen inſtrumentaliter concurrat , præcipuè cùm illæ prioritates , vt ita dicam , naturæ , reales non ſint , in quibus vnum ſine alio exiſtit, ſed prioritas ſolùm rationis.

Ad tertium iam reſpondimus *ſuprà*, quærentes, An in ſemine diuerſæ partes reperiantur, quarum altera ſit efficiens, altera materialis. Ad vltimum argumentum. Dic, quòd nihil agit per ſe in deſtructione ſui, per accidens tamen contingit, vt ſequatur deſtructio rei, ſicut ex actione diſpoſitionum ipſarum corruptio per accidens ſequitur, quia earum ſubiectum corrumpitur: ita ſimiliter per accidens contingit, quòd ex actione ſeminis ſequatur corruptio ipſius.

Vt verò hæc ſolutio explicetur magis, aduerte, quòd inter generationem viuentium, & non viuentium maxima diuerſitas adeſt: In his enim ſecundùm probabiliorem ſententiam, in generante exiſtit, & non in paſſo, ſolùm enim calor in igne generante eſt inſtrumentum, calor verò exiſtens in ligno, ſcilicet in paſſo, ſolùm diſpoſitiuè concurrit: At verò in generatione viuentium tam in generante, quàm in materia ſeminis, in quam introducenda eſt forma viuentis; eſt propria virtus inſtrumentalis, licèt remota, reſpectu generationis: nam in generante eſt potentia generatiua exiſtens in teſtibus, in ſemine etiam eſt propria virtus, ſcilicet facultas formatrix, quæ doctrina eſt Ariſtotelis; dicentis generationem viuentium eſſe naturalem, non autem generationem non viuentium: illa enim à principio intrinſeco fit, quoniam in ſemine facultas formatrix exiſtit; hæc contrà, à principio extrinſeco eſt.

Obiicies. Sicut accidentia diſpoſitiua materiæ ligni, ad introductionem formæ ignis, ſunt violenta ipſi ligno, ſic etiam virtus illa inſtrumentalis, ſcilicet facultas formatrix, quæ reperitur in ſemine, eſt violenta. Paritas rationis probatur: quia ratio ob quam accidentia ſunt violenta, eſt, quia tendunt ad corruptionem ligni. Sed etiam facultas formatrix, quæ in ſemine eſt, tendit ad corruptionem ſeminis, & productionem viuentis. Ergo in hoc nulla poteſt differentia aſſignari.

Dic. Sunt quædam formæ, quæ per ſe à natura quaſi non intenduntur, ſed per accidens, vt via ſcilicet ad aliud: nam Embyro priùs viuit vita plantæ, deinde vita animalis, vltimò vita hominis, quia illi gradus priores à natura ſunt intenti, tanquam via; ſic ſimiliter ſe habet forma ſeminis, quæ natura ſua ad viuentis productionem ſolùm aſpirat, & ita ad introductionem formæ viuentis per accidens corrumpitur. Accedit quòd diſpoſitiones productæ ab agente extrinſeco, in generatione viuentium, ſunt violentæ, quod facultati formatrici, quæ in ſemine eſt, non conuenit, quoniam etiamſi ad formam viuentis diſponat, eſt tamen qualitas naturalis in ſemine exiſtens.

Solue ſecundò, argumentum illud, dicens ſemen habere partes heterogeneas, vt probauimus *ſuprà*, quarum quædam ſunt actiuæ, aliæ verò paſſiuæ; & hac ratione virtus illa quæ exiſtit in partibus actiuis, ſcilicet facultas formatrix, non eſt ſemini violenta, imò potiùs naturalis, reſpectu partium in quibus ineſt: & hoc ſufficit, vt dicatur naturalis reſpectu ſeminis. In ligno verò, reſpectu generationis ignis, non eſt eadem ratio, quia omnes partes quas habet lignum, homogeneæ ſunt: nec verò heterogeneæ, quemadmodum ſunt illæ partes quæ in ſemine reperiuntur, quarum aliæ ſunt merè actiuæ, aliæ verò paſſiuæ.

Difficillimum verò explicatu dubium eſt: *Vtrùm ſubſtantia à prima cauſa, vel à generante in virtute ſeminis principaliter producatur?* Communis Medicorum, & Philoſophorum ſententia eſt, quòd accidentia ſeparata à proprio connaturali ſubiecto, producunt ſubſtantiam in virtute cauſæ principalis, ſcilicet generantis, & vt inſtrumenta eius ſeparata, non autem vt inſtrumenta primæ cauſæ, aut alterius cauſæ vniuerſalis ſupplentis defectum cauſæ particularis. Probatur primò, quoniam virtus ſeminalis in abſentia generantis, generat ſubſtantiam viuentem, mediante facultate relicta in ſemine. Ergo generans in genere cauſæ principalis, media operatione facultatis formatricis, ſubſtantiam producit.

Neque ſoluas argumentum hoc, quòd ſemen non ſolùm eſt inſtrumentum operationis propter facultatem formatricem, ſed etiam ratione formæ ſubſtantialis ipſius ſeminis: Nam contra hoc eſt, quia ſemper remanet eadem difficultas, ſiue ſola forma ſeminis ſit vitalis, ſiue non: cùm ſemper longè imperfectior ſit, quàm anima, quæ generatur. Ergo ſolùm debet concurrere facultas formatrix inſtrumentaliter; generans verò in genere cauſæ principalis.

Probatur ſecundò hæc ſententia, quia inanimata habent ſufficientem facultatem ad generandum in genere cauſæ principalis, ſicut ignis generat ignem, in qua generatione peculiaris influxus cauſæ primæ, aut alicuius cauſæ vniuerſalis non adeſt. Ergo etiam animata, cùm ex ſua natura ſint perfectiora, ſubſtantiam in genere cauſæ principalis producent, ita vt ſpeciali concurſu primæ cauſæ non indigeant.

Probatur tertiò. Omnis actio productiua ſubſtantiæ debet ab aliquo immediato agente emanare, vt omnes Philoſophi *in lib. 7. phyſic. cap. 6.* confirmant. Sed forma ſubſtantialis agentis, v.g. generantis, ſubſtantiam immediatè producendam, niſi mediis accidentibus, attingere non poteſt. Ergo hæc accidentia ſunt, quæ ſubſtantiam in virtute generantis producunt: quia quemadmodum Sol non tangit immediatè mineralia, niſi media luce, & calore; ſic ſimiliter homo hominem, niſi media virtute ſeminali producere nequit.

Quamuis autem hanc opinionem peritiſſimi viri amplectantur, difficillimè tamen defendi poteſt, quia aduersùs eam grauiſſima argumenta inſurgunt: Nam accidentia virtute propria ſubſtantiam non producunt. Ergo nec etiam quatenus ſunt virtutes ſubſtantiæ. Patet ſequela: hæc enim virtus, vel eſt ſubſtantia, vel accidens: Si primum, ergò iam ſubitò ſubiectatur in accidenti, quod eſt contra Philoſophos omnes: Si ſecundum, vel eſt quid relatiuum, vel abſolutum: non relatiuum, vt de ſe patet, cùm relatio nullius ſit actiuitatis; nec etiam vt abſolutum, quia adhuc remanet accidens, ſicut antea, & ſic eadem ratio ſemper vrget. Confirmatur, quia iam accidens virtute propria produceret ſubſtantiam, & non in virtute ſubſtantiæ, alioqui daretur proceſſus in infinitum.

Nec reſpondeas huic argumento, quòd virtus illa non eſt aliquid ſuperadditum accidenti, ſed ipſummet accidens, quòd ex ſua natura eſt mixtum ſubſtantiæ, ita vt ſit ſenſus, accidens agit in virtute ſubſtantiæ, quia ex ſua natura eſt virtus illius: Nam ſemper remanet eadem difficultas, quoniam facultas formatrix, vt eſt virtus generantis, vel aliud quoduis accidens, non dicit minorem perfectionem, quàm ſola facultas formatrix. Ergo hæc adhuc, prout eſt virtus generantis, ſubſtantiam non producit.

Huic argumento poteris reſpondere, quòd calor per ſe ſolùm poteſt eſſe inſtrumentum ſubſtantiæ, ita vt omnis illa entitas excludatur ſuperaddita accidenti, quoniam certum eſt, quòd inſtrumenta naturalia, & facultas formatrix non agunt per aliquod ſuperadditum, ſicut inſtrumenta artificialia; cum hoc tamen non debemus excludere coniunctionem ad ſubſtantiam, aut eſſe virtutem illius.

Quare in calore, aut facultate formatrice duo conſiderantur: primùm, quòd calor, aut facultas formatrix ſit accidens talis ſpeciei, atque ita calor non eſt mixtus ſubſtantiæ, nec productionem illius attingit, ſed ſolùm adeſt, quòd calor ſit cauſa alterius caloris, & facultas formatrix cauſa delineationis partium; &

ſic

ſic calor tantùm non dicitur dimanare ab aliqua certa ſubſtantia, ſed abſtrahitur calor à forma ſubſtantiali cuiuſlibet mixti.

Secundo modo conſideratur calor, aut facultas formatrix, quatenus à forma ſubſtantiali emanant, ſecundum quam conſiderationem redditur vigoroſior ad operandum; & ſic explicant, quòd ex diuerſo genere coniunctionis caloris ad diuerſas formas, producat calor diuerſos effectus: nam coniunctus cum ſubſtantia animalis producit carnem, & ſanguinem; cum fœmina, producit lac, quod non facit in viro, quamuis calor vtriuſque ſit eiuſdem ſpeciei: quod idem dicendum eſt de facultate formatrice, quæ ex ſua natura eſt virtus generantis; & ſic aſſerunt, quòd licèt accidens ſit imperfectius ſubſtantia, & in genere cauſæ principalis ſubſtantiam producere non poſſit, tamen per modum ſubſtituti, benè poteſt in virtute generantis hoc efficere, ita vt generans ſit cauſa principalis: quod confirmant in inſtrumentis artificialibus attingentibus productionem rei artificialis, & in naturalibus inſtrumentis, vt ſemen imperfectius viuente producit viuens, quod etiam de ſeminibus plantarum, & arborum intelligendum eſſe, ſibi perſuadent.

Sed alia ſententia à nobis amplectenda eſt, qua affirmamus ſemen productionem formæ ſubſtantialis non attingere, ſed ſolùm fœminam per ſuam formam ſubſtantialem, in genere cauſæ principalis producere ſubſtantiam, præſuppoſito ſemine viri; & ſic nunquam producitur ſubſtantia ab accidenti in genere cauſæ principalis: nam fœmina eſt cauſa principalis reſpectu productionis formæ, ſi ea ex potentia materiæ poteſt educi, vt in formis multorum contingit; ſi verò forma non educatur ex potentia materiæ, vt in anima rationali, ſufficit quòd mulier attingat vnionem, vel ſaltem antecedenter diſponat materiam, vt Deus iuxta diſpoſitionem illius animam rationalem per creationem producat.

Probatur hæc ſententia hac ratione efficaci: quoniam recurrere ad Deum, tanquam ad cauſam ſuperiorem, ſupplentem defectum cauſæ particularis, in aliquibus generationibus ſolùm veritatem obtinet, quando caſu contingit, vt producatur viuens, vt in generatione viuentium ex putri materia contingit, in quo exemplo aliqua virtus ſeminalis non datur; cuius ratione in ratione ſubſtantiæ generatio formæ ſubſtantialis fieri poſſit: aliter verò ſe habet in difficultate noſtra; quoniam in ſemine datur facultas formatrix, quæ in virtute cauſæ principalis ſubſtātiam producere poteſt. Ergo generatio viuentium, vt fiat ordine à natura inſtituto, & non caſu, generanti, & non primæ cauſæ debet attribui. Confirmatur: Nam ſequeretur generationem viuentium ſoli Deo eſſe tribuendam, & non cauſis ſecundis, ita vt ſit falſum dicere, quòd homo generat hominem; leo leonem; hoc enim modo omnino tollitur influxus cauſarum ſecundarum, quæ doctrina argumentis *ſuprà* adductis etiam confirmari poteſt.

Obiicies hoc modo, contra traditam doctrinam: hæc enim in generatione arborum, & plantarum, veritatem non obtinet, in quibus non datur diuerſitas ſexus. Nec dicas quòd tunc terra gerit vicem matris, quia forma terræ longè eſt imperfectior quauis ſubſtantia viuenti. Ergo terra ipſam ſubſtantiam viuentem producere nequit, & ex conſequenti ſola fœmina, medio ſemine viri, in genere cauſæ principalis, ſubſtantiam non producit.

Reſpondent aliqui hanc generationem tribuendam eſſe cœlo, cauſæ particularis defectum ſupplenti, veluti in generatione formarum naturalium contingit; vt quando ignis medio motu locali producitur. Verùm hæc ſolutio non poteſt admitti, quia cœlum qualibet ſubſtantia viuente multò eſt imperfectius. Ergo in genere cauſæ principalis, ad generationem viuentis non

A poteſt concurrere. Quòd ſi dicas, cœlum producere hæc mixta viuentia, prout mouetur ab intelligentia, habes contra te argumentum firmum: nam hæc intelligentia nullam habet vim productiuam circa hæc inferiora, cùm ſolum motum localem producat, quo mediante cœli mouentur. Ergo cœlum adhuc cùm Intelligentiis ſubſtantiam viuentem producere non poteſt. Dic, quòd hoc ſuppoſito, quia ſexuum diuerſitas non datur, tunc cauſa principalis eſt Deus, qui ſubſtantiam illam viuentem producit.

Obiicies ſecundò, Si ſuperior doctrina eſſet vera, ex ea ſequeretur, quod fœmina eſſet principalius generans, quàm vir, quod videtur eſſe contrà Philoſophos omnes. Dic, negando ſequelam: Non enim emanat ex imperfectione viri, quòd hic non producat id quod à
B fœmina producitur, ſed ex eo quòd non eſt immediatè coniunctus cùm ſemine, alioqui ſi adeſſet, idem efficeret, quod fœmina: quare ſi anima maris eſſet applicata fœtui, in corpore fœmineo produceret fœtum, per accidens tamen impeditur. Quare cùm fœmina verum ſemen efficiat, & ſit eiuſdem ſpeciei cum mare; habeatque potentiam generandi, ità magis proximè ad generationem concurrit.

Sed quoniam in hac difficili quæſtione, poſſet aliquis aduerſam tueri ſententiam, videlicet quòd Deus eſt cauſa principalis ſupplens defectum cauſæ particularis, veluti contingit in generatione plantarum, & arborum, præſuppoſita diſpoſitione ex parte terræ, hoc modò ſatisfaciet, quòd in animalium perfectorum generatione, in quibus formæ educuntur de potentia mate-
C riæ; ſemen ad productionem ſubſtantialem inſtrumentaliter concurrit cum operatione tamen cauſæ primæ, quæ influxum generantem in homine ſupplet; tamen ſemen deciſum in hac opinione inſtrumentaliter non cócurrit, quia anima rationalis per creationem producitur: dicimus tamen quòd homo generat hominem, quia producit ſemen, in quo facultas reſidet formatrix, quæ pro introductione animæ rationalis organa operatur neceſſaria. Ex his inferre poteris, non rectè ſequi, quòd homo non generat hominem; nec leo leonem, quia facultas exiſtens in ſemine eſt virtus relicta ab ipſo generante, quæ corpus ipſum delineat, vt ſine alia cauſa particulari Deus formam ſubſtantialem producat, & ſic dicatur homo cauſa proxima reſpectu generationis ſubſtantialis.

D *Vtrùm ſemen ſit colliquamentum, vel excrementum?*

Non pauca Peripaterici intentant, dum excrementum eſſe multis confirmant. Primò, colliquatio res eſt præter naturam membrorum, cùm naturalem membri concretionem diſſoluat. Secundò. Craſſi homines multò minùs fœcundi ſunt; nam craſſum ab agente colliquante multò magis diſtillat, quàm gracile. Tertiò, Colliquatio, ſiue ex venere, exercitio, vel febre fiat, non habet in corpore locum peculiarem quò defluat. Sed ſemen, cæterorum excrementorum inſtar, fæcis, vrinæ, lactis, bilis, habet peculiare conceptaculum, meatus ſeminarios. Ergo, &c. Quartò. Si eſſet colliquatio, ſemper læderet. Atqui perſæpe reddit corpus alacrius, quare eius vſus ſalubris eſt, ex Gal. *in art. med. cap.* 82. & abſtinentia lædit, ex ipſo, 6. *de loc. cap.* 5. & in grauiſſima
E damna, corpora præſertim muliebria præcipitat, vt plurimis hiſtoriis *eo loco* Gal. confirmat. Ergo. Quintò. Ætate florentes, ſani, robuſti, plurimum ſemen in concubitu eiaculantur; contrà ſenes, valetudinarij, & imbelles. Ergo, &c. ſiquidem imbecilla magis colliquantur robuſtis. Ergo non eſt colliquamentum, ſed alimenti ſanguinei excrementum.

Ita Ariſtoteles 2. *de generat. animal. cap.* 18. Sed dum hæc fatur, ſibiipſi pugnantia ſcribere videtur: excrementum enim definit, 2. *de generat. animal. cap.* 4. id, quod incoctum, & terrenum ſimul in corpore remanet; ſemen verò coctum eſt, non terreum, ſed aëreum, ſpumoſum,

ſpumoſum. Deinde ſi excrementum eſt,& quid incoctum, quomodo ipſi tam inſignis gignendi vis ineſt, vt teſtatur ipſe?

Excrementum ergo interpretemur, ſemen eſſe, ſola quantitate redundans, quæ nihil aliud eſt,quàm pars alimenti, ad conuerſionem in membra proximè accedens, nec tamen id omne verum ſemen eſt, ſed quod è teſtium nutritione ſuperfluit. Quamuis enim ſeminaria totius corporis membra, ſubſtantia quadam alba, ſemini valde ſimili nutriantur, verum ſemen, maximè coctum, vi genitiua præditum, in ſolis teſtibus, & inuolutis meatibus, à natura, eximia arte fabrefactis generatur: quod enim infœcundum ſemen eſt, ſeminis appellationem non meretur.

Vtrùm ſemen ſit animatum? Auctores certarunt vtrinque. Peripaterici vnà cum magiſtro ſuo, ſemen eſſe ſolùm in potentia ad vitam ſibi perſuadent: Nam anima eſt actus corporis phyſici, organici. At ſemen non eſt organicum, ſed homogeneum, & ſimilare. Ergo ſemen anima non informatur. Aduerſa tamen ſententia eſt magis probabilis: Nam Galenus *lib.de maraſmo, cap.2.* tria eſſe viuorum genera aſſeuerat, animalia ſcilicet, plantas,& ſemina, quæ marcore corripi inibi inculcat,qui morbus ex nimia ſiccitate oritur. Ergo cùm hæc morboſa affectio ſemini contingat, ſemen animatum erit. Et *2.de facult.natural. cap.3.* in ſemine reperiri facultatem attrahentem arbitratur: Et *lib.1.de ſem.cap. 8.* in ſemine eſſe principium motionis pronunciauit. Ergo ſemen animatum eſt, cùm anima ſit principium motus. Et *eodem lib. cap. 11.* ſemen maſculinum nutriri à ſemine fœminino aſſeuerat: quare cùm nutritio ſit actio vitalis, ſemen viuet, & erit animatum. Probat Ariſt.2. *de generat. animal.cap.3.* dum ſemina,& plantas, viuere ſtirpium inſtar, edocuit. Deinde operatio vitalis emanat à potentia vitali. Sed ſemen habet operationes vitales, quia attrahit, & retinet. Ergo habet animam, quæ harum operationum eſt principium. Præterea. Semen naturalem calorem ſortitur viuificum, quia generatio qua producitur viuens, eſt actio vitalis. Sed ſemen generat viuens. Ergo viuit ſemen, cùm operetur actione vitali.

Neque reſpondeas huic argumento, facultatem in ſemine exiſtentem eſſe vitalem, etiamſi ſemen non viuat: nullum enim eſſe inconueniens, quòd facultas reperiatur in ſubiecto non viuente, tanquam in medio quodam ad ſpeciei propagationem deſtinato. Sed hæc ſolutio non eſt vera, quoniam ſubiectum vitale ex ſua natura vitam expoſtulat, ſine ſubſtantiæ viuentis concurſu, prout circa facultatum vitalium operationes anima influit. Deinde facultas v.g. quæ eſt in ſemine, eſt vitalis: ergo etiam operatio emanans ab hac facultate, erit vitalis.

Semen ergo viuit, & animatum eſt. Præcipuo verò argumento (plura enim indiſcriminatim auctores congerunt, quibus ſolutio facilis reddi poteſt) ſic reſponde. Semen, vt eſt potentia animatum, ita & organicum; cùm primùm verò incipit exercere animæ opera, iam eſt præditum vaſis ex vtero trahentibus. Dic ſecundò cum Simplicio *lib.2. de anima,cap.6.* quòd anima eſt actus corporis organici, duplici ratione: vna ſecundùm quam organum effingitur, formatúrque, vt inde ſit animæ organum; altera ſecundùm quam iam vtitur organo formato: illa quidem eſt in ſeminibus, & in conceptibus; hæc verò in editis iam animantibus. Dic tertiò, quòd ſemen non prorſus eſt ſimilare, cùm parte conſtet ætherea, & ſpirituoſa, quæ diuerſæ rationis eſt à craſſiori, & magis corpulenta ſubſtantia. Quin in parte illa ætherea veriùs reſidet anima; eſt enim apud Galenum *1.de ſemin.cap.10.* ſpiritus is per ſe mobile principium, quare & animatum; ſiquidem anima motionis fons eſt, atque origo. Ariſtoteles inſuper *2.de generat. animal. cit.* ſeminum fœcunditatem A in huiſmodi ſpiritum retulit, cuius natura cùm cælitùs inferatur, diuinitatem præ ſe fert,& quoniam varia producit organa, cum elemento ſtellarum quandam videtur habere ſimilitudinem.

Sed iam tempus eſt, vt ad aliam difficilem quæſtionem explanandam, properemus: *Vtrùm ſemen ab omnibus noſtri corporis partibus decidatur?* Hippocrates *lib. de morb.ſacro, num.4.* & *lib.de aere,aq.& loc. num. 3.* ſic ait: *Cùm ſemen genitale ab omnibus corporis membris procedat, à ſanis quidem ſanum, à morboſis morboſum, ſiátque vt ex caluis calui gignantur, & ex diſtorto diſtortus, eadémque ratio eſt circa alias formas, & ſic ex macrocephalis, macrocephali.* Idem etiam *citatis locis* probauit Hippocrates, experimento proprio edoctus, qui ex ſectione venarum retrò aures, reddi homines ſteriles affirmat: B cauſa eſt, quòd ſemen genitum in capite, ad organa generationis, poſito hoc impedimento, deſcendere nequeat. Confirmat eius ſententiam Auicenna *2. 3. tract.1.cap.3.* dum hæc protulit verba: *Et Hippocrates dixit in ſuis intentionibus, quamplurimum materiæ ſpermatis à cerebro deſcendere, ex duabus venis quæ ſunt poſt aures, & propter hoc datur ſterilitas ex ſciſſione venarum.* Hac ratione leges monent humanæ, vt furibus amputentur auriculæ,vt ſteriles remaneant, ne ſcilicet fur alium furem ſibi ſimilem generet: quod etiam docuit Ariſt. *1. probl.56.* quærens, cur Eunuchi, ſeu ſpadones, calui non ſunt; quia (inquit) obtinent plurimam ſubſtantiam cerebri, atque hoc contingit, quia venerem non exercent. Ergo ſemen ab omnibus partibus deciditur.

C Probatur primò hæc ſententia.In ſeminis emiſſione in toto corpore delectatio perſentitur. Ergo in toto corpore ſemen generatur. Antecedens patet experientia. Conſequentia vera eſt, quia ſolùm in illa parte perſentitur dolor, vbi adeſt obiectum naturam corrumpens: quare in illis partibus, in quibus delectatio ſentitur, etiam debet adeſſe obiectum illam delectationem producens. Sed in omnibus partibus ſentitur voluptas. Ergo ab omnibus partibus ſemen deciditur.

Secundò. Filij producti aſſimilantur parentibus non ſolùm in ſpecie, ſexu, & effigie, ſed in magnitudine corporis,& temperamento. Sed cauſa huius ſimilitudinis ſolùm poteſt eſſe, quòd ſemen ab omnibus D partibus corporis decidatur, referens ſimilitudinem partium à quibus dimanat. Ergo &c. Nec enim vlla ratio aſſignari poteſt, cur poſſit contingere, vt ſi ſemen ab illa parte non procedat, filij patribus aſſimilentur in illa parte determinata, ſi ab ea ſemen non deriuetur.

Tertiò. Claudi,Epileptici, Elephantici, & quacunque alia ægritudine infecti, filios generant claudos, epilepticos, leproſos, & alia quauis ratione affectos, Sed hi morbi ſolùm ex vitio ſeminis emanant. Ergo. Patet maior experimento in morbis hæreditariis, in quibus ſemen vitioſum ſimilem morbum in filio producit. Ergo ab illa parte deciditur ſemen, quod ſimiliter de omnibus aliis partibus eſt dicendum.

Quartò. In ſeminis emiſſione,in toto corpore ma- E xima ſentitur debilitas, quod non alia ratione contingere poteſt, niſi quia ab omnibus partibus ſemen deciditur, quod *loco cit.* docuit Auicenna. Vltimò. Quælibet pars nutritur ex eadem materia, ex qua fuit generata. Sed partes ſpermaticæ fuerunt in principio fabricatæ ex ſemine. Ergo ſimiliter in ſemine nutrientur;& hac ratione in partibus ſpermaticis ſemen generabitur, atque ab ipſis ad organa generationis deſcendet. Maior conſtat ex Galeno *2. de ſemine, cap. vlt.* docente, quòd quemadmodum partes carnoſæ ex ſanguine, ita ſpermaticæ ex ſemine nutriuntur, & generantur, cùm eadem generationis,& nutritionis materia ſit.

His

His rationibus conuicti plures, ſemen generari in omnibus partibus ſpermaticis totius corporis conteſtantur, à quibus virtute teſtium attrahatur. Sicut enim in liene propria virtus attrahens melancholiam reperitur, & renibus ſua ineſt trahens ſeroſitatem, ita ſimiliter in teſtibus eſt aſſignanda, quæ ſemen, vt proprium alimentum, natiua quadam proprietate ad ſe allicit. Quæ ratio videtur deſumpta ex Galeno, 2. *Aph. com.* 28. *in vltimis verbis*, quo loco, vt reddat cauſam, ob quam podagrici, epileptici, aut alio morbo infecti generent filios ſimilibus morbis fœdatos, eam eſſe determinat, quia ſemen eſt vitioſum in articulis, & in cerebro; & hoc modo membra genita imbecilla redduntur. Semen itaque defert vitia illarum partium, à quibus deciſum eſt, ob quam cauſam fœtus producti inquinantur eiſdem morbis, quibus parentes antea erant conſpurcati.

Hæc ſententia, præterquam quòd ab Ariſtotele impugnatur, 1. *de generat. animal. cap.* 18. eſt aduerſa communi Medicorum Scholæ, qui rationibus muniti, contrariam tuentur, & defendunt. Primò. Generatio ſimilis eſt in quibuſdam plantis medio ſemine, ſicut in animalibus. Sed in illis ſemen ex tota planta non deciditur, quia partes ſingulæ non expellunt ſingulam portionem ſeminis, ex qua ſemen integrum producatur. Ergo neque in animalibus ſemen ex omnibus partibus expellitur.

Secundò. Ex ſimilitudine filiorum ad parentes non rectè infertur, quòd ſemen ex toto corpore decidatur: nam filij non ſolùm ſuorum parentum, ſed auorum, & proauorum à quibus nullum expellitur ſemen, imò cuiuſdam hominis ignoti figuram, & ſimilitudinem referunt. Deinde ſimilitudo filiorum ad parentes ſæpenumerò ſeruatur in pilis, vel vnguibus, ex quibus pro generatione nil deciditur: quin filij interdum aſſimilantur patribus, in exterioribus ſignis, vt barba. Ergo, &c. Accedit quòd patres manci, claudi, generant filios ſanos, & nulla labe in aliqua parte fœdatos. Ergo vt generetur pes v.g. aut manus, non eſt neceſſarium, vt ab illa parte deſcendat: pariter de reliquis noſtri corporis partibus pronunciandum.

Tertiò. Semen non generatur ſolùm in partibus ſimilaribus, neque in diſſimilaribus, neque in vtriſque ſimul. Ergo. Non à ſimilaribus, quia in animalium generatione, ſeruatur etiam ſimilitudo filiorum ad parentes in partibus organicis, vt patet in ſimilitudine faciei: Neque à partibus diſſimilaribus, quia hæ ex communi Medicorum voto, ſolùm ſunt partes ſimilares adinuicem coniunctæ; & ſic partes hæ non efficiunt aliquam operationem ſine actione partium ſimilarium. Non ex vtriſque ſimul, ſequeretur enim ex compoſitione partium, ortum ducere; ſimilitudo autem formalis ab aliqua compoſitione non dependet. Inſuper. Si ſemen à toto decideretur, etiam id de ſanguine eſſet dicendum, qui ſolùm eſt materia partium carnoſarum, ita vt ſanguis ex toto corpore pro formatione partium carnoſarum deſcenderet, quod eſſe falſum nullus non videt. Vltimò. Semen, quod in aliquo tempore eſt maſculinum, poſtea eſt fœmineum, quoniam temperies ſeminis diuerſimodè alteratur. Ergo non generatur maſculus ſine fœmina, ex eo quòd ſemen à toto corpore procedat: nam in ſemine pars propria, & determinata ſexus non inuenitur.

Neque in contrariam abeas ſententiam, eámque vt probabilem iudices, quoad ſubſtantiam ſpirituoſam, ita vt ex ſingulis partibus procedant ſpiritus vitales, recipientes aliquam alterationem ab ipſis partibus, ex quibus pars ſpirituoſa ſeminis generatur, quæ ſuo modo iuxta partium diuerſitatem, heterogeneam ſortitur naturam, & ſimiliter facultas generatiua quæ in ſemine reſidet, qua ſpiritus vitales ab ipſis teſtibus attrahuntur.

A Hæc enim ſolutio inefficax eſt: ex illa enim ſequeretur, filios aſſimilari ſolùm ſuis parentibus, quia ab illis tantùm decidunt ſpiritus, cùm etiam auis, & proauis aſſimilentur ſæpe, docente ipſa experientia. Redargues etiam hoc modo: Multoties enim homo mutilus, & priuatus aliqua parte, filium integrum generat, & quoad omnes ſuas partes ſanum; quod eſſet impoſſibile, ſi eſſet neceſſarium quòd ſpiritus vitales vndiquaque à teſtibus attraherentur, cùm à partibus defectuoſis attractio alicuius ſpiritus ſit impoſſibilis.

Non ergo eſt neceſſarium, quòd ſemen ab omnibus noſtri corporis partibus attrahatur, neque quoad ſubſtantiam, neque quoad cauſam. Hæc concluſio hac ratione probatur: nam facultas formatrix à teſtibus producitur, vel à propria forma ſeminis dimanat, quæ facultas partium noſtri corporis eſt delineatiua. B Ergo hoc ſolùm erit facultas, quæ ideam, & ſimilitudinem omnium partium noſtri corporis effingit.

Ad argumenta verò contraria facilis eſt reſponſio. Ad auctoritatem Hippocratis, dicentis ex ſectione venarum retrò aures ſterilitatem ſubſequi, quia ob eam, ſanguinis vel ſeminis ad partes genitales communicatio impeditur. Dic, quòd licèt vera ſit Hippocratis ſententia, tamen ſectis hic venis, homines redduntur ſteriles, ob cauſas tres, quin concedamus ſemen ex cerebro profluere: prima, ob aſſiduam illorum neruorum exiccationem, renum, & partium generationi inſeruientium robur, & firmitudinem reſoluentem. Secunda, quia ob aſſiduam motionem oriebatur coxendicis affectus, ex quo ſubortis vehementiſſimis doloribus, partes genitales euaneſcentibus ſpiritibus infirmantur valde. Tertia, ob ſanguinis vacuationem ex C ſectione copioſam, cuius ratione infrigidatur corpus, & ſemen infœcundum gignitur, iuxta quam rationem Auicenna, & Ariſtoteles interpretentur, eſt neceſſe.

Ad primum argumentum reſpondent plures, voluptatem, & delectationem non ſolùm perſentiri in parte affecta, verùm in aliis corporis partibus, propter conſenſum, & connexionem magnam, quam ipſæ inter ſe obſeruare ſolent, vt in dolore ventriculi, & inteſtinorum ſatis fit manifeſtum, Quæ ſolutio non eſt vera, quia, vt 1. *de loc. cap.* 7. docuit Galenus, nulla pars patitur per conſenſum, niſi quando aliquid communicatur noxium, & extraneum; vel quando deficit id quod communicari debebat. Sed in ſeminis emiſſione partes aliæ noſtri corporis non immutantur, cùm à D ſemine nihil recipiant. Ergo per conſenſum delectari non poſſunt. Confirmatur: nam aliæ partes non habent obiectum à quo immutentur. Igitur ſenſatio voluptuoſa in illis non percipietur. Antecedens patet, quia ex obiecto, & potentia oritur notitia; deinde ſi ea voluptas ſentiretur, in quocunque tempore fieret ſenſatio; neque ſimul in omnibus partibus, ſed in aliis priùs, in aliis poſteriùs excitaretur. Dic ergo, quòd ſenſatio voluptuoſa perſentitur tantùm in partibus, per quas tranſit ſemen, quoniam in ſemine reperitur qualitas quædam tangibilis, quæ ab ipſis partibus ſentitur, ex qua ſenſatione voluptas percipitur.

Ad ſecundum argumentum dic. Ex ſimilitudine filiorum ad parentes, non rectè colligitur, quòd in omnibus partibus ſemen generetur, & ab aliis expellatur, vt patet in ſimilitudine auorum, & proauorum, à quibus non emittitur ſemen. Ad confirmationem reſponde, quòd podagrici generant fœtus habentes eoſdem morbos, vel paratos vt incidant in ipſos, ex accidenti, non neceſſariò & per ſe, non quia ſemen ab illis partibus deſcendat, ſed quia facultas formatrix virtualiter ſimilitudinem omnium partium continet. Hæc ſolutio euidenter fit manifeſta in arboribus, in quibus ſemina ab vnica determinata parte producta, integram arborem generant, & in plantis, quæ medio ſemine ſimilem

plantam ſecundùm partes aliquas,quas,dum generant, non habebant; & inſitione arborum, in quibus parti-cula illa arboris,quæ alteri arbori inferitur,totam ferè arborem in ſui ſimilitudinem commutat,ita vt fructus, ac flores ſimiles illi producat. Certum tamen ſit,quòd hæc omnia in portione determinata illius partis vir-tualiter continentur,velut facultas formatrix ſimilitu-dinem omnium partium in ſe continet: aliquando ta-men propter vitium ſeminis, ſiue ſecundùm qualita-tem, ſiue ſecundùm ſubſtantiam, membra defectuoſa, aut parata ad morbum producuntur, vt conſtat in hæ-reditariis morbis; etſi hi impediantur pſæpe, quia licèt in ſemine virili detur vitium, ex commoda ta-men, & perfecta materia ſanguinis, vel perfectiori ſe-mine à fœmina ſuppeditato corrigi ſolet; quapropter fœtus ſanus generatur, & integer. Ex qua doctrina tertium argumentum diſſolues.

Ad quartum dic. Ex vſu Veneris, in toto corpore ſequitur debilitas ſumma, quoniam partes puriſſima, ac elaboratiſſima ſubſtantia orbantur, ob continuam teſtium attractionem, pro ſeminis generatione. Dein-de. Venus non ſolùm ob ſpiritus vitalis diſſoluti co-piam debilitat, ſed ob motum, agitationem,volupta-tem, quæ vires proſternit impensè, ex Auicenn.20.3. *tract.*1.*cap.*11.ita vt plures in ipſa concubitus volupta-te expiarint, monente Galeno 1.*de ſemin.cap.*2.exigua enim ſeminis quantitas excreta, cùm ſit ex plurimo ſanguine generata, ſummopere innatum ſpiritum re-ſoluit: eſt enim ſemen ex ſanguine in labyrintheis te-ſticulorum plexibus ſumma cura,& ſolerti naturæ in-genio fabrefactum, velut amylum ex farina, docente ſic Ariſtotele, 4.*probl.*22. ſemen enim ex ſanguine ma-gis pingui, & oleoſo generatur, ex Hip.*lib.de genitur.in princip.* & Gal. 1. *de ſemin.*16. Cerebrum autem hanc noxam citiùs, & magis perſentiſcit inter partes reli-quas, quoniam eſt album, laxum, rarum, friabile,& ad reſolutionem ſpirituum illicò fatiſcit; & cùm ſit pars vltima, & non habeat aliam ſupra ſe, à qua poſſit. ſuſcipere ſanguinis defectum, & ab eo continua attra-ctione teſtes ſanguinem alliciant,citò reſoluitur. Hinc fit vt oculorum pinguedine reſoluta, ipſi concaui red-dantur in iis qui Veneri nimis indulgent, veluti aliæ partes neruoſæ, quæ cùm frigidæ ſint,citiùs ob Vene-ris vſum ſuccumbunt; ſicut & ventriculus, cùm ſit centrum partium attrahentium, vt in fame,& ſiti ſatis patere arbitror.

Huic quæſtioni proxima eſt & alia: *Vtrum ſemen verum, & prolificum ſolùm in teſtibus, an verò in omni-bus partibus noſtri corporis ſpermaticis generetur?* Dic primò. Semen non prolificum in omnibus noſtri cor-poris partibus,& aliorum animalium perfectorum ge-neratur.Hæc concluſio defenditur à Galeno 1. *de ſem. cap.*15.*&* 16.quo loco inquit, quòd partes ſpermaticæ ſicut generantur ex ſemine, ita debent ex eo nutriri, non aliter ac partes carnoſæ, quæ nutriuntur ex ſan-guine,quoniam ex eo generantur: Deinde alimentum debet aſſimilari partibus nutriendis, non ſolùm in pri-mis qualitatibus, verùm etiam in aliis.

Iuxta hanc concluſionem, communis illa Medico-rum propoſitio facilè intelligitur, videlicet, quòd ea-dem eſt materia generationis,& nutritionis: quemad-modum enim partes ſpermaticæ generantur ex ſemi-ne; ita ſimiliter ex ſubſtantia ſimili ſemini nutriuntur: non enim requiritur,vt omnino eadem ſit materia pro generatione,& nutritione, ſed ſufficit quòd aliquando ſit ſimilis; licèt ſemen pro nutritione deſtinatum, non ſit prolificum. Neque obiicias hoc modo: Per nutri-tionem reparatur ſimilis ſubſtantia, ac fuit deperdita. Sed quod deperditur à partibus ſpermaticis,eſt verum ſemen. Ergo ex eadem materia reparatio fieri debet: Nam id quod deperditur ex partibus ſpermaticis iam non eſt ſemen,ſed peculiaris ſubſtantia diuerſa,viuens; præterquam quòd per nutritionem nunqam reparatus ſubſtantia ita perfecta, ſicut eſt ea quæ actione caloris reſoluitur, ſufficit ſolùm quòd ſubſtantiæ deperditæ ſimilis ſit.

Dic ſecundò. Verum ſemen, & prolificum ſolùm generatur in teſtibus,propria virtute,& facultate gene-ratiua ſeminis.Omitto in præſenti,an hæc facultas ſe-minis productiua,ſit facultas nutritiua teſtium,vel alia facultas diſtincta, quæ dicitur generatiua, de qua re legendus Simplicius *in lib.*2.*de anima,cap.*2.*&* 3.Proba-tur:Nam detractis teſtibus,vt in ſpadonibus, non con-ficitur deindè ſemen. Ergo per propriam virtutem in alia parte non generatur: ſi enim in aliis partibus gi-gneretur,ad vaſa ſpermatica,& alia loca generationi in-ſeruientia expelleretur,& hac ratione ſpadones poſſent generare. Hanc ſententiam dilucidè confirmat Galen. *lib.*2.*de ſem.cap.*10.& *lib.*14. *de vſu part. cap.*10. Nam il-lud ſemen prolificum appellatur,quod eſt generationis principium in animalibus perfectis: ſed hoc ſolùm ge-neratur in teſtibus,ex ſanguine,& ſpiritu vitali præpa-rato, tanquam ex materia, in vaſis ſpermaticis; poſtea verò ſanguis formam ſubſtantialem ſeminis recipit in poroſitatibus carnis glanduloſæ teſtium.

Vtrum ſemen verum ſpecie diſtinguatur ab eo, quo par-tes ſpermaticæ nutriuntur? dubitabis: Si enim aduertas, ex ſuperiori doctrina colliges, ſemen prolificum gene-ratum in teſtibus, non differre ſolùm accidentaliter à ſemine producto in aliis partibus ſpermaticis,vt aliqui (falsò tamen) ſibi perſuadent, aſſeuerantes ſemen à te-ſtibus productum habere proprietatem quandam, ſeu facultatem accidentalem, ſcilicet facultatem formatri-cem, cuius merito ſufficiens eſt generationis inſtru-mentum: Semen verò ex quo aliæ partes ſeminales nutriuntur, prædictam facultatem non ſortiri, quare hæc diſtinctio ſolùm erit accidentalis,cùm ab acciden-tibus ſeminis deſumatur:Nam ex accidentibus propriis ſpecifica rerum diſtinctio colligitur: ſi igitur ſemen prolificum habet facultatem ſibi propriam, à reliquo ſemine erit diſtinctum, ex quo partes ſpermaticæ nu-triuntur; nam hæ dicuntur nutriri ex ſemine, ſolùm per ſimilitudinem,quoniam ſubſtantia ex qua nutriun-tur, ſemini in aliquibus accidentibus communibus ſi-milis eſt, videlicet in albedine, &c. Deinde teſtes pro-prio modo ſubſtantiæ, ſemen producunt ab aliis parti-bus ſpermaticis diſtincto; & quod magis eſt, ſemen ſecundùm communem, & probabiliorem ſententiam, à facultate nutritiua non producitur, hæc enim ad ſub-ſtantiam viuentem terminatur tantùm, ſed ab alia fa-cultate, quæ dicitur generatiua, quæ ſolùm ſeminis productionem intendit. Ergo cùm principia effectiua eſſentialiter ſint diſtincta, euidenter ſequitur ſemen prolificum ſpecie diſtingui à ſubſtantia illa,ex qua par-tes ſpermaticæ corporis nutriuntur.

Vtrùm in venis, & arteriis ſpermaticis verum ſemen ge-neretur? Reſponde negatiuè, cùm hoc ſolùm in teſtibus generetur: dicuntur enim vaſa ſpermatica ab officio, ſanguinem enim pro generatione ſeminis præparant: Neque enim ſemen generant, cùm eandem cum aliis venis, & arteriis noſtri corporis, ſortiantur naturam & temperamentum,in quibus ſemen verum non gigni *ſuprà* prædiximus. Neque refert, quod teſtetur Galen. *lib.*14. *de vſu part. cap.* 10. ſanguinem in his vaſis ſper-maticis contentum albeſcere: quod etiam docet 1. *de ſemin. cap.*16.Nam peculiaris illa ſubſtantia alba,in ve-nis ſpermaticis ante teſtium coctionem apparens, ve-rum ſemen non eſt, ſed ſolùm per ſimilitudinem di-ctum.Si verò vlteriùs inquiras,an poſſit in his venis,& arteriis ſpermaticis ſemen generari, virtute communi-cata à teſtibus per influxum? Dic, quòd cùm ſphæra actiuitatis teſtium, vſque ad hæc vaſa extendatur, in partibus proximis teſtibus poteſt verum ſemè genera-ri: ſicut enim facultas generatiua ſanguinis communi-

catur

ttr venis exiſtentibus circa iecur; ſic de teſtibus pronunciandum, quorum vaſis proximis vim illam ſeminis generatiuam poſſe impartiri, non dubito.

Vtrùm denique teſtes ad ſolum conficiendum ſemen ſint creati? difficilis quæſtio eſt, breuiter *lib.3. Hiſt. Princip. Medic. Hiſt.26.* agitata, nunc lucidiſſimè enucleanda. Ariſtoteles enim *3. de hiſt. animal. cap.1.* & *1. de generat. animal. cap.4.* teſtes, neque ſemen conficere, neque ad generationem eſſe neceſſarios conſtanter aſſeruit: multa enim animalia, piſces, & ſerpentes ſine teſtibus generant. Si verò ab Ariſtotele quæras, quemnam vſum habeant teſticuli, reſpondet naturam eos creaſſe in quibuſdam pendentes, in alios dorſo adhærentes: hos, ad caſtitatem; illos, ad robur conciliandum vtiles eſſe ſibi perſuadet. Qui dorſo inhærent, ſemen in ſe recipiunt, & animalia impediunt, ne ad venerem irritentur crebrò. Qui è corpore pendent, ſunt vt pondera, quæ vaſa ſeminaria, ſua natura flexuoſa, ne retrahantur, tendunt, & recta reddunt. Primò, ne ſeminis moroſa, perfrigerata, & infœcunda reddatur eiaculatio; ſecundò, vt cor, eorum pondere tendatur, atque firmetur. Hac enim tenſione robur, audacia, & firmitudo comparatur tauris, eiúſque defectu bobus, & omnibus animantibus ex caſtratura adimitur; quod confirmat in tauro, qui ſtatim à caſtratura antequam vulnus occalluiſſet, impleuit vaccam.

Sed hæc indigna ſunt Philoſopho tanto, quoniam ſi animalia quædam imperfecta ſine teſtibus gignunt, cur non erunt neceſſarij perfectioribus, quibus à natura ſunt dati? Nam quibus teſtes natura negauit, partem quandam conceſſit teſtibus proportionalem valde. Quod verò de vacca à boue ſtatim à caſtratura impleta affert exemplum, inane eſt, & prorſus nullum: dolor enim ex caſtratione illatus, à coitu, eiúſque deſiderio illum auertere debebat. Vel ex ſemine in paraſtatis ad penis radicem, & veſicæ fines congeſto, eam grauidationem contigiſſe affirmabimus.

Quòd verò teſtes dorſo hærentes, caſtitatis cauſa tributos fuiſſe exiſtimat, non rectè hoc conuenit gallis gallinaceis, & plurimis etiam paſſerculis ſalaciſſimis. Deinde hac ratione homo dorſo hærentes, non verò pendulos haberet teſtes, ob caſtitatem, quæ virtus in ipſo eximiè refulget. Præterea ſufficeret ſeminalium vaſorum inuolutio, ad moram in irritatione, & excretione ſeminis comparandam. Inſuper ſi penduli teſtes ſunt neceſſarij ad tenſionem vaſorum inuolutorum, animalia, quæ habent eoſdem dorſo hærentes, debere habere pendulos, ſiquidem meatus etiam varicoſos habent.

Inſuper ſi ſeminalium vaſorum circumuolutiones inſpexiſſet Ariſtoteles, eàs non poſſe tendi animaduertiſſet, quoniam circumuicinis partibus hærent, & quoniam ſi tenderentur, ad longiſſimum ſpatium procederent. Præterea Eunuchi eſſent fœcundi, & robuſto corde præditi: Intemperies etiam teſtium, animal infœcundum redderé non poſſet, ſiquidem ex ea non mutatur pondus. Quo præterea nexu teſtes nectantur, & copulentur cordi, vt illud tendant, non explicuit, nullum enim vinculum adeſſe, Anatome docet. Denique robuſtiores eſſent, & animoſiores ſemper, qui maiores teſtes haberent, quod non experimur. Teſtes ergo ſemen prolificum generāt pro nutritione ſui, maiore tamen copia, quàm indigeant ipſi, ob idque ſemen appellamus excrementum quantitate, & non qualitate degrauans; quum enim illi paucam alimenti partem in ſui nutritionem inſumant, reliquam, vt onerofam qua non indigent, à ſe excernunt.

Fœminas ſemen generare, idque fœcundum, & prolificum, concurreréque ipſum non ſolùm materialiter, & paſſiuè, ſed actiuè ad generationem noſtram, variis Galeni, & aliorum petitiſſimorum auctorum rationibus, contra Philoſophum, muniti diximus *lib.3. Hiſt. Princip. Medic. in com. Hiſt.9.* Sed cùm multa ſint eo locò propoſita, & ſoluta, quæ illius probabilem opinionem reddere videbantur, vnum reſtat ſoluendum grauiſſimum dubium, quod eſt huiuſmodi. Si fœmina præſtat vtrumque principium, actiuum, & paſſiuum, & intra ſe habet debitam materiam, ſcilicet ſanguinem, & emittit ſemen in quo facultas formatrix reſidet, cur illa ſine mare non concipit, & parit?

Itaque diſputandum: *Vtrùm mulier ſine congreſſu viri poſſit concipere*? In cuius quæſtionis, alioquin ob varias ſcribentium opiniones per ſe obſcuræ, explicatione, fortè dices, aliquas partes non generari ex ſanguine, ſed ex ſemine, videlicet ex parte craſſa ſeminis, quæ non ita in fœminis, ſicut in viris reperitur, hàncque eſſe cauſam cur ſine viro concipere nequeat. Sed impugnatur ſolutio hoc modo: neque enim adeſt defectus ex parte principij efficientis, facultatis videlicet formatricis, quam mulier habet eiuſdem rationis cum viro, & ſemen communicat, ex cuius parte craſſa partium ſpermaticarum generatio emanat. Ergo mulier citra viri congreſſum poterit concipere.

Dic. Etiamſi ſemen mulieris efficienter, & materialiter concurrat ad generationem fœtus, non tamen ſe ſola concipiet, quoniam illius ſemen ad generationem non eſt ſufficiens, quia ſolùm concurrit vt cauſa partialis cum ſemine viri, quare cùm cauſæ partiales concurrant, vna ſine alia ad productionem fœtus non ſufficiet: In hoc enim partiales cauſæ à totalibus diſtinguūtur, quia idem effectus à duabus cauſis totalibus eiuſdem ordinis non poteſt produci, alioquin vna ex cauſis eſſet ſuperflua. Quamobrem fœmina, & vir, reſpectu generationis ſunt partiales cauſæ: quæ ſolutio deprompta eſt ex doctrina Galeni, *lib.14. de vſu part. cap. 7. §. Atque ita vtrumque ſemen in vnum conſpirat, &c.*

Obiicies contrà. Cauſæ partiales hoc modo ſe habent, vt effectus productus vtrique cauſæ correſpondeat, ita vt in effectu reperiatur aliquid ſimul partialiter diuerſum, quod correſpondeat huic cauſſæ partiali, & non alteri, vt patet in duabus cauſis partialibus portantibus aliquem lapidem, in quibus quælibet cauſa partialis producit impulſum in hac; vel in illa parte determinata: quód reſpectu ſeminis fœminei, & virilis locum non habet, nihil enim poteſt aſſignari in fœtu producto, quod à ſemine fœmineo, vel maſculino producatur. Ergo cùm vna pars fœtus ab vno ſemine non producatur, & alia pars ab alio non exeat, illa fœmina, rei futuræ, vel genitæ, cauſa partialis non erit.

Solue obiectionem hoc modo. In omnibus effectibus productis à cauſis partialibus, non datur productio in effectu ſecundùm vnam partem, ita vt ſecundùm illam non procedat ab vnaquaque cauſa partiali, quia ad rationem cauſæ partialis ſufficit, quòd effectus productus, ab vtraque cauſa quoad fieri, dependeat. Quod manifeſtè patet: nam adhuc partes eiuſdem ſeminis concurrunt partialiter, & tamen in effectu ſubſtantiali non poteſt aſſignari pars effectus, quæ vni, & non alteri correſpondeat. Præterquam quòd adhuc in effectu poſſunt aſſignari aliquæ partes, quæ præcipuè ſemini fœmineo, vel maſculino correſpondeant, vt patet in ſimilitudine filiorum ad parentes: illi enim in aliquibus partibus, matri; in aliis verò patri aſſimilantur.

Inſtabis. Cauſæ partiales quæ ſunt eiuſdem ordinis, ea ratione ſe habent, vt creſcente vna effectus ſolùm producatur ab illa, ita vt poſtea ſit cauſa totalis reſpectu productionis effectus. Ergo poteſt creſcere ſemen viri, & mulieris, ita vt vnum, alterius actiuitatem ſuppleat: quod argumentum in vtroque ſemine obtinet veritatem; nam adeò poteſt in perfectione ſemen viri creſcere, vt ſeminis fœminei actiuitatem ſupplere poſſit.

Huic argumento reſpondebis, quòd ſemen fœminæ, vt diſtinctum à ſanguine, non eſt ſemper ſimpliciter neceſſarium

neceſſarium ad generationem naturalem, quia ſufficit aliquando ſemen viri, à matre autem communicatur ſanguis, tanquam materia partium carnoſarum: nam & 14. *de vſu part.* 6. & 7. ſemen virile perfectius eſſe fœmineo aſſeuerat Galenus. Ergo ex materia perfectioris ſeminis viri ſequitur, quòd ſuppleat concauſam ſeminis fœminei, quia maior actiuitas minorem ſupplet, vt in aliis partialibus cauſis fit manifeſtum. Deinde ſi ſupponamus virum eſſe maximè fœcundum, & in eo maiorem ſeminis quantitatem reperiri, quàm illa quæ abſolutè eſt neceſſaria ad generationem, tunc neceſſarium eſt concedere, generationem emanare à ſemine viri, fœmineúmque ſemen neque propter quantatem, neque propter actiuitatem eſſe neceſſarium.

At ineptè reſpondes, & repugnantiam inuoluis: Filius enim, vt experientia docet, & patri, & matri aſſimilatur. Ergo cùm hoc ferè contingat, neceſſarium eſt quòd vtrumque ſemen ad generationem fœturæ concurrat. Hoc euidenti ratione probatur: Non implicat: imò de facto contingit, quòd ſemen fœmineum ſit perfectius ſemine virili, vt conſtat in fœmina temperata, aut biliofa, viragine dicta, & viro pituitoſo, & frigido. Ergo in hoc exemplo, ſemine fœmineo maſculinum vincente, mulier ſine viri congreſſu poterit concipere. Sed experimentum docet contrarium. Ergo vtrumque ſemen eſt neceſſarium.

Huic difficili argumento, cum communi Medicorum ſchola ſatisfacies, quòd ſemen mulieris aliquando eſt fortius quàm viri; non tamen poteſt mulier ſe ſola concipere, quia in hoc exemplo eius ſemen eſt nimis calidum, & in illa datur defectus ex parte ſanguinis, deficiente materia ſufficiente, & neceſſaria pro generatione partium carnoſarum: huius enim ſortis fœminæ, biliofæ & calidæ, menſtrua carent purgatione, vel ſolùm diminutam habent menſibus ſingulis, ex Ariſt. 2. *de generat. animal. cap.* 5. dicente: *Reperiuntur interdum mulieres viragines, & viri fœminei, illis deſunt menſtrua; huic ſemen ineſt frigidum, & exiguum.* Ita videtur ſentire Galenus 2. *de ſemin. cap.*6. inquiens, quòd dum non datur conceptio, ſemper datur defectus, vel in principio actiuo, puta in ſemine, vel in materiali, v.g. in ſanguine. At in ſemine viraginis, licèt principium actiuum ſit ſufficiens, deficit tamen ſanguis communicandus pro generatione prolis, quem ob caliditatem & ſiccitatem, ipſæ priùs abſumunt.

Verùm hæc ſolutio impugnatur primò: Licet enim viragines non præbeant adeò copioſam ſanguinis abundantiam, vt poſſint integram fœturam producere, nihilominùs tamen ad imperfectam generationem inuenitur in illis ſufficiens quantitas ſanguinis: Quod patet, quoniam ſi morbis premantur acutis, copioſas vacuationes per phlebotomiam tolerant animoſè, nam pro conceptione exigua quantitas eſt neceſſaria, imò docente Ariſt. *loc. cit.* mulier poteſt concipere citra menſtrua. Ex qua doctrina ſequitur, has fœminas ſine ſemine viri poſſe concipere, & pati aborſum, quod experientiæ maximè repugnat.

Impugnatur ſecundò. In illa ſolutione aſſeritur, mulieres frigidas, & calidas non concipere: illas, quia ſemen generant infœcundum, hoc eſt, non ita coctum, prout conuenit ad generationem, has, quoniam licèt ſemen fœcundum emittát, deficit tamen in illis ſanguis. Sed ſic eſt, quòd reperitur fœmina, quæ neque ita frigida, neque calida ſit, ſed mediam habeat temperaturã, in qua tum ſufficiẽs aderit ſemen pro generatione, tum neceſſaria etiam ſanguinis quantitas. Ergo hæc fœmina optimo temperamento prædita, poterit ſe ſola ſine viro concipere, cùm habeat ſufficientem calorem pro coctione ſeminis, ſanguiſque pro generatione partium carnoſarum non deficiat: quod quàm contrarium experimento ſit, omnibus eſt manifeſtum.

Neque inſtes, quòd virago non concipiet ſe ſola quoniam pars craſſa ſeminis deficit in quantitate ſufficiente, pro generatione partium ſpermaticarum: nam hic defectus ſolùm arguit, quòd non fieret integra conſtitutio partium ſpermaticarum. Deinde hic defectus poteſt ſuppleri ex nimia ſeminis quantitate, quæ pro delineatione partium ſpermaticarum ſufficere poteſt: neque enim impoſſibile eſt ſemen in maiori quantitate emitti, quàm illa quæ ſimpliciter eſt neceſſaria pro generatione.

Fœmina ergo ſine viro etiamſi fœcunda ſit, nullo modo concipere poteſt: nam vterque ſexus ad verum conceptum eſt neceſſarius. Quomodo ergo, & qua neceſſitate vterque concurrat, *ſuprà* explicuimus.

De cauſis voluptatis in concubitu, plura ſumus præfati, *lib.* 3. *Hiſt. Princip. Medic. in com. Hiſt.* 19. nunc *Vtrum ſeminis excretio ſit naturalis, vel animalis?* diſceptandum. Cùm enim excrementum ſit, inſtar menſtrui ſanguinis, & fæcum alui, à natura pellitur. Deinde ſeminis excretioni muſculos non deſtinauit natura, qui in vaſis, præſertim mulierum, ſpermaticis non inueniuntur, quæ tamen ſemen, non minùs quàm mares, excernunt. Eſſe animalem patet, nam nunquam niſi præcedente imaginatione perficitur. Accedit, quod in excretione ſeminis crura & brachia contrahuntur, & eam tardiorem, vel celeriorem, prò voluntatis arbitrio reddimus; & perpetuò cum voluptatis illecebris fit, voluptas autem ſentiendi dicitur affectus. Ergo mixtam ex animali, & naturali, eſſe actionem, affirmamus.

CAPVT VIII.

De Lacte.

DE Lacte deinceps diſceptandum, quod confici in mammis quotidiana docet experientia. Sed illicò video te hæſitantem, obiicientémque *Vtrùm mamillæ lac generent?* Nam ſi frigidæ ſunt, albæ, laxæ, glanduloſæ, friabiles, quomodo actionem officialem, quæ alteratione, & coctione perficitur, edere poſſunt, cùm glandulis actionem omnem deneget Galenus, & ſolum eis vſum tribuat, quòd vniuerſi corporis redundantiam attrahant ad ſeſe, abſorbeant, & emungant in animantis commodum?

Dic. Duo à Medicis glandularum genera conſtituuntur: aliæ enim fulciendis vaſis, & humorum, recrementorúmque ſuperfluis excipiendis, ſunt à natura tributæ, aliæ ad ſuccos animali vtiles generandos ſunt comparatæ. Illæ, nec neruos, nec venas, nec arterias continent; hæ vaſa habent conſpicua, ſenſúque exquiſito pollent. Illæ, verè & propriè glandulæ dicuntur: has, glandoſa corpora veriùs appellaueris: de harum numero ſunt teſtes, renes, cerebrum, quod ab Hippocrate corpus glandoſum nominatur, & mammæ, quæ actionem propriam habent, & vſum; actio, lactis eſt generatio, ad quam præcipuè eas creauit natura, 1. *de vſu part. cap.* 22. ſimúlque ad cordis, viſceris nobiliſſimi, tutelam. Hæ licèt ſint frigidæ, laxæ, & velut exangues, tamen per moram coquunt, & diù, importunéque agendo, proprio temperamento ſanguinem in lac commutant.

De definitione ſequitur, vt diſputemus: *Vtrùm lac ſit ſanguis ſuperfluus, mutatus, & dealbatus in mammis.* Hanc definitionem propoſuit Ariſtoteles *lib.* 8. *de Hiſt. animal. cap.* 20. firmat Alexander 2. *probl.* 80. Contra tenet Empedocles, lac nihil aliud eſſe, quàm pus alſeuerans, cuius opiniónem redarguit Ariſtoteles, 4. *de generat. animal. cap.* 8. Nam lac eſt concoctum, pus verò corruptum. Sed ſi pro corruptione intelligamus concoctionem, Philoſophum à calumnia liberabimus; nam apud veteres coctum appellabatur putrefactum: imò

imò ipſe Ariſtoteles 4. *Topic. cap.* 5. refert hunc Empedoclem vocaſſe vinum, aquam in ligno putrefactam, hoc eſt, concoctam.

Lac eſt ſanguis, cùm enim ex eadem materia fiat lac, & ſemen, vt pluribus locis docuit Galenus, fit manifeſtum, vt ſi ſemen ex ſanguine generatur, ex eodem quoque generetur lac. Neque enim in corpore alia ſubſtantia reperitur, quæ in tanta copia redundet, vt tam vberem lactis quantitatem præſtare poſſit. Argumento eſt, quòd lactantes ſucculentæ, carnoſæ, rubicundæ, iuuenculæ, robuſtæ, lac generent continuò in copia multa; contrà excarnes, graciles, pallidæ, ſenes, & debiles. Quare copioſiſſimum benigni alimenti ad mammas repoſuit natura, vt in illis facillimè, & citiſſimè lac poſſet progigni.

Deinde fruſtra plures Ariſtotelem condemnãt, quòd dixerit lac ſanguinem eſſe ſuperfluum. Quare ad ſubſequentem ſententiam explicandam accedere opus eſt: *Vtrùm lac fiat ex ſanguine puro*? Communis enim Medicorum ſententia tenet, ex menſtruo, & ſuperfluo ſanguine lac generari, multiſque rationibus id confirmant, quibus auctoritas Galeni conſentit manifeſtè: Nam eadem eſt lactis, & ſanguinis menſtrui materia, apud Galenum *lib. de venæ ſectione aduerſus Eraſiſtrat. cap.* 5. & *lib.* 14. *de vſu part. cap.* 8. Quibus enim lac in mammis apparet, menſtrua deficere incipiunt; & è contra, quibus ſupprimuntur menſtrua, lac in mammis colligitur: ita vt pro minuendo lacte nullum ſit præſtantius venæ ſectione ex talo auxilium; maximum enim eſſe conſenſum vteri cum mammis per vaſa conſpicua, *lib.* 14. *de vſu part. cap.* 4. & 8. docuit Galenus. Imò 5. *Aph.* 39. dicebat Hipp. quòd *ſi mulier quæ neque peperit, neque in vtero habet, lac habeat, ſignum eſt menſtrua defeciſſe*. Deinde grauidis, quibus menſtrua retinentur, poſtquam natura ex ſanguine parenchymata, & carnoſas omnes partes conformauit, & nutriuit, lac tertio, quartóue menſe in mamillis apparet, ad quas ipſa prouidiſſima paulatim transferre ſtudet, non ad nares, aut hæmorrhoïdes eum detrudens, (nam ad has partes viæ ab vtero non ita commodæ ſunt, & exiguam ſocietatem habent) vt in poſterum puello alimentum præſtet.

Pro contraria parte adeſt Hippocratis auctoritas *lib. de nat. pueri, num.* 4. & 1. *de morb. mulieb. num.* 3. ſcribentis, lac fieri ex ſanguine pinguiſſimo, & dulciſſimo. Deinde cur lac, alimentum pro nutriendo infante tam neceſſarium, deberet fieri ex ſanguine menſtruo, ſpurco, impuro, venenoſo, maligno, & hac ratione nutricatui valde inepto, cuius reliquiæ etſi multoties concoctæ, & elaboratæ, actæ in feruorem, & ebullitionem, ſummo puellis futuræ eſſent exitio.

Dic, lac fieri ex ſanguine menſtruo; hoc eſt, ex parte eius magis cocta, ac pura: natura enim ſagaciſſima de puello ſolùm curam ſtudioſiſſimè gerens, partem ſanguinis menſtrui inutilem ab vtili ſeparans, hac pro lactis generatione vtitur, eam in mamillas ſenſim detrudens, & ſicut intra vterum ex eodem ſanguine menſtruo pro nutritione fœtus partem dulciſſimam ab ſpurciſſima ſeparauit, ita extra vterum hoc accidere eſt dicendum. Si ergo duas partes in ſanguine menſtruo conſtituas, auctores hac ratione inter ſe concordes reddes.

Illud quis magis mirabitur, quòd Hippocrati placuerit lac fieri ex vteri tumore, comprimente ſanguinem ad vbera, cuius cauſa quærendum: *Vtrum lac fiat ex pinguedine omenti?* Hippocrates *lib. de natur. pueri, num.* 21. ſic fatur: *Eſt autem hæc gignendi lactis cauſa: Quum vterus fœtu tumens, ventrem mulieris preſſerit, ſi compreſſio illa, eo pleno fiat, pinguiſſimum quodque tam à cibis, quàm à potibus, in omentum, & carnem reſilit. Nam quemadmodum ſiquis pellem copioſo oleo inunxerit, ipſúmque imbibi ſiuerit, ac poſtea pellem preſſerit, illa hoc compreſſu oleum reſudabit: ſic certè vbi venter, continens in ſe, quidquid in cibis & potibus, pinguedinis erat, premitur ab vtero, in omentum & carnem, pingue reſudat: ac ſi mulier, quidem carne ſit rariore, celeriùs eo quod inde reſilit fruitur, ſin autem minus, tardiùs. Quin & pecora ipſa prægnantia, niſi morbida fuerint, potu ciböque, eam ob cauſam pinguiora redduntur. Nec vero diuerſa eſt in muliere ratio. Namque pingui caleſcente, & candido facto, quidquid mauricum calore dulceſcit, exprimitur, & conſcendit in mammas: ſiquidem tum hæ, tum aliæ perſimiles venulæ in mammas, atque vterum protenduntur: quum autem peruenit in vterum, iam ſpeciem lactis induit, eóque exiguo puerulus fruitur. Mãmæ verò vbi lac exceperunt, replentur, & extuberant, atque poſtea quidem, quàm mulier pepererit, principio motus facto, lac ſe in mammas recipit, ſi mater puerum lactet.* Hæc eſt obſcura, & tenebricoſa Hippocratis de lactis generatione opinio.

B Contra ſeipſum verò ab ipſo extat celebris prolata auctoritas, 5. *Aph.* 39. dicente: *Si mulier quæ non concepit, neque peperit, lac habet, menſes ei defecerunt.* Quibus verbis lac ex menſtruo gigni ad mammas ab vtero confluente, ſignificat, idque abſque vllo compreſſu; ſi quidem nec grauidum eſſe, nec peperiſſe mulierem aſſeuerat. Ob hæc tam repugnantia loca, plures ſententiam latam *lib. de natura pueri* eſſe fabuloſam, aut ab alio auctore inſertam arbitrantur; licèt alij eum inſcitiæ arguere non erubeſcant, cùm omnia etſi Medicinæ parens, ſolus ſcire haud potuerit. Hanc tu ſi ſano modo interpreteris, non dubito quin Hippocraticam eſſe exiſtimes. Primis menſibus natura maximam ſanguinis

C copiam abſumit pro generatione, nutritione, accretione partium carnoſarum; at quum incipit fœtus moueri, quia perfecta eſt partium omnium conformatio, tunc minori copia indiget fœtus ad nutritionem ſui, quia exiguus fit partium exhauſtus: quare redundantem ſanguinem à calcitrante fœtu vteri vaſa, mole, ac motu compreſſa, in ſuperiores partes, & in mammas potiùs, quàm in alias comprimunt, ob maiorem quàm hæ cum vtero ſocietatem habent, & mira prouidentia detrudunt, ex quo alimentum in ipſis puello mox in lucem edendo docta conficiat natura. Non eſt ergo irridendus, imò amplectendus Hippocrates, quia lac grauidarum, ex adipe omenti ab vteri tumore, ad mammas preſſo, gigni conteſtatur.

Adiiciamus & aliam circa lactis generationem controuerſiam: *Vtrùm lac per coctionem, an ſolùm per coloris immutationem generetur*? Fieri per coctionem, patet:

D Nam lactis generatio eſt coctio facta à calore innato mamillarum, quia lac frigore diſſoluitur, igne autem concreſcit: & illæ præparant illud in nutrimentum fœtus per coctionem, & citiſſimè actione ſua ſimile reddunt in lentore, & albedine; aſſimilatio autem in ſubſtantia, ſola coctione perficitur. Quare lac eſt ſanguis concoctus in pectore, in quo caloris efficacia viget. Contrà faciunt rationes multæ: nam ſi fieret per concoctionem, mammæ eſſent calidiores venis, quia in venis aliis corporis non fit lac. Deinde, coctum non poteſt incrudari. Sed ſanguis ſi in mammis in lac conuerteretur, recrudeſceret. Ergo. Præterea, coctione omnia fiunt calidiora, 4. *meth.* 1. Sed lac eſt frigidius ſanguine. Ergo per coctionem non fit. Inſuper, coctione omnia

E fiunt perfectiora. Sed lac non eſt perfectius ſanguine, & ideò à partibus quàm citiſſimè rapitur, & tanquam theſaurus naturæ in corpore ſeruatur. Ergo. Vltimò, Galenus 1. *de ſanit. tuend. cap. vlt.* poſtquàm dixit puellos extra vterum ideò delectari lacte, quia eſt ſimillimum nutrimentum ei, quod ex vtero aſſumebant, addit lac pauciſſimam mutationem eſſe adeptum.

Dic. Lac fit ex ſanguine menſtruo exactè concocto. Probat Galenus 16. *de vſu part.* 12. & 7. *de vſu part.* 22. quibus locis lac fieri ex ſanguine non exiguè mutato hoc eſt, perfectè concocto aſſeuerat. Ob hanc cauſam

cum

cùm concoctione partes inutiles ſeparentur, vtiles, & nutritioni aptæ reſeruentur, ope eius, igneæ & feruidæ, non rectéque elaboratæ ſanguinis partes attenuantur, crudiores concoquuntur, ad mediocrémque conſiſtentiam redactæ, in lac ſuauiſſimum, & dulciſſimum tranſmutantur, cùm omnia coctione reddantur ſuauiora, ac dulciora.

Argumenta ſolues hoc modo. Mammas eſſe frigidiores venis, conſtat apertè: nam ſunt glandoſæ, ſpongioſæ, & veluti exangues, & firmat Galenus 5. *Aph.*40. ſubſcribit Alexander 2. *probl.*80. Attamen ob viciniam cordis, & aliarum partium thoracis, caleſcunt ſufficienter, vt poſſint aptè concoquere. Hoc modo ventriculus non ſuo ſolùm, ſed circumiacentium partium calore, cibaria in chylum commutat. Quòd autem coctum non poſſit incrudari, verum eſt; ſanguis autem quum in mammis in lac vertitur, non incrudatur; imò perfectiùs coquitur, & elaboratur. Propoſitio autem Ariſtotelica, qua docemur omnia per coctionem fieri calidiora, non eſt omni ex parte vera, imò ferè veritatẽ obtinet; cùm ſpiritus animalis fiat ex vitali, quo eſt minùs calidus. Intellige ergo Philoſophum, dummodò pars concoquens calidior ſit. Hac ratione lac eſt frigidius ſanguine, licèt ex hoc per vlteriorem elaborationẽ generetur. Ita explicabis aliud axioma: neque enim perpetuò omnia per coctionem fiunt perfectiora, cùm hoc magna ex parte contingat. Hoc modo ex ſanguine dulci, & bene elaborato, ad partem phlegmone obſeſſam confluente, fit pus per coctionem, viroſum, olidum, tetrum, & inſuaue. Ergo lac pauciſſimam mutationem in mammis eſt adeptum, quoniam ſanguis ſuapte natura calidus exiguo tempore indiget, vt elaboretur. Vel ſi aſſeras, lac exiguam mutationem quoad dulcedinem, & pinguedinem fuiſſe adeptum, pronunciabis vera, quia ſanguis dulcis eſt, & pinguis.

Inuenuſta quæſtio non eſt: *Vtrùm in viuiparis ſolùm generetur lac?* Ariſtoteles *lib.*2. *de hiſt. animal. cap.*4. reſpondet affirmatiuè: Quare viuipara generant lac, non ouipara: illa enim perfectiora ſunt, perfecta autem longiori tempore egent ad complementum, & nutritionem, quare lacte indiguerunt; ouipara autem quouis alimento ſtatim aluntur. Præterea in ouis albumen, lactis vicem ſupplet; excluſus ergo pullus alio lacte non eget. Hæc omnia mira ſagacitate, & eximia doctrina natura gubernat, quæ greſſilibus lac præbet, alitibus verò non minori prudentia negauit, ob naturæ ſiccitatem, quæ lac gignere nequiuit, vt 14. *de vſu part. cap.*4. ſcribit Galenus: quæ ſanè cauſa partialis eſt, & citra hanc facultatem, & inſtinctum, minimè ſufficeret; multa enim greſſilia, quibuſdam alitibus ſicciora, lac habent: quare minor ſiccitas huic inſtinctui iuncta, lac impedire potuit in alitibus, ne lactis, & vberum grauitate offenderetur volatus.

Hac ratione alites veſica & multitudine inteſtinorum ſunt priuatæ, quorum vſum aliis ſuppleuit natura. numerum inteſtinorum eorundem cæcitate, & reuolutionibus, quæ difficilem tranſitum præſtant alimentis, donec à iecore exugantur. Defectum mingendi ſuppleuit, plumis, exercitio, & ſtercoris humidioris excretione, teſte Aphrodiſæo 4. *probl.* 111. Lac ſuppleuit alis, roſtro, & amore, cuius ſtimulis percitæ vndecunque volantes, labore ſummo alimenta conuehunt, quæ priùs ab ipſis ore contrita roſtro ſuo, pullorum ori induſtria ſumma apponunt.

Maior verò labor inſumendus in explicanda quæſtione: *Vtrùm poſſit aſſignari aliqua pars in vtero, à qua pro lacte conficiendo ſanguis in mammis regurgitet?* Gal.14. *de vſu part. cit.* ſic ratiocinatur. *Mutuus eſt vteri, atque mammarum conſenſus per venas conſpicuas: quare natura ex ipſis, quæ latitudine, & longitudine ſunt tantæ, vt fœtum non modò affluenter nutriant, verùm etiam ſuperfluum quidpiam ſemper congerant, ſanguinem exhaurit, & in mamillas confert, vt ex eo præparet lac, infantem recenter in lucem edendum, nutriturum. Nam toto conceptus tempore in his communibus vaſis, ceu promptuariis alimenti, ſanguinem aceruatum ea attollit; omnino diſtendit, & veluti exundat, locúmque in quem illum transferat, exquirens, alium reperire non poteſt, niſi in pectore; in quod ſimul venæ diſtentæ, ac grauatæ id emittunt: ſimul autem ventris totius moles, quæ propter conceptum, ipſis incidit, ac premit, ad locum cedentem propellit.*

Quæ tam doctè prolata ſolutio placere debebat viris eruditis, quibus non videtur ſufficere ea communio vaſorum, quoniam vaſa, inquiunt, aſcendentia ab vtero ad mammas, gracilia ſunt, & aſcendunt; grandia autem vaſa, & deſcendentia ſunt rami cauæ venæ deſcendentis ad crura: cùm ergo eadem ſit communicatio inter vtraque vaſa, ſuperfluus vteri ſanguis magis regurgitabit ad crura, & tumor vteri poſtremis menſibus ſanguinem deorſum magis premet.

At hæc contra Galenum irrita ſunt tela: nam communicatio vaſorum eſt cauſa partialis augmenti, & decrementi mammarum, præter quam eſt altera cauſa, inſtinctus ſcilicet naturæ, vel inſita doctrina in vtero, excernendi magis in mammas, quàm in crura, quem inſtinctum communicationi vaſorum addere debuiſſent; nam & membra principalia per venas maiores poſſent vacuari faciliùs in venam cauam, quàm per minimas in propria emunctoria, in quæ frequentiſſimè ſe exonerant, ob inſtinctum naturæ additum communioni vaſorum, ſine quo vteri tumefactio, ſicut & vberum laxitas, non eueniunt: Quam etiam huius euentus cauſam proponit Ariſtot.4. *de generat. animal. cap.*3. ad mammas ſanguine implendas in grauidis non ſufficeret, tum quoniam vteri tumor ſolus infrà magis detruderet, tum quoniam venæ quæ ad crura feruntur, ſunt maiores. Accedit grauitas fœtus, quæ ſanguinem premit, & præcipitat magis deorſum, quàm eleuet ſurſum.

Ob hanc cauſam in hydropicis deficiente hoc inſtinctu, ventris tumor ad pedes detrudit humorem, non ad mammas: Multóque magis admiranda opera ſunt, quæ poſt partum accidere videmus: tunc enim decurrente ab vtero ſanguine vbertim, mamillæ copioſo ſanguine replentur, ex hac ſola lege naturæ, cur ergo non magis ante partum repleri incipient, accedente vteri tumore ſimul, ac ſanguinis abundantia? Vis enim quæ ad fœtum, dum vtero geſtatur, ſanguinem mittit pro alimento, cur quum idem fœtus iam excluſus in vberibus pendet, ſanguinis curſum ad vbera non conuertet? Et ſi vis eadem ad duodecimum annum, & non antè, mammas vnà cùm vtero auget, & in ſenecta minuit, contrahit, ac contemnit, quoniam in iuuenta vſque ad ſenectutis initium ſueuerunt eſſe ex vſu, cur non eiſdem lac dabit, ante partum incipiens, & poſt partum exhibens copioſè?

Nonne veluti miraculoſum eſt, quod poſt partum à recenter nato puello frequenter fieri videmus: Ipſe enim, poſtquàm in lucem editus eſt, lac ſtatim ſugere ore geſtit, tanquam alimentum ſibi idoneum, ſuaue, dulce, concoctu facile, & ſimile illi quo in vtero alebatur, cùm id antea non per os, ſed per vmbilicum hauriret. Quæ admiranda opera, non caſu, aut fortuitò, ſed artificioſè ſagax molitur natura in animantis commodum, quæ ob hanc vtilitatem communibus vaſis, vtero, & mammis eſt vſa.

Inſtinctu verò, & naturæ ductu hæc præſtari, norunt naturalium rerum periti, qui huius prudẽtiſſimæ magiſtræ arcana rimantur: *Vtrùm* autem *puellus in lucem editus, naturali inſtinctu, naturæ impetu, vel facultate formatiua inſtructus lac exugat?* quæſtio eſſe poteſt ſpeculatione digna. Si enim formatricis facultatis in recenter natis munera contempleris, inuenies eam omnia naturalia continere in eximia doctrina, edirúmque infantem induſtria ſumma conſeruare. Hinc auctores pro diuerſa doctrina, quam in facultatibus naturalibus

animaduertebant

animaduertebant, diuerſa nomina illi impoſuerunt. Alij facultatem regitiuam nuncuparunt, quoniam omnes facultates gubernet, & illis regendis citiſſimam opem præſtet.

Ab attractione verò commodi, & repulſione inutilis & incommodi, ac ſi commodum, vel incommodum dignoſceret, ſenſum conuenientis, & diſconuenientis appellauit Plato Huius ope, & auxilio, non ſolùm ſenſuum organa, ſed membra etiam omnia naturalia attrahunt vtile, & noxium reſpuunt, vt Galenus 1. *de cauſ. ſympt.* 6. & Auicenna 9. *de animalib. c.*7. conteſtantur. Ita in ſanitate animalia attrahunt ſimilia, in morbo contraria appetunt, quoniam horum naturalem quendam ſenſum habent: ſic cor, & facultas pulſifica ab hac altera facultate proprium vſum videtur agnoſcere: aliter in febriente non augerentur pulſus, nec per febres ephemeras diſtentio eſſet maior, & in putridis contractio.

Sic omnes muſculi agnoſcunt operationem ſuam, quam etiam artifices ignorant. Sic plurima animalia, dum ægrotant, non modò in contraria feruntur, ſed certa medicamenta nobis ignota, naturali quodam ductu monente, inquirunt. Ex his conſtat, non aliam ab hac, facultatem intelligere, qui inſtinctum quendam naturalem, aut doctrinam inſitam facultatibus ſingulis ineſſe tradunt Siue ergo naturalem inſtinctum, aut naturalem ſenſum appelles, de nomine diſputatio eſt.

Ab hac diuerſam non arbitramur facultatem diſcretiuam, aut ſeparatiuam ab auctoribus appellatam, cuius videtur meminiſſe Galenus *lib.* 1. *Aph.* 22. & *lib.* 4. *com.* 22. & *lib. de diff. ſympt. cap. vlt.* & Auicenna 14. 3. *tract.* 1. *cap.* 29. & *tract.* 4. *cap.* 6. & 15. 3. *tract.* 1. *cap.* 3. & dilucidè explicat, *lib.* 2. *canon. cap.* 4. dum ſic ait: *Virtus autem quæ diuidit, & ponit vnamquamque complexionem, ad partem quam meretur, ita vt non ponat virtutem reſolutiuam, in parte materiæ quæ effunditur ad membrum, neque infrigidatiuam in latere materiei effuſæ ab eo, eſt natura docta obedire creatori ſublimi, & glorioſo.* Quæ autem eſt hæc natura, niſi ea quam corpora noſtra præcepto ſui creatoris fingere dixerat, *lib.* 1. *doct. de virtutib. cap.* 2.

Huius virtutis diſcretiuæ opera admiranda in aliis ſummopere elucent. Cùm enim humor non habeat vim trahentem, aut pellentem, ſequitur quòd in inflammatione, medicamentum conſtans ex repellente, & reſoluente citra hanc virtutem prodeſſe non poſſit. Hæc eſt virtus quæ ſeparat, & applicat auxilia indigentibus partibus, ita vt repercuſſorium apponat humori fluenti, & diſcuſſorium, humori iam fixo. Hac ratione in medicinis cardiacis præcipitur admixtiò calidi, ob ſpirituũ robur; & in medicamentis reſoluentibus hepati apponendis, imperatur admixtio ſtyptici, vt robur partis principis conſeruetur.

Aliæ ſunt diſcretiones, in quibus hæc virtus vires ſuas eximias exerit, & demonſtrat: nam in criſibus ante excretionem diſcernit, 7. *Aph.* 22. & 4. *com.* 22. in principiò ſtatus concoquit, in medio ſeparat, in vltima parte expellit, ex Galen. 1. *Aph.* 13. iudicatio eſt, ſubita in morbo, vel ad ſanitatem, vel ad mortem mutatio, fit autem natura ſeparante à bonis mala, & ad excernendum properante. Neque inſtes, ex coctione ſeparationem ſequi, quin à facultate aliqua ſecernente auxilium adueniat: Nam non adeò conſtat de ſeparatione, quæ à coctione fit, quin potiùs coctio, præſertim incipiens, ob feruorem, & agitationem omnia confundit, ac miſcet; quare in quibuſdam morbis, vbi humores ſunt ſeparati, ante coctionem ſanguinem non emittimus, & quum coctio primùm aduenit, phlebotomamus, quia illi cum ſanguine ſunt permixti. Hac ratione Auicenna in quartana ad ſanguinis miſſionem, coctionem expectat. Deinde ſeparatio quæ coctionem ſequitur, paulatim, & cum ipſa coctione fit per totum morbi

A tempus, de qua non agit Galenus *in loco illo*, ſed de agitatione ſubita, quæ nocte ante excretionem facta, ad expulſionem ſtatim futuram præparat.

Hæc ergo omnia, non niſi à facultate aliqua, quæ magnam noſtri corporis curam gerit, quæque docta, & potens eſt, præſtari affirmandum eſt, quæ ab Auicenna 16. 3. *tract.* 5. *cap.* 1. factor potens nuncupatur; quam concedendam eſſe, & inquirendum eius inſtrumentum, ſicut & aliarum, vt poſſimus illi labaſcenti opem ferre, monuit Auerrhoës *lib.* 3. *collig. c.* 16. Hæc in primo ortu partes ex ſemine, vnicuique membro efformando ſecreuit, & commodo loco diſpoſuit. In prima alimenti diſtributione, ſanguinem craſſum ab hepate in inferiora, & tenuiorem in ſuperiora tranſmittit. Igitur hæc omnia à ſeparatrice, quæ docta eſt, & omnia in noſtro corpore ſapienter miniſtrat, quam ſiue inſtinctum, aut naturalem ſenſum, ſeu facultatem regitiuam, naturæ impetum aut vim formatricem appelles, vera propones, cùm de nomine ſolùm quæſtio ſit.

Vtrùm verò *commodius eſſet ſanguine extra vterum ali puellum, & non lacte?* agitatio eſt non exigua. Et vide-

B tur quòd eſſet præſtantius extra vterũ nutriri ſanguine dulciſſimo, puriſſimóque, quo ob familiaritatem, & conſuetudinem promptius reficerentur vires, cùm ille non conſtet tam lento ſucco, ſitque calidior lacte, & hac ratione in tenello infantis ventriculo faciliùs, & feliciùs concoquatur. Reſpondent aliqui hoc modo. Alimentum quò dulcius eſt, eò magis nutrit, quia iucundum & familiare eſt partibus noſtris, cùm & ori, & pa-

C lato ſit amicum, quia omnium quæ nutriunt, communis dulcedo ſit: nam quicquid nutrit, aut plus, aut minùs eſt dulce. vt eleganter docet Gal. 4. *ſimpl.* 15. quare ſi ſanguis lacte calidior triplicem coctionem ſubiret, redderetur à nimio calore amarum, & ſic nutritioni fieret ineptum, cùm amarum nutrimento animalium aduerſum ſit, infantéſque interimat, vt docuit Auerrhoës *lib.* 5. *cap.* 27. dicens: *In aqua maris, quæ eſt multùm amara, poteſt viuere aliquod animal, propterea quia amaritudo eſt in extremo, nutrimento animalium aduerſa, & eſt dulcedini contraria, propter ſiccitatẽ ſolùm, obídque interficit infantes, quando multum ea vtuntur, eo quòd ſunt in vltimo humiditatis. Et vniuerſaliter non ingreditur natura amaritudinis in re cibali, quia illa non eſt niſi medicinalis, & dulcis ingreditur in cibos, & medicinas, &c.*

D Non quadrat ſolutio. Primò, quia etiam hac ratione conceſſa lac ſemper eſſet amarum, cum ex ſanguine dulci per triplicem coctionem in mamillis generetur. Secundò, quia Galenus 4. *ſimpl.* 19. ſcribit, *amarorum corporum conſtare generationem admodum excalfactis dulcibus, ſiue ab igne, ſiue à calore ingenito, quæ protinus conſiſtentia quoque ſicciora apparent, quoniam cùm abſumatur ſemper, ac defluat ab eis humor in vaporem à calore ſolutus, neceſſe eſt reliquum terreſtrius, ſicciúſque effici: quippe cùm dulce, præterquam quòd calidum ſit, ſiue plus, ſiue minùs, neceſſariò ſanè & humidum plus minúſve eſt: cùm illud corporis noſtri naturæ maximè ſimile exiſtat, ipſa verò ſit temperatè tum calida, tum humida. Quare quòd ex dulci ſuperaſſato prouenit, preinde vt calx, ciníſque, calidũ, ſiccúmque neceſſariò efficietur.* Repetit *eodem libro, c.* 22. Sed ſanitatis tempore ingenitus calor non eſt adeò igneus, vt ſanguinem adurat, & admodum excalfaciat. Ergo licèt ſanguis triplicem coctionem pate-

E retur, amarus haud redderetur vnquam.

Alij ex eo præſtantius eſſe, lacte, & non ſanguine nutriri puellos extra vterum, ſibi perſuadent, ne ea ſuctione facilè venarum oſcula aperirentur, & ita ſanguis, naturæ theſaurus efflueret: At hi calumniã naturæ prætexunt, quæ tum effundere, tũ retinere ſanguinẽ pro neceſſitate non ignorat, nã copia ſanguinis puriſſimi, & diu elaborati ſolùm pro nutritione fœtus, ſingulis diebus debebat affluere ad mammas, in maiorique quãtitate generari, quæ citra virium diſpendiũ ipſum aleret,

quin venarum oſcula reſerarentur,quæ occludit ipſa,& recludit tempeſtiuè quando optimè valet, & ſtatis legibus vtitur,prout reſeratis hæmorrhoïdum, narium, aut vteri tubis,aut occluſis quotidie experimur;eſt enim vis in corpore retentrix,quæ ſuo tempore vrinam,aluinas fæces,& cætera ſuperflua retinet & coërcet,in animantis commodum.Neque inſtes, ferinum eſſe,ſanguiuoros eſſe infantes, ac ſi hoc magis inhumanum eſſet, quàm eſſe lactiuoros,cùm lactis ſubſtantia defæcata ſit, & alter theſaurus naturæ poſſit appellari.

Non deſunt qui putent,ſanguinem ab vberibus exſuſtum,neque in chylum in ventriculo, neque in iecore in ſanguinem,poſſe conuerti:ſed qua ratione id confirment, non video. Nonne ſanguis interdum ſuillus, adiecto præſertim ſaccharo,à pluribus abſorbetur,cuius fęcalia recrementa per aluum excernuntur? nonne alia multa rubra,etſi ſanguine frigidiora, per os in ventriculum deturbantur,vt ceraſa, quę in liquorem conuerſa, in ventriculo in chylum mutantur? Quòd ſi hęc vera ſunt,& quotidiano firmata experimento, cur ſanguis exhauſtus,& in ventriculum demiſſus, cùm calidus ſit & humidus ab eo in ſubſtantiam cremori ſimilem non tranſmutabitur,quę alterata in iecore, & cęteris partibus, nutriet vbertim?

Soluenda tamen eſt antinomia hoc modo. Sanguis calidus eſt & humidus,& in ſe putrefactionis principia cõtinet;quare ſi in flaccido puelli ventriculo non bellè coquatur,non gubernatus à natura,putreſcit; lac autem frigiditate ſua putredinis cauſis magis reſiſtit.Solue ſecundò.Sanguis eſt ſubſtantia perfectiſſima:quare extra propria vaſa effuſum,in grumos lethales abit, & concreſcens in ventriculo debili, ſymptomata concitabit veneno finitima,quę refert Galenus *lib.de bonit. & vitio ſuccorum,c.4.*& *lib 6.de loc.c.4. Ad ſanguinis* enim *grumefacti præſentiam,pulſus fit paruus,frequens,& æger cum anxietate reſoluitur:*quę difficillimè corrigentur, quia ſanguis lentore ſuo,& craſſitie (abundat enim pituita multa,& melancholico ſucco)tum pertinaciter tunicis ventriculi adhęret, tum ob terreſtrem portionem lentè mouetur,& nonniſi tardè foràs extruditur.

Neque inſtes hac ratione etiam lac eſſe condemnãdum,quia lac extra propria vaſa eiectum citò corrumpitur, 8.*meth.c.*4. & in imbelli puellorum ventre coagulatur,& venenoſa parit ſymptomata,quę *lib.* 6. *cap.* 26. refert Dioſcorides. Nam lac ob dictam rationem tardiùs ſanguine putreſcit, & non ita in ventriculo moratur,cùm ſit ſanguine liquidius,ſeroſius, nec tot craſſis partibus conſtet, ob aqueam partem qua abundat in copia multa,& ob butyrum emollitis fęcibus, & citata aluo,faciliùs per inferiorem ventrem extruditur. Quapropter hoc pręſtantiſſimum alimentum, in puellorum ſubſidium prudens fabricauit natura. Adde quòd horrendum, & terroris plenum eſſet nutricibus, viribúſque deficerent,& in horas fierent exanimes, ſi ſanguinem in quo vita conſiſtit,ab vberibus fluere conſpicerent. Vltimò. Si nutrices exhauſto multo lacte à voracibus infantibus,extenuantur,& indies fiunt debiliores, per tam longum tempus lactare non poſſent,ſi ſanguinem exugerent ipſi,cùm hęc ſubſtantia magis pura ſit,elaborata,& plurima ſpirituum copia reſperſa. Quare concludo, quòd licèt ſanguis plures commoditates habeat pro nutritione infantium,tamen vtilius fuit, vt ipſi lacte alerentur, ob cauſas dictas.

Superioribus controuerſiis addenda & illa: *Vtrùm Lac ante conceptum poſſit generari?* Nam Hippocrates *lib.de natur.puer.* in fœminis geſtantibus molam, in mammis nullum lac generari affirmat. Ergo lactis generatio certiſſimum eſt conceptionis ſignum. Et Ariſtoteles *lib.de hiſt.animal.cap.*4. nulli animalium lac fieri,antequàm vterum ferat, arbitratur. Contrà ſuadet Hippocrates *lib.*5.*Aph.*39.dicens:*Si mulier quæ neque grauida eſt, neque peperit, lac habet, ei menſtrua defecerunt.* Firmat Galenus *in com.*dum ſic ait: *Cùm autem adenes in mammis ſint exangues,& albi,proprium efficiũt humorem,talem qualis eſt lac,atque ampliùs huius faciũt, quando plus alimenti defertur ad ipſos. Plus verò defertur octauo,& nono menſe conceptionis,quando abundãter oppleta ſunt communes venæ mammarum,& vteri, ſicut in animalium prægnantium reſectionibus manifeſtè conſpicitur. Fit etiam tale quandoque,licèt raro,quum mulier grauida non eſt,quando ad ſimilem peruenerint venæ repletionem,ex menſtruorum retentione.*

Plures conciliant hos auctores, vt dicant lac poſſe generari ante conceptum,non verum,imò aquoſum, & dilutum, minúſque ſaporiferum & dulce, quod erit nutritioni valde ineptum: nam verum mira prouidentia naturæ(quæ vis quædam eſt à Deo inſita) gignitur fœtus cauſa. Sed cùm virginibus poſſint ſupprimi menſtrua à ſola ſanguinis copia,qui dulcis,purpureus ſit, & mediocriter craſſus,qui nec ſanguinis miſſione, vomitu, hæmorrhagia, hæmorrhoïde,aut aliqua cruenta vacuatione minuatur,cur ex eo lac verum, & legitimum in mamillis non generabitur,ſi ſponte ſua in eas ſanguis decumbat,quod fatetur Hippocrates *in Aphoriſmis?* Si autem in alio loco id negauit,cauſa eſt, quoniam hoc rarò contingit,vt Galenus 5.*Aph.*protulit *in com.*quę autem rara ſunt, contemnunt Medici, qui ſolùm frequentia tractant:neque enim *ex iis quæ ſemel, aut bis homo vidit,debet pronunciata medica conficere, lib.de fœt. format. c.*2. dicebat Galenus. Lac ergo citra conceptionem,etſi rarò, & in conceptione frequenter, gigni poteſt,tertio, quartóve menſe; tunc enim carnoſis partibus,& parenchymatis generatis in quibus efformandis plurimam copiam ſanguinis exhauſit natura, eum ad vbera emittit: ex quo, ſi nutriri puellum Hippocrates aſſeueret *lib.de nat.pueri:Et eo lacte fruitur aliquantulum puellus,&c.*per id, ſanguinem in venis mammarum contentum qui proxima eſt lactis materia, intellige. Vel ſi aſſeras, tempore indigentiæ poſſe lac album à mammis in vaſa defluere, rursúſque à facultate venarum alteratrice excoqui, & in ſanguinem verti, Hippocratem à plurimorum calumniis liberabis. De tempore generationis lactis, incertum eſt, ſed ferè lac generatur in mammis à duodecimo ætatis anno, vſque ad quinquageſimum; nam hoc tempore intermedio educitur ſanguis menſtruus,quem eſſe lactis materiam *ſuprà* prædiximus. De lactis & ſeri temperamento, plura diximus *lib.*4.*Hiſt.Princip.Med.in com.Hiſt.*44. & *lib.*2.*in com.Hiſt.*109.de cuius vſu prout alimentum, & medicamentum eſt,lege *lib.*2.*com.Hiſt.*35. & *lib.*4.*com.Hiſt.*44.

CAPVT IX.

De Regimine Menſtruatæ.

LIbenter ingeniolum meũ arctis in hoc ampliſſimo excolendo campo continerem frænis, niſi ardua ſe offerret de regimine menſtruatę,eáque vtilis, & neceſſaria methodus, à nemine animaduerſa, qua à Medicis ſpreta,miſerrimæ fœminæ, tot tantiſque malis obſitę, in pericula immania incautè labuntur. Quare in earum gratiam primo loco agitanda eſt quæſtio:*Vtrùm Medicus menſtruatæ maximam curã gerere debeat?* Mẽſtruus ſanguis ſuapte natura vitioſus,& niger, præſertímque in vtero per menſem, vel diu retentus, cùm excurrit, halitus ex ſe eructat caliginoſos,& tetros,qui partes ſuperas lancinant, & premunt. Cùm enim vterus omnium morborum muliebrium cauſa ſit, apud Hip. *lib. de loc.in hom.num.*59.& maximum per neruos, arterias, & venas grandiſſimas, cum omnibus noſtri corporis partibus conſenſum obtineat, fit vt natura conante

expellere

expellere illum, ipſe extenuatus, & ad exitum properans, ebulliat excalfactus, vterúmque, & partes vicinas, præſertímque poſticas diſtendens, cruciatus excitet intolerabiles. Hinc vteri tormina propullulant, lumborũ dolor ſuperuenit, accedunt cephalalgia, vertigo, oculorum caligo, faciei pallor, corporis inflatio, triſtitia, metus, inſomnia varia, deprauata imaginatio, febres erroneæ, & alia ſymptomata ſæua, quæ foràs tandem excreto ſanguine conquieſcunt; qui ſi non exeat liberaliter, eoſdem, & grauiores morbos concitare poteſt: nam menſtruorum tempeſtiuè, & debitè fluentium quanta ſit vtilitas, paſſim Galenus inculcat, *lib. de ven. ſect. aduerſ. Eraſiſtratum, cap.* 5. & 6. *de loc. c.* 5. & priùs explicuit Hippocrates 1. *de morb. n.* 6. & 7. & *lib. de virg. morb. num.* 1. 2. & 3. Deinde ſi hic ſanguis in calidis bilioſíſque fœminis, quæ vteri acetabula hiantia habent, & tenui, calidóque ſanguine abũdant, ob has cauſas nimiùm excurrat, plura mala prehendere fœminas eſt neceſſe: cùm enim ſanguinis, nectaris ſanè viuifici copia corpus orbatur, frigeſcit, torpet, extenuatur, tabeſcit, & tandem commodo alimento priuatum, occumbit; vel ferè refrigerato iecore, officiníſque ſanguificationis impensè debilitatis, in cachexiam, aut hydropem labitur immedicabilem. Quare ſolerti induſtria, vigilanti cura, ſedula opera, Medicus menſtruatas in ſex rebus naturalibus gubernet, eſt neceſſe, vt eas à tantis hiſce, & extremis incommodis præſeruare poſſit: Nam, vt bellè Hippocrates prædixit, *lib.* 5. *Aph. text.* 57. *Menſtruis largiùs fluentibus, morbi eueniunt; non fluentibus autem, ex vtero morbi contingunt.*

A prima ergo re non naturali exordium ſumamus, quæramúſque comaticè aliqua, quæ in hoc inſtituto magis ſunt controuerſa, quorum primùm eſt: *Vtrùm fluentibus menſtruis aër debeat parari calidus, frigidus, vel tẽperatus?* Frigidũ aërem menſtruatis eſſe vtiliorẽ, ex eo poteſt coniectari, quoniam inſpiratus ſanguinis motum coërcet, halitus ab vtero aſcendentes, ne in ſuperas partes velificentur, retinet, & à ſanguinis nimio fluxu præcauet, quo quæ opprimitur, in grauiſſima damna incurrat eſt neceſſe. Sed cùm in menſtruatis, occaſio omnium morborum ferè à ſanguinis retentione emanet, iccircò aër calidus præſtantior erit: reſerat enim obſtructas vias, ſanguinis craſſitiem attenuat, & vaſorum ora obſerata, vi ſua aperit. Hac ratione apud Hip. *lib.* 5. *Aph.* 27. *Suffitus aromatum muliebria ducit*, hoc eſt, prouocat ea, quæ ex vtero in mulieribus euacuantur, in menſtruis purgationibus, & à partu. Quapropter, vt Galenus ait *in com.* cùm cauſa retentionis menſtrui ſit ſanguinis craſſitudo, vel obſtructio vaſorum quæ ad vterum pertingunt, vel horum obſeratio, vel totius ſubſtantiæ denſatio, fit vt ad auferenda hæc incommoda, aër calidus ampliùs proſit. Vt verò has noxas imminentes fœminæ poſſint declinare, ne aëris calore nimiùm menſtrua excurrant, vel frigore ſupprimantur, tutiſſimum erit aërem temperatum eligere; qui ſi non inueniatur, vel arte parari non poſſit, calidus frigido ſalubrior multò erit, ob dictas cauſas.

Quærendum iam de cibo, & primò de acetoſis: *Vtrùm menſtruatis prodeſſe poſſint?* Delicatulæ enim fœminæ, præſertímque quæ cibi faſtidio, ob vapores à menſtruo ventriculo communicatos, premunt, nauſeabundæ ſunt, & ad oblata moroſæ, acetum ſæpe eſitare ſolent, & edulia aceto condîta, aut acetoſis, vt omphacio, reſperſa, & quod plus eſt, hoc auxilio menſtruas purgationes feliciùs cieri, prouocaríque ſibi perſuadent; acetoſus enim ſapor non eſt ſimplex, aut impermixtus, ſed ex acido & acri compoſitus, quod probat Galenus 4. *cap.* 12. dum ſic ait: *Diuerſis itaque viribus omphacij, acetique ſuccus conſtat; quippe quòd aceto accedat ex putrido calore acrimonia quadam; atque ob id Ariſtoteles rectè dixit, acetum proprio vini calore frigidum eſſe, adſcititio verò calidum.* Quare Serapio tit. A *de ſapore acetoſo*, inquit: *Acetoſitati aceti miſcetur acuitas, & punctio.* Imò aceti aciditati acrimonia iuncta eſt, quoniam illi portio aliqua caloris præter naturam permiſcetur; fit enim, vt Galenus ait 4. *ſimpl.* 3. à calore naturali incipiente quidem concoquere, ſed nondum perficiente: at acetum cùm ex putredine generationem ſortiatur, caloris præter naturam empyreuma reſeruat: nam etſi vinoſæ vini partes, dum ipſum in acetum tranſit, refrigerentur, aqueum tamen excrementum putreſcens adſcititiam caliditatem obtinet, velut cætera omnia quæ putreſcunt; quæ ſanè cuncta, ſi Galeno fides eſt adhibenda, *lib. de cauſ. morbor. cap.* 2. & 1. *de diff. feb.* 7. calidiora ob putredinem redduntur, ob id certè quòd extraneus inductus calor vniuerſam corporis putreſcentis occupet molem, etiamſi ab ipſo internus & genuinus corrumpatur: ſiquidem teſte Ariſtotele 4. *meteor.* 1. putrefactio eſt proprij, naturalíſque B caloris in vnoquoque humido exiſtentis, ab externa caliditate corruptio. Quapropter acetoſa cùm parte acri conſtent ſibi permixta, & acria omnia calidiſſima ſint, ex Galeno 3. *acut.* 2. 4. *ſimpl.* 18. cui ſubſcribunt Theophraſtus *lib.* 6. *de cauſ. plantar. c.* 1. Auicenna *lib.* 2. *tract.* 2 *c.* 3. Auerrhoës 5. *collect.* 27. Serapio *lib. de temperamentis ſimpl. cap.* 2. Ishaac *lib. diætar. vniuerſal. c.* 11. aſſerentes hunc ſaporem eſſe calidum in quarto gradu, eo quòd ab eo vehemens caliditas eſt inſeparabilis, fit vt acetoſa prouocent menſes, deobſtruant canales, humores attenuent, atque incîdant.

Verùm hæc vulgi opinio, Galeni voto prima facie C munita, contra ſe habet ſummum Medicinæ antiſtitẽ, qui eloquio graui totam rem determinat, *lib.* 3. *acut.* 39. dum ſic fatur: *Mulieribus autem, longè magis quàm viris, aduerſatur acetum; nam vterũ dolore afficit.* Et Galenus *in com.* ſic ait: *Quòd acetum ſuapte natura neruos offendat, teſtatur experimentum, & ratio demonſtrat: nempe exangues ſunt, & ideò frigidi, faciléque ab iis quæ refrigerant ſimul, & tenues habent partes, afficiuntur, medicamentis: læduntur præterea à refrigerantibus omnibus; ſed ſubſtantia aceti, quòd tenuium ſit partium, in eorum mergitur profundum, atque in omnes ita penetrat partes, vt ne minimum quidem ex eis illæſum maneat. Vterum autem Anatomici ferè omnes, neruoſum eſſe dicunt.* Hac ratione Galenus 1. *acut.* 27. Oxymel in acutis propinare ſuadet, niſi affectis in languente neruis, & in muliere, vtero. Siue ergo vterus neruoſus ſit, ſiue fibroſus, ex Galeno 6. *de vſu part.* 8. ſiue per quandam ſimilitudinem neruoſus ſoùm nuncupetur, 6. *epid. ſect.* 1. *com.* 2. *poſt.* D *med.* §. *At eorum ſermo, qui neruoſum eſſe vterum prædicant, ſecundùm aliquam ſignificationem verus, ſecundùm aliquam falſus eſſe putandus eſt:* quod modò non controuerto, à prædominio infrigidat adſtringit, repercutit, roborat, vt 1. *ſimpl.* latè Galenus edocuit: Licèt diuerſis etiam partibus, nempe acribus, & tenuibus conſtet; quare vteri fibræ ab eo refrigeratæ, vteri purgamenta non expellent, ſícque vel retenta vterum dolore afficient, vel in cor & cerebrum delata, grauiſſima & perniciosiſſima mala inducent.

De Butyro verò, ita dubitari poteſt: *Vtrùm Menſtruatis ſit ex vſu?* Nam plurimæ effluente menſtruo, torminibus oppreſſæ, ipſum ad ignem diſſolutum, inſulſum præſertim, & ſaccharo, aut melle reſperſum, quantitate trium, aut quatuor vnciarum epotare ſolent cum vtili- E tate ſumma: cuius ope & beneficio, dolores vteri, ventríſque conquieſcunt, flatus diſſoluuntur, cientur menſtrua, humectatur corpus, reficiuntur vires; & aluus mouetur.

Butyrum enim quod ex pingui lactis parte depromitur, optimum alimentum præſtat; tum per ſe, tum cum aliis permixtum, concoquentis, & digerentis facultatis particeps eſt, humectat, emollit, lenit, dolorem ſedat, ex Galeno 10. *ſimpl.* quoniam temperatum eſt apud Isahaac *lib.* 5. *theoric. c.* 95. & apud Auicennam

*lib.2.canon.cap.116.*calidum, & humidum in primo. De Butyro verò non cocto, id eſt, recenti, diſtincto capite loquutus eſt Auicenna *lib.2.canon.cap.113.*quo loco lenificatiuum, & ventrem ſoluens eſſe aſſeuerat. Quapropter ad leniendum dolorem hoc auxilium non diſplicet, experimento aſſiduo confirmatum.

Neque inſtes butyrum eſſe calidius oleo, & in corporibus calidis ſiccis facilè inflammari, & in bilem conuerti; quare fœminis dolore vexatis, & ob hanc cauſam ad febrem paratiſſimis noxium erit: licèt enim oleum plus ardeat in lampade, quàm butyrum, & habeat æqualitatem partium pinguem, butyrum verò admixtionem ſeroſarum, eſt tamen calidius oleo, & citiùs à calore innato inflammatur, quia etſi aquoſarum partium princeps ſit, aliæ tamen partes ſunt calidiores. Quòd autem oleum extrà citiùs inflammatur, cauſa videtur eſſe, quia aquoſis partibus caret; quòd verò butyrum intra citiùs, cauſa eſt quoniam calor innatus partem ſeroſam ſuperat, quod extrà non facit: reliquum ergo vnctuoſum, & calidius citiùs inflammatur, cùm magis alat, & à calore natiuo ampliùs obtineatur. Denique ſi partibus aliis conſtet, ſeroſis exceptis, cùm hæ ſint temperatæ, vel ad caliditatem, & humiditatem pauliſper declinent, calefacere non poſſunt.

Succedit & illa quæſtio: *Vtrùm Menſtruatis carnis viperinæ eſus vtilis ſit?* Luſitanæ fœminæ, illæ præſertim quæ Tranſtaganam habitant regionem, calidam ſiccam, ardente Sirio, laboribus defeſſæ, quum triticum expurgant, ſpiculas colligunt, timéntque ne ob calorem excedentem ſupprimantur menſtrua, viperinam carnem, dempto capite, & cauda, lotam priùs calida, adiecto ſale concoquunt cum origano, pulegio, & nepita, eámque cum iure eſitant, quo auxilio fauſtè mouentur menſtrua, & diſſoluuntur flatus.

Nec earum experimentum Medicorum decretis repugnat: Vipera enim calefacit, exiccat, & natiua quadã forte humorem melancholicum per varias regiones, præſertim externas, detrudit. Neque carnis viperinæ eſus noxius eſt, ſi caput, & caudam priùs adimas, in quibus partibus venenum præcipuè conſiſtit, *lib. de theriac.ad Piſc.cap 9.* & Auicen. *lib.2. tract.2.cap. 615.* illámque deinceps ſale, anetho, aqua calida, aceto, aut vino abluas diligenter, hac enim ratione præparata alimentum præſtat corpori noſtro, ex Theophraſto *lib.4. de cauſ.plantar.cap.10.* cuius rei conſcij Ægypti, viperis veſci ſoliti ſunt, vt auctor eſt Galenus *lib.3.de alim. fac.c.3.* quod priùs prædixit Plinius *lib.7.cap.2.* & *lib. 29.cap.6.* quinimò longam ſenectam agunt, qui eas eſitare conſueuerunt, firmante ſic Dioſc. *lib.2.cap.16.*

Sed & illa quærenda dubitatio eſt: *Vtrùm Menſtruatis aſſa ſint magis concedenda elixis?* Menſtruatæ ſanguinis fluxu laborant, quo excreto corpus debilitatur, & vires fatiſcunt, maximè ſi largiùs menſtrua erumpant, animo linquuntur, ſi graciles ſint & extenuatæ; ex halitu enim tetro ab vtero eleuato ſuperuenit faſtidium, quod cardialgia, palpitatióque deinceps ſubſequuntur. Hinc fit, vt cogente neceſſitate id offerendum ſit alimentum, quod magis nutriat, ac citò vires reficiat: quam prærogatiuam habere alimentum aſſum, firmat Auicenna 3.1.*doct.2.cap.7.* §. *Ampliùs ſcire debes, &c.* Quia propriam humiditatem retinet plus, quàm elixum; quapropter aſſa, ab Auic.7.4.*tract.4.c.*21.& Ariſt.4 *meteor.* 3. commendantur magis ad impinguandum. Hoc ita eſſe ratio confirmat, quoniam ignis penetrans aſſa, præ cruſtis externis intrò in eis detinetur, & ibi attrahit, & coquit humidum, vnde aſſa caro magis humida eſt intrò, quàm extrà. In elixis contrà; validior enim calor ebullientis aquæ, minorem carnis internæ calorem, & cum eo humiditatem, quæ ipſi ſubiicitur, ad ſe attrahit. Si experimento hoc confirmes, inuenies verum: ex aſſo enim, ſiue cultello ſcindatur, ſiue prematur prælo, plus ſucci diſtillat, quàm ex elixo: Aſſa ergo cùm ſint ſubſtantificè humidiora elixis, plus nutrient, & humiditatem deperditam reficient.

Neque inſtes cum Celſo *lib.2.cap.18.* iurulenta magis alere aſſis: nam intelligendus eſt de toto cocto, carne ſcilicet, & iure, in quo ſubſtantifica carnis humiditas manet, non verò de decocto ſine iure. Succus igitur repoſitus ab aſſo plus humidi habet ſubſtantifici, ſicèt qualitatiuè ſit minùs humidus, quàm ſuccus ab elixo repoſitus. Hoc modo interpretandi ſunt Galenus 3. *alim.2.* & Ariſtoteles 20.*probl.5.* aſſerentes elixa eſſe humidiora aſſis.

Neque obiicias hoc modo: Si ſiccitas ignis, quia aduerſatur humiditati accidentariæ, eam ſicat, cur non ſiccabit etiam humiditatem ſubſtantificam, cùm illi B non minùs opponatur, quàm accidentariæ? Licèt enim calor ignis non magis aduerſetur vni, quàm alteri humiditati, diuerſus tamen ſitus in aſſo, & elixo, eſt cauſa, vt in eo humiditas nutriens conſeruetur, non in elixo. Quare aſſa magis nutriunt elixis, & hac ratione debilibus in maiori copia concedenda.

Licèt autem hoc verum ſit, tamen aſſa reproba ſunt in menſtruatis, quia adſtringunt, ex Hippocrate *lib.de affectionib.num.44. Carnes percoctæ ad ſeceſſum, optimæ ſunt; aſſatæ verò magis ſiſtunt:* & *lib.3. de diæta, num.24. & 25.* ad alui fluxum coërcendum, aſſata & toſta ſummopere laudat. Sic Auic.16.3.*tract.2.cap.7.* piſces aſſatos, & cætera torrefacta, pro compeſcendo alui profluuio commendat.

C Adde quòd aſſa elixis difficiliùs concoquuntur: argumento eſt, quòd ad cœnam toleramus vaccinam elixam, noxam verò accipimus ab aſſa arietina, etſi ſit tenuior, & leuior. Hæc eſt cauſa, ob quam Galenus 3. *alim.12.* docet aſſa ſolùm à valido ventriculo concoqui, & *cap.3.* ex piſcibus, qui tenue alimentum præſtant, ſolùm robuſtis aſſos concedit. Itaque concludo in menſtruatis, in quibus menſtrua potiùs ciere, quàm coërcere eſt in animo, vt in iis quæ menſtruas purgationes ſuppreſſas habent, vel à partu lochia non rectè excernunt, aſſa reproba eſſe, quia difficiliùs concoquuntur, & adſtringunt, ob ſiccitatem ab igne in ſuperficie contractam; aſſatio enim magis ſiccat alimentum, 3.1. *doct.2.cap.7.* elixatio verò humectat, 3.*alim.2.* Elixa ergo D etſi minùs nutriant, citiùs per aluum deſcendunt.

Quòd ſi ob faſtidium, & voluptatem, aſſa iis fœminis concedantur, præſertim carnes, hæ pingui aliquo priùs vngendæ, vt ſiccitas ab igne contracta auferatur, & acrimonia miteſcat: hoc enim modo ſubſtantifica carnis humiditas meliùs conſeruatur, apud Ishaac *lib. vniuerſal diætar.cap.34.* Si verò Galenus 2.*ſimpl.c.5.* videtur docere aſſa vncta reddi ſicciora, ſicut placentas in oleo frictas: In cauſa eſt, varia ignis diſpoſitio: (omne enim pingue per ſe ſemper humectat) ſi enim multus ignis cum oleo adſit, vt accidit in frictis, tunc deficat; quoniam pinguedo olei inflammata natiuam huE miditatem frixi depaſcitur. Si verò paucus ignis cum pingui exiſtat, vt in aſſaturis palam conſpicimus, tunc pingue modico ſuo lentore, tanquam nutrimento externas aſſi partes, ne deurantur, defendit, & cutis ſpiraculа obſtruendo, in internis partibus prohibet deficcationem, atque hoc modo ſubſtantifica humiditate magis conſeruata, aſſata quæ vnguntur, humidiora euadunt.

De potu illa antinomia elucidanda: *Vtrùm Menſtruatis vinum offerendum?* Dic: Etſi multa ſint quæ vini potum interdicant, & Galenus 3.*alim.40.* & *lib. quod animi mores, cap.10.* veluti notet Hippocratem, qui nullibi conceſſit vinum, vt alimentum, ſed medicamentum, & Plato *lib.2.de legibus*, Carthaginenſes, & Lacedæmonios illos condemnet, qui in caſtris, ſenatu, ſtudiis, regenda Republica eo vti ſolent; tamen ſi in modica quantitate aſſumatur, mulieri menſtruatæ, ſanæ, & temperatæ, plurimùm prodeſſe poteſt.

Si enim ſumentis temperamento,ætati, & calori ſit proportionatum, laudabiles præſtat vtilitates, ex Galeno 7.*meth*.6.nam fluentibus menſtruis,vini potus quàm aquæ ſalubrior eſt.Ita enim docuit Galenus : *At verò memoratorum vinorum virtutes, comprehenſis iam aquæ vitiis aduerſam quodammodo naturam habent,cùm nec influent præcordia,imò ſi inflata ſint,ſubſidere faciant;nec ibi moram trahant, propter caloris mediocritatem:adde quòd cùm digeſtionis vias aperiant,& pariter impellant, ac nutrimentum ſurſum agant:ad celeritatem deductionis in corpus conducunt.Sunt præterea boni ſucci, & ad miſcenda,concoquendáq;ea,quæ in ventriculo,& venis ſunt, idonea.Iam vires quoq;organorum adaugent,& expellendis excrementis viam faciunt:eóq;fit,vt etiam talia vina, præter cætera,vrinas moueant,quando & ipſa totum corpus celeriter tranſeunt, & impetu curſus ſui excrementa ſecum expellunt.&c.* Ergo cùm vinum in modica quantitate aſſumptum flatus diſſoluat, aperiat, citò corpus permeet,ſit boni ſucci, roboret vires,excrementa expellat, vtinam moueat, menſtruatis auxilio erit.

Addit Iſhaac *lib.particul.diætar.tit.de vino* quòd cibi deſiderium excitat, & bonum ſaporem aliis cibis,& potibus præbet : *Quare*,inquit,*vinum competens eſt omnibus ſana habentibus corpora,quia ſanitatem cuſtodit*.Moderata autem potionis quantitas ea eſt,quæ nec ventriculo innatat, nec fluctuationis ſenſum inuehit, ex Galeno 7.*meth*.16.§.*Potionis is modus erit,&c.* Deinde vinum adauget calorem, ac vires robuſtiores efficit, *lib. de cauſ.morb.cap*.3.& Auic. 2.1.*doct*.2.*cap*.11.§. *Vinum in ſua eſſentia fortes efficit ſanos, & viuificat virtutem, propterea quod velociter præbet augmentum in ſubſtantia ſpiritus*:& languentes celerrimè reficit, 2. *Aph*. 11. & 18.& 3.*de tempi* 2.Quare ab eo recreatæ vires,ſanguinem feliciùs per vterum excernent.

Inſuper Menſtruatæ, ob halitum humoris commoti, anxiæ ſunt,ac melancholicis imaginationibus torquentur,quibus ſi vini offeras potum, eas mites facies, & hilariores:nam hic potus animam mitiorem efficit, ex Galen.*lib.quod animi mores,cap*.3.& ſpiritus cordis reddens lucidiores,ab angore liberat, 1.*de ſanit.tuend. cap*.11. Menſtruatæ ergo moderato ſint vini potui aſſuetæ: cuius immoderatus vſus innumera damna citiſſimè infert, niſi duo excipias, ſcilicet venena frigida ebibita, & morſus animalium, quæ refrigerando interimunt : in his enim caſibus abundè indulgendum mero,ex Dioſcoride *lib*.5.*cap*.7.Galeno 3. *ſimpl. cap*.20.Si verò priſcorum ſcientiſſimi illud interdicunt, cauſa eſt, quia in vini potu comittuntur noxæ inemendabiles.

De motu, & quiete illud inueſtigandum : *Vtrùm exercitium illis ſalubre ſit?* Dic,quod licèt exercitio accreſcat calor in corpore, humores fiant ad motum promptiores, meatus aperiantur, & hac ratione menſtrua feliciùs videantur poſſe à natura expelli; tamen illud reprobum eſt,& valde noxium.Primò, quoniam exercitium eſt motus vehemens voluntarius, immutans reſpirationem; quare mutua illa, velocíque contractione,& dilatatione ſpiritus,ab vtero attrahitur,ſanguis, & menſtruum ſupprimitur. Secundò. Exercitio, ob accenſum calorem,& ſpirituum ebullitionem, rarefactis poris cutaneis prouocatur ſudor; hinc autem euocat humorem ad cutem, & reuocat ab vtero. Tertiò. Frictio attrahit humorem à centro ad circumferentiam,partem maximè aduerſam vtero, cui natura ſanguinem deſtinat.Sed frictio,& exercitium eaſdem ſortiuntur vires,ex Galeno *lib.de puero epilep.cap*.4 Ergo exercitium menſtruatis interdicendum,ſicut & reliqua, quæ ad cutem humores deferunt, & naturam ipſam ab excretione ſanguinis per vterum diuertunt, vt balnea,picationes,&c.

De vacuatione illud dubium agitandum:*Vtrùm clyſter actu fluente menſtruo poſſit admitti?* Plures negant, A quoniam tuuc aluus non eſt conueniens regio, per quam humores noxij ſint deferendi, ſed vterus : & natura ad contrariam partem diſtrahitur promptiſſimè, quoniam ob viciniam ex recto inteſtino, cui vterus ſuperiacet, citiſſima fit attractio.Dic. Si morbus vrget acutie ſua,& non patitur inducias,clyſter vtilis eſt;tum ad vacuandos humores qui in viis ductuum ſtabulantur,tum vt hoc facto auxilio, cætera commodiùs celebrari poſſint.Neque clyſter attrahit ab vtero, aut naturam ad aliam partem auocat,cùm ab inteſtinis ſolùm euacuet,ſi mollis ſit, & non acutus; quem non eſſe fluente menſtruo adminiſtrandum, ratio dictat, (eius enim vſu perturbatur natura & humores ab vtero violenter attrahuntur) niſi periculoſiſſima adſit affectio, ſuapte natura lethalis,vt Apoplexia,Epilepſia, vertigo, cephalalgia ſæua,palpitatio,& alia adſint ſymptomata, quibus celerimè auxiliares manus adhibere oportet; B tunc enim cogente neceſſitate vrgentiori malo opitulari eſt neceſſe,ſubditis acribus balanis, & inditis clyſteribus acutis,quibus ſi nimis aluus profluat, tunc de ſalute ægri non deſperandum : ſæpius enim alui fluxus, menſtruæ pnrgationis loco excernitur; & plures fœminæ poſt partum excitato alui fluxu à natura,à grauiſſimis morbis euaſerunt, præſertim ſi fiat cùm conferentia & tolerantia; nam natura defectum purgationis vteri,aluo citata ſupplere ſtudet, vt frequenti fidiſſimóque experimento compertum eſt.

C De Veneris vſu quid dicendum:*vtrùm illis ſalubris ſit?* Dic.Commoto ſanguine in vteri ergaſtulo, ebulliente,ac tenuiori facto,ſemen etiam turget,titillat, feruet,& ſui euacuationem affectat: quod ſi coërceatur, maximè nocet, & ſymptomata veneno ſimilia excitare poteſt,vt proprio experimento in fœminis,& viris docuit Galenus : quare veneris vſus ſanitatis tempore ſalubris eſt,auctore Galeno *in art. med.cap*.81. Licèt autem parcus veneris vſus ſanitatis tempore commodus ſit ob cauſam dictam, ſi tantum interuallum in eius vſu adhibeatur, vt nec reſolutio aliqua percipiatur, & ſeipſo homo quodammodo leuior factus, ac meliùs ſpirare videatur: tamen in menſtruatis eum diſſuaderem vehementer, primò quoniam fœtus conceptus tempore menſtruationis, elephanticus euadit,ex Alza- D harauio *lib*.2.*pract.cap*.14 Deinde, motu, calore, & ebullitione ex concubitu contractis, ſanguis ad ambitum corporis promptè euocatur, accedente voluptate, quæ prout maior vel minor eſt, magis vel minùs reſeratis cutis ſpiraculis,ad ſuperficiem attrahit, cuius deliciis natura intenta,aliis partibus, & non vtero ſanguinem deſtinat. Ebullitionem autem ſeminis refrigerantibus auxiliis,& ſemen minuentibus meliùs, quàm veneris vſu compeſcendam eſſe, ex eo fit manifeſtum; quoniam concubitus,concuſſione & labore corpus calefacit,inflammat,& exagitat,quæ ſeminis ebullitio illicò fluente menſtruo ſedatur; nam eo vacuato partes auaræ factæ,pro ſui nutritione ſanguinem reſeruant, & ſeminis materia hac ratione ad tempus deficit.

Sed iam tempus eſt, vt ad phlebotomiam accedamus; E *Vtrùm actu fluente menſtruo ſanguinis miſſio ſit aliquando celebranda*; Auicenna ſic reſpondet, 4. 1.*cap*. 20. *Præterea menſtruata non minuatur;niſi propter magnam neceſſitatem; ſicut eſt neceſſitas retinendi fortè ſanguinis ſputum,quum virtus fuerit conueniens, &c.* Etſi ſanguis menſtruus,qui in fœmina ſana ad vterum ſingulis menſibus defertur,non differat ab alio ſanguine, ſed ſolùm ſit quantitate excrementum,vt ex Galeni mente, 3.*de cauſ.ſympt*.2.*ſuprà* prædiximus,qua ratione eſt alterum noſtræ generationis principium & nutrimentum fœtus in vtero exiſtentis;quoniam tamen quandò vitioſi humores redundant, ſimul cum eo expurgantur, & licèt non exuperet, propter moram in vaſis vteri vitium contrahit; nihil mirum ſi hæc vacuatio à veteribus & Galeno purgatio appelletur;imò ab Hippoc. 5. *Aph*.6.

Si mulieri vtero gerenti purgationes procedant,impoſſibile eſt fœtum eſſe ſanum:& *Aph.*6 1.*Si mulieri ceſſent purgationes,neque febri,neque rigore ſuperueniente & faſtidia cibi incidant,iudica ipſam in vtero habere.*

Tempore ergo eius menſtruæ purgationis vena ſecanda non eſt,ne naturæ motum impediamus,aut præcipitemus. Hoc autem intelligendum eſt, dummodò illa vacuatio,ex lege naturæ, modum non excedat, aut diminuta ſit,vel ſimpliciter, vel habita ratione vrgentiæ morbi.Si enim in nimia copia ſanguis per vterum erumpat, tunc tutò ſanguinis miſſio ex brachio poteſt adminiſtrari,ex Galeno *lib.de curand.rat. per ſang. miſ. c.*18.§.*Sectæ enim in cubito venæ mulierum reuellere purgationes aſſolent.*Deinde fluentibus menſtruis ſi incidat aliquis morbus grauis,ac periculoſus, qui pro ſui curatione citiſſimam vacuationem efflagitet, & ſuperiores partes premat &concutiat, ex ſuperioribus partibus mittendum eſſe ſanguinem, latè probauimus *lib.*1.*Hiſtor. Princip. Medic.in com. Hiſt.*77. Nam ſi in pleuritide ſeua, ſuffocante angina, truculenta Epilepſia, acutiſſima Apoplexia, vel ex talo ſanguinem emittas, vel expectes naturę motum, vt plenitudini, vel acutiei morbi poſſit ſufficere, antequàm moroſa illa vacuatio prodeſſe queat, ęger occumbet. Oportet ergo vrgentioris mali habita ratione, ex ſuperiori, propinquiorique parte ſanguinem emittere, impoſitis priùs femoribus cucurbitulis,vel fricatis cruribus,vel ſanguine miſſo ex talo, vt vtrique indicationi ſatisfacias.

Rurſus. Si diminuta menſtrua, purgatio ſit, & ad partes ſuperas reſtagnet,& ſputum,aut vomitus ſanguinis ſubſequantur, tutiſſimum eſt venas tali tundere, iuxta ſenis oraculum 5.*Aph.*3 2.*Mulieri ſanguinem vomenti,menſtruis erumpentibus,ſolutio aduenit.* Nam vt Galenus ait *in com. Erit retractio ſimul,& euacuatio ſanguinis ad ſuperiora tendentis;hoc etiam experientia comprobat vtiliter fieri:nos verò ex ipſa permoti,naturæ opera qua bene geruntur,imitabimur,& mulieres hac paſſione laborantes, miſſo ſanguine euacuabimus.*

Preterea ſi fluens actu menſtruus ſanguis non ſit pro multitudinis ratione, qua ratione motum illum imperfectum ſupplere poſſumus,niſi ſanguine miſſo? Id veridico oraculo edocuit Galenus.*lib.*9.*meth.cap.* 5. dum ſic fatur: *Itaque ſi tempore mittendi ſanguinis,menſes moueri contingat,aut hæmorrhois ſit recluſa,ſi inſpecto fluentis impetu ipſe ſatis fore videbitur,qui ſolus,quod requiris,euacuet,naturæ rem omnem permittes; ſin minùs, tantum ipſe detrahes, quò ex coniunctis ambobus perficiatur quod poſtulas,&c.*Subſcribit Aëtius *tetrab.*2.*ſerm.* 1.*c.*7 1.Licèt enim fluente menſtruo,ſi morbus ſit placidus,mitis,ac ſignis firmatus ſecuris,neque temerè naturę motum perturbare, aut confundere fas ſit;tamen ſi non ſit integer naturę motus,nec pro multitudinis ratione,ipſum complere oportet, ſectis tali venis, idque quantum morbus poſtulauerit,& vires vnà permittant: Si enim aliter feceris,&naturę morum non compleas, ex procraſtinatione auxilij ſequetur maximum morbi incrementum, & ęgrotanti vnà ingens vitę periculum: vt enim Galenus 1.*Aph.*20.edocuit:*Si integra indicatio facta iam eſt,vel adhuc ſit,totum naturæ permittere, & nihil nos nouare oportet;vbi verò non integrè indicatur, id quod deficit,ſupplere nos conuenit.*

Maior tamen concertatio eſt pro tutanda doctrina Galeni:*Virum vena ſectio ex talo celebrata,menſtruo actu fluente,illud prouocet,vel retineat?*Nam ſi infernæ venę ſectiones vnicè menſtrua prouocant, ex Galeno *lib. de ſang.miſ.c.*18.§.*Plenitudines enim ex ſuppreſſis menſibus ortas omnino per crura vacuabis,ſiue venam ſecare,ſiue ſcarificare conueniat:ſectæ enim in cubito venæ mulierum reuellere purgationes aſſolent.*Quo loco facta collatione inter ſectionem cubiti, & tali, illam cohibere menſtrua, hanc prouocare aſſeuerat. Quare ſi hęc menſtrua eliminat, quantò magis illud perficiet, ſi natura adminiculetur, quæ ſecta poplitis vena ſarcinam vlteriùs deponit, & morbum vel breuiorem facit, vel ex toto finit. Hinc Medici vſu ipſo edocti imminute fluentibus menſtruis, inferna vaſa quamprimùm ferire ſtudent, cum emolumento ſummo: hæc enim ſecta, locum, & pariter expellendam materiem aptè diſponunt, meatus fluxioni aptos reddunt, naturam etiam maiori cum impetu expulſionis opus aggredientem potenter excitant, & portionem in corpore relictam extrahunt, ne ad ſuperas partes recurrens principem aliquam obſideat partem. Quare ſectio è poplite actu fluentibus menſtruis,vt ea prouocans, exercenda, neque enim reuellit ab vtero, ſed ad ipſum attrahit, & menſes prouocat,vt eleganter, & dilucidè firmat Galenus *lib.de ſang.miſ.c.* 18. dum enim cubiti ſectiones ſanguinem ad ſuperna corporis attrahere aſſeruit,ſic deinceps profatur:*Quæ verò ex cruribus, tantum abeſt vt retrahant,quin potiùs menſes prouocant, &c.*

Obtrudes primò. Galenus *lib. de curand. rat. per ſang.miſ.c.*1 8.in inflammatione vteri, poplitis venas ſcindendas conſulit; quod etiam facit 13.*meth.c.*6.& 11.*& lib.*2.*ad Glauc.c.*2. Sed inflammatio omnis, ad ſui remotionem,ex poſtulat & indicat reuulſionem.Ergo ſectio è poplite ab vtero reuellit. Dic primò, Galenum eo loco loqui de inflammatione facta, in qua neceſſaria ſolùm eſt euacuatio,& non reuulſio:Nam in incipiente vteri inflammatione, Paulus,Aëtius, & alij Medicinæ proceres, è cubito reuulſionis cauſa ſanguinem exhauriunt.Dic ſecundò, Galenum eo loco minimè præcepiſſe ſolùm ſanguinis miſſionem partium inferiorū,cùm 4.*meth.*6.& alibi paſſim,incipientes phlegmonas ſanguinis miſſione reuulſiua eſſe curandas aſſeueret;quod operę ipſo obſeruat 10.*ſec loc.capite* 2. & 2. *ad Glauc.c.*2. ibi enim inflammationes iſchiaticas, & genu occupantes,cubiti ſectione perſanat. Quare cùm Galenus *cit.de ſang.miſ.* præcepta traderet curandi recentes inflammationes renum, & partium ſimilium, in recentibus mittendum eſſe ſanguinem à ſuperioribus;in vetuſtis, ab inferioribus pronunciauit: & cùm hoc dixiſſet,ſubiungit,maius auxilium percipi ex ſectione venarum inferiorum partium, quaſi ſignificare velit, quòd vbi eſt recens,id eſt,vbi incipit, mittendus ſit ſanguis à ſuperioribus,ſed tandem vacuationis cauſa ab inferioribus: Et hæc, meo voto huius difficilis difficultatis eſt explicatio germana.

Obtrudes ſecundò. Galenus *lib.de curand. rat. per ſang.miſ.c.*1 8.crurum ſectiones per tres,aut quatuor dies ante menſium periodum facere conſulit, haudquaquam ipſis iam profilientibus;ne horum fluxum remoretur ſecta in talo vena.Dic, intelligendum eſſe Galenum in ſuppreſſione menſtrui:cùm enim tunc non ſpectetur purgatio menſtrua,ſanguinis miſſio è poplite facta ante conſuetum purgationis tempus, menſtrua promouebit.

Obtrudes tertiò.Si fluentibus menſtruis celebratur ſanguinis miſſio ex partibus inferis, fatiſcentibus viribus, accidet lipothymia, & reuocato ſanguine ad cor reprimentur menſtrua, ob quam illis fluentibus hoc diſſuadet auxilium, *lib.aduersùs Eraſiſtrateos, cap.*3. Dic: Fluentibus menſtruis,ſi celebretur ſanguinis miſſio copioſa,animi contingit deliquium, maximè ſi vires non ſint ita liberales;contrà,ſi parca fiat, & vires tolerent,non accidet lipopſychia.

Quapropter vtilis eſt tempeſtiua infernæ venæ ſectio, diminutè ipſa natura operante: Cùm enim crurum vaſa,& vteri communia ſint, & inter ſe connexionem habeant,illa ſecta deriuant, & euacuant ab vtero; hinc fit,vt natura loca inanita ſatagens replere, à corpore toto mittat ſanguinem ad vterum, atque ita attractio fiat. Accedit etiam, quòd cùm tollat obſtructionem,relaxatis vaſis,ſanguis faciliùs ad vterum confluit.

Non

Non ergo venæ ſectio è talo, actu fluente menſtruo, illud coërcet, ſed prouocat.

De animi pathematis vltimo dubitandum: *Vtrùm menſtruatis nocere poſſint?* Animi accidentia plurima operantur in corpore noſtro, quod non ſolùm primariò caliditate, & frigiditate alterant, vt colligitur ex Ariſt. *lib. de com animal. greſſu, poſt med.* ſed ſecundariò reliquas qualitates inducendo, ipſum vehementer immutant. Hac ratione Galenus 1. *feb.* 3. febres ex animi paſſionibus excitari affirmat, & Hip. 6. *Aph.* 23. pronunciauit: *Si timor, & triſtitia longo tempore perſeuerent, melancholiam adeſſe ſignificatur:* & non ſolùm metus, & mœſtitia, melancholicum humorem in corpore adauctum oſtendunt, ſed etiam ex ipſis corpus afficitur.

Auicenna 2. 1. *doct.* 2. *ſum.* 1. *cap.* 14. per animi paſſiones, non ſolùm intelligit affectiones potentiæ iraſcibilis, & concupiſcibilis, ſed & animæ rationalis, vt ſpem, timorem, ſolicitudinem, & his ſimilia, à quibus, etſi diuerſa ratione, corpus alterari conſtat manifeſtè, vt Auicenna *cit. loc.* edocuit. Quare timentibus, aluus & vrina ſoluuntur, rigor, & pallor ſuperueniunt, 8. *probl.* 17. & pilorum erectio accidit, *probl. ſequenti.* In verecundia aures rubent, 31. *probl.* 8. Iratis continuò oculi prominent, & rubicundi fiunt, 31. *probl.* 3. quorum omnium cauſas conſignat Galenus 2. *de cauſ. ſympt. cap.* 5.

Ob animi ergo affectiones alterantur corpora noſtra, mediantibus ſpiritu, & ſanguine, non ſolùm quia ſunt naturæ inſtrumenta; vt 2. *de cauſ. ſympt. cit.* docuit Galenus, ſed quoniam naturæ motum ſequuntur, vt firmat Aphrodiſæus 2. *probl.* 21. Auicenna 2. 1. *c.* 14. *cit.* omnes perturbationes, quæ ad animales affectiones ſequuntur, ad vim, & potentiam refert imaginationis: quare oſcitanti oſcitando vtplurimùm reſpondemus; & ſi aliquis ſecatur, vritur, vel vim patitur, animo dolemus, & perturbamur, quorum omnium cauſa ad naturam communem, hoc eſt mutuam naturæ ſympathiam referenda eſt, ex mente Aphrodiſæi *lib.* 1. *probl.* 32. Ariſt. 7. *probl.* 2. & 3. Vel dic: Cogitationem, meditationem, & ſimilia, corpus alterare, quoniam facultates ſpiritibus indigent, qui ex tenuiori ſanguinis parte generantur; quibus abſumptis, ſanguis qui in corpore remanet, craſſior redditur: qua ratione ex meditatione, & ſtudio ſæpe habitus melancholicus acquiritur.

Ex iis conſtat dilucidè, immodicos animi affectus, quoniam corpus alterant, & à ſtatu naturali auertunt, eſſe interdicendos, & præcauendos. Quæ ſententia ex eiuſdem Galeni doctrina eſt interpretanda, 4. *de placit. cap.* 6. §. *Quòd autem cognoſcere, &c.* quo loco inquit, duplex eſſe principium appetitus in nobis, vnum rationale, & alterum animale ſeu naturale; hoc quidem naturæ motu in propriam fertur actionem, obiecto præſente, vt videlicet cauſa præſente iraſcendi, illicò adeſt appetitus vindictæ, quemadmodum oblata videndi occaſione, oculus videt, qui animi affectus cùm naturales ſint, omnino euitari nequeunt, ab altero tamen principio appetitiuo, ſcilicet rationali corrigi poſſunt. Hoc eſt quod ſignificauit Galenus *lib. art. med. cap.* 81. dicens animi immoderatos motus eſſe coërcendos, etſi aliquando corrigi non poſſint, vt quando naturalis appetitus vincit rationalem, vt Galenus *cit. loc.* explicuit, carmine quodam Euripidis ſub Medeæ nomine: *Ira eſt potentior conſilio meo.*

Quare ſi animi affectus ob has cauſas ſunt interdicendi, quantò magis in menſtruatis. Timor, mœror, & triſtitia, reuocato ſanguine, & ſpiritu ad corporis arcem, ſanguinem menſtruum conuocant ad intrà. Gaudium ad ambitum corporis calorem cùm deferat, naturam diuertit ab vtero. Moderati animi affectus etſi nonnunquam conferant, vt ex Galeno colligitur 6. *epid. ſect.* 5. *text.* 9. poſito exemplo in ira, quam in frigidis corporis

A dis affectibus excitandam eſſe monet, tamen cùm hæc totum corpus calefaciat, cutis ſpiracula aperiat, ſudorem moueat, toto corpore exardeſcente valde, fit vt ad ſuperficiem corporis ex omni regione humorem expellat, & hac ratione ab vtero quàm longè reuellat. Noxij ergo ſunt, & omnino præcauendi in menſtruatis animi affectus, ob cauſas dictas.

CAPVT X.

De menſtrui ſuppreſſione.

B

Definitio.

MEnſtrui ſuppreſſio, eſt ſanguinis qui ſingulis menſibus per vterum excerni conſueuerat, omnimoda retentio. Et licèt ſymptoma in tria genera diuidatur, in qualitatem mutatam, actionem læſam, & ea quæ excernuntur, & retinentur pręter naturam, menſtrui tamen retentio, eſt ſymptoma de genere eorum, quæ immodicè retinentur, pertinens ad abolitam omnino actionem. *Vtrùm* autem *hoc ſymptoma, cæterorum inſtar, ſemper ex morbo enaſcatur?* ventilandum eſt. Galenus conſtanter affirmat *lib. de diff. ſympt. c.* 7. nam ſymptoma ſequitur morbum, velut vmbra corpus.

Sed plura ſunt, quæ probant poſſe dari ſymptomata, C quę ex morbo non oriantur: rigor enim non enaſcitur à febre, ſed ab humore acri per muſculos moto. Deinde tremor ſuperueniens timori, & virium lapſus ad ſyncopen, ſunt ſymptomata non ſequentia morbum, ſed inopiam ſpirituum. Sic ligatio nerui tollit ſenſum, & arterię, pulſum. Præterea. Ob vitium alimenti, ſequitur deprauata concoctio. Ad hæc. Vſus auctus in aſcendente, & febriente, inducit celerem pulſum, & reſpirationem. Inſuper. Tuſſis, ſternutamentum, & pandiculatio, ſunt ſymptomata etiam ſanorum. Vltimò. Omnimoda menſtrui ſuppreſſio, fœminas ſanas, & optima valetudine fruentes ſæpius conſequitur. Ergo menſtrui ſuppreſſio, ſicut & alia ſymptomata, non perpetuò ſequuntur ad morbum.

D Affirmandum tamen eſt cum Galeno, ſymptomata immediatè à morbo produci. Quare conſtat ſymptomata omnia oriri, aut immediatè, aut intercedentibus aliis, dummodò in corpore morbus ſit, à quo producatur, vel actionum læſio, vel cauſa aliqua morboſa, quę vel ſymptoma efficiat, vel alium affectum, à quo idem oriatur. Quòd ſi citra morbum ſit, ſymptoma non eſt, vt caloris reuocatio ad interna, ex quo accidentia varia ſuccreſcunt. Huius claſſis eſt exactior ſenſus, vti dolores oris ventriculi, & in capite tinnitus aurium, & alia huius naturæ; quæ ſymptoma non ſunt, quia nec primò, nec ſecundariò morbum ſequuntur, quamuis in corpore morboſa ſit cauſa. Cùm verò morbus præfuerit, vel cauſa ipſum iam effecerit, tum quidem ea quæ antea paſſiones erant naturales, verè & propriè ſym- E ptomata fiunt.

His poſitis dic ad primum. Cauſa rigoris eſt intemperies fiens in membris, irritans expultricem, non ſecus quàm conuulſionis in epilepſia. Deinde inopia ſpirituum morbum conſtituit; nam ſi eorum copia non obeſt, defectus nocebit. Ad tertium dic, Sola ſymptomata in ęgris apparentia ſequuntur ad morbum, & de his eſt intelligendus Galenus; cruditas autem ex alimento etiam in ſanis reperitur. Ad quartum dic. Vſus auctus tam in aſcendente, quàm febriente, morbus eſt, cęterum diuerſimodè: nam in conſcendente ob inopiam ſpirituum, in febriente propter caloris exceſſum. Ad quintum dic, Galenum *cit. loc. de ſympt. diff.* eſſe intelligendum de ſymptomatis ægrorum: plura enim ſunt ſymptomata, quę naturalia cenſeri debent, cuius

cuius conditionis eſt, oſcitatio, pandiculatio, ſternutamentum, tremor in ſenibus, & qualitates mutatæ ex amore, aut animi paſſionibus. Ad vltimum dic, per menſtrui ſuppreſſionem, non eſſe intelligendam eam quæ plerumque à cauſis ſecundùm naturam proficiſcitur, ſed eam quæ à cauſa morboſa ortum ducit, quam multiplicem eſſe *infrà* diſceptabimus.

Cauſa.

ILlud primò examinandum: *Vtrùm aſſignari poſſint cauſæ ſecundùm naturam, menſtrua retinentes?* Dic. Menſtrua retinentur aliquando ſecundùm naturam, nullum incommodum patiente fœmina; nam ante decimum quartum annum ex lege naturæ menſtrua non apparent, & poſt quinquageſimum deficiunt. Deinde vtero gerentes ferè menſtruis carent; ſanguis enim qui eſt menſtrui materia, abit in alimoniam fœtus, & tranſmutatur in lac natura ſuapte. Inſuper naturæ robur, atque partium corporis natiua caliditas, ſuppreſſionem menſtrui inducunt: ſunt enim quædam fœminæ, æquè robuſtæ ac calidæ, vt viri, quas viragines Medici appellare conſueuere, ſúntque carnoſæ, vel hirſutæ, quas habere pulſus maiores, & celeriores pulſibus virorum, ob robur, & caliditatis augmentum, 3. *de cauſ. pulſ. cap.* 5. teſtatur Galenus. Hæ ob dictas cauſas ſanguinem excrementitium, ob abundantem calorem conterunt, & abſumunt.

Hoc etiam ob vitæ ſtudium ſæpiſſime contingit; experientia enim compertum eſt, agreſtes fœminas, ſaltatrices, & cantatrices, ruris laboribus, & exercitio valde deditas, menſtruis carere: quoniam ſanguis, qui debet eſſe menſtrui materia, labore, ſudore, calore, & tranſpiratione per habitum corporis promptè reſolu tur, ex Aëtio *tetrab. 4. ſerm. 4. cap.* 51. Producta ægritudo ſuppreſſionis menſtrui ſolet eſſe cauſa: corpus enim vacuationibus per ſanguinis miſſionem, & purgationem celebratis exhauſtum, viréſque debiles & flaccidæ, ſanguinem in ea copia non generant, vt & reficiat corpus, & per vterum erumpat. Idem dicendum, ſi ex aliqua parte larga aliqua præceſſit hæmorrhagia, tunc enim natura auara ſanguinem pro nutritione partium reſeruat, vteróque haudquaquam tranſmittit.

Naturalis conformatio etiam huic vitio præbet occaſionem. Aliæ enim ſunt ita macilentæ, debiles, excarnes, & ieiuniis victúſque parſimonia corpus macerant, vt natura pro corporis nutritione ſanguinem reſeruet. In aliis ſanguinis copiam natura, quandoque in opere errans, per alias partes, & non per vterum eliminat, idque perſæpe præſtat maximo cum earum commodo. Experimento enim confirmatum eſt, plurimis menſes per aluum, nares, hæmorrhoides, os, aut aliam regionem profiliiſſe.

Sequitur, vt inquiramus: *Vtrùm plures cauſæ menſtrua occultantes ad vnum enchiridion poſsint reduci?* Tam multæ cauſæ ab auctoribus proponuntur vt eas in propatulum reponere, arduum ſit, & laborioſum nimis. Conabor tamen eas omnes, breui quodam epilogo enumeratas, in ſyllogen veluti redigere.

Menſtrua cohibentur, vel vitio totius corporis, vel partis. Illud ex triplici capite emanat. Ex abundantia, penuria, auerſione. Ex copia, quia plenum corpus ſibi vias occœcat, & occludit, ne ſanguis ad infernas ſedes delabi poſſit. Vel quia ſolito factum obeſius: hæc enim corpora pauci eſſe ſanguinis, venarum anguſtia indicat manifeſtè, quippe ſanguis in pinguedinem degenerat. Hæc cauſa licèt non curetur, nihilominùs conſideranda eſt, quia mulieres ſteriles reddit.

Ex penuria, menſtrui accidit ſuppreſſio, vel quia ex diutino, grauíque morbo redditur corpus exangue.

A Albertus Magnus *lib. 9. de animalibus*, firmat ſe vidiſſe virgines, quæ cùm vigiliis ſeſe macerarent, non purgabantur: huic affectui curatio nulla debetur, ſed reſtauratio. Vel quia ſanguis eſt cacochymus, quem icircò natura ad vterum non tranſmittit. Ex paſſionibus animi etiam menſtrua retinentur. Timor, metus, mœſtitia, ſolicitudo, conuocato ſanguine ad arcem, ipſum ab vtero diſtrahunt. Partis vitio etiam hic affectus contingit: quæ enim obſtructionem iecoris, lienis, aut meſenterij patiuntur, menſtrua purgatione vel omnino carent, vel eam minutam experiuntur.

Vitio vteri menſtrua ſupprimuntur. Quando nempe vteri corpus, durum, & denſum eſt, ex Galeno 3. *de ſympt. cauſ. cap.* 4. & 6. *de loc. affect. cap.* 5. & 5. *Aph.* 28. Hoc etiam efficiunt cicatrices, ſi morbus ſit in ſubſtantia, vt hyperſarcoſis, hoc eſt, carnis excreſcentia: callus, qui adeò magnus poteſt progigni, vt vterum ob-
B ſtruat: vteri pinguedo. Si morbus ſit in intemperie, vt propter intemperamentum calidum, ex Auicenna; vel frigidum, ex Hip. *lib. de aëre, aq. & loc.* qua ratione ſeptētrionales non purgantur: & *lib. de nat. mulieb.* aëri tribuit cauſam ſuppreſſionis. Frigidum intemperamentum reddit facultatem expellentem languidam. Si morbus ſit in conformatione: hac ratione venarum anguſtia ſuppreſſionis eſt cauſa, 3. *de ſymp. cauſ. c.* 4. Oris vteri occluſio idem facit, 5. *Aph.* 28. Diſtortio eiuſdem, contractio pudendi, de quibus Hippocrates *in lib. de morb. mulierum.*

Vitio ſanguinis menſtrua cohibentur. Quando enim craſſus eſt, non poteſt ſolita foramina penetrare. Si eſt
C lentus, parietibus, & venarū tunicis, oſculiſque adhærens, expultrici reſiſtit. Multus, vaſa vteri occludit, & infarcit. Parcus, cùm ſenſim delabatur, expultricem non excitat.

Vterus malè affectus non ſuſcipit, vel quia venæ ferentes ad vterum menſtruam purgationem, comprimuntur, ex Galeno *lib.* 5. *Aph.* 57. vel quia obſtruuntur ob craſſitiem, *ibidem*, & 5. *Aph.* 28. vel propter ſanguinis grumoſitatem, 2. *epid. text.* 5. vel propter ſanguinis frigiditatem: vel ob robur ipſorum, quæ in vtero ſunt vaſorum, adeò vt quod influit, non admittant. In-
D tellige tamen robur factum medicamentis: nam vterus, pars eſt debilis natura ſuapte. Vel quia contrahitur vterus à ſiccitate, & hoc ad meatus obſtructos reducetur, de quibus Galenus 6. *epid. ſect.* 1. *com.* 7. A ſiccitate conniuet os vteri in iis, quæ venere non vtuntur, Hip. *lib. de genit.* & 1. *de morb. mul.* & 1. *epid. ſect.* 5.

Non tranſmittit vterus, vel compreſſione partium vicinarum, vel vteri inflammatione, vt tumore duro, incenſione, de qua *lib. de nat. mulieb.* Vel obſtructione, facta, vel ex ſanguinis copia, vel caſſitie, 6. *epid. cit.* 5. *Aph.* 57. & 5. *Aph.* 28. & ex quolibet humore craſſo, & lento. Vel ex diſtortione, vt ἀναδρομῇ, hoc eſt, aſcenſu: προπτώσει, hoc eſt, deſcenſu: παρεγκλίσει, ad latera conuerſione. Diſtortio debet intelligi contra naturam, quoniam ceruix vteri naturaliter obtorta eſt, ſed parum per totum tempus, quo neque menſtrua feruntur neque
E adeſt actualis enixus, neque venus exercetur, vt 14. *de vſu part. cap.* 3. monuit Galenus.

Occluditur vterus ab obſtructione dicta. Conſtipa-
* tiones, à morbis in ſubſtantia iam dictis. A membrana, quæ à prima conformatione circa vteri collum facta, mulierem imperforatam reddit, vt Auicenna eſt auctor, 21. 3. *tract.* 3. *cap.* 25. Sic enim huiuſmodi fœminæ dicuntur. At hoc rarum eſt. Aliquas ſe vidiſſe auctores enarrant, quibus propterea nunquam menſes fluxerunt, & quod mirabilis eſt, vſque ad multos annos incolumes vitam produxerunt. Ex coaleſcentia, ex cicatrice iam dicta, quam præceſſit vlcus. Ex ſubſidentia, vt ex vaſorum inanitione. Ex rebus adſtringentibus, quod faciunt mulieres, vt virginitatem mentiantur. Ex compreſſione,

preſſione, vt ſi ab omento nimis aucto vterus comprimatur, quare apud Hip. 5. *Aph.* 4. craſſæ non concipiunt. Nec audiendi ſunt plures, qui omentum non poſſe deſcendere ad os vteri ſibi perſuadent. Atumore præter naturam, vel in partibus extimis vteri, vel in partibus vtero circumiacentibus.

Circa cauſas inquires: *Vtrum ab intemperie vteri calida, menſtrua ſupprimantur?* Intemperiem frigidam menſtruorum retentionem efficere, ratio dictat, cùm frigiditatis proprium ſit conſtringere, & condenſare. Hac ratione fœminæ Romanæ aquam frigidiſſimam ex niue potantes, nullo pacto, aut prorſus diminutè purgabantur, vt *lib. de ven. ſect. aduerſ. Eraſiſtrataos, c.* 3. retulit Galenus. Frigidum enim non ſolùm ſanguinem incraſſat, denſat, & ad motum pigrum reddit, ſed canales adſtringit, vias coarctat, vterum corrugat, per quas partes ſanguis effluere debet.

Calidam intemperiem menſtrua ſupprimere, videtur difficile, & valde dubium, ſiquidem caliditas aperit, ſanguinem attenuat, eúmque ad motum fluxiliorem reddit, qua ratione Medici ad prouocanda menſtrua, calida auxilia offerenda eſſe, ſibi perſuaſere ſemper. Dic triplici de cauſa hoc poſſe contingere, ex Auicennæ mente, 21. 3. *tract.* 2. *cap.* 25. Prima, quoniam quælibet intemperies deiicit actum virtutis, & naturæ robur diſſoluit, ex Galeno *lib. de inæquali intemp. cap.* 3. quare nil mirum, ſi læſa vteri temperie, eius actio vitietur. Secunda, vbi vterus laborat calida intemperie, tenues & ſubtiles humores reſoluuntur, remanent craſſi, & terreſtres, qui vaſis tenaciter adhæreſcentes, ea obſtruunt, occluduntque. Adde quòd nimia, & exuperans caliditas vias arctet, inaniendo ſiccet, & conniuentes reddat. Tertia, quoniam vteri inſignis caliditas ſanguinem abſumit, & licèt à toto attrahat, plus tamen reſoluit.

Signa.

De menſtruæ ſuppreſſionis ſignis, eorúmque cauſis, plura prædiximus *lib.* 5. *Hiſt. Princip. Medic. in com. Hiſt.* 1. 2. 3. 4. 5. ea proponit Galenus *lib.* 6. *de loc. affect. cap.* 5. ſúntque in vberibus lac non ob grauidationem, verùm reſtagnante menſtruo ſanguine ad vbera. Totius corporis grauitas, eiuſdémque tenſiua, aut phlegmonoſa laſſitudo, à copia, & calore ſanguinis, per vniuerſum corporis habitum recurrentis. Anorexia, quoniam vberiori alimento fruitur corpus. Inæqualis horror, cum aliquo perfrigerationis ſenſu coniunctus, à vaporibus eleuatis ex retento ſanguine, muſculos ferientibus, & acri, frigidáque vi deprauatum illum motum inducentibus. Dolor lumborum, vena caua ſupra modum repleta, ac diſtenta, à copioſóque ſanguine infarcta. Coxæ ob viciniam dolent, qua ratione crura vacillant. Collum dolet, tenuiore ſanguinis parte in ſuperiores partes conuolante. Cerebrum dolore opprimitur, quoniam à vapore acri, ex vtero, cum quo maximum habet conſenſum, lancinatur. Sinciput intolerabili dolore corripitur, ob eandem cauſam, 6. *epid. ſect.* 1. *text.* 2. ita vt ex dolore ipſius, vel partis poſticæ, vel mediæ, vteri anticam partem, mediam, vel poſticam venari poſſimus. Vrinæ nigræ apparent, regurgitante hac materia ad vrinæ vias. Vteri tumor, præſertim ſi retentio ſit diuturna: tunc enim ſi nec à natura, nec ab arte vacuatio fiat, tumor circa inguina ſuboriri ſolet, aut circa illa, oſtendens nimirum ex internis partibus aliquam inflammatam eſſe.

Ante tempus conſuetæ purgationis, tormina circa vmbilicum adeſſe ſolent, non potente ſanguine craſſo, ob illarum partium anguſtiam, & obſtructionem, arctas & conniuentes vias penetrare. Si ob cauſam frigidam menſtrua ſupprimantur, color in facie albicat, ſomnolentia adeſt, & ad motum pigrities, ſitis non infeſtat,

A pulſus eſt tardus, vrina tenuis & aquoſa, aliquando turbida, furfuraceis recrementis referta. Aluinæ fæces muco ſaturatæ apparent. Fœminæ in venerem minimè ruunt. Si ob cauſam calidam cohibeantur menſtrua, color in vultu adeſt purpureus, ſitis moleſtat, pulſus eſt velox, ſomnus breuis, vrina flaua, agilitas ad motum conſpicitur, ingens appetitus. Si verò ob nimiam corporis exenuationem, inediam, laborem, vel aliquam ægritudinem, vel cauſam externam contingat, ſigna ab ægris depromuntur manifeſtè.

Duæ tamen circa ſigna difficultates explanationem merentur: prima, *Vtrum ſuppreſſam menſtruam purgationem perpetuò febris comitetur?* Oriri febres, eáſque interdum ardentes, ex retento putrefacto bilioſo ſangui-

B ne in venis, & ab vtero in eas recurrente, certum eſt; idque edocuit Galenus 6. *de loc. cit.* & probat 6. *epid. ſect.* 1. *text.* 2. dum ſic ait: *Calidas autem, vehementéſque febres ab vtero prouenire, neminem in artis operibus verſatum præterit, &c.* & infrà, ſic. *Inter omnes corporis partes, plurimas, grandiſſimáſque venas vteri habent: cúmque eos aut menſes, aut à partu purgamenta ſuppreſſa, aut phlegmone aliqua vtcumque orta malè accipiũt, ipſos ſanguine compleri neceſſum eſt. Quo deinde putreſcente ſi febris excitetur, inter ſynochorum ſpecies ipſam connumerari opus eſt: nam id genus febrium ex putreſcente ſanguine accendi oſtenſum eſt: ha verò calentium vaporum vim haud paruam in caput ſubmittunt, &c.* Deinde quis

C negabit, ex retento menſtruo, eóque præter naturam in vtero conculcato, prohibito tranſpirari, & putredinosè affecto, poſſe fieri inflammationem vteri? At hanc febris ardentiſſima conſequitur, 6. *epid. ſect.* 5. *text.* 14. §. *Ideircò & nigra ſæpius huiuſmodi lingua efficiuntur. Tales verò lingua & ab vterino membro (id eſt, ab vtero) ſæpius fiunt: nam & hoc phlegmone correpto calidiſſimæ febres adueniunt, &c.* repetit 3. *prorrhet.* 27.

Febrem lentam adeſſe in fœminis, quibus menſtrua non ritè, aut nullo modo reſpondent, experimento quotidiano eſt compertum in illis, quæ vteri obſtructione laborant, & præſertim in virginibus, quæ cùm viri amplexus hactenus non ſint expertæ, viæ arctæ impedimento ſunt, quominùs ſanguis defluere queat: quum

D enim viro tam maturæ ex ephebis exceſſerint, natura duce, ſanguis menſtruus ad vteri venas ab hepate defluit, qui cùm ob illarum anguſta oſcula, quæ nondum, patuerint, viſcoſis quoque & crudis humoribus obſtructa, & denique ob ſanguinis craſſitiem, erumpere nequeat; tum rurſus per venæ cauæ, maioriſque arteriæ propagines, ad cor, hepar, diaphragma, & præcordiorum venas regurgitat, quo tempore communicatis toti capiti vaporibus, immanis adeſt temporum dolor, cephalalgia ſæua infeſtat, circa viſcera ſymptomata grauia expullulát, cardialgia, cordis palmus, anxietas, ſtomachi debilitas, inflatio, vomitus, difficultas reſpirandi, vrina tenuis, & decolor, pallor faciei, & veluti albicans viror, amentia, delirium; Epilepſia, & quod magis eſt ex non recurrente menſtruo, latentéque obſtructione, viſceribus pertinaciter adhæreſcente, miſeræ fœminæ puſilla,

E iugi, aſſidua, lentáque febri torquentur, vt eas ab hecticis vix diſtinguere queas: nam excarnes ſunt, graciles, extenuatæ, quoniam ob obſtructas, minimèque patentes vias, alimento ad partes nutriendas non rectè tranſeunte, ſenſim ac ſine ſenſu corpus abſumitur. Quare menſtruam ſuppreſſionem, tum febres ardentes, tum lentæ, & ignauæ comitari ſolent.

Num verò continuò comitantur? Affirmat Aëtius, refragatur experimentum, quoniam plures ſunt quæ tentione meſtrui laborant, & non febri. Concilia Aëtium hoc modo: Febres continuò comitantur ſuppreſſos menſes, ſi retentio ſit diuturna & obſtructio magna: nam obſtructio omnis inueterata non ſolùm in hepate, ſed in omni membro putrefactionem operatur, ex qua calorem, & febrim accendi par eſt. In recenti namque,

...tque exigua , & non multa exiſtente viſcerum , & vteri obſtructione, à retentis menſtruis ſuborta, febris non excitatur. In diuturna verò, ac magna,ea conſequitur continuò ; quinimò Galenus dicebat,8.*meth.4.* *Obſtructionis magnitudinem diſcerni ex ipſa magnitudine febris,vt quæ ex maiori obſtructione, maior ; ex minori, minor concitetur.*

Illud etiam valde controuerſum eſt : *Vtrum ex menſtruis ſuppreſſis maior dolor concitetur in ſincipite,quàm occipite?* Dictator ſummus ſic fatur 6.*epid.ſect.1.text.2.* *Quibuſcunque ex deperditione circa vterum, & tumoribus,in capitis grauitatem permutatur,in ſincipite dolores.* Galenus *in com.*multiplicem huius euentus cauſam aſſignat:*Primùm,quia vapores illi calidi per arterias ſubuolant in caput,quæ per collum ab vtraque infundibuli parte,rectà in ſinciput diſcurrunt. Deinde, cerebri halituoſa excrementa per ſinciput præcipuè difflantur,ſiquidem in ipſo futuræ laxiſſimæ ſunt,& ipſa caluaria ſubtiliſſima,plurimiſque meatibus peruia. Præterea membranulæ quædam,craſſum cerebri innolucrum pericranio vocatæ tunicæ connectunt,& multitudo tenuium conceptaculorum per ſuturas exilit:æquos autem magnitudine affectus magis,ſenſibiliora naturaliter corpora, percipiunt; magis verò ſententia ab inferentibus dolorē cauſis magis cruciantur. His ſanè de cauſis in ſincipite dolores fiunt.*

Hæc ſummorum virorum doctrina magnam in ſe inuoluit difficultatem:nam ſi ob vaſorum communicationem eleuatis vaporibus,in ſincipite maiores apparent dolores,hac ratione potiùs in occipite vehementius inſoleſcent, ſiquidem (vt ex anatomes peritia conſtat) pars poſtica cerebri,pluribus & maioribus venis abundat, quàm antica. Dic. Sincipiti vapores, per arterias, & non per venas communicantur,quæ cùm feruidiorem ſanguinem contineant quàm venæ, acri ſua qualitate plus eam partem lancinant,& feriunt, adiunctis etiam aliis cauſis,quas *ſuprà* Galenus proponit.Neque afferas , halituoſa excrementa , ob ſuturarum copiam faciliùs tranſpirantia , non retineri momentaneè , vt poſſint dolorem inferre: Nam cùm hæc pars ſit veluti capitis expurgatorium,ad eam continuò confluunt , & ex inferiori corporis regione regurgitant, quæ cùm ob copiam abſumi nequeant,grauant partem , quæ repleta ampliùs dolet.

Præſagium.

QVantam,& quàm efficacem vtilitatem fœminis cunctis menſtrua purgatio tempeſtiuè eueniens, qualitate,& quantitate moderata; quantam , & quàm præſentaneam ruinam ea ſuppreſſa, & ritè non erumpens afferre ſoleat,ſuperiori capite, & præſertim *lib.2. Hiſt.Princ. Medic.in com.Hiſt.*116.ex priſcorum mente, ex profeſſo explanauimus: Nunc, quoniam calumniantur plures Hippocratis diuini mentem,in aphoriſmis ſuis,excitanda eſt quæſtio *Vtrùm ſuperflua menſtrui vacuatio,ipſius retentione ſit periculoſior*: Præceptor ſummus ſic habet,*lib.5.Aph.57.Menſtruis largiùs fluentibus,morbi eueniunt;non fluentibus verò, ex vtero morbi contingunt.*Ex qua tanti contextus ſerie conſtat manifeſtè, menſtrui retentionem eſſe periculoſiorem ipſorum fluxione immodica:in illa enim , & totum corpus,& vterus vnà laborant ; in immoderato verò ſanguinis effluuio ſolum corpus afficitur. Id aſſeruit Galenus *in com.In immodicis verò euacuationibus nulla talis accidit vteri paſſio,adeò vt per compatiendi rationem totum corpus vnà laboret : quare fit veriſimilius in ſola retentione menſtruorum dixiſſe Hippocratem , morbos contingere ex vtero,&c.*

Deinde.Illud vitium erit periculoſius , à quo plures enaſcuntur morbi, Sed à ſuppreſſis menſtruis plura , & magis ſæua damna propullulant,quàm ex nimiùm fluentibus. Ergo , &c. Non probo veterum mentem,

A qui teſtante Galeno *in com. cit.ſent.*ex copia plurimos morbos, ex defectu nullum enaſci ſibi perſuadebant, cùm ex hoc plurimi emanent,operationes lædentes manifeſtè. Verùm ex copia, videlicet menſtrui retenti, plures exurgunt truculenti,funeſti,diri : cùm enim hic ſanguis craſſus,ac lentus, per venas vteri compreſſas , & obſtructas penetrare , & erumpere nequeat , neque illæ tantam ſanguinis copiam , obſtructæ, & oppletæ admittant, fit vt retentus ille in vtero , conculcatus , & prohibitus difflari, putreſcat, & omnis generis inflammationes conciter;quin & ad altas partes eius vapor malignus eructans , cum quibus mirabilem conſenſum obſeruat,pernicioſos & lethales pariat affectus: Eos in vniuerſum recenſet Hippocrates *lib.1.de morb. mul.num.4.5.& 13.Lumborum tenſio grauis,inordinatæ febres,horror in toto corpore ſenſatus , fœminæ hyſtericis paſſionibus lancinantur,venter fit durus,dentibus ſtridet,*

B *vigilant,cibum abhorrent.Perſeuerante malo per menſes multos,omnia hæc fiunt magis calamitoſa,& funeſta.Inuadit amentia,ſequitur epilepſia,mox excipit Apoplexia. & tandem mors.*Porrò ante hæc,& alia quæ Hippocrates *lib.de virgin.morb.*recenſet ferè per totum,fœminæ iactantur,ſeipſas torquent, anxioſæ ſunt , ſiti premuntur,incendio flagrant, vix vrinam reddunt, cum ad veſicæ collum vterus labatur,voce torpidæ fiunt,difficulter reſpirant,inflantur pedes. Si verò ſanguis retentus craſſus fuerit ,& pituitoſus , in vtero,& extra eum frigidos morbos parit ; ſi terreſtris,& fæculentus , melancholicos;ſi acris, & feruidus , acutos:qui ſi ad aliquam

C priuatam irrepſerit partem,inflammationem eius partis concitare eſt potis.

Præterea.Illud malum periculoſius erit,ac deterius, ex quo ſubita mors ſubſequi poteſt.Sed ex copia menſtrui ſanguinis retenta,& ad aliquam partem principem decumbente in copia multa , partis calor ſuffocari repentè poteſt : at ex nimia copia ſanguinis per vterum excreta,vires paulatim ſenſimque deficiunt, & ſubitò non extinguuntur.Ergo periculoſior eſt ſanguinis retentio eius euacuatione immodica, nî ſanguis ſuppreſſus , vomitu ſanguinis , vel hæmorrhagia vacuetur , prout 5.*Aph.32.& 36* præceptor aſſeruit:de quo argumento legat qui velit,*lib.3. Hiſt.Princip. Medic. in com.Hiſt.3.*

D

Curatio.

CIrca victum,aliáſque res non naturales adminiſtrandas,*capite ſuperiori* fuimus multi:nunc ad remotionem cauſæ accedamus, quæ cùm ſit ſanguis retentus,ad eum extrahendum properabimus , ſecando venam. Vterùm priùs dubitandum : *Vtrùm in omni menſium retentione ſit venæ ſectio celebranda?*Reſponde negatiuè: nam ſi ſanguis , aut humor quiſpiam , in quo adhuc ſanguinis ſeruatur idea,exuperet , de venę ſectione, ceu de adęquato auxilio deliberandum : ſin autem humor peccans à ſanguinis natura ſit valde alienus, imò cacochymia ampliùs affligat , ſitque ſanguis omnino corruptus , aut putridus , nullatenus in ipſo ſanguinis ſeruata ſpecie , tunc de purgatione determinandum,maximè ſi ſuppreſſio ſit antiqua,& diuturna, prout *lib.3.Hiſt.Princip.Medic.in com.Hiſt. 4.* determinauimus.

E Non itaque in omni menſium ſuppreſſione,ius ſuum exercet venæ ſectio. Primò enim non habet locum, quando menſtrua circumciduntur,tota vteri ſubſtantia denſata,ob frigidam cauſam , vt 5. *Aph.* 28. probauit Galenus,tunc enim præſidia calorifica perſanant , quę tollendo cauſam frigidam, vterum in meliorem ſtatum reducunt. Secundò , reſpuunt venęſectionem plurimi affectus materiei exortes,vt qui in ſimplici intemperie conſiſtunt : morbi deinde in ſitu, figura , & numero aucto, cùm ſitus , & figura vteri vitientur aliquando

à

à laborioſo partu, violento abortu, tum à formatione, dum ſtricta fuerint efformata vaſa, vel cauitas occluſa; vti numerus; adnaſcente membrana vteri oſculum occludente. Tertiò. Non eſt neceſſaria venæ ſectio in iis, quibus ex morbo graui, diuturno, hæmorrhagia larga, vel aſſiduis ieiuniis, aut fame, ſanguis eſt exhauſtus, & corpus nectare viuifico eſt defraudatum; quo tempore refectio optima, vacuatio reproba eſt. Quartò. Inutilis eſt venæ ſectio in iis fœminis, quæ ob nimiam pinguedinem vteri oſculum comprimentem, non expurgantur; tunc enim curatio, inedia, exercitio, vigilia, alimentis calefacientibus, exiccantibus, reſoluentibus perficitur.

Commoda tamen eſt, & ſalutifera valde, quando coaceruatur ſanguis præter naturam retentus grauiſſimorum affectuum auctor, quam redundantiam, vel ſi mauis vocare plenitudinem, deponere eſt neceſſe vena ſecta: ex qua ſectione conſequuntur vtilitates plures, commoda non minima; nam & imminentes nonnullos morbos præcauemus, & factos minuimus. Deinde ablata origine mali, ſi natura deinceps non reſpondeat, omni conatu muliebria mouenda, internis oblatis, & externis appoſitis auxiliis, aliis ſimul chirurgicis adiunctis, vt ſcarificationibus femorum, quas in obeſis, & candidis fœminis, in quibus ob vaſorum tenuitatem venas tundere non licet, tantopere *lib. de curand. rat. per ſang. miſ. cap.* 11 commendat Galenus, cucurbitulis, ligaturis, frictionibus, fomentis, balneis, ſuffitu, aromatum, peſſis, vterinis clyſteribus: inter quæ, ceu ſtrenuum auxilium palmam defert ſanguinis miſſio, quam ex infernis partibus ſemper eſſe celebrandam, acriter pro Galeni tutela contendimus, *lib.* 1. *Hiſt. Princ. Medic. in com. Hiſt.* 77. quo loco aliquando ob vrgens periculum, ex morbo graui, & ſui acutie perniciem minante prognatum, vel etiam actu fluente menſtruo, tutò, ac ſecurè poſſe ſcindi venas ſupernas propoſuimus.

Nunc exoluendum eſt diſſidium: *Vtrùm ad prouocanda menſtrua, vena ſit ſecanda, ante, an poſt menſtruationis tempus?* Galenus *lib. de curand. rat. per ſang. miſ. cap.* 18 ſic inquit: *Quæ verò fiunt ex cruribus, tantum abeſt vt retrahant, vt etiam menſes promoueant: ac vbi id facere volueris, tempus conſueti mulieri circuitus, tribus quatuórve diebus anteuertens, aut vena inciſa, aut ſcarificatis malleolis cruris vnius, pauculo vacuato; deinde poſtero die ſimiliter facito in crure altero, &c.* Ex quibus verbis dilucidè conſtat, tempus idoneum mittendi ſanguinis in hac affectione eſſe, tribus, vel quatuor diebus ante conſuetum purgationis tempus: tunc enim magis fluxilis redditur ſanguis, & impetus naturæ ampliùs promouetur: adde quòd eo tempore inficit fieri ſecretio, & agitatio. Renuit Paulus *lib.* 3. *cap.* 61 *de menſium ſuppreſſione*, qui non antè, ſed decem diebus poſt tranſactam purgationem menſtruam, ſanguinem emittendum conſuluit, §. *Itaque ſi ætas non prohibet, aut habitus, aut aliud quidpiam, venam oportet incidere, idque non ante ſtatum menſium tempus, ſed vbi iam præterierit, decem dies ſuperadiiciantur.*

Antinomia ardua, & quæ hactenus malè torſit interpretes. Dic, Galenum loquutum de ſuppreſſione omnimoda, in qua præſtat ante tempus conſuetum, ſanguinem emittere, vt naturam pigram & inertem, ad ſuum munus perficiendum irritemus; Paulum verò intelligendum, de menſtruis diminutè fluentibus: cùm enim natura imperfectè euacuat, id quod deficit, ſupplere nos conuenit, vt 1. *Aph.* 20. & proprio exemplo obſeruat Galenus 9. *meth. cap.* 5. §. *Quòd ſi tempore mittendi ſanguinis, menſes moueri contingat, aut hæmorrhois ſit recluſa, ſi inſpecto fluentis impetu, ipſe ſatis fore videbitur, vt ſolus quod requiris, euacuet, naturæ rem omnem permittes; ſin minùs, tantùm ipſe detrahes, quo ex coniunctis ambobus perficiatur quod poſtulas, &c.*

Facta phlebotomia, ſi menſtrua ſupprimantur ob intemperiem frigidam, cum frigidorum humorum copia, obſtructionem efficientium, præparantia humores optima ſunt, ſi tamen priùs lenias aluum, neque prouocantia menſes offerantur in principio: ſunt enim eo tempore venæ obſtructæ valde, & compactus ſanguis: quare auctis obſtructionibus vitium rueret in deterius. Diu ergo humores attenuandi, ac meatus aperiendi ſyrupo ſimili.

℞. *Syrup. de duab. radicib. ſine aceto, ſyrup. capil. vener. byzantini, & de quinque radicib. an.* ℥ ß *decoctionis ſabinæ, cicerum nigror. eringij, rubeæ tinctor. factæ in aq. fœnicul. & apij,* ℥ iij Miſce fiat ſyrupus.

Humoribus ritè attenuatis, frigidis inciſis, meatibus apertis, phlegmagoga ſunt vtilia, Agaricum, Turbith, Elect. Indum, Diaphœnicum, Pilulæ de Agarico, Cocchiæ, Fœtidæ, Indæ, de Hiera, de Serapino. Quòd ſi ſuppreſſionis cauſa, humor ſit melancholicus, imperanda Melanagoga.

His peractis, ad medicamenta quæ menſes prouocant, & reſiduum humoris euacuant, accedemus. Hoc decoctum eſt probatum valde, aſſumptum ſingulis diebus, ab vnciis v. vſque ad viij.

℞. *Sem. fœnicul. dauci, aniſi petroſelin. an.* P. ij *fol. ſen. epithym. polypod. ſem. cartham. an.* ʒ iij *prunor. enucleator. Num.* x. Coque in ℔ x. aq. ad partis tertiæ conſumptionem: colaturæ adde *ſyrup. byzantin.* ℥ v. *ſyrup. capil. vener.* ℥ iij. *ſyrup. roſ. Perſ. ex plurib. infuſ.* ℥ ij. *ſacchari* ℥ iiij. Omnia bulliant, & ſeruentur vſui.

Fortius eſt hoc.

℞. *Radic. cichor. endiu. apij, eringij, an.* M. j. *radic. ireos,* M. ij. *aſplenij, tamariſci, eupatorij, matricariæ, an.* M. ij. *nepit. pulegij, thymi, an.* M. j. *capil. vener. rubeæ tinctorum, an.* M. j. ß. *radic. eſulæ bene contuſæ,* M. j. *polypod. folior. ſen. an.* ℥ ß. *aniſi* ʒ j. *cinamom.* ʒ j. ß. *glycyrrhiz. raſæ, & contuſæ,* ℥ ij. Coque in ℔. xij. aq. ad mediæ partis conſumptionem: adde *mellis* ℔. ß. Bulliant omnia parum, & ſeruentur vſui.

Quòd ſi neceſſitas vrgeat maior aperiendi, reſerandi, menſtrua prouocandi, & paulatim vacuandi, vtere hoc ſyrupo alternis diebus, ventriculo ieiuno, ab vnciis iiij. vſque ad v.

℞ *Capil. vener. cichor. borragin. abſinth. aſplenij, eupatorij, artemiſiæ minoris, an.* M. ij. *dictamni, ſaluiæ, pulegij, thym. nepit. an.* M. j. *cortic. radic. cichor. rubeæ tinctor. pimpinel. fœnicul. aſparag. eringij, petroſelin. an.* ℥ j. *Cortic. ligni Indi* ℥ j *ſmilac. aſper.* ℥ j. ß. *radic. chinæ* ℥ ij *ſem. cartham. conquaſſati* ℥ ij. *fol. ſen.* ℥ iiij. *epithym.* ʒ vj. *aniſi,* ʒ ij *puleg. origan. an.* M ß. Coquantur omnia ſec. art. ſeruato ordine coctionis, in ℔. xxx. aq. ad mediæ partis conſumptionem: In colatura infunde *Rhab. elect. agarici, an.* ʒ iiij. *pulu. ligni Aloës, pulu. aromatici roſati, an.* ʒ iij. *pulu. hier. ſimpl. Galeni,* ʒ ß. Colaturæ adde *ſyrup. de quinq. radicib. de epithym. de ſen. & de eupator. an.* ℥ iij. *ſyrup. capil. vener.* ℥ iiij. *ſyrup. de artemiſia* ℥ ij. Cum ſaccharo, & melle, an. part. æqual. Bulliant omnia, quouſque acquirant conſiſtentiam ſyrupi longi.

Rectè expurgato corpore, ad roborandas partes, flatúſque abſumendos accedere oportet. In quem vſum mirificè proſunt Theriaca, aut Mithridatium, quantitate drachmæ vnius cum albo vino. Iuuat etiam electuarium hoc à ʒ j. vſque ad ij ſuperbibito generoſo mero, aut aqua ſtillatitia Artemiſiæ, Aſplenij, Eupatorij, & Capil. vener. Forma electuarij eſt hæc.

℞. *Myrrhæ elect. calamenth. montan. an.* ℥ ß. *pulp. paſſul. pinguium,* ℥ ij *rutæ recentis, conſeruæ capil. vener. an.* ℥ iij. *ſabinæ* ℥ vj. *aromatic. roſat. diarrhod. Abbatis, an.* ʒ ij. *trochiſcor. de rhab.* ʒ ij. ß *dialac. magn.* ʒ j. *theriac. magnæ,* ʒ ij. *electuar. alkerm.* ℥ ß. *confect. hiacinth.* ʒ iij. *lapid. belzaartic.* ℈. j. *cum melle, q. ſ.* Fiat electuarium.

Vaſa dilatanda, humor deinde craſſus præparandus, obſtructiones aperiendæ fomentis, lauacris, factis ſuper

ventrem

ventrem & renes, ex herbis, & medicamentis ſupradictis: in quem vſum hoc Vnguentum præſtat.

℞. *Olei amygdal. amarar. olei capparum, vnguent. agrip. ſucci arteniſ. rutæ, ſabinæ, an.* ℥ ß. *olei Lilior. albor. irini, ſeſamin. an* ℥ j. *ladani depurati*, ʒ iij. Cum cera alba, fiat Vnguentum.

Emplaſtrum ſuper pubem applicitum, optimum eſt: cuius forma eſto hæc.

℞. *Farin. lupinor.* ℔. ß. *Nigellæ* ℥ ij. *myrrhæ* ℥ j. *elleb.* ℥ ß. *artemiſiæ* M. ij. Miſceantur omnia, & cum felle taurino fiat emplaſtrum.

Peſſaria plurimam præſtant vtilitatem, ſi vtero indantur.

℞. *Succi mercurial.* ℥ j. *pulu. radic. gentian. pulegij, an.* ʒ ij. *pulu. nigel.* ʒ j. Cum terebinthina fiant duo, aut tria peſſaria, magnitudinis digiti humani.

Clementius peſſarium eſt hoc:

℞. *Pulu. caſtor.* ʒ j. ß. *moſchi*, gr. iij. *olei ſeſamini, terebinthin. q. ſit. ſatis.*

Quòd ſi denique fortioribus opus ſit, ex Galbano, bdellio, ſerapino, opopanace conficiantur. Fortiſſimum eſt, quod ex radice cyclamini paratur. Hæc tamen intra collum vteri, diu non morentur, ne ab illorum caliditate nimia partes illæ tenellæ exulcerentur. Suffumigia ex dictis herbis, & rebus odoratis parata, optima ſunt, menséſque ſtrenuè prouocant, ex Hippocratis mente, 5. *Aph.* 28.

Si ob nimiam caliditatem ſupprimantur menſtrua, humidis auxiliis pugnandum, maximè ſi flaua bilis, ſimul cum calida & ſicca intemperie, exuperet: tunc enim attemperanda bilis, ſanguis ex talo mittendus, cholagoga offerenda. Si melancholicus humor in cauſa ſit, fortiora præſidia adminiſtranda. Si tamen auxilia non proſint, tunc, vt ſpiret vterus, partéſque ſuperæ humorem peccantem à ſe depellant, tutiſſimum eſt fontanellam in crure aperire; huius enim auxilij ope, putores, corruptíque humores vacuari ſolent.

Cùm verò menſtrua ferè ſupprimantur à frigida humida intemperie, cum copia lentorum, & tenacium humorum coniuncta, à quibus cauſis augentur obſtructiones, obturantúrque canales, ſi cætera non iuuent ad vſum chalybis accedere oportet; de quo etſi aliqua, *lib.* 1. *Hiſt. Princip. Medic. in com. Hiſt.* 82. & *lib.* 3. *in com. Hiſt.* 4. ſimus proloquuti, contenderimúſque eius beneficio menſtrua moueri, cùm conſtet ignea, & ſulphurea vi, etſi à prædominio frigidum ſit, & ſiccum, & fluxus coërceat; tamen formulas, quibus ipſum eſt vario modo propinandum, reſeruauimus ad praxin, indagantes primò: *Vtrùm ferri, an chalybis vſus ad prouocanda menſtrua magis vtilis ſit.*

Ferrum ergo, ex mente Alberti Magni, *lib.* 4. *cap.* 8. eſt metallum mixtum ex argento viuo, terreſtri, ponderoſo, lutulento, & immundo valde, & ex ſulphure impuro terreſtri, cuius virtus conuertit ipſum argentum viuum in ferri ſpeciem, & ideò eſt ſcabroſum nimis, & rubiginem facilè contrahit, ob ſulphuris admixtionem, & ea quæ tangit, fuligine promptè afficit.

Ferri genera multa ſunt: aliud enim eſt molle, plumbóque vicinius; aliud fragile, & æroſum, rotarúmque vſibus, & clauis maximè fugiendum; aliud rubiginem celerius ſentit. Ferrum à chalybe diſtinguitur, ſed diſcrimen nullum eſt eſſentiale, ſed accidentale; nam chalybs, eſt ferrum, ſed ferrum magis defæcatum, ac depuratum: eſt enim ſubtilior, & aquoſior pars ferri ex ferro per diſtillationem extracta, & ideò durior eſt, & compactior, propter vim ignis, & partium ſubtilitatem, quæ duriores efficiuntur, quando vruntur: eſt autem albius propter maiorem à parte terreſtri ſeparationem, & cùm nimis induratur, tunc ſcinditur, & percuſſum ob nimiam ſui deſiccationem comminuitur.

Deinde nota breuiter de ferri rubigine, ſcoria, ſquamma, ſcobe. Rubigo eſt purgamentum & vitium

A ferri, ferrum ipſum rodens, quod purgamentum alio nomine dicitur ferrugo, cuius vires deſcribunt Dioſcorides *lib.* 5. *cap.* 48. & Plinius *lib.* 34. *cap.* 15. Scoria, eſt ferri purgamentum, & ſordes, quæ igne excoquuntur; & dicitur ſcoria, quia de ferro excutitur: hæc autem ſola, recrementum vocatur à Dioſcoride *lib.* 5. *cap.* 49. & ab aliis, ferri excrementum, & ſtercus. Ferri ſcoria differt ab ſquamma, quæ malleo decutitur, quòd ſquamma ferrariis fornacibus, quibus ferri metallum funditur, indita liqueſcit, & iterum in ferrum coït. Scoria verò, quòd inutile ſit ferri recrementum, inane, & ſpongiarum modo ſpumoſum, nunquam ferrum effici poteſt. Scobs ferri eſt id, quod à ferro minutiſſimum decidit, dum lima politur, vel alio modo perforatur, vel tunditur, & reipſa ab ſquamma ferri differre non videtur.

Ergo tam ferrum, & ex eo deciſa, quàm chalybs, ad-
B ſtringunt, ſiſtunt, fœminarum profluuia cohibent, ſacros ignes, & papularum eruptiones reprimunt, reduuiis digitorum, pterygiis, ſcabris palpebris remedio ſunt, cum aceto illita, gingiuas firmant, podagris inuncta proſunt, capillorum defluuia explent, calidis, & humidis morbis remedio ſunt; aſthmati, articulorum doloribus, ventriculi debilitati, & mollitiei, aurium ſaniei, fluxui ſtomachico, hydropi, fluxui menſtruorum immodico, vrinæ, hæmorrhoïdibus, ani egreſſioni, cœliacis, dyſentericis, & omni immodicæ vacuationi auxiliantur. Rurſus hæc contrarios effectus ſortiri, firmiſſimum docuit experimentum, priſcorum auctoritate munitum, qui ad com-
C minuendos magnos lienes, prouocanda menſtrua, reſerandas internas obſtructiones, ferrum, & chalybem ſummis celebrarunt laudibus, & encomiis: Neque mireris: nam ferrum duplici pollet facultate, adſtringente vna, aperiente alia, cùm diuerſis partibus conſtet. Aloës, & Rhabarbari inſtar, quæ tum expurgant, aperiunt, attenuant, incîdunt, tum adſtringunt, ſiſtunt roborant. Quare illa ob argenti viui, & ſulphuris copiam ſibi commixtam, reſerant, & mirificè menſtrua prouocant; ſed chalybis vſus ob partium maiorem ſubtilitatem eſt præſtantior, & ita vel citra exercitium eo ſi ægri vtantur, maximam vtilitatem perſentiſcunt

Vtrùm varius ſit modus præparandi, & aſſumendi chalybem, pro mouendis menſtruis; non immeritò percontaberis. Dic altiori tamen ducto exordio. Ante chalybis vſum, debet eſſe bellè expurgatum corpus, verno præſertim tempore, in quo curatio hæc commodiùs adminiſtratur, facultates optimè valent, & organa prom-
D ptiùs ſunt diſpoſita; vel autumnali, ſi tam longo tempore curatio differri nequit: non æſtiuo, quoniam etſi ratione caliditatis, medicamentum citiùs diſtribuatur, in eo tamen vires languent, & ratione exercitij timor eſt ne accendatur febris: in hyeme humores ſunt concreti, canales adſtricti, & ob frigiditatem ambientis, exercitium fieri nequit.

Hoc medicamentum in puluerem tenuiſſimum, & læuigatiſſimum redactum offertur in aurora, quantitate drachmæ vnius, & in debilioribus, binorum ſcrupulorum diſſolutum in vnciis ſex decoctionis capil. vener. Aſplenij, Eupatorij, vel alterius aperientis liquoris actu calidi; hoc enim modo aſſumptum ocyùs penetrat, quàm commixtum cum ſerapiis capil. vener. Eupator. de duab. aut quinque radicibus: Nam præterquam quòd
E potio eſt ingrata, & gutturis parietibus adhærens, vomitum concitat, lentore ſuo in via moratur, & difficiliùs commeat per corpus. Aliqui in vino aſſumendum chalybem imperarunt, ſed turbat corpus, inflammat, ſitim mouet, qua cruciatæ fœminæ coguntur intempeſtiuè in fine exercitij, toto corpore madido, potum aſſumere, quo nihil ipſis eſt nocentius.

Aſſumpto chalybe, per vnam horam integram vehementer exerceatur fœmina, extra ciuitatem, aut domum, aſcendendo per loca accliuia, & decliuia, neque exerci-

tium

tium interrumpere debet, quouſque domum reuertatur, & ſtatim in lecto decumbat; in quo ſi ſudor erumpat, nulla ad eum prouocandum diligentia facta, abſtergi debet, & ibi quieſcat per tres, aut quatuor horas. Quòd ſi ſomnus obrepat, admittatur, & horis quinque tranſactis alimentum ſumat optimi ſucci, facilis coctionis, & diſtributionis, aſſum potiùs quàm elixum. De cætero, victus ſit extenuans, & exiccans.

Spatium dierum, quo prædicto medicamento vti debemus, certo numero deſcribi non poteſt: aliquibus enim duodecim, aliis viginti, multis triginta ſatis ſunt, & aliquando vſque ad quadraginta extendi ſolet. Et non ſolùm ex hoc numero dierum, ſpatium aſſumptionis chalybis circunſcribitur, ſed ex remedij conferentia, & tolerantia, vt ſi faciei, & labiorum color præceſſerit albidus, rubidus ſubſequatur; ſi ad motum agiliores reperiantur, & non defatigentur, & præcedens obſtructionum durities non perſentiatur, ac menſtrua erumpant, ſi illorum adfuerit ſuppreſſio. Quo præſidio adminiſtrato, medicamentum purgans in fine eſt offerendum, vt craſſi humores liquati per aluum trudantur. Deinde per plures dies commoda victus ratio adminiſtranda. Quòd ſi virium imbecillitas, aut alia occaſio prædictum exercitium efficere non permittant, loco illius totum corpus, ante, & poſt chalybis aſſumptioné, linteis aſperis fricandum; nam frictio aſpera eſt loco exercitij, ex Galeno *lib. de puero epileptico, cap.* 4.

Multiplici modo chalybs præparatur, ſecundùm variam affectuum complicationem: nam præparatur in aceto, vino, roſacea, lacte, ſero caprino, oleo amygdal. dulc. Si enim humores craſſi ſint, aut obſtructiones ſcirrhoſæ, in aceto præparatio fiat. Si verò imbecillitas vẽtriculi adſit cum frigiditate coniuncta, cum vino. Si febris; vel vehemens iecoris caliditas cum ventriculi debilitate, in aqua roſacea. Si acutus adeſt ventriculi ſenſus, vel ægrotantes in hecticam proni ſunt, ob magnam ventriculi, vel totius corporis ſiccitatem, poſtquam ter, aut quater in aceto maceratus fuerit, vel in vino, tunc ad aſperitatem, & ſiccitatem remouendam, in lacte, vel oleo amygdal. dulcium præparetur. Limabitur autem tenuiter in affectibus vteri, iecoris, lienis, & obſtructionibus ventris; in affectibus autem ventriculi, craſſiuſculè, hoc enim modo magis in eo moratur, & operationem ſuam ſtrenuè complet.

Vtrùm cum chalybe cardiaca permiſcenda? ſcitu eſt dignum: Nam Chalybs inimicitiam habet cum partibus noſtris, & ex illo ventris dolor accidit, cephalalgia, oris ſiccitas, & inflammatio ſequuntur, quo pacto inter venena connumeratur ab Auicenna 6. 4. *tract.* 1. *c.* 48. Quod intelligendum eſt de non correcto, neque tempeſtiuè, aut in moderata quantitate aſſumpto. Quare conſultius ſemper mihi viſum eſt, cum eo permiſcere, quæ illius vim adaugeant, cum parte affecta habeant ſimilitudinem, & maleficam vim corrigere queant; de quorum numero ſunt Theriaca, Mithridatium, electuarium Alkermes, & hyacinthorum, Diarrhodon Abbat. Aromatic. roſat. Cinnamom. Zingiber.

Quapropter qui in puluere aſſumere recuſant, vtantur conſerua, à quantitate ℥ ij. vſque ad iij. quæ fit in hunc modum.

℞. *Limaturæ chalybis præparati,* ℥ ij. *ſpecier. diarrhod. Abbat. cinnamom. an.* ʒ ß. *lapid. belzaartic.* ℈ j. *Cum melle,* fiat confectio.

Quòd ſi lien ſcirrho, & obſtructione afficiatur, paretur hoc modo.

℞. *Limatur. chalyb. præparat. cũ aceto,* ℥ ij. *ſpecier. diarrhod. Abbat. puluer. radic. capparũ, pulu. radic. aſpleny, an.* ʒ j. *theriac. antiquæ,* ℥ iij. *Cum melle,* fiat confectio. Vel ſic.

℞. *Specier. diarrhod. diacurcũ. an.* ʒ j. *cortic. radic. rumic. rubeæ, ſem. dauci, an.* ʒ j. *caryophyllor.* ʒ j. ß. *chalyb. minutiſſimè præparati* ℥ ij. *cũ melle deſpumato,* fiat Electuariũ

Vtrùm cum chalybe expurgantia per aluũ permiſcẽda? etiam controuertendum. Non deſunt qui electuaria ex chalybe conficiãt, cum Agarico, pulpa ſeminis cartham. Mechoaca, fol. ſen & aliis: Quæ Praxis nullo modo eſt amplectenda: nam ſi inſtitutum Medici eſt roborare, obſtructa aperire, infarcta reſerare, & ſudorem mouere, inciſis craſſis humoribus, ac dilatatis canalibus exercitij ope, cur contrarium motum procurabit citata aluo? Deinde aſſumentes chalybem, fatigantur exercitio, excitato ſudore, cur ergo vacuatione per aluum in eadem die cruciabuntur? Præterea vis infertur naturæ, quæ ex hac motuum inæqualitate vehementer proſternitur: quantopere autem inæqualitas moleſta ſit naturæ, perbellè probauit Galenus 3. *Aph.* 4. & 2. *de cauſ. pulſ. c.* 14. Satius ergo ſit, vt pars craſſior humoris per interualla per aluum expurgetur, quieſcere duobus diebus, in quibus medicamentum clemens poſſit offerri. Neque Galenus *lib. de theriac. cap.* 16. Aëtius *tetrab.* 3. *ſerm.* 3. *c.* 11. Paulus *lib.* 7. *tit. de ferro*, Raſius, Auerrhoës, Halyabbas, & alij, qui ad abſumendos magnos lienes, contumacéſque obſtructiones eradicandas, chalybe vſi ſunt, hunc cum expurgantibus permiſcere conſueuerunt.

Syrupus fit ex chalybe, hac forma confectus.

℞. *Scoriæ chalybis præparati,* ℥ vj. *paſſular. ſine nucleis* ℥ iiij. Macerentur per tres dies, in ℔. iiij. aq. lupulor. graminis, & rubeæ: In fine trium dierum bulliant ad conſumptionem tertiæ partis, & facta colatura adde *radicis rubeæ, rumicis, an.* ℥ ij. *radic. fœnicul. & radic. capparum, an.* ℥ j. *aſpleny.* ℥ ß *capillor. vener.* M. ij. Iterum bulliant, & in vltima efferueſcentia, adde *ſyrupi acetoſi diarrhodon, ſyrup. de eupator. an.* ℥ ij. *oxymel. ſimplic.* ℥ j. *ſacchari,* ℔. ij. fiat ſerapium.

Pilulæ ex chalybe conficiuntur hoc modo:

℞. *Chalyb. præparat.* ℥ j. *trochiſcor. de myrrha* ʒ. iij. *dialac. diacurcum. antidot. hæmagog. mithridaty, an.* ʒ ij. Miſceantur omnia, & fiat maſſa, ex qua formentur pilulæ magnitudine granorum piperis, ſumátque laborans ſingulis diebus, aut ſeptem, & mox exercitio vtatur.

Vinum chalybeatum, inter cætera ſui generis, compones hac forma ſimpliciſſimum:

℞. *Vini albi optimi,* ℔. iij. In id proiice octiduo vnciam vnam chalybis bene igniti: cola, & ſerua. Doſis ab vnciis vj. vſque ad viij

Vel parabis aliud efficaciſſimum:

℞. *Chalybis præparati,* ℥ j. Hunc ex ferreo aliquo inſtrumento igni imponere, & candeſcere permitte, móxque proiice in libras tres vini albi odorati; & lib. ſemis aq. Eupatorij, & vncias quinque aq. cinnamom. Cola, & iterum ignire permitte, & proiice in prædictum vinum, & ſepties idem facito, agitato liquore. Cola poſtremò, & per ſpatium 24. horarum infunde ſec. art. *radic. aſparagi, filicis maris, eupatory, folior. borrag. an.* M. j. *cinnamom.* ℥ iij. *paſſular.* ℥ ß *pulu. caryophyl.* ʒ ij. Tunc facta colatura cũ forti expreſſione, reponatur vinum in vaſe vitreo, & obturatum ſeruetur decem dierum ſpatio in fornace calida, & ſingulis diebus agitetur. Demum ex chalybe fiunt Trochiſci, tabellæ, & alia, quæ facilè parari ſolent, ſi naturam ſimplicium contemplemur, quæ cum chalybe poſſunt permiſceri.

OBSERVATIO I.

Ad prouocanda menſtrua, aqua ſtillatitia eximia.

Conſultum mihi viſum eſt deſcribere aquam ſtillatitiam, cuius ope ac vi, fœminæ plures, quibus diu menſtrua erant retenta, à diris damnis immunes euaſere, quæ antea nullis vnquam auxiliis conſaneſcere potuerant:

potuerant: Cuius vncias ſex calidas actu, cum ſacchari momento aſſumptas, in aurora, rectè priùs vacuato corpore, laborans deglutiat, & longo exercitio corpus fatiget. Nam vterum roborat, flatus diſcutit, canales aperit, craſſos humores incidit, faciem roſeo colore decorat, & tandem menſtrua prouocat. Cuius forma eſt hæc.

℞. *Herbarum matricariæ, artemiſiæ, rutæ, meliſſæ recentium, an.* M.iv. *nepitæ, pulegij, origani, calaminth. an.* M.j. *radic. rubeæ, & radic. rumic. an.* ℥j. *cortic. radic. capparum, cortic radic. tamariſci, an* ℥j. ß. *aſpleny, eupatorij, capil. vener. an.* M.ij. *ſem. petroſelin. fœnicul. aniſi, an.* ʒij ß. *cinamom. elect.* ʒiij. *flor. anthos,* ʒiv. *flor. bugloſ. borrag. violar. ſaluiæ, an.* ʒiij. *radic. borrag. bugloſ. aſparag. endiu. eringij, gramin. ruſci, an.* ℥j. *ſabinæ,* M.ij.ß. His ritè. contuſis, adde *cardamomi* ℥ij. *caſtorij, myrrhæ, croci an.* ℥j. Superaffunde aquæ cinamomi ℔. iij. fiat diſtillatio ad ſiccitatem per alembicum in balneo vaporoſo. Ex ſtillatitio liquore fæcibus ſiccis iterum affuſo, & forti fæcum expreſſione, omnem aquam elicies, ac in vaſe vitreo bene obturato ſeruabis.

OBSERVATIO II.

Ad mouenda menſtrua, vterúmque roborandum, Syrupus vtiliſſimus.

℞. AQ. *borrag* ℔.viij. *aq. artemiſiæ* ℔.j.ß. *aq. ſabin.* ℔.j. *aq. rutæ* ℔.ß. *aq. marrubij* ℥.iij. Infunde per tres dies, *rhab. elect.* ℥j.ß. *agarici elect.* ℥ß. *abſinth.* ℥ß. *cinam* ℥ß. *aniſi* ʒiij. *diarrhod. Abbat. aromatici roſati, an.* ʒiv. *ligni Aloës optimi*, ʒiij. Bulliant tantillum, cola. adde iterum. *vini albi generoſi* ℔. j. *aq. flor. arantior.* ℥v. *aq. ſtillatitiæ cinamomi,* ℥. v. Infunde iterum in liquore: *eupatorij, capil. vener. artemiſiæ, aſplenij, ſabinæ, an.* M.ij. *nepitæ, pulegij, an.* M.j. *ſucci matricar. ſucci mercurialis, an* ℔. ß. *nucis moſchatæ, macis, an.* ℥ß. *flor. anthos. & flor. ſaluiæ, an* P.ij. *Paſſular. ſine acinis*, P.iij. Coque ad mediæ partis conſumptionem: cola, adde *ſyrup. cichor. Nicolai, ſyrupi byſanti-ni, ſyrup. de duab. rad. ſine aceto, an.* ℥v. *theriac. antiq. mithridatij, an.* ℥ß. *ſacchari, q.ſ.* vt fiat Syrupus.

Hic mirabile eſt auxilium fœminis cunctis, quibus præ debilitate, & obſtructione viſcerum, menſtrua nullo modo reſpondent, præſertim ſi inflentur crura, facies ſit abundè pallida, & cutis cum virore albicet, cachexia laborent, & faſtidio ſummo ex ventriculi debilitate, & velut mortificatione enato. Doſis vnciæ v. in aurora, & poſt aſſumptionem, vehemens ſequatur exercitium.

OBSERVATIO III.

Adcienda menſtrua, remedium facile, & inauditum.

MAcerant ſeſe cum Medicis Pharmacopœi in præparando chalybe, quod auxilium ad promouenda menſtrua, reſerandáſque contumaces obſtructiones prædicant eſſe propè diuinum, cùm aliud facilius ſit ad manus, minoris pretij, & vtilitatis incredibilis. Eſt terra quæ in mineris ferri reperitur, quam ſi ſicces ad vmbram, teras ſubtiliſſimè, & in læuorem redigas accuratè, eadémque quantitate, ordine, & forma, in iiſdem malis ægrotantibus offeras, mirabilem, imò excellentiorem vtilitatem, quàm ex chalybe percipies, provt ſæpiſſime, feliciſſimè tamen ſum expertus. Nec mireris: nam terris plures inſunt admirandæ vires, provt Dioſcorides, Galenus, Paulus, & cæteri Medicinæ Principes vnanimi conſenſu affirmant; maximè verò illi, quæ in fodinis ferri reperitur.

A

OBSERVATIO IV.

Menſtrua per vteri labra, emanantia.

PEr varias noſtri corporis partes, menſes poſſe mulieribus erumpere, per oculos, os, nares, aures, vrinam, aluum, vberum papillas, digitos, vmbilicum, gingiuas, inguina, *lib. 2. praxis admirandæ* ſubnotauimus: modò exemplum referam rarum, & admirabile. Iuuencula bono habitu prædita, cùm ad duodecimum ætatis annum accederet, in labris vteri in parte extima callum perſenſit, ciceris parui magnitudine. Tumor erat citra dolorem vllum: At tranſacto anno rubor adfuit cum dolore, qui vſque ad decimum quartum annum perſeuerauit, cum ardore, exeuntibus furfuraceis ſquammulis ex cute extima, & deinceps renaſcentibus aliis. Tandem anno decimo quinto, foramine aperto in
B
vtriuſque calli parte media, cruenta ſanies emanare cœpit, ſubſidente tumore, quam ſanguinis rubri, & puri vacuationem, typicè ſingulis menſibus paſſa eſt, menſtruorum inſtar, in copia multa, adeò vt vſque ad ætatem viginti quatuor annorum, nullam viderit menſtruam purgationem; hac excepta. Erat pulchra, & decora aſpectu, & pancraticè viuens: nupſit, ſed nunquam habuit prolem.

OBSERVATIO V.

C

Menſtrua per pollicem ſiniſtri pedis erumpentia.

CVm ad illuſtrem Academiam Vltraiectinam in Belgio, recreandi animi cauſa accederem, ecce inuenio in curru Scholaſticos duos, Medicinæ valde addictos, qui iungentes dexteram cum dextera, more patrio, me officioſè ſalutant, Opportunè, inquiunt, huc acceſſiſti Zacute: nam citò prope milliare quieſcet currus, & in opido vocato *Marſen*, interim dum equi ſaturantur cibo, cùm rararum obſeruationum ſis indagator ſummus, oculis tuis aſpicies exemplum admirandum, quod tuis operibus inſeres commodiſſimè. E curru deſcendentes, celeri paſſu in villam conuenimus, floribus,
D
& arborum copia peramœnam. In domo circa ignem ſedebat in ſcamno ruſtica quædam, nigello prædita colore, quadrata, robuſta, quæ in trigeſimo quarto ætatis ſuæ anno erat conſtituta. Rogata ab illis voce ſubmiſſa, num menſtrua pateretur, vellétque per humanitatem ſuam pedem mihi oſtendere. Illa ſubridens, annuit, pedémque nudum oſtendit ſiniſtrum, è cuius pollicis parte interna pulpoſa iuxta vnguem, emanabat riuulus ſanguinis meri, moroſè, & lentè ſuper phialam aqua calida plenam. Hæc nunquam nupſerat, & poſt ſanguinis vacuationem, quam loco menſtrui habebat triduo, & ſæpe quatriduo, occluſo foramine, ruſticos labores exercebat citra moleſtiam vllam. Et ſi fortè minutè emanabat ſanguis, & dolor capitis, aut febris ſuperuenerant, quod ſępties ſibi decennio contigiſſe affirmabat, venæ ſectio ex
E
altero, remedio erat: nam cùm ex eodem pede, ſeruata rectitudine, ex Medici præſcripto, ſanguinem emiſiſſet, in pollice, & genu vehemens dolor fuit excitatus, & menſtrua ad annum non ita fauſtè erupere.

CAPVT XI.

De menſtruis immodicis

Definitio.

EST quantitas ſanguinis menſtrui, qui per vterum ſingulis menſibus excernitur, certa menſura definiri nequeat, ſed diuerſa ſit penes temperamenti, victus

victus rationis, & vitæ ſtudij varietatem, tamen ex mente Hippocratis *lib. de morb. mulier. poſt princip.* quem ſequitur Aëtius, moderata menſtrui quantitas, eſt menſura duarum heminarum, quæ nouem continet vncias, ex Galeno 1. *ſec. gener. cap. 1. & 11.* Quando igitur hæc menſtrua vacuatio modum non ſeruat, neque in tempore; neque in quantitate, ſed excedit, & ſuperflua eſt, immodica menſium purgatio vocari ſolet: vt v.g. ſi menſtrua diebus conſuetis, & tempore conſueto copioſiùs, & abundantiùs fluant, quàm ſolent, aut frequentiùs, aut pluribus diebus, quàm oporteat, etiam immodica eſt menſtrua purgatio; ſi ſimul aduertamus, in euacuationibus naturalibus, non ſolùm quantitatem, qualitatem, & genus ſubſtantiæ quæ excernitur, eſſe contemplanda, ſed an fiat cum animalis commodo, aut noxa, vt *lib. de differ. ſympt. cap. vlt.* teſtatur Galenus.

Pars quæ afficitur, eſt Vterus, ad hunc ſiquidem purgationes, tamquam ad partem omnium maximè infirmā confluunt, auctore Galeno 5. *ſimpl. cap. 22.* Quando enim menſtrua purgatio rectè procedit, & modicè fluit, fœminas beare ſolet commoditatibus multis, & eo tempore vterus rectè valet; ſi autem immodicè, & intempeſtiuè fluat, veluti in præſenti affectu, vterum per ſe ſolum, vel ſimul cum toto corpore, vel aliquibus eius partibus affici demonſtrabit.

Vtrùm autem *aſſignari poſſint vaſa, per quæ immodicus ſanguis confluat ad vterum*; dignum eſt contemplatione. Omnes ferè per vaſa ſeminaria deferri ſibi perſuadent, ſed immeritò: cùm potiùs per vaſa, quæ ex vena caua in regione lumborum alio modo in fœminis ramificantur, permeet, & hæc eſt cauſa ob quā Galenus 5. *ſimpl. cit.* arbitratur vterum ſanguinem non attrahere menſtruum, ſed hunc à natura in ipſum detrudi. Eſſentia ergo huius affectionis conſiſtit in ſymptomate in excretis immodicè, cùm ſubſtantia quæ retineri debebat, ſaltem ſecundùm partem, extra corpus per vterum vacuetur.

Sed cùm ſymptoma hoc in excretis, inſequatur aliud, nimirum alicuius facultatis actionem læſam, dubitandum: *Vtrùm ſemper ad actionem læſam facultatis expultricis conſequatur?* Dubitandi ratio inde deſumitur, quia ſanguinis euacuatio, præſertim poſt partum, immodicè facta, ferè ex ruptione, aut apertione venarū originem habet. Sed facta vaſorum ruptione, neceſſariū non eſt ſanguinem expelli, cùm more liquidorum, ſine eo quod expellatur, exire poſſit. Ergo ſymptoma hoc in excretis, actionem facultatis expultricis non ſemper inſequitur.

Dic dupliciter: primò, quòd adhuc quando ſanguinis vacuatio ex prædictis cauſis excitatur, hoc ſymptoma actionem læſam facultatis expultricis ſequitur, cùm præſertim poſt partum, totam ſanguinis quantitatem in venis vteri contentam neceſſariò non expellat, tempore geſtationis ſeruatam. Verùm quia excernitur maior ſanguinis quantitas, quàm tempore prædicto in venis reſeruetur, ideò ſecundò meliùs huic difficultati facies ſatis, ſi aſſeras hoc ſymptoma non neceſſariò actionem læſam facultatis expultricis ſemper ſequi, cùm in ruptione, vel apertione vaſorum, ſanguis, & reliqui humores propria grauitate ad vterum deſcendant; quare inſtar rei liquidæ facilè fluunt, & extra corpus vacuari queunt. Certum tamen eſt, hoc ſymptoma ſequi actionem læſam, quæ vel debet eſſe actio deprauata per intenſionem facultatis expultricis, vel abolita facultatis retentricis.

Cauſa.

VTrùm ex variis cauſis poſſit immodica ſanguinis euacuatio contingere? Cauſas plures reperiri præter naturam, quæ ſanguinem per vterum immodicum

A emanare cogunt, reſtat manifeſta apud auctores: nam vel oriuntur ex vitio humorum; vel ex parte inſtrumentorum vteri; vel ex conſenſu alterius membri, cum quo vterus cognationem habet, & ſympathiam mutuam; vel ex toto corpore, quod huic malo materiam præparat.

Primò criſis ratione ſolet hæc immodica vacuatio accidere, quando natura velut ſarcina oppreſſa, ſuperfluum, & excrementitium ſanguinem per vterum eliminat, aut cùm iecur maiorem ſanguinis copiam progignit, quàm pro nutriendis partibus ſit neceſſaria, quod fieri ſolet ob vitam deſidem, dimiſſum exercitiū, copiam alimentorum bene nutrientium, denegatam attractionem in partibus externis, quæ ob prægreſſum morbum infirmatæ, ab intimis non attrahunt ſanguinem in ſui vſum, & ſi trahunt præ debilitate neque concoquunt, neque abſumunt; vel quando deficit aliqua pars quæ ex ſanguine antea nutriebatur, aut propter alicuius vacuationis conſuetæ retentionem, aut propter ſanguinis redundantiam citra læſionem actionis, cum prouidentia naturæ, & facultatis expultricis, de animalis commodo. B

Deinde contingit ob ſanguinis, vel vteri vitium. Si primum, ſæpe ob facultatis retentricis debilitatem, ſanguinem retinere non potentis, euenire certum eſt; ſanguinis acrimoniam, ex calidiori cibo, & potu acquiſitam; vehemens exercitium, balnea naturalia, ob quas cauſas ſanguis tenuior, calidior, & acrior redditur. Inſuper quoniam ſanguifica virtus, ob debilitatem, ſanguinem nimis ſeroſum generat; vel quia ob iecoris calidam intemperiem, ille tenuis, & bilioſus progignitur. C Ex vteri vitio hæc emanat perſæpe vacuatio immodica, quando hæc pars facultate pollet valida attrahendi: licèt enim vterus menſtrualem ſanguinem non attrahat natura ſuapte, interdum tamen ob calorem immodicum, qui fluxionis ſolet eſſe cauſa, ſanguis copiosè ad ipſum attrahitur. Accidit etiam ob alicuius vaſis vteri rupturam, quæ ortum ducit ex caſu, percuſſione, ponderis eleuatione, laborioſo partu, abortu difficili, violenta ſecundinarum eleuatione, denique ex violento concubitu ſæpe originem ducit. Huic vitio etiam occaſionē præſtant vteri vlcera præſertim maligna, doloſa, & cacoëthica, menſtrua acria, mordacia, & vteri vaſa dum fluunt, erodentia, rhagades, & ſciſſuræ vaſorum, & vteri, quum virulento humore replentur, qui per D totum vteri corpus diſſeminatus, vaſa erodit, aperit, dilatat, dilaniat.

Vtrùm variis modis ſanguis ab vtero erumpere poſſit? deinceps explicandum. Galenus huic quæſito ſatisfacit *lib. 5. meth. c. 2.* dum ſic ait: *Sanè profluit è venis, vel arteria ſanguis, aut reſerato earū ore, aut tunica earū diuiſa, aut (vt ſic dicam) tranſcolatus, ſiue ſudoris modo tranſmiſſus. Porrò diuiditur ipſa tunica, tum ex vulneratione, tum cõtuſione, tū ruptione, tū eroſione. Anaſtomoſis accidit propter tū vaſis imbecillitatem, tum ſanguinis, qui ad os eius impetu ruat, copiam: ad hæc, acrē quandāq; quæ illi extrinſecùs incidat, qualitatē. Diapedeſis verò ex tunica quidem ipſa rarefacta, ſanguine verò tenuato oritur: accidere præterea interim poteſt, & ex gracilium va-* E *ſorum ore adaperto, &c.* Sanguis ergo ab vteri vaſis tribus modis profluere ſolet, per anaſtomoſim, vel diapedeſim, vel diæreſim. Anaſtomoſis dicitur apertio oſculorum venarum, vel arteriarum. Diapedeſis ſanguinis per poros, vel tranſpiracula venarum, vel arteriarum, percolatio. Diæreſis, ruptio, vel ſciſſio vaſis. Cauſas ob quas, hoc vel illo modo, ſanguis è vaſis erumpat, explicuit etiam 5. *Aph. 57.* & 3. *de ſympt. cauſ. c. 4.* & *lib. de ſympt. diff. cap. vlt.*

Anaſtomoſis cauſis nimiam humiditatem addere poſſumus, qua vaſa replentur, & hac ratione à quauis cauſa orificia venarum, & arteriarum poterunt recludi, vt in hydropem patientibus conſtat manifeſtè, in

quibus

quibus ob vaſorum humiditatem ſanguis ſolet effluere. Diæreſis, ſiue diuiſio vaſorum, ob corroſionem contingit, potéſtque ob ſanguinis multitudinem accidere, præſertim ſi cum flatuoſo ſpiritu coniungatur, velut in muſto non infrequenter apparet, à cuius flatibus copioſis vaſa interdum rumpuntur: flatus enim diſtendendo cauſa ruptionis eſſe ſolet. Diapedeſis fit, quum vaſa plus iuſto ſunt rara, aut ſanguis tariſſimus, & aquoſus valdè; quo tempore inſtar ſudoris, ſanguis percolatur, & hac ratione ſanguinem erumpentem, ſudorem ſanguineum appellat Ariſtoteles 3. *de Hiſt. animal.c.* 19. quas cauſas copioſiùs refert Auicenna 4.4.*tract.*2.*c.*16.

Signa.

Vtrùm ſanguinis per vterum immodicâ vacuatio, ſola artificioſa coniectura poſſit deprehendi? Difficile admodum eſt, certam, & determinatam menſtruæ purgationis quantitatem circumſcribere, quæ immodicæ, & exuperantis vacuationis menſura ſit, cùm hoc ſola artificioſa coniectura deprehendi poſſit; quoniam cùm moderata menſtrui quantitas ſit menſura duarum heminarum, & pro varietate temperamenti, ætatis, viuendi rationis, diuerſimodè ſanguis ſingulis menſibus excernatur, arduum eſt cognoſcere, an hæc vacuatio ſuperflua ſit, an diminuta, tum propter difficultatem menſurandi vncias ſanguinis, cùm ſanguis qui repurgatur, non reſeruetur, nec in vaſis colligi poſſit, ſed in linteis imbibatur; tum etiam quoniam contingit, vt ſanguis fœminæ, quæ frigida temperatura prædita eſt, ob plures cauſas copioſiùs excurrat, ſi robuſtior ſit, minùs exerceatur, vel ob ſanguinem ſeroſum, quo natiua forte abundat, ex interuallis ſanguinis fluxum experiatur.

Secunda coniectura, ex qua colligere poſſumus ſanguinis euacuationem eſſe moderatam, ea exiſtit, quia ſanguis primò vacuatus, ferè optimus eſt, & in copia multa; ſecundo loco eſt fæculentus, & niger; vltimò purulentus: à quo ordine, & modo vacuandi recedit natura, quando euacuatio immodica eſt. Verùm ex hac coniectura certa notitia deduci non poteſt, vt immoderatam vacuationem eſſe arguere poſſimus, cùm non ſolùm quando facultas expultrix naturali modo operatur, eum ordinem ſeruet, & vacuandi modum, ſed etiam quando in ſtatu violento, & præter naturam ſequitur expulſio, ſiquidem in vtroque ſtatu, priùs debet vacuari id quod tenue eſt, & facultatem ampliùs irritat, deinde craſſum, quod in ſuperpurgationibus patet euidenter, in quibus tenue priùs vacuatur quàm craſſum, & poſtremò craſſiſſimum.

Tertia deſumi poteſt coniectura ab expellendi modo: quando enim vacuatio moderata eſt, eámque natura ſuis legibus nixa gubernat, ſenſim & paulatim fit, ſiquidem ex hac ratione vacuandi, noxa ſubſequitur minor, cùm minor ſubſequatur virium iactura; at verò quum vacuatio immodica eſt, ſubitò & affatim humor expellitur. At ex prædicta coniectura, menſtruam purgationem modum excedere colligi non poteſt: expertus enim ſum in fœminis multis, velociſſimam fieri menſtruam vacuationem, citra noxam, quin ſequentibus diebus vltrà procedat: accedit quòd per menſem, ob alimenta ingeſta calida, poſſit reſeruati copia humoris acris, & mordacis, qui vehementer irritans expultricem, eam ad ſui excretionem ſtimulet, & copioſam primo die moueat expulſionem ſine noxa vlla, cùm vacuetur humor qualis oportet, vt colligitur ex Hippocrate *lib.* 1. *Aph.* 2. *In perturbationibus ventris,&c.*& 2. *Aph.*26.

Certior ergo, & magis veridica coniectura, ex tolerantia, & conferentia eſt deſumenda: nam quando confert, & ex ea nullum ſymptoma ſequitur, & facilè toleratur à menſtruata, humor in quantitate, & qualitate debita vacuatur: Quum ex ſanguinis vacuatione, magna debilitas conſequitur, & citra leuamen vires diſſoluuntur, diminuto calore naturali, & ſpiritibus reſolutis, vt colligitur ex pulſu debili, frequenti, cibi faſtidio, viſus obtenebratione, auditu graui, aurium tinnitu, animi deliquio, & conuulſione, quoniam in hac euacuatione non ſequitur conferentia, & tolerantia, ideò ex prædicta coniectura, immodicæ vacuationis certius iudicium colligi poteſt.

Sed ex hoc adhuc certa coniectura deſumi non poteſt, ad immoderatam vacuationem dignoſcendam, cùm eadem ſymptomata ad diminutionem ſanguinis menſtrui ſubſequantur ſæpe: ſi enim vitioſus in vtero, aut alia parte ſupprimatur humor, malignus, & prauus, cordique communicetur, pulſus fit paruus, frequens, & debilis: ſi irruat in cerebrum, adſunt tinnitus aurium, conuulſio, animi defectus. Ergo præcisè ex conferentia, & tolerantia, immoderatæ vacuationis ſignum deduci non poteſt; quare ni huic coniecturæ aliæ accedant, quòd vacuetur multa ſanguinis quantitas, aut ſimul ſubita excretio adſit, prædictam vacuationem modum excedere non iudicabis. Quas omnes conditiones videtur amplecti Hippocrates, *lib. de morb. mulier.* oſtendens quantum damni immodica vacuatio afferre conſueſcat, recenſens ſymptomata quæ illam frequenter comitantur.

Cauſæ dignotionem hoc modo perpendes. Si ex diuiſione, & ruptura, immodica ſanguinis quantitas ſubitò, & affatim excernitur; ſi ex eroſione, exigua copia expellitur, eam tamen ſæuus comitatur dolor, ratione enim acrimoniæ, & mordacitatis continuum ſoluitur. Humorem ex ſanguinis vacuati colore percognoſces: nam ſi pallidus & tenuis fuerit, bilis cum ſanguine exuperat; ſi fuerit albus & craſſus, pituitam craſſam dominari certum eſt.

Sunt etiam alia multa ſigna huius vacuationis immodicæ, quæ fusè à Galeno traduntur, *lib. de plenit. vlt.* Si enim à cauſa oriatur externa, ea ab ægrotante patefiet. Si ab interna, ſæpe facultas expultrix vaſorum orificia recludit, vt humores noxios forâs eliminet per regiones multas: quoniam ſi morbus acutus præceſſit, & criſis modo erumpat, vel totius corporis habitudine deprauata, vel ratione multitudinis ſuccorum, vel alicuius vacuationis retentæ cauſa eueniat, prætetquam quòd laudabilis eſt ſanguis, citra virium exolutionem proiicitur, & fœmina ex ea fluxione tantum abeſt vt debilitatem ſentiat, vt indies magis ac magis meliorem colorem in vultu acquirat. Quòd ſi ſanguinis vitio contingat, ille continuò erumpit, & confertim, & in principio facilè toleratur, ſignáque adſunt plenitudinis, à Galeno *lib.cit.de plenitud.* adducta. Si fuerit ſanguis corruptus, adeſt graueolentia. Si tenuis, & aqueus, ex modo ſubſtantiæ cognoſcetur. Si tamen neque plenitudinis, neque cacochymiæ ſigna appareant, ex vitio vaſorum continget, quæ aut mollia ſunt, aut dura, aut tenuia, ſiue illud ex morbo, ſiue ex natura contingat. Quòd ſi ex morbo oriatur, mollities intemperiem ſiccam conſequitur, tenuitas atrophiam: nam mollia, & tenuia, facilè frangi, rumpi, & recludi ſolent, quin eroſioni ſunt paratiſſima. Dura rumpuntur, cùm non poſſint ampliùs extendi, quare apud Hippocratem, *frigida venas frangit,*6.*epid.ſect.*3.*text.*20. quoniam frigiditate ſua venarum tunicas, duras, & extendi contumaces reddit, & hac ratione ruptioni paratiores efficit, quod eleganter teſtatur Galenus 3.*de cauſ. ſympt. c.*2. §.*Talia ſanè omnia,&c.*6.*de loc. cap.*5.6.*epid. ſect.*3. *com.*37.2.*de facult.naturalib. cap.*8. quibus locis proponit colorem fœdum, pedum œdema, vniuerſi corporis tumorem, cibi faſtidium, vitiatam concoctionem, & alia.

Præſagium.

Præſagium.

V*Trùm ex immodica ſanguinis vacuatione menſtrua, faciliùs ſequatur hydrops,quàm ex ea quæ poſt partum contingit ?* ſpeculatio eſt non inutilis. Ex immodica ſanguinis profuſione per vterum, grauiſſima damna emanare, *citatis locis*,ſed præſertim *2.de facult. naturalib. cap. cit.* docuit Galenus : ad euacuationem enim nectaris viuifici, quo partium omnium viuacitas recreatur, plurima ſpirituum copia exhauritur, flacceſcunt vires, & refrigerato iecore hydrops ſuperuenit. Aliquando præcedit animi deliquium,aut ſyncope, ex Galeno *1.ad Glauc. cap.*14. quæ ſymptomata mortem minantur,tunc enim vacuato ſanguine non ſolùm per vteri venas, ſed arterias,& reſoluto ſpiritu animali, & vitali in copia multa, cor, & cerebrum afficiuntur valde.

Quapropter licèt omnis ſanguinis excretio periculoſa ſit,5.*Aph.*3 2.56.57.15.& 60.& 21.3.*tract.*3.*c.*3.& 6. *de loc.cap.*5.& lethales morbos ſecum afferat, quoniam puriſſima ſubſtantia vacuata corpus orbatur, cùm virium ſubſtantia non ſolùm in partium temperamento, ſed in ſanguine,& ſpiritu repoſita ſit, 1 2.*meth.*5.tamen inter eos hydrops promptiùs ſuccreſcit,ob cauſam dictam. Verùm ea eſt differentia inter immodicam vacuationem menſtruam,& nimium ſanguinis fluxum poſt partum, quoniam in illa certiùs hydrops conſequitur, quia ſicuti hæc ſubitò fit, eadem ratione repentè ceſſare ſolet, ita vt frigiditas producta facilè remittatur, vt teſtatur Paulus *lib.*3.*cap.*62.dum ſic ait:*Immodicæ purgationes mulieribus oboriuntur,interim menſibus adanctis, confertimque ac concitatiùs erumpentibus, interim ob legitimum partum, quæ plerumque etiam ſponte ſua ceſſant,&c.* Contrarium autem in modica menſium vacuatione contingit, cùm hæc pedetentim fiat & paulatim,& lentè frigiditas introducatur, & modo ſubſtantiæ hepatis permutato, ipſum habituali frigida intemperie afficiatur,vnde tandem concitatur hydrops.

Vtrum immodicus ſanguinis fluxus febrem concitet? difficilius quæſitum eſt : Nam de febri in hoc vitio excitata, nullam auctores faciunt commemorationem. Certum tamen eſt ex nimio ſanguinis fluxu, febrem accendi, quæ interdum iuxta humoris naturam biliofa, pituitoſa,vel melancholica exiſtit ; quoniam iecur ob largam vacuationem debilius redditum, humores generat vitioſos, quos non rectè gubernat, hi autem relicti à regimine naturæ, facilè labe,& putredine fœdantur.

Deinde iecoris imbecillitas eſt in cauſa, vt humores vitioſi ſanguine permixti d...iteſcentes ferociùs inſoleſcant, ſiquidem ſanguinis tutela, & fræno deſtituti, iam non ampliùs retinentur, ſed à facultate expultrice, ab eorum praua qualitate irritata, ad regiones excretionibus deſtinatas, aut ad partes ignobiles tranſmittuntur, in quibus retenti, ac conculcati, inflammantur, & putrefiunt. Quare ſicut phlebotomia, facta agitatione in ſpiritibus facit febrem diariam, & debilitando vires, putridam concitat, & euacuando humidam ſubſtantiam, hecticam producit, in quem ſenſum intelligendus eſt Auicenna,4.1.*cap.*20.§.*Et ſcias quòd ſanguinis miſſio facit febrem,& facit putrefactionem,&c.* Si nimia ſanguinis copia vacuata,omnis generis febrem efficere nata eſt,quia exiccat,reſoluit, inflammat,debilitat : id ſignificauit Auicenna 21.3.*tract.*3.*cap.*2.& 2. 1.*doct.*1 *cap.*5. dum dicebat:*Et nimius ſanguinis exitus facit dominium choleræ.*

Rogabis : Si humores vitioſi cum ſanguine redundant, cur cum illius excretione non excluduntur? Dic, quia ſunt craſſi,viſcidi, terreſtres, & hac ratione fluxui valde inepti,quales ſunt pituita,melancholia, & aliqua ſpecies bilis præter naturam : humor verò ſeroſus, & A biliofus ob ſui tenuitatem facilè fluunt. Notabis vltimò,immodicam fluxionem diuturnam,curationem non admittere,quoniam venarum vteri ora diu aperta, duritiem,veluti callum acquirunt,ita vt in poſterum difficillimo negotio conſtringi poſſint,& maximè ſi ſeneſcentes arripiat, quoniam illas ad hydropem præcipitat,vt 6.*de loc.cit.*Galenus confirmat.

Curatio.

SAtis multa de victus,ſiue ſex rerum non naturalium adminiſtratione,*lib.præcedenti,c.*6. *de ſanguinis ſputo*, ſumus præfati, nunc ad reliqua explicanda properemus. Si enim fluxus,immodicus ſit,etſi criticus, vires tamen ſummè debilitentur, immutetur pulſus, ſenſus,& motus deficiant,& color viridis, vel liuidus fiat,tunc ſpreta fluxus cauſa, ad eum cohibendum, ne fortè ſubitò ſpiritus reſoluantur, accedere oportet. B Quare reuellendus eſt humor ad partes ſuperas, brachiorum frictionibus,ligaturis,vinculis dolorificis:hæc enim dolore concitato, naturam ad ſuperiores partes, vnà cum ſanguine,& ſpiritu diuertunt. Sed in hoc condendo dogmate, video auctores Principes inter ſe diſcordes. Iccircò dubitare licet:*Vtrùm in immodico ſanguinis fluxu per vterum,artus ſuperiores, vel inferiores fricandi?* Galenus enim *lib.*1.*ad Glaucon.c.*14. *prope med.* dum immoderatos ſanguinis fluxus per vterum,aut ora venarum,quas hæmorrhoïdas vocant,curare conſuluit, ex partibus ſuperioribus præſidia reuulſoria celebranda eſſe affirmat;ſic enim ait ſcientiſſimus auctor:*Oportet autẽ nexus fieri plures,ac fortiores circa manus,* C *quoniã per inferiores partes fiunt euacuationes,quemadmodũ quando per ora venarum hæmorrhoïdum ſanguis profluit, aut ventris profluuia adſunt, aut cùm per vteros exeunt in mulieribus menſtrua : nam ſi tunc crura fortiùs ligentur,ſæpius aliquid ad partes inferiores attrahitur; contrà autem fit in fluxibus ſanguinis factis per nares, atque vomitibus,in quibus crura ſunt vehementiùs alliganda.*

Contrà è diametro aduerſantur alij, quorum voto repugnare nefas eſt, imperantes in hoc affectu crura fricare,& ligare, & incipere à radice coxarum ad inferiora,cùm hæc omnia potiùs menſtrua euocare, quàm ſiſtere, & reuellere nata ſint. De horum numero ſunt Paulus *lib.*3.*cap.*62.§.*Imprimis igitur extremi artus ab alis,& inguinibus,vinculis excipiantur,&c.* Auicenna D 21.3.*tract.*3.*c.*4. *in princ.*ſic ait : *Quùm ergo ſuperfluit fluxus ſanguinis, oportet vt ligentur vtrique pedes,à radice coxarum verſus inguina,&c.* ſubſcribit Aëtius *tetrab.*4.*ſerm.*1.*cap.*64.

Concilia tantos auctores hoc modo. Licèt extra rationem omnem videatur,in immodico vteri fluxu, inguina,& crura ligare, cùm tantum abſit, vt hoc præſidium fluxum reuellat, quinimò eum magis alliciat, ac intendat, attracto vtique ſanguine deorſum,& ſatius ſit alas,ac brachia ligare, inguina, ac crura intacta prætermittere; tamen hoc de incipiente fluxu eſt intelligendum,in quo ſuperiores artus ſunt ligandi & fricandi:at verò in proceſſu illius,poſtquàm iam magna copia humoris eſt vacuata,præſertim ſi momentaneus,& immo- E dicus ſit fluxus,tunc ne vires ſubitò fatiſcant, & extinguantur, non ſolùm brachia, ſed crura ſunt liganda,& fricanda, quoniam in immoderato ſanguinis, fluxu per vterum, non ſolùm ſanguis,reliquíque arrepto impetu humores ex partibus ſuperioribus, ſed etiam inferioribus ad ipſum confluunt, & ſi fluxio reuocanda eſt ad ſuam originem,ad manus,& crura, impetum ſanguinis in vterum irruentis reuellere oportet.

Alia non minoris momenti circa reuellentiæ auxilia agitanda quæſtio eſt:*Vtrùm cucurbitula ſcarificata ſub mammis apponenda?* Hippocrates hoc auxiliũ approbat ſumme,5.*Aph.*50.dum ſic ait:*Mulieri ſi velis mẽſtrua cohibere,cucurbitulam quàm maximam mammis appone.*

Illud cunctipoſt eum,præſidium confirmant,& 5.*meth.* 3.multi fecit Galenus,& alibi ſæpe: nam motu,dolore, & calore ſanguinem ad partes ſuperas attrahit potenter. Sed cucurbitula non apponatur mammis,ſed iuxta illas, quod ſignificat Hippocrates verbo illo [*ad mammas,*] quod vt meliùs fieri poſſit,mamillæ ſubleuandæ,& vnicuique cucurbitula lati orificij cum multo igne affigenda: hoc enim modo agglutinata, potenter attrahit ad partes ſuperas,maximè ſi non ſemel, aut bis,ſed ter apponatur: maximum enim conſenſum cum vtero, ratione vaſorum,mamillæ obſeruant.

Vt verò cucurbitulæ efficaciorem vtilitatem,& commodum præſtent,eæ ſcarificandæ,citiùs enim reuellitur humor, quando ſimul attrahitur ad partem contrariam, & euacuatur, quàm ſi tantùm attraheretur; & Galenus videtur annuere *in com.* dicens: *Melius autem eſt non ipſis mammis, ſed ſub ipſis partibus inferioribus firmare cucurbitulam: vbi maximè ſunt eæ quæ ad ipſas venæ de ſubter veniunt,*quaſi dicat,cùm venæ in ea parte ſitæ ſint, ab iis non ſolùm reuellere,ſed vacuare oportet. Deinde ſi fluxio ad partem contrariam eſt reuocanda,ita vt ſi ex ſuperioribus partibus, fluat ſanguis, ex inferioribus reuulſio celebretur, & è contra: & ſi Galenus *lib.de curand. rat. per ſang. miſ.cap.*18. in ſuppreſſis menſibus ſcarificat femora,& crura,cur in immodicis non ſcarificabit brachia, & partes ſuperas cum commodo multo? Quapropter ſcarificatio celebranda ſub mammis, ſanguiſque pro virium tenore educendus.

Quòd ſi his auxilis humor ad partes ſuperiores non reuellatur, ſanguiniſque hæmorragia remitti non poſſit, ſi vires validæ ſint,ſanguinem ex vena interna cubiti mittere præſtat: dextri quidem, ſi maior grauitas in dextra vteri parte ſentiatur; ſiniſtri verò,ſi in ſiniſtra, præcipuè tamen ſi ſanguinis fluxus ex calida cauſa corroſionem efficiente originem ducat. Ea tamen partitè & per interualla celebrari debet, & ex qualibet ſectione paucula ſanguinis quantitas facta tenui ſciſſura extrahenda, vt hac ratione natura diſtrahatur ad partes ſuperas.

Quum bilis redundat ſanguini permixta,eam medicamento aliquo benigno, clementi, non effræni educere oportet, corpore priùs præparato ſyrupis, & cauſam, & affectum reſpicientibus, vt roſ. ſimpl. de roſ. ſiccis, Myrtil. portulac. dilutis cum aq cap. roſ. portulac. plantagin. Inter omnia excellit Rhab. in ſubſtantia, aut infuſo,aut modicè toſtum,permixtum cum ſyrupo ex roſis rubris facto ex pluribus infuſionibus, vel cum eo qui fit ex roſis Perſicis, aut violis, Manna, pulp.Caſ.Elect.Roſ.Meſ.aut Diacathol. Cortices Myrobalanor. citrinor. modicè torrefacti vtiles ſunt. Poſt hæc iecur attemperandum, ac roborandum, ne inpoſterum calidum ſanguinem gignat, ſed temperatum: In hunc vſum vnguent. roſac. ceratum ſantalin. aut refrigerans Galeni ſummè præſtant,aut linimentum ſequens.

℞.*Olei abſinth.olei ſpicæ,an.*℥j.*butyri inſulſi roſacea ſæpe abluti* ℥j.ß.*pulu.ſantalor. rubror. puluer. ſpicæ,an.* ʒj. *aceti roſac.* ℥ß.*ſucci cichor.*℥ß. Miſce,& ſec.art.fiat linimentum.

His factis in aurora, & interdiu medicamenta aſſumenda ſunt refrigerantia,incraſſantia, & adſtringentia, frigida actu.

℞. *Syrup.papauer. myrtil. roſar.ſiccar. portulac.an.* ℥ij.*aq.plantag.capit.roſar. & burſæpaſtoris,an.*℔.ß.*trochiſcor.de carab.de terra ſigillata,de ſpodio,an.*ʒ ß. *pulu. boli armeni,& coral.rubri,an.*℈.ij. Miſce.

Conditum parari poteſt ex interuallis aſſumendum, ſuperbibita ſtillatitia cydoniorum.

℞. *Conſeruæ roſar.antiq.*℥ij.*conſeruæ ſymphiti maioris* ℥j.*margaritar.ſelectar.coral.rubri,loti cum aq.roſ.& ſubtiliſſimè puluer.an.*ʒj.*lapid.hæmatitis,ſemin.plantag.& portulac.an.*℈j.Cum ſyrup.Roſar.ſiccar.ex infuſione,&

A ſyrupo papauer.excipiantur omnia, & fiat conſerua.

Dormituræ fœminæ ad conciliandum ſomnum, & ſiſtendum fluxum,in iuſculis ſemina papaueris albi, & Rhois culinarij offerenda ſunt, addito amylo. Vel ſoporiferum præſcribatur hac forma, ſi fluxus validiùs perſeueret.

℞.*Philonij Perſic.*ʒj. *lapid.hæmatit.*ʒß.*ſyrupi cydonior.* ℥ij.*aq.plantag.q.ſ.*

Paſtilli ſub lingua retineantur, præſertim nocturno tempore.

℞.*Boli armeni præparati,terræ ſigillatæ.an.* ℥ij.*gummi Arabici,gummi tragacanthi, amyli, an* ℈ij. *macis,* B ℈j. *ſpicæ nardi* ℈ ß.*penidior.*℥j.Miſce, & cum ſyrupo myrtino fiant orbiculi lupinorum inſtar.

Mirificè iuuat hæc conſerua, incraſſat enim humores,& ſanguinem retinet,cùm eum ad motum ineptum reddat,ſiue fluxus ex diuiſione,ſiue à corroſione ortum ducat.

℞.*Micleta,requiei Nicolai, conſeruæ roſar. rubrar. antiq.an.*℥.j. ß.*pulu.ſpodij,ſang.Draconis, trochiſcor.de carab.lapid.hæmatit.præparat. maſtich. thuris, gummi tragacanthi,gummi Arabici, an.*ʒij. Cum ſyrupo de ſorbis,Meſpilis,& Myrtillor. omnia excipiantur,& fiat conſerua. Doſis in aurora vncia vna, ſuperbibita aqua ſtillatitia cydonior.Roſar.Portulac.Plantag. ſanguinar. C quæ aquæ priùs bis, & ter chalybeentur,fluorem enim hac forma promptiùs compeſcunt.

Remedia extrà admota valde etiam proſunt, quæ corroborandi,& meatus adſtringendi vim ſortiantur,in parte anteriori circa pubem,& poſteriore circa lumbos, & os ſacrum impoſita. In hunc vſum vtilia ſunt vnguenta facta ex oleo roſaceo,omphacino, myrtillor. & cydoniorum: inſpergantur pulueres ex Roſis, Myrto, ſanguine Draconis, Balauſtiorum. Emplaſtrum contra rupturam optimum eſt. Vnguentum Comitiſſæ frugiferum.Vel hoc ſit ex vſu,quod non contemnendam ex ſe pandit vtilitatem.

℞.*Gummi Arabici,gummi tragacanthi torrefactorũ, an.*℥ß. *vtriuſque coralli, oſſium dactylor. combuſtorum,* D *hypociſthidos,an.* ʒj.*acaciæ, cortic.arbor.glandium,myrtillo.ſumach.an.*ʒj .*ſcoriæ ferri præpar. mumiæ,ſanguinis Draconis,boli armeni,terræ ſigillatæ, maſtich.ſpodij,an.* ʒij.*gallarum, cortic. thuris, an.*ʒij.ß.*ſtyracis calamitæ, trochiſcor.de ſuccino,de ſpodio, de terra ſigillata,an.*ʒj. *fuliginis camini,plumbi vſti,an.*℈j. *radicis biſtortæ,radic.pruni ſylueſtris,an.* ʒß.*colophoniæ, glutinis piſcium an.*℥j.*reſinæ, q.ſ.* Miſce, & gluten piſcis optimè primò teratur, & aceto acerrimo exactè maceretur, & fiat ceratum.

Mirum etiam præbet beneficium,hoc auxilium. Accipe gallinam vnam,& infarciatur coriandro ſicco,& radice conſolidæ, & optimè coquatur in olla mediocri, plena aqua priùs chalybeata vſque ad conſumptionem medietatis,& ex hoc iure aſſumat laborans vncias octo.

E Inſeſſus ſummè iuuant in aqua frigida, in qua priùs incocta ſint poma cupreſſi,Myrtus,Roſa,plantago,Portulaca,Burſa paſtoris.Peſſuli vtiles ſunt madefacti ſucco plantaginis,portulacæ,aut Burſæ paſtoris,pulueribus reſtrictiuis irrorati. Clyſter vterinus eſt ſaluberrimus, paratus ex ſucco plantaginis,& per vuluam intromiſſus, quo ſolùm auxilio fluxum ſanguinis retinuiſſe gloriatur Galenus 5.*meth.cap.*5. cum quo aliud medicamentum aliquando permiſcere ſolebat,ſed ipſe illud non explicuit.At ego felici experimento immiſceo ſucci ſtercoris equini,vel aſinini recentis vncias quatuor,de cuius laudibus *infrà*. Vel addere oportet ſuccum Burſæ paſtoris, ſolani,adiecto puluere lapidis hæmatitis.

Plura ab auctoribus recenſentur, quæ à tota ſubſtantia ſanguinem ſiſtunt, inter quæ ſtercus aſininum principatum obtinet, de quo dubitandum: *Vtrùm in ſanguinis fluxu compeſcendo ſit offerendũ?* Non deſunt qui de equino id affirment. Illud ergo non ſolùm in hoc

ſanguinis

ſanguinis fluxu,ſed in omnibus aliis parti exteriori apponunt,ſed intus aſſumptum in pulueris forma propinant, cum ſyrupo adſtringenti,aut aqua huic vſui accommoda permixtum.

Cæterùm in hoc auxilio exhibendo difficultatem inuenio maximam, cùm ſtercora ſint à prædominio calida, vt apud omnes in confeſſo eſt: ſiquidem in inteſtinis animalium, à quibus ſunt deciſa, cum illis magna portio humoris recrementitij permiſcetur, cuius ratione recrementum illud caliditatem non exiguam participat: Quare hoc oblato præſidio calido,natura ſuapte fluxus ſanguinis promouetur potiùs, quàm coërcetur.

Dic.In recremento aſinino, & equino diuerſæ partes reperiuntur, craſſæ nempe,in quibus repoſita eſt adſtringendi vis; cùm enim hæc animalia alimentis craſſiſſimis veſcantur,hordeo videlicet,& paleis,in partibus craſſioribus horum alimentorum virtus inuenitur craſſa, quæ facta ſeparatione partium humidarum & tenuium, efficacior multò remanet ad ſiſtendum: ſiquidem in inteſtinis horum animalium,meſaraicæ venæ ſugunt quod tenuius eſt, ob idque craſſiores partes aptiores ad incraſſandum remanent, & retinendum. Licèt verò in his recrementitia portio bilis, calida, & tenuis ſit permixta;tamen hæc ex accidenti iuuat, & eſt in cauſa,vt partes illæ craſſæ promptiùs diſtribuantur,& adhæreant. Quòd ſi in hoc præſidio virtutem occultam velis aſſignare, cuius beneficio ſanguinem compeſcat, non recuſabo,nec Galenus negauit in locis multis,qui ſe ſcripſiſſe librum, de remediis operantibus à qualitate occulta,gloriatur.

OBSERVATIO I.

Emplaſtrum ad immodicum ſanguinem menſtruum compeſcendum, vtiliſſimum.

NIhil æquè fluxus vteri immodicos, à quacunque cauſa prognatos ſiſtit,ac compeſcit, quàm emplaſtrum hoc ſuper pubem, & poſteriori parti admotum. Vidi plures, quæ non conferentibus cæteris auxiliis, ſolùm hoc conualuere:

℞ *Sanguin.dracon.boli armeni,gypſi, an.*℥ß. *thuris maſtich.aloës,an.*ʒij.*pilor.leporis,pilor.talpæ combuſtorum,an.*℥j. ß.*ſucci acaciæ, & ſucci hypociſtid. an.*℥ß. *carab.terræ ſigillatæ,cortic.interior.caſtanear. an.*ʒij.*ſcoriæ ferri præparatæ ſubtiliſſimè,*ʒj.ß.*ſem.acetoſ.protulac. cydonior.plantagin.an.*ʒij. ß. Terantur omnia diligentiſſimè,& excipiantur oleo Myrtino,& parum coquantur: poſtea adde picis, & ceræ q.ſ. vt fiat emplaſtrum.

OBSERVATIO II.

Pilulæ ad ſupprimendum ſanguinis fluxum, eximiæ.

QVum homo de vita periclitatur, ob immanem dolorem, alui fluxum diuturnum, vel ingentem hæmorrhagiam, tunc ſi cætera non conferant,ad maiora accedere affectus neceſſitas cogit. In hunc vſum opiata,ſeu ſtupefacientia quæ ſomnum mouent,fluxiones omnes ſiſtunt, quemadmodum 12. *meth.vlt.*& 9. *ſec.loc.cap.*4. Galenus edocuit,vtilia ſunt,quæ vt diutius retenta in ventriculo operationem ſuam perficiant, in ſolida forma ſunt offerenda. Accipe ergo binas pilulas tribus horis poſt cœnam, ſyrupo papauerino inuolutas, alias duas in aurora ante paſtum diebus ſingulis,& miraberis effectum.

℞ *Radic.biſtortæ,acaciæ, hypociſtid.ſang.dracon.boli armeni,amyli torrefacti,ſem.naſturtij torrefacti, balauſtior.gallarum, ſumach.conſolidæ maioris,mumiæ, tragacanthi, roſar. gummi arabici torrefacti, ſpodij, cinnamomi, lapid. Hematitis, ſuccini flaui præparati, an.* ʒj. *opij Thebaici,* ʒij. *ſpecier. diambræ,* ʒiiij.*ſpecier.aromatic.roſat.Meſuæ,*ʒij.*ſpecier.diamarg. calidi,* ʒij. ß. *croci Orientalis,* ℈. ß. Cum ſucco Burſæ paſtoris, & plantag. formentur pilulæ, & decorentur.

Muliebre profluuium.

IMmodicis vacuationibus per vterum hic affectus ſimilis eſt;vterque enim immodica vteri purgatio dicitur,de cuius eſſentia & cauſis, ſatis multa *lib.*3.*Hiſt. Princip.Medic.Hiſt.*11,nunc quæ deficiunt, perficiamus:Nam ſicut propter totius corporis vitium, & alias cauſas,aliquando immodicè euacuatur, ita interdum vterus aliquid malum, & vitioſum expellit, docente Galeno 3.*de ſympt.cauſ.cap.*4. & hæc eſt cauſa,quare hic affectus à Galeno *lib.de diff.ſympt.cap.*7. & 6. *de loc.*5. Paulo *lib.*3.*cap.*63. Aëtio *tetrabib.*4.*ſerm.*4.*cap.*65. muliebre profluuium appellatur.

Definitur à Paulo,quòd ſit diſtillatio recrementi totius corporis. Aëtius dicit eſſe diuturnam vteri diſtillationem. Galenus 3.*de ſympt.cauſis, cit.*& 6.*de loc.*5. affirmat eſſe purgationem corporis, propter culpam totius, citra vitium vteri:nam quemadmodum humores vitioſi per renes,& veſicam ſolent expurgari citra cæterarum partium incommodum,eodem modo per vterum ipſo minimè expurgato, excerni ſolent. Diſtinguitur hic fluxus à menſium purgatione imodica, quia in hac,ſanguis excernitur,in illa verò ſanguis vitiatus, qui aliquando eſt cruentus, velut ſanguinis ſanies,interdum pallidus,candidus,ſeroſus, & multoties ſemen: nam quemadmodum mares gonorrhœam patiuntur,ſic etiam fœminæ, quod ſeminis profluuium, vel propter facultatis retentricis vaſorum præparantium,vel teſtium imbecillitatem, vel ob ſeminis acrimoniam accidit, monente Galeno 6. *loc. cap.vlt.* Diſtinguitur autem à fluxu aliorum humorum, ex Auic. 21.3.*tract.*3. *cap.*23. ex materiæ decurſu per vuluam: ſi enim ſemen eſt,ex interuallis contingit in quantitate pauca;quod ſi magna copia erumpat,ex modo ſubſtantiæ dignoſci poteſt, æqualitatem enim obtinet, & ſplendorem.

Cauſa huius affectus ſemper ſolet eſſe cacochymia, quando citra imbecillitatem vteri, vlcus,vel calorem contingit,quod humorum vitium vel ex debilitate facultatis alteratricis,& retentricis,tam iecoris,quàm totius corporis,aut ob ſeri ſanguinei copiam,ob imbecillitatem facultatis ſeparatricis iecoris, obſtructionem renum,aut cutis conſtipationem enatam, emanare ſolet,vt *cit.lib.de diff.ſympt.* Galenus affirmat.

Signa ſunt ferè omnia,quæ malum corporis habitum conſequuntur. Sicut enim cæteræ immodicæ & diuturnæ vacuationes, iecur, ac ventriculum,reſoluunt, ſic hic affectus viſcera proſternit,ac mirum in modum debilitat. Quare adeſt cibi faſtidium, & deprauatus corporis habitus,ad quem hydrops conſequitur:tumeſcunt pedes, facies fit ſubalbida,& cachecticis ſimilis, totius corporis color vitiatur:nam coctio,diſtributio,& ſeparatio alimenti fit infauſta. Summa triſtitia fœminæ premuntur, quam lumborum grauitas, & dolor comitantur. Pudendum perpetuò humidum eſt, vt teſtatur Paulus *lib.*3.*cap.cit.* Adeſt in deambulatione, & quouis leui motu defatigatio, quam difficilis reſpiratio ſequitur,ex Hippocrate *lib. de nat.muliebri,n.* 10. quod ferè accipiendum eſt;affirmat enim, quòd ea quæ per vterum expurgantur, mordent, & exulcerant partes per quas feruntur; eſſe autem ſalſam pituitam, & acrem, à capite ad vterum deſcendentem, firmat Hippocrates *lib.de morb.mulier.num.*40.

Præſagium. Fœminæ hoc vitio affectæ rarò concipiunt,

piunt, cùm ex aſſiduo excrementorum defluxu vterus A debilis,& intemperatus ſit factus, & vtrumque ſemen ob humiditatem, & laxitatem vteri non retineatur,ſed elabatur foràs. Ob quam etiam cauſam nimis madefactus vterus excidit,& elabitur, maximè cùm hic affectus eas præſertim arripiat, quæ corpus valde laxum habent, veluti ſunt quæ laborioſum partum,aut abortum ſunt expertæ,vel quibus ex nimio concubitu vteri corpus nimis laxum eſt:aut quæ praua viuendi ratione vſæ ſunt, aut exercitium dimiſerunt. Rarò accidit virginibus,agreſtibus, & exercitatis.Demum vteri profluuium ſi diu duret,fœminas in hydropem,tabem, &c. alios funeſtos morbos precipitare ſolet.

Curatio perficitur iiſdem auxiliis, quibus immodicam ſanguinis vacuationem eſſe curandam *ſuperiori capite* protulimus. Quare ſi ſanguis plurimus cauſa ſit, B baſilica lateris dextri ſecanda. Si bilis exuperet,cholagoga offerenda. Si humor melancholicus, exhibenda melanagoga,aſſumptis priùs ſyrupis, & decoctis, craſſum,terreſtrémque humorem præparantibus. Quòd ſi ſeroſus, aut pituitoſus humor exuperet, accommodis pharmacis expurgandus. His factis inſtitutum Medici eo ſolùm collimet,vt nimiam, & excrementitiam humiditatem exciccantibus abſumat, vt docuit Galenus *lib.de præcogn.ad Poſthum.cap.8.*

De præſidiis extrinſecis ſic determinat Auicenna 21. 3.*tract.3.cap.24.*vt priùs vterus abſtergatur mundificatiuis, deinde cum ſtypticis. Ad mundificandum vterum à viſcoſis,& craſſis humoribus optimum eſt inde re in vuluam, cottum carminatum,quod priùs madefiat C terebinthina. Vtile eſt etiam immittere pilas paruas factas ex foliis mercurialis modicè contuſis in oleo anethino, quod auxilium mirabiliter vterum abſtergit, atque repurgat, maximè ſi ter ſupponantur in nocte. Idem preſtat commodum, decoctum Marrubij, aut mercurialis ſuccus per ſiphonem iniectus. Deinde offerantur roborantia vterum,& quæ illum à proprietate firmare nata ſunt,vt Diambra,Diamoſchum,Tryphera magna ſine opio. Doſis drachma vna, & dimidia cùm decoctione myrtillorum: Vel aſſumat ægra hunc puluerem,qui ſummam vtilitatem præſtare ſolet.

℞. *Coral.rubeor.cornu cerui vſti,nenupharis, thuris, maſtich,ſem.roſar.ſpodÿ,berber.ſumach.ſem.naſturtÿ torrefacti, an.* ℥ j. Fiat puluis, doſis drachma vna, & dimidia: ſumatur auroris tribus cum modico vino. D Vel ex iiſdem pulueribus fiat cum ſaccharo electuarium.

Prodeſt etiam ſummè, ter exhibere in potum cum aqua plantag. drachmam vnam & dimidiam ſtercoris caprini exiccati,ignorante fœmina. Hoc etiam vtiliſſimum eſt.

℞. *Succi ſtercoris aſinini recentis,ſyrup.myrtil.an.*℥ ij. Miſce,offeratur ter.

Clyſter vterinus proficuus eſt, paratus ex decocto ſcoriæ ferri, aluminis, Burſæ paſtoris. Suffumigium ex ſtercore ouillo valde iuuat. Emplaſtrum ex ſtercore arietino factum cum glutine coriorum, ſublime præſidium pro hoc ſupprimendo fluxu. Idem preſtat peſſarium paratum ex puluere ſcoriæ ferri, & cinere ligni tamariſci, cum albumine oui, & intra vuluam appoſitum.

At inter hæc omnia, balnea naturalia optima ſunt, E præſertim ferrea, nitroſa,ſulphurea,gypſea, aluminoſa: ſi verò deſint,artificialia etiam iuuant,facta ex decocto nucum cupreſſi,ſemin.agni caſti, ſumac. Myrto,Rore marino,Hypociſthide,Alumine. Priſci vtebantur balneo ſicco,ex arena marina parato, ad Solis feruentiſſimi æſtum corpore repoſito, & valida frictione agitato. Si non profint,ad ſudorifica ex Ebeno, Radice Chinæ, & ſmilace aſpera parata accedere oportet; nam huius auxilij ope,prouocato ſudore,viſcera roborantur,& excrementitia humiditas abſumitur, & ab vtero ad ambitum corporis auocatur humor: & nocturno tempore aſſumat ægra vnciam dimidiam huius electuarij, Ebeni decocto calido ſuperbibito.

℞. *Theriac.magnæ,mithridat.an.*℥ j.*diambræ, diamoſchi,aromatic.roſat.diarrhod.abbatis,diamargarit.calidi, an.*ʒ ij.*eboris in munitiſſimum puluerem redacti,*ʒ iij.*panis nautici tenuiſſimè triturati* ℥ j.*radic.ſmilac. aſper. radic.chinæ,cortic.ligni Indi,an.*℥ ß.*folior. ſennæ*, ʒ.iij. *turbith.*ʒ j.*confect.hyacinth.*ʒ ij.*confect.alkermes,* ʒ iij. *aniſi,*ʒ j.*cinamom.*ʒ ß.*conſeruæ flor.ſtœchad.conſeruæ flor. ſaluiæ,an.*℥ j.*roſar.*ʒ j.ß *radic.biſtortæ,*℥ j.Pulueriſanda puluetiſentur tenuiſſimè, & excipiantur cum ſyrupo roſar.ſiccar.& ſec.art.fiat conſerua.

Vel vtatis hac,quæ in omni fluxu muliebri eſt probatiſſima.

℞. *Cinamom.Caryophyl.Zingiber.an.*ʒ j.*macis, nucis moſchatæ,cardamomi, roſar.rubr.coriandri,piperis longi, diarrhodon.abbat.ſantalor.rubeor.ſerici crudi,an.*ʒ j.*moſchi* ℈ xxx.*ambræ*,℈ j.Cum ſufficienti ſacchari quantitate fiat puluis,ex quo paretur conſerua,vel formentur trochiſci.

Si ex ventriculo hoc oriatur vitium, ille roboretur vnguentis, emplaſtris, culcitris. Hoc vnguentum in roborando ventriculo apud me familiare eſt.

℞. *Olei abſinth.cydonior.maſtich.de ſpica,an.*℥ j.*galangæ,caryophyl.an.*ʒ.j.*abſinth.pontic.menthæ ſiccæ, an.* ʒ j.ß.*aromatic.roſat. diarrhodon. abbat. coral.rubri maſtich.roſar.rubrar.an.*℈ j.*cinamom.* ℈ ß. Cum ſufficienti ceræ quantitate,fiat vnguentum ſec.art.

Non minoris efficaciæ eſt, ſi cætera non proſint, fontanellam cruri affigere,vt recrementitia humiditas in vterum à toto confluxura, illius ope quotidie vacuetur.

OBSERVATIO III.

Muliebri profluuio curando, Emplaſtrum eximium.

Mvliebri fluxu correptis,& hac de cauſa corpore extenuato,expurgato priùs rectè corpore, longè omnium optimum eſt, Emplaſtrum hoc renibus apponendum.

℞. *Conſolidæ maioris,*M.ij.*baccar. Myrti,*P.ij.Bulliant lento igne in ſufficienti quantitate vini rubri:adde in fine *myrrhæ,thuris,an.*℥ j.Poſtea fortiter coletur, & exprimatur: Colaturæ adde *maſtich. abſinth. ſanguin.draconſ.ſcoriæ ferri præparatæ,coral.rubri,terebinthinæ.an* ℥j. *ſeui hircini* ℥j.ß *olei myrtin.omphacini,amygdal.dulciū, an.*℥ ij.Bulliant ad conſumptionem decoctionis: poſtea coletur,& adde *croci,lithargyrÿ,boli armenæ,terræ ſigillatæ,an.*℥ j. *minÿ* ℥j. Coque lento igne, & cum ceræ nouæ ſufficienti quantitate fiat emplaſtrum.

CAPVT XII.

De Vteri ſuffocatione

Definitio.

De Vteri ſtrangulatu plura legat qui velit, *lib. 3. Hiſt.Princ. Medic.Hiſtor.9.*hîc de huius affectus natura,& curatione peragemus breuiter, qui affectus, teſte Paulo *lib.3.cap.71.* eſt vteri recurſus ad ſuperiora. Et licèt verum non ſit, vterum propria ſubſtantia aſcendere ad ſuperiora, vt priſcorum plures confirmarunt, intelligendus eſt Paulus,ac ſi dicat, vapores ab vtero elatos aſcendere ad partes ſuperas, quas ſua praua & frigida qualitate inficiunt, & proſternunt,& cerebrum, cor, ſeptum tranſuerſum, ventriculum, iecur,

iecur, lienem, & reliquas vicinas partes attrahunt in A ſui conſenſum.

Videndum primò: *Vtrùm omnes ab vtero affectus ſub nomine ſuffocationis vteri poſſint comprehendi?* Dicitur à Latinis hic affectus, vteri ſtrangulatus, ſeu ſuffocatio, & communi dicendi modo, morbus vterinus appellatur; neque ignoro lata ſignificatione, ſub hoc omnes vteri affectiones poſſe comprehendi. Hic affectus propriam obtinet naturam, in vteri aſcenſu ad ſuperiora: ſemper enim ſiue ſurſum æqualiter fuerit retractus, ſiue inæqualiter ad latus alterutrum, vteri ſtrangulatus excitatur, qui inter praua, & ſæuiſſima ſymptomata quæ concitare ſolet, reſpirationem maximè lædit, ita vt quamplurimæ ſuffocatæ, cohibita & intercepta reſpiratione, è vita diſcedere viſæ ſint.

Etſi varia, & diuerſa ſymptomata hic affectus concitare poſſit, tamen non ſimplex eſt, vnicus, & ab vno fonte prognatus, ſed multiplex, vt graphicè (nî fallor) B *lib.* 3. *Hiſt. Princip. Medic. Hiſt.* 9. diſceptauimus. Omnes tamen à praua intemperie, vel ex maligno vapore ab vtero ſupernis partibus communicato originem ducere, 6. *cap.* 5. Galenus confirmat. Ob quam cauſam in hoc affectu, nauſea, difficilis reſpiratio, illius priuatio, vomitus, cordis palpitatio, anxietudo, animi deliquium, ſyncope, dolor capitis, vertigo, vteri furor, morbus comitialis, conuulſio, ſopor, & alij emergunt qui ſub nomine ſuffocationis vteri ſignificantur, quoniam hæc omnia ſymptomata, ad vterum tanquam ad radicem, & fontem ſunt referenda. Neque ab hac doctrina alienus eſt Auicenna, 21. 3. *tract.* 2. *cap.* 16. dum dixit: *Hæc ægritudo ſimilis eſt epilepſiæ, & ſyncopæ, & eius initium eſt à matrice:* quoniam hi omnes affectus per conſenſum C ab vtero emanant, vt *tetrab.* 4. *ſerm.* 4. *cap.* 68. Aëtius, Celſus *lib.* 4. *cap.* 20. Aretæus 2. *acut.* 11. docent eleganter.

Magna enim eſt vteri cum omnibus noſtri corporis partibus ſocietas, & cognatio. Cum cerebro per membranas; & neruos conſentit; cum corde per arterias; cum iecore per venas; cum ventriculo, inteſtinis, ſepto tranſuerſo, & pulmone per vias manifeſtas, & alias occultas, quæ licèt nobis ſint ignotæ, naturę tamen ſunt manifeſtę ſatis. Quapropter cùm hic affectus in vteri retractione, vel peruerſione conſiſtat, vitium D eſſe in ſitu, & aliquando in figura, & ad morbum in compoſitione eſſe reducendum, certum eſt.

Verùm dubitatio maxima eſt: *Vtrùm Vteri ſtrangulatio, morbus ſit frigidus, an calidus?* Cùm enim ferè ex ſanguine menſtruo retento, & ſemine ſuppreſſo non vacuato oriatur, calidum eſſe affirmabimus: has enim ſubſtantias non exigua præditas eſſe caliditate, omnibus compertum eſſe reor. Deinde hic affectus corripit præſertim iuuenes, ætate florentes, temperamento calidas, in quibus ſanguis feruet, & ebullit; qui ſi in vteri ergaſtulo ſtabuletur, incaleſcit, putret, & cordi flammeam veluti diſpoſitionem citiſſimè communicat. Præterea virgines, viduæ, à concubitu cui erant aſſuetę, abſtinentes, furiunt, agitantur, incaleſcunt: quo denegato, partes omnes quæ hac vacuatione tranſpi- E rabant, excandeſcunt, & hac ratione calor excedens in corpore excitatur. Hoc ita eſſe vtero præfocatę demonſtrant, quę acceſſione oppreſſę ſitim ingentem, incendium in viſceribus, & crebram reſpirationem patiuntur.

Dic primò, affectum hunc frigidum eſſe: nam calor natiuus in eo quaſi ſtrangulatur, quo minuto, reſpirationem etiam diminui eſt neceſſe. Ob hanc rationem Soranus apud Aëtium hanc affectionem, flatuoſam refrigerationem appellat. Et ideò Auerrhoës 3. *collig. c.* 29. in hoc affectu non ſolùm vteri functiones, verùm etiam omnes corporis actiones lędi, & corpus mulierum neceſſariò refrigerari affirmat, quia à vaporibus prauis, natiuus calor refrigeratur.

Dic ſecundò. Licèt ſemen, & ſanguis menſtruus calidæ ſint ſubſtantiæ, tamen cùm in vtero, & vaſis ſpermaticis ſtabulantur, & diu retinentur, præter naturam incaleſcunt, & ſic putreſcunt, & corrumpuntur: quæ etſi in principio calidiora appareant, 4. *meteor. cap.* 1. tamen natiuo calore, ab extraneo fortiori, extrà eductio, ſubiectum refrigeratur proprio calore deſtitutum. Quo fit vt frigidi vapores, ſpurci, & caliginoſi ab vtero eleuati, in quo deteriorem labem ſuſceperunt, caput, cæteráſque partes vicinas concutiant, & malignâ qualitate proſternant.

Cauſa.

Diſceptatum eſt aſſiduè à viris Medicinæ peritis; *Vtrùm ſtrangulatio vteri, præter ſanguinem, & ſemen retentum, ab aliis etiam cauſis poſſit concitari?* Dic, cauſas huius affectus in triplici eſſe differentia: quædam enim externæ, ſeu primitiuæ ſunt, vt aër frigidus, corporis meatus conſtipans, & vterum infrigidans; potus etiam, & alimenta praui, & craſſi ſucci, ſomnus ſuperfluus, & immoderata vigilia: immodicus, & incongruus balnei vſus; diuturna veneris abſtinentia. Aliç ſunt antecedentes, vt totius corporis, aut vteri frigida intemperies, ob quam excrementorum reſolutio impeditur. Anguſtia, & viarum obſtructio, per quas etiam vterus ſolet expurgari. Indebita feminis, aut menſtrui, & corruptorum humorum, venenoſorum retentio, qui in vtero, velut in cloaca quadam infixi, & prohibiti difflari, putreſcunt, & ſuo prauo vapore partes ſuperas miſerrimè inſtar ſputi rabioſi, ſi cutem attigerint, aut pręſentanei veneni inſtar feriunt, & concutiunt, ſpiritalia opprimunt; vaſa reſpirationis intercludunt, cor lancinant, cerebrum labefactant: hinc extremorum accidit frigiditas, angor, palpitatio, vocis priuatio, vocalibus organis à maligna aura interceptis, & natiuo calore veluti orbatis. Quę omnia à materia praua deleteria vterum replente oriri certum eſt: nam vteri inanitionem tot excitare portenta, & mõnſtra, veluti aliqui perſuaſere ſibi, ratiøni non eſt conſentaneum, cùm vterus ipſe ſit veluti humiditatum ſentina, & ex excrementorum lacuna, neque hac de cauſa ad tantam poſſit ſiccitatem deuenire, vt ab ea vteri retractio poſſit excitari. Huius ergo ſæui affectus, etſi frequens cauſa ſit feminis, & ſanguinis menſtrui retentio, tamen ab aliis virulentis humoribus poſſe excitari non eundum inficias.

Signa.

Signa in duplici differentia ſunt conſtituta. Aliâ enim affectionem hanc à ſemine retento oriri oſtendunt, à quo grauiſſima damna ſubſequuntur: cùm enim ſemen ſubſtantia quædam ſit elaboratiſſima, & plurima ſpirituum copia referta, quum corrumpitur, vehementiſſimam cauſam arguit, ac deteriori labe, & putredine affici ſolet, cæterarum ſubſtantiarum perfectiſſimarum inſtar, quæ licèt diu integræ, inculpatæque perſiſtant ſine corruptione vlla; tamen ſi putreſcant, in malignio- rem abeunt perniciem; vt poma odora, vitellum oui, lac, cadauer humanum, quæ fœdata, omnium maximè putreſcunt.

Hinc Aphonia, membrorum torpor, ſyncope, omnimoda virium iactura, pulſus, & reſpirationis priuatio, deliramenta inſolita, deſperatio, angor, triſtitia, formido, febres erroneæ, & alia quæ aſſiſtentes grauiter terrent, Medicos in ambiguitatem adducunt, cùm ſigna excedentis caloris in viſceribus, & in habitu corporis inſignem refrigerationem perſentiant; maximè cùm alia funeſta damna ex hoc perenni fonte ſcaturiant; quæ illos dubios, & perplexos reddunt: adſunt enim in hac acceſſione ab huiuſmodi cauſa prognata, horri- biles

biles dentium fragores, truculenta epilepſia, dira conuulſio, inordinatus totius corporis, & interdum vnius partis motus conuulſiuus. Demumita ferocia, & plena timoris ſunt ſymptomata, quę ab hac cauſa emanant, vt ſi ipſas acceſſione grauiſſima oppreſſas circumſpicias, à dęmone vexatas eſſe aſſerere non dubites.

Alia ſigna ſunt, quę ex ſanguine retento hanc affectionem oriri ſignificant. Nam cùm ſanguis ſit benignus natura ſuapte, & pro partium nutritione ad vltimum à natura ſeruetur, vt ſi corrumpatur, clementiora, & benigniora pariat ſymptomata. Quare imminente acceſſione adſunt pigritia ad ambulandum, torpor membrorum, languor, imbecillitas, corporis refrigeratio, pallor faciei, triſtis aſpectus, ventris murmur ex flatuoſo vapore ſubortum.

Alia pręſentem acceſſionem demonſtrant, vocis, & reſpirationis læſio, motus, & reſpirationis priuatio, conuulſio, & comitialis morbus, apparente aliquando in ore ſpuma, pręſertim illis quę temperamento frigido pręditę ſunt, & pituita abundant. Clamant, luctuoſa ſuſpiria reddunt, & cum magna deſperatione delirant, quę omnia ſigna principium ſuffocationis vteri manifeſtè demonſtrant. Accedunt etiam profundus ſomnus; dentium ſtridor, ob nocumentum mandibularum muſculis communicatum; oculi, ob debilitatem muſculorum palpebrarum clauduntur; hæc autem accidunt, quando acceſſio eſt in augmento; quæ ſi ampliùs inualeſcant, ac fiant fortiora, vigorem eius pręſagiunt. Cæterùm cùm hæc miteſcere incipiunt, maxillæ rubent, ſenſus, & motus apparent, & præteritorum recordantur, & ex locis muliebribus, ore vteri adaperto & laxato, humiditas quædam excernitur, cum ventris ſtrepitu, & murmure, oculi paulatim attolli, & aperiri incipiunt, tum acceſſionis declinatio adeſt.

Neque his ſolum ſignis Medicus ad indagandam cauſam mali ac quieſcat oportet, ſed eam exactiùs ſpeculari debet: nam ſi ſanguis retentus huic vitio occaſionem præſtiterit, ex tempqrum pulſatione cognoſces, capitis dolore prope oculorum radices, grauitate totius corporis, menſtruis ſuppreſſis, lacte apparente in mamillis, ſi fœmina grauida non ſit: quòd ſi ea venere ad libitum fruatur, & menſtrui ſuppreſſio adſit, indicium tunc certum eſt, ab hac cauſa affectum hunc originem ducere.

Si menſes ſupprimantur à flaua bile, ſymptomata erunt grauiora: aderit vigilia, ſitis, incendium, delirium, febris. Si humor pituitoſus cauſa fuerit, apparebunt ſomnus, ſopor, pigritia, &c. A melancholia ſi oriatur malum, omnia erunt magis horrenda, vt deſperatio, mentis perturbatio, timor, triſtitia, maior reſpirationis læſio A ſanguine redudante ſcaturire malum, cognoſcemus ex habitu corporis carnoſo, & rubicundo, facie purpurea, vita otioſa, & præceſſit vſus alimentorum, quæ ſanguinem generare nata ſunt.

Præſagium.

Morbus hic periculoſus eſt, pręſertim ſi diu durat, & acceſſionum frequentia fatigat: nam ducto in conſenſum cerebro, & magis ac magis debilitato, grauiſſimi morbi huius partis, & neruorum ſuperueniunt, qui ad interitum deducunt, maximè ſi reſpiratio lęditur, minuitur, rarior fit, obſcuratur, & amittitur. Pari modo ſi pulſus non ſolùm languefcit, & inæqualis eſt, ſed intermittit, & deficit, mortem imminentem præſagit; à venenoſo enim vapore ab vtero elato, ſpiritus vitalis extinguitur, & cordis atonia ex toto corruit, & labaſcit, præſertim ſi ſudor frigidus, & lentus è corpore erumpat, ſimilis illi qui ſyncopę ſuperuenire ſolet.

Affectio hęc hyeme, & autumno præſertim inualeſcit: his enim temporibus, vterus, & cæteræ corporis partes maiorem refrigerationem experiuntur. Proportionalis eſt iunioribus, ſterilibus, viduis, caſtis, & illis quæ ritè non purgantur, aut viri conſuetudine non fruuntur. Si à cauſa externa ortum ducat, minùs eſt periculoſa, quàm ea quæ à cauſa interna ſcaturit; multoties enim ex alimentis acetoſis, & frigidis illam excitari, experimento compertum eſt.

At cùm affectio hæc cum aliis grauiſſimis maximam ſimilitudinem habeat; iccircò ab illis eſt priùs propriis ſignis diſtinguenda. A ſyncope diſtinguet: nam in hac facies liuida, & pallida apparet cum pulſu deficiente, & frigido ſudore, vt ſimilis mortuo videatur; in ſtrangulat s vtero, è contra, eſt rubra, & tumet, neque is apparet pulſus. Ab Apoplexia, quoniam in vteri ſtrangulatu neque gemitus, neque ſtertor, neque omnimoda ſenſus, & motus priuatio, aut totius corporis refrigeratio apparent; quæ omnia adſunt in Apoplexia. Ab Epilepſia, quia hoc morbo correpti conuelluntur, ſpumam ab ore emittunt, & intellectum cum læſione memoriæ amittunt; vtero ſtrangulatæ, excitatę, eorum quę pręceſſerunt, recordantur. A Lethargo, febre, quæ lethargicos comitatur, & pulſus magnitudine; ſtrangulatæ verò non febriunt, ſed pulſum obtinent paruum, ſubmiſſum & qui vix à Medicis percipitur. A Catalepſi, quoniam in hac affectione oculi aperti ſunt; in vteri ſtrangulatione, clauſi. A venenatis, nam hæ cum extremorum nigredine, ſudore frigido, & vomitu apprehenduntur; ſtrangulatæ liuore carent, & nigredine. A lumbricis, quoniam quibus verminatio contingit, vox omnino ferè deperditur, pulſus inæqualis redditur, paruus, & obſcurus, quæ omnia in ſuffocatione vteri non eueniunt. Cætera verò problemata, cur viri fœminarum conſortio non vtentes, ſimilibus pathematis non premantur? cur grauidis vteri ſtrangulatus non contingat, ſi menſtruum per vterum excurrit? cur ſtrangulatæ viuant ſine reſpiratione, & pulſu, ſiquidem reſpirationem à vita, & hanc reſpiratione non poſſe ſeparari docuit Galenus 6. *de loc.* 5. ita vt reſpirantem non viuere, & viuentem non reſpirare, ſit impoſſibile? ſoluta inuenies *lib. 3. Hiſt. Princip. Medic. in com. cit. hiſt. 9.*

Curatio.

Duplex medendi ſcopus huic vitio vtilis eſt: alter quum fœmina acceſſione apprehenditur; alter extra acceſſionem, in qua etiam de præcautione agendum. A primo ſcopo faciamus exordium, circa quem triplex indicatio inſurgit; Prima, quę vterum ad proprium locum conuertere docet. Secunda, quę euaporationem ab vtero ad ſuperiora impedit. Tertia, quę materiam in vtero infixam, ex qua praui halitus eleuantur, extra vterum eliminare ſuadet.

Prima completur clyſteribus acribus, quorum formulas *lib. 1. c. de epilepſia, & Apoplexia* deſcripſimus, vinculis dolorificis in partibus inferis, aſperrimis frictionibus cum ſale, & aceto ferue factis, celebratis, quę toto paroxyſmi tempore debent adminiſtrari; his enim fortibus medicamentis facultas expultrix excitata, noxium humorem repellit ad inferas partes, & fit promptior reuulſio excrementorum, & vaporum, quę tumultuariè, & aſſiduè in partes ſuperas obrepunt.

Fœmina iaceat in lecto ſupina, & capite eleuato, & inferiores partes ſint decliues. Totus venter manibus erit fricandus, non circumcircà, ſed manus debent comprimi verſus partes infernas, inunctę oleo laurino, irino, rutaceo, ſeſamine, Naphę, ſpicę; huius enim auxilij ope, flatus ab vtero eleuati diſcutiuntur, vterus redit ad proprium locum, & humor impactus feliciùs attenuatur, vt à natura poſſit expelli.

Dum

Dum hæc parantur, naribus apponere oportet, quæ fœtidum ex ſe odorem expirant; cùm enim calida ſint, & acria, facultatem animalem conſopitam excitant, flatus diſcutiunt, & vterum ad proprium locum detrudunt: Ea ſunt ſuffumigia parata ex pennis perdicum, capillis vſtis, cimicibus, calceo veteri, ſulphure, aſſa fœtida, galbano, opopanace, ſerapino, ruta, nigella, thymo, ſinapi, quorum vaporem, & fumum olfacere oportet. Parti inferiori, & intra vterum indenda, quæ iucundum, & ſuauem ex ſe eructant, vt Moſchus, Gallia moſchata, Ambarum, lignum Aloës, Styrax, Cinamomum, Caryophyllum, vel ex iis in prunas ardentes coniectis, fiat puluis ad ſuffitum per vuluam. Hoc eſt à me expertum medicamen.

♃. *Sem. melanthij*, ℥ ß. *ſtyracis calamit. ſchœnanth. calami aromatici, ſpicæ nardi, an.* ℥ iij. *roſar. rubrar.* ℥ ij. *galliæ moſchatæ*, ℨ. vj. Fiat puluis.

Vtrùm verò *vterus odoribus moueatur?* dubium eſtarduum, quod cùm perfunctoriè attigerimus, *lib. 2. Hiſt. Princ. Medic. in com. Hiſt.* 47. eius hoc loco vberior explicatio reddenda. Suauiſſimis enim ipſum odoribus delectari, ingentémque ab ipſis voluptatem ſuſcipere, ſicuti à malis indignari, & moleſtiam ferre, ex eo conſtat, quòd aromatum ſuffitu expanditur, rebus verò fœdis, & peſſimum odorem ſpirantibus refugit, atque contrahitur. Hinc eſt quòd Galenus 1. *ad Glauc. c.* 14. in defectu animi ex vtero, naribus ea quæ fœtidiſſimum odorem obtinent, vtero autem odorata, & quæ laxare, ac calefacere poſſint, medicamenta adhibere, non ſine maxima ratione conſuluerit.

Idem, ſed vice verſa, in vteri procidentia facere Medici præcipiunt, nempe odores iucundos, Ambarum nimirum, moſchum, Galliam moſchatam, Aliptam moſchatam naribus continenter admouere, fœdos verò & tetros muliebribus locis; ob idque taurino, vel bubulo ſtercore vterum per infundibulum ſuffiunt; idque etiam facere ſolent Ammoniaco, ſagapeno, opopanace, per ſe, aut vrina fœtente ſolutis. Muliere ſic circumtecta, vt vapor fœdus nares non attingat, ſed per ipſas bonus, & voluptuoſus ſolùm ingrediatur: ad hoc vt vterus, qui infrà ad eius collum, & nonnunquam foràs egreſſus eſt, ac procidit, ſurſum, ac in ſuum locum aſcendat. In vteri autem ſtrangulatu, fœtentia hæc, quæ dicta ſunt, naribus admouent, ſuauiter verò olentia ſubtus ponunt, vt deſcendat, ac in propriam ſedem delabatur.

Neque hæc vterum odorandi ſenſum habere confirmant, ſed à natura ea obtinere: Verùm appetitus hic ſuauiſſimorum odorum, quo vterus flagrat, non animalis exiſtit, ſed naturalis duntaxat, qualis viſcerum eſt dulcium ciborum: vt enim hæc, dulcia auidiſſimè alliciunt & oblectantur, reſpuunt amara, nullo ſenſu guſtus, ſed affectu tantùm naturali; ſic vterus naturali affectu ad bonos odores mouetur, auerſatur eos qui fœtentes ſunt.

Solue ſecundò. Dolor, & triſtitia in omni ſenſu adſunt, cùm ſint paſſiones ſenſus, veluti voluptas; non poſſunt autem hæc fieri, niſi actio fiat confertim, & ſimultaneè: cùm ergo fœtida, ingrata, & olfactui inimica naribus ſeſe offerunt, ſpiritus animales, qui pro ſenſorij muneribus perficiendis, abundant in copia multa, ſimul cum ſanguine, & ſpiritu vitali, ad ſuum principium retrahuntur; hi verò vaporibus ab vtero eleuatis obuiam facti, ipſos partim caliditate qua pollent, attenuant, ac reſoluunt, partim violento illo motu ad inferas partes deturbant, relaxant, & aperiunt vias, ac virulentiam à ſemine, & ſanguine menſtruo relictam, extra vterum propellunt.

Odorata vtero admota contrarium efficiunt: nam vis ſenſibilis cum ſpiritibus, & ſanguine ad obiectum percipiendum affatim mouetur, & cum eis vapores ab vtero eleuati iterum ad eum conuolant, & præcipiti

A lapſu ruunt, quo tempore odora, & grata vtero appoſita, ſua tenui, & calida facultate illorum frigiditatem corrigunt, craſſitiem attenuant, laxant vias, ac dilatant. Ob hanc cauſam Galenus *cit. ad. Glauc.* odorata ſimpliciter ſupponenda mulieribus hyſtericis non affirmat; ſed quæ laxare, & calefacere poſſunt, imperauit.

Cucurbitula in inferis partibus appoſitæ, vterum deorſum vehementiſſimè attrahunt, ſimulque flatus diſcutiunt. Imponantur ſiccæ infra vmbilicum, non verò ſuprà, vt quidam faciunt inconſultè, alioquì vterum ad ſuperiores partes auerterent: neque Aëtius aliter præcepit exercendum, dum iuxta vmbilicum eas admouendas iubet, quoniam interpretari debet, vt apponantur infra ipſum.

Si verò his præſidiis acceſſio non ceſſet, intra nares immittantur calamo intruſo pulueres ad ſternutamen-
B tum prouocandum, quoniam, vt dicebat ſenex 5. *Aph.* 35. *Mulier quæ vterinis moleſtatur, ſuperueniens ſternutatio, bonum*, & vt Galenus confirmat *in com.* Quoniam *vterinis ſuffocationibus, ſuperueniente ſternutatione, patiens aliquantulum leuatur, non ſolùm quia eſt bonum ſternutatio ſponte adueniens, iis quæ ita ſe habent, mulieribus, ſed quoniam & cauſa, vt quæ ſit huius paſſionis remedium. Signum itaque bonum exiſtit, quia naturam oſtendit, & propriarum meminiſſe motionum, & quæ priùs torpebat, excitari, ac reuiuiſcere, quandoquidem aliquam eiicit ſuperfluitatem* quapropter mirificè ob dictas cauſas ſternutatio prodeſſe ſolet. Eam parabis hoc modo.

C ♃. *Piperis, ſinapi, pyretri, caſtorij, ſagapeni, ellebori albi, nicotianæ electæ, an.* ℈ j. Tere omnia tenuiſſimè, & fiat puluis intra nares immittendus.

A vino omnino cauendum: nam ferè odoratum eſt, & vterum ſurſum euocat, exagitat corpus, inflammat, vapore ſuo caput replet, flatus eleuat. Si tamen ſyncope, aut nimia adſit virium reſolutio, pauxillum offerendum, & hoc modo intelligendus Hippocrates, *lib. de natur. mulieb. poſt princip.* §. *& aperto ore vinum infundito.*

De phlebotomia quærendum: *Vtrùm in acceſſione celebranda?* Dic. Si acceſſio à ſemine retento originem ducit, ea minimè exercenda, ſed propriis auxiliis ad
D abſumendum ſemen accommodatis pugnandum. Si verò à ſanguine menſtruo retento concitetur, ea præſentaneum auxilium eſſe cenſetur, dummodò vires adſint, ætas floreat, & fœmina pleno victui ſit aſſueta venæ ſanguine turgeant, tunc intrepidè non ſolùm ſemel, ſed bis, & ter in talo ſecanda vena: cùm venas grandiſſimas habeant, plurimo, craſſóque ſanguine replentur, qui retentus, prohibitus diſſlari, & in vterο conculcatus, putreſcit, malignámque induens naturam, ſuperas partes aura venenata ferit, lancinat, & premit, & maximè ſi ſanguis per nares, aut vomitum excernatur, quia tunc ſi menſtrua erumpant, ſalubre eſt, iuxta ſenis edictum, *lib.* 5. *Aph.* 32. Si minùs, vt Galenus monet *in com.* prouocanda menſtrua ſecta ſaphæna. Neque aſſeras, in acceſſione fœminam eſſe torpidam, ad ferenda remedia ineptam, totúmque
E ſanguinem in viſceribus eſſe collectum, & hac ratione minimè vacuari poſſe ſecta vena, naturámque ſui muneris eſſe oblitam, fœminámque in acceſſione eſſe, in qua iuxta Celſum *lib.* 2. *cap.* 10. impium eſt, & abarte alienum ſanguinem mittere: Nam ſententia Celſi intelligenda eſt, de morbo qui præſtat inducias, non acuto, atque lethali; non verò de truculento, & ex ſe exitium minante, in quo, quocunque tempore exerceatur phlebotomia, maximam commoditatem præſtat. Natura verò excitatur, & ad partes inferas auocatur crurum frictione, vinculo, balneo, quæ phlebotomiam ex talo præcedunt neceſſariò, quorum ope ſanguis concretus, & craſſus liquefit, atenuatur, & fluidus factus ad motum redditur paratiſſimus. Si vires non ferant, vtere ſcarificationibus factis in femore, nam hæ eaſdem commoditates

moditates præbent,quàm phlebotomia. Vel hirudines femoribus,vel mariſcis appone.

Vomitum conſulent plures, quem Auicenna, & Aëtius propriis capitibus perlaudarunt. Verùm cùm hoc præſidium non reuellat,ſed ad partes ſuperas humorem attrahat, omnino admittendum non eſt,nî vteri ſtrangulatus ab alimentis & potibus initium habeat, & pituitoſus ſuccus in ventriculo redundet in copia multa,naturæque negotium faceſſat; eo enim tempore, etiamſi vterus ad ſuperiora retrahi videatur, nihilominùs vtilis eſt, ex eo enim maior vtilitas, quàm noxa ſubſequi ſolet.

Tranſacta acceſſione, ſtudendum eſt ne iterum reuertatur, quod fiet,ſi humor exuperans vacuetur, aut illius generatio impediatur. Si ob retentionem ſeminis eueniat,concubitus ſalubris eſt, cuius ope partes genitales incaleſcunt,laxantur, dilatantur,& humiditates in vtero retentæ, quæ tandem in veneficam debebant abire naturam, extrà funduntur. Quare ſi licitè fœmina viri conſortio poſſit frui,nullum Illi vtilius, & accommodatius poteſt imperari auxiliumi, cùm ex ſemine retento, putrefacto, venenoſo, dira, & terroris plena impoſterum concitentur ſymptomata, quæ difficilem poſtea habent correctionen, quæ Galenus 6. *de loc.cap.*5. propoſuit, & nos appoſitis exemplis *lib.*3. *Hiſt. Princip. Medic.in com. Hiſt.* 9.ex vterum mente recitauimus.Hæc eſt cauſa, ob quam Hippocrates *lib. de genitur.in med.* dixit mulieres quæ coëunt, magis ſanas eſſe, quàm reliquas; quod non ſolùm contingit ex eo,quòd ſemen non retineatur, atque putreſcat, ſed quoniam ipſis menſtruæ purgationes feliciùs excurrunt, ob cauſas dictas.

Si verò hoc auxilium conſequi non poſſit,omni cura ſtudendum eſt, ne abundet ſemen; quod ſi exuperet, copiáque ſua fœminam moleſtet, id diſcuti & euacuari oportet.Interdicenda ſunt alimenta, quæ plurimùm nutriunt, ſanguinem generant,& ſemen. Præparandi humores craſſi, frigidi ſyrupis, inter quos primarium locum obtinent ſyrupus Borrag. Cichor. Capil. vener. de duab. Radic. ſine aceto, Byzantin. de Mentha, Artemiſia,& Nenuphare: Diſſoluantur cum aq.Borrag. vel decocto Capil.Vener.Glycirrhiz. Sem.dauci, Aniſi, fœnicul.Dictamni,Radic.Angelic.aut Bryoniæ Expurgetur humor cum pilulis de agrico,Aggregat.de Hiera, Rhab.Senna,& ſimilibus.

His factis, ad minuendum ſemen, & abſumendos flatus accedere opus eſt, oblatis tabellis Diagalanga, Diatrion piper. & Diacalamentho. In quem vſum ſequentes vtiles ſunt.

℞. *Sem.agni caſti,vrticæ, lactucæ,plantag.portulac. an.* ʒ j *flor.nenuphar.& papauer.an.* ʒ ß.*cornu cerui vſti, coral.rubri,an.* ʒ j.ß.Cum ſaccharo diſſoluto in aq.roſ. fiant tabellæ ſec.art.

Neque minoris momenti ſunt trochiſci Rhaſis,ſæpe à me experti, quorum diſcriptionem proponit *cap. de ſtrangulatu vteri.*

℞.*Sem.cicutæ,menthaſtri montani,ſeſeleos,ariſtolochiæ rotundæ,rubiæ tinctorum,folior. agni caſti,foliorum rutæ, an* ʒ ij. Cum ſyrupo de Artemeſia, parentur trochiſci ſec.art,Deſuper aſſumantur quatuor,aut quinque vnciæ aq.fœniculi,aut decoctionis radicis chinæ, aut ſmilacis aſperæ.

A medicamentis purgantibus abſtinendum, cùm enim nullum detur,quod ſemen electiuè expurget, potiùs nocent,nam corpus commouent,& agitant humores; & licèt ſemen vacuarent, hoc opus perficeretur cum moleſtia multa,illud enim latet in teſtibus, & labyrinthéis vaſis ſemen continentibus. Solùm ergo vtendum eſt illis,quæ reliquos humores in corpore redundantes vacuare nata ſunt. Tutius tamen remedium eſt, in hunc vſum,tribus horis poſt cœnam, vnam aut alteram pilulam offerre per plures dies.

℞.*Maſſæ pilular. aggregat. pilul. de agarico, an.* ʒ j. *caſtorij,aſſæ fœtidæ,an.* ʒ ß.Cum aq.fœniculi formentur xx.& decorentur,

Vtiliora auxîlia ſemen reſoluunt,& ſunt quæ circa vterum adminiſtrantur,vt ſunt lauacra, vapores, ſuffumigia,peſſaria, clyſteria,vnguenta,cataplaſmata. Peſſaria fiunt hoc modo:

℞.*Theriac.antiquæ;antidoti hæmagogi, an.* ʒ ij.*pulu. hier.* ʒ j.*ſucci Mercurialis,* ℥ ij.

Solent etiam ad vteri expurgationem, lauacra intra ipſum immitti,fœmina poſita in accommodata figura, ex ſolo ſucco Mercurialis, addendo drachmam vnam pulueris hier. vel Theriac. magnæ, vel Antidoti hæmagogi: & ſi magis velis vterum roborare, hoc para.

℞. *Olei naphæ,olei de ſpica,an.* ℥ ij.*aq.naphæ* ℥ iiij. *pulu.diambræ,& pulu.diamoſchi,an.* ℈ ij.

Parabis etiam vnguentum quo inguina, partes inferiores ventris illinantur.

℞.*Olei naphæ, lilior. albor.laurini, an.* ℥ j.ß. *pulu. galliæ moſchat.* ℈ iiij. *ligni aloës,carophillor.agni caſti, an.* ℥ ß.*ladani depurati,ceræ parum.*

Prodeſt emplaſtrum pro matrice, vel quod Gummi elemi nuncupatur. Vel confice hoc modo.

℞.*Ladani depurati,* ℥ ß.*ſtyracis calamitæ,tacamahacæ,an.* ʒ ij.*maſtic.gummi iuniperi,galbani, lapidis magnetis, an.* ℈ ij.*cyperi, galliæ moſchat.Meſuæ, an.* ʒ j. *moſchi, ambræ, an.* ꝫ v.Miſce, & ſec.art. fiat. emplaſtrum.

Pro præſeruatione etiam confert fontanella cruri affixa, cuius ope putores, ac corrupti humores aſſiduè expurgentur. Vt verò vterus ad inferas partes deturbetur, & retrahatur, prauíque odores ab eo elati abſumantur, pomum odorandum conficere oportet ex Galbano, Caſtorio, ſerapino, aſſa fœtida, foliis rutæ, & aliis, quæ ex ſe tetrum, & viroſum ſpirant odorem.

Quæres vltimò:*Vtrùm ſuffumigia in hoc affectu viroſa pro fœtidis aſſumenda?* Medici viroſum odorem cum fœtido confundunt, nec multùm intereſſe putant, ſi quis fœtido vtatur pro viroſo, & è contra. Sed decipiuntur, cùm hi odores inter ſe ſint diuerſi:nam fœtidus putredinis ſemper eſt ſoboles;viroſus verò pluribus medicamentis ineſt,vt Caſtorio,ſagapeno, & ipſi vocatæ aſſæ fœtidæ, quæ licèt fœtidæ nomen habeat, verè tamen fœtida dici non debet, quoniam non à putredine aliqua, ſed à ſua ipſius natura illum contraxit odorem.

Differt ſecundò viroſus odor à fœtido, quoniam fœtor nemini frugifer eſt: cui enim ex cadaueribus detentis,putreſcentibus corporibus, barathris, ſpecubus,ſentinis,latrinis, graueolentiam, aut peſtilentem auram inſpirare conducet? Cùm tamen viroſus odor plurimis adiumento ſit: cùm Galeni teſtimonio, 9. *ſec.loc.cap.*10. ab vtero ſtrangulatas excitet, vt bituminis, Caſtorij, picis liquidæ, Cedriæ, pilorum vſtorum, rutæ, alliorum, cæparum. Ad eundem quoque vſum cornu cerui ſuffitur. Paulus deinde *lib.* 3. *cap.*13. Epilepticis, dum in acceſſione ſunt, ad ſenſum mouendum, reuocandùmque, naribus adhibere præcepit peucedanum, Cyrenacium liquorem, bitumen,picem,cedriam.Quæ ſanè cuncta illis eo tempore auxiliari, multorum experimento eſt obſeruatum. Ineſt enim medicamentis ferè omnibus odor quidam ingratus, quem medicamentoſum Medici appellare ſolent, ob id quia ab eſculentorum odore diuerſus maximè eſt,de quo loquens Ariſt.1.*probl.*45.ſic ait:*Malus odor medicamenta comitatur, eo quòd genus medicamentorum cibo contrarium eſt.*

OBSER

OBSERVATIO I.

Vteri ſtrangulatio ferociſſima, à peregrina cauſa prognata.

ACceſſimus aliquando plures Medici, ad curandam fœminam catarrhoſam perpetuò, & ſubinde per interualla acerrimè vteri ſtrangulatu oppreſſam, quæ etſi nupta eſſet, & viri conſortio frueretur, menſtruàque ritè, tempeſtiuéque reſponderent, tamen bis, ter, quater in ſeptimana, nullo aut diei, aut horæ obſeruato ordine, tanta violentia toto corpore artus omnes vibrabat, manus intorquebat, & aphona, ſenſibus omnibus tam internis, quàm externis priuata, ſtertorem in faucibus difficilem, non ſine attoniti morbi metu edebat, modò facie decolor, modò purpureo colore valdè ſuffuſa, vt ſine pulſu vllo è viuis excedere videretur. At poſt dimidiæ horæ ſpatium, paulatim colorem naturalem recuperabat, ſudore ſubfrigido per totum corpus effuſo, & loqui incipiens, omnium quæ geſſerat, recordabatur, è cuius vtero humiditas quædam effluebat lentè, acceſſione inclinante. Hanc plures Dæmone oppreſſam, alij ſpaſmo, palpitatione, aut Epilepſia correptam eſſe putabant, quibus morbis venenatum humorem, tetrum vaporem in cerebrum expirantem occaſionem præſtare rebantur ipſi. Alij refrigerationem vteri, ſpermatis corruptelam, humorem quendam craſſum, & veluti ſeminalem, in vterò corruptum, & grumoſum eſſe ſibi perſuadebant, ob quas cauſas fœminam vteri ſtrangulatu laborare contendebant. Illi pluribus tentatis, ac variis præſidiis toto anni vnius curriculo celebratis, profecère nihil. Ecce vno die cùm ſanam ſe eſſe putaret, morbi huius ferini cauſa tamdiu deliteſcens apparuit breui: cùm enim ſe recreandi cauſa æſtiuo tempore, ſub ardore caniculæ, in tepidum aquæ lauacrum ingrederetur, pruritum vehementem primò in vtero, mox ſubſultum mirum, & palpitationem quandam in ore vteri perſenſit, digitóſque in vteri ſinum intrepidè immittens, chordam, ſeu funiculum craſſum inueniens, magno conatu & vi, extrà euulſit lumbricum teretem, craſſum, colore albiſſimum, palmi magni longitudine, viuidum adhuc, & in ſpiras ſeſe inuoluentem; quo viſo ſtupefacta in animi deliquium incurrit, at vini pauxillo refocillata, ad ſe rediit. Verme excreto ab omnibus malis impoſterum immunis euaſit, & à vermibus præſeruata, potu communi parato ex aqua in qua dictamnus, & Rhabarbarum per noctem madebat. Nec mireris: non enim eſt nouum, vermes in vtero enaſci: Nam in eo illos progigni fatetur Hippocrates, *lib. 7. epid. in Hiſtoria filij Cydis*, qui ſuo venenoſo, tetróque vapore in partes ſuperas, principéſque exhalante, non ſolùm vteri ſtrangulationem, verùm alias magis lethales, ferináſque ægritudines, ob conſortium quod habet vterus cum illis, imò & mortem excitare, auctores grauiſſimi vnanimiter conteſtantur.

OBSERVATIO II.

Vteri ſuffocatio ab infrequenti cauſa originem ducens.

EXemplum inauditum propono, non ſolùm ſtrangulationis vteri, quæ nonnunquam, etſi rarò, ab aliis cauſis præter ſemen retentum, & ſanguinem menſtruum coërcitum oriri poteſt, ſed ad rei admirandæ nouitatem palàm faciam. Laborauerat quadragenaria fœmina menſibus ſeptem, animi deliquio, quod ex interuallis cardiogmos comitabatur, adeò vt aſſumptos cibos illicò vomitione reiiceret. Et licèt menſtrua ſuo tempore decurrerent affluenter, tamen ſecundo menſe, bis, térue tremore quatiebatur totius corporis, qui ſu-

A dore ſubfrigido vniuerſali ceſſabat perpetuò. Tertio menſe vterus accreuit in aliqualem molem; quare obſtetricum iudicio in grauidationis ſuſpicionem incurrit. Quarto menſe eleuato vtero in maiorem molem, vterinis ſymptomatis miſerrimè opprimitur: Sæpius enim in die ſyncope affecta, reſpirationis difficultate, corporis refrigeratione, & motu inordinato, torpore, ſenſus & motus priuatione quatiebatur immaniter, cum metu, triſtitia multa, & ſomno profundo. Hęc ad ſe rediens, ex pube vapores aſcendere ad cerebrum, & præcordia verſus, qui oculis caliginem, & corpori torporem inducebant, manifeſtè ſe pręſentire dicebat. Tandem cùm Medici plurima pro vteri ſtrangulatu machinarentur auxilia, & omnes eam grauidam eſſe putarent, cùm vterus in maiorem molem continuò accreſceret, Ecce vna die, pubis infando, crudelíque dolore cruciata, ac ſi inguina perforarentur, ſumma cum angu-
B ſtia, anxietate, cordis tremore, ſudore frigido, exanguis, pallida, ſine voce, ſine ſenſu, ſine pulſu, eiecit per vterum fruſtum carnis nigrum, ſolidum, compactum, cydonij mali prægrandis magnitudinem ſuperans, aculeis rotundis, paruis, extrà protuberantibus circumſeptum; quo expulſo, illa quæ pro deplorata erat habita, à morte, & à ſtrangulatu vteri conualuit.

OBSERVATIO III.

Pro præſeruatione ab vteri ſtrangulatu, pilulæ Hyſtericæ præſtantiſſimæ.

C CVm vteri ſtrangulatus à ſemine retento, menſtruo ſuppreſſo, humoribus virulentis in vteri capacitate, inundantibus, aut aliis malignis ichoribus ortum ducit, Medici in vacuando toto, roborando, & mundando vtero omnem calculum imponunt, ne iterum in eundem morbum relabantur fæminæ. Mihi inter tot præſidia hoc ſatis fuit in vſus ſimiles. Si enim illę, vnam, aut binas pilulas per menſem, tribus horis à cœna aſſumpſerint alternis diebus, proculdubio ſanitatem accipient.

℞. *Agarici elect.* ℥ *iiij. elaterij præparat. eſulæ, an.* ℈ ß. *ſpicæ nardi, maſtich. roſ. rubear. cinnamomi, an.* ℥ ß. *aloës,*
D ℥ j. ß. *iridis Florentiæ,* ℈ j. *caſtorij, ammoniaci, galbani, ſagapeni, an.* ℈ j. ß. *myrrhæ, croci. an.* ℥ j. *ſtibij. præparat.* ℈ j. Cum ſucco Matricarię, Mercurialis, & aqua vitæ, fiat Magdaleon, & ſeruetur vſui.

CAPVT XVII.

De Vteri procidentia.

Definitio.

VTeri procidentia, eſt vteri ad inferiores partes prolapſus. Quum enim vteri corpus per fœminę pudendum erumpit, & pendens prędicta figura
E conſpicitur, vteri procidentia appellatur. Et licèt vterus antè, retrò, ſupernè, infernè, vinculis vndique ſit ligatus, tamen procidit, non quòd ex toto à ligamentis ſolutus prolabatur, ſed quia illis laxioribus factis facilè ſponte ſua vſque ad illam partem demittitur.

Cauſa.

CAuſę, alię ſunt internę, externę alię. Hę plures ſunt, vt exercitium immodicum, oneris grauis geſtatio, ſternutatio frequens, percuſſio ſupra vterum, vociferatio magna, ſtrepitus ingens, venus aſſidua, maximè poſt partum, aut in purgatione ipſa, terror, lignorum ſectio, ſaltatio vehemens, caſus ab alto, pedum ac lumborum frigus. Internæ cauſę ſunt, vteri inflam-

mationes,

A mationes, ſoluta vnitas, humiditas excrementitia membranas vteri relaxans, quibus laxatis vterus proprium ſitum non ſeruat; & hæc cauſa eſt omnium frequentiſſima, præſertim ſi præceſſit vita otioſa, vſus alimentorum frigidorum, ex quibus excrementorum crudorum copia gignitur. Huic etiam malo originem præbent praua fœtus extractio, violenta ſecundinæ depulſio, ſpiritus cohibitio, plaga, partuum frequentia: omnia enim hæc vterum dilacerant, membranas diſrumpunt, ligamenta ſoluunt, & vterum ad inferiores partes præcipitant.

Signa.

Signa notiſſima ſunt: Nam vbi obſtetrix locos muliebres tangit, adeſt in vteri oſtio grauitas, & tumor oui forma, ſed varia, pro affectus vteri, & colli eius amplitudine. A tumore vteri, ſtercus, & vrina ſupprimuntur, rectum inteſtinum, & veſicæ collum comprimente. Febris comitatur, ſanguis plurimus erumpit, premit dolor magnus partium, quibus connectitur vterus, putà ilium, lumborum, oſſis ſacri, hypogaſtrij, & pudendi. Si ligamenta mucore multo laxata ſint, indolenter excidit, præceſſit victus ratio humidior, nudos diu fœmina in frigida continuit pedes, vel aërem frigidiorem admiſit, ſeu fluente menſtruo, ſeu puerperio.

Præſagium.

Licèt omnis mutatio ſitus in vtero, peſſima ſit, & grauiſſimorum morborum prænuntia; non ſolùm enim fœminæ ſteriles fiunt, & ingratæ viris, verùm perſæpe intereunt: tamen ex vteri procidentia non ita C fœminæ decedunt; nam quauis totus prolabatur, & putrilagine affectus liuore occupetur, amputatione curatur: mulieres enim ſine vtero viuere poſſunt, vt poſito exemplo oſtendimus ex priſcorum mente, *lib. 3. Hiſt. Princ. Med. in com. Hiſt. 7.*

Curatio.

Triplex in hoc affectu medendi ratio inſurgit: Prima, quæ vterum ad proprium locum reducit. Secunda, quæ reductum tuetur, & efficit, ne iterum decidat, remota cauſa, quæ prolapſum excitabat. Tertia, quæ vterum in propria ſede confirmat. Circa primam mulier collocanda eſt ſupina pedibus elatis. Si vterus tenſus ſit, autrenitens, emollientibus fouendus. Si veſica, aut inteſtinum rectum, inter quas partes vterus ſedem ſortitur, ſint repleta; vrina prouocanda, fæces D proliciendæ. Si flatus has partes induret, & reductioni ineptas reddat, fomenta flatus diſſoluentia admouenda, fœtida vtero applicanda, odora naribus apponenda. Cucurbitulæ ſcapulis, & ſupra vmbilicum affigendæ.

Circa ſecundam curandi rationem, eam medicationem efficies, vt ſi corpus fuerit plenum, ſanguinem mittas, vel ſuperabundantes humores euacues. Sed quoniam ferè excrementitia humiditas eſt in cauſa, vt labatur vterus, iccircò pituitoſos humores expurgare, & vterum exeiccare oportet leuiter, & paulatim, ne tota E humorum copia in partes inferas confluat. Quare tutius eſt ex interuallis vomitum ciere, & clyſteribus vti, qui calefaciendi, & exiccandi ſortiantur vires. In quem vſum vtiles ſunt inſeſſus exiccantes, inunctiones, ſuffumigia ex Lauro, Betonica, Aniſo, pauco Cinnamom. Ligno aloës, Roremarin. Puleg. Abſinth. Si caput ad vterum humiditates demittat, fontanella in brachio, vtiliſſima. Exiccantur humiditates ſeroſæ balneis naturalibus, ſudoribus ex ebeno, exiccante victu, & aliis quæ calefaciunt, & exiccant.

Circa tertiam curandi rationem, vterus in ſuo ſitu reductus retinetur, ne recidat, roborantibus adſtringentibus, & firmantibus vterum. Quare parabis peſſulos exiccantes, vnguenta, emplaſtra, cataplaſmata, inſeſſus, quæ ſimiles vires ſortiantur, quorum plurima cùm *ſuprà cap. de immodica menſtrua purgatione* ſint deſcripta, quæ exiccant, & vterum cõfirmant, ad eum locum lectorem remitto.

OBSERVATIO.

Ad firmandum vterum in ſitu ſuo, emplaſtrum excellens:

Eſt mihi pro procidentia vteri firmum experimentum de emplaſtro hoc, quod pectini, & lumbis appoſitum, mirificè vterum roborat, confirmat, humiditates exiccat, & ipſum retinet in ſitu ſuo.

B ℞. *Summitat. rubi, folior. myrti, folior. lentiſci, an* M. ij. *hypociſthid.* ℥ ß. *fol. cyperi,* M ß. *nucum cupreſſi,* ℥ iiij. *centaurij minor. roſar. rubrar. flor. ant. flor. camomil. anethi, ſaluiæ, an.* P. j *abſinth. Pontici,* M. ß. *gallar. biſtortæ, burſæ paſtoris, an,* ℥ iij. *ſang. draconis, lapidis hæmatitis, an.* ʒ iij. Coque in vino rubro, priùs ter chalybeato, quod ſit ſatis, ita vt remaneat ℔. ß adde *Olei maſtichini, & myrtin. an.* ℥ iiij. *terebinth.* ℔. j. Coque iterum tandiu, quouſque abſumatur decoctum cum oleo: Iterum adde *Thuris. galbani ſtyracis, picis ſiccæ, an.* ℥ ij *maſtich.* ℥. ß. *pulu. conſolid. maioris* ℥ iij. *ſem. lauendulæ, coral. rubri, myrtiller. an.* ℈ j. *ambari,* g̃. viij. *moſchi,* g̃ v. *ladani,* ℥ ß. & ſecundùm art. fiat emplaſtrum, & ſuper corium tenue arietinum extendatur.

CAPVT XIV.

De Vteri inflammatione.

Definitio.

Vteri inflammatio, eſt tumor in vteri ſubſtantia, ex ſanguis affluentis copia prognatus. Hac ratione diſtinguitur à tumore vteri, qui fit in hydrope, ex flatu, ſcirrho, & alia quauis ſubſtantia mucoſa, quæ vterum in maiorem molem eleuare poteſt: Nam hoc loco, nomine inflammationis, non ſiccam, ſed eam quæ fluxionis ſanguineæ ſoboles eſt, intelligendam puto, cęterarum inflammationum inſtar, quas dolor, tenſio, rubor, calor exurens comitantur, quam inflammationem, phlegmonem Græci appellare conſueuerunt. Inflammari ergo poteſt vterus ex quolibet humore, cum ſanguine exuperante permixto, hâncque accidere in parte anticà, poſtica, ſuperna, fundo, ceruice, certum eſt, & inter omnes antiquiſſimi auctores Moſchio, & Cleopatra confirmarunt.

Neque inſtes, vterum frigidum eſſe, neruoſum, vel fibroſum, diſſitum à fonte caloris, in quo flatus redundant, mucoſi humores crudi, pituitoſi, proptereàque frigidis morbis eſſe obnoxium: Nam vterus venas grandiſſimas habet, *6. epid. ſect. 5. com. 14.* quæ ſanguine ſæpiſſimè turgent, & per vterum menſtruæ purgationes typidè ſtatis menſibus decurrunt: à quo ſanguine, vel abundante in ipſis venis, vel menſtruo retento, vitiato, putrefacto, inflammatio frequenter emanat.

Cauſa.

Ex ſanguine feruente ac tenui, per exiles venas à caua delapſo in vterum, vel ex menſtruo retento, & putrefacto, huius partis fieri inflammationes quotidiano experimento

experimento compertum eſt:Si enim vterus, pars reci- A piens,debilis eſt,iecur ſqualidum,igneum, corpus plurimo ſanguine redundet, quis dubitat ab affluente copioſo ſanguine in vterum prolapſo, concitari inflammationem poſſe,ſicut quando vel menſtruus ſanguis à toto nimia copia excurrit,vel ſuppreſſus & maximè à partu non ventilatur, ſicque prohibitus difflari putreſcit,& phlegmonen concitat?Quare cauſa primaria interna eſt plenitudo ſanguinis, vel vniuerſalis in venis, vel particularis in vtero exiſtens.

Vtrùm autem à ſemine retento per ſe vteri inflamma-tio poſſit concitari? lis, & controuerſia eſt maxima inter auctores. Annuunt Arabes, & præſertim Auicen. 21.3. B *tract.4.c.10. Et quandoque fiunt apoſtemata in matrice propter eleuationem ſpermatis, &c.* Si enim turgeat ſemen in vtero,retineatur,& putreſcat, quis dubitare poterit ab eo copioſè adaucto poſſe fieri inflammationē? Dic, quòd etſi hoc verum ſit,tamen vera inflammatio à ſolo ſemine retento, vel putrefacto concitari non poſſit, cùm hæc per ſe à copioſo ſanguine originem ducat. Verum quidem eſt,ab hoc fonte, conuulſiones, ſuffocationem & alia grauiſſima damna emanare, non tamen vteri tumorem. Cum hoc tamen negandum non eſt, ex accidenti hoc effici poſſe: ſi enim ſemen ſuapte natura calidum,in vtero affluenter redundans, titillet, irritet vteri facultatem ad expulſionem ſui, & C dolorem accerſat,humor ex toto confluit ad ipſum, ob dolorem, calorem, & debilitatem; quare concurrente humore ob cauſas dictas, phlegmones principium aderit. Hac ratione ex fœda, virulentâque alia ſubſtantia, in ipſo vtero impacta, gigni poſſe tumorem vteri eſt veriſimile. Externæ cauſæ apud Auicennam,ſunt ſaltus,percuſſio, concubitus immodicus, partus laborioſus, abortus, flatuum copia, exercitium immoderatum,frigiditas nimia;hæ enim vel dolorem inferendo,vel retinendo excrementa, ex accidenti inflammationi generationem præſtant,cùm fluxionem ſimul accerſant.

Signa.

D

SIgna elegantiſſimè propoſuit Hippocrates,*lib.2.de morb.mulier.n.10.§.Si verò vteri inflammati fuerint, &c.* De quorum numero ſunt ardores,ac dolores, in locis muliebribus percepti,præſertim lumbis,pectine,& toto ventre. Adeſt capitis dolor, delirium, profundus ſomnus,colli conuulſio,ceruix multis tenuibus venulis inſtar telæ aranearum variegata. Venter nunc durus, nunc mollis,interdum tumidus apparet. Vexant vomitus,& animi deliquia. Febris eſt acuta,valida,vehemens, ob maximum conſenſum vteri cum corde, ex Gal. 6. *epid.ſect.1.com.2.*& 3.*prorrhet.com.37.*& 6. *epid.ſect.5. com.14.§.Calidas autem vehementéſque febres ex vteri phlegmone accendi,neminem in artis operibus verſatum præterit,quia vterus plurimas,grandiſſimáſque venas habet,in quibus,aut prope ipſas,ſi ſanguis putreſcat, febrem* E *ſuccendi de ſynochorum genere eſt neceſſe.*

Ægræ grauiſſimo capitis dolore torquentur, in ſincipite maximè,quoniam vapores à putreſcente ſanguine elati cerebrum diſtendunt, lancinant, & premunt. Si ſit inflammatio in parte anteriore, dolor magis pectinem infeſtat,& vrinæ ſupprimuntur, veſica enim ab inflammato vtero comprimitur. Si in poſteriori parte conſiſtat,lumbi dolent,ardent,retinentur fæces. Si afficiuntur latera,inguina apparent dura,infirma. Si in vteri ore progerminet,hæc pars tactu percipitur dura,rigida,ardens. Speciem vero humoris ex ſignis facilè percipies, quæ vnumquemque humorem redundare in corpore ſignificant, de quibus ſæpe plura in ſuperioribus capitibus protulimus. Si verò in ſuppurationem vergat,ex ſignis puris fientis cognoſces manifeſtè.

Præſagium.

MOrbus hic grauiſſimus eſt, lethalis, & periculoſus. Ea tamen inflammatio, quæ ceruicem obſidet,faciliùs curatur;quæ totum vterum occupat, nullo modo;quæ fundum, ſeu ſinum, difficillimè: Nam ex iis febres validæ & perurentes,delirium,conuulſio, eas tandem ad interitum deducit,maximè ſi eryſipelatoſa affectio ſit, vel fœmina grauida.

Curatio.

SVppoſita optima victus ratione, quam in cæteris inflammationibus obſeruandam eſſe prædiximus, enitendum primò,ne inflammatio augeatur;quod opus cùm multiplici præſtari poſſit præſidio, nullo alio promptiùs quàm venæ ſectione perficitur: ſed in hoc remedio ſtabiliendo Galenum ſuiſſe diſcordem rentur plures,quare quærendum:*Vtrùm in hoc affectu commodius ſit venam ſecare in brachio, vel in crure?* Nam *lib. de venæ ſectione,c.18.§.Porrò vteri inflammationes,magis etiam quàm renum, à venis in crure ſectis iuuantur:* & *lib.13.meth.c.11.*idem confirmat,§.*Renibus verò,& veſica,& pudendo,& vtero ſic habentibus, quæ in cruribus ſunt ſitæ,ac præcipua quæ circa poplitem ſunt; ſin minus,eas quæ iuxta malleolos,&c.* Contrà ſuadet faciēdum, *lib.de humorib. com.13.§. Itaque ſi dextra vteri pars malè affecta ſit, è dextro brachio, dextróque crure mittēdus ſanguis.* Hac enim ratione auertitur ſanguis, ne in inferas partes poſſit delabi, quod eſt axioma vniuerſale Galeni, latū 13.*meth.c.6.§. Quippe præceptū in cōtrariū reuulſionis in omnibus talibus commune eſt. Neque igitur cùm vel circa ſedē,vel aliā huic vicinā partē phlegmone incidit,aluum deiicies:neque cùm in veſica, vel cole,vel renibus eſt cœpta,pharmaca quæ vrinas prouocent,bibenda dabis:nec ſi mulieri in vtero,vel pudēdo inſedit,menſes huic prouocabis, ſed ad partes quæ maximè longinquæ ſunt,ſemper reuulſionem facies, æſtimata ſcilicet tum phlegmones magnitudine,tum corporis totius ſtatu.* Subſcribunt Paulus,& Aëtius *proprio cap.* qui in vteri inflammatione potiùs à cubito, deinceps à talo ſanguinem fundendum imperatunt.

Dic,quòd cùm ex decreto Galeni 13.*meth.cit.*in curatione phlegmones prior ſit reuulſio vacuatione,idcircò primò prouidendū eſt cauſæ fluxionis,haudquaquam parti recipienti. Quare minifeſtè conciliandus Galenus cum ſeipſo,dum in vno loco in initio inflammationis ſanguinem eſſe mittendum è brachio iubet, reuulſionis cauſa;in alio, è poplite gratia vacuationis, aut deriuationis,ab inferis partibus ſecandam eſſe venam ſibi perſuaſit. Hanc ſolutionem ipſe enodat,dum 10.*ſec.loc.c.2.* in coxendicis dolore primò in cubito, deinde in talo venę ſectioné celebrandā monet; nî à mēſtruo ſuppreſſo,aut poſt partū ingruat affectus,tunc enim ſemper in talo ferienda vena. Quòd ſi vires debiles ſint,aut exigua inflammatio, vel plenitudo parua,tunc dorſo cucurbitulæ humidæ affigendæ, ex Aëtij decreto. Purgatio raro offerenda, quoniam defertad infimas partes humorum momentum. Quòd ſi expurgantibus vti neceſſitas cogat,ea ſint lenia,& iam eunte inflammatione in declinationem, præmiſſis præparantibus ſyrupis,quæ prædominantis humoris acrimoniam contemperent.

Vniuerſalibus vacuationibus celebratis,ad ea præſidia accedendum, quę parti tepida appoſita affluxum humorum impedire poſſunt,vt ſunt aqua Plantag. Solani,Roſ. Endiu.cum ſanguine draconis,aut boli armeni:& ſi dolor vrgeat, miſceantur cum oleo Roſ. Ouor. farina hord. fabar.cum decoct. Malual. Violar. ex quibus cum ſucco plantag.vel ſolani,vnguentum parabis, vel Cataplaſma. Si verò dolor vrgeat, accedes ad oleum papauer.adipem anſerinum, butyrum inſulſum, oleum

oleum Violar.Lac muliebre,albumen oui,coriandrum viride,aquam Arnogloſſæ. Vel parabis inſeſſus ex decoct.Maluar.Fœnug.Sem.Lin.Roſ.Cap. Papauer.hord. affuſo lacte. Si declinauerit inflammatio, vtere reſoluentibus. Si in ſuppurationem vergat, ſuppuratio adiuuanda, velut in aliis inflammationibus ſæpius prædiximus. Rupto abſceſſu, abſtergentibus vtendum, ſi pus vrinæ admixtum exeat, intra vterum ea infundere oportet;ſi autem per rectum inteſtinum pus excernatur, abſtergentia clyſteria ſummè proſunt, velut in dyſenteria adminiſtrari ſolent.

OBSERVATIO

In inflammatione vteri, cucurbitula, ſcarificata ſuper pubem, remedium celebre.

Eſt Medici, edocti à Galeno in locis multis, ſolùm pleuritide,pulmonia, inflammatione hepatis, ventriculi,lienis,cucurbitulam ſcarificatam imponendam conſulant, ſufficienter priùs vacuato corpore, vt cauſa coniuncta elidatur foràs, tamen in inflammatione vteri ob eundem vſum eſſe vtiliſſimam,non ſemel adinueni. Cùm enim fœminæ dolores paterentur immanes infra vmbilicum,quos tumor in eadem parte, vigilia,febris ardens, anxietas, paraphrenitis, lingua fuliginoſa, exuſta comitabantur; neque hæc ſymptomata ſæua,tot vacuantibus, & aliis cederent auxiliis, vt apponeretur cucurbita magna ſuper pubem, vel in parte in qua tumor magis percipiebatur, deraſis priùs pilis,imperaui, idque cum ſcarificatione multa: qua vacuatione celebrata,lochia emanarunt copioſè,& illæ ſymptomata mitiora expertæ ſunt.Hac ergo ſarcina ex viciniori loco depoſita, paulatim paucis applicitis conualuere.

CAPVT XV.

De Regimine prægnantis.

Qværo primò:*Vtrùm morbi grauidarum ſint graues, difficiles, lethales?* De regimine prægnantis Medicus debet eſſe valde ſolicitus; ſi enim ordinem,& modum quo ipſa debet gubernari,negligat,atque contemnat, ipſa his præceptis orbata, maiora pericula impoſterum experietur, grauibúſque morbis oppreſſa, vel abortum faciet,vel occumbet. Vt verò toto animo,cura,ac diligentia hæc præcaueat, æſtimet priùs neceſſe eſt, quàm funeſti, diri, & inſuperabiles ſint ipſarum morbi, quos, quum ſemel apprehenderint, tam difficile eſt curare,quàm eſſe Medicum, adeò intricati,horribiles ſunt,& exitiales,vt in eorum curatione per quam viam, & ſemitam Medicus ingrediatur, penitus ignoret.

Hanc grauitatem,periculum,ambiguitatem faciunt plurima. Cùm enim menſtruus ſanguis, virulentus, & malignus natura ſuapte, tot menſibus retineatur in vtero, in quo tanquam carcere quodam circumſcriptus non rectè ventiletur,& ſic putreſcat,& in veneficam abeat naturam, nil mirum ſi plurimos morbos excitet terribiles, ac inſuperabiles, quorum ſæuitiem coërcere, & retundere,aptis, accommodatíſque præſidiis difficulter poſſumus.

Acuti morbi triplici curantur auxilio,venæ ſectione, purgatione, & recta ratione victus. De primo auxilio agendum. Hoc non ea ſecuritate, ſicut in aliis poteſt adminiſtrari: nam ſicut affectus remedium eſt,ſic illarum vires exhaurit, cùm alimentum fœtui detrahat. Quare antiqui in illis, hoc auxilij genus tantopere pertimeſcebant, & magis ſi fœtus ſit maior. Hinc ſit vt non extracto ſanguine, pro plenitudinis, & morbi ratione morbus inſoleſcat,& fœtum,vel matrem interimat. Quòdſi ob fœtum,vel deiectas vires, ex alia parte ſanguinem mittere tentes, præterquam quòd parum iuuabis, in grauiora damna eas coniicies: ſi enim ex mariſcis ſanguinem exhauriendum cures, extracto à viciniori loco ſanguine, fœtum præcipitas,exanimas, & abortú concitas:ſi cucurbitas ſcarificatas dorſo affigis, terres ipſas,vnde metu perculſæ fœtum ſuſtinere nequeunt, imò ipſum intempeſtiuè excludunt.

Purgatio in illis celebrata etiam ſua habet incommoda. Hæc perturbat, exagitat, mouet, licèt ſit clemens, & in modica quantitate oblata;emollit enim acetabula, quæ laxiora facta fœtum non ſuſtinent. Si ſit violenta, & pharmacis fortibus parata, febrim concitat, irrequieto curſu humores, huc & illuc furibundè per corpus impellit:fœtum interimit, calore, amarore, & attractione noxij humoris ad vterum: demum abortus eſt cauſa. Ob hanc rationem, ſolùm à quarto ad ſeptimum menſem, turgéte materia priſci expurgandas eſſe grauidas monuere in edictis. Denique ſi per aliam regionem medicationem moliaris, nempe vomitum, violenter corpus perturbas; ſi per clyſterem lenem, fœtum præcipitas; ſi per validè attrahentem, in ea damna illas coniicis, quæ ex medicatione oriri prædiximus.

Victus ratio in morbis acutis tam neceſſaria,in illis adminiſtrari nequit, ne fœtus nutrimento ſuo defraudetur:quare Medicus non poteſt in illis vti parco victu,qui licèt ſit fœtui ſalutaris, debilitat vires, corpus inanit,fœtum exanguem reddit,qui cum non poſſit à matre ſuſtineri, nec nutriri, neceſſe eſt vt ruat in deterius, & maximè ſi ſit maior, qui maiori alimento indiget.

Deinde plura ſunt, quæ morbos grauidarum ad curandum difficiles reddunt: neque enim huius difficultatis remedia in cauſa ſunt, quòd pro morbi indigentia non poſſint adminiſtrari, ſed alia latent abſcondita,quæ ipſos graues faciunt,ac ferinos:ipſæ enim cùm vtero ferunt,non exercentur,viuunt in otio, & vita ſedentaria,& maximam crudorum ſuccorum copiam accumulant.Hæc eſt cauſa, ob quam Ariſt.4. *de animal. generat.c.* 6. bruta vtero gerentia magna ex parte optimè valere aſſerit,quia exercitio omnem praui humoris colluuiem abſumunt.

Accedit copia alimentorum praui ſucci, quibus illæ malacia, & alio deprauato appetitu laborantes, per totum grauidationis tempus, intemperanter, & intempeſtiuè veſcuntur. Deinde fœtus dulciſſimo ſanguine nutritur,deteriore relicto, qui cùm longo temporis ſpatio ſit retentus,putreſcit,totum corpus,etiamſi rectè à natura gubernetur, citò inquinat, & odore ſuo prauo ſpiritus fœdat,vires proſternit, fœtum perturbat.

Quid dicam de animi pathematis, quibus ipſæ multoties inopinatò ſubiiciuntur?nam iraſcuntur, timent, facilè in varias figuras, audito quopiam nuntio,permutantur, mœrent,triſtantur, à quibus omnibus commouetur corpus, ſpiritus euaneſcunt, corpus contabeſcit, ſanguis aduritur,febris concitatur, quæ ob apparatum in corpore præexiſtens, ſæpe in malignam, alteriúſque conditionis ſortem degenerat, & fœtum vel acutie, vel diuturnitate interficere nata eſt.

Ex his diſcant Medici, quo in periculo verſentur, quum morbos grauidarum curandos aſſumunt, ſemperque cautè, & maturo conſilio remedia in illis celebranda curent, quoniam *mulierem grauidã capi aliquo acuto morbo lethale* dicebat dictator ſummus 5. *Aph.* 30. ex ipſo enim exitium expectandum,& funeſta mors,ita vt *lib.* 1. *de morb.n.* 3. de earũ ſalute deſperet Hip. dum ſic

ſic ait:*Si mulier vtero gerens,peripneumonia,pleuritide, phrenitide,aut ardente febre corripiatur,aut eryſipelas in vtero fiat,neceſſitatem habet,vt ab ipſis perimatur.* Quo pacto diuinus Hippocrates,ceu rariſſimum exemplum affert.1.*epid.ſect.* 3.*text.* 30. cuiuſdam vtero gerentis in littore decumbentis, quæ cùm atrociſſimo laboraſſet morbo,ſæuiſſimis ſtipato ſymptomatis,citra matris, ac fœtus perniciem, decimo quarto die, ab eoabſolutè immunis euaſit.

Quæro ſecundò:*Vtrùm in grauidis aluus prouocanda?*Ex ſuperioribus ratum fit,ac manifeſtum, de nullo alio ſtatu fœminarum Medicos debere eſſe magis ſollicitos, quàm de illis quæ vtero gerunt. Quapropter omni vi,ac ſtudio contendendum eſt, vt ipſæ in omnibus rebus non naturalibus ordinem ſeruent, vt hoc modo gubernatæ, in optimáque ſymmetria conſtitutæ,occurſantibus iniuriis minùs fiant obnoxiæ, & imminentibus malis reſiſtere poſſint.

Quoniam verò Auicenna 21.3.*tract.*2.*c.*2.*de regimine prægnantis*,plurima præcepta docet, quæ ad præſeruationem illarum à plurimis morbis, ſummè ſunt neceſſaria, iccircò in hoc capite huius auctoris mentem intepretabimur apprimè, & alia addemus ex Medicorum ſenſis, quæ tanti auctoris mentem illuſtrent, ac exornent.

Proponit ergo Auicenna primum præceptum hoc modo:*Oportet vt aſſiduent lenificationem ſuarum naturarum,ſemper cum iis quæ leniunt cum æqualitate, ſicut ſunt Alesfidabegi pinguia,& ſicut ſiracoſt,quum ſtringitur natura valde, &c.* Plurima mala propinat ventris ſuppreſſio, nam ab excrementis retentis eleuantur halitus ad caput,cæteráſque partes principes, qui ipſas premunt,ac lancinant.Ex iis oritur cephalalgia,oculorum caligo,vertigo, & alia miſeranda mala eueniunt, maximè in vtero gerentibus coërcita alui excrementa interdum abortum concitant, magno enim cum abortus periculo aluus ſupprimitur: fæx enim indurata, magno,vt pelli poſſit,indiget enixu, quo frequentiſſimè diſrumpuntur ex vinculis aliqua,ac ſanguis profilit,& hac ratione abortus timendus, præſertim in iis quæ iecur ſortiuntur ſiccum,& igneum, à cuius immodico calore abſumpta humidiori parte indurantur;qua ratione ex teneſmo ſubſequi abortum, *lib.* 5. *Aph.*49. firmauit Hippocrates.

Offerenda ergo illis in hunc vſum lenientia, cum præmeditatione ſumma,& his roborantia, & odorifera permiſcenda,vt robur partium conſeruemus,quibus ex interuallis vtendum, ne fortè ex lubricantium vſu cotyledones poſſint humectari, & laxiores factæ fœtum, vt decet,continere nequeant.Leuiſſima ſunt pruna Damaſcena ſacchato condita, paſſulæ Corinthiacæ ſaccharo reſperſæ,Aqua hordei Syrupo Roſar. vel violar, ex plurib.infuſ. permixta. Oua ſorbilia, beta, Malua, Mercurialis decoctum cum ſaccharo. Lactis ſerum, in quo per noctem flores cardiaci madeſcant,adiecto aniſi momento.Quòd ſi his venter non reſpondeat, vtere manna,bolis ex pulpa caſſiæ paratis, adiecto rhéo: aut clyſteria conficienda ex pingui iure auium, adiecto ſaccharo rubro, butyro inſulſo, oleo amygdal. dulcium, axungia ſuilla,vitellis ouorum;quibus ſi non excitetur aluus,mannam adiicies,aut ſyrupum ex multiplici violar.infuſ.paratum,catholicum. Si verò tormina vexent, aluúſque vehementer renitatur, non dubitarem radicem polypodij,cum modico aniſo, in iure auis, vel galli veteris incoquere, vt hoc modo natura irritata muneris ſui non obliuiſcatur.

Quæro tertiò:*Vtrùm grauida exercitanda?* Reſpondet Auicenna *loco cit.* hoc modo:*Et occupentur exercitiis temperatis,& deambulatione tenui abſque ſuperfluo. Superflua enim abortire facit,& illud ideò, quoniam ipſæ replentur,propter illud quod accidit eis de retentione menſtruorum.* Ex quibus verbis totam litem euaneſcere putamus:qui enim exercitium reprobant, quia calefacit, inflammat,debilitat,ſpiritus reſoluit, febrem concitat, ſitim mouet,& multoties præcipitato fœtu,abortus eſt cauſa,de nimio exercitio,aut intempeſtiuo ſunt intelligendi:nam moderatum,excrementa reſoluit, quæ ex fœminarum,& præſertim grauidarum otio,& vita ſedentaria colliguntur,vires leuat à ſuperfluitatum retentarum copia oppreſſas, coctionem meliorem procurat, diſtribuit ſanguinem,& ſpiritum, quibus ad membra fœliciùs accedentibus,harum partium viuacitas recreatur.

Ergo in illis fugienda omnimoda quies,cruditatem enim parit, & ligamenta laxat. Ad otium fugiendum, exercitia lanificij optima ſunt. Non exercitetur primo menſe fœtationis,ſed frictione brachiorum,& partium ſuperiorum vtatur:quoniam vt bellè dictabat Galenus 4. *Aph.* 1. *cum vtero fœtuum connexus, eandem habent proportionem,quam fructus cum plantis. Hi ſiquidem in prima generatione debilioribus pediculis continentur,& ideò facilè decidunt, quando vehementior ventus ipſos concuſſerit; poſtea verò aucti difficilem habent à plantis diſſolutionē,ſicut rurſus cùm perfecti ſunt,ſponte ſua ſine vi extrinſeca decidunt. Eodem modo & conceptus,in primo quidē tempore ſeminis iniectionis, ſi quando ſaltare contigerit mulierem, aut in lubrico cadere, ſiue quouis alio modo, vel ſecundùm animam, vel ſecundùm corpus moueri vehementiùs, facillimè diſrumpuntur: ſic etiam quando iam perfecti ſunt: tempore verò intermedio firmiorē habent coalitum, quare mulier vtero gerens poteſt tunc fortiores motus ſuſtinere ſine fœtus offenſione.*

Ob hanc ergo cauſam in primo menſe, nullo modo exercitatio permittenda. Secundo rara & lenta concedenda. Tertio expeditior celebranda. Quarto, quinto, & ſexto; ſine timore moderato exercitio per planum,non accliue,aut decliue iter,eſt vtendum. Vitandus curſus,Saltus omnino interdicendus, hic enim ad abortum eſt opportuniſſimus,vt proprio exemplo pſaltriæ, *libro de nat. puer. num.*4. oſtendit Hippocrates, maximè qui retrò fit, & vno pede agitur. Cauenda concuſſio ſuper ventrem. Fugienda vociferatio. Riſus vitandus, præſertim immodicus; mutua enim pectoris contractione, & dilatatione natura impellitur verſus partes inferas,& compreſſo vtero, fœtus intempeſtiuè excernitur. Ob hanc cauſam ſternutamento vti non debet, neque nares violenter emungat, tuſſiat, neque onera leuet, equo, aut curru vehatur,duris ſellis inſideat, cymba non feratur, etſi procellæ non infeſtent;ex his enim motibus corpus conturbatur,4.*Aph.* 14.& ligamenta eo tempore non ita firma, dilacerantur,atque rumpuntur.

Septimo menſe, & octauo, & vſque ad dimidium noni,detrahere de exercitio conuenit;minus enim moderato inſtituendum eſt, ne vincula quibus nectitur infans, iam propè matureſcentia, & teneriora facta, diſrumpantur. A noni verò menſis dimidio vſque in partum, exercitium intendere oportet, quoniam tunc robuſtiora ſunt vincula, fructuum inſtar, qui quum maturi ſunt, pediculo ſunt alligati, tenaciter adhærent.

Quæro quartò:*Vtrùm balneum vtero gerentibus poſſit concedi?* Auicenna ſic monet:*Quòd ſi ſuperfluitates in eis multiplicentur,oportet vt aſſiduent balneum,namque eis execrabile eſt,niſi apud propinquitatem.* Docet ergo Auicenna, in omnibus menſibus, excepto in vltima parte noni, quando fœmina eſt partui propinqua, balneum eſſe reprobum, noxium, & inutile, & hoc ob cauſas multas dictum, puta: prima,quoniam balneum debilitat vires,emollit vincula,relaxat,& ad retentionem fœtus inepta reddit; chordæ enim aqua madefactæ flaccidæ fiunt, & laxæ facilè rumpuntur. Cruditates parit, & quod peius eſt menſtrua mouet, & fluxiones ſanguinis acriter irritat, 1.*ad Glauc.cap.*14.& *lib.de ven. ſect.*

ſect.aduerſ.Eraſiſtrat.cap. vlt. dilatat enim vaſa, ſanguinem extenuat, liquat, & ad motum paratum reddit. Quando verò fœmina eſt partui vicina, eo vti commodè poteſt, maximè ab vmbilico infrà; nam dilatat vterum, ac partes vicinas emollit, vt faciliùs exeunti fœtui cedant: & ſi fortè ante optatum tempus ex vi balnei excernatur infans, non abortus, ſed partus naturalis vocandus eſt, quia tempore conſtituto à natura exiuit in lucem.

Quæro quintò: *Vtrùm caput grauidarum ſit vngendum, aut lauandum?* Auicenna ſic habet: *Et non oportet vt vngantur capita earum, & fortaſſe accidet eis coryza, quare accidat tuſſis & commoueatur fœtus, & pòſt abortus.* Caput, & thoracem, aliáſque partes ab externis iniuriis in grauidis eſſe ab aëre frigido cuſtodiendas, ne fortè ob diſtillationem, & tuſſim commoueatur fœtus, & concitetur aborſus, res eſt manifeſta: nam *frigidum eſt inimicum pectori, cerebro, &c.* ex Hippocrate 5. *Aph.* 18. Ex vnctione enim calida, cutis ſpiraculis apertis, facilè externus illabitur aër, qui ſi ſemel penetret, cerebrum refrigerat, etſi æſtiuus, qui licèt calidiſſimus, cerebro frigidior eſt, ex Galeno 4. *de vſu part. cap.* 9.

Sed hoc præceptum difficultatem inuoluit maximam: ſi enim fœmina balneo capitis miti erat aſſueta, cuius vi ſordes ſiccæ, & alia capitis recrementa expurgabant, ſi toto tempore geſtationis ſit illota, lædetur planè, & in diſtillationem incurret: capilli enim in globos ſeſe contorquent craſſos, & criſpos, & auctis ſordibus cerebrum non rectè ventilatur, imò cruditates generat, & craſſos ſuccos, qui catarrhum gignere nati ſunt. Vel ergo Auicennam de vnguentis rubificantibus intellige, quæ cùm acria ſint, diſtillationes, & tuſſes mouent, & fœtus commotionem, & abortum concitant, quibus perſæpe ad flauos, aureóſue reddendos capillos ipſæ vtuntur, vel de frequenti frigida lotione, quæ ſuprà dicta damna concitat manifeſtè, ob cauſas dictas. Aſſuetæ ergo, ex longioribus interuallis, & cum cuſtodia multa, caput abluant; inſuetæ verò, quoad fieri poteſt, non lauentur.

Quæro ſextò: *Vtrùm veneris vſus vtero gerentibus ſalubris ſit?* Auicenna ſic inquit: *Et oportet vt euitent coïtum propriè.* Cur? quia à concubitu abſtinentes, ab abortu, & à ſuperfœtatione fiunt magis immunes: nam vires eneruantur, tam elaborata ſubſtantia ſeminis orbatæ, & fœtus defraudatur paſtu ſuo, quoniam plurima ſanguinis benigni copia in ſemen reparandum abit. Deinde ex percuſſione ventris, & corporis motione, fœtus oblæditur, & vterus ad ſemen virile recipiendum totus inhians, & æſtuans dilatatur, & conturbatur, & maximè ſi celebretur primo menſe, quo tempore debiliter vinculis conceptus adhæret.

Ex altera parte videtur in iis concubitus commodus, maximè ſi ſalaces ſint, & coïtus flagrantiſſimæ, in quibus ſi ſemen retinetur, & à vitio menſtrui retenti conſpurcatur, ipſas in grauiſſima pericula impellit, & veneris illecebris prurientes, triſtantur; mœrent, odio habent omnia, inappetentes fiunt, iurgioſæ, & inſomnes, ex quibus eneruari vires, fœtum langueſcere, & debilitari eſt neceſſe. Concubitu ergo vti debet vtero gerens, moderato, & ex interuallis, præſertim tranſacto menſe ſecundo, quia grauida libidinoſa eſt, imò ſola cum equa maſculum admittit, dicebat Ariſt. 7. *de hiſt. animal.* & 4. *de generat. animal.* mediis menſibus concubitus minùs nocet. In principio noni cautè venus agenda, quoniam, vt ſcribit Ariſtot. 7. *de hiſt. animal.* 4. fœtus ſolent exire muco oppleti, vbi mulier hoc tempore vtitur concubitu. In fine noni, & prope partum coïtus etſi frequens, commodior eſt, ad partum enim præparat.

Quæro ſeptimò: *Vtrùm grauida ab animi affectibus præcauenda?* Auicenna ſic prædixit *Et oportet vt deuitent iram, & non ſuperueniat eis quod faciat triſtari, & timere, & elongentur ab eis omnes reliquæ cauſæ abortus, & propriè in menſe primo, & vſque ad viginti dies, &c.* Plurimas eſſe cauſas inferentes abortum à Medicis ſancitum eſt: aëris enim intemperantia frigida, corpore priùs calefacto, & humectato, illis nocet eximiè, ſicut aër fœtidus, plures enim ex fumo extinctæ lucernæ abortiere, referente Ariſt. 8. *de hiſt. animal. cap.* 24. quoniam fœtor cùm ex vapore corrupto oriatur, nil mirum ſi hic ſpiritus inficiat, fœtus præſertim, cùm tenera, mollíque carne conſtet, pluribus euentibus obnoxia. Odor enim bonus roborat, prauus ſubuertit: quare auertendæ cloacæ, ſentinæ, & quidquid tetrum ex ſe emittit odorem.

Cauendum à tenebris. ſolitudine, triſtibus nuntiis, tonitruis, terræ motu, bombardarum ſonitu, cibi repletione immodica; quoniam ventriculus grauatus, & inteſtina excrementorum copia onerata, vterum comprimunt mole ſua: à veſtibus nimis arctis; hac enim ſola de cauſa plures compreſſo, & coarctato vtero, & veluti ſuffocato fœtu abortum fecerunt. Incedat per viridaria, & loca amœna, euitet voluptates ingentes, ac animi intenſos dolores, quin tranquillam vitam agat, & pacificam.

Animi affectus eliminandi, ab his enim animus diuerſimodè alteratur, & ab ſtatu naturali auertitur, ex Gal. c. 85. *art. med.* & 4. *de placit. c.* 6. §. *Quod autem cognoſcere, &c.* Quo loco duplex eſſe principium in nobis appetitus affirmat, vnum rationale, animale alterum, ſeu naturale: hoc, naturæ quidem motu in propriam fertur actionem, obiecto præſente, vt videlicet cauſa præſente iraſcendi, illicò adeſt appetitus vindictæ, quemadmodum oblata videndi occaſione, oculus videt; qui animi affectus cùm naturales ſint, omnino vitari nequeunt, poſſunt tamen ab alio appetitiuo, videlicet rationali, corrigi, atque emendari.

Quare, ſi ex mente Galeni, animi immoderati affectus in vniuerſum ſunt coërcendi, quantò magis in grauidis, & præſertim ſi corrigi nequeant, vt quando naturalis appetitus, rationalem vincit, ac ſuperat? Ira enim inflammat, febres concitat, turbat corpus, bilioſos humores auget, ſitim concitat, 17. *probl.* 3. quia cordis latera concutit, & motu ſuo ſpiritum, & vaporem calidum largiorem excitat. Denique ſuccos omnes, & ſanguinem incompoſitè mouet, ex quibus fœtus nimiùm conturbatur, & commoto calore ad partes externas, debilis fit, & eum commodè retinere nequit. Idem diuerſo modo præſtant triſtitia, metus, timor, ſolicitudo, curæ, imaginationes variæ, in quibus ſanguine ad corporis arcem conuolante; frigefiunt viſcera, minuuntur coctiones, ſanguinis impeditur ad membra diſtributio, & areſcente corpore fœtus contabeſcit, extenuatur, & perit. Demum grauida timore affecta, redditur melancholica & triſtis, quia ſpiritus ex hac fuga ad cor obtenebrantur, imò omnia membra exiccantur, ita vt ad oſſa perueniat ſiccitas, & pinguedinem, & carnem recentem colliquet, 1. *de articul.* 29. quin minuto, & conculcato calore vires debiles factæ, fœtum non retinent; quare timor animi deliquia concitat, 2. *de cauſ. ſympt.* 5. & abortum facit, 5. *Aph.* 45.

Quæro octauò: *Vtrùm acuta grauidis offerenda:* Reſpondet Auicenna *loc. cit. Et oportet vt deuitent omne acutum, vt capparis.* Cibos à Græcis acres vocatos, à Barbaris acutos, à grauidarum menſis eſſe ablegandos, multę ſuadent rationes; quoniam ſapor acris omnium eſt calidiſſimus, ex Theophraſt. 6. *de cauſ. plantar. c.* 1 quod probat Galenus 4. *ſimpl.* 18. & 3. *acut. com.* 2. eſt enim edulium acre, quod fortiter dum guſtatur, excalfacit, velut piper, pyrethrum, naſturtium, allium, cæpa, & id genus omnia. Id confirmat Auicenna *lib.* 2. *tract.* 1. *cap.* 3. qui acuti ſaporis ſubſtantiam, tenuem eſſe,

& calidam literis prodidit,& infrà ait: *Acutum autem eſt calidius,quoniam eſt fortius ad reſoluendum,& ad incidendum.* Subſcribit Auerrhoës 5. *collect. cap.* 27. §. *Quod dominatur ſupra acutum, eſt multus calor cum multa ſiccitate,& ſubtilitate,& propterea calor illius eſt fortior omnibus aliis.* Annuit Serapio *lib. de temperament. ſimpl. cap.* 2. §. *Subſtantia acuta eſt ignea,& modus acuti ſaporis eſt,quod quando guſtatur,calefacit calore forti,& mordicat inter edendum linguam,& quod inuenit ex carne;& virtus eius prima,eſt virtus calidior omnibus aliis ſaporibus, &c.*

Si hæc vera ſunt,vt profectò ſunt,cur ab eduliis grauidarum acuta non eliminabimus? Inflammant enim ſanguinem,& bilem acriorem reddunt, ſanguinem qui debet eſſe pro alimento fœtus dulciſſimus, conſpurcant,cohibent aluum,reprimunt vrinam, capitis dolorem generant, ſuóque viroſo vapore cerebrum diſtendunt,& ſuperfluo calore ſomnum in illis tam neceſſarium perturbant.

Audi Ishac *lib.* 2. *dietar vniuerſal. cap.* 11. *Sapor acris eſt calidus in quarto,eo quòd ſua inceſſio ignea eſt,adeò vt cuti impoſita,eam exulcerent,* 3. *de temp. cap.* 3. Neque inſtes,acria,vt ſunt cæpæ, allia, etſi cuti admota erodant,intus aſſumpta hoc non efficere,imò nutrire, licèt viſcera interiora omnia,molliora ſint, teneriora, & calidiora. Nam *cit. de temperam. lib.* docuit Galenus, id fieri propterea quòd illa mutantur, alterantúrque, dum in ventre concoquuntur,& in venis in ſanguinem vertuntur, & propterea etiam quòd vno loco non permanent,ſed in multas partes diuiſa quoquouerſum feruntur. Addit & quòd non ſolùm multis ſuccis miſcentur, ſed etiam cibis cùm quibus ſumuntur. Ad hæc, quòd celeriter eorum & concoctio, & partium ſeparatio perficitur, ita vt quod conueniens in eis eſt, aſſimiletur; quod ſuperuacuum & acre, per aluum, vrinam, & ſudorem excernatur.

Quamuis autem acria edi poſſint, illa ſcilicet quæ dulcem quandam obtinent qualitatem admixtam, 4. *ſimpl.* 18. tamen in his adeſt nocumentum non exiguum,quòd capiti cuncta infeſta ſint,eidémque negotium faceſſant, quia calor aſcendens ſurſum humores defert,quod Theophraſtus ſignificauit, 6. *de cauſ. plant cit.* dum ait,*acrem ſaporem eſſe,qui deliquandi,aut mordendi vim habet,aut qui calorem humoris participem loco ſuperno excernit.*

Hinc. Zoar. *lib.* 1. *Theizir,tract.* 8. *cap.* 22. omnibus acutis,ſiue cæpis,ſiue alliis peculiare eſſe dicebat,caput fumis, vaporibúſque replere; quare viſui potiſſimùm nocent,& materia exiſtunt cæcitatis. Et deinceps *in hoc libro,tract.* 9. *cap.* 8. ſic inquit: *Neceſſe omnino eſt, vt prohibeas in omni ſpecie epilepſiæ, & in omni accidente malo cerebro ſuperueniente,allium,& cæpam;& his ſimilia, quoniam proprietatem habent magnam cerebrum perturbandi.* Auicenna 3 3. *tract.* 1. *cap.* 1. ſic confirmat: *Acuta,ſicut porrum,oculis nocent; etiam & viſceribus.* Ex eodem Auic. *lib.* 2. *tract.* 1. *cap.* 4.

Ex iis ergo edocti Medici, acria edulia vehementer grauidis interdicant,quæ rebus aromaticis, vt pipere, Caryophyllis, Zingibere, Cinnamomo, oleribus acribus,vt alliis,cæpis, & ſimilibus, aſſiduè in alimentis vtuntur,nam ab vſu omnium acrium abſtinendum eſſe, nos docuit Galenus 2. *alim. cap. vlt.* & potiſſimùm, cùm is qui ipſis veſcitur, natura bilioſus fuerit, ſolis enim, qui vel ſuccum pituitoſum,vel crudum & craſſum,ac lentum aceruauerunt, cibi huiuſmodi ſunt accommodati.

Sapor acris,teſtimonio Galeni 3. *ſimpl.* 27. extenuat, perpurgat,digerit, perrumpit, attrahit,& eſcharam, ſiue cruſtam efficit. Auicenna quoque *lib.* 2. *tract.* 1. *cap.* 3. & 4. operationes acuitatis eſſe affirmat, reſoluere, incidere,putrefacere,& aperire. Meſuë *in canonib. vniuerſal. theorem.* 1. & 8. ſic ſcriptum reliquit: *Acre medicamentum facilè inflammatur, mordet,penetrat,aperit, vrit, ſeparat,reſoluit, à longinquo attrahit, ſiccat, emaciat, ſitim facit.* Quare grauidæ ab vſu acrium ſunt interdicendæ.

Quæro decimò: *Vtrùm amara grauidis concedenda?* Auicenna *loc. cit.* tenuit dicens: *Et oportet, vt deuitent amarum, &c.* & meritò ſanè, quoniam amara guſtui ſunt ingratiſſima, & ab alimenti natura prorſus aliena, cùm ex mente Galeni, 4. *ſimpl.* 9. à caloris exceſſu generentur,vt bilis,nitrum, vina valde vetuſta, ac numeroſa ſemina, vt rutæ potiſſimum ſylueſtris, Tordylij, ſpondylij,melanthiique,& malimedici,item lupini,orobi, & alia huiuſmodi, & calida ſint ordine tertio, vt ipſe protulit, 6. *ſimpl. tit. de abrotano,* quare ſtrenuè calefaciunt,pariter & exiccant, ideò vt ſcribit idem, 4. *ſimpl.* 20. *Omnibus propè animantibus, nedum hominibus eſui ſunt inepta: Quippe cùm animal omne, plus minúſue ſit humidum, amara autem ſicca, haud aliter quàm cinis,& puluis: Itaque nec cinerem, nec pulnerem, nec fauillam, nec calcem animal vllum eſitat, nec eorum quæ planè amara ſunt,quicquam.* Quòd deinceps lacus aſphaltitis,ſeu bituminoſi exemplo oſtendit, in quo ob amaritudinis exuperantiam, *vullum nec animal,nec plantam ineſſe conſpicitur:imò cùm duo fluuij in eum confluant longè maximi, piſciúmque copia ſcatentes, præcipuè qui prope Ierichontem,fluit,quem Iordanem nominant, nullus omnino piſcium fluuiorum oſtia excedit, ac ſi captos quis in lacum iniiciat, celeriter mori conſpiciet, &c.* Et conſequenter ſubdit: *Adeò eſt omnibus, tum hominibus,tum plantis inimicum,quod exactè amarum eſt, & quod ſqualidum pariter,ac ſiccum eſt,atque natura velut fuliginem ab aſſatione referens.*

In hunc ſenſum dicebat Auicenna, 2. *canon. tract.* 1. *cap.* 3. *Amarum eſt grauis ſubſtantiæ,& propterea illud ipſius purum non recipit putrefactionem, ex qua animal generetur, nec purum ipſius nutrit animal.* Subſcribit Auerrhoës 5. *collect.* 27. dum ſic ait: *In aqua maris, quæ eſt multùm amara,non poteſt viuere aliquod animal;propterea quod amaritudo eſt in extremo,nutrimento animalium aduerſa,& eſt dulcedini contraria propter ſiccitatem ſolùm: ob idque interficit infantes, quando multùm ea vtuntur,eo quòd ſunt in vltimo humiditatis:& vniuerſaliter non ingreditur natura amaritudinis in re cibali, quia illa non eſt niſi medicinalis.*

Amara ergo nullo modo ſunt concedenda grauidis, quoniam ſanguinem acuunt, & inflammant, cùm vel ex dulcibus ſuperaſſatis, vel ſalſis nimiùm excelſactis,ſiue ab igne, ſiue à calore naturali generentur, vt 4. *ſimpl. cap.* 19. teſtatur Galenus: ſiquidem abſumpta ſemper, ac defluente ab eis parte humidiore, in vaporem à calore ſoluta,neceſſe eſt, vt reliquum craſſius,terrenius,ſicciúſque remaneat, vt 5. *ſimpl.* 2. & 19. ipſe affirmat: quare amara linguam radunt, ex Auic. *lib.* 2. *tract.* 2. *cap.* 3.

Duo tamen obices remouendi, priuſquàm ad alterum dubium accedamus. Primum, cur tantopere amara noſtris corporibus aduerſa ſunt, & intenſa caliditate ea inflammant, ſi ex mente Galeni 5. *ſimpl.* 26. ea abſque manifeſta caliditate meatus repurgant, abſtergunt, extenuant, humorum craſſitiem incidunt? Dic, Galenum collatione ad acria facta id pronuntiaſſe, quæ adeò vehementer excalfacere poſſunt,vt eſcharam moliantur, & vrant, quorum comparatione, amara abſque manifeſta calefactione humorum craſſitiem incidere, & alia quæ dicta ſunt,opera exercere,à Galenò dicuntur.

Secundum: Si amara viſceribus nocent,infeſtáque ſunt,ex Auic. *lib.* 2. *tract.* 2. *cap.* 3. cur Abſinthium in ventriculo roborando plurimam obtinet facultatem? quem tantopere tuetur, ac defendit, vt paſſim Galenus inculcat,& appoſita hiſtoria confirmat, *lib. de theriac. ad Piſon.* dic. Illud virtutem hanc non ob amaritudinem,

ſed propter adſtrictionem poſſidere: quod ex eo conſtat, quia ſuccus, à quo terreæ partes, in quibus adſtrictoria vis ſita eſt, ſeparatæ ſunt, hac facultate deſtituitur, amaritudinem quaſi obtinens ventriculo infeſtam. Iccircò Galenus 11.*meth.*16. abſinthium Ponticum in iecoris,& ventriculi phlegmone, magis quàm vulgaria laudat, quia in Pontico adſtringendi facultas non parua eſt; in reliquis omnibus amara quidem qualitas eſt vehementiſſima, adſtrictio verò aut planè obſcura, aut prorſus nulla ſentitur. Ergo non propter amaritudinem, ſed propter adſtrictionem, Abſinthium ventriculo, viſceribúſque gratum, beneuolúmque exiſtit. Hoc modo intelligendus eſt Meſuë *in canonib. vniuerſal. theorem.*2. amara ſtomachos firmare pronuncians: quod verum eſt, quando vnà cum amaritudine, adſtringendi vim coniunctam habuerint.

Quæro vndecimò: *Vtrùm vini potus vtero gerentibus vtilis ſit?* Auicenna ſic inquit: *Et vinum earum ſit odoriferum, & ſubtile, & antiquum, &c.* Hoc eſſe verum euidentiſſimæ rationes confirmant: nullus enim eſt ſtatus, in quo ampliùs neceſſariæ ſint vires, & ſanitas vtilis ſit, quàm in ſtatu grauidationis, qui plurimis morbis, & periculis eſt obnoxius. Vinum autem ſanitatem cuſtodire, probat Iſhac *lib.3. diætar.* dum ſic ait: *Vinum bonum dat nutrimentum corpori, ſanitatem reddit, & cuſtodit, ſi accipitur vt oportet, & quantum natura ſuſtinere valeat; digeſtionem confortat ſtomachi, & etiam ſecundã, quæ eſt in hepate: calor eius eſt ſimilis calori naturali, citóque conuertitur in naturalem, & mundiſſimum ſanguinem: turbidum quoque ſanguinem clarificat: & aditus totius corporis, maximéque venarum, & aperit, & mundificat: hepatis mundificationem aperit, tenebroſitatẽ aufert, fumoſitatem triſtitiæ generatiuam à corde expellit, totiúſque corporis membra corroborat: ſed & animam ipſam facit obliuiſci triſtitiam, & anguſtiam, laborem, & dolorem, dátque lætitiam, & audaciam, ingeniúmque ſubtilius reddit. Igitur conueniens eſt omnibus ætatibus, & omnibus regionibus, ſi tamen ſumatur ſecundùm ſui quantitatem, ac naturæ poſſibilitatem; calefacit corpora frigida, & infrigidat calida, ſicca humectat, & humida exiccat; eius tamen calefactio, & deſiccatio eſt naturaliter humectatio, & accidentaliter infrigidatio, quia cum ſui ſubtilitate, & perforatione portat aquam ad membra, &c.*

Deinde alimentum quod roborat vires, quarum cauſa fœtus in vtero retinetur, & conſeruatur, grauidis eſt vtile, & neceſſarium. Vinum autem virium firmitudinem tueri, & roborare, probat Paulus *lib.1. cap.95. & alibi,* dum ſic ait: *Vinum calorem genuinum refocillat, vnde concoctio melior, & ſanguis probus euadit. Cibum per omnia corporis membra, vt quod facilè penetrat, deducit. Quamobrem ex morbo emaciatos reficit, corpúſque ipſorum auget, etenim cibi cupiditatem facit, pituitam extenuat, bilem per vrinam educit, & bonum colorem conciliat, animo lætitiam cum voluptate parit, & robur adiicit.*

Idem teſtatur Haly *lib. de regali diſpoſitione, cap.*13. dicens: *Vinum calorem naturalem confortat, humores cholericos temperat, purgans per ſudorem, membra dura humectat, appetitum iuuat, & digeſtionem, ventoſitatẽ quoque ſoluit, oppilationem aperit, melancholiam mitigat: & hæc maximè facit his, qui temperatæ complexionis ſunt, & inclinantur ad frigidum, ſi mediocriter ſumatur.* Rhaſis *lib.10, ad Almanſ.5.* ſic ait: *Vinum, ſtomachum, & hepar calefacit, inflationem diſſoluit, & cibum digerit, vrinam prouocat, & ventrem ſoluit: præter hoc & lætari, & gaudere animam facit, & hunc vltimum bonitatis modum nondum inuenimus, quod ſuppleat vicem eius.*

Inſuper ſi grauida in perpetua lætitia, & gaudio eſt continenda, cur non vtetur vino ſobriè: cùm nulla res alia ſit ad lætitiam producta, vt vinum, cuius maximè proprium eſt cor hominis lætificare, nec alia quæ maiorem ſympathiam cum eo habet; & vinum præſtat hominibus, quod præſtat vita, de qua te ſcribitur in *Pſalmo 105. Vt educas panem de terra, & vinum lætificet cor hominis:* Nam inter illud, & cor, indicibilis quædam adeſt ſympathia, quæ in eius ſubſtantiæ modo conſiſtit, ideò cordis vires mira quadam celeritate reparet. Rectiſſimè ergo à Sapiente dictum: *Vinum datum fuiſſe ad iucunditatem, non ad ebrietatem:* Eſt enim omnis hilaritatis dulce ſeminarium, gaudij theſaurus, humanæ vitæ remedium, & firmamentum ipſius, & omnes cuiuſcunque ſtatus illi ſint, ad meliorẽ corporis habitum reducit, quia appetitum alimentorum excitat, teſte Oribaſio *6. collect.*10. recreat, calorem ſuſcitat, atque ideò concoctiones meliùs fiunt, & ſanguis probus gignitur, alimentúmque in omnem corporis partem, à vino, quia vim habet penetrandi, deducit.

Ad hæc. Flatus, qui in vtero gerentibus, ob varia intempeſtiuè ingeſta cibaria, & deprauatos appetitus, inſoleſcunt, reſoluit, præſertim ſi ſit merum, & purum: (nam aquæ permixtione, vini vis frangitur, atque debilitatur) & maximè ſi ſit odorum, quia nullus odor cum odore vini comparandus, omnes enim ſine vlla dubitatione ſuperat, ſolus namque vini odor verè nutrit ſpiritus: Si enim grauidæ animi deliquio, aut ſyncope prehendantur, earúmque facies vino odorifero irroretur, præſentiſſimum ipſæ prẹſidium ſentient, præſentiſſimum ipſæ præſidium ſentient, quamuis vires à natiuo calore ſint deſtitutæ valde.

Vinum ergo concedendum eſt grauidis, clarum, ſubtile, ſpiritus enim claros, ac ſubtiles generat; vetus, nouum enim faciliùs inebriat, plurimos morbos parit, aluum ſubducit, tormina generat. Maturum, non auſterum, ſiue ſtypicum; hoc enim 3.*acut.*8. excretiones omnes cohibet. Moderatè ſumptũ, & vt in ſumma dicam, illis offerendum vinum ẹtate medium, clarum, nonnulla rubedine participans, odoratum, ſapore ẹquale, ita vt non ſit acre, acutum, fumoſum, craſſum, ſubtile nimis, excellenter potens, imbecillum, ſed medium, natum in colle aperto, meridiem ſpectante, regione inter caliditatem, & frigiditatem temperata.

Quẹro duodecimò: *Vtrùm ſit præſtantius ad roborandum vterum, & ventriculum in grauidis, electuarium ex margaritis Auicennæ, an diamargaritum commune;* Auic. *loc. cit.* exhibet per os electuarium ex margaritis nam ipſum rectificat diſpoſitionem matricum, & ventriculi pręgnantium: Cuius deſcriptio eſt hẹc.

℞. Margaritar. non perforatar. pyrethri, an. ℥j. *zinziber. maſtich. an.* ℥ iiij. *zedoariæ, doronici, ſem. apij, rutæ, cardamom. nucis moſchatæ, macis, cinnamomi, an.* ʒ ij. *been rubri, piperis, macropiperis, an.* ʒ iij. *floris canellæ,* ʒ v. *ſacchari albiſſimi ad pondus omnium.* Miſce, & ſec. art. fiat Electuarium, cuius doſis ſit cochlear. Hoc enim lætificat, flatus diſſoluit, pituitam concoquit, crudos humores digerit, coctionem iuuat, diſtributionem humorum procurat, ſpiritus perlucidos generat, oris fœtorem emendat, ructus tetros & putidos caſtigat, fœtum tuetur.

Neque audiendi ſunt, qui hoc electuarium nimis calidum eſſe aſſeuerant, quòd magna doſi concedatur, cochlear enim vnum pendet aureos quatuor, ob ídque præferendum eſſe Diamargariton commune confirmant: quoniam hoc non eſt nimis calidum, & præterea commune ex Rhab. & camphora componitur, quæ ſunt grauidis ingrata, & parum vtilia. Secundò, quoniam Auic. immiſcet compoſitioni ſaccharum ad pondus omnium, & plus, id eſt duplum, aut triplum. Tertiò, quoniam cochlear minimum pendet ſemidrachmam; paruum, drachmam; magnum, ſeſquidrachmam, maximum ſemunciam: quare doſis non eſt magna cùm ſit à ſemidrachma in ſemunciam. Si verò frigidiorem compoſitionẽ deſideras, in illis pręſertim, quẹ bilioſo temperamento ſunt prędite, & habitant ſub calido cœlo, & regione æſtuoſa, hæc ſit facillima.

℞. Carabes, maſtiches, roſar. rubear. xyloaloës, margarit. perforatar.

perforatar.an ℥ j.corall.rubeor.nardi,macis,ben albi, ben rubri, cinnamom.ſantalor.citrinor.cardamom. an. ʒ.j.ß. ſacchari quantum ſufficit,fiat Confectio.

Quæro vltimò:*Vtrùm cor,& cateræ partes in grauidis roborandæ?* Hoc ita eſſe exequendum ratio dictat:quoniam cor perſæpe à vapore tetro ſanguinis menſtrui coërciti premitur,& lancinatur,quare ſyncope, palpitatione, inſolita triſtitia oppugnatur:ipſum ergo roborare oportet medicamentis,quæ flatus diſcutiant, partes firment,& in ſua ſymmetria conſeruent, qualia ſunt apud Auic.21.3.*tract.*2.*cap.*12.Zedoaria,& vtrumque Been, aut ſeorſim,aut mixta pondere ſemidrachmæ, aut Doronicum drachmæ pondere, ſuperbibitis vnciis binis aromatici vini. Inter probatiora præſtant,Electuar. de gemmis Meſuë, electuarium lætificans Rhaſis,aut hæc ſit pro vſu vtiliſſima Confectio.

℞. *Margaritar.*ʒj ß.*hyacinth.*ʒ ß.*cinnamom.caryophyllor.macis, an.*℈ij.*limaturæ auri,limatur.argenti,an.* ʒj.*ſacchari albiſſimi,* ℔.j.Diſſoluatur cum vnciis octo aq.Roſar.& fiat Confectio in tabulis.

Hæc etiam eſt vtiliſſima Conſerua,

℞.*Succi pomor.redolent.& ſucci bugloſſi deſpumator. an.* ℥v.*doronici,cortic. citri, flor.borragin.roſar.rubrar. been.albi,been rubri,coralli,limaturæ eboris,an* ℥ iiij.*ſpodij,maſtich. Galliæ moſchat. carabes,oſſis de corde cerui, ſantalor.rubeor. an.*ʒ iij. *ſemin. baſilicon. folij myrtillor. meliſſ. coriandri,cinnam.galangæ,zedoariæ,ſpicæ nardi, ligni aloës,ſerici minutim inciſi, croci,an.* ʒij. *omnium myrobalanor.an.* ʒ iiij. *berillorum, ſmaragdor, hyacinth. ſardonij,ſapphirorum,granator. an.*ʒ j.*margaritar.albarum* ℥ iij.*limaturæ auri,limatur.argenti,an.*℥ ij.ß.*ambari,camphor.an.*℈ß.*moſchi,*ʒ j.Fiat Confectio ſec.art.

Ventriculus ſumma cura cuſtodiendus, vnguentis, & emplaſtris.Hoc eſſe vtiliſſimum vſu adinueni.

℞.*Ligni aloes,maſtiches,cortic. thuris, caryophyllor. macis,an.*ʒj.*coriandri præparati,cinnamom.an.*℥ ij.Miſce cum oleo nardino,& maſtichino,& cum ceræ ſ.q.Fiat Ceratum, quod ſuper alutam tenuiſſimam extendatur.

Vel vtere hac Conſerua,quæ mirandum in modum ventriculum firmat.

℞.*Conſeruæ roſar.*℔.ß.*conſeruæ flor.anthos, conſeruæ flor.ſaluiæ an* ℥ ß.*ligni aloës,maſtiches,an* ℥ ß.*macis caryophillor. an* ʒ iij.*coriandri præparati,* ℥iiij.*aniſi,*ʒ ij. *cinnamom.*ʒ j.ß.*ſem.fœnicul.*ʒ j.Sacchari diſſoluti in aq. meliſſę,vel flor.arantior q.ſ.Aſſumatur ſuperbibito mero,vel aqua flor. Cinnamomi.

De vacuantibus præſidiis validis adminiſtrandis,pro earum præſeruatione à morbis,priſci dubitarunt: quare venæ ſectionem ipſis valde vtilem,dum febribus,& aliis acutis morbis premuntur,interdixerunt; & multò magis medicamenta expurgantia, & hæc etiam offerebant cum cautela ſumma, à quarto videlicet menſe vſque ad ſeptimum,ſi humor turget: Quæ auxilia proficua eſſe, imo neceſſaria pro earum curatione, quin veteres ſcientiſſimos illa probaſſe,& docuiſſe, ex ipſorum mente demonſtrauimus *lib.*1.*Hiſt.Princip.Medic. in com.Hiſt.*32.Demum in præcautione ab abortu,ſanguinis detractionem ſępe eſſe ex vſu, ob multas cauſas aſſeruimus *lib.*3.*eiuſd.Operis,in com.Hiſt.*13.

OBSERVATIO I.

E *Culcitra ad roborandum fœtum vtiliſſima.*

EXterna ventris regio plurimis eſt aëris iniuriis patens & obuia, maximè quoniam turgido ventre oppreſſæ grauidæ neceſſaria non tolerant tegumenta. Pro hoc opere eæ cùm ſint moroſæ, faſtidibundæ, & implacidæ,reſpuunt vnguenta,emplaſtra, & fotus:quare culcitra ſaltem noctu geſtata illis ſummo eſt auxilio. Inter alias hæc primarium locum tenet.

℞.*Maſtic.*ʒij. *cardamom. nucis moſchatæ, an.*℥ iij.
A *aniſi,*ʒj.*cinnamom.*℥j.ß.*moſchi odorati,*g̈ xx.*ſem.fœnicul.*℥ ß *piperis,* ℥ij. *ſpicæ nardi,* ℥iij *abſint.Pontici,* ℥iv, *roſar. rubrar.*℥j.*ligni aloës,*℥ij.*coral.rubri,* ℥iij. *ſantal. rubri,ſantal.citrini an*ʒ.iij.*carabes,*℥j.ß.*ambari,* ʒ ß. Pulueriſanda pulueriſentur ſubtiliter, irrorentur maluatico,aq. Meliſſ. Naphæ: ſiccentur ad vmbram, reponantur inter ſericum, & ſericum purpureum, aut linteum tenuiſſimum, æqualiter & interpunctim ſuantur, & fiat culcitra ſupra vmbilicum continuò geſtanda.

OBSERVATIO II.

Conſerua, ad emolliendam grauidarum aluum tutiſſima.

ALuum reddi duram in prægnantibus, eſt frequen-
B tiſſimum,ob cauſas multas.Vt autem excrementa egerantur dura,pilulis caprarum valde ſimilia, & abſumpta omni humiditate exiccata nimis,violento nixu opus eſt, quem concitare abortum, nulli eſt non manifeſtum. In hunc vſum, ſemel,aut bis in ſeptimana vtile eſt, aſſumere aliquod medicamentum veluti alimentoſum, quod ſuauiter aluum proritet. Inter illa hoc electuarium palmam defert, cuius vncia dimidia ieiuno ventre deuorata, ſuauiter prouocat aluum, & ſine moleſtia vlla, & in quocunque geſtationis menſe ſecurè concedi poteſt.

℞. *Flor.cordial.*℥ ß.*prunor.* Num.xx.*paſſular.Corinthiac.*℥ j.*adiant.*M.v. *glycyrrhiz.*℥ ij.*folior. ſennæ,* ʒiij. *aniſi*, ʒ j. Coque ſecund. art. in ſufficienti aq. quantitate, quouſque remaneat ℔.ß. In colatura infunde ſec.art.*Rhab.elect.*ʒ j ß.*ſchœnanth.* ℈ ß.Colaturæ adde *Conſeruæ borrag.*℥ij *mannæ elect.*℥j.ß.*pulp. paſſular.pinguium.* ʒ iij.*pulp. caſ.*℥ j. *folior. ſennæ tenuiſſimè*
C *pulueratorum,*ʒ ij.*tartari vini albi,*ʒ ij.*confect.hyacinth.* ʒ ij.Excipiantur omnia cum ſyrup.violar.ex plurib.infuſ.& fiat ſecund.art.Conſerua.

OBSERVTIO III.

Cataplaſma, ad expurgandas vtero gerentes, egregium.

VTero gerentes faſtidibundæ ſunt,& hac ratione immorigeræ, quæ cùm alimenta grata, & palato iucunda edere nequeant, minùs medicamenta aſſument,quæ illis horrida videntur, & prorſus dura. Ex
D altera parte excrementorum deiectio eſt neceſſaria valde,quæ ſi negligatur illa retenta tormina pariunt,dolore caput afficiunt, vterum comprimunt. Vtere ergo vmbilico appoſitis, quæ communicata virtute expurgante per venam vmbilicalem partibus intimis, promptè & ſuauiter aluum deiiciunt.

℞.*Pomorum redolentium aſſatorum. abiectis cortice, & ſemine,*℔.ß.*pulu.fol.ſen.* ʒ iij.*aniſi*, ʒ j. *cinnamom.* ʒ j.ß.*tartari vini albi,*℥ ß.*aq.naphæ,* ℥ ij.*aq.ſtillat.flor. perſic.*℥ j ß.*vnguent.Agrip.*℥ ij.*vnguent. dialthææ, an.* ℥ j.ß *pulp.caſ.*℥ j.*ſucci fumar.* ℥j.ß.*ſucci roſar.perſic.*℥j. Omnia miſceantur mutuò in mortario, & fiat Cataplaſma vmbilico apponendum.

De Pica.

APrimo ad tertium menſem,quoddam ſymptoma grauidas infeſtat pertinaciſſimè, quod nihil eſt aliud, quàm languor, & mollities diſſoluti, & vtilia faſtidientis ſtomachi, in quo varia, & peregrina appetuntur edulia, æſtuátque ſtomachus & aſſiduo vomitu,ſputationibus,& roſione vexatur:de quo argumento etſi plura ſimus commentati,*lib.*3.*Hiſt. Princ. Med.in com.Hiſt.*14.de eo tamen hîc refricare mentē conſtitui.

Appetunt

Appetunt ergo ipſæ abſurda, & varia eſculenta in conceptu ipſo,quæ ante grauidationem nec per ſomnium nouerant,nec guſtarant vnquam, acida, acerba, acria,vinoſa, fœtida, ſordida, lutum, cimoliam, gypſum,farinam, legumina cruda,calcem, ſalem, carbones,cineres, lanam: Nam ſicut in fame canina appetens facultas circa qualitatem ciborum aberrat: ita in Pica,circa qualitatem,aut ſpeciem eorundem,labitur & errat.

Cauſa huius mali aſſignanda in hunc modum.Fœtus ex vtiliori menſtrui parte nutritur,impurior relicta, ad ventriculum confluens,hoc vitium concitat,& ſuam ipſi inducit intemperiem,donec crebris vomitionibus, quibus grauidæ premuntur, abſumatur, vel ab adultiori fœtu,pluri alimento indigo, attrahatur:ventriculus enim famelicus impurum aliquando nutrimentum in ſui, & fœtus alitionem prolectat. Num autem in hoc malo, ſimile, an contrarium expetat ventriculus, *loc.cit.*.diſceptauimus.

Signa ſunt manifeſta. Verumtamen ex. euomiti humoris colore,odore, & ab ægra percepto ſapore, peccantem humorem venari oportet. De præſagio quid? Licèt auctores poſt tertium menſem ceſſare,ob cauſas dictas, aſſerant vnanimiter,tamen interdum tanta eduliorum prauorum copia aſſumitur, vt timor ſit,ne ob multitudinem innatus poſſit ſuffocari calor,aut ea crudorum ſuccorum excreſcat quantitas,vt inpoſterum in aliis menſibus,alia excitentur damna, quæ difficilem habeant correctionem.

Curatio hoc modo perficitur. Ab humore exuperante ventriculus leui vomitorio mundandus, facto ex aqua calida,in qua oximelitis momentum permiſceatur.Expurgantia dimittenda,ne tenellus fœtus eorum vi naufragium faciat, aut infirmata retentrice,aut acetabulis laxatis. Si tamen res eò miſeriæ deueniat,vt timor ſit,ne aſſiduis vomitionibus fœtus concuſſus excernatur, aluum tunc roborantibus mouere oportet,in quem vſum pruna ſennata modico aniſi,aut cinnamomi irrorata mirè proſunt. Pilula quoque ex Aloë illota,cum puluere ſchœnanthi parata, ſtrenuè confert; omnes enim reprobos humores, citra abortus periculum,placidè abſtergit.

Auicenna 13.3.*tract.*2.*cap.*11.poſt vacuationem ieiuno ventre cyminum maſticandum monet, an cardamomum,& cubebas aſſumendas: imperat, in puluerem tenuiſſimum redactas,cum ſaccharo albiſſimo permixta. Cappares initio menſæ,optimæ, vt humorum craſſities incidatur; in medio, oliuæ conferunt:ſtomachum enim ſua ſiccitate roborant,& appetentiam excitant; in fine, vuæ paſſæ laudantur, ſua enim concoctoria vi,tum lentos humores benigniores reddunt, tum perbellè nutriunt,& corpus impinguant. Electæ aues, ſaluberrimæ,præſertim montanæ,vt palumbi, paſſerculi, turtures, excrementitiam enim humiditatem, quæ in hoc affectu in ventriculo redundat, exiccant, & abſumunt. Inter ſalſamenta ſinapi multùm conducit: mucidam enim, & viſcoſam pituitam parietibus ventriculi tenaciter adhæreſcentem abſtergit,& per vtrumque ventrem, promptè euacuat. Vinum concedendum, abſinthio medicatum. Ventriculus oleis, fomentis, vnguentis,& emplaſtris roborantibus fouendus.

De curandis morbis acutis fœminarum, non eſt cur hoc loco verba faciamus; hi enim tripli curantur præſidio, venę ſectione, purgatione, & victus ratione: quę præſidia pro eorùm medela, cùm *lib.*3. *Hiſtor. Princip. Medicor. ab Hiſtor.* 13. & 14. diſtinctè ſint enucleata, non eſt, cur modò de illis agamus de nouo.

OBSERVATIO

Pilulæ ad Picam grauidarum, mirabiles.

SI Pica rebellis eſt, ſuíque diuturnitate fœminas moleſtat, & fatigat, vomitoriáque, & roborantia non conferunt auxilia, & ex ingeſtorum copia multa, cruditatis venarum,& ventriculi periculum imminet, his vtor pilulis,quarum vna pendens ſcrupulum dimidium alternis diebus, tribus horis poſt cœnam oblata, roborat ſtomachum, leniſſimè ſoluit, craſſos humores concoquit,mouet ad optima cibaria appetitum, & pulchrum colorem illis conciliat:vtere illis, quouſque deprauatus ceſſet appetitus.

℞.*Rhapontici electi*, ℥ iij.*cinnamom.*℥ j.*ligni aloës*, ℥ ß.*balſami*,℈ ß.*maſtich.*℥ ij.*aloës hepatic.*℥ ij. ß. *gummi Arabici*,℥ ß.*roſar.*℈ j.ß.*confect. hyacinth.*℥ ij.*calam. aromatici*, ℈ j. *menthe ſicca*, ℈ ß.*ambari*, g̃ xx. Cum ſyrupi Roſ.Rubrat.ex plurib.infuſionib. & ſyrupi de abſinth.an.part.ęqualib. fiat Maſſa.

CAPVT XVI.

De Mola.

Definitio.

PLura ſunt ſymptomata, quæ grauidas infeſtare ſolent truculenter, nam illis accidunt vteri inflatio, dolor, imbecillitas, ſcirrhus: inappetentia, dolor ventris, cordis ſpaſmus, tuſſis, aluus adſtricta, aut laxa nimis, crurum inflatio, fluxus ſanguinis ab vtero,& alia immania vitia ſuppullulant, quæ ſolertem Medici operam deſiderant: ſed cùm hæc,& alia ſymptomata, quæ illis ſuperueniunt, *in libro vltimo* ſint fusè explicanda, in quo febrium ſymptomata adamuſſim explicantur, ab eorum curatione ſuperſedere, lectorem ad eum locum remittens, conſultius iudicaui. Hoc conſilio ductus, curationem morborum acutorum grauidarum omiſi,quia illorum curatio parum à communibus differt, ni tria præſidia, ſanguinis miſſionem, purgationem, & victus rationem excipias, de quibus præſidiis pulchra leges, *lib.*3. *Hiſtor.Princip. Medicor. in com. Hiſt.*13.*cit.*

Duo ergo ſolùm circa grauidarum curationem exquiremus, primùm de Mola,ſecundùm,de mortuo fœtu. Illa ſic definitur à Galeno 14.*de vſu part.c.*7.& 14. *meth.cap.*13. eſt caro informis, & inutilis, inarticulata, dura, in vtero mulieris genita, inſtar vteri conceptus, vel variarum figurarum. Vel hoc modo definies: eſt caro informis, & inutilis, ouo ſubuentaneo volatilium correſpondens. Itaque caro hæc rudis,non eodem modo quo vermes in vtero generantur, à calore tantùm concoquente, & humore craſſo atque viſcido, ſed ex ſemine viri, & mulieris ab ſpiritu gignitiuo efformatur, cuius rei argumentum præbent membranę quibus integitur, & fœtui multoties alligatur cum motu quodam tremulo, quem vteri tumor ſæpe comitatur.

Deinde notandum eſt, quòd quemadmodum Naturę, quę in perpetua indiuidui ſucceſſione continuatur, longè vtilius eſt aliquid creare, quàm nihil; ita in vtero generationi à natura deſtinato contingit, ab ſpiritu illo gignitiuo, & à calore, quem non ſine ratione ſui domicilij architectum veteres Philoſophi appellarunt: qui ſi materiam conuenientem adinuenerit ex vtriuſque ſexus ſemine, pulcherrimus fœtus ad vtriuſque exemplar diuinitus, fabricatur; aut vni magis, quàm alteri ſimilem, pro ratione materiæ, & viribus imaginatricis facultatis, tanquam optimi moderatoris.

Si

Si verò ipſe calor vteri imbecillior ſit, materia autem A ſubiecta,qualitate,quantitate,conſiſtentia,aut mixtione alicuius extranei,vt ſanguinis craſſi, aut alterius vitioſi ſucci,ad tantam perfectionem ſit ineptior,aliquid, & nonnihil generat, ſiue animatum, ſiue rude & vitæ expers. Hæc eſt ratio, ob quam aliquæ mulieres cùm nouem mēſium ſpatio vtero geſtaſſent,& omnibus,quę in legitimo partu euenire ſolent, mirificè reſpondentibus, tandem nihil aliud, præter animalia ranis ſimilia, cum purgationum cruentarum, & corruptarum copia multa, in lucem ediderunt.

Sed videndum: *Virùm ſola mulier molam concipiat?* Reſponde affirmatiuè,cum Ariſtotele 6.*de hiſt. animal, c.*18. Cur autem hic inutilis conceptus in ſola mulie re contingat,cauſa eſt, vt inquit Auerrhoës *ſuper c.6. lib.4.de generat.animal.*quia copia menſtruorum abundat.Quod autem ab Ariſt.6.*de hiſt.animal.*30. & 4.*de generat.*6.circumfertur, & à Galeno *lib. de theriac. ad* B *Piſon. c.*11. vrſam parere molam, ſano modo eſt accipiendum:nam vrſa non parit molam informem, ſed cùm hoc animal tota hyeme lateat,plurima pituitæ copia repletur,quæ fœtum madore,& mucore opplet, atque ita obductus ita obſcuratur, vt nulla forma appareat; quum autem fœtus in lucem editus eſt, à matre lambente hic mucus ex toto aufertur, ita vt quæ primo intuitu videbatur caro inutilis, & informis, detracto mucore fœtus appareat.

Cauſa.

Cauſam huius affectus propoſuit Hippocrates *lib.* 1.*de morb.mulieb.n.*88.qui tunc molam fieri affirmat,quotieſcunque multus ſanguis menſtruus, & paucum ſemen,& morboſum concipitur, in quo quum ſpiritus genitiuus,qui opificis vicem gerit,imbellis eſt, eius vis corruit,& menſtruum effluuium regere nequit. C Et hac ratione monſtra in rerum natura contingunt, quia ſcilicet ægri cum ægris conueniunt, & ebrij cum ebriis, ex quorum conſenſu, tam ſanguis menſtruus vnius, quàm ſemen alterius corrumpuntur, teſte Galeno 11.*de vſu part. c.*12.Hanc definitionem etiam retulit,*lib.de ſterilib, n.* 20.

Signa.

Difficile eſt molam vteri à vera vteri geſtatione diſtinguere: in illa enim menſtrua ſupprimuntur, venter paulatim accreſcit,& mammæ augentur. Cautè ergo ſigna depromenda ſunt,cùm nulla affectio ſit magis fallax & illuſoria, ita vt per initia in quibuſdam D mulieribus de fœtu concepto ſuſpicio ſit, vt notauit Paulus *lib.*3.*c.*69.Primum ergo ſignum eſt,quia in molæ geſtatione color adeſt in facie plumbeus,qui in verè vtero gerentibus non contingit.

Secundum, In molæ geſtatione citiſſimè venter accreſcit,ſecus quàm in vera vteri geſtatione, cùm enim ſit imperfecta fœtura,citiùs ſuſcipit augmentum, quoniam facultas formatrix in partibus diſtinguendis non eſt ita occupata. Addit Paulus *loc.cit.* quòd venter eſt durior, & aliquantulum renitens.

Tertium ex parte motus deſumitur:nam Hippocrates *lib.*1.*de morb.mulier.*in vera vteri geſtatione, ſi maſculus eſt,tertio menſe,ſi fœmina, quarto fœtum mo- E ueri affirmat,cùm Paulus *loc.cit.*nullum in his temporibus percipi motum affirmet. Sed quomodo à calumnia tantum auctorem liberare poteris, ſi experimento certum eſt,in mola, tranſacto primo menſe quendam motum tremulum, arteriarum motui ſimilem perſentiri,quia citiùs accreſcit,& per venas nutritur, & à fortiori motum continuum repræſentat? Dic, nullum motum in mola per interualla, & ad maiorem diſtantiam ſentiri,cùm hic proprius ſit illarum, quæ verum conceptum gerunt, quoniam in mola continuus eſt.

Quartum deſumitur ex prauis diſpoſitionibus, quibus molam geſtantes aſſiduè opprimuntur: doloribus enim ſunt oppreſſæ, macie laborant, febre lenta detinentur noctibus ſingulis,decolores ſunt,faſtidioſæ, immorigeræ, melancholicis imaginationibus vexantur, vteri ſtrangulatum,& animi deliquium patiuntur; quæ omnia in geſtantibus verum conceptum, contrariò modo contingunt.

Quintum.Si mediis menſibus copia ſanguinis tetri, fæculenti,& nigri ab vtero erumpat: cùm enim à forti calore non gubernetur, quin facultas formatrix debilis ſit,facilè diſſoluitur caro illa rudis,& informis. Ex his interpretaberis Hippocratem, qui *libro de ſterilibus,paulò poſt med.*ſic profatur:*Si vna mola fiat, interimit; ſi plures,& diſſoluantur,bene terminatur*:quaſi diceret,ſi mola liqueſiat, & ſanguis ille per vterum emanet,citò reſoluitur;ſi autem concreta remaneat, interficit.

Præſagium.

Mola eſt morbus periculoſus, & ſæpe quum diù durat,in hydropem finitur, mole enim ſua ſuffocat calorem innatum.Deinde ſi ſunt plures, & natura illas extra vterum propellere nititur,pathemata adſunt dira, quæ fœminas perſæpe ad interitum deducunt.Sanguinis enim fluor immodicus ex vtero prodit, immanes adſunt circa vmbilicum, & pubis regionem dolores,vigiliæ,angores,animi deliquium, pulſus interciſus eas fatigant; & ipſæ exanimes, ſyncope correptæ ſæpe occumbunt.

Curatio.

Molæ curatio difficilis eſt, quæ cum prædictione eſt aggredienda: nam plures loco molæ extrahendæ,abortum prouocarunt. Tota autem diligentia enitemur, vt mola ab vtero citò pellatur. Hoc autem conſequemur,ſi ipſa præparetur,vt poſſit expelli, & vt expultrix irritetur,vt excitata noxam grauantem expellere poſſit. Vt autem hæc commodiſſimè fiant, corpus priùs vniuerſalibus remediis eſt euacuandum, purgatione nempe, & ſanguinis miſſione: cùm enim morbus hic in numero ſit aucto,ſui ablationem indicat,vt 14.*meth. cit.* docuit Galenus.

Varia auxilia deſcribit Hippocrates *lib. de ſterilib. n.*20.& 1.*de morb. num. cit.* ſed inter hæc ſolùm de cucurbitulis agit, quas ad laterum mollitudinem affigendas eſſe prædixit, clyſterē per ſudorem iniecto, ac collutionibus immiſſis intra vterum, quibus auxiliis ſanguinem multum vacuare contendit. At dices: ſi hoc eſt Hippocratis inſtitutum, cur venæ ſectio non erit admittenda, quæ has vtilitates commodiſſimè præſtat?

Quæres ergo:*Vtrùm venæ ſectio è talo pro curatione molæ vtilis ſit?* Nam videtur eſſe ſiculnea, & nullius vſus:cùm enim mola à ſanguine craſſo, concreto, viſcido, & frigido oriatur, & vires præ tanta mole ſint debiles, & offuſcatæ nimis, has debilitabit venæ ſectio magis, & naturam ad expulſionem inertem, & pigram reddet, quapropter aliis auxiliis pugnandum, quæ expurgare corpus, duritiem mollire, & expellere nata ſint.

At ſi veritas eſt amplectenda, pro molæ curatione phlebotomiam eſſe multi vſus, inuenietmus: hæc enim copiam demit,præparat ad reliqua auxilia corpus, cotyledones laxat quibus vtero hæret, irritat facultatem. Deinde mola eſt rēs toto genere præter naturam, ſui ablationem indicans. Hæc res præter naturam, cauſam habuit ſemen imbecille, & ſanguinis menſtrui copiam

copiam immodicam: & hæc vltima cauſa actu ſemper efficit, dum nutritionem, & augmentum parat, & ſimul fouet: Quare quicquid valet cauſam efficientem, & fouentem tollere, & vnà auulſionem præſtare, præſtantiſſimum erit auxilium ad abigendam molem: talis autem eſt phlebotomia; ab vtero enim reuellit, pabulum retrahit, partum abigit.

At cùm affecta pars, vterus ſit, ab ipſo proximè ſanguinem retrahemus, & vacuabimus, & in ipſo maximam circa ſanguinem commotionem excitabimus. Has omnes indicationes, ſola venæ ſectio ex infernis partibus celebrata adimplere poteſt. Neque approbes plurium Medicorum aſſertiones, quibus conantur probare, priùs in cubito eſſe feriendam venam, deinde in talo ſibi perſuadent: Quia hæc retrahit ab vtero, non prouocat, ex infernis verò partibus celebrata, directè reuellit, vacuat commodè, commotionem in vtero non leuem excitat, dilatationem vteri præſtat. Demum annuit Hippocrates *loc.cit.* qui lumbis ſectas cucurbitas conſulit, ſubdititia per vtramque aluum ad ſanguinis euacuationem commendat: præſtantior ergo multò eſt venæ ſectio ex infernis partibus celebrata, quàm illa quæ è gibbero à pluribus admittitur.

Præparetur humor purgandus ſyrupo de artemiſia poſtea purgetur frequenter cum iis, quæ craſſos humores euacuant. Extrà, & intrà ponantur emollientia, deinde acriora, quæ ad fœtum mortuum, & ſecundas expellendas vtilia eſſe, *infrà* dicemus

Laxantia vtero apponenda, vt viæ emolliantur, dilatentur, & facilem exitum molæ præſtare poſſint: in quem vſum frequentem fotum cum ſpongiis, & filtris, ventri, inguinibus, lumbis, & coxendicibus frequenter adhibere oportet. Inter fomenta hoc ſemper iudicaui feliciſſimum.

℞. *Althea, maluar. cum ſuis radicib. an.* M.j. *radic. ariſtoloch. rotund. & ariſtoloch. longa, an.* M.j. *folior. artemiſ. mercurial. matricar. ſaluia, hyſſopi, calament, an.* M.ß. *ſem. lin. althea, fœnugraci, aniſi, leuiſtici, an.* ℥ ß. *flor. chamamel. melilot. roriſmarini, geniſta, arthemiſ. an.* P.j. *furfurum,* P.j. Coque in ſufficienti aq. quantitate, quouſque remaneant ℔. x adde *Olei oliuarum*, ℔. ijj. *olei chamomil.* ℔.j. *olei amygdal. dulcium,* ℔.ß. *olei lilior. albor.* ℥ iiij. Cum filtris admoue, & deinde dictas partes inunge ſequenti linimento.

℞. *Vnguenti dialthaa compoſ.* ℥ ij. *empl. filij Zacchar.* ℥ iij. *vnguenti agrip.* ℥ iiij. *butyri recentis*, ℥j. ß. *axungia gallina, axungia anſeris, an.* ℥ j. *medulla cruris vacca,* ℥ j. *ſtyracis calamita,* ʒ ij. *pulp. colocynthid. pulp. radic. vtriuſque ariſtoloch. an.* ʒ j. *olei de lilio, q.ſ.* Miſce, & fiat linimentum.

Per os indenda, quæ irritent, laxent, aperiant, dilatent, emolliant, quæ *ſequenti capite* proponentur. Si vires labantur, refocillandæ. Si animi deliquium adſit, cardiaca offerenda, quorum copiam *lib. 2. cap. de ſyncope* deſcripſimus.

OBSERVATIO I.

Ad expellendam molam, pilulæ eximiæ.

INter præſtantiſſima præſidia, quæ ad elidendam ab vtero molam felici euentu ſum expertus, hoc eſt pręcipuum: Si enim fœmina quinquies noctu, tribus horis poſt cœnam, ſeptem aſſumpſerit pilulas, præcedente victus ratione optima, & præparato corpore, procul dubio eam excernet.

℞. *Boracis,* ʒ j. *carabes, aſari, cinnamom. nigellæ Romanæ, & nigellæ vulgaris, ſabinæ, an.* ʒ j. *galbani, aſſa fœtidæ, opopanacis, bdellij, an.* ℈ j. *myrrhæ*, ʒ ß. *trochiſcor. Alhandal,* ℈ j. *pulp. colocynthid.* ℈ ß. Cum Balſamo, & aceto ſcillitico fiat maſſa.

OBSERVATIO II.

Mola admiranda, intra quatuor horas interficiens.

A Longo tempore fœmina quadragenaria, hirſuta, & triſtis, conquerebatur de pubis pondere, & grauamine, & cùm iam ſepties pepeeriſſet maſculam prolem feliciſſimè, nunquam hoc ſignum perſenſerat: cúmque aliæ fœminę, & obſtetrices conceptum verum ſemeſtrem in vtero adeſſe ſibi perſuaderent, quia aderat inappetentia, tumor ventris indies magis ac magis increſcebat ſemper, meñſtrua à primo menſe deficerant, in mamillis apparebat lac, crura erant inflata, demum alia ſigna aderant, quæ veram grauidationem oſtentabant, At illa cùm multoties antea in vtero habuiſſet, molam ſe geſtare certò prædicebat. Ecce vno die, in aurora ſubitò frigido ſudore madeſcit, linquitur animo, citra pulſum vllum: vino refocillata oculos aperuit, aphona, conuulſa: tandem cùm cardiaca remedia nihil prodeſſent, & ſanguinis ab vtero fluxus immodicus inceſſanter erumperet, excreuit molam ſolidiſſimam, rotundam, nigerrimam, gagatis colore, & ita prægrandem, vt cydonium magnæ molis magnitudine excederet; qua expulſa, apoplecticæ inſtar intra quatuor horas expirauit. Adeò illuſoria ſunt molę ſigna, quæ ſi vna eſt, & magna mole conſtat, veneni promptiſſimi inſtar, miſeras fœminas in exitium præcipitat.

OBSERVATIO III.

Mola in vtero duodecim annis perdurans.

TRigenaria ex ſuppreſſo menſtrui effluuio, in vtero dolorem, & aliqualem duritiem ſex menſium ſpatio perſenſit, increuit durities cum tumore per annos tres, ita vt capitis caſtrati magnitudinem repræſentaret. Nullus in tumente parte aderat dolor, calor, aut mutatus color. Vocati Medici vnanimiter ſcirrhum eſſe vteri conteſtantur. Quare alterantia propinant, expurgant corpus, chalybeata medicamenta multoties propinant, omnis generis emollientia applicant, ſed citra vtilitatem vllam. At cùm ipſa iam duodecim annis infortunium hoc eſſet perpeſſa, medicamentorum pertæſa, ſola olei fæce ter in die duritiem illinebat, cuius auxilij, aut fortè auxiliorum quæ præceſſerant, ope, tumor aliquantulum eſt emollitus, & indies magis ac magis mollior factus, in ichores ſubſanguineos per menſem ex vtero continuò emanantes, ſolutus eſt, quibus ſanguinis grumoſi & concreti nucis iuglandis magnitudine, molarum inſtar erat permixta copia multa. Tandem omnino euaneſcente tumore, mulier ebeni decocto, & fontanellis in cruribus affixis, exiccantéque victus ratione eſt præſeruata.

CAPVT XVII.

De fœtu mortuo.

Cauſa.

EMoritur fœtus in vtero, ob cauſas multas, quas licèt *lib. 3. Hiſt. Princip. Medic. in com. Hiſt. 17.* recitemus, nunc comaticè recudere opus eſt. Petit ergo ob aliméti inopiam, eius malitiam, plethoricam diſpoſitionem, ob quam præ multitudine ſanguinis ſuffocatur, aut ſolutis acetabulis ictu, ſaltu, tuſſi, ſternutamento, vel

vel humiditate nimiâ laxatis, ex epoto pharmaco quod valde menſes prouocet, ſanguinis miſſione nimia, pręgreſſo morbo ardenti,qui vires attriuit, & ſanguinem comminuit, vel ob partus difficultatem: diu enim in oſculo vteri detentus, obruitur, & ſuffocatur.

A

Signa.

CVm infans moueri non ſentitur, & inferior matris venter frigeſcit, circa vmbilicum immanis dolor excitatur,in facie ac labiis liuidus color apparet, oculi,& naſus ſtupent, fœtida emittitur reſpiratio, & ex vtero prodeunt humores dira labe fœdati, tunc fœtum interiiſſe certum eſt.

Præſagium.

TRuculentus affectus,& qui plurimas è medio ſuſtulit.Ob vigilias enim,ac dolores, ipſæ exanimes fiunt, & multò magis ſi ſanguis immodicè per vterum excurrat:tunc enim debiles factæ fœtum expellere nequeunt,& ſæpiſſime ſubitò occumbunt, præſertim quę inexpugnabili dormiendi neceſſitate premuntur, ob humiditates,& vapores corruptos à fœtu eleuatos,quorum vi,& malitia citò reſoluuntur.

B

Curatio.

HÆ ergo vino, ſelectis alimentis, & odoramentis refocillandæ, mortuúſque fœtus, illicò, quoad fieri poteſt extrahendus,ne frigiditatem vtero communicet,quę deinceps vix corripi queat,aut ipſe putridus, conſpurcet vterum,& vlcera ſorditie ſua excitet immedicabilia.Excitanda ergo eſt fœmina frictionibus, vinculis crurum dolorificis,& cucurbitulis in parte domeſtica affixis.

C

Ventri inferiori fomenta admouenda, quę *capite ſuperiore* prædiximus.Poſt hęc illine totum ventrem hoc linimento.

℞.*Olei caſtor.& rutacei,an.*℥ v. *fimi columbini* ,℥ iiij.*myrrha*,℥ ij.*caſtorij*, *opopanacis* , *an.* ʒ j. Cum felle vaccæ,& ſucco rutę, fiat linimentum.

Irritanda natura hoc ſuppoſitorio:

℞.*Succi Medullæ colocynthid.viridis,& Succi rutæ, an.q.ſ.*Excipiantur lana,& calida actu ſupponantur.Defectu verò colocynthidis viridis, coquenda eſt ſicca in vino, & vtendum colatura eius.

D

Intus offerenda ſunt quę vias laxant, aperiunt, dilatant, & naturam irritant. Hoc decoctum præſtans eſt.

℞.*Cinnamom.elect.*℥ ij.*dictamni Cretenſis*, ℥ iij. *boracis*, ℥ j.Sumat ægra cum aq. Artemiſiæ.

Præſtantiſſima etiam eſt hęc potio.

℞.*Radic.althææ.petroſelin.rubiæ tinctorum, an.* ℥ ß. *dictamni Cretenſis,ſabinæ,artemiſiæ,an.*P.j.*cicer.rubror.* P.ß.Facta decoctione ſec. art.in tribus libris aquę, &. vna vini albi, colaturę adde *antidoti hæmagogi*, ʒ iij. *cinnamom.elect.*ʒ ij.*trochiſcor. de myrrha* ℥ ß. *croci* ʒ j. Pulueriſatis puluериſandis fiat potio.

Hęc tamen medicamenta præſente febre ſine vino offerantur:Si tandem vllis remediis extrahi non poſſit,ad vncum accedendum, de quo,eius vtilitate, modo immittendi eum in vterum, & extrahendi fœtum, legendus Hippocrates *lib. de exectione fœtus*, & alij, quorum numerum deſcripſimus *lib.2.praxis admirandæ,obſ.*165.

E

OBSERVATIO I.

Peſſarium ad extrahendum fœtum mortuum præſtantiſſimum.

FOrtiora auxilia eſſe celebranda in fœtu mortuo, quàm in viuo,ratio dictat : nam ad felicem partum duobus opus eſt,& ope infantis, & matris;in mortuo autem deſunt infantis vires:quare remedia debent eſſe irritantia magis.Inter cætera,hoc eſt mihi firmiſſimum remedium, nempe huiuſmodi peſſarium intra vuluam intromiſſum,ſuo enim feruore vehementiſſimè prouocat vrinam,menſtrua mouet,dilatat vterum, & fœtum deorſum præcipitat.

℞.*Sagapeni,galbani,ammoniaci,an.*ʒ.j. *ellebor. albi, colocinthid.an.*ʒ.v.*cantharidum*, ℈.vj. Confice ſuppoſitorium in mortario ſine igne,cum felle taurino.

OBSERVATIO II.

Pro extrahendo fœtu mortuo,ſecretum facile, & expertum.

MIrabilis, quòd in tam facili remedio, tanta vis recondita ſit, quod ego feliciter ſæpius ſum expertus, quum vehementiſſima præſidia nullo eſſent ex vſu.

℞. ℥ iiij. vuarum putridarum ſuſpenſarum cuiuſcunque ſortis ſint. Proiice in feruentem aquam per horæ dimidium, eas ſupra ardentes prunas impone, & ſuffumigium recipiat fœmina ſepties in die per vuluam, quadrantis ſpatio.

CAPVT XVIII.

De Regimine enixæ.

FInis vnius menſis eſt principium alterius 4.*acut.* 1. dicebat Galenus : ideóque cùm fœmina noni menſis decimum diem pertranſit, ſummam ſui curam gerere debet,vt facilis,& felix partus illi adueniat. Quare in aëre verſetur temperato, ad calidum inclinante, parumper exercitetur, coitu vtatur frequenti, cibis vtatur emollientibus. Balneum ab vmbilico infrà, ſalubre eſt, aut fotus ex emollientibus herbis paratus. Suffumigia odorata ſequentiùs ſubdita, vtilia ſunt, ex Moſcho, Ambra,Cinnamomo,Agallocho, Gallia Moſchata, Caryophyllis,ladano,& ſtyrace calamita,ex quibus formentur paſtilli carbonibus inſpergendi. Sed ſuffitus humidus ſecurior eſt, paratus ex decocto Nardi,ſpicæ Celticæ,Artemiſiæ,ſabinæ,pulegij,lauri,calaminthæ.

Quando verò partus appropinquat, caueat à fumo, vento,& frigore,imò verſetur in aëre odoro, non multùm luminoſo.Lineis quoque calidis ſtyracem,aut thus redolentibus per ventrem comprimenda eſt, nec ſtrictè,nec laxè:niſi enim faſcię ventrem comprimant,aëre ſubingrediente locum fœtus, vteri inflatio fœminis ſæpiſſime contingit. Imò hæc compreſſio ad purgationis immoderantiam corrigendam,eſt vtiliſſima, ex Aëtio *tetrab.4.ſerm.4.c.*5.In calido lecto ſit conſtituta. A motu in lecto,quoad poſſit,abſtineat. Recreandę vires aromate ſacchаro condito,vt cortice citri parum aſſo,& vino generoſo infuſo.

Vrina, & ſtercus vacuentur emolliente clyſmate. Inungantur venter,pudendum,perinæum,& oſſa coccygis fomentis,vt ad partus facilitatem meatus dilatétur.Nutriatur cibis bòni chymi,iure pingui gallinę, in quo cicera nigra, & fœnugręci ſemina, cum puluere

 cinnamomi

cinnamomi incoxerint. Deinde ſedeat enixura per horam vnam, extendens pedes ſuos inferiùs; hoc enim modo fœtus ad deſcenſum aptior fit. Reſupinetur poſtea horæ dimidiæ ſpatio ſuper dorſum, vt fœtus hac figura conquieſcere poſſit. Si verò fœtus ad vterum non perreptat, tunc ſcalas aſcendat accliues, & per decliues deſcendat, vt ad exitum moueatur fœtus.

Compreſſio anhelitus optima eſt, ſicut & ſternutamentum, hoc enim facultatem irritat expultricem, & infantem concutit. Pudibundæ partes illinantur, ſimul & alia, cum oleo rutaceo, amygdalino, lilior. albor. in quo efferueſcant priùs artemiſia, cæpa, allium, origanum, & alia huiuſmodi. Fumum recipiat intra vuluam ex myrrha. Cauendum fœtu exiſtente viuo, à fortioribus medicamentis, ne fœtus ipſorum violentia intereat.

Cùm autem fœtus deſcendere incipit ad os vteri, hiat vulua, dolores augentur, ſecundina apparet, & ichores copioſè emanant, tunc, & non antè in ſella locetur. Tria enim commoda ex hac mora ſequuntur, quòd infans egreſſum non tentat ante integram conuerſionem ſui; deinde vires matris, & fœtus integræ ad hanc emiſſionis horam perſeuerant; accedit quòd nec vterus ab aëre externo refrigeratur, nec aqua ante tempus vacuata, in ſuperfluis conatibus partum ſiccum reddit.

Vtrùm verò *figura ad pariendum varia ſit*? etiam diſceptandum. Reſponde affirmatiuè. Si enim mulier ea eſt, vt leui occaſione, eius vterus ſoleat extrà laxari, & procidere, præſtantius eſt, vt pariat decumbens in lecto ſupina, alioquî meliùs parit erecta, & è collo altetius fœminę ſuſpenſa. Interdũ prona figura more quadrupedum eſt conuenientior, ita vt caput mulieris ſupra pauimentum firmetur, & venter ſuper femora, & genua ſua, quæ figura in muliere multùm pingui aptior eſt, ſic enim vulua delabens, ceruicem rectà extendit, auctore Aëtio *loc. cit.* & Paulus *lib. 3. c. 76.* ſic ait: *Vulua ſic abdomen tendens è directo oſtioli habebitur.* Sic etiam vteri os agitur infrà, & omentum ſuprà reprimitur, ita vt os vteri iam non compreſſum ab omento, ſed ab eo liberum, aditum infanti facilem præſtare poſſit. Supina figura minùs eſt parienti grauis, nam à viro forti, retrò ſuſtinetur, in qua fœmina pedibus inniti debet, & dorſo, non natibus, aut coccygi, hæc enim libera eſt relinquenda, vt retrocedere poſſit; ita namque oſſa coccygis cum oſſe ſacro articulantur, vt reflecti poſſit coccyx in externam partem, & foramen ſic latius reddere in expulſione infantis, & duræ fæcis. Quare ſi mulier inniteretur natibus, nec coccyx retrocedere poſſet, nec fœtui liber aditus concederetur, qui ſanè error frequẽtiſſimus eſt, & maximè euitandus. Interdum verò adeò imbellis mulier eſt, & ex febribus, aliiſque morbis exhauſta, vt lecto decumbens parere tantùm & poſſit, & debeat.

De obſtetrice quid dicendum? Sit experta, longos & graciles digitos habeat, veſtibus ſuis ſpolietur, ne ab ipſis poſſit impediri. Lintea calida ventri, nuchæ, & dorſo parientis imponat, & manus, ac partem brachij ſibi inungat oleis de Lilio, Seſamino, Amygdal. dulcium, ac pinguedine Gallinæ, quas ſuauiter immittat tangendo, mouendo, ac reducendo fœtum, vt facilis partus contingat.

Vterum ipſa diutius non dilaniet, ſed ſuauiter omnia loca intus, & extrà inungens, placidè, leniter, ac citra compreſſionem, fœtus caput rectè ad oſculum dirigat, os pectinis eleuet, & pinguia dicta ſine intermiſſione effundat. Tunc iubeat ſpiritum detinere, & ad inferiores partes propulſare, moneátque parientem, ne ſpiritum in gutture congreget, inde enim, vt Aëtio placuit, gutturis tumor, & vaſorum eius loci dilatatio contingit, quæ affectio eſt immedicabilis; quare oſcitatio in parientibus, lethalis eſſe cenſetur.

A Spiritum etiam infrà agunt, reſpirationis detentio, & ad inferiora voluntaria propulſatio, oris apertio, dum inſpirant, & magna per nares aëris inſpiratio, clamor magnus, ac ſubitus: nam quamuis clamor fiat aëre inſpirato, ob vehementiam tamen, ac celeritatem, plurima pars aëris concuſſi, infrà cum violentia pellitur. Sternutamentum verò, & vomitus ſpiritum magna vi ad inferiora deducunt.

Nec erit inutile, ſacculos duos ex goſſypio factos aqua roſacea madentes oculis imponere, & linteo ligare, ne præ valida expreſſione atque dolore oculi exprimantur, quod in partubus frequentiſſimè contingere, notauit Paulus *lib. 3. c. 22.* Sitis quoad fieri poſſit, toleranda: ſi enim parientes ſitiant, inquit Auicenna, plus aëris inſpirant, & infantes ipſi ſiti matris incaleſcentes, & anxij, reſpirationem magis exoptant, & exitum quæ- B runt.

Vtrùm autem *enixæ naribus odores admouendi*? litigiũ eſt apud auctores. Dic. Fœtida admouenda, nî virtus ſit debilis, aut delicata fœmina, illa enim virtutem nimiùm proſternunt. Ob hanc cauſam in difficili partu odorare iucunda, ſummoperè præſtat, in quantitate parua, vt vires reficiantur, quæ in partu difficili perſæpe fatiſcunt. Neque timeas ex odoratis difficilem partum, quòd his perceptis vulua tanquam amens ſurſum aſcẽdat: nam illa infantis mole grauata difficillimè ſurſum conſcendit. Per interualla ergo odorentur nunc fœtida, nunc beneolentia: nam vteri ex fœtu grauamen, in cauſa eſt, vt fœtida magis proſint, ob facilitatem deſcendendi, & odorata non obſint, ſed virium refectione ſint vtilia. Inter fœtida, tutiſſima eſt ruta, & inter C odorata, vinum præſertim moſchatulum, aut aliud iucundum, aut beneolens alimentum, quod prope nares parientis diuidi debet. In hunc vſum iuxta nares enixæ apponimus carnes auium ſemiaſſas, & vino odorifero inſperſas, vt ſpiritus ex partus dolore, & vigiliis exhauſti reſtaurentur.

Quòd ſi fœtus non exeat, extinguíque periclitetur, valentiora aggredienda. Per os offerenda Cinnamomũ, Myrrha, Cardamomum, Sabina, Crocus, Cicera rubra, Opobalſamum, Chryſocolla, Artemiſia, Ariſtolochia, Piper, ex quibus vel decocta ſumantur, vel fiant pulueres in vino diſſoluendi. Quoniam verò hæc auxilia calida ſunt, febrem accerſunt, corpus inflammant, poſt eorum vſum, vberiori potu lactis muliebris vtendum eſt, eorum enim vim retundit, & ſummam in expellen- D do fœtu vim habet.

Partus difficilis cauſam Medicus exquirat oportet; Nam ſi vteri oſculum non aperiatur, emollientibus vtendum. Si ob inflammationem fuerit occluſum, nihil violenter agendum, ſed infuſionibus pinguibus pugnare oportet, inſeſſibus, irrigationibus, cataplaſmatis, quorum ope, ſedata inflammãtione, & vteri ore dilatato fœtus educatur. Si caro, aut tunica, collo vteri fuerint adnatæ, aut clauſa mulier ſit, quidquid impedimento fuerit, reſecetur, & celebretur inciſio iuxta præceptum Auicennæ, 21. 3. *tract. 4. c. 2. & 3.* Si frigore oſculum ſit denſatum, balneum, fotus, & laxantes ſunt ex vſu. Si vires enixuræ ſint imbelles, non ſubitò, ſed ante tempus partus ſunt reficiendæ cibis boni ſucci, odorato vino, cardiacis alexipharmacis, quæ plurimam ſpirituum E quantitatem generant.

Si partus ſiccus ſit, quoniã ante partum ſecunda fuit præproperè rupta, & humiditas vacuata prorſus, aut quia ſeneſcens parere incepit, cùm iam vteri collum, & oſculum obduruerint, vtendum irrigationibus dictis, balneo, & fomento ex oleo ſolùm tepido paratis, ex Aëtio *ſerm. 4. tetrab. 4. c. 21.* Paulus ad lubricandum oua commendat, *lib. 3. c. 76.* ſubſcribit Auic. *loco cit. c. 24. in fine*, dum ſic ait: *Effunde lubrificantia, & cerotaria ſubtilia, & mucilagines in vuluam, & adipes liquefactos & albumen oui, & vitellum eius, eſt enim regimen mirabile:*

Si

Si partus ob nimiam pinguedinem difficilis ſit, pariat A prona, vt diximus *ſupra*, & aliqua offerantur, quæ partum facilem reddere queunt. Quòd ſi ex nimia ſanguinis mole vterus reſtagnet, & mulier parere non poſſit, ſectio ex talo vtilis eſt, ex Hip. *lib.* 1. *de morb. mulier. num.* 110.

Si fœtus ſit magnus, & vterus paruus, pinguia intus, & extrà admouenda, os vteri dilatetur, & fœtus violenter, aut vnco extrahatur. Magnus fœtus, ſi viuus ſit, non diſſecetur, quoniam plurimæ præter ſpem mirabiliter ſanantur, maximè cùm non liceat viuum interficere, pro vita alterius redimenda. Ob magnitudinem quoque genuum, ſi partus difficilis fiat, curet obſtetrix leuiter ipſum manibus ſuis attrahere, & ſi non poſſit, eum cum margine panni linei vinciat, & leuiter, ter, aut quater attrahat; quòd ſi non cedat, attrahat violentiùs. Forcipibus verò, tenaculis, aut inciſione, fœtu viuo exiſtente, nullo modo vtendum eſt. Si verò gemini, aut tergemini ſint, & collum vteri obſederint, reliqui ad B fundum vteri propellantur: & is qui paratior videtur, extrahatur; omnia tamen ſenſim, ſuauitérque citra contuſionem vllam celebrare oportet, ne vis aliqua fœtui inferri poſſit. Vbi verò fœtus præter naturam figuratus naſcitur, naturalem reddere figuram decet, partim pellendo, partim adducendo, partim flectendo, partim in rectum agendo: Et ſiquidem manum, pedémve præmiſerit, non inde attrahere oportet, magis enim impingitur, luxatur, vel abrumpitur. Quare digitis humero infantis, vel collo admotis, præmiſſa pars ad conuenientem locum introducatur. Præſtat etiam valde, acu manum, aut pedem infantis præmiſſum pungere, vt ſentiens ipſe dolorem, partem retrahat. Peſſima ſanè figura in ventrem eſt, aut in dorſum, aut in latus: ſi manus, & pedes naſcantur ſimul, aut pedes, & caput; huic proxi- C ma, cùm manus, & caput ſimul educuntur: hi nanque partus, ni in rectam naturæ figuram reducantur, ſunt exitioſi. Lethalis quoque eſt, cùm ſupplex naſcitur ſupergenua ſua, quare curandum eſt, vt eius crura, tandiu eleuentur, donec caput deſcendat. Quod ſi ex voto non contingat, dum eſt viuus, non incîdatur: nam meliùs eſt naturæ eum ſic relinquere, quæ eſt factor potens, quàm emortuo fœtu, ipſum fortunæ committere.

OBSERVATIO.

Ad præſeruandas enixas, ne in morbos labantur, ſyrupus eximius.

PLurima, eáque frequentiſſima mala, quæ enixis ſu- D peruenire ſolent, ex menſtrui retentione ferè oriri conſueuere; ex quo fonte perenni omnis morborum farrago, quæ ipſas comitatur, ſcaturire ſolet, vt tormina, febres, inflammationes internæ, cephalalgia, conuulſio, & alia. Commodiſſimè, tantis malis occurres, ſi menſtrua ſuauiter prouoces, ac vterum robores: Hoc nullo alio fit præſtantiori præſidio, quàm ſi poſtquam fœmina fuerit enixa, in aurora quatuor vncias huius ſyrupi offeras, ventre ieiuno.

℞. *Capil. vener. eupatorij, aſpleni, an.* M. j. *flor. cordial.* ℥ iij. *ſem. frig. an.* ℥ j. *aniſi, ſem. fœnicul. cinnamom. an.* ℥. ij. *glycyrrhiz.* ℥ j. ß. *ſcordij, tormentillæ, meliſſæ, ſcorzoneræ, an.* M. iij. *aſari* ℥ j. *nucis moſchatæ, baccar. Iuniperi, an.* ℥ E ß. *matricariæ, artemiſiæ, rutæ recentium, an.* M. ij. *confect. alkermes, confect. hyacinth. an.* ℥ iij. *diamarg.* ℈ iiij. Coquantur omnia in ſufficienti aq. quantitate, quouſque remaneant ℔. iij. Colaturæ adde *ſyrup. capil. veneris, ſyrup. glycyrrhiz. an.* ℥ viij. *ſyrup. de artemiſia* ℥ iij. cum ſaccharo fiat ſyrupus ſec. art.

CAPVT XIX.

De Secunda derelicta.

PLures ſunt truculenti affectus, qui enixis ob menſtruum retentum, vel immodice fluens ſuperuenire ſolent, vt febres, pleuritis, phrenitis, alui fluxus, angina, difficilis reſpiratio, conuulſio, vteri inflammatio, paralyſis, coxendicis dolor, qui omnes peculiarem, non expoſtulant curationem, præter eam quam in ſuperioribus libris tradidimus, quam repetere, nihil eſſet aliud, quàm chartas implere. Solùm ergo de duobus affectibus, puta de Secunda derelicta poſt partum, & de Torminibus, peculiarem faciemus commemorationem.

Definitio.

SEcunda eſt membrana quædam ex iis quæ fœtum inuoluunt, quæ veluti radicatio multorum vaſorum eſt, quam priſci auctores Chorion nuncuparunt, quod ſanè nihil aliud eſt, quàm vaſorum multitudo membrana tenui connexorum, quæ haud facilè numerare queas, Galeno auctore, *lib.* 15. *de vſu part. cap.* 5. quod etiam aliis nominibus appellare conſueuere, vt conſtat *lib.* 5. *Aph.* 49. & Paulo *lib.* 6. *cap.* 75. Latini ſecundam, aut ſecundinam vocauere; quòd velut ſecundum domicilium ac receptaculum ſit, & fœtus indumentum; quam membranam, quoniam ex vmbilico pueri pendet, & vmbilicus poſtremus ab vteris exit, propterea fœtu excluſo, foràs prodire neceſſe eſt in naturali partu.

Adde quòd nomine ſecundinarum interdum intelliguntur omnes membranæ fœtum ambientes, quæ poſt exitum infantis, in vtero relinqui ſolent, quia cùm natura conetur ipſum in lucem edere, vt hoc proſequatur minori labore, ante partum, à veſtimentis & inuolucris, quæ partum retardare poterant, peculiari cura eum exonerat, vt ſolus in lucem prodeat præſertim cùm certiſſimum ſit, partum naturalem, & præter naturam, dummodò viuus exiſtat, non ſolùm opera facultatis expultricis vteri, ſed etiam facultatis animalis ipſius fœtus perfici.

Vtrùm membrana chorion neceſſariò contineatur intra vterum, fœtu extra ipſum emiſſo: dubium eſt grauiſſimû, maximè cùm aliæ duæ fœtum inuoluentes intra vterum, iam extrà prodierint. Plures cauſam huius euentus eſſe confirmant, quòd aliæ duæ membranæ facultatem expultricem plus irritant, quia in medio ipſarum toto geſtationis tempore vrina ipſius fœtus continetur, quæ ſicut facilem reddit partum, & fœtus expulſionem, media irritatione, ſic ea adiuuante poteſt aliarum duarum membranarum excretionem moliri.

Hæc ſolutio etſi vera videatur, difficultatem tamen maximam inuoluit: Nam etſi vrina retenta poſſit ad iuuare expulſionem fœtus, minimè tamen aliarum duarum membranarum exitum parare poteſt, quia fœtus expulſio non ſolùm opera facultatis expultricis ipſius vteri perficitur, ſed etiam facultatis animalis fœtus, quæ irritatur mediante ſenſatione à potentia tactiua eiuſdem fœtus: At verò ſecundinæ ſolùm opera facultatis expultricis expelluntur, etſi eadem ſenſatio intercedat. Ergo ſuppoſito, quòd chorion membrana vteri parietibus magis eſt propinqua, difficile videtur ob aſſignatam rationem, alias duas membranas, remanéte chorio, poſſe expelli. Accedit, quòd inter illas duas membranas, & vterum, interponatur chorion, per quam halitus acres, & vrina facultatem expultricem irritates,

vtero communicantur:quare minimè videntur expelli poſſe aliæ duæ membranæ, quin expellatur chorion.

Ex qua impugnatione infertur ratio, propter quam facilior ſit expulſio fœtus extra vterum, quàm membranarum: illa enim fit opera duplicis facultatis, naturalis vteri, & animalis muſculorum fœtus; hæc verò tantùm ope facultatis naturalis vteri perficitur. Verùm hæc ratio aliquam difficultatem etiam in ſe inuoluit; nam etiam membranarum expulſio, eodem modo fieri poterit, ſiquidem ſuccedit duplici facultate operante, vtraque tamen naturali, quia cùm membranæ omnes duplici informentur anima rationali, veluti partes fœturæ, in ipſis potentiæ naturales reperiri debent, atque adeò expulſio membranarum duplici facultatis naturalis opera perficietur.

Huic tamen rationi reſponderi poteſt, membranas fœtum ambientes, non informari anima rationali fœtus, aut matris, ſed toto tempore geſtationis, per iuxtapoſitionem augeri, non viuentium inſtar, & ita operatione facultatis expultricis vteri, extra ipſum mitti. Verùm hæc ſolutio defendi non poteſt, quia omnes membranæ fœtum inuoluentes, inſtar aliarum partium ſpermaticarum ipſius fœtus, ex ſemine fuerunt productæ. Ergo ſicuti reliquæ partes informantur anima, ſic & omnes membranæ. Patet conſequentia, quia hæ partes ipſi fœtui pro illo ſtatu quo in vtero continetur, vſum & commoditatem præſtant. Ergo conſonum eſt eadem forma informari, ac aliæ partes. Confirmatur hæc ratio: quoniam omnes venæ exiſtentes in chorio, anima rationali informantur, ſiquidem in eſſe accidentali, & ſubſtantiali, ſunt eiuſdem rationis, cum venis aliis fœtus, nam mathematicè continuitatem ſeruant. Ergo etiam membranæ, in quibus dictæ venæ continentur, anima informari debent.

Confirmatur ſecundò: Nam etiamſi venæ repertæ in chorio, non informarentur anima, neque continuarētur mathematicè cùm aliis venis fœtus, ſaltem arteriæ exiſtentes in ipſis membranis debent anima informari, cùm in ipſis motus dilatationis, & contractionis reperiatur, qui actus vitalis eſt. Ergo cùm actio vitalis animam præſupponat, dicendum eſt, omnes tunicas, in quibus arteriæ reperiuntur, anima informari, quoniam finis propter quem arteriæ partibus diſtribuuntur, eſt ipſarum viuificatio.

Prædictæ ergo rationi reſpondetur primò, verum eſſe membranas omnes anima rationali informari; non tamen ex hoc inferendum eſſe, expulſionem ipſam, poſtquam fœtus in lùcem eſt editus, duplici facultate perfici, naturali vteri, & ipſarum membranarum, quoniam ſolùm quando fœtus in vteto continebatur, anima informantur, non autem poſtea; debita enim vnio tunc deficit, quamuis reliquæ diſpoſitiones optimæ ſint, & ſic anima ab ipſarum deficit informatione. Dic ſecundò, quòd etiamſi membranæ informentur anima, poſtquam fœtus extra vterum expellitur, in ipsíſque facultas expultrix reperiatur, & earum expulſio, opera duplicis facultatis perficiatur, adhuc fœtus excretio facilior eſt, quia fit à facultate animali, quæ motus efficit multò vehementiores.

Relicta ergo ſolutione potiſſima, difficultati reſpōdendum puto. Licèt membranæ omnes coalitum continuitate mathematica, in probabili opinione cum fœtu obtineant, æqualem tamen fixionem non continent; chorion enim minorem, aliæ verò duæ membranæ maiorem obtinent connexionem: & ſic mitum non erit, membranarum chorion magis detineri, fœtu extra vterum miſſo. Accedit quòd membrana chorion maiorem cum vtero, quàm cum fœtu cognationem habeat; hac ergo ratione retentionem pati poteſt, aliis duabus expulſis.

Neque inſtes, quòd reliquæ duæ membranæ intra chorion contineantur, & ſic eſſe impoſſibile violentam retentionem pati, reliquis extra vterum emiſſis: Nam licèt prædictæ membranæ contineantur intra chorion, illarum expulſio cum violenta ipſius retentione contingere poteſt, cùm enim maiorem cum fœtu connexionem obtineant, quando expellitur extra vterum, poteſt ſeparare à ſe chorion, ipſarúmque continuitatem remouere, & hac de cauſa citiùs ipſarum expulſio ſequetur.

Non inſtes ſecundò, omnes tres membranas, anima rationali fœtus informari, & ſic eſſe neceſſe, vt maiorē continuitatem, & fixionem cum ipſo obtineant, quàm cum vtero: Nam multoties ea quæ contigua ſunt, maiorem habent fixionem, & difficiliùs ſeparantur, quàm ea quæ ſunt continua, vt experientia conſtat. Præterquam quòd membrana chorion continuitatem mathematicam cum vtero, mediis acetabulis obtinere non poteſt, cùm opinio probabilis ſit, ea quæ differunt ſpecie, ſecundùm materiam, & ſecundùm quantitatem poſſe continuari.

Sed relicta hac difficili quæſtione, ad aliam arduam accedamus: *Vtrùm ſecundinarum retentio ſit morbus in numero addito?* Practici ferè omnes reſpondent affirmatiuè: nam ſicuti conſtat ex Gal. *lib. de diff. morb. c.* 8. lapidem renum, aut veſicæ eſſe morbum in numero, non quidem rerum naturalium, ſed præter naturam, ita de ſecundinis retentis eſt pronunciandum.

Hæc doctrina etſi vera ſit, inſufficiens tamen eſt, cùm ſecundinarum retentio non ſolùm morbi rationem, ſed etiam ſymptomatis obtineat, ex eorum numero quæ immodicè retinentur: debebant enim ſecundinæ, ſtatim ac fœtus extra vterum miſſus eſt, excerni, & & ob hanc cauſam earum retentio, ſymptomatis habet rationem in excretis.

Dic. Nil obſtat quin ſecundarum retentio, rationem morbi in compoſitione obtineat; poteſt enim eadem res ſecundùm diuerſas rationes formales, habere rationem morbi, & ſymptomatis, quod tantùm de ſymptomatibus in qualitate mutata intelligi debet, & in his quæ præter naturam, diuerſa tamen ratione retinentur: Licèt enim hæc duo genera ſymptomatum, ſimul obtineant rationem morbi, & ſymptomatis, differunt in hoc, quòd ea quæ retinentur immodicè, non habent rationem morbi in temperamento, ſed tantùm in compoſitione; at verò ſymptomata qualitatis mutatæ, tantùm habent rationem morbi in temperamento.

Sed videtur, quòd ſecundinæ detentæ non poſſint obtinere rationem morbi in numero addito, quia cùm ratio morbi conſtituatur in hoc, vt lædat operationes ſenſibiliter, videtur quòd non poſſit aſſignari aliqua actio læſa in vtero, reſpectu cuius habeant rationem morbi: Nam licèt ſecundinæ retentæ lædant in aliis partibus operationes, prædicta lęſio ab illis, tanquam à morbo, non dimanat, ſed tanquam ab efficienti cauſa, quatenus vapores eleuati ab ipſis, medio morbo in partibus producto, operationes lędunt.

Etſi reſpondeas ſecundinas retentas lędere nutritionem ipſius vteri, non eſt omnino verum, quia ſi ante fœtus expulſionem retentio ſecundinarum non lędebat nutritionem, cur poſtea lędet; ſiquidem nihil de nouo acquirunt, ratione cuius lęſio nutritionis ſequi poſſit. Quòd ſi dicas, ſecundinas non acquirere aliquam realitatem quantitatis, ſed tantùm formalitatem morbi: obſtat, quoniam formalitas acquiri non poteſt, realitate noua, ſiquidem ab ipſa dependet. Ergo noua illa formalitas acquiri non poteſt. Quare etſi reſpondeas, in ſecundinis retentis acquiri realitatem potentię localis, ex qua ſequitur ratio morbi, & lęſio operationum, adhuc aſſignata ſolutio defendi non poteſt: Numerus enim partium conſtituens ſanitatem, non perficit operationes in ſtatu naturali, reſpectu nutritionis.

Ergo

Ergo numerus conſtituens morbum, nulla ratione nutritionem lædere poterit. Dic ergo, ſecundinas retentas lædere ſanguinis expurgationem, præſertim quando ab vtero ſeparatæ non ſunt, ſed adhuc cum ipſo ſunt contiguæ; ratione enim quantitatis illarum, mala ſanguinis expurgatio ſubſequitur, quatenus illius exitum impedire ſolent.

Ex huius argumenti deciſione conſtat manifeſtè, partem affectam in hac ægritudine eſſe vterum, licèt non ſemper ſecundùm vnam & eandem partem afficiatur, cùm interdum ſecundinæ in eadem parte contineantur, ac antea exiſtebant, quando fœtus ſine ſeparatione, & continuitatis ſolutione in vtero aderat. Interdum verò continentur in vtero, facta iam diuiſione circa alias partes ipſius vteri, vel in fundo, inſtar conuolutæ pilæ, quę diſtinctio ad curationem ſummopere prodeſt. Neque obſtat, ſi dicas ſecundinas non eſſe accidentia, & ſic non poſſe in vtero inhęrere, & ex conſequenti ipſum non poſſe eſſe partem affectam: Quia vt aliquid morbi rationem ſortiatur, neceſſarium non eſt, intrinſecè partem afficere per inhæſionem; ſufficit enim quòd parti adhæreat, maximè cùm ſecundinæ, quando in eadem parte, ac antea continebantur, coalitum ſufficientem, & veluti vnionem cum vtero ſortiantur, præcipuè ſi mathematicè in ea parte inhæreant.

Cauſa.

HIppocratica doctrina ad cauſæ cognitionem plurimùm conducit: ſic enim habet *lib. 1. de morb. mul. num. 64. Si mulieri ſecunda in vteris relicta fuerit, hoc ſic contingit. Si per vim ruptus fuerit vmbilicus, aut ab obſtetrice per imperitiam reſectus, quæ videlicet vmbilicum pueri prius incidit, antequam ſecunda ex vtero exiiſſet, & vteri ſurſum retrahunt ſecundam, vtpote lubricam, & diffuſam, & in ſeipſis detinent, &c.* Ex quibus verbis duæ violentiæ retentionis cauſæ depromi poſſunt, nimirum reſectio ipſius vmbilici fœtus facta violenter, vel ob obſtetricis imperitiam eueniens. Idem enim contingit in expulſione ſecundinarum, quod accidit in expulſione mortui fœtus, quia cum huius motus deficiat, à quo expulſio extra vterum adiuuatur, violentam patitur retentionem. Idem in expulſione ſecundinarum contingit, ſiquidem in vtroque exemplo facultas expultrix impotens redditur.

Cæterùm cùm ſecundinæ poſſint intra vterum retineri facta diuiſione, & inſtar pilæ conuolutæ; vel ſi remaneant cum vnione, ſitus aliquantulum varietur, huius differentiæ cauſas tradere oportet. Oritur ergo primus exiſtendi modus, ob magnam vteri debilitatem, ex fœtus expulſione ſequutam, præſertim ſi partus difficilis ſit, vel quia os vuluæ eſt clauſum, vt contingit in iis, quæ maximam adſtrictionem partium naturalium ſortiuntur ex natura ſua. Secundus ex forti acetabulorum vnione contingit, quando ita vehemens eſt, & membranæ ita tenues, vt facilè ob fœtus calcitrationem, ſine coalitus diuiſione diſrumpantur, quod etiam ob defectum compreſſionis vteri poteſt accidere, quæ ab inundante, & excrementitia humiditate originem ducit.

Vtrùm verò *ſecundarum retentio à bonis odoribus, aut gelida potu poſſit concitari?* dubitandum. Plures ſunt practici petiti, *cap. de ſecundinarum extractione*, qui hunc affectum ex animi pathematis, bonis odoribus naribus admotis, gelidę potu, & omnibus aliis quæ puerperas alterare poſſunt, generari ſibi perſuadent. Sed quo modo hoc fieri poſſit, non video, neque ipſi explicant: Varius tamen, & diuerſus eſt, iuxta concurſum huius, vel illius cauſæ: nam quando intercedunt animi paſſiones, ſecundinarum expulſio ob actum appetitus ſenſitiui deficere ſolet, ratione cuius potentiarum diſtractio ſequitur, irritatióque à ſecundinis illata non ſentitur,

A quia deficit animæ concurſus, ob illius limitatam virtutem. Et licèt odores propter eandem rationem, violentam retentionem excitare poſſint, tamen ex alio fonte hoc oriri eſt certiſſimum, nimirum quia cùm vterus ratione odoris, aut vt meliùs dicam, ratione alterius qualitatis ſimul exiſtentis cum re odorifera, recurrat ad ſupernas partes, deficit contractio, ſine qua ſecundæ expelli nulla ratione poſſunt. Et quamuis ob potum aquæ frigidæ maxima detur compreſſio verſus partes inferas, tamen quoniam ratione frigiditatis ſenſus torpeſcit, fit vt ad percipiendam irritationem à ſecundis excitatam, ineptior fiat, & hac ratione ipſæ retinentur.

Signa.

B A Nullo hucuſque tradita ſunt ſigna, quibus ſecundinarum retentio poſſit cognoſci, quia facilè ob defectum conſpicitur: nihilominus tamen aliqua ſigna oportet adducere, ex quibus modum exiſtendi ſecundinarũ in vtero venari poſſimus, an vnitæ, vel diuiſæ exiſtant inſtar cõuolutæ pilę. Hoc primò ex motu ſecundinarum facto ab obſtetrice cognoſces, quia cùm ſecundinę pendeant per vas vmbilicale, facta attractione aliquantulum valida, ſi multùm reſiſtant, ſignum eſt firmiter in eadem parte eſſe vnitas; ſi verò non ita reſiſtant, ſed tractioni cedant, veriſimile ęſt in pilę modum circa aliquam vteri partem eſſe conglomeratas, præſertim ſi cum ſanguine menſtruo aliqua pituitæ viſcidæ portio expellatur, à qua ſecundæ humidiores redditæ eam ſibi circumuolutionem compararunt.
C Hoc etiam ex doloribus in partu repertis, facilè coniicies: ſi enim ante partum dolores maximi non præceſſerint, ſed remiſſi multùm, ipſas fuiſſe diſruptas, & vtero vnitas remanere, eſt coniectandum; ſi verò intentiſſimi dolores præfuerint, ſignum eſt diſrumpi venas, & arterias, quæ ſunt ligamenta ſecundinarum cum vtero, & ipſas in formam pilæ conuolutas eſſe.

Præſagium.

SEcundas non protinus exire, graue eſt, & periculo plenum, auctore Hippocrate *lib. 1. de morb. mulier.* grauia enim ex earum retentione ſymptomata oriri conſueuerunt, nam & menſtrua purgatio ſupprimitur:
D ex quibus duabus cauſis eleuantur vapores, qui partes ſuperas lancinant, & feriunt, venter fit durus, & in molem accreſcit, dolor totius corporis, præcipue partium inferiorum concitatur; quæ omnia fiunt multò fortiora, ſi febris adſit acuta, quam vteri ſtrangulatio ferè inſequitur. Hoc periculum, palam fecit Hippoc. *2. epid. ſect. 2. text. 18.* quo loco de vxore coriarij ſermonem inſtituens, inquit *ſecundinæ partem in vtero fuiſſe relictam, à qua ſtranguria fuit ſubſequuta*: quod ſymptoma vel ex nocumento illato muſculo veſicæ quando media pars ſecundæ in vtero fuit relicta, vel ex aliqua intemperie eidem parti ex putredine ipſarum communicata, ortum habuiſſe non eſt dubitandum.

Inquires: *Vtrùm ex ſecundinarum retentione, ſi extrahi non poſſint, neceſſariò mors ſubſequatur*; Plures temnunt
E Aëtium *tetrab. 4. cap. 24. in med.* & Auicennam 21. 3 *tract. 2. cap. 16. in med.* quòd aſſerant, ſecundinas non ſtatim eſſe extrahendas: *Si enim non fuerint eductæ, perturbari non oportet, quia intra paucos dies in ſaniem conuerſæ, & putrefactæ excident.* Sed ineptè tantos auctores condemnant: ipſi enim extrahendas non eſſe non imperant, ſed monent Medicos, ne diffidant, aut ſubſequutis grauiſſimi ſymptomatis non perterreantur, nam ſi præſidiis aptis non cedant, ipſæ putrefactę expellentur ferè: licèt ex ipſarum retentione mortem ſubſequi multoties, non ſit negandum:

Si enim ex retentione fœtus mortui, eleuatis vaporibus fœtidis, & partibus pręcipuis communicatis, excitantur pathemata dira, ex quibus neceſſariò ſubſequitur mors, cur ob eadem rationem ex ſecundis retentis mors non continget;

Ex hac ratione colligi poteſt, communem ſententiam vulgò receptam falſam eſſe, quia conſtanter aſſerunt, ſecundinas retentas, & non extractas neceſſariò mortem inducere: Nam fœtus mortuus ſolet pluribus diebus in vtero retineri, viuente matre, meliùs multò ſecundinæ poterunt longiori tempore ſeruari, quin certò ſubſequatur mors, ſiquidem maior vaporum quantitas debet eleuari ex fœtu mortuo, quàm ex menbranis. Ergo ſi fœtus mortuus excerni ſolet quin ſubſequatur mors, meliùs multò poterunt expelli ſecundæ.

Dic. Si ſecundinæ pręſidiis abhibitis extrahi non poſſint, non neceſſariò ægra occumbet, ſiquidem multoties ipſis retentis, etſi principibus partibus noxa communicetur; non introducitur vltima diſpoſitio, ex qua ſeparatio animæ rationalis ſubſequatur. Si verò mors contingat aliquando, ea temeritati, & & audacię obſtetricum imponenda eſt, hę cùm manum in os vuluę coniiciunt, tam violenter hoc opus exercent, vt vterum dilanient, vlceribus & inflammatione afficiant, ex quibus mortem ſubſequi poſſe, dubitat nemo.

De Curatione.

CVm vna ex cauſis retentionis ſecundinarum, ſit ſecundùm Hippocratem *loc.cit.* intempeſtiua vmbilici reſectio, ideò antequam auxilia huius ęgritudinis in medium proponamus, pręmittere oportet, ſecundas non eſſe ab vmbilico reſecandas, quouſque extra vterũ extrahantur; potiùs enim dum intus continentur, abſque violentia vlla paulatim trahantur, vt ſemper fœtui cõiunctę remaneant: quod ſi non fuerit poſſibile, fœmina ſedeat in ſella ventri exonerando deſtinata, ex quo loco pendens fœtus ſua grauitate ſecum ſecundas afferat. Quare hoc modo, ex Hippocratis mente *loc. cit.* ſecundas extrahere oportet; ſi verò poſſibile non ſit, ad maiora auxilia accedere eſt neceſſe.

Sed percontaberis: *Vtrùm ad reſectionem vmbilici multum tempus ſit differendum*; Ex vna enim parte violentę ſecundinarum retentionis, ex ſectione vmbilici intempeſtiua, periculum imminet: ex alia, ſi diutius differatur, fœtus periclitabitur, aut morboſus euadet. Dic. Si tentatis remediis, viginti quatuor horarum ſpatio, nihil proficiat ęgra, nec leuetur, vmbilicus ſecari debet, & partem alteram abſciſſam femori parturientis vehementer alligare oportet, ne ad vteri cauitatem poſſit reuerti. Non nego, aliquando anticipatam vmbilici reſectionem eſſe neceſſariam, quando videlicet vaſa vmbilicalia, mucore vel pituita viſcida ſunt referta, tunc enim medicamenia aliqua ſicca apponere oportet, quorum ope pituitoſus, frigidúſque humor poſſit abſumi.

Illa verò hoc loco non inutilis queſtio excitabitur, ex mente Hipppcratis deprompta, qua quæri ſolet: *Vtrùm tuſſis, & ſternutamentum ad ſecundinarum expulſionem ſint ex vſu* Nam pro hoc opere perficiendo, ſiue ſecundæ vtero ſint connexę, ſiue in modum pilæ conuolutæ, vnanimiter auctores ſternutationẽ commendant, freti oraculo Hippocratis 5 *Aph.* 49. ſic profantis: *Vt ſecundæ procidant, ſternutatorio appoſito, nares comprime, & os*; & licèt idem affirmet Galenus *in com.* rationem tamen adducit, propter quam iubeat Hippocrates, poſt impoſitionem ſternutatorij, nares & os apprehendere Ratio eſt in promptu, quia facta apprehenſione oris, & narium, ſi conſequatur ſternutatio, difficiliùs aër exire poteſt; quare hac ratione maiorem cõpreſſionem

A ſubſequi eſt neceſſe, vt faciliùs expellantur ſecundæ Eandem ſententiam adduxit Hip. *ſententia* 35. *antecedenti*, dicens: *Mulieri quæ vterinis moleſtatur, aut difficulter parit, ſuperueniens ſternutatio, bonum.* Gal. *in com.* ſternutamentum in omnibus affectibus vterinis non prodeſſe affirmat, ſiquidem in eiuſdem partis exulcerationibus, abſceſſu, inflammatione, eryſipelate, adiumento eſſe non poteſt, quin ſæpiſſime nocumentum maximum infert: quare Hippocrates de vteri ſtrangulatu eſt intelligendus, cui ſi ſternutamentum ſuperueniat, remedio eſt; non ſolùm, quia eſt bonum ſignum, in mulieribus quæ ſtrangulatione laborant, ſed etiam vt cauſa, quia eſt huius morbi præſidium. Quare ſicut ſternutamentum pro ſecundis pellendis præſtat eximiè, ſic tuſſis eandem vtilitatem præſtat.

Sed quo pacto ſternutamentum, & tuſſis hoc efficiant, obtinet difficultatem: cùm media ſternutatione B expellatur id, quod irritat cerebri ventriculos; quare excerni non poterit id, quod in vtero infixum eſt, & tenaciter adhæret. In tuſſi autem etſi abdominis muſculi comprimantur, & hac de cauſa expulſio membranarum iuuari poſſit, quia hæc compreſſio fit verſus partem ſuperiorem, ſecundæ haudquaquam poterunt expelli; quæ etiam actio verſus partem ſupernam in ſternutatione contingit.

Dic, verum eſſe, per ſternutationem, & tuſſim ſolùm expelli, quod in ventriculis cerebri, & bronchiis pulmonis continetur: nihilominùs mediis his actionibus poſſe fieri ſecundinarum expulſionem, non eſſe negandum, quatenus ad compreſſionem illarum partium, etiam muſculi aliarum comprimuntur, & expellitur id quod C in cauitate earum adhæret. Quamuis enim in vtraque actione compreſſio muſculorum abdominis fiat verſus thoracem, tamen cùm vterus in parte inferiori ſitus ſit, & compreſſio fiat in aliis partibus abdominis, exiſtentibus infra thoracem, & vterum, fit vt aëris expulſio per thoracem, & ſecundinarum per vterum fieri poſſit. Accedit, quòd ſeptum tranſuerſum in vtraque actione etiam comprimitur, quæ etiam eſt cauſa, vt expulſio ſecundinarum etiam adiuuetur. Accedit commotio ex ſternutamento in toto corpore, à parte ſupera ad infernam; & ex tuſſi, in thorace excitata, quæ ad prædictæ actionis perfectionem non parum conducit. Sed opus ſternutamenti, actione tuſſis validius eſt, cùm D in illo natura à parte ſupera ad infernam expellere conetur; at verò in tuſſi, ex thorace. Illud autem iniectis puluerібus intra nares per cannulam prouocabitur, ex Caſtorio, Pipere, Sinapi, Nicotiana, &c.

Ex hac doctrina infertur, remedia omnia, ex quorum actione ſequitur compreſſio partium inferiorum, pro curatione huius affectus, multo eſſe ex vſu, vt ſunt ſuffumigia fœtida naribus admota, ex vngulis equi, aſinæ; fimo equi, Bouis, Columbarum, Aquilæ, ſemine porri, vrticæ minoris, allio, Elleboro albo, Ariſtolochia rotunda, aſſa fœtida, Sagapeno, Nigella; hæc enim vterum comprimendo, qualitate ſua vtero aduerſa, ſternutamentum prouocant. Vel parentur ex ruta, Praſſio, Abrotano, cum oleo Liliorum permixtis, ex quibus ſupra prunas poſitis ſuffumigium per nares fœmina acci- E piat. Vel fiat hoc modo.

℞. *Myrrhæ* ℨß. *galbani, opopanacis, an.* ℨß. *ellebori nigri*, ℨj. Conficiantur tabellæ cum felle taurino, imponendæ ſuper prunas pro ſuffumigio, quod etiam per partem inferiorem eſt recipiendum: Quo celebrato, obſtetrix leni motu excitato, ſecundinas extrahere conetur.

Vtrùm autem *ſuffitus aromatum ſecundinas expellat?* contemplandum. Non deſunt qui reſpondeant affirmatiuè, cùm muliebria ducant, vt 5. *Aph.* 28. Hippocrates edocuit, vt cinnamomum, Nardus, Iuncus odoratus, Artemiſia, Sabina, Dictamnum, Pulegium, & huius cenſus alia. Sed non rectè explicant Hippocratem,

nam Galenus *in com.* per muliebria, ſolùm menſtruam purgationem intelligit, quæ cùm ob craſſitiem expelli non poſſit, ſuffituum ope attenuata faciliùs per vterum excurrit.

Neque inſtes, per illud verbum [muliebria] non ſolùm menſtruam purgationem eſſe intelligendam, ſed omne quod in vtero continetur, quoniam vna ex cauſis violentæ retentionis ſecundinarum, odores ſunt boni, quos licet fœminæ recipere per partem inferam, & nares apprehendere, vt illi à potentia olfactiua percipi minimè poſſint, præcipuè quando cohibetur reſpiratio, Sed cùm impoſſibile appareat, vt parturiens tanto tempore poſſit per os, & nares reſpirationem cohibere, neceſſariò ſuffitus debent perſentiri: quare hoc auxilium ſuſpectum eſt, & in praxi pro hoc morbo non admittendum.

Vtile etiam eſt fœminam ſpiritum cohibere, verſus inferiores partes compreſſione facta, & maximis vociferationibus exclamare, ſed hoc cum præmeditatione faciendum, ne inflammatio, aut hæmorrhagia ſubſequātur. Saltus præſertim pede retrogrado facti, etiam conferunt. Vitandus vomitus, ex quo etſi ventris commotio, & facultatis expultricis excitatio ſequantur, tamen hęc ventriculi actio eſt maximè violenta, & menſtruam purgationem euocat ad partes ſuperas.

Si celebrata non ſufficiant auxilia, & lochia ſint minuta, ſanguinem mitte ex talo, ex quo præſidio commouetur natura, & irritatur ad partes inferas, & eo naturæ defectum ſupplemus. Cantharidum vſus ab aliquibus, magnis encomiis celebratus, ſiue per os, ſeu ſuffumigij inſtar, noxius, ac inutilis: nam partes exulcerant, & corrodunt, vehementes dolores, & cruciatus excitant. Caſtorium intus aſſumptū, vel ſuffumigij inſtar applicitum, confert eximiè, nam ex mente Galeni 11. *ſimpl. tit. de Caſtorio,* menſes prouocat, citra læſionem vllam.

Quòd ſi febris fuerit remiſſa, præſidia ab Hippocrate *lib. 1. de morb. loc. cit.* ſunt imperanda, vt allia cocta, vel aſſata, in vinum proiecta. Vtere etiam puluere Spicæ Nardi, Rutæ, Baccar. Lauri, radicis fœniculi cum vino, & ſucco porri, Petroſelini, Apij, Lapathi acuti, Ebulorum. Si non ſint ſatis, fortiora offerenda, vt decoctum Aſari, Myrrhæ, Gentianæ, Rubeæ tinctorum, adiectis Borace, & Trochiſcis de Myrrha. Vel fiat ex ſemine Dauci, Dictamni, Sem. Porri, Caſtor. Lumbricor. terreſtrium, Praſſij, Verbenæ. Galbanum, & Myrrham per os aſſumere, quantitate drachmæ, diſſoluta in aqua Sabinæ, ſummoperè præſtat.

Balſamum quantitate duarum drachmarum aſſumptum cum vino, efficaciſſimum remedium eſt. Teſticuli equi vino diſſoluti eadem doſi aſſumpti, mirè iuuant. Clyſteres irritantes, optimi ſunt, vt facultas expultrix excitetur. Inferiores partes illinendæ oleo Caſtor. Rutæ, Lilior. cum puluere Sabinæ, & Ariſtoloch. Coagulo leporis, & croco, & cum Balſamo, & cera fiat vnguentum. Peſſaria optima ſunt, facta ex Caſtor. Myrrha, Sagapeno, quæ poſtquam parata ſint, madefiant in decocto cucumeris Aſinini, & felle vaccino.

Cæterùm cùm ſecundinæ retentæ debeant putrefieri, ex quarum putredine, & graueolentia caput, ventriculus, & aliæ principes partes inficiuntur labe dira, eas tueri oportet. Fouendus ventriculus roborantibus vnguentis. Caput præſeruandum ſuffitu rerum fœtidarum. Si adhuc retinentur, manu obſtetrici extrahendæ, priùs adaperto vtero cum ſpeculo matricis; aliàs enim vehemens ſubſequitur dolor. Si ſanguis erumpat in copia multa, adſtringentia offerenda, quorum ope hæmorrhagia poſſit cohiberi.

OBSERVATIO.

Ad expellendas ſecundas, puluis præſtantiſſimus.

PLures plura in hunc vſum commendant auxilia. Ego Dei miſericordia, plurimas in agone conſtitutas liberaui hoc puluere, exhibito in vino, quantitate drachmæ vnius & ſemis, cum ſaccharo, cuius forma eſto hæc.

℞. Carabes, tenuiſſimè pulueratæ, ʒ j. *caſtorij,* ʒß. *dictamni, pulegij, an.* ʒ j. *cinnamomi,* ʒ j. *boracis* ℈. j. ß. *ſpicæ nardi* ℈. j. *myrrhæ* ℈. j. ß. *rubre tinctorum* ℈. j. *croci* g̃. vj. Fiat puluis ſubtiliſſimus.

CAPVT XX.

De Torminibus à partu.

Definitio.

TOrmina ſunt dolores, qui poſt partum puerperis in parte inferiore ventris, inguinibus, renibus, laterum mollitudine, ſpatio duorum vel trium dierum, per interualla exacerbantur. Cùm enim à conatu facultatis expultricis, menſtruam purgationem excernere properantis, eueniant, & in primis tribus diebus in maiori copia ſanguis erumpat, fit vt hoc tempore in his partibus dolores ampliùs excrucient. Quapropter eſſentia huius affectus in ſymptomate actionis læſæ deprauatæ facultatis tactiuæ conſiſtit: & pars affecta eſt vterus, cùm potentia tactiua ipſius, à qualitate tangibili, immediatè dolores & cruciatus excitante, immutetur,

Non obſtat verò contra hanc doctrinam, quòd in hac affectione dolores interdum à renibus in laterum magnitudinem protendantur; quare videtur quòd non ſolùm vterus, ſed hæ partes ſint ſedes huius affectus: Quia licèt poſſint affici renes, hoc ex vitio, & conſenſu vteri contingit; cùm enim conceptio fiat in vtero, & toto tempore geſtationis, fœtus in ipſo contineatur, & in partu magnopere vterus laboret, rationi conſonum eſt partem affectam tantùm eſſe vterum.

Perſcrutaberis: *Vtrùm tormina poſt partum ſint continua, an per interualla exacerbentur?* Nam cauſa efficiens doloris ſemper præſens in vtero continetur. Ergo inceſſanter, & non per conſenſum affligent. Reſpondent plures, rationem ob quam dolores poſt partum per interualla excruciant, eſſe, quia cauſa doloris intra vterum non continetur ſemper, ſed è venis maximis per interualla expellitur ad ipſum. Sed non aptè reſpondet, quoniam hæc tormina ex humore contento in venis non oriuntur, ſed ex flatibus, qui poſt ſuam ipſorum generationem ſemper in vtero perſiſtunt: neque eſt neceſſarium, ex alia parte communicari, cùm in ipſo poſſint produci, ex ſanguine craſſo, & pituitoſo, toto geſtationis tempore in vtero ſtabulante. Ergo prædicta ſolutio inualida. Confirmatur: Nam quando colicus dolor ex flatibus concitatur, etiam ſuas habet periodos, quamuis in inteſtinis producantur flatus. Ergo etiamſi ſubſtantia flatuoſa in vtero generetur, dolor ab ipſa exortus, ſuas etiam poterit habere exacerbationes. Nec dicas, quòd ratio aſſignata ſaltem veritatem obtinet, quando tormina, & dolores ex menſtrua purgatione originem ducunt: Nam adhuc ſupereſt tradere rationem, ob quam ex venis per interualla humores trudantur ad vterum, & non continuè, quod in prædicta ratione non aſſignatur.

Secundò reſponderi poteſt, cauſam efficientem me-

 diatam

diatam, nimirum flatum, & humorem craſſum ſemper in vtero contineri; dolores tamen non eſſe continuos, quia qualitas tangibilis, ſolutio continui, aut intemperies, à qua dolor immediatè excitatur, per interualla producitur, quoniam ad illius productionem conditio neceſſaria non ſemper adeſt, cùm prædictæ cauſæ ad productionem qualitatis tangibilis, debeant deſcendere ad partes, in ipsíſque ſoluere continuum, quod ob conatū facultatis expultricis contingit, appoſitum ad expellendam cauſam, producentem tangibilem qualitatem. Quę ſolutio etſi magis ad veritatem accedat, ex toto tamen difficultatem non eradicat, certum enim eſt tangibilem qualitatem immediatè dolorem excitantem, ab humore craſſo, vel flatu produci, quando debita datur approximatio, quæ ante conatum facultatis expellentis cauſam irritantem, aſſignari nequit.

Ex dictis conſtat, quòd ratio propter quam dolores non ſunt continui, ſed repetunt per interualla, emanat ex eo, quòd facultas expultrix, per periodos conatum aſſumat. Sed quomodo poſſit eſſe hoc verum, ſi illa eſt agens naturale, non impeditum, explicatu eſt perquàm difficile. Reſpondebis hoc modo. Vt facultas expultrix per periodos conatū aſſumat, neceſſe eſt vt obiectum irritans ſemper adſit, quantitate, & qualitate determinata, ita vt aliquo horum deficiente, expulſio ceſſet continua; & quia in humoribus craſſis, vel flatibus in vtero exiſtentibus, non adeſt ſemper quantitas, & qualitas determinata ad irritandum, ſed per interualla in ipſis acquiritur, iccircò tormina non eſſe continua. Verùm hæc ſolutio non videtur eſſe conſona rationi: Cauſa enim à qua dolores poſt partum oriuntur, non eodem modo ſe habet, ac cauſa antecedens, & efficiens intermittentem febrem, cùm in hac non ſemper reperiatur id, quod neceſſarium eſt ad irritandum, ſed per interualla acquiratur: At verò cauſa doloris efficiens, in quantitate & qualitate ſufficienti ad irritandum, ſemper in vtero adeſt.

De quantitate nullus dubitat, nam hac tanta interdum vterus abundat, vt in ventre magna ſuſpenſio excitetur, vt in tympanite, & colico dolore manifeſtè patet. De qualitate etiam conſtat, quia hæc in flatibus neceſſaria, debet eſſe frigiditas, ſiquidem ij ab intrinſeco, & ex natura ſua conſtant frigiditate. Sed hanc non poſſunt acquirere per interualla, quin potiùs frigiditas ob moram in corpore remitti debeat à calore, qui in illos agit perpetuò, illorum frigiditatem remittens. Ergo alia cauſa inquirenda eſt, cur tormina à partu per interualla exacerbentur. Quando enim dolor non oritur ex flatu, ſed ex humore craſſo in venis vteri retento, non datur cauſa, à qua prædictus humor poſt partum poſſit acquirere qualitates per circuitus irritantes, ſi eæ geſtationis tempore non fuerint acquiſitæ.

Dices ſecundò, Cauſa huius euentus eſt, quòd diuerſis partibus vteri, cauſa irritans applicatur: hæc enim in partibus, in quibus antea continebatur, non irritat de nouo, cùm ab aſſuetis paſſio non fiat, & iam produxerit totum, quod producere poteſt ad irritandum; & niſi aliis partibus vteri communicetur, vel irritare, vel dolorem excitare nequit, ſiquidem doloris vrgentia, immutationem factam in facultate expultrice, ab obiecto irritante, præſupponit.

Hæc ſolutio quæſitum intimiùs non explicat, tum quia non aſſignat cauſam, ob quam irritans cauſa, & producens tormina diuerſis partibus vteri applicetur, præſertim ſi in parte, in qua antea retinebatur, mutatio de nouo non adeſt; tum quia etſi veritatem habeat, in dolore orto ex flatu, qui cùm leuis ſit, modò verſus partem ſuperam, nunc in partim inferam, impulſu ſuo mouetur, tamen in dolore ab humore craſſo non eſt omnino vera, præcipuè ſi hic vteri vaſis adhæreat. Neque dicas, idem poſſe affirmari de humoribus craſſis, qui innata grauitate deorſum mouentur, cùm aliquando contingat, vt hi ad partem ſuperam recurrant.

Dic. Quamuis flatus, vel humor craſſus perpetuò irritent expultricem facultatem, dolor non eſt continuus, ſed per interualla recurrit, etiamſi facultas, agens ſit naturale: cùm enim facultas, quando conatum aſſumit in expulſione flatus, vel alterius irritantis cauſæ, ob vacuationem, & ſpiritum exhauſtum debilis remaneat, fit vt conatum aſſumptum ad vmbilicum perducere non poſſit, quouſque aliquantulum reparetur, & ita poſtea iterum ad expulſionem inſurgat. Hoc patet in diarrhœa euidenter, in qua etſi tota quantitas quæ expellitur, præſens ſit, & irritet, continuò non expellitur, ſed per interualla, nam priùs neceſſe eſt vt à natura facultas expultrix reparetur.

Huic dubio addendum aliud: *Vtrùm primiparis tormina à partu contingant?* Reſponde affirmatiuè: Nam illæ flatu abundant, & humoribus crudis, ex indebito regimine, toto geſtationis tempore acquiſitis. Si verò obſtetrices hoc denegant, intelligendum eſt, quòd illæ minùs intenſos dolores quàm cæteræ patiantur: nam in partibus ad ventrem pertinentibus maior quantitas adeſt calidi innati abſumentis flatus. In primiparis concoctio ventriculi eſt robuſtior, quia alios partus, in quibus ingens ſanguinis copia vacuatur, non ſunt expertæ, & ideò reliquæ facultates naturales ſunt robuſtiores, & hac de cauſa maior ſanguinis quantitas excernitur, minore intra vterum remanente: quare fit, vt abſumptis flatibus, horúmque cauſa feliciùs vacuata, minores poſt partum quàm cæteræ enixæ dolores experiantur.

Cauſa.

SIcut tormina inteſtinorum, ex mente Galeni 5. *Aph.* 11. à flatu ſcaturiunt, ſic vteri tormina ex eadē cauſa originem ducunt. Hæc ſubſtantia flatuoſa vel in vteri cauitate ſtabulatur, & plus iuſto vteri parietes diſtēdendo, intolerabiles concitat dolores, vel in meatibus vteri pertinaciter adhæret, & tormina parit. Deinde ex aëre recepto in vterum poſt exitum infantis, interdum emanat, quia cùm geſtationis tempore tota cauitas vteri ſit repleta, non datur in ipſa compreſſio, neque reuertitur ad priſtinum ſtatum, & locum; quum verò fœtus ex vtero exit, ad cauitatem illam replendam aër neceſſariò debet accedere. Sæpe ex frigore emanat hoc vitium, ex partu ſuſcepto, ob obſtetricis imperitiam, ac imprudentiam enixæ.

Interdum cauſa huius affectus, ſanguis craſſus eſt, qui ob venarum anguſtiam affatim repurgari nequit; quare coërcitus, & retentus, cruciatus intolerabiles cōcitat, qui vacuato ſanguine ceſſare ſolent. Neque dicas, venas vteri, ſenſu expertes, vel præditas remiſſo, cæterarum inſtar, 16. *de vſu part.* 12. non immanes cruciatus pati poſſe: nam ij non in venis, ſed in vteri ſubſtantia excitantur, quam diſtentione ſua premunt, atque fatigant. Ex ſanguine tenui, & mordaci, etiam poteſt oriri hoc malum; hic enim humor non ſolùm diſtendi, ſed ſuis qualitatibus intemperando dolorem excitat.

Signa.

SI ex flatu hic dolor originem ducat, ex inflatione ventris, rugitu ipſius, dolore vago per omnem ventris regionem percepto cognoſcetur, maximè ſi præceſſerit vſus alimentorum, quæ flatus gignere conſueuerunt. Si ex ſanguine limoſo, & craſſo oriatur, ex anteacta vita dignoſces, & ex ſanguinis excreti natura, conſiſtentia, & colore: ſi enim fuerit albus, vel niger, humorem pituitoſum, vel melancholicum redundare ſignificat. Sanguinem tenuem, & acrem oſtendunt,

doloris

doloris vehementia, acrium ciborum vſus, ſitis intenſa, vrinæ ardor, & in affectis partibus intenſa caliditas perſentitur.

Præſagium.

SI mulieri poſt partum tormina, & dolores ſuperuenerint, malum: dolor enim valde virtutem proſternit, & ob dolorem menſtrua purgatio circumciditur. Peſſimum eſt, ſi tormina cum animi deliquio contingant, tunc enim non ſolùm vterus, ſed cor, aut cerebrũ compatiuntur; hoc enim ſymptoma animi defectum illicò accerſit, ſi vehemens eſt, 1.*ad Glauc.* 14. & 2.*acut.* 48.§. *Ob dolorem enim ægri ſine pulſu redduntur, exanimésque fiunt, &c.*

Curatio.

OMnis curatiua intentio in hac affectione, in ſedatione doloris repoſita eſt: Hoc opus variis præſidiis celebratur, ſi medicus varietatem cauſæ contempletur. Si flatus cauſa ſit, anodyna ſanant, quæ humectando, & relaxando partes, diſtentionem impediunt. De horum claſſe ſunt fomenta, & vnguenta calida, quæ præterquam quod ſuo actuali calore menſtrua mouent, vias dilatant, mulcebri ſuauitate dolorem leniunt, 5. *ſimpl.* 19. & 2.*acut.* 1 Parantur vnguenta ex oleo Camomil. Lilior. alb. Amygdal. Aneth. Rutaceo, pinguedine Gallinæ, vel ſuilla. Fomenta fiunt ex emollientibus, & carminantibus medicamentis; præmiſſo tamen ſuaui clyſtere flatum reſoluente. Veſica ſemiplena decocto anodino, & carminante, vtilis eſt, parata ex decocto fœnug. Sem. Lin. Camomil. Aneth. Melilot. Cinnamom.

Cataplaſmata ſuper ventrem inferiorem appoſita, optima ſunt, quorum copiam latè deſcribemus *lib. vlt. cap* 2.*num.* 1.*de colico dolore* Hauſtus olei Amygdalarum dulcium, vtilis cum aqua naphæ permixtus. Ius Galli veteris, præſtans, flatus enim reſoluit, abſtergit, attenuat Aromaticum roſatum, ſyrupus factus ex Cinnamomo, & adianto, pulueres facti ex Cinnamom. Nuc. Moſchat. Cortic. Citri, Artemiſiæ an. part. æqual. adiecta dupla ſacchari quantitate, mirificam vtilitatem præbent. ſuperbibito mero. Si menſtrua purgatio ſit minuta; ſecanda vena in talo, hirudines mariſcis affigendæ, femora in parte domeſtica ſcarificanda.

Si hoc vitium ex acri humore, calido, aut tenui emanet, huius acrimonia retundenda. Humectantes clyſteres ſunt ex vſu. Temperata anodyna vtilia, ſicut & fomenta, & ſuper ventrem aſſiduæ irrigationes ex decocto Maluar. Parietar, Violar. Sem. Lini, Althææ, prunorum: poſt quas imponantur vnguenta facta ex Amygdalino oleo, Violar. & pinguedine Gallinæ. Quòd ſi nimius in viſceribus perſentiatur ardor, ſecanda ſaphæna.

OBSERVATIO

Pro Torminibus à partu, remedium expertum.

INter præſtantiſſima auxilia, quæ ad tormina à partu ſedanda, vſu, & experimento adinueni, hoc eſt ſecuriſſimum, & feliciſſimum, vtere eo ſuperbibitis quatuor vnciis meri ſi febris abſit; qua præſente, aqua ſcorzoneræ, aut cardui benedicti ſit ex vſu. Doſis pulueris ſit drachma vna.

℞. *Caſtorÿ* ℥ ß. *dictamni, artemiſiæ, matricariæ, an.* ℈. ß. *cinnam. aniſi, ſem. fœniculi, an.* ℈. j. *agallochi* ℈. ij. *aromatici, diamargarit. calidi. an* ℈. ß. *ſem. dauci, & carui, an.* ℈. j. *nucis moſchatæ* ℈. j. *macis* ℈. ß. *rutæ* ℈. j. *ſabinæ* ℈. ß. *calamenthi, origani, pulegÿ, comarum anethi, an.* ℈ ß. *car-*

A *damom.* ℥. x. *flor. camomil. & ſambuci, an.* ℈. j. Omnia tenuiſſimè pulueriſentur, & triturentur ad vmbram.

CAPVT XXI.

De Regimine infantis.

QVomodo ſit gubernandus infans, eiúſque tenerrimum corpus ab iniuriis externis, morbíſque præcauendum, hoc loco breuiter dicemus. Et primò quærendum: *vtrùm vmbilicus ſit reſecandus, & ſale eius corpus inſpergendum?* Aëtius *tetrab.* 1.*ſerm.* 4.*cap.* 3. vmbilicum quatuor à ventre digitis reſecandum docuit ſcalpro acuto omnem aliam materiam harundinum, ac vitri, vt nequid atteratur, reprobans. Deinde contentus in ipſo ſanguis limoſus exprimatur, ſpongia abſtergatur, ac lana carpta obturetur, & cum filo, aut B goſſipio tenuiter retorto ligetur citra dolorem, ex Auic. 3.1.*doct.* 1. *c.* 1. néue præ laxitate reſolutus, intereat infans: quum verò exciderit vmbilicus poſt quartam diem, cochleæ teſtam vſtam tritam loco inſpergere, & deinde ligare oportet.

Galenus *lib.* 1. *de ſanit. tuend. cap.* 7. poſtea moderato ſale per ſe tenuiſſimo totum corpus conſpergit: ſic enim ait: *Ergo recèns is natus infantulus, cuius corporis conſtitutio omni nota vacat, primùm quidem faſciis deligetur, ſed corpori priùs toti ſale modicè inſperſo, quò cutis eius denſior, ſolidiórque iis quæ intus ſunt, partibus reddatur. In vtero enim æquè cum reliquis mollis erat, cùm nec durius vllum externum corpus inibi contigerit, nec aër illi vſquam frigidus inciderit, quorum commercio contracta; denſatáque, & quàm ipſamet priùs, & quàm reliqua* C *membra, denſior, duriórque fieret. At quoniam iam editus infans, in frigore, & calore, atque inter corpora multò ſe duriora verſetur, neceſſe eſt, ob hæc ipſa nimirum naturale eius tegmen præparari quodammodo à nobis, reddíque ad indolentiam, & tolerantiam quàm aptiſſimum par eſt.* Idque facit inſperſo ſale in natura temperata; quæ ſi paulò humentior ſit, puluere foliorum myrti, ceu adſtringente, & magis ſiccante vti iubet. Auicenna, vt probatiſſimum reddat ſal, admiſcet ſemen cannabis, coſtum, ſumach, fœnugręcum, origanum. Auerrhoës *lib.* 6.*collig. cap.* 6. hanc ſalis inſperſionem reprehendit: nam eius acrimoniam noſtra ætas non fert, deinde per D cutim raram vitioſi ſucci tranſpirant, qui ſi ex ſalis adſtrictione cohibeantur, periculum imminet. Sed hunc auctorem intellige de ſale vſto, qui acris eſt, & magis adſtringens, ſal verò tenuiſſimè pulueriſatus, nullam noxam inferre poteſt; nam ſuauis eſt, cùm ſit lęuis, & cuti beneuolus. Conſultum tamen eſt totum corpus abluere vino, in quo rubentes roſæ priùs efferueſcant.

Sordes deinde naribus inſitę, digitis exprimendæ Os, atque aurium meatus purgandi. Palpebræ diducendę. Oculi detergendi. Podicis orificium per circuitum digito minimo mouendum, & aperiendum, illicò enim excernit per ſedem ſubnigra quędam iecinoris recrementa, & tunc infans mollibus linteis, ac faſciis inuol- E uatur. Galenus nil aliud pręter lac maternum offert. Paulus *lib.* 1.*c.* 5. melle optimè deſpumato quamprimùm nutrit, hoc enim detergit, & lactis concretionem impedit. Alii ad pręcauendum infantes ab epilepſia oleum ſeſaminum, vel amygdal. dulcium cum ſaccharo, & ſemine Pæonię. Hoc enim remedium nutrit infantem, & pituitoſos humores per ſeceſſum ſuauiſſimè expurgat, qui ſi non vacuantur, ad epilepſiam inpoſterum pręparant corpus imbelle. Plures imperant theriacam, ſed pro illis eſt ſuſpecta, eius enim potentia, illorum virtute maior eſt, & flaccidum corpuſculum facilè reſoluit, innatúmque ſpiritum extinguit.

Vtrùm

Vtrùm verò *poſt lactationem pluribus circumſtantiis opus ſit, ad infantis educationem?* meritò inquires. Dic, quòd poſtquam lacte fuerit nutritus infans, eóque præcipuè materno, quod illi eſt ſimillimum, ex Gal. 1. *de ſanit. tuend. cap. cit.* & Auic. 3. 1. *doct.* 1. *cap.* 2. (nî mater ſit aliquo morbo fœdata) idque bis die, aut ad ſummum ter, plurimum enim aſſumptum, crudum remanet, & ad epilepſiam, alióſque morbos parat, quia corrumpitur: Abluatur bis, aut ter infans aqua calida hyeme, æſtate temperata, non autem debet in balneo diutius morari, non enim vt ſupercaleſcat, aut rubeat; eius corpus, ſed vt humeſcat, aut mundetur, hoc lauacrum inſtituitur, linteis deinde molliſſimis abſtergatur, & exiccetur.

Nutrix à lotione, antequàm faſciis obuoluat infantem, eius membra tergere debet, & quod extendendum fuerit, diuidet, ac extendet, & comprimendum comprimet, & hoc opus leniter peragere oportet. Infantis veſica premenda, vt vrinæ exitus fiat facilior. Extendendæ manus, & brachia ad genua vſque. Pedes vtrique leniter ducendi retrò ad dorſum, & antè ad caput, vt membra omnia, quò oportet, flecti condiſcant. Non ſunt autem ſupra ventrem firmandi, ne lædantur viſcera, in quo peccant nutrices, quæ infantes pronos continent, donec paulatim omnes faſcias componant.

Oculi infantis ſerico viridi ſunt tergendi. Nares oleo dulci intus liniédæ, ac defæcandæ. Deinde infantem lactare oportet, & ad ſomnum inuitare. Dormiat è latere; capite, quam reliquum corpus elatiore. Cuna non eſt vehementer mouenda; concitatus enim motus ad Epilepſiam parat, & lac in ventriculo contentum fluctuare facit. Immaturè ad progrediendum omnino cogendus non eſt, ne crura corporis pondere vitientur. Ita quum valet à greſſu arcendus non eſt: ſummum enim commodum ad vitam, eiúſque durationem & ſanitatis tutelam præſtat exercitium, & ita animali omni à natura eſt præſtitutus exercitij modus.

Vtrùm alter à lacte cibus infanti ſit propinandus; dubitabis. Dic, ſolo lacte ali debere puerum, quoad primores dentes, quos duales appellant, emiſerit, quod ſeptimo vt plurimùm menſe contingit, ex Paulo *lib.* 1. *cap.* 9. Si tamen ante hoc tempus, cibum alium vehementer appetit, & ipſe ſit ſucculentus, & viuidus, & ſpes ſit quòd poſſit concoquere, offeratur. Poſt ortum verò dualium, ſolidius alimentum exhibendum. Duriuſculum tamen dentibus cibum non atterat: nam dentes moleſtat, materiam ex qua alij dentes ſunt gignendi, attritu diſſipat, & reſoluit, & fragmenta dura non contrita deuorat, quæ in ſola deglutitione, ſtrangulatum, tuſſim, vomitum mouent, & ventriculo negotium faceſſunt, & cruda remanentia obſtructiones, & alia ſymptomata inpoſterum accerſunt.

Auicenna primò offert panem, quem infanti maſticauerit nutrix, deinde panem cum aqua mellis, aut aquoſo vino, vel lacte. Aëtius micam panis ex vino mulſo, aut dulci, cum lacte propinat, deinde oua forbilia concedit. Sed cùm vinum ne guſtare quidem ſuadeat Galenus, quippe quod hauſtum, humectat nimiùm, & corpus calefacit, tum caput halitu replet, iis qui calido & humido conſtant temperamento, auctore Ariſt. *lib. de ſomn. & vigil. cap. vlt.* & panis ſola maſticatione nutricis paratus, durior fit, ac ſolidior, quàm vt primis puerorum cibis conueniat, & ſi plurimùm in ore contineat nutrix, donec ſatis madeſcat, tunc pluri, quàm opus eſt, ſaliua conſpurcatur: Iccircò melius eſt, vt aſſumat micam panis coctam ex aqua, melle, oleo, butyro, & ad mellis conſiſtentiam redactam. Vtilis eſt etiam mica panis ex iure pulli Gallinacei, conſummatum Gallinæ, vitella ouorum ſaccharo, aut melle irrorata, optima, ſummopere præſtant. Poſſunt etiam eo tempore concedi molles carnes, quæ in gallinarum præcordiis inueniuntur. Hæc alimenta, ſi bene coquantur, citra ventris intumeſcentiam, aut inflationem; ſi puer non reddatur ſomniculoſus, aut torpidus, vrináſque habeat lacteas, ſummopere proſunt, & illi firmitudinem, robúrque conciliant, & hæc magna ex parte viginti menſibus apud Aëtium, aut duobus annis contingit. Quòd ſi firmus ſit, debet ablactari; ſin minùs, alteri nutrici duorum menſium ſpatio debet committi, vt recenti lacte, atque abundante eum reddat vegetiorem. In ablactatione, hyemem rigidam, & feruentem æſtatem cauere oportet: nam vltimum hyemis, & poſtremum æſtatis eligere oportet. Non ſubitò, ſed latenter ab vbere deſueſcat, & fiant ei glandes ex pane, & ſaccharo, quæ offerantur ipſi dum mamillas quærit, & lac affectat. Quòd ſi ablactatus incidat in morbum, rurſus ei lac concedatur; & vbi ceſſauerit morbus, corpuſculum renutriatur lacte, & hac ratione iterum ablactetur.

OBSERVATIO.

Antidotum ad præſeruandos infantes ab Epilepſia ante lactationem offerendum.

MVlta ad præſeruandos infantes ab Epilepſia hæreditaria tentaui perſæpe antidota, quæ excrementitiam humiditatem viſcoſam, & ſordes melancholicas in ventriculo congeſtas, & inteſtinis, ſuauiter expurgarent per aluum, (quæ ſi non excernerentur, præpararent ad Epilepſiam caput) neruoſúmque genus roborarent, malignámque qualitatem morbo caduco inſidentem domarent, atque compeſcerent. Omnia fruſtranea inueni, hoc dempto, quod in hunc vſum feliciſſimum ſemper inueni: cùm enim in pluribus liberis multorum, qui omnes hoc oblato meliùs habere, periculum feciſſem, expertiſſimum fuiſſe conteſtor, atque profiteor: Nam quibus hoc præſidium ante lactationem fuit oblatum, Epilepſiam in progreſſu ætatis non perſenſere, cùm cæteri ante eos Epilepſia eſſent interfecti.

℞. *Fella teſtudinum aquaticarum,* Num. ij. *theriacæ ſmaragdor.* ʒ ij. *ſucci rutæ* ℥ ß. *raſuræ cornu cerui* ʒ ß. *cranij pueri, & fœmellæ,* ʒ iij. *vngul. alces, vnicornu, an.* ℈j. *pulu. pullorum hirundinis aduſtorum,* ʒß. *pæoniæ maris* ℈j, *thuris* ℈ ß. Excipiantur omnia cum olei ſeſamin. amygdal. dulcium recentium, Mellis albiſſimi, ſacchari albi ſolidiſſimi partibus æqualibus, & fiat Electuarium molle, digito minimo in os infantis indendum.

CAPVT XXII.

De electione nutricis.

PLura de nutricis regimine, & electione tradidimus *lib. 2. Hiſt. Princip. Medic. in com. Hiſt.* 31. nunc quę ad hoc argumentum ſuperſunt enucleanda, complere oportet. *Vtrùm ad electionem nutricis, plures neceſſariæ conditiones animaduertendæ.* Eligitur nutrix ex partu naturali, quando nouem menſibus vtero geſtauit, ex abortu enim, aut ſeptimeſtri partu non probatur, imò lac eius, quæ frequenter abortit, ſuſpectum eſt apud Auicennam. Ex ſalubritate, neceſſe eſt vt ſit rectè ſana, ex parentibus orta nulli morbo præſertim hæreditario, aut contagioſo obnoxiis. Ex temperamento, medium habeat nutrix: ſi enim temperatus puer eſt, huius lactis vſu, temperatura optima ſeruatur; ſin minùs, ad eam reducitur. Nec probo reductionem pituitoſi infantis per bilioſum lac, quoniam morbis ex vtroque humore fortè reddetur opportunus, & tantam contrarietatem non adeò rectè tolerat ætas infantis tenera,

A & ſatius eſt duobus annis reduci ex vſu lactis tem-perari ad optimam naturam, quàm id vno anno con-ſequi ex bilioſi vſu, & altero, in bilioſam naturam transferri.

Eligitur præterea nutrix ex compoſitione: ſi enim medio ſit prædita temperamento, omnium extremo-rum ſtatim occupabit medium, nempe gracilitatis & craſſitiei, mollitiei & duritiei, glabri & hirti, ca-loris & frigiditatis, humiditatis & ſiccitatis, nigri & albi. Capillo potiùs conſtet nigro, quàm rufo. Col-lum habeat validum, amplum pectus, omnes animi functiones, naturales, animales, & vitales inculpatas. Ex magnitudine mamillarum etiam eligenda. Paulus *lib.1.cap.2.* vbera magna in nutrice requirit. Aëtius moderata, non rugoſa, ſed plena; magna verò, & parua improbat: hæc quoniam parum lactis exhibent; illa, quia plus, quàm opus eſt, lactis præparant, quod in mamillis retentum corrumpitur, infantem lædit, matrem grauat. Nos magna vbera probamus cum Paulo, nimis tamen protenſa, & laxa, abhorret Aui-cenna. Mediocres probandæ in vberibus papillæ, magnæ enim offendunt gingiuas, ac linguam impe-diunt, ne deglutitionem iuuet. Paruæ ægrè appre-hendi poſſunt, maxillas premunt, atque fatigant. In papillis meatus nec nimis anguſti ſint, nec lati, & ca-uernoſi: eiaculatum enim per anguſtos meatus lac ſublinentem os pelliculam ferit, & vlcus igneæ calidi-tatis inducit. Latiores meatus, qui papillas cauernoſas reddunt, dum affatim emittunt lac, pariunt perſæpe ſuffocationem.

Eligitur inſuper ex numero partuum præceden-tium: nam melius eſt ſi bis, aut ter pepererit nutrix; nam ex primo partu vbera, quæ nunquam lac antea procreauerant, minùs vtile creant, poſtea verò ſe-cundo, aut tertio partu vtiliſſimum conficiunt, velut iam edoctæ, & conficiendo aſſuetę. Ex ſalubritate liberorum, oportet vt eos habeat viuos, & robuſtos, nec vlli Epilepſia, aut alio contagioſo morbo deceſ-ſerint.

Ex ſexu infantis quem peperit, ſatius eſt vt ſit par-tus maſculi: nam hic eſt fœmina perfectior, quare vtilius etiam lac generabit. Reclamat experimentum, calidius enim eſt hoc lac: quæ enim maſculum ge-ſtant, calidiores ſunt, & agiliores, & calidius lac poſt partum præbent. Dic, ſi fœmina temperata ſit, prę-ſtare lac eius quę peperit maſculum; ſi intemperata in calore, ſalubrius eſſe lac, eius quæ enixa eſt fœmel-lam. Ex menſtruo, lactationis tempore retento, nutrix probanda: nam menſtruis fluentibus lactationis tem-pore lac imminuitur, aut vitiatur, prout *lib. 2. Hiſt. Princip. Medic. in com. Hiſt. cit.* diſceptauimus. Faciem fuco non dehoneſtet, nam prȩter mentis impoten-tiam, quam arguit, lac vitiatur ex ceruſa, ſublimato, & aliis huiuſmodi. Nutrix vna eſſe debet: nam expe-rimento compertum eſt, ex lactis diuerſitate, infantes lædi. Quare non probo quarundam matrum conſue-tudinem, quæ prȩter id quòd liberos ſuos nutriunt, nutricem quoque coadiutricem habent: Imò con-demno Medicorum conſilium prȩceps, qui leui quauis de cauſa nutricem mutant; habet enim lactis iam vſi-tatiſſimi permutatio incommoda ſua, quæ non ſine graui neceſſitate ſunt ſubeunda. His omnibus addere oportet indicium firmiſſimum, ex ipſo lacte deſumptum, cuius probationem *lib. cit. Hiſt.* reperies.

CAPVT VLTIMVM.

De Lactis defectu, abundantia; craſsitie, tenuitate, acrimonia, fœtore, & coagulatione.

DE Lactis morboſi correctione breuiter hoc capite peragendum, ſiquidem à priſcis hoc negotium eſt adamuſſim exaratum. De defectu primò initiandus ſermo. Quando lac imminuitur, corrumpitur, aut omnino extinguitur, inſpiſſatur, attenuatur, præſtat alterius nutricis lac præbere: ita monet Aëtius *tetrab.1.* B *ſerm.4.cap.6.* quod de magnis vitiis intelligendum, non enim leui de cauſa eſt permutandum. Si deficiat lac, nutricis ſanguis contemplandus, ex Gal. præcepto: aut enim paucior eſt quàm conueniat, aut deterior. Si pau-cior, victus offerendus humectans, & excalfaciens. Ali-menta, offerenda, quæ ſanguinem generant plurimum, vinum, iuſcula, ſuccus carnis, auium carnes, vitella ouo-rum, lac, cicera, amygdalæ, pineæ, farrum ex hordeo. Si ſanguis prauus, eſt corrigendus; ſi bilioſus, contem-perandus, expurgandus. Pituitoſus, medicamenta ex-optat non multùm calefacientia, nihil autem deſiccan-tia. Si cacochymia ſalſa ſit, expurganda; ita & acida. Pituita dulcis, & inſipida, ſanguine permiſcetur, huic coctionem, & non expurgationem, 5. *ſimpl. cit.* præſcri-bit Galenus.

Prouocantia lac, ſunt parum calida, primo nempe, aut ſecundo ordine, non ſicca. Hac ratione mouendo C lacti proſunt Eruca, Fœniculum, Anethum, Seſamum, Aniſum, Melanthium, Paſtinaca: & vbi pituita craſſior eſt, atque frigidior, Smyrnium, Apium, Sion, Polium, Pulegium, Roſmarinus, ſerpillum, Trifolium, Vitex. Raphanus, Mentha, cæpæ aſſę atque elixæ. Si ſigna caloris adſint, & nutrix bilioſa ſit, lac augent Lactuca, Malua, Spinachia, hordeum, papauer. Herbæ viren-tes nutrici offerendę: ſiccę enim, pluſquàm opor-tet, excalfaciunt & deſiccant, ſanguinem pauciorem, & craſſiorem gignunt, lac potiùs extinguunt, quàm prouocant.

Optimę ſunt ſorbitiones ex oleo, fermento, & ſac-charo, addito ſeſamo, fœniculo, pulegio, aniſo. Ptiſana D cum fœniculo, & anetho viridi optima eſt, Pultes pro-ſunt ex farina fabæ, cum lacte, ſaccharo, & vitellis ouorum. Quieſcat nutrix, brachia exerceat, vbera leui manu perfricet, aut decocto fœniculi per ſpon-giam, vt ſanguis ad eas attrahatur, & venæ quę ibi ſunt dilatentur.

De lactis abundantia quęrendum: *Vtrùm corrigenda?* Et in ea adimenda plures non laborant, ſed errant: Nam ex lactis copia valde diſtenduntur mammę, & perſæpe non modo dolent, ſed etiam inflammantur; & pueris hęc nimia quantitas obeſt, hi enim hac ratione in conuulſiones incurrunt, quoniam nerui à magna illa lactis vi facilè percelluntur. Deinde lac prę copia in mamillis detentum craſſeſcit, craſſefactum corrum-E pitur, exulcerat, varios morbos parit. Ergo lac ſi ſponte defluat prę copia, ſymptoma eſt in genere excretorum immodicè.

Cauſa, ſanguinis copia eſſe cenſetur, vel in toto cor-pore redundans, vel quia per loca conſueta, nempe men-ſtruas, aut hæmorrhoïdales purgationes à natura non excernitur. In curatione duo ſunt obſeruandi ſcopi, pri-mus, vt lac excedens diſſipetur, & exiccetur. Secundus, vt luxuries naturæ in gignendo lacte compeſcatur. Pro primo, tenuis victus optimus, vigilia ſalutaris, aër ſiccus prȩſtat, exercitium vtile: potus exiguus: alimenta pa-rum nutrientia, offerenda.

Si lactis copia ex ſanguinis abundantia originem ducit,

ducit, venæ ſectione minuuendus, non ſolum è cubito, ſed talo celebranda; hac enim celebrata prouocantur menſtrua, & impetus ſanguinis è mammis ad vterum longè deflectitur. Super mamillas imponantur medicamenta, quæ lac exiccant, vel innata vi id conſumunt, vt emplaſtra facta ex aceto, Muria, cum puluere cymini, agni caſti, farina oryzæ, hord. fabar, lentium, lupinorum rutæ, pſyllio, alumine, thure, & aliis.

Craſſities corrigatur citò; nam plurium malorum eſt cauſa: Hepatis, & reliqui corporis vaſa obſtruit, & febribus putridis pueros obnoxios reddit, coctu contumax eſt, epilepſiæ, & morbis ex cruditate ipſos exponit, abſceſſus, & furunculos circa corpus infantis progenerat, ventrem cohibet, flatus gignit, inflat, retinet vrinam; & eo vtentes puelli, pituitam vomunt, inappetentes fiunt, torpidi, difficulter ſpirantes, ſomnolenti, decolores. Nutrix alenda eſt minùs nutriente, & attenuante victu. Vtatur iure pulli elixo cum petroſelino, & croco. Bibat aquam cinnamomi, aut vtatur vino. Offeratur ei oxymel cum puluere fœniculi. Lac attenuat puluis ex cinnamomo, fœniculo, origano. Moderato vtatur exercitio. Vbera frequenter abluat decocto nepitæ, aut calaminthæ.

Tenuitas lactis plurima damna parit: Infantes graciles, & inualidos reddit, ventrem fluidum facit. Aquoſo lacti prolixus ſomnus vtilis. Alimenta offerenda, quę plurimum, & craſſum ſuccum pręſtant, vt oryza, pedes, & extremitates animalium. Acri lacti proſunt alimenta boni ſucci. Balnea dulcium aquarum, quæ corpus nutricis humectent, & contemperent. Exhibendæ potiones medicamentoſę refrigerantes. Si lac prauo odore ſit pręditum, Nutrix clementibus medicamentis expurganda. Alimenta putredini obnoxia vitet. Coctio ventriculi procuranda, ſicuti enim putredinis fœtor, ita bonæ coctionis ſuauis odor eſt ſoboles. Huic malo, confectio aliqua odorata, calida aut frigida, pro ra-

A tione indigentiæ vtilis eſt. Ambram, & moſchum cibis permiſcere, & ea cum vino aromatico bibere, ſummopere præſtat.

Coagulatur lac, & nodos in vberibus ſæpiſſime concitat, & ferè degenerat in abſceſſus. Cùm hoc acciderit, puer ex illo vbere non lactetur. Sugatur tamen lac, ne id quod de nouo gignitur, coaguletur à caſeato lacte ibi exiſtente; & pars coagulati quæ incipit diſſolui, non extrahitur, ſed putreſcit, & vbera exedit.

Diſſoluitur lac, ſi nutrix vtatur in cibo mentha, petroſelino, croco, cinnamomo, & caulium iure. Abluatur mamilla cum aqua, vino, & aceto vnà permixtis. Aut decocto folior. Plantag. Malu. Viol. Roſ. Camomil. Melilot. radic. Althææ, Fœnugręci: & deſuper apponatur linimentum ex oleo roſ. amygd. dulc. ſucco apij, petroſelini, aceto, in quo priùs coagulum leporis ſit diſſolutum.

B

OBSERVATIO.

Ad defectum lactis, electuarium egregium.

♃. *Ciceris priùs infuſi in lacte vaccino, aut ouillo,* ℥iij. *oryzæ ſæpius abluta, & exiccatæ* ℥ij. *tritici, & hord. excorticator. & tritorum, an.* ℥iij. *amygdal. dulcium excortic.* ℥j. *ſem. papauer. albi,* ℥j. ß. *ſeſam. triturati* ℥ iiij. *pulu. lumbric. terreſtriũ,* ʒ iiij *ſem. aniſi* ʒj. *cryſtalli.* ℈j. ß. *ſucci fœniculi,* ℥ij. *mellis* ℥iij. *butyri,* ℥iiij. *ſem. porri* ʒ ß. *ſem. aneth.* ℈j. *ſacchari albi,* ℔ j. Omnia cum lactis ſ. q. decoquantur, ad conſumptionem tertiæ partis, quando iam electuarium aliqualem ſpiſſitudinem acquiſierit.

Sed tempus mihi videtur, vt huic Libro finem imponamus, ex quo ſi Lector candidus, lenta manu pręſidia decerpat, non dubito, quin ad fœminarum morbos perſanandos, vtilem ſibi gazam comparare queat. Modò ad febres ſpeciatim curandas accedamus.

FINIS LIBRI TERTII.

ZACVTI

ZACVTI LVSITANI, PRAXIS HISTORIARVM,

LIBER QVARTVS. DE CVRATIONE FEBRIVM AGENS.

PROLOGVS.

ARGVMENTVM difficillimum in hoc quarto Praxis Hiſtoriarum Libro, ſupereſt enucleandum, quod de curatione febrium, inſcribitur. Hoc quàm frugiferum ſit, nemonon videt, qui ad Hippocratis aras non ieiunus accedit. Nam Diaria premit laſſitudine: Putrida excrementorum fœtore fatigat: Acuta ſymptomatum ſæuitie oppugnat: Bilioſa rigore concuſſiuo lancinat: Pituitoſa horrore ferit: Melancholica oſſium confractione dilacerat: Erratica diuerſimodè opprimit: Elodes ſuperfluo ſudore corpus colliquat: Horrifica perpetuo horrore cutem fatigat: Maligna miris ſymptomatis ſtipata totum perdit: Peſtifera illorum pernicie inſoleſcens, viſcera labefactat, & extinguit labe dira. Omnium ergo febrium extat in hoc Libro mentio plena: Vniuerſa enim ipſarum curatio diſtinctè proponitur; earundémque inſidiæ aptiſſimis remediis deſtruuntur.

A

CAPVT I.

De Aëre.

DE Febrium natura, eſſentia, diuiſione, differentiis, cauſis, ſignis, ac præſagio ſatis fusè *toto Libro quarto Hiſt. Princip. Med.* prædiximus, & in cæteris plura agitauimus, quæ febribus curandis conferunt apprimè. Iccircò nunc in earum curatione vniuerſali erimus breuiloqui: Liceat tamen nobis per fœcundiſſimos ſex rerum non naturalium campos tantiſper ſpatiari, ab aëre primò exordium ſumentes.

Vtrùm aër in curandis febribus ſummã poteſtatem obtineat; Aëris pro curandis morbis, præcipuè vaſorum, ſummam eſſe poteſtatem, oſtendunt plura: nam facilè commeat ad cor per inſpirationẽ attractus, & cùm nos ſemper circumſtet, aſſimilat corpora noſtra, & ſanitatis noſtræ ſtatum variè immutat, eáque ſuo temperamento adeò condiſponit, vt in alterando vincere alimentum, ex Hippocratis doctrina probari non incongruè poſſit, 6. *epid. ſect. 5. text. 20. Solum vertere in morbis longis conuenit.* Agit enim continuò, neque manet in corpore inſtar alimenti patiens, & refractus, ſed ſemper accedit nouus, qui per vniuersã curẽ ab arteriarum diſtentione rapitur in viſcera, & alimenta potúſque ſibi attemperat, & eorum interuentu corpus noſtrum; & non tantùm qualitate alterat, ſed etiã materia, ſubſtantiáque, ſpiritus alit. B

A Quare diuturni tate temporis, & mora plus poteſt quàm medicamenta: & licèt alimentum ob multitudinem formæ validiùs alterare videatur, tamen ociùs agit aër, tardiùs cibus propter craſſitiem. Accedit quòd aëris noxæ nobis magis ignotæ ſint, quàm alimenti: in quem ſenſum verè protulit Galenus 1. *epid. ſect. 1. com.* 1 Aëre corporum ſymmetriam turbare: Quod etiam 1. *feb. c. 4. lib. de vſu pulſ. c. 3. lib. de vtil. reſpirat. c. 4. & 5. & in art. med. c. 85.* diligentiſſimè comprobauit. Quare omnium ferè morborum, imò vitæ, & mortis cauſam eſſe, *lib. de flatibus, num. 6.* libentiſſimè conteſtatur.

Ob hanc cauſam cùm febris ſit morbus frequentiſſimus, cum omnibus implicitus, ex Hip. *lib. de flatib. n. 7. §. Primun autem à communiſſimo morbo febrili exordium ſumam, & qui omnium morborum comes, & c.* ſedulò inueſtigandum: *Vtrùm aër mundus, & purus, pro febrium* B *curatione vtilis ſit?* Aërem putridum, & immundum humores corporis, præcipuè verò in corde contentos, cùm rectà permeet ad cor, putrefacere, docuit Galenus *lib. 1. de ſanit. tuend. cap. 11.* cum Auic. 2. *doct. 2. c. 11.* fœdus enim eſt, craſſus, & putredini paratus, ſpiritus omnes labefactat, vires comminuit, triſtitiam inducit, febres excitat peſtilentes, recidiuas parit, ventriculum ſubuertit, nutritionem perturbat, non ſolùm inſpiratus, verùm etiam arteriarum motu per cutem intus attractus.

Ob hanc cauſam Galenus *loc. cit. Optimum aërem in pulmones attrahere, omnibus iuxtà ſalubre eſſe*, ſcriptum reliquit, *talémque fore, ſi nec ſtagni, nec paludis halitu ſit perturbatus, nec ex profundo ſpecu peſtilentem auram exſpirante infectus; nec qui ex cloacis, quæ magnam aliquam*

vrbem;

vrbem, aut numeroſum exercitum purgent, vitium contraxit; nec qui ex animalium, olerum, aut leguminum putredine, aut fimo coinquinatur; nec qui propter ſtagnum, aut flumen vicinum nebuloſus eſt, nec qui vicinis vndique montibus in cauo loco incluſus, nullum recipit perflatum, ſuffocans enim, putriſque eſt, ſimilis ei qui in domibus quibuſdam eſt incluſus, in quibus propter putredinem, aut difflatus defectum plurimus aceruatur ſitus: eiuſmodi enim aër omni planè ætati noxius eſt; ſicuti qui purus omnino eſt, nulli non ætati eſt vtilis, &c.

Ratio eſt in promptu, quia cor primariò in febri afficitur: ergo neceſſe eſt, vt robore ſuo noxas imminentes euitet, cauſiſque morbificis ſtrenuè reluctetur; quod peraget ſi ſpiritu puro, mundóque vtatur, vt inſtrumento commodo: Hunc autem ex aëre puriſſimo, miniméque ſordido nutriri, tanquam ex optimo pabulo, *lib.*12.*meth.cap.*5. auctor eſt, ſic enim habet Galenus: *Ergo animalis ſpiritus cerebrum veluti fontem eſſe, clarè oſtendimus, qui partim ex inſpirando, partim ex eo quod reticularis plexus ſuppeditat, irrigatur atque alitur. Vitalis ſpiritus non æquè euidens demonſtratio erat, ſed tamen eum in corde, & arteriis contineri exiſtimare, alienum à ratione non eſt, eundémque nutritum maximè quidem ex inſpirando, ſed tamen & ex ſanguine, &c.* Repetit *lib.*7. *de vſu part.*8 & *lib.*8 *c.*1. 5.*ſimpl.*9. & *lib. aduerſ. Lycum, c.*7. Eſt ergo aër inſpiratus ſpirituum materia commodiſſima: ſicut enim externum ignem ſine aëris euentilatione ſuffocari, atque extingui videmus, ita etiam de ſpiritibus, & calore innato imaginari oportet: niſi enim per aſſiduam inſpirationem, & tranſpirationem calor naturalis refrigeretur, & diffletur, ſpiritum perire eſt neceſſe, aëre enim nutriente, conſeruante, temperante, depurante, ſiue ſegregante indiget, cùm nutritio, conſeruatio, & temperatio caloris natiui per aëris attractionem præſtetur; depuratio per eiuſdem expulſionem perficiatur.

Dubitabis deinde: *Vtrùm in febribus aër luminoſus ſit eligendus?* Dic. Præter plurima, quæ in luce commendatione, & admiratione ſunt digna, ante omnia eſt eius incomparabilis munditia, & puritas; nam cùm per omnia permeet etiam ſordidiſſima, omniáque purificet, atque emendet, nulla tamen ſordidum contagione inquinatur. Deinde cùm ægris gaudium ſit conciliandum, nil illorum animum amplius exhilarat, & delectat, quàm lux, cùm ſit iucunda & amabilis; quidquid enim luce vacat, mens noſtra eo perturbatur, quòd tenebræ illi ſuſpectæ terrorem incutiant. Quare Salomon *Eccleſ.*11. ſic ait: *Dulce lumen, & delectabile multis videre Solem*: & ſenex Tobias *cap.*5. ſic dixit: *Quod gaudium mihi erit, qui in tenebris ſedeo, & lumen cœli non video.* Tanta eſt lucis iucunditas, venuſtas, & amabilitas.

Contrà facit Hippocrates *lib.*4.*acut.text.*48. dum ſic ait: *Decumbere autem in conclaui obſcuro debent.* Nec diſplicet Hipoocratis conſilium: lux enim calorem, & ſpiritum euocat ad partes externas, & hoc modo naturam ab humorum coctione diſtrahit, & interturbat. Dic. Si febris ſit implacida, anxioſa, immorigera, de qua *cit. loc.* Hippocrates, tunc remedio eſt obſcura domus, quia obſcuritas ſomni eſt illecebra; lux enim auerſa ad ſomnum conciliandum ſummè conducit, vt *lib.*6.*probl.vlt.* Ariſtoteles notat. Quod ſub his verbis ſignificauit Galenus *in com.cit.loc. Hippoc. Nunc decubitum obſcura in domo, non tanquam maturatorium auxilium, ſed tanquam difficilis tolerantiæ, inquietationiſque, quæ ob moleſtiam, angorémque fit, correctorium voluit,* vt exprimitur in mania, phrenitide, malignis febribus, & aliis morbis.

Si verò febris ſit mitis, benigna, vel putrida, domus modicè lucida ægrotis maximum ſolatium afferre ſolet. Deinde cubiculum lucidum à vaporibus noxiis eſt immune: nam vt Macrobius docet 1.*Saturnal.c.*17. *Sol generat exortu ſuo lucem: radiorum enim ſplendor, propinquantem Solem longè latéque præcedens, atque caliginem paulatim extenuans tenebrarum, parit lucem.* Cœlum enim agit in mundum inferiorem, non ſolùm per motū localem, ſed etiam per lucem, quatenus per eam producit calorem, cuius ope halitus tetri ex calore putredinoſo eleuati, qui domum inficiunt, blandè ſenſimque abſumuntur, ita Ariſtoteles *lib.*4.*de part.animal.c.*5. & 4.*de generat. animal.cap.* 2. Albertus Magnus *lib.*1.*meteor. tract.*1.*cap.*12. & *lib.*2.*de cœlo, tract.*3.*cap.*2.& 3. Auerrhoës *com.*1.*in* 1.*meteor.*

Vtrùm cubiculi ſplendor, noxios febrientium vapores diſſoluat? quæſtio eſt obſcura. Calefacere lucem ſic confirmo, quia Sol, Luna, & Stellæ per lumen calefaciunt hæc inferiora, quod ita eſſe plurima experimenta conteſtantur, Primò enim Ariſtot. 4.*de part.animal. cap.*5. dicit, noctes plenilunij eſſe tepidiores, quòd tunc Luna ſplendeat maiori luce: Secundò, quia ſpecula combuſtoria ignem concipiunt, ex ſola reflexione ſolarium radiorum. Tertiò, quia loca aprica luci expoſita, cæteris paribus ſunt calidiora vmbroſis. Quartò, infima aëris regio calidior eſt, quàm media, cuius rei non poteſt reddi alia ratio, niſi quia in infirma fit à terra reflexio ſolarium radiorum, quæ tamen ad mediam non pertingit. Denique dies eſt calidior nocte, quoniam dies luce gaudet, qua nox caret.

Neque obſtat primò. Si lux calefaceret, etiam exiccaret, cùm calor exitum halitibus aperiendo, ſiccitatem ſoleat inducere. At conſequens repugnat experientiæ: Luna enim in plenilunio, plus nacta luminis, magis mouet humores, vt qui pituitoſis morbis laborant, ſatis confirmant. Dic. Neceſſaria non eſt ſequela maioris, neque enim neceſſariò inter ſe connexæ ſunt caliditas & ſiccitas, vt patet in plurimis, quæ cùm calida ſint, humiditatem obtinent non exiguam: quare Luna etſi per lumen calefaciat, per aliam tamen vim idem corpus, eodem tempore humectat.

Non obſtat ſecundò. Exoriente Sole excitantur flatus frigidiuſculi. Lux ergo Solis parit frigus, non calorem. Dic. lux Solis aduentante Aurora per ſe calefacit, per accidens verò refrigerat: exhalationes enim calefactas ſuſcitat, quæ deinde ſuo motu aërem commouentes, frigus generant: Hoc autem eſſe per accidens, indicat illud, quòd venti forent frigidiores, ſi lux abeſſet.

Non obſtat tertiò. Si cœli calefacerent per lumen, frigus per ſe non efficeretur in mundo, atque adeò elementa frigida, vt terra, & aqua, eſſent aliena ab intentione naturæ cœleſtis, quod videtur abſurdum. Probatur ſequela, quia cœli non agunt niſi lumine, & motu. Sed lumen, & motus generant calorem, non frigus. Ergo frigus nunquam per ſe efficietur. Dic. Negatur ſequela maioris. ad cuius probationem aſſerendum eſt cœlum agere in hæc inferiora, non ſolùm motu, & lumine, ſed occultis influentiis, vt conſtans eſt Philoſophorum ſententia.

Non obſtat quartò. Nulla poteſt aſſignari cauſa, ob quam lux calefaciat. Ergo, &c. Dic. Albertus Magnus *lib.*2.*de cœlo, tract.*3.*c.*3. ideò lucem eſſe calefactiuam, quia eſt diſſolutiua materiæ aſſeuerat: ſed cùm probabiliſſimum ſit, lucem eſſe cauſam immediatam caloris, fruſtra alia cauſa eſt inquirenda.

Non obſtat quintò. Si lux eſſet cauſa caloris, inter primas qualitates recenſeri non deberet. Sed contrarium ſtatuunt Philoſophi. Ergo. Dic. Caliditatem, frigiditatem, ſiccitatem, & humiditatem eſſe qualitates primas, non ſimpliciter, ſed in genere qualitatum tangibilium: non ergo in hoc genere, ſed in alio, lux eſt prior calore.

Non obſtat ſextò. Saturnus refrigerat. Iupiter, Venus, & Luna luce ſuperant nonnulla aſtra & tamen non ita calefaciunt, ac faciunt illa. Ergo lux non eſt cauſa caloris. Dic. Omnes ſtellæ quà lucidæ, calefaciunt,

magis

magis aut minùs, pro ratione luminis quo potiuntur, ſi paria ſint cætera:interdum enim contingit, vt alias nanciſcantur qualitates; per quas contrarios effectus producant; hæ igitur multoties impedimento ſunt, quominùs ad proportionem lucis ſecundùm ſe ſpectatæ, calor producatur, qui producetur in gradu apto oriri ex eà luce ſimul cum aliis qualitatibus,& ita de Ioue, Venere, & Luna eſt philoſophandum. Non eſt ergo negandum, ob calorem à luce productum, tum cubiculi vapores, tum ab ægro per expirationem, & tranſpirationem eleuatos, aërem inficientes, poſſe reſolui.

Sed obiici poteſt hoc modo. Si aër lucidus calefacit, & hac ratione vigilias excitat,inflammat ſpiritus, incendit humores, cur pro febrium curatione vtilis eſt? Dic. Aër,etſi æſtiuus,minùs calet quàm cerebrum,ſiue ruptum alicuius caput manibus curemus,ſiue etiam experiendi gratia, animali cuiuis cranium exciderimus, deinde meningibus diſciſſis tangere voluerimus. Inſuper,ſi aër cerebro eſſet calidior, haudquaquam ab eo refrigeraretur:nunc autem etiamſi æſtas fuerit, facilè refrigeratur,indigétque etiam tum foueri citiſſimè,vt affirmat Galenus 8.*de vſu part.c.*2.Quare ſi aër cerebro membro frigido,frigidior eſt; ſi cum corde conferatur, quod æſtuat ſemper,& maximo calore abundat,erit frigidiſſimus,à quo per inſpirationem,& tranſpirationem attracto excandeſcens hæc flamma iugiter temperatur, & igneus calor miteſcit ac refrænatur. Quare ambientis calor, reſpectu huius calidiſſimi viſceris, eſt mitis, ſuauis,& frigidus.

Sed agamus de qualitatibus primis:*Vtrum pro curatione febrium aër ſit eligendus frigidus?* Licèt autem calor præter naturam in corde accenſus,frigiditatem, vt contrariam,pro ſui remotione,exoptet, tamen plures ſunt febres ex craſſo humore prognatæ,quæ ex pertinaci viſcerum obſtructione emanant, quæ calefactoria præſidia efflagitant, quorum vi lentus,& viſcidus humor concoquatur, craſſus liquetur, viſcidus extenuetur,vt quotidie experimur in hydrope,& febribus productis, in quibus victum calidum ſiccum, præſcribimus.& aërem ſimilem inſpirandum imperamus:Ita docuit Galenus *lib.*8.*meth.c.*4.dum de febribus ex obſtructione ſubortis memorabilem fecit commemorationem, quo loco quamplurima propoſuit auxilia in hunc vſum,quæ calida ſunt, & non mediocriter extenuant,ex Auicenna 4.1.*c.*24.*de ſanationibus oppilationum.*

Dic.Febris,quà calor eſt immodicus,refrigerium expoſtulat: cùm verò aër aſſiduè inſpiretur, & citiſſimè permeet interna,ſi frigidus ſit, fit ex præſidiis curantibus vnũ,vt 9. *meth.* 14. notauit Galenus. Hoc dogma manifeſtè cõfirmat Galenus *lib.*10.*meth.c.*8. qui poſtquam temperatum aërem eſſe vtilem aſſeruit pro curãda Hectica febre,in hæc verba prorumpit:*Aër igitur,ſi admodum calidus eſt,aut admodum frigidus, pro calido inducendus arte cõtrarius eſt,ſubterraneis inuentis domibus,quæ & frgidiſſimæ ſint,& maximè perflata,& ad ſeptentrionẽ verſa,tum auris quibuſdam,quæ ipſis ſint ſuaues,opera noſtra paratis:aliàs ex Euripis,in quos ſe deiiciãt multi aquarũ fontes:aliàs aqua frigida de vaſis in vaſa transfuſa. Iam hoc ſtatim etiã ſomniferũ eſt. Præterea domo aſſiduè aqua,quæ prorſus frigida ſit, aſperſa: ac roſis plurimis humi fuſis,aut vitiũ capreolis, aut ruborũ ſummitatibus,aut lẽtiſci ramis,aut denique reliquarum,quæ refrigerent,ſtirpiũ aliquibus. Turba quoque hominũ ingredi prohibita,nã id quoque domũ calefacit. Atque ita quidẽ calidiſſimũ aërem refrigerare eſt tentandũ. Si verò modicè frigidus ſit,hoc eſſe contẽtos oportet,nihil aut machinantes, aut de tẽperie eius alterãtes.* Hæc Galenus,cui ſubſcribũt Aëtius *tetrab.*2.*ſerm.* 1. *c.* 78. & Auicẽna 1.4.*tract.*2.*c.*10.§.*Et oportet,vt ſit aër infrigidatus,quantũ poſſibile eſt,&c.* Aëris ergo plurima ratio eſt habenda,ſine quo neque ſanitas conſeruari, neque morbus poteſt perſanari. Si vero aliquando febrientes in aëre calido verſari,Galenus imperauit,id fecit maioris periculi præcauendi gratia, ad cauſam febris reſpiciens. Hac ratione,inquit Galenus 1.*Aph.*16. ſiquis ſimul febricitauerit,& eà laboret diſpoſitione, quæ aqua inter cutem nominatur,ad ambos affectus reſpicientes, qui contrariam exigunt curationem,vtrique eorum ſolerter reſiſtimus, ſicuti & in aliis omnibus pari modo copulatis,tunc enim,vt ipſe ſuprà *in eod.com.*dicebat,ad id quod magis vrget obuiantes,non humidum,ſed ſiccum victum exhibemus.

Sed tempus eſt, vt de altero problemate diſſeratur: *Vtrùm aër frigidiſſimus febrientibus vtilis ſit?* Galenus appoſitè reſpondet in hunc modum, *lib.*10. *meth.c.* 8. *Qui verò aër frigidiſſimus eſt,vtique quatenus reſpirãdo attrabitur,admittẽdus eſt,vt qui calorẽ, qui eſt in corde, admodũ refrigeret:non tamen quatenus intrinſecùs ægrum contingit,quippe id dẽſat cogitque cutẽ, ac eorum quæ cõburuntur,& putredinoſorũ humorũ effluxũ tranſpirare prohibet. Siquidẽ per pulmonẽ,quod rarum viſcus eſt,difficile non eſt,vt tum qualitas ipſius, tum etiã ſubſtãtia ad cor facilè perueniat. At per cutim fieri nequit,vt eius vel qualitas,vel ſubſtãtia ad cor perueniat,vt pote priùs denſatã. Nam quod in libris de ſimpliciũ mendicamentorũ facultate,de iis quæ vehemẽter adſtringũt,eſt dictũ, id hîc quoque reuocari ad memoriã debebit,ac ſciri, qui nimium frigidus aër eſt,hunc cutim dẽſando, ſemper ſibiipſi viã præcludere. Scire tamẽ licet,maius fore ex frigida inſpiratione commodũ,quàm ex cute denſanda incõmodũ,præſertim cùm operimẽtis hanc calfacere liceat.* Hactenus Galenus,ex cuius præclara doctrina,totã in hoc quæſito controuerſiam euaneſcere putamus.

Verùm affinis ſubſequitur diſceptatio: *Vtrùm febrientibus aër humidus ſit ſaluberrimus?* Si enim febris eſt paſſio calida,& ſicca, aër contrariis qualitatibus debet eſſe illi aduerſus. Hoc modo victus humidus febricitantibus omnibus conuenit, 1.*Aph.*16. Aër enim humidus febrientium corpora, ſuapte natura reſolutioni paratiſſima contemperat,furibundos ſpiritus,eorúmque irrequietos motus, & humorum acrium ebullitionem lentore ſuo coërcet, totius corporis habitus extenuationem remoratur, & ab exiccatione futura mirandum in modum præſeruat.

Contrà facit grauiſſima ſenis auctoritas, *lib.*3. *Aph.* 15. dum ſic ait: *Ex anni autem conſtitutionibus,in vniuerſum ſiccitates imbribus ſunt ſalubriores,& minùs mortiferæ.* Quare aër humidus cutem emollit, corpus humectat,excrementis obnoxiũ reddit, pigrũ & iners facit, & auget putrefactionem, monente ſic Galeno *in com. Siccitates imbribus anteponit,nec ſine ratione:nam in ſiccitatibus ſuperfluæ humiditates digerũtur; per imbres autem intra corpus collecta, putreſiunt, niſi quis ſingulis diebus collectas exteriùs expurget.* Dic. Cùm animalium, ac hominis vita, calido & humido conſtet, ſeruatur innatum humidum humido aëre, & à ſicco reſiccatur, diſſipatúrque; humiditas tamen aëris putredini obnoxia eſt magis,quàm ſiccitas. Eſt ergo tuendæ, ac producendæ vitæ humiditas aptior,ſeruandæ verò ſanitati commodior in vniuerſum ſiccitas: Verumtamen in febribus curandis,humiditas ſummè confert,ob cauſas dictas.

Ex iis conſurgit non ignobilis diſceptatio: *Vtrùm aër in febribus ita poſſit parari humidus,vt nõ ſẽper exiccet?* Nam ſi hoc verũ eſt, cur humidum pro curatione febrium exoptamus,aut paramus? Illud tamen à Galeno admittitur, *lib.*7.*Aph.*59. quo loco concludit animalia hyemis tempore in terræ latibulis deliteſcẽtia,nihil,aut parum reſolui, quia internus calor tẽporis frigiditate robuſtior eſt factus,& in aëre non verſantur; hic enim nos ambiens,ea quæ ſunt in corpore extenuat,atque in vapores reſoluit; Quare apud Auicennã 2.1.*doct.*2.*c.*3. &

& 1.1. *doct.*3. *cap.* 3. mortis cauſa eſſe cenſetur, quia exiccat.

Contraria tamen ſententia pluribus verior videtur, & plurimis Galeni auctoritatibus firmatur. Hic enim *lib.art.med. cap.*85. aërem aliquando humectare, interdum exiccare, prout variè alteratur, aſſeuerat: repetit 1.*de ſanit.tuend.cap.*3 & 1.*epid.ſect.* 2. *com.* 7. aërem humidum non modò non remouere à corpore quicquam, ſed adiicere confirmat. Deinde 2. *criſ.* 3. ipſum ita humectare corpora noſtra, vt per hyemem pituita augeatur, corpore humectato, & refrigerato. Inſuper 3.*Aph.*5. plurimos effectus aëri concedit auſtrino, nempe auditus hebetudinem, viſus caliginem, capitis grauedinem, quæ opera citra humiditatis augmentum fieri nequeunt. Deinde pluuius aër vſque adeò auget humores in corpore, vt ſcripſerit Galenus 3.*Aph.*15. per id tempus egere corpus abundantiore exercitio, & purgatione.

Dic. Aër ambiens nos ſemper exiccat, ac reſoluit. Patet: Si aliquis aër non exiccaret, eſſet qui frigidus eſt. Sed aëris frigiditas nequit eò peruenire, vt non reſoluat; quare *citato loco* Auicenna dicebat: *Aër in omnibus reſoluit diſpoſitionibus, propter virtutem Solis, & ſtellarum.* Addenda eſt alia ratio. Aër quantumuis humidus, noſtram ſubſtantiam difflando diſſipat, vt lucerna in humido loco contenta, non ſolùm à proprio calore reſoluitur, ſed aëris motu & ventilatione, illius ſubſtātia diſgregatur, ac reſoluitur. Si verò Galenus, & Auicenna *loc. cit.* humidum aërem humectare, & corpori aliquid adiicere aſſeuerant, de humiditate excrementitia ſunt intelligendi, quæ ſubſtantiæ noſtræ difflationem non prohibet, ſed minuit.

Agendum deinceps de odore eſt, veſtigandúmque. *Vtrùm aer rebus odoratis refrigeretur?* Galenus enim 10.*meth.c.*8. cùm documenta tradit, quomodo aër pro curatione febrientium ſit parandus frigidus, præter varia ingenia quibus hoc opus machinatur, etiam roſas plurimas per humum fundit: Cui dogmati nequaquam aſſentietur, qui odorata omnia calida eſſe, cum Galeno 4.*ſimpl.* 22. ſibi perſuadet. Hoc placitum ipſe etiam confirmat *lib.* 2.*de alim.facult.c.*15. vbi de fructu iuniperi verba faciens, ſic ait: *Perſpicuum igitur eſt, quòd calefacit quidem, tum propter acrimoniam, tum etiam maximè propter odorem, ac guſtum aromatibus adſimiles; omne enim odorum calidum eſt.* Et Ariſtot. *lib.* 10. *probl.* 10. odorem omnino à calore effici ſcriptum reliquit: cui ſententiæ ſubſcribit Theophraſtus *lib.* 1.*de cauſ.plantar.c.*27. odorata proculdubio caliditatem ſortiri aſſeuerans. Et idem Ariſt. *loc.præcitato*, petens, cur omnia odorata, tam ſemina, quàm plantæ vrinam ciere poſſint, reſpondet, quia illa calida, & tenuia ſunt; & quæ talia ſunt, vrinam citant.

Dic cum Auicenna 2.*canon.tract.*1.*c.*3. non omnia odorata eſſe calida, ſed aliquà frigida: ſicut enim repe-riuntur aromata redolentia calida, ex Gal. 5. *Aph.* 28. & 2.*alim.cap.de iunipero*, ſic res frigidæ, ſuauiter olent, vt Roſa, Viola, Nenuphar, aliáque pleraque, 1.4. *tract.* 2.*c.* 10. Aliter namque odore Roſarum cerebrum non iuuaretur, quum à Solis exuſtione laborat, vt *lib. de inſtrum.odoratus, c.*4.*&* 6. Galenus ſcripſit: Et *lib.* 13. *meth.* 21. cùm iubet odores naribus obiicere, ad cerebrũ, quod in phrenitide ſummopere incaluit, refrigerandũ, non de aliis, quàm de frigidis intellexit; hi namque ſunt, & non calidi, qui ſopire, & caput refrigerare queũt: in quibus licèt euaporatio à calore fiat, & ratione principij effectiui calida ſit, ratione tamen materiæ ſemper frigida eſt, quia in ea partes frigidæ reliquas ſuperant, ſicuti & in ipſa materia ex qua eleuatur.

In hunc ſenſum idem Galenus *lib.* 2.*de ſimpl.medicam.facult.c.*3. Odorata, non eſſe in vniuerſum calida, aſſeruit, dum ſic ait: *Nec enim quicquid bene redolet, calidum eſt, nec ſiquid calidũ eſt, ſtatim bene olet, quod multarum rerum exemplis comprobatur: nam roſa, viola, aliáque pleraque bene olent, & tamen frigiditatem præ ſe ferunt.* Inſuper opium odore probatur, vt firmant Dioſcorides *lib.*4.*c.*55. Plinius *lib.* 20.*c.*18.*in fin.* quod tamen frigoris vehementia enecare, omnibus compertum eſſe reor. Rurſus. Quando Galenus *lib.* 3.*de loc.affect.cap.*9. odores calidos, vt thuris, & ſtyracis capitis dolorem efficere pronunciauit, inſinuat clariſſimè aliquos frigidos eſſe, nam calidi aduerſus frigidos dicti ſunt. Hoc modo eſt explanandus Ariſtoteles 3.*probl.*13. cùm ait, odorem omnem caput tentare: nam id de calido eſt intelligendum; frigidus namque odor tantùm abeſt, vt caput grauet, vt eius grauitati medeatur, dummodò à frigore orta non ſit. Sunt igitur ex odoribus calidi quidam, alij frigidi, quibus ſuauiter debet redolere domus, in qua febrientes habitare debent, Num verò hi ſint, vel illi, cognoſcere docuit Auicenna *lib.* 2.*tract.& cap.ſuprà citatis*, eleganter.

Vt autem iam receptui canamus, addamus & aliam controuerſiam: *Vtrùm domus febrientium refrigeranda ſit lentiſci ramis?* Hoc enim ingenio domum infrigidare, 10.*meth.*8. conſuluit Galenus, §. *Aut lentiſci ramis:* quod præceptum videtur inutile, cùm lentiſci germina calida ſint ex Auic. 2.*canon.c.*451. Dic. Fieri poteſt, vt medicamentum, quod in ſe totum inclinat ad calidum, emittat ex ſe auram ſubfrigidam; ſicut lini ſemen demittit in aquam refrigerantem ſuccum, apud Galenum 6.*de ſanit.tuend.c.* 14. cùm calidum ſit in primo, ex ipſo 7.*ſimpl. cap. prop.* non enim vniuerſum medicamentum abit in vaporem, vel in ſuccum. Quare rami lentiſci, etſi calidi, refrigerant.

CAPVT II.

De decubitu febricitantium.

DE commoda ægrorum habitatione, munditie, præparanda domo, & lecto, pulchra protulimus *lib.* 3. *Hiſt.Princip.Medic.in.com.Hiſt.* 34. nunc de decubitu agendum, quærendúmque: *Vtrùm febrientes in latus debeant decumbere?* Hippocrates ſic prædixit, *lib.* 1. *prognoſt. text.*13. *Cubantem offendi ægrum à Medico oportet, in latus dextrum, aut ſiniſtrum.* Quod *lib. de Coacis prænot.* ſimiliter ſcripſerat, inquiens: *Decubitus in latus, optimus eſt, velut ſanis ſolitus fuit.* Hinc Galenus *lib.de mot.muſculor.c.*4. ex Hippocratis opinione, decubitum in alterum latus laudat. Nam ſic iacere, robur indicat virtutis animalis corpus firmantis, ac per muſculos gubernantis.

Etſi enim decumbens homo ſuper vno laterum, conſiſtere, ac quieſcere ad ſenſum videatur, cùm ipſe eodem ſemper loco perſiſtat, ac maneat, reuera tamen non omnino quieſcit, ſed operantibus muſculis, rectricéque facultate corporis molem erigente, ac ſubleuante, tacito quodam motu agitatur, atque mouetur, quemadmodum Galenus *lib.de rigore, trem. & palpit. c.* 4. manifeſtiſſimis exemplis demonſtrauit, vbi de decubitu ſupra latus loquens, inquit: *Cognoſces autem quanta actio huiuſmodi cubationibus ineſt, ſi mortuum corpus ſic collocaueris, nec enim minimo tempore manebit, ſed ſupinum, aut pronum ſtatim fiet, quocunque grauitate verget.* Reſpondet his vltimis verbis, in quam partem, pronam videlicet, vel ſupinam, defunctum corpus in latus collocatum conuertatur, dicens in illam potiùs verti, in quam maior irrepſerit grauitas.

Ex his conſtat, corpus in latus decumbens, non poſſe eo loco vel tantillum perſiſtere, aut in illa figura manere, niſi alicuius virtutis opera, ibidem illud manere

facientis,quia ea ablata virtute,protinus ſupinum, aut pronum vertitur, ab inſita grauitate tractum. Hic ergo in latus decubitus,laudari debet,quia animalem facultatem robuſtam eſſe oſtendit,quandoquidem corporis molem in latus voluere, eandémque in illo continere, ac ſeruare,nè decidat,potens eſt.

Non immeritò Hippocrates, hunc in febrientibus, aliiſque morbis vexatis laudauit accubitum, quia plurima naturæ commoda corporibus ſanis, pariter & ægris,ex eo comparantur. Vnum quippe,facilior tranſitus,atque permeatio deuorati iam cibi,ab ore ventriculi ad eius fundum,in quo, teſte Galeno 5.*de loc.* *c.*5. concoctio perficitur. Alterum eſt,caloris ventriculi augmentum ex iecinoris complexu,quò alteratrix facultas robuſtior reddita,alimentum feliciùs concoquat; quod contingit, cùm homo in latus ſiniſtrum decubuerit. Hinc Celſus *lib.*2.*c.*3 referens hæc Hippocratis verba, dixit: *Non periclitari ægrum,ſi in latus dextrum, aut ſiniſtrum procubuerit.*

Sequitur,vt inueſtigemus: *Vtrùm febrientes ſuper latus dextrũ,vel ſiniſtrum debeant decumbere?* Auicenna 3.1.*doct.*2.*c.*9.& 13.3.*tract.*3.*c.*5. ſuper dextrum latus inchoare ſomnum,deinde verò corpus voluere,& ſupra ſiniſtrum redormire conſuluit. Ex hac doctrina patet, non eſſe aſſentiendum Theophraſto,qui, vt Plinius refert *lib.*28.*cap.*4. celeriùs alimentum in dextri lateris, quàm ſiniſtri decubitu concoqui aſſeruit. Auicennæ enim conſilium ſummopere probo, quia elaborato iam in ventriculo alimento, eius ad inteſtina opportunior fit exitus,& diſtributio. Ob hanc cauſam Ariſtoteles 6. *prob.* 7. ſcripſit iucundius eſſe ſuper dextrum latus obdormiſcere, quia dextra pars, quæ omnis motionis principium exiſtit,diurno labore fatigata, magis quieſcit,nec pendet,nec mouetur;vel quia ita decumbenti, dexter oculus occluditur, nec à lumine percutitur, ob ídque otio perfruitur, quia in videndo, non ſecus quàm dextra alia,in ſuis quibuſque functionibus, magis fuit fatigatus:& antequàm alimentum aſſumptum in ventriculi fundo figatur,noxium eſt,corpus in ſiniſtrum vertere, quoniam alimentum in ventriculi os, quod teſte Galeno 4. *de vſu part.* 2. in læuam partem vergit,& ſenſu exquiſitiſſimo præditum eſt, facilè delabitur,vnde turbatio,ſomni interruptio,nauſea, & vomitus ſæpe contingunt;quo fit vt iis, qui medicamentum purgans aſſumpſerunt,decubitus in latus ſiniſtrum interdicatur.

De decubitu verò ſupino dubitabis vltimò: *Vtrùm in febrientibus reprobetur?* Hippocrates ſic ait, 1.*progn.* 14. *Supinum verò cubare, minùs bonum eſt.* Subſcribit Auicenna 2.4.*tract.*1.*c.*42. Hic enim decubitus, imbecillitatẽ regentis corpus facultatis,aut firmãtis illud per muſculos,quæ non poſſit,vt conſueuerat,corporis molem ſupra latus firmare, ſignificat;quare imbellis adeò natura morbo reſiſtere non poteſt. Hic enim decubitus in febribus,à bile præſertim exortis, vel exhauſtas vires inſinuat, quæ corpus ſupra latus cubando ſuſtinere nequeunt, vel eædem ſupino hoc decubitu, à laborioſis motionibus,& iactationibus,quas ipſæ per febris malignitatem,aut vehementiam ſunt perpeſſæ,otium efflagitant;quemadmodum ingenti labore laceſſiti,vel longo itinere defatigati,eum ſitum eligunt, quoniã tunc muſculi,qui corporis ſuſtinent molem,otiantur,ac cuncti (reſpiratoriis exceptis) planè ceſſant,membráque reliqua in dorſalem ſpinam,vtpote imam, atque grauiſſimam, ceu in nauis carinam procumbunt.

Deinde ex hoc decubitu plura damna contingunt; nam à capite in thoracem fluxiones, & humores ad renes promptiùs decumbunt, qui etiam immodicè ex eo ſitu caleſcunt. Quare nephriticis, aſthmaticis, & iis qui diſtillationibus obnoxij ſunt, plurimùm nocet: & ſanitati eſt maximè aduerſus, ex eo enim periculoſiſſimi morbi conſurgunt, vt 3.1.*doct.*2.*cap.*9. ſic prædixit Auicenna: *Supinè autem dormire, eſt malũ, & ad multas præparans ægritudines, ſcilicet Apoplexiã, Paralyſim,& incubum,quoniam ſuperfluitates ad poſteriora declinare facit;quare retinentur,nec per ſuos incedunt canales,qui in partibus ſunt anterioribus, ſicut nares, & palatum.* Idem protulit priùs Galenus *lib. de inſt. odorat. in fin.*& 5.*de loc.c.*4. dicens, à decubitu ſupino nullum auxilium ſperari, quò faciliùs ad infernas partes ferantur alimenta.

Deinde quærendum: *Vtrùm ſupinus decubitus in febrientibus ſemper ſit lethalis?* Dic, non eſſe perpetuò exitialem: ſi enim eueniat ob ignauiam,ebrietatem, aut ſomni profundi occaſionem,cum ſtertore,vt 2.*de motu muſculor.c.*4. prædixit Galenus, non ſemper mortem portendit. Adde quòd craſſorum, & frigidorum humorum copiam,qui in viſceribus pertinaciter deliteſcunt, attenuat:nam hæc quoque,auctore Auic. 2.4.*tract.* 1. *c.*4. ſupini decubitus cauſa, eſt abſque periculo mortis. Supinus ergo decubitus,omnibus aliis affectionibus, & partibus noxius eſt,prꝗterquàm oculis,quibus, vt auctor eſt Plinius *lib.*28.*c.*4. conducit,ídque fluxus in eos illabentis,auertendi cauſa.

Sed adhuc dubitandum, de decubitu prono: *Vtrùm in febribus reprobus ſit?* Dic, in morbis acutis ſemper peſſimum eſſe: motricem enim animalem facultatem, impotentem,ac adeò collapſam eſſe ſignificat, vt corporis molem erigere, nec ſuper latus continere poſſit, quoniam ventrem, ac thoracem per inſpirationem in ſublime eleuando,vel non ſatisfacit febri, vnde reſpirandi neceſſitas adaugetur, & incenſus calor non ſatis ventilatus,magis ac magis intenditur;vel frequenti illo,ac difficili thoracis aſcenſu, vires alioqui languidas plus fatigat, atque proſternit,quàm rectus, aut quiuis alius iacendi modus.

Vltima dubitatio: *Vtrùm decliuis decubitus in febribus,vt peſſimus condemnandus?* Reſpondet Hippocrates *lib.*1.*progn.*15. in hunc modum: *Si verò procliuior eſt,ac deorſum delabitur ſubinde ad pedes, maiori cum periculo eſt.* Summam enim eſſe debilitatem facultatis corpus ſuſtinentis præoſtendit, & hoc ſymptoma peſſimum eſt,& ſolùm in demortuis, vel proximè morituris conſpicitur,vt *lib. de rigore*, *cap.*4. eleganter Galenus edocuit. *Ego itaque ne decumbentem quidẽ hominem,ſi caput quidem ſublimius habet,pedes autem humiliores,citra motum omnino eſſe dixerim:ſublabitur enim facilè ad pedes ex ſublimiori in decliue vergens, niſi motu contrario huic renitatur. Hoc autem & Hippocrates aſſerebat, Si verò præceps agitur, & à lecto in pedes delabitur, grauius periculum minatur. Nam ad pedes ſublabi decumbentem, virtutis extremè imbecillis nota eſt firmiſſima. Stare etenim, aut ſedere, aut ſurgere non poſſe,graue quidem, ſed minùs graue periculum innuit: quippe cùm plurimi ægrotantes ad hæc deueniant, deſinántque ad extremam nondum imbecillitatem delapſi. At cubare non poſſe viuentis ritu, ſed hîc quoque veluti mortuum,& inanimatum corpus deorſum deferri, extremum malum fatetur Hippocrates.*

CAPVT III.

De regimine febricitantium.

AVicenna,auctor ſanè grauiſſimus, & qui doctrinam Galeni de febribus, per varia monumenta diſperſam,in vnum volumen ſatis fermentatum,& vtile congeſſit, *fen.*1.4.*tract.*2.*c.*8. plurima documenta propoſuit circa regimen febricitantium in generali, quæ vt huic capiti inſeramus,& explicemus,eſt neceſſe:nam ad omnis generis febres curandas conferunt apprimè.

Quare dubitemus: *Vtrùm præſcribere victum vnicuique febri accommodum, ſit difficile?* Affirmatiuè reſpondet Galenus 11.*meth.*15. Ratio eſt, quia victus non ſine notabili errore inſtitui poteſt, niſi præcognoſcatur futura morbi duratio, 1.*criſ.*3.& *lib.cit.meth.*13. Medicus enim ineptè victum præſcribet, futurum ſtatum non præcognoſcens, & niſi ad illum reſpiciens victus modum ab initio adhibuerit, fieri non poteſt, quin aliquod malum afferat ægrotanti. Præcognitio autem ſtatus, & durationis morbi, difficillima eſt. Quanta verò ex tenuitate victus vtilitas comparetur, *lib.de attenuante victus ratione, c.*1. docuit Galenus.

Vt verò hanc doctrinam percipias intimiùs, aduerte victum ita diſtingui, *lib.de veteri medicina,* vt plenus ſiue craſſus dicatur, quod comeditur; tenuis, quod ſorbetur; tenuiſſimus, quod potatur; tenuiſſimus in extremo, omnimoda abſtinentia. Sed exactiùs fortè Galenus 1.*Aph.*4.& Auic. 1.4.*tract.*2.*c.*8. illum ſequutus, determinat victum plenum eſſe eum, qui reddit vires robuſtiores, quàm antea erant; qualis eſt victus ſanorum. Victum modicum eſſe illum, qui vires conſeruat, non auget; tenuem eſſe eum qui conſeruat, ſed debilitat, hoc eſt illas moderatè debilitatas conſeruat: quam victus diuiſionem ſignificauit, 3.*acut.*17. Præterea victus tenuis ſubdiuiditur in differentias tres, in ſimplicem tenuem, qualis eſt cremor priſſanæ; in tenuiſſimum, qualis eſt mulſa, vel ſyrupus, 2.*de fract.*29.& in tenuiſſimum in extremo, quod eſt nihil ſumere, vel aliquid de melicrato exhibere.

Morborum differentiæ, iuxta quas victus variari debet, ſunt ſex. Prima, morbus chronicus, qui vltra quadrageſimum diem extenditur. Secunda, acutus ex decidentia, qui vſque ad quadrageſimum. Tertia, ſimpliciter acutus, qui vſque ad vigeſimum. Quarta, exactè peracutus, qui vſque ad decimum quartum, de quo loquitur Hippocrates 2. *Aph.*23. dicens: *Acuti morbi in quatuordecim diebus iudicantur.* Quinta, peracutus ſimpliciter, qui vſque ad ſeptimum. Sexta, exactè peracutus, qui vſque ad quartum protrahitur. In morbo itaque exactè peracuto, conuenit victus extremè tenuiſſimus: in peracuto ſimpliciter, tenuiſſimus: in exactè acuto, tenuis: in aliis modicus; rariſſimè autem plenus, nî morbos excipias ex conſumptione ſubortos, in quibus ad reſtaurandas vires, indicatione ſumpta ab ipſo morbo, plenè, & copioſè nutrire cogimur.

Si autem adhuc pergas inquirere: *Vtrùm febrientes minùs ſint cibandi ſanis?* Dic, in his aliter victum inſtitui, quibus vtplurimùm victus plenus conuenit, rarò victus modicus, nunquam victus tenuis: quia vires habent valentes, & ob hanc cauſam victum plenum conficere poſſunt. Febrientes autem, & ægri prauè concoquunt, 1.4.*tract.*1.*c.*9. Quare non eſt diuertenda natura à coctione. Præterea impura corpora quo magis nutriuntur, magis læduntur, 2.*Aph.*10.

Obiicies primò: In nulla ægritudine victus tenuis conuenit, hic enim vires minuit, & morbus vſque ad ſtatum augetur, 2.*Aph.*29. Quare virtus, proceſſu morbi ampliùs debilitata, ob victus tenuitatem, minùs poterit ſuperare morbum, quàm in principio: in hoc autem non potuit vincere morbum. Ergo multò minùs in ſtatu poterit ſuperare.

Solue dupliciter. Primò. Ratio bene concluderet, ſi cauſa morbi in ſtatu eſſet tanta & talis, quāta & qualis eſt in principio, quod non conceditur: nam humor in ſtatu in minori copia fatigat, & eſt magis concoctus, quare fit, vt licèt in ſtatu vires debiliores appareant, & morbus maior, quàm in principio, attamen natura magis poteſt deuincere, & cauſam morbi excernere, quàm antè. Præterea proceſſu morbi, ſolùm debilitatur facultas animalis; naturalis autē, à qua expectatur victoria morbi, robuſtior eſt in ſtatu, quàm in præcedentibus temporibus morbi, ex Galeno 2.*Aph.*29. dum ſic ait: *Mor-*

A *bo autem conſiſtente, cùm iam natura concoxit, ſuperfluū eſt vacuare, tum propter alia, tum quia vis animalis magna ex parte; eo tempore eſt defatigata, licèt duæ aliæ, vitalis ſcilicet, & naturalis maximè fortes perſiſtant.* Solue ſecundò. In ſtatu plus poteſt virtus, (etſi ſit debilior) ob antecedentem moram agendi, qua materia diſpoſita eſt, ſicut Sol hora ſecunda pomeridiana, licèt debilior ſit, magis calefacit, quàm meridie.

Obiicies ſecundo. Saltem ſi ab initio morbi, virtus eſt par, vel inferior morbo, non conueniet victus tenuis, quia virtus cum eo minuetur, quare vincetur. Dic. Licèt per victum tenuem, in propoſito exemplo debilitentur vires, tamen morbus etiam minuitur, cauſa illius aliqualiter deuicta, quod ad ſanationem ægri eſt vtile valde, qui ex magnitudine morbi, & malitia cauſæ, maximo periculo erat expoſitus.

Vtrùm autem *victus in extremo tenuiſſimus, febrientibus, & aliis ægris conſulēdus?* incertū eſt. Hippocrates vtique
B ſic putat, 1. *Aph.*7. dicēs: *Vbi morbus peracutus eſt, ſtatim extremos habet labores, & extremè tenuiſſimo victu vtendū eſt.* Subſcribit Galenus *in com. In quibus verò, morbi vigor ſtatim futurus eſt, hoc eſt, in primis quatuor diebus, in iis poſſumus victu extremè tenuiſſimo vti.* Idē affirmat. 4.*acut.*44. docēs ſorbitionē eſſe cōcedendā poſt ſeptimū, vel nonum diem, ante quos nullū alimentum eſſe offerendum aſſeuerat. Sed plurimi morbi indicantur ante ſeptimū, vel in ipſo ſeptimo, vt morbi extremè peracuti, & peracuti ſimpliciter. Ergo in his morbis victus exactè tenuiſſimus, vtilis eſt. Deinde, Hippocrates ſimul cum Galeno, *lib.*4.*acut.*47. vſque ad maturationē morbi, non eſſe exhibenduū cibum confirmant. Sed maturatio morbi eſt ſtatus. Ergo ante ſtatum non eſt concedendus victus: Hic enim in morbis materialibus
C non offertur, niſi ad reſtaurandas vires. Sed hæc citra cibum vſque ad ſtatum poſſunt perſeuerare. Ergo, &c.

Pro parte contraria, fortiſſimæ vrgent rationes, quæ in nullo morbo, integram cibi abſtinentiam admittunt: Nam 6.*epid.ſect.*3.*text.*26. Hippocrates magnas, & repentinas vacuationes ſummopere cauet. Sed adueniēte morbo, nihil de cibo exhibere, vſque ad ſtatum, eſt magna & repētina mutatio, quā natura citra noxam tolerare nequit, 2.*Aph.*51. quia tēpore ſanitatis ſumebatur alimentum, ſine intermiſſione vlla. Ergo victus exactè tenuiſſimus, nunquam eſt præſcribendus. Accedit quòd in morbis extremè peracutis, vires eximiè reſoluuntur, ob vehementem pugnam, & fortiſſima ſymptomata, quibus neceſſe eſt, vt reluctentur vires, quæ ſi denegato alimento debiles reddantur, morbo ſuccumbent. Præ-
D terea in febribus peſtilentibus, non poteſt concedi victus exactiſſimè tenuis, ſed ægri ad accipiendum alimentum ſunt cogendi, ex Galeno 3.*epid.ſect.*3.*com.*58. ſubſcribit Auicenna 1.4.*tract.*4.*cap.*4. Imò 1. *Aph.*17. cibum concedit in morbis, qui ex humorum corruptione excitantur. Sed morbi peſtilentes ferè ſunt acuti, & extremos ſtatim habent labores, hoc eſt, ſæuiſſima ſymptomata, quæ labores Hippocrates ſolet nuncupare. Ergo in omnibus morbis extremè peracutis, victus exactè tenuiſſimus non eſt præſcribendus: nunquam enim eſt deſerenda virtus propter morbum, cùm præcipua Medici intentio in virtutis cuſtodia conſiſtat, ex Auic. 1.1.*cap.*1.§. *Ipſe quoque ſemper ſis ſolicitus de virtute,*
E *&c.* & priùs prædixit Galenus 9.*meth.cap.*13.§. *Prima igitur omnium indicatio eſt, quæ à virtute deſumitur, &c.* Deinde Galenus 2.*acut.*10. ſic ait: *Illa quæ lædunt ſanos, magis lædunt ægros. Sed tenuiſſimus victus lædit ſanos. Ergo ægris non eſt concedendus, cùm illorum vires magis proſternat.*

Quæſtionem ſolue hoc modo. In morbis exactè peracutis, victus exactè tenuiſſimus cōſtante virtute poteſt cōcedi ob rationes dictas. Argumēta verò ſic ſunt ſoluenda Dic ad primū Præceptum illud Hippocraticum, [*repentinæ vacuationes cauendæ*] intelligendum eſt de

euacuationibus ſubitis, quales ſunt ſanguinis miſſio, & purgatio: At verò inedia non euacuat ſubitò, ſed paulatim. Solue ſecundò. Magnæ, & ſubitæ vacuationes celebrandæ non ſunt, niſi vtilitas maior ſit quàm noxa: hoc modo exercemus ſanguinis miſſionem vſque ad animi deliquium, quæ licèt vires aliquantiſper eneruet, tamen demendo ſarcinam, naturam ſummoperè leuat.

Solue tertiò, Galenum eſſe intelligendum in regimine ſanitatis; in curatione autem morborum, ſi neceſſitas vrgeat, repentè alterare, & euacuare multoties licet, & cibum exquiſitè tenuem præſcribere. Deinde ſi vires fortes ſunt, ſymptomatum vehementiam facilè tolerabunt, quæ non ex debilitate eſſentiali, ſed ab ea quæ per aggrauationem dicitur, emanant, ex Hip. & Galeno 2.*acut* 48. quæ à multitudine materiæ ortum ducit; qua præſente, ſi victum tenuiſſimum præſcribas, non errabis: cuius ope humor exiſtens in corpore facilè abſumitur; non enim diſtrahitur natura, & de morbifica cauſa ſuperanda ſemper eſt intenta. Inſuper in morbis peſtilentibus virium robur non adeſt, & icircò victus tenuiſſimus non conceditur, ob debilitatem præſentem, vel futuram, quia imminente præſtat robur virtutis adaugere, cùm Medicus de illius firmitudine ſemper ſit ſolicitus. Ad vltimam verò Gal. auctoritatem ſic reſponde, non omnia nocere ægris, quæ lædunt ſanos: nam medicamenta purgantia nocent ſanis, 2.*Aph.*36. & 4. *eiuſdem*.10. & proſunt ægris, quod ſimiliter de tenuiſſimo victu eſt affirmandum.

Verùm etſi hæc doctrina ſit veriſſima, noſtris tamen temporibus tutius eſt in omni morbo acuto, licèt intra quartum diem finiendo, aliquid cibi exhibere: homines enim noſtro æuo debiliores ſunt, & magis gulę indulgent, quàm tempore Hippocratis, & conſuetudini aliquid eſt tribuendum. Deinde neſcimus certò quátum virtus conſtet, nec quanto tempore conſeruari poſſit abſque cibo: quamobrem verendum eſt, ne vires labantur omnino, & ob hanc cauſam conuenit ante ſtatum, alimentum offerre, pręcipuè in regione calida, habitu raro, & illis qui frequenter cibum aſſumere ſunt aſſueti; in his enim ſi ante ſtatum alimentum non offeras, vires fatiſcent. Vltimò, vtile eſt ante ſtatum alimentum propinare, ne ſi fortè mors alia de cauſa contingat, nobis poſſit adſcribi, omnimodam inediam imperantibus, ex qua virium exolutio ſæpe contingit.

Illud etiam circa victum febricitantium conſiderandum eſt dubium: *Vtrùm concurrentibus duabus indicationibus, virium, & morbi dignitas, virium maxima ſit habenda*; Indicatio virium, victus exhibitionem præſcribit, 1.*acut*.44. & 10.*meth*.5. & 1. *Aph*. 4. morbi autem indicatio, potiùs abſtinentiam victus demõſtrat, vt pluribus in locis confirmat Galenus, quæ ex profeſſo recitauimus *lib*. 3. *Hiſt. Princ. Medic. in com. Hiſt*. 11. His igitur duabus indicationibus, in aliquo ægro concurrentibus, indicatio quæ ſumitur à viribus, omnium potentiſſima eſt; ab illis enim potiſſimùm indicatio ſumitur, ſecundo loco, ab ipſo morbo, 9.*meth*.13. & proinde, vt docet 1.*Aph*.9. in ſtatu morbi, concurrente aliquo ſymptomate debilitante vires, cogimur alimentum exhibere, & vt Auic. notauit, 1.4.*tract*.2 *cap*. 8. cùm timetur caſus virtutis, tunc melius eſt ægrum nutrire, tunc enim propter indicationem virtutis, contra indicationem morbi, alimentum conceditur.

Obiicies primò. Galenus 8.*meth. vlt. in fine*, indicationem quæ à morbo ſumitur, omnibus aliis præferendam docet, ſic enim ait: *Quippe quæ à febri deſumitur indicatio, ea reliquis magnitudine, quæ ex dignitate, aut poteſtate, aut quomodocunque appellaſſe libet, ſpectatur; vtique ſuperior eſt, potiſſimum ſi longè à* A *natura receſſit: ſiquidem & quia febris plus cæteris omnibus ſolicitos nos habet, & quia, præterquam quòd febris eſt, etiam magnitudo illi notabilis acceſſit, iccirco contrarias indicationes inducit, atque obumbras, &c.* Dic, Galenum *ibi* non agere, de indicatione virium, hæc enim locum non habet in febribus diariis, de quibus ſolùm loquitur.

Obiicies ſecundò, Hippocrates, & Galenus 1.*Aph*.7. & 10 ægrum in ſtatu morbi tenuiſſimè nutriendum eſſe aſſeuerant, liberaliùs verò ante ſtatum. Igitur in ſtatu morbi, vires liberaliores ſunt, & morbus maior quàm in principio, & tamen tunc Hippocrates, & Galenus docent minùs de cibo exhibendum eſſe, in principio verò plus. Ergo videtur, quòd morbi maiorem curam gerant, quàm virium. Dic, non commendari illum ordinem cibandi, quaſi morbi indicatio præpolleat virium indicationi, ſed quia eo modo commodè ſubuenit vtrique, ſcilicet morbo, & viribus, ſine notabili B læſione vtriuſque.

Obiicies tertiò, Apud Hip. *acut*. 37. in victu ægrorum maior error eſt, qui fit per craſſitiem, quàm per tenuitatem, cùm tamen qui fit per craſſitiem, ſit contra indicationem morbi; qui verò fit per tenuitatem, ſit contra indicationem virium. Dic. Licèt qui per tenuitatem, contra indicationem virium peccans, leuiùs peccet, id contingit, quia ſtatim poteſt alimentorum ope ſubueniri errori per tenuitatem; quòd ſi error per tenuitatem longo tempore duraret, maior eſſet quàm error per craſſitiem. In victu itaque ægrotantium, maior & potentior indicatio eſt, quæ ſumitur à viribus, quàm quæ à morbo. Num autem virtus, an morbus victum indicet, lege *lib*. 3. *Hiſtor. Princip. Med. in com.* C *Hiſt*. 11.

De quantitate, qualitate, & tempore alimenti exhibendi in febrientibus, ſequentibus capitibus diſceptabimus, nunc de difficili quæſtione agendum: *Vtrùm præſente febre, ad ſuſtinendam inediam, temperamentum frigidum & humidum ſit aptiſſimum:* Auicenna 1.4.*tract*. 2.*cap*.8.§.*Et ſunt de omnibus, &c.* docuit aliquas eſſe naturas, ad ſuſtinendam inediam ineptiſſimas, in quibus etiam præſente febre, non oportet vti exquiſita tenuitate victus, ab hac enim maximè læduntur. Aliquæ tamen ex intemperatis naturis, non modò non læduntur præſente febre, ſed maximè iuuantur; de quibus meminit Gal. 8.*meth*.8. quo in loco inter intemperatas complexiones primum locum concedit frigidæ humidæ; ſecundum, humidæ tantùm; tertium, frigidæ tan- D tùm; quartum, frigidæ ſiccæ, & hanc vltimam aſſerit ex inedia maximè lædi: Quod non intelligatur ſimpliciter, ſed ad dictas intemperatas collatione facta; ſiquidem reparatio ſubſtantiæ deperditæ, potiſſimùm perficitur calido humido, quæ in citato temperamento maximè deficiunt. Tandem docet Auicenna, temperamentum ſiccum tantùm ex longa inedia magis gracileſcere, ſed faciliùs refici quàm frigidum ſiccum.

Verùm contra hanc doctrinam obiicies primò. temperamentum humidum tantùm, minùs fert inediam, quàm ſiccum tantùm quia corpora humida, magis, & citiùs reſoluuntur ſiccis, ex Gal. 1. *Aph*.14. ac proinde citiùs, ac magis ex inedia lędi debent. Secundò obiicies, ex 1. *Aph*.13 Pueri minùs ferunt inediam, quàm iuuenes, quod etiam docet Auicenna 1. 4. *tract*. E 2.*cap*.8. qui tamen ſolùm diſtinguuntur, quia iuuenes ſicci ſunt, pueri verò humidi, in calore verò partes, 2. *temp*.7. aut ſaltem iuuenis qualitate, & intenſione eſt puero calidior. Obiicies tertiò: Qui frequenter ieiunio vtuntur, etſi temperamento ſicci, longas inedias facilè ferunt.

Dic. Ieiunio, & contemplationi deditos. qui ex longa meditatione, ſiccum temperamentum contraxerunt, vltra rationem talis, temperamenti, alias potiores cauſas habere, quare ieiunium facilè ferant, ſcilicet quia

otioſi ſunt,& parum exercentur, ex quo fit, vt parum reſoluantur;tum etiam quòd ratione contemplationis, cui valde ſunt adſtricti, in iis facultas naturalis à ſuo opero diſtrahitur;tum etiam quia abundant crudis ſuccis,qui paulatim concocti, tandem corpus nutriunt; deinde parſimoniæ ſunt aſſueti, & per rara interualla cibum aſſumunt.

Alias verò rationes ſic extrica: In humidis enim plus humorum crudorum aceruari,quàm in ſiccis.proinde illos magis inediam ferre, quia non exhibitò alimento illis humoribus crudis nutriuntur, quos in ſanguinem conuertunt vt 2.*acut.* 30. docuit Galenus. Ad Hippocratem 1. *Aph.* 13.Reſponde, eum eo loco agere de facilitate ſuſtinendi inediam,penes varietatem ætatis? Galenus vero 8. *meth. cit* penes varietatem temperamentorum,ſuppoſito quòd ætas ſit par, quorum non eſt eadem ratio: Nam pueri licèt ſola humiditate differant à iuuenibus,ob magnam reſolutionem,quam patiuntur, ob nimiam membrorum humiditatem, & mollitiem,difficiliùs inediam ferunt, quàm iuuenes: quod non ſimiliter contingit in temperamento humido,& ſicco,ſuppoſita eadem ætate: Licèt enim humidum, carnem habeat molliorem, & ad reſolutionem magis paratam,quàm ſiccum,tamen hæc varietas molitiei carnis,& promptitudinis ad reſolutionem,non eſt tanta inter nominata temperamenta,ac inter pueritiam, & inuentutem; & plus poteſt ad magis ferendam inediam in humidis abundantia humorum crudorum, quibus ſcatent, quàm in ſiccis maior durities membrorum reſolutioni renitens. Quæ licèt probabiliter dicta ſint, tamen videtur eandem rationem militare in vtriſque, nempe in ætatibus,& intemperamentis,quia, vt Galenus 4.*de articul.* 25.docuit,quæ Hippocrates de vno profert,de aliis etiam omnibus intelligenda ſunt, quæ eandem vim ſunt ſortita,ita vt ſi aliquid notet de tempore hyberno, id ſimiliter intelligendum ſit de ætate,temperamento, regione,& conſuetudine, hyemi proportione reſpondentibus. Quare ſi pueri difficiliùs ferunt inediam,quàm iuuenes, eadem ratione, cæteris paribus id fiet, in temperamento humido proportione reſpondente pueritiæ, ad iuuentutem collatione facta.

Verùm probabilius exiſtimarem, temperamentum humidum,ob facilitatem ſuæ reſolutionis,citiùs incurrere famem, quàm ſiccum, quod ob conniuentiam meatuum, & ſui humidi ſoliditatem tardiſſimè reſoluitur. Neque id negat Galenus 7. *meth.cit.* ſolùm enim eo loco explicuit,quodnam ex temperamentis à natiua temperie recedentibus, ab inedia minùs lædatur, & iuuetur. In qua conſideratione, licèt humidi citiùs fameſcant,quàm ſicci,tamen illi ex inedia maiorem vtilitatem percipiunt, tum quia adueniente inedia, coquuntur humores crudi, qui in iis magis redundant: tum quia,ex Hip. 7. *Aph.* 59. *Corporibus carnes humidas habentibus famem adhibere conuenit,fames enim corpora ſiccat.* Oppoſitâ autem contingunt in ſiccis:in iis enim redundat bilis, & per inediam ampliùs augetur, quæ per coctionem,nec in ſanguinem verti, nec nos nutrire poteſt, ſicut pituita, 1. *acut.* 30.

Præterea inedia corpora ſiccat, non contemperat, imò exiccando,illorum intemperiem auget. Ex quibus conſtat,licèt ſicci tardiùs incurrant famem, quàm humidi,tamen poſtquam in illam inciderent, ab inedia magis lędi,& ex ea citiùs incidere in febrem, quæ doctrina Galeni menti eſt conſona valde, 8. *meth.cit.* Neque exiſtimandum eſt, illam Hippocratico præcepto eſſe contrariam, 1. *Aph.* 13. cùm enim Hippocrates *ibi* afferat, pueros difficillimè ieiunium ferre, & Galenus *in com.* interpretetur, facilitatem ferendi ieiunium,conſiſtere in non appetendo, & nihil inde mali ſuſtinendo, difficultatem verò in oppoſito, doceátque pueros, ſi non aſſumpſerint alimentum, plus offendi, videtur

A pueros non modò famem citiùs incurrere, quam iuuenes, verùm & poſtquam in illam inciderint, ab ea magis lædi: & idem dicendum eſt de temperamento humido, ad ſiccum comparatione facta; in vtriſque enim eadem eſt ratio.

Quare in propoſita difficultate dic: Si loquamur de difficultate incidendi in febrem, ob inediam, (quo pacto loquitur Galenus 8. *meth.cit.*)tunc temperamentum humidum minùs lædi ex inedia, quia ex hac minùs febrit,quàm ſiccum; & ex diaria febre, ſi inediam tolerat, minùs tranſit in febrem plurium dierum,ſcilicet hecticam, aut humoralem. Si autem loquamur de aliis noxis ieiunij, quales ſunt reſolutio corporis, & propriæ ſubſtantiæ abſumptio, tunc dic humidum temperamentum, ob facilitatem ſuæ reſolutionis, ampliùs lædi ab inedia,quàm ſiccum, ſicut & pueritiam collatione facta ad iuuentutem, & temperamentum calidum & humidum, ad calidum ſiccum: niſi fortè humidum, redundantiam humorum citra corruptelam

B contraxerit,vt aſſiduè contrahit, tunc enim non modò non læditur ab inedia, imò ab ea percipit vtilitatem; quod Gal. 8. *meth.cit.* notauit diligenter: quod etiam ſignificauit Auicenna 3.1.*doct.*2.*cap.*7.*poſt med.* dicens *corpora humida naturali humido,veloci reſolutioni apta eſſe,nec tamdiu ferre famem,quantum ſicca,niſi in eorum corporibus,humidum non naturale, nutritioni tamen aptum reperiatur.*

Quòd ſiquis obiiciat ex Galeno, 2. *de temp.* 9. *Quibus latæ ſunt venæ, iis copia ſanguinis adeſt,& hi citra noxam cibo abſtinent; qui autem habent venas ſtrictas, contrà.* Atqui priores ſunt ſanguinei,calidi,humidi. Igitur hi citra damnum inediam ferunt, quæ doctrina ſuperiori aduerſatur valde. Dic. Galenum *ibi* non conferre

C varias temperaturas inter ſe, ſed ſolùm ſignificare in vnoquoque temperamento, quo venæ ampliores ſunt, & plus de ſanguine habent, eò magis inediam tolerare; alioqui ſi eo loco,inter varias temperaturas comparatio fieret, ſequeretur ſanguinem,cùm habeat venas latas, magis inediam ferre, quàm pituitoſum, in quo venæ ſtrictæ ſunt, quod nemo concedet. Quo autem anni tempore corpora ſana, vel ęgra inediam faciliùs tolerent,diſertè,nì opinione aberro, explicuimus ad mentem Galeni, *lib.* 3. *Hiſtor. Princip. Medic.in com. Hiſt.* 24.

De Regimine particulari Febricitantium.

D

SVis locis ſingula agitata ſunt,& in examen vocata. De ouis,*lib.*1.*Hiſt.Princip.Medic.Hiſt.*59.De piſcibus,*lib.*1. *Hiſt.* 28. Carne ſuilla,*eodem loco.*Saccharo *lib.*2.*Hiſt.*33.Saccharo Roſaceo, *lib.*2. *Hiſt.*33. Pane. *lib.*2.*Hiſt.*32.Pepone,*lib.*1.*Hiſt.*28.Oleo*lib.*3.*de praxi admiranda,obſ.*124.de lentibus *lib.*2. *Hiſt.*2. Denique licèt de Aceto,Sale,Melle,Pomis,Perſicis,Granatis,Pyris,Cydoniis,hordeo,& multiplici materia alimentoſa, pro curandis febribus, plura protulerimus non indigna ſcitu,ſuperſunt tamen ſoluendæ dubitationes duæ:Prima,circa fructus;Secunda,circa Amylum verſatur.

E Circa primam quærendum: *Vtrum fructus & olera ante coctionem,Febricitantibus concedi poſſint?* Auicenna ſic inquit, 1.4.*tract.*2. *cap.*7.*in princip. Et omnes fructus nocent febricitantibus cum ebullitione ſua, & corruptione ſua in ſtomacho, &c.* Cauendum ergo docet à febribus, & oleribus, vtrumque enim nomine fructuum intelligit. Fructus horarij fugaces ſunt, & reponi non poſſunt, niſi permutata eorum ſubſtantia, praui ſucci ſunt, & pauci, plurimáque recrementitia humiditate abundant, vt conſtat ex Galeno,*lib.* 2. *de alim.facult.*2.& qualis eſt eorum ſubſtantia, talis ſanguis qui ab eo progignitur, vt idem refert Galenus 2, *de alim.facult.*6.

Ex

Ex fructibus horariis, ſanguis generatur aquoſus, & tenuis, qui in febribus ebullitioni eſt paratiſſimus, & putredini, & citra febrem id efficere poteſt promptiſſimè; cùm enim non ita ſit nutriendis partibus familiaris, ab illis tanquam inutilis reiicitur, & à regimine naturæ derelictus putreſcit, & febrem incendit: ob quam cauſam, horum fructuum vſus eſt pernicioſus valde, & febribus occaſionem præſtare ſolet, vt proprio experimento probat Gal. *lib. de bonit. & vit. ſuccor. cap.* 1. & 2. *de alim. facult. cap.* 2. Superflua enim illa humiditas, in quibuſdam fructibus potiſſimùm ſeparatur poſt primam coctionem, veluti ſunt vua, ficus, mora; in aliis fructibus non ſeparatur, niſi poſt ſecundam coctionem, veluti ſunt melones, cucumeres, citruli, & cucurbitæ; in aliis fructibus exiguum eſt, quod in prima, & ſecunda coctione ſecernitur, ſed remanet vſque ad tertiam coctionem, vt ſunt pyra, cydonia, & mala Perſica. Verùm omnibus fructibus horariis commune eſt, vt periclitentur in prima coctione, ne corrumpantur, niſi celeriter deſcendant, vt Galenus 2. *de alim. facult.* confirmauit: Hæc eſt cauſa cur illis ſal permiſceatur, vt excitata facultate expultrice ventriculi celeriter deſcendant.

Hæc Auicennæ doctrina non de omnibus eſt intelligenda: nam mala granata, mala medica, & ceraſa acida multò potiùs ſolent corrigere feruorem, ebullitionem, & putrefactionem ſanguinis, biliſque calorem, & acrimoniam contemperant. Eadem doctrina intelligenda eſt de oleribus, quia omnia ſunt recrementitia, & praui ſucci, vt 2. *de alim. facult.* 40. notauit Galenus, de lactuca, & *lib.* 8. *meth. cap.* 3. *in med.* Similiter etiam de leguminibus eſt intelligendum.

Ex iis conſtat, quàm iniquè, & contra artis præcepta, in febribus Medici vtantur pro victu tenui, fructibus, tam crudis, quàm aſſis, vel ſaccharo conditis, oleribus, & leguminibus, quoniam etiamſi probè coquantur, cacochymiam augent: qua de cauſa Galenus 2. *de alim. facult. cap.* 6. à cibis praui ſucci abſtinendum monet, qui in febricitantibus periculum patiuntur corruptionis. Multò vtilius, & artificioſius eſſet, alio modo febricitantes nutrire; cùm victus tenuis duplex ſit, auctore Galeno 1. *Aph.* 4. quidam qui parum nutrit, veluti ſunt fructus, & olera; alius, qui etiamſi multùm nutriat ſuapte natura, quando exhibetur in parua quantitate, parum nutrit, qui alteri præſtat, cùm nec facilè corrumpatur, nec corpus repleat excrementis, veluti eſt caro pulli, Hepar Gallinę, aut caponis, extremitates auium, iuſcula Gallinæ, aut pulli, Ptiſſana, aut ſorbitio ex farre colata. Si verò vires reficere præſtat, morbóque aduerſari opus eſt, & prohibere ne cibus putreſcat, in febre bilioſa, & ſanguinea paranda eſt ſorbitio, ex iure pulli, vel Gallinę alterato cùm hordeo, oxalide, lactuca, endiuia, addito ſucco granatorum, limonum, aut arantiorum. In febre pituitoſa debet propinari ius Gallinæ cùm ciceribus, Petroſelino, vuis paſſis, Aniſo, radice fœniculi, & Apij. In febre melancholica cum flore Borraginis, vuis paſſis, Aſplenio, radice Borrag. Bugloſ. Solùm tamen voluptatis gratia, ad excitandam appetentiam, laxandum ventrem, roborandum ventriculum, fructibus, & oleribus eſt vtendum. Hoc modo Galenus 2. *alim. facult.* 2. & 3. ſolùm fructus fugaces, ad caliditatem ventriculi corrigendam, & corporis ſquallorem contemperandum concedit.

Accedamus ad aliam dubitationem: *Vtrùm Amylum febrientibus ſit offerendum?* Verùm vt ad enucleandam queſtionem pateat aditus, eius inueſtigandum eſt temperamentum. Galenus 1. *de alim. facult. cap.* 9. ipſum temperatum facit, ita vt nec calefaciat, nec refrigeret, panis loti inſtar. Si verò 8. *ſimpl. cap. de tritico*, id frigidum conſtituit, comparatione tritici intellexit, quod calidum eſt in primo. Amylum in paſſiuis ad ſiccum declinat, ex Gal. *cit. ſimpl.* & 4. *ſimpl.* 5. id inter ea quæ citra mordacitatem deſiccant, illud enumerat: repetit 4. *ſec. loc. cap.* 1. Iſhac *lib. diætar. particul. cap. prop.* inter frigida & ſicca illud reponit, cum Auicenna *lib.* 2. *can. tract.* 2. *cap* 6. Neque obſtat eius auctoritas, *cit. loc.* 250. firmantis eſſe humidum: per hoc enim intelligit lentum, & tenax. In hunc ſenſum intelligendus eſt, 1. 3. *tract.* 4. *cap.* 17. dum humidum eſſe confirmat, ſed oppilatiuum, propter lentorem; qua etiam de cauſa 3. 1. *doct.* 2. *c.* 7. confectiones ex amylo cum ſaccharo oppilare aſſeuerat. Neque rectè obiicies, ſi hoc modo argumenteris: Amylum fit ex tritico, quod in paſſiuis temperatum eſt, 8. *ſimpl. cap. de tritico.* Ergo amylum etiam erit temperatum, & non ſiccum: Nam in amylo, ob multas perfuſiones aquę, & inſolationes, humidum innatum tritici humeſcit, & tenuatur, & ex conſequenti reſoluitur, & pars ſola terrea ſiccata relinquitur; ſicut terra per multas irrigationes laxatur, & adueniente Sole calor eius natiuus abſumitur, & fit arena: ideò etiam terra menſe Aprili indiget aqua, quoniam ob multas hyemis perfuſiones, ſuccedente Sole inaruit.

Inſuper aduerte, Amylum adſtringere, ex Dioſcoride *lib.* 2. *cap.* 94. & Gal. 4. *ſec. loc. cap.* 1. *rub.* 2. & quia adſtrictione ſua conſolidat, medetur dyſenterię, apud Galenum 1. *ſimpl.* 34. & 1. *alim.* 8. emplaſticum enim eſt, lentum, & humoris bilioſi tenuitatem incraſſat, eiúſque acrimoniam retundit. Neque ob hæc condemnes Galenum, 1. *ſimpl. cit.* contra Herodotum, qui illud non adſtringere aſſeuerat: cùm de vehementi adſtrictione ſit interpretandus; amylum enim clementer adſtringit ex Galeno 1. *aliment.* 8. docente amylum, inſignem adſtrictionem non habere.

Ex ſuprà dictis conſtat manifeſtè, Amylum in febribus putridis non eſſe concedendum: obſtruit enim ob lentorem, adſtringit, & actat humores, quos natura extra corpus expellere ſatagit: adſtringentia autem reproba ſunt in iis febribus, ob cauſas citatas à Galeno. 2. *acut.* 13. Deinde Amylum difficulter coquitur, & diſtribuitur, ex Iſhaac *lib. diætar. particul. cap. prop.* In hecticis verò febribus ſummo iterdum eſt ex vſu: nam ob modum ſubſtantię tenacem, & lentum, ſuccum craſſum præſtat, & minimè dilabile, quas conditiones in eduliis hectici, 7. *meth.* 6. exoptat Galenus. Quamuis autem ſiccitate incommodet, iuuat ob alias vrgentiores rationes, præſertim cùm eius adſtrictio leuis ſit. Prodeſt etiam in febribus, quę à diſtillatione acri, mordacique tuſſi ortum ducunt; lentore enim ſuo humorem tenuem incraſſat, & fluxiones à capite in thoracem, aliáſque inferiores partes prolabentes leniter ſiſtit.

CAPVT. IV.

De Forma Victus Febricitantium.

ANtequam ad victus formam febrientium explicandam accedamus, inueſtigemus primò: *Vtrùm Galenus victus rationem rectè definiat?* Pluta de præſtantia partis Medicinæ inſtituentis victum poterant addu- ci, ſed hoc argumentum ſolùm celebrioribus auctoribus fulciamus: Iccircò enim Hippocrates 1. *lib. Aph.* cum Gal. *ſent.* 4. nullam aliam eſſe partem magis præſtantem, quàm eam quę victus rationem præſcribit, aſſeruere; illas enim tres partes Medicinę, à Galeno explicatas *lib. de conſt. art. med. c.* 19. & 20. ſola ipſa continet, ſcilicet conſeruatricem, reſtauratricem, & præcautricem, quę à medico, ſummo in pretio habetur, ex Gal. *lib. introduct. cap.* 8. nam excellentius eſt morbum non admittere,

admittere,quàm ab illo liberari, vt exemplo gubernatoris nauis, *eo loco* docuit ipſe Galenus. Deinde Diætetica omnibus eſt neceſſaria,ex Gal. 1.*de alim.facult.cap.* 1.§.*Sine alimento autem viuere neque in ſecunda,neque aduerſa valetudine poſſumus,&c.* Inſuper eſt fundamentum,fulcrúmque firmiſſimum , ſine quo reliqua præſidia conferre non poſſunt. Hac ratione intemperantes, vinoſos,gulæ & ventri deditos , neque purgatione , neque ſanguinis miſſione magnopere adiuueris, ait Galenus *lib.de curand.rat.per ſang.miſ.cap.*7.optima enim victus ratione, morbi periculoſiſſimi , & contumaces, felices habuerunt exitus,cùm auctore Celſo *lib.* 2.*cap.* 16 nulla res magis adiuuet laborantem, quàm tempeſtiua abſtinentia.Huius partis excellentiam , & efficaciam probè cognoſcens Auerrhoës,*lib.*7.*cap.* 31. in ſeipſo febre ardentiſſima laborante , & liberato ſuperueniente podagra , ad artúſque noxio humore criticè tranſmiſſo,nullo alio ad tot profliganda mala, ſe vſum fuiſſe auxilio,quàm diæta palàm conteſtatur.

Oportet ergo victus rationem definire , ad Galeni mentem;non enim poteſt fieri,vi alicuius rei ſpecificas differentias inueniat ille, qui eam definitione priùs non explicuerit. Definitur ergo victus ratio , ſeu diæta, quod idem eſt,ex Hip. 1.*acut.*6.§.*Sed.de diæta , id eſt, victus ratione,&c.* quòd ſit *ductus per conſuetas materias,* & per has non intelligit res naturales,ſcilicet elementa: temperamenta,humores membra , facultates actiones, ſpiritus;neque res præter naturam,vt ſunt morbus, cauſa morbi,& ſymptomata;ſed non naturales,vt Aër,cibus & potus,ſomnus & vigilia,motus & quies,quæ retinentur aut euacuantur,animi accidentia:quæ dicuntur nobis intrinſecæ,non quod inſtar rerum naturalium,noſtri corporis conſtitutionem ingrediantur , ſed quia ſunt ineuitabiles,Quare non intelligit Galen.per conſuetas materias,ea quæ accidentaliter,ab extrinſeco, & non neceſſariò nobis occurrunt , vt ignis , percuſſio, venenum,morſus animalis venenoſi. Vnde Galenus *lib.*3.*epid.ſect.*3.*com.*9.nomine victus , ſomnum intellexit,& hac ratione *in lib.de ſanit.tuenda,* victus rationem accepit,quod eſt victus rationis communiſſimum ſignificatum.

Neque obſtat,ſi aſſeras Galenum *in lib.de ſanit.tuend.* non ſolùm victus rationem accepiſſe , prout res non naturales comprehendit , cùm etiam ſanguinis miſſionis meminerit, & purgationis: Quia in illis libris,quādo ſanguinis miſſionis recordatur,& purgationis , non ſolùm de conſeruanda ſanitate agit, ſed de ea à morbis præcauenda. Quapropter cùm curationis, & pręcautionis eadem ſit ratio, *lib. de ſang.miſ. cap.*8.ideò illarum vacuationum fecit mentionem. Quando verò Galenus in aliis libris tantùm agit de ſanitate tuenda, ſolùm victus rationis,prout comprehendit res non naturales, facit commemorationem.

Secundo modo ſumitur victus ratio,vt includit alimenta medicamentoſa,quantitatem , &qualitatem alimentorum, & potus,tempora vniuerſalia, & particularia,in quibus debent adminiſtrari,& vt comprehendit fomenta , balnea, clyſteres , cataplaſmata , ſanguinis miſſionem,purgationem: quam victus rationem ſolùm conuenire ægris confirmat Galenus, 1. *acut.*44.5.*meth.* 15.& 3.*epid.ſect.*3. *com.*9. in qua ſignificatione ſumitur victus ratio à Galeno,& Hippocrate *in libris de rat. vict.* in quibus de venę ſectione, purgatione , & reliquis citatis remediis,ſub nomine victus rationis diſceptat. Hoc modo ſumitur victus ratio ab Hippocrate, 2.*de nat.human.text.*2.dum inquit : *Morbi verò fiunt partim à viuendi ratione, partim à ſpiritu, cuius attractione viuimus.*

Tertiò ſumitur victus ratio , propriiſſimè tantùm pro potu, & victu;in qua acceptione ſumitur ab Hip. 1. *Aph.* 4. *cum ſequentibus* : quæ victus ratio hoc modo ſumpta,licèt conueniat ſanis , & ægris,in Aphoriſmis tamen ſolùm de victu Hippocrates loquitur, vt competit ægris.

Magni eſt etiam momenti ad curandos morbos, inueſtigare : *Vtrùm pluribus numeris vniuerſa victus ratio abſoluatur?* Dic ex Galeno,& Hippocrate, omnem victus tractationem,quinque capitibus definiri. Primum eſt forma victus : hęc deſumitur ex diſtantia ſtatus morbi,& ex robore virtutis,*lib.*1. *Aph.com.*4.& 2.*acut.* 36.& 37. Licèt vires tantùm indicent victus rationem, ex Gal. 1.*acut.*44.*in fin.*§. *Virtutis verò cuſtodia, ſolam indicat alimoniam.* Firmat *com.*45.*ſequenti,&* 11. *meth.* 14. Quare in forma victus, conſiderantur alimenta , vt alimenta ſunt,& nutriunt,de quantitate,& qualitate eorum,nulla commemoratione facta.

Secundum, eſt quantitas victus,vtrùm ſit in multa, vel parua quantitate concedendus,& hęc ex multis rebus colligitur,vt patet ex Hip. & Galeno , 1. *Aph.*13. 14.& 15. Tertiùm eſt victus qualitas , vtrùm ſcilicet debeat concedi calefaciens , vel refrigerans , exiccans, vel humectans, extenuans , vel incraſſans , quam qualitatem ex contrarietate eſſe aſſequendam probauit Hippocrates,*lib.*1. *Aph.*16. Quartum eſt tempus opportunum, in quo victus ratio eſt concedenda , vtrùm videlicet offerenda ſit manè , veſpere vel alio tempore , quod *lib.* 1. *Aph.* 11. & 19. docuit Hippocrates. Quintum eſt numerus cibationum, quia victus quantitate perſpecta,quæ debet ęgris concedi , indagare eſt neceſſe , vtrùm illa quantitas ſemel ſit concedenda, vel bis , vel pluries partienda,quemadmodum ex Hippocrate,& Galeno, 1. *Aph.*17. eſt colligendum. Neque te ſuſpenſum reddat,quod Galenus 1. *Aph.* 19. ad tria tantùm capita , vniuerſam victus rationem deducat , ſcilicet quantitatem, qualitatem , & vtendi modum, quia ſub tertio capite , victus formam , tempus opportunum ad victum , & numerum cibationum comprehendit.

De victus forma tantiſper diſceptemus, contemplemúrque : *Vtrùm victus diuiſio à Galeno tradita,ſit optima ?* Dic formam victus triplicem eſſe, ex Galeno 1. *Aph.*4.quo loco formam victus diuiſit , in ea quę comeduntur , ſorbentur , vel bibuntur ; quæ diuiſio colligitur ex Hip. *lib.*1.*de fract.*45.& *lib.*2.*acut.*46. Idem docet Auicenna 1.4.*tract.*2.*cap.*8. Qua ratione alius eſt victus plenus ; alius , victus conſeruans,ſeu mediocris; & alius tenuis: Plenus dicitur ille , qui vires auget & roborat , qualis eſt victus ſanorum. Conſeruans, vires parum debilitatas conſeruat , & hic ęgrotis conceditur. Tenuis diminuit vires.

Rurſus. Victus plenus eſt triplex:exquiſitè plenus, moderatè plenus,& ſimpliciter plenus. Ille dicitur,qui multùm nutrit , & nutrimentum difficulter reſolubile pręſtat,qualis eſt victus agricolarum: in qua claſſe collocantur alimenta, quæ ſuccum craſſum, & glutinoſum relinquunt,corruptioni , & reſolutioni valde ineptum, vt caro ſuilla , bubula , caprina , & omnes carnes ſale conditę,quæ alimenta potentiſſimè nutriunt , & eorum ſuccus in multum tempus perdurat. Victus moderatè plenus acquiritur ex alimentis , quæ maximè nutriunt, ſed humorem in corpore non relinquunt ita conſtantem, qualem victus exquiſitè plenus , quem victum Aulici obſeruant:hunc conſtituunt Gallinę,capones , perdices antiquæ , &c. Victus ſimpliciter plenus perficitur ex alimentis,quæ vires augere queunt,etſi in corpore non relinquant nutrimentum ita potens,ac perfectum , ſicut victus exquiſitè,aut moderatè plenus , cùm enim celeriùs nutriant, eorum nutrimentum celeriùs reſoluitur, 2. *Ap.* 18. optimum tamen alimentum in corpore relinquunt: hoc victu vtuntur ciues, vt eſt caro arietina, piſces ſaxatiles, &c.

Victus conſeruans triplex eſt : alius exquiſitè , alius mediocriter , alius ſimpliciter conſeruans. Ille ferè victum plenum ſimpliciter conſtituit ; nam infimum

ſupremi

ſupremi, ſupremum infimi attingit. Hunc victum conſtituunt pulli gallinacei, & perdices nouæ, qui victus rectè poteſt conſeruare vires quales accepit. Victus mediocriter conſeruans, conſeruat vires, licèt non ita perfectè vt ſuperior, vt v.g. Pulli dimidium, Amylum, &c. Victus ſimpliciter conſeruans, multo minùs retinet vires in eo ſtatu, quales accepit, quàm mediocriter conſeruans: in huius victus claſſe reponuntur oua ſorbilia, far colatum, paſſeres, & reliqua.

Victus tenuis etiam eſt triplex: exquiſitè, mediocriter, & ſimpliciter tenuis; huius definitionem ſuprà diximus, & quibus morbis prodeſſe poſſit determinauimus. Neque obiicias victum exquiſitè tenuem non eſſe conſtituendum: nam hic cùm ſit omnimoda inedia, potiùs ſubtrahit alimenta, quàm adminiſtrat: Quia (vt reſpondent plures) per victum non tantùm intelligendum eſt alimentum cum potu, ſed illa quæ circa ægrotos adminiſtrantur, & in hanc vtilitatem libros de ratione victus Hippocrates conſtituit, vt 3. *epid. ſect.* 3. *com.* 9. Galenus affirmat. Hæc interpretatio nullo modo poteſt admitti, quia omnino ſubtrahendo victum, nihil adminiſtratur, alia enim remedia non conceduntur, ex eo quòd ſubtrahitur victus, ſed ex alia ratione. Dic ergo, omnimodam abſtinentiam rectè appellari victum exactiſſimè tenuem, licèt alimentum ſubtrahatur omnino, quia victus ratio non tantùm pro applicatione cibi & potus, ſed pro eorum ſubtractione accipitur, vt *ſuprà* in vltima acceptione victus rationis monuimus.

Neque ſtatutam victus diuiſionem à Galeno, condemnes, quia victus plenus nunquam auget vires, neque ipſas perpetuò conſeruat: nam vires naturales cum calore minuuntur, & decreſcunt, ſicut & animales, quoniam in adoleſcentibus licèt vires videantur fortiores, quàm in pueris, hoc propter inſtrumentorum promptitudinem contingit; hac ratione ſenes ſi vtantur victu pleno, illorum virtutes omnes valde fatiſcunt. Inſuper victus conſeruans, nullas vires æquales relinquit, ſed humoribus, & humiditatibus paulatim abſumptis, tum quæ debebant agglutinari particulis, tum iis reſolutis, quæ illis iam erant appoſitæ, eas debiliores multo, quàm antea in ſtatu naturali erant conſtitutæ.

Dic. Galenum in diuiſione loqui de augmento virium, vel conſeruatione, vt huic naturæ, vel ætati conuenit, non autem abſolutè, quòd ſemper vires augeat: Si enim quiſpiam in ſenectute habeat vires debiles, vel hoc ob magnam reſolutionem, vel immoderatos motus contingat, & pleno victu vtatur, illi accreſcent vires; & ſi victu conſeruante nutriatur, vires debiles in eodem ſtatu perſiſtent: Quod in aliis ætatibus eſt affirmandum, & in conualeſcentibus patet manifeſtè, hi enim alti craſſiore, & pleniore victu, paulatim vires robuſtiores acquirunt. Qualis autem victus, vnicuique morbo tam acuto, quàm chronico conueniat, *ſuprà* explicuimus.

CAPVT V.

De quantitate victus.

SAnos debere obſeruare varium ordinem, in aſſumendo cibo, allatis variis ſententiis *lib.* 3. *Hiſt. Princip. Medic. Hiſt.* 24. diſtinctè notauimus: Modò explanabimus: *Vtrùm in febricitantibus, varia quantitas ſit ſtatuenda in exhibendo cibo*; Conſiderata forma victus, quem ob conſuetudinem, vel, reſolutionem ſolebant aſſumere ſanitatis tempore, in ipſis cibum eſſe variandum docuit Hip. *lib. de veteri medicina, num.* 2.

A Variatur ergo quantitas victus ſecundùm temperamenta: in ſiccis minor quantitas concedenda, quàm in humidis, quia reſoluuntur minùs, ex Gal. *lib. de ſuccor. bonit. & vit. cap.* 10. Sunt enim plurimi, qui calore abundant ita abſumente, & forti, vt ob maximam reſolutionem, inediam tolerare nequeant, quibus ſi alimoniam, & hanc denſe, & compactæ materiæ, denegare coneris, ex valido ſuctu in ore ventriculi percepto, in animi deliquium, & ſyncopen, vertiginem, febres ardentes, cordis palpitationem, ſæpe incurrunt.

Variatur ſecundùm diuerſas ætates: Pueri maiori indigent victus quantitate, quàm ſenes; & adoleſcentes maiori, quàm iuuenes; & hoc modo de reliquis ætatibus ſentiendum: Pueri enim maiore copia caloris abundant, & cùm ſint humidiores, citò reſoluuntur, ex Hip. 1. *Aph.* 13. & 14.

B Variatur ſecundùm tempora anni: Vere, & hyeme alimenta in maiori copia ſunt exhibenda, quàm æſtate, & autumno, hyeme ſiquidem ob retractum calorem ad internas ſedes, calor naturalis fortior eſt, contrà æſtate, & autumno eſt debilior, cùm ſit ad partes exteriores diſtractus, ob quam cauſam magis reſoluitur. At cùm hæc difficultatem in ſe inuoluant maximam, icircò indagandum: *Vtrùm in ægris, æſtate, vel hyeme liberalior cibus exhibendus?* Et videtur pleniùs exhibendum eſſe cibum æſtate: Nam neceſſitas cibi eſt propter reſolutionem; ſi enim animalis corpus non reſolueretur, cibo non indigeret: quare pro quantitate eius quod ex corpore defluit, proportionalis debet eſſe alimenti quantitas, vt 1. *Aph.* 15. rectè Galenus confirmat. Si igitur æſtate maior adeſt, ob calorem ambientis, reſolutio (hoc enim tempore ſanguis, & ſpiritus, ob tenuitatem facilè exhalant) videtur æſtate liberaliorem eſcam eſſe concedendam ægris, quàm hyeme. Propterea Galenus 1. *de rat. vict. com.* 44. conſtituit

C duos ægrotos, pleuritide, aut morbo acuto laborantes, quorum alter æſtate ægrotet, alter hyeme, illi pleniorem victum, ei verò qui decumbit hyeme, tenuiorem concedit.

Contraria tamen ſententia admittenda eſt, quæ eſt germana, & conformis Hippocratis menti 1. *Aph.* 15. & *lib. de vict. priuator. in primis ſententiis*, in quibus affirmat, pleniùs eſſe cibandum hyeme, deinde vere, tertio loco autumno, & multo tenuiùs æſtate: Etſi enim hoc tempore maior ſit exhibendi cibum neceſſitas, hunc virtus ob debilitatem tolerare nequit: neque enim quantitas cibationis reſolutioni ſemper reſpondet, etiamſi ex hac illius neceſſitas emanet, nam in ætate

D pueritiæ eſt maior refectio, quàm ſit reſolutio, quia pueri non ſolùm debent nutriri, ſed augeri, & per morbos acutos febriles multò maior eſt reſolutio, quàm debet eſſe adiectio. Si etiam æſtate, etiamſi plurima ſit reſolutio, refectio illi non reſpondet, nam propter virtutis imbecillitatem eſt difficilis.

Hac ratione Hippocrates hyeme copioſius exhibet alimentum, quàm in temporibus cæteris, non quia maior ſit reſolutio vtilis: nam etiamſi multò meliùs ſeparentur, & reſoluantur excrementa, ob natiui caloris robur, diſſipatio vtilis eſt minor; quantitas tamen cibi eo tempore augetur, vt videlicet calor naturalis multitudine ſanguinis, & ſpiritus roboratus, ambientis frigiditati poſſit repugnare, ne vincatur, vt eleganter *in com. prædicta ſententia* hanc obiectionem explicat, & ſoluit

E Galenus.

Ad locum verò 1. *acut* 44. ſic reſponde, quod eo loco non conſiderat ſolum tempus præcisè, ſed alias indicationes ſimul cum indicatione temporis: & quando conſtat, hyeme virtutem eſſe validam, & corpus plenum, tunc per morbos acutos tenuiſſimè eſt cibandum, quoniam virtus eum victum tolerare poteſt, vt morbus efflagitat: contrà autem ſi æſtate adſint indicationes quæ corpus magis exhauſtum, & vires imbecilliores oſtendunt,

ſtendunt,quas æſtas debilitat natura ſuapte, tunc pleniùs eſt cibandum, vt virtus vſque ad morbi vigorem poſſit perſiſtere.

Galenus 1. *Aph.* 17. *in fin.* monet,in veris medio, & in fine,parum,& ratò eſſe cibandum,tunc enim corpora periclitantur, ne ob humorum, qui hyeme fuerunt coaceruati,liquationem, in plethoram incidant, quare Auic. 2. 1. *doct.* 2. *c.* 6. dicebat: *Nihil eſt quod magis præſeruet à morbis veris, quàm phlebotomia.* In autumno, inquit Auicenna 1. 4. *tract.* 2. *c.* 8. quia aſſimilatur morbis ex corruptione,ſi virtus conſtet,plurimus, & ſæpe offerendus cibus:quòd ſi languida ſit,vt ferè eſt, copioſius alimentum concedendum, hoc enim tempore robuſtiores vires multo melius tolerant.

Variatur victus ob regiones diuerſas: quoniam in pluribus regionibus alimenta non ſunt ita ſucculenta, quare in his ſæpius, & in maiori quantitate offerenda, ſanguis enim ex iis progenitus non ita eſt conſtans,ac lentus,ſed fluidus,& aquoſus plus ſatjs,vt patet in Gallia, Italia,& ſeptentrionali plaga:Contrà in aliis regionibus,in quibus alimenta cùm ſint ſolidiora,humorem generant reſolutioni renitentem valde,ſi nutrimentum in minori copia propines, ex arte facies; præſertim ſi homines ex humidioribus regionibus in has ſe transferãt, quibus ſi in maiori quantitate concedas,valde nocebis,cùm hoc vberi exhibito alimento citò ægrotent. Hac ratione in Hiſpania carnes,piſces, olera, fructus, herbæ,ob ſoli, cælique temperiem, & clementiam, alimentum ex ſe præſtant ſolidum,tenax, & minùs dilabile; ob quam cauſam ægri in his regionibus parciùs ſunt nutriendi. Hoc præceptum eleganter indicauit Celſus *lib.* 3. *c.* 4. §. *Plerique ex antiquis tardè dabant, ſæpe quinto die, ſæpe ſexto, & id fortaſſe vel in Aſia, vel in Ægypto cæli ratio patitur*: & *infrà* idem confirmat. §. *Nam poteſt primo die, &c.* Sicut enim in diuerſis regionibus,medicaméta euariãt,ex ipſo, *in præfatione*, §. *Differre quoque pro natura locorum genera medicinæ, & aliud opus eſſe Romæ, aliud in Ægypto, aliud in Gallia, &c.* Sic etiam alimenta,quæ pro varietate regionum diuerſimodè ſunt offerenda.

Variatur victus ob diuerſum vitæ ſtudium: Nam agricolæ,rurales homines laboribus, & vehementibus exercitiis aſſueti,vt foſſores,meſſores,victu ſolido, craſſo, & multo per ſanitatem nutriti, quum incidunt in morbum, denegato alimento ocyſſimè reſoluuntur. ideóque iis ægrotantibus, maior eſca offerenda. Alij vero in otio,& mollitie viuentes,& ſtudio dediti, cùm minùs reſoluantur, quum ægiotant parciùs ſunt cibandi:cùm conſuetudo ſemper ſit ſeruanda,ex Hip. 1. *acut.* 21. & 44. cui maximè obſeruandæ Medicum debere eſſe attentum, nullus it inficias.

Variatur victus quantitas,iuxta maiorem,vel minorem reſolutionem à calore (naturali contractam: calor enim quà calor calefacit,rarefacit,reſoluit, ex Gal. 1. *de ſanit. tuend. c.* 1. Omne enim agens naturale vſque ad vltimum potentiæ agit, & niſi impediatur, minimè ab opere ceſſat: qua ratione calor humidum radicale ſemper reſoluit, qui ad ſui pabuli abſumptionem etiam conſumitur;quare ipſe,vtpote directus ab anima, eiúſque potentiis,qua naturalis,deperditum humidum reſtaurare intendit, ex aſſumptis alimentis: Quam ob cauſam,iuxta quantitatem reſolutionis,alimenti quantitas eſt varianda,ex Galeno 1. *Aph. cit.* vt aliud humidum,ſimile deperdito generetur:qua ratione creſcentibus,quia maximè reſoluuntur, maior copia concedenda, 1. *Aph.* 14. quod ſignificat Hippocrates, iuxta tolerantiam ieiunij, 1. *Aph.* 13. quam ſenes tolerant,& non pueri, ob vehementem reſolutionem à plurimo calore innato profectam,quæ in ſenibus, ob caloris inopiam, inuenitur raro.

Variatur denique victus quantitas, iuxta diuerſitatem humorum qui in corpore ſuperabundant: Si enim crudi ſucci exuperent, alimenta parcè exhibenda: nam denegato victu, ipſi à natura concocti, in probum ſuccum vertuntur. Hoc modo in terræ cauernis, & latibulis vigente bruma animalia degentia, ſine cibo viuunt, cùm ſcateant humoribus pituitoſis, qui per vlteriorem coctionem, in ſanguinem migrant: & plures homines ſpatio quatuor dierum,& vſque ad ſeptimum poſſunt perdurare ſine cibo, ex Hippocrate *in lib. de carnib. num.* 13. Quod aliquorum ægrotantium exemplo docuit Galenus 12. *meth. cap.* 3. §. *Siquidem longiſſimè, qui ita ſunt affecti, cibi abſtinentiam ferunt, &c.* In his ergo corporibus, quibus crudorum ſuccorum copia ineſt, ob debilitatem caloris, exigua adeſt reſolutio; quare quum ægrotant, multo temporis ſpatio, ſine alimento, aut imperato tenui victu, poſſunt permanere, vt 13. 3. *tract.* 2. *cap.* 2. notauit Auicenna. Secùs accidit in quibus tenuium, & bilioſorum copia accreuit, qui cùm celeriter reſoluantur, quum ægrotant, pleniore, copiosóque victu ſunt reficiendi: quos ſi triduana inedia maceres, in tabem, & in mortem præcipites dabis; quod appoſita hiſtoria perbellè firmauit Galenus 10. *meth. c.* 4. cuius explicationem per otium lege *lib.* 4. *Hiſt. Princip. Medic. Hiſt.* 10.

CAPVT VI.

De qualitate victus.

DE qualitate victus, quæſtionibus octo ſequentibus abſoluetur tractatio. Prima: *Vtrùm victus humidus, febrientibus vtilis ſit?* Qualitas victus duplex eſt, quædam ſumitur ex alimentis, vt alimenta ſunt, hoc eſt,ſi præbent multum, vel paucum nutrimentum, facilis,vel difficilis concoctionis, tardæ, vel citæ diſtributionis,craſſæ ſubſtantiæ,vel tenuis,qua ratione in alui fluxu alimentum concedimus, quod qualitate incraſſante præditum ſit, in aliis morbis propinamus tenuia,vt iuſcula;& ſæpiſſime ratione ſuperuenientium ſymptomatum,qualitatem nutrimenti reſpicimus: hoc modo in picrocholis, ob nimiam oris ventriculi ſenſibilitatem, & acutiem, alimenta difficilis coctionis exhibemus, ne illa quæ facilè concoquuntur, poſſint aduri. Contemplamur etiam in qualitate alimentorum, eorum vſum optimum,aut malitiam:ex plurimis enim generantur perſæpe humores praui ad corruptionem valde parati,vt de peponibus *lib.* 2. *de alim. facult. c.* 4. dictabat Galenus. Idem etiam ſignificabat Hippocrates *lib.* 2. *Aph.* 36. dicens,illos difficulter purgationes ferre, qui vtuntur deprauato cibo, quia, vt notat Galenus *in com.* hi deprauatum ſanguinem in corpore ſeruant, alimenta autem proba,vel reproba in ordine ad ſanguinem, qui ex ipſis generatur,denominari, paſſim Galenus inculcat.

Rurſus. Alia qualitas conſideratur in alimentis, vt medicamentoſa ſunt, quatenus illa ſunt calida, frigida, humida, vel ſicca, extenuantia, vel incraſſantia, de qua qualitate intelligendus eſt Hippocrates *in lib. de alimento, num.* 3. dicens: *In alimento, medicamentum optimum*, id eſt,qualitas medicamentoſa, quæ contrariatur morbo, vt ſi affectus conſiſtat in obſtructione,alimenta offerantur, quæ aperiendi facultatem ſortiantur.

His breuiter propoſitis,agitatur quæſtio hoc modo. Si qualitas hæc medicamentoſa conſideratur à Medicis in ordine ad morbos, omníſque curatio per contraria celebratur, 11. *meth. c.* 3. & alibi paſſim, & febris eſſentia in calore conſiſtit,cur victus humidus, & non frigidus ab Hippocrate conceditur, 1. *Aph.* 16. qui calori præternaturali,

naturali, & igneo magis eſt aduerſus, & contrarius cúrue Auicenna 1.4.*tract.*2.*cap.*8.Hippocraticam ſententiam amplectitur,vt veram,& tanto auctore digniſſimam,dum ſic ait: *Et ſcias, quòd conuenientiores cibi febricitantibus, cibi humidi,& propriè ei, cuius complexio eſt humida,&c.*

Dic primò. Victus humidus,aut eſt actualis, qualis liquidus eſt,qui febricitantibus conuenit,vt docet Gal. *lib.de optim.ſect.ad Thraſybul. c.*4. minori enim labore conficitur,quo febricitantes indigent. Poteſt etiam eſſe victus humidus non ſolùm ſubſtantificè, ſed etiam qualitatiuè; & poteſt eſſe actu, & potentia humidus, qualis eſt qui maximè febricitantibus vtilis.Hippocrates meminit victus humidi potiùs,quàm frigidi, quia quę vulgo patent,& ex ſe euidentia ſunt,ille ferè ſemper pretermittit,vt notat Galen. 3.*de diff.reſp.cap.*5.Hoc modo Galenus 1.*feb.*1 priùs diuiſit febrim,definitione omiſſa,quoniàm febrem,eſſe calorem igneum omnibus erat compertum. Dic ſecundò. Sub humido victu intellexit frigidum, quia victus humidus febrientibus vtilis,non debet eſſe aëreus, quia inflammatur facilè, ſed aqueus, quia frigidus eſt. Dic tertiò. Succurrit ope victus humidi,lapſui præſentis, vel imminentis ſiccitatis,quæ ſi ſemel introducitur, haud facilè eradicatur, cùm reſiſtat valde, & corrigatur per humiditatem; quę iners eſt,& pigra,minúſque efficax in agendo.Dic vltimò.A victu humido non impendet noxa, qualis à frigido:hic enim obſtruit meatus, per quos morbifica materia excerni debet; humidi ſecurior eſt vſus, nam innatum ignem non ita debilitat, & canales laxat,frigidum valde vlcerat,& corrumpit, 2.*acut.*21.& 6.*epid. ſect.*3.*text.*20.

Iam de altera quęſtione agendum: *Vtrùm qualitas victus debeat eſſe contraria febri,an eius cauſa?* Dic. In febribus,victus qualitas ex tribus depromitur, ex morbo,naturali temperamento, & conſuetudine. De primo patet ex Hip.1.*Aph.*16.dicente.*Victus humidus febricitantibus omnibus conuenit:* quo loco humiditatem victus, ex febris ſiccitate colligit; & ſimiliter ex Gal.11. *meth.*5.morbo ex obſtructione, qualitatem victus extenuantem vtilem eſſe aſſeuerante.Naturale temperamentum colligitur,ex *cit.Aph.*verbo[*pueris*]quibus victum humidum concedit,quia naturali temperamento humidi ſunt.Conſuetudo includitur in verbis illis[*atque iis, qui tali victu vti conſueuerunt.*]Nam ſi acquiſititiũ temperamentum ex conſuetudine,longo tempore ſit contractum,potiùs ſeruandum eſt, quàm natiuum, & ab ortu acquiſitum,ex Gal.9.*meth.cap.*15. illud enim, maximè quod in naturam abiit, ex longa habitatione in certa regione, aut victu comparatum, ſub naturali temperamento,8.*meth.*9.comprehendit Gal, Quę enim ex pauco tempore contrahitur conſuetudo,victus qualitatem non indicat;& hęc eſt cauſa,ob quam Gal.1.*acut.*44 ex ſatietate,breui tempore durante,indicationem ad plurimum cibum exhibendum in morbis, non deſumpſit.

De indicatione ſumpta à temperamento naturali, dic,cum Gal.8.*meth.vlt*,aliquando ſimilia in qualitate, interdum contraria expoſtulare: Quę enim vitio carent, perpetuò ſimilia;quæ ſunt intemperata, modò ſimilia, modò contraria expoſtulant: ſimilia, dum ægrotant, quia per morbos licèt naturas ſeruare, quales accepimus:Ratio dictat,nam pręſidia, ope præcautionis, & curationis celebrata,moroſa ſunt,& ob hanc cauſam,in actuali morborum curatione non exercentur, maximè quia corpore ægro debili exiſtente,productio intemperamenti fieri nequit,cùm in hoc opere,vires debiles ob morbum ampliùs fatiſcant:nî valde intemperatas naturas,&(vt ita dicam)in gradu ſummo excipias;hæ enim, nec etiam per morbum ſunt conſeruandę, quia ſibi diſplicent, & extra numerum ſunt earum, quæ ſe habent ſecundùm naturam. Gal.verò non ſeruat naturale temperamentum per ſimilia, niſi quum naturę ſimilibus gaudent,ex ipſo,8.*meth.cit.*Quæ verò ſunt intemperatæ nimis ſimilibus non gaudent, ſed læduntur,exceſſu intemperiei maiore reddito per ſimilia:nec enim ſenectus vltima,frigidis, ſed calidis delectatur, & vel etiam per morbos rectè afficitur.Contraria autem poſtulant temperamenta naturalia per ſanitatem, dum ea ad melius transferre,eſt in animo.

Inſuper Morbus,naturale temperamentum, & conſuetudo,quum in vnum conſenſerint,tunc qualitas victus,quam ſimul indicant,exhibenda.Quoniam autem morbus, & conſuetudo, inter ſe poſſunt eſſe aduerſa, vt ſi morbus calidus ſiccus expoſcat victum humidum, conſuetudo verò prohibeat, calidis enim & ſiccis alimentis,æger erat aſſuetus: tunc ratio conſuetudinis habenda, nam præualet morbo; qua ratione, victus qualitas minuenda, quam morbus indicat, vel victu temperato ſolùm eſt vtendum, habito reſpectu ad conſuetudinem, morbum, & temperamentum; hoc enim ſemper, cum morbo, in indicatione qualitatis victus conſentit,quia morbus ſui ablationem indicat, per quam ad temperamentum priſtinum ęger reducitur, cui indicationi naturalis ægrotantis temperies, ſemper conſentit.

Expedire ergo breuiter quæſtionem oportet hoc modo. Si morbus,& cauſa mutuò inter ſe aduerſentur, vt ſi febris ſit ex humore frigido orta, qualitas victus potiùs cauſæ,quàm affectui debet eſſe contraria, quia illius indicatio potentior eſt indicatione affectus, ex Gal.7.*meth.*12.§.*Vbi aliud efficiens eſt,aliud quod ab eo efficitur,ipſa cauſa ſpectanda eſt.*

Eſt tertia quęſtio: *Vtrùm in praſcribenda qualitate victus in febrientibus,indicatio qua ſumitur à morbo, ſit præſtantior indicatione,qua ſumitur à virtute?* Soluunt quidam. Quoad qualitatem cibi, maior indicatio ſumitur à morbo; quoad quantitatem, à virtute: & ſi morbus eſt intenſior, quàm virtus ſit imbecillis, tunc morbi indicatio vincit. Probant ex 1. *Aph.* 10. vbi in ſtatu,in quo virtus eſt languida, præcipit Hippocrates attenuare. Dic. Indicatio virtutis abſolutè præſtantior eſt.9.*meth.*13. Nam ſine ea curatio perfici nequit, ex Auic.1.4.*tract.*2.*cap.*3.§.*Et ſi non eſſet illud quod pertinet ad virtutem,eſſet neceſſarium ſubtiliare cibum, vltima ſubtiliatione.*

Si enim totam latitudinem virtutis, toti latitudini morbi conferas, indicatio virtutis præſtantior eſt: nam natura eſt morborum medicatrix, 6.*epid.ſect.*3.*text.*1. Licèt enim curatrices indicationes à morbo,cauſa morbi,& ſymptomate deſumantur,quia cùm ſint res præter naturam ſui remotionem indicant, tamen cùm natura ſit primarius ſanitatis artifex, ſanitatem conſtituat, & morbos ſoluat,& iudicet, ex Galeno *lib. de optim. ſect. ad Thraſybul. cap.*26. ab ea ſumenda indicatio eſt, quia,vt *lib.de opt.ſect.cap.*41. retulit Galenus, auxilia medica cauſas morborum per ſe extirpare nequeunt, niſi adminiculum naturæ ſibi comparent, quæ reliqua opera per ſe efficit, cùm veluti aduerſatrix morbo ſeſe opponat ſemper, 11.*meth.*3. Quare ipſa potiſſimùm eſt curationis principium,& interdum ſola ſufficit concoquendo, quia robore ſuo cauſam morbi expellit, & intemperiem corrigit, non ſolùm quando mobus eſt mitis,vt Galenus 1.*de loc.*2. affirmat, dicens: *Soli illi morbi,externo egent auxilio,quos natura pra magnitudine vincere nequit*:ſed quando morbus eſt grauis, & periculoſus, vt febres acutæ, internarum partium inflammationes, eo indigent,quæ licèt in hominibus robuſtis,citra artis medicę auxilium ſæpe ſolui ſolent, vt *lib.*7.*collig.cap.*31.eleganter Auerrhoës docet, non tamen ſemper.

Si tamen inæqualiter comparentur menſuræ virtutis & morbi, tunc indicatio morbi erit præſtantior: v.g. Si magnitudo morbi,fuerit in gradu ſecundo, & virtutis imbecillitas in gradu primo,tũc vincit indicatio morbi:

quamuis enim virtus morbos ſuperet, & robore ſuo non tamen per ſe inſinuat, quæ neceſſaria ſunt, ad curandos morbos, ſed ex accidenti, quatenus auxilia adhiberi permittit. Dicta autem Galeni, quòd virtus omnium prima cuſtodienda ſit, eíque deficienti ſtatim opitulandum; intelligantur in ea exiſtente imbecilliſſima, cui non poteſt comparari gradus morbi intenſiſſimus, ad contraindicandum virtuti.

Eſt quarta quæſtio *Vtrùm poſſit aſſignari gradus virtutis imbecillis, quæ poſſit reſtitui per cibum?* Reſponde, negatiuè, quia aliqui viuunt cum priuatione pulſus alij cum pulſu moriuntur, & forſan poſſet aſſignari, ſi morbus ſub vario gradu naturam non præfocaret. Cæterùm, num virtus poſſit reſtitui ſemper ſub vna menſura, ignorata à Medico? anceps eſt dubium; & defendi poteſt, quia cùm ſub minori menſura graduum vitæ viuat melancholicus, in prima generatione, quàm temperatus, ita etiam ex minori menſura virium poteſt reſtitui. Nec obſtat; quòd temperatus, puriora habeat inſtrumentorum organa, quæ reſtitutioni maximè conferunt; ac proinde virtus temperati, in minori gradu videtur poſſe reparari: Nam hic nonniſi vehementi cauſæ ægrotans ſuccubuit, quæ maiorem gradum requirit vt poſſit reſtitui.

Eſt quinta quæſtio: *Vtrùm in febribus, vtilius ſit minuere cibum in quantitate, an in qualitate?* Dic ferè, & præſertim in acutis, melius eſt minuere in qualitate: hic enim cibus, qualitati morbi, & appetitui magis conuenit, & à concoctione ipſius minùs naturam impedit. Si tamen virtus eſt debilis, & ad cibum multæ quantitatis appetitus valde inclinat, tunc melius eſt, quantitatem minuere, & hoc exequimur laborantium voluptati aliquid condonantes. Perinde etiam ſumpta indicatione ab aliquo vrgente ſymptomate, cibum diminutum interdum in quantitate exhibemus, vt in colico dolore, lapide, & dolore renum, dolore ventriculi; in his enim concedimus quæ contemperant, & neque impleant, neque grauent, vt ius pulli, pullæ, aut cicerum.

Sexta queſtio verſabitur circa olera: *Vtrùm febrientibus præſtent alimentum exiguæ qualitatis?* Affirmat Celſus *lib.* 2. *cap.* 7. Galenus 2. *alim.* 39. 8. *meth.* 2. & *lib. epid. ſect.* 5. *com.* 2. nam ex centum drachmis olerum, non fiunt decem ſanguinis. Deinde ex Hippocrate 2. *diætar. ad med. Lactuca corpori debilitatem quandam inducit*: ſubſcribit Auicenna 2. 1. *doct.* 2. *cap.* 15. *in fin.*

Nec obſtat primò vulgi opino, quòd olera faciant ad ſanguinis augmentum, quia è contra conferunt doloribus dorſi ſanguineis, 2. *canon. cap. de ſpinachiis.* Nec ſecundò auctoritas Serapionis *tract. ſimpl. cap.* 249. & antiquorum apud Galenum, 2. *alim.* 11. quòd lactuca generat multum ſanguinem: Nam in textu Serapionis, addenda eſt particula [*non*,] & priſci ita inducebantur opinari quoniam ex eius frequenti eſu, pruritus excitabatur in corpore toto, quem ex ſanguinis incremento accidere ſibi perſuadebant: at ineptè coniectabant, quia ſanguis aquoſus, ex illa progenitus, & in venis ebulliens, pruritum excitat. Nec obſtat tertiò, quòd lactuca lac prouocet, apud Dioſcoridem, *lib.* 2. *cap.* 129. Illud enim facit, quia ſanguis ex illa procreatus, eſt aptus pro introductione formæ lactis: Et hoc inſinuauit Iſhaac *in diætis particul. cap. prop.* quòd auget lac *propter bonitatem ſanguinis quem generat*: ſed hoc non intelligas abſolutè, ſed propter bonitatem ſanguinis, apti pro generatione lactis: cùm enim lac, ſit medium inter ſanguinem, & pituitam, 5. *ſimpl.* 12. generando lacti accommodatiſſima eſt lactuca, cum ſit frigida & humida.

Septima quæſtio non eſt ſilentio inuoluenda *Vtrùm canones antiquorum, in præſcribendo victu febricitantibus, noſtro æuo, à Medicis ſint obſeruandi?* Anceps dubi-

A tatio, & controuerſiæ plena, iure enim videntur præcepta antiquorum infringenda, in imperando victu, cùm tenuis illorum, nobis ſit tenuiſſimus, vt ius pulli, oleracea. Rurſus, modicus priſcorum, vt pullus, pulla extrema arietis, nobis eſt victus tenuis.

Hunc vſum eſſe præferendum, ſuadent plura: Nam tempore Hippocratis erant robuſtiſſimi, & patientiſſimè inediam tolerabant; homines noſtri æui, debiliores, & à parentibus imbecillimis procreati, indulgent Veneri, gulæ, Baccho. Audi Galenum 2. *de fractur.* 27. ingenuè ſic proloquentem: *Periculoſum ergo eſt veratrum dare, antequam corpus victu præparetur, cùm ſæpius non facile ſit, vt quales homini ſuperſint ſucci, dignoſcantur. Hippocratis ſæculo, veratrum album fortaſſe tutò ſumebatur ob rationem victus eorum, qui curabantur, qui vitæ genus non otioſum ſequebantur, aut intemperans, ſed laborioſum, paucíſque alimentis erant contenti, ſic vt craſſos ſuccos nulla ratione contraherent, neque enim nos*
B *latet fieri hos, cum otio, & abundantia. Quòd ſi vim æſtimaueris corporum eius ſæculi, quam ex eiuſmodi victu comparabant, magis adhuc dari veratrum permiſeris, cùm qua vomitus affert incommoda, ferre homines illi facilè potuerint, &c.*

Hæc eſt cauſa, ob quam Hippocrates ſuo tempore, in febribus & acutis morbis, vtebatur cremore ptiſſanæ, quia robuſtiores homines, & in victu ſobrij hunc victum facillimè tolerabant. Ergo noſtro æuo, liberaliùs febrientibus eſt concedendus victus, quia hi, cùm ſani ſunt, vel ægrotant, longo interuallo diſtant ab antiquis. Vt enim peroptimè notauit Celſus *lib.* 3. *cap.* 4. *In rebus multùm differentibus, præceptum perpetuum eſſe non poteſt.* In hunc ſenſum meritò dicebat Iſhaac 1. *theoric. in præfat. Multa dicunt Hippocrates, & Galenus,*
C *quæ nunc ſequi non ſtatuimus.*

Supereſt de qualitate victus inquirenda diſceptatio, de qua priſci etiam dubitarunt: *Vtrùm in febribus, maius peccatum ſit in victu recedere per tenuitatem, an per craſſitiem?* In qua quæſtione auctores ex diametro inter ſe aduerſantur, prçter Barbaros, qui magis lædi ęgros in victu recedentes per tenuitatem, quàm per craſſitiem vnanimiter aſſeuerant.

Suum placitum ſequentibus rationibus ſic confirmant. Hippocrates 1. *Aph.* 5. tenuem victum condemnat, dicens: *In tenui victu ægri delinquunt, quo fit vt magis lædantur. Quicunque enim error committitur magnus, maior in hoc fit, quàm in paulò pleniori victu.* Ratio dictat; quia hoc victu debilitantur vires, ita vt vſque ad morbi vigorem durare non poſſint; contra-
D rium autem in victu pleno contingit, cuius ope virtutes roborantur, & in ſuo vigore fortes perſiſtunt: & vegetiores factę imminentibus malis validè reſiſtunt. Ergo, &c. Nam multò meliùs eſt morbum augeri, quàm ægrum ob debilitatem, non poſſe accedere vſque ad ſtatum.

Rurſus. Si ęgri tenui victu vtuntur, clàm coguntur ſumere alimenta, ex quorum vſu ampliùs læduntur, & cùm debitum ordinem non obſeruent, in grauiora ſymptomata incidunt promptiſſimè. Accedit quòd ægri non ſunt aſſueti vti victu tenui, & natura gaudet conſuetis, ex Galen. 8. *meth.* 9. & Hippocrat. 1. *acut.* 20. quia conſuetudo eſt altera natura, 2. *de*
E *temp.* 4. & 3. *ſimpl.* 18. explicat Ariſtoteles *lib. de memoria, cap.* 3. Nec diſſuadet Hippocrates, qui 1. *Aphor.* 4. in morbis, in quibus non conuenit, reprobat tenuitatem. Ergo deterius eſt victum recedere ad tenuitatem.

Ex altera parte, obſtat celebris Hippocratis ſententia, *lib.* 2. *acut.* 37. ſic docentis: *Ciborum autem adiectioni intendendum multo minùs: nam ſubtrahere omnino ſæpenumerò expedit, vt æger ſufficere poſſit, donec morbi vigor maturuerit.* Nam vt Gal. monet *in com. Quod plus eſt, noxas inemēdabiles facit, verùm quod minus, eſt, facilè emendatur.*

emendatur. Ex tenuiori enim victu, aliqualis virium debilitas ſolùm conſequitur; quę oblato alimento ſtatim corrigitur; ex paulò craſſiore, infinita propemodum damna emanant, quę difficilem deinde correctionem tolerant.

Secundò poteſt confirmari hæc ſententia, ex Hippocrate 2.*acut*.48.qui poſito exemplo, in ægris laborantibus debilitate per eſſentiam, & debilitate per aggrauationem, docet deterius eſſe, concedere victum oppreſſis debilitate per aggrauationem, quàm per eſſentiam, quia, vt Galenus explicat *in com.* ſępe in plethoricis, propter vehementem dolorem, animi deliquium, vel ſyncopem, vel alia ſuperuenientia ſymptomata, fatiſcunt vires, quo tempore ſi ægrotanti alimentum offeras, magis nocebis, quàm ſi hæc accidant ex debilitate per eſſentiam. Ergo deterius eſt victum recedere ad craſſitiem, quàm ad tenuitatem.

Tertiò. In aliquibus morbis, victus ratio debet procedere attenuando, & non incraſſando, vt *lib*.2. *Hiſtor.Princip.Medicor.Hiſtor.*92.ex veterum mente, latè probauimus. Ergo deterius eſt victum recedere ad craſſum. Antecedens patet: In morbis enim extremè acutis, & peracutis ſimpliciter oportet vti victu tenui, & tenuiſſimo, & in nullo morbo neceſſe eſt vti victu craſſo, neque craſſiſſimo, ex Hip.1.*Aph*.7.& 10. Ergo, &c.

Quartò. Virtus debilis faciliùs tolerat victum tenuem, quàm craſſum, quia tanquam obiectum ſibi proportionatum, ipſum ſuperat: omne enim agens, operatur ſecundùm diſpoſitionem paſſi, ex Ariſt. 1.*ſe generat.& corrupt.cap*.7. & Gal.*feb*.4. Craſſus autem victus, virtuti non eſt ſimilis, neque proportionatus, cùm hic, illius robur, ad ſui coctionem efflagitet, quod in omni morbo flaceſcit.

Quintò. Poſitiuum nocumentum, deterius eſt priuatiuo. Sed detrimentum quod ſequitur ex victu craſſo, eſt poſitiuum, cùm ſit actuale cauſæ morbificæ incrementum; & eueniens ex victu tenui, eſt priuatiuum cùm ſit ſolùm defectus, ex denegato cibo profectus. Ergo &c.

Scio quid plures, pro difficilium locorum expoſitione, ratiocinentur auctores. dum quidam in acutis recedere ad craſſitiem, peius eſſe perſuaſere ſibi in chronicis, ad tenuitatem. Qua ſolutione, locos inter ſe tam aduerſos, conciliari poſſe intelligunt. Alij ita ſuadent. Si iuſto modo reficiendus eſt æger, ſatius arbitrantur, per totum morbi decurſum vergere ad paulò pleniorem, quia propter victus tenuitatem, & diſſuetudinem natura læditur. Prætereà cùm omnes homines naturali quadam propenſione, virtutis imbecillitatem pertimeſcant, redduntur parum confidentes, & obtemperantes, quando illis tenuis, & exquiſitus victus præſcribitur, & hac de cauſa clam, & inuitè coguntur aſſumere alimenta, & in vehementes noxas incurrunt. Deinde. In morbis ſuperueniunt ſæua ſymptomata, vigilia, inquietudo, anxietas, dolor, motus inordinatus alui, & ſanguinis profluuia, ex quibus vires admodum debilitantur, quibus paulò pleniore victu ſtrenuè eſt ſuccurrendum, vt virtus corroborata, faciliùs ferat vſque ad ſtatum. Inſuper contingunt errores, à quibus vires læduntur vehementer, & ſæpe ſæpius præter Medici ſpem, morbus producitur. In particulari verò cibatione, ſi à iuſto modo recedendum eſt, præſtantus cenſent, ad craſſum declinare, quàm ad tenue, ſicut in biliofo iuuene, vt Theſſali ignorantiam detegeret, 10. *meth*. 3. obſeruauit Galenus.

Non deſunt qui aſſeuerent, in principio morborum deterius eſſe victum recedere per tenuitatem, quia tunc natura, non eſt coctioni intenta, alioquì enim non poterit peruenire vſque ad ſtatum: At verò in ſta-

A tu morborum, maius peccatum eſſe victum recedere per craſſitiem, quo tempore natura à coctione cauſę morbificę non eſt diſtrahenda; ob quam cauſam, tenuiſſimum victum eſſe porrigendum in morbi vigore, 1. *Aph*.7. 8. & 9. imperat Hippocrates. Alij arbitrantur, Hippocratem *in lib. Aph*.non comparare victum tenuem ad victum craſſum, ita vt ſignificet magis peccare accedentes ad tenuitatem in victu, quàm ad craſſitiem, mentem verò Hippocratis eſſe probare errores commiſſos, ab illis qui vtuntur victu tenui, difficiliùs tolerari ab eiſdem, quàm ſi committerentur ab aliis, qui victu craſſo vtuntur. Alij denique Hippocratem 2.*acut*. intelligunt, de morbis ignotis, quem 1.*Aph*.de cognitis eſſe interpretandum contendunt.

B Sed quorſum in proponendis auctorum tam variis, & repugnantibus opinionibus me macero, quas non eſſe germanas Hippocratis, & Galeni menti, imò à vero horum auctorum ſenſu longè diſtantes, demonſtrarem facilè, ſi iterum clamoſas illas, contra eruditiſſimos Iuniores diſputationes, in noſtra Praxi Hiſtoriarum, retexere, eſſet in animo. Sed quia locus in ea, his contradictionibus non eſt accommodus, ideircò concluſionem proponam Hippocraticæ doctrinæ valde conformem.

Non ſolùm in morbis acutis, ſed etiam in chronicis, & denique in omnibus ſanis, maius eſt peccatum recedere per craſſitiem, quàm per tenuitatem. Suadetur primò ex Hippocrate, confirmante etiam Galeno *in*
C *com. lib*.2.*acut*.37. & ne aliquis ſententiam illam interpretetur, quandiu non committitur error, legat ſententiam eiuſdem *lib*. 46. quo loco eam affirmat. ex quibus intelliges: difficilem Auicennæ locum, 1.4. *tract*.2.*cap*.8.*poſt med*.§.*Et cùm ambigua ſit tibi diſpoſitio, &c*. Quod etiam docuit *cap*. 7.*ante med*.§. *Quòd ſi ignoraueris, &c*. Quare à multis reprehenditur Raſius, & vel ab ipſo, *cap*.8.*nuper citato*, qui 31. *continent. capite* 1. victum craſſum extollens, in hæc verba prorumpit: *Et cibatio, & confortatio eſt melior, quoniam retardatio digeſtionis non eſt periculoſa; caſus verò virtutis, qui ſit per abſtinentiam cibi, periculoſus eſt*.

Facit etiam huc ratio ab experimento deprompta:
D multi enim ex vnica intempeſtiua cibatione mortui ſunt, docente Hippocrate *lib*. 1. *epid.ſect*. 3.*text*.29. de adoleſcente illo, qui ex ſuperflua cœna occubuit: at nemo ex vnica cibatione dimiſſa interiit. Quantum autem malum ſecum afferat victus nimius, ſatietas, & gula, oſtendunt corpora obeſa & craſſa, qualia ſunt Athletarum, quæ niſi citò oblatione ſanguinis minuantur, in paralyſin, & peſſima morborum genera incidere, 1. *Aph*. 4. Hippocrates aſſeuerat Quare qui nimio cibo in ſanitate indulgent, vitam ſatis habent periculoſam, & minimè tutam, imò ad actiones naturales ſummè inutilem, ex Galeno *lib.de orat.ſuaſor.ad bonas artes, in fin*.rationem colligeex Ariſtot. 7.*politic.cap*.16. *in med*. Galen. *lib.de ſanit.ad Thraſybul. cap*.35. 36. & 37. Platon. *lib*.3.*de*
E *republic.mihi fol*. 384. *colum*. 2. *in med*. Ob hęc non immeritò docet Celſus *lib*. 2. *cap*. 2.in hunc modum: *Ergo quicunque plenior, aut ſpecioſior, aut coloratior effectus eſt, ſuſpecta bona ſua habere debet; quæ quia neque in eodem habitu perſiſtere, neque vltra progredi poſſunt, ferè retrò quaſi ruina quadam reuoluuntur*. Ex nimia enim repletione ciborum, imminet periculum abruptionis vaſorum, & timor eſt ne calor natiuus, à ſumma alimenti mole, & ſanguinis ab eo generati copia, ſuffocetur, & extinguatur. Adde illos, qui ad craſſitiem victus declinant in morbis ex quacunque cauſa grauiter, & facilè offendi; nam hac de cauſa, corpora non rectè difflantur, & febres accenduntur, & aliæ lethales ſuperueniunt ægritudines, vt

vt ſyncope,cardialgiæ,apoplexiæ, epilepſiæ.Ex iis conſtat,quanta ſit frugalitatis,& tenuis victus laus, dignitas,ac præſtantia.

Illud verò Galeni teſtimonium vel apertiſſimum eſt, depromptum ex *lib.2.acut.* 20.docente ex victu ſanorum ſumendum eſſe exemplum,ad victum ægrorum, Quòd ſi ſanis quoque corporibus inutile eſt, vbi aliqua neceſſitas famem facit,quantò inutilius eſt in corpore etiam ægro? Sed ſani multò magis læduntur ex peccato per craſſitiem.Ergo.Maior eſt nota. Minorem probat Galenus 2.*acut.*33. quem ſequitur Auicen.3.1. *doct.*2.*c.*7.*ad initium* §.*Et ſcias quòd nihil eſt deterius.* &c.& *parum infrà*: *Ex cibo autem nullus eſt replendus ita* &c.& *infrà* monet,*oportere ſanos ſurgere à menſa cum reliquiis famis*:nam monente Hippocrate 2.*Aph.*17.*Vbi alimentum plus ingeſtum eſt, id morbum facit.* Qua ratione 6.*epid.ſect.*4.*text.* 22. omnem doctrinam tuendæ ſanitatis ad duo capita reducit,dum inquit:*Poſſeſſio tuendæ ſanitatis,non ſatiari cibis, & impigrum eſſe ad labores.* Quæ multò particulariùs,& latiùs interpretatur Galenus,*lib.de ſuccor.bonit.* & *vit.c.*1. probat Celſus *lib.*2. *cap.*16.§.*Quòd ſi ſanis quoque corporibus*, &c.& *infrà.* §.*Neque vlla res magis adiuuat laborantem,quàm tempeſtiua abſtinentia.*

Concluſionem autem noſtram habere etiam locum in morbis chronicis, hac via conficiemus. Defectus ex denegato cibo,multò faciliùs corriguntur, non ſolùm ex Galeno, 2.*acut.*47.ſed & 7.*meth.*6.*poſt.med.*§. *Quoniam qui ita ſe habent*,&c.2.*Aph.*7.& 1. *progn. com.*7. *in fin.* At verò damna ex abundanti cibo, reſarciùntur difficiliùs,quia corruptio accreſcit, 2.*Aph.*10. differtur concoctio, 1. *Aph.* 8. augentur obſtructiones ex Auicenna 1.4. *tract.* 2. *cap.*7. Quoniam morbi chronici, propter victum attenuantem iuuantur eximiè, ex Galeno *lib de atttenuante diæta,in princip.* à quo deſumpſit Auicenna 4.1.*cap.*1.§. *Ex tempore autem.*&c.quo loco plurimas ægritudines chronicas,ſubtilis regiminis ope, fuiſſe ex toto extirpatas aſſeuerat:& 1.4.*tract.* 2. *cap.*7. §.*Scias,quòd ſi non cognoueris febrim,ſubtilia regimen*, &c,& *cap.*8.§.*Et.cùm ambigua ſit tibi diſpoſitio*, &c. Ergo in omnibus morbis deterius eſt victum recedere ad craſſitiem,quàm ad tenuitatem.

Vt verò meliùs à ſuperioribus argumentis te poſſis expedire,aduerte Hippocratem, 1.*Aph.*5. non comparare peccatum per tenuitatem in victu, cum peccato per craſſitiem,ſed conferre errores, qui contingunt vtentibus victu tenui, cum erroribus,qui contingunt vtentibus victu craſſo: ſi enim victus tenuitatem reprobaret, non doceret aliquando conuenire victum tenuiſſimum in extremo,*lib.*1.*Aph.*7.& 8.

Deinde. Plures in ſoluenda hac quæſtione, vno errore ſatis triuiali ſeſe irretiunt,exiſtimantes, peccatum per craſſitiem in victu, roborare virtutem in morbis acutis,cùm potiùs debilitatem excitet momentaneam, ex Galeno 1.*Aph.*3.§.*Cùm verò poſtea*,&c.Quod *infrà* confirmat 2.*Aph.*10.§.*Impura corpora quanto magis nutris,tanto magis lædis*,& 7.*Aph.*63.§.*ſi quis cibum febricitanti dederit,vt ſano robur, ſic febrienti morbus*, & 2.*Aph.*8.§.*Si quis à morbo cibum aſſumens* & *Aph.*31. *ſequenti.*§.*Eius qui ex ægritudine bene cibatur*,&c.Quod latiùs docuit Hippocrates *lib.de loc.in hom. num.*54.§. *Si igitur ſuperauerit*,&c.Ex quibus ad argumenta cætera ſolutio patet.

Vltimo loco; explodendæ ſunt obiectiones aliquot, non modò,quia cum maioribus pugnant, ſed etiam, quia rationi aduerſantur, quarum prima eſt. Peccatum tenuitatis ducit ad inanitionem,quæ eſt repletione deterior;Dic,cæteris paribus repletio eſt deterior, quia aliqua ſubitò occidit, vbi æqualis inanitio illud non faceret. Secunda. Faciliùs corrigitur nocumentum repletionis, quàm inanitionis.Ergo lapſus ſubtiliationis eſt deterior. Dic, in rigore non valet conſequentia: Nam faciliùs emendatur intemperies calida iecoris, quàm cubiti tortura, nihilominus lapſus intemperiei iecoris eſt deterior.Neque inſtes, in hoc exemplo valere, quia natura non tolerat nocumentum tenuitatis, quod corrigitur per repletionem, ſicut tolerat nocumentum plenitudinis,cui ſuccurritur per tenuitatem, 2. *acut.*49.Dic.Si tranſitus ex tenuitate ad craſſitiem, eſt moderatus, bene toleratur à natura,& meliùs quàm ex craſſitie ad tenuitatem,& de hoc non eſt intelligendus Hippocrates,ſed de tranſitu valde diſtante,vt ab inedia ad cibum copioſum.

Tertia.Alicuius corporis diæta, vt ptiſſana in aliquo morbo acuto, eſt proximior extremo ſubtiliationis, quàm repletionis. Ergo in hoc, declinare per tenuitatem, eſt deterius. Dic, quòd ſicut illa diæta eſt proximior extremo ſubtiliationis, quia ſic morbus eam poſtulat,ita magis lædetur per lapſum æqualem, verſus repletionem.

Quarta. Aſſignetur victus, cùm quo durabit æger vſque ad ſtatum,& cum minori non durabit. Igitur hîc peccatum tenuitatis eſt deterius. Dic. Cibus legitimus eſt ille,cum quo durat, & cum minore durare poteſt.

CAPVT VII.

De Tempore Vniuerſali exhibendi victum in febricitantibus.

VIctus rationem ferè in morbis debere procedere extenuando,ſatis diximus *lib.* 2. *Hiſtor. Princip. Medicor.hiſtor.* 92. nunc indagandum: *Vtrùm in morbi ſtatu vniuerſali, victus tenuiſſimus ſemper exhibendus?* Firmat Hippocrates *lib.*1. *Aphor.*8.*Quando morbus in ſuo vigore conſtiterit,tenuiſſimo victu vtendum eſt.*Subſcribit Auicenna 1.4.*tract.*2. *cap.*8.dum ſic ait: *Et dignior horarum ad ſubtiliationem,eſt ſtatus,hic enim eſt vehementia occupationis naturæ inpugna materiei,& non oportet,vt ab ea recedens,occupetur re alia, & proprie apud criſim,*&c

Ex quibus locis patet, commodiſſimum tempus ad attenuationem victus, eſſe ſtatum morbi vniuerſalem, nam in particulari non ita ſe res habet. Quod etiam affirmat 11. *meth. cap.*5. Nec immeritò, quia natura in ſtatu vniuerſali, coctionem humoris morbifici intendit ſummè:ita docet 1.*Aphor.* 7. 9. & 10. & 2.*acut.*15.& 18.& 1. *ad Glaucon.*13.A quo opere diſtrahitur,oblato cibo: Quare hic eo tempore in maiori copia exhibitus,erit nocentiſſimus. Ab ſtatu itaque morbi ſumitur indicatio ad victus tenuitatem.

Quapropter cùm cibus ſit concedendus craſſior, quando virtus eſt fortior ad concoquendum, & minùs occupata, quod eſt in principio, videtur in ſtatu tenuiùs eſſe cibandum. Deinde morbus in principio eſt minor, & in proceſſu vires maiores acquirit, & fortior fit,ex Hippocrat. 2. *Aphoriſm.*30. Sed quò morbus eſt intenſior, minorem alimoniam deſiderat.

Verùm contrà hanc doctrinam plura obiici poſſunt. Primò,A tempore nulla ſumitur indicatio, 3.*meth.* & 4. *math.* 4. nec ad victum, nec ad remedia. Dic dupliciter. Ab ipſo tempore morbi nulla ſumitur indicatio, per ſe ſed à morbi conſtitutione, & magnitudine, quæ pro vario illo tempore variatur. Dic ſecundò.A tempore ſumpto phyſicè, prout eſt menſura motus primi mobilis, & diem, hebdomadam, menſem; & annum conſtituit,nulla ſumitur indicatio. Si verò

ſumatur

ſumatur prout eſt pars, & menſura motionis cauſæ morbificæ, qua ratione in quatuor morbi tempora diuiditur, ab eo curatoria indicatio elicitur ad victus rationem, inuentionem remediorum, & ad præſagitionem, vt *lib. de totius morbi temporibus*, *cap.* 4. Galenus firmat, quo loco in hanc confirmationem plures Hippocratis, *ex prima, ſecunda, & quarta ſectione Epidemion*, retulit ſententias.

Secundò. Appropinquante ſtatu non eſt attenuandus victus, quia Galenus 4. *de ſanit.* 10. in laſſitudine phlegmonoſa, in prima die ſolùm exhibet cremorem ptiſſanæ; in ſecunda, piſces ſaxatiles; in tertia, etiam vinum. Dic, ibi inſtituere victum, ad præſeruationem, non autem ad curationem, quia laſſitudo, de qua ibi agit, morbus non eſt, ſed neutralis quædam diſpoſitio morbos præcedens 2. *Aph.* 5.

Tertiò, Hippocrates 1. *acut.* 25. in pleuritide quantò maior fuerit excreatio, tantò magis ad iudicationem vſque dare oportet. Dic. Hippocrates in hoc affectu, increſcente excreatione, vſque ad iudicationem incraſſat cibum, ob multas cauſas: prima, quia in pleuritide ad promouendum ſputum (in cuius expulſione illius ſanitas potiſſimùm conſiſtit, 2. *Aph.* 12.) requiritur virtutis robur, quod cibo comparatur. Secunda, quia facultas expultrix, per quam fit excreatio, in pleuritude non eſt naturalis, ſed animalis; hæc autem non adeò interturbatur à ſua operatione, exhibitione alimenti, ſicut expultrix naturalis, vt docet Aphrodiſæus 5. *probl.* 8. Tertia, Hippocrates determinat cibi quantitatem conuenentem vnicuique morbo, indicatione ſumpta ab humiditate, vel ſiccitate morbi, ita vt ſignificetur, quum morbus eſt ſiccus, in toto eius proceſſu, minùs de cibo exhibendum eſſe; quum verò eſt humidus, tunc ampliorem cibum vtilem eſſe: quoniam morbus humidus, qui notabilem aliquam vacuationem habet annexam, benignior eſt, & minùs periculoſus, quàm ſiccus, & ad euacuationem, robur virium afflagitat, quod cibo conciliatur. In quocunque tamen illorum morborum, eò minus de alimento exhibendum, quò magis accedit morbus ad ſtatum.

Vtrùm verò *in principio morbi vniuerſali, aliquando tenuior victus, & in ſtatu plenus ſit offerendus?* controuerti poteſt? Dic, quòd licèt in principio copioſior victus ſit offerendus, tum quia morbus minor eſt, & alimoniam magis permittit, tum quia vires robuſtiores ſunt, & virtus minùs intenta coctioni cauſæ morbificæ, 1. *acut.* 10. & 2. *acut.* 15. & 18. & 1. 4. *tract.* 2. *cap.* 8. §. *Et dignior horarum ad ingroſſandum eſt principium*, *&c.* Tamen aliquando in principio vtilis eſt attenuans victus, in ſtatu copioſus.

Hoc ita eſſe celebrandum, ſuadent multa. Primò, quia 12. *meth.* 6. ſuccis qui febrim excitauerant, iam ad coctionem venientibus, carnem concedit, cuius eſum antea non permittebat. Secundò, 1. *acut. vlt.* in principio exhibet cremorem ptiſſanę, deinde totam ptiſſanam. Tertiò. Celſus *lib.* 2. *cap.* 16. aſſerit principia morborum, famem, ſitúmque deſiderare. Quartò. Hippocrates, & Galenus 1. *acut.* 10. & Auicenna 1. 4. *tract.* 2. *c.* 8. aſſerunt, ſi phlebotomandum eſt, aut purgandum, aut dolor ſedandus, nihil cibi exhibendum eſſe, quouſque hæc præſidia celebrentur; ferè autem in omni morbo acuto, in principio eſt neceſſarium aliquod ex dictis auxiliis, 1. *Aph.* 24. & 2. *Aph.* 24. Quintò. Vbi morbus ita affligit copia ſua, vt timor ſit, ne repente ſuffocare poſſit, tunc in initio tenuiter cibandum. Sextò. In vulneribus, & vlceribus, ex Hipp. *lib. de vlcerib.* & in inflammationibus: in harum enim principio, maior attenuatio vtilis eſt, quam in proceſſu morbi; in his quippe defluxionem cohibere conamur, cui operi magna inedia ſummopere confert, nam in vulneribus, & vlceribus ſuperueniunt phrenitis, conuulſio, paralyſis: tunc ergo quouſque hæc ſyptomata remittantur, attenuandum eſt, quod fecit Galenus 6. *meth.* 5. cum Tralliano *lib.* 1. *cap.* 13. & Paulo *lib.* 3. *cap.* 64. qui in inflammatione vteri, triduo ſuſtinet ægram in integra inedia. Septimò. Si in augmento morbi, aut in ipſo ſtatu ſuperueniat aliquod ſymptoma virtutem proſternens, cui craſſiore victu ad roborandas vires citiſſimè obuiandum, etſi ſedato ſymptomate, ad victum priſtinum redire, ſtatus ratio nos admonet. Octauò. In febribus quæ ab initio florent, & vigent, ſæuiſſiméque infeſtant, circa iudicium verò, & in iudicio imminuuntur, de quibus Hippocrates 1. *epid. ſect.* 3. *text.* 10. tunc in initio ad imminuendam cauſam cibandum tenuiùs: Nonò. In febribus malignis, peſtilentibus, in quibus ab aura venenoſa lancinatæ vires proximæ ſunt extinctioni, in ſtatu plenior victus offerendus; ægri enim qui in peſte viriliter comederunt, & generosè biberunt, ab ipſa ſunt liberati, vt docent Galenus 3. *epid. ſect.* 3. *com.* 77. & Auic. 1. 4. *tract.* 4. *cap.* 4. Hac ratione in febribus colliquantibus, in quibus vires vehementer reſoluuntur, in ſtatu plenius alimentum propinat, 12. *meth.* 3. ne collabantur vires; nam minùs æſtimanda eſt noxa, quæ in ſtatu contingit ex pleno cibo, quàm mors quæ ex lapſu omnimodo virium, toto corporis habitu reſolutio, iminet certiſſimè. Decimò. In ſtatu aliquando craſſiùs cibandum, quando eſt timor arefactionis, aut lapſus in hecticam febrem, 4. *tract.* 2. *cap.* 2. quum enim à febrili, & torrente calore, primigenia partium humiditas ſenſim, ac ſine ſenſu digeritur, tunc humectante victu, eóque pleno, qui lapſum ſiccitatis futuræ caſtiget, in ſtatu vtendum eſt.

Reſtat vltimò reddenda cauſa, cur Medici noſtris temporibus, in initio morborum, tenuiorem victum concedant? Quia hæc victus inſtitutio, ad concoquendas reliquias alimenti ſemicocti, quæ in ventriculo, aut primis vaſis hærent, ſummè conducit; tunc enim hac de cauſa iuuat, prima, vel altera die victu tenuiori vti, deinde ſequente virium debilitate, victum incraſſare, cum hac tamen conſideratione, vt viribus hac ratione roboratis, rurſus imminuatur victus vſque ad ſtatum, in quo etſi attenuante victu opus ſit, ex Hip. & Galeno *in loc. citatis.* tamen, ſi ob præcedentes vacuationis, & ſymptomatum vehementiam, vires adſint languidiores, tunc in ſtatu plenius alimentum, coacti neceſſitate exhibemus. Ex quibus patet manifeſtè, ob plures, variáſque conſiderationes, in initio morborum, tenuem cibum, & in ſtatu plenum eſſe porrigendum.

Verùm ex dictis emanat dubitatio non mediocris: *Vtrùm in febribus præſcribendus ſit victus, in ordine ad ſtatum, vel declinationem?* Græci, dictis victum inſtituunt ſolùm in ordine ad ſtatum, vt ita cum hoc, vel illo virtus poſſit vſque ad hoc tempus perdurare: nam vt Auicenna inquit, 4. 1. *cap.* 1. §. *Criſis eſt, &c.* Forma victus à duobus eſt deſumenda, ſcilicet diſtantia ſtatus, & viribus ægrotantis, quod docet Hippocrates 1. *Aph.* 9. 10. & 11. & 10. *meth. cap.* 5. quod exemplo explanat 3. *criſ.* 5. & Haly Abbas 8. *pract. vlt.* virtutem comparat expenſis, tempus peregrinationis longitudini morbi, peregrinum Medico. Igitur ſicut peregrinus debet ſibi prouidere in expenſis, ne deficiant, antequàm perueniat ad ſuam peregrinationem, non ſecus Medicus debet virtutem cuſtodire, ac conſeruare, vt ad ſtatum perueniat.

Ob hanc cauſam, de nulla alia re, Medicus debet eſſe magis ſolicitus, quàm de prænotione ſtatus, ídque tribus de cauſis, 3. *criſ.* 5. Galenus confirmat: prima, quia victus ratio, in nullo morbo poteſt rectè præſcribi, abſque præcognitione ſtatus, vt ex Hippocrate, & Gal. *in cit. Aph.* conſtat euidenter. Secunda quoniam de ſalute, aut morte ægrotantis manifeſta notitia haberi non poteſt, niſi ſtatus præcognoſcatur. Tertia, quia ſine huius cognitione, ignoramus, an futura ſit criſis, & ſi futura ſit, quando, & qualis eſſe debeat.

Non obſtat primò,quòd à vigore non ſumatur forma victus:nam ſunt morbi qui ab initio vigent, ex Hipp.1.*epid.ſect.*3.*text.*10. Dic. In his morbis victus non eſt inſtituendus ab ſtatu, ſed à iudicio. Neque contrà arguas,quòd Auic.4.1.*cap.*1.§.*Et quantò ægritudo, &c.*loquens de morbis qui in principio florent,in iis victum inſtituat reſpiciens vigorem: nam duplex eſt victus generalis, qui in omnibus morbis ſumitur ab ſtatu,in quibus à iudicio, præſcribendus eſt. Alius eſt victus partialis,qui variat ad magis,& minùs, intra latitudinem vnius formæ victus, & de hac inſtitutione particulari intelligitur Galenus, quòd in morbis qui florent à principio,deſumitur à vigore.

Non obſtat ſecundò. In febribus homotonis, quarum natura tota, ſtatus eſt, victus non poteſt inſtitui in ordine ad ſtatum. Dic, Inſtitutio victus eſt ab ſtatu, non excluſiuè, ſed incluſiuè, & in his febribus à poſtrema parte ſtatus,vel in media,in quibus maximè viget.

Non obſtat tertiò. Cur in ordine ad declinationem non inſtituitur victus, ſi vnum eſt ex quatuor morbi temporibus celebratiſſimum: Dic. Sicut quadruplex eſt corporis conditio,2. *acut.*44. ita quadruplicem inſtitutionem facere oportet, & cùm vna conditio ſit à principio morbi vſque ad ſtatum, ſequitur quòd vna erit victus ratio vſque ad ſtatum. Deinde victus inſtituitur vſque ad tempus, in quo poteſt deficere natura, quod eſt ſtatus.Inſuper.Virtus in declinatione eſt fortior,facta collatione ad morbum, & aliquando abſolutè;quare ſicut eſt robuſtior, perinde nouam victus rationem expoſtulat.Adde quòd,licèt à pugna tranſacta in ſtatu,in quo fit criſis,3.*criſ.*5.4.*Aph.*22.& 1. *Aph.*12. & à fortioribus ſymptomatis, quæ ſunt in vigore vehementiora,2.*Aph.*29. & 30. laceſſita, debilior videatur, tamen hæc quæ potuit concoquere, poterit deinde expulſa cauſa morbi, qua veluti ſarcina antea premebatur,qualicunque, vel mediocri victu adiuta, & roborata, humorem noxium à ſe depellere. Poſtremò cùm victus præſcribatur ad roborandum ægrotantem, vt ſæuientibus periculis,& morti poſſit reſiſtere, non videtur in ordine ad declinationem inſtituendus, quia in hac,ſi ſit vniuerſalis & vera,nullus mori poteſt, ex Galeno 3.*criſ.cap.*5.

Hoc verò loco paulo obſcurius dubium eſt expediendum:*Vtrùm certis ſignis Medicus poſſit cognoſcere, num virtus poſſit durare vſque ad ſtatum?*Dic,quòd virtus,ſeu vires,ſunt facultates,ſiue potentiæ, quibus noſtrum corpus gubernatur, & ſunt cauſæ primæ efficientes cunctarum functionum in nobis,ex Galen.1.*de facult.nat.cap.*2.*ad fin.& cap.ſequenti*, &c.1.*ſimpl.cap.*1. Auic.1.1.*doct.*6.*cap.*1.Tres autem ſunt principes facultates in nobis,vitalis,animalis,& naturalis, quas omnes exiſtimauit Galenus ſimul cum Platone, & Ariſtot.eſſe animæ eſſentiam,certis organis applicitam, vt conſtat ex 5.*de placit.cap.*4.& *lib.* 6.*cap.*2.*ad initium*.Cæterùm cùm hæ virtutes corporeæ, de quibus nunc agimus, non ſolùm ex anima,ſed etiam ex determinatis corporis partibus dependeant, quænam ſint hæ partes explicandum eſt.

Galenus 11.*meth.cap.*1.& 3.exiſtimat, quòd virium ſubſtantia ex ſpiritu, carnoſis partibus, & verè ſolidis conſurgit,quæ tria non ſolùm ratione ſuæ ſubſtantiæ, ſed etiam ratione temperamenti,vires conſtituunt.Cùm autem temperamentum in nobis ratione differat à potentiis, quoniam illud formam mixtionis ſequitur, & repræſentat, potentiæ verò ab anima profluunt; ideò Galenus 11.*meth.*1.affirmauit,vires poſſe vnà cum dicto temperamento, vel ſeorſim ab eo conſiderari, etiamſi in temperamento,millies eas conſtituat, vt conſtat ex *lib.*7.*meth.cap.*3.

Ergo ſigna,quibus cognoſcimus,num virtus ſufficere poſſit,vſque ad ſtatum,ſeorſim Galenus exponit, 1. A *acut.*44.& 1.*progn.com.*8.quæ ad quatuor capita redùcere videtur idem Hippocrates,2.*acut.*37. Primum eſt robur, aut imbecillitas. Secundum, morbi ſpecies. Tertium, natura. Quartum conſuetudo. Per robur autem,non ſolùm facultatis vitalis intelligere oportet, ſed etiam oris ventriculi, 1. *acut.* 44. *cit.* *ante med.*& etiam facultatis retentricis,1.*progn.cit.ad init.*Quo pacto Galenus 1. *Aph.*13. docet, decrepitos frequentiùs eſſe nutriendos.Per ſpeciem autem morbi, peculiarem illius modum & naturam intelligit: qua ratione Galenus 10.*meth.cap.*4.docet in febre colliquante ſtatim à principio eſſe nutriendum,concludens, *& quanto hos citiùs cibaueris,tanto magis febrem prohibueris.*Eandem rationem regio,& anni tempus habent. Per naturam intelligit temperiem in qua ſignificatione aſſumit *infrà* Hippocrates,2.*Ap.*34.qua ratione Galenus 8.*meth.* 8.
B *ad ſnit* docet, temperiem calidam & ſiccam, minus, inediam ferre, & magis ab ea lædi, Ad hoc caput reduci debet, totius corporis habitus, rarus aut denſus, mollis aut durus, & etiam ampli tudo venarum, ſiue anguſtia, ſic etiam ſimiliter ætas. Per conſuetudinem autem in reliquis omnibus peculiare exercitium.

Et ſic in vniuerſum intelligere debemus omnia, quæ cibum indicant eſſe concedendum; contraria verò demonſtrant inediam. Hac ratione Galenus *lib. de curand.rat.per ſang.miſ.cap.*9.*in fin.*ex his omnibus ſanguinis extrahendi quantitatem indicari aſſeuerat, quod etiam docuit 9.*meth.cap.*5.*poſt med.*§.*Attendenda verò cum venæ ſecandæ indicationibus ſunt, &c.*Ob rationem
C quam ipſe prudenter notauit,11.*meth.*14. ne videlicet intempeſtiuè, citra neceſſitatem vllam nutrire cogamur.

Proxima huic quæſtioni eſt & alia, ad praxin ſummè neceſſaria:*Vtrùm facultas requiſita, vt æger ſufficere poſſit vſque ad ſtatum, ſit naturalis, animalis,an vitalis?* Dic.Omnium facultatum ſeruandarum debere Medicum eſſe ſolicitum, vt deſertè explicat Galenus 7. *meth.vlt.*& *lib.*9.*cap.*10.& *lib.*11. *cap.* 9. quibus locis homines has res eſſe ſeruandas, manifeſtè edocuit, cùm quælibet earum ſit maximè neceſſaria ad vitam: quod etiam firmauit Oribaſius, 1. *Aph.* 9. Attamen multò magis ſeruanda eſt facultas vitalis, de cuius robore Medicus ſummam curam habere debet, cùm hæc ſit norma,& baſis cæterarum; hæc enim, vt *lib.*5.*de loc.*
D *affect.cap.*1. docuit Galenus, ſine aliis permanere poteſt, non autem è conuerſo: & mediante cordis temperie reliquæ noſtri corporis partes,ſuas actiones perficiunt,quod Auicenna docet,1.1.*doct.*5.*cap.* 4. *in med.* aliarum fundamentum illam appellans. In hunc ſenſum Galenus *lib.*6.*de loc.affect.cap.*5.quærit, vtrùm reſpiratio,ad conuertentiam cum vita dicatur: Quare 7. *meth. vlt.* maximam eſſe cordis, eiúſque officij dignitatem,non ſemel inculcat.Ob hanc cauſam, 1.*acut.*44. *poſt med.* dicebat Galenus: *Sic ſanè vnum cibandi ſcopum communem prorſus tum ſanis,tum languentibus eſſe demonſtrabimus,is autem facultatis vitalis cuſtodia eſt.*

Si verò facultatem naturalem, cum animali conferas,hæc anteponenda eſt quoad præſentiam, ex Gal. 5. *de loc.*1. & 7. *meth. vlt.* quoniam deficiente facultate animali, illicò ceſſat reſpiratio, & vita, Si tamen com-
E parentur quoad robur,tunc naturalis anteponenda eſt, ex Gal.7.*meth.cit.*Nam facultatis concoctricis, & naturalis robur, ad ſanguinis optimi generationem, & cauſæ morbificæ concoctionem plurimùm conducit, imò potiùs ex hoc,alterum emergit dubium, quoniam hac ratione Galenus 11.*meth.cap.*9.*in med.* §. *Nam & nunc pulſus vim.&c.* facultatem naturalem eſſe præferendam vitali aſſeuerat.

Dic tamen, quòd ſimpliciter vitalis facultas generaliter cæteris eſt præſtantior, & illis anteponenda; particulariter autem pro curatione morbi materialis, &

pro

pro concoctione, & expulſione, facultas naturalis eſt præferenda, & hoc modo intelligendus locus, ex 11. *meth.9.cit.*Ex quibus omnibus liquidò conſtat, facultatem vitalem eſſe eam, quæ præcipuè ſeruanda eſt. De hac præcipuè loquutus fuit Galenus 5.*Aph.6.*dicens: *Non tolerante natura, longiori tempore tenſionis laborem*,& *lib.7.Aph.50.in fin.* dicit:*Vires ita eſſe fortes, vt omnino morbum ſuperare poſſint*: & alibi. Hæc etiam virtus maxima eſt,& quæ reliquas ſuperat, ex Galen.9. *meth.c.13.* quam ad euacuationem eſſe contemplandã, docuit *lib.1.Aph.23.*

Si verò quæras, quibus ſignis poſſimus verè cognoſcere, hanc vitalem facultatem eſſe robuſtam, & poſſe ſufficere vſque ad ſtatum, vnum, ídque potiſſimum proponit Galenus, quod ex pulſu deſumitur, vt docuit 1.*ad Glauc.14.in fin.*dum ſic ait:*Virtus igitur quam vitalem vocant, quam ex corde prodeuntem oſtendimus, ex pulſuum debilitate cognoſcitur,&c.*Probat *lib. de curand.rat.per ſang.miſ.c.6.§.Porrò diſpenſantium nos facultatum infirmitatem, ac robur propriis indicari functionibus oſtendimus: arbitrariis quidem ea, quæ in neruis, & horum principio cerebro; ex pulſu autem, ea quæ in arteriis, & corde, &c.*Repetit 10.*meth. 3.ante med.* §. *Et tamen quamuis hac ſumpta, &c.* Quare in euacuatione, pulſum ſæpe tangendum eſſe, illique maximè attendendum, tanquam ſigno minimè omnium fallaci, docuit *lib. de ſang.miſ.c.* 12.& 13. ne pro animi deliquio mors obrepat. Verumtamen cùm pulſus, præſentè ſolùm diſpoſitionem indicet, cætera quæ *ſuprà* ex Galeni mente propoſuimus, ſunt etiam à Medico perpendenda, vt futurum ſtatum præcognoſcat, iudicétque num vires vſque ad ſtatum poſſint perdurare; hac enim conſideratione rectè intellecta, victum optimè inſtituet.

CAPVT VIII.

De tempore particulari exhibendi cibum in febricitantibus.

MAior eſt,& vindice dignior, de aſſignando tempore particulari exhibendi cibum in febribus, diſcordia:*Vtrùm in earum acceſſione, vel exacerbatione omnino ſit interdicendus?* Elegantiſſimus Celſus *lib.* 3. *c.4.*ſcriptum reliquit, magni intereſſe in morbis acutis, vtrùm celeriter, & opportunè auxilia celebrentur, quia breue ſpatium eſt, in quo niſi remedia iuuant, ſtatim iugulantur ægri, maximéque referre aſſeuerat, ne errores, præſertim in victu committantur, qui cùm in omnibus morbis graues ſint, in acutis ſunt ſummè periculoſi, & exitiales. Id ſignificauit Hippocrates proprio exemplo, 1.*epid.ſect.2.text.79.* dicens *intempeſtiuè cœnauit,& obiit.* Quapropter neceſſarium eſt, vt Medicus in exhibendo victu,de tempore opportuno ſit ſollicitus.

Hippocrates *lib.1.Aph.11.*ſic ait:*In acceſsionibus abſtinere oportet, nam cibum dare nocuum eſt: & quibus per circuitum fiunt acceſſiones,in ipſa acceſſione abſtinere oportet.* Id ſignificauit etiam 1.*acut.* 46. dum ſic ait: *Tempus autem danda ſorbitionis,tum per initia, tum per omnem morbi decurſum, hoc maximè ſeruare oportet. Nam ſi pedes frigidi fuerint, non à ſorbitione modò, verùm quoque & maximè à potu temperandum;at cùm caliditas ad pedes deſcenderit,tunc dare expedit.*

Cauſa eſt in promptu: Nam eo tempore, humores ab ambitu corporis ad centrum refluunt, qui ſuffocantes calorem, reſpirationem intercludunt, ac diſtento hypochondrio pectus opprimitur, & calor cordis æſtuat,& increſcit, protrahitur acceſſio, augetur cauſa morbi, & natura circa coctionem alimenti occupata,

A à coctione humoris peccantis diſtrahitur; qui derelictus à regimine naturæ ampliùs putreſcit, & febrem vehementiorem accendit. Ob hæc meritò Galenus affirmat,*cit.1.Aph.cit.*quòd *neque cùm iam adſunt acceſſiones,neque cùm haud ita multò poſt affuturæ ſunt, cibus dandus eſt,ſed cùm declinant, aut ceſſant.*

Ergo in febribus continuis, quæ continentes ſunt, cibus eſt offerendus ſecundùm conſuetudinem, tempore ſcilicet, quo in ſanitate cibari conſueuerant, vel ſecundùm facilem tolerantiam,aut hora diei magis temperata,vt notauit Raſius 9.*ad Almanſ.c.5.* atque iuxta vnam, vel alteram indicationem, hoc modo cibus eſt offerendus.

In continuis quæ exacerbationes habent, vel intermittentibus,cibus in declinatione, aut interuallo acceſſionis exhibendus, iuxta legem traditam ab Hipp.1. *acut. cit.* reliqua verò paroxyſmi tempora, in hunc
B vſum ſunt inutilia, quare in illis interdicendus cibus, 4. *acut.* 39. Sunt enim tunc vires à vehementia ſymptomatum oppreſſæ valde, ſed expectandum, vt caliditas ad pedes deſcendat, hoc eſt, tranſmutetur calor ex thorace, & partibus ſuperis ad inferiores.

Ab hoc præcepto excipe calidas,& bilioſas naturas, quæ denegato alimento exiccantur, & excandeſcunt, in quibus durante rigore potiùs, quàm poſt febris inuaſionem,ægros eſſe nutriendos,poſito celebri exemplo docuit Galenus,10. *meth. c.4.§. Sin duæ horæ ab initio inæqualitatis interpoſitæ ſint,nutries tunc quoque, modò horror adhuc duret.* Hac ratione 1.*ad Glauc.* 14. in acceſſione, micam panis vino adſtringente delibutam, offert iis, qui ob calidum, & ſiccum temperamentum ſummè reſoluuntur,& ob ſpirituum & ſanguinis tenuitatem, in ſyncopen facillimè incidunt. Hi ſunt picrocholi, & infœlices à natura, quibus ſtomachus amara
C bile redundat,& os ventriculi maximè ſenſile eſt, & ob hanc cauſam cardiogmo,& animi deliquio ſunt opportuni,in quiqus Auicenna 4.1.*c.*20.§. *Subtilitatem verò ſenſus, &c.* ante febris inuaſionem, buccellam panis concedit, omphacij ſucco irroratam. Hoc enim modo, humidum nutrimentale liquidius calorem in ſe ſuſcipiens, retrahit actionem illius à membris ſolidis: Vt enim *loc.cit.meth.*idem dicebat Galenus, corpora calida ſicca cùm febricitant, oportet viribus eſſe valentibus:*his enim aduerſiſſima res,inedia eſt, & febrium paratiſſima cauſa:*quare in iis,in declinatione exhibendus cibus non expectato interuallo, quia febris non ceſſat, niſi oblata eſca,ex Galen.10.*meth.4.§.In nullo namque*
D *ſqualido affectu commodè finitur acceſſio, priuſquam ex humido victu humectatio acceſſerit.*

Dic vlteriùs.In acceſſionibus,in quibus interuallum inter vtramque acceſſionem fuerit amplum, opportunius tempus ad cibum offerendum, eſt interuallum, quàm declinatio,quia tunc æger à præternaturali febris calore liber, perfectiùs concoquit. In iis verò acceſſionibus,in quibus paruum eſt interuallum inter vtramque, potiùs in ipſa acceſſionis declinatione, quàm in interuallo,cibus eſt concedendus,1.*acut.46.*& 4.*text.* 39.Si enim expectetur interuallum, cùm paruum ſit, alter paroxyſmus recurret repleto ventre.

Vtrùm verò in declinatione prioris acceſſionis,in continuis per ſubingreſſum,ſit porrigendus cibus? maior eſt
E difficultas:Si enim in declinatione prioris acceſſionis, cibum exhibeas,occurret alia acceſſio, ventre pleno; ſi verò longiſſimè ab vtroque tempore nutritur æger,cùm declinationis tempus breue ſit, neceſſariò in ſtatu acceſſionis concedetur cibus,contra Hippocratis præceptum *ſuprà citatis locis.*

Galenus 11.*meth.vlt.*proponit,& ſoluit quæſtionem hoc modo: Contemplari debet Medicus affectum, naturam affectus, & morem principij, ſeu rigoris; ſi enim adeſt inflammatio in ventriculo, iecore, aut

quouis víſcerum præcipuo, tunc neque in principio, neque iuxta illud offerendus cibus:in hac enim deterrima acceſſionis parte, ſanguis & ſpiritus, vnáque humores conuolant ad viſcera, & ſuperuenientibus vomitu,& alui fluxu, corrumpitur cibus. Quare ſi declinatio valde propinqua eſt principio alterius acceſſionis minùs noxium eſt cibum præſcribere in ſtatu præcedentis acceſſionis, quàm in declinatione ipſius.

Eſt etiam conſideranda natura affectus: ſi enim vehemens eſt,& intenſus febrilis calor, periculoſum eſt cibum in vigore exhibere, magíſque præſtat in principium alterius acceſſionis incidere; quia cùm vigor ſit vehementiſſima acceſſionis pars,& adſit intenſus calor, cibus ab eo aduritur,& corrumpitur,& hac ratione febris accreſcit nimis, ægérque,acriori facto calore, ſenſim in hecticam labitur, extenuato corpore, cùm partes inflammatum ſanguinem renuant prorſus, & denegato probo ſanguine, extenuentur, & contabeſcant.

Eſt etiam conſiderandus mos principij,& rigoris futuri: nam quando acceſſio eſt compreſſa, quia tunc cum ſanguine & ſpiritu, ad partes internas recurrunt noxij ſucci,incommodum eſt in initio cibum exhibere; quando eſt compreſſa, & non multùm vrget, tunc in principio æger cibandus. Vnum ſciendum, nullam poſſe præſcribi methodum certam, qua veluti manuducti,tempus cognoſcere poſſimus, in quo ante acceſſionis inuaſionem, cibus citra noxam poſſit concedi; hoc enim ex cibi quantitate,& virtutis robore emanat: ille enim ſi ſit tenuis, & quantitatis paruæ, virtúſque concoctrix robuſta, breui tempore conficitur; ſi verò contrà,longo.

Sed breuiter ſoluenda eſt obſcura antinomia, ex cuius extricatione ſuperior doctrina de exhibendo victu, fiet magis dilucida,& clara:*Vtrùm natura exhibito alimento,à coctione cauſa morbifica poſſit diſtrahi?*Galenus 1.*Aph*.8. ſic habet: Quòd *vbi morbus in ſuo rigore conſiſtit,victu tenuiſſimo vtendum eſt, tum propter caſuum magnitudinem,tum propter morbi coctionem. Neque enim diſtrahere oportet naturam, ad alteram nouam coctionẽ, cùm eo tempore,vni humorum morbum facientium fortiter vacet,& haud ita multò poſt ipſos ſit euictura.*Nam quando Medicus conatur, vt natura concoquat humorum copiã,alimentum ægrotanti negat, ne videlicet natura ad cibum recenter aſſumptum diſtrahatur,quod fit quando pars chyli quæ in iecore eſt,vel iuxta ipſum, cùm multò faciliùs in ſanguinem conuerti poſſit,quàm pars putridi humoris,vel iam putreſcentis; ideò ad cibum ſe conuertit natura, & à putris humoris abſtinet coctione,quem, antea quàm haberet in quod ageret, ad benignum reducere conabatur. Ob hanc cauſam in acceſſionibus cibum interdicendum eſſe, toties confirmant priſci in locis dictis.

Verùm hoc creditu videtur difficile:Nam vel natura diſtrahitur, quia facultas concoquens,exiſtens in illa parte,in qua reperitur morbus,vergit ad aliam partem, ad concoquendum cibum:At hoc eſt impoſſibile, cùm illa vnicuique parti naturaliter conueniat.Ergo ab vna parte in aliam mutari non poteſt. Neque naturam diſtrahi exiſtimes, quoniam calor innatus, ab vno loco confluit ad alium:cùm ille,mediante quo facultas concoquens,& aliæ operantur,ſit inſitus,& in quocunque loco ſedem ſuam habeat. Neque rectè dubium extricabis,ſi aſſeueres diſtrahi naturam, quoniam calor influens,ſuas opes ad vnam partem tranſmittit,aliis omiſſis:nam ille in omnes partes quoquouerſum,ſecundùm earum indigentiam diſtribuitur. Ergo Galeni doctrina non poteſt admitti.

Dic Diſtrahi naturam, nihil aliud eſſe, quàm calorem influentem non ita vires ſuas partibus tranſmittere,vt erat neceſſarium, pro actuatione caloris innati. Hoc autem quadrupliciter contingere certum eſt. Primò propter motum corporis, huius enim ratione calor non influit ad internas partes,vt debebat,ſed ad externas:hac ratione in motibus corporeis, partes calidiores ſunt, ſicut in vigilia.

Secundò diſtrahitur natura, ob motum animæ, vt patet in ſtudio, & cogitatione fixa, quibus ſiquis nimiùm ſit intentus, calor influens conuolat ad caput,& officinas coctionis deſerit; qua ratione poſt prandium vel cœnam,curæ,ſolicitudines,mœſtitia, cogitationes noxiæ ſunt,& in ventriculo cruditas ſuperuenit, quæ eſt omnium morborum cauſa, atque origo.

Tertiò diſtrahitur natura, quando maximus dolor in corpore ſæuit,vrgétque acutie ſua, vel adeſt vehemens inflammatio;tunc enim ſanguinem,& ſpiritum confertim ad partem affectam tranſmittit natura, vt tantis malis opem ferre poſſit, & ita calor influens à partibus ſanis diſtrahitur ad ægras. Non enim in dolentem partem ſolùm ex vicinis ſedibus ſucci decumbunt,ſed etiam ex longinquis: nam propter innatum quendam conſenſum,cæco impetu, partium omnium facultas, ad excernendum id quod infeſtat, magno conatu inſurgit, vt 13. *meth.c.*5.& alibi ſæpe prædixit Galenus.

Quartò diſtrahitur natura, quando vitioſis humoribus in corpore exiſtentibus, cibus offertur, ad cuius, tanquam ſuauioris coctionem ſe conuertit, & ex illo ſanguinem generatum,vt magis probum, ad ſui nutritionem partes attrahunt,relicto noxio, quem naturali appetitu reſpuunt,& ſolùm coactæ neceſſitate, tempore indigentiæ amplectuntur. Quare in ſtatu vniuerſali morbi, vel particulari acceſſione, cibum ægrotanti non concedas,vel parciſſimum offer, ne ad nouam coctionem alimenti,naturam diſtrahas, quæ ſemper fertur in id quod melius eſt. Verùm quæres: cur non æqualiter natura in noxium humorem, & cibum operatur? Dic. Hoc euenit ob obiecti varietatem: ſicut enim ignis faciliùs comburit ſtupas,vtpote paratiſſimas, quàm ligna, eadem ratione natura ad chylum concoquendum, qui à calore natiuo faciliùs permutatur,quàm putris humor, faciliùs ſe conuertit.

CAPVT IX.

De numero & ordine cibationis.

VTrùm in febricitantibus varius ſit ordo in aſſumẽdo cibo? Dic primò. Si virtus eſt debilis, & adeſt morbus ex defectu,vel corruptione humorum,quantitas diuiſa ægris eſt concedenda,hoc eſt,parum,& ſæpe, 1. *Aph*.17.*Parum, quoniam virium imbecillitas non poteſt ſimul totam multitudinem alimenti ſuſtinere: ſæpius, quia multis indiget diſpoſitio.*Si enim cum virium debilitate, ex immoderato fluxu v. g. oborta, expoſtulante adiectionem,alimentum in maiori quantitate, quàm calor puſillus & imbellis coquere poſſit,concedas, lædes vehementer, nam exhibes obiectum improportionatum calori coquenti, & hac ratione naturam fatigas, citra vtilitatem vllam, alimenta enim non ſe concoquunt, vt 7.*meth.c.*6.*ante med.*eleganter Galenus aduertit, dũ ſic ait:*Si enim nutrimentum ipſum, ſeipſum concoqueret,ac in partes digereret,preterea alendis partibus aſſimilaret,& quibus alimento plurimo eſt opus, adhæreſceret,procul dubio maximè nutriente cibo eſſet opus. Verùm. quoniã non aliud eſt, quod nutrimentũ deſiderat, aliud quod ipſũ conficit,ſed quod nutriendũ eſt, ipſum ſibi & nutrimentũ attrahit,& mutat,& cõcoquit, & adiungit, & aſſimilat: ad duo nimirũ nobis, in opportuno cibo eligẽdo,ſpectandũ eſſe dictat, vnum ipſius cibi naturã, alterum, vires ſuas proprias, inſitáſque.* Itaque ex his illud patet, nec planè quod maximè nutriat, optimum eſſe

iis corporibus, quæ refici magis egent, vtpote quibus concoquendi facilitas non eſt; nec etiam quod facillimum concoctu eſt, cùm ſcilicet ipſum nequeat maximè eſſe nutriens, &c.

Dic ſecundò. Quando virtus conſtat cum corporis inanitione, vel humorum corruptione, multa alimenta, & ſæpe ſunt concedenda. Hoc verò præceptum, de illis ægrotis intelligatur, qui ſubitò ob aliquam vacuationem ſanguinis, alui, &c. ſunt extenuati: Nam defectus, citam, & multam alimoniam expoſtulat, quam robuſta natura tranſmutare poteſt, qua plurimum, & ſæpe offerendum nutrimentum, ex Galeno 2. *Aph.7.*

Dic tertiò. Quando virtus eſt debilis, & neque reperitur defectus, neque corruptio, & alimenta ob acceſſionem non poſſunt concedi, tunc raró, & plurimum offerendum nutrimentum: plurimum offerimus, etſi vires non ita ſint valentes, ratione acceſſionis, quoniam aliud tempus non ita idoneum adeſt, ad exhibendum cibum; raró, quia non indiget diſpoſitio.

Dic quartò. Si vires ſint fortes, cum plethorica diſpoſitione, raró, & parum offerendus cibus. Parum, non ob debilitatem, quia cùm ſit robuſta, multum poteſt tolerare, ſed vt remoueatur illa plethorica diſpoſitio; qua etiam ratione, raró exhibendum alimentum, ne corrumpatur: nam impura corpora quantò magis nutris, tantò magis lædis.

Dic quintò. Tempore æſtatis, parum, & ſæpe offerendum. Illud, quoniam vires debiles ex æſtu, calore ambientis, reſolutione ſpirituum, ſudore multo, propter denique noctes breues, plurimam alimoniam tolerare nequeunt. Sæpe, quia diſpoſitio quæ hoc tempore in corpore reperitur, adiectionem, expoſtulans, multis indiget.

Dic ſextò. Tempore hyemis, plurimum, & raró offerendum alimentum. Illud, quoniam vires hoc tempore fortiores, & ventres hyeme calidiſſimi, vigent, & valent, & rectè conficiunt. Raró, quia diſpoſitio corporum, ob minorem reſolutionem, frequentem ciborum adminiſtrationem non exoptat.

Dic ſeptimò. In veris medio, ſepoſita conſideratione de principio illius, & fine, quia tunc habita ratione ad æſtatem, vel ad hyemem, ſunt concedenda alimenta, cùm principium vnius temporis coincidat cum fine alterius, 4. *acut.* 1. parum, & raró exhibendus cibus, ſicut conceditur in plethoricis. Parum, quia humores concreti per hyemem, funduntur, liquantur, & aduentante calore feruent, & ebulliunt: quare ſi hoc tempore plurimam offeras eſcam, in plethoricam diſpoſitionem corpora labuntur. Raró, quia ita ob minorem reſolutionem corporis diſpoſitio expoſtulat.

Dic octauò. In autumno, quia ob æſtatem præteritam, corpora ſunt repleta prauis humoribus, ob fructus aſſumptos, caloris innati reſolutionem, ac debilitatem, ob exercitium immodicum, ſi virtus eſt valida, plurimũ, & ſæpe offerendum: illud, quia virtus ipſa poteſt concoquere; ſæpe, quoniam ita expoſtulat corporis affectus. Si virtus fuerit debilis, parum, & ſæpe offerendus cibus, nam vires imbelles plurimam alimoniam conterere non valent.

Dic vltimò. Quod ſuprà aſſertum eſt de temporibus, idem aſſerendum de ætatibus, regionibus, & conſuetudine: quoniam pueris plurimum, & ſæpe offerendum, validè enim reſoluuntur, & virtus eorum eſt fortis; ſenibus, ob contrarias cauſas, parum, & raró. Dummodò non ſint conſtituti in ætate decrepita: nam tunc parum, & ſæpe concedendus cibus: ita in aliis ætatibus ſentiendum eſt, proportione ſeruata. Ex quibus patet, cum Galeno *loc. cit.* ſemper alimenta concedenda eſſe, habita ratione morbi, & virtutis.

A Sub numero cibationis, vel vtendi modo, etiam comprehenditur ordo, & varietas, quæ ſeruanda eſt in aſſumendo cibo, ita vt alimenta facilioris coctionis aſſumantur priùs, ſubſequantur craſſa: de qua quæſtione ſatis multa, *lib. 2. Hiſt. Princ. Med. Hiſt.* 80. protulimus, quo loco de varietate, & voluptate, quam debemus ſæpe concedere ægris, cum Hippocrate *lib. 2. Aph.* 38. *Parum deterior cibus, aut potus, ſuauior tamen, minùs nocere ſolet*, commemorationem ſatis amplam fecimus: aliquando enim ægrotis gratificandum, vt multò meliùs obtemperent Medico, vt ſcitè prædixit Senex, *lib.*
B *6. epid. ſect. 4. text.* 8. quo loco lege, num in ægris copioſior debeat eſſe cœna, an prandium.

CAPVT X.

De potus vſu, & vtilitate in febricitantibus.

DE potus vſu, & vtilitate in febricitantibus, plura *lib. 2. Hiſtor. Princip. Medicor. in com. Hiſtor.* 54.
C nunc quæ magiſtra lectio nobis ſuppeditauit, aperiemus. In febribus aquæ frigidæ potum, ſtrenuum præſtare auxilium, ſi tempeſtiuè offeratur, pluribus locis fatetur Galenus: firmat Auicenna 1. 4. *tract.* 2. *cap.* 7. §. *Et non prohibeas ei aquam frigidam:* Nam frigidus potus, ſummè aduerſatur febri, eius vim refrænat, arida membra humectat, ſitim mulcet biliosi humoris acrimoniam retundit, ſomnum procurat, ventriculum præ calore debilem recreat, viſcera refocillat. Ex iis patet, maximè eſſe accuſandum Eraſiſtratum, qui, monente Galeno 3. *acut.* 42. ægrotantes ſiti cruciabat.

Si enim potus vſum in febribus contempleris, ex
D omni haud aſpernandam ſequi vtilitatem inuenies: triplex enim eſt potus, permixtiuus, delatiuus, & ſedatiuus ſitis. Ille permiſcet, & liquat alimenta in ventriculo, qui non poſt cibos, ſed ſimul cum illis paulatim eſt accipiendus, ſic enim alimenta permiſcentur magis. Alter potus eſt, qui alimenta defert, & non offerendus, antequam cibi ſint concocti. Poſtremus ſedat ſitim, & cum cibis, & poſt cibos poteſt aſſumi.

Incipiente coctione, ſitis ſolet ſuperuenire, quæ quando leuis eſt, qualis ſæpe euenit, incaleſcentibus & exiccatis, ex euaporatione alimenti, his partibus, per quas humor defertur, tunc non eſt vtilis potus ad ſedandam ſitim, ſed potiùs ſomnus; hic enim humectat, & iuuando coctionem, efficit vt alimentum ex ventre deſcendat, & ceſſet euaporatio, quæ ſitis cauſa erat. Hoc modo quando aliquis à ſomno excitatur, & ſitim leuem patitur, non debet bibere, quia vigilia illius ſitis
E eſt remedium, cùm diſtributionem alimenti adiuuet, & euocet calorem ad partes externas, ex Hip. & Galeno 6. *epid. ſect. 3. text.* 23.

Quando vehemens ſitis eſt, qualis accidit ob potus defectum, aut vini meracioris potum, aut ſalſamenti calidi vſum, tunc ſomnus non poteſt eſſe remedium ſitis: quare cùm ob moleſtiam ſitis, non obrepat ſomnus, concedendus eſt potus, quoniam defectui ſuccurrere, & excedentem caliditatem corrigere, theorema eſt receptum à Galeno 5. *Aph.* 27. & 6. *epid. ſect.* 4. *com.* 17. Si autem ex vẽtriculi affectu, aut iecoris, aut totius corporis calida & ſicca conſtitutione, ſitis emanat, in exigua quantitate, ad leuandã ſitim, & moleſtiam auferendam, offerendus potus, vt Galenus 7. *meth. c.* 6. admonuit, & Auicenna notat 3. 1. *doct.* 2. *c.* 7 *poſt. med.* & 8. *ſequenti, poſt princip.* Quo loco de ſiti mendoſa agens, poſt cibos aſſumptos, præcipit vt vrgente ſiti, os frigida abluatur; quæ ſi non ſit ſatis, ipſius tantillum

paulatim

paulatim,veluti ſugendo, per vas anguſti orificij deglutiatur,vt diutiùs frigiditas, & humiditas aquæ, in partes oris, & gulæ intimiùs penetrare queat. Ex hac doctrina colligitur, non citra rationem, febrientibus clamoſa ſiti vexatis, concedi poſſe, vt os gelida irroretur, & ex ea gargariſmus parari poſſit, vt in curatione febris ardentis, *tetrab.2. ſerm.1. cap.78.* notauit Aëtius.

De aquæ potu vſque ad ſatietatem, plura controuertunt priſci,vnanimitérque affirmant,illam eſſe concedendam in febribus, qua oblata natura recreata, & robuſtior facta, peccantem humorem per vomitum, & ſudorem propellit.Hoc præceptum, opere ipſo obſeruauit Galenus, *lib.9. meth.c.5.*& 11.*meth.* 9.in curatione febris continentis: & *lib. de cauſ. procatarct. cap.2.in med.*in huius rei confirmationem, Gorgiam teſtem adducit, qui ſæpe ſe viderit, in febre ardenti, magna cum vtilitate propinaſſe, & *lib. de conſuetud.*1. Quare 4.*acut.*12.totam ſpem profligandæ febris ardentis,in potu aquæ ad ſatietatem vſque repoſuit, modò non ſit exitialis affectus:qui enim lethaliter laborant, nec potu frigidæ,nec alio præſidio conſaneſcunt, quia morbus ſuperauit naturam,quæ vbi victa fuerit, æger poſtea remedium non habet,vt 4.*acut.*22. docuit Hippocrates.

Verùm cùm ſint plura,quæ obſtant argumenta, dubitandum:*Vtrum aqua potus,vſque ad ſatietatem, ſecurè in febribus poſſit concedi?* Nam ſi in aliqua febri prodeſſet,id eſſet maximè in ardenti febre bilioſa. Sed huic nocet,ex Hippocrate 3.*acut.*40.vbi bilioſis aquam denegat.Ergo.Deinde ſi concederetur, eſſet ad ſedandam ſitim.Sed hanc vtilitatem non præſtat, ex Hipp. ibi;*nec ſitim ſedat.* Inſuper ſi propinanda eſt,eo tempore eſſet,quando euidentes ſunt concoctionis notæ, & febris ſalutem pollicetur. Sed tunc fruſtra offertur, & non ſine formidine magni momenti. Igitur fugienda eſt.

Quartò.Auicenna 13.3 *tract.5.c.15. de anxietate ventriculi*,affirmat, aquam frigidam non eſſe bibendã, ſed calidam, quia conturbat, lædit, & auget febrim. Præterea. Aqua frigida propinanda eſt, vt Auicenna docet *loco cit.* §. *At fortaſſe conuertitur in phlegmaticam, &c.*vel vt febris ſanguinea, vel bilioſa tranſmutetur in pituitoſam, quæ maiores inducias præſtat; vel vt expellatur materia noxia per ſudorem, vomitum, vrinam, ventris fluxũm. Sed neutrum eſt verum, quia nec ſanguis,nec bilis poſſunt mutari in pituitam, cùm coctum non poſſit incrudari; nec aqua virtutem habet ſoluendi ventrem, nec prouocandi ſudorem, aut aliquam vacuationem,vt docet Hippocr.3.*acut.cit.*§.*Neque ſputum educit, neque alium deiicit, neque vrinas mouet,&c.* Et in febre ſanguinea,non ſolet ſanguis vtiliter,aut vomitu,aut alui fluxu,aut vrina expurgari. Vltimò.In nulla febre conuenit,quia in diaria non eſt opus refrigeratione tanta.In hectica non poteſt tolerari,ſine magno vitæ periculo,ob maciem, extenuationem, & imbecillitatem ſummam: neque in putrida febre, vt *ſuprà* probauimus.Ergo, &c.

Verùm Galeni doctrina eſt amplectenda: Plurimi enim ex hoc potu mirificè adiuti ſunt, ſi offeratur cum conditionibus poſitis à Galeno, 10.*meth. cap.* 5.quas nos *lib.4.Hiſt.Princip.Medic.in com. Hiſt.*11.latè expoſuimus.Ergo pro ſolutione primi argumenti, dubitandum: *Vtrum aqua in febribus exhibita, in bilem tranſmutetur?* Dic.Verum eſſe, vt Hippocrates docet, aquam frigidam,ſuum officium & vſum habere,in ſolis morbis acutis,non tamen omnibus,neque quouis tempore,præcipuè verò in bilioſa febre,quando apparent concoctionis notæ,& copioſa ſumitur.Sententia autem illa Hippocratis *loc. cit. acut.*quòd aqua in bilioſis eſt bilioſa,triplicem ſenſum habere poteſt.Primus adducitur à Tralliano *lib.6.c. de victu pleuriticorum*, aſſe-

A rente illam non eſſe bilioſam, ſed ſua frigiditate, & humiditate illi repugnare, ſicuti aqua repugnat igni. At cùm non nutriat,nec humectet ſubſtantificè,mediæ ratione,corpus amarulentum & ſiccum reddit, ſanguine excalfacto, & in bilem mutato. Si igitur aqua cum cibis offeratur, bilioſa non eſt.

Alter ſenſus eſt Auicennæ, 1.4.*tract.4.c.4. de cura febris peſtilentis*,aſſerentis, quòd aliquando aqua plurima exhibetur in febribus calidiſſimis, eſt valde iuuatiua,quia febrim extinguit; contrà autem ſi offeratur in quantitate pauca, tunc enim acrimoniam acquirit, & febris caliditatem accendit:inſtar aquæ, quæ ſi proiiciatur pauca in fornacem,calorem auget; ſi plurima, & copioſa, ignem & flammam extinguit.

Poſtremus ſenſus eſt,vt aqua,ſiue in magna,aut parua quantitate offeratur,non ſit bilioſa:nam aqua non
B tranſit in bilem,hoc enim eſt impoſſibile, quia aqua eſt ſimplex,bilis autem mixta & compoſita, Præterea cùm flaua bilis,igni ſit proportionalis valde,ſicut aqua non tranſit in ignem,niſi mediante aëre, ſic aqua non poteſt tranſire in bilem,niſi mediante ſanguine:quod ſi affirmes,committes abſurdum. Dicitur ergo bilioſa, quia cùm ſit tenuis,& facilè alterabilis, quando flaua bilis in ventriculo,iecore,& venis abundat,illius qualitates acquirit,& licèt eſſentialiter tranſmutata non ſit, ſaporem tamen,colorem, & reliquas qualitates bilem conſequentes repræſentat.

Solue ſecundò. Quando ſitis ex abundantia caloris in ventriculo,& his partibus quæ ad os pertinent, ortum ducit, tunc aqua eſt optimum præſidium. Si verò
C ex calore totius emanet, cùm illa difficulter diſtribuatur,& diu in ventriculo immoretur, tunc ſitis citiùs leuatur aqua decocta cum aliqua re calefaciente,aut vino permixta; modò actu offeratur frigida, tunc enim promptiùs penetrat, & vini tanquam vehiculi ope faciliùs permeat. Quare aqua vino permixta, citiùs, & magis refrigerat, quàm aqua ſola,ex Galeno 10.*ſimpl. c.5.*Deinde quando ſitis, ex humidi roridi inopia ortum ducit, illi aqua remedio non eſt, nec enim nutrit, aut humectat ſubſtantificè. In hunc ſenſum intelligendus eſt Hippocrates, dum aquam, ſitim non ſedare aſſeuerat.

Solue tertiò. In febre calidiſſima, apparentibus ſignis perfectæ coctionis,aqua frigida vtiliter, & ſine timore poteſt offerri,vt breui iudicetur febris, & certior
D ſit ſalutis ſpes;nam ſi morbus, in ſanitatem iturus eſt, debet concoqui,& excerni, vt 2.*progn.*67. notauit Galenus.Si igitur humor eſt crudus, & natura non molitur criſim, Medicus aliquam artificialem tentabit, vel medicamento expurgante, vel potu aquæ frigidæ, vt morbi cauſa radicitus eximatur.

Solue quartò.In febre pituitoſa, vel melancholica, aquæ frigidæ potus,vtilis non eſt,neque in magna,neque in parua quantitate,nec in prandio, nec in cœna, neque permixta cum ſyrupis, neque cum aliis medicamentis,quæ ad mitigandam ſitim,& retundendam caliditatem offerri ſolent, quia auget putredinem, cruditates, & obſtructiones,& viſcera lædit: Nec in febre bilioſa,vel ſanguinea, quando humor vitioſus in ventriculo,præſertimque in eius tunicis impactus eſt, quia ob potum aquæ magis imbibitur, ſed vtilis eſt aqua ca-
E lida,non quæ actu ſit calida,aut tepida, ſed quæ nullo artificio ſit refrigerata, aut cum aliqua re calefaciente decocta.

Quintum argumentum expoſtulat,vt breuiter in dubium vertamus:*Vtrum ob potum aquæ,febris bilioſa, aut ſanguinea poſſit degenerare in pituitoſam?* Dic. Tribus modis hoc poteſt contingere? Primò, quando vigente febre æſtuoſa, refrigerantia conceduntur in excellenti gradu, vt viſcerum cauma miteſcat, ac temperetur: tunc enim in ventriculo, iecore, & venis crudorum ſuccorum copia increſcit, & hac ratione ceſſante febre

febre ſanguinea,vel bilioſa, ſuperuenit pituitoſa.

Secundo modo hoc euenire poteſt, quando ſimul abundant flaua bilis, & pituita, & accenditur febris priùs in bile,vtpote inflammationi magis parata, deinde verò in pituita.Hoc ſuppoſito, cùm bilis tenuis ſit, faciliùs concoquitur, aut reſoluitur, & videtur quòd febris bilioſa mutetur in pituitoſam, cùm ſæuiora ceſſent ſymptomata, quæ bilioſum humorem ferè comitantur.

Tertio modo hoc obſeruari ſolet, quando ſola flaua bilis redundat,quæ cùm immodicè refrigeretur,pituitæ conditiones & qualitates acquirit:quamuis enim tunc eſſentialiter in pituitam non tranſeat,tamen ob refrigerationem,craſſitiem & lentorem admittit, & calorem atque acrimoniam amittit; ob quas qualitates, non de tertio in tertium,ſed ſingulis diebus,inſtar febris pituitoſæ, ſuas facit acceſſiones. Hoc modo intelligendus eſt Galenus,quando *6.epid.ſect.6. com.6.* phrenitidem permutari in lethargum aſſeuerat.

Sextum argumentum ſolues, ſi affirmes, quòd licèt aqua virtute aliqua medicamentoſa prædita non ſit, tamen cùm recreet naturam calore æſtuante oppreſſam, hæc potentior,& alacrior facta,per ſudorem,peccantem humorem detrudit,imò per vrinam,ventrem vtrumque, & ſanguinis è naribus profluuium, ob eandem cauſam.

Vltimum argumentum ſolues,ſi affirmes, in febre hectica,aquæ frigidæ potum eſſe vtilem,in ſui principio,quo tempore æger viribus valet,largáque ſanguinis copia in corpore eſt congeſta, citra extenuationem euidentem.In ſecunda tamen,& tertia ſpecie nocet eximiè,ob maciem,& imbecillitatem ſummam,vt Galenus firmat *lib.de marcore,c.7.in princip.* In febre diaria iuuat aliquando,quum ex ira, inſolatione, ebrietate ortū ducit;huius enim potus beneficio, ſpiritus inflammati temperantur, & eorum caliditas excedens retunditur, ebullitio coërcetur, & inordinatus eorum motus refrænatur. Num verò in magna quantitate ſit concedenda, & an affatim,vel paulatim,*lib.4.Hiſtor.Princip.Medicor.Hiſtor.cit.* diſceptauimus.

CAPVT XI.

De tempore exhibendi potum.

Sequentes ordinem commodum, poſteaquàm *in ſuperiori capite* diximus de aquæ vſu,& vtilitate, agetur nunc de tempore offerendi potum. *Vtrùm in febribus continuis,aquæ potus ſit concedendus, in declinatione,vel ſtatu?* Reſpondet Hippocrates *lib. 1. acut. text.46.*in hunc modum:*Tempus autem dandæ ſorbitionis,tum per initia,tum per omnem morbi decurſum, hoc maximè ſeruare oportet. Nam ſi pedes frigidi fuerint,non à ſorbitione modo, verùm quoque & maximè à potu temperandum: at cùm caliditas ad pedes deſcenderit, tunc dare expedit.* Ex qua docta verborum ſerie conſtat manifeſtè,tempus opportunum in intermittentibus febribus,& in continuis ad exhibendum potum eſſe declinationem.Loquutum autem fuiſſe de continuis *in citato contextu* Hippocratem, patet ex verbis ab eo *infrà* prolatis,§.*Sanè tempus valere admodum,putandum,cùm in morbis omnibus, tum præcipuè in acutis, & potiſſimùm quibus febris vehementior ſubierit, periculúmque ſummum.*

Quòd autem declinatio ſit tempus magis accommodatum ad exhibendum potum, conſtat, quia tunc viſcera meliùs habent, & calor ad extremas partes iam eſt expanſus,plurimáque humoris peccantis portio,ſacientis acceſſionem,eſt conſumpta; quo tempore, extincto calore febrili,& frigiditate, ac humiditate potus

A recreata natura, potentiùs reliquias humoris expellit per ſudorem.Hoc ſignificauit Hippocrates, dum dicit: *Cùm caliditas ad pedes deſcenderit*,quoniam, & Galenus aduertit *in com. Acceſſionis principium fit, calore omni, toto ex corpore ad cor,thoracémque concurrente: incrementum,cùm paulatim ad extremas corporis partes ſeſe expandit:ſtatus, cùm ex æquo totum occupat corpus. Verùm declinatio contrarium principio modum habet; perſpirante ſcilicet caliditate,atque medium corporis relinquente.*

B Potus aquæ,in principio maximè nocet, etſi calore ad internas partes reſtagnante,viſcera exardeſcant, ſitiſque vrgeat vehementiſſima; & etiam in augmento, licèt in hoc minùs: Si enim his temporibus, aquam concedas, reſolutionem humoris impedis, & es in cauſa,ne calor febrilis ad partes externas poſſit expandi,& cùm interiora humore vitioſo ad ventriculum, primámque regionem concurrente occupentur, aqua corrumpitur, & materia peccante crudiore reddita, viiſque præ frigiditate conſtipatis, acceſſiones producuntur.

Hanc ſententiam etiam confirmauit ipſe, 4. *acut. text.40.in fin.*dum ſic ait: *Quam ſi pedibus frigentibus, aliquando quis biberit,ea his omnibus multò magis nocebit:*frigent autem non modò in principio, ſed adhuc

C in augmento acceſſionis. Hanc methodum approbat Aëtius *tetrab.2.ſerm.1.c.79.*qui ob dictas cauſas in declinatione particulari offerendum potum aquæ frigidæ ſibi perſuaſit.

Quare in ſtatu adhuc interdicendus aquæ potus. Neque obſtat,quòd Aëtius *cit.loco.*in vigore propinat, præſertim ſi fuerit interpolata bilioſa,edoctus à Galeno *2.criſ.3.*dicente:*Tempus bibēdi, in paroxyſmis tertianæ exquiſitæ,eſſe,quum calor æqualiter quoquouerſus expanditur, nihilóque plus thorax extremitatibus calet:* quod tempus vigoris eſt. Nam hi auctores non ſunt intelligendi de declinatione, cùm in ea, extrema plus

D thorace caleant,iuxta mentem Galeni, 1.*acut.* 46. qui declinationem tunc eſſe affirmat, quando perſpirat caliditas, atque medium corporis relinquit. Ergo interpretandus venit Galenus,de vltima vigoris parte, quæ coincidit cum declinationis principio, 4.*acut.*1.

De quantitate exhibendæ aquæ, certum ſit, non eſſe offerendam vſque ad ſatietatem, quia hæc copia ſolùm in ſtatu vniuerſali conceditur, humore omni ex parte concocto.Si verò ad hanc menſuram accedas, noxas inemendabiles facies; refrigerato enim ventriculo,& iecore, humoréque craſſiore reddito, prorogatur febris,& hydropis,alteriúſue morbi chronici imminet periculum.Ergo affatim offerendus hic potus, vt notat Galenus *lib.8.de marcore:*explicuit 1.*acut.*43.*Cùm ergo febris fuerit,conſtante virtute, tunc non ſolum non offendes dans frigidam,verùm & iuuabis abunde. Potio autem frigidæ huiuſmodi tanta ſit,quantum frigidæ aquæ*

E *æger inſpirando haurire poſſit.* Quare intellexit moderatam quantitatem, quæ paulò maior ſit conſueta, & ad libram vnam vſque accedit. Num autem in morbo,vel ſanitate vtilior ſit potus pluuialis aquæ,an fontanæ,acriter ventilauimus *lib.1.Hiſt.Princip.Medicor.Hiſt.7.*

De vino, num poſſit in febribus concedi, vetus eſt quæſtio,eam ſedauimus cū Galeno *lib.4.Hiſtor. Princ. Med.in com.Hiſt.9.*quo loco album, aquoſum, tenue, cocto humore, in declinatione poſſe offerri; vinoſum verò,flauum,fuluum, eſſe noxium determinauimus. Si tamen vltrà pergere inſiſtas,num vinum pomatum,hoc eſt,ex pomorum ſuccis prælo confectum, febrientibus vtile ſit:Reſpondeo, hunc potum factum ex acidis pomis,febrientibus ſalubriter poſſe concedi;ſi enim defæcatum ſit, & diu in doliis ebulliat ac ferueat, muſti inſtar,nec caput ferit,nec flatus parit.

De cereuiſiæ potu maior eſt lis, & controuerſias *Virùm*

Vtrùm in curatione febrium poßit admitti? Inter varias opinantium ambiguitates aſſero, in omnibus febribus, tutò poſſe concedi,potus loco, ſi ſit tenuis, ex electo hordeo,& optimo lupulo parata,à ſordibus munda, diu in doliis reſeruata,non condîta aromatis,quæ febrem accendere nata ſunt,& caput feriunt,non ſit recens,ſed in qua craſſa hordei pars, & lutulenta ad imum vaſis reſideat.

Timent plures eius potum, quia tum flatus generat, tum inflammat ob lupulum: Sed errant, nam inter coquendum illi euaneſcunt, & hac ratione frigiditate ſua febribus curandis eſt vtilis valde, & præter iucunditatem, & conſuetudinem, ob quam ſeptentrionalis plagæ incolæ, eius potu aſſiduo, mirum in modum delectantur, etiam nutrit: quare eſt alimentum medicamentoſum, & æſtiuis febribus valde proficuum.

Neque lupulorum caliditas eſt tanta, vt febrem exacerbet, nam præterquam quòd lupuli ſalictarij flores in parua quantitate aquæ permiſcentur, in tenui, & imbecilli cereuiſia,quare frigida euadit & humida,ſuperante in illa aquæ qualitate,ac ſubſtantia,cùm parum hordei ſit admixtum, euadit potus tantiſper amarus, cuius ratione,ventriculo flaccido,debilibúſque viſceribus firmitudinem conciliat.

Plurimas autem, eáſque non aſpernabiles eſſe lupulorum vires, pro curandis febribus, præſertim chronicis,roborandis viribus,aperiendis obſtructionibus, leuiter mouenda aluo,procuranda lætitia,veteres vnanimiter confirmarunt: Nam lupulus moderatè refrigerat, ſanguinis ardores compeſcit, ſtomachi inflammationes ſedat,ex ſero potus, bilem regio morbo laborantibus detrahit,pituitam in vetuſtiſſimis morbis, tunicis vaſorum pertinaciter adhæreſcentem, clementer educit per aluum. Deinde eius ſuccus fronti illitus, in capitis dolore, qui medium capitis occupat, ſummè prodeſt, & obſtructionibus remedio eſt; quare eius infuſum,aqua ex eius floribus extracta,ſyrupus ex eius ſucco confectus,pro febribus,cuiuſcunque generis illæ ſint,proſunt eximiè, ſicut & cereuiſia, quam ſimiles effectus præſtare, experimento diutino compertum eſt.

Sed vltimo loco ſupereſt de potu, & cibo dubitatio perpulchra: *Vtrùm plures errores ab ægris,& ſanis,in potu,vel cibo committantur?* Dic. Non ſolùm febricitantes,ſed etiam ſani,in potu magis delinquunt, quàm in cibo:homo enim inter animalia cætera, plurimo potu vtitur,multo enim calido innato abundat, quod potionem in magna quantitate efflagitat. Hinc fit vt ob immodicam humiditatem, morbis ex putredine maximè ſit obnoxius.

Conſequenter quæres: *Vtrùm peccatum in potu ſit deterius,quàm in cibo?* Reſpondet Celſus *lib.1.cap.2.* in hunc modum: *Sæpè ſiqua intemperantia ſubeſt,durior eſt in potione,quàm in eſca.* Licèt plures corrigere conentur locum:legentes pro verbo,durior,[*tutior.*] Sed errant, primò, quia immoderantia potionis ferè maior eſt, cùm multùm grauet potio ventrem. Secundò. Quoniam potio magis opponitur innato calori,ex cuius copia citiùs extinguitur calor,quàm ab eſca, ignis inſtar. Tertiò. Multus potus incoctilis eſt,& vix à natura ſuperatur, imò eſt in cauſa, vt alimenta non coquantur, quia interponitur ipſi alimento, & ea reddit lubrica ante coctionem. Hinc fit, vt quò magis homines abſtinent à potu,eò viuant ſalubriores, & minùs morbis obnoxij.

Sequitur ordine,tertia dubitatio: *Vtrùm immoderantia in aqua ſit deterior,quàm in vino?* Dic. Aqua magis lædit omnia membra,dempto capite:vinum enim caput magis proſternit,atque fatigat,quàm cæteras partes,ex Auicenna *3.1.doct.2.c. 8. Et ſcias, quòd maius nocumentum non eſt, niſi in ipſo cerebro:* firmat Galenus 5.

A *Aph.5.* dum ſic ait: *Repletis neruis talis conuulſio fit.Solet autem facillimè eós replere vinum, vt quod calidam habeat temperaturam; talis ſiquidem natura, promptè omnia ſubintrat, cùm præſertim non admodum craſſam ſubſtantiam habuerit. Subſtantia igitur copia, vinum neruis affert conuulſionem.* Cauſa facilis eſt: aqua enim frigiditate ſua moratur in ventriculo,mole ſua coctionẽ perturbat, reſpirationem compreſſo ſepto tranſuerſo impedit,demum innatum ignem ſuffocat,atque extinguit. Vinum ſi eſt vetus,etſi inflammat, citò reſoluitur, nec eius noxa diu durare poteſt in partibus inferis, promptè enim ſecedit per vrinam, & diſtantes partes penetrans,abit in ſudorem, nec ita calori innato opponitur. Si eſt nouum, & non integrè coctum, citiùs per ventrem deſcendit.

B

CAPVT XII.

De Somno.

ORitur hoc loco non contemnenda dubitatio de ſomno: *Vtrùm in omni tempore febris, vtilis ſit?* Auicenna 1.4. *tract.2. cap.7.* tribus propoſitionibus concludit, quo tempore ſomnus in febribus ſit prohibendus,aut admittendus. Quarum prima eſt, In principio febris, ſomnus prohibendus eſt, maximè quando anhelatio eſt compreſſa, vel ſimul inuadit cum vomitu, vel alui fluxu, vel adeſt inflammatio in viſceri-
C bus. Huius triplex eſt ratio: prima, quia quando inuadit cum rigore, horrore, & refrigeratione, hæc ſymptomata prorogantur, vt febris vix ad ſtatum perueniat. Secunda, quia ſomnus exprimit humores verſùs viſcera,& fluxum humoris auget ad interiora. Tertia, quoniam ex ſomno, humores non concoquuntur,ſed incocti,deteriores redduntur. Secunda propoſitio. In declinatione ſomnus concedendus, quia iuuat. Tertia propoſitio. Quando ſomnus fit in ſtatu, non ſolet nocere, ſed prodeſſe, & ideò eſt permittendus.

Sed hæ propoſitiones,ſubiectæ ſunt infantiis multis. Nam ex oppoſito docet Auicenna *2. 4. tract. 1. cap.49.* dicens: *Somnus, qui fit in principio febris, ſalubrior eſt:* & paulò infà ſubdit: *Et in principio fe-*
D *bris fit, & non ita nocet:* Nam ſymptomata quæ apparent compreſſa,non prorogantur, ſed ceſſant omninò,cùm per ſomnum, perceptio mordicationis humoris etiam ceſſet:quare Auicenna *1. 4. tract. 2. cap. 12. de regimine rigoris ſuperflui,* docet, ſuccurrendum eſſe medicamentis opiatis, quæ ſomnum conciliare nata ſunt.

Secundò. Somnus ſiſtit fluxiones, & euacuationes cohibet,quia queti ſimilis eſt, *2. Aph. 14.& 15.* & *2. acut.vlt.in fine,* Auic. *2.1.doct.2.c.13. de his quæ proueniunt ex ſomno,& vigilia.* Igitur non auget fluxum humoris commoti ad viſcera,ſed potiùs cohibet,& immobilem reddit.

Tertiò. Somnus concoquit,vigilia digerit, *12. meth. 3. in med.* retracto enim, & vnito calore in partibus intimis,non ſolùm coctio,quæ fit in ventriculo, & quæ
E fit in iecore & venis,ſed quæ in ſingulis partibus, perfectiùs fit, cùm calor naturalis, naturalium actionum ſit opifex,ex Galeno *3. de cauſ. pulſ.9.* & *6. epid.ſect.4. com.13.* & *1. Aph.15.* Igitur ſomnus non prohibet coctionem,ſed promouet; quare in omni tempore morbi, vtilis eſt.

Quartò. Sõnus non ſolùm nocet in principio,ſed in ſtatu,& declinatione: Nam in illo tempore nocet, quia caloris diſtributionem ad partes externas, & cauſã acceſſionis impedit reſolui. Sed ſomnus hoc etiã efficit in ſtatu,& declinatione. Ergo ſicuti nocet in principio, ſic etiam

etiam in ſtatu,& declinatione,imò cùm virtus ex præcedentibus temporibus magis ſit reſoluta,& laceſſita, noxam tolerabit minùs.

Antequàm hæc diſſoluas, Nota primò, ſomnum in acceſſionum principio, ſemper lædere, & non prodeſſe, quia tunc virtus valida eſt, & cauſa acceſſionis integra,& nondum euacuata,nec extenuata; ob quam cauſam, neque retractione caloris, aut vnione eget; quinimò ſi tunc retrahatur,propter multitudinem humoris, opprimitur magis virtus,& calor plus redditur præter naturam,& ob commercium humoris & vaporum inquinatur, & hoc modo prorogatur febris, quia illius cauſa non diſſoluitur, quinimò remanet in corpore fixa, & radicata nimis, cùm non exhalet ad exteriora.

In declinatione ſemper iuuat,vires enim præcedentibus temporibus diſſolutæ, & fatigatæ nimis, quietem, & firmitudinem deſiderant. Præterea acceſſionis cauſa iam eſt ſuperata, liquata, & in vapores conuerſa, qui cùm ſint diſperſi ad partes externas, & diſtent à partibus præcipuis,minùs poſſunt retrahi. Si igitur tunc ſomnus ſuperueniat,vires recreat,cùm iam detracta ſarcina non opprimantur, quin retrocedente ſanguine, & ſpiritu ad interiora, collectæ, & vegetiores factæ, febrem finiunt,aut reliquias humorum ſtrenuè conterunt.

Somnus eueniens in ſtatu,anceps eſt: nam aliquando prodeſt, interdum nocet, quod ex varia corporis diſpoſitione,& diuerſitate febris emanat. Si enim corpus eſt calidum & ſiccum, reſolutioni paratum, tunc ſomnus in ſtatu acceſſionis, vtilis eſt: humectat enim, reficit vires,& acceſſionem breuiorem reddit. Contrà ſi corpus ſit calidum & humidum,denſi habitus,ſomnus eſt inutilis,tunc enim neque refectione,neque humectatione opus eſt, imò eo ſuperueniente, cauſæ morbificæ reſolutio impeditur, & ſtatus cum declinatione protrahitur. Sic ſentiendum eſt pro diuerſitate febris: Si enim humor magis peccet quantitate,quàm qualitate, qualis eſt pituitoſa, melancholica, aut tertiana notha, tunc ſomnus non prodeſt, ſed nocet. Contrà ſi peccet humor, & qualitate plus vrgeat, quàm quantitate, vt febris bilioſa orta ex ſynceta bile, quæ tenuitate, caliditate,acrimonia premit, ac virtutem fatigat, tunc ſomnus, proficuus. Idem pronunciandum eſt de poſtrema parte incrementi,quam principij naturam repræſentare, certum eſt.

Nota ſecundò. Somnus in principio neque perniciem, neque aliquod graue ſymptoma, vt Galen. ait 2. *Aphor.* 1. ſed ſolam prorogationem febris minatur, quia naturam principij æmulatur, & eſt illi proportionalis valde: ſicuti enim in principio, calor ad interiora retrahitur, ſic ſomnus accidit ob motum caloris ad intima, vt eo loco Galenus affirmat, & docet Hipp.6.*epid.ſect.*4.*text.*13.& *ſect.*5.*text.*30.At illa noxa, quæ ex ſomno oritur exigua eſt, & non eſt poſitiua, ſed priuatiua, cùm ad abſentiam vtilitatis vigiliæ ſequatur, vt Galenus docet *in com.*

Quando ſomnus in declinatione non iuuat, noxa non eſt priuatiua,ſed poſitiua;non enim ſolùm protrahitur febris,ſed intenditur & exacerbatur:& ſi inflammatio viget,aut fluxus fatigat,tunc hæc omnia exaſperantur valde, & ſymptomata ingraueſcunt, vt dolor capitis,delirium,ſopor,anxietas. Hoc modo in ſtatu,& in poſtrema parte augmẽti,præſertim in declinatione, quando ex errore in victu non contingit, nec ob alterius acceſſionis complicationem, & profundus eſt, & perſeuerans, perniciem minatur: nam ſiquo tempore aliquid ſolet eſſe vtiliſſimum, tunc non prodeſt, mortem portendit, vt 2.*aph.*1. Galenus affirmat: vel enim retroceſſum humoris maligni ad partes internas ſignificat, velut in bubone maligno, febre peſtifera, & in cachexia quotidie experimur; vel humorem veneno-

A ſum deliteſcentem portendit,qui à calore naturali non ſuperetur,aut dometur,ne grauiam naturæ poſſit comparare, deterior redditur, halitúſque tranſmittens ad partes principes præcipuéque in cerebrum, veternum concitat,aliáque pernicioſa parit ſymptomata,quæ naturæ debilitatem morbique victoriam planè oſtẽdunt; & de hoc ſomno Hippocrates intelligendus,2.*Aph.*1. dicens: *In quo morbo ſomnus laborem facit*, mortale. Non enim de ſomno in principio acceſſionis,nec de eo,qui affectus ſoporoſos comitatur, eſt interpretandus,tunc enim non minatur,cùm ſit proportionalis, nec de eo, qui ex errore concitatur, ſed propter cauſas traditas. In hunc ſenſum poteſt explicari doctrina Auicen. 1. 3.*tract.*4.*cap.*1.§.*Et quidam humorum ſunt, &c.* Quòd

B quando humores maligni, in profundo corporis latent,ſolent manifeſtas malignitatis ſuæ notas prodere, non per vigiliam, nec per leuem ſomnum, ſed per profundum; tunc enim ſummè feruent, extenuantur, agitantur,& ob validam retractionem caloris,& vnionem,vapores eleuantur,qui facultates principes diuerſimodè premunt,atque fatigant.

Nota tertiò. Hæc doctrina non ſolùm de temporibus particularibus cuiuſcunque acceſſionis,ſed de vniuerſalibus eſt intelligenda;in principio enim,quia oppreſſa eſt natura,minùs conuenit ſomnus,magis in augmento, & multò magis in ſtatu, & maximè in declinatione; eius enim ope vires reficiuntur, humoris re-

C liquiæ coquuntur, & abſumuntur. Hæc eſt cauſa, ob quam longiſſimus ſomnus conceditur in declinatione, in principio admodum breuis, in mediis temporibus mediocris. Quòd ſi in ſtatu, ſudor immineat, aut erumpat,ſummoperè iuuat ſomnus, ſi præcedant concoctionis notæ;ſomnus enim omnes vacuationes cohibet,excepto ſudore,quẽ magis prouocat,vt ex mente Auicen.*lib.*2.*Hiſt.Princip.Medic.hiſt.*77. latiùs controuertimus.

His prænotatis,quæ Auicennæ mentem prorſus illuſtrant: Dic ad primum argumentum. In acceſſionis principio,quando ſuperueniunt ſomnus,rigor,horror, & refrigeratio,hæc non intenduntur,aut prolegantur, ſed ceſſant,ablato ſenſu;ſolùm enim cauſa febris,& illorum ſymptomatum,produci videtur, & impedita re-

D ſolutione,vix peruenit vſque ab ſtatum.Et ſicuti nomine doloris ſæpe Hip.& Gal.cauſam doloris intelligunt, ſic nomine rigoris,aut horroris, cauſam horum ſymptomatum ſubintelligunt. Ad locum Auic.2.4. Dic, quòd ſomnus qui fit in principio, dicitur bonus, tanquam ſignum,quoniam minorem læſionem ſignificat, quàm in reliquis,& hoc etiã ſignificabat paulò infrà, quum dicebat: *In principio ſæpe fit, & non nocet, ſicut in ſtatu*,vt paulò antea ipſe confirmat,quia tunc valde nocet,& multò magis in declinatione ipſa.

Dic ad ſecundum. Verum eſt,ſomnum humorum fluxiones ſiſtere,cùm quieti ſimilis ſit,licèt non omni ex parte: in ſui enim principio, humores mouet ad partes internas; in fine pro motu caloris ad extimas

E detrudit. Quia tamen in ſomno, motus ceſſat arbitrarius,& ſenſus,facultas expultrix operatur minùs,nõ enim niſi præcedente irritatione agit, & cùm motus agitet, & humores turbet, & hæc agitatio ceſſet, ideò vacuationes coërcentur, præcipuè quæ ſenſu, & motu voluntario perfici ſolent, qualis per vomitum, aluum, vtinam celebrari conſueuit: ſola illa quæ fit per ſudorem, per ſomnum augetur, tum ob plures cauſas,citato *Hiſtor.*loco notatas,tum quoniam expurgatio ferè omnium recrementorum cohibetur, vt docet Auicenna 2.4.*tract.*1.*cap.*68. & difficilior fit reſpiratio,donec recrementa vaporoſa, & fuliginoſa in interioribus detenta calefiant,extenuentur,& in vapores conuertantur.

Dic ad tertium,Verum eſt in ſomno calorem retrahi, & vniri,non tamen ſemper corroboratur,interdũ enim

magis opprimitur, magíſque fit præter naturam; ſimul enim cum ſanguine, & ſpiritu, vapores praui remeant cum humore multo, ad partes intimas, ex quorum miſcella, & commercio natiuus deterior fit, & ampliùs inquinatur: & quia in declinatione, humor iam maximè eſt imminutus, & extenuatus, à fontéque caloris nimis diſtans, ob retractionem, calor non parum læditur, quinimò ex hac vnione, in interioribus robuſtior fit, & ideò iuuat, & non lædit. Hoc modò ſoluitur poſtremum argumentum Ex quibus conſtat, quomodo ſomnus iuuet in ſtatu. De ſomni vſu, vtilitate, loco, effectibus, & differentiis, lege quæ diximus *lib.1.Hiſt.Princ. Medic.hiſt.14.& lib.6.hiſt.2.*

CAPVT XIII.

De motu, & quiete.

Sequitur vt de motu, & quiete diſputetur: *Vtrùm motus & quies febricitantibus conferre poſſint?* Dic, Motum, laborem, & exercitium febricitantibus aduerſari ſummè: hi enim quietem deſiderant, & ex motu, corpus noſtrum diuerſimodè alteratur, quia calefit, vel refrigeratur, humectatur, aut exiccatur, vt firmat Galen.*in art.med.c.*85. Neque ob hæc ſemper motum calefacere exiſtimes, quoniam aliquando refrigerat, & humectat, vt 2.1.*doct.*2.*c.*12. firmauit Auic. & hoc accidit ex modo motus, vel ex loco in quo fit; ſi enim immoderatus fuerit, reſoluit, & quia attenuat ſanguinem, & ſpiritum abſumit, ex conſequenti refrigerat. Hoc modo in febribus, abſumpto calore natiuo ab ardenti calore, frigida reſpiratio redditur, vt docuit Hip. 6.*epid.ſect.*4.*text.*30. & in acuta febre, frigidus erumpit ſudor, 4.*Aphor.*37. Ex loco: nam qui in aqua mouentur ampliùs frigeſcunt, & humectantur. Quare motus omnis febrientibus noxius eſt: nam moderatus calefacit, immodicus reſoluit, & frigefacit, corpúſque debile extenuat, atque tabefacit, calorem acriorem reddit, ſpiritus inflammat, & extinguit. Ex iis fit manifeſtum, iure Hip.condemnaſſe Prodicum, qui curſibus, ac exercitationibus internecabat febrientes. Sic enim ait Hip.*lib.*6.*epid.ſect.*3.*text.*31. *Prodicus febrientes interficiebat curſibus, luctationibus, fotibus calidis. Malum febriculoſum inimicum fami, circuitibus multis, curſibus, frictioni.* Et Gal. *in com.* ſic reſpondet: *Quòd autem febricitantibus, & deambulatio, & curſus, & fotus calidus, & luctatio vndique calorem in corpore augentes, officiant, neminem eorum, qui in artis exercitatione verſati ſunt, præterit. Prodicus verò non rationalem modò auxiliorum inuentionem, ſed etiam empiricam obſeruationem ignorare videtur. Negat enim ratio, laborem labori mederi, hoc eſt, noxæ noxam, & malo malum: nam contraria, non ſimilia infeſtanti vitio adhibere auxilia conuenit. At ille ſimilia adhibere videtur, ſiquidem & ambulationibus, & luctationibus, & frictione, & fotu calido, & fame vtitur, &c.*

Igitur motus febrientibus eſt nocentiſſimus, quibus conuenit iacere in lecto, & quieſcere: nam quies infrigidat, & vt *cit. loc.* firmat Auic. humectat, & ſimilis eſt ſomno, 4.*Aph.*14.& 15. tum quia prohibet caloris augmentum, tum quia detinet ſuperfluitatum vacuationem. Neque obſtat celebris auctoritas Auicennæ, 3.1.*doct.*2.*cap.*1.dicentis: *Et dimittens exercitium incidit in hecticam.* Quare Hippocrates 3.*de med.officio, text.*28. dixit: *Vſus roborat, otium tabefacit:* & Celſus *lib.*1.*c.*1. pronunciat: *Labor firmat, otium eneruat.* Quod *cit. lib. com.*32. §. *Pleræque igitur, &c.* ratione confirmat, & experimento. Dic tripliciter. Primò, Auicenna loquitur de ſtatu ſano, in quo dimittens exercitium conſuetum incidit in morbos, & hecticam. Secundò. Sicuti motus primariò calefacit, ex accidenti verò refrigerat, ſic quies primaria ratione infrigidat, ob cauſas dictas; aliquando tamen ex accidenti calefacit, cum humiditates excrementitias coërceat, in quibus putredinoſus calor excitatur, qui ſolidis membris communicatus tandem hecticam gignit. Tertiò. Auicenna eo loco agit de hectica ſenectutis, quæ non eſt febris, ſed frigidus affectus, vt *lib.de marcore, c.*4. Galenus affirmat.

CAPVT XIV.

De clyſtere, & glande.

Ante phlebotomiam in febribus tantopere vtilé, neceſſarium eſſe clyſteris vſum, ſi methodicè, & legitimè curádum eſt, monet Gal. in locis multis, quos citauimus *lib.*3.*Hiſt.Princip.Medic.hiſt.*30. quo loco de eius vtilitate & differentiis ſatis plura. Illud hoc loco inueſtigandum: *Vtrùm clyſter admixto ſale in febribus imperandus?* Lenitionem ventris eſſe neceſſariam in febribus putridis veteres confirmant, quia cùm febricitantes iaceant in lecto, & fæces propria grauitate non deſcendant, caloréque febrili indurentur, fit vt vſu clyſteris foràs trudantur, ne retentæ, & maiore concepto calore, difflari prohibitæ, ampliùs inquinentur, & putreſcant. Præterea. Inteſtina non ſolùm recrementa ventriculi, ſed iecoris, & totius corporis ſolent excipere, vt monuit Galenus 2. *prognoſt.*14. Quare ſi hæc clyſteris ope non excernantur, præ mora detenta, acrimoniam concipiunt, febrem augent, ſuo tetro vapore caput concutiunt, & varia ſymptomata inducunt. Inſuper ſi qui humores vitioſi in inteſtinis, & venis meſenterij ſunt impacti, putreſcentes chylum corrumpunt. Hi enim licèt non ſint cauſa febris potiſſima, ſolent tamen morbum fouere, & irritare, qua de cauſa ſymptomata deinde ſuccreſcunt horrenda, & timoris plena.

Clyſter ergo hac de cauſa efficaciam maximam habet, in curandis præſertim venoſi generis morbis. Vtimur deinde eo ad diſcutiendos flatus, ad ſedandos inteſtinorum dolores, acres humores contemperandos, interficiendos vermes, reuellendos ad inferas partes humores, vniuerſum corpus vacuandum, abſtergenda inteſtina, agglutinanda vlcera inteſtinorum: ferè tamen in febribus vtimur ad febrilem calorem attemperandum, conciliandum ſomnum, & nutriendum; potiſſimus tamen eſt illius vſus in febribus, ad emolliendas fæces, atque ad abſtergendum, & expurgandos humores inteſtinis adhæreſcentes.

Hi duplicem differentiam ſortiuntur: alij vocantur communes, quia communes habent intentiones inteſtinis neceſſarias, qui vim habent emolliendi, abſtergendi, & expurgandi, & parantur à Galeno 11.*meth.*9. ex aqua, oleo, & mulſa, & ab Auicenna 1.4.*tract.*2.*c.*7. ex decocto maluarum, betæ, oleo roſac. violac. ſaccharo & ſale.

Rogabis, num ſal miſcendum in clyſtere. Dic, Si methodicè curatio debeat inſtitui, in febribus ſalis vſus cum abſtergente decocto permixti, commodiùs omittitur, & maximè vbi addantur ſoluentia clyſteri: citra ſal enim magis moratur, & reducitur ad actum in inteſtinis. Solùm enim ſal iuuat in iis, qui moram clyſteris non tolerant, vel ad ſtimulandam, & irritandam facultatem expultricem, ſi modò hæc ſopita ſit. Hac ratione Galenus 8.*meth.*5. pro cruditate curanda, cum abſtergente clyſtere non miſcet ſalem, quoniam eo loco coctionem corrupti alimenti procurat, cuius exitum non vult accelerare, antequàm ſua ſponte ad inteſtina deſcendat.

Si

Si verò à febrili æſtu eleuantur flatus,hoc vtere artificio. Primò. Minùs flatus pellitur per vtrem, quàm per ſyringem Secundò. Oportet vt percepto flatu in vtre,molliter aperto ore ſinatur exire,ſolet enim aſcẽdere. Tertiò. Maneat in vtre quarta pars liquoris maximè flatulenta, vtpote ſuprema. Quartò. Omnium artificioſiſſime. Conſtruatur canalis vtris diuiſus in medio pariete, modo explicato ab Auic. 16.3. *tract.*4. *cap.*11.*in princ.*

Adde aliam quæſtionem vtilem in praxi: *Vtrùm clyſteres acuti aliquando infundendi in febribus?* Solue hoc modo. Acres clyſteres non ſolùm ex inteſtinis, ſed vniuerſo corpore vacuant, & à ſuperioribus partibus reuellunt,& parari ſolent ex decocto Betæ,Mercurial. Sem. Chart. Polypod. & electuar.aut pilulis ſcammonium recipientibus. Solent etiam fieri ex decocto Veratri,Turbith,Colocynthid.Centaur.minoris,quorum vſus reprobandus eſt in febribus acutis,debilitat enim maximè, & perducit ad febrem, vt 1.4.*tract.*2.*cap.*18. docuit Auicenna, præſertim in febris principio, quando humor eſt crudus. In declinatione tamen concocto iam humore interdum prodeſſe ſolet; maximè ſi vacuandus humor, inteſtinis vicinus ſit, & non ſit vehementer impactus, veluti ſi inflammatio partem cauam iecoris occupet,vt 1.*meth.cap.*15. Galenus admonuit. Solet etiam commendari,quando in febribus ſuperuenit ſopor, Apoplexia, aut alius ſimilis affectus, vel in inteſtinis crudorum humorum copia ſtabulatur, qui neque concoqui, neque aliis lenioribus enematis poſſunt vacuari. Simili modo quando huius nimis eſt adſtricta.

Et ſicut ad vſum clyſteris communis,ſtatum virtutis, aut ætatem contemplari non oportet, quoniam in decrepitis, pueris recenter natis, debilibus, ſecurè poteſt adminiſtrari, ſic ad vſum clyſteris acuti valida virtute opus eſt, vt *lib.*1. *de rat.vict. text.*45. notauit Hipp. *At ſi nuper cibato cibus prior non deſcenderit, virtuſque valida fuerit, & floruerit ætas, ſubluere oportet.* Quod etiam profert, *lib.de medicam. purg.in fin.* cùm hic remotis etiam partibus vehementer attrahat, valde irritet, vires diſſoluat, & alterando ſpiritus ſyncopen inducat. Quapropter cogente neceſſitate, ratione alicuius ſuperuenientis ſymptomatis, in acutis infundi debet. Hoc præceptum obſeruauit Auic.1.3.*tract.*2.*c.*26. quo loco curaturus ſedem ex vulnere, vel percuſſione, ſic inquit: *Si autem illicò eſt repletio, oportet vt vtaris clyſteribus acutis, ſaltem cum pulpa colocynthidis, verumtamen ſi habuerit febrem,tunc clyſteria æquabis,* id eſt,remittes caliditatem, medicamenta permiſcendo, quæ caloris febrilis æſtum contemperent.

At video te obiicientem hoc modo: Si clyſteres ex mente Gal. non tranſcendunt cæcum inteſtinum,vt 5. *meth.*11.*& lib.*13.*c.*17.*&* 4.*aph.*12. prædixit Gal.*ſ. Quæ infuſa ſunt, ea omninò ad ieiunium vſque aſcendere non poſſunt, imò etiam ſi admodum nitraris, fortaſſe tenue tantùm inteſtinum contingant*: quomodo à capite, & partibus diſtantibus reuellere poſſunt? Dic. Clyſteres vi infuſi liquoris, hoc eſt, communicatione ſubſtantiæ ipſius decocti, cæcum inteſtinum non tranſcendunt, communicatione tamen vaporum,qui ad longinquum permeãt,ex toto euacuãt, ſimiliter ſucceſſione ad id quod vacuatur,qua de cauſa reuellunt à capite potentiſſimè, ex Auic.4.1.*c.*17. imò Gal.*ſec. loc. c.*1. hos non ſolùm alui excrementa deponere, ſed etiam quæ circa hepar ſunt,& adhuc longiùs ex toto euacuare, manifeſtè aſſeruit, quod 4.*acut.*20. etiam confirmat. Quinimò infuſa per clyſteres ſæpe tanto impetu, ad partes ſuperiores aſcendunt, vt per vomitum reiiciantur, ſimiliter vt ſtercus in lethalibus ileis, 6.*de loc.*2.6.*aph.*44. *&* 7.*aph.*10.3.*epid.ſect.*2.*com.*6. 3.*de natur.facult.*13.

Dilucidanda etiam eſt alia dubitatio: *Vtrùm febriens ad recipiẽdum clyſterem debeat eſſe ſupinus,an ad latus de-* A *cumbens?* Clyſteris quantitas nec debet eſſe magna,nec parua;ſed moderata,quæ a duodecim vnciis extenditur vſque ad viginti quatuor,& hæc ex varia corporis mole ſolùm eſt deſumenda. De ſitu dubitant auctores: Auic.ſitum cõmendat ſupinum, & quando aliqua pars dolet, in latus dolens debet æger reuolui. Aliqui addunt,vt eleuentur crura, hoc enim modo clyſter meliùs aſcendit.Alij imperant,vt ægrotus iaceat ſuper latus ſiniſtrum,ſic enim promptius, & faciliùs communicatus liquor, quàm ſi decumbat ſuper latus dextrum; putant enim tunc clyſterem ſubſiſtere in recto inteſtino.Plerique cum Rhaſio arbitrantur,ægrotum debere decumbere ſuper latus ſiniſtrum, puluinari ſub coxa repoſito, vt hæc altior ſit ventre,& crure ſiniſtro diB ſtante, & crus dextrum eſt eleuandum, & flectendum verſus ventrem, hoc enim modo citiùs aſcendit in inteſtina, & verſus omnem partem accedit. Meo tamen iudicio multò ſecuriùs, modò ſupinus, modò pronus, vel in latus dextrum, aut ſiniſtrum reuoluetur; modò placidè fiat, nec ante tempus egrediatur clyſter.

De clyſtere nutriente in febribus, eſſet retexenda oratio, nî de eius vſu copioſa facta eſſet mentio, *lib.*1. *Hiſt.Princip.Med.hiſt.*9. Hic enim in famelicis,exhauſtis,debilibus, conualeſcentibus, grauidis vtero ſuffocatis, ſyncope prehenſis, vomitabundis,& faſtidio oppreſſis, miro eſt ex vſu: partes enim exuccæ & inanitæ auidè liquorem attrahunt ad ſui refectionem: Nec C mirum: nam famelicus ventriculus non ſolùm clyſteres, ſed venenoſos etiam humores, & fæces interdum prolectat; vt ex illis aliquid nutrimenti haurire poſſit.

De Glandibus conſequenter diſceptandum: *Vtrùm eæ maiores vires efflagitent, quam clyſteres?* Reſpondet Hip.*lib.*1. *acut.*45. dicens: *At ſi nuper cibato cibus priùs non deſcenderit; virtúſque valida fuerit, & floruerit ætas, ſubluere oportet, ſi verò virtus imbecilla fuerit, glande eſt vtendum.* Qui de acuto clyſtere eſt intelligendus, qui vt diximus valenter attrahit, perturbat, reſoluit, & labefactat vires.

Neque ob hæc exiſtimes, veteres ſolùm clyſteribus acribus fuiſſe vſos, qua ratione ad horum vſum validiores debent eſſe vires,quàm ad glandes,quoniam ilD los cognouiſſe lenes, & communes vocatos, certum eſt. Aëtius enim *tetrab.*2.*ſerm.*2.*c.*10. & Paul. *lib.*1.*c.*44. parant ex hordeo, oleo, melle, & decoctione maluarum. Imò Galen. 8.*meth.*5. ex ſola mulſa,& oleo conficit, ad emolliendas, & abſtergendas fæces; in quem vſum ſimilem infundendum curat, 9.*meth.*11. in febribus putridis.Quare ſi clyſter acutus comparetur cum glande acuta,vel enema lene conferatur cum clementi glande,ſemper minùs vitium robur pro glande,quàm pro clyſtere eſt neceſſarium: glandes enim ad colon inteſtinum non aſcendunt, & ob hanc cauſam minùs turbant, quæ etſi vapores in totum corpus emittant, non ita tamen vt clyſteres alterant.

Sunt autem glandes,penicilla,quæ ano ſubiiciuntur, Græcis Balani,vel ſuppoſitoria dicuntur..Cõficiuntur E lenes,mediocres,acres.Illis vtimur,vt notat Paulus *lib.* 1.*cap.*45. ſtercoris excernendi gratia, & in quibus id, quod per clyſterem inditum eſt, non egeritur. Finguntur ex radice betæ,melle,ſuillo adipe, ſale,ficu inuerſa,butyro. Hoc remedium in febribus eſt vſitatum valde,in quibus, irritationis maioris cauſa, etiam mediocribus vtimur,quæ parantur ex melle ſolo, adiecto ſalis momento,vel permixta aloë,hiera picra ſimplici, vel agarico. Acres cùm fiant ex validis medicamentis purgantibus,recipiãntque nitrum,euphorbium, colocynthidem,ſcammonium,fortes vires expoſtulãt, & à diſtantiſſimis partibus ſtrenuè, vel humores tenaces, & craſſos reuellunt,& attrahunt. His vtimur in cerebri, pectoris, inteſtinorum affectibus grauiſſimis,vt apoplexia,epilepſia,cephalalgia,difficultate reſpirandi

colico dolore;& iliaco,& aliis. Ab his in febribus cauendum, nî aliquod ſuperueniat ſymptoma, in quod curantis conſilium dirigi debeat,vt in ſoporiferis capitis affectibus, quãdo in febribus valde ardentibus materia ad caput facilè rapitur.Similes,ſed mitiores effectus præſtant Globuli, & nobuli, quòd rotundum ani muſculum minùs laceſſant, irritent, vel rodant, cùm non ita ſint dolorifici, vt qui non diu ei adhæreſcant, ſed penitus delabantur,digito indice impulſi. Eorum vſus ad excrementa educenda vtilis eſt.

CAPVT XV.

De Phlebotomia.

NOn ſolùm cuncti ferè Medici conſummati,& docti, verùm è media plebe homines proletarij, inſcij,& amuſi,vel experimento ipſo edocti, ſibi perſuaſere ſemper,inter generoſa medica præſidia nullum eſſe præſtantius,aut ad omnes ægritudines curandas efficacius,quàm ſanguinis miſſionem:de cuius vſu in plurimis morbis,déque eius ſcopis,etſi tam multa proferãt magna argumentorum contentione auctores omnes, & nos habito reſpectu ad putridas febres, *lib.*4. *Hiſt. Princ. Medic. Hiſt.* 9. plura ſimus præfati, tamen tria ſolùm inquirenda modò. Primùm : *Vtrùm in omnibus febribus ſanguinis miſſio vtilis ſit* ? Pro parte negatiua non inualidæ adſunt rationes:Nam in diaria, quis audebit ſanguinem mittere, cùm humoris ſit expers, & alteratione ſolùm ſit vtendum,quæ ſpirituum calorem attemperet,eorúmque furioſos motus compeſcat?Deinde in febre hectica,noxia eſt, quia calor præternaturalis nõ eſt radicatus in humoribus,ſed ſolidis,& corpus renutritionem deſiderat, non inanitionem.In putrida febre,multoties ſanguis non eſt mittendus : nam putredo ſanguinis miſſione non curatur,11.*meth.*14.& in quotidiãna ſanguinem non extrahit, 1.*ad Glauc.*12. & Auicenna in ea emittit, ſi vrina ſit groſſa, & rubra, 1.4.*tract.*2.*c.*56.&in tertiana notha non ſemper,*eod.lib. c.*10.ſed adhibita diſtinctione multa,vt ſi adſint plenitudinis ſigna.Præterea Galenus *lib. de ven.ſect. aduerſ. Eraſiſt.*6. non omnes febres in principio eſſe curandas venæ ſectione aſſeuerat.Et 12.*meth.*3.in ſyncopali ſanguinem non educit:ſicut 1.*ad Glauc.c.de tertiana exquiſita*,venæſectionis non meminit. *Et lib.de conſt.art.med.* 19.ſolam plenitudinẽ venæſectione perſanat, reliquos ab ea diuerſos humores,vacuatione, & alteratione.Vltimò Auic.4.1.*c.* 20. in febribus magnæ rarefactionis, quales ſunt ardentes, ſanguinem non eſſe vacuandum imperat,ne æger ad cholericorũm ducatur ebullitionẽ.

Verumtamen in omnibus febribus venæſectionem poſſe eſſe ex vſu,& præſertim in putridis,in quibus celebratur frequentiſſimè, extra rationem non eſt:nam venæſectio refrigerat quia calidam ſubſtantiam educit,10.*meth.*10.Leuat naturam ſarcina,& onere oppreſſam,vacuata plethora;quare 11.*meth.*15.Saluberrimum cenſet in omnibus febribus venam ſcindere,non continuis modò, verò in omnibus aliis quas putreſcens concitauit humor. Ventilat deinde ſanguinis miſſio corpus,viſcera deobſtruit, reuellit, & fluxurum fluentémque humorẽ aliò auertit. Euacuat denique à trunco corporis:quare in morbis vaſorum,& in inflammationibus internis præcipuam poteſtatem obtinet.

Sed quoniam pluribus in locis, de eius præſtantia diximus apprimè, ad diſſoluenda argumenta accedamus.In diaria mittit ſanguinẽ Galenus,non omni,quia quæ ex inflammatis ſpiritibus ortum ducit,ſponte ſua citra magni auxilij opem, facilè reſolutis ſpiritibus,& vel ſola alteratione euaneſcit, ſed in ea quæ ex obſtructione ortum ducit. Sic enim inquit *lib.*8.*meth.c.*4.*Sed quæ ex parua oritur obſtructione,ea(vt dictum eſt) ſaltẽ inter initia ſimilis diariis eſt : Protracta tamen inclinatione,ſuſpecta redditur, quamuis putredinis indicia in pulſu adhuc non appareant, quippe niſi vitioſus ſuccus penitus tranſpiret, neceſſe eſt putrefiat. Ergo vt tranſpiret, maiore iam auxilio eſt opus. At ſiquidem vel puer, vel ſenex ſit, ſanguinem trahere non licet : inter has ætates, vbi ægro robur non deeſt, ſecanda vena eſt, etiamſi plenitudinis ſigna non adſint.*

In hectica poteſt etiam ſanguis emitti in principio, quando vires valent;& larga adhuc ſanguinis copia in corpore eſt contenta, ad cauma viſcerum tẽperandum, præſertim ſi ad ardentes febres ſubſequatur,ex quibus iecur redditum eſt ſqualidum, & igneum. Deinde in hectica complicata cum putrida,hanc enim 10.*meth.*5. & 1.*feb.*10. concedit Gal.) ſanguis mitti tutiſſimè poteſt : priùs enim curanda eſt putrida, ſanguinis miſſione, & purgatione, quàm hectica adiectione. Præterea ſi in phthiſi ſanguinem mittendum ſuadet Gal. 5.*meth. c.*14. à quo affectu febris eſt inſeparabilis, & hectica, & virium robur magis imminutum, quàm in hectica, cur in incipiente hectica aliquando venæſectio ad maius periculum euitandum, non adminiſtrabitur ! Sic enim ait Gal. *Quicunque parum habere ſanguinis videbuntur, iis ad quendam ſuccum probiorem (ſicuti prædiximus) reductis, detrahere ſanguinem poteris, tum rurſus reficere: eoſdem etiam rurſus purgare, ac rurſus reficere, denuóque ſi res ſuadet, ſanguinem mittere, potiſſimum quibus veluti limus vitioſus,& craſſus totus eſt ſanguis. At qui validi ſunt, multíque ſanguinis, iis ſtatim à principio eſt detrahendus.*

Ad aliud dic, putredinem non ſola ſanguinis miſſione curari, ſed licèt alia expoſtulet remedia vacuantia, & abſtergentia, tamen illi phlebotomia ſemper eſt ex vſu. Si verò 1.4.*tract.*2.*c.*7.in febre putrida ſanguinem non emittit, quando vrina eſt ignea, & citrina,eam omnino non prohibet, ſed ſolùm docet, apparente virium robore cum vrina rubra,& craſſa,ſanguinem audacter eſſe extrahendum; non ſic, quando vrina citrina eſt,& ignea : quoniam illa ſuperabundantis ſanguinis eſt indicium,qui magis copioſam vacuationem efflagitat;vrina verò citrina, bilioſi humoris eſt germen, in cuius præſentia cum maiori cautela ſecanda eſt vena,quia timetur victoria bilis, & illius efferueſcentia. De quo argumento pro Auicennæ tutela, lege quæ diximus *lib.*1.*Hiſt.Princip.Medic.hiſt.*63.

Ad id verò quod dicebat Auic.*loc.cit.c.*55.reſponde: Non eſſe tunc ſanguinem mittendum, quia ex copia ſuccorum crudorum, virium timetur debilitas, præcipuè quia plerumque tunc ſanguis bonus, eſt in pauca quantitate, vitioſi autem humores, in multa. Dic deinde Galen. *aduerſ. Eraſiſt.* ſolùm reprehendere Medicos, qui in principio omnium febrium, indiſtinctè ſanguinem emittebant. In ſyncopali verò febre, hoc auxilium interdicit, quia in hac vires debiles præſidia vacuantia non tolerant, & citra vacuationem in ſyncopen facilè incidunt. Præterea 1.*ad Glauc.* non fecit commemorationem,de mittendo ſanguine,in tertiana exquiſita,quia in eo libro,medicamenta prætermittit, quæ ex longa tractatione librorum de methodo ſuppleri debent, vbi generaliter docuerat, in omnibus febribus putridis, ſanguinem eſſe mittendum. Vel dic, propterea nõ meminiſſe ſanguinis miſſionis,quia cùm ſit morbus facilis,& ſalubris,& citò finitur,nõ ita ſanguinis miſſione indiget;vel id fecit ob alias cauſas,quas latè tradidimus *lib.*4.*Hiſt.Princip.Medic.lib.*25.

In tertiana verò notha, ſi reliqua non diſſuadent, ſanguis eſt mittendus ; nec oppoſitum *eo loco* vult Gal. Ad id verò quod monuit, *lib.de conſt.art.med.* Dic,eum ibi loqui de ſanguinis miſſione, quæ debetur, tum ratione febris, quatenus ex accidenti refrigerat, tum ratione putredinis, quæ in febribus putridis ex obſtructione oritur.

Sequitur,

Sequitur, vt aliæ quæſtiones vtiles ventilentur, & quæramus: *Vtrùm venæ ſectio, in principio febrium acutarum ſit celebranda?* Auicenna 4.1. *cap.* 20. *in princip.* ſic profatur: *Et debes ſcire, quòd dum iſtæ ægritudines timentur, & nondum in eas ceciderint, plus ſecurè conceditur minutio; & quum in eas ceciderint, in earum principio phlebotomia penitus emittatur, quia humores ſubtiliat, & eos per corpus fluere facit, & eos ſano ſanguini admiſcet: & eſt etiam, quum nihil euacuatur ex eo quod oportet, & facit neceſſarias reiterationes, quæ debilitant virtutem. Quúmque maturatio apparuerit, & ægritudo principium, verſus ſtatum præterierit, tunc ſi oportuerit vt minutio fiat, ſi non fuerit quod prohibeat, fiat.* Quæ ſententia plurimis hæſitandi anſam præbuit, & illis ſuſpecta viſa fuit, ob rationes multas.

Commodius enim eſt in morbis à plethora ſubortis, phlebotomiam exercere, ante quartum diem: Nam poſtea degenerante ſanguine per putredinem in alios humores, ſequitur cacochymia; ob quam cauſam Galenus 2.*criſ.*12. & 2.*feb.*9. aſſeruit, non aſſignandam febrem ex ſanguine putrido, quia per putredinem, pars eius tenuis tranſit in bilem, craſſa verò in melancholiam, quæ ſimiliter phlebotomiam non admittit.

Deinde in principio morbi, virtus robuſtior eſt, quàm in proceſſu, & ita copioſiorē phlebotomiam tolerat. Præterea ſanguinis miſſio poſt primos dies, cōfirmato iam morbo, ſæpe non prodeſt, cùm vires ampliùs deiiciat, citra morbi leuamen. Quare Isbaac *in viatico, cap. de febribus ſynochis*, in huiuſmodi febribus ſanguinis miſſionem exercendam eſſe in principio, & non poſtea confirmauit. Licèt enim poſt principium, etiam poſſit celebrari, vt poſt diem vigeſimum, *lib. de ſang. miſ. cap.* 20. & poſt quadrageſimum, ex Auicenna 4.1. *cap.* 20. & aliis priſcis doctiſſimis, quos fusè citauimus *lib.* 2. *Hiſt. Princip. Medic. in com. Hiſt.* 19. tamen non in tanta copia, quæ morbi iam ferocientis magnitudini reſpondeat, nec cum tantâ ægri vtilitate, ac ſi fieret ante quartum. Si autem Alzaharauius *c. de ſynocho*, omnino reprobat poſt primos dies, veluti deleteriam, intelligendus eſt, ſi cum morbillis complicetur, tunc enim in principio omiſſa, poſtea periculosè exercetur; vel quando ſanguinis per putredinem iam abiit in cacocymiam, in qua ſi ſit ſanguini permixta, vtiliter venæ ſectio celebrari poteſt; ſin minùs, ab ea abſtinere vtilius eſt: ſuccorum enim vitium, ſanguinis benignitate obtunditur, & emendatur: Ob quam cauſam 1.4.*tract.*2.*cap.*38. in tertiana pura, in principio, quo ſcilicet tempore bilis non eſt adhuc ſanguini permixta, vſque ad tres periodos, venæ ſectionem interdicit.

Sed ſi hæc vera ſunt, quòd phlebotomia magis, & in maiori copia, vtilis ſit in morbis, qui à ſanguinis plenitudine ortum ducunt, cur Auicenna in iis venæ ſectionem interdicit, ſolúmque concedit, quando ſigna coctionis apparuerint, & ægritudo principium, verſus ſtatum præterierit: & inferiùs aſſerit, in principio ſynochi, parcam phlebotomiam eſſe faciendam; in proceſſu verò, apparentibus ſignis coctionis, magnam?

Dic. Hæc intelligenda videntur, quando cum abundantiâ ſanguinis, iungitur etiam cacochymia, aut hæc plethorā ſuperat: tunc enim phlebotomia copioſa maximè lædit in principio, quia aufert ſanguinem, cuius ope coctio perficitur, & cuius permixtione ſuccorū vitiū corrigitur, cui purgatio magis vtilis eſt, iuxta præceptū Gal. 4.*de ſanit.*4. quo loco humoribus recedentibus valde à natura ſanguinis, ſemper eſſe præferendā purgationē venæ ſectioni aſſeuerat. In quē ſenſum interpretandus eſt, cùm dixit 4.1.*c.*4.*in princip. Et ad ſummū ſi humores fuerint æquales, præmitte minutionē; & ſi poſtea humor ſuperabūdauerit, euacua. Quòd ſi æquales nō fuerint, in primis ſuperabundantem euacua humorem, donec æquetur: poſtea minue.* Verùm lege ſequentem quæſtionem, cuius enodatio à multis ſalebris & tricis, te reddet immunē.

Verùm in omnibus febribus non acutis, in principio ſit exercenda? Auicenna ſic reſpondet, 4.1.*c.*20. *poſt princip. A minutione cauendum eſt, in omnibus non acutis febribus, in ſui principio, &c.* Ob quam ſententiam à pluribus, iiſque primæ notæ Medicis, hic auctor cum Arabibus acerrimè accuſatur, cùm tamen eius doctrina non ſit futilis, atque abſurda, imo maximè conformis menti Galeni. Quare ſic me dicentem exaudi.

Docet ergo *cit. loco* Auicenna, in febribus non acutis, in principio, cauendum eſſe à venæ ſectione. Colliges quòd ſicut *ſuprà* nō omnino prohibuit in febribus exquiſitè bilioſis venæ ſectionem, quando dixit *in illis à minutione cauendum eſſe*; ſic de non acutis intelligendum eſſe, vt conſtet his incipientibus ſæpiſſime neceſſarium eſſe, & cum maxima vtilitate celebrari. Solùm ergo vult, cum cautione eſſe faciendam, in principio febrium non acutarum, quoniam multoties, in earum principio, omittenda eſt, tanquam noxia, & in progreſſu morbi exequenda, quod *ſuperiùs* docuerat, dicens: *Et cùm in eis ciciderit, in earum principio, phlebotomia penitus dimittatur, &c.*

Per febres autem non acutas, intelligit eas, quæ ab aliis humoribus à ſanguine, ortum ducunt, & præſertim intermittentes; in quarum principio, etſi neceſſaria ſit ſanguinis miſſio, præſertim cùm ſanguis inſigniter redundat, ſæpe tamen noxia eſt, & vtilius in morbi progreſſu exercetur: vt in tertiana, nonniſi poſt tertium paroxyſmum, ſi fieri poteſt; vt 1.4.*tract. cap.*39. monuit Auicenna, & quotidiano experimento in quotidiana, & quartana compertum eſt.

Verùm non eſt admodum facile diſcernere, in quibus febribus ex cacochymia ſubortis, noceat venæ ſectio, incipente morbo, & in quibus proſit; quod ex peculiari doctrina cuiuſque febris, non erit multùm difficile cognitu. Magis tamen dilucidè percipi poteſt, ex tribus ſcopis, quos attulit Galenus 4.*de ſanit. tu. c.*4. verè aureo, duos quidem expreſsè, tertium verò implicitè, & virtute. Primus ſcopus *poſt med. capitis*, cùm inquit: *Vbi paululum, vel citra ſanguinem, &c.* eſt qualitas cacochymiæ: Nam ſi intenſa eſt, ita vt humores valde recedant à natura ſanguinis, vel ad crudum, vel ad vſtum, prohibetur venæ ſectio: hinc Auicenna *parum infra*, dicit: *Caue ne perducas ægrum ad cholericorum ebullitionem, vel ad frigidorum cruditatem.* Si verò à natura ſanguinis non valde recedant, venæ ſectio imperanda.

Secundus ſcopus, eſt *in eodem capite, parum infrà*, cùm ait: *Inſpicere verò & quantitatem conuenit, &c.* nempe quantitas cacochymiæ ſanguinis: Nam ſi cacochymia multa eſt, & ſanguis paucus, non conuenit ſanguinem mittere; ſi verò ſanguis eſt multus, & cacochymia exiguæ molis exiſtit, venæ ſectio vtilis eſt.

Tertius ſcopus, eſt locus vbi continetur cacochymia, quia ſi repoſita eſt in vaſis, cum ſanguine permixta, cuius rei indicia ſunt, ſigna plenitudinis, vrina rubra, craſſa, & eò magis ſi turbida ſit, initio ſanguinem emittere præſtat: Si verò purus ſanguis, & laudabilis, in venis conſiſtit cacochymia verò extra venas, tunc inutilis eſt venæ ſectio. Qui ſcopus licèt videatur *ibi* à Galeno prætermiſſus, virtute tamen in illis duobus videtur contineri: quia ſi humor vitioſus parum abeſt à natura ſanguinis, eum cum ſanguine permixtum natura reſeruat, cùm ea mixtione corrigi poſſit. Si verò intemperamento multum recedit, immodicáque cruditate fatigans, ſtabulatur in vaſis iuxta hepar, ad exactam ſanguificationem, ſeparatus à ſanguine, tunc concoqui, & ad benignum reduci poteſt. Si verò immodicè incaluit, & exuſtus eſt, demandatur à vaſis, vel ad carnem, vel ad cutem, vel aliquando ad primam corporis regionem. Adde humores eximiè crudos, præ lentorè, & craſſitie vaſis adhærere, & ſanguini non exactè permiſceri, humores verò nimiùm calidos, ob tenuitatem facilè ſanguinem penetrare;

neque ab eo ſecedere, neque cum illo exquiſitè permiſceri.

Neque putandum eſt,cacochymiam in febribus ſolùm innuere venæ ſectionem, quando intra vaſa conſiſtit, quoniam etſi intra venas ſit repoſita, poteſt non exactè cum ſanguine permiſceri, quod ſæpe in principio harum febrium contingit:nam aliquando ob craſſitiem, interdum propter maximam tenuitatem, non exquiſitè cum eo permiſcetur.

Ex iis liquido conſtat, quando in progreſſu morbi ſit ſalubris venæ ſectio;quæ antea noxia erat,& incōmoda, quia cùm per coctionem, humores moderantiam temperamenti, & ſubſtantiæ admittant, meliùs cum ſanguine permiſcentur.Præterea ſæpe initio morbi cacochymici, non æqualiter vaſa occupat cacochymia,proceſſu tamen illius,in augmento,& in ſtatu,vbi præceſſerunt aliqui naturæ cum morbo cōnflictus, in quibus humores agitantur, & ſanguini permiſceri ſolent, meritò ſanguis extrahitur, cùm iam ſit vitioſus, propter cacochymiæ exactam cum eo permixtionem, Hac ratione ipſe 1.4.*tract*.2.*cap*.64.*ante fin*.in quartana, ſanguinem mittit apparente coctione, dùm ſic ait:*Cùm ergo ægritudo digeſta eſt, tunc bonum erit phlebotomare ex baſilica*, non quòd requiratur coctio ad ſanguinis miſſionem,ſed quia ſignum eſt, iam eſſe permixtam cum ſanguine melancholiam.

Similiter hac ratione commoti,experimento didicimus,ſanguinis miſſionem poſt purgationem, in dictis febribus ſummo eſſe ex vſu, non ſolùm quia minor facta cacochymia, reſpectu ſanguinis, ſanguinem detrahendum indicat;vel ex purgationis agitatione ſæpe ſequitur ſanguinis ebullitio, quæ deinceps ſanguinis miſſione miteſcit, & temperatur:ſed potiſſimùm,quoniam purgationis beneficio,facta eſt humorum mixtio cum ſanguine, quæ ad phlebotomiam maximè prodeſſe ſolet.

Ex iis patere arbitror,ad ſanguinem mittendum,vel non mittendum, in principio harum febrium, eſſe attendendum ad tres ſcopos dictos, nempe ad cacochymiæ qualitatem,quantitatem,& locum,ſiue miſcellam cum ſanguine, ita vt ſi tres omnes adſint, vel ſaltem duo, ſtatim mittendus ſit ſanguis; ſi verò omnes tres deſint,vel ſaltem duo,abſtinendum ſit à phlebotomia, quoniam progreſſu morbi, vtilis eſſe poteſt. Conſtat vltimò, quàm iniquè à multis reprehendatur Auicenna, quòd in principiis morborum phlebotomiam eſſe dimittendam, & poſt coctionem, admittendam imperauerit: quoniam rationibus ex ſuprà dictis,non multum erit operoſum reſpondere.

Illud etiam, caloris doctrinæ gratia, poteſt in dubium verti: *Verùm in pura cacochymia in febribus, ventilationis cauſa, citra plenitudinem, ſanguinis miſſio poſſit eſſe ex vſu?* Pars affirmatiua oſtenditur, primò ex Galeno 11. *meth*.15. docente, vtiliſſimum eſſe in omnibus febribus putridis ſanguinem emittere: conſtat autem plures ex iis febribus, à ſola cacochymia ducere ortū. Secundò,quia *lib.de ſang.miſ*.10. monet in cacochymia pituitoſa,etiam præſente febre non eſſe vtilem phlebotomiam; in cacochymia verò melancholica,maximè. Tertiò, quoniam Auicenna 1.3. *tract*.1. *cap*.29. in cacochymia phlebotomiam concedit,modò non adſit in ſanguine diminutio. Contrarium videtur abſtruere Auicenna,4.1. *cap*. 20. §. *Vnuſquiſque autem eorum phlebotomatur,&c*. Dum phlebotomiam pepretuò fieri, aut propter ſanguinis multitudinem, aut ob humoris malitiam, aut propter vtrumque aſſeuerat.

Explica quæſtionem concluſionibus tribus,quarum prima eſt. Phlebotomia reuulſiua ſæpe vtilis eſt in cacochymia pura.Satis cōſtat hæc cōcluſio in pleuritide & aliis inflāmationibus merè bilioſis,in quibus commodiſſimè ſanguis emittitur,ne humores,præcipiti lapſu,ad partem inflammatam confluant, quæ calore, & dolore ipſos ex diſtantiſſimis partibus attrahit vbertim.Tunc enim tutiſſimum eſt, paulatim vacuare ſanguinem, atque per interualla digitum imponere,vt 5. *meth*. 3. & alibi ſepæ monuit Galenus: *Quantò enim maiorem in numerum particulares auxeris reuulſiones, tantò efficaciorem efficies*, vt *lib. de curandi rat. per ſang.miſ.cap. cit*. notauit Galenus.

Secunda concluſio.Phlebotomia vacuatiua,in pura cacochymia non conuenit, niſi ſecundùm determinationem *ſuprà* traditam à Galeno 4.*de ſanit.tuend. cap*.4. Nullatenus enim mittendus eſt ſanguis, ſi cacochymia magna ſit impermixta ſanguini; ſi verò ſit parua,cùm ea ſit permixta ſanguini, ſanguinis miſſio tunc vtilis eſt: maximè ſi cacochymia, melancholica ſit, hæc enim ob humoris craſſitiem magis permiſcetur ſanguinis,ob huius motum, & perpetuam ebullitionem; minùs verò ſi cacochymia ſit bilioſa, bilis enim tenuitate ſua, ſanguinis permixtionem maximè refugit; adhuc multo minùs,ſi pituitoſa ſit,pituita enim lentore ſuo, ſanguini exactè miſceri non poteſt, hinc fit vt in plenitudine pituitoſa, parciſſimè ſit ſecanda vena, vt latè ex priſcorum mente monuimus, *lib*. 2. *Hiſt. Princ.Med. hiſt*.78.

Tertia concluſio. In pura cacochymia, licèt non ſit ſanguini permixta, ſanguinis miſſio ventilatiua, ſæpe prodeſſe ſolet. Hæc maximum præbet vſum, & vtilitatem, quæ licèt humores non euacuet, ſolam tamen corporis refrigerationem,& tranſpirationem procurat; nam vacuatis fuliginibus aduſtis,ventilantur vaſa, & deobſtructis meatibus, & cauitatibus internis,putredo prohibetur. Neque hæc doctrina à Galeni mente diſſona eſt, vt rentur plures, qui *lib*.8. *meth.cap*.4. ſanguinem mittit in diaria, orta ex obſtructione, vt inducta ventilatione, vaſorum impediatur putredo, quæ ab illis cauſis,frequentiſſimè oriri conſueuit,ſic enim ait: *Sed quæ ex parua oritur obſtructione, ea ſaltem inter initia ſimilis diariis eſt. Protracta tamen inclinatione, ſuſpecta redditur, quamuis putredinis indicia, in pulſu adhuc non appareant:quippe niſi vitioſus ſuccus penitus tranſpiret, neceſſe eſt vt putrefiat. Ergo vt tranſpiret, maiori auxilio opus eſt. At ſiquidem vel puer, vel ſenex ſit, ſanguinem detrahere non licet:inter has ætates, vbi viriium robur ægro non deeſt, ſecanda vena eſt, etiamſi plenitudinis ſigna non adſint.*

Rurſus in febre bilioſa,& ardentiſſima, ſanguinis miſſio expetitur,non vt euacuans,neque reuellens, ſed vt refrigerans auxilium;neque enim ex ea maius commodum expectatur, quàm totius corporis habitus refrigeratio,ita enim affirmat Galenus 1. *Aph*. 23. *Nam in ardentiſſimis febribus, ſi vſque ad animi deliquium ſanguis mittitur, ſtatim totus habitus refrigeratur, & febris extinguitur*: & *lib.de ſang. miſ*.11. *Sic itaque affectos ægrotos expedit vſque ad animi deliquium agere;noui enim quoſdam ipſorum ex animi deliquio neceſſariò perfrigeratos.*

Sed contra ſuperiorem doctrinam obſtant plura.Primò. Si phlebotomia debet celebrari,vel propter multitudinem,vel propter malitiam ipſius ſanguinis,dicēdum videtur, malitiam ſanguinis apud Auicennam, non ſolùm dicere putredinem ipſius ſanguinis, ſed etiam huius permixtionem cum prauis ſuccis, & ita comprehendere cacochymiam, Præterea, quomodo verum erit, quod Galenus aſſerit, plethoram curari ſanguinis miſſione,frequenti balneo,exercitationibus, frictionibus, fomentis, & inedia;vitium autem ſuccorum,purgatione,quæ cuique ſuperanti ſucco ſit accommoda, corrigi, nulla de phlebotomia mentione facta? Dic. Id non negat etiam in cacochymia poſſe vtilem eſſe phlebotomiam, ſed ſolùm ſignificat, in plethora, ſanguinis miſſionem, & in cacohymia, purgationem potiſſimùm eſſe ex vſu.

Secundò.Nulla exiſtente in corpore plenitudine,aut malitia ſanguinis, ſæpe vtiliter fit ſanguinis miſſio, vt quando totum corpus,aut aliqua pars eius contuſa eſt,

& ſimiliter interdum celebratur gratia præſeruandi ſanguinem à putrefactione,qua ratione in febre diaria ex obſtructione,in qua tamen ſanguis nec quantitate, nec qualitate peccat, concedit phlebotomiam Gal. 8. *meth.*4. imò in magna penuria, & inanitione ſanguinis, ſæpe vtiliter exercet, quemadmodum in copioſa hæmorrhagia.

Dic. Omnis phlebotomia, per quam præcipuè intenditur vacuatio,fit propter ſanguinis multitudinem, vel malitiam, vel vtrumque, quod Auicenna *cit. loc.* edocuit. Verumtamen hoc præſidium ſæpe exercetur ob alios commodos vſus, vt gratia deriuationis, vel reuulſionis, vel cauſa refrigerandi: & de huiuſmodi venæ ſectione argumenta ſunt intelligenda, nec de eæ loquitur Auicenna. Dic prærerea, Auicennam intelligendum eſſe, de multitudine ſanguinis, & malitia, quæ iam adſunt, vel debent adeſſe, idque vel in toto corpore, vel in aliqua eius parte. Quare facta notabili percuſſione in aliquo membro,ſanguis emittitur, quia licèt in toto corpore, quātitate,& qualitate moderatus ſit,tamen confluentibus humoribus ad partem percuſſam, dolore affectam, ſanguinis copia deinceps ad eam irruit, ad quam cohibendam, commodè ſanguinis miſſio exercetur,vt ſcilicet pars præſeruetur ab inflammatione.

Sed expendamus cœptam de phlebotomia in febribus tractationem: *Vtrùm in febribus,in plenitudine quoad vaſa, liberaliùs ſit ſanguis emittendus, quàm in plenitudine quoad vires?* Quando contenta in corpore, vt ſpiritus, corporis recrementa, primæ, ſecundæ, & tertiæ coctionis, & humores, in naturali ſtatu, & quantitate, qualitate,& modo mixtionis, mediocritatem, & temperiem conuenientem ſeruant, tunc animal viget, valet, & floret; contrà ſi accidit, animal ægrotat, & dolet, vt *lib.de natur. hum. text.*19. diſertè Hippocrates firmat.

Hinc fit vt duplex, hac de cauſa,in humoribus peccatum excitetur, plenitudo videlicet, & cacochymia. Plenitudo, redundantia omnium eſt humorum ex æquo, ſeruata veteri proportione,vel ſoliùs ſanguinis. Ita definit Galenus 2.*ſec.loc.cap.*1.*poſt princip.* Nomine ſanguinis, non eſt intelligenda ſanguinea maſſa, vt nonnullis placet, affirmantibus, ex alimentis ſolum non generari,ſed ſemper alios humores gigni, ob diuerſitatem partium,quibus conſtant alimenta;indéque non poſſe accreſcere ſanguinem,ſine reliquis humoribus affirmant. Sed hoc falſum eſt: nam ſi in hac definitione,nomine ſanguinis maſſam ſanguineam intelligeret Galenus, nugationem committeret: & quamuis verum ſit,ex quolibet alimento,quando non corrumpitur in iecore, ſed concoquitur, ſimul cum ſanguine reliquos humores generari, ex quouis inquam, quamtumuis intemperato, vel temperato, generatur tamen plus vnius humoris,quàm alterius, ex alimentis, pro natura temporis, vt *lib.de natur.human. text.*32. *cum ſequentibus* protulit Hippocrates: Qua ratione pituita, hyeme accreſcit, vere ſanguis, æſtate flaua bilis, autumno ſicca melancholia;& pro diuerſitate alimentorum: Sic plus vnius,quàm aliorum humorum in corpore redundat,& pro diuerſitate temperaturæ iecoris, aut totius. Hac ratione corpora temperata, quæ iecur habent temperatum,ex alimentis temperatis,plus ſanguinis,quàm aliorum humorum,ſeruata vteri proportione,generare ſolent,& poſſunt in plenitudinem incidere,quæ eſt redundantia ſolius ſanguinis,vt quartum humorem ſignificat:Nam quando accreſcit aliquantulum ſanguis, & vnà cum ipſo vnus humor exuperat, non vocatur ſimpliciter plenitudo, ſed cum adiectione,plenitudo bilioſa,ſi bilis accreſcat,vel pituitoſa,vel melancholica,vt 2.*ſec.loc.*notauit Gal.

Deinde plenitudo duplex eſt, aut quoad vaſa, aut quoad vires.Illa replet cau... ...rum,& arteriarū, ita vt tumeant, & diſtendantur, quæ plenitudo in habitu Athletarum reperitur, qui non ſimpliciter bonus dicitur, quia periculoſus eſt, & ideò illicò ſoluendus, 1. *Aph.*3. periclitantur enim, ne vaſa præ mole nimia rumpantur,vel ſuffocetur calor,cùm præ copia nō adſit locus vacuus in arteriis,ad recipiendum aërem;quo impedito, ille ob fuligines retentas, extinguatur difflari prohibitus,aut timor ſit,ne natura præ onere grauata,humorem,ad partem aliquam principem propellat,& ſubita adſit obmuteſcentia,vt Hippocrates prædixit, 4. *acut. text.*23. ex nimia repletione vaſorum,& arteriarum prognatā.

Altera eſt plenitudo quoad vires, quæ non replet vaſa, ſed vires premit & grauat. Auicenna 2.1.*doct.*3. *cap.*6. agens de repletione quoad vires, in ea non eſſe peccatum in quantitate, ſed in qualitate aſſeuerat, & ideò humores eſſe inobedientes, & ſuperare naturam confirmat. Contrà Galenus 2.*Aph.*17. & 1.*de diff. feb. cap.*7.3.*ante fin.* plenitudinem quoad vires, ſine corruptela poſſe incipere arbitratur:id enim quod mediocre eſt, quantumuis vtile ſit, virtuti languidæ multum,& moleſtum apparet. Quare celerrimè hæc plenitudo ſolet ſecundùm qualitatem immutari in corruptelam,vt *cit.loc.*Galenus edocuit; cùm enim virtus langueat, & opprimatur, non poteſt regere humorem, & tranſmutare vt decet, qui non difflatus,nec à natura gubernatus, facilè putreſcit.

In plenitudine quoad vaſa,vires nec premi,nec grauari ſolent, nam ſicuti humorum, & carnis moles accreſcit, ſic augentur vires, quoniam partes nutriuntur rectè,& ſuas perficiunt operationes,& hac ratione roborantur vires, & multò fiunt robuſtiores, vt *lib.de plenit. cap.*7. notauit Galenus, reprehendens Eraſiſtratum, & Aſclepiadem aſſerentes, ſemper in plenitudine vires augeri, quod falſum eſt: nam interdum aucta plenitudine, minuuntur vires, & minuta plenitudine augentur.In plenitudine tamen quoad vires, premutur vires,quia accreſcit humorum quantitas,non accreſcēte robore virtutis;& quando quantitas humorum non accreſcit,ſed eadem permanet,& virtus diſſoluitur,neceſſe eſt,virtutem premi,& grauari:vtrumque contingit in plenitudine quoad vires,vt *lib.de plenitud.cap.*10. confirmat Gal.

Ex his conſtat,quantopere hallucinentur aſſerentes in plenitudine quoad vaſa,vires premi & grauari,ſicut in altera plenitudine, hac ratione ſolùm innixi, quia natura cauitates venarum,& arteriarum conceſſit illis, iuxta tenorem propriæ virtutis: igitur ſi replentur & diſtenduntur, vt grauentur, & premantur eſt neceſſe, Sed hi à Galeni, & Auicennæ mente,imò à communi Medicorum voto,& veritate recedunt: quoniam rectè colligebant, ſi in plenitudine, quoad vaſa, vires non accreſcerent, iuxta multitudinis tenorem, vt ſuprà ex Gal.mente demonſtrauimus. Igitur rectè ſemper multitudinem tolerabunt.

Plenitudo quoad vires multiplex eſt;altera refertur, ad facultatem animalem, quæ ex difficultate ſenſus, & motus agnoſcitur. Altera ad vitalem, quæ ex inæqualitate pulſus, & ordinis perturbationē dignoſcitur,vt *lib.de plenitud.cap.*4.*&* 11.*in princip.*& latiùs *l. de pulſib.ad tyrones,cap.*11.& 2.*de cauſ.pulſ.*1.*in fin.* & 3. *de cauſ.pulſ.cap.*6. Galenus admonuit:quibus locis docuit agnoſcere facultatem oppreſſam præ onere,ab ea quæ languet per eſſentiam;& plenitudinis quantitatem inæqualitate pulſus, magnitudine & paruitate,crebritate & tarditate, frequentia & raritate, vehementia & languore,ordiniſque perturbatione dignoſcerē demōſtrat: Nam tunc plenitudo eſt maior, quando pulſus inordinatus:& quando pulſationes paruæ & languidæ ſunt copioſiores,minor eſt perturbatio: & ſi pulſationes magnæ,& vehementes ſunt copioſiores,minor eſt noxa,& plenitudo minor.

Plenitudo, quæ ad facultatem naturalem refertur, nullum habet ſignum artificioſum, quo poſſit cognoſci,auctore Gal.*lib.de plenit.*Nam etiamſi Galenus 1.*ad Glauc.*14.& *lib.de ſang.miſ.cap.*6.affirmet,ſtatum facultatis naturalis agnoſcendum eſſe,ex nutritione,colore, recrementis primæ, & ſecundæ coctionis, certum eſt, ab illis nullum euidens indicium ſumi poſſe, cùm illa indicia non ſolùm in plenitudine quoad vires, ſed in cacochymia ſæpe appareat.Similiter ex grauitate ſeſus, & motus,non poteſt cognoſci,quoniam venæ obſcuro ſenſu præditæ ſunt, & vix illa grauitas appareat, quia in corporis profundo ſita eſt, vt *lib.de plenitud. cap.*9. *in princip.* notauit Galenus: quo loco ſatius eſſe iudicauit, hanc plenitudinem, ex inæqualitate pulſus, & ordinis perturbatione agnoſcere, quia inter venas, & arterias mutua eſt communicatio, venæ enim arteriis,& arteriæ venis permiſcentur, vt Gal.affirmat *lib.* 16.*de vſu part.cap.*16.*in med.* Quare quando plenitudo eſt in venis, reperitur etiam in arteriis,& ſicut grauatur facultas naturalis,ſic etiam vitalis.Hoc tamen animaduerti non poteſt,quando humores contenti in venis ſunt craſſi, tunc enim arteriis communicari nequeunt:quare perpendenda ſunt alia ſigna, ex mente Gal.*loc.cit.* quæ ex ſenſu grauitatis,vitio coloris,nutritionis, recrementorum primæ, & ſecundæ coctionis, depromi ſolent.

Plenitudo quoad vaſa, debet agnoſci ex tumore venarum, tenſione dolorifica citra manifeſtam cauſam, robore virtutis,modò affectus febrilis non præceſſerit, nec animi pathema calorificum,vt ira,aut exercitium, balneum,frictio,aëris inſolatus calidi. Agnoſcitur etiã ex ſuppreſſione alicuius vacuationis conſuetæ,vt & ex venere, lucta, exercitio.

Vtraque plenitudo intra limites ſanitatis reperitur interdum, vt *lib. de ſang. miſ.* Galenus notauit: nam quemadmodum qui onus geſtat, non ſtatim cadit, ſic qui vtraque plenitudine laborat, non illicò ægrotat. Minantur hæ plenitudines morbos,niſi illis vacuatione celeriter ſuccurramus, & hoc inſinuabat Hippocr. *lib.*2. *Aph.*5. dicens: *Spontaneæ laſſitudines morbos pronunciant.*

His ſuppoſitis, quæ neceſſariò in tractatu de phlebotomia in febribus celebranda, erant prætermittenda, quæſtionem ſolue hoc modo. In vtraque plenitudine, vtiliſſimum remedium, eſt phlebotomia: ſed in plenitudine quoad vaſa, celeriùs accedendum eſt ad ſanguinis miſſionem, & tantum extrahendum, quantum exigit plenitudo,quoniam in hac,maius adeſt virium robur; in plenitudine quoad vires,minùs,in illa enim premit cum obſtructione putredo, quæ non ita liberali ſanguinis miſſione curatur, cùm aliis indigeat remediis deobſtruentibus, & contemperantibus: quare ad ſpatium curationis aliquid debet reponi, 11. *meth.*14.

In plenitudine hac,ægri in periculum ſuffocationis non ita incurrunt,& ob id feſtinanter ſanguis non eſt detrahendus; qua ratione in ſynocho putri aliquid ſanguinis, qui ſolidis animalis partibus proprium eſt nutrimentum, eſt relinquendum; & non ex toto vacuandum. Nec obiicias ferrum illum ſynocho putri laborantem,deſcriptum à Galeno 9.*meth.*4.quem venâ inciſa vſque ad animi deliquium,perſanauit: id enim effecit, quia iuuenis erat,& robuſtus, & protinus cùm humorum putredo incœperat, ſanguinis detractionem molitus eſt.

Illicò ergo,& ſine cunctatione,in plenitudine quoad vaſa, detrahendus ſanguis,quo remedium nullum certè commodius, & cuius vim nullum medicamenti purgantes genus imitari, aut aſſequi, multóque minùs vincere valet. Quare Auicenna 1.4. *tract.*2.*cap.*45. de curatione febris ſanguinis loquens,ſic ait: *Euacuatio non eſt aliqua ſicut phlebotomia*: & Galenus 9.*meth.*4.

A cùm dixiſſet in ſynocho imputri valida exiſtente virtute,& ætate permittente, expedire ſanguinem vſque ad animi defectum emittere,ſubdit, *hoc præſidio omiſſo,ita febricitantes in ſummum diſcrimen venire,niſi eos vel virium robur,vel largum ſanguinis profluuium,vel ſudor copioſius,ex manifeſta pernicie eripiat.*

Quapropter ne mireris Galenum,ſi magis ſolicitus fuit, in demendo ſanguine confertim in plenitudine quoad vaſa, quàm in plenitudine quoad vires, cùm illa plurimis periculis ſit obnoxia: cùm enim vaſa ad immodicam accedunt repletionem, vt 9.*meth.c.*5. Galenus prædixit, tum perrumpere vaſa, tum recludere ſolet, verendáque ſymptomata inducit,nempe obſtru-B ctionem, diſtentionem, tumorem, ruborem. Firmat *lib.*2.*de natur. human. com.*1. dicens: *Quæ ad vaſa dicitur plenitudo, & ora aperit, & diſrumpit ipſa vaſa, & aliquando mortem ſubitam inducit, ſi forte poros corporis in totum obturauerit.* Hoc modo intelligendus eſt Celſus *lib.* 2. *cap.*2. in hunc modum ſcribens: *Ergo ſi plenior aliquis, & ſpecioſior, & coloratior factus eſt, ſuſpecta ſua bona habere debet, quæ quia nec in eodem habitu ſuſtinere, nec vltrà progredi poſſunt, ferè retrò quaſi ruina quadam reuoluuntur.*

Verùm his dimiſſis,aliud argumentum,& difficiliùs, altiùs enucleandum exequamur,quærentes:*Vtrum affectus in genere, expetentes in febribus per ſe venæ ſectionem, ſint ſolùm tres?* Reſpondet Galenus eleganter, *lib.*9. C *meth.cap.*11.dum ſic ait: *Memineris verò mihi ad ea quæ dicenda ſunt, quoniam cauſa venæ ſectio petitur. Nam quoniam hæc ſanguinis vacuandi cauſa adhibetur, ſanguis autem inutilis naturæ eſt, vtique probè hanc adminiſtrari conueniet, ſic vt quod inutile naturæ ſit, emittat. Fit autem ſanguis naturæ inutilis bifariam, vel cùm propriam qualitatem ad vnguem non ſeruat, nec ampliùs nutrire ſicut priùs,cùm vtilis eſſet,poteſt; vel cùm ita multitudine creuit, vt aut vires premat, aut tum venas, tum arterias, vel diſtendat, vel ſindat, vel obſtruat. Ac in his quidem miſſio ſanguinis vtilis eſt,ceu vacuantium præſidiorum vna:in aliis, ceu quod humorum vehementiorem impetum ad diuerſam partem reuocet,vel ad latera deriuet. Poſtulat autem ſemper* D *valentes vires, quæ modo vacuationis eius reſpondeant. Ad hæc igitur reſpicientes, ſanguinem detrahimus, aliàs ſemel, aliàs bis, vel ter ſæpius, vt in ſequentibus patebit.* Hactenus aurea Galeni auctoritas, quam iure merito memoria ſempiterna contineri præcipit, vtpote quæ breuibus perſtringat tres dictos affectus, per ſe venæ ſectionem expoſtulantes, & eam ſemper & perpetuò indicantes.

In vniuerſum ergo tres, *citato loco* proponuntur affectus,quorum cauſa venæ ſectio expetitur,videlicet plenitudo ſanguinis, vitium ſanguinis tale, vt inutilis naturæ ſit ſanguis, ſiue actu,ſiue potentia propinqua, & motus, ſeu impetus ſanguinis præter naturam fluẽtis,ad aliquem locum. Atqui *in lib.*2. *Hiſt. Princip. Medic.hiſt.*19. ſubnotauimus, totò cœlo aberrare illos, qui ſibi falsò perſuadent,Galenum voluiſſe,ſolam ple-E nitudinem cum ſcopis poſtulare venæ ſectionem vacuatoriam,minimè verò hanc requirere ſanguinem vitioſum, ſeu corruptum, ſed huic deberi reuulſoriam venæſectionem, non vacuatoriam, cùm hæc opinio menti Galen.ſit aduerſa valde: Nam *lib.eodem,cap.*10. clariùs ſuam exponit ſententiam in hunc modum: *Quod corruptum eſt, id alienum à natura eſt, quod tale eſt, id ſe auferendum dictat: affectus namque corruptelæ vacuandum eſſe præcipit,idque vena inciſa,vel purgatione,&c.* Sanguis ergo qualitate peccans,naturæque inutilis,vacuationem indicat, & poſtulat.

Porrò demonſtremus apertiùs,ſanguinem inutilem, & vitioſum,præſente, aut futura magnitudine morbi, & vitium robore,primò, & per ſe indicare in principio morbi,ſanguinis detractionem, deinde concocto morbo,purgationem:Nam ſi quod corruptum eſt, ſe auferendum

rendum dictat, vt *loco* proximè *citato* dictauit Galenus, qua via faciliùs ſanguinem vitioſum,& corruptum auferes, crudo adhuc morbo exiſtente,quàm ſecta vena? Concocto verò morbo, quum natura impuros, & vitioſos ſuccos à purioribus ſecernit, & humores eductioni contumaces non ſunt,natura quoque adminiculante,locum idoneum habet expurgatio.

Hoc profectò eſt, quod poſteris tradidit Galenus 9.*meth. cit.* dum inquit: *Affectus corruptelæ vacuandum eſſe præcipit,vel vena inciſa,vel purgatione.* Sic 5.*meth.*14. vitioſum ſanguinem paulatim educit, & paulatim expurgat, viribus quoque non admodum conſtantibus,in curatione per epicraſis. Et 8.*meth.*4. ad vacuationem vitioſi ſucci mixti cum ſanguine,commendat venæ ſectionem, etiam citra plenitudinem.

Neque obiicias, inibi ad deponendam plenitudinem, & non ad euacuandam cacochymiam cum ſanguine mixtam, adminiſtratam eſſe venæ ſectionem: Quippe in propatulo contextus, ex Græca lingua in Latinam tranſlatus, oppoſitum indicat, qui ſic habet: *Melius enim eſt, euacuata redundantia cacochymiæ.* Huc idem Galenus reſpiciens, 3. *Aph.* 20. ſanguinis profuſiones, plenitudinem, & humorum prauitatem vacuando, ſic prohibere ab iis morbos fieri, omnino eſſe manifeſtum, annuit, & ſcripſit.Si enim cacochymia mixta ſit cum ſanguine non pauco,vires conſtare poſſunt, túncque magnitudine morbi præſente, aut futura, maius, præclariúſve emolumentum ſequitur ex venæ ſectione, vacuato noxio ſucco cum ſanguine mixto, quàm nocumentum ex vacuatione ſanguinis boni, & aliqua virium iactura, quia vires valentes eſſe ſupponimus.

Obiicies: Cum vitio ſanguinis,& corruptela effatu digna, vires haudquaquam poſſunt eſſe valentes, proinde iis non conſtantibus,timet vacuationem Galenus 9.*meth.*10. Dic, Galenum agere *hoc loco*,de copioſa vacuatione,quam in ſynochis laudauerat,& quæ verenda eſt in corruptela virium, in qua vires ſummum robur obtinere nequeunt, quod par ſit vacuationi extremæ. At moderatam ſanguinis detractionem, optimè ferre vires poſſunt,in corruptela ſanguinis,præſertim ſi extrema, & vehemens non ſit.

Triplicem enim ſanguinis corruptionem venamur, ex doctrina Galeni,vt ex ipſius placitis poterit quiſque deducere, 2. *Aph.*17.*in fin.* Prima, leuis & facilis, quæ alteratione emendari poteſt, eáque alterationem, & concoctionem indicat, de qua Galenus *art. med.* 89. ſcribens, putredinem alterationem indicare: & 11. *meth.*13. in ſemiputridis concoctio ex aduerſo reſpondet. Alia eſt magna, vt ſanguis ita iam diſtet à mediocritate,& ita magnam mutationem præter naturam ſortitus ſit,vt à natura ampliùs vinci,regique nequeat, nec probus & laudabilis reddi queat. Hæc alteratione non indicat, vtpote quæ emendari à natura non poſſit, vt vinis accidit quæ planè acuerunt. Hæc eſt que propriè corruptela appellatur, Galeno teſte, *ad fin.cit.com.lib.*2. *Aph.* & quæ venæ ſectionem poſtulat primò,deinde purgationem,ex eodem,9.*meth.*10.& 11. ſi vires ferant,& morbi magnitudo præſens,aut futura ſuſpicetur.

Tertia tandem ex iis neceſſariò eſt deducenda, ſanguinis nimirum corruptio mediocris, veluti medium inter extrema, qua vires conſtare poſſunt. Atqui præſentibus ſcopis, venæ ſectionem expoſtulat, & indicat,præſertim in febrium principiis, quia protinus fit omnino inutilis, niſi confeſtim vacuetur ſic corruptus ſanguis.

Percontaberis: Qui fieri poteſt, vt cùm viribus imbecillis,in corruptela, admittatur à Galeno modica paulatim adminiſtrata venæ ſectio,cùm perpetuò adeſſe debeât ſcopi in venæ ſectione omni?Dic.Non eſſe illam imbecillitatem virium abſolutam, ſed reſpectiuam,nempe collatione facta ad magnũ virium robur. Hinc conſtat Galenum diſertè dixiſſe,*l.art.med.cap.*89. putridos humores in vaſis indicare alterationẽ, & vacuationem, hanc quidem per venæ ſectionem, per menſes,per clyſteres,&c.

Accedamus iam ad alia fundamenta, quibus poteſt confirmari,ſanguinem inutilem, & vitioſum, ſeu corruptum,nuſquam poſtulare venæ ſectionem, nec eius ratione, vnquam ſanguinem eſſe mittendum,præſentibus etiam ſcopis. Primum deſumitur ex Galeno 11. *meth.c.*8. docente curare, & euacuare quæ putruerunt, nulla ſectionis venæ mentione facta, in §. *At vacuationem illius per vrinam, deiectiones, vomitum, ac ſudores moliemur, &c.* Et ſequenti capite: *Ergo expellenda quæ putruerunt, per vrinas, aluum, & ſudores ſunt. Quòd ſi ad os ventriculi, impetum aliquando capiant, etiam per vomitiones.*

Cæterùm, etſi alij aliter reſpondeant, mihi præcipuum argumentum eſſe videtur, quippe in præſenti contextu reticet in particulari venæ ſectionem ad vacuationem putridi,& corrupti ſanguinis,quia iam ſatis ſupérque ad id, eam in ſuperioribus commendauerat, *lib.*9.*cap.*10.& 11.& ad vacuationem vitioſi ſanguinis, 8.*meth.*4. & *cit. libro*, etiam venæ ſectionem comprehenderat, ad educenda putrida, omnium efficaciſſimam, dum ait in genere, quod iam corruptum eſt omni ratione vacuandum;aliarum autem meminit vacuationum, quia de iis hucúſque mentionem non fecerat, vt doceret non ſolam venæ ſectionem, ad vacuandos putridos humores ſufficere, ſed alijs etiam opus eſſe,quæ vacuant per vrinas, ſeceſſum,vomitum, & per ſudorem.

Obtrudes deinde hoc modo. Venæ ſectio ſimul euacuat vtile,& inutile;at purgatio vitioſos ſolùm humores,& putridos. Sed aduertere debes, exiſtente virium robore, & morbi magnitudine, in principiis febrium maximè, hoc eſt,toto cruditatis tempore,longè præclarius iuuamentum ſubſequi ex venæ ſectione, vacuato putrido ſanguine, quàm nocumentum ex vacuatione innoxij, & ex aliqua virium iactura. Sed & expurgatio nõ ſolos ſinceros,putridos,& vitioſos ſuccos educit,imò ſolùm aliquos vtiles, & non putridos. Hoc modo promiſcuè, citra delectum, Agaricum attrahit pituitam tam putridam, quàm non putridam, atque etiam bilem, & tamen maius ſequitur commodum,ex vacuatione putridi,quàm ex vacuatione vtilis, & virium reſolutione, detrimentum. Sed quia de his, vt reor, ſatis ſupérque agitaui,ne actum agere videar, adſcopos venæ ſectionis, qui in hoc capite me ſpectant,iam accingor,quærens.

Virium ad celebrandam venæ ſectionem, tres ſcopi ſint neceſſarij? Principio itaque, vt à notione nominis auſpicemur, aduertere oportet, nihil aliud dici ſcopos ſanguinis detractionis, quàm requiſita, vel conditiones, intentionéſve ſanguinis miſſionis exercendæ, fine quibus illa methodicè adminiſtrari, nec debet, nec poteſt, ad quas potiſſimùm Medici attendere debent, nè aberrare contingat. Sumitur autem à ſagittariis ſcopi denominatio, quippe qui ſagittas ſuas dirigunt ad ſcopum.

Scopi ergo præcipui ſanguinis detractionis,ſunt ex 4.*acut.*19.& 4.*meth.*6.morbi magnitudo,virium robur, & ætas florens, ſine quibus nuſquam ſanguinem mittere licet.Nos referimus hos ſcopos ad duos duntaxat principes, & præcipuos, ad morbi magnitudinem, & virium robur: Nã ſenum ætas,in virium verbo comprehenditur,apud Galenum *lib.de curand. rat. per ſang. miſ.cap.*8.ob idque illis non mittitur ſanguis,quia non valent vires;ſi enim fortè in iis robuſtæ ſint, exiſtente morbi magnitudine præſenti, tutò ea celebrari poteſt, vt concludimus ex Galeni mente, *lib.* 1. *Hiſt. Princip. Medic. Hiſt.* Ac pueros ante decimum quartum annum,

annum,non excludi à ſanguinis detractione,nec ipſum Galenum eos ab hac vacuatione arcere,vbertim diximus *lib.*1.*Hiſt.Princip.Medic.hiſt.*80. Sed dimittamus iſthæc de pueris , iam dilucidè *eo loco*agitata pro Gal. tutela,& rem altiùs exequamur.

Illa ergo tria ſunt ; quæ venæſectionem indicant, alio tamen , atque alio modo:Nam magnitudo morbi eam indicat , quia pro ſui medela efflagitat ; virium robur indicat, quia non prohibet, ſed permittit,quod contraindicare dicimus, non quia repugnat , ſed quia contrario modo indicat , ſic explicante Galeno *lib. de ſang.miſ.*13.*in princip.*& 1.*acut.*45. Ætas florens indicat, quatenus virium ſtatum oſtendit, quod coindicare dicitur. Agamus primò de magnitudine morbi.

Galenus *lib.de totius morb.temp. cap.*5. affirmat, om- B nem morbum ex natura ſua habere magnitudinem, quoniam vim infert naturæ , & illius actionem lædit; dicitur tamen magnus, vel in propria ſpecie,vel facta comparatione ad vires , quia illis eſt ſuperior. Triplex ergo proponitur à Galeno *lib.*4.*meth.cap.*6.*&* 7.morbi magnitudo : alia enim ſumitur ex magnitudine ſubſtantiæ,alia ex partis præſtantia , alia ex cacoëthia,ſeu malignitate. Quocunque modo ſumatur magnitudo ad venæſectionem, morbus debet eſſe magnus : Nam etiamſi in propria ſpecie morbus ſit exiguus,ſi in parte principe conſiſtat,aut malignitatis ſit particeps, vrget hac ratione multo magis, quàm ille qui magnus eſt in propria ſpecie,& ideò magno remedio indiget,qualis C eſt venæ ſectio. Nam quando exiguus eſt , & lenis, neque venæſectione , neque externo indiget auxilio, vt dicebat Galenus *l.*1.*de loc.affect.c.*2.*in fin.* Quinimò etiamſi acutus ſit ex natura ſua,quando mitis eſt,venæ ſectionem non efflagitat. Hac ratione dixit Hippocrates , in acutis morbis , ſi vehemens videatur morbus, quam doctrinam 2.*acut.*1. & 6.*epid. ſect.*3.*com.vlt.* ipſe confirmat.

Verùm rogabis : *Vtrùm per magnitudinem morbi, acuties ſit intelligenda ?* Nam febris hectica , diaria, principum partium intemperantiæ , iecoris ſcirrhus, œdema magnum alicuius partis externæ , ſunt morbi magni , qui venæ ſectionem non expoſtulant. Igitur magnitudo morbi , non eſt ſcopus requiſitus ad venæ ſectionem. Nec aſſeras,in his affectibus vires non con- D ſtare : nam cum plurimis eorum, vires perſæpe ſolent eſſe valentes.

Non deſunt , qui ſibi perſuadeant , per magnitudinem , eſſe intelligendam morbi acutiem,quia Galenus 4.*acut.* 19. confundit magnum cum vehementi , & morbus vehemens ille dicitur , qui magnam vim habet , & celeriter mouetur , & in hoc conſiſtit vehementia,vt docet Galenus 3.*de diff.pulſ.cap.*5. At morbus acutus ille eſt , qui magnitudinem habet , & celeriter properat ad ſtatum,2.*Aph.*19. Igitur pro morbo magno,acutus intelligendus eſt. Hi planè falluntur:hoc enim conceſſo,ſequeretur morbos chronicos non curari venæſectione , cùm opponantur acutis , quod eſt contra Galenum 4.*acut.*19.plurimos chronicos mor- E bos venæſectione indigere affirmantem, quando prædictis ſubiacent ſcopis.

Obiecta hoc modo diſſolues. Morbus magnus ex natura ſua , ſolùm indicat magnum remedium , ſicuti eſt venæſectio,purgatio, vehemens alteratio:an tamen hoc , vel illud remedium diſtinguendum ſit , eſt petendum ex parte affectus, & natura cauſæ, vt latiſſimè *lib.de curand.rat.per ſang.miſ.cap.*6. Galenus explicuit? Nam in morbis plenitudinis , vtilis eſt venæſectio, ſicut in morbis cacochymiæ purgatio,Galeno auctore 4. *Aph.*47. & 1. *Aph.*23. *in fin.* & *lib.de ſang.miſ. cap.*7. quibus locis præcepit conſiderare , qualis ſit humor, qui exacerbari ſolet , vt hoc modo , vacuatio præcautoria per venæſectionem rectè celebrari poſſit : quod firmauit *cap.*6. *antecedenti* , §. *De ſecanda veno conſilio* A *inito, &c.* cùm prædicti affectus, etiamſi ſint magni, ex plenitudine non oriantur , ideò venæſectionem non expoſtulant.

Verùm contra hanc doctrinam plura ſuperſunt obiecta , quærendúmque eſt : *Vtrùm citra plenitudinem, ſanguinis miſſio poſſit celebrari?* Nam Galenus *lib.de ſang. miſ.cap.*3.*in princip.* ſine plenitudine ſanguinem emittit, in inflammationis principio,quæ ob ictum, dolorem, aut partis debilitatem concitatur : & *cap.* 9. *ſequenti*, affirmat, ſcopos venæſectionis, plenitudinem non admittere : & 4.*meth.*6. & 4.*acut.cit.* reprehendit Menodotum,qui ſolùm in plethorica vocata ſyndrome ſanguinem emittebat, cùm citra plenitudinem ſanguis ſit detrahendus,quando aliqua pars diſtorta eſt,aut quiſ- B piam cecidit ex alto,aut plaga eſt percuſſus.

Secundò,Galenus 11.*meth.*15. ſaluberrimum iudicat in omnibus febribus venam ſcindere,non tamen quælibet febris ex plenitudine concitatur , aut in ea adeſt plenitudo. Tertiò. Quomodo Galenus præcipit ad eligendam venæſectionem,aut purgationem vtendum eſſe diſtinctione : ſi idem 4.*de ſanit.tuend.cap.*4.*ante fin.* affirmat , quòd quando opus eſt venæ ſectione, impeditur tamen propter ætatem , virium imbecillitatem, aut timiditatem ægroti,tunc aluus largiùs ſit mouēda, & 4. *meth.* 6. plenitudinem ſine venæſectione poſſe corrigi inculcat,nam prodeſſe ſolēt frictiones, balnea, inedia, & purgatio. Igitur non eſt opus diſtinctione, C Accedit axioma Auicennæ, 10.3. *tract.* 5. *cap.*2. *ad fin.* *Solutionem ventris omni die factam,à phlebotomia excuſare*, affirmantis.

Solue hoc modo obiectionem primam. Sanguinis miſſio exercenda eſt præſente plenitudine,quando remedium eſt vacuatorium ; quando verò exercetur reuulſionis gratia , vt in citatis exemplis, citra plenitudinem celebrari poteſt , imò in affectu contrario plenitudini. Ad ſecundam dic , locum Galeni 11. *meth.* intelligendum , facta ſuppoſitione , quòd adſit ſanguinis abundantia, vt conſtat ex ratione, & particula illa , vt prædiximus *ſuprà* , videlicet in calce *cap.* 9. *eiuſdem libri.*

Ad poſtremam dic , quòd quando adeſt plenitudo, & nullus morbus grauis præſens eſt, verū ex interual- D lis ſolet corripere, protinus opus eſt venæſectione, vt illius generatio prohibeatur. Quòd ſi ex interualis non inuadat, neque multitudo ſanguinis craſſi adſit,neque homo ſit intemperans , citra venæſectionem corrigi poteſt inedia , frictionibus , & balneis , ex Galen. *lib. de ſang. miſ. cap.* 10. Quandò morbus grauis eſt , & prætermittitur venæſectio , tunc opus eſt medicamento, quod aluum ſoluat, quoniam poſthabita venæ ſectione,ſanguis putreſcit,cuius pars tenuis vertitur in bilem flauam , craſſa in atram , qui humores iam indigent purgatione. Ex hac doctrina intelligitur locus Auicennæ, 1.4.*tract.* 2.*cap.*7.dicentis : *Et quum poſtponitur phlebotomia , non eſt ampliùs intentio.* Quando plenitudo eſt vel biliosa,vel pituitoſa,aut melancholica, E tunc ſanguinis miſſio,& purgatio valde præſtant:& ſi ob aliquam cauſam prætermiſſa fuit ſanguinis miſſio, optimum eſt conſilium,medicamento purgante aluum ſubducere, vt videlicet facta euacuatione alterius humoris peccantis,exonerata natura, & potentior reddita , ſanguinis plenitudinem in nutritionem partium abſumat , vel inſenſibiliter digerat.

Secundus ſcopus,eſt virum robur. Huius non poteſt certus gradus præfiniri,ſed experimento,& prudentia illud debet Medicus præcognoſcere,conferendo morbum cum virtute,& prouidendo quæ poſt vacuationē ægrotanti contingere poſſunt:oportet etiam adeſſe robur,quòd nō modò poſſit ſuſtinere præſentem vacuationem , ſed etiam ea , quæ probabile eſt, poſtea ægro poſſe ſuperuenire. Quare virium robur non tantùm exigitur præſens, ſed etiam imminens.

Verùm

Verùm aliqua ſuperſunt diſcutienda, quorum primum eſt: *Vtrùm omnium facultatum robur ſit obſeruandum ad venæ ſectionem?* Cùm enim triplex ſit virtus, videtur quòd omnium robur ſit expetendum: Nam ſanguinis miſſio ſicut diſſoluit facultatem vitalem, ſic reliquas virtutes: quare cùm quacunque earum amiſſa reliquæ pereant, *9.meth.cap.*10. trium, & non ſolius firmitudo eſt exoptanda.

Præterea morbi materiales non poſſunt, curari, niſi expulſione, & concoctione, quibus operationibus facultas naturalis eſt ſummè neceſſaria valida, 11 *.meth.9.* §. *Neque pulſus duntaxat vires, &c.* Hac ratione morbi thoracis curari nō poſſunt, niſi facta expurgatione humoris, qui in thorace continetur, pro qua operatione, robuſta eſt opus facultate. Ergo pro celebranda venæ ſectione, non ſolùm robur facultatis vitalis, ſed etiam naturalis, & animalis eſt neceſſarium.

Pro altera parte, eſt Galeni ſententia, *lib.4.acut.*19. quo loco agens de hoc ſcopo, ſolùm facultatis vitalis fecit commemorationem, & *lib.de ſang.miſ.*12.*in fin.* & deducitur ratione. In principio morbi, quando humor crudus eſt, & non conſtat de robore facultatis naturalis, quod ex huius actione dependet, ſanguinem mittimus. Ergo citra huius virtutis firmitudinem, hoc auxilium celebrari poteſt. Similiter robur facultatis animalis, ægris non eſt neceſſarium: nam ſatis eſt quòd valeat pro reſpiratione, vt Galenus notat *l.7.meth.cap.vlt.poſt med.* & Auicenna 4.1.*cap.*3.

Dic. Quòd facultates, quæ animal gubernant, etiamſi ſpecie ſint diſtinctæ, & diſtincta habeant principia, ita conſentiunt inter ſe, vt mutuò ſibi auxilietur: Nam facultas animalis miniſtrat vitali reſpirationem; naturalis vitali, & animali, ſanguinem, pro materia ſpirituum ſuppeditat; vitalis omnes fouet, & perficit, quia eſt veluti forma, ac perfectio cæterarum. Quare quacunque harum amiſſa, neceſſe eſt reliquas perire. Hæc tamen eſt differentia, inter vitalem, & reliquas, quod pereunte vitali, protinus reliquæ ceſſent & pereant; his autem pereuntibus, non eodem temporis momento vitalis extinguitur, ſed adhuc longiori tempore durat, vt *lib.5.de loc.affect.cap.*1. Galenus propoſuit.

Ex his ſequitur euidenter, imbecillitatem facultatis vitalis eſſe, quæ potiſſimum venæ ſectionem interdicit, quoniam cæteræ ſine huius robore conſtare nequeunt, *7.meth.vlt.* & *lib.de ſang. miſ.*13. licèt naturalis, & animalis debilitas maximè ſit attendenda, quæ ex venæ ſectione extremè læduntur. Hinc edocti Medici, in extenuatis, & his qui animi deliquio prehenduntur, & tremunt, venæ ſectionem prohibent. In initio autem morbi, humore licèt exiſtente crudo, ſanguinem mittimus, quoniam ſi tunc appareant vires debiles, hæc imbecillitas eſt per aggrauationem: Nam vt dicebat Galenus *lib.*10.*meth.cap.*4. *Raro accidit, vt primo, ſecundóve die morbi, vires imbecilles cernantur.* Ad ſecundam obiectionem dic, quòd cùm robur facultatis animalis non ſit neceſſarium, & promptiùs diſſoluatur, & reficiatur quàm reliquæ, ob aliquam euidentem vtilitatem celebramus vacuationē, quouſque incipiat diſſolui, modò ea diſpoſitio facilè corrigi poſſit. Quando vires ſatis cōſtant, copioſè vacuandum eſt, vt morbi vehementia, & plenitudo deſiderant. Si verò non valent, tunc minùs quàm plenitudo commonet, ſanguinem mittimus. Quum vires languent, nullo auxilio opus eſt, ſed vires tunc corroborandæ, & deinde paulatina vacuatione vtendum, *9.meth.cap.*10. *&* 13. Nunquam enim vires ad tantam perueniunt debilitatem, vt aliquam leuem vacuationem ferre nequeant; vnicuique enim gradui virtutis ſua vacuatio reſpondet: verùm cùm hæc ſit inutilis, cùm morbum neque auferat, neque minuat, iccircò ab auctoribus prætermittitur.

Tempus nunc eſt, vt alios ſcopos ad venæ ſectionem requiſitos, in medium afferamus, quærentes: *Vtrùm in febribus plures præter tres ab Hippocrate propoſitos, ad venæ ſectionem ſint contemplandi?* quoniam Galenus 4.*de rat. vict. in morb. acut. com.*19. *in fin.* reprehendit auctorem illius libri, eò quòd prætermiſerit cœli ſtatum calidum & ſiccum, qui prohibet venæ ſectionem: & *lib.* 11. *meth.cap.*14. §. *Et omnino quidem non mittes, &c.* in tempore æſtuoſo, & cœli ſtatu calidis & ſiccis; affirmat nō eſſe ſanguinem mittendum: & *lib.*1.*ad Glauc.cap.* 14. *poſt princip.* idem docet: Quo loco addit, conſuetudinē magnam vim habere ad euacuationem, & ſicuti in conſuetis intrepidè vacuationes exercemus, ſic in diſſuetis minimè, etiamſi reliqua hortentur: & in *lib.9. meth. cap.5. ante fin.* inter ea quæ dehortantur venæ ſectionem, non ſolùm conſtituit ætatem puerilem, cœli ſtatum calidum, & ſiccum corporis habitum, verùm os ventriculi imbecillum, aut admodum ſenſile, aut amara bile abundans. Præterea geſtatio pueri in vtero prohibet ſanguinis miſſionem, ex Hip.5.*Aph.*31. Ergo plures alij ſcopi ſunt aſſignandi.

Dic, alios eſſe ſcopos ſanguinis miſſionis, alios quantitatis ſanguinis extrahendi: nam priores ſanguinem eſſe mittendum indicant, quantitas autem extractionis ſanguinis non ſolùm deprehenditur ab his, ſed à plethorica diſpoſitione, ſuppreſſione alicuius vacuationis, victus ratione. Et 1.*ad Glaucon.*14. proponit ſymptomata, quæ quantitatem ſanguinis vacuandi minuere ſolent, veluti eſt vigilia, conuulſio, dolor, conſuetudo, vel diſſuetudo, quæ cùm virtutis, & plethoræ diſpoſitionē ſignificent, quantitatem indicant; & 11.*meth.* 14. *poſt med.* adiungit putredinem, & obſtructionem, quæ omnia minùs eſſe vacuandum indicāt, quàm ægritudo commonet, quia cùm non curentur per ſanguinis miſſionem, ſed per alia auxilia, ne cogamur intempeſtiuè nutrire, ad curationis ſpatium aliquid ſanguinis relinquendum eſt. Quando igitur plura ex his conueniunt, quæ ſolent ſanguinis quantitatem imminuere, omnino prohibēt venæ ſectionem, vt ſi cœli ſtatus calidus ſiccus coniungatur cum ſimili regione, & natura, corporis habitu raro, & molli. Hoc modo *locis citatis* eſt Galenus interpretandus.

Conſuetudo non indicat neceſſitatem vacuationis, ſed ſolùm tolerantiam, vt *l.de conſuetud.ad fin.* Galenus affirmat. Diſſuetudo non tollit neceſſitatem, ſed difficilem tolerantiam inſinuat. Quare quando Galenus affirmat, diſſuetos non eſſe euacuandos, etiam reliqua ſuadeant, intelligendus pro morbi magnitudine, & plenitudinis ratione.

Geſtatio fœtus in vtero, non prohibet venæ ſectionem, ſed ſolum minuit quantitatem, quia fœtura eſt ſpecies vacuationis, *lib.de ven.ſect.aduerſ. Eraſiſt.cap.5.* Quare ſi vtero gerens graui morbo prematur, phlebotomanda eſt in minori quantitate, & non tantum ſanguinis extrahendum, quantum exigit diſpoſitio, quoniam aliquid relinquendum eſt fœturæ, ſanguinem abſumenti. Ex iis patet, grauidā abortum facere, ſi illi pro ratione morbi ſanguis extrahatur: de quo inſtituto copioſam lege diſceptationem, *lib.*1.*Hiſt.Princip.Medic.Hiſt.*32. & *lib.*3.*Hiſt.*22.

Cruditas ventriculi, & corruptela, ſiue ſit in ventriculo, ſiue in primis venis, & fæcum retentio in febribus, ſolent differre venæ ſectionem, non tamen impedire, niſi affectus vrgeat acutie ſua, vt Galenus inquit *lib.9.cap.4.ante med.* & *lib.de ſang. miſ. cap.*20. & Auic. 1.4.*cap.*20.*ante finem,* §. *Scito præterea quòd phlebotomia, &c.* Num autem cruditas venarum impediat venæ ſectionem, ac ſi ſanguinis miſſio ſit de genere eorum, in quibus expectatur concoctio, lege *lib.*1. *Hiſt. Princip. Medic. Hiſt.*64.

Illud verò in calce huius capitis, ad praxin valde neceſſarium, animaduertere oportet, circa propoſitos venæ ſectionis ſcopos: *Vtrùm perpetuò, & per ſe ſolùm*

indicent

indicent venæ ſectionem? Reſponde negatiuè: nam per accidens indicant aliquando venæ ſectionem, & aliquando purgationem. Nam 4.*meth*.6.ſcopos indicare ſanguinis miſſionem, vel purgationem fatetur: quod intelligit non per ſe, ſed ex accidenti, aut mediatè, nempe ratione affectus cõiuncti,iudicantis per ſe venæ ſectionem,vel purgationem.

Quapropter improbabile eſt aſſerere, ſemper, & perpetuò hos ſcopos ex accidenti indicare venæ ſectionem,quod ſic confirmo.In curatione,ſumma indicatio contrarij eſt.Sed magno morbo nõ eſt contraria ſanguinis miſſio, magis quàm purgatio. Igitur.Patet, quia venæ ſectio eſt auxilij ſpecies, magnitudo morbi eſt quantitas,aut intenſio. At quantitati quantitas opponitur, non ſpecies. Ergo magnitudo morbi per ſe non indicat ſanguinis miſſionem,ſed tantùm magnum auxilium; non hoc certum,aut illud:Ex magnitudine enim morbi,illa ſolùm ſumitur indicatio, quam Hippocrates 1.*Aph*.6. his verbis propoſuit: *Extremis morbis,extremè exquiſita remedia optima ſunt*.Quare ſimiliter magnis morbis, magna remedia conueniunt. Igitur ſanguinis miſſio indicatur per ſe,à qualitate, aut à ſpecie affectus; ex accidenti, à magnitudine, quia magnum auxilium eſt.Hoc firmat Gal.*lib.de ſang.miſ.c*.6. *§.De ſecanda vena conſilio inito, præ oculis habentes principales hoſce ſcopos, nempe plenitudinis tum quantitatem, tum qualitatem, & virium robur*. Denique non proinde ſanguinis miſſio neceſſaria eſt,quia magnitudo morbi, cum virium robore coniuncta eſt, ſed quia corpus laborat aliquo eorum affectuum, qui ſanguinis miſſionem expoſtulant.

Pergamus vltrà. Galenus 1. *Aph*.23. in vehementi dolore, cum ſummo virium robore, quale poſtulant vacuationes factæ ad animi deliquium, docet prius faciendam eſſe diſtinctionem, an id miſſione ſanguinis, an purgatione exerceri debeat. Igitur magnitudo affectus, cum vitium robore magno, non ſemper indicat venæ ſectionem, ſed interdum vberem purgationem.

Rurſus. Magnitudo morbi, & virium robur,ſemper indicant ex accidenti vacuationem,quia iis ſcopis præſentibus, perpetuò adeſt affectus, vel indicans per ſe venæ ſectionem,vel purgationem. Expreſſa,& præclara eſt Galeni ſententia, 4. *meth*.6. *ad finem* ita habens: *Præberi tamen vacuandi indicationem, ab ipſa ægritudinis vi, ſeu magnitudine, in eo libro non diximus, quia longiorem demonſtrationem hoc requirebat*: & proinde iure admiratur Hippocratis ſolertiam *initio capitis*, quòd in omni morbo,indicationem ſumat à magnitudine affectus, longa quippe rerum obſeruatione,& demonſtratione opus eſt,ad hoc vt intelligeret verum eſſe,& perpetuum dogma in arte medica,magnitudinem morbi, & virium robur,ſemper indicare venæ ſectionem.Pronunciatum hoc eſſe veriſſimum, confirmat in *medio capitis*, dicens: *Nunc illud docere volo, tum ipſam morbi ſiue magnitudinem, ſiue vim appellare libet, pro indicatrice quadam ſanguinis detrahendi, vel purgationis adhibendæ ſtatuendam eſſe: tum verò Hippocratem,hanc omnium quos nouimus, primum indicationem adinueniſſe*. Ex quibus conſtat dilucidè, hos ſcopos indicare ſanè vacuationem,ſed interdum eam ſanguinis detractione factam, & quandoque purgatione.

Præterea.Morbi magnitudo non indicat per ſe, ſed per accidens,ſeu per aliud,vel mediatè,ratione ſcilicet affectus coniuncti,per ſe poſtulantis purgationem,vel venæ ſectionem, vt manifeſtè explicuit Galenus *lib.de ſang. miſ. cap*.7. dicens: *Eadem ratione in quibus pars quæpiam grauiter iſta eſt, aut vtcunque incipientem habet inflammationem,etiamſi magnam fore ſuſpicamur, curationem ab inanitione auſpicamur, aut purgatorio medicamine exhibito, aut vena inciſâ, prout nimirum alterum altero magis conuenire videatur*. Hæc Galenus, quæ abundè ſufficere poterunt, ad conuellendã opinionem eorum, qui ſemper, & perpetuò illos ſcopos per ſe indicare venæ ſectionem, aſſeuerant.

Inſuper.Aſſerere nuſquam dari morbi magnitudinẽ cum virium robore, quod tolerare poſſit venæ ſectionem, quin detur ſimul affectus per ſe indicans venæ ſectionem, & vena ſit ſecanda, eſt profectò Galenicæ doctrinæ, rationi, & experimento oppoſitum.Nonne ſæpe ſeſe offert maximus flatuoſus colicus affectus, cum virium robore aucto,quin ſit neceſſaria ſanguinis detractio? imò ſolet eſſe nocentiſſima, niſi coniungatur alius affectus; per ſe venæ ſectionem expoſtulans, quique magis vrgeat. Imò ex Galenica ſententia manifeſtè conſtat, cum virium robore aucto,& morbi magnitudine, aliquando expurgandum eſſe, minimè ſanguinem mittendum,nempe in affectibus magnis ex cacochymia extra venas,& ex cibo corrupto in ventriculo. Denique. In hydrope,aſcite & tympanite quandoque ita vires valent, vt poſſint magna remedia perferre, vt expurgationes crebras, & paracenteſim in aſcite,& tamẽ nemo hos affectus venæſectione curare audet, 4. *acut*. 111. Non igitur ſemper apparentibus ſcopis, ſanguis eſt emittendus,ſed aliquando purgatio celebranda. At de his ſatis. Cætera de vſu, ac vtilitate phlebotomiæ in diuerſis morbis,vt menſtruatis,& febrientibus, lege *lib*.1. *Hiſt.Princip. Medic.hiſt*.77.De ea, quam ad animi deliquium priſci facere conſueuerant, cum commodo multo, *l*.1.*Hiſt*.9. & de Arteriotomia in febribus, & aliis morbis celebranda, *lib*.2.*Hiſt*.43. De ſaluatellarum præſtantia mira,pro febribus curandis,*lib*.1.*Hiſt*.4.]In diſenteria,præſertim adiuncta febri, *lib*.2.*Hiſt*.81.In hydrope,*lib*.2.*Hiſt*.118.De extractione ſanguinis per hirudines,& ſcarificatas cucurbitas,*lib*.1. *Hiſt*.4.plura ſumus profati.

CAPVT XVI.

De concoctione humorum ante purgationem.

Diuiniſſimus Hippocrates ſic prædixit, *lib*. 1.*Aph. text*.22. *Concocta medicari, atque mouere, non cruda*. Approbat Galenus *in com*. *Eos verò qui ſunt in aliqua corporis parte firmati, neque alio auxilio mouere oportet, neque medicari ante coctionem, tunc enim naturam ipſam habemus euacuationi adminiculantem*. *Videtur ſiquidem ipſa poſt coctiones, humores diſcernere, & ſuperfluitates expellere, quo in tempore fiunt indicationes*. Humores enim ad purgationem debent eſſe præparati, hoc eſt, tenues, & nullum lentorem participantes, hoc enim modo cùm ſint fluxui parati,ſunt apti ad purgationem. Deinde foramina, per quæ debet fieri purgatio, debent eſſe aperta, & nullam habere obſtructionem, & hoc eſt quod Hippocrates dicebat,2.*Amp*.9.*Corpora vbi quis purgare velit, oportet fluida facere*, vt 1.*Aph*.24. protulit Galenus.

Ex quibus deducitur apertè, ambo hæc quæ dicta ſunt ad purgationem requiri,nec vnum ſine alio ſufficere: Nam ſi humores concocti, & fluxioni fuerint parati: meatuum autem adfuerit anguſtia, aut obſtructio,aut ſi hi quidem ſint reſerati, laxioréſque redditi, humores verò crudi, & ad fluendum inepti,prauè,vitioséque purgatio ſuccedet:quo pacto vtrumque conſequi eſt neceſſe,in humoribus concoctionem,ac præparationem, & in meatibus laxitatem,& apertionem, ſi vacuatio feliciter celebrari debet.

Vtrùm verò humores ſint ante purgationem concoquendi? dubitandum. Auicenna 1.4.*tract*.2.*cap*.7. ſic ait: *Et tu non euacues materiam indigeſtam in calido, aut frigido,*

niſi

niſi propter neceſſitatem. Fortaſſe enim multiplicatur vacuatio alterius humoris non praparati cum digeſtione, vt euacuetur; & fortaſſe nocet vacuatio maturationis; & fortaſſe permiſcetur cum ea malignum cum bono, propterea quod mouetur malignum abſque digeſtione ſua, &c.

Docet ergo Auicenna, humores putridos febrem committentes, non eſſe euacuandos ante coctionem, in calido, aut frigido, id eſt, ſiue humor fuerit calidus, ſiue frigidus: duáſque cauſas proponit propoſitionis huius, fortè quia euacuatur humor non indigens vacuatione, ſed bonus & laudabilis, quoniam ex parte ſuæ ſubſtantiæ vacuationi aptus exiſtit. Secunda, quia per purgationem factam ante coctionem, propter reſiſtentiam humoris vitioſi crudi, excitatur agitatio, & perturbatio in corpore,& permiſcetur humor vitioſus cum benigno, & hic vitioſas qualitates comparat; quare ex hac purgatione, potiùs ſequitur humoris vitioſi augmentum, quàm diminutio.

Hanc rationem magis dilucidè approbat Auicenna, 4.1.*cap.*4.*ante med.* §.*Omnis præterea medicina, &c.* Similem ſententiam affert 4.1.*cap.*3. §. *Et quarta quidem eſt hora vacuationis, &c.* Præterea idem docet Hippocrates 4. *acut.* 43. dicens: *Quibus in principio vrina nebuloſa, & craſſa exiſtunt, hos annuentibus cateris ſubpurgare conuenit; quòd ſi vrina tenues, tales non purgabis*: & *in comment.* docet Galenus, corporis purgationem eſſe vitandam, cùm in humoribus cruditas adeſt, quod Hippocratem explicaſſe affirmat, cùm dixit, *vrina tenues*, tanquam hæ prauæ coctionis notas habeant.

Hæc etiam doctrina poteſt confirmari ex Hippocr. *lib. de medicam. purgantib. in fine*, vbi docet, *in acutis febribus non eſſé vtendum medicamentis purgantibus, niſi poſtquam quatuordecim dies præterierint*: id eſt, poſtquam morbus fuerit concoctus, ſic enim huiuſmodi verba interpretatur Galenus 4. *acut. commentar.* 64. Deinde 4. *acut.* 22. maximè reprobat vſum medicamentorum purgantium, inter initia inflammationum, quia cruda paſſio illis minimè cedit, cuius ſententiæ meminit 4. *Aphor.*1. Sed coctio humorum in venis, ſimilis eſt coctioni inflammationum, 1. *febrib.*6. Quemadmodum ergo inflammata, in principio non ſoluuntur, ita etiam in aliis morbis, in principio expurgatio facienda non eſt.

Hanc methodum recipit, & confirmat in prædictarum ſententiarum commentariis Galenus, & ampliùs 1.*criſ.*9. vbi docens humores quietos non eſſe ante coctionem expurgandos, cauſam reddit, dicens hos purgantium medicamentorum tractioni difficulter obedire; nam hi retinentur à natura ad concoctionem, & locis in quibus detinentur, impacti adhærent. Aliam addit rationem, 1. *Aph.*22. quia naturam habemus adminiculantem, cùm ipſa poſt coctionem humores diſcernat, & ſuperfluitates expellat.

Adiiciamus & hanc. Ante coctionem noxij humores à bonis diſcreti, & ſeparati non ſunt, & ſic vtiles ſimul cum noxiis vacuantur. Alia aliter confici poteſt ratio, ex Hippoc. 4. *acut.*44. docente: *Ventrem ab initio clyſtere duces, ſed medicamenta purgantia non adhibebis: nempe ſi ventrem moueris, vrina non maturabitur, febriſque citra tùm ſudorem, tum iudicationem in longum protrahetur tempus.* Quibus verbis inſinuat, morbo crudo purgationem factam, coctionem impedire, & retardare: morbus enim materialis, citra coctionem humoris morbifici, ſolui non poteſt: medicamenta verò purgantia debilitant vires, & coctioni aduerſantur; hæc enim moderato calore,& quiete perficitur, at medicamenta purgantia immodicè calida ſunt, 1. *Aph.*24. & corpus exagitant, 4. *acut. com. cit.* Impedietur ergo coctio, ac proinde citra criſim, protrahetur febris, quoniam ſi citra coctionem euacuare humoré noxium inſitas, naturam perturbas,& illius ordinem peruertis;

A Nam purgatio fit medicamento attrahente, natura verò expellente, 1. *Aph.*24. hæc autem nonniſi coctum expellit, quem crudum cùm medicamentum attrahere nitatur, reluctatur illa, & hac ratione commota pugna inter viſcera, vires labuntur, tormina ſuccreſcunt, intenditur febris, infeſtat delirium, dolor capitis ſuperuenit, & anxietudine, vigiliáque oppreſſum corpus, nimis reſoluitur, & natura deiecta, in poſterum ad ſuperandum morbum remanet inualida.

Proximum eſt, vt explicemus: *Vtrùm in febribus ad purgationem neceſſaria ſit concoctio, obſcura, manifeſta, vel perfecta?* Triplicem enim concoctionem Galenus propoſuit *lib.*1. *de criſ. c.*17. Obſcura, ſeu debilis, quæ B non excludit principium; manifeſta, quæ eſt ſignum augmenti; perfecta, quæ ſtatum morbi oſtendit. Et videtur quòd non quælibet coctio ſufficiat, ſed quòd debeat eſſe perfecta, quoniam Hippocrates præcipit concocta medicari, & non quæ concoquuntur, vt ait Galen. *lib. quos, quib. & quando, c.*3. qui humores firmatos, poſtquam fuerint concocti, eſſe purgandos aſſeuerat. Igitur terminum,& perfectionem ad purgationem expoſtulat. Deinde non alia ratione coctio neceſſaria eſt ad purgationem, niſi vt medicamentum habeat fauorem naturæ: cùm igitur natura non adminiculetur, niſi perfecta coctione, quia expellit ſolùm in fine coctionis, vt conſtat in perfecta criſi: Igitur perfecta C coctio eſt expectanda.

Ex altera parte obſtat Hipp. 4. *acut.* 43. purgationem imperans, craſſa, & nebuloſa vrina exiſtente, quæ eſt ſignum tantùm imperfectæ coctionis, & Galen. *in com.* ſolùm prohibet purgationem, quando ſumma, & extrema eſt humoris cruditas. Igitur quacunque coctione apparente, medicamentum purgans poteſt eſſe ex vſu: humor enim peccans, non ſimul, & ſecundùm omnes ſui partes, ob diſſimilitudinem quæ in ipſo reperiri ſolet, concoquitur; quare vſque ad declinationem ſupereſſe ſolet humoris modicum, quod coctionem deſiderat, *vt lib. de tot. morb. temp. cap.*3. docuit Galenus. Igitur pars illa cocta, cùm fit nutritionis inutilis, facultatis expultricis eſt obiectum.

Dic. In morbis acutis, quando humor turget, aut D vrget venenoſitate, aut malitia, in principio morbi, vtilis purgatio eſt, & non debet differri vſque ad incrementum: quo tempore etiamſi humor crudus ſit, & obſcura adſit concoctio,& purgans medicamentum eo tempore exhibitum nocere videatur agitando, mouendo, & vim naturæ inferendo, tamen maior eſt vtilitas ex euacuatione noxij humoris, quàm noxa quæ ex illa agitatione ſequi ſolet: In his enim morbis, in ipſo morbi augmento, concoctio non apparet, ſed adſunt potiùs corruptionis ſigna, & victoriæ morbi;& ideò dicebat Auicenna 1. 4. *tract.*2. *cap.*7. *Et ſimiliter ſi times victoriam humoris, magis neceſſaria cautela eſt euacuatio, & non moueas niſi in principio.* Et quando humores vrgere incipiunt, aut maximè vrgent in incremento morbi, tunc etiam purgatio ſalubris eſt, de cura coacta, ad euitandum imminens morbi periculum. In morbi E ſtatu, minimè expurgans medicamentum offerendum, hoc enim tempore natura maximè occupata eſt in coctione, & ex morbi vehementia valde laceſſita, ex Galeno *lib. de opt. ſect. ad Thraſybul. cap.*40. & 41. & 2. *Aph.*29. hanc reſolutionem, & fatigationem virtutis, maximè reperiri eo tempore in facultate animali affirmat: licèt enim vitalis,& naturalis fortes perſiſtant, illa ob ſpiritum animalé, ex febris vehemẽtia reſolutum, debilis apparet, cùm in purgatione auxilietur valde. In vltima parte ſtatus, ſeu principio declinationis, ſi natura criſim nõ mollitur, tunc Medicus eradicatiuè expurgare téntabit, vt coctus humor,& eius reliquiæ, quæ recidiuæ cauſa ſæpe eſſe ſolent, vacuentur, & vt morbus citiùs finiatur. Quare etſi declinante morbo,

nullum appareat mortis periculum,ob dictas cauſas eo tempore,ſecundùm Galeni doctrinam, 1.*Aph.*22. perfectè concocto humore ſecuriſſimè adminiſtrari purgatio poteſt.

In morbis diuturnis, quia materiam ad vnum criticum iudicium non reſeruant, nec ſimul concoqui,aut expurgari poſſunt,& ob longitudinem morbi, & partium principalium imbecillitatē diu contractam,ſemper de nouo humor accreſcit ,iccircò omni tempore purgatio poteſt concedi paulatina, quia humor ex interuallis præparari,& idoneis medicamētis expurgari poteſt.Hoc enim modo natura efficere ſolet,quoniam craſſos humores, à quibus morbi chronici ſcaturiunt, paulatim concoquit,& paulatim expellit.Hippocrates verò *lib.*4.*acut.*nomine principij,primos morbi dies intelligit,quo tempore in morbis acutis,cōcoctio manifeſta apparere ſolet,& in bilioſis nebula, propter leuitatem & tenuitatem humoris,non ſolùm manifeſtam, ſed perfectam coctionem ſignificat.

Illud etiam poteſt quæri dubium : *Vtrùm coctio humoris putridi ſit diuerſa à coctione humoris ſemiputridi?*Dic in venoſi generis morbis,reperitur pars humoris,quæ ex toto iam putruit,quæ vacuatione,hoc eſt,phlebotomia,& purgatione indiget;& pars ſemiputrida,quæ refrigeratione, ventilatione, & concoctione curatur. Idem affirmat Galenus *lib.* 11. *meth. cap.*8.docens,omnino putridum vacuatione ſanari ; quod verò ſemiputridum , per motum , & perſpirationem frigidam:putredinémque in viuentibus , ad ſimilitudinem fieri corporum non viuorum, quæ putreſiunt;primò enim putridum ſecatur, reiicitur, ſemiputridum aëri frigido exponitur.

Neque hæc doctrina eſt aduerſa ipſi Galeno,aſſerenti *cap.* 89. *art.med.*putridis humoribus ſola coctione eſſe auxiliandum : nam curatio ſemiputridorum , quatuor modis perficitur, ex Gal. *loc.nuper citatis.*Primò , motu excitante innatum calorem , & refrigeratione extinguente aliquid extranei, non aliter quàm ſemiputridis rebus confert motus ſimiliter, & aëri expoſitio,cuius rei cauſa eſt, quia cùm putrefactio fiat,exceſſu caloris extranei , diminutione innati , refrigerantia caloris cohibent exceſſum , & ventilatio innatum roborat & auget. Secundò , per ablationem diſpoſitionis , quæ humorem ad putredinem aptum reddit,id eſt,caloris, & humiditatis,quarum qualitatū exceſſum retundunt acida,frigida ſicca medicamēta, modò non obſtruant: ventilationem procurant medicamenta apetientia, & rarefacientia, quæ conniuentes, & conſtrictos meatus deobſtruunt, quod *cit.meth.*4.explicuit Galenus, §.*Stipatum,denſúmque curatur relaxato eo, omnique ratione rarefacto.* Tertiò, per reducentia humorem ad mediocritatem temperamenti,& ſubſtātiæ,vt ſic natura faciliùs concoquat , ita Auicenna ait 1.4.*tract.*2.*cap.*7.*quòd digeſtio quidem in groſſa , eſt æquatio eius cum ſubtiliatione; in ſubtili verò , æquatio eius cum ingroſſatione.* Quartò, per medicamenta augentia calorem innatum , quæ in quantitate augent, & non in qualitate, vt ſic perfectiùs concoquat , quæ moderato & leni calore debent eſſe prædita : in quem vſum proſunt fomenta,balnea, vini potus,moderatum exercitium,frictio lenis,& emplaſtra. Quæ quā ratione iuuent coctionem,diximus *lib.*2.*Hiſt.Princip. Medic.Hiſt.*66. Ex iis patet,ſibi non contradicere Galenum,qui quatuor dictos modos,ſub vna coctione comprehendit.

Deinde duæ ſunt ſpecies concoctionis,quæ in noſtro corpore fieri ſolent : videlicet ea, quæ ſimpliciter coctio dicitur,& elixationi ſimilis eſt,quæ circa alimēta, & ea quæ benigna,& vtilia ſunt nutritioni,verſatur,& hæc à calore in humido exiſtente perficitur. Altera eſt maturatio , quæ ſuccos crudos concoquit, & maturationi fructuum ſimilis eſt.

Inſuper. Quando humores putrent,& naturæ gratiam nequeunt admittere , quia nullo modo poſſunt vinci à natura , ſtatim à corpore ſunt expellendi ; quò enim immorantur diutius,eò magis putreſcūt. Hac ratione,corrupto in vētriculo chylo,illicò per vomitum, vel aluum expellendus eſt,vt 4.*de ſanit.tuend.*3.Galenus edocuit. Si verò concoqui poſſunt, concoctio eſt tentanda,licèt enim humor nō fiat benignus,& nutritioni vtilis,tamen ſuperatur,& vincitur, & cum minori moleſtia à natura expellitur;facultas enim expultrix, ſolùm in fine coctionis operatur, 3.*de dieb.decret.c.*8, *poſt princip.*& ſiue ab arte,ſiue à natura,commoda vacuatio fieri debeat,ſemper coctio præcedere debet,deinde ſeparatio, 4. *Aph.*22.

Præterea.Galenus 1.*epid.ſect.*2.*com.*44.aſſeuerat maturationem morbi, eſſe coctionem eorum quæ præter naturam ſunt,& coctionem nihil aliud eſſe, quam deductionem eius quod concoquitur , in ſubſtantiam concoquentis : nam natura nunquam fine ſuo fruſtratur , ſiue circa hanc , ſiue illam materiam verſetur, ſemper enim aliquid vtile nutritioni reddit,& quando ſe rectè habet ; & obiectum concoquendum illi eſt familiare , plurimum eſt quod in ſubſtantiam parti redundat ; quando praua aliqua diſpoſitione laborat , & nulla familiaris intercedit , exiguum eſt quod in ſubſtantiam concoquentis deducitur. Ex quibus fit manifeſtum, quænam ſit coctio, quæ humori putri debetur.

Ea coctio quæ humori ſemiputreſcenti vtilis eſt, reductio eſt ad benignum : nam ſolus hic ad priſtinam naturam redire ſolet, vt 2.*Aph.*17.*in fin.*confirmat Galenus:cùm enim caliditas aliena nondum fecerit ſeparationem humidi à ſicco,neque diſſolutionem humidi vaporoſi cui inhæret:caliditas propria, ceſſante actione caloris extranei, per alterationem contrariam , ad priſtinam naturam redit:contrà autem in humore putri,cùm caliditas præternaturam non ſolùm calfecerit, ſed iam humidum à ſicco euidenter ſeparauerit,& diſſolutionem humidi excitarit , tunc licèt extranea caliditas ab actione ceſſet,impoſſibile eſt,vt ad antiquum ſtatum reduci poſſit.

De hac reductione ad benignum , intelligendus eſt Galenus *lib. art. med. cap.*89. cùm inquit : *eſt alteratio quæ facit ceſſare putredinem , manente eadem ſubſtantia.* Huius enim coctionis ope,incipiens putredo reprimitur, & remanet humor,qui alteratur,in corpore benignus, & nutritioni vtilis : neque ea definitio,coctioni humori putrentis conuenit,quia tunc ſubſtantia illius rei quæ putreſcit, non verè dicitur manere in corpore cùm alitioni ſit inutilis,neque ſub propria ſpecie perſiſtit,cùm aliam ſormam acquirat, vt puris,aut alterius rei quæ puri aſſimilatur. Quare coctio quæ vtilis eſt, humoribus putridis , differt ab ea , quæ ſemiputridis neceſſaria eſt.

Ex hac quæſtione ſequitur & alia , non minoris momenti : *Vtrùm ſyrupi ante purgationem in febribus, ad concoctionem noxij humoris ſint concedendi* ? Dic affirmatiuè : Semiputridus enim humor,& qui ad gratiam naturæ reduci poteſt , illorum vſu concoquitur , & præparatur : cùm enim in acutis, & ardentibus febribus , humores exuperent bilioſi, qui ſuo calore , mobilitate, acrimonia, tenuitate concoctioni repugnant, hos craſſiores , & minùs mobiles reddere oportet, ne tantum negotium naturæ faceſſant , vel irrequieto motu per corpus agitati , in aliquam præcipuam partem poſſint decumbere : quare in vno loco quieti, promptiùs , & feliciùs concoquuntur. Hoc eſt quod ſignificauit Auicena 1. 4. *tract.* 2. *cap.* 7. dicens : *Humoris autem cholerici digeſtio eſt , vt conuerſus à ſua ſubtilitate fiat ſpiſſus.* Si cum febre , alui profluuium copuletur , ſyrupi refrigerantes , & incraſſantes ſunt ex vſu. Sunt præterea alij humores,qui licèt bilioſi ſint, craſſi tamē exiſtunt,quos frigidis aperiētibus ſyrupis,

præparare

præparare oportet. Demum ſyruporum vſu, in febribus A humores concoquuntur, hoc eſt, vincuntur, loquentibus nobis in latiori coctionis ſignificato, quando victum, coctum appellamus, vt accepit Gal. 2. *acut.* 44. & firmauit priùs Ariſt. 4. *meteor.* 1. §. *Quòd victum eſt, coctum eſt, quia eius acrimonia eſt refracta.* Hac ratione bilis cruda, acrior eſt, & flaueſcit; cocta verò minùs fœtet, & pallet, quia per coctionem euicta eſt, & quodammodò partibus ſimilis ſecundùm qualitates reddita. Hac ratione ſanguis laudabilis, quãdo inflammationem committit, crudus eſt; quando verò tranſmutatur in pus, dicimus eſſe coctum, non quòd redditus ſit nutritioni vtilis, nec in ſubſtantiam partis conuertatur; ſed quia à natura partis integrè ſuperatur, & ſimilitudinem contraxit cum partibus ſolidis; & acquiſiuit qualitates, B quibus quodammodo illis incipit eſſe familiaris: ita conſtat ex doctrina Gal. 1. *progn. vlt.* & 1. *feb.* 6. Quoniam tamen neque in modo ſubſtantiæ potuit comparare ſimilitudinem, neque nutrire, tanquam quidpiam inutile, è corpore excerni debet.

Vtrùm in humoribus craſſis ſyrupi extenuantes ſint ex vſu? deinde diſceptandum. Legitur namque apud probatos auctores, in humoribus reperiri primò craſſum; deinde lentum, & tenax, quod idem eſt atque non fluxile; demum glutinoſum, ſiue viſcoſum, quod idem eſt atque adhærens vaſis, quæ diuerſum poſtulant curationis modum: Nam craſſum quà tale, attenuationem expoſtulat; tenax, & lentum, inciſionem; glutinoſum, ac viſcoſum, abſterſionem, vt inter ipſum, & corpus cui adhæret, penetret medicamentum, & inter ea ſepara- C tionem faciat: obſtruit enim viſcoſum, tum quia adhæret, tum ob ſuarum partium continuitatem, ex Auic. *loc. cit.* & notauit Galen. 5. *de vſu partic. cap.* 4. §. *Quarum curatio, &c.*

Extant ergo tria pro humoribus coquẽdis neceſſaria, attenuatio, inciſio, & abſterſio, quæ formales ſunt rationes medicamenti diſtinctæ: nam licèt hæc omnia ſemper fiant, mediantibus partibus calidis, diuerſo tamen modo hæc comparantur, quoniam attenuatio fit à calido, quatenus alterante, & comminuẽte ſubſtantiã craſſam, vt patet in igne, qui mediante calore, attenuat lignum; & in cinerem conuertit. Inciſio fit à partibus calidis, non quà calidis, ſed tenuibus, & lentam ſubſtãtiam penetrantibus, ipſámque diuidentibus, vt patet in D aceto, quod non ob calorem, ſed tenuitatem incidit, & acetoſo ſyrupo, qui ex mente Auicen. attenuat, incidit, & euacuat. Abſterſio fit à partibus calidis, non quà calidis, ſed amaris, & nitroſis, 5. *ſimpl.* 12. Collige ex iis, aſſignari poſſe viſcoſum, quod non ſit craſſum, vt in albumine oui palàm conſpicimus; hoc enim non habet partes terreſtreas, ſed aqueas: ſimiliter reperiri craſſum quod non ſit viſcoſum, vt conſtat in caſeo; qui cùm craſſus ſit, glutinoſus tamen non eſt.

Dubitabis: *Vtrùm oxymel in febribus pro præparandis humoribus craſſis vtile ſit?* Reſpondet Trallianus *l.* 5. *c. de curat. diariæ ex obſtructione*, non rectè concedi ipſum, pro præparãdis humoribus craſſis per aduſtionem, ſed per cruditatem: quum enim ſunt craſſa per aduſtionem, redduntur tenuia, ſi ea rebus liquidis diluas, & E humidis? hac ratione lutum aqua permixtum, tenue redditur, & bilis vitellina aſſatione reddita, potione frigida & humida, tenuis euadit, & liquida. Craſſa verò per cruditatem, aut humoris craſſi permixtionem, qualis eſt vitellina in tertiana notha, fiunt tenuia, rebus calefacientibus, attenuantibus ſubſtantiæ craſſitiem, & incidentibus lentorem; qua ratione pituitam viſcidam & craſſam oxymelite, & Rhodomelite incidimus; & attenuamus.

Alia explicanda dubitatio: *Vtrùm ſyrupi præparantes humores in febribus putridis ferè ſint calidi?* Videtur quòd ſint frigidi, nam materia febris ſemper calida & tenuis eſt, & infrigidationem expoſtulat. Secundò. Aqua frigida ſæpe facit illud, vt inquit Auicenna 1. 4. *tract.* 2. *c.* 7. id eſt, concoquit humores calidos, & tenues. Tertiò, Febres bilioſæ frequentiùs infeſtant, per comparationem ad alias febres, ex Galeno 2. *criſ.* 9. *ad med.* Sed humor bilioſus non expoſtulat coquentia calida, ſed frigida. Igitur, &c.

Dic pro coctione humorum putridorum, ſæpe vtilia eſſe coquentia frigida: cùm tamen putridæ febres frequentiùs ab humoribus craſſis, viſcidis, viſcerumque obſtructione ortum ducant, vtplurimùm coquentia offerenda ſunt attenuantia, incidentia, & deobſtruẽtia, ac proinde calida. Ad primam ergò, & ſecundam rationem reſponſio patet. Ad tertiam dic, ferè febres ducere ortum ex bile, ſed ea craſſa, & per aduſtionem terreſtriori reddita, cui præparandæ, & concoquendæ attenuatia, & concoquentia ſunt exhibenda.

Altera dubitatio: *Vtrùm ſyrupi adſtringentes pro humoribus putridis concoquendis, ante coctionem poſſint concedi?* Auicenna 1. 4. *tract.* 2. *c.* 7. ſic ait: *Et quum tu infrigidas de iſtis febribus, tunc non infrigides cum eo, in quo ſũt ſtypticitas, & inſpiſſatio, ſicut ſunt trochiſci infrigidantes, niſi poſt digeſtionem, & euacuationem.* Quo loco monet, non eſſe in febribus putridis vtendum rebus adſtringentibus, & ſiccantibus, veluti ſunt trochiſci de roſis, de camphora, de ſpodio, & ſimilibus, niſi poſt coctionem, & euacuationem humoris morbifici, vel ſecundùm totum, vel ſecundum partem.

Cauſa in promptu eſt: nam ob adſtrictionem, augẽtur obſtructiones, & ob ſiccitatem, humorum vacuatio & reſolutio impeditur; quare augetur febris, cùm adſtrictis meatibus non tranſpiret corpus, & humores impacti, & retenti, coërciti, præ mora non ventilati, ampliùs putreſcant. Poſt coctionem verò, & euacuationem concedi poſſunt, quia ex illorum vſu, internæ partes firmantur, & fiunt robuſtiores.

Hac ratione Galen. 1. *acut.* 18. in victu febris putridæ, ptiſſanam laudat, & prohibet adſtringentia: *Et ſic dimittantur, inquit, ex adſtringentibus pyra agreſtia, & meſpila, & quæcunque huiuſmodi, atque ex frumentaceis lens, & ſimilia, &c.* Et paulò infrà, ſic ait: *Nemo ſiquidem adſtringentibus vtitur cibis, niſi propter ſymptoma, quod animi deliquium inducat, vel propter immoderatũ ventris profluuium: cogunt ſiquidem, cõſtringúntque corpora, viáſque tum diſtributionis, tum alimoniæ, tum eius quæ foras fit, perſpirationis, conniuere faciunt, quas recluſas, apertáſque eſſe conducit.*

Obtrudes, & meritò ſanè hoc modo. Galenus principio febris peſtilentis concedit terram ſigillatam, quæ adſtringens eſt. Dic. Eo loco reſpexit ad id, quòd vrget, relicta indicatione, quæ à putredine deſumitur: conatur enim antidoto debellare malignam qualitatem humoris fouentis peſtem, cuius vi, & ope venenoſus furor infrænatur, & retunditur: Hac ratione vſus nimius acidorum, vt arantiorum; limonum; tamarindorum in putridis febribus, & malignis, licèt noceat, cùm illã exaſperent membra, & inæqualiter deficcent, 4. *ſimpl.* 7. & obſtruant, tamen quoniam malignitatis vehementiã coërcent, & ebullientium humorum impetum; & acrimoniam contemperant, in modica quantitate offerri poſſunt. Hinc fit vt Alzaharauius *c. de ſyncho*, & Raſius 30. *continent. eodem titulo*, ſyrupum de acido citri, & tamarindos vehementer commendent; frigiditate enim; & ſiccitate putrefactioni ſanguinis per quam in bilem vertitur, refragantur.

Obtrudes ſecundò. Galen. 10 *meth.* 3. malum punicum conceſſit iuueni cuidam febricitanti: Nam illud edulium non obtulit ratione febris, ſed ad roborãdum ſtomachum, ex triduana inedia debilem factum; ne fortè ob hanc cauſam, bilioſi humoris copia in ipſum conflueret; eſt enim, inquit, optimus cibus bilioſo ſtomacho, quia adſtringit, & firmat: At hoc nomine illud prohibet, 13. *meth. c.* 14. in inflammatione iecoris, quia arctat canales, humoréſque excerni prohibet.

Quæres deinde: *Vtrùm in febribus ante vacuationem ſyrupi attenuantes, & aperientes poſſint eſſe ex vſu?* Reſpondet Galenus hoc modo, 11. *meth.c.*4. *Cœpiſſe à ſanguinis miſſione conueniet; & abundantia euacuata, tunc ad extenuandos humores venire; ab hoc ad remittenda, quæ ſunt conſtricta, & rarefacienda quæ ſunt denſata.* Ex his manet apertum, condemnandos eſſe eos, qui nõ depoſita plenitudine ante ſufficientem phlebotomiam, in febribus ſyrupum exhibent acetoſum, de oxyſaccharo, & ſimiles, cùm hæc methodus aduerſetur Galeni præcepto, lato 8. *meth.cap.*4. §. *Præſtat autem vitioſi ſucci maiore parte vacuata, ad detergendas obſtructiones accedere: ſi aliter feceris, metus eſt ne ipſas magis impingas, &c.* Neque obiicias Galenum, qui *lib.de ſang.miſ.cap.*12. ante venæ ſectionem, medicamentis extenuantibus vtitur: nam eo loco agit de crudis humoribus, qui nî priùs extenuentur, fluxiles non ſunt, imò inepti ad phlebotomiã: ſi enim citra præparationem vena ſcindatur, portio ſanguinis optimi, cùm ſit fluxilior, & tenuior egreditur priùs, relicta cruda, & lenta: 11. verò *meth.* de craſſis, non tamen crudis, & ineptis ad phlebotomiam, eſt intelligendus, in quibus ſanguinis miſſio, attenuationem præcedere debet.

Colliges ex hac doctrina, hos ſyrupos non eſſe concedendos, niſi poſt vacuationem excrementorum, in prima regione exiſtentium, quæ clementi pharmaco, vel clyſtere expurgante perfici debet: Nam ſyrupi ob deobſtructionem, ſicut phlebotomia ob tractum, ad vaſa, prauitatem humorum tranſmittunt, qui in prima regione abundant. Hanc doctrinam confirmant experimenta, ab Auerrhoë citata, *lib.*7.*collect.cap.*1. Ob hãc cauſam in principio febrium, trochiſcorum aperientiũ vſus eſt interdicendus, ante coctionem, præcipuè in febribus, quarum cauſa præcipua in prima regione, vſque ad hepar, conſiſtit, ex Auicenna 1.4.*tract.*2.*cap.*7.

Quæres etiam: *Vtrùm quantitas ſyruporum certa poſſit deſcribi?* Hippocrates 1.*acut.*43. exhibet oxymel ad vncias quatuor & ſemiſſem, varianda tamen eſt, pro varietate morbi, & corporis diſpoſitione. In febribus bilioſis, quãdo totum corpus ardore, ſitique opprimitur, minùs ſyrupi, & plus decocti, aut ſtillatitiæ aquæ exhibemus, vt ſic potio ad diſtantiſſimas corporis partes penetrans, liquiditate ſua, arida membra irrigãs, ſitim, incendiúmque compeſcat, ſomnum conciliet, corpus humectet, febrilis caloris acrimoniam compeſcat, ac ſiccitati reluctetur. In morbis verò regionis primæ, plus ſyrupi, minùs aquæ concedendum; hac enim ratione, potus lentore ſuo, morans in via, ac detentus, humores etſi craſſos concoquit diu, & importunè. Offerendi ſunt in aurora, non paſto ventriculo, ne cibo, potúſque humore, illorum vis exoleſcat, & debilitetur; non tamen famelico, ne natura ex fame languida, in ſui alimoniam conuertat, aut debilis facta, ad actum redigere nequeat. Veſperi poſſunt etiam concedi, ac longè à cibo, æſtate frigidi, hyeme verò calidi, vt 4. *acut. cit.* Hippocr. prædixit.

At in calce capitis, hoc ſeorſim dirimendum eſt dubium: *Vtrùm præter coctionem intentam à natura, in humoribus putridis expellendis, inducat ipſa qualitates præparantes ad expulſionem?* Natura in humoribus putridis, non reducibilibus ad benignum, ſed qui debent expelli, non videtur inducere qualitates præparantes expulſioni, poſtquam non potuit aſſequi intentum primum, de inducenda forma membri: nam hoc imaginari, eſt à ratione alienum, ſequeretur enim naturam diſcurrere. Deinde natura in materiam, ex qua non poteſt corpus alere, ſæpe qualitates inducit, quæ magis renituntur expulſioni, vt quando ex ſanguine facit pus, quod propter craſſitiem magis expulſioni eſt ineptum, quàm ſanguis, ex quo fuit generatũ. Præterea. In humore etiã expellẽdo, quantò magis procedit concoctio, tantò magis apparent qualitates ad formam membri præparantes, vt albedo, æqualitas, & craſſities in pure; quare noxium etiam humorem, intendit natura conuertere in membra. Dicendum ergo tam in humoribus proficuis, quàm putridis, naturam, aſſimilationem & conuerſionem intendere; putridi tamen ex accidenti redduntur aptiores expulſioni, quia à natura euicti.

Nec aſſeras, Auicennam profiteri partem affirmatiuam, 1.4.*tract.*2.*c.*7. dicentem: *Quòd digeſtio, id eſt, coctio in materia putrida, eſt reductio ad mediocritatem, vt ſcilicet faciliùs expellatur:* quod dilucidè firmat 1.1.*doct.*6.*cap.*3. affirmans, operationem facultatis digeſtiuæ in ſuperfluitatibus eſſe, vt ſi non poſſit tranſmutare in propriam ſubſtantiam præparet ad expulſionem. Suadetur primò hæc ſententia. Natura non expellit humores noxios in principio morbi, ſed poſt coctionem. Ergo per hanc eos præparat, expulſioni. Secundò. Quemadmodum in ſanis natura parat laudabilem & vtilem humorẽ facultati nutritiuæ, ita debuit parare in ægris noxium humorem facultati expulſiuæ. Ergo, &c.

Dic ad rationem primam. Natura in principio putridos humores non expellit, ſed poſt coctionem, non quia per eam intendat inducere qualitates expulſioni parantes, ſed quoniam ex vniuerſali præſcripto, nonniſi poſt coctionem expellit, cùm huius ope, humores ab ipſa vincuntur, & ab vtilibus ſeparantur, & ideò ad ſui excretionem irritant expultricem, & hac ratione faciliùs expelluntur cocti, etſi habeãt aliquam qualitatem excretioni repugnantem magis, quàm in principio, nempe craſſitiem. Ad alteram rationem dic; facultatem coctricem tam in ſanis, quàm in ægris, cùm ſit vna virtutum naturalium, ſemper idem intendere, licèt ob ineptitudinem paſſi, non ſemper idem conſequi queat. Si verò de palpitatione humorum, aut incraſſantibus, vel attenuantibus perficienda ſit, plura ſcire affectas, lege *lib.*4.*Hiſt.Princip.Medic.Hiſt.*15.

CAPVT XVII.

De Purgatione.

IN morbis præſtantiorem eſſe vacuationem factam per aluum, vtpote magis conſuetam; & naturæ familiarem, docuit Auerrhoës *lib.*6.*collect.cap.*21. *Vtrùm* autem *in febribus putridis, purgatio ſit celebranda?* dubium eſt non mediocre. Nam Galenus *lib.*11.*meth.cap.*9. in iis ſolùm eligit medicamenta, quæ leniter aluum ſubducunt, veluti eſt ptiſſana, oxymel, mulſa, & ſimilia: & quando his aluus non reſpondet, clyſteribus vtendum eſſe præcipit.

Subinde hortatur, vt medicamenta calida ſicca interdicantur, quæ febrem adaugẽt, & humores inflammant. Eadem prorſus ratione 8. *meth.* 4. mulſam, & oxymel reprobat, in quibus incoquantur origanum, hyſſopus, ſerpillum, & alia huiuſmodi. Et *l.*1. *ad Glauc.* *c.*14. agens de curatione febrium continuarum, ſolùm meminit venæ ſectionis, victus rationis, & aquæ frigidæ, medicamenta purgantia prætermittens, ſequutus Hippocratem 1.*Aph.*24. concedentem purgantia medicamenta in morbis acutis, quando turgent humores; & *lib.de medic.purgant.num.vlt.* imperantem eorum adminiſtrationem, poſtquam remiſerit febris; & poſtquam quatuordecim dies præterierint, feruore iam in declinatione ſedato, cùm acuti morbi; quatuordecim diebus terminentur.

Timet ergo medicamẽtorum purgantium caliditatem, ita vt nõ ſolùm in febrilibus morbis, verùm in iis qui febri omnino carent, imò tempore æſtatis, ea ſummopere interdicenda eſſe, præcipiat Hippocrates; 4. *Aph.*5. *Quòd ſi exuſta,* inquit ipſe Galenus; *hoc tempore*

noſtra

noſtra natura,eam quæ à medicamentis purgantibus exiſtit, non fert acritudinem, quare & plures hoc tempore purgati incidunt in febres, & natura ex æſtu imbecillis, magis ex purgatione diſſoluitur: quid dicendum erit de acutis morbis,cum quibus febres ſunt complicatæ,2. *Aph*.19. in quibus igneus calor viget, & innatus ignis à calore præter naturam depopulatus, imbellis eſt valde, & viſcera bilioſo humore inflammata, ex calidorum medicamentorum potu,vehementer excandeſcunt?

Quamobrem vacuatio facta per clyſteres lenes, magis videntur optanda, quorum vſus vires nõ diſſoluit, & mirè proficit. In hunc ſenſum intelligendus eſt Auicenna, 1.4. *tract*. 2. *cap*. 7. §, *Et magis dilectum eſt apud me*, *&c*. clyſterum in febribus vtilitatem tantopere commendans. Hac ratione 2. *acut*.11. in pleuritide deſcendente, qualis ſolet eſſe pituitoſa, vel melancholica, & in qua maius auxilium erat ex purgatione expectandum,quia alij humores à ſanguine peccant,ob febris feruorem, & caliditatem ſiccitatémque medicamenti purgantis, & eius naturam malignam, venam potiùs ſecandam propoſuit, cùm tutius ſit auxilium, minúſque perturbet, & exagitet, & maximè ſi ægrotantis natura ad vnguem non agnoſcatur; tunc enim oblata medicamenta concitant verenda ſymptomata,quæ in omnibus morbis,præſertim ácutis,noxas afferunt non contemnendas. Ob has cauſas Aſclepiades,referente Celſo *lib*.5.*cap*.1. medicamentorum purgantium vires pertimeſcens,illorum adminiſtrationem deleuit omnino.

Verùm non ob has rationes, febrientibus medicamenta purgantia ſunt deneganda,& non ſolùm in acutis, ſed chronicis morbis, & inflammationibus internis.Hac ratione Galenus,præſente ignea febris caliditate ea concedit, 1. *Aph*.24. ob maiorem vtilitatem ex illis comparatam,quàm ſit id quod poteſt ſequi detrimentum: & 13. *meth*. 15. in inflammatione iecoris, præter vrticam,& mercurialem,etiam obtulit nigri veratri corticem: & 14. *meth*.19. muliere Romanæ Herpete in malleolo laboranti, Scammonio ſerum lactis medicatum conceſſit. Non ergo ſolùm leniter aluum ſubducenda, ſed electiuè attrahentia, imò exoluentia propinanda. Neque priſci ea condemnant, ſed illis vtendum eſſe mitiùs,cautiúſque,in continuis,quàm in aliis morbis, qui febrem ſibi comitem non habent,& adhuc multò maiori cautela, quàm in intermittentibus, vt prudenter, & diſertè docuit Trallianus *lib*. 12. *meth.cap*.3.ob rationes plures,quas ex profeſſo propoſuimus *lib*.1.*Hiſt.Princip. Medic.hiſt*.83.

Sed maior machina, grandiúſque negotium aggrediendum eſt, dummodò breuitas cum diſſerendi methodo,quantum rei vtilitas dederit,in diſputatione ſeruetur. *Vtrùm medicamenta purgantia, præter turgentiam, vrgentiam,aut malignitatem, in initio febrium putridarum, materia ſolùm exiſtente multa, tutò poſſint concedi*? De humore turgente ſatis plura, *lib*.4. *Hiſt.Princip.Medic. Hiſt*. 7.de venenoſo, *eodem lib. Hiſt*.48.quibus in humoribus citra coctionem offerenda eſſe purgantia,latè ex Galeni mente contendimus. In humore multo, & crudo,eam eſſe celebrandam, etſi prædiximus *lib*. 4. *in com.Hiſt*.9.*prope finem*, quoniam tamen obſtrepere non ceſſarunt quidam contra me, in re momenti tanti, doctrinam eo loco allatam, veram eſſe, & Galenicæ methodo valde conſentaneam demonſtrabo,ex qua argumenta illorum ſoluentur ad plenum.

De purgatione ergo reuulſiua, conſentiunt omnes, eam celebrandam eſſe in principio: Diſſentiunt tamen, num humor morbificus quieſcens, actu morbum committens, poſſit, & debeat aliquando expurgari, non expectata concoctione. Plures partem negantem amplectuntur,Hipp.& Galeni teſtimoniis muniti, qui ſemper ad purgationem, coctionem expectant, excepta turgentia, vrgentia, & malignitate: pro qua ſententia poſſunt adduci rationes, quas attulimus *ſuprà*, dum coctionem, & præparationem humoris, ſemper eſſe neceſſariam ad purgationem,contendimus cum Auicenna 1.4. *tract*. 2. *cap*.7.§. *Et non euacues materiam indigeſtam*.

Partem tamen affirmantem ſequuntur omnes Arabes, qui perſuaſere ſibi, in principio morborum,vtendum eſſe purgatione, quam minoratiuam appellant, quando materia eſt multa, quæ ſcilicet ita quantitate excedat, vt ex eius copia, vehemens periculum immineat,nî ſtatim purgatione minuatur. Quare in ancipiti,atque graui morbo,cuius ſemper & ſymptomata ſæua ſunt,& minimè tutus exitus, ſtatim per initia, non vtiliter ſolùm, ſed etiam neceſſariò, vtendum eſt medicamento;nam prudentis non eſt Medici, concoctionem expectare,quæ fortaſſe futura non eſt.

Probat hanc methodum Auicenna 1.4.*tract*.2.*cap*.7. dum ſic ait: *Et ſimiliter ſi times victoriã humoris,& magis neceſſaria cautela eſt euacuatio, etſi non eſt digeſtus, non moueas,niſi in principio*.Quod etiam expreſsè docet, 4.1. *cap*.3.*ad med*.§.*Et ſimiliter cùm non fuerimus ſecuri, quòd virtus ad maturitatis horam perduret, euacuabimus eam*. Hoc etiam obſeruat 1.4. *tract*. 2. *cap*. 55. *ante med*. vbi agens de quotidiana,inquit:*Ego verò non diligo expectationem coctionis*,potiùs enim ita legendum eſt,vt legitur in antiquis codicibus, quàm vt correxit Bellunenſis: *Ego verò non diligo,niſi expectationem coctionis*, nam verbum[*niſi*] abundat, vt conſtat ex his ſequentibus verbis:*imò oportet,vt euacuetur ex ea aliquid*.

Hoc modo intelligẽda eſt ſententia Hippocratis, 2. *Aph*.29.quæ de purgatione minoratiua intelligi debet, vt conſtat ex Galeno *in com*.dicente,*melius eſſe, in principiis morborum euacuare, quò minorem iam factam materiam,natura poſſit concoquere*.Nec prædictam ſententiam ille de humoribus turgẽtibus interpretatur, præſertim cùm hi,ob motum,& qualitates prauas,potiùs ſint radicitus purgandi, quàm minuendi. Pronunciauit ergo Hippocrates eam ſententiam de morbis,in quibus ob multitudinem materiæ, periculum eſt, ne virtus non poſſit concoquere, in quibus vult aliquam illius portionem, in principio, purgatione eſſe extrahendam,vt deinceps reſiduum natura poſſit concoquere.

Dicitur hæc purgatio minoratiua, quia minorẽ facit materiam, naturam leuat,impedimentum tollit coctionis,quæ in principio celebrari debet, quod iiſdem rationibus ſuaderi poteſt, quibus *lib*. 4. *Hiſt. Princip. Medic. Hic.cit*. oſtendimus, humorem turgentem ſtatim eſſe expurgandum: Eadem enim damna, quæ ſequuntur ex turgenti humore, ex multo ſubſequi eſt veroſimile,niſi illico, & ſine cunctatione expurgetur; periculum enim eſt, ne vires ex nimio pondere deficiant, caliditáſque febrilis augeatur,& in augmento, vel ſtatu ebullientes humores, attenuati, & commoti, in aliquam decumbant præcipuam corporis partem. Deinde ſicut turgens ob motum irrequietum, facilè attractioni cedit medicamentorum, ita etiam materia multa ob copiam vbique medicamento occurrit. At verò humoribus vitioſis multis,ſolùm purgatione mederi nobis eſt conceſſum.Quare extemplò nulla expectata coctione,ad euitandum maius periculum,eos extra corpus eliminare decens eſt.

Quòd ſi obiiciant, Hippocratem,& Galenum abſolutè præcepiſſe,ſemper coctionem expectandam eſſe ad purgationem, ſolúmque excepiſſe materiam turgentem. Reſponde primò. Illos loqui ſolùm de curatione ordinaria, ſiue methodica, in qua coctio ſemper expectanda eſt ad purgationem,in materia morbi quieſcẽte; non verò de cura coacta, in qua ob multitudinem humoris,ſæua pericula impendent.Quare Medicus expertus, occurrens ei quod magis vrget,cuius indicatio cæteras obumbrat,7.*meth*.12. medicamento purgante, in initio oblato,tanta futura damna præuidebit.

Reſponde ſecundò. Purgationes has in initio factas ab arte, in materia multa, ſimpliciter non eſſe bonas, attrahunt enim ſemper cum prauo, bonum: quare ab Hippocrate, & Galeno reprobantur. Verùm ſi ſpectemus maius incommodũ quod ſequeretur, niſi in principio celebrarentur, poſſunt laudari: hac enim ratione natura, vt ſeſe exoneret, aliquas promouet vacuationes in principio morbi, cum vtilitate multa.

Reſponde tertiò. Hippocratem, & Galenum, prohibentes purgationem ante coctionem, eſſe intelligendos de purgatione eradicatiua, non verò de minoratiua, & reuulſiua; hanc enim 2. *Aph.* 29. in initio morborum celebratam ſummopere probant.

Reſponde quartò. Hippocratem 1. *Aph.* 22. ſolùm excludere à purgatione, ea quæ abſolutè cruda ſunt, admittere tamen ea, quæ aliquo modo ſunt concocta, ſiue obſcurè, ſiue manifeſtè, ſiue perfectè. Quare purgatio iuxta rationem coctionis adminiſtranda: Nam quando obſcura eſt, qualis datur in principio, ex Galeno 1. *criſ.* 17. poteſt purgatio offerri, ſed parcè. Quæ verò manifeſtè cõcocta ſunt, purgationi ſunt magis accommoda. Radicitus verò expurganda, quæ integrè, & ad plenum ſunt concocta. Et hoc modo purgatione vti poſſumus in morbis præſertim diuturnis, in principio augmento, & ſtatu; in his enim ob diſtantiã ſtatus ſemper materia morbi accreſcit ex victu. Quæ methodus non ſolùm in morbis periculoſis eſt exercenda, ſed in ſalubribus vtiliter celebratur, vt humor facilius cõcoquatur.

Neque contra hanc doctrinam obiicias Hippocratem, 4. *acut.* 44. vbi innuit, purgationem in principio factam coctionem impedire, quia, vt inquit Galenus *in com. purgationes coctionibus aduerſantur, corpus enim vehementer mouentes fatigant, & vehementer calefaciunt*: Nam hoc intelligendum eſt de iis medicamentis, quæ ferè in vſu erant apud antiquos, non verò de noſtris, quæ cùm benigna ſint, & clementia, minimam, vel nullam agitationem faciunt in corpore noſtro, ex quibus maior eſt vtilitas, ex vacuatione humoris profecta; quàm ſit id quod ſequitur ex agitione detrimentum.

Deinde purgatio in initio inſtituta, criſim non impedit, quæ non fit in principio, ſed in ſtatu, 3. *criſ.* 6. Imò à copia, & ſarcina leuata in principio natura, humorem feliciùs domat, ac regit, & à putredine defendit. Neque inſtes cum Hippocrate, 4. *acut.* 22. crudam paſſionem non cedere, ac proinde in principio inflammationum medicamentis purgantibus non eſſe vtendum; quam ſententiam referens, 4. *Aph.* 1. videtur transferre ab inflammationibus ad venoſi generis morbos, cùm putredo quæ fit in vaſis, ſimilis ſit ei, quæ fit in inflammatis particulis, vt 1. *feb.* 6. docuit Galenus: Nam licèt Hippocrates *cit. loc.* intelligatur tantùm de purgatione vacuatiua illius humoris, qui eſt in parte inflammata impactus, non verò de reuulſiua, quæ in principio fieri debet, vt *lib.* 2. *Hiſt. Princip. Medic. Hiſt.* 22. latiùs diximus: nihilominus tamen, quia humor impactus, ob copiam, partis extinctionem minatur, coactè exercenda eſt purgatio vacuatiua in initio, quæ humorem minuat, nec coctio expectanda eſt, quoniam licèt humor, ante eam, purgationi ſit ineptus, & difficile ſit eum extra corpus elidere, non tamen impoſſibile, quia quando vnica ſalutis ratio adeſt, etſi dubia, melius eſt aliquid agentes periclitari, quàm ægrum ablata ſpe interire, vt 10. *meth.* 10. *poſt med.* notauit Galenus. Similiter faciendum eſt, in curatione inflammationum partium externarum, quando ob humoris multitudinem, & malignitatem, partis corruptio timetur, tunc enim ſtatim vtimur ſcarificationibus, & lotionibus ex muria, vt aliquid humoris infixi vacuetur: Quia verò in ſimilibus inflammationibus internis, ſcarificatione vti non poſſumus, ſtatim occurrimus purgatione, quæ portionem humoris impacti detrahat, & eradicet.

Hac ratione curatio celebrãda eſt in materia multa, A quando periculum impendet; & licèt non immineat, non propterea minoratiua formidanda in principio purgatio eſt, quòd humor ſit crudus, & naturam non habeamus adminiculantem: quoniam natura à principio ſtatim coquere incipit, cùm ſit naturale agens, & tunc iam datur coctio, licèt occulta; quare aliqua humoris portio, ſaltem in poſteriore parte principij, eppulſioni eſt parata, nec natura huic vacuationi renitetur, ſed tantum eradicatiuæ, præſertim cùm humor noxius non habeat qualitates amicas naturæ: quamuis enim natura eum ad coctionem retineat, quia tamen illi eſt moleſtus, facto quodam irritamento leui, à medicamento purgante, non refragabitur, imò illius excretionem promouebit.

B Neque vlteriùs obiicias, in hoc præſtando opere, Medicum non imitari naturam, quæ nunquam vacuat, niſi poſt coctionem, 4. *Aph.* 22. Nam non eſt ſimilis ratio, inter vacuationes factas à natura, & ab arte, vt conſtat ex Hip. 5. *aph.* 21. reprobãte deiectiones nigras, & variegatas factas à natura, quas à medicamento excitatas ille probat. Deinde Galenus aſſerens, Medicum debere imitari naturam, eſt intelligendus, quaſi velit quòd ſemper debeat naturam imitari, in tempore vacuationis, quia aliquando debet Medicus quieſcere, quando ipſa operatur, 1. *Aph.* 20. & aliquando quieſcente natura, debet Medicus operari, ex Auicenna 1.4. *tract.* 2. *cap.* 7. §. *Et ſi natura non mouet, moue tu, &c.* C Senſus ergo huius propoſitionis eſt, quòd Medicus debet naturam imitari, ita vt operetur, quod natura operaretur in ſimili, ſi à cauſis morbificis non eſſet impedita. Quare Medicus, tam in his quæ facit natura, quàm in iis quæ non facit, eam imitatur, quia illud efficeret, ſi poſſet, vt in venæ ſectione, & in oſſis luxati repoſitione palàm fit. Quia verò non poteſt in principio expurgare, adiuuatur à Medico, quando opus eſt, & aliquando in principio natura irritata euacuat, quæ vacuationes, licèt ſemper ſimpliciter reprobentur, comparatiuè ſæpe vtiles ſunt. Ex iis patere arbitror, poſſe ſolui omnia argumenta, quæ contra doctrinam latam à me, *in lib.* 4. *Hiſt. Princip. Medic. Hiſt. cit.* afferre poſſunt aduerſarij, cùm noſtræ rationes firmæ ſint, & perſpicuæ, Galenique menti conſen- D taneæ, cuius verbis ſeipſum interpretantis, illis ſolùm occurrendum ſatius dixi. Cætera quæ de purgatione poterant animaduerti, ſuperioribus libris iam ſunt propoſita. Num in die critico, purgatio ſit adminiſtranda, lege *in introitu ad praxin, præcepto* 42. Num in die acceſſionis aliquando purgatio celebranda, *lib.* 4. *Hiſt. Princip. Medic. in com. Hiſt.* 32. De conditionibus obſeruandis antè, & poſt purgationem, imò in die purgationis ipſo, ſat multa *in introitu ad praxin*, in præceptis multis.

Conſulit Galenus 11. *meth.* 9. & ex eo monuit Auicenna 1.4. *tract.* 2. *c.* 7. vt ſi fortè febris putrida non ſit integrè eradicata, vacuantium remediorum ope, offerantur ea, quæ humorem peccantem vacuant per ſudorem, & vrinam, de quorum præſidiorum vſu, *l.* 4. *Hiſt. PP. Medic. in com. Hiſt.* 9. Si verò febris his non con- E quieſcat auxiliis, monet vt refrigerantia intus offerantur, in quorum claſſe, ptiſſana obtinet principatum, de cuius vtilitate mira lege *lib.* 2. *Hiſt.* 23. cuius naturam in humectandis viſceribus, retundenda ignea caliditate, & bilioſo, retorridóque humore vacuando, æmulatur ſerum lactis, de cuius efficacia, *lib.* 2. *Hiſt.* 109. Si tamen caliditas præter naturam adhuc perſiſtat, febriſque diu perſeuaret, embrocationes optimæ ſunt, & balnea vtiliſſima, inquit Auicenna 1.4. *tract.* 2. *c.* 7. de quorũ poteſtate, in eradicandis putridis febribus, *lib.* 4. *Hiſt.* 44. & *infrà*, de curatione febrium particulari, plura in vnoquoque capite proponemus. Quòd ſi ſolidas partes torridus calor depopulari incipiat, lactis potus ſummo eſt ex vſu, de cuius admiranda vi, pro præſeruando

corpore

corpore à febri hectica, & iam lapſo in eam, perſanando, lege *lib.2. Hiſt.35.85.& lib.4. Hiſt.44.* De venere, num febribus aliquando commoda, *lib. 3. in com. Hiſt.9.* Animi autem pathemata, an interdum conducant, lege *lib.2.Hiſt.124.*

De curratione Febrium particulari.

CAPVT XVIII.

De febri diaria.

De eſſentia, cauſis, ſignis, & præſagio febris Diariæ, plura *lib.4. Hiſt. Princip. Med. ab Hiſt. 4. vſque ad 7.* ſumus commentati: nunc de curatione agendum, quæ quàm neceſſaria ſit, *in lib. 8. meth. cap.2.* docuit Galenus, ne in putridam, ſi diu duret, ob morboſum corporis apparatum commigret; vel in hecticam, vt in diaria ex longa inedia excitata, *cit. loc.* eueniſſe protulit Gal. cuius curandæ methodum docuit Gal. *à cap.2. vſque ad vlt.*

Diaria ergo vel ſimplex eſt, vel compoſita: illa exquiſita vocatur, quæ ſemotis cauſis extrinſecis, à quibus eſt facta, per ſe exiſtit, ſimplicémque curationem expoſtulat; hæc enim ſuis cauſis fouentibus ſimul perſeuerat, ideóque compoſitam indicationem efflagitat. Simplex, recta ſex rerum non naturalium adminiſtratione curatur. Vacuatio in ea interdicenda, quæ ope venæ ſectionis, vel purgationis celebrari ſolet. Inter alterantia, principatum obtinet balneum, *1. ad Glauc.2.* firmat Auerrhoës *5. collig. cap.5.* refrigerat enim, humectat, euacuat ſenſibiliter, & inſenſibiliter aperiédo poros, *lib.10. meth. cap. 10.* quo loco partes balneorum, quibus præcipuè vtebantur antiqui, enumerat: prima, eſt aër calidus; ſecunda, aqua tepida, vel calida; tertia, aqua frigida; quarta locus, vbi detergebantur, & vngebantur corpora. Aër calidus, & aqua tepida, ex accidenti refrigerant, laxato corporis habitu, & excluſis fuliginoſis vaporibus. Hæ duæ partes, mirificè laudantur in hac febre: quoniam tertia, hoc eſt, balneum frigidum reprobatur, media enim frigiditate, cutis adſtringitur, & febris protrahitur; iccircò non eſt adminiſtrandum frigidum lauacrum, niſi imminentis hecticæ ſuſpicio ſit: deinde leuis frictio imperanda, ſuperpoſito vnguento, facto ex oleo violaceo, nenupharino, vnguento reſumptiuo, aut refrigerante Gal.

Febris diaria ex labore, eadem methodo curanda. In balneo æger immoretur diutius: ex nimio enim labore, ingens in corpore ſiccitas comparatur. Quies vtiliſſima.

Febris diaria ex bubone, hoc eſt, ex tumore calido partium externarum, præcipuè illarum, quæ in emunctoriis partium nobilium exiſtunt, ex quo, alteratione per continuum facta, calor ſpiritibus communicatur, eos inflammans & accendens, de cuius febris curatione meminit Gal. *1. feb. cap.5.* & *8. meth. cap.6.* Nam ceſſante inflammatione, febris miteſcit, vt *1.4. tract.1. cap.35.* docuit Auic. Curatur autem inflammatio, ſanguinis miſſione, purgatione, alteratione, & aliis præſidiis, quæ inflammationi ſunt accommodata valde.

Febris diaria ex adſtrictione pororum parua, ex Galen. *8. meth.4.* curatur meatuum apertione, quæ diuerſimodè celebrari debet, pro diuerſitate cauſarum, à quibus fit adſtrictio. Hæc excitatur à cauſa extrinſeca frigida, adſtringente, vt aëre boreali, balneo frigido, aluminoſo, ſalſo, ſolis vſtione, laborioſo exercitio, frictione dura, humore craſſo, ſpiracula cutis obturante lentore ſuo. Si à cauſa frigida ſicca oriatur, balneum iuuat, quod ſequatur frictio, cum reſoluentibus oleis celebrata. Si ex conſtrictione meatuum interna ortum ducat, balneum inutile, quia putridam concitat, niſi æger in declinatione vniuerſali ſit conſtitutus. Si verò tanta fuerit repletio, vt ob frictionem magis obturentur pori, tunc vacuatio præcedere debet per phlebotomiam: cacochymiæ verò coctionem per attenuationem, & deterſionem molitur Galenus, *8. meth.4.* quoniam obſtructio parua eſt, & in minoribus tertiæ regionis venis ſolùm recondita; quare ſudorificis potiùs, quàm vacuantibus eſt retractanda. Coctio perficitur oxymel. ſimpl. Oxyſach. ſyrupo acetoſo, de acido citri: & ſiquæ in prima corporis regione obſtructio adſit, fouens illam quæ in tertia regione exiſtit, pharmacum offeratur benignum & clemens, vel mollis indatur clyſter. Remiſſa febri, nulla exiſtente putredinis nota, balneum, ſalutiferum præſidium eſt.

Febris diaria ex cruditate orta, in prima corporis regione, 8. meth.5. quam Auicenna *loc. cit. cap.34.* rectiùs diariam appellat ex nauſea, ſeu ſatietate, & à ſucco crudo in ventriculo, & inteſtinis impacto, à quo eleuantur vapores nidorulenti, qui ſua caliditate ſpiritus cordis inflammant, curatur vomitu, parato ex decocto camomillæ, aut ſeminis raphani, ſi crudus humor innatet in ventriculo; ſi verò in infimo ventre exuperet, clyſtere, & interdum leni expugnante medicamento curanda.

Quòd ſi cum prædicta febre, aluus nimis fuerit ſoluta, conſiderandum, an id quod vacuatur, ſit illud quod eſt corruptum, tunc minimè cohibendus fluxus, quo ceſſante balneum adminiſtretur. Si verò perſeueret fluxus, ventriculus cum tota regione abdominis oleis, & emplaſtris corroborandus. *Vtrùm* verò *in diaria orta ex cruditate nidoroſa, ceſſante fluxu, ventriculo roborantia admouenda?* Galenus conſuluit, imperatque apponere fomenta ex oleo, & abſinthio, & purpuram nardino vnguento imbutam. Trallianus *12. lib. cap.1.* reprobat, quoniam huiuſmodi medicamenta calida ſunt, & iccircò febrem accendunt. Neque aſſeras, Galenum eo loco commendare ea medicamenta, in cruditate acetoſa; nam, vt apertè conſtat ex contextu, Gal. ſolùm ibi agit de nidoroſa; de acetoſa verò diſſerit *ad capitis finem.*

Non deſpiciendum conſilium Tralliani, iubentis in cruditate dicta, ad roborandum ventriculum, vtendum eſſe fomentis, ex oleis, & pulueribus, quæ ſimul & refrigerandi, & roborandi vires obtineant: de quorum cœtu plura ſunt, vt œnanthæ flos, hoc eſt, vitis ſilueſtris, balauſtia, ſantala, Coralla, Oleum Roſac. Melinum, Myrtheum, quibus, ſi opus fuerit, addenda alia, quæ licèt calida ſint, maiorem tamen vim augendi, & roborandi innatum calorem ſortiuntur, vt oleum de Mentha, Maſtich. de Spica, Abſinthio. Pro expoſitione tamen Galeni, dic, eum in ſimili cruditate commendaſſe illa medicamenta, poſtquam ceſſauit copioſus fluxus, ex quo virtus facta eſt debilis, quo tempore caliditas iam euanuit, & ob magnam ſpirituum reſolutionem frigiditas ventriculi abeſt, maximè ſi flatus reſoluendi redundent. Hanc fuiſſe Galeni mentem, colligitur, quia *inferiùs* ſubdit, ſi ventriculus intus vritur, vtilius eſſe ceratum, quod ex melino conficitur, & alia quæ roborandi, & refrigerandi obtinent poteſtatem.

***

OBSERVATIO.

Diariæ ex ſolis ardore, curatio illuſtris.

IVuenis erat gracilis, & hirſutus, qui cùm feruente canicula exerceretur impensè,ita incaluit,& laſſatus eſt,accedente cephalalgia ſæua,cum febre iugi, vt decumbens in lecto, totus exuri videretur. Ille, vt contraria contrariis,ſuaſu quorundam curaret,totum corpus nudum gelida aſpergi, & floribus Roſarum contegi,capitique niuem imponere iubet,quo remedio conſtrictis cutis ſpiraculis, mirandum in modum corpus incaluit, & febris eſt exaſperata. Ingrediens ego, niuem abiicere impero. Victum frigidum humidum inſtituto,balneum adminiſtro,accommoda medicamenta ad retundendum ſpirituum calorem, & roboranda viſcera igni occupata, deglutienda impero. Quibus celebratis,ſomnus obrepſit,ſudor copioſus erupit,poſt quem integrè febris ceſſauit.

CAPVT XIX.

De febri ſanguinea imputri.

Definitio.

FEbris ſanguinea imputris, Græcis ſynochos appellata, eſt illa, quæ ex ſanguinis efferueſcentia, ſeu ſimplici inflammatione concitatur, ex Paulo *lib.* 2. *cap.*27. Dicitur ſynochus,à continuo feruore,ex Gal. 2. *feb.cap.*11. Eſt autem ſynochus,continua,continens, & acuta febris. Continua eſt, quia cor premit continuò, 2.*criſ.*6. quo loco continuam febrim dicit illam, quæ ad infebricitationem,antequam ex toto ſoluatur, non deſinit, etſi declinatio aliqua ſenſibilis appareat. Continens eſt,acceſſionibus enim,& exacerbationibus caret, 9.*meth.*2. in qua vna acceſſio ab initio ad finem perpetuò manens,in multos dies porrigitur. Acuta eſt ab Auicenna dicta, 1. 4.*tract.*2. *cap.*43. quià citò per criſim, & cum vehementia ſymptomatum terminatur, quæ magis propria eſt acuti morbi deſcriptio, 2. *Aph.*23.

Hæc in tres ſpecies diuiditur,6.*meth.*3.& 2.*feb.*9. & 6.*epid.ſect.*1.*com.*29. in Epacmaſticam,hoc eſt,perpetuò accreſcentem,in Paracmaſticam, hoc eſt, perpetuò decreſcentem, & in Acmaſticam, ſeu homotonam, hoc eſt, eundem ſeruantem tenorem. Accreſcit, 9. *meth.*2. quia plus humoris accenditur, quàm reſoluitur: decreſcit, quia plus reſoluitur, quàm accenditur: ſeruat deinde eundem tenorem, quoniam æquale eſt, quod reſoluitur, ei quod accenditur. Cauſæ cur hoc accidat, potiſſimæ ſunt, varietas obſtructionis, & facultatis in reſoluendo vapores:in magna enim obſtructione plures vapores retinentur, quàm reſoluuntur; in parua, contrà. Nec verò exiſtimes, Galenum velle, dictas ſpecies ſemper æqualiter procedere in tenore dicto, id enim falſum eſt: Nam etiam in illis contingunt inæquales quædam, & inordinatæ motiones,etſi exiguæ, quarum ratione per temporum interualla; modò leuiùs habent,vt 1.*epid.ſect.*2.*com.*3. docuit Galen. Neque inferas, dari quartam ſpeciem, quæ perpetuò ſit principium, quoniam hæc curationem non reciperet, vt pote cruda ſemper.

Cauſa.

FIt ſynochus ex ſanguine, non prout eſt quartus humor,ſed ex maſſa ſanguinea,in vaſis maioribus,iuxta alas,& inguina ferueſacta. Nam ſi leuis fuerit cauſa, diariam excitat; ſi vehemens,ſynochum ſine putredine facere conſueuit. Præcipuæ tamen cauſæ ſunt, cutis conſtipatio,aut adſtrictio;magna ſanguinis redundantia,ſiue ex ſuppreſſa hæmorrhoïdum,menſtrui,narium aut alterius partis vacuatione oriatur;ſiue ex immoderato, & copioſo alimentorum vſu, quæ plurimum, & optimum ſuccum gignere poſſunt, vel nimis calida ſunt, & ſanguinem inflammant: cùm enim in maiori quantitate vapores eleuentur,vt difflari nequeat,ebullit ex ipſis ſanguis,ea ratione, qua concreſcit,& feruet muſtum in doliis: nam omne ſubiectum calidum, refrigerationem,& ventilationem deſiderat ſibi proportionatam,qua ſi non fruatur,maiorem caliditatem cōcipit. Sanguis verò non ventilatus, quamuis ſtatim calefiat,nō ſtatim putreſcit,tum quia illius natura magis putredini reſiſtit, tum quia natura eum, quantum poteſt,conſeruat,& à putredine tuetur ac defendit, ob nutritionis neceſſitatem. Quare ſanguis diu citra putredinem durare poteſt inflammatus, poſtea verò,ob prohibitam ventilationem putreſcit, & ex ſynocho imputri,putris concitatur,niſi Medico ſolertia ægrum ab imminenti damno præſeruet.

Signa.

HVius febris ſigna, eadem ſunt quæ febrem diariam oſtendunt, at ſunt vehementiora:quare facies calida eſt, & rubra, adeſt laſſitudo multùm diſtendens,quæ omnes artus occupat, ob quam cauſam, ægri frequenti iactatione defatigantur, venæque ſanguine repletæ maximâ diſtentione turgent. Dolor circa frontem, tempora infeſtat. Ægri narium pruritu, & ſomno torquentur profundo, in quo rubra ſimulachra repræſentantur. Viſitur difficilis reſpiratio, quæ ex magna vaporum copia pectus diſtendentium, & ex ſumma venarum iugularium repletione originem ducit. Vrina eſt,craſſa,rubra,at concoctionis particeps. Cutis non eſt calida,ſed ſuaui madore perfuſa. Cutis eſt denſa, primo enim occurſu, calor ſuauis, poſtea verò acrior perſentitur, ſi diutius manum admoueas.

De pulſu huius febris;magna eſt cōtrouerſia: *Vtrùm ſit æqualis?* Galenus 9.*meth.*3. aſſerit eſſe æqualem, vehementem,medium inter mollem, & durum. Contrà obſtat auctoritas Auicennæ, 1.4.*tract.*2. *cap.*45. §. *Et pulſus eius eſt magnus, leuis, fortis, plenus, velox, frequens valde, diuerſus, non plurimæ diuerſitatis,* &c. hoc eſt, inæqualis, & 1.*ad Glauc.* 5. legimus, pulſus inæqualitatem,omni febri eſſe communem. Dic, in ſynocho imputri adeſſe quandam pulſus inæqualitatem, ſed eam exiguam eſſe, quod apertè *infrà* inſinuauit Auic. dicens, *eſt diuerſus, non plurimæ diuerſitatis*; ob quam cauſam,9 *meth.cit.*eſſe æqualem affirmauit Galenus. In omni itaque febri,adeſt pulſus inæqualitas,non tamen ſemper eſt notabilis; ſiue manifeſta;quare ſenſata pulſus inæqualitas, dicitur proprium, & peculiare indicium; non tamen inſeparabile febrium putridarum, quoniam ſcilicet aliquæ ex iis,manifeſta pulſus carent inæqualitate,vt conſtat in tertiana exquiſita,cuius pulſus ob dictam cauſam,æqualis nuncupatur à Galen. 2. *criſ.*3.& 2.*de cauſ.pulſ.cap.*1.

Dubitabis deinde: *Vtrùm in hac febre,pulſus adſit vehemens?* Auicenna *cit.loc.* confirmat:Obſtat tamen nō inualida ratio, quoniam vehementia pulſus,à robore virtutis emanat, virtus autem in tam magna febre robuſtior non eſt,imò debilior multò exiſtit,quàm antè. Dic ex 3.*de præſag. ex pulſib.* 1. Licèt calor multus occupet cor, tamen adhuc facultas robuſta eſt, & pulſus maximos edit, ac vehementes, quia ad debilitandum facultatem cordis,non ſufficit quæuis caliditas præternaturalis aucta,niſi iam facta,& æqualis ſit, vt eo loco confirmat Galenus, & conſtat apertè, ex 1.*de præſag.* ex

ex pulſib.cap.4. & quamuis in febriente,virtus debilior ſit,quam antè, tamen ob magnum conatum quem adhibet, aucta neceſſitate refrigerandi, robuſtior reddita,pulſum magnum facit,& vehementem.

Meritò deinde inquires, *Vtrùm pulſus in ſynocho ſit minùs velox, quàm in cauſa?* Auicenna *loc. cit.* ſic fatur: *Et pulſus in ſynocho eſt minoris diuerſitatis, & velocitatis, quàm in cauſonide,&c.* Sed mirari licet, cur hic auctor non ſimiliter doceat, pulſum etiam eſſe minùs magnum, quàm in cauſo:ſi enim illud fit propter ampliorem calorem cauſi.cur etiam non docet,ex eadem ratione pulſum in ſynocho minùs magnum eſſe,quàm in cauſo,ſicut eſt minùs velox?

Dic. Diuerſa ratio videtur de magnitudine, & velocitate pulſus: nam in ſynocho ob mollitiem, & obedientiam arteriæ,pulſus poteſt fieri valde magnus, pro ratione caloris, non ſimiliter autem in cauſo, ob duritiem arteriæ. Quare cùm in cauſo, ob hanc cauſam, pulſus non fiat adeò magnus, efficitur velociſſimus, vt ſic natura opem ferat magnæ refrigerationi, quam vehementiſſimus cauſonis calor efflagitat; quæ velocitas non tanta requiritur in ſynocho, quia ob mollitiem inſtrumenti, pulſus poteſt fieri abundè maior. Pulſus itaque in cauſo, eſt multò velocior, non tamen ſimiliter multò maior, quàm in ſynocho, & id videtur ſignificare Auicenna,*loc.cit.* Dic ſecundò.Cùm aſſerit pulſum in febre ſanguinea eſſe minoris velocitatis,quàm in cauſo, ſignificare etiam minorem fore, ex eadem cauſa, cùm ſcilicet in illa febre tam vehemens caliditas, quemadmodum in hac, non conſpiciatur.

Præſagium.

FEbris hæc mitis eſt,ſalubris, & breuis:tertia enim, quarta, aut quinta die finiri ſolet,ſi Medicus illicò opem ferat, maximè cùm ſit frequens in regione noſtra:& licèt in omni ætate,& ſexu contingat,frequentiùs tamen inuadit adoleſcentes, iuuenes,denſo habitu præditos,ſanguineos,carnoſos, rubicundos. Hæc præcipuè tempore hyemis, & veris inſoleſcit. Mitior,ac ſimplicior eſt reliquis,quia ex ſanguine,humorum beniginiſſimo generatur, 2. *feb.* 9. & leniſſimis eſt ſtipata ſymptomatis: Quia verò continua,& continens,ideò periculoſa,minùs tamen quàm ea, quæ putredinis particeps eſt. Ex tribus autem ſpeciebus, periculoſior eſt Epacmaſtica,quoniam ſemper accreſcit,deinde Acmaſtica,ſiue Homotona, omnium minimè Paracmaſtica, ex Auicenna *loc.nuper cit.*

Vtrùm verò *ſynochus quarto die finiatur?* etiam diſſidium eſt: Nam Galenus 3. *criſ.* 4. id affirmat, cùm 2. *feb.*11.& apud Auicennam *loc.cit.cap.*43. vſque ad ſeptimum extendatur: cui aduerſatur idem Galenus 9. *meth.*4.dicens,ſynochum non putridam,diem quartum non excedere,quin in putridam febrem transſmutetur; quare ſaltem ſynochus imputris,ſemper in quarto finitur.Dic Galenum *9.meth.cit.*intelligendum, ſynochum finiri in quarto, nî Medicus obuiam eat putredini medicis auxiliis, nam tunc ad ſeptimum vſque prorogatur ſynochus imputris,vt *cit.loc.*docuit Galenus.Putris verò licèt vtplurimùm quarto finiatur, 3. *criſ. cit.* quandoque etiam accedit ad ſeptimum,manens adhuc ſynochus,poſt quem redditur verè bilioſa. Finitur ferè cùm vacuatione ſenſibili, aut inſenſibili: illa vel hæmorrhagia,vel ſudore præſtatur, hæc cum reſolutione occulta, ſub vaporis forma. Solet etiam permutari in febrem ardentem, tertianam continuam, vel variolarum, aut morbillorum criticam, vel ſymptomaticam expulſionem.

Illud verò vltimò,etſi ſæpe quæſitum,quia arduum, & in cuius explicatione varius videtur Galenus,diſcutiendum, ne in argumento de febribus aliquid ſcitu

A dignum deeſſe videatur: *Vtrùm ſynochus cæterorum morborum ritu, quatuor tempora percurrat?* Galenus placet, tum *lib.*1.*criſ. cap.*2. tum *lib.de totius morb. tempor.*1. & 3.& Auicennæ 2.1.*cap.*7. & 1.4.*tract.*1.*cap.*3. morbos omnes ſalubres quatuor tempora percurrere: Nam morbis ſingulis,vt & ſingulis animantibus,ſuæ inſunt ætates, & fatales temporum curſus, vt Plato refert *in Tymæo*: nam morbus cùm tota ſua intenſione non incipit,& magnitudine, ſed paulatim intenditur, donec ad ſummam vehementiam perueniat.

Oppoſitum demonſtrant argumenta non inualida. Primùm. Febris continentis vna datur ſpecies, quæ à principio ad finem vſque ſemper accreſcit, & tota eſt
B augmentum. Aſſignatur & alia, quæ à principio ad finem vſque ſemper decreſcit,& tota eſt declinatio. Admittitur & altera,quæ à principiovſque ad finem ſemper permanet in ſtatu eodem, ita vt neque declinet, neque augeatur,ſed tota ſit ſtatus.Ergo ſaltem hi morbi,quatuor tempora non habent.

Secundum. Morbus,res eſt ſimplex,& ſimilaris.Ergo non poteſt habere quatuor tempora. Antecedens eſt notum,quia morbus non eſt veluti domus, quæ ex variis partibus componitur, imò ſtatim cùm incipit, totam ſuam eſſentiam habet,ſolùm differens magnitudine ab ipſo morbo, qui poſtea exiſtit, vt *lib. de morb. temp. cap.*1.& *lib. de totius morb. temp. cap.*2.& 1. *de loc. cap.*2.*ante fin.* confirmat Galenus. Conſequētia eſt ma-
C nifeſta:Morbus enim in primo ſuo inſultu,totam ſuam eſſentiam habet, quam vnaquæque res, in illo genere poteſt habere. Accedit,quòd tempora eſſentialia morbi,ita dicuntur,vt partes quædam aſſignentur, eius eſſentiam diſtinguentes. Sed morbus non recipit varietatem,quia omnis morbus conſtituitur,in eſſe talis,penes quod eſt, & per ſe lædit operationes. Sed maior, vel minor operationum læſio, nullam eſſentialem varietatem in rebus conſtituit. Ergo.

Tertium. Morbus qui incipit à materia cocta, vel putrefacta,non poteſt quatuor tempora habere. Ergo &c. Antecedens eſt notum, quoniam principium eſt totum cruditatis, & neceſſariò morbus, qui incipit à materia cocta,aut putrefacta à fortiori,caret principio cruditatis.Poſſe autem morborum à materia cocta ori-
D ginem ducere, certiſſimum eſt, quando v.g. in venis diſtantiſſimis à corde,aut in aliqua parte remota,extra venas,aliquis humor peccans colligitur, qui paulatim concoquitur,ſed cùm ſit quietus, & non irritet,morbum non concitat, donec poſt coctionem moueatur, & naturam ad excretionem ſtimulet. Tunc morbus ille priuatur principio. Deinde. Quando febris diaria, in augmento,aut ſtatu mutatur in putridam,hæc incipit à materia cocta: nam aſſerente Galeno 1. *feb.* 7. *in princip.* inſeparabile ſignum eſt à febribus diariis, coctio in vrina, ſtatim prima die. Quòd autem febris à materia putrida incipiat,experimēto quotidiano compertum eſt, quo docemur, in principio vniuerſali febrium extrahi per ſanguinis miſſionem; non ſolùm ſanguinem putridum, ſed corruptum. Quòd incipiat
E à materia maligna, poſito exemplo in atra bile,docuit Hippocrates 4. *Aph.*22.& poſito exemplo in bile æruginoſa,3.*epid.ſect.*3.*com.*75.in hiſtoria illius phrenitici, qui primo ægritudinis die, euomuit multa virulenta, æruginoſa, & tenuia. Confirmatur hoc argumentum, in febribus,& inflammationibus,quæ à materia putrida fiunt,in hunc modum. Materia in inflammationibus vertitur in pus, & materia quæ concoquitur in venis, per febres, ſimul putreſcit, & ſimul concoquitur vſque ad ſtatum, in quo ipſa eſt ſummè cocta, & putrefacta. Sed hæc ante morbum erat putris. Ergo morbus ab illa dependens, ratione putridis, priuatur principio. Maior eſt Galenus, 1.*progn.vlt.*§. *Si verò vim quandam ſeruet, permixta quædam commutatio efficitur, ex calore naturali, & præter naturam, ſiquidem calor naturalis*

concoquit,

concoquit, præter naturam putrefacit. Minor patet ex ſuppoſitione. Conſequentia eſt vera, quia ſi aduenien- te morbo, magis intenditur putredo, non poteſt aſſi- gnari principium illius morbi,ratione putredinis,quæ ante morbum præerat.

Quartum.Si omnes morbi, quatuor tempora habe- rent,hoc eſſet,quoad alterationem materiæ,aut quoad ſymptomata,aut quoad eſſentiam morbi.Sed nullo ho- rum modorum percurrũt quatuor tempora. Ergo,&c. Maior eſt vera,cùm ſolùm affectus præter naturam in- ueniantur,videlicet cauſa,morbus,& ſymptoma,quorũ ratione,à Medicis tempora contemplantur.Non inue- nitur quoad alterationem materiæ, quia abſoluta co- ctione in ſtatu vniuerſali morborum, nullus gradus coctionis acquiritur, nec deperditur, & ſic alteratio à materia,priuatur declinatione. Neque quoad ſympto- mata,quoniam morbi acuti quum incipiũt, ſæuis ſym- ptomatis firmantur,& carent principio,ex Hip. *1.epid. ſect.3.text.*10.Neque quoad eſſentiam morbi, hic enim penes eam, nullam ſuſcipit varietatem. Confirmatur, quia omnes morbi lethales, neceſſariò carent declina- tione, cùm ſit impoſſibile, quòd vllus in ea,ſi ſit vni- uerſalis,emori poſſit,vt 3.*criſ.c.*5.*& 9.* firmauit Galen.

Quintum.Morbi immateriales,non poſſunt habere quatuor tempora.Ergo non omnis morbus,&c. Ante- cedens probo, ſuppoſito quòd tres ſunt ſpecies febris hecticæ, & quòd in vltima ſpecie, calor ſit remiſſior, quàm in duabus antecedentibus. Ergo ſaltem in hac, quatuor tempora non adſunt. Diſcurſus hic deducitur ex Galeno *lib. de maraſmo, c.5. per totum*, quo loco ex pulſu,& reſpiratione,in hac ſpecie calorem præter na- turam, in quanto, & quali eſſe imminutum collegit. Deinde.Morbus hæreditarius,ex vitio ſeminis contra- ctus, non poteſt habere principium; cùm ex ſemine, & ſimul cum ipſo animali ſit productus, reliquorum accidentium inſtar,quæ ſimultanea actione,cum certa, & determinata intentione producuntur.

Sextum.In morbis non debet aſſignari principium, diſtinctum ab augmento,ex Gal.*lib. de morb.tempor.c.*2. &*lib.de totius morbi temp.c.*1. *&* 2. quia principium di- citur,ex Gal.*eodem lib.de tot.morb. temp.c.*3. totum illud tempus, quo morbus in generatione exiſtit. Sed mor- bus nunquã eſt in generatione,ab augmento differens, quia accidens eſt,& à primo inſultu, protinus genera- tionem ſimul acquirit,& ad incrementum feſtinat,nul- la figuratione, nec conformatione partium.Nunquam igitur erit in principio ab augmento diuerſus.Confir- matur ex eo,quod ait Galen.1.*de loc affect.c.*2. *ad med.* morbum videlicet calidum,& frigidum, & humidum, & ſiccum protinus ab initio, cùm primùm corpus tē- peraturæ,quæ bonæ valetudini debetur, limites exceſ- ſerit,eandem ſibi ipſi naturam habere: quamuis enim adeò interdum ſit exiguus,vt neque à nobis cognoſci, neque laborantium ſenſu percipi poſſit, nihilominus tamen propriam habet ſpeciem:& quemadmodum res ſimilares,quādo fiunt,iam ſunt, & non habent tempus in quo generentur,in quo non ſimul augeantur, mor- bus autem res ſimilaris eſt,ex Gal.*cit.*videtur morbus, non habere principium ab augmento diuerſum.

Septimum.Purgatio ſæpe repentè ſanat incipien- tem ophthalmiam, ſiquidem *ex iis*, inquit Galenus 13. *meth.cap.*11. *quibus oculi tentari phlegmone cœperunt, non- nullos ſola purgatione per aluum, vno die ſanatos vidiſti.* Miſſio deinde ſanguinis vſque ad animi deliquium, confeſtim etiam ſynochum ſanat,ex Gal.9.*meth.c.*4.In- ſuper. Si in principio morbi pendentis à materia tur- gente,pharmaco eradicatiuè purgante vtamur,morbus ipſe ſtatim declinabit,ſine augmento,& ſtatu.Denique narrat Galenus *ſect.*5.*Aph.*1. & 12.*meth.vlt.*cuidam iu- ueni humore æruginoſo per vomitum vacuato, ſtatim conuulſionem,& febrem ceſſaſſe. Ergo, &c.

Vltimum. Criſis perfecta eſt repentina mutatio ad ſalutem,id eſt,ſubita morbi ſolutio,*lib.*3. *criſ. cap.*2. & *lib.*1.*de dieb.decret.cap.*2.vbi abſolutam vocat criſim,id eſt,perfectam,eam quæ nihil morbi reliquit: Hæc au- tem in ſtatu plerumque contingit,*lib.*3.*criſ.cap.*6.Ergo non reperitur in morbis declinatio, quoniam perfecta criſis in ſtatu accidit, & ipſa nihil humoris relinquit, quod apertè concedit Galenus, *lib. de optim. ſect. ad Thraſybul. cap.*47.§. *Quando verò criſis bona in augmen- to contingit*,quod fieri poteſt ex Galeno *lib.*3. *criſib. cap.* 5.6.*&* 12.& 1. *epid. ſect.*3. *com.* 24. *&* 30. & Auic.2.4. *cap.*80.ſi perfecta ſit,morbus ſtatu,& declinatione pri- uabitur; ſi verò imperfecta,morbus cùm minui ſtatim incipiat,eo quòd ſubita ſit mutatio ad melius,1.*de dieb. decretor. cap.* 2. ſi non declinatione, ſaltem ſtatu care- bit. Non igitur quiuis morbus, quatuor tempora ſor- titur.

Nec argumentis auctoritates deſunt.Prima eſt Hip. *lib.*1.*epid.ſect.*3.*text.*10.aſſerentis,dari aliquos morbos, qui ſtatim in principio vigent, ac florent. Ergo in iis morbis, deficit augmentum. Secunda auctoritas eſt Galeni,*lib. de morb. temp. cap.*1.§. *Tempus itaque nullum, inflammationis generationi ſingulariter principium tribui- tur; ab eo quod augmenti eſt diuerſum, ſed vnum eſt in vni- uerſum, à primo inſultu vſque ad ſtatum, affectu increſcen- te,&c.*Ergo in inflammationibus,non reperiuntur niſi tria tempora, ſi principium ab augmento non eſt di- ſtinctum.

Tertia eſt Galeni *lib.de optima ſect.ad Thraſybul. cap.* 47.quo Galenus non ſolùm reprehendit illos,qui affir- mant omnes morbos percurrere quatuor tempora,ſed hoc eſſe falſum pluribus rationibus confirmat:primò, quoniam Apoplexia ſtatim in prima inuaſione, totam habet magnitudinem. Secundo, quoniam in principio morbi perſanari poſſunt, facta vacuatione à natura, fluxu ſanguinis ex vtero,naribus,hæmorrhoïdibus,ſu- dore,alui fluxu,quorum vacuationum interuentu,non ſolùm remittitur, & declinat morbus, ſed impeditur, ne deueniat ad illam magnitudinem, ad quam perue- niret,ſi humor peccans à natura non fuiſſet euacuatus. Quarta eſt Auicennæ 2.1. *tract.* 1. *cap.* 7. §. *Scire debes, quòd plurimæ ægritudines quatuor habent horas.* Ergo ex ſententia Hippocratis,Galeni,& Auicennæ, non om- nis morbus habet quatuor tempora.

Vt verò hæc huius quæſtionis enodatio,magis elu- ceſcat,quam ex plurium mente, intricatam:confuſam, & abſque ſuis principiis vagantem reliquit Galenus, notabis primò, eam de morbis lethalibus non eſſe in- telligendam,quos non habere quatuor tempora,certiſ- ſimum eſt,vt *lib.de tot.morb.temp. cap.*1. *&* 1. *de criſib.c.* 2.ipſe edocuit,cùm ratum ſit, ex iis aliquos ſolùm ha- bere principium;alios principium, & augmētum;alios principium,augmentum,& ſtatum:prout mors in hoc, vel in illo tempore contingit. Sed cùm tribus de cau- ſis,in morbis lethalibus, ægri occumbant,aut propter ſuffocationem caloris natiui, vel vehementiam morbi cum violentia ſubuertentis virtutem,aut facultatis de- bilis reſolutionem, ex Galeno 3. *de criſ.*9. *in fin.* Qui moriuntur in principio morbi,pereunt ſuffocato calo- re; qui in augmento, & ſtatu, ex violentia morbi;qui in declinatione particulari, ex reſolutione virtutis de- cedunt. Ex his colliges, patientes internas inflamma- tiones, aut morbos ex copia ſuccorum crudorum ſub- ortos,maiori ex parte in principio mori;vehementiſſi- mis febribus oppreſſos in vigore;virtutis exolutione, & crebra ſyncope per vniuerſam morbi conſtitutio- nem vexatos, in particularibus declinationibus oc- cumbere.

Nota ſecundò,morbos ſalubres,quoſdã habere cau- ſam,hoc eſt humorem,quos materiales vocamus;alios ea carere, quos immateriales dicimus. Ex illis quidam criſi,alij ſine criſi, ſimplici ſolutione finiuntur.Rurſus ex materialibus, alij incipiunt tanquam à termino à quo,

quo,à materia cruda;alij à materia putrida,& maligna; alij,ex aliorum voto, à materia cocta, quod placitum mihi ſemper viſum eſt difficilè, quòd ſcilicet humor coctus,iam euictus,& ſuperatus à natura,ſit cauſa productiua alicuius morbi,ad cuius expulſionem,materia cocta, iterum de nouo concoqui incipiat.

Nota tertiò. Reperiuntur morbi,qui breuiſſimè tempora percurrũt,vt eos illis carere, veriſimiliter ſit pronunciandum, vt 1.*criſ.*17. Galenus edocuit,vt in fæua angina velociter ſtrãgulante,& forti Apoplexia palàm conſpicitur,in quibus aliqua tempora deficere non eſt dicendum,etſi ſenſus ea non aſſequatur, & cognoſcat, vt *lib.de totius morb. temp. cap.* 4. *ad med.* elegantiſſimè docuit Galenus,§.*Nullus ſiquidem tam ſubito ſymptomate corripitur, vt hi quibus ceruix detruncatur, quanquam horum quoque ſectio, ſecundùm aliquod tempus habetur, & ſecundum,& tertium,& quartum, vt ſic chirurgus rem quãlibet diuidat,&c.* Sed iure affirmandum eſt,omnia tempora reperiri, quanquam ea à ſenſu non percipiantur: Nam in omni mutatione,quæ incipit,& definit,neceſſariò debet aſſignari tempus, in quo incipit, & in quo finitur, & in quo augetur, & viget. Cùm ergo omnis morbus,ſit qualitas quæ intenditur, & remittitur,abſolutè prædicta tempora ſunt aſſignanda,etſi ſenſus ea minimè percipiat.

His iactis,ſit prima concluſio. *Morbi materiales ſalubres, quatuor habent tempora eſſentialia ſuæ magnitudinis, ſiue incipiant ab humore crudo,vel cocto, vel putrido, ſiue finiantur criſi,vel ſolutione.* Probat Galenus 1.*criſ.*2.& 3. *criſ.*9.*lib.de tot.morb.temp. cap.* 3. Subſcribit Aëtius *tetrab.*2.*ſerm.*1. *cap.* 20. & omnes principes confirmant, dummodò eorum aliquod,neque ab arte, neque à natura vacuatione præſcindatur, vt *ſupra* argumentis comprobauimus.

Secunda concluſio. *Morbi immateriales ſalutares, ſiue ſint facti, vt febris hectica, ſiue fientes, vt febris diaria, & aliæ febres, habent quatuor tempora.* Probat Galenus *lib. de totius morb. temp.cap.*3.§. *Quapropter nullus morborum, qui ſoluitur, eſt, qui non percurrat hæc quatuor tempora,&c.* Si enim morbus ſalubris, vt ſoluatur, debuit declinare: Ergo habuit magnitudinem, à qua declinat. Rurſus. Si morbus magnitudinem fuit aſſequutus: Ergo antequam ad ipſam perueniret, habuit augmentum, & antequam augeretur, neceſſariò habuit principium. Ergo de primo ad vltimum,omnis morbus qui declinat,& ſoluitur,debet quatuor tempora obtinere.

Ad primum argumentum dic. In febribus continentibus omnia tempora reperiuntur, quæ ob breuitatem, & anguſtiam non percipiuntur. Hæ febres non vocantur ſemper accreſcentes, ſemper vigentes, & ſemper declinantes,ex eo quòd ſecundùm ſe, totæ ſint augmentum, & declinatio, ſed quoniam hæc tempora habeant longiſſima, & conſpicua,reliqua verò admodum breuia,& quæ difficulter percipi poſſint.

Ad ſecundum dic. Morbus aliter à Philoſophis,& Medicis conſideratur: ab illis præcisè, ſecundùm eſſe prædicamentale, vt eſt qualitas, ſine reſpectu ad aliud; ab his, quatenus corporis actiones lædit, & diuerſimodè ſecundùm maiorem, vel minorem intentionem premit, vel variam dependentiam à cauſa, vel varium eius motum: & hac ratione morbus ſalutaris quatuor habet tempora;non autem ſi in rigore philoſophico loquendum ſit, ſecundùm quam conſiderationem, ſtatim in principio,totam ſuam eſſentiam habet ſecundùm magnitudinem,non tamen totam ſuam magnitudinem. Cùm ergo de eſſentia morbi, ſecundùm medicam conſiderationem loquatur Galenus, & magnitudo tempora conſtituat, hinc factum eſt,quòd cùm dicimus morbum habere tempora eſſentiæ,huius nomine non debeamus intelligere ſpeciem, ſed magnitudinem ſpeciei, & eſſentiæ, ſubortam ex maiori, vel minori intentione,vel ex varia dependentia à cauſa,& illius motu. Quare ad Galenum dic. 1.*de loc.*2.& aliis locis citatis, loquutum philoſophicè, & non medicè. Ad confirmationem dic, morbos non ſuſcipere varietatem,ſecundùm ſpeciem,& eſſentiam,ſed ſecundùm magnitudinem eſſentiæ,quæ varietas ad vſus medicos ſatis eſt:quoniam licèt morbus ab initio totam ſuam eſſentiam habeat, non habet totam ſuam magnitudinem,& tempora diſtinguunt magnitudinem morbi,non autem eius eſſentiam. Vocantur autem eſſentialia tempora, non quia ſunt partes componentes & diſtinguentes eſſentiam,ſed quoniam circa cauſam, & ſymptomata non verſantur.

Ad tertium dic. Morbi poſſunt incipere à materia cocta,putrida,aut maligna;negandũ verò hos morbos, quando ſalutares ſunt,quatuor tempora non percurrere. Ad probationem de coctione, concedimus principium eſſe totum tempus cruditatis, ſed materiã illam coctam,de nouo recrudeſcere, ob febris aduentum, & hac ratione à noua illa cruditate,febris principium ſtatuitur. Dic ſecundò, nullum morbum incipere à materia cocta,tanquã à termino intrinſeco,qui in latitudine illius morbi claudatur, ita vt ſit verum dicere, quòd ſtãte humore cocto,& ſalua qualitate coctionis, febris putrida habeat ſuum eſſe exiſtens à parte rei; cùm repugnet febrem eſſe putridam formaliter, & in actu,& materiam eſſe coctam formaliter,& in actu,accipiendo coctionem, vt eſt qualitas, & in actu, à putredine diſtincta.

Quod verò obiicitur,in exemplo febris diariæ,quæ tranſit in putridam, apparere vrinã coctam,nihil probat,quia cùm diaria ſit in ſpiritu,in facto eſſe;& in humoribus,in fieri, nullum inconueniens eſt, quòd humor laudabilis,qui cauſa febris non exiſtit, ſit coctus. Et licèt febris diaria, ſit plurium dierum, quæ habet ſuum calorem in ſanguine,& in facto eſſe,non eſt negandum, quòd vrina ſit cocta, quia hæc ab humore emanat,à quo febris fuit generata,ſed eſt ſignum alterius humoris laudabilis, quare non repugnat,quod ex eo generetur febris,antequam aliquam nouam diſpoſitionem præter naturam ſibi adſciſcat.

Poſſe autem febrem incipere à materia putri, vel maligna,non negamus;quia hæc cùm non ſit concocta à natura,cruda exiſtit ex Hip.2.*acut.*44. appellante illa eſſe cruda,quæ à natura euicta non ſunt. Ad confirmationem, quæ maximam difficultatem inuoluit, facilè reſpondebis, ſi breuem tractationem de generatione puris,latam *lib.*4. *Hiſt. Princ. Medic. in com. Hiſt.*9. perpendas. Concede tamẽ verum eſſe,quòd dum materia vertitur in pus in inflammationibus, & reducitur ad benignum in venis per febres,in hac alteratione,ſimul & ſemel humorem putreſcere, & concoqui, & ſimul vſque ad ſtatum in illo humore putrido intendi putredinem, & coctionem: Negandum tamen eſt, febrem ab illa materia ortum ducentẽ putri,aut inflammatione, principio carere.

Ad confirmationem dic, illa media alteratione,per quam generatur in inflãmationibus pus,& in febribus materia reducitur ad benignum, & ſimul putrefactio & concoctio acquiruntur, formaliter, & in actu coctionem, & putredinem non reperiri, ſed per comparationem ad duo extrema, ſcilicèt ad coctionem, & putredinem. Quamobrem in illa materia putrida,quæ febrem concitat, quando alteratur, & concoquitur à natura,ſicuti acquiritur & intenditur terminus illius mediæ alterationis, qui dicitur qualitas media,ſic deperditur & remittitur qualitas putredinalis,exiſtens in humore,contraria ſecũdum ſpeciem, termino illi mediæ alterationis,quæ acquiritur in generatione puris. Et quando per febres,materia reducitur ad benignum, hoc modo non repugnat, quòd putredinoſa qualitas corrigatur, & expellatur à materia putrida,& quòd in

qualitate

qualitate acquiſita, per mediam alterationem corri-gentem putredinem, coctio & putredo intendantur, non tanquam duæ qualitates formaliter diſtinctæ, conſtituentes tertiam qualitatem compoſitam ex extremis, ſed quia inueniuntur in vna ſimplici qualitate, ſolùm per comparationem ad extrema, non aliter quàm albedo, & nigredo acquiruntur, & in mediis coloribus inueniuntur.

Ad quartum dic. Omnes morbos habere quatuor tempora, vel quoad alterationem materiæ, vel quoad ſymptomata, vel quoad eſſentiam. Et ad maiorem argumenti reſpondet quidam, cognoſci declinationem quoad alteratione̅ materiæ, quoniam vrina eſt ſubrufa, & ſubflaua, habens ſedimentum album, læue, & æquale, & in quantitate pauca, quæ in ſtatu erat flaua, cum ſedimento albo, læui, æquali, ſed copioſo. Ratio eſt in promptu, quia in ſtatu calor febrilis non eſt ſic attemperatus, vt in declinatione, & materia peccans non eſt ſic imminuta; poſt quæ omnia gloriatur ſe inueniſſe ſigna declinationis, quæ ab aliis minimè ſint annotata. Sed deceptus eſt, cùm Galenus 1. *de criſib.7. & 8.* & *lib. de tot. morb. temp.* 3. nos doceat cognoſcere declinationem, quoad alterationem materiæ, aliquo ſigno peculiari, ex remiſſione morbi & ſymptomatum, & materia efficientis morbum imminutione: quare ſupra Galeni doctrinam, nihil addidit manifeſtè. Si enim humor peccans minuitur in declinatione, ſedimentum in minori quantitate apparebit, cùm morbus, & ſymptomata in declinatione ſint remiſſa, quapropter color in vrina erit multò ſimilior colori, qui in ſtatu naturali apparere ſolet.

Neque obiicias Galenum, aſſerentem in locis dictis, ſed præcipuè *lib. de tot. morb. temp. cap.* 3. in declinatione vniuerſali, relinqui aliquem humorem, qui coctionem deſiderat: Nam ex eo non infertur, in declinatione vniuerſali, humores concoqui: Si enim humor morbum efficiens eſt vniformis, abſque dubio exacta & perfecta concoctio fit in ſtatu; ſi verò eſt diſſimilis, tunc licèt facta ſit concoctio, vera declinatio non eſt, quia dum humor ſecundùm vnam partem concoquitur, & ſecundùm aliam remanet crudus, aut putridus, morbus verè non declinat, ſed falſa declinatio eſt: & hoc modo, per coctionem potiùs debemus intelligere, vacuationes paulatim factas, per vrinam, & aluum, vt 3. *progn.* 24. explicuit Galenus, aſſerens naturam mederi humoribus craſſis per coctionem, hoc eſt, per paulatinam excretione̅, per vrinam, aut alui fluxum celebratam, cùm in declinatione humores craſſi relinquantur, qui ſunt veluti cinis, quos natura per eas regiones euacuat.

Ad probationem, de morbis habentibus ſtatum in principio, in quibus non videtur principium dari, nec augmentum quoad ſymptomata, dic, ob breuitatem non ſentiri, vt de febribus continentibus *ſuprà* aſſeruimus, quamuis ea tempora ſint aſſignanda, etſi non percipiantur. Ad confirmationem, quòd non dentur quoad eſſentiam morbi, in ſecundo argumento ſatisfecimus, dum tempora eſſentialia vocari prædiximus, non quia ſint partes componentes, & diſtinguentes eſſentiam, ſed quia circa magnitudinem eſſentiæ, & non circa cauſam, aut ſymptomata morborum verſantur. Ad inſtantiam de morbis lethalibus, ſolutio neceſſaria non eſt, cùm hæc quæſtio de iis non ſit intelligenda, quos non poſſe habere quatuor tempora libenter fatemur.

Ad quintum dic. Falſum eſt aſſerere morbos immateriales, quatuor tempora nō habere: nā ſpecies tres febris hecticæ, potiùs appellāda ſunt tēpora, quæ in tota huius febris cōſtitutione conſiderātur, quatenus calor febrilis, in partibus ſolidis exiſtens, æqualiter, & in eodem tempore, tres illarum hūmiditates non abſumit: Vt verò hæc doctrina rectiùs intelligatur, ſuppono ex Gal. *lib.* 10. *meth. c.* 11. §. *Siquidem in ſingulis ſimplicium, ac*

A *primarum, &c.* Omnes partes ſeminales triplici ſubſtantia conſtare, carnoſa, membranoſa, ac fibroſa, ca lege, vt omnes hæ ſubſtantiæ in vnica ſimpliciſſima vena reperiantur. Sicut ergo eſt triplex ſubſtantia, ſic etiam triplex humiditas conſideratur, has ſubſtantias reparās atque reficiens, quæ humiditates dicuntur ros, cambium, & gluten, & eſt illa radicalis humiditas, cuius merito partes continuantur, iuxta quas humiditates, tempora febris hecticæ conſurgunt. Licèt verùm ſit, quòd febrilis calor, partes ſolidas in facto eſſe corripiat & per modum habitùs, ſecūdùm omnes tres illas ſubſtantias; non tamen ſecundùm omnes ſit æqualis conſumptio, tempore eodem, cùm priùs rorida humiditas, ſecundò cambium, & tertiò gluten abſumantur.

B Iuxta hunc ordinem, quatuor tempora febris hecticæ ſic cōſtituo. Principium vniuerſale, ſit prima febris hecticæ ſpecies, in qua calor in facto exiſtens, & in habitu, roridam partium ſolidarum humiditatem abſumit. Augmentum, quando cambium abſumitur: Status, quando gluten. At verò declinatio, quando prædictæ ſubſtantiæ, ſuo ordine reſtitui, & reparari vſque ad ſanitatem incipiunt: quæ de temporibus ſenſibilibus febris hecticæ ſunt intelligenda. Si verò Medicus, antequàm ſecunda, aut tertia ſpecies adueniat, ſanatum ægrum iudicauerit, tunc tempora breuiora fiunt, etſi à nobis non percipiantur.

Ad inſtantiam dic, in tertia ſpecie, maraſmo dicta,
C calorem ſolum eſſe imminutum in quanto, ſed non in quali; quare nullum eſt inconueniens, quòd pulſus, & reſpiratio vſui imminuto reſpondeant, cùm ad hoc vt qualitates primæ operentur, vltra rationem principij efficiendi quo pollent, efficientem quantitatem ex parte ſubiecti efflagitent. Adde, hunc maraſmum eſſe lethalem, nos autem loquimur de ſalubri morbo: Nam quos maraſmus iam occupauit, hos ſanare nō tentabis; etſi enim caliditas corrigi poſſit, non tamen ſiccitas, vt 10. *meth.* 10. docuit Galenus.

Ad obiectionem de morbis hæreditariis, dic. Falſum eſſe aſſerere, quòd morbus à principio generationis incipiens, ex ſeminis vitio contractus, careat principio, quoniam ſubiectum, cui aduenit ille morbus, eſt animal actu viuens intra vterum, & morbus non ſe exerit,
D antequàm ſit animal, ſed cùm ſit affectus adſcititius, animal iām generatum, & viuens præſupponit. Illud autem quod ſimul producit cum ipſo fœtu, quantumuis vitioſum ſit, naturale tamen, inſitum, & congenitū, ſanitatem non excludit, ſed ſolùm in corpore proximam aptitudinem ad morbos relinquit. Hoc modo intelligendus Hippocrates 3. *epid. ſect.* 2. *text.* 3. dicens filiam Euryanactis paſſam fuiſſe natiuam tabem, id eſt, fuiſſe diſpoſitam ad tabem, ob aptitudinem, & inclinationem, à principio generationis relictam.

Ad ſextum dic. Temporum diſtinctio, propoſita à Galeno, in inflammationibus, & in febribus eas conſequentibus, intelligenda eſt de iis inflammationibus, à quibus excrementa ſenſim non excernuntur, ſed in ipſis contenta manent quouſque reſoluantur, vel in
E pus mutata vacuentur. Aliter verò diſtinguenda ſunt tēpora, in iis inflammationibus, è quibus ob membranæ obductæ tenuitatem, ſenſim aliquid reſudat, & ſenſim vacuatur, vt accidit in Peripneumonia, Pleuritide, ophthalmia & reliquis huiuſmodi, in quibus tempora, ad vſus medicos, ex cruditate & coctione illius, quod educitur, commodiùs diſtinguuntur.

Ad ſeptimum *ſuprà* ſatisfactum eſt. Octauum. Solùm concludit auxiliis medicis poſſe morbos, aliquando aliquibus temporibus priuari, vel à natura moliente criſim: Nam quando criſis, in augmento contingit, poterit quidem morbus vigore carere; ſi verò perfecta criſis accidat in ſtatu, declinatio ita breui affluet, vt & concedi, & negari ad libitum poſſit.

Auctoritatibus ſic ſatisfaciendum iudico. Ad primā, ex

ex Hipp.1.*epid.* Dic nullum eſſe inconueniens, quòd dentur febres continuæ, in quarum principio detur ſtatus: non tamen inde ſequi,quòd ante illum ſtatum, duo tempora non præceſſerint, ſcilicet principium, & augmentum,quæ ob ſui breuitatem, à Medico, neque ſentiuntur,neque cognoſcuntur. Ad locum Gal.*lib.de morb.tem.cap.*1. Dic. Galenum per illa verba ſolùm voluiſſe, totum illud tempus inflammationis, à primo inſultu,vſque ad ſtatum, eſſe continuum,cùm vna non ſit alteratio; ſed non negat,quòd ſeruata continuitate alterationis,diuerſa tempora aſſignentur:& hanc fuiſſe Galeni mentem,colligo ex *eod.cap.ad finem,in* §.*Huius autem proprium ſingulariter generationis tempus diuiſum non eſt.* Ad locum *ex lib. de optima ſecta ad Thraſyb. cap.*47. Dic, *ibi* Galen. fuiſſe loquutum,de temporibus morborum, quæ ſenſu percipiuntur & cognoſcuntur; quæ tempora in omnibus morbis inueniri negat Gal. & nos libenter fatemur, cùm *ſuprà* dictũ ſit,in morbis aliqua tempora obſcurati,ob breuitatem ſuam; & hoc modo argumentum de Apoplexia eſt explicandum.

Ad ſecundam,& tertiam auctoritatem Gal. reſpondet quidam,poſt criſim optimam dari declinationem, etiamſi ob breuitatem non ſentiatur. Ratio eſt,quia licèt cauſa morbifica vacuetur,non ceſſat qualitas morbifica morboſa introducta iam impreſſa, ſed per aliquas horas perdurat, & interdum per integrum diem, ex Gal. 2.*prorrheth.*17. *verſus finem*, poſito exemplo in ligno calefacto ab igne,quòd poſtquàm ſeparatum eſt, per aliquod tempus calorem conſeruat. Quando autem vacuationes fiunt in principio, à natura, vel ab arte, non poſſunt morbum in medio curſu reprimere, & eum ſequentibus temporibus priuare, ſed hæc ſolùm fiunt breuiora, vt morbus ſublatus eſſe videatur, quin reliqua tempora perſentiantur, & ob hanc cauſam rarò in morbis fieri criſim; quòd auxiliis medicis præuertatur, & impediatur.

Contrà ſic inſurgo. Morbus eſt effectus cauſæ morbificæ. Sed adaucta cauſa,augetur magnitudo effectus, & imminuta minuitur. Ergo ſi in principio, vel augmento, cauſa morbi ob vacuationes reddatur minor, neceſſariò ex natura rei,morbus debet minui,& priuari augmento,& ſtatu, vel ſtatu ſolo. Reſponde ergo cum diſtinctione quadam, quòd interuentu vacuationum, quæ fiunt in principio;vel augmento,ab arte,vel à natura,quando non vacuatur tota cauſa morbi, cùm fiat ſine coctione,& ſeparatione in augmento,neceſſariò in corpore,portio humoris peccantis relinquitur,quæ alteratur, & concoquitur;ſecundùm quam materiam remanentem poſt vacuationes, quatuor tempora morbi conſiderantur: ſed quia humor in exigua quantitate abundat,breuiora fiunt,& non ſentiuntur tempora aduenientia poſt vacuationem, & humor per inſenſilem halitum,ſine criſi euaneſcit,& hoc eſt quod Gal.vocat, præſcindi morborum tempora medicis auxiliis, id eſt, contrahi, vt non appareant, *lib.de opt.ſect.ad Thraſ.c.*4. *in princ.* & hoc modo dicendum eſt, quando vniuerſa materia vacuatur in principio, quando videlicet morbus ab humore turgente ortum ducit.

Ad auctoritatem Auicen. Dic. Illum intelligendum eſſe de temporibus morborum, quæ ſenſu percipiuntur, & non de aliis, quaſi aſſerat Auic. plurimas eſſe ægritudines,quæ quatuor habent ſenſibiles horas: neque ex eo inferas, poſſe aſſignari morbos, quatuor tempora non habentes. Ex quibus ratum ſit, & manifeſtum, febres continentes,cæterarum ægritudinum inſtar, quatuor tempora percurrere.

Curatio.

HVius febris curatio, tribus potiſſimùm perficitur auxiliis,ex Gal.mente,9.*meth.*4.*&* 5. Venæſectione vſque ad animi deliquium, de cuius vtilitate in

A continentibus febribus, ſat multa diximus, *lib.*1. *Hiſt. Princ. Medic.in com. hiſt.*9. Frigidæ potu ad ſatietatem vſque, de cuius auxilij efficacia, lege *lib.*2.*in com. Hiſt.* 54.& *lib.*4.*hiſt.*11.& Balneo,de cuius poteſtate eximia, lege *lib.*4.*in com. Hiſt.*44. In his totius curationis cardò conſiſtit. Omitto ordinem in ſex rebus non naturalibus, alterantia, & refrigerantia præſidia, quæ *infrà cap.de febre ardente* proponemus, quorum vi ſanguinis feruor miteſcit, ardor infrænatur, & eius furibundus motus, ne in partes principes repat, obtunditur.

Circa phlebotomiam in hac febre tam neceſſariâ primò dubitandum: *Vtrùm in debili virtute, in continente ſanguinea, loco phlebotomiæ manus, ſit ſecanda vena in fronte?* Auicenna 1.4.*tract.*2. *cap.*46. *de cura febris ſan-*B *guinis*, poſt ſanguinis miſſionem vſque ad animi deliquium, eam valde commendat in hac febre, ſicque prædixit: *Quòd ſi diſpoſitio non tolerat phlebotomiam in manu, phlebotometur vena quæ eſt inter duo frontis, &c.*

Hæc doctrina ſuſpecta videtur, ob cauſas multas: prima, quoniam cùm ſanguinis magna abundantia, inter alas & inguina, vbi ſunt vaſa maxima, in hac febre exuperet, 9.*method.*3. vena ampla ſecanda interna in brachio: non ego tenues ramuſculi quærendi,de quorum numero eſſe venam frontis, patet ex Galen. 3.*epid.ſect.*3.*com.*6. quæ cùm locale remedium ſit, ex partibus ſupra iugulum ſolùm euacuat. Secunda. Illa vena ſecanda eſt in hac febre; quæ cùm caua maxi-C mam ſocietatem habet, qualem eſſe brachij internam,patet ex Galen. 13.*meth.cap.*18. vena autem frontis, à viſceribus longè eſt remota. Tertia. Timor eſt, ne ſecta vena in fronte, humores ebullientes continuolent ad caput, & in eo inflammationem excitent: ob quam rationem, in phrenitide interdicitur phlebotomia ex vena frontis. Quòd ſi virium iacturam pertimeſcit Auicenna, cur non ſecat venam; quæ eſt in manu, inter digitum minimum, & anularem, quam in ſplenis, & hepatis ægritudinibus tantopere commendat,2.2.3.*tract.*2.*cap.*24.ex cuius ſectione,cùm pauca ſpirituum copia euaneſcat,minùs enetuantur vires? Securius ergo multò erit, ſi virium debilitas adſit, ſe-D care ſaluatellam in manu; aut poplitis, pedíſve venam ſcindere, vt hoc modo, humor à partibus ſupernis, & præcipuis in quibus ingẽs ſanguinis copia cumulatur, poſſit auerti. Commodè ergo Auicennam interpretabimur, loquentem de febre ſanguinis in qua adeſt paſſio aliqua quæ delirare cogat, tunc enim vrgentiori ſuccurrendum,maximè cùm delirantes brachium porrigere recuſent; ob quam cauſam, Arabes in ſæua phrenitide, priùs ad ſectionem venæ frontis accedendum imperant.

Dubitabis: *Vtrùm in febre ſanguinis, loco phlebotomiæ, purgatio ſit adminiſtranda?* Gal.*lib.*4. *de ſanit. tuend.c.*4. ſic ait: *Quòd ſi quis vel propter ætatem, vel timiditatem permittere ſe Medico, ad ſanguinem vllo modo detrahen-*E *dum, nolit, huic deiicienda largiùs aluus eſt. Aut ſi id quoque ſuſpectum habet, alia ratione educendum ſupervacuum eſt, &c.* Ex quo loco perſpicitur manifeſtè, quòd vbi morbus ſanguinis miſſionem expoſtulauerit, ſi vires eam non ſuſtineant,aut propter ætatem,aut alia ratione quauis, aut ſi æger non pareat Medico iubenti venam ſecare, quod ſæpe ſæpius contingit, tunc purgatione eſt vtendum, quæ bilem vtramque, & pituitam euacuet. Satius enim eſt, vt ſolus ſanguis redundet, quàm cum eo cæteri. Et pars inſuper plenitudinis demitur, facta expurgatione, & promptiùs humores ventilantur, qui antea in venis conculcati, difflari impediebantur.

Quòd ſi ex plenitudine,& cacochymia permixtus eſt affectus (vt in eo corporis ſtatu,de quo Gal.agit *loc.cit.* vbi vtroque opus eſt auxilio) huic aluus largiùs ducenda, quàm ſi venæſectioni daretur locus, vt nimirum

ſola purgatio, vtriuſque vacuationis vſui ſufficiat. Si purgationem verò,& pariter ac venæ ſectionem,aut renuat æger, aut non ſuſtineat, alia ratione educendum ſuperuacuum eſt, inedia, frictione, balneo,aut huiuſmodi aliquo reſoluente auxilio; quò ſi non breui,ſaltem longiori tempore,priſtinam corporis valetudinem homo recipiat.

Quare quando affectus mixtus eſt ex plethora, & cacochymia, & cum ſanguine peccant alij humores, tunc ſanguinis miſſio ſupplet vicem phlebotomiæ, & è contra. Hanc Galeni ſententiam, interpres Auicennæ ineptiſſimè tranſtulerunt, 1.4.*cap.nuper cit.*dum ſic ait: *Si autem non præparatur aliquid eorum, & hoc propter accidens, quod prohibet, tunc fac ſolutionem ventris, ſecundùm modum, qui eſt in cauſonide.* Hoc eſt, *ſi non præparatur aliquid eorum*, id eſt, ſi non fiat phlebotomia, aut manus ,aut frontis, quas proximè dixerat, *& hoc propter accidens quod prohibet*, id eſt, propter ætatem, aut imbecillitatem, aut quoniam æger non vult, *tunc fac ſolutionem ventris,ſecundum modum; qui eſt in cauſone.*

Illud verò paulò ſubobſcurum dubium eſt: *Vtrùm in omni febre, ſaltem minorandi gratia, ſanguinem mittere expediat?* Galenus 2. *Aph.*29. annuit, dum enim Hippocrates, inchoantibus morbis mouendum præcipit, hoc eſt, vacuandum, præcipuè per venæ ſectionem, nonnunquam verò per purgationem, in hæc verba prorumpit: *Vt igitur coctiones morborum citiùs eueniant, melius eſt circa principia vacuare,quò minorem iam factam materiam, faciliùs natura poſſit concoquere,&c.* Sic in omni febre putrida, venæ ſectione minorat Galenus, 11. *meth.* 15. dum ſic ait: *Saluberrimum autem, vt prædiximus, eſt, in febribus venam incidere, non continuis modò, verùm etiam aliis omnibus, quas putreſcens humor concitat, vbi præſertim nec ætas, nec vires prohibent. Leuata namque, qua noſtrum corpus regit natura, exoneratáque eo, quo velut ſarcina premitur, haud ægrè quod reliquum eſt, vincet. Itaque proprij muneris haud oblita,& coquet, quod concoqui eſt habile, & excernet quod poteſt excerni, &c.*

Ex hoc loco non inferas: in omni febre particulatim ſanguinem eſſe mittendum, plurimæ enim ſunt,in quibus ſanguinem mittere, minimè expedit,quum ſcilicet vrina aquoſa extiterit,aut quum citrina,igneáque ſit,ex Auic.1.4. *tract.* 2. *cap.* 7. Solùm enim ſenſus eſt, quòd omni febrium genere, ſanguis mitti debet, vbi cum humore peccante, plenitudo aliqua fuerit adiuncta,copioſa quidem, ſi plenitudo fuerit ad vaſa,minorans verò,ſi plenitudo fuerit ad vires,vt parte materiæ detracta, natura reddatur potentior ſupra reſiduam. Si verò neutra fuerit plenitudo, aut impedientia affuerint,aut defuerint aliqua, quæ ad ſanguinem mittendum adhortantur, ſanguis detrahendus non eſt.

Vlteriùs quæramus: *Vtrùm in omni febre, & morbo, ſanguinem aliqua ratione mittere conueniat?* Plurimæ ſunt venæſectionis vtilitates,ob quas in omni febre,& morbo,commodè venæ ſectio eſt celebranda. Nec deſunt, qui ſumma cum ratione venam incidunt,vt pars alimenti ſubtrahatur: natura enim minùs impedita in conficiendis multis alimentis, tota contra in morbum conuertitur,& ipſius cauſæ concoctionem aggrediens, breuiùs illam ſuperat, ſi vires præſertim conſtent.Hac ratione inediam, & victus tenuitatem, tantoperè Medici commendant.

Sanguis etiam vtiliter vacuatur, deobſtruendi, & putredinem inhibendi cauſa: Nam *eorum*, inquit Galenus 9. *meth.cap.*4. *qui ex ſolâ obſtructione febricitarunt, nemo in putredinis febrem incidit, qui priùs ſanguinem miſerat.* Diſtingue tamen obſtructionis cauſam:nam cùm alia ex abundantia,alia ex qualitate ſuccorum,videlicet quia lenti,aut craſſi ſunt, incidat, in ea quam copia facit,ſanguinis miſſio eſt præferenda; in ea verò,quæ ex ſuccorum qualitate conſiſtit, attenuantium vſus, non autem venæ ſectio erit ex vſu.

Commoda etiam venæ ſectio eſt, in diuturnis obſtructionibus hepatis,à craſſa, viſcoſa, & ægrè mobili materia ſubortis, vt ex venæ ſectione, quæ humores agitat, impacti in iecinore humores motum accipiant, & pharmaco expurgandi promptiùs pareant. Et licèt attenuatio aperientibus perficiatur, tamen hæc in obſtructione contumaci, cùm nimis calida ſint, vehementer excalfaciunt. Quare ſatius eſt, vt motum expurgationi neceſſarium, humori præſtemus, venæ ſectione vti,quàm calidioribus,maximè incidentibus,ac detergentibus medicamentis. Hoc eſt quod ſub compendio pronunciauit Auicenna: *Sed cùm antiquatur oppilatio, indiges phlebotomia baſilicæ, & ſolutiuo.Phlebotomia ſcilicet, vt commoueat, & ſolutiuo, vt vacuet materias, quæ moueri cœperunt.*

Sanguis etiam ſæpe emittitur,tentandi cauſa,tantillo ſanguine extracto, vt noxius humor expellatur, in lepra ſanguis arenoſus, in quartana niger, & craſſus; nam in quartana ſi tenuis, ac flauus exierit, & in melancholia,illicò ſupprimendus,1. *ad Glauc.cap.de quartana*,& 3.*de loc.cap.*7.Refrigerat etiam venæ ſectio, 10. *meth. cap.* 10. quia calidam ſubſtantiam educit. Plures ergo ſunt, in omni febre, & morbo, venæ ſectionis vtilitates,vt nullus planè videatur morbus,in quo eius vſus non ſit admittendus, ſi non vacuandi, ſaltem diuerrendi, refrigerandi,deobſtruendi, minorandi,commouendi, aut alimentum ſubtrahendi, ſin minùs tentandi gratia. Quod auxilium, ſicut & cætera, ſi non profit,& febris perduret, in aliam febris ſpeciem permutatur,vt in ſynochum cum putredine,ardentem,aut malignam, vel in aliam ſimilem, quæ peculiarem curationem efflagitat.

OBSERVATIO.

Continens febris, nullis artis præſidiis cedens, vomitui cruento copioſo ex toto ſuccubuit.

IVuencula erat gracilis, & ſanguinea, quæ poſt vehemens exercitium, aëri frigido ſe expoſuit, & ex cutis ſtipatione in febrem incidit continentem ſine putredine,incaleſcente ſolùm ſanguine in venis, & inflammato valde: qam comitabantur totius corporis habitus tumor, rubor, pruritus, ardor vehemens,ſitis ingens, cephalalgia, & plura alia,quæ ſanguinis efferueſcentiam in venis,apertè demonſtrant. Huic copioſè ſecta eſt in gibbero vena. Alterantia oblata,quæ internum cauma compeſcunt, & ſanguinis incendium attemperant. Ecce poſt ſeptimum, nullis proficientibus auxiliis,de dolore ventriculi queri cœpit: poſt quem, in vomitum incidit cruentum,ſanguinem merum affatim ex interuallis excernens,qui cùm ad quatuor libras ferè perſeueraret, biduo ipſam veluti exanimem reddidit, vt ægra potiùs viuens cadauer, quàm vitali aura ſpirare,dici poſſet: ita attenuata, ſine pulſu, voce,motu, decolor,tabida iacebat,cauis oculis, rugata fronte, pendulis genis, liuentibus buccis,vt mortis imaginem referret. Sed cùm pro nimio vomitu compeſcendo auxilia parare incipio, natura ſuas ipſa partes agens, vacuationem repreſſit, & miteſcente febre, virtus reficí cœpit, & illa ab omnibus ſymptomatis facta eſt immunis.

CAPVT XX.

De febre ſanguinea putri.

DE febre ſanguinea, generata ex ſanguine putreſcente, num ſit diſtincta à bilioſa, pituitoſa, & melancholica

melancholica,ſatis actum eſt *lib.4.Hiſtor.Princ.Medic. in com.Hiſt.9.*nunc explicandum ſupereſt: *Vtrùm febris ſanguinea, ſit ſimplex, vel compoſita?* Plures putant febrem hanc, eſſe compoſitam ex febre ſanguinis, & ex febre alterius humoris,quoniam in re putreſcente, eſt aſſignanda pars putrefacta,& pars putrefiens. Ergo in ſanguine reperitur alia ſubſtantia, in quam tranſiuit illa pars ſanguinis putrefacti,ab ipſo ſanguine integro diſtincta.

Hæc opinio nulla ratione defendi poteſt, imò cōtinet multa ſuſpecta,ne dicam falſa,cùm difficultas propoſita, non ſit de ſanguine,vt notat ſanguineam maſſam,de quo verè poſſumus pronunciare,dari bilioſum ſanguinem, melancholicum, & temperatum, ſed de ſanguine, quarto humore, è reliquis ſpecie diſtincto. Deinde ex ea ſequitur,febrem ex ſanguine putrido eſſe compoſitam, ex febre ſanguinis, & ex febre alterius humoris,quoniam ſanguis per putredinem vertitur in bilem: quoniam licèt fateamur, ſemper ſanguinem per putredinem verti in bilem,non tamen immediatè mutari in bilem putrefactam, eſt concedendum, nam priùs mutatur in bilem,antequam ipſa bilis putreſcat. Ergo illa febris erit putrida ſanguinea ſimplex, antequam bilis ſit putrefacta, cùm poſt eius putrefactionem,febrem hanc,ex duobus humoribus putridis eſſe compoſitam,non ſit denegandum.

Accedit veneranda auctoritas Galeni, 2. *feb. vlt.* §. *Aut ob putrefactionem feruentes, febrem vnam accendunt ſynochum appellatam,quæ à principio ad finem vſque, nullam habet intermiſſionem,&c.* Ex quo contextu patet, Galenum dixiſſe vnam, vt febris notet ſimplicitatem: & conſtat ampliùs, quoniam à principio vſque ad finem,nullam habere intermiſſionem aſſeuerat; nam ſi eſſet compoſita, neceſſariò circuitus haberet, ratione humoris,ad illam compoſitionem conuenientis.

Deinde.Quando ſanguis,determinata putredine ita putreſcit, vt mutet formam,neceſſariò datur putredo, ante hanc mutationem formæ. Ergo febris ex hac putredine ſanguinis generata, erit ſimplex,& nō compoſita.Antecedens eſt verùm, quia cùm putredo ſit qualitas, diſponens ad mutationem formæ ſubſtantialis, non ſub quocunque gradu, vltima diſpoſitio introducitur,licèt ſub quocunque gradu ſit qualitas,quæ dicitur putredo. Conſequentiam probo: hæc enim febris ex putredine ſanguinis cōcitata,antequam mutet formam,neque eſt bilioſa,neque eſt pituitoſa,quia adhuc eſt ſanguis ſub propria forma, & ſuppoſito quòd aſſumeret circuitus tertianos,ſub propria forma ſanguinis, non ideò bilioſa erit; iuxta quam doctrinam dicebat Auic.1.4.*tract.*2. *cap.*36. *Qui iudicat tertianam per paroxyſmos,errat in ea.* Ergo pari ratione, qui febrem ſanguinis iudicat per paroxyſmos, errat.

Non nego,ſanguinem per putrediné velociter corrumpi,ſed celeritas durationis,rei naturam non tollit: quare Galenus dicit ſanguinem per putredinem conuerti in bilem, & melancholiam; ſed de quacunque putredine non intelligatur, ſed de illa duntaxat, quæ ad formam ſubſtantialem terminatur: Nam ſicuti calefactio,nō ſub quocunque gradu,eſt vltima diſpoſitio ad formam ignis, ſic putredo ſanguinis, non in quocunque gradu,eſt vltima diſpoſitio ad formam bilis,& melancholiæ,maximè cùm forma bilis,& melāncholiæ,ſub eodem gradu putredinis non generetur.

Dic ergo, hanc febrem eſſe ſimplicem, & non compoſitam: Nam illa febris dicitur ſimplex, quæ ex vnico humore dependet, vnicam formam ſubſtantialem habente,vt in omnibus febribus palàm conſpicitur. Sed quoniam hæc febris, ex ſanguine putrido generata, quamdiu ſuam ſimplicitatem ſeruat, tempus ſenſibile non habet, hinc fit vt Medicus, qui conſtituit genera & ſpecies, iudicans ſenſu, ſanguinem in hoc ſimplici ſtatu nunquam ſentiat, qui ad naturam humoris facientis periodos poſſit reduci. Sic Galenus 2. *criſ.*9. febrem ex putredine ſanguinis, ſeruare proportionem circuitus tertiani aſſeuerat, poſito exemplo in pleuritide ſanguinea, in qua circuitus de tertio in tertium manifeſtè conſpicitur, in qua ſputum eſt rubrum: ſed ſputum rubrum, non producitur niſi à ſanguine, manente ſub propria forma ſanguinis. Quare hæc febris,quando ſuam ſimplicitatem ſeruat, non dicitur bilioſa, quia iam ſit corrupta forma ſanguinis, ſed ſolùm, quoniam per putredinem, ſanguis modum ſubſtantiæ, & qualitates naturæ bilis conuenientes acquiſiuit.

Ex hac cauſa contingit,vt huius conſenſus ratione, aliquando concitet febrem, quæ de tertio in tertium, ſuas facit acceſſiones. Sic Galenus 2. *ad Glauc.* 1. §. *Quòd ſi ex ſanguine, & flaua bile, &c.* ex ſanguine tenuiſſimo, ſub propria forma, oriri exquiſitum eryſipelas aſſeuerat, quoniam repetitio acceſſionis, non tam ſequitur formam humoris, quàm certam quantitatem, & qualitatem eius, quæ omnia cùm in ſanguine putreſcente inueniantur, non eſt mirum, quòd aliquando in febre ſanguinea putrida, circuitus tertiani reperiantur: iuxta quam doctrinam,2.*criſ.cap.cit.*aſſerit Galenus,hanc febrem, ex ſanguine putrido generatam, quodammodo eſſe bilioſam, hoc eſt, ſecundùm quid, id eſt, circuitus, non tamen ſecundùm formam humoris.

Hæc doctrina ampliùs confirmatur. Omnis febris continens, caret circuitibus, & exacerbationibus. Sed febris ex putredine ſanguinis,eſt verè continens.Ergo, &c. Tunc ſic. Febris ex putredine ſanguinis,caret circuitibus,& exacerbationibus.Ergo conſtituendum eſt quartum genus febrium ſimplicium putridarum, ab aliis tribus diſtinctum, quæ circuitus habent. Neque Galenus ab hac ſententia eſt diſcors, 2. *criſ.*12. *ad fin.* §. *Quare in omnibus talibus, &c.* quo loco non negat, dari plura genera febrium quàm tria, ſed ſolùm obſcuras indicationes eſſe omittendas, & claras tradendas aſſeuerat, quæ ipſam ægritudinem reddant manifeſtam;& ob id clarioris doctrinæ gratia,hanc febrem ad genus febrium putridarum reducit, quoniam ſanguis per putredinem, naturam bilis acquirit, & curationem illius febris expoſtulat, quæ cum illa ſimilitudinem habet. Hinc fit vt ſolùm Galenus connumeret genera febrium putridarum,quæ non ſola ratione,ſed ſenſu à Medico percipiuntur.

Vtrùm verò *ſanguis,& alij humores intra venas, & extra eas putreſcant?* agitandum. Plures negant ex antiquis peritiſſimi, quia ibi non generantur vermes, vt refert Trallianus *lib.*12.*cap.*2. quoniam feruor præſeruat à putredine,quem intra venas inueniri certum eſt. Deinde locus eſt conſeruatiuus locati, & venæ ſunt locus naturalis ſanguinis, & aliorum humorum. Verùm à veritate diſtat opinio hæc:Nam in venis,& extra eas,& in quacunque alia corporis parte, putreſcūt humores, maximè ſi locus calidus ſit & humidus, & humor præ copia, à natura non gubernetur, aut tranſpiret. Licèt autem ipſe ferueat in venis, ſi non diſfletur,putreſcit, cùm ratione feruoris, vapores & fuligines eleuentur, meatus obſtruentes.Ita vt ad hanc obſtructionem,prohibita ſequatur ventilatio,& ad hanc putredo.

Neque obiicias,extra venas humores putreſcere nō poſſe,quia per partes ſentientes mouentur,& motus à putredine præſeruat,vt patet in morbo regio, œdemate,ſcirrho, in quibus humor non putreſcit:Nam extra eas putreſcunt,non ſolùm in loco putredinis, quando manēt circumſcripti,ſed dum per partes ſentiētes mouētur, ex quorum motu fuligines eleuantur, quæ cutis meatus obſtruunt, & impedita ventilatione putredinem concitant. Si verò putredo perſæpe non accidit,

eſt quia nimius calor, eorum vapores abſumit, vias dilatat, reliquias reſoluit inſenſibiliter, aut per ſudorem. Pari ratione, vt humor putreſcat, non ſolùm neceſſarium eſt, vt ſit intra venas, ſed vt calorem præter naturam ſuſcipiat, cuius caloris defectu, humor in œdemate, ſcirrho, & morbo regio non putreſcit; ſi verò caleſcit, putreſcere ſolet, vt in eiſdem inflammationibus patet, quum ad ſuppurationem declinant.

Cauſa.

Cauſæ putredinem in ſanguinem inducentes, ſunt illæ, quæ ſanguinem plus iuſto calefaciunt, & accendunt, dummodò acutiores ſint, & vehementiores, quàm quæ in ſynocho ſine putredine accidere ſolent, quoniam fuliginoſa recrementa non difflata, acriora redduntur, in quibus calor mordacior redditus, magis intenditur, & fit præter naturam. Euenit etiam, quando humores ob prohibitam ventilationem, & vaporum copiam, ſicut in ſtatu naturali non mouentur. Tria autem ſunt, quæ ſanguinem ad putredinem mouent, prohibita ventilatio, calor natiuus auctus, & præter naturam redditus, & priuatio motus humorum, vt explicuit eleganter Galenus 8.*meth*.7. & 11.*meth*.8. & 1. *de diff.feb.cap*.4. calida enim corpora, in calido & humido loco quieta, & detenta, nî difflentur, ſtatim putreſcunt.

Hæc omnia accidunt frequentiùs bene nutritis, parum exercitatis, ſanguine plenis, denſo habitu præditis, quibus non ſolùm ob hanc cauſam, in cute adeſt denſitas, ſed illis quibus ob humores tenaces, & craſſos, in tenuibus venis, aut maioribus iecoris, obſtructio perſeuerat: ex his enim halitus putredinoſus eleuatur, qui ſanguinem inficit, & eum ad diſpoſitiones putredinis recipiendas reddit promptiſſimum.

Signa.

In hac febre omnia ſigna adſũt, quæ ſynochum ſine putredine oſtendunt, & alia etiam concomitantur, quæ putredinem manifeſtè ſignificant: calor enim acrior eſt, & intenſior, quàm in illa, non ita tamen mordax, velut in aliis febribus putridis conſpicitur. Vrina eſt craſſa, rubra, perturbata, fœtida, & nullo ſedimento prædita, aut obſcuro, ſaltem in principio. In pulſu notæ putredinis apparent: nam præterquam quòd celer eſt, & frequens, habet maiorem contractionem, quàm dilatationem; maior enim neceſſitas adeſt expellendi fuligines, quod febrium putridarum proprium eſt, 1.*feb*.7.*ad med*.§.*Proprium verò, &c*. & 3. *de præſag.ex pulſ.cap*.7.*poſt princip*. §. *Sed hoc perpetuum eſt*. Pulſus ob copiam grauantis humoris, eſt inæqualis & inordinatus. Totum corpus laſſitudine grauatiua diſtenditur, quoniam id vaporum quantitate nimia opprimitur. Cutis tumet, rubet, facies inflatur, & fit purpurea, oculi ſcintillant, & eorum venæ rubro colore ſuffunduntur. Demum febris putrida, aliis ſignis inſignitur, quæ lege *lib*.4.*Hiſt.Princ.Med.in com.Hiſt*.9.

Præſagium.

Raro hæc febris in gracilibus excitatur, aut illis qui raro ſũt corporis habitu præditi, neque in frigido temperamento, aut ætate: ſæpius in iis, qui ſanguine turgent, calidi ſunt, carnoſi, ſucculenti, denſa carne cõſtant, & calidis recrementis ſunt referti. Hæc febris vel ſtatim inuadit, vel imputri ſuperuenit, & facilè in ardentem commigrat, maximè ſi perſeueret diu. Periculoſa ſæpe eſt, præſertim ſi ſæuis ſtipetur ſymptomatis, in eiúſque principio, alui fluxus contingat; hic enim, citra morbi leuamen, vires proſternit, cùm accidat morbo exiſtẽte crudo, & æger ad cauſæ morbificæ coctionem ſufficere nequeat; ob quam cauſam, multoties in malignam degenerat.

Soluitur aliquando apparentibus in quarto die maculis latioribus, aut eminentioribus, vt ſunt morbilli, & & variolæ, potiſſimùm ſi ſigna coctionis præcedant: aliter enim iudicium erit difficile, & periculo plenum. Cùm autem triplex ſit huius febris ſpecies, illa periculoſior cenſenda, quæ ſemper accreſcit; minùs periculoſa quæ à principio decreſcit; quæ autem ſemper eodem modo affligit, periculo non vacat, ſed medium modum ſeruat.

Perſæpe finitur ſudore, hæmorrhagia, alui fluore, & vrina. Si in quarto, notæ concoctionis appareant, in ſeptimo iudicatio fit, iuxta Senis edictum, 4. *Aph*.71. Iudicium factum per fluxum ſanguinis eſt optimum, deinde per ſudorem: bonum eſt etiam per aluum, & per vrinam. In ſexta die facta iudicatio, praua eſt, & doloſa, etiamſi præceſſerint concoctionis ſigna, vt 1.*de dieb. decret*.4. fatetur Galenus. Peſſimum eſt, ægrum maxima inquietudine perturbari, difficultate reſpirationis, ventris inflatione, & rugitu premi. Ex Hipp.4. *Aph*.66. & 67. Prauum eſt puſtulas, maculas liuidas, aut nigras per cutem apparere: ægrotantes inuoluntariè lachrymari: à ſomno excitatos, laborem ſentire, vt 2.*Aph*.1. Hippocrates docuit.

Curatio.

Curatio huius febris, ſicut aliorum morborum, à proba victus ratione inchoanda eſt. Quãdo vires ſunt robuſtæ, & citò expectatur vigor, tenuiſſimè cibandum. Refrigerantia & humectantia offerenda. Excrementa priùs vacuanda. Sanguinis miſſio ad animi defectum celebranda, de cuius vtilitate *ſuprà*. Expurgandum corpus cholagogis. Peracta purgatione, Apozemata refrigerantia, & reſerantia adminiſtranda. Viſcera roboranda, & refrigeranda iis auxiliis, quæ *ſequenti capite* latiùs proponentur.

OBSERVATIO.

Rarum ſynochi genus, quarto die interficiens.

Non eſt adeò mitis ſynochus, præſertim ſi cum putredine ſit coniunctus, grauibúſque ſtipetur ſymptomatis, vt plures ea correpti, ab ea immunes euadãt. Ad manus noſtras acceſſere quamplurimi, qui præcedente rigore, in febrem ſynochum lapſi ſunt, quos rubor, tumor, & ſenſatus calor in toto corporis ambitu comitabantur, vehemens cephalalgia, faſtidium ingẽs, inquietudo, anxietas, iactatio, cordis palmus, & cardialgia, quæ omnia malignitatem vehementem adeſſe ſignificabant internam. Omnibus ſecta copioſè vena, cardiaca, & refrigerantia oblata. Adminiſtrata purgatio, & celebrata reliqua auxilia, quæ refrigerarent corpus, veneni malitiam retunderent, vires roborarent, & ſanguinis ardorem compeſcerent. His omnibus non proficientibus, puſtulæ ampulloſæ, ichoroſo ſanguine plenæ, in vniuerſa corporis ſuperficie, die tertio, vel prope quartum enatæ, quæ poſt paucas horas, rupta cute, in vlcus degenerarunt cauum, ſordidum, & doloſum, ita vt in ambitu liueſceret caro, emanante ſorditie multa. Ægri cum agone citò peribant, mente conſtantes, animi deliquio oppreſſi, veternoſi, implacidi, immorigeri. Synochus ergo putrida contemnenda non eſt, cùm aliquando immiſericorditer omnes de medio tollat.

CAPVT

CAPVT XXI.

De febre ardenti.

Definitio.

FEbris ardens, eſt febris bilioſa, continua, nullam acceſſionem, neque remiſſionem ſenſibilem habens, ſed eodem modo ſemper perſeuerans, vt colligitur ex Galen. 2.*feb*.2.& 2.*criſ*.6.quæ inter omnes febres exurentiſſima eſt, & rationi vehementiſſimi ardoris,qui in ea viget,floret,& flagrat,vocatur ardens, & ab Hippocrate ignis, per ægrotos plures,vt conſtat ex ipſo,1.*epid.ſect*.3.*text*.19.21.23.24.

Huiuſmodi febris duplex eſt,altera exquiſita,& alia notha. Illa duplex eſt: quædam fit, quum venulæ tempore æſtiuo exiccatæ, acres ad ſe attrahunt humiditates, quas Græci ichoras vocant, 4.*acut*. 1. & 4. *Aph*.58. quæ doctrina intelligenda eſt, de venis minoribus exiſtentibus in viſceribus, vel iuxta viſcera, non autem de illis venis, quæ iuxta cutem repoſitæ ſunt. Altera eſt,quando humor in vena caua putreſcit, & reliquas venas magnas iuxta cor occupat, ex Galen. 2.*criſ*.6. Febris autem ardens notha,ex pituita ſalſa,putreſcente in ventriculo,iecore,vel pulmone, originem ducit,vt 4.*acut*.13. docuit Gal.

Cauſa.

FEbris ardentis cauſæ variæ ſunt, aliæ ſunt internæ, externæ aliæ. Illa eſt humor bilioſus putreſcens, aut efferueſcens, in omnibus vaſis maximis citra cor, qualia ſunt vaſa pulmonis, ventriculi,& iecoris, præcipuè partis connexæ, vt 4.*acut*.1. & 1. *epid. ſect*. 2. *text*.53. monuit Galenus. Ob quam cauſam, non ſolùm eryſipelata partium principalium ſolet hæc febris comitari, ſed affecta, & inflammata gula, & iciuno inteſtino excitatur,4.*acut*.1.& cerebri bilioſam inflammationem ſequitur perſæpe, 1.*prorrhet*. 18. & lienis phlegmonem,6.*epid.ſect*.3.*com*.9. Quare febris ardens à bile putreſcente in venis generatur, quicquid aliter putet Auerrhoës 3.*collig*.4.& *lib*.7.*cap*.12.quia bilis calida eſt & ſicca,& minimè obnoxia putredini, & bilis mera non in venis, ſed in fellis folliculo reperitur: nam bilis etſi ſit potentia ſicca,actu eſt humida,& putrere poteſt.In ſtatu autem naturalis in venis non reperitur, at in morboſo maximè.

Vtrùm verò *æſtate generata, fiat per ſolam attractionem, an depulſionem bilis?* controuerſia eſt.Hippocrates 4. *acut*.1. ſic ait: *Cauſus fit quum venulæ, tempore æſtiuo exiccata, acres ad ſe attrahunt humiditates, quas ichoras vocant.* Firmat *lib*.2. *de morb*. & *lib. de affect*. Contrà facit ipſe Hippocrates *lib.de affect. in init*. quo loco febrem ardentem fieri aſſeuerat, quotieſcunque bilis, per corpus commota, tandem in parte firmatur ac perſiſtit; quare per motum, à natura expellitur, maximè cùm ſit acris & mordax, & ad ſui expulſionem naturam irritet ac ſtimulet,quæ in venis accenſa, concepta putredine, febrem accendat. Dic. Cauſum vel fieri æſtate, vel hyeme, Hoc tempore factus, rariſſimè ſine attractione generatur, corpora enim tunc exuſta,& arida, & ac præſertim venæ, & viſcera ichores ad ſe, & ſuccos facillimè attrahunt. Hyeme excitata, concitatur per depulſionem bilis, cùm enim eo tempore corpora compingantur, fit vt ſucci acres & mordaces,repellantur intrò,& accenſi cauſum progignant. Num verò febris ardens generetur à bile abſque putredine, reſpondimus affirmatiuè, *lib*.4. *Hiſtor. Princip. Medicor.in com. Hiſt*.10.*in fine*.

*Cauſa febris ardentis nothæ, eſt pituita ſalſa, quæ A huiuſmodi reddita eſt vſtione, vel certa, & determinata putredine, quæ ad eius ſalſedinem eſt neceſſaria, vt *lib*.2.*Hiſtor.Princip.Medicor.in com. Hiſtor*. 73. agitauimus. Poteſt etiam ſalſa reddi, ſi plurimis, & prauis ichoribus permiſceatur.Quare pituita illa,dum putreſcit in vaſis iuxta cor, febrem ardentem concitat, & non naturalis, quoniam diuerſa temperie, & mitiore natura eſt prædita.

Externæ ſunt,quæ in humoribus intenſum calorem, vehementémque feruorem excitare queunt, vt immodicus labor, immoderatum exercitium, ſuperflua vigilia, copioſus vini meraciſſimi, & alterius liquoris calidiſſimi potus. Vſus ciborum calidorum, ira diu perſeuerans, ſitis vehemens, cui gelidæ potu, non ſit tempeſtiuè ſatisfactum,præſertim ſi æger in aëre calido B verſetur, vt 4. *acut*. 3. prædixit Hippocrates. Hæ enim cauſæ corpus ad maximum mouent calorem: hinc fit vt ob diſpoſitionem materiæ, & cauſæ agentis vehementiam, & locum in quo humores putreſcunt, febris ardens generetur.

Signa.

VTrùm *ſitis inſatiabil's, & ardentiſſimus calor, ſint ſigna pathognomica febris ardentis?* Annuit Galenus 4.*acut*.1.& 3.*epid. ſect*.3. *com*.34.hæc enim ſigna propria ſunt, & pathognomica cauſi ſymptomata, quæ ob vehementem caliditatem, & ſiccitatem febris C eueniunt:ſitis enim fit vel ob caloris copiam, vel humoris inopiam, & ſiccitatem, 1.*ſympl*.30. Hoc ita eſſe alia ſuperuenientia ſigna confirmat, quæ illa duo pariter comitantur, quoniam ratione immodicæ caliditatis, lingua apparet nigra, & fuliginoſa, 1.*de loc*.5. aſpera,& arida,4.*acut*.4.& 13. quoniam calor repertus in febre inflammat ſanguinem, & bilem, ignis inſtar, qui exhalationi humorum ſimilem fuliginem reddit, 6.*epid.ſect*.5.*com*.14. Neque ſolùm in febre ardenti,reperitur ſiccitas in lingua,ſed in faucibus,ita vt ob ſiccitatem, ægri loqui non poſſint, ni priùs humectentur fauces, docente Galeno 7.*de vſu part.cap*.14.*in fin*. qua de cauſa,vox fit clangoſa,vt 7.*de vſu part.cap*.7. docuit D Galen.

Si tamen febris ardens non ſit exquiſita,ſed notha, vt quando generatur ex pituita ſalſa, vel à flaua bile permixta cum pituita, tunc ſymptomata remiſſiora ſunt: Quare nec calor eſt ita intenſus, nec ſitis ita vehemens. De huius natura ſunt febres illæ, deſcriptæ ab Hippocrate 1. *epid. ſect*. 1. *text*.9. & 3. *epid. ſect*.3. *text*.34. quibus locis, illos ægrotos febribus ardentibus correptos, non fuiſſe valde ſiticuloſos aſſeuerat. Quod etiam accidere poteſt, quando cum febre ardente, exigua tuſſis conſpicitur; huius enim leniter irritantis motu, humiditates à capite, & vicinis partibus deſcendunt, quæ linguam humectant, ex Hippocrat. & Galeno 4. *Aph*. 54. & 6. *epid. ſect*. 2, E *text*.25.

Pulſus in febre ardente eſt celerior, frequentior, & inæqualior,quàm in ſynocho putrida, quoniã celerior eſt in eo contractio dilatatione, & quies externa,breuior; & ideò non eſt iam magnus, quàm in ſynocho, neque ita vehemens:quæ omnia ob vehementiſſimum calorem eueniunt, & quoniam facultas vitalis,non eſt in hac febre ita robuſta, ſicut in ſynocho: Ob quam rationem reſpiratio eſt magna,celer, & frequens:ideò continuò reſpirant,aperientes os, vt excretione ignei ſpiritus leuentur, vt 4 *acut*.4. notauit Galenus. Adeſt etiam in hac febre, cibi faſtidium, vomitus bilioſus, ventris mordicatio, deiectio liquida & bilioſa. Vigilant,mente aberrant,ob raptum bilioſi humoris ad caput,vt ex Hippocr.*loc.nuper cit*.Aëtius *tetrab*. 2. *ſerm*.1. *cap*.18.& Paul.*lib*.2.*cap*.19.annotarunt.

Hæc tamen ſæua ſigna non apparent ſemper, ſed

præſertim, quando febris ardens ex flammea viſcerum oritur diſpoſitione, tunc enim bilis efferueſcens,commota, & agitata ebullit, & ad ſuperas partes aſcendit; vel quando ex eryſipelate iecoris,ventriculi, ieiuni in teſtini, bilioſi humoris copia, ad inteſtina confluit,& impedita diſtributione ciborum, vehementia apparent ſymptomata. Adeſt dolor capitis vehemens, ob raptum bilioſi humoris ad caput,cuius vapore, ipſum inebriatum repletur, diſtenditur ac dolet. Ob ſanguinis feruorem, & permixtionem cum bilioſo humore, apparent in cute puſtulæ: & ſi cauſus malignitatis ſit particeps, puncticulæ per totum corporis ambitum enaſcuntur. Vigilia ſuperflua ægros infeſtat,ex maxima cerebri caliditate enata. Premunt anxietudines, anguſtiæ, cardiogmos, maximè ſi humor acris & mordax ad os ventriculi repat. Vrina eſt flaua, ignea: humor enim in hac febre bilioſus redundat.

Præſagium.

SI in febre ardente exquiſita, in qua apparet lingua aſpera, ſicca, nigra, non reperitur ſitis, quæ priùs aderat,lethale: delirium etiam ſignificat. 2. *Aph.*6. vel extinctionem facultatis ſentientis, & appetentis præoſtendit, quæ ſenſibilia valde immutantia non percentiſcit, vt notauit Galenus 3.*epid. ſect.*2. *com.* 3. *in hyſtoria Euryanactis.*Quare rectè dicebat dictator ſummus, 2. *prorrhet. text.* 22. *Sitis quæ non ex ratione leuat, mala.*

Hæc febris ſi incipiat cum rigore, malum eſt, quia rigor ardentes febres iudicare ſolet,4. *Aph.*58. *A febre ardente habito, rigore ſuperueniente, ſolutio.* Iudicantia autem ſtatim in initio apparere non debent, quoniam *indicatoria non indicantia, partim lethalia ſunt, partim difficilis iudicationis,* ex Hip.3. *ſect.*1. *text.*9. Perfectæ enim iudicationes, peracta coctione perfici debent, alioqui ſi in initio contingant,prauam qualitatem irritantem ſignificant, vel naturam debilem præoſtendunt, quæ humorem nec retinere, nec concoquere, nec ſuo tempore expellere potuit,vt 7. *Aph.*4. notauit Galenus,& 4. *Aph.*2.*&* 22.dum ſic ait: *Quando aliquis incipit morbus, ſiquid excernitur, nihil tunc excernitur naturæ ratione, ſed ſunt omnia ſymptomata earum, quæ præter naturam ſunt in corpore, diſpoſitionum. Quo enim in tempore,à cauſis morbum facientibus natura grauatur, & adeſt cruditas humorum, tunc aliquid vtiliter euacuari eſt impoſſibile: ſiquidem oportet coctionem præire, ſubſequi verò diſcretionem,& poſtea vacuationem, vt bona ſit criſis, ſiue iudicium.*

Peſſimum eſt, ſi in fronte,& clauiculis appareat ſudor,quia ſyncopen minatur, præſertim ſi frigidus ſit, 1.*progn.* 26. & 4. *Aph.*37. Reprobum eſt, extrema refrigerari, tunc enim ſanguis in partibus exterioribus eſt coacer uatus,quo cùm exteriores recreentur, & floreant,eo priuatæ emoriuntur, quod in febribus ardentibus lipyriis contingit: quod ſignificauit Hippocrates 4. *Aph.*48. dicens: *In febribus intermittentibus, ſi partes exteriores ſint frigidæ, interiores verò vrantur, & ſitim habeant, lethale eſt.* Repetit 7. *Aph.* 1. *&* 26. quod ex triplici cauſa contingere, Galenus notauit *in com.* vel ob magnitudinem inflammationis internæ,præ qua vniuerſus ſanguis,ad partem inflammatam retrahitur, & ſic vruntur interna,externa frigent;vel ob natiui caloris extinctionem; vel vehementem dolorem, qui mediam corporis regionem occupat, cuius cauſa retrahitur ad intima calor, externas partes deſerens. Quare febres ardentes non recaleſcentes, malignæ, apud Hipp.3.*prorrhet.*61.

Reprobum eſt,ſi in hac febre videantur reperiri acceſſiones plures, quæ in diebus paribus excitentur, quoniam iudicantur ad malum in ſexto, ſi velociter moueantur, ex Hipp. & Galeno 1. *epid. ſect.*1. *text.*75.

A Nam morbi qui diebus paribus ſolent iudicari, mali,& recidiuas facere conſueuerunt, 4. *Aph.* 61. quoniam ſi mors non eueniat, in longum tempus ſolent produci.

Inutile eſt,ſi vrina nigra, & pauca eueniat,& aluus ſit dura: illud enim, ſummam humoris bilioſi vſtionem ſignificat; hoc, totum aquoſum ſanguinis nimia aduſtione eſſe abſumptum præoſtendit, ob quam cauſam,aluum duram reddi,eſt certiſſimum. Graue etiam malum eſt, cibos valde faſtidire, corpus vehementer iactare,profundè dormire, ſemper vigilare. Vox clangoſa ſi accidat, ex gutture valde reſiccato, lethalis,1. *prorrhet.*13. Reprobantur etiam ſummè capitis dolor, corporis inſolita grauitas, conuulſio, motus tremu-B lus, 4. *Aph.*66.*&* 67. Omnia enim hæc ex bilis feruore, omnes humores agitari, & ſpiritibus permiſceri ſignificant, quorum pars vitioſa capiti communicatur.

Inutiles ſunt lachrymæ inuoluntariæ,quia mortem minantur,4. *Aph.*52.& 6.*epid.ſect.*1.*text.*21. & 1. *progn.* 10.& *lib.*2.*Coacar.text.*36.maximam enim debilitatem retétricis cerebri præſagit.Inutilis eſt ſanguinis ſtillicidium ex naribus: in febribus enim ardentibus, quælibet exigua excretio, praua eſt,ſiue per vomitum,nares, ventrem, vterum, aut aliam regionem contingat, imbecillitatem enim naturæ, ſuperflua expellere tentantis, ſed perficere euacuationem non potentis,portendit, ex Gal.2.*prorrhet.*47.

C Optimum eſt ſignum, ſi coctionis ſignis priùs apparentibus, & adſtante vitium robore,in die decretorio, largum ſequatur ſanguinis profluuium, vel ſudor copioſus ex toto corpore erumpat, 4.*acut.*10.& 1.*epid. ſect.*2.*text.*63.Dicebat enim Hippocrates: *Febribus autem ardentibus, hæc accidebant: quibus ritè, & largiter ſanguis per nares erupit, ea de cauſa maximè ſeruabantur, nec vllum noui, ſi rectè ei erupiſſet ſanguis, in hoc ſtatu emortuum.*Probat etiam 4. *Aph.*58.docens,ſolui febrem ardentem,præcedente rigore, dummodò ſequatur copioſus ſudor, vel vomitus bilioſus, vel alui deiectio; tunc enim robuſta natura humorem concoquit morbificum,& euacuationem perficit.

Vtile eſt etiam ægrum facilè ferre morbum, grauiter non angi,neque valde faſtidire,facilè reſpirare,modico D ſomno iuuari,alioquì hæc ſigna eſſent praua,quoniam *ſi ea quæ iuuare ſolebant, non proſunt; lethale,* 2. *Aphor.*1. Bonum eſt corpus æqualiter calidum eſſe,nullum dolorem ſentire in parte vlla, ad ea quæ offeruntur rectè ſe habere,2. *Aphor.*33.& maximè ſi vrina ſit in colore, ſubſtantia,& contentis,laudabilis,ex Hippocr.1.*progn.* 26.

Dignum tamen eſt ſpeculatione præſagium illud: *Vtrùm tremores in febribus ardentibus facti, delirio ſoluantur?* Hippocrates ſic prædixit 6. *Aph.*26. *Qui in febribus ardentibus tremores ſiunt,delirio ſoluuntur.* Galenus ab alio interiectam eſſe ſententiam retur *in com.*Plures ita explicant: Poſſe contingere, vt in vaſis maximis reperiatur copia bilis,& in cerebro copia pituitæ, quam ob caliditatem febris liquata, à cerebro ad neruos E tranſmittatur, & tremorem efficiat: & ſi tunc ſuperueniat delirium, quoniam cerebrum & nerui caleſcunt immodicè, huius caloris ratione, pituita concoquitur & reſoluitur, in quo ſalus tremoris conſiſtit.

Deinde. Rigor ſuperueniens febri ardenti, hanc ſoluit, etiamſi ſuperueniat cum delirio, quoniam ob agitationem humoris, vaporibus acribus cerebro cómunicatis, delirium accedit, 3.*criſ.*2. Eodem modo, tranſmiſſo humore bilioſo ex venis ad neruos, & ob ebullitionem tremor commoto,& cerebro communicato, ſuperuenit tremor cum delirio,quod febrem facit ceſſare. Hæc expoſitio non poteſt admitti, quoniam ſi humor bilioſus, vel eius vapor tranſmiſſus ad cerebrum, efficiens

efficiens delirium,reſoluit materiam tremoris, iam potiùs erit prognoſticum ad ſolutionem tremoris , quàm ad ſolutionem febris ardentis ; hæc enim non delirio, ſed aliqua ſenſibili vacuatione ſoluitur. Inſuper ſi tota materia febris ardentis tranſponeretur ad neruos , & aliqua eius portio, in illa tranſmiſſione communicata capiti, delirium excitaret, iam eo tempore,ſimul euenirent delirium, & tremor, & ita delirium non ſolueret tremorem , vt Hipp. aſſeuerat. Si tamen ante tremorem contingat delirium , vt 3. *criſ.* 2. docuit Galenus , quia ante criſim ſolet antecedere delirium , tunc tranſpoſita materia ad neruos , potiùs tremor ſolueret delirium,quàm è contra, quod eſt contra Hippocratis contextum , qui priùs reperiri tremorem , quàm delirium confirmat.

Neque aſſeras,tremorem illum ſtatutum ab Hippocrate , poſſe ſumi pro rigore , quoniam tunc notabilis vacuatio,ad ſolutionem febris ardentis conſequeretur, quæ præſente delirio non contingit ; & hac de cauſa, nullo modo hæc ſententia poterit eſſe præſagium febris ardentis , ſed tremoris veri. Impropriè igitur ab aliquo dictum eſt , febrem ardentem à tremore ſolui. Hæc enim dicere Hippocrates conſueuit, aliis quibuſdam ſuperuenientia ſoluere eorum ſubſtantiam , quæcunque omnino hominem liberant, non quæ alteram generant paſſionem , quæ nihilominùs ſit prima periculoſa, vt notat Gal. *in com.*

In ſenibus , raró febres ardentes contingunt, frigidum enim eſt illorum corpus , 1. *Aph.* 14. ob quam cauſam Auicenna 1. 4. *tract.*2. *cap.* 6. *ad fin.* febres ſenum , vocat ſepultas, quoniam calor præternaturalis, ramificatur ad proportionem caloris innati ; ex Auerrhoë 7.*collig.cap.*2.Si verò in ſenili corpore excitetur, lethalis eſt,nam cauſæ magnitudinem,cum virium imbecillitate præoſtendit. Eſt ergo cauſus,in natura frigida, tempore frigido , & regione frigida periculoſus valde. Frequenter excitatur in adoleſcentibus, iuuenibus , pueris ; in his tamen ob nimiam humiditatem, quæ caloris adurentis acrimoniam retundit, mitior,& lenior exiſtit. Si verò pueri hac febre detenti tabeſcant , in hecticam, & marcorem promptiſſimè tranſeunt , cum periculo ſummo ; eſt enim puerorum ſubſtantia,facilè tranſpirabilis,& reſolutioni valde obnoxia, vt notauit Galenus *lib.*9.*meth. cap. vlt.*§. *Ergo puerorum ſubſtantia , omnium facillimè digeritur ac diſſipatur, propterea quòd eſt omnium humidiſſima, &c.*

Curatio.

CVra huius febris , ſimillima eſt curationi febris tertianæ exquiſitæ ; eo ſolùm diſtans , quòd ampliorem refrigerationem, & humectationem exoptet: ob quam cauſam , in ea ſæpe peruertitur curatio , quæ debetur cauſæ, cùm oporteat aliquando, ad plurimùm refrigerantia ante vacuationem accedere, quod præceptum in humoralibus febribus, ferè non obſeruamus. Illicò ergo aggredienda curatio eſt , propoſitis ante oculos documentis, quæ in ſex rebus non naturalibus, ſemper amplectenda ſunt, in febre omni.

Depoſita igitur communi materia, per enema lene, aut mite pharmacum, ad euacuationem accedere opus eſt : *Vtrùm* verò *in febri ardente ; ea per ſanguinis miſſionem debeat celebrari?*ambigunt plures. Nam Hippocrates 1. *epid.ſect.*1. *text.*9. *&* *ſect.*2. *text.*63. *&* 66.& 3. *de criſib.cap.*3.& 4. *acut.*10. febribus ardentibus familiare eſſe ait iudicium , quod per ſanguinis è naribus effluuium celebratur.Si igitur natura ſoluit febrem ardentem ſanguinis fluxu , cur Medicus , eam non molietur vena ſecta. Præterea Galenus *lib.*11.*meth.cap.*15.§. *Saluberrimum igitur eſt , &c.* ſalutare eſſe ait , in omni febre ſanguinem emittere : & Auicenna 4.1. *cap.*10.*poſt princip.* docet, phlebotomiam multoties eſſe vtilem in febribus , licèt planè neceſſaria ſit, quoniam eius ope redundantia omnis exhauritur , & hac ratione natura fit fortis ſuper materiam.

Pro contraria parte ſtant Paulus *lib.*2. *cap.*30. Trallianus *lib.*12.*cap.*3.Aëtius *tetrab.*2. *ſerm.*1.*cap.*78. qui in curatione febris ardentis , hoc auxilium præmittunt: ſicut Galenus 1. *ad Glauc.* in tertiana exquiſita. Solue præhabita diſtinctione hac. Si febris ardens corripiat naturam calidam ſiccam , quæ quum febricitat,maximè reſoluitur ; & viribus non conſtat , 10. *meth.* 5. *poſt med.* maximè præcedente victus ratione calida , in regione calida , & tempore æſtuoſo , phlebotomia non eſt celebranda, ne flacceſcat virtus,ſed vt vſque ad ſtatum perdurare poſſit,quo tempore magis eſt depugnatura. Si corripiat naturam temperatam , & bilis cum ſanguine exuperet, aut cum illo ſit permixta,tunc vtilis eſt venæ ſectio. Hoc colligitur ex Auic. *cap.de cauſone* , cùm dicit : *Et non phlebotometur , fortaſſe enim inflammabit eos , & fortaſſe iuuabit eos* : inſinuans,ſi ſimul cum bile peccet ſanguis , ſanguinis miſſionem eſſe proficuam : ſin minùs, nocere. Quare in prædominio bilis, parca tantùm exerceatur,quam euentatiuam vocant , vt illius beneficio deferueſcat ſanguis, fuligines aduſtæ in vaſis redundantes tranſpirent, & humor calidus à corde , viſceribúſque auertatur : ex qua diſtinctione, argumenta facilè ſolues.

Facta ſufficienti venæ ſectione , alterantia , & refrigerantia ſunt offerenda , quæ bilioſi humoris ardorem compeſcant , eiúſque impetuoſos motus refrænent.In hunc vſum, interdiu, præſertim infeſtante ſiti iulapia offerantur.

℞. *Aq. roſar. cichor. acetoſ. bugloſ. cardui benedicti, an.* ℥.iv. *ſyrup. violar. de ſucco limon. de acetoſit.citri,granator. an.*℥.ij. *folior. auri pulüerator.* Num.iij. *pulp. tamarindor.*℥.ß. *margaritar. præparat.pulu. coral.rubri, pulueris ſantalor.rubeor.an.*ʒ.j.*fragmentor.ſmaragd. hyacinth. rubini, ſapphiri, an.*ʒ.ß.*raſura eboris,* ℈.j. *ſucci limon.* ℥.j. *lapid.belzaartici,*gr.xx.*ſacchari albiſſimi ;* ℥.j. Miſce. Conferunt etiam tabellæ ſuaues , roborantes , refrigerantes , & cardiacæ , ante , & poſt purgationem aſſumendæ.

℞. *Sacchari albiſſim. diſſoluti in aq. roſar.* ℔.ß. *pulu. ſantalor.albor.coral. margaritar. an.* ʒ.ß. *fragmentor. lapidum pretioſor. oſſis de corde cerui , an.* ℈.j. Fiat electuarium , in tabulis ponderantibus drachmas duas , vel tres.

Si adſit ſuſpicio veneni , (humor enim venenoſus, ſæpe latet in corpore , 6. *de loc.* 5. & 2. *prorrhet.* 17.) maximè iuuat raſura lapidis Belzaartici , puluis vnicornu.

Cùm remotio febris ardentis,in vacuatione humoris bilioſi,& extinctione caloris præter naturam conſiſtat , ideò offerendum medicamentum purgans , clemens & benignum,ex mente Pauli *lib.*2. *cap.*30.& ante purgationem , humor præparandus ſyrupis , qui febris ardorem compeſcant , & à putredine præſeruent, quod ſignificauit Hipp. 2. *Aph.*9. Proſunt ſyrup. Acetoſ. Nymph. de Ribes, Oxyſacchar. Granator. Roſac. Violar. permixti cum aqua Borrag. Bugloſ. Cichor. Acetoſ. Roſar. Melon. Cucurbit. Portulac. decoct. Hord. Medicamenta expurgantia ſimplicia ſunt Rheum , Pulp. Caſſ.Manna, conſerua Roſar. Alexandrinar. Syrupus Roſ. Perſ. vel Violar. ex plurib. infuſ. Succus Roſ. Perſ. Infuſio Fol. Sen. aut decoctum. Ex compoſitis iuuant Diacathol. Diaprun. ſimpl. Elect. Lenitiu. Ex quibus cum ſaccharo poſſunt parari boli.

Poſt purgationem,ad ſitim remouendam, roborantia ; & refrigerantia imperanda , vt ſaccharum Roſaceum,vel radix ſcorzoneræ, caules lactucæ, aut cucurbitæ ſaccharo conditæ, ſuperbibita aq. Endiu.Bugloſ. aut oxalidis, vel fiant hæ tabellæ.

℞. *Puluer. diamarg. frig.* ʒ.j.*pulu. trium ſantalor.* ʒ.ß. *ſem.com. frigidor.*℥.j. *ſacchari albiſſ. diſſolut. in aq.roſ. q.ſ.* Miſce, & ſec. art. fiant tabellæ. Quarum vſus deſumptus fuit ex Auicen.1.4. *tract.2. cap. 7. iuxta fin.* poſito exemplo ex trochiſcis.

Illorum vſus non eſt ſemper idem, ſed varius:nam aliquando Medicus portionem aliquam humoris, vel medicamenti, quæ in ventriculo relicta eſt, conatur abſtergere, & tunc, vt mundificetur ventriculus, vtimur dictis aquis cum ſaccharo albo,in quo vis abſterſoria reperitur,8.*meth.*4.Si verò ex purgatione ventriculus flacceſcat, tunc roborandus tabellis perlatis, & ſantalor.trium,præſertim in delicatulis,& faſtidibundis ægris, qui decocta aſſumere recuſant.

Cùm remotio febris ardentis,poſt ablationem cauſæ,in extinctione caloris præter naturam cõſiſtat, ideò poſt purgationem, reſiduum humorem concoquere,& attemperare eſt neceſſe: Hoc infrigidantibus, & humectantibus perficitur,quia ipſa & febri,& cauſæ eius ſummopere proſunt, quæ medicamenta debent habere aliqualem vim reſerandi, prouocandi vrinam, & emolliendi ventrem.Hæc apozemata, ſeu decocta, aut extinctiua vocantur, quia ad extinguendam, & remouendam intemperim relictam in partibus, ex cauſa morbifica,imperantur, iuxta doctrinam Galeni *lib.art. med. cap. 89. §. Vnamquamque cauſam priùs abſcindere oportet, deinde factam intemperiem curare.* Concoquunt etiam hæc medicamina humores: nam vehementem calorem demulcendo, ſunt in cauſa,vt natura cauſam morbificam concoquat, & per varias regiones excernat. Offeruntur in declinatione: aliqua enim portio humoris in morbis materialibus in declinatione concoquenda relinquitur ex Gal. *lib. de totius morb. temp. cap.3. §. Reſtat autem humorum modicum, adhuc concoctionem deſiderans, &c.* Fiunt verò hac forma.

℞. *Hord. mundi, & confracti*, P.iv.*cichor. recentis cum ſua radice*, P.iij. *prunor. ſine nucleis, vuar. paſſar.ſine acinis,an.*℥.ij.*flor. borrag.bugloſſ.violar.nymphææ,an.*P.j.ß. *folior. borrag. lactuc. acetoſ. an.*M.j.*radic.borrag.ſcariolæ, ſcorzoner. petroſelini, bugloſſ. an.* P.j. *quatuor ſem, frigidor. maior.an.*℥.ß.*tamarindor.*℥.ij.Coque ſec.art.in ℔.x. aq. ad mediæ partis conſumptionem: In colatura infunde ſecund.art. *Rhabarb.elect.*ʒ.ij.ß. Colaturæ adde *Syrup. violar.ex plurib. infuſ.*℥.v.*ſyrup.granator. de acetoſit.citri, de ſucco limon.an.*℥ ij.*ſacchari* ℥.iv. Bulliant iterum, & ſeruentur vſui. Doſis in aurora vnciæ octo.

Loco apozematis, vtiliſſimus eſt vſus ſeri lactis caprini, in quo per noctem madeſcant flores cordiales, vel Rheum, vel conſerua Violacea. Vel in ſero miſceatur pulpæ Caſſiæ interaneus liquor. Saluatellæ ſectio, natiua quadam proprietate, in manu dextra celebrata, iecur attemperat, viſcera ventilat.

Intrinſecùs ad refrigerandum, cremor ptiſanæ,cum ſaccharo,& emulſione.Sem.Endiu.Portulac.Cucumeris,& melon.& ſi incendium fuerit maximum,prodeſt in aurora aſſumere aquam tamarindorum, hoc modo præparatam.

℞. *Tamarindor.*℥.j.ß. Diſſoluantur in ſero lactis, aut decoct.Hord.Violar.& Prunor. adde *Syrup. violac.* ℥.ij.

Extrinſecùs ad remittendum calorem, & extinguendam febrem,refrigerantia medicamenta ſunt apponenda, vt partes præcipuè principes ad priſtinum ſtatum redire queant,ex Gal.12.*meth.cap.5*.dum ad robur virtutis conſeruandum, temperamenti cuſtodiam eſſe neceſſariam aſſeuerat. Quare ad maximum ardorem compeſcendum,pectus, & dorſum vnguento Roſaceo, vel infrigidante Galeni,erit illinendum,vel hoc ſimili modo paretur.

℞. *Olei roſac. violac. nymphææ,an.*℥.ß. *pulu. ſantalor. & coral. rubro. an.*ʒ.ß. *oſſis de corde cerui,*℈.ß.Cum guttulis vini albi odoriferi, & cera alba,fiat Vnguentum.

Iecur etiam cùm fit æſtu affectum, ſimilibus vnguentis,vel aliis attemperandum & roborandum, cùm eius munus toti ſit neceſſarium, ex Galeno 11. *meth. cap.15.* & 13. *meth. cap.15.*

℞. *Vnguenti roſac.*℥.j.*vnguenti ſantalin. ſucci cichor. an.* ℥.ß. *aceti roſar. olei cydonior. an.* quartar. ß. Miſce, & facta imbibitione ſucci, & aceti, fiat linimentum.

Quo facto, ſequens epithema ſuper iecur imponere, non erit abs re.

℞. *Succi cichor.* ℥.v. *aq. roſac.* ℥. ij. *aceti roſar.* ℥.ß. *pulu.ſantalor.rubror.pulu.coral.rubror.an.*ʒ.ij. Miſce.

Cùm febris ſit paſſio cordis, & maximè ardens, in qua, ſi diu duret, hoc viſcus igneſcit & excandeſcit, conſonum eſt, illud epithematis refrigerare, & roborare.

℞. *Aq.roſar. aq. acetoſ.an.* ℥.iv. *aq.bugloſſ.* ℥.ij. *vini albi odorifer.aceti roſ.albi, an.*℥.ß. *puluer. omnium ſantalor.* ʒ.j. *pulu. diamargarit. frig.*℈. ij. *oſſis de corde cerui*, ℈.j. *camphoræ*, gr.iv. *croci*, gr.j. Miſce.

Etiam ſummè iuuat hoc cardiacum vnguentum, cordi bis in die admotum.

℞. O*lei nenuphar.*℥.iij. *pulu. nenuphar.* ʒ.ij. *ſantalor. rubror.ſem. acetoſ. coral. rubri præparat. an.* ℈.ß. *camphor.* gr.iij. Miſce, fiat vnguentum.

Pro ventriculo æſtuante prodeſt aqua Roſar. cum oleo Roſac.ſubacta,extrinſecus appoſita,cui admiſceatur puluis ſantalor.& coral.& parum ſucci portulacæ, & vuæ acerbæ.

Clyſteres noctu infuſi refrigerantes in hac febre, alternis diebus, vtiles ſunt. Ad prouocandam vrinam, poſt purgationem, ſumat noctu, ſeptima, aut octaua hora poſt cœnam, aquam hordei, cum emulſione ſeminum frigidorum, & ſaccharo, & cum guttulis vini albi magis prouocabit vrinam. Quòd ſi natura euacuationi per ſudorem magis ſit intenta, is hoc ſyrupo optimè prouocabitur.

℞. *Milij decorticati, q.ſ.* Coque quouſque rumpatur,cuius decocti calidi,aſſumantur ieiuno ventriculo, vnciæ quinque,cum vini albi odoriferi vncia dimidia, & cooperiatur. Leuiùs mouebitur ſudor, ſi coquatur hordeum decorticatum cum radice fœniculi, ex quo decocto, actu calente, ſumantur vnciæ quinque, cum vini albi odoriferi vncia dimidia.

Tandem declinante iam febre, ad refrigerandum, reſoluendum, & humectandum, proficua eſt lotio extremitatum, cum decocto roſar. Fol.lactuc. Fol. vitis, hord. Nenuphar. Violar. & Flor. Camomil. Quòd ſi cauſus, ex pituita ſalſa originem ducat, præſidia conueniunt multò minùs frigida, & humida, ferméque conueniens eſt curatio, quæ tertianæ nothæ imperari ſolet,ſolùm eo diſtans, quòd in cauſo pituitoſo,ob febris vehementiam, auxilia frigidiora offerenda, quàm in tertiana dicta.

Duo ſunt præſtantiſſima remedia, quibus pro eradicanda hac febre, priſci frequenter vti conſueuere: Nam humore iam cocto, perſeuerante vehementia febris, inſtante febris vigore,aquæ potum ad ſatietatem vſque concedebant, ſeruatis conditionibus, quas ex profeſſo refert Gal.9.*meth.*5.& 11. *meth.*9.& 4.*acut.*12. & pluribus locis,de quibus nos alibi fusè.

Alterum erat balneum, quod pro compeſcendo feruore bilis, iuuandam humorum coctionem, humoris reſolutionem, eſt præſidium nulli ſecundum, dummodò non adſit phlegmone, appareant coctionis notæ, & totum ſit vacuatum corpus, ſitque moderatè calidum. Si tamen laborans ſit iuuenis, carnoſus, ſtatu cæli adſit calidus & ſiccus, & validis viribus præditus ſit, ſignáque coctionis euidenter appareant, in frigidam mutationem eum demittere non dubitauit Galenus, 11. *meth. cap.9.* ex ipſa enim lædetur haudquaquam, ſed potiùs recreata natura, humorem bilio-

ſum

ſum per ſudorem,vel aluum expellet,alacrior facta.

Verùm inter Medicinæ proceres,circa Balneum diſcordiam inuenio : *Vtrùm Balneum in ardenti notha magis conueniat, quàm in exquiſita*? Nam Auicenna 1.4. *tract.2.cap.de cura cauſonidis*,docet, balneum in ardente notha vtilius eſſe,quàm in exquiſita.Galenus verò cōtrà,3.*acut. vlt.* Quo loco febri ardenti ex pituita ſalſa balneum eſſe aduerſiſſimum aſſeuerat : cui ſubſcribit Paulus *lib.2.cap.29.* Dic,Balneum duplici de cauſa admoueri,vel ad temperandum ardorem,& humoris effferueſcentiam compeſcendam , vel ad humoris reliquias reſoluendas : Si propter primum,tunc in ardente exquiſita,& poſt,& ante coctionis ſigna, vtile eſt,vt *cit.acut.*& 1. *ad Glauc.cap.de curat. exquiſitæ tertianæ*,ipſe edocuit, & hoc frigidum imperandum. Si propter ſecundum,debet eſſe calidum,quod in cauſo notho vtile eſt, quoniam ſalſa pituita, quæ eſt eius materia,difficilioris eſt reſolutionis,ad quam modica balnei caliditas commoda eſt.Galenus verò,& Paulus balneum in notha febre ardente , inutile eſſe affirmantes, de frigido balneo ſunt intelligendi.Symptomatis verò,quæ cauſo correptos fatigant , vtiliſſima ſunt auxilia , quæ *in fine tract. de febrium ſymptomatis*, peculiari methodo proponentur.

OBSERVATIO.

Ad abſumendas febris ardentis reliquias, Conſerua mirabilis efficaciæ.

IVuenis erat gracilis,calidiſſimo temperamento præditus,qui incipiente canicula, in cauſum incidit exquiſitum,cum lingua ſcabra,& ſicca,ſiti vehementi,& vigilia.Pluribus auxiliis celebratis, in ſeptimo à periculo euaſit:verumtamen noctu exacerbatio infeſtabat adhuc, quæ ſudore vniuerſali, in aurora erumpente,in totum ceſſabat. Ob hanc cauſam , oblatum lactis caprini ſerum:ptiſana exhibita:extremorum ablutio celebrata:imperata ſaluatellæ dextræ ſectio : Vnguentis iecur roboratum. Tandem hac refrigerante Conſerua, ieiuno ventre,aſſumpta, quantitate vnciæ vnius,ſuperbibitis vnciis quinque aquæ hordei, in totum leuatus, & à febre hectica, in quam erat pronus, eſt præſeruatus.

℞.*Flor. borragin.violar. nenuphar.an.*℥.j.*roſar. virentium*,℥.ß.*pampinor.vitis*,ʒ.iij. *Albumin.ouor.* Num.v. *cochlear.nemoral.*Num.x.*portulac.plantagin.an.*P.ij. *omphacij*,℥.iv. *ſantalor. rubror.*℥.ß.*aq.roſar. rubrar.*℔.ß. *acetoſ.* P.ij.ß. *ſucci arantior. acidor.*℥.v.*ſucci limon. acetoſ.*℥.iv. *hord.decorticati*,P.j.*ſem.melon.ſem.cucurbit.ſine cortice,an.* ℥.j.*aq. endiu.* ℔.j.ß. Omnia diſtillentur in balneo Mariæ , & libra vna liquoris , miſceatur cum vncia vna Pulp. Caſſ. vncia dimidia pulp. tamarindor. drachmis tribus pulp.prunor. acetoſor.vncia dimidia Rhapontici. Omnia excipiantur cum ſyrupo Violaceo , & ſecund.art. fiat Conſerua.

CAPVT XXII.

De Tertiana exquiſita.

Definitio.

GAlenus ſcientiſſimus *lib. 2. de criſib. cap.3.* de febrium dignotione ſermonem habens, præcepit Medico,vt ſeſe exerceat in cognoſcendis typis,& peculiariter tradit exercitationē in tertiana exquiſita. Aduerte tamen primò, quòd licèt typus, & periodus, ſiue circuitus vulgò pro eodem vſurpetur, tamen ex Gal.*l. de typis*,& *lib.ad eos qui de typis ſcripſerunt*,c.1.diſtingui, A quoniam periodus dicit totum ſpatium,à primo inſultu vnius acceſſionis, vſque ad inſultum alterius:typus verò nihil aliud eſt, quàm intenſionum, & remiſſionum per ſtatas vices reuerſio.

Deinde bilioſa febris diuiditur ab Auicenna , 1.4. *tract.2.cap.7.35.* in ſimplicem , aut compoſitam : Illa in continuam,aut intermittentem:Continua in continentem , quæ ardens febris , & Græcè cauſus dicitur: aut in eam quæ exacerbationes habet , per circuitum repetentes , quæ tertiana dicitur continua. Rurſus intermittens in exquiſitam,& longam, quæ 1.*epid.ſect.*3. *com.* 5. producta vocatur à Galeno , cùm longiorem habeat acceſſionem , quàm exquiſita , ſcilicet vltra duodecim horas productam , qui exquiſitæ terminus B eſt longiſſimus,2.*feb.*3.& 2.*criſ.*3. Galenus enim 1.*ad Glauc.*8. docet reperiri tertianas intermedias,inter exquiſitas,& nothas, quæ neque verè exquiſitæ ſunt,neque verè nothæ , ſed mediam naturam inter vtraſque participant.

Deinde Auicenna, *loco citato* , bilioſas febres in tres claſſes diuidens, in tertianam continuam,periodicam, & cauſonem, hunc à tertiana continua diſtinguit, ſed *Vtrùm hoc verum ſit , indagandum*? Nam vtraque febris à bile oritur, ex Galen.*loc.cit.*At Arabes tripliciter diſtinguunt:primò, in tertiana continua, notabiles exacerbationes de tertio in tertium reperiuntur;in cauſo verò,ob vehementiſſimam bilis inflammationem, non ſimiliter contingit. Secundò , penes ſitum humoris C morbifici , in continua enim tertiana, bilis continetur in vaſis totius ; in cauſo autem iuxta cor. Tertiò,quoniam cauſus habet annexam inflammationem maximam bilis ; tertiana verò continua, pendet quidem à magna copia bilis , ſed non tantùm inflammata : hinc fit,vt in cauſo maior refrigeratio ſit neceſſaria,quàm in tertiana.Denique licèt vtriuſque febris curatio,ſimilis ſit,illæ tamen diſtinguūtur, in locis dictis,& ab Aëtio *prop.cap.de cauſo* confunduntur,ob maximam ſimilitudinem,& affinitatem,quam inter ſe habēt,ita vt ſolùm penès intenſum,& remiſſum diſtingui videantur.

Eſt ergo tertiana exquiſita, febris ea, quæ de tertio in tertium,ſuas facit acceſſiones,ex bile ſincera, & pura, ſine alterius humoris permixtione generata,ex Galeno 4. *Aph.*59. Verùm quæres : *Vtrùm tertiana exquiD ſita,à bile ſincera generatur*? Renuunt plures,cùm ſincera bilis ſolùm in folliculo fellis reperiatur , in venis verò ſemper cum aliis humoribus ſit permixta. Inſuper,cùm extra vaſa, in minera putredinis, ſemper cum ea,portio aliqua ſanguinis, vel excrementa aliqua ſint commixta,videtur quòd nunquā pura poſſint inueniri.

Dic.Tertiana dicitur exquiſita,tum quia nulli alteri affectui iungitur , tum quia in ea bilioſus ſolus peccat humor , purus,& ſincerus : Non tamen intelligas purum eſſe,ſinceritate permixtionis,quia in nulla corporis parte, excepta fellea veſica, ſiue aliqua permixtione colligi poteſt. Dicitur tamen ſincerus , ſinceritatis qualitate , quia cùm vbi erat putredo , multò maior copia bilioſi humoris reperiatur ,·& ea in parte pluriE mus calor exiſtat,reliqua recrementa ad bilis naturam conuertuntur , & in eo loco humor bilioſus ſuam naturam maximè ſeruat,videlicet vehementem calorem, ſiccitatem, acrimoniam;quare purus & ſincerus vocatur, quoniam parum , aut minimum alterius humoris admittit.Hæc eſt firma doctrina Galeni 2.*progn.*38.poſito exemplo in vino , quod licèt cum aliquali portione aquæ ſit permixtum,ſuas tamen vinoſas qualitates, videlicet colorem,odorem,& ſaporem maximè obſeruat. Licèt autem aliqua portio alterius humoris permiſceatur,& accendatur cum bile , hæc neque febrem facit,neque pars morbi efficitur,neque naturam acrem bilis compeſcit , & hac ratione, cauſa læſionis operationum eſſe non poteſt.

Quapropter , cùm bilis ex qua tertiana exquiſita generatur

generatur, ſuam naturam, & qualitates ſeruet,ideò de genere febris ardentis eſſe cenſetur. Vtraque enim febris, ab eodem humore originem ducit; differunt tamen quoniam humor bilioſus,in cauſo intra vaſa conſiſtit, in exquiſita autem tertiana per partes ſentientes defertur, 2. *prorrhet. com.* 7. *lib. de trem. & rigor. cap.* 7. Quare toto tempore, quo tertianæ exquiſitæ acceſſio durat, febris ardentis ſymptomata elucent, 2. *criſ.* 3. *poſt princip.* Hinc fit vt febris illa, cui tempus acceſſionis eſt breue, & initium cum rigore, & cum ſudore ſolutio, & incipit cum vomitu bilis, & per aluum bilioſa deiiciuntur, febris exquiſita vocetur à Galeno, 2. *de diff. feb. cap.* 8. ab ardente differens, quoniam febris ardens, habet in venis vnà cum ſanguine flauam bilem plurimam ebullientem: tertiana verò, eandem bilem habet in toto corpore euntem,ac motam,vt 4. *Aph.* 59. notauit Galenus.

Cauſa.

TErtiana exquiſita à bile fit,vel inflammata,vel putrefacta, de qua Galenus 10. *meth.* 5. & 1. *epid. ſect.* 2. *com.* 20. tanquam ab immediata cauſa, quæ ſi intra venas ſit,continuam efficit,ſi verò extrà,in prima ſcilicet regione,in ambitu corporis,aut minoribus venis, intermittentem.Obiter tamen nota,tertianam exquiſitam,maiora afferre ſymptomata,calorem ſcilicet, ſitim, & anguſtiam;continuam verò tertianam minora, quoniam bilis ſanguini mixta, ob huius qualitates miteſcit, ſeparata verò deterior redditur ab omnibus illis, quæ bilem copioſiorem generant, eámque feruidiorem, ac magis putredinoſam reddunt, qualia ſunt calida alimenta, quæ apud Auicennam 3. 1. *doct.* 2. *cap.* 7. corpora ad febres maximè diſponunt, videlicet, *nutrientia quæ aquoſitatem generant, & humorem crudum, & groſſum, & choleram.* Immodicus præterea labor,vigilia ſuperflua, cura, mœror, ira, ingens æſtas, calida & ſicca regio, ætas, & ſimilia.

Vtrùm autem *ad Tertianæ exquiſitæ generationem, non ſolùm bilis ſit neceſſaria, ſed concurſus rerum gignentium bilem?* dubitandum. Annuit Galen. 2. *feb.* 3. 4. *Aph.* 59. 2. *criſ. cit.* Hæc enim omnia plurimam bilis copiam progignere conſueuerunt, teſte Galeno 2. *de temp. cap.* 6. Neque inſtes, hoc conceſſo, ſequi tertianam exquiſitam non poſſe in ſenibus reperiri, nec in alia regione, & alio tempore anni, quàm in calidis & ſiccis, contra experimentum, & Hippocratem 3. *aph.* 19. Morbos omnes in omnibus temporibus fieri aſſerentem: Nam Galenus *cit. loc.* non vult,concurſum illorum omnium, omnino ad productionem febris tertianæ repetiri, ſed ſolùm ſignificat, illa vtplurimùm concurrere. Solummodò ergo explicat,quod ſi aliqua tertiana fiat, cum illorum omnium concurſu, meritò poſſit iudicari,eam tertianam exquiſitam eſſe. Dic ſecundò. Aliud eſſe tertianam puram, aliud exquiſitam:nam ad illam ſolùm opus eſt, vt ex bile ſincera, ſine permixtione aliorum humorum generetur; ad exquiſitam vltrà id requiritur,vt in regione,& tempore anni calido ſicco, & cum concurſu aliorum ſignorum, de quibus *locis citatis* loquitur Galenus, eueniat.

Cauſæ ergo tertianæ exquiſitæ,aliæ ipſam mouent, aliæ materiam ſuppeditant,aliæ morbum & materiam morbificam augent. Primæ feruorem in corpore excitant, & calefaciunt immodicè, vt calidorum alimentorum vſus, inedia, labor, cura,vigilia, mœror,vehemens ira,ætas iuuenilis,natura ſqualida,bilioſa,exuſta, æſtiuum tempus, regio calida & ſicca, acceſſus intempeſtiuus,& diuturnus ad ignem: hæc enim cauſæ bilem adaugent,& ipſam vehementer inflammant, ita vt bilis exuratur,& putreſcat,frebrémque tertianam concitet, & perſæpe continuam.

Similiter etiam febrem tertianam generant omnes

A cauſæ,quæ exiſtente corpore bilioſo,fuliginũ adauſtarum effluuium cohibēt, vt decubitus in locis frigidis, & humidis, quoniam acrium excrementorum exhalatione impedita,bilis efferueſcit, & putret:& ſi materia eſt pauca, quam ad habitum corporis natura poteſt tranſmittere, tertiana febris concitatur;ſi verò multa, tertiana continua generatur, quam natura præ onere ſuccumbens,ad ambitum non poſſit excernere.

Signa.

SIgna eleganter proponit Galenus, 1. *ad Glauc. cap.* 5. & 2. *de diff. feb. cap.* 7. Primum eſt rigor, de quo dubitandum: *Vtrùm in tertiana exquiſita rigor validus ſem-*

B *per appareat?* Reſponde affirmatiuè cum Gal. 2. *criſ.* 3. qui tertianam exquiſitam inuadere cum valido rigore aſſeuerat, in quo laborantes ſentire veluti pungentes aculeos confirmat:Nec diſſuadet ratio, quoniam cauſa huius rigoris eſt humor tenuis, & acris, qui celeriter per membra ſentientia extra venas mouetur,qui maximè irritans, rigorem illum efficit vehementem.Quare triplex videtur ad hunc validum rigorem cauſa concurrere.Prima,acrimonia humoris,& caliditas irritans facultatem ad expulſionem; quare quò acrior eſt humor,& calidior, tantò rigor eſt vehementior.Secunda,facultas mouens vehementer per membra ſentientia humorem,ob id,quò facultas eſt robuſtior,eò rigor validior exiſtit.Tertia, eſt acutus ſenſus patientis, cuius ratione facultas expultrix, ad expellendum humorem

C per membra ſentientia, excitatur.

Rigor in tertiana exquiſita, in primis acceſſionibus eſt vehementior, in poſterioribus verò remiſſior:quod contrario modo in quartana contingit; quo pacto eſt interpretandus Hippocrates 6. *epid. ſect.* 1. *text.* 9. dicens: *Qui in valido rigore aſcendunt, non admodum mitigantur, niſi prope ſtatum.* Nam coctionis ope, humores ad mediocritatem veluti rediguntur; quare humor melancholicus redditur tenuior, bilioſus, craſſior. Ex parte igitur rigoris,tertiana diſtinguitur à quartana,& quotidiana; hanc enim nunquam præcedit rigor, nec in principio,nec in progreſſu morbi,ſed ſolùm refrigeratio. Quartana verò non ſtatim ab initio inuadit cum rigore vehementi,& licèt progrediente febre,magnum habeat rigorem, tamen hic non inducit ſenſum,quaſi

D pungatur, ac percutiatur corpus, quod fit in tertiana, ſed quaſi contundantur oſſa, & refrigeretur corpus, vt 2. *criſ. cit.* 1. *ad Glauc.* 5. docuit Galenus, cum Auicenna 1. 4. *tract.* 2. *cap.* 62. Quòd ſi tertiana à principio ſtatim inuadat, cum vehementi rigore feriente, & pungente carnem, & in ſtatu particulari habeat annexum copioſum ſudorem, non eſt dubium, hanc tertianam exquiſitam eſſe,ex Auic. 1. 4. *tract.* 2. *cap.* 37.

De pulſu illa agitanda quæſtio: *Vtrùm ſit paruus, tardus, rarus, ac debilis?* Reſponde non eſſe ita tardum, ac rarum, vt in quartana; ſed eius tarditatem ferè aſcendere ad eum modum, qui eſt ſecundùm naturam, vt 2. *criſ.* 3. docuit Galenus. Quando ta-

E men ad incrementum peruenit febris, fit pulſus magnus, celer, & frequens, quæ omnia maximè augentur, quando acceſſio in vigore exiſtit. Fit pulſus magnus, quia facultas valida eſt, & inſtrumentum rectè diſpoſitum, vrgétque vſus, à quibus cauſis pulſum magnum concitari, 1. *de cauſ. pulſ.* 5. teſtatur Galenus.

Diſtinguit deinde *cit. criſ.* Galenus tertianam exquiſitam à quartana, & quotidiana, quia licèt in principio acceſſionis vniuſcuiuſque febris, pulſus reddatur paruus, debilis, tardus, & rarus: illa tamen mutatio maxima fit in quartana, minor in quotidiana, adhuc minor in tertiana. Quare quod *lib. de typis cap.* 5. dictum eſt, pulſum tertianæ minorem eſſe pulſu quotidianæ, & maiorem pulſu quartanæ, quoad primam partem

partem recipiendum non videtur:Nam ſiue intelligatur de pulſus mutatione,præſente iam febri,ſiue in ipſa acceſſionis inuaſione, arduum videtur pulſum tertianæ minorem eſſe pulſu quotidianæ : Hinc colligo legendum eſſe contextum : *pulſus tertianæ maior eſt pulſu quotidianæ.*

Inquires : *Vtrùm pulſus tertianæ careat omni inæqualitate, excepta febrili?* Galenus 2. *feb. cit.* ex pulſu diſtinguit tertianam, ab aliis febribus, quoniam pulſus illius, nec in vno ictu, nec in collectione plurium, aliquam habet inæqualitatem, quamuis (vt inquit) hoc rarum ſit,& paucis acceſſionum principiis, ſoleat accidere. In aliis enim acceſſionibus, exceptis tertianis exquiſitis, manifeſta apparet pulſus inæqualitas.

Nec obſtat, 1.*ad Glauc.cap.* 5. aſſerens pulſum tertianæ,omnis inæqualitatis præterquam febrilis expertem eſſe, & quòd *eodem lib. cap.*6. concedit in pulſu tertianæ eſſe inæqualitatem aliquam, licèt multò minorem,quàm in pulſibus quartanæ,quod apertè teſtatur Auicenna 1.4.*tract.*2.*cap.*36. Ergo pulſus tertianæ, non caret omni inæqualitate. Dic. Galen.id aſſeruiſſe, non quaſi pulſus tertianæ omnino expers ſit inæqualitatis omnis, ſed quia nullam inæqualitatem habet,collatione facta ad alias febres putridas, præcipuè ſi tertiana ſit exquiſita,qualis eſt illa, de qua 2.*criſ.*loquitur. In hunc ſenſum intelligendus eſt, 2. *de cauſ. pulſ.*1. explicans cauſas inæqualitatis, vbi teſtatur non habere pulſum inæqualem,hoc eſt,notabiliter inæqualem.Hoc modo interpretandus eſt, 9.*meth.*3. & 4. *cap.* affirmans ſynochum habere pulſum æqualem, iuxta quam explanationem,1.*de diſ.feb.*7. dixit, pulſus inæqualitatem eſſe ſignum proprium febrium putridarũ, ſed non inſeparabile : proprium, quia non conuenit diariis, niſi per accidens, quo ſenſu 1.*ad Glauc.*2. febres diarias etiam habere pulſus inæqualitatem edocuit : non inſeparabile, quia aliquæ ſunt febres putridæ, quæ non habent manifeſtam pulſus inæqualitatem, quæ ſunt illæ,quas *ſuprà* propoſuimus.

Dubium tamen non inelegans, hoc loco exponendum : *Vtrùm inæqualitas febrilis, in aliquem finem, à natura ſit inuenta?* Inæqualitas febrilis,altera eſt, quæ reperitur inter dilatationem, & contractionem, alia in vnica tantùm pulſatione: prima non verè dicitur febrilis,& ita potiùs diuerſitatem temporũ febris oſtendit;quàm ipſam febrem;quare in ſtatu febris, rythmus æqualis exiſtit, quia reperitur æqualis neceſſitas attrahendi aërem, ad refrigerium cordis, & fuliginoſa recrementa expellenda,ideò tũc dilatatio, & contractio æqualitatem ſeruant, reliquis verò temporibus, quoniam vſus indigentiæ eſt inæqualis,ipſæ inæquales exiſtunt. Hinc fit, vt in augmento, quoniam expurgatio fuliginum magis vrget, contractio ſit maior,quàm in declinatione, quia magis vrget refrigerij neceſſitas, quo tempore dilatatio eſt maior,& hac ratione,nõ verè dicitur febrilis.Alia verò inæqualitas,quæ in vnica fit pulſatione, duplex eſt : altera in qua,arteria ſecundùm omnes partes,non æqualiter tangit vnum digitũ, vel plures, & hæc non eſt inæqualitas febrilis. Alia quæ inæqualitas febrilis eſt,dicitur illa, quæ in vnica pulſatione animaduertitur, quando ſcilicet arteria,velocius mouetur in principio,& fine dilatationis,quàm in medio,vt rectè *lib.*1.*ad Glauc.c.*6. Galenus edocuit, & retulit 4.*de cauſ.pulſ.cap.*14.

Vltima eſt maxima,& à natura ſumma cum ſolertia comparata,quia motus in principio,& fine eiuſdem dilatationis,ex indigentia refrigerij dependet; in medio verò dilatationis, pulſus redditur tardior, grauata facultate ab humorum ſarcina. Hæc etiam inæqualitas, remanet tempore intermiſſionis in exquiſita, licèt in omnibus febribus,pulſus ad naturalem redeat ſtatum, ex Gal.1.*ad Glauc.cap.*5.cùm enim pondus in facul-

A te ex humore intus deliteſcente,excitetur,nõ erit mirũ ipſo præſente humore,dictam inæqualitatem reperiri. Inæqualitas autem febrilis fit,conãte natura intemperiem repertam in febre remouere, & ob indebitã fuliginum tranſpirationem concitatam; quare meritò dilatationem accelerat, in fine verò, vt per ſequentem contractionem excrementa fuliginoſa expellat, ad completam dilatationem properat, medium verò dilationis tardius eſt extremis,ob rationem dictam.

Obiicies, Galenum ſibi vehementer aduerſari,dum 2.*de diff.feb.cap.*3.docet,in tertiana exquiſita, tempore intermiſſionis, non reperiri ſignũ in pulſu putreſcẽtis humoris; cùm 1.*ad Glauc.*5.aſſeruerit, tempore inter-
B miſſionis reperiri inæqualitatẽ febrilem in exquiſita, & 1.*ad Glauc.cap.*2. diarias diſtingui à febribus putridis confirmat, quòd finita febri diaria, pulſus redeat ad naturalem ſtatum,quoniam neque remanet humor, neque ſuperſunt fuligines,à quibus difflatio poſſit impediri;at verò in intermittentibus,licèt tempus intermiſſionis ſit longum,vt in tertianis,& quartanis,nunquam in ipſis pulſus ad naturalem peruenit ſtatum,ſed in ipſis febris veſtigium relinquitur.

Dic.Galenum 2.*feb.*3. non loqui de inæqualitate febrili, de qua ſermonem facit, 1. *ad Glauc.* 2. *&* 1.ſed de proprio ſigno febrium putridarum,ſcilicet de inæqualitate;quæ inter contractionem, & dilatationem reperitur,quoniam in putridis, contractio eſt velocior di-
C latatione,præſertim in incremento,ex Galen. 1.*feb.*7. Deinde loquitur de calore febrili, qui etiam tempore intermiſſionis non reperitur.

Præterea aliud ſignum eſt huius febris,nempe calor, qui eſt multus, & acris, quia eſt æqualis calori febris ardentis,de quo ſigno dubitandum : *Vtrùm calor tertianæ exquiſitæ, à calore febrium ardentium diſtinguatur?* Nam Galenus 2.*criſ.cit.* §. *Et ſi manum impoſueris, &c.* Calorem tertianæ,impoſita manu ſupra carnem,primo occurſu multum, & acrem apparere, ac veluti cum quodam vapore elatum, paulo pòſt tamen à manu deuinci aſſeuerat : cauſa eſt, quia humor bilioſus in febre tertiana, cùm tenuis ſit, & ſparſus per corpus à
D caliditate manus ſuperpoſitæ, facilè, diſſipatur, & reſoluitur.

De huiuſmodi calore intelligendus Hippocrates, 6. *epid.ſect.*1.*text.*28. dicens, *febrium alias acutas eſſe,ſed à manu euictas*:contrà autem contingit in ardentibus febribus, in quibus, quantò diutius manum impoſitam cõtinueris,tantò moleſtior,atque inſuauior earum calor apparebit:humor enim ampliùs calefit, nec à caliditate manus diſſipatur;cùm intra vaſa in magna copia exiſtit. Hæc magis diſtinctè videtur explicuiſſe Auicenna,1.4.*tract.*2.*cap.* 36. dicens : *Et tertianæ caliditas, eſt ſaluior caliditate cauſonidis, & quantò prolixius manus tangit corpus,non additur inflammatio, imò quandoque minuitur.* Colliges Auicennam non optare vniuerſaliter in tertiana, quòd eius calor impoſita manu remittatur : aliquando enim à tanta copia bilis originem ducit,vt appoſita manu non miteſcat.

E Ad ſignum ab excrementis accedendum, quærendúmque : *Vtrùm vrina in tertiana exquiſita appareat aliquando alba,& cruda?* Galenus *cit.criſ.*in ea excerni vrinam valde bilioſam aſſeuerat,quare ob mixtionem humoris bilioſi, vrina exit perſæpe ſubflaua,& interdum flaua, & ſubſtantiam mediocrem habet, in qua ſi appareat nebula alba, vel appendiculum optimum, vltra quartum circuitum non extendetur, 4. *Aphor.* 71.in initio tamen acceſſionis, & tempore quietis apparet alba,vel cruda,vel mediocris coloris. Huius varietatis cauſa humor eſt bilioſus, in diuerſo loco contentus,qui ſi reſeruetur tempore quietis iuxta iecur,& maiores venas,intẽſo colore vrina inſignita apparebit, in acceſſione verò apparebit rubidior,humore bilioſo ad vaſa minima,partes corporis extremas,corporiſque

ambitum

ambitum tranſmiſſo. Si tamen humor bilioſus in minoribus venis perſiſtat, tempore acceſſionis, vrina erit intenſior, ad pancreas & viſcerum venas confluente humore;tempore verò quietis,erit remiſſior, quoniam humor bilioſus,magis ab emulgentibus diſtat, quemadmodum in acceſſione propiùs ad illas accedit.

De duratione acceſſionis in hac febre, ſupereſt nodus explicandus : *Vtrùm duodecim horas tranſcendat?* Nam Galenus 2.*criſcit*.duodecim horis comprehendi aſſeuerat, qui terminus ob bilis tenuitatem,quæ reſolutioni paratiſſima eſt,longiſſimus eſt.Nec obſtat Auicenna 1.4.*tract*.2. *cap*.37. docens, *tertianæ puræ paroxyſmum durare à quatuor horis, vſque ad duodecim*: nam ſignificat illum terminum non eſſe certum & determinatum, cùm ſæpe citiùs, aliquando tardiùs finiatur, quod apertè fatetur 1.4. *tract*.1.*cap*.4.dicens, longiſſimam, & breuiſſimam eius durationem eſſe, à tribus horis,vſque ad quatuordecim : citra quem terminum, frequentiſſimè ſeptem horis durat, ex Gal.2.*criſcit*. & Auic.1.4.*tract*.2.dicente : *Et eſt ſecundùm plurimum perueniens tertiana ad ſeptem horas, quæ aliquando intra illas ſoluitur, ſæpe vltrà producitur*.Hæc varietas ex humoris quantitate,qualitate,robore, debilitate virtutis,raritate,vel denſitate corporis,& aliis externis cauſis dependet, quæ humoris reſolutionem procurant, aut retardant,nunquam tamen paroxyſmus tertianæ exquiſitæ, vltra duodecim protrahetur horas,4.*Aph*.59.

In principio acceſſionis, apparet vomitus, nam vigente humore,portio aliqua bilis à natura tranſmittitur ad ventriculum,2.*criſcit*.interdum in declinatione, tunc enim iecur, & partes internæ,in quibus bilis ſita eſt,hanc ſuperatam,poſt acceſſionem expurgant, quo tempore bilioſæ deiectiones apparent, 2.*feb*.3. In declinatione etiam erumpit ſudor calidus,vaporoſus,totum corpus æqualiter perfundens,ſicut in balneo contingit,qua euacuatione febris omnino conquieſcit, ex Galeno,& Auicenna *loc.cit.* Facilè expurgatur bilis in hac febre, per vomitum, deiectionem, & ſudorem: in quem ſenſum 1. 4. *cit.* vomitum in initio paroxyſmi, aut auferre, aut leuare febrem; veriſſimè confirmat Auicenna,quoniam morbi omnes materiales,ſi humidi ſint,hoc eſt,habeant vacuationem annexam humoris noxij, ſalubriores, & breuiores ſunt, vt conſtat ex Gal.1.*acut*.22.

Deinde exquiſitam tertianam cognoſces, ſi plures eo tempore vagentur. Si ſimilia adſint ſymptomata, quæ febrem ardentem comitantur. Quare ſitis,ob intenſum calorem, & confluxum humoris bilioſi,ad ventriculum, eſt intenſa. Adeſt capitis dolor, infeſtat vigilia, corporis iactatio conſpicitur, dolor grauiſſimus in renibus percipitur : plurima enim bilioſi humoris copia,ad renes tranſmittitur. Delirium aliquando vexat : quæ omnia refert Auic.1.4.*tract*.2.*cap*.36.

Præſagium.

Tertianam exquiſitam eſſe ſalubrem, & non acutam oſtendimus *lib*.4.*Hiſtor. Princ. Medic.in com. Hiſtor*. 26. quam ſeptem circuitibus terminari docuit Hipp.4.*Aph*.59.quæ citiùs,tribus videlicet acceſſionibus finitur ex Auicen.& vltrà non producitur ex ipſo 1.4.*cap*.2.*tract*.4.& 37. vt enim continuæ numerantur per dies,ſic intermittentes per circuitus:*Quod enim eſt vnica acceſſio in intermittentibus, id in continuis vna dies*, ex Gal.*cit*. *Aph*. & 3.*prog*.7. Hæc etſi in omni tempore poſſit excitari, 3.*Aph*.19. tempore tamen calido ſolet generari,ſicut in iuuenibus, temperamento calidis ſiccis, laborioſis, immodicè exercitatis, vigilantibus, ieiunantibus, præcipuè ſi præceſſit alimentorum calidorum vſus : nam ob has cauſas, humor bilioſus, in magna copia in corpore exuperat,

Curatio.

Galenus *loc. citat.* curationem tertianæ exquiſitæ, quæ putrida eſt, ex propria eius natura emanare affirmat: nam altera indicatio ab intemperie, alia ab eius cauſa deſumitur : illa cùm calida ſit & ſicca,refrigerationem & humectationem indicat; hæc, humorem vacuandam eſſe præcipit,vel per vomitum,vel per aluum,vel per vrinam:ita firmant Paulus *lib*.2. *cap*.20. Aëtius *tetrab*.4.*ſerm*.4.*cap*.9. Auic. 1.4. *tract*. 2. *cap*.39. & 42.*in fin.*

Victus ſimilis inſtituendus, ac in ardenti febre. Hunc vtiliſſimum eſſe ait, 2.*ad Glauc*. 9. qui refrigerat,& humectat, cuiuſmodi ſunt olera, in quibus numerat lactucam, cucurbitam,blitum, atriplicem,inter quæ præcipuum locum concedit lactucæ, 2. *alim*. 40. De iis ergo dubitandum : *Vtrùm cruda in tertiana exquiſita concedenda?* Quoniam licèt omnia olera pauciſſimum ſanguinem gignant,& praui ſint ſucci, tamẽ lactuca non multum gignit, nec mali ſucci eſt,non tamen omnino laudabilis : itaque probioris ſucci eſt, & plus ſanguinis gignit,quàm alia olera.Sed ſi olera prauum ſanguinem generant,imo lactuca exiguum habet quod nutrit,& multum quod eſt inutile,& excrementitium,ex Gal.8.*meth.cap*.2.cur aſſeritur victus conueniens,& febricitantibus vtilis?

Dic. Quòd ſanguinem exiguum gignat,non inconuenit : nec enim ſcopus eſt,ſanguinem, aut vires augere, ſed tantùm has modicè debilitatas conſeruare, ne labantur,1. *Aph*.4. ad quem vſum illa ſufficiunt. Hæc etſi praui ſint ſucci,tamẽ ob magnas alias dotes, quas habent,commendantur;ſunt enim facilis coctionis,& vtplurimùm ventrem molliunt,ac frigiditate,& humiditate ſua febri opitulantur. Præterea non offeruntur niſi cocta, quo pacto præſtantiora multò euadunt:per coctionem enim reſoluuntur flatus, qui in omnibus oleribus ſuperabundant,faciliùs coquuntur,& coctionis ope remittitur frigiditas,ex qua timetur humorum cruditas, obſtructio, & in febribus humoralibus incraſſatio, & hoc modo præparata redduntur melioris ſucci;nam ex *lib.de attenuante victu*, *cap*.1. olera cruda, frigidiora ſunt & pituitoſiora, atque proinde magis excrementitia ſunt coctis.

De victus forma,tempore, quantitate, & qualitate, ſatis in regimine febricitantium in generali. De refrigerantibus auxiliis, internis,& externis,prouocantibus vrinam & ſudorem,*ſuperiori capite* multa prædiximus. Sanguinis miſſio vtiliſſima eſt, ex priſcorum mente, eáque ante tres acceſſiones celebrata, vt acriter pro Gal.tutela decertauimus, *lib*.4. *Hiſt. Princ. Medicor. in com. Hiſt*.25.euacuat enim,refrigerat,ventilat,naturam leuat, & ſanguinem calidiſſimum, ac tenuiſſimum in bilem conuertendum,extra corpus eliminat.

Præparato, & cocto humore, clemens medicamentum per aluum expurgans porrigatur,abſoluto vigore; & hoc contingit,quando tertiana ad quintam,vel ſextam peruenit acceſſionem:experientia enim compertum eſt, hoc modo tractatos ægrotantes faciliùs euadere; quàm ſi medicamentum vomitorium concedatur,etſi bilis leuitate ſua ſurſum magis efferatur,quod ſignificauit Galenus 1.*ad Glauc.cap*.9.§.*Iuuat autem per inferiores partes bilis expurgatio, &c.* Idem docuit Hipp. *lib*.2. *de morb. tit.de febre ex bile*, docens poſt quartam acceſſionem in tertiana exquiſita, medicamentum deorſum purgãs concedendum eſſe:ſubſcribit Actuarius 3.*meth. cap*.19. Clemens ſit medicamentum, quoniam humores bilioſi,cùm tenues ſint, ad expurgationem ſunt paratiſſimi,ex Gal.14.*meth.cap*.7.*ad fin*. & 3. *progn*.23.Poſt purgationem Apozemata offerenda quæ refrigerent, ac bilem expurgent. Saluatellæ dextræ ſectio,eſt vtiliſſima,& cætera quæ *ſuperiore capite* diligenter notauimus.

Vltimò

Vltimò quærendum: *Vtrùm curatio tertianæ continuæ, & tertianæ duplicis, ſit eadem cum curatione tertianæ exquiſitæ?* Affirmatiuè reſpondet Auicenna, 1.4.*tract*.2. *cap*.39.*in fin*.§. *Et ſcias, quòd cura tertianæ continuæ, eſt cura tertianæ interpolatæ, ſed eſt decliuior ad obſeruationem diſpoſitionum digeſtionis, & ad infrigidandum, cum ſyrupo acetoſo, facto cum ſeminibus, vt ſemine citruli, & ſemine endiuiæ,&c.*

Differentia etiam eſt: nam in tertiana continua, maior febris adeſt, & ideò tenuiore, & magis refrigerante victu vtendum eſt. Quoniam autem materia coniuncta, & antecedens intra venas conſiſtit, coctio ampliùs promouenda: craſſior enim humor, extra venas, vt in tertiana exquiſita, expelli non potuit. Et ſicut in exquiſita, in die intermiſſionis; ſic in continua, in die remiſſionis, auxilia adminiſtranda; & in tertiana duplici, in die leuiori acceſſionis. Si autem æqualiter acceſſiones vrgeant, in hora mitiori, auxilia celebranda.

OBSERVATIO.

Ad refrigerandum iecur, humorémque bilioſum clementer vacuandum, Electuarium eximium.

Bilioſæ febres leuiter ſunt tractandæ, quoniam bilis natura ſua calidiſſima, acrioribus pharmacis exhibitis exaſperatur, efferatur, & excandeſcit. Tractaui plures tertiana exquiſita prehenſos, qui pluribus tentatis, conualeſcere non potuerunt: Hi hoc electuario oblato, per aliquot dies, in die intermiſſionis, & in continua tertiana, in die remiſſionis, in aurora quantitate vnciæ, ſuperbibitis vnciis quinque aquæ endiuiæ, ex toto ſani facti ſunt.

♃. *Tamarindor*.℥.j.*flor. omnium cordial.an* ʒ.iij.*hord. mundi*.P.ij.*fol.lactuc.acetoſ.cichor.borrag.an.* M.j. ß. *prunor.acetoſ.ſine nucleis*, N.x.*ſem. acetoſ. endiu.lactuc.melon. citruli,cucurbit.an*.ʒ.ij.ß.*conſeruæ violar.roſar. borrag. an.* ℥.j. Coque in ſ.q.ſeri lactis caprini, bene depurati, quouſque remaneat ℔.j. in colatura infunde *rhab.elect*.ʒ.ij. *rhapontici optimi* ʒ.ij.ß. Colaturæ adde *pulp.caſſ.* ℥.j. ß. *pulp.tamarindor*.ʒ.iiij. *pulp.prunor.acetoſ*.ʒ.iij.*pulu. roſar.* ʒ.ij. *pulu.ſantalor*.ʒ.j.ß.*pulu.coral. rubri, & margaritar. an* ʒ.j. Excipiantur omnia cum ſyrupo de Ribes, & ſec. art. fiat Conſerua.

CAPVT XXIII.

De Tertiana Notha.

Definitio.

Tertiana notha, eſt febris de tertio in tertium diem repetens, facta ex bile, & pituita mixtis. Hæc eiuſdem eſt generis cum exquiſita, quoniam à bile ortum ducit. Dicitur verò notha, quòd ex bile generetur alteri humori admixta: vel generatur ex bile vitellina, quæ ob craſſitiem, longiorem acceſſionem habet, quàm exquiſita, quæ ex calidiori bile progignitur. Quare vtraque tertiana, non ſolùm in cauſa, verùm ſymptomatibus, in modo caloris, in temporibus, magis, vel minùs, ſecundùm maiorem, vel minorem craſſitiem humoris diſtinguitur. Ideo notha pro varia humoris miſcella, varia eſt. Hæc vel eſt ſimplex, & tertio quoque die repetit, vel duplex, ſingulis diebus ſuam exacerbationem habens: quoniam tamen exacerbationes hæ, de tertio in tertium correſpondentiam habent, ideò duplex vocatur: vel quia duplex origo, ſeu minera vitioſi humoris in corpore adeſt; vel quoniam in eadem minera, tanta copia humoris colligitur, vt ſingulis diebus ſtimulans naturam, efficere acceſſionem cogat.

Cauſa.

Cauſa huius febris, eſt bilis vitellina, quæ fit ex permixtione bilis cum pituita. Verùm antequam ad cauſas explicandas vlteriùs accedamus, naturam bilis vitellinæ, generationem, & temperamentum breuiter præſtabit exquirere. Primò *Vtrùm Vitellina bilis flaua ſit?* Inter biles præter naturam numeranda eſt Vitellina, quæ ſi colorem ſpectes, aut eſt naturalis, aut naturali multùm proxima. Flaua enim eſt, auctore Galeno 2.*de facult. naturalib*. 9. nam licèt bilis flaua recalfacta, mutet conſiſtentiam, & ſeri diſſipatione reddatur craſſa, colorem tamen aut non mutat, aut intra terminum flaui, flauior redditur. Ita firmat Galenus 10.*ſimpl. tit. de felle*, dum ſic ait: *Seroſo recremento flauæ bili commixto, pallidum conſtitui contingit, ſicut & flauam pluſculùm excalfactam, conſiſtentia reddi craſſam, colore autem flauam.* Ex quo loco deduces, flauum colorem in vitellina bile eſſe intenſiorem, quàm in flaua, & hanc intenſionem maiorem in vitellina bile ſignificauit Galenus *cit.de facult.nat.* vbi poſt flauum, addit igneum.

Vtrùm bilis vitellina ſit craſſa, & ex flaua bile præaſſata generetur? diſſidium eſt inter auctores. Galenus controuerſiam ex toto dirimit, *cit. de facult. natural.* ſic dicens: *In ſanguine generando quicquid abundè craſſum ac terreum, ex ciborum natura, in nutrimento fertur, nec commodè à naturali calore alteratur, id lien ad ſe trahit. Quod verò aſſum, vt ſic dicam, vſtúmque nutrimenti eſt, (fuerit ſanè hoc calidiſſimum in eo, ac dulciſſimum, qualia ſunt tum mel, tum adeps) id quum flaua bilis factum eſt, per fellis vocata vaſa expurgatur. Eſt autem hoc tenue, humidúmque & fluidum, non quale, cùm ad vltimum eſt excoctum, flauum, igneum, & craſſum, vitellis ouorum ſimile.* Fit ergo bilis vitellina, ex flaua naturali, à calore plus iuſto alterata, diſcuſſa vtique ab ea, atque digeſta omni tenui, ſeroſáque humiditate, & ideò craſſa redditur, atque flaua, adeò vt ſimilis euadat tum colore, tum conſiſtentia, vitello oui crudi, ex Galeno *lib.de atra bile, cap*.2. quam Auerrhoës 4.*collig.cap*.22. ſummè calidam eſſe, ex Galeni ſententia affirmat: verùm rectè non concludit; cùm æruginoſa multò calidior ſit ex Gal. 10.*ſimpl.cit.*

Intimiùs inquires: *Vtrùm bilis Vitellina ouo crudo, recenti, vel cocto ſimilis ſit?* Auerrhoës 3. *collig.cap*.3. tranſtulit contextum Galeni *lib.de atra bile, cap. cit.* dicens, *vitellinã bilem, ſimilem eſſe vitello oui nati eo die*: ſed ineptè, primò, quoniam apud Galenum legitur crudi, non recentis, ſic enim ait: *Bilis autem flaua, vt tenui mixta humiditate, & colore pallidior, & conſiſtentia humidior redditur, ita cùm difflata ipſa admodum fuerit, crudorum ouorũ vitellis ſimilis apparet, atque ob id vitellina vocatur, &c.* Secundò, quoniam vitellus oui, parum ex ætate mutatur in colore, præſertim intra primam ſeptimanam. Tertiò, quoniã cùm bilis vitellina ſit flauiſſima, & oua antiquitate magis flaueſcant, ſimilior erit vitello oui antiqui, quàm recentis. Quartò, nam vitellinæ bilis ſimilitudo, cum vitello oui, intelligenda potiùs eſt in conſiſtentia, & modo ſubſtantiæ, quàm in colore, quia ouorum vitelli non ſunt vnius coloris, ſed quidam pallidi, alij ruffi, & interdum flaui viſuntur; ſubſtãtia verò eſt vna, craſſa ſcilicet, perinde atque bilis, cuius ſerum fuit abſumptum.

Ob id Galenus ſeparatim dixit: bilem vitellinam, flauam eſſe, & vitelllis ouorum ſimilem, *lib.de atra bil.* 2.*de fac.* & 10. *ſimpl.* quoniam ſcilicet verbo flauum, exprimit colorem; ſimilitudine autem cum ouorum vitellis, modum ſubſtantiæ. Quia verò hæc ſimilitudo

in ſubſtantia, non ſeruatur cum vitello oui cöcti, ob duritiem,& conſiſtentiam maiorem,quàm debetur humori ſua natura fluido, ideò cùm vitello crudo, non cocto comparauit Galenus.

Altior verò diſputatio agenda eſt, de vitellina bile, eiúſque generatio inueſtiganda: *Vtrùm ex pituita cum bile mixta generetur?* Dic. Quòd cùm ex flaua bile ad vltimum excocta, atque ob nimiam aſſationem, flaua, ignea, & craſſa, & vitellis ouorum ſimili reddita, vitellina generetur, vt ſuprà ex Galeni mente monuimus,non deſunt, qui Auicennam,& reliquos Arabes deceptos fuiſſe arbitrentur, quod vitellinam bilem, ex permixtione pituitæ cum flaua bile generari, vnanimes confirment.

Primò, quia vitellina, licèt ſit craſſa, lentore caret, quo non careret,ſi ex mixtione pituitæ fieret,quæ viſcida ſemper eſt. Secundò, quia cùm vitellinæ color ſit flauiſſimus, & igneus, vt dictum eſt, fieri non poteſt,ex permixtione flaui, in bile, cum albo pituitæ; nam permixtio albi cum flauo, potius retrahet ad pallidum,quàm trahet ad flauius. Tertiò. Nam vitellina naturali bile eſſet frigidior,cùm ex omnium ſententia, longè ardentior habeatur. Quartò. Quoniam bilis flaua pituitæ permixta, ſimilis erit non ſimplici vitello, ſed conquaſſato cum albumine, atque hoc colore ſæpenumerò excernitur per vomitiones, & aluum, in tertiana notha,& ſemitertiana, horrida febre,febribus compoſitis. Vitellus, enim, atque bilis, flaua ſunt ambo; albumen verò, & pituita ſunt alba.

Licèt autem hæc doctrina vera ſit, excuſari poteſt Auicenna, qui vitellinam non ſemper generari ex pituita cum bile mixta affirmet, vt tentur ipſi, quoniam 2.1.*doct*.4.*c*.1.*de humorib*. §. *Quæ autem minoris eſt famæ, &c.* bilis vitellinæ meminit, per aſſationem genitæ. Deinde quæſtio, meo iudicio, ſolùm eſt de nomine, quoniam Galenus,& omnes, ſpeciem bilis præter naturam concedunt, quam Galenus pallidam, & croceam appellat.Quare ſicut pituita tenuis,& aquea permixta cum flaua bile, efficit differentiam bilis, ſic rationi conſonum eſt,pituitam craſſam bili permixtam, ad vnicam formam redactam,differentiam bilis præter naturam efficere, quam ſiue croceam, pallidam, vel vitellinam voces, nihil intereſt ad curationem morbi. Vitellina quæ generatur per aſſationem flaua eſt, ad rubedinem tendens, & calidiſſima; quæ verò per permixtionem pituitæ efficitur, vitellis ouorum aſſimilatur, qui ad albedinem tendunt, & hæc minùs calida eſt, quàm flaua bilis, & lentorem habet. Ex quibus ad argumenta procliuis reſponſio.

Neque hæc doctrina,aliena eſt à mente Galeni,qui hanc bilem,ex huiuſcemodi permixtione ortam, non prætermiſit, atque citrinam, ſeu croceam appellat, 2. *prognoſt*.38. Et Hipp.*lib*.7. *epid*. in hiſtoria filij Cydis, in quo excrementum prodit ſubbilioſum, viſcoſum, & velut ex ouo conquaſſato ſubpallidum.

Non ergo errant Auicenna,& reliqui Arabes,quum genus quoddam bilis ſtatuunt ex bile, & pituita genitum; nam frequentiſſimum eſt, & tertianam notham, atque alios morbos illegitimos generat. Aliquando verò hoc ſit cum maiori mixtione, interdum cum minore, & ſecundùm hanc rationem, magis, vel minùs notha dicitur tertiana.Hæc tamen pituita,cum bile ita permiſcenda eſt, vt hi humores ad vnam formam redigantur,ità vt bilis vitellina generetur, ſecundùm rectam Auic.ſententiam, 1.4. *tract*.2. *c*.35. qua ratione à ſemitertiana differt, quoniam hæc ex duplici materia ſeparata producitur; tertiana verò ex vno humore ſimplici, & ideò vnum tantùm circuitum habet: Et hæc bilis vitellina, in ventriculo generatur,ex Auic.1. *doct*.4.*c*.1. quæ diuerſa eſt ab alia vitellina bile,quæ in iecore gignitur, quæ craſſior, & calidior eſt bile flaua, de qua intelligendus Gal.*lib. de atra bile, cit.* quo loco,

A bilem vitellinam, humorem impermixtum vocat.

Tertiana ergo notha, fit ex vitellina bile, & ex alia in iecore genita,ex qua acceſſiones non ita productæ, ſicut ab alia,excitantur; & hæc tertiana notha,dicitur ab Arabibus maioris famæ,& diſtinguitur ab alia,quæ ab ipſis minoris famæ vocatur. Hæc febris corripit naturas frigidas, humidas corpora obeſa,alba, mollia, in tempore frigido,ſimili regione. Si verò naturas calidas opprimit perſæpe, ad cruditates otiúmque, quibus illæ ſunt aſſuetæ, reiiciendum puta.

Signa.

B Tertiana notha,diuerſa ſigna ſortitur ab exquiſita, cùm nihil habeat cum ipſa commune, excepto circuitu, quem de tertio in tertium obſeruat; quare quò magis eſt notha,tantò magis à ſimplicitate differt exquiſitæ. Primum ergo ſignum eſt, quòd incipiat cum horrore, qui eſt veluti medium, inter rigorem tertianæ exquiſitæ,& inter frigus quotidianarum,quia cauſa media eſt ex participatione vtriuſque humoris. Si tamen rigor aliquando contingat,eſt quoniam morbus in ſtatu, vel iuxta ipſum conſiſtit, quo tempore craſſiora recrementa iam ſunt abſumpta: qui ſi accidat,longiùs durat,& ægri calore lentè ad partes externas expanſo, tardiùs incaleſcunt; ob craſſitiem enim, & lentorem, humor diffiulter accenditur: & ideò calor in ea, eſt remiſſior,quàm in exquiſita; fortia enim ſymptomata tertianæ exquiſitæ,minorantur in tertiana notha, ex Auic.1.4.*tract*.1.*cap*.37.

C Secundum ſignum deſumitur ex pulſu, qui non eſt ita celer,vt in tertiana exquiſita,& eſt minor, tardior, & rarior,in quo nõ ſolùm inæqualitas febrilis,ſed collectiua adeſt,quoniam facultas vitalis,humorum copia eſt oppreſſa. Apparet multoties durus,præſertim in acceſſionibus primis, quæ durities augetur quovſque concoquatur humor, tunc enim ad priſtinam mollitiẽ redit,ex Gal.1.*ad Glauc*.*c*.8. Durities ex repletione arteriarum oritur; ex humore enim crudo, plures eleuantur flatus, qui arterias replent,& diſtendunt: induratio verò ex Gal.5.*ſimp*.5. vel ex ſiccitate,vel frigiditate oritur congelante, vel ex repletione originem ducit, ex qua in febribus emanat, 1.*feb*.7.

D Tertium ſignum. Quòd hæc febris non cum vomitu bilioſo,ſed pituitoſo incipit,& licèt vomitus appareat,is vitellinam bilem repræſentat. Sitis eſt remiſſior:ſudor paucus: vrina cruda,ob copiam pituitæ,aliquando craſſa, ſæpe tenuior, quouſque concoquatur humor, tunc enim optimum calorem, & ſubſtantiam incipit acquirere. Si apparet remiſſi coloris, pituitam humorum crudorum copiam præoſtendit. Si eſt tenuis, & intenſi coloris, copiam bilis flauæ demonſtrat. Si ſit craſſior, & boni coloris, vitellinam bilem redundare denotat.

Quartum ſignum ſumitur ex tumore lienis,& inflatione hypochondriorum. Facies eſt decolor,crura inflata,& tumida, quæ ſigna potiùs in fine, quàm principio febris apparere incipiunt. Acceſſio eſt longior, E quàm tertianæ exquiſitæ, & vltra duodecim horas protrahitur, & ſæpe vſque ad 24.30.36.vel 40. producitur, ex Gal.2.*de diff.feb.c*.8.& *lib*.6.*epid.ſect*.2.*com*.23. tunc enim æger ad infebricationem minimè peruenit, & hæc dicitur tertiana continua per ſubingreſſum acceſſionum, vt firmauit Gal.*ad Glauc*.8.poſito exemplo in quodam adoleſcente, hoc morbo laborante, & *cit. loc.* docuit Auicenna. Sicut enim acceſſiones ſunt longiores, ſi tota morbi conſtitutio eſt diuturna valde: nam incipit autumno, & definit in fine veris; & iccircò dimidio anno interdum premit, atque fatigat, ferè tamen ad 40. vel 60. dies producitur, vt 1.4.*tract*. 2.*c*.35. notauit Auicenna.

Præſagium.

Præſagium.

TErtiana notha, periculo vacat, & ſalubris eſt natura ſuapte, nî cum aliis morbis complicetur, ac error non committatur, aut ab aſſiſtentibus, aut ægro, tunc enim non ſeruato regimine debito, praua excitatur in hepate, vel ventriculo intemperies, ex qua ſcirrhus, cachexia, hydrops & alij grauiſſimi morbi oriuntur. Deinde hac de cauſa, crudorũ ſuccorum copia generata, vires debilitantur magis, obſtructiones fiunt, viſceribus pertinaciter adhæreſcentes, ex quibus febris aſſidua, tabes, mors. Præterea non eſt periculoſa, cæterarum intermittentium inſtar, quas vacare periculò, 4. *Aph.*43. prædixit Hippocrates, niſi mutet naturam; vt ſi fiat contiua, ex qua pericula grauia ſolent concitari.

Curatio.

CVratio huius febris, differt à curatione tertianæ exquiſitæ: in hac enim indicatio præſidiorum, ex parte febris, & eius cauſæ, eadem eſt, ſcilicet infrigidatio, & humectatio; in tertiana verò notha, eſt diuerſa: humor enim cùm ſit craſſus, extenuantibus, & calefacientibus indiget, ex Auic. 1. 4. *tract.* 2. *cap.* 39. §. *Res in quibus diuerſificatur, &c.* Iccircò victus in tertiana notha non debet eſſe infrigidans, & humectans, vt in tertiana exquiſita, ſed aliqualiter calefaciens, & incidens, ex Gal. 1. *ad Glauc.* 10. Paulo *lib.* 2. *cap.* 20.

Sed illa quæſtio, eſt hoc loco explicanda: *Vtrùm in tertiana notha, vtilior ſit tenuior victus, quàm in exquiſita?* Et pro vtraque parte rationes probabiles non deſunt. Senſiſſe enim ita Galenum apertius eſt, quàm vt debeat multis oſtendi: Nam ex eius mẽte hæc febris longior multò eſt, quàm exquiſita; craſſities autem, tenuitáſque victus, è diſtantia ſtatus ſumuntur, ita vt morbi qui citiùs finiuntur, tenuiorem; qui tardiùs, craſſiorem victum expoſtulent, vt conſtat ex ipſo, 1. *epid. ſect.* 3. *com.* 11. *&* 1. *Aph.* 7. *&* 10. & alibi ſæpe. Deinde. Tenuis victus, in morbis longis, qualis eſt tertiana notha, ſemper reprobus eſt; in morbis autem breuioribus, qualis eſt tertiana exquiſita, vtilis. Præterea. Labores, & ſymptomata vehementiora apparent in tertiana pura: quàm in non pura: vbi autem illa ſunt vehementiora, victus eſt tenuior præſcribendus, 1. *Aph.* 7.

Quòd autem in tertiana non pura tenuior victus ſit eligendus, plura ſuadent. Primò, quia in ea abundat pituita, quæ per vlteriorem coctionem in ſanguinem vertitur, & nos commodè nutrit, & in alimentum cedit. Secundò, quia patientibus hanc febrem, ventriculus, inteſtina, & meſaraicæ, plus abundant humoribus crudis, quàm in exquiſita, qui victus tenuitate abſumuntur. Tertiò, quoniam Galenus 1. *ad Glauc. cit.* & Auic. 1. 4. *tract.* 2. *cap.* 40. hac febre notha correptos, ſolis alternis diebus alendos imperant, quod non præcipiunt in exquiſita. Quartò, quoniam tertiana notha, maior ſiue periculoſior eſt, quàm exquiſita; hic autem morbus magis periculoſus, tenuiorem victus rationem exoptat, ex Hip. 1. *Aph.* 7.

Dic. Non videtur dubitandum, tertianam notham, cùm multò longiori tempore duret, craſſiorem victum expoſcere, quàm exquiſitam; nec enim in illa poterit æger, tam longo tempore ferre tenuitatem victus, conuenientem tertianæ exquiſitæ, ob breuitatem ſuam. Quæ autem contrà obiecta ſunt, ſolùm concludunt, ſi vtraque febris æquali tempore duret, tenuiorem victum expoſcere notham, quàm exquiſitam.

Nec obſtat, quòd Auicenna *loc. nuper cit.* & Galenus 1. *ad Glauc.* 10. iubent in tertiana notha, alternis diebus ægrum nutrire, cùm tamẽ in exquiſita, ſingulis diebus alimentum concedant. Nec enim valet conſecutio: Sũt cibandi alternis diebus. Ergo tenuiùs ſunt nutriendi. Quonia in illa die, in qua nutriuntur, multò craſſiori victu vtuntur, quàm in tertiana exquiſita. Quòd ſi Galenus, & Auicenna, nutrientes in tertiana notha alternis diebus, & in exquiſita vnaquaque die, æquali ſemper victu vterentur, tunc eſſet argumentario optima: Ex quibus, plures grauiter deceptos fuiſſe, qui contrariam ſententiam amplectuntur, conſtat apertè.

Ex hac controuerſia, deducitur alia: *Vtrùm noſtro ſæculo in tertiana notha, nutriendus ſit æger alternis diebus?* Galenus, & Auicenna *loc. cit.* ita præcipiunt: cuius aſſertionis cauſa videtur, tum quia paroxyſmus tertianæ nothæ multò plus durat, quàm tertianæ exquiſitæ, ſæpe enim vltra viginti horas extenditur, quæ cùm ferè totam diem occupet, noxia erit tunc temporis nutritio, iuxta doctrinam Hip. 1. *Aph.* 11. & 4. *acut.* 39. tum quia in tertiana notha, cùm ab humoribus craſſis oriatur, neceſſe eſt illorum attendere reſolutioni, quæ nutritione interturbatur plurimùm. Nec ſimiliter contingit in exquiſita, hæc enim cùm à calido, ſicco, acri, & tenui humore ortem ducat, & corporis caliditatem, & ſiccitatem habeat annexam à cibo non ſimiliter læditur, præſente paroxyſmo, imò ex cibo abſtinentia, ſæpe ægri in moleſtiam incurrunt.

Sed conuenítne, iuxta illam doctrinam Galeni, & Auicennæ, nos etiam in die paroxyſmi, in tertiana notha, à cibo abſtinere? Dic. Si vires ferant, eſſet conuenientiſſimum: ſed ob earum debilitatem, noſtris temporibus hoc erit inutile; ſumus enim aſſueti multo cibo, imò oportet in declinatione paroxyſmi, aut per quinque horas ante illum, exhibere tenuem aliquem victum, vtpote ius pulli. Nec Galenus & Auicenna illud omnino negant, ſed ſolùm volunt, craſſam cibationem non eſſe vtilem, in die paroxyſmi, ob cauſas dictas.

Victus ergo ſit modicè refrigerans, & humectans; cui miſceatur aliquid exiccans, & attenuans, gratia pituitæ ſimul commixtæ. Duobus, aut tribus diebus huiuſmodi imperandus victus, vt humores crudi in primis vaſis impacti, huius beneficio abſumantur, qui in dicta febre valde redundant. In die quietis, ad prandium nutriatur æger, iure pulli, gallinæ iuuenis, vel extremitatibus illius, decoctis cum radice petroſelini, cui addatur hordeum decoctum, aut folia lactucæ, ſi febris ſit intenſior: quibus alimentis in maiori copia, poſt purgationem nutriatur, poteſtque aſſumere corticem citri ſaccharo condîtam; nucleos pini, vel amygdalarum ſaccharo incruſtatos.

Ex carnibus conferunt hœdi, perdices, cuniculi iuuenes, turtures, turdi, caro arietis, anatis, aut adulti nigri caſtrati, præcipuè ſi tertiana, melancholicum humorem ſibi comitem habeat: ea enim caro, calida cùm ſit, & humida, humori melancholico valde reſiſtit, & eſt boni ſucci, auctore Haly 6. *theoric.* 21. & experimento conſtat: licèt oppoſitum ſenſerit Galenus 3. *alim.* 2. qui explicandus eſt, ſi æger ſit calidus, febris fuerit intenſa, tempus anni ſimiliter calidum; ſi tamen hæc in vſum accedat, cum foliis lactucæ, aut hordeo alteretur. Nota ex Galeno *lib. de attenuante vict. rat. cap.* 2. turtures recentes non eſſe edendos, ſicut nec perdices, nec alia omnia, quæ habent carnes modicè ſiccas, niſi per vnum diem ſuſpenſas, nam omnia ſicca tempore humeſcunt.

In die paroxyſmi, per quinque horas, ſi fieri poſſit, ante acceſſionem, aut in declinatione illius, aut in vtroque tempore, ſi virium debilitas, aut conſuetudo id efflagitent, nutriatur æger, iure pulli cum mica panis. Potus, ſit aqua decocta cum granis hordei, radice, aut ſemine fœniculi, aut cum cinnamomo. Vinum concedatur, præcipuè in temperamento, & tempore anni frigidis, in quietis die: ſit album, aut parum rubrum, tenuis ſubſtantiæ, & ſi bilis redundet, lympha

reſperſum; ſi verò crudi humores exuperent, merum offerendum.

His conſtitutis, de recrementis educendis, cura habenda: quæ ſi in ventriculo redundēt, leui pharmaco; ſi in inteſtinis, enemate educendæ: & ad ſanguinis miſſionem properandum, dummodò plenitudo adſit, & vires ferant, quam poſt primum: aut ſecundum paroxyſmum celebrare oportet, extracta bis, aut ter copia ſanguinis, quæ plenitudini, & robori virium reſpondeat.

Humor præparetur fortioribus medicamentis, prout humor, magis vel minùs ab humore faciēte tertianam exquiſitam receſſerit. A mitioribus inchoandum: ſi contrà incedas, obſtructiones magis augentur, 8. *meth.* 4. Præparatio autem materiæ antecedentis, & eius quæ intra venas conſiſtit, præſtantiùs aperientibus, quàm refrigerantibus perficitur, dummodò id fiat remiſſo calore. Permiſcenda ſemper, quæ viſcera roborent, vt ſpica Nardi, monente Auerrhoë 7. *collig. cap.* 12. Sunt ex vſu Rhodomel factū cum ſaccharo, ſyrupus Capil. Vener. Cichor. Fumar. Oxymel ſimplex, & compoſitum, ſyrupus acetoſus, De duabus vel quinque, rad. Byzātin. & Eupatorij. Humor expurgetur Agarico, Rhab. Cathol. Diaphœnic. Fol. ſen. ſem. cartham. Diaſen. Diacartham. Pilulis de Agaric. Rhab. Aggregat. & aliis, compoſitis, quorum deſcriptionem, & formam in aliis capitibus *ſuprà* deſcripſimus.

Quieſcat æger biduo, & aſſumat tabellam diarrhodonis per ſe, vel cum duplo Rhab. ſuperbibito hauſtu aq. Bugloſ. vel Cichor. Cùm autem febris hæc, ex humore craſſo & lento originem ducat, qui etiam ſingulis diebus de nouo aggregatur, & ob iecoris, & ventriculi coctionem ineptam, ideò fortioribus attenuantibus, & aperientibus remediis vti fas eſt, quibus purgantia per aluum poſſunt permiſceri, vt exemplo poſito in curatione inflammationis iecoris docuit Galenus 13. *meth. cap.* 15. §. *Procedente autem tempore, &c.*

℞. *Vuar. paſſar. ſine ſemine,* ℥.ij. *prunor. ſine nucleis, n.* xij. *hord.* P.j. *ſem. melon. cucurbit. an.* ℥.j. *folior. borrag. & cichor. an.* M.j.ß. *radic. cichor. apij, petroſelin. bugloſ. ſcorzoner. endiu. capparum, an.* ℥.j. *ſem. aniſi,* P.j. *fol. ſen.* ℥.v. *epithym. polypod. ſem. cartham. an.* ʒ.iij. *flor. cordial.* ℥.ß. *adiant. eupatorij, aſplenij, an.* M.j. *cicer. rubror. num.* xx. Coque ſec. art. in ſufficienti aq. quantitate, quouſque remaneant ℔.ij. in colatura infunde ſec. art. *rhab. elect.* ʒ.iij. *agarici trochiſcati* ʒ. ij. Cola, & deinde omnia coquantur, quouſque abſumatur pars dimidia: colaturæ adde *ſyrup. byzantin.* ℥.v. *ſyrup. de ſenna, ſyrup. roſ. perſic. ex* ix. *infuſ. an.* ℥.iij. Omnia bulliant, & aromatizentur cum ʒ.j. puluer. aromatici, & ℥.v. ſacchari: Et ſeruetur vſui, cuius potionis vnciæ ſex concedantur, in aurora, alternis diebus. Ius pulli etiam poteſt concedi, alteratum priùs cum attenuantibus, aperiēntibus, & deobſtruentibus; nutrit enim, expurgat, deobſtruit.

Perſeuerante febre, quæ ex viſcerum obſtructione, humorum contumacia, & intemperie ferè oritur, neceſſe eſt vti curatione paulatina, nam humores ob lentorem, & craſſitiem, vacuationi maximè reſiſtunt. Ad quam medicamento forti, debili opus; illo, vt humores electiuè attrahat; hoc, vt in parua quantitate offeratur, ex Auic. 1. 4. *tract.* 2. *cap.* 7. *ad fin.* §. *Et oportet, vt ſcias,* & *cap.* 39. & 59. §. *Ego verò non diligo, niſi expectationem digeſtionis.*

In hunc vſum conceduntur, præparato ſemper humore magis ac magis, ſyrupi Magiſtrales, Aquæ ſtillatitiæ, vina, quæ expurgandi, roborandi, & deobſtruendi facultatem ſortiantur. Hac ratione, de tertio, in tertium diem, conceditur Rhab. Quod priùs madeſcat in infuſione ſeminis carthami: vel ipſum interdiu comeſtum: vel ſerum lactis caprini, cum eo priùs præparatum.

In intermediis diebus, vtiliter conceduntur tabellæ Aromatici Roſati, vel Diarrhodonis Abbat. cum aq. Abſinthij, vel decocto, quod in tertiana notha potiùs, quàm exquiſita, apparente coctione, eſſe concedendum, docent Galenus 1. *ad Glaug.* 9. Tral. 12. *lib. cap.* 6. abſtergit enim, ventriculum roborat, aluum, & vrinam prouocat, ex Halyabbat. 3. *pract.* 13. quoniam, vt notat Meſuē *cap. de Abſinth.* ratione amaritudinis, & nitroſitatis, ab obſtructione liberat, bilem flauam, & humorem bilioſum à ventriculo, iecore, venis repurgat, 6. *ſimpl. cap. de abſinth.* & 8. *ſec. loc. cap.* 3. & 6. *de ſanit. tuend. cap.* 10.

In his etiam tertianis nothis, magna cum vtilitate decoctum chamæmeli conceditur, quoniam ex mente Dioſcorid. *lib.* 3. *cap.* 131. Gal. 3. *ſimpl. cap.* 10. menſes mouet, & vrinam, & vitiis iecoris, circuitibúſque febrium remedio eſt, præſertim ſi pituita, & melancholia redundent: gratum enim, ſiquod alterum, medicamentum, ex Auic. 2. *can. cap.* 118. quod debet concedi hoc modo:

℞. *Flor. Chamæmel.* P. iij. *comar. abſint.* P. ij. Coquantur omnia ſec. art. in ℔.iv. aq. quouſque remaneat ℔.ij.ß. adde *ſacchari* ℥.iij.

Propter vitium & læſionem membrorum inſtrumētalium, ventriculi ſcilicet, iecoris, & lienis, crudos & flatulentos humores, ad ſuperas partes conuolantes, & ad inferas deſcendentes cruditates, ex ventriculi improſpera coctione profectas, & hac ratione ſanguinem frigidiorem redditum, apparente in palpebris, & pedibus tumores, in iecore, & liene durities perſentitur, ex lutulento humore prognata: ideò has partes fouere, ac roborare oportet, ne in maiora damna æger poſſit in poſterum relabi. Quare fouendus ventriculus ſequentibus decoctis, & vnguentis.

℞. *Summitat. abſinth. roſar. rubear. an.* P. j. *ſpicæ nardi, maſtich. an.* ʒ.j.ß. *cinnamom.* ʒ.ß. *Flor. chamæmel. flor. meliloti, flor. anethi, an.* ℥.ß. Bulliant in ℔.iij. aq. & vna vini albi, & decoctum ſeruetur, cum rebus decoctis. Vel hoc modo:

℞. *Abſinth.* M.j.ß. *roſar. rubrar.* P.j. ß. *flor. chamæmel.* P.ß. *ſpicæ nardi, ligni aloës, cyperi, cinnamom. maſtich. an.* ʒ.ij. *ſchœnanthi,* ʒ.j. *menthæ ſiccæ,* M.j. Coquantur omnia in aq. & vini alb. an. parte æquali, & decoctum ſeruetur, cum rebus decoctis. Ex quibus facta debita trituratione, poterit parari ſacculus applicandus ventriculo.

Poſt fotum apponendum vnguentum.

℞. *Olei abſinth. Pontici, olei maſtichin. olei de ſpica, an.* ℥.j. *pulu. diarrhod. Abbatis, coral. rubror. maſtich. an.* ʒ.ß. cum cera fiat vnguentum.

Iecur etiam roborandum, medicamentis quæ vim habeant aperiendi, ac fundendi humores: hoc fit ſequenti fotu, qui medicamentis etiam parabitur, quæ iecur roborent, ne eius virtus flacceſcat, & reſoluatur.

℞. *Fumar. cichor. an.* M.j.ß. *flor. chamæmel. melilot. fœnugræci, an.* ℥.ß. *ſummitat. abſinth. roſar. fœnugræci, an.* P.j. *iunci odorati, ſpicæ nardi, an.* ʒ.j.ß. Bulliant omnia ſec. art. in ℔.iv. aq. & ℔. ß. vini albi, & vnciis duabus aceti vini albi, ad conſumptionem vnius libræ, & decoctum ſeruetur, cum rebus decoctis. Vel hoc modo:

℞. *Abſinth. eupatorij, fumar. cichor. an.* M.j. *cyperi,* ℥.ß. *ſpicæ nardi, ſantalor. rubror. an.* ʒ. iij. Coquantur omnia ſecund. art. in quatuor partibus aq. & duabus vini albi, & vna aceti albi, & decoctum ſeruetur cum rebus decoctis: quo actu calido, poteſt iecur foueri, & deinde apponatur ſequens vnguentum.

℞. *Olei Abſinth. Pontici, vnguent. roſat. vnguent. ſantalin. an.* ℥. ß. *vnguent. deoppilatiu. ſuccor. quart.* j. *aceti roſ. quart.* j. *ſucci cichor.* ℥.ß. Miſce, & ſec. art. cum pauca cera, fiat vnguentum.

Si proceſſu morbi durities adſit in ſplene, hoc fomento priùs vtendum eſt,

℞. *Radic.*

℞. *Radic. cortic. capparum fumar. lupulor. an.* M. j. *tamariſci,* P. j. *aſpleny, abſinth. an.* M. j. *fœnugræci,* ℥. ß. *ſem. fœnicul. aniſi, aneth. lini, an.* P. j. *radic. althææ,* M. j. ß. Coquantur omnia ſec. art. in quatuor partib. aq. & duabus aceti vini albi, & vna vini, & decoctum ſeruetur vſui.

Poſt fomentum lieni apponatur vnguentum.

℞. *Olei de capparib. olei amygdal. amarar. & anethini, an.* ℥. j. ß. *ſucci fumar.* ℥. ij. Bulliant omnia lento igne in duplici vaſe, ad conſumptionem ſuccorum, poſtea adde: *pulueris cannæ, cortic. Radic. capparum, pulu. aſpleny, an.* ʒ. j. *oxymel. ſimplic.* ℥. j. *cum cera ſec. art.* fiat emplaſtrum.

Si verò tumor duriuſculus ſit, hoc appone vnguentũ:

℞. *Olei capparum, olei amygdal. amarar. an.* ℥. j. *medullæ oſſis vituli, axungiæ gallinæ ſine ſale, an.* ℥. ß. *ammoniac. diſſoluti in aceto,* ʒ. iij. *pulu. eupatory, tamaraſci, & radic. cappar. an.* ʒ. j. *trochiſcor. de myrrha,* ʒ. ß. *cum cera* fiat vnguentum.

Si verò vehementer renitatur, ſequens emplaſtrum impone.

℞. *Emplaſt. diachyl. diaquil. maior. facti cum ammoniaco* ℥. j. *emplaſtri de melilot. emplaſt. de mucilaginib. an.* ℥. ß. Miſce, extendatur in aluta, ad formam mediæ lunæ, pro liene.

Quo tempore poteſt aſſumi ſyrupus Cichor. Nicoli cum Rhab. vnciarum duarum quantitate, cum vnciis tribus aq. Abſinth. vel concedetur drachma vna Trochiſcor. de Eupator. vel Abſinth. qui Trochiſci liquefiunt in vnciis duabus aq. Cichor. Quòd ſi omnia non iuuent, ad illius venæ ſectionem accedere oportet, quæ ſaluatella vocatur.

OBSERVATIO.

Ad Tertianam Notham productam, Aqua ſtillatitia mirabilis.

INter plurima, eáque præſtantiſſima auxilia, quibus feliciter in productis tertianis, cæteris non conferẽtibus, vſus ſum, hoc eſt firmiſſimum: Aqua ſcil. ſtillatitia, cuius vſu vtatur æger in quietis die, vel hora magis remiſſa, quantitate quatuor vnciarum, ventre ieiuno: deobſtruit enim viſcera, ac ipſa roborat; aluum & vrinam mouet.

℞. *Radic. cichor. oxlapath. oxalid. erythrodani, filicis, an.* ℥. v. *eupatory, hepaticæ, abſinth. pontici, ſpicæ nardi, centaur. minor. an.* M. ij. *chelidon. roſar. rubrar. an.* ℔. ß. *cortic. fraxini, radic. capparum, radic. tamariſci, an.* ℥. ij. *geniſtæ. Hyperic. bugloſ. an.* P. iv. *raſuræ eboris, cinnamom. an.* ℥. ij. *Rhab.* ℥. iij. Craſſiuſculæ contuſa omnia indantur in vas vitreum, ſuperaffunde aceti paſſulati ℔. j. *ſacchari optimi,* ℔. ij. *aq. eupator. cichor. an.* ℔. j. *aq. flor. ebuli, & aq. ſcolopendriæ. an.* ℥. iv Macerentur octiduo, diſtillentur, & aqua vaſe vitreo ad vſus reſeruetur.

CAPVT XXIV.

De Semitertiana.

Definitio.

MAgiſter *lib. 2. criſ. c.* 9. dum inſtitutam de dignotione febrium compoſitarum diſputationem proſequitur, docétque difficile eſſe, hac in prima die agnoſcere, omnes intra quatuor primos dies dignoſci aſſeuerat, & ad huius rei confirmationem pro exemplo proponit febrem ſemitertianam, dicens: *Si inuadat febris aliqua horrida, &c.* Febris ergo ſemitertiana, ſiue hemitritæus dicitur, febris compoſita ex birioſa, & pituitoſa: quæ compoſitio, ob combinationes varias, mul-

A tiplex eſſe poteſt, quæ ex tertiana, & quotidiana interdum ſcaturiunt. Alia enim fieri poteſt, ex ambabus continuis; alia ex ambabus intermittentibus; alia ex quotidiana continua, & tertiana intermittente; alia ex tertiana continua, & quotidiana intermitente, & hoc modo quatuor combinationes fiunt, quas 2. *criſ. cit.* & 2. *feb.* 7. Galenus enumerat.

Hemitritæus ergo, ab Hippocrate 1. *epid. ſect.* 1. *text.* 29. Semitertiana dicitur, non quòd minor ſit tertiana, hac enim magis eſt periculoſa, ex Galeno *lib. de typis, cap.* 4. Sed quoniam conditiones, & circuitum tertianario modo obſeruat, etſi non inuadat cum rigore, neque cum ſudore, 1. *epid. ſect.* 3. *com.* 5. tamen *citat. loc.* à Gal. definitur febris compoſita ex quotidiana continua, & tertiana intermittente: quam definitionem amplectuntur Græci, ſubſcibunt Ishaac, Serapio, & Haly.

B Sed meritò dubitandum: *Vtrùm febris compoſita ex tertiana continua, & quotidiana intermittente, ſit dicenda vera ſemitertiana?* Dic. Galenus harum febrium compoſitionem, verum hemitritæum appellat, 2. *feb.* 8. §. *Vna igitur ſola adhuc mixtio, &c.* Quod probat, quoniã hæc febris, & continua, & horrifica eſt. Verùm hanc non ſolùm eſſe verum hemitritæum, quin illi ampliùs hemitritæi conditiones ab Hippocrate traditas conuenire, quàm alteri febri, compoſitæ ex quotidiana continua, & intermittente tertiana, mihi perſuadeo, quoniam hæc febris, horrida nõ eſt, ſed potiùs cum rigore inuadit, quem excitat tertiana intermittens, excreta extra vaſa bile, ſicut in cæteris fieri conſuêuit.

Quare quemadmodum in febre cõpoſita ex tertiana C intermittente, cum quotidiana continua, horror, & non rigor excitatur, quòd ſcilicet acrimonia flauæ bilis, à pituitæ qualitatibus remittatur; ſic in compoſita ex tertiana continua, & intermittente quotidiana. Deinde hemitritæus, ex bile & pituita, in vnam formam redactis non conſtat, alioquî qualitatibus vnius, ab alterius qualitatibus refractis, horror, qui medius eſt inter rigorem, & ſimplicem refrigerationem excitaretur: ſed cùm foci diſtincti ſint, diſtinctæque febres, non eſt cur tertiana intermittens, in illo rigorem non excitet.

Si igitur ſecundùm Hippocratem *cit. loc.* hemitritæus, febris eſt horrifica; & iuxta mentem Galeni 1. *epid. ſect.* 3. *com.* 5. caret acceſſione, cum rigore incipiente, & 1. *ad Glauc.* 5. Semitertiana incipit cum pauco rigore, ſicut quotidiana, quartana, atque aliquæ ex continuis, magis cõueniet deſcriptio hemitritæi, febri compoſitæ ex tertiana cõtinua, cum quotidiana intermittente, D quàm è conuerſo. Poſuit autem Galenus 2. *criſ.* & 2. *feb. cit.* exemplum exquiſiti hæmitritæi, in tertiana intermittente, & quotidiana continua, quia cùm quotidiana intermittens ſit valde rara, rarior etiam erit confuſa cum tertiana continua: & ideò poſuit frequentius exemplum, in complicatione tertianæ intermittentis, cum quotidiana continua, licèt alia compoſitio, vbi acciderit, ſemitertiana etiam ſummo iure dici poſſit.

Cauſa.

EXquiſitus hemitritæus, ſecundùm Galenum expoſtulat, vt neque tertiana ſuperet quotidianam, ne- E que è conuerſo quotidiana tertianam, ſed æquales ſint vires vnius, atque alterius, *cit. feb.* 8. Si enim quidam humor, alium exuperet, non verus dicitur hemitritæus, ex Gal. *cit.* Febrem autem compoſitam ex duabus intermittentibus, à vero hemitritæo excludit Galenus, quia non eſt febris continua 2. *feb. cit.* Febrem verò compoſitã ex ambabus continuis, non eſſe verum hemitritæum affirmat, quoniam nõ eſt febris horrida: Semitertiana autem, ſecundùm mentẽ Hippocratis 1.

*epid. ſect.*1. *text.* 23. debet eſſe febris horrifica, acuta, continua,& non intermittens. Huius cauſa eſt bilis,& pituita,putreſcentes,qui humores ſi pares,ac æquè potentes fuerint, exquiſitam faciunt ſemitertianā;ſi verò alter exuperet, tunc vnius mitiora,quàm alterius ſunt ſymptomata : veluti bile ſuperante, ſymptomata tertianæ maiora ſunt;ſi pituita, quotidianæ continuæ effectus erunt firmiores.

Signa.

Signa huius febris,ex modo motus deſumuntur, ex Auicenna 1.4.*tract*.4.*cap*.18. Si tertio videlicet die ingraueſcat:ſi crebras habeat horrificas illas acceſſiones, & die intermedio mitiorem. Cognoſcitur etiam ab excretis, ſi ſint biliosa, & pituitoſa commixta; ſi vrina ſit intenſi coloris,cum cōpia ſpumæ, & eius duratione. Cognoſcitur vltimò,ex iis quæ præceſſerunt, vt ſi homo biliosus antea,indulſerit pituitoſis cibis,vel è contra;aut ſi quæuis natura,cibis contrariis, vel potibus ſit vſa:Signa autem hemitritæi non exquiſiti,deſumuntur ex ſignis vincētis humoris:Si enim bilis ſuperet pituitam, ſigna, & ſymptomata tertianæ magis eluceſcent, & hac ratione febris erit horridior, feruidior,& intenſa magis:excretiones per vomitum,aluum aut ſudorem magis apparebunt, quàm in eo, in quo vincit pituita: in quo quidem horror non eſt ita validus,ſed ſolùm ſimplex adeſt extremorum refrigeratio, & magis durans:pulſus eſt minor,& tardior.

Sed audienda ſunt,quæ de huius febris ſignis,dubitant interpretes.*Vtrùm ſemitertiana ſit horrifica?*Dic. Ita appellatur,non quòd inuadat cum rigore,ſed quòd per magnam acceſſionis partē,horror producatur, ex Gal. 1.*epid.ſect*.1.*com*.23.& *lib.de morb.temp.cap*.8.& 2.*feb*.8. Hic autem motus horrificus,dupliciter fit, aut ex breuibus interuallis,aut per duplicationem motus,ex Gal. *in cit.com*.Ratio primi motus eſt, quia cùm cōponatur eſt quotidiana,& tertiana,bilis citiùs incaleſcens extrà calorem euocat,pituita verò cùm difficiliùs præ frigiditate inflammetur, intrò calorem cogit:quare concitata pugna inter vtramque, nonnunquam calor extrà expanditur, nunc reuocatur in internas ſedes, & varij horrores exurgunt, vt docuit Galenus 2.*feb*.8. §. *Cùm verò ab inuaſione,&c.* Secundi motus ratio eſto hæc, quoniam acceſſiones tempore ſunt diuerſæ, ex Gal.1. *epid.ſect*.1.*com*.23. vt ſi non eodem tempore ſimul inuadant,ſed vna priùs,alia tardiùs,vtpote in rigore,vel declinatione alterius. Diſtingues tamen hemitritæi horrores, ab illis, qui in febribus malignis accidere conſueuerunt,quia in his magis in initio febrium apparent,& vſque ad ſeptimum;at in hæmitritæo per totum morbi decurſum,magiſque quando ad ſtatum febris acceſſerit;hoc enim tempore,humores præ feruore liquari incipiunt.

Poſtulat hic locus,vt ampliùs perſcrutemur : *Vtrùm ſemitertianam neceſſariò cerebri horrores comitentur?* Pro parte negante,videtur eſſe Hippoc. qui 1. *epid.ſect*.3. *text*.5.hanc febrem perſæpe adeſſe in iis,qui tabe, diuturniſque morbis conflictantur,in quibus horrifici illi motus non conſpiciuntur.Non deſunt,qui huius ſentētiæ auctoritate permoti,nomine ſemitertianæ ab Hip. in præſenti loco,intelligi etiam ſimplices tertianas cōtinuas, ſibi perſuadeant, quæ cùm tertio die ingraueſcant,& ad infebricitationem non finiantur, ſemitertianæ modum obſeruant;hæ autem, etſi ſint cōtinuæ, cum horrore, ſeu paruo rigore incipere poſſunt, iuxtà Gal. mentem, 1.*ad Glauc.c*.5.& 4.*Aph*.46.ob ſenſatam enim bilis acrimoniam, vel malitiam, intra vaſa, ſe exonerare,& initio ſingularū acceſſionum, per horrores extrà mittere,natura conatur,quod vel ob virtutis debilitatem, vel humoris copiam conſequi nequeat, febris remanet continua. Concludunt ergo *cit. loc.* de eſſentia febris horridæ non eſſe,horrificas illas repetitiones,& ideò nomine ſemitertianæ,etiam alias febres ſimplices eſſe intelligendas, quæ tertio exacerbatæ,ad infebricitationem non veniunt; & horrorem habent, licèt non cum crebris repetitionibus coniunctum.Neque hoc videtur abeſſe à mente Galen. qui 1.*epid.ſect*.3.*comment*.5. ſic profatur:*An verò eam vnam, quam propriè ego vocare conſueui,horrificas repetitiones facientem,an etiam eam, quæ abſque his ſit, dignum eſt attentione:ſi enim tabidis, & aliter diu ægrotantibus ſolet accidere hæc febris, fortaſſis etiamſi horrore careat, vocabimus eam ſemitertianam,ſi die ſecundo,iterum inuadat, &c.* Si autem Galenus 1.*epid.ſect*.1.*com*.23.& 2.*feb*.8. per horridam febrem docet non intelligere Hippocratem,quæ cum horrore incipit, ſed eam quæ crebras habet horrificas repetitiones, intelligendum, quòd nomine horridæ febris, vtplurimùm accipiantur illæ crebræ repetitiones, non tamen ſemper, quæ expoſitio videtur eſſe ad normam Gal.1.*epid.ſect*.3.*com*.5.

Dic tu, & fortaſſe meliùs, illam tertianam, quam Hipp. *cit.loc. epid.* prædixit comitari tabidos, & morbos diuturnos,nō eſſe ſimplicem tertianam,ſed verum hemitritæum, ex tertiana,& quotidiana compoſitum: ex hectico enim calore, aut diuturna febre, aſſantur humores,& hac ratione exuperat bilis;& ex debilitate facultatum, ob tabem, vel diuturnum morbum contractam, crudorum humorum copia propullulat, ex quibus fieri hemitritæum res eſt manifeſta.

Quod verò attinet ad febrem,paucis expende:*Vtrùm ſemitertiana ſit febris continua*; Hippocrates firmare videtur, 1. *epid. cit.* Galenus ſubſcribit 1. *epid. ſect*.3. *com*.5. dum ſic ſcribit : *At nullam ex iis quæ ad integritatem euadunt, ſemitertianam vocare Hippocratem oſtenſum eſt.* Contrà affirmat *lib. de typis, cap*.4. §. *Eſt autem non ſemper continua, verùm & intermittens reperitur ſemitertiana febris.* Idem docet 1. *epid. ſect*.3. *com*.1.Dic,ſemitertianam febrem continuam eſſe, verùm liber de typis, in quo Galenus profert, eſſe intermittentem,ſpurius eſt,& tanto viro indignus, ſicut alter locus *Epidemiôn* eſt corruptus,& legendum potiùs eſt, *ex ſemitertianis.*

Præſagium.

Febris hæc periculoſa eſt:nam continuò affligit, & vehementia ſecum affert ſymptomata.Hoc ita eſſe, *lib.de typis,cap*.4. Galen.prædixit. Periculoſa porrò eſt ſemitertiana,vt quæ non os ventriculi ſolummodò,ac neruoſas partes, & ſummatim media attingat, ſed & veternoſas cataphoras,vigiliaſque cum delirio,ac ſyncopoſas diaphoreſes inferat, linguam prætereà valde exiccet,atque animi defectum inferat.

Vtrùm verò *ſit morbus acutus?*controuerſum eſt.Hippocrates ſic ait 1. *epid. ſect*. 1. *text*.13. *infeſtabant illos pleroſque hæc incommoda, febres horrificæ, continuæ,acutæ, non intermittentes,&c.*Auicenna negat 1. 4. *tract*. 4. *cap*. 17. qui enim produci vſque ad ſeptem menſes aſſeuerat,qui terminus non acuti morbi,ſed chronici ſignū eſt manifeſtum. Ita Gal.1.*Aph*.12. ſemitertianas medias facit, quoad durationem, inter febres ardentes, quas cauſodes vocat, & inter lipyrias, quas typhodes appellat. Ratio dictat,nam hemitritæus compoſitus eſt ex pituitoſa febre,quæ longa eſt.

Dic.Licèt ſemitertiana,quoad totam ſuam conſtitutionē ſit morbus chronicus, vtpote ex pituitoſa febre compoſitus; quoad particulares tamen acceſſiones, dicitur ab Hippocrate morbus acutus,ob grauia ſymptomata, quibus ferè ſemper ſtipatur, quo nomine apoplexia, & Epilepſia à Gal. morbi acuti cenſentur. 4. *de cauſ. pulſ. cap*. 21. §. *Diuturni morbi, quem Orthopnœam vocant, acutæ ſunt acceſſiones, vt morbi comitialis.* Hoc modo intelligendus Galenus, *lib.de typis, cap*.4.

dum inquit: *Traditum itaque ab Hippocrate eſt, ipſam non modò inter acutos morbos, ſed etiam inter diuturnos connumerandam eſſe.*

Curatio.

AVctores proprium caput de huius febris curatione non inſtituunt, fortè quòd ad modum tertianæ nothæ, quæ ex bile, & pituita conflatur, pertractandam eſſe rentur. Quare in ſex rebus non naturalibus, idem ſeruandus ordo, quem in curatione tertianæ nothæ *ſuprà* prædiximus. Sanguinis miſſio inſtituenda, quoniam febris continuò affligit, ex Celſo *lib.5. cap.*8. maximè ſi corpus plethoricum ſit, & humores cum ſanguine permixti. Concoquendi humores, purgatio adminiſtranda. Laudatur ab Auicenna, Abſinthij decoctum, de quo *ſuprà*. Bilis, & pituita per epicraſin expurgentur. Vomitus cum decoctione Raphani, & ſyrupo Acetoſo prouocandus. Viſcera roboranda, prout *cap. de Tert. notha ſuprà* monuimus.

OBSERVATIO.

Semitertiana ſudorificis ex radice Chinæ ex toto ſuccumbens.

ACceſſi ad curandum ægrum, qui à longo tempore, tertiana notha, vt Medicis videbatur, erat correptus. Ecce de induſtria, acceſſionem vno die factam contemplor, inuenio eum hora ſecunda pomeridiana, cum debili, & paruo pulſu: præceſſerant refrigeratio in corpore percepta, ſputum multum, acidi ructus. Acceſſio producebatur ad octodecim horas, & multò magis in augmẽto, quod præter alias partes acceſſionis extendebatur nimis. Æger facie erar inflatus, cachectici inſtar, vrina rubra, ſitis pauca, corpus humidum, ſudor nullus, faſtidium ingens. Demum omnia ſigna aderant, quæ quotidianam exquiſitam ſignificabant manifeſtè. Altero die, decima horá matutina, eum inuaſit horror: pulſus erat celer, & aliqualiter durus: vrina cruda, tenuis, & decolor: aparuit vomitus pituitoſus, cui aliqua portio porracei humoris erat permixta. Tandem cum madore, iuxta thoracem, & ceruicem percepto, veniebat ad infebricitationem. Viſis his ſignis tam variis, febrem hanc nõ eſſe tertianam notham, ſed ſemitertianam, mihi perſuaſi. Pro qua eradicanda, etſi doctè Medici plura remediorum genera imperaſſent, quæ ad obſtructiones auferendas, roborandum iecur, tuenda viſcera naturalia, expurgandos craſſos, ſeroſos, & tenues ſuccos, abſumendos flatus ſummopere proſunt, tamen æger in eodem perſeuerans ſtatu, per menſes quinque, imò in peius ruens, in hydropem mihi fuit viſus relapſurus. Quapropter, meo, & curantium voto, ad ſudorifica aſſumenda accedo, parata ex radicæ Chinæ: hæc enim radix aquoſos humores exiccat, viſcera roborat, flatus abſumit, deobſtruit, & lentum ſuccum liquat, & in halitum digerit; cuius decocto, facto in aqua endiuiæ, & lupulorum, cùm quindecim dierum ſpatio vteretur, ſemel in die, in hora remiſſiori, ſudore excitato, febrire deſiit, faciei tumor euanuit, vires ſunt robuſtiores factæ, ita vt poſt duos menſes, optimo vtens victus regimine, omnino ſanus euaſerit.

CAPVT XXV.

De febre quotidiana.

Definitio.

ETſi quotidie omnes febres repetere poſſint, non tamen eodem modo, ac quotidiana, ſiue continua, ſiue intermittens, ob quam cauſam, à Græcis Amphemerina vocatur; hoc enim modo, illi appellabant omnia, quæ in omni die, eadem ratione fiebant, vt conſtat ex Gal. 2. *de dif. feb. cap.* 7. Quod in hac febre, ob determinatam quantitatem, & qualitatem humoris contingit, ex apta craſſitie, lentore, & diſpoſitione ad putrendum, quæ omnia ex natura intrinſeca ipſius humoris ſcaturiunt, qui tum ob humiditatem, tum ſubſtantiam obſtructioni paratam, quotidie facilè putreſcit, & febrem concitat, quæ aut eſt intermittens, aut continua: hæc enim gignitur, quando intra vaſa pituita putreſcit; illa autem fit, quum extra vaſa, putredinem acquirit, potiſſimum in ventriculo, qui, vt 1. *lib. ad Glauc. cap.5. &* 8. præcipuè in hac febre oblæditur; ex qua pituita putrefacta, vapores eleuantur, qui calore acquiſito per putredinem, cor præternaturaliter excalfaciunt, in quo natura huius febris conſtituunt.

Eſt ergo febris quotidiana, quæ ex pituita putreſcẽte generatur, & quotidie facit acceſſionem ſuam. Sed vt ad plenum natura huius febris explicetur, priùs de pituitæ differentiis, temperamento tantiſper differendum eſt. Hac enim methodo, curationem Epilepſiæ, *lib. 3. de loc. affect. cap.5.* proſequitur Galenus, dum qualitatem craſſi humoris, à quo morbum comitialem generari docet, ad vnguem inueſtigans, definitionem, & differentias proponit, definiens pituitam eſſe frigidum, atque humidum ſuccum.

Cuius occaſione quærendum: *Vtrùm pituitæ differentiæ ternario numero comprehendantur*; totidem enim Galenus *loc. cit.* recenſuit: Prima eſt illa, quæ ſcreando, vel vomendo excernitur; vaporoſo ſpiritu plena, nec exquiſitè frigida. Secunda; quæ excedentem nimis habet frigiditatem, & vitrea appellatur. Tertia acida, cuius generis eſt ſaliua, ſeu potiùs ſputum, quod acidũ ſpuentibus videtur; ſaliua enim ob tenuitatem, nomine ſucci videtur indigna. Salſa, quæ talis quidem fit, ex putredine, vel ob ſeroſæ humiditatis, ſeu humoris permixtionem, de quibus Galenus 2. *feb. cap.*6.

Argues contrà. Pituita ſalſa, calida & ſicca eſt, & à calore orta, ex Gal. 4. *ſimpl.* 16. & 2. *de facult. vlt. prope finem*, & 2. *de diff. feb. cap.*6. & 3. *Aph.* 12. Quare 6. *epid. ſect.*2. *com.*38. mordacitatem inducere refert; & ſitim, *lib. de plenitud. cap. vlt.* qui effectus caloris ſunt: atque ita calidiſſimum humorem eſſe putabant antiqui, non modò hanc, ſed pituitam omnem, ideóque nomen habere à φλέγω, id eſt, comburo deductum, auctore Gal. 8. *de placit. cap.*6.

Deinde. Galenus *lib. de atra bile, cap.*2. & 1. *de natur. human. com.*31. præter ſalſam, & acidam pituitam, de quibus *cit. de loc.* inſipidam addit: 2, autem *de natural. facult.* 2. *feb.* & *lib. de plenit. citatis*, dulcem adiungit, 4. *de ſanit.* 4. 6. *epid. ſect.* 2. *com.* 58. & alibi paſſim, de naturali meminit, quam 3. *de loc.* ſubticuit, adducens acrem, tanquam diuerſam à ſalſa, cùm ab ea non diſtinguatur *lib. de atra bile, cit.* Denique *lib. de natur. human. cit.* amaram etiam numerat, & acerbam, imò multò plures fatetur eſſe, & 4. *de ſanit. tuend. cap.*4. *vltra med.* innumeras ferè. Ergo *cit. de loc.* fuit diminutus in re à ſeipſo tantopere commendata, ſcilicet vt cauſæ, & morbi differentias ſolicitè inueſtigemus, nec ad indiuidualem

vſque quieſcamus diuidendo. Præterea ſi pituita generaliter ſumpta, ſuccus quidam crudus dicitur, quod eſt omni pituitæ commune,quomodo crudum humorem, vnam conſtituit pituitæ ſpeciem?

Dic.Non deſunt qui aſſerant,ideò pituitam ab Auicenna non fuiſſe definitam, 1.1.quia vulgaris definitio fortè falſæ non conueniebat. Sed præſtat aſſerere omnibus ſpeciebus commünem, & vnamquamque ſuapte natura habere, quòd ſuccus ſit frigidus & humidus, albus, viſcoſus,&c.atque ita in dicta definitione explicari, quid ſecundùm naturam, tali humori conueniat, non quid ſemper actu habeat.Quare licèt falſum phlegma,actu frigidum non ſit, non tollit hoc poſſe dici frigidum, humidùmque ſuccum; non aliter ac hydropis materiam frigidam dicimus, etſi actu caleat, & vt talis, ſitim inducat; & aquam,frigidum & humidum elementum definimus; quamuis aqua ebulliens ſit, & actu frigiditatem non habeat: nempe quia eſſentiales definitiones, (quales Medici arbitrantur illas humorum, quæ per temperamenta traduntur) non ſolent explicare,quæ actualiter inſunt,ſed quæ ſecundùm naturam conueniant, à quibus neceſſarium eſt actu recedere, quæcunque præternaturalia ſunt; inde ſiquidem talia dicuntur.

Solue ſecundò. Quemadmodum in bile atra,terreæ portiones abundant,& multò plures, quàm igneæ, ita in falſa pituita, aquæ, copia & mole ſuperant aduſtas: ratione igitur illarum partium frigidarum, quibus conſtat,poſſunt frigidæ appellari, quantitatiuè tamen, qualitatiuè enim potiùs calidæ, qualitate ſiquidem & vehementia non minùs vna,quàm alia calefacit & vrit, ſcilicet,quia aduſtæ partes intermixtæ,ſi quantitate ſuperantur, ſuperant potentia & intenſione: & in eum quidem ſenſum Galenus 3. *de cauſ. ſympt. cap.2. verſus finem*, dixit bilem atram frigidam eſſe, ac cinerem, & acetum,& *adductis locis*,ſalſam pituitam, calidam,alibi frigidam.

Quæres. Cur 2.*de nat. facult. vlt.* & 3. *de loc.7.* non patitur Galen. alimenti ſerum, aquoſum ſputum, mucum à cerebro diſtillantem, pituitam appellare, cùm ſucci quidam ſint frigidi, & humidi? Dic. Sicut non omnis ſubſtantia fluida & liquida, in corpore noſtro reperta,poteſt humor appellari,niſi illius formam adipiſcatur in organis coctionum, & ſecūdam,aut ſaltem primam in ventriculo fuerit experta, quò ad alendum apta efficiatur,ita nec pituita,quātumuis frigore & humiditate polleat,vt conſtat ex 2.*de naturali.facult.*adductio:idque confirmat ratio,quia ſi pituita ſemicocti alimenti excrementum definitur, 1. *alim.* 2. & 1. *progn. com.*10.& alibi paſſim dicitur ſuccus à ſanguinis perfectione deficiens, crudúſque & inconfectus ſanguis, nonniſi per coctionem in organis illius generabitur, ac proinde nihil mirum,ſi ſputum aquoſum,& reliqua à pituitæ ſpeciebus reiiciantur, cùm non raro 3. *alim. cap.*33. & 3. *de ſympt.cauſ. cap.*2. pituitoſos ſuccos, ab aquoſis & crudis etiam diſtinguat.

Ad ſecundum dic.Præternaturalis pituita,quam inſignis qualitatis expertem, ac inſipidam appellat,*lib.de atra bile,cap.*2. & 3. *de loc.*7. nulla qualitate infectam, & 2. *de facult.natural.*dulcem, diuerſimodè numeratur, etiam ipſo Galeno, inter naturalis pituitæ ſpecies, vt conſtat ex locis in argumento adductis, & pluribus aliis. Dulcem autem pituitam appellat inſipidam,quia dulcis, ac inſipidus ſapor, inter ſe reciprocantur, hinc ſæpe aquam dulcem, nonnunquam inſipidam appellamus; vel quia cùm dulcis ſit, vtilis, & conueniens ad alendum, non ſine cauſa denominationem impoſuit naturalis,de quo 14. *meth.cap.*14.

Licèt verò etiam 3.*de loc.cit.* plures tradidiſſe videatur, omnes tamen ferè ad ternarium numerum reducuntur, illius nempe quæ crudior eſt naturali, aut magis cocta, aut vſta. Sub priori comprehenduntur

A vitrea,acida,& illa,quæ crudus ſuccus ſimpliciter dicitur.Secunda dulcis,quæ etiam pituita alimentaria nuncupatur, & quamuis incoctus ſanguis, magis tamen cocta, quàm ipſamet naturalis, atque ideò in dulcem conuerſa. Tertia ſalſa, quæ non diſtinguitur ab acri, *lib.de atra bile cit.*ac proinde pro *acrem*, legendum 3.*de loc.cit.*eſt, *amarum*: Græca enim dictio ἀλμυρὸν,ſalſum acréve ſignificans, etiam pro amaro ſumitur. Quanquam verò amara pituita detur, vt in ſputo apparet, quod quandoque manifeſtè amareſcit, & illius meminerit Galenus, rara tamen eſt, nec inter ſimplices, de quibus frequens eſt ſermo, numeranda; talem ſiquidem efficit permixta bilis, cuius propria eſt amaritudo,*lib.de atra bile cit.* Quemadmodum etiam acerbum

B creat permixta melancholia, licèt ſine huius miſcella probabile ſit, poſſe pituitæ acidum, præ frigoris vehementia in acerbum tranſire, quod ſcribit Auicenna 1.1. *cit.* Sed tanquam rara, etiam fuit à Galeno omiſſa.

Iam verò gypſeæ,quam adiungunt,quæque non raro in articulis viſitur, non meminit, quia propriè humor non eſt, nec in vaſis, aut ventriculo gignitur, cuiuſmodi etiam erunt, aut rariſſimæ aliæ, ſi quæ dantur, maximè cùm in *libris de loc. affectis*, non propoſuerit Galenus omnes morborum differentias, & cauſas ad vnguem explorare, ſed potiſſimùm affectas ſedes, & conſequenter affectiones, & cauſas, aliunde tamen exactè petendas.

C Porrò quàmuis pituita naturaliter accepta, dicatur crudus ſuccus; & is propriè quidem, ſed latè ſumptus definiatur, humor in alimenti confectione infra ſanguinem ſubſiſtens, 4. *de ſanit. tuend. cap.*7. quod omnis pituita habet; preſsè tamen, & anguſtiore ſignificato ſumitur, *lib. de plenit. vlt.* & 2. *criſ.*12. pro quadam pituitæ ſpetie, craſſa, & graui, crudus ſuccus ſpecialiter dicta, ob multam grauitatem, & craſſitiem quam habet, ſine flatulentia pituitæ propria: Hæc in edacium, otioſorum, & crapuloſorum vrinis ſubſidere ſolet. Ob quas etiam differentias Galenus, crudum hunc ſuccum diſtinxit ab acida pituita, ad quam poterat reuocari, cùm acida ſaporis ſit particeps, non ſecus ac reliquæ pituitæ crudiores, ad

D naturalem.

Cauſa.

His de differentiis pituitæ ſic breuiter prælibatis, ex tam multis, quæ de hoc inſtituto in medium poterant adduci, dubitemus vltrà: *Virum ex omni pituita, quotidiana ortum ducat?* Dic.Pituita multiplex eſt, vt nuper diximus. Ex ſalſa non ſit quotidiana exquiſita, quia eſt humor calidus & ſiccus, ex quo ea generari nequit,cùm ſit quotidianæ ſummè contrarius:Sed ab ea cauſis nothus originem habet,ſi in determinato loco putreſcat.Ab aliis verò pituitæ ſpeciebus, quotidiana exquiſita generatur, ſed maximè à dulci; hæc

E enim faciliùs cæteris putreſcit. Hac ratione rarius ab acida ſit, acidum enim putrefactioni reſiſtit. Vitrea quoque, quia ratione frigiditatis raro putrefacit, raro febrem accendit: quæ enim putreſcunt, à calido perpeti eſt neceſſarium. Pituita ergo præſertim dulcis putreſcens, inter cauſas febris quotidianæ numeranda.

Internæ etiam ſunt intemperies frigida humida, ætas puerilis, & ſenilis: illa,ob vitæ intemperantiam, & inordinatos motus,& humidiorem viſcerum intemperiem, ob quam cauſam, crudorum humorum copia excreſcit. Senilis ætas, ob frigidam intemperiem ventriculi, hepatis, & totius corporis, à qua omnes coctiones proſternuntur,ſiue ſiccitas, ſiue humiditas cōiuncta ſit. Quotidianam etiam generant,natura pituitoſa,vel frigida,vel humida,corporis obeſitas & craſſitudo:

tudo: hæ enim omnes cauſæ, pituitam adaugent, obſtructiones progenerant, & hoc modo prohibita ventilatione, pituita putreſcit, quæ huius febris cauſa eſt coniuncta.

Signa.

EA proponit Galenus 2.*criſ.cap.*5. quo loco facillimum eſſe, quotidianam exquiſitam, à tertiana diſtinguere aſſeuerat: tum quia nec in principio, nec in progreſſu temporis, inuadit cum rigore; tum quia in inuaſione acceſſionis, pulſus nullum ordinem, aut æqualitatem habet, tum etiam quia in quotidiana, præſente iam febre, non adeſt tanta pulſus magnitudo, & vehementia, quanta in tertianis exquiſitis manifeſtè conſpicitur.

Præterea quia in quotidiana non adeſt vehemens, calor, nec appetitus frigidæ: in hac enim febre, lingua, totúmque corpus humidiſſimum eſt, crudiſque humoribus plenum: Nec apparet ſudor in principio, vbi humores adhuc crudi ſunt; progreſſu tamen temporis, vbi humores iam aliqua ex parte, à natura concocti ſunt, nec adeò pertinaciter in cutis, & carnis meatibus hærent, ægri ſudare incipiunt.

Eodem etiam loco diſtinguit quotidianã, à quartana: primò ex pulſu, hic enim in quotidiana minor eſt, æquè celer, & frequentior, ob cauſas ſuperiùs dictas. Secundò, ex rigore, vt enim docet 2. *feb.* 4. quotidiana incipit ab extremorum frigefactione, atque horrore potius, quàm rigore. Tertiò, ex concurſu rerum non naturalium, à quibus oritur quotidiana, cuiuſmodi vita otioſa, crapulis dedita, ætas puerilis, hybernum tempus, temperamentum pituitoſum.

Circa ſigna quotidianæ, illud primò inquirendum: *Vtrùm in quotidiana, pulſus debilis, & prauus exiſtat?* Reſponde affirmatiuè, quoniam ob exceſſum pituitæ, virtus debilitatur eximiè. At rogabis, quæ ſit cauſa, quare pituita pluſquàm alij humores, facultatem debilitet? Dic id ob varias cauſas contingere, primò ob frigiditatem pituitæ, naturæ noſtræ aduerſam valde. Secundò, ob multitudinem, lentorem, & craſſitiem illius, ex quibus magna obſtructione ſuborta, membrorum ſufficiens tranſpiratio impeditur; quare denegato aëri tranſitu, qui eſt ſpirituum commodum alimẽtum, virium ſubſequitur debilitas. Tertiò, quia ab exceſſu pituitæ læditur os ventriculi, quod eſt receptaculum pituitæ, & hac ratione ob loci vicinitatem, vitio cordi communicato, proſternuntur vires, & ſyncope æger prehenditur, quæ frequenter in inuaſione huius febris contingit, ob cauſam dictam, vt 1.4.*tract.*2.*cap.*47. docuit Auic.

Secundum ſignum eſt, quòd acceſſio inuadat horà veſpertina, quoniam vt docet Galenus 6. *epid. ſect.* 1. *com.* 15. partes diei proportione reſpondent partibus anni, ita vt nocti ſimilis ſit hyems, ſcilicet in temperamento, & quia in hyeme, & parte nocturna diei, viget pituita. Quare veſperi, hora proximè præcedente noctem, inuadit acceſſio pituitæ, ſcilicet quotidiana, quod 12.*meth.*5.*in fine*, monuit Galenus dicens: *Qui ex ſuccis pituitoſis laborant, hos quotidie acceſſiones exercent, præcipuéque ad veſperam, & noctu, non manè, nec vſque ad meridiem.*

Tertium ſignum eſt, longitudo augmenti, eius cauſa eſt naturæ pituitæ, quæ difficillimè ſolet inflammari, ob lentorem ſuum, & frigiditatem nimiam. Auic. 1.4. *cit.* hanc febrem, propter obſtructiones quæ interponuntur, tempore augmenti, quandoque in vno ſtatu per duas horas permanere aſſeuerat, ac proinde nos decipere, perinde ac ſi conſiſteret, cùm tamen poſtea procedat augendo; & ſimiliter habere ſtationes quaſdam, tempore declinationis affirmat.

Quartum ſignum eſt, calor ſenſatus, qui in febre quotidiana, non æqualiter tangenti repræſentatur, ob meatuum obſtructiones multas, ſed offertur tangenti, quaſi cribro colatus eſſet, vt Auic. inquit.

Quintum ſignum eſt, quòd qui febrem dictam patiuntur, iecore malè affecti sũt, quoniam pituita dictam febrem excitans, obſtruendo, & frigiditate, atque multitudine ſua iecoris calorem extinguit.

Sextum ſignum. Ructus acidi hanc febrem antecedunt, qui imperfectam concoctionem, à frigiditate prognatam concomitantur, vt conſtat ex Galen. 6. *Aph.*31. Cui ſigno addi poteſt ætas, conſuetudo, anni tempus, regio, vita otioſa, crapulis dedita, & aliæ res non naturales, quæ pituitam augere natæ ſunt: quibus omnibus concurrentibus, præſertim ſi eo tempore, hæc febris plures inuadat, eſſe pituitoſam certò poſt prædici.

Septimum ſignum. Quotidiana potiùs incipit cum frigiditate extremorum, aut corporis horrore, quàm rigore, vt 2.*feb.*4. docuit Galen. At hanc non ita intelligendum eſt, quaſi Galenus velit, hanc febrem nunquàm cum rigore inuadere, id enim falſum videtur: nam quamuis pituita dulcis ob craſſitiem, & temperiẽ ſuam, membris ſufficientem noxam ad excitandum rigorem non inducat, 2.*de cauſ.ſympt.*3. & 2.*feb.*6. tamen pituita acida, & vitrea, ob frigiditatem & acrimoniam cum rigore inuadit, 2.*feb.cit*, Pituita autem ſalſa, vt ibidem docet Gal. & Auic. non inducit verum rigorem, ſed horrorem.

Octauum. In hac febre, non adeſt vehemens calor, aut ſitis, quoniam totum corpus humidiſſimum eſt, gratia liquefactæ pituitæ. Nec apparet ſudor in principio illius, ob cruditatem, craſſitiem & viſcoſitatem humoris; progreſſu tamen temporis, cùm humores iam aliqua ex parte concocti ſunt, & attenuati, & non adeò pertinaciter cutis, & carnis meatibus hærent, ægri ſudare incipiunt.

Nonum ſignum. Vrina in primis diebus eſt alba, & tenuis, ob copiam obſtructionum & frigoris; deinde ſolutis obſtructionibus, & increſcente putredine, apparet craſſa, turbida, & quandoque rubida. Notabis tamen, vrinam non fieri verè rubeam, ſed magis tinctam juxta ſtatum, & declinationem: tunc enim ſolutis obſtructionibus, bilis retenta ſimul cum vrina vacuatur.

De vltimo ſigno, dubitatio eſt non exigua: *Vtrùm interuallum in hac febre, omnino à febre liberum euadat?* Reſponde negatiuè, exceptis paucis, 1. *ad Glauc.*7. Sed contrà obiicies: Ex humoribus multum relinqui, tempore interualli; quare cùm melancholia ſit humor omnium craſſiſſimus, plus illius relinquetur in interuallo, & hac ratione magis apparebit veſtigium febris melancholicæ, quàm in interuallo pituitoſæ.

Dic. Ratio non conuincit, ob multas cauſas. Prima, quia interuallum febris quotidianæ, multò minus eſt, quàm quartanæ; durat enim per ſex horas, cùm tamen in quartana durat per duos dies. Secunda, quia etſi melancholia craſſior ſit; tamen pituita multò magis glutinoſa eſt, & in multò maiori copia aceruatur. Tertia, quia etſi in interuallo quartanæ, plus relinqueretur de humore, quàm in interuallo febris quotidianæ, tamen melancholia, quæ relinquitur in quartana, valde terreſtris, minúſque vſta eſt; quare non poteſt conſeruare veſtigium febrile ſicut pituita in interuallo pituitoſæ.

Obiicies ſecundò, etiam in aliis febribus intermittentibus, interuallum nunquam eſſe à febre liberum, 1.*ad Glauc.*1. quo loco, quantumuis multum temporis inter primæ acceſſionis finem, & ſequentis initium intercedat, tamen adhuc febris ſignum manere, ipſe aſſeuerat. Dic. Diuerſa ratio eſt, quia in febre quotidiana, interuallum non eſt reuera omnino liberum

à

à febre ; in aliis verò intermittentibus , in interuallo nulla quidem relinquitur febris , ſed ſolùm quoddam illius veſtigium , nempe putredini caloris , quod ex velocitate contractionis , & acrimonia tactus , poteſt dignoſci.

Præſagium.

OMnis morbus chronicus , omnino non eſt ſecurus , cùm enim craſſitiem, & tenacitatem arguat cauſæ morbificæ,humor difficulter reſoluitur,maximè cùm ſemper facultates debiles ſint,nec vnquam febris ad infebricitationem perueniat,quia vaporibus accenſis,aſſiduè cor opprimitur : in quem ſenſum, rectè *cit. loc.* dixit Auicenna , *ſicut raró contingit quartanam continuam eſſe , ſic raró reperiri quotidianam , quæ integrè poſſit eradicari.* In hac cibi faſtidium eſt peſſimum ſignum , præſertim ſi cum nauſea ſit coniunctum, copiam enim in ventriculo crudorum humorum præoſtendit , quorum occaſione non ſolùm hæc pars, verùm vniuerſum corpus , eximiè debilitatur , ita vt febris tolerari nequeat , vt *cit.loc.* Galenus,& Auicenna confirmarunt.

Agitatum video à doctioribus : *Vtrùm quotidiana diurna,longior, & deterior ſit nocturna ?* Reſpondet Hippocrates *lib.*1.*epid.ſect.*3. *text.*6. in hunc modum : *Nocturna non admodum lethalis , longa tamen eſt ; diurna longior:ſunt quibus ad tabem vergat.* Subſcribit Auicenna 1.4.*tract.*2.*cap.*54. dum ſic ait : *Diurna eſt , cuius paroxyſmus accidit in die,& eius tepor in nocte , & nocturna eſt è conuerſo , & vtraque ſunt malæ : ſed diurna eſt longior, & deterior, & facit cadere multoties , propter longitudinem ſuam,& ſuum euentum in calore diei,in hecticam.*

Dic,quòd licèt vtraque non vacet periculo,& longa ſit,tamen diurna eſt magis periculoſa,vt affirmat etiam Galenus *in com.* Acceſſionem enim habet longiorem, & ad tabem ducit:nam incipit interdiu,& habet principium & augmentum longum , vnde ſtatus erit longus,remittetur verò in nocte.Longa etiam fit,quia etſi ceſſet noctu,hæc remiſſio non eſt tuta;hoc enim tempore,corporis habitus dēſatur,calor putridus ad viſcera contrahitur,putrida excremēta retinentur,ex his inquietudo ſequitur , acceſſione præter ordinem producta. Deinde aliud incommodum ſequitur ex cibatione noctu oblata , cùm inſtet noua acceſſio , quare tunc intempeſtiua eſt. Præterea æger vigilare cogitur, ideò diſſipatis ſpiritibus debilitatur valde : quare cum non exhibeatur alimentum tempore debito, & vigilet neceſſariò , clàm , ſenſim , ac ſine ſenſu contabeſcit. Quamuis autem hoc periculum, etiam intelligendum ſit de aliis febrium differentiis , tamen in quotidiana magis imminet , quæ aut eſt diurna , aut nocturna;reliquæ verò neutræ eſſe poſſunt , quoniam eadem die poſſunt incipere, & finire, breuiores enim acceſſiones habent. Quotidiana verò,cùm acceſſionem habeat ad minimum durantem octodecim horas,neceſſe eſt vt ſit diurna,vel nocturna. Quòd ſi eueniat,vt tertiana perpetuò incipiat interdiu , & partes noctis occupet,vt ſi incipiat à meridie,ad veſperam, neceſſariò finietut noctu,nec erit periculoſa:in hac enim error in victu non contingit, alimentum enim præbemus in die,& nocte ſomnum imperamus , quoniam ſequentem diem quietum habemus ; in quotidiana verò ex inſtante acceſſione, noctu cibare cogimur.

Curatio.

QVamuis in omnibus febribus , vtendum ſit alimentis frigidis & humidis , quibus conſeruetur natura, & auferatur febris, in hac tamen febre,etſi ratione febris vti debeamus ipſis,ex alia parte ob indicationem,quæ ſumitur à cauſa, offerenda ſunt alimenta, quibus humor pituitoſus, lentus , & viſcidus calefiat, tenuetur,& abſtergatur.Propinanda ergo ſunt alimenta moderatè calefacientia, & incidentia.

Circa victus formam variant interpretes : *Vtrùm in initio quotidianæ, victus tenuis ſic offerendus ?* Galenus 12. *meth.*3.& 4.in febre orta ex ſuccis crudis,ſolā mulſam offert,cùm enim æger vtitur tenui victu,plurimum pituitæ in alimentum abſumitur. Auicenna , 1. 4.*cit.*in principio huius febris,victum tenuiſſimum præſcribit, §. *Et fortaſſe eſt contentus aqua hordei in primis tribus diebus.* Ex altera parte , eſt validiſſima ratio , cùm enim quotidiana,morbus longus ſit,non poteſt æger propter vires,vſque ad ſtatum,cum tenui victu conſeruari,alioquì in ſtatu pleniorem cogemur exhibere cibum.

Dic. Si vires tolerant, neceſſariò cogimur in primis diebus abſtinentiam imperare,ita vt exiguum,aut nullum victum , ſi vires conſentiant , exhibeamus;aliter enim humorum copiam minuere nō poſſumus. Si verò vires,vſque ad ſtatum,cum hoc victu non ſufficiant,in ſecunda parte principij , vberiùs nutrimus,cùm copia minuta ſit,poſtea verò in ſtatu ſubtrahimus. Auicenna verò id facit , ad cognoſcendum , num quotidiana à pauco humore,eóque tenui ortum ducat : ſi enim hoc ita accidat , quoniam ſtatum breuem habet , cum eo victu finietur quotidiana;ſin minùs,victus præſcribendus mediocris , in ordine vſque ad ſtatum, quod præſcribit Auicenna *cap. cit.* §. *Quòd ſi certò ſciretur , quòd ſtatus eius eſſet tardus,non ſubtiliaretur regimen,* quam victus rationem tentatiuam præcipit,1.4.*tract.*2.*c.*65. in curatioue quartanæ,& *cap.*68.primis tribus hebdomadis,prohibēs carnem,& victum mediocrem,ſolúmque concedens tenuem, deinde verò victum, in ordine ad ſtatum,mediocrem imperās.Potus ſit aliqua cocta cinnamomo,aniſo, radice petroſelini,aut mediocris cereuiſia : & in debilibus in principio vinum aquoſum deinde mediocre imperandum.

De phlebotomia,illud inueſtigandum : *Vtrùm in die pari,vel impari ſit celebranda?* Dic.Si puituita ſit permixta ſāguini,vel vrina appareat craſſior,& rubicundior,vtilis eſt. Quidā imperant in die impari exercendam eſſe, ratione ſanguinis peccantis,qui cùm vertatur in bilem, exacerbatur per dies impares,ſicut bilis.Dic.Exequendam eſſe venæſectionem in die, & hora, qua æger leuiùs habet : quòd ſi inæqualiter opprimat acceſſio, in die pari,vel impari id facere,nihil vetat.

Ad præparantia accedamus , quorum vſu humor aptus efficitur ad expurgationem.Sed *vtrùm hæc in quotidiana , orta à pituita quauis , ſint offerenda ?* diſſidium eſt. Dic. Victus , & reliqua non naturalia , & alia præparantia pituitam , in hac febre inclinent ad calidum & ſiccum , & facultate attenuandi , & incidendi prædita ſint, magis aut minùs,pro ratione & varietate peccantis pituitæ.In vitrea enim,neceſſaria ſunt magis calida & ſicca , magíſque attenuantia , & incidentia. In acida minùs : adhuc minùs in dulci , & inſipida. In ſalſa oportet illa temperata eſſe in actiuis,& effectiuè humida,quod optimè docuit Trallianus *l.*12. *cap.*7. Huiuſmodi enim pituita,licèt appareat humida,tamen facultate ſicca eſt , vt aqua marina. Deinde calidam eſſe , inde conſtat, quòd in inteſtina rodat, ſicut bilis, & grauiſſima tormenta , id eſt dyſenterias ſuſcitet. Præterea,vt *loc.cit.* idem auctor docet , ea pituita ſæpe nequit , per ea quæ calefaciunt , & ſiccant extenuari & diffundi , ſed potiùs adhuc etiam craſſior efficitur, vt in ſale contingit.

Præparantia ſunt,quæ attenuant humorem craſſum, eúmque vel per vrinæ vias, vel aluum detrudunt : ſed hæc *Vtrùm in principio, ante vacuationem offerenda ?* controuerſia eſt.Nam videtur quòd Galenus,& Auicenna dubij ſint , in hac obſeruanda praxi , dum *cap. de quotidiana,*à principio victum attenuantem , & incidētem, ſimúlque diureticorum vſum præcipiunt, cùm vtrum-

que

que ex ipſorum mente,ante vacuationem valde noceat, vt patet ex *lib*.8.& 11.*meth.cap*.4.Diuretica verò offerre ante vniuerſalem per aluum vacuationem prohibet Auicenna 1.4.*tract*.2.*cap*.7.quoniam obſtructiones augent, deducendo humores ad vias anguſtas.

Reſpondent aliqui, Galenum 1.*ad Glauc*.12.præcipere tria dicta,ita tamé vt primum,hoc eſt,victus attenuantis, & diureticorum vſus, & ſecundum,videlicet ventriculi roboratio,fiant poſt tertium,ſcilicet poſt vacuationem per vomitum, & aluum celebratam: & hoc videtur conſonum illius menti, 11.*meth. cap*. 10. vbi obſtruentia, ante vacuationem nullo modo permittit.At hæc ſolutio non ſatisfacit,cùm Galenus ſtatim à principio, hoc eſt, in primis diebus, attenuante victu, & diureticis vtendum imperet in hac febre, & Auicenna 1.4.*tract*.2.*cap*.55.*in* §.*cit*.idem conſulat,in tribus principij diebus:quo tempore materia exiſtente ex toto cruda, euacuatio non poteſt dictorum exhibitionem præcedere.

Dic ergo,in hac febre à principio,leuem attenuationem poſſe eſſe ex vſu, qualis ſit melle Roſaceo, Oxymelite ſimplici, & ſyrupo acetoſo ſimplici, aut Capil. Vener.cum decocto fœniculi,vel petroſelini.Quod videtur docere Auicenna *cit. loc*. cùm dicit: *Et conuenientiores medicinæ, quæ adminiſtrantur in principio, ſunt geleniabin*, (hoc eſt, mel Roſaceum) *vſque ad diem ſeptimum*. Quibus verbis docere videtur,vſque ad prædictum terminum, ad alia attenuantia non eſſe tranſeundum, quæ etiam ſimul ſunt diuretica, ſcilicet ad ſyrupos de radicibus, ſyrupum acetoſum compoſitum, cum decoctione radicum, quoniam hæc nonniſi poſt ſeptimum, hoc eſt, poſt aliquam præparationem;& euacuationem non ſunt concedenda,tunc enim ad integram concoctionem humoris comparandam, fortibus vti fas eſt. Vt verò hæc feliciùs eueniat,communes vias vel clyſtere,vel pharmaco clementi abſtergere oportet.

Præparandus ergo humor eſt ſyrupis dictis.Expurgandus frequenti purgatione per interualla, ex Traliano, cum Agarico Trochiſcato, Turbith,Electuario Indo, Diaphœnic. Pilul. de Agarico, &c. Laborandum vt humores ad concoctionem perueniant, ne in vetuſtatem degenerent, cùm enim diutius in corpore coërceantur, magis adhuc ab omnibus præſidiis, quæ calefaciunt, & videntur extenuare, craſſeſiunt, vt non ampliùs, ne medicamentis quidem ad purgandum efficacibus,promptè ſuccumbant, cùm difficiles ipſi ad motum, & terreſtres magis,ex dictis præſidiis euadant.

Vomitus poſt cibum, vtilis eſt, ad euacuandam pituitam in ventriculo impactam, quæ ibidem retenta putreſcit, & partes vicinas conſpurcat. Hoc dictat Auicenna 1.4.*tract*.2.*cap*.55.§.*Et omnes eius ſpecies communicant,&c*. Quòd ſi his febris non eradicetur, & diureticis medicamentis non ſuccumbat, & aliis quæ pituitoſos humores per aluum deturbant, neceſſe eſt proſpicere ventriculo.In quem vſum vtile eſt,per duos vel tres dies, in aurora ſumere tabularum ex pulueribus Aromatici Roſat. Gabrielis drachmas ſex, aut vnciam vnam, ſuperbibitis aq. Abſinth. aut fœniculi vnciis tribus. Vel fouendus ventriculus oleis, pulueribus, & vnguentis, dictis *cap.de tertiana notha*. Confert etiam emplaſtrum ex Maſtiche madefacta abſinthij ſucco, & liquefacta ſuper alutam. Vtilis eſt ſacculus repletus pulueribus menthæ, abſinth. Roſar. rub.Coriand.præparat. Maſtich.Ligni Aloës, Cinnamom. Spicæ; &c. Pro corroborando iecore fiat hoc epithema.

℞. *Aq.abſinth*. ℥. iiij. *aq. endiu*. ℥. ij. *vini albi*, ℥. j. *aceti roſar*. ℥. ß. *ſantalor. rubror*. ʒ. j. *cinnamom. ſpicæ, ſchœnanth. an*.ʒ viij.Miſce.

Vel fiant huiuſmodi pultes:

℞. *Succi apij, abſinth. cichor. an*. ℥. j. *olei abſinth. & ſpicæ,an*.℥.j.ß. *ſantalor.rubror*.ʒ.iiij. *farinæ hordei,parum*. Miſce.

Sed agamus de febre latica: *Vtrùm à quotidiana differat*? Nam Auicenna 1.4.*tract*.2.*cap*.48. ad hoc pituitoſæ febris genus reducit febrem,quam à latendo *Laticam* vocat,quæ licèt illi ſimilis ſit,differt tamé ab ea, quòd non intermittat,ſed continua ſit,& quòd vniformes exacerbationes non habeat:qua de cauſa eam eſſe ſimilem hecticæ aſſeruit, quoniam continuò, lentè,& ſine moleſtia ægrum corripit,non autem quòd immaterialis ſit,ſicut hectica,nec etiam quòd ex pituita non putrida gignatur,cùm ab hac, abſque putrediné,nulla febris poſſit concitari. Generatur hæc febris ex viſcerum contumaci obſtructione,meſenterij,iecoris,lienis, atque omenti. Curanda more quotidianæ,purgatione, aperientibus validis, præcedente ſanguinis miſſione, quam maiori cum audacia eſſe celebrandam, quàm in quotidiana periodica, quoniam continua ſit, & cauſa eius lateat intra venas, ratio dictat.

Vtrùm autem ſimilis ſit hecticæ? non eſt explicatu facile.Licèt enim ob lenitatem caloris,hecticæ ſit ſimilis, & perſæpe nimiam corporis extenuationem inducat,tamé ab illa tripliciter diſtinguitur.Primò,ex tactu cutis, quæ in hectica apparet ſicca,corrugata,& dura;in quotidiana, mollis, & humida. Secundò, ex pulſu,nam in hectica durus eſt,in illa mollis.Tertiò,quia hectica per vnam,vel duas horas poſt cibum intenditur,quod non ſimiliter ſit in phlegmatica, ſed potiſſimùm exacerbatur veſperi,& viget noctu.

Inter pituitoſas febres, *Epiala* numeranda,in qua in toto corpore ſimul ſentitur contrarius affectus,nempe calor, & frigus, ita vt in quacunque minima particula, tàm interna,quàm externa,caloré, & frigus ſimul ſentiant ægrotantes. Eius cauſa duplex, pituita vitrea,vel acida, leuiter & nó ſecundùm omnem ſui partem putrefacta, ex Gal. 2. *feb*. 6. nam illi duo humores,cùm vehementer frigidi ſint, putredini maximé reſiſtunt, & ſi per ſenſibiles partes moueãtur, ſine putredine rigorem efficiunt; quem non ſubſequitur febris;ſi verò ex toto putreſcant, quotidiana ſit cum rigore,& febre ad ipſum ſequuta.Si denique leuiter,& non ſecundùm omnem ſui parté putreſcant,eleuatis vaporibus calidis à parte putrida,& frigidis à non putrida,præterea eius calore exiguo frigiditatem non obſcurante, Epiala gignitur febris.

Sed quomodo in eadem parte ſimul, poſſunt illa contraria ſentiri,ſi nihil motibus contrariis ſimul moueri poteſt?Dic,omiſſis aliis interpretationibus,reuerà vnam & eandem pertem adæquatè non poſſe ſimul ſentire frigiditatem, & calorem; & in Epiala id fieri, ſecundùm corporis partes diuerſas, ſed adeò exiguas, vt ſenſu diſcerni nó poſſint,ſíntne eædem,an diuerſæ; ac proinde ſenſus iudicat totum ſimul refrigerari, & incaleſcere, quia nulla ſéſibilis pars eſt,in qua illa duo non reperiantur; & eam fuiſſe Galeni mentem,apertè conſtat, ex *lib.de inæqual. intemp. cap*.8. Curatur vt pituitoſa febris,ex Aëtio *tetrab*.2.*ſerm*.1.*cap*.87.ſed in ea vtere calidioribus, & magis extenuantibus auxiliis; quia eius cauſa crudior, & frigidior exiſtit.

Inter pituitoſas etiam ab Arabibus numeratur *Lipyria*, in qua interiora calent, & exteriora frigent, ſeu Lipyria febris eſt illa,in qua calor,& frigus ſimul per totum paroxyſmum ſentiuntur, at non in adem corporis parte,vt in epiala,ſed in diuerſis,intus ſcilicet calor,& extrà frigiditas, ex Gal. *lib.de inæqual.intemp.cit*. dicente: *In ipſa tamen acceſſionis inuaſione,aliqui febricitantium tum rigent, tumverò febricitant, tum ambo ſentiunt, frigus immodicum, & calorem vnà, verùm non eodem loco: quippe cùm poſſint, quæ excalfactæ ſunt partes, manifeſtè è refrigeratis diſcernere*. Nam *intus, & in ipſis viſceribus calorem ſentiunt, in externis partibus vniuerſis frigus-*

frigus. Tales perpetuò febres ſunt ; quæ Græcè lipyriæ vocantur præterea quoddam ardentium febrium genus pernicioſum. Quod igitur in his , maioribus portionibus accidit, hoc in epialis contingit minutis , &c.

Hoc autem non intelligas fieri , inuadente acceſſione , (plurimæ enim ex intermittentibus tales ſunt) ſed perſeuerante febre. Huiuſmodi autem febrem valde reprobant Hippocrates , & Galenus 4. *Aph.*48. & 2.*præſag*.4.quoniam licèt illa frigiditas extremorum, varias cauſas poſſit habere, traditas 7. *Aph*. 26. tamen ſi in febrem acutam incidat,inflammationem aliquam inviſceribus adeſſe denotat, quæ vndequaque ad ſe, cucurbitulæ inſtar, ſanguinem, & ſpiritus in partibus externis contentos attrahit : quare hæ refrigerantur, internæ valde excalfiunt, aut extinctionem caloris natiui in partibus externis , ſummámque virium debilitatem denotat : cùm enim vires ob intenſiſſimam febrem imbelles fiunt , exteriores partes frigeſcunt, interiores verò calefiunt , quoniam naturalis calor paulatim contrahitur.

Virùm lipyria inter pituitoſas intermittentes febres reponenda ? diffidium eſt : quia Galenus 4. *Aph*.48.docet, nec ſe vidiſſe vnquam , nec mente concipi poſſe , hoc fieri in intermittente febre,ſed ſolis accidere febribus, quæ cauſones ab incendio nominantur , pernicioſis, & valde malignis lipyriis. Dic. Si per febrem lipyriam , eam intelligamus , in qua ſimpliciter interiora calent,& exteriora frigent, hunc quidem affectum reperiri poſſe, in febre intermittente pituitoſa,de eáque loqui Auicennam 1.4.*tract*.2.*cap*.48. & hoc in ea poſſe contingere , conſtat ex Gal. 2. *progn*. 4. vbi concedit in morbis longis , (hi autem ſunt , qui à craſſis, & pituitoſis humoribus fiunt) poſſe internis calefactis, externa refrigerari , nec id ab Hip. periculoſum dici , ſed ſolùm ſi contingat in febribus acutis. Si autè lipyriam dicamus , in qua interna vruntur, externis partibus refrigeratis , apud Græcos probatum eſt , hunc affectum non poſſe reperiri in febribus intermittentibus , aut pituitoſis : nulla enim pituita quantumuis putrefacta, poteſt ſic partes internas devrere , ſed ſolùm reperiri in febribus continuis , intenſiſſimis , & maligniſſimis, idque 4. *Aph.cit*. Galenum ſignificare affirmamus. Ab Epiala differt,quia in hac calor,& frigus in iiſdem partibus ſentiuntur ; in Lipyria , in diuerſis. Hæc longioris eſt durationis , quàm hemitritæus , ex Auic. *cit*. & cùm fiat à bile intus accenſa,& à pituita extrinſecùs refrigerante , ad vtrumque humorem curatio dirigi debet. Quomodo verò curetur ſpuria lipyria, ſeu illegitima, quæ ab inflammatione partiũ internarum generatur ? Dic curandam eſſe,more inflammationis,aut ardentis febris,provt *lib*.4.*Hiſt.Princip.Medic.Hiſt*.38. notauimus. De febre ſyncopali humoroſa , & minuta ſubtili , eiúſque curatione , lege *lib*. 4. *Hiſt. Princip. Medic.Hiſt*.39.& *lib*.2.*huius oper.cap*.9.de ſyncope.

OBSERVATIO.

Ad quotidianas, aliáſque febres productas, facile, ſed vtile auxilium.

IN febribus longis , quotidianis , quartanis , & aliis magis productis, quæ cum typo infeſtant,neceſſaria eſſe auxilia , quæ obſtructiones aperiant, vrinam provocent, ventriculum,& viſcera roborent,flatus diſcutiant , ſudorem moueant, vnanimi Medicorum decreto ſancitum eſt. Inter hæc fœniculum primatum obtinere , illi confirmant. Plures tractaui , qui his febrilibus paroxyſmis diu erant oppreſſi , quibus cætera medicamina longo tempore oblata , profuerant nihil, qui exhibitis vnciis quatuor ſucci radicis fœniculi, cũ ſaccharo, in aurora, ieiuno ventriculo , decem dierum ſpatio priſtinam ſanitatem recuperarũt. Plurimis enim

A in lecto bene coopertis , copioſus mouebatur ſudor, aliis mucida lentáque pituita , per os cum ſcreatu effluebat. Aliis ructus erumpebant fœtidi , & crepitus cum ſtrepitu multo.

CAPVT XXVI.

De Quartana.

Definitio.

OFfert ſeſe quædam putrida febris , Quartana, ſic dicta à communi acceſſionum , ac exacerbatio-
B num circuitu : cuius natura conſiſtit in calore febrili, ab humore melancholico accenſo,ac putrefacto.Huius duplex aſſignatur differentia , pro diuerſitate loci , in quo putreſcit humor. Alia eſt continua , etſi hæc ſit rariſſima,ex Gal.1.*epid.ſect*.2.*com*.2.& 1.4.*tract*.2.*cap*.4. humor enim melancholicus,cùm paucus ſit,nunquam ita vbertim accreſcit , quòd extra venas , à natura non expellatur in lienem. Alia eſt intermittens, & hæc vel eſt ſimplex , quarto quoque die repetens , vel duplex, aut triplex,ex Gal.1.*ad Glauc*.11.& 2.*feb*.2. Duplex repetit duobus diebus , & intermittit vno ; triplex verò ſingulo quoque die.

C Verùm cùm eodem modo repetat duplex tertiana, vel quotidiana,ex Gal.2.*criſ*.9.dignoſcetur ab aliis triplex quartana, tum qualitate caloris ; tum ex propriis vnicuique febri ſymptomatis;tum denique ex ipſo repetendi modo , quia ſcilicet vnus paroxyſmus , alteri proportione reſpondet, de quarto in quartum,in anticipatione, poſtpoſitione, vel aliis ſymptomatibus,quæ ipſum paroxyſmum concomitantur:nam qui per paroxyſmos iudicat,errat in iudicatione,ex Auic.1.4. *tract*. 2. *cap*.36. & priùs docuerat Galenus 2. *criſ*. 6. Quare vnaquæque febris, propriis ſignis, quæ illius naturam conſequuntur , eſt dignoſcenda.

Cauſa.

D CAuſa antecedens eſt in duplici differentia : Nam aliquando eſt humor melancholicus , qui putreſcit, vt *part*.5. *cap*.13. de febribus docuit Iſhac ; interdum non eſt humor melancholicus naturalis immediatè putrefactus , ſed atra bilis , quæ ex aduſtione ſanguinis, & bilis generatur, quæ licèt ob aduſtionem aliqualem calorem expoſtulet , à prædominio tamen frigida eſt,vt 2. *feb*.5.docuit Galenus.Cauſa coniuncta varia eſt, pro diuerſitate cauſarum : quælibet tamen ſub forma vaporis , immediatè , & præternaturaliter calefacit cor.

Cauſas externas , ſicut & aliàs connumerauit Galenus 2. *feb*.1. Sunt cibi & potus , frigidi & ſicci , & maximè craſſi , anni tempus , ſcilicet autumnale , &
E omnia alia , quæ his ad proportionem reſpondent, & humorem melancholicum in magna copia gignere queunt , vt latè proponit ipſe 3. *de loc*.7. Quare hanc febrem excitant nimia triſtitia , & præſertim in ſenili ætate, verùm ferè alium morbum conſequitur , vt docet Galenus 1.*epid.ſect*.2. *com*.21. Quomodo ex tertiana æſtiua generatur quartana ; cùm enim ſubtiles humores vomitu vacuentur , vrina , ſudore , aut deiectione alui ; pars craſſa remanet , ex qua quartana, & febres erraticæ , originem ducunt , quin determinatum circuitum habeant,1.*ad Glauc*.5.Reddit cauſam Galenus 3.*progn*.27. quoniam hæ erraticæ, ex humoribus, qui habent partes diuerſas generantur , quales diſpoſitiones in humore melancholico inueniuntur, ex Galeno *loc. nuper cit*.

Signa

Signa.

EA tradit Galenus 2. *criſ.cap.*4. Primum deſumitur ex pulſu,qui inuadente paroxyſmo, minor, tardior & rarior eſt, quàm aliarum febrium; at in ſtatu illius efficitur maior, celerior, & frequentior quàm antea: quod intelligendum eſt, dummodò in ſtatu minor ſit quàm tertianæ, & maior quàm quotidianæ. Sed cùm explicatio huius ſigni ardua ſit, quærendum: *Vtrùm pulſus in inuaſione quartanæ maior ſit, quam in inuaſione aliarum febrium*? Dic. Difficile videtur, nam Galenus 2.*criſ.cit.* apertè concedit, dicens, quartanam paruos,debiles,tardos,& raros adeò pulſus facere in inuaſionibus, ſicut nulla altera diſpoſitio. Idem ſentit Auerrhoës 4.*collig.*30.

Oppoſitum ſentiunt Auicenna, 1. 4. *tract.* 2. *cap.*47. Haly, & Serapio, de ſignis febris phlegmaticæ. Dic, multitudinem humoris, & eius frigiditatem, in febre phlegmatica ſuadere pulſum fieri minorem, quàm in quartana,è contra verò frigiditatem melancholiæ,iunctam ſiccitati,per quam arteria redditur inobediens dilatationi, eſſe in cauſa, vt in quartana pulſus reddatur minor, quàm in quotidiana. Quia igitur, ſuperante modò vna cauſa ex dictis,modò altera;deinde pro varia quantitate humoris, pulſus aliquando in vna appareat minor, interdum in altera: hæc eſt cauſa,cur auctores citati, in diuerſas ſententias abiere,vnuſquiſque præferens illud, quod expertus fuit. Occaſionem etiam varietati illorum ſubminiſtrauit,quòd pulſus in inuaſione vtriuſque febris,quartanæ,& quotidianæ, adeò paruus eſt, vt difficilè iudicare poſſimus,quis eorum minor ſit.

Vtrùm verò *in interuallo quartanæ, aliquod relinquatur veſtigium febrile*? dubitandum. Apertè reſpondet Galenus 1. *ad Glauc. cap.*6. aſſerens, *cùm febris ceſſauerit in quartana,pulſum eſſe tardiorem, & rariorem naturali*: Quæ verba ſignificant manifeſtè,in interuallo quartanæ,non modò non relinqui febrem,ſed etiam nullum illius veſtigium: cùm enim pulſus tunc temporis aſſeratur tardior,& rarior naturali,patet calorem non excedere,ſed potiùs frigiditatem.

Dic.In interuallo febrium putridarum,licèt nulla relinquatur febris, tamen manere in pulſu aliquod eius veſtigium, quod 1.*ad Glauc.*2. docuit Galenus:Hoc tamen veſtigium febrile, exceſſum aliquem caloris non denotat, vt conſtat ex *loc.cit.* 1.*ad Glauc.cap.*6.*in fin.* ſed ſolùm eſt,quòd quies externa ſit frequentior naturali,& ſyſtole velocior, quia ſcilicet in interuallo febrium intermittentium, adhuc reliquiæ vaporum putridorum remanent,ad quorum expulſionem, ſequitur celeritas contractionis,& frequentia quietis externæ,& acrimonia caloris, & ex his, relinqui veſtigium febris intelligitur. Accidit quòd in putridis, tempora interualli,in arteriarum motu, inæqualitas relinquatur.

Percontaberis: *Vtrùm tempore interualli, æger dicatur laborare quartana*? Nam ſi tempore interualli æger eſt à febre immunis, cur aſſeretur adhuc laborarè quartana? Dic, quòd ſi non adeſt læſio ſenſilis actionum, non conſtituitur quis actu æger, licèt actu habeat cauſam morbi,vt arthriticus,epilepticus,recidiuaturus, & qui à cane rabido eſt percuſſus; hi enim ſunt neutri, *lib.de conſt.art.med.cap.*23. Verùm quoniam in quartanario, functiones ſunt læſæ, etiam in die interualli,ob frequentiam,& prolixitatem acceſſionum,ideò etiam tunc æger eſt.

Neque contradicit Galenus 5. *de placit.* 2. aſſerens quartanarium in die interualli eſſe extra morbum: Falsò namque legitur. Solum enim ſcribit in loco eo, quartanarium in die interualli eſſe extra pathos, id eſt, extra ſymptomata acceſſionis. Si verò quæras, quo morbo tunc ægrotet, ſi non febrit? Dic. Intemperamento partis mandantis, ac recipientis, ac intemperamento foci, ſeu mineræ: ſæpe etiam intemperatura

A morboſa totius,quod notat inæqualitas febrilis in pulſu percepta.Quòd ſi adhuc contédas,idem eſſe de recidiuaturo, quandoquidem habet morbum in cauſa ſua, quemadmodum quartanarius in die interualli.Dic, diuerſam eſſe rationem,quia humor ille nondum inducit febrem,circuitu certo,ſicut in quartanario,(quod etiam intelligendum de tertianario (quare recidiuaturus non eſt dicendus æger.

Secundum ſignum deſumitur ex rebus naturalibus, quæ melancholiam augere natæ ſunt, vt ſunt v.g.tempus autumnale,regio,ætas,& victus, ægrique temperatura frigida & ſicca. Neque obiicias Galenum *lib. art.*

B *med.cap.*37.aſſerentem,temperaturam frigidam ſiccam, non aceruare melancholiam, ſed calidam, cuius vi humores exuruntur, atque aſſantur, & in melancholicam naturam conuertuntur: Nam hoc tam ex calore externo, quàm interno hepatis, per accidens contingit, vt augeatur in humoribus fæx,& melancholia.

Tertium ſignum eſt, ſi quartana eo tempore plures populariter corripiat.

Quartum ſignum eſt,ſi æger febres erraticas,inordinatas, & nullo circuitus ordine inuadentes paſſus ſit, quæ ab humorum varietate oriuntur, qui tractu temporis degenerant in melancholiam, vt docet Galenus 1.*epid.ſect.*3.*com.*23.His adde,ſi æger lienoſus ſit, id eſt, prægrandem lienem habeat,nam hic ingentem melancholiæ copiam adeſſe in corpore præoſtendit: vnde meritò à Medicis lienem,riſus eſſe auctorum decretum eſt,firmante id ipſum experientia; nam ſplen craſſum,

C fæculentum, lutulentúmque ſanguinem ad ſe alliciens, eſt in cauſa,vt præexiſtens in corpore, agilior,hilarior, & ſplendidior reddatur.

Quintum ſignum, ſi vrina in principio alba, tenuis, & aquoſa appareat: cuius euentus cauſa,eſt obſtructio meatuum à melancholia; in ſtatu verò varius eſt vrinæ color,pro diuerſitate humorum.In declinatione eſt aliquando nigra,ob humorem per vrinam vacuatum, qui eſt ſua natura niger. Sextum eſt longitudò paroxyſmi, durat enim viginti quatuor horas, firmante Serapione, 6.*breuiar.cap.prop.*oritur enim ab humore craſſo, & terreſtri, qui difficulter poteſt reſolui.

Septimum,ſignũ eſt rigor inferens ſenſum,quaſi oſſa frangantur, & caro contudatur: Nam humor faciens quartanam, cùm in principio paroxyſmi defertur per membra, ob craſſitiem ſuam, non poteſt verſus cutem

D expelli;imò cùm in profundo maneat,nimiùm aggrauās membra,ibi ſtabulans,& infixus frangit oſſa,& carnem contundit. Neque obiicias Raſium 10.*ad Almanſ.c.* 8. dicentem,quartanam cum paruò rigore incipere, quod etiam affirmant Galenus 2.*feb.*5.& Auicenna 1.4.*tract.* 2.*c.*6.*&* 62. Ii enim non de principio vniuerſali, ſed de principio paroxyſmi ſunt intelligendi, cùm augeſcente morbo,& humore per putredinem excalfacto, & attenuato,ſit vehemens rigor. Non adeſt in hac febre vomitus bilioſus, & aliquando cũ ſudore finitur copioſo.

Præſagium.

E VIdendum primò: *Vtrùm quartana ſit ſecuriſſima?* Hippocrates ſic prædixit, 1.*epid.ſect.*3. *text.* 4. dicens: *Quartana omnium febrium ſecuriſſima.* Subſcribit Galenus 1.*ad Glauc. cap.*8.§.*Ex intermittentibus quartana haudquaquam periculoſa.* Celſus *lib.*3.*cap.* 15. confirmat, §.*Quartana neminē iugulat,*quia humor melancholicus, craſſus cùm ſit, & acuitatis ac vehementiæ expers, non multùm naturam laceſſit. Accedit, quòd tempus intermiſſionis, in hac febre longum eſt admodum, in quo natura recreari, atque refici, ad ſeipſam redire, non multo negotio poteſt:quoniam,vt ex Hippocrate manifeſtè colligitur,*lib.*4.*Aph.*43. (*Febres quæcunque non intermittentes, tertio die fortiores fiunt, magis periculoſæ; quocunque autem modo intermiſerint, periculum abeſſe ſignificatur*) periculum ægrotantis, ſi in vlla re, maximè in

EEe aſſiduitate

aſſiduitate acceſſionis,atque ſymptomatum continetur: Ex quibus patet,quartanam nunquam in exitium finiri, ſed ſemper ad ægrotantis ſalutem.

Sed ſi hæc vera ſunt, cur Hippocrates 3. *progn.* 7.febrem hanc pro exemplo morborum poſuit,qui bonum, ac malum habent euentum?Dic. Hippocrates hoc loco nō de qualibet quartana verba facit,ſed de illa tantùm, quæ ad acutos ſequitur morbos , quæ cùm viribus ſuperueniat imbecillis,& ex humore craſſo & aduſto conſiſtat,priculo non vacat. Denique quartana grauis eſt, atque moleſta,quæ à vehementi lienis,aut alteris viſceris affectu originem ducit,dicente Galeno 1.*epid.ſect.*3. *com.*4. multos quartana febre ex liene laborantes, aqua inter cutem deinceps , illa occaſione collecta, ſæpenumerò fuiſſe defunctos, præſertim ſi ſit duplex , aut triplex:Nam ſimplex toto genere ſalubris eſt, quæ abſque alio viſcerum affectu , primigeniáque affectio contrahitur , quæ non ſolùm ſecura eſt , ſed à magnis morbis prehenſos euidenter liberat , vt propria hiſtoria *iib.* 1. *epid.ſect.*3.*com.*4.firmauit Galenus:cuius explanationem legat,qui velit,*lib.*1.*Hiſt.Princip.Medic.Hiſt.*30.

Inquires : *Vtrùm quartana ſit longiſſima ?* Hippocrates ſibi contradicere videtur : Nam 1.*epid.cit.*eam longiſſimam eſſe affirmat. Contrà 2. *Aph.*25.quartanas æſtiuas facit breues.Dic.Quartana eſt vnus ex morbis longiſſimis,& quotidiana longior, adeò vt dicat Auicenna 1.4. *tract.*2.*cap.*63.aliquando duodecim durare annos, licèt Galenus *lib. de typis* , *cap.*4. ad biennium tantùm prorogari ſcribit: Huius longitudinis cauſa,eſt melancholia,quæ frigidiſſima, ſicciſſima, craſſa & terrea cùm ſit, difficulter immutatur , & à natura elaborationem admittit. Cùm tamen pituita,quotidianæ effectrix,etiamſi multa,frigida,craſſa,& lenta ſit, naturæ tamen accommodatior,propter humiditatem habeatur, quo fit vt faciliùs concoqui , & naturæ cultum ſuſcipere poſſit. Aphrodiſæus 1.*probl.*84. huius longitudinis cauſam retulit,in cancroſam quandam diſpoſitionem,ſolutu difficilem , in partibus relictam. Alij prædictæ diuturnitatis occaſione , occultam proprietatem inuexerunt, ideóque propria & peculiari antidoto egere aiunt, qua ſola curetur , quo fit vt ſponte potiùs,quàm arte ſoluatur. Hippocrates verò *cit. Aph.* quartanam vocat breuem æſtiuam, cum hyemali collatione facta, quæ magnitudine cauſæ , difficultate curandi , & ſyptomatum acceſſione , longiſſima eſt : exhauſto enim corpore per æſtatem, & corpore vitioſis ſuccis repleto, ex improba victus ratione ſubortis , contrahitur hectica quædam intemperies , maximè cum ob meatuum eo tempore anguſtiam,& libertatem tranſpirandi negatam,materia contumax fundi nequeat, & quartana in longum tempus producitur. Omnis ergo quartana longiſſima eſt, æſtiua tamen, etſi ſua natura longiſſima , reſpectu hyemalis,minùs eſt longa.

Curatio.

Etſi plura circa victum , pro melancholicis parandum,*lib.*1.*cap.de Melancholia*, ſimul præfati, placet hoc loco, aliqua in propatulum breuiter proponere, & dubitare : *Vtrùm in victu quartanæ , variæ conditiones ſint obſeruadæ ?* Forma ergo victus non ſit tenuis , ſed mediocris, vt ſufficere poſſit vſque ad ſtatum , qui longus eſt. Quòd ſi Auicenna 1.4.*tract.*2.*cap.*65. primis tribus ſeptimanis,victum tenuem præſcribit,vtitur cura tentatiua , vt ſcilicet certus ſit, an quartana à multo humore oriatur : nam ſi à pauco, tali victus forma finietur ; ſin aliter,ſtatim victum mediocrem præſcribit,ſubtiliando in ordine ad ſtatum, vt docet ipſe , in §.*Quum ergo perueneris ad tempus* , *&c.* & Gal.1.*ad Glauc.*11.§.*Si verò in ſtatu morbi, &c.*

Victus qualitas an debeat eſſe calida , vel frigida, controuerti poteſt : nam quando quartana , ex calida iecoris intemperie ortum ducit,frigida alimenta,& humida videntur concedenda , ſic enim exuperantia bilis, genita per maiorem exuſtionem melancholiæ, aptè corrigitur. Verùm cùm indicatio,quæ ſumitur à cauſa, ſit potior illa , quæ à febre depromitur , & neceſſarium ſit craſſum hunc humorem concoquere , & expellere , ideò melancholiæ exceſſus , modicè calefacientibus , & humectantibus corrigendus , vt ferina ilius natura miteſcat ac temperetur , & vt ſanguis pellucidus ; clarus regeneretur ; ex alimentis enim frigidis & humidis , magna flatuum , & recreemntorum copia progignitur , & crudior redditur humor , etſi ſit per aduſtionem genitus , aliáque grauiſſima incommoda ſubſequuntur.

Auicenna *loc. cit.* tres conditiones in victu quartanæ exoptat , quarum prima , vt non ſit crudus , hoc eſt, flatuoſus , imò reſoluat flatus ab humore melancholico eleuatos : ſecunda , vt non ſit craſſus , imò ſubtilians craſſum : tertia , vt non ſit ſtypticus , imò ventrem ſoluens. Ex his conditionibus patet , arcendos eſſe quatanarios , à flatuoſis cibis , craſſis , viſcidis, adſtringentibus , calidis , ſiccis , quia adſtringunt , & aliis quæ latè recenſet Galenus *lib.* 3. *de loc.affect.cap.*7. amplectenda verò eſſe , quæ ſunt boni ſucci , facilis coctionis , & diſtributionis , optimum ſanguinem generant , eáque licentioſiùs offerenda , propter ingens faſtidium,quod quartana affectos comitari ſolet,quódque in quartanis,pro deteriore ſigno habendum, quàm in aliis febribus , quia cùm melancholia faciat ad naturalem famem, ex Paulo *lib.*3.*cap.*49.ſi ab ea faſtidium emanet , à deteriore putredine in ipſa , quàm in aliis fieri affirmabimus. Paroxyſmus autem debet occurrere , ventre vacuato : quare in die acceſſionis , nihil edendum , niſi acceſſione tranſacta. Potus ſit aqua decocta radice ſcorzoneræ, Eupatorio, Cinamom.Aniſo, aut Corticib.Citri. Vino vtendum albo , tenui , ac mediocriter calido , non rubro , aut craſſo, hoc enim melancholiam gignit , & excrementa multa , 3.*de loc.* 7. & 4.*acut.com.*111.

Aluus quotidie reſpondeat : nam ægri tum ratione febris, tum ſiccitatis humoris, ad deiiciendum non excitantur , quare eligendus victus , qui ventrem mollem efficiat. Vtilia in hunc vſum ſunt,pruna ſaccharo, præſertim rubro decocta , borrago , malua in iure carnis elixæ ; ſin minùs , clyſter mollis paretur , iniiciendus noctu , cum pauca ſale , vt per noctem detentus, fæces emolliat , & vias lenificet , ex Gal. *cit. ad Glauc.* Enemata fortia cauenda , maximè ante coctionem, ſic enim habet Auicenna *loc. cit. cap.* 63. §. *Et ſi tibi non videtur bonum vti potionibus , adminiſtra loco earum clyſteria , ſed oportet vt ſint leuia : & non conceditur confortatio eorum , niſi quando conſequitur ægritudo ſtatum,&c.*

Vtrùm ſanguinis miſſio in hac febre vtilis ſit ? Dirimendum : Nam in copia crudorum ſuccorum , illa reproba eſt , ob cauſas multas , quia vires non poſſunt eſſe valentes ; & extracto tenui , & laudabili ſanguine, & ad huius humoris coctionem neceſſario , craſſus in corpore relinquitur. Dic , quòd ſi crudorum ſuccorum copia adſit , præſtat priùs eos pharmaco extra corpus educere , ne inanitis venis , attrahatur humor fæculentus , facta venæſectione , ad eas , loco illius qui fuit vacuatus , & hac ratione duplex , vel triplex quartana excitetur : quod ſignificauit Auicenna *cap.*64. *loc.cit.* Nam ſanguinem mittere in quartana , inanitis venis , eſt trahere humorem ad ipſas , & componitur quartana cum quartana.

Quare ſi non adſint ſigna plenitudinis melancholicæ , minimè eſt ſanguinis miſſio celebranda , quod dignoſces ex habitu corporis ſāguineo,venis turgidis,ſuppreſſa ſanguinis vacuatione , ætate iuuenili , anni tempore verno. Quòd ſi vena inciſa,fluens ſanguis , craſſus

ac niger appareat, detrahendus; contrà verò ſi tenuis ac flauus, ſupprimendum: ſignum enim eſt, melancholiam non in venis, ſed extra venas, in liene ſcilicet, & prima regione abundare, quod etiam docet 3. *de loc. affect. cap.* 7. At licèt hoc ferè ſit verum præceptum, perpetuum tamen non eſt: nam vt inquit Auicenna 1. 3. *tract.* 4. *cap. de curat. melancholiæ*, multoties incipit exire ſanguis tenuis; proceſſu verò euacuationis, craſſus & niger, quia ſanguis exiſtens in exterioribus erat probus, in interioribus, corruptus, & putredo in profundo, & trunco corporis eſt recondita. Vena ſecetur interna, vel communis, in brachio ſiniſtro, ex Galeno *cit. ad Glauc.* ſi verò ex iecore ortum ducat, in dextro brachio ferienda vena, vt Aëtius monuit, *tetrab.* 2. *ſerm.* 1. *cap.* 68. Hirudines mariſcis affixæ, plenitudinem melancholicam mirè deponunt, ex Hip. 6. *Aph.* 11.

Facta phlebotomia, inſtituenda purgatio, de qua quæri commodiſſimè poteſt: *Vtrùm in principio poſſit adminiſtrari?* Dic cum Galeno affirmatiuè, qui *cit. ad Glauc. cap.* 11. clementem ſolùm approbat purgationem, *Quartanam in principio mediocriter, ac leniter tractare oportet, nullum fortè medicamentum, aut vacuationem exhibentes*: Si aliter feceris, ægrum præcipitem dabis in mortem, quia ipſis expurgātibus oblatis, ex ſimplici fit duplex, ex duplici triplex; humor enim in principio crudus, rebellis, & contumax, medicamentis non cedit, & reſoluta vacuatáque parte tenui, craſſa relicta, beneficium naturæ tardiſſimè admittit, & hac ratione morbus producitur. Deinde crudo exiſtente humore, medicamentum eradicatiuum non euacuat, ſanguinem & carnem colliquat; hinc virium ſequitur debilitas, & iactura ſumma. Præterea agitatur & commouetur humor, magis accenditur, ac putreſcit.

Clementia medicamina tunc adminiſtranda, quandò in prima regione excrementa redundant, aut lien melancholici humoris copia turgeſcit: tunc enim ad leuandam naturam, & minorem materiam faciendam, lenis in principio poteſt purgatio inſtitui, vt *cap.* 63. dilucidè monuit Auicenna, dicens: *Et ſi oportet vt vacuetur à principio, de humore faciente febrem, aliquid propter alleuiationem, & non propter mundificationem, vel eradicationem; illud enim apud digeſtionem fit: & non oportet vt fiat prouocatio in primis cum fortitudine.*

Quapropter non poſſunt non vehementer condemnare illos, qui medicamenta fortia (elleboriſmum vocant) in principio huius febris adminiſtrant; quorum vſu, humore exiſtente crudo, vigente hyeme, quartanarios feliciſſimè perſanaſſe tantopere gloriantur. Quòd ſi hoc aliquando contingat, quòd exhibita valida purgatione, quartana ceſſet, non propterea id probandum, cùm ſit rectum ab errore, ex Auicenna *cit. cap.* §. *Et ſi Medicus iam præſumpſerit, & ſolutione eduxerit melancholiam in principio, aliquoties ſolutione forti, & prohibuit ægritudinem penitus, ſed eſt rectum ab errore, &c.* Dies purgationi idonea eſt, quæ præcedit acceſſionem. Num autem in die acceſſionis, ſit medicamentum offerendum, vel in ipſa apprehenſione, vt *lib. de affectionib.* Hip. prædixit; ventilauimus *lib.* 4. *Hiſt. Princip. Medic. in com. Hiſt.* 32.

Deinde. Sicut in principio nocua ſunt valida expurgantia, ſic inutilia ſunt diuretica, ſudorem prouocātia, & inſenſibiliter digerentia, vt Theriaca, Mithridatium, & ſimilia; quæ cùm humorem crudum, nec reſoluere, nec vacuare queant, eadem excitant ſymptomata, quæ ab expurgantibus ſequi, *ſuprà* monuimus, quod docuit Galenus *cit. ad Glauc.* cùm dixit: *Nullum fortè medicamen exhibentes.* Si verò Galenus, theriacam, ſucci Cyrenaïci cum caſtorio permixtionem, Piper, Myrrham, quartanis vtilia eſſe docet, *lib. de trem. cap.* 7. & *lib. de theriac. ad Piſon. cap.* 15. intelligendus, ſi hæc tempeſtiuè ſumantur, poſt coctionem; ſi verò incocto humore conſedantur, nocebunt impensè, ex *lib. de*

A *præcogn. ad Poſth. cap.* 2. Quare horum loco vtendum Diatrionpipereon, Aromatico Roſato, Diarrhod. Diambra, & ſimilibus. Quibus autem me dicamentis ſit præparandus, & expurgandus melancholicus humor, *cap. de Melancholia*, *lib.* 1. determinauimus.

Lien, pars affecta in hoc morbo, roborandus; patitur enim obſtructiones magnas, duritiem, dolorem, quoniam in eo, magna ſuccorum crudorum, & flatuum copia ſtabulatur, ideò mundificantibus, & reſoluentibus vtendum, dictis ſuprà, *cap. de Tertiana notha.* Vomitus in die intermiſſionis, ante cibum, à Galeno commendatur. Rigori vehementiſſimo, excitato in acceſſione, opitulandum; nam fatigat ægrum,
B dentes facta valida concuſſione frangit: Quare pedes fouendi, ſpinalis medulla vngenda oleis, & calidis vnguentis, quæ ad conuulſionem vtilia prædiximus.

Cùm Quartana ſit opprobrium Medicorum veriùs nominanda, & Medicorum operam, & medicamenta deludat, vulgus approbat alimenta praua, quæ concedit in copia multa. *Vtrùm verò his cibis vtendum ſit in quartana?* dubium eſt, Dic. Iuuant, ſi humor ſit coctus: primò, quoniam hæc alimenta, in magna quantitate exhibita, in ventriculo corrumpūtur, à quibus natura robuſta cùm irritetur, copioſam mouet vacuationem per vomitum, vrinam, aut adiectionem alui. Deinde. Natura torpens, & ferè morbo connaturalis facta, alimen-
C torum ſuauium, etſi reproborum vſu, recreata, & robuſtior reddita, humorem peccantem concoctum, per varias regiones euacuat, cum commodo multò. Neque hoc imitandum: nam concoctio humoris melancholici, difficulter agnoſci poteſt, & ſi ante coctionem hæc vitioſa alimenta, vt carnem ſuillam, piſces craſſos, acetaria, legumina, & his ſimilia offeras, prò ſperata ſalute, ſæpe obrepit mors. Eadem etiam ratione, ſubitus & vehemens motus, productas & inueteratas ſanauit quartanas, in robuſtis ægris; qui ſi debiles ſint & puſilli, ex eo ſicut ex timore ſubitò moriuntur; vt 2. *de ſympt. cauſ.* 5. docuit Gal.

Curatio quartanæ continuæ, eadem eſt cum curatione quartanæ intermittentis, tribus ſolùm differens,
D auctore Auicenna 1. 4. *tract.* 2. *cap.* 66. primò, quòd in continua, minor cibi quantitas, & minùs craſſa offeratur, quàm in intermittente. Secundò, quòd in continua copioſior ſit phlebotomia, quia humor melancholicus viget intra venas, cum ſanguine mixtus. Tertiò, quòd in ea infrigidantia copioſiora offerantur, quam in intermittente, cùm à continuo feruore, internæ partes ampliùs incaleſcant; ideò medicamenta calida alterantia, quæ in intermittente conceduntur, inutilia ſunt in continua.

Ad genus quartanæ reducuntur quintanæ, ſextanæ, ſeptimanæ, nonanæ, erraticæ, & ſiquæ aliæ reperiuntur longiores febres, quæ cùm ab humore melancholico, craſſiore facto, & in minori quantitate putrefacto, ortum ducant, eodem modo tractandæ
E ſunt: quo curatur quartana: quarum quidem febrium curatio negligenda non eſt, hæ enim præſertim quintana, peſſimæ ſunt, vt ex veterum mente diſceptauimus, *lib.* 1. *Hiſtor. Princip. Medic. in comment. Hiſt.* 30.

OBSERVATIO I.

Expurgantia in quartana intempeſtiuè oblata, immedicabilem noxam, & mortem afferunt.

IN catalogo meo, in quo euentus memorabiles ægrorum reponere ſoleo, extant hiſtoriæ ſilentio non prætereundæ

terendæ multorum,qui cùm quartana eſſent affecti, ab expurgantibus medicamentis, in damna irreparabilia lapſi ſunt. Alij crudo exiſtente humore, duplicem, & triplicem ſunt deinceps experti. Quidam in febrem cō-tinuam, quæ adeò in viſcera ſæuiit,menſibus ſeptem,vt habitualis facta,ægrum ad interitum deduxerit. Plures in fluxum alui delapſi, in maciem tantam deuenerunt, vt hecticorum inſtar, vitam tandem cum morte commutarint. Erat quidam colonus, robuſtus & fortis, qui cùm quartana premeretur menſibus quatuor,impatiens & immorigerus, morbum violenter eradicare contendit,quare in hunc vſum drachmas quinque Diaſennæ, & tres Confect. Hamech,in die intermiſſionis, conſilio cuiuſdam Medici aſſumendas curat, in decocto melanagogo diſſolutas. Sed quo effectu audi; vix tres horæ pertranſierant,quando lingua eſt facta nigra,ſitis adfuit inexhauſta, febris increuit ardentiſſima,& vacuato humore per ſedem in copia multa, ſuperuenit delirium ferinum,& ferox,& poſt viginti horas apparentibus parotidibus, veluti ſuffocatus occubuit.

OBSERVATIO. II.

Ad quartanam contumacem, ſaluatellæ ſectio in pede, mirabilis.

NOn ceſſant Medici vnanimiter decantare vtilitatem, quæ ex ſectione venarum quæ ſunt in brachio,inter minimum digitum,& vicinum,in morbis veneſi generis productis,tertiana,quartana,& aliis conſimilibus ſequi ſolet,ob cauſas multas,& ideò vocantur ſaluatellæ,quia ægrotantes ſaluant. Verùm cum conſpicerem ſæpe,imò ſemper,Medicos in curanda quartana, operam & oleum perdere, tentaui ad vnum remedij genus accedere, quod rationi non erat contrarium, ac repugnans: Nam ſicut ex mente Auicennæ 22.3.*tract.2. c.24. Sicut phlebotomia ſaluatellæ, vtilior eſt quàm baſilicæ, eodem modo phlebotomia rami ſciaticæ, vtilior eſt quàm ſectio ſciaticæ, in dolore coxendicis, ob cognationem, quam minimus digitus habet cum ſcia*: Sic in quartana venam ſecui in talo,hirudines mariſcis affixi, primò tamen de totius corporis prouidentia,indicatione habita,contuli nihil. Secui ramum iſchiaticæ,inter minimum digitum, & vicinum, profui multum: nam ex duplici, facta eſt ſimplex;ex ſimplici euaſerunt plures, non quia ſanguis in pauca quantitate,ex hac exili vena, ad longinquum, vel craſſior fuit extractus,ſed quoniam annularis digitus in manu,maximum cum viſceribus,& in pede cum liene, & hepate obtinet conſenſum. Hinc fit vt vellicato, & compuncto hoc digito, tam in manu, quàm pede ſiniſtro, animi defectu collapſi, & moribundi, ad vitam reuocentur.

CAPVT XXVII.

De febre Hectica.

Definitio.

SAtis ſuperque dictum, eſt *lib.4.de febribus*, febrem diuidendam eſſe,penes materiam,in qua accenditur: quare febris in communi triplex eſt genus, Diaria,Humoralis,& Hectica,provt calor febrilis,in ſpiritibus,humoribus,aut ſolidis partibus accenditur, & eſt in facto eſſe. Paulò tamen vberiùs agitandum eſt:*Vtrùm definitio febris hecticæ,à Galeno tradita,ſit veriſſima?*Illi enim 1.*de feb.c.7.ante med.*dicit, quòd febris, quæ firmiter ſolidas animalis partes occupat, eſt hectica; per quas, omnes partes viuens intelligit,provt diſtinctæ ſunt à partibus humidis, ſcilicet humoribus,& ſpiritibus. Appellatur

A autem febris habitualis, hoc eſt,ſtabilis,& ſolutu difficilis, quemadmodum habitus, vt Galenus *eo loc.*affirmat:quare ſic definitur ab eo: *Hectica febris illa eſt, quæ febrilem calorem habet accenſum, & in facto eſſe.*

Vel hoc modo definiri poteſt: *Eſt caliditas præter naturam, accenſa in partibus ſolidis cordis, & reliquis partibus viuentibus totius corporis, habitualis facta, æqualis, & à cauſa independens, exacerbationibus carens.* Hæc definitio explicanda eſt per partes ſuas. In caliditate præter naturam, conuenit cum omni febre in communi,quæ per illam ſolet definiri, à Galeno 8.*meth.*1. & ab Auic. 1.4.*tract.*1.*cap.*1.Hæc caliditas debet eſſe in facto eſſe, & permanens in partibus cordis ſolidis, in quo à diaria, & humorali diſtinguitur. Debet eſſe habitualis,& quæ ſubiecto difficulter eradicetur, habitus

B inſtar. Æqualis ſit eſt neceſſe, *lib.de inæqual.intemp.* 5. & 8.*meth.cap.*1. Caliditas eius eſt independens à cauſa, quod de cauſa materiali, & ſubiectiua non eſt intelligendum, nam ſine hac, caliditas illa præter naturam, ſicut & reliqua accidentia, realiter conſeruari non poteſt, & materialis cauſa ſunt partes ſolidæ, & viuentes totius corporis: Intelligatur ergo de cauſa efficiente, particulari,conſeruante,& præter naturam,quia caliditas præter naturam hecticæ, ab aliquo humore, inſtar humoralis,non dependet: & hoc eſt quod voluit ſignificare Galenus 8.*meth.c.vlt.* cùm dixit, quòd *nulla cauſa febres hecticas accendit*, id eſt, à nullo humore accenduntur, & conſeruantur, poſtquam ſemel fuerunt pro-

C ductæ: Nam ſi abſolutè id pronunciaret Galenus, eius doctrina eſſet falſa, quoniam febres hecticæ, ſicut & omnes alij effectus in rerum natura producti,ſine cauſa efficiente nequeunt produci.

Calor hecticæ eſt independens à cauſa præter naturam:nam quòd caliditas præter naturam in conſeruari, à cauſis naturalibus,nempe ſanguine & ſpiritu pendeat, negari nō poteſt,ſicut calor naturalis partium tempore ſanitatis,quantumvis habitualis ſit,& æqualis, ab eodē ſanguine & ſpiritu conſeruatur. Quam doctrinam veram eſſe, ex eo conuincitur, quòd quotieſcunque in hecticis, ſanguis & ſpiritus ad partes interiores attrahuntur,vel ratione rigoris ſuperuenientis,vel animi deliquij, tunc partes exteriores ſenſibiliter refrigerantur, morbum frigidum patiuntur,qui febri hecticæ immediatè contrarius eſt. Ergo ſine dubio caliditas febris

D hecticæ,à cauſis naturalibus, videlicet ſanguine & ſpiritu, in conſeruari dependet.

Caliditas hecticæ febris,exacerbationibus caret:nam hæ oriuntur à noua mutatione cauſæ,à qua aliæ febres dependent, hectica verò non habet cauſam. Quam doctrinam intelligas velim,de febre hectica, nulli humorali coniuncta, & quantum eſt ratione ſui; aliter enim in ea,ratione febris humoralis, inſignis aliquando exacerbatio adeſt.

At circa definitionem quærenda ſunt aliqua,quæ illam magis illuſtrent, vt facti caloris ſignificatum amplius innoteſcat, præter plurima quæ *l.4.Hiſt. Princip. Medic.ab Hiſt.*40.*vſque ad* 45.ſubnotauimus. Et primò

E ſic: *Vtrùm Galenus affectuum in futurum, fientem, & factum, meliùs quàm Archigenes diuiſerit?* Ille enim *lib.* 1. *de loc.affect.cap.*2. aliquibus mediis contra Archigenem inſurgit, proponitque quandam affectuum diuiſionem, multò exactiorem, illa Archigenis, quam quidem magni facit,eo quòd eſt vtilior,& præſtantior,tum ad prædictionem,tum ad curationem ipſam, refértque huiuſmodi diuiſionem omnibus ferè Medicis fuiſſe incognitam, ea eſt affectuum in futurum, fientem, & factum iam: cui aliam ſimilem tradit, vbi eam affectibus intemperamenti ſpeciatim adſcripſit.

Futurum affectum vocat *eo loco*, illum qui ita à cauſa oritur, vt ea ſeparata & remota, non maneat vlla diſpoſitio:Fientem, qui partim factus eſt, & partim fit, in quo licèt cauſa remota, impediatur fieri id, quod nondum

nondum productum erat,nihilominùs manet pars illa, quæ iam producta erat , & facta ; ideò enim fienti morbo duplex curatiua intentio debetur , vna ratione cauſæ , alia ratione dyſcraſiæ relictæ. Deinde factum vocat affectum, qui fieri deſiit , quique iam finitus manet,& productus,quantumuis cauſa ſit finita,& exhauſta. Singula verò diuiſionis membra explicat, propoſitis inteſtinorum paſſionibus , à bile confluente excitatis,licèt facti, permanentiſque affectus, tertio loco numerari , exemplum non aſſignauit , eo quòd ex aliis apertè colligebatur.

Quæres tamen , in quo huiuſmodi diuiſio affectuum,in futurum, fientem, & factum , differat ab illa Archigenis , & in quo maior eius præſtantia contineatur,cùm omnia illa affectuum genera , videantur comprehendi in membris illis , ab Archigene relatis : futurus nempe qui facilè ſoluitur,ad agentis cauſæ ablationem,quique cauſam non habet particulæ inhærentem, ſed tranſeuntem, nec firmum adhuc producentem affectum ; fiens in eo,cuius agens cauſa in parte exiſtit;factus verò, in ſtabili, & permanente, difficilique ſolutu, & partis eſſentiam lædente.

Sed licèt vnius diuiſionis membra , ad alterius membra reduci poſſint quouis modo , multò tamen exactior eſt illa Galeni , & in duobus potiſſimùm excedit priorem : primò , quoniam per poſteriorem Galeni , facilior eſt , & compendioſior agnoſcendi via: Secundò, quoniam vtilior eſt, & aptior ad curationem inſtituendam , ſimúlque ad prædicendum. Primum oſtenditur : Nam ex ægri relatione agnoſcit Medicus, quænam actio in eo ſit læſa , atque ita refetente ægro, primùm genus morbi aſſequitur : cùm verò ex omni læſa actione, paſſio organi ſemper ſignificetur, vt *cit.de. loc.* Galenus oſtendit , procul dubio conſtabit Medico de loco paſſo, nulláque de eo quæſtio relinquitur,ſi hac via Galeni incedamus,qua iuxta triplicem actionis læſæ, triplicémque affectus differentiam , voluit etiam in tria membra diuidi organi paſſionem,dicens tot modis pati,& affici organum , quot modis actiones in eo læſæ apparent,quod Archigenes non concedit,ſed ſolùm vbi affectus permanens eſt ; & ſtabilis , vel ſaltem cauſam habet parti adhærentem.

Secundum verò conſtat ex eo , quoniam cùm iuxta prædictam Galeni diuiſionem, affectus diuidatur in factum, id eſt, qui iam membri ſubſtantiam , ſeu temperamentum mutauit;& in fientem,ſeu quod idem eſt, in eum,qui cauſam habet operantem, ita vt iam aliqua ex parte mutauerit,& denique in eum, quem futurum appellamus,cuius cauſa in opere eſt,& nihil tamen adhuc effecit , quod cauſa ablata relinquatur ; de quo genere dicit Galenus 1. *de loc.*4. & 8. *meth.*1. *Quæ in generatione febris eſt , ſolius cauſæ ablatione ceſſat* , vbi priùs compertum fuerit, ex quonam dictorum genere, ſit productus affectus, cognita magna ex parte remanet via,methodúſque curandi. Futurus ſiquidem,ſolius cauſæ ablationem per curationem requirit ; factus , alterationem , mutationémque ſubſtantiæ membri ; fiens denique , vtrumque. Quæ quidem ad curandum vtilitas, non ita ex Archigenis diuiſione elicitur , quemadmodum nec certa præſagiendi ratio, quoniam non eſt perpetuò verum , vt affectus à cauſa abeunte genitus , facilior ſit,& leuior illo,qui cauſam habet permanentem, partique inhærentem ; vt manifeſtè conſtat in diſenteria,quæ licèt à bile per inteſtina tranſeunte oriatur,ſæpe tamen difficilior eſt , & periculoſior morbus , aliis cauſam contentam in parte habentibus , vt in tertiana dilucidè patet:

Vtrùm calor hecticus , ſit factus , & æqualis ? dubitandum. Ex illa diuiſione conſtat manifeſtè , calorem febris hecticæ eſſe factum,æqualem, habitualem, permanentem , & qui difficulter à ſubiecto poteſt remoueri. Et licèt omnis febris,cùm morbus ſit,præternaturalem caliditatem factam prærequirat , provt diſtinguitur à caliditate in fieri , non tamen omnis febris dicitur caliditas præter naturam facta , & æqualis , id eſt, æqualiter in partibus producta , & quæ ampliùs non ſit in fieri : Nam in febre humorali , partes corporis , non vniformem , ſed valde diuerſam habent caliditatem, provt ſcilicet magis , vel minùs vicinæ ſunt humori præter naturam calefacto , à quo illa febris ſolet excitari. Præterea caliditas febris humoralis dicitur eſſe in fieri , quia caliditas exiſtens in partibus , ſæpe eſt in actuali intenſione , & quando hanc non habet , ſaltem in conſeruari à caliditate humoris dependet, qui febris eſt cauſa ; quod in caliditate febris hecticæ non reperitur, ipſa enim vlteriùs non eſt in produci, ſed in omnibus corporis partibus, æqualiter, & vniformiter iam eſt producta , & ab humore aliquo in conſeruari non dependet. Eſt ergo febris hectica , habitualis , facta, & æqualis.

Obiicies primò. Licèt in hectica , omnes partes ſint calidæ, non tamen æqualiter : Nam ſicut in ſtatu ſano, quædam partes ſunt calidiores,frigidiores aliæ,hoc eſt, minùs calidæ , qualia ſunt oſſa reſpectu carnis , ſic in ſtatu morboſo , cùm calor præternaturalis ramificetur ad proportionem caloris innati , vt verbis Auerrhoïs vtar,partes quæ ſunt minùs calidæ, à magis calidis poterunt calefieri , & hac ratione, febris hectica non erit continens , atque æqualis. Dic: Non negandum in hectica,partes aliquas aliis eſſe minùs calidas : negandum tamen,illam ab alia poſſe offendi, ſimilitudine facta ad corpus ſanum , in quo non omnes frigidæ æqualiter, calidæve ſunt , & inter ſe tamen non alterantur , quoniam à forma impediuntur , quæ cuiuſque partis temperamentum conſeruare nititur. Quæ ſolutio firmatur à Galeno,*lib.de inæqual. intemp. cap.*6.

Obiicies ſecundò. Febris hectica interdiu leuior eſt , noctu accreſcit , 2. *progn.*60. Ergo circuitus habet. Dic. Per particulam *noctu* , intelligendum poſt cibum; nam incrementum caloris in ea durat , toto tempore coctionis cibi , vſque ad eius diſtributionem , quæ cùm noctu magis celebretur , vnde euenit quòd hecticæ febres accreſcant noctu , vt *cit. progn.* notauit Galenus , & docuit Auicenna 10.3. *tract.*4. *c.*22.§. *Quæ fit vehemens cùm cibo , & in nocte , ſecundum modum , quo fit vehemens cum eo febris hectica , propter humectationem corporis cum cibo.*

In calce definitionis , explicanda illuſtris controuerſia eſt : *Vtrùm eſſentia febris hecticæ , in calore , & ſiccitate conſiſtat* ? Quidam ita ratiocinantur : Febris hectica eſſentialiter includit ſiccitatem,non tamen quamcunque , ſed morboſam ; & hac ratione febris hectica, eſt intemperies compoſita ex intemperie calida habituali , & ex intemperie ſicca morboſa , etſi hæc non ſemper habitualis exiſtat.

Opinio hæc non incongruè probari poteſt , ex Galeno 1.*de diff.feb.cap.*9.*ante med.* quo loco,ſigna hecticæ adducens ſpeciei primæ , huius ſignum , ariditatem tactui occurrentem eſſe affirmat. Ergo ſi in prima ſpecie ſiccitas reperitur,maiori iure aderit in aliis ſpeciebus,in quibus primigenia humiditate ampliùs abſumpta , corpus exiccatur,& contabeſcit.Ergo ſiccitas erit de eſſentia febris hecticæ , in communi : nam illud quod conuenit omnibus ſpeciebus alicuius generis , de eſſentia ipſius generis etiam debet eſſe.

Secundò.Diuerſa ſpecies febris hecticæ,conſtituitur per conſumptionem diuerſarum humiditatum , vt ex Galeno colligitur,10. *meth. cap. vlt.* Ergo quælibet ſpecies febris hecticæ , alicuius humiditatis habet ſibi adiunctam conſumptionem , ad quam ſequi ſiccitatem, notum eſt. Hac ratione, in qualibet ſpecie febris hecticæ,primarius Medici ſcopus eſt,vt infrigidet,& humectet,1.4.*tract.*3.*cap.*4. Ergo in quacumque ſpecie febris hecticæ, ſiccitas reperitur.

Dic cum Galeno, febrem hecticam ſolùm eſſe intemperiem calidam ſimplicem, & non calidam ſiccam: Nam ſi ſiccitas morboſa,eſſet de eſſentia febris hecticæ in communi, omnibus ſpeciebus huius febris eſſet adiuncta.Sed prima ſpecies datur aliquando,ſine ſiccitate. Ergo, &c. Probatur minor ex Galeno 1. *de dif. feb. cit. poſt princip.* quo loco primam ſpeciem concitari, propter quandam veluti efferueſcentiam natiuæ humiditatis, citra eius conſumptionem aſſeuerat. Ergò cùm ſiccitas ſolùm ſequatur poſt conſumptionem humiditatis, iam per aliquod tempus admittenda eſt hectica, citra ſiccitatem,iuxta Galeni mentem,maximè cùm ille *infrà* ſtatuat,quòd ſiccitas propria eſt febribus hecticis, quæ tabi ſunt proximæ, nam illæ quæ tabidæ non ſunt,ſæpius ſine ſiccitate conſiſtunt.

Præterea tunc datur febris hectica, quando in partibus ſolidis, reperitur calor præter naturam productus in facto eſſe, & independens. Sed hoc ſine ſiccitate morboſa partium viuentium poteſt contingere. Ergo etiam poterit dari hectica, ſine ſiccitate morboſa. Minor probatur, quando enim partes ſolidæ putreſcunt, & putredinis ratione,calorem præter naturam retinent. illum habent in facto eſſe, & independentem, provt neceſſarium eſt ad generationem febris: Ita Galenus 3.*de præſag.ex pulſib.cap.*3. circa finem,febrem hecticam peſtilentem, ob putredinem partium ſolidarum cordis oriri affirmat. Sed ſic eſt, quòd quando partes ſolidæ, ratione putredinis,habent calorem febrilem,& in facto eſſe, tunc in ipſis non ſemper reperitur ſiccitas morboſa,quinimò putredo maiori ex parte cum excedente humiditate exiſtit: licet enim, vt 4. *meteor*.1. Ariſtoteles notat,ea quæ putreſcunt,in fine ſiccitatem contrahant, in principio tamen humidiora redduntur.Ergo hectica ex partium ſolidarum putredine enata, non ſolùm ſine ſiccitate morboſa,ſed citra vllam conſiſtere poteſt,quod in magna peſte contingere poſſe, non dubitat Galenus 1.*feb*.9. *in med.* niſi velis intelligendum Galenum de hectica tabida,quam etiam cum calore præter naturam includere ſiccitatem morboſam, non ibo inficias, cum Galeno,1.*de diff. feb.cap.*8.

Dic vltimò, quòd cùm in qualibet ſpecie hecticæ, etiam in illa quæ eſt primæ ſpeciei,calor producatur in partibus ſolidis,in facto eſſe,per quandam veluti vſtionem magis, quàm per putredinem, ideò ferè ſemper cum febre hectica, etiam primæ ſpeciei, aliqua ſiccitas præter naturam coniungitur:vſtæ enim partes,calorem in facto eſſe ſibi adſciſcunt, & neceſſariò à cauſa calefaciente exiccantur. Verùm ſiccitas primæ ſpeciei, non eſt intenſa, ita vt ab illa actiones lædantur ſenſibiliter, & manifeſtè: quare illa morboſa non eſt, licèt ſit præter naturam.

Argumenta hac ratione ſolues. Dic ad primum, quòd Galenus *loco cit.* non adducit ariditatem corporis, veluti ſignum febris hecticæ inſeparabile, ſed ſolùm tanquam ſignum, quod frequenter cum illa coniungitur: neque affirmat, hanc ſiccitatem, ſtatim in prima die febris apparere ſemper, ſed in ſecunda, & tertia, quando partium humidarum aliqualis facta eſt diſſipatio, quam aliqua conſequitur ſiccitas.Hoc modo Galenus *lib. de maraſmo,cap.*7. *poſt princip.* aſſeuerat, febrem hecticam in prima die, à febre diaria exactè non poſſe diſtingui. Ergo ex doctrina Galeni, corporis ſiccitas non ſemper febrem hecticam comitatur.

Ad ſecundum dic. Quòd licèt in qualibet ſpecie febris hecticæ, frequenter reperiatur alicuius partis conſumptio,& ex conſequenti ſiccitas aliqualis, id tamen non ſemper eſt verum, vt ex *ſuprà* dictis conſtat, & patebit *infrà*, cùm adduxerimus modum, per quem quælibet ſpecies hecticæ conſtituitur. Ad vltimum dic. In qualibet ſpecie hecticæ, non ſola refrigeratio, ſed humectatio vtilis eſt: ſed hæc non expetitur, ratione præſentis ſiccitatis, ſed futuræ; quare humidis oblatis vtile eſt ſemper corpus præſeruare, ne in lapſum deteriorem, hoc eſt, in ſecundam, & tertiam ſpeciem delabatur æger.

Vltrà quærendum: *Vtrùm febris hectica in communi, diuidatur in hecticam abſolutè, & in hecticam maraſmodem*; De ſpeciebus hecticæ *lib.cit.*4. prætermiſſis Medicorum ſententiis, breuiter diſceptauimus, nunc dicendum febrem hecticam in communi, in duas ſpecies diuidi, in hecticam ſcilicet abſolutè, & in hecticam tabidam ſeu maraſmodem,vt *lib.*1.*de diff.feb.cap.*8.*&* 9. Galenus adnotat,& *lib.*10.*meth.cap.vlt. ante med.* quo loco de laborantibus febre hectica agens,firmat, quòd illorum quidam maraſmo vrgentur,hoc eſt,maraſmode febre;quidam verò premuntur hectica,nondum tamen maraſmo tentantur.Quare hectica in communi,ex Gal.mente,in citatas duas ſpecies eſt diuidenda, quod etiam docet Trallianus *lib.*12. *cap.*4. *in princip.*

Ex quibus duabus ſpeciebus hecticæ, prima conſtituitur ſolùm per calorem febrilem productum in facto eſſe, in partibus ſolidis, ita vt ſit intemperies facta, & æqualis, ſine aliqua ſiccitate morboſa, quæ ratione ſui, ſenſibiliter operationes lædat. Secunda verò ſpecies hecticæ, quæ dicitur tabida, ſimul cum calore præter naturam, facto, & æquali, per ſiccitatem etiam morboſam in partibus ſolidis introductam, conſtituitur, ita vt illius ratione, ſenſibiliter lædat operationes, & manifeſtè.

Itaque hæc tabida febris, eſt intemperies calida & ſicca, ex Gal. *lib.cit. de diff.feb.cap.*8. *&* 9. *ſequenti*, monente, quòd quando in hectica, humiditas, ex qua particulæ nutriuntur, in corde reſeruatur, & ſenſibiliter non minuitur,ſolùm febris hectica exiſtit, nondum tamen tabida; cùm vero iam res eò periculi peruenerit, vt nihil ex ea humiditate ſuperſit, tunc exquiſita tabes exiſtit. Cùm ergo ex præſentia humiditatis ſequatur, vt partes ſolidæ cordis non ſint ſiccæ, & ex eius defectu, ſiccitas in partibus neceſſariò comparetur, rectè infertur,ſecundùm Galeni doctrinam,primam ſpeciem hecticæ,per ſolum calorem factum,ſine ſiccitate ſaltem morboſa,eſſe conſtituendam.

Rurſus. Febris hectica tabida, & maraſmodes eſt duplex, altera quæ ſimpliciter tabida, ſeu tabida incipiens nuncupatur, quæ ex ſiccitate morboſa, orta ex conſumptione roridæ ſubſtantiæ, & carnoſæ originem ducit; alia, quæ exquiſitè tabida appellatur, & non à qualibet ſiccitate, ſed à maxima ortum habet, velùti eſt illa, per quam partes ſolidæ, id eſt, fibroſæ, & membranoſæ, ex conſumptione humidæ ſubſtantiæ, ſiccæ redduntur euidenter. Hanc diſtinctionem 1. *feb.* 9. attulit Galenus. Vtraque tamen per maiorem ſiccitatem, quæ in vna, quàm in alia reperitur, inter ſe diſtinguitur: in tabida enim rorida partium carnoſarum humiditas; in exquiſitè tabida, propria partium ſolidarum ſubſtantia eſt abſumpta. Deinde calor præter nacturam in hectica, quæ non eſt tabida, minùs eſt habitualis,& fixus;in hectica tabida incipiente, magis; in exquiſita, maximè: quæ maior radicatio caloris hectici, in hac, quàm in illa ſpecie, ex diuturniore mora in ſubiecto emanare ſolet, cuius ratione magis fixum habet mixtionis modum in partibus, & his eſt magis connaturalis factus,& ita cum maiori difficultate ab ipſis remouetur. Notabis tamen, has ſpecies febris hecticæ, ſpecies non eſſe, ſi phyſicè loquendum ſit: Nam ſi medicè loquamur, vtilis eſt in has ſpecies diuiſio, nam eam diuerſitatem arguunt, quæ præſagium, & curationem febris hecticæ, aliquo modo euariat; & ideò hæ ſpecies à Medicis appellantur partes, gradus, tempora, quibus omnibus nominibus, eadem res ſignificatur.

Cauſa.

Cauſa.

ETſi febris hectica à principio poſſit inuadere, nulla alia præcedente febre, vt 4. *lib.* notauimus, frequenter tamen alias ſubſequitur febres, ardentes præſertim, & quæ corpora calida, exhauſta, gracilia, ſicca, & excarnia apprehendunt, ex quibus primigenia humiditas, diu, & per moram ab adurente calore, ſenſim, ac ſine ſenſu abſumitur. Deinde cauſæ, aliæ ſunt veluti diſpoſitiuæ, quæ corpus ad calorem hecticum recipiendum aptum reddunt, vt inſignes, & diuturnæ vacuationes, quarum vi, corpus humiditatibus exhauritur, & ſolida membra indies magis arida fiunt, quibus ſi aliqua calefaciens accedat cauſa, facillimo negotio in ipſo, calor in facto eſſe introducitur.

Diſponunt ad hecticam febrem, inedia, exercitium vehemens, vigiliæ, tempus æſtiuum, regio æſtuoſa, curæ, triſtitia, quæ omnia, membra ſolida promptè exiccant. Aliæ ſunt cauſæ; quæ plurimum calorem, & ſiccitatem magis immediatè in partibus producunt, vt ardentes febres, acutæ, quæ incendio vehementi, roridam & propriam humidam partium ſubſtantiam liquefaciunt, & inſenſibiliter reſoluunt, & hac ratione, calorem habitualem in ipſis producunt. Hecticam etiam gignunt productæ febres, quæ licèt natura ſua non ſint intenſæ, tamen diuturnitate temporis, exhauſta propria partium humiditate, furtim, clámque corpus contabefaciunt. Huius etiam febris cauſa ſunt, viſcerum vehementes inflammationes, vt pulmonis, pleuræ, ventriculi, iecoris, maximè ſi præſidia frigida, & retorridum calorem attemperantia, non offerantur tempeſtiuè.

Progignitur etiam ex vlcere pulmonis, & partium internarum, à quo exuſtæ fuligines, perpetuò cordi communicatæ, ipſius ſubſtantiam pauxillatim depopulantur, & ipſam febrem accendunt, quæ etſi in principio putrida, & contagioſa exiſtat, temporis tamen tractu, ob caloris continuitatem, cordis ſubſtantia indies magis ac magis, ſiccior, & calidior euadit, donec in habitu calorem contrahat, ita vt etiamſi vlcus poſtea curetur, calor præter naturam in corde permaneat, & ſine cauſa fouente perſeueret; quo tempore, iam febris hectica eſt generata, quum non repugnat, cum alia putrida eſſe coniunctam: quas omnes hecticæ cauſas, 1. *feb.* 8. & 9. adducit Galenus.

Signa.

PRimò tradenda ſigna hecticæ febris in communi, poſtea proponenda, quæ vnicuique ſpeciei propria ſunt. Primum. Caliditas præter naturam in ea exigua eſt, ob vaporum defectum: nam caloris multitudo multitudini effluxuum, & vaporum ex æquo reſpondet, vt 2. *feb.* 9. *in fin.* Galenus edocuit. Quare cùm in hectica calor ex humorum putredine non emanet, ſed in partibus ſolidis exiccatis ſit radicatus, ideò fuligines eleuatæ exiguæ ſunt, ex conſequenti calor puſillus, qui etiamſi primo occurſu debilis ad tactum appareat, poſtea tamen per moram, aridus, & mordax perſentitur.

Secundum ſignum. Caliditas hecticæ ſemper eſt ſibi æqualis, & ſimilis, nullam annotationem compreſſam, aut incompreſſam, incrementum, vigorem, ſeu remiſſionem habens: in ea enim, nulla fit humoris ex vna parte ad aliam expulſio, neque putredo, ex qua modò maior calor, quàm antea excitetur; caliditas enim in hac febre, fixa eſt, & à cauſa, quæ ipſam augere poſſit, independens. Quòd ſi aliquando in hectica, annotatio aliqua ſentiatur, ea non ratione ſui, ſed complicatæ alterius febris cauſa contingit.

Tertium ſignum. Ille qui laborat hectica, ſe febricitare non percipit, nec calorem cum dolore ſentit, vt *cap.* 5. *lib. de inæqual. intemp.* docuit Galenus: Nam partes ſolidæ non calefiunt, aut alterantur, ſed calefactæ ſunt, quare non ſentiunt, quoniam citra alterationem non fit ſenſus, vt *lib.* 2. *de anim. cap.* 5. firmat Ariſtoteles. Quare neque hectici dolent, cùm dolor citra ſenſum non ſit: quam rationem 3. *de præſag. ex pulſib. c.* 3. Galenus confirmat.

Quartum ſignum. Hectici, vna, vel duabus horis ab aſſumptione cibi, incaleſcunt, ita vt calor qui augetur, ſpeciem annotationis referat incompreſſæ. Cauſam affert Galenus 1. *de dif. feb. cap.* 9. & *lib.* 2. *prognoſt. com.* 60. Idem enim hecticis contingere videtur, quod in calce, & lapidibus calefactis; ſi enim frigidam aquam infuderis, multo calidiores ſentientur, nutriente in ipſis humida ſubſtantia aridam caliditatem: quaſi diceret Galenus, ideò in hecticis vna, aut duabus horis à cibo, calor augetur, quia tunc etiamſi totum alimentum, à ventriculo non ſit egreſſum, vaporoſa tamen eius pars, ad hepar, & cor peruaſit, quá præſente arida partium caliditas, tanquam paſſim ſibi proportionatum, humidam illam ſubſtantiam calefacit, & in ipſam proſiliens, ebullitionem concitat, quam antea ob ſubiecti ſiccitatem excitare poterat, ex qua efferueſcentia caloris in humida illa ſubſtantia alimentitia, plurimi & calidi eleuantur vapores, qui totum corpus peruadentes, ipſum calefaciunt, & hac ratione caliditas maior ad tactum, quàm antea perſentitur.

Quare poſt paucas horas ab aſſumpto cibo, hectica laborantium corpus, ſolito magis igneſcit, atque hoc ſignum à prima ad vltimam ſpeciem febris hecticæ, omnes comitatur. Hoc autem augmentum igneum, à febrium putridarum augmento dignoſcitur, quoniam in putridis, principij ſigna præcedunt, non in hectica. Deinde in hectica augetur ignis, quacunque hora æger cibetur, putrida, ſuas habet ſtatutas horas, & humoris motum ſequitur. Tertiò. Incrementum hecticarum durat vſque ad diſtributionem alimenti, ad quod putridæ non reſpiciunt. Num autem Galenica ſimilitudo inter calcem, & aquam frigidam, partes corporis, & alimentum, ſit vera, quam impugnauit Auerrhoës 4. *collig.* 33. diſceptauimus *lib.* 4. *Hiſt. Princip. Medic. in com. Hiſt. cit.*

Quintum ſignum ex quarto deducitur, quòd ſcilicet, cum caloris augmento à cibo, pulſus in hecticis ad magnitudinem, & velocitatem augeatur: Nam aduentante alimento, virtus aliquo modo roboratur, & arteriæ ſiccæ, ex vapore humido molliores redduntur, quare pulſus maior, & velocior euadit. Quod intelligendum, dummodò cibus ita copioſus non ſit, vt vires grauet, tunc enim fiet pulſus inordinatus, & inæqualis, vt 3. *de præſag. ex pulſib. cap.* 6. *in princip.* Galenus edocuit. Hæc magnitudo pulſus non ſimpliciter, & abſolutè dicenda eſt, ſed facta collatione ad præcedentem ſtatum, non verò ad ſanitatem ipſam, cùm in omni hectica febre, nec magnus, nec vehemens reperiatur pulſus, vt 3. *de præſag. ex pulſib. cap.* 7. *in med.* Galenus confirmat: Facultas enim vitalis, eſſentialem debilitatem, ex intemperamento facto, & æquali cordis prognatam, manifeſtè oſtendit: quare pulſus eſt celer: & multoties frequens, & ob arteriæ ſiccitatem durus tangentibus ſentitur.

Ex vrina certum aliquod ſignum, in hecticis deſumi non poteſt, vt 3. *de præſag. ex pulſ. cap.* 4. notauit Galenus: quoniam vrinæ color, ſubſtantia, & contenta, ex Galeni doctrina, ex diuerſo humore intra vaſa redundante, cum ſero permixto, in febribus generantur, qui in hecticis, febri occaſionem non præbet, cùm ſolidæ partes ſolùm ſint affectæ. Licèt autem in principio vrina ſit cocta, in tertia tamen ſpecie, ob virtutis debilitatem, aliqualiter tenuis & cruda conſpicitur: quorum primum, in febre diaria, & in putrida, humore iam

iam concocto animaduertitur; poſtremum verò in febre putrida,humore exiſtente crudo, reperitur. Neque inſtes, in febribus omnibus præcipuè vrinæ ſolùm eſſe proſpiciendum,ex Gal. 1. *criſ.7.* Nam eo loco agit de febribus putridis, quarum cauſa in vaſis conſiſtit. Quamuis autem hoc verum ſit, in hectica tamen ſemper inſpiciendæ: ſi enim bonæ ſunt, magnum affe-runt ad ſalutem momentum; ſi prauæ, amplificant morbi periculum, vt 3. *epid. ſect.* 2. *com.* 6. dictauit Galenus.

Nunc proponamus ſigna, quæ vnicuique ſpeciei propria ſunt, incipiamúſque cum Gal. 1. *feb.* 9. ab illis, quæ tabidæ febris propria ſunt: In ea enim, oculi ſunt immodicè concaui, in quibus ſordes ſiccæ conſpiciuntur, quales in his adſunt, qui ſub Solis ardore, longo itinere puluerulento ſunt confecti; & in eis flos vitalis,& purpureus eſt extinctus, quoniam diſſipatis ſpiritibus & ſanguine, quorum præſentia viuidus color enitebat cum hilaritate ſumma, color in facie liuidus apparet. Palpebras ob virium languorem,& ſiccitatem attollere nequeunt. Tempora ob carnis conſumptionem, ſunt valde collapſa. Cutis præſertim faciei, eſt ſicca,intenta,dura. Demum tota corporis compago eſt arida, ita vt dicat Galenus,quòd *ſi partes ad ventrem ſpectantes, nudato corpore conſpiciantur, neque ex inteſtinis, aut viſceribus aliquod ſupereſſe videatur.* Quare præcordia verſas thoracem vehementer contracta reperiuntur.

Pulſus in hac febre gracilis eſt, & valde debilis, frequens, & manifeſtè durus, quem ob poſtratum virium robur,maximam arteriæ ſiccitatem, & vſum adauctum fieri, res eſt manifeſta. Denique cognoſcitur hæc febris,ex acrimonia maxima, quam calor febrilis ob intenſam cutis ſiccitatem, tactui repræſentat. Quæ omnia ſigna ſi adſint ſimul, cum ſignis communibus copulata, tabidam exquiſitè febrem præoſtendunt, quam tertiæ ſpeciei conſtituimus.

Præſagium.

Hectica maraſmodes ab intrinſeco incurabilis, 10. *meth.c.*10. quia humiditatem ſolidarum partium, æqualem deperditæ reſarcire impoſſibile: ſicut enim ſenium vitari non poteſt, *lib. de maraſmo, cap.* 5. ita nec maraſmus. Deinde partes inualidæ,& ad attrahendum infirmæ, nutrimentum attrahere nequeunt,& ſi trahũt, illud per conuenientes vias ad extremas vſque permeare nequit, & hac ratione partes alimento orbatæ, areſcunt, & tabeſcunt. Inſuper ſicca intemperies,omnibus ſimplicibus deterior, 7. *meth.* 10. quoniam renititur valde, & corrigitur per humiditatem, quæ valde in agendo eſt pigra. Reliquæ verò duæ ſpecies. etſi curationem admittant, 1. *feb.* 8. & *lib. de marcor. cap.* 6. difficillimè tamen auxiliis ſuccumbunt, licèt hectica primæ ſpeciei faciliùs curationem ſuſceptet, nam calor præter naturam, refrigerantium ope poteſt remoueri.

Curatio.

Febris hectica à cauſa aliqua fouente non dependet, quare in curatione illius, ſolùm à natura febris ſumenda indicatio eſt, quæ per contraria indicat remotionem ſui: adeóque ſola refrigerantia, & humectantia expoſtulat,vt Galenus 10.*meth.6.in fin.*& *cap.7.& 8. ſequenti*,& Auic. 1.4.*tract.* 3. *cap.* 4. *in princ.* confirmat. Hac ratione aër, cibus,potus, & alia quæ vel intus, vel extrà adminiſtrantur,ad frigidum humidum inclinent, eſſe neceſſe. Vacuationes incongruæ ſunt,quoniam hectica eſt immaterialis morbus. Solùm reficiendæ vires alimento optimo,probi ſucci,facilis coctionis,& diſtributionis,lento & tenaci,vt exiccatis partibus poſſit adhærere. Reſtaurantia offerenda, inter quæ primarium locum obtinet lac,cuius potu hecticos impugnari multoties, & ſanitatem recuperare experimento comperimus: de cuius præſtantia pro inſtaurandis hecticis, *lib.* 2.*Hiſt. Princip. Medic.in com. Hiſt.*35. & *lib.*4.*Hiſt.* 44. fusè ſumus proloquuti. Inter alia præſidia, quæ probè nutriunt, facilè coquuntur, & hecticos mirificè humectant,& impugnant,ſunt limaces,Ranæ, teſtudines, ex quibus parare ſoleo compoſitionem, cui Confectio ex teſtudinibus nomen eſt inditum, quæ ad hos effectus complendos, mirandum in modum ſuccurrit,quæ ſic paratur.

℞. *Carnis teſtudinis aquaticæ*, ℥.iiij. Coque in aqua, vel iure hœdi, cum excorticato hordeo: *Strobylorum per horas* iij. *in aq. calida roſacea prius infuſorum*, ℥. ij. *amygdalar.dulcium mundatar.* ℥.iij.*gummi tragacanth. infuſi in aq.roſar.ſem.papauer.albi, lactuc. portulacæ, & ſem. frigidor.an.*℥.ij.

Singula ſeorſim contundantur, & miſceantur: adde *electuar.reſumptiui,diamarg. frigid. an.* ℥. ij. *ſacchari albi, diſſoluti in aq.bugloſ.q.ſ.*fiat ſecund.art. electuarium, auro decoratum, ad formam magnarum Tabellarum. Doſis in aurora,vncia dimidia, ſuperbibitis vnciis duabus iuris pulli,vel gallinæ decocti,cum hordeo, portulaca, & lactuca.

Laudatur ptiſſana, fiat,Vitelli Ouorum, aquæ ſtillatitiæ ex limacibus,ranis,teſtudinibus, anguillis ablutis ſine pelle cum aq.Roſ. Partes præcipuæ refrigerandæ, roborandæ,humectandæ, vt hepar, cor, ventriculus, vnguentis,oleis, epithematis, ſacculis. Intus offerenda eadem, quorum copia diuerſimodè recantata eſt apud auctores plures,quam huc transferre, Medico ingenuo eſſet indecorum valde.

De balneo, eiúſque partibus, ſatis plura *cit. lib.* 4. prædiximus. Balneum ex lacte, vel ex lacte aqua permixto, optimum eſt, de quo etſi Græci non meminerint,tamen Auicenna 1. 4.*tract.* 3. *cap.* 6. permittere emulſionem lactis ſuper hectici membra, antequàm ingrediatur balneum, conſuluit: approbat Serapio *tract.*8. *cap.* 12. ex hac enim emulſione, hectici magis humectantur,vel ſi paretur ex nutrientibus aliis rebus, vt iure gallinarum,arietis, bubulæ,etiam erit præſtantiſſimum.

OBSERVATIO.

Pro Hectica curanda, vnguentum ex caſſia præſtantiſſimum.

Ad auferendam hecticæ febris ſiccitatem, per os oblata humectantia parum iuuare, ratiò dictat: nam ob conuenientes vias, rugatos meatus, cutaneos poros præ ſiccitate obſtructos, nec alimenta, nec medicamenta ad partes extimas, commodè accedunt, etiamſi à debili hecticorum calore coquantur, actuentur. Quid ergo agendum, in anguſtia tanta? Totam cutem contractam & rugoſam humectare, oblinire, demulcere, ne in lapſum immedicabilem ſiccitatis delabatur, qua ſi ſemel occupetur, nullum poſtea remedium habet. Eligenda ergo ſunt humectantia lenta, pinguia, quæ lentore ſuo diu in cute morata, humiditate ſua oleoſa,humiditatem noſtram nutriant,& reficillent. Inter tot ab auctoribus conſcripta, hoc vnguentum eſt expertiſſimum, cuius vſu, præſertim poſt balneum,vndecim hecticos craſſefactos vidi, qui lacte, & ferre deinde nutriti,ſanitatem recuperarunt. Totum corpus à planta pedis vſque ad collum vngi debet, & poſtea ſindone coopertus æger per horam vigilet. Huius forma eſto hæc.

℞. *Pulp. caſſiæ fiſtularis*, ℔. ß. *butyri recentis inſulſi*, ℥.iij.*axungiæ gallinæ,medullæ cruris vituli, an.*℥. x. *vnguenti reſumptiu. vnguenti filij Zachariæ,an.* ℥. iiij. *olei nenuph. roſar.*

roſar. violar. ana ℥. iij. *olei papau.* ℥.j.ß. *mucilaginis ſem. pſyll.ſem.cydonior.althaea aq.roſ.extract. ana* ℥.iij. *iuris pinguis capitis caſtrati,* ℥.vj. *lactis muliebris,* ℥. v. *ſucci ſem-peruiui,* ℥. ij. *aq. album. ouorum agitatorum prius,* ℥.iiij. *farina hordei,* ℥.ij. *pulu. roſar. ſantalor. coriandri praeparat. coral.rubri,ana* ℥.ij. Miſceantur omnia, cum ſero lactis caprini, aqua hord. & roſacea, & ſec.art. fiat linimentum; pro hecticis mirabilis efficaciae, quo, matutino tempore, & nocturno tribus horis poſt paſtum, vti eſt neceſſe.

CAPVT XXVIII.

De Peſte.

Definitio.

DE Epidemia peſtilenti tractaturo, expedit primò implorare diuini numinis auxilium, quo veluti clypeo permunitus, aduerſa non pertimeſcam, & aliqua languentibus valde proficua proferam in lucem. Etenim quaelibet peſtilens conſtitutio, omnipotentis Dei, Optimi, Maximi, ita eſt, vt ex *lib.2. Reg. cap.24.* conſtat apertè. Tempore Dauid Regis, conſpexit Diuus Princeps Angelum Domini, euaginato gladio, populum fortiter caedentem ob peccatum, & ad Aream Areuna Iebuſaei hoſtia placatus Dominus, continuit Angelum, & cohibita eſt plaga ab Iſraël. Quare cùm ob ſcelera mortalium, haec clades frequentiſſimè inſoleſcat, proſtrati ad Deum confugientes, dicamus: Voce mea ad Dominum clamaui, *Pſal.76.*

De qua, eiúſque curatione genericè, luculenter tamen licèt protulerimus plura, non indigna lectu, *lib.1. Hiſtor.Princip. Medic. hiſtor.vlt. lib.2. hiſtor.89. lib.4. ab hiſtor. 46. vſque ad 49.* tamen hoc loco ſpeciatim, de eius curatione, peculiarem faciemus commemorationem.

Peſtis ergo, vt didicimus ex Gal. 1. *epid. in prooemio,* & 1. *acut.9.* nihil aliud eſt, quàm Epidemia pernicioſa, hoc eſt, peſtis eſt morbus vulgaris multos perimens, verba ſunt Galeni 3.*epid.ſect.3.com.20.* Aduerte, non pronunciare Galenum, maiorem partem correptorum neceſſariò perire, ad hoc vt ſit peſtis, ſed ſufficit quòd multi pereant, vt *lib.1.cit. hiſtor.* animaduertimus.

Nobis non eſt in animo, plurimùm ſpatiari, in indagenda notione nominum morbi epidemici, ſporadici, cùm ſit ſatis Galenum audire, ſummatim haec peſtringentem, 1.*acut. citat. Oſtendit hac oratione Hippocrates, morbos multos vno fieri tempore, quos, ſi pernicioſi fuerint, peſtem appellant; ſi verò mitiores: epidemos, vel epidemios nominantes: vt epidemus morbus ſit, qui tempore anni aliquo, in regione aliqua abundet, inſoleſcatque; peſtis verò, epidemia pernicioſa. Eſt verò & aliud morbi genus commune multis, quod in regione ſuperuenit, & endemum, vel endemium appellatur, quaſi patrium dixeris, vel vernaculum. His autem omnibus aduerſantur ſporades, id eſt, qui ſparſium, priuatímque prehendunt, aegros diſcrepanter fatigantes, nec ſecundùm communem modum conſtantes.* Subdit: *Rariùs quidem tum Epidemici, tum peſtilentes fiunt; vocati verò ſporadici, frequenter.* Haec ſunt Galeni verba, tam conſpicua, vt ampliorem interpretationem expoſtulare non videantur.

Operae tamen pretium aduerte, peſtem aliquam viſam eſſe, ita intenſae, & effraenatae feritatis, vt ferè omnes correptos perdat, atque interficiat. Conſpicitur non ita raro alia, in qua multi euadunt, & multi ferè aequè pereunt. Eſt verò tertia, in qua maior pars correptorum euadit, ſed nihilominùs multi intereunt. Atqui cùm intenſio, & remiſſio non varient ſpeciem, profectò cunctae hae peſtilentes conſtitutiones, peſtis nomine comprehendi & poſſunt, & debent, dummodò allata peſtis definitione ſint repoſitae.

Cauſa.

A Erem cauſam eſſe communiſſimam morborum omnium popularium valde communium, vt Hippocrates aſſerit *lib. 2. de natur. human.* latè tradidimus *lib.4.Hiſt.Princ.Medic.hiſt.cit. Vtrùm* autem *à variis cauſis, ſecundùm Galeni doctrinam, poſſit ſecundùm totam ſuî ſubſtantiam alterari aër?* dubium eſt grauiſſimum. Galenus *lib.1. febr.4.* quatuor cauſas propoſuit: Prima eſt copia cadauerum inſepultorum. Secunda, aquae immotae, retentae in lacubus, & ſtagnis. Tertia, conſtitutio aeſtuoſa excedentis caloris, & ſiccitatis, qualis fuit illa tempore Thucydidis, relata à Galeno 1.*feb.cit.* & cùm ſimilis conſtitutio, ex illius mente, non ſufficeret ad gignendam illam truculentam peſtem, addidit & quartam cauſam, dicens ex Aethiopia acceſſiſſe aliquod ſemen peſtis, ex quo illa tanquam à vehementi cauſa emanarit.

Hae ſunt cauſae propoſitae à Galeno, cui omnes poſt eum ſcribentes de peſte, aſſentiuntur. Cadauerum inſepultorum multitudo peſtem excitat, quia ab his vapores eleuantur, tetri, putridi, dira labe foedati, qui aërem in tota ſubſtantia corrumpere nati ſunt. Ob quam cauſam, aquae reſtagnantes immotae peſtem excitant. Eodem modo putei occluſi diu, quando deobſtruuntur, vapores ex ſe emittunt venenatos. His cauſis annumerandus terraemotus, cuius fragore vapores putridi in cauernis terrae retenti, exhalant, qui inficiunt aërem, & eum reſpirantes coinquinant. Hinc fit, vt verum ſit problema Ariſtotel. 4.*ſect.probl.21.* cum annum eſſe peſtiferum affirmans, qui valde pluuioſus eſt: aër enim ob copiam vaporum putridorum, alteratur eximiè, & corrumpitur.

Vtrùm inquinamentum, & ſemen peſtis, ad conuertentiam dicantur? Haec quarta cauſa, explicatu ſatis eſt difficilis, quid nempe per ſemen peſtis Galenus intelligat. Sed relictis plurium expoſitionibus, per ſemen intelligere puto, certam illam malignam qualitatem, cuius efficacia aër in tota ſubſtantia corrumpitur, & alteratur, & cuius vi ipſe peſtifer efficitur, ita vt peſtis ſit origo. Accedit, quòd alij Galeni interpretes, loco vocabuli Latini, *ſemen peſtis,* transferant inquinamentum peſtis, ſeu ſorditiem contagioſam peſtis, & haec eſt illa pernicioſa qualitas, quae aërem peſtiferum reddit.

Haec interpretatio ex mente Hippocratis poteſt deduci, hoc enim vocabulo vſus eſt, quando propoſuit cauſas, ob quas peſtis omnia animalia ſimul non inficiebat, etſi ab aëre eſſet excitata, quia aequè omnibus eſt communis, & inter alias, quas ſubdit, rationes, inquinamentum peſtiferum exiſtens in aëre, eſſe id, quod quaedam animalia aliis illaeſis inficere affirmat, quia illis eſt aduerſum, his minimè: Quare idem eſt, inquinamentum peſtis, ac ſemen peſtis, dummodò ſub his nominibus comprehendatur illa pernicioſa qualitas, quae peſtem generare ſolet, quando in aëre gignitur, vel ei communicatur: nam ſi eſt ſordida, ipſum immundum; ſi lenta, contagioſum reddet, ita vt lentore ſuo, & vapore maligno, illos quos attingit, inficiat, quae peſtiferi aëris ſunt conditiones propriae.

Sed inquires, à quo fonte emanet hoc ſemen, & quomodo aëri communicetur, eum in tota ſubſtantia alterans. Dic, ſemen peſtis, hoc eſt, illam ſordidam & malignam qualitatem, contagioſam, & lentam, oriri ex omnibus illis cauſis ſupradictis, quae aërem corrumpunt, ea corruptione, vt peſtem inducere poſſit. Secundo quaeſito facilis eſt reſponſio: nam vapores cadauerum inſepultorum, cloacarum, &c. peſſima illa

illa qualitate affecti, aëri ipſam communicant, quum illi permiſcentur.

Dubium extricatu difficile eſt: *Vtrùm præter cauſas peſtis, à Galeno propoſitas, aliæ etiam ab Arabibus & Aſtrologis allatæ ſint admittendæ?* Auicenna 1.4. *tract.* 4. *cap.*2. præter inferiores,& propinquas cauſas peſtis,alias proponit ſuperiores, & remotas, aſſeritque eſſe certas formas,& figuras,in quibus cœli, & aſtra ſuos effectus producunt: Certum enim eſt, & apud Philoſophos ratum,in omnibus generationibus, corruptionibus, alterationibus aliis naturalibus, quæ in inferiori mundo fiunt, orbes cœleſtes, & aſtra, vt agentia ſuperiora, & potiſſima concurrere;& ob hanc cauſam. Philoſophus 4. *meteor. cap.*2. ſublunarem mundum eſſe continuum, aut vt alij exponunt, contiguum ſuperioribus lationibus aſſeuerat: quod nullus mortalium hactenus dubitauit,& innumeris exemplis *lib.*3. *criſ. cap.*2. confirmat Galenus.

Sol, Luna,aſtra, planetæ, orbes cœleſtes, mirabilia producunt in ſublunari mundo. Hæc aſtra, tempora anni diuidunt,& menſes, excitant ventos, pluuias, niuem,pruinam, tempeſtates, ſerenum tempus,noctem à die diſtinguunt. Hac ratione agricolæ,ac naturæ planetarum occaſus tantoperè ſpeculantur, & Medici aſtrorum concurſus ad morborum curationem, ex mente Hippocratis,*lib.de aëre,loc.& aqua*,& alibi, auidè, attentéque rimantur.

Magna ergo eſt potentia aſtrorum in hæc inferiora. Quare non citra euidentem rationem, in propoſito negotio aſſerunt Aſtronomi, ſtellas crinitas præcedentes, Solis,& Lunæ portentoſa deliquia,& congreſſus erraticum ſiderum, peſtilentes conſtitutiones interdum excitare. Inficitur ergo aër, aliqua maligna qualitate cælitus demiſſa, ex cometis præcedentibus, & luminarium deliquiis, quæ potens eſt eos afficere, qui morboſum in corpore apparatum retinent, cæteros minimè.

Inſuper, quòd prauos effectus producat in his inferioribus Solis deliquium, nobis argumento ſit, quòd qui eundem laborantem intuentur fixè, occæcantur facilè,vt 10.*de vſu part. cap.* 4. prodidit Galenus. Neque afferas hoc accidere, vi lucis diſgregante viſum: Id enim magis fieret à non laborante ſole; quod eſt falſum. A prauo ergo influxu hoc fieri, eſt dicendum, oculos intuentes offuſcante,& offendente.

Neque obiicias cum Auerrhoë, aſtra non poſſe aliquid mali influere, ſed ſemper operari bonum: Nam etſi influxus ſiderum quilibet,ſimpliciter dici poſſit, & debeat bonus, tamen pro varietate materiæ diſpoſitæ, ſaltem ex accidenti quodam, prauos interdum effectus poteſt in aëre, & his inferioribus edere. Cùm enim cœleſtia corpora ſint agentia naturalia, ſunt prædita virtute alterandi, & immutandi elementa, & mixta, idque operantur lumine, motu, & influentia, quibus corpora humana ad varias, & malignas affectiones, pro varietate particularis influentiæ, diſponuntur.

Hæc doctrina deduci poteſt ex Hip. qui ſic habet *lib.* 3. *Aph.* 8. *In legitimis temporibus, ac conuenientem ſeruantibus temperaturam, morbi legitimi, ac boni iudicij ſiunt; intempeſtiuis autem, non legitimi, & mali iudicij.* In qua ſententia, Hippocrates per morbos conſtantes, intelligit ſparſos, & aliquos morbos epidemicos,qui non ita interficiunt.Ergo ſi hæ alterationes benignæ,aut malignæ, ex aëris alteratione naturali, vel præternaturali emanant, vna & altera mutatio ex aſtris oritur, quæ in naturali concurrunt clementes, & benignæ, quas Aſtrologi Fortunas appellant; & in præternaturali inclementes & malignæ,quas ipſi Infortunas vocare conſueuere.Inferes ex his, etiam aſtra benigna, morbos ſparſos, & conſtantes; maligna autem, epidemicos, peſtiferos, & inconſtantes generare. Aſtra enim ſuos effectus producunt, inter quos, morbos eſſe connumerandos, mediante aëre, non eſt denegandum, quem qualitatibus manifeſtis, aut occultis, quas influentias vocant, immutant & alterant.

Hoc placitum non incongruè ex Galeni ſententia depromi poteſt, qui *lib. de dieb. decretoriis*, *c.*9. ex ſententia Ægyptiorum, dies caniculares benignos eſſe,& clementes, quando cum cane adiungatur aliquis planeta benignus, confirmat;contrà, hos dies eſſe inclementes, & malignos, quando planeta adſit malignus, aut aliquis aſpectus malignus ſimul concurrat.

Aſtra ergo,& planetæ,aſpectu ſuo, & coniunctionibus variis concurrunt, & in cœlo diuerſas formas, & figuras efficiunt. Harum facit mentionem Hippocrates 1.*de nat.hum.text.*7. quando Medicos monet,vt præſenti vaganti conſtitutioni,morbis,temporibus, formis, & & ætatibus reluctentur valde. Quare per formas intelligit eaſdem figuras, & formas ſtellarum, & orbium cœleſtium,quas Auicenna enumerat.

Sed videtur abſonum, aſſerere aſtra, & orbes cœleſtes poſſe immittere peſtem in hæc inferiora, haberéque in ſe influxus malignos, & peſtiferos: Cùm enim ad conſeruationem mortalium, & omnium rerum ſublunarium,ſint à Deo creata, quæ immutabili quadam varietate, & æqualitate gubernant, non videtur poſſibile, poſſe ex ſe emittere, & influere qualitates peſtiferas,venenatas,quas non habent, quarum vi & efficacia, humanum genus veluti poſſit extingui. Adde quòd ex Peripateticorum mente,influxus negantur, cùm pro certo ſibi perſuadeant, Ariſtotelem voluiſſe, orbes cœleſtes, & aſtra ſolo motu, & luce efficere operationes ſuas,quin aliquis alius influxus concurrat. Quare non deſunt, qui has influentias Aſtrologorum irrideant, & contemnant,& tàquam imaginarias flocci faciant,cùm ij hactenus rationem promere non potuerint, cur in illis figuris, & aſpectibus, & non in aliis, influant illæ influentiæ,& non aliæ;quæ cùm ad libitum ſint inuentæ,reales effectus producere non poterunt, vt eſt peſtis, & alia viſibilia,& ſenſibilia,quæ cauſas ſenſibiles,videlicet motum, & lucem aſtrorum, & orbium cœleſtium veriſſimè habent.

Cæterum hæc commoda gaudent explicatione. Orbes cœleſtes ſunt pulcherrimi, perfectiſſimi, perpetui, ſed ab hac perfectione non degenerant, quando ex ſe influxus peſtiferos, venenoſos, malignos, ob peccatorum flagitium, & ſcelera emittunt:Si enim ipſe Dominus cœlorum,omnis viſibilis & inuiſibilis creator,perfectiſſimus,pulcherrimus,& ipſis orbibus, ac aſtris,infinitè melior,mortales ipſos pœnis affligit, cur negabimus orbes cœleſtes peſtem, & alia damna coniicere in ſublunarem mundum, quum ſimilium ſuppliciorum ſint inſtrumenta?

Peripatetici autem,licètin ſui Ariſtotelis monumentis, nomen influentiæ non inueniant, reperiuntur tamen alia vocabula, quibus eas ſignificari conſtat manifeſtè:Nam Ariſtoteles,omnibus Philoſophis conſentientibus, per lucem intelligit, non ſolùm perſpicuitatem,qua Sol, aſtra, & orbes cœleſtes mundum inferiorem illuminant, & tenebras fugant, verùm virtutem & potentiam qua operantur, & omnes actiones ſuas mirabiliter exercent: hanc virtutem vocauere Philoſophi influentiam.

Illæ verò formæ, & figuræ imaginariæ non ſunt, ſed reales, & excellentes, ſiquidem orbium cœleſtium & aſtrorum diſpoſitionem demonſtrant, in illa hora, & tempore, quo eas influentias ex ſe emittunt, quarum ope,varios operantur effectus, ob modum operandi diuerſum,quem habent aſtra,& orbes motibus ſuis,quorum vi & poteſtate, tam differentes formas & figuras, reali,& non imaginaria diſpoſitione efficiunt.

Præter præcipuam peſtilentiæ cauſam, & communiſſimam, quam aërem eſſe diximus, ſunt etiam aliæ coadiuuantes

coadiuuantes cauſæ, quæ peſtilentiam ſuapte natura fouent,& augent, & aërem, loca, tempeſtates ad eam præparant:Harum aliæ ſunt internæ, externæ aliæ. Ex hominum naturis, excipiendæ peſti maximè omnium obnoxij ſunt,quorum corpora ſunt imbecilliora,impura, cacochyma, aut quæ ex intemperantia, victus deprauata ratione, labore, concubitu nimio, imbecillitatem virium contraxere tantam, vt peſtilenti veneno reluctari nequeant: Quare rectè dixit Ariſt.7.*probl.*eos præ cæteris peſte labefactari, qui deprauato conſtant corporis habitu.

Mollia,rarioráque corpora,celeriùs aliis naturis peſte corripiuntur: cùm venenata, tum materia, tum qualitas,pluribus ac patientioribus viis,per arterias in præcipuum viſcus, totúmque habitum ſubeat, nec difficilè penetret. Calida, & humida corpora, cùm putredinis morbis ſint obnoxia,ſic & peſti. Demum vt ædes antiquæ quæ non firmæ ſunt, impetu ventorum faciliùs corrunt, quàm quæ firmis fundamentis nixæ: ſic homines, quibus ex fato vita imbecilla, ac breuior futura eſt,celeriùs & grauiùs,peſtifera cœli conditione tentantur.

In præparantium externarum cauſarum genere cenſentur, locorum ſitus ad auſtrum, loca maritima, cœnoſa, ventis ſalubribus carentia, concluſa, nec liberè perflata. Ex tempeſtatibus auſtrina omnium maximè peſtilentiæ anſam præbet: Nam Auſtri flatus corpora labefactant, laxant, torpida reddunt, ex Hip. 3. *Aph.* 5. & 17. Celſo *lib.* 2. *cap.*2. Idem dicendum de Euris, & Subſolanis, qui quamuis origine, naturáque ab exhalatione,omnes calidi,ſiccique ſint, quia tamen humidas regiones perfluant, humorem acquirunt, quem vnà cum caliditate aëri inducunt: Quare ſi annus totus auſtrinus ſit,calidus & humidus,peſtilentiam maximè accerſit. Ex anni temporibus autumnus: nam ex inæqualitate eius, corpora redduntur imbellia, & peſti maximè obnoxia;contrà,æſtate feruidiſſima peſtis ſeminarium abſumitur, & rigente bruma putredo coërcetur.

Signa.

IN peſte ſymptomata horrenda, & grauiſſima ſuperueniunt,& quod peius eſt, omnia fallacia ſunt, infida, & maximè incerta. Ea autem præcipuè ex calore, pulſu,& vrina deſumuntur,de quibus omnibus, etſi fuſè,at ad Principum mentem ſumus proloquuti, *lib.* 1. *Hiſt. P P. Medic. in com. Hiſt. vlt.* tamen ſub epilogo hæc refricare fas eſt.Calor ſæpe ad tactum exterius,nec admodum intenſus, nec perurens videtur, quamuis ægri interiùs magno flagrent incendio,vt 6. *epid. ſect.*1. *com.* 29.literis prodidit Galenus. Pulſus adſunt omnino celeres,crebri, non prævalidi;ſed imbecilles magis. Aliis pulſus fiunt moderatis ſimiles,vt in hecticis peſtilentibus contingit. Reſpiratio eſt frequens, graueolens. Vrina non ſemper eodem modo apparet, nam quibuſdam eſt conturbata,aliis tenuior,plurimis colore, craſſitudine,& ſedimento, ſanis ſimilis.

Ægri ſitiunt vehementer,cibum reſpuunt, patiuntur bilis vomitum, præcordiorum diſtentiones, dolores, frigidos ſudores, extremorum frigiditatem, ſtillam è naribus, æſtum in thorace, linguam aduſtam, aridam. Ex humoribus vitium eſſe,& ex iiſdem febrem excitari peſtilentem,cognoſces ex obortis bubonibus,anthracibus,oris fœtore,& effloreſcentibus per vniuerſum corpus puncticulis. Hique interiùs magis æſtu laborant, etſi exteriùs caleant minùs, percipiúntque ægri ſæpe ſe febre inæqualiter laborare. Sitiunt magis, & aridam linguam perpetuò habent. Iis adſunt deliria, comata, vigiliæ. Si ſolidæ cordis partes ſint accenſæ, febris eſt exigua, æqualis, quam nec ipſe æger percipit euidenter. Pulſus, & vrina moderatis ſimiles, 3. *de præſag. ex pulſ.* 3. Apparent mox anxietudines, anguſtiæ graues, mœrores,cardialgiæ,tremores, oſcitationes frequentes, ſenſum interceptiones, ſomnus profundus, qui nocentiſſimus eſſe ſolet, nam venenoſus ſuccus ad interiores partes adactus, partes principes percellit; quare ab eo omni conamine arcendi.

Porrò iis materia turgens ſæpiſſime eſt, quæ ſtare loco neſcit, ſed modò in hanc, modò in illam partem truditur à natura, eius malignitatem non ferente. Diaria peſtilens citiſſimè interimit,vno nempe die, nam ab ſpiritibus putridis & corruptis, originem ducit, quæ omnia refert Paulus *lib.*2. *cap.*35.

Præſagium.

PEſtis mortifera eſt, crudeliſſima, & nulla crudelior ipſa, prout tot Auctorum ſententiis firmauimus, *l.*4. *Hiſt. Princip. Medic. in com. Hiſt.* 46. Auicenna *loco cit.* diuiſit ſigna per quatuor tempora anni, quæ peſtem præſagiunt manifeſtè.In Autumno, inquit, aduentantem peſtem poſſumus præſagire,quando in fine æſtatis; & principio autumni apparent in aëre ingentes ignes, qui cœlum ipſum, mare, & terram comburere videntur.Apparent etiam luces,& ſplendores magni,qui noctem pellucidam reddant, & perſpicuitate pleniſſimam, præcipuè ſi cometa adſit, aut ſtellæ vagantes è cælo decidere videantur.

Quare hoc loco, breuiter ſubdifficile dubium exponendum:*Vtrùm apparentes ignes, & ſtellæ vagantes in cælo peſtem præſagiant?* Nam ſi hæ apparitiones oriuntur ab exhalationibus ſiccis, quæ in ſuprema aëris regione, tranſmutantur in figuras dictas,auctore Ariſt. 1. *meteor. cap.*7. & 8. ſolùm ſiccitatem præſagient, ob magnam exhalationum copiam, quæ ſunt vapores calidi ſicci, qui in has figuras abſumuntur. Plures Auicennæ, & Aſtrologorum ſententiam irrident. Alij vario modo eorum mentem interpretantur.

Solue tu hoc modo. In cometis, & aliis ſignis, quæ in cœlo apparent, & in terra, binæ cauſarum differentiæ debent conſiderari: aliæ enim vocantur materiales, aliæ efficientes dicuntur. Illæ nihil aliud, præter ſiccitatem ſignificant. Hæ, ſi ad Aſtrologorum opinionem rectè penſentur, ex certis influentiis emanant,quas certis aſpectibus,& cœlorum diſpoſitionibus,planetæ & ſtellæ efficiunt, & ideò Aſtrologi cometas, & alias apparitiones, planetarum partus vocare conſueuerunt.

Hæc ſententia non incongruè probari poteſt, ex ipſa opinione Aſtrologorum: hi enim cometam habiturum colorem,& figuram ſimilem naturæ planetæ, aut ſtellæ magnæ regnantis aſſueuerant;de quorum cœtu primi extant Ptolomæus,& Haly Abenragel, qui rectiùs de argumento cometarum diſceptarunt, & variis rationibus, & hiſtoriis muniti, euentus bellorum, ſterilitatis, morborum peſtilentialium,ad cometas ſubſequutos palàm faciunt:& hæc eſt cauſa, quare ad varios cometas, & in diuerſis locis apparentes, diuerſi effectus ſequuntur.

Quare ſic apparitiones ſunt ſigna eorum,quæ in poſterum contingere debent, ſiquidem ſunt planetarum partus. Accedit, quòd iuuant influxus ſtellarum, ad diſponendum aërem, & corpora, vt influxus ipſi promptiùs operari poſſint,rectè ad patiendum, inferioribus corporibus diſpoſitis: & hæc eſt verior expoſitio Auicennæ. Hoc modo morborum Epidemicorum cauſa ſunt terræ motus, ſiquidem eclipſium, & aliorum planetarum ſuperiorum partus ſunt, & effectus. Quapropter cometæ, & alia apparentia in cœlo, tempore autumni,aut alio quouis tempore peſtem,& alias calamitates præſagiunt, ſecundùm locum cœli, quem occupauerint, aut colorem quo ſint inſigniti, aut ſtellam à qua procedunt.

Hyeme

Hyeme ſi aër ſit nebuloſus,& turbidus,& ad pluuiam inclinet, & non pluat, remaneatque ſiccus, morbos peſtilentes ſignificat. Sed hoc ſignum valde ſuſpectum à pluribus aſſeritur, iccircò dubitandum: *Vtrùm hyems ſicca, peſtilentes morbos portendat?* Nam hæc conſtitutio ſicca, non ſolùm hyeme, ſed in aliis temporibus eueniens, morbos peſtiferos portendit, vt acciderunt æſtate nebuloſa, turbida, & pluuiis carente, in qua contingere morbi immanes, lethales, peſtilentes,vt refert Hippocrates 1. *epid. ſect.*1. *text.*9. Ita eueniunt quando annus fuerit auſtrinus, calidiſſimus, ſqualidus, impluuius, ipſo conteſtante Hippocrate,*eodem loco*. In hunc ſenſum Ariſtoteles 16. *probl.* 52. ventos auſtrinos,pluuiis carentes, febres efficere aſſeuerat. Ergo,&c.

Secundò. Conſtitutio nebuloſa,turbida, non ſolùm quando fuerit ſicca,impluuia, ſed ſi ſit nimboſa, morbos facit peſtilentes, vt probat accidiſſe in quadam conſtitutione, Hippocrates *lib.*3. *epid. ſect.* 3. *text.* 1. dicens: *Autumnus erat turbidus, nebuloſus, pluuioſus, acceſſit hyems auſtrina, & pluuia.* Quare conſtitutio auſtrina, ſiue ſit humida ſiue ſicca, morboſa eſt, & malignos morbos præſagit. Ergo ſignum Auicennæ videtur ſuſpectum, & maiori indigens explicatione.

Dic. Signum eſſe certum:nam conſtitutio auſtrina, in quocunque tempore anni contingens,ſicca, nebuloſa,impluuia,morbos malignos ſignificat;oſtendit enim concurrere aliquam influentiam ſuperiorem, quæ pluuiam coërcet, etſi huius ſigna appareant manifeſta. At hoc ſi hyeme contingat, certiùs peſtiferos morbos præſagiet, quoniam fortiorem influentiam præoſtendit,tempore quo pluuiæ decidunt natura ſuapte.

Hoc modo poſſumus ad ſecundam dubitationem reſpondere, dicendo conſtitutionem auſtrinam, cum ſignis pluuiarum, ſiccam eſſe magis morboſam humida, & pluuioſa. Hócque ſecundùm qualitates manifeſtas eſſe verum non intelligas, ſed occultas, & ſunt influentiæ, quæ pluuiam retinent, alioqui certum eſt, conſtitutionem humidam & pluuiam, eſſe ſicca magis morboſam.

Ver, inquit Auicenna, auſtrinum, frigidum, & impluuium, præſertim ſi ſubſequatur æſtatis principium ſimile,modò lucidum,modò turbidum,diurno tempore calidum,noctu frigidum, morbos peſtiferos præſagit. Hoc ſignum probari poteſt, ex doctrina Hipp. *lib.*1.*epid.ſect.*1.*text.*6. nam hæ diei, noctiſque varietates,in luce,tenebris,frigore,calore, diuerſimodè aërem alterant, corporáque ad morbos venenatos diſponunt, maximè ſi aliqua maligna qualitas concurrat ſimul, & aëri communicetur. Hæc omnia ſi æſtate accidant inconſtante, varia, auſtrina, parum calida, noctibus inquietis prædita, diebus turbidis, tunc morbos ſimiles expectare oportet.

Quòd ſi animalium venenoſorum generetur eo tempore multitudo, vt anguium, ranarum, lacertorum,murium, & aliorum quæ ex putredine oriuntur, tunc certò peſtem poſſumus præſagire: Hæc enim influxum venenoſum oſtendunt, qui ſicut ſordida animalia producit, ita venenatas & peſtiferas progignit, maximè ſi vagentur morbi contagioſi,vt variolæ, morbilli, puncticulæ. Ita Ariſtoteles 1. *probl.* 22. multiplicationem ranarum paruarum, eſſe ſignum peſtis aſſeuerat. Si moriantur aues, cauſa peſtis oritur à radice ſuperna. Si animalia terreſtria ſubitò occumbant, in inferna regione ſitam eſſe cauſam peſtis, indicium eſt.

Præſagium.

Inquires primò: *Vtrùm præſeruatio à Peſte ſit poſſibilis?* Reſponde hoc modo. Si quiſpiam contemplетur vehementiam, & efficaciam huius mali,varium ité, & incognitum modum,quo corpora humana adoritur, nónne præſeruationem impoſſibilem arbitrabitur? Deinde. Quis poterit eſſe impedimento, quominùs ſtellæ,aut planetæ,certis aſpectibus,& locis,ex ſe qualitates peſtilentiales iaculentur? Et quis obuiare poterit,vt coniunctiones & influentiæ,quæ aërem ſanum & purum, reddunt venenoſum,non influant? Et quod medicamentum, tam alexipharmacum inueniri poteſt, quod influentiæ ſubtiliſſimæ,quæ viſcera penetrat tam efficaciter, aduerſetur. Dic. Quòd licèt nullum medicamentum poſſit aſſignari, quod concurſus aſtrorum impedire poſſit, tamen hoc poteſt eſſe, vt illorum influentiæ non corrumpant, nec interficiant: medicaméti enim theriacalis vi,& efficacia, ita corpus muniri, ac roborari poteſt,vt influentiis malignis,& aliis agentibus putredinoſis reluctetur, ſiquidem præſidia alexiteria ſunt influentiis illis venenoſis efficaciora; nam, vt perdoctè dictauit Ptolomæus: *Vir ſapiens dominabitur aſtris.*

Super omnia placandus aſſiduis precibus Dominus, peccatis & vitiis repulſis. Aër in primis ignibus odoré fundentibus rectificandus, provt feciſſe Hippocratem legimus, ita monente Galeno *lib. de theriac. ad Piſon. c.*16.cuius hiſtoriam lege *lib.*4.*Hiſt. Princ. Med. Hiſt.* 49. Duo enim commendat Hippocrates *lib.* 1. *de nat. human. text.* 9. ad præſeruationem peſtis: primum, vt cor pauca indigeat reſpiratione; ſecundum, vt aër ſit familiariſſimus, & purus, & nutriendis ſpiritibus aptiſſimus,qui qua arte ſit parandus, eo loco notauimus.Ad præſeruandum, ſummè laudatur Arſenicum, aut argentum viuum, ſiniſtro lateri appenſum: Sed ſiculneum,& nocuum eſt auxilium, de quo lege *lib.*2. *com. Hiſt.*89.Quo loco venena ſupra cor geſtare,inutile eſſe determinauimus. Sepelienda corpora peſte demortua, quia contagioſa ſunt,& aërem inquinant,vt *lib.* 2. *com. Hiſt.cit.*perleges.

Partes principes medicamentis roborandæ, vt hoc modo, imminenti veneno poſſint reluctari; hæc dicuntur Belzaartica,theriacalia, alexiteria,alexipharmaca,Antidota. De horum cœtu ſunt theriaca, lapis Belzaarticus, cortex radicis chamæleontis albi, Tormentilla,ſemen acetoſæ, Vnicornu, Terra Lemina, ſemen citri, & limonis, Coccus Maldiuienſis, lignum Aquilinum,lignum Colubrinum,Mithridatium, & alia plura tam ſimplicia, quàm compoſita, quæ *citatis locis* retulimus.

Citra mela ſaccharo condita,vtiliſſima ſunt, & veneno reſiſtunt. Succus eorundem ſaccharo inſpiſſatus, peſti,& venenoſis morbis mirabiliter reſiſtit, ſicut & limonis, ac arantiorum acidorum, radix ſcorzoneræ ſaccharo incruſtata,& eius ſyrupus, mirandum in modum roborant cor,& veneno reſiſtunt. Conſerua Violarum,Bugloſſæ,Borraginis,Flor.Stœchados,Conſerua acetoſæ, roſar. ceraſorum acidorum, Myrobalanor. maior.Perfic.

De Aliis maior eſt controuerſia inter auctores:*Vtrùm ad Peſtis præſeruationem, in cibis ſint admittenda?* Gal. ea videtur reprobare, *lib.*1.*de diff.feb.cap.*4. dum pro præſeruatione peſtis,à prauis eduliis eſſe fugiendum docet, & inter hæc,alia connumerat, & cœpas. Dioſcorides *lib.*2.*cap.*142. *de aliis*, ea ſiticuloſa eſſe aſſeuerat, quare reproba erunt, & nullius vſus, ſiquidem ſitim,& calorem internum inducunt,ad frequentémque anhelationem promptiſſimè cogunt.

Solue dupliciter. Allium vi pollet,contra venenū, & eſt Alexipharmacum præſtantiſſimum, cuius odorem venenoſa animalia auerſantur, ita vt ſi eius nidorem vel leuiſſimè perſentiſcāt,illicō occūbant.Plinius enim *lib.*2 .*nat.hiſt.cap.*4. tigres, & leones, interficere omnes, exceptis iis qui allio vncti ſunt,aſſeuerat.Quare allium crudum facit ſitim, & eſt mali ſucci; coctum verò, & aſſum

aſſum, cùm acrimoniam deponat, etſi non ita nutriat, corpus non replet malis humoribus, nec eſt ſiticuloſum. Solue ſecundò. Allium, vt nutrimentum, in peſte reprobandum: vt medicamentum, ſummopere iuuat: licèt enim aliqua ex eius eſu corpori malitia accedat, tamen maior eſt vtilitas, quæ ex eius vi conſequi ſolet alexipharmaca. In hunc ſenſum intelligendus Galenus 12. *meth.cap.*8. quando allium theriacam vocat ruſticorum, cuius eſu ſanatum fuiſſe ruſticum, colico dolore laborantem, celebri quadam Hiſtoria enarrat Galenus *lib.*12. *meth. cap. cit.*

Vtrùm ad præſeruationem peſtis, neceſſaria ſit ſanguinis miſſio? magnum inter Medicos hactenus fuit certamen. Sunt qui negant: nam ſecta vena, ſpiritibus exhauſtis, debilitato & flacceſcente corpore, videtur quòd imminens, iamjámque veluti ceruicibus impendens peſtilentia, minimè arceri poſſit: imò viſi ſunt multi, vitalium inprimis, deinde etiam conſentientium reliquarum facultatum languore interiiſſe, experimento enim compertum eſt, in præcauenda peſte, corporis virium integritatem eſſe neceſſariam. Quare auerſanda venæ ſectio eſt, niſi viribus maior adſit plenitudo, aut certè venarum diſtentio. Quare ſi phlebotomiam exerceas, debili corpore exiſtente, venenum faciliùs in cor & venas penetrat, atque ita vires vacuatione imminutæ, infilienti perniciei, vix vnquam, nec niſi ægrè obſiſtere poſſunt: imò humores naturales, ſecta vena exagitati, promptiùs labem contrahunt. Si tamen in venis adſint vitioſorum humorum redundantium ſigna, vireſque ſint vegetæ, tunc parcè phlebotomandum, aut ſcarificandum, aut admotis hirudinibus ſanguis ducendus, vt natura deonerata, imminenti veneno reluctetur, ſubtrahatúrque fomes in corpore latens, cui venenoſa qualitas promptiſſimè adhæret.

Huic proxima eſt de peccantium humorũ purgatione controuerſia: *Vtrùm decernenda ſit, an omittenda?* Ac profectò, quia ſano ſunt corpore, difficilè ferunt medicationes, 2. *Aph.*36. & 37. idque non ſine corporis detrimento, viriúmque iactura; nihilominùs tamen, ſi qua in venis impuritas, & cacochymia ſubeſt, purgans medicamentum adeò nihil obeſſe putandum, vt magnum adiumentum ſit allaturum. Quare corpus, & humores ad fauſtam purgationem præparentur priùs, vt vt 1. *Aph.*22. & *lib.*2. *text.* 9. admonuit Senex. Benignum exhibendum pharmacum, cui antidotum nunquam permiſcendum, nam illius vires infringit & obterit, motuúmque contrarietate, humanam naturam grauiùs offendit, atque percellit.

Cæterùm, ſicui in peſtilentia ſcabies è toto corpore erumpat, ex fonticulis, aut vlceribus diuturnis, aut fiſtulis: hæmorrhoïdibúſve ſordes emanent, horum omnium tunc temporis ſanatio, minimè curæ eſſe debet, vti nec corporis aliorum affectuum, per quos viſcerum impuritas, interioráque omnia expurgari conſueuerunt; tunc enim tantum abeſt vt noceant, vt poſt vniuerſalem corporis vacuationem, artubus à plerisque multis hoc caſu admoueri ſolita cauteria, tum quæ actu, tum quæ vel ſola poteſtate vrendi vim habent, non paucis bene ceſſiſſe, experientia ipſa abundè teſtetur.

Curatio.

AB aëre capiamus exordium. Hic ſit clarus, lucidus, odorus; ſin minùs, arte paretur, æſtate quidem inſperſis per domum herbis redolentibus frigidis, hyeme, calidis. Cibus facilè, valenter, probéque nutriat, parcior, iiſque ſæpius aſſumptus, vt vires tam immani vitio reſiſtere queant. Quare ad pleniorem potiùs, quàm tenuiorem victum ſunt cogendi, qui enim viriliter comedunt, à morbo liberantur, 1.4. *tract.* & *cap.*4. Potus, ſi febris nulla, tumoréſque nulli fuerint, ſit vinum album, aut rubellum, tenue, purum, odoratum, ac pro cuiuſque conſuetudine vel meracum, vel dilutum, magis minúſve. Somnus modicus vtilis eſt, nì natura peſtilens virus foràs pellere, & excludere nitatur, excitato carbunculo, bubone, aut ſudoribus; ſiquidem per ſomnum cum innato calore, vnà ſpiritus intrò recedunt, ibique conduntur, humores verò à ſuperficie, atque extima cute velut in centrum retrahuntur, quare timor eſt, ne contagionis ſeminaria intrò condantur. Excrementa leni enemate, aut balano educenda. Animi perturbationes cauendæ.

De ſanguinis miſſione digladiantur Medici, num in curatione peſtis ſit vtilis, & ex quo loco ſit adminiſtranda. Hanc litem leges iudicatam, *lib.*4. *Hiſt.Princ. Medic. in com. Hiſt.*47. Sicut & controuerſiam de purgatione, num in peſte neceſſaria ſit, *eodem lib. com. Hiſt.* 48. Quare ob horum auxiliorum explicatione, nunc ſuperſedere ſatius duxi, ſicut à bubonis, carbunculiue curatione, quæ petito potiùs Chirurgo conuenit, quàm Medico, & nos *lib.* 3. *praxis admirandæ*, *Obſ.*122. & 123. plura prælibauimus.

Nunc ad ſudorum prouocationem accedamus: Hi ſunt promouendi iis, quorum vis eſt venenatam perniciem ex alto ad cutem transferre: Nam Celſus *lib.* 3. *cap.* 7. rectiſſimè dixit, *ingentem ſudorem effuſum, ferè peſtis auxilium eſſe præſentiſſimum.* In quem vſum aqua hæc ſudatoria eſt efficaciſſima.

℞. *Pimpinel. tormentillæ, dictamni albi, ſerpentariæ, gentianæ, zedoariæ, galangæ, an.* ℥.v. *piper. longi, caryophyllor. macis, an.*℥.j. *theriacæ,* ℥.ij. *camphoræ.*ʒ.j. *cornu cerui.*℥.ß. Omnia ex vini generoſi, & aq. ſcabioſæ æquis partibus macerata, in duplici vaſe diſtillentur. Hæc aqua exhibita quantitatem vnciarum trium, tempore frigido ſummè præſtat. Quòd ſi æſtas ſit, poſſunt addi ſemina melon. cucurbit. folia borrag. bugloſſ. Cardui Benedict. & vnciis tribus poſſunt admiſceri oxyſacchari vnciæ binæ, adiecto ſacchari monumento.

Cor roboretur epithematis, vt veneno reluctari poſſit:

℞. *Cortic. mali medic. citrij. ſantalor. rubror. ſantalor. albor. coral. rubri, coral. albi, camphor. oſſis de corde cerui, ſcobis eburneæ, zedoariæ, croci. an.*ʒ.ß. *aq. roſ. violar. flor. bugloſſ.* & *acetoſ. an.*℥.iv. Arida in puluerem contrita cum liquidis miſceantur.

Aliud.

℞. *Elect. è gemmis, confect. alkermes, confect. hyacinth. theriac. an.*℥.j. *ſantali rubri, corticis citri, xyloaloës, macis, an.*℥.ß. *camphor. croci, moſchi, an.* gr.iv. *vini generoſi,* ℥.iv. *aq. meliſ.* ℥.ij. *aq. roſ.*℥.iv. *aq. cinnamom.*℥.j. *aceti roſ.*℥.ij. Miſce.

Aliud refrigerans.

℞. *Aq. ſolan. lactuc. portulac. oxalid. nymphæa, bugloſ. meliſſophylli, an.*℥.j. *aceti roſ.*℥.iij. *ſantalor. omnium, ſpodij, roſar. grani tinctorij, nuci odorati, an.*℥.j. *camphor.*ʒ.j. Sica cum aquis miſceantur.

Hoc vnguentum etiam ſummè præſtat cordi admotum.

℞. *Sem. mali citri, oſſis de corde cerui, ramenti cornu Monocerotis, ſuccini albi, ſantali rubri, roſar. an.*ʒ.ß. *olei roſ.* & *violac. an.*℥.j. *axungiæ naphæ,*℥.ij.ß. *confect. alkermes.*℥.j. *aceti paulum.* Miſce, & fiat vnguentum.

Roborat cerebrum, & cor, odorari malum citrium. Arantium, Roſas, Santala, aut Globum hunc:

℞. *Omnium ſantalor. roſar. violar. nymphææ, amaraci, an.*℥.j. *coriandri,* ℥.j. *camphor.* ʒ.j. cum tragacantho, aq. Acetoſ. Roſ. diluto excipiatur. Si verò tempus ſit frigidum, adde ſtyracem, Belzoïnum, ladanum, & ſimilia. Viſcera, & cor præſertim antidotis roboranda, quorum copiam tam ſimplicium, quàm compoſitorum *cit. loc.* retulimus. Symptomatis verò quæ ſuperuenire ſolent, obuiandum eſt auxiliis, quæ *lib. vlt.* peculiariter proponentur, quot verò ſint, infrà perleges.

OBSERVATIO.

Electuarium ad Peſtem domandam efficaciſſimum.

℞. *COnſeruæ borrag. bugloſſ. fol. nymphææ, acetoſ. an.* ℥.ij. *conſeruæ flor. anthos,* ℥.ß. *theriac.*ʒ.j. *ſucci ſcordij, quinquefolij, acetoſæ, an.*℥.j. *ſucci limon.*℥.ß. *ſucci citri,* ℥.j. *cinnamom.*ʒ.ß. *dictamni Cretenſ.*ʒ.ß. *boli armeni,*ʒ.j. *cornu cerui, ramenti cocci Maldiuienſis, ſcobis eboreæ, an.*℈.j. *lapid. belzaartici.*g̃.xx. *electuar. de gemmis, confect. alkermes, Mithridatij, an.*ʒ.ij. *cortic. citri, coralli rubri, an.*℈.j. *radic. angelicæ, radicis zedoariæ, an.*℈.ß. Cum acido citri, ſaccharo præparato, & miua myrobalanor. ſaccharo conditarum, excipiantur omnia, adiecta vncia vini odoriferi, gr.x. Moſchi, & ambari gr.v. & fiat conſerua. Ex quibus pulueres, ſtillatitias aquas, tabellas, ſyrupos pôteſt prudens Medicus, pro occaſione, & temporis varietate præparare.

De febre peſtilenti.

PEſtis non idem eſt quod febris peſtilens, nam peſtis prout genus poteſt reperiri ſine febre, contrà verò febris peſtilens; provt eſt ſpecies, non poteſt dari ſine peſte, vt 3. *epid. ſect.* 3. *com.* 25. 55. *&* 57. notauit Gal. Nam verum eſt, quòd in corpore alicuius particularis poteſt generari humor, qui cōmunicatus fomite, ſua venenoſitate aërem extrinſecum inficiat, & febrem peſtilentem conſtituat, quam deſcribir Gal. in qua ſine febre apparuerunt vomitus, diarrhœæ; & in alia, de qua fuit loquutus 3. *epid. ſect.* 3. *com.* 25. in qua ob decubitum humoris ad brachia & crura, gangrænæ & ſpaceli, vbertim emanarunt: & ſic optimè definitur hæc febris peſtilens, quòd ſit *calor extraneus malignus, contagioſus, qui ex his quos corripit, maiorem partem interficit.* Huius febris triplex aſſignatur differentia, pro diuerſitate ſubſtantiæ, quam prædictus calor adoritur: nam ſi afficiantur ſpiritus, diaria peſtilens conſurgit, quam poſſe dari, diximus *lib.*1. *Hiſt. Princ. Medic. in com. Hiſt. cit.* ſi partes ſolidæ, hectica generatur putrida, ac peſtilens; ſi in humoribus, humoralis peſtilens inſurgit, & hæc frequentiùs infeſtare ſolet.

Cauſæ huius febris, aliæ ſunt procatarcticæ, aliæ antecendentes, coniunctæ aliæ. De procatarcticis ſatis *c. ſuperiore* dictum eſt. In diaria, cauſa antecedens eſt vapor ſpiritibus permixtus, ita vt ex vtroque cauſa immediata huius febris emanet. In humorali ſunt humores, qui hanc qualitatem venenatam in ſe admittuht, ex quibus eleuantur vapores, qui febrem producere nati ſunt.

Signa, ex diuerſitate ſubſtantiæ, quam calor peſtilens apprehendit, venanda: variáque numerantur à Gal. *lib. de cib. boni & mali ſucci, cap.*1. *lib.*3. *de præſag. ex pulſib. cap.*3. *&* 4. *lib. de inæqual. intemp. cap.*48. & 4. *Aph.*48. & 3. *epid. ſect.*3. *com.*57. & 6. *epid. ſect.*1. *com.*29. & *lib.*9. *ſimpl. cap. de terra Samia,* & *lib. de atra bile, cap.*9.

Ea autem deſumenda etiam ſunt, ex qualitate mutata, actione læſa, excretis & retentis. Ex qualitate mutata: febrilis calor remiſſus apparet, cum aliquali acrimonia coniunctus, & hoc accidere certum eſt, quoniam ſpiritus vitales ad partes internas retrahuntur, in quibus intenſiſſimus calor eſt accenſus. Color faciei, præſertim in labiis, mutatur eximiè, & ad cæruleum, & plumbeum vergit, ſicut totius corporis ad rubrum declinat, hácque de cauſa puncticulæ apparent, papulæ, variæ cutis effloreſcentiæ, morbilli, variolæ, abſceſſus retrò aures, ſub axillis, & in inguine.

Ex actione læſa, ſigna depromenda. Adeſt anxietudo, cum corporis iactatione coniuncta. Ægri inordinato motu, huc & illuc mouentur, ita vt neque linteamina poſſint ſupra ſe ferre, ingenti ſiti, vomitu, faſtidio, vigilia, delirio, difficultate reſpirationis, & eius fœtore cruciati. In facultate vitali læſio notabilis animaduertitur, & hac ratione pulſus eſt debilis, paruus, inæqualis, aliquando ad frequentiam, & celeritatem declinans, quoniam hæc febris, verſus has differentias pulſum non immutat, ſed cum remiſſo calore ſpiritus reſoluit, & temperamentum cordis euertit, & ideò exolutio, animi deliquium, ſyncope, extremorum frigiditas, creberrimè ægros infeſtare ſolent.

Signa ab excretis, & retentis, læſionem facultatis etiam demonſtrant: quare inſoleſcunt alui fluxus, etiam vomitu æruginoſo, & atrabilario coniuncti, quæ omnia magnam & malignam ſuccorum aduſtionem ſignificant, vt perbellè 3. *epid. ſect.* 3. *com.*57. & 4. *Aphor.* 21. notauit Galenus. Vrina eſt craſſa, perturbata, & aliquando tenuis, & aquoſa, cum intenſiſſimo fœtore, perſæpe ad viriditatem, & nigredinem declinans: quòd non multùm à naturali ſtatu mutetur, id in febre hectica peſtilenti contingit; hæc enim omnia ſigna, humorali ſolùm ſunt peculiaria.

Præſagium ex ipſa febris acutie deſumes: ferè enim omnes quos corripit, interficit, & eſt extremè peracutus morbus, valde pernicioſus, ita vt præſente virium debilitate, ſpatio decem horarum, & pro maiori, vel minori debilitatis gradu, vſque ad ſeptimum, interficiat. Certiſſima mortis ſigna ſunt, timor, triſtitia, cibi faſtium pertinax, faciei color liuidus, aut nigricans, extremarum partium frigiditas, viſcerum cauma intenſiſſimum, vomitus porraceus, æruginoſus, niger. Deiectiones fœtidæ, variegatæ. Vrina tenuis, aquoſa; ſine contento vllo, fœtida, liuida, atra, aut craſſa. Sudores frigidi, ſanguinis ſtillicidium vndequaque fluens, ſomnolentia, balbuties, cordis palpitatio, omnium rerum obliuio, puſtularum, & tumorum deliteſcentia, conuulſio, lipothymia, ſyncope. Salutem portendit exanthematum, macularum, bubonum, carbunculorum exitus tempeſtiuus, quoniam partium principalium, à quibus emanant, robur & firmitudinem oſtendunt. Sunt etiam ſigna ſalutaria, quæ illis funeſtis, & lethalibus ſunt omnino contraria, & aduerſa.

Præcautio huius febris, ſimilis eſt illi, quæ peſti vtilis eſt. Curatio perficietur hoc modo. Non ſunt audiendi, qui naturam huius febris, in maligna qualitate eſſe conſtituendam pertinaciter contendunt, ſolis Alexipharmacis eſſe tractandam ſibi perſuaſi: nam cauſa à putredine, & cacochymia maligna ortum ducens, auferenda eſt, ſi virium robur adſit, phlebotomia, & purgatione; citra quorum auxiliorum opem, hæc putrida febris eradicari nequit, ex hac enim vacuatione, magna vtilitas conſurgit, quoniam ablato ſubiecto extinguitur accidens. Quare pro virium tenore, præmiſſo clyſtere ex interna vena, venæ ſectio celebretur, purgationis gratia medicamentum clemens offeratur. Concedantur deinde, quæ cor roborent, & qualitatis peſtilentis effrænes vires coërceant, quorum copiam *ſuperiori capite* propoſuimus.

De febre maligna puncticulari.

QVid ſit febris maligna, eius natura, multiplex ſignificatum, & quibus ſignis hæc inſidioſa, doloſáque febris ſit agnoſcenda, dixi *lib.*1. *Hiſtor. Princip. Medic. in com. Hiſt.*82. Febrem puncticularem, à priſcis fuiſſe cognitam, docui ex illorum mente, *lib.* 1. *com. Hiſt.* 3. Nunc aduerto, febrem hanc puncticularem, in qua maculæ purpureæ, morſibus pulicum ſimiles apparent, eſſe putridam, prout ex pulſu, ex modo caloris, & vrina colligere eſt, à quibus Galenus putredinis ſigna venatur, *lib.*9. *meth. cap.* 3. & 1. *feb.*7.

Verùm

Verùm licèt ſit de putridarum genere, nulli illarum eſt adſtricta, ſed per omnia vagatur,& eſt continua. In hac febre etſi continua ſit, accidunt rigores, quia licèt ſit intermittens,iuxta Hip.4. *Aph.*63.tamen ij ſæpiſſime ægrotantes premunt,ſuborti à vaporibus malignis,eleuatis ex materia maligna,intra venas impacta, qui partibus ſentientibus communicati, rigores excitant, in quibus ſæpe febris ad tantam peruenit remiſſionem,vt intermittens videatur, & Medicos ſæpe deludat, qui rigoris ſpecie decepti, eam intermittentem, & ſalutarem eſſe ſibi perſuadent.

Quòd autem hæc febris per omnia putridarum genera vagetur, experimento compertum eſt, quoniam aliquando repetit per circuitum quotidianæ, tertianæ, quartanæ. Neque ex hoc dicas; intermittentem non poſſe eſſe malignam: hoc enim eſſe falſum, determinaui *l.*1.*in com. Hiſt.cit.* Hac ratione hæc febris eſt popularis, contagioſa, nam præſente in corpore morboſa diſpoſitione, ſiue ſit biliofa, pituitoſa,aut melancholica,in eadem regione habitantes ſimiliter ea corripiuntur. Et licèt huius contagium ad diſtans non ſit,neque per fomitem, vt accidit in peſte vera, eſt tamen contagium,quod ad contactum potiùs referri debet.

Nunc in dubium vertendum: *Vtrùm febris maligna à peſtilenti, & ſimplici putrida diſtinguatur?* Peſtis eſt genus ſupremum reſpectu peſtis,& morbi maligni,& hoc modò illius collatione, omnes morbi contagioſi, ſunt maligni: & hæc reperitur differentia, inter peſtem, & febrem malignam,quòd illa indiſcriminatim maiorem partem mortalium corripit, & interficit; hæc verò ſolùm, ſecundùm corporis appartaum determinatum premit atque fatigat, cuius natura inconſtans, fallax,& dubia exiſtit: quare difficilia, & ſuſpecta ſunt illius indicia, nam cum ſignis ſaluberrimis, & ſano corpori ſimilibus, ſimul alia lethalia habet.Inſuper hæc febris, non ſemper à cauſa communi ortum ducit, & peſtilenti,ſed ex morboſo apparatu plerumque emanat, etſi aliquando cum ea peculiare reperiatur aëris inquinamentum, quod ſimul cum morboſa corporis diſpoſitione, ſit etiam febris principium.

Hac ratione hæc febris inter putridam, & peſtilentem media eſt, à quibus propriis ſignis diſtinguitur. Differt à peſtilenti, quia hæc ab aëris infectione; tantum quam à cauſa communi oritur ſemper, & apparatum morboſum præuium non requirit, ſed omnes corripit quantumuis ſanos, ſecundùm analogiam, & aptitudinem, quam ex natura ſua ſortitur;febris verò maligna, contrario modo originem ducit. Deinde differt à peſte, quia hæc circa prohibitam difflationem inuadit & corripit, deuaſtando, & ſepticorum medicamentorum inſtat, partium natiuam temperiem corrumpendo;maligna verò,ſemper cum putredine, & prohibita tranſpiratione corripit & inficit, licèt aliquale ſemper contagium ſit neceſſarium,in quo à febribus ſimpliciter putridis differt. Vltimò diſtinguitur à peſtilenti,nam hæc ex cordis ſubſtantiæ,ſpirituum,aut humorum inquinamento emanat, vt ex anhelitus graueolentia ſatis conſtare arbitror; in maligna vehemens ſolùm infectio humorum, intra vaſa inualeſcit.

A putrida ſimplici,excellentia, & intenſione putredinis differt: in ea enim maligna deterrima, & varia ſigna inueniuntur, quæ deteriorem & periculoſiorem eius conditionem conſtituunt, & quod peius eſt,ſigna coctionis in vrina adſunt, quibus præſentibus ſæpiſſime ægri vel inopinatò multoties occumbunt; quæ ſignorum fallacia, dolus, & incertitudo, in putrida rarò reperiuntur. Ab illa etiam diſtinguitur, quoniam in putrida proportionati circuitus adſunt, in maligna, varij, diuerſi,& inæquales: nam ea totam cùm inficiat maſſam ſanguineam, improportionales acceſſiones excitat, ob varietatem humorum, qui in ipſa maſſa computreſcunt.

A Cauſæ huius febris,aliæ internæ ſunt, externæ aliæ. Hæ ſunt aër inquinatus,ſeu putrefactus, qui vel ſecundùm primas qualitates ſolùm, vel ſecundùm has,& ſecundas, ex modo ſubſtantiæ elteratur. Illum modum propoſuit Hippocrates, 3. *Aph.* 8.& 9. & 1. *epid.ſect.*1. *tempeſt.*7.dicens: *In Thaſo ante Arcturum, & ſub Arcturo, multæ & magnæ, ſpirante Aquilone, pluuiæ.* Mutatione enim temporis, humorum temperies permutatur, & aliquando à naturali ſtatu exorbitat, & morbi peſtiferi generantur, ob quam cauſam in hyeme, & poſt hyemem, hæc febris exaſperatur & inualeſcit.

Alteratur etiam aër, ſecundùm omnes qualitates ſuas, ſiue ab aſtris,ſiue à quacunque cauſa communi:& hoc dupliciter contingere certum eſt,quia ſi vehemen- B ti, & ſordida alteratione hoc accidit; peſtem, & morbos peſtilentes mouet; ſi verò non ſit altetatio intenſa, ſed circa morboſum corporis apparatum excitata, febris propullulat maligna, veneficis ſuis ſymptomatis ſtipata. Hanc generant vſus ſtagnantium, & immotarum aquarum, cibi praui ſucci, ex quorum frequentia in corporibus acquiritur diſpoſitio ad putredinem malignam generandam, quàm aptiſſima: idem efficit intempeſtiuus craſſorum ciborum aſſumptorum vſus, vita otioſa, venus aſſidua, ex quibus obſtructiones, & cruditates emanat; vireſque premuntur, ac labefactantur, quæ inpoſterum neque corrigere humores, neque reſiſtere morbicis cauſis poſſunt, & hac ratione corpora ex quauis leui cauſa in hanc febrem perſæpe delabuntur.

Cauſæ internæ, aut ſunt antecedentes, aut coniun- C ctæ:Illæ,ſunt morboſus corporis apparatus, plethorica diſpoſitio, aut cacochymia,ratione cuius non rectè gubernantur humores, ſed maligna qualitate infecti putreſcunt, præſertimque ſanguis,qui cùm calidus & humidus ſit, ebullitione ſpumoſa efferueſcit citò, & conceptà putredine formam propriam amittit; & detruſus in cutem, puncticulas gignit, quandoquidem ſanguis habet maiorem ſimilitudinem ad excitandam hanc febrem, quàm humores cæteri: quare ex illo putreſcente, ſynochus cum putredine maligna conſurgit, variis, iiſque pernicioſis ſymptomatis comitata.

Signis hanc febrem dignoſcendam eſſe, illius acu- D ties, fallacia, malignitas, ex qua euidens vitæ periculum imminet, manifeſtò demonſtrant. Sumuntur ergo primò ex qualitate mutata, actione læſa, excretis & retentis. Ex qualitate mutata, calor eſt ita mitis, & remiſſus in principio, vt eum paululum recedere à naturali arbitrentur Medici, aut ſaltem non febricitare ægrum; & breuitèr à morbo euaſurum ſibi perſuadeant, qui dolus poſt paucos dies deprehenditur, in quibus ægri, ferinis perciti ſymptomatis, animam efflare videntur. Aliter accideret, ſi ipſi hanc caloris lenitatem cum reliquis ſignis coniunctam contemplarentur. Quomodo enim poſſunt conſentire intenſa vigi- E lia, ſomnus profundus, vehemens cephalalgia, nauſea, vomitus, anxietas, angor, cum miti febre? In hunc ſenſum intelligendus Galenus 3. *criſ.* 4. dicens, *debiles & paruas febres, valde malignas aliquando eſſe*: quam ſententiam lege eleganter illuſtratam, & variis auctoritatibus exornatam, *lib.*1. *Hiſtor. Princip. Medicor. in comment. hiſtor. cit.* Denique quo mitior & remiſſior eſt febris hæc, eò deterior & pernicioſior, quoniam non ſolùm ex putredine,ſed ex maligna corruptione ortum ducit.

Ex actione læſa, varia ſumuntur ſigna, pro diuerſa facultate, à qua actio emanat. Apparet pulſus paruus, languidus, & omnino inæqualis,patitur enim facultas vitalis,& ſpiritus vitales à maligna humorum putredine reſoluuntur. Eſt autem aliquando ita æqualis, & citra omnem ordinis perturbationem,vt ſalutem ſimilis naturali exemplò promittat:ſed hæc fallacia facilè

detergetur,ſi cætera venenata ſigna contemplemur,quæ animantis ruinam promptè præſagiunt.

Ex noxa actionum animalium, varia deſumuntur indicia: quare læditur facultas appetitiua, ſeu tactiua ventriculi, & concitatur ſitis adeò clamoſa & dira, vt caloris febrilis modum & intenſionem exuperet; & quod magis eſt, apparente linguà ſcabra, aſpera,& ſicca, ægri non ſitiunt vehementer,quoniam humores interdum ſunt frigidi, craſſi, & longè à ventriculo putreſcunt,ita vt putredo ſoli cordi propinquior.ſit.Quòd ſi ex hac cauſa non eueniat, vel delirium ſignificat, 2. *Aph.6.* vel extinctionem facultatis portendit: Quare *in Coacis prænotionib. Sitis præter rationem ſoluta, malum.*

Ingens cibi faſtidium ab hac febre eſt inſeparabile, & eò magis, quò venenoſi humores ampliùs fuerint in ventriculo infixi: nam ex calore, & maligna qualitate, ita facultas proſternitur, vt ſi ægri ad comedendum cogantur, protinus cibum aſſumptum vomitione reiiciant. Deinde ægri ſunt inquieti, anxij, & quemlibet decubitum ferunt permoleſtè. Adeſt moleſtus capitis dolor,præſertim in ſincipite, à vaporibus malignis eleuatis, qui cùm praua qualitate infecti ſint,caput diuerſimodè fatigant. Vigilant, & ſi dormire incipiunt, à ſpectris inquietantur, & turbulentis inſomniis conflictantur.Adeſt delirium,cum omnium potentiarum rectricum noxa coniunctum. Somno profundo tentantur, quando cum bilioſis humoribus,craſſorum etiam, & frigidorum ſuccorum adeſt copia multa.

Ex noxa facultatis naturalis, etiam ſua depromuntur ſigna. Vrina etſi aliquando tenuis appareat, & decolor, ferè craſſa eſt, perturbata, ac rubra, quam ſedimentum diuulſum, craſſum, & inæquale comitatur, quæ ex ingenti putredine, agitatione, & ebullitione magna humorum, ortum ducit. Quomodo autem in hac febre, poſſit apparere vrina ſimilis ſanæ, ſi tota maſſa ſanguinea eſt putrilagine maligna infecta, lege *lib.1.in com. Hiſt. cit.* Excrementa fœtida ſunt, & grauеolentia, quæ internam putredinem in viſceribus vigere demonſtrant.

De præſagio quid? Puncticulæ, huius febris ſunt velut pathognomicum ſignum. Sed percontaberis: *Vtrum in puncticulis ad præſagium plures conditiones ſint aſſignandæ?* Reſponde affirmatiuè: Nam primò animaduertendum eſt tempus,in quo apparent: quoniam ſi in principio,aut in augmento reprobæ ſunt; aliarum excretionem inſtar, quæ ſi exeant initio, ad bonum iudicare eſt impoſſibile, naturam enim laceſſitam à deleteria qualitate oſtendunt, quæ irritata humorem ante tempus neceſſarium exire permittit, 4. *Aph.22.* Si verò criticè,præcedentibus ſignis coctionis erumpant, perfectam iudicationem ſignificant.

Secundò. Colorem earum attendere oportet,ex quo humor exuperans dignoſci debet.Rubræ mitiores ſunt, & ſanguinem citra intenſam putredinem præoſten-

A dunt. Liuidæ, aut nigræ reprobantur, magnam enim humoris arguunt aduſtionem. Tertiò. Contemplanda eſt etiam paucitas, aut multitudo illarum: hæc enim in decretorio die eueniens, cum ſignis coctionis, optima eſt, paucitas eſt deterrima; minuta enim vacuatio deterrima, ob multas cauſas latas à Galeno 2. *prorrhet.* 47. Non nego quòd maculæ in magna copia erumpentes, cum intenſa febre, ſint pernicioſæ; ſicut paucitas, cum remiſſa, non ita periculoſa.Quare cætera ſigna ex conferentia ſunt couſideranda. Quartò. Harum macularum perſeuerantia in cute, eſt attendenda:Nam ſi occultentur, & retrocedant, periculum minantur: humor enim malignus, in altas ſedes reſtagnat, dirà damna effecturus. Accidit retroceſſus vel à frigore

B ambientis, quia ægri non ſunt rectè cooperti, vel quia partes inanitæ è nimia aduſtione, & malignitate febris, ex ambitu corporis attrahunt promptiſſimè,ex Hipp.6. *Aph.25.*

De curatione. Circa præſidia magna, hactenus Medici in varias diſperſi ſunt claſſes: nam circa adminiſtrationem ſex rerum non naturalium, præcepta obſeruant, quæ *in ſuperiorib.capit.* ſunt propoſita. In ſanguinis miſſione, apparentibus puncticulis celebranda,tota apud eos lis fuit, & controuerſia. Alij retroceſſum pertimeſcentes,ex cute ſolùm vacuabant, impoſitis humidis cucurbitis, ad quam natura excrementa detruſit: oblatis Alexipharmacis, quæ venenoſam huiuſce mali naturam retunderent præpotenter. Verùm irridenda

C eſt opinio hæc: nam ſi adſint vires, & plenitudo ingens, tantum abeſt vt retrocedat humor, quin potiùs leuata natura ab onere quo premitur,faciliùs & promptiùs humorem peccantem ad externas partes detrudat. Hac ratione Auicen.1.4.*tract.4.cap.*12. *de Variolis*, præſente plenitudine, apparentibus illis, ſanguinem mittere non recuſat.Cucurbitulæ ſcarificatæ, dorſo,ac femoribus impoſitæ,optimæ, ſicut & hirudines mariſcis affixæ. Plenitudine depoſita, purgatio celebranda, prout *lib.4.in com.Hiſt.cit.* acriter faciendum eſſe determinauimus: quæ ſi non ſufficiat, ad Apozemata deueniendum, cum quibus Alexipharmaca ſint permixta. Sudor excitandus. Epithemata cordi admouenda. Par-

D tes principes roborandæ, de quibus omnibus ſatis *ſupra.*

Superſunt varia, eáque maligna ſymptomata corrigenda, quibus citiſſimè opitulandum, vt ſitis intenſa, cibi faſtidium, vomitus, nauſea, ſingultus, alui fluxus, dolor capitis,vigilia immodica,ſomnus profundus, delirium, animi deliquium, ſyncope, ſurditas, cordis tremor, parotides, & alia quorum exacta curatio, cùm *in ſequenti libro* ſit deſcripta,eam iterum repetere, Medico ingenuo foret indecorum. Hic enim liber iuſtum iam nactus finem,ſicut & quartana *Hiſt. Princip. Medic.*Lectorem docent apprimè, quomodo in curandis febribus, generatim, & ſpeciatim, tutò incedere, & ægros à tantis malis liberare poſſit.

FINIS LIBRI QVARTI.

ZACVTI LVSITANI, PRAXIS HISTORIARVM.

LIBER VLTIMVS.

De Symptomatum Febrium curatione agens.

PRINCIPIVM.

POSTQVAM ſuperioribus Libris, mala quæ non vni ſolùm parti, verùm pleriſque infeſta ſunt, deſcripſimus, quo in cenſu febres, morbi peſtilentes, peſtis ipſa, contagioſi, & venenati morbi eſſe cenſentur, tempus eſt vt ad ſymptomata earum perſananda accedamus, quæ quàm ſæua ſint, ac pernicioſa, ipſa febrium natura manifeſtè oſtendit. Febres enim præcedunt pathematha dira, quæ corpus grauatum, & veluti ſarcina oppreſſum præſignificant. Alia cum febre ipſa propullulant, & inualeſcunt, quando ferociùs morbi furor ſeſe foràs expromit. Plura in medio febrium inſultu inſoleſcunt. At cùm hic morbus vniuerſum corpus depopuletur, natiuíque caloris harmoniam labefactans, officinas coctionis debilitet, atque virium iacturam, abſumendo ſuo extraneo calore primigenium humidum, machinetur, nihil mirum, ſi finita febre ægri palleant, artubus contremiſcant, manibus vacillent, vigilent, aſſiduis cruditatibus premantur, ardorem in viſceribus patiantur, & alia experiantur damna, quæ ex minutione caloris innati ab extraneo depopulati ſubſequi ſolent, & pluribus lancinentur ſymptomatis, quæ ex hoc perenniſſimo fonte ſæpe ſcaturiunt. Horum omnium proponetur curatio Laconicé, at diſtinctè in hoc libro, in quatuor capita, & varios numeros diuiſo. Tu modò benignas aures accommodes, noſtros errores perhumaniter corrigas, ſtilúmque meum dextrè interpreteris.

CAPVT I.

De Symptomatis præcedentibus febres.

NVMERVS I.

De Laſſitudine.

HIPPOCRATES *lib.2. Aphoriſm.5.* ſic prædixit: *Spontaneæ laſſitudines morbos prænunciant.* Cùm enim duplex ſit laſſitudo, ſpontanea vna, laborioſa alia, quæ fit cùm quis ab immoderato exercitio, vel etiam conſueto ſe fatigat, vel cùm ſe ab otio ad exercitationem transfert, de illa intelligendum Hippocratem docuit Galen. *2. de cauſ. ſympt. cap.5.* Explicaturus enim horroris, & rigoris cauſas, priùs duas moleſti ſenſus ſpecies, horrorem, & rigorem antecedentes, præter inæqualitatem, laſſitudinem enarrare incipit, eam in ſpontaneam, & non ſpontaneam diuidens, & vnamquamque harum triplicem eſſe aſſeuerans, videlicet tenſiuam, vlceroſam, & phlegmonoſam, quarum ſenſus in membris perceptos, & eorundem cauſas Galenus in contextu explicat eloquenter. Eſt ergo laſſitudo, *affectio corporis, in qua ſi vel minimum quis moueantur, ſenſio quædam excitatur phlegmonoſa, aut vlceroſa, aut tenſiua.*

Sed antequàm progrediatur vltrà, agitandum: *Vtrùm corpus ſponte laſſum, ſit neutrum?* Vt hæc controuerſia explicetur, relictis plurimis, quę ad *cap.6. art. medic.*

Galeni,

Galeni, antiqui proponunt interpretes doctiſſimè, aduertendũm, neutrum ſiue dicatur de corpore, ſiue de cauſis, aut ſymptomatibus, tribus modis poſſe conſiderari: Primò per negationem vtriuſque extremi, quàtenus medium neque ægrum eſt, neque ſanum, per formalem participationem ſanitatis, aut ægritudinis, & hæc diſpoſitio nuncupatur neutra primi ſignificati. Secundo modo dicitur neutrum per participationem vtriuſque extremi, ſcilicet ſanitatis, & ægritudinis, aut per participationem formalẽ in vno membro, vt illius membri magnitudo, aut figura ſit bona, temperies autem vitioſa, aut è contra; aut in diuerſis membris habet ſanitatem, & ægritudinem, & hæc diſpoſitio hoc modo accepta, neutra ſecundi ſignificati appellatur. Tertio modo vocatur neutrum per ſucceſſionem, & tractum temporis, & hoc corpus nominatur neutrum, quod ægrotet hyeme, bene valeat æſtate, aut quouis alio tempore, & hæc diſpoſitio, vocatur neutra ſignificati tertij, de qua prædixit Hipp. 3. *aph.*2. *Naturarum aliæ ad æſtatem, aliæ ad hyemem bene ſe habent.*

Hac ſuppoſita doctrina, nulli dubium ſit, de facto poſſe dari neutrum per participationem extremorum, in ſecundo, vel tertio ſignificato, aut quando in vna parte organica, eſt vitioſa compoſitio, ſed laudabilis eſt temperies, & è contra; vel quando vna pars eſt ſana, & alia ægra, vel quando idem corpus vno tempore rectè valet, & in alio ægrotat.

Solùm tamen circa neutrum primi ſignificati, difficultas poteſt eſſe non exigua, *Num detur aliquando corpus, quod neque ſanum ſit, neque ægrum?* quod videlicet in ſe aliquam mediam diſpoſitionem negantem vtrumque extremum ſortiatur, ſi de ſubiecto capace ſanitatis, & morbi, quale eſt corpus humanum, loquamur.

Solue controuerſiam hoc modo. Si loquamur in rigore phyſico, ſtatim ac incipit morbus, totam ſuam habet eſſentiam, vt teſtatur Galenus 1. *de loc.cap.*2. *ad fin.* §. *Cùm itaque cauſæ agunt in corpus, &c.* Sic ſimiliter ſanitas. Hoc modo neutra diſpoſitio non datur, & hoc voluit Ariſtoteles *in poſtprædicamentis, cap. de oppoſitis*, quam *ſanitatem, & morbum, eſſe contraria immediata* aſſeuerat, quod 4.*topicor.cap.*3. etiam confirmat, quo ſenſu Galenus *lib. de partib. art. med. cap.*5. hanc quæſtionem excitat, & conſecutione doctrinæ *cap.* 7. *ſequenti* duas tantùm eſſe diſpoſitiones, ſcilicet ſanitatem, & ægritudinem, ſe alibi demonſtraſſe affirmat. Hac ratione *lib.de ſanit. ad Thraſybul. cap.*7. poſt ſanitatem in habitu, eſſe ſanitatem in affectione, & poſtea eſſe ægritudinem, nulla facta commemoratione de diſpoſitione neutra, conſtanter edocuit.

In hoc ſenſu loquutus eſt, 2. *de temp.cap.*4. *ante fin.* dum agens de intemperantia morboſa, & ſana, interuallum, & latitudinem ſanitatis eſſe à perfectione operationum vſque ad manifeſtam noxam actionum, qua morbus cognoſcitur, conteſtatur. Hoc voluit Auicenna 1.1.*c.*2.*ad med.* §.*Hoc autem apud Medicos, &c.* Neque hæc doctrina ſolùm antiquis Medicis eſt conformis, ſed rationi conſona ſemper mihi eſt viſa, quoniam inter moderatum, & immoderatum, æquale, & inæquale, quæ ſunt contraria poſitiua, nullum datur medium, ex quo fit, vt ſanitas inæqualitate & moderatione conſiſtat, morbus in inæqualitate & immoderatione, vt Gal.*lib.de diff. morbor.*2. & Ariſtot. 7.*phyſic.*3. prædixerunt.

Si verò lato modo, & ſecundùm Medicam cõſiderationem loquendum ſit, abſque dubio neutra diſpoſitio eſt admittenda. Hæc doctrina eſt Galeni *lib. artic. med. cap.*8. *ad fin.* §. *Qui verò imbecilles edunt operationes, &c.* Quo loco poſtquàm Galenus, ex ſenſibili, & inſenſibili læſione actionum, neutram diſpoſitionem conſtituit, in hæc prorumpit verba: *Ita tamen vt horum omnium ſenſus ſit iudex, non ipſa natura rerum inſpiciatur, nec periculum ſit, vt in dogma perpetuæ poſſibilitatis incidamus.*

Auicenna *cap.*2. 1. 1. & 2. 1. *doct.*1. *cap.* 2. & 8. tres dari diſpoſitiones ſecundùm Medicos affirmat, ſcilicet ſanitatem, ægritudinem, & neutram diſpoſitionem. Hoc modo intelligendus eſt Galenus, quando pluribus locis tres has diſpoſitiones admittit. Hæc doctrina verior erit, ſi accipiamus ſanitatem, & ægritudinem ſtrictè, vt ſanitas eſt affectus ſecundùm naturam, integras & perfectas operationes efficiens, & morbum cum ſenſibili læſione contemplemur, tunc neutra diſpoſitio cum inſenſibili læſione eſt admittenda. Hac diſtinctione rectè intellecta, & loca contradicentia conciliabimus, in quibus modò neutram diſpoſitionem concedit, modò negat; & argumenta diſſoluemus, quæ tam fusè pro vtraque parte à pluribus proponuntur.

Ex iis conſtat, corpus ſponte laſſum, eſſe neutrum, cùm non habeat operationes manifeſtè læſas, at eas debiles, & imperfectas ſortiatur: pigrum ſit ad motum, vigilet, ſitiat, nõ ita appetat, & totum corpus ſit grauatum, ac confractum ſatis: demum operationes ſanorum inſtar non edat, ſed aptum ſit, vt ex maiori copia humoris generata, & partibus infirmioribus factis, in morbum incidat.

Quapropter enitendum ſummè, vt laſſitudini citò opituletur. Sed video te illicò obiicientem: *Vtrùm omni laſſitudini citò remedia adminiſtranda?* Nam ſi corpus laſſum, eſt neutrum, & non actu ægrotet, videtur nullum præſidium illi fore conſulendum, cùm leues morbos natura ſæpe perſanet, 1.*de loc.c.*1. In quem ſenſum intelligendus eſt Auic.4. 1.*c.*1. dicens: *Et ſcias quòd non omnis repletio, ſeu complexionis malitia ſuo medicatur contrario, ſed ſæpe ſufficit multa regiminis bonitas.* Quare laſſitudo potiùs victu, & quiete, quàm præſidiis videtur expugnanda.

Dic. Non ſpontanea laſſitudo curanda eſt: nam morbos prænunciat, quæcunque ergo ea ſit, ſiue vlceroſa, ſiue tenſiua, ſiue phlegmonoſa, illicò remediis perſananda. Si enim à cauſa prægreſſa, vtpote inordinata corporis motione emanet, auxiliis aptis eliminanda, ne vltrò increſcat, & in aliquam febrium diſpoſitionem degeneret. *Quæ* enim (inquit Galenus 4. *Aph.* 31.) *ex motibus multis laſſitudines accidunt, iis propria & peculiaris eſt caliditas articulorum, quare in iis nihil mirum eſt, ad articulos abſceſſus decumbente, vt qui vna cum muſculis laborauerint, atque vltra modum concaluerint.*

Si verò à cauſa interna laſſitudo non ſpontanea ortum ducat, tunc maiori diligentia curatio aggredienda, quoniam in maiora damna ſæpe commigrat. Audi Hippocratem 4. *Aph.*31. *Febricitantibus laſſitudinem habentibus, in articulos, & circa maxillas potiſſimùm abſceſſus fiunt.* & Galenus *in com.* ſic ait: *Spontaneis autem laſſitudinibus, vna ſola ratione, fluxiones vt decumbant in articulos, euenit, ſicuti & omnibus aliis ferè morbis, qui per abſceſſus indicantur, quòd ſcilicet ipſi ſpatia ampliora idonea habeant ad ſuperfluitates ſuſcipiendas. Rariores igitur in cæteris morbis fiunt abſceſſus, in laſſitudinibus verò plures; & præſertim ſpontaneis, & maximè omnium quæ à plenitudine fiunt.*

In laſſitudine ergo præſidia celebranda, ne humor laſſitudinem committens, abſceſſum generet, quoniam ex præſentia laſſitudinis in febribus, prædicendum eſſe futurum abſceſſum circa articulos, vel maxilla, *loc.cit.* docuit Hippocrates: & *lib.de morb.ante med.* §. *In febribus ad articulos, &c.* Hoc tamen intelligas, dummodò alia duo conſiderentur, quæ Hippocrates propoſuit 2. *progn.* 34. ſcilicet ſigna cruditatis diutius perſeuerantia, & reliqua indicia non exitialia, vt 3. *criſ.* 2. latiùs Galenus edocuit, Iuxta hunc ſenſum 3. *prorrhet. com.* 71. affirmat, ad abſceſſum requiri, quòd vrina non ſit cruda, tunc enim criſis non fiet, nec omnino concocta,

nam

nam tunc morbus vacuatione,non permutatione finie- A
tur, quia, vt inquit Auicenna 2. 4. *tract.1. cap. 12. Fortior virtus requiritur ad criſim euacuationis, quam permutationis.*

Triplicem eſſe numero laſſitudinis differentiam, Galen. *cit. loc. Aph.* & 4.*de ſanit. tuend. cap.7.8.9. & 10.* confirmat: vlceroſam, tenſiuam, & phlegmonoſam. Illa excitatur, cùm in corpore copia acrium excrementorum acetuatur: fitque à nimia exercitatione, incaleſcentibus, & acrioribus factis humoribus. Alia eſt tenſiua, quæ exercitationem ſequitur, nullum excrementum abundans oſtendens, ſed eam in muſculis relictam diſpoſitionem, qualis inter exercitandum aderat; hæc autem eſt fibrarum eorundem tenſio. Phlegmonoſa fit, quum copioſum excrementum muſculi inter exercitandum attraxerint, in qua ægri partes veluti B contuſas, & inflammatione obeſas, partim à multitudine occupatas, & tenſas, & partim calorem,& ácredinem ſentientes habent. Paulus *lib.1.cap.20.* aliam proponit differentiam, quam exiccatiuam vocat, in qua corpus ad motiones quodammodo pigrum redditur, non tamen eo modo quo in aliis laſſitudinibus. Per eam muſculi exiccantur, & corpus ſquallens contractúmque apparet.

Vlceroſæ laſſitudini medebimur, ex mente Auicennæ, vniuerſali frictione, multa; molli,ex multo oleo parata, cui non ſit aliqua adſtringendi vis. Tenſiuæ auxiliabimur frictione pauca, molli, ex oleo dulci, ac gelido parata. Phlegmonoſæ opitulantur refrigerium, & C euacuatio: hæc verò molliſſima frictione, & oleo copioſo tepido fit, temperato balneo, quiete multa, frequenti vnctione. Exiccatiuæ opem refert aqua calens, quæ contrahat, calefaciat,& roboret cutem, Apotheraþiæ exercitatió, quæ tum in motu, tum in frictione, & pauca, & mollis; & tarda fit. Præterea ſolium ſimiliter calidum. Protinus autem in lauacra frigida exiliant, vt nimirum ipſis robur in cute, vnà cum calore conſtet.

Spontaneæ quoque laſſitudinum genera totidem occurrunt, quæ copiam humorum in corpore adeſſe præoſtendunt. Vlceroſa ab acribus,& mordentibus fit excrementis, in qua laborantes ſe pati per vniuerſam cutem punctionis ſenſum, ac ſi acubus pungerentur, referunt. Huic auxilio ſunt, quies, ſomnus, ſorbitio D pauciſſima, ſed boni ſucci: ſi ab his ad conſueta munera ſe non accingant, tunc ad maiora remedia, ſanguinis nempe miſſionem, & purgationem accedendum. Si crudus ſuccus exuperet, attenuandus apomelite, aceto mulſo. Quòd ſi hypochondria diſtendantur flatu, reſoluentia flatus eruunt ex vſu, vt diatrionpipereon, dianiſum.

Tenſiua à plenitudine ortum ducit, ob quam ſolidæ partes,maximè vaſa,in quibus ſucci continentur,diſtenduntur. Huic ſanguinis miſſio ſatis eſt. Phlegmonoſa ab vtraque cauſa; nempe vitioſo ſucco, & boni ſucci abundantia ſcaturit,& eſt veluti compoſita ex vlceroſa, & tenſiua: in hac adeſt doloris magnitudo cum calore, & muſculorum tumore coniuncta, ita vt oſſa con- E tundi videantur, ob quam cauſam oſſuaria dicitur. Opem præſtat ſanguinis miſſio copioſa, & interdum vſque ad animi deliquium facta. Quòd ſi quis ſanguinis miſſionem neglexerit, aut omnino morietur, aut bona fauente fortuna immunis euadet, maximè ſi ſuperueniat hæmorrhagia, aut aliqua ſanguinis vacuatio per aliquam regionem contingat, aut copioſus ſudor erumpat, vt doctè *lib. 4. de ſanit. cap.10.* Galenus edocuit.

OBSERVATIO.

Ad laſsitudinem ab exercitio ortam, vnguentum præſtantiſsimum.

Oliuarum liquor oleum eſt, cui natura dedit, tepefacere corpus, & contra algores munire, eidémque capitis feruores refrigerare, quod mirari poſſis. Quàm multis polleat remediis, vel per ſe,vel cum aliis mixtum, neminem enumerare poſſe exiſtimo, quando & à vino nullus pretioſior ſuccus. Hic præter innumeras medicamentoſas vires, corpus à perfrictione nibus vindicat, ipſúmque gerendis rebus habilius ac promptius reddit,quo ſi quis perungatur,longo itinere, exercitióque delaſſatus, vigorem robúrque acquiret. Ita Democritus, vt Diophanes ait, interrogatus, qua ratione homines inoffenſa valetudine degerent, ac vigorem illum animi cuſtodirent, reſpondiſſe fertur: ſi externa corporis oleo, interna melle linirentur. Hac ratione palæſtritæ,gymnaſtæ,gladiatores, exercitatorio in ludo verſati, poſt validas exercitationes, totum corpus oleo perungebant; hac enim ratione, artus,neruoſæque & muſculoſæ partes attritæ,& ob vehemés exercitium concuſſæ, laceratæ, & penè exiccæ, humiditate olei laxatæ recreantur, & priſtinum robur ſibi comparant, & partes humido primigenio, ſpiritúque inſito exhauſtæ, reniuiſcunt, & oleum lentore ſuo ſpiracula cutis obturando, illorum prohibet reſolutionem. Si verò præſtantior vnctio paranda eſt, admixtis medicamentis, quæ aduerſus laſſitudines peculiarem facultatem ſortiuntur, hæc eſt vtiliſſima, quà totum corpus laſſum inunctum, maximè ſuperueniente ſomno, ab omni laſſitudine fiet immune.

℞. *Olei veteris,*& *pellucidi,* ℔.ij. *origani*, ℥.iv. *viticis*, ℥.ij. *laſerpitij*,℥.iij. Cum Ceræ, q.ſ.fiat vnguentum.

NVMERVS. II.

De dolore capitis.

De doloris eſſentia,& cauſis,ſatis actum *lib.3. Hiſt. Princip. Medic.in com. Hiſt.*28. de eius curatione à variis cauſis, *lib.1. huius Operis, cap.*3. nunc de eo perſanando, quum febribus ſuperuenit, de cuius curatione priſci peculiarem fecerunt commemorationem: priùs verò dubitandum: *Vtrùm dolores febribus ſuperuenientes, omnes ſint calidi?* Occaſionem dubitandi præbuit Hippocrates, hic enim *lib.6. epid. ſect.1. text.8.* dum in Cranóne ſubortos varios morbos, iiſque ſuperuenientia ſymptomata enumerat, ſic prædixit: *In Cranóne veteres dolores frigidi, recentes verò calidi, ſanguine autem plurimi.* In cuius *commento* Galenus, etſi dubiam & ambiguam ſententiam agnoſcat, tamen *in fine* ſic ait: *Sed nouos quidem dolores plerumque ſanguine creatos eſſe, idem eſt ac ſi dixiſſet ex ſanguine, calido videlicet, ac multo; at de antiquis doloribus loquens, cùm ſuccum non adiecerit, ſignum eſt ab altero quodam ſucco frigido ipſos ortos fuiſſe.*

Vt ergo horum auctorum mentem rectè percipias, aduerte *citato loco* Hippocratem per dolores, vt ſolet, non intelligere dolores ipſos, ſed diſpoſitiones ex quibus dolores generantur, vt Eryſipelas, phlegmonem, podagram, & ſimilia, quæ cum dolore fieri apta ſunt. Deinde Hippocrates per vetuſtos dolores, intelligit diuturnos, quique longo tempore durarunt; nouos verò vocat, qui nuper inceperunt, quique breui tempore moleſtarunt. Inſuper Hippocrates frigidos dolores eos appellat, qui à frigidis humoribus ortum ducunt, quemadmodum calidos, qui à calidis excitati ſunt humoribus.

Ex iis hanc Hippocratis ſententiam in hunc modum colligere poſſumus. Diuturni dolores in Cranone facti, à frigidis, recentes autem à calidis humoribùs generantur: cùm verò duo ſint in corpore humores calidi, ſanguis ſcilicet, & bilis, plures dolorum nouorum à ſanguine,quàm à bile ortos eſſe confirmat. In hunc ſenſum dubitare licet: *Num diſpoſitiones frigidæ perpetuò à cauſis frigidis, an verò à cauſis calidis generentur?* Negatiua pars poteſt ſuaderi in hunc modum. Podagra, & paralyſis ſunt affectus frigidi, & tamen ſæpe à cauſa calida oriuntur. Ergo maior patet: nam hi affectus potiſſimùm remediis calidis perſanantur. Minor eſt manifeſta, quia dicti morbi à vino ferè originem ducunt, quòd eſſe dubitat nemo, & probat Galenus vbique paſſim.

Secundò. Diſpoſitiones calidæ poſſunt oriri à cauſis frigidis. Ergo & frigidæ à cauſis calidis. Conſequentia eſt recta: non enim maior ratio eſt de vno, quàm de alio. Antecedens oſtenditur in hunc modum. Febres putridæ ſunt diſpoſitiones calidæ, vt fatentur omnes, & tamen ſæpenumerò à cauſis frigidis, vt aëre frigidiſſimo, ortum habent. Adde quòd vſtio, cùm ſit effectus calidiſſimus, à cauſis frigidis excitari poteſt, exemplo ſit pruina, ex qua etſi intensè frigidiſſima, fructus, & arborum folia devruntur. Patet ampliùs in dolore colico, & nephritico, qui licèt affectus ſint frigidi, à cauſis tamen calidis emanant: colicus enim dolor multoties à bilioſo, nephriticus verò ab immodica renum caliditate, excitantur. Conſtat deinde in acore, qui quamuis ſit morbus frigidus, à cauſa calida ſæpe proficiſcitur, vt lac, & vinum, & alia, quæ tempore æſtiuo aceſcunt à calore multo.

Dic. Diſpoſitiones frigidæ à frigidis, calidæ verò à calidis perpetuò generantur. Hanc ſententiam inſinuat Hippocrates in hac ſententia, approbat Galenus *in com.* & alibi ſæpe. Affectus frigidi remediis calidis, calidi frigidis curantur. Ergo frigidi à cauſis frigidis, calidi à cauſis calidis ſemper oriuntur: alioqui curatio tuta non eſſet. Argumenta verò ſolue hoc modo. Cauſæ morborum, aliæ ſunt per ſe, vt potio vini, aut calidum medicamentum dicitur cauſa per ſe febris; aliæ ſunt per accidens, vt ſi Paulus tribuat vinum Petro, ex cuius potione ſubſequatur febris, Paulus illius febris dicetur cauſa eſſe per accidens.

Paralyſis ergo, & Podagra, affectus cùm ſint frigidi, per ſe, & immediatè à cauſa frigida oriuntur; per accidens verò à cauſa calida, vt vini potu immodico: cùm enim hoc in maiori copia ebibitur, quàm vt à calore noſtro euinci poſſit, incoctum remanet, & ex cruditate frigidum redditur, ex Galeno 3. *de temp. cap.*4. & hac ratione alia frigidiora vitia gignit, & humidiora, quoniam ab humiditate exui nequit, ſicut nec aqua, cùm tamen à frigore ſuo præcipuè ſpolietur; qualitates enim patientes difficiliùs ſeparantur, quàm agentes.

Dic ad ſecundum. Negandum eſt antecedens: & ad primam confirmationem dicendum, febres putridas per ſe quidem oriri à caliditate nimia, quæ putredinis immediata cauſa exiſtit; per accidens verò, à frigiditate aëris ambientis oriri, non eundum inficias. Hæc enim cutis ſpiracula condenſans, vaporum, & fuliginum aduſtarum prohibet exhalationem, & hac ratione non rectè humores diſſlari, imò tranſpirari prohibiti, præternaturaliter incaleſcunt, & febres accendunt. Hac ratione apud Galenum 2. *de loc. cap.* 2. à frigore corrupti ſunt, & putruerunt pedes; ob hanc cauſam aceruus tritici, etiam vigente bruma, ſolet ſæpe comburi.

Dic ad tertium. Colicus dolor appellatur à Medicis affectus frigidus, quoniam à frigiditate ferè ortum ducit, nam ab humore bilioſo perſæpe etiam oritur,

A qui calidus affectus nominatur, & quem frigidis curandum præcipit 7. & 12. *meth. vlt.* Galenus. Denephritide verò, dic affectum eſſe frigidum, & ab humoribus craſſis & viſcoſis oriri, quamuis eadem à calore, vt à cauſa formali emanet.

Dic ad vltimum. Acorem eſſe affectum frigidum, ideóque cauſa frigida, ſiue priuatiua, id eſt, defectu caloris originem ducere: verò lac, vinum, ptiſſana,& ſimilia tempore æſtiuo à nimia caliditate aceſcunt, hoc accidit mediatè, & per accidens, quatenus vehemens aëris caliditas, naturalem rei quæ aceſcit, corrumpit, ad cuius affectum immediatè ſubſequitur acor. Eodem modo prædicta in ventriculo calido facillimè B aceſcunt, non quòd ventriculi caliditas ſit immediata cauſa acoris,ſed defectus caloris naturalis illius rei quæ aceſcit, qui defectus, frigiditas dicitur. Ex iis omnibus ad quæſtionem ſolutio patet, ſi afferas, dolores febribus acutis, & bilioſis ſuperuenientes, cùm recentes ſunt, à cauſis calidis originem ducere, & frigidis eſſe curandos. Eos verò qui in febribus pituitoſis, diuturnis contingunt, à cauſa frigida oriri, & calidis eſſe tractandos. Quæ ſolutio experimento crebro ſit manifeſta: quoniam in febribus ardentibus, humores qui conuolant ad caput, ſunt acres, mordaces, & bilioſi,& dolores ex illis excitari frigidis applicitis ferè conquieſcunt. Qui verò in chronicis febribus, diuturnis, ad caput irruunt,ſunt pituitoſi, frigidi, flatulenti, & calidis admotis leniuntur, ac ceſſant.

C Ergo dolores in febribus adeò inſolenter inualeſcunt, vt nî illis ſedandis auxiliares adhibeas manus, æger periculum vitæ incurrat, quo nomine curationem & ipſi efflagitant. Hi ab immodico febris calore generantur ferè, hoc eſt, à bilioſo calidóque humore, vaporibus calidis ſiccis,ex iecore,& venis eleuatis, generantur.

Ne ergo adaucto dolore infirmentur vires, & ad caput eo oppreſſum, tanquam in partem debilem decumbant ij, qui per venas, & corpus oberrant humores, & paraphrenitidem, phrenitidem, & alios cerebri affectus progignant, illico prouidendum reuellentiD bus, quæ ad inferiores partes impetum humorum ad caput repentinum diſtrahere nata ſunt,vt Galenus 2. *ſec. loc. cap.* 2. docuit. Per clyſteres itaque reuulſio ſit, & ligaturis extremitatum, & pluribus internarum partium frictionibus.

Auicenna 1.3. *tract.* 2. *cap.* 10. pedum ablutionem cum calida ſummè laudat, tepido enim calore vaporum acrium copiam infrà deturbat, eóſque demulcet, & contemperat. Cucurbitulæ ſiccæ, à femoribus vſque ad ſcapulas impoſitæ, mirè iuuant:in longinquioribus enim partibus primò impoſitæ, præſtantiorem moliuntur reuulſionem, 4.1. *cap.*17. Purgantes, & refrigerantes clyſteres, qui à iecore, ſtomacho, & capite attrahant, profunt apprimè: Enema enim eſt medicamentum nobile, inquit Auicenna 4. 1. *cap. de Enemate*, in attrahendo ſuperfluitates à membris principa-
E libus ſuperioribus: Clyſteres enim non ſolùm alui excrementa deponunt, ſed ſucceſſione quadam, totum corpus euacuant, 4.20.& 2. *ſec. loc.cap.*1. *tit. quæ Archigenes conſequenter ad primam dictionem ſcripſit.* Clyſter mollis ſit ex decocto hord.Maluar.V iolar. Prunor.adiecto Pulp. Caſ. interaneo liquore,& oleis Violar. Nenuph. Roſ. citra ſalem, hoc enim modo meliùs retinetur, ac promptiùs euacuat.

Roborandum caput, à quo repellendus humor, impoſito oxyrrhodino ſincipiti, de quo etſi plura, *lib.* 1. *huius Operis, cap.*4. *de phrenitide*, etiam hoc loco quærendum: *Vtrùm in omni dolore capitis, oxyrrhodinum ſemper imponendum?* Reſponde negatiuè: ſæpiſſimè enim non eſt admouendum. Primò, quando cum dolore catarrhus coniungitur,ex Auicenna 1.3. *tract.* 2. *cap.*10.§. *Omni autem ſodæ, cui aſſociatur rheumatiſmus,*

non

non declines ad infrigidandum caput, & humectandum cum oleis. Frigida enim impoſita capiti, humorem in inferiores thoracis partes exprimunt ſiccitate ſua,& diſtillationem adaugent, ni catarrhi cauſa ſit vehemens capitis ardor, cucurbitulæ inſtar à toto ad caput humores attrahens;tunc enim etſi oxyrrhodinum noceat expreſſione ſua, iuuat tamen auferendo cauſam, vt Trallianus inquit.

Secundò. Quando capitis dolor ex multitudine craſſorum humorum, aut vaporum ortum ducit,quod affirmat Auicenna *loc. cit. cap.29.* §. *Quòd ſi ſua nocent multitudine.* Tunc enim oxyrrhodinum plus nocet obſtructione, quàm repulſione iuuet. Tertiò. Si ſanguis, vel alius humor valde ſit in capite impactus,tunc enim reſoluentia ſolùm ſunt ex vſu, vt 13. *meth.cap.6.* Galenus edocuit, §. *Sed ſi ſanguis in particula, quam phlegmone prehendit, vehementer ſit impactus, non eſt ampliùs repercutientibus vtendum, ſed tum digerere eſt tempeſtiuum.* Vltimò, ſi dolor capitis ſit malignus, aut ex ictu animalis venenoſi contractus, tunc enim dilatare meatus cutis oportet rarefacientibus,vt veneni vis in ambitum corporis euocetur.

Si dolor vrgeat, anodyna profunt temporibus admota, vel oleum Violac. mixtum cum lacte muliebri, vel pultes ex farina hord. Panis medulla, Oleo Roſ. Vitel.Ouorum,aq.Roſac.Pulu. Roſ.ſantalor. Neque in aliam abeas ſententiam, etſi videas Galenum 2.*ſec. loc. cit. de his qui ex ſtomacho caput dolent*, dicentem in cephalalgia per conſenſum (qualis eſt ea, de qua nunc agimus) nullum præſidium capiti eſſe applicandum: Nam intelligendus eſt,de euacuantibus, aut attrahentibus,non verò de repellentibus,& roborantibus; hæc enim dolori capitis per conſenſum admoueri poſſunt, auctore Auic.1.3.*tract.2.cap.33.*

Circa vacuantia illud quærendum ſuper phlebotomia: *Vtrùm in omni capitis dolore ſit celebranda?* Dic. Auicenna *lib.3.cit.cap.11.* Sanguinem mittit in ſanguineo dolore,& in bilioſo ſi ſanguis etiam aliquantulum redundet, ſic ſimiliter in dolore melancholico.Raſius 9.*ad Almanſ.cap.1.* in ſanguineo ſolùm venæ ſectionem admittit,in bilioſo,purgationem.Si verò non tolerent vires, cucurbitulæ ſcarificatæ in ſcapulis & collo, plurimùm iuuant. De loco controuerſia eſt apud auctores.Auic. *loc.cit.cap.29.* ſecat ex oppoſito,§.*Oportet, vt fiat tantum phlebotomia in contraria parte doloris.* Raſis *loc.cit.* ex eodem latere venæſectionem celebrandam imperat. Dic. Etſi ex eodem latere facta præſtantior ſit, quoniam cum reuulſione euacuationi mixta, rectitudo,& communitas ſeruantur,tamen ſi in corpore plethorico, ſi præſertim fluxionis origo ab aduerſa parte eueniat, ex contrario latere primam ſectionem exerceas,non errabis.Vena ferienda communis, ſi plethora corpus laboret.Si ex parte inferna fluxio decumbat,ex crure,ſicut ſi dolor ex nimia humorum commotione concitetur, qualis in caſu accidere conſueuit. Si humor non eſt in motu, ſed aliqua pars eſt fluxa, cephalica tundenda.Si dolor perſeueret, venæ particulares ſecentur, vt naſi, frontis; hanc enim plurimùm commendant Hippocrates 5. *Aph.68.* Galenus 2.*ſec. lc.2.* Auic.*cap.11.&* 38.

Non minùs dubitandum de purgatione: *Vtrùm in omni dolore capitis vtiliter poſſit concedi?* Raſis *loc. cit.* non ſolùm in bilioſo, ſed in ſanguineo expurgat, ob facilem tranſmutationem tenuis partis ſanguinis in bilem: quam præſenti febri, Auicenna faciendam impetat lenientibus, & lubricantibus, calida interdicens, quoniam in corpore malam qualitatem relinquũt, 1.3. *tract.1.cap.19.* Inſtituantur expurgantia iuxta indigentiam partis,à quo fluxio in caput irruit,& iuxta humoris conditionem, & partem ſtomachi quam occupat, ex Gal.2.*ſec. loc. tit. de iis,quibus ex ſtomacho caput dolet,* quo loco bilem in ſtomacho redundantem, purgat

A abſinthij infuſo: cùm enim ſit humor leuior chylo, ſupernatat ei, in ore eius conſiſtens; pituitoſum verò hiera expurgat,præcipuè ſi in tunicis ſit imbibitus,quia cùm craſſus ſit, in fundo magis adhæret.

In dolore ab immateriali capitis intemperie genito, vt ab ardore Solis, vel immodico febris calore, etiam purgatio eſt vtilis valde,ex Auic.*loc.cit.cap.11.*vt ſcilicet vacuato calido humore refrigeretur caput: qua etiam ratione, *cap.* 12. *ſequenti* purgat in ſola frigida immateriali, vt expurgato frigido humore caput calidius reddatur. Purgat etiam Auicenna præſeruationis cauſa, vt videlicet caput ab imminenti periculo fluxionis, quod concitat dolor, præcaueat.

De vomitu quærendum: *Vtrùm in hoc affectu ſalubris ſit?* Reſponde affirmatiuè cum Galen. 2. *ſec. loc. tit. cit.* B Auic.1.3. *tract.* 2. *cap.* 29. quando per conſenſum ventriculi concitatur. Sic enim ait Auicenna: *Vomitus verò eſt ex iis, in quibus non ſit iuuamentum in curis ægritudinum capitis, niſi ſit per communitatem materiei in ſtomacho.* Qua ratione leuis vomitus bis in hebdomada prouocandus. Si verò dolor ſit per proprietatem cerebri, nocuus eſt, ſicut & in affectibus partium ſupra ſeptum, vt in pleuritide, & peripneumonia, 4. *Aph.* 18. Motu enim ſuo ad partes ſuperas humorem euocat.

OBSERVATIO I.

C *Ad calidum capitis dolorem, emplaſtrum vtiliſſimum.*

Dolor capitis inter immania tormenta numerandus, perſæpe ferinos concitat cerebri affectus, ob cauſas multas, præſertim ſi à bilioſo, & erodente humore ortum ducat. Huic vniuerſalia, & particularia auxilia ſi non profint, hoc emplaſtro vtere, temporibus & ſincipiti adhibito, cum vtilitate ſumma.

℞. *Violar. maluar. oxyacanth. acetoſ. ſemperuiui, fol.lactucæ,an.*M.j.*fol. nenuph.* Num.iv. *flor. eiuſdem,*℥.iij. *flor.aneth.& camomil. an.*℥.ij. *flor. ſambuci,* ℥.ij. *ſem. lactuc. pupauer. albi, & portulac. an.*℥.j.ß. *coriandri viridis,* M. ß. Coque in ſufficienti aq. quantitate, quouſque remaneant ℔.ij. adde *Farinæ hord.* ℥.j. *farinæ fabar.* ℥.ß. D *farinæ lentium*, quart. j. *vitellor. ouor.* Num. iv. *aq. albumin. ouorum*, ℥.ij. *aq. roſ. portulac. plantagin. an.* ℥.j.ß. *pulu. roſar. ſantalor. rubror. coral. rubri, maſtich. abſinth. ſaluiæ, an.*℥.j. *pulu. boli armeni, thuris, an.* ℥.iij. *agallochi,* ℥.j. *olei nenuphar.* ℥.ij. *olei papauer.* ℥.j.ß. *olei camomil.* ℥.j. *vnguenti roſac.* ℥. iij. *vnguenti populei*, ℥. ij. *pulu. fol. hyoſcyam.* ℥.j. *opij*, ℥.ß. *croci*, gr.x. *philonij Perſic.*℥.j.ß. cum lacte muliebri omnia iterum in mortario plumbeo conquaſſentur, & fiat cataplaſma.

OBSERVATIO II.

Ad dolorem capitis frigidum, emplaſtrum excellens.

E ℞. P*Æoniæ maris,* ℥.iij. *angelicæ*, ℥.iv. *rutæ, ſaluiæ, betonicæ, an.* M.j. *flor. roriſmarini,flor.ſtœchad.an.* ℥.iij. *galang. cardamom. ſem. ocymi, an.*℥.ij. *aniſi, marathri, an.* ℥.j. *meliſſæ,* M.j. ß. *flor. arantior.* ℥.ß. Coque in ſufficienti aq. quantitate,quovſque remaneant ℔.ij. adde *Aq. vitæ.* ℔. ß. *aq. cinnamomi*, ℥. iij. *balſami*, ℥. j. *ſtyracis liquidæ*, ℥.ß. *calami aromatici*, ℥. ij. *ligni aloës,* ℥.j. ß. *maſtich.* ℥. iv. *abſinth.* ℥. iij. *flor. camomil.* ℥.ß. *thuris*, ℥.j. *caryophyllor.* ℥. ij. *macis*, ℥.iij. *cinnamom.*℥.j. *vitellor. ouor.* Num. iv. *aromatici roſ. diarrhod. Abbat. an.* ℥.iij. *theriac. recentis*, ℥. ß. Pulueriſanda pulueriſentur ſubtiliſſimè, & cùm ℥.iij. vini maluatici, & ℥. ij. aq. Naphæ, & ℥. iv. aq. Meliſſæ, omnia conquaſſentur, adde *Olei Vuldin. olei caſtor. olei rutæ, olei de ebeno, an.* ℥.j.ß. *farinæ orobi*, ℥.iij. *farinæ lupinor.* ℥.ij. *croci*, gr.xij. *philonij*

Philonij Perſic. ʒ. iij. *philonij Romani,* ʒ. ij. *opij,* gr. viij. Fiat emplaſtrum pro deplorato capitis dolore nulli ſecundum, præſertim ſi poſt pituitoſas febres inſoleſcat.

OBSERVATIO III.

Pro dolore capitis diuturno curando, fontanella in ſincipite excitata mirabilis.

REferam tibi in propatulum, exemplum doloris capitis intenſiſſimi, & eius curationem, quam feliciſſimè in praxi quinquies ſum expertus. Aderat febris non ignaua, quæ remediis accommodis eſt remiſſa, ſed illi ſuperuenit dolor capitis tam intenſus, diuturno tempore magis, quam nocturno affligens, vt ægri eo miſerrime excruciati, mortem appeterent libentiſſimè. Acceſſere Medici periti & graues, quidam Gallicum dolorem, alij à vermibus exortum conſtanter affirmarunt. Spreta remiſſa febre, ſudorifica ex Ebeno propinant: vnguenta toti corpori mercurialia applicant per dies plures, quorum vſu per ſputum copioſa vacuatio eſt facta, ſed citra leuamen vllum. Cùm hæc eſſent celebrata, ad remedia interficientia vermes offerenda, properant alacritate magna, à quibus diu vſurpatis, cùm laborantes in peius ruerent, medicamenta negligunt, ac Medicorum opem, vt vanam contemnunt. Alij cauteria in nucha, brachiis, retrò aures excitarunt, ſed ſine vtilitate vlla. Verùm cùm dolor ferociùs, circa bregma inualeſceret, qua parte nec tumor, nec ardor, nec calor ſentiebantur ab ægris, iubeo vt deraſis pilis, lamina ferrea imponatur, ex quo auxilio cùm ampullæ fierent, & humoris copia ex iis efflueret, biduo aliquod leuamen perſenſere. Alacrior factus, veſicatorium impono, ex quo maiori vacuatione aquoſi humoris ſequuta, maius ſibi leuamen compararunt. Hoc circumſpiciens, fontanellam in ſincipite cauterio aperiendam curo, quod auxilium tam mirabilem opem attulit, vt ſolo eo poſt menſam, vacuata ſorditie per vlcus, à tanto malo duo immunes euaſetint; alij in totam vitam fontanellam conſeruarunt.

OBSERVATIO IV.

Intenſus capitis dolor febri ſuperueniens, hæmorrhagia conſaneſcit.

ERat quidam carnoſus, & rubicundus, qui febri prehenſus acuta, ab ea non euadebat frequentiſſimè per annos plures, quovſque dolor in toto capite excitabatur, fortè quoniam bilioſus humor è venis repebat in caput. Hic effuſo per nares multo ſanguine, feruenti & calido, ſanitatem perfectam comparabat. Quòd ſi vacuatio erat imperfecta, miſſus ex brachij, aut naſi venis ſanguis, remedio erat.

NVMERVS III.

De ſudore ſuperfluo.

VTrùm ſudor & vrina eundem habeant generationis modum? Sudor, inquit Auicenna 2. *canon. cap.* 657. eſt aquoſitas ſanguinis, cui pus cholericum eſt admixtum. Accepta eſt hæc definitio à Galeno 10. *ſimpl. tit. de ſudore.* Quo loco ſudorem, eandem habere materiam, quàm vrinam, & eundem generationis modum aſſeuerat, ſiquidem vtrique ex ebibito humore conſtat generatio, excalfacto ſimul in corpore, & bilioſæ nonnihil ſubſtantiæ adepto. Quibus verbis innuit, ſudoris, & vrinæ vnam eſſe materiam, nem-

A pe aquoſitatem bibiti potus, nonniſi bilioſi humoris ſecum habentem permixtum, cuius pars deorſum ad vrinam vergens, vrina fit; quæ verò in corporis ſumma emergit, ſudor appellatur, auctore Ariſtot. 2. *probl.* 4.

Galenus *loc. cit.* aliam agnoſcit differentiam, videlicet quòd etiamſi ſudor & vrina eundem habeant generationis modum, eandémque materiam ex qua generantur, diuerſorum tamen præbent ſignificationes, vt 4. *de ſanit. tuend. cap.* 4. probauit apertè: ſudorem quippe, eorum quæ in toto corpore non continentur, notam eſſe; vrinam verò ſolùm eorum quæ in venis abundant, aſſeuerans. Et *paulò inferiùs* ſubdit: *Sicuti verò vrinæ, ſuccorum qui in vaſis ſunt, qualitatem pro-*
B *dit; ita ſudor, aliáque quæ per vniuerſum animalis habitum apparent, eos qui illic ſunt affectus demonſtrant.*

Dubitant Medici. *Vtrùm ſudor ſit vacuatio naturalis?* Galenus *lib. de diff. ſympt. cap.* 6. dubium proponit, ſed non reſoluit. Diocles tamen, quem *ibi* citat, exiſtimabat, omnem ſudorem eſſe præter naturam, ea ratione ductus, quia omnibus quoad corpus attinet, bene adminiſtratis, & alimento rectè à natura ſuperato, nunquam humor ſenſibiliter, id eſt, per ſudorem, per cutem expellitur. Accedit quòd ſudor æſtate, in qua calor natiuus languidus eſt valde, maximè apparet, minimè hyeme, quo tempore naturales facultates optimè
C valent: quare cùm oriatur à facultatis debilitate, videtur eſſe præter naturam, quam ſententiam infinuare videtur Galenus 3. *meth.* 3. cùm aſſerit, tenuius excrementum, materiam ſudoris, aliquando exire viſibiliter, quoties vel naturalis calor languet, vel plurimo alimento, vel vehementiori motu vtitur animal.

Dic. Si loquamur de ſudore in ægris, tunc ſi criticè fiat, id eſt, ſuperante natura, naturalem eſſe; quòd ſi non fiat criticè; ſed à debilitate facultatis retinentis, vel ab alia cauſa præter naturam oriatur, erit vacuatio præternaturalis, quod ſimiliter de omnibus vacuationibus traditur à Galeno 2. *Aph.* 22. Si tamen ſudor in corpore ſano fiat, naturalis vacuatio eſt, non ſecus ac alui, & veſicæ excrementorum vacuationes, & craſſioris illius, quod partim in materiam pilorum, par-
D tim in ſordes tranſit. Ita Galenus *cit. de different. ſympt.* Dioclis ſententia, etſi probabilibus nitatur rationibus, duram tamen eſſe, & inefficacem aſſeuerat: Nam materia ſudoris naturaliter colligitur etiam in homine optimè ſano, 1. *de ſanit.* 12. & excrementis facultatis ope, per loca huic vacuationi maximè deſtinata expellitur: quare nec eſt actio læſa, nec ſymptoma præter naturam.

Dioclis rationes hoc modo perſolue. Omnibus quoad corpus attinet, rectè adminiſtratis, aliqua adhuc in corpore relinquuntur, quæ cùm per inſenſilem vacuationem excerni nequeant, vtiliter per ſudorem vacuantur, aliquando à ſola natura interdum ab eodem adiuta à balneis, exercitio, & Solis calore moderato, 3. *de cauſ. ſympt. ad fin.* Quare ſudoris vacuatio in ho-
E mine ſano, non violenta, ſed naturalis eſt cenſenda. Quamuis autem vacuatio ſudoris per inſenſilem tranſpirationem, multò robuſtioris facultatis operatio ſit, non proinde tamen natura præternaturaliter imbecillis iudicanda eſt, ſi hanc materiam in forma humoris euacuet, ſed ſatis eſt ſi ea quæ redundant euacuet, aërea quidem inſenſibiliter, aquea per ſudorem.

Neque obſtat, quòd 1. *prorrhet. ſect.* 3. *com.* 33. omnem deſudationem, vel copiam in ſudantibus partibus, vel debilem retentricem demonſtrare aſſeueret, ex quo inferri poteſt, ſudorem eſſe præter naturam. Id enim de ſudore morboſo intelligendum, de quo 4. *Aph.* 34. *Vbi ſudor, ibi morbus?* quod tam de ſudore ſymptomatico, quàm critico explicari poteſt. Quod verò in æſtate, non in hyeme ſudor erumpat, cauſa eſt

eſt, nimia cutis denſitas ob externum ambientis frigus, quare cùm materia ſeroſa commodè vacuari non poſſit, per vrinam excernitur in copia multa. Accedit, quòd ob feruidum æſtatis calorem, copioſior potus aſſumitur. Igitur ſi materia ſudoris naturaliter in corpore aggregatur, & loca per quæ expellitur, naturalia ſunt, quemadmodum & facultas quæ vacuationem hanc molitur, è naturalium numero vna eſt, quid ſupereſt, ad hoc vt ſudoris euacuationem naturalem non dicamus?

Inquires: *Vtrùm ſudoris cauſa efficiens, & finalis ſit aſſignanda?* Dic. Calorem naturalem fortem atque robuſtum, ſicut cæterarum corporis noſtri operationum, ſic ſudoris eſſe auctorem: hic enim, à quo virtutes quatuor miniſtrantes prodeunt, bonum à malo, vtile ab inutili ſecernit, mediis virtutibus expultrice, quæ malum expellit, & retentrice, quæ bonum retinet. Cùm enim natura, ſeu calor naturalis, ſeroſum excrementum è corpore trahit, id duplici modo operatur: vel enim per poros cutis hoc elaboratum attenuatúmque ſerum, facta ſeparatione ab vtili nutrimento, expultrix facultas expellit, vel in vapores reſolutum, à calore ſerum attenuante, túncque quum ad cutim peruenerint vapores, cutis frigiditate denſata, & in ſeroſum humorem rurſus conuerſi, per meatus cutis exeuntes, ſudorem generant. Hinc Ariſtot. 3. *de part. animal.* 5. ſudorem eſſe excrementum vaporis humidi aſſeuerat.

Neque obtrudas, tantam non poſſe reperiri in cute, viuente animali frigiditatem, vt vapores feruidos in formam ſudoris condenſet: Nam etſi illa calore non ſit vnquam deſtituta, tamen ſi vapori comparetur, frigida iure optimo poterit nuncupari. Ita cerebrum ſuapte natura frigidum, ſua naturali frigiditate, vapores illos ſurſum elatos refrigerat & condenſat, vt quotidie in catarrhis experimur, cuius calorem, ambientis caliditatem ſuperare docuit Gal. *lib. 9. de vſu part. cap.* 4.

Cauſa ſudoris à natura intenta, nulla alia ſtatuenda, quàm ſeroſi tertiæ coctionis excrementi vacuatio, & cùm forma nihil aliud ſit, quàm actio agentis; & illud quod exiſtit in recipiente, quæ forma & ſubſtantia ſudoris ſit, ex dictis cenſeo manifeſtum. Quòd ſi aliæ ſudoris cauſæ aſſignantur, veluti corporis motus, balnei calor moderatus, ambientis nó aëris caliditas; aliæque huius generis, potiùs concauſæ accidentales, quàm eſſentiales ſunt dicendæ.

Illum etiam non obliterandum: *Vtrùm optimus, vel bonus ſudor ferè ſemper in febribus ad bonum indicet?* Hippocrates *lib. 1. progn. text.* 26. optimum, & bonum ſudorem ſic deſcribit: *Sudor optimus eſt per omnes acutos morbos, ſi per diem euenit decretorium, & integrè ſedat febrem.* Hunc ſudorem paſſus eſt & Pericles, 3. *epid. ſect.* 3. *text.* 77. qui quarta die ſudauit copioſè, & à febre omnino liberatus eſt. Anaxion quoque die vigeſima ſudauit, & remiſit febris. Nicodemus, & illa mulier quæ in Taſo decumbebat, & 1. *eiuſd. operis*, Herophon, Cleonactides, Meton, & alij, in diebus iudicatoriis ſudarunt, & febribus ſunt liberati. Hinc optimos dixit idem Hipp. *lib. 4. Aph.* 36. ſudores, *ſi inceperint tertio die, & quinto, & ſeptimo, & nono, & vndecimo, & quarto decimo, & decimo ſeptimo, & vigeſimo primo, & trigeſimo primo, & trigeſimo quarto: hi enim ſudores indicant morbos.* Quibus verbis ſolùm duo requiſita optimi ſudoris tradidit, vnum eſt, fieri in die decretorio, & alterum integrè febrem ſedare.

Cæterùm Galen. videtur huic præſagio Hippocratico aduerſari: quippe qui *lib. 1. Aph.* 20. & *cap. 3. lib. 3. de criſib.* plures alias conditiones optimæ criſis tradit, ſine quibus optimam criſim fieri negauit. *Primùm enim,* inquit, *melior eſt indicatio, quæ fit per euacuationem inferiorem, quàm quæ per abſceſſum. Deinde per quam humor*

A *noxius, aut redundans, quàm per quam aliùs quiſpiam educatur. Tertio loco quæ recto fit tramite, quàm quæ non recto; & poſt has, quæ facilè toleratur: deinde quæ cum coctione, & decretorio die. Hæc enim omnia adeſſe conuenit perfectæ iudicationi, cui ſi quid horum deſit, vel plura, neque abſoluta, neque integra fuerit indicatio.* Non ergo duæ conditiones ab Hip. traditæ ſatis ſunt.

Dic primò. Galenum loqui de criſi, quæ fit per locum peculiarem, ideò tot requiſita neceſſaria eſſe prædixit; Hippocratem verò de criſi generali, & totius corporis, qualis eſt quæ fit per ſudorem, quæ vt optima dicatur, illis duntaxat duabus conditionibus indiget. Dic ſecundò. Sub his duabus cæteræ omnes comprehenduntur, quæ ad ſudorem neceſſariæ ſunt, vt Ga-
B lenus in expoſitione prognoſtici innuere videtur.

Inſtabis, ex dictis inferri, vnam ſolùm conditionem ſufficere, nimirum febris ablationem, quoniam ſi hæc adfuerit, nil aliud erit ſpectãdum. Dic. Neceſſe eſt vt in die iudicatorio fiat criſis, ne iterum morbus reuertatur, nam vt *lib. 3. progn. ſent.* 22. cecinit Hippocrates: *Siquidem febris deſinit, non cum indiciis ſolutionis, neque in diebus decretoriis, recidiuam expectare oportet:* quod reſpiciens Hippocrates, inquit *lib. 2. Aph.* 27. *His quæ non ex ratione leuant, fidere non oportet,* quia ſunt perniciosa ſine ſignis leuantia, & mortem indicant, vt *lib. 2. progn.* 17. optimè notauit Galenus. Ita dolores abſque indicatione ſoluti, inutiles. Quia quando euacuationes huiuſ-
C modi non ſufficiente copia ſuccedunt, ea inquam, quæ multitudini humorum peccantium poſſit reſpondere, indicium eſt, intra corpus materiæ morbificæ relictum eſſe aliquid, quod morbum reuerti faciet, iuxta ſententiam Hippocratis, 2. *ſect. Aph.* 12. *Quæ relinquuntur in morbis, recidiuas facere conſueuerunt.*

Dicendum ergo eſt, ſudorem optimum & bonum, in febribus ad bonum ferè iudicare ſemper, ſi à morbi coctione fiat, ſi per vniuerſum corpus, ſi diebus iudicatoriis, ſi febrem & ſymptomata ſedauerit. Has conditiones explicuit perbellè Hippocrates 4. *acut.* 10. dum ſic ait: *Soluitur ægritudo, ſi ſudores ſuperuenerint iudicatorij, legitimi, cum vrinis albis, craſſiſque, & læuibus ſubſtantiis.* Et Galenus *in com.* ſic ait: *Cùm igitur in acutis febribus, per ſudores, ichoras feruentes expulerit, morbum ſanat, ſi*
D *vtique morbo iam cocto ſuperuenerint.*

Contigit tamen multoties, vt ſudor ita confertim, diúque erumpat, vt vires debilitet, habitum corporis colliquet, & tandem contabefaciendo, corpus ad interitum deducat, cæterarum euacuationum etſi criticarum inſtar, quæ ſi immodicæ ſint, ſpiritus exhauriunt, vires eneruant, & tandem eas ad extremam perniciem detrudunt. *Vtrùm autem ſuperfluus ſudor, ſecundùm varias cauſas, diuerſimodè curandus ſit?* meritò inquires. Auicenna 1. 4. *tract. 2. cap.* 13. varias cauſas affert, ob quas largiùs in febribus ſudores erumpant. Si cauſa ſit nimia humoris tenuitas, incraſſantibus potibus, & cibis vtendum. Si ſit raritas meatuum, frigiditas aëris,
E & agitatio commoditatem præſtant; continua enim aëris mutatio magis infrigidat corpus, ex Ariſtot. 2. *probl.* 24.

Æger plurimis ſtragulis non cooperiatur, nec ſomno plurimo vtatur, omnes enim vacuationes ſomnus cohibet, excepto ſudore, quem magis prouocat, apud Auic. 1. 1. *doct. 2. cap.* 8. Si hæc non ſufficiant, ad fortiora accedendum, nempe ad vnguenta, quæ cutem infrigidant, atque adſtringunt, quæ parantur ex oleo roſ. præſertim omphacino, myrtillor. Et cutis pulueribus adſtringentibus inſpergenda, & pars quæ copioſiùs ſudat, perungenda. Si autem ſudoris multitudo, ſit immoderantia ciborum recẽter aſſumptorum, imperanda diæta. Si cauſa ſit ſuccorum copia, tunc vacuantibus vtendum, iuxta Hippocratis ſententiam, 4. *Aphor.* 41. Quòd ſi his non retineatur ſudor, imò copioſiùs erumpat, narcotica multo ſunt ex vſu: nam incraſſant, cutis

ſpiracula

ſpiracula condenſant frigiditate ſua, & humorem ad motum pigerrimum reddunt. Aſſumenda roſata Nouella Nicolai, Micleta, Requies Nicolai, Philonium, imò & ipſum opium. Num autem ad cohibendum ſudorem, ejus abſterſio vtilis ſit, latè diximus *lib.2. Hiſtor. Princ. Medic. in com. Hiſt.*44. Cæteram verò materiam medicamentariam pro coërcendo ſudore, lege apud Paulum *lib.2. cap.*47.

OBSERVATIO.

Ad cohibendum ſudorem, vnguentum præſtantiſſimum.

ERant duo iuuenes graciles, excarnes, toto corporis habitu molles, & rariſſimi. Hi ſæuiente æſtate igni laborarunt, à quo medicamentorum ope cùm eſſent leuati, in criticum ſudorem tam copioſum, & diuturnum lapſi ſunt, vt ex eorum corporibus quatuor dierum ſpatio riuuli veluti emanare conſpicerentur vbertim. Et licèt febris, quæ antea ſæuis ſymptomatis erat ſtipata, euaneſceret, tamen illi adeò viribus erant exhauſti, vt facie Hippocratica præditi, animam in horas exhalare viderentur. Viſis his, in cohibenda hac ſuperflua vacuatione, omnem conatum impono. Vires incraſſantibus cibis refocillo. Pro potu vtor vino rubello, ſubauſtero, ter, quatérve chalybeato. Frigidam toti corpori inſpergo. Metum incutio. Teſtes gelidiſſima in die decies abſtergo. Syrupos, decocta, pulueres, & tandem narcotica propino. At cùm ex meatuum raritate ſumma ſudor confertim erumperet, eos denſare, & occludere ſatago hoc vnguento, quod cuti biduo frigidum admotum, paulatim ſudorem omnino cohibuit. Huius forma fuit hæc.

℞. *Olei myrtillor.* ℔.iij. *olei roſ. omphacini*, ℔.ß. *olei pauerini*, ℥.ij. *ſucci burſæ paſtoris*, ℥.iij. Bulliant olea quouſque abſumatur ſuccus: adde *ſarcocollæ*, ℥.ß. *aloës*, ʒ.v. *thuris*, ʒ.iiij. *myrræ*, ʒ.ij. *coral. rubri*, ℈.ij. *aluminis vſti*, ℥.ß. *ceruſæ*, ʒ.j.ß. *lithargyrij*, ʒ.ij. *pompholygos*, ʒ.j.ß. *folior. plantag.* M.ß. *lapid. hæmatitis*, ʒ.j. *ſang. dracon.* ʒ.j. Cum cera fiat vnguentum.

NVMERVS IV.

De Nauſea, & Vomitu.

VTrùm *nauſea, & vomitus ad conuertentiam dicantur?* meritò percontaberis. Reſponde negatiuè: ſi enim vtriuſque naturam penſaueris ad vnguem, hos motus inter ſe aliquam diſſimilitudinem habere inuenies. Nauſea enim eſt inanis vomendi cupiditas, qua ventriculus citra manifeſtam excretionem ad vomitum prouocatur. Vomitus verò eſt prauus expultricis facultatis ventriculi motus, quo ea quæ in eius capacitate, ſeu latiori ſpatio exiſtunt, ac ipſum contriſtant, & in ſe fluitant, reiiciuntur quàm citiſſimè per ſtomachum.

Licèt autem in vtriſque, ventriculus potiſſimùm afficiatur: differunt tamen primò, quoniam in vomitu perpetuò aliquid extrà excernitur; per nauſeam verò nequaquam, quamuis ad eam vomitiones interim conſequantur, aliquando non. Secundò in cauſa, quia in vomitu maior adeſt in ore ventriculi humorum copia, vel vitium, quæ ventriculum pondere, & tenſione grauant, & ipſum ad vomitum excitant; in nauſea verò minor redundat humorum multitudo, at prauitas eorum magis affligit.

Si ciborum ſit hæc copia, facilè ex ægri, vel adſtantium ſermone percipitur, Si ſine cibis ſentiatur tenſio, humorem exuperare indicium eſt. Biliofus dignoſcitur ſiti, ardore, oris amaritudine, morſu oris ventriculi. Pituitoſus ex contrariis cauſis iudicabitur. Salſus ex ſimili qualitate in ore percepta deprehendetur. Cognoſces ab vniuerſo corpore ad ventriculum humorem defluere, ex grauamine totius corporis, cutis colore, vrina, & excrementis cæteris. Si ab aliqua parte confluat, æger affecti membri læſionem indicabit, vel anteacta vita, aut retentio alicuius vacuationis cóſuetæ id etiam ampliùs patefacient, maximè ſi inſigni aliquo interuallo vrgeat affectio. Verùm ſi nihil horum adſit, & frequenter, intenſéque infeſtet, ventrem ipſum eſſe affectum primò, & per ſe, redundátéſque humores in ipſo generari, certum eſt. Si verò vomitus ſtatim poſt nauſeam obortá, etiam citra violentiam comitetur, humorem noxium in lato ventriculi ſpatio eſſe cenſendum eſt: ſin autem nauſea quidem excitata fuerit, ſed nihil notatu dignum per vomitiones efferatur, noxios ſuccos in ore ventriculi eſſe infixos, intelliges, vt notat Trall. *lib.7. cap.*13. & priùs aduertit Gal. *lib.8. ſec. loc. cap.*3.

Verùm inquires; *Vtrùm vomitus ſuperfluus in ægris ſemper ſit periculoſus?* Dic. Nauſea, & vomitus non vacant periculo: nam præterquam quòd ſi alimentum foràs reiicitur, eo orbatum corpus tandem contabeſcit; ſi praui humores vacuentur, ægri conturbantur, & vacuato etiam vtili, viribus deficiunt, & extenuantur. Deinde vomitus prauarum affectionum interdum præludium exiſtit: quia vt 7. *lib. Aph.*3. Hippocrates notat: *A vomitu ſingultus, & oculorum rubor, malum.* Licèt autem vomitio vtiliſſima ſit, ſi pituita, ac bile permixta quàm maximè fuerit, ſi non multa, nec craſſa ſit, 2. *progn. text.*38. tamen quæcunque ea ſit, ſi diu duret, corpus agitat, mouet humores, ſpiritus exhaurit, & iccircò cohibenda.

Illud verò non diſſimulandum dubium: *Vtrùm Vomitus morbos integrè iudicare poſſit?* Finiri plurimos morbos per vomitum, 3. *præſag.* 30. Hippocrates docuit: & 3. *criſ. vlt.* firmauit Galenus: ſicut enim natura, quæ eſt ſolicita de animantis vtilitate, per nares, aluum, hæmorrhoïdes, vterum, peccantem humorem excernit; ſic per os emittere ſolet, maximo cum ægrotantis commodo. Ob hanc cauſam, illi ſigna ſedula diligentia aſſignarunt, quæ vacuationem per vomitum prænunciant.

Audi Hippocratem, *lib. cit. progn.* in hunc modum alloquentem: *Si quis per febrem non exitioſam dixerit caput dolere, aut etiam tenebricoſum aliquid ob oculos obuerſari, aut ſi oris ventriculi morſus in eo extiterit, bilioſa vomitio aderit. Sin rigor quoque prehenderit, & inferiores hypochondriis partes frigidæ fuerint, adhuc citiùs vomitio aderit, &c.* Horum primum eſt capitis dolor, ortus per conſenſum à ventriculo, non per primigeniam affectionem; nam humor in capite contentus, non per vomitum, ſed per palatum, & nares excerni ſolet, ex Gal. 4. *Aph.* 2. euaporante vtique ad cerebrum, contento in ventriculo humore.

Secundum ſignum. Tenebræ ante oculos apparentes, quia vapores à ventriculo eleuati ex nimia caliditate, & aduſtione nigreſiunt, ad caputque aſcendentes ſua qualitate ſpiritus viſiuos afficiunt, turbulentiorémque reddunt albugineum humorem, qui ſplendidus eſt, & purus natura ſuapte. Hinc euenit, vt æger ante oculos tenebricoſum quidpiam obuerſari exiſtimet, haud ſecus ac cùm externus aër, fumidum quiddam, aut tenebricoſum recipit. Quòd autem ab humoribus in ventriculo celle&is, caput doleat, & imagines quædam oculis obiiciantur, hac ſententia 1. *de loc.* 2. comprobauit Galenus. Hæc eſt cauſa, cur *ſuffuſis ſimilia ante oculos apparere interdum ægri imaginentur, collecto in ore ventriculi tenui excremento, quare vaporibus quibuſdam in oculos ſublenatis, in eos viſifica facultas incidens, iiſdem imaginibus, quales per ſuffuſiones* infeſtare ſolent, *afficitur: idque maximè euenire ſolet iis, quibus oculorum humor exquiſitè purus eſt, aut viſiua facultas quàm* facillimè

facillimè ſentit. Cæterùm cùm hæc duo ſigna etiam à vaporibus à pulmone ad caput elatis oriantur ; ita diſtingui debent: quando enim fiunt gratia pulmonis ; ſine horum dolore , aut admodum obſcuro prodeunt, quia in pulmone verus dolor non adeſt , *lib.de plenit*.4. & 1.*de loc.cap*.1.ſi verò fiat ventriculi cauſa , fiunt cum morſu cordis,id eſt,oris ventriculi dolore.

Iſte morſus cardiogmos vocatur , & eſt oris ventriculi acutiſſimus dolor,ab humorum acrium ſecundùm plurimum morſu obortus:non enim ſoli viſceri , quod ſua natura palpitat , cordis nomen fuit apud antiquos inditum, ſed etiam huic ipſi parti , quam ventriculi os nuncupamus, vt innumeris in locis,ſed præſertim 2.*de placit.cap*.8.Galenus edocuit , & 2.*epid*. retulit Hip. ſub his verbis ; *Mulier cordis dolore vexabatur*.Quod ſimiliter ſignificauit Plato *in Tymæo*, dum inquit : *Tenduntur à lingua venulæ ad cor,ſaporum nunciæ*. Quo loco haudquaquam intelligit id viſcus , quod ſua natura pulſat, atque in thorace continetur , ſed potiùs os ventriculi, quod eſt appetentiæ inſtrumentum,vt 9.*de vſu part*.11. probauit Galenus. Fiunt ergo vomituris cardiogmi, quia à confluente in ventrem bile , ventriculi os mordetur , quod ob magnitudinem neruorum quos habet ſententium, nihil in eo infeſtans latere , aut occultari poteſt ; eſt enim hoc oſculum acutiſſimo ſenſu præditum , vt 1.*de cauſ.ſympt.c*.7.& 3.*de loc.cap*.5. & 9. *de vſu part.c*.11.& 12.*meth.cap*.5.affirmat Galenus.

Tertium ſignum eſt rigor , qui magna ex parte vomitionem bilioſam ſolet præcurrere : Rigor enim fit, quando membra ſenſibilia à mordentibus excrementis punguntur , atque mordentur ; quod ſolum ad rigorem excitandum ſatis eſt, vt perpetuò vellicantes ſucci per vniuerſum corporis habitum , veloci motu deferantur.

Quartum ſignum , cùm inferiores hypochondriis partes frigidæ fuerint ; extremorum enim frigidas in ima parte hypochondriorum , raptum caloris , & bilis ad ſuperiora ſignificat. Quod ſignum eſt verum in ratione ſigni; 1.3.*tract*.5.*cap*. 12. Nam in ratione cauſæ potiùs vomitum ſiſtit. Neque contradicentem afferas Auicennam 4. 1. *cap*. 11. qui caliditatem extremorum, vomitum iuuare aſſeruit;hic enim de caliditate tepida eſt intelligendus,quæ relaxando & debilitando ventriculum; vomitum prouocat.

Quintum , agitatio labij inferioris , & multæ ac tenuis ſaliuæ effluxus : illa ortum habet,quoniam tunica interna ventriculi , eadem veſtit gulam , os,& labia, 4. *de vſu part*.8.3.*de natural.facult*. 7. & 4. *acut*. 13. & 1. 1. *tract*. 4. *cap*. 1. Hac de cauſa concuſſio labij inferioris, morſum in ore ventriculi vehementem ſignificat, quoties ab acriori bile in ore ventriculi collecta mordetur. Et quia bilis hæc, præ ſui leuitate fluitare in ſuperficie ſolet,qua occaſione ad gulam aſcendit, ventriculi fundum relinquens,ſecum etiam pituitam , quæ illi obuia fuerit,deferens,& ex faucibus colliquans, nihil mirum eſt,ſi hoc tempore,crebro ex ore, ſaliua tenuis,& pluri ma effluat. Sed cur dicta conuulſio ſolùm in labio inferiori conſpicitur ? Dic. Id fieri tum propter maiorem connexionem , tum maximè quia maxilla inferna mouetur , & ſuperna immobilis eſt.

Quando ergo hæc ſigna præcedunt, vomitum prænunciant,qui vtilis ſæpiſſime eſt ; perſæpe à natura factus in acceſſionum initiis , necnon & in continuis febribus , ſi humor ſponte ſua ad os ventriculi impetum faciat, ex Gal.11.*meth*.9. Eſt etiam proficuus faſtidioſis ex bilioſo,& mordente humore,1.*prorrhet*.17.

Quamuis igitur permittendus ſit vomitus , quum à natura fit , cùm non ſit ex euacuationibus , in quibus laudabilis ſubſtantia excernitur , ſicut in fluxu ſanguinis ; tamen ſi naturæ modum excedat , & alimentum continuò euomatur , timórque ſit ne ex priuatione alimenti,exiccatum corpus contabeſcat,ſupprimendus eſt iis , quæ cauſam vomitus abolere ſolent, (nam *vomitus vomitum curat* ; dicebat Hipp. *in Epidemiis* , euacuando cauſam) & datis,quæ roborare ventriculum nata ſunt.

Quare ſi ex retentricis facultatis debilitate, immodicus vomitus vehementer infeſtes,qualis ex nimio potu, viſcida & frigida pituita in febrientibus contingere ſolet, occurrendum clyſteribus , & purgationes deinde calidis , & adſtringentibus vtendum. Purgatio iuxta ideam humoris inſtituenda , parata ex medicamentis quæ vnà expurgent , & roborent , de quorum numero eſt Rhabarbarum in ſubſtantia exhibitum,vel ſi febris non ſit acuta , illi Aloëm , & Agaricum addere eſt neceſſe : nullum enim medicamentum ad expurgandum bilioſos humores excogitari poteſt præſtantius Rhabarbaro , & præſertim ſi in eius ſocietatem admittatur terebinthina abietina,quæ omnia paulatim & in exigua quantitate ſunt offerenda , ne ſcilicet ex diſtantibus partibus ad ventriculum humores alliciant.

Ad firmandum ventriculum,exhibendi ſunt ſyrupus de Mentha,Roſar.Cydonior.Offa panis,& vua paſſa in vino macerata ſummè proſunt,ſicut & tabellæ Aromatici. Exteriùs fouẽdus eſt ventriculus oleis de Abſinth. Maſtich.Menth. Cydonior.Balſamo, ſuperaſperſis pulueribus Aromatic. Abſinth.Menth. Agallochi, Cinnamom.Maſtich. Ex quibus cum miua cydoniorum cum aromate , cataplaſmata aut vnguenta parari poſſunt. Prodeſt emplaſtrum ſtomachicum , de Gallia moſchata , ex ſola maſtiche. Quæ omnia medicamenta ſummopere iuuant , ſi vomitus ex vitiata ventriculi coctione,vel per impotentiam, vel corruptionem, ortum ducat ; accidit enim, vt alimenta etiamſi ſint proba, & electa,ſi diu in ventriculo retinentur, non concoquantur; vel corrumpantur.

OBSERVATIO I.

Ad coërcendum vomitum, pilulæ eximiæ

Aborauerat æſtate media iuuenis quidam , quadraginta continuis diebus, vomitu adeò laborioſo,cui febris continua erat adiuncta,vt alimentum omne illicò, & humorem porraceum , vomitione reiiceret. Vocati Medici,ob febrim ſanguinem mittunt, corpus expurgant,clyſteres reuellentes indunt , roborantia ventriculo imponunt , carnem aſſam irroratam aq.Roſ. & Maluatico,ſuperaſperſis pulueribus Coral.rubri,Roſar. Santalor.Maſtich. & Abſinth.Vnguentum Comitiſſæ, Emplaſtrum Diaphœnicum ex ſecunda deſcriptione Meſuë;fomenta, decocta,& alia adminiſtrant , quæ ad firmãdum ventriculum ſummopere præſtant. Sed cùm vomitus non ceſſaret , & æger veluti tabidus factus præſidia omnia illicò euomeret,vt aſſumat binas pilulas ſingulis auroris,inſiſto.Sic factum. Tantum enim in modum ventriculum roborarunt , aliquali per aluum humoris bilioſi vacuatione facta , vt illis quinquies aſſumptis,& deſuper captato ſomno,à vomitu & febre ſanus euaſerit , qui optimis recreatus alimentis, poſt menſem,pinguiuſculus eſt factus. Pilularum forma fuit hæc.

℞. *Rhab.elect*.ʒ.ij.*rhapontic. optimi*, ʒ.j.*aloë hepaticæ prius per noctem imbibitæ ſucco roſar*.ʒ.j.ß. *roſar*. ℈.j. *maſtich*.℈.ij.*cryſtal.praparat*.℈.ß. *myrobalanor. citrinor*. ℈.ij. *cinnamom*.℈.j.*gummi arabici torrefact*.℈.j. Cùm ſyrupo Myrtillorum fiat Magdaleon.

OBSERVATIO II.

Ad compeſcendum vomitum, cataplaſma vtiliſſimum.

Quidam quotidiana febre diuturna oppreſſus , ita importunum vomitum incidit,vt decem die-

bus continuis alimentum omne euomens,cum pituitoſi humoris copia multa,velut exanguis redderetur.Varia præſidia ſunt actitata,quæ viſcoſi ſucci,pertinaciter in tunicis ventriculi infixi,nimiam molem, tum vomitu,tum alui ſeceſſu eliderent, tum ipſum ventriculum nimia humiditate madentem firmarent. At cùm affectus rueret in peius, & æger ad Orci fauces eſſet deductus, pro narcoticis & ſoporiferis, quorum vſum ad conciliandum ſomnum, & hac ratione retinendum vomitum, alij conſuluerant, hoc emplaſtrum ventriculo,& ſpinæ dorſi impoſitum,fuit adiumento ſummo.

℞. *Conſeruæ ſymphyt. maioris*, ℥.iv. *conſeruæ cydoniorum*, ℔. j. *maſtich.abſinth.nucis moſchatæ, cinnamom.ſchœnanth.thuris, agallochi, ſtyracis calamitæ, calami aromatici, iunci odorati, aloës,cyperi, an.* ʒ. iv. *caryophyllor.* ʒ.ß.*ambari*, gr.x. *moſchi*, gr.viij.Puluerifentur omnia tenuiſſimè,& conquaſſentur : adde *fol.menthæ* ℥.ß. *flor. chamæmel.*ʒ.iij.*ſpicæ nardi* ʒ.ij. *olei maſtich.olei abſinth. an.*℥.iij.ß.*olei cydonior.*℥.ij.*vini albi odoriferi* ℥.v. *aq.roſar.*℥.ij.*aq.naph.aq.meliſſæ,an.*℥.j.ß.*balſami.*ʒ.iij. *aq. cinnamom.*℥.j. Omnia miſceantur bene, cum mica panis toſti, & ſec. art.fiat cataplaſma.

OBSERVATIO III.

Vomitus bilioſus importunus, ſaluatellæ dextræ ſectione curatus.

HEpar omnium ferè morborum,præſertim qui vaſa infeſtant, auctor eſt, cùm ſit ſanguificationis officina. Quare quum retorridum eſt, & excandeſcit, bilioſum humorem ad vtrumque ventrem expellere ſatagit. Si ad inteſtina, dyſenteriam excitat, quæ etſi ſit vlcus inteſtinorum à rodente, acrique humore expulſo concitatum, tamen ab hepatis intemperie calida fouetur in orbem; hinc fit vt omnes ægri in peius ruerint,quia Medici de iecore roborando, & refrigerando, non fuere ſoliciti, vt 4.*de articul.* com. 40. belliſſimè dictabat Galenus. Ex hoc perenni fonte, quum bilioſus, mordénſque humor in ventriculum impetum facit, ipſum vellicat & ferit, adeò vt ipſum cogat alimentum intus retentum extrà eiicere. Quærenda origo mali, huic ſedulò incumbendum. Refrigerandum iecur,roborandum, bilioſi humores in eo, & venoſo genere exundantes, ſurſum & deorſum expurgandi.Sed cùm his ex artis lege adminiſtratis, vomitus adhuc inſoleſcat, accedere oportet ad id præſidium, quod multis fuit ſaluti.Secanda vena ſaluatella dextra, inter minimum,& annularem digitum, quæ cum iecore ſummam habet cognationem, ex Paulo *lib.*3.*cap.*49. & illud, genúſque venoſum mirè ventilat, ex ipſo *lib.* 6.*cap.*40. dum ſic ait: *Quæ extremas partes intercurrunt, ſuperiacētibus vinculis exceptis, & manuum frictione, & pedum inceſſu diuidentur, in ſiniſtra quidem manu cùm lien malè habet,venam quæ inter paruum, & annularem digitum porrigitur, præcipuè incidemus;cùm iecur affligitur, in dextra. Nam extremarum partium inanitio, è longinquo magis facta,efficaciorem molitur reuulſionem, &c.* Huius auctoris præcepto munitus, plurimos à bilioſo vomitu, cæteris non conferentibus, hoc generoſo celebrato præſidio liberaui.

NVMERVS V.

De cibi faſtidio.

CAuſas propriorum ventriculi ſymptomatum, id eſt,abolitæ,difficilis,& deprauatæ appetentiæ, *lib.* 1. *de cauſis ſymptomatum cap.* 7. perbellè exponit Galenus,quo loco ſi quid appetentia, & naturalis fames, & quomodo fiat, luculentiſſimè diſceptat. Fames ergo in duplici eſt differentia, quædam enim eſt naturalis,

A alia præternaturali: hæc rurſus duplex eſt, alia à Medicis canina vocatur,de qua infrà *cap.*2.*num.*9. alia pica nuncupatur, quæ fœminas vtero gerentes, ſaltem in primis tribus menſibus premit atque fatigat, de qua *lib.*3. *Hiſt.P P. Medic. in com. Hiſt.*14. Fames naturalis alias eſt vera, alia falſa. De naturali igitur fame hoc loco agamus.

Vtrùm fames ſit ſenſus diuulſionis in ore ventriculi perceptus? primò dubitandum. Ad famem quinque concurrunt ſymptomata: primum, eſt extima membrorum inanitio. Secundum, naturalis tractus membrorum ab hepate, & hepatis à ventriculo. Tertium, eſt diuulſio in ore ventriculi,ex vaſorum actione percepta.
B Quartum eſt ſenſus eius diuulſionis. Poſtremum, animalis appetentia, qua cibus exterior appetitur. Hæc ſymptomata eo ordine ſe conſequuntur, vt primum inſit animalibus, quatenus ex calido & humido, & ex vi ſcilicet elementa conſtant. Secundùm, & tertium ex vi vegetabili,quatenus ſunt animata,& in hoc plantis aſſimilantur, quarum inſtar ſemper ſunt in opere. Quartum, & quintum illis inſunt, quatenus animalia ſunt ſenſum participantia: ideò autem animalia ſuper plantas eguerunt actione duplici hac, quia alimentum dictans requirunt, non paratum ſemper & proximum in plantarum ſimilitudinem; planta enim ex inſtinctu naturæ, tota ex radicis fibris attrahit, & membra animalis vniuerſam vim trahendi in ventriculum con-
C uertunt à quo mediantibus vaſis maſaraïcis, inſtar fibrarum multiplicibus, quicquid in eo continetur, exugunt.

Inſuper fames eſt quartum illud ſymptoma, nempe ſenſatio illa diuulſionis,quod Galenus *cit. de ſympt. cauſis* confirmat: quicquid alij contendant, opinantes famem eſſe poſtremam illam appetentiam cibi externi, cùm Ariſtoteles 2. *de anim. cap.*3. famem definiat per appetentiam calidi ſicci,ſitim verò per appetitum frigidi humidi. Sed hæc opinatio non eſt conſona menti Philoſophi: ſi enim vulgaris verborum ſignificatio eſt obſeruanda,fames nihil aliud eſt,quàm ſenſatio illa ſuctionis,quarto loco numerata; nam torqueri nos dici-
D mus fame,& famem rem eſſe moleſtiſſimam, & quoſdam iam periiſſe fame, quæ omnia falſa exiſterent, ſi fames ſolùm appetentiam, vel ingeſtionem cibi ſignificaret.

Vtrùm fames ſit affectus naturalis, an præter naturam? etiam controuertendum: Quum enim in fame perpetuò intercedat dolor, qui ſymptoma præter naturam dicitur,fames erit affectus præter naturam.Secundò.In fame & ſiti,perpetuò appetitur contrarium conſtitutioni præſenti:ſitiens enim excalfactus,& aridus,fertur in potum refrigerantem,& humectantem.

Dic. Naturale multipliciter dicitur, vt colligitur ex Galeno *lib.de marcore,cap.*2. Primo enim modo dicitur, id quod ſequitur ad opera naturæ, licèt ad ipſius opus non ſit intentum, quomodo ſenectus, & mors in hoc ſignificato, naturalia eſſe dicuntur. Secundò dicitur
E naturale,id quod operationem naturæ includit,à natura intentam. Tertiò dicitur naturale, quod ab aliqua cauſa præter naturam non dependet.

Dic.Fames iuxta has omnes verbi naturalis interpretationes,naturalis eſt affectio. De prima nulla eſt dubitatio inter auctores. Iuxta ſecundam, oſtenditur, quia ſi natura non intenderet ſponte ſua moleſtiam illam,os ventriculi in quo diuulſio illa fit,tam multis neruis non muniret, exactè diuulſionem etiam minimam ſentientibus. Ex quibus non ſequitur, naturam in animali intendere malum & dolorem: Nam intendit dolorem, non tanquam finem,ſed tanquam medium; malum vehementius, nempe marcorem, ſeu totius corporis reſolutionem prohibens. Quemadmodum enim natura, ad ſpeciei durationem, genitalibus membris ex retento ſemine vehementem moleſtiam inſtituit, vt ad con-

cubitum

cubitum pro ſpeciei duratione incitarentur : ſic etiam non minorem , ori ventriculi indidit , ex deficiente cibo , ne eius ſine quo viuere non poſſumus , obliuiſceretur.Iuxta tertiam ſignificationem, fames omnis, quæ non à cauſa aliqua præter naturam , ſed à ſola vaſorum ſuctione,de qua modò agimus, dependet,naturalis affectus dicetur. Alia verò quæ à pituita acida,vel ab immodica ventriculi frigiditate originem ducit , præternaturalis cenſenda erit.

Cauſa proxima,& immediata famis naturalis,eſt ſuctio ventriculi , ſeu ipſius diuulſio à ſuctu vaſorum facta. Colligitur hæc ſententia ex Galeno, 1. *de cauſ. ſympt. cit.* vbi famem per ſenſum diuulſionis definit. Cauſa verò remotior , duplex poteſt aſſignari : prima. quam etiam tradit Galenus *cap. cit.* eſt defectus , ſeu inopia humidi chyloſi intra ventriculi cauitatem,à quo antea venæ ſugebant.

Secunda cauſa eſt portio melancholiæ , à liene in ventriculum tranſmiſſa:Nam ſi in immodica quantitate ſuccus melancholicus confluit in ventriculum , famem caninam excitat;ſi in parua copia influit , famem naturalem generat. Quod experimento ſatis compertum eſt:quando enim perit appetentia, acidis fructibus ſolet reparari : De quo argumento alibi latiùs diſceptauimus.

Si ergo in ore ventriculi, ſenſus ſuctionis pereat, vel ſuctio non fiat,aut corpus ipſum non inaniatur,affectio ſit quæ à Græcis Anorexia , à Galeno interdum, ἀσιτία, & cibi faſtidium nuncupatur, vt patet 4. *Aph.*17. & *lib.* 6.*ſent.*3. & *lib.*5. *Aph.* 61. Huius vitij duplex cauſa ſtatuitur ab Alexandro *lib.* 7. *cap.*7. aut intemperies quædam,aut humores in ſtomacho contenti:ſi enim intemperies ea ſit,vt ſenſus oris ventriculi deſtruatur, vtique ſuctionem non ſentit.

Intemperies potiſſima,calida eſt, quæ ſolida corpora laxando reſoluit,atque ad attractionis ſuctionem reddit imbecilliora. Et licèt ad excitandam appetentiam frigus in ventriculo non parum conferat , nam & vacua reddit corpora,ac ipſius tunicam cogens, conſtringénſque famem concitat , tamen ſi immodicum eſt, ipſam excitare valet,vt *lib.*2.*com.*10. *Aph.* Galenus affirmat,§. *Senum igitur corpus, cùm frigidum efficiatur, tantam augeri contingit in ore ventriculi frigiditatem , vt appetitus deficiat.* Hæc enim vires deiicit , & eas veluti emortuas reddit.

Calidam ventriculi intemperiem conteſtatur ſitis; frigidam, ſitis carentia oſtendit. Si cum calida intemperie , bilioſi quoque redundent ſucci , aderunt oris amaritudo , ventriculi morſus, ac roſio , & ſi putreſcat bilis,comitabitur febris. Contraria reperiuntur, quando à frigida ventriculi intemperie, cibi faſtidium excitatur.

Inappetentia negligenda non eſt, cùm appetentia ſit opus ad vitam maximè neceſſarium, auctore Galeno 6. *Aph.* 3. præſertim ſi in declinatione totius morbi ; appetitus deperditio accedat,aut vires ex ſe, vel ex immodica vacuatione ad extremam debilitatem ſint deductæ:ſequitur enim totius corporis extenuatio , & æger marcore arreptus, tabefactus occumbit.

Si ergo ex calida intemperie , cibi faſtidium originem ducat , cibi & potus ſunt exhibendi , qui refrigerent , & roborent. Si cum intemperie bilioſi humores redundent,ij expurgandi clyſteribus, aut clementi purgatiuncula. Extrà, ad firmandum os ventriculi , imponenda quæ *ſuperiori numero* de vomitu protulimus. Si à frigida intemperie oriatur,roborantia calida offerenda, vt Theriaca, Diatrionpipereon, & alia quæ ſimiles facultates ſortiantur. Si cum intemperie frigidi,craſſi , & viſcidi redundent ſucci , ij præparandi medicamentis, poſtea vacuandi , quæ pituitoſos humores è corpore educunt.Roborandus ſtomachus emplaſtris,ac fomentis,quæ *ſuprà* deſcripſimus.

OBSERVATIO I.

Ad cibi faſtidium ex frigiditate , pilulæ optimæ.

Toto ferè anno ægrotauerat iuuenis quidam, temperamento frigidiori præditus,cibi faſtidio , ita vt nullum alimentum , vel etiam peſſimum aſſumendo, gracilis,& extenuatus cùm eſſet,vix præ debilitate ambulare poſſet.Ortum eſſe vitium hoc ex frigida intemperie , cui pituitoſi & viſcidi humoris copia erat adiuncta,oſtendebat priuatio ſitis,acidi ructus,ſaliuæ lentæ & viſcidæ per ſputum excretio , ſomnus profundus. Huic cùm plurima ex roborantium, & vacuantium ſilua , diu eſſent imperata,ab illis nec tantillum leuamen cùm acciperet,ope harum pilularum appetitum recuperauit.

℞. *Aloës* ʒ. iij. *agarici* ʒ.ij. *myrrhæ, maſtich. an.*ʒ.ß. *rhab.elect.*℈.ij.*hier. ſimpl.*℈.ß. *cinnamomi, zingiber.an.*℈.j. *ambari,*gr.xx.*moſchi odorati,*gr.x.Excipiantur omnia cum ſyrupo de abſinthio, fiat Maſſa : ex cuius ſcrupulo vno fingantur ſeptem catapotia,auri bracteolis obducta,per horam ante paſtum deglutienda.

OBSERVATIO II.

Ad cibi faſtidium ex calore , cataplaſma vtile.

Cum febrientes calore, & ardore ventriculi exæſtuant,& ipſi præ bilioſi humoris abundantia , relaxante os ſtomachi , cibum nec appetere, nec deglutire , aut eius nomen audire queunt ; nec remedia , aut amicorum conſilia ad aſſumendum alimentum cogentia , quidquam proſunt : ego ex hoc cataplaſmate ori ventriculi, & ſpinæ dorſi impoſito , plurimum ſemper adiumentum ſenſi.Vtere eo,& mecum conſenties.

℞. *Carnis vaccinæ è lumbis extractæ ,* ℔. ij. Piſtetur tenuiſſimo cutello minutiſſimè,*Vini odoriferi,*℥. iv.adde *aq.roſar.* ℥.iij. *ſucci roſar.*℥.ij. Omnia deinceps conquaſſentur tenuiſſimè. Adde *carnis pyror. ſaccharo conditæ, conſeruæ cydonior. an.* ℥.ij. *ſucci hypocyſthidos* ℥.j. *ſucci cydonior.*℥.iij. *miuæ cidonior.cum aromate,* ℥.ij. *puluer.ſorbor. ſiccor. myrtillor.myrobalanor. citrinar. an.*℥.ß. *ſem. plantag. acetoſ.ſumach, an.*℥.ij. *hord. toſti* ℈.ij. *coriandri ſucci torrefacti,*℈.j. *menthæ,ſummitatum lentiſci, rubi, an.* M.j. *granor. myrti , arillor. vuar. torrefactor. an.* ℈.ij. *maſtich.* ℥.j. *roſar.* ℥.iij. *coral. rubri ,* ℥.ij. ß. *olei myrtillor.olei roſ. incomplet. olei cydonior.an.*℥.j.ß. *raſur.eboris , cornu cerui vſti, an.*℥.j. Tum ſucco plantaginis omnia priùs puluerata tenuiſſimè,miſceantur bene,& fiat Cataplaſma.

NVMERVS VII.

De Diarrhœa.

Quando aluus liquida , & frequentiùs quàm ex conſuetudine fertur , affectus hic vocatur à Græcis Diarrhœa,vt patet ex Hip. *lib.*3. *Aph. text.*25. & 30. & *lib.*6. *ſentent.* 36. à Latinis alui profluuium , à Celſo *lib.*4.*cap.*19. ventris fluxus nominatur,qui copioſior eſt alui fluxio, diuturna, ſine phlegmone & exulceratione; auctore Galeno 1. *epid. ſect.* 2. *com.* 36. Hippocrates etiam perturbationem appellat,1. *Aph.*2.Eſt ergo ventris fluxus, euacuatio , & præter naturam eorum, quæ per aluum excernuntur.

Hic varius eſt , pro varietate cauſæ : vel enim eſt bilioſus, aut pituitoſus, aut melancholicus, aut atrabilarius , aut ſanguineus , aut veluti loturæ carnis recenter mactatæ,aut purulentus, aut colliquatiuus,aut lientericus, cœliacus,aut denique chyloſus,

Diarrhœa ſymptoma eſt in genere excrementi immutati,in quantitate, qualitate, & tempore: eſt etiam ſymptoma in genere actionis læſæ facultatis expultricis. Cauſa illius eſt coctio vitiata ventriculi,aut diſtributio impedita, aut humoris abundantia, ex toto corpore, aut ex parte aliqua in ventriculum, & inteſtina confluens: mediante enim iecore, inteſtina cum vniuerſo corpore conſenſum habent, & ideò non ſolùm excrementa iecoris, ſed etiam totius corporis ſuſcipiunt, ex Galeno 2. *progn.*3.

Dubitabis: *Vtrùm in diarrhœa, venter inferior ſolùm afficiatur?* Licèt deiectio optima, quæ mollis, conſtánſque eſt, & eo tempore ſecreta, quo ſecunda valetudine aſſueuit quantitatéque eſt pro ratione cibi aſſumpti,colore ſubrufa, nec admodum graueolens, non ſolùm inferiorem ventrem rectè valere, ſed etiam nihil in eum decumbere ex aliis viſceribus præter naturam, oſtendat,vt *cit.progn.*docuit Hippocrates:quibus verbis per inferiorem ventrem, non ſolùm ventriculum ipſum, & ſimul ieiunum cum omni inteſtino intelligit: non tamen ſequitur, vt contraria deiectio confeſtim indicet, eundem inferiorem ventrem præter naturam ſe habere;nam fieri poteſt,vt ille in ſuis operibus robuſtus ſit, tamen vitio aliunde communicato non ſeruet conditiones dictas: contingit enim aliquando, vt ex iecore, liene, aut aliqua quauis alia parte, ſeu corpore toto,vel duabus, pluribúſve, in eundem ventrem excrementa decumbant, & ſuo morſu inteſtina ad excernendum vellicent, & excitent.

Pars affecta in diarrhœa, his ſignis eſt dignoſcenda. Si à iecoris vitio,fluxus originem ducat,ipſius præceſſere affectus, & aderunt ſigna, quæ iecur malè affectum oſtendant. Si ex liene emanet, hæc pars aliqua ægritudine laborat. Eodem modo quando pituita, aut alius humor,à capite confluit in inteſtina, ſigna adſunt cerebri prauè affecti, & præceſſerunt diſtillationes. Deinde fluxus cerebralis augetur poſt ſomnum, ex Auic. 16. 3. *tract.*1. *cap.*3. & diminuitur tempore vigiliæ: hoc enim tempore recrementa cerebri abſumuntur, & per has regiones expurgantur, in ventrémque confluere nequeunt. Tempore verò ſomni coërcentur, & facultas expultrix fortior fit, à cuius robore tranſacto ſomno expelluntur. Præterea diſtillationes fluunt per guttur in ventrem, & inteſtina, in qua parte ægri ſentiunt grauitatem, & noxam. Si humor ex alia parte in inteſtina deſcendit, adſunt ſigna, quæ partem illam malè affectam ſignificant. Si ex vuiuerſo corpore, ſigna conſpiciuntur redundantiæ in toto. Interdum fluxus ab ore ventriculi in pueris emanat, quando dentire incipiunt,iuxta oraculum ſenis,3. *Aph.*25. dente enim gingiuam perforante, in hac non ſolùm pruritus, & dolor excitantur, ſed conſequutione quadam fluxiones adueniunt, quæ in ventrem, & inteſtina deſcendentes ſunt alui fluxus cauſæ. Similiter etiam in balbis, ob humiditatem tunicæ linguæ, quæ cum ventriculo continua eſt,& inteſtinis,aut ob pituitæ copiam à cerebro deſcendentem, alui profluuium contingit, vt 6. *Aph.*32. Hippocrates docuit. Subſcribunt Galenus *in com.* Auicenna 16.3. *tract.*1. *cap.*2.

Alui fluxus poſt cruditatem, aut aliam cibi corruptelam ſummopere prodeſt, præſertim ſi nidoroſa ſit: aluus enim adſtricta poſt cruditatem, ſolet eſſe maximè noxia, & febrem accendit, ex Galen.8. *meth. cap.*5. §. *Sin adſtringitur, grauis eſt; ſiquidem ex adſtrictione eius, vitioſæ naturæ in febres promptè incidunt.* Contrà ſi aluus redditur ſtatim lubrica, à morbi grauitate præſeruat, impedita diſtributione ad venas, eius quod corruptum eſt, cùm expellatur foràs: Hinc Galenus 1.*de alim.facult.cap.*7. alui fluxum,vnicum eſſe cruditatis remedium aſſeuerat; ob quam cauſam, *cit.meth.cap.* 5. in cruditate alimentum non præbet, niſi vbi corrupta ſint euacuata.

Vtilis eſt etiam alui fluxus,in corpore cacochymo,7. *meth.* 11. *Sunt quibus diarrhœa & cholera, omnem corporis redundantiam educant, &c.* Commendatur etiam alui fluxus in affectibus oculorum, ab Hip.6. *Aph.* 17. reuulſorium enim, & euacuatorium auxilium eſt, ob quam cauſam, in capitis affectibus prodeſt eximiè, ex Hippocrate 4. *Aph.* 28. dicente: *Alui profluuium ſanat ſurditatem.*

Verùm ſi diu durat,& morbo diuturno ſuperueniat, ægro exiſtente debili, exitum portendit: ſic profatur Celſus *lib.* 4. *cap.*19. *Vno die fluere aluum ſæpe pro valetudine eſt, & pluribus ſi febris abſit; & intra ſeptimum conquieſcat; purgatur enim corpus; & quod intus læſurum erat, extrà eiicitur. Verùm ſpatium periculoſum eſt, interdum enim tormina, ac febriculas excitat, viréſque conſumit, &c.* Non ergo alui fluxus deſpiciendus eſt, & præcipuè in febribus,in quibus eius curatio difficilior eſt, animaduerſionémque & coniecturam expoſcit, vt docet Trallianus *lib.*8.*cap.*5.

Alui fluxus vel eſt criticus,vel ſymptomaticus. Si ille adſit, coctionis ſignis præcedentibus, & natura perfectè operante, nihil à nobis eſt de nouo moliendum: cùm iis quæ ex ratione leuant, fidendum ſit, vt *lib.* 2. *Aph.* 27. Hippocrates monet: *nihil enim in principio ad bonum euacuari eſt poſſibile, cùm omnia ſint caſus præter naturam earum quæ ſunt in corpore diſpoſitionum. Oportet enim priùs ſubſequi diſcretionem, poſtea coctionem*, 4. *Aph.* 22. Fluxus ergo ſi morbum perfectè eradicare valet, debet cocto morbo ſuperuenire, 3. *criſ.*4. Quare ſi natura perfectè euacuat, & integrè, nihil nos operando mouere conuenit, ſed totam curationem naturæ permittere oportet. Hoc eſt quod protulit Auicenna 1.4. *tract.*2. *cap.* 7. dum ſic ait: *Si natura mouet, aut mouit, tu ſine eam, & operationem eius; ſi autem nec mouet, nec mouit,ſupple tu motu, & hora eius*, vt 1. *Aph.* 20. Hippocrates,& Galenus confirmant *in com.* Quare ſi natura imperfectè agit,nos medicamentum porrigemus lene, & cum cautela multa: quoniam,vt cordatè prædixit Auicenna 4.1.*cap.*3. *Soluere ventrem ſuper ventris fluxum, valde timoroſum eſt.*

Si fluxus ſit in principio febris,& ex irritamento naturæ factus,cohiberi non debet:natura enim humorem noxium vtiliter excernit, qui tandem retentus in corpore debebat fieri cauſa morbi,ſed victus ratione optimè inſtituta,naturæ negotium permitendum, etſi non ſit pro plenitudinis ratione in quem ſenſum intelligendus Galenus 1. *ad Glauc.* 14. §. *Quòd ſi febris fuerit cum alui profluuio,alia non eſt opus vacuatione.*

Quæ doctrina licèt ferè vera ſit,maximè ſi ſperamus quòd deinceps natura ſufficiat, tamen non eſt amplectenda ſemper, cùm in dyſenteria ad reuellendum, & ſuccorum acrimoniam attemperandam,vtiliſſimè venæ ſectio celebretur, & in diarrhœa bilioſa ex iecoris, & venarum intemperie calida oborta, eadem ſit ſaluberrima, & in opere practico frequentiſſimè exercenda; ſimiliter & purgatio medicamentis corroborantibus parata, vt latè *lib.*2. *Hiſt.PP.Med. in com. Hiſt.*81. diſceptauimus.

Alui fluxus quando complicatur cum febre, curationis eſt difficilioris,ea enim quæ proſunt fluxui, nocent febri,& è contra. Curandus igitur eſt aëre frigido: cibo boni ſucci,facilis coctionis,& diſtributionis,in principio modicè adſtringente, deinceps verò vehementiori virtute adſtringendi prædito. Hic non ſit liquidus & humidus,ſed ſiccus,& conſtans. Potus ſit aqua, vel cereuiſia chalybeata. Vinum ſi vires deſint,& febris adſit ignaua,ſit adſtringens:alioqui vitandum, quia omnem vacuationem promouet, & fluxum auget. Exercitium fugiendum, amplectenda quies. Somnus omni diligentia prouocandus,fluxum enim mirè compeſcit,

Alui fluxus etiam curatur abſciſſione cauſæ. Hanc medicamentis per aluum expurgantibus, eſſe celebrandam,

dam, *loc.cit.* notauimus: nam fluxus fluxum curat, va- cuando cauſam. Hæc medicamenta viſcera debent fir- mare ſtypticitate ſua, vnáque humorem bilioſum de- trudere ad inteſtina ipſa: de horum cœtu præcipuum eſt Rhabarbarum, ſed quoniam in hoc partes igneæ vigent quæ ſua acri vi irritant, & excitant inteſtina ad deiiciendum, ideò torrefacimus ea, vt ignis mordican- tes partes euaneſcant. Hoc modo torremus Myrobala- norum cortices, vt vis aliqua tenuis, & acris aſſatione abſumatur.

Aliqua tamen in huius auxilij adminiſtratione ſunt pernotanda: primum, vt ad purgandam cauſam mor- bificam in initio, quando non tam vehementis adſtri- ctionis neceſſitas adeſt, Rhabarbarum in ſubſtantia offeratur, nam per torrefactionem vis purgatrix reſol- uitur, quæ ad vacuandam copiam humoris, quæ in principio magis viget, ſummè conducit. Secundùm, vt poſt torrefactionem, ſemel vel bis abluatur aqua Roſarum, vel plantaginis; ex ignitione enim medica- mentum acrimoniam comparat, quæ lancinando inte- ſtina, ad fluxum expultricem irritat: notum autem eſt in doctrina Galeni, vt conſtat ex 9. *ſimpl. in proœmio*, vſta reddi acriora.

Ad purgationem, ſi morbus moroſè incedit, humor præparandus eſt cum iis quæ adſtringunt, incraſſant, calorem attemperant, acrimoniam retundunt, quæ omnia naturæ concoquenti ſunt impedimento, vt ſy- rupi Roſar. Myrtillor. Cydonior. Roſar ſiccàr. permixti cum aquis plantag. Roſar. Portulac. Cydonior. vel ali- quo adſtringente decocto.

Si verò fluxus immodicus ſit, & purgandi neceſſitas inſtet, neque præparatio, neque coctio expectanda, ſed illicò expurgatio adminiſtranda; cùm enim humor in motu ſit, & à natura non retineatur, mendicamenti at- tractioni non reluctatur. Quando tamen ita immodi- ciſſimè fluit, vt vires omnino diſſoluat, tunc neglecta purgatione, variis auxiliis adſtringentibus occurren- dum, vt 12. *meth. cap.* 1. Galenus edocuit.

Medicamenta autem ex quibus fomenta, cataplaſ- mata, emplaſtra conficiuntur, ſint Bolus Armenus, Ter- ra ſigillata, Sang. Dracon. Corallum, Roſa, ſemen Oxa- lid. & Plantagin. Balauſtia, Hypociſthis, cornu cerui, ſemen cymini, & Naſturtij torrefacti, & priùs in aceto macerati, Galla, Cortex mali granati, puluis Sumachio- rum, ſemen Myrti, ſemen Biſtortæ, Cortex thuris, Ma- ſtiche, Cydonia, pyra agreſtia. Quæ cum oleis adſtrin- gentibus, Cydonior. Myrtillor. Omphacij, aut aq. Cha- lybeata permixta, in varias formas poſſunt parari.

Prodeſt etiam emplaſtrum Diaphœnicum ex 2. de- ſcriptione Meſuæ, contra rupturam, de Pelle arietina, Emplaſtrum ex Cydoniis, aut conſerua Cydoniorum, decoctis in Aceto Chalybeato, cum mica panis torre- facta, miua Cydoniorum cum pulueribus dictis. Quo- niam verò multoties non ſufficit cauſam fluxionis eua- cuare, iccircò neceſſaria eſt in contrariam partem re- uulſio: in quem vſum 6. *Aph.* 5. vomitus ab Hippocra- te commendatur. Vtiles etiam ſunt frictiones, & liga- turæ, cucurbitulæ dorſo, & hypochondriis admotæ, ſimiliter & balnea, 1. *ad Glauc.* 14.

Si hæc non ex toto fluxum eradicent, vacuantibus per vrinam vtendum, iuxta Hippocratis, & Galeni men- tem, 4. *Aph. vlt.* In quem vſum præſtat potus factus ex ſemine Melon. & cucurbitæ, cum Roſacea Chalibeata, puluere Corallorum, Margaritar. Præparat. & Syrupo Cydonior. Ius Gallinæ optimum eſt, alteratum cum radice Petroſelini, Apij, aſparagi, fœniculi. In diarrhœa pituitoſa ſudoris prouocatio optima eſt, præſertim ſi ex radice Chinæ, vel Smilace aſpera paretur; mirificè enim hoc auxilium à ventre ad cutem humorem attrahit, fluxúſque cauſam abſumit.

Expurgatio rectè corpore, lactis Chalybeati vſus, præſertim in diarrhœa bilioſa confert eximiè, ex Gal. A 10. *ſimpl. tit. de lacte*, & 3. *de aliment. fac. lib. cap.* 15. Neque obſtat Hippocratis contextus, 5. *Aph.* 64. in bilioſis de- iectionibus lac reprobantis: nam intelligendus de la- cte non præparato, & ante vacuationem maioris partis cacochymiæ oblato: quod ſi hoc tempore exhibeatur, ſummopere nocet; quod de omnibus medicamentis Epiceraſticis interpretandum exiſtimauit Gal. 2. *ſimpl.* 12. & 13. De quo argumento legat qui velit *Hiſtor.* 85. *lib.* 1. *Hiſtor.*

Si hæc pro ſiſtendo fluxu, non ſint ſatis, neceſſe eſt exhibere quæ cauſam fluxus incraſſant, pigram ad mo- tum reddunt, & facultatem expultricem torpidam effi- ciunt, ne cauſas irritantes, & ad fluxum incitantes per- ſentiat. De horum numero ſtupefacientia eſſe cenſen- tur, vt Theriaca recens, Philonium Perſicum, & Ro- B manum, Trochiſci de carabe, de terra ſigillata, Diaco- dion Galeni, pilulæ de Cynogloſſo, quorum vſu ſtupe- fiunt ſenſus, ac prouocatur ſomnus, qui alui fluxum coërcet vehementer. Exhibenda ergo hæc opiata ſunt, ſi vires valeant; ſin aliter dederis, eas extingues. Som- nus etiam conciliatur iis, quæ infrà *cap.* 3. *n.* 8. propo- nemus.

Curatur vltimò alui fluxus, corrigendo ſymptomata, quæ eum concitant. Solet autem comitari alui proflu- uium febris, aut ſubſequi; quæ putrida eſt, & cuius cu- ratio, curationi fluxus aduerſatur: quare tunc agen- dum, quod 3. *meth.* 9. & 7. *meth.* 12. docuit Gal. quibus locis quomodo ſe gerere debeat Medicus, in complica- C tis affectibus, doctè explicuit.

Quando igitur cum alui fluxu; ſyncope, aut animi deliquium ægrotantem apprehendunt, tunc cum ad- ſtringentibus medicamentis, cardiaca permiſcenda, vt hac ratione partes roborentur principes, veluti eſt ele- ctuarium de gemmis, Confectio hyacinth. alckermes, & ſimilia. Si tuſſis cum alui fluxu infeſtet, eligenda ſunt medicamenta quæ incraſſant modicè, & pectus leniunt, vt ſyrupus papauerinus, de portulaca, diatra- gacanthum, & ſimilia.

Si fluxus ſit ex obſtructione prognatus, quem Ara- bes oppilatiuum vocant, incraſſantibus non inſiſten- dum, nam tunc deobſtruentibus & aperientibus vten- D dum: nam ſi incraſſes, obſtructiones, & fluxum adau- ges; quia alimentum quod ad partes nutriendas eſt peruenturum, illorum vſu impeditur, ne ad illas acce- dere poſſit. Licèt autem difficilis ſit curatio hæc, quo- niam fluxus quatenus fluxus, incraſſantia deſiderat, quæ obſtructioni ſunt aduerſa nimis, tamen priùs aperien- tia adhiberi debent, quæ ſi ad tempus humorem exte- nuent, & fluxum prouocent, tamen in poſterum, abla- tis obſtructionibus profunt vehementer. Hoc Admo- nuit Auic. 16. 3. *tract.* 2. *cap.* 10. dum ſic ait: *De errore igitur eſt, vt cadat additio in oppilatione per ſtyptica, imò oportet vt iuuetur, quod expellitur ab oppilatione cum euacua- tione: cum enim enacuantur viæ ab eo, & pertranſeunt me- dicinæ aperitiuæ oppilationum, vt aperiant eas. Et quando- que neceſſarium eſt, in aperiendo oppilationes, ſolutionum* E *forte, attrahens materias groſſas generantes oppilationes, & clyſteria fortis apertionis; & attractionis.* Si fluxus à cere- bro originem ducat; ipſum priùs euacuare, roborare, & ad priſtinum ſtatum deducere oportet. Si hæc non proſint, in altero brachiorum fontanellam aperiendam cura, vt ſpiret cerebrum, & excrementa ad latera de- trudat. Similiter etiam quando ex alterius partis debi- litate oritur, ipſam mandantem partem euacuare, ro- borare, & proprios meatus, quibus excrementa illarum, repurgantur, aperire, deinde partem incipientem firmare oportet, vt 7. *method.* 11. Galenus edocuit. §. *Quod ſi ex locis minùs momentaneis, &c.*

OBSERVATIO I.

Ad fluxum alui compeſcendum, potus ſtillatitius mirabilis efficaciæ.

IN longis diuturniſque alui fluxionibus, abhorrent ægri alimenta, quin medicamenta aſſumere, quare liquida faciliùs degluriuntur, & minori cum difficultate abſorbentur. Iccircò cùm ægri alui profluuio premuntur, ceteráque non proſunt, vtiliſſimum ſemper iudicaui potum ſtillatitium aliquandiu offerre, cuius vi ac ope venter retinetur, roborantur vires, ſomnus prouocatur. Exhibe ter in die mane, meridie, & noctù. Doſis cochlearia duo, actu frigida.

℞. *Binas perdices mediæ ætatis, pingues, exenteratas, in fruſta diſcinde, in phialam vitream capacem immitte.* Adde B *maſtich.* ʒ.ß. *roſar. ſiccar.* ℥.j. *carnis cydonior. immaturorum,* ℔.j. *carnis pyrorum,* ℔ ß. *omphacij,* ℔.ß. *ſem. lactuc. papauer. albi, cydonior. portulac. plantag. an.* ℥.ß. *ſorborum immaturorum, meſpilor. immaturor. ana* ℥.j. *margaritar. præparat.* ʒ.iij. *coral. rubri,* ʒ.ij. *ſantarol. citrinor. & rubror. ana* ʒ.iij. *micletæ,* ℥.ß. *fol. plantag. & acetoſ. ana* M.ij. *radic. biſtortæ* ℥.ij. *album. ouor.* N.x. *conſeruæ ſymphyti maioris,* ℥.iij. *conſeruæ roſar. antiquæ,* ℔.ß. *vini rubelli odoriferi,* ℔.ij. Omnia reponantur in vaſe benè clauſo, vt nihil euaporet: collocetur deinde in balneo bene feruido per octo, aut decem horas, & priùs iniiciantur vnciæ octo chalybis præparati. Tunc omnia vi ignis ebullire ſinantur, quouſque perdices in minutiſſimas particulas ſint re- C dactæ: exprimantur poſtea omnia per torcular, & in alembico diſtillentur. Emanabit liquor purpureus, viſu delectabilis, guſtui ſuauis, cum ſtypticitate exigua permixtus.

OBSERVATIO II.

Emplaſtrum contra fluxum alui, celeberrimum.

℞. NVcum *cupreſſi, acaciæ, gallarum, balauſtior. an.* ℥.ß. *tragacanti, gummi arabici, an.* ʒ.iij. *ſanguinis draconis, boli armeni, thuris, an.* ℥.j. *maſtich.* ʒ. viij. *reſinæ* ℥. xviij. *ceræ* ℥. ix. Miſce ſecund. art. & fiat emplaſtrum, ventri imo, & ſpinæ dorſi apponendum.

NVMERVS VII.

De Cholera.

EST & alius fluxus, quem Græci choleram vocant, Latini bilioſorum fluxum, barbari cholericam paſſionem appellant, qui nihil aliud eſt, quàm immodica per vtrumque ventrem perturbatio, ex continua ciborum cruditate proueniens, vt docuit Paulus *lib.* 3. *cap.* 39. Hæc à valida expultrice perficitur, quod ſibi moleſtum eſt, expellere properante in febrium initio: quo tempore, etſi per inferiorem ventrem frequentiùs noxius humorem detrudat, tamen cùm copia eſt multa, & vires magis liberales, per vomitum expellit. E Cùm enim ventriculus duplex ſortiatur orificium, ſupremum, & infernum, vt 3. *de ſymptom. cauſ. cap.* 2. Galenus affirmat, iis abutitur, ad excernendum id quod morſu, vel pondere ipſum infeſtat; & quoniam noxa toti ventriculo communis eſt, ſic vtroque vtitur in vocatis choleris.

Percontaberis: *Vtrùm alui fluxus à cholera ſit inſeparabilis?* Nam videtur aliquando poſſe contingere cum ſuppreſſione alui: Hippocr. enim 5. *epid. text.* 77. refert Eutychidem cholerica paſſione laboraſſe, citra fluxum alui: & 4. *acut.* 103. in cholera ventrem adſtrictum reperiri affirmat. Dic cum Auicen. 16.3. *tract.* 1. *c.* 2. non ſemper in cholerica paſſione ſimul reperiri vomitum, & alui fluxum, licèt ſemper perturbetur ventriculus in

A parte ſuperna, & appareat irritamentum, & propenſio ad expellendum: interdum enim vnum ſine alio, ob variam corporis conſtitutionem inuenitur. In his enim, quibus os ventriculi valet, vomitus non apparet; in quibus verò inteſtina retentrice valent facultate, non adeſt alui fluxus, ſed vomitus. Solue ſecundò, duplicem conſtituendam eſſe choleram: alteram humidam, factam ab humoribus acribus; alteram ſiccam, à flatu mordaci concitatam: vtriuſque communis eſt generationis modus, at in ſicca per vtrumque ventrem ructus reſonant, & crepitus; in humida, fluxus alui cum vomitu premit, & affligit.

Præter vomitum, & alui fluxum, adeſt ventris inflatio, ob flatus ex cruditate concitatos, & apparent tormina, ob diſtendentes flatus, & acrimoniam humorum B prognata. Ægri ob laborem oris ventriculi, & motum pungentis humoris, anxietudine vexantur. Sitis ob ſummam humoris euacuati copiam, ob quam cauſam crura, & brachia conuelluntur. Excreta non ſunt vniforma, ſed bilioſa, aquoſa, fœtida, viridia.

Ex ſuccorum corruptela originem ducit hoc vitium, qui impetu facto irruunt in ventriculum, & inteſtina, aut ex cruditate, & corruptione ciborum. Cruditas, vel ex alimentorum copia, aut ex præpoſtero ordine ea aſſumendi, vel immodico motu poſt cibum, aut ex alimento incoctili natura ſua, aut ex præparationis modo, quoniam malè eſt aſſum, aut elixum, vel retinet qualitatem acidam, nidoroſam; aut ex nimis dulce, C acre, & ſic bileſcit, aut vitioſa qualitate præditum eſt, vt ſunt olera, legumina, fructus horarij qui hunc affectum concitant, vt pepones, cucumeres, mala præcocia. Ex potu aquæ frigidæ oritur nonnunquam, aut ambientis frigiditate, vel quia nudis pedibus inceſſus celebratur: quæ omnia deſumpta ſunt ex Hippocrate 7. *epidem. num.* 80. & Galeno 3. *de cauſ. ſympt. cap.* 1. quo loco modos generationis vitiatæ coctionis tradit eleganter.

Vtrùm cholerica paſſio, orta à cauſa externa, minùs ſit periculoſa, quàm quæ oritur à cauſa interna? Nota aliquas propoſitiones ab Auicenna prolatas *loc. cit. cap.* 2. quæ ad præſagium cholericæ paſſionis conferunt apprimè. Prima eſt, Quando cholerica paſſio incipit à cauſa externa, & cruditate, incolumior eſt illa, quæ fit à cauſa D interna, & reiterata corruptione. Cauſa eſt in promptu, quia in illa, omne quod corrumpitur, ſolet expurgari, & non remanet intemperies in ventriculo; contrà autem in hac, humores vitioſi in venis latent, & ſimiliter intemperies in iecore, & venis adeſt, quæ morbum fouet. Interdum incipit ex cruditate ventriculi, & continuò augetur, ob corruptelam quæ in venis adeſt: laborante enim ventriculo cum inteſtinis, venæ cum iecore compatiuntur, & contendunt illi opem ferre, tranſmittendo, quæ in illis ſunt, quæ commota, cùm antea non irritarent, modò ſic ſtimulant & lancinant, vt natura præcipitetur, & veluti furibunda tam inutilia, quàm vtilia confertim excernat.

Cholerica paſſio eſt familiaris æſtati, & autumno; tũc E enim ventres concoquunt difficulter, quoniam innatus calor rapitur ad extra, flaua bilis accreſcit, homines vtuntur oleribus, peponibus, cucumeribus, fructibus horariis, ſuperbibita gelida, parum ſibi cauent, nudi incedunt, aëri nocturno ſe exponunt, ob quas cauſas ventriculum & partes vicinas debilitari, nemo non videt.

Aſſueti incurrere in choleram, minùs læduntur, & periclitantur, morbi enim conſueti minùs periculum inducunt. In hoc morbo ſi ſuperuenit frequentia, & ardor vrinæ, bonum eſt ſignum: nam hæc cauſam cholericæ paſſionis deriuari ad vias vrinæ præſignificant. Si in ea febris non adeſt, nec ſæua ſymptomata premunt, tuta ſæpe, & vtilis eſt, quoniam per hunc fluxum tota humorum colluuies expurgatur, vt ex Gal. conſtat, 7. *meth.* 11. §. *Sunt quibus diarrhœa, & cholera, &c.*

Si

Si verò febris corripiat, periculosáque ſymptomata vexent, timoroſa eſt: ob ſui enim malignitatem, & vacuationem immodicam, vires citiſſimè reſoluuntur, & magis ac magis concitata ſubuerſione ventriculi, & vomitu, ægri apparent facie Hippocratica inſigniti, exangues, & ad mortis fauces deducti.

Illicò ergo huic affectui opitulandum, nam ſi in eo auxiliari differas, nulla poſtea ſuffragia proſunt. Si ex corruptione ciborum cõcitetur, toto illo tempore quo expurgatur venter, neque cibum, neque potum, neque aliquid aliud offerendum. Si verò pigrè natura vomitus aut alui ſeceſſu excernat, eam leniente clyſtere, facili vomitorio, aut abſtergente medicamento adiuuare oportet, qualis eſt aqua hordei cum ſaccharo; cruditatem enim ventriculi deponit, facitque eam deſcendere ad aluum, ex Auic. 3.1. *doct.* 2. *cap.* 7. *poſt med.* §. *Quòd ſi hoc ei defecerit*, &c. Si venter expurgatus ſit à nocuis ſuccis, & fluxus, nauſea, grauitas iam ceſſarint, ventrem roborare, & vires reficere oportet.

Si à cauſa interna cholera ſcaturiat, & ſymptomata grauia non ſint, fluxus non eſt cohibendus. Sin contrà infeſtent, omni remediorum genere eſt coërcendus. ne ſubitò ob immodicam vacuationem vires concidant. Offerenda Alexipharmaca, & ſymptomata corrigenda, vt 16. 3. *tract.* 2. *cap.* 13. Auicenna edocuit, & ſuprà *de alui fluxu* propoſuimus.

OBSERVATIO III.

Contra choleram ſyrupus præſtantiſſimus.

Nullus eſt affectus ſæuior paſſione cholerica, in quâ ob immodicam vacuationem per aluum, & vomitum, ſpiritus reſoluuntur, euaneſcunt vires, & ſiti clamoſa oppreſſi ægri, ac inſomnia correpti, animam exhalare videntur. Ex infinitis propemodùm, quos cholerica habui affectione correptos, nullum, vt verum fatear, vidi ex ea occubuiſſe. Ecce repræſentat ſeſe mihi miles quidam veteranus, caſtelli cuiuſdam apud Olyſipponenſes celebris præfectus, qui cum ſub dio pernoctaret ad auroram vſque, debilis, & inſomnis, ingentem præcocium fructuum, cum ouis frixis, ſuperbibita frigidiſſima, aſſumpſit copiam. Somno cum ſe committeret, expergefactus, ſubſultum in ventriculo, & tormina iuxta pubem perſentiens, in tam horrendum vomitum, & enormem aquoſi humoris alui fluxum lapſus eſt, cum pulſu vario, ſubnigro, obſcuro, intercidente, anxietate, animi deliquio, & conuulſione crurum, vt biduò trecenties deiiceret, & ſexagesies euomeret, pallidus, exanguis, ſine pulſu ferè, ſine voce, & reſpiratione interciſa. Non defuere illicò remedia varia, ſed profuere nulla. Narcotica ſola offerre, temerarium erat, vires enim erant ſepultæ valde. Ex tempore ſerapium paro, ex quo cùm cochlearia quinque aſſumeret, palpebras aperuit, fluxus aliqualiter eſt cohibitus, ſitis infeſtauit minùs; & triduo eo vſus, paulatim vires aſſumens, reſtrictóque magis fluxu, ad vitam reuocatus eſt.

℞. *Vini auſteri rubelli*, ℔.ij. *aq. roſ.* ℔.j. *aq. portulac. aq. plantag. an.* ℔.ß. Infunde in his aquis, *alumin. vſti* ℥.ij. *tragacanthi* ℥.iij. *gummi Arabici* ℥.ij. *amyli torrefacti*, ʒ.ij. Coque quouſque abſumatur ℔.j. Cola, & iterum infunde *micletæ* ʒ. iiij. *requiei Nicolai*, ʒ.ij. *philonij Perſic.* ʒ.j.ß. *maſtich.* ʒ.iij. *roſar.* ʒ.v. *lapid. hæmatit. coral. rubri. carab. boli Armeni, ſumach, acaciæ, balauſtior. granor. myrti, cymini torrefacti, an.* ʒ.ij. Coque iterum quouſque abſumatur libra: cola, adde *ſyrupi de ſorbis, ſyrupi de meſpilis, an.* ℥. v. *ſyrup. ex infuſ. roſar. ſiccar. ſyrup. myrtil. an.* ℥.iij. Cum ſaccharo fiat ſyrupus, aromatizatus cum ʒ.iij. trochiſcor. de terra ſigillata.

Ne ergo contemnas hunc affectum, qui etſi in Luſitania noſtra, & Amſtelodamo paucos iuguler; in Oriente, vbi vocatur patrio ſermone *Mordexi*, plures quos corripit, extempore iugulat: & in Mauritania, & Arabia, eſt lethalis ferè; in quem affectum incidunt Arabes frequenter, quia continuò ferculum efficiant frigidum, ex pane conciſo, cum oleo ſubacto, quod vernacula lingua *Cuſcus* vocant, quod cùm maſſa ſit cruda, & ad ignem parum cocta, difficulter in ventriculo quem inflat, & choleram concitat, coquitur.

NVMERVS VIII.

De ſternutamento importuno.

In febribus præſertim catarrhoſis, ſternutamentum euenire frequenter, docuit Hippocrates 2. *progn.* 49. dicens: *Grauedines autem, & ſternutamenta per omnes morbos, qui in pulmone fatigant, præ're, & ſuperuenire, malú eſt, ſed in aliis morbis exitioſis ſternutamenta vtilia ſunt.* Sternutamentum enim, vehemens eſt naturæ motus, quo flatuoſum ex capite ſpiritum propellere nititur, præſertim vbi mordax, & calidum conſtiterit excrementum, vt tradit Galenus 7. *Aph.* 51. Hæc eſt cauſa cur qui Solem intuentur, & pennam in nares immittunt, ſternutare ſoleant, quod Ariſtoteles *lib.* 33. *problem.* animaduertit, quoniam Sol caput calfaciens, ocyùs ſpiritum ex humore elicit; & penna excitans expultricem cerebri facultatem, etiam in actum deducit. Hinc facilè poſſumus intelligere, cur dormientes non ſternutent: tunc enim facultas tempore ſomni conſopita eſt; atque ſubmerſa, & excrementum non ſentit, ipſa autem niſi irritetur, officio ſuo fungi non poteſt. Adde quòd dormientibus calor intus conſiſtit, quo fit vt interiores dormientium partes calidiores reddantur, ſpiritúque magis abundent, exteriores minùs.

Virùm ſternutamentum plurimis morbis remedio ſit? Sternutamentum non modò cerebrum expurgat, ſed etiam quæ in partem eius poſteriorem, atque in fauces irruunt, valido ſeccuſſu reuellit; facitque ſua valida concuſſione, 5. *Aph.* 49. vt excrementa abſumantur. Quinimò ſi ſuperueniat ſingultienti, ſingultus ceſſat, iuxta edictum Ariſtot. 33. *probl.* 1. & 5. in quo multò maior cernitur concuſſio, quàm in tuſſi, validiorem enim habent ſpiritùs impetum ſternutamenta, quàm tuſſes.

Sternutamento non ab eis quæ aſperis arteriis, ſed naribus moleſta ſunt, ſpiritus violenter emittitur, cum quo ex prioribus cerebri ventriculis nonnihil excerni ſolet. Nam ſicut tuſſis inuenta eſt, vt mediante illa plurimùs ſimul, celerriméque foràs actus ſpiritus, attrahat, propellátque ſuo impetu, quæ vias ſpiritus obſederunt, 2. *de cauſ. ſymp.* 4. ſic ſternutamentum à natura fuit inuentum, vt cerebrum, nariúmque viæ exonerentur, & deobſtruantur.

In plurimis morbis ſternutamenta vtilia ſunt, modò non appareant in principio, nam tunc potiùs naturam à cauſis morbificis irritari, quàm robur ipſius ſignificant; poſtea verò proſunt, non aliter quàm reliqua ſigna mox apparentia, de quibus 1. *Aph.* 12. Licèt autem hoc ita ſit, tamen ſi ſternutatio eſt nimia, & importuna, ſummoperè lædit; cùm ſit violentus motus, & cerebrum concutiatur, & thorax; quare eo interueniente, pectus, pulmóque dilacerantur, præcipuè ſi pulmonem, & thoracem vlcus, & inflammatio tentauerint. Neque aliqua ratione in morbis pectoris ſternutamentum conferre poteſt, niſi adſit abſceſſus: tunc enim concuſſione irritata natura abſceſſum rumpit.

Ergo cùm ſternutamenta fiant à flatibus ſiccis, & vaporibus nares mordentibus, & in febribus ab acri, & pungenti humore; ſi diebus ſuperueniant criticis, & quando ſperatur aliqua ſanguinis per nares vacuatio, nullo modo ſunt cohibenda. Si verò importunè ve-

xent ægrotantes, præſertim in thoracis affectibus, & valida concuſſione corpus fatigent, dolorémque capitis inducant, febrem exacuant, ſomnum perturbent, tunc offerenda ſunt remedia frigida, quæ bilioſum humorem frigiditate ſua incraſſant, eiúſque acrimoniam refrænant, de quorum genere cenſentur, quæ ſuprà *de dolore capitis* adnotauimus, tum bregmati, tum naribus admota.

OBSERVATIO.

Sternutatio importuna, narcotico curata.

CVm flatus mordax à febrili calore diſſolutus, aut acris humor nares vellicant, & feriunt, pruritus in ea parte vehemens concitatur multoties, cum ſternutatione coniunctus. Vidi quendam, qui ex acri defluxione catarrhoſa per nares continuò emanante, adeo ſternutamento frequenti, toto menſe eſt concuſſus, vt nec comedendi, nec bibendi, aut dormiendi tempus haberet. Huic plura adhibita, quæ inutilem vacuarent acerrimi humoris copiam, eúmque ad alias partes diſtraherent. Purgationes variæ, ſanguinis miſſio, clyſteria, cucurbitæ, frictiones, ligaturæ in partibus extremis celebratæ, diuerſimoda remedia naribus, bregmati, hepati, vnde etiam mali ſuſpicabantur originem, & temporibus ſunt adhibita, quæ acris humoris efficaciam retunderent, ac facultatem animalem conſopirent. At cùm febris adhuc vexaret, factúſque eſſet gracilis, & excarnis, & timor eſſet ne præ inſomnia, & hoc violento motu agitatus, reſolutis viribus, vel aucto febrili calore, in extremam maciem, aut hecticam laberetur, narcoticum aſſumendum iuſſi, tribus horis poſt cœnam, meri duabus vnciis ſuperbibitis: cùm ſemel vteretur, ex improuiſo (mirum dictu) ſternutatio poſt profundum ſomnum conquieuit.

℞. *Philonij Perſic.* ℨ. j. *opij* ℈. iij. *croci* gr. v. *Myrrhæ* gr. iiij. Cum ſacchato, & puluere glycyrrhizæ, fiat bolus.

NVMERVS VLTIMVS.

De dorſi incendio.

IN viris calido temperamento præditis, melancholicis, lautè viuentibus, vino deditis, otióſis, ante febrium acceſſum, adeſt in dorſo incendium, & caliditas nimia ita accenditur, vt ea parte ipſi exuri videantur. Hoc vitium fœminas præſertim viduas, & virgines, etiam premit atque fatigat, de quo affectu Cremiſon auctor antiquiſſimus, *tract. de paſſionib. ſtomachi, cap.* 1. aliqua protulit in lucem.

Aretæus *lib.* 2. *de cauſ. & ſignis acut. morbor. cap.* 8. illud rectè deſcripſit, dicens eſſe morbum quendam venæ cauæ maioris rami, quæ cor etiam per dextram eius partem ingreditur, quæ dum morbo quouis ex plenitudine laborat, protinus ſi incaleſcat, arteriæ fecundùm dorſum ſitæ, damnum communicat. *Hæc igitur vena vniuerſa, ægritudine & acutas, & validas patitur: nam tota vna eſt, atque continua.*

In hac ergo vna concaua per dorſum perreptante, ante febrium inſultum, inflammatio ſentitur, ex craſſo, & retorrido ſanguine progenita, qui dum in ſæuiora mala non degenerat; arteriæ quæ iuxta dorſum ſita eſt, vitium communicat: Quod vitium ex apparatu morboſo, plenitudine nimia, viſceris alicuius calore mordaci, alterius humoris, aut excrementi aduſtione originem ducit.

In his quibus arteria hæc incaleſcit, inquit Aretæus, cutis præ incendio interno ſquallida, rugoſa, atque aſpera eſt, in qua calor mordax, ſenſatus, acriſque perſentitur, ſomni tumultuoſi ſunt: aluus quibuſdam

A nihil reddit, quibuſdam exiguum, acre, bilioſum; lotium acre, mordáxque eſt. Ægri, præ incendio, quod in ſpina dorſi ſentitur, anxij ſunt, inquieti, ſiticuloſi, peruigiles, facie decolores, lingua aſpera prædiri. Huic malo illicò occurrendum: nam citò in febrem degenerat, vel dorſi, renúmque efficit inflammationes, quæ ſi vehementes ſint, celeriter hominem tollunt.

Si ergo ex dorſalis venæ, & arteriæ calore immodico, dorſi incendium emanet, ſedula diligentia ſanguinem emittes, venis ſectis in cubito. Verùm, quia rationi conſonum eſt, ſicut in ardentiſſimis febribus vires præ nimio calore periclitari, & laborantem animi deliquio premi, non ſemel totum emittere, ſed per in-
B terualla vacuationem repetere opus eſt. Si fœminis menſtrua non ritè reſpondeant, ſectio è talo remedio eſt, vel hirudines mariſcis appoſitæ, multo ſunt ex vſu: nam pertinaciſſimè ſugentes, ex dorſo, ac lumbis ſuperaſſatum ſanguinem auidiſſimè exhauriunt, in quem ſenſum dixit Hippocrates 6. *Aphor.* 10. *Renum morbis hæmorrhoides ſuperuenientes, bonum.* Huius vacuationis loco, cucurbitulæ ſcarificatæ per dorſum, cum profunda ſcarificatione, mirabiliter profunt.

Euacuatione facta, viſcerum cauma extinguere eſt neceſſe, potibus frigidis paratis ex aqua Roſacea, aceroſ. Bugloſ. Hord. cum Syrup. de Ribes, granator. Oxyſacchar. Violac. &c. Alexipharmacis additis: Nam ſi
C ignem internum frigidis compeſcere non ſtudeas, in aliquem deteriorem affectum commigrabit hoc vitium. Hac ratione Epithemata dorſo, & cordi admouebis, vt harum partium excandeſcens calor miteſcat, ac temperetur.

Purgatio rarò adminiſtranda, nam agitat corpus, ac mouet humores. Si verò inclinante affectione, aliqua eluceant bilioſi humoris ſigna, clementibus medicamentis vtendum, quæ cum refrigeratione inutilem humoris copiam euacuent, vt ſunt Pulpa Caſſiæ, Manna, ſerum lactis, tamarindi, ſyrupus ex multiplici infuſione violarum, quorum loco refrigerantia clyſmata adminiſtrabis. Caue à diureticis, calidis, aperientibus. Sin adhuc intemperies reſtet, vtere ſaluatellæ ſectione, quæ mirandum in modum, viſcera, venoſum ge-
D nus, & hepar refrigerat & ventilat.

OBSERVATIO.

Ad dorſi incendium, ſyrupus de niue cum ſero lactis, eximius.

QVidam vigente Sirio, adeò dorſi incendio eſt vexatus, vt illud comburi ſibi videretur, ardentéſque faces in ea parte eſſe repoſitas exiſtimaret, citra febrim vllam. Vniuerſalia auxilia celebrata. Balneum tepidum, & deinde frigidum adminiſtratum. Apozemata varia oblata, quæ viſcera roborarent, & eorum calorem extinguerent. Tandem hoc ſyrupo viginti
E dierum ſpatio exhibito, quinque vnciis in aurora oblatis, omnino ſanus eſt factus.

℞. *Niuis,* ℔. iij. *Seri lactis caprini.* ℔. ij. *ſucci omphacij* ℥. v. *ſucci aceroſæ,* ℥. iiij. Bulliant omnia vſque ad conſumptionem ſuccorum: infunde deinde per noctem, *Roſar.* ℥. iij. *fol. portulac. & lactuc. an.* M. ij. *Fol. Nenuphar.* M. ij. *Flor. Nenuph.* ℥. iij. *Sem. lactuc. Plantagin. Portulac. an.* ℥. iij. *Conſeruæ Borragin. Violar. Bugloſ. Aceroſ. an.* ℥. ij. *hordei conquaſſati,* ℥. j. *tamarindor.* ℥. ß. *Radic. Endiuiæ, & Bugloſ. an.* ℥. j. *ſem. quatuor frigidor. maior. an.* ℥. ß. *ſem. quatuor frigidor. minor. an.* ℥. j. *Flor. Cordial.* ℥. j. Coque quouſque abſumatur ℔. j. ß. Colaturæ adde: *Syrup. Endiu.* ℥. iij. *Syrup. Granator.* ℥. ij. *Syrup. de ribes,* ℥. ij. ß. Omnia deinceps bulliant, addita ſufficienti ſacchari quantitate, fiat ſyrupus mediocris conſiſtentiæ.

CAPVT

CAPVT II.

De ſymptomatis cum Febre prognatis.

NVMERVS I.

De colico dolore.

DE colico dolore, plura *lib.2. Hiſt.PP.Med.in com. Hiſt.* 89. quanquam autem omnes ventris dolores à Medicis vocentur colici, non quia vniuerſi ad colum pertineant, cùm multò plura ſint, quæ dolere poſſint inteſtina; nec tam ob ſymptomatum ſimilitudinem, & cauſarum, quàm quia omnes vehementes in colo accidunt, propter maiorem huius inteſtini aptitudinem, ad coaceruandos & retinendos craſſos flatus, frigidos viſcidóſque humores, à quibus vtplurimùm dolores inteſtinales oriuntur: non mediocres tamen, imò omnium vehementiſſimi, in tenuibus excitantur inteſtinis, & vehementiores in ileo, non ex frigidis flatibus, aut humoribus, vt diximus, quia facilè diſſipantur, aut defluunt à tenuibus, ſed magna ex parte ab inflammatione, vel induratis fæcibus, *lib.finit.med. vltra med.3.de ſympt.cauſ.cap.2.3.epid.ſect.2.com.6.* & 3. *Aph.* 22.& *lib.6.com.*44.& 7.*Aph.*10.

Inteſtina dolore oppreſſa, ex vniuerſo corpore peccantem humorem ad ſe alliciunt: quum verò cauſis morbificis præualent, noxios à ſe depellunt ſuccos. Habent ergo vim attrahentem, & expellentem, quarum vi, ac ope vtile attrahunt, inutile à ſe propellunt, quas virtutes cùm plurimi ad rauim vſque pernegent, placet de hac controuerſia, antequàm progrediamur vltrà, aliquid præfari.

Dubitandum ergo: *Vtrùm inteſtina facultates habeant communes naturales?* Si enim naturales omnes facultates, in ſingulis membris conſiderandas, non ſemel præmonuit, ad comparādam notitiam de locis affectis, Galenus, cur *lib.6.cap.2.de loc.affectis*, ſolius dyſenteriæ meminit, quæ vitiatam arguit expultricem? fortè innuens, vim illam ex naturalibus ſolam inteſtinis adeſſe quod etiam videtur docuiſſe, 4. *de vſu part.* 8. & 3. *de naturalib.facult.*7.*&* 11. quibus locis virtutem iis denegat attractricem, & oblongos ſeu rectos villos, quibus operantur: contra ea quæ in eodem opere *de natural. facult.* vniuerſaliter pronunciauit, nèmpe ſingulis partibus quæ nutriuntur, inditas eſſe illas facultates. Et de attractricè expreſsè loquitur Auicenna 1.1.*doct.*4.*cap.*2. & *doct.*5.*de membris*, & 16.3.*tract.*1.*cap.*1.nec ſine probabilibus fundamentis: Nam ſi omnibus, quæ aluntur partibus, vis quædam conceſſa eſt, qua attrahunt ſibi familiare alimentum cur ea inteſtinis denegabitur ad chyli attractionem, qui ſuum eſt, & conueniens alimentum.

Deinde motum alimenti ad totius nutritionem ordinatum, ſicut naturalis eſt, ita mitem eſſe oportet, & durantem. At ſi chylus (ex cuius delatione ad inteſtina vniuerſi corporis nutritio dependet) ab ipſis non alliciatur, ſed trudatur tantùm à ventriculo, violento & præternaturali, nec diuturno motu feretur. Igitur, &c. Inſuper oblongi ſeu recti villi, tractrici ſolùm inſeruiunt, atque hos etiam, præter tranſuerſos, inquit Galen. 4. *de vſu part.*17. in inteſtinis reperiri. Ergo illis denegari non poteſt facultas, cuius miniſterio dicantur, & per conſequens nec reliquæ, puibus ſubordinatur tractrix.

Dic. Nemo inficiatur, vires naturales, quibus perficitur nutritio, non minùs quàm in reliquo corpore, in inteſtinis contineri, atque adeò tractricem, qua pecu-

A liare alimentum intra ſuos meatus alliciant. Diſceptatio tamen eſt, num habeant communem attractricem, quæ per villos operetur, quæque chylum à ventriculo attrahat ad ipſorum cauitates. Et Auicenna 16. 3. *cit.* illam iis concedit, ſed imbecilliorem quàm ventriculo, dum ſic ait: *Penetrans in inteſtino, patitur à duabus virtutibus, quarum vna eſt expulſiua ſtomachi, altera attractiua inteſtini.*

Galenus tamen apertè contra ſentit, & ex Arabum numero nonnulli, præſertim Auerrhoës, & Halyabbas, 3.*theoric.*26.dum nullam mentionem faciunt attractricis, inteſtinorum, ſed expultricis tantùm, qua toti corpori inſeruiunt, atque adeò cum Galeno 6. *de loc. cap.*3. ſeribunt, mitti à ventriculo in ea, non attrahi ab ipſis.

B Eſſe verò ita ſentiendum, præter Galeni teſtimonia, ſuadet ratio: Nam præterquam quòd ſuperflueret vis illa, cùm ſufficiat à ventriculo detrudi alimentum; ſi adeſſet, non parùm incommodaret, ante completam chylificationem trahens, & retinente ventriculo promouens expulſionem. Deinde alimenti tractio per amplos canales fit, per oblongos villos, eóſque internæ tunicæ membri trahentis inſertos, vt 3. *de natural. facult.cap.*8. Galenus affirmat: Cùm enim trahi non poſſit materia, niſi tangatur, & ea quidem parte, qua ſibi patet commeatus ad internam cauitatem, vbi concoquenda eſt, interiùs oportet eſſe locatos villos, quorum ope defertur. Atqui ſiquos villos rectos obtinent inteſtina, non interiùs, ſed exteriùs habent. Igitur non ad attrahendum, & per conſequens, &c.

C Adde quòd in ſolis craſſis repetiuntur, cùm tamen ad ſugendum chylum eſſent inſerendi tenuibus, ventriculo ipſi cohærentibus, & in quibus primùm recipitur chylus, non in craſſis diſtantibus. Quare meritò neganda inteſtinis eſt communis attractrix, quæ per villos operetur.

Cæterùm non perinde ſunt priuanda retentrice, cùm enim etiam in ampla ſua cauitate coctricem obtineant, ventriculo adſimilem, licèt debiliorem, 4. *de vſu partium*, 17. (perinde ac venæ ſanguificantem, ne delationis tempus citra alimenti elaborationem periret naturæ) concedamus licèt retentricem, quæ coquenti virtuti omnino miniſtrat. Non ideò tamen neceſſarij illis ſunt oblongi villi, ſat enim erat ipſorum inteſtinorum aſperitas, inæqualitas pinguedinis, & lentor, quin & ipſorum anfractus, ſiue reuolutiones, ad exiguam retinendi moram quam præſtant. Cùm ergo diſtinctas non habeant, à peculiaribus aliorum membrorum, virtutes naturales, præter expultricem qua eminent, & vniuerſo inſeruiunt; ſatis fuit de affectibus huius meminiſſe Gal.

D Parum autem vrgent rationes pro contraria parte adductæ: quoniam ad primam, ex dictis patet reſponſio. Ad ſecundam verò perinde non erit operoſa: Neque enim facit motum violentum, in paſſum vi ferri, aut impetu, aut ab externo agente, non iuuante paſſo, alioquì omnes ferè dabis violentos ab extrinſeco motore prodeunte; quin & violentiſſimam ſanguinis diſtributionem ad ſuperiora membra, & ex eadem cauſa, (extranea ſiquidem eſt membris vis hepatis propellens ſanguinem) & quia præ ſui grauitate deorſum potiùs inclinat, cùm tamen naturalis ſit ſanguinis delatio ad nutritionem ordinata, cuius etiam gratia mittitur in inteſtina chylus, qui ſua innata grauitate deſcenſum iuuat. Imò verò licèt huiuſmodi motus inde violentus diceretur, non perinde deficeret; perpetui enim ſunt in vita, illi cordis, arteriarum, & pectoris, non tamen violentia carent.

E Ad tertiam. Non ad trahendum, vt diximus, ſed in robur & firmitatem circularium, atque ideò ad expulſionem

expulſionem iuuandam, rectos villos obtinuerunt A craſſa inteſtina,præſertim rectum, cuius circulares præ fæcum copia, & pondere magis periclitabantur, & inſerti parti extimæ rectis, veluti faſciis quibuſdam, magis firmi continentur illi: quare non ſolùm ad, durationem, ſed & ad expulſionem facere externam inteſtinorum membranam, docet pluribus in locis Gal.

Colicus ergo dolor ſic definitur: *Eſt dolor inteſtini laxioris, quod colon vocatur.* Colon enim cùm ſit pars inteſtini craſſi, à dextra iliorum regione procedens, ad ſiniſtram cincturæ modo pertinet, vt *lib.3.cap.43.* Paulus edocuit. Generatur ex defluxu ad inteſtina humoris B febrem efficientis, qui aut bilioſus, aut pituitoſus eſſe ſolet, aut ex inteſtinorum inflammatione, aut flatibus, qui ex vitiata coctione eleuantur, aut ob victus, & potus errorem, aut immodica fæcum retentione.

Colicus dolor vehemens eſt, ſed Iliacus maior, quia inteſtinum ileon, cùm ſit ex tenuibus inteſtinis, magis ſenſibile eſt, quàm colon. Licèt autem ileon inter tenuia reponatur, (ſunt enim tria tenuia, duodenum, ieiunum, & ileon, & totidem craſſa, cæcum, colon, & rectum) & ratione originis, poſt ventriculum, prius ſit ileon, quàm colon; ratione tamen ſitus aliter eſt, cùm propinquius ſit vẽtriculo colon, corpus zonæ inſtar, verſus anteriorem partem totum cingens; ducit enim originem à dextro latere iuxta renem, & iecur, ſtomachum, ac lienem tangens, vergit ad ſiniſtrum renem, deinde verò per id latus infrà deſcendit. Hæc eſt cauſa, quare in colico dolore, in his omnibus partibus ſentiatur dolor, præſertim in ſiniſtro latere. C

In colico ergo dolore, ſentitur dolor ſupra vmbilicum, in iliaco infra: cùm inteſtina craſſa, excepto recto, ſuperiorem ſortiantur ſitum, quàm tenuia. Nec inferas, colicos affectus potiùs eſſe curandos medicamentis per os ſumptis, quàm clyſteribus: licèt enim ſurſum vergat, ab inferiori tamen parte originem ducit.

In colico affectu adeſt vomitus, & nauſea, & ſæpe retinentur fæces. Colicus dolor ex humore generatus bilioſo, cognoſcitur ex ſiti, immodico ſtomachi ardore, intenſa febre, bilioſo vomitu, vrina ignea, oris amaritudine. Curatur vomitu leni, qui humorem redundantem euacuat, ipsúmque ab inteſtinis reuellit, clyſtere refrigerante, anodynis temperatis, purgatione clementi, iulapiis attemperantibus, quæ bilioſi humoris acrimoniã retundant. Quòd ſi perſeueret dolor, aut adſit febris, D iecúrque ſqualidum, aut venæ incendio affectæ, humorem bilioſum in inteſtina detrudant, tunc ad præſeruãdum ea ab inflammatione, & viſcera ventilanda, phlebotomia eſt vtiliſſima, dummodò eam ex brachio priùs exerceas, ſi dolor ſuperas partes magis infeſtet; ſi tamen ſtercus aut vrina ſupprimantur, & inferiores partes doleant nimis, tunc in talo ſecentur, iuxta Pauli ſententiam, *lib.3.cap.42.* poſtea verò epithematis refrigerantibus, iecur illinendum.

Inflammationem colici doloris eſſe cauſam plura demonſtrant. Febris ardens, acris & firmus in ventre calor, frequens bilis vomitus, ſitis incompeſcibilis, abolita fæcum deiectio, ſuppreſſio vrinæ, non ſolùm ob E dolorem, ſed compreſſionem ab inflammatione inductam. Si omnia vehementer vrgeant ſigna in hoc lethali morbo, priùs è brachio, deinde è talo mittendus eſt ſanguis: licèt enim phlebotomia, & colica rarò coniungantur, quod 4.1.*cap.*10. pronunciat Auicenna, tamen aliquando in poſitis exemplis eſſe neceſſariam, ratio dictat. In hac refrigerantes clyſteres ſummopere proſunt.

Si colicus dolor ex pituita vitrea, acida, ſalſa contitetur, quæ nonnunquam ſuis qualitatibus infrigidãdo, & mordicando inteſtina, & flatu diſtendendo, pungunt & lancinant: Curatur vomitu, carminantibus, & phlegmagogis clyſmatis; quæ ſi non ſufficiant, ad medicamenta purgantia deueniendum, dummodò tamen eorum virtus, primam regionem non tranſcendat, inter quæ præcipuum locum obtinet ius galli veteris, cuius plures deſcriptiones tradit Auic.16.3.*tract.*4.*cap.*21. & *lib.*2.*canon.cap.*296.

Ex flatu ſuborta cognoſcitur colica, quòd dolor de vna in aliam partem mutatur, adeſt ventris rugitus, præceſſit vſus alimentorum, quæ flatus gignunt, aut coquuntur difficilè. Curatur primò vomitu cauſæ antecedentis, flatuum reſolutione, clyſmatum carminantium ope celebrata, per aluum expurgantibus medicamentis. Carminantibus etiam exteriùs vtendum eſt, ſiue ex oleis flatus diſcutientibus pares vnguenta, ſiue fomenta conficias, ſiue ſacculos, aut cataplaſmata, vel cucurbitam ſiccam cum multa flamma ventri imponas, quam incantamenti inſtar prodeſſe ad reſoluendos flatus, 12.*meth.cap.*8. firmauit Galenus. Roborantes, & flatus reſoluentes tabellæ offerendæ, ex ſpeciebus dianiſi, diacymini, aromatici roſati, aut diatrionpipereon confectæ, cuius loco proſunt vinum Hippocraticum, aqua vitæ, vel extracta ex floribus cinnamomi.

Ex fæce retenta dolorem generatum, ex calore iecoris, & grauitate in inteſtinis percepta dignoſces. Proſunt emollientes clyſteres facti ex oleo, & butyro, vel ex decocto maluar. Althææ, Fœnugræci, Sem. Lini, cum oleo communi, vel amygdalino, vel ex iure pingui, aut decocto extremitatum animalium. Tota ventris regio illinenda oleo amygdalar. dulcium, lumbric. lilior. albor. & butyro ſuillo.

OBSERVATIO.

Ad colicum dolorem à flatu, emplaſtrum celebre.

Ex plurimis emplaſtris, quæ fidiſſimo experimento, pro curando dolore colico à flatu ſuborto, habeo comperta, vnum eſt præſtantiſſimum, quod nonniſi euacuato corpore, ſupra partem dolentem eſt imponendum.

℞. *Vini generoſi odoriferi*, ℔.ij. *aq. vitæ*, ℔.j. *aq. cinnamom.* ʒ.iij. *balſami* ℥.ij. *olei de liquidambar*, ℥.j. *olei rutac. & camomil an.* ℥.ij. *olei terebinthin. olei aniſi, & de coſto, an.* ℥.j. *olei amygdal. dulcium* ℥.iij. *olei de baccis lauri*, ℥.j.ß. *flor. camomil.* ʒ.iij. *floris ſtœchados, & roriſmarini, an.* ʒ.ij. *aniſi, cymini, dauci, cinnamom. an.* ʒ.j.ß. *ligni Aloës.* ʒ.ij.ß. *calam. aromatici.* ʒ.j. *ſtyracis calamit.* ʒ.j.ß. *ſtyracis liquidæ*, ʒ.j. *abſinthij* ℥.iij. Pulueriſanda pulueriſentur, & miſceantur in mortario bene, & fiat Cataplaſma.

NVMERVS II.

De Iliaco dolore.

Sæpiſſime in tenuiore inteſtino affectus quidam oritur, quem ileon Græci appellant, qui licèt ab eiſdem cauſis, ac colicus dolor oriatur, frequentiùs tamen ab inflammatione, vel induratis fæcibus ortum ducit, ex Gal. *loc. cit.* à quibus ita ilei meatus occluditur, vt nihil omnino, etiam cum acerrimo clyſtere, per inferiora deſcendat, 6. & 7. *Aph. cit.* propter quod videbatur antiquis conuolutum eſſe in nodum inteſtinum in hac paſſione, atque inde voluulus, ac chordapſus fuit appellata. Ex atrociſſimo verò, ac intolerabili dolore, quo miſerrimè vexantur laborantes, interpretantur Arabes nomen ilei habuiſſe, hoc eſt, *Domine miſerere*, ab ἐλεῶ, quod Græcis miſereor eſt, quaſi ſit malum miſericordia digniſſimum: Quod vitium inteſtino ileo magis familiare eſt, tum quia ob copiam vaſorum ſugentium, magis pateti nflammationi; tum quia vicinius craſſis inteſtinis, à quibus magis facilè, quàm ſuperiora,

ſuperiora, poteſt excrementa recipere: quæ duæ ſunt cauſæ tanti mali frequentiores.

De hoc affectu quæro primò: *Vtrùm intenſior dolor adſit in iliaco, quàm in colico dolore?* Galenus *lib.2.de loc. affect. cap.5.* ventris dolores vehementiſſimos, procul dubio eſſe craſſorum inteſtinorum; mitiores autem, aut à leuiori cauſa in ipſiſmet fieri, aut in inteſtinis cõſiſtere tenuibus, quod & approbat Trallianus dicens, acutiſſimam eſſe, atque grauiſſimam coli affectionem. Nec immeritò: tenuia ſiquidem inteſtina, ob ſui raritatem & tenuitatem, cauſas ingentium dolorum nec intra ſe recipere, nec continere poſſunt, quod 6.*de loc. cap.2.* Galenus edocuit, nec etiam nimiùm diſtendi, ac proinde nec vehementer, ac diu dolere. Quare ſi hæc vera ſunt, cur tenuium dolores, 6.*de loc. cit.* vehementiſſimi, & grauiùs cruciantes, & à Paulo, Celſo *lib.4. cap.3.* acutiſſimi dicuntur. Aëtio, lethales, Aretæo pernicioſi, & acerbiſſimi, & 2.*tardar.*8. celeriter enecantes, & 16.3.*tract.4.cap.29.* ab Auicenna, maiores quàm coli, eſſe aſſeruntur.

Dic. Grauiſſimum, acutiſſimum, & exitialem propoſitum affectum agnoſcunt omnes, & ſua monſtrant ſymptomata, (de quibus præter citatos auctores, Hippocrates 3. *de morb.cap.prop.* & 3.*epid.* vbi Galenus) & quæ communia ei ſunt cum colica, vomitus, faſtidium, nauſea, maiora, magis continua & perſeuerantia, propter maiorem vicinitatem, & colligantiam cum ventriculo. Sæuiores ac vehementiores dolores, tam ob cauſæ vehementiam, quàm ob mollitiem, & ſenſum acriorem partis; acutiùs enim ſentiunt gracilia, quàm craſſa inteſtina.

Denique & periculoſiores, ex vicinia & propinquitate cum nobilibus, principalibuſque membris. Hinc præter ileum, ſimul & præcordia dolent, 3.*epid.*ſyncope ſequitur, delirium, ſpaſmus, &c. 7. *Aph.*10. tenues vrinæ, & cruditates adſunt, tractis nimirum in conſenſum ventriculo, hepate, corde, & cerebro. Nec verò his repugnat, *lib.2.de loc.* aut 6.*eiuſd.cit.* hìc enim ſolùm ab humore, aut flatu, tam vehementes ac perſeuerantes dolores ac in colo, fieri negat in ileo, ſcilicet quia in tenuibus inteſtinis, ob mollitiem & raritatem eorum, flatuoſi ſpiritus facilè exhalant, nec detinentur contumaciter humores, quia transfluunt continuò, ac dimouentur. At verò 2.*de loc.* de duplici generatione doloris agebat, infixo nempe, & perforante, quorum neuter poteſt vehemens fieri in tenuibus inteſtinis, ſed ex ratione illic aſſignata, vel in renibus, vel in craſſis, præſertim à flatu, vel humore, à quibus colica maiori ex parte generatur.

Num verò ex obſtructione flatuum, aut viſcidi & craſſi humoris, aliquando oriatur ileos, licèt Galenus ſimpliciter negare videatur, 6.*de loc.*& 6. *Aph.*44. non omnino tamen: Nil enim obſtat, nonnunquam fieri, atque ita Auicenna ab omnibus colicæ cauſis inquit accidere. Paulus etiam ex cruditatibus, Aëtius ex corruptis cibis, & multùm non coctis. Aretæus ex frigido, lentóque flatu collecto, ſed rariùs quàm ab inflammatione, aut fæcibus induratis, quod etiam ex Galeno colliges, 3.*epid.cit.* Adde ab humoribus, vel flatibus oriri, non intra tunicas, quod in colico accidit, ſed potiùs in ilei cauitate contentis.

Sed difficilior videtur dubij explicatio: *Vtrùm in ileo fæces per vomitum excernantur?* Nam præterquam quòd 7.*Aph.*10. *in com.* ex Hippocrate ibi colligitur, quandoque ſine vomitu fit ileos: ſtercus non in gracili aliquo, ſed in craſſo potiùs colo inteſtino contineri, & ſuam recipit formam: atqui colon poſt tenue ſuum ſitum habet: Igitur cùm inteſtinum hoc, in iliaco morbo omnino occludatur, impoſſibile videtur, in eo poſſe aliquando per vomitum eiici ſtercus, ſiue in ſuperiori tenui exiſtat inflammatio, & obſtructio, ſiue in inferiori, quo tantùm affecto putat Celſus per os exire. Quinimò ſi non obſtante anguſtia, & coarctatione ilei, ſtercus aſcendit, cur non deſcendet faciliùs ex innata grauitate, & aſſuetudine deſcendendi? Maximè cùm pateant viæ ſuppoſitoriis, & clyſteribus: nam ſi in eiuſmodi morbo iniiciantur, ita velociter aſcendunt, vt ſorberi videantur. Inſuper cur ſtercoris vomitio pernicioſiſſima, ac lethalis habebitur, ſi per eam mali cauſa excernitur; & tollitur viarum anguſtia?

Dic. Quanquam vomitus non ſemper adſint, multis tamen & laborioſiſſimis nauſeis vellicantur ægrotantes, toto nonnunquam ventris motu, ad os ſurſum præternaturam concitato: in voluulo enim, præſertim maligno & deſperato, cùm tenuiſſimæ partis exigua via adeò ſit intercluſa, vt nihil omnino poſſit ad inferiora tranſmitti, deſperans propter obſtructionem expultrix, tanti mali cauſam, & retenta excrementa deorſum trudere, (id quod primùm tentat, incipiens iuxta naturæ ordinem à ſuperioribus contractionem) cogitur diuerſo ordine contra naturam mouere, & ad ſuperiora noxiam materiam propellere, contrahendo inferiora, (incipit enim hic conſtringendi motus infernè, non ſecus quàm contractio extimæ membranæ gulæ, in orificio ventriculi, ad vomitum) idque tantâ vi, impetu, & violentia, vt & ſedem ita adſtringat, vt ne ſpecilli quidem extremum ſuſcipiat, prout loquitur Aretæus, & abſorbeat infuſa, & toto tenui inteſtino traiecto, ieiuno, pyloro, ventriculo, ac gula, per os eiiciat ſtercus, vel iam in ileo contentum.

Aliqui putant euomi potiùs corruptum cibum, quàm ſtercus omnino perfectum, eo quòd vltimam perfectionem in colo acquirit, & quod fortè inde per ileum conſcendere non poteſt, propter impedientem obſtructionem. Celſus ait, exiſtente inflammatione in inferiori parte gracilis inteſtini, excerni per os ſtercus; non ita ſi in ſuperiori. At ſi ab induratis fæcibus morbus oriatur, cur tanto ad ſuperiora conatu non vomentur, imò & rupta inflammatione obſtruente? non deſcendent autem ex eadem cauſa, & ſedis præcluſione; vt diximus. Signum verò prauum & lethale eſt, ſtercoris vomitio, tam in ileo, quàm colico dolore, propter eam quam ſignificat naturæ perturbationem, & moleſtiam adeò intolerabilem, quæ cogit per aduerſam, & ab expulſione tam alienam viam excernere. Nec obſtat vacuari aliquandò morbi cauſam, & tolli; vel minui obſtructionem, quia ſæpe ſimul cum noxio, vires extremè fatiſcunt, & ex inutilis vacuatione, interitus portenditur.

Maior tamen difficultas eſt: *Vtrùm in ileo nulla prorſus deiectio reddatur?* Ita voluit Galenus *loc.ſuprà citatis.* Sed videtur ſibi eſſe aduerſus, 3. *epid.ſect.2. com.6.* quo loco de ſæuiſſimo & perimente ileo verba faciens, vrinæ, & deiectionem meminit; atque adeò non minus in huiuſmodi morbo, quàm in reliquis omnibus, contemplandas præſertim vrinas, commendauit Galenus *ibidem.* Quoniam ſicut praua, & graueolentia exeuntia, interitum & perniciem minantur, 2. *progn.* de deiectione, & vrina, & alibi, & in propoſito 16.3. *cit.* vbi & flatum deorſum pelli notat & fœtidum, ac teterrimum; ita & contrà bona, magnam ſecundum Hippocratem, & Galenum, præbent ſalutis ſpem, in omnibus morbis.

Dic. Cùm in ileo, ſaltem extremo, nihil prorſus excerni apertè doceat Galenus 3. *de nat. facult. de cauſ. ſympt.*6.*epid.*& 7. *Aph. cit.* vbi inſeparabile ſignum eſſe huius paſſionis dicit: mirum videtur, quòd in textu illo 3. *epid.* (ex quo tam citò mors fuit ſequuta, vt & ſtercoris vomitum magis huic morbo familiarem anticipauerit) deiectiones habuerit laborans: & putant aliqui nullas habuiſſe, atque ita apud Hippocratem legendum.

Alij interpretantur, crudum illud, & tenue eiectum, non

non fuiſſe portionem aliquam excrementi, ſaltem ab expultrice facultate pulſam, (cùm tota ſit ad ſuperiora conuerſa) ſed quidpiam ichori ſimile, calore hepatis, & meſenterij liqueſcens. Sed nihil prohibet, etiam in tanta obſtructione, & ſedis anguſtia, tenue quidpiam illabi, vel etiam excerni ab ipſa expultrice, per omnes vias ſeſe conante exonerare, & infernam priùs tentante, quin & crepitum etiam emitti, flatu rurſus deſcendente, & exitum per initia quærente: is ab Auicenna fœtidus damnatur, dummodò immodicè talis ſit, nam modicè fœtidus, melior habetur, quàm purus & totius fœtoris expers, propter maiorem quam arguit inteſtinorum obſtructionem; nam etiam in pure, fœtoris abſentia, non minùs quàm immoderantia reprobatur.

Eſſe verò in voluulo perinde vt in omnibus inteſtinorum morbis, conſiderandas deiectiones, nemini dubium eſt, cùm propriæ ſint illorum ſuperfluitates, & vim ferè totam habeant præbendi de ipſis indicium, 1. *criſ.7.* & *lib.3.cap.3.* & 3.*epid.cit.* & alibi. Num verò etiam Hippocrates in propoſito morbo de vrinis meminerit, ac ſi in affectibus, qui venarum non ſunt, indicationem haberent, etiam Gal. monuit: & quanquam 1. & 3. *criſ.* & 3. *progn.* morborum inferioris ventris ſignificationem cruditatis, aut coctionis; non ab vrina, ſed alui excrementis petendam doceat; quemadmodum cerebri, & pectoris affectionum, ab ſputo, *ibidem*, & 2. *prorrhet.*2.non vult tamen eſſe omninò contemnendam, quin potiùs in omnibus morbis cótemplandam, inſpiciédamque vrinam, conſultò admonet, ſiue capitis ſint, ſiue thoracis, pulmonis, aut inteſtinorum. Nam quamuis principaliter indicet in morbis iecoris, & vaſorum, *vbi ſuprà*, & 6.*epid.ſect.*1. *com.*6. quorum excrementum eſt vrina, atque adeò potiſſimùm ſit inſpicienda in febribus, (quarum materia in venis continetur) quin & in renum, meatuum per quos defluit, & veſicæ diſpoſitionibus; ſecundariò, & minùs principaliter in illis, quæ febrem habent annexam, pleuritide, pulmonia, &c (in quibus coctionis dignotio præcipuè ab ſputo quærenda, quia pars eſt materiæ morbificæ) In particularibus tamen, nec febrientibus vitiis, non parum etiam ſignificatiua eſt vrina, quatenus ſi bona, indicat non eſſe coniunctum aliquod vniuerſale malum, hepatis, aut vaſorum; nec particulare illud in totum corpus permeaſſe, quod non exiguam præbet ſalutis ſpem; faciliùs ſiquidem partis, quàm commune totius vitium ſanatur dummodò in aliis paria ſint: ſi verò mala ſit vrina, è contra. Atque ideò meritò Galenus 3. *epid. cit.* commendauit, vt tam in ventris affectibus, quàm thoracis, pulmonis, & neruorum, vrinas inſpiciamus, nec temerè ab Hippocrate fuerunt in voluulo contemplatæ, rectéque ſcripſit à prauis exitium portendi, ob tractum in conſenſum iecur, vaſa, & corpus vniuerſum. Quòd ſi à bonis dixit, paruam, aut nullam ſpem ſalutis deſumi Auicenna, de propoſito tantùm morbo intelligendus eſt, quia cùm ſæuiſſimus eſſet, & extrema inducens ſymptomata, non ſat erat bona vrina ad bene ſperandum, nec de interitu dubitandū, iuncto ex vrina praua indicio cùm aliis lethalibus. Verùm nó proinde putes, in pleuritide, & aliis particularibus affectibus, non eſſe bene ſperandum de probitate vrinæ, cùm oppoſitum expreſsè doceat Gal.ipſe, 1.*criſ.7.* & dilucidè *lib.3. eiuſd. cap.3.* Curatur iiſdem; ſed vehementioribus remediis dolor Iliacus, quibus Colicum tractandum eſſe *ſuprà* prædiximus, cùm ab iiſdem cauſis oriatur.

OBSERVATIO.

Ad dolorem iliacum ex ſtercore indurato, remedium certum.

NOn mediocri dolore iliaco premebatur non ignobilis iuuenis, ex fæce retenta ſuborto, cui Medici varia præſidia adminiſtrauerant, quæ ad emollienda alui excrementa parari ſolent. Eſitauerat in copia magna auellanas, quæ cùm concoctu ſint difficiles, tardè permeent, imò pertinaciter partibus adhæreant, ita ſtercus indurarunt, vt octo dierum ſpatio aluum non redderet, quin acerbiſſimo dolore vexatus, pituitæ mucoſæ, vomitus enormes ex interuallis patiebatur. Tandem vt meliùs emollirentur fæces, bis in balneum Oleagineum eſt ingreſſus, à cuius egreſſu tantiſper leuato, obtuli epotandam libram vnam tepidam omenti arietini liquefacti; poſt cuius potum dormiuit, & primò crepitus, & ructus emittens, aluum deiecit copioſè. Hoc ergo præſidio ter deinde admiſſo in minori copia, per interualla excrementa deponens, à dolore conualuit.

OBSERVATIO II.

Pro dolore iliaco ex reſiccata fæce, præſidium expertum.

MAla cotonea craſſi ſunt ſucci, difficilis coctionis, & diſtribuuntur tardè; nam ſibiipſis vias præcludunt adſtrictione ſua. Hæc cùm puellus ingluuiei deditus deuoraſſet in quantitate multa, ita illi ſuppreſſa eſt aluus, vt ſuborto vehementi & ſæuo dolore infra vmbilicum, quem aſſidua crudi humoris vomitio comitabatur, cum faſtidio ſummo, illum in horas animam efflare confirmaſſes. Illicò emollientia clyſteria varia indita, ſed præſertim ex omento veruecino, butyro, & pinguedine porcina. Lenia expurgantia per os oblata. Balneum ex emollientibus medicamentis adminiſtratum. Oleum amygdalinum in magna quantitate ebibitum. Tandem cùm nihil medicamenta proficerent, impero, vt vniuerſa ventris inferioris regia, ſtercore vaccino recentiſſimè collecto illinantur. Tantùm profuit auxilium hoc, vt ter celebratum in die, ventrem molliret adeò copioſè, vt poſt duos dies, ſubſidente ventris duritie, ſe ſanum exclamaret.

OBSERVATIO III.

Dolor iliacus ex inflammatione ſubortus, celebri cataplaſmate curatus.

DEcennis puer, gracilis & excarnis, poſt offas butyro medicatas in maxima copia aſſumptas, ſimul cum pyris crudis, in tam ſæuum incidit, pubis, verſus partem ſiniſtram, dolorem, vt malle ſe mori, quàm hanc atrocem dolorem ferre inculcaret. Febris erat acutiſſima, ſitis inexhauſta, vomitiones enormes, & aſſiduæ, vigilia importuna, faſtidium ſummum. Hunc inteſtini ilei inflammatione laborare, cum aliqua à crudo ſucco obſtructione facta, certum erat. Extempore ſecta Baſilica in brachio vtroque. Sed cùm poſt ſeptem dies, tota vmbilici, & abdominis regio, in magnam molem accreſceret, & ſuppreſſa omnino aluo penitus retineretur vrina; ex talo ſanguis emiſſus. Tandem cùm affectus nullis cederet remediis, tumorem reſoluere, dolorem lenire, aluum mouere cogitauimus, quod cùm multiplici præſidio tentare conaremur, balneo omento veruecino ſupra partem tumefactam impoſito, actu calido ab animali extracto, emollientibus vnguentis, veſicis admotis plenis medicamentis flatus diſcutientibus, dolor tamen immiſericorditer eum vexabat, cum inappetentia tanta, vt ſolum lac ab vbere extractum, idque in exigua quantitate eſitaret. Demum quid in conclamato ægro agerem, animo hærebam. Tandem hoc applicito emplaſtro ſupra ventrem, poſt dies tres detumuit tantiſper venter, dolor ſedatus, vrina excreta, fæces vacuatæ, quæ

quæ in principio erant chyloſæ,& albæ,poſtea croceæ. Tandem rupta largiter aluo, cibum aſſumpſit: & poſt decem dies omnino euaneſcente tumore, & ceſſante febre, ſanitatem recuperauit. Cataplaſmatis forma eſto hæc.

℞. *Maluar.violar.parietariæ*, *ana* M.j. *camomil*.M.j.ß. *altheæ* ℥.j.ß. *ſem. lin. ſem. fœnugræci*, *ana* ℥.j.*meliloti* ℥.ij. Coque in ſufficienti aq.quantitate,quovſque remaneat ℔. j. Colaturæ adde *olei ſeſamini*,*olei amygdal. dulcium*, *camomil.anethini*, *an*.℥.j.ß.*vnguenti filij Zachariæ*, ℥. iij. *butyri inſulſi*, ℥.ij.*vnguenti dialthææ*.℥.j.ß.*vnguenti Agrip*. ℥. j. *pulp. caſ. fiſtular*. ℥. ij. *pulpæ pomorum dulcium prius aſſorum* ℥.iij. *vitellor.ouor*.Num.iij. *farinæ hordei* ℥.ij. *farinæ fabar*. ℥.j. *farinæ fœnugræci* ℥.j.ß. *flor.camomil*. ʒ.iij. *flor.anethi* ʒ.iij.ß. Omnia bene in mortario conquaſſentur, & ſecundùm art.fiat cataplaſma.

NVMERVS III.

De hæmorrhoïdibus.

De hæmorrhoïdum origine,& cauſis, *l.1.Hiſt.PP. Med.in com.Hiſt.9.* dictauimus plura. De ipſarum fluentium vtilitate,& nimis fluētium,aut ſuppreſſarum noxis, *lib.2. Hiſt.116.*Nunc ſatis ſit demonſtrare,naturam perſæpe ſanguinem, ob febrilem calorem retorridum,exaſſatum,& hac ratione factum melancholicum, eriſis ratione in febribus ad venas ſedis detrudere, qui ſi placidè reſeratis hæmorrhoïdū tubis excernatur, febrem finit. Sed cùm præ craſſitie ſua,& lentore,expelli non poteſt,cunctatur,& copia ſua tumorem creat in his venis, cum inflammatione, calore, dolore, & rubore, qui durus & dolens vigilias parit,ſtercus & vrinam impedit.Has hæmorrhoides Medici appellant cæcas,quia ab his nihil ſanguinis fluit.

Cùm autem dolor vires proſternat,per abſciſſionem cauſæ curari debet:quare ſi æger non ita deiectas vires ſortiatur,ſanguinis miſſione ex brachio facta curandus eſt, iuxta mentem Galeni *lib.de curand.rat.per ſang.miſ. cap.19.* Quæ ſi non contulerit, ſectio tali imperanda. Et purgatio clemens adminiſtranda. Dolor ſedandus; impoſitis ſuper partem affectam frigidis, & repellentibus auxiliis,nam hi tumores naturam inflammationum redolere ſolent. Repellunt aq.Roſ. Portulac.Plantag. albumen oui,lac,oleum Roſ. In augmento, & vigore miſcenda repellentia cum reſoluentibus, vt Ol.Camomil.Mucilago,Sem.Pſyllij,Fœnug.Althææ. In declinatione reſoluētia vtilia ſunt,inſeſſus, balnea ex Parietar. Althæa,Malua, Viol. Fœnug. Sem.Lin. Si verò dolor nimius adfuerit,addenda ſunt Folia Hyoſcyami, lactucæ,papaueris. Demum imponenda fomenta ex oui vitello, lacte, mica panis, Oleo Roſ. & Papauer.Quæ ſi nō profint,ipſis cæcis & tumentibus hæmorrhoïdibus, hirudines non ſolùm ſemel, ſed bis ſunt affigendæ. Si verò immodicè fluant, ægrúmque larga ſequuta ſanguinis vacuatione debilitent, tunc cohibendus eſt fluxus,vena ſecta in brachio, incraſſantibus auxiliis intus aſſumptis,adſtringenti purgatione,& quæ cauſam foràs eliminet, quæ omnia *lib.2.huius operis*, *cap.6.de cruenta ſputione* deſcripta inuenies. Extra ſuper partem affectam adſtringentia impones, quæ *numero ſequenti*, pro ſiſtendo ſanguinis fluxu naribus, & *lib. 3. cap. 11. de menſtruis ſuperfluis* proponuntur.

OBSERVATIO. I.

Pro ſedando dolore hæmorroïdum, remedium certum.

NVllum eſt ſymptoma, quòd magis conterat vires, quàm dolor, cuius ſæuitie ægri in animi deliquiū incurrunt, exanimé ſque fiunt. Pro hoc ſedando plura Medici ſolent imperare auxilia: Verùm nullum ſemicupio facto ex lacte tepido præſtantius eſt, in quo ſi æger per horā,aut dimidiam horam ſedeat, extempore ſanus euadet,vtere lacte vaccino,ouino,equino. Quòd ſi libram olei papaueris, & dimidiam violacei,in balneum proiicias, excellentius præſidium adminiſtrabis.

OBSERVATIO. II.

Ad compeſcendum nimium hæmorrhoïdum fluxum, ſyrupus eximius.

HIc ſyrupus in hunc vſum eſt vtiliſſimus, quo plures ex hoc fluxu conclamati,ſanitatem ſunt conſequuti. Doſis vnciæ tres,ter in die, in aurora,veſperi, tribus horis poſt cœnam. Sumat æger actu frigidum, aut ſi fieri poſſit, niue refrigeratum.

℞. *Succor. plantag.verben. depurator. burſæ paſtoris*,*an*. ℔.ij.Bulliant in eo, *gummi Arabici* ℥. iv. *ſanguin. Draconis*,*ſorbor. immaturor.myrtillor. maſtich. an*. ʒ.j. Cola, & adde *Syrup.myrtillor. ſyrup. Roſar. ſiccar. ſyrup. plantagin. ſyrup.de portulac. an.* ℥.iij.*lapid. hæmatitis*, ʒ. ij. *coral. rubri* ʒ.j. ß. Fiat ſyrupus ſecundùm art.

NVMERVS IV.

De hæmorrhagia.

DIcèt hæmorrhagia pro omni ſāguinis fluxu ex quacunque parte erumpente ſumatur, tamen propriè de eo fluxu à Medicis intelligitur, qui per nares emanare ſolet.Solet autem in febribus ſuperuenire perſæpe criſis ratione, vt 4. *acut.*10. & aliis pluribus ſententiis *lib.3. Hiſt.P P. Medic.in com.Hiſt.3.*confirmat Galenus; tamen aliquando ob multas cauſas erumpit in copia multa, ita vt eum compeſcere eſt neceſſe.

*Vtrùm in vniuerſum affectus, quos profluuium ſanguinis ſequitur, tres ſint,eroſio, ruptio, apertio, ſiue anaſtomoſis:*dubitandum.(Hæc ſynonyma ſunt apud Gal.4. *Aph.*78.3. *de cauſ.ſympt.*2.& 5.*meth.*2.) Nam *cit.meth.*4. quartum modum,nempe diapedeſin aſſignat, ſiue teſudationem, ab anaſtomoſi,& apertione diſtinctum: *Sanè profluit ex vena, vel arteria ſanguis, aut reſerato earum ore, aut tunica earum diuiſa, aut vt ſic dicam,tranſcolatus, ſiue ſudoris modo tranſmiſſus.* Quo locò in tradendis cauſis anaſtomoſis, & diapedeſis, tanquam diſtincta genera ea conſtituit, cùm 3.*de cauſ.ſympt.cit.* refutet eos, qui diapedeſin tanquam genus quartum conſtituunt: *Eſt autem minimè quartum,ſed vel exiguorum vaſorum apertio,ſicut anaſtomoſis, magnorum.* Differunt ſecundò, quòd per diapedeſin potiùs ſerum, quàm ſanguis, ob rarefactam tunicam effluere ſolet, vaporis, & ſudoris modo tranſmiſſum; per anaſtomoſin autem ſanguis ipſe emanat.

Vtrùm excretionis ſanguinis,tres cauſæ internæ ſint conſtituendæ? cum Galeno rimantur plures, qui 3. *de cauſ. ſympt. cit.* tres eſſe cauſas internas manifeſtè propoſuit, nempe facultatis robur, ſanguinis vitium, & vaſorum ſanguinem continentium noxam. Prima cauſa in morborum iudiciis apparet, in quibus facultas robuſta, id quod contriſtat ac moleſtat, extrà detrudit, & hac ratione ſanguinem per nares vbertim expellit, quia ita acris eſt & mordax, vt acrimonia ſua, vaſa in quibus continetur, erodat; vel quia adeò in corpore accreuit, vt auctus in vaſis contineri nequeat, ſed ea diſtendat, ac rumpat.

Eroſionis cauſa eſt vitioſus aliquis humor,ita ſalſuginoſus & mordax, vt vaſa erodat. Ruptionis cauſæ (præter externas & manifeſtas, quas 3. *Aph.*19. citauit Galen.) ſunt ſecantia,diuellentia, ſaltus validi,inæquales motus pectoris, vehementes exclamationes, aut ingens frigus,vt ex Hip.6.*epid.ſect.*3.*text.*14. & 5. *Aph.*24. multoties abundantia ſanguinis,à qua venarum tunicæ

ita diſtenduntur, vt rumpantur; ob quam cauſam 3. *Aph.*29. & 5. *eiuſd.*9. iuuenes ſanguinis reiectationi ex ruptura eſſe obnoxios, aſſeuerat Galenus.

Eſt denique aſſignanda penes mollitiem, & duritiem vitioſa vaſorum conſtitutio, ex Galeno 3. *de ſympt. cauſ. cit.* §. *Ipſorum verò vaſorum vitium in immodica mollitie, duritie, & tenuitate conſiſtit. Vaſa enim mollia; aut ex natiua formatione, aut humiditate acquiſita, facilè franguntur ob debilitatem; tenuia verò ex atrophia reddita, vtriuſque ratione, tum ob debilitatem, tum ob ſiccitatem ipſam.* Reſudatio, ſiue diapedeſis, pro cauſa habet tunicæ vaſorum raritatem, cum ſanguinis tenuitate, & ſeroſitate coniunctam, vel exiguorum vaſorum apertionem cauſam ſortitur, ex Galeno *ſuprà.*

Vtrùm affectus; ex hæmorrhagiæ ſequutæ vario modo ſit agnoſcendus? Dic. Si ſanguis in quantitate nimia ſtatim à principio excernatur, ruptio, vel apertio timenda, licèt ferè qui ex apertione emanat, in maiori copia excernatur, quàm qui ex ruptione, ex Auic. 10. 3. *tract.* 3. *cap.* 5. Qualis autem ſit ex his, ita venaberis: Nam ſi aliqua ex externis cauſis præceſſerit, ruptionem coniectari oportet; ſi verò eæ non adſint, ſubſtantia ſanguinis contemplanda: Si enim tenuis ſit, ab apertis, & reſeratis vaſis; ſi craſſa, potiùs à ruptis emanat. Ob hanc cauſam in iunioribus, in quibus tenuior eſt, & billioſior, maiori ex parte venæ aperiuntur; in ſenibus verò, in quibus craſſior, glutinoſior, & frigidior ſanguis redundat, potiùs rumpuntur, quàm aperiuntur. Deinde ſi præcedant cauſæ ſanguinem calefacientes, & ipſum diffundentes, non præexiſtentibus plenitudinis ſignis, potiùs apertio coniectanda. Si verò hæc cum ſumma ſanguinis copia copulentur, ruptura ſuſpicãda, maximè ſi tuſſis valida, aut vehemens motus coniungantur. Præterea ruptionem, quæ eſt ſolutio continui ſubitò facta, vtplurimùm dolor aliquis comitari ſolet, ex diſruptione excitatus: quod videtur conſonum menti Auicennæ, qui *cap.* 5. *cit.* agens de ſignis apertionis, poſtquàm verba fecit de ſignis eroſionis, & rupturæ, ſic inquit: *Et ſignum eius quòd eſt ex apertione orificiorum venarum eſt, vt non ſit omnino dolor.* Eroſionem denique agnoſces, quòd ſalſus præceſſerit catarrhus, & diuturnus.

Vtrùm inter omnes hæmorrhagias, ea quæ fit per nares ſit minùs pericuIoſa? etiam determinandum. Reſpondet Gal. affirmatiuè, 5. *Aphor.* 33. dum ſic inquit: *Cùm verò multa ſint loca, per quæ ſanguis poteſt euacuari, omnibus aliis quidem aut maius, aut minus ineſt detrimentum; ſola autem quæ fit per nares euacuatio, innoxia eſt.* Secundo loco, quæ per hæmorrhoides: licèt enim melancholiam, & cacochymiam ſanet vacuatio hæc, 6. *Aph.* 21. & 6. *epid. ſect.* 3. *text.* 37. propter immoderantiæ periculum, magis pericuIoſa eſt, quàm ea quæ per nares celebratur: Nam faciliùs deorſum, quàm ſurſum ſanguis effertur. Tertio loco, illa quæ per ſedem, hoc eſt, inteſtina fit, ob læſionem quæ ex concretione ſanguinis, in longo tranſitu in inteſtinis, timetur. Quartus locus hæmorrhagiæ per vomitum attribuitur, quaſi etſi vtilis ſit aliquando, 5. *Aph.* 32. grauia tamen ſymptomata eam nonnunquam ſequuntur: hic enim motus magis violentus, laborioſúſque eſt deiectione. Omnium peſſima, ferina illa ſpuitio quæ ex pectore erumpit, nam ex ea puris ſputum, & phthiſi frequenter ſcaturire ſolent, 7. *Aph.* 16.

Curatio ſanguinis fluxus è naribus, quatuor remediorum generibus curatur: primò victu refrigerante, & adſtringente, in quo maximè laudatur qui glutinoſus eſt, qualem *cap. cit. de cruenta ſpuitione* præſcripſimus. Aër ſimilis ſit. Potus ſit aqua chalybeata: vitandum vinum, ſanguinem enim, & fluxum adauget; ſilentium, animi, & corporis quies ſummè conducunt. Dubitabis: *Vtrùm in ſanguinis fluxu curatio ab aſtringentibus, an ab affectus, & cauſæ prouidentia ſit incipienda?* Dirimit Gal. controuerſiam hoc modo, 5. *meth.* 3. dum ſic ait: *Ac ſi ex vulnere, vel clamore, vel caſu perruptum vas eſt, vtique in his cauſa deſiit. Si verò ex abundantia, fieri poteſt vt vas etiam ampliùs rumpatur, effectrice ſaltem adhuc manente cauſa: atque in hoc quidem affectu, vacuanda quamprimùm abundantia eſt; abhinc ſanguis ſupprimendus, mox vlcus ipſum curandum. Vbi verò effectrix cauſa iam deſiit, primùm ſiſtere ſanguinem expediet, pòſt vlcus ſanare.* Ex quibus inferes, præſente cauſa, quæ vas indies rumpat, vt ſanguinis copia; vel ipſum erodat, vt humoris acrimonia, ab illarum prouidentia incipiendam eſſe curationem: Si vero hæ non adſint, vel illis iam ſatisfactum ſit, indicationem quæ ſumitur à fluxu, indicationi affectus anteponendam eſſe, ratio dictat: Cùm enim ſanguis ſit humor benignus, in quo calor noſter perſeuerantiam, & domicilium habet, ſtatim à principio, quoad fieri poſſit, eſt retinendus, maximè ſi è pectore erumpat, vel pulmone; qui ſi vſque ad quartum diem non ſiſtatur, incurabilis redditur affectus, & ex vulnere phlegmone, ex hoc vlcus inſanabile efficitur, 5. *meth.* 11. & 14. Signum autem phlegmones, febris eſt.

In hunc modum vtendum eſt illis medicamentis, quæ cauſam hæmorrhagiæ auferre queunt. Vt ſi ſanguis ſit bilioſus, offerantur quæ bilem vacuare nata ſunt, & ſic de cæteris. Si verò fluxus cauſa, nimius ſit feruor, & ſanguinis ebullitio, vt in acutis febribus contingit frequenter, tunc refrigerantibus, & incraſſantibus vtendum, qualia ſunt tria ſantal. Diamargarit. frigid. cum aqua plantag. portulac. acetoſ. Et ſi addas ſyrupos adſtringentes, ex arte facies, vt ſyrupum oxalid. granator. cydonior. myrtillor. roſ. ſiccar. papauer. cum puluere boli Armeni, coral. ſang. dracon. lapid. hæmatitis. Emplaſtra deinde, & agglutinantia optima ſunt, vt trochiſci de ſpodio, de carab. de terra ſigillat. Philonium Perſ. theriaca recens. Hæc autem poſtrema vrgente neceſſitate offerenda, quia virtutem debilitant, & natiuo calori ſunt infeſtiſſima, ex Gal. 7. *ſec. loc. c.* 4. ipſum enim extinguunt, & ſpiritus immobiles faciunt.

Curatur deinde reuellentibus auxiliis, quæ ſanguinem fluentem ad contrariam partem auertant. Hunc vſum complent frictiones crurum, & brachiorum. Cucurbitula citra ſcarificationem Hypochondriis affixa, è regione qua ſanguis fluit. Sanguinis miſſio, præſtantiſſimum eſt remedium, quo ſolo ſanguinem è naribus compeſcuiſſe, Gal. gloriatur, *lib. de curand. rat. per ſang. miſ. cap.* 14. Ita vt ſi ex nare dextra fluat ſanguis, è dextro latere; ſi è ſiniſtra, è læuo hauriẽdus ſit ſanguis, partitè, & per interualla: quantò enim maiorem in numerum particulares auxeris reuulſiones, tantò efficaciores efficies. Nam, vt 5. 3. *tract.* 2. *c.* 8. docuit Auicen. *Phlebotomia eſt res melior, quæ fluxum ſanguinis ſiſtit.* Quæ ſi in brachio ſecta non conferat, ex diſtantibus, & extremis partibus, vt manu, vel crure celebranda, iuxta Trallian. *lib.* 2. *c.* 5. & Auic. 10. 3. *tract.* 3. *c.* 6. §. *Et rectius eſt, vt inclinetur ſanguis eorum ad partem inferiorem, cum phlebotomia ſaphenæ.* Sic enim fit præſtantior reuulſio, ex Paulo *lib.* 6. *cap.* 40. Timor ſubitus, vtiliſſimus; ſic enim calor cum ſanguine, ab extimis ad intimas conuolat ſedes: ſicut aqua frigidiſſima in faciem ægrotantis repentè inſperſa, plurimum iuuat.

Naribus, collo, & fronti admouenda, quæ refrigerant, & repellunt, qualia ſunt gypſum cum albumine oui, aceto aq. roſ. & ſanguine draconis, balauſtiis, myrtil. thure, pilis leporis, trochiſc. de carab. Quòd ſi fiat turunda craſſa ex goſſypio, tela aranearum, liquore oui, pulueribus dictis, & intra nares intromittatur, diutiúſque ibi perſiſtat, potentiùs ſanguinem cohibebit.

OBSERVATIO.

Prodigioſa narium hæmorrhagia, amuleto curata.

IVdicium Medici docti, magni faciendum eſt, inquit Galenus 1. *epid. ſect.* 3. *com.* 1. cùm ſit dignum conſide-

ratione.

ratione. Hoc ſemper conſilium, actuoſam Medicinam exercens, habui altiùs defixum in corde meo, vt quæ priſci, & docti Medici conſcripſerint, & approbauerint in monumentis ſuis, non deſpicerem. Annus agitur vigeſimus quartus, quo ſtupendam narium hæmorrhagiam, in ſeptuagenario excarni, & debili conſpexi. Mihi ingredienti domum, obtulit famula phialam cruore refertam; aſcendenti ſurſum, oſtendit vxor ollam ſanguine plenam. Accedo ad ægrum, ſanguine toto vultu irroratum, pallidum, exanimem, debiliſſimum, ſine voce, ſine pulſu, (cadauer diceres) & cui toto dierum ſpatio, libratis æqua lance à me vaſis, patinis, ollis, phialis, in quæ ex vtraque nare ſanguinem ſine intermiſſione excreuerat, ſeptemdecim libræ ſanguinis eruperant. Abiens, mortem extempore præſagio. Sed cùm inhumanum eſſet, & Medico Hippocratico indignum, corpus etſi moribundum citra remedia relinquere, cùm multi citra ſpem mirabiliter ſanentur, ex Auic. 4.4. *tract.2. cap.*10. & multi viuant de quibus Medicus deſperat, ex Celſo *lib.2. cap.6.* reuellentia auxilia per cucurbitas, frictiones, incraſſantia triduo adminſtraui, ſed citra vtilitatem vllam. Tandem ea quæ à proprietate ſanguinem compeſcunt, offerenda decreui, inter quæ ſtercus aſini primarium locum obtinet, id in exactiſſimum læuorem redactum, omni iuri, potuíque permiſceo, imò cum ſaccharo ex eo tabellas efformo, ægróque iam tantiſper leuato à fluxu, edendas præbeo cum chalybeata aqua. Quo auxilio ſolo, ſeptem dierum ſpatio vſus, à fluxu ſaluus euaſit. Ne ergo temnas priſcorum auxilia, quæ ſi rectè tempeſtiuéque adminiſtrentur, permultis fuere ſaluti.

NVMERVS V.

De Tuſſi, & Catarrho.

TVſſis definitur à Galeno *2. de ſympt. cauſ. cap.3.* vt ſit vehemẽs efflatio, qua à partibus ſpiritalibus quidquid obſtat, expellitur. Auicenna 10.3. *tract.3. cap.1.* ſic definit, eſt motus naturæ quo nititur expellere quicquid lædit, à partibus pulmonũ, & à partibus proximis pulmoni. Sed videndum: *Vtrùm tuſſis ſit vehemens efflatio?* Nam efflatio eſt quædam vehemens expiratio, *2. de mot. muſculor.9.* Sed per hanc, nihil in bronchiis pulmonis contentum expurgari poteſt, cùm ad eam efficiendam muſculi nullius opera concurrat, ſed illa ſolo thoracis ipſius in ſe ſubſidentis pondere fiat, vt *2. de mot. muſcul. cit.* Galenus affirmat. Accedit, quòd per expirationem fuliginoſa, & non pituitoſa excrementa foràs truduntur, vt 8. *de placit. cap.9.* ipſe confirmat.

Standum tamen priſcorum decretis, qui tuſſim, vehementem efflationem nuncuparunt: neque argumentum adductum quicquam concludit, quia tuſſis ab expiratione differt, 7. *de vſu part.5.* non tamen ſpecie, ſed ſecundùm magis & minùs; nam ſicut efflatio à ſimplici diſtat expiratione, intenſione ſola, (eſt enim efflatio, valida expiratio) ſic etiam tuſſis, intenſione & vehementia, validam efflationem exuperat: eſt namque tuſſis, valida efflatio, ſeu, vt ipſe Galenus 2. *de ſympt. cauſ. cap.* 2. exactiùs definit, eſt vehementiſſima efflatio, qua plurimus ſimul, celerriméque foràs actus ſpiritus attrahit, propellitque ſuo impetu, quæ vias ſuas obſtruunt. Quare tuſſis vehemens eſt efflatio, ſed naturalem expirationem multis modis excedit, & proinde non concidente ſolùm thorace, ceſſantéque Diaphragmate, ſed validiſſima etiam thoracis compreſſione fit. Deinde ſimplex expiratio fuliginum expurgationi inſeruit; eam verò, quæ non modò efflatio eſt, verùm ad validiſſimam etiam efflationem, quæ tuſſis eſt, per intenſionem acceſſit, non fuliginum ſolùm, ſed craſſorum etiam humorum in thorace,

A & pulmone infixorum, expulſionem moliri poſſe, nullum eſt dubium.

Illud etiam inueſtigandum: *Vtrùm tuſſis, à facultate animali, an naturali perficiatur?* Motus concuſſiui, merè naturales ſunt, vt ſternutatio, ſingultus, rigor. Sed tuſſis eſt concuſſiuus motus. Ergo, &c. Deinde ſi eſſet motus animalis, voluntatis arbitrio ſubiaceret. Sed ſæpe, velimus, nolimus, ad tuſſim excitamur. Ergo. Inſuper Galenus *2. de ſympt. cauſ.6.* & *6. Aph.39.* tuſſim virtutis expultricis validum motum eſſe docet. Sed expultrix facultas naturalis eſt. Ergo.

Contrà obſtat dilucidus Galeni contextus, *2. de cauſ. ſympt.4.* vbi ſternutamentum & tuſſim, ſymptomata vo- B luntariæ facultatis eſſe affirmat. Dic tuſſim, partium eſſe animalem, partim naturalem motum, qui licèt vnus ſit, vtriuſque tamen facultatis concurſum deſiderat; motum enim exoptat animalem, muſculorum thoracem contrahentium, validiſſimum, & expultricis etiam thoracis partium irritatarum naturalis conatum, vt *cit. loc.* notauit Auicenna.

Tuſſis eſt ſymptoma in genere actionum motricum deprauatum, 2. *de cauſ. ſympt.* quod ad morbum ſequitur in via: nunquam enim animal ad tuſſim excitaretur, niſi ad cauitates aſperæ pulmonis arteriæ aliquis humor obſtruens accederet, ad quem repurgandum natura prouida tuſſim inſtituit, vias omnes apertas, & recluſas procurans, vt facilè & liberè ſpiritales C partes tranſpirent, & hac ratione à morbis reddantur immunes. Quo pacto negari non poteſt, hunc affectum, ſi modum ſeruet, & expirationis actionem non perturbet eſſe naturalem, à natura animalibus tributum, vt thoracis partes, ſuapte natura pituitoſis excrementis madentes ventilentur, & à ſorditie obſtructionéque vindicentur. Si tamen tuſſis ſit diuturna, aſſidua, notatu digna, & actiones thoracis oblædat, præternaturalis affectus dicendus eſt.

Tuſſis ad omnem ſequitur materialem intemperiem, ſed humidam præſertim, ſiue humor à capite defluat, ſiue aliunde ad pulmonem confluat. Hinc fit, vt qui cerebro, totóque corpore humidi ſunt, pituitoſis deflu- D xionibus frequenter infeſtentur, tuſſiculoſique ſint, 6. *Aph.* 2. quare humidum temperamentum ex crebra tuſſi ſignificatur, 2. *de temp. vlt.*

Tuſſis differentiæ plures ſunt: alia enim eſt ſicca, humida alia: ex hac ſequitur ſputum; ex illa nullum, *6. epid. ſect.2. com.24.* Alia eſt continua, alia per interualla affligit. Quædam leuibus, alia grauiſſimis ſymptomatis fatigat. Alia eſt recens, & è cauſa procatarctica ortum ducens, alia diuturna, & à principiis generationis acquiſita. Quinta ſumitur à partis, quæ primariò afficitur, varietate: nam quædam per primigeniam affectionem alicuius partis ſpiritalis generatur, quædam per conſenſum alicuius membri alterius regionis, vt hepatis, lienis, ventriculi, vteri, &c. Quæ poſtremæ differentiæ non parum ad curationem conducunt: tuſſis enim inueterata, veluti reliqui morbi diuturni, difficilius, & potentioribus præſidiis curatur.

E Tuſſis variæ ſunt cauſæ, ex Tralliano *lib.5. cap.1.* Externæ ſunt aër frigidus, ſiue ob præſentem conſtitutionem Aquilonarem, ex Hip. 3. *Aph.* 5. *Si Aquilonia ſit tempeſtas, tuſſes vigent*, ſiue ob anni temporis naturam, & qualitatem, 3. *Aph.* 23. *Hyeme verò morbi laterales, pulmonis inflammationes, grauedines, atque raucedines, tuſſes, &c.* Nam hyeme pituitæ adeſt in corpore copia multa, cuius cauſa pituitoſæ diſtillationes in fauces, & thoracem propullulant. Aquilo frigiditate ſua pectoris partes ferit, læditque, 3. *epid. ſect.3. com.66.*

Aëris impuritas ex fumo, aut puluere contracta, pulmonis arteriis aſperitatem inducit, ex Gal. *lib. de diff. ſympt. cap.7.* Auic. 10.3. *tract.3. cap.1.* quoniam, vt *lib. de cauſ. morb. cap.7.* fumus guttur exaſperat, tuſſimque concitat, arteriarum cauitates obſtruit, & ita difficultes

reſpirare cogit. Multa ſunt, inquit Auerrhoës 3. *collig. cap.prop.de tuſſi*, quæ ex ſe puluerem emittunt peculiari ratione tuſſim excitantem, vt puluis ex lino quum pectinatur, & ex veteri tritico quum cribro excutitur, elatus; ſed tuſſis accidit tunc, quia hic puluis terreſtris eſt, craſſus, atque hoc modo aërem inſpirandum conturbat, & tenebroſum reddit.

Cibus, aut potus ſua ſubſtantia, aut qualitate, aſperæ arteriæ moleſtus, tuſſim excitat, vt quando panis; aut alterius cibi portio, in ipſius cauitatem inter edendum, aut bibendum illabitur; donec enim omnino excutiatur, tuſſis non ceſſat, ex Gal. 2. *de ſympt. cauſ. cap.*4. & 2. *ſimp.*16. Cæpæ vſus tuſſim mouet, ſi cruda edatur: caliditate enim eximia, & acrimonia lachrymas mouet, tuſſim concitat; aſſa verò, aut elixa, acrimonia depoſita, tuſſiculoſis prodeſſe ſolet.

Internæ mediatæ cauſæ, ſunt temperamentum calidum humidum, in quo plures vapores ad caput eleuantur, qui in aqueum humorem conuerſi, ad thoracémque confluentes, tuſſim concitant, docente Galeno 6.*de ſanit.tuend.cap.*3. & 5.*meth.cap.*7. quibus locis corpora calida & humida, defluxionibus eſſe obnoxia aſſeuerat. Senili ætati tuſſes ſunt familiares, 3. *Aph.*31. etſi enim ſenes frigidi ſint, & aridi, *lib.de marcor.cap.*3. tamen ob debilitatem caloris innati, plurimam crudorum, & pituitoſorum copiam coaceruant. Quare huic ætati diſtillationes cum tuſſi, & ſpirandi difficultate frequenter adueniunt, ex Gal. 6. *de ſanit.* 3. & 3. *Aph.*31.

Tuſſis etiam ſuperuenit iis, qui denſo, duróque conſtant corporis habitu: in hoc enim vapores non tranſpirant, quare horum copia ad cerebrum conuolat. Hinc fit, inquit Ariſt.2, *de part.animal. cap.*7. & 10.*probl.*53. vt homo omnium animalium maximè, deindè verò aues diſtillationibus premantur. Deinde hæc corpora cum non rectè difflentur, & tranſpirent, excrementis abundant, & fluxionibus magis fiunt obuia, quàm rara, & mollia, quæ illis minùs morboſa ſunt, & putredinis morbis minùs occupantur.

Tuſſis etiam cauſa eſt ventriculi debilitas, à qua tetra humorum colluuies accreſcit. Iecoris tumor, & inflammatio, mole ſua pulmonem comprimens, & calore intemperans, tuſſim mouet. Idem facit pleuritis ob dolorem, & intemperiem. Pulmonis phlegmone, ob intemperiem, & anguſtiam. Hydrops, qui in magnam molem ventrem attollens, pulmonémque comprimens, periculoſiſſimam tuſſim mouet, 6. *Aph.*35. & 7. *Aph.* 47. aquoſa enim humiditas adeò eſt adaucta, vt iam aſperas occupet arterias.

Alia etiam cauſa tuſſis eſſe poteſt, humorum in cerebro latentium circa febrium acceſſiones commotio, vt notauit Hippocrates *in Coacis*, §. *Qui circa acceſſiones tuſſiunt, & leuiter deſudant, malignè habent.* Cùm enim calor ad partes intimas ab extimis, in principio acceſſionum retrocedat, in ipſo motu attenuat, ac ſecat viſcoſos ſuccos, qui in cerebro pertinaciter adhærent, & magnam vaporum copiam ad thoracem emittés, tum concitat, ſi fortè in cerebro, & thorace, tanquam in minera & foco, lenti viſcoſique humores ſtabulentur. Hoc modo in initio acceſſionis, ſuffocatio Aſthmatica, aut Orthopnoica accidit moleſtiſſima, cum ferina tuſſi. In aliis pro varietate partis debilis, articulares dolores, hemicrania, cephalalgia, vteri, ventriculique dolores contingunt.

Delirium tuſſim concitat: Nam humor inſaniam faciens, calidus cum ſit, humores in cerebro præexiſtentes colliquat, attenuat, & in pulmonem diſtillare facit. Materia parotides efficiens, & ad vias ſpiritus conuerſa tuſſim mouet, vt inquit Hip.*lib.Coacar. Abſceſſus ad aures ſoluunt tuſſiculæ cum ſputationibus.* Vermes etiam in inteſtinis, ventriculóque contenti, tuſſim ferinam excitant: hi enim putridos, malignóſque vapores ad pulmonem emittunt, qui partes ſpiritales lancinant & vellicant, vt priſci vnanimiter docuerunt.

Coniuncta, & immediata tuſſis cauſa, eáque frequentior eſt humor pituitoſus, à cerebro in pulmonem deſcendens, eiuſdémque arteriarum cauitates infarciens, 6. *Aph. com.* 2. Minùs frequens eſt ſanguis ex rupta, eroſa, aut aperta vena ſcaturiens, qui tuſſim mouet, veluti pus ex ſuppurata, ruptáque pulmonis vomica, aut pleuritide, 7. *Aph.*8. Rara eſt corporum grandini ſimilium, & calculorum intra pulmonis cauitates generatio, 4. *de loc.cap.*8.

Signa tuſſis ſunt manifeſta: verùm cauſæ cognitu difficiles. Nam tuſſis interdum per conſenſum fit, exaſperatúrque ad incrementum morborum, à quibus dependet, vt pleuritidis, peripneumoniæ, inflammationis iecoris, aut ſcirrhi. Ea verò quæ per eſſentiam fit, ſi à cauſa externa oritur, calida, frigida, humida, aut ſicca, facilè ex ægrotante dignoſcetur. Si verò ab interna originem ducat, intemperiéſque frigida ſit, cauſæ prægreſſæ refrigerantes ſatis indicabunt; ſi calida, ex cauſis antecedentibus venabimur, & ſic de cæteris pronunciandum. Reliqua ſigna ex morbis, à quibus ſcaturit, ſunt rimanda, veluti ſi corpora grandinoſa, aut calculi intra pulmonis bronchia concreti, tuſſim excitent, irrita erit tuſſis, & inanis, aut certè pauciſſima materia craſſa, purulenta, & glutinoſa educetur abſque vtilitate vlla. Si denique vermes in cauſa ſint, ſigna aderunt, quæ ipſos in corpore redundare demonſtrant.

De præſagio quid? Aliquando tuſſes ſiccæ, in extremarum partium, præſertim teſticulorum, abſceſſus finiuntur, ex Hip.2. *epid. ſect.* 2. & Gal. 1. *epid. ſect.* 2. *com.*12. & 13. *Multi præterea infeſtabantur arida tuſſi, nihilque excernebant, nec multo pòſt raucеſcebant; nonnulli multo pòſt. Quibuſdam teſticulus alter, aliis vterque inflammabatur.* Quod ob communionem inter thoracem, & partes genitales euenire, eſt dicendum. Deinde tuſſes caput lædunt, 2.*de cauſ.ſympt.*4. Imò ſi violentæ, caput replent, 6.*epid.ſect.*3.*com.*18. quin ſi diuturnæ ſint, & crebræ, vas in pulmone rumpunt, ac ſanguinis ſputum concitant, 6.*epid. cit.* Celſo *lib.*4. *cap.*3.§. *Aliquando gutture, & arteriis vlceratis, frequens tuſſis ſanguinem quoque extundit.*

Diuturnæ tuſſes, præſertim in ſenibus, incurabiles, 2. *Aph.*40. Tuſſis in hydrope, aqua in ſuperiorem ventrem reſtagnante, lethalis, 6. *Aph.* 35. & 7. *Aph.* 47. Celſo *lib.*5. *cap.*9. Tuſſis cum alui turbatione, iis qui multùm comedere conſueuerunt, morbum ex plenitudine pendere ſignificat, ex Hip.6. *epid. ſect.* 1. *text.* 25. Tuſſis in febribus laborantes leuat, 4. *Aph.*54. & 6.*epid. ſect.*2.*text.*29. ſiue ex humore acri à capite deſcendente, præſertim in naturis allatis, tabem frequenter excitat, vt Galenus notauit 6.*epid.ſect.*3.*com.*18. Si enim humor mordax non excernitur, putreſcit, & vas pulmonis erodit. Quòd ſi non exeat, vel ob tenuitatem, vel ob craſſitiem, lentorem, aut virium debilitatem, maximum vertitur periculum. Tuſſis quæ à cauſa externa originem ducit, vt à frigida aëris intemperie, fumo, aut aliqua alia exaſperante cauſa, periculo vacat, ex Galeni doctrina, 10. *meth. cap.*9.

Tuſſi, & diſtillationi germani ſunt affectus, Catarrhus, Raucedo, & Coryza: quæ ſymptomata febribus ſuperuenire ſolent, quoniam plurima vaporum copia, ex venoſo genere ad caput conuolat, ibique præ frigiditate concreta, in partes defluit infernas. Vniuerſali tamen ſignificato, omnis defluxio à capite ad pectus, vel fauces, catarrhus nuncupatur; præſertim ſi humor in aſperam delabatur arteriam: nam ſi ad fauces, branchus, ſiue raucedo nominatur; ad nares, dicitur coryza, ſiue grauedo, ex Gal.3.*de cauſ. ſympt. cap.*4. & 6. *de ſanit. tuend.*9.

His defluxionibus caput eſt magis obnoxium, quo- A niam cùm ſit tectum domus calidæ, 4. *de vſu part.9.* continuò vapores à partibus infernis elatos ſuſcipit, & abſorbet. Accedit, quòd cerebrum frigidum eſt & humidum, & exactè alimentum non concoquit,nec in ſui ſubſtantiam tranſmutat:quare ingens excremento-rum copia ſuccreſcit, quæ ſi ſint fuliginoſa & tenuia, per futuras caluariæ exhalant, & in pilos abeunt; ſi craſſa,limoſa,per patentes meatus vacuantur.Ideo pro-uida natura nares, aures,oculos iuxta cerebrum appo-ſuit,vt hæc excrementa continuò emungerent,maximè cùm caluaria ſit denſa, & illis repurgandis non ſuffi-ciat,vt *lib.de ſanit. tuend.cap.*13. eleganter dictabat Ga-lenus.

Materia catarrhi ſæpè eſt frigida, aliquando calida: B etſi enim cerebrum frigidum ſit, nonnunquam tamen intemperie calida afficitur, ob cauſas multas, quales ſunt victus calidus & ſiccus, aëris ambientis caliditas nimia. Defluxio calida agnoſcetur ex rubore faciei, oculorum, excreti tenuitate, & acrimonia. Frigidam arguunt capitis frigiditas, excrementa craſſa, victus ratio prægreſſa, & cætera, quæ biliofi, aut frigidi hu-moris germina eſſe cenſentur.Cauſa fluxionis ſæpe eſt calida,aliquando frigida: illa enim liquefacit humidi-tates in cerebro contentas, & attenuat, meatúſque di-latat; frigida comprimit ipſum, velut manus quædam exprimit humiditates & recrementa, non aliter ac ſpongia cùm comprimitur, aquam à ſe deponit,vt Ga- C lenus *lib.*3. *Aph.*12. aſſeuerat. Verum quidem eſt,quod cauſa materialis catarrhi, & efficiens,poſſunt nonnun-quam ſibi mutuò contrariari; poteſt enim eſſe materia defluxionis calida, & cauſa eam promouens frigida; & è contra poteſt eſſe materia frigida, & cauſa eam efficiens,calida; quæ animaduerſio magni eſt ad cura-tionem momenti.

Circa curationem plura ſunt notanda,& primò quæ-rendum: *Vtrùm in catarrho debitus victus ordo in ſex re-bus non naturalibus obſeruandus?* Ab aëre faciamus exor-dium. In catarrho ſiue frigido, ſiue calido aër tempe-ratus eligitur; calidus liquat, frigidus conſtipat, ac comprimit. Ob hanc cauſam ſummè nocent æſtus,in-ſolationes, venti auſtrales; aër nocturnus, nunquam, ſi fieri poteſt, velandum caput; ex Celſo *lib.* 1. *cap.*4. D odores tam frigidi,quàm calidi ſummè lædunt. Cibus ſit modicus, ex Auicenna *loc.cit.§.Et ea omnia indigent alienatione ſatietatis nauſeatiua, & demiſſione repletionis ex cibo, & vino, &c.* Sit boni ſucci, facilis coctionis non vaporoſus.

Potùs non ſit vinum,nec frigida,ex Auic.5.3.*tract.*1. *cap.*13. illud enim vapore ſuo nimis caput replet; hæc cerebrum refrigerat, coctionem humoris impedit, flu-xionem adauget: calida ergo ſi oportet ex Auic. *cit.Et potus aqua calida eſt iuuatiuus in catarrhis, maturans eos.* Sit cocta cum prunis,paſſulis,Adianto,Glycyrrhiza.Sit parca:copioſus enim potus coctionem humoris remo-ratur,ex Auic. §.*Sitiat,& famem patiatur.*

Motus,& exercitium lædunt,quoniam mouent,agi-tant materiam,& perturbant,à coctionéque diſtrahunt naturam,pro qua quies neceſſaria eſt. Hac ratione ſter-nutamenta in principio catarrhi nocua ſunt, ex Auic. *Sternutatio nocua eſt in principio aduentus catarrhi.* Neque obſtat Raſius *cap. prop. de catarrho*, ea non præcecente E vacuatione concedens; id enim facit de tentatiua cu-ra,vt ſcilicet coniectet,num catarrhus à leuiſſima cau-ſa ortum duxerit: vel eam curationem exequitur in corpore ab excrementis immuni.

Somnus, & vigilia modum non excedant;hæc enim reſoluit vires, ac cerebrum debilitat: maior tamen vi-gilia ſolita laudatur ab Auic.§.*Et vigilia quantum poteſt.* Prolixior tamen magis conuenit in catarrho frigido, quàm calido; humor enim frigidus diutius concoqui debet: ſomnus ſuperfluus,inutilis; caput enim replet, ac nimis humectat. Animi affectus cauendi, quoniam ſanguinem mouent, & humores, qui agitati, intus ex-tráque ebullientes,incaleſcunt, & exhalantibus fuligi-nibus ad partes ſuperas caput replent.

His celebratis nocuus humor præparandus. In ma-teria calida vtiles ſunt ſyrupi Roſ.Viol.Iniubin.In fri-gida,Borrag.Capil. Vener. Liquirit.Rhodomel. Si hi non ſufficiant,vtere Oxymel.Simpl.vel compoſ.Syrup. de Praſſio,Hyſop. &c. Digeſto humore purgatio cele-branda,priùs lenientibus,ex Raſio,*cap.prop.* §. *Et inci-piatur à fluxu ventris,&c.* Et infrà: *Soluatur natura ex re-bus quæ non exaſperant, ſicut hæc decoctio, &c.* Medica-menta enim exiccantia ſcreationem impediunt;expul-trix enim thoracis iuuatur humiditate. Deinde Rhab. & Agaricum, pilulæque concedi poſſunt. De ſan-guinis miſſione Meſues *lib.* 2. *cap.* 8. ſit determinat, eam eſſe celebrandam in catarrho calido, in corpore pleno, & catarrho ſuffocatiuo, & in quo febris etiam infeſtat.

Humor deinde ad contrarias partes reuellitur, fri-ctionibus manuum,crurum,vinculis doloriſicis,cucur-bitulis appoſitis brachiis,collo, naribus, enemate leni, præſertim in fluxione calida: Materia enim mobilis agitata,& mota,cùm tenuior ſit,facilè conuolat ad ca-put:ob hanc cauſam hæc reuellentia auxilia in vigore phrenitidis reprobantur ab Auic. 1.3. *tract.*3.*cap.*3. & Tral. *lib.*1. *cap.*19. Hæc indicatio etiam completur ſu-dore,& balneo, ex Gal.6. *de ſanit. cap.*9. quam metho-dum opere ipſo obſeruauit; 5. *meth.* 13. in nobili illa Romana,quam in balneum demiſit. Conſule *l.*2. *Hiſt. PP. Medic. Hiſt.*9. Sudores ab Auic. conceduntur, 1.4. *tract.* 2. *cap.*7. bellè vacuato corpore: Parantur in hu-more calido, ex Chynæ radice; in frigido, ex aſpera Smilace vel Guaiaco ligno.

Si humor cùm periculo in palatum irruat,errhinis ad nares deriuetur, & ſternutatoriis. Si ad nares,ad pala-tum,medicamentis quæ vocantur apophlegmatiſmata, quorum formulas tam in calido,quàm frigido humo-re,quære *lib.*1. *huius operis,cap.de dolore capitis.* Deriuatur enim humor fonticulo adaperto in occipite, brachiis, veſicatoriis admotis pone aures. Cauterium commiſ-ſuræ coronali inuſtum, ſummè laudatur. Bregma ſina-piſmos imponere, valde præſtat.

Vtrùm autem in catarrho fluxûs retentio neceſſaria ſit? Addubitandum. Dic.Valida reprimentia ante integram vacuationem nocua ſunt; quia fit retentio in membro principe; quare ea ſolùm in perſeuerante catarrho Ra-ſius concedit, atque ita in principio reprobantur repel-lentia Gargariſmata.Quæ modicè ſiſtunt,iſtcraſſant ma-teriam,humoris acrimoniam contemperant, admitti in initio poſſunt,vt Diapapauer, Diatragacant. Amylum, pilulæ de Cynogloſſo;& in frigido catarrho Thus,ſuc-cus Liquiritiæ,Myrrha,Crocus,Opium.

Cogitur tamen aliquando, in initio vti repriments-bus validis,& repercutientibus fluxû; vt in ſuffocatiuo catarrho cum angina coniuncto; & in eo in quo tuſſis adeſt ſicca cum oportuna vigilia coniuncta. Tunc Gargariſmata repercutientia poſſunt admitti:In calido, ex decocto Roſar.Lentium,Cortic.Granator. In frigi-do,cum decocto Thuris, Vernicis, Myrrhæ;vel retenta in ore pilula, facta ex Thure,Styrace, Vernice, cum ce-ra,quibus Opium ex Auic. *cit.* addi poteſt. Ex quibus etiam ſuffumigia parari poſſunt.

In materia etiam tenui, & conſueta fluere ad pectus, Gargariſmata vtilia ſunt: vel in corpore parato ad ſuf-focationem, vt in Aſthmaticis contingit; vel in multa humoris copia. Loco horum, in ore,vel ſub lingua re-tinendæ pilulæ bechicæ, Camphora, Mucilago Pſyllij, Diacodion; Diapau.

Capiti etiam proſpiciendum; roborandum cere-brum, intemperies frigida corrigenda. Hæc indicatio completur lotione capitis ex lixiuio, in quo decoquan-

tur medicamenta, quæ cerebrum roborare nata ſunt, vt Salu. Sampſuc. Stœchas, Roſmarinus, Camomilla, Roſa. Vel fiant ſacculi capiti admouendi, vel Cucuphæ ex Thure, Sale, Saluia, Vernice, Iunipero, Myrto, Ladano. Num autem in defluxione catarrhoſa, ad ſputi prouocationem, craſſus humor attenuandus, & tenuis incraſſandus, *lib.4. Hiſt. Princip. Medic. in com. Hiſt.* 15. latè prædiximus.

OBSERVATIO.

Syrupus tuſsi inueteratæ vtiliſsimus.

EX tuſſi homines multoties decedunt è vita. Sæpe enim thoracis partes infarciuntur humore mucoſo, & lento, à capite delapſo, qui pertinaciter bronchiis pulmonis adeò adhæret, vix vt foràs elidi poſſit, quin eo loci potiùs ſtabulans, obſtruit, & cordis tranſpirationem impedit, quod gliſcens, & denegato refrigerio excandeſcens, incenditur, & calorem concipit præter naturam, iugem, & diuturnum, qui in hecticum citò commigrat. Nî ergo partes ſpiritales, tam multo humore madentes abſtergas, ac mundifices, coërcitus humor, & non difflatus, acrior redditur, & ſæpe exulcerat, vt 4. *de loc.* 8. poſitis exemplis Galenus ſignificat. Pro hoc opere complendo, maximam vim repoſui ſemper in Syrupo hoc, qui quater in die aſſumptus, binarum vnciarum quantitate, ſputum mirificè repurgat. Eius eſt hæc forma.

℞. *Strobylor. mundatorum*, Num. 50. *vrticæ recentis*, M.ß. *flor. violar.* ℥.j. *ficuum pinguium*, Num. vj. *dactylor. ſine nucleis*, Num. v. *paſſul. ſine nucleis*, ℥.j. ſem. *ſcabioſæ, hyſſopi, praſſij, adiant. an.* M.j. *ſem. card. benedict. bombacis, aniſi, fœnicul. papauer. albi, an.* ℥.ß. *tuſſilagin. glycirrhizæ, enulæ campanæ, iridis, an.* ℥.ij. *cinnamom.* ʒ.ij. *pulegij, thymi, calamenth. an.* M.ß. *flor. ſulphur.* ʒ.j.ß. Coque ſec. art. in ſufficienti aq. quantitate, quouſque remaneant ℔. iij. Colaturæ adde *mellis optimi*, ℥.iiij. *ſyrup. de praſſio, ſyrup. glycyrrhizæ, an.* ℥.v. *oxymel. ſimpl.* ℥.iij. *oxymel. ſcillitici* ℥.j. ß. Omnia iterum bulliant, & ſec. art. fiat Syrupus aromatizatus cum ʒ.ij. ſpecier. diaireos.

NVMERVS VI.

De dyſenteria.

IN febribus ſæpiſſime accidit Dyſenteria: cùm enim totum corpus calore exæſtuet; & natura humorem malignum, & veluti turgentem, ad aliquam conetur, vel etiam præcipuam, excernere corporis partem, de hominis ſalute & commodo, ſemper, quoad poteſt, ſolicita, eum ad partes ignobiles, nempe ad inteſtina tranſmittit, qui cùm acris ſit, & mordax, ipſa abradit & exulcerat. Deinde febres diarrhœa ſoluuntur, ex qua ob dictas cauſas illicò concitatur dyſenteria. Exulcerantur autem inteſtina, etſi acri ſenſu prædita ſint, quia excrementa in illorum anfractibus immorantur, quæ retenta, acriora redduntur, & per moram abradunt & exulcerant.

Hæc à Græcis dicitur dyſenteria, à Celſo *lib.4. c.10.* difficultas inteſtinorum nuncupatur. Nomen accepit à particula læſa, ex Gal. 2. *meth.* 2. & à difficultate officij, ex Aureliano *cit.* Tormina verò nominantur, quoniam ex vlcere inteſtina dolore torquentur maximo.

Sãguinis per inferiora euacuatio quadrupliciter fieri poteſt, docente Paulo *lib.* 3. *cap.* 12. & Galeno 3. *de ſympt. cauſ. cap.* 2. *poſt med.* §. *Cæterùm differentiæ ſanguinolentæ excretionis*, &c. Primò, ex ſanguine redundante, & tunc ſanguis purus excernitur, quemadmodum idem Galenus multo latiùs docet, 5. *de loc. affect. cap.* 7. *multo poſt med.* §. *Similiter aliæ quædam eueniunt*, &c. Secundò, ob iecoris imbecillitatem, & tunc va-
A cuatio loturæ carnis ſimilis eſt. Tertiò fit vt ſanguine ſplendente ſupra modum cocto, nondum tamen in atram bilem conuerſo, ex Gal. 4. *Aph.* 21. & *lib. de atra bile, cap.* 3. quæ omnes dyſenteriæ ſecundùm quid nuncupantur, id eſt, cruentæ, licèt vulgus Medicorum abſolutè eas appellet, vt ait Galenus 5. *de loc. cit.* §. *Qua in re vulgus Medicorum*, &c.

Quarto modo ſanguis minutim, & exiguo tempore excernitur; interdum purus, aliquando concretus, in quo puris non rarò exiguum aliquid excernitur, vt vlceroſæ cruſtulæ, & corpora membranoſa, & hæc propriè dyſenteria nominatur, ex Gal. *loc. cit.* & Tral. *lib.* 9. *cap.* 8. quæ nihil aliud eſt, quàm inteſtinorum exulceratio, ex Gal. *loc. cit.* & 1. *de loc. cap.* 2. & 6. *de loc. cap.* 2. *ad*
B *init.* §. *Sane in præſentia*, &c. Aëtius *tetrab.* 3. *ſerm.* 1. *c.* 43. dicit, quòd dyſenteria eſt exulceratio inteſtinorum, ſerpendo depaſcens.

Galenus 4. *Aph.* 22. & 6. *de loc. cit.* & Aëtius, in dyſenteria propriè dicta, tres conſtituunt gradus, ſecundùm diuerſitatem partium, quæ abraduntur: nam inteſtina multiplici ſubſtantia conſtant. Primò enim parte interiore muniuntur recremento pituitoſo, & quadam pinguedine aduerſus humores, & excrementa quæ per illa tranſeunt. Deinde eſt veluti epidermis. Hinc ſtatim ſeſe oſtentant tunicæ duæ, quarum interior eſt carnoſior, exterior mẽbranoſior, quibus tertia tunica à peritonæo, addenda eſt, quæ habent fibras tranſuerſas &
C circulares, ad expellendum, & quaſdam etiam rectas, quæ tum ad attrahendum tum ad præſidium, & robur circularium à natura ſunt fabricatæ, vt in recto inteſtino manifeſtè conſpicimus, in quo plurimus adeſt ad expellendum conatus; quas etiam apertè videmus in canibus, qui ad ſiccius recrementum excernendum maximo conatu vtuntur.

Primus gradus dyſenteria eſt, quando non ſolùm recrementa pituitoſa, ſed corpora quædam pinguia excernuntur. Secundus, quando epidermidis excoriatio fit, & ramenta tenuia cum aliquibus guttulis ſanguinis, & puris deiiciuntur. Tertius, quando iam excernuntur carunculæ quædam albæ, & inteſtinorum ſubſtantia depaſcitur, quo tempore dyſenteriam dicimus factam, atque conſtructam, non verò in fieri, vt 4. *Aph.* 26. di-
D ctauit Galenus: quæ diſpoſitio lethalis eſt, nam vlcera ſunt profunda, inteſtinorum ſubſtantia abraſa, & cùm ſolidorum pars amiſſa non recuperetur, multo minùs inteſtinorum, in quibus exiguus eſt ſãguis, debilis calor natiuus, fæcũ perpetuus tranſitus, ita vt nec cicatricem inducere fas ſit, quoniam auxilia perfectè applicari nequeunt, & locus ab excrementis exacerbatur, quare tunc lethalis eſt dyſenteria, 4. *Aph. cit.*

Exulcerantur inteſtina vel à cauſis manifeſtis, vt vſu acrium ciborum, medicamenti acuti, & effrænis; vel à cauſis internis, vt fluxu purulẽto, ichoroſo, ipſorum inflammatione, fæce indurata, quæ ob nexum inteſtinorum, & duritiem ſuam ſolet eſſe vlceris cauſa, maximè ſi humor noxius ſit permixtus alui fluxu bilioſo, ſalſo,
E melancholico.

Vtrùm autem tempus exulcerationis inteſtinorum à quocunque humore factæ, ſit certum & determinatum? expendunt auctores: Nam tempus exulcerationis vlceris ab humore bilioſo, docet Auicenna 16. 3. *tract.* 1. *cap.* 2. eſſe duas hebdomadas; & quando exulcerantur ab humore ſalſuginoſo, eſſe triginta dies; & ab humore melancholico, quadraginta. Non eſt autem hic terminus ita certus & determinatus, vt aliquando aliter euenire non poſſit: quando enim inteſtina ſunt valida, & flaua bilis non eſt ſincera, pura, nec multa, longior eſt generationis terminus; contrà, ſi bilis in magna copia redundet, acris ſit, & langueant inteſtina, nec plurima pinguedine, aut pituita mucilaginoſa ſint circundata, tunc terminus breuior eſt: de reliquis humoribus eodem modo ſentiendum. Verùm quia flaua bilis acutior eſt,

&

& vehementioris motus, ideò ſuum effectum velociùs imprimit; morbi enim acuti, quales ſunt linioſi, quatuordecim diebus iudicantur, hoc enim tempore hic humor ſuum præſtat opus; tardiùs pituita; tardiſſimè melancholia,cùm craſſa terrenâque ſit;atra bilis multò velociorem motum habet,& ideò citiùs exulcerat. Neque obiicias, quòd ſalſa magis exulcerant quàm amara; quoniam id intelligendum eſt, ſeruata paritate, & dummodò nihil ſit quod impediat, quia in pituita ſalſa, illius humiditas exulcerationem prohibet; in flaua verò bile,caliditas,& acrimonia ſunt cauſæ,quòd citiùs exulceret.

Dignoſces dyſenteriam ab aliis fluxibus cruentis, quòd in his ſolus ſanguis excernitur;in dyſenteria maior copia vitioſorum humorum, & longè minor ſanguinis, cum ramentis, & mucoribus inteſtinorum. In dyſenteria item excretio ſemper ſit cum torminibus, & cruciatu;in aliis verò fluxibus,ſine his. Denique in dyſenteria, minutæ fiunt excretiones, & breuibus interuallis; in aliis copioſiores.

Inteſtina tenuia, an craſſa eſſe affecta coniicies; primò,ex loco doloris: Nam ſi ſupra vmbilicum ſit, gracilia; ſi infra,craſſa eſſe læſa affirmabis, ex Auic.16.3. *tract.*1.*cap.*3. Secundò, ex tarditate, vel celeritate deiectionum poſt dolorem: Si enim celer ſit, ex craſſis; ſi tarda, ex tenuibus fieri exiſtimandum, ex Gal.1. *de loc. cap.*3. Tertiò,ex mixtione ſanguinis cum ſtercore: Si enim hæc valde permixta exeant, gracilia;ſi impermixta craſſa eſſe exulcerata, iudicandum, ex Gal. 6. *de loc. cap.*2. Vltimò, ab excretis: Nam ſi cum excrementis exeant ramenta craſſa, & copioſa, craſſa inteſtina ſunt exulcerata; ſi verò pauca, & tenuia, gracilia patiuntur.

Pernicioſa eſt hæc affectio,& ferè exitialis,præſertim in pueris, ſenibus, & grauidis. *Vtrum* verò *dyſenteria facta ab atra bile, omnium ſit peſſima?* in dubium vertendum. Hippocrates in ſuis diuinis oraculis, 4. *Aph.*24. ſic prædixit: *Difficultas inteſtinorum ſi ab atra bile inceperit, lethale eſt.*Galenus *in com.* ſic ait: *Ab illa, quæ à quibuſdam ruffa, ab aliis bilis flaua nominatur, magna ex parte incipit inteſtinorum difficultas, abraſis primùm propter humorum acritudinem inteſtinis; deinde etiam exeſis, adeò vt exulcerentur. Hanc igitur inteſtinorum difficultatem ſæpe ſanauimus. Quæ verò ab atra bile ſit, inſanabilis eſt omnino, cùm nihil differat à cancro vlcerato.* Quæ Hip. ſententia etiam refertur à Gal. 5. *de vſu part.* 10. *lib. de atra bile, cap.*5. *in med.* & 2. *de facult. nat. cap.* 9. *parum ante med.*& 1.*de difficult. reſpirat. cap.*9. Quare Auicenna 2. 1.*cap.vlt.*quòd atra bilis ſiue vomitu, ſiue per alui fluxum excernatur, reproba ſemper ſit, & pernicioſa aſſeuerat.

Hæc autem doctrina intelligenda eſt, dummodò dyſenteria non ſit critica,ex Aëtio *tetrab.*3. *ſerm.*1. *cap.*43. *ante med.* Quando enim atra bilis influit aliunde, & morbo alteri ſuperuenit, præcedente coctione, ſalubriter excernitur; iuxta Senis edictum, 7.*Aph.*5. *A furore, difficultas inteſtinorum, bonum*, quia à capite noxij humores transferuntur ad inferiora. In hunc ſenſum intelligendus Hip.6. *Aph.*48. *Lienoſis,difficultas inteſtinorum, bonum.*

Quare difficultas inteſtinorum ex atra bile generata, difficilem habet curationem,quia incurabilia vlcera in penitioribus inteſtinorum locis concitantur, ex *lib. de atra bile,cap.*5. *in med.* Nam acris humor, qualis eſt bilis, & pituita ſalſa primò abſtergunt, deinde abradunt, poſtea exulcerant;atra verò bilis illicò abradit, & craſſitie ſua pertinaciſſimè inuolucris inteſtinorum adhærens,exulcerat, & illa velociſſimè depaſcitur, quæ vlcera ſolùm ferro, & igne in partibus carnoſis, & externis curari ſolent:cùm hic humor ſit omnium peſſimus, ex Gal.*in lib.de art.med. cap.*16. *ante med.*& vt inquit Galenus 14.*meth.cap.*9. expoſtulat præſidia, quæ nec maiores, nec minores vires ſortiantur,& omni prorſus mordicatione careant: quod etiam confirmare videtur Aretæus,1. *chroniôn.* 5. *in med.* §. *Sed maturanda negotia ſunt, &c.* Siquidem certa remediorum quantitas eſt maximè coniecturalis,ex *lib.de ſang. miſ. in initio.* Hinc ſit, vt Arabes vlcera atrabilaria, *noli me tangere* appellent, quod ex Hip. ſententia confirmatur, 6. *Aph.* 38. *Cancros occultos habentes melius eſt non curare; curati enim citiùs pereunt: non curati in longius tempus perdurant.* Quare dyſenteria facta ab atra bile, peſſima. Quæ à pituita ſalſa ſit,deterior,quàm quæ à flaua bile,cùm ob lentorem magis in tranſitu adhæreat inteſtinis, & ob moram magis abradat, & exulceret, vt Gal. 3. *Aph.*12. eleganter admonuit.

De curatione illud primò aduertendum, an remaneat cauſa illius, vel iam abierit. Deinde conſiderare oportet affectum iam factum in inteſtinis videlicet vlcus, & excreta. Vltimò ſymptomata quæ ipſum affectum concomitantur. De primo, ſi cauſa præſens ſit, quæcunque ea ſit, illicò remouenda. Si igitur diarrhœa dyſenteriæ cauſa fuit, aut qualiſcunque humor, qui ad inteſtina effunditur, per vomitum vacuari debet; hæc enim excretio à parte affecta reuellit, & euacuat: Et quando impeditur vomitus per cauſas legitimas, tunc vacuari debet per aluum, de cura coacta, quia cùm inteſtina ſint affecta, per ea, quoad fieri poteſt, vacuatio facienda non eſt; quæ ſi celebretur, debet eſſe facta cum ſtypticitate, & corroboratione, ex Auic. 16. 3. *tract.*2.*cap.*7. Medicamentum autem ſit Rhabarbarum, aut myrobalani citrinæ, quæ ſi torrefiant, & modicè deinceps abluantur aq.Plantag.aut Roſar.& miſceantur cum ſyrupo ex plurib. infuſ. Roſ. Rubear. vel Syrup. Roſ. ex infuſ. Siccar. addita aq. Plantaginis, ſummum iuuamentum afferre conſueuere. Num verò expurgantia ſint torrefacienda,diximus *lib.*2.*Hiſt.P.P. Medic. in com. Hiſt.*77.

Offerenda attemperantia,adſtringentia,& incraſſantia. Cauſa auertenda eſt frictionibus brachiorum, cucurbitulis ſiccis, & cum ſcarificatione lumbis appoſitis; vel denique deriuanda per vrinam, ex Hip. 4. *Aph.vlt.*& alia celebranda, quæ ſuprà *cap.*1. *num.*6. protulimus.

Affectus impreſſus eſt vlcus, hoc primò abſterſionem exiccationem,& agglutionem expoſtulat.Pro hoc operè exequendo, videndum, num tenuia, vel craſſa occupet inteſtina,illorum enim vlcera,ingeſtis per os perſananda;craſſorum verò vlceri, infuſis per clyſterem ſuccurrendum,prout 4. *meth.*7.& 5. *eiuſdem.*11. & 13. *meth. cap.*17. firmauit Galenus. In principio ergo abſtergentes clyſteres vtiles ſunt, ex decocto hord. cum ſaccharo, vel Rhodoſaccharo, vel ſyrupo Roſ. aut melle Roſ. Si dolor ſit vehemens, addatur adeps Gallinæ, aut vitellus oui, aut adeps anſeris, vel hircinum ſeuum, quod dyſentericis vtilius eſſe quàm adipem ſuillum, 11. *ſimpl.cap. de pinguedine*, docuit Galenus, §. *Qui verò mordicationes perpetiuntur, &c.* Si dyſenteria pituita ſit, clyſter ex ſola mulſa, aut decoctione betæ, ſatis eſt.

Abſterſo vlcere, ſiccantia proſunt, præcipuè quando vlcus ſerpit, & recrementa ichoroſa, & virulenta iam dimanant,fiant ex decoct. Roſar. Plantag. Marti, Acaciæ,Hypociſthid.Rhu coriariorum, cum Pulu.Boli Armeni, Sang. Dracon. Fugienda medicamenta acria, & corrodentia, quia maximum periculum inferunt, ex Auic.*cit.*& Dioſcorid.*lib.*2. *cap.*68. quæ omnia per os ſunt offerenda, ſi vlcus ſuperiora occupet inteſtina. In quem vſum, lac chalybeatum eſt vtiliſſimum. De qua re lege *Hiſt.*2. *lib.*1. *Hiſt.P.P. Medic.* Super ventrem admouenda adſtringentia multiplici lege confecta, quorum formulas *num.cit.* reperies. Symptomatibus deinde occurrendum, vt dolori vehementi, vigiliæ,inappetentiæ, ſyncopæ. Quando præ doloris vehementia, ægri

vitæ periculum incurrent,opiata ſummè proſunt,velut Philonium Perſicum, Theriaca recens,&c. Vigiliæ, ſyncopæ, inappetentiæ auxiliantur plurima, quæ *infrà* propriis numeris deſcribentur.

OBSERVATIO.

Pro dyſenteria, pilulæ expertiſsimæ.

PEſſimus morbus, dyſenteria eſt, cum qua Medici luctati, operam, & oleum perdiderunt perſæpe:nam ægri faſtidio ſummo, non aſſumpto alimento contabeſcunt:imò vigiliis, deiiciendi frequentia, nixu importuno, dolore oppreſſi, ſolutis ſpiritibus ſqualidi apparent, extenuati, & nullis proficientibus auxiliis penè cadaueroſi redduntur. In agone tanto quid tentarem, multoties hæſi.At excogitaui pilulas lentis magnitudine, quarum binæ per ſe, vel in potu deglutitæ, ter in die,manè, veſperi, & noctù longè poſt cœnam, pluri-mos ab Orci faucibus liberarunt.

℞. *Rhab. elect. & torrefact.* ℥.j.ß. *cortic. myrobalanor. citrinor. torrefactor.* ʒ.j. *ſem. coriandri torrefact.* ʒ.j.ß. *ſem. plantag.ſem.acetoſ. an.*℈.j.*ſumach*, ℈.j.ß. *maſtich. olibani, menthæ ſiccæ,roſar.rubrar. margarit.præparat. an.*℈.ß. *coral. rubri,ſantalor. rubror. ſang. dracon. boli armeni. an.* gr.xij. *philon. Perſic.*ʒ.ij. *micletæ*,ʒ.j. *granor. myrti, arillor. vuar. torrefact.an.*℈.j.*trochiſcor. de electro, trochiſcor. de ter. ſigil. an.* ℈.j. Excipiantur omnia cum cera alba liquefacta priùs ad ignem, & fiat maſſa, ex qua ad ignem pilulæ parentur lentis magnitudine, & decorentur.

NVMERVS VII.

De Icteritia.

DE morbo regio egit Galenus vbertim, *lib.* 5. *de loc. cap.*7.quem febribus ſuperuenire, latè eo loco appoſita celebri Hiſtoria confirmat,quam *lib.* 2. *Hiſt.PP. Medic.* dilucidè propoſuimus. Quare pro illius maiori explicatione, liceat mihi Galeni mentem, eo loco exponere,& obiectiones aduerſantes diſſoluere. Ex quibus arquati,ſeu auriginoſi morbi eſſentia reddetur magis enucleata,& conſpicua.

Igitur Galenus veſicæ felleæ exemplo, de cuius morbis tandem agit, rurſus oſtendit, quantum ad cognitionem loci affecti, quin & affectuum nullatenus antea cognitorum, faciat conſideratio naturalium quatuor facultatum. Conſiderantes quippe (id quod ex *libris de natural.facult.* & 5. *de vſu part.* conſtat) felleæ veſicæ vim quandam ineſſe,qua ad ſe attrahit bilem, & à maſſa ſanguinaria ſeparat (perinde ac renes, id quod eſt veluti ſerum, & lien melancholiam) poſſéque accidere, vt huiuſmodi vis, facta interdum imbecilla in ſuo trahendi munere deficiat,vnde fiat neceſſariò, vt ſimul cum ſanguine permixtum maneat bilioſum excrementum, & ſequatur illius refuſio per corpus vniuerſum, atque adeò quarta quædam icteritiæ ſpecies eueniat, à tribus illis diſtincta, nempe ex imbecillitate tractricis veſiculæ felleæ: quin & duas alias addit huius veſicæ occaſione euenientes, vnam ex obſtructione, vel imbecillitate meatuum,qui ab ipſa fellea veſicula exorti implantantur in hepar,ac inde bilem alliciunt;alteram ex immodica bilis quantitate, in veſica aceruatæ, ratione cuius contrahi non poteſt, nec bilem à ſe excernere;ad expulſionem enim neceſſaria eſt villorum tranſuerſorum contractio, quæ in parte diſtenta fieri nequit, ob impedientem redundantiam,(propter quod vrinam aliquando ſupprimi ſcripſit,3.*de cauſ.ſympt. cap.*2.) atque adeò quia nec pellitur ad inteſtina bilis, nec ampliùs ad impletam veſicam attrahitur,per corpus vniuerſum, ſimul cum ſanguine effunditur, illúdque pallido inficit colore,ac icterieum reddit.

A Porrò ad Icteritiæ ſpecies diſcernendæ, & affecti loci notitiam exactè comparandam, inueſtigare docet, vbinam, & qualis bilis redundet: idque potiſſimùm ab excrementis,vrina, & ſudore petendum: Nam cùm ictericis quibuſdam deiectiones multa bile flaua ſaturatæ appareant,nonnullis item & vrinæ; aliis è contra ſanorum ſimiles ſint; aliis albæ eiiciantur:& copioſus aliquando ſudor,vel plurimùm bilioſus, vel aquoſus à balneo effundatur, nonnunquam paucus: Si per febres bilioſus humor ad cutem erumpat,vrina, & excrementis naturali modo ſe habentibus, nullum malum iecori ineſſe ſignificatur, ſed vtilis eſt, & critica icteritia.

B Quòd ſi cum febre, & bilioſis deiectionibus accidat, atque in dextro hypochondrio grauitas ſentiatur,iecoris indicatur inflammatio, à qua ſanguis in bilem mutatus per corpus defertur, & inducitur aurigo; ſi verò citra febrem fiat, tamen cum grauitatis ſenſu in eadem præcordiorum parte, ſimul etiam alba prodeant excrementa, obſtructionem adeſſe in cyſtis fellis meatibus trahentibus, vel pellentibus, procul dubio putandum. Si autem citra grauitatem talia deiiciantur, certum eſt, veſicam hanc bilis ſuſceptricem, imbecillitate laborare,vel attractricis,quæ ex iecinore allicit, vel expultricis,quæ ad inteſtina propellit.

Denique ſi poſt balneum in ſtrigilis cauitate(quo inſtrumento vtebantur priſci in balneis ad ſordes, & ſudorem abſtergendum, 3. *acut.* 51. 14. *meth.* 1.10. *ſimpl. tit. de ſudore*,1.*ſec.loc.*4. & 4. *de ſanit.tuend.*4.) paucus, & aquoſus ſudor colligatur, coniicies bilem huius morbi cauſam,craſſam eſſe, & contumacem; plurimam verò,

C ac flauam in toto corpore redundare, ſi plurimus ſudor eiuſdem qualitatis, & ſubſtantiæ cum bile, in ſtrigili relinquatur: eundem enim colorem redundantis ſucci,guſtum, & modum præ ſe fert, dummodò ſine oleo abradatur, 4. *de loc.* 7. & 10. *ſimpl. cit.* Oleum namque permixtum impedit certum iudicium de extracta ſorde.

Quando autem morbus regius, à craſſa bile dependet,curandum docet naturalibus, ſpontéve naſcentibus balneis,victu humido,& modicè attenuante. Medicamentis verò, cibis, & potibus aperientibus, ac extenuantibus,quum ab obſtructione ortum trahit; deinde purgantibus cholagogis, nec ſemel exhibitis, ſed ni cedat morbus,iteratis;debilioribus primò, poſteà valentioribus. Oportet autem aliquando bis, ac ſæpius in

D aurigine purgare, quia multoties veſica bile repleta, bilem præ copia nequit expellere, quemadmodum interdum accidit vrinariæ veſicæ: verùm in hac (inquit) propter expultricis naturalis imbecillitatem, vel quia ob profundum ſomnum, aut aliquam vrgentis negotij occupationem,ſopitur, aut diſtrahitur vis animalis. In fellea autem cyſti ob ſolam intemperiem, & facultatis expellentis imbecillitatem,ſcilicet quia naturale inſtrumentum eſt,ſoláque naturali facultate,nullius animalis interuentu operatur. Hæc eſt dilucida, genuináque Galeni *loc.cit.* de ictero doctrina.

Verùm contrà plurima faciunt argumenta, quæ illius doctrinam probant fuiſſe ſatis incultam. Quærendum ergo: *Vtrùm Galenus in enumeratione cauſarum*

E *morbi regij ſit diminutus*? Et primò ſic. Quemadmodum ex imbecillitate tractricis folliculi fellei oritur icterus, ita ex eiuſdem virtutis robore,15.3.*cap.*3.Rurſus etiam non minùs ex feruido ſolidorum temperamento, alimentum in bilem commutantium. Videtur igitur diminutus Galenus, in enumeratione cauſarum morbi arquati.

Quòd ſi dicas,hanc propter infrequentiam omiſiſſe; illam verò contineri ſub ea ſpecie, quæ ex copia immodica ortum trahit, nempe quia valida tractrix nimiùm replet,& redundare facit in veſica bilem: Arguitur contrà,quia non frequentes ſolùm, inſtat Empirici, ſed raros etiam affectus oportet Dogmaticum agnoſcere.

ſcere. Rurſus, quia ſicut etiam ad vehementem tractionem ſequitur plenitudo, ita ad hanc imbecillitas etiam ipſius tractricis; quod præterquàm quòd euidens eſt, docet Galenus 5. *de loc*.7. & Auicenna *cit*. Ergo pariter ſpecies illa ex aceruata copia, ad priorem ex infirmitate tractricis referenda erat, atque adeò duæ tantùm conſtituendæ.

Deinde, ſi pro varietate curationis medicæ, ſpecies multiplicantur, & diuerſæ putantur, quæ diſtinctam poſtulant curationem, ſicut omnino eadem, quantumuis diuerſa, quorum non variatur curatio, cur ex imbecillitate expultricis, quæ diuerſimodè curatur, prout diuerſo etiam aſſociatur temperamento, diſtinctam etiam ſpeciem non conſtituit? Maximè cum admonuerit omnes facultates conſiderare, ob diuerſa mala quæ ex earum læſione proueniunt.

Tertiò. Si in morbis, laudabilis eſt excrementorum impuritas tempeſtiuè exeuntium, vt colligitur ex 4. *Aph*. 21. & 22. & habetur expreſsè *Aph*. 47. nempe quia corpus à prauis, & morbificis humoribus expurgant, propter quod 2. 1. *cap*. 2. de vrinis, *in icteritia*, inquit, *quantò vrina plus fuerit intincta, erit ſanius, videlicet quia ſignificat dominium, & robur naturæ pellentis ſuperfluum bilis, quà poteſt; pura autem, & vel parum tincta, imbecillitatem, & hydropis periculum minatur*, & 15. 3. *cit. cap*.4. quò magis intincta, laudabilior, & magis ſignificatiua ſanitatis hepatis, quomodo 5. *de loc*. 7. ab excrementorum, & vrinæ puritate coniicit illæſum iecur?

Quartò. Si eiuſdem qualitatis cum medicamento oportet eſſe alimentum in morbis, 1. *Aph*. 16.4. 1. *cap*. 2. & alibi: tam regiminis ſiquidem, quàm medicaminis indicatio à morbo deſumitur, 1. *alim*. 1. *iuxta fin*. 1. *acut*. 3. 2. *meth*. 7. cur icteritiam ex bile contumaci, & craſſa, calidis balneis diſſoluentibus curandam, victu humido perſanare docet? Et ſi non eſt aperienda obſtructio ante euacuationẽ, iuxta ſui ipſius præceptum, ab omnibus obſeruatum, cur 5. *de loc. cit.* ſibi aduerſans, aperientia, atque extenuantia primùm adhibere iubet, deinde quæ bilem euacuent.

Vltimò. Vrinæ excretio eſt functio merè naturalis, propterea naturalis expultricis veſicæ, vt *lib*. 2. *Hiſt. PP. Medic. in com. Hiſt*. 107. latè probauimus. Ergo quemadmodum imbecillitata expultrice veſiculæ fellis, ſequitur in ea plenitudo, ob bilem expurgatam, ad ſolius etiam debilitatem ſuæ excretricis aceruabitur vrina in veſica, nulla habita conſideratione facultatis animalis, vtpote quæ nullum habet ingreſſum in opere excernendi vrinam; præterquam quòd ad illius deſtructionem, læſionem, vel reſolutionem, potius immodicus fluxus, quàm retentio ſequatur, vt *cap*. 4. *lib*. 6. *de loc*. appoſitis exemplis Galenus confirmat.

Sed hæc non euertunt doctrinam Galeni. Dic ad primum. Sufficienter dicebatur ſub ſpecie turgentiæ, comprehendi eam ex robore tractricis, ab Auicenna relatam, omiſſam autem ob infrequentiam, Paulus memorauit *lib*. 3. *cap*. 50. idque ſine vitio: Nam licèt Dogmaticus, raros etiam morbos ſupra Empiricum agnoſcat, & curet, neceſſarium tamen non eſt, artificem de his quæ raro eueniunt, valde ſolicitum eſſe, ad artis imitationem, quæ frequentiam potiſſimum conſiderat.

Iam verò ad grauantem, ac nimis diſtendentem copiam, licèt virium proſtratio naſci poſſit, non ita tamen neceſſariò, ac impeditus exitus ex obſtructione; & attrahendi impotentia, ob locum non datum receptioni: quare admixtione non ſeparatæ bilis, impurus fit ſanguis, & talis per corpus fuſus icteritiam inducit. Quia verò ea ex ſimili occaſione oritur, vbi datur expultricis infirmitas (quia enim tunc excretio non fit, impletur veſica, & ampliùs nequit ad ſe bilem attrahere) ideò Galenus diſtinctam ſpeciem non conſtituit, ex imbecillitate expultricis: maximè (quod ſemper memorandum) vbi non tam de morborum differentiis agit, quàm de locis affectis digoſcendis.

Ne autem putes, non poſſe in totum impediri bilis delationem ad inteſtina, ſola expultrice debili, propterea quòd nec præ imbecillitate virtutis renum, poteſt vrinæ delatio ad veſicam in totum prohiberi: Nam deſcenſus bilis, vtpote quæ tenuiſſima eſt, & leuiſſima, admodum laborioſus eſt, & vt fiat, indiget pellente virtute; ſerum autem graue ſponte ſua deſcendit, ſi pateant viæ, atque ideò dixit Galenus, quod vbi renum vrina ſupprimitur, obſtructio in cauſa eſt, quanquam etiam ex eorum imbecillitate aliquando oriatur, 3. *de ſympt. cauſ*. 2. ex quibus ad ſecundum patet ſolutio.

Ad tertium dic. Quanquam malæ excretiones, peſſimarum diſpoſitionem ſint ſigna, 4. *Aph*. 47. Non negamus tamen eas aliquando vtiliter fieri, & naturæ dominium ſupra modum demonſtrare. Verùm nec ideò abſolutè habendæ ſalubriores, quàm puræ, ſtatum corporis, & maximè partium vnde excernuntur ſanum indicantes. Sic in aurigine, præſertim fellea, ſeu à debilitate, obſtructione, vel aceruata copia oriatur, laudatur quidẽ vrinæ tinctura, ob robur quod ſignificatur naturæ, & expultricis iecoris, quæ bilem vacuari prohibitam per poros ipſius naturales, pellit ſimul cũ vrina: Verùm in hepatica, laudabilior eſt pura, & ſanorum ſimilis vrina, vtpote quæ incolume iam, & illæſum arguit iecur ipſum: cùm enim magna ſui parte ſuperfluitas, & excrementum, & ſerum humorum, ſimúlque cum ipſis, per ſecũdam coctionem in iecore generetur, 4. *de vſu part*. 12. 6. *de placit*. 7. 1. *criſ*. 12. 6. *epid. ſect*. 5. *com*. 15. proba, & naturalis apparens, ſui viſceris incolumitatem oſtendit.

Ad quartum dic. Quanquam regimen, & medicamentum eadem intentione præſcribuntur, ſcilicet ad morbum, aut cauſam, eáque ſimilis qualitatis eſſe oportet; diuerſis tamen rationibus, ſæpe contraria in eodem morbo cõueniunt, vt in febribus ex obſtructione, aliquando calida cauſæ gratia, frigida ob intemperiem, &c. Sic in icteritia ex bile contumaci, ob craſſitiem, calida, balneum ad reſoluendum, & attenuandum vtile eſt, quin attenuans alimentum. At quia ſicca eſt bilis ex natura, ne à valde attenuantibus magis areſieret, atque adeò incraſſaretur, modicè attenuantem, eumque humidum victum conſultò inſtituit, & præſcribit quidem in obſtructione ante purgationem modicè aperientia, quæ non tam deobſtruendi, quàm præparandi gratia ipſe conceſſit.

Ad vltimum dic. Quia ad excretionem vrinæ prærequiritur moleſtia, & irritatio, quæ ſenſationem ſupponit, 5. *de vſu part. vlt*. & 3. *de facult. natural*. 12. Inſuper & relaxatio muſculi, veſicæ oſculum conſtringentis, ſphincteris nempe, neque is abſque voluntatis imperio agit, aut feriatur, dici excretio vrinæ poteſt opus animale per accidens, ſcilicet quia ad ſenſum moleſtiæ ſequitur, & ad otium facultatis animalis ſphincterem mouentis, prout *lib*. 2. *loc. cit.* diſceptauimus.

Eſt igitur Icterus, ſymptoma in genere qualitatis totius corporis mutatæ, nimirum coloris, emanans à vitio bilioſi excrementi in cutem tranſmiſſi, quod quidem in ea ſtabulans, febrẽ non concitat, putredinem, rigorem, aut puſtulas, veluti in eryſipelate, & herpete, quia bilis excernitur, more & modo naturali: Nam ſanguis naturalis, & naturaliter ad extimas ſedes prodit, calore, & colore viuido, & rubicundo eas afficit; quod in herpete, aut eryſipelate non contingit. Deinde in aliis cutaneis affectibus, bilis morbum generat, in ictero non morbum, ſed ſolùm qualitatem mutat, citra vllũ actionum vitium. Vltimò. Bilis in cutaneis affectibus à vaſis non ſolùm ad poroſas partes, ſed ad earum ſpatia, facta priùs dilaceratione, & exeſione confluit; in aurigine verò ad cutaneos ſolùm meatus tranſmittitur, in quibus infixa, nec febrem, nec alia vitia generat, quia ven-

tilatur

tilatur & tranſpirat,per totum corporis ambitum refuſa, quo fit vt eius acrimonia hebetetur, & miteſcat.

Triplicem eſſe icterum,felleum,hepaticum,& criticum, certum eſt. Felleus fit ab immodica plenitudine veſiculæ fellis,paruitate eius, imbecillitate attractricis eiuſdem,obſtructione, vt diximus ſuprà. Hepaticus ab hepatis obſtructione, ſcirrho, inflammatione, intemperie calida, venarum, & totius corporis exurente calore,imbecillitate. Criticus eſt duplex,iudicans, & non iudicans, de cuius eſſentia & natura, ſat plura *l.2.Hiſt. PP.Med.in com.Hiſt.97.*

Ex naturæ robore fieri agnoſces,ſi febris quæ antea erat vehemens, ceſſet, præceſſerit concoctio, & excrementa tum alui,tum vrinæ pura ſint.Ex epoto veneno generata oſtendunt maculæ, quæ per vniuerſum corporis ambitum enaſcuntur luteæ, nigræ, cæruleæ, & diuerſo colore præditæ.Ex eduliorũ corruptione, quia corpus cum tumore palleſcit,maximè iuxta ventrem & crura,& facies ſubtumida,ac flaua apparet. Ex totius corporis calore nimio, quia alui, & vrinæ excrementa minimè à naturalibus diſtant. Ex iecoris calore imméſo, quoniam alui excrementa, rufo colore ſaturata excernuntur,adeſt cibi faſtidium, bilis vomitus, partis dextræ inflammatio,grauitas,& aliquando tenſio,colore ægri inſigniti ſunt pallido, cæruleo, plumbeo. Demum ex hepatis inflammatione, obſtructione, ſcirrho euenire venaberis, ex ſignis, quæ prædictos affectus concomitari ſolent.

De præſagio nil certum poteſt ſcribi, ob cauſarum differentias, à quibus aurigo ſcaturit. Indubitatum tamen eſt, hunc morbum diu perſeuerantem, eſſe periculoſum, quoniam eum difficiles, & periculoſæ ægritudines comitantur, vt iecoris durities, ſcirrhus, hydrops,*6.Aph.*40.*&* 44.Num autem in ſeptimo, vel ante,aut poſt ipſum, in febribus poſſit bilis ad cutem ſalubriter effundi,eo loco agitauimus.

In febribus ſi eueniat criticè, nullum negotiam mouendum. Si imperfecta ſit criſis, iuuanda, & curandus affectus à quo prodit. Si eſt materia cruda, aut multa, coquenda,aut minuenda ſanguinis miſſione, purgatione,aperientibus. Si ex veneno, vtere præſidiis auocantibus ad partes externas, frictionibus, cucurbitulis inunctionibus, & cardiacis. Si ex intemperie totius corporis,vtilis eſt venæ ſectio, purgatio clemens, frigorifera,balneum. Si ex iecoris incendio ortum ducat, eadem vehementer proſunt. Iuuant etiam ſaluatellæ ſectio,ptiſſana, ſerum lactis caprini,Epithemata,infrigidantes potiones. Si ab obſtructione, aperientia ſanant, Apozemata deobſtruentia,Rhabarbarũ multiplici lege confectum, & præcipuè ſi per noctem in ſero lactis madeſcat,maximè priùs vacuato corpore,cui malo chalybeata medicamenta multo ſunt ex vſu: quæ omnia, quoniam pluribus in locis patefecimus, non eſt cur modò in deſcribendis eorum formulis, ſimus multiloqui. Si cutis deformitas adſit,curato morbo, & ablata cauſa,ſperandum eſt facilè ſponte ſua reſoluendam. Si tamen bilis craſſa ſit, & cutis denſa, colorque pallidus non euaneſcat, tunc vtere dulcis aquæ lauacro, vel in aqua priùs coque Abſinthium,Rumicem,praſſium,Lupinos, Folia Raphani,& ſiquæ alia.

Icteritia nigra eſt vitioſus totius corporis color,tendés ad nigredinem, propter excretionem humoris melancholici ad cutim, quãdo ſcilicet hic in corpore præter naturam turgeſcit, & abundat, vel ratione morbi melancholici, vel alimentorum cauſa, quæ huius humoris generationem vehementer promouent, quorum ſyluam latè proponit Galen. 3. *de loc.* 7. vel ratione intemperiei frigidæ & ſiccæ hepàtis, vel ratione obſtructionis lienis,ob quam impeditis viis,lien ex iecore, & venis,humorem melancholicum repurgare nequit.Huius curatio in euacuatione humoris melancholici conſiſtit, & in prouidentia, ne impoſterum ſimilis humor in corpore generetur. Quomodo autem vtrumque fieri debeat, *cap.de melancholia.lib.*1 *.huius operis,* exaratum inuenies.

OBSERVATIO.

Ad auriginem, pediculorum vſus, vtiliſſimus.

NOn ceſſant Medici infamare vulgus, vtpote indoctum, quod citra delectum vllum, in ictero à quacunque cauſa prognato,pediculos quatuor,vel ſex ouo ſorbili commixtos viuos bis,& ter deuorãdos præbeat; cum id ſuperſtitioſum ſit,horribile, & inutile.Ego huius præſidij ſæpiſſime feci experimentum, idque commodum eſſe inueni perſæpe, & multi vſus;natiua enim proprietate animalculum hoc, iecur roborat, quod auriginoſi morbi domicilium eſſe, vnanimi Medicorum conſenſu ratum eſt.

NVMERVS VIII.

De Lachrymis.

LAchryma,ſudor,& vrina, ſunt eiuſdem naturæ, & materiæ, auctore Theophraſto *lib. de ſudoribus* : *Vtrùm ex viſcerum perturbatione eleuatis vaporibus ad cerebrum, Lachrymæ generentur?* dubium eſt. Plures affirmant,ſed pars negatiua tenenda: aſſerunt enim, quòd vbicunque viſcera aliqua ratione occupantur, & perturbantur,vapores plurimi in cerebrum aſcendunt,qui in eius cauitatibus retenti, in aquam tandem ratione frigoris illius condenſantur, qui in forma aquæ per oculos extrà mittuntur.

Verùm hæc opinio defendi non poteſt: Nam ſi viſcera occupantur aliqua ratione, hoc in mœrore & triſtitia contingere debebat, tunc enim lachyrmarum riuuli vbertim effluere ſolent. Sed multi ſunt, qui ſimul ac mœrent, ſtatim lachrymantur, in quibus affirmare non poſſumus,quod tam citò viſcera occupata mittant vapores in cerebrum, qui in aquam,& lachrymas illicò conuertantur. Deinde lachrymæ omnes, ferè ſunt ſalſæ: Si ergo hæc opinio vera eſt, quæ ratio ſalſedinis aſſignari poteſt? Inſuper,non eſſet in voluntate hominum lachrymari, vbicunque luberet, ſed tamen videmus plurimos, qui quotieſcunque volunt, lachrymas ſine vlla occaſione promouent. Ergo, &c. Ad hæc. Timentes non lachrymantur, cùm tamen viſcera, & præcipuè cor occupentur. Denique ſi hoc eſſet verum, non poterit reddi ratio, cur in riſu, & gaudio fiant lachrymæ, cùm tamen eo tempore viſcera non occupentur.

Dic ergo,& fortaſſe meliùs, Lachrymas nihil aliud eſſe,niſi humoris potulenti portionem,quæ in cerebro, & præſertim venis oculorum continetur, quæ per dilatationem,aut compreſſionem illarum venarum,foràs erumpit. Dubitabis: *Virùm ſolus homo lachrymetur?* Si enim hæc eſt vera natura lachrymarum, cur ſolus homo lachrymas effundet, ſi animalia plura, etiam ex præſcripto naturæ, huiuſmodi humiditatem etiam in oculis continent. Dic animalia etiam lachrymari, vt Apros, Ceruos, Crocodilos. Sed hæ non ſunt veræ lachrymæ: Solus enim homo poteſt venas oculorum dilatare, aut comprimere vehementer: ſolus enim vehementer gaudet, mœret, appetit, vult, deſiderat; intenſam enim ſortitur voluntatem,gaudium,aut mœrorem.

Cauſæ lachrymarum tam naturales, quàm præternaturales, ad huiuſmodi compreſſionem vel dilatationem reduci debent. Differentiæ plures ſunt: aliæ enim dicuntur frigidæ,calidæ,aridæ, quæ auctore Galeno *6. epid.ſect.1.com.*23. exiguè fluunt, & ſtatim ac defluxerunt,

runt,exiccantur. Aliæ ſunt craſſæ;tenues;copioſæ, pau-cæ,ſalſæ , amaræ , dulces. Aliæ quæ fiunt cum morbo, aliæ ſine eo. Rurſus, aliæ ſunt ſpontaneæ , aliæ inuitæ. Illæ dicuntur quando quiſpiam propria voluntate, eas emittit,ob gaudium;riſum,mœrore.

Lachrymæ calidæ,teſte Philoſopho 5.*probl.*34. à calore capitis generantur.Frigidæ,à pauco calore concoquente,exemplo eorum, qui diuturnis morbis oculorũ laborant,quorum cerebrum calore orbatum, frigidum intensè euadit. Hæ etiam aliquando apparent in ridentibus : vniuerſus enim calor in ambitu corporis effunditur. Siccæ, à calore exiccante , perurente ortum ducunt;ſicut craſſæ,à calore concoquente , & incraſſante. Et obiter notabis , craſſas lachrymas tenuibus minùs eſſe periculoſas : Illæ enim calorem robuſtum ; hæ in concoquendo debilem ſignificant.

Lachrymarum copia, ex Auicennæ mente 3. 3: *tract.* 2.*cap.*16.vel natiuá eſt,vel accidentaria : Illa à primordiis fit generationis,& fit in illis,qui caruncula lachrymali priuantur,natura enim ſagax,in angulis oculorum carunculas conſtruxit,vt oſcula venarum eò pertingentium clauſa contineant, ne humiditates illæ lachrymarum poſſint defluere. Accidentariæ cauſa eſt multiplex; vel abſumptio & corrugatio nimia illius carunculæ; cuius cauſa,humiditates imbibere non poteſt , hócque infortunium ſolet euenire , quum Chirurgi morboſis oculis calida nimis , & exiccantia medicamina impo-nunt,quæ carunculas illas abſumunt,& exiccant. Accedunt aliæ cauſæ , nempe debilitas facultatis retentricis,& concoctricis. Paucitas lachrymarum fit , vel ab humiditatum inopia,vel ab excreſcentia carunculæ lachrymalis,quæ mole ſua meatus lachrymales occludit.

Salſæ lachrymæ fiunt, quia pars dulcis & concocta, in nutrimentum cerebri traſmutatur ; pars verò cruda & terrea, humiditati lachtymali commiſcetur. Amaræ vel ob bilis, vel ob vaporum bilioſorum admixtionem generantur , qui cùm à valido capitis calore præaſſantur,ſalſi, & deinde amari redduntur:Nam quod ſalſum eſt , pluſculùm excalfactum amarum redditur ; vt 4. *ſimpl.*20.*&* 21.confirmat Galenus.

Vtrùm in febrientibus lachrymæ appareant ? dignum eſt conſideratione : Quoniam exurens calor; omnem materiam lachrymarum videtur abſumere. Verùm in illis cõtingere, vel ob morbos oculorum Ophthalmiam, Palpebrarum aſpredinem;vel ob conatum naturæ, quæ humoris ſeroſi copiam,in capite redundantis, per oculos excernere ſatagit,teſtatur Galenus 6.*epid.ſect.*5.*com.* 3. Apparentes in morbis acutis , febribus putridis , & ſanguineis , ſecundùm Auicennam , ex inflammatione cerebri generantur , vel quia cerebrum malè affectum vaporibus inebriatur;qui in aquam conuerſi,lachrymis continuis occaſionem præbent;qui etiam,cùm caliditatem participent , pituitam & ſeroſos humores liquant; & ij in lachrymas tranſmutantur. Accedit,quòd excalfactum cerebrum humiditates ex vniuerſo corpore attrahit. Præſertim verò lachrymæ in febribus diariis vigilatiuis cieri ſolent,ex mente Auic.3.3. *tract.*2. *cap.*16. cùm enim hæ ex ſuperflua vigilia oriantur, & hæc coctionem præcipuè cerebri imbecillitet , fit vt diminuto calore, ſeroſi & crudi humoris copia in corpore excreſcat,quæ in lachrymas vertitur promptiſſimè.

Si verò citra ægritudinem lachrymæ eueniant , ex priuatione carunculæ lachrymalis accidere certum eſt. Voluntariæ cauſam habent, vel compreſſionem,vel dilatationem voluntariè factam. Inuoluntariæ variis de cauſis accidunt,vel à frigore comprimente,& condenſante,ex Gal.4.*ſimpl.* 2. vel ob retentricis facultatis debilitatem,vel ob res acres pungentes oculos, quam ob cauſam cæpæ , & allia ante oculos diſſecta lachrymas mouent, vapores enim inde elati, oculos lancinant, & pungunt acrimonia ſua , ij autem perculſi , à ſe lachrymas excutiunt.

Ægros nolentes illachrymari,peſſimum , ex Hip. 1. *progn.* 10. §. *Si enim lucem effugiant , aut nolentes illacrymentur,exitioſum*; quod etiam ſcripſit, 4. *Aph.* 52. Hæc enim affectio ſequitur imbecillitatem detentoriæ in cerebro facultatis, dummodò non adſit in oculo phlegmone,aut in palpebris aſperitas,aut à capite defluxio deſcendat , aut aliqua manifeſta conſpiciatur cauſa , in quam meritò ſymptoma hoc referri poſſit. Hoc tamen intelligendum, ſi cætera ſigna ſint perniciofa ; ſi enim ea rectè ſe habeant; non ſunt lethales , ſed hæmorrhagiam portendunt.

Lachrymæ frigidæ,reprobæ; quoniam vehementem cerebri frigiditatem , ſicut ſalſæ intenſam caliditatem ſignificant. Craſſæ,ſi tenuibus ſuperueniant, optimæ; coctionem enim,*epid.* 2. 80. & humoris inopiam præoſtendunt. Tenues ex cruditate emanant. Copioſæ largam in cerebro humiditatem denotant.Natiuæ,prauæ; & incurabiles.

OBSERVATIO I.

Copioſus effluxus lachrymarum , ſetone ad nucham indito , curatur.

Quadragenarius aſſiduis defluxionibus humoris ad oculos,in tam copioſum lachrymarum fluxum incidit biennio , vt emanante ſemper aqua per carunculas lachrymales,imminui ſibi viſum inculcaret. Hunc intolerabilis dolor capitis , ac tam immanis premebat; noctu præſertim,vt plures noctes,hac de cauſa; inſomnes duceret. Huic expurgatum multoties corpus. Sudorifica ex Ebeno adminiſtrata. Roboratum caput. Sed cùm affectio eſſet inueterata , & habitualis , ſolùm ſetoni ad nucham affixo ſuccubuit , cuius ope cùm ichores expurgarentur continuò, factum eſt , vt humiditates à capite fluentes in oculos , deriuarentur in nucham : ob quam cauſam,poſt tres menſes, à lachrymarum copioſo fluxu ſecurus euaſit.

OBSERVATIO II.

Lachrymarum effluuium ſalſum , balneo capiti adminiſtrato conquieſcit.

Ariſtoteles 2.*meteor.cap.*3. de maris ſalſedine verba faciens , ob id mare ſalſum reddi aſſeuerat; quia Sol tenuiores aquæ partes extrahens , & in vapores effundens , craſſiores veluti torret , atque adurit, quæ vnà cum crudioribus aquæ partibus permixtæ; ſalſedinem efficiunt : Quare partes humores terrenas; aqueæ materiæ commixtas , calor externus præaſſans; adurens , ſiccánſque , ſalſum ſaporem producit , ſitque à terreno ſicco, quod in aqueo humido,caloris vi præaſſatum , attenuatúmque exiſtit. Ob hanc ergo cauſam,nimium videlicet hepatis & capitis calorem, incidit iuuenis quidam bilioſus , & temperamento calidiſſimus , in aſſiduum lachrymarum effluuium ſalſum; quod ita calidum erat & exurens , vt genas fluendo; vehementer acrimonia ſua mordicaret. Hic puſtulas patiebatur , in toto capitis ambitu , rotundo ſehemate ſiccas , fiſſuras labiorum , vlcera in pulpis aurium ſicca & aſpera. Verùm cùm timor eſſet , ne hic mordax humor in oculis coërcitus , alia dira vitia efficeret , expurgatum corpus multoties. Refrigerantia oblata. Imperatum vniuerſale balneum. Sæpius ſanguis è talo,& gibbero emiſſus. Fonticulũ cruri , & occipiti affixi. Tandem ſolo balneo , capiti raſo , bis in die per menſem adminiſtrato , affectio hæc ex toto ſuccubuit. Rectè ergo prædixit Galenus 6. *de ſanit. tuend. cap.* 9. dum in hunc modum ſcribit : *Nec committere , vt quod nonnulli Medicorum faciunt , qui omni capiti medicamentum ; quod ex thapſia , & ſinapi componitur, applicant,*

applicant, id ipſi quòque faciant, quando ſi ex calida intemperie caput malè habet, talia medicamenta noceant. Expedit igitur hoc frequenti balneo, potabilis aquæ fouere, quò & calidos vapores, qui in capite ſunt, euocemus, & totum corporis temperamentum melius reddamus, &c. Repetit *lib. 13. meth. cap. 22.*

NVMERVS IX

De Fame canina.

DE cauſis famis naturalis, diximus ſuprà, *cap. 1. num.* 5. nunc ad cauſas famis præternaturalis accedamus, aſſerentes eas in duplici eſſe differentia: aut enim ab auctis cauſis famis, originem ducit, quas *loc. cit.* binas eſſe affirmamus, ſcilicet ſuctionem venarum, & influxum melancholiæ, & hæc canina appellatur; aut denique ex redundantia prauorum, humorum ſcaturit, qui in ventriculo pertinaciter inhærent, quæ ab auctoribus pica nuncupatur; in qua an ſimilia, vel diſſimilia appetantur edulia, illis qui in ventriculo ſtabulantur, determinauimus graphicè *lib. 3. Hiſt. PP. in com. Hiſt. 17.*

Huius, ſicut & famis naturalis, præcipuum eſſe organum os ventriculi, eſt affirmandum, quia licèt in reliquis membris fiat etiam indigentia, non eſt tamen verus ſuctus; facilè enim cedunt venæ, & eis iecur, atque ei ventriculus. Eſt itaque canina appetentia, deprauatus cibi appetitus, in intenſione, ſeu magnitudine peccans, ex oris ventriculi vitio prodiens.

Cauſa, eſt corporis inanitio, quæ concitari poteſt ab extrinſeca caliditate, exercitij videlicet æſtiui, balnei, vel à victu parco, famis tolerantia diuturna, ſuperflua vigilia, veneris immodico vſu, vacuatione aliqua inſigni, vermibus, colliquante febre, & ab alia quauis cauſa calida, quæ corpus diſſipare nata eſt. Et hæc dici poteſt illegitima appetentia canina; nam vera concitari non poteſt, quouſque ventris os frigido aliquo intemperamento affectum ſit, quo factum imbecillius, alimentum ingeſtum, nec continere, nec conficere valeat, idque protinus vomendo reiiciat. Quo fit, vt vera & genuina caninæ appetentiæ ratio, potiùs ſit, acidorum ſuccorum, ſiue pituitoſi ſint, ſiue melancholici, copia, os ventris, & eius ſubſtantiam permeans, vt Galenus teſtatur, *6. epid. ſect. 3. com.* 37. & *6. de loc. cap. 1.*

Sed dubitari poteſt, de quo etiam diximus, *lib. 1. cap. de melancholia: Verùm immodica portio melancholiæ, ab ſplene ad ventriculi os præternaturaliter tranſmiſſa, famem caninam excitet?* Nam quemadmodum ſanitatis tempore, modica portio melãcholiæ, ab ſplene ad vẽtriculi os naturaliter delata, non exiguam præſtat ad appetendum commoditatem, quin & ad alia naturæ opera; ſic immodicè, & præternaturaliter confluens, vitiat, nonnumquam deſtruens, ſæpe appetentiam excitans vitioſam, & contumacem. Cùm enim naturalis fames à diuulſione, ac morſu ſugentium vaſorum excitetur, & melancholicum excrementum acetoſitate, qua pollet, *2. de facult. nat. vlt.* morſum inferat ſuctui vaſorum ſimilem, & quem ventriculus non poteſt ab illo venarum diſcernere, appetentiam proritat naturalis affectus ſimilitudine, ſed immodicam & deprauatam, *1. de cauſ. ſympt. 7. 2. Aph. 21. 6. epid. cit. 15. 3. tract. 1. cap. 2.* & *tract. 2. cap. 1.* Auerrhoës firmant, *3. collect. 32.*

Nec mirum, excitari ſtomachum ad fameſcendum, perinde ex melancholiæ, atque ex venarum morſu, quia non diſſimiliter etiam pulmo, ex nudo immaterialique frigore, à quo moleſtatur, quàm ex contento intra ſe humore, ad tuſſim mouetur. Addendum, promoueri etiam à melancholico ſucco appetitum, quia, vt inquit Aretæus *1. de diuturnis affectibus, cap. 5.* vigilare facit; *vigilia* autem edax, *6. epid. ſect. 4. text.* 20. eo quòd digerit, diſſipat, & diſſoluit; ad diſſolutionem verò penuria, & indigentia ſequitur, atque adeò fames, in reparationem & ſubſidium diſſoluti.

Verum quidem eſt, quòd appetitum deiicit, & ſubuertit melancholia, vbi præ maligna, aut acri qualitate, magis pungit & ſtimulat ad expellendum, quàm acetoſitate acuat ad attrahendum; atque hinc, faſtidium ingens, præſertim cum nauſea, aut vomitu, pernicioſum in morbis habetur, tum propter virium diſſolutionem, quæ ex omnimoda abſtinentia timetur, tum quia indicantur ſubeſſe maligna qualitas, non patiens naturam quidpiam attrahere, recipere, aut retinere.

A frigido ergo oritur ventriculi intemperamento canina fames, vt retur Galenus 2. *Aph.* 21. §. *Cùm enim canini appetitus, vel propter ſolam intemperaturam frigidiorem, vel propter humores acidos fieri conſueuerint, quos exorbuit os ventriculi, &* Quoniam frigidus ventriculus appetit valenter: cuius explicandæ dubitationis gratia. illud enuclandum: *Vtrùm ventriculus frigidus magis appetat, quàm concoqueat; calidus verò è contra?*

Hanc propoſitionem ſtabiliuit Galenus *lib. art. med. cap. 62.* quæ triplici modo poteſt intelligi: primo modo, vt comparetur coctio ventriculi calidi, cum coctione ventriculi temperati, & appetitus frigidi ventriculi, cum appetitu ventriculi temperati. Quòd autem calidus meliùs concoquat, quàm temperatus, & frigidus magis appetat, probatur ex Galeno *1. de cauſ. ſympt. c. 3.* docente auctum calorem, quando ob ſui exceſſum non adurit alimenta, coctionem promouere, præſertim ſi alimenta dura ſint, & difficilia concoctu. Sed aliquando calor excedit moderatè, & cibos non adurit. Ergo tunc temporis meliùs concoquet, quàm temperatus. Secundò. Quælibet facultas naturalis addicta eſt huic, vel illi temperamento, ad ſuam actionem, vt concoctrix calori. Ergo in calido temperamento meliùs perficietur concoctio, quàm in temperato. De frigido autem, quòd magis appetat, quàm temperatus, experimento probat: Nam aduentante hyeme, ventriculo circa partem ſuperiorem infrigidato, tantùm abeſt vt appetitus minuatur, quin potiùs augeatur. Ergo ventriculus temperato frigidior, ſimiliter magis appetet, quàm temperatus.

Hanc ſententiam eximiam licèt approbem & confirmem, tamen cùm vnaquæque pars temperata, eandem habeat rationem cum toto; hoc autem temperatum perfectiores edat operationes, quam quodlibet intemperatum, vt *1. de temp. cap. vlt.* & *in art. med. cap. 8.* & *lib. de conſt. art. med. cap. 3.* confirmat Galenus, fit vt ventriculus temperatus magis concoquat, & appetat, quàm calidus, & frigidus.

Neque obſtat prima ratio, deſũpta ex Gal. *1. de ſympt. cauſ. cit.* Etſi enim ventriculus calidus multum concoquat, non tamen ita perfectè, ſicut temperatus; præſtantia enim cuiuſque actionis, non penes intentionem, ſed perfectionem cognoſcitur. Neque obſtat ſecunda: quia quamuis quælibet facultas addicta ſit huic, vel illi intemperamento, vt concoctrix calido; nihilominùs non exceſſu caloris, ſed moderato calore gaudet ac perficitur. Quare Gal. *2. de temp. 6. longè poſt princ.* de ventriculo agens temperato, dixit: *Ventriculus quidem bene concoquit: ſi temperatus eſt; malè, ſi intemperatus: per calorem quidem, ſi ructus edit nidoroſos; per frigus verò, ſi acidos, &c.* Neque experimentum de ventriculo temperatæ, qui ob infrigidationem magis appetit, omnino eſt certum; hic enim appetitus non per ſe, ſed ex accidenti contingit, & ideò magis appetit, quàm poſſit concoquere, & plura illi aderunt excrementa, quàm antea: corpus autem temperatum non magis appetit, quàm poſſit concoquere, & ideò pauciſſima ſupererunt recrementa, ex Galeno *lib. art. medic. cap. 81.*

Secundo

Secundo modo ſententia Galeni poteſt explicari, ſi ad contrariam diſpoſitionem comparatio fiat, ita vt ſit ſenſus: Ventriculus calidus magis concoquit,& minùs appetit, quàm ventriculus frigidus; & è conuerſo, hic magis appetit, & minùs concoquit, quàm calidus. Hæc expoſitio etſi placeat doctiſſimis, mihi haud arrifit vnquam: In ventriculo enim calido, maior eſt reſolutio humidi, quàm in frigido. Sed ad proportionem reſolutionis, ſe habet tam naturalis, quàm animalis appetentia. Ergo in calido ventriculo maior erit appetitus, quàm in frigido. Ea enim quæ in aliquem finem colliniant, debent eſſe proportionata fini. Sed appetitus humidum deperditum ſolùm inſtaurare conatur. Ergo, &c.

Præterea ad vitæ conſeruationem, neceſſum erat ventriculum calidum, maiorem alimenti quantitatem aſſumere. Ergo cùm natura in neceſſariis non deficiat, maiorem appetitum illi: quàm frigido præſtare debebat.

Tertio modo explicari poteſt prædicta ſententia, ſi fiat comparatio coctionis ventriculi, ad ipſiuſmet appetitum, & appetitus ad coctionem, ita vt ſit ſenſus quòd in ventriculo calido maior ſit concoctio, quàm appetitus; in frigido verò è conuerſo. Hæc expoſitio inter omnes probabilior eſt: cùm hoc tamen ſtat, ventriculum calidum maiorem habere appetitum, & coctionem, quàm frigidum. Teſtimoniis verò, & rationibus quæ ab aliis ſolent adduci, ſatisfacias quæſo verbo vnó: nempe ſi caliditas in ventriculo calido, poteſt deiicere appetitum, reſpectu ſuæ propriæ concoctionis; & frigiditas in ventriculo frigido, poteſt promouere appetitum, reſpectu concoctionis ſuæ.

Obiicies contra prædictam doctrinam: Si ventriculus calidus magis concoquit,& minùs appetit,& frigidus è conuerſo, ſequeretur quòd alimentum ventriculo calido, in maiori quantitate debeat offerri, quàm fuerit appetitus; frigido verò in minori; quod à ratione videtur alienum: Nam Auicenna 3. 1. *doct.* 2. *cap.* 7. §. *Ex cibo enim nullus*, & 13. 3. *tract.* 1. *cap. vlt.* §. *Illo autem, &c.* docet ſemper à menſa eſſe ſurgendum cum reliquiis famis: quare Hippocrates 6. *epid. ſect.* 4. *text.* 22. in duobus ſanitatis tuendæ præcepta repoſita eſſe confirmat: *Exercitatio ſalubris, non ſatietas cibi; promptitudo ad labores.*

Dic. Alimenta ob duplicem appetentiam aſſumuntur, aliam veram & naturalem, quæ ex diuulſione ventriculi originem ducit; & alteram fictam, ſeu voluptuoſam, & recordatione anteactæ voluptatis factam. Iam verò ſecundùm priorem appetentiam, de qua Galenus *lib. art. med. cap.* 62. ventriculo temperato tantum eſſe concedendum affirmat; quantum appetat; calido magis, frigido minùs. Secundùm verò poſteriorem, de qua intelligendus eſt Auicenna *in dictis locis*; omnibus ventriculis minus eſſe condonandum; quàm pro deſiderio appetant, affirmat. In hunc enim finem conſeruatrix Medicinæ pars inuenta eſt, quæ quantitatem, qualitatem, & ordinem in ingerendis cibis exactè præſcribit.

Dignoſces facilè cauſas huius affectus, ſi eas quæ præceſſerunt, agnoueris: nam ſi euacuatio aliqua immodica per aliquam corporis regionem non præceſſit, exiſtimandum eſt ex frigiditate ventriculi proficiſci, præſertim ſi ructus acidi ægrotantem moleſtent. Periculoſiſſimus eſt affectus hic, quoniam in hydropem, aut tabem ſæpe commigrat.

Quòd ſi à vehementi, & nimia corporis fiat inanitione, iis occurrendum quæ ſpiritus exhauſtos reficiant, vt odoramenta: quòd ſi hæc alimentoſam ſortiantur naturam, erunt commodiora, vt vinum, quod citiſſimè vtramque ſubſtantiam inſtaurat. Si verò ex acido, vel alio vitioſo ſucco emanet, ori ventriculi, vel ſubſtantiæ tenaciter impacto, vomitus ſummopere prodeſt: Purgatio vtilis eſt, facta iis quæ intemperiem frigidam corrigunt, & humores è ventriculo expurgant, ſecant, liquant, fundunt, vt Agaricum, Turpethum, Terebinthina, Hiera. Diuretica multo ſunt vſui, vt decoctum ex Thymo, Origano, Hyſſopo, Pulegio: condita è ſpeciebus calidis, vt Aromatico, Diarhod. Dianiſo, &c. Sin autem hæc lienem non conſequantur, vtere decocto Ebeni, vel Smilacis aſperæ, per plures dies exhibito.

OBSERVATIO.

Ad famē caninam ex frigiditate ſubortam, vinum generoſum præſtantiſſimum.

Quinquagenarius in victu ſobrius, & parcus, & qui cùm eſſet flatuum in ventriculo inundantium copia diſtentus, ab omnibus prauí edulij ſuccis, & flatulentis cibis penitus abſtinebat: Ecce ſubitò incidit in imaginationem vanam, qua ſe condemnatum eſſe ad inferos proclamabat. Verùm etſi eſſet immorigerus, & ad præſidia medica ferenda contumax & rebellis, tamen cereuiſia, & interdum aqua, in qua folia ſennæ per noctem madebant, ebibita, balneo, hirudinibus ſedi affixis curatus eſt. Cæterùm poſt viginti dies, in tam ingentem famem lapſus eſt, vt omnia cibaria, cuiuſcunque ſortis eſſent, citra delectum, incompoſitè, & in magna quantitate, reluctantibus etiam domeſticis eſitaret, quorum ferè totam portionem, cùm non tolleraret ventriculus, reuomebat. Hic tandem vino hoc præſtantiſſimo, cuius potu nimiùm delectabatur, curatus eſt: Nam frigidam oris ventriculi intemperiem corrigit, expurgat clementer per aluum, acidos ſuccos extenuat, flatus melancholicos diſcutit, ſpiritus reficit, nutrit, & contra melancholiam vnicum eſt auxilium.

℞. *Vini maluatici.* ℔. vj. *vini abſinthitis*, ℔. iij. *aq. vitæ*, ℔. ij. *aq. ſtillatitiæ aniſi*, ℔. j. ß. *aq. cinnamom.* ℔. j. *Rhodomel.* ℔. ß. *ſyrup. abſinth.* ℥. v. *ambari*, ʒ. iij. *moſchi*, ʒ. j. ß. *Aloës elect.* ℥. j. *hieræ ſimpl. Galeni* ʒ. v. *nucis moſchatæ*, ʒ. iiij. *cinnamom.* ʒ. iij. *aniſi* ℥. ß. *calami Aromatic.* ʒ. iij. *ligni Aloës* ʒ. ij. *menthæ ſiccæ*, M. j. ß. *ſacchari elect.* ℔. ij. *aromatici roſati, dianiſi, diagalang. diacinnamom. an.* ʒ. ij. *theriacæ* ℥. ß. *confect. hyacinth.* ʒ. iij. *lapidis belzaar.* g. xxx. Omnia in tenuiſſimum puluerem redacta, cum vino triduo reſeruentur; & quotidie bis agitentur: poſtea in balneo Mariæ reponantur & diſtillentur. Emanabit liquor ſuauiſſimus, fragrantiſſimus; colore rubeus, cuius vnciæ quatuor calidè, ieiuno ventriculo ebibitæ, ſummam flaccido ventriculo firmitudinem conciliant.

NVMERVS X.

De læſione guſtus.

Quæres primò: *Virùm guſtus organum inſipidum eſſe oporteat?* Inſipidum ſaporem inter ſapores eſſe connumerandum, ex eo Philoſophi arguunt, quòd à nullo alio ſenſu, præterquàm à guſtu percipi illud poſſit. Dicitur autem inſipidum, vt Galeno placuit *lib. de oculis, part.* 5. *c.* 1. ex eo quòd ad linguam accedens, nihil in ea facit, aut ob id, quòd nulla inſigni guſtabili qualitate guſtum afficit, nec dulcedine, nec amaritudine; nec aciditate; quod euenit ob maximam ſimilitudinem, quam obtinet cum organo guſtus: nam, vt Auerrhoës ait, *lib.* 3. *de anim. com.* 4. omne recipiens debet eſſe denudatum à natura recepti. Hæc eſt cauſa, cur guſtus natura aquea, ſiſceráque habeatur; & nec dulcedinis, nec acrimoniæ, nec acerbitatis, nec alterius ſaporis particeps, ſed quemadmodum aqua optima, omnis qualitatis, quæ ad guſtum attinet, expers eſſe cenſetur: nam ſi ſapor aliquis guſtui innatus eſſet, alium ipſe extrinſecùs percipere

percipere non valeret; quia teſte Ariſt.3.*de anim.cap.*4. quod intus eſt, prohibet alienum.

Quæres ſecundò: *Vtrùm guſtus animalibus varius fuerit conceſſus*? Reſponde affirmatiuè. Patet, quia quæ nobis inſipida videntur, aliis animalibus ſapida apparent, vt paleæ equis. Sic ſtercore humano, canes ſuauiſſimè veſcuntur, nobis prorſus olfactu, & guſtu perquàm horrendo, & cucumeres ſylueſtres aſini auidiſſimè edunt, quos guſtus noſter tantopere renuit, & auerſatur. Ratio eſt, quia, quemadmodum Galenus docet 8.*ſec, loc.cap.*7. alimenta ſecundùm totam ſuam ſubſtantiam, proprietatem, ac familiaritatem habent, ad ea quæ alunt, & *lib.*4.*ſimpl.cap.* 10. dicebat, nec eduliorum, nec medicamentorum vnam eſſe animantibus omnibus ſpeciem, ſed pro ſua vnamquamque familiari ſubſtantia, ſimul & affectione, tum delectari, tum iuuari ab vtriſque, atque ob id alia aliis apparere iucundiora. Quapropter, inquit Theophraſtus *lib.* 6.*de cauſ. plant. cap.*2. non ſolùm quod agit, verùm etiam quod afficitur, noſſe oportet, præſertim cùm non idem ſapor percipiatur ab omnibus, quippe nihil prohibet, vt idem cenſet Theophraſtus, vt quod homini dulce eſt, id amarum aliqua ex reliquis animantibus ſentiant, & è conuerſo. Plinius itidem *lib.*10.*cap.* 71. ex eduliorum multiplicitate, qua animalia vniuerſa afficiuntur, coniectatur, non tactum ſolùm, ſed etiam guſtum cunctis ineſſe, nam cur alij alios ſapores appetunt, ſi guſtus expertia ſunt? Et quemadmodum in ſaporibus, quibus illa delectari ſolent, diuerſitas eſt, ſic & in guſtandi, edendique modo, diſcrimen reperitur: alia enim ſugunt, alia lambunt, ſorbent, mandunt, vorant. Sed de his ſatis: ad guſtus hiſtoriam redeamus.

Quæro tertiò: *Vtrùm lingua, guſtus organum ſit conſtituenda*? Os inter alios vſus à natura eſt fabricatum, vt guſtui inſeruiat, licèt in eo munere præcipuum ſit organum, lingua ipſa, cui profectò in guſtandi munere. cæteræ partes oris veluti conſentire videntur. Os enim præparationi ciborum, aëris ſuſceptioni, & egreſſui dicatum eſt. Conſtat ex gingiuis, quæ dentibus firmandis ſunt idoneæ. Adeſt & palatum, pars oris ſuperior, in cuius extremo foramina duo conſpiciuntur, naſo contigua. Vuula appendet ea parte, vſque ad linguæ radicem, aërem attemperans, & compeſcens. Adſunt & fauces, que aperto ſatis ore conſpicuæ ſunt. Sunt etiam glandulæ vtrinque iuxta iſthmum ſitæ, perpetuò ſaliua os irrigantes. Ab his lingua præcipuum guſtus organum vihtur, quæ profectò in ore triplici officio fungitur: vno quidem ſolis hominibus proprio, cuius miniſterio dicta eſt voluntatis nuncia, duo inſuper habet officia, omnibus animalibus communia, primum eſt alimenta hinc inde in ore mouere, quò vndique ea atterat exactè, alterum miniſterio guſtandi aſſiſtere. De cuius figura, ſubſtantia, neruis, venis, ligamentis, frænulo, & muſculis plura ſcripſimus 6.*lib.Hiſt.PP. Medic.in com.Hiſt.*4.*ſect.*1.*tit.de lingua.*

Oportuit, inquit Galenus 4.*ſimpl.*15. innaſci animantibus organum, quod naturæ ſimilitudines, ac diſſimilitudines diſcernendi poteſtate polleret, quod cognoſcens rerum naturas, familiaria quidem eligeret, aliena verò refugeret: huiuſmodi ergo lingua eſt, quæ exuberanti ſenſu non calida modò, frigidáque, humida, atque ſicca, ſed etiam quæ familieria, quæque non ſamiliaria agnoſcit. In hanc enim duntaxat particulam, complures inſeruntur nerui, cùm aliæ omnes, aut vnius tantùm, aut duorum ſint participes, nec eorum ipſorum ita magnorum tamen.

Sed ſupereſt explicandum quid ſit ſapor. Hic, auctore Theophraſto 6. *de cauſ. plantar. cap.* 8. partis eſt ſiccæ terreu æquæ in humido demiſtio: vel partis ſiccæ per humorem ex vi caloris percolatio, quod fortè à priori nihil defert. Ariſt.*lib.de ſenſ.& ſenſibil.cap.*4. Saporem, paſſionem eſſe dicit, à ſicco terreno in humido factam, guſtus alteratricem, qui in potentia eſt, vt in actu: eſt enim in potentia eodem docente Ariſt.*lib.*1. *de anim. cap.* 10. *in fin.* guſtus quidem inſtrumentum: guſtabile autem id, quod guſtum ipſum actu facere poteſt.

Cùm guſtus officium ſit, ſapores diiudicare, vt idem Ariſt. eſt auctor 3. *Ethic. cap.* 10. Quærendum quartò: *Vtrùm ſaporum differentiæ, octonario numero comprehendatur*? Dic: Saporis ſpecies ſunt acerbus, auſterus, acidus, dulcis, pinguis, ſalſus, amarus, atque acris, qui ſanè cuncti ad octonarium numerum ſunt redigendi. Nec inſipidum adiicias, ſiquidem hic à Theophraſto omiſſus eſt, 6.*de cauſ. plant. cap.* 1. vbi ex profeſſo de ſaporibus agẽs, eorum tantùm quos retulimus, mentionem facit. Auicenna etiam *lib.*2.*canon. tract.* 1. *cap.* 3. non videtur illum inter ſapores connumerare, dum ait: *ſapores eſſe penitus octo, & vnum priuatum ſapore, qui eſt inſipidus.*

Verùm ſi inſipidum guſtu ſolo, non ſenſu alio percipitur, atque cognoſcitur, cogimur illud inter ſaporum ſpecies recenſere, cùm ſit nimirum ſapor, partis deguſtatricis paſſio, ſic tradente Ariſt.*lib.de ſenſ.& iis quæ ſentiuntur, cap.*1. Quemadmodum enim, ſcribente Galeno 6.*epid.ſect.*1.*cem.*29. febres tactu, ita ſapores guſtu ſentiuntur. Accidit, quòd cùm inſipidus, & ſapores reliqui priuatiuè opponantur, debent omnes in eodem genere collocari, cùm hæc ſit contrariorum lex, vt in eodem genere ponantur, & maximà diſtent. Igitur inſipidus, ad ſaporis genus priuatiuè reducetur.

Deindè. Acerbus, & auſterus non videntur ſpecie differre, cùm ſola intenſione, & remiſſione differentiam obtineant; magis autem, aut minùs, vt Philoſophi loquuntur, non variare ſpeciem, notius eſt, quàm vt probari debeat. Sed quòd duo hi ſapores, modo tantùm qui dictus eſt, & non alio differant, ex Galeno liquet, 4.*ſimpl.cap.*8. ſcribente, auſterum; acerbum eſſe exolutum; quo fit vt ſæpe vnum pro alio ſumatur: & *lib.* 1. *eiuſdem operis, cap.*1. dicebat, acerbum ab auſtero intenſione ſola differre: quod ſimiliter *lib.* 1.*ſimpl. cit.* confirmat, dicens: *At quod nos adſtringens vocamus, haud temerè à Theophraſto dictum reperias; videtur enim idem ſignificare quod auſterum, aut certè commune eſſe genus, tum huius, tum etiam acerbi.*

Inſuper quæramus quintò: *Vtrùm ſapor pinguis, dulcis, ſeu vnctuoſus idem ſignificent*? Pinguem, ſeu vnctuoſum ſaporem à Theophraſto additum eſſe, & è Platone *in ſermone de propriis linguæ ſenſoriis* prætermiſſum, paulò verò ante plantarum ſuccis adſcriptum, vbi vinoſum ab oleoſo, & melleo diſcernebat, ait 1,*ſimpl.cap.* 38. & cauſam reddit dicens, pinguem à Platone omiſſum, vt qui ad guſtum nihil attineret; pertinet enim magis ad tactum, quàm ad guſtum: quòd ſi ad vtrumque attinet, cùm pluribus ſenſibus percipiatur, ſenſibile erit commune, & non vnius guſtus proprium.

Cæterùm Ariſt. 2. *de anim. cap.* 10. & *lib. de ſenſ. & ſenſibil. cap.*4. manifeſtè ſub dulci pingue complexus eſt. Galenum in hac re à multis dubium fuiſſe proclamatur: nam *lib.*4. *ſimpl.*9. cùm dixiſſet fructus oleoſos & dulces eſui ſolummodò eſſe aptos, deinceps *cap.* 10. ſubdit, fortaſſis & pingue ipſum dulce exiſtere, & quidquid nutrit, è genere eſſe dulcium. *Libro* tamen *primo eiuſdem tractationis, cap.* 39. dulce, & pingue in hoc conuenire aſſeuerat, quòd ambo velut inungunt, atque implent, ac in ſtatum ſuum exaſperatas, ac veluti eroſas linguæ particulas reſtituunt; differre tamen, quòd hæc omnia cum voluptate à dulci fieri contingat, à pingui vero ſine voluptate.

Verumtamen quatenus pingue nutriens eſt, debet in dulcium geuere contineri, ſi modò verum eſt, quod Galenus 4.*ſimpl.*9.*&* 25. toties repetit, nutrire præter dulcem qualitatem nullam omnino poſſe, & omnium quæ nutriunt communẽ dulcedinẽ eſſe, ac quicquid nutrit,

aut

aut plus, aut minùs eſſe dulce, ſubſcribens ſanè in hoc Ariſtoteli, *lib. de ſenſ. & iis quæ ſentiuntur, cap. 4.* dicenti, omnia dulci nutriri, vel ſimplici, vel mixtim. Vnde Auicenna *lib. 2. canon. tract. 1. cap. 3.* impoſſibile eſſe dicebat, quin in omni nutriente apud Medicos inſit dulcedo aliqua.

Quæres ſextò. *Vtrùm acetoſus ſapor, idem ſit atque acidus?* Autumabit aliquis acetoſum ſaporem à prædictis eſſe diſtinctum: Verùm hic Auicennæ, idem eſt atque acidus; apud Galenum verò ſimplex, & impermixtus ſapor non eſt, ſed ex acido & acri permixtus, atque compoſitus, quod ex 4. *ſimpl. cap. 12.* probari non incongruè poteſt, vbi ſic legitur: *Diuerſis itaque viribus, omphacis, acetique ſuccus conſtant, quippe quòd aceto accedat ex putrido calore vini acrimonia quædam: atque ob id Ariſt. rectè dixit, acetum proprio vini calore frigidum eſſe, adſcititio verò calidum; at omphacis ſuccus calorem non habet.* Et Rurſus *lib. 1. eiuſd. operis, cap. 24.* *Acetum* (ait) *ex contrariis qualitatibus compoſitum eſt, perinde vt lac.* Vnde Serapio, *titulo de ſapore acetoſo: Acetoſitati aceti miſcetur acuitas, & punctio.*

Quæres ſeptimò. *Vtrùm ſapores ſinguli vario modo ſint explorandi?* Dic. Cognoſcuntur ſapores ſinguli ex affectione, quam linguæ imprimunt, eo modo quo docet Galenus *1. ſimpl. cap. 39.* cuius verba hæc ſunt: *Porrò quando quod lingua noſtræ admotum fuerit corpus, valde deſiccat, contrahit, & in multam profunditatem vſque linguam ipſam exaſperat, ſicut pyra ſilueſtria immatura, & corna, eiuſmodi omne acerbum appellatur, ab auſteris intentione duntaxat diuerſum. At quod nos adſtringens vocamus, haud temerè à Theophraſto dictum reperias: videtur autem idem ſignificare, quod auſterum, aut certè commune eſſe genus tum huius, tum etiam acerbi. Quæcunque verò linguam dum contingunt, non contrahunt eam, nec conſtipant, velut adſtringentia, imò contrà planè agere apparent, nempe detergere, & abluere, etiamſi adſtringentium quidpiam admixtum ſit, hæc omnia ſalſa cognominamus. At quæ his etiam magis detergunt, adeò vt etiam exaſperent, amara nominantur. Porrò quæ mordicant roduntque, idque cum valida quadam caliditate, acria vocantur. Si verò ſine hac mordent, acida: cæterùm hæc fermentandi quoque vim obtinent. At quæ volunt inunguunt atque implent, ac in ſtatum ſuum reſtituunt exaſperatas, ac veluti eroſas linguæ particulas, hæc ſi cum voluptate manifeſta contingant, dulcia; ſin hac ſine, pinguia vocantur.* Hæc Galenus. Ex cuius verbis facilè quiſpiam colligere poterit, quæ ſit cuiuſque ſaporis affectio, quæ natura.

Quæres octauò. *Vtrùm varij ſapores, varia temperamenta ſortiantur?* Dic. Ex ſaporibus acerbus, auſterus, & acidus, temperamento frigidi ſunt; dulcis, ſalſus, amarus, & acris, calidi, vt fuſa ſatis enarratione, *4. ſimpl. cit.* probauit Galenus, cui Auicenna ſubſcribit *lib. 1. tract. 1. c. 3.* inquiens: *Non eſt poſſibile, vt ſapores dulcis, amarus, & acutus, & ſalſus ſint niſi in ſubſtantia calida; nec ponticus, ſtypticus, & acetoſus niſi in ſubſtantia frigida.*

Porrò ex his, acris omnium eſt calidiſſimus, mox amarus, poſt hunc ſalſus, & deinde dulcis, cuius calor (vt ait Galenus *4. ſimpl. cap. 9.*) non immodicè calorem noſtrum exuperat, ſed velut aqua calida, cuius contactus voluptati eſt maximæ, vbi refrixerimus; hactenus videlicet nos excalfaciens, dum concretas frigore in nobis particulas fundat, non tamé ſoluat, ſecet, diſtrahátue continuum: ea enim, vt vtiliſſima eſt, & maxima afficit voluptate, ſic omne edulium dulce calidum ſanè omnino eſt, ſed non tanto calore excedit, vt is lædat ac moleſtus ſit, ſed inter limites ſe continet fundentis, læuigantis, ac mollientis.

Nec tamen cenſendum eſt, dulce omnium calidum exiſtere: contingit enim modicè dulce aliquod eſſe frigidum, ſcilicet quando plurima corporis ipſius ſubſtantia, aquea exiſtit, ſed non adeò tamen frigidum, vt id quod valde acerbum eſt, aut acidum, ſed ſicut illa

A potiùs, quæ tepidum calorem poſſident, quæ Galeni eſt ſententia, *4. ſimpl. 7.*

Sapor pinguis in calore, dulci proximus eſt; nam ex tenui, non quidem ignea, ſed planè aërea materia naſcitur, quæ in calore, & frigore quodammodo temperata eſt, humoris tamen vtriuſque aërei particeps magis, ac proinde vis eius, atque facultas eſt relaxare, emollire, & humectare. Quare dulcia in medio amarorum, & inſipidorum collocare poſſemus, & contraria conſtituere amarum, & inſipidum.

Ad guſtandi verò ſymptomata accedentes, quæramus: *Vtrùm guſtus variis de cauſis auferatur, vel imminuatur?* Satuendum eſt, homines aliquando prorſus guſtu priuari, nonnunquam diminutè: & veros rerum ſapores percipere poſſe, ac non rarò in guſtus iudicio

B falli, exiſtimantes & iudicantes dulce, amarum eſſe, & ſapidum, inſipidum, & ſic vice verſa de reliquis ſaporibus, quos lingua falsò mentitur.

Hæc ſanè vitia prodeunt, vel à facultate animali, aut vitio nerui ad linguam deſcendentis, vel tunicæ ipſam veſtientis: quæ etiam vbicunque ſint, ſuboriri poſſunt vel à cerebri intemperie, vel à tumore, obſtructione, compreſſione, aut continui ſolutione: quod etiam contingit tunica linguæ intemperata, vel humore aliquo intus, aut extrà irrigata, aut tumore affecta, maximè cùm illi vniuerſus corporis apparatus conſenſerit, ſiquidem, vt Hippocrates rectiſſimè docuit, *6. epid. ſect. 3. text. 10.*

C *Lingua lotium ſignificat.*

Verùm frequentiùs guſtus deprauatur in febribus, vel quia lingua, & præſertim ſecundùm ſummitatem, vbi ex ſententia Ariſtotelis collocatur guſtus, imbuitur ſucco bilioſo, aut amaro, aut aliàs putrido; vel deprauatur, quando ex ventriculo vapores putridi, & praui exhalant in palatum, & linguam, adeò vt vehementer eam inficiant, nam tunica quæ veſtit linguam, eſt ea quæ ventriculum ambit, vt *4. acut. 13.* & alibi docui, Galenus. Tunc enim id quod eſt in lingua, impedit, ne extranei ſapores integri percipiantur.

Huic ſymptomati diligenter opitulandum, nam ægri guſtu priuati, alimenta abhorrent, & hac ratione deficiunt, & extenuantur nimis, & præſertim in peſtiferis febribus, in quibus *3. epid. ſect. 3. com. 17.* ſcribit

D Galenus; vſque adeò ægros, & guſtum, & appetitum habuiſſe impeditos, vt ampliùs mori mallent, quàm cibum aſſumere.

Curatio autem propria eſt, quæ febribus vtilis eſt; cùm enim tunica ventriculi bilioſo, amaro, putridóque ſucco ſit imbuta, & ex conſequenti hoc humore lingua ſit delibuta, ſit ratum, vt ſanguiniſmiſſio, pharmaca expurgantia, clyſteria, tum ab ore ventriculi, tum à lingua, vapores & humores detergant, & abluant. Lingua eſt abſtergenda aqua hordei, ſero lactis, Syrupo Roſaceo cum melle Roſaceo permixto.

OBSERVATIO.

E

Contra læſionem guſtus, Syrupus expertus.

Plura ſunt quæ ventriculum, & linguam abſtergere queunt, ſed nullum efficacius eſt auxilium pepo-num ſucco: ſi non inueniatur, vtere ſucci acetoſæ, & portulacæ, an part. æquali, ex quibus cum ſaccharo ſecundùm artem ſit ſyrupus in hunc vſum expertiſſimus. Hoc ablui poteſt lingua, & totum os: quin etiamſi deglutiatur, mirandum in modum ventriculum à putridis humoribus abſtergit. Deinde febris acrimoniam retundit, acres ſuccos contemperat, lentos ſiqui in ventriculo redundant, ſecat & attenuat, appetitum excitat, ſitim reſtinguit, ſomnum procurat, & peſtiferis febribus magno eſt ex vſu.

NVMERVS XI.

De Ventriculi dolore.

DE Ventriculi dolore, debilitate, languore, nouem hiſtorias ſumus interpretati, *lib.2. Hiſt. Princ. Med.* à 53. incipientes, nunc ſat ſit dicere, ventriculi dolorem vel contingere in febribus acutis, & malignis, vel in chronicis & diuturnis. Quum enim humor maligna, in ardenti, & peſtifera febre, virulentus & mordax, à toto confluit ad ipſum, excitatur cardialgia, & cardiogmos, hoc eſt, morſus ſtomachi, & dolor: videtur enim ab hoc acri ſucco ipſum morderi & lancinari,& præſertim os eius,quod cum maximè ſenſile ſit, promptiùs noxam perſentiſcit.

Hac de cauſa, ob dolorem nempe, vires proſternuntur, ægri fiunt exanimes, & ducto in conſenſum cerebro,cum quo maximam ſympathiam ventriculus obtinet,accidit conuulſio,ſuperuenit delirium, vigilia infeſtat, & alij cordis & hepatis ſuperueniunt affectus, qui ægrum miſerrimè torquent atque fatigant. Ob dolorem enim corpus non nutritur, cruditates generantur, & tandem obſtructiones contingunt, & ſpiritibus, ac humoribus excandeſcentibus, & inflammatis, febris acrior redditur, & intenſior.

Hoc ſymptoma curata cauſa, & vacuato humore mordaci & acri, eóque attemperato conquieſcit: nam pugnandum eſt alexiteriis,iulapiis,ptiſana,refrigerantibus clyſmis, ſectione venæ, clementibus pharmacis, & aliis, quæ huius humoris naturam venenoſam, acrémque coërceant, & refrænent. Oti ventriculi frigorifera cum anodynis permixta imponenda. Totum ouum cum lacte muliebri, & roſacea permixtum. Offa panis ſucco Peponum, Acetoſæ, Pampinorum vitis, oleo Omphacino irrorata, addito Pulu. Coral.Roſ. Margarit. Præparatar. Non inutile erit, veſicam bouinam ori ventriculi, lacte vel muliebri, vel caprino ſemiplenam imponere. Si verò dolor ferociùs inualeſcat, pugnandum narcoticis, vt requie Nicolai,Philonio, & & aliis.

In diuturnis febribus,à craſſo humore ſubortis, dolor ventriculi ſuboriri conſueuit, quoniam pituitoſus humor copia grauat, flatu diſtendit, ac premit.Curandus ad curationem cauſæ efficientis febrem, & aliis quæ pro curando colico dolore à flatu ſuborto, à Medicis celebrari ſolent auxiliis, quorum formulas ſuprà *cap.2. num.*1. prædiximus.

OBSERVATIO I.

Ad ventriculi dolorem intenſiſſimum, ex cauſa calida prognatum, ſyrupus eximius.

QVidam cùm febre maligna eſſet vehementer oppreſſus, tempore æſtiuo, & oris ventriculi dolore, cum vomituननbilioſo, per interualla quateretur immaniter, eum ferina oppreſſere ſymptomata, dilirium, conulſio, vigilia importuna, & alia, quæ imminentem mortem præſagiebant certiſſimè. Plura, variáque tentata auxilia, quæ inutilem vacuarent humorum copiam, humoris mordacitatem coërcerent, roborarent ventriculum, & venenoſam qualitatem refringerent. Hæc autem nullam attuliſſe opem, conſtitit apertè, donec hoc ſolo ſyrupo, quater in die oblato, duarum vnciarum pondere, à dolore euaſit omnino, à cæteris ſymptomatis mitiùs ſe habuit, & ſanitatem excitata hæmorrhagia die 36. eſt conſequutus.

℞. *Succi portulac. & ſucci fol. plantag. an.* ℥.ß. *ſucci pepon.* ℥.ij. *ſucci acetoſ. ſcorzoner.* ℥.j. *ſucci pimpinellæ, & ſcabioſæ, an.* ʒ.j.ß. *ſucci ſcordij,* ℥.ß. *ſucci roſ. rubrar.* ℥.ij. *ſucci pampinor. vitis,* ʒ.iij. *ſucci limon.* ʒ.iij. ß. *ſucci citri acidi,* ℥.ß. *ſucci cortic. citri bene matur.* ʒ.j.ß. *ſucci abſinth.* A ʒ.iij. *ſucci menthæ,* ℥.ß. *ſucci fol. papauer. albi,* ℥.ß. *ſucci flor. violar.* ℥.j. *ſucci flor. nymphææ,* ℥.ß. *ſucci cydonior.* ℥.iij. Omnia ſecundùm art. miſceantur cum ſaccharo albiſſimo, permixtis ʒ.ij. Philon.Perſici, Croci Orientalis, gr.ix. & fiat ſyrupus aromatizatus gr.xxxx. Belzaartici lapid. Orientalis, & ʒ.ij. ſpecier. Diamargarit. Frigid.& ʒ.j. Specier. Diarrhodonis Abbatis.

OBSERVATIO II.

Ad dolorem ventriculi ex frigido ſucco, & flatu ſubortum, in chronicis febribus, pulnis vtiliſſimus.

B QVi febribus productis laborant, obſtructionibus ſcatent, cruditates patiuntur, infauſta coctione ventriculi, eiuſdémque dolore premuntur, & flatu melancholico redundant. Hic puluis pro complendis omnibus his intentionibus confert, & à me eſt ſæpiſſimè expertus, ſi potum quemlibet eo irrores,vel vigeſies in die, quantitate ſcrupuli vnius.

℞. *Cinnamom.* ʒ.ij. *aromatic. roſ. diarhod. Abbat. an.* ʒ.j. *myrobalanor. nigror.* ʒ.j. *rhab.* ʒ.ß. *rhapontic. veri,* ʒ.ij. *zingiber.* ʒ.ß. *caryophyllor.* ʒ.j. *macis,* ʒ.ß. *galang.* ʒ.ß. *zedoariæ,* ℥.ij. *puluer. pelliculæ interioris ventriculi gallinæ,* ʒ.ij. *ligni aloës,* ʒ.iij. *liquiritiæ,* ʒ.iiij. *coriandri præparati,* ʒ.iij. *cornu cerui,* ʒ.j. *oſſis de corde cerui,* ʒ.ij. *aniſi, fœniculi, an.* ʒ.j.ß. *coriandri præparati,* ʒ.j. *ſpicæ nardi, cardamom.* C *an.* ʒ.ij. *maſtich.* ʒ.ß. *roſar. rubrar.* ʒ.iij. *ſcobis eboreæ,* ʒ.iv. *aſplenij, adiant. eupatorij, an.* M.ß. *margaritar. præparat.* ʒ.ij. *lapidis belzaartici,* gr.xxx. Omnia puluerentur tenuiſſimè, & irrorentur vino odorifero, ſiccentur ad vmbram, miſce *Moſchi,* g̃.xx. *ambari,* gr.xij. *ſacchari ad pondus omnium.*

NVMERVS XII.

De Siti.

DE Siti,eiúſque immediata cauſa, *lib.* 2. *Hiſt. Princ. Med.in com. Hiſt.*72. protulimus plura. Hæc pravíſſimum eſt ſymptoma,cui ſi ſit inſatiabilis,illicò ſuccurrendum docuit Hippoc. *lib.6.epid.ſect.3.com.33.* dum os claudere, & tacere imperat. Auicenna aliquid retinendum eſſe in ore adnotauit, 1.*4.tract.2. cap.*10. dum ſic ait: *In principio aſſiduare gutturi patientis ægritudinem acutam, aliquid, vt remaneat os,& guttur humidum, & non exiccetur, eſt iuuatiuum valde?* ſubſcribit Aëtius *tetrab.2.* D *ſerm.1. cap.*78. Quare proprium remedium eſt abluere os aqua frigida, aut hordeo decocta,cui tantillum aceti permiſceatur, aut vini albi,ſeri lactis,aut lactis caprini. Vtile eſt etiam in ore verſare fruſtulum peponis, cucumeris,caulis lactucæ, folium lactucæ, pruna paſſa, aut eorum nucleos, aut mucilaginem ſeminis pſyllij, aut cydoniorum.

Præterea linguam à fuliginibus detergere oportet, ſemine pſyllij in ligatura,aut cydoniorum:pſyllium autem ex interuallis permutandum eſt;interna enim eius pars eſt acuta,corroſiua,& venenoſa. Quòd ſi ægri ſiti intolerabili crucientur, neceſſe eſt, vt dictis remediis non conquieſcant, & illis tantillum aquæ concedendum, vt ſitis ſedetur, & moleſtia auferatur, tunc enim E maior vtilitas ſequitur ex potu, quàm ſit noxa ex ablato potu, quod mirificè docuit Galenus 7. *meth. 6. ante fin.§.Verùm ſi ſitibundi fuerint.*

His præſidiis refrigerata lingua & humectata,altera-tione per continuum facta, vſque ad os ventriculi, ſedatur ſitis, quæ ex caloris copia,& humoris inopia ortum ducit, 1. *ſimpl.*30. Somnus etiam ſitim ſedat, docente Hippocrate *6.epid.ſect.4.com.33.* & Auicenna *1.4. tract.2.cap.17.ad fin.* ſic ait: *Et ſitis quando ſit ex ſiccitate, abſcindit eam ſomnus; & quando ſit ex calore, abſcindit eam vigilia.* Tuſſis etiam leuiter irritans, tuſſim ſedare

ſedare poteſt, ex Hip.4. *Aph.*54. Quum verò in lingua, ob excedentem ſiccitatem, excoriationes fiunt, abluenda eſt cum ſaccharo, ſero lactis, lacte caprino, aq. Hord. cui ſyrupus Roſaceus ſit permixtus. Fauces, aut ſubmentum lenientibus abluere oportet, vt oleo violaceo, butyro vaccinæ, lacte muliebri, aqua Roſar. & cum cera, & mucilagine ſeminis pſyllij, fiat linimentem.

OBSERVATIO.

Loch, ad ſedandam ſitim, vtiliſſimum.

℞. *Mvcilaginis ſemin. pſyllij, & ſem. citoneor. an.* ʒ.ß. *ſacchari candi violati pulueriſati, amyli, tragacanth. an.* ʒ.j. *ſyrup. violac. q. ſ.* Miſce.

NVMERVS XIII.

De Animi deliquio, & ſyncope.

DE animi deliquio & ſyncope, plura ſatis *lib.* 2. *c.* 9. de ſyncope *lib.* 2. *Hiſt. Princip. Med. Hiſtor.* 42. *cum ſeqq. &c.* Hæc enim pathemata, præſertim in febribus malignis contingunt, in quibus venenoſa qualitas, ſpiritus vitales reſoluit, ac cordis temperamentum labefactat; quare hoc viſcus à deleteria aura præcipuè concuſſum, propriam operationem exercere nequit. Curatio in refractione huius malignæ qualitatis, ſpirituum refectione; conſeruatione proprij temperamenti G conſiſtit.

Has omnes indicationes complent alimenta optimi ſucci, facilis coctionis, & diſtributionis, quibus Alexipharmaca medicamenta admiſcere oportet, quæ temperata ſint; ac febrilem calorem non intendant, ſed magnam ſpirituum copiam regenerent, & cor ad proprium temperamentum reducant. Inter hæc, & plura quæ *cit. loc.* protulimus, ius Gallinæ hoc modo paratum, obtinet principatum.

℞. *Iuris caponis,* ℥.vj. *iuris gallinæ,* ℥. vij. *aq. naphæ,* ℥.j.ß. *vini albi odoriferi,* ℥.j. *vitellor. ouor.* Num.ij. *electuar. de gemmis,* ʒ.j. Miſce, & hoc liquore vtatur æger pro potu continuo. Vel hac diſtillatione ſolùm.

℞. *Carnis arietin. ſine adipe,* ℔.vj. *capones duos, gallinas duas iuuenes.* Contundantur carnes, inſpergantúrque ſupra ipſas, *Pulu. margaritar. præparat. diamarg. frig. diamoſchi dulcis, ſpecier. diatrium ſantalor. an.* ʒ.j. *pulu. cortic. citri, ſem. acetoſ. an.* ʒ.ij. *electuar. de gemmis, confect. hyacith. confect. alkermes, an.* ʒ.ß *folior. auri,* Num.vj. Omnia repoſita ſec. art. in Balneo Mariæ, diſtillentur. Cuius diſtillationis, manè, ante prandium, vel ante cœnam, vel ſingulis quatuor horis, accipiat æger vnciam dimidiam.

OBSERVATIO.

Ad animi deliquium, & ſyncopen, vnguentum perutile.

INter varia Vnguenta, & Epithemata, quæ ars noſtra ſumma cum vtilitate cordis regioni pro corrigendis his ditis pathematis, imponere iubet, hoc vtor cum emolumento ſummo.

℞. *Vnguenti naphæ,* ℥.ij. *pulu. diatrium ſantalor. diamarg. frig. an.* ʒ.j. *elect. de gemmis, confect. hyacinth. an.* ʒ.ß. *ſpecier. diambræ, & diamoſchi dulcis, an.* ℈.j. *ſucci pomor. redoleſcentium, ſucci pimpinel. & ſcordij, an.* ℥.vj. *olei de ſcorpionibus Matthioli,* ℥.ß. Miſce, & fiat linimentum.

NVMERVS XIV.

De Cordis palpitatione.

COrdis palpitationem à flatulẽta materia oriri, latè *lib.* 2. *Hiſt. Princ. Med. in com. Hiſt.* 40. & *l.* 2. *huiuſce* A *Operis, cap.* 8. determinauimus. Cùm enim febris natiuum calorem minuat: & depopuletur, ex eius imbecillitate, flatuum copia in corpore excreſcit, qui cùm maligni ſint, cor præſertim in febribus venenoſis lancinant, premunt, fatigant, ad quorum excretionem viſcus inſurgens palpitat.

Curatio in eo conſiſtit, vt roboretur cor, abſumantur flatus, venenoſa qualitas retundatur. Primum aſſequemur vnguentis, epithematis, ſacculis, & aliis extrà applicitis, quorum vi, & ope hoc viſcus flaccidũ, & ab aura venenoſa aſſiduè concuſſum, robuſtius fiat, vt tanto malo reluctari poſſit. Horum formulas *cit. loc.* propoſuimus. Flatus reſoluentur medicamentis temperatis, quæ non inflamment, ſicut maligna qualitas refrænabitur alexiteriis, B *ſuperiori numero* deſcriptis.

OBSERVATIO.

Ad palpitationem cordis in febribus ortam, Electuarium optimum.

℞. *COnſeruæ myrobalanor. nigror. conſeruæ myrobalanor. citrinor. an.* ℥.iiij. *conſeruæ bugloſſ.* ℥.ij. *lapid. belzaar.* gr.xx. *ſcobis eboreæ tenuiſſimè pulueratæ,* ʒ.ij. *cornu monocerotis,* gr.x. *cornu ceruini,* ʒ.j. *confect. hyacinth.* ʒ.iij. *pulu. ſcordij,* ʒ.ij. *aniſi,* ʒ.ß. *cinnamom.* ʒ.j. *ſucci cortic. citri,* ℥.ß. Cum ſyrupo de ſcorzonera, & corticibus citri, excipiantur omnia, & fiat Electuarium.

NVMERVS XV.

De Verminatione.

ETſi *lib.* 2. *Hiſt. Princ. Med. in com. Hiſt.* 68. de vermibus ſint recitata plura, præſtat tamen quæ deſunt, hoc loco addere breuiſſimè. Quemadmodum ergo in magno mundo, animalia quædam non ex ſeminibus, ſed ex putredine generationem habent: ita quoque proportionabiliter in paruo mundo, parua quædam animalia gigni conſueuerunt; vnde vermes quoſcunque ſobolem eſſe putredinis, aut putrentis materiæ,
D adeò apud omnes in comperto eſt, vt de hoc vnquam dubitauerit nemo. Igitur, vt in prouerbio ferè eſt, putredinis mater eſt humiditas; ideò ex humida materia, & in humidis corporibus, vt Gal. ait 4. *ſimpl.* 20. imò & in locis humidis, vermes gigni frequentiùs ſolent: nam locus ad eorum generationem nonnihil confert. Præterea verò cùm humiditas nihil poſſit, niſi accedat etiã calor, præſertim verò in generandis vermibus, cùm neceſſe ſit, vt calor omnino materiam ſuperet, præcipuè ſi animal procreandum ſit, ex Gal. 3. *Aph.* 26. inde fit, vt calor fortior ſit neceſſarius ad generandos vermes, ex putri materia, quàm ad aliam putreſcendi rationem.

Quæres primò: *Vtrùm tres in vniuerſum aſſignandæ ſint lumbricorum ſpecies?* Reſponde affirmatiuè. Alij
E enim ſunt lati, alij teretes, alij aſcarides, prout Ariſtoteles *lib.* 5. *de hiſt. animal. cap.* 10. Galenus, & cæteri Principes confirmant, præter Hippocratem, & Celſum: Nam hic aſcarides, ille verò latos, ſilentio prætermiſit, licèt Hippocrates *lib.* 4. *de morb. iuxta finem,* lati mentionem fecerit dum ait, *hunc in puerulis intra matris vterum adhuc exiſtentibus, veluti & teretes produci. In Aphoriſmis* tamen lumbricum latum prætermiſit, cuius cauſam tradidit Galenus 3. *Aph.* 26. dicens, *Hippocratis non fuiſſe propoſitum, de omnibus agere paſſionibus, quæ mortalibus eueniunt, ſed de illis tantùm, quæ in ſingulis fiunt ætatibus.* Quare mirum non eſt, ſi *in Aphor.* lumbrici lati non meminerit, vt qui nulli conueniat ætati. Celſum ob id aſcarides ſubticuiſſe dicere poſſumus, quia hi non ita crebrò homines infeſtant, ac reliqui, nec adeò ſæua inducunt ſymptomata, veluti lati, teretéſque, ſed imæ tantùm ſedi pruritum, & commotionem excitant.

Auicennam autem ſi diligentiùs introſpiciamus, tres, non quatuor ſpecies, velut nonnulli falsò arbitrati, agnouiſſe inueniemus: nam per longos, vnam; per latos & rotundos, alteram; per aſcarides, paruos ſeu minutos, tertiam intellexit: vt probanda ſint ea exemplaria, in quibus tres, non in quibus quatuor, in capitis titulo, initióque proponuntur.

Quæres: *Ex tribus ſpeciebus quæ frequentior?* Dic. Primam eſſe conſtituendam: nam ſecunda eſt infrequentior: tertia medium locum habet. Fecit autem ſolummodò 2. *progn.* 28. Hippocrates mentionem de rotundis, teretibuſue, non verò de iis qui aſcarides, nec qui lati, cucurbitiue dicuntur, quia illa in recto inteſtino gignuntur, & ſine deiectione ferè ſemper deſcendere ſolent: hos verò cùm rarò admodum gignantur, non ignorans bonum quoque eſſe, ſine deiectione deſcendere, quorum generatio (eſto vera) ſit 3. *Aph.*26. ingentis, & immenſæ ferè longitudinis, ita vt inteſtinorum longitudinem adæquare videantur, qui ob amplitudinem, prolixámque longitudinem, faſciæ, & tæniæ nuncupantur, vt Paulus *lib.*4. *cap.*58. Aëtius *tetrab.*3.*ſerm.*1.*cap.*4. arbitrantur.

Non deſunt, qui tantos auctores reprehendere ſint auſi: nam hæc ſpecies, non ramenta, aut inteſtinorum pelliculæ in vermes ſunt verſæ. Hos tamen defende: licèt enim afferant eſſe verſionem internæ tunicæ inteſtinorum, in viuum corpus: Eorum dictum per metaphoram accipiendum; ſi namque vera eſſet membranarum verſio, non adderent ſimilitudinis inſinuationem, ſcilicet, vt ita dicam.

Quid ergo eſt hoc, quod Paulus, & Aëtius veluti membranam appellarunt? Dic præter duas membranas, quibus inteſtina conſtant, in munimentum bilioſæ, & erodentis fæcis, datur tertia quædam ſubſtantia, per vniuerſa inteſtina parte interna diffuſa, adipoſa quidem, pinguis, & lenta, quò inflammanti ex motu calori repugnaret. Hanc tertiam ſubſtantiam per inteſtina fuſam, vocarunt Paulus & Aëtius veluti membranam, quam totam in latum lumbricum verti, ex lumbrici longitudine ſatis conſtat. An verò ex quolibet humore præterquàm pituitoſo,& num ſolùm in inteſtinis generentur, lege *lib.*2. *Hiſt. cit.*

Illud modò tertio loco quærendum: *Vtrum inter ætates pueritia, & adoleſcentia, ad lumbricorum generationem ſint aptiores infantia, & ſenectute?* Dic. Licèt in infantibus corrumpantur excrementa, putreſcántque, nondum tamen eorum calor ita emicuit, vt poſſit omnino materiam ſuperare, nimia enim humiditate eſt velut ligatus: & quamuis ſatis eſſe poſſit ad putrefaciendum, non eſt ſatis ad procreandum animal. In pueris verò, & qui adoleſcunt, neque materia deeſt, neque ea caloris vis, quæ ad generandum animal ſit efficax. In ſenibus denique licèt non deſit materia, deeſt tamen calor. Sed quid dicendum Auicennæ, aſſerenti infantiam eſſe aptiſſimam ad gignendos vermes? Dic. Per infantiam, pueritiam intelligere: nam propriè infantia eſt ab ortu, vſque ad tempus emittendi dentes, & vſque ad ſeptimum annum, pueritia verò vſque ad decimum quartum.

Quarto loco inueſtigandum: *Vtrum propter aliquem vſum in corpore generentur?* Auicenna 16.3. *tract.*5.*cap.*1. concedit generari propter corporis purgationem: nam ſicut in magno mundo melius eſt ex putredine vermes gigni, cum mundificantes, quàm ipſam putredinem ſic remanere; ſimiliter in homine ſatius eſt ex putredine animalia illa gigni, quorum generatio cauſa eſt, ne vapores è putreſcente materia elati, & capiti, & cordi communicentur. Plures Auicennæ reprobant opinionem: quæ enim purgationis commoditas, (præſertim vbi eſt tam prompta faciliſque, vt in inteſtinis, excrementorum purgatio) conferri queat cum multis, & magnis lumbricorum incommodis, epilepſia, conuul-

A ſione, delirio, febre, alui fluxu,faſtidio,colica, tremore cordis, fame canina? Concludo ergo ſatius eſſe non gigni, & ſi gignantur, præſtare multò genitos interfectos educere, quàm ſinere. Quare in ratione ſigni, & cauſæ reprobandi.

Quinto loco quærendum: *Vtrum pariant?* Legitur apud Hippocratem *lib.*4. *de morb. prop. fin.*ſolos teretes parere, quod vulgus communiter recipit, inductum fortè exiguitate, numeróque eorum; mira enim ſunt quæ de multitudine eorum ab auctoribus conſcribuntur. Plures negant: primò quia nec ſexuum diuerſitas apparet, nec coëundi occaſio. Rurſus non videtur tot pulli ab vno animali poſſe progigni, nec ea eſt loci capacitas, vt partus producere queat; ſed qui exigui ſunt naſcentes, temporis tractu maiores redduntur.

B Lati enim non edunt fœtus, quicquid alij ſentiant, à quorum numero eſt Ariſtoteles 5.*de hiſt. animal. cap.*19. Si verò aliquando aliqui excernuntur, ſeminis cucumeris inſtar, iccircò fit, quia latus abrumpitur,& ab eo veluti ſegmenta deciduntur: Latus enim ex congerie vermium conſtat, & vbi ij per aluum exeunt, indicium lati præbent, non aliter quàm arenæ lapidis.

Sextò quæres. *Ex tribus ſpeciebus, quæ ſit cenſenda deterior?* Dic. Deterrimi lati, vt pote maiores; minùs mali aſcarides, quia minores: quoniam, vt ex Herodoto teſtatur Aëtius, ſemper maiores minoribus ſunt deteriores. Præterea, quia remotiores ſunt à præci-

C puis membris. Inſuper, cùm ſint prope exitum, cùm ipſis fæcibus ſæpe expellentur. Denique remedium interficiens, & expellens faciliùs eos attingit. Teretes medium ſortiuntur locum, vt ex Auicenna colligitur *loco cit.*

Illud verò vltimo loco difficillimum inquires: *Vtrum lumbrici ad ſui excretionem, coctionem prærequirant?* Dic. Videtur eam optare Hippocrates,dum *lib.*2. *progn.* 18. ſic ait: *Ac lumbricos quoque teretes, eunte in iudicationem morbo, deſcendere vna cum deiectione idoneum eſt.* Dic. Licèt vermes non coquantur, excrementa tamen quæ cum ipſis deiiciunt, concocta eſſe oportet: quare ſi excernantur, morbo exiſtente crudo, ſymptomatis rationem habent, & prauas paſſiones oſtendunt; nam initio morbi apparentes, ingentem

D putredinem, & calorem extraneum dominari, ac plurimam adeſſe materiam, quæ illius putredinis capax ſit, oſtendunt.

Commodum ergo eſt illos excerni, morbo in iudicationem tendente; illo enim tempore, natura quicquid noxium eſt, expellere ſatagit: quod docuit Aëtius *tetrab.*3. *ſerm.*1. *cap.*39. dicens: *Lumbrici in febribus, & abſque febribus fiunt, multitudine, magnitudine, colore, & tempore inuicem differentes. Circa enim morbi principia genti, ſubſiſtentiam ex ſubiecta recipiunt corruptione; circa conſiſtendi vigorem, ex morbi malignitate; circa declinationem, ex tranſmutatione ad melius, qui & celeriter excernuntur, natura eos ad exteriora, non ſecus ac cætera excrementa, propellente.* Aëtio ſubſcribit Paulus *lib.* 4.

E *cap.*58. §. *Circa febrium initia, &c.* Addit Aëtius *deteriores eſſe maiores minoribus; multos paucis; rubros albis; & viuentes mortuis.* De quo argumento, *lib.* 2. *Hiſt. cit.*

Difficilis morbus verminatio eſt, periculoſus,exitialis: cùm enim in pluribus præcipuis partibus vermes generentur, vt corde, cerebro,pulmone, & aliis,in illis grauiſſimos procreant morbos, intolerabiles cephalalgias, epilepſiam, apoplexiam, aphoniam, ſtuporem, cordis ſaltum, tuſſim ferinam. Denique nullum eſt venenum tam præſentaneum in corpore genitum, quàm hoc, nec ſemen corruptum ac putre: quia viſi ſunt lumbrici ilia perforaſſe, delirium induxiſſe, & varios morbos ſimulaſſe.

Illicò ergo hoc ferinum vitium domandum, antequàm

quàm miſeros ægrotantes, puellos præſertim, interfi-ciat. *Vtrum autem difficilior ſit curatio vermium, præſente febre, quàm citra ipſam?* ventilandum. Dic, difficilio-rem eſſe curationem præſente febre. Ratio eſt in promptu: Nam lumbrici ſolùm interficiuntur amaris, 14. *meth.vlt.* quæ hæc ſi obtuleris ſæuiente febre, impensè nocebis: Si enim Galenus *lib.8.meth. cap.4.* pro curanda diaria itidem, & Apium reprobat, quia ſunt plus iuſto calidiora, & iccircò febrem accendunt, cur nos vigente febre maligna, in qua viui in initio, magno impetu per vtrumque ventrem erumpunt; aut putrida; in cuius argumento ferè apparent, concedamus amara, Abſinthium, Lupinos, Aloën, Allium Lignum, colubrinum, & alia huius ſortis plura, quæ ſpiritus inflammare, humores incendere, ſitim mouere, vigiliam, & alia pathemata dira excitare nata ſunt? Quare dignior eſt indicatio, quæ ſumitur à febri, quàm quæ à lumbricis: Maximè cum poſſimus depugnare acetoſis, & acidis, quæ tum febrem ſedant, tum vermes necant, ex quibus parandi pulueres, emplaſtra, potiones. Vt ſunt granum coriandri, ſumach, Acacia, Hypociſthis, ſemen acetoſæ, plantaginis, portulacæ, earum ſtillatitiæ aquæ, folia, & ſuccus, malum granatum acidum, cortex mali granati, pruna acida. Flos, & radix ipſius, lactuca, lac aſinæ, acidum citri, limonum, & arantiorum, Tamarindi, & alia quæ pituitoſam materiam incîdunt, & attenuant, cùm ſapor acidus frigidus ſit ſimul, & partium tenuium, vt ex Galeni mente, 4. *ſimpl.cap.3.* ſæpius protulimus. Cautiùs ergo, mitioráque, febre præſente, pro vermibus enecandis præſidia ſunt offerenda, ob cauſas dictas.

OBSERVATIO I.

Ad vermes necandos, in febribus malignis, potio vtiliſſima.

℞. P*Vlp.tamarindor. acetoſor.* ℥.vj. *ſem.acetoſ. portulac. plantag. an.* ℥.ß. *ſyrup. de ſucco limon. ſyrup. acetoſ.an.* ℥.ij. *aq.acetoſ.portulac. an.* ℔.j.*theriac. magnæ,* ℥.ß. *confect.alkermes, confect.hyacinth. an.* ℥.ß. *cornu cerui,* ℈.j. *corallinæ,* ℈.j.ß. *ſcobis eboreæ,* ℈.ij. *ſucci limon.* ℥.ß.*lapid. belzaartici,* gr.xx. *coralli rubri præparat.* ℈.ß. Miſce, fiat potio ex interuallis aſſumenda.

OBSERVATIO II.

Ad febrientes verminoſos, puluis vtiliſſimus.

℞. C*Orallin. cornu cerui præparat. oſſis de corde cerui, an.* ℥.j. *ſcobes eboreæ,* ℈.j. *ſcordij,* ℥.j.*rhab.* ℈.iv. *rhapontici veri,* ℥.ij.*aloës ſuccotrinæ lotæ cum aq. acetoſ.* ℥.j.ß.*coral.rubri,* ℥.j.*dictamni,* ℈.ij.*ſemin.portul. lactuc. acetoſ. au.*℈.j.ß. Omnia pulueriſentur tenuiſſimè, & ſeruentur ad vſum.

OBSERVATIO. III.

Lumbricus Monſtroſus.

IN malis erat biennio ſeptennis puella, miſeriſque torminibus cum febri oppreſſa aſſiduè, cui Medici etſi dextrè auxilia præſcriberent, nullam opem vnquam afferre potuerunt. Ecce intempeſta nocte ſitibunda valde, gelidæ potum aſſumit in quantitate multa. Poſt eius potum increuere dolores, vomitus inanes, teneſmus, vigilia, deſperatio, omnium facultatum proſtratio, & iactura ſumma, quando enormi vomitu excreuit lumbricum, palmi ferè dimidij longitudine, toto corpore læuem, ſanguine ſaturatum, latum indicis ferè latitudine, capite araneæ prægrandis forma conſtan-

A te, 24. feriatim pedibus exilibus, & breuiſſimis innexus, reptare per domum incepit, ac tardiſſimè. In phialam proiectus, ſpatio duarum horarum ſuperuixit. Puella verò ſola conſerua de acido citri, ſuperbibita aqua portulacæ, in poſterum præſeruata.

NVMERVS XVI.

De Rigore.

DE rigore, eius natura, & cauſis *lib.4. Hiſt. Princip. Medic.* multa. Is aliquando tanta ferocia, diu & importunè, præſertim in quartana febre ægrotantes premit, vt eos laſſet, oſſa diuexet, membra dilaniet, &
B vires comminuat. Cùm enim in pituitoſis febribus, vapor craſſus efficiens rigorem, per membra ſentientia, inæqualiter, cum ſenſu frigiditatis dolorifico eleuetur, qui membra diuerſimodè concutit, reciproco illo motu caloris & ſpiritus, à partibus internis ad extimas, & ab his ad illas, ſpiritus rarefacti reſoluuntur, & caloris ſubſtantia diſſipatur.

Huic ergo ſymptomati, frequentiſſimè euenienti in acceſſionum initio, generoſo animo Medicus debet reluctari, quatuor horis antequàm acceſſio adueniat, imò in ipſo rigorifero inſultu. Ante acceſſionem externa, & interna auxilia admouenda, quæ membra interna roborant, flatus diſcutiunt, craſſos humores ſecant, & acceſſionem breuiorem efficiunt. Partes externæ, præſertim ſpina dorſi, vſque ad os coccygis, fouendæ lauacris, paratis ex Abſinthio, ſaluia, maioran. pulegio,
C origano, camomilla. Vnguenta ex ſimilibus conſtituenda. Interna ſunt theriaca, diatriumpipereon, Diaſpoliticum, cum vino diſſoluta, nam hoc 7. *Aph.56.* ſoluit rigores, quia vapores diſcutit. Neque vſus medicamentorum calidorum timendus, quis hæc in febribus pituitoſis offeruntur, non in bilioſis, in quibus rigores breuiſſimi ſunt, vtpote à tenui, flammeóque humore prognati.

OBSERVATIO I.

Pilula ad rigoriferos inſultus ſalutaris.

℞. P*Iper.*gr.iv.*aromat. roſ.*gr.x.*ligni aloës,* gr.viij.*cardamomi,* gr. vj. Cum Rhodomelite fiat pilula, quatuor horis ante acceſſionem aſſumenda.

D

OBSERVATIO II.

Puluis, ad terrificos rigores vtiliſſimus.

℞. M*Acis,*gr.v.*cinnamom.*gr.viij.*caryophyllor.* gr.ij. *moſchi,* gr. iv. *piperis,* gr. ij. Puluerentur tenuiſſimè, & cum vino generoſo ſumantur hauſtu vno.

NVMERVS VLTIMVS.

De Conuulſione.

E

COnuulſionem in febribus euenire, docet Galenus *lib.1.ad Glauc. cap.14.* dum ſic ait: *Sed neque ſiquis ſimul, & diſtentione neruorum laborauerit, & ſanguinis eguerit miſſione, huic tantum ſemel mittere oportet, quantum exigit morbus, ſed aliquid etiam accidenti eſt relinquendum, cuius cauſa ſæpe ſudores eueniunt, & vigiliæ moleſtant, & vires ægri debilitantur, &c.* Cùm autem duplex ſit conuulſio, ex repletione, & inanitione, ex Hip. 2.*Aph.*26.& 6.*Aph.* 39. & alibi, docet vt ſi conuulſio ex repletione accidat, vacuantibus præſidiis curetur, ſanguinis miſſione, & cæteris vacuantibus auxiliis. Loco enim ſanguinis miſſionis, reliqua vacuantia remedia

remedia ſubintelliguntur,ità tamen vt minùs detrahas, quàm plenitudo commonet, nam aliquid ſymptomati eſt relinquendum. Si verò in febribus,ex inanitione, ea contingat,quæ valde mortifera eſſe ſolet, humectanti-bus, & reficientibus eſt perſananda. Qualia autem re-media vtrique ſpeciei ſint accommoda, lege *lib.* 1. *hu-ius Operis,cap.de conuulſione*, ſicut *lib.*2. *cap.de Aphonia*, plura perleges: hoc enim ſymptoma cum febre pro-naſci multoties ſolet. Quare cùm nihil deſit eo loco, quod ad conuulſionis, & Aphoniæ naturam, & cura-tionem indagandam facere poſſit, ſatius mihi viſum re, ab eo loco depromptum iri, quàm hic ſuperfluè repetere.

CAPVT III.

De ſymptomatis, quæ in medio febrium inſultu ingraueſcunt.

NVMERVS I.

De ſanguinis ſtilla.

IN febribus hæmorrhagiam è naribus vtilem eſſe,& ipſas iudicare; paſſim vbique teſtatur Galenus, & nos ex illius mente probauimus, *lib.*3. *Hiſtor. Princip. Medic. in com. Hiſt.*4. Sed debet ad criſim largè, ritè-que fluere: nam multoties guttatim, & minutè excer-nitur, quod eſt peſſimum ſignum. Quærendum ergò: *Vtrùm ſtilla ſanguinis ſemper reproba ſit*? Dic affirmatiuè. Nam ſi morbus ſanguinis profluuio iudicari debet, id debet eſſe copioſum, ſed ſi lentè parcéque ſanguis è naribus emanet, quolibet tempore inutilis habendus eſt,& non modò morbum non ſoluit, nec minuit, ſed malum portendit, & lethale ac exitioſum ſignum exi-ſtimatur.

Hoc ita eſſe, ratione ſuadente obſeruarunt priſci, idque primò Hippocrates docuit 1. *prorrhet. ſect.* 2. *text.* 46. *Si vomitus biliosi, exiguique fuerint, malum eſt, tum alias, tum narium ſtilla etiam eſt praua*: quæ Gale-nus exponens, inquit: *Excerni pauca in ægris, vnum quoddam ex ſignis eſt, quæ ex toto prauitatem oſtendunt, ſiue ſanguis per nares excernatur, ſiue alio quopiam modo ſuperfluum expellatur. Nihil enim eorum quæ decretoria ſunt exiguè ſecerni conuenit: ſed quæ ita vacuantur, omnia duorum alterum ſubeunt, nam vel quod non queant tolerari ob copiam, ab affectis partibus effunduntur; vel imbecilli-tatem naturæ oſtendunt, quæ proponit quidem ſuperflua ex-pellere, ſed nequit.*

Ex hoc vniuerſali, ad particulare deueniamus. No-uimus enim quòd ſanguinis è naribus ſtilla, malum ſemper eſt, propterea quod natura ſatagat, quod ſu-peruacuum eſt excernere, ſed ob propriam imbecilli-tatem nequeat, vel ſanguinis craſſitiem, vel partium denſitatem, vel quæ ex his, vel omnium concur-ſum. Deterius eſt quum æſtatis, vel autumni tempori-bus contingit, nempe his diebus flaua redundat bilis, ambienſque nos aër calidus eſt: quo fit vt ſangui-nem, vtrumque ob cauſam, bene fluentem eſſe opor-teat, & magnitudo quædam cauſæ indicetur, ob quam fluere prohibetur,vt Gal.placuit 4.*acut.*67.

Cauſam huiuſce rei, robur Hippocrates *cit. loc.* eſſe inquit, quod Galenus non recipit, ſed è contra, ob partium,& corporis debilitatem fieri aſſeuerat,niſi per robur fortè Hippocrates denſitatem intelligat.Nempe de his Galenus hæc verba ſcribit, 1. *prorrhet. com.* 1. *text.*1. *Sudores quoque qui cœperunt, ſed protinus ceſſaue-runt, praui ſunt; deiectiones item, & quæ per ſanguinis eruptiones, vel in mulieribus per vterum vacuantur. Omnia ſiquidem hæc deteriora his ſunt, quæ nullo apparent pacto,*

A *ſi vbi cœperint, ceſſent. Contingit enim interdum coquen-tem adhuc contriſtantia naturam, nondum ad horum ex-pulſionem excitari: in illis verò quæ cœperunt quidem, ſed protinus deſierunt, apparet veluti excitatio quædam, natura excernere, quæ moleſta ſunt conante, atque ita ob imbecilli-tatem, quod propoſuerat, perficere nequeunte.* Atqui ſan-guinis ſtilla cuiuſcunque coloris ſit,mala eſt, meri au-tem peſſima, vt Hippocrates *in Philiſco* ſcribit: quod merum, non veluti in aliis, impermixtum, neque ſin-cerum intelligendum eſt, ſed vehementer atrum: & ſicuti vrina nigra, & præſertim exigua in febre arden-ti, ex bilioſo iam aduſto humore dependet; ita in hac, omnis eſt ex ſanguine humor, ab intenſo calore toſtus,
B & afflatus.

Rurſus. In hiſce febribus familiariſſimum eſt ſan-guinis profluuium,eiſque prodeſſe ſolet. At nares pau-cà ſtillare, comitem eſſe malignarum febrium, voluit Galenus 1.*epid.ſect.*2.*com.ad text.*74. vt copioſa ſangui-nis profluuia lenium. Sed *quo tempore ſanguinis ſtilla ſit magis pernicioſa?* Hippocrates, vt nuper diximus, in iu-dicatione pernicioſum exiſtimant, niſi multus ſanguis fuerit effuſus. Sed inter omnes dies, pares magis ab-horruit, in quorum congerie quartum tanquam per-nicioſum habet, dum 1. *prorrhet.*ſic inquit: *Stillatio è naribus pernicioſa, tum alias, tum ſi quarto die cœperit*, quod Galenus exponens, ait: *Cùm itaque ſtillatio ſan-guinis è naribus ſemper malum ſignum ſit, abſoluta morbi*
C *malitia ſignificatur, ſi quarta die fiat: Videtur ſiquidem natura collectam in cerebro abundantiam conari expellere, ſed nequire.* A quo deſumpſit Aëtius *tetrab.* 2. *ſerm.* 1. *cap.* 124. *Diſtillationem ſanguinis narium, quæ in quarta contigerit, peſſimum iudicium eſſe, Hippocrates aſſerit,colle-ctam enim multitudinem in vniuerſo corpore, aut in capite, oſtendit ſtilla ſanguinis, aut inculcatis,aut condenſatis mea-tibus.* Nam iudicatoria non iudicantia, vel lethalia, vel difficile iudicium habent. Qua ratione ſi iudican-tia in diebus iudicatoriis nihil iuuant, ſunt eradicatu difficilia; quæ verò in contrarium repunt, ſunt letha-lia, vt ex Galeno patet 3.*prorrhet.*35. Quare cùm ſtilla ſanguinis in quarto non iuuat, vel difficile ſaltem iu-
D dicium oſtendit, vel lethale ſignum erit. Quòd ſi in omnibus paribus hoc veritatem habet, eò magis in quarta, quia ſi eo tempore acriores fiunt acceſſiones; malitiam ſæpe demonſtrat; ſin autem peius, cùm om-nia in quarta exacerbata ſint, & perinde vt tertius,gra-uia habeat ſymptomata, pluſquàm alio tempore deli-ret, ventérque liquida, exigua, bilioſa deiiciat, iudi-cium breui expectandum eſt.

Verùm hoc Hippocratis doctrinæ repugnate vide-tur, 4. *Acut.*68. *Quòd ſi paribus diebus ſtilla ſuperuenerit, melius; in iudicatione autem pernicioſum.* In quibus die-bus maximè Galeno laborandum fuit, cùm videantur Hippocratis ſententiæ non eſſe concordes. At inquit: *Neque enim ſi pares fuerint dies, intueri oportet, ſed ſi iu-dicatorij, nempe quartam, quæ par eſt, maximam habere facultatem ſtatuit*, & ego intelligo minùs malum, col-
E latione facta ad ſtillam, quam in die impari, vel iudi-catoria fieri contingit. In iudicatoriis autem,& indici-bus lethale eſſe, à Galeno exiſtimatur, quamobrem dubium non erit penitus abſolutum, ſed potiùs cre-dendum eſt, hoc ab alio auctore fuiſſe prolatum. Hoc itaque nec quarto tribui debet, quia index, & decretorius eſt: ab his ſanè vndecima dies neque or-bata eſt, attamen Hippocrates optimè de hac re ſen-tire viſus eſt.

Iam autem ſi ſemper ſtilla mala eſt; *Vtrùm ſuperſtil-latio peſſima?* indagandum hoc non vnomet die, ſed interiectis aliquibus horis,vel pluribus diebus fit vtpo-te quarta, vel quinta, vt de Philiſco, Sileno, & aliis ſcribit Hippocrates; verumtamen non ex æquo, nec omnibus indifferenter affectibus ſtilla ſanguinis ma-lum commonſtrabit. Ob id cum limitatione, & exactè

aduertendum

aduertendum eſt,eam prauum eſſe ſignum,cùm coma-te laborantem affligit, cum capitis, lumborum, hypo-chondriórum, colliqué dolore, Hipp.auctore, 1. *prorrhet.*1.Perniciofum deinde erit indicium,præſertim ſuperſtilla, in morbis thoracis, & pulmonis, ſic enim *lib.*2.*Coacar.prænot.cap.*16.*text.*50. docuit Hippocrates: *In morbis pulmonis valde rubicundæ ſanguinis ſtillæ, malæ ſunt*: quod verbum [*rubicundæ*] ambiguum eſt: nam Galenus expuitiones ſanguinis verè rubras, in affectibus pulmonis minùs malas eſſe cenſet. Quare arbitror [*atræ*] debere legi; quæ verò ex hoc ſanguine conſiſtunt, peſſimæ ſunt.

Vtrùm verò *ſtilla atri ſanguinis, ſit peior ſtilla ſanguinis rubri?* Reſponde affirmatiuè, & maximè ſi craſſæ ſubſtantiæ fuerit; nigricans enim color exitialis eſt, & morbum ab atra bile ortum habere oſtendit, qui ſolutu difficilis eſt, & perniciem minatur. Malam etiam Hippocrates ſtillam iudicat in pleuritide, cùm *citato libro, & cap.text.*43. ait: *In lateris dolore ſtillatio ſanguinis de naribus, mala eſt.*Inſuper ſi ſurditate, ignauiáque quis laborauerit, veluti ſtilla mala, ita è contra larga fluxio, bona.

Grauius deinde eſt, ſi ſuccis & vrinis incoctis,ſtilla ſanguinis è naribus accidat, quod Hippocrates docuit 3. *prorrhet.*70. *An & quibus eiuſmodi vrinæ, ſtillationes è naribus frequentes? Malignitates ſiquidem in ſuccis incoctis*, (addit Gal.) *etſi ad caput ferantur, ſtillationes magis è naribus malignas faciunt*: & vt vniuerſim dicam, in omnibus capitis affectibus, ſtilla malum oſtendit. Præterea in febre ardente,cum vigiliæ præceſſerint, & ex oculis acris lachryma effundatur,venæque ipſorum ſanguine plenæ appareant, tunc ſi ſtilla ſuperuenerit, procul dubio delirium portendit, ex Galeno 5. *de loc. affect.cap.*3.

Cæterùm ſi intercepta aluus, parua,nigra,& in ſpiras circumducta ad neceſſitatem dimiſerit, & per nares eruptio fiat, malum cenſet Hippocrates; ea enim excrementa pluſculo tempore retinentur, ob igneæ caliditatis copiam, & flagrantem atque ardentem citra medium corporis affectionem eſſe oſtendunt. Horum autem excrementorum excretio, quæ caprarum deiectiones vocant, ſiue ſponte fiat,ſiue Medici diligentia, glande impoſita, vel iniecto enemate, omni huic ſuperueniens ſanguinis ſtillatio mala,vt 2.*prorrhet.*6.Gal. diligenter aduertit.

Verùm morbi ſpecies interdum hanc ſtillæ noxam excludit,adeò vt ſi ſuperuenerit,paruum,vel nihil mali demonſtret: quod quidem in febre intermittente aliquando contingit, etenim non ita peculiare ſymptoma,in continua fieri ſolet, ratione ſedis morboſæ cauſæ, quocircà vitium noxij humoris paruum demonſtrat. Quinetiam ſi continua fuerit, & ortum à pituita duxerit,malum exiguum oſtendit.

Ampliùs ſtillam ſanguinis excipimus, quæ fit circa febris initium cum ſternutatione. Hoc ſignificauit Hippocrates *in Coacis,lib.*1.*text.*155. *Quibus febrire incipientibus, ſanguis è naribus, ſternutatione fiente, deſtillat, ſolutionem ſignificat.* Quod ratione confirmatur, cùm ſternutamenta validam cerebri, & capitis facultatem ſignificent; ſecùs autem in affectibus thoracis in quibus & ſtilla ſanguinis, & ſternutatio in principio, vtraque mala.

Conſuetudinem tamen contemplari oportet, quoniam ſi eo tempore,quo erat ſanus, ſtilla ſanguinis illi erat conſueta,& febre correpto illi contingat, nullum malum formidandum. Quippe conſuetudinis ratione, videmus Hippocratem 1.*progn.*10.*&* 14.multa à lethalibus excipere, veluti de oculis apertis in ſomno, dentium ſtridore,& aliis.

Cæterùm cùm ſtilla redundantiam in capite vtplurimùm demoſtret,hæc potiùs venæ ſectione,vt Galeno placuit 3.*prorrhet.*49. quàm vomitu, vel ventris turbatione indigere videtur; & magis ſi ſuperſtillatio infeſtet,quæ naturam magis grauatam,& à maligna qualitate oppreſſam oſtendit. Deinde Alexipharmaca offerenda, & ea quæ birioſi, retorridique humoris efficaciam retundant.

OBSERVATIO.

Stilla ſanguinis, in febribus ferè funeſta.

PRiſci ſtillam ſanguinis condemnarunt, nos vtplurimùm eam eſſe deterrimam experti ſumus. Plures vidi, quibus ea accidit in febre ardente, maligna, cum delirio coniuncta, omnes periere. In peſte, & puncticulis ſi appareat,omnes occumbunt. In ardéte ſimplici ſi accidat, ad mortem ægros deducit. Vis cauſam audire,ea eſt potiſſima: Naturam enim grauatam, at non potentem excernere oſtendit. Quæ vacuatio in aliis morbis non ita eſt mortifera,velut in malignis,in quibus vires ſunt proſtratæ nimis,& oneri,ac malignitati ferè ſuccumbunt.

NVMERVS II.

De Vigilia ſuperflua.

IN febribus malignis & ardentibus, vigilant ægri, quoniam facultas animalis,ab acrium & calidorum vaporum copia, ex viſceribus eleuatorum, interturbatur; quare hi cùm bilioſi ſint,& deurentes, cerebrum irritant, pungunt, laceſſunt, & ſomnum, qui fit humectato primo ſenſorio, arcent. Deinde ſomnus conſiſtit in quiete, vigilia in motu: in illo enim calor, & ſpiritus ad interiores partes adacti, veluti conculcantur, & quieſcunt; in hac ad partes externas effunduntur, & continuo motu agitantur. Quare non eſt mirum, ſi in febribus acutis, ſpiritus inflammati, irrequieto motu, huc illúcque impellantur, facultatémque animalem quieſcere minimè ſinant, quandoquidem exiccato & excalfacto cerebro, vigilia accidit; ſicut ſomnus eo humectato contingit.

At videndum: *Vtrùm vigilia immodica, corpora extenuet?* Quot damna vigilia immodica ſecum accerſat, non eſt operoſum demonſtrare: Nam hæc, pluſquàm ratio expoſtulet, corpus noſtrum extenuat, 2. *Aph.*28. quia eodem Galeno auctore, *com.* 3. *eiuſd.lib.* immodica vigilia fit, propter calorem, anteriorem cerebri partem obſidentem; aut propter bilis abundantiam, aut ſiccam intemperiem, à quorum quolibet facilè conſumi corpora poſſunt. Adde, quòd immodicæ vigiliæ, vt 12. *meth. cap.*3. legimus, quidquid in nobis humidum, aut halituoſum eſt, digerunt.

Deinde hæc,vbi modum excedit, vt auctor eſt Auicenna 2.1. *doct.* 2. *cap.* 13. corpus exiccat, & cerebri bonam temperaturam corrumpit, ſenſus debilitat, virtutem deiicit, deſipientiam parit, cruditatem efficit, & cibi potúſque coctionem impedit, quod Hippocrates *lib.*2. *acut.com.vlt.* his verbis teſtatus eſt: *Vehemens vigilia, tum cibi, tum potionis cruditatem facit*: quam ſententiam enarrans Galenus inquit: *Quæ enim ad vigilias inſueta fit mutatio, crudiores tum cibos, tum potus efficit; ad ſomnum verò multum, eùmque ſtudio quodam accerſitum, ſegnitiem corporis, & capitis grauitatem.* Quare in febribus, vigilia arcenda omnino, licèt enim coctionem alimenti aliquando iuuare poſſit vigilia, vbi ſuperfluus humor illam impedit, qua quidem ratione craſſa & humida corpora non paruum auxilium ex vigilia ſibi comparare ſolent, attamen vtilitas hæc ex accidenti eſt; quæ verò ex ſomno ſuſpicitur, eſt primaria, & per ſe.

Ergo

Ergo vigiliæ occurrendum citiſſimè: nam in febribus promptè phrenitidem accerſit. Auicenna 1. 4. *tract.*2. *cap.* 20. plurima auxilia proponit, quæ illam arcere, & ſomnum conciliare valent: idem facit 3. 1. *tract.*4. *cap.*6. proponitque *loco ſuprà citato* plurima auxiliorum genera, quæ extrinſecùs apponi ſolent. Primum eſt, vt intra nares attrahatur oleum de papauere, cum oleo de ſemine lactucæ, Nenupharis, & cucurbitæ: hæc enim frigido ſuo, & humido halitu, cerebrum humectant, & potentias veluti ſtupefaciunt.

Salubre eſt etiam bregmati vnguenta ſoporifera apponere, & ſi neceſſitas vrgeat, ea cum opio permiſcere oportet, aut in potum Philonium aſſumere, embrochas capiti adhibere, ex lacte plurimùm, deinde ex humectantibus herbis paratas. Lotio pedum cum eodem decocto infrigidante conſtructa, eſt etiam vtilis. Potiones ſomniferæ offerendo, ex ſyrupo Papauerino, & aqua Violar. aut lactucæ. Sed quoniam *cap. de phrenitide*, plura de hoc argumento conſcripſimus, & alia præſidia legere poſſit, qui velit apud Aëtium *tetrab.* 2. *ſerm.*1. *cap.*116. Paulum *lib.*2. *cap.* 42. iccircò alia hic addenda non ſunt.

OBSERVATIO.

Ad deſperatam vigiliam, pilula opiata, vtiliſſima.

VBi ſemel moriendum eſt, à leuibus inchoare præſidiis eſt inutile; dicebat diuiniſſimus Galenus *lib.*10.*meth.cap.*10. Nam tunc melius eſt, anceps auxilium experiri, quàm nullum. Ad ſomnum conciliandum, nullum eſſe præſtantius medicamentum opio, Medici vnanimiter iurant, ſed illud impermixtum exhibere tantopere verentur, quia frigidiſſimum eſt, & membra mortificat. At errant iudicio meo: nónne enim in viſceribus igneus viget calor, qui illius frigiditatem remittere poteſt? Maximè cùm hoc linguæ appoſitum, amariſſimum ſit, amara autem calorem excedentem ſortiri, vbique Galenus aſſeruit. Quaproptèr cùm phrenitici, præ vigilia conclamati ſunt, illis ſæpe opium in pilulam redactum, aut eam diſſolutam, in iure aliquo propinare ſoleo, cum vtilitate multa.

℞. *Opij*, ℥.vj. *croci*, gr.v. *caſtorij*, gr.ij. Cum ſucco hyoſcyami fiat pilula, quæ in iure repoſita, cum illo ſæpe tranſglutitur.

NVMERVS III.

De Difficultate reſpirandi.

VTrùm *difficultas reſpirandi in febribus, à pluribus cauſis ortum ducat?* Conſtrictio anhelitus ſymptoma eſt læſæ actionis, quam Auicenna 10. 3. *tract.*1. *cap.*23. ſic definit: *Conſtrictio anhelitus eſt, vt non inueniat aër, in quo exercitatio fit cum anhelitu, meatuum, in parte ſui motus, niſi ſtrictum, in quo non penetret niſi paulatim.* Hæc accidit febricitantibus ex ipſius mente, 1. 4. *tract.*2. *cap.* 31. *aut propter ſpaſmum, & ſiccitatem, quæ accidit in lacertis anhelitus.*

Hæc cauſa ad vitium inſtrumentorum pertinet; nam ob ſpaſmum, id eſt, conuulſionem, certum eſt non poſſe moueri, vt expedit, thoracem, dum dilatatur, aut comprimitur. Secundam cauſam proponit eo loco: *aut propter cauſam præfocatiuam deſcendentem ad gutture orum.* Quæ cauſa conſtituit morbum compoſitionis immediatè, in via ſcilicet, per quam aër attrahi debet.

Tertiam cauſam his verbis adducit: *aut propter debilitatem, quæ dominatur in neruis venientibus ad membra.* Anhelitus ratio eſt in promptu, quia debili exiſtente vi, quæ in neruis reſidet, in muſculos thoracis inſertis, motus ſufficienter fieri non poteſt: deinde calor febrilis ſpiritus animales, qui ad reſpirandum ſunt neceſſarij, reſoluit.

Hæc diuerſitas cauſarum, varium curandi modum expoſtulat: nam prima cauſa, quæ à ſiccitate fit, curatur (vt inquit ipſe) humectantibus vnguentis, & emplaſtris nam ſi oleum Viol. Nenuph. Amygdal. cum butyro inſulſo, & axungia Gallinæ thoraci admoueris, muſculorum thoracis ſiccitatem auferes, & æger promptiùs dilatato thorace, reſpirare poterit.

Secundæ cauſæ occurrit cum eis, quæ prohibent ſtrangulationem, & ad hoc opus complendum eſſe neceſſariam æquationem complexionis in cerebro aſſeuerat: cùm enim hæc pars ſit, in qua ſpiritus animales generantur, & ob intemperiem calidam reſoluantur, oportet ad optimam temperiem reducere, & hoc appellat æquare; quare intemperies auferenda frigidis humidis, hic enim victus conciliat ſomnum, in quo ſpiritus illi vbertim generantur.

Collum inungi debet cum iis, quæ infrigidant, & humectant: nam nerui thoracis ab illa parte exorti ita alterantur, vt contraria intemperie corrigantur. Oportet etiam ex eius mente, ventriculo apponere, quæ eius cauma attemperent, vt portulacam, Santala, Roſaceum, & alia, quæ per conſenſum Diaphragmatis, cerebrum humectent.

NVMERVS IV.

De difficultate deglutiendi.

DE deglutitione naturali, aut difficili, *l.*2. *Hiſt.PP. Medic.* & 1. *huius operis*, egimus diffusè, de qua Auicenna 1. 4. *tract.*2. *cap.*34. & 10. 3. *tract.* 1. *cap.* 4. in febribus generari, ipſe auctor docet, cùm febris fuerit ſanguinea, & concluſa, ipſámque ex abundantia ſanguinis circa gulam oriri, vt in ſynochis febribus, & angina aſſeuerat: venas enim aſcendentes per prædictas partes replet, qua ratione hæ coarctantur.

Curationem eſſe docet, ſi celebretur phlebotomia, quæ ad demendam ſarcinam totius, & gulæ, præſtantiſſima eſt. Victus ſit parcus, reuellentia auxilia celebrentur, per enemata, ſuppoſitoria, & alia, quæ humores impactos ad inferiores ſedes reuellere ſolent.

OBSERVATIO.

Ad difficultatem deglutiendi ex ſiccitate obortam, vnguentum optimum.

QVantum oporteat Medicos de humectandis faucibus eſſe ſolicitos, hoc exemplo fiet manifeſtum. Iuuenis quidam retorrida febre laborans, poſt quindecim ab initio febris dies, deglutire nullo modo potuit, quare neceſſarium erat infuſis per clyſterem illum nutrire, paratis ex iure pulli, ſaccharo, vitellis ouorum. Lingna erat ſcabra, nigra, ſitis inexhauſta, oris, & palati ſiccitas ita erat intenſa, vt corium durum diceres. Omnes linguam eſſe reſolutam affirmabant: nam eam præ duritie mouere non poterat, collum erat aridum, & rugoſum. Verùm cùm plura tentarentur, quæ febrilem æſtum demulcerent, incaſſum tamen, auxilia, hoc ſymptoma ex ſiccitate muſculorum laryngis ortum eſſe prædixi: quare impoſito per duos dies, poſt fotum ex lacte tepido, hoc vnguento, collo, deglutire cœpit, & muſculi illi qui præ ſiccitate erant nimiùm conſtricti, humidis appoſitis ſunt dilatati, & actionem ſuam inpoſterum celebrarunt.

℞. *Vnguenti filij Zacchariæ*, ℥.ij. *olei viol. amygdal. dulcium,*

eium,roſ.an. ℥.j.ß. *vnguenti roſ.* ℥.ij. *vnguentini reſumptiui* ℥.j. *mucilaginis ſem. pſyllij, mucilagin. cydonior. extractæ in aq.roſ.an.*℥.j.*cum lactis muliebris* ℥.ij. fiat vnguentum, & tepidum applicetur.

NVMERVS V.

De Frigiditate extremorum.

ORiri frigiditatem extremorum,calore ad interio-res ſedes adacto, quotidie in initiis acceſſionum experimur. In febribus malignis ,ardentibus , & acu-tis hoc ſymptoma euenire docuit Hippocrates *lib.* 4. *Aph.*48. *In febribus non intermittentibus, ſi partes externæ frigeant,interna verò vrantur, ac ſitim habeant,lethale* : re-petit 7. *Aph.*1. hócque accidere *in com.* refert Galenus, quia ob inflammationem internam , in viſceribus op-primentem , totus calor qui in ſuperficie corporis eſt, ab interno adurente , ritu cucurbitæ attrahitur, quod accidere in febribus lipyriis,aſſeuerat ipſe.

Verùm in malignis,aliiſque ardentibus,aut ſynochis, hoc etiam accidere , vſus quotidianum planum facit: nam in veneficis febribus,ſpiritus abſumuntur , & de-populantur à venenata aura:quare calore natiuo orba-tæ partes extremæ, ſuapte natura exangues & frigidæ, morticinium patiuntur. Aliquando præ grauante ſan-guinis copia, totus ſuffocatur calor, & obruitur, vt ad externas ſedes conuolare nequeat.

Symptomati huic iuxta varietatem cauſæ relucta-bimur : nam ſi in malignis febribus accidat,tunc præ-terquàm quòd calor ad partes externas reuocandus cucurbitulis,frictionibus,lauacris ex herbis calefacien-tibus paratis , Antidotis pugnandum , quæ deleterios vapores extinguere queant. Si ob nimiam ſanguinis copiam,vaſa opplentem,& tranſpirationem impedien-tem , calorémque innatum ſuffocantem contingat,ve-næ ſectio ſummo eſt ex vſu.

OBSERVATIO.

Ad reuocandum calorem ad partes exteras, potio vtiliſſima.

℞. *Aquæ cardui benedict.*℥.iij. *aq.naphæ* , ℥.j.ß. *aq.pa-pauer. eratic.* ʒ.viij. *dictamni* , ℈.ij. *lapid. bel-zaar.*gr.x.*raſuræ eboris*,gr.v.*raſuræ vnicornu*, gr.iij.*theriac.* ℈.j. *confect. alkermes* , *confect.hyacinthor.an.*ʒ.j. Miſce,& fiat potio calida aſſumenda, quæ ſpiritus generat , ca-lorem ad partes externas prouocat , & malignitatem refrænat.

NVMERVS VI.

De Dorſi incendio.

EFferueſcente bile, ſanguinéque inflammato valde, ſpiritibus in febribus præ incendio veluti in furo-rem adactis , partes illæ calorem immodicum perſen-tiſcunt promptiſſimè,in quibus ſanguis plurimus abū-dat , in vaſis maximis retentus , & ſtabulans , cúmque per dorſum vena ſita ſit , quam concauam Aretæus 2. *tard. paſſion. cap.* 2. appellat , multo , eóque calidiſſimo ſanguine plena,fit vt in ea parte ægri ſummum graua-men ſentiant, dolorem, pruritum,& calorem adeò ſu-perfluum, vt lumbares muſculi veluti exuri videantur, & præſertim in virginibus,in quibus menſtrua,vel ſup-preſſa,vel minuta ſunt.

Quare huic ſymptomati,auxiliares manus illicò ad-hibere oportet,ne ob dolorem huius partis,& calorem febris increſcat, vel ad aliquam partem principem de-cumbant ij,qui in eo loco infixi ſunt humores.Cauma ergo internum attemperandum ſanguine miſſo, cucur-bitulis ſuper dorſum affixis, hirudinibus mariſcis im-poſitis, vacuatione clementi,clyſtere leni. Humorum feruor compeſcendus iulapiis frigidis humidis , ptiſſa-na , victu ſimili. Vacuato rectè corpore , ſuper partem imponere oportet,quæ refrigerant, humectant , dolo-rem leniunt, vt Oleum Roſaceum , Violarum , Nym-phææ,cucurbitæ,cum aqua Roſar.Lacte muliebri,Vn-guento refrigerante Galeni , & aliis quæ ſimilem fa-cultatem ſortiuntur.Quòd ſi affectio non conquieſcat, tutum erit ex vtroque talo , ſi vires adſint, ſanguinem effundere , præſertim in viris quibus hæmorrhoïdes ſunt ſuppreſſæ,vel fœminis quæ ſtatis temporibus hy-ſtericis affectionibus premuntur. Si verò finita febri adhuc in lumbis ardor inualeſcat,tunc balneum eſt ſa-lutare valde:prodeſt ſerum lactis caprini,multiplici le-ge paratum:nec diſplicet è ſaluatella ſanguinem emit-tere. Verùm perſeuerante malo , fonticulus in cute dextro excitatus,auxiliabitur ſummè.

OBSERVATIO.

Ad dorſi ardorem , remedium ſingulare.

CArnoſus quidam vir,candidus , & rubicundus, ita ſanguinis gignendi ferax erat , & dorſi incendio premebatur , cum pruritu ſummo , vt malle ſe mori, quàm ſimiles flammas in lumbis, velut fæces ardentes perſentire, profiteretur, quæ moleſtia illi ſomnum au-ferebat omnino. Plurima præſidia vniuerſalia , & par-ticularia tentata.Tandem cùm nec victu frigido & hu-mido,nec balneo,nec fonticulis in crure affixis,aut per interualla hirudinum ope adapertis mariſcis,leuaretur, ad me venit , qui cùm omnium remediorum farragi-nem à Medicis exhauſtam ſumma cum ratione , con-ſpicerem , impero,vt æſtate & vere, ſingulis menſibus, in ſuburbium accedat, & nudus ingrediatur in riuulos, in quibus naſcuntur hirudines , in eóque loco per ho-ram immoretur , & natet. Videres animalcula dor-ſo,& toto cuti tenaciter adhæreſcentia,veluti ſiphoni-bus ſanguinem ſugentia. Excluſis enim digitis hiru-dinibus,& ſanguineis riuulis per cutem erumpentibus abſterſis , cùm ſex menſium ſpatio hoc auxilium fre-quentaret , plurimum leuamen ſenſit , & ſe eſſe veluti ſanum exclamauit. Quòd ſi autumno , aut hyeme, hirudines in lacubus in quibus habitant , non appare-rent,octo, aut decem lumbis ſemel in menſe impoſitæ, remedio erant.

NVMERVS VII.

De Somno profundo.

PLura de Lethargo,& aliis ſoporiferis affectibus,fu-sè *lib.*1.*huius operis*,diſceptauimus.Nunc ſat ſit dice-re , in febribus malignis,& aliis acutis , ſomnum inex-pugnabilem concitari , quando cum bilioſo humore, crudi lentique ſucci,in toto & cerebro redundant , qui à calore febrili liquati, cerebrum irrigant, & ſoporem concitant. Accedit,quòd in phrenitide , bregmati fri-gida actu repellentia imponuntur ; quare refrigerato cerebro, Lethargus,& alij ſoporiferi affectus ſuperue-niunt, funeſti, lethales, periculoſi, vt *eo loco* ex Galeni mente dictauimus.

De iis breuiter memoriam refricare licet. Qua-tuor ſunt ſoporoſi affectus. Primus dicitur Coma , ſi-ue cataphora ; ſecundus Carus,ſopor,ſiue ſubeth ; ter-tius Lethargus,ſiue veternus ; vltimus Catalepſis, ſiue Catoche.

Coma eſt quædam ad ſomnum propenſio, ſiue in-clinatio,ex Galeno 1.*prorrhet. com.* 1. Coma duplex eſt, alterum ſomnolentum, alterum vigil , ex *lib.de comate, cap.*2.

cap. 2. Vtrique commune eſt caput grauare, oculos clauſos habere, & ad dormiendum ægrum inclinare. Diſtingues tamen, quoniam in comate ſomniculoſo, mox diu, & profundè dormiunt, non inordinatè mouentur, loquuntur, nec delirant, & vocati non reſpondent, quare Galenus *lib. de comat. cap.*3. eos immobiles, & ἀφώνους, id eſt, inuocibiles nuncupauit. At verò in comate vigili non dormiunt, licèt ad ſomnum inclinent, ex Gal. 3. *epid. ſect.* 3. *com.* 39. quoniam à calore bilis, vel pituitæ putridæ, irritantur, & à ſomno prohibentur. Rurſus ægri inordinatè mouentur, loquuntur, & delirant.

Coma vigil duplex eſt, aut enim dicitur abſolutè vigil, aut vigil pigrum, ex *citato de comate* 2. Vtrique commune eſt, ægros ad inordinatos motus compellere, qui loquentes delirant, & vocati reſpondent: Diſtinguuntur tamen: quia in ſimpliciter vigili, ægri cùm excitantur, tunc magis impetuosè mouentur, vociferantur, & delirant, at verò in pigro, cùm excitantur, minùs ſe mouent, loquuntur, & delirant: in ipſa tamen ad ſomnum inclinatione magis reſipiſcunt. Huius comatis pigri meminit Hippocrates 3. *epid. ſect.* 3. *text.* 45. & 39. *antecedenti*, comatis ſimpliciter vigilis fecerat commemorationem.

Cauſa comatis ſomnolenti, eſt intemperies frigida humida, vel materialis, vel immaterialis, ex Gal. 3. *epid. ſect.* 1. *com.* 7. Cauſa verò comatis vigilis, eſt pituita ſimul cum bile permixta, ex Gal. 4. *de præſag. ex pulſ. cap.* 8. Paulo *lib.* 3. *cap.* 6. vel ſola pituita putrefacta, quæ humiditate ſua ſoporem inducit, & putredine acrimoniam, & calorem ſibi adſciſcens, vigiliam excitat; & hac ratione affectus medius generatur, typhomania dictus, ex Gal. 3. *epid. ſect.* 3. *com.* 16. & 45. & *l. de comat. c.* 2. vel etiam ſanguis, & bilis ſimul, ex Gal. 1. *prorrhet.* 1. vt ſanguis, & pituita ſimul, ex Auic. 1. 3. *tract.* 4. *cap.* 2. Aëtius *tetrab.* 2. *ſerm.* 2. *cap.* 6. à vaporibus calidis & humidis, in febre ſanguinea etiam fieri aſſeuerat: quód licèt in prima, ſecunda, vel tertia die verum ſit, ſi tamen vltra quartam perſeueret, iam non ex vapore ſanguinis, ſed ex bile, & pituita in cerebro ſtabulantibus, fieri eſt credendum, ex Gal. 1. *prorrhet.* 1.

Carus, eſt longus, altus, & profundus ſomnus ægrè excitabilis, cum læſione rectricum facultatum, & ſenſus, ac motus, ex Gal. 2. *prorrhet.* 29. & 4. *de loc. cap.* 2. & *lib. de diff. ſympt. cap.* 3. Eius cauſas tres frequentes, *cit. de loc.* recenſet Galenus: Prima eſt intemperies frigida, aut humida, aut vtraque ſimul, præſertim materialis, (licet ab immateriali etiam fieri poſſe, aſſerat Auicenna 1. 3. *tract.* 4. *cap.* 3.) Secunda eſt vaporum multitudo, præſertim ſi maligni ſint, qui grauando, replendo, & ſpiritus reſoluendo ſoporem excitant; quod ſymptoma tertianarum pernicioſarum, & aliarum febrium malignarum acceſſionibus, in vigore accidere, experimento compertum eſt. Tertia eſt cerebri, vel muſculorum temporalium compreſſio, ex vulnere, caſu, vel percuſſione facta. Poteſt etiam addi & quarta, quam ex Galeno 3. *epid. ſect.* 1. *com.* 7. & ex Auic. 1. 3. *tract.* 4. *cap.* 1. poſſumus colligere, nempe ſpiritus, & caloris natiui reſolutio, licèt hæc ad ſecundam cauſam poſſit reduci. Alij quintam adiiciunt, nempe validum capitis dolorem, ſpiritus ad cerebrum reuocantem.

Lethargus, eſt maxima, & inexpugnabilis dormiendi neceſſitas. Hic ab aliis ſoporoſis affectibus diſtinguitur: nam in eo putreſcit pituita, & febrem accendit; in aliis verò minimè, ex Galeni voto, 13. *meth. cap.* 21. & 4. *de præſag. ex pulſib.* 8. & 3. *de loc.* 5. Dicitur autem *citato loco* vitium phrenitidi ſecundùm ſpeciem contrarium: non quòd Lethargus etiam in cerebro inflammationem non excitet, ſicut phrenitis, ſed quia vterque affectus à diuerſis cauſis proficiſcitur, phrenitis enim à bile, lethargus à pituita ortum ducit.

Catalepſis, eſt affectus, in quo ægri oculos habent
A apertos, ob retractionem muſculorum oculorum, & veluti congelati ſunt. Hic duplex, alius vehemens, in quo facultas animalis eſt conſopita valde, qui nec ſentiunt, nec mouentur, ſed totum corpus habent diſtentum, & inſtar ligni rigidum, & rectrices etiam actiones læſas habent, illæſa ſolùm reſpiratione. Alius eſt mitior in quo immobiles manent; nullam partem mouentes, vident tamen, audiunt, & recordantur eorum quæ acta ſunt, ex Gal. 2. *prorrhet. com.* 10.

Cauſa huius affectus eſt intemperies frigida & ſicca materialis, ex 2. *Aph.* 3. cùm enim hic morbus ſubitò fiat, & auferatur, ab immateriali intemperie gigni non poteſt, ſicuti 3. *de loc.* 7. de apoplexia, & epilepſia docuit Galenus. Eſt igitur eius cauſa, ſuccus melancholicus vel
B atrabilarius, vel ſanguis melancholicus, qui humores poſtremum ventriculum obſidentes, & ſua frigiditate, ac ſiccitate comprimentes, facultatis motiuæ delationem, & neruorum contractionem excitare poſſunt. Quare non eſt mirum, ſi corpus diſtentum maneat, & rigidum, cùm pars poſterior cerebri oblædatur, quæ motus principium eſt. Neque inſtes: melancholicos, neceſſariò debere fieri catalepticos: Nam intemperies in melancholia, multò minor eſt quàm in catalepſi. Hæc ex Galeni monumentis in compendium redacta, ſint dicta ſatis.

Curatio perficitur reuulſione humoris, qui in caput irruit, venæſectione, extremorum vinculis dolorificis, aſperis frictionibus, acutis clyſteribus, & balanis; oxyrrhodino tepido bregmati impoſito, expurgantibus
C pituitoſos ſuccos. Humor fluxus attenuandus calidis ſyrupis: phlegmagogis deinde vacuandus. Apophlegmatiſmata optima ſunt, ſicut & errhina, quorum formulas lege deſcriptas *lib.* 1. *huius operis, cap. de Apoplexia, & de Lethargo.*

OBSERVATIO.

Lethargus, cauterio in plantis pedum excitato curatur.

Qvantùm proſit, ad partes extremas corporis humorem reuellere, docuit Paulus *lib.* 6. *cap.* 40. *in fin.* dum ſic ait: *Nam extremarum partium inanitio è longinquo magis facta, efficaciorem molitur reuulſionem in pede.* Acceſſi ad Lethargicum, qui tribus diebus ita profundè dormiebat, vt nullis factis tum vniuerſalibus,
D tum topicis auxiliis expergiſceretur. Hoc ductus oraculo, ſinapiſmos in plantis pedum excitaui, profuere nihil. Tandem duobus cauteriis benè ignitis in ipſis plantis excitatis, ad vitam reuocatus eſt, & deinde emanante ſorditie multa per vlceratas partes, Agarico, & Caſtorio oblatis, in vndecimo ſanus euaſit.

NVMERVS VIII.

De Parotidibus.

DE Parotidibus egimus *lib.* 1. *Hiſt. PP. Medic. in com. Hiſt.* 63. Nunc aſſerimus, quòd parotides ſunt
E inflammationes, quæ fiunt in partibus adenoſis iuxta aures, ſoléntque ſuperuenire febribus malignis ex imperfecta criſi; & hoc potiſſimùm accidit, quando à principio cerebrum compatitur, quod ſi validum extiterit, noxium humorem ad partes vicinas detrudit. Deinde licèt hæ parotides, criſis ratione eueniant, non ſunt minùs lethales, quàm ipſa febris: nam apparent, & non accreſcunt, ſed retrocedunt; aut licèt accreſcant, remanet tamen intenſa febris, & pulſus varietas perſiſtit ſicut antea, & æger tanta virium imbecillitate laborat, vt magnum auxilium tolerare nequeat, vel ſufficere non poſſit, donec excitata parotis ad ſuppurationem veniat, aut reſolutionem. Aliquando parotides ſalutares

ſalutares ſunt, quando ſcilicet vires ſuperſunt, vt impactum humorem vel reſoluere, vel ſuppurare poſſint.

Verùm his quocunque modo accidant, illicò occurrendum. Prouidendum ergo, ne parotides accreſcant, quod calefacientibus,attrahentibus, & laxantibus fotibus perficitur, vt Oleo Amygdal. dulcium, Camomil. Anethin.Dialthæâ ſimplici. Ad præſeruandam partem, & reuellendum humorem, ne in affectam partem decumbat, vena ſecanda ex affectâ parte, ac cucurbitulæ humidæ ſcapulis apponendæ: Túmque tranſire oportet ad alia medicamenta localia, quæ citra magnam attractionem, emolliant, & diſcutiant; quibus vtendum, donec parotides ſint diſcuſſæ.

Quòd ſi hoc conſequi non poſſimus, ſecutius eſt ſuper partem affectam, aliquod emplaſtrum ſuppurans imponere: At vtilius erit partem fouere decocto fol. Maluar.Melilot.Aneth. Rad. Althææ,Fœnugræc. Sem. Lin. Parotides poſteà ignito cauterio ante perfectam ſuppurationem aperiri debent, quia materia venenoſa quàm citiſſimè è còrpore educendâ, nam ex diuturna mora periculum imminet, ne cerebrum, & partes vicinas inficiat,& retrocedat ad ipſam, ac mortem inducat. In iis autem quæ celeriter augmentum ſuſcipiunt, medicamentis attrahentibus vti non oportet, vt 6. *ſec. loc.cap.de parotidib.* docuit Galenus, ſed ea debent imponi, quæ habent vim leniendi, & ſedandi dolorem, quale eſt emplaſtrum, quod deſcribit *cit. loc.* Galenus, compoſitum ex farinâ hordei, mulsâ,& aliis.

Si verò parotides lentè & pigrè prorumpant; valde attrahentia vtilia ſunt,vt emplaſtrum ex cæpâ cum theriaca magna. Non diſplicet cucurbitulam ſuper partem imponere.Si verò difficultas tranſgluriendi ægrum premat, emplaſtrum è nidò hirundinis imponendum. Si tamen parotides non accreſcunt, & ſuffocationis periculum impendet, & humor nimis venenoſus eſt, atque malignus, tunc optimum conſilium erit,ipſas cauterio, præſertim ex auro patato, aperire, vt immodica venenoſi humoris quantitas faciliùs tranſpiret. Si parotides ad reſolutionem vergant, vtendum poſt fomenta emplaſtro Meliloti, Diachylo, de Mucilaginibus. Si ſuppurent, aliorum abſceſſuum venenoſorum inſtar, diu apertæ ſeruandæ. Cætera petantur ex *cit. lib. 1. Hiſt. Princip. Medic.*

NVMERVS IX.

De Lienteria.

IN febribus malignis ſymptoma quoddam grauiſſimum excitari ſolet, quod lienteria, ſeu læuor inteſtinorum nuncupatur, de quo *6.de loc. cap.2.*Galenus egit eximiè. Nos quæramus primò: *Vtrùm Lienteria ex inteſtinorum læuitate oriatur?* Ex læuore inditum fuit Lienteriæ à veteribus nomen, ob ignoratam operationem, & huius affectionis cauſam:cùm enim nihil aliud ſit, quàm velox eorum quæ comeduntur, & bibuntur exitus, abſque vlla tranſmutatione, alteratione, ve in ventriculo facta, videlicet, quia talia celerrimè deiiciuntur, qualia fuere deuorata, incocta, atque omnino cruda, *lib. finit. medic. pag.6. ante fin.1. epid. ſect.2. com.36.3. Aph.22. & lib.4. com.12. & lib.6. com.1.* Putabant veteres id fieri propter inteſtinorum læuitatem, æqualitatémque contractam ex cicatrice, genita in interna eorum cauitate, poſt longam dyſenteriam; à qua quidem cicatrice, quia denſa, & æqualis: tum etiam læuia reddantur inteſtina, perdántque natiuam aſperitatem, quæ iuxta eorum ſententiam cauſa erat retentionis alimenti in inteſtinis, excitari morbum contendebant, atque ideò læuitatis ei nomen imputreſcunt.

Sed meritò improbatur à Galeno opinio ſimul, & appellationis deductio, ex rei ignorantia orta, de qua

A *6. Aph.1.& lib.de diff.ſympt.cap.4.* cùm Platone, in illis qui primi rebus nomina impoſuerunt: nec immeritò, quia cùm naturis, & ſubſtantiis incognitis propria nomina attribui non poſſunt,nec ſingula ſingulis,ſit vt vel multæ vno, vel vna multis ſimul compelletur, vnde æquiuocatio & confuſio, atque adeò error in ſcientiis.

Non eſſe verò retentionem alimenti ad aſperitatem inteſtinorum referendam, ſed potiùs ad animæ facultatem, ſimul & temperamentum, præterquàm aliis alibi monſtrat Galenus *6. Aph. cit.* exemplo veſicæ, quæ ſine rugis, aſperitatéve vlla, ſtato certóque tempore retinet vrinam; non ſecùs quàm ventriculus alimentum amplectitur, & comprehendit: ac proinde cauſam velocis excretionis, & ſine aliqua tranſmutatione B ciborum, (quod Lienteria importat) non eſſe inteſtinorum læuitatem, pro vt opinabantur antiqui, (de quorum mente videtur loquutus, *lib. definit. in med.* & ſentit Aëtius *tetrab.3. ſerm.1. cap. vlt.* cum Aretæo *lib.2. tard. paſſion. cap. 10.* ſed potiùs retentricis læſionem, apertè docuit ipſe *lib. de diff. ſympt. cit. & 3. de ſympt. cauſ.2. lib.2. Aph. 20. & lib. 3. com. 22. & 30. & lib. 6. com.1.& 3. epid.ſect.3. com. 53.* Quando enim præ omnimoda imbecillitate, facultas retentrix cibos nequaquam amplectitur, ipſi nihil prorſus concoquuntur, (cùm non poſſit operari concoctrix, deficiente retentrice) & celerrimè crudi, incoctique deiiciuntur, ex citata, vt loquitur Galenus *2.de cauſ. ſympt.* vi excretoria, ad immodicum motum, ex retentricis facultatis C priuatione, cuius proprium ſymptoma dicitur Lienria, *lib.de diff.ſympt.*

Quæro ſecundò: *Vtrùm Lienteria, ad inteſtinorum exulcerationem ſequatur?* Porrò quoniam velox ciborum exitus, non minùs frequenter ſequitur ad inteſtinorum vlcerationem, hæc eadem etiam à Galeno traditur *præcitatis Aphoriſmis*; non ſecus quàm veſicæ vlceratio, cauſa etiam traditur ſtranguriæ, *6. de loc.2.* & diabetis,*2.criſ.12.*Vtrobique enim ſentiēs pars vlcerata, noxam ex morſu, & contactu materiæ, properat expellere. Hæc quæ ad vlcerationem ſequitur lienteria, à calidis ſuccis acribus, & mordacibus, magna ex parte ortum habet,*6. Aph.1. lib. aduerſ. Iulian.c.4.* & aliD bi; quia & internam ſuperficiem inteſtinorum abradunt, & ſuâ acrimonia irritant ad expulſionem, *5. de vſu part.4. & 2. aph. 23.* Nonnunquam ad dyſenteriam conſequitur,*6. Aph.42.* cuius comes dicitur, *lib. definit. med.* Imò ad eam frequenter ſuccedere, firmat Aëtius, *vbi ſuprà*, & approbauit Celſus *lib.4. cap.6.*

Quæro tertiò: *Vtrùm lienteria ex debilitate retentricis oborta, ab omni intemperie gigni poſſit?* Reſponde affirmatiuè: Nam ab omnibus imbecillitari poteſt retentrix; omnis ſiquidem valida, & immodica intemperies, poteſt virtutes & operationes exoluere, quod celebratiſſimum eſt ex *Gal.2. Aph. 20.* & colligitur ex *lib. de Marcore, cap.1.* ſiue ſit materialis, ſiue materiæ expers,tam facta & habitualis, quàm fiens, ſed potiſſimùm frigida & humida,eáque cum materia coniuncta, E hoc eſt, pituita in ventriculo, ac inteſtinis ipſis collecta,*5. de vſu part. & 2. aph. cit.*Dignoſcitur verò vna ab alia, ex ipſo Galeno *6. aph.1.* quoniam in ea quæ accidit ob imbecillitatem, abſque vllo dolore fiunt deiectiones; at in ea quæ ab vlceratione proficiſcitur,morſus & dolor inter deiiciendum ſentiuntur.

Quæres tertiò: *Vtrùm lienteria ſit paſſio ventriculi, an inteſtinorum?* Mirandum quomodo inter inteſtinorum affectus numeretur, ſi carentiam dicit coctionis, *6. aph.1.* cuius organum eſt ventriculus, non inteſtina. Quòd ſi dicas, hæc, non ſecus quàm illum concoquere,vt *4.de vſu part.17.*probauit Galenus,& ex communi vitio crudum omnino, quale fuerat ingeſtum, excerni alimentum, ac proinde etiam ad inteſtina pertinere affectum. Redarguitur, quia cùm ventriculus potiſſimum ſit coctionis agens, & ad maiorem ipſius no-

xam Lienteria ſequatur, ſaltem magis principaliter ad illum ſpectare, atque adeò potiùs ventriculi læuitatem, vt ſentit Galenus *cit. Aph.* quàm inteſtinorum dicendam, ſampto nomine à ſymptomate inſigniori.

Dic. Affectus hic, & ad ventriculum, & ad inteſtina pertinet, provt ipſe ſcripſit. 4. *Aph.* 12. & *lib.* 6. *com.* 1. Nam ſi in his moram faceret, detineretúrque cibus, aliquantulum concoqueretur, nec crudus omnino exiret. Licèt verò omnimoda cruditas, ſeu coctionis carentia, vt loquitur Galenus, maiorem arguat ventriculi offenſam, quàm inteſtinorum, imbecilliùs co-quentium, atque ita in Lienteriâ penes eum potiùs, quàm inteſtina noxa exiſtat, rectè tamen læuitas inteſtinorum nuncupatur, quidquid Galenus de hac acriter reprehendat antiquos: Nam & nominis definitiones, per vulgariora, & manifeſtiora tradendæ; notior autem eſt vulgo inteſtinorum læuitas, quàm ventriculi, iń propoſito malo, quia ob excretionem omnibus patet, quæ ab ipſis fit inteſtinis. Vel, vt interpretātur alij, dic inteſtinorum nomine, ventriculum, & omnia interanea comprehendi, quemadmodum & per aluum, 4. *Aph.* 12. omnia alui inſtrumenta, ventriculus ſcilicet, & inteſtina intelliguntur, & hæc ventriculi nomine, de quo ſolùm meminit, *ad initium com.6. Aph.*

Quæro quartò. *Vtrùm Lienteria expultricis, vel alteratricis facultatis ſit paſſio?* Nam ſi velox excretio crudi alimenti, motus depreuatus eſt expultricis facultatis, immodicè & intempeſtiuè, prius quàm fiat concoctio, excernentis, 3. *de ſymptom. cauſ.* 2. inſuper & excretum ipſum ſimiliter ſymptomata eſt, *lib.* 1. *eiuſd. operis, cap.* 3. *ad fin.* illúdque alteratricis potentiæ, *lib. de diff. ſympt. cap.* 4. cur Lienteria alterutri harum facultatum non tribuitur, aut potiùs expultrici, cuius præcipuè læſionem refert, vt ex traditâ conſtat definitione, quæque in inteſtinis eminet, & cauſa eſt, vt omnino crudi deiiciantur cibi? Neque enim cruditas, inquit Gal. *cit. Aph.* facit, vt citò excernantur, ſed è contra, quia citò excernuntur, ideò nullam prorſus ſubeunt coctionem: quinimò ſi exulceratio ſit occaſio duorum, non eſt ad expultricem referenda, quæ accedentis alimenti contactu feſtinat expellere.

Dic. In lienteria (præter duo genera morborum, ad quorum alterum conſequitur, intemperantias nempe imbecillitantes retentricem, & vlcerationem) conſideratur excretio immodica & intempeſtiua, cruditas, cuius illa eſt occaſio, & retentricis defectus; quæ omnia ſymptomata, ſunt noxæ functionum naturalium, & ſuarum facultatum, retinentis, coquentis, & expellentis: huius deprauata actio, priorum abolita. Sed quia vna deficiente retentione, perit neceſſariò concoctio, & ſequitur deprauatus expulſionis motus, meritò retentrici, neutri aliarum tribuitur inteſtinorum læuitas, orta ex imbecillitate retentricis: non coctrici, quia cibi non ideò deiiciuntur citò, quia crudi, ſed contrà, quia non retinentur, & citò deiiciuntur, crudi exeunt. Minùs expultrici, quia non ita perit eius actio; & quanquam definitio tradatur per velocem, & præternaturalem excretionem, atque adeò motum deprauatum illius, ſymptoma tamen hoc, ad aliud conſequitur abolitæ actionis retentricis, qua debilitata, impoſſibile eſt illæſas edi aliarum functiones, quantumuis ſanæ & incolumes permaneant facultates ipſæ, tantus eſt inter naturales potentias conſenſus, tantáque ad rectè operandum, dependentia ab vna. Dum verò affectio oritur ab vlceratione, quanquam etiam adſit retentricis priuatio, , feſtinus tamen exitus crudi alimenti, ad irritatam expultricem eſt referendus, & tunc immediatè ſequitur ad morbum, ſcilicet vlcerationem; non ſic illa quæ ex imbecillitate, quia immediatè ad aliud ſymptoma ſuccedit, nempe priuatam actionem retentricis, vt diximus.

Quæro quintò. *Vtrùm Lienteria ſit morbus acutiſſimus?* Lienteria in qua cibus nequaquam retinetur, affectus acutiſſimus eſt: cùm enim quidquid aſſumitur, confeſtim deiiciatur, nec homo ſeptem dierum ſpatio, qui terminus eſt acutiſſimorum morborum; integram poſſit inediam ſuſtinere, breuiſſimè in eam tabis ſpeciem deueniet, quæ dicitur atrophia. Sed quantumuis inteſtina non retineant, totus cibus crudus nō eiicitur. Igitur non poteſt ad illa referri, acutiſſima Lienteria. Probatur minor, tū quia priùs quàm in illis recipiatur, poterit in ventriculo, licèt debilitato, ſaltem ſecundùm tenuiorē partē concoqui; tum quia neceſſarium non eſt, nec viuente animali poſſibile, vt ſimul cum ventriculo tota vlcerentur inteſtina, vel adeò intemperentur, vt nihil prorſus præ imbecillitate remoretur in illis alimentum, vel ſaltem in aliqua inteſtini parte: atque adeò non videtur hæc ipſa affectio, ex inteſtinis, ſed alia diuerſa, in qua quidpiam etiam crudum, ſed non omnino reiiciatur, & qua potiùs ſola inteſtinorum regio, quàm corpus vniuerſum exhauriatur; id quod ex Hip. colligitur, 6. *Aph. cit.* dum longam appellat inteſtinorum læuitatem, numerās eam inter chronicos morbos, de quibus tamen non foret, ſi totum alimentum ingeſtū velociter excerneretur, prorſus abſque aliqua coctione, nulláque parte in corpus diſtributa, eſt aſſignata cauſa.

Dic. Variant ſcribentes, num in Lienteria totus cibus eiiciatur crudus, an ſaltem maiori ex parte, & ſaltem aliquid concoquatur, cuius tenuiſſima portio diſtribuatur, quod nonnulli ex Hip. colligunt, 6. *Aph.* 1. dum longam appellat læuitatem inteſtinorum, (diu enim non duraret æger, ſi totus cibus ingeſtus excerneretur) & ructus ita in ea apparere, qui ſine aliqua coctionis actione fieri non poſſunt. Alij è contra, totum cibum excerni putāt prout deuoratum, atque adeò malum eſſe acutiſſimū, ſaltem ortum ex vlceratione. Dici verò in Aphoriſmis inteſtinorum læuitates longas, ortas ab imbecillitate à frigidis & humidis, conſiderato ſcilicet tempore morborum, ad quos ſequitur, diarrhœas videlicet, ac ſimiles alias ventris diſpoſitiones.

Relictas tamē variis opinionibus, ſat ſit agnouiſſe, in affectione hac, ventriculum ſimul, & inteſtina eſſe affecta. Nec verò neceſſarium eſt omnia pariter, & ſingulas membrorum partes ab vlceratione occupari; ſat enim eſt vlcerari partem membri, vt à toto expellatur alimētum totum: ſiquidem membrum contrahitur, ad dolorem partis vlceratæ, & feſtinat excernere accedens alimentum. Si verò cauſa ſit imbecillitas contracta ex intemperie, totum ſimul membrum affectus occupabit; ſin minùs, retinebitur in ſano cibus aliquantulum, nec ita velociter, aut omnino crudus excernetur, atque adeò non fiet lienteria, ſed cœliaca paſſio.

Hic affectus varias ſortitur curandi cōditiones, penes diuerſam cauſam, à qua oriri *ſuprà* prædiximus. Si ab acri, mordaci, bilioſóque ſucco, facultatem expultricem irritante purgatio iterata ex Rhabarbaro, & Corticib. Myrobalanor. Citrinor. ſatis eſt. Si ob imbecillitatem, & reſolutionem facultatis retentricis ventriculi, & inteſtinorum, adſtringentia & corroborantia proſunt: quæ ſi ſint Alexipharmaca, erunt vtiliora. Quare offerendi ſunt Syrupi Roſ. ſiccar. Myrtil. Cydonior. de Corticib. Citri. Inteſtina, & ventriculus debent foueri fomentis, emplaſtris, oleis, & aliis, quorum formulas *ſuprà* tradidimus.

OBSERVATIO.

Ad Lienteriam ex imbecillitate retentricis, emplaſtrum egregium.

℞. M*Aſtich.* ℥.j.ß. *Ladani depurati,* ℥.ß. *Pulu. Coral. Rubri, Margarit. præparat. Ligni aloës, Diarrhod. Abbat. Cyperi, an.* ʒ.j *Galliæ moſchatæ Meſuæ* ʒ.ß. *Ambari, Moſchi, an.* gr.*vj.* cum terebinthina, & cera fiat emplaſtrum.

NVMERVS X.

De Cæliaca.

COEliaca etiam accidit febribus, præſertim malignis, hæc affinis eſt lienteriæ; ſoláque magnitudine differens, quare eaſdem habet cauſas. Incipit enim cœliaca, adauctáque paſſione fit lienteria. Eſt igitur cœliaca ſecundùm Paulum *lib.3.c.41.* & Aëtium *tetrab.3.ſerm.1.cap.37.* alui fluxio diuturna, in qua liquida, humentia maléque cocta egeruntur excrementa, ventre præ imbecillitate ea digerere nequeunte, & corpore ſimul marceſcente.

Hac doctrina permoti plures, ſub lienteriâ eam comprehendi arbitrantur: quare dubitandum: *Vtrum affectus ſit diuerſus à Lienteria?* Galenus 6. *de locis, c.11.* nullum inter eas diſcrimen tradit, quapropter prorſus confundi videntur, quod etiam aſſerit Paulus *lib.3. cap. cit.* Quare ex 6. *Aphor.1.* per inteſtinorum læuita-

A tem, cœliacam diſpoſitionem intelligunt, quia diuturna eſt, & aliqualem habet alimenti coctionem, quæ per acidum ſignificatur ructum: aciditas enim à coquente, licèt imbecilliori calore fit, vt tradidit Galenus *lib.4.ſimpl.cap.15.& 3.de cauſ.ſympt.cap.1. & 2. de temperam.cap.6.*

Verùm licèt ab iiſdem ferè oriantur cauſis, diſtinctæ tamen paſſiones ſunt: Quoniam in hac, quia non ita languet facultas, non tam citò, neque omnino cruda, vt in lienteriâ, egeruntur cibaria, ſed liquida & humentia: Quanquam enim non coquatur integrè alimentum, liquatur ſaltem, & ex medio chyloſum deſcendit, continuò liuidóque fluxu tentata aluo.

B Hoc loco quærendum eſſet: *Vtrùm cœliaca paſſio ventriculi, vel inteſtinorum ſit? Vtrùm effectus acutiſſimus?* Sed cùm de iis latè *capite de lienteria* diſputarim, ideò, Benigne Lector, cum Deo, qui omnium rerum initium finíſque eſt, cui laus gloriáque in æternum ſit, acquieſco.

FINIS LIBRI QVINTI, & vltimi.

DEO OPTIMO MAXIMO,

CREATORI CÆLI, ET TERRÆ, PATRI

PIENTISSIMO, CLEMENTISSIMO, ac ſummè Miſericordi.

GRATIARVM-ACTIO.

PRIMITIAS *Hiſtoriarum mearum Tibi ſoli Cunctipotenti dicaui, quo diuino clypeo munitas, totius orbis inſignes Profeſſores, Medici omnes, ſummis laudibus extulerunt. Ergo ſi fuiſti princeps ac primus Dux, modò illarum coronidem in tui ſanctiſſimum ſubſidium accipias, ſupplex obteſtor. Principes, magnates, nobiléſque, quibus lucubrationes noſtras conſecrare ſolemus, ſunt arrogantes, ſuperbi, doloſi, vanitatis pleniſſimi; Tu Manſuetus, pius, verus, ſapientiæ pleniſſimus. In te ergo ſemper poſui fiduciam meam, & in te anima mea requieuit ſemper. Quare ſicut ZACVTVM, ſeruum indignum tuum, iuuenem, & elinguem prorſus fouiſti, excelſa tua dextra ſtrenuè patrocinatus, ſic eum nunc decrepitum, eiúſque opera tutator, ſuſtine, foue, & eum pro voluntate tua, ac ſupremæ tuæ arcis ſedem efferto.*

INDEX

INDEX

Locupletiſſimus rerum & verborum, quæ in hoc ſecundo Zacuti Luſitani Volumine continentur.

Prior numerus paginam, alter columnam, litteræ a, b, c, d, e, columnæ partem aſsignant.

A

ABSCESSVS euenientes quando crudus eſt humor quando reprobandi. pag.60.c.1.b
Abſceſſus facti in pulmonia in partibus infernis ſecuriores ſunt, & ad curandum minùs difficiles. 321.c.2.b
Abſinthij aqua quibus affectibus medeatur. 100. c.1.e
Abſinthij ſyrupus pituitæ præparandæ; & ventriculo roborando vtiliſſimus. 105.c.2.b
Cur illum roborat cùm ſit amarum. 503.c.1.e
Abſinthij trociſci quibus affectibus vtiles. 122.c.1.b
Eius oleum cui vſui. 123.c.1.e
Abſtergentium differentiæ plures. 66.c.2.a
Eorum temperamentum quale. c
Abſtergentis facultatis eſſentia in quo poſita. 67.c.1.a
Acidi cibi ſiue acres grauidis non offerendi. 502.c.2.e. & 503.c.1.
Acceſſione ſæua putreſcente ſanguis mittendus. 185. c.2.c.& 184.c.1.a
Vide, *Febris*.
Accidentia quomodo dicantur operari in virtute ſuæ ſubſtantiæ. 463.c.2.d
Accidentia ſeparata à propio connaturali ſubiecto producunt ſubſtantiam in virtute cauſæ principalis, & vt inſtrumenta eius ſeparata. 464.c.1.e
Contrarium probatur. 465.c.1.c
Acerba hæmoptoicis concedenda. 336.c.2.e
Iis calida attenuantia permiſcenda. 337.c.1.d.e
Acerbum in quo differat ab auſtero. 642.c.2.c
Acetabulum quarta heminæ pars. 76.c.1.d
Acetoſa aqua cui vſui. 99.c.2.b
Acetoſa cur menſtruatæ appetunt. 475.c.1.e
Acetoſus ſapor ex acido, & acri conſtat. ibid. & c.2.a
Acetum vterum dolore afficit; & nertios offendit. c
Acetum quid aurium inflammationibus auxilij conferat. 257.c.2.d.e
Achor affectus eſt frigidus. 612.c.2.a
Non fit ob omnimodam frigiditatem. 401.c.1.e
Non ſemper à frigiditate ventriculi oritur. c.2.b.
Achores, ſiue vlcera manantia quæ dicantur. 139. c.1.d.
Eorum cauſa humor nitroſus & ſalſus. e
Eorum ſigna, & quid diſcrepent à tinea. c.2.a
Pueri cur huic morbo magis obnoxij. 6.c
Affectus eſt contagioſus. e
Huius curatio inſtituitur. 140.c.1
Acida ratione alimenti non medicamenti prohibentur. 85.c.1.e
Acida oculorum affectibus noxia. 252.c.1.e
Actio corporis vitiata laborantem eius locum indicat. 51.c.1.c
Acuties morbi, & magnitudo morbi differunt. 554. c.1.c.
deps quid, & vbi generatur. 356.c.1.c.d
Adeps hircinus, qua arte conſeruandus. 80.c.1.b
Adgenerationis appellatione quid veniat. 462.c.2.c
Aadſtringentibus ante coctionem pro putridis humoribus concoquendis non vtendum. 559.c.2.b
Ægri non ornatum Medici, ſed auxilium quærunt. 3.c.1.d
Ægris aliquandò gratificandum oblectamenti cauſa, quos ſuauia & familiaria plurimùm iuuant. 22.c.1.d & ſeqq.
Ægyptij viperinis carnibus aſſueti diutiſſimè viuunt. 47.6c.1.c
Ægyptiaci vnguenti facultas eximia. 126.c.1.c
Aër ambiens eſt Medici ad ſanitatis confirmationem, & morborum curationem inſtrumentum. 34.c.1.d
Aër marinus exſiccat vlcera. 47.c.1.d
Patrius & nutritius cæteris præſtantior eſt. c.2.b
Ab Aëre indicatio ſumenda. 57.c.2.e
Aër ambiens qua ratione curationem præſcribit, 57.c.2.c.d.
Ob eius in vnaquaque regione varietatem, variis remediis vtendum. 58.c.1.b
Aër quæ Medicinæ medicamenta ſuppeditet. 76.c.2.e
Aër expiratus vocis eſt materia. 323.c.1.d
Aëris frigidi occurſus an venas frangat. 332.c.2.b
Aër calidus fluentibus menſtruis commodus. 475. c.1.c.
Aëris ad curandos morbos facultas eximia. 521.c.1.b
Putridi, & corrupti incommoda. c.2.b
Luminoſus in febribus reprobatur. 522. col. 1. c & ſeq.
Aër qua arte refrigerandus. 523.c.1.d

Fridiſſimus febrientibus vtilis. c.2.b
Humidus ſaluberrimus. c
In febribus an ita parari poſſit humidus, vt non ſemper exiccet. e
Prout variè alteratur exiccat, vel humectat. 524. c.1.a.
Aër ambiens ſemper exiccat, & reſoluit. 6
Rebus odoratis refrigeratur. c
Æſtas purgationi minùs commoda. 34.c.2.a
Æſtate parcius cibandum. 531.c.2.a.c
Ætas temperata ſimilibus conſeruatur, vt & intempe-rata. 46.c.1.a
Ætates peculiarem ſibi victus rationem exigunt. 531. c.2.a.
Ætas quæ ad vermium generationem aptior. 646. c.1.d.
Affectuum diuiſio triplex, cùm adeò facilis eſt, vt ad cauſæ ablationem ceſſet. Cùm eâ ſublatâ adhuc remanet. Cùm affectus ipſe à cauſa non hærente producitur. 51.c.1.d
In triplici illa affectus & actionis læſæ organum pa-titur. e
Affectus primarij cognitio quid importet. 54.c.1.e
Quinque notis diſtinguuntur primigenij Affectus.col. 2.b.c.
Affectus erotici vis. 211.c.1.b
Vide, *Amor.*
Affectus tres in febribus per ſe venæ ſectionem expe-tentes. 552.c.2.b
Affectus corruptelæ vacuandum eſſe præcipit, vel venâ inciſa, vel purgatione. 553.c.1.a
Affectus frigidi à cauſis frigidis oriuntur, non à calidis. 612.c.1.c.
Agaricum quid, eius natura, proprietas, differentia. 91.c.2.e.
Temperamentum. 92.c.1.a
Vtilitas. b
Varia correctio. c
Præparatio. ibid.
Duplex eius ſubſtantia. d
Vſus. e
Quibus affectibus medeatur. c.2.a.b
Agarici trochiſci cui vſui, & qua arte parandi. 122. col.1.d.
Agreſtæ, ſeu ſucci vuarum immaturarum, ſyrupus quibus affectibus opitulatur. 103.c.2.a
Alarum ſiue pinnularum naſi motus in ſanis imperceptibilis eſt. 347.c.1.d.e
Albedo excellens an viſui magis officiat, quàm nigre-do. 251.c.2.e
Albumen oui quid oculi affectibus conferat. 253. col. 2.e.
Albumen in ouis lactis vicem ſupplet. 472.c.1.c
Alhandal.trochiſcorum efficacia mira. 122.c.1.e
Alimenta medicamentoſa quæ? 75.c.1.b
Alimenta peculiares corporis partes recreantia. 283. c.1.a.b.
Alimentum calori, vel reſolutioni proportionandum. 395.c.2.d.396.c.1.a.
Alimenta nidoroſa ſunt frixa omnia. 460.c.2.d.e
Alimentum dulce naturæ amiciſſimum, amarum verò inimicum. 473.c.2.b.c
Alimenta ſunt medicamenta. 532.c.2.d.e
Alimenta ob duplicem appetentiam aſſumuntur, aliam veram, & naturalem, aliam fictam & voluptuoſam. 641.c.1.d.
Allium, pro vermibus necandis tutiſſimum præſidium. 368.c.2.b.
Allij vis contra venenum, eſt & alexipharmacum præ-ſtantiſſimum. 604.c.2.e
Vt nutrimentum in peſte reprobatur, vt medica-mentum, maximè iuuat. 605.c.1.a
Aloë triplex, eſt ſuccotrina. 86.c.2.e
Hepatica. 87.c.1.a
Caballina omnium infirma. ibid.
Adulteratur. b
Vis eius, & proprietates. c.d
Quibus morbis medeatur. ibid.
Oculorum humiditates abſumit, hæmorrhagiam compeſcit. e
Totum corpus expurgat à proprietate ſubſtantiæ. col.2.b.
Lædit hepar calidum. e
Non aperit ora venarum, ſed fluxum ſanguinis ſi-ſtit adſtrictione ſua. d
Hyeme non offerenda. 88.c.1.a.b.c
Aloë à cibo aſſumpta an ſit ex vſu. 88.c.1.c.d
In ſoporoſis affectibus concedenda. e
Correctione indiget. col.2.a
Tribus de cauſis lauanda. b.c
Aloë in tota hieræ compoſitione præſtantior eſt. 403. c.2.b.
Alopecia defluuium eſt pilorum inæquale, & per areas factum. 137.c.2.c
A vulpe nomen ſortitur. ibid.
Dicitur Ophiaſis à ſerpentum gyris. ibid.
Alopeciæ ab Ophiaſi differentia. 138.c.1.c
Eius cauſæ. ibid. Signa.e.Præſagium. ibid.
Alopecia curatu facilior quàm Ophiaſis. 138.c.2.a
Eius curatio inſtituitur. b.& ſeqq.
Remedium Alopeciæ præſtantiſſimum. 139.c.1.b
Alterantium varia genera. 75.c.1.a
Althææ magiſtralis ſyrupus pitũitam, purulentámque ſaniam, & arenulas expurgat. 104.c.2.a
Alui fluxu vrgente parcè euacuandum & phlebotoman-dum. 27.c.2.a
Alui fluxus diuturnus in hydrope reprobus eſt. 430. c.1.c.
Aluus laxa an à calculo ſeruet. 438.c.2.e
Alui fluxus poſt cruditatem, aut aliam cibi corrupte-lam, maximè prodeſt. 620.c.1.e
Vt & in affectibus oculorum. col.2.a
Quid faciendum ſi criticus ſit. b
Quid ſi in principio febris, & ex irritamento naturæ fiat. d
Quando cum febre complicatur difficiliùs curatur. e
Quid tunc auxilij eſt. ibid.
Qua ope eius cauſa abſcinditur. ibid.& 621.c.1.a
Quibus medicamentis curatur. c.& col.2.tota.
Potus ſtillatitius ad eum compeſcendum. 622.c.1.a
Emplaſtrum huic vſui celeberrimum. d
Alui fluxus à cholera an inſeparabilis. e
Vide, *Diarrhæa.*
Amarum animalium nutritioni inimicum. 473.c.2.e
Amarorum corporum generatio vnde? d
Amara & frigida qua ratione conueniant. 66.c.2.d
Amara guſtui ingratiſſima & ab alimenti natura aliena. 503.c.2.a.
Grauidis non offerenda. c
Quomodo dicuntur ſtomachum firmate. e.504. c.1.a
Ambari fragrantiâ mulieres extinctæ. 6.c.1.d
Ammoniacum ſuccus eſt ferulæ in Affrica iuxta Cyre-nen,eius temperamentum, & probatio. 95.c.1.e
Amoris inſani vis. 211.c.1.b
Eius ſedes in oculis ponenda. d
Cur dicatur Heros, & vnde hæc vox. 212.c.2.b
Amygdalarum dulcium olei temperamentum & vſus. 122.c.2.e.
Item Amararum. 123.c.1.e
Amylum ex tritico hæmoptoïci offerendum, non au-tem ex furfure. 337.c.2.a.b.d
Qua arte apud Septentrionales paratur. c
Amyli temperamentum. 529.c.1.e
In febribus putridis non concedendum. c.2.c

Prodeſt

Prodeſt iis quæ à mordaci tuſſi, acrique diſtillatione oriuntur. d
Ana, multitudinem medicamentorum æqualem ſignificat. 76.c.1.b
Ananas, fructus Braſilienſis cuius virtus pro calculo frangendo efficaciſſima. 441.c.1.c
Anaſarca quænam hydropis ſpecies. 426.c.2.b
Anaſtomoſis apertio oſculorum venarum, vel arteriarum appellatur. 487.c.2.e
Quomodo fit in menſtrui fluxu. ibid.
Anatome dux Medico eſt ad ſui, & naturæ cognitionem. 70.c.2.e
Eius vtilitas. 71.c.1.a.b
Principes nobiliſſimi eam in deliciis habuêre. c
Angina deſperata emplaſtro de nido hirundinis ſanata. 126.c.2.a
Angina eſt neruorum gutturis aut faucium inflammatio. 280.c.1.c
In gutture ſolùm & faucibus reperitur. c
Eius differentiæ quatuor à Galeno cognitæ. c.2.c
Angina penes periculi magnitudinem an in tria tantùm membra diuidatur. d
Admittenda eſt Angina quæ ex verborum luxatione fiat. 281.c.1.a.& ſeq.
An à varia luxationis cauſa concitata. 281.c.2.d
Angina ex circulari & recta luxatione orta deterior eſt eâ quæ ab anguloſa & obliqua concitatur. 282.c.1.b
Angina à bilioſo humore in gutture concitatur. 282.c.2.a.
Vel à ſanguineo. ibid.
Non à melancholico. ibid.
Angina ex frigidâ cauſa dari non poteſt. c
Ab aëre frigido & humido ex accidenti enaſci poteſt. e
Poteſt ab alimentis. 283.c.1.d
Angina ſanguinea vehementioribus ſymptomatis obnoxia eſt quàm bilioſa. 283.c.1.c.d
In omni Angina ſemper difficilis reſpiratio reperitur. ibid.e
In grauiſſima, ſemper etiam ſublimis. c.2.b
Pulſus quinam in hoc affectu reperiantur. e. & 284.c.1.a.
In Angina ſemper adeſt febris. b
Periculoſiſſimus eſt affectus. d.e
Angina pituitoſa an omnium ſecuriſſima. c.2.a
Bilioſa an omnium peſſima eſt. b
Pituitoſa omnium breuiſſimè iudicatur. e
Anginoſi quibus ſpuma circa os apparet, an deſperatæ ſalutis. e.& 285.c.1.a
Angina vere magis quàm autumno inſoleſcit. b
Anginâ frequentiùs viri & iuuenes premuntur, quàm fœminæ, pueri & ſenes. c
Iuuenes verò pueris & ſenibus frequentiùs. e
Tumoris euaneſcentia in Angina non ſemper reproba. 285.c.2.a.b.c
Anginæ celerrimè interimunt quæ grauiſſimum dolorem inferunt, nec quicquam in faucibus, & ceruice, conſpicuum faciunt. d
Quibus fauces & ceruix rubent diuturniores. e
Quibus verò pectus, niſi ſacer ignis intrò recurrat, maximè liberantur. ibid.
varia Anginæ præſagia enumerantur. 286.c.1.a.b.c
Ex vertebrarum luxatione quæ oritur incurabilis. d
in Angina victus ratio inſtituitur. e
Pro curatione ſomnus initio vitandus. col.2.a
Venæ ſectio ſummopere commendatur, & qua quantitate. Item venæ ſectio ſub lingua. c
Etiam ante alias vacuationes. 287.c.1.b
Laryngotomia aliquando exercenda, cuius ope plures euaſere. c.d.e
Purgatio clemens non differenda. c.2.a
Clyſteres vtiles. b
Gargariſmata merè repellentia in initio ſunt èx vſu.d
an magis in Angina pituitoſa, quàm in bilioſa, aut ſanguinea. 288.c.1.a
Anginæ an mororũ ſuccus ſemper vtilis ſit. 288.c.2.c
in Angina repellentia medicamenta per partem externam prohibentur. 289.c.1.b
Laxantia vtilia ſunt. c
Nidus hirundinum extra appoſitus mirifice iuuat. ibid.d
Angina canina hirudinum ſub lingua ſuctu curatur. 289.c.2.b.
Animæ plantarum diuiſibiles, & extenſæ. 78.c.2.d
Animæ viri & mulieris par dignitas & excellentia. 448. col.1.b.
Anima eſt actus corporis organici. 465.c.1.b.e
Ab animalibus quæ à pharmacopolis deſumantur, 76.c.2..c.
Animalia quæ ſecundùm ſe tota, vel ſecundùm partes vſui Medico inſeruiant, & qua cautione ſeruanda; 80.c.1.b.
Animalium partes & ſuperfluitates cuius temperamenti. 132.c.2.a.b.& ſeq.
Animalium corpora tribus ſubſtantiis conſtant, adipe, pinguedine, & ſeuo. 355.c.2.e
Animalis facultates etſi ſpecie diſtinctæ, ſibi mutuò opitulantur. 555.c.1.c
Animalia varium ab hominibus guſtum ſortiuntur. 642.c.1.a Id exemplis patet. b
Animantia voces habentia, conceptus ſuos vocibus ſuis communicant. 324.c.3.e
Animi deliquium in quo à ſyncope differat. 361.c.1.a
Quando propriè fit animi deliquium. c.2.e
Quibus curatur. Vide, *Syncope*.
Animi facultas ſcientiarum parens. 19.c.1.a
Animi pathemata menſtruatis plurimum nocent. 479. c.1.a. Quid ſub eorum appellatione veniat. b
Corpora noſtra alterant, & à ſtatu naturali auertunt. c.d
Animi affectus in vtero gerentibus periculoſi. 502.c.1. e.& ſeqq.
Anodyna quæ dicantur; eorúmque dolori ſedando facultas explicatur. 63.c.1.d.e
Antidotum hæmagogum quibus proprietatibus eximium.
Antidotum in Epilepſiam paruulis ante lactationem offerendum. 518.c.2.b
Antimonij vſus in apoplecticis reprobatur. 913.c.2.d
Antimonij pulueris vſus ad noſtram vſque ætatem ignotus. 113.c.1.d
Quibus medetur affectibus. e.& c.2.tota,
Vide, *Stybium*.
Anulaſach, pondus eſt vnius aurei cum dimidio, 76, c.1.d.
Aphonia eſt omnimoda vocis ablatio, ſeu obmuteſcentia. 325.c.2.c. Vnde fit. d.e.& 326.c.1
Si cum ſurditate fiat, incurabilis eſt. 328.c.2.b
Aphoniæ cauſæ variæ variam eius curationem faciunt. 328.c.2.d
Vel à lumbricis fit. e
Vel ob copiam pituitoſi humoris. ibid.
Vel à copioſo ſanguine venas ſubitò obſtruente. 329.c.1.b.
in Aphonia brachij vena interna ſecanda. 329.c.1.c
Aphonia curationi pileus vtiliſſimus. 330.c.1.a
Aphonia ab vtero orta copioſa ſanguinis miſſione curata. 330.c.2.a
Aphoriſmi Hippocratis etſi ab ipſo conſcripti nonnulli tamen nothi & adulterini additi. 437.c.1.e
Apij aquæ temperamentum, & vſus. 100.c.2.a
Apium quid Epilepſiæ curandæ conferat. 185.c.1.a
Apnœa inter difficilis reſpirationis ſpecies numeranda. 344.c.1.d

Apophlegmatiſmi quod medicamenti genus, & cui vſui. 65.c.2.a
Apophlegmatiſmatum variæ ſpecies indicanrur. 129. c.2.b.
Apoplecticus citra vllam reſpirationem & pulſum viue-re nequit. 190.c.1.a
Apoplectici in quorum ore ſpuma apparet an ad vitam reuocentur. 192.c.2.b.c.d
Apoplexia à percuſſione dicta. 187.c.2.e
Variæ eius appellationes. 188.c.1.a
Eius definitio Galenica expenditur & elucidatur. b.c.
In Apoplexia an reſpiratio ab aliqua virtute ſuperſtite celebretur. col.2.b
Cerebrum in ea afficitur. e
Sed magis ventriculi quàm corpus cerebri. ibid. & 189.c.1.a.
Apoplexiæ differentiæ rectè à Galeno numerantur. e
Tribus potiſſimum diſtinguitur. col.2.b
Raro à peſſima & deſperata Apoplexia quis euadit. d.e.
Apoplexiæ diſtinctio à Caro, Epilepſia, & Catalepſi 190.c.1.d.e.
Apoplexiæ cauſæ à Galeno allatæ an ſolùm admitten-dæ. c.2.b.c
Carotidum arteriarum, vel iugularium venarum compreſſio eam ſubito inducit. 191.c.1.a
Apoplexiæ immediata cauſa non poteſt eſſe flatus ne-buloſus. 191.c.2.a
Frigus immateriale poteſt eam excitare. d
Poteſt & decubitus ſupinus. 192.c.1.a
Apoplexiam quæ ſigna præcedant. d
Apoplexiæ curatio inſtituitur. 193.c.1.a
A ſanguinis miſſione inchoanda. ibid. & 194.c.1.b
In Apoplexiæ acceſſione an cucurbitulæ hypochondriis imponenda. 193.c.1.c
Clyſteres ex vino quid iuuent. e
Quid ſternutatoria,& an ante totius corporis vacua-tionem imperanda. ibid.
An Theriaca & odora medicamenta palato & nari-bus admouenda. col.2 b
Antimonio non vtendum. d
Sinapiſmi & dropaces maximè probantur. e
Apoplexia quì differt ab vteri ſtrangulatu. 494.c.2.b
Apozemata & decocta quì differunt. 127.c.2.a
Varia pro intemperiei varietate conficiuntur. ibid.
Pectoralis conficiendi ratio. b
Pro curatione tertiana nothæ. ibid.
Pro humore melancholico. d
Purgatiuum in decoctione coquendum. e
Appetentia abolita ad debilitatem oris ventriculi refe-renda. 392.c.2.e
Appetentia quantum vitæ interſit. 619.c.1.d
Appetentia duplex naturalis, & voluptuoſa. 641.c.1. d.e.
Appetitus principium duplex, rationale & animale, ſeu naturale. 501.c.2.c
Aquæ puteales cur hyeme calent, & æſtate frigent. 45.c.1.b.
Aquarum auſtralium inſalubritas, ſeptentrionaliúmque benignitas explicatur. 56.c.2.e.57.c.1.a
Aqua ex dulci quæ medicamenta ſumantur. 76. col.2.e.
Aqua definitur ſubſtantia liquida ab omni ſorde ſepara-ta. 99.c.1.a
Aquarum ſtillatitiarum differentia triplex. ibid.
Qua arte extrahendæ, & cui vſui ſint, explicatur. b.c.
Aquæ frigidis thoracis affectibus prop iæ. 100. c.2.d
Aliæ flatus & ventris dolores abſumentes. ibi-dem.
Aquæ vitæ vtilitas, vſus, præſtantia. 101.c.2.tota
Somno parando inſeruit. 102.c.1.b
Aqua contra hecticam, & phthiſin qua arte paran-da. c
Aquæ infrigidantes ſunt, aqua ſcorzoneræ. 99.c.1.d
Borraginis, Bugloſſæ. c.2.a
Cichorij, oxalidis. b
Papaueris erratici. c
Cucurbitæ, portulacæ, lactucæ. d
Plantaginis. e
Capitum roſarum, Roſarum. 100.c.1.a
Solatri, florum nenupharis. b
Citoniorum. c
Aquæ concoquentes pituitam ſunt, aqua ſcabioſæ. ibid.
Meliſſæ. d
Menthæ. e
Abſinthij. ibid.
Fœniculi, Apij. c.2.a
Euphraſiæ, Stœcados, Chelidoniæ. b
Naphæ. c
Aquæ capitis affectibus auxiliantes, & ventriculi fla-tus, & dolores ventris diſcutientes. d
Aliæ hepati, ſpleni, renibus, vteróque opitulan-tes. e
Aquæ melancholiam concoquentes, ſunt Fumariæ, Lupulorum. 101.c.1.a
Aquæ bilem in pectore concoquentes ſunt, Aſari Cuſcutæ,Scolopendrij,corticis,& foliorum Tamariſ-ci. Thymi. b
Aquæ variis affectibus accommodatæ, vt aqua hordei 101.c.1.b.
Scordij. c
Ceraſorum dulcium. d
Aluminis. ibid.
Lanfranci. e
Aqua antepileptica dicta qua arte paranda. 102. c.1.c.
Aqua hyſterica ad vteri flatus diſcutiendos. ibid.d
Aqua cinnamomi cui vſui. 102.c.1.e
Aquæ Theriacalis vſus contra venena, & quomodo paranda. c.2.a
Aqua ophthalmica ex quibus conficitur. 102.c.2.b
Aqua ad oculorum ruborem, & lachrymas exſiccan-das. c
Aqua morbi Gallici reliquiis conterendis vtiliſſima. 279.c.1.e.
Aqua Magiſtralis pro iis qui occultè morbo Gallico curari deſiderant. c.2.d
Aqua ſtillatitia pro retinendo ſanguinis fluxu mirabilis. 339.c.2.d.
Aqua ad curandam phthiſim mirabilis. 377.c.2.d
Aqua ſtillatitia ad euacuandos humores mirabilis effica-ciæ. 433.c.1.e
Aquæ marinæ liberaliſſimus potus aquam intercutem, copioſo alui fluxu ſuborto curat. 434.c.1.b
Aquæ ſtillatitiæ vſus ad euocandos menſes. 485.c.2.e
Qua arte paranda. 486.c.1.a
Aquæ potus ad ſatietatem vſque in febribus conceden-dus, ſed poſitis conditionis. 542.c.1.a.b
In bilem tranſmutatur. e
Aqua in bilioſis eſt bilioſa, ſententia triplicis ſenſus. 542.c.1.e.c.2.a.b.
Vino permixta faciliùs penetrat, magiſque refrige-rat. c
In febre calidiſſima, coctione perfectâ, vtilis. d
Secus in pituitoſa & melancholica. d
Aquæ potus febrem bilioſam, aut ſanguineam in pi-tuitoſam mutare poteſt. e
Aquæ potus in febribus continuis in declinatione con-cedi debet. 543.c.1.d
In principio maximè nocet. c.2.a

Et

Et præcipuè frigêntibus pedibus. b
In ſtatu interdicendus. c
Non offerendus eſt vſque ad ſatietatem. d
Immoderatus deterior eſt quàm vini. 544.c.1.e
Aqua frigida febrientibus tutò conceditur, ſi tempeſtiuè. 541.c.2.b.c.& ſeq.
Vſque ad ſatietatem. 542.c.1.a.b
Aqua ſudatoria venenum à corde ad cutem tranſferens. 605.c.2.b.c
Aquilonius flatus corporis meatus obſtruit, ideóque purgationi repugnat. 34.c.1.c
Arabes Medici, eorúmque clariſſimi interpretes commendantur. 10.c.d
Arboris appellatione quid veniat. 77.c.1.b
Arbuſcula quæ dicatur. ibid.
Arena cum vrina excreta calculum renum indicat. 437.c.1.d.
Vide *Calculus, Renes.*
Argenti amor arx improbitatis, & vitij omnis metropolis. 3.c.2.d
Ariſtoteles accuratè Medico legendus. 10.c.1.a
Multa ad Medicinam ſpectantia enodauit. b
Eius interpretes Medici laudantur. c
Aromatici roſati vſus ad pituitoſos humores abſumendos. 118.c.2.a
Aromatum ſuffitus muliebria ducit. 475.c.1.d
Artis variæ definitiones expenduntur. 20.c.1.e.c.2.a
Ars Medica factiua eſt, quæ opus factum corrigit, & illuſtrat. b
Architectonica eſt & imperatrix. d
In quantum dicatur ſcientia. e
Ars medica cur muta dicta, & Medicus item. 3. col.2.a.
Artis Medicæ nulla cenſetur imperfectio, quòd Medicus finem ſuum non aſſequatur. 20.c.1.a
Ars Medica, ſiue auxilia Medica licet tempore & dignitate poſteriora, in executione prima ſunt. 48. c.1.e.
Artes, & ſcientiæ experimento generantur. 16. c.1. e. 17.c.1.e.
Arſenicum in ſuffumigiis periculoſum Aſtmaticis. 353.c.1.a.
Venenum eſt præſentaneum quo ſuffitæ plantæ pereunt. c
Arſinum pondus eſt drachmæ ſemis. 76.c.1.d
Artemiſiæ ſyrupus duplex, & cui eſui. 105.c.2.d
Arteriarum medicamentum quid, & in quo à Bechico differat. 329.c.2.c
Ad reſtituendam vocem ſaluberrimum. 330.c.1.d
Artus an ſuperiores vel inferiores in immodico ſanguinis per vterum fluxu fricandi. 489.c.2.b
Aſarum non idem eſt ac Baccharis, Nardum ſylueſtre appellatur, eius temperamentum. 91.c.1.a.b
Aſcarides lumbricorum ſpecies. 645.c.1.d.e
Aſcites peſſima eſt hydropis ſpecies. 428.c.2.c
Difficiliúſque Tympanite & Anaſarca curatur. e
Aſſa ad impinguandum elixis commodiora. 476. col.1.d.e.
In menſtruatis reproba ſunt. c.2.b
Difficiliùs concoquuntur. c
Pingui aliquo inungendæ, vt humiditas conſeruetur. d
Aſthma importunum cauterio in nucha celebrato curatum. 352.c.1.e
Ad Aſthma ex flatu ſubortum electuarium mirabile. 354.c.1.a
Aſthma eſt difficilis reſpiratio cum ſono & anhelatione citra febrem. 341.c.1.e
An iſta definitio admittenda. c.2.a
An ſit difficilis reſpiratio. c
Aſthma à ſola pituita generari poteſt. 344.c.2.a
An eius proprium ſignum ſit ſtertor. 349.c.1.b
Aſthmatis curatio inſtituitur. 350.c.1.c.& 351
An copioſus potus Aſthmaticis conueniat. c.1.e
An ius galli veteris. 351.c.1.e
Aſthmaticis Arſenici vſus tam in ſuffumigiis, quàm in potu prohibetur. 352.c.2.e.353.c.1.a
Aſtra quomodo morborum curationem indicent. 35. c.2.e.
Aſtra ſtudiis fauentia quæ. 7.c.2.d
Aſtrorum vis in hac inferiora. 602.c.1.a.b
Qua ratione aliquid mali influunt. d.e
Eorum aſpectus & coniunctiones poſſunt peſtem cauſare. col.2.tota
Aſtrorum mutationes quid conferant euacuationi. 34. c.2.e.& 35.36.c.1
Auaritia Medico fugienda. 3.c.2.b.e
Eſt vitij omnis metropolis. d
Auctorum lectio varia minus certa & probanda. 8.c. 2.d
Audacia nimia, & citra præmeditationem, inconſtantiam, & ignorantiam arguit artificis. 13.c.1.b
Medico execranda. ibid.
Auicenna Arabum Medicorum princeps, cum Gentilis illuſtratione legendus. 10.c.1.d
Auibus cur nullus veſicæ, multorum inteſtinorum, lactis & vrinæ vſus, & quid illorum vicem ſuppleat. 472.c.1.d.e
Aureus, pondus eſt ſolido, & exagio æquale. 76. c.1.b
Auriginis curationi pediculorum vſus vtiliſſimus. 638. col.2.a
Vide *Icterus.*
Auris interna verum eſt auditus organum. 255.c.1.b
Auris inflammatione quid intelligendum. ibid.
Eius cauſa. col.2.a
Signa. c
Aurium dolor periculoſior eſt dolore oculorum. 256. c.1.a.
Iuuenes grauiùs eo affliguntur quàm ſenes. c
Lenibus medicamentis is affectus curandus. c.2.d
Non is quæ vomitum mouent. 257.c.1.b
Infundenda in aures medicamenta ſint actu calida, ſed mediocriter. e
Acetum roſato mixtum mediocriter inſtillandum, c.2.d
Stupefacientia vrgente neceſſitate, infundi poſſunt. 258.c.1.a
Puris in aure collecti ſigna Medicum deludunt. e
Aurium inflammatio ſæua hirudinem ſuctu curata. 258.c.2.d
Aures cur furibus amputentur. 466.c.2.b
Aurora ſtudiis commoda. 8.c.1.a
Auſterum in quo diſcrepet ab acerbo. 642.c.2.c
Auſtrini flatus auditum hebetant, oculis caliginem offundunt, & caput grauant. 34.c.2.e
Autumnus ad purgationem accommodatiſſimus. 34. c.1.e.
Autumno minus cibandum quàm vere aut hyeme. 531.c.2.a.c.
Autumnus multorum morborum parens, & phthiſis præcipuè. 371.c.1.c
Auxilium ægri, non differendum Medico, ne eos in vitæ diſcrimen adducat. 13.c.2.b
Axungia anatis qua arte conſeruatur. 86.c.1.b

B

BAccharis non idem eſt ac Aſarum. 91.c.1.a
Bactath, pondus eſt nouem granorum. 76.c.1.d
Balbi ab alui profluuio facilè capiuntur. 33. c. 1. a. 326.c.2.b
Balbuties ſermonem impedire poteſt. ibid.
Ij melancholici ſunt, vel bilioſi. ibid.

Balborum

Balborum tres formæ aſſignantur. c.d
Balneum quid, eiúſque duplex differentia. 130.c.1.b
Balneum aquæ dulcis moderatè calidæ corpus ad purgationem parat. 33.c.1
Quænam ipſius vſum impediant. d
Breue tempus requiritur inter ipſum & pharmacum. e.
Balnea aquæ dulcis ſunt Gallico morbo pernicioſa. 278.c.1.e.
Naturalia, nitrea ſulphurea, artus firmant. c.2.b
Balnea hæmoptoicis nocentiſſima. 336.c.1.e
Balneum phthiſicis vtile. 376.c.2.e
Ex lacte potiſſimum. 377.c.1.b
Quod exemplo notabili confirmatur. d
Balnea naturalia muliebri profluuio curando proficua. 492.c.1.e.
Balneum grauidis quid officiat. 501.c.2.e
Quid iuuet. 502.c.1.a
Balneum ex lacte ; vel ex lacte aqua permixto cui vſui. 600.c.2.c.
Balſami proprietates eximiæ. 123.c.2.e
Quibus medetur. ibid.
Eius doſis. 124.c.1.a
Chirurgorum præſidium vtiliſſimum. b
Balſamum pro excludendo calculo præſtantiſſimum. 441.c.1.e.
Barba & pallium non faciunt Philoſophum. 3.c.1.a
Baſilicæ dextræ ſectionis in iecoris inflammatione vtilitas. 25.c.1.d
Baſilici vnguenti proprietates. 126.c.1.c
Bechicum medicamentum quid, in quo differat ab arteriaco, eorum facultates variæ. 329.c.2.c
Bellaria ex Rhabarbaro cui vſui. 81.c.1.e
Benedictâ in clyſteribus, non per os adminiſtranda, huius vtilitas ad humores pituitoſos, bile permixtos vacuandos, & colicum dolorem ſedandum. 110.c.1.a.
Beſſis, octo vncias continet. 76.c.1.a
Bilibra, ſextariorum duorum menſura. 76.c.1.d
Bilis quibus ſyrupis diſponitur, & temperatur. 103. c.1.c.
Quibus purgatur. 106.c.2.& ſeq.
Bilis quibus electuariis purgatur. 108.c.2.c.& ſeq.
Bilis purgandæ pilulæ perutiles. 111.c.1.d.& ſeqq.
Bilis atra ex ſucco melancholico an deterior eâ quæ ex flaua bile generatur. 202.c.1.a
Bilis atra deterrima eſt. d.
Vide, *Melancholia*.
Bilis ſanguini menſtruo permixta quibus alimentis educenda. 490.c.1.d
Bilis leniter vacuanda. 581.c.1.c
Bilis vitellina vnde generetur. 582.c.1.a
Et vbi. e.
Bilioſi purgationibus, & venæ ſectione cautè vacuandi. 37.c.1.d
Veneris vſus ipſis aduerſiſſimus. ibid.
Bilioſi temperamenti ſigna. 37.c.2.a
Borraginis aqua cui vſui. 99.c.2.a
Borraginis ſyrupus bilis aduſtæ effectibus opitulatur,& qua arte parandus. 106.c.1.e
Bradypepſia dicitur cùm alteratio in ventriculo fit ſemicrudo alimento relicto. 395.c.1.c
Bronchium pulmonis, quid. 51.c.2.b
Vnde illud expui contingit. ibid.
Eius ligamenta quibus ex cauſis rumpi, diuidíque contingat. 51.c.2.c
Brutorum in dignoſcendo alimento, & veneno fugiendo ſagacitas. 202.c.1.e
Bryonia in quo radice Mechoaca differat. 93.c.1
Brioniæ radicis mira facultas pro hydrope curando. 433.c.2.b.
Bugloſſæ aqua cui vſui. 99.c.2.a
Bugloſſæ ſyrupus cui vſui ; & quomodo parandus. 106.c.2.a.
Butyrum an menſtruatis conueniat. 475.c.2.e
Eius facultates optimæ. ibid.
Recens non coctum ventrem ſoluit. 476.c.1.a
Facilè in corporibus calidis ſiccis inflammatur, & in bilem conuertitur. ibid.

C

Cacochimiæ in vaſis, & extra vaſa iudicia. 549. c.2.d.e.
Vtraque in febribus venæ ſectione tenuanda. 550. c.1.d.
In Cacochymia pura, ventilatiua ſanguinis miſſio, etiam citra plenitudinem prodeſſe poteſt. ibid. & c.2.b.
Cadus, amphora trium vrnarum. 76.c.1.c
Calculoſis cur ſupinus decubitus imperatur. 192.c.1.c
Calculi renum definitio. 434.c.1.d
Eſt & morbus & morbi cauſa. c.2.c
Eius materia craſſa, viſcoſa, & lenta eſt. 435.c.1.d
Eius cauſæ externæ. c.2.c
Decubitus ſuper dorſum in hoc morbo reprobatur. e.
Perdicis vſus huic affectui vtilis. 436.c.1.a
Lactis vſus, aſinino excepto, prohibetur. c.d.
Calculi ſigna enumerantur. c.2.tota.& 437.c.1.a
Calculus renum vel veſicæ an hæreditarius? ibidem, c.2.d.
An incurabilis. e.
Ex quâ parte venâ ſecandâ in hoc affectu. 439. c.2.e. 440.c.1.a.
Calculum frangentia medicamenta enumerantur. 440. c.2.c.d.e.
Calculus veſicæ cur dictus funeſtus, miſerabilis & atrox. 441.c.2.d
Eius curatio eadem quæ calculi renalis, ſolúmque intentione differt. e.
Calculi ad curationem conſerua mirabilis. 442.c.1.a
Calculorum numerus incredibilis citra noxam excretus. ibid.e
Calor natiuus an cauſa proxima coctionis. 393.c.2.d
Caloris exceſſus ex expirationis potiùs, quàm inſpirationis ſpecie venandus. 346.c.2.e.347.c.1.a.b
Calor naturalis etſi qualitas conueniens, & naturalis, corpus tamen ad interitum perducit. 461.c.2.b
Caloris naturalis maior vel minor calefactio, reſolutio, & rarefactio victus rationem variat. 532. c.1.d.
Camomillæ olei proprietates. 122.c.2.d
Cancrorum fluuiatilium vſus phthiſicis commendatur. 375.c.2.e.
Cantaridum vſui ſecundarum expulſioni noxius. 515. c.1.c.
Capparum oleum flatibus & obſtructionibus obſiſtit. 123.c.1.e.
Capillorum veneris ſyrupus quibus medetur affectibus. 105.c.1.b.
Capillorum defluuium ſymptoma eſt, non morbus. 138.c.1.a.
Capitis frigidis affectibus aquæ ſalubres. 100.c.2.d
Capitis dolores externi ad oculorum radices non porriguntur. 143.c.1.c
Quando à flatuoſo, & calido vapore oriri iudicantur? d.
Quando à bile. e.
A pituitæ redundantia. c.2.a
Quando per proprietatem, & primigeniam affectionem & per conſenſum. d.
Capitis dolor permanens an morbus, vel ſymptoma? 143.c.2.e.

Maximè præcauendus eſt. 144.c.1.b
Eius curatio inſtituitur. e.& col.2. & ſeqq.
Quid ſi ab ardore oriatur. 145.c.1.c.
Si ab intemperie frigida. col.2.b
A ſiccitate. ibid.
A plethora. c
A bile quibus curatur. ibid.
A pituita. 146.c.2.a
A melancholia. 147.c.2.a
An ei ſyrupi de aceto parati conueniant. b
Capitis lotio, aut vnctio an grauidis congruat. 502. c.1.a.
Capitis doloribus non ſemper oxyrrhodinum imponendum. 612.c.2.e
Præcipuè quando ex multitudine craſſorum humorum aut vaporum ortum ducit. 613.c.1.a
Capitis in omni dolore venæ ſectio probatur. c
Purgatio. e
Vomitus. col.2.b
Capitis ad calidum dolorem emplaſtrum vtile. c
Item ad frigidum. e
Capitis diuturno dolori ſedando fontanella in ſincipite mirabilis. 614.c.1.a
Capitis dolor intenſus febri ſuperueniens hæmorrhagiâ conſaneſcit. ibid.
Carabes trociſci quibus medentur. 121.c.2.c
Cardialgia an inter affectus peculiares debilitati ventriculi numeranda. 393.c.1.b
Cardiogmos & cardialgia coincidunt. 393.c.1.d
Vide, *Cor.*
Caro magis ventriculum grauat quàm panis. 396.c.2.e
Carotidum arteriarum, vel iugularium venarum ſectio, vel compreſſio Apoplexiam inducit. 190.c.2.e
Carthami ſeminis temperamentum, & vſus. 94.c.1.b
Carus, ſopor, ſubeth, eſt profundus ſomnus cum principum facultatum læſione. 173.c.1.c
Quo pacto in hoc affectus cerebrum læditur. d
Huius cauſæ quinario numero explicantur. e. & col. 2.a.b.c.& 652.c.1.d
A letharho quibus ſignis diſtinguitur. 173.c.2.d
Apoplexiæ finitimus eſt. 174.c.1.a
Eius curatio. b
Caſeus calculoſis reprobus, recens præcipuè. 439.c.1.d
Caſſiæ fiſtularis variæ appellationes. 83.c.2.a
Eius deſcriptio. b
Quænam probatior. ibid.
Eius temperamentum, & facultates. e
Eius medulla à ſemivncia ad vnciam; & ſemiſſem paruam ante paſtum ſumenda. d
Quibus modis offertur. d.e
Caſſiæ fiſtularis pulpa in quibus correctione indiget. 84.c.1.a
Tutò grauidis propinanda. b
Vi diuretica prædita eſt. c
Aqua ex eius pulpæ floribus ſtillatitia, vel conſerua ex iis parata ad febres ardentes vtilis. d
Cortex pulpæ caſſiæ menſes prouocat. col.2.a
Ex caſſia vnguentum pro hectica curanda præſtantiſſimum. 600.c.2.d
Caſtorium odore & guſtu homini infeſtiſſimum. 44. c.2.c
Quibus affectibus medeatur. d
Eius temperamentum, & vſus. e
Doſis. 95.c.1.a
Caſtorium intus aſſumptum, vel ſuffumigij inſtar ſecundinas expellit, & menſes prouocat. 515.c.1.c
Catalepſis variæ appellationes, & in quo eius ſubſtantia poſita eſt. 175.c.1.e.col.2.a.b.
Catalepſis quî differt ab vteri ſtrangulatione. 494. c.2.b
Catalepſis affectus eſt ſoporoſus. 652.c.1.e
Duplex eſt. col.2.a
Huius cauſa intemperies frigida & ſicca materialis. b
Curatio remiſſione humoris perficitur. d
Cauterio in plantis pedum curatur. ibid.
Cataphoræ definitio, cauſæ, ſigna, curatio. 174.c.1.c
Cataphora eſt ad ſomnum propenſio. 651.c.2.e
Vide, *Coma.*
Cataplaſma quid, & ex quibus conficitur crudum; & coctum. 128.c.2.d
Cataplaſma ad expurgandas prægnantes vmbilico apponendum, miræ vtilitatis. 505.c.2.d
Cataplaſma vtiliſſimum ad vomitum compeſcendum. 617.c.2.e
Cataplaſma ad cibi ex calore faſtidium, perutile. 619.c.2.c
Catapotia in capitis affectibus, & quo tempore præbenda. 146.c.2.c
Catarrhi nomine quid intelligendum. 632.c.2.c
Eius materia. 633.c.1.b
In Catarrho victus ratio in ſex rebus non naturalibus obſeruanda. 633.c.1.c
Fluxus retentio in eo quando neceſſaria. c.2.d
Caules herbarum cui vſui & quo tempore colligendi. 78.c.1.b
Ex iis lac & lachrymæ educuntur. 78.c.1.b
Caulium calidorum & frigidorum ſpecies. 130.c.2.b
Cauſa efficiens principalis eſt nobilior & perfectior ſui effectu. 463.c.2.d
Vt dicatur efficiens quid requiritur. ibid.
Cauſæ partiales quomodo agunt. 469.c.2.c.d.e
Cauterij potentialis vſus. 129.c.1.c
Cauterium in plantis pedum excitatum leathargum ſanat. 562.c.2.d
Cema, octaua vnica pars. 76.c.1.e
Centenarius, centum librarum pondus. c.2.b
Cephalalgiæ differentia triplex prima ſumitur ex corporum natura & aptitudine. 141.c.2.e
Secunda ex loco dolente. ibid.
Tertia ex parte affecta. 142.c.1.a
Cephalalgia aut quiuis alius dolor an ita per conſenſum poſſit in parte fieri, vt caput vel alia pars dolens intemperiem aut continui ſolutionem patiatur. 142.c.1.b.& ſeqq.
Cephalalgiæ cauſæ enumerantur. col.2.d
Signa. 143.c.1.b.& ſeqq.
Curatio. 144.145
Cephalalgiæ à flatu ſubortæ curatio. 147.c.2.e
Ab inflammatorio cerebri affectu. ibid.
Ex deleteria qualitate, aut lue venerea. 148.c.1.a
Per ſympathiam ventriculi. b
Per ſympathiam à iecore. c
A toto corpore ſubortæ. ibid.
Ex ebrietate. d
Ex caſu aut percuſſione. e
Cephalææ & cephalalgiæ differentia. 148.c.2.
Contumaci Cephalææ conſerua vtiliſſima. c
Ceramium, menſuræ Italicæ ſpecies. 76.c.2.b
Ceraſorum acidorum aqua cui vſui. 100.c.1.b
Ceraſorum item dulcium. 101.c.1.d
Ceratum quid. 128.c.2.b
Cerebri emunctoria quæ? 64.c.2.e
Quibus purgandum ſi frigido humore turgeat. 65.c.1.b
Cerebri ſubſtantia inflammari poteſt. 199.c.2.d
Periculoſior eſt eius inflammatio quàm membrarum. 150.c.1.d
Cerebrum ſentit. 141.c.1.b
Eius inflammatio periculoſa. 144.c.1.b
Cerebrum in epilepſia patitur vt pars inſtrumentalis. 176.c.2.a
In eius ventriculis ſpiritus animalis continetur. 177. c.1.c
Cerebri ventriculorum obſtructio eſt Epilepſiæ cauſa immediata. 180.c.1.d

Cerebrum

Cerebrum in Apoplexia affectum eſſe probatur. 188. c.2.d.
Cerebri ſubſtantia in affectu meancholico læditur. 94. c.2.b.
Cerebrum ex nimio Veneris vſu quid detrimenti patiatur. 468.c.1.c
Cereuiſiæ potus tutò febricitantibus conceditur. 544. c.1.a.b.
Ceruicis cum larynge communicatio in quo poſita. 286.c.1.b.
Chalcus, pondus eſt duorum granorum ciceris. 76, col.1.c.
Chalybs melancholiæ flatuoſæ præſens remedium, 210.
Charmes, pondus grani hordei. 76.c.1.c
Chelidoniæ aqua viſionem clarificat. 100.c.2.b
Cheme, cochlearia duo continet. 76.c.2.b
Chimicorum dogmata ridicula & ſanæ doctrinæ aduerſa. 14.c.2.& 15.c.1
Chinæ radicis proprietates eximiæ. 585.c.1.e
Chirothecarum ambarum redolentiam odore mulieres emortuæ. 6.c.1.d
Chirurgiæ præſtantia commendatur à Medicinæ Principibus, qui in ea excelluerunt. 71.c.1.e
Eius nobilitas, neceſſitas, arduúmque & indefeſſum ſtudium. col.2.d.e
Chirurgicæ facultatis primarij. 10.c.2.b
Chirurgus diuerſus à Medico artifex. 71.c.2.b
Sit iuuenis & immiſericors. ibid.
Sit Medicinæ peritus. e
Chœnis menſura trium cotylarum, & ſeſquiſextarij, 76.c.2.b.
Cholera nigra ex melancholia naturali,aut ex flaua bile generatur, non ex pituita. 197.c.1.b
Vide *Melancholia.*
Choleræ variæ appellationes, quid ſit ; & vnde oriatur. 622.c.1.d.e
A cauſa externa an periculoſior eâ quæ à cauſa interna. col.2.c
Familiaris eſt æſtati, & autumno. e
Choleræ aſſueti minùs læduntur. ibid.
Huic ſtatim occurrendum quæcumque ex cauſa. 623.c.1.a.b
Syrupus contra eam eximius. c.d
Chorion ſecundæ ſiue ſecundinæ nomen. 511.c.2.c
An neceſſariò contineatur intra vterum, fœtu emiſſo. d
Vide, *Secundina.*
Cibus & potus minùs probabilis aliquando ægris concedendus. 22.c.2.a
Quod in morbis cum acutis tum chronicis experientia indicat. b.c
Cibus multus in quibus ante purgationem præmittendus. 32.c.1.d
Cibus oportunè oblatus optimum medicamentum. 43.c.2.a
Cibi acuti & acres qui dicantur ; ij grauidis non offerendi. 502.c.2.e
Calidi ſunt. 503.c.1.b
Cibus in febribus in qualitate potius quàm in quantitate minuendus. 534.c.1.b
Cibus vario ordine febricitantibus præbendus. 540. c.2.d.& 541.c.1.
Cibi faſtidio ſiue ex calida, ſiue frigida intemperie orto,quibus occurrendum. 619.c.1.e
Pilulæ ad cibi faſtidium ex frigiditate eximiæ. col.2.a.
Ad cibi ex calore faſtidium cataplaſma. c
Cichorium vnde frigidum & amarum. 66.c.2.e
Cichorij aqua cui vſui. 99.c.2.b
Cichorij cum Rhabarbaro ſyrupus hepatis obſtructionibus, & tertianis nothis vtiliſſimus. 107.c.1.d
Cina, ſextariorum quinque menſura. 76.c.1.e
Citoniorum aqua cui vſui. 100.c.1.c
Citoniorum ſyrupus alui fluxibus & ventriculo intemperato maximè opitulatur. 103.c.2.d
Citoniorum oleum cui vſui. 122.c.2.b
Citri aquæ vtilitates. 100.c.2.c
Citri corticum ſyrupus duplex, quibus morbis medetur. 106.c.1.c
Clyſteris variæ appellationes, eiúſque differentiæ. 128. c.1.a.
Attemperantis exemplum. Euacuantis. Anodyni. b.
Abſtergentis. c
Adſtringentis. ibid.
Sarcotici. ibid.
Nutrientis. ibid.
Varia eius quantitas pro ætatis & morborum varietate. d
Tepidus infundendus. ibid.
Clyſteres ex vino Apoplexiæ remedio ſunt. 192. col.1.e.
Clyſteres in dolore nephritico ſunt purgantibus medicamentis anteponendi. 439.c.2.b
Clyſteres menſtruatis non concedendi ; niſi acuto morbo vrgente. 477.c.1.c.2.a
Clyſteres ſale mixti an, & in quibus febribus imperandi. 546.c.2.b.c.& ſeqq.
Clyſteres acuti aliquando vtiles, & ex quibus parantur. 547.c.1.b
Validam virtutem exigunt. c
Etſi non tranſcendant cœcum inteſtinum, à capite tamen, & remotis partibus vaporum communicatione reuellunt. d
Clyſterem ad recipiendum qui ſitus deſideretur. c. & c.2.a.b
Clyſteres nutrientes ; quibus potiſſimum conueniant. b.c.
Cochleat omnium menſurarum pars minima. 76. c.1.d.
Coctio ad purgationem requiſita, an debeat eſſe manifeſta ſolùm,an perfecta. 41.c.2.a.b.c
Soluitur illud dubium. e.& 42.c.1.a
Coctio apparens eſt potiſſima bonæ criſis conditio. 60.c.2.c.
Facit ceſſare putredinem, quámque id explicationem patiatur. 62.c.1.a
Coctionis cauſa proxima an calor natiuus. 393. col.2.d.
Coctio à digeſtione diſtinguitur. 394 c.1.b
Debilis coctionie ventriculi cauſa an ex inopia ſucci melancholici ab ſplene ad ventriculum delati, oriatur. 394
An ad iuuandam coctionem pellente liene an potius attrahente ſtomacho, in ventriculum ſuccus melancholicus deferatur. 394.c.2.e
Coctionis tria ſymptomata. 395.c.1.b
Coctionem ventriculi excrementa interturbant. 395. col.1.d
Coctio læditur illæſo ventriculo. e
Læditur ſatietate nauſeatiua. 396.c.1.c
Coctio fame læditur. 396.c.1.d
Coctio panis eſu iuuatur. 396.c.2.b
Vinum coctioni officit. 398.c.1.b
Coctio mutatione repentina in cibo, & potu læditur. 398.c.1.b.
Sed magis in potu. c
In vino albo ad nigrum. e
Læditur ſomno diurno. c.2.a
Veſpertino, & meridiano.
Immodicâ vigiliâ. 399..1.c.e
An motus poſt prandium huic officiat. d
An mutatio inſueta motu ad quietem magis noceat coctioni, quàm à quiete ad motum. c.2.a

Excrementa

Excrementa fæcalia Coctionem impediunt.400.c.1.e
Omnis denique intemperies. col.2.a
Coctio humori ſemiputreſcenti vtilis, dicitur reductio ad benignum. 558.c.2.c
Vide *Concoctio.*
Cœliaca vnde.
Eius cauſæ, ſigna, præſagium,curatio. 655.tota.
Coitio aſtrorum quid ad curationes commodi aut incommodi afferat. 45.c.2.e
Colici doloris à nephritico differentia. 439.c.2.d
Colicus dolor cur affectus frigidus appellatur. 612. c.1.e.
Colici doloris definitio. 616.c.1.a
Colicus dolor iliaco cur minor. 616.c.1.c.
In Colico dolore ſentitur ſupra vmbilicum dolor,in iliaco infra. c
in Colico dolore vomitus, nauſea & fæces retentæ ſentiuntur. d.ibid.
Colicus dolor ex bilioſo humore quomodo curatur. d
Eius inflammatio quibus percipitur. e.
Colicus dolor ex pituita vitrea quibus curandus. ibid.
Ex flatu qui cognoſcitur & curatur. c.2.a
Ex fæce retenta qui percipitur, & quibus ei occurritur.b.
Emplaſtrum ad colicum dolorem ex flatu. c.
Colliquatio membrorum quid. 465.c.2.d
Collyrium album Rhaſis cui vſui, & quibus paratur. 121.c.2.c.
Collyrij differentia triplex, ſiccum quippe, liquidum & mellis conſiſtentiam obtinens. 129.c.1.e
Colocynthidis genera duo. 93.c.1.a.b
Probatâ à reproba quibus dignoſcitur. ibid.c
Eius temperamentum,& vſus.d.e.
Colon quid. 626.c.1.a
Colutea Theophraſti in quo differt à Senna. 98. c.2.b.
Comatis definitio. 174.c.1.b.c
Huius cauſæ, & ſigna. d.
An detur Coma criticum. e.
Eius curatio eadem quæ lethargi. c.2.a
Comatis vigilis variæ appellationes. c.
Coma duplex, ſomnolentum,& vigil. 651.c.2.e
In quo inter ſe differunt. 652.c.1.a
Coma vigil duplex, vigil, & vigil pigrum,quid vtrique peculiare.b.
Comatis ſomnolenti,& vigilis cauſæ. ibid.c
Cometæ quid portendant. 602.c.1.b
In iis binæ cauſarum differentiæ conſiderandæ.603. c.2.c.d.
Comitialis morbus, Vide *Epilepſia.*
Comitiſſæ vnguentum quibus affectibus inſeruit. 124.c.2.c.
Compoſitionis in Pharmacia acceptio. 75.c.1.b
In Conceptu qui morbi eueniunt. 450.c.2.d
Conchula pondus drachmæ ſemis. 76.c.1.d
Conſilia Medica, conſultationéſque à quibus auctoribus petendæ. 10.c.1.e
Concoctio quomodo omnia facit calidiora. 472. c.1.b.
Concoctio humorum ante purgationem fieri debet. 58.c.2.e.557.c.1.tota.
In febribus ad purgationem neceſſaria eſt. c.2.a
Concoctio triplex,obſcura,manifeſta,perfecta. ibid.
Concoctio humoris putridi diuerſa eſt ab humore ſemiputrido. 558.c.1.b
Concoctionis in corpore humano ſpecies duæ, coctio ſcilicet, ſimpliciter dicta, & maturatio, vtraque explicatur.e.
Ad Concoctionem noxij humoris ante purgationem ſyrupi in febribus concedendi. 558.c.2.e
Ante Coctionem adſtringentibus non vtendum.559 c.2.b.Vide *Coctio.*

Confectio Hamech duplex, ſimplex & compoſita, vtriuſque vſus melancholicis humoribus tenuandis frequentiſſimus. 111.c.1.b
Confectiones infrigidantes ſunt, Margaritæ præparatæ. 116.c.2.e
Confectio hyacinthorum, cuius vis mirabilis. col. 2.d.
Confectio liberantis, Magiſtralis veneno & peſtiferis affectibus mirificè iuuat. 117.c.2.c
Confectio cordialis,Magiſtralis,peſti,cordis tremori,& animi deliquio prodeſt.d.
Confectionis diaxylaloes vſus ad cordis & ventriculi affectus. 118.c.2.a
Confectio Alkermes cui vſui.b.
Dicitur & electuarium de granis tinctoriis. ibid.
Prodeſt aduerſus peſtem, & venena. ibid.
Confectio rauedſeni Meſuæ cui vſui. 119.c.1.a
Confectionis anacardinæ vſus.c.
Maxima cautione propinanda, alioquin noxia. d.e.
Quibus paranda. ibid.& col.2.a.b.c
Confectionum calefacientium vſus. 118.119.
Confectionum opiatarum vſus. 119.col.2.d.& 120. c.1.a.& ſeqq.
Conferentiæ & tolerantiæ diſcrimen. 39.c.2.e
Non ſolùm medicamentum exhibendum oſtendunt,ſed de illius recto iudicio teſtantur. 40. c.1.a.
Congius ſextarios ſex, aut libras XII. pendet. 76. c.1.e.
Coniectura actus eſt intellectiuæ potentiæ. 453.c.1.b
Conſcientiæ puritas acceptiſſimum Deo ſacrificium. 2.c.2.a.
Conſeruæ ex quibus fiunt. 120.c.2.e
Infrigidantes ſunt Conſerua violarum. c.2.b
Saccharum bugloſſatum.c.
Conſerua acetoſæ. ibid.
Nenupharis.d.
Cucurbitæ.e.
Pyrorum, citoniorum, ſymphyti maioris. Myrobalani ſaccharo conditi. ibid.
Conſeruæ calefacientes ſunt,Conſerua roſarũ Alexandrinarum, Mel roſatum Perſicum, vel Rhodomel Perſicum. 121.c.1.a
Conſerua ſtœchados.e.
Conſerua hyſſopi,capillorum veneris, abſinthij,menthæ, florum fumariæ, florum ſambuci.d.
Conſerua ex ligno nephritico pro calculi præſeruatione,& curatione præſtantiſſima. 442.c.1.a
Conſerua capitis dolori pertinaci percommoda. 148. c.2.c.
Conſerua ad leniendam & molliendam prægnantium aluum quouis ſuæ geſtationis menſe,vtiliſſima.505. c.2.b.
Conſeruationis ſuæ rebus omnibus, appetitus inſitus. 45.c.2.d.
Conſtipationes vteri quibus ex cauſis fiant. 486.c.2
Vide *Vterus.*
Conſuetudinem quanti faciat Medicus. 38.c.2.a
Eius vis in cibo & potu multùm ad curationem iuuat.b.
Conſuetudo vacuationis tolerantiam, non neceſſitatem indicat. 58.c.2.d
Victus rationem docet. 533.c.2.a
Conſultationes quanti Medicis faciendæ. 11.c.2.d
Quanti ſunt momenti vt ægri morem gerant. e
Non ſunt publicè celebrandæ; & ex pluribus [protomedicus eligendus. 12.c.1.a
Contagium venenoſum an morbi Gallici cauſa potiſſima & immediata. 266.c.2.d
Nihil Contemnere, elogium triplici modo Medicis vtile. 13.c.1.d

Continui ſolutionis ſpeculatio ad Chirurgum potiùs ſpectat quàm Medicum. 71.c.2.a
Contrarium non ſemper perimit contrarium. 45.c.1.a.
Controuerſiæ Medicinæ quibus ducibus legendæ. 10. c.1.e.
Contumacia quale in Medico vitium. 5.c.1.a.b
Conuitia in Medicos coniecta. 21.c.1.e
Eluduntur. c.2.b.& ſeqq.
Conuulſionis definitio. 176.c.1.b
Conuulſio in morbo comitiali an ad conuulſionem ex inanitione,vel repletione referenda. 176.c.2.e
Conuulſionis caninæ cauſæ tam internæ, quàm externæ. 231.c.2.e
An in ea pars ægra ad ſe ſanam attrahat, aut è contra. 232.c.1.c
Vide *Oris tortura.*
Conuulſionis definitio. 135.c.2.e
Galenica conuulſionis definitio an probetur. 236 c.1.a.
An morbus ſit vel ſymptoma. e.& c.2.a
An ad ſolos neruos referenda. c.2.c
Conuulſionis ſub appellatione an veniat Oris tortura. 236.c.2.e.
An tumor, palpitatio, & rigor. 237.c.1.a
An à paralyſi diſtinguatur. c
Conuulſionis ſpecies à Galeno aſſignatæ an ſolùm admittendæ ſint. c.2.tota.
An ſolùm differentiæ quæ ab Hippocrate. 239.c.1. tota.
Conuulſio ex ictu, vulnere, punctura nerui ad conuulſionem ex inanitione, vel repletione non referenda. 239.c.2.d
Conuulſionis cauſa ex inanitione an poſitiua ſit,an priuatiua ſiccitas. 240.c.1.b.& ſeqq.
An in hecticos cadat. c.2.e
An generetur à frigiditate congelante. 241.c.1.a
An ab immodico frigore. c
An ſit plena doloris affectio. c.2.e
Conuulſio ſicca an humidâ deterior. 242.c.1.b
Minùs periculoſa eſt in pueris quàm ſenibus. Conuulſiones pueris ex vigiliis,pauore,& luctu,accidunt. c.2.b
Conuulſio ex inanitione difficiliùs curatur quàm ex repletione. e
Ex flatu & torpida refrigeratione concitatæ curatio. 243.c.1.a.
Conuulſio orta ex ſcabie intempeſtiuè ſuppreſſa, eâ artificioſè reuerſa ſanatur. ibid.
Conuulſio duplex eſt,ex repletione,& inanitione.647. c.2.e.
Quibus præſidiis vtraque curanda.ibid. & 648.c.1.a
Cordis in conſeruatione ſagax & prouida natura. 45. c.2.d.
Cor omnium membrorum calidiſſimum. 354.c.1.e
Non eſt ſpiritu vitali calidius. c.2.e
Humidum eſt. 355.c.1.d
Quomodò pinguedo circa cor generetur. col.2.b
An à calido vel frigido. e
In eo cur non generetur pinguedo. 356.c.2.c
Cordis palpitatio ab eius tremore diſcrepat. 357.c.2.b
Idiopathica cordis palpitatio à ſympathica diſtinguitur. c.2.e
Cordis palpitatio à liene per conſenſum ſæpiſſimè oritur. 358.c.1.a
A ventriculo. b
Eius cauſa interna flatus eſt. c
Quod ſigna oſtendunt. e
Cordis palpitatio an hyeme & verè magis inſoleſcat quàm æſtate. c.2.tota.
Huic obnoxij ſunt mœſti & timidi. ibid.e
Huius curatio inſtituitur. 359.tota.
Sacculus ad cordis palpitationem percommodus. 360.c.1.a.Vide *Palpitatio.*
Cordis regio aduerſus ſyncopen quibus munienda. 647.c.1.e.
Cor in ſyncope præcipuè afficitur. 362.c.2.b
In febribus primariò. 522.c.1.a
Cor peſtis tempore quibus epithematis roborandum. 605.c.2.c.
Vnguentum ad id præſtantiſſimum. d
Cordis palpitatio à materia flatulenta oritur. 45.c.1.e
Eius curatio. c.2.a
Electuarium ad eam in febribus ortam perutile. b
Corporis humani mutationes vnde petuntur.17.c.2.c. 18.c.1.
Corpus humanum eſt Medicinæ ſubiectum. 18.c.1.e
Corpus qua arte ad purgationem præparandum. 31. c.2.32.tota.col.1.
Corpora calida & ſicca cautè phlebotomanda. 36. c.1.b.
Corporis habitudo ad euacuationes faciendas à Medico conſideranda. 37.c.1.b
Corpora macilenta purgationes reſpuunt. c
Obeſa item. c.2.d
Corpus quibus ſignis calidum & ſiccum eſſe deprehenditur. 37.c.2.a
Corpora mollia,rara & laxa ſanguinis miſſionem non ferunt. 38.c.1.a
Corpora quadrata, carnoſa, ſolida tutò purgatione & miſſione ſanguinis curanda. 38.c.1.c
Corpora ſana & temperata vſu ſimilium conſeruanda. 43.c.2.b.c.
Corporis muliebris formoſitas eleganter deſcripta. 447
Corporibus ſiccis quid ex inedia nocumenti eueniat. 528.c.1.e.
Corpora impura quò magis nutriuntur, eo magis læduntur. 526.c.1.d
Corpus an dari poſſit ſponte laſſum,vel neutrum.610. c.1.a.b.
An aliquod quod neque ſanū ſit, neque ægrum.c. d
Corruptelæ affectus vel ſanguinis miſſione, vel purgatione vacuandum monet. 553.c.1.a
Corruptio corporis humani quibus ex principiis appetitur. 19.c.2.d
Alia neceſſaria, & innata,exterior & naturalis. e
Non neceſſariò per temporum inordinationem in nobis oritur. ibid.
Corticum temperamentum. 133.c.1.e.c.2.a.b
Corus, modios triginta capit. 76.c.1.e
Cotoneum pomum cardiacum,veneno reſiſtens, ideóque in eo ſcammonium præparatur. 86.c.2.d
Cotyla nouem vnciarum menſura. 76.c.1.c.456. c.1.b.col.2.d.
Creationis rerum omnium ordo recenſetur,in quo mulier cæteris antecellit. 448.449.
Cremiſſus, ſolidum aureum eſt & 18.vnciæ pars. 76. c.2.a.
Criſis tempore non euacuandum. 27.c.2.d
Niſi maxima neceſſitas vrgeat. 28.c.1.a
In idem tempus incidit cum acceſſione. b
Criſis perfecta quæ dicatur. 566.c.1.e
Cruditatis diuiſio eſt in eam quæ ex alimento, & eam quæ ex vitio ventriculi. 400.c.2.c
Cruditas acida nō ſemper à frigiditate oritur.401.c.1.a
Cruditatis nidoroſæ & acidæ ſigna an à Galeno recte diſtincta. 402.c.1.a
An ſignis cognoſci poſſit, an humor vel intemperies cruditatis cauſa ſit. e
Cruditas acida in calidis naturis deterior eſt nidoroſâ. 403.c.1.b.
Cruditas ventriculi, aut venarum an venæ ſectionem indicet. 555.c.2.e
Cuſcus quid apud Arabes. 623.c.2.a

Cubiculi ſplendor an noxios febrientium vapores diſcutiat. 522.c.2.a
An lentiſci ramis refrigerandum. 524.c.2.b
Cucurbitæ aqua cui vſui. 99.c.2.d
Cucurbitula ſcarificata ſub mammis appoſita menſes cohibet. 489.c.490.c.1.a.b
Culcitra ſuper vmbilicum geſtata ad fœtum firmandum vtiliſſima. 505.c.1.e
Curatio vt tuta fiat, quibus conſtare debet. 23.c.1
Curare meliùs quidquid non docet, ſophiſticum eſt, & ab arte alienum. 1
Cyathus Drachmarum decem pondus. 76.c.1.d
Cynicus ſpaſmus. Vide *Oris tortura, Conuulſio canina.*

D

Darchiminum, pondus eſt drachmæ ſemis. 76. c.1.d.
Dauic, pondus ſex granorum hordei. 76.c.1.c
Decamech, pondus eſt drachmæ vnius. d
Decocta parandis, & vacuandis menſibus commoda. 483.c.2.b.c.d.
Decubitus ſupinus an Apoplexiam generare poſſit. 192. c.1.b
Cur calculoſis imperatur. c.d
Laborioſus eſt, & in calculoſis reprobus. 435.c.2.e
Decubitus in latus optimus eſt. 525.c.1.a.b
Et præcipuè dextrum. c
Decubitus ſupini incommoda. d.e
Oculos lædit. c.2.b
Pronus in morbis acutis ſemper peſſimus. ibid.
Decliuis in febribus imbrobatur. c
Deglutiendi difficultas vnde generatur, & quibus præſidiis ei occurrendum. 650.c.2.c.d
Vnguentum ad id præſtantiſſimum. e
Delirium quid? Eius variæ differentiæ. 150.c.1.c
Varij gradus. c.2.a.b
An ſit ſignum pathognomicum lethargi. 169. col. 1.c.
Delphinium & ſenna in quo differunt. 98.c.2.a
Denarius argenteus eſt & octaua vnciæ pars. 76.c.2.a
Dentium doloris definitio. 260.c.2.e
Dentes & oſſa in quo differant. 261.c.1.a
Senſu præditi ſunt. ibid.
Eorum vſus. c.d
Dentium doloris cauſa. e
Dentes intumeſcere & inflammari poſſunt. 259.2.c.2. tota.
Dentium dolorem per conſenſum quid cauſetur. 260. c.1.a.
Huius doloris ſigna, & præſagium. c.d
Dentes exſiccantibus & frigidis conſeruantur. ibid.
Ab intemperie frigida quibus curandi. c.2.b
Nimia ſiccitate. d
Ab humorum redundantia. e
Si cum ſanguinis præſentia ſanguis mittendus. ibid.
Si vigente dolore vires imminuantur, ſtupefacientibus vtendum. 261.c.1.b
In Dentibus calculi generantur, quod exemplo confirmatur. c.& c.2.tota.
Dentifricorum differentia duplex, aſſignatur. 129.c.2.d
Deſtructionem ſui nihil per ſe quærit, quod aliquando per accidens fit. 464.c.1.a
Dei cultus rebus omnibus præmittendus. 1
Sacrorum, Ethnicorúmque ea de re ſenſus. ibidem & 2.
Deus animum, & conſcientiæ puritatem, non ſacrificia inſpicit. 2.c.1.e.c 2.a
Deus ſummus Medicus eſt, & ſolus vitæ mortiſque poteſtatem habens. 2.c.2.d
Deus in quibus generationibus vicem formæ ſubſtantialis ſupplet. 465.c.1.c
Diabetes quis affectus, an ad ſolos renes referendus. 443.c.1.b.c
Paulatim generatur. c.2.c
Caninæ appetentiæ rectè à Galeno comparatur. e
A calida renum intemperie ſemper oritur. 445. col. 1.d.
Tres diuerſæ renum facultates in hoc affectu oblæduntur. c.2.d
Huius morbi præſagium, & curatio. 446. col. 1. a.b
Diabetes frigidiſſimo balneo curatus. d
Diacalamintha cui vſui. 119.c.1.a
Diacarthamum flauæ bili, & pituitæ educendæ perutile quomodo parandum. 110.c.1.b
Diacaryon repellens medicamentum in Angina commendatur. 288.c.2.e
Diacatholicon vulgare, ſed vtiliſſimum, omnibus ætatibus accommodum. 109.c.1.a
Diachyli ſimplicis, & compoſiti vſus. 126.c.2.b
Diacinnamomum cui vſui. 118.c.2.d
Diacnicu ſyrupus quibus affectibus vtilis. 107. col. 2.a
Diacodion vigiliis & ferinæ tuſſi, aluique profluuio perutile. 117.c.2.a
Diacoſton quibus affectibus vtile. 118.c.2.e
Diacurcuma magna & minor iiſdem affectibus medentur. 119.c.1.a
Diacyminum electuarij ſpecies tenaces humores abſumens. 118.c.2.d
Diadicamnum cui vſui. e
Diagalangæ proprietates. 118.c.2.d
Diagridion quomodo præparandum. 86.c.2.c
Diærefis dicitur ruptio, vel ſciſſio vaſis. 487.c.2.e
Quomodo fit in menſtrui fluxu. 488.c.1.a
Diæta cæteris Medicinæ partibus anteponenda. 396. c.1.e
Diætæ ſeu victus rationis acceptiones variæ. 530.c.1.b
Vide *Victus ratio.*
Diahyſſopum aſthmaticis quid conferat. 118. col. 2.e.
Dialacca maior & minor quibus medetur. 119. c.1.a
Dialthææ vnguenti ſimplicis, & compoſiti vſus. 125. c.1.c.d.
Diamanna Meſuæ, & Diacaſſia Meſuæ, & Magiſtralis quomodo paratur, cui & vſui. 109. c. 1. d. e.
Diamargaritum frigidum à quo compoſitum, & cui vſui. 117.c.b
Diamargaritum commune ventriculum & vterum grauidarum roborat, eſtque Auicennæ electuario ex margaritis præſtantius. 504.c.2.c.d
Diambra quibus malis opitulatur. 118.c.2.c
Diamori vſus, in Angina vtilis. 288.c.2.c
Diamoruſia Meſuës quibus morbis proſit. 118. col. 2.e
Diamoſchi dulcis facultates & vſus. 118.c.1.e
Diamoſchi amari. c.2.d
Diamyrrhæ proprietates eximiæ. 119.c.1.a
Dianiſum electuarium quibus affectibus vſui ſit. 118. c.2.d
Diapalma quibus proſit. 127.c.1.b
Diapapaueris vſus bilis & ſanguinis ardori temperando mirabilis. 107.c.1.e
Diapedeſis eſt ſanguinis per poros ſeu tranſpiracula venarum & arteriarum percolatio. 487.c.2.e
Quomodo fit in immodico menſtrui fluxu. 428.c.1.a
Diapenidion thoracis affectus, tuſſim, vocis iacturam, tabem, & purulentos excreatus ſanat. 117.c.2.a
Diaphœnici ad pituitam purgandam vtilitas, omnibus frigidis affectibus offertur, & qua doſi. 109.c.2.c
Qua arte adminiſtratur. d.e

Diapruſſium thoracis vitiis opitulatur. 119.c.1.a
Diaprunis ſimplicis vſus, febribus malignis perutilis. 108.c.2.d
Diaprunis laxatiui idem vſus,ſed potentior. e
Diariæ ſimplicis & compoſitæ differentia. 563.c.1.b
Item Diariæ ex labore,ex bubone. d
Ex adſtrictione pororum parua. e
Ex cruditate in prima corporis regione. c.2.b
Diariæ ex ſolis ardore curatio. 564.c.1.a
Diarrhodon Abbatis cui vſui ; qua arte paratur. 117. c.2.b.
Diarrhodonis Meſuæ trochiſci quibus medeantur. 121. c.2.e
Diarrhœæ obnoxiis purgandis, an humorum concoctio, & canalium apertio præmittenda. 32.c.1.e
An permiſcenda vomitoria medicamenta. c.2.b
Qui Diarrhœæ obnoxij. e.33.c.1.a
Diarrhœa, eſt alui profluuium, varium pro cauſæ varietate. c.2.e
Symptoma eſt in genere excrementi immutati, in quantitate, qualitate, & tempore, & etiam in genere actionis læſæ facultatis expultricis. 620. c.1.a
Quibus ſignis pars affecta in diarrhœa dignoſcitur. c
Diaſatyrium facultatem habet multi ſeminis generandi,& veſicæ, renúmque imbecillitati opitulatur. 119. c.1.a
Diaſcordij aduerſus peſtilentes morbos, febréſque malignas vſus mirificus. 118.c.2.c
Diaſenna melancholicis humoribus vacuandis perutile. 111.c.1.a
Diaſulphur palati & pectoris humores tenuat. 119. c.1.a
Diathamaron aſthmati opitulatur. ibid.
Diatragacanthum calidum ſoporoſis & thoracis affectibus prodeſt. 119.c.1.a
Diatragacanthum frigidum quibus affectibus vtile. 117.c.1.c.d
Diatrion ſantalon ventriculi, cerebri, & hepatis affectibus vtile. ibid.
Diatrion pigereon tenacibus humoribus abſumendis vtile. 118.c.2.d
Curando frigido ventriculi temperamento eximium eſt. 406.c.1.d
In nidoroſa cruditate concedendum. c.2.a
Diaturbith maioris & minoris vſus, & præparatio. 110. c.2.d.c
Diaxyalois confectio alexipharmaca eſt ; & quibus morbis proſit. 118.c.2.a
Diazingiber quibus affectibus vtilis. d
Dies ſtudiis & labori deſtinatus. 8.c.1.b
Die critico quando natura aliquid tentat euacuare, an liceat Medico aliquid efficere. 28.c.2.d
Vide *Febris*.
Digeſtio & coctio in quo differunt. 394.c.1.c
Dilatio ab omni artifice aliena, in Medico vitæ periculum parit. 13.c.2.a
Dinos, vide *Vertigo*.
Dipondium, duarum librarum pondus. 76.c.2.a
Diſpoſitiones calidæ à cauſis frigidis oriri non poſſunt. 612.c.1.b
Diſſuetudo quando purgationem prohibet. 38.c.2.e
Diues vir bonus euadere nó poteſt ; ſi Platoni credatur. 3.c.2.d
Diuitiarum non poſſeſſio affligit, poſſeſſio torquet, & amiſſio conſumit. 4.c.1.a
Diuinum apud Hippocratem & Galenum quid ſonet. 450.c.1.d
Doctus in quo à prudente diſtinguitur. b.c.2.c
Dogmatica & Empirica Medicina in quo diſcrepent. 16.c.1.a
Vide *Medicus*, *Medicina*.
Doloris ex varietate locorum affectorum varietas coniicitur. 53.c.1.e
Dolor ſtupidus in neruis & muſculis an aſtruendus. ib. & c.2.a
Dolor punctorius ſiue mordicans membranarum affectum denotat. Cauſam habere calidum & mordacem humorem. 53.c.2.b
Dolor omnium ſymptomatum grauiſſimum. 63.c.1.a
Prior ſedandus. b
Quibus præſidiis ei ſuccurrendum. d
Vniuerſalibus, quæ varia ſunt. c.2.a
Eius differentia duplex, duplexque curatio. c
Doloris ad generationem quid requiratur. 142.c.2.e 140.c.2.d.e.
Eius cauſa duplex ſolutio continuitatis, & intemperies. 141.c.1.a
Dolor inter ſyncopes cauſas numeratur. 365.c.1.c
Dolores febribus aduenientes an omnes calidi. 612. c.1.a
Dolor colicus,iliacus. Vide *Colicus*, *Iliacus*.
Dorſi incendium quibus temperamentis commune. 624. c.1.d
Vnde oritur. e.c.2.a
Raró in hoc affectu purgandum. c
Syrupus de niue cum ſero lactis ad id eximius. d.e
Quid, & quibus auxiliis curandum. 624.c.2.e.651. c.1.e
Singularis ad dolorem illum remedij exemplum. b.c
Drachma ſex ſcrupulis conſtat. 75.c.2.b
Ducenda, quæ ſunt, quò natura vergit maximè ducenda. 25.c.1.e.26.c.2.a
Duella ; eſt duorum ſolidorum aureorum pondus. 76. c.2.a
Dyſenteria quid, & vnde ſic dicta. 634.c.1.d
Eius tres gradus explicantur. c.2.c
In quo ab aliis fluxibus cruentis diſcrepat. 635. col. 1.b
Dyſenteria ab atra bile an omnium peſſima. c
Quid prò eius curatione obſeruandum. c.2.b
Quibus curatur. c.d
Pilulæ ad eam expertiſſimæ. e
Dyſpepſia eſt deprauata coctio. 395.c.1.c
Dyſpnœæ duæ ſpecies ex calore & organorum anguſtia, à debilitate orta penes magnitudinem celeritatem & frequentiam diſtinguantur.
Dyſpnœæ definitio Galenica an probetur. 341.c.1.e
An variæ eius ſpecies conſtituendæ. c.2.e
Dyſpnœa ſi fiat ob collectam ſaniem in empyemate, ſiue ſuppuratione manifeſtum inducit ſuffocationis periculum. 342.c.1.b

E

EBeni proprietates, vide apud Dioſcoridem *lib.* 1. *de Ebeno*. Gaiacum nominatur. 387.c.1.b
Ebullitio ſanguinis, veneris vſu non compeſcenda. 477. c.2.d
Eclegmatum appellatione quid intelligendum, eorum variæ vtilitates. 108.c.1.d.e
Formæ variæ. c.2.a.b
Eduliorum paruorum vſu aliquando ægri conualeſcunt. 22.c.2
Vide, *Cibus*.
Electuaria vnde ſic dicta. 108.c.2.c
Quæ bilem tenuant, ea ſunt, Diaprunis ſimplex. d
Diaprunis laxatiuum. e
Electuarium de pſyllio. ibid.
Roſarum Meſuæ. 109.c.1.a
De ſucco roſarum Nicolai. ibid.b
Lenitiuum Rhaſis. c
Lenitiuum de manna. d

Electuaria

Electuaria pituitam purgantia, ſunt Diaphœnicum. 109.c.2.c.
Electuarium Elefcoph,ſeu Epiſcopi,cuius vtilitas mira in colicis doloribus. d.
Electuarium Indum minus. e.
Et multa quæ colliges ex pag.110.tota.
Melancholiam purgant, Diaſenna. 111.c.1.a
Confectio Hamech. ibid.
Polypodium Magiſtrale. b.
Electuarium de gemmis ſine ſpeciebus,& cum ſpeciebus cui vſui. 117.c.1.e
Electuarium de ſcoria ferri. c.2.e
Electuarij de baccis lauri Rhaſis vſus. 118.c.2.e
De aromatibus Galeni. ibid.
Electuarium de granis tinctoriis ad venena & peſtiferos affectus mirificè prodeſt. 118.c.2.b
Electuarij ex citro Meſues vſus. c.
Lithontribi. 116.c.1.c
Electuarium ex chalybe ad hypochondriacos affectus eximium. 210.c.2.c
Electuarium mirabile ad aſthma ex flatu. 354.c.1.c
Electuarium pro nimio fluxu hepatico perutile. 423. c.2.c.
Electuarium roborandis partibus, & flatibus diſcutiendis, corpore expurgato menſtruo. 483.c.2.e
Electuarium ex margaritis Auicennæ ad grauidarum ventriculum & vterum roborandum iuuat. 504. c.2.c,d.
Electuarium peſtis veneno reluctans. 606.c.1.a
Electuarium ad cordis palpitationem in febribus ortam præſtantiſſimum. 645.c.2.b
Elixa minùs aſſis nutriunt,& impinguant. 476.c.1.e
Elleborus duplex, niger & albus. 96.c.1.c
Quomodo cognoſcitur, corrigitur. ibid.
Eius vſus, & doſis. d.e
Embrocha quid, & ex quibus fiat. 129.c.1.a
Embryonis triplex vitæ gradus. 464.c.1.c
Empetron & ſenna in quo differunt. 98.c.2.b
Empirica ars in quo à rationali Medicina diſſentiat. 15.c.1.e.& c.2.
Empiricæ Medicinæ & Dogmaticæ fundamenta excutiuntur. 15.16.17
Emplaſtrum Zachariæ cui vſui. 126.c.1.d
Meliloti. e.
De Mucilaginibus. ibid
Emplaſtrum de nido hirundinis anginam deſperatam ſanat, multiſque aliis affectibus perutile. 126.c.2.e
Emplaſtrum diachylon ſimplex, & compoſitum quibus vtile. b
Emplaſtrum apoſtolicum. c
Diaphœnicum Alexandri. ibid.
Oxycroceum Vigonis. ibid.
Emplaſtrum ſtomachicum Magiſtrale. d
Aliud pro matrice Magiſtrale. ibid.
De baccis lauri. e
Contra rupturam Magiſtrale. ibid.
De pelle arietina. 127.c.1.a
De ranis, ſeu viperinum. ibid.
Aliud Magiſtrale contra dolores articulorum. b
Aliud de Geminis. ibid.
Diapalma. ibid
Triapharmacum Galeni. c
De Gratia Dei. ibid.
Emplaſtrum ceroneum. ibid.
Emplaſtrum Iſidis. d.
Ex Gallia moſchata Meſues. d.
De Centaurea. ibid.
De Betonica. ibid.
Emplaſtri & cerati affinitas, & quid vtrumque. 128. c.2.b.
Emplaſtrum mirabile ad ſomnum conciliandum. 208. c.1.e.
Emplaſtra ventriculum firmantia in poſteriore parte applicanda. 405.c.1.d
Stomachica emplaſtra cibo in ventriculo exiſtente interdicenda. 405.c.1.e
Item roborantia. 406.61.b
Emplaſtrum obſtructionibus aperiendis vtile. 484. c.1.a.
Emplaſtrum ad menſtrui fluxum immodicum compeſcendum perutile. 491.1.c
Emplaſtrum ad capitis calidum dolorem. 613.c.1.c
Ad frigidum. e.
Aliud ad alui fluxum ſedandum. 622.c.1.c
Aliud ad colicum dolorem ex flatu. 626.c.2.c
Empyematis definitio expenditur. 378.c.1.e
Fit ex pulmonia. 379.c.2.d
Vulnerati non repurgato pure per partem externam fiunt empyematici. e.
An ob id moriantur. 38co.1.a
Decem Empyematis ſigna ſingillatim expenduntur. c.2.d
an Empyematicorum febris ſit hectica,an putrida. e
An ab iis inſeparabilis. ibid.
An grauiùs noctu,quàm interdiu infeſtet. 381.c.1.e
Sudores in iis ad retentricem virtutis debilitatam referenda. c.2.c
Oculorum cauitas & vnguium curuitas eos ſemper comitatur. d
Tuſſicula arida. 382.c.1.a
Empyematis indicium an ſit ſummorum digitorum calor. c
An pedum tumor. e
An inappetentia. c.2.b
An puſtulæ in corpore apparentes. d
Alia empyematis ſigna præter Hippocratica. 832. e.2.e.
Rigor inter eius ſigna reponendus. 383.c.1.c
Pondus in thorace. e
In vno thoracis latere contineri poteſt, nec alteri communicari. c.2.a
Medico perneceſſarium eſt eius initiũ cognoſcere.e
Empyici qui ex morbo laterali ſuppuratur,ſi in quadraginta diebus purgentur à die quo fit ruptio,liberantur;ſi verò non,ad tabem tranſeunt. 384.c.2.d
Empyema falſum,vero minus periculoſũ eſt.385.c.1.b
Empyematis in curatione an indicatio ſumenda ſit à febre, an à ſuppuratione. 385.c.1.a
Huic aliquando venæ ſectio neceſſaria. c.2.c
Empyicis deſperata ſalute pectus aperiendum ſectione, vel vſtione inter tertiam & quartam coſtam celebrata. 386.c.1.c
Empyema teſtudinum ſyrupo, & ebeni decocto curatur. c.2.d
Endiuiæ ſyrupus morbos bilioſos attenuat, hepati & renibus affectis opitulatur. 103.c.1.d
Enema, ablutio. Vide *Clyſter.*
Enixæ curatu difficiles. 449.c.2.e
Periculoſi, ac lethales earum morbi. 450.c.1.b
Enixæ qua cautione regendæ. 509.c.2.d.510.tota.
Enixarum naribus fœtida admouenda. 510.c.1.b
Quibus auxiliis cauendum ne in iis fœtus extinguatur.e.Syrupus eximius iis à partu exhibendus. d
Vide *Grauida.*
Epiala febris pituitoſæ ſpecies, vnde, & quibus ex cauſis generatur. 591.c.2.c
Epilepſiæ definitio. 175.c.2.c
An ſit conuulſio, aut motus conuulſiuus. d
In quo à conuulſione differt. 176.c.1.b
in Epipilepſia motus eſt contra naturam. c
Quomodo in ea cerebrum patitur. c.2.a
in Epilepſia an ventriculus anterior, medius, aut poſterior aſſiciatur. 177.c.1.a
Epilepſiæ tres differentiæ. col.2.d.& ſeqq.

 An

An prima rectè à Galeno conſtituta. 178.c.1.e
An ſecunda. c.2.a
Epilepſiæ cauſa duplex. c.
An à craſſo aut tenui humore ſemper oriatur. d.& 179.c.2.& c.1.2.
Eius cauſa poteſt eſſe nuda, & immaterialis eius qualitas. 179.c.2.b
A bile, ſanguine, pituita, & melancholia oriri poſſe, quibus probatur. d.e
Eius immediata cauſa eſt cerebri ventriculorum obſtructio. 180.c.1.d
Cauſæ externæ enumerantur. e.& c.2.a
Præſentem epilepſiam quæ denotant. c.
Quæ dignotionem eius differentiarum. d.
Quæ hyſtericam Epilepſiam præcedant. e.
Epilepſia pituitoſa infrequentior eſt melancholica. 181.c.1.a.b
Epilepſia melancholica perniciosior eſt pituitosa. c.
Infantilis & puerilis ætas epilepſiæ magis obnoxia. d.
Eſt affectus hæreditarius. c.2.b.& ſeq.
Ante diem decimumquartum eſt morbus acutus. 182.c.1.c.
Ætatis mutatione ſanatur. d.
An pueri ad ætatem calidiorem accedentes, ab ea conſaneſcant. c.1.a
Epilepſia frequentiùs tentantur mulieres quàm viri. 183.c.1.a.
Non tamen ab ea quæ in cerebro generatur. ibid.
Epilepſia facilè corripiuntur vertiginoſi. c.
Antiqua ægrè ſaneſcit. d.
Eius curatio inſtituitur. e.
Cauſa eius quibus remouenda. 183.c.2.a
Epilepſiæ veneris vſus concedendus. 184. col. 1. c. & ſeqq.
Quando pro ea curanda ſanguis è talo, aut cubito mittendus. c.2.c.d
An apium eius curationi ſit ex vſu. 185.c.1.a
Epilepſiæ contumaci ſtibij vſus perutilis. 185.c.2.a
Sinapiſmi, ſtillatitia, &c. d.e.& 186.c.1.a.b
Gagatis lapidis ſuffitus ex vſu eſt. c.2.e
Præcipuè ſi ab vtero oriatur epilepſia. ibid.
Si per conſenſum à ventriculo oriatur, quid tentandum. d.
Quid ſi ob impactos tenaciter ventriculo craſſos humores? ibid.
Si ex vteri vitio. e.
Epilepſia ſi per conſenſum cum extremis partibus oriatur, quid moliendum? 186.c.2.e.187.c.1.a
Si pueris accidat. b.
Si non ſit morbus hæreditarius. c.
Si ex concreto lacte. d.
Si vitium ſit hæreditarium. e.
Si puer prouectioris ſit ætatis. ibid.
Epilepſia ex grumoſo ſanguine in collo veſicæ retento enata, eo excreto curata. c.2.b
Epilepſia ab infantibus quo antidoto tutò arcebitur? 518.c.2.d.
Epilepſia quî differt ab vteri ſtrangulatione. 494. c.2.b.
Epithema cui vſui, & ex quo fiat. 129.c.2.b
Epithymum flos eſt plantæ iuxta thymum naſcentis. 96.c.1.d.
Præſtantius colligitur in Apulia, & Creta, & Hiſpania. e.
Eius proprietates, & doſis.
Epithymi ſyrupus affectibus melancholicis curandis percommodus. 108.c.1.b
Errhinorum differentiæ, & vſus. 65. tota. & 129. c.1.a.
Errhina medicamenta oculorum affectibus noxia. 253. c.1.c.
Errhinum læſo olfactui efficaciſſimum. 260.c.2.d
Errorem fateri ingenui, & conſtantis animi eſt. 15.c.1.e.
Reprehendere docti, & vtilis eſt. c.2.c
Eſſentiæ rerum, non nomina religiosè quærenda. 12. c.1.d. & c.2.
Eſulæ herbæ lactariæ differentia duplex. 94.c.2.a
Eligenda parua, magna pernicioſa & venenoſa. ibid.
Eſulæ vſus, temperamentum, doſis. b.
Euacuationes in diebus criticis non faciendæ. 27. col. 2. c.
Niſi vrgeat morbus. 28.c.1.a
Quid priùs obſeruandum. c.
Vide *Purgatio.*
Eunuchi ſeu ſpadones cur calui non ſint. 466.c.2.b
Eupatorij ſyrupus pituitoſis humoribus tenuandis vtiliſſimus. 107.c.1.d
Eupatorium trochiſcatum cui vſui. 122.c.1.d
Euphorbium rarò à Medicis adminiſtratur ob caloris vehementiam. 94.c.1.c.d
Quod ſeligendum. e.
Euphraſiæ aqua hepatis, & oculorum affectibus prodeſt. 100.c.2.b
Exagium, pondus drachmæ cum dimidia. 76.c.2.b
Exanthematum in infantulis copia vnde oriatur. 455. c.2.b.
Excrementa fæcalia coctioni obnoxia. 400.c.1.e
Excrementum quid? An eo nomine donandum ſemen? 465.c.2.e.
Excretiones magnæ peſſimæ. 39.c.2.d
Exercitium quid ſanitati conferat. 477.c.1.d
In menſtruatis improbatur. ibid.
Exercitia quæ grauidis conueniant. 501.c.1.e. & ſeq.
Exolutio virtutis quid? Diſtinguitur à ſyncope, & animi deliquio. 361.c.1.a
Experientiæ initium à caſu, fortuna & animantium imitatione deducitur. 27.c.1.b
Non ſufficit ad artem conſtituendam. c.
In quo differt ab experimento. e.
Experientia vt fiat quæ aduertenda. 17.c.2.b
Experientia ex ſenſu fit. 452.c.2.a
Experimentum quid. 452.c.1.e
Experimentum ex multis experientiis conſtat. 17.col. 2. a.
Quibus ex cauſis periculoſum. ibid.b.c
Experimentum eorum eſt quæ ſæpe ſimili modo contingunt. 16.c.1.e
Expirationis nullus muſculus opifex eſt. 327.c.2.c
Extremorum frigiditas in febribus malignis vnde oritur, & quo auxilio calor reuocatur. 651.c.1.a.d

F

FAciei morbi ante corporis vacuationem medicamentis non infrigidandi. 41.c.1.d
Facultate triplici omnia animalia gubernātur, appetitrice ſiue naturali, vitali, & ratiocinatrice. 48.c.2.d
Facultatum omnium robur an ad euacuationes ſummè neceſſarium. 48.c.2.e.& 49. tota
Facultatum, præſertim vitalis, robur ad euacuationem eſt contemplandum, quomodo ad eam impedienda virium læſio, & debilitas cognoſcitur. 50.c.1.d
Facultates principes meritò plures conſtituuntur. 150. c.2.d.
Ex iis ſenſus communis excludendus. 151. col. 1. tota.
Facultates rectrices tres ſunt, ex quarum læſione triplex exurgit phrenitidis ſpecies. 151.c.1.e
Facultates rectrices ſedibus diſiunguntur. 152.c.1.b
Facultates principes animæ per organa operantur. c.2.c.

Facultas ſenſitiua & motiua differunt. c.1.e
Facultates ſenſitiuæ inter ſe diſtinguuntur. c.2.b
Magis immateriales ſpiritibus purioribus, & ſplendidis communicantur. e
Facultas naturalis ventriculi fruſtra duplex admittitur. 419.c.1.c
Facultas ſanguifica quibus ſignis oblædi percipitur. col.2.e.
Rubida proluuies inter ea cenſetur. 420.c.1.e
Facultas formatrix etſi qualitas ſit ſeminis, corrumpit tamen partem ſpirituoſam in qua ineſt. 461.c.2.b
Facultas formatrix concurrit in genere cauſæ inſtrumentalis ad productionem formæ ſubſtantialis, quamuis accidentia ſubiectentur in toto compoſito. 463.c.2.c
Non eſt ſemini violenta,ſed naturalis. 464.c.1.d & ſeq.
Facultas formatrix quomodo concurrit ad generationem ſubſtantiæ, eiúſque duplex acceptio. 462. col.2.d.
Facultas productiua partium ſimilarium & diſſimilarium differunt. 462.c.2.e
Facultatis formatricis variæ appellationes, eadem eſt quæ diſcretiua. 473.c.1.c
Eius opera admiranda. d
Facultatis formatricis munera in pullis recenter natis. 472.c.2.e.
Facultas requiſita vt æger poſſit vſque ad ſtatum ſufficere, an ſit naturalis, animalis, an vitalis. 538.c.2.c
Facultatem vitalem robuſtam eſſe, & poſſe vſque ad ſtatum ſufficere, quo ſigno iudicet Galenus. 539. col.1.b.
Fallere nec falli Dei eſt, hominis contrà. 5.c.1.e
Famis naturalis cauſæ. 640.c.1.b
Eius organum eſt os ventriculi. ibid.
Famis caninæ cauſa eſt corporis inanitio. d
An ab immodica melancholiæ portione, à ſplene ad ventriculi os præternaturaliter tranſmiſſa concitari poſſit. d.e
A frigido oritur ventriculi intemperamento. c. 2.b
Quibus præſidiis curatur. 641.c.1.e
Vinum ad famem caninam ex frigiditate, generoſum artificioſè paratur. 641.c.2.b
Farinæ calidæ in primo & ſecundo gradu. 132.c.1.d
Frigidæ in ſecundo. e
Faſciculus eſt quantum menſurâ brachij carpitur. 75. c.2.d.
Faſtidium purgationem prohibet. 31.c.2.c
Febris in infantibus quomodo eliminanda. 69.c.2.e. 70.c.2.a.b.
Febris Gallica putrida eſt & in hecticam aliquando commigrat. 267.c.2.e
Ea præſente an ſudorifica celebranda. 271.c.1.d
Febris phthiſin perpetuò comitatur. 372.c.2.d
Ab empyemate inſeparabilis eſt. 380.c.2.e
Et in eo grauiùs noctu quàm interdiu infeſtat. 381.c.1.e.
Febres bilioſæ non ſolùm ex rubea,citrina, flaua, pallida, ſed & vitellina ac æruginoſa bile naſcuntur. 413.c.1.e.
in Febrientibus motus, & exercitatio reprobantur, quies verò proficua. 546.c.1.e
Febris lenta mulieres quibus menſtrua non probè fluunt,perpetuà comitatur. 481.c.2.a.b
Quod conciliatur. e
Febricitantium cubiculum lentiſci ramis refrigerari poteſt. 524.c.2.b
In latus decumbere debent. 525.c.2.a.b
Dextrum præcipuè laudatur. c
Decubitus ſupinus reprobatur. d.e.& c.1.a
Pronus peſſimus eſt. c
Vt decliuis. d
Febrientibus victus ratio præſcribitur. 526.c.1.a
Minùs ſunt cibandi ſanis. d
Quibuſnam victus in extremo tenuiſſimus præſcribendus. c.2.b.c
Febre præſente quod nam temperamentum ad ſuſtinendam inediam aptiſſimum. 525.c.2.c.528.c.1.tot.
Febricitantibus an ante coctionem fructus & olera conueniant. 528.c.1.b
Sorbitiones ipſis accommodatiſſimæ. 529.c.1.d
Amyli vſus an febribus conueniat. e. & col. 2. a. & ſeqq.
Febricitantibus varia victus ratio ſtatuenda. 531.c.2.a. & ſeqq.
An humidus vtilis ſit. 532.c.2.533.c.1.tota
Quæ indicatio præſtantior in præſcribendo iis victu, an quæ à morbo, an quæ à viribus ſumitur. c.2.c
in Febribus quando melius eſt minuere cibum in quantitate, quàm in qualitate. 534.c.1.b
Præſtat alimentum exiguæ quantitatis. c
An ſtandum ſit veterum canonibus in præſenti victus præſcriptione. e
In febribus maius eſt peccatum recedere per craſſitiem quàm per tenuitatem. 533. col.2.b.536. c.1.c.d.
Variæ ea de re opiniones excutiuntur. 534.col.2.c. & ſeqq.
Febrium in acceſſione à cibis abſtinendum. 539. col.1.e
In Febribus continuis, quæ continentes ſunt, temporis habenda eſt ratio, quo ægri in ſanitate cibari ſolebant. Item facilis tolerantiæ, horæ diei temperatioris. c.2.a
Exacerbationis vel intermiſſionis tempore non cibandum. b
Quod in calidis & bilioſis naturis locum nõn habet. ibid.
In declinatione prioris acceſſionis,in continuis per ſubingreſſum, an ſit cibus exhibendus, & quid in eo caſu attendendum. e.& 540.c.1.a
Natura à coctione cauſæ morbificæ non eſt auertenda. ibid.e.d.& ſeqq.
in Febricitantibus varius eſt ordo in cibo aſſumendo. col.2.d.e.& 541.c.1.tota.col.2.a.
Febribus aquæ frigidæ potus tempeſtiuus admodum, ſalubris. 541.c.2.b
In quibus vſque ad ſatietatem concedi poteſt. 543. col.1.
in Febribus quando clyſteribus acutis vtendum. 547. c.1.a.
Febrientium ſitus ad recipiendos clyſteres qualis eſſe debeat. 547.c.1.e
Febris diaria alia ſimplex eſt & compoſita. Simplex quomodo curanda. 563.c.1.b.e
Quando ex labore, balneo & quiete iuuatur. d
Quid ſi ex bubone, & partium externarum calido tumore? ibid.
Si ex parua pororum adſtrictione. e
Si ex cruditate in prima aëris regione. 563.c.2.b
Ex ſolis ardore diariæ curatio illuſtris. 564.c.1.a
Febris ſanguinea imputris, Græcè ſynochus dicta, in tres ſpecies diuiſa. 564.c.1.c.d
Eius cauſa.e. Signa. c.2.b
Pulſus in ea vehemens. e
Minùs velox quàm in cauſo. 565.c.1.a
Vide *Synochus*.
Febris ſanguinea quæ dicatur. 301.c.2.a.b
Febris ſanguinea, aut bilioſa in pituitoſam ob nimium aquæ potum triplici ex capite degenerare poteſt. 542.c.2.c.543.c.1.a.
Febris ſanguinea putris,an ſimplex vel compoſita. 571. c.1.tota.

Huius cauſæ & ſigna. b.c
Præſagia. e
Curatio. c.2.e
Febris ardens duplex, exquiſita & notha, eiúſque definitio. 573.c.1.a.b
Cauſæ variæ. c
An æſtate generata fiat per ſolam attractionem, aut depulſionem bilis. d
Nothæ febris ardentis cauſa eſt pituita ſalſa. e
Sitis & calor immodicus an ſigna Febris ardentis pathognomonica. 573.c.2.b
Præſagia Febris ardentis. 584.tota
Curatio. 575.c.1.d.& ſeqq.
Conſerua mirabilis ad eius reliquias abſumendas. 577.c.1.c
Vide *Synochus*.
Febris tertianæ exquiſitæ definitio. 577.c.1.e
An à bile ſincera generetur. e
Eius cauſæ. 578.c.1.d
Signa.c.2.a. Præſagium. 580.c.2.d
Curatio.col.2.tota.
Febris tertianæ nothæ definitio. 581.c.1.c
Cauſæ.col.2.tota,& 582.c.1.
Signa.col.2.tota.præſagium & curatio. 583.& 584
ad Tertianam notham aqua ſtillatitia mirabilis. 583.c.1.c.
Febris ſemitertianæ definitio. 583.c.1.e
Febris compoſita ex tertiana continuà & quotidiana intermittente,an dicenda ſit vera ſemitertiana. 583. c.2.b.
Cauſæ ſemitertianæ. c.2.e
Signa. 584.c.1.a
Præſagium. c.2.d
Curatio. 585.c.1.a
Exemplum ſemitertianæ ſudorificis ex radice Chinæ ex toto ſuccumbentis. 585.c.1.b
Febris quotidianæ definitio. 585.c.2.c
An ex pituita oriatur. 586.c.2.d
Quibus ſignis internoſcitur. 587.tota
Præſagia Febris quotidianæ. 590.c.1.a
Eius curatio. e.& ſeqq.
Febrium in medio inſultu quæ ſymptomata ingraueſcant. 648.& ſeqq.
Febris cum paralyſi complicari poteſt. 227.c.2.e
Quando complicatur,priùs curanda. 228.c.1.a
Febris ex nimio menſtrui fluxu concitari poteſt. 489. c.1. c
Febrium omnium malignitas recenſetur. 521
Aëris ad earum curationem facultas eximia.col.1.b
Purus & mundus multum iuuat. col.2.b.522.c.1.a
Luminoſus improbatur. c
An cubiculi ſplendor noxios febrientium vapores diſcutiat. c.2.a.b
Febricitantibus frigidus aër eligendus, vel arte parandus. 523.c.1.c.d
An frigidiſſimus vtilis ſit. col.2.a
An humidus. c
In febribus an ita parari poſſit humidus, vt non ſemper exiccet. e
in Febribus continuis aquæ potus in declinatione concedendus. 549.c.1.d
In principio nocuus. c.2.a
Frigentibus pedibus. b
In ſtatu interdicendus. c
Non offerendus ad ſatietatem. d
Febris quartanæ definitio. 592.c.1.a
Cauſa.
Signa. 593.c.1.a
Præſagium. col.2.e
Curatio. 594.c.1.e.& ſeqq.
Febris hecticæ definitio Galenica expenditur. 596 c.1.e.& ſeqq.
Eius cauſæ. 599.c.1.a.b
Signa. d
Præſagium. 600.c.1.d
Curatio. e
Vnguentum pro febre hectica curanda mirabile. col.2.d.
Fernelij opera quâ cautione à Medicis ſtudioſis enucleanda. 9.c.2.d
Ferrugo ſeu rubigo ferri cui vſui. 484.c.2.a.b
Ferrum adſtringentem facultatem liquoribus communicat. 90.c.2.c
Ferrum metallum eſt mixtum ex argento viuo & ſulphure. 484.c.1.d
Multa eius genera. e
A chalybe eſſentialiter non diſtinguitur. ib d.
Eius rubigo, ferrugo, ſcoria, ſquama,ſcobs, adſtringentia. c.2.a.b
Chalybs eſt ferrum depuratum. 484.c.2.e
Eius vſus pro mouendis menſtruis. col.2.d.e
Qua arte præparatur. 485.c.1.c
Cum eo cardiaca permiſcenda. d
Non expurgantia per aluum. c.2.a
Syrupus ex eo qua forma conficiendus. b
Pilulæ. c
Vinum. d
Ferri facultas duplex,adſtringens , & aperiens. 484. col.2.b.c
Feſtucarum collectio in phreneſi quid indicet. 155. c.2.c
Filiorum ſimilitudo an ad ſeminis ex toto corpore emanationem referenda ſit. 466.c.1.c.467.c.1.c
Flores calidi in primo & ſecundo gradu. 131.c.1.d
Frigidi in primo. ibid.
Flatus nebuloſus apoplexiam cauſare poteſt. 191. col.1.e.
Flatus craſſus neruos ſecundùm latitudinem extendens conuulſionem excitat, quæ idcircò dicitur flatulenta. 242.c.2.a
Flatus in venis & qualibet corporis parte generantur. 312.c.1.c
Ideóque venas rumpere poſſunt. col.2.a
Flores ſunt gaudium plantæ, colligendi quando ſemiaperti ſunt. 78.c.1.e
Quinam ex iis excellant. ibid.
Exſiccandi in locis moderatè calidis & ſiccis. ibid.
Fluxus alui.Vide *Aluus*.
Fluxus vteri.Vide *Vterus*.
Fluxus ſanguinis.Vide *Hæmorrhagia.Dyſenteria*.
Fœminæ otioſæ , & ſedentariæ odorum fragrantiâ vteri commotionem patiuntur. 6.c.1.c
Fœminæ Gallico morbo viris magis obnoxiæ ſunt. 268.c.2.c
Minùs pleuritidi. 302.c.2.d
Fœminæ præ viro excellentiæ enumerantur. 448.c.1.a
Par animæ vtriuſque præſtantia. e
Viris tanto ſuperior eſt, quanto nominis Euæ etymologia protoparentis Adam nobilitate ſignificationem ſuperat. ibid.
Virtutibus antecellit & creationis ordine. c.2.a
Etſi creaturarum omnium poſtrema, nobiliſſima tamen & in diuino conceptu prima. b.c
Quam à creationis loco nobilitatem ſortiatur. ibid. & 449.c.1.a
Quam à materia, ſcilicet ab Adami coſta, vnde & opificium Dei eſt,& vir naturæ opus. b
eſt perfectio, felicitas, & benedictio viri. e
Fœminæ pluribus morbis obnoxiæ quàm viri. 450.c.2
Fœminæ pro ſtatus varietate & conditionis eodem morbo affectæ variam exigunt curationem. 452. c.1.d.
Fœminis ſi quotidie per vterum expurgarentur, quæ incommoda. 454.c.1.c

Fœminæ inter cætera animalia cur menſtruas purgationes copioſiores habeant. 455.c.2.d
Fœminæ ſine menſtrua purgatione illæſa viuere poſſunt. 458.c.1.b
Et ſine menſtruo externo concipere. ibid.d
Fœmina per quid concurrit ad productionem ſubſtantiæ. 465.c.1.c
Nec idcirco principalius agit. c.2.b
Fœmina ſine congreſſu viri concipere nequit. 469.c.2.a.& ſeqq.470.c.2.a
Fœminæ muliebri profluuio affectæ raro concipiunt. 491.c.2.e
Quibus ſignis eo laborare dignoſcuntur. ibid.d
Fœniculi aqua quid corporis affectibus auxilij præbeat. 100.c.2.a
Fœniculi ſyrupus qua arte conficiendus, pituitam ex capite præparat, & viſcerum obſtructionibus occurrit. 205.c.2.b
Fœtida enixarum naribus admouenda. 510.c.2.b
Quæ inter Fœtida tutiſſima ſint. c
Fœtida nulli ſunt vſui, viroſa plurimo. e
Fœtidum & viroſum qui differant. 496.c.2.c
Fœtus in vtero puriori ſanguinis menſtrui parte nutritur. 455.c.1.a
Hanc ab impuriori ſeparat, cúmque perfectè non poſſit ſeparare,à partu per varias partes expurgat. b
Fœtus emortui cauſæ enumerantur. 508.c.2.a
Signa. 509.a
Præſagium. b
Curatio. c
Peſſarium ad eum extrahendum. c.2.a.b
Aliud ſecretum facile & expertum. ibid.
Fœtus ne in vtero extinguatur quibus occurrendum. 510.c.2.c
Quibus ſi magnus ſit & vterus paruus. 511.c.1.a
Quid ſi multiplex, aut præter naturam ſitus. b.c
Folia herbarum quando colligenda. 78.c.1.a
Formæ naturalium rerum productio. 462.c.2.e
Formicarum olei proprietates ad coitum, & vaſa ſpermatica roboranda. 122.c.2.e
Fotus euaporatio calida eſt ad emolliendum,laxandum, ſedandumque dolorem. 128.c.2.e
Ex quibus conficitur omnibus medicamentis præmittendus. ibid.
Fragorum aqua cui vſui. 100.c.1.b
Frigiditatis extremorum in febribus malignis cauſæ. 651.c.1.b
Et quo auxilio ad partes exteras calor reuocandus. d
Frigida quomodo abſtergendi vim habeant. 66.c.2.d
Vnde amarorem ſortiuntur. ibid.
Frigus extremum Apoplexiæ cauſa eſſe poteſt. 191.c.2.d.
Frigus conuulſionem generare poteſt. 241.c.1.a.c
Frigus torpidas intemperies, & memoriæ defectum cauſatur. 216.c.2.e
Fructus calidi in primo,ſecundo, & tertio gradu. 131.c.1.e
Frigidi in primo. c.2.a
Fructus ſubſtantia eſt ex ſemine & carne compoſita.78.c.1.e
Qui differat à ſuo ſemine. ibid.
Quando ad vſum medicum colligendi. c.2.e
Et de eorum maturitate. ibid.
Fructus horarij fugaces & praui, paruique ſucci. 528.c.2.e
Febricitantibus noxij. 529.c.1.a
Quænam excipiantur. b
Fruticis nomine quid intelligendum. 77.c.1.b
Fumaria, ſiue fumus terræ qualis eligenda. Modicè calida eſt. 97.c.2.b
Quomodo præparanda. c
Melancholicis hypochondriacis medetur. d
Fumariæ pilulæ bili aduſtæ & pituitæ ſalſæ & Gallicis affectibus vtiles. 111.c.2.b
Fumariæ ſyrupus compoſitus ad melancholicos affectus plurimum prodeſt. 107.c.2.d
Fures cur auribus amputentur. 466.c.2.b.467.c.2.b

G

Galbanum ſuccus eſt ferulæ in Syria naſcentis, quod & *pacum* à Barbaris nuncupatur. 95.c.1.b
Quibus conditionibus eligendum, eiúſque vſus. ibid.
Galeno quantum debeat ars Medica. 9.c.1.d
In quibus libris obſcurus fuit. e
Et quibus interpretibus eius doctrina illuſtretur. c.2.
Galenus Chirurgiæ peritiſſimus. 71.c.1.e
Galliæ Moſchatæ Meſuës emplaſtrum ad ventris inferioris robur eximium. 127.c.1.d
Gallicus morbus.
Vide, *Morbus*.
Gallinæ ius infulſum an purgationis die commodè exhibeatur. 146.c.1.b
Gallorum Gallinaceorum teſticuli pleuritis vtiles.308.c.1.c
Gargariſmatum vſus. 65.c.2.b
Gargariſmata ex quibus fiunt, eorúmque vtilitates.129.c.2.c
Garrulitas in Medico damnoſa. 3.c.1.d
Contemplatiſſimam facit Medicinam. ibid.e
Generationis noſtræ principia, ſemen, & ſanguis menſtruus. 453.c.1.d
Generationes & corruptiones naturales quæ dicantur. 461.c.2.d
Quæ violentæ. ibid.e
Generationi viuentium, & non viuentium diſparitas. 464.c.1.b
Generatio viuentium vt fiat ordine naturæ ex non caſu generanti, non primæ cauſæ tribuenda. 465.c.1.d
Nec cœlo. e
Ghiſt pondus eſt libræ vnius cum dimidia. 76.c.1.c
Glandes, balani, ſuppoſitoria, quid; & quibus conficiuntur. 547.c.2.d
Quibus in affectibus vtendum. e
Glandularum genera duo; earúmque differentiæ & officia. 470.c.2.d
Globuli & noduli cui vſui. 548.c.2.a
Gomor, quindecim modiorum menſura. 76.c.1.e
Gonorrhœa virulenta à communi gonorrhœa, quibus ſignis diſtinguitur. 267.c.1.e
Vide *Morbus Gallicus*.
Gracilitas corporis purgationem renuit. 37.c.1.b
Et præcipuè ventris inferioris. d
Item ſanguinis miſſionem. ibid.& c.2.d
Granum minimum menſurarum genus, debet eſſe certum & determinatum. 75.c.2.c
Grauidæ curandæ ſtrenuam Medici induſtriam requirunt. 68.c.1.c
Iis venæſectio nocua. d.e
Grauidæ cur tot mala patiantur, & tanta corporis premantur grauitate. 455.c.1.c
Grauidarum morbi curatu difficiles ac periculoſi. 449.c.2.c.e.& 450.c.1.500.c.1.d.e
in Grauidis venæ ſectio periculoſa. ibid.
Purgatio. c.2.a
Victus ratio difficilis. c
Alimentis praui ſucci intemperanter vtuntur. d
Animi pathemata frequentèr experiuntur. ibid.
Si acuto morbo capiantur mors expectanda. e.501.c.1.a

lis

Iis qua cautione & quibus aluus mouenda. d
Quæ ipſis exercitia conueniant. ibid.e.& c.2.a.b
Quæ prohibeantur. c.d
Quo tempore ab exercitio eas reuocare conuenit. d
Balneum ipſis reprobum. e
Imminente partu vtile. 502.c.1.a
An caput vngere aut lauare ipſis conueniat. b.c
An veneris vſus ſalubris. d
Ab animi affectibus præcauendæ. e. & c.2.a.& ſeqq.
A cibis acutis. e
Grauidæ ab amaris abſtineant, quæ ſanguinem acuunt, & inflammant. 503.c.2.tota
Quo vini genere tutò vtentur. 504.c.1.b.& ſeqq.
Grauidarum ventriculus & vterus an plus electuario ex margaritis Auicennæ, quàm diamargarito communi roboratur. 504.c.2.c
Quibus præſidiis earum cor & cæteræ partes firmentur. 505.c.1.a
Sæpe in abortus præcautione phlebotomandæ. 505. c.1.e
Culcitrâ ſuper vmbilicum ad fœtum roborandum perutili vtantur. e
Conſerua ad emolliendam earum aluum eximia. c. 2.b
Cataplaſma ad eas expurgandas. d
Pica quis earum affectus. ibid.e
Huius cauſa, ſignum, & curatio. 506.c.1.a.b.c
Pilulæ ad id mirabiles. c.2.a
Guidonis Cauliacenſis in arte Chirurgica peritia cæteris anteponitur. 10.c.2.b.c
Gulæ affectus remediis ſpinæ impoſitus curatur. 53. c.1.d
Gulæ deſcriptio. 233.c.1.e
Paralyſi affici poteſt. c.2.a.& ſeqq.
Gummi plantarum quando colliguntur, inſpiſſantur, adulterantur. 71.c.2.c.d
Non habent determinatum durationis tempus. 71. c.2.e
Gummi calida in primo, & ſecundo gradu. 131.c.2.e
In tertio & quarto. 132.c.1.a
Guſtus natura aquea eſt, & omnis ſaporis expers. 641. c.2.e
Varius eſt animalibus conceſſus. 642.c.1.a
Eius organum, lingua. c
Guſtus officium ſapores diiudicare. c.2.a
Guſtus variis ex cauſis tollitur, vel imminuitur. 643. c.2.a.b.
Guſtui læſo diligenter occurrendum. c
Syrupus ad id eximius. e
Gutta Gamba varias ſortitur appellationes. Recens ad nos allata. Inter gummas numeranda. 115.c.2.e
Non eſt ſuccus reſinorum rhabarbari. Inſipida eſt, & mediocriter purgat. 116.c.1.a
Eius vires mirabiles. b
Qua doſi offerenda, & quibus morbis auxilio ſit. c.d

H

HÆmoptoïſis quietem poſtulat. 332.c.2.d
Hæmoptoïſi viri fœminis frequentiùs tentantur. 335.c.2.d
Hæmoptoicis an acerba alimenta ſemper offerenda. 336.c.2.e
An actu frigida. 338.c.2.c
Vide *Sanguis, Sputum.*
Hæmorrhagia an pleuritidi familiaris. 304.c.2.c
Hæmorrhagia thoracico à pulmonica diſtinguitur. 334.c.1.e
Hæmorrhagia pulmonica ob eroſionem concitata cæteris periculoſior. 335.c.1.d
Ad Hæmorrhoides vnguentum magiſtrale qua arte parandum. 125.c.1.e
Hæmorrhoïdum origo, cauſæ, vtilitas. 629.c.1.b
Earum curatio inſtituitur. c.d
Dolor earum certo remedio ſedatur. e
Fluxus nimius ſyrupo compeſcitur. c.2.a
Hæmorrhagia etſi omnem ſanguinis fluxum ſignificet, peculiariter tamen pro fluxu è naribus intelligitur. 629.c.2.e
Affectus eam præcedentes ſunt eroſio, ruptio, apertio, ſiue anaſtomoſis, diapedeſis, ſiue reſudatio, eorúmque omnium differentia. ibid d
An tres eius cauſæ internæ. e
Hæmorrhagia per nares minùs periculoſa. 630.c.1.d
Eius curatio. e.& col.2.a.b.
Amuletum ad prodigioſam hæmorrhagiam præſtantiſſimum. c.2.e
Hecticam aduerſus aquæ vitæ præparatio. 102.c.1.b
Hecticæ febris definitio expenditur. 596.c.1.e
Eius eſſentia an in calore & ſiccitate conſiſtat. 597. c.2.d
Eius diuiſio in hecticam abſolutè, & maraſmodem. 598.c.2.a
Eius cauſæ variæ enumerantur. 599.c.1.a.b
Signa. d.& ſeqq.
Curatio. 600.c.1.e
Vnguentum ex caſſia ad eam præſtantiſſimum. c.2.d
Hectici conuulſionibus tentari nequeunt. 240.c.2.e
Hemina pondus libræ & vnciarum trium. 76.c.1.c
In quo differt à cotyla. 458.c.2.d
Hepatis frigidis affectibus, hydropi, & morbo regio aquæ ſalubres. 111.c.2.e
Hepar ſanguinis eſt & humorum officina. 407.c.2.d e
In eo animam concupiſcibilem poſuit Plato. d
Facultatis altricis focus eſt. e
Hepar infirmum an à cochleis ex proprietate roborandum. 423.c.1.a
Hepar lupino iecore roboratur. c.d
Hepatica affectio vino à Rhapontico parato iuuatur. 422.c.2.a
Aqua ſtillatitia ex hepatibus animalium mirabilis. 424.c.1.a
Hepatico fluxui nimio electuarium vtile. 423.c.2.c
Hepaticæ affectionis definitio enodatur. 417.c.1.d
Eſt etiam venarum paſſio. c.2.d
Huius cauſæ vnde petuntur. 419.c.2.e
Hepatica in affectione an ſemper appareat deiectio multa & liquida. 420.c.2.c
Cùm duplex ſit hæc affectio duplicem ſortitur curandi rationem. 421.c.1.e
Narcotica in hoc affectu an offerenda. 422.c.1.c
An dulcia. c.2.a
Herbæ nomine quid intelligendum. 77.c.1.b
Quo tempore colligenda. 78.c.1.a
Herbæ quæ dicantur temperatæ. 130.c.2.d
Calidæ in primo & ſecundo. ibid.
In tertio. e
In quarto gradu. 131.a
Frigidæ in quatuor gradibus. b.c
Hermodactylus qui dicatur? 91.c.2.a
Tres eius differentiæ. ibid.
Qui ſelectior, eius natura, proprietates, vſus. b.c
Hermodactylorum Magiſtralis ſyrupis pituitæ è capite, ventriculo, & iuncturis educendæ vtiliſſimus. 107. c.1.e
Hermodactylorum pilulæ bilioſos & pituitoſos humores euacuant. 111.c.2.b
Hiera picra efficaciſſimum contumacibus morbis ex pituita craſſa medicamentum. 110.c.1.d
Hiera picra compoſita iiſdem morbis, ſed mitiùs vtilis eſt. e
Hiera diacolocynthidos corpus craſſis humoribus purgat & melancholicis affectibus prodeſt. 110.c.2.a

Hiera

Hiera picra cum agarico flatus totius corporis diſcutit, & viſioni imbecillæ opitulatur. 110.c.2.b
Hieræ Logadij vtriuſque efficacia mirabilis. b.c
Hippocratis diuina reſponſio Artaxerxi regi, qua ſe & Medicos diuitiarum contemptores eſſe debere indicat. 3.c.2.c
Hippocrates & Galenus errores ipſi ſuos ingenuè fatentur. 5.c.1.e.c.2.a
Hippocrates qualis audierit apud veteres. 9.c.1.b
Breuis, & obſcurus & quibus interpretibus illius doctrina eluceſcit. c.& ſeqq.
Hippocrates quãtum in Chirurgia excelluerit.71.c.1.e
Hirudines dorſo in eius ardoribus mirificè applicitæ iuuant. 651.c.2.b.c
Hirundinis nidi emplaſtrum mirabile ad Anginæ curationem. 126.c.2.a
Holca octaua vnciæ pars. 76.c.1.e
Homerus de optimo Medico quid ſentiat. 6.c.1.e
Homo curioſum animal & reliquis prudentius. 5.c.d
Facilè in rebus coniecturalibus decipitur. e
Homines magis curioſi quàm ſtudioſi. 9.c.1.e
Homo quid ad hominis generationem conferat ex Paracelſi ſententia. 15.c.1.b
Hominis dignitas Medico contemplanda. 18.c.2.b
Eius elogia veterum Philoſophorum præſtantiſſima. c
Ad intelligendum & agendum natus. d
Eius conſtitutio cuncta excedit mixta animata. e
Hominis cur erecta corporis conſtitutio. 19.c.1.a
Reſpondet animi facultati. ibid.
Ideò eſt quod eius ſit ſapere & contemplari. c
Homo in quo à cæteris animantibus differt. 19.c.2.a
Homini ſoli loquendi facultas conceſſa. 314.c.1.d
Homini ſoli veræ lachrymæ peculiares. 638.c.2.e
Hordei aquæ facultates inter ſtillatitias aquas numerantur. 101.c.1.c
Humidum citiùs famem incurrit. 528.c.1.d
Humiditas eſt putredinis mater. 645.c.2.d
Humor quibus conuenientiis dicitur in partem, ſeu locum congruum inclinare. 26.c.2.b
Humores incidendi priuſquam purgans medicamentum propinetur. 31.c.2.a.b
Humorum viſcoſorum copia purgationem impedit. d
Humoris qualitas quæ, & quibus cognoſcitur.39.c.1. e.col.2.a
Humoris vergentia & inclinatio rectè perpendenda, 40.c.1.b.
Humores ſi ad nullum determinatum locum propendeant quo excernantur, quid faciendum. 41.c.1.d
Humoris quantitas quibus cognoſcitur. 42.c.2.b
Humori peccanti non eſt per principem partem faciendus tranſitus. 46.c.1.e.c.2.a
niſi maxima vrgeat neceſſitas. c
Humorum ſuperabundantium quantitas victus rationem variat. 532.c.1.e
Humores ante purgationem an concoquendi. 556. c.2.e.557 c.1
In morbis acutis id locum non habet. c.2.c
Nec in morbis diuturnis. 558.c.1.a
Humoris putridi coctio an diuerſa à coctione humoris ſemiputridi. 556.c.1.b
Humoris noxij ad concoctionem an ſyrupi ante purgationem in febribus concedendi. c.2.d
An ſyrupi extenuantes. 559.c.1.b
Humorum ad concoctionem tria neceſſaria, attenuatio, inciſio & abſterſio. c
Oxymel ad concoctionem plurimum iuuat. d
Hydromel inter ſyrupos numeratur. 104.c.2.e
Eiuſque vtilitas. ibid.
Hydropiſis definitio enucleatur. 424.c.c.1.c.d
Ex læſo hepate ſemper emanat. e
Hydropes particulares etiam ab affecto hepate oriuntur. col 2.e
Hydropis omnes ſpecies an à frigida iecoris intemperie naſcantur. 423.c.1.a
An tres tantùm huius ſpecies. e
An ex aliis humoribus præterquàm à pituita, ſeroſo humore, & flatu generari poſſit. col.2.c
An ſeroſus humor à iecore tranſlatus inter peritonæum, & omentum hydropis cauſa ſit. 425. c.2.e
Hydropis in variis ſpeciebus an aqua in diuerſo loco colligatur. 426.co.2.a
An varius ſit modus iſtius collectionis. b
Hydropis ſigna vniuerſalia ſunt, & particularia. c
Pedum tumor in anaſarca Hydrope ſolùm reperitur. 427.c.1.b
Sitis clamoſa non ſemper ei annexa. d.e
In Hydrope non ſemper aluus dura conſpicitur. 427.c.2.c
Non ſemper febris. 428.c.1.d
Quænam ex tribus Hydropis ſpeciebus periculoſior. 428.c.2.b
Tuſſis ei ſuperueniens an reproba. 429.c.2.c
An tuſſis in Hydrope per conſenſum iecoris eueniens, ab ea quæ fit primariò affecto thorace ſignis poſſit diſtingui. c
Alui fluxus in Hydrope reprobatur. e
Omnibus ætatibus Hydrops communis. col.2.b
Eius curatio inſtituitur. d.& 431.432.
Aqua ſtillatitia mirabilis ad aquoſos humores vacuandos. 433.c.1.e
Vinum ebulinum. c.2.e
Conſerua ex Bryonia Hydropem curat. col 2.b
Hydropici mirabili naturæ opera curati exemplum. 433.c.2.e
Aliud Quinquagenarij cuiuſdam largo aquæ marinæ potu,& copioſo alui fluxu perſanati.434. c.1.b
Hydrops ex immodico menſtrui fluxu & puerperij facilè ſequitur. 489.c.1.b
Hyems vacuationi incommoda. 34.c.2.a
Hyeme & verecopioſiùs cibandum. 531.c.2.b.e
Hymni Deos magis placant quàm ſacrificia. 2.c.1.e
Hypochondriacis electuarium ex chalybe egregium, 210.c.2.c
Hypochondriaca Melancholia. Vide *Melancholia.*
Hypochondriorum tenſio medicamentum purgans impedit. 31.c.2.d
Hyſſopi ſyrupi efficacia. 105.c.2.c
Hyſſopi conſerua pectori & pulmoni prodeſt. 121. c.1.d.

I

IAlapa radix eſt ex India Occidentali, in eoſdem vſus venit cum radice Mechoaca. 93.c.1.e
Ichores in infantulis à menſtrui impuritate oriuntur. 455.c.1.b.
Si ritè fluant,hos à morbo ſacro immunes reddunt. ibid.
Icteri cauſæ expenduntur. 637.c.2.637.tota.
Triplex eſt, felleus, hepaticus. & criticus. 638.c.1.a
Icteritia nigra vnde oritur. c
Pediculorum vſus Ictero vtiliſſimus. col.2.a
Iecur oppreſſum qua curatione purgandum. 65.c.2.e. 66.c.1.a.
Iecur an ſanguis concretus. 408.c.1.b
Quo pacto concreſcit & gelatur ſanguis. c
Iecur calidum eſt. e.& col.2.b
Humidum. e
in Iecore an citra inflammationem, ſimplex nudàque intemperies ſit concedenda. 410.c.2.e
in Iecore intemperantia calida an diu duret. 411.c.2.e

Inflammatio in iecore ex intemperantia calida ſimpli-
ci & compoſita progignitur. 413.c.1.a
Naſcitur vt œdema pituitoſum. b.
Bile æruginoſa inflammatur. c.d.e.
Iecoris inflammatio quomodo tactu diſtinguitur ab inflammatione muſculorum abdominis. 413.col.1. b. c.
Iecoris in inflammatione an febris ardens ſemper reperiatur. 414.c.1.c.& c.2.a
An ventris conſtrictio. e.
an Iecoris inflammatio in parte conuexa conſiſtens ſit periculoſior quàm quæ in concaua. 415.c.1.a
Cur in ea inflammatione ſemper adſtringentia miſcenda. 415.c.2.b
In initio huius inflammationis an diſcutientia ſint ex vſu, an repellentia. c.
Iecoris diuerſæ partes inflammatæ an diuerſis præſidiis curandæ. e.
An purgantia medicamenta cum cibis permiſcenda in hoc affectu. 416.c.1.c
Iecoris dira inflammatio hirudinibus ſupra partem affectam admotis ſanata. 417.c.1.a
Vide *Hepar.*
Iecoris lupini proprietas hepatis roboratiua. 423.c.1.c
Ieiunio & inediæ quænam temperamenta faciliùs aſſueſcant. 527.c.2.d.e. 528.c.1.tota.
Iliacus dolor vnde ſic dictus. 626.c.2.e
Cur *Miſerere mei* nomen illi impoſitum. ibid.
Dolor iſte intenſior eſt quàm colicus. 627.c.1.a
Fæces aliquando in Ileo per vomitum excernuntur. e. & c.2.
Iliaci doloris ex indurato ſtercore orti remedium certum. 628.c.1.e. & c.2.b
Iliacus dolor ex inflammatione cerebri cataplaſmate curatus. 628. c.2.c
Imaginationis perfectio ex quo colligitur. 170.c.2.c
Eius actiones tripliciter læduntur. d.& ſeqq.
Quomodo læditur in Lethargo. 271.c.1.c
Imaginatiua quomodo læditur in melancholia. 195. c.1.e.
Imperitia malus theſaurus. 13 c.1.b
ex Inanitione quæ incommoda. 534. col.2. d. & 535. c.1.tota.
Inanitio corporis quibus ex cauſis concitatur. 640.c.1
Famem caninam generat.c.
Incubus, quis affectus, vnde oritur. 213.c.1.e
Eius cauſæ & ſigna. c.2.a.b
Quibus potiſſimum naturis familiaris. d.
Eius curatio. e.
Certum ad eius curationem præſidium. 214.c.1.b
Indicatio eſt inuentio eorum quæ agenda ſunt. 26.c.1.a
Siue demonſtratio remediorum quæ pro morbi ratione expediunt. b.
Item comprehenſio iuuantis ſimul cum comprehenſione nocentis. ibid.
Communiſſima à natura morbi deſumitur. e.
Indicationes morborum an à Luna, aut ab aſtris ſumantur. 35.c.2.e.36.c.1
Indicatio omnium prima ea eſt quæ à virtute ſumitur, 48.c.1.a. Quod elucidatur. c.2.b.49.c.2.b
Indicationes curatrices duæ à morboſo & ſano membri temperamento deſumuntur. 53.c.2.a
Indicatio à iuuantibus & nocentibus, pro remediis adhibendis ſumenda. 55.c.2.e.56.c.1
Indicationibus duabus concurrentibus, virium ſcilicet & morbi, potior à viribus ſumenda. 527.c.1.d
Induſiorum menſtruis delibutorum malignitas. 455. c.1.b.
Inedia vigilias inducit. 55.c.1.b
Vix eam ferunt qui impuro ſunt corpore. e.
Inedia caput tentat, & prauos ſuccos ad ventriculum inducit. 144.c.2.e
Inediæ incommoda in temperamentis ſiccis. 528.c.1.e
Infantes quàm cautè in morbis tractandi, & quibus affectibus ſubiaceant. 69.c.2.c
In conuulſionibus ſi vires adſint, ſcarificatione, vel cucurbitulis iuuandi ſunt. e.
Infantes ægri quibus purgandi, & nutriendi. 70.c. 1.c d. & c.2.b.c.d.
Infantis recens nati regimen. 517.c.2.tota.
Lacte materno, ſi fieri poſſit, nutriatur. 518.c.1.a
Qua cautione faſciis obuoluendus. b.
Oculi tergantur, nares dulci oleo liniantur, cuna non vehementer moueatur. c.
Quibus tum nutriendus. e.
Antidotum præſtans ante lactationem ipſis offerendum, vt ab Epilepſia ſeruentur. c.2.b
Inflammatio interna medicamentum purgans imperat. 51.c.2.e. 32.c.1.a.
Inflammatio aliquando pulſum indurat. 295.c.2.e
Inflammationum omnium in principio non ſemper repellentia adhibenda. 162.c.1.tota
In earum declinatione ſemper reſoluentia ſunt ex vſu. c.2.e.
Inflammatio aurium. Vide *Auris.*
Infuſionum temperamentum. 132.c.1.b.e
Ingenij humani naturalis pulchritudo. 5.c.2.c
Ingenio qui claruerunt cur omnes melancholici. 170. c.1.a.
Inſeſſiones ſunt dimidij corporis balnea, ex quibus parandæ, & cui vſui. 130.c.1.a
Inſipidum inter ſapores numeratur, à ſolo guſtu percipitur. 641.c 2.e
Inſipidum priuatiuè inter ſapores numeratur. 641. c.1.b.
Inſpiſſamentorum qualitates. 132.c.1.c
Inſtrumentorum muliebrium appellatione quid veniat, eorúmque officia, & affectus explicantur. 449. c.2.e.d.
Intellectus perfectio ex capitis diſpoſitione conſequitur. 170.c.1.b.c
Intemperantiæ calidæ immaterialis curatio. 142.col. 2.e
Frigidæ immaterialis. 145.c.2.b
Intemperantiæ à ſiccitate. ibid.
A plethora.
Intemperies calida vteri an menſes ſupprimat. 481. c.1.b
Vide *Vterus, Menſtruum.*
Interpretes Hippocratis & Galeni, ſuo ordine enumerantur & laudibus cumulantur, quáque methodo euoluendi. 9
Interpretari incognita fatidicorum & vatum eſt, & futura præſentire, diuinare eſt. 13.c.2.c
Inuidia dolor eſt ex alienis bonis & vitiorum omnium fortiſſimum. 4.c.2.e
Animum corrodit, ibid.
Medico fugienda. c.2.a
Ira à grauidis arcenda, quæ ex ea incommoda. 502. c.2.c.
Iris radix eſt lilij cærulei. Duplex eius ſpecies. 92. c.2.c.
Quænam probatior. ibid.
Eius vſus multiplex pro affectuum diuerſitate. d.e.
Iſis emplaſtrum capiti, & vlceribus cruentis, ac difficilibus opitulatur. 126.c.2.d
Iudicij recti ab incerto dignotio. 452.c.2.e
Iudicij alieni ſententia exquirenda illuſtrium virorum exemplo. 5.c.2.e
Iudicium cùm ſit à natura, vel iam factum eſt, à Medico quid agendum. 27.c.1.c
Iuiubarum ſyrupus bilem incraſſat & febrem remouet. 104.c.2.c

Iule

Iulep in quo à ſyrupo diſcrepant. 102.c.2.e
Iuniperi oleum frigidis cerebri affectibus mirificè prodeſt. 123.c.2.e
Iurulenta quomodo affis humidiora. 476.c.2.a
Iuſtitiæ principium & origo à Deo petenda. 2.c.1.e
Iuuenculæ cuiuſdam mira menſtruorum per vteri labra euacuatio. 486.c.2.a

K

Kirat granorum quatuor pondus. 76.c.1.c

L

Lac plantarum vnde? 71.c.1.c
Lactis virginei vſus ad faciei puſtulas, cæteróſque cutis affectus extergendos & exſiccandos efficaciſſimus. 102.c.2.c
Lac muliebrium morborum principium, quæque ab eo in nutrices, & infantes redundent ſymptomata. 443.c.1.d.e.
Lac ex menſtruo ſanguine conficitur. 454.c.2.d
Lactis generatio fit in mammis. 455.470.c.2.c
Non eſt pus. ibid.e
Eſt ſanguis ſuperfluus mutatus & dealbatus in mammis. 471.c.1.a
Eadem eius eſt quæ ſanguinis menſtrui materia. d
An fiat ex pinguedine omenti. e.& col.2.a
Lac in mammis apparens ſine conceptu, aut partu, menſtruorum defectum indicat. b
An per coctionem generetur, aut per caloris immutationem ſolùm. d
Fit ex ſanguine menſtruo perfectè concocto. e
Viuiparis ſolùm commune eſt. 472.c.1.c
An poſſit aſſignari aliqua pars in vtero; à qua pro lacte conciendo ſanguis in mammas regurgitet. 472.c.1.e
Lac ante conceptum generari poteſt, ſed imperfectum, aquoſum, & minùs ſapidum ac dulce. 474.c.2.a.
In conceptione tertio, quartóve menſe. c
In mammis à duodennio menſe ad quinquageſimum vtplurimum generatur. d
Lactis defectui quibus præſidiis occurrendum. 519.c.2.a.b.
Eius abundantia qua cautione corrigenda. e
Eius craſſities vnde? 520.c.1.a
Tenuitatis eius damna. b
Vnde coagulatur, & diſſoluitur. c.2.a
Electuarium ad eius defectum perutile. b
Lacca Magiſtralis ſyrupus morbillorum, & variolarum curationi efficaciſſimus, & qua arte parandus. 105.col.2.c.
Lactucæ aquæ ad refrigerundum, & ſomnum conciliandum præſtantia. 99.c.2.d
Lactucæ caulis ſaccharo conditus cui vſui. 120.c.2.c
Lactuca debilitatem corpori inducit. 534.c.1
Vnde lac prouocat. e
Lachrymæ plantarum quando lac dicantur. 71.c.1.c
Qua arte colligendæ. c.2.b.c
Lacrhymæ ſudor & vrina eiuſdem naturæ. 638.c.2.b
An ex viſcerum perturbatione eleuatis vaporibus ad cerebrum generentur. c
Vnde eorum ſalſedo. d
Sunt humoris potulenti portio, quæ in cerebro & venis oculorum continetur. e
Ad quid tam naturales, quàm præternaturales reducendæ. ibid.
Lachrymarum variæ differentiæ. ibid.
Quibus ex cauſis, & vnde oriuntur. 639.c.1.a
Lachrymarum copia, vel natiua, vel accidentaria, vtriuſque cauſæ, ſicut & paucitatis & ſalſedinis, & amaroris. b.c
Cur; & in quibus febricitantibus contingant. d
Voluntarium & inuoluntarium cauſæ. e
Frigidæ reprobæ. c.2.a
Lachrymarum effluxus copioſus ſetone ad nucham inditò curatus. b
Item balneo capiti adminiſtrato. d
Lanfranci aqua vnde nomen ſortitur, eius facultates & vſus. 101.c.1.b
Lapides qui in vſum medicum veniunt? 76.c.2.d
Lapidis lazuli varia nomina, vſus, &c. 96.c.2.b
Vide *Lazulus.*
Lapidum terræque ſpecierum qualitates. 132.c.2.d.e
Lapides frigidi in ſecundo gradu. 133.c.1.b
Lapides pretioſi frigidi ſicci in primo gradu. 135.c.1.c.
Larynx eſt potiſſimum vocis inſtrumentum. 323.c.1.b.
Laſſitudo duplex, ſpontanea, & laborioſa. 609.c.1
Spontaneæ citò opitulandum. 610.c.2.c
Laſſitudo non ſpontanea morbos nunciat. c
Si à cauſa interna oriatur, maxima diligentia occurrendum. d
Laſſitudinis differentia triplex, vlceroſa, tenſiua, & phlegmonoſa. 611.c.1.a
Earum curatio inſtituitur. c.d
ad Laſſitudinem ex exercitio vnguentum optimum. 611.col.1.a.
Laterum oleum, ſeu Philoſophorum lethargo, & perditæ memoriæ prodeſt. 123.c.2.d
Lauendulæ conſeruæ facultas, quibúſque morbis occurrat. 121.c.1.c
Lazuli lapidis variæ appellationes. 96.c.2.b
Quomodo probatur. ibid.
Non eſt venenum. c
Varius illum lauandi modus. ibid.
Eius temperamentum & vſus. ibid.
Lectionis varietas tumultuaria improbatur. 8.c.2.d
Legumina flatuoſa; melancholica & terrena eſſe vnde colligitur. 199.c.1.d
Lenientia parum ante cibum exhibenda. 83.c.2.d
Lentiſci ramis an febrientium domus refrigeranda. 524.c.2.b.
Lethalis vocis germana acceptio, pro maligno & crebrò interimente. 451.c.2.d
Lethargi definitio expenditur. 165.c.2.a
An inflammatio ſit de eius eſſentia. b
in Lethargo an cerebrum, vel eius ventriculi patiantur. d
In quo à phrenitide diſtinguitur. 165.c.2.e
Pars poſtica cerebri an magis affecta in Lethargo, quàm antica, aut media. ibid.
Cerebrum in hoc affectu per eſſentiam afficitur, licèt aliquando per conſenſum. 166. col. 1. b.c.
Lethargi intemperies frigida ſtatuitur. d.& ſeqq.
Pituita in Lethargo an humidâ magis quàm frigida qualitate officiat. 167.c.1.e
An neceſſariò in hoc affectu putreſcat. c.2.b
Lethargi cauſæ eædem ſunt quæ pituitæ. 168.c.1.c.
In quo diſtinguitur ab affectu memoriæ deperditæ. e
A caro, ab Apoplexia, à Catalepſi. ibid.
A ſyncope, ab vteri ſtrangulatu. col. 2. a. & 494.c.2.b
in Lethargo pulſus eſt intercurrens. c
Delirium eſt eius ſignum pathognomonicum. 169.c.1.c.d.& ſeqq.
in Lethargo imaginatio non ſolùm diminutè, ſed cum errore læditur. 171.c.1.c

Lethargi præſagium. e
Curatio à victu inchoanda. c.2.b
Aqua mulſa, aut aniſo, cinnamomo, aut ſemine fœniculi decocta vtilis. d
Vinum conceditur. ibid.
Lethargus qua cautione ſanguinis miſſionem poſtulat. 172.c.1
Lethargi cauterio retrò aures ſanati exemplum. 173. c.1.a.
Lethargus ſumma eſt & inexpugnabilis dormiendi neceſſitas. 652.c.1.e
In quo ab aliis ſoporoſis affectibus, & Phrenitide diſtinguitur. ibid.
Libræ diuiſio in menſuralem, & ponderalem, vtraque explicatur. 75.c.2.a.b
Eſt maximum officinarum pondus. c
Vtraquæ duodecim vnciis conſtat. b
Librorum varia lectio à Seneca carpitur. 8.c.2.c
Lien quibus auxiliis & cautione curatur. 66.c.1.b
Lienis curationi quando adſtringentia neceſſaria. 163. c.1.c.
Lienteria an ex inteſtinorum læuitate oriatur. 651. col.1.d.
Ad inteſtinorum exulcerationem ſequitur. c.2.c
Ex debilitate retentricis oborta ab omni intemperie gigni poteſt. d
An paſſio ventriculi, an inteſtinorum. e
Lienteria an expultricis, vel alteratricis ſit paſſio. 654. c.1.b.
Morbus eſt acutiſſimus. c.2.a
Ad eam ex retentricis imbecillitate ortam emplaſtrum eximium. 653
Ligna increſcente luna plantanda & decreſcente ſecanda. 35.c.1.c
Ligna calida. 233.c.1.a
frigida. b
Lignum Indum calidum eſt ac temperatum. 270.c.1.d
Non ſolùm in morbo Gallico, ſed & in aliis affectibus frigidis & humidis vtile. c.2.d
Linguæ vtilitas & officium, eius actiones duæ, ſentiendi, & mouendi. 234.c.2.a.b
Eius læſio & paralyſis vnde oritur. c.d
Linguæ vitia ſermonem impedientia ex quibus cauſis petuntur. 326.c.2.b.c.& ſeqq.
Lingua eſt guſtus organum à natura deſtinata. 642. c.1.e.
Linguæ ob ſiccitatem excoriatæ quibus medendum. 645.c.1.a.
Linimentum quid, & ex quibus parandum. 128.c.2.a
Liquidambar oleum ſic dictum, cuius proprietates mirabiles. 123.c.2.e
Liquiritiæ ſyrupus quî ſit, & quibus morbis occurrit. 105.c.1.b.
Liquores plantarum varia ſortiuntur nomina, & qui à ſuccis differunt. 71.c.1.c
Lithargyrij vnguentum quibus morbis vtile. 124. c.2.a.
Loch ad ſedandam ſitim vtiliſſimum. 645.c.1.b
Lochiorum duratio aſſignatur,eorúmque quantitas diſcreta & continua. 456.c.1.c.& c.2.a.d
Lochij ſanguis deterior eſt ſanguine menſtruo. 456. c.2.e.& 457.c.1.
Locus conueniens in quem humor inclinat quas ſeruet conditiones. 26.c.2.b.c
Locorum affectorum cognitio quantum Medico neceſſaria. 50.c.2.c.d
Locus afficitur ex vitiata actione. 51.c.1.b
Ex affectuum diuiſione. d
Ab iis quæ excernuntur. e.52.c.2.e
A ſitu. 53.c.1.d.Doloris proprietate. e
Locus affectus deſumitur ab iis quæ ſecundùm naturam in partibus continentur. 52.c.1.b
Ab iis quæ parti vitiatæ adnaſcuntur. e
Ex contentis præter naturam in parte. ibid.d.e
Ex calculo veſicæ, lumbricis, ſanguinis grumo. col.2.b.c.
Locorum affectorum varietas ex locorum varietate conijcienda. 53.c.1.e
Locus affectus à ſymptomatibus elicitur. c.2.c.d
Loci dignitas ad hominis nobilitatem facit, & brutarum animantium. 449.c.1.a
Lohoc, ſeu linctus quod medicamenti genus, & cui vſui. 108.c.1.d
Vide *Eclegma*.
Loquela vitiata quando immedicabilis eſt. 328.c.2
Vide *Sermo*.
Loquendi principium à cerebro emanat. 325.c.1.b
Loquela quibus cauſis vitiatur. 326.c.2.e
Loquutio ſoli homini conuenit. 324.c.1.e
Loquutiones animantium non verè loquutiones. c.2.b
Loquutionis vitia ex quibus cauſis oriuntur. 326.col.2. 327.c.1.
Vide,*Vox*, *Sermo*.
Lues venerea.Vide *Morbus Gallicus*.
Lubrificantia quid ad abſterſionem conferant. 66.c.2.b
Ludouici Dureti ſagacitas in Coacis prænotionibus explicandis commendatur. 9.c.1.b
à Lumbricis ſuffocatio quî differt ab vteri ſtrangulatu. 494.c.2.
Lumbricus in vtero progenitus ſtrangulationis ferociſſimæ cauſa. 467.c.1.a
Lumbricorum tres in vniuerſum ſpecies aſſignantur ſcilicet,teretes, & aſcarides. 645.c.2.d
Quænam ex illis tribus ſpeciebus frequentior. 646. col.1.a.
Vnde generantur. b.c
Lumbricorum generationi quæ aptior ætas. 646. c.1.d.
Lumbrici an propter aliquem vſum in corpore generentur. e
An per generationem in corpore pullulent. c.2.a
Ex tribus ſpeciebus quæ deterior. b
Ad ſui excretionem num coctionem prærequirant. c
In febribus, & abſque febribus fiunt multitudine, colore & tempore differentes. d
Amaris interficiuntur. 647.c.1.a
Lumbrico portentoſo ſeptennis puella oppreſſa, enormi vomitu euadit. 647.c.1.e
Luna vitæ noſtræ moderatrix, cuius motiones à Medico obſeruandæ. 35.c.1.a
Eius poteſtas in hæc inferiora. ibid.& ſeqq.
Lunæ à mutationibus an indicationes ad curationem ſumantur. 35.c.2.e.36.c.1.e
Luna increſcente morbi humidiores ſæuiunt. 35.c.2.a
Corpora etiam ſana eius mutationibus obnoxia. b
Eius mutationes ſeptem. ibid.
Luna mater mundi ab Ægyptiis dicta, à Sole grauida. ibid.
Quantum minor terra,& quantum ab ea diſtet. c
Lumen à Sole mutuatur, vnde illi varia facies. ibid.
Regina cæli dicta à Hieremia. ibid.
Eius mutationes obſeruent Medici ad vacuandum. d
Luna fœmineæ naturæ à veteribus Aſtronomis credita. 454.c.1 e
Cauſa eſt periodicæ menſtruorum excretionis. c.2.b
Lupinus, pondus eſt ʒ.ij. 76.c.1.c
Lupulorum temperamentum, & pro curandis chronicis febribus, obſtructionibus aperiendis, &c. proprietates. 544.c.1.b.c
Lupus cur inſenſatas ſpecies diſconuenientiæ non eliciat,ouis contrà. 195.c.2.e
Luſitanarum fœminarum conſuetudo, ne menſtrua præ nimio calore ſupprimantur, carnes viperinas paratas comedendi. 476.c.1.b

Lux

Lux calorem concitat. 522.c.2.tota.
Luxatio, exarticulatio, & barbaricè diſlocatio, eſt prolapſus capitis articuli è proprio ſinu in alienam ſedem. 281.c.2.e
Eius triplex cauſa. ibid.
Quænam recta luxatio dicenda. 282.c.1.c

M

Machaon homo æqualis Deo ab Homero dictus. 6.c.2.a.
Magiſtralis ſyrupus contra fluxus omnes, vomitum, nauſeam, alui fluxum ſiſtit, & qua arte parandus. 103.c.2.e.
Alius Magiſtralis diureticus. 104.c.1.a
Maioranæ conſerua quibus morbis medetur. 121.c.1.c
Mammarum operationes quibus lædantur. 451.c.1.b
Mammarum & vteri conſenſus. 471.col.1.c.472.c.1.e
Mammillæ ſanguinem in lac conuertunt. 470.c.2.c.d
Earum calor eſt ob cordis viciniam. 472.c.1.a
ſub Mammis cucurbitula appoſita menſes reuellit.489.c.2.e.490.col.1.a.b.
Manipulus eſt quantum quiſpiam manu comprehendere poteſt. 75.c.2.c
Manna quid? 88.c.2.d
Bilem purgat. ibid.
Longè diſpar ab Hebræorum manna. e
Orientale perfectiſſimum. ibid.
Quod dicatur ſimplex. ibid.
Gummi modo concreſcit. ibid.
Eius ſelectioris notæ. 89.c.1.a
Calabrenſe omnibus præſtat. ibid.
Eius doſis,& vſus oſtenditur. b.c
Manus Chriſti perlata Tabellæ ſic dictæ, quarum proprietas eſt omnium facultatum imbecillitatem firmare, febribus ardentibus mederi, & imaginationes falſas abolere. 121.c.1.d
Manuum hominis excellentia.18.c.2.d.vſus 19.c.1.b.d
Maraſmodes febris duplex, ſimpliciter tabida, & tabida incipiens. 598.c.2.e
Hectica Maraſmodes ab intrinſeco incurabilis.600.c.1.d.Vide *Hectica,Febris.*
Marciatum vnguentum frigidis & articulorum doloribus perutile. 125.c.2.b
Marcor quid?In tribus viuentium generibus reperitur. 466.c.1.b.
Maris amaritudo in extremo eſt, ideóque piſcium nutritioni non inimica. 473.c.2.c
Marinus aër exſiccat vlcera. 47.c.1.d
Margaritæ qua arte præparantur, & cordi roborando nutriendóque inſeruiunt. 116.c.1.e. & ſeqq.
ex Margaritis fiunt ſacculi cordiales peſtis tempore geſtandi. 116.c.2.b
Epithemata. c
Maſticatoria ex quibus cóficiuntur,& quæ ex iis commoda. 129.c.2.a
Maſticatoria quæ & cui vſui. 65.c.2.a,b.c
Maturitas fructuum vnde colligitur. 78.c.2.e
Matutinum tempus ſtudiis accómodatius.7.c.2.8.c.1.b
Maxillarum rubor quid indicet. 53.c.1.c.d
Meatuum corporis rectitudo in quibus partibus fit manifeſta. 25.c.1.c.Vide *Rectitudo.*
Mechoaca radix eſt bryoniæ ſimilis, in quo differat. 93.c.1.a.
Eius temperamentum. b
Vſus multiplex. ibid.& ſeqq.
Medendi ſcopi tres,morboſus affectus, naturalis affectus,& aër ambiens. 57.c.2.c
Medicamentorum rationalis & methodica inuentio, experimentali longè præſtat. 16.c.2.d
Medicamentum matutino tempore & ieiuno ventriculo ſumendum. 29.c.1.b.c
Bilioſis,& facilè in ſyncopen labentibus, poſt modici alimenti ſumptionem. e
Medicamentum aſſuctum expultricem ad excernendum non prouocat. 39.c.1.a
Medicamentum vel ſimplex, vel compoſitum,& quid per vtrumque intelligendum. 75.c.1.c.d
Medicamentorum variæ facultates. c.1.e
Medicamenta quælibet quæ in vſum medicum veniunt,vel ſumuntur ab animalibus,totis, vel eorum, partibus, vel excrementis, vel ex terra,aqua dulci, aëre, plantis. 76.c.2.c.d.e.77.c.1.a
Medicamentorum purgantium duplex differentia explicatur. 86.c.1.c.d
Medicamenta pituitá purgantia enumerantur. 91.c.1.c
Medicamenta ſimplicia bilem purgantia. 80. col.2.a. vſque ad 91. Simplicia purgantia pituitam à 91.vſque ad 96.
Medicamenta ſimplicia melancholiam purgantia. 96. 97.98.
Medicamenta aërea & aquea. 133.c.1.c
Marina calida. d
Medicamenta temperata quæ dicantur. 133.c.2.c
Quæ calida in primo gradu. d
Quæ in ſecundo. 134.c.1.a.b
Quæ in tertio. c
Quæ in quarto. e
Medicaméta frigida in primo & ſecúdo gradu. c.2.a.b
In tertio & quarto. d
Sicca in primo & ſecundo. e
In tertio & quarto. 135.c.1.a.b
Humida in primo, ſecundo & tertio. c.2
Medicamenta roborantia in decocto miſceri poſſunt. 270.c 2.d.
Medicamenta expurgantia an in decocto ſudorifico permiſcenda. 271.c.1.a
Medicamenta ſudorifica interdum in vino coquenda.c
Præſente febri an celebranda. d
Medicina præ cæteris ſcientiis cautum requirit artificem. e
Medicina libera eſt & Deorum munus. 4.c.1.c
Medicinæ facultatis apud Ægyptios præſtantia. 6.c.2.a
Medicinæ ſtudia qua methodo & arte tenenda. 7.c.2. 8.c.1
Ad Reipubl.vtilitatem ſunt referenda. ibid.
Medicinæ totius ſcriptores celeberrimi ſuis titulis &, elogiis inſigniti ordine enumerantur. 9.& 10
Medicinæ rationalis & empiricæ fundamenta excutiuntur. 15.16
Dogmaticæ præſtantia ſtatuitur, & empiricorum fundamenta euertuntur. c.2.d
Medicina cur ars coniecturalis dicta. 15.c.2.b
Medicina dogmatica vna agendi methodo, & experimento integratur. 17.c.1.d
Medicinam cognoſcere homine ignoto impoſſibile, 18.c.2.a.
Medicinæ ab Auicenna definitio. 19.c.2.e.
Medicina in quantum dicatur ars, & ſcientia. 20.c.2. & 21.c.1.
Eius difficultas explicatur. ibid.b.c
Medicinæ excellentia aduerſus indoctos probatur. 21. c.2.c.d.
Eius inconſtantia vnde? 22.c.1.a
Vnde controuerſiæ. b
Medicus quanta debeat obſeruantia Dei cultum venerari.1.2.Eique cor ſacrare. c.2.d
Medici veſtitus honeſtus ab Hippocrate requiritur. 2. c.2.e.
Carpitur quorundam huius temporis inſolétia.ibid.
Medicis rectus qui à Sophiſtis & artificioſis & cognoſcatur. 3.c.1.b.c
Medicus loquax, ineptiſſimus, & contemptibilem facit Medicinam. 3.c.1.e

eſt ægrotanti morbus alter. ibid.
Prudens ſit, grauis & paruiloquus. ibid.& c.2.a
Argenti contemptor iuxta Hipp.doctrinam.ibid.b.c
Medicus circa mercedem quî ſe gerat ex Hippocratis præſcripto. 4.c.1.b.c
Inuidiam fugiat. c.
Medici ſuperbi & inſolentes ab aliorum cœtibus eliminandi. 4.c.2.c
Medici contumacia carpitur. 5.c.1.a
A doctiori vinci non illi iniuriæ vertitur. b
Nec impoſſibile ab indocto. ibid.
Medicus Hippocratis & Galeni exemplo errores ſuos fateatur. 5.c.1.e.c.2.a
Non perſiſtat in errore,ſed ab eruditis corrigi ſe patiatur. 6.c.1.a
Cautus ſit in odoribus gerendis. c.
Quibus ſcientiis erudiendus, vt perfectus ſit. ibid. c.2.b. Prudens ſit naturâ neceſſe eſt. c.& 7.c.1
Studioſus præ cæteris, & indefeſsè literis incumbens. ibid.e.& c.2
Ratio eius ſtudiorum traditur. ibid.& 8.c.1
Librorum ipſi paucitas commendatur. c.2.c
Auctorum Medicorum delectum quem faciet. 9.10
Cauebit à curatione deſperati morbi. ibid.c.2.c
A falſis pollicitationibus. 11.c.1
Medici definitio nobiliſſima. ibid.
Quibus debet virtutibus ornari. ibid.b
Medici auari ſunt, vel triuiale qui morbos attollunt ſunt maximo ægrotis detrimento. 11.c.1.e.c.2.a
Vt ignari & deceptores qui graues parui faciunt.b.c
Medicus colloquutorem habeat & conſultationes amet. ibid.d.e
Ægros paucos aſſumat curandos. 12.c.1.b
Et decem tantùm vno die inuiſat.c.
Quatenus in nominibus rerum inquirendis ſollicitus eſſe debet. d.& c.2
Nihil temerè aggrediatur, nec contemnat. 13.c.1
Morbos non differat. c.2
Cautè præſagiat. ibid.& 14.c.1
Chymicorum & Paracelſi doctrinam paruipendat. ibid.c.2.
Rationalem doctrinam profiteatur. 15.16
Experimento vtatur. 17.c.1.e
Sit in captanda occaſione ſollicitus. c.2.& 18.c.1
Subiectum ſuum nobiliſſimum inſpiciat. ibid.& 19
Et ſanitatem vt primarium finem contempletur. c.2.c.
Artis ſuæ difficultatem probè teneat. 20
Imperitæ plebeculæ calumnias temnat. 21
Ægris gratioſus ſit. 21.c.1
Citóque & iucundè curet. c.2
Rectitudinem teneat, etſi nulla ſit alleuatio. 23.c.1
Et præcipuè in euacuationibus. c.2.& 24
Naturam rectè operantem imitetur. 25.c.1.c
Euacuet ſi non mouerit natura. 26.c.1.e.& c.2
Alioqui ceſſet ab euacuatione. 27.c.1
Præcipuè in die decretorio. c.2.c.& ſeqq.
Horam in qua adminiſtranda remedia obſeruet. 28
A validis purgantibus abſtineat. 30
Priùs corpus pluribus modis præparet. 31
Medicus in omnibus mediocritatem, ſeruet. 33.c.2.d
Ad euacuationes tempus accommodatum eligat.34
Aſtrorum mutationes obſeruet. ibid.& 35
In frigidis & calidis temperaturis,& humoribus,per ſanguinis miſſionem euacuet. 36.c.2
Et diligenter quæ corporis habitudo maiores ferat euacuationes inſpiciat. 37
Conſuetudinem obſeruet. 38
Humoris qualitatem. 39
Eiuſdem vergentiam, & inclinationem. 40.c.1.b
Locum per quem euacuandum. c.2.c
Tempus morbi in quo euacuandum. 42.c.1.c
Modum & qualitatem contempletur. 42
Non omnem morbum ſuo ſemper contrario medicetur. 43
Corpora ſana & temperata ſimilium vſu ſeruet, intemperata verò contrariorum vſu reducat. ibid. c.2.& 44.45.
Humorem peccantem per partem principem vel affectam non euacuet. 46.c.1
In morbis chronicis ſoli mutationem imperet.47.c.1
Naturam ſemper adiuuet. c.2.d
Facultatum robur aduertat diligentiſſimè.48.c.2.& ſeqq.
Locos affectos agnoſcat. 50.c.2.c.& ſeqq.
Primarium affectum. 54.c.1.e
Si non nouerit morbum, ſubtiliet regimen. 55.c.1
A iuuantibus & nocentibus indicationem ſumat. 55.c.2. 56.c.1.
Nouerit quantum ex vna quaque regione remedia varient. 56.c.2.57.58
Ad vrgentia attendat. ibid.c.1.e.& c.2
Vacuationes ſymptomaticas non minimi ducat. 59. c.1.& ſeqq.
Fortia ſymptomata in ſtatu contingentia non pertimeſcat. 60.c.2.d.& ſeqq.
Priùs dolorem ſedet. 63
Vigiliis citiſſimè opituletur. 64.c.1
Non niſi vacuato corpore à parte affecta euacuet. c.2.& 65.66.
Virorum & fœminarum morbos curandi diſcrimen attendat. 67.c.1.e.c.2
In curandis grauidarum morbis ſtrenuus ſit. 68
Vt in morbis puerorum & ſenum. 69.c.1
Infantium præcipuè. c.2.c.& 70
In anatomia probè verſatus ſit. ibid.c.2.d
Chirurgica facultate. 71.c.1.e
Et pharmaceutica arte,cuius ſynopſis, elegantiſſima traditur. à pag.73.ad 135
Medicus ſi ex coniectura auxilia applicet, cautus ſit, nec propoſitum aperiat. 56.c.1.e
Medicus an in curatione fœminarum plus quàm in aliis morbis prouidus eſſe & expertus debeat. 452. c.1.a.
Medicus qui ſe in lethalium & deſperatorum morborum curatione gerat. 451.c.2
Medicus ſit prudens & futura proſpiciens. 451. c.2.c. & 452.c.1.
Medicus menſtruatarum maximam curam gerat. 475. c.1.b
Medimia, menſura ſextariorum duorum. 76.c.1.e
Medimnus, chœnicas quadraginta ſeptem continet. 76.c.2.b.
Mediocritas Medico commendatur in vacuationibus. 33.c.2.d. In ea conſiſtit bene inſtitutæ reipublicæ ſtatus. e. Eius vtilitates. ibid.& 34.c.1.a
Ex ea prouerbium illud, *Ne quid nimis*. b
In rebus omnibus modus eſt. ibid.
Omnem eam eſſe virtutem Orator decernit. c.
Ab ea ſi receſſerit Medicus, ægros præcipites in mortem tradit. d
Melancholia nocturno tempore dominatur. 8. c.1. a. 97.98.
Melancholia qua ope purganda. 65.c.2.a.96
Melancholia quibus aquis concoquitur. 101.c.1.a
Melancholia quibus ſyrupis præparatur.106.c.1.c.c.2.a
Quibus purgatur. 107.c.2.d.& ſeq.
Melancholia quibus electuariis purgatur. 111.c.1.a.b.
Quibus pilulis. 122.c.2.a
Melancholiæ redundantis ſigna. 145.c.2.b
Melancholia morbus eſt periculoſus. 206.c.2.c
Melancholiæ forma duplex naturalis quippe, & bilis atra, ſiue aduſta cholera. 107.c.1.c
Eius curatio inſtituitur. ibid.& ſeq.

Melancholiæ hypochondriacæ ſigna & natura à Galeno bellè deſcripta. 208.209.
Melancholiæ differentia duplex enodatur. 196.col. 1.d.e.
An in cerebro generatur. col.2.b.c
Quomodo ex pituita proximè, & immediatè naſcitur. d
Melancholia in toto vel in cerebro an cumuletur ex vacuatiône retenta; alimenti melancholici vſu; ex Galeni ſententia. 198.c.2.c
Melancholiæ vt modica portio à ſplene ad ventriculi os naturaliter delata appetitum commouet; ſic immodica famem caninam concitat. 640.c.1.d
Melancholici cur ſuperbi dicti. 4.c.2.d
Melancholiæ definitio expenditur. 194.c.2.a
Cerebrum læditur in hoc affectu, non ſemper. cor. c.d.
Omnes potentiæ rectrices in hoc affectu læduntur. 195.c.1.d.& ſeqq.
Melancholici qui fiat vt res iucundas vt triſtes percipiant,eaſque fugiant. 195.c.2.b.c
Melancholicus ſanguis vtrum in cerebro, aut in toto corpore abundet, an ex anteacto vitæ regimine cognoſci poſſit. 199.c.2.e.& ſeqq.
An ex cura per venæ ſectionem tentatiua. col. 2.c.
Melancholicorum imaginationes variæ & infinitæ an vni melancholici ſucci naturæ ſint tribuendæ. 204. c.1.tota.
Eorum communes affectus enumerantur. col. 2.c.
Timor & mœſtitia ab iis non inſeparabiles. ibid. & ſeqq.
Melancholicus humor an ſolo temperamento, an calore, metus & triſtitiæ cauſa ſit. 205. c.1. e. & col.2. tota.
Bilioſa temperatura ad melancholicum ſuccum generandum aptiſſima. 206.c.1.b
Melancholici an ſint ſapientes. 207.c.1.a
Melancholicus ſuccus an pellente liene, vel attrahente ſtomacho ad iuuandam coctionem in ventriculum deferatur. 394.c.2.e
Vnde generatur. 203.c.2.a
Melilot. emplaſtrum quibus morbis vtile. 126. col.1.e.
Meliſſæ aqua cui vſui. 180.c.1.d
Meliſſæ conſerua cui vſui. 121.c.1.c
Eiuſdem oleum quibus affectibus vtile. 113.c.2.c
Meliſſophyli conſerua ſtomachum roborat, & coctionem iuuat. 121.c.1.d
Mellis roſati Perſici, & Hiſpani proprietates. 121. c.1.a.
Membranæ fœtum ambientes informantur anima rationali. 512.c.1.b.& ſeqq.
Membrorum œconomia in qualitatum quatuor contemperantia conſeruatur. 19.c.2.a
Membrum vnum & idem multis affectibus ex contrariis cauſis infeſtari poteſt. 55.c.1.a
Memoriæ excellentia commendatur. 214. col.1. d.e.
Eius definitio. c.2.a
Tria eius munera explicantur. idid.
Iuuenibus familiaris. e
Memoriæ deperditæ definitio. 215.c.1.a
Quid de eius ſede contra Archigenem ſentiat Galenus. c.& ſeqq.
Quibus de cauſis læditur. 216.c.1.a.b
An ab exuperante frigore ſemper oriatur. c.2.d.& 217.col.1.tota.
An ab exceſſu paſſiuarum ſpecierum. c.2.a
Vnde Memoriæ læſæ ſigna petuntur. 218.c.1.tota
Præſagium eius & curatio. c.2.d.c
Remedia ad eam conſeruandam propè diuina. 219. c.1.c.d.
Ad eam comparandam & tenaciſſimam, ſingulare & facile præſidium. c.2.d.e
Victus ratio ad memoriam fouendam inſtituitur.220. c.1.c
Menſtruorum retentiones patientes odorum vi aliquando ſuffocantur. 6.c.1.c
Menſtrui laborioſa curatio morborum muliebrium difficultatem aperit. 449.c.2.b
Menſtruorum operationes vnde impediuntur.450.c.2.e & 451.c.1.a
Menſtruum muliebrium morborum origo. 453.c.1.d
Eius definitio. ibid.
Deſcriptio, & cur naturale profluuium ordinatum, excrementitium,vtile,& crudum. c.2.a.b
A frigiditate oritur, non à calore. ibid.d.e
Menſtruum an confluat in vteri capacitatem per reſudationem an vaſorum reſerationem. 454.c.1.a
Quid mali ſi diu in vtero moretur. b
Menſtruorum periodica excretio ad motum Lunæ referenda. 454.c.1.e.& ſeqq.
Menſtrua in omnibus fœminis eodem tempore, ſcilicet decreſcente luna, prorumpere non neceſſarium. 454. c.2.b.e
Quid benigni & puri ſortiantur. d
Vires tenellas lædunt,ſi attingant. 455.c.1.a
Sunt venenũ ex cuius potu infatuati remanent. ibid.
Quibus morbis liberant ſi tempeſtiuè fluant. b
Quos inducunt ſi ſupprimantur. c
Menſtruum ſi ſtatuto tempore & debita quantitate fluxerit à quibus morbis mulieres ſeruat. 448
Secus quibus affectibus obnoxiæ. ibid.
Menſtruata cum muliere concubitus lepram inducit,& partum eleghanticum generat. 455.c.1.b
Olim à lege diuina prohibitus. ibid.e
Menſtrua in quibus animantibus manent, & in quibus copioſiora. 455.c.2.d
Eorũ eruptionis tempus aſſignatur & ceſſationis. ib.
Menſtruorum certa quãtitas nequit aſſignari. 456.c.1.a
Varia eſt pro temperamenti varietate. b
Menſtruum quibus viis in vterum prolabitur, & ab eo extra prorumpit. 457.c.1.a
Menſtruum quem ob finè à natura generatur. 457.c.2.e
Non ad vteri nutritionem à natura tranſmititur. 458.c.1.a
Menſtrua quibus nunquam fluxère, innoxiè viuere poſſunt. 458.c.1.b.d
Menſtrui ſanguinis malitia. 474.c.2.e.475.c.1.a
Tempeſtiuè fluentis vtilitas, & nimium excurrentis incommoda. b
Menſtruatæ an à Medico curandæ. 474.c.2.e.& ſeqq.
An ipſis frigidus, calidus, vel temperatus aër parandus. 475.c.1.c
Menſtruatis an acetoſa conueniant. 475.c.1.e.& 2.c.d
An butyrum. e
Viperinæ carnes paratæ earum ſuppreſſionem prohibent. 476.c.1.b.c
Iis minùs aſſa,quàm elixa congruunt. d.& c.2.
Vino ſanæ & temperatæ vti poſſunt. c.2.e.477. c.1.a
Exercitio abſtineant. d
Non clyſteribus vacuandæ, niſi morbi acuties vrgeat. c.1.a
Veneris ex vſu quæ ipſis incommoda. c
Quæ ex venæ ſectione. e
E talo ſi ſanguis mittatur moderatè & tempeſtiuè iuuantur. 478.c.2.
Quid ex animi affectibus detrimenti patiantur. 479 c.1.tota.
Mẽſtrui ſuppreſſio quid? In triá genera diuiditur. 479.b
Id ſymptoma, ſicut & cætera ſemper ex morbo enaſcitur. c.d

Menſtrua ſecundùm naturam aliquando retinentur. 480.c.1.a.b.c.d.
Cohibentur ex copia, & penuria. e
Ex vitio vteri. col.2.a
Sanguinis menſtrui. c
Ab vteri calida intemperie. 481.a
Menſtruæ ſuppreſſionis ſigna varia. d.e
An febris eam perpetuò comitetur. c.2.a
Menſtruorum ex ſuppreſſione an maior ſincipitis,quàm occipitis dolor concitetur. 482.c.1.a
Menſtrui retentio, ſuperfluâ eius vacuatione periculoſior eſt. d.& ſeqq.
Quæ ex eâ ſymptomata. col.2.a.b
Non in omni eius retentione venæ ſectio celebranda. c.2.d.e.& 483.c.1.a
Quibus fœminis commoda & ſalutaris. b
Menſtrua ad prouocanda an ante tempus menſtruationis phlebotomandum, vel poſt. d
Quibus decoctis humores attenuantur, & Menſtrua vacuantur. c.2.tota.
Menſtrua chalybis vſu euocantur. 484.485
Aquæ ſtillatitiæ. ibid.e
Syrupi præſtantiſſimi. 486
Terræ mineralis ſingulari virtute mirabilis. e
Menſtrua per varias corporis partes emanantia. 486. c.2.a.
Per vteri labra. b
Per pollicem ſiniſtri pedis. c
Menſtrui moderata quantitas eſt heminarum duarum, & quid Hemina. 487.c.1.a
Menſtrui fluxus immodicus criſis ratione contingit. 487.c.1.a.
Ob ſanguinis vel vteri vitium. b
Ob alicuius vaſis vteri rupturam. c
Tribus modis ab vteri vaſis profluere poteſt. e
Menſtrui fluxus immodicus quibus coniecturis poteſt deprehendi. 488.tota.
Ex eo faciliùs ſequitur hydrops quàm ex puerperio. 489.c.1.a.b.
Ex eo febris concitatur & accenditur. d
Menſtrui in immodico fluxu an artus ſuperiores vel inferiores ligandi & fricandi. 489.c.2.b
Sub mammis cucurbitula ſcarificata apponenda.e. & 490.c.1.a.b.
Quòd ſi non iuuet, vena cubiti interna ſecanda & per interualla parcè mittendus ſanguis. c
Menſtruo ſanguini ſi permiſceatur bilis qua ope euocanda. 490.c.1.d
Menſtrua fluxio ſi nimia fuerit, quibus auxiliis tam internis quàm externis curanda. 490.& col.1.d.& col.2.tota.
An ſtercus aſininum auxilio ſit. c.2.e.& 491.c.1.a
Emplaſtrum ad id vtiliſſimum. c
Pilulæ. e
Menthæ ſyrupus ſimplex & compoſitus cui vſui. 106. c.1.d.
Menthæ conſeruæ vtilitates. 121.c.1.d
Mercedem quam exigere debeat Medicus ab ægro. 4 c.1.b.c.
Mercurius venenum non eſt. 272.c.2.c
Multiplex eius genus aſſignatur. c
Factitius calidus eſt, foſſilis frigidus. d
Mercurialia vnguenta ieiuno ventriculo commodiùs exhibentur. 273.c.1.c.d
Mercurius à proprietate ſubſtantiæ humorem Gallicum per ſputum euacuat. 274.c.2.e
Metalla quæ in vſum medicum veniunt. 76.c.2.d
Metalla temperata. 133.c.1.a
Frigida in ſecundo gradu. ibid.
Meteororum quartus Ariſtotelis liber ad Medicinam præcipuè ſpectat. 10.c.1.d
Methodicorum error, morborum prædictionem ad vaticinatores, non ad Medicos ſpectare. 13.col. 2.c.
Methodus vſu atque exercitatione comprobata à Medico ſemper ſeruetur. 15.c.2.e
Quæ ſit dogmatica & recta procedendi via. ibid.
Methodus eſt via recta, & vniuerſalis curationis morborum. 26.c.1.a
Per indicationes perficitur. ibid.& ſeqq.
Metron, ad omnes menſuras ſpectat. 76. col. 1.e.
Micletæ qualitas frigida & adſtringens hepatis & ventriculi intemperiem tollit. 117.c.2.e
Mineralium temperamentum. 132.c.2.d.e
Minij vnguentum, malis vlceribus & cicatricibus antiquis medetur. 124.c.2.d
Mithridatium à Rege Mithridate inuentum, quibus affectibus vtile. 120.c.1.b
Miua citoniorum cum aromate & ſine illo cui vſui. 106.c.1.b.c.
Mna, centum drachmarum pondus. 76.c.2.a
Modius, vnde dictus, ſextarios duodecim capit. 76. c.1.e.
Mola in vtero quid? 450.c.2.d.e.
Molæ grauidarum definitio. 506.c.2.d
Soli mulieri conuenit. 507.c.2.d
Eius cauſa. e
Signa color plumbeus;venter citiſſimè creſcens. d.
Motus. e
Prauæ diſpoſitiones. col.2.a
Si mediis menſibus ſanguis teter & fæculentus ab vtero erumpat. ibid.
Molæ præſagium. b
Curatio. d.& 508.c.1
Pilulæ ad eam expellendum eximiæ. ibid.e
Mola admiranda intra quatuor horas interficiens. col.2.a.
Alia duodecim annis in vtero perdurans. c
Fœtus emortui multæ cauſæ. col.2.e.& ſeq.
Vide *Fœtus.*
Mollificantia & ventrem humectantia purgationem præcedere debent. 32.c.1.d
In quibus id locum non habet. e
Morbillis & variolis ſyrupus accommodatiſſimus. 105. c.2.e.
Morbilli à ſanguinis menſtrui impuritate erumpunt. 455.c.1.a.
Morbi non ornatu aut eloquentia, ſed remediis curantur. 3.c.1.c.d
Morbi in leues, mediocres, & lethales diuiſi, lethalium morborum inculcabilium enumeratio, à quorum curatione cauebit Medicus. 10.c.2.c.d
Morbos paruos attolere auari & triuialis eſt Medici. ibid.
Vt magnos parui facere, & quæ ex vtroque damna. 11.c.2.a.b
Morborum acutorum prænuntiationes incertæ. 14. col.1.b.
Morbo vehementi vehemens auxilium. 22.c.2.e
Vt diutino,diutinum. 23.c.1.b
Morbi quomodo ea quæ agenda ſunt indicent. 26. c.1.d.
Morborum indicationes an à Luna aut aſtris fiant. 35. c.2.e
Morbi tempus in quo purgatio fiat obſeruandum Medico. 41.e.2.tota.
in Morbis acutis perfecta requiritur coctio vt purgetur æger, in longis autem ſufficit manifeſta. 42. c.1.a.b.
Morbus omnis ſuo non ſemper contrario curandus. 43.c.1.c.
Sed optimo victus regimine. d

Morbi muliebres ex menſtrui, & feminis retentione omnes oriuntur. 45.c.1.c
An lethales à Medico curandi. ibid.& ſeqq.
Morborum cognitio remediorum materia eſt. 55.c.1.c
Si fuerint incogniti debilia remedia tentanda aut tenuis victus imperandus. d.& col.2.tota
Morbi magnitudo dicitur propter principarum partis affectæ, propter affectus magnitudinem, propter morem ſeu malignitatem quam continet, propter reſpectum ad vires. 62.c.2.a.b
Morborum muliebrium & virilium differentiam Medico quantum interſit obſeruare. 67.c.1.e.& ſeq.
Morbo Gallico vnguentum diuerſimodè paratur. 123. c.2.d.e
Morbos hæreditarios dari experientia docet. 268. c.1.c
Morbi Gallici variæ appellationes. 265.c.2.b
Eius definitio multiplex. c
An morbus venenatus. col.2.a
Eius ſedes cor & iecur. c
In eo ſanguificationis officium euertitur. 266.c.1.a
Vniuerſalis morbus eſt. c
Cum omni morbo poteſt complicari. e
Eius cauſa externa multiplex. c.2.a.b
Interna eſt virtutis debilitas. c
Potiſſima huius morbi cauſa an venenoſum contagium. d
An ſit morbus calidus vel frigidus. 267.c.1.a
Eius ſigna dira, & terroris plena in tres claſſes diuiſa. c.d
Morbi Gallici dolores an à cæteris doloribus diſtinguantur. 267.c.2.b
Febris huic ſuperueniens putrida eſt, & in hecticam commigrat. e
Eſt Morbus hæreditarius. 268.c.1.c
Illæſis filiis aliquando tranſit ad nepotes. e
Diu in corpore citra noxam latitat. c.2.a
Morbo Gallico fœminæ magis obnoxiæ quàm viri. c
Iuuenes quàm ſenes. d
In quibus corporis partibus venenum illud ferociùs inſoleſcit. e
Dantur auxilia quibus homines ab hoc morbo ſeruentur. 269.c.1.c
Morbi Gallici complicatio cum morbis acutis ad curandum difficilior eſt, quàm cum diuturnis. e
Eius morbi curatio à victus ratione inſtituitur. 269. c.2.d.
Morbus Gallicus citra antidota perſanari poteſt. 270
Poteſt vomitionis ope. 272.c.1
Morbo Gallico laborans quando bis, terve Mercurialibus vnguentis liniendus. 275.c.1.a
Quæ ſuffumigia huic affectui conueniunt. b.c
Quæ antidota. c.2.a
Confectiones. 276.c.1.c
Quibus præſidiis ſymptomata remouenda. d.e
Quibus dolores ſedantur. c.2.a
Tumores, rimæ, talpariæ curantur. d
Verrucæ circa membrum virile. 277.c.1.a
Quibus item ſananda ſunt vlcera, puſtulæ, ſcabies. ibid.
Lichenes & impetigines. c
Maculæ in fronte & facie. ibid.& ſeq.
Bubo venereus, cuius cauſa explicatur. c.2.e
Gonorrhœæ Gallicæ quibus occurrendum. c.2.d.e
Morbi Gallici pro præſeruatione an fontanellæ vtiles. 278.c.1.tota.
An balnea à recidiua præſeruent. e
Morbi Gallici pro præcautione balnea naturalia plurimum nocent. 278.c.2.a
Lactentes eo morbo correpti quibus antidotis curandi. c
An paruuli quorum fratres à lue venerea ab vtero contracta mortui ſunt aliqua artis ope præſeruari poſſint. col.1.e
Grauidæ hoc aſpectu oppreſſæ qua cautione curandæ. 279.c.1.b
Morbi Gallici reliquiæ aqua ad id mirabili expurgantur. e
Vini ſancti beneficio ex Auctoris inuento partes principes roborantur. c.2.b
Aqua Magiſtralis pro iis qui morbo Gallico occultè curari deſiderant. d
Morborum hæreditariorum differentia duplex explicatur. 437.c.2.e
Morbi viriles an muliebribus curatu difficiliores. 449. col.2.
Morbi deſperati qua cautione curandi. 451.c.2.a
Morbi muliebres ex ſanguine, lacte, & ſemine veluti ex vberrimo fonte emanant. 453.c.1.d
Morbi hereditarij an ad ſeminis ex omnibus corporis partibus deriuationem referendi. 466. c. 2. d. 467. c.1.c.
Morbi prægnantium ſæuiſſimi & difficillimi. 500, c.1.d.e.
Vide *Grauida.*
Morbi acuti triplici auxilio curantur. ibid.c
Morborum differentiæ explicantur, iuxta quas victus ratio varianda. 526.c.1.c
Morbus, naturale temperamentum, & conſuetudo, victus rationem indicant. 533.c.2.a
Morbi ſtatus vniuerſalis victum tenuiſſimum exigit. 536.c.2.c.d.& ſeq.
In principio vniuerſali morbi aliquando tenuior victus, & in ſtatu plenior offerendus. 537.c.1. c.d.& ſeqq.
Quid ex hac victus tenuitate, vtilitati redundet. c.2.c.
Morbi per magnitudinem an acuties intelligenda, 554.c 2.c.d.
Mororum ſuccus Anginæ an in omni tempore vtilis. 288.c.2.d.
Moſchi ambarique odor fœminas ſuppreſſas aliquando extinguit. 6.c.1.d.e
Motus naturæ quibus conditionibus à Medico iuuandus. 26.c.1 e.& c.2.tota
Motus corpus humanum diuerſimodè alterat. 546. col.1.b.
Motus febrientibus nocentiſſimus. 546.c.1.e
de Mucilaginibus vnguenti proprietates eximiæ. 126. c.2 a.
Muliebris pulchritudo corporea ſuis elegantiſſimis coloribus adumbrata. 447
Vide *Fœmina.*
Mulierum morbi curatu difficillimi. 449
Periculoſi & exitiales. c.2.d
Vide *Morbus.*
Muliebres morbi an ſint admirabiles ac diuini, & quid ſonet illud *diuinum.* 450.c.1.d
Mulieres calidiores viris iuxta Parmenidem & Hippocratem, quod conciliatur. 453.c.2.c
Muliebre profluuium vnde oritur. 491.c.2.b. & ſeqq.
Vide *Profluuium.*
Muliebrium appellatione an ſola menſtrua veniant. 515.c.1.a.
Mulſæ in alui fluxus vſus commendatur. 46.c.2.d
Mulſa & apomel in pleuritide offerri poteſt. 50. c.1.b.
Mulſæ diuiſio multiplex explicatur. d
Muſculi interni intercoſtales an maiorem concitent dolorem quam inflammata pleura. 501.c.2.e
Muſa Ænea, ſiue zazenea Meſues cui vſui. 118. c.2.d.
Myrobalani fructus ſunt ex Ægypto Syriâque nobiles. Quinque illorum genera. 89.c.1.d
Flaui. ibid.

Chebali, Indi, Emblici, Bellerici. e
Secundo ordine exſiccant, & primo refrigerant. col.2.a.
Omnes lentè aluum ſubducunt. 89.c.2.b
Obſtructionibus obnoxij. ibid.
Peculiare vniuſcuiuſque generis temperamentum aſſignatur. ibid.c
Iis in ſubſtantia minori quantitate vtendum quàm in infuſo. d
In infuſione quomodo adminiſtrantur. ibid.
Torrefacti alui fluxus compeſcunt. ibid.
Quoſnam Myrobalanos veteres cognouerint. 90. col.1.a.
Myrobalani omnes ſunt diuerſarum arborum fructus. b
Myrobalani ſaccharo conditi proprietates. 120.c.2.e
Myrrhæ trochiſcorum proprietates. 122.c.1.e
Myrti ex fructu ſyrupus cui vſui. 103.c.2.e
Myſtrum, chemen vnam & quartam eius partem, ſeu cochlearia duo cum dimidio continet. 76.c.2.b

N

NAmyſia ob retenta menſtrua, hiſpida & barbata. 11.c.1.c
Namyſiæ, & Phaetuſæ exempla apud Galenum Medicos non terreant. 20.c.1.b
Naphæ aqua, cui vſui. 100.c.2.e
Naphæ vnguentum febribus malignis & cordi exhilarando perutile. 125.c.2.a
Nardi olei proprietates. 123.c.2.a
Naturæ mira prouidentia in viuentium, & vegetantium conſeruatione. 25.c.1.b
Natura omnium opifex, & medicatrix morborum, Medicus verò miniſter. 25.c.2.e.& c.2.a.b
Natura ars eſt diuina. c
Nullo moderamine gaudet. d
Eius ſcientia Medico perneceſſaria. e
Eius motus quibus conditionibus iuuandus. 26.c.2. tota.
Natura ſi moueat, aut mouerit, ab euacuatione ceſſandum. 27.c.1.a
In ſtatu morbi non vacuationibus impedienda. c.2.c.
Natura in die critico qua arte ad euacuationem adiuuanda. 28.c.2.e
Vide *Criſis*.
Naturæ particulares ſolùm experientia noſcuntur. 38. c.2.c.
Ex iis ars coniecturalis. ibid.
Natura intemperata contrariis curanda. 44.c.1.b.c
Etſi à mediocritate parum recedat. c.2.a.b
Natura auxiliis Medicis iuuanda. 47.c.2.e
Et primarius animalis artifex & morborum medicatrix. ibid.
Primas in curatione obtinet tempore, dignitate. 48.c.1.b.c.
Quid ergo Ars Medica iuuet, oſtenditur, ibid. d.e.
Natura in febricitantibus an exhibito alimenta à cauſæ morbificæ coctione diſtrahi poſſit. 540.c.1.c.d
Quid ſit naturam diſtrahere, & quibus modis diſtrahatur. e.& c.2.a.b.c
Nauſea & vomitus an conuertantur. 616.c.1.e
Vide *Vomitus*.
Nebula non eſt perfectæ coctionis ſignum, ſed manifeſtæ. 41.c.2.b
Negligendum nihil Medico eſt, vt nihil contemnendum. 13.c.1.d.e
Nenupharis florum aqua cui vſui. 100.c.1.b
Nenupharis ſyrupus bili attemperandæ inſeruit. 104. c.2.a.
Nenupharis conſeruæ vtilitates. 120.c.2.d
Nenupharis oleum rumores omnes à cauſa calida pronatos curat, ſomnum conciliat, &c. 122.c.2.e
Nerui ſoli an ſint conuulſionis cauſa. 236.c.2.c
An ab humida & pituitoſa materia ſolùm conuellantur. 239.c.2.e
Nomina rerum qua diligentia inueſtiganda & tenenda. 12.c.1.d
Non adeò Medico neceſſaria ſunt. ibid.c.2.c
Nouilunij tempore purgatio aut phlebotomia non celebranda. 35.c.2.d
Nox ſtudiis minùs commoda. 7.c.2.d.e
Somno conceſſa eſt, non dies. 8.c.1.a
Numiſma, argenteus eſt, octaua vnciæ pars. 76.c.2.a
Nuptæ quot affectibus ab vtero ſubiacent. 67.c.2.e
Nutritio non fit ex iis quæ comeduntur aut bibuntur, ſed ex iis quæ in ventriculo conconquuntur. 29. c.2.d.
Nutritionis partium corporis diſpoſitio. 462.c.2.b
Nutricis ad electionem quæ conditiones neceſſariæ. 518.c.2.e.& 519.c.1.tota.
Nutrices pro infantium laborantium curatione purgandæ. 79.c.2.a
Nucis moſcatæ conſerua cui vſui. 121.c.1.c
Nucis moſcatæ oleum quibus affectibus commodum. 123.c.2.e.
Nucum oleum in clyſteribus vtile, multæque eius proprietates. 122.c.2.d

O

OBeſi, & pingui habitu ab omni vacuatione arcendi. 37.c.2.d
Morbis frigidis obnoxij. ibid.
Obolus pondus medij ſcrupuli. 76.c.1.e
Obſeruationum Medicarum ſcriptores commendantur. 10.c.1.e
Obſtructiones purgationem impediunt. 32.c.1.b
Obſtetrix qualis eſſe debeat, & quodnam eius officium. 510.c.1.c
Occaſionis germana definitio. 17.c.2.d
Præceps eſt & Medico captanda. ibid.
Quid prodeſt eius cognitio. e
Huius inuentor Medicus eſt. ibid.
Occaſionem premendam quo emblemate nos docuerit Auſonius. 18.c.1.c
Eam nemo niſi iudicio & experientia inſignis nouerit. d
Plus aliquando iuuat quàm virtus ipſa. ibid.
Huic ſeruiendum. ibid.
Oculi rarò cerebri euacuationi inſeruiunt. 64.c.2.e
Oculi affectibus aqua ophthalmica efficaciſſima. 102. c.2.b.
Item alia ad eorum ruborem. c
Oculi ex omnibus corporis partibus pluribus morbis obnoxij. 246.c.2.a
Oculus mediis coloribus recreatur. 251.c.1.a
Albo colore læditur. 251.c.1.d
Et grauiùs quàm nigro. c.2.e
Oculus rubeo colore inflammatur. 252.c.1.a.b
Vide *Videre, Viſus*.
Odorum ſuauitas ægrotos recreat. 6.c.1.c
Odores mali medicamentis conficiendis inſeruiunt. 86.c.1.a.
Non repugnat grauiter olere, & iucundum habere odorem. b
Odores vterum mouent. 295.c.1.b.c.d
Odores viroſi & fœtidi quî differant. 496.c.2.c.d
Odores naribus enixarum qui admouendi. 510.c.2.b
Odorata non omnia calida, ſed quædam frigida. 524. c.1.d.
Odoratus noxa an cerebro, vel naribus adſcribenda. 259.c.1.b.

Probatur quòd in cerebro. e
Odoratus actus tripliciter læditur, intemperie, compoſitione mala, & continui ſolutione. 260.c.1.d
Illius læſionis ſigna. e
Præſagium, & curatio. c.2.a.b
Oeſophagi ope an deglutio fiat. 233.c.2.e
Olera febricitantibus noxia. 528.c.2.e
Olerum drachmæ centum, ſanguinis decem non efficiunt. 534.c.1.d
Oleum & lubricantia quid ad abſterſionem faciunt. 66.c.2.b.
Olea refrigerantia ſunt, Roſaceum. 122.c.2.a
Omphacinum, Citoniorum, Myrtinum, Lentiſcinum. b
Oleum violaceum, Nenupharis, Melonum, Cucurbitæ, Cucumeris. c
Olea calida ſunt Oleum lumbricorum. d
Camomillæ, ſeminis lini, ſeſaminum, liliorum albor um, anethinum, nucum, amygdalarum duclium. ibid.
Oleum ouorum, Formicarum. e
Oleum Irinum, Apparitij Magiſtrale. 123.c.1.a
Oleum de Scorpionibus. c
Aliud de Scorpionibus Mathioli. d
Capparum, Amygdalarum amararum, Abſinthij, Maſtichinum. e
Oleum menthæ, lentiſcinum, Nardinum ſimplex & compoſitum. 123.c.2.a
Naphæ, Rutaceum. ibid.
Vulpinum, Oleum de croco, de Caſtoreo, Lauripum, Euphorbij, Vitrioli. b
Oleum ſulphuris, de lateribus ſeu Philoſophorum. d
Oleum iunipetinum, aniſi, cinnamomi, caryophyllorum, macis, nucis moſcatæ, maceris, belzoini, terebinthinæ, de piperibus, coſtinum, ſalis, ex ſtyrace, ſaluiæ, meliſſæ, betonicæ, florum anthos, ligni Gaiaci, Angelicæ, de thymo, Liquidambar, Balſamum. e
Olfactus licèt inter ſenſus non abſolutè neceſſarius, citra eum non commodè viuitur. 259.c.1.b
An in cerebro contineatur. c
Olfactui læſo errhinum perutile. 260.c.2.d
Omphacij oleum ventriculo roborando, & fluxibus calidis ſiſtendis præſtantiſſimum. 122.c.2.b
Omphacium cur menſtruatæ appetant, conſtat ex acido & acri. 475.c.1.e
Ophthalmiæ definitio expenditur. 249.c.2.a
Eius cauſæ. b
Signa. d
Præſagium. e
Quando eſt morbus contagioſus. ibid. & 250.c.1.a
Ophthalmia frigido tempore, & regione, rara rariúſque ſanatur. b
Humida breuior eſt ſiccâ. c
Quoniam Opthalmiæ decubitus conueniat. e
Pilorum abraſio, ſeu tonſio quid ei conferat. c.2.a
Ophthalmicis quis cibus conueniat. 252.c.1.d
Quis potus. c.2.a
Ophthalmia in omni venæſectio conuenit. b.c
Ex qua arte. d.e
Purgatio ſalubris. 253.c.1.a
Errhina medicamenta oculorũ affectui repugnant. c
Lactis inſtillatio dolentibus oculis quid conferat. d
Albumen oui præſtantius eſt. c.2.d
Quænam ei medicamenta conueniant. 254.c
Ophthalmiæ inueteratæ mirabile præſidium. 264.c.2.e.
Diuturnæ item aqua efficaciſſima. e
Opopanax ſuccus herbæ quæ *Panaces* dicitur, quomodo probandus, & quibus medeatur affectibus. 95.c.2.c.
Orationis vſus cur homini conceſſus. 19.c.1
Oratorum tum ſacrorum tum Ethnicorum conſuetudo ab oratione & prece præfari. 2.c.1
Os cui vſui à natura deſtinatum. 642.c.1.c
Oris tortura vnde ſit dicta, vocatur & conuulſio canina, eius cauſæ eædem quæ paralyſis. 231.c.2.e
In ea mediatè cerebrum afficitur. ibid.
Immediatè verò muſculus cognomento latus. 232. c.1.a.
Oris ad torturam remedia ſalutifera. 233.c.1.e
Oris tortura quomodo ſub conuulſionis nomine intelligenda. 236.c.2.e
Oſſa cuius temperamenti. 133.c.1.e
Ouipara cur lacte non indigent, & quid in illis lactis vicem ſuppleat. 472.c.1.c
Cur veſica, & inteſtinorum multitudine priuentur. d
Oui albumen in oculorum affectibus lacte præſtantius eſt. 28.c.2.e
Ouorum olei proprietates mirabiles. 122.c.2.e
Oxalidis aqua cui vſui. 99.c.2.b
Oxalidis ſyrupus febribus ardentibus, malignis, peſtilentibus, & ventriculi affectibus efficaciſſimus, 103.c.1.d.
Oxycrateum Vigonis quibus affectibus commodum, 126.c.2.c.
Oxybaphum, pondus duarum vnciarum, & duarum drachmarum. 76.c.2.a
Oxymel ſimplex, ſcilliticum, & ſcilliticum compoſitum cui vſui. 105.c.1.d.e
Oxyphœnicum, ſeu dactylum acidum fructus eſt palmæ ſylueſtris, eius vſus, doſis. 84.c.2.b.c
Vide *Tamarindus*.

P

Pacum, ferula eſt in Syria naſcens ex qua & Galbanum. 93.c.1.b
Vide *Galbanum*.
Paoniæ ſyrupus cui vſui & quomodo parandus. 105. c.1.a.
Frigidis capitis, & neruorum affectibus prodeſt, ibid.
Pæoniæ conſerua cerebro & frigidis affectibus proficua. 121.c.1.c
Pallium philoſophum non facit, vbi carpitur ſophiſtarum & Medicorum perſonatorum vanitas. 3.c.1
Palpitatio cordis qui differat à tumore. 357.c.2.b
An idiopathica à ſympathia diſtinguatur. d
Fit neceſſaria à flatu. 358.c.1.c
Eius ſigna. e
An hyeme potius quàm alio tempore inſoleſcat. c.2.a.b.
Mœſti & timidi huic obnoxij. e
Eius curatio inſtituitur. 359.c.1.b. & ſeqq.
Sacculus eximius ad cordis palpitationem. 360. c.1.a.
Palpitatio ex purulentia teſtibus ſuborta, fonticulis infra inguina perſanata. d
Papaueris erratici aquæ proprietates. 89.c.2.c
Papaueris ſyrupus tam ſimplex, quàm compoſitus quibus affectibus medeatur. 104.c.2.d
Papaueris oleum quibus vtile. 122.c.2.c
Paracelſi Chymiæ inuentoris doctrina fugienda rationali Medico, quibus nugis, & ridiculis dogmatibus ſcateat. 14.c.2.15.c.1
Paraphrenitidis à phrenitide diſcrimen. 156.c.1.c
Semper eſt malum ſignum. 158.c.1.c
Paralyſis eſt neruorum paſſio. 220.c.1.e
Vbi & nerui definitio Galenica excutitur. ibid.
Eius ſubſtantia. c.2.a.b
Temperamentum. d.221.c.1.c

Deſert, & ſenſus facultatem, & organum tactus. c.2.d.e.
Paralyſis an ſolùm ad obſtructionem, an ad quodlibet morbi genus ſequatur. 224.c.2.d
Oritur aliquando à carnis intemperie. 225.c.1.a
Cauſæ Paralyſim inducentes ſint obſtructio, compreſſio neruorum, ſolutio continui. d
Quibus ſignis cognoſcitur. c.& col.2.a
In quo differt ab Apoplexia. b
Præſagium Paralyſis. d
Paralyſis an membra extenuet. 226.c.1.a
Paralyſis vnius lateris non citius curatur quàm particularis membri. col.2.b
Paralyſis dextra minùs eſt periculoſa quàm ſiniſtra. ib.
Paralyſis curatio à victu inchoanda. 227.c.1.b
Vinum ei reprobum. d
Si cum febre coniungatur quæ prior curanda. col.d.2.
In Paralyſi ad Apoplexiam ſequuta an è latere affecto, an ſano ſanguis detrahendus. 228.c.1.c
Si ex menſtruo retento, an è talo mittendus. e
Pilulæ & ſyrupus ad eam commodus inſtituitur. 229.c.2.b.d
Pariendi variæ figuræ. 510.511.col.1.a.b
Parotides inflammationes ſunt in partibus adenoſis iuxta aures. 652.c.2.e
Si ratione criſis eueniant, non minùs lethales ſunt quàm ipſa febris. ibid.
Quænam dicantur ſalutares. 653.c.1
Partium frigidarum temperamentum duplex, frigidum & adſcititium, vtrumque quibus conſeruatur. 45.c.2.c.
Partium corporis humani ſtructuræ cognitio quantum Medico neceſſaria. 50.c.2.d
Pars affecta non euacuanda niſi euacuato corpore. 64.c.2.b.c.
Partium animalium temperamentum deſcribitur. 132.c.2.a.b
Partium ſimilarium, & diſſimilarium facultas productiua in quo diſtinguitur. 462.c.2 e.& 463.c.1.a
Partes ſpermaticæ dictæ ex craſſa ſeminis parte generantur. 459.c.1.e.col.2.a
Vnde incrementum ſuſcipiunt. b.c
Pro earum integra formatione an fiat attractio. d
Partus difficultas quibus ex cauſis. 450.c.2.e
Partus difficilis cauſæ exquirendæ Medico. 510.c.2.d
Quibus irrigationibus vtendum, ſi ſiccus ſit. e
Paſtillis quo pacto vtendum, & quibus parantur. 121.c.2.& ſeqq.
Vide *Trochiſci.*
Patriæ amor & ſolum iucundiſſimum. 47 c.1.e
Domina eſt ac Dea cui plus debetur quam matri. col.2.a
Pectinatio in capitis doloribus qualis eſſe debeat. 142.c.1.e
Pecuniæ omnium bellorum cauſa, immò & malorum. 3.c.2.e
Peplium in quo differt à Senna. 98.c.2.b
Peripneumoniæ in cura clauditur pleureſis. 315.c.1.d
Peripneumoniæ eſſentia in inflammatione conſiſtit. e
Motus continuus pulmonis an huius inflammationis cauſa? col.2.b
Peripneumonicorum pulſus an poſſit eſſe durus. 318.c.2.c
Eſt celer, creber, languidus, mollis, vndoſus. 319.c.1.e
Peripneumonia à pleuritide in quo diſtincta. 319.c.1.d
Frequentior eſt ex pituita quàm ex bile. 320.c.1.d
Peripneumoniæ in pleuritidem mutatio an reprobat, 321.c.1.b.
An breuior & acutior ſit pleuritide. c.2.d
Qua ratione curanda. 322.c.1.tota
Peripneumoniæ hæmorrhagiâ copioſâ iudicatæ exemplum. col.2.d
Perſicus ſyrupus bili purgandæ perutilis. 106.c.2.e
Peſſaria vtero indenda ad menſes ciendos. 484.c.1.a.b
Peſſarium ad fœtum mortuum extrahendum perutile. 509.c.2.a
Peſtis eſt morbus vulgaris multos perimens. 601.c.1.e
Huius cauſæ ſunt aër infectus ex inſepultis cadaueribus. Aquæ immotæ & ſtagnantes; æſtuoſa conſtitutio excidentis caloris. 6.c.2.a.b
Peſtis ſemen quid dicatur, & vtrum cum eius inquinamento conuertantur. c.d
Vnde oriatur illud ſemen. e
Quid de Peſtis cauſis ſentiant Aſtrologi. 602.c.1.a b.& ſeqq.
Vnde eius ſymptomata deſumuntur. 603.c.1.d
In quatuor anni tempora diuiſa. col.2.b
Ex ſignis in cœlo apparentibus non incongruè ab Aſtrologis colliguntur, & ex influxu ſtellarum.d.e & 604.c.1
Seruatio à Peſte quomodo poſſibilis. e.& col.2.a.b
Quibus medicamentis. d
Allij vis eximia contra peſtem & venena. e
Venæ ſectio quando & in quibus peſte correptis celebranda. 605.c.1.b
In quibus purgatio. e
Peſtis curatio ab aëre & cibo inchoanda. e
Sudores prouocandi in hoc affectu. col.2.b
Epithematis cor roborandum. e
Odoribus. d.e
Electuarium ad eam tollendá perefficax. 606.c.1.a
Peſtis in quo à febre peſtilenti diſcrepat. b
Vide *Febris.*
Phaëtuſæ ob retenta menſtrua, hiſpidum corpus & barba. 11.c.1.c
Phaëtuſæ & Namyſiæ exempla Medicos ab arte ſua non auocent. 20.c.1.b
Phantaſia niſi nocturna quiete ſedetur, liberè ſuo fungi munere nequit. 8.c.1.e
Pharmaceuticæ artis auctores celeberrimi. 10.c.2.a
Pharmaceuticæ artis Medico, & Chirurgo cognitio neceſſaria. 72.c.1
quæ apud Pharmacopolas reperiuntur ex animalibus, eorum partibus, terra, aqua, aëre, & plantis depromuntur. 76.c.2.c
Philonium Romanum torporem potenter inducit, 120.c.1.c.
Philonium Perſicum eadem pollet virtute, ſed minùs ſtupefacit, grauidis menſtruatis confert, alui fluxum ſiſtit. d
Philoſophia & reliquæ omnes ſcientiæ vnde ortum habent. 19.c.1.a
Phlebotomia ex copioſa quid diſcriminis immineat. 42.c.2.e.43.c.1.a.
Phlebotomia in quantum vteri ſtrangulatui prodeſt. 495.c.2.c.
Phlebotomia in omnibus febribus celebrari poteſt. 548.c.1.c.d.
Etiam in hectica. col.1.a
in Tertiana notha. e
In plethora ante quartum diem. 549.c.1 b
In febribus non acutis in principio ab ea cauendum. 549.c.2.a
In pura cacochymia in febribus ventilationis cauſa citra plenitudinem. 550.c.1.d
Phlebotomia reuulſiua in cacochymia vtilis eſt. e
Vacuatiua non conuenit. c.2.a
In febre ardentiſſima vt refrigerans auxilium. d
Plenitudo duplex eſt, altera quoad vaſa, & altera quoad vires. 551.c.1.e
Quoad vires iterum duplex. c.2.e

Nullo certo ſigno dignoſci poteſt. 552.c.1.a
Plenitudo quoad vaſa ex tumore venarum cognoſci-
tur. b
Plenitudo vtraque in ſanis interdum reperitur. c
Phlebotomiæ ſcopi ſunt, magnitudo, virium robur,
& ætas florens. 555.c.2.e
Alij ſcopi enumerantur. 555.2.c.2.b.c.d
Phlegmones in curatione an prior ſit reuulſio quàm
euacuatio. 499.c.2.c
Phœnicobalanus Dioſcoridis, & Plinij non idem eſt
ac Tamarindus Arabum. 84.c.2.d
Phrenitis ac mentis læſione ſic dicta. 148.c.2.e
Eius variæ appellationes. ibid.
Non quodlibet delirium cum febre ſub eius nomi-
ne intelligendum. ibid.
Duplex Phrenitidis à Galeno conſcripta definitio
expenditur. 149.c.1.b
Vera & ſyncera phrenitis à bile eſt. c.2.c
Potius eſt cerebri quàm membranarum eius in-
flammatio. d
Phrenitidis tres ſpecies à trium facultatum princi-
pum læſione depromuntur. 151.c.2.e
Phrenitidis differentiæ. 153.c.1.c
A bile & ſanguine generatur. e. & c.2.a.b
Phrenitidis incipientis, & confirmatæ ſigna. 154.c.2.
b.c.d. & 155. tota.
Eius diſtinctio à paraphrenitide ſeu delirio. 156.c.2
Item à phrenitide ſepti tranſuerſi. 157.c.1.e
A materiæ inflammantis diuerſitate. c.2.b
Phrenitis an à reſpiratione magna & rara ſit inſepa-
rabilis. e
Eſt mortiferum morbis genus. 158.c.1.d
Aliquando in ſanitatem finitur, & quibus ſignis. e
An aliquando ad bonum in lethargum mutetur,
c.2.b.
Eius curationis triplex ſcopus, materia fluens, fluxa
& ſymptomata ſuperuenientia. e
Tutò vena in hoc affectu ſecatur. 160. tota
Eius in initio repellentibus vtendum. 161.c.2.b
Non in augmento. 162.c.2.b
Oxyrrhodina in phrenitide quæ admouenda. 163.
c.2.e.
Quibus præſidiis ſomnus huic affectui conciliatur.
164.c.1.c.d.e.
An purgans medicamentum neceſſarium. e
An localia reſoluentia aliquid conferant. c.2.d
Phrenitidi confirmatæ, & conciliando ſomno præſi-
dium tutiſſimum. 165.c.1.c
Eſt Lethargo ſecundum ſpeciē oppoſita. 166.c.2.d
Phthiſis definitio enodatur. 369.c.2.e
Eius acceptio multiplex. 370.c.2.a
Non conuertitur cum tabe. b
Phthiſis morbus eſt hæreditarius. 374.c.2.b
Contagioſus. e.
Fœminis frequentior quàm viris. 375.c.1.c
Autumno ſæpius contingit quàm aliis anni tem-
poribus. 375.c.1.e
Phthiſis deplorata limacum ſtillatitio liquore ſanata,
377.c.2.b.
Aqua mirabilis pro eius curatione inſtituitur. d.e
Vide *Tabes*.
Phthiſicus excitata fiſtula iuxta os ſternum in lon-
gum tempus vitam producit. 378.c.1.b
Phthiſici dicuntur ij quibus ex pectoris vel aſperæ
arteriæ vlcere diuturno adeſt corporis conſumptio
& extenuatio cum tuſſicula quadam, & hectica
febre. 370.c.1.e
Longo tempore viuere poſſunt. c.2.c
Phthiſis cauſæ enumerantur. 371.c.1. tota.
Phthiſis vera & exquiſita ſine ſputo purulento con-
ſiſtere poteſt. 371.c.2.c
Ab ea an febris inſeparabilis. 372.c.2.d
An reſpirationis difficultas. 373.c.1.c
Phthiſici capillorum defluuio an obnoxij. 373.c.1.d
Phthiſicis caro ſuilla concedenda. 375.c.2.e
Phlebotomandi. 376.c.1.e
In principio purgandi. c.2.b.c
An validis medicamentis. d
Balnea quando iis noxia. e
Admodum probantur quæ ex lacte. 377.c.1.b
Aëris exiccantis ope diu vitam producunt. c.2.a
Pica in grauidis quis affectus. 505.c.2.e
Huius cauſa. 506.c.1.a
Signa. b
Curatio. c.d
Pilulæ ad eam mirabiles. c.2.a
Pili non ſunt corporis noſtri partes. 137.c.2.a
Eorum varius vſus oſtenditur. b.c
Pilorum inæquale defluuium, & per areas, vt in vul-
pibus factum. 137.c.2.e
Vide *Alopecia*.
Pilularum variæ appellationes. 111.c.1.d
Bilem purgantes ſunt pilulæ aureæ. ibid.
Rhabarbari, Pilulæ communes Rhaſis. e
Aggregatiuæ. col.2.a
Pilulæ ſine quibus. ibid.
Arabicæ, Hermodactylorum, fumariæ. d
De Eupatorio, Pilulæ ad bilem in febribus dictæ. a
Pituitam purgantes ſunt Pilulæ de hiera. b
Ex colocynthide, ex ſex rebus contra cathar-
rum. e
Pilulæ Epilepticæ Magiſtrales, Alephanginæ. 112.
col.1.a.
Stomachicæ Meſuës. b
Ante & poſt cibum, Maſtichinæ, de hermodacty-
lis. c
Aſſaieret. d
Cochiæ. d
Pilulæ Melancholiam purgantes. 112.c.1.a
Pilulæ lucis maiores, & minores. ibid.
Pilulæ de cynogloſſa Meſuæ quibus affectibus me-
dentur. Item pilulæ Bechicæ. b
Pilulæ ad aſthmaticos Magiſtrales. ibid.
Pilulæ aperientes Magiſtrales. c
Pilulæ hydropicæ Magiſtrales. d
De Chalybe Magiſtrales. ibid.
Mercuriales. e
Imperiales Magiſtrales. 113.c.1.a
Pilulæ contra venena. b
Pilulæ ad ſupprimendum ſanguinis fluxum eximiæ.
491.c.1.e.
Pilulæ pro præſeruatione ab vteri ſtrangulatu. 497.
c.2.c.
Pilulæ ad picam grauidarum. 506.c.2.a
Pilulæ ad expellendam molam. 508.c.1.e
Pilula rigori ſedando percommoda. 647.c.2.d
Pilula ad ſoporem conciliandum vtiliſſima. 650.c.1.c
Pinguedo vnde generatur. 356.c.1.d
Non ex ſanguine per concretionem à frigido. e
In corde an à calido, vel frigido fiat. 355.c.2.e
Ex ſe & natura ſua calida eſt, non frigida. 357.c.1.a
Pituitæ exuberantia quibus ſignis cognoſcitur. 49.
c.2.b.
Pituitæ copia ſi in ventriculo vrgeat, qua arte cu-
randa. 58.c.2.d
Pituitæ purgandæ errhinum commodum. 65.c.1.e
Pituita quibus medicamentis purganda. 91. vſque
ad 96.
Pituita quibus ſyrupis diſponitur. 104.c.2.c. 105. tota.
& 106.c.1.a. & ſeq.
Quibus purgatur. 107.c.1.d. & ſeqq.
Quibus purgantibus electuariis vtitur. 109. c.2.c.
& ſeqq.
Quibus pilulis. 111.c.2.d.e

Pituita in Lethargo an frigida magis quàm humida qualitate officiat. 167.c.1.e
An neceſſariæ putreſcat. c.2.b
Plantarum genera tria, arbor, frutex, herba. 77.c.1.b
Plantarum liquores variis gaudent appellationibus. 79.c.1.b.
Plantaginis aqua inter infrigidantes præſtantiſſima. 99.c.2.e.
Eius variæ proprietates. ibid.
Plantationes increſcente luna faciendæ. 35.c.1.c
Platonis operum lectio ad Hippocratis & Galeni intelligentiam neceſſaria. 9.c.2.d
Plenilunij tempore purgatio facienda. 35.c.2.d
Plenitudine corporis præſente non ſemper venæ ſectio celebranda. 43.c.1.e
Pleuræ noxa an poſſit eſſe tuſſis cauſa. 297.c.1.a
Pleura verſus aliquam partem pulſu & arteriis priuatur. 194.c.2.c
Pleuritis eſt inflammatio membranæ pleuræ intus coſtas ſuccingentis. 290.c.1.a
Inflammatio eſt de eius eſſentia. b.c
Ex inflammatione muſculorum internorum intercoſtalium concitari non poteſt. c.2.b
Nec ex inflammatione ſepti tranſuerſi. d
Pleuritis vera non eſt Mediaſtini dicenda inflammatio. 291.c.1.b
Quibus ſignis à notha diſtinguitur. d.
Pleuritidis differentia in ſiccam & humidam admittenda. 292.c.1.tota
An ab omni humore generetur. c.2.d
Ab Aquilonia tempeſtate concitatur. 293.c.1.e
Facta compreſſione in cerebro. e.
A nimio vini potu. 2.c.2.c
A muſti, aut vini nouelli nimio vſu. e.
Dolor punctorius, febris acuta, difficilis reſpiratio, tuſſis, &c. eius ſigna ſunt. 294.c.1.a
Dolor continuus. c.
Non pulſatorius. e.
Grauis. 295.c.1.b
Febris continua ab ea inſeparabilis eſt. c.
in Pleuritide pulſus præter celeritatem & frequentiam, magnitudinem acquirit. 295.c.2.c
An inſigniter fit durus. d.
Inæqualis. 296.c.1.c
An tuſſis perpetuum eius ſymptoma. c.2.b
Difficilis eius reſpiratio ſignum eius pathognomonicum. 297.c.1.e.& ſeqq.
Pleuritidis ſigna aſſidentia. 298.c.1.c
Diſtinguentia. c.2.d.& ſeq.
Pleuritis vera & exquiſita à flatu generari poteſt. 300. c.1.a.
An à falſa ſpuriáque diſtinguatur. ibid.
An ab hepatis inflammatione. d.& c.2
An facilis ſit eius à peripneumonia diſtinctio. 301. c.1.b.
Pleuritici acceſſiones tertianarias an patiantur. 301. c.1.e.
Pleuritis ſiniſtra dextrâ frequentior eſt. 302. c.1.c. & acutior. d.
Pleuritis ſicca aliquando minùs periculoſa. e.
Hyeme frequentiùs infeſtat. ibid.
Eâ pituitoſi rarò corripiuntur. 302.c.2.b
in Pleuritide coctio vrinæ an ſalutem portendat. 304. c.1.c.
Autumno longior eſt quàm æſtate, aut vere. e.
Breuior in iuuene & puero, quàm ſene. c.2.b
Familiarem habet hæmorrhagiam. c.
In ea pulſus valde durus mortem ſignificat. c.d.
Pleuritidis permutatio in peripneumoniam, peſſima. 305.c.1.a.
in Pleuritide ſputo apparente craſſiùs cibandum. 306. col.1.c.
Ptiſſana aliquando in hoc affectu reproba. c.2.a
Cuius loco farre vtendum, & quid farris nomine intelligendum. c.d
in Pleuritide ptiſſana humorem ex thorace abſtergit. e.
Mulſa & apomel an concedi poſſint. 307.c.1.b.c
Seminum frigidorum vſus in hoc morbo commendatur. c.2.e
Oua recentia. 308.c.1.a
Teſticuli gallorum. c.
Vini vſus reprobatur. c.2.d.e
Venæ ſectio ſummopere laudatur. 309.c.1.c
Etiam præſente cacochymia. e.
An ex eodem latere. c.2.tota.
in Pleuritide & aliis inflammationibus ſpectanda coloris mutatio. 310.c.1.e
in Pleuritide pituitoſa ſanguinis mutatio an expectanda. c.2.e
Ad animi deliquium vſque non phlebotomandum. 311.c.1.b
Sanguinis miſſioni clyſter præmittendus. d.
Non eſt ſuper partem affectam cucurbitula ſcarificata in initio ante totius corporis vacuationem applicanda. e.
Purgatio in ea celebranda. c.2.c
Et quibus medicamentis. 312.c.1.e.& c.2.tota
Exemplum pleuritidis copioſa ſanguinis miſſione curatæ. 313.c.2.c
aliud Pleuritidis pituitoſæ ſyrupo ſanatæ. e.
Vnguentum pro pleuritide curanda eximium. 314. c.1.b.
Pleuritis bilioſa venæ ſaluatellæ ſectione perſanata. d
Alia cauterio ſuper partem affectam appoſito. c.2.a.
Pleuritis in Sphacelum mutata lethalis. c.
In abſceſſum externum & fiſtulam lethalem. e.
Oſſis ſterni dolor pro pleuritide curatus excreto os lumbrico euaneſcit. d.
Pleuritis exquiſiti ſanguinis mixtu critico ſoluta. 315. c.1.a.
Pleuritici vnguenti vſus. 125.c.1.d
Plinij lectio quibus ducibus & interpretibus ſuſcipienda. 10.c.1.c
Pliris archonticon cui vſui. 118.c.2.e
Plumbei vnguenti facultas pro hæmorrhoidibus ſedandis. 124.c.2.a
Pluuiam quarundam ſtellarum fructus eſſe, Paracelſi delirium. 15.c.1.a
Politica eſt prudentiæ totius generalis methodus. 19. c.1.e.
Pollicitationes Medicum dedecent. 11.c.1
Polypodium à polypo piſce nomen habet. 96.c.2.e
Quale eligendum. 97.c.1.a
Eius temperamentum, quibus auxilietur morbis, & qua arte parandum. b
Polypodij ſyrupus ſimplex magiſtralis melancholiæ expurgandæ vtilis. 107.c.2.e
Compoſitus valentiùs expurgat. 108.c.1.a
Pomatum vinum ex acidis pomis in febribus ſalubre eſt. 543.c.2.e
Pomorum regis Saporis ſyrupus ad omnes affectus Melancholicos vtilis. 107.c.2.d
Pondera Medicinalia ſuis valoribus & notis deſcribuntur. 76.c.1.tota.& col.2.a.b
Populeum doloribus mitigandis & conciliando ſomno vtile. 124.c.2.c
Populeum oleum refrigerans ſtupefaciens & capitis dolores ſedans. 122.c.2.c
Portulacæ aqua cui vſui. 99.c.2.d
Portulacæ ſyrupus quomodo paratur, & quibus affectibus

ctibus præſidio fit. 104.c.2.c
Potentiarum internarum numerus triplex, imaginatio nempe cogitatio, & memoria. 151.c.1.c
Potio necandis vermibus vtiliſſima. 647.c.1.c
Potus triplex, permixtus, delatiuus, & ſitis ſedatiuus 541.c.2.c
Potus aquæ frigidæ vtilitas in febribus oſtenditur. ibid. & 542.col.1
Vide *Aqua.*
In Potu vitia quàm in cibo frequentiora & deteriora. 545.c.1.d.
Præcautio in morbis quanto curatione præſtantior. 14. c.1.a.
Præcipitatio citra præmeditationem inconſtantiam arguit, & ignorantiam. 13.c.1.b
In Medico execranda. ibid.
Prædicendum Medicò, & ad certitudinem vſque iudicium ſupendendum. 15.c.2.c
Prædictio morborum ad Medicum, non ad vatem, aut faridicum ſpectat. 13.c.2.c
Eius vtilitas maxima. d.e
Neceſſitas. 14.c.1.a
Præſagium in morbis laudatur, non vaticinatorum ſed Medicorum officium eſt. 13.c.2.c
Vide *Prædictio.*
Præſagia obedientes ægros faciunt & remedia opportuna demonſtrant. 13.c.2.e
Affectiones futuras anteuertunt. 14.c.1
Præſagia in quibus morbis ambigua & fallacia. 14. c.1. b.c
Præſentionis & prædictionis varia acceptio. 452.c.2. c.d
Praſſici ſyrupi ſiue de praſſio efficacia ad pituitam abſtergendam. 105.c.1.c
Primiparæ torminibus à partu torquentur. 506.c.2.b
Primulæ veris conſerua quibus affectibus remedio eſt. 121.c.1.c.
Principes & Magnates Anatomicæ artis ſtudioſi. 71. c.1.c.
Problematum Medicorum veritatem raro contigentia non tollunt. 60.c.2.a
Prodicus ab Hippocrate damnatur qui febrientes curſibus & exercitationibus internecabat. 546.c.1.d
Profeſſorum cuiuſlibet artis præceptum auctorum ſuorum vitia oſtendere, & iudicium ferre. 5.c.2.e
Profluuium muliebre quid & vnde fiat. 491.c.2.b.c
Eius cauſa cacochymia. d
Signa. ibid.e
Eo laborantes raro concipiunt. ibid.
Huius curatio. 492.c.1.& c.2.a.b
Emplaſtrum ad id eximium. c
Prudentiæ nomine, præſentio & prædictio intelligenda à Medico. 451.c.2.e
Item ſtudium, cura, futurorum cognitio, & operatio. 452.c.2.b.c
Iudicium adæquatum,ex actibus pluribus conſtans. e
Prudentiæ duplex diuiſio explicatur; quæ nempe circa vitæ inſtitutionem,& artis cuiuſlibet munus. 6.c.2.c
Prudentis & docti diſtinctio. ibid.
Prudentiæ à ſapientia, & ſcientia diſcrimen. 6.c.2.d
Eius definitio. ibid.
Veterum philoſophorum eiuſdem elogia. e
Prudentiæ diuini honores; & virtutum omnium imperium tribuitur. 7.c.1.a.b
Quomodo definitur ab Iphicrate. ibid.
Quàm Medico neceſſaria. ibid.c
Ptiſſana aliquando in pleuritide reproba. 306.c.1.a
Ex hordeo parata cæteris antecellit. c
Etiam triticea. d
Ptiſſanæ ab hordeo longè diſpar qualitate. e
In pleuritide humorem ex thorace abſtergit. ibid.
Puellus recens natus an naturali inſtinctu, naturæ impetu vel facultate formatiua inſtructus, lac exugat? 472.c.2.e
Pueris cur ante decimumquartum ætatis annum non mittendus ſanguis? 72.c.2.e
Pueri ægroti qua cautione à Medico tractandi. 69. c.1.a.b.
Tutò in morbis acutis phlebotomandi. 69.c.2.c
Puerperis quantitas diſcreta aſſignatur. 456.c.1.c
Continua. c.2.d
Pugillus eſt quantum ſummitate digitorum comprehēdimus. 75.c.2.c
Pulchritudo eſt diuini vultus ac luminis ſplendor. 447.
Pulmonis vlcera an curationem admittant. 373. col. 2. tota.
In pueris citiùs ſanantur. 374.c.1.b
Pulmonis ſubſtantiæ vlcera citiùs ſanantur quàm vaſorum. d
Vide *Peripneumonia.*
Pulmonis vlcera an ab aliis thoracis affectibus diſtincta. 369.c.2.d
Pulſus Lethargicorum intercurrens eſt. 168.c.2.c.d
Pulſus ab inflammatione induratur. 295. c.2.e. 296. c.1.a
Pulſus Pleuritidis.
Vide *Pleuritis.*
Puluis Ioannis Vigonis Gallica lue & iuncturarum doloribus vtilis, ſed magna curatione propinandus. 113.c.1.c.d
Pulueris Antimonij, ſeu ſtibij præparati,commoda.113. c.1.e.& ſeqq.
Vide *Stibium.*
Puluis ad expellendas ſecundinas eximius. 515.c.2.a
Alius ad tormina ſedanda. 516.c.1.e
Puluis ad ventriculi dolorem cùm ex frigido ſicco & flatu in diuturnis morbis oritur, vtiliſſimus. 644. c.2.b
Puluis necandis vermibus eximius. 647.c.1.d
Puluis rigori retrifico ſedando vtiliſſimus. 647.c.2.e
Puncticulæ ſiue febris puncticularis à veteribus cognita. 606.c.2.e
A febre peſtilenti diſtinguitur. 607.c.1.b.c
Eius cauſæ & ſigna. col.2.c.d.& ſeqq.
Curatio. 608.c.2.d
Punctura, ſiue punctorius dolor, membranarum affectionem denotat. 33.c.2.b
Purgantia valida noxia, in morbis acutis præcipuè. 30.c.1.d
Ab Hippocrate febribus correptis prohibita. c.1.a
Quibus cum cautelis exhibebantur. b.c.&.ſeqq.
Iis abſtinere tutius eſt. 31.c.1.d
Purgationis hora quæ commodior. 29.c.1.b
Purgationi propinandæ quæ præmittenda. 31.c.2.b
Hanc impedit faſtidium. c
Copia viſcoſorum humorum. d
Tenſio in hypochondriis. ibid.
Inflammatio interna. e
Obſtructio. 31.c.1.b
Purgationi conuenienſ victus ratio plurimum confert. 33.c.2.b
Mediocritas. c.& 34.c.1.d
Purgationi quod tempus congruum. 34.c.1.e.& ſeqq.
Purgatio an plenilunij, aut nouilunij tempore fieri debeat. 35.c.2.d
Purgatio an creſcente luna, vel decreſcente commodior ſit. 36.c.1.c
in omni Purgatione, ſiue naturali, ſiue arte facta quò fluat humor, attendendum. 40.c.1.c
Vnde fluit. e
Propter quid fluat. c.2.b
Purgatio in omnibus morbi temporibus celebrari poteſt. 42.c.2.a

Purgatio an maius corporis robur exigat, quàm venæ ſectio. 50.c.2.a
Purgatio an ante humorum coctionem celebranda. 556.c.2.e
Vide *Humor.*
Purgatio in febribus putridis an celebranda. 560.c.2.d.& ſeqq.
In initio inſtituta criſim non impedit. 562.c.1.c
In materia multa iuuat. e
Putrefactio eſt proprij & naturalis caloris in vnoquoque humido exiſtentis ab externa caliditate corruptio. 475.c.1.b
Pyrorum conſeruæ vtilitates. 120.c.2.e
Pyrrhus Epirotarum rex à Diis non regna, victorias aut opes, ſed ſanitatem inter immolandum precabatur. 20.c.1.b

Q

Quadrans, pondus eſt drachmarum duarum aut ſcrupulorum ſex. 76.c.2.a
Quæſtiones naturales Ariſtotelis Theophraſti, Plinij, Plutarchi, & Senecæ ſedulò Medicis euoluendæ. 9.c. 2.e
Quartanæ febris natura in quo poſita. 592.c.2.b.c
Cauſarum eius differentiae explicatur. d.e
Signa. 593
Securiſſima eſt. c.2.e
Conditiones in eius victu obſeruandæ. 594.c.1.e
Eſt opprobrium Medicorum. 595.c.2.b
Expurgantia in hoc affectu intempeſtiuè oblata noxam, & mortem afferunt. e
Saluatellæ ſectio in pede mirabilis ad quartanæ febris contumaciam retundendam. 596.c.1.c
Quaternarij eſu carnis porcinæ aliquando conualeſcunt. 22.c.2.c.c
Quies corporis purgationi præmittenda. 32.c.1.d
Quies, ſanguinis excretioni proficua. 336.c.1.d
Quietis ad motum inſueta mutatio nocentior eſt coctioni quàm à motu ad quietem. 399.c.2.a.b
Quies minùs prodeſt ad ſanitatem quàm exercitatio. 400.c.1.b
Quies febrientibus quid vtilitas afferat. 546.c.1.e
Quotidiana febris eſt ea quæ ex pituita putreſcente generatur & quotidie facit acceſſionem ſuam. 585.c.2.c.
Vide *Febris.*

R

Radicis definitio. 77.c.1.e
Radicum in collectione differentia. e
Colligendæ ſunt in principio hyemis. ibid.
Quando debito tempore collectas, fuiſſe percipitur. c.2.b
Radicis ſimplicis & compoſitæ differentia. ibid.
Radices ſi craſſæ, ac terra plenæ, lauentur, ſi terſæ humido linteo fricentur. c
Qua cautione exſiccandæ; & vnde earum duratio colligitur. d
Radices temperatæ quæ? 130.c.1.e
Calidæ in primo, & ſecundo, e
In tertio gradu. c.2.a
Frigidæ in primo. b
Raſicium pondus eſt ſcrupuli cum dimidio. 76.c.1.d
Ranarum clamor ololygo appellatur, qua ad concubitum prouocantur. 324.c.2.e
Ramich, pondus ſex *Kirat.* 76.c.1.c
Vide *Kirat.*
Ranis ex quibus oleum ad arthriticos dolores conficitur, occulta qualitas ineſt ad torporem inducendum. 230.c.1.e.
Raphani ſyrupus calculum frangit & vrinam mouet, qua arte parandus. 104.c.1.b
Rarum & graue non repugnant. 82.c.2.b
Ratiocinari quid? 151.c.2.c
Reſpiratio magna & rara à phrenitide inſeparabilis, vbi & Galeni doctrina conciliatur. 157.c.2.e
Rectitudo à Medico nunquam deſerenda, licèt non appareat alleuatio. 22.c.1.d
Quo in pluribus experimento eſt. e
In euacuationibus maximè ſeruanda. c.2.b.c.d
Quid propriè rectitudo? ibid.e.& 24.c.1.a
Rectitudo in fluxu humorum, & vaporum obſeruanda. 24.c.1.b
Vnde tanta eius vtilitas petatur. c
Non in filamentis rectis & oblongis ponenda. ibid. c.& ſeq.
Non eſt partium recta poſitio. c.2.d.e
Non in conſenſu partium per communes venas quæ proximè à trunco deducuntur. ibid.
Sed in meatibus, ſeu poris quibus totum corpus eſt perforatum, non ſecundùm latitudinem, ſed ſecundùm longitudinem diſtributis. 25.c.1.a
Recti inteſtini reſolutio vnde fit, & quibus curanda 235.c.1.c
Regionum varietas pro curandis corporis cautè attendenda. 56.c.2.6. & ſeqq.
Regionum pro varietate varia corpora, & affectus naſcuntur. 57.c.1.c
Aër harum viciſſitudinum auctor eſt. e.& 58.c.1
Regionum ob varietatem, vitæ regimen mutandum. 532.c.1.b
Remediorum pro vnaquaque regione varietas diligenter obſeruanda. 56.c.2.b.57.58.c.1
Remedia in tres claſſes diuiſa. 68.c.1.d
Reminiſcentia in quo à memoria diſtinguitur. 151.c. 2.c.
An ad numerum facultatum principum reuocanda.b
Renes qua cautione purgandi. 66.c.1.c
Renum frigidis affectibus aquæ perutiles. 100.c.2.e
Renum calculus quomodo definitur, an morbus, vel morbi cauſa. 434.c.1.e
Vide *Calculus.*
Renix, ſextariorum quatuor menſura. 76.c.1.c
Repletio nimia ſyncopem aliquando inducit. 363.c.2.b
Repletio nimia quid periculi inuehat, etiam ſanis. 535.c.2.d
Repercuſſiua ſuper partem affectam in pleuritide an apponenda. 312.c.2.d
Requies Nicolai quod medicamenti genus, ciuſque proprietates. 120.c.1.d
Res quærendæ ſunt, non nomina tantùm ad inſtar Sophiſtarum. 12.c.2
Rerum omnium principium à Deo ſumendum. 1.c.2
Reſinæ quando prodeunt, & quomodo earum vetuſtas cognoſcitur. 71.c.2.e
Reſina terebinthina, ex arboribus numero ſeptem ſtillat, quæ probatior, & quibus cognoſcitur, qua arte paranda & exhibenda. 95.c.2.d.e.96.c.1.a
Reſinæ veræ quæ dicantur. Calidæ ſunt. 132.c.1.b
Reſolutionem in vna tantum corporis medietate fieri, poſſibile eſt. 226.c.1.e
Reſolutioni curandæ vnguentum, pilulæ, & ſyrupus percommoda. 229.c.2.
Vide *Paralyſis.*
Reſolutio penis variis modis fieri poteſt, quibus curatur. 235.c.1.d
Exemplum cuiuſdam hac reſolutione infeſtu curati. e
Reſolutio in pleuritide quando contingit. 305.c.1.d
Reſolutionis proportione alimenti quantitas metienda. 395.c.2.d

Reſpi

Reſpirationis definitio Galenica expenditur. 341. e.1.b.
Reſpirationis difficilis. d
An idem ſit quod aſthma. c.2.e
Reſpirationis difficilis tres differentiæ Galenicæ admittendæ. 342.c.2.c
Item aliæ compoſitæ eiuſdem differentiæ. 343. tota.
Reſpiratio difficilis ex flatu oriri poteſt. 344.c.2.c
A ſicca pulmonis intemperie. d
A ſola pituita. e
Ex crudo tuberculo. 345.c.1.a
Ex vteri ſuffocatione. b
Reſpiratione ex vitiata an poſſit ſedes affecta indicari. 345.c.1.d
Eius inſtrumenta. ibid.
Signa. c.2
Reſpirationis magnæ differentiæ an ex pulſu colligi poſſint. 346.c.2.a
Reſpiratio & pulſus in quo differunt. c
Poteſt colligi debilitas reſpirationis ex motu pinnarum. 347.c.1.c
Reſpirationis difficilis ex debilitate ortæ differentia an à duabus reliquis ex calore, & organorum anguſtia ſignis diſtingui poſſit. 347.c.2.b
Parua & rara Reſpiratio inter difficilis Reſpirationis differētias compoſitas eſt omnium peſſima. 349.c.1.d.
Quinam huic difficultati magis obnoxij. col.2.d.e
Ij ſunt potiſſimum,qui malè formato ſunt corpore. 350.c.1.c.
Quibus præſidiis curantur. e.& 351.352
Vide *Aſthma*.
Reſpirationis difficultas phthiſin perpetuò comitatur. 373.c.1.c
Reſpirationis motus non ſolùm tendit in cordis, ſed etiam in pulmonis vſum. 315.c.2.e
Eius finis cor, in gratiam pulmonis. 316.c.2.d
Reſpirandi difficultas in febribus varia. 650.c.1.e
Variè curanda. c.2.a.b
Reſpublica omnis tribus columnis nixa; religione,legibus, & ciuium ſanitate. 7.c.2.b
Reuulſio adminiſtranda eſt è directo, etiam cum vacuatione & deriuatione permixta. 23.c.2.d.e
Rhabarbari excellentia, treſque eius differentiæ. 80. c.2.b
Quomodo recens & maturum cognoſcatur. c
Quomodo adulteratur. d
Eius temperamentum. e
Facultas attractiua & purgatiua. ibid.
Rhabarbarum diuerſimodè adminiſtrandum. 81.c.1.a
Qua arte parandum, & quibus morbis medeatur. b.c.& ſeqq.
Liquor cum eo decoctus an curandis morbis ſit ex vſu. c.2.a.b
Ex eo tabellæ hydropem, & iecoris morbos frigidos ſanant. c
Rhabarbari doſis à Meſuē præſcripta an in praxi obſeruanda. e.& 82.c.1.a
Rhabarbarum & Rhaponticum non idem ſunt. 82. c.1.b.c
Eius facultatis purgatricis non meminere Dioſcorides,Galenus,Auicenna. d
Rhabarbarum rarum eſt, etſi graue. 82.c.2.b
Tenuiſſimè triturandum. c
Eius decoctio infuſione præſtantior eſt. e
Correctione indiget. ibid.
Magis purgat in ſubſtantia, quàm in infuſo. 83. c.1.a
Prægnantibus, & pueris tutò cum aliis medicamentis mixtum exhiberi poteſt. c
Pleuriticis & aliis thoracis affectibus ex vſu eſt. d
Rhabarbari ſyrupus bili vtrique per aluum excernendæ percommodus; & quomodo parandus. 106. c.2.d
Rhabarbari trochiſci bilioſis humoribus cum bile permixtis purgandis perutiles. 122.c.1.d
Rhagoïdis officium & læſio explicantur. 247.c.1.c
Rhaponticum pro Rhabarbaro ſumptum, cum tamen ab eo diſcrepet. 82.c.1.d
Rhodomel ſimpliciter dictum & Rhodomel ex ſaccharo & melle pituitæ tenuandæ & diſponendæ efficaciſſimum. 105.c.1.e
Rhodomel Perſicum ex quibus conficitur, & quibus inſeruit. 121.c.1.b
Rigor eſt empyematis ſignum. Eſt concuſſio totius corporis inæqualis cum ſenſu frigiditatis dolorifico. 383.c.1.c
Rigoris cauſa intemperies in membris facultatem expultricem irritans. 476.c.2.e
Rigor vnde fit. 617.c.1.c
Rigoris natura, cauſæ, ferocitas, curatio. 647.c.2
Riſu ex nimio ſanguinis ſputum, tabes, mors. 340. c.1.e
Robur facultatum omnium ante purgationem maximè obſeruandum. 48.c.2.c.49.tota
Cauſæ ob quas difficulter cognoſcitur. 50. col. 1. a.c.
Robur corporis an magis neceſſarium ad purgationem, quàm ad venæ ſectionem. 50.c.2.a
Roſarum rubrarum, viridium & ſiccarum ſyrupus cui vſui. 103.c.2.b.c
Aqua capitis Roſarum cui vſui. 160.c.1.a
Roſarum aquæ qualitates & vſus varij. ibid.
Roſarum Perſicarum ex nouem infuſionibus ſyrupus bilem in imo corpore reconditam expurgat, eiuſque peculiares proprietates, & qua arte parandus. 107.c.1.a
Roſarum rubearum ex nouem infuſionibus ſyrupus bili purgandæ, diarrhœæ bilioſæ, dyſenteriæ,teneſmo, &c.curando vtiliſſimus. ibid.
Roſarum Alexandrinarum ſeu Perſicarum vtilitas.121. c.2.a.
Roſarum oleum refrigerat & adſtringit, fluxúſque calidos ſiſtit. 122.c.2.5
Earum vnguentum cui vſui. 124.c.1.a
Roſata nouella cui vſui apud Medicos. 118.c.2.d
Roriſmarini conſerua frigidis cerebri affectibus medetur. 120.c.1.c
Rotationis aſpectus vertiginem inducit, quod in nauigantibus experimento eſt, quibus nauſeæ & vertigines ob fluctuum rotationes, ſæpiſſimè contingunt. 245.c.1.b
Rubigo ferri, ſeu ferrugo cui vſui. 484. c.1. e.col.2. a.b.
Rubra intueri ſanguinem mouet. 252.c.1.b
Ructus nidoroſus vnde oritur. 400.c.2.d
Quid nidoroſi alimenti appellatione veniat. e
Ructus acidus an frequentiùs poſt prandium, quàm poſt cœnam contingat. 401.c.2.e.& 402.c.1.a
Ruſticæ cuiuſdam mira per pollicem ſiniſtri pedis menſtruorum euacuatio. 486.c.2.c
Rutæ oleum conuulſioni ex repletione mirificè prodeſt. 123.c.2.a

S

SAcchari roſati proprietates eximiæ. 120.e.2.a
Sacchari bugloſſati. c
Saccharum roſatum Alexandrinum bili & ſeroſis humoribus purgandis ex prima corporis regione perutile. 121.c.1.a
Sacculi cordiales peſtis tempore geſtandi. 116. c.2.b

Sacculus eſt fotus aridus & ſiccus, qua arte parandus. 129.c.2.e.
Sacrarat, pondus eſt vnius aurei cum dimidio. 76. c.1.d
Saſil, pondus duorum ſextariorum. 76.c.1.c
Sagapenum, quod & Serapinum, ſuccus eſt ferulæ panaci ſimilis. Quomodo probandum, eiúſque temperies. 95.c.1.c
Sahafati ſiccum quid apud Arabes. 139.c.2.e
Sal in clyſteribus qua ratione miſcendum. 546.c.2.e
Saliua vnde generatur, eiúſque neceſſitas. 387.c.2.c
Saluiæ florum conſerua cerebro & neruoſis partibus opitulatur. 121.c.1.c
Saluti deſperatæ nulla remedia conferenda. 451. c.1.d.e
Quod conciliatur. c.2.b
Sambuci florum conſerua regium morbum & hydropicos affectus ſanat. 121.c.1.d
Sambucini olei vtilitates. 122.c.2.e
Sanguis & ſpiritus aëris qualitatem ſequuntur. 7.c.2.e
Sanguinis in profluuio refrigerandum. 58.c.2.a
Symptoma eſt maximè verendum. b
Sanguis rubri & punicei coloris intuitu mouetur. 252. c.1.b
Sanguis putridus quomodo dignoſcitur à pituitoſo. 310.c.2.e
Sanguis quo pulmo nutritur an ipſum inflammet, & exiccet. 317.c.1.b
Sanguinis feruor in quibus affectibus reperitur. 519. c.2.d
Sanguinis ſputum quomodo definitur. 330.c.2.d
Sanguinis omnis excretio ex toto genere eſt contra naturam. 330.c.2.e
Excepta menſtruali. 33.c.1.c
Sanguis à variis corporis partibus excerni poteſt. e
Sanguinis excretionis differentiæ tres à Galeno conſtituuntur. c.2 b
Sanguis à capite vel gurgulione defluens propriis ſignis internoſci poteſt. 333 c.1.d
E pectore vel pulmone excretus colore & modo ſubſtantiæ differt. e
Syrupus ſanguinis ſputo compeſcendo proficuus. 339. c.2.c
Sanguis è pectore erumpens an perpetuò craſſus, grumoſus, & ater. 334.c.1 b
Vaſa an aliquo ſenſu prædita. 334.c.2.b
Sanguinis omnis excretio per ſuperiora facta in quibus reprobatur. 335.c.1.b
Vomitus ſanguinis cum febre an ſalutaris, & ſine febre peſſimus. c.2.c
Syrupus & aqua ſtillatitia ſanguinis excretioni compeſcendæ vtilia. 339.c.2
Sanguinis ſputum criticum. 340.c.1.e
Sanguis menſtruus quid puri & benigni habet. 454. c.2.d
Quid maligni, impuri. 455.c.1
Vide *Menſtruum*.
Sanguis menſtruam purgationem effecturus paulatim ſingulis diebus è toto corpore in vterum confluit, non confertim & repente. 457.c.2.b.c
An in vtero colligatur ipſo attrahente, an natura tranſmittente. ibid.e
Sanguis attrahitur à venis vteri, donec omnes partes ſpermaticæ ſint formatæ. 459.c.2.c
Id fit à facultate attractrice ipſius vteri. 460.c.1.a
Et quæ vtilitas ex hac attractione. b
Sanguis calidus eſt & humidus, in ſe putrefactionis principia continens: Eſt ſubſtantia perfectiſſima. 474.c.1.b.c
Cur puelli non eo nutriantur, & quæ inde incommoda. d
Sanguis extra vterum an commodior eſſet lacte ad puelli nutrimentum. 473.c.2.b
Sanguinis omnis euacuatio febrem concitat. 489. c.1.c.e
Sanguinis menſtrui fluxus non ſemper ad actionem læſam facultatis expultricis conſequitur. 487.c. 1.c.d
An varias ob cauſas poſſit immodica ſanguinis euacuatio contingere. e
Sanguinis miſſionis ſcopi tres, morbi magnitudo, virium robur, & ætas florens. 553.c.2.e
Vide *Vena*, *Phlebotomia*.
Sanitas eſt Medicinæ primarium obiectum, & diſpoſitio naturalis, per quam corpus in ea complexione & vnitate conſiſtit, vt ex ea incolumes oriantur operationes. 19.c.2.e
In quo conſiſtit. ibid.
Sanitati apud Sicyonitas ſimulacrum celebriter cultum. 20.c.1.d
Nihil deſiderabilius & maiori ſtudio comparandum. ibid.
Sapientia à diuino cultu & timore ducenda. 1
Sapientia eſt virtutis amor, à ſapore dicta. 7.c.1.a
Sapientia quid diſcriminis habeat à prudentia. 6. c.2.d
Duplex ſtatuitur à Platone. e
Cum virtute coniungitur. ibid.
Saporis definitio. 642.c.1.e
Eius ſpecies ad octonarium numerum reducuntur. col.2 a
Sapor pinguis, dulcis, ſeu vnctuoſus an idem ſignificent. c.2.d.e
Sapor acetoſus & acidus idem ſonant. 643.c.1.a
Sapores ſinguli variis modis explorandi. b.c
Varia ſortiuntur temperamenta. d
Acris omnium calidiſſimus exiſtit, tum amarus, poſtea ſalſus & dulcis. ibid.
Pinguis ad dulcem accedit. c.2.a
Sarcocolla lacryma arboris in Perſide. Eius temperamentum, quomodo probanda, & adminiſtranda. 95.c.2.a.b
Sarzæ-parillæ, ſeu ſmilacis aſperæ vſus in Gallicatis affectibus. 271.c.2.a
Saſſafras ligni vſus in morbi Gallici, cæterorúmque frigidorum affectuum curatione. 271.c.1.d
Santalini vnguenti compoſitio, & proprietates. 124. c.2.a
Satietas coctionem vitiat. 396.c.1.c.e
Pro Scabie vnguentum Magiſtrale eximium. 124. c.2.b
Scabies intempeſtiuè ſuppreſſa conuulſionem generat. 243.
Scabioſæ aqua quibus affectionibus vtilis eſt. 100.c.1.c
Scammonij variæ acceptiones. 85.c.1.a
Eſt omnium electuariorum fundamentum. ibid.
Quodnam laudatius. b
Eius malitia quibus obtundenda. c
Calidum eſt & ſiccum in tertio gradu. d
Ex eo cataplaſma frigidis doloribus obuiat. ibid.
Solutiuum eſt ſolutiuorum. ibid.
An debeat virus redolere. ibid.
Correcto non ſemper vtendum. e
Præparandum eſt, & coquendum in pomo cotoneo. col.2.a
Nec priùs quàm cùm vtendum erit. b
Quomodo Scammonium non præparatum fuiſſe in compoſitionibus diagridium ingredientibus cognoſcitur. c
Scarificationis differentia triplex. 69.c.2.e
Scientiæ perfecto Medico requiſitæ. 6.c.2.b
Scientia, quid, ex quibus conſtet, eius ſubiectum, & paſſio. 20.c.2.c.21.c.1.a
In quantum Medicinæ conueniat. ibid.

Scobs

Scobs ferri quid, & cui vſui in Medicina. 484.c.2.b
Scopi medicatorij tres, morboſus affectus, naturalis affectus, & aër ambiens. 57.c.2.c
Scordij aquæ facultas duplex, adſtringens, & aperiens. 101.e.1.c
Scoriæ ferri ſyrupus ſimplex & compoſitus quibus morbis medeatur. 104.c.1.c.d
Scoriæ ferri electuarium cui vſui. 117.c.2.e
Scoria ferri quid, & cur ſic dicta, eiúſque vſus. 484. c.2.a.b
Scorpionum oleum colicos dolores in clyſteribus ſedat. 123.c.1.c
de Scorpionibus Matthioli oleum contra venenum, & peſtiferas febres eximium. 123.c.1.d
Scorzonera vnde ſic dicta. 99.c.2.c
Noua plantæ ſpecies in Catalonia inuenta. d
Ex ea aquæ ſtillatitiæ meræ proprietates. e
Scorzoneræ ſyrupus cui vſui. 103.c.1.c
Scotomia eſt imaginationis & viſus læſio, in quo à vertigine diſcrepat. 243.c.2.d.e
Screatio viridis quid portendit. 303.c.2.c
Quid glutinoſa. d
Scriptorum illuſtrium modeſtia in exquirendo aliorum iudicio & emendatione. 5.c2.e
Secundæ definitio. 511.c.2 b
Cur Secundina dicta, & quid ſub eo nomine veniat. c
Secundinarum retentio quomodo retinet rationem morbi. 512.c.2.b.& ſeq.
Huius retentionis cauſæ explicantur. 513.c.1.c.d
A bonis odoribus aut gelidæ potu contineri non poteſt. e.c2.a
Quibus ſignis poteſt hæc retentio cognoſci. b.c
Si non extrahantur, non neceſſaria mors ſubſequitur. e.& 514.c.1.a.b
Secundinæ non ſunt ab vmbilico reſecandæ quoúſque extra vterum extrahantur. 514.c.1
Semen inter & fructus quænam intercedat differentia. 78.c.1.e
Semina diuerſimodè naſcuntur. col.2.a
Quando colligenda. ibid.
Papyro inuoluenda & in frigidis locis reponenda.b
Semina ad quatuor vſque annos durant. ibid.
Seminis manifeſti, & occulti differentia. c
Semina in primo, ſecundo, & tertio calida. 131. c.2.a.b
In quarto. c
Frigida in quatuor gradibus. d.e
Semina frigida maiora in pleuriticis non probantur. 307.c.2.e
Seminis definitiones variæ. 458.c.1.e.c.2.a.b
Galenica magis arridet. c
Semen quibus ex partibus componatur. d
Triplex in eo ſpiritus probatur. ibid.
Improbatur. e.& 459.c.1.a
Seminis ſpirituoſa ſubſtantia ex ſpiritu vitali per arterias communicato, aſtruitur. 459.c.1.c
Semen per corporis iuxtapoſitionem creſcit, non per intus ſuſceptionem. 459.c.2.c.
Non viuit. e
Seminis ſubſtantia an homogenea vel heterogenea. 460.c.1.b
Et quæ partes eius craſſæ & ſpirituoſæ, vnde vis generatiua ſeu facultas formatrix. c.d
Dicitur ſpumoſum per ſimilitudinem tantùm, eſt tamen in eo continuitas ſubſtantiæ. ibid.
Seminis facultas generatiua diuerſa eſt à qualitatibus conſtituentibus eius temperiem, & à facultatibus vitalibus corporis. 462.c.1.d.c 2.c
Semen concurrens ad generationem ſubſtantialem fœturæ an concurrat inſtrumentaliter, an tantùm diſpoſitiuè in genere cauſæ materialis. 463.c.1.d.e
Semen productionem formæ ſubſtantialis non attingit, ſed fœmina. 465.c.1.b
Semen an ſit colliquatio. c.2.e
An excrementum. ibid.& 466.c.1.a
Eſt animatum. b
Semen maſculinum à fœmineo nutritur. 646.c.1.c
Habet operationes vitales, calorem viuificum. ibid.
Non eſt prorſus ſimilare, ſed partim æthereum, & ſpirituoſum. e
Semen quibus rationibus ab omnibus corporis partibus decidere probatur. c.2.tota
Quibus improbatur. 467.tota
Semen verum & prolificum in omnibus corporis noſtri partibus ſpermaticis non generatur. 468.c.1.d
Sed ſolùm in teſtibus. c.2.a
Quod prolificum dicatur. b
An diſtinguatur ſpecie ab eo quo partes ſpermaticæ nutriuntur. ibid.
An in venis & arteriis ſpermaticis generetur. d.e
Semen fœminarum fœcundum, & prolificum, & activè ad generationem concurrens. 469. c.1. e. & c.2.a.b.
Non ſemper neceſſarium eſt ad generationem naturalem. 470.c.1.a
Seminis excretio ex naturali & animali actione commixta eſt. 470.c.2.b
Semen in vtero retentum eius ſtrangulatum efficiens, quibus medicamentis abſumendum. 469.col.1.c.& ſeqq.
Semitertiana febris quomodo definienda. 583.c.2.e
Vide *Febris.*
Semperuiui aqua cui vſui. 100.c.1.b
Senes cautè phlebotomandi. 69.c.1.c
Parcè. c.2.a
Neque frequentèr, neque copiosè vacuandi. b
Senum torpor fit ob facultates præ frigore conſopitas. 230.c.1.b.
Senna frequentiſſimum eſt medicamentum. 97.c.2.e
Quomodo probanda. 98.c.1.b
Prægnantibus tutò præbetur, eiúſque aliæ proprietates indicantur. ibid.
Variis modis paratur. c.d.e
Senna Græcis incognita. Non eſt Delphinium, Peplium, Empetron, nec colutea Theophraſti. col.2.a.b
Maior vis eius foliis ineſt, quàm folliculis. c
Quibuſnam ventriculum debilitet. d
Senſatio fit vbi ſenſibile ſuo organo ſano, & non impedito approximatur. 259.c.2.c
Senſorij & ſenſibilis communicatio. 259.c.2.a
Senſus communis in numero facultatum principum non reponendus. 151.c.1.d
Somni definitio expenditur. ibid.c
Senſus & motus facultas diuerſa 222.c.1.e
Senſitiuæ facultates inter ſe diſtinctæ. c.2.b
Vide *Facultas.*
Senſuum facultates magis immateriales, ſpiritibus purioribus & ſplendidis communicantur. 22.c.2.e
Senſuum organa ex quibus conſtituuntur. 259.c.2.b
Septi tranſuerſi ex inflammatione an exquiſita pleuritis generetur. 291.c.2.d
Serat, ſemiobolum refert. 76.c.1.d
Sermo in quo differat à voce. 323.c.2.d
Illum conficiendi facultas ſoli homini data. 324. c.1.e
Sermo quibus modis vitiatur. 326.c.2.327.tota
Serpentes cur ſitientes vinum appetant. 44.c.2.a
Seruij Sulpicij mens in libro de notis Scæuolæ conſcribendo. 5.c.2.b
Serum lactis bilem purgat. 90.c.1.e. Caprinum magis commendatur.d. Verno tempore eo vtendum. ibid.
Morbis frigidis & calidis remedio eſt. e

Variè, pro humorum purgandorum varietate temperandum. ibid.
Serum lactis frigidum eſt ac humidum temperamento. c.2.b
Aliquando chalybeandum. c
Seſaminum oleum quibus vtile. 122.c.2.d
Sexus muliebris inſtrumenta ſunt vterus & mammæ.
Eorum officia propria & communia explicantur,& quibus affectibus obnoxia ſint. 450.c.2.c.& ſeqq.
Sexus muliebris an virili præſtantior. 448.
Et quibus ſignis differat. ibid.
Vide *Fœmina*.
Siccus morbus duplex. 292.c.1.b,c
Vide *Morbus*.
Silentium hæmoptoicis imperatur. 336.c.1.d
Siliqua, pondus eſt quatuor granorum. 76.c.1.d
Bisſiliqua duplicat. ibid.
Similia ſimilibus curantur, quam patiatur explicationem. 44.c.2.d
Non ſemper ad conſeruationem adhibenda. ibid. & 45.c.1.a
Similitudo filiorum ad parentes ad ſpirituum diuerſitatem referenda. 458.c.2.e
Sinapiſmorum vſus in quibus obſeruandus. 129.c.1.d
Sincipitis ex menſtruorum ſuppreſſione doloris cauſæ aſſignantur. 482.c.1.a
Sirſen calidum Phrenitis eſt, Sirſen frigidum Lethargus. 148.c.2.e
Sitis ob meraciorem potum, vel ſalſamenti vſum ſomno non ſedatur; ſed frigidæ potu. 541.c.2.e
Sitis immodica peſſima, huicque citiſſimè occurrendum. 644.c.2.c
Os claudendum & tacendum. d
Lingua humectanda, & refrigeranda, & à fuliginibus detergenda. e
Siti ſedandæ loch vtiliſſimum. 645.1.b
Smaragdorum theriaca cerebrum roborat, vteri, ventriculi, cordiſque affectus curat, Epilepſiæ puerorum auxilio eſt, & menſtrua mouet. 118.c.1.c.d
Smilacis aſperæ temperamentum, & quomodo ſelectior cognoſcenda, Gallicatis affectibus plurimum prodeſt. 271.c.2.a.b
Soda vox Arabica cephalalgiæ ſpeciem ſignificans. 143.c.1.c
Solatri aqua cui vſui. 100.c.1.b
Solidum pondus eſt Exagio ſimile, ſolo nomine differt. 76.c.1.b
Soli in morbis longis mutatio iuuat. 47.c.1.c.& ſeqq.
In acutis reproba eſt. c.2.c
Solutio continui paralyſin aliquando cauſatur. 225.e.1.d
Somnus non per ſe, ſed ob neceſſitatem à natura inſtitutus. 64.c.1.a
Somnus aqua vitæ præparata conciliatur. 102.c.1.b
Somnus quid capitis doloribus auxilij conferat. 142.c.2.d
Eius vtilitas. 159.c.2.c
Repellentia in inflammationum initio celebranda. 161.c.2.b.162.c.1.tota
In augmento inutilia. c.2.b
In ſtatu æqualis reſoluentium & repellentium portio imponenda. c
Vacuant à parte. 163.c.1.d
Reſoluentia medicamenta in declinatione inflammationum ſemper admouenda. 162.c.2.e
Somnus intempeſtiuus coctioni detrimento eſt. 398.c.2.tota
Somnus in principio febris prohibendus triplici ex ratione. 544.c.2.b
Quod rationibus improbatur. c.d
Somnus in acceſſionum principio ſemper lædit. 545.c.1.a.
In declinatione icem. b
In ſtatu anceps eſt. c. In principio non perniciem, ſed febris prorogationem minatur.d. Noxa eſt poſitiua quòd in declinatione non iuuet. e
Somnus profundus & inexpugnabilis quando in febribus acutis concitatur. 651.c.2.d
Vide *Lethargus*.
Sophiſta ſuis coloribus depictus. 3.c.1.b
Sophiſtæ magis de nominibus, eorúmque ſignificatis, quàm de rebus ſolliciti. 12.c.2.d
Soporem vigilantem continuò febris comitatur. 175.e.1.d
Soporoſi affectus quatuor ſunt Coma, Carus, Lethargus, Catoche. 651.c.2.e
Vide ſingulos *in ſuis locis*.
Spadonibus cur pili non decidant. 466.e.2.b
Spinæ infectoriæ ſyrupus pituitam, & ſeroſos humores purgat. 107.c.2.b
Spiritus in quo aëris naturam referunt. 7.c.2.e
Spiritus diurna agitatione ſubtiliſſimi fiunt, nocte verò pauci, & craſſi. 8.c.1.e
Spiritus ad ſenſuum organa delati an facultatem ſolùm illi organo accommodatam deferant, an ſolùm expectantur vt inſtrumenta facultatis per neruos diſtributæ. 222.c.2.e
Spiritus in viſione eſt medium quoddam ſpecierum ſeu imaginum ſuſceptiuum. 244.c.1.d
Spirituum motus inordinatus an vertiginem inducat. ibid.
Spiritus copia vtilis eſt ad longinquam viſionem. 247.c.2.e.& 248.c.1
Splenis affectibus aquæ ſalubres. 100.c.2.e
Spodij trochiſci quibus medentur & qua doſi aſſumendi. 121.e.2.b
Sputum duplex. 229.c.1.b
A ſpuitione diſtinguitur. ibid.
Sputi variæ definitiones explicantur. c
Propriè eſt id quod coctum per tuſſim eiicitur. ibid.
Sputaminis à ſputo & ſcreatione differentia. 299.c.1.c
Sputi ex colore non ſolùm affectus ipſe, ſed etiam affecta pars indicatur. 299.c.1.d.e.col.2.a
Sputum nigrum melancholicum pleuritidem ſignificat. 299.c.2.d
Album & ſpumoſum pleuritidis pituitoſæ indicium eſt. e
Sputum ad bonū quæ conditiones requiſitæ. 303.c.1.c
Vnde colligitur coctum eſſe. ibid.
Sputum rubrum quid portendit. e
Sputum nigrum an peius glutinoſo, viridi, & ſpumoſo. 303.c.2.b
Spumoſum non omnino improbatur. d
Glutinoſum prauum. ibid.
Sputum nigrum peſſimum, etſi non ex aduſtione oriatur. 340.c.1.b
Sputum purulentum à pituita craſſa an certis ſignis diſtingui poſſit. 372.c.1.b
Squama ferri quid, & in quo à ſcoria differt, eiuſque vſus. 484.c.2.a.b
Status, eſt trium ſolidorum aureorum aut vnius drachmæ pondus. 76.c.2.a
Status morbi quietem poſtulat. 27.c.2.c
Nec in illo venæ ſectio aut purgatio congruit, niſi vrgente neceſſitate. 28.c.1.a.b
Status vniuerſalis morbi an ſemper victum tenuiſſimum exigat? 436.c.1.c
Vide *Morbus*.
Status prænotio Medico quibus ex cauſis adeò neceſſaria. 537.c.2.e
Quibus ſignis cognoſcitur virtutem ad ſtatum víque durare poſſe. 538.c.2.a
Stellarū de doctrina Paracelſi deliria. 14.c.2.e.15.c.1.a
Stellæ omnes pro ratione luminis calefaciūt. 522.c.2.e

Stercus aſininum & equiuum an fit nimiæ menſtrui fluxioni auxilio. 490.c.2.e.491.c.1.b
Stercorum natura calida. ibid.a
Sterilitas à iecoris calida, vel frigida intemperie oritur. 459.c.1.b
Sterilitas in homine cui aures amputatæ quibus cauſis tribuenda. 467.c.2.b
Sternutamétum vteri ſtrangulatui optimum. 495.c.2.b
Sternutatio ſecundinarum expulſioni proficua. 514.c.2.b.c
Sternutatio validam cerebri & capitis facultatem arguit. 649.c.1.c
Sternutatoria multiplicis generis, eorum vſus, & ex quibus parantur. 129.c.2.a
Stibij præparati virtutes Græcis ignotæ. 113.c.1.e
Quomodo probatius eligendum, & parandum. ibid.& c.2.a.b
Doſis eius qualis. c
Stibium an lapis, metallum, vel medium minerale. 113.c.2.c
Vi ignis liqueſcit, & cuilibet metallo permixtum celeriùs eliquandi materiam præbet. d
Frigidum eſt, vt ex eius effectibus patet. 114.c.1.a
Cur tam violenter vacuet. b
Eius præparationis varius modus. c.d
Finis præparations illius multiplex. e.& col.2.a.b
Exteriùs applicitum oculis gratiam conciliat. c
Stibij duo genera mas & fœmina, hæc magis probatur. d
Metalla à ſordibus purgat, & ſonitum campanis magis concinnum præbet. e
Intus aſſumptum non venenum eſt, ſed purgans medicamentum. 115.tota
Stibij trium granorum pondere propinati vtilitas in capitis doloribus. 147.c.1.b
Stibij præparati vſus in Gallicis affectibus commendatur. 272.c.1.d
Stilla ſanguinis ſemper reproba. 648.c.1.b.c.d
Deterior eſt æſtate vel àutumno, quàm aliis temporibus. e
Huius cauſa. c
Stilla meri peſſima. col.2.a
Stilla ſanguinis atri peior eſt ſtilla ſanguinis rubri. 649.c.1.b
Stilla ſanguinis quando delirium portendit. c
Quæ in initio febris cum ſternutatione euenit, ſolutionem ſignificat. d
In febribus ferè funeſta. c.2.a
Stœchados aqua quibus affectibus medeatur. 100.c.2.b
Stœchados ſyrupus ad omnes viſcerum obſtructiones commendatur. 105.c.2.c
Compoſitus ad pituitam purgandam. 107.c.1.e
Stœchados conſeruæ proprietates eximiæ. 121.c.1.c
Stomachica emplaſtra exiſtente cibo in ventriculo an interdicenda. 405.c.1.e
Stomachus quid ex vigiliis detrimenti patiatur. 8.c.1.c
Stomachum an panis roboret, & coctionem iuuet. 396.c.2.b.
Vide *Ventriculus*.
Strangulatus vteri affectus eſt frigidus. 493.c.1d
Vide *Vterus*.
Studiorum ratio quæ tenenda ei qui in vulgus emitere cupit. 7.c.1.e.& ſeqq.
Studiis qua hora incumbendum. 7.c.2.d
Stupor eſt ſenſus difficultas vel deperditio. 53.c.1.e
Stupor eſt imminutus ſenſus tactus. 229.c.2.e
Inter deprauatos motus annumeratur. 230.c.1.a
Eius cauſæ eædem quæ reſolutionis,ſed mitiores.ib.
In quo ab Hæmodia diſcrepat. ibid.
Stuporis ad generationem ſola intemperies frigida humida concurrit. b
Non repugnat quòd calida. ibid.
Adſtrictio, compreſſio, ſeu condenſatio ſtuporem inducunt. e
Stupor an manifeſta torpedinis marinæ qualitate, an occulta contrahatur. 230.c.1.d
Eius ſigna & præſagium. c.2.a
Stupor an propria neruorum paſſio. b
Stupor & dolor ſub diuerſis generibus collocantur. c
Galeni mens aperitur,non eſſe propriam neruorum paſſionem. 231.c.1.d
Stuporis curatio eadem quæ paralyſis, ſed remiſſior. col.2.c
Iuuenis cuiuſdam intemperantis ſtupore correpti, & cauterio ſanati exemplum. ibid.
Suauia cum auiditate aſſumpta & cum delectatione ægris quid auxilij conferant. 22.c.1.d e
Subſtantia an à prima cauſa,vel à generante in virtute feminis principaliter producatur. 464.c.1.e
Succi plantarum quî differant à liquamentis. 79.c.1.c
Maiorem virtutis plantarum partem obtinent. 71.c.1.c
Quando colligendi. ibid
Qua cautione conſeruantur. c.2.a
Succi calidi & frigidi enumerantur. 132.c.1.b
Sudor immodicus ſyncopen aliquando concitat. 364.c.2.a
Sudores in empyicis ad quid referendi. 381.c.2.e
Sudoris & vrinæ differentia. 614.c.1.e
Sudor eſt vacuatio naturalis.col.2.b.Qualis in ægris. c
Sudoris cauſa efficiens & finalis aſſignatur. 615.c.1.a
Sudor optimus in febribus an ſemper ad bonum iudicet. 615.c.1.d
Sudor ſuperfluus ſecundùm varias cauſas diuerſimodè curandus. e
Vnguentum ad eum ſedandum præſtantiſſimum. 616.c.1.a.
Sudorifica præſente febre in Gallicatis an celebranda. 271.c.1.d.
Suffitus quid, eiúſque differentiæ. 129.c.2.e
Suffocatio vteri an omnes eius affectus comprehendat. 493.c.1.a
Vide *Vterus*.
Suffumigia rarefacientia ex quibus paranda, in Gallicatis affectibus. 275.c.1.b
Suffumigia fœtida & viroſa quî differant. 496.c.2.c
Suffumigium facile ad fœtum mortuum extrahendum. 499.c.2.c
Suffitus aromatum ſecundinarum expulſioni nocet. 514.c.2.e.
Suffuſio, Græcè ὑπόχυμα, in oculis, quibus ſignis cognoſcitur. 248.c.2.e
Suilla phthiſicis concedenda. 375.c.2.e
Sulphuris olei proprietates. 123.c.2.d
Superbia indelebile vitium, præſertim ſi ignorantiæ iuncta. 4.c.2.c
Deo & hominibus odibilis eſt. ibid.
Superbi flatibus caput repletur. 4.c.2.d
Ranæ Æſopi ſimilis. e
Superfluitates temperatæ, & calidæ in tribus gradibus enumerantur. 132.c.2.c.d
Superſtillatio ſanguinis in quibus affectibus peſſima. 649.c.1.a
Suppoſitoria tribus modis parantur ad longitudinem ſex digitorum etiam pro vtero. 128.c.2.c
Suppoſitoria, quid, & ex quibus conficienda, quibus affectibus vtilia. 547.c.2.e
Suppuratio in pleuritide quid portendit. 305.c.1.e
Quando fit. ibid.
Suppuratio an inſeparabilem tuſſiculam habeat. 382.c.1.a
Vide *Empyema*.
Suppurationis initij notitia Medico diligentiſſimè obſeruanda. c.2.e

Suppurationis curatio inſtituitur. 385.c.2.e.& ſeqq.
Suppuratorum an proprium ſit ſymptoma inappetentia. 382.c.2.b
Eorum præter Hippocratica ſigna, alia enumerantur. e.& ſeq.
Rigor in iis recenſetur. 383.c.1.c
Pondus in thorace. e
Suppuratorum ſalus an ex febris remiſſione & cibi appetentia poſt rupturam colligi poſſit. 394.c.1.c
An ex ſitis carentia, pure bono, aluo exigua, & conſtante. col.2.c
Suppurati poſt rupturam cum peſſimis ſignis intereunt. col.2.c
Suppuratorum febris grauius noctu quàm interdiu infeſtat. 381.c.1.c
Symptomata ſæua & horrenda generoſum Medicum non terreant. 61.c.1.a
Symptomatum vehementia & fortitudine morbi ſtatus cognoſcitur. c
Et id quibus conditionibus intelligendum. 61.c.2.a.b.c
Symptomata omnia ſemper ex morbis naſcuntur.479.c.2.b.c.d.
Quædam naturalia. e.& 480.c.1.a
Symphyti ſyrupus fluxibus compeſcendis efficaciſſimus. 103.c.2.e
Symphyti maioris conſerua cui vſui. 120.c.2.e
Syncope mulieres ex odore chirothecarum ambaro delibutarum arreptæ poſt diem emortuæ. 6.c.1.d
Syncopes definitio expenditur. 360.c.2.c
Eſt præceps virium lapſus. d
Syncope, exolutio virtutis, & animi deliquium in quo diſtinguantur. 361.c.2.a b
Syncope & animi deliquium an penes maiorem vel minorem debilitatem ad eandem facultatem pertinentem inter ſe diſtinguantur. 31.c.1.d.e
Pars in ſyncope præcipuè affecta eſt cor. 362.c.2.b
Syncope facultatis pulſificæ, vel alterius in corde reſidentis eſt ſymptoma. d
An ad facultatem pulſificam potiùs ſpectet, quàm ad ſpirituum generatiuam. 363.c.1.a
Syncope ex dolore concitari poteſt. c. Ex triſtitia. d
Ex gaudio,& vigilia. e
Ex hectica, ardente & colliquante febre. c.2.b
Ex immodica inanitione, & repletione. b
Ex venenis.e.Vermibus. 364.c.1.a
Ex ventriculi oris conflictatione. c
Sudore immodico. c.2.a
Syncopes ſigna antecedentia enumerantur. c
Præſentia.365.c.1.a.Præſagia. d
Syncope an deterior cenſenda quæ à propriis cordis morbis excitatur, quàm quæ per conſenſum aliarum partium ortum ducit. 365.c.2.a
Ex continui ſolutione orta eſt omnium peſſima.b. c
Ex intemperie cordis non periculoſior eâ quæ ex morbis partium inſtrumentalium. d
Eius curatio inſtituitur. e
Vinum ad eam mirabile. 366.c.2.b
Aqua carnis. e
Reliqua præſidia enumerantur. d.& ſeqq.
Syncope ex vermibus allij ope curatur. 368.c.1.e
Syncope ex interuallis recurrens, inæquali pulſu, ebeni ope curata. 368.c.2.c
Alia ex alui fluxu maligno, electuario cryſtallino curata. 369.c.1.a
Syncope ex puris continuo per anum fluxu,fonticulis, & ebeno curata. 369.c.1.e
Syncope quî differt ab vteri ſtrangulatu. 494.c.2.a
Syncope quibus curatur. 645.c.1.b.c
Vnguentum ad eam mirabile. e
Syrupi vox quid ſonet. 102.c.2.d
Syrupi à Iulep differentia. e
Syrupus qua arte parandus. 103.c.1.a
Ad quas intentiones paratur, eius vſus, & quo tempore propinandus. b
Syrupi bilem diſponentes ſunt, Scorzoneræ. c
Endiuiæ, Oxalidis. d
Acetoſus ſimplex, & de acetoſitate limonum. e
De acetoſitate citri, & de agreſta. c.2.a
Syrupi adſtringentes ſunt, roſaceus. b
Roſaceus ex roſis ſiccis & granatorum. c
Citoniorum, myrtinus. d
Magiſtralis contra omnes fluxus. e
Syrupi aperientes ſunt diureticus Magiſtralis.104.c.1.a
Raphani. b
De ſcoria ferri ſimplex, & compoſitus. c
Syrupi incraſſantes ſunt. Violârum. e
Nenupharis, Althææ Magiſtralis. col.2.a
De Tuſſilagine, Diacodion.b.Iuiubarum. b
De portulaca. c
De Papauere. d
Syrupi pituitam diſponentes ſunt, Hydromel. e
De pæonia Magiſtralis. 105.c.1.a
De cinnamomo. ibid.
Capillorum veneris. b
Liquiritiæ. ibid.
De hyſſopo, De praſſio. c
Oxymel ſimplex, & ſcilliticum. d
Oxymel ſcilliticum compoſitum, Rhodomel ſimpliciter dictum. e
Byzantinus. c.2.a
Abſinthij. b
Fœniculi. ibid.
De ſtœchade. c
De lacca Magiſtralis. ibid.
De artemiſia ſimplex, & compoſitus. e
De duabus radicibus. 106.c.1.a
De quinque radicibus. b
De corticibus citri, cum aromate & ſine illo. c
De mentha ſimplex & compoſitus. d
Syrupi diſponentes melancholiam ſunt, ſyrupus borraginis. 106.c.1.e
Bugloſſæ, Fumariæ. c.2.a
De pomis, lupulorum. b
Syrupi bilem purgantes ſunt, ſyrupus de Rhabarbaro, Violarum. d
Perſicus, & ſyrupus roſatum Perſicarum ex nouem infuſionibus. e
Roſarum rubearum ex nouem infuſionibus. 107.c.1.a
De cichorio cum Rhabarbaro. b
Syrupus regius Magiſtralis. ibid.
Syrupi pituitam purgantes ſunt, de eupatorio, de ſtœchade compoſitus. 107.c.1.d
De hermodactylis Magiſtralis. e
Syrupus *Diacnicu* dictus. c.2.a
De ſpina infectoria. 107.c,2.b
Syrupi melancholiam purgantes ſunt, ſyrupus de pomis Regis Saporis. 107.c.2.d
De fumaria compoſitus ibid.
De polypodio ſimplex Magiſtralis. c
Compoſitus. 108.c.1.a
De epithymo. b
Syrupi ex aceto parati in capitis doloribus à melancholia ortis an ex vſu ſint. 147.c.2.b
Syrupi prouocandis menſibus & tenuandis humoribus percommodi. 483.c.2.a.d
Syrupus ad frigidos neruorum affectus vtiliſſimus. 229.c.2.d
Syrupus pleuritidi pituitoſæ curãdæ perutilis.313.c.1.e
Syrupus ad enixas præſeruandas ne in morbos labantur. 511.c.1.d
Syrupi extenuantes in humoribus craſſis exhibendi. 559.c.1.d

Adſtringentes pro humoribus putridis concoquẽdis ante coctionem exhiberi non poſſunt. 559.c.2.b

Eorum certa quantitas deſcribitur. 560.c.1.c

Syrupi ante purgationem in febribus ad coctionem noxij humoris ſunt concedendi. 558.c.2.d

Syrupus inueteratæ tuſſi vtiliſſimus. 634.c.1.b

Syrupus læſo guſtui expertus. 643.c.2.e

Syrupus ad dolorem ventriculi ſedandum cùm ex cauſa calida, vtiliſſimus. 644.c.1.e

Syrupus euocandis menſtruis vtiliſſimus,& roborando vtero. 486.c.1.e

T

TAbellæ Manus Chriſti perlatæ dictæ omnium facultatum imbecillitatem firmant, febribus ardentibus occurrunt, & falſas imaginationes tollunt. 121.c.1.e

Ex quibus ſpeciebus parantur tabellæ, rotulæ, orbiculi, morſelli cum ſaccharo. ibid.

Tabes & phthiſis in quo differunt. 370.c.2.e

Tabes lacte & eius balneo curata. 377.c.1.c

Vide *Phthiſis*.

Talentum, maximum omnium ponderum, minus eſt, maius, & maximum. 76.c.2.b

è Talo vena ſecta menſtrua prouocat. 278.c.2.a

Tamarindus fructus eſt palmæ ſylueſtris. Eius variæ appellationes. 84.c.2.b

Tamarindi qui electiores. c

Sale conditi, in aqua oxalidis macerandi. ibid.

Tamarindus non idem eſt ac phœnicobalanus Dioſcoridis, & Plinij. d

Ventrem ſoluit. e

Eius pulpa, vel decoctum in principio febrium putridarum tutò offerri poteſt. 85.c.1.a

Tamarindorũ pulpa apozematis permiſcetur. 85.c.1.b

Fit ex eis conſerua pro febribus malignis. c

Taraxis eſt oculi affectus, à cauſa externa, vt fumo, puluere,&c. 249.c.1.d

Tardum, periculoſum, & curatu difficile differunt. 227.c.1.a.

Tartari oleum quibus morbis medetur. 122.c.2.e

Temeritas in Medico execranda. 13.c.1.b

Quomodo conciliatur illud, *Quos ratio non iuuat, temeritas ſanat.* ibid.c

Temperamentum calidum & humidum laudatiſſimum. 38.c.1.c

Purgationibus & ſanguinis miſſione tutò curari poteſt. d

ſi Temperamentum naturale quod optimum eſt, per ſimilia conſeruetur,quomodo poterit in ætate pueritiæ conſeruari? 46.c.1.b

Temperamentum ætatis & naturale in quo diſtinctum. c

Temperamenta quæ inediam faciliùs ferant. 527.c.2.e.528.c.1.a.b.

Temperamenta ægrotum victus rationem variant.531.col.2.a.

Naturale hanc indicat. 533.c.2.a

Tempeſtas aquilonia, facta in cerebro compreſſione, pleuritidem concitat. 293.c.1.e

Temporum mutationes morbos pariunt. 45.c.1.a

Tempus ad euacuationes obſeruandum. 34.c.1.c

Temporis maxima habenda eſt ratio pro cibandis, & potandis ægris. 536. vſque ad 544

Tepida etſi gratum & familiarem calorem habeant, debilitant ventriculum. 405.c 2.e

Tereniabin, ros cœleſtis, vel roſcidum mel. 88.c.2.e

ex Terra quæ in vſus Medicos neceſſaria extrahuntur. 76.c.2.d.

Terræ variæ ſpecies Medico vſui accommodæ numerantur. 132.c.2.d.e

Terræ in mineris ferri virtus mirabilis ad ciendos menſes. 486.c.1.e

Tertianæ exquiſitæ definitio. 577.c.2.e

Tertianæ nothæ. 581.c.1.e

Vide; *Febris.*

Teſticuli gallorum iuuenum pleuriticis exhibendi. 308.c.1.c.

Teſticuli equi vino diſſoluti,cui vſui. 515.c.1.d

Teſtium officium & vſus. 456.c.1.e

Eorúmque venarum, & neruorum. 459.c.1.d

Teſtes an ſolùm ad ſemen conficiendum ſint creati. 469.c.1.a.

Eorum vſus. b

Ariſtotelis de iis hallucinatio. ibid.

Teſtes quomodo ſemen producant. 468.c.2.c

Teſtudinum ſyrupus empyemati, & Ebeni decoctum vtiliſſima. 386.c.2.d

Tetanus vera eſt conuulſionis ſpecies. 238.c.1.b

In eo pars quieta & conuulſa mouetur. c

Theriacæ ſmaragdorum excellentia. 118.c.1.e

Theriacæ magnæ Andromachi proprietates. 119.c.2.d

Theriacæ vtilitates. e

Non offerenda niſi pòſt ſex menſes à confectione. 120.c.1.a.

Thomæ à Veiga Medici Luſitani in Galeni libris de locis affectis explicandis ſagacitas laudatur. 9.c.2

Thorax quibus purgandus. 66.c.1.d.e

Thoracis affectibus aquæ ſalubres. 100.c.2.d

Thoracis vulnera curabilia. 374.c.1.b

à Thorace in pulmonem an pus tranſſumi poſſit. 378.c.2.b.

Et quæ via certa ad id reperiatur.379.c.1.e.& ſeqq.

Thoracis pondus ſuppurationis eſt ſignum. 383.c.1.e

Thoracis in vno latere an empyema conſiſtere poſſit, quin alteri communicetur. 383.c.2.a

Thoracis in cauitate materia purulenta contenta per ſputum periculoſiùs, quàm per infernam regionem expurgatur. 384.c.2.e

Timiditas impotentiam,vt audacia ignorantiam arguit in Medico. 13.c.1.b

Timor Dei ſapientiæ initium & radius. 1.col.1

Timor à grauidis arcendus. 502.c.2.d

Tineæ definitio. Cauſa humor melancholicus. 139.col.1.e.

Signa cruſtæ aridæ, cineritiæ, nigræ, virides, croceæ. col.2.b

Tinea pueris frequentiſſimè contingit, & præcipuè recens natis, in quibus ab adſtringentibus cauendum. c

Affectus eſt contactu & fomite contagioſus. d.e

Qua ope in infantibus curanda. 140.c.1.a.b

Tineæ inueteratæ oleo bombacino perſanatæ exemplum. c.2.a.b

Tolerantia & conferentia quid & in quo differunt.39.col.2.e.

Vide *Conferentia.*

Topica auxilia non ante euacuationem adminiſtranda. 64.c.2.b.

Torminum à partu definitio. 515.c.2.d

An ſint continua, an per interualla exacerbentur. d.& 516.c.1.tota.

An primiparis contingant. c.2.a

Quibus ex cauſis originem ducunt. 519.c.1.c

Eorum ſigna. c.d

Præſagium & curatio. 517.c.1.a.b

Puluis huic affectui præſtantiſſimus. e

Torpor eſt ſymptoma tactus imminuti. 219.c.2.e

Medium eſt inter ſanitatẽ & paralyſim,dicitque ſenſus & motus difficultatem. 231.c.1.b

Vide *Stupor.*

Torpedinem an occulta, an manifeſta qualitas inducat. 130.c.2.d.e

Tortura oris eſt reſolutio muſculorum maxillarum, propter quam os, naſus, oculus diſtorquentur. Eius cauſæ, ſigna, & curatio. 231.c.2.e.232.tota.
Vide *Os*, *Conuulſio canina.*
Trauli diarrhœæ obnoxij. 32.c.2.e.33.c.1.a
Cur Trauli dicti. b
Triſtitia nimia ſyncopen generare poteſt. 363.c.1.e
Trochiſcorum nomine quid intelligendum, & quomodo fiant. 121.c.2.a
Trochiſci refrigerantes ſunt, de Spodio. b
De Berberis, de Carabe. c
De Alkekengi. ibid.
Collyrium Album Rhaſis. ibid.
Trochiſci calefacientes ſunt Diarrhodonis Meſuæ, Galliæ Moſchatæ. 121.c.2.e
De Abſinthio, de Eupatorio. 122.c.1.b
De Myrrha. c
Trochiſci purgantes, ſunt de Rhabarbaro. d
De agarico. ibid. Alhandal. e
Tryphera Sarracenica Meſues cui vſui. 118.c.2.e
Tumor pedum quibus morbis communis. 382.c.1.e
Tunicarum palati, & ventriculi officium. 387.c.2.a.b
Turbith, ſiue Turpetum quid? 91.c.1.c
Quod ſeligendum, & improbandum. d
Eius vſus & temperamentum. e
Tuſſilago ſyrupo condita tuſſi ſiccæ & orthopnœæ ſuccurrit. 104.c.2.b
Tuſſis hydropi ſuperueniens quid officiat. 429. col.2. d.e.
Tuſſis in eodem affectu per conſenſum iecoris ſuperueniens, an ab ea quæ fit primariò affecto thorace, ſignis diſtingui poſſit. 430.c.1.c
Tuſſis ſonus licèt per inſtrumenta vocalia redditus, non tamen vocis appellationem meretur. 313.c.1.c
Tuſſis ad ſecundinarum expulſionem quid conferat? 514.c.2.b.c
Tuſſis & ſternutatio quid ad earum expulſionem iuuent. e.& col.2-b.c
Quid ſuffumigia fœtida. d
Suffitus aromatici improbantur. e.& 515.c.1.a.b
Mulier tunc ſpiritum cohibeat, vomitum vitet, vociferetur. &c.b
Quibus curanda. d.e
Puluis ad id eximius. 515.c.2.a
Tuſſis eſt vehemens efflatio qua à partibus ſpiritalibus quidquid obſtat expellitur. 631.c.1.d
A facultate partim animali, partim naturali perficitur. 631.c.2.a.b
Eſt ſymptoma in genere actionum motricum deprauatarum. b
Ad omnem ſequitur materialem intemperiem, ſed præcipuè humidam. c
Eius differentiæ plures. d
Cauſæ variæ. e
Internæ mediatæ. 632.c.1.b.& ſeqq.
Eius ſigna. c.2.a
Præſagium. c
Tuſſe ſunt diſtillationi germanus affectus. d
Syrupus inueteratæ tuſſi vtiliſſimus. 634.c.1.a
Tuthiæ vnguenti proprietates, 124.c.2.c
Tympanites hydrops an periculoſior Aſcite, & Anaſarca. 428.c.2.b.e
Typhomania vnde oritur. 174.c.2.d
Media eſt inter Phrenitidem, & Lethargum. e
Vide *Coma vigil.*

V

Vacuatio perfecta, & indeficiens quæ? 27.c.1.b
Vacuationes cum mediocritate fiant. 33.c.2.e. & ſeqq.
Vacuatio vt per locum conuenientem fiat, quinque obſeruanda, ſcilicet, vt rectitudo ſeruetur, vt pars per quam fit vacuatio ſit ignobilis. Vt ſit illi euacuationi ſecundum naturam deſtinata. 40.c.2.e
Vt in illa parte nulla ſit ægritudo. d
Vt nulli morbo periculoſiori ſit obnoxia. 41.c.1.a
Vacuatio in quo tempore morbi facienda. 41.c.1.e.& col.2.tota.
Vacuatio omnis ſuperflua ſyncopen affert. 42.c.2.c
in omnibus Vacuationibus modus, & quantitas ſeruanda. 42.c.2.b.e.43.c.1.b
Vacuationes ſymptomaticæ non ſemper improbandæ. 59.c.1.c.& ſeqq.
Quid ſymptomatica euacuatio, & quid naturalis. 60.c.2.e.
Vacuationes repentinæ vacuandæ, de quibus vacuationibus intelligendum. 526.c.2.e.527.c.1.a
Valleſij in epidemicis libris exponendis ſolertia. 9.c.1.c
Variolarum origo à menſtrui impuritate emanat. 455.col.1.a.
Variolis & morbillis ſyrupus de lacca Magiſtralis accommodus. 105.c.2.e
Vaſorum amplitudo in corporibus calidis & ſiccis non ſemper abundantiam denotat. 37.c.1.e
Vaſa an aſſignari poſſint, per quæ immodicus ſanguis ad vterum confluat. 487.c.1.b
Vaſorum ſpermaticorum appellatio ab officio. 468. col.2.d.
Vena die critico non ſecanda. 28.c.1.e
Venæſectionis hora duplex, electa & neceſſaria, electa in lumine diei & abſoluta concoctione. 26.c.2.a.b
Nec repleto, nec famelico ventriculo celebranda. 30.c.1.a.
Vena ſiccis temperaturis & humoribus cautè ſecanda. 36.c.2.b.vt & frigidis. d.e.& 37.c.1.a
Venæ ſectio an maius corporis robur exigat quàm purgatio. 50.c.2.a
Vena quibus in regionibus copioſè ſecanda, in quibus parcè. 58.c.1.b.c
Venæſectio an in paralyſi celebranda. 226.c.2.d
Venæſectio in pleuritide neceſſaria, etiam præſente cacochymia. 309.c.1.b
Ex latere affecto. c.2.a
An à ſuperioribus partibus. e
An ad coloris mutationem. 310.c.1.a
Non vſque ad animi deliquium. 311.c.1.b
Venæ flatibus an rumpi poſſint. 332.c.1.tota.
Venæ ſectio menſtruæ purgationi contraria. 478. c.1.a.
E cubito cohibet, è talo prouocat. e
Venæ ſectio in omni menſtruorum ſuppreſſione non celebranda. 482.c.2.d.& ſeq.
An mittendus ſanguis ante, vel poſt menſtruationis tempus. 483.c.1.c
Venena aliquando vertuntur in naturam. c
Non prohibent vacuationem ſimpliciter. 39.c.1.a
Venenum aqua theriacali fugatur. 102.c.1.a
Venena inter ſyncopes cauſas numerantur. 363.c.2.d
Veneni ſtrangulatio quì differt ab vteri ſuffocatione 494.c.2.b.
Ventres hyeme & vere calidiſſimi. 45 c1.b
Ventriculus pro oppreſſionis diuerſitate, variè purgandus. 65.c.2.d.e
Ventriculi flatibus & ventris doloribus ſedandis, aquæ perutiles. 100.c.2.d
Ventriculi oris conflictatio inter ſyncopes cauſas recenſetur. 364.c.1.c
Ventriculi neceſſitas eiúſque cum reliquis corporis partibus conſenſus oſtenditur. 387. col.1.c.d.388. col.1.a.
Vt ritè coquat neceſſaria eſt alimenti in ore præparatio. e

In

In Ventriculo alimenta omnia ſpeciem mutant. 387. c.2.d.
In eo maior eſt alteratio quàm ea quæ fit in ore. e
An calore ſuo principaliùs concoquat quàm partium vicinarum. 388.c.1.e.& ſeqq.
In gratiam nutritionis, non in commodum aliarum partium ſemper operatur. c.2.d
Ventriculi non'actiones binæ,ſcilicet vt eſt inſtrumentum coctionis, & vt eſt pars ſimilaris. 389.c.1.b
Chylo tanquam vera nutritione nutritur. 390.c.2.c. 361.c.2.a.& ſeq.
Ventriculi orificij præſtantia ea eſt vt ab antiquis cordis nomen habuerit. 392.c.1.b.
Quæ ex eius debilitate ſymptomatum congeries excitari poſſit. ibid.
Ventriculi ex capacitate quæ item ſymptomata. e
An deperdita, aut corrupta appetentia ad eius oſtium referenda. ibid.& c.2.a
An cardialgia. 393.c.1.b
Debilitatis Ventriculi definitio Galenica expenditur. 363.c.2.a
Eius debilitatis cauſa an ex inopia ſucci melancholici à ſplene ad ventriculum delati oriatur. 394.c.1.d
In ventriculum ad iuuandam coctionem an pellente liene, aut potiùs attrahente ſtomacho, ſuccus melancholicus deferatur. 394.c.2.e
Ab eius robore perficitur coctio, & ab imbecillitate vitiatur. 395.c.1.b
Excrementa eius coctionem interturbant. d
In ventriculo alimenta tripliciter corrumpi poſſunt. 395.c.2.a
Eo nequaquam affecto an concoctio lædi poſſit. b.c.
Ventriculus an panis eſu faciliùs grauetur quàm carnis. 396.c.2.e
An magis debilitetur. 397.c.1.e
Ventriculus potus & cibi mutatione debilitatur. 398. c.1.c
Somno, & vigilia nimia. c.2.tota
Vide *Coctio*.
Ventriculus excrementorum fæcalium retentione læditur. 400.c.1.e
Ventriculi imbecillitas omnium morborum cauſa cenſetur. 403.c.1.b
Eius hectica an incurabilis. e
Ventriculus an hiera purgetur. c.2.b
An hiera cum melle. d
An hiera ventriculum roboret. 404.c.1.d
Emplaſtris firmantibus anteriori an poſteriori parte firmandus. 405.c.1.d
Ventriculus remediis tepidis debilitatur. 405.c.2.d
Eius intemperies frigida pilulis ſanatur. 407.c.1.a
Ventriculi frigiditas vino mirabili ſanata. c
Vnguento pretioſo. d
Portulaca. col.2.a
Ventris conſtrictio iecoris inflammationem comitatur. 414.c.2.e
Vide *Aluus*.
Ventriculus grauidarum quibus roborandus. 504. c.2.c.505.c.1.a.b.e
Ventriculi intemperies frigida famem caninam concitat. 640.c.2.b
Ventriculus frigidus magis appetit quàm concoquat.c
Explicatur hæc ſententia. 641.c.1.a.b
Bene concoquit ſi temperatus, ſi malè ructus nidoroſos per calorem, acidos per frigus edit.640. c.2.c
Ventriculi dolor quibus in morbis oritur. 644. c.1.a
Ex eo vires proſternuntur. b
Quibus præſidiis huic occurrendum. c
Syrupus ad eum ex cauſa calida ortum,vtiliſſimus.d
Puluis item cùm ex frigido ſucco, & flatu in chronicis febribus ſuboritur ventriculi dolor. col.2.b.
Veneris vſus bilioſis & calidis naturis infenſiſſimus. 37.c.1.d.
Veneris ex vſu debilitas ſumma ad quid referenda. 467.c.1.b.
Veneris vſus menſtruatis prohibitus. 477.c.2.c
Veneris vſus moderatus,vtero gerentibus ſalubris.502. col.1.d.
Ver purgationi percommodum. 34.c.1.e
Vere alimenta copioſiori quantitate præbenda. 631. c.2.b.c.
Veratrum priuſquam propinetur, cibus vel balneum præmittendum, vt celeriùs purget. 33.c.1.c
Veratrum dare priuſquam corpus victu præparetur, periculoſum. 534.c.2.b
Veratrum album tutò Hippocratis tempore ſumebatur. ibid.
Verminatio difficilis & periculoſus morbus. 646.c.2.a
Eius curatio præſente febre difficilior, quàm citra ipſam. 647.c.1.a
Vide, *Lumbricus*.
Vermibus necandis in malignis febribus potio vtiliſſima. 647.c.1.c
Puluis item eximius. d
Vermes inter ſyncopes cauſas numerantur. 364.c.2.a
Vermes viui in renibus inuenti. 442.c.2.d
Vermes ſunt putredinis ſoboles. 645.c.2.d
Vertigo eſt affectus in quo res conſpectæ videntur circumuolui. 243.c.2.c
In quo differt à Scotomia. c.2.c
Quæ dicitur vertigo tenebricoſa. 244.c.1.a
Vertiginis cauſa interna eſt ſpirituum motus inordinatus, præſertim ſi flatuoſi, & halituoſi. c.2.c
Cauſæ externæ variæ enumerantur. d. e. & 245. c.1.a.b.
Vertiginis ſpecies explicantur. d.e
Præſagium. c.2.a
Curatio. b.c.& ſeqq.
Vertigo admiranda ex auris regione, cauterio pone aures affixo omnino curata. 246.c.1.b
Veſalij in libris Galeni de vſu partium enodandis ſolertia commendatur. 0.c.2.b
Veſicæ paralyſis vnde, eiúſque curatio. 235.c.1.c
Veſicæ calculus eſt & morbus, & morbi cauſa. 434. c.2.c
Eius cauſa, & quàm fit atrox affectus explicatur. 441.c.1.b.d
Veſicatoriorum vſus in qui bus commendatur. 129. c.1.d
Veſtitus in Medicis & corporis ornatus qui requiratur. 6.c.1.c
Victus tenuitas morbos aperit. 55.c.1.d.e
Imperanda ignotis morbis. col.2
Victus ratio quid ad purgationem vtilitatis conferat. 33.c.2.b
Victus rationem vnicuique febri præſcribere difficile. 326.c.1.a
Eius diſtinctio quadruplex explicatur. b
Victus in extremo tenuiſſimus in morbis exactè peracutis conſulendus. 526.c.2.b.e
Victus ratio rectè à Galeno definita. 529.c.2.e.& 530. col.1.a.b.
Eſt ductus per conſuetas materias. ibid.
Victus rationis acceptiones variæ. 530. col. 1. c.d.e.
Quibus numeris abſoluitur. c.2.a
An in multa vel parua quantitate concedendus. b

Eius

Eius formæ triplex diuiſio, in ea quæ comeduntur, ſorbentur, & bibuntur. c

Victus plenus quis, tripléxque eius diuiſio in plenum exquiſitè, moderatè & ſimpliciter. d.e

Victus item conſeruantis diuiſio triplex. ibid.

Tenuis item. 551.c.1.a

Galenus de victus diuiſione explicatur. c.d

Varia eſt victus in febricitantibus ratio ſtatuenda. e. & ſeqq.

Victus ad præſcriptionem temperamenti habenda eſt ratio. 531.c.1.a

Ætatis. ibid.

Temporis. b.c.d

Loci. e.& 532.c.1.b

Ob diuerſum vitæ ſtudium variatur. c

Iuxta maiorem,vel minorem reſolutionem à calore naturali contractam. d.e

Iuxta diuerſitatem humorum in corpore redundantium. ibid.& c.2.a

Victus qualitas duplex,alia ex alimentis,vt alimenta. c

Alia vt medicamentoſa ſunt. e

Victus humidi acceptione quid intelligendum. 533. c.1.b.

Victus qualitas an debeat eſſe contraria febri, aut eius cauſæ. c.d

Morbus, naturale temperamentum, & conſuetudo, victus rationem præſcribunt. 533.c.2.a

Victus in qualitate præſcribenda in febrientibus an indicatio quæ ſumitur à morbo ſit præſtantior ea quæ ſumitur à virtute. c

An ſtandum ſit veterum regulis in præſcribendo victu febrientibus noſtri temporis. e. & c.2.a.b

Victus tenuitas in omnibus morbis tutior eſt quàm craſſities. 534.c.2.d.535.tota.& 536.c.1

Victus tenuiſſimus in morbi ſtatu vniuerſali exhibendus. 36.c.2

In principio morbi aliquando tenuior exigitur quàm in ſtatu. 537.c.1.c.d

Et quid ex eo vtilitatis reſultet. c.2.c

Victus forma à diſtantia ſtatus, & à viribus ægrotantis deſumenda. c.2.d

Victu in tenui peccare quid incommodi febricitantibus inducat. 534.c.2.d.e

Quid in nimio, etiam in ſanis & bene habentibus. 535.c.2.d.

Videndi actio vt pars inſtrumentalis, læditur obſtructione, conſtipatione, & tumore præter naturam. 246.c.2.c.

Videndi primum inſtrumentum eſt cryſtalloïdes, ſiue cryſtallinus, aut glacialis humor, cuius figura explicatur. ibid.

Videndi actio vt pars ſimilaris ab octo in temperiebus læditur, quæ ordine explicantur. ibid.b

Vigiliæ ad multam noctem quid ingenio detrimenti afferant. 8.c.1.b

ex Vigilia corpori quæ commoda. 64.c.1.a.b

Quæ incommoda. c.d.e

Vtero occurrendum. c.2.a

Vigilia à natura inſtituta, vt actio. 64.c.1.a

Vigilia immodica ſyncopen aliquando cauſatur. 363. c.1.e

Vigilia intempeſtiua ventriculo officit. 399.c.1.c

Vigilia ſuperflua ex calefacto cerebro oritur. 649.c.2.c

Corpora extenuat. d

In febribus omnino arcenda. e

Phrenitidem accerſit. 650.c.1.a

Ad vigiliam deſperatam pilula opiata vtiliſſima. c

Vinum vetuſtum liberaliter potum ſitim & vigilias inducit. 55.c.1.b

Modicè dilutum ſoporem. ibid.a

Vinum quatenus in capitis doloribus præbendum. 142.c.2.b.c

Vinum Lethargicis tutò concedendum. 169.c.2.e

Vini nimius potus neruorum reſolutionem parit. 227. c.1.e

Vinum antiquum paucum eorum frigidos affectus curat. col.2.a

In paralyſi num concedendum. ibid.

Vini mirabilis viſcera roborandi & craſſos humores incidendi facultas. 271.c.1.c

Vinum ſanctum à Medicis nuncupatum Gallicatis affectibus vtile. ibid.

Vinum ſanctum pretioſum ex Auctoris inuento clemens, tutum, partes principes roborans,& ſuauiter euacuans. 279.c.2.b

Vini potus immodicus pleuritidem generat. 293.c.2.c

Vinum ante coctionem humorum non exhibendum pleuriticis. 309.c.1.a

Vinum animi deliquio præſidium mirabile. 366.c.1.b

Vinum ventriculum roborat. 397.c.2.e.& ſeq.

Eius mutatio ab albo ad nigrum nocentior eſt. 398.c.1.e

Vinum artificioſum ad ventriculi debilitatem mirabile. 407.c.1.c

Vini vſus in modica quantitate Menſtruatis non prohibitus. 476.c.2.e

Eius commoda. 477.c.1.b

Omnibus ſanè habentibus competit. ibid.

Graues habitus mites facit. c

Vinum vteri ſuffocationibus nocuum. 495.c.2.c

Vini vſus corpus nutrit. 504.c.1.b

Vires roborat. c

Calorem confortat. d

Exhilarat. e.& col.2.a

Flatus diſcutit. b

Vinum quodnam, & quando concedi poteſt. e

Pomatum ex pomis acidis ſalubre. ibic.

Cereuiſiæ potus tutò exhiberi poteſt. 533.c.1.a

Vinum quodnam & quando febribus ſalutare. 543. c.2.e

Vinum ad famem caninam ex frigida cauſa ortam, generoſiſſimum qua arte parandum. 641.c.2.b

Violarum aqua cui vſui. 100.c.1.1

Violarum ſyrupus febribus & diſtillationibus calidis perutilis. 204.c.1.e

Violarum ex nouem infuſionibus ſyrupus quibus affectibus præbendus. 106.c.2.d

Violarum conſerua duplex, cum vnguibus & ſine vnguibus, vtriuſque proprietates. 120.c.2.b

Violenti definitio Ariſtotelica expenditur. 461.c.2.e

Viperinæ, ſiue ſcorzoneræ herbæ proprietates mirabiles. 99.c.1.d

Vide *Scorzonera.*

Viperinæ carnis vſus Luſitanis mulierculis, ne menſtrua ſupprimantur, frequentiſſimus. 476.c.1.c

Item Ægyptiis, qui idcirco diutiſſimè viuant. d

Viri præſtantia & excellentia an fœminis ſuperiores, vbi latè de fœminæ nobilitate diſputatur. 448.449.

Viraginum defectus quoad generationem explicatur. 470.c.1.c.d

Virgines ante purgationis tempus quot affectibus obnoxiæ. 67.c.2.c

Quot caſtè & pudicè viuentes, iã gradiores factæ. d

Viridis color in excrementis quid portendit. 303. c.2.b

Viroſum in quo differt à fœtido, multo eſt vſui, hoc nulli. 496.c.2.d

Virtutis cum ſapientia affinitas. 6.c.2.e

Virtutes Medico conuenientiores deſcribuntur. 11. c.1.b

Virtutis indicatio morbi indicatione præſtantior eſt. 533.col.2.c.d

Virtutis imbecillis gradus quæ per cibum reſtitui poſſit, aſſignari non poteſt. 534.c.1.a

Virtus

Virtus ægrotorum ex ſanorum victu colligendus eſt. 536. c.1.a.
Ex denegato victu defectus facilius corriguntur, quàm ex abundantia. b
Virtutem poſſe durare vſque ad ſtatum quatuor ſignis cognoſcitur. 538.c.2.a
Virium indicatio victus tenuitatem præſcribit. 527. c.1.d.
Viſioni an amplitudo vueæ perpetuò incommodet, an anguſtia naturalis vtilis ſit. 247.c.b
Viſio quomodo ex albuginei craſſitie, & coloris alteratione afficiatur. 247.c.1.e.& c.2.tota
Ad longinquam viſionem ſpiritus copia vtilis eſt. ibid.c.& 248.c.1.
Viſio exacta ex oculorum colore, ſitu, & ſpirituum conſtitutione pendet. 248.c.1.b.c
Vide *Ophthalmia*.
Vitæ aqua. 101.c.2.a
Vide *Aqua*.
Vitæ diuerſum ſtudium victus rationem variat. 532. c.1.c.
Vitis tenella menſtruo ſanguine tacta læditur, & ſterileſcit. 455.c.1.a
Vitrioli olei proprietates enumerantur. 123.c.2.b
Viuentium tria genera marcori obnoxia. 466.c.1.b
Viuum interficere non licet pro alterius vita redimenda, quod & de fœtu materno intelligi debet. 511. c.1.a.c.
Vmbilicus infanti reſecandus, & ſale aſpergendus. 617. c.2.a.
Vmbilici ad reſectionem quod tempus differendum? Secundinæ non ab eo reſecandæ donec extra vterum extrahantur. 514.c.1.c.d
Vlcera manantia, Græcè Achores, vlcera verò ſicca tinea dicta. 139.c.2.d
Vide *Achor, Tinea*.
Vlcera Gallicorum in gutture, vel in ore an Mercurialibus vnguentis curanda. 274.c.1.c
Si ſordidiora fiant, & ſerpant, quomodo cauterifanda. c.2.a
Vide *Morbus Gallicus*.
Vlcera pulmonis incurabilia. 373.c.1.a
Vide *Pulmo*.
Vncia octo drachmis conſtat. c.75.c.2.b
Vnguenta refrigerantia ſunt Roſaceum. 124.c.1.d
Refrigerans Galeni. Reſumptiuum Magiſtrale. e
Santalinum, plumbeum. c.2.a
Lithargyrij, pro ſcabie Magiſtrale. b
Tuthiæ, Populeum, Comitiſſæ. c. c
Stomachicum Magiſtrale, de Minio. d
Vnguentum potabile dictum. e
Ad pediculos. ibid.
Ad combuſtionem Magiſtrale. 125.c.1.a
Vnguentum oculare Magiſtrale. ibid.
Ad hæmorrhoïdes Magiſtrale. b
Vnguenta calefacientia ſunt, Dialthææ ſimplex & compoſitum. c
Oeſypatum, ſeu Hyſſopi humidi. Pleuriticum, vnguentum aureum. d
Deoppilatiuum ſuccorum Magiſtrale. e
Eius conficiendi ratio. c.2.a
Vnguentum Naphæ, Agrippæ. b
Martiatum. ibid.
Aregon, Ebulorum Magiſtrale. c
Vnguentum pro morbo Gallico. d.e
Mundificatiuum, Mediæ confectionis. 126.c.1.a
Vnguentum album, Baſilicum, Ægyptiacum. b
Vnguentum ex quibus componendum. 128.c.2.b
Vnguenta Mercurialia quo tempore in Gallicatis affectibus apponenda. 271.c.1.c
Vnguentum pro pleuritide curanda vtiliſſimum. 314. c.1.b.
Vnguium curuitas an perpetuò empyicos comitetur. 381.c.2.d.
Vnguentum frigidis ventriculi affectibus pretioſiſſimum. 407.c.1.d
Vnguentum obſtructionibus aperiendis commodum. 484.c.1.a
Vnguentum ad animi deliquium & ſyncopen eximium. 645.c.1.d
Vnguis, ſiue vngula affectus oculi eſt ab vnguis ſimilitudine ſic dictus. 249.c.1.e
Vomitoria medicamenta cùm ſolutiuis non permiſcenda. 32.c.2.b
Id in pilulis probatur. c
Quid per vomitoria intelligendum. d
An permiſcenda cum ſoluentibus ventrem in paratis ad fluxum. e
Vomitus in Gallico affectu & morbis chronicis vtiles. 272.c.2.e.
Vomitus ſanguinis ſine febre ſalubris, cum febre verò peſſimus. 335.c.2.a
Vomitus ſanguinis ex interuallis recurrens hominem à pluribus morbis immunem reddit. 340.c.1.a
Violenti duplex acceptio, ſcilicet cùm non ſequitur leges naturæ, & cum ſequitur leges à natura dictatas. 261.c.2.c
Vomitus vteri ſtrangulationi noxius. 496.c.1.a
Vomitus an conuertatur cum nauſea. 616.c.1.e
Superfluus in ægris ſemper periculoſus. c.2.b
Morbos integrè iudicat. c
Eius ſigna. d.& ſeq.
Vomitum ad coërcendum pilulæ eximiæ. 617.c.2.c
Cataplaſma ad id eximium. e
Vomitus bilioſus ſaluatellæ dextræ ſectione curatus. 618.c.1.c.
Vocis definitio Ariſtotelica excutitur. 323.c.1.a.b
Quibus ab aliis ſonis diſtinguitur, eiúſque inſtrumenta. c
Aër exſpiratus vocis materia eſt. e
Non immutatur, niſi eius cauſæ immutentur. 323. c.2.a.
Larynx an eius potiſſimum inſtrumentum. b
Vox quantum differat à ſermone. 323.c.2.d
Vocibus ſuis animantes ſibi inuicem conceptus ſuos exprimunt. 324.c.2.c
Vocis & ſermonis exercitatio ad plurimos vſus, & ad valetudinem tuendam maximè conducit. 325.c.1.d. & col.2.
Vox à variis cauſis poteſt oblædi. 325.c.2.& ſeqq.
Vocis ad reſtitutionem arteriacum medicamentum eximium. 330.c.1.d
Vrgentia magis, magis etiam attendenda. 58.c.2.tota
Quid ſi duo pariter vrgeant. 59.c.1.b
Vrina cocta in pleuritide an certam ſalutem portendat. 304.c.1.c
Vrna, aliàs quatriciú modios tres Italicos capit. 76.c.1.e
Vterus quos ex odoribus affectus patiatur? 6.c.1.b.c
Quibus remediis expurgatur. 67.c.1.b.c.
Morbos omnes muliebres cauſatur. c.2.b
Vtero infrigidato, eiúſque obſtructionibus aquæ eximiæ. 100.c.2.e.
Vteri flatus aquâ hyſterica diſcutiuntur. 102.c.1.d
Vterus cui vſui fœminæ datus, & vnde eius affectus oriuntur. 450.c.2.d
Vteri ſtrangulatus quos affectus generet. 451.c.1.c
Vterus non menſtruo ſanguine nutritur. 458.c.1.a
Vterus omnium morborum muliebrium cauſa, eiúſque per neruos, arterias, & venas cum omnibus corporis partibus conſenſus. 474.c.2.e
Neruoſus eſt, vel fibroſus. 475.c.2.c
Vterus malè affectus non ſuſcipit menſtruam purgationem. 480.c.2.e
Quibus ex cauſis non eam tranſmittit. d.e

An omnes eius affectus ſub ſuffocationis, ſeu ſtrangulatus appellatione veniant. 493.c.1.a
Vteri conſenſus cum reliquis corporis partibus. 493.c.1.c.
Eius ſtrangulatio morbus eſt frigidus. d.e
Præter ſanguinem & ſemen retentum ab aliis etiam cauſis poteſt concitari, quorum differentia triplex explicatur. 493.c.2.b
Eius ſigna quibus morbis nota fiant. e. & 494. c. 1. a.b.c.
Quid præſagit hic affectus. ibid.e
Quid ſi autumno aut hyeme contingat. e.2.a
In quo diſtinguitur à ſyncope, ab apoplexia. a.b
Ab Epilepſia, à Lethargo, à Catalepſi, à Venenatis, à Lumbricis. c
Vteri ſuffocationi medendi ſcopus duplex, & circa primum triplex indicatio. 494.c.2.d
Prima clyſteribus completur iiſdem, qui in apoplexia & epilepſia vſurpantur. e
Secunda euaporatione ab vtero ſublata. ibid.
Tertia ſuffumigiis. 495.c.1.a
Vterus odoribus mouetur. b.& ſeqq.
Cucurbitula in inferis partibus appoſita eius flatus diſcutit. 495.c.2.a
Sternutamentum eius ſtrangulatui prodeſt. b
Vinum nocet non mediocriter. c
Vteri ſuffocationi venæ ſectio quando proficua. 495.c.2.e.
Vomitus ei nocuus. 496.c.1.a
Tabellæ huic affectui perutiles. d
Trochiſci Rhaſis. ibid.
Purgantia medicamenta reſpuit. e
Quibus remediis Vterus abſtergendus, & qua arte parentur. c.2.a.b.c
Suffumigiis viroſis non fœtidis vtendum. d
Vteri ſtrangulationi ferociſſimæ à lumbrico prognatæ exemplum. 497.c.1
Item aliud à fruſto carnis nigro. e.
Vteri ſtrangulatui pilulæ percommodæ. 497.c.2.c
Vteri prouidentia quid. ibid.
Eius cauſæ internæ & externæ exponuntur. e
Signa. 498.c.1.b
Præſagium. c
Curatio. d.e
Vterus in ſuo ſitu firmatur excellenti emplaſtro. c.2.b
Vteri inflammatio quid. 496.c.2.d
Cauſa ex ſanguine feruenti. e
An à ſemine retento per ſe poſſit inflammari. 499.c.1.a.
Signa illius inflammationis. d
Præſagium. c.2.a
Curatio. ibid.
An in brachio, vel in crure vena in hoc affectu ſecanda. b
Cucurbitula ſuper pubem ſcarificata plurimum iuuat. 500.c.1.b
Vulnerati non repurgato per partem externam pure an empyematici fiant. 379.c.2.e
Vulpinum oleum frigidos cerebri affectus, & conuulſionem ex repletione ſanat. 123.c.2.b
Vuea vnde ſic dicta, cur & choroides, eius officium, & quomodo lædatur. 247.c.1.c

X

XEnophon in quo à cæteris animantibus hominis differentiam poſuerit. 29.c.2.b

Z

ZAchariæ filij vnguentum lateris dolores mirificè compeſcit. 226.c.1.d
Zazenea Meſuës quibus morbis opituletur. 118.c.2.d
Zibethi, moſchi, ambaríque odore fragrans Medicus, ægris ſuis obnoxius. d
Zingiberis conſerua cerebrum, partes corporis neruoſas, ſenſus externos & internos roborat, frigidis affectibus medetur. 121.c.1.c

FINIS.

ZACVTI LVSITANI, PRAXIS MEDICA ADMIRANDA.

Illuſtriſſ. Generoſiſſ. ac Strenuiſſ. Heroi,

DOMINO D. HENRICO DE NASSAV,

COMITI NASSAVIÆ, CATTIMELIBOCI, Viandæ, Deciæ, & Spigelbergæ, Domino in Bielſteyn, Baroni in Liesfeld, Gubernatori, & Capitaneo Generali Friſiæ, Groningæ, Omlandiæ, & Drentiæ, Ordinis Teutonici Commendatori Prouinciali, & legionis German. in Illuſtr. Ord. Gen. exerc. præf.

QVANQVAM nec fortuna mea, nec eruditio, nec vlla omnino virtus eiuſmodi eſt, *Excellentiſſime Comes*, vt licitum mihi putem, hanc ad te ſcribere Epiſtolam; tantæ tamen dignitatis, ſplendoris, gloriæque tuæ, tantaque laudum tuarum iam per omnium ora volitantium perculit admiratio, vt ſponte ſua calamus ipſe, teſtari animum, ſignificare voluntatem, gratias agere denique totius ætatis noſtræ nomine geſtiat: Nam profectò ſi breuitas Epiſtolaris, aut ſi ratio temporis pateretur, ipſa me faceret audaciorem veritas, vt oſtendere tentarem, nullius vnquam veterum, nec Laureas, nec Auratos currus, cum tuis, tuorumque Maiorum poſſe rebus, factiſque prorſus immortalibus comparari. Hæc ſunt, quæ me non inuitum compulerunt, vt tibi Magnati inclyto, bonarum artium fautori integerrimo, literatorum amatori amabili, hanc ſecundam ſtudiorum meorum fœturam conſecrarem. Cùm enim primas ingenij mei primitias *Sereniſſimo* FREDERICO HENRICO *Aurantiorum Principi Maximo*, tibi, arctiſſimo conſanguinitatis gradu connexo, dicarem, quas ille, cùm ſit in ſtudioſos valdè propenſus, benignè, & perhumaniter excepit; poſt hunc, nullum inueni, qui generis nobilitate, & auitis virtutibus te ampliùs ſplenderet, ſub cuius ſecuriſſimo patrocinio, & amœniſſimo vmbraculo, hanc opellam à calumniantium furibunda lingua tutam fore confido. Quare illam impolitam, inermem, alacri, quam eius tenuior exigit genitura, animi tui generoſitate, promptitudine, & tua, qua ſemper in ſcientiæ auidos eſſe ſoles, benignitate, & beneuolentia, in tuam clientelam ſuſcipe, amplectere, foue. Quo enim titulo inſignita fœlicior prodibit in lucem?

Cerno enim te, audacis naturæ miraculum, Procerum ſpecimen fulgentiſſimum. Cerno excelſam ſtirpem tuam, Imperatoribus, Regibus, Principibus, tot ſæculorum perennitate in hunc vſque diem mirificè effulgentem. Cerno *Parentem tuum*, *Comitem* ERNESTVM CASIMIRVM, *Principem* ſempiterna memoria digniſſimum; *Patrem Patriæ* fœliciſſimum, fideliſſimum, acerrimum, & inuictum hoſtium propugnatorem, qui infracto animo, illorum ſuperbos exercitus, inſtructiſſimas phalanges, munitiſſimas acies, ſolâ maieſtate proſternens, ſolo nomine, ſolo virtutis miraculo infrænauit. Denique, verbo vno dicam: patriſſas. Nam quæ in te minimè eſt ſimulata fides, priùs in optimo, & ſtrenuo progenitore tuo habitauit. O te fortunatum! cui contigit vnum atque idem præſtantiſſimum, atque coniunctiſſimum, exemplar! Tu enim es pacis, armorumque arbiter, piiſſimus, prudentiſſimus, integerrimus, prouidentiſſimus, candidiſſimarum virtutum vnicum propugnaculum, benignitatis exemplum, probitatis compendium, pietatis fulcrum, magnanimitatis aſylum, eruditionis norma, eloquentiæ fundamentum, generoſitatis ſedes, conſtantiæ ſella', temperantiæ auctor, demùm noſtræ ætatis fortiſſimus Atlas. Hæ omnes incomparabiles virtutes, & excellentes dotes in te altiori gradu cum emineant, verè teſtari poſſumus, quod vno huius generoſæ arboris ramo auulſo, alter naſcitur aureus, & ſimili frondeſcit virga metallo. Te enim Heroëm maximum miratur orbis; maximo rerum vſu, inaudita prudentia, illuſtri gloria, fœlicitate incredibili, admirabili facundia, ſolertiſſimo ingenio, omnium ferè linguarum peritia, caſtiſſima eloquutione præditum. Quo factum eſt, vt æternos in hominibus titulos iam tibi pepereris, amoris erga ſubditos, (nam totius FRISIÆ omnibus acclamantibus es *Gubernator* vigilantiſſimus) parentis omnium, ornatoris ſtudioſorum, omnium denique ſcientiarum cultoris admirabilis. Ingens denique eſt, ac

planè dicam,magnitudine tua non inferior,artis noſtræ genius & ſpiritus: nam tùm in mediis bellorum flammis, tùm pace vigente habuiſti in deliciis, de humani corporis arcanis, intimis viſceribus, & medicæ doctrinæ reconditis problematibus percontari.

Ego cùm à pueritia ſententiam Salluſtij cedro digniſſimam mente conciperem,qua monet, ne mortales vitam ſilentio tranſeant velut pecora, quæ natura ventri prona, & obedientia finxit, ſed ſtudio literarum impalleſcentes, aliqua in vſum publicum proferant,quæ noſtræ caducæ mortalitati conferre queant, idcircò in aſperioribus medicæ artis cliuis inſudans, abdita,in reconditis ſacrariis immerſa, & abſtruſa, vigilanti curâ rimari, excolere, perpolire, immò etiam locupletare, per tot annos, indefeſſo, quanquam admodum ingrato labore, ac tandem licèt publicis ſtudiorum meorum negotiis occupatiſſimus,in lucem emittere decreui,in quibus ingreſſus ſum gurgitem vaſtum,ſperans à te *Monarcha tanto* patrocinium,ne inuidorum obruar maledictis. Quapropter ad illuſtriſſimas nobilitatis tuæ aras, hoc opuſculum, velut votiuam tabellam appendo,vt pretium quod ex ſe non habet,inde poſſit comparare.Hoc etſi exiguum, deuotiſſimæ tamen meæ mentis in tui obſeruantiam, certiſſimum ſignum,ſereno vultu accipe, animoque candido. Sic Artaxerxes inuictus Perſarum Rex iter faciens,ab operario ac plebeio homine, vtrâque manu hauſtam è profluente aquam (quia nihil habebat aliud) hilari vultu accepit, exiſtimans non minùs regiam decere maieſtatem,ac humanitatem,parua benignè accipere,quàm magna largiri.

Salue ergo, *Generoſiſſime Comes*, terque, quaterque clariſſime, clare imaginibus, clare propriis titulis,publicis muneribus: Salue totius Belgij ornamentum,ſalue Europæ iubar auguſtiſſimum, vniuerſi orbis ſidus coruſcans, & me,qui manus tuas magnificentiſſimas exoſculor, à viperinis morſibus tuetor eorum, qui Inuidia, peſte ſanè peſtilentiſſima exagitati, ſecundis aliorum rebus cruciantur, & ingemiſcunt. Te enim patrono ſingulari, illorum arcebitur virulentus liuor, & radius noxius extinguetur, ne huius operis relangueſcat nitor, aut conflacceſcat gratia. Si enim nutu tuo conatûs noſtros probes, & auctoritatis tuæ præſidio confirmes, illorum maledicentia non ero infectus vſque ad tabem: nam in eorum impiis viſceribus habitant pernicioſæ Gorgones, inſanientes Furiæ, fœdæ Harpyiæ, improbæ Sirenes, Scyllæ biformes, horrendi Struthiones, rapaces Gryphi, auidi Dracones, & quicquid fatalium monſtrorum vſpiam, aut infœlicis portenti coacta natura abhorret, ibi omne virtutum genus ſuos patitur carnifices, atque tyrannos. Sed habenas calamo, fortè iſta tibi audire nefas eſt, & mihi illa tacere onus. Quare hæc immania monſtra, illorum conſilia horrenda, truces mores, nefarias cohortes, tua Herculea,& inuicta claua labefacta,ſolo æqua, doma. Hoc ſi feceris,illi ilia rumpent, & ego tuo iucundiſſimo halitu, velut Antidoto ſuauiſſimo recreatus, ab horum inauſpicata, infœlicique natura immunis, tuas immortali gloria digniſſimas laudes, pleniſſimis tibiis, buccinabo, in aliis operibus, quæ imperij tui legibus ſtabilita, propediem lucis vſura fruentur, fauente illo,ſine cuius numine nihil eſt in homine. Hoc ergo tenue munuſculum, *Potentiſſime Comes*,(vt ſoles omnia) irrefragabili tua auctoritate, velut numen præſentiſſimum, protegas, ſupplex exoro. Vale, ac diu viue, Auguſto fœlicior, Traiano melior.

Excellentiſſimæ Magnificentiæ tuæ Deditiſſimus ſeruus,

ZACVTVS LVSITANVS, D.M.

ZACVTI

ZACVTI LVSITANI,

AD

Sinceræ Medicinæ cultores,

PRÆFATIO.

PERFERVNTVR quotidie ad me, benigne Lector, manipulatim ex toto Medicorum præſtantiſſimorum cœtu litteræ, quibus ad reliquos pollicitos, De Medicorum Principum Hiſtoria, libros cudendos certatim me inuitant. At cùm mens mea variis intenta negotiis dormitet penitus, & ægrotet, ægra quoque ob curas, quibus continuò diſturbor, quieſcat miſera nunquam, ſed fruſtra paſſim inquieta vagetur: nam vbi molliter iacere cupit, altè cadit; vbi medicinam ſperat ſalubriorem, venenum haurit peſtilentius: idcircò eos arduis quæſtionibus, difficilibus dubiis, miris obſeruationibus expolitos luci hactenus dare non potui, in quibus eorum ſuperbiam retundo, & infræno, qui tumentibus criſtis, nullo nixi rationum fulcro, ſed ſolius veritatis obſcurandæ æſtro impulſi, ſaniſſimam Galeni, Medicorum Principum, & à multis ſæculis confirmatam conuellere auſi ſunt. Accedit alia potiſſima cauſa, me, reciprocos nouercantis fortunæ æſtûs expertum, eos propriis ſumptibus prælo commitere non poſſe. Typographi verò moroſi ſunt, teſtudineóque gradu incedunt. Nec mirum: Nam frémente Marte, ſæuiente Bellona, Europa, & præſertim Germania, bello conturbata eſt, atque confuſa, & ob prædonum copiam, illi maritima mercatura nequeunt vllo lucro diſtrahere. Ego verò cùm nullum diem, Apellis exemplo, duxerim ſine lineâ, & literarum, virtutiſque ſtudio, ſic monente Galeno, & à teneris annis totus prurire cæperim, & doctos, ſtudioſoſque genuina quadam beneuolentia proſequar, aliquem in Dactyliotheca mea carbunculum, in Medicæ facultatis Gazophylacium, interim, quouſque expectatæ pacis dies omnibus illuceſcat, conferre volui, quòd hominem ſic oporteat viuere, vt ſe aliquando vixiſſe doceat poſteros. Quo autem ſcribendi genere lectorem nunc recreare poſſem, dubius & anceps animo hæſi. Occurrit poſtremo argumentum vtiliſſimum, cuius dulcedine Lector delinitus animum reficiet cum vtilitate ſumma, in quo, ni fallor, miſcui vtile dulci. Quamobrem humili ingenij noſtri aura, quæcunque ea eſt, in Saporem vnum imagine quadam apum, mirè diuerſa confudimus libamenta, vbi ex ſuccis Odoraminum variis reliquum fieret ſpiramentum vnum. Et ſic De Praxi Medica Admiranda, libros tres, ſereno vultu accipe, & exporrecta fronte: quorum nectare, ni fallor, irroratus, & veluti Cardiaco præſtantiſſimo refectus, faſtidioſam Lipothymiam, quam longa, & tædioſa practicorum cohors inferre ſæpè ſolet, arcere poteris. In iis à vertice capitis vſque ad imum calcanei reperies monſtroſos morbos, non frequentes, & curationis facilis, ſed abditos, intricatos, mirabiles, rariſſimos, in quorum cognitione, vel peritiſſimi Medici multoties naufragium fecêre, quorum infortunio tibi præcauens, alienoque præpoſtero medendi modo edoctus, pedem ab hoc reuoces, & auxiliis nouiſſimis, & peregrinis munitus ægros ab orci faucibus liberare queas. Non ignoro, ante me, viros ſcientiſsimos, vſu dexterrimos, in curandis morbis fæliciſſimos, tum publicè, tum priuatim, exempla ſcitu digniſſima propoſuiſſe, quæ Marcellus Donatus, & Ioannes Schenckius, indefeſſæ lectionis viri in Synopſi veluti collegerunt: At cùm poſt eos quotidie ex inexhauſtis naturæ theſauris, noua ſubinde in Medica ſcientia emergant, rara, abſtruſa, & meris Labyrinthis inuoluta, quæ cùm ſint in intimis viſcerum penetralibus recondita, ea rimari, tam difficile eſt, quàm eſſe Medicum, idcircò hæc, pro mearum virium captu abſoluta, admiranda exempla, in artis gloriam, hominum ſaluti conſulens, propalare decreui: maximè cùm in his, ex auctoribus lectiſſimis propenſione diligenti, repaſtinentur multa parùm illis animaduerſa. Obſcurior quidem mea fama eſt, fictilibus tamen prolibatum ſimpulis commeminimus, ac inter vinum, & epulas non ſpretum ſæpè aquæ potum. Quæ immenſis laboribus, actuoſam Medicinæ partem, per multos annos in facienda praxi occupatiſſimi; quin vigilanti ſtudio, lectione aſſidua comparauimus, ea neque ferè pertrita, immò nec obolita quidem in album promuntur. Non me latet nullum eſſe tam doctum, qui libitinarum morſus, & rabiem declinet. Video enim ſcienticulos quoſdam fullones, incautos iuuenes, deliros & otioſos ſenes, Medicinæ hypocritas, totius medicinæ exortes, inuidos, qui Medici titulo luxuriantes, & inſoleſcentes, caperata fronte, acutis naribus, ſubductitiis ſuperciliis, me lacerabunt dente omnium mordaciſſimo, & rabidiſſimo. Sed cùm non ſit curandum quid de nobis homunculi, ſed quid viri docti lo-

quantur, hæc miſerabilia monſtra, omnibus faſtidioſa, humano generi valdè infenſa contemno, & profl o. Quis enim porrectis pedibus nihil timentem ſecurum me putet dormire ſomnum? Quùm etiamſi roſas loquerer, eſſent tamen quibus meæ roſæ olerent vrticam. Omnium linguas cohibere velle, manifeſta dementia eſt: culpam apud omnes deprecari, tam difficile, quam facile à multis naſo ſuſpendi. Quare, hæc, Lector optime, inter ſcientes ſcientiſſime, Medicæ doctrinæ ſpeculator auide, in cuius mente altioris floreſcunt virtutis & candoris propagines, nil niſi acutiſſimum redolentes, in tua ſecuriſſima ſapientiæ arce conſtituo, ſecurus quid tentent calumniæ, quid moliatur inuidia, quæ etſi ſint ſeminuda, atque inuolucria, ardentibus tamen ingenij ingenui tui radiis aduerſa ſtatuo, perinde atque aquila, quam ferunt implumes pullos, ac nuper calido ex ouo pronatos orienti Soli obiicere, Si enim intrepidè ad illos expoſita, non conniuenti pupilla ſuffigant intuitum, illa referemus in nidum, & vt legitimũ fœtum educabimus: Si verò eorum minùs compta ſit doctrina, nec ſit neruoſa, præſtans ac iucunda, velut alienum partum, ac nothum exponemus, aut tute ipſum magis, tanquam Muſarum hoſtem proiice, & in profluentem aliquem demerge: erit enim hoc nobis non tam gratum, quàm quod gratiſſimum. Interim ſi has raras, & memorabiles obſeruationes, in quibus veterum, & recentiorum illuſtres ſententiæ elucent, omnigena doctrina refertiſſimæ, vſui Medico vtiles inueneris, benigne recipias, rogo: nam & ego quaſi vnius aluearii plures fauos compoſui, qui ſi lectoribus mella videbuntur, næ ego me putabo mellis eſſe medullam, vt Cethegum olim Suadæ exiſtimauit Ennius. Vale.

DOCTO

DOCTORI
ZACVTO LVSITANO,
MEDICO PRÆCLARISSIMO,
Stephanus Rodericus Caſtrenſis Luſitanus,
In Celeberrima Piſana Academia, Primarius Medicinæ Profeſſor.

INCREDIBILI ſanè gaudio me literæ tuæ, vrbanitatis, & amoris plenæ affecerunt, quibus tomum tuum de capitis affectibus primum (quo nihil iucundius mihi offerri poterat) addidiſti. Munuſculum? imò pretioſam gemmam, ſub cuius exigua mole ingens latet æſtimatio. Quæris quid de opere ſentiam? Ingenuè loqui amicum decet, abſit adulandi praua conſuetudo. Inſtitutum mihi ſummoperè placuit, quippe Principum hiſtorias enarrando, per vniuerſos Medicæ facultatis campos diſcurrendi occaſionem es nactus. In ære es qui omnes te expoſiturum pollicitaris, exigam creditor, immò procurator: nam vt proſequaris, communia ſunt vota. Primum hoc volumen Romam viris admodum doctis inibi medicinam facientibus miſi, inuidus forem nî bona optima amicis communicarem. Applauſu fuit acceptum, magis ſequentibus applaudetur. Ita libet augurari: quippe vt dici ſolet, ex vngue leonem agnoſco. Laudant in te omnes ſtylum facilem, elegantem, admirantur eruditionem, amant varietatem, amplectuntur cenſuram. Noli angi, ſi te debitorem dixi, creditorem etiam ſtatuo. Sed dum, vel ſaltem ſecundo de ſpiritalium, & naturalium partium affectibus in lucem emittendo libro, quam excitâſti, cupio ſedare ſitim, ante eum, hoc oblato me ſummoperè recreâſti. Quid enim, per Deum Immortalem, his rariſſimis obſeruationibus vtilius, elegantius, aut illuſtrius? in quibus & exemplorum nouitas, inuentionis ſubtilitas, & ſinceræ Medicinæ cognitio facilè elucent. Ex his colligo te vnum eſſe perpaucorum, qui ætate noſtrâ, in qua literæ iacent, eloquentiam cum ſapientiæ ſtudio coniunxerunt, Ego quidem *ſolertiſſime* ZACVTE, non poſſum tacere quæ ſentio, aut non ſentire ea quæ de te, omnium in auctorum monumentis verſatiſſimo proferri debent. Sed vtinam eſſet is meæ mentis captus, vt pro meritis tuis de te ſentirem. Scias tamen quæcunque loquimur, longè eſſe minora iis quæ concipimus. Admirari te poſſunt omnes, imitari tam pauci, quàm nemo reprehendere. Ipſe enim ſtylus tuus, cui tu tam malè faues, mirùm me afficit, atque oblectat. Ita eſt doctus, grauis, neruoſus, compoſitus, eruditus, excuſſus, ingenioſus, & quod plus eſt in noſtrâ arte progreſſis vtiliſſimus, in quo nihil triuiale, nihil expoſitum, nihil vulgatum, quin mirum, abditum, inuium, ſeu ſermonis elegantiam, & ornatum, ſeu illuſtrium Medicorum, quibus vndique ſcatet, Sententias ſpectes. Quare nominis, & gloriæ hoc tibi honeſtiſſimi laboris pretium erit, ſoluet protinus quicunque legerit. Quidni? vt eximij potores optimo vino primoribus labris guſtato exclamant, ſic qui tua ſcripta legerit, præ admiratione acclamabit. Bibent docti cum gaudio ſuauiſſimum doctrinæ tuæ liquorem, ex limpidiſſimis fontibus, hoc eſt, ex veterum, & Iuniorum monumentis exhauſtum, & per ampliſſimum canalem, videlicet per amplitudinem ingenij tui deductum. Apollinis agros hoc noſtro æuo valde aridos, mihi crede, adaquabis, & Rempublicam medicam, hoc officio, beneficio potiùs deuincies, pro quo non deerunt docti qui te ſemper, & vbique laudent, quamuis (quæ miſera eſt noſtri ſæculi conditio) potiùs à te edocti, theſaurum, vnde ſibi diuitias comparabunt, occultabunt. Perge ergò in hoc ſtadio in communem ſtudioſorum vtilitatem, & à me beneuolentiæ nodo iam tibi pridem deuincto, quicquid ab amico optimo ſperare licet, tibimet poteris meo nomine polliceri: Vale, vt valeant ij quos arte tuâ valere facis.

DOCTOR
CASPAR ARREIES FRANCO,
MEDICVS CARMONENSIS

ZACVTO LVSITANO, Summo Medicinæ Phœnici,

S.

ALIQVO forſitan proſpiciente fautore Deo, *Zacuti praxis miranda* titulo, opere miranda magis, ad manûs peruenit meas. Incogniti certè Auctoris inuitabat nomen, ſed mirandæ praxis inſcriptio, neſcio quid aculei & pungentis œſtri infigebat; vt iis compunctus & excitatus iam animus, imò pellectus, alacriter in librum, in fragrantiſſimum potiùs Medicinæ hortum, & limpidiſſimum illius fontem, totus æſtuans & ſitibundus deſcenderim. Mirum eſt quantâ ſuauitate detentus, quàm ſuauiter delibutus totum pæné hauſerim. Vnumquoque caput criſpatum floſculum contemplans, derelicti iucunditatem deuincere videbatur; vt leni quadam blanditie captus & ineſcatus animus; imò irretitus, mirari an proſequi neſciret. Amarum nil ac diſplicens, quàm Libri finem adinueni. Cæterùm vt acerbitatem hanc deponerem, iterum ac millies; breue licèt volumen, cœlo tamen delapſum: percurrere non vacabat, vt quantum poſſibile foret; tam iucundum & perneſſarium Medicinæ ornamentum memoriæ mandarem, firmiùs affigerem; ac repetitâ tandem lectione animum ſatiarem; quando occurens finis æſtuanti legendi cupiditati obſtabat. Quantis tam perlucidum opus iudicauerim dignum encomiis, etſi rectè ſentiam, vix poſſum dicere: Illud verò poſſim, & certo certiùs affirmare, dignum eſſe, vt cunctis Medicorum manibus non aſſiduè tantùm verſetur, verùm nunquam ab illis, vel ore excidat; ſeu tanquam nouum miraculum terris inuentum, aut Æſculapij partus; Orbis Medicos reddat ſtupidos; & in vnicum *Zacutum* hiantes. Liber eſt vtiliſſimus, pulcherrimus; iucundiſſimus, mole paruus; vſu maximus, & qui vnus omnium inſtar eſſe nequeat. Amatum ſanè Luſitanum fateor laudem non exiguam apud ſuos & exteros aſſequutum? Tu verò *magne Zacute*; tantùm illum ſuperas, quantum difficilius eſt & excellentius, abſtruſas & terribiles morborum inſidias deuincere: quando ille communes ægritudines notis & vſitatis remediis docet expellere; Tu morborum hydras, ſæuitiem & indomitam perniciem; ſymptomata, & occultos inſidiandi aſtûs, Herculeâ deiicis clauâ, deturbas; prouoluis, ac vincere præcipis. Sed quoniam fruſtrà in tanto laudando opere me macero, taceam potius; quando illud ſeipſum commendat, eruditio admirationi eſt, ſtylus arridet, dicendi ac ſoluendi facilitas allicit; varietas delectat, ac tandem per omnia latè diffuſus ſpiritus leonem ex vngue patefacit; vt non ſit proinde cuiuſvis excuſanda negligentia, qui theſaurum hunc & omnes tuas margaritas perquirere, comparare; amplecti neglexerit. His ergo tuæ doctrinæ monumentis illuſtribus allectus, viam indagaui, quâ hæc ad te pauca reſcriberem, maiora altiori calamo derelinquens, grauius amoris pignus; ſi, vt ſpero, ex animo correſpondeas: Quod ſi feceris, aliqua, quæ nobis per morborum casûs; contigit videre prodigioſâ remittam. Quod modò non facimus; quùm nec te adhuc viuere conſtet, quod faxint Dij, & diu te nobis ſeruent; vt tantæ eruditionis & emolumenti fruamur ſtudioſi. Reſtat vltimum, quod enixè obſecro, non vt magis deuinctum teneas (tenes ſatis,) quoniam ad *Principum Medicorum Hiſtoriam* totus prurio, hoc nobis deſiderium expleas; quando ea quæ ſapientiſſimè ſcribis, eò auidiſſimè lego. Vale ſplendens Medicinæ lumen, & me vnum inter amicos repone, tuarum laudum vocaliſſimum præconem futurum. Ex Carmonâ, nobili apud Hiſpanos Ciuitate. IX. Idûs Ianuarij 1639.

IN

IN LIBRVM MEDICVM
Summi & eximij viri
ZACVTI LVSITANI,
Medici celeberrimi.

Credimus: haud ſolos Hiſpania ſufficit hoſtes,
Nec Batauûm terris ſemper iniqua nocet.
Quæ toties gladios, nunc ecce Machaona mittit,
Atque aliquâ nobis conſuluiſſe cupit.
Scilicet Heſperijs veniens ZACVTVS *ab oris,*
Ad leges Lacheſin cogit adeſſe ſuas.
Et formidati protendens tempora fati,
In populos aliquid cum Ioue iuris habet.
Quin iamnaſcentes abeunt in ſecula libri,
Scriptáque poſteritas quæ ſtudioſa leget.
Seu generoſa nouos ſtringit cenſura magiſtros,
Seu Coüm recoquit pagina docta ſenem.
Illic tota ſuos aperit Medicina receſſus,
Præſidiiſque nouis nititur alma ſalus.
Belga tibi faciles aude promittere ſoles.
Manat ab aduerſo iam tibi vita Tago.

C. BARLÆVS.

D. NICOLAI FONTANI,
Ioannis Filij, Sapphicum,

In laudem

Expertiſſimi, Clariſſimi, Doctiſſimique viri,
D. ZACVTI LVSITANI,
Medicorum Coryphæi.

Multa ZACVTVS *monimenta laude*
Digna conſcripſit, memoranda cunctis
Poſteris, ſed quod modò ſcriptitauit,
Vſque triumphat.
Ingenij vires, cerebrique ſuccum
Viuidum expreſſit medicando fortem:
Par erit nunquam, ſimilémque nulla
Secula prodent.
Alme *tu* Pæon, *ſimul* Æſculapi
Magne, qui Diuis medicamen adfers,
Eſte vos huius memores alumni
Auxiliantes.
Najades *vos nunc* Batauæ *precamur,*
Eſte ZACVTO *placidæ, coronas*
Floreas huius capiti parantes
Vſque virentes.
Hic enim Phœbi celebrauit artes,
Nec laborandi modus vllus huic eſt:
Vos laboranti Medico leuamen
Addite gratum.

INVITATIO
AD
PRAXIM MEDICAM ADMIRANDAM,
Clariſsimi, & Experientiſsimi Viri,
D. ZACVTI LVSITANI,
Medici veracis, atque fidelis.

ZACVTVS *iſte quem benigne tu* LECTOR
Vides, profectò eſt magnus inter auctores,
Seu tu prioris, ſiue reſpicis noſtri
Secli Medentes: & ſcientia magnus,
Et arte: viuidiſque viribus mentis:
Experientiam dedere quæ ſummam.
Hæc ſcripta volue, iudicabis hoc mecum.
Nam dictio ipſa docta, florida, arguta.
Quid ſenſa? promit rara, mira, monſtroſa.
Exempla morborum: videre quæ praxis.
Occaſionem diligens, medicique
Manu dedit ſolerte tempus, & dextra.
Vis ſanitatem, corporiſque conſtanter
Seruare robur? vis ſqualentibus tutò
Viſceribus mederier, ſalutare
Auxilium, citúmque languidis ferrè?
Docebit vnumquodque. Meliùs *vt poſſint,*
Hac cenſione pura reddit ZACVTVS,
Magiſque ſplendida ingenij ſui luce
Tibi dat. Aude tangere, atque luſtrare:
Ego fallor, aut ad ipſa templa te ducet
Apollinis, domóſque Hygéæ *ſacratas*
Secretiore tramite, & via recta:
Vbi ſi artis Hippocraticæ verus,
Et ſine labe cultus. Vnde fas, quicquid
Aut Ratio, rerum magiſter aut Vſus
Obeſſe, vel prodeſſe morbis monſtrauit,
Auferre, & omnibus, quod tu voles, ægris
Remedium communicare. Quid dico?
INGREDERE: *dictis plura ſcio reperturum.*

IOANNIS ANTONIDES
Vander LINDEN *Medici.*

In laudem

D. ZACVTI LVSITANI, MEDICI ACVTISSIMI.

*Z*ACVTE, *dum multis medicinam porrigis ægris,*
Te Medicum ægrorum prædicat omnis homo.
At ſimul appellet iam te Medicum Medicorum,
Dum Medicam Medicis artibus addis opem.

SIMON BRENIVS.

Ad libri Authorem.

*N*I *fuerit de gente Midæ, liuore tumeſcit*
Monſtrifero, & clauam prouocat Herculeam,
Qui tua, monſtrorum domitor, monimenta, ZACVTE,
Luſtrat, & Herculeis ſplendidiora negat.

C. SPONIVS
D. M. Lugd.

In laudem Excellentiſſimi

D. ZACVTI LVSITANI, Medici, ac Philoſophi incomparabilis.

*T*Echna *nitet Phœbæa viris limata peritis,*
Dixeris ad ſummum iam perueniſſe nitorem,
Deeſſe nihil, ſupereſſe nihil, iuraueris vſque,
Atqui lenta dies docet vlteriora, priórque
Ignorat, quæ poſterior benè diſpicit ætas,
Noſtráque rimantur priſcis incognita ſæclis,
Sic placitum ſuperis, exponere cuncta labori,
Inuentiſque nouis artes cumulare vetuſtas,
Et vigiles generare viros, auidóſque ſciendi,
Quos intercluet eximius medicando ZACVTVS,
Qui genio pollens memori, ſolertéque multùm,
Nullum non mouit lapidem, quò ſæcula noſtra
Excitet ad ſtudium, illuſtrétque Machaonis artem,
Et Medicis prodeſſe queat, quò norma medendi,
Iuſta magis, faciliſque malo ſit libera mendo;
Plura ſtupenda refert naturæ thaumata paſſim,
Oblectátque nouis, rariſque euentibus aures,
Dignus hic ergo legi, dignus, ſtudioſa iuuentus
Quem colat aſſiduè, quem tollat ad æthera Phœbus,
Aonij præſul montis, quem Muſa ſolutum,
Nexibus à fati duris, in ſæcula ſeruet.

IOH. HYLANDROS
M. D. Artium Magiſter.

AVCTO

AVCTORVM SYLLABVS, QVORVM AVCTORITATE, ATQVE SENTENTIIS HOC Opus condecoratur.

A*VCTORES omnes, quorum in hoc Opere mentio fit, ſi lubet, vide, inuenies è ſuis fontibus fide exhauſtos. Inter hos,* Hippocrates, Galenus, Auicenna, *cæterique* Medicinæ Principes, *eminent, & excellunt. Iuniorum verò clariſſimorum pariter vtimur diſciplinâ: Sunt enim hi artis noſtræ ſtrenui Duces, Anteſignani, & Coryphæi, doctrinâ inſignes, multiplicique experimento percelebres. Eorum in his, libris opiniones libenter amplectimur, rariſſimè conuellimus. Contrà fecimus in libris* De Medicorum Principum Hiſtoria, *in quibus medicinæ Theoremata agitantes, ardua loca conciliauimus, nouiſſimas quæſtiones explicuimus, & ſic licitum fuit, nobis pro Principum tutela, illorum ſententias ad Cleanthis lucernam expendere. At in praxi exercenda, odioſum eſt, & indecorum, artifices eſſe diſcordes: nam teſte* Silio Italico lib. 11. belli Punici:

—— —— Pax optima rerum,
Quas homini nouiſſe datum eſt, pax vna triumphis
Innumeris potior.

Vt enim lib. 3. de art. amandi cecinit Ouidius,

Candida pax homines, trux decet ira feras.

SACRA SCRIPTVRA.

A

ACTVARIVS.
Adrian. Spigelius.
Adolphus Occo.
Adolphus Scribonius.
Adolphus Vorſtius.
Aëtius
Ælianus.
Ælianus Montaltus Luſitanus.
Albertus Magnus.
Albucaſis.
Albumazar.
Alexand. Aphrodiſæus.
Alexander Benedictus.
Alexander Maſſaria.
Alexander Trajanus.
Alexander Trallianus.
Aloyſius Mundella.
Alphonſus Lupeus.
Alzaharauius.
Amatus Luſitanus.
Ambroſius Nonnius Luſitanus.
Ambroſius Paréus.
Andreas Alcazar.
Andreas Bacchius.
Andreas Eborenſis.
Andreas Lacuna.
Andreas Laurentius.
Andreas Mathiolus.
Andreas Tiraquellus.
Andreas Veſalius.
Antonius Beniuenius.
Antonius Caſſalenus.
Antonius Crucius Luſitanus.
Antonius Gomez Luſitanus.
Antonius Guainerius.
Antonius Liberalis.
Antonius Maria Bettus.
Antonius Mizaldus.
Antonius Muſa Braſauolas.
Antonius Poncius à Cruce.
Antonius Santorellus.
Antonius Scenebergus.
Antonius *Vander* Linden.
Antonius Valleſius.
Anutius Foëſius.
Apuleius.
Ariſtoteles.
Aretæus.
Arnaldus Villanouanus.
Athenæus.
Auerroës.
Auenzoar.
Auicenna.
AureliusMinadoüs.

B

BAlduinus Ronſſéus.
Balthazar Brunnerus.
Baptiſta Codronchius.
Bartholomæus Anglicus.
Bartholom. Perdulcis.
Barthol. Caſſaneus.
Barthol. Euſtachius.
Benedictus à Caſtro Luſitanus.
Bernardus Gordonius.
Bonaciolus.
Briſſotus.
Brodæus.

C

CAſpar à Coſta Luſitan.
Caſpar Bauhinus.
Carolus Cluſius.
Carolus à Petra Alba.
Carolus Sponius.
Caſtor Durantes.
Cœlius Aurelianus.
Cœlius Rhodiginus.
Chalmetéus Vergeſacus.
Chriſtophorus à Vega.
Chriſtoph. Cachetus.

Chriſtoph. à Coſta.
Chriſtoph. de Honeſtis.
Chriſtoph.Landinus.
Chryſippus.
Coiterus.
Columella.
Conciliator.
Conradinus.
Conradus Geſnerus.
Cornelius Agrippa.
Cornelius Celſus.
Cornelius Gemma.

D

Daniel Mylius.
Daniel Sennertus.
Deſiderius Iacotius.
Didacus Moranus Luſitanus.
Dinus Flentinus.
Diſarius.
Diocles.
Diodorus Siculus.
Diogenes Laërtius.
Dionyſius Daca.
Dominicus Mannus.
Donatus Anton. ab Altomari.
Donatus Santorus.
Duncanus Bornettus.
Durantes Scacchus.

E

Emmanuel Stupanus.
Euonymus.

F

Fabius Paulinus.
Felix Platerus.
Franciſcus Aluarez Luſitanus.
Franciſc.Friſemilica.
Franciſc.Arcæus.
Franiſc.Ioëlius.
Franciſc. Pecetrus Cœleſtinus.
Franc.Picus Mirandula.
Franciſc.Rouſſetus.
Franciſc.Ruëus.
Franciſc.Valleriola.
Franciſc. Valleſius.
Ferdinandus Mena.
Ferdinandus Ponzettus.
Ferdinandus Rodericus Cardozus Luſitan.
Fortunatus Plempius.
Fulgoſius.

G

Galenus.
Garzias ab Horto Luſitan.
Garzias Lopius Luſitan.
Gabriel Fallopius.
Geberus.
Gentilis Fulginas
Georgius Betrinus Campanus.
Georgius Valla.
Georgius Agricola.
Georgius Horſtius.
Guido Cauliacenſis.
Gulielmus Copus.
Gulielmus Fabric.Hildanus.
Gulielmus Rondeletius.

H

Hali abbas.
Henricus à Bra,
Henricus ab Heer.
Henricus Petræus.
Hercules Saxonia.
Hermannus Follinus.
Hermolaus Barbarus.
Hieremias Sachetus.
Hieronymus Cardanus.
Hieronym. Capiuacius.
Hieronym.Accorombonus.
Hieronym. Fabric. Aq. pendens.
Hieronym.Fracaſtorius.
Hieronym.Gabucinus.
Hieronym.Mercurialis.
Hieronymus Nonnius Luſitanus.
Hieronym.Montanus.
Hieron.Montuus.
Hieron.Rubeus.
Hieron.Sauanarola.
Hippocrates Cous.
Hippolytus Brillus.
Homerus.
Horatius Augenius.

I

Iacobus Dalechampius.
Iacobus de Partibus.
Iacobus Foroliuienſis.
Iacobus Fontanus.
Iacobus Hollerius.
Iacobus Pons.
Iacobus Syluius.
Iacobus Weckerus.
Ioannes Argenterius.
Ioan.Anton.Saracenus.
Ioannes Batipſta Perſona.
Ioannes Baptiſta Siluaticus.
Ioannes Baptiſta Theodozius.
Ioan.Brauus.
Ioan.Bruyerinus.
Ioann. Camara Buſthemantinus.
Ioan.Colle.
Ion.Crato.
Ioan. Damaſcenus.
Ioan.Fernelius.
Ioan. Freitagius.
Ioan.Vigo.
Ioan. Guinterius.
Ioan.Arculanus.
Ioan.Heurnius.
Ioan.Hucherus.
Ioan.Iuuenis.
Ioan.Manardus.
Ioan.Meſuë.
Ian. Piſtorius Niddanus.
Ioan. Rhenanus.
Ioan. Renodæus.
Ioan. Ieſſenius.
Ioan.Remellinus.
Ioan.Riolanus.
Ioan.Ruëllius.
Ioan. Schenckius.
Ioan.Serapio.
Ioan.Varandæus.
Ioſephus Langius.
Ioſippus à Coſta.
Ioſterius de Ioſteriis.
Ishac Iſraëlita.
Iſidorus.
Iuſtinianus.
Iulius Alexandrinus.
Iulius Guaſtauinius.
Iulius Palmarius.
Iulius Cæſar Claudinus.
Iulius Cæſar Scaliger.

L

Laurentius Ioubertus.
Laurentius Surius.
Leonardus Iacchinus.
Leonardus Fuchſius,
Leuinus Lemnius.
Lælius Biſciola.
Lucretius.
Ludouicus Duretus.
Ludouicus Gardinius.
Ludouic. Lemoſius Luſitanus.
Ludouic.Nonnius Antuerp.
Ludouicus Mercatus.
Ludouicus Septalius.

M

Macrobius.
Marcus Tul.Cicero.
Matthias Cornax.
Matthæus Gradius.
Matthias Lobellius.
Malachias Geiger.
Matthias Vntzerus.
Marcus Gattinaria.
Marcus Varro.
Marſilius Ficinus.
Marcellus Donatus.
Marcellus Virgilius.
Martinus Del Rio.
Martinus Rulandus.
Mauricius Cordæus.
Michaël Ioan.Paſchalius.
Michaël Guauaſſetius.

N

Nicolaus Leonicenus.
Nicolaus Fontanus.
Nicolaus Frambeſarius.
Nicolaus Monardus.
Nicolaus Maſſa.
Nicolaus Piſo.
Nicolaus Rorarius.
Nicolaus Tulpius.

O

Oribaſius.
Ouidius.
Otto Heurnius.
Otto Caſmannus.

P

Paulus Ægineta.
Paulus Zacchias.
Petrus Andreas Canonherius.
Petr.Bayrus.
Petrus Bellonius.
Pet.Droëtus.
Pet.Foreſtus.
Pet.Garcias Carrerius.
Petr.Lopius Luſitanus.
Pet.de Oſma.
Pet.de Peramato.

Pet. Poterius.
Pet. Paulus Pereda.
Pet. Pena.
Pet. Pichottus.
Pet. Mercatus.
Pet. Vaëzius Luſitanus.
Petr. Salius.
Pet. Toloſanus.
Pet. Talpa.
Pet. de Tuſignano.
Polyænus.
Platearius.
Plinius.
Plutarchus.
Plato.
Ptolemæus.
Philippus Ingraſſia.

Q

Quintus Curtius.

R

Rhaſis.
Rabbi Moſſes.
Raphaël Moxius.
Raphaël Volaterranus.
Realdus Columbus.
Reinerus Solenander.
Rembertus Dodonæus.
Renatus Charterius.
Renatus Morellus.
Robertus de Fluctibus.
Rodericus à Caſtro Luſitanus.
Roder. à. Fonſeca Luſit.
Rodolphus Magiſter.

S

Sanctorus Sanctorius.
Sanctes de Arduynis.
Sebaſtianus Meyerus.
Sebaſtianus Paparella.
Seneca.
Simon Genuenſis.
Seuerinus Pinæus.
Simon Simonius.
Sixtus Senenſis.
Solinus.
Stephanus Roderic. Caſtrenſis Luſitan.
Stobæus.
Strabo.

T

Thaddæus Dunus.
Theodorus Collado.
Theodorus Zuingerus.
Theophraſtus.
Theophraſtus Paracelſus.
Theuetus.
Therillus.
Thomas à Veiga Luſitanus.
Thom. Fienus.
Thom. Eraſtus.
Thom. Iordanus.
Tobias Knoblochius.

V

Valuerda Olyſipponenſis.
Vaſcus Caſtellus Luſitanus.
Vgo Senenſis.
Victor Trincauellius.
Vidus Vidius Senior.
Vidus Vidius Iunior.
Vliſſes Aldroandus.
VVierus.
VVolgangus Franzius.

CATALOGVS SINGVLORVM MORBORVM IN HISCE LIBRIS DESCRIPTORVM.

POSTQVAM hoc opus ad vmbilicum perduxi, ab amicis, quibus nec deeſſe poſſum, nec volo, perſuaſus, alia rara, nec infrugifera exempla, complementi loco, in calce notaui, quorum titulos in hoc indice ſeriatim diſpoſui: & licet eorum numeri primâ ſacie tibi inæquales videantur, certi tamen ſunt: quare vno aſpectu, folium in quo morbi ſunt deſcripti, facile inuenies: hæc te priùs admonitum eſſe oportuit.

LIBER PRIMVS.

De Capitis, & ſpiritualium Partium affectibus.

DE Alopecia. pag. 1
De Porrigine. ibid.
De Achoribus. 2
De Hydrocephalo. 129
De Cerebro. 2
De Cephalæa. ibid.
De Cephalalgia. 3
De Temporum pulſatione. 124
De Ebrietate. 134
De Phrenitide. 3
De Lethargo. 4
De Apoplexia. 5
De Epilepſia. ibid.
De Paralyſi. 8
De Stupore. 9
De Vertigine. ibid.
De Tremore. ibid.
De Conuulſione. 10
De Conuulſione flatulenta. ibid.
De Incubo. 11
De Noctambulis. ibid.
De Melancholia. ibid.
De Inſania. 12
De Cœcitate. ibid.
De Lachrymis. 13
De Gutta Serena. ibid.
De Opthalmia. 14
De Albugine. ibid.
De Strabiſmo. 15
De Epiphora ibid.
De Palpebrarum moro. ibid.
De Palpebrarum Paralyſi. 16
De halpebrarum Pediculis. ibid.
De Aurium dolore. ibid.
De Aurium Verminatione. ibid.
De Surditate. ibid.
De Parotidibus. 17
De Narium Morbis. ibid.
De Gutta Roſacea. ibid.
De Gutta Rubra. 18
De Faciei Formica Corroſiua. ibid.
De Nigredine faciei. ibid.
De Liuore faciei. 123
De Linguæ lapide. 19
De Linguæ Verrucis. ibid.
De Linguæ Tumore. ibid.
De Linguæ Paralyſi. ibid.
De Palati vlceribus. ibid.
De Dentium dolore. 20
De Fœtore oris. ibid.
De Oris vlceribus. ibid.
De Gingiuarum Hæmorrhagia. 21
De Epulide. ibid.
De Angina. 22
De Gurgulione. ibid.
De Tonſillarum vlceribus. 23
De Gulæ reſolutione. ibid.
De Strumis. 24
De Axillarum fœtore. ibid.
De Tuſi. ibid.
De vocis læſione. 25
De Raucedine. ibid.
De Mutitate. ibid.
De Pulmonibus. 26
De Pulmonibus Hydrope. ibid.
De Pulmonibus Tuberculo. 27
De Pleuritide. 28
De Pleuritide Annua. 127
De Pleuritide duplici. ibid.
De Suppuratione. 29
De Tabe Aſthmatica. 30
De Orthopnœâ. 136
De Mammillarum Cancro. 31
De Nutricis electione. 32
De Sputo Sanguinis. ibid.
De Phthiſi. 33
De Tabe Dorſali. 34
De Tabæ Mucronatæ Cartilaginis. ibid.
De Tabe Infantili. 37
De Contabeſcentia puerorum. 135
De Tabe annua. 126
De Tabe Gallica. 35
De tabe Coxaria. ibid.
De Atrophia. 36
De Tabe Pericardij. ibid.
De Inflammatione Pericardij. 37
De Corde. ibid.
De Cordis Palpitatione. 38
De Syncope. ibid.
De Syncope Cardiaca. ibid.
De Animi deliquio. 39
De Animi Pathematis. ibid

LIBER SECVNDVS.

De Naturalium, Genitalium, & Inferiorum partium affectibus.

DE Ventriculi dolore. 40
De Verruca ventriculi. ibid.
De Attritione Ventriculi. ibid.
De Ardore ventriculi. 41
De Hectica ventriculi. ibid.
De Imbecillitate ventriculi. ibid.
De Ructu. 43
De Melancholia Hypochondriaca. ibid.
De Melancholica Mœſtitia. ibid.
De Cibi Faſtidio. 44
De Vomitu. ibid. & 129

De

De Pica. 129
De Cholera. 45
De Dyſenteria. ibid.
De Diarrhœa. 46
De Alui fluxu Lapidoſo. 137
De Colico dolore. 47
De Iliaco dolore. 49
De Vmbilici dolore. 50
De Vermibus. ibid.
De Hepate. 52
De Hepatis Phlogoſi. ibid.
De Hepatis Ardore. ibid.
De Hepatis Scirrho. ibid.
De Lienis dolore. 53
De Lienis Scirrho. ibid.
De Morbo Regio. ibid.
De Ictero Nigro. 139
De Hydrope. 54
De Lumborum dolore. 57
De Calculo Renum. ibid.
De Calculo Veſicæ. 58.& 139.
De Trichiaſi. ibid.
De Iſchuria. ibid.
De Mictu Sanguinis. 59
De Ardore Vrinæ. ibid.
De Diabete. 60
De Inguinum dolore. ibid.
De Hæmorrhoidibus. ibid.
De Hernia aquoſa. 61
De Vtero. 62
De Vteri Tumore. ibid.
De Nympha. 63
De Vteri Pruritu. 64
De Vteri furore. ibid.
De Vteri ſtrangulatu. 65
De Vteri Procidentia. ibid.
De Vteri Vlceribus. ibid.
De Vteri Profluuio. 66
De Vteri dolore. ibid.
De Menſtruis. ibid.
De Menſtruorum Stillicidio. 67
De Menſtruorum ſuppreſſione. ibid.
De Pene Virili. 69
De Colis Palpitatione. ibid.
De Penis duritie. ibid.
De Penis Conuulſione. 128
De Nimio Coitu. 70
De minuendo Coitu. ibid.
De Veneris abſtinentia. ibid.
De Ignauia Genitalium. 71
De Gonorrhœa. 72
De Gonorrhœa Virulenta. 73
De Sterilitate. 76
De Conceptione. ibid.
De Grauidatione. 77
De Ignorata Grauidatione. 79
De Falſa Grauidatione. ibid.
De Mola ventoſa. ibid.
De Mola Aquoſa. 80
De Mola Carnoſa. ibid.
De Mola Membranoſa. ibid.
De Partu. 81
De Partus difficultate. ibid.
De Abortu. ibid.
De fœtu mortuo. 82
De Sphincteris Reſolutione. 84
De Coxendicis dolore. ibid.
De Gonagra. 85
De Tibiæ dolore. 86
De Arthritide. 87
De Podagra. ibid.
De Tophis Articulorum. 88
De dolore Vago. 123
De dolore Calcanei. 89
De dolore Plantæ pedis. ibid.
De pede ſummo. 136

LIBER TERTIVS.

De Febribus; & varijs affectibus.

De febri Diaria. 91
De Synocho imputri. ibid.
De Synocho Putri. 92
De febri Ardente. 93
De febri Purpurea. ibid.
De febri Liuida. ibid.
De febri Alba. 94
De febri Theumatica. 95
De febri Puncticulari. 97
De febri Culiculari. ibid.
De febri Ampulloſa. ibid.
De febri Eſſeroſa. 98
De febri Anxioſa. ibid.
De febri Sudorifera. ibid.
De febri Horrifica. 99
De febri Singultuoſa. ibid.
De febri laſſitudinaria. ibid.
De febri Syncopali minuta. ibid.
De febri Syncopali humoroſa. 100
De febri Colliquante. ibid.
De febri Leipyria. ibid.
De febri Epiala. 101
De tertiana Exquiſita. ibid.
De tertiana Notha. 102
De febri Quotidiana. ibid.
De febri Semitertiana. ibid.
De febri Quartana. 103
De febri Erratica. ibid.
De febri Decimana. ibid.
De febri Hectica. ibid.
De febri Hectica cum putrida complicata. 104
De Peſte. ibid.
De febri Peſtifera. 106
De Carbunculo peſtilenti. 129
De Bubone peſtifero. 130
De Variolis. 107
De Morbillis. ibid.
De febri Maligna. ibid.
De morbis Cutaneis. 108
De Sanguinis Miſſione. ibid.
De Hirudinibus. 110
De Scarificatione. 111
De purgatione. ibid.
De Excrementis. 112
De Vrinâ. 138
De Sudore. 112
De Sudore fœtido. ibid.
De Sudore Sanguineo. 113
De Sudore Nigro. ibid.
De Sudore frigido. 134
De excreſcentiis Carneis. 113
De Vlceribus. 139
De Nodis. 125
De obeſitate nimia. ibid.
De gracilitate ſumma. 132
De Venenis. 114
De Rabie. 115
De Alexipharmacis. 117
De Monſtris. 118
De Morbis nouis. 119
De Morbis trans naturam. 139
De Conſuetudine. 120
De Idioſyncraſia. 122
De Incuria Miniſtrorum. 140
De Inſcitia Medicorum. 142

PRÆLV

PRÆLVDIVM.

Medicos natura prudentes intereſt, in exemplis exercitari.

DIVINISSIMVS Hippocr. *lib.de lege, n* 2. ſic præfatur: *Primùm quidem igitur omnium naturâ opus eſt. Naturâ enim repugnante irrita ſunt omnia*, &c. Summoperè ergo in Medico expetitur natura, hoc eſt, naturalis quædam potentia, habilitas, genius, & natiua propenſio ad curandum: nam *quod ex libris acquiritur, multum eſt; quod verò ſuperadditum eſt, infinitum, & incomprehenſibile eſt*, dicebat Auicenna *in præfatione*. Inſuper *Medicum oportet eſſe naturâ prudentem*, inquit Galenus *lib.*8 *meth.cap.*9. *& benè exercitatum*. Hic enim cæteris valdè excellit, vt docuit *Magiſter lib* 2. *acut.com* 36. *Proinde naturalem, & prudentem Medicum, exercitari maximè conuenit: neque enim ſatisfaciunt ad exactam cognitionem vniuerſales methodi. Sunt autem exemplorum ea pro potioribus habenda, quæ ipſi oculis vſurpauimus, quando, ſi omnes qui docere, ſcriberéve aliquid ſunt aggreſſi, ea priùs operibus oſtendiſſent, prorſus paucula quædam falsò dicerentur. Nunc verò plerique alios docere tentant, quæ nec ipſi vnquam fecerunt, nec aliis oſtenderunt. Hæc lib.*9*.meth.cap.*4. *& cap.*6. ſic ait: *Pro comperto habentes non licere vllius artis ſcientiam nanciſci, niſi & methodum quandam habueris per vniuerſalia vocata Theoremata, & in particularibus te exemplis exercueris. Cùm neque fieri poſsit, vt ſine multiplici in ægris ſingulatim exercitatione, quod ex vſu ſit, facias*, &c. Repetit *lib.*2 *meth.c.*4. *& lib.*2*.c.*3*.de cauſ.pulſ.* Nam *non curatur homo communis, & generalis, ſed noſtrûm quiſque, alius videlicet aliud temperamentum, naturámque obtinens*, vt rectè monuit Galenus *lib.*3*.meth.cap.*7. Ob hanc cauſam glorioſus Auenzoar *lib.*1*.theizir, tract.*16*.cap.*6. Se, ſuas & aliorum hiſtorias enarrâſſe refert, vt eſſent exemplum cæteris. Qua de cauſa *Hippocrates, Galenus, Principes omnes, Latino-barbari, Claſsici*, in ſuis libris memorabiles reliquerunt obſeruationes, & nos, tantos viros imitati, hæc rara, & non infrugifera exempla in communem vtilitatem, quæ ſemper ab ingenuo homine præponenda eſt, emittimus in lucem, in quibus ſi multa diſpliceant, & correctionem expoſtulent, ea abſque morſu, & infectatione tuetor, & ſicut optimum Medicum, atque Philoſophum decet, benignè interpretator. Quare & nobis, ſi quid minùs ad prudentiæ Solem, coctum damus, condonandum: non enim ex iis ſumus, qui perfectiſſima nos ſcribere cenſemus, ſed illorum numero volumus adiungi, *qui & ſcribendo proficiunt, & proficiendo ſcribunt.* Quare tuâ intereſt, quùm prudens ſis, & arte *Hippocraticâ dignus, quæ in hoc opere de nouo ſunt inuenta, multâ proſequi gratiâ.*

ZACVTI

ZACVTI LVSITANI,

Praxis Medica Admiranda.

In qua, Exempla Monſtroſa, Rara, Noua, Mirabilia, circa abditas morborum cauſas, ſigna, euentus, atque curationes exhibita, diligentiſſimè proponuntur.

LIBER PRIMVS.

De capitis, & ſpiritalium partium affectibus.

OBSERVATIO I.

De Alopecia.

Ad regenerandos, & denigrandos pilos, auxilium peregrinum.

CONTVMAX & importuna affectio, Alopecia eſt, præſertim ſi gallica ſit, in qua licèt ſolùm capitis, & barbæ pili ſenſim citra aliam corporis læſionem ferè defluant; multoties tamen ita premit, deforméſque homines reddit, pertinacitérque affligit, vt pluribus celebratis præſidiis vix ſuccumbat. In *Braſilienſi regno*, præcipuè in ciuitate dicta *Pernambuquo* reperiuntur plures arbores, quæ ab incolis vocantur *Ginibabo*, quarum fructus mali Medici ſuperat magnitudinem. Color illi ineſt viridis, obſcurus. Ex hoc fructu manu compreſſio diſtillat aqua colore, ſapore, & liquiditate ſero lactis ſimillima. Hac ſi faciem, caput, barbam, manus, aut quamuis aliam partem abluas, illicò pili, & ablutæ partes nigerrimo colore ita inficiuntur, ac ſi attramento ſcriptorio eſſent delibutæ, & hic niger color ita octiduò firmus perſiſtit, vt licèt varia præſidia pro dealbandis infectis partibus miniſtres, deleri nequeat, quovſque, hoc dierum numero tranſacto, partes delinitæ ſponte ſua ad priſtinum paulatim redeant colorem. Hæc aqua ad generandos pilos etiam eſt mirabilis. Conſeruatur in vaſe vitreo, aut cupreo per multos annos incorrupta, & ſic huic vſui apud Luſitanos, & Occidentales ſummo eſt in pretio. Vtinam mercatores Luſitani, & Hollandi, qui oras illas ſæpe frequentant, eam mercimonij causâ ad nos adſportarent: nam præterquam quòd eſt mirabilis in dictos vſus, etiam citra vllam noxam opus ſuum conficit.

OBSERVATIO II.

De Porrigine.

Porrigo anguium decocto curata.

INfrequens affectus porrigo eſt, à Græcis vocata Pityriaſis. Barbari furfurationem dicunt. Hæc licèt paſſio ſit cutis vniuerſæ, vt Trallianus *lib.1.c.4.* & Paulus *lib.3.c.3.* affirmant; tamen capiti, ſuperciliis, barbæque communis eſt, ex Celſo *lib.6.cap.2.* è quibus partibus ſquammulæ furfurum inſtar decidere ſolent. Generatur hæc paſſio ex craſſa, fumidáque vaporatione, quandoque à pituitoſo humore, ſalſo, interdum à bilioſo, vel melancholico eleuata. Morbo hoc oppreſſus iuuenis quidam aulicus nullis vnquam auxiliis conſaneſcere potuit. Imperata diætâ. Exhibitæ purgationes variæ, adminiſtratum balneum. Hirudines mariſcis non ſemel affixæ. Aſſumptum lactis ſerum multiplici lege præparatum. Phlebotomiæ ex gibbero, & ſaluatella celebratæ. Cauteria cruribus, & brachiis inuſta. Omnia fruſtrà. Tandem anguium decocto per quadraginta dies ehhibito, nocturno tempore, tribus horis poſt cœnam, quantitate vnciarum ſex, adiecto ſaccharo, omninò conualuit. Nec mireris: Nam angues (viperas vocat Ariſtoteles *lib.8.de generat.animal.c.17.*) exiccant, abſtergunt, cutem mundificant; humorem ſuperfluum ad partes externas detrudunt, & natiua quadam ſorte prauam humoris qualitatem infrænant, ex Plinio *lib.30.cap.13.* & ſic elephanticis ſummo ſunt auxilio, vt celeberrimis hiſtoriis *lib.11.ſimpl.2.* Galenus, & Aretæus *lib.2.chronic.morb.cap.vlt.* confirmant. De quarum vi mira pro curandis affectibus cutaneis, electione, & præparandi ratione, pulchra ex veterum, & iuniorum penu prædiximus *lib.1.de Medic.Princip. Hiſtor.in com.Hiſtor.vlt.*

OBSERVATIO III.

Porrigo importuna, balneo ex vrinâ curatur.

QVantam efficaciam pro cutaneis curandis morbis, balneum ex vrinâ afferre conſueuerit, *lib.10.*

Simpl. cap. 15. Galenus, & *Tetrab.* 2. *ſerm.* 1. *cap.* 108. Aëtius confirmant: nam vehementer abſtergit,& potenter repurgat; quo pacto ſcabiem, ſorditiem, pruritúmque nitroſa, qua pollet facultate perſanat. Hæc virtus Vrinæ admiranda, hoc exemplo fiet manifeſta. Iuuenis quidam melancholicus porriginem diu paſſus eſt: illi enim tenues & furfuraceæ ſquammulæ, ex capitis & vniuerſi corporis ſuperficie continuò reſoluebantur, pluribus vlceribus relictis, è quibus ſanies quædam virulenta, ex interuallis, per totum corporis ambitum emanabat. Quòd malum cum non ſolùm ſit fœdum & moleſtum; ſed periculoſum, & facilè in lepram commigret, idcircò illi citiſſimè auxiliares manûs adhibere oportet. Hoc pacto præter ſuprà citata præſidia, infinita propemodum alia eſt expertus, balnea thermalia, ſudationes ex ſimilace aſpera paratas, quarum vi huius ferini morbi qualitas perniciosa retunditur; vnguenta ex Mercurio parata: tandem ſolo vrinæ balneo commodam conſequutus eſt ſanitatem, in quo priùs furfures & fumaria erant incocta.

OBSERVATIO IV.

De Achoribus.

Restrictio medicamentorum vi humore ex capitis vlceribus emanante, infantes ſubitò occumbunt.

SVmmus Medicorum Antiſtes auream protulit ſententiam *lib. de morb. ſacro, num.* 10. dum ſic ait. *Et quibuſcumque pueris exiſtentibus erumpunt vlcera in caput, & in aures, ac in reliquum corpus, & qui ſaliuoſi fiunt, ac mucoſi, hi ipſi proceſſu ætatis facillimè degunt: hic enim abit, ac purgatur pituita, quam in vtero purgari oportebat, & qui ſic purgati fuerunt, Comitiali, ſiue ſacro morbo non prehenduntur,* &c. Plures vidi infantes, & pueros achoribus correptos, in quibus incautì Medici, nullâ factâ huius oraculi commemoratione, matrum querimoniis perſuaſi, citra infantium, aut nutricum prouidentiam, vnguenta ſtyptica, & repellentia, capiti, parti ſanè præſtanti, adminiſtrârunt. Quo factum eſt, vt qui expulſo ad cutem humore ab epilepſia, cæteriſque grauiſſimis cerebri vitiis erant immunes, præſidiorum exiccantium vi, in Apoplexiam, Comitialem morbum, Conuulſionem, Cœcitatem, & mortem ſubitam, reſtagnante ad internas ſedes humore, incurrerint. Ab his ergo medicamentis Medici caueant eſt neceſſe.

OBSERVATIO V.

De Cerebro.

Sine Cerebro vixit quidam tribus annis.

DEcennis puer percuſſus eſt cum enſe in parte poſteriore capitis. Hic paſſus eſt vulnus ſatis magnum cum inciſione oſſis, velaminum, & deperditione ſubſtantiæ cerebri: nam hæc exiuit quantitate nucis iuglandis. Curatus conualuit citra noxam. Hic poſt tres annos confluentibus ſuccis ad partem debilem, hydrocephalo correptus emoritur. Apertum caput ſine cerebro eſt inuentum. Dura meninx in conſpectu apparuit duplicata; Habebat tamen in ſe aquam limpidiſſimam, boniqúe odoris, quæ ab adſtantibus guſtata, inſipida videbatur. At in præſentia putrilaginis tantæ, iucundum odorem perſentiri, monſtroſum eſt, cùm ingens corruptio graueolentiam ex ſe prodat manifeſtam.

A

OBSERVATIO VI.

Cultelli dimidium octennio intra cerebrum latens citra noxam.

MEretrix cùm in caupona nimiùm Baccho indulgeret, ebria, & rixabunda obuios quoſque obiurgabat. Ecce ab alio ebrio, longo ſatis, at acutiſſimo cultello, illi ſuper verticem capitis profundum inflictum eſt vulnus. Semimortua pluribus diebus ſine ſenſu & motu remanſit, deinde magno labore curata euaſit. In huius poſt octo annos ex febri malignâ emortuæ, in Xenodochio per anatomen diſſectæ capite, intra duram matrem, & cranium, dimidium cultelli, quo antea fuerat vulnerata, ferrugine obſitum,
B inuentum eſt. Hæc dum poſt vulnus vixit, munera domeſtica exercebat, & nullam vnquam facultatum retricum, aut animalium actionum læſionem ſenſit. Lege apud Hildanum *lib.* 2. *Centur. Chirurg.* 2. pulchra de globulo ſclopetario intra cranium, & duram matrem per ſex menſes citra vllam noxam impacto. Nec mireris: nam ſi inuenta eſt ceruа quæ infixam geſtauit cordi antiquam ex venatione ſagittam, teſtante Thomaà Veiga in operibus artis valdè inſigni, & fide digniſſimo, *in com. cap.* 1. *lib.* 5. *Galen. de loc. affect is, verbo, [ſequenti;]* quid dubitandum ferrum in cerebro parte minùs præſtante ad vitam, diu potuiſſe eſſe infixum?
C Vide de cerebri mirabilibus vulneribus exempla prodigioſa, apud variæ lectionis viros Marcel. Donat. *l.* 5. *de hiſt. Med. mirabili, cap.* 4. Valleriol. *lib.* 4. *obſer.* 9. & 10. & Scenckium *lib.* 1. *obſer. de capitis vulneribus.* Alexand. Benedict. *lib.* 4. *anatom. cap.* 24. qui vulneratum circa tempora ſagittâ, poſt annum 25. teli partem ſternutatione rejeciſſe affirmat.

OBSERVATIO VII.

De Cephalæa.

Cephalæâ diuturnâ concuſſus, expulſo per nares miro verme, conualuit.

D GEnerari in cerebro vermes, implacabileſque dolores ex ea cauſa renaſci, Auicennæ, Hollerij, Conradini, Coïteri, & aliorum peritiſſimorum virorum teſtimonio ratum eſt. Quidam cùm pertinaciſſimo, immanique capitis dolore, nocturno præſertim tempore vexaretur, quem omnes Medici, morbum gallicum eſſe arbitrantes, ſudorificis, & guajacinis præſidiis, mercurialibúſque vnguentis ſæpiùs citra fructum macerauerant, velut deſperatus; cùm ſibi totum cerebrum terebello perforari videretur, & illæſis ſenſibus internis per vniuerſum cerebrum, conuulſiones pateretur, poſt varia purgantia adhibita, errhino vſus ex pipere, & caſtorio, parato, magnâ violentiâ, præce-
E dentibus corporis tremoribus, ſternutamento excreuit per nares vermem nigrum, rotundum, obeſum, illis ſimillimum, quos in vetuſtiori caſeo reſeruari ſæpè vidémus, excepto, quòd roſtro erat tantiſper acuto, quo expulſo à dolore immunis euaſit. Num autem in cerebri ſubſtantia, vel in duræ matris ſinubus tamdiu latuerit, explicat latè, at ingenuè Alzarius à Cruce *lib.* 3. *Centur.* & *reſponſion. medicinalium ferè per totum:* lege Auic. interpretes *in com. cap.* 3. 1. 3. *tract.* 2. Cornel. Gemmam *lib.* 1. *Coſmoc. cap.* 4. Trincauel. *libro.* 9. *de curandis affect. cap.* 11.

OBSERVATIO VIII.

Sanus capitis dolor, excitato fonticulo in ſumma manu, curatur.

IVuenis ſatis robuſtus, quùm truculentum diu pateretur capitis dolorem, & multis bienniò tentatis leuari non poſſet; relictis præſidiis expurgantibus, & occluſis crurum, & brachiorum cauteriis; quibus ad vacuandum humorem è capite per annum incaſſum vſus eſt; tandem excitato fonticulo in manu dextra ſumma, qua parte capitis ampliùs vrgebat dolor, inter indicem, & pollicem, in parte externa (Mercurij monticulum auerſum dicunt Chiromantici) omnino ſanus eſt factus. In hac enim parte excitatum cauterium, ob viciniam cum carpo, vbi ramus cephalicæ excurrit, humorem peccantem è capite promptiùs exhaurit, ab affecta parte quàm longiſſimè reuellit, & cum morbi leuamine minùs vires deiicit.

OBSERVATIO IX.

Immanis temporum dolor cum eorum palpitatione coniunctus, hirudinibus temporibus affixis curatur.

IN temporibus ſecandas eſſe arterias, veterum ſcientiſſimi plurimis in locis aſſeruêre, edocti à ſuo Magiſtro Galeno, *lib. de curand. rat. per ſang. miſ. cap.* 22. *& lib.*13. *meth. cap. vlt.* licèt ob vaſa inſignia per tempora excurrentia, tum vulnera illarum partium lethalia ſint, tum arteriotomia valdè periculoſa. Cúmque ad hanc partem ſuapte natura debiliſſimam, ab infernis partibus, præſertimque ab vtero, craſſi, fœculentique humoris copia irruat, intolerabilis dolor ſimul cum frequenti temporum palpitatione coniunctus ſæpè concitatur, vt plurium medicamentorum, vel etiam narcoticorum efficaciam contemnat. Tamen fidiſſimo experimento à me compertum eſt, in ipſis temporibus, decem, aut duodecim hirudines circulariter imponere, ſic enim, extracto ſanguine limoſó, & multo, ægri à D ſæuó cruciatu redduntur immunes; & eſt ſecurius arteriotomia auxilium.

OBSERVATIO X.

Contumax cephalæa, ſecta in cantho oculorum vena, curatur.

QVædam, cephalæa diu miſerrimè concuſſa, quùm fruſtra plurima tentaſſet auxilia, ſola ſectione venæ, quæ per angulos oculorum excurrit, curata eſt. Hæc vena apparet facillimè, ſi collum modicè, & axillas validè faſcia conſtringas, ex cuius ſectione in dolore capitis, & in hemicrania plurimum ſequi iuuamentum teſtatur Auicenna 4. 1. *cap.* 20. *prope fin.*

OBSERVATIO XI.

Dira Cephalæa vena ſecta in fronte, curatur.

QVantam vtilitatem in grauiſſimis capitis doloribus, & morbis, venæ ſectio in fronte afferat, luculentiſſimè oſtendit Arabicæ familiæ auctor primarius 4.1. *cap.* 20. *prop. fin.* dum ſic dicit: *Venæ ergò ſunt, ſicut vena frontis, quæ inter duo exiſtit ſupercilia, & ipſius quidem phlebotomia confert grauitati capitis, & propriè illi quæ eſt in poſteriore parte capitis, & grauitati ocu-*

A *lorum, & dolori capitis perſeueranti antiquò, &c.* firmat Paulus *lib.*6. *cap.*40. *in fin.* Hanc venam Medici ferè in acutis cerebri affectibus ſecare ſolent, poſtquàm totum corpus exquiſitiſſimè vacuatum eſt, cum locale remedium ſit, monente Galeno *lib.*6. *epid. ſect.* 2. *com.* 9. *&* 27. At in diuturnis morbis, quia ferè à cauſa frigida ſcaturiunt, ipſi eam contemnunt. Adoleſceus carnoſus, & rubicundus, truculento per multos annos premebatur dolore in toto capite, qui ad radices oculorum ferociſſimè ex interuallis cruciabat. Adſtante dolore, oculi rubebant, quos veluti emiſſitios, & foras protuberantes cerneres, aderant lachrymæ inuoluntariæ cum ardore, & ſenſata acrimonia perceptæ. In facie, & præſertim in maxillis ingens conſpiciebatur rubor cum motu oculorum turbulento, demùm dolore
B percitus veluti furibundus oberrabat; attamen citra febrem, ſitim, aut phlogoſim vllam. Quæſita ſcaturigo mali, eam medentes à flatu craſſo, & humoris pituitoſi copia emanare vnanimiter rati ſunt, ſicque multa interna, & externa calida admota fuere remedia, ſed fruſtra, quùm omnes abeſſent à cognitione veri; ſuperueniens ego, relictis auxiliis prolicientibus ſudores, æſtuariis, & calidiſſimis capiti impoſitis medicamentis, hunc dolorem à calidiſſimo ſanguine retento, minimè putrido, copioſo tamen, excalfacto; & acriori reddito, erodente, ac perforante membranas ortum habere mihi perſuadens; à capite, proprio primarióque affectu laborante, exhauriendum eſſe ſan-
C guinem palàm oſtendi. Sicque reluctantibus omnibus cephalicam tundo, cucurbitulas cum ſcarificatione occipiti adhibeo; & tandem bis ſecta in fronte vena dolorem denuò nullum eſt expertus. Si fortè verò citra dolorem oculorum rubor recrudeſcebat, venæ mediæ ſectione, & capiti balneo attemperante admoto leuabatur, ſic enim faciendum ſuadet Magiſter *lib.*6. *de ſanit. tu. cap.*9.§. *Quando ſi ex calida intemperie caput malè habet, talia medicamenta noceant. Expedit igitur hos frequenti balneo potabilis aquæ fouere, quo & calidos vapores, qui in capite ſunt, euocemus, & totum capitis temperamentum melius reddamus, &c.*

OBSERVATIO XII.

Immanis Cephalæa, cauterio in vertice capitis excitato, ſanatur.

MOrbi mites, leuia; crudeles, extrema expoſtulant auxilia. Fœmina quædam quinquennio ita ſæuum patiebatur capitis dolorem, vt ſibi caput vniuerſum frangi diſtendique malleo videretur: Et cùm ex præſcripto Medicorum, plura, eáque generoſa experta eſſet auxilia; quæ ad humoris flatulenti ac pituitoſi copiam abſumendam, & cerebrum roborandum imperari ſolent; & malum per proprietatem in capite eſſet, nullo alio quàm cauterio in vertice capitis excitato, à quo loco dolor ferociùs in-
E ſiliebat, potuit perſanari: nam emanante ichore multo à fonticulo, poſt tres menſes in totum ſana euaſit.

OBSERVATIO XIII.

De Phrenitide.

Phrenitis ſæua, artificioſa vacuatione curata.

DVx ſtrenuus cùm phrenitide magna laboraret, & ob ferociſſimos, validóſque corporis motus ex ſiccitate neruorum contractos; illi nulla reuellentia poſſent adminiſtrari auxilia, quidam ex adſtantibus ſuaui cantu eum demulcens, pennam ad radicem

multùm ſiſſam, noſtro conſilio, & in ſtellæ effigiem paratam intra nares ex improuiſo intromiſit, ac fortiter circumduxit: quo facto tanta ex nare dextra ſequuta eſt hæmorrhagia (erat enim iuuenis, quadratus, & ſanguine turgens) vt copioſiſſimam æquaret phlebotomiam, qua copia excreta, natura à ſarcina leuata, reſiduum humorem per ſudorem, aluique fluxum detruſit, & æger pauliſper ad ſe rediens, conualeſcere cœpit.

OBSERVATIO XIV.

Phrenitis confirmata, cucurbitula in ſyncipite ſcarificata, curatur.

CVm inflammatio meninges cerebri occupat, eo modo quo phrenitis curanda eſt. Fœmina quædam, febri acuta laborans, neglecta phlebotomia ob incuriam Medicorum, ex vigiliis, & dolore capitis, attracto ſanguine ad ſuperas partes, in ſæuam incidit phrenitidem, adeò vt iam captaret muſcas, & ad pedes lectuli iacens, continuò delirans, in horas moritura ſperaretur. Huic opem ferens, cucurbitulas dorſo, occipitique ſcarificatas apponendas impero, ex fronte, naſique venulis ſanguinem exhaurio, & alia reuellentia auxilia procuro. Sed cùm debilis eſſet, nec ad ferendam cephalicæ ſectionem, aut purgantium medicamentorum vſum, vires eſſent ſatis, & nullus videtur eſſe remedio locus, in caſu conclamato, ad cucurbitulam, in ſyncipite ſcarificatam acceſſi, ex qua cùm ſanguis copioſè emanaret, contra Medicorum vota, ſana euaſit.

OBSERVATIO XV.

Phrenitidis vtiliter in lethargum tranſmutata.

PHrenitidis metaſtaſim in lethargum reprobam eſſe docuit Galenus *lib.6. epid.ſect.6. com.vlt.§. Contra verò non vtiliter phrenitis in veternum, &c.* Ob multas cauſas hoc contingere certum eſt. Et licèt mutatio iſta mala ſit ob virtutis imbecillitatem ex phrenitide contractam: Tamen cùm lethargus ſit morbus ignauior, & minùs acutus, ſi vires non ſunt ita deiectæ, ægrum liberari aliquando contingit. Miles fortis poſt 25. diem, è Phrenitide facta, & ferina in lethargum incidit. Hic cùm antea vigiliis eſſet, & inedia confectus, ſomno profundo immerſus refocillauit vires, & ex interuallis expergefactus cibum aliqualiter pitiſſabat, & ad oblata meliùs reſpondebat. Somno, & cibo recreata natura, & bilis feruore remiſſo, ita præualuit contra mœrbum, vt ſuborta hæmorrhagia ægrum perfectæ ſanitati reſtitueret: quæ vacuatio licèt non ſit propria lethargo, ex Galen. 3. *de criſib.cap.* 3. §. *Non lethargum fluxum ſanguinis amat, &c.* quia humor craſſus, lethargi cauſa, non ita recludit ora venarum, qua ratione in peripneumonia reprobatur ab Auic. 10.3. *tract.* 4. *cap.* 10. tamen cùm multa portio bilis eſſet in cerebri meatibus impacta, ex præcedenti morbo, fluxu ſanguinis per nares, commodè vacuari potuit.

OBSERVATIO XVI.

Phrenitis conclamata, philonio curata.

NArcotica extrema neceſſitate eſſe in potum porrigenda, firmat Galenus *lib.* 2. *medicam. ſec. loc. cap.*1. & lib.3. *cap.* 1. *& lib.*8. *cap.*3. Vltima neceſſitas eſt, quando ob diuturnam vigiliam homo de vita periclitatur: tunc enim melius eſt aliquid cum

A fiducia, vel temerarium remedium cum periculo tentare, quàm ægrum ſpe omni adempta certò perire, vt perbellè dictabat Galenus *lib.* 10. *Meth.* [illegible] His tantis ſententiis munitus, ad curandum Phreniticum acceſſi, in cuius curatione peritiſſimi quique Medici, propoſita ampla remediorum ſylua, induſtriam ſuam, fruſtrà tamen exercuerant. Erat in vndecimo die conſtitutus, cum valida febre, ingenti ſiti, lingua aduſta, rixoſus, immorigerus, debilis, delirus, omnino vigilans & penè conuulſus. Ad ſanguinis miſſionem reiterandam erat inualidus. Purgationes, nec non refrigerantia clyſmata renuebat omnino. Embrochæ, quemadmodum & ſomnifera ſincipiti admota, nul-
B lo erant ex vſu. Quare in conclamato caſu, quum ſeptem diebus ſumma cum ferocia perſiſteret oculis inconniuis, ad medicamenti narcotici potum intrepidè acceſſi; inter quæ nullum eſt præſentius philonio Perſico, de cuius laudibus miris pro conciliando ſomno plura docuit *Meſuës*: Sanguinem enim attemperat, incraſſat, refrigerat bilem, vaſa occludit, ſenſûs clementer hebetat, & ſic ſomnum ſuauiter prouocat. Dedi ergo illi matutino tempore drachmam vnam in aqua plantaginis diſſolutam: qua oblata, non ita ferociter delirauit. Hoc modo alacrior factus, altera drachma veſperi aſſumpta requieſcere cœpit, & decem horarum ſpatio obdormiſcens, expergefactus ſudauit, & ad ſanam mentem rediens, cly-
C ſteribus refrigerantibus & nutrientibus vtens, multaque copia birioſi humoris per aluum depoſita, à morbo poſt vigeſimum ſecundum diem immunis euaſit.

OBSERVATIO XVII.

De Lethargo.

Lethargus, cauterio curatus.

IN Apoplexia, Caro, aliiſve merè frigidis affectibus ad excitandam facultatem, liquandúmque
D tenacem ſuccum, toto priùs corpore, & cerebro vacuato, cauteria, clypeum candentis ferri, ſinapiſmos, & emplaſtra calidiſſima eſſe adhibenda, veteres, & recentiores vnanimiter prædixerunt. Vocatus vt inuiſerem ægrum, qui poſt dies 30. inexpugnabili dormiendi neceſſitate correptus cum febricula lenta, ægrè palpebras attollere poterat, profundo ſomno immerſus. Hic varia reuellentia, & vacuantia erat expertus, quibus cùm non leuaretur, ad cauterium acceſſi cum vtilitate ſumma. Quare candenti ferramento cruſtas in vertice capitis excitaui, in occipite vnam, & circum circà multas: ex quibus cùm excitaretur æger, & ichores effluerent, expergefactus ad mentem rediit. Hoc auxilio præter omnium ſpem, omnibus tentatis, memini me bis carotticos perſanaſſe: hi enim, ignis ope, liquatâ pituita,
E & per multos dies per os, & nares excretâ, conualuêre.

OBSERVATIO XVIII.

Lethargus, critica ſurditate ſolutus.

IN malignis, turbulentiſque febribus ſurditatem ſuperuenientem ferè ſemper ſalutis eſſe prænunciam, noxiis humoribus ab intimis cerebri ſedibus, ad auditorios meatus, tanquam ad vicinas, minúſque præcipuas partes criſi quadam delatis, Arabum maximus confirmat Auicenna 4. 3. *tract.* 1. *cap.*3. dum ſic ait: *Nocumentum præterea auditus, quandoque accidit ſecundùm ſemitam criſium, & ſecundùm ſemitam*

ferm ita

permutationis materiæ in fine ægritudinum acutarum, *&c.* Quidam, quùm in maligna febri poſt 17. diem, conuolante humore ad cerebrum à partibus inferis, dolore capitis intenſo, vigiliis, & delirio oppreſſus, fieret lethargicus, poſt multa remedia tentata, nullo alio quàm ſuperueniente ſurditate in die trigeſimo quarto poſt coctionem, conſaneſcere potuit.

OBSERVATIO XIX.

De Apoplexia.

Apoplecticus pro mortuo habitus, poſt duorum dierum ſpatium reuixit.

Apoplecticos pro mortuis habitos, & ad foueam delatos, poſtea reuixiſſe tradit Auic.3.1. *tract.* 5. *cap.* 12. agitant inter omnes clariſſimus Gregorius Horſtius *lib.*7. *de Medic.Hiſtor. mirabil.cap.*9. Conciliator *diff.* 182. illuſtrat mirabilibus exemplis Fabricius Hildanus *centur.*2. *obſ. Chirurg.* 95. & 96. Ego, mirum quid in piſcatore vidiſſe, teſtari bona fide poſſum, qui quùm viginti horis apoplecticus, toto corpore frigidus, lineo panno ad ſepulturam inuolutus, & conſutus in terra iacuiſſet, dum veſpilones, pro more, cadauer terræ mandaturi ad ſepulturam deferrent, raucum & ignotum clamorem audientes, feretrum ab humeris in terram deponunt, pannum circa os madidum, & ſpumâ plenum conſpiciunt, corpus detegunt. Ecce me, & duos ſocios Medicos, fortè ad conſultationem tranſeuntes magnâ acclamatione appellant, vt de vita hominis iudicium ferremus; acceſſimus, eius priùs in metacarpio arteriarum motiones explorantes, eas vrgere deprehendimus, ſicque adhibitis reuulſoriis auxiliis per cucurbitulas ſiccas, & acria Enemata, paulatim ad ſe redire cœpit, & poſt paucos dies pancraticè vixit.

OBSERVATIO XX.

Apoplecticus, apparente cruenta ſpuma, conclamatus, ſanguinis miſsionis ope mirabiliter euaſit.

Antiquiſſimus Medicorum *lib.* 2. *aph.* 43. diuino quodam oraculo ſic prædixit: *Qui ſuffocantur, & à vita deficiunt, nondum tamen mortui ſunt, non referuntur in vitam, quibus ſpuma circa os apparet, &c.* Fidiſſimus interpres *in com.* ſic inquit: *Spuma cum ſanguine educta in ſuffocatis ſignum eſt exitiale, nam vehemens cordis incendium, violentam pulmonis agitationem, ſubſtantiæ pulmonis expreſſionem ſignificat, quæ aëri, & fuligini permixta ſpumam cruentam concitat, &c.* Hæc pronunciata magna ex parte veriſſima ſunt; ſi contrarium obtigerit, rariſſimum, & monſtroſum eſt, ex Galen. *lib. de fœt.format. cap.*1. & *lib.*6.*aph.*58. Iacebat cadaueris inſtar in lecto æger immobilis, qui apoplexia concuſſus ſyderatorum more ſubitò corruit in terram. Hic cùm triduò inhumatus, à Medicis pro deplorato derelictus, apparente circa os copioſâ ſpumâ cruenta, veſpillonum aduentum expectaret, pro eius ſalute affines, Medicorum conſilio, nullum præſidium tentabant. Vxor renuentibus cæteris, me & alium ſocium conuocauit. Acceſſimus, pulſum exploramus, nullum inuenimus. At cùm eſſet vir robuſtus, corpore quadrato, & plethorico, facie ſubrubra, rubentibus oculis, & vini potu nimis eſſet vſus, hunc ex ſanguine ſubitò irruente, & ventriculos cerebri affatim obſtruente, & intercipiente, in hunc affectum lapſum fuiſſe rati ſumus. Quare præfato priùs mortis periculo, ex vtraque cephalicâ ſanguinem parcè detraximus. Factâ hac vacuatione, pulſus obſcuriſſimus tamen percipitur. Nos alacriores facti, altero die iterum ex eadem venâ cruorem exhaurimus, ſemper tamen ad refocillandas vires, clyſteria, & emplaſtra nutrientia apponentes. His celebratis oculos aperire cœpit, & adſtantes cognoſcere. Tunc audaciùs, viribus robuſtioribus factis, è carpo, ſeu ramo cephalicæ ſanguinem adhuc vacuamus. Quibus omnibus vacuationibus exequutis, loquela eſt reſtituta, ſanitas inducta; & ad propria munia ſua ſcribendi exequenda ſe tranſtulit, licèt pedibus aliquantiſper vacillans, quæ impotentia ambulandi, vnguento roborante, & balneo ex muſto facillimè curationem recepit.

OBSERVATIO XXI.

De Epilepſia.

Sana Epilepſia è ſanguine orta, copioſâ venæ ſectione, curata.

Gordonius expertiſſimus auctor, *cap. de Epilepſia*; hunc morbum inſanabilem eſſe profitetur, quùm nullum Epilepticum in vita ſua curatum ſe vidiſſe ingenuè fateatur. Nos auctorum multorum exemplo, plurimos perfectè medicamentorum ope ſanatos vidimus. Illuſtris quædam fœmina in anno 24. ætatis ſuæ conſtituta, robuſta, & ſanguine plena, horribili Epilepſiâ corripitur, nam oculos diſtorquens, tantâ, & tam reciprocâ totius corporis, & capitis agitatione ferebatur, cum mentis, & ſenſuum læſione, vt eam malis geniis oppreſſam diceres. Ad eius curationem accedo tanquam [cum hydrâ luctaturus. Illico Theriacam aceto acerrimo commixtam, ori, & naribus adhibeo. Clyſteria acuta paro. Crura vinculis dolorificis ligo, cucurbitulas coſtis impono. Errhina fortiſſima adminiſtro. Tandem cùm paroxyſmus ſeptimus ſpatio 12. horarum eam immaniter affligeret, & metuerem, ne in Apoplexiam rueret affectus, ceſſante acceſſione cephalicam ferio. Hac vacuatione factâ octauus paroxyſmus eam multò mitior apprehendit, & aliquantiſper ad mentem rediit. His perſpectis, iterum copioſiùs alterius brachij cephalicam tundo. His celebratis vacuationibus, & enematum acrium vi, largè exoneratâ aluo, à tanto malo euaſit incolumis.

OBSERVATIO XXII.

Epilepſia è pollice excitata, cauſtico, pollici laboranti impoſito, curatur.

Vidi caſum mirabilem. Quidam pollicis ſiniſtræ manus tremorem diu habebat. Hoc ceſſante (aurâ venenata è pollice ad cerebrum aſcendente) illico Epilepſia corripiebatur. Cúmque ſæpius hoc vitium eum opprimeret, & pro eo propulſando plura iam eſſent Medicis machinati auxilia; tandem cauterio actuali (ad priſcorum morem) pollici laboranti appoſito curatus eſt, nam ex vlcere ſanioſus ichor manauit copioſè.

OBSERVATIO XXIII.

Epileptici, ſyrupo Nicotianæ curati.

Mirabilia ſunt, quæ de Nicotianæ efficacia mira, pro frigidis profligandis morbis referunt Monardus, Cluſius, & alij, diligentiſſimi aromatum

ſcriptores. Sed mirabilius eſt, quod de ipſius poteſtate pro hoc debellando morbo expertus ſum. Plures grandes natu vidi, quibus plurima auxilia, tam ab occultâ, quàm manifeſtâ qualitate adhibita, nec cauteria in occipite, in capitis ambitu aperta, diúque ſeruata opitulari potuerunt, immò malo in peius ingrauescente vitam cum morte commutâſſent, acceſſionibus ſæuiſſimis Epilepticis prehenſi, niſi hoc pretioſiſſimum præſidium, tantum malum extingueret. Fuit autem ſerapium ex melle, & ſucco foliorum viridium Nicotianæ paratum, quo, lambitiui modo, bellè priùs purgato corpore, tribus horis poſt cœnam, quadraginta dierum ſpatio, aſſumpto vnciarum trium quantitate, vſi ſunt, & nullus vnquam paſſus eſt recidiuam. Si deſit Nicotiana viridis, ſiccâ vtitor, illâ præſertim quæ odoris ſui acrimoniâ acceptâ nareſ illico percellit, & ſternutamenta citiſſimè mouet.

OBSERVATIO XXIV.

Ab Epilepſia ſæua, vomitus ope præſeruatus.

PRo curanda Epilepticâ acceſſione nocentiſſimùm eſſe vomitum monuit Clariſſimus Septalius *lib.6. caution.medicar.num.5o.*dum ſic ait: *Caue ne in paroxyſmo Epilepſiæ vomitum prouoces, Vidi enim aliquos in inuaſione hoc tentantes, Scriptorum quorundam auctoritate ductos, præcipitem in mortem ægros duxiſſe: ex violento enim illo motu, magis repleto capite, ac concitata materia in cerebro exiſtente, ad perfectam obſtructionem faciendam deducunt, vnde Apoplexia ſequi ſolet, &c.* Hoc in inſultu epileptico propulſando eſt veriſſimum. Cæterùm pro præſeruandis ægris à Comitiali morbo, vacuata materia antecedente, quæ futurum hunc morbum debet excitare, vomitum, auxilium eſſe generoſiſſimum, hoc exemplo fiet manifeſtum. Mediocris fortis homo ſæuiſſimam Epilepſiam ab ſtomacho concitatam ex interuallis patiebatur. Hanc præcedebant rugitus in ventre, illius murmur, ſputum multum, craſſum, & viſcidum, capitis ratio, & tenebricoſa vertigo. Trienniò innumera fuit expertus citra vtilitatem auxilia. Miſer, cùm ſepties, & octies in menſe inſultu quateretur cum ferocitate multa, & debilis ad ferenda violentiora, quæ Medici proficua eſſe prædixerant, eſſe incapax, me coſulit. Facillimum vomitorium præſcribo, quo quotidie ieiuno ventriculo cùm vteretur, toto anno ab hoc Herculeo morbo morbo ſuperſtes euaſit. Vomitorium conſtabat ex vnciis quatuor decocti Nicotianæ ſiccæ, adiecta vncia Amygdalini olei, cuius ope, bis, & ter ciebatur aluus, plurimam pituitam lentam, & mucoſam vomitu excernebat, & mouebantur ructus. Num autem in morbis ſupra iugulum vomitus ſit ex vſu, licèt humores ad caput deferre videatur, affirmatiuè inter omnes reſpondet doctiſſimus Santorellus *lib.12.antepraxis cap.4.* pluribus rationibus munitus. De quo argumento pulchra prædixerunt Oribaſius *lib. 1. Synopſ.* 8. Mercat.1. *indicat.9.* & elegantiſſimus Fernelius *lib.3. meth. cap.2.*

OBSERVATIO XXV.

Auxilium contra Epilepſiam præſtantiſsimum.

PVer natu admodum paruulus Epilepſia immani concutitur, qui in acceſſione ita ferociter agitabat caput, & oculos intorquebat, vt niſi ab aſſiſtentibus retineretur, è lectulo in terram proſiliret. Huic extra paroxyſmum varia ſunt imperata auxilia. In nucha cauterium affixum, & cuius vtilitate ſumma tam multa prædicant Iacchinus *lib. 9. ad Almanſ.* A *cap.* 14. Rondelet. *cap.* 37. *meth.* Mercurial. *lib.* 1. *variar.*2. & plures alij. Cucupha ex medicamentis roborantibus cerebrum capiti impoſita: & pro ratione ætatis expurgantia exhibita. At nullo præſidio, niſi huius electuarij ope conualeſcere potuit, quo cùm per menſem ieiuno ventre quantitate ſcrupuli vteretur, ab inſultu epileptico tutus remanſit, & deinde bienniò eo vſus, nullum in poſterum malum perſenſit. Huius forma eſto hæc:

℞. Confect. hyacinth. confect. Alchermes, Electuar. de Gemmis, Lætificantis Rhaſis, an. ʒ.j. *Theriac.* ʒ.ß. *Theriac. Smaragdor.* ʒ.ij. *Lapidis Belzaar.* ʒ.ij.ß. *Aromatic. roſat. Diamargarit. vtriuſque, Diarrhodon Abbat. an.*ʒ.ß. *Diamoſchi,* ʒ.j. *Trochiſc. Galliæ moſcat.*℈.j. B *Margaritar. præparat. Rubinorum præparat. Granator.præpar.an.* ʒ.j. *Coral. rubri* ʒ.ij. *Pœoniæ maris, Sem. eius. Cranij humani. Pullor. hirundinis adustor. an.* ℈. ij. *Pulu. vermium rubi. Rutæ ſiccæ an.*℈.j. *Cornu cerui vſti. Vnicornu an.* ℈.j. *Raſuræ eboris vſti. Cinnamomi, an.* ℈.j.ß. *Cryſtalli præparat.* ʒ.ß. *Viſci quercini.*℈.j. *Angelicæ, Flor. Anthos. Agalloch. electi. an.*ʒ.j. *Dictamni, Zedoariæ, Valeriana, Been albi, Rubri, an.*℈.j.ß. *Seric. crudi torrefacti.*℈.j. *Galangæ, Sem. Ocymi. Cardamomi, an.*℈.j.

Puluerifanda ſubtiliſſimè puluerifentur, & ſequenti ſyrupo excipiantur:

℞. Sem. Meliſſæ ʒ. j. *Betonic.* ʒ. ij. *Flor. Stœchados.* ʒ.ij. ß. *Spicæ Indic.* ʒ.ß. *Saluiæ, m.*ß.*Sem. aniſi. Marathri, an.*ʒ.j. C *Mirobalanor. Indor. tritor. num.*XX. *Flor.borrag.*ʒ.j. *Radic. acori.*ʒ. ß.

Coque in lib. iiij. aq. ad duarum partium conſumptionem. Colaturæ addes mellis deſpumati ℥.iiij.Sacchar. electi, quod ſat ſit, vt fiat ſyrupus, quo prædicta excipies, & fiat electuarium, quod pro hoc domando morbo leonino, & contumaci valdè, aliiſque cerebri frigidis vitiis, tam in pueris, quàm natu maioribus, omnium efficaciſſimum ſemper ſum expertus. Cætera verò præſidia propulſando hoc morbo lege apud Ælianum Montaltum Medicorum Iuniorum facilè principem, *in Archipathologia tract.2.cap.16.*

OBSERVATIO XXVI.

D *Epilepſia poſt partum ſæua, hirudinibus internæ vteri parti applicatis, curatur.*

POſt partum, præſertim violentum, aura venenata ab vteri ergaſtulo aſcendente, è ſuppreſſo, putrefactóque menſtruo retento eleuatâ, diros, funeſtos, venenoſóſque morbos ab vtero tanquam à primario fonte ſcaturire, memoranda quadam ſententia docuit Magiſter *lib.3. epid. ſect.* 3. *com.73.* dum ait: *Quippe menſtruorum ſuppreſſio offendit, non tamen perinde, vt ſi à partu ſupprimantur, officit; quod non abundantiam modò, ſed inſignem etiam humorum pariant prauitatem: nam meliorem ſanguinem ad ſe fœtus nutrimenti cauſa alliciens, relinquénſque deteriorem, cauſa eſt, vt prægnantes prauis humoribus* E *impleantur, quos à partu euacuat natura, &c.* Fœmina quædam ex hac cauſa in truculentam Epilepſiam lapſa eſt, cum ſenſuum, ac mentis læſione: cui cùm ob vrgens periculum, bis ſecta eſſet ſaphena, quonia purgatio poſt partum omnino erat minuta, & alia reuellentia auxilia in infernis partibus ad originem fluxionis in eodem die celebrata eſſent, tandem impoſitis tribus hirudinibus internæ parti vteri, filo appenſis, ne perreptarent intus, exhauſta larga ſanguinis copia, meliùs habuit, & inſultus epilepticus conquieuit.

OBSER

OBSERVATIO XXVII.

Epilepſiâ ab vterograuidæ correptæ, ſectâ venâ in talo, tutò curantur.

MAtrona quædam nobilis cùm in ſeptimo menſe vtero gereret, optimo habitu prædita, denſæ contexturæ, venas latas habens, plurimo, benéque cocto ſanguine refertas, Epilepſiâ concutitur vehementi; quæ cùm in acceſſione faciem haberet rubicundam, & oculos ſanguine plenos, ob morbi periculum, medentibus ſanguinis miſſio habita eſt ſaluberrima, ſed ex quâ parte eſſet celebranda, prorſus ignorant, nam ſi ab vtero eſt Epilepſia, nullum iuuamentum è brachio eſt, cùm ad originem, & originis principium ſit deueniendum: ſi in talo ſeces, præcipitas fœtum, ipſúmque, atractâ copiâ in corpore pleno ad vterum, ſuffocas. His rationibus commoti, hæsêre in vado. Me vocant. Intrepidè ter ex ſaphena cruorem exhaurio. Hoc celebrato præſidio perfectam conſequuta eſt ſanitatem, & ſuo tempore fœtum edidit in lucem.

OBSERVATIO XXVIII.

Epilepſiâ apprehenſa nonimeſtris, hirudinibus ſuper mariſcas affixis, conualuit.

FOemina grauida nonimeſtris, carnoſa, & iuuenis, ex conſueta hæmorrhoidali euacuatione diu ſuppreſsâ, in grauiſſimam incidit Epilepſiam, quâ ceſſante melancholicum patiebatur delirium. Hæc præter acria enemata, & partium inferiorum diuerſiones, ſectáſque in vtroque talo venas, non niſi hirudinibus ter ſedi applicitis, conualuit, & fœliciſſimè peperit.

OBSERVATIO XXIX.

Epilepſiâ grauiſsimâ concuſſus frequenter, ſectâ ex interuallis ſaphenâ, ab ea, præſeruatur.

QVadragenarius robuſtus, & rubicundus, tantâ violentiâ ex interuallis epilepticis conuulſionibus premebatur, vt timor eſſet ne ex acceſſionum ſæuitie, in Apoplexiam rueret. Huic in acceſſione, & extra eam infinita propémodum remedia imperata, & pituitoſus humor, qui putabatur mali cauſa, crebris vacuationibus eſt exhauſtus. At hic Herculeus morbus, ſolùm Phlebotomiæ antidoto ſuccubuit. Cùm enim præſeruationis causâ, extra acceſſionem è talo ſanguinem ſingulis menſibus emitteret, tranſpiratis vaſis, vacuatâ copiâ ex nimis ſanguifico hepate regenitâ, & diſtracto ſanguine ad longinquas partes, ſeruato regimine, impoſterum benè habuit. Recte ergo Auctor non incelebris docuit *lib. de curand. rat. per ſang. miſ.* 19. *Comitialibus morbis obnoxios ex cruribus eſſe vacuandos, quùm præſeruare ab imminentibus morbis voluerimus*: nam dari Epilepſiam à ſanguine, multis in locis ipſe docuit; explicat inter omnes Petrus Salius, Medicus celeberrimus *lib. de curat. morbor. partic. cap.* 3.

OBSERVATIO. XXX.

Epilepſia, actu fluentibus menſtruis, venæ ſectione in lepore naſi, curatur.

IVuencula, quadrata, & viribus ſatis firma, in crudelem Epilepſiam lapſa eſt, quam vertigo præceſſit tenebricoſa, & omnium rerum obliuio ſequu-
A ta eſt. Menſtrua, acceſſionis tempore, ritè fluebant. Hæc factis vacuationibus in partibus infernis, leuari non potuit: cúmque affectus vrgeret acutie ſuâ, priùs cucurbitulis femoribus appoſitis, è Cephalicâ ſanguinem exhaurio, cucurbitulas ſpatulis ſcarificatas affigo, ex vena frontis ſanguinem emitto: tandem ſectione facta in lepore naſi, loqui cœpit, & reuixit.

OBSERVATIO. XXXI.

Epilepſia fortiſsima, ope ſtibij, curata.

B STibium præparatum (vulgus Antimonium vocat) in debellandis vitiis melancholicis, præſertim ſi hic humor fæculentus à viis primis ſit longè ſemotus, diuinam vim propè obtinere, docuêre recentiorum Clariſſimi. Vidi bajulum qui præcedentibus manuum geſticulationibus; linguæ inordinato motu, intenſa Cephalalgia, pallore, faciei, turbulentis imaginationum ſpectris, capitis rotatione, obfuſcatione viſus, in terram concidebat ſideratorum inſtar: deinde humi proſtratus tanta violentia corpus concutiebat, capútque in gyrum vertebat, vt dæmonum præſtigiis illaqueatum diceres. Hic plurima per annum tentauit auxilia, ſed citra vtilitatem vllam: nam ter, quater, & pluries in
C menſe oppreſſus, à tam calamitoſo malo liber eſſe non poterat: at cùm euitari non poſſet, quin hic caliginoſus humor in corpore gigneretur, & hic præ ſui contumacia expurgantibus minimè ſuccumberet, tandem aſſumpto quater in vino ſtibij rectè calcinati ſpiritu, euacuatáque pituita tenaci, cum plurima atrabilarij humoris copia permixta, per vtrumque ventrem, à tanto vitio ſecurus eſt factus.

OBSERVATIO XXXII.

Epilepſia ex vlcere antiquo in lepore naſi occluſo, ſuborta, apertâ fontanella in tibia, curatur.

D DVm hæc conſcriberem, acceſſit ad me fœmina ſeptuagenaria, cui in lepore naſi, tribus quibuſque menſibus, vlcus repullulabat ſordidum, copioſam virulenti humoris quantitatem triduò ex ſe emittens, quo finito tempore, cicatrice pars obduceba- tur ſponte ſua: ſed cùm octodecim annis hoc pateretur malum, pancrati éque viueret, nullo partis, aut corporis dolore affecta, huius fœditatis pertæſa, nebulonis cuiuſdam conſilio, aperto, & emananti vlceri vnguentum applicat Diapompholygos. Non pertranſiuit dies, quin præcedentes immani Cephalalgia, Epilepſia deinde ſæua, quateretur. Huic occurrens, illicò ſecta Cephalica, balano acri appoſito, crurum dolo-
E rificis vinculis, ipſam ab acceſſione liberaui. Cùm tamen ſuppreſſa antiqua vacuatione per menſes ſex, ipſa veluti fatua, & mentis inops remaneret, ad minimè quæſita reſpondens, purgationem impero, quæ à capite humorem retentum, ſolitúmque vacuari deturbet. Hac non conferente vacuatione, & ipſa narrante, in primo die quando ichores per vlcus apertum manabant, ſentire ſe eleuari humorem à partibus inferis, & excitari ardorem in regione pubis; hoc attendens, ad originem fluxionis humorem reuocare ſtudui, ſicque factis fontanellis in cruribus in parte domeſtica, & emanante ſanie, ab amentia, à Comitiali morbo, & vlcere antiquo, facta eſt incolumis.

OBSERVATIO XXXIII.

Fœmina tres filias enixa, illicò poſt partum, Epilepſia forti concuſſa, occubuit.

MVlier quadragenaria grauidationis tempore lauto cibo aſſueta, & nimio meri potui indulgens, Athletæ habitum repræſentabat: nam vaſto, ſpecioſo, & quadrato erat corpore, venas habebat ſanguine turgentes, ex interuallis patiebatur hæmorrhagiam. Hæc peperit illas duas nono menſe, & poſt tertia enixum, relicta fortè portione ſanguinis craſſiore in vtero, ex qua, eleuata aura deleteria in cerebrum, idque concutiente, ac lancinante, Epilepſia eſt correpta grauiſſima, in qua omnes artûs intorquebat, & ſpumam extra os egerebat copioſam. Tandem in vltimo paroxyſmo, viribus iam reſolutæ occubuit, victa morbo, qui ſedulam remediorum adminiſtrationem comtempſerat. Quare *habitus athletarum periculoſi: nam decidunt in deterius*, ex Hip. 1. aph. 3. *Quidquid enim ad ſummum peruenit, ad exitum properat*, monente Seneca. Hinc Celſus dicebat: *Si plenior quis, & ſpecioſior, & coloratior ſeipſo factus videatur, ſuſpecta habere bona ſua debet.*

OBSERVATIO XXXIV.

Ex ſubito, & inopinato bombardarum terrore, puer Epilepſiâ correptus, & mortuus.

EX terrore, triſtitia, animi pathematis Epilepſiam concitari, Auctorum teſtimoniis ratum eſt; & præſertim in pueris, qui cùm fragiles ſint & meticuloſi, repentinis malis ampliùs ſunt obnoxij. Puer cùm iuxta oram maritimam natandi cauſa verſaretur nudus, & eo inſcio tormentorum magiſter, illa, vt caneret itineri, exoneraret, audito bombardæ ſono, ex improuiſo conſternatus in terram cecidit, in eáque volutatus, & Epilepticis inſultibus concuſſus, intra horæ quadrantem extinctus eſt.

OBSERVATIO XXXV.

Ex vrinarum Anadrome Epilepſiâ correptus, magno labore curatur.

DVx quidam Gallus ſtrenuus quùm diu vrinæ ſuppreſſioni eſſet valdè obnoxius, ex gelidæ potu intempeſtiuo in idem recidit infortunium, ita vt nec vrinæ guttulam excerneret. Variis auxiliis non ceſſit affectus, quouſque ſeptem diebus, ſuppreſſa ex toto vrina, retenta, ac putrefacta, & vapore fœtido eleuato, cerebrúmque concutiente, æger in ſæuam Epilepſiam incideret. Huic, poſt balneum emolliens, laxans, & aperiens, fomenta, inſeſſiones, & varia vnguenta, quùm iam diſſeminato ſero per vniuerſam corporis molem, ſimilis cachectico eſſet, ſummam in hoc conclamato caſu vtilitatem attulêre præparatæ cantharides, quarum ſcrupulum cum oleo Amygdalino, poſtquam lamberet, calculum, cum mucore multo, & octo libras vrinæ excernens, ab Iſchuria, & Epilepſia liberatus eſt.

OBSERVATIO XXXVI.

Epilepſia aliquando hæreditaria.

MEdicorum Scientiſſimus morbos quoſdam è ſemine genitali emanare, quod ſimilem inferat in fœtu morboſam qualitatem, quam ipſum à parentibus emiſſum, præ ſe tulerit, *lib. de natur. puer. & lib. de aër. aq. & loc.* conſtantiſſimè affirmauit: nam à morboſis parentum partibus morboſum ſemen excernitur; ſic Cæſij Cæſios, Diſtorti Diſtortos, Elephantici Elephanticos, Strumoſi Strumoſos, Podagrici Podagricos, Phthiſici Phthiſicos, Surdi Surdos, Calculoſi Calculoſos, & tandem Epileptici Epilepticos generant. Vidi abhinc multis annis Luſitanum Epilepticum; cuius octo filij, & tres nepotes, in medio ætatis flore per multos annos miſerrimè Epilepticis inſultibus excruciati, vitam ducebant, quos omnes hic inſeparabilis morbus vſque ad mortem, nullis proficientibus auxiliis, eſt comitatus, excepto infante vno, bis nepote; qui eodem tentatus morbo, cauterio ad nucham indito, & aliis cardiacis præſidiis exhibitis, præſertimque oblata Theriaca Smaragdorum, ab eo in poſterum euaſit, cuius lapidis cardiacæ vires, pro hoc leonino morbo refrænando eſſe eximias, omnes vnanimiter confirmant: renuat licèt ad rauim Mundella *epiſt.* 1. cuius rationes ex profeſſo conuellimus in *primo noſtro Medic. Princip. Hiſtor. lib. in com. Hiſtor.* 22.

OBSERVATIO XXXVII.
De paralyſi,

Ad Paralyſim, vnguentum præſtantiſſimum.

COmes quidam illuſtriſſimus, frequenti natationi aſſuetus, declinante die, poſt natationem ab aqua exiens, totum corpus conuelli ſenſit, mox in pedibus, & manibus, ſine motu & ſenſu remanſit: In domum receptus, Medicos in conſilium vocat, qui ex frigiditate aquæ, ipſum in Paralyſim incurriſſe conſtanter aſſeuerant: nec immeritò: nam prægreſſa cauſa hoc ita eſſe indicabat: aqua enim frigida cerebrum debilitat, ſpiritus incraſſat, pigros ad motum reddit, arctat canales, & meatus per quos ſpiritus ad partes ſentientes deferri debet, & ſæpè innatum neruorum ignem extinguit, prout celeberrimo natatori Pariſiis in Sequana eueniſſe tradit Heurnius artis noſtræ Coryphæus *lib.* 5. *aph. com.* 17. qui cùm bis tranaſſet flumen; tertiò, medio in alueo periit. Huic, optimo vitæ regimine priùs inſtituto, purgationes varias inſtituunt, quæ roborarent, vnáque frigidum ſuccum exhaurirent: Fomenta ſpinali medullæ, partibúſque reſolutis adhibent. Vnguentáque etiam applicant, ex gummi ſpeciebus, oleiſque calidis, parata. Sed cùm iis nec tantillùm leuaretur, balnea expertus eſt naturalia: his, ſicut ſudorificis ex Ebeno paratis, & aliis præſidiis celebratis quùm non ſuccumberet affectus, tanquam incurabilis, à Medicis deſertus eſt. Vocatus, pro tanto malo, præſidium paro, cuius efficacia, plures reſolutione vniuerſali, & particulari vexatos, ad ſanitatem (Deo duce,) perduxi: hoc applicito per menſem, à Paralyſi liber perfectam conſequutus eſt ſanitatem. Huius remedij deſcriptionem ſic accipe.

℞. Saluiæ, Sampſuchi, Lauri, Betonicæ, Roriſmarini, Origan. Calamenth. Stœchad. Maioranæ, Serpil. an. M. ß. Radic. Acoriveri, Iréos recentis an. ℥.j. ß. Bacc. Lauri, Pyrethri, Cubebar. Nucis moſcat. Trium piper. an. ʒ.ß. Carnis Scillæ, ℥.j. Radic. Cucumer. agreſt. ʒ.ij. Chamæpyt. Chamædry. an. p. j. Sulphur. viui pulverizati, ℥.ß. Olei de Caſtorio, lib. ß. Olei Laurin. Rutacei, an. ℥.ij. Aqua vitæ lib. ß. Aquæ ex florib. Arantior. ℥.iij. Vini potentiſſimi, lib. ij.

Coquantur omnia ad vini conſumptionem. Colaturæ adde.

Serapin. Opopanac. Bdellij, an. ʒ.ij. Caſtor. ʒ.ij. Macis, Nucis moſchat Styrac. Calamit. Caryophyllor. Agallochi. an. ʒ.ij. Piper. longi. Pyrethri, an. ʒ. ß. Balſami ℥. ij. Olei de Liquidambar. ℥. j. Vnguent. Marciat. Aregon. Agrip. an. ℥. j. Olei de Laterib. De Terebinthin. an. ℥. ij.

Olei Macis, Olei de ligno Guaiaco, an. ℥.j. *Olei de Piperib. Roriſmarin. Aniſi, Salis, Angelicæ, Sulphur. de Thymo, an.* ℥.j. *Olei de Euphorbio* ℥.j. ß. *Axungiæ cati ſyluestris, Axungiæ anſeris, an.* ℥.ij. *Pingued. taxi,* ʒ.iij. *Pingued. viperæ,* ʒ.j. *Olei vulpin.* ℥.j. *Medullæ cruris vaccæ.* ʒ.ij. *Succ. ebuli, Saluiæ. Meliſſæ, an.* ℥.ij.

Miſce omnia, & cum cera quantum ſat eſt, in præfatis oleis liquata, reducantur ad formam vnguenti mediocris conſiſtentiæ.

OBSERVATIO XXXVIII.

Paralyſis poſt partum, venâ ſectâ in talo, tutò curatur.

PAralyſis, morbus licèt ſit à frigido, & lento ſucco pronatus, aliquando tamen à calidiuſculo humore ortum ducit, in qua mittendum eſſe ſanguinem annuunt omnes. Si verò poſt partum concitetur, ſuppreſſo, & non ritè fluente menſtruo ſanguine, è qua parte hauriendus ſit ſanguis, non explicant Gynæciorum auctores, licèt ſit argumentum ambiguum, & difficultatibus plenum. Memini me vidiſſe fœminas vera pedum reſolutione affectas, quibus poſt partum menſtrua pro plenitudinis ratione non reſpondebant. Has Medici, febre ardente correptas, purgationibus localibúſque auxiliis; in reſolutis partibus applicitis, calidiſſimiſque aliis balneis excarnificarunt, phlebotomiam verentes omnino: nam ſi è gibbeto celebretur, menſtrua ſupprimit, ſi è ſaphena fiat, attrahetur ad partem affectam ſanguis, & humores præcipiti lapſu ruentes, affectum deteriorem reddent. Sed cùm affectus hic à vaporoſa materia, ab vtero ad principia neruorum tranſmiſſa, obſtructionem in eis inducente, viam per quam ſpiritus animalis deſcendit, intercipiente, & ſenſum, motúmque inferiorum partium inhibente, ortum duceret, & rectè lochia non procederent, vrgeret febris ex hac cauſa pronata, eſſétque mulier rubicunda, muſculoſo, & benè compacto corpore prædita, haberétque venas latas, & ſanguine plenas, intrepide è dextræ partis talo ſanguinem liberaliter exhaurio. Hac vacuatione celebrata, & obſtructionis cauſa ablata, pedes mouere cœpit, & ſic de altero pede iterum detracto ſanguine, cruribus affectis reſtitutus fuit ſenſus, & motus.

OBSERVATIO XXXIX.

Septuagenarius reſolutione affectus, ſolâ ſanguinis miſſione curatur.

MIles quidam robuſtus, & fortis, ſeptuageſimum ætatis ſuæ annum complens, poſtquam in Orientali plaga quadraginta annis militarem artem profiteretur, & ob hanc cauſam, multo iam fractus labore, vigiliis confectus, & grauis annis, videretur exilis, & excarnis: tamen muſculoſo erat corpore, viuido colore conſtabat, venis latis, & ſanguine plenis, & vt ipſe dicebat, vſque ad eam ætatem pauciſſimis, iiſque ſaluberrimis morbis fuerat tentatus, qui ferè hæmorrhagia ſoluebantur, cui, aduentante Vere, erat obnoxius: quæ omnia ex ſanguinis copia oriri, ipſius calidum, & humidum temperamentum comprobabat. Hic lateris ſiniſtri reſolutione corripitur, quam à ſanguinis vbertate obſtruente, & eius humiditate relaxante neruos ſcaturire ex dictis fit manifeſtum: nam faciem habebat intenſo rubore ſuffuſam, & ſputum rubrum, cum mucoſa pituita mixtum, ſimplici ſcreatu, excernebat. Ad eum vocatus, licèt ætatis ratione morbus immedicabilis videretur, aut ſaltem diuturnus, tamen curationem ſic ſum exorſus; Priùs iniecto Clyſtere emolliente, ex Baſilica dextri lateris ſanguinem exhaurio, & cùm plurima remediorum farrago, attenuantium, calefacientium, & roborantium in promptu eſſet: tamen veſperi eum inuiſens, ſenſum aliqualem in crure, & brachio reſolutis, ſe percipere inculcat: Ego audacior factus, licèt eſſet prouectæ ætatis, iterum altero die venam tundo, & excreto ſanguine, putrilagine infecto, brachium ſentire ſe perfectè dicebat: quam ob cauſam cùm melius haberet, & vires, detracta ſarcina, & deobſtructis vaſis, eſſent robuſtiores factæ, altero die, extracto per venam ſanguine, reſolutas partes mouere cœpit, & tandem poſt quartam Phlebotomiam, citra aliquod locale auxilium, motum brachio, & cruri affectis reſtitutum fuiſſe, inducta ſanitas, fidem indubiam fecit.

OBSERVATIO XL.

De Stupore.

Ex decubitu ſub dio Stupor attonitus lethalis.

VInearum cuſtos fortè cùm relicto tugurio in vinea per noctem obdormiiſſet ſub dio, manè ſtupidus, & veluti ſideratus inuentus eſt, qui domum in lectica delatus, nullis vnquam auxiliis conualeſcere potuit, ſed fatuus veluti, & ſtolidùs in lecto permanens, & pauca eſca, eáque inuitè accepta, nutritus, aphonus factus, extinctis ſpiritibus, & emortuis facultatibus in 12. die, animam egit. Nec mirum: Nam radij lunares qualitate humida, ac tenui, neruos feriunt: Quare *ſub eius lumine dormire, malum, nam pallor, & capitis grauitas ſubſequuntur*, monente Galeno *lib.* 2. *de dieb. decret.* 2. Ob quam cauſam *Lunæ radij, cùm dormientes feriunt, ſtupidos, & ſenſibus obtorpentes reddunt*, vt doctè dicebat Plutarchus *lib.* 3. *probl.* 10. Cauſam quære apuc Macrob. 7. *Saturnal. vlt.* nam Luna eſt cæteris humidior Planetis, ſi Ptolomæo fides, *in quadripartito*.

OBSERVATIO XLI.

De Vertigine.

Vertigo, cauterio ad bregma indito, curatur.

VIr quidam tenebricoſa vertigine adeò vexabatur, vt illi cerebrum ferè continuò in gyrum ageretur: cúmque plura expertus eſſet auxilia, & de futura Apoplexia timor eſſet, nullo alio præſidio, (præter vacuationes vniuerſales, & particulares; celebratáſque in variis partibus fontanellas, ſeronémque nuchæ affixum) quàm cauterio bregmati impoſito, potuit perſanari: quo ſolo, plurimos, cerebri morbis exitialibus correptos, præter Medicorum votum, ad ſanitatem, vlceribus diu fluidis permanentibus, perduxi.

OBSERVATIO XLII.

De Tremore.

Tremor diuturnus, balnei artificialis ope, curatus.

IVuenis quidam crapulæ deditus, de manuum tremore moleſto, ac diuturno ſæpiſſimè conqueſtus, eſt, cum totius corporis cacochymia coniuncto, quæ ex mucoſæ pituitæ copia ortum ducebat: & licèt varia iam eſſet exequutus auxilia, quæ facultatem partium roborarent, & vnà humorem crudum, & lentum expellerent, (nunquam tamen conſaneſcere potuit,) de quorum genere ſunt, Ebeni, Smilacis

lacis aſperæ, & Chinæ decoctum, vnguenta, ſuffitus, fontanella cruri dextro affixa, balneum & muſto, vinaceis, ſale, calidiſſima arena, & ſanguine ex boue recenter mactato. Sed cùm neceſſitate coactus ad balnea naturalia proficiſci non poſſet, quæ illi ſalutaria eſſe prædixeram, eorum loco, artificialia domi paraui, quæ eaſdem facultates obtineant, hæc enim poſſe fieri ſimilia naturalibus, teſtis eſt locupletiſſimus Galenus *lib.1.ſimpl.cap.4.& 3.de alim.facult.cap.32. in fin. & 14. meth. cap. 15. in fin. §. Sin minùs, ipſi ſimilem aliquam moliemur, &c.* Hoc ergo cùm 25. diebus, bis in die, manè, & ſero vſus eſſet, ſine tremore remanſit. Balnei apparatus eſto hic.

℞. Sampſuc. Artemiſ. Abſinth. Majoran. Saluiæ, Stæchad. Roriſmarini, an. M. j. Lauri, Primulæ veris, an. M. ß. Betonic. M. ij. Radic. Acori veri, Radic. Ireos recentis, Radic. Pæoniæ, an.℥.ij. Centaur.minor. Iuæ arthritic. an. M.j.ß. Camomil. M.ij.

Coque omnia in ſufficienti quantitate vini generoſi, ad medias, facta colatura, adde aq.lib.1. Sulphur. viui ℥.ij. Nitri ʒ. iij. Alumin. ʒ. v. iterum bulliant benè, & colentur, adde

Olei de Caſtor. Vulpin.an. ℥.ij. Olei Chamæmel. Lumbricor. Anethin. an. ℥.j. Olei Rutacei, de Nuce Indica, de Terebinthin.an.℥.ij.

Iterum omnia bulliant, & ſeruetur decoctum.

OBSERVATIO XLIII.

De Conuulſione.

Conuulſio ſaua ex Zinaria bile pronata, dextræ ſaluatellæ ſectionis efficaciâ, curata.

QVot ſtupenda mala, & terroris plena ex bile æruginoſa, (Arabes Zinariam vocant) eueniant, oſtendit celeberrima Hiſtoria Galenus *lib. 12. meth. vlt. & lib. 5. aphor. com.* 1. Nam à vehementiori aductione eam oriri, quàm porraceam, acriter contendit inter Neotericos ſcientiſſimus Montaltus *lib. 5. Opticæ cap.18.* Quidam ſtudioſus, excarnis, & gracilis, cùm vigiliis corpus maceraret, in pruritum totius corporis lapſus eſt cum ardore, & mordaci calore in iecoris regione percepto. Poſt duos menſes conuulſione quatitùr immani, quam ſyncope, extremorum frigus, pulſus paruitas, cardiogmos, deſperatio, maxillarum conuulſio, difficilis reſpiratio, oculorum diſtorſio, notabilis dentium fragor comitabantur, quæ omnia cùm inani vomendi cupiditati eſſet coniuncta, vel aſſumptum venenum, vel vermem interaneum oſtentabant. Quare oleum copioſum tepidum aſſumitur, cùius ope bilem ærugineam, vomitu, maximo cum labore excreuit copioſam, & ab anguſtia, qua premebatur, liber euaſit. Tranſactis duobus menſibus hepar igneum, & habituali intemperie affectum, ſimilem generando humorem, eandem, immò truculentiorem tragœdiam excitauit. Nam tribus diebus continuò delirauit, aphonus factus, quo reuomito humore, lactis ope, ab ea eſt factus immunis. Quæſita ſcaturigo mali, eam ab intemperie iecoris calida emanare, hunc exitialem, & venenoſum humorem generantis, vnanimi medentium conſenſu ratum fuit. Parantur auxilia quæ iecur roborent, vnáque eius ſquallorem, ac phlogoſim mulceant, ac contemperent. Refrigerans victus, ratio, ordo in omnibus ſex rebus non naturalibus rectus inſtituitur. Refrigerantes propinantur potiones, extrà eadem præſidia imponuntur. Imperantur dulcis aquæ lauacra. Serum adminiſtratur multiplici refrigerantium ſylua conditum. Sectio venæ in ſuperis, & inferis partibus celebratur. Cauterium cruri affigitur. Hirudines ſæpiùs hæmorrhoïdalibus venis affiguntur. Demum nil non tentatum. At omnia fruſtra. Nam ſingulis quibuſque menſibus conuulſio recurrebat ſæuis ſtipata ſymptomatis. Tandem Phlebotomiæ ex dextra Saluatella factæ antidoto ſuccubuit hic Leoninus morbus, quam cùm ſingulis menſibus parcè exerceret, à conuulſione omnino tutus remanſit. Nec mireris: hæc enim venæ ſectio prodeſt, incantamenti modo, ex Gentili *in com. cap. 24. Auic. 22. 3. tract. 2. quoniam cum hepate naturalem habet cognitionem*, ex Paulo *lib. 3. cap.* 49. de qua re pulchra, ni fallor, diximus, *lib. 1. de Medicor. Princip. Hiſtor. in com. Hiſtor.* 54.

OBSERVATIO XLIV.

De Conuulſione flatulenta.

Conuulſio flatulenta, Ebeni decocto, curata.

FErnelius, auctor apprimè doctus, & elegans, ſed in Galenum nimis mordax, *lib. 5. patholog. cap. 3.* præter vulgatiſſimas conuulſionis ſpecies, aliam deſcribit, *quum flatulentam appellat, (Gramphum Barbari vocant) in qua manuum, pedúmque digiti, nonnunquam & crura vel extenduntur, vel in ſeſe contrahuntur, dolore ſummo, ſed eo breui, & qui frictione ſola miteſcat. Cauſa eſt, craſſus, lentúſque vapor in neruorum propaginibus impactus; qui illas haud ſecus atque cytharæ chordas, implet, atque conuellit.* Hoc malo Anglus quidam ex breuibus interuallis miſerrimè premebatur, ita vt præ doloris acutie in animi deliquium ſæpè incurreret: huic varia ſunt diu imperata auxilia, quæ mucoſum vacuarent humorem, vnà flatus craſſos abſumerent, & roborarent neruos, ſed ſolo Ebeni decocto ad quadraginta dies ebibito, cuius vi copioſus proliciebatur ſudor, ſuperſtes euaſit.

OBSERVATIO XLV.

Conuulſio flatulenta poſt partum ſaua, candentibus ferramentis perſanata.

PEpererat ſuo tempore fœmina quædam trigenaria infantem, & vix pertranſierant horæ quatuor, quando ſuppreſſo omnino menſtruo, dolor corripit illam in vtroque genu; tibiis, cruribus, & plantis pedum, cum neruorum retractione ſumma, ita immanis & ferox, vt præ doloris ſæuitie, amens. & exanimis è lecto exilire videretur. Acceſſere peritiſſimi Medici, cauſſámque mali tanti rimati, in eam vnanimes deuenerunt ſententiam, vt crederent flatum craſſum, tenacem, & malignitatis participem; neruorum initiis adhærentem, huic tormento occaſionem dediſſe. Sanguinem mittere ex talo, abſonum erat; nam harum partium debilitato calore natiuo, & humore ex toto corpore præcipite in partes inferas, pedum morticinium poterat timeri. Venam ſecare in brachio, cum lochiis retentis ex partu, temerarium erat. Purgatio per aluum celebrata, inutilis: nam præterquàm, quòd non eſt facta per locum conuenientem, conuocat humorem ad affectas ſedes, maximè cùm fluxio ſit recentiſſima: Præceptum autem monet, latum 4. *Meth. 6. vt ſi in ſuperioribus vlcus conſiſtat, per inferiora ſit purgatio inſtituenda; ſin autem in inferioribus ſit, ſuperiorem ventrem vacuare oportet: At ſi iam fluxio reſtitit, atque in membro inhæſit, deriuare per vicina magis expedit.* Porrò reiectis his duobus remediis magnis, per clyſteres, & appoſitis ter hirudinibus in ſede, corpus vacuare tentarunt, anodynis poſtea intenti. Icircò fomenta varia parant, ex decocto, herbis & medicamentis calefacientibus, flatus diſcutientibus & roborantibus. Olea applicant eiuſdem naturæ, ſicut

ſicut & vnguenta. Et cùm dolor poſt decem dies, fluxionis maiori impetu, ferociùs inſiliret, valida ſuperueniente febre, Cardiaca adminiſtrant intus oblata, vt lapidem Belzaarticum, theriacam, Confectionem hyacinth. & alchermes, & ſimilia: in gibbero (impoſitis priùs ſectionis tempore femoribus cucurbitulis) ter venam feriendam imperant ex mediana vena. Et cùm ob dolorem ex interuallis per vniuerſos pedes immiſericorditer recurrentem, ipſa in animi deliquium incurrreret, parti narcotica admouent. Sed omnia fruſtrà: nam illa magis dolore, velut rabie percita, vigilans, & delirans, totis pedibus veluti conuulſis, animam veluti efflabat. Vocatus ego, ſpretis omnibus, licèt methodicè celebratis, ad cauterium actuale accedere ſum coactus. Sed cùm toti pedes dolore eſſent concuſſi, & in ipſorum profundo vis mali ſita eſſet, & illis vnum ſolùm cauterium apponere, eſſet inutile, totos à genu vſque ad ſummos digitos, nouaculis acutis bene ignitis cauterizare, ſatius mihi viſum eſt. Quod opus cùm ſemel eſſet celebratum, & poſt duos dies factis eſcharis, ichor quidam liuidus emanaret, dolor, & reliqua ſymptomata omnino ceſſarunt.

OBSERVATIO XLVI.

De Incubo.

Incubo ſubitò emortuus.

Familiaris quidam meus in conſiſtente ætate conſtitutus, natiua ſorte melancholicus & triſtis, in ſomno, ſibi incumbere virum nigrum refert, qui clamitare cupienti vocis iter præcludebat, immò illum vinctum, & affixum tenebat noctibus ſingulis. Hic me conuenit. Illi periculum palàm faciò, & ni exequatur auxilia, hunc fœculentum humorem circa præcordia inhærentem, & ſuo vapore tetro, fauces, diaphragma, pulmones, cerebrum, ſenſúſque omnes, viſis, & ſpectris horrendis offundentem, euacuet, eiúſque malitiam cardiacis retundat, timere me dico, ne in deteriorem labatur affectum. Ille ſubridens me dicteriis obiurgat. Heus, inquit, amice, quid ais? tuas purgatiunculas flocci facio, contemno, proſlo. Hoc merum eſt phantaſma, ludibrium merum. Nec plura moratus, me renuente muſæum deſeruit. Ecce, poſt ſoles duos, intempeſta nocte, frater eius, vt miſero accurram citò, me vocat. Adſum. Video eum in lecto iacentem, pallidum, frigidum, aphonum, vix ad vociferationes oculos aperientem, obliuioſum, ſtupidum, & ſoporoſum. Manu ſiniſtram thoracis partem tango, validiſſimam cordis palpitationem ſentio. Viſis his remedia paro, cucurbitulas adminiſtro, ſed ille ſtertore correptus poſt quadrantem, ſideratorum modo, vitam finiuit. Ne ergo temnas Ephialtem, qui Apoplexiæ, aliorúmque grauiſſimorum morborum eſt præludium: nam *anteceſſor eſt vnius trium ægritudinum, aut Apoplexiæ, aut Epilepſiæ, aut Maniæ*, vt ait Auicenna 1.3.*tract.*5. *cap.*5. & deſumpſit à Paulo *lib.*3. *cap.*15. Noui quendam, qui quamprimùm ſomno oppreſſus, ſibi videbatur canes nigros in pectus illabi, & cor violenter comprimi. Hic multis celebratis, ſola ſtibij ope, euacuato per vtrumque ventrem tetro humore, conualuit.

OBSERVATIO XLVII.

De Noctambulis.

Noctambulus balneo curatus.

Adoleſcens bilioſus, & gracilis, inter dormiendum repente è lecto ſurgebat, arma capiens, foréſque aperiens, furioſus veluti, & multa obmurmurans in plateam exibat, & ſolus rixabatur, hoſtes impetuosè confodere imaginatus, donec in terram cadens, parum abfuit, quin contorto gladio, vlnere ſibi in pectore inflicto, vitam adimeret. Expergefactus, timoréque perculſus, ne eodem modo noctu obambulans maiora pericula experiretur, me ad ſui vocat curationem. Huic cùm morbus ex nimia ſpirituum tenuitate, muſculorum, & neruorum robore, cerebri intemperie ſicca oriretur, quorum omnium cauſa ad ſimiles actiones, iuuante forti imaginatione impelleretur, præter incraſſantem victum, retorridi humoris vacuationem, balneum maximo fuit auxilio.

OBSERVATIO XLVIII.

De Melancholia.

Melancholicus, ingenio curatus.

Quidam in vanam incidit imaginationem, vt ſe frigere perpetuò arbitraretur, ſicque ardente Sirio ad ignem continuò accedens, ſe non poſſe calefieri prædicabat, niſi toto corpore vreretur. Quúmque clam, furtimque in ignem ſe proiiceret: tandem vinctus catenis, ſedens ſemper iuxta ignem, hac miſerabili imaginatione detentus, diem, noctémque miſer ducebat inſomnis. Pro cuius curatione (quùm irrita eſſent amicorum conſilia) hoc ſum machinatus auxilium. Eum à capite vſque ad pedes ſummos pelle lanigera cooperio, quæ aqua vitæ priùs benè madue-rat, eúmque ſic inditum totum comburo. Accenſa flamma, ipſe per dimidiæ horæ ſpatium conflagrans, & exardeſcens, ſaltu, tripudiiſque ita lætabatur, vt illicò ſe ſanum, & nimis calidum eſſe exclamaret, ſicque depoſita hac imaginatione intra paucos dies ſanus euaſit. Quare hic omniuarius morbus, ingenio, & aſtutia curandus eſt.

OBSERVATIO XLIX.

Melancholicus miro artificio curatus.

Nobiliſſimus quidam Luſitanus, gracilis, hirſutus, niger, cogitabundus, & triſtis, ſponte nullóque præcedente affectu in eam incidit melancholicam imaginationem, vt peccata ſua nunquam à Deo eſſe remittenda continuò exclamaret; quúmque in hoc agone mœſtus, & macilentus perſeueraret, nullúmque ex muliercularum auxiliis, quæ ipſum ligatum, & ſagarum præſtigiis, incatamentiſque irretitum prædicabant, acciperet iuuamentum, Medicos conuocat, eóſque obnixè precatur, vt tanto malo auxilium parent, quorum beneficio peccata ſua, à Deo ſoluenda eſſe ſperabat; in hoc enim ſalutis ſuæ cardinem ſitum eſſe alta voce adſtantibus, diu noctúque inculcabat: ſin minùs, cùm dæmone, quem quotidie alloquebatur, in æternum, in mediis inferni pœnis vitam tranſacturum ſe affirmat. Conſulti Medici. Hi, de morbi cauſa, præſidiiſque diſputantes, in eam vnanimes conuenerunt ſententiam, vt ſæpiùs purgaretur corpus melanagogis, hirudines ano affigerentur, & excitatis cauteriis in cruribus, balnea, & alia experiretur remedia, quæ tetrum hunc humorem natiua quadam proprietate infrænant, & coërcent, ſimúlque inſomniam, maciem, triſtitiámque oppugnant. Nec contempſêre confabulationes, ſalubria amicorum conſilia, ludos, & alia, quæ animum eius variis imaginationibus diſtractum poſſent demulcere. Quæ omnia citra fructum ſunt adminiſtrata vllum. Viſis his alio artificioſo præſidio vſi ſumus. Nec irritum fuit conſilium.

filium. Nam cubiculo rectè clauibus obſerato, nocte media, in tecto, detractis priùs tegulis, Angelus artificialis apparuit, dexterà gladium, læua accenſam facem oſtentans, qui per eum ſuo nomine vocat, (reſtrò enim homo erat exili voce ſermonem pronunciáns,) quo audito, illicò ille è lectulo ſurgit, Angelum facie decorum, aſpectu pulchrum, ſimplici alba veſte ornatum circumſpiciens, humi proſtratus adorat, illius ſermoni vehementer intentus; Angelus ſcelera, & peccata omnia, quæque in vita ſua perpetrauerat, omnipotentis miſericordia eſſe remiſſa illi denunciat, & ſic, extincta face, nil ampliùs locutus receſſit. Ille lætabundus oſtium tumultuosè ferit. Adſunt omnes, quibus hiſtoriam narrat. Antelucano tempore vocantur Medici, quos hilari excipit vultu. Gratulantur illi, iuſtum eum appellant. Ille mox ede re incipit, dormit, & ſani hominis munia exequutus nullum ampliùs malum perſenſit. Melancholici ergò ſi arte curari non poſſunt, induſtria, & fallaciis, qui bus ſanari experientia confirmat, curandi ſunt.

OBSERVATIO L.

Melancholia ex ſuppreſsis hæmorrhoïdibus orta, excitato ſupra lienem fonticulo, curatur.

Baro quidam Illuſtris diu hæmorrhoïdum dolore vexatus, ſingulis menſibus per mariſcas, craſſum fæculentúmque ſanguinem expurgabat: ſed cùm hæc conſueta fluxio ſuppr imeretur, metu, & triſtitia correptus, fortè reſtagnante tetro ſanguine ad ſuperas partes, incidit in melancholiam. Huic præſidia omnia quæ humorem iſtum ad ſuam originem prouocarent, acta ſunt. Hirudinibus ſæpè aperiuntur mariſcæ: fiunt crurum lotiones ex medicamentis calidis paratæ, ſcarificantur crura, iteratur ſaphenarum ſectio, imperantur melanagoga, conſuluntur balnea, exhibentur Cardiaca, fontanellæ tibiis affiguntur. At cùm omnia fruſtrà tentarentur auxilia, & morbus ferociùs inuaderet, adeſſentque flatus, & gurgulationes circa ſplenis regionem, ſupra lienem cauterium imponitur. Vix duo pertranſierant menſes, quando nigerrimi, & fuliginoſi humoris copia vacuata, omnimodam conſequutus eſt ſanitatem.

OBSERVATIO LI.

De Inſania.

Inſania ex ſuppreſsis hæmorrhoïdibus orta; diuturna hæmorrhagia facta per inſenſilem porum in interfæmineo, curatur.

Quadragenarius natiuâ ſorte melàcholicus, quùm per periodos ſanguinem tetrum apertis hæmorrhoïdum tubis diu excerneret, vitam à melancholicis morbis maximè expeditam, huius vacuationis beneficio, tranſigebat. At cùm mulierculárum conſilio, eas cohibere vellet, tantam ſanguinis fœditatem vt effugeret, hæmorrhoïdales venas, vnguento ex aluminis vſti, ceruſæ, & ſublimati vſti puluere, & oleo cydoniorum conſtructo illeuit bis, aut ter. Sed quo euentu audi. Vix octo pertranſierant dies, quandò reſtricto omnino ſanguine, regurgitantéque ad ſuperas partes in inſaniam deuenit. At exhibitis melanagogis, & apertis venis hæmorrhoïdalibus opè hirudinum, ab ea tutus euaſit. In poſterum verò natura morborum mediatrix, & quæ per oſſis meditullium peccantem humorem detrudit, vt futuris malis opem ferret, loco reſtrictarum hæmorrhoïdum, vt conſuetam ſuppleret vacuationem, ſingulis menſibus per porum inſenſilem in interfœmineo ſanguinem biduò vacuabat. Si foramen, aut locum vnde ſanguis emanabat quantitate vnius libræ luſtrares, nullo modo diſcernere poſſes qua parte vacuatio facta eſſet. Inſtante fluxu, ſanguis ac ex inciſa vena fluebat. Quoniam verò locus hic grauiſſimis ex defluxione morbis eſt obnoxius, ſaphenæ ſectione ſingulo menſe facta, naturæ motum ſupplere ſtudui, ſed operam perdidi: nunquam motus ille impediri potuit, ſed toto vitæ decurſu vſque ad ſeptuageſimum annum, hanc citra moleſtiam patiens vacuationem à morbis ſuperſtes remanſit, poſt quod tempus, effœto iam calore natiuo, & debilioribus viribus factis citra incommodum ceſſauit fluxus ſpònte ſuâ, & ſic vſque ad annum 79. vitam producens, decrepitus iam factus vitam finiuit. Tantæ vtilitatis eſt in melancholicis affectibus vacuatio hæc hæmorrhoïdalis, teſtante Hippoc. *lib.6. aphor.*11.21. & alibi ſæpe, cum Gal. vt ferini, melancholici affectus (qualis eſt ille qui à paulo *lib.*3. *cap.* 16. Lycanthropia, & Auicen.1.3. *tract.*4. *cap.*21. & à Latinioribus, vt refert Manardus *lib.*7. *epiſtol.*3. *in init.* Lupina inſania vocatur, in qua homines noctu egreſſi lupos in omnibus imitantur, & donec dies illuceſcat, circa defunctorum monumenta plerumque vagantur,) eius ope curentur, veluti accidit cuidam iuueni natiua forte melancholico, ſqualido, ſubnigro, oculis, toruis, & cauis prædito, qui cùm per deſerta vagaretur, & in lupum ſe eſſe conuerſum ratus eſſet, truces mores induens in omnes inſiliebat. Hic magno labore apprehenſus, omnia auxilia oblata renuens, ſpontinâ hæmorrhoïdali vacuatione, & aquæ potu continuo, Epithymo, & Senâ decoctæ, & ſic citata aluo ad mentem rediit.

OBSERVATIO LII.

De Oculis.

Ex alapâ cæcitas.

Exorta inter duos milites rixa, quùm alter manu ferreis chirothecis armata, alterum ex alto alapâ percuſſiſſet, paucis pòſt horis percuſſus omnino cæcus eſt factus; cauſam quæris cum Amato 7. *centur.*44. facilis eſt reſponſio. Illa enim ad violentum ictum referri poteſt, quo commota materia, ſurſúmque elata, viſionis organa copia ſua occupauit, & ſequuta obſtructione, facultatis, & ſpirituum communicationem impediuit, nulla in exteriori oculi parte noxa percepta. Hæc eſt potiſſima cauſa apud Beniuen. *cap.*10. ob quam ex alapa quidam Apoplexia ſuborta paucis horis iugulatus interiit. Legendus Marcellus Donat. *lib.*2. *de hiſt. mirab.*11.

OBSERVATIO LIII.

Cæcitas repentina ex morbo Gallico contracta.

Ex perenni morbi Gallici fonte, mala funeſta, miſeranda, & terroris plena repullulare ſolent. Vidimus robuſtum virum, qui poſtquam concubuit cum famoſo ſcorto, poſt tres horas, obortis vlcuſculis, duriſque tumoribus in capitis parte anteriori, ex improuiſo cœcus euaſit. Huic etſi eſſent Alexipharmaca exhibita, cauteriúmque in nucha affixum, reſtitui tamen haud potuit. Tanta eſt Gallici veneni pernicies ac labes dira.

OBSERVATIO LIV.

De Lachrymis.

Lachrymæ ſanguineæ diu per circuitus recurrentes.

ANnus agitur decimus quintus,ſi rectè recordor, quo monſtroſum exemplum in iuuene quodam notaui. Is ſingulis menſibus Vertigine premebatur immani, ita vt omnia illi circumagi viderentur, quo tempore velut fulmine ictus, clauſis oculis pronus in lecto iacebat, fatuus, torpidus, & veluti ſtupidus. Huic poſt validam capitis rotationem ſenſim ſanguis merus per oculorum canthos riuuli inſtar emanabat, quatuor, aut quinque vnciarum quantitate, placidè, ſine dolore, pruritu ardore, aut oculorum rubedine vllâ, poſt cuius excretionem, ſedatâ in totum Vertigine, & lenitis ſymptomatis quæ bidui ſpatio illum excruciabant, pancraticè viuebat.Ne ergò ob ſanguinis ad ſuperas partes decurſum, cerebri, & oculorum dira ſequerentur ſymptomata, Medicos ad ſui curationem conuocauit. Hi cùm hoc malum ex hepatis nimio feruore, ſanguinem bilioſum, tenuémque gignentis originem ducere vnanimiter aſſererent, victû frigidum,mordicéque incraſſantem inſtituunt,venam ſecant, alterantia propinant,bilioſum humorem clementer,'expurgant, balnea explicant,fonticulos brachiis, & cruribus affigunt,ſed incaſſum: nam his diu celebratis ſanguineæ lachrymæ cum dictis ſymptomatis effluere ſingulis menſibus non ceſsârunt. His perſpectis,ante ſanguinis fluxum,tribus, aut quatuor diebus ſaphenarum ſectionem exequendam imperât; quâ retractione fluxum retrahi poſſe ſperant. At cùm viderent opus hoc medentium labore, & conſilio perfici non poſſe, à curatione omnino abſtinuerunt, illam naturæ conſuetudini relinquentes,quæ ab euacuatione ſanguinis ordinatâ non ceſſans, hominem à morbis immunem, vſque ad multos annos, deduxit.

OBSERVATIO LV.

Ex Encanthide malè curata, Rhyas, & perpetuus lachrymarum fluxus, ſubſequuntur.

VBi ex vlcere caro in angulo maiori oculi, iuxta nares, excreſcit, Enchanthida vocauêre Græci; Paul. *lib.3.cap.22.rubric.20.*Celſus *lib.7.cap.7.*& Auic. *3.1.tract.2.c.16.* Hunc carunculæ excreſcentiam cùm Chirurgus quidam cauſticis medicamentis abſumere conaretur,eam imminuit: aut ſubiectas glandulas ita attriuit, & exeſit, ſubſequutâ Rhyade, & maiori angulo dehiſcente perpetuus ſequeretur lachrymarum fluxus, qui multis adhibitis præſidiis, compeſci haud potuit: nam in eo loco glandulæ adſunt, vt humiditatem ſuperfluam ad oculos tendentem ſuſciperent, illóſque humectarent,atque irrigarent,ne eorum motu adeò frequenti exiccarentur. *Ne igitur per angulos excrementum effluat, néue lachrymemur, prædictis meatibus corpora hæc carnoſa fuerunt appoſita, quæ prohiberent quidem, ne oculorum excrementa per angulos vacuarentur, ad proprios autem meatus impellerent. Demonſtratio verò eius quod dicimus fuerit maxima, errores in quos ſæpenumero incidunt ij, qui Medicos ocularios ſeipſos nominant: nam acribus pharmacis, aut curatione Chirurgica plus æquo de caruncula reſcindentes, Encanthida, id eſt carnis in maiori angulo excreſcentiam curantes, effluxum excrementis ea parte aperuerunt,quem affectum Rhyada quidam appellarunt, &c.* Hæc diuiniſſimus Galen. *lib.10.de vſu part. cap.11.* Explicant Spigelius Bartholomæus Per-

A dulcis, Iacobus Fontanus, & alij peritiores Anatomici,qui,de vtilitate harum caruncularum mira prædicant. Lege de hac lachrymarum cauſa Auic. 3. 3. *tract.2.cap.22.*Illuſtrant Mercurialis *tract.de lachrymis*, Iulius Caſſerius *de ſenſuum Anatomia, cap. de ſenſu viſus.*

OBSERVATIO LVI.

Gutta ſerena ex viſualium neruorum obſtructione, curatio.

B NVllum eſt membrum quod tot morborum genera patiatur, & in quorum agnitione plus Medici hallucinentur, quàm oculus; quùm tamen inter inſtrumentalia membra ſit minimum. Et ex multis morbis, vnus eſt *Amaurofis* vocatus, quando ſcilicet abſque manifeſta occaſione viſus aufertur. Auic. vocat viſus deſtructionem. Recentiores *Guttam Serenam* appellârunt. Hoc malo cùm premeretur puer quidam, & illæſo apparente oculo videndi actione prorſus careret, & deſtillatione à capite, per multos annos, per oculos excretâ copioſâ materiâ, craſsâ, & ſordidâ, laboraret, hunc, obſtructione inſtrumenti, hoc eſt, viſalium neruorum, per quos viſiua ad cryſtalloidem fertur, eſſe affectum deprehendimus (alij meatus viſorios, ſeu opticos neruos appellârunt.) Nam hoc malum in obſtructionem horum neruorum reiicit Gal.*lib.1.de ſympt. cauſ. cap.2.* & licèt non ſolùm in viſorio neruo, ſed etiam inter vitreum C & cryſtallinum, retiformem & vitreum, choroidem & retiformem,ſcliroticam & choroidem, poſſet adeſſe aliqua obſtructio, à qua deferri viſorij ſpiritus prohiberentur, eadem tamen huius affectûs curatio erit.Vitium ſanè ab omnibus putatur incurabile.Nos hoc ordine ſumus curationem exorſi. Inſtituto regimine recto, celebratiſque auxiliis vniuerſalibus,quorum ope mucoſa excrementa ſunt vacuata, per triginta dies ſudationes imperauimus ex radice Chinæ; quarum vſu copioſus excitabatur ſudor. Deinde cucuphis exiccantibus, & lauacris ſupra caput admotis, raſis priùs benè pilis, vſi ſumus. Maſticatoria, & errhina medicamenta non prætermiſimus, quorum ope, tenax per os & nares excernebatur humor. Vt aures ſpirarent,quæ cum oculis maximè conſentiunt, D cauſticum retro ipſas affiximus,& ſimul ſetonem nuchæ indidimus,vt per has partes vacuaretur humor in oculos delapſurus. Toto, & capite bellè repurgatis,à leuioribus collyriis incœpimus.Primum fuit verbenæ decoctû,puluis oſſis ſepiæ, ſuccus rutæ,fœniculi depuratus,aqua ſtillatitia ex raphanis, & eorum foliis, Rhodomel,Mel cum marrubij ſucco, decoctum Euphraſiæ, Chelidoniæ. His factis inditum eſt teſtudinis fel, cum ſaccharo candido commixtum. Vinum album in quo aurum quinquies erat ignitum. At cùm lucem iam aliquantiſper videret, hoc deinceps auxilio, quod licèt videtur contemptibile, eſt tamen mirabilis efficaciæ, viſum recuperauit,quod ita efficitur. E Accipe fruſtula porcinæ carnis vetuſtæ,ea in minutiſſimas taleolas ſeca, ſerua in ollulâ paruiſſima ænea, adiecto ſale,& odorifero vino albo,poſt decem dies aqua ſtillabit, quam ad recuperandum viſum, roborandos neruos viſuales, auferendam obſtructionem, mirificam opem præſtare fidiſſimo experimento adiuueni. Vide Auicen. 4. 3.*tractat.1.cap.21.* Mercat.*lib.1.de morb.intern.* 20. Manard. 15. *epiſt.* 4.

OBSERVATIO LVII.

De Ophthalmia.

Ophthalmia diuturna, dextræ ſaluatellæ ſectione curata.

SIniſtrum oculum dextro eſſe fortiorem, & viden-do præſtare docuit Galen. *lib.6. epid.ſect.2.com.44.* firmant Manardus 14.*epiſt.*4. Mercurialis *in com.hiſtor.* 10. Leuinius 4.*de occult.cap.*4. & plures alij, renuat licet Fortunatus Plempius, acris ingenij vir, qui nuperri-mè *lib.*4. *de Ophthalmographiâ probl.* 47. de hoc argu-mento diſſeruit. Maior ergo cauſa arguitur, quando oculus ſiniſter laborat. Quem cùm per plurium men-ſium ſpatium grauiſſima Ophthalmia exerceret, ex pluribus auxiliis celebratis, æger opem vix ſenſit vllam. Poſt quæ ad cauterium in nucha acceſſit, à quibus auxiliis minimè leuatus, in temporibus ter ar-terias ſecare coactus eſt, ſed incaſſum: nam ex tempo-rum interuallis, calidiſſimâ de nouo fluxione ſubortâ, doloris ſæuitie premebatur immaniter, adeò vt oculus è propria ſede exilire videretur. Dolor vniuerſalium, & particularium præſidiorum vires contempſerat. Secta fuit deinde vena frontis, hirudines temporibus bis applicitæ, apertæ mariſcæ adminiſtratū balneum, & parti dolenti diuerſimoda fomenta, & Anodyna impoſita. His cùm quieſceret malum, de nouo dein-ceps feròciùs recrudeſcebat. Origo mali quæſita, eam ab hepatis ſqualidi, & ignei intemperie calidâ ema-nare deprehendimus. Quumque hæc pars, nec Epi-thematum ope, nec roborantibus medicamentis pur-gantibus, vt ſero lactis, flore caſſiæ fiſtulæ cum rheo permixtæ, & aliis, effici poſſet vegetior, ne bilioſum hunc, & mordacem humorem generaret, ad oculóſ-que, tanquam ad partem debilem tranſmitteret, vt at-temperaretur iecur, dextram ſaluatellam tundere, præſtantiſſimum auxilium iudicauimus, quâ bis ſectâ, humore ad longinquas partes auocato, æger nun-quam ampliùs malum perſenſit.

OBSERVATIO LVIII.

Ophthalmia Gallica, Mercurij ope, curata.

FAmigeratiſſimus auctor Vigo, & qui in morbi gallici natura emedullenda primus omnium prio-ri ſæculo inſudauit, nullum eſſe morbum aſſeruit, qui cum illo complicari non poſſet, in *lib. de morb. gallico, cap.*1. cùm ſic habet: *Diuerſos etiam oculorum morbos ab iſto morbo pronatos multoties curauimus, præſertim ophthal-miam à materia frigida cum obſcuritate viſus, &c.* Qui-dam immania oculorum tormenta per annum inte-grum expertus, veluti deſperatus à remediis abſtine-bat. Huic veluti cœco, coniunctiua tunica, cum ar-dore, rubedine, pruritu, palpebrarum aſperitate, puriſ-que copiâ per canthos aſſiduè emiſsâ, erat inflamma-ta valdè. Hic plurima iam tentauerat auxilia, purga-tiones, phlebotomiam, fomenta, balnea, collyria, tum ſicca, tum humida, cauterium in nucha, hirudinū ſu-per arterias temporales impoſitionem. Demum nihil non tentatum. Accedo ad eum tanquam cum hydra dimicaturus, acta præſidia inquiro, quæ rectâ metho-do fuerant adminiſtrata. Illicò præter Vigonis au-ctoritatem, occurrit alia clariſſimi Mercurialis *in lib. de morbo gallico*, quæ ſic monet: *Cùm videritis morbum quempiam communibus remediis non curari, putate eſſe morbum gallicum cognominatum, &c.* His perſuaſus di-uinum quidpiam in corpore latere cum Hippocrate diuino *lib.* 1. *progn. aph.* 3. ſum diuinatus. Sicque ex ægro cœpi cunctantiùs perſcrutari, num eſſet ali-quando paſſus morbum gallicum, aut cum fœda, ob-

A ſcœnáque fœmina concubuiſſet, omnia negat: vnum ſolùm confeſſus, ſe per noctem in lecto huius conta-gioſi morbi ſuſpicione non carente decubuiſſe. Hoc audito non ſolùm ad roborandum cerebrum, humo-res ex diuturnitate morbi craſſiores factos abſumen-dos, firmandas partes, mandantes, ſudores decocto Smilacis aſperæ moliendos cenſeo, ſed ad gallici mor-bi veneficam vim refringendam aſſumendos impero. His, diebus viginti, attamen citra fructum vſus eſt. Quamobrem licèt iū ſuperis partibus premeret affe-ctio, & timor eſſet, ne vacuato humore per os, Mercu-rij vi, fluxio irrueret in oculos, & ingraueſceret am-pliùs affectus; tamen cùm eſſet diuturnus, & con-

B fluentis humoris impetus ſedatus, vnguenta mercu-rialis, corpore præſertim exquiſitiſſimè expurgato, applicanda cenſui. His admotis dierum ſeptem curri-culo, poſt copioſam ſputi vacuationem, dolores mi-teſcunt, euanuit inflammatio, mitigatus pruritus qui antea percipiebatur in palpebris, cum acrimonia mul-ta, & ſic relicto ſolùm in brachio læuo fonticulo, vt ſpiraret cerebrum; & ſeruato victu, priſtinam recu-perauit ſanitatem.

OBSERVATIO LIX.

Ophthalmia ſæua, copioſiſſimâ venæ ſectione curata.

C MOnachum vidi gracilem, & excarnem, ætate 45. annorum, & in victu, vt cæteri ſolent in com-munitatibus, ſobrium, & abſtemium, qui ſingulis menſibus oculorum inflammatione adeò ſæua cru-ciabatur, ingenti dolore oppreſſus, vt non expectato Medici, aut Chirurgi aduentu, ſibi ipſi venam in eo-dem die, humerariam, aut nigram abſcinderet, & im-poſito vulneri digito, iterum, atque iterum fluere ſi-neret, quouſque dolor, tumor, rubedóque euaneſcerēt; & ita immanis dolor hominem exercebat aliquando, ex feruentis, prurientiſque ſanguinis copiâ in has par-

D tes delapſi, concitata, vt multoties (res mira) 24. ho-rarum ſpatio ſpecies ſāguinem exhaurirēt, ita vt ſæpè in animi deliquium incurreret. Is licèt præſeruationis causâ fuerit expertus auxilia, aperuerit fontanellas, balnea admiſerit, ſæpiùs clementer purgantia aſſum-pſerit, & hæmorrhoïdalibus venis hirudines appo-ſuerit; tamen ſe nullo alio præſidio quàm hac copio-ſâ, iterataque vacuatione iuuari confeſſus eſt; nec mireris: nam, vt dicebat Philoſophus Cordubenſis *lib.*7. *collig.*31. *in fine*: *Monſtra accidunt in arte, quem-admodum in natura.*

OBSERVATIO LX.

Ad Albuginem, remedium expertum.

PRo Albugine curanda, quæ ſponte ſua ex deflu-xione catarrhoſa, vel ab vlceribus relictis, vel aliis

E occaſionibus, oculis adnaſcitur, omnium præſtantiſ-ſimum præſidium eſt hoc, cuius vſu plurimos viſum recuperaſſe expertus ſum.

℞. Maſſæ qua inuitriantur terrea vaſa, vel raſuræ ſuperficiei illorum vaſorum, ſpumæ maris, ſtercoris lacerti viridis, ſalis nitri, ſacchari rubri, an. partes æquales.

Omnia in læuorem redacta, infundantur in decocto ácori & chelidonij, ad mellis craſſitudinem. Iterum ſiccentur, & fiat Puluis tenuis: hunc excipe iterum cum melle, lacte equino, & ſucco foliorum raphani, ita vt remaneat liquor craſſiuſculus, cuius guttas quatuor noctu paulatim in oculum immitte, ſpatio viginti dierum, priùs tamen aqua calida abſterſo bene oculo.

OBSER

OBSERVATIO LXI.

De Strabiſmo.

Strabiſmus laqueo ad nucham indito, curatur.

STrabiſmus, ex mente Pauli *lib.* 3. *cap.* 32. affectus eſt, qui modò reſolutionem, mollitiémque muſculorum bulbum oculi mouentium, modò conuulſionem ſequitur. A ſiccitate conuellente facta ſtraboſitas, vt accidit in febribus acutis, inflammatoriiſque cerebri diſpoſitionibus, lethalis eſt. Ob nimiam humiditatem, vt cõtingit in pueris, vel lentorum humorum copiam ſi eueniat, curationem recipit aliquandò. Ex hac cauſa iuuenis quidam de hoc affectu conquèſtus eſt, qui ne in ſæuiora mala laberetur, ſicut Epilepſiam, Karabitum, Vertiginem, & hos ſimiles morbos; quibus hoc affectu detenti ſunt obnoxij, ex mente Auicen. 3. 3. *tractat.* 2. *cap.* 28. medelam expoſtulat. Victûs ratio exiccans imperata: corpus, cerebrum, & oculi à ſuperfluo humore mundati. Balnea roborantia capiti, & oculis admota, adhibita errhina, & maſticatoria, decoctum Ebeni ad multos dies ebibitum, cuius ope copioſus mouebatur ſudor. Cauterium in brachio è regione affecti oculi impreſſum. His cùm diu celebratis conualeſcere non poſſet, tandem laqueo vſus eſt ad nucham indito, ex quo cùm ſanies fœtida longo tempore emanaret; ſanitatem omnimodam obtinuit.

OBSERVATIO LXII.

De Epiphora.

Epiphora Mirabilis.

EPiphoram vocat Celſus *lib.* 7. *cap.* 6. pituitæ per oculorum angulos effluxum: At hoc nomen apud Græcos latiùs patet; comprehendit enim quamcumque humiditatum ad oculos delationem, ſiue per angulos, ſiue per totum oculum fiat, vt patet ex Paulo *lib.* 3. *cap.* 32. Alij oculi rheuma appellant. Auicenna *loc. cit. cap.* 26. lachrymoſos dicit oculos, ſeu lachrymantes, ſuntque humidi humiditate aquoſa; Coſtæus *in com.* hoc vitium Epiphoram eſſe retur, adſtipulatur Manardus *lib.* 7. *cap.* 2. Hoc vitio adoleſcens bienniò oppreſſus, quum eſſet temperamento humido præditus, per nares primò multam pituitoſæ materiæ copiam continuò emittebat. Hac reſtrictâ, fluxio ad oculos corriuans Epiphoram genuit: nam aſſiduè per oculorum angulos, craſſum, & viſcidum humorem, & interdum filamenta alba, lumbricorum modò tenuium, excernebat cum fœtore ſummo, cum quibus aliquando vermiculi, cyronum inſtar, erant permixti. Hic licèt nullam grauedinem, dolorémve capitis haberet, quoniam tamen tractu temporis hic tenax ſuccus in altas cerebri ſedes reſtagnans, & coërcitus in oculorum centro periculoſos harum partium minatur morbos, de ſalute ſua illi conſulo, vt ſit ſollicitus. Quare victum exiccantem præſcribo, ſanguinem è mediana exhaurio, oculos, & cerebrum, huius mali fontem à craſſo humore ſæpiùs repurgo. Caput tabellis aſſumptis roboro, exiccantibus vtor decoctis, cucuphis munio. Balnea naturalia adminiſtro, ſudorifica parata ex radice Chinæ, & Smilace aſperâ impero; cauteria in brachiis, & nucha affigo. Cruſtas candenti ferramento circum caput excito. Arterias in temporibus aduro, vt ſic intercipiatur fluxio in oculos expirans, frequenter errhinorum ope cerebrum euacuo. Demùm cùm æger ob habitualem cerebri debilitatem, viſus hebetudinem pateretur, A & cœcitas immineret, in ſyncipite cauterium actuale impono. Ichores quindecim diebus emanârunt in copia multa, at citrà leuamen vllum: vt tamen fluxio per ſyncipit emanaret, iterum huic parti veſicatoria admoueo, quare vlceribus diu fluidis factis, natura peccantem humorem per ea excreuit, & paulatim fluxio ceſſauit ruere in oculos, & ſenſim ac ſine ſenſu, purgatione quater in anno celebratâ, æger priſtinam recuperauit ſanitatem, & ſi fortè per vlcera, quæ veſicatoriorum beneficio ſemper erant aperta, non emanabat humor, illicò oculorum caligine tentabatur. Adeò difficilè eſt naturam à conſueta vacuatione detrahere. De Epiphoræ curatione B præter cæteros legendus Riolanus *lib. de morbis ocular. cap.* 4.

OBSERVATIO LXIII.

De Palpebris.

Palpebrarum Morum cauterio curatum.

FOEminæ cuidam à marito in oculo læuo vehemens inflictus eſt pugnus. Paucis pòſt diebus ob commotum humorem in palpebræ ſuperioris externâ parte versùs angulum maiorem, tumor durus grandinis inſtar eſt enatus, qui nullis vnquàm emollientibus, & diſſoluentibus cedens, trium annorum ſpatio ad tantam duritiem, paulatim accreuit cum indolentiâ ſummâ, & nucis iuglãdis magnitudinem ſuperauit; C vt morum Auicennæ diceres deſcriptum, 3. 3. *tract.* 3. *cap.* 11. vel ſi Crithen Celſi *lib.* 7. *cap.* 7. vel Chalazium Pauli *lib.* 3. *cap.* 22. vocites, non errabis: dummodo conſtet hunc tumorem ex hordeolorum, aut nodorum numero eſſe, qui à gypſeâ pituitâ, terreno humori permixtâ, ortum ducit. Cùm enim fœmina hæc deſtillationibus eſſet obnoxia poſt percuſſionem, ad læſam partem, huiuſmodi materia pauxillatim confluxit, accedente inordinato victu, & potu pleniore; quo dum laborabat, vtebatur. Illa ad depellendum vitium turpiſſimum, & moleſtiſſimum, curationem implorat. Medentes vocati. Hi obſeruato priùs regimine, ſæpiùs expurgato corpore, fonticulo, qua parte oculus afficiebatur, in brachio adaperto, vt ſpiraret cerebrum, totum in inciſione curationis cardinem re- D ponunt; nam ſic ſcalpelli vi inciſa cute quidquid intùs humoris eſt, extrahendum eſſe rati ſunt; ſed illâ ab hoc auxilio, Chirurgicorum carnificinam experiri recuſans, omnino abſtinuit. Alij curationem per ligaturam cum ſerico, aut filo tenuiſſimo aggreſſi ſunt, at fruſtra: nam radicis durities renitebatur valdè. Quidam decoctis emollientibus, & emplaſtris, vt viperino, de mucilaginibus, & aliis curare tentarunt, ſed incaſſum: quùm lapidoſitas nimia omnia contemneret. Omnes cauterium recuſarunt ob partis præſtantiam, ne fortè efferari & irritari humor poſſet, & vlcus cancroſum repullularet, quod timuit Vigo *lib.* 4. *de vlceribus cap.* 12. *de moro palpebrarum.* Ite- E rum conſilium adhibitum. Ex omnibus quidam, tumorem hunc ſaxeum, nullo alio auxilio, quàm candenti ferramento emolliri poſſe ſperabat. Huic ex omnium voto curatio demandata: bis cauterium impreſſit me præſente, primâ vice in verticè, ſecundâ in latere tendente ad angulum paruum, ne ignis vis carunculam lachrymalem offenderet. Affixo cauterio, aquoſus, melleúſque humor cum ſanguine mixtus effluxit, & tumor minor eſt factus. Reliquium tuberculi corpus puluere præcipitati, priùs roſacea nutriti, eſt abſumptum, ſimúlque eodem auxilio radices eradicatæ. Putrilago quæ mortuæ illi excreſcentiæ adhærere ſolet, aptis medicamentis abſterſa, & ſic vlcus cicatrice obductum. In hac curatione nihil

nihil accidit ſiniſtri, exceptis vlceribus quæ in ſuperciliis, & genis interdum emergebant, quæ ſectione venæ, & impoſitâ roſaceâ cum muliebri lacte ſtatim ceſſabant. Pro curatione Mori palpebrarum conſule Arabum ſcientiſſimos. De ſimili tumore videndus Amatus 5.*Cent.*99.

OBSERVATIO LXIV.

Palpepris reſolutis, remedium eximium.

Quidam cùm per niuoſa loca, vigente brumâ,iter faceret,in palpebrarum incidit reſolutionem;nam ablato ſenſu illarum, nec ſuperas, nec inferas palpebras mouere poterat; adeò enim inter ſe cohærentes habebat, vt ſolùm cum ſpecillo, aut vnguibus eas ad videndum attollere poſſet. Huic, præter totius, & capitis prouidentiam, vnguentum ex balſamo cum aqua vitæ commixtum,quo cilia,& palpebras illinebat,pluribus iam tentatis, ſummo fuit ex vſu.

OBSERVATIO LXV.

Phthiriaſi palpebrarum, optimum præſidium.

IN toto corpore, palpebriſque oculorum pediculos innaſci, veterum doctiſſimi, locis citatis,confirmârunt, de quorum cauſa, materia, generatione, loco, inter alios,ſat multa,doctè tamen proponunt Marcel. *lib.*1.*de hiſt.mirabil.cap.*5.& Mercur. *lib.*1.*de morb. cutaneis,cap.*7.Quidam ita pediculis in ambabus palpebris vexabatur, vt præ pruritu, & dolore plures noctes inſomnes duceret, ophthalmiáque corriperetur. Præter vniuerſalem vacuationem plura tentata ſunt auxilia, ſed rebelle malum huic ſolùm ſuccubuit; quod fidiſſimo experimento ſæpè ſum expertus.

℞. *Argenti viui* ℥.ß. *Extinguere cum humana Saliua, & cum puluere Staphiſagriæ fiat vnguentum.* Hoc linimento palpebras illine.

OBSERVATIO LXVI.

De Aurium dolore.

Auris dolore diro oppreſſus, impoſito intra aurem Opio, emortuus.

HIſpanus quidam auris vehementiſſimo oppreſſus dolore plurimos dies inſomnis egit, in quibus vniuerſalia,& topica auxilia ſunt celebrata,ſed contulêre nihil.Hoc cruciatu miſerabiliter afflictus Pſeudo-medicorum opem implorat. Hi, vt ſunt ignari,& audaces, medicamenta ex Opio ad prouocandum ſomnum; ſedandúmque dolorem intra aurem imponenda conſuluêre:quo iniecto,poſt horam paulò quieuit,illicò tamen ingenti tremore concuſſus, ſtupidus veluti, & amens remanſit, & præcedente vertigine potentiis omnibus deinde extinctis, veluti ſideratus perpetuò obdormiuit.

OBSERVATIO LXVII.

Auris dolore inflammatorio æger concuſſus,impoſito ſuppoſitorio opiato, extinctus.

AVrium dolorem acutum, & maximè cum febri continuâ,ac vehementi,periculoſum eſſe,memorabili quadam ſententiâ docuit Hipp.*lib.*3.*prog.*13.periculum enim ab eo delirij, mortiſque imminet. Quo cùm lancinaretur quidam diebus tribus,& cætera non iuuarent auxilia, Medici conſilio ad prouocandum ſomnum, ſopiendúmque dolorem,ſuppoſuit opiatam

A glandem, ſed cùm hic ex vigiliis, & dolore debilis eſſet, eâ appoſitâ, natiuóque calore extincto, ſupremo ſomno correptus eſt. Hoc multò antè docuit Auic.*lib.* 3.*tract.*1.*cap.*4. *in med.* §. *& iam teſtati ſumusnos vidiſſe, qui ſuppoſuit ſibi collyrium ex opio,& mortuus fuit.*

OBSERVATIO LXVIII.

Verminatio in auribus.

PVer quinque annorum aſſiduis diſtillationibus aſſuetus,continuò per aures, fœtidam, cœnoſámque illuuiem emittebat.Ecce vno die auris ſpumâ obtura-
B ta viſa eſt, & per interualla motus quidam percipiebatur in ipsâ rei cuiuſdam quæ eminere videbatur.Parentes rei nouitate ducti, me vocant;abſtersâ à ſpuma aure, capita multa apparuere, quæ inter ſeſe ſubſultare videbantur, quorum vnum cùm altiùs emineret, volſellâ exemptum, vermem eſſe fidem fecit, ſimilem eis qui in vetuſtiori caſeo gigni ſolent. Hoc ablato, ſeptem qui remanſerant ſimili modo educti ſunt. Auris ipſa decocto lupinorum, & abſinthij abſtergitur, purgatio inſtituitur. Poſt quatuor menſes, alia auris ſimile importunium ſenſit. Extractis ab eâ quinque vermibus,repurgato benè corpore, cerebro roborato, ſudorificis ex Smilace aſpera exhibitis, fontanelláque
C in brachio adaperta, nullum ampliùs malum eſt expertus. Memini me aliquando,ter,vermiculos multos intra aures ex ſordida materia generatos vidiſſe, qui ſyronibus erant maiores,alij tam paruuli,vt vix videri poſſent.

OBSERVATIO LXIX.

Auris dolor inflammatorius, cucurbitulâ ſcarificatâ retro aures, euanuit.

DIuinus ſenex *lib.*2.*epid. ſect.*6. *poſt med.* ſic profatur: *Ad auris dolorem cucurbitam affigito,&c.* Hæc
D memoranda ſententia ſummam attulit opem miſero cuidam, qui ex dolore auris atrocis malè habens,omnibus præſidiis deſtitutus, vigil, debilis, & amens factus, continuò febriens, in horas moriturus ſperabatur. Hic cùm ex venæ ſectione,cucurbituiis,coſtis,humeris,collo affixis,reuellentibus clyſteribus, expurgâtibus, cæteriſque reuulſoriis auxiliis, ſicut & Anodynis intra aurem inditis,nullam ſentiret vtilitatem, cucurbitulâ ſcarificatâ,iuxta aurium glandulas applicitâ, leuatus eſt; extracto enim copioſo ſanguine, inflammationéque reſolutâ, huius auxilij beneficio,omnino ſanus permanſit.

OBSERVATIO LXX.

De Surditate.

Pro Surditate antiquâ, præſidium certum.

E INueterata ſurditas, contumax malum eſt, & ferè immedicabile,quâ cùm iuuenis quidam,nullis proficientibus auxiliis diu premeretur, excitato ſponte vlcere in radice auris, & ſex menſium ſpatio ſorditie emanante, auditum perfectè recuperauit. Hoc experimento audacior factus, in aliis in quibus plura remedia fruſtrà erant celebrata,fonticulum in eodem loco aperui: Vel ſi ex vtrâque aure non audiebat æger, in ambabus cauterium affixi, ex quibus cùm ſanies multa emanaret,omnino ſani facti ſunt. Quod præſidium ſi fortaſſe non iuuaret, optimum erit vaporem calentis amurcæ, id eſt, fæcis olei, per meatum auditorium recipere.

OBSERVATIO LXXI.

De Parotidibus.

Vſtio in parotidibus, ſalutaris.

PArotides in laborioſis febribus, & malignis, critico modo euenientes, humore craſſo, & multo à natura ad aurium glandulas expulſo, breuem admodum ſolutionem prænunciare, docuere Hippocrates *in lib. 1. epid. ſect. 1. text. 10, in Coacis præſagiis, & prædictionibus.* Paul. *lib. 3. cap. 28.* Tral. *lib. 3. cap. 7.* Auic. 1. 3. *tract. 4. cap. 8. & 4. 3. tract. 1. cap. 24.* At licèt hoc verum ſit, ſæpe tamen non ſunt minùs lethales, quàm febris ipſa cui ſuperueniunt: nam multoties non accreſcunt, ſed retrocedunt, quod eſt periculoſum, ex Hip. *6. epid. ſect. 4. text. 1.* Et ſi accreſcunt viget tamen febris, quæ natiuum ignem depopulatur deinceps. Aliquando eueniunt morbo exiſtente crudo, & ſuppuratis parotidibus mors contingit, vt *Cratiſtonactæ, & Pictoris* contigit *ancillæ lib. 1. epiſt. ſect. 2. 84.* Interdum humore intra venas concocto, parotis non æqualiter matureſcit, quod reprobat Hip. *6. epid. ſect. 1. 13.* Frequenter abeunt in ſcirrhum, fiſtulam, & vlcera praua, vt accidit *Clazomenio 1. epid. ſect. 3. text. 27.* Hæc omnia in peſtilenti ſæua conſtitutione accidiſſe ſum expertus Anno 1600. nam in peſte, febribus peſtiferis, omnia hæc, apparentibus parotidibus, contigiſſe vidi, adeò vt plures, pulicari febri prehenſi, occumberent, quibus parotides exoriebantur. Medici tanto infortunio perterriti aliam excogitarunt curandi methodum: nam apparente abſceſſu, & tantiſper excreſcente, citò, nulla expectata ſuppuratione, vſtione vtebantur in ipſo tumore; ſic enim infixo cauterio, materiâ per ipſum vlcus expurgatâ, omnes ferè à morte euadebant. Cauterium ſit ex auro: nam prætorquam quòd hoc metallum Cardiacum eſt, ex illo conſtructum cauterium, probatiſſimum, apud Auic. *5. 1. cap. 29. & lib. 2. tract. 2. cap. 78.* Albucaſim *lib. 1. de cauter. cap. 1.* quoniam vlcus exortum minùs ſordeſcit, & citiùs conſaneſcit.

OBSERVATIO LXXII.

De Narium morbis.

Prodigioſa narium hæmorrhagia, cauterio in planta pedis affixo curatur.

MIræ ſunt narium hæmorrhagiæ, ex quibus vſque ad 40. libras ſanguinem profluxiſſe auctores fidiſſimi conteſtantur. Nos in muliere gracili, & excarni; ex hac parte, intrà ſeptem dies ad triginta libras ſanguinis effluxiſſe vidimus. Nec dubites: nam vt optimè dicebat Galenus *lib. 6. epid. ſect. 3. 29. Multi haud modica ſanguinis copia redundant, graciliſſimi tamen ſunt.* Hæc ergò fortè ob ſanguinis tenuitatem in tam copioſum fluxum lapſa eſt. Auxilia pro tanto malo applicita, fuère hæc: Victus incraſſans, reuellentia auxilia, perfrictiones; & vincula crurum, cucurbitulæ applicitæ plantis pedum, tibiis, Hypochondriis, & coſtis, ſanguinis miſſio, iterum atque iterum, parca, & per vices adminiſtrata. Fronti, naribus, genitalibus frigidiſſima medicamenta appoſita. Philonium Perſicum exhibitum. Requies Nicolai frequenter in iure auis diſſoluta, adiecta plantaginis aquâ. Metus inopinatus illi incuſſus, terrores ſubiti illati. Tota facies, frigidiſſimâ niuali aquâ, irrorata. Demùm multa addidimus agglutinantia, ſtyptica, & exiccantia, & quæ à ſpecifica forma huic fluxui reluctari creduntur. Denique cùm

A viribus eſſet exanimis, appoſito cauterio actuali in vtráque planta pedum laceſſita natura, & irritata præſidij vehementiâ, curſum ſanguinis retraxit, & ea, Deo auſpice; omnino hæmorrhagiâ ceſſante, ſanata eſt. Quidam, ex acri catarrhosâ defluxione, quæ in fauces continuò emanabat, nocte quadam ex ore magnam ſanguinis copiam expuere cœpit. Perſpecta origine à qua ſtillabat cruor, inuentum foramen in raninâ venâ, quæ à mordaci humore exeſa fuit, ita amplum; vt lentem magnam occuparet, ex quo biduò riuuli copioſi fluère, adeò vbertim, vt librarum viginti pondus adæquarent: Intra foramen, formulæ oblongæ, nuclei pinei inſtar, admotæ, paratæ ex gypſo, puluere gummi Arabici, Aloës, Thu-B ris, Sanguinis Draconis, Boli Armeni, pilorum leporis minutiſſimè contritorum, Hæmatitis, cum albumine oui. Reuellentia auxilia adminiſtrata, & alia quæ ſanguinem cogerent, & incraſſarent. Quibus, nec narcoticis, cùm hæmorrhagia compeſci non poſſet, cauterio in eadem pedis parte indito, ceſſauit omnino; foramen verò apertum ope ſarcoticorum, generatâ carne, natura occluſit.

OBSERVATIO LXXIII.

Turondæ craſſæ, & concretæ, per nares excretæ, curatio, quæ hominem tandem ad interitum duxit.

C

FAber quidam lignarius, naturâ pituitoſus, & temperamento humidus, ſæpiſſime apud me conquæſtus eſt; quòd à longo tempore quater, aut quinquies in anno turundam dimidij palmi longitudine per nares emittebat; quæ craſſitiem calami ſcriptorij, æquabat, muco obſitam, & concretam. Hanc præcedebant rotatio capitis, ingens Cephalalgia, oculorum obtenebratio, obliuio omnium rerum, ſopor; & totiùs capitis grauamen, quæ omnia triduò ante excretionem eum excruciabant, Quâ excretâ alacriter viuebat. Ne tamen in poſterum aliqua ſuborirentur, quæ damnum grauiùs inferre poſſent, Medicos conſuluit. Sed cùm morbus ex cerebri fri-D gidâ, & humidâ intemperie ortum duceret, exiccantibus, & roborantibus debellandum eſſe arbitrantur. Purgationes miniſtrant, decoctum radicis Chinæ, ad triginta dies inſtituunt, errhina imperant, conſulunt maſticatoria, pileis, & lauacris exiccantibus capiti raſo applicitis ſuperfluam abſumunt humiditatem, brachio cauterium affigunt, tabellas, & conſeruas roborantes parant. His celebratis toto anno nullum malum perſenſit. At ob partem curatu difficilem, hoc eſt habitualem cerebri intemperiem, quæ cùm diuturna eſt, difficulter corrigitur, cùm de nouo, regenerato humore crudo, recrudeſceret affectus, iterum, turundam craſſiſſimam, iiſdem, ſed ſæuioribus præcedentibus ſymptomatis, magno cum E labore, ſternutationis ope, excreuit, & fatuus deinceps, & ſoporatus remanſit, qui poſt tres dies, ob copiam multi humoris in cerebro latentis, ſubitò Vertigine tenebricosâ, & tandem Apoplexiâ correptus, diem ſuum obiit.

OBSERVATIO LXXIV.

De Vitiis faciei.

Guttæ roſaceæ curatio.

ERuditiſſimus Manardus *lib. 7. epiſt. 2.* aureâ, in qua de nominibus morborum externas partes occupantium diſſeruit, in faciei fieri refert quoddam malum, quod guttam roſeam plures appellant. Vigo *lib. 4. de vlceribus cap. 19. guttam roſaceam* nuncupauit: &

eſt quædam rubedo extranea circa naſum, & maxillarum poma, quæ cum puſtulis cruſtoſis admodum paruæ lenticulæ affligit, & eſt vnum ex ſignis coarguentibus principium lepræ. Hanc patiebatur iuuenis quidam Luſitanus, pulcher facie, & decorus aſpectu, qui hyberno tempore, calore ad interiores ſedes adacto, annorum quinque ſpatio, puſtulas vlceroſas, totam faciem deturpantes, habebat, & à quibus ichor emanabat flauus ita acris, & mordax, vt ob nimiam caliditatem, carnem exederet. Verno tempore pancraticè viuebat, patentibus cùm poris tranſpiraret corpus. Incidit in hoc vitium ex aſſiduo piperis vſu, quoin puluerem redacto veſcebatur; qua de cauſa iecur impensè incaluit. Et cum timor eſſet, ne in Elephantiaſim, vt ferè ſolet, commigraret affectus, ipſéque tantæ turpitudinis moleſtiâ afflictus, ſubtriſtis vitam duceret, me conſulit. Auxilia actitata inquiro. Inuenio fuiſſe phlebotomiam ex iecoraria ſæpiùs repetitam, vacuationem per purgantia medicamenta, & refrigerantia apozemata, celebratam, ſerum lactis caprini ſimplex, & neſcio quæ localia exiccantia in facie applicita vnguenta, quibus, nec balneo cùm non leuaretur, immò recrudeſceret affectus, Medicus tandem omnia ſe iam fuiſſe exequutum auxilia arbitratus, cum eo laborioſè luctatus, tanquam ab incurabili morbo, receſſit. Ego cùm à iecore nimiùm excalfacto, & retorrido, velut à prima origine promanare hunc morbum intelligerem, & habitualem in eo calidam intemperiem deprehenderem, ob quam hepar, nidore veluti quodam, infectum, vel ex puriſſimo alimento, calidum, bilioſum, exaſſatúmque humorem generabat, in auxiliis vehementioribus, & alio modo paratis, inſiſto, quæ non ſolùm iecur refrigerare, ſed vnà roborare viſcus nata eſſent. Qua de cauſa per menſem ſero lactis caprini vſus ſum, in quo alternis diebus madebant tum Rhab. Myrobalan. ſena, Epithym. Polypod. pulpa Caſ. ſyrup. fumar. Maioris, Cichor. Nicol. Endiu. Gentil. de Sena, de Polypodio. Poſt hæc iterum in balneum miſimus, & duabus horis à balneo, ſyrupum ex iure pulli gallinacei, priùs refrigerantibus medicamentis ſanati, & decocti, confectum offerebamus. Hirudines bis mariſcis affixæ, quarum ſuctu, ſanguinem æger, ſuper vas aqua calida plenum ſedens, emiſit grumoſum, fæculentum, & nigrum. Verùm cùm malum, iis celebratis, ferociùs inſoleſceret, vt humor ex partium diuturna debilitate neceſſariò gignendus ad imas, contrariáſque deferretur corporis partes, & ſpiraret iecur, fontanellam in dextro crure aperiendam curaui, ex qua, cùm impura ſordes emanaret, ſeruato regimine victus, & exiccatis omnino vlceribus, obeſior factus, priſtinum nitorem recuperauit, neque vnquam ipſe malum perſenſit. Hæc fuit huius Lernæi morbi, qui iuuenem miſerè, diúque cruciauerat, Herculea claua: nam, vt rectè dicebat Mercurialis *lib. de decorat. cap. 13. de maculis faciei: Præter hæc ſi in vllo caſu cauteriorum vſus vtilis eſt, procul dubio in hoc, vt viderim ſolis cauteriis cruribus affixis, rubedines faciei penitus eſſe deletas.*

OBSERVATIO LXXV.

Guttæ rubræ curatio.

GVttam rubidam, *ſeu rubram vocant Medici, quando cum maligno tumore faciés intensè rubeſcit, cum moleſtia ſumma.* Hoc vitio cùm laboraret quidam, & iam importunè vexatus, multiplicia expertus eſſet auxilia quæ bilem retorridam expurgarent, delerentiámque vim humoris ſimul retunderent, (aderat enim Gallicæ luis ſuſpicio) de quorum numero ſunt vacuantia, balnea, fontanellæ in brachiis, & dextro crure apertæ, vnguenta mercurialia, parti ipſi, & toti adminiſtrata, lactis caprini ſerum, ſaluatellarum ſectio, his nec tantillum leuatus eſt: ſed cùm adeſſet in facie calida intemperies, ob quam optimum alimentum, calor partis, in reprobum ſuccum conuertebat, neque refrigerantia, & exiccantia medicamenta parti affectæ admota poſſent eſſe ex vſu, octo hirudines in facie apponendas curo, quibus affixis, & extracto craſſo ſanguine, fœdo, & nigro, ita leuatum eſt malum, vt poſt paucos dies puſtulis euaneſcentibus, nunquam recrudeſceret.

OBSERVATIO LXXVI.

Ad formicam faciei corroſiuam, celebre auxilium.

INter cætera præſtantiſſima auxilia, quæ, ad Herpetem exedentem, ſeu Formicam corroſiuam in facie ſubortam, à Medicis imperantur, hoc eſt nulli ſecundum, præcedentibus generalibus auxiliis celebratum. Accipe lanam albam, quam tonſores ex pannis tondere ſolent: hæc vſta in teſta, nigerrimum acquirit colorem, trita, & Roſacea, aut Plantaginis aqua permixta, atramentum ſcriptorium repræſentat. Hoc liquore vlcus circumcircà illine, mirabilem experieris vtilitatem: nam vlcus ſenſim exiccatur, & non ampliùs ſerpit.

OBSERVATIO LXXVII.

Pro nigredine faciei, præſidium exoticum.

PRo nigris maculis poſt morbum Gallicum, aut exanthemate derelictis, pro fœminis quæ natiua forte nigellæ ſunt, & tantoperè aguntur, vt vultus, colore, ex albo & rubro permixto decoretur, & pro aliis quæ maculas habent faciem deturpantes, vix reperies auxilium quod hoc ſit excellentius. Apud *Braſilienſes* præſertim iuxta ciuitatem vocatam *Pernambuquo* creſcit arbor quædam in nemoribus in multa copia, quæ vocatur ab incolis *Coqual*, eſt arbor notiſſima, lentiſco ſimillima. Huius corticem, ſi libræ vnius pondere in minutiſſima fruſtula diſſectum in ſexdecim libris aquæ, adiectis vnciis duabus aluminis decoquas, quouſque abſumatur pars dimidia, decoctum, colatum priùs, remanebit tam purum, & purpureo colore ita inſignitum, vt oſtri, aut papaueris rubri colorem æmuletur. Hac aqua, ſi faciem abluas, præterquam quòd maculæ nigræ, rubrum ſplendentem colorem acquirunt, vultus ita roſeo colore ſuffunditur, vt fœminæ hac de cauſa, hoc decocto, veluti fuco rubro ad pulchritudinem conciliandam, faciem, labráque abluentes, formoſiores multò fiant, & magis ſpecioſæ. Hic purpureus, & pulcher color octiduò firmus perſiſtit, nec elui poteſt, etſi vultum abluas multoties aqua. Tranſacto hoc tempore, nigricantis roſæ vultus induit colorem, & paulatim poſt quatuor dies remittitur omnino. At maculæ quæcumque eæ ſint in poſterum minimè repullulant. Quo decocto ſi iterum, antequam remittatur color, faciem laues, de nouo priſtinus purpureus color inſurgit. Vtinam Mercatores Luſitani, & Hollandenſes huius arboris cortices ad nos deferrent, quorum ope fucus pro fœminis parari poterat cæteris præſtantior, & innoxius: nam ex Arſenico ſublimato, Ceruſa, Camphora, & aliis ad decorem linimenta conſtruunt, quibus miſeræ incautæ, faciei rugas, gingiuarum vlcera, dentium nigredinem, cariem, oris fœtorem, loco pulchritudinis extemplò experiuntur.

OBSER

OBSERVATIO LXXVIII.

De Vitiis linguæ.

Lapis ſupra mucronem linguæ enatus.

NObilis quidam catarrhoſis defluxionibus valdè obnoxius, quùm in parte linguæ externâ iuxta mucronem, tumore inſigni, & dolorifico quateretur immaniter, Aphonus quaſi factus, Chirurgum vocat. Hic lauacra emollientia, & lenientia conſuluit, factâque inciſione, lapillus ſe prodit (citra ſperatum pus,) duriſſimus,læuis, ad magnitudinem nucis auellanæ,quo,volſellâ vi ſummâ extracto,tumor euanuit, & vulnere integrè ſanato,æger obtinuit ſanitatem.

OBSERVATIO LXXIX.

Verruca Gallicæ, in mucrone linguæ enatæ, hiſtoria, eiúſque curatio.

FAllopius Medicus omnium calculo doctiſſimus, inter omnes *lib.de morb. Gallico, cap.*88. verrucarum curationem propoſuit eleganter, quas renaſci in balano,ano, gutture, radice linguæ, palato aſſeuerat, Ergo præter plures in his partibus renatas,in mucrone linguæ exortam vidi in gallicato ægro, ad nucis iuglandis paruæ magnitudinem, ex qua patiebatur vocis læſionem;nam ſermonem articulatum non proferebat, nec alimenta in ore rectè conterere poterat, quare liquida ſolùm eſitabat.Pro huius eradicatione, præter vniuerſalia auxilia,ſudorifica tentantur, topica parti apponuntur,ſed incaſſum. At cùm ferramentis ignitis, & medicamentis cauſticis multoties eſſet inuſta, & ligata funiculis materiâ erodente imbutis, in pediculo, quo carni tenaciter adhærebat, non ſolùm Chirurgorum operationem multoties deluſerat, immò excitatâ phlegmone, dolore, & ob attractionem humoris ſuperueniente anginâ, cui venæ ſectione eſt occurſum, Medicos à ſui curatione deterrebat, maximè cùm hæc eſſet de earum natura,quæ *Myrmeciæ* dicuntur, quæ ſi perfricentur, aut tractentur, punctionum ſenſum maiorem inferunt, ac ſi pars attrectata formicarum morſibus vellicaretur.Æger his preſſus anguſtiis, Medicos pactâ liberali mercede rogat, vt pro ſui ſalute veterum, & iuniorum monumenta reuoluant.Ego ſtipendij compendio adductus, amico tota nocte conſului, hoc eſt, libros. Multas pro tanto malo remediorum myriades inueni. Octiduò tentaui. Omnia fruſtrà. Vltimò adij Lacunam *lib.* 2. *in Dioſcorid. in comm. cap.*171. qui pro verrucis curandis, nullum aliud præſidium vtilius eſſe inculcat, quàm Chelidonij maioris folia (vulgò herbam hirudinariam vocant) piſta, cataplaſmatis formâ ſuper verrucoſam partem imponere. Ad ægrum lætabundus accedo remedium experturus, & emplaſtrum exertæ linguæ appono lineo panno inuolutum, & in medio linguæ triplicato filo ſuauiter ligo: Non pertranſierant dies duo, quando verruca omnino contabuit, ita vt filo ſerico in radice ligata, illicò excidērit. Hoc exemplo edoctus, plures in volis manuum, & plantis pedum renatas, quæ miſerrimè ægros excruciauerant, radicitus hoc facili, at certiſſimo auxilio extirpaui.

OBSERVATIO LXXX.

Linguæ portentoſus tumor, hirudinum ſuctu, curatus.

CVratio mira.Illuſtri cuidam Gallo poſtquam poculis more patrio cum ſociis decertâſſet, ex nimio vini potu adeò lingua in portentoſam magnitudinem aucta eſt, vt vix deglutire, aut reſpirare poſſet, & ſic toto corpore liuidus, nigricante facie, ac ſubtumidâ, velut ſtrangulatus cùm in horas moriturus ſperaretur,& plura vacuantia,reuellentia non iuuarent auxilia,impero,vt quatuor magnæ hirudines, filo tenuiſſimo in caudice apprehenſæ,linguæ, (quam exertam habebat) affigantur. Sed quo euentu audi. Ita adhærentes ſuxerunt, vt breuiſſimo tempore ipſam exilem, tenuémque relinquerent, & ſic æger à periculo ſummo euaſit immunis.

OBSERVATIO LXXXI.

Ingens linguæ tumor, ipsâ ſcarificatâ, ſanatur.

DEcem annorum puero ex catarrhosâ defluxione adeò lingua in ingentem magnitudinem accreuit, vt ipſius ore contineri non poſſet, cui cùm reuellentia per venam ſectam, collo, dorſóque impoſitas ſcarificatas cucurbitas, & acres clyſteres eſſent acta auxilia, & linguæ tumor mollis, laxúſque eſſet, ſcarificare linguam profundè, ſaiubre mihi viſum eſt præſidium, quo celebrato, linguaque cum ſalita aqua ablutâ, ne glutinarentur ſciſſuræ) tanta aquoſi humoris vacuatio facta eſt, vt illicò æger recuperauerit ſanitatem.

OBSERVATIO LXXXII.

Linguæ reſolutio, ſectis raninis, curata.

LInguæ caro eſt mollis, rara, laxa,ſpongiæ inſtar, hanc membrana tegit tenuiſſima, ori & palato communis, in quam nerui tertiæ, & quartæ coniugationis expanduntur, qui per ipſam diſſeminantur. His reſolutis, & à cerebro damno mutuato, interceptâ videlicet viâ, & craſſo ſanguine obſtructâ, impeditóque libero commeatu facultatis tam motricis quàm ſenſificæ, in paralyſim totius linguæ quidam adoleſcens incurrit; nam guſtum, motum, & loquutionem omnino amiſerat. Hic varia tentauit auxilia quæ pro reſolutione vniuerſali imperari ſolent. His factis, cauterium nuchæ affixit, decoctum Ebeni per multos dies ebibit. Roborantia ſæpiùs aſſumpſit,apozemata, tabellas,opiatas. Poſteriori ceruici parti, & retro aures diuerſimoda apoſuit vnguenta. Hæc profuère nihil. At cùm eſſet robuſtus, & plethoricus, & maxillæ ruberent, ex venis ſub linguâ bis ſanguinem exhaurio, Auicennæ auctoritate commotus,6.3.*tract.*1.*cap.*7.§. *Et ſi exiſtimatur quòd cum humiditate dominetur ſanguis, phlebotomentur venæ linguæ, & ventoſetur mentum, &c.* Hoc remedio celebrato, æger meliùs habuit, nam aliquali ſanguine emanante,recreata, & ventilata pars,& ope medicamentorum quibus abluebatur lingua, adiuta, ſubiectum humorem reſoluit, & æger ſenſum, motum, & ſermonem recuperauit.

OBSERVATIO LXXXIII.

De Palati vlceribus.

Palati lacuna citra morbi Gallici vitium deperdita, à natura aliquando repletur.

PAlati portionem ob virulentam luem carie exeſam procidere, nouum non eſt, ab acri tamen defluxione corrodi, ita vt minùs expreſsè, ſed obſcuriùs, & turbidiùs loquantur ægri, rarum eſt. Dum ego de hac deſcribendâ obſeruatione cogitarem, ecce inter alias doctiſſimorum virorum epiſtolas pro more

more in muſæo appenſas, legi vnam excellentiſſimi Doctoris Benedicti à Caſtro Medici Hamburgenſis eruditiſſimi, in qua notatum erat exemplum, quod nec eſt vulgare, nec frequens. Iuuenis ætatis 18. annorum, temperamento ſanguineus, ita cerebrum frigidum habebat, & ex eius naribus mucoſa pituita inſtillabat in copia tanta, vt difficulter reſpirare cogeretur: huic vena eſt ſecta, cucurbitæ ſcapulis affixæ, præparati humores, ſæpius expurgatum corpus. Horum ope ad tempus fluxio ceſſauit, at iterum reuerſa, os, linguam & palatum ita affatim occupauit, vt palati lacuna decideret, cum oris vlceribus ſæuis, ingentique linguæ tumore obortis. Interim expurgatum corpus, fonticuli ad brachium, & nucham affixi. Roboratum cerebrum cucuphis, & tabellis exiccantibus. Imperata ex Ebeno ſudorifica, quibus omnibus affectus ſuccubuit, præter vlcus palati carioſum, quod cùm longum eſſet, laminâ argenteâ, vel aureâ repleri non poterat, quam adaptandam docent Paræus *lib.*22. *cap.*3. Amatus *lib.*5. *cent.*14. Alexander Traianus *lib.*7. *cap.*19. *de morb. Gallico.* Fallop. *de eodem morbo, cap.*79. & alij. Quare pugnatum abſtergentibus, & ſarcoticis, ſed cùm omnia citra fructum tentarentur, quoniam partes ſpermaticæ deperditæ regenerantur rarò, natura quæ ſola ſibi ſufficit, paulatim vlcus, callo, quod rarum eſt, veſtiuit atque obduxit.

OBSERVATIO LXXXIV.

De Dentium dolore.

Ad dentium dolorem, remedium admirandum.

Inter varios dentium morbos, dolorem inter maxima tormenta eſſe annumerandum tenet *Celſus l.*6. *cap.* 9. Hoc cùm delicatula fœmina per plures dies premeretur immaniter, & nulla celebrata auxilia poſſent eſſe ex vſu; me vocat. Impoſito præſidio ex tempore dolor conquieuit, qui tot repetita remedia contempſerat. Huius mirabilis auxilij vera eſt origo hæc. Generantur *in Peruano regno; totóque Braſilienſi tractu,* in nemoſe, ſyluéſtribuſque locis, præſertim iuxta ciuitatem vocatam *Pernambuquo* araneæ, quæ præterquam quòd mali Arantij magnitudinem ſuperant, etiam veneno ſiſſimæ ſunt; quarum vngulam, mirâ quâdam, & occultâ proprietate dentium dolori opitulari, fidiſſimo atque frequentiſſimo experimento adinueni. Vngula hæc eſt dura, coloris ſubfuci, ſimilis vngulæ pedis cancri, aculei inſtar acuta. Hac ſi dentem affectum tangas, aut intra os, iuxta gingiuas & dentem appoſitas, dolorem ex tempore lenit, & ne frangi, comminuive dentibus poſſit, meliúſque parti dolenti adaptetur, & in ore retineatur, auro, vel argento incruſtari debet. Nec araneæ magnitudo fidê omnem ſuperare videatur, nam ea validiſſimis eſt nixa teſtibus. Narrat Petrus de Oſma *in epiſtola miſſâ Manardo,* quam hic auctor refert *in part.*2. *hiſtor. aromatum, quæ ab Occidentali Indiâ adſportantur,* in Americana plaga, in ciuitate vocatâ *Chile*, has araneas, & maiores reperiri, & alia prodigioſa animalcula, quæ potiùs inter monſtra, quàm naturæ opera connumerari debent.

OBSERVATIO LXXXV.

Dentium dolor ſæuiſſimus, niue circumpoſitâ, ablatus.

Miles ſtrenuus, quùm à multis annis dentium dolore ex diſtillatione ſuborto per interualla quateretur, ita vno die, æſtatis tempore, liquatis ſtudis ſuccis, in tribus molaribus ſuperiori dextri

A lateris immani dolore eſt concuſſus, vt rabie quadam, & doloris ſæuitie preſſus, furibundus veluti, & amens, è domo vociferans exire vellet. Huic reuellentia primò omnia facta ſunt præſidia, mox Anodyna, Soporifera, immò ipſum opium dentium cauo applicitum. Sed incaſſa omnia tentata: nam vehementiùs dolor ægrum vexabat. Demum niue, quâ aquam bibendam refrigerabat, fortuitò in ore detentâ, eáque iterum atque iterum acceptâ, à dolore intra horam immunis euaſit, & plures alij qui hoc præſidium ſunt experti, doloris ſæuitiem effugêre. Nam vt ait Auic. *l.*2. *tract.*2. *c.*524. *Aqua niuis ſedat dolorem dentium calidum, &c.*

B

OBSERVATIO LXXXVI.

Quidam ſæuo dentium dolore vexatus, impoſito intra dentis cauum Philonio, occubuit.

Corpora viuentium quidpiam ſimile mortificationi perpeti, ab omnium ex Opio, Hyoſcyamo, & Mandragora medicamentorum compoſitorum vſu, luculenter ſatis confirmat Gal. *lib.*2. & 3. *de comp. med. ſec. loc. c.*1. & *l.*8. *eiuſd. c.*3. Et hoc ſequenti exemplo fiet manifeſtum. Quidam cùm, pluribus diebus dolore dentis corroſi concuſſus vehementer, multis adhibitis præſidiis leuari non poſſet, amicorum conſilio, intra dentis cauum indidit Philonium Perſicum.
C Eo admoto, ſtupidus veluti, ſequuta auditus grauitate, extinctus eſt.

OBSERVATIO LXXXVII.

De fœtore oris.

Pro fætore oris, optimum præſidium.

Illuſtris quædam Matrona adeò fœdo, horribilíque oris fœtore continuò premebatur, vt aſſiſtentes circa ipſam immorari non poſſent, pro quo doman-
D do vitio, à corruptis, putridiſque humoribus in ventriculo genitis ſuborto, cùm plurima tétaſſet auxilia, quæ tam inutilem à ſtomacho vacuarent humorum copiam, vnáque ſuauitatem, & robur, ori ventriculóque conciliarent, & cauterium in crure incaſſum tamen affigeret. Tandem meo conſilio, pilulis his vnius menſis ſpatio aſſumptis, in poſterum ſuauem ſpirauit odorem, nam binas duabus horis poſt cœnam deuorabat, quæ grauem oris halitum emendant, ſuauitatem conciliant, & ructûs tædioſos abolent.

℞. *Myrobalanor. emblic. Chebulor. an.*ʒ.ß. *Roriſmarini, Semin. Citri, Myrrhæ, Sem. myrti, an.* ʒ.j. *Cinnamomi,*ʒ.j. *Galangæ, Malobathri, Hydropiper. Nucis Myriſticæ, an.* ℈.j. *Caryophyllor.* ℈.ß. *Galliæ moſchatæ,* ℈.j. *Aromatic. roſati, Diamoſchi dulcis, an.* ʒ.ß. *Maſtichis, Coriandri, Aniſi, Sem. fœnicul. an.* ℈.j. *Moſchi odorati, Ambari, an.gr.xx. Agalloch. elect.*℈.j.ß.

Pulueriſanda pulueriſentur, & deinde ad vm-
E bram exiccentur, priùs vino odorifero, & aq. flor. Arantior. irrorata, deinde cum Balſami guttulis, & Rhodomelite fiant pilulæ ad modum ciceris, & decorentur.

OBSERVATIO LXXXVIII.

De Oris vlceribus.

In oris vlceribus Gallicis, Vnguenta Mercurialia imperanda.

Axioma apud Galenum eſt receptiſſimum *in lib.* 13. *meth.* 11. *humores nunquam ad affectam partem eſſe trahendos; ſed quàm longiſſimè ab ipſa diuertendos.*

Intelligendum de initio morbi, quando pars humorum copia repletur. Hoc non aduertentes Medici, in palati, oris, gurgulioniſque Gallicanis vlceribus, cane, & angue peius, Mercurialia euitant vnguenta, quoniam Mercurij ope conuocatur, immò expurgatur per partem affectam noxius humor. Vidua quædam iuuenis in commercio cum viro ſpurco, vlcera vteri præcedente gonorrhæâ virulentâ, paſſa eſt. Hæc cùm eſſet à nobili ſtirpe oriunda, ob parentum metum,& pudorem, maluit ampliùs mori, quàm malum vel Medico patefacere. Poſt decem dies ſuperuenêre maculæ in fronte rotundo ſchemate ſiccæ, cum dextri brachij contractione coniunctæ. Tunc morbo oppreſſa negotium totum aperuit, quo tempore ob veneni intus ſerpentis vim effrænem Gurgulio iam vlceribus conſpurcari inceperat, quouſque tandem videbatur ex toto corroſus. Conſuluntur Medici, purgationes imperantur, ſudorifica ex Smilace aſpera exhibentur, & alia plura adminiſtrantur, quæ humoris virulenti efficaciam, ne vltrà ſerperet, retunderent. Sed fruſtra nam morbus contumax, & peruicax ſolùm vnguento Mercuriali nouies applicito ſuccubuit, & gargareon lacer (quod mirum eſt) reſtitutus.

OBSERVATIO LXXXIX.

Ad oris, & genitalium vlcera deleteria, auxilium præſtans.

Hiſtoria apud *Hiſpanos* trita, ſed propter exteros non reticenda. Inter auxilia celeberrima, quæ ad doloſa vlcera, & depaſcentia, præſertimque Gallica coërcenda, eorum putrilaginem abſumendam, vtilia ſunt, hoc præſidium obtinet principatum, nam ſua cauſtica vi, eorum malitiam, & virulentiam infrænat, de cuius vtilitate eximia nec Aromatum diligentiſſimi ſcriptores, nec Garzias ab horto, Chriſtophorus à Coſta, Monardus, immò nec Cluſius ipſe, in inueſtigandis Indiarum arcanis laborioſiſſimi, nec alij fecêre commemorationem vllam. Cuius hiſtoriam ferre non grauabor. In nouo Orbe, in prouincia dicta *Potoſi*, in ciuitate vocata *Lipis*, in aſperis montibus oritur lapis, cui ab incolis ciuitatis, iuxta quam naſcitur inditum eſt nomen, quare appellatur *Lapis Lipis*. Hic intus habet colorem cæruleum, Sapphirinum, cum tranſparentia quadam. Duriſſimus eſt, ſed in minuta finditur fragmenta. Guſtu ita acris, & mordax, vt ſi tantillum iuxta linguam apponas, excitato ardore illam exulceret. Affertur à multis mercimonij cauſa, venditur in taleolas redactus, ita vt ſi eum è longinquo videris, parum diſtare à merce illa, à Luſitanis vocata *Anil*, & à Belgis dicta *Indigo* arbitreris: niſi quòd *Lipis*, clarum, & tranſparentem ſortitur colorem, merx verò illa aliquantulum obſcurum. Demum hic Lapis cætera ſui generis medicamenta longè antecellit, ſi grana eius quatuor in tenuiſſimum puluerem redacta in vnciis duabus aquæ roſarum, aut plantaginis per horam maceres, & aqua hac, quæ cærulea ſtatim fit, vlcera mundifices: aquæ enim vi, & mixtione, cauſtica & ignea eius vis lenitur ac miteſcit.

OBSERVATIO XC.

De Gingiuis.

Ex dente vi euulſo ingens hæmorrhagia ſequuta, facili remedio curata.

Qvidam cùm dentis dolore premeretur immaniter, illum violento concuſſu ferri ope eduxit.

A Extracto eo, ex dilacerata arteria gingiuæ ſubditas copioſa ſequuta eſt hæmorrhagia, ac ſi riuulus è fonte emanaret. Conuocantur Medici & Chirurgi, reuellentia adminiſtrant, venam ſecant, cucurbitulas coſtis multoties admouent, parti vnde fluebat ſanguis glutinantia, & ſtyptica applicant, vt gypſum, cum reſtrictiuis pulueribus, & albumine oui permixtum, adiectis Sarcocolla, telis aranearum, terra ſigillata,& lanugine adhærente cortici interiori Caſtanearum. Chalcitidem vſtam imponunt, quæ potenter adſtringit,& cauſtica vi, ignis inſtar, fluorem omnem compeſcit, quam ſæpè cum vitriolo vſto, (Græci Chalcanthum, Hiſpani *Copparoſa* vocant) quod eaſdem cum Chalcitide obtinet facultates immiſcent. Sed cùm
B fluxus perſeueraret, digitum patientis imperant imponendum ſuper locum vnde fluor erumpit. Sed cùm his reprimi non poſſet, meo conſilio, locum pulueſ re gummi Arabi implendum moneo, quod auxilium ita profuit, vt poſt tres horas fuerit omnino ſanguis reſtrictus:nam hoc gummi fit ex Acacia Ægypti ſpina, & *oppilat, obſtruit, refrigerat, glutinat, exiccat, quoniam gummi Acaciæ eſt fortius valdè, & ponitur propter hoc in medicinis Theriacæ*, inquit Auicenna *lib.2. tract.2. cap.316.*

OBSERVATIO XCI.

C *Immodicus ex Gingiuæ arteria ſanguinis fluor, emplaſtro Galenico ſuppreſſus.*

Miles quidam ſtrenuus, dentem, cuius ſæuiſſimo cruciabatur dolore, ferro cùm extraheret violentia ſumma, ecce vehemens ſubſequutus ſanguinis fluxus ex arteria cui dens innitebatur. Sanguine biduò vbertim fluente, peritiſſimi Medici omnis generis obturantia extrà apponunt, reuellentia conſulunt præſidia præſtantiſſima, arteriam candenti ferramento inurunt. At incaſſum omnia acta; nam ſanguis maiori impetu profiliens, eum in ſtatum morti valdè propinquum, viribus penè exhauſtis, reduxerat. Vocatus, Galenicum emplaſtrum ex Aloë, Thure, pilis leporis exactiſſimè trituratis, &
D mixtis cum candido oui, paruifacientibus Medicis, impono. Quo auxilio admoto intra paucas horas ſanguis omnino fuit oppreſſus, & æger à mortis faucibus ereptus. Hoc pretioſiſſimo auxilio à ſe primum inuento gloriatur Galenus *lib.5. meth.7.* inciſam in gibbero arteriam fuiſſe conglutinatur, & *lib.5. eiuſdem cap.4. & de curand. rat. per ſanguin. miſ. cap. vltim.* appoſitis hiſtoriis huius auxilij præſtantiam confirmat; & ſummis laudum præconiis efferunt Auic.4.1. *cap.20. iuxta fin.* Aëtius *tetrab.1. ſerm.3. cap. 19.* Trincauel, *lib.3. de compoſ. med.* 18. & proprio exemplo illuſtrat Petrus de Peramato *lib. de vacuand. rat. cap.30.*

E OBSERVATIO XCII.

Sanguinis ex Gingiuis profluuium criticum.

Avrifaber cùm ex multo labore iuxta fornacem, in ardentem febrem incideret, & eſſet firmus, & fortis, copioſam celebrauit phlebotomiam, cuius vi ita leuatus eſt, vt in ſeptimo die, præcedente gingiuarum pruritu, & labij inferioris ingenti dolore, ex venula gingiuæ inferioris riuuli ſanguinei profluerent per tres continuos dies, in tanta quantitate, vt libras ampliùs quinque excederent, & quantò plus ſanguinis effluxerat, tantò magis remittebatur febris, qua omnino extincta, ſanguis ſponte ſua ceſſauit omnino.

OBSER

OBSERVATIO XCIII.

Ex Epulide mors.

Epulis carnea eſt excreſcentia gingiuarum inter dentes, quæ ab inflammatione contracta, ad intimos molares dentes pertinet: nonnunquam cum febri & dolore, inquit Paulus *lib.3.cap.26. rubric.* 3. Hæc ſenſim ſæpè ad oui augetur magnitudinem, adeò vt loquendi, & mandendi adimat facultatem; auctore Paréo *lib. 7. cap. 4.* Mulier erat habitu melancholico, cui in gingiua inferiori externa caro excreuit dura, quæ paulatim ſpatio vnius anni in molem excreuit tantam, vt oui parui magnitudinem ſuperaret, cum dolore ſummo & graui odore: nam ex vlcuſculo tumoris ſanies quædam fœtida promanabat cum ſenſata acrimonia coniuncta. Adhibitum conſilium. Vnicum in inciſione remedium. Sic factum, ſed tanta hæmorrhagia ſequuta, vt illa viribus exhauſta, nullis proficientibus auxiliis, vita diſceſſerit.

OBSERVATIO XCIV.

De Angina.

Angina canina, cucurbitulâ ſub mento ſcarificatâ, curatur.

Præfocatiuum malum faciens neceſſarium, vt ſit aſſiduatio apertionis oris, & proiectionis linguæ, nominatur caninum, &c. Dicebat Auic. 9.3. *tract.* 1. *cap.*8. quoniam ægri ſuffocati, & veluti ſtrangulati, vt aërem attrahant, exertam habent linguam, canum inſtar, qui ardente Sirio ad captandum frigidiuſculum aërem, eam extra os prominentem habent. Hæc licèt apud Hip. *lib.* 3. *prog.* 8. celerrime interimat, vt proprio exemplo firmauit expertiſſimus Dodonæus *lib. exemplor. medicinal.*18. Ab hac tamen rarò euaſio fit. Illâ cùm fœmina quædam nullo apparente tumore grauiter corriperetur, clauiculatos ex interuallis dentes habens, & magna cum violentia reſpirans, ita vt in horas ſtrangulari videretur, & neque cephalicæ, aut venarum ſub lingua ſectio, in occipite ſcarificatæ cucurbitulæ, acria clyſteria illi opem ferre poſſent, tandem eodem die quo omnia ob procraſtinationis periculum acta ſunt, ſub mento ſcarificata cucurbita ſummo fuit auxilio, & aſſumptis deinde ſyrupis, excretáque per ſputum pituitâ craſſâ,& multa, altero die meliùs habuit.

OBSERVATIO XCV.

Angina acutiſsima, iugularibus venis ſectis, curatur.

Hiſpanus quidam cùm acutiſſimâ anginâ in horas ſtrangulari videretur, & omnia vniuerſalia, & localia per venam ſectam, ſcarificatas in collo cucurbitulas, acres clyſteres eſſent celebrata auxilia, & ipſe nigricante facie velut emortuus iaceret: petitiſſimi Medici iugulares ſecandas imperarunt. Adfuit Chirurgus ſecandi arte dexterrimus. Illas ſanguine ad caput ruente, vaporéque multo impletas, turgentes, & conſpicuas reſecuit. Irreparabili ſanguinis fluxu ſequuto, ægróque lapſo in omnimodam virium iacturam, ſpes ſalutis abeſt, & nullus videtur remedio locus, quùm de eo, ob violentum ſanguinis fluxum, iam deſperarent omnes. Neque ex tempore inuentum fuit, quod opitularetur auxilium. Vocatus, accurro. Emplaſtrum Galenicum ſuperimpono, quo ipſe *lib.* 5. *meth.*4. ad arteriarum, & iugularium hæmorrhagias fœliciter vtitur, conſtat-

A que ex iis quæ in Obſ. 91. ſupra retulimus. Sicque collo commodè ligato, ægrum iam iam exhauſtum refocillo, qui poſt horas aliquot reſpirare, & loqui cœpit, & à morbo immunis reuixit. Nec mireris ad tam periculoſum remedium nos confugiſſe: nam præterquam quòd ex Auicennæ conſilio 4.1.*cap.*20 *hæ minuuntur in principio fortis ſquinantiæ, & coanguſtatione anhelitûs*: etiam *quando ſalutis vnica eſt via, hæc licèt cum periculo tentanda: cùm ſatiùs ſit ægrum periclitari, quàm ſpe adempta certò perire*, vt monuit Magiſter *l.*10. *meth. cap.*10. Nam malo nodo malus cuneus quærendus eſt, raróque crudele malum niſi crudeli depelli poteſt auxilio.

OBSERVATIO XCVI.

Angina præfocatiua intra quatuor horas interficiens.

Præfocationem caninam quandoque interficere, *intra primum diem, & quartum*, tradidit Auicenna 9.3. *tract.* 1. *cap.* 8. Attamen citò ſuffocatione prehenſos occumbere, auctorum teſtimoniis ratum eſt, firmátque Trallianus *lib.*4. *cap.*1. *tit. de ſanguin. miſ.* Caupo circa meridiem de gutturis inflammatione conqueri cœpit. Nullus tumor in faucibus apparuit. Dolor aderat internus, & reſpirandi difficultas ſumma. Cibis, ac potus aſſumptus illicò per os, & nares reiectus. Præceſſerat vehemens, copioſáque humorum è capite diſtillatio. Nulla pro temporis anguſtiis remedia celebrata profuêre,immò ſanâ mente, integriſque ſenſibus intra quatuor horas febre validiſſima preſſus occubuit.

OBSERVATIO XCVII.

Ab anginâ annuâ, quidam aperto fonticulo ſub lingua, præſeruatur.

Qvantam vtilitatem præſtet ſectio venarum ſub linguâ, à veteribus tantopere celebrata, hoc exemplo fiet manifeſtum. Adoleſcens frigido & humido totius, & capitis temperamento præditus, ex diſtillatione capitis, à multis annis aduentante vere, liquatâ fortè pituitâ, & fluxiliore redditâ, in anginam fortiſſimam incidebat, à quâ pluribus celebratis auxiliis difficultèr euadebat. Cùm autem nec vacuantibus auxiliis, ſudorificis præſidiis, cerebrum roborantibus, & fontanellis brachiis affixis, à tanto malo præſeruari non poſſet, natura, quæ de vtilitate animantis ſemper eſt ſollicita,eum ab illo impoſterum liberauit, aperto foramine ſub radice linguæ in parte ſiniſtrâ, per quod cùm ſingulis annis riuuli perennes aquoſi humoris, quatuor diebus in fine menſis,tempore ſtatuto effluerent, ab anginâ omnino impoſterum eſt præſeruatus.

OBSERVATIO XCVIII.

De Gargareone.

A præciſo gurgulione, tabes, mors.

Qvantopere oporteat Medicos in gurgulionis vlceribus curandis eſſe ſollicitos, hoc exemplo fiet manifeſtum. Septem vidi ex hac cauſa tabidos effectos occubuiſſe, præter plurimos, qui ob vlcera Gallica, illo corroſo, & perciſo, vocis inſignem læſionem, aſthma, difficilem reſpirationem paſſi ſunt. Cur ita? Reſpondet Peripateticorum Princeps Alexander 2. *probl.* 3. quoniam frigidus aër rectâ ad pulmones delatus viâ penitiſſimè irruens ſanguinem cogit,

cogit, tardiores ad motum pulmones facit, atque ita ex valido pulmonum conatu diſrumpuntur vaſa, ſequitur ſputum ſanguinis, phthiſis, mors. Adde quòd coacti humores in ſpiritales partes à cerebro diſtillantes, ibi hærentes, copiâ ſuâ, tuſſim mouent, & æger citra cruentam ſpuitionem tabes reſoluitur. Huius ergo partis vlceribus citiſſimè opitulandum: nam calida eſt, laxa, flaccida, & ob tenellam ſubſtantiam corruptioni facillimè obnoxia, quam ſecare periculoſum eſt apud Hip. 3. *prog.* 21. ex cuius reciſione plurima damna contigiſſe narrat Galen. 11. *de vſu part.* 10. ob multas cauſas.

OBSERVATIO XCIX.

De Faucium malignis vlceribus.

Biennis infans faucium lethalibus vlceribus affectus, triduò occubuit.

FAuces totam eam capacitatem appello, quæ hiante ore percipitur, & ſi intra eam duas glandulas iuxta Iſthmum reponas, quæ tonſillæ, vel pariſthmia dicuntur, quæ, fauces, os, & linguam humiditate ſaliuoſâ irrigant, non errabis. In his partibus ex humoris virulenti affluxu gignuntur carbunculoſæ inflammationes, quæ peſtis diræ, aut veneni promptiſſimi iſtar, contagio quodam, pueros, & adultos corripiunt, & ſæuis maleficentiſſimiſque ſtipatæ ſymptomatis citiſſimam necem inferre ſolent. Malum in Hiſpania non multis abhinc annis frequens. Vulgus Medicorum Hiſpano ſermone *Garrotillo* nuncupat; de cuius eſſentia, periculo, breuitate, & complicatione vſtiui, & vlceroſi tumoris, ac deleteria corruptione laconicè dicam. Hoc fuit preſſus biennis infans, ſanguineus, & obeſus. Primo die ex catarrhoſa defluxione in ſuffocationem penè incurrit, difficulter reſpirabat, & lac deglutiebat, & febri acuta affectus nec plorare poterat. In parte gutturis dextrâ externâ glanduloſus apparuit tumor cum dolore multo. Secundo die intra fauces vlcus viſum eſt ad nigrum vergens, quod putrilago, & mollities multa comitabantur, at ab ore fœtor horribilis prodibat, magnum certè corruptionis completæ indicium. Tertio die nullis adiutus auxiliis ſtrangulatus, eſt extinctus. Hæc praua tonſillarum vlcera in peſtilenti conſtitutione ſæpè contingunt, monente Aëtio *tetrab.* 2. *ſerm.* 4. *cap.* 46. Belgæ *Spruvve* appellant. Apparent ſæpe rubore ſaturato inſignita, aliquando alba, maculis ſimilia, cinereo colore prædita, & frequenter nigro, quæ breuiſſimo temporis ſpatio exulcerant, corrumpunt, putrefaciunt, & ad gangrænam deducunt, quæ omnia à bilioſo humore, pituitoſo, melancholico, aut ſanguine nimis aduſto, venenoſo tamen, malignâ, & peſtilenti qualitate inquinato euenire res eſt manifeſta. Quibus omnibus partes validiſſimæ non ſolùm infeſtantur, ſed flaccidæ, tenellæ, & molles, quales ſunt gutturis, & faucium, quæ his deterrimis vitiis ampliùs ſunt obnoxiæ. Curatio citò adminiſtranda, Vniuerſalia præſidia pro ratione ætatis imperanda. Sanguinis detractio per venæ ſectionem, hirudines, aut ſcarificatas cucurbitulas præire debet: nam reuellit, fluxionem citiſſimè deponit, & ab intimis faucium ſedibus noxium ſuccum exhaurit. Eodem die, ſi vrgeat multum affectus, imperanda purgatio; & ſi ſuffocationis periculum immineat, præſertim ſi depoſita ſufficienter fuerit plenitudo, cucurbitula ſub collo affigenda cum ſcarificatu. Leonicæ ſecandæ in adultis. Lingua ſi fortè ſit tumida, per latera ſcarificanda, vt docuit Paulus *lib.* 3. *cap.* 27. & ſi gurgulio intumeſcat, palatum ſcarificandum, ex mente Celſi *lib.* 4. *cap.* 4. hirudines mento, collo, aurium glandulis affigendæ. Topica ſint, quæ non ſolùm fluxionem arceant, ſed venenoſam eius naturam infrænent, & retundant: hæc enim vlcera ob maleficam vim adiunctam ſtatim fiunt ſordida, fœtida, corroſiua, putrilaginoſa, & eſthiomena, quùm ſint chironiis vlceribus maligniora, quæ antiquitas difficilia cognouerat. In pueris leuia apponenda; nam eorum mollis caro à vehementioribus irritatur vehementer. Satis eſt primo inſultu hordei decoctum cum roſaceo ſyrupo, ſerum lactis Caprini in quo conſerua roſarum madeſcat. Lac capræ, aut è quatuor ſeminibus frigidis extractum, & dilutum plantaginis aqua. Si non proſint, valentiora exiccantia ſunt ex vſu. Ea ſunt Vnguentum Ægyptiacum per ſe, vel cum aqua aluminoſa diſſolutum, quo partem colluere oportet. Cautè cauſtica in pueris tentanda, & admixta eis quæ eorum efficaciam retundant: nam non poſſum impedire, quin aliquid eorum cum magno periculo deuorent. In adultis valentiora admouenda. Præter dicta ſummam opem præſtat aqua facta ex quatuor granis Arſenici, & modico viridis æris, liquatis in roſacea aqua. Et quia ſimile monſtrum ſolùm cedit ignis vi, aureo cauterio pars ſi mollis ſit, eſt vrenda. In cauterio parùm immorari licet, ne partes ſanæ vnà vrantur. Quare cauterium non ſit plurimùm ignitum, ſed vel inuolutum bolo armeno, aut panno lineo madido aquâ, vel in fiſtulam intromittatur: nam in hoc opere cauere oportet maximè Iſthmum, ex Aretæi conſilio *lib.* 1. *de cura acut. cap.* 9. Aqua argentariorum, & oleum vitrioli ſuſpicione non carent, quòd ſanas partes interdum depaſcuntur, conuulſiones mouent, & ſua cauſtica vi, aſperam arteriam, œſophagum, & ventriculum vellicant, quæ partes conſortij lege coafficiuntur.

OBSERVATIO C.

De Gula.

Gulæ reſolutio febri ardentiſsimæ ſuperueniens, vini potu curata.

DIoſcorides, totius ſanè naturæ interpres mirabilis *lib.* 5. *cap.* 6. *poſt princip.* vinum, venenorum omnium eſſe tutiſſimum Alexipharmacum diſertiſſimè aſſeruit, §. *faciunt aduerſus venena, quæ exulcerando interimunt.* Fœmina quædam robuſta in febrem pulicarem contagioſam incidit cum lingua nigra, retorrida, & fuligini ſimili, quam ſitis clamoſa, calórque intolerabilis comitabantur. Hæc in 11. die aphona lacta, difficultate deglutiendi corripitur, ita vt nec ſolida, nec liquida ingerere poſſet. Hanc affectionem in ardentibus febribus euenientem, tanquam à retorrido calore, & igneo pronatam, ex ſiccitate tunicæ externæ, & tranſuerſarum fibrarum, quibus gula, ſeu Pharynx eſt circumtexta, euenire Priſci monuêre, qua de cauſa ipſæ præ ſiccitate conſtringi ad cibi, potúſque deglutitionem nequeunt. Origine morbi perſpecta, faucibus, & collo, vnguenta, lauacra, fomenta paramus, quæ extrà, & intrò admota partem humectarent, & inter præcipua balneo ex lacte caprino cum roſacea vſi ſumus, & alia omnia præſtitimus, quæ aduersùs incendium internum, ad bilioſique humoris acrimoniam domandam apta ſunt. Quibus cùm peiùs haberet, & ſine pulſu, exanimis veluti in horas moritura ſperaretur, facie prædita Hippocraticâ decem dierum ſpatio nullo cibo vſa, nec clyſterum nutrientium ope adiuta, quos, ſi fortè erant iniecti, illicò remittebat. Demùm ſpiritu vitali penè abſumpto, quem calidiſſima febris poſtremò refrigerauit, vt verbis vtar

Galeni

Galeni *lib.6. epid. ſect.4. com.* 29. omni ope deſtituta, cadaueris inſtar ad pedes lectuli deuoluta, extremis frigidis, pulſu puſillo, labiorum liuore, fatalem terminum expectat. Quid in hoc agône agerem, ignoro prorſus. Vinum generoſum epotandum offero. Renuit ipſa; ipſum per ſyringem eiaculandum impero, ſicque factum eſt, vt guttulæ paulatim eâ inuitâ in ſtomachum laberentur. Hac potiunculâ, quæ vno die ſemunciam non exceſſit, aut ſaltem vini fragrantiâ, & odore recreata oculos aperire cœpit, & aſſiſtentes agnoſcere. Alacrior factus in eodem potu inſiſto, per ſiphonem ſeu canulam argenteam, portionem vini ingerendam curo, quæ maiorem quantitatem ſuperabat. Ab hoc minimo vini hauſtu, ſenſim ac ſine ſenſu, octiduò ad maximam progreſſa eſt copiam, ita vt ſingulis diebus libram vnam, & ampliùs ebiberet, cùm illius potui antea non aſſueſceret. Robuſtior facta, offam vino delibutam pitiſſabat, quo tempore iam omnia verba articulatè proferebat, nitidior, ſpecioſior, & pinguior. Conquieuit ſitis, abfuit febris, lingua apparuit naturali colore ornata, vires robuſtiores ſunt factæ. Hæc, loco aquæ, ſolius vini potu erat contenta, quod affatim, & veluti ſine modo ingerèbat, cuius vi ac efficacia, roborato ventriculo, qui ob veneni malitiam, mortificationi quidpiam ſimile erat perpeſſus, ex Gal. *lib.6. aph.* 3. Oeſophagi fibris robuſtioribus factis, deuictâ ac ſuperatâ noxij ac deleterij humoris qualitate, quæ deglutitionis organa, & omnes propemodum officinas labefactauerat, factum eſt, vt quam non operoſa medentium manus, non accurata Medicorum diligentia, non vlla medicamentorum genera, pro moribunda derelictam, ſine voce, & ſine pulſu vllo, ſine ſenſibus, inter affines animam agentem ſanare potuerant, ope tamen Dei miſericordis, naturæque ſeſe exſuſcitantis, ac ſolius vini potu ſenſim reſpirare cœperit. Tanta eſt vini vis, ac in exhauſto corpore reficiendo efficacia, in quem potum, feræ & beſtiæ ipſæ, naturâ duce ſponte feruntur, eo delectantur, iuuantur, & in ſumma laſſitudine reficiuntur ob multas cauſas, quas accuratiſſimè ex auctorum penu citant diſertiſſimè, ex alienis Lælius Biſciola *tom.2. horar. ſubſeſciuar. lib.5. cap.3.* ex noſtris eloquentiſſimus Canonherius Antuerpienſis *lib.2. de vini facult. admirand. ferè per totum.*

OBSERVATIO CI.

De Strumis.

Strumarum curatio admiranda.

STruma morbus eſt Herculeus, inſuperabilis. Si hunc tumorem ſaxeum non vlceratum emollire intendas, medicaris fruſtrà; lapideus enim humor omnino renititur. Si iterum fortioribus medicamentis operi inſiſtas, abſumptâ parte tenuiori, reliqua magis indurata relinquitur. Si cauteria, aut cauſtica medicamenta imponas, pituitoſo humore acriori reddito, & melancholico magis exuſto, exulceratáque parte vlcera fiunt ſæua, doloroſa, quæ dolore, punctione, vigiliis ægros conficiunt. Si ſtrumas vlceratas, leuibus medicamentis pertractes, nihil efficies: tenaciſſimus enim humor nulli auxilio ſuccumbit. Si ferrum, aut vrentia applices, exaſperato vlcere, confluente ob dolorem & calorem vbertim humore, fiunt inflammationes, gangrenæ, carcinomata, febris excitatur valida, quæ ægrum ad extenuationem, imò mortem deducunt. Quare miſerrimi ægri, hoc diro morbo oppreſſi, Medicorum opera decluſi, aliam curandi viam affectant, & coacti accedunt ad Gallorum Regem, quem contactu ſuæ manûs ſupra tumorem, hunc dirum morbum perſanare, fama eſt vulgatiſſima, & inter omnes probat Laurentius *lib. de Strumarum ſanatione admirand.* At ſi verè loquendum eſt, captioſa & fallax eſt curatio hæc: Ægri enim licèt ob aëris, locique mutationem, exercitia, labores in itinere longo perpeſſos, ad tempus conſaneſcant, deinde tamen maiore percepta clade, deinceps in deterius ruunt. Inuentum eſt à me remedium ſummum, quod nunquam (teſtor Deum) me fefellit: Et eſt vnguentum, quod parabis in hunc modum.

♃. Radicis Bryoniæ, magnæ, bene nutritæ, & rotundæ, ℔.ß. Seca in minutiſſimas taleolas: frige in ℔.iij. Olei oliuarum, ſi fieri poſſit, inſulſi, quouſque contabeſcant, & ſiccentur. Cola: adde Terebinthinæ abietinæ, ℔.ß. Ceræ ℥.v. Et vaſe remoto ab igne, fiet vnguentum viſcidiſſimum.

Hoc in panno lineo appones ſupra Strumam bis in die, manè & veſperi. Si ſit ſine vlcere, ipſam emollit, & vel reſoluit, vel ad ſuppurationem deducit. Hoc ergo vnguentum, humorem in ſaniem verſum paulatim ad ſe attrahit, abſtergit vlcera, mundificat, & attracta ſemper ſanie incarnat. Si autem ſanioſus quidam ichor, & lentum pus attrahantur, relictâ radice tenaciter impactâ, fidiſſimo experimento adinueni, ſuper vnguentum, granum ſublimati, ſinapi inſtar, vlceri apponere. Huius enim ope mucus impactus attrahitur, durus, ſeminis maluæ inſtar. Quòd ſi ex medicamenti huius calore, ardor & inflammatio ſequantur, per aliquot dies quieſce, vnguento ſolùm impoſito. Si verò valde vrgeat ardor, affectam partem cum toto ouo, lacte muliebri, & roſaceâ commixtis illine. Sicque paulatim, etſi longo tempore, fœliciter curationem abſolues.

OBSERVATIO CII.

De Axillarum fœtore.

Axillarum fœtor intolerabilis, Fontanellis in cruribus apertis, euanuit.

MEdicum noui ſtudioſum & doctum, axillarum fœtore adeò intolerabili oppreſſum, vt hac de cauſa nullus ægrotans ad ſui curationem eum vocare vellet. Cúmque humiditas virulenta, & tetra ex axillis, ſudoris inſtar, emanaret, ecce ex ea parte, exeſa cute, vermium copia effluxit (res mira) qui ſironibus multò erant maiores, cui malo Hydrargyrium cum oleo illitum maximo fuit ex vſu, illo enim vermiculorum agmen victum eſt. Fœtor autem derelictus, quùm nec aſſiduis lotionibus, vnguentis odoriferis, nec veſtium munditie, vacuationibus, balneis, ſudorificis auxiliis poſſet emendari, quoniam nitroſus ab axillis continuò emanabat ichor, à quo teterrimus, & iniucundus odor ſentiebatur; tandem, cùm habitualis adeſſet internorum viſcerum intemperies, cuius causâ ſpurci humoris indies magis ac magis repullulabat copia, ipſum cauteriis excitatis in cruribus curandum prædixi, quibus celebratis, ſaniéque per fonticulos emanante, & humore ad inferas partes diſtracto, intra paucos menſes ſanitatem obtinuit.

OBSERVATIO CIII.

De Tuſſi.

Calculus magnus tuſſi proiectus.

QVadragenarius cùm aſſiduis deſtillationibus à capite in pulmonem eſſet valdè obnoxius, cogeretúrque, hac de cauſa Orthopnœâ laborans plurimas

rimas noctes inſomnes ducere. Ecce duorum menſium ſpatio difficultate ſpirandi ita premebatur, vt veluti ſuffocari videretur. Medici varia conſulunt, expurgantia, expectorantia, & alia quæ ad extergendos lentos humores in cauitatibus pulmonum infarctos factitari ſolent. Cúmque tuſſi ſicca oppreſſus, anxietudine ſumma, & animi deliquio premeretur, excretâ primò tenacis viſcidæque pituitæ copiâ, eructauit calculum, durum, oblongum, aſperum, oſſis dactyli inſtar, & ita grauem, vt granorum 20. cum dimidio pondus æquaret, quo proiecto, ad priſtinam ſanitatem factis aliis præſidiis commodis redactus eſt.

OBSERVATIO CIV.

Tuſſis lapidoſa.

GEneroſus quidam vir, trienniò, ex interuallis, quotidie ſepties, aut pluries, cum ſicca tuſſi excernebat tres quatuórve calculos, non magnos, ſed qui granula ſinapi æquarent, colore candidos, duros, minutiſſimæ grandini ſimillimos. Hic cùm bona valetudine frueretur, omnia renuit auxilia, ſed cum damno ſuo; nam tuſſi vehementiſſima ſuperueniente, vaſe magno pulmonis difrupto, ſanguinéque copiosè manante, proceſſu temporis, phthiſi conſumptus eſt.

OBSERVATIO CV.

De Vocis læſione.

Ex retenta gonorrhœa virulenta, aphonia ſuborta, fonticulis in inguine apertis, curatur.

REctè quidem protulit Arabicæ familiæ anteſignanus 4.1. *cap.3. propè finem*, hæc verba: *Cúmque ventris conſtrictio qui fluere ſolebat, aliquam ægritudinem poſſidere fecerit, illius vacuationis reuerſio ſecundùm plurimum illi medicabitur, ſicut ab eo, quem conſtrictio ſaniei, aurium aut mucorum narium vertiginem poſſidere fecerit, eius reuerſio ipſam remouebit, &c.* Quod Axioma de omnibus conſuetis euacuationibus, ſuppreſſis tamen, eſt intelligendum: nam, vt inquit Galenus *lib.1.acut. 33.& lib.3.eiuſdem 42.& 61. ſub vno exemplo cætera comprehenduntur.* Baiulus quidam cùm ruſticus eſſet, & duræ ceruicis homo, medicamentorúmque impatientiſſimus, diuturnâ gonorrhœâ virulentâ laborans, tanti mali pertæſus, ſæpè virile membrum, teſte, interfœminuem, ad compeſcendum fluxum, ardorémque vrinæ demulcendum, gelidiſſima aquâ, incaute abluebat. Hic, reſtricto humore Aphonus factus, opem implorat. Secantur Saphenæ, clyſteria iniiciuntur, crurum frictionibus, & ligaturis retrahitur humor. Imperantur purgantia, & ad abſumendam materiē in vocis inſtrumentis imbibitam, nempe gutture, larynge, muſculis, & recurrentibus neruis, ſudorifica ex Similace aſperâ adminiſtrantur. His non conferentibus, vacuationem æqualem virtute ſuppreſſæ excitaui, ſicque in inguinibus fonticulis excitatis, ab ipſiſque emanante ſanie, vocem amiſſam recuperauit.

OBSERVATIO CVI.

Aphoniæ, ex recurrentium neruorum infrigidatione contractæ, curatio.

INfrigiditatis neruis recurrentibus ſubſequi Aphoniam, calorificiſque auxiliis eſſe perſanandam, celebri quadam hiſtoria propoſuit Galenus *lib. 1. de locis affectis cap.6.* Hos neruos reſciſſos, interceptos, infrigidatos vocis deperditæ eſſe cauſam, nulli eſt non manifeſtum, quorum virtutem admirandam decantant Galenus *lib. de vſu part.16.* Columbus *lib.14. de re Anatomica*, differens accuratè de ſectione viua. Ante annos circiter triginta cùm iuuenis Medicinam facerem, vir quidam acceſſit ad nos, fortè vt tentaret ingenium: nam à multis annis aphonus factus, & peritiſſimorum Medicorum operâ vſus, reſtitui haud potuit. Malum eueniſſe refert ex decubitu in frigidiſſima terra, in qua per noctem, reſupinus, ardente Sirio, leuiſſimâ ſubuculâ ſolùm contectus obdormierat. Perſpecta origine, ex refrigeratione horum neruorum ſubortum malum coniecto. Attenuante, & exiccante victus ratione vtor ad quadraginta dies. Potus erat aqua mulſa. Collum, fauces, & totam aſperæ arteriæ regionem ad Laryngem vſque vnguentis foueo, paratis ex oleo Vulpino, Chamæmeli, Caſtor. & Lumbricorum. Ad fortiora acceſſi. Balneum paraui ex decocto Vrticæ, Iuæ Artheticæ, Baccar. lauri, Saluiæ, Rutæ, Roriſmarini, Stœchados, & granor. iuniperi. Poſt balneum profuit vnguentum hoc.

℞. Pingued.taxi, Vulp. Gallin. Anatis, Anſeris, Ciconiæ, an. ℥.j. Succi Saluiæ, & Abſinth. inſpiſſat. an. ℥.ß. Olei Laurini, Caſtor. Aniſi, an.℥.ß.

Miſce, & cum cera fiat vnguentum. Ad expellendam materiem craſſam, flatulentam è neruis, ſudorem prouocaui octiduò ieiuno ventriculo exhibitâ ʒ.j. ß. theriac. præſtantiſſimæ, cum ℥.iv. Aquæ Cardui benedicti, quo auxilio, in lecto ciebatur ſudor, qui profuit multum. Nec coniectura meum fefellit iudicium, quoniam ſanus factus poſt paucos dies ſermonem articulatum pronunciauit. De horum neruorum vtilitatibus videndus Hieronym. Fabricius *lib.de vocis organo part.1.& 2.cap.10.*

OBSERVATIO CVII.

De Raucedine vocis.

Vocis raucedo, Gallici morbi ſignum eſt manifeſtum.

PErtinaci raucedini honeſtus quidam vir à multis annis erat obnoxius, adeò vt ab adſtantibus haud intelligi poſſet. Hic multa iam tentauerat auxilia, ſed nihil proficiebat. Ad eum vocatus, raucedinis huius cauſam penitiùs inquiro. Eum morbo Gallico laborare deprehendo: nam mulier cum qua nupſerat, habuerat maritum primum hac lue infectum; & ipſa quoque gracilis erat, & decolor. Ambo Zarſæ decocto curati. Mulier nitida, & pulchrior facta. Ille claram vocem habuit deinceps.

OBSERVATIO CVIII.

De Mutitate.

Mutus ex morbo, ante mortem vocalis factus.

QVidam ex febri malignâ valde debilis factus, ita illi reſpirationis inſtrumenta nimiâ humiditate ſunt impleta, vt ſequutâ raucedine, indies magis ac magis tuſſiendo mucoſa excrementa educeret, quouſque ex toto mutus eſt factus. Pro quo vitio curando, cùm ex capitis debilitate, humorum affluxu oriretur, plura machinata ſunt auxilia, expurgantia, roborantia, tum capiti, tum thoraci adhibita: Fonticuli in brachio & nuchâ affixi; ſudationes ex Ebeno & radice Chynæ paratæ. Sed non proficientibus illis, triginta ferè annis mutus remanſit. Ecce pleu-

ritide ſæua correptus, quum eſſet morti vicinus, ſolutis & explicatis organis vocis, vocalis per duos dies euaſit. Quæris huius rei euentûs cauſam? Eam equidem puto, quia nerui vocales ſuperfluâ humiditate imbuti, debiléſque facti, accedente calore nimio roborati, & copiâ excrementitij humoris ab eo abſumpta: adde quòd omnia prope mortem meliùs habent. Accedit quòd ob conatum vltimum naturæ, ſpiritûs & humores feruidiores factos, calorem natiuum exſuſcitatum atque accenſum, hoc vocis impedimentum auferri poteſt. Hoc enim modo calorem vnitum & commotum conuulſionem poſſe perſanare, docuit *Hip.5.Aph.21.*

OBSERVATIO CIX.

De Pulmonibus.

Pulmonibus deſtitutus.

PVer ſeptemdecim annorum Phthiſi triennio oppreſſus, conſumptus obiit. In thoracis diſſecta regione, pulmones non ſunt inuenti, quoniam fortè præ tabo, laceri, ſuppurati, à puriſque acrimoniâ laniati, & ab adurenti calore abſumpti ſunt, ita vt præter mucilaginem quandam aſperæ arteriæ adnatam, nihil ampliùs pulmonum loco conſpiceretur.

Doctor *Ludouicus Nonnius Medicus Antuerpienſis celeberrimus* hanc hiſtoriam, alia non ineleganti mihi communicatâ confirmauit. Puella trium annorum diuturnâ quartanâ laborans, ſubitò exſtincta. Aperto corpore, viſi ſunt pulmones adeò contabuiſſe, vt nullum illorum veſtigium appareret, ſed tantùm membrana plena purulentâ materiâ; cùm tamen nunquam vel de tuſſi (mirabile dictu) conqueſta fuiſſet, vel pus expuiſſet.

OBSERVATIO CX.

Dimidiâ pulmonum, & vaſorum annexorum parte per ſputum excretâ, quidam pluribus menſibus vitam ſuſtinuit.

ANtuerpienſis Mercator Luſitanus laborauerat diu diſtillatione ſalſa, ex qua in ſputum ſanguinis floridum cum vehementi tuſſi lapſus eſt. Aderat febris non ignaua, tuſſis vehemens, ſpirandi difficultas maxima. Huic, conſilio docti Medici imperata eſt conſtringentium, & incraſſantium medicamentorum ſylua. Omnis generis diuerſiones factæ, ſed euitari non potuit, quin ex vaſorum pulmonis vulnere, obortâ inflammatione excitaretur vlcus, ex quo per annum tanta copia puris emiſſa, vt pelvim magnam quotidie ſcreando impleret. Hoc tempore præſcripta abſtergentia varia. Fontanella brachio affixa, nam hæc in cauſa eſt ne vlcus ampliùs ſordeſcat. Conſolidantia exhibita. Tandem Phthiſi conſumptus miſerrimè vitam ducebat. At cùm vlcus eſſet virulentum magis, ipsique vlcerati pulmones eſſent ſuppurati, & putrilagine fœdâ corrupti, eos laceros, partem poſt partem natura per ſputum cum ſummâ anguſtiâ, & ſtrangulationis periculo excernebat. Poſtmodum alba, & membranoſa corpora, cum hæmorrhagiâ copiosâ, animi deliquio, & virium omnimodâ iactura, cum vehementi tuſſi expellebat, quæ iniecta in phialam aqua plenam, eſſe portiones arteriæ venoſæ, Venæ arterioſæ, & aſperæ arteriæ propagines, indicabant manifeſtè: nam hæc vaſa in vniuerſam pulmonum ſubſtantiam riuos diffundunt. Demum cùm iam exhauſtis viribus non poſſet ramenta illa, quæ in

A dies magis, ac magis, ob acrimoniam puris, à corruptis pulmonibus ſeparabantur, expellere, factum eſt, vt iis in cor cæteráſque vitales partes reſtagnantibus, internus exſtingueretur ignis. In quo caſu hoc præcipuè admiratione dignum, ipſum ferè ſemper liberè reſpiraſſe potuiſſe, nihilque in ipſis functionibus animalibus, atque naturalibus edendis, niſi quòd omnia imbecilliora erant, defeciſſe.

OBSERVATIO CXI.

De Hydrope pulmonis.

Hydrops pulmonis, ſectione thoracis curatur.

B NAuarchus quidam magnanimus, & diues, ex incauto victu, aſſiduis laboribus, & vigiliis in difficilem incidit reſpirationem, quæ excretâ per os mucosâ pituitâ ceſſabat aliquantulum. Exercitium maritimum dimittens, & in otio viuens, in Cachexiam lapſus eſt Anaſarcæ prænunciam. Aucto malo, facie, ſcroto, pudendo, & ſummis pedibus nimis intumuit. Grauato præ humoris copiâ thorace, difficilior, crebriórque reſpiratio facta eſt. Aderant tuſſis ſicca, febris continua, lienis durities, inappetentia, grauis capitis dolor, caligo oculorum, & aurium tinnitus. Suſurrus quidam, ſeu ſonitus ad latus C ſiniſtrum in thorace percipiebatur, ebullienti materiæ perſimilis. Solicitus de ſalute ſua quatuor conuocat Medicos, expertos & doctos. Horum *quidam* Aſthmaticum eſſe prædixit, *alius* Orthopnoicum, *alter* Cacheticum, *vltimus* tuberculum adeſſe in pulmone affirmat, & validas vnuſquiſque rationes in ſuam confirmationem afferebat: flatum tamen in cauitate pectoris incluſum eſſe fatebantur omnes, ab humore craſſo, glutinoſóque eleuatum. In harum opinionum varietate, affines quid faciant, prorſus ignorant. Me, & alium ſeniorem vocant. Inter nos iterum conſilium adhibitum, & re benè perſata, collatíſque per moram inter ſe ſententiis concluſum eſt, ſonitum illũ in thorace perceptum, non eſſe flatum, vt rebantur illi, ſed aquoſum humorem velut in vtre ſemipleno D incluſum, qui ab vna ad aliam partem agitans, & fluctuans, ſonum illum edebat. Hunc, cùm longo temporis ſpatio iterum atque iterum expurgantium vi ſatis vacuatus eſſet, nullo alio præſidio, quàm ſectione thoracis curandum fore prædixi. Sic enim hydropem pulmonis, quo corripiebatur iſte, perſanat Hippocrates, dum hunc morbum depinxit *lib.2.de internis affectionibus, num.26.& lib.2. de morb. num.66. & num.50.* ſic inquit: *Secato autem inter coſtas per nouaculam primùm cutem, deinde ſcalpello acuto, quod panniculo ſit alligatum, &c.* & ſuprà ſic dicebat: *Et quidam ab inferna aluo id eſſe putant, quùm videant ventrem magnum & pedes tumentes. Intumeſcunt enim hæc, ſi ſectionis tempus tranſgrediaris. Hunc ſiquidem ſi extrà intumuerit, intra coſtas ſectum curare oportet. Si verò non intumue-* E *rit, multa calida lotum velut ſuppuratos collocato, & qua parte ſtrepitum perceperis, ea ſecato, quàm potes in infimo loco, quò effluxio faciliùs contingat.* Sequitur Auic. 10.3.*tract.4. cap.15.* & alij viri in arte clariſſimi, qui aquam thoracis cauitate repertam ſectione eduxiſſe gloriantur, *& nec Hippoc. quicquam fruſtra conſcripſit,* auctore Galeno 8.*de vſu part.7.* Huius præſidij conſcius æger, vitæ cum eſſet amantiſſimus, noſtro conſilio ácquieſcere pollicitus eſt. Refectis viribus vocantur poſt triduum eruditi Chirurgi, qui ſectionem inter tertiam, & quartam coſtam in ſiniſtra parte cum nouacula, deinde ſcalpello profundè celebrarant, eo modo, quo in ſuppuratorum ſectione ipſi ſæpiùs fuerant experti. Mirum dictu quanta aquæ cruentæ copia effluxerit, lotuæ carnium recenter

ter mactatarum aſſimilis. Semel ob virium exhauſtum aqua tota non eſt educta, ſed paulatim quindecim diebus continuis extracta. Vbi hoc peractum eſt, æger poſt menſem refectis viribus alacrior redditur, remiſſiùs febricitat, reſpirat faciliùs, appetit meliùs, dormit ſuauiùs. Pedes aliquantiſper detumuêre. Sanus euaſit, homo alioqui fortis, & in 35. anno ætatis ſuæ conſtitutus. De præcautione quid attinet dicere? Ne viſcera interna regeneratis iterum præ habituali intemperie aquoſis humoribus, conglutinatis iam vlceris labris, tragœdiam aliquam tranſactæ ſimilem excitarent, cauteria duo in brachiis, vnum in ſiniſtro crure affigenda curo, quorum ope euacuarentur ſuperflua, & partes ſpirarent. Electuaria ex Diagalangâ, Diacymino, Diacinnamomo, Theriacâ, & Mithridatio excepta, & cum ſyrupo Abſinth. & Eupatorij per menſem aſſumenda præſcribo. Attenuantem, & exiccantem impero dietam, Sudorifica ex radice Chinæ, & Ebeno, 40. dierum ſpatio propino, quibus celebratis nullam poſtea paſſus eſt recidiuam.

OBSERVATIO CXII.

De Tuberculo Pulmonis.

Ex Pulmonis tuberculo plerumque mors.

Hippocrates, illuſtris Medicinæ Dux *lib. de morb.* 2. *num.* 62. de tuberculo pulmonis primus omnium diſſeruit. Galenus *lib.* 4. *de loc. affectis, cap. vlt.* celebrem Antipatri hiſtoriam hoc affectu laborantis propoſuit. Aëtius ſummi ingenij vir, *tetrab.* 2. *ſerm.* 4. *c.* 57. ſic illorum mentem explicat. *Si quis per bonam valetudinem ſolitas actiones facere poteſt, ſi difficulter inſpirare incepe- rit, augeaturque ſymptoma, neque inter reſpirandum ſterte- re videatur, adhæc nihil exſpuit, crudi tuberculi ortum ſu- ſpicari oportet, quando iuxta læues pulmonis arterias ipſum oriri contingit, & demum temporis diuturnitate aſperas ar- terias coarctans, ſpirandi parit difficultatem, &c.* Petrus Salius, Medicus celeberrimus, & expertiſſimus, & qui cum ſui, & artis gloriâ, rarorum affectuum ab aliis practicis non exhibitorum curationem nouiſſimus conſcripſit, huius periculoſi, & infrequentis morbi fecit peculiarem commemorationem *lib. de affect. parti- cularib. cap.* 21. Læues arteriæ obſtruuntur à dupli cauſa, à ſuccis lentis, crudis; vel tuberculo crudo. Ab illa cauſâ obſtructio orta, eadem præſidia expoſcit, quæ anhelosis vtilia eſſe cenſentur. Crudum tuberculum adeſſe his ſignis deprehendes. Si obſtructio non eſt facta, & Phyma, ſeu tuberculum non ſit completum, cor cùm neceſſariò compatiatur, (nam obſtructis iis arteriis non facilè recrementa fuliginoſa expelli poſſunt) ægri non ſunt ita proni in Syncopen, vel ſuffocationem. Si verò completa ſit obſtructio, fuliginoſis excrementis retentis, tunc Syncopes, & ſuffocationis periculum imminet. Deprehenditur obſtructio hæc à ſolo pulſu, nec vllum aliud indicium habet: in his enim nec tenſio, nec grauitas, nec dolor, nec reſpirandi difficultas, nec quid aliud moleſtum percipitur, quoniam affectio à materiâ pendet frigidâ, & in loco eſt nullam ſenſationem habente. Pulſus autem immutatur ab hac neceſſariò, quoniam organis & inſtrumentis læſis non poteſt non immutari pulſus. Hic omnem acquirit inæqualitatem, non ſolùm quæ in vnicâ pulſatione reperitur, ſed eam quam ſyſtematicam, ſeu collectiuam appellauit Gal. Vnde pulſationes ſunt, magnæ, & paruæ, celeres, & tardæ, raræ, & frequentes, validæ, & imbecilles, inter quas aliæ decurtantur, aliquæ intermittunt. Cùm percipiunt ictum iſtum ægri, ſi eſt factum ab humoribus craſſis, agitatâ materiâ, & detruſâ à facultate, ſtatim reuocantur patientes, iiſdémque per certa interualla renouantur pulſationes tales. Si ictus fiat à tuberculo obſtruente, non ita reuocantur eritque indicium tuberculum augeri, nî à cauſa externa concitetur, ſicuti à copioſo vini potu, vehementi motu, irâ, altiori voce, aut à ſuperueniente diſtillatione exacerbetur. Si malum increſcat, & aſperis arteriis communicetur, adauctâ obſtructione, reſpirandi difficultas, quæ priùs non aderat, ſuperuenit. Tunc calor innatus languet, & refrigerato corde ſufficienterque non ventilato, hepatis calor minuitur, tabeſcit corpus, & officinis nutritionis debilibus factis, oriuntur Cachexia, & Aſcites. Patientes premuntur Syncope, Lipothymiâ, & ſubortâ palpitatione, extincto & emortuo natiuo cordis igne obſtructis omnino arteriis, ipſi ſubitò velut ſtrangulati occumbunt. Difficilis affectus. Nam hæc tenax, & contumax materies ægrè concoquitur, & eſt in loco, vbi valida, & vehementia auxilia applicari nequeunt, & viro hæc curatio eget in arte perito, & qui incipientem morbum, qui ab ægro in initio ob nullum perceptum dolorem contemnitur, illicò cognoſcat. Trallianus *lib.* 5. *cap.* 3. de Phymate, quod in pulmone adnaſcitur, ſat plura de aëre, & potu præcepta inſtituit. Auic. 10.3. *tract.* 4. *cap.* 13. de curatione huius infrequentis affectûs nihil mentione dignum literis commendauit. Primò expurgandum corpus, ſi adeſt Plethora, minuendus ſanguis. Cauteria brachiis affigenda: huius enim præſidij ope humor à capite in ſpiritales partes confluxurus diuertitur, qui continuò tuberculi fouet augmentum. Propinentur deinde attenuantia, exiccantia, aromatica, & prouocantia ſputum; ea ſunt Cinnamomum, Galanga, Macis, Coſtus. Emolliendum & diſcutiendum tuberculum. Hoc opus præſtat inter omnia decoctum Smilacis aſperæ, radicis Chinæ, Ebeni, aut ligni vocati Saſſafras. Horum præſidiorum efficaciâ, & præſertim decocto Smilacis ad plures dies exhibito, Scirrhoſos, & duros tumores poſſe emolliri, teſtis eſt Fallopius *lib. de morb. Gallic. cap.* 63. & 68. His factis difficilis curandi via admotis topicis ſubſequitur: nam ſi reſoluere ſtudeas medicamentis phyma, abſumptâ parte craſſiore, reliquum induratum remanet. Si ſuppuratione̅m tentes, præterquàm quòd incurabile vlcus relictum, ægros ad Phthiſim, & mortem deducit; (vt accidit Agaſi filiæ, quæ apud Hipp. *lib.* 6. *epid. ſect.* 4. *text.* 4. ex tuberculo ſuppurato, forte eſt emortua, cuius curationem non poſuit Hip: perſanari poſſe non ſperans; vt ſcitè inſignis monuit Valleſius *in com.*) pus ab vlcere emanans in cor inſiliens inopinatò hominem rapit, præſertim ſi ſenex ſit, debilis, gibbus, aut malè formato pectore; nam huius ſortis ægri ob thoracis anguſtiam facilè offenduntur. Maximum item vertitur periculum, quando cum acuta febri affectus coniungitur; nam indicationes curatiuæ inuicem repugnant, & cor gliſcens, & æſtuans non niſi multa aëris reſpiratione leuari poteſt, quæ ob ſpiritalium partium obſtructionem fieri nequit. Demum dirus eſt affectus hic, cum quo diu multumque laborioſè luctatus, ſæpe oleum, & operam perdidi: nam ex viginti penè quos in vita meâ curandos ſuſcepi, & in quibus præſidia dicta ſunt celebrata, tres euaſêre Zarſæ decocto, qui in initio antequam tuberculum eſſet adauctum, & obſtructæ omnino eſſent arteriæ, magno tamen labore, & longo temporis ſpatio, curati ſunt. Cæteri Phthiſi conſumpti, quidam ſubitò emortui, alij præuia violentâ cordis palpitatione inopinatò è medio ſublati.

OBSERVATIO CXIII.

De Pleuritide.

Pleuritis maligna, in initio mitiſſima apparens, neglectâ Phlebotomiâ, ſæuior facta, hirudinibus ſupra partem affectam impoſitis, magno labore curatur.

GEneroſiſſimum equitem Gallum quatuor docti Medici curabant pleuritide affectum, quæ ob paruum dolorem, mitem tuſſim, leniſſimam febrim, expectorantibus ſolis, fomentiſque curanda viſa eſt. Sed cùm hæc ſymptomatum lenitas cum internâ malignitate eſſet coniuncta, quinto die malitia manifeſtè deprehẽdi cœpit. Nam ablato omnino dolore delirare viſus eſt, inſomnis, vigil, & cohibito ſputo, Lipothymiâ ex interuallis vexabatur cum frigiditate extremorum, anxietudine, & phlogoſi internâ coniunctâ. Huic malo cùm occurrerem, & æger viribus eſſet penè exhauſtus, ſymptomatáque vehementiùs inualeſcerent, loco ſpretæ phlebotomiæ, cucurbitulas ſcarificatas ſcapulis impono, quibus aliquantiſper leuatus reſipiſcere cœpit, cui deinde redintegratis viribus ſuper partem affectam, cucurbitulam cum ſcarificatu impono, quâ detractâ, hirudines ſex circumcirca admoueo, quæ tantam attulerunt vtilitatem, vt intra 17. diem, concocto ſputo, & facilè excreto, priſtinam recuperauerit ſanitatem.

OBSERVATIO CXIV.

Pleuritis alui profluuio curata.

HIppocrates, Medicæ facundiæ haud aſpernandus auctor, in pleuritide alui fluxum condemnat *lib.6.aph.16.* dum ſic dicit. *Pleuritide, & Peripneumonia correpto, alui profluuium adueniens, malum.* Quoniam, vt docet Galenus *in com. Homini à talibus paſſionibus detento atque vexato profluuium alui ſuperueniens, malum eſt ſignum, quoniam ita ſe habentibus profluuium alui ſolet aduenire non potente hepate ad ſe trahere alimentum, neque conuertere ſanguinem, & quandoque ventriculo idem alimentum corrumpente, &c.* Nam vacuatio quæ fit per ſputum, vt magis conueniens commendatur à Galen. 7.*meth.7.* & 2.*ad Glauc.2.* Hoc verum eſt, ſi de frequenti euentu ſermo ſit, quomodo Axiomata Hippocratica ſunt accipienda, ex ipſo 6.*aph.58.* & 2.*aph.43.* Nam vel ipſe Galenus in mediocri pleuritide cum ſignis coctionis alui profluuium approbat. Sic alui fluxu iudicatus eſt Adoleſcens quidam, qui lateris dolore, tuſſi arida, & aſſidua febri premebatur immaniter, & cùm ferociùs morbus abſque notabili vacuatione per ſputum excretâ inualeſceret, ſubortâ Diarrhœâ omnes de eius vitâ diffidebant. Cùm tamen vires eſſent valentes, & multa copia humoris eſſet in genere venoſo contenta, à quâ febris oriebatur, licèt largum alui profluuium infeſtaret, bonam ſpem concepi, maximè cùm coctio in vrina præcederet: nam vt optimè notauit Auic. 2.1. *doct.* 1.*cap.8.* *lienteria ſanat apoſtema lateris.* Quare cùm præcederet concoctio, adeſſet conferentia, & tolerantia, febris remitteretur, dolor minùs moleſtaret, & poſt vndecimam diem contingeret fluxus, adiuuit, quoniam per hanc vacuationem criticè factam cauſa morbi fuit imminuta, vt inter omnes ait Meſuẽ *cap. de pleuritide.* Quare æger à pleuritide, hac euacuatione facta euaſit immunis. Dum hæc ſcriberem, memini me hodie inuiſiſſe quinquagenarium, Orthopnoicâ acceſſione vehementi oppreſſum, cui à 24. annis hoc malo miſerrimè vocato, in initio paroxyſmi, & in fine, copioſum accidit alui profluuiam, citra ſequutam per ſputum vacuationem vllam, & ita natura huic vacuationi eſt intenta, vt longiori tempore, quatuor, aut quinque dierum ſpatio acceſſio duret cum reſpirandi difficultate ſummâ, ſi aluus vbertim non reſponderit. Quamobrem alui fluxus in pleuritide, cæteriſque tho racis affectibus ſæpè vtilis eſt. Vide Emanuel. Stupanum *in com. aph. Hip. fol.284.*

OBSERVATIO CXV.

Pleuriticus in declinatione conſtitutus, vigiliarum cauſa, epoto Philonio, cohibito ſputo interiit.

PLeuriticum inuiſebant tres non incelebres Medici, qui in 17. cum expectorato multo, à dolore, & à febre videbantur meliùs habere. At cùm ob incendium bilioſi humoris in vaſis reperti, illiúſque ad cerebrum raptum, facta commotione & agitatione in ſpiritibus, deliraret & vigilaret nimis, ſtupefacientia propinanda imperant. Exhibetur Philonium quantitate drachmæ ſemis aſſumptum. Sed quo euentu, audi. Vix pertranſierat hora, quando placido obrepente ſomno, deinde ſuperueniente ſtertore ſummo, & ingenti difficultate ſpirandi oborta, cohibito ſputo, liuidus factus totus, interiit.

OBSERVATIO CXVI.

Pleuriticus procedente ſputo, purgatione intempeſtiua emoritur.

LIcèt Galenus Hippocratem vbique colat, & obſeruet, in multis tamen tacitè eum ſugillare viſus eſt, quæ ex profeſſo citat eruditiſſimus Valleriola *lib. 5. enarrat.2.* (quidquid hæc loca commmodam habeãt explicationem) & ex iis vnus eſt *in lib.2. acut.11.* quo loco in pleuritide, purgationem conſulit, Peplio, Elleboro celebratam, cùm in omni pleuritide tam aſcẽdenti, quam deſcendenti, venæ ſectio præferenda ſit, ex veterum mente, ſic referente Paulo *lib. 3. cap. 33.* & Galenus firmat *in Hippoc. com. & alibi paſſim.* Non nego purgationem ſummo aliquando eſſe ex vſu in affectu hoc, verùm quando ſputum procedit, natura diſtrahenda non eſt, & magis in augmento morbi, quo tempore oportet ſilentium habere. Nam vt bellè docuit Gal. *l.4. acut.76.* *vel ſtatim ab initio, priuſquam in partem aliquam firmati ſunt humores, medicandum, vel poſtea quàm concocti fuerint, &c.* Hæc non aduertens quidam imprudens Medicus, qui licèt videret ægrum pleuritide affectum, in octauo diei morbi conſtitutum, cum conferentia, per ſputum ſequuta vacuatione multa, eum tamen expurgauit, ſolâ febris vehementia perterritus, qui aſſumpta potione ex Rhabarbaro, & Diaphœnico parata, cohibito ſputo, aucta febri, dolore intenſiori facto, poſt quatuor dies è vita migrauit. *Sic mortuus eſt Scomphus lib.5. epid. num.3.* de quo ſic habet Hippocrates. *Scomphus in Oeniadis pleuritide correptus, mortuus eſt ſeptima delirus. Pharmacum autem bibit infrà purgans, priore ante potionem die mentis compos erat, & purgatus eſt non multum, quàm autem purgaretur, delirauit, &c.* De intempeſtiuæ purgationis noxis in pleuritide, lege doctiſſimum Valleſium, *in com.*

OBSER

OBSERVATIO CXVII.

Pleuriticus in ſtatu poſitus copioſa venæ ſectione facta occumbit.

IVuenis quadrato corpore præditus, ex copioſo muſti potu in ſæuam lapſus eſt pleuritidem. Ter in initio phlebotomatus, expectorabat cum facilitate multa, aliquantiſper leuatus. Cùm morbus vergit ad ſtatum, omnia fiunt fortiora, non ex natura morbi, qui mitior erat, ſed ob temporis rationem, in quo, ob maiorem conatum naturæ coquentis, maiorem hac de cauſa ebullitionem factam, dolor auctus eſt, increuit febris, ſitis facta eſt vehementior, & licèt omnia eſſent ſæuiora, ſputum tamen optimè procedebat. B Medicus ſymptomatum vehementiam ſolummodò attendens, copioſiſſimam imperat phlebotomiam. Ea celebrata, deficiente facultate animali, quæ ad concoctionem, & excretionem materiæ ſummè eſt neceſſaria, & in ſtatu magna ex parte eſt defatigata, ex Gal. 2.*aph.*29. æger paulatim reſolui incepit, & poſt duos dies animum efflauit. Hunc euentum multò antea præſagierat cautus Auicenna 10.3.*tract.*5.*cap.*2. *de cura pleureſis.* dum ſic profatur: *Quicumque phlebotomas, & euacuas, & non ſedantur accidentia, tunc ſcias, quòd prohibitio collectionis quam quæris, eſt difficilis. Non ergo iteres phlebotomiam, vt non congeletur materia, quæ eſt habitura collectionem, & illa eſt ex eis, quæ non digeruntur* C *cum diminutione virtutis, & priuatione digeſtionis ſanguineæ ſuper materiam, &c.*

OBSERVATIO CXVIII.

De Suppuratione.

Empyemate correptus, pure per vrinam vacuato, conualuit.

PVrulentam materiam pectoris cauitate contentam, puram, per veſicam, & nullo prorſus alio ſucco infectam poſſe extrudi, veterum, & iuniorum comprobauit ſententia. Vias indicarunt peritiores Anatomici, quos doctè proponit Marcellus Donatus D *lib.*3.*de hiſtor.mirabil. cap.*9. Renuant licèt Matthiolus *lib.*1.*epiſt.*3. Fernelius 6. *patholog.* 10. Ioan. Matthæus Herbornenſis *in ſua centur. difficult.* 11. quorum omnium tela multo antea repulerat acutè ſatis, & doctè Iulius Alexandrinus *epiſtola ſequenti apud Matthiolum.* Hoc ita eſſe hoc exemplo ampliùs fit manifeſtum. Quidam cum pleuritide laboraret, & neque ſcreationis purgatione, neque ventris ſubductione, neque venæ ſectione, fomentis, victúſque ratione leuaretur, iugi, indeſinentique febri premebatur, vnde inflammatio in ſuppurationem abiit, iuxta *aph.*8.*ſect.*5. *Quicunque morbo laterali laborantes in* 14. *diebus non repurgantur, ij ad ſuppurationem vertuntur.* Creſcente malo, E & rupta vomica (ſic enim eam appellat Celſus *lib.* 2. *cap.*7.) Suppuratio, ſeu Empyema ſuperuenit, hoc eſt puris effuſio intra thoracis ſpatium, de qua ſic loquitur Hipp.*lib.*5.*aph.*15. *Quicumque ex morbo laterali ſuppurantur, ſi in quadraginta diebus purgantur, à die qua fit ruptio liberantur; ſi verò non, ad tabem tranſeunt.* Hoc tempore, febris noctu potiùs tenuis affligebat, tuſſiendi cupiditas aderat citra ſcreationem notabilem, ſudores infeſtabant, pondus ſentiebat in thorace, & cùm ad latus ſe conuertebat, onus ingens ſentiebat. Tunc multam puris copiam fœtidam quotidie per os emittebat. Ad hanc repurgandam, abſtergentium medicamentorum ſylua varia eſt imperata, & cùm tabeſcere inciperet, lactis aſinini, aut caprini potum conſului. At natura, quæ in commodum animantis, nouas, & inuſitatas vias in vacuationibus ſemper

A adinuenit, vt ait Gal. *lib.*7. *aph.* 54. & maximè cùm corpus noſtrum viis innumeris conuenientibus ſit refertum, & totum tranſpirabile ſit, per vrinæ loca hanc puris copiam expellere ſategit. Nam vno die mordaci materia à thorace protruſa ad renes, & deinde ad veſicam, ardorem vrinæ ſenſit, & quotidie acutiorem ſentiebat. Matula perſpecta puris copia in fundo viſa eſt, & quantò magis ſtillicidio vrinæ vexabatur, & aliquando ob puris craſſitiem ſuppreſſione, tantò minorem per os excernebat puris quantitatem. Hic adiutus expectorantibus medicamentis, nutritus ptiſſana qua delectabatur, melle, iure pullorum gallinaceorum, ſaginatorum priùs Scabioſa, Glycyrrhizâ, foliis Ariſtolochiæ rotundæ, furfure, & Althæa, in eum B venit ſtatum, vt nullam per os, nec vrinam, puris guttulam emitteret, immò pinguiuſculus factus, & à febri immunis, ſanitatem obtinuit.

OBSERVATIO CXIX.

Suppuratio ex pleuritide, lactis potu curatur.

ABhinc 15. annis curaui ſenem qui ex pleuritide, Empyema eſt paſſus. Hunc febre aſſiduâ, tuſſi ſicca, ſputu ſaniei copioſæ, difficultate ſpirandi laborantem, & tabidum factum hoc modo curare ſum aggreſſus, qui iam Medicis deploratus videbatur, & C mirum erat, ex quo loco tanta puris copia emanabat; nam quotidie libras duas excernebat. Huic præter alia quamplurima auxilia, lactis aſinini potus per tres menſes exhibitus miro fuit auxilio. Huius enim ope, puris copia omnino eſt imminuta. Refectum corpus, febricula euanuit. Tuſſis nulla.

OBSERVATIO CXX.

Empyema, ſectione curatur.

EX pleuritide in variam ſuppurationem lapſa eſt puella quædam, quæ decimum tertium annum non compleuerat. Hæc nullis auxiliis adiuta, lactis potum aſſumpſit per plures dies, at citra leuamen D vllum: nam cum multa puris copia, per tuſſim excreta, oculi fiebant caui, malæ rubebant, iugi premebatur febri, erat extenuata, & inappetens. De ſectione adminiſtranda, in qua totius curationis cardinem eſſe repoſitum rebantur omnes, ob metum parentum, Medici nil loquuti ſunt. Ego verò facto præſagio, ne ſi fortè mors contingeret, noſtro adſcriberetur errori, negotium pateſeci, addito vno vt citò, ſi opus celebrandum erat, id exequeremur, iuxta Oraculum Senis *lib.*6.*epid ſect.*7.11. dicentis, *Tabeſcentes ſtatim vrere oportet.* Nam ſi viſcera ſint debiliora facta, & corrupta, nullum poſtea æger remedium habet. Annuunt ipſi. Conuocantur Chirurgi. Hi ſaluberrimam eſſe affirmant. Reficitur triduò ægra. Iterum adhibitum con- E ſilium. Omnes vnanimes cõuenimus tantam copiam per ſputum non poſſe, niſi per ſectionem expurgari, quo caſu *lib.*6.*aph.*27. Gal. vſtionem exoptat. Et licèt hæc ob multas cauſas in ſuppuratis ſit admittenda, & Hipp. eam ampliùs approbet *loc. cit. & lib.*2. *de morb. & de internis affectionibus,* cum Gal.7.*aph.*45. qui antiquos vſiſſe ſuppuratos affirmat: tamen ij ſectione inter tertiam & quartam coſtam in latere ſiniſtro, per nouaculam, & deinde per ſcalpellum profundè factam vſi ſunt, per quam fœtidi puris copia fuit euacuata, vt adſtantes horribili odore inficeret. Pus 20. diebus ſenſim eductum, abſterſum commodis auxiliis vlcus, conglutinatum, & puella à febri, & tuſſi libera, robuſtior facta, ſanata eſt.

OBSERVATIO CXXI.

Suppuratio thoracis, ex crudo, ſeroſóque humore ſuborta, commodis præſidiis curatur.

HIppocrates *lib. de carnibus, num. 4. cerebrum metropolim ac ſedem frigidi & glutinoſi* eſſe aſſeruit. Ab hac parte, defluente frigido humore in thoracem, fieri quandam ſuppurationis ſpeciem, tradit *lib. 1 de morbis, num. 18.* dum ſic inquit: *Fit autem ſuppuratio, ſi pituita ex capite diſtillet, & primùm quidem vtplurimum latenter defluit, tuſſimque tenuem exhibet, & ſputum paulò amarius ſolito, & aliquando tenuis adeſt calor, &c.* Eam ſic deſcribit Fernel. *lib. 5. patholog. cap. 11. §. Suppurationi interdum affine malum eſt, in quo magna thoracis capacitas, ſeroſo, pituitoſo, tenuique humore ſcatet, qui aut ex cerebro in aſperam arteriam, & pulmones tenuitate ſuâ affatim irruens, aut è reliquo corpore, aut etiam ex abdominis capacitate cæcis ductibus redundans eò penetrauit, &c.* Accepit à Galen. *lib. 4. de loc. 7. §. Si verò ſeroſus, aut pituitoſus humor ſubitò in thoracis ſpatium defluens, excitauerit ſpirandi difficultatem, æger tunc tenue ſputum, atque id ab initio quidem exiguum, ſed cum vehementi tuſſi, &c.* Morbi huius periculoſi ſigna, & curationem ſic accipe. Quinquagenarius ex nimiâ crudi, incoctique ſucci diſtillatione à capite in thoracis cauitatem delapſi, citra febrim, tuſſi ſiccâ oppreſſus, & ex quâ tenuis, & aquoſus emanabat humor, in dies magis ac magis extenuari toto corpore videbatur, difficili, frequenti, paruo anhelitu vexatus. Viſcera habebat ſcirrhoſa, natiuum calorem ſatis languidum, virtutes naturales impensè debiles. Oculorum palpebræ, facies, ſummique pedes erant œdematoſi, (Hyderon thoracis diceres) & venter aliquantulum tumebat. Huic, Medici qui pro cachectico curabant, balnea naturalia conſuluerant, ex quibus opem vix ſenſit vllam. His non proficientibus acedo ad eum. Primas vias leui expurganti exonero. Humorem crudum paulatim præparo, ipſum ex interuallis Hydragogis euacuo, nunc Agarico, nunc ſucco radicis Iréos, & Sambuci, aliquando Elaterio, quandoque pilulis de Nitro Alexandri, interdum trochiſcis Alhandal. His factis ad vſum Terebinthinæ in oui vitello cum Amygdalino diſſolutæ accedo, ſicut ad iuſculum galli veteris Bechicis medicamentis paratum. Aquoſo humore ſenſim educto, cauteria brachio, & cruri affigo. Decoctum radicis Chinarum ad multos dies exhibeo. Conſeruâ ex radice Iréos vtor, Teriacam, & Mithridatium cum Diacinnamomo, & Rhodomelite Perſico exceptam noctu propino, Veneris abſtinentiam edico, meri potum & victum exiccantem conſulo. Quibus, quinque menſium ſpatio celebratis, euaſit, & nullum ampliùs ſenſit incommodum.

OBSERVATIO CXXII.

De Tabe Aſthmatica.

Ad Tabem Aſthmaticam, fonticulus ſub axillis excitatus, mirè prodeſt.

ASthma, & Orthopnœa cum inueteraſcunt, difficulter curari ſolent; licèt enim vacuetur humor in Thorace impactus, nec alius deinceps confluat, qui ex habituali cerebri intemperie regignitur, euitari non poteſt; quare malum in orbem redit, & per Paroxyſmos recurrens laceſſit, ac premit. Ex hoc vitio tanquam ex hydrâ ſæuiſſimâ, alia exitialia re-

A pullulant, vt pulmonis tuberculum, hydrops, hæmoptyſis, thoracis immedicabiles abſceſſus, & plerumque tabes: cùm enim glutinoſiſſima pituita à capite in thoracem defluens, aſperæ arteriæ ramos, pulmoniſque propagines infarcit, & reſpirationis vias obſtruit, tunc non bonum paratur cordi refrigerium; hoc autem feruens & retentis fuliginibus excandeſcens, humiditatem corporis depopulatur, & ſic animal contabeſcit, & tandem perit, continuâ tuſſi, difficilique reſpiratione vexatum. Poſſe autem homines citra cruentam ſpuitionem tabe reſolui, certa res eſt apud eos, qui Hipp. & Galeni monumenta atterunt lectione aſſiduâ. Ille enim *lib. 2. de morb. num. 54.* tabem quandam deſcribit, quando ſputum multum, ac liB quidum, & pus veluti grando tuſſiendo reiicitur. Eam proponit Galenus multorum exemplo, qui tuſſi oppreſſi, labéque conſumpti interierunt, *in lib. 4. de loc. affect. cap. 8. & lib. 3. epid. ſect. 1. com. 4. & lib. 6. eiuſdem ſect. 3. com. 36.* explicat Fernel. *5. patholog.* 10. Hunc affectum *tabem Aſthmaticam* vocare conſueui. Hac decennis puer triennio miſerrimè eſt concuſſus, qui nullis vnquam auxiliis expurgantibus, abſtergentibus thoracem, humidam & frigidam cerebri intemperiem corrigentibus, immò nec cauterio ad nucham, & bregma indito leuari potuit. Hic cùm ſemel in acceſſione, difficili reſpiratione oppreſſus veluti ſuffocari videretur, ſolùm tuberculo ſub alâ læua excitato ſponte conquieuit, quòd cùm durum, & reniC tens eſſet, cauterio eſt emollitum, & in pus côuerſum. Apertâ vomicâ, ichoris virulenti copia emanauit: ne verò occluderetur vlcus, pilea cerea eſt immiſſa. Cúmque trium menſium ſpatio ex fonticulo corrupti humores effluerent, à difficultate ſpirandi omnino ſanus euaſit. Hoc exemplo audacior factus, in aliis ægris ſimili morbo vexatis, idem auxilium tentare aggredior, excitatis fonticulis, aut impoſitis veſicatoriis ſub axillis. Multùm, crede mihi, profeci: quos enim generoſa præſidia ab aliis celebrata curare non potuerunt, hoc auxilium incantamenti modo ſummè iuuit. Vt autem pila cerea, aut ciceris granum è fonticulo non decidat, aut veſicatorium ſit firmum, axillas faſD ciâ ad humeros delatâ comprimas oportet. Nec mirum: partes enim ſpiritales, & præſertim pulmo, perpetuo motu, noxium humorem in axillas veluti in emunctoria ex præſcripto naturæ affatim detrudunt. In frigidis ergò thoracis affectibus hoc remedium eſt præſtantiſſimum, & ſuauius perforatione pectoris, quam Priſci in hoc peruicaci morbo conſuluerunt, vt ſic hac parte pertusâ facilior ſpiratio fieret.

OBSERVATIO CXXIII.

Pro Aſthmate ſyrupus magiſtralis laudatiſſimus.

E QVadragenarius biennio difficili reſpiratione correptus, adeò vehementiſſimâ acceſſione ex temporum interuallis premebatur, vt cum ſono, ſtertore, & anhelatione ſummâ, trium penè dierum ſpatio veluti ſtrangulatus cum liuore faciei in lecto iaceret, quouſque excretâ pituitâ mucosâ per os paulatim ad ſe rediret. Hic plura iam fuerat expertus auxilia, ex quibus vix vllum leuamen ſenſit, ſolúmque ex cauterio ad nucham indito aliquam vtilitatem ſe percepiſſe inculcabat, præſertim quùm puluerem Terebinthinæ cum ſyrupo de hyſſopo pitiſſabat. Hic aſſumpto alternis diebus hoc ſyrupo, & excreto per ſputum viſcido humore, conualuit, cuius forma eſto hæc.

℞. *Fol. Nicotianæ viridis, aut Siccæ*, M. j. *Ariſtoloch. rotund. Enul. Campan. an.* ℥. ij. *Hyſſop. montan. Cap. Vener.*

*Vener. Flor.Viol.an. M.*j. *Paſſular.ſine acinis*,℥.iiij.*Glycyrrhiz.raſæ & contuſ.*℥.j.ß. *Sem. Fœnugr.* ℥.j. *Caricar. Pinguium*, *num.*vj. *Dictamni*, *Origani*, *Praſſij*, *Scabioſæ*, *an. M.*j. *Sem. vrtic. Aneth. an.* ℥.ij. *Aniſi*, ℥.j. *Ligni Guaiac.Smilac.aſper. Radic.Chin.an.*℥.j.*Tuſſilagin. M.*j. *Strobilor.num.*xx. *Dactylor. num.*x.

Coque ſec. art. ad lib. iij. Colaturæ, adde ſucci Scillæ ℥.ß. Succi Enul. & Hyſſop. an. ℥.j. bulliant, quouſque ſucci abſumantur. Adde Balſami, aut Olei de Liquidambar ℥.ij. & cum melle, & Saccharo fiat ſyrupus.

OBSERVATIO CXXIV.

De Cancro Mammillarum.

Cancer vlceratus, eſt contagioſus affectus.

NEotericorum Clariſſimi, qui de contagio ſcripſerunt, cancrum vlceratum inter affectûs contagioſos non reponunt. Cauſam quæris? nullam proponunt. Ea inter alias potiſſima reddi poteſt, quoniam igneus, & retorridus partis calor abſumit materiam fomitis (quâ de causâ bilioſæ febres contagioſæ non ſunt,) & ſeminarium contagionis eleuatum ab humore ſicco, cùm non ſit lentum, non hæret, immoratúrve per tempus ſufficiens ad agendum, inficiendúmque. Hunc autem affectum eſſe fomite, & contactu contagioſum, ratio cum experientia ſuadet. Nam in parte cancro vlcerato affectâ, fœtor adeſt veluti cadaueris cum putrilagine multâ, quam partis calor omnino abſumere nequit, auctore Fernelio *lib.7.patholog.cap.2.* ex quâ vapor grauis, & fordidiſſimus eleuatur, qui putredine ſuâ, & virulentiâ vicinum corpus inquinat. Deinde cancer idem eſt morbus cum Elephantiâ, ex Paulo *lib.4.cap.1.* Auic. 3.4. *tract.3.cap.1. in fin.* Nam eſt lepra vnius membri (clamitet contrà Cardanus *lib.1.de venen.cap.12.*)Elephantiaſis autem non minùs, ac peſtilentia contagioſa eſt,ex Paulo *loc.cit.* explicant eloquenter Vallerioła *lib.6.enarrat.5.* Marcel. *lib.1.de hiſtor. mirabil.4.* Experimentum, præſtabit exemplum hoc. Paupercula mulier quùm cancrum vlceratum in mammillâ multis annis gereret, in lectulo decumbebat noctu cum filiis tribus.Omnes ſimili contagio affecti. Eâ emortuâ, poſt quinque annos duo hoc morbo confecti è vitâ migrarunt. Alter robuſtior, abſciſſo cancro, Chirurgicâ manu, magno labore ſaluus euaſit.

OBSERVATIO CXXV.

Cancri memorabile exemplum.

MVlier ditiſſima, ætatis ſuæ anno 25. ex ſuppreſſis lochiis in Mirachialem melancholiam incidit. Hac affectione detentæ, infra mammillæ dextræ papillam, tumor durus, ciceris magnitudine, cum intenſiſſimo dolore, & pulſatione apparuit.Medici ad prouocanda menſtrua, humorémque melancholicum deturbandum præſidia parantes, ipſam à graui illo dolore fecerunt immunem,cæterum maiorem in molem tumor ſemper accreuit,ita vt duorum annotum ſpatio liuidus, & radices emittens atro ſanguine plenas, mammillarum totam iam comprehenderet, pauliſper vlcerari incipiens. Curantium conſilio nullum topicum auxilium impoſitum, licèt de totius prouidentiâ eſſent nimis ſolliciti. Humoris nigri vacuandi causâ exhibitum lactis ſerum multiplici lege confectum.Cardiaca ex interuallis exhibita,cruribus affixa cauteria, mariſcis hirudines ſæpiùs admotæ. Applicitum balneum. His factis,quæ retorridum humorem expurgant, eiúſque virulentam vim infrænant, ad ſtibij præparari vſum; pondere gr.iij. cum Rhodoſaccharo permixti acceſſit cum leuamine multo; nam vacuato humore pici liquidæ ſimillimo,alacrior reddita, ſaniùs viuens, ad oblata tectiùs ſe habebat,ſolo victûs regimine vſu.At cùm internæ partes habituali intemperie laborarent, regenerato de nouo humore ſordius fiebat vlcus,cui malo purgatio leuis erat ex vſu. Hoc modo annis viginti quatuor; cùm morbo luctata, remediorum pertæſa, auxilia renuit, ſicque increſcente tumore vlcus crudeliter ſerpit. Illa viſis his, mihique non credens, dicenti cancrum hunc non eſſe irritandum; ſed ſolùm blandè præſidiis ſuauibus tractandum, quæ etſi non ſanent, incremento tamen mali obſiſtunt, Medicum adit promptam ſanitatem promittentem;itaque eſt experta,quàm eſſet damnoſa,quæ reliquorum vlcerum more; cancri ſuſcipitur curatio. Nam Medicus cùm remollientibus, & attrahentibus vſus eſſet, in tantam hæmorrhagiâ eſt delapſa,vt licèt hæc aptis cohiberetur auxiliis,tumor tamen, efferatâ inflammatione, & dolore intenſiori oborta, ita increuit, & ſerpendo ſeſe profundiùs inſinuauit, vt mammillam totam depaſceret. Iam ipſa decolor erat extenuatâ, & debilis. Tunc horribilis fœtor,& velut cadauerofus in domo ſentiebatur, maximè quando extractis turundis, fœtida, virulentáque manabat illuuies. Regrediens Medicus ſecreto quodam firmiſſimo audacter ſaluté pollicetur.Annuit ipſa.Ille neſcio quæ cauſtica imponit; His irritatum vlcus, ſerpénſque ad axillas & humeros, brachium totum menſis ſpatio corroſit, & coſtas inuadens, ipſas exeſit. Demùm vlcere cauernoſiore facto, & corroſo Pericardio, cor (mirum dictu) detectum cernentium oculis moueri triduò viſum eſt. Ipſa verò refrigerato interno igne, obortâ ſyncope è vita diſceſſit. Cancro ergò affecti, vt in longiùs tempus vitam producant, palliatiuâ curâ tractandi ſunt.

OBSERVATIO CXXVI.

Cancri ſuper Oculum enati Hiſtoria rariſsima.

DVm hæc meditarer, ſubitò vocatus ab ægro, è domo diſceſſi. Mihi paulùm deambulanti occurrit *Doctor Nicolaüs Fontanus, Medicus arcanorum medicorum explorator ſedulus, & in ſtudioſos valdè propenſus.* Opportunè, inquit, aduenisti Zacute, (iungens dexteram dexteræ) proximi namque ſumus domui, ex quâ egredior, & Cancri notaui admirabile exemplum; itaque oro, vt vnà mecum ad videndum hunc rarum morbum, ad ægram accedas: cui ego; Diſpeteam, ſi te non fuerim comitatus, quùm illicò ab ægro, qui ſanè planè ægrotat, receſſerim. Quare vir amiciſſime tantiſper expecta; nam ſine vllâ omnino morâ præſidia proponam. Regreſſus cum illo reperimus in domo tres expertos Chirurgos, & antea accerſitos tres Medicos Artis Phœbææ præſtantiſſimos alumnos: inter hos aderat *D.Nicol. Tulpius Reipub. Amſteldamenſis Senator Conſultiſſimus, & Medicinæ; Chirurgiæque Profeſſor celeberrimus, vir ingenij acumine, præexcellenti rerum vſu, & admiranda rerum omnium cognitione præditus.*

Vixerat Fœmina vſque ad annum 78. ſana, & pro ætatis ratione,ſatis viribus firma,hæc cùm ſuæ ſponte eſſet,omnibus cibariis indiſcriminatim, & promiſcuè vtebatur. Poſt hoc tempus in ſupercilio oculi ſiniſtri, natus eſt tumor, fabæ magnitudine, coloris nigricantis, qui potiùs dici poterat ex liuido, & rubro permixtus, quem ardor ſenſatus, & pruritus ingens comitabantur. Illa tumorem teminens, quùm eſſet decrepita, de applicandis medicamentis non fuit

fuit ſolicita. Tumor exulcerati incipiens paulatim peruenit ad Nucis Iuglandis magnitudinem, lato, craſſo, tenacique pediculo cuti adhærens. Demum poſt annum & dimidium, ad tantam molem deue-nit, vt oculum contegeret, & videndi actionem impediret, quo tempore ad mali Cydonei magnitu-dinem accreuit, ita vt naſi ſuperiorem partem oc-cuparet. Vlcus hoc erat aliqualiter durum, circum-circà vlceribus paruulis reſperſum, è quibus viru-lenta ſanies emanabat. In medio morbi curſu alius ſupra ſuturam Coronalem renatus eſt tumor, etiam rotundus, & magis faſtigiatus, qui cum maiori du-ritie, & punctione à ciceris magnitudine incipiens, ad Pyri mediocris molem accreuit, & in vlcus de-generauit ſtatim, à quo purulentus effluebat liquor. Vnum ſolùm erat in his tumoribus notabile, quòd licèt ab humore eſſent craſſo & aduſto pronati, in Lunæ augmento,& declinatione decreſcebant,& ac-creſcebant. Nec mirum: Luna enim cùm ſit humi-dior cæteris Planetis, ex Macrobio *lib.1. in ſomn. Sci-pion. cap.11.* Galen. *lib.3. de dieb.decretor.cap.2.* maxi-mam in hæc inferiora habet poteſtatem, cùm eâ ſit minor Sol, ex Ariſt. *lib.4. de generat. animal. cap. vlt.* & Marſil.Ficino *lib.6. in Plotini librum.* Ob hanc cau-ſam 4.1. *cap.21.* Auic. ſolùm in Lunæ augmento cu-cùrbitulas imponit, quia *tunc augmentatur cerebrum in craniis, & humores augentur*, & alia admiranda in noſtris corporibus contingunt.

Sed adhuc dubius in luto hærebo, inquies cer-tè, ſi huius curationem non exponas, nam difficilis ſanè videtur, & periculoſa. Etſi enim hoc vlcus non eſſet verè cancroſum, quoniam carebat inæqualita-te, duritie calloſâ, dolore, punctione, nec venas ha-bebat tetro ſanguine plenas, & ex vlceribus fœdus non exibat vapor, odorem horribilem eructans, nec labia eſſent craſſa, prætumida, viridia, foris inuerſa, horrida aſpectu, tamen cancroſorum vlcerum inſtar hoc erat tractandum. Quare licèt plurimis modis curandus ſit cancer, vacuatione humoris melan-cholici, repulſione, & digeſtione in parte affectâ celebratâ, partis roboratione, vſtione, & excifione. Attamen cùm hic cancroſus tumor ſupra has par-tes præſtantes eſſet pertinaciter impactus, & ægra anicula eſſet, viribus conſtans inualidis, ſolâ præui-ſione, hoc eſt Palliatiuâ curâ vſi ſumus. Quare opti-mo regimine inſtituto, vacuatione clementi ex in-teruallis pro virium tenore ſuauiter imperatâ, nem-pe ſero lactis caprini cum foliis ſenæ, ſemine Aniſi præparato, in quo per noctem vnciæ duæ ſyrupi Fumariæ maduerant, aut prunis ex ſenâ paratis, aut aliquo Electuario humorem melancholicum edu-cente vtebamur. Parti decoctum roborans, & ab-ſtergens fuit admotum, ſuperpoſito vnguento Dia-pompholygos. His, & cauterio in brachio affixo, vt ſpiraret cerebrum, ſuáque excrementa ad ignobiles partes detruderet, contenti ſumus. Nam *hæc vlcera melius eſt non attingere*, iuxta Senis oraculum *lib. 6. aph.38.* ob multas cauſas, quas fusè referunt Celſus *lib. 5. aph. 28.* Actuarius *lib. 2. cap. 12.* Ioan. Guido *tract.4.doct.1.cap.4.* Paulus,& alij,& refert Franciſcus Arcæus *lib.2. de vulnerib.cap.3.*

Huic exemplo aliud vtilius adiungam. Narrauit mihi Medicus, ſtudioſus & doctus, ſe vidiſſe ægrum, cui in ſiniſtræ manûs volâ renatus eſt cancer, qui per plures annos eum miſerè excarnificauit vlcera-tus, ſæuis doloribus, & punctionibus illum imma-niter excrucians, quouſque in eam molem accreuit, vt totam manum occuparet, iuxta carpum excita-tis horridis vlceribus illum affligens. Hic cùm di-ues eſſet, plures Medicos, & Chirurgos in collegium admiſit. Illi, in varias diſtracti opiniones, ægrum in deſperationem veluti redegerunt. Ex his vnus ſolùm ſecuram ſanitatem pollicetur, hánceque com-parandam brachij abſciſſione ratus eſt. Æger cùm continuâ hæmorrhagiâ premeretur, quæ ex vlceri-bus ob corroſa vaſa emanabat, & ſic eſſet decolor, exilis, & debilis, maluit ſemel dolorem pati, quàm immedicabiliter tot preſſus ærumnis, vitam duce-re. Quare abſciſſo brachio infra cubitum, ſuppreſ-ſo ſanguine vbertim ob ſectionem manante, & con-uenienti alimento nutritus, poſt paucos dies priſti-num habitum recuperauit. *Melior ergo eſt abſciſſio vnius membri, quàm mors totius*, dicebat Arabum maximus Auicenna 7.4. & *melior eſt aliquando inſignis noxa, quàm mors*, auctore Magiſtro *lib.12. Meth. cap.1.* In poſte-rum ne ex habituali partium intemperie humor hic aduſtus regenitus recidiuam pareret, præſeruatione opus fuit: ſicque vtens commodâ diætâ, expurgatio-ne humoris nigri per Epicraſin celebratâ, attamen ſuaui, & leni, & fonticulo in crure ſiniſtro excitato, vt noxius humor ad imas vergeret corporis partes, nullum poſtea malum perſenſit.

OBSERVATIO CXXVII.

De Nutricis electione.

Nutrix, menſtruata non ſit.

INfans priore nutrice emortuâ, alterius lac ſuxit. Hoc vſus per totum corpus multis vlceribus eſt fœdatus. Conſulti Medici, ſecundæ nutricis lac optimum eſſe affirmant, quoniam hæc omnes bonæ nutricis dotes adimplebat. Vocatus ego contrarium ſuaſi, quùm menſtruata eſſet. Hic enim ſanguis motus, libidinem prouocat, turbat corpus, humo-res calefacit, purum ſanguinem in lac conuertendum conſpurcat, & ſanguine per menſtrua erumpente, lac minuitur, quùm lactis, & menſtruorum vna ſit ſubſtantia. Hac de causâ fœdi colores, faſtidia, vo-mitus, alui fluxus, febriculæ, puſtulæ per cutem, & vlcera repullulant, quùm ex fœdiſſimi ſanguinis ad menſtrua aceruati commercio reliquus pro alimen-to infantis præexiſtens, tantam labem contrahat, vt potiùs veneni, quàm nutrimenti vires induat. Hinc ſcaturiunt infantibus Epilepſiæ, Paraplexiæ, difficilis reſpiratio, macies, & alia grauiſſima ema-nant, quùm ab vtero ad mammas maximus adſit conſenſus. His in conſilio propoſitis, alij palino-diam recantantes dedêre manus. Tunc infans alteri non menſtruatæ alendus committitur. Hinc factum eſt, vt per menſem, aſſumpto hoc lacte, pinguior euaſerit, & exiccatis, cicatricéque obductis vlceri-bus, ſpecioſior factus, priſtinum habitum receperit. Quare nutrice menſtruatâ nihil deterius. Renuat li-cèt Chriſtophorus à Vega *lib.2.art.medic. ſect.7.cap.1. rubric.2.* cuius rationes alibi confutabimus.

OBSERVATIO CXXVIII.

De Sanguinis ſputo.

Ad Sanguinis ex quacumque parte profluuium, remedium rarum.

BRaſilienſis quædam fœmina è ciuitate *Pernam-buquo* oriunda, ex ſuppreſſis menſtruis in ſpu-tum ſanguinis incidit, cum vomitu, & dolore circa ſplenis regionem percepto, quúmque ſanguis eſſet grumoſus, & niger, ab ſplene in ventrem delatus, Lypothymiam concitabat. In initio celebratæ ſunt reuulſiones per venam ſectam poplitis, hirudines hæmorrhoidalibus venis impoſitas, cucúrbitulas, & pharmaca plura, quæ tum peccantem humorem ex-

haurirent,

haurirent, tum humoris noxij nocumentum ad inferiora propellerent. Tandem fluxu non ceſſante, reſolutis viribus, albicantem colorem, & palpebrarum inflationem cùm pati inciperet, & refrigerato hepate, debilique ſplene, morbus omnia remedia contemneret, de ſalute ſuâ deſperabat. Ipſa cogitabunda, & triſtis vnâ nocte anxiè mente volutans, recordatur vnius auxilij, quo ad omnem fluxum ſanguinis *Braſilienſes* vtuntur cum vtilitate mirâ, & eſt certè miraculoſum præſidium, quod in hac fœminâ, & aliis ægris in hunc vſum fidiſſimo experimento poſtea adinueni. Hoc cùm decies in aquâ Chalybeatâ aſſumeret, in totum reſtrictus eſt fluxus. Naſcitur herba quædam in *Braſilienſi tractu*, diſtante quinquaginta ferè milliaribus à ciuitate dictâ *Pernabuquo*, in altis, aſperiſque montibus, plantaginis inſtar, cuius radix, Cichoriæ ſatiuæ radicis colore, & formâ omnino eſt ſimilis. Hæc cum cortice tantiſper in teſtâ peruſtâ, in puluerem vertitur, cuius ſcrupulus ieiuno ventre aſſumptus cum Roſaceâ, aut plantaginis aquâ, vel Rhodoſaccharo permixtus, occultâ quadam vi ſanguinis fluxum vndequaque manantem infrænat, & coërcet. Luſitani noſtri ſumpto nomine à radice, in quâ ſolùm vis ineſt aſtringens, vocant hanc herbam *Raiz da Serra*.Belgæ qui oras illas ſæpiſſimè frequentant, eodem nomine appellant, *De hooge Berch vvortel*. O! vtinam ex horum nauigationibus, tanto, pro hoc contumaci morbo, potiremur antidoto, quod miſeris ægris ſummum ſolatium afferre poſſet.Multa autem ab occultâ vi ſanguinis profluuium ſiſtere, res eſt manifeſta, reprobátque *Petrus de Oſma apud Monardum lib. 2. de hiſtoria aromatum, quæ ab Occidentali India adſportantur,* quo loco refert ſe vidiſſe Æthiopes, qui carcere detenti, faméque coacti, ſibi ipſis ad veſcendum, cultello ſuras inciderunt,vnde vulneri ſuperpoſito folio viridi, nec guttula ſanguinis emanauit, quod patet apertè in oſſe vocato *Cabal*, cuius eſt vis admiranda in compeſcendo ſanguine, ſi brachio, monilis vice, geſtetur, de quo argumento fusè ſumus loquuti *l. 1. de Medicor. Princip. Hiſtor. in comm. Hiſtor. 22.*

OBSERVATIO CXXIX.

De Phthiſi.

Phthiſis, lacte muliebri, & eius vnguento, curata.

QVinquagenarius, excarnis, & ſiccus, ex acri ad pulmones diſtillatione in ſanguinis ſputum, & Phthiſim temporis diuturnitate lapſus eſt, cum macie tanta, vt oſſa ob ſiccitatem inter ambulandum crepitarent. Huic præter omnis generis lenientes purgationes, varia expectorantia, & alia quæ aduersùs maciem celebrantur auxilia, quùm febris colliquans, & hectica iugiter corpus abſumere, caprinum lac aſſumendum impero. Hoc trium menſium ſpatio vſus, commodum ſenſit pauciſſimum. Perſpectis his, lac muliebre,vt affatim ex ipſis mammillis ſugat, conſului. Deus bone! tantam ex eius potu per menſem exhibiti perſenſit vtilitatem, vt eo, & vnguento in eodem lacte parato pinguiuſculus factus, perfectam conſequutus fuerit ſanitatem. Ne ergò dubites vlcera pulmonis poſſe ſanari, quod ex plurium non infimæ notæ auctorum hiſtoriis conſtat abundè. Vnguento,tribus horis poſt cœnam totum vngebat corpus, quod cæteris omnibus reſumptiuis præſtantius eſt, nec quicquam fœtet, vt alia, in quæ medullæ, & pinguedines ingrediuntur. Huius Vnguenti deſcriptionem, cuius vſu tabidos ſæpè impinguari vidi, candidè acceptam refero Amato, non ignobili Medico (fremant licèt Matthiolus, Fallopius, & alij) qui *lib. 1. Centur. curat. 92.* eam ſic proponit.

℞. *Gummi Tragacanthi, & Arabici, an. ℥ j.*

Infundantur in aqua Roſacea per diem & noctem. Adde.

Olei Violac. ℥ j. ß. Butyri recentis. ℥ ß. Camphoræ, ʒ j.

Miſce, & in mortario cum lacte muliebri fiat vnguentum. De huius lactis vi mira pro nutriendis Phthiſicis, ad Gal. mentem pulchra proponunt Vaſcus Caſtellus *tractat. 8. de Thoracis affectib. difficult. 6.* Ioannes Bravus *lib. 2. de purgant. medicam. delectu, c. 19.* Vtrùm autem hoc ſit vtilius aſinino, quod in hunc vſum tantoperè veterum peritiſſimi perlaudarunt, diſſerit inter omnes Solertiſſimus Alphonſus Lupéus *in annotationibus in cap. 6. lib. 7. Meth. Gal.* Tu verò pro curanda tabe, vide Altimarum *lib. de medend. hum. corp. malis, cap. 53.* Valleriol. *lib. 3. obſer. 6. & lib. 5. eiuſd. obſer. 5. & 6. lib. 6. obſer. 9.*

OBSERVATIO CXXX.

Phthiſica, ſolius Rhodoſacchari vario vſu, perſanata.

GEneroſiſſimi cuiuſdam Proregis Luſitani vxor, quùm ex ſalſa diſtillatione & Hæmoptyſi, in vlcus pulmonis incideret, iugi, puſilláque febri, & carnium extenuatione maxima affecta, à Deo, qui ſolus languores ſanat, & deinde à Medicis pro ſui ſalute, auxilium efflagitat obnixè: maximè cùm nec ex lacte aſinino, caprillo, carne teſtudinum, Ptiſſana, expectorantibus, reſumptiuis, cardiacis, & infinitis propemodum remediis opem ſentiret vllam. Vocatus ad eam, de auxiliis factis inquiro. Tandem in Rhodoſacchari ſolius aſſiduo vſu totius curationis cardinem repono. Et licèt Auicen. 10. 3. *tract. 5. cap. vlt. & 18.* Meſuë *cap. de Phthiſi.* Conciliator *diff. 194.* Arculan. *c. de Phthiſi.* Crato, Valleriola, Foreſtus, Petrus Poterius *lib. obſeruat.* & alij quamplures, Rhodoſaccharum tabe conſumptis per ſe ſolum pro victu exhibeant, aliis tamen modis offerri poſſe iam exaudi. Nam hac conſerua farinam ſubigebat, panémque cum ea delibutum eſitabat. Carnes ſelectas cum ea coctas edebat. Pullos gallinaceos, aſſos, priùs bene conſerua nutritos pro cœna habebat. Vitellos ouorum interdum cum Syrupo Roſaceo aſſumebat. Loco ſyrupi, ieiuno ventriculo, iure pulli gallinacei priùs Rhodoſaccharo ſaginati vtebatur. Pineolato vtebatur facto ex pineis nucleis, Amygdalis, cum hac conſerua permixtis; & ſi fortè oblectamenti cauſa, acetarium illi concedebamus, id ex foliis Borraginis, & Roſarum cum oleo, & ſaccharo parabatur. Demùm nullum ferculum offerebatur, quod Roſam non redoleret, adeò, vt ni timerem dici mendax, exponerem quantitatem quam comedit hæc mulier de ſaccharo roſaceo, cuius vſu, ſeptem menſium ſpatio recreata, cùm obeſior eſſet, & alacrior, vltimis duobus menſibus vſa lactis Caprini potu, in quo illicò ab vbere extracto conſerua roſacea diluebatur. Ita denique ſpecioſior eſt facta, vt in facie, viuidus ac roſeus conſpiceretur color. Roſæ in primis duobus menſibus, maioris abſterſionis cauſa erant exungulatæ, in vltimis non detrahebantur vngues. Maxima ergò eſt pro curandis Phthiſicis, Rhodoſacchari vis atque poteſtas; nam modicè refrigerat ob febrim, ob vlceris ſaniem detergit,& ob ſolutionem continui glutinat. Has vires ineſſe roſis veterũ peritiſſimi ſatis confirmant. Quibus autem conditionibus in Phthiſi liceat vti Rhodoſaccharo,explicant Petrus Poterius *lib. obſ. 22.* Fernel. *conſ. 19.* Maſſaria *2. prax. cap. 7.* Renuat licèt Septa-

lius

lius *lib.*5. *caution. medicar.num.*12. qui Raſij auctorita- te fretus, illius vſum in febribus vehementer con- demnat. Sic enim habet Raſis *lib.*3.*ad Almanſ.cap.*27. *Et Deus confundat eos, qui ſaccharum Roſaceum febrici- tantibus propinant: nam qui ardorem, & calorem patiun- tur, nullo modo comedere debent, & maxime ſi æſtas fue- rit, &c.* Nam textus hic mendoſus eſt, vt Simon Ge- nuenſis exponit ad hunc locum, & legit mel Roſa- ceum. Nec textus in Arabico dicit Saccharum Roſa- ceum, ſed Galeniabin, & eſt commune ad id quod fit cum melle, & ad id quod fit cum Saccharo, vt no- tat Auicen.1.4. *tract.*7. *de conditis in princip.* ſubſcribit Monardus *in comm. Meſuës tit. de electuar. de Gemmis.* Vel ſi per ſaccharum Boſaceum, factum ex Roſis Perſicis intelligas, non errabis: hæc enim cùm ſint calidæ, ſuâ vi cæteras in purgando antecellunt, & aluum copiosè citant, ex Lacunâ *lib.* 1. *in Dioſcorid, cap.*130. *de Roſis*, quare harum vſus in incendioſis fe- bribus cauendum. Num autem Rhodoſaccharum in febribus propinandum, agitant inter omnes, Guai- nerius *tract.*2.*de feb. cap.*2. Hugo Senenſis *in com.c.*7. Auicen.1.4. *tract.*2.*fol.*62.

OBSERVATIO CXXXI.

De Tabe.

Tabes dorſalis ex venere orta, lactis vſu ex caprâ nigrâ exhauſti, curatur.

SVmmus Medicorum Antiſtes *l.*2. *de morb.num.*56. inter tabis ſpecies *dorſalem* recenſet, *quæ præcipuè corripit recenter ſponſos, & veneri deditos.* Iuuenem cu- raui, hirſutum, gracilem, & melancholicum, qui cùm eſſet ſponſus, veneris delitiis ſine modo indul- ſit. Hic licèt valente eſcâ aleretur, indies tamen ex- tenuabatur magis, quoüſque febriculâ oppreſſus, difficultérque ſpirans, ſpermaticarum partium in- firmatâ retentrice, in gonorrhœam incidit cum ma- cie ſummâ, ita vt ſine baculo incedere non poſſet. Hunc curaturus, quoniam antè petulanter vxori ſeſe addixerat, ab eâ, à fœminarum conſortio, & vene- ris confabulatione abſtinere impero. Ludis, amico- rum conuerſatione, aëre ſaluberrimo, cantu, muſi- câ, cibis mollibus ipſum recreo, & refocillo, & cùm morbus eſſet ex inanitione, alimentis vſus ſum ſuc- cum tenacem gignentibus. Exhibui ius capitis & pe- dum Caſtrati, Oua recentia, Vina rubentia, reſtau- rantia Electuaria. Hepar Epithematis firmaui, flac- cido ventriculo roborantia emplaſtra applicui. Tan- dem his renutritus, & lactis ope, tutus euaſit. Et ſi tanta eſt habenda animalis cura, à quo debet hauriri lac tantopere à Galeno commendata *loco nuper citato.* percontaberis num lac animalis nigri ad tabidos im- pinguandos ampliùs expetatur? Dic hoc eſſe vti- lius, ſuauius, temperatius, minùs flatulentum, & meliùs coctum. Amatus Luſit. 3. *Centur.* 1. colorem animalis nihil facere ad lactis probitatem aſſeue- rat. Illius mentem redarguunt Galenus *lib.* 6. *epid. ſect.*2. *com.*44. & Ariſt.*lib.*5. *de generat. animal.*4. qui- bus locis ex colore animalium diuerſam indicat la- ctis qualitatem manifeſtè docuerunt. Lac capræ ni- græ, vt magis coctum, conſiſtentiâ medium appro- bant Meſuë *tractat.de ſimplic.tit. de aqua lactis*, Raſius *vlt. contin. tract.*2. *cap.*172. Nam *ſicut caro animalis ni- gri eſt ſuauior, & leuior*, ex Auic. *lib.*2.*tract.*2. *cap.*145. *in princip.* Albert. Magno *lib.*19. *de animalib. cap.*10. Sic lac animalis nigri eſt præſtantius. Id ob hanc cauſam approbat Hipp. *lib.de natur.mulieb. num.*52. Et ad hydropem è cauſa calidâ preferunt Cardanus *in conſil. de difficult. reſpirandi in med.* Iulius Cæſar Clau- dinus *in appendice lib.de ingreſſu ad infirmos,ſect.*8. Nam magis temperatum eſt, promptiùs coquitur, dif- ficiliùs aceſcit, ocyſſimè diſtantiſſimas penetrat cor- poris partes, & citiſſimè nutrit, vt notauit Ludoui- cus Lemoſius *in com.cap.*7.*lib.*6. *meth.Gal.*Sic Ariſtot. *lib.*3. *hiſt. animal.vlt.*laudat in nutricibus colorem fu- ſcum, vt aduertit Mercurialis *lib.*1.*de morb. puer.cap.*3. *in med.* Et ſi lac mulieris candidæ valdè præfertur, hoc ob aliam rationem dictum puta: eam patefacit ingenioſiſſimus Rodericus à Caſtro *lib.* 4. *de vniuerſa mulier. medicina, part.*1. *cap.*13. Nam noſtrum inſtitu- tum latiùs diuagandi tempus non concedit.

OBSERVATIO CXXXII.

Tabe laborans, eleuatâ Xiphoide cartilagi- ne, reuixit.

EX decidentiâ mucronatæ cartilaginis, homines non ſolùm debilitatem ventriculi, alióſque mor- bos pati, ſed contabeſcere poſſe, firmat Peritiſſimus Luſitanus, (omnium mihi mille inſtar) *in com. cap.* 4. *Galen. lib.*1. *de locis affect. num.*22. dum ſic ratiocina- tur. *Nonnunquam enim ventriculus flacceſcit, & laxa- tur, maximè ore, non abundante humoris copia, ſed magis humiditate quadam tenui, cui appoſitum malo abſinthium: Eſt vbi copia humoris imbuitur, ſed tenuioris, cuius præ- ſentaneum eſt Aloë auxilium: ſin craſſus humor in ventri- culum demerſus eſt, hiera inuenta eſt, addens aromatum tenuitatem, & penetrationem. Ex quibus tribus oris ven- tris affectionibus, priori loco relata videtur ea eſſe, quam vulgus cartilaginis mucronatæ procidentiam vocat, & per adſtringentia ſanat. Licèt abſurdum non ſit opinari duas illas inſignes cartilagines, in quas & pectus, & tota ſpina ad caudam ceſſant, quandoque tempore introrſum infle&ti, & labores, & imbecillitate corpori parere, reducique ma- nûs opere, iunctis adſtrictoriis medicamentis, quieteque, fieri enim poteſt, cùm à nullo contineatur, vt vel emollito glutine quo oſſi adhærent, flacceſcant, vel parte infima, qua in cuſpidem ceſſant, introrſum reuulſa inclinent, igno- rata veteribus affectione, & idcircò indicta, &c.* Carre- rius *diſput.* 52. *ad libros de locis affectis*, eadem mutua- tus verba, ex decidentiâ huius cartilaginis, emollito glutine, quo pectori tenaciter adhæret, tabem ori- ri latè confirmat. Habere autem mucoſum glutinis inſtar, quo pectori alligatur, docet Galenus *lib.* 11. *de vſu part.* 18. & 3. *de facult. vlt.* Hæc enim cartila- go, eſt tutamentum, & propugnaculum oris ventri- culi, ex Galen. *lib.*6. *de vſu part.cap*3.& *lib.*7.*eiuſd.*21. Auicen.1.1.*doct.*3.*cap.*15. Veſal.1.*fabric.*19. Bauhin. 3. *Theatri Anatomic.* 94. Paréo *lib.* 1. *cap.*41. Laxatâ hac cartilagine, flacceſcit ventriculus: hoc debilio- ri facto, concoctio fit improſpera, iecur infirmatur, & incocto alimento partibus diſtributo, ipſæ atro- phiam patiuntur, extenuantur, tabeſcunt. Garriant licèt Laurentius *lib.*3. *de re anatomic. cap.*11. Colum- bus *lib.*2. *de oſſibus*, *cap.* 10. Sanctorus Sanctorius *lib.*3. *de errorib. medicor. cap.* 14. qui hoc figmentum, aniles fabulas eſſe putant: nam hæc cartilago imo pectori ita firmiter adhæret, vt non niſi ſummâ vi diuelli poſſit: quoniam hoc de ſtatu naturali intel- ligendum: nam præterquàm quòd hæc cartilago non decidit, ſed laxatur: etiam vterus neruoſus, & obſidentibus partibus multis, variiſque ligamentis obſitus, ita aliquando humoris copiâ laxatus proci- dit totus, & elabitur, vt virile pudendum mentiatur. Sed his relictis ad hiſtoriam accedamus. Quidam ob vigilias incidit in tantam ventriculi debilitatem, vt aſſumptum alimentum illicò vomitione reiiceret, difficulter reſpiraret, pateretur ructûs, gurgulatio- nes & ſingultum, & indies extenuaretur magis, pal- lidus, decolor, & exanguis. Plura pro debilitate ven- triculi parata, adiuuerunt nihil. Eleuatâ enſiformi

Cartila

Cartilagine, vi cucurbitulæ ſiccæ, ſupra os ventriculi admotæ, & Emplaſtorum adſtringentium ope, à mortis faucibus eſt ereptus.

OBSERVATIO CXXXIII.

Tabes infantilis, auxilio facili curatur.

PLures cauſas tradunt auctores contabeſcentiæ puerorum: vna indicta, quam frequenti experimento, ſicut & remedium adinueni. Ea à vermiculo intus prognato ſcaturit, qui totum alimentum infantis depaſcit. Malum cum quo Medici ſæpè laborioſè luctantur, ex quo contabeſcentes puelli, cum facie Hippocraticâ, in quibus adhærent pellibus oſſa, depopulato hũmido primigenio, longo marcore conſumpti ferè è vitâ diſcedunt. *Luſitanæ noſtræ*, in quorum ore nihil eſt frequentius, vocant *Omao*; quaſi malus genius, aut vermis illos excruciet. Aniculæ ad faſcinationem referunt, alij ad præſtigium. Medici plura medicamina præbent ad impinguandum, ſed incaſſum. Plurimos hoc morbo prehenſos, ſummè extenuatos (Sceleton diceres) Dei ope, & qualicunque operulâ meâ ad ſanitatem reduxi, ter exhibito ſcrupulo Caſtorij in lacte diſſoluto. Hi per aluum excreto verme obeſo, ſimili illi quem in corrupto caſeo occultari videmus], vixêre, & deinceps renutriti, pingues ſunt facti: nam Caſtorium mucum expurgat, & fœtore ſuo ſtrenuè vermes necat.

OBSERVATIO CXXXIV.

Tabis Gallicæ, curatio celebris.

MVſa ſcientiſſimus *lib. de morb. Gallico, in prognoſt.* 5. illuſtrem protulit ſententiam, quæ ad huius morbi curationem ſummè conducit. Sic enim ait: *Lentæ febres, ac longè cum morbo Gallico futuram hecticam minimè ſignificant. Infinitos enim vidi, qui in tales inciderunt febres, & in vrinis pinguedo innatans videbatur, tamen hectici haud euaſere, immò Gallico affectu curato etiam per exiſtentia, febris vna ipſa curata eſt, &c.* Hoc primus prædixit Vigo *lib. de morb. Gallico cap.* 1. §. *Vidimus febriculam quaſi ad hecticam hominem conducentem, &c.* Cur autem Gallica febris non fiat hectica, altiori indagine opus eſt. Vide quæ hac de re diſſeruimus *lib.* 2. *Praxis Hiſtor. cap.* 1. *titul. de ſignis, paragr.* 7. & 8. Quare Gallicati, iugi, puſilláque febre detenti, Gallicis auxiliis ſunt tranctandi: At cùm hæc calida ſint febrémque exacerbent, & illi extenuati ſint, excarnes, & natiui caloris inopes, præſidiorum vim ſine virium omnimodâ iacturâ ferre nequeunt. Quaptopter eos ſenſim alimentis medicamentoſis nutrire eſt opus. Quidam Mercator opulentus cùm morbo Gallico diu eſſet confectus, & ad extremam maciem redactus, ſolâ curâ, quam palliatiuam vocant, vtebatur. Hoc modo curatus, ſanus, & pinguis euaſit, relictis violentis antidotis, quibus priores Medici vſi ſunt pro debellandis doloribus diris, & fœdis Talpis. Iuſcula primò exhibui optimarum auium coctarum cum aquâ, quæ priùs fuerat cum Smilace decocta. Panem pro quotidiano victu paraui ex farinæ triticeæ ſelectiſſimæ polline, adiectâ quartâ parte farinæ extractæ à radice Chinarum, & eum decoctâ aquâ cum Smilace ſubactum eſitabat. Ex interuallis ferculum, ſeu pultes concinnaui ex Orizæ, Chinæ, & tritici farinâ cum lactæ, Roſaceâ, & Saccharo, ex quibns, adiectis Amygdalis aliquando martios panes, ſeu paſtas regales, aut ius album, adiectâ caponis carne, & pulpâ teſtudinum nemoralium paraui. Aliquando, ex his, & carne ranarum,
A contuſum oblectamenti causâ deguſtabat. Pullorum gallinaceorum noctu pitiſſabat carnes, qui priùs lacte ſubacto cum farinâ hordei, & Chinæ erant alti. Vinum erat Lymphatum cum aquâ decoctâ. Ad ſolidas partes humectandas, humidum primigenium inſtaurandum, Balneo multoties vſus eſt. Hac curioſâ, & refectoriâ alimoniâ gubernatus, ſpretis Guaiacinis, & Violentis præſidiis, quæ febrem exaſperant, & impensè debilitant, morbum ſuapte naturâ lethalem profligauit, & ſic ad priſtinum habitum eſt reuerſus.

B OBSERVATIO CXXXV.

Tabis coxariæ hiſtoria mira, eiúſque curatio.

QVoniam pro virili rara exempla circa tabem notauimus, quæ legentibus profutura, & voluptati fore arbitramur, & emolumento, nunc neceſſe eſt feramus opem Seni noſtro, circa tabis, ſeu Phthiſis coxariæ curationem, quam multiplicibus telis plures oppugnant. Extat illius Oraculum haudquaquam ex triuio *lib.* 5. *epid. num.* 3. Cuius aurea verba Sibyllinis foliis veriora ſic ſonant: *Eupolemus in Oeniadis, dolebat coxam dextram, & inguen, & commiſſuram propinquam ad coxam, ab inguine, & coxa in anteriora parte. Huic ſanguis detractus eſt è malleolo, multus valdè, & niger, & craſſus: & pharmacum bibit aluum deorſum purgans, & multum purgatus eſt: & me-*
C *lius quidem habebat, dolores autem non remittebantur. Sed ſuppuratam habebat & coxam, & commiſſuram in ipſa ad ſedem, & partem circa inguen, quibus locis ampliùs dolebat. Pus autem ad os magis fiebat, quàm ad carnem, in profundo: & per tempus ſic habens negligebat, donec valdè debilis fiebat: poſtea cruſtæ ipſi inuſtæ sũt, valdè multæ, & magnæ, ac inter ſe propinquæ, & pus effluxit, & multum, & craſſum, & mortuus eſt poſtea paucis diebus, tum præ multitudine, ac magnitudine vlcerum, tum ex corporis debilitate. Huic ſi vna ampla ſectio facta fuiſſet, & per ſectionem pus emiſſum eſſet, & ſi opus fuiſſet, etiam altera ſectio facta eſſet: hæc ſanè ſi in tempore facta fuiſſent, mihi quidem videtur, quòd ſanatus eſſet, &c.* Hæc eſt idea tabis coxariæ ab Hippocrate propoſita, cuius mentem *in com.* interpretatur Valleſius eloquenter, & repetit
D Iacotius ad *Coacas Hippoc. lib.* 4. *com.* 1. *in com. ſent.* 39. Et licèt in manibus Hippocratis Eupolemus ex coxa ſuppurata decumbens obierit, huius tamen curationem attendas quæſo, quæ te ab his labyrinthis prorſus extricabit. Iſchiadico dolore vexati plures, venæ ſectionis in cubito, & talo celebratæ opem ſunt experti. Hanc ventris vtriuſque ſequuta eſt vacuatio citra vtilitatem vllam. His non conferentibus, omnis ſortis Anodyna parantur, vaporationes, fomenta, vnguenta, balnea, & inſeſsûs. Imponuntur ſupra coxam affectam hirudines. Dolens pars profundè ſcarificatur, vacuato ſanguine craſſo & multo, ſæuiſſimo vrgente dolore, ſtupefactoria tam parti
E applicantur, quàm in potum aſſumuntur. His non iuuantibus accedo ad veſicatoria, vlceribúſque diu fluidis permanentibus, febris increuit cum immaniore dolore pulſatorio coniuncta. Adeſſe ſuppurationem Chirurgorum peritiſſimi inculcant. Pure confecto, cauterium in parte affigitur, cuius vi magna puris, ichoris, virulentæque materiæ illuuies fuit exhauſta. Temporis decurſu, vlcus magnum, ſordidum, cauum, & fiſtuloſum redditum. Hoc comitabantur intenſa ſitis, febris non ignaua, & ob dolores, vigilias, multámque puris copiam vacuatam, totius corporis macies, & tabes, ita vt ægri cum facie Hippocratica im horas morituri viderentur. In hoc agône conſtituti à Medicis pro deploratis,

relinquuntur. Sed cùm conclamati aliquando, rarò tamen reuiuiſcant, vt ait Paulus *lib.6. cap.* 88. *quùm multi citra ſpem mirabiliter ſanentur*, ex Auic. 4.4. *tract.* 2. *cap.*10. *& plures viuant, de quibus medicus deſperat*, ex Celſo *lib.* 2. *cap.*10. Idcircò Dei miſericordiâ fretus, quid opis in tam luctuoſo caſu, miſeris his ægris tulerim, enarrabo. Cum ergò horum omnium vlcus ſit cauſa, indicatio quæ ab hoc deſumitur, indicationes alias obumbrabit: quare eligendum eſt medicamentum, quod ſaniem detergat, ſolutionem continui glutinet, & humoris prauam, & cacoëthem qualitatem coërceat, ac retundat. Quapropter vlcera hæc velut doloſa, maligna, & Gallica Ebeni decocto tractare decreui. At pro complendo opere obſtabant febris, vehemens debilitas, & carnium extenuatio ſumma. Sed cùm ex præſidiis abſtergentibus nullum ſequeretur adiumentum, tùm ob partis ſitum quæ in ipſo ſordium confluxu eſt poſita, videlicet iuxta vias vrinæ, & fœcum, & ob hoc variis fluxionibus eſt obnoxia, & articulus iſte, quoniam maximus, & profundiſſimus eſt, promptiſſimè humores in ſe imbibit, ob hæc, ad ea quæ virulenti humoris malitiam infrænant, & partem roborant, accedere viſum eſt. Priùs caloris febrilis vehementiam remiſimus ſero lactis caprini, in quo aliquando Ligni ſancti, interdum Smilacis aſperæ ramenta per noctem madebant: exhibuimus etiam in hunc vſum, Ptiſſanam, Amygdalatum ex ſeminibus frigidis paratum, quod cum aquâ decocta priùs ligno diluebatur. Vſi etiam ſumus iure pullorum gallinaceorum, qui priùs medicamentis frigidis erant ſaginati. Interdum aquam ſtillatitiam Cochlearum, & teſtudinum deguſtabat, vnáque Cardiaca, & refrigerantia iulapia. Lumbi & iecori Epithemata impoſita, Ventriculo roborantia vnguenta admota. His peractis, licèt febris, eáque intenſa perſeueraret, ad ſudatoria ex Ebeno, & Smilace aſperâ parata accedere, omnibus repugnantibus Medicis auſus ſum. Viginti primis diebus lignum in aquâ Endiuiæ decoxi. Tunc iam ſanies minui, febriſque miteſcere incipiunt. Quare in hoc auxilio pertinaciter inſiſto, & in aquâ fontanâ, detractâ Endiuiæ, adiectâ maiori Ebeni quantitate decoctum parare iubeo. Et ſic vno menſe ſemel ſolùm in die, & multoties recreandarum viriùm causâ, alternis diebus ſudorem moui. Hoc facto incœpit carne impleri vlcus, vigiliæ, & dolores minùs infeſtarunt, febris valdè eſt remiſſa, & iteratis ſudoribus ad quadraginta dies omnino eſt extincta, & vlcere cicatrice obducto, ægri iam obeſiores facti perfectam conſequuti ſunt ſanitatem. Hoc ordine, decem, qui ad manus meas peruenerunt, hac tabe detenti euasêre. Nullus eorum erat Gallicâ tabe fœdatus. Quid dubitandum? nonne vſu decoctionis Ligni Sancti, vlcera pulmonis ſuapte naturâ incurabilia curaſſe glorientur Philippus Ingraſſia *in conſilio Ducis à terra noua*, Arcæus *lib.*2. *de vulnerib.c.*2. Fracaſtor.*lib.*2.*de contagion.cap.*8. Mundella *epiſtol.*3. Eraſtus *lib.*3. *conſilior.*8. Nemo ergò in arduis rebus nimium deſperet, ſed Dei potentiæ admirabili, magis quàm naturæ viribus confidat: nam ipſe ſolus eſt qui omnia poteſt. Tu hanc tabis Coxariæ curationem à nullo hactenus exaratam attentâ mente perpende, quam cum artis, & mei nominis gloriâ ſum expertus.

OBSERVATIO CXXXVI.

De Atrophia.

Atrophia, picatione curata.

CElſus auctor elegantiſſimus *lib.*3. *cap.*22. Atrophiam vocat, in quâ non alitur corpus: & naturaliter ſemper aliquibus decedentibus; nullis verò in eodem loco ſubeuntibus, ſumma macies oritur, & niſi occurritur, tollit. Hanc patiebatur vir quidam obeſus, & pinguis, qui ex febrili calore, & diuturna hepatis intemperie ſiccâ, conniuentibus cutaneis meatibus ob ſiccitatem non nutriebatur, immò ſenſim ac ſine ſenſu contabeſcebat. Huic non profuit purgatio lenis, refrigerans diæta, ſerum lactis caprini, Epithemata frigida, dulcis aquæ lauacra, & ipſum lac aſininum diu exhibitum. Mihi iam huius curationis pertæſo occurrit in mentem celebris locus Galeni *in lib.*14. *meth. cap.*16.*& lib.*7. *eiuſdem operis, cap.*7. *& lib.*6. *de ſanit. tuend. cap.*8. vbi pro reficiendis extenuatis corporibus, picationem ſummis laudibus effert & encomiis. Hoc auxilium licèt olim à ſcientiſſimis Medicorum, pro extenuatis partibus craſſefaciendis eſſet frequenter vſitatum cum vtilitate ſummâ, noſtro ſæculo ab vſu medico prorſus receſſit, quod in hoc affectu valdè eſſe proficuum, vſu fidiſſimóque experimento compertum habeo. Quare huic ægro quindecim diebus continuis ad normam Galeni id applicui, cuius vſu ita impinguatum eſt corpus, vt paucis auxiliis adhibitis ad priſtinum ſtatum fuerit redactum. Ne ergò temnas priſcorum auxilia, quæ etſi hoc æuo ob incuriam noſtram non exequantur, tempeſtiuè tamen celebrata maximum ſemper commodum attulêre. Modum picandi præter Hip.*lib.*3.*de officin.*32. Auic.2.1.*tract.*4.*cap.*14. *& tract.*3. *doct.*4. *cap.*4. *&* 7.4.*cap.*2. *&* 10.3.*tract.* 1. *cap.*30. Aëtius *tetrab.* 1. *ſerm.* 3. *cap.* 180. Paulus *lib.*1. *cap.*59. Nicolus *ſerm.*7.*tract.*2. *ſum.*1.*cap.*1. Euſtachius *lib.*3.*prax.*35. & alij confirmant. Picatores enim dicuntur illi, qui ferulis illitis pice partem debilem concutiebant, & ſic motu, & calore ſanguinem, & nutrimentum ad partem attrahebant, & hac ratione membrum gracillimum impinguabant. Cætera lege apud Mercurialem *lib. de decorat. cap.* 7. Saxoniam *ſect.*1. *de phœnigmis cap.*11. qui de recto picationis vſu diſputarunt luculenter.

OBSERVATIO CXXXVII.

Tabe Pericardij, exitialis affectus.

GAlenus, omnium qui poſt Hipp. fuêre, medicæ ſcholæ commodiſſimus Myſtagogus *lib.*5. *de loc. cap.* 2. hunc affectum eleganter propoſuit, quem Petrus Salius doctiſſimus *lib.de curat.morbor. ab aliis practicis non exhibitorum, cap.* 7. tabem appellat Pericardij. Galenus in Simiâ, & Gallo, in ambiente cor tunicâ, inuenit tumorem, ob quem indies emaciari videbantur. In Simiæ tumore repertus eſt humor, in Gallo nihil humoris continebatur. Hic affectus, etſi rarus, Chronicus, cognitu difficilis, cuius cauſam abditam ſolùm ex ſectione cognouit Galenus, exitialis eſt: nam eo correpti, ſenſim ac ſine ſenſu, indies magis ac magis contabeſcunt, febri lentâ oppreſſi. Quid enim obſtat, vt ab humore iſto in hac membranâ impacto, tumoréque committente, retento, & putri, ob viciniam tantam cum corde, iugis, tenuiſque concitetur febricula, quæ temporis diuturnitate totam corporis molem colliquet & abſumat? Licèt enim inuolucrum cordis inter partes ignobiles reponatur à Galeno *lib.* 5. *de loc. cap.* 2. ipſóque ſolo affecto nullum periculum ſequi poſſe videatur, quod celeberrimo exemplo comprobauit Galenus *lib.*7. *de Anatomic. adminiſt. cap.*13. in puero Marulli Mimographi, cui os pectoris exciſum erat; & inuolucrum cordis computruerat, qui ſuperuixit, & ſine pericardio multi vitam perducant: nam quidam eius parte ablatâ vixêre, auctore Cardano *lib.*6. *aph.* 18. & alij eo deſtituti vitam produxêre ex

Columbo

Columbo 15. *Anatomiæ*: tamen hæc intelligenda, ſi ſolum pericardium afficiatur citra cordis offenſam: ſi autem hæc cordi communicetur, ob difficilem curandi aditum, atque ob grauia ſubſequentia ſymptomata, ægrum marceſcere par eſt, maximè quoniam hanc tunicam ſi ſemel humor penetrat, ægerrimè elui poteſt, qui licèt tenuis ſit, tractu temporis à calore cordis craſſeſcit, & induratus fit reſolutioni contumax: & ſi à naturâ, vel arte tentetur ſuppuratio, humo effuſus ſupra cor, illius ignem ſubitò extinguit, & inopinatò ægri occumbunt; & ſi res benè ſuccedat, vlcus fit immedicabile, quod ritu vlcerum pulmonis corpus tandem colliquat. His preſſus anguſtiis Salius modum curationis ſe ignorare ingenuè confitetur. Eo tamen ordine eſſe curandam hanc tabem, ſuapte naturâ incurabilem, quo tuberculum pulmonis tractandum diximus in obſeruatione 112. ſuprà citatâ, mihi perſuadeo. Galenus ſemel vidit hunc morbum in ſectis animalibus dictis. Ego ter obſeruaui. Hi, animi deliquio, cordis palpitatione, pulſu duro, paruo, nullâ præcedente tabitudinis causâ, Syncope oppreſſi vitam ducebant, & accedente febriculâ conſumpti ſunt. In vno diſſecto apparuit in hac tunicâ duriuſculus tumor Nucis Auellanæ paruæ magnitudine, non perfectè calloſus, quo difrupto Ichor quidam emanauit citrinus. Hic cæterorum inſtar ad extremam maciem redactus, nullis vnquam auxiliis leuari potuit.

OBSERVATIO CXXXVIII.

De Inflammatione Pericardij.

Pericardij inflammatio, funeſta.

Cauſa ob quam Auctores de inflammatione ſepti tranſuerſi, membranarum interſepientium, pericardij, peculiarem non fecerunt commemorationem, ea eſt, quoniam, auctore Auicennâ 10.3. *tract.4. cap.1. in init.* hæ eiſdem ſymptomatibus inſigniuntur, quæ pleuritidem comitari ſolent: nam hæ partes non ſolùm ſunt cordi vicinæ, ſed eadem tunicâ teguntur, ex Gal. *lib.4. de præſag. ex pulſ. cap.5. cùm omnia quæ magnis pleuritidibus accidunt, reſpondeant ſymptomatibus partis neruoſæ ſepti tranſuerſi: tùm, quod ſuccingens coſtas tunica multis neruis prædita ſit, tùm quod adhæreat ſepto tranſuerſo, membraniſque thoracem interſepientibus, per quas ad cor continuatur, &c.* Cum hoc tamen ſtat, Pericardij inflammationem acutiſſimum eſſe morbum, ác lethalem, & ſæuiſſimis obortis ſymptomatis ſæpè ex tempore interficere. Quidam in ſluore ætatis ſuæ conſtitutus, acutâ febri eſt prehenſus, quam comitabantur ſitis ingens, anxietas, inquietudo, reſpiratio celerrima, & frequens, perceptum in thorace incendium, internum cauma, tuſſis ſiccâ, ſyncope, animi deliquium, cordis tremor, leuiſſimus in thorace dolor ſternum versùs cum anguſtiâ ſummâ, pulſus durus, & inæqualis. Hic pro pleuritico curatus, triduò è vitâ ſublatus eſt. Sectio poſt mortem palàm fecit Pericardij fuiſſe inflammationem lethalem: nam tota ferè tunica, liuida, & rugoſa viſa eſt, & in multis partibus, aſperitudines apparuère maliaceæ, nigore quodam infectæ, quæ omnia ab adurente, & retorrido calore fuiſſe ſuborta, res eſt manifeſta.

OBSERVATIO CXXXIX.

De Corde.

Vermis Cardiacus.

In Corde, eiúſque ventriculis innaſci poſſe tubercula, Abſceſsûs, Calculos, Tophos, Callos,

A Vlcera, illúdque viuente animali pati poſſe ictûs, Vulnera, & alios affectûs, teſtimonio peritiſſimorum Medicorum ſancitum eſt. Nos vermem mirum in ventriculo inhaſci vidimus: cùm enim valetudinarius quidam Syncope Cardiacâ, Palpitationéque cordis per interualla quateretur immaniter, ſæuitie mali deuictus, ſubitò occubuit. Diſſecto cadauere, inuentus eſt vermis cordis ventriculo dextro adhæreſcere, mortuus, niger, cimicis magni formâ, qui fruſtra toties tentata præſidia illuſerat.

OBSERVATIO CXL.

Anguis admirandus in læuo Cordis ventriculo repertus.

B Cum ad tertiam Praxis huius editionem eſſem accinctûs, & eam tum meis, tum alienis Clariſſimorum virorum miris obſeruationibus exornarem, acceſſit quædam veluti prodigioſa, de ſerpente in læuo Cordis ventriculo reperto; quam, cùm fit miſſâ ab *eruditiſſimo, & literarum cultore admirabili, Doctore Carolo Sponio, Medico Lugdunenſi percelebri*, hoc loco deſcribere placuit. Nobilis quidam Anglus, nomine Ioannes Pennant, annos natus XXI. vitæ morúmque probitate conſpicuus, die 17. Nouembris, anni ſuperioris 1639. fato functus eſt Londini, in Parœciâ S. Ægidij, ad forum mercatorium: Cuius C aperto poſt obitum cadauere, repertus fuit in læuo Cordis ipſius ventriculo anguiculus, cætero quidem corpore apprimè candicans ac lucidus, capite verò rubro: Cauda bifurcata erat ſinguli autem caudæ rami quadripertitò, rurſus dirempti viſcebantur. Hic adoleſcens, totius tribus ante obitum annis, perpetuò conqueſtus fuerat de pectoris inſigni dolore ac grauitate in ſiniſtrum latus deuergente. Adfuiſſe dicitur in hac cadaueris apertione Illuſtriſſimus Dominus de Mayerne, Regis Britanniarum Archiater, & prædictum ſerpentem diligenter conditum aſſeruari curaſſe, tanquam rem ſingulariter raram & inſolentem: præſertim cùm veterum Medicæ Conſultorum D plerique, vel etiam primarij, tam delicatam eſſe, ac fluxam Cordis indolem perſuaſum habuerint, palàmque affirmauerint, vt leuiores etiam offenſas non facilè, nec diu toleret, tantum abeſt vt alterationes tolerare valeat, ad venenatæ beſtiæ productionem neceſſarias, citra ſubitaneam vniuerſi microcoſmi ruinam. Hactenus ille. Cæterùm quum non ita multo pòſt nos accederet Vir Clariſſ. Iacobus Primiroſius, Londinenſis Medicus, de huius hiſtoriæ varietate cupidè ipſum percontatus ſum, quî rem planè ſe habere, quemadmodum ab amico ſignificabatur, aſſeuerare non dubitauit: quin & illud addidit, memorabili huic ipſi ſpectaculo, frequentes Angliæ totius ac Britanniæ magnates interfuiſſe.

E OBSERVATIO CXLI.

Calculi in cordis ventriculo reperti.

Quidam audaciſſimus latro palpitatione cordis frequenter corripi ſolitus, à magiſtratu apprehenſus rotæ eſt affixus. Nos cum collegis duobus, huius cor viſendi cupidi, poſtquam corpus in quatuor partes eſt diſſectum, pulſans adhuc incidimus, ac in ventriculo eius dextro tres reperti lapilli, ciceris magnitudine, coloris cineritij, oblongi, pondo vnius drachmæ, quos aliquot viri docti, & curioſi non tam viderunt, quàm admirati ſunt.

OBSERVATIO CXLII.

Cor marcidum factum.

Ardente Sirio iuuenis in cauſum incurrit cum linguâ nigrâ, ſiti clamosâ, viſcerum ardore, & nimio Caumate preſſus. Applicitis præſidiis conualuit. Poſt duos menſes debilis factus iterum incidit in ignem, curatus non potuit euadere, quin macie tabefactus è vita migraret. In eius ſectione inuentum eſt cordis inuolucrum rugoſum, & cordis ipſa ſubſtantia reperta eſt marcida;nec mirum,quùm omnis ferè humor, qui in Pericardio naturâ ſuâ continetur, ab aſſante calore fuerit exhauſtus.

OBSERVATIO CXLIII.

De Palpitatione cordis.

Cordis valida palpitatio,cucurbitulâ ſcarificatâ ſupra cor admotâ, curatur.

Acutiſſimus affectus, cordis palpitatio eſt, quâ cùm æger quidam grauiſſimè opprimeretur, & quatriduò extremis frigidus,toto corpore liuidus, frigido ſudore madidus in horas moriturus ſperaretur, ita validâ, & continuâ palpitatione vexabatur, vt cor è propriâ ſede exilire videretur, Syncope Cardiacâ ex interuallis concuſſus. Medici vocati ob temporis anguſtias ſuccinctè de morbi causâ diſputantes, in eam vnanimes abiêre ſententiam, hunc affectum deterrimum, non à venarum interceptione repentinam mortem inferente, ſed à craſſo, concreto, melancholico, flatuoſóve ſanguine ortum ducere, à quo fuliginoſa excrementa, ſpirituoſúſque vapor, & craſſus in arteriis interceptus in cor exhalans incutiebat tremorem, & palpitationem. Quo decreto, Clyſteria acria parant, frictiones, ligaturas, & cucurbitulas, ſcapulis ſcarificatus adminiſtrant,Ano hirudines imponunt (nam ad ferendam phlebotomiam in hoc morbo tam neceſſariam vires non conſtabant) purgantia exhibent, cardiaca propinant, flaccido & trementi cordi Alexiteria, flatúſque diſcutientia imponunt, demum nil intentatum relinquunt, ſed incaſſum: nam æger ſine pulſu, & reſpiratione erat exanimis. Tandem accurrens in conclamato caſu,exquiſitiſſimè iam corpore vacuato, illicò Chirurgum vocandum impero,& ſupra læuam mammillam, quâ parte cor magis palpitare videbatur, magnam cucurbitulam imponere, eámque profundè ſcarificare iubeo, ex quâ exiuit ſanguis grumoſus, & multus, & factâ deinceps cum aceto & ſale ſuper ſcarificatam partem lotione, tanta ichoroſi ſanguinis copia octo horarum ſpatio eſt vacuata, vt heminam comprehenderet. Hoc facto præſidio, & è propinquiori loco morbi causâ exhauſta, palpitatio conquieuit, æger ferè mortuus reuixit; nam pulſus, & reſpiratio ordinem ſeruarunt, ipſéque roborato corde, refocillatiſque viribus ad ſe rediit.

OBSERVATIO CXLIV.

De Syncope.

Criticè ſudans, veſtibus nimiùm contectus, in Syncopen incidit.

Ardentiſſimâ febri corripiebatur Notarius quidam, ad quem cùm Medicus accederet, & eum in ſeptimo præcedentibus coctionis notis ſudantem inueniret, iuſſit vt ſtragulis magis cooperiretur, ſic

A enim ſudorem fieri copioſiorem ſperabat, ſequutus forſan Pauli dictum *lib. 2. cap.47.* qui ſudores criticè euenientes non abſtergit, ſed adiuuant quiete, & calore, quoniam alius ſudor alium elicit. Sic factum. At æger totâ facie contectus, inſudante, & calefacto corpore, excandeſcente corde, inflammatis ſpiritibus, hauſto per inſpirationem aëre calidiſſimo, Syncope corripitur:ita vt innato igne ſuffocato vires penè deficerent.Aſſiſtentes facti exanimes,me fortè per plateam tranſeuntem acclamando vocant, hominem veluti emortuum inuenio, quem pallor faciei, oculorum grauitas, & difficilis reſpiratio comitabantur. Amotis veſtibus corpus euentari iubeo, frigidam po-

B tionem ad viſcerum igneum calorem temperandum propino. His factis, & frigidiori aëre inſpirato Cauma remittitur, vires redeunt, & ad priſtinam ſanitatem reuertitur.Quare ſudor in febribus abſtergendus eſt, ne fortè hæc damna eueniant, ſic enim abſterſio ſudoris ipſum prouocat, ex Gal.8.*meth.2.§. iuſſi igitur propinquis, ſi quæ guttulæ illi manarent, diligenter abſtergerent, &c. & 9. meth. cap. 4. §. ſuaſi vt ita facerent, &c.* firmat Auic.1.4. *tract.2.cap.13.§.Nam eius abſterſio addit in ipſum, & eius dimiſſio reſtringit ipſum, &c.* & 2.4. *tract.1.cap.66. §. & ſudor quidem quando tergitur, exuberat, & quando dimittitur, abſcinditur, &c.* Quare cùm ſudor abſterſus infrigidet, oppilet poros, & ſudorem prohibeat, ex Ariſt.2. *probl.13.*abſtergi debet, ne

C ægri contecti, & non abſterſi in Syncopen incidant. Quomodo autem auctoritas Pauli ſit interpretanda, explicat Mercurialis *lib. 5. de febrib. cap.16.* De quo negotio pulchra prædixerunt Cardoſus *lib.de ſex reb. non natural. cap. 11. quæſt. 17.* Ludouic. Lemoſius *in com. cap.2. lib.8. meth. Gal.*

OBSERVATIO CXLV.

De Syncope Cardiaca.

Syncope Cardiaca, copioſiſsima ſanguinis miſsione curata.

D Igniſſima Hippocrate Coo celebris ſententia eſt,lata *lib.4.acut.23.*Quæ ſic ſonat: *Quòd autem quis repentè obmuteſcat, id venarum interceptiones, occluſionéſque faciunt, ſi ſano abſque occaſione, vel forti alia cauſa id contigerit, &c.* Fidus interpres ſic explicat *in com. Cùm igitur ſupra modum oppleta fuerint venæ, grauari virtutem eſt neceſſe, atque in extinctionis agi periculum natiuam caliditatem, quæ ob copiam ſuffocationi ſimile quippiam patitur. Oriuntur ſiquidem Epilepſiæ, Apoplexiæ, & Syncopa Cardiacæ, &c.* Subdit infrà venerandus ſenex: *Venam igitur brachij dextri internam ſecare oportet, &c.* Peritiſſimi Medici qui recentiſſimè hæc loca explanarunt, in extinctione caloris natiui ob copiam multam, id auxilium ſummoperè probant. Dum hæc meditarer, obtulit ſeſe fœmina quædam quadrata, & ſucculenta, quæ

E ex ſuppreſſis lochiis in Cardiacam Syncopen lapſa eſt. Hanc præceſsêre præfocatio, ac ſi manu comprimeretur cor, palpitatio, & anxietas. Actu correptæ, coloris è viuido in pallidum facta eſt mutatio, adfuit pulſus intermittens, ſine voce remanſit, & cadaueris inſtar ad pedes lecti iacebat. Superuenientes mecum Medici alij iudicarunt, in hoc agône non eſſe attendendum, vt reuocaretur calor, regenerarentur ſpiritûs, excitaretur patiens, ſed nos tantummodò de cauſæ ablatione debere eſſe ſolicitos. Háncque euacuante auxilio eſſe remouendam. Obſtabat alius ſocius pulſuum paruitate perterritus; At *cùm rariùs accidat, vt pro-timus in primo, ſecundóve die morbi, vires imbecilles cernantur,* ex Gal.10. *meth.1. in fin.* totum vitium ex ſanguine

ſanguine menſtruo ſuppreſſo, ad cor reſtagnante, ibi coaleſcente, venas, & arterias intercipiente, & natiuum ignem ſuffocante emanare deprehendimus. Nam vt bellè docebat Magiſter 4. *acut.* 111. *vt ignis prope extinguitur immiſſis lignis, tùm humidis, tùm multis, niſi quis multitudinem ſuſtulerit: ſic in frigidiore ob copiam ſanguine, vbi calor natiuus propè extinguitur, præſentiſſimum eſt remedium ſanguinis miſſio, quo tempore periculum ita prehenderit, &c.* His extempore recitatis, communi conſenſu, ex talo, quatuor horarum ſpatio bis ſanguinem exhaurimus, femoribus cucurbitulas admouemus. Quibus non proficientibus coacti neceſſitate, vt ſanguis impactus è propinquiore parte vacuaretur, baſilicam ſiniſtram feriendam imperamus, & veſperi cucurbitulas ſcarificatas coſtis affiximus, & omnibus vno die celebraris, appoſitis acrioribus glandibus aliquantulum oculos aperuit. Clyſtere nutriente iniecto, iterum per noctem ex eâdem internâ cruorem vacuamus. Poſt hanc pulſus ſeruauit ordinem ſarcinâ depoſitâ. Tunc loqui cœpit, adſtantes cognouit, cibum aſſumpſit, & ab imminente mortis periculo eſt liberata.

OBSERVATIO CXLVI.

De Animi deliquio.

Ad animi deliquium, & Syncopen, remedium eximium.

VAlleriola non incelebris auctor, immò inter recentiores longè doctiſſimus *lib.4.obſeruat.6.* Succum ex Veruecum cordibus in animi deliquio, & Syncope, pro viribus reſtaurandis, & roborando corde, tanquam remedium præſtantiſſimum proponit. Hoc tanti auctoris conſilio edoctus, ad ægrum præpotentem ac diuitem accedo, qui ex debilitate facultatis vitalis, ſanguinis & ſpiritûs diſſolutione, ſæpè in Syncopen incidebat. Huic præſeruaturus multa ſum molitus. His non proficientibus; ad hoc celebre auxilium deſcendo, quo vſus per menſem omnino conualuit. Extrahendi huius ſucci hæc eſt ratio. Accepto Veruecis corde, aut hœdi, finditur medium, & probè aquâ eluitur, & roſaceâ confouetur, in taleolas oblongas diſſecatur, Vitreato vaſe teſtaceo cum Caryophyllis imponitur ſine liquore vllo, & paſtâ oblito vaſe, in calentem furnum inditur, quoad calore contabeſcens in ſuccum eliquetur, aperto vaſe ſumitur inuentus ſuccus, & ægro dilucidò propinatur. Mirum profectò quantoperè reficiendis ex inanitione viribus profit, & ſympathiâ quadam, quâ vnum membrum adiuuat aliud, tacito naturæ conſenſu cor roboret. Sic pulmo vulpinus humani pulmonis vires collapſas reſtituit. Oſſa cranij humani pro roborando capite, & propulſandâ Epilepſiâ laudantur. Omentum Veruccinum, humani omenti dolores lenit, recenter ab animali extractum. Oſſium humanorum puluis aſſumptus, ægra oſſa roborat, ex Gal.*lib.11.ſimpl.tit.de oſſibus.* Sic cordis aliorum animalium ſuccus per eliquationem extractus; cæcâ quadam proprietate humanum cor tuetur, ac firmat. Succi quantitas ſit vncia vna, vſque ad duas, cum quo ſi miſceas Alexiteria, non errabis.

OBSERVATIO CXLVII.

De Animi Pathematis.

Ex Irâ, fœmina emortua.

MAximum animi pathema eſt Ira, ex qua non ſolùm omnis generis febres, ſed admiranda ſymptomata, & mortem quandoque oriri, veterum, & Iuniorum peritiſſimi confirmârunt. Licèt enim Galen.2.*de cauſis Sympt.* 5. *ab ira neminem interiiſſe referat, quùm accidat cum appetitu vindictæ, calore neque perfrigerato, neque eius rubore ſoluto.* Tamen hoc intelligendum eſt, ac ſi per ſe ira neminem interficiat; ex accidenti verò mortem ſubſequi, verum eſt; & quotidiano firmatur experimento eorum, qui ex eâ, in ſubitos, lethaléſque affectûs lapſi ſunt. Nam ira concitationem, & calidiorem generat ſanguinem, qui propè cor mouetur, & inflammatur, cuius vi ſpiritûs animales confunduntur, & ſic liquati præ nimio conatu, & ebullitione ſucci ad caput ruunt, & Apoplexiam, Syncopenque Cardiacam lethalem excitant. *Ira furor breuis eſt.* Vnde Seneca ſapientiſſimus *lib.* 2. *de ira ad Nouatum, cap.*36. ſic ait: *Nulla celerior ad inſaniam via eſt, Aiacem in mortem egit furor, in furorem ira.* Hanc concepit quædam rixabunda, & iurgioſa fœmina in aliam contumelias iactans; huic flagrabant oculi, labia quatiebantur, dentes comprimebantur, quoniam manibus, pedibuſque pulſabat humum, facie fœda, indecora aſpectu, voce rauca, & ex eius ore exiliebat quaſi ignem expirans furor: hoc horrido pathemate laſſata diu, accedente cordis validâ palpitatione ſubitò extincta eſt. Nec mirum: nam hæc damna ex irâ, præſertim in corporibus impuris ſuboriri Galenus eſt auctor 6. *de ſanit. tuend. cap.*3. Quibus mulieres quùm ſint viris iracundiores, ſunt magis pronæ. Nam, vt legitur in *Eccleſiaſt. cap.* 25. *Non eſt ira ſupra iram mulieris*, quam tribuit earum imbecillitati Rabbi Moſes Ægyptius *lib.* 1. *perplexor. cap.*49. Et præſertim quùm vterum fert, vt exponit inter barbaros Philoſophos Conciliator *in cap.* 35. *lib.*10.*problemat.* Quare autem mulieres rixoſæ ſint, & iracundæ, explicat ex veterum, & Iuniorum mente luculenter Tiraquellus *p.9.gloſ.1.in 9. legem connubialem.* In hunc ſenſum arguriſſimus Epigrammatum ſcriptor mulierem ex bile conflatam dicit:

Eſt mulier mera bilis, habet duo commoda ſolùm,
Cùm iacet in thalamo, cùm iacet in tumulo.

ZACVTI LVSITANI, PRAXIS MEDICA ADMIRANDA.

LIBER SECVNDVS.

De naturalium, genitalium, & inferiorum partium affectibus.

OBSERVATIO I.

De Ventriculo.

Ventriculi dolor ex abditâ causâ pronatus.

A Mvltis cauſis oriri ventriculi dolorem, háncque partem variis morbis eſſe obnoxiam, illi erit manifeſtum, qui eius ſubſtantiam penitiùs fuerit rimatus, quæ cùm maximè ſenſilis ſit, ex Hipp. 3.*prorrhet*.38. & *lib*.2.*acut*.11. & à ſexto cerebri coniugio, ſuperiori eius orificio, mutuo complexu magni nerui implicentur, & in reliquum eius corpus multiplici ſerie diſtribuantur, ex Galen.3.*prognoſt*.30. noxas illicò perſentiſcit. Huius partis dolore premebatur immaniter Faber quidam lignarius, qui bilioſi humoris vomitu miteſcebat. Hic poſt quatuor dies iterum recrudeſcebat, & eodem vomitu leuabatur. Malum biennio rediit in orbem, remediis minimè ſuccumbens. A flatu eſſe ſubortum Medici inculcant, ac calidis extrà, & intus exhibitis exaſperabatur. Sed cùm excretum eſſet bilioſum, & continuò oris pateretur amarorem, quæ omnia ex igneo hepatis calore ſcaturire, omnes nôrunt, frigidis curatus, nempe venæ ſectione, ſero lactis, balneo, & aliis conualeſcere non potuit. Ecce inflammatione ventriculi oppreſſus triduò extinctus eſt. Diſſecto & aperto corpore, & inueſtigatâ origine impliciti mali, vas cholidochum ad ventriculi fundum implantatum non ſine adſtantium celebrium Medicorum admiratione inuentum. Meatus ergo qui regurgitat in inteſtina bilem, naturâ ſuâ ad imum ventriculi locum implantabatur, vnde miſer hic, continuò, ob bilis ſuapte naturâ acris confluxum, tum dolore, tum bilis vomitu premebatur. Quam hiſtoriam. Galenus feſtiuè delineat *lib.art.medicinal.cap*.74. & *lib*.2.*acut*.29. cuius mentem, & ingenium omnes confirmant, excepto Argenterio acutiſſimo, qui *in com.ad cit.cap.art.med.* futilibus argumentis ductus, ingenij laſciuiâ Gal. coniecturam temnit, & damnat. Hos ægros vocat Auic. 4.2.*cap*.20. infœliees à natura, qui nauſeâ, vomitu, crebríſque bilioſis vomitionibus cruciantur. Ludit enim aliquando natura in opere errans. Sic mutati Iecinoris, lienis, & vaſorum ſitûs. Viſæ duplicatæ iugulares, duplices renes, bini meatûs vrinarij. Cur autem variè hic meatus cholidochus inſeratur in pedeſtribus, volatilibus, piſcibus, cauſam tradit Thomas à Veiga, *in com. cit.cap.Galen.*

OBSERVATIO II.

Verruca ventriculi lethalis.

ANtiquiſſimus Vates *lib.6. epid. ſect.* 3. *text*.1. ſic ait: *Ventris torpor, omnium confuſio*, &c. Nam à debili ventriculo, ob improſperam coctionem, omne propemodum morbi genus oriri ſolet, quoniam auctis cruditatibus, ex quibus morborum myriades repullulant, ex Gal. *lib.de ſuccor.bonit.& vit.cap*.3. fiunt obſtructiones, tumores ſcirrhoſi, apoſtemata dura, vt refert Auicen. 13.3.*tract*.4.*cap*.7. quæ mala ex pituitâ mucoſâ, concretâ originem ducunt. Huius copiam cùm aceruaret quidam, gulæ compotationibúſque valdè deditus, in dolorem incidit ventriculi ſimul cum pondere, & grauedine coniunctum. Malum à frigido flatu ſubortum quùm arbitrarentur Medici, variis calidiſſimis medicamentis, & aliis Chymicis auxiliis excarnificârúnt. Hic indies contabeſcebat, lentâ & puſillâ febre oppreſſus, debilis, & inappetens. Obſtructione Pylori latente laborare ſum ratus, Chalybéata exhibui medicamenta, & alia quæ proponit Auicen. 13. 3.*tract*.1. *cap*.33. de opilatione ſtomachi: hæc profuêre nihil, immo magis ac magis corporis moles liqueſcebat ſenſim. Tandem vno die vomitu laborioſo oborto excreuit maſſam Nuci paruæ cupreſſi aſſimilem, totam cum ſanguine confuſam, poſtea toto menſe euomuit ſanguinem, & deinde fœtidum pus. Hunc paſſum fuiſſe tuberculum in ventriculo, (quod verrucam ſi voces, non errabis) nulli eſt non manifeſtum. Nam tumor in abſceſſum, & vlcus abiit, quod ægrum poſt quindecim dies iugulauit. Verrucas autem, ſeu ficus in ventriculo adnaſci, teſtatur appoſitis hiſtoriis Auenzoar *lib*.1.*Theïzir*, *tractat*.15. *cap*.3. & 4. firmant Auicen. 13. 3.*tractat*.4. *cap*.9.& 11. Beniuen. *de abdit*.88. Quo loco penſilem verrucam vidit ſuborta vehementi tuſſi excretam. Meſaraicas, & ſtomachum occalluiſſe tradit idem *cap*.36. & 37. Lege Foreſtum *de ſtomachi Carunculis*, *lib*.18.*obſeru*.18. & 30.

OBSERVATIO III.

De Attritione ventriculi.

Attritionis ventriculi curatio.

GAlenus, Medicus non modò præclarus, ſed naturæ humanæ ſpeculator vigilantiſſimus, *lib.de præcogn.*

præcog. ad Poſth.cap. 11. feſtiuè, & magnâ celebritate hiſtoriam Imperatoris Antonini delineat, quem febrientem, turpiter ac miſerè decepti Romani Medici variis remediorum generibus citra fructum excruciauerant, torminibus, ac ventris profluuio vexatum, ac ſi Paroxyſmo febrili quateretur, quem roborato ſtomacho, Nardino Vnguento, & aſſumpto vino cum Pipere, Diariâ febre laborantem ex prauè concocto alimento curâſſe gloriatur, & poſt eum ſolus Petrus Bayrus *lib.* 11. *pract. cap.* 9. de attritione ſtomachi ex conuerſione cibi in phlegma, curationem hanc propoſuit. Elapſis diebus vocatus vt inuiſerem ſenem quinquaginta plus annos natum, gracilem, & excarnem, & recenter cum puellâ nuptum, qui febri, cum aſſiduâ pituitæ mucoſæ copiâ per vomitum excretâ vexatus, ſtomacho æſtuabat, & grauabatur. Medici phlebotomiam conſuluerant ob febrim, quæ cùm Diaria eſſet,& ex cruditate ſuborta, idcircò à me ſectio fuit interdicta, & loco eius imperatâ vini albi potio, roboratum os ventriculi Maſtichino oleo, ſuperaſperſis pulueribus Purpuræ, Spicæ Nardi, & Maſtiches. Imperatus ſomnus. Quare cùm vitium à debilitate oriretur, ortâ ex concubitu intempeſtiuo, & nimio, cuius causâ nec ventriculus amplectebatur, nec concoquebat cibum, factum eſt, vt illum cum lentâ pituitâ permixtum euomeret. Hic poſtea Veneris deliciis parciſſimè incumbens, ſi tractu temporis perſentiebat malum, eodem ordine curatus, conualeſcebat.

OBSERVATIO IV.

De Ventriculi ardore.

Ad Ardorem Ventriculi, remedium e regium.

Laborauerat multis diebus, vir quidam bilioſus nimiâ Ventriculi phlogoſi; & excandeſcentia, quam conſequebantur oris amaritudo, bilioſus vomitus, ſiccitas linguæ, moleſta ſitis, ructûs nidoroſi, velut frictorum ouorum, inquietudo maxima, deiecta appetentia, mordicatio, & cardiogmos, quæ omnia citra febrim eum affligebant, & à nimio aromatum eſu ortum ducebant, quibus acceſſit in præcordiis perceptus ardor, ex bilioſâ illâ illuuie ſubortus. Imperatus refrigerans victus, clementes purgationes exhibitæ, & præuiâ venæ ſectione, ſerum lactis exhibitum, applicitum balneum, potiones refrigerantes oblatæ, Saluatella ſecta, Epithematis firmatus ventriculus, tandem Syrupo facto ex ſucco Omphacij euaſit. Hoc, diluculo, quantitate vnciæ vtebatur toto anno. Maxima ergo eſt aduersùs viſcerum ardores Omphacij facultas, atque poteſtas à Gal.4. *ſimpl.* 2. mitis encomiis celebrata. Tres vidi eodem morbo correptos, qui celebratis omnibus, ſolùm aſſumpto ſyrupo facto ex ſucco Arantiorum acidorum, & Portulacæ, ſanitatem obtinuêre.

OBSERVATIO V.

De Hectica ventriculi.

Hectica ventriculi curatio.

INfrequens affectus eſt ille, quem tabem ex ſiccitate ventriculi vocat Galenus 7. *meth. cap.*4. & Ventriculi hecticam appellat Auic. 13.3. *tract.* 1. *cap.* 29. Galenus curationem proponit eo loco contra Romanorum Medicorum inſaniam, qui ægros amaris eſculentis, Abſinthio & aliis internecabant, & ad vomitum compeſcendum, ex debili ventriculo ſubortum, ſtypticis exhibitis; vt Rhois ſucco ſiccatos relique-runt, adeò vt ſimillimum habitum præferrent iis, qui Maraſmo marceſcunt, quos Galenus,ſpretis calidis medicamentis, perſanauit, omni ratione humectans, iiſque materiam inueniens ex eâ methodo, quam *in cap.*6. *eiuſdem libri* ſpatiosè tradit,& nos hoc exemplo Laconicè referemus. Vocatus nuper vt inuiſerem puerum in 14. anno ætatis ſuæ conſtitutum: tangens pulſum, inueni durum; paruum, debilem, celerem;corpus erat tabidum,& excarne; ſitis ingens; ſomnus paucus;aluus aſtricta, excrementa retorrida: Aderat vomitus continuus: & ſi fortè aliquod duriuſculum alimentum præter liquida aſſumere cogebatur, tenellus flacciduſque ventriculus retinere non poterat, ſed id illicò vomitione reiiciebatur:quæ omnia ab aſſante calore interno, hepatiſque phlogoſi, bilioſum humorem ad ventriculi os protrudente,manabant. Acta inquirens, & quæ hactenus ex Medici conſilio huic vitio adhibuiſſet, recenſuit, ad enecandos vermes, quibus cruciari etiam putabat, amaram; aquam Vitæ, vini potum, Culcitram ſtomacho admotam ex Vulturis plumoſo tegmine paratam, ſtomachica calida, exiccantes purgationes, & huius farinæ plurima. His dictis, facilè cognoui exiſtimaſſe Medicum, puerum frigidâ ſtomachi diſpoſitione laborare. Nos verò ex præcedenti curatione, & aliis haud ſanè obſcuris indiciis, longè aliter ſentientes, calidiore habitu eius affici ventriculum, immò eum hecticâ ſtomachi iam eſſe affectum ſumus arbitrati. Quare ad auxilia conuerſi, quæ aridum iam, ac tabe penè conſumptum corpus reficerent, primò præſidia calida abiicere impero, Ptiſſanam, & Rhodoſaccharum propino, iubeo bibat aquam hordeo decoctam; humectantia cibaria edere præcipio; & aliquando ad humidum primigenium reſtaurandum, ea glutinoſiora; & viſcidiora miniſtro; vt pedes, & caput Caſtrati, cum hordeo, & Scariolâ decoctum: frigidis, roborantibus tamen Vnguentis; Iecur, Ventriculum, & Renes vngo. Tabellas ex puluere Diamargariton. frig. & trium Santalor. aſſumendas moneo. His omnibus idoneè præceptis, febris miteſcit, ſitis euanuit, aluus molleſcit, ſomnus obrepit, & magis appetens ad oblata ſe habebat. Tandem, farris, & lactis caprini ope, duorum menſium ſpatio, à tabe ſecurus remanſit.

OBSERVATIO VI.

De imbecillitate ventriculi.

Cachundè, ad debilitatem ventriculi auxilium pretioſum.

ILluſtriſſimus Marchio de Ferreira, à Luſitanorum Regum ſtirpe oriundus, frigido, & valdè debili cùm eſſet ventriculo præditus, ex improſperâ coctione, quotidie, aquæ Naphæ calidiſſimæ hauſtu, duas ferè libras mucoſæ lentæque pituitæ, & deinceps humoris tetri & nigri copiam vomitu excernebat. Poſtea de tremore cordis, metu, triſtitiâ, anxietudine, ructu importuno, inappetentia, nauſea, ſingultu, flatibúſque melancholicis, & inferioris ventris rugitu querebatur. A ſuis cubiculariis Medicis plura celebrata ſunt auxilia. Vacuationes repetitæ. Fomenta ex oleis, decoctionibus, Vnguentiſque parata. Sacculi, & Culcitræ ex lana Purpura, & Cardiacis pulueribus ventriculo admotæ. Clyſteres qui viſcidam pituitam, vnâque humorem melancholicum vacuarent. Apertæ ſunt hirudinum ope mariſcæ. Sæpiùs exhibitum Balſamum verum cum aqua florum Cinnamomi permixtum. Imperata Cardiaca. Applicitum Balneum, à quo Sulphurea balnea eſt

eſt expertus. Fontanellæ in cruribus apertæ. Sudo-rifica ex Ebeni decocto viginti dierum ſpatio exhibi-ta, & per interualla loco potûs communis, aquâ de-coctâ cum radice Chinarum vtebatur. Omnia incaſ-ſum celebrata. Quatuor Medici per literas ſumus con-ſulti. Quidam, cùm mirachiali affectu, quem vul-gato nomine *melancholiam Hypochondriacam* appel-lant, eum oppreſſum arbitraretur, totam ſalutis ſpem in aſſiduo radicis Mechoacanæ vſu ſitam eſſe dice-bat, quâ & flatus diſſolui, & craſſos tenacéſque hu-mores vacuandos ſperabat. Alius vini Abſinthitis potum conſuluit. Alter aquæ aluminoſæ, è terra ſponte naſcentis potum per interualla aſſumendum, præſtantiſſimum eſſe aſſeruit. Ego cùm calorem na-tiuum flaccidum, & ex longo morbo, quo antea op-preſſus erat, debilitatum inſpicerem, ob quam cau-ſam, adiunctâ hepatis caliditate, omnium ſympto-matum varietas oriebatur, in roborando innato ca-lore, diſcutiendis flatibus melancholicis infiſto, ſic-que ad generoſum, & propè diuinum præſidium de-ſcendo, quod ab Indis, & Chinenſibus, *Cachundè*, hoc eſt, robotans appellatur. Non pertranſierat menſis poſt aſſumptum antidotum, quando omnium malo-rum dira ſæuities conquieuit, quæ hactenus illum miſerè excruciauerant. Sed quoniam de hoc medi-camento Indico, nec Aromatum diligentiſſimi ſcri-ptores, nec peritiſſimi Iuniores quicquam memoriæ commendarunt; Idcircò eius compoſitionem, ſum-mo labore comparatam, & à Medicis, qui Prore-gum Orientalis Indiæ, aliorúmque Principum per plures annos curam geſsêre, deſcriptam, hoc loco in communem vtilitatem palam facere non grauabor, quæ eſt huiuſmodi.

℞. *Terræ Cimoliæ, aut aliciuus luti optimi, lib.* ij. *Ambari, lib.* ß. *Moſchi, Galliæ, an.* ℥.ij. *Agallochi opti-mi*, ℥.x. *Margaritar. præparat.* ℥. iiij. *Santalor. rubeor. lib.* iiij. *Santalor. citrinor.* ℥.ij. *Maſtich. Calam. Aro-matic. Galang. Cinnamomi, aloës lotæ cum ſucco Roſar. Rhabarb. elect. Myrobalanor. Chebul. Bellericor. Abſinth. Coralli rubri, Boli Armen. an.* ℥. ij. *Folior. auri*, ℥. ß. *Lapid. Belzaar*, ℥. xx. *Serici vſti*, ℥. viij. *Eboris vſti, lib.* iij. ß.

Puluerifanda pulueriſentur tenuiſſimè, irroratá-que cum Balſami, Vini odoriferi, & aquæ flor. Cin-namomi guttulis exiccentur ad vmbram, & dein-ceps excipiantur cum Sacchari puriſſimi & albiſſimi ſufficiente quantitate; & cum gummi Tragacanthi, & Arabici mucilagine, omnia malaxentur, quoúſque fiat lutum tenaciſſimum, viſcidiſſimum, & valdè ru-brum. Ex hoc (ſicut ex Porcellanis) variæ figuræ, & vaſa conſtruuntur, quæ Mercatores in varias mundi plagas, ex Indiâ Orientali præſertim Olyſipponem, emporium totius Europæ quæſtuoſiſſimum, conue-here ſolent. Hoc Antidoto vtuntur Principes Indiæ, & Chinenſes Magnates, præſertim excitandæ vene-ris causâ; nam mirè huius ſtimulos, & irritamenta prouocat, & genitalem vim robuſtiorem efficit, qua-propter vtrique ſexui eſt vſitatiſſimum, & illo vtun-tur hoc modo. Fruſtulum paruiſſimum lentis magni-tudine in ore interdiu retinere ſolent, liquor emanat dulciſſimus, odoriferus, & ſenſim ac ſine ſenſu, vt è ſacchato candó, ſtillat in fauces, & ſtomachum, adeò ſuauis ac fragrans, vt eius iucundum odorem illicò adſtantes pèrſentiſcant. Hoc Alexipharmacum robo-rat ſtomachum, flatûs diſcutit, affectibus melancho-licis mirabiliter ſuccurrit, Cor tremulum firmat; Cardiacæ, Epilepſiæ, & frigidis neruorum vitiis con-fert eximiè, ſpiritûs vitales, animaléſque recreat, fa-cultates omnes vigorat, tuetur cerebrum, venenis omnibus auxiliatur, & ad oris fœtorem vnicum eſt ſubſidium. Medicamentum certè dignum, vt Reges, Illuſtréſque omnes ad caloris ſymmetriam conſer-

A uandam perpetuò in ore geſtent; nam vitam produ-cit, mortémque retardat, & ſie multo venundatur pre-tio. Vtere eo, & miraberis effectum.

OBSERVATIO VII.

Chocolate, ad roborandum ventriculum, me-dicamentum eximium.

FRequens eſt in Occidentali plagâ, totâ Peruanâ prouinciâ, præſertimque in Mexicano regno, ar-bor quædam perſicæ ſimillima, è cuius cortice exti-mo erumpunt fructûs cucumeris parui inſtar, colore B rubri, læues, & inſipidi, in quorum meditullio ad-ſunt ſemina rubra, fabæ inſtar, quæ patrio ſermone vocantur *Cakao*, vnde arbori nomen eſt inditum: Ex his ad Solem toſtis, & tritis, fit farina, quam cum pipere, caryophyllis, & aniſi ſemine condire ſolent, addentes puluerem cuiuſdam radicis rubræ, apij radi-ci ſimillimæ, quæ vernaculo ſuo ſermone, *Bainha de Cakao* nuncupatur, quæ aromatica & odorifera eſt. Ex his ergo pulueribus cum aquâ exactè permixtis, fiunt pultes liquidæ adiecto ſaccharo: & ſi ampliùs coquas, inſpiſſantur, ita vt in Conſeruam abeant, quâ formâ in parua lignea vaſa coniecta, in totum Orbem hæc Conſerua conuehitur, vocatúrque ab illis vſita-C to ſermone *Chucolate*. Inter coquendum ditiores, Au-lici, & ſanitatis amantiſſimi, immiſcent ambarum & odoratum moſchum. Fabæ illæ vocatæ *Cakao*, fri-gido conſtant temperamento; Cætera aromata nota-bilem caliditatem ſortiuntur. Hoc medicamentum ita apud Occidentales vtriuſque fortunæ homines eſt vſitatum, vt apud Septemtrionales Aqua vitæ, aniſi, aut cinnamomi. Cùm enim calor Solaris in illis re-gionibus abundans, innatum euocet ad extrà, incolæ ventriculum ferè imbecillum habent: cui roborando hac Confectione vtuntur aſſiduè, ita vt in pleriſque domibus ſemper adſint ancillæ, huic conficiendo potui deſtinatæ: Et rarò adeſt quiſpiam, vel ex infi-D mâ plebe, qui hac confectione ad ignem diſſolutâ, ieiuno ventriculo non vtatur, vt eo die alacrior & robuſtior euadat. Quæ farina licèt diſſoluatur in aquâ, poteſt tamen diſſolui in vino, cereuiſiâ, vel iu-re auis.

De quo medicamento, eiúſque viribus, Aroma-tum diligentiſſimi Scriptores, etſi nullam fecerint commemorationem: & illo aduecto ex Hiſpali, no-bili Hiſpaniæ emporio, hoc tempore, vt fama eſt, primates Galli, nobiles Itali, aulici Angli, magnâ cum celebritate vtantur, placet de eius potentia mi-râ, aliquid literis commendare. Nam ventriculum languidum roborat naturâ ſuapte, ob fructum *Ca-kao*, & radicem vocatam *Bainha*, quæ flaccidam ven-triculi coctricem innatâ proprietate roborant & inſtaurant; flatûs diſcutit, mucoſam pituitam per aluum educit, pituitoſos humores diſcutit, craſſos ſecat, Venerem potenter prouocat; ob quem vſum E apud illos eſt celebratiſſimum. Aſthmaticis auxilio eſt, veſicæ dolores à flatu ſubortos mitigat, ructûs leuat, mouet menſtrua, roſeum colorem faciei con-ciliat, obſtructiones aperit, iuuentutem conſeruat. Hæ omnes virtutes præſertim referendæ ſunt radici in magnâ quantitate permixtæ, quæ acris eſt, calida, aromatica, odorifera cinnamomi inſtar, & ſic calidi-tate ſuâ & familiaritate, quam cum ventriculo, & cæteris viſceribus habet, has operatio-nes mirificas ex ſe pandit.

* *
*

OBSERVATIO VIII.

De Ructu.

Ructus moleſtiſſimus, Ambari vſu curatur.

MErcator Luſitanus, craſſioris pituitæ, quam quotidie per vomitum excernebat, copiâ abundans, adeò curis & aſſiduis imaginationibus ſpiritum macerauit, vt quinque menſium ſpatio, exhauſto penè ventriculi calore, in ructum inciderit ita moleſtum ac importunum, vt nec momento temporis, vel ſolus, vel in coronâ hominum eſſe poſſet, quin adſtantes ructûs violenti ſono audito, interturbaret. Pro quo periculoſo malo, hydropem minante, plurima fuerat expertus auxilia. Inter hæc primum obtinuêre locum, phlegmagoga, roborantes tabellæ, Emplaſtra varia Ventriculo admota, quæ ventriculum debilem firmarent, frigidam eius intemperiem corrigerent. Imperata Sudorifica ex Ebeno. Potus aquarum thermalium exhibitus, Chalybis conſerua ad multos dies imperata, vt ſi fortè in pyloro obſtructio eſſet, eam eximeret. Vtebatur attenuante victu, vini Abſinthitis potu, exercebatur, abſtinebat à venere; his, nec fonticulis in cruribus affixis, nec pilulis iliacis Rhaſis, languorem ventriculi, & flatûs inde ſubortos craſſos, emendare potuit. Demum Ambari vſu in mero diſſoluti omninò conualuit. Hoc potu ieiuno ventre vſus fuit toto anno, aſſumptis gr.iv. Ambari, cum Falerni vnciis duabus permixti.

OBSERVATIO IX.

De Melancholia Hypochondriaca.

Mirachialis affectio, Eboris vſu curatur.

HIc morbus omniuarius, & ob ſymptomatum inter ſe repugnantium diſcordiam, quùm ab inæquali fonte, nempe frigiditate ventriculi, & calidâ iecoris intemperie emanet, contumax eſt, & rebellis; quæ omnia ſymptomata inter tantos, exactè dilucidauit Carrerius doctiſſimus *diſput.33. ad libros Galen. de loc.affect.* & acuto ſcribendi ſtylo exarauit Caſtrenſis Luſitanus *lib.de complex.morb.cap.24.* Ob hanc cauſam Medici citra fructum ægros hoc morbo oppreſſos tot medicamentis excruciant, atque fatigant. Malum alioqui commune, & frequens, & quod pauci, præſertim ventriculo debiles, flatibus melancholicis vexati, vix effugiunt. Cùm hac immani Hydrâ luctatus ſæpiſſimè, oleum & operam perdidi. Remedia à peritis præſcribuntur paſſim; ſi fueris expertus, inuenies nulla. Admiraberis, ſi dixerim pluries Eboris vſu hunc Herculeum morbum me domâſſe: nam eum in flaccido, reſolutóque ventriculo roborando, eximendis obſtructionibus, diſcutiendis tetris flatibus, malignâ aurâ retundendâ præſtantiſſimum ſemper inueni: nec mirum: nam Cardiacum medicamentum eſt, ſi Veterum, & Iuniorum dictis eſt ſtandum, & ſic in præſtantiſſima venit antidota. Eius ſubtiliſſimam ſcobem, aut ramenta tenuiſſima in pollinem redacta cum ſaccharo permixta in tabellas efforma, diluculò vnam, quantitate drachmæ aſſume, deſuper vinum, aut Naphæ, meliſſæve aquam epotandam cura. Si tædioſus ſit æger, grana ſex in eodem liquore diſſoluta, ſatis ſunt. Si febris adſit, aut viſcerum ſqualor, Roſacea ſatis eſt. Hoc auxilio ſi fœminæ vtantur in dictos vſus, ſciant, illud ad fœcundandum vterum, retinendumque conceptum etiam mirabiliter conferre.

OBSERVATIO X.

Pro morbo Hypochondriaco, lapis Belzaar vtiliſſimus.

MVltis modis, in variis ægris, hoc morbo, & aliis affectis, lapidem Belzaar propinari, Iuniorum cenſurâ decretum eſt, de cuius temperamento in actiuis, plura primus prædixi *lib.1. de Medic.Princip. Hiſtor.in com.hiſt.36.* & eius mirabiles dotes, ex illorum penu deprompſit Clariſſimus Gaſpar Bauhinus *prop.tract. de lapide Belzaar.* Sed in vna ægra me illius vires eximias cum fructu omnibus modis tentâſſe, teſtor atque profiteor. Quædam fœmina cùm ex retento menſtruo in Mirachialem incideret, cum cordis tremore, triſtitiâ ſumma, metu, taciturnitate, & demum inexplicabili melancholia coniunctam, tentatis omnibus vix conualeſcere potuit. Tandem dira hæc ſymptomata Belzaartici lapidis vſu ſuccubuere. Aquam epotabat, ipſius fruſtulis decoctam. Eum in ore diu retinebat, (vanum enim eſt eius vſu dentes frangi, quum puluis eos firmet,) & fortiter exugebat. Annulum incruſtatum paro, in quo lapis erat incluſus, ita vt carnem tangeret, in proximo minimo læuæ manûs digito geſtatum. Sacculum ex eius puluere cum aliis Cardiacis ſupra cor geſtandum conſtruo. Tabellas ex eo cum electiſſimo Saccharo, aliis etiam pulueribus admixto conficio, ex quibus vnam ieiuno ventriculo, alteram tribus horis poſt cœnam deuorabat, ſtillatitia aqua Scorzoneræ ſuperbibita. Aliquando in iure auis grana ſex interdiu ſumebat. His omnibus quùm quadraginta dierum ſpatio vſa eſſet, & à mœſtitia conualuit, & menſtrua recto ordine fluxerunt. Nam hic lapis deobſtruit vehementer, vt notauit Garzias ab Horto *in lib. Aromat. Indiæ*, & poſt eum experti ſunt Chriſtoph.à Coſta, Monardus *tract. de lapide Belzaar*, Mercatus *lib.2.de morb.mulier.cap.6.* & alij.

OBSERVATIO XI.

Mæſtitia melancholica, Auri potabilis vſu curatur.

BAro quidam Illuſtris, melancholicis imaginationibus diu vexatus, pluribus auxiliis Cardiacis conualeſcere haud potuit; Quare ad Auri potabilis vſum ſe conuertit. Auri enim tenuiſſimam ſcobem, quæ ex puriſſima limatura excidere ſolet, priùs optimè læuigatam, Rhodoſaccharo permixtam, aut liquidum, & potabile aurum, velut oleum, alternis diebus maluatico permixtum ieiuno ventre aſſumebat. Auri liquidi ſex guttulæ, pulueris duodecim grana, ſatis erant. Hoc præſidio cùm per menſem vteretur, omnino à tantis malis immunis euaſit, cuius vires & efficaciam pro morbis grauiſſimis curandis, priſcorum & recentiorum eruditiſſimi, ſummis laudibus celebrarunt. Eius admirandas facultates prædicant Serapio *tract.de ſimplic.cap.425.* Platearius *lib.de ſimpl. medic. cap. 3.* Geberus *lib.de Alchymia, cap. 30. & 31.* Hieronym. Rubeus *lib.de diſtil.ſect.11. cap.10.* Sebaſt. Paparel. *lib.2.de calido innato, cap.32.* Clamitent contrà quidquid velint Muſa *in examine metal.* Platerus *paradox. 91.* Picus Mirandula *lib. 1. de auro, cap.4.* & quorum rationes diſſoluimus fusè *lib. 1. de Med. Princip. Hiſtor. in com.Hiſtor.36.*

* * *

OBSERVATIO XII.

De Cibi faſtidio.

Mortificatio ventriculi, Allij eſu præter omnium ſpem, perſanatur.

ADmirandus ſenex *lib.6.aphor.ſentent.*3. ſic inquit: *In longis difficultatibus inteſtinorum cibi faſtidium, malum, & cum febre peius.* Galenus *in com.*ſic explicat: *Cùm hic caſus aduenerit, mortem quandam ipſi aduenisſe ventriculo compatienti ratione ſignificat, in qua omnino interiit appetentia, opus ad vitam neceſſarium.* Addit eruditiſſimus Heurnius *in com. quoniam iam tunc reſoluta eſt facultas appetens ciborum, & ſuctionis ſenſus non percipitur.* Dic tu, quoniam ventriculus compatiens, mortificationem quandam contraxit, vt non ſolùm in inteſtinorum morbis, ſed in multis aliis euenire probat Auic.13.3.*tractat.*2. *cap.*7. Hanc patiebatur ſenex quidam, qui ſtomacho velut reſolutus iacebat lecto affixus, hic ſolùm meri potu triduo vitam ſuſtinuit. Incidit in hoc infortunium, quòd ſæuiente brumâ per niuoſa loca diu iter fecerit, ob quam cauſam, mortificatis ſenſitiuâ virtute, & attractiuâ, innatoque calore veluti extincto, omnino abolita fuit appetentia cibi. Pro huius curatione, viuificandóque interno igne, plura machinati ſunt Medici auxilia. Aquæ imperantur Chymicæ, Elixir vitæ, Balſamum verum. Aqua ſtillatitia florum Cinnamomi. Tabellæ vino generoſo diſſolutæ, paratæ ex puluere Diatrion Pipereon, Diacinnamomi, & Diacymini. Admouentur calidiſſima Emplaſtra ventriculo. Animalia viua per dorſum ſciſſa, vt Catelli, Columbæ. Propinatur Theriaca vino permixta. Ecce Auicennam *loc. citat.* perlegens, cuius lectione nimiùm delector, ſimilem canonem *in cap.*9. inueni, in hunc modum: *Patientibus autem factam propter frigus, confert decoctio ſpecierum quæ eſt vt piper, & cinamomum, & ſimilia, & ſimiliter vinum vetus, & Diapipereon, & Theriaca propriè, & Allia ſunt iuuamenti maximi in hoc, &c.* Hoc mecum altâ mente perpendens, iudicium Medici tanti non eſſe parui faciendum duxi, quùm dignum ſit conſideratione, vt ſcitè monuit Magiſter *lib.*1.*epidem.ſect.*3.*com.*1. Quare reuertens domum, ægrum inuiſo, in Allio propinando inſiſto, maximè quùm ruſticus apud Galen. 12.*meth.vltim.*eius vſu vtens, à colico cruciatu euaſerit. Allium ergò ſiccum exhibeo cum melle electo delibutum: nam viride flatus parit apud Hippocr. 4. *acut.*90. Huius vſu quatriduò viués, piſciculum aſſum, aceto, & oleo extinctum mandere cœpit. Poſtea oculos aperuit, qui antea cadaueris inſtar iacuerat. Corporis extrema calorem conceperunt, & vno menſe, hoc edulio altus, exhibitâ vini potione, recreauit vires, delicatulæ auis ius abſorbens. Demum cùm alacriùs viueret, & per domum obambularet, Allij eſum iam repudiabat: nam ructûs tetros concitabat: quare eo Sacchato incruſtato deinceps vtebatur. Maxima ergo eſt Allij pro frigidis morbis curandis poteſtas, ob quam Gal. *Theriacam vocauit ruſticorum*, cuius vires pro arcendis venenis ſunt admirandæ, & pro præſeruatione peſtis mirabiliores. Eas lecto poëmate deſcripsêre Caſtor Durantes Medicus Romanus *in ſuo herbario fol.* 10. *lit. A.* & Petrus Lopius Luſitanus, Medicus, & Poëta celebris *in lib.de ſex reb. non naturalib. cap. de Allio.*

* * *

OBSERVATIO XIII.

De Vomitu.

Incredibilis ſanguinis vomitus, Saphenæ ſectione curatus.

INgenioſiſſimus Medicorum *lib.* 5. *aph.* 32. ſic inquit: *Mulieri ſanguinem vomenti menſtruis erumpentibus, ſolutio aduenit.* Diligens interpres in comment. ſic fatur. *Non abſque ratione, erit enim retractio ſimul, & euacuatio ſanguinis ad ſuperiora tendentis. Hoc etiam experientia comprobat vtiliter fieri: nos verò ex ipſa permoti, naturæ opera, quæ benè geruntur, imitabimur, & mulieres hac paſſione laborantes miſſo ſanguine ex vena euacuabimus, &c.* Ex quâ Galeni ſententia patet apertè, in vomitu ſanguinis è menſtrui ſuppreſſione concitato, ſaphenæ ſectionem vtilem eſſe. Contrà arbitrabantur ſcioli quidam, Galeni mente non benè perſpectâ, qui mecum vocati ad curationem Iuuenculæ carnoſæ, cui intra diem, & noctem, triginta penè libras ſanguinis, ob omnimodam menſtrui retentionem euomenti, ſanguinis miſſionem è cubito imperabant: & licèt *contra duos nec Hercules ipſe*, vt eſt in prouerbio, tamen contra quatuor me ſeniores, votum meum annuentibus domeſticis inualuit. Aufero itaque horâ ſextâ matutinâ, reclamantibus illis, nouem vncias ſanguinis è malleolo per interualla tria. Iterum ceſſante iam aliquantiſper fluxu, horâ primâ pomeridianâ duas vncias partitè exhaurio, & nonâ, vnam, & dimidiam. Hac vacuatione celebratâ, & ſanguine ad ſuam originem attracto, omnino ſedatus eſt fluxus, qui aliis reuulſoriis auxiliis nunquam ſuccubuit.

OBSERVATIO XIV.

Atrabilario vomitu ſingulis menſibus vexatus, in multos annos vitam produxit.

COgnoui quendam in conſiſtentiæ ætate conſtitutum, qui ſingulis menſibus, duobus ferè diebus, cum anxietudine, & moleſtiâ multâ, 14. & aliquando 15. libras per vomitum excernebat humoris nigerrimi, & pici liquidæ ſimillimi, (atramentum ſcriptorium diceres.) Hic ab aliis perſuaſus, ad compeſcendum vomitum, adſtringentibus vſus eſt, ſed ſuperueniente Cephalalgiâ dirâ, ab eis receſſit. Cúmque natiuâ ſorte eſſet melancholicus, ab omnibus morbis tutus huius vacuationis beneficio, vſque ad 80.annum vitam produxit. Videant ergò Medici, quâ prouidentiâ has conſuetas vacuationes pertractent, & moderentur.

OBSERVATIO XV.

Mirus Atra bilis vomitus periodicus, Chalybis vſu leuatus.

QVidam naturâ melancholicus, tribus quibuſque menſibus, vno die, nigerrimi humoris, & atrabilarij copiam vomitu reiiciebat, ſuperueniente intenſiſſima febre. Poſtea cum decem ferè libras huius teterrimi humoris excerneret, ius auis guſtabat, & ſomno ſopitus vires recreans, ſurgens è lecto, altero die, pancraticè deinceps viuebat. Huic conſuluimus Melanagoga, quùm lien atri ſanguinis copia turgeret: nam ad regionem lienis rugitum ſentiebat, & ſubtriſtis multoties erat, qua de cauſa lien coaceruatum hunc humorem in ventriculum eructabat. In hoc, per regionem magis conſuetam, nempe aluum, nigra excrementa ſenſim regenita vacuare intendi,

intendi, Apozemata propinaui multoties, hirudines ano affixi, Cauteria cruribus inuſſi, ſetonem in liene excitaui, cuius vi ichor liuidus emanauit diu; balnea imperaui, ſecui ſaluatellam læuam, Cardiaca miniſtraui: at nihil profeci. Sed cùm in præſentiâ tam craſſæ materiæ, obſtructiones internas adeſſe coniectarem, Chalybem præparatum, in decoctione Eupatorij diſſolutum, quadraginta dierum ſpatio, aſſumendum ſuaſi, cum exercitio valido. Hoc præſidio celebrato, vomitus ceſſauit omnino, fortè quia Chalybis vi, deobſtructæ ſunt viæ, per quas limoſum hunc ſanguinem lien ad hæmorrhoidas detrudit, & ſic loco vomitûs, ſanguinis excretio per ſedem eſt ſequuta ſingulis menſibus tribus, Hac emanante, æger deinde nullum paſſus eſt incommodum, immò ſaniùs vitam ducebat, abſque detrimento vllo.

OBSERVATIO XVI.

De Cholera.

Choleræ ſæuiſſima, curatio.

CHolera, acutiſſimus eſt affectus: nam horrendis ſymptomatis premens, ægros ſubitâ facta vacuatione per vtrumque ventrem, ad fauces mortis deducit. Oritur perſæpe ab ingeſtis cibariis prauis, fugacibus fructibus, & ſæpè ex Cucumerum eſu, qui cùm copiosè in poſtrema menſa ſumuntur, quùm edulia ſint concoctu faciliora, retenta putreſcunt, & corrumpuntur, quæ ſemicruda, natura cum ichoribus multis vbertim per aluum, & vomitum protrudit, & multoties in tanta copia, vt ob exhauſtum ſpiritum ſuperueniant Syncope, animi deliquium virium iactura, pulsûs ablatio, intenſiſſima ſitis, Conuulſio, Rigor, neruorum retractiones, Aphonia, Stupor, Caligo oculorum, extremorum frigiditas, Anxietas, Angor, & ægri facie Hipprocratica, viribus reſolutis mortis imaginem referre videantur. Hanc patiebatur honeſtiſſima fœmina, quæ ex ferculo facto ex Oriza, & lacte, actu frigido aſſumpto in eam incidit, cum ſurarum Conuulſione coniunctam. Curata primò abſtergentibus, deinde incraſſantibus, roborantibus, & adſtringentibus. Inter cætera præſidia tria profuere multum, primum cryſtallum præparatum, quo vel Vnguentis permixto, vel iuri auis, aut caſtrati, Rhodoſaccharóve inſperſo vtebatur. Secundum fuit cucurbitula magna benè ignita regioni ventis ſæpius impoſita. Tertium vſtio in humeris celebrata, cuius vi, diſtracta natura, fluxus ceſſauit omnino; quod auxilium in conclamato fluxu eſſe optimum, vſus edocuit.

OBSERVATIO XVII.

Cholera admiranda, lactis chalybeati, & Syrupi de Meſpilis ope perſanata.

SEptuagenaria gracilis & excarnis, ardente Sirio, ex melonum nimio eſu, in Choleram adeò atrocem ſubitò incidit, ex extincta pænè eſſe videretur. Cùm enim à nimia horum fructuum humiditate vẽtriculus eſſet ſubuerſus & laxatus valdè, ingeſta illicò incœpit excernere in copia tanta per vtrumque ventrem, vt tridui ſpatio centies vomeret mucoſa & fœtida, tercentiéſque ferè per aluum excerneret ichores, pituitam liquidam, albam, & nulla prorſus acredine infectam. Symptomata fuêre funeſta, dira, & terroris plena. Sitis inexhauſta, pertinax vigilia, pulſus intermittens, reccurrens, & aliquando abolitus, faſtidium ſummum, vocis quaſi priuatio, conuulſis ob ariditatem vocis inſtrumentis: ſingultus, crurum conuulſio, extremorum frigiditas, lingua ſcabra & aduſta, vrinæ retentio, delirium, anguſtia, ſyncope, animi deliquium, cordis tremor. Huic viribus iam exhauſtæ, & ad pedes lectuli iacenti, veluti moribundæ, hæc ſunt celebrata auxilia: Clyſteria abſtergentia, incraſſantia: Fomenta, vnguenta, emplaſtra adſtringentia vtrique ventri impoſita. Potus, iura, conſeruæ, & alia auxilia, quæ roborando incraſſant. Omni ingenio conciliatus ſomnus narcoticis extrà, ſincipiti, naribus, temporibus, & plantis pedum appoſitis: nam ob virium languorem omnimodum, in potum ea offerre, erat impoſſibile.) Cucurbitulæ appoſitæ ſunt ſæpiſſimè in ventre & aliis. Rhabarbarum vſtulatũ pluries exhibitum. Tandem duobus auxiliis hic atrox morbo omnino eſt profligatus, Syrupo de Meſpilis ſæpius in die ebibito, & lactis vaccini chalybeati potu in Aurorâ aſſumpto. Ille enim Syrupus, licèt infrequens ſit in Medicinæ vſu, prærogatiuas tamen in ſiſtendis fluxibus obtinet mirabiles; Meſpila enim, præſertim immatura, adſtrictione ſua partes roborant, & fluorem alui eximiè compeſcunt. Lac vaccinum humoris virulenti acrimoniam compeſcit, & mirè incraſſat, cùm ſit vſtulatum, ex Gal. 10. *ſimpl.* 8. & alibi ſæpè.

OBSERVATIO XVIII.

De Dyſenteria.

Ex Adamante impolito deuorato, cruenta deiectio, tabes, mors.

ADamantem Venenum eſſe contendunt plurimi, experientia contrarium oſtendit: nam plurimi citra noxam ipſum furtim deuorant, & deinde cum excrementis excernunt: ſolùm ergò nocet, ſi ſerra in fruſtra diſſectus, vel impolitus deuoretur, tunc enim vitri inſtar, aſperitate ſua inteſtina pungit, ferit, vulnerat, & exulcerat: quare vlcera ab eo ſuborta, lethalia, quùm enim altiùs depaſcant & penetrent, illicò oborta putrilagine fiunt ſordidiora, ac cancroſa. Hoc vlcere inteſtinorum premebatur Mercatoris ſeruus ſatis obeſus, & pinguis, qui cùm malo dolo tres Adamantes impolitos deuoraſſet, in tormina poſt diem lapſus eſt, & ob vulnerata inteſtina, cruenta deinceps deiiciens, febricula detentus; nullis poſtea præſidiis conſaneſcere potuit, quin vlcere magis ac magis ſordidiori facto tabefactus animam efflauit. Neque ob hoc, Adamantem venenum arbitreris: nam huius eſt antidotum, vt probat Franciſcus Ruéus *lib. 2. de gemmis c.* 15. & aromatum Indicorum ſcientiſſimi ſcriptores memoriæ prodiderunt.

OBSERVATIO XIX.

Dyſenteria à ſuppreſſis menſibus orta, Saphenæ ſectione curatur.

MAtronam ex ſuppreſſis menſtruis Dyſenteria corripuit. Pro eius curatione dubitatum inter Medicos, ex qua parte ſanguis hauriendus: nam ſi è cubito vacuas, menſtrua retrahis, licèt Dyſenteriæ occurras reuellendo ſurſum; ſi talum ſeces, etſi ad originem fluxionis reuellis, naturam & ſanguinem deorſum præcipitas, & fluxum auges. Paucisſimi dubium proponunt. Solus Mercatus *libro 3. de morbis. internis, cap.* 12. ſolutionem dirimit. Hic in ingenti Plethora cubitum ſecat; in contrario caſu, talum tundere iubet: ſed ineptè: nam in grandi plenitudine,

nitudine, aut paulò ſuppari ſemper Saphena ferienda: quoniam plenitudinem demit, menſtrua prouocat, & ſuperas partes euacuat, quæ exhauſtæ ab inferis ſugunt, & fluentem ad inteſtina ſanguinem ſurſum reuellunt. Sic celebrata eſt vacuatio in fœminâ hac, quæ poſtea abſtergentibus infuſis, & Rhabarbari vſtulati vſu, meliùs habuit. Lege pulchra apud Moxium *lib.* 1. *de morb. mulier.* 36. *&* 37. qui de morbis muliebribus curandis per venæ ſectionem graphicè poſt omnes diſſeruit.

OBSERVATIO XX.

In deſperata Dyſenteria, cauſtica aliquando ſunt ex vſu.

EX quatuor ſanguinolentæ excretionis differentiis, propoſitis à Gal. 3. *de ſympt. cauſ. cap.* 2. vltimam eſſe, quando minutim, & exiguo tempore, expulſio facta conſpicitur, aliàs quidem veri ſanguinis, aliàs concteti, interdum puri, aliquando cruſtularum, quæ Græcè Ephelcides dicuntur, ſæpè membranoſorum corporum, quæ inteſtinorum ſunt particulæ, frequenter ſtercoris ſanguinolenti, 6. *de loc.* 2. confirmat Galen. Hunc affectum Celſus *lib.* 4. *cap.* 15. tormina dicit, Græci Dyſenteriam vocauêre. Huius vltimum gradum proponit Galen. *lib.* 4. *Aph. com.* 26. quando aliquid iam ab humore corrodente, acri, billioſo ex ipsâ abraditur ſubſtantiâ inteſtinorum, & carnes excernuntur: tunc iuxta edictum Hippocratis aph. cit. *Si Caruncula deiiciantur, lethale eſt.* Hanc ſæuam dyſenteriam patiebatur generoſus quidam Dux poſt multos menſes, qui vigil, inappetens factus, ſæuis torminibus afflictus, tabidus, in horas moriturus ſperabatur, febriculâ tenui, & colliquante detentus. In huius curatione variam medicamentorum ſyluam Medici erant experti. Ex tribus ſolùm aliquod leuamen ſenſit, ſed iterum recrudeſcente affectu, in peius ruebat. Primum fuit Saluatellæ dextræ ſectio, & Epithematum vſus. Secundum lactis vſtulati potus. Tertium Cotoneum excauatum, & intrà Cerâ albâ repletum, extrà maſsâ circumlitum, deinde prunis admotum: quoniam liquefacta cera ſeſe in Cotonei carnem inſinuat, cuius eſu, ante omnem cibum aliquod leuamen ſenſit: nam his etſi ad tempus reſtrictus eſt fluxus, tamen exaſperato affectu lapſus eſt in deterius. His viſis in conclamatâ Dyſenteriâ Muriam ſalſorum piſcium, & Oliuarum per interualla infundimus, cuius vſu aliqui reuixêre apud Gal. 12. *meth. cap.* 1. Sed cùm hæc non proficerent, ad cauſtica, & cruſtam inducentia acceſſi. Sicque paraui clyſteria ex lacte Chalybeato, cum Arſenici gr. iv. & tribus aluminis, benè permixto. Hoc enemate cùm decies 20. dierum interuallo eſſet vſus, ſanitati reſtituitur, firmitatem aſſumit, & qui cadauer repræſentabat, obducto inteſtinorum vlcere, firmatâ aluo, robuſtus euaſit. Nec mireris: nam *quando vnica via ſalutis eſt, ea licet cum periculo tentanda.* Hunc modum curationis docuêre Galen. 9. *ſec. loc.* 2. *&* 9. *ſimpl.* 5. Auicen. 16. 3. *tractat.* 2. *cap.* 7. Hæc enim ſi lacte contemperentur, ſingulis drachmis illorum, Opij gr. j. addatur, vt monuit Hollerius *lib.* 1. *de morbis internis cap.* 40. non nocent, immò putrilaginem abſumunt, exiccant impensè, arctant, glutinant, & cruſtam inducunt, ex Pauli edicto *lib.* 3. *cap.* 42. Eis ergo vtaris quando vlcera ſerpendo depaſcunt: nam Auicenna multis in locis Arſenicum exhibet in potum, in Phthiſi, Aſthmate, caſu, offenſione, in paucâ quantitate, & contemperatum eis quæ illius malitiam retundunt.

OBSERVATIO XXI.

De Diarrhœa.

Diarrhœa ex obſtructione ſuborta, aperientibus, curata.

ROmanæ eloquentiæ parens, & Medicæ ſcholæ primarius Dux, vir conſularis Celſus, auream protulit ſententiam *lib.* 4. *ſua Medicina cap.* 19. dum ſic præfatur: *Vno die fluere aluum ſæpè pro valetudine eſt, atque etiam pluribus, dum febris adſit, & intra ſeptimum diem id conquieſcat. Purgatur enim corpus, & quod intus læſurum erat, vtiliter effunditur, verùm ſpatium periculoſum eſt: interdum enim tormina, ac febriculas excitat, viréſque conſumit, &c.* Hos gradûs pertranſiuit quinquagenarius, cui octo, aut decem diebus venter copioſè profluit citra febrem. His diebus quieuit, victus ſolùm regimine vſus, neque impetum ventris cohibuit. Poſtea menſis vnius ſpatio fluxus perdurat cum febri, & torminibus diris. Applicita abſtergentia Clyſteria, & quoniam Cacochymum erat corpus, ad cauſam deponendam, ter Rhabarbaro vſtulato expurgatus: *nam fluxus curat.* apud Galen. 6. *epid. ſect.* 2. *com.* 9. & 4. *acut.* 110. in alui fluxu, valente vtitur medicamento ad Cacochymiam detrahendam. Sic fecit hic æger, ſed nihil proficere potuit. Immò ſi fluxus per ſe, aut medicamentorum ope fortè ceſſabat, tumebat venter, difficilem patiebatur reſpirationem cum anguſtiâ ſummâ. Si laxabatur, liquida excernens, & flatulenta, meliùs habebat. At cùm febris non ceſſaret, contabeſceret corpus, & mucoſa per aluum cum recrementis deiiceret, & timor eſſet, ne ob fluxum longum, in Atrophiam incidens tabe periret, eum aperientibus curare propoſui, maximè cùm fluxum pateretur oppilatiuum. Licèt autem difficilis curationis ſit hic fluxus, quoniam contrariæ adſunt indicationes; nam fluxus quà fluxus deſiderat incraſſantia, hæc autem augent obſtructionem, & fluxum, & ſi incidentia propines, fluxum prouocas, quia liquas, attenuas. Tamen exequendum eſt Auicen. conſilium 16. 3. *tract.* 2. *cap.* 10. de curâ fluxus oppilati. Dum ſic inquit: *De errore igitur eſt vt cadat additio in Oppilatione per ſtyptica, immò oportet, vt iuuetur, quod expellitur ab Oppilatione cum euacuatione. Cúmque euacuantur via ab eo, & pertranſeunt medicina aperitiua Oppilationum, vt aperiant eas. Et quandoque neceſſarium eſt in aperiendo Oppilationes ſolutiuum fortiter attrahens materias groſſas, generantes Oppilationem, & clyſteria fortis apertionis, & attractionis, &c.* Quare licèt hic eſſet marcidus, cùm hepar obſtructione laboraret, cuius causâ ad partes nutriendas alimentum non penetrabat, aperientia, & Diuretica Apozemata exhibui, quorum vſu cum aliquantiſper venter conſtringeretur, Chalybis vſu ad viginti dies exhibiti omnino fluxus ceſſauit Attende quàm bellè loquatur Auicen. *in eodem cap. in fin.* qui Græcos in hoc curando morbo multùm excelluit, dum dicit: *Oppilationum verò curationem iam ſciuiſti, & oportet vt non prohibeat te macredo infirmi ab hoc: nam cùm curaueris eum, & aperueris Oppilationes, & euacuaueris humores Oppilatiuos, penetrabit cibus ad corpus eius, & non accidet Diarrhœa poſt illud, & confortabitur corpus eius. &c.* Quibus aureis verbis munitus, plurimas febri Albâ detentas, fluxúque diuturno Oppilatiuo oppreſſas, & marcidas factas, Chalybeatis medicamentis perſanâſſe recordo, quæ incraſſantibus exhibitis ruebant in peius, & tandem vitam erant cum morte commutaturæ.

OBSERVATIO XXII.

Fluxus diuturnus cerebralis, Cauterio ad Bregma indito, curatur.

Multus honos concedendus eſt Auicennæ auctori tanto, & vberrimo Galeni interpreti, qui plurima ſempiternæ memoriæ commendanda arti Medici addidit, à Græcis vel prætermiſſa, vel ignorata quidem, & hoc præſertim in curatione fluxuum, in quà illos longo interuallo ſuperauit; (reluctentur licèt Manardus, Leonicenus, & alij.) Is ergò 16. 3. *tractat.2. cap.9.* de cura fluxus cerebralis, ſic ait: *Et oportet vt adminiſtretur illud quod diximus in capitulo Catarrhi, de raſione capitis, & fricatione eius cum rebus aſperis, & ex euaporationibus capitis, & adminiſtratione rubificantium, & cauterizantium ſuper ipſum, & ex confortatione eius, & rectificatione complexionis eius. Et quandoque neceſſarium eſt cauterium, &c.* Hoc auxilio ſanatus eſt adoleſcens, frigidi & humidi temperamenti, qui cùm antea diſtillatione laboraret ex crudo humore ſubortâ, quàm cerebri debilitas habitualis gignebat, ſuperueniente alui profluuio ſpumoſo, nocturno, indies contabeſcebat magis, quod ex capite originem ducere, præter Auicennæ ſententiam *loc.cit. tract.1.cap.2.* in initio, & Raſim *lib.3.aph.* Hipp. præ-dixit *lib.7. aph.* 30. dicens: *Quibus in alui profluuiis excrementa ſpumoſa ſunt, iis ex capite pituita defluit.* Nam cerebrum ſuperfluum humorem ad ſtomachum, & inteſtina eructat, ex Galen. *2.feb.11. & 6.de ſanit.9.* qui mucoſus humor deſcendens debilitat & relaxat, ventris & inteſtinorum contentricem vim. Hic patiebatur cùm fluxu, aurium tinnitum, grauitatem capitis, caliginem oculorum, per os & nares excrementorum copiam emittebat. Roborantibus capiti impoſitis, ſudoriferis ex Ebeno paratis, nec Sinapiſmo facto ex Euphorbio, & Cantharidibus, bregmati impoſito, potuit leuari: Quare cauterio in eâ parte affixo, & ſanie emanante ad ſanitatem reuerſus eſt.

OBSERVATIO XXIII.

De Colico dolore.

Colicus dolor, peſtilens, contagioſus, lethalis.

Dari colicum dolorem peſtilentem, ac contagioſum præter Paulum *lib.3. cap.* 43. Auicen. 16. 3. *tract.3.cap.6. & tract.* 4. *cap.*30. pauci memoriæ commendârunt. Firmat Gentilis *in com.* Ratio dictat. Nam quid obſtat quò minus parua qualitas recepta in aëre plurimas noſtri corporis partes corripere, & primò Colon inteſtinum labefactare poſſit labe dirà: Alia enim peſtis ad cerebrum, alia ad pleuram, alia ad Colon, alia ad alia membra Analogiam habet, ex quâ Phrenitis, Pleuritis, Colica, & alij morbi peſtiferi conſurgunt. Anno 1600. quando hæc peſtifera lues Europam ferè totam oppreſſerat, obſeruaui plures, qui hoc diro dolore colico affecti, venenoſis ſymptomatis excruciati, occubuêre omnes, nullus quartum diem pertranſiit. At hoc ad occultam peſtiferæ auræ vim videtur referendum; quæ cor vitæ fontem, cæteràſque nutritionis officinas, venenatâ qualitate occupauit, ac extinxit.

OBSERVATIO XXIV.

Colicus dolor, animaduerſus Gallicus.

Fallopius *lib. de morb. Gallic. cap.* 100. notauit aurium tinnitum Gallicum, cerebri affecti ſignum manifeſtum, quod in hoc morbo compatitur pri-

A mò, ſi fides eſt adhibenda Fernelio. Rondeletius *lib. de morb. Gallico, tit. de ſignis,* obſeruauit dolorem ſterni, qui pleuritidem ſæpè Medicis repræſentat. Vidi dolorem dentium Gallicum. Colicum dolorem bis notaui ab obſcœno concubitu ſubortum, qui citra vllum præuium ſymptoma inuaſit. Is nec colicis præſidiis, nec ſudorificis, niſi Mercurialibus vnguentis ſuccubuit.

OBSERVATIO XXV.

Colicus dolor ſæuiſſimus, niue circumpoſitâ, curatur.

B Adoleſcens bilioſiſſimus, curis fatigatus, vigil, & excarnis, vigente in hyeme colicum dolorem incidit ita atrocem, vt ingenti dolore, ſitique oppreſſus, velut amens, tres dies inſomnis duceret. Colica præſidia diuerſimoda ſunt acta, quæ flatûs diſſoluerent, frigiditatem arcerent, pituitam vacuarent. Vocatus 12. die morbi, contrario ordine, at ad mentem Galeni curandum duxi *in lib. 12. meth. 7. in fin. §. ſimili genere & alteri cuidam in æſtate affecto, cùm ſitibundus admodum eſſet, ſupra alia quæ memoraui, etiam frigida potione vti permiſi, &c.* Quare vſus ſum ſectione venæ, refrigerantibus clyſmis, frigidis iulapiis, & aliis quæ furentem, & acrem bilem mulcerent, ac lenirent. Sed cùm dolor ingraueſceret, ſitis vrgeret,
C ex niue Emplaſtrum parti dolenti impono, & geliſſimam cum Saccharo ad ſatietatem bibendam offero; non tranſierat hora, quin ſe ſanum repentè exclamaret, ita vt eodem victu frigido nutritus, à dolore ſecurus euaſerit. Lege Auicennam 16. 3. *tract.4. cap.17.* Amat. *lib.1. cent.2.*

OBSERVATIO XXVI.

Pudendum taurinum, colico dolori mirabile.

Plurima ſunt, quæ pro præſeruatione, & curatione doloris colici ab occultâ proprietate ope-
D rantia à Medicis præſcribuntur auxilia. Lupinum ſtercus ſummè laudat Galen. & appoſito exemplo confirmat *lib.10. ſimpl.tit. ſtercus lupinum,* quod ab occultâ vi prodeſſe colicis, tenent Fernel. 2. *de abdit.*17. Fracaſtor. *lib.1. de morb. contag.*8. hepar lupi à tota ſpecie humanum iecur roborat, ex Auenzoar. *lib.2. Theizir, tract. 1. cap. 2.* Sic pudendum tauri ab ſpecifica virtute mirificè iuuat. Plurimos notaui miſerrimè hoc tormento concuſſos, qui ſolùm hoc auxilio ſanitati ſunt reſtituti. Alij ab eo, huius vi ſunt præſeruati. Vtere eo in puluere redacto ſcrupuli quantitate in maluatico diſſoluto. Pro colici doloris præſeruatione ſelecta præſidia refert Iacobus Pons, *lib. de rectè exercenda medicina, tit. de Colico dolore.*

E
OBSERVATIO XXVII.

Colicus dolor, vrinæ humanæ potu, curatus.

Vrinæ potum ad grauiſſimos morbos frigidos propulſandos ſummè eſſe ex vſu, auctores vnanimiter confirmârunt, retulit Auicen. *lib.2. tractat.2. cap.* 725. Galenus licèt eius potum horribilem iudicet 10. *ſimpl.* 15. vrgente neceſſitate humanam in achoribus conſuluit *lib.1. ſec. loc.*8. nam præterquam quòd hæc eſt antidotum contra venenum præſtantiſſimum, auctore Dioſcoride *lib.2. cap.*73. nam lethalibus venenis, & venenoſis morbis mirè auxiliatur, vt doctè explicat Matthiolus *in com.* etiam colico cruciatui, ſummo eſt auxilio, vt tentur Plinius *lib.28.*

lib.28. cap.6. Paulus *lib.7. tit. de vrina.* Hanc, à puero impube, & adhuc Venerem non experto extractam, ſæpè vnciarum octo, quantitate, cum melle deſpumato permixtam actu calidam, patientibus colicum dolorem, cæteris non conferentibus auxiliis, exhibui. Omnes, excretis flatibus, per inferiorem,& ſuperiorem ventrem, ruptáque copiosè aluo ſuperſtites euaſère.

OBSERVATIO XXVIII.

Immani cruciatu colico excarnificatus, ſibi ipſi cultello pectore confoſſo, mortem acciuit.

PLurimos furore veluti indignabundo percitos, mortis ſuæ vindices fuiſſe acerbos, ſuique enormes homicidas, humanæ hiſtoriæ conteſtantur. Alios doloribus immanibus concuſſos ſibiipſis mortem intuliſſe ſtupendâ hiſtoriâ narrat Langius *lib.1. epiſt.38.* Nos vidimus Adoleſcentem immani colico dolore excarnificatum, qui nullis vnquam ceſſerat auxiliis, qui cùm 20. diebus, inconniuis oculis acerbos dolores ferret, immò ex interuallis acutiſſimas punctiones in ventre ſentiret, ac ſi à vermibus morderetur intrinſecùs, ſibi tenuiſſimo cultello ventrem perforari vlulans & ingemiſcens, altâ voce adſtantibus clamabat. Peritiſſimi Medici conſulti. Alij à maligna, venenataque aurâ inteſtina lancinante. Quidam Dæmonum præſtigiis dolorem concitari putabant. Ego à vermibus, aut beſtiâ aliquâ intùs innatâ oriri ſum ratus. Plura citra vtilitatem contra vermes exhibui. Hic tantâ celeritate corpus exagitabat aduenante dolore, vt vix à quatuor miniſtris cohiberetur. Vtcunque ſit, nocte quadam doloris ſæuitie deuictus, velut deſperatus & amens, tenuiſſimo, at ſatis longo, acutóque cultello, quem fortè in ſcrinio ſeruatum habebat: pectore confoſſo, mortem ſibi pro remedio acciuit.

OBSERVATIO XXIX.

Colicus dolor, ex æruginosâ bile ſubortus; remediis præſtantiſſimis curatus.

SEnator erat in Regiâ Matricenſi curiâ Luſitanus, ſeptuagenarius, gracilis, viuidus adhuc, & colore roſeo præditus, qui cùm tertias nuptias cum pulchrâ fœminâ contraheret, Venere ineſcatus, vini potu, & alimentis calidis nimis indulſit. Ex quorum aſſiduo vſu ita iecur incaluit, & Renes ſqualidi ſunt redditi, vt in ardorem vrinæ incideret. Ecce intempeſtâ nocte, de dolore ventris immani queri cœpit, qui paulatim poſt duas horas increſcens, eum ita oppreſſit, vt ſingultiens & exanimis, in animi deliquium laberetur, vomitu æruginoſo ex interuallis tentatus. Sitis aderat, anguſtia, roſio in ventre, ac ſi acu perforaretur, faſtidium, vigiliæ, febris nulla, & ſumma totius corporis debilitas. Peritiſſimi vocati ſunt Medici, qui celebriores erant in inclyta aulâ, vnánimeſque in eam abeunt ſententiam, à debilitate innati caloris, & flatuum copia, dolorem ſcaturire. Si verò aliqua ſigna aderant, quæ phlogoſim internam oſtenderent, ex accidenti euenire, ex dolore, vigilia, ſpirituum & humorum motu, rati ſunt; ſicut bilem reuomitam non eſſe æruginoſam, ſed porraceam, ex eſculentis non rectè concoctis in ſene debili; ſibi perſuaſere ſimul. Et ſic conſilio ſuo, Colica præſidia per os & aluum exhibere, & extrà ſparti dolenti varia vnguenta, fo-

A menta, emplaſtra carminantia admouere iubent. Quibus æger triduò maceratus, profecit nihil, imò ruebat in peius. Ob hanc cauſam ad Conſilium vocati ſunt Regis Archiatri tres, qui cùm maturiori conſilio omnia rimarentur, ob prægreſſas cauſas, ſenem Colico ex dolore caliditate laborare arbitrantur: ſic inuerſâ curatione, frigida intùs & extra applicant, quatuor dierum ſpatio auxilia, quibus nec tantiſper eſt leuatus. Sed quem finem habuerit morbus, iam exaudi. Mihi fortè per plateam ambulanti, & ab hoſpitio in quo habitabam, decedenti, Luſitanus iuuenis factus eſt obuiam, rogátque obnixè, vt ad ægrum inuiſendū accedam, quod libenter feci. Moratus circa ægrum, pulſum exploro, tardum, debilem, rarum inueni. Vrina erat ignea, ſitis ingens, lingua ſicca, ſcabra,

B corpus aridum, exuſtum. His viſis, & præcedentibus cauſis rectè animaduerſis, à calore emanare malum non dubitaui. Sed cùm remedia frigida vbertim eſſent actitata, ad niuis potum vſque, quid facerem ignoraui anceps. At cùm viderem ægrum ex nimiâ Venere debilitatum, & hac de cauſâ ſiccatum & excarnem, præſidium tùm intus, tum extrà humectans, refrigerans, bilioſi humoris & efficaciam malignitatem contemperans excogitaui, calorem demulcens & reſtaurans. Quamobrem cardiaca exhibui. Lactis caprini potum obtuli, cum ſaccharo, recenter ab vbere iuxta lectum extracti, in auroram, libræ dimidiæ quantitate: quo etiam commixto cum vitellis ouorum recentiſſi-

C mis, roſaceâ & ſaccharo, interdiu ter vel quater pro cibo vtebatur. Vinum deguſtabat tenue, dulce, roſaceâ lymphatum. Cibus interdum erat pullus lacte ſaginatus. Conſerua erat Rhodoſaccharum. Clyſterem aſſumebat ex interuallis, ex iure pulli, lacte, luteis ouorum, & ſaccharo. Extrà toti ventri ſolùm ſpatio xv. dierum, apponebatur Cataplaſma ex hordei farinâ, lacte, vitellis ouorum, & roſaceâ permixtâ; cuius vſu leniri dolorem ſentiebat. Porrò vir hic decem diebus, his præſidiis vſus, obdormiuit, amiſit ſitim, vigoroſior factus eſt, & à dolore immunis, impoſterúmque à concubitu abſtinens, pancreaticè vixit.

D

OBSERVATIO XXX.

Pro Colico dolore curando, remedium expertum.

CVm ad curandam honeſtam & piam matronam Olyſipponenſem, conterraneam meam accitus eſſem, eam Colico dolore atroci oppreſſam inueni, à flatu, qui horrendum murmur in toto ventre afficiebat, ſolo, pronato. Sed cùm plura auxilia pro hoc domando eſſent celebrata, hoc ſolùm ex toto conquieuit. Et eſt vt bibat octo, aut nouem guttulas fellis galli vetuſti, cum vnciis duabus generoſi vini permixti. Felle aſſumpto, excreto per ſedem flatu, à dolore euaſit. Si gallus non adſit, vtere quocunque

E felle animalis, quod in hunc vſum eſt etiam ſalutiferum, prout in aliis felici experimento notaui.

OBSERVATIO XXXI.

Colicus dolor, cauterio ventri affixo, ex toto ſuccumbit.

AD curandum Magnatem, quatuor Medici ſumus ingreſſi, qui ex vlceribus diuturnis, in totâ ventris regione erumpentibus, ex quibus ex temporum interuallis, fœda emanabat illuuies, immani Colico dolore erat oppreſſus: Cum enim Gallicâ ſcabie à multo tempore eſſet tentatus, Mercurio vnctus, ab eâ ſanus euaſit: At remanentibus in ventre puſtu-

lis

lis vlceroſis, ab eis nec ſudorificis auxiliis, nec fonticulis in crure adapertis, & aliis auxiliis conſaneſcere potuit, donec conſilio Chirurgorum, per totum ventrem Vnguento parato ex hydrargyro quater vnctus eſt. Vix tertia erat facta inunctio, quando reſtagnante humore ad internas ſedes, intúſque coërcito, ſæui exorti ſunt per totum ventrem dolores, ſupprimitur vrina, ſitis adeſt inexhauſta, pulſus fit paruus, & ipſe cum anxietate in horas reſolui videbatur, vigil, inappetens, & immorigerus. Conſilio inter nos inito, concluſum eſt, pugnandum Cardiacis, quæ hydrargyri vim retunderent, Anodynis intus & extrà exhibitis, Enematis flatûs diſcutientibus. Pro complendâ prima indicatione, offeruntur Confectio hyacinthorum, Alchermes, Theriaca, lapis Belzaarticus, raſura vnicornu. Sed quod magis profuit, Folia auri commixta cum Conſerua naphæ, aut meliſſæ: nam Aurum eſt Mercurij antidotum. Anodyna ex variis medicamentis parata, in modum fotûs, vnguenti, cataplaſmatis. Columbæ per dorſum ſectæ ventri admotæ. Omentum arietinum recenter extractum. Sed cùm hæc, ſicut Clyſteria varia non prodeſſent, & vrinæ ſuppreſſio vrgeret, balneo vſus eſt oleagineo, cuius ope libenter poſt horas tres excreuit vrinam craſſam, ſabuloſam, & valde rubram. Perſeuerante dolore, ſecatur vena in interno talo; imperatur purgatio clemens: Hirudines impoſitæ mariſcis, & ventri toti in circuitu affixæ numero octo. At vacuato humore craſſo & nigro, æger tamen nihil leuatus eſt. Ægro in agône poſito, vocatiſque tribus ampliùs Medicis in conſilium, de narcoticis offerendis, inter nos, ad rauim vſque pugnatum, determinatúmque Philonij Perſici drachmam tutò poſſe offerri, cum generoſo vino permixtam. Sic factum, ſed citra leuamen vllum. Quare opere fruſtrati, Cucurbitulas tres profundè ſcarificatas ventri admouimus. Quo auxilio cùm aliquantiſper leniretur dolor, & altero iterum exaſperaretur, ex leuamine ſequuto ex cucurbitulis, iterum ſiccas, apponendas curamus, magnas, & cum flammâ multâ, quas incantamenti modo, ad flatuoſum ſpiritum educendum prodeſſe, firmauit Galenus 12. *Meth. vlt.* Tandem cùm dolore premeretur immani, ex communi conſenſu, remedium eſſe neceſſarium rati ſumus, quod ex profundo violenter attraheret. Quamobrem quatuor cauteria lata fabricanda curauimus, quæ bene ignita in circuitu vmbilici ſunt inuſta; nec conſilium noſtram ſpem fefellit: nam poſtea ſale & aceto abluta ter in die, tantam humoris copiam citrini ex ſe effundebant quotidie, vt dimidiam libram poſſet æquare: quâ ſorditie triduo emanante, æger etſi viribus proſtratus, ſanus remanſit, & poſtea optimo victûs regimine, decocto Smilacis aſperæ pro continuo potu vſus, & hac Conſeruâ impoſterum bis in ſeptimanâ aſſumptâ, aluóque eius ope blandè depoſitâ, ab vlceribus & dolore eſt præſeruatus.

℞. *Folior. Senæ,* ℥.j. *Epithym. Polypod. ſem. Carthami, an.* ʒ.iij. *Aniſi,* ʒ.j. *Cinnamomi* ʒ.ß. *Florum cordial.* ℥.ß. *Paſſularum Corinth.* ℥.ij. *Glycyrrhiz. raſæ & contuſæ,* ℥.j.ß. *Smilacis aſperæ,* ℥.j. *Radic. Chynæ,* ℥.ß. Coque ſecundùm artem in ſuffic. aquæ quantit. quouſque remaneat ℔. ß. Infunde per noctem ſecundùm artem, *Rhabarb. elect.* ʒ.j.ß. *Agarici in petia ligati,* ʒ.j. *Colaturæ adde Mannæ elect.* ℥.ij. *Puluer. hermodactyl. pulpæ ſemin. carthami, an.* ℥.ß. *Pulpæ paſſular.* ℥.j. *Puluer. Mechoacæ* ʒ.ij. *Puluer. folior. ſenæ,* ʒ.iij. *Puluer. Smilacis aſperæ,* ℥.ß. *Aniſi,* ʒ.j. *Cinnamomi* ʒ.j.ß. *Theriac. & Confect. hyacinth. an.* ʒ.j.ß. Cum ſaccharo excipiantur omnia, & fiat Conſerua: & ſeruetur in vaſe vitreato.

Doſis ℥.j. ſuperbibito hauſtu decoctionis Smilacis aſperæ. Aſſumatur alternis diebus.

OBSERVATIO XXXII.

Colicus dolor ex Opio aſſumpto pronatus, lethalis.

IVris-peritiæ Doctor quidam inſignis, quum ad honorem regendæ Cathedræ primariæ, omnium conſenſu eſſet electus, & duabus ſeptimanis, oſtentandi causâ, publicè lectiones obiret, & corpus vigiliis maceraret, & ad extremam maciem, ob ſtudiorum labores perpeſſos, eſſet redactus, & ſqualore obſitus plures noctes inſomnis ageret; conſilio cuiuſdam Medici, Opium octo granorum pondere aſſumpſit, rhodoſaccharo permixtum. Eo aſſumpto placidè totâ nocte dormiuit: Attamen in aurorâ rugitûs in ventre perſenſit, & illicò intolerabilem dolorem. At cùm eſſet viribus à longo tempore exhauſtus, debiliſſimus, minuto omnino calore, & increſcente dolore, nullis proficientibus auxiliis, cohibitâ reſpiratione, è viuis deceſſit.

OBSERVATIO XXXIII.

Colicus dolor, ob vermem admirandum enatus.

IVuenis erat flaccidus, & imbellis; toto ferè temperamento pituitoſus. Hic nullum obſeruabat ordinem in victu, imò edulij fabacei eſu ita delectabatur; vt virides in magnâ copiâ eſitaret, & ſiccas, toſtas, frixas, coctas, in quantitate multâ. Sed cùm hic cibus flatulentus ſit, concoctúque difficilis, ita vt ſi triduo coquas, alimentum haudquaquam flatûs expers efficias; 1. *Acut. com.* 18. *in fine*: factum eſt, vt de dolore ventris continuò queri cœperit, & ita aliquando ventrem ſibi lancinari affirmabat, ac ſi terebro perforaretur. Tandem adaucto immani dolore, qui nullum non adhibitum remediorum genus contempſit, & ægro in deſperationem veluti adacto, iuxta os coccygis ceu lignum hærere perſenſit, & tandem expulſo verme viuo admirando, qui præſentis tragœdiæ auctor erat incognitus, à tanto malo conualuit. Vermis erat colore flauus, pollicis magnitudine, aculeis toto corpore circumſeptus, duris, hiſpidis, acutis, paruiſſimum Erinaceum diceres.

OBSERVATIO XXXIV.

De Iliaco Dolore.

Pila plumbea deuorata, pro Iliaco dolore curando, præſtantiſſima.

QVidam ex Caſtanearum crudarum ingluuie multâ, in omnimodam incidit fæcum retentionem, ita vt ventris tumore, doloréque immani oppreſſus circa vmbilicum, globulum, veluti ſphæram habere videretur, ab implicitis & circumuolutis (chordarum modo) inteſtinis enatam. Hic cùm in agône eſſet, & frigido ſudore madidus, ſtercus per os eiiceret, variáque interna, & externa expertus eſſet, incaſſum tamen auxilia: poſtquam ad emolliendas fæces, leniendúmque dolorem, in balneum oleagineum duceretur, nullum leuamen ſenſit. Quare 12. paruas pilulas plumbeas quibus Sclopetarij ad enecandos paſſeres vtuntur: deuorandas dedi, quibus dolor aliquantiſper conquieuit, ſed poſt tres horas iterum increuit; quúmque iterum 18. pilulas propinarem, fæces reddidit, & iniecto clyſtere ex aquâ vitæ, & vrinâ pueri, à dolore immunis euaſit. Nec miteris: nam hoc carapotium

tranſuoratum Volvuloſos iuuat, quoniam inteſtina A inuoluta, implicita,& vincta explicat ſuo pondere,& aperit, fæces impellit, & obſtruentia excludit, lenitque dolorem; in quem vſum Mercatus 3. *de morb.intern.*16. Chalybis limaturam propinat. Neque huius remedij efficaciam interdicat Dioclis ſententia apud Cælium Aurelian.3. *acut.*17. quòd inteſtina denſet,& denſitate, coactâ vexatione diſtendat, & vt in annotationibus Ioan. Guinterius ait, Dyſenteriam faciat, quem ſequitur Mercur. *lib.*3. *de morb. intern.*37.Nam plus iuuat pondere,quàm denſitate obeſt: immò ipſe Mercurialis *in com. hiſtor. epidem.*23. Palinodiam recantans, hoc auxilium, cæteris non conferentibus poſſe vſurpari aſſeuerat.

OBSERVATIO XXXV.

In deſperato Volvulo Hydrargyri potus, & follis fabrilis, ſummopere iuuant.

DVx ſtrenuiſſimus quùm poſt ludum paruæ pilæ, corpus exercitio maceraret, ſudore madidus, ſitique oppreſſus, aquæ nimiùm niue infrigidatæ calicem ebibit. At eius potu illicò in ſublimioribus inteſtinorum partibus torſionem ſenſit. Apparuit iuxta vmbilicum tumor, inuolutæ chordæ inſtar rotundus, & durus. Quúmque intenſiſſimo cruciaretur dolore, multáque iam tentaret efficaciſſima auxilia, de quorum ſyluâ ſunt quæ flatus reſoluunt, inteſtina calefaciunt,frigidam intemperiem corrigunt: hiſque C cùm nec fæces, ructum crepitúmve emitteret, immò vomitionibus fœdis oppreſſus in malis eſſet, nullo alio præſidio quam libræ Hydrargyri potu potuit leuari, à quo & fæces excreuit, & ex dolore meliùs habuit; quo ſedato, & clyſtere ex generoſo vino iniecto perfectam conſequutus eſt ſanitatem.Optimum ſanè præſidium eſt hoc: nam Anodynum eſt, & ſuo pondere inteſtinum aperit, & obſtruentes fæces deturbat, & cùm vehementer ſit humidum, tenuibúſque conſtet partibus, & valdè mobile, irritat naturam, & ſtercus validâ ventris perturbatione propellit, auctore Auic.6.4. *tract.*1.*cap.*2.§. *Argentum Viuum plurimi qui bibunt, non læduntur eo, egreditur enim cum diſpoſitione ſua per inferiorem regionem, &c.* Explicat Palmarius *lib. de Hydrargyro, cap.* 5. medicamentum non eſſe venenum; in potum ad plurimos vſus poſſe D aſſumi latè prædiximus *lib.*1.*de Medicor. Princip.Hiſt. in com. hiſtor.*73.*quæſt.*40.*&* 41. Cætera, de Ilei curatione abſolutâ pete à Petro Salio, Medico exercitatiſſimo, *lib. de affectib.particularib. ab aliis practicis non exhibitis*, *cap.*11.

Miratur hic Auctor doctiſſimus, *libello de affectibus particularibus ab aliis practicis non exhibitis loc.cit.* Amatum Luſitanum *lib.* 1. *centur. curat. vlt.* qui doctrinâ Hippocratis inſtructus in Volvulo deſperato ad fæces induratas emolliendas vtitur folle fabrili, vt inteſtina ſtercore obſtructa immiſſo flatu aperiantur,& dilatentur, ſicque ſubſit locus deinceps emollientibus clyſmis: nam dum Amatum mendacij arguere E videtur, Hippocratem accuſat. Is enim ſic monuit *lib.*3. *de morb. num.*15. *de Volvulo. Sin minus, follem fabrilem indito, & in ventrem flatum immittito, à quo & ventrem, & inteſtini contractionem diſtendas. Deinde extracto folle clyſterem adhibeto: ſit autem infuſum per clyſterem iniiciendum paratum non ex valde calefactoriis, ſed ex his quæ ſtercora diſſoluunt, ac colliquant, &c.* Neque reſpuas quæ ſcripta ſunt in lib. de morbis, quoniam, ex mente Galeni 6. *epid. ſect.* 1. *com.* 29. hic liber eſt Hipp. Theſſali filij: nam ipſe Galenus *in proœmio ſect.*2. *lib.* 8. *epid. & lib. de nat. hum. & in fin. lib.*3. *de diff. reſpirat.* hunc vocat virum probatiſſimum, memorabilem. Et ipſe Salius libros de morb. vt partum Hippocrate dignum interpretatus eſt. Trallianus *lib.*10.*cap.vlt.de cura doloris colici ex ſtercoris duri obſtructione*,follem approbat.Hoc ego vſus ſum fœliciſſimè in conclamato Ileo à fæce retentâ, in quodam, qui ex nimio oryzæ ſemicrudæ eſu in hunc miſerrimum incidit infortunium: follis enim vi dilatatis inteſtinis, & poſt horam immiſſo infuſo emollienti, cum drachmâ vnâ pilularum Iliacarum Rhaſis parato;excrementa aduſta ſimilia caprinis excreuit, & à morte euaſit.Cælius *lib.*3.*acut.*17.auxilium hoc condemnat, quia ventus frigidus valdè nocet inteſtinis, à quo generatur dolor ob extenſionem, ſed cùm *nihil ſit quod tam magnificè profit, quod aliqua ex parte non noceat*, ex Galen.11. *meth. cap.*11. & huius auxilij noxa vtilitate B minor ſit, eo Hippoc.voto fretus in conclamato Iléo audacter vtendum cenſeo.

OBSERVATIO XXXVI.

De Vmbilici dolore.

Vmbilici dolor ſæuiſſimus, Opio epoto, curatur.

FOemina bilioſa & fortis, in fœdum Gallicum incidit vteri profluuium, quo cùm eſſet afflicta, ad putridi humoris exiccationem, mulierum conſilio, imprudens, aquâ aluminosâ, muliebres partes, inguináque multoties abluit. Poſt ablutionem, reſtrictâ fluxione,in tam dirum incurrit vmbilici dolorem, vt plures noctes inſomnes ducens, in horas moritura ſperaretur. Illicò ſectæ Saphenæ, Hirudines ano admotæ, cucurbitulæ ſcarificatæ ſæpiùs femoribus applicitæ, cruribus affixa Veſicantia, Clyſteres omnis generis imperati, Vnguenta, Fotûs, Emplaſtra varia adhibita. Supra vmbilicum Hirudines, vſtiones, & ſcarificationes admotæ, purgatio diuerſis medicamentis celebrata, tandem in ſemicupium ex medicamentis Anodynis celebratum ingreſſa, aſſumptóque ter per interualla Philonio, nullo modo eſt leuata. Demum cùm morti ob doloris ſæuitiem eſſet propinqua,Opium incorrectum quantitate 12.granorum in iure pulli potandum offero. Aſſumpto eo in veternum mox incidit, vnius diei ſpatio obdormiſcens, expergefacta, ſine dolore ſalua remanſit.

OBSERVATIO XXXVII.

Ex pugno in Vmbilico illato, mors ſubſequuta:

EXcitata inter duos adoleſcentes rixa, ob quam alter alterum pugnis afficere conabatur. Ceſſante eâ, vnus inſidioſus veniens à tergo, pugnum ſuper vmbilicum alterius inflixit cum manu dexterâ violentiâ tantâ, vt ictus, ſubitò priuatus reſpiratione, ſideratorum more, liuidus totus in terram cadens, à vita diſceſſerit. Vmbilici enim eſt dignitas multa: & in vmbilicali regione adſunt plurima vaſa, quæ cum viſceribus magnum obtinent conſenſum. Memini me aliquando ex pugno in eadem parte inflicto, vidiſſe ſequutam Hepatis inflammationem, quæ ſolùm aceruatæ, & copioſæ phlebotomiæ ſuccubuit.

OBSERVATIO XXXVIII.

De Lumbricis.

Vermis mirus.

INgenti dolore in ſtomachi regione vexabatur puer, ita vt ex interuallis vociferans in magnum clamorem

clamorem prorumperet. Lumbricum ſuſpicatus, in vino Hieram cum Corallinâ, Dictamno, & Scordio permixtam exhibeo. Eâ aſſumptâ, mucoſam excreuit pituitam vnà cum verme mortuo, nigerrimo, dimidij palmi longitudine, mediocriter craſſo, toto corpore piloſo nimis, capite læui, caudâ furcatâ, quo expulſo, hilariter vixit.

Hoc loco deſcribere placet exemplum admirãdum, quod Doctor Ludouicus Nonnius, Medicus Antuerpienſis doctiſſimus diebus elapſis mihi remiſit. Quadragenaria vermium generationi obnoxia, quùm multis diebus, ſæuis torminibus vexaretur, variis vſa medicamentis, tandem excluſit lumbricum latum quatuor vlnarum, qui erat inſtar tæniæ, ad pollicis penè latitudinem, quo depoſito ſtatim conualuit.

OBSERVATIO XXXIX.

Vermes inguen perforantes.

VIr quidam robuſtus, & elegans, tumore inguinis per duos menſes corripitur, qui indies auctus, abſceſsûs ſuſpicioné præbuit: adhibitis licet præſidiis nimiùm excreſcens, & in ruborem abiens cum pulſatione, puris confecti notas tangenti oſtendit. Chirurgus aperuit tumorem, loco puris, lumbrici duo erumpunt, magni, rotundi cum illuuie multâ. Abſterſo, & conſolidato vlcere intra paucos dies æger conualuit.

OBSERVATIO XL.

Vermes viui per Vmbilicum prodeuntes.

PAupercula quædam, anxietate, doloréque ventriculi diu correpta, poſtea Epilepſiam, Syncopen, Tremorem cordis, Colicum dolorem per interualla paſſa eſt, deinde in Bulimum incidit adeò vehementem, vt nunquam ſatiari videretur. Vno die cùm ingentem ſubſultum in ventre perſentiſceret, veluti ſuffocata, ſoporéque correpta quatuor vermes teretes vomitu expulit. Ad ſe rediens, in regione vmbilici, immani cum dolore, roſionem, & dilacerationem ſenſit, poſt quam, aperto foramine, viuidi tres prodiêre vermes, rotundi, palmi longitudine. At conſolidato vlcere, mulier, ebibitâ aquâ ligno colubrino decocta, in poſterum, à tanto malo eſt præſeruata. Non ergo dubites vermes aliquando ventrem perforaſſe. Obſeruarunt Paulus *lib.*4. *cap.*53. Auicen. 16.3. *tract.*5. *cap.*2. Paréus *lib.*19. *cap.* 3. Foreſt. *lib.*7. *obſeru.*35. Solenander *lib.*5. *conſil.*15. & alij.

Num autem lumbrici viui mortuis ſint deteriores, vt arbitratur Diocles apud Aurelian. *lib.*4. *chroniôn cap.*8. an mortui viuis, vt putauit Auic. 16.3. *tract.* 5. *cap.* 2. dubium eſt ſcrutinio digniſſimum: nam pro vtraque parte paria ſunt momenta rationum. Viui enim, ſæua, immania, lethalia, & terroris plena concitant ſymptomata, & ſæpè mortem accerſunt, vt variis Medicorum exemplis firmauit Marcellus Donatus *lib.*4. *de medic. hiſt. mirab. cap.*26. Mortui venenum internum præoſtendunt, ob cuius vim ſunt interempti. Hunc Gordianum nodum extrica cum doctiſſimo Mercur. *lib.*3. *de morb. pueror. cap.*9. Quoniam mortui ſi exeant ſine febri, aut eâ præſente benignâ, non ſunt deteriores: nam ob alimenti inopiam ſunt inperfecti. Si verò vigente malignâ febri erumpant, peiores ſunt ob dictam cauſam. Eadem ratio de viuis eſt aſſignanda. Hac ſolutione totam antinomiam euaneſcere putamus, qua Paulum, Aëtium, cæteróſque Medicinæ Duces, & recentiores, qui varia de hac dubitatione protulerunt, in veram amicitiam poteris reducere. Nobis ſat ſit monſtraſſe loca, à Iuniorum pauciſſimis notata. Lege eruditiſſimum Ioannem Brauum *in com. ſent.* 18. *lib.*2. *prognoſt. Hippocratis*, qui de hoc argumento egit eximiè.

OBSERVATIO XLI.

Correptus Vermibus, Opiſthotono vexatur, in quo Calcanea capiti erant connexa.

NArrat Trincauellius, auctor neruoſiſſimus *lib.*9. *cap.*11. *de curandis morbis*, ſe vidiſſe pueros, qui à vermibus adeò malè affecti erant, vt retrorſum conuulſi, calcaneis penè caput contingerent. Cùm primùm huius auctoris experimentum legerem, id mirabar valdè, difficile credens, pedes inuerſo ordine caput poſſe contingere, cùm ſemel vocatus ad pueri cuiuſdam aurificis filij curationem, illum hoc conuulſionis genere detentum inuenio, quem Rigor, Anxietas, & ex interuallis immanis ventris dolor comitabantur. Obſtupui exempli nouitate commotus. Venenum ſuſpicatus, Theriacam exhibeo. Reuerſus domum illicò Trincauellij hiſtoriæ recordor. Ad inuiſendum ægrum mox accingor. Clyſterem paro ex lacte, & Saccharo, & poſt eum, alium iniiciendum curo ex lacte, Aloë, & ſucco Allij. Pilulas ſex ex ℥.j. Aloës, & ℈.j. Dictamni, cum ℈.ß. Theriac. deuorandas præbeo. His cùm ſatis deiiceret, nil leuatus eſt. Altero die tres impero factas ex puluere ligni Colubrini, Aloë, Myrrha, cum ſucco Abſinth. Menth. & felle tauri. Poſtquam eas aſſumpſit, linquitur animo: & excitatis torminibus, cum fæcibus, duos vermes nigros, rotundos excreuit, & præter ſpem à tanto malo conualuit.

OBSERVATIO XLII.

Quidam ob vermes concuſſus Apoplexiâ, reuixit.

QVidam maligna febre correptus, quùm meliùs haberet, ſubitò quatitur Apoplexia, ita vt iacens in lecto cadaueris inſtar nihil reſponderet, ſenſu, & motu priuatus. Pro tanto malo dum cucurbitulæ parantur, ecce intra dentes apparuêre corpuſcula mutuò ſeſe mouentia. Iniecto intra dentes ligno, & aperto ore, tres apparent lumbrici viui, quos propria manu, iniectis in os digitis apprehendo. Extractis his, aliquantiſper reſipuit æger, è cuius naribus poſt paucum interpoſitum tempus, duo etiam viui exiere. Hic propinato ſucco Abſinthij cum farina lupinorum permixto, quatuor mortuos per ſeceſſum excreuit, ſicque apertis oculis adſtantes cognoſcere cœpit, & victu ſelectiſſimo refocillatus, reuixit.

OBSERVATIO XLIII.

Aphonia ex Vermibus admiranda.

TErribilia, immania, dira & terroris plena ſunt ſymptomata, quæ quotidie ex vermibus oriri conſpicimus, quæ auctores recenſent, præſertim Gabucinus Fanenſis, & Hippolytus Brillus, qui de hac re integros libros edidêre. Nos vnum infrequens notauimus in quadam fœmina ætatis ſuæ octodecim annorum, quæ cùm ex febre quotidianâ euaſiſſet, integris ſenſibus prædita, ad oblata benè ſe gerens, & ſanorum munia obiens, per 40. dierum ſpatium loqui non potuit, ſed muta, & Aphona facta vitam ducebat. Hæc licèt plura experiretur auxilia, nunquam loqui potuit, niſi vermibus per

tuſſim excretis, ſimilibus erucis, breuibus, & viuis, qui tetro ſuo, & venenato vapore, vocis inſtrumenta hactenus labefactauerant.

OBSERVATIO XLIV.

Ad Vermes necandos, bolus eximius.

EX plurimis præſtantiſſimis auxiliis, quibus decurſu ætatis meæ felici experimento ad vermes necandos vſus ſum, hoc eſt præcipuum. Exhibe non præſente febre. Ex ingredientium ſyluâ poteris etiam parare pilulas, tabellas, emplaſtra, & vnguenta huic vſui valdè proficua.

℞. *Aloës Succotrin.* ℥.iij. *Cortic. Granator.*℥.ß. *ligni Colubrini*, *Lupinor. Sen. Oriental. Myrobalanor. Citrinor. an.* ℥.ß. *Sem. Santonic. Sem. Citri,an.*Ʒ.ß.*Dictamni albi*, *Scordij*, *Coralline*, *Myrrhæ*, *Cornu cerui vſti*, *Eboris vſti. Rhabarbar. Agaric. an.* Ʒ.ij. *Semin. Macedonic.*℥.j.

Puluerifanda pulueriſentur, & acerrimo aceto irrorentur, ſiccentur ad vmbram. Adde

Biſtortæ, ℥.ß. *Succi Allij*, *Rutæ*, *Abſinth. Menthæ*, *Fellis Tauri*, *an.*℥.ij. *Theriac.* ℥.j. *Mithridatij.*℥.ß.*Tormentillæ*, ℥.ß.

Miſceantur omnia, & cum ſyrupo Abſinth. excipiantur, & fiat bolus.

OBSERVATIO XLV.

De Hepate.

Corpus ſine Hepate inuentum, cuius loco maſſa carnea admiranda.

VIrgo tympanitica ex menſium reſtrictione diuturnâ, viſcerumque hac de cauſâ Scirrhoſis tumoribus excitatis, oppreſſa, ita malè habuit, vt præ dextri Hypochondrij pondere, ingenti duritie, ac tumore fatigata vix ambulare poſſet, quare vitio in vitium mutato, vt ſæpè in hoc contumaci morbo euenire ſolet, reſolutis viribus è vita diſceſſit. Diſſecto corpore, inuenta eſt maſſa carnea in regione Hepatis vſque ad vmbilicum extenſa, quæ extracta (dictu mirum, & viſu mirabilius) 36.libras ponderabat. Hepar nullo modo inuentum. In ſubſtantia interna maſſæ, duo magni abſceſsûs reperti.

OBSERVATIO XLVI.

De Hepatis Incendio.

Ad phlogoſim Hepatis, auxilium præſtans.

AD roborandum, & refrigerandum Iecur, ac biliosum humorem contemperandum, plurima à Medicorum ſcientiſſimis celebrantur auxilia, ſed in hunc vſum eſt medicamentum nulli ſecundum, quo incolæ Guineæ vti ſolent; nam ſquallidum, & ſiccum Iecur mira quadam proprietate tuetur, ac contemperat. Millies eo vſus ſum, in labiorum ſciſſuris, Cutaneis affectibus, vteri pruritu, vnguium Scabritie, Rubedine faciei, frequenti ſingultu, aſſiduo vomitu, Pilorum decidentiâ, guttâ Roſaceâ, igne ſacro, Hepatis dolore, & aliis vitiis quæ à iecoris excandeſcentia, phlogoſiue interna concitantur. Quidam in volis manuum, & plantis pedum cruſtoſam ſcabiem diu patiebatur, ex qua tentatis plurimis præſidiis conualeſcere haud potuit. Hic, ſolùm aſſumpto hoc medicamento leuatus eſt. Vocatur *Cola* à Luſitanis noſtris, & in omni tractu regni Guineæ naſcitur fructus hic, qui colorem rubrum dilutum habet, & formam, & magnitudine Caſtaneam repræſentat. Saporem retinet amariuſculum. Interdiu fructum hunc ſiccum, & duriuſculum oportet dentibus comminuere, qui ad febres ardentes eradicandas ſummè prodeſt, maximè ſi aqua endiuiæ ſuprà bibatur. Eſt fructus arboris ſimilis Caſtaneæ,quæ cùm fructum ſuum tenerum emittat, illicò delapſus ab arbore induratur, Caſtanearum inſtar.

OBSERVATIO XLVII.

De Hepatis Ardore.

Ad internum Hepatis Ardorem, præſidium laudatiſſimum.

GAlenus non ſolùm in Medicinâ maximus, ſed vnicus, ac ſingularis naturæ loquentis genius mirabilis,*lib.2.ad Glauc.cap.1.in princip.*duplicem conſtituit inflammationem, humidam vnam, ſiccam aliam: Illa, ex calidâ fluxione membrum occupante contingit: hæc,quando nullo humore influente calor naturalis igneſcit.Hanc patiebatur generoſus quidam Prorex, qui ſiſſuris labiorum, & linguæ, miſerrimè premebatur, cuius causâ alimenta in ore dentibus conterere non poterat. Huic plura auxilia adhibui. Secui venam,præparaui humorem, expurgantia conſului,balnea imperaui, ſerum lactis dedi,Hepati Epithema impoſui,Ptiſſanam obtuli, conſeruas refrigerantes,pulueres, tabellas huiuſmodi aſſumendas præbui: omnia fruſtra. Tandem vſu aſſiduo Caſiæ fiſtularis adhuc virentis ab arbore extractæ, ſaccharóque conditæ, cuius copiam ab Orientali India ipſe adduxerat, ſanus eſt factus, Hic fructus Caſiæ, quæ vocatur Syringodes,tener, & ante maturitatem vireſcens, cæterorum fructuum inſtar ab Indis Saccharo conditur, & ab Orientali, & Occidentali plagâ ad Olyſiponem, Hiſpalin,Alexandriam,Venetias à mercatoribus adſportatur: quem eaſdem, ſed excellentiores vires obtinere, quàm atramentum intra ſiliquas teretes, & oblongas concretum(officinæ pulpam Caſiæ fiſtularis vocant) fidiſſimo experimento compertum habeo; nam incandeſcentem, retorridámque bilem per aluum citra moleſtiam depellit, ſanguinem purificat, bilis flauæ,quam ſuauiter expurgat,acrimoniam contemperat, Hepatis, Renum, aliorumque viſcerum feruorem, igneumque calorem demulcet, quare ad horum calidam intemperiem ſummum eſt auxilium, lenit thoracem, & ad morbos eius calidos mirè confert, prouocat ſputum, ſitim lenit, febribus ex bile, & ſalſa pituita ſubortis remedio eſt. Vteri pruritum ſedat, genitalium phlogoſim, & ardorem arcet, ſi poſt eius eſum, aquæ Cichorij, aut ſtillatitiæ roſarum, aut ſeri lactis caprini quatuor vnciæ hauriantur. Præberi poteſt pueris, delicatulis fœminis, medicamenta purgatoria faſtidientibus. Fœminis etiam vtero gerentibus, commoditate, ac neceſſitate quadam conceditur, quibus aliud medicamentum denegatur. Eſt denique hic fructus alimentum ſuauiſſimum, quod palato maximam gratiam conciliat: eſt medicamentum pretioſiſſimum, quo Indiæ vtriuſque Magnates, & Medici Indi in dictos vsûs vti ſolent cum vtilitate ſummâ.

OBSERVATIO XLVIII.

De Scirrho Hepatis.

Pro hepatis Scirrho, efficax auxilium.

DVris tumoribus Iecur eſt opportunum, dicebat Gal. 13. *meth.*16. quoniam limoſo ſanguine nutritur:

OBSERVATIO LVI.

Syrupus de Chalybe, ad Hydropem celebris.

NObiliſſimus quidam iuuenis quùm aſſiduis curis corpus diu maceraret, ob debilitatem ventriculi, flatibus ſubortis, ventrem ſubtumidum ſenſit. Inflantur pedes, tumeſcit vultus, ſiti inexhauſtâ premitur, quæ à potu intendebatur magis. Aderat fluctuatio aquæ, & tumor vbi ipſe cubabat, prolabitur, intus ſonum edens, (Aſciticum diceres) quem Hepatis aliqualis comitabatur durities cum febriculâ coniuncta. Hic poſtquam plurima tentauit auxilia, vix conualeſcere potuit. Accedo ad eum, victum præſcribo. Abſtinentiam à potu impero. Hunc ſyrupum eximium propino. Illius vncias octo, tertio quôque die, ieiuno ventriculo aſſumendas moneo, cuius potum ſuauiter vacuantem quùm octies deguſtaret, ruptâ aluo, diſſipatis flatibus, ſalutem obtiunit.

℞. *Gratiolæ*, ℥.ß. *Soldanel.* ℥.j. *Radic. Ireos recentis*, ℥.ij. *Radic. rubiæ tinctor. Cortic. fœnicul. Petroſelin. Apij, Gramin. Aſparagi, Ruſci, Aſari, an.* ℥.ij.

Macerentur omnia per noctem in vino generoſo. Adde

Radic. Ebuli, Radic. Sambuc. an. ℥.j. *Cortic. Radic. Cappar. Cortic. Radic. Tamariſci, an.* ℥.j. *Vitis ſylueſtris* ʒ.iij. *Helenij*, ℥.ß. *Eupatorij, Capil. vener. Aſplenij, an. M.*j. *Sem. Aniſi, Marathr. Ameos, an.* ʒ.ij. *Paſſular. exacinatar.* ℥.j. *Cinnamom.* ʒ.ij. *Cicer. Rubeor. p.*ij. *Betonic. Abſinth. an. M.*ß. *Senæ*, ℥.ß. *Sem. Cartham.* ʒ.v. *Radicis Cucumer. aſinin.* ℥.iij. *Origan. p.*ij. *Sem. Hederæ*, ℥.j. *Thymelææ, Chamelææ, an.* ʒ.ij. *Cyclamin.* ℥.j. *Spicæ nardi*, ʒ.ij. *Agaric. trochiſcat.* ʒ.vj.

Fiat omnium decoctio ad libras iiij. In prædictâ colaturâ igniatur, & ſepties extinguatur lib. j. Chalybis præparat. Cola iterum, & in colatura infunde per noctem.

Rhab. elect. ℥.ß. *Syrup. Byzantin. Syrup. Eupatorij, an.* ℥.iiij. *Syrup. de quinque radicib. & Capil. vener. an.* ℥.v. *Theriac. antiquæ, Mithridatij, an.* ʒ.iij.

Cum melle, & ſaccharo quod ſit ſatis, iterum omnià bulliant, & fiat iulapium aromatizatum cum Cinnamomi elect. & Radic. Ireos, an. ʒ.ß. Hunc interdum aſſumebat, aſſumptâ priùs tabellâ Aromatici roſati Gabrielis, cuius deſcriptionem affabrè delineauit D. Nicolaüs Fontanus *in ſuis Pharmaceuticis inſtitut. ſect.5. cap.5.*

OBSERVATIO LVII.

Vt venæ ſecandæ, deliteſcentes in Hydropicis & obeſis, emineant, artificium mirum.

CVm Hydropicorum moles tota turgida ſit, & præſertim in extremis partibus, vbi venæ ſectio celebrari debet, quæ aquoſo humore plenæ vehementer intumeſcunt: idcircò venæ ſecandæ deliteſcunt, neque ſcindi poſſunt, licèt Chirurgus cuſpidem ſcalpelli profundiùs intromittat, partem priùs aquâ calida foueat, fricet, arctiſſimè liget. Vidi ſæpiùs Hydropicos, valdè obeſos, & pingues in hoc agône poſitos, quos nec Medici, Chirurgive induſtria, ſanguine vix extracto leuare potuit, quoniam nullo vnquam ingenio ipſi efficere potuerunt, vt venæ quæ ſecandæ erant, apparerent. Tu verò ad hoc opus complendum hoc artificio vtaris conſulo, quod mirabile inuenies. Cucurbitulam magnam, vel volæ manus, vel plantæ pedis, in quo ſecari debet vena, cum multa flamma appone. Poſtquam eſt impoſita, venæ quæ præ carnis mole priùs erant ſubmerſæ, &

A latebant, attracto vi cucurbitulæ, ſanguine & ſpiritu ad partem, & concitato dolore, illicò eminent: & ſi toto tempore quo fluit ſanguis, eam affixam habeas, fœlicior multò fiet ſanguinis emiſſio.

OBSERVATIO LVIII.

Electuarium Hydropi proficuum.

INter præſtantiſſima præſidia, quæ pro roborando Hepate, frigidáque intemperie auferenda Medicorum ſolertia adinuenit, hoc eſt præcipuum, quod patientibus Anaſarcam & Tympanitem, ſaluberrimum ſemper inueni. Fitque hoc modo.

B ℞. *Theriac. Andromach. Mithridat. an.* ℥.ij. *Conſeru. Stœchad. Conſeru. Flor. Salu. Conſeru. Flor. Anthos, an.* ℥.j.ß. *Diamargarit. calid. Nicolai cum triplicato Rhabarb. Aromatic. Roſ. Dialac. Diacurcum. Diagalang. Diazingiber. Diaxyloaloës, Diacoſt. Diacymin. Diacalaminth. an.* ℈.ij. *Trochiſc. ex ligno aloës, Trochiſc. Abſinth. Trochiſc. Rhab. Trochiſc. Eupatorij, Alipt. Moſchatæ, Myrrhæ, Laccæ, Diarrhod. Abbat. an.* ℈.ij.ß. *Hepat. Lupi*, ℥.ß. *Ventricul. Gallin. ſiccor.* ʒ.ij. *Cinnamom. elect.* ʒ.ij.ß. *Carnis Paſſular. pinguium*, ℥.j.ß. *Piperis albi, Piperis longi, Cubebar. Macis, Maſtich. an.* ʒ.iij. *Sem. Aniſi, Sem. fœnicul. an.* ʒ.ij. *Puluer. ligni ſancti, Radicis Chinæ, an.* ʒ.ij.ß. *Radic. Smilacis aſper.* ʒ.iij. *Ligni vo-* C *cati Saſſafras*, ʒ.ij.

Pulueriſanda pulueriſentur, & omnia excipiantur cum Syrupo de Eupatorio, fiat Confectio. Doſis vna vncia, ſuperbibitis vnciis tribus maluatici. Vtere diluculo.

OBSERVATIO LIX.

Hydropicus fonticulo ſponte in ſcroto aperto, à morbo liberatur.

ASciticum inuiſebamus duo Medici, cui trium menſium ſpatio varia conſuluimus auxilia, ex- D purgantia, Hydragoga, fotûs, Pilulas, Emplaſtra, Electuaria, roborantia, ſudorifica; at his celebratis æger ſemper in peius ruebat. Ecce vnâ die pruritum ſenſit in ima parte ſcroti, poſtea partem madidam inuenit. Tandem vi naturæ, aquæ exitum parantis, foramen factum eſt, ex quo ad pondus multarum librarum aqua effluxit, & detumeſcente ventre ſanitatem obtinuit. In poſterum prouida natura vt corpus tueretur, per apertum foramen fontanellæ inſtar, quotidie, aquoſum humorem excernebat in copia pauca, quo fonticulo per multos annos emanante, ſeruato regimine, vitam in longum tempus produxit.

OBSERVATIO LX.

E *Hydropicus biennio ab aqua potu abſtinens, conualuit.*

MIratur Galenus *lib.6. epid. ſect.4. com.8.* ſe vidiſſe quoſdam ſanatos, qui per quindecim dies à potu, iubente Deo, abſtinuerunt. Maiorem meretur admirationem, quod ſcribit Plinius *lib. 7. cap. 18.* Iulium Equitem Romanum, toto vitæ curriculo, à potu abſtinuiſſe, & ſic ab Hydrope fuiſſe curatum. Rectè etiam feciſſe arbitror Ruſticum apud Beniuenium *lib. de abdit. cap.13.* qui per totum annum abſtinens à potu, ab Hydrope conualuit. Aſciticum curaui ſalutis ſuæ amantiſſimum, & obedientiſſimum, qui ſiti clamoſa vexatus, aliquando delinquebat in potu. Conſulo, ſi vitam amet, vt ſex menſium ſpatio merum ſemel in die ebibat. Hilari vultu conditionem

ditionem accepit. Signato tempore hoc potu ſolùm vtenti detumeſcunt pedes, venter fit gracilior, color ex pallido viuidior, minor adeſt ſitis, rugitus in ventre minor, vrina magis cocta. Pergit ad annum integrum eadem inſiſtens viâ, exiccante regimine vſus. Pedes fiunt graciliores, cibi amplior auiditas adeſt, maius in exercitio leuamen comparat. Tandem alacrior factus, toto biennio hoc vitæ ordine vſus, pauxillatim maius robur recuperans, perfectè conualuit.

OBSERVATIO LXI.

Hydropici, ſummâ curâ cuſtodiendi.

Hydrope detenti, licèt aquam in ſe contineant, ſitiunt intenſiſſimè, quia illa eſt ſalſa atque nitroſa, & præ morâ retenta, tum calidior, tum nitroſior redditur, ex Aëtio *tetrab.* 3. *ſerm.*2. *cap.* 20. probet ex multorum mente Marcel. *lib.* 4. *de hiſtor. mirabil.*21. Hac ſiti rabiosâ vexatus, mortuus eſt Hydropicus ſibi indulgens, qui ſummâ curâ cuſtoditus, Malagmata ſua deuorando, bibendóque ſuam vrinam, in exitium ſe præcipitauit, vt firmat Celſus *lib.*3.*cap.*1. Siti ipsâ inextinguibili oppreſſus eſt Monachus, prudens & in humanioribus literis verſatus, qui cùm Hydrope laboraret, occluſo cubiculo ſolus relictus, in deſperationem veluti redigitur. Hic velut amens intempeſtâ nocte ingentem pluuiam perſentiſcit. Surgit è lecto etſi inualidus, ſcipione fultus. Funem, quo erat cinctus, apertâ feneſtrâ ſuprà tegulas per quas fluebat aqua, adaptat. Hanc per funem excurrentem quinque horarum ſpatio abſorbet in copiâ multâ. At exhauſtis viribus, toto corpore frigidus, motu, ſensúque orbatus, ventre turgidiſſimo, velut exanimis, extincto ob aquæ copiam, puſillo interno igne, velut mortuus cecidit in terram. Diluculo ad eum inuiſendùm cum cuſtode accedo, eum ſine pulſu inuenio, qui poſt vnam horam exceſſit è viuis.

OBSERVATIO LXII.

Syrupus, ad Tympanitem probatiſsimus.

Tympaniticus nullis vnquam auxiliis leuari cùm poſſet, hoc ſyrupo conualuit: nam alternis diebus vnciarum trium quantitate aſſumpto, vacuatâ pituita craſsâ, & flatu multo, abſolutam conſequutus eſt ſanitatem.

℞. *Smilac. aſper. Ligni indi, an.* ℥.iiij. *Radic. Chin.* ℥.ij. *Ligni Saſſafras,* ℥.j.

Omnia proiiciantur in vas anguſti orificij, in lib. xx. vini albi generoſi, actu calidi, per ſpatium 24. horarum, poſtea ferueant lento igne ad conſumptionem lib.vj. Factâ colaturâ, adde

Sem. Aniſi, Marathri, Ammeos, an. ʒ.iij. *Cinnamom. elect. conquaſſati,* ℥.ß. *Sem. Carui,* ʒ.ij. *Polypod. quercini conquaſſat,* ʒ.iij. *Epithym.* ʒ.iij.ß. *Hermodactylor. fractor.* ʒ.ij. *Senæ,* ʒ.v. *Cortic. fœniculi,* ℥.j. *Cortic. citri ſicci,* ʒ.iij. *Menthæ ſiccæ, Hyſſopi, Betonicæ, Abſinth. an. M.*ß. *Macis, Nucis Moſchatæ, Acori, Caryophyll. an.* ʒ.ß. *Conſeru. Borrag.* ℥.ij. *Conſeruæ Anthos,* ℥.j.ß. *Cumini, Agallochi, an.* ʒ.ij. *Pulegij, Origani, an. M.*ß. *Calamenthi, Satureiæ, Fol. Lauri, an. M.*ß.

Iterum omnia ferueant ad conſumptionem duarum partium. In colaturâ infunde iterum

Agarici elect. ʒ.ij. *Rhab. optim.* ʒ.iij.ß. *Mechoac.* ʒ.ij. *Seminis dauci,* ʒ.iij.

Poſtea colentur omnia, & eum Saccharo clarificato quod ſit ſatis, fiat Syrupus ſec. art. Aromatizatus cum ʒ.j. Cinnamomi, & ʒ.ß. Aromatici Roſati.

Vidi Aſciticum, qui ſolo vſu Rhabarbari conualuit, euacuato ſeroſo humore per aluum, & vrinam. Eo maſticato, & in pilulas redacto, & vſu aquæ cum eo decoctæ, & infuſo in vinum, trium menſium ſpatio vſus eſt, & miraculo quodam detumuit venter, & viſcera ſunt roborata. De cuius mirando pro hoc morbo vſu, lege Adolphum Occo *lib.* 2. *conſilior. per Scholtz. publicat. pag.*169.

OBSERVATIO LXIII.

In Hydrope, morbiſque frigidis, aliquando vrina rubeſcit.

Famigeratiſſimus auctor Auicenna 2.1. *doct.*3. *c.*2. de ſignificationibus coloris vrinæ, ſic præfatur: *Cauſa vero, ob quam vrina exiſtit rubea in ægritudinibus frigidis, eſt vna harum rerum, aut fortitudo doloris, qui choleram rubeam reſoluit, ſicut in Colicâ accidit frigidâ; aut Oppilatio, quæ facta fuit ex ſuperatione Phlegmatis in canali, qui eſt inter fel, & inteſtina, quapropter fel ad inteſtina non deſcendit, ſicut ſolebat: immò vrinæ ſocietas eſt ei neceſſaria, cum qua egrediatur, quemadmodum accidit in Colica frigida. Aut propter debilitatem Hepatis, & ſuæ virtutis defectum, quæ inter aquoſitatem, & ſanguinem, ſeparationem facere non valet, ſicut accidit in Hydropiſi frigida, & in ægritudinibus debilitatis Hepatis ſecundùm plurimum, quoniam propterea ea vrina eſt ſimilis loturæ carnis recentis. Aut propter conſtrictionem, quam Oppilationes fecerunt, & mutatur color Phlegmaticus in venis propter aliquam putrefactionem, quæ ei accidit, &c.* Hæc Auicenna, Apollineæ artis gloria celebris. Galenus *lib.*1.*ad Glauc.cap.*7. in quotidiana rubram vrinam apparere aſſerit. Ex quibus conſtat ob quas cauſas in frigidis morbis vrina rubra appareat. Adde tu, ex attritu calculi prægrandis: hic enim cùm angulosus ſit, egrediens, proximas particulas vulnerat, & cruorem euocat, auctore Galen.6. *epid. ſect.*1. *com.*6. vnde apud Hippoc. hoc in loco, *calculoſi cruentum meiunt.* Ex retentione menſtruorum, quando cum vrina permiſcentur. Ex debilitate renum, & venarum oris rarioribus, ſanguinem tenuem demittentibus, iuxta Senis Oraculum *lib.*4.*aphor.*78. dicentis. *Quicunque ſponte ſanguinem mingunt, iis à renibus venula rupta ſignificatur.* Multis ergo de cauſis contingit vrinam in frigidis morbis, & Hydrope apparere rubentem. Has cùm non aduerteret quidam Medicus, Hydropicum ex acuto morbo curaturus, in quo febrilis calor reſtabat, ob hunc, & vrinæ rubedinem, frigidis exhibitis, illum ad extremam maciem, ſuborta difficili reſpiratione deduxit; vrinæ rubedinem ex Hepatis ardore, ac phlogoſi, vt in febribus ardentiſſimis, oriri exiſtimans. Nos contra, ex Iecoris & venarum imbecillitate, rubram hanc ſaniem, ob quam tingebatur vrina, ortum ducere arbitrantes, medicamentis Ventriculum & Hepar roborantibus, & calefacientibus imperatis perſanauimus, vt exiccante diæta, Diacinnamomo, generoſo vino, & aliis, quibus, cùm nutritionis officinæ ex præcedente morbo debilitatæ vigorem aſſumerent, conualuit, & vrinæ color ſimilis naturali apparuit. Conſule de hoc argumento Martinum Rulandum *lib.* 1. *Problemat. medicophyſicor.*32.

OBSERVATIO LXIV.

Hydropis ſpecies rara.

Dum pro tertia Praxis huius admirandæ editione, eiúſque hiſtoriis illuſtrandis, aliquid effatu dignum meditarer, acceſſit ad manûs meas Epiſtola elegantiſſima Doctoris Michaëlis Ruperti Beſleri, Medici

nutritur: nam eius pars præcipuè gibba, multis, exi- A libuſque venis referta, obſtructionibus idcircò fit obuia. Tumor hic lapidoſus, durus eſt, indolens,immobilis,ac ſi eſſet clauo affixus,auctore Gal. 14.*meth.* 9.& 2.*ad Glauc.*4.& 5.*ſimpl.*9. & 6.*epid.* 1. 2. & *alibi.* Hic,ob ſummam duritiem, reſolutionem non admittit,quùm à craſſo,terreſtri, & parti tenaciter impacto humore ortum ducat, & ſi exquiſitus, incurabilis eſt, vel in hydropem commigrat, ex Paulo *lib.* 4. *cap.*32. Hoc tumore diuturno premebatur Nobilis vir, cui nullum auxilium prodeſſe potuit, licèt præter prouidentiam totius, ex Ebeno ſudorifica tentaſſet,vteretur Chalybeatis medicamentis, balnea naturalia admitteret, & varia Vnguenta,& Emplaſtra parti apponeret. Hic ſolùm conſeruâ ex Marrubij floribus cum melle paratâ, 40. diebus, quantitate vnciæ vnius di- B luculò aſſumptâ, deſuper aquâ ebibitâ, quæ ex foliis & radicibus ipſius, vitreis organis ſtillat, ſanitati integrè fuit reſtitutus: nam ſenſim ac ſine ſenſu emollitus, & reſolutus eſt tumor.De cuius medicamenti viribus, præter Dioſcoridis interpretes, lege elegantiſſimum Ruellium *lib.*3.*de natur ſtirp.cap.*58.

OBSERVATIO XLIX.

De Lienis dolore.

Sæuus Lienis dolor, copioſiſſimâ venæ ſectione curatur.

MOnialem inuiſi gracilem,& in victu parciſſimâ, quæ à 20. anno vſque ad 40. alternis menſibus in lienis dolorem adeò ſæuum incurrebat,vt præ doloris ſæuitie è vita diſcedere videretur.Imminuto dolore circa lienis regionem ſcabies repullulabat,rotundo ſchemate ſicca. Aderant metus, mœſtitia, inſomnia varia. Aberant febris, & ſitis. Menſtrua tempore recurrebant.Pulſus debiliſſimus, ita vt præ exiguitate vix perciperetur. Medici pulſui paruiſſimo animum adhibentes neglectâ phlebotomiâ, ob vires valdè deiectas,Clyſteria conſulunt reuellentia,cucurbitulas,& ligaturas crurum. At dolor,horum,ſicut medicamentorum expurgantium vſum,contemnit.Recrudeſcen- D te dolore conuocantur alij, qui cùm à flatu, humore, que fæculento originem ducere arbitrarentur, Melanagogis vacuandum eſſe humorem per ſeceſſum rati ſunt. In quem vſum Stibium præparatum conſulunt, cuius vi, excreta per aluum nigri humoris copia,licèt aliquantiſper miteſceret dolor, denuo ferociùs inualeſcebat. Quare Cardiaca oblata, Cauterium cruri læuo inuſtum, Hirudines affixæ mariſcis, Vnguenta varia admota. His celebratis, iterum malum exaſperatum; me vocant. Illam extenuatiſſimam cum partiſſimo pulſu contemplor, ſed præditam rubicunda facie, viuidis oculis, v..is ſanguine plenis. Quapropter hanc pulsûs paruitatem, non ex defectu, ſed ex grauante humoris melancholici copia, ac pleni- E tudine nimia in liene conculcati ortam exiſtimans, reluctantibus omnibus, auſero è Baſilica ſiniſtra eò vſque de induſtria ſanguinem, vt animi deliquium ferè incurreret: hoc detracto, fæculento illo quidem, limoſo & craſſo,refocillatis viribus ad ſe rediit. Hæc ſaniùs deinceps degens, dolore reuertente, ſpretis cæteris auxiliis, nullo alio, quam phlebotomiæ antidoto leuabatur.

* * *

OBSERVATIO L.

De Scirrho ſplenis.

Scirrhus lienis, cauterio ipſi indito,curatus.

SPlenis Scirrhus, morbus eſt pertinax, & qui auxiliis medicis vix ſuccumbit. In quodam,hoc patiente malum,poſtquam varia fuit expertus citra vtilitatem auxilia, nullo alio præſidio vſus ſum, quàm Cauterio ad ſplenis regionem affixo. Excitatis namque cruſtulis,& vlceribus fluidis factis, ille à tumore leuatus eſt. Hoc auxilium me docuit Arabum primus Auic.15.3.*tract.*2.*c.*7.*in fin.* §. & *quandoque oportet quùm dominatur humor melancholicus, vt fiant cauteria quinque, aut ſex ſupra loca ſplenis, deinde non permittantur ſanari. Quòd ſi non tolerat ignem, adminiſtrentur cauteria ex medicinis, ſicut Emplaſtrum de ficubus & ſinapi,&c.* Sic priſci Emplaſtra apponunt ex Arſenico, Alumine ſciſſili,Calce vivâ. Nam ſecurè ſupra hanc partem vſtiones celebrare poteris: quoniam lien non eſt pars princeps: & aliquando ipſum totum vidit reſectum Rouſſetus *ſect.*4.*de part. Cæſar. cap.*5.& ipſius particulas excretas fatetur ſe vidiſſe Aretæus *lib.*3.*acut.*14. & curſoribus ne obſit, aliquando inuritur,ex Plin.*lib.*11. *cap.*37. & ſine liene homines viuere poſſunt; ex Laurentio *lib.*6.*de re Anatomic.quæſt.*15.Quare vſtio ſuper C ipſum commodè celebrari poteſt, de quo argumento ſat multa Tobias Knoblochius *lib.* 1.*inſtit. anatomicar. diſput.*2.*de liene* ſcitè diſſeruit.

OBSERVATIO LI.

De Ictero.

In morbo Regio diuturno, ſi ſanguis ex naribus fluat, cautè ſecanda vena.

FErnelius artis medicæ Coryphæus, quem ætas noſtra & venerari, & admirari debet, memorandam protulit ſententiam,in praxi ſummoperè obſeruandam.Sic enim habet *lib.*2.*de ven.ſect.cap.*4. *Neque imperitorum more ſi vel nares ſtillant ſanguine, vel vrina rubicunda ſeſe offerunt, protinus imperanda venæ ſectio. Etenim facilè ſanguis prorumpit, non ex plenitudine ſolùm, quodque eam vacuationem moliatur natura, ſed aliis compluribus ex cauſis. Quibus enim exeſa ſunt venarum oſcula, quibus etiam viſcera, præſertimque iecur imbecillum, vel ſcirrhoſum euaſit, iis ſanguis ſæpè fluit è naribus, haud ſecus atque Hydropicis, &c.* Inuiſebamus olim tres Medici quinquagenarium, qui ſcirrhoſa viſcerum diſpoſitione multo tempore laborauerat. Huic, cùm ictericus factus eſſet, poſt duos menſes, per nares ſanguis lentè effluebat, qui linteo exceptus,colorem repræſentabat dilutum, non ſecus quàm rubra proluuies, quæ in Hepaticis per aluum excerni ſolet. Hoc cùm mortis ſit præludium, coniunctam Hepatis imbecillitatem,eámque vehementem denuntiat; cuius facultas ita languida eſt, vt proprio munere retinendi vti deinceps nequeat, ſed laxatis vaſorum oſculis, quibus ipſa innititur, dum valens eſt, ſanguinem, præſertim ichoroſiorem, & tenuiorem exire liberè permittit. Hoc facto præſagio, ad roborandum Hepar acceſſi, renutrientéque victu, & fouente vires reſtaurandas eſſe prædixi. Illi verò ob auctam febrim, quæ ex maiori obſtructione ingraueſcebat, (*nam diſcernitur obſtructionis magnitudo ex ipſa magnitudine febris: quæ ex maiore obſtructione maior, ex minori minor inciderat*, ex Gal.8. *meth.*4.)ad deponendam ſarciṅam, ſanguinis miſſionem conſuluêre. Verùm cùm ipſi eſſent ætate prouectiores,

 eorum

eorum magis ſententiæ inhærentibus affinibus,quàm meo voto eam renuenti, & Fernelij Axiomate munito,ad quinque vncias ſanguinem exhauriunt,quem reuertenti mihi cùm oſtenderent, ipſum corruptum, & non concretum inueni, quod ſignum, fibras ſanguinis putrefactas, diſſolutas, & omnimodam ſanguinis corruptionem ſignificat. Conſilium adhibitum. Iterum imperat vrgente fluxu, phlebotomiam. Hoc audito protinus diſcedo,palàm affirmans iugulatum eſſe ægrotum,quod euentus facilè comprobauit. Nam in eorum præſentiâ,vocato Chirurgo, poſt ſanguinem extractum,obortâ Syncope,animam,pro ſanitate promiſsâ,in Medicorum ſinu miſellus depoſuit.

OBSERVATIO LII.

De Hydrope.

Hydropis ſpecies rara.

D. Nicolaüs Fontanus, Medicus eruditus, & doctus, cuius opera ingenua lemniſco digna ſunt, elapſis diebus, magnâ feſtiuitate, me, & alios amicos ad ſectionem cadaueris conuocauit, in quo admirandam Hydropis ſpeciem notauimus, Græcis aliiſque omnium ætatum Medicis, Aretæo excepto *lib.4. chronion, cap.1.* incognitam. Vixerat fœmina quædam pauper,pluribus annis de tumore ventris queribunda, quouſque ad immenſam molem cum ſummâ corporis tabitudine, & gracilitate diſtentus eſt venter. Hæc, menſibus omnino ſuppreſſis,erroneâ diætâ ſemper vſa eſt. Quare ob virium iacturam exanimis emoritur. Secto cadauere,adſtante peritorū Medicorum coronâ, parua aquæ copia educta eſt. Iecur lapidoſum inuentum.Pulmones,ob aquam,quæ Diaphragma penetrârat,dimidiâ ex parte corruptos vidimus.Refecto ventre ad muſculos abdominis, inter Peritonæum & inteſtina, binas veſicas inuenimus, quarum vna, bouinæ veſicæ vrinariæ(mirum dictu) prægrandis magnitudinem ſuperabat.Iis diſruptis,tanta fœtidæ,liuidæque aquæ copia mucoſo humori permixta effluxit,vt vas triginta librarum capax adimpleret, quo copioſo humore innatus ignis obrutus, eſt extinctus.

OBSERVATIO LIII.

Emplaſtrum ad Hydropem vtiliſſimum.

Cvm faſtidioſum,atque moroſum ſit Hydropicorum ad aſſumenda medicamina palatum,Emplaſtris Hydragogis ventri appoſitis pugnare debemus, quæ ſeroſos humores tum exhaurire,tum flatûs diſſoluere,& interna viſcera roborare queant,quorum omnium præſtantiſſimum eſt huiuſmodi, cuius vi aliqui Hydropici, cæteris non conferentibus,ſeruato victûs regimine conualuêre. Huius deſcriptio eſt hæc:

℞. Succor.Thymelææ, Ebuli, Cucumeris aſinini,Radic. Bryon.Sambuci, an.℥.j.Ciner.vitis, Quercûs, an.p.j.Fimi Columbini, ℥.ß.*Pulp. Colocynthid.* ʒ.ß. *Stercoris vaccini,* ℔.ß.*Stercoris Caprin.*℔.iv.

Bulliant omnia parùm in aceto acerrimo,adde *Sulphur.viui,*℥.ij.*Pul.Soldanel.*℥.ij.ß.*Vnguent.Arthanit.maioris,*℥.j.ß.*Vnguent. Aregon,Martiati, Agripp. an.* ℥.ß.*Alumin.*℥.j. *Farin. Lupinor.Orobi,an.*℥.j.*Aniſi,Cumin.Marathri, Baccar.Lauri,Schœnanth.Spic.Nardi,an.* ʒ.j.*Cardamom.*ʒ.ij.*Euphorbij,* ʒ.j. *Salis communis torrefact.*ʒ.ij.*Terebinth.* ℥.iv. *Picis naualis,* ℥.vj.

Miſce, fiat ſecund. art. Emplaſtrum ventri apponendum.

OBSERVATIO LIV.

Hydropicus, ſcarificato ſcroto ſanatus.

Qvidam ſobrius & abſtemius,natura ſua, calidiſſimus,puſtulis, ſcabritie vnguium, vlceribuſque per ambitum corporis cùm fœdaretur, ex nimio frigidiſſimæ aquæ potu in Hydropem Aſcitem incidit, ſiti clamoſa vexatus. Cúmque tota corporis moles, laxa & turgida eſſet,oculorum palpebræ nimis tumerent,crudo aquoſoque humore madentes, & ſcrotum in magnum tumorem accreſceret; timor erat,ne ſuffocato calore ſubitò occumberet: huic varia Hydragoga exhibita, internæ partes roboratæ,fomenta,Vnguenta, Emplaſtra applicita, quæ ſolutione ventris, aquam educerent, crudum humorem in halitum digererent, ſiccarent, flatuúmque copiam exhaurirent. Cruribus affixæ fontanellæ.A potu aquæ pro viribus abſtinebat, licèt Eupatorio, & aliquando radice Tamariſci eſſet decocta; cuius loco Maluaticum bibebat, victu exiccante ſemper vſus. Licèt autem venter aliquantulum detumeſceret, iterum in maiorem molem eleuabatur, quo tempore corpus, ventre,& ſcroto exceptis, contabuit nimis. Timens ergò ne atrophiâ, & macie extenuaretur, & periret, Paracenteſi vtendum cenſui: At cùm ante eius adminiſtrationem de ſcroti mortificatione ſuſpicio eſſet, ipſum, vt Emplaſtra à corruptione præſeruantia faciliùs penetrarent, leuiter ſcarificare iubeo, & deinde aquâ ſalita abluere. Hoc opere facto, tanto impetu aqua effluere cœpit, vt Amphoram 12. libras capientem adimpleret, & poſtea ad tres dies,ſenſim ac ſine ſenſu plurima aquæ copia emanauit, qui curioſo refectus victu, & vino ex Abſinthio parato vtens, & cæteris quæ ad rem faciebant, præſidiis recreatus, in priſtinam redactus eſt ſanitatem.

OBSERVATIO LV.

Pro Hydrope curando, aquarum Spadanarum vis mirabilis.

Hæc dum ſcriberem, acceſſit ad nos Conſilium elegantiſſimum doctoris Franciſci Aluares Luſitani,Medici eximij, incomparabilis, & Reginæ Hiſpaniarum, Infantiſque Archiduciſſæ Bruxellenſis,cubicularij meritiſſimi,in quo, dum Antuerpienſi Mercatori Hydropico remedia proponit,inter cætera præſtantiſſima præſidia, aquarum Spadanarum potum imperat,cuius mirabiles virtutes appoſito raro exemplo ſic confirmat:quod huc transferre operæpretium duxi. Monachus quidam Bruxellenſis,ætate 75.annorum, abhinc octodecim annis hydropem tympanitem patitur. Singulis annis in hanc affectionem incurrit. Pergit æſtiuo tempore ad bibendas Spadanas aquas. Commoratur prope fontem diebus triginta, & ſeruato regimine, incipit ſenſim ac ſine ſenſu venter detumeſcere. Tunc reſerantur obſtructiones, partium nutrientium intemperies corrigitur, roborantur viſcera. His factis redit ad ſuos ſanus. Iterum vigente bruma,cùm ſit ſenex,caloris natiui inops,prauo victu altus, reincidit in eandem affectionem, potanſque aquas de nouo,aduentante vere,iterum ſanitatem recuperat. Diſtant hæ Spadanæ aquæ à Bruxellis, milliaribus 22. ſitæque ſunt in territorio Leodienſi, de quarum vi mira,pro hoc,& aliis contumacibus morbis curandis, modo, & ordine bibendi eas, fusè ſatis & doctè,libello quodam egit Henricus ab Heer Tungrus,Medicus doctiſſimus, & non ſiluit expertiſſimus Dodonæus *Obſeruat.41.*

Medici Noribergenſis celeberrimi : in quâ erat deſcripta Obſeruatio admirabilis de Hydrope, quam hiſce inſerere placuit : nam rara eſt, ſcitu digna, & vtiliſſima. Ego, venerande Zacute, (inquit Vir doctiſſimus) nil præter admirandum, ex humani corporis ſcrinio muliebri, tanquam mirabili, & nobis in variis recondito deſumptum, bonâ fide, quod oculis viderim, & manibus palparim, retigerimve, communico. Anno enim præterito, 1638. die trigeſimo Septembris, Virgo 48. circiter annorum, iam per ſex annos ægrotans, ex ingenti corporis intumeſcentiâ, vlnas duas, & quartam vnam in circumferentiâ ſuperante, multis ab aliis incaſſum tentatis remediis, menſium acciſionem reſpicientibus, ſuffocatione expirauit. Abdomine aperto, menſuræ 46. humoris non ſeroſi, ſed muſti inſtar effluebant. Omentum duplicatum omni ex parte ſanioſum, aliis officinæ naturalis viſceribus optimè conſtitutis:Ego enim ipſe ſcalpelli acie, omnia membra non tam nutritioni quàm generationi inſeruientia ſollicitè inſpexi ac indagaui, quæ tamen ſanam hominis conſtitutionem repræſentabant. Naturæ luſum circa renes, & vaſa emulgentia animaduerti; quatuor enim venas emulgentes in latere ſiniſtro,non confuſas,nec intricatas, ſed leui negotio ſeparabiles deprehendi. Aperto thorace, dexter pulmonis lobus ita coſtis adhærebat,vt vix violenter ſine dilaceratione dimoueri poſſet. Cordis corpus grumoſo repletum ſanguine, quod in ſuffocatis familiare.

OBSERVATIO LXV.

De Lumborum dolore.

Lumborum ſæuus dolor, impoſitis ſupra lumbos Hirudinibus, curatus.

DE ingenti dolore lumborum querebatur Iuris peritiæ Doctor quidam Inſignis, cui cùm varia à variis Medicis eſſent celebrata auxilia, & nec Phlebotomiæ ex ſuperis, & inferis partibus celebratæ, ſcarificatæ cucurbitulæ, hirudines ſedi appoſitæ, Medicamenta purgantia, omnis generis Fomenta, Balneum, opem afferre poſſent, ſolùm hirudinibus ſuper lumbares muſculos appoſitis, & nimiâ ſequutâ ſanguinis copiâ leuatus eſt.

OBSERVATIO LXVI.

De Calculo renum.

Lithiaſis, Balſami vſu, curatur.

ANnus agitur 38. ſi rectè memoro, quo præceptorem meum celebrem in praxi ſequutus,vidi Lithiaſis mirabile exemplum. Erat Sexagenarius, frigidi temperamenti homo, qui ob ingluuiem multam, flatibus, mucoſáque pituitâ, præſertim in primâ regione ſcatens, arenulas rubras quandoque excernebat. Auctis cruciatibus, ob reprobum alimenti vſum, in Lithiaſim incidit: nam ſemel ſuppreſſo lotio, excretóque deinde paruo, cum Renum, & Ilium dolore, calculo, meliuſculè habuit. Hic præter purgationes varias, paratas præſertim ex Terebinthinâ Abietinâ diuerſo modo exhibitâ, cuius vi mucilaginoſam per aluum pituitam excernebat, & vſu aſſiduo aquæ concoctæ cum ligno illo Indico,quo aqua Cæruleum dilutiorem colorem contrahit; & vocatur à Monardo, *Nephriticum*, bienniò ſanus euaſit. Poſtea exaſperato, vt ferè ſolet, malo, ſupprimitur omnino vrina, adſunt vreterum, & renum cruciatûs immanes, quorum ſæuitie plures noctes inſomnis traduxit. Vocantur de nouo Medici, quorum conſilio enematis emollitur aluus, expurgantur excrementa, diſcutiuntur flatûs, miniſtrantur Vnguenta, Fomenta,& Emplaſtra, ſuperiores & inferiores venæ ſecantur, ano hirudines admouentur.Balneum applicatur oleagineum, lapidem comminuentia auxilia imperantur. Omnia licèt vtilia, citra commodum tamen celebrantur:nam auctâ grauitate in lumbis, & per octodecim dierum ſpatium retentâ vrinâ, per interuallâ iam Epilepſiâ vexabatur. Demùm cùm nulla eſſent prætermiſſa,quæ calculi comminutionem polliceren- tur, & æger conclamatus eſſet, toto corpore tumidus, diróque dolore in Ilium regione oppreſſus, præſcripto Medicorum Oleum Amygdalinum recenterparatum, cum guttulis Balſami permixtum, lambere cœpit, cuius auxilij'ope aliquantulum recreatus, per ſedem, viſcidum humorem, & per vrinam, arenulas minutiſſimas excreuit,& in eodem auxilio perſiſtens, cum vrinâ cruentâ, calculum purpureum, oblongum, aſperum, duriſſimum, nucleo Dactyli magni aſſimilem excreuit,liberéque iam vrinam reddens, maiorem quantitatem Amygdalini, vſque ad vncias tres, & Balſami vſque ad vnciam dimidiam aſſumens, decem dierum ſpatio 65. calculos emiſit; duros, ciceris formâ, & magnitudine. Tandem proſtratis viribus, ſenſim & ſine ſenſu conualeſcere cœpit. Huius ſolùm auxilij beneficio in poſterum præſeruatus: nam ieiuno ventriculo, dimidiam Amygdalini vnciam,ſex Balſami guttulis permixtam abſorbebat, cuius præſidij ope, ſabuloſam vrinam excernens in multos annos vitam produxit. Magna ergò eſt Balſami, pro hoc morbo, & aliis frigidis curandis vitiis, vis atque poteſtas, cuius vſu, ſe liberaſſe ſcriptorem qui erat in conditione mortis à lapide, gloriatur Auenzoar *lib.2. Theizir,tract.2. cap.7.* Si verum Balſamum deſit, eius loco vtere Stacte; id eſt Myrrhæ pretioſiſſimâ guttâ, vel Orientali; aut eo quod ex Peruanis Inſulis afferri ſolet, quod mirabiles præſtare vtilitates, veterum & iuniorum diligentiſſimi literis commendarunt. Memini me plures calculos magnos, renum cauo tenaciter impactos, vſu ſtillatitiæ aquæ ex *Nicotiana viridi* extractæ,in potum exhibitæ, per vrinam deturbaſſe. Si ea deſit, eius decocto vtere cum vtilitate multa.

OBSERVATIO LXVII.

Lithiaſis, Belzaartici lapidis vſu, curatur.

LApidem Belzaarticum ad calculum frangendum eſſe ex vſu, nullus hactenus explicuit, excepto Lacuna Medico celeberrimo;is enim *in ſuis doctiſſimis commentariis Hiſpano Idiomate conſcriptis ſuper Dioſcoridem lib.5. in com. cap.72.* hoc affirmat. Tanti viri doctrinam hoc exemplo vetam eſſe deprehendi. Quidam in vrinæ ſuppreſſionem ſæpe incidebat, à craſſiuſculis arenulis, ſabuloſáque materia ſubortam; quæ in viis vrinæ ita tenaciter hærebant, vt nullis medicamentis abſtergi poſſent. Sed cùm variis medicamentis tractatus eſſet, aucto tamen malo quotidie, indies magis ac magis quatiebatur immaniter. At lapide Belzaartico duorum menſium ſpatio, octo granorum pondere deuorato cum auis iure, à tanto malo conualeſcere cœpit. Hoc ergo auxilium inter præſtantiſſima,& efficaciſſima huic vſui præſidia, Medici poſthac celebrent eſt neceſſe.

* * *

OBSER

OBSERVATIO LXVIII.

Renalis, miræ formæ, coloris & magnitudinis, lapis.

VSitatum & quotidianum eſt, calculos è renibus excerni, in eis natos, & adauctos, magnos, & paruos, duros, & læues, oblongos, acuminatos, latos, anguſtos, rotundos, planos; tamen, vnum, ob ſingularem colorem, formam, & magnitudinem in fœminâ notaui, quæ ſeptem diebus excruciata ilium dolore ſæuo, tandem expulſo, præſidiorum ope, à calculo euaſit. Forma illi erat rotunda, inſtar Auellanæ nucis, duriſſima, color nigerrimus, lapidis Gagatis inſtar. Pendebat grana 49.

OBSERVATIO LXIX.

Vrina micta tota ſabuloſa, 40. annis, citra incommodum vllum.

PRoponam exemplum rarum, quod ſemel conſpexi in vitâ meâ. Vidi Germanum bilioſo temperamento præditum, qui cùm parentes habuiſſet calculoſos, ille quadraginta annorum ſpatio, vrinam minxit ſabuloſam, citra morbum aut incommodum vllum. Hic licèt vario victu vteretur, & interdum ſelecto, tamen totam quam excernebat vrinam, videres illicò in matula, poſtquam refrixerat, velut terram argilloſam, calculis plurimis, ſinapi, inſtar, refertam. Collectam vno die iuſſi vt ſeruaret: ad Solem ſiccaui: remanſit arena craſſior, quæ poſita ad ſtateram, libram & dimidiam pependit. Alium vidi Anglum, pituitoſo temperamento præditum, qui ſimilem vrinam reddebat, ſed non in copia tanta. Ex interuallis ſuppreſſione vrinæ vexabatur, quæ decem guttulis Olei terebinthinæ in vnciis tribus Vini Rhenani aſſumpti, ceſſabat.

OBSERVATIO LXX.

De Calculo Veſicæ.

Inuentus in Veſicâ, miræ magnitudinis, lapis.

VIr ingenioſus, & doctus, viginti annis calculo veſicæ laborans, tandem omnino ſuppreſſa vrina immani cruciatu vexatus vitam finiuit. Inuentus eſt in veſicæ capacitate lapis rotundus duriſſimus, albicantis coloris, pendens 18. vncias. Alium è diſſecto corpore extractum mihi oſtendit D. Antonius van der Linden, huius vrbis Medicus doctiſſimus, & expertiſſimus, 32. vnciarum pondere conſtantem, duriſſimum, compactum, ſilicis colore, triangularem, ex quo cum ferro, vt ex ſilice, eliciebatur ignis. Hic vndecim annis ſupprimens vrinam, ægrum tandem, ea omnino retenta, ad interitum perduxit. De altero lapide huic ſimili vide Paréum lib. de monſtris, *cap.* 19.

OBSERVATIO LXXI.

Excreſcentia carneâ in veſicâ enata, & inuenta, calculum ementiens.

MVlta monſtroſa in veſica innaſci, certum eſt, quæ lapidem ſæpè ementiuntur, vt Membranæ nerueæ, Globi Cryſtalliformes, incredibilis quantitas pituitæ, & alia mira, quæ intus coërcita, deinde excernuntur cum vrina. Narrauit mihi per A litteras excellentiſſimus Doctor Ludouicus Nonnius, Medicus Antuerpienſis dexterrimus, & vir omnium peritiſſimorum calculo doctiſſimus, in quodam nôbili Luſitano poſt grauiſſimos vrinæ cruciatûs, quùm omnes cum calculo laborare arbitrarentur, diſſecto cadauere, in veſica repertam fuiſſe duriſſimam carneam molem, quæ vix nouacula diſſecari potuit, ſimúlque iuxta veſicæ collum, inuentum fuiſſe tumorem inſtar oui anſerini, viſcida, tenacique materia plenum. Totum verò veſicæ corpus erat adeò calloſa carne refertum, vt ſex vncias vrinæ vix continere poſſet, vnde aſſiduus mictus.

OBSERVATIO LXXII.

B De Morbo Pilari.

Trichiaſis renum hiſtoria mira, eiúſque curatio.

NOn agimus hoc loco de morbo pilari, quem malum pili vocat Ariſtot. 7. *de hiſtor. animal.* 11. putátque euenire, quando in poculo pilum hauſerit mulier, quo hauſto, dolor mouetur in mammis, qui non ceſſat, donec pilus exeat ſponte; vel cum lacte ſugatur. Cùm enim Mammillæ fungoſæ ſint, & raræ, ob ſanguinis ad vbera confluxum, eò penetrat. C Ita arbitrantur Alzarauius *tract.* 14. *cap.* 2. *pract.* Plin. *lib.* 31. *cap.* 18. Cardan. *lib.* 8. *de variet.* 44. & alij. Hanc opinionem ob multas cauſas eſſe vanam proclamat Rondeletius *lib.* 18. *aquatil.* 23. Sed diſſerimus de morbo pilari, quando cum vrina pili excernuntur, de quorum deſcriptione, generatione, cauſa, & curatione, appoſitis hiſtoriis, pulchra pronuntiant Gal. 4. *aph.* 76. Actuarius *lib.* 1. *de cauſ. vrinar.* 21. Doctiſſimus Gregorius Horſtius apud Hildanum *lib.* 5. *centur. Chirurg.* 50. Durantes Scacchus *lib.* 2. *de affect. Veſic. cap.* 12. Muſa, & alij interpretes *ad cit. loc. Aphoriſmor.* Quidam in declinante ætate conſtitutus, octo annorum ſpatio, lentam pituitam per vrinam excernens, commoda diæta, vacuantibus, diureticiſque vſus, vix præſeruari potuit, quin filamenta longa, D & alba (lumbricos diceres) per eandem viam ſæpè cum mingendi difficultate excerneret. Adhibita præſidia vtilia plura, ſed non profuêre: nam triduo, pilos palmi longitudine, craſſos, & duros, (ſetas porcinas veriùs nominares) in multa copia, præcedente Iſchuriâ per vrinam detruſit, qui à mucoſo humore, nimis tamen aduſto, & retorrido ortum ducebant. Viſis his Balneum adminiſtratur, propinatur Serum lactis caprini cum iulapio violaceo, vel roſaceo permixtum. Chalybis ſuccus in vinum ſolutus exhibetur ad ſemunciam cum duabus vnciis aquæ Alkekengi. Quibus cùm nihil proficeret, ope aquæ ſtillatitiæ Terebinthinæ per menſem aſſumptæ in totum eſt leuatus, de cuius vi latè *infrà obſeru.* 180. differemus.

E

OBSERVATIO LXXIII.

De Suppreſſione vrinæ.

Iſchuria admirabilis.

PEr penem, è toto corpore, renibus, veſica, & aliis partibus, mira excerni, arenas, calculos, mucoſam pituitam, pilos, grumos, varia animalcula, eáque ſæpe viua, auctorum obſeruationibus ſancitum eſt, quæ per vrinarios meatûs impacta, ſuóque corpore obturantia vias, ſupprimere vrinam, res eſt manifeſta. Ego raram huius morbi cauſam enarrabo. Vocatus vt inuiſerem cauſarum Patronum, ingluuiei

deditum,

deditum,Bacchi amantiſſimum. Is lumborum, Ilium, inguinúmque dolore, vnà cum omnimodâ vrinæ ſuppreſſione afflictus, confeſſus eſt, ſe à pluribus annis, ter aut quater in menſe, filamentum,calami ſcriptorij craſſitie, dimidij palmi longitudine; his præcedentibus ſymptomatis per vrinæ viam ſummo labore expellere, & ſic nullis iuuantibus, ita miſerrimè tradu-cere vitam. Hoc audito,ad præſeruationem accingor, bonâ victus cuſtodiâ illum guberno.Expurgo corpus, fontanellas cruribus affigo, & alia præbeo,quæ vias vrinarias à ſabulo abſtergunt. Dum hæc molior, ecce vnâ nocte eadem apparuêre ſymptomata, filamenti latentis præſagia certa. Emollientia paro Vnguenta, fomenta, inſeſsûs, & Balnea Anodyna. Poſt ſeptem dies, omnino ſuppreſsâ vrinâ, filamenti cuſpis in ore virgæ viſa eſt, hanc antequam extraheremus, anticipauit mors, nam æger ſubitò conuulſione oppreſſus, fortè à vapore putrido retentæ vrinæ ſubortâ, repentè occubuit.

OBSERVATIO LXXIV.

Iſchuriæ ex grumo ſubortæ, auxilium optimum.

EX grumo vrinam ſupprimi, teſtis eſt Galenus *lib.6. de loc. cap.* 4. Ex eo concitari ſymptomata veneno ſimillima, idem prodidit *lib. eodem, cap.* 3. dum ſic ait: *Ad grumos enim vocatos, qui vel in veſica continentur, Thorace, Ventriculo, Inteſtinis, animi defectio, & pallor ſequi ſolent; pulſus verò paruus, & obſcurus, frequénſque apparet; & laborans ipſe cum anxietate reſoluitur*, &c. Repetit *lib. de bonit. & vit. ſucc. cap.*4. firmat Auicen.6.4.*tract.*3.*cap.*20. Nam ſanguis cùm ſit optimus, quando putreſcit, mutatur in peſſimum,ob multas cauſas prolatas à Baptiſta Theodozio *epiſt.*23.*in init.* & Thomâ à Veiga *in com. cap.*5. *lib.*6. *Galen. de loc. affect.* His perniciosis ſymptomatis, immedicabiliter ſupreſsâ vrinâ correptos vidi, quos nec communia auxilia, nec Cardiaca iuuarę poterant, quæ aduersùs correptos halitùs, vires noſtras diuerſimodè proſternentes, ex hoc grumoſo ſanguine eleuato, commendari ſolent ab Aëtio *tetrab.* 3. *ſerm.* 2. *cap.* 27. qui ſolo hoc ſunt reſtituti, & eſt ſtercus Bouinum, quàm recentiſſimè adhuc excretum, quòd ſi pectinem, pudendum, & partes intra anum, & teſtes, pauco ſpatio perungas, manabit vrina, miteſcent ſymptomata. Si recentiſſimum deſit, vtere ſicco cum appropriatis Oleis ad ignem permixto. Hoc præſidium acri ſuâ vi naturam ad vrinæ excretionem proritat, caliditate obſtructas partes aperit, fundit,liquat grumos,& eos natiuâ quadam proprietate diſſoluit.

OBSERVATIO LXXV.

Lapis in fine virgæ impactus, lotij omnimodam retentionem efficiens, glandis inciſione, extrahitur.

EX lapide in virgæ extremitate impacto ſupprimi vrinam fatentur Auctor *lib. de Ren. dignot. & medicat. cap.* 3. Aëtius *Tetrab.*3.*ſerm.*3.*cap.*4. Quidam quùm Nephritico dolore cruciaretur immaniter, & Balnei emollientis vi, lapis ex renibus ad præputij extremitatem expulſus, ibi tenaciter impingeretur, nouem diebus, vrinâ ſuppreſsâ, malè habuit. Et cùm ingraueſceret malum, & Cachecticus, diſſeminato iam ſero per corporis molem, appareret, nec Balnea, fomenta, & emollientia, quæ ampliarent canalem, dolorémque lenirent prodeſſe poſſent, ad ſectionem, ægro annuente, accedo: quùm enim eſſet animoſus, maluit ſemel dolorem pati, quam turpiter ob ruſticum timorem occumbere. Sectio à perito Chirurgo infernè facta celebratur, & lapis volſellâ extractus. Vrinæ tanta copia, & tam horribili odore infectæ effluxit, vt multas libras æquaret, & adſtantes inficeret. Poſt reſtrictum ſanguinem, ſciſſura præputij quàm diligentiſſimè fuit conglutinata. Lapidis forma erat ſicut nucleus Dactyli maximi, duriſſimus, aſper, conſtans pondere granorum 30.

OBSERVATIO LXXVI.

A lapide in virgâ impacto, mors ſubſequuta.

CHirurgus peritus impacto in medio virgæ lapide, 15. diebus habuit vrinam ſuppreſſam, quæ nullis vnquam auxiliis effluere potuit. Poſt mortem, ſecto pudendo, inuentus eſt lapis magnus, rotundus, duriſſimus, rubri coloris, aculeis vndique in orbem conſtans, pondere granorum 45. qui larga priùs ſequutâ Hæmorrhagiâ, hominem iugulauit.

OBSERVATIO LXXVII.

Quidam ob lapidem in virga impactum, velut deſperatus, audacia curatus.

LAborauerat octo continuis diebus vrinæ omnimodâ retentione vir quidam ſatis robuſtus, & fortis, ita vt hoc malo perterritus, de ſalute, & vitâ iam deſperaret ipſe; cúmque plurima pro excernendo lapide eiúſque comminutione à Medicis exequeretur auxilia, quorum vi; cùm ad virgæ extremitatem lapis eſſet protruſus, ibique tenaciter adhæreſcens, nullâ vi, aut medicamentorum ope educi poſſet, nec ad ſciſſuram, ob metum annueret æger, quam nos ſalubrem, & proficuam fuiſſe multis, illique vtiliſſimam futuram prædiximus. Ille, pudendum,ob lapidis molem, tumidùm valdè, ſuper ligneâ tabulam in ſcamno ſedens imponit, & indignabundus, aut potiùs, ex vigiliis, & dolore veluti amens, vehementiſſimo pugno, pudendum concuſſit, & lapidem comminuit, cuius fruſtula parua cum vrinæ copiâ illicò excreta, illum à mortis faucibus liberârunt. Nec mirum: *Nam quos ratio non iuuat, temeritas ſanat*, apud Celſum *lib.* 3.*cap.*9.

OBSERVATIO LXXVIII.

De Mictu ſanguinis.

Mictus ſanguinis, criticus.

QVidam gulæ meróque deditiſſimus, ſæpè in febrem ardentem incidebat.Hoc morbo ſexdecim annis afflictus, vel mictu meri ſanguinis, quantitate librarum duarum,magis aut minùs pro copiâ grauantis plethoræ, vel venæ ſectione, ſi mictus non erat copioſus,à cauſo immunis fiebat.

OBSERVATIO LXXIX.

De Vrinæ ardore.

Sæuus vrinæ ardor, ex glandularum vrethræ adiacentium ſiccitate nimia ſubortus, Balneo lactis curatur.

A Siccitate glandularum vrethræ adiacentium oriri ardorem vrinæ, firmat Galenus *lib.* 14. *de vſu*

vſu part. cap. 11. explicant Auicenna 18. 3. *tractat.* 2. *cap.*3. acutiſſimus Duretus *in comment. cap.*50. *lib.*1. *de morb. intern. Hollerij*, & hoc exemplo fiet manifeſtum. In retorridam febrem incidit iuuenis quidam Veneris deliciis nimium incumbens. Hic cùm præ febrili æſtu contabeſceret valdè, reliquúmque corpus ita aridum haberet, vt nihil præter oſſa, membranis & cute obducta cernerentur, & quaſi ſceleton videretur, vehementiſſimo vrinæ ardore corripitur. Medici, hoc vitium, ex craſſis lentiſque ſuccis, ex imbecilli calore pronatis, cui bilioſi ſalſique humoris copia erat permixta, originem ducere arbitrantur. Sicque auxilia parant calida, extenuantia, cum frigidis vrinam prouocantibus permixta, & alia etiam exhibent, quæ internum ardorem mitigare queunt. Sed omnia nulla: nam ferociùs exaſperabatur malum, vigiliis, ac doloribus corpus tabidum conſumens. Affines me vocant. Corpus totum, & præſertim partes genitales omni depopulatâ humiditate, corrugatas inuenio, pudendum & teſtes ſummè graciles contemplor. Præſidia celebrata inquiro. Hunc ex glandularum collo veſicæ adiacentium exſiccatione ſummâ, & humiditatis in eis ſitæ, quæ lotium ſuapte naturâ mordax, & âcre retundit, reſolutione, in hunc morbum incidiſſe ratus ſum. Quare ſemicupium paro his partibus humectandis accommodum, factum ex decocto Violarum, Maluarum, capitis, pedum, & inteſtinorum Caſtrati, cui libræ duæ Olei Violacei, & libra vna olei erant admixtæ. Ingreſſus in id, leuamen ſenſit. At balneo ex lacte Vaccino tepido cum Amygdalini copiâ, quo partes pudibundæ fouebantur, omnino conualuit. Tandem lacte, & reſtaurante cibo renutritus, à tabe euaſit.

OBSERVATIO LXXX.

De Diabete.

Diabetis hiſtoria mira, eiuſque curatio.

Diabetes, lethalis propemodum eſt affectus: in quo colliquatur corpus, vrina cum nimio ardore excernitur, viſcera vri videntur, pertinax ſitis ſuper ſitim inexplebiliter exercet, vt licèt potum aſſumere contentur, nunquam ſatientur, propterea quòd epotum per lotium citiſſimè excernitur. Rarus affectus, Gal. bis vidit, *lib.*6. *de loc.*3. Rabbi Moſes nunquam. Alij ſemel viderunt. Ego quinquies. Tres periere. Duo hac curati via, euaſere. Horum vnus ætate florens ita ſquallidos habebat Renes, vt folia Nymphææ illis impoſita, momento temporis Chartæ Pergamenæ inſtar duriſſima redderentur. Alter meracioris vini potui nimium indulgens, paruo tempore, plures ingentéſque calices exiccabat, clamoſa ſiti oppreſſus, ſed quicquid bibebat, illicò odore, ſapore, colore inalteratum mingebat, & quod omnem fidem ſuperat, intra horæ ſpatium 20. libras aquæ ebibens, eundem potum, qualem hauſerat, limpidiſſimum, per vrinam excernebat. Hos iam tabeſcentes curaturi, plura pro eorum ſalute doctè ſatis machinati ſunt auxilia, phlebotomiam, purgationes, ex refrigerantibus, & roborantibus medicamentis conflatas, Balnea, Potiones, Vnguenta, Cataplaſmata, & Epithemata varia, quibus cum nec tantillum leuarentur, ad fontanellas brachiis, & cruribus affixas accesſêre, ſed citra commodum vllum: nam malum ferociùs infeſtabat cum inextinguibili ſiti coniunctum. Quare Medici conſilij inopes eos tanquam deploratos reliquerunt, qui deinceps lactis Aſinini Chalybeati potu vnius menſis ſpatio nutriti, & Philonio Perſico ex interuallis aſſumpto, à tanto malo, me iubente, fuêre incolumes. Hæc enim medicamenta, viſcerum, renumque ardorem compeſcunt, humoris ſalſi, & bilioſi acrimoniam retundunt, ſomnum conciliant, & vrinam retinent. Legendus in hanc rem Vidus Vidius *l.*10. *de cuſat. memb. cap.*26.

OBSERVATIO LXXXI.

De Inguinum dolore.

Immanis inguinum dolor, ſaluatellæ ſectione curatur.

Studioſus quidam Belga, cùm aſſiduis vigiliis, ſeduláque librorum lectione corpus maceraret, eſſetque calidiſſimi temperamenti, in febrem incidit ardentiſſimam, qua curata, ita de inguinis dextri dolore immaniter queſtus eſt, vt nullis vnquam auxiliis leuari poſſet. Applicata Anodyna, imperati refrigerantes Clyſteres, qui aduſtum calidumque humorem ab Hepate confluentem mitigare, & leniter vacuare poſſent. Venæ tam ſuperiores, quàm inferiores ſectæ ſunt. Impoſitæ in ano, & parte affecta hirudines. Tandem in Balneum ex modicè diſcutientibus paratum ingreſſus nihil adiumenti perſenſit, ſed dolore aucto duobus diebus inconniuis oculis, ob doloris ſæuitiem perſeuerans, veluti amens de ſalute ſua deſperabat. De Narcoticis in potum aſſumendis conſilium fuit inter medentes celebratum. Sed ſecta fuit primò ſaluatella dextra: poſt eius ſectionem, ita incantamenti modo, dolore leuatus eſt, vt Iecinore Epithematis roborato, pòſt paucos dies à dolore omnino fuerit immunis. Mira ergò eſt in productis Hepatis morbis, ſaluatellarum vtilitas, aſſiduo experimento confirmata.

OBSERVATIO LXXXII.

De Hæmorrhoïdibus.

Hæmorrhoïdum doloribus diuturnis, fontanella in crure aperta, vtiliſſima.

De dolore Hæmorrhoïdum cæcarum querebatur quidam, qui ea de cauſa debilis, decolor, & extenuatus reddebatur. Cúmque dolor hic à copia ſanguinis craſſi, & nigri ad mariſcas delati originem duceret, & venæ illæ atro ſanguine turgerent, impoſitis hirudinibus, fomentis, lauacris, Anodynis ad tempus ceſſabat, ſed cùm partes ſuperæ fæculentum humorem natiua quadam ſorte ad inferas detruderent, de nouo quaſi in orbem rediens affectus exaſperabatur. Adminiſtrata expurgantia, & ea quæ hepar, & lienem ab huius terreſtris humoris ſarcina exonerarent. Tandem nullo alio præſidio leuatus eſt, quàm fonticulo in crure adaperto; cuius vi cùm teter humor vacuaretur, dolor ceſſauit ab eodem humore pronatus, qui ad Hæmorrhoïdales venas defluere ſolebat, ex quo inflammationes, vlcera, fiſtulæ in poſterum ſuboriri conſueuerunt, vt inter omnes ſcitè notauit Andreas Alcazar *lib.* 5. *de morbo Gallico, cap.*22. quæ, & alia miſeranda mala eueniunt, quando conſueta per has venas vacuatio ceſſat, quæ ex profeſſo recenſet Hippocrates 6. *aphor.* 12. & 6. *epid. ſect.* 3. *text.* 36. repetit Gal.2. *de facult.* 8 *lib. aduerſ. Eraſiſtratum cap.*5. *lib.*4. *acut. comm.* 111. & alibi ſæpè. Tunc ſi vacuantia non iuuent, neque ſanguis extractus ab illis partibus leuamen afferre poſſit, miro quodam modo hanc vacuationem ſupplent fonticuli cruribus affixi: vt proprio experimento obſeruauit Amatus 4. *centur.*56. Nam *Fontanella ſupplet vicem purgationis, & phlebotomiæ,*

tomiæ, vt doctiſſimè aſſeuerat Guido *tract.de cauteriis, doct.1.cap.6.* & probat eruditiſſimus Thomas Fienus *lib.1. de cauteriis, cap.5.* explicat Hermanus Follinus eius interpres luculenter.

OBSERVATIO LXXXIII.

Vt venæ internæ ani ad hirudinum impoſitionem emineant, remedium præſtantiſsimum.

PHarmacopola ditiſſimus quùm de Hæmorrhoïdum dolore ex interuallis quereretur immaniter, ceſſarétque ſemper ad humoris huius excretionem. Ecce huius vacuationis defectu, in melancholiam incidit. Pro quâ curandâ, varia tentata ſunt auxilia, quæ diminutam, aut retardatam vacuationem illam ſupplerent, vel prouocarent, inter quæ hirudinum ſuper mariſcas impoſitio primas tenet, quæ cùm ter citra vtilitatem iam eſſent applicitæ, propterea quòd ab externis ani venulis animalcula ſugerent. Superueniens ego, priùs benè penſatâ re, iterum eas affigere conſulo, admotâ tamen priùs cucurbitulâ, quæ totum anum comprehenderet. Tanti fuit momenti inuentio hæc, vt venarum orificiis, quæ intus latebant, eminentibus, hirudinum ope largum ſequeretur ſanguinis effluuium, & ſic ratione talis humoris vacuati æger in poſterum pancraticè vixit. Hæc enim eſt cauſa, ob quam plures, ex huius auxilij pro melancholicis morbis curandis, laudatiſſimi, adminiſtratione non leuentur, quam Chirurgi extimæ ani ſuperficiei, & circumuicinis partibus, non internis venulis, ſed ori Hæmorrhoïdalium externo frequenter applicant, quare extracto tenui ſanguine ex carneis poris, non craſſo, lutulento, & tetro, qualem venæ internæ naturâ ſuâ effundunt, ægri, tantùm abeſt, vt commodum ſentiant, quin debiliores facti ſpirituoſo vacuato ſanguine reddantur in peius. Eruditiſſimus Medicus Donatus-Sanctorus *lib. 5. epiſt. 4.* omnino legendus, qui de hirudinum vi mirabili pro hauriendo ſanguine fæcali, & melancholico; & curandis morbis ab hoc fœdo ſucco pronatis, pulchra edocuit.

OBSERVATIO LXXXIV.

De Hernia Aquoſa.

Hydrocele, immiſſo Siphone, curatur.

NEc teſtibus ſua deſunt mala. Aliquando enim humor ſeroſus, aquoſus, & lentus deſcendit in ſcroti membranam Erythroïdem, teſtem continentem. Latini, & Auicen.2.2.3.*tract. 1. cap. 6.* Ramicem aquæ appellant. In ætate cóſiſtente conſtitutus quidam, à latente, & non manifeſtâ cauſâ in hoc incidit infortunium, & ſiniſtrum teſtem ita tumidum habebat, vt humani capitis magnitudinem ſuperaret. Hic erat natiuâ ſorte melancholicus, & nullum ordinem in victu obſeruabat, ſed frigidis & humidis cibariis nutritus, plurimam ſeroſi humoris copiam congeſſit. Humor cùm tenuis eſſet, & conſiſtentiâ vrinæ perſimilis, non ſubitò, ſed temporis proceſſu eò penetrauit. Venæ in ſcroto erant inflatæ, tumor ſplendebat cum luciditate, ac ſi per vitrum, aut cornu inſpiceretur candelâ ex oppoſita parte admota, aberat dolor. Conuocati Medici, & Chirurgi, hi in varias ſunt diſperſi ſententias. Primò repurgatum corpus. Sudorifica ex Ebeno deinde exhibita. Diuretica imperata. Infinita topica, digerentia calida & ſicca admota. Applicita Emplaſtra, & alia ſunt celebrata, quæ huic malo præterquam quòd ſæpè vtilis eſſe ſolent,

A eorum etiam beneficio habitualis frigida partium intemperies corrigitur, ſucci aquei reſoluuntur, & mucoſus humor in parte tumidâ contentus diſcutitur. Tandem cùm nec balneis artificialibus, carminantibus, & roborantibus, thermalibus aquis, & earum luto ſuper partem affectam impoſito leuaretur, de educendâ aquâ cogitarunt. Sed quo ingenio eſſet extrahenda, hoc opus, hic labor erat. Nam multoties extractâ aqua, & ſubſidente tumore, teſtis ab acrimonia humoris intus detenti eſt corruptus, & vicinas partes facilè infecit, vnde vniuerſi ſcroti, ac penis oritur Gangræna, & ob doloris magnitudinem, febris, mors, vt proprio exemplo docuit Dodonæus *obſeruat. 40.* At, cùm ſalutis vnica via eſt, ea licèt cum periculo B tentanda, monente Magiſtro *lib.10.meth.cap.10.* Idcircò Chirurgica manu aquam extrahere rationabilius omnibus viſum eſt: ne præ mora, humore mordaciori reddito, teſtis corrumpatur, vel vnà cum aqua, carnoſa hernia adueniat; & caro concreſcat. Quapropter Iunior eductionem aquæ cum ſcalpello propoſuit, munitus voto Pauli *lib.6.cap.62.§. Nos ſcalpello ſcrotum à medio iuxta longitudinem vſque ad pubem ferè recta linea incidemus, &c.* quod priùs affirmauit Celſus *lib.7. cap.19.* Curatio ſuſpecta. Hæc enim ſectio periculoſa, multis Gangræna inde mota, aliis mors, vt hiſtoria celebri confirmat interpres Hollerij *ad cap.62.lib.1.de morb.internis.* Secundus Setonem conſuluit, filo transfixo in ſcroto, quo immiſſo, & diu retento vacuatur C aqua, vt Guido iubet. Siniſtrè ſuccedit ſæpè curatio hæc. Nam ex diutino dolore; confluentibus in decliuem partem ſuccis, mortificatio contingit. Tertius, Cauſtica medicamenta, aut cauterium actuale ex Auro paratum approbauit, cuius ope clementer à parte humor educitur. At cùm ex horum vſu, pars ſuapte natura debilis eneruetur, Gangræna contingit, vt bis euenire cum morte notauimus: nam hæc pars cùm ſit poſita in medio ſordium confluxu, fluxionibus valdè eſt obnoxia. Chirurgus ſenior præclara Galeni doctrinâ inſtructus, Siphonem oſtendit; ſeu acum Canulatam Argenteam, intus cauam, in cuſpide perforatam, quâ immiſſa fœliciter, ab ſcroto & hydropicorum ventre D omnis aqua tutò emittitur. Et quoniam erubeſcimus, cùm ſine lege loquimur, ex Iuſtin. *in authentica de trientib. & ſemiſſib. col.3.§. Conſideremus*; ideò, inquit ipſe, Magiſtri non incelebris ſententiam eximiam recitabo, quæ ſcripta eſt *lib.14.meth.cap.13. Nunc illud dixiſſe ſufficiet, quòd humor qui in hydrocelis viſitur, alienus à corporis ſubſtantia tota natura ſit; ſicut etiam, quæ in Aſcitiis hydropibus continetur aqua. Quarum certè vacuationem vel medicamentis quæ digerant, molimur, vel Chirurgia. In hydrocele quidem immiſſo Siphone, &c.* Aſſentiuntur omnes. In partem decliuem immiſſa eſt acus. Omnis aqua, librarum quinque pondere, ſemel extracta. Æger à tumore liber euaſit. Ne verò in ſimilem morbum relaberetur, eſt præſeruatus extenuante victu, vomitu aſſiduo, ſudorificis iterum ex Smilace ex- E hibitis. Tabellis roborantibus, paratis ex Diamoſcho, Diacinnamomo, Diagalanga, Thetiaca, Aromatico, Mithridatio, & Zingibere, quibus, & fonticulis excitatis in cruribus in parte externa, deriuationis cauſa, per quos ſeroſa humiditas purgabatur, quæ in teſtes confluebat, in poſterum nullum malum perſenſit. Si acûs effigiem videre concupiſcis, eius figuram palàm fecit Antonius Crucius Luſitanus *tractat. 2. Chirurg.cap.18.* qui optimè ſimul, & doctè de hac curatione ſcripſit idiomate ſuo. Legendus etiam Malachias Geiger *lib. de Kelegraphia, cap.12.* qui nuperrimè de hoc negotio ſcitè diſſeruit.

OBSERVATIO LXXXV.

De Vtero.

Sine vtero, vixit fœmina annis triginta.

FOeminæ poſt caſum ab arbore altâ vterus extrà propendit pugni magnitudine. Et licèt plura præſidia, & manus Chirurgica præſtò eſſent, nunquam potuit intus reduci; cùm paulatim procidens ita promineret, vt accedente acuto inguinum dolore, mali Cydonei figuram in infimâ prolapsâ parte repræſentaret. Hoc malum per plures durauit annos, excreto ſanguine grumoſo, cum ventris torminibus diris. Tandem vterus frigore ita obduruit, & liuidus eſt factus, cum mollitie ſummâ, & horribili fœtore, vt corruptionis manifeſtæ, & mortificationis futuræ argumenta præberet. Quare vocatis Chirurgis, vterum delapſum ferro exſtirpandum prædixi. Annuunt. Ipſum præcidunt, ne fortè in altiores partes ſerperet corruptio. Hoc opere celebrato ipſa à tanto malo eſt facta immunis. Hæc cùm eſſet 22. annorum, loco menſtrui vſque ad 40. annum per vulvæ locum excernebat ſanguinem grumoſum, & multum. Rem veneream exercebat,ſed citra voluptatem vllam. Sana ſuperuixit vſque ad annos 52. res domeſticas commodiſſimè exercens. Tandem Cholerâ acutiſſimè prehenſa è vita diſceſſit.

OBSERVATIO LXXXVI.

De Vteri tumore.

Medici ignorantiâ, fœmina emortua.

REctè quidem à Galeno inculcatum *lib.9.meth.16. & 5. de ſanit. tuend. 11. malum Medicum omnes eodem Calopodio calceare, quùm præſcribat ægrotis auxilia, perinde ac illi qui aleam iaciunt*, vt facetè ipſe prædixit *lib.1. epid. ſect.2. com.50.* His artibus inſtructus quidam Pſeudomedicus pauperculam curauit intenſo vteri dolore laborantem, cum interno ardore intolerabili coniuncto. Medenti apparuit ſpongioſa caro Amygdalæ magnitudine, quæ vterum in tumorem tantiſper eleuabat. Illam corrodere volens citra totius prouidentiam vllam, oleo Vitrioli pertractauit; ſed cùm nullum fructum ægra perſentiret, forcipe carnem violenter reſecuit. Poſt ſectionem tanta Hæmorrhagia ſequuta, vt exhauſtis viribus, licèt ad compeſcendum ſanguinis fluxum plura machinarentur auxilia, reſoluta è vitâ diſceſſerit. At in hunc nebulonem, ſcomma vulgò dictum bene quadrare poterat, prolatum à Galeno *lib. 2. ad Glauc. cap. 2. Morbus curatus eſt, ſed æger periit.* Sed hos procaces homines, naturæ potiùs infenſos hoſtes, & lethiferos Cerberos cum ſuâ inſcitiâ relinquamus, immò in vincula coniiciamus, quâ pœnâ eſſe puniendos
E hos Agyrtas inter omnes tradit Rodericus à Caſtro, vir vndequaque doctiſſimus *lib. 3. de medic. politic. cap.23.* Quorum Pſeudochymicorum leoninos mores, contra fumiuendulum, ac infidum præſtigiatorem, depinxit graphicè eruditiſſimus Benedictus à Caſtro Hamburgenſis, eius filius, ſcientiſſimus Medicus *in ſuo flagello calumniantium, ferè per totum.*

OBSERVATIO LXXXVII.

Vteri Scirrho Gallico, Syrupus egregius.

SCirrhoſo Gallicano tumore in labio vteri vexabatur trigenaria ſatis robuſta & fortis, qui ad oui magnitudinem deueniens, dolore, & ardore per-
A cepto illam miſerè noctu præſertim excruciabat. Tumor nec ſudorificis ex Smilace aſperâ, Mercurialibúſve Vnguentis, aut Topicis diſcuti potuit. Hæc obſeruatâ Diætâ, hoc ſolùm ſyrupo eſt curata. Syrupum aſſumpſit 30. dierum ſpatio, quantitate vnciarum quinque, poſt eius potum manè & veſperi ſe lentè exercebat, & ſtragulis in lecto cooperta per duas horas, per alvum, & vomitum excernebat mucoſa, & nigra.

℞. *Ligni Indi, Smilacis aſperæ, an.℥ iiij. Radic. Chin. Saſſafras, an.℥.j. Cortic. Ligni Indi, ℥.ß.*

Infundantur per ſpatium 20. horar. in lib.xij. aq. Borrag. ſuper cineres calidos, & bulliant ad tertiæ partis conſumptionem. Colaturæ adde

Cortic. Ellebor. nigri, Turbith, an.ʒ.ij. Hermodactylor,
B *℥.j. Fol. Sen. Sem. Cartham. ℥.ß. Epithymi, Polypodij, an.ʒ.v. Agarici Trochiſcat. ʒ.iij. Rhabarbar. ʒ.ij. Mechoacæ, ʒ.ij.ß. Flor. Violar. Flor. Borrag. Flor. Naphæ, an. p.ij. Cardui Benedict. M.j. Radic. Scorzoner. Radic. Angelic. an. M.ß. Santalor. omnium, an.ʒ.j.*

Macerentur per ſpatium decem horarum, bulliant deinde ad tertias, colentur expreſſione forti, infunde per noctem.

Scammon. elect. ʒ.ß. Stibij preparat. ℈.xij.

Cola iterum, & adde

Syrup. fumar. maioris, ℥.viij. Syrup. de Sen. ℥.v. Syrup. de Epithym. ℥.iiij. Syrup. de Polypodio, ℥.iij.

C Cum Saccharo, quod ſufficit, fiat ſyrupus longus, aromatizatus cum ʒ. j. pulueris Diamoſchi, & ʒ.ß. pulueris Aromatici. De Scirrhoſo vteri tumore eloquenter diſceptat Valleriola, *lib.5. enarrat.6.*

OBSERVATIO LXXXVIII.

Vterinus ſcirrhoſus tumor miræ magnitudinis, Chalybis vario vſu, emollitur.

INter præſidia præcipua, quæ ad emolliendum ſcirrhum, priſcorum & iuniorum ſagacitas adinuenit, vt ex multorum mente Monardus retulit *tract. de ferro*, Chalybs eſt, cuius vſu lapidoſas duritiès promptè liquari vidimus. Fœmina quædam
D ex menſtrui retentione malè habens, in vteri regione tormina perſenſit, pro quibus leniendis Pharmaco vſâ eſt, ſed eius ope non ita leuata, vt aliquando ſæuis cruciatibus non recrudeſceret malum. Eo tempore apparuit in Pubis regione tumor aliqualiter durus, & indolens, qui ab oui magnitudine incipiens, ita quinquennio excreuit, vt cucurbitam rotundam magnam repræſentaret, in cuius profundo, tactu murmur percipiebatur. Res deinde oſtendit in vtero citra Hepatis noxam, aceruatam etiam flatuum copiam multam. Color, habitus corporis, operationum omnium integritas, venæ laudabili ſanguine diſtentæ ſatis probabant, viſcera minimè eſſe læſa, ſed à ſolo vtero hæc omnia originem ducere. Expurgatum corpus ſæpiſſimè. Sudorifica adhibita. Balnea naturalia adminiſtrata. Omnia hæc etſi vtilia, nullam commoditatem attulere. Sicut nec fotus, Vnguenta, & Cataplaſmata varia. Tandem ſolo Chalybis vſu per duos menſes exhibiti omnino reſolutus eſt tumor. Alternis diebus Syrupum de Chalybe exhibui, cuius deſcriptionem pete infrà lib. 3. obſ.11. Aliquando Conſeruam Eryngij cum Chalybis puluere obtuli. Aquam, Vinum, aut quemlibet potum priùs decoctum Eupatorio & Cinnamomo, chalybeabat. Panem cum aqua Chalybeatâ ſubigebat. Demum aqua omnis candenti Chalybe priùs erat ferrata, in quâ alimenta, aut carnes incoquebat. Reſoluto tumore, & euacuato ſyrupi beneficio multo lento humore, cum Ichoroſi humoris, & flatuum copia multâ, meliùs habuit.

De

De præſeruatione biennio potu Chalybeato vſa eſt, fonticuli cruribus affixi, viſcera Theriacâ roborata. Tanta eſt ferri, & Chalybis ad abſumendos duros tumores efficacia, cuius vi animalia apud fabros ferrarios educata, exiguos lienes habent, auctore Celſo *lib.9. cap.4.* quod ita eſſe eleganti hiſtoriâ comprobat Beniuenius *de Abditis, cap.105.* Pulchra de medicamentorum Chalybeatorum vario parandi modo; vide præter Mercatum *lib. 2. de morbi mulier. 6.* apud Iul. Cæſ. Claudinum *in appendice lib.2. de ingreſſu Medic. ad infirmos, ſect.2.*

OBSERVATIO LXXXIX.

Pſeudohydrops vteri in grauidis pronatus, profundâ ſcarificatione, curatur.

VIdi quinquies exemplum mirabile in grauidis octimeſtribus, & nonimeſtribus. Hæ omnes quùm crura tumida, & aquoſo humore plena haberét, & œdematoſa: labia vteri ſimili inflatione ab ipſo crudo, aquoſóque ſanguine pronata in tam grandem molem increuêre, & ex vtraque parte ſpongiæ modo ita prominebant, vt vteri Hydropem repræſentarent. Conſulti Medici, ad diuertendum, ſanguinem è brachio mittendum imperant; adſtantes renuunt, me vocant, qui ne pars præ copiâ mucoſi humoris obruta ſuffocaretur, ſcalpello ſcarificandam totam profundè prædixi. Factâ ſcarificatione, tanta humoris aquoſi copia vacuata eſt, vt intra vnius horæ ſpatium, tota detumeſceret pars, & in ſuum ſtatum naturalem rediret, & citra aborſum, (hunc enim alij ex ſcarificatione certò præſagierant) ita leuatæ ſunt, vt fœtum vſque ad maturum tempus reſeruarint.

OBSERVATIO XC.

Tumore vteri flatuoſo fœmina laborans, pluribus fruſtra tentatis auxiliis, ſponte liberatur.

PRinceps Medicorum Aëtius memorabilem protulit ſententiam, *Tetrab.2. ſerm.2. cap.10. in fin.* dum ſic ait: *Proinde operæpretium eſt nôſſe, quod multi ſic ægrotantes, in tempore curationis nihil commodi perceperunt, dimiſſa verò curatione reſtituti ſunt, natura ante curationem præualente contra morbos debiles ex medela factos. Quapropter naturæ remiſſionem dare oportet: videtur enim vnà cum curationibus affligi, in quiete verò inualeſcere, & ſuperare morbos iam antea attenuatos,* &c. Hoc monuit præſtantiſſimo elogio Hipp. *lib.6. Epid. ſect.2. text.26.* dicens: *Per adiectionem contraria adhibere, & interquieſcere:* nam, vt grauiſſimus auctor Valleſius dicebat in com. *periculoſius eſt incidere in Medicum, qui neſciat quieſcere, quam qui neſciat contraria adhibere: nam qui neſcit quieſcere, neſcit occaſiones contraria adhibendi. Qui neſcit contraria adhibere, tamen ſi prudens eſt, ſcit quieſcere: atque ſi prodeſſe non poteſt, tamen non obeſſe.* Hæc ſalubria artis præcepta ignorans quidam Medicus, toto anno fœminam medicamentis exagitauit ſine intermiſſione, & quod peius eſt citra vtilitatem vllam. Hæc vteri dolore ex interuallis quatiebatur immaniter, qui ſenſim ceſſabat, excitato in læuo vteri labio, flatuoſo tumore, aliquando ita magno, vt mali Cydonij magnitudinem ſuperaret, duro, & inſenſili, vt Scirrhum diceres: quem non fuiſſe, reſolutionis breuitas comprobabat manifeſtè: tota enim moles cùm ex flatu craſſo eſſet ſuborta, duarum horarum ſpatio, excreto crepitu, euaneſcebat. Hæc iuuenis erat, & viri conſortio vtebatur, menſtrua ſuo tempore reſpondebant, partes naturales benè diſpo- A ſitæ, facie roſeo colore ſuffuſa. Ab vteri frigida intemperie vitium emanabat, ex qua nebuloſus flatus elatus tumorem concitabat. Viſcera roborata. Exquiſitiſſimè expurgatum totum corpus. Vterus à pituitoſis humoribus abſterſus vacuantium vſu. Sudorifica ex Ebeno imperata. Applicita Balnea naturalia, & alia præſidia, affixis in cruribus fontanellis, & obſeruato regimine celebrata. Contumax affectus ob habitualem vteri intemperiem nullis auxiliis ſuccubuit, quæ cùm verno tempore eſſent adminiſtrata, collega meus, iterum ardente Sirio eſſe reiteranda ſibi perſuaſit. Ego contrarium ſenſi: quoniam vbi remediorum iteratio naturam exagitat, ac perturbat, tunc ex mente Aëtij quieſce- B te oportet cum vtilitate ſummâ. Sic monebat Hippocr. *libro de locis in homine*, dicens: *Interdum nullo vti medicamento, optimum medicamentum eſt*, &c. Sic factum. Illa à remediis abſtinuit, & poſt tres menſes nullum vnquam malum perſenſit, naturæ ſolùm beneficio adiuta.

OBSERVATIO XCI.

De Nympha.

Nymphotomia.

QVando caro in vteri orificio progignitur, lædens coïtum, & impediens ingreſſum, & egreſ- C ſum fœminis, priſci Caudam, ſeu caudatam ægritudinem nuncuparunt, quoniam caro hæc ab vteri ore ita propagatur, vt muliebre pudendum repleat, & foràs caudæ modo promineat, & virile membrum mentiatur, vt notat Paulus *lib.6. cap.70.* & inter omnes firmant Adrianus Spigelius *lib.8. de fabric. corp. human. cap.18.* Gaſpar Bauhinus *lib.1. Theatri Anatomic. cap.40.* & alij. Horribilis affectio eſt, & odioſa: nam concubitum, & conceptionem impedit. Hac moleſtiſſimâ ægritudine erat affecta, illuſtriſſima & honeſtiſſima virgo, quæ obortis lachrymis ſæpè apud me conqueſta eſt, vt illam à tantâ anguſtiâ liberarem. Nam D ſolo veſtium contactu quidpiam in ore vteri mentulæ inſtar, multoties inflari, turgere, atque erigi ſentiebat, & laceſſita, venereiſque imaginationibus illaqueata, ad Venerem irritari cogebatur. Tanto malo obſita, quo anima vel ſepties in die, cum libidinis conceptu, Deum grauiſſimè offendebat, & metu perculſa ne in grauiora damna laberetur, meam pro hoc fœdo vitio propulſando opem, dato priùs fidei & ſilentij iuramento, obnixè expoſtulat. Accerſitis parentibus & vocatis duobus Chirurgis peritis, vterum Dioptrâ exploramus. Carunculam corrugatam inuenimus, ex Pubis oſſis regione pronatam, per pudendi rimam, digiti dimidij indicis longitudine, & aliquali circa baſim craſſitie erumpentem, in cuius extremo quidpiam aderat glandi ſimile, præputij inſtar, tenuiſſimâ cute contectum, rugoſum, flac- E cidum & laxum, ſine meatu vllo, qui in viris excernendo ſemini eſt dicatus. Hanc carunculam, quùm ipſa erat veneris ſtimulis agitata, ita extuberare faſſa eſt, vt extra rimam penis inſtar penderet. Quare ab Arabibus dicitur *pudendum muliebre*, & ab Auicen. *2 1. 3. tract.4. cap.23.* virga vocatur. Curationem à venæ ſectione orſi ſumus, quùm illa iuuencula eſſet, & bono corporis habitu prædita. Purgatum multoties corpus. Poſtquam ritè menſtrua fluxerant, quo tempore, titillato vtero ob ſanguinis calidiſſimi ardorem, pruritum ſentiebat, & caro nimiùm excreſcebat, Chirurgus forcipe leniter, curioſéque carunculam apprehendens, nouaculâ radicitus reſecuit. Vulnus adſtringentibus curatum, & ſarcoticis deinde, aptiſque linamentis albo oui madefactis citra

notabilem Hæmorrhagiam fœliciter perſanatum. Ne verò in calidiſſimâ fœminâ iterum à toto ad vterum confluerent excrementa, & ob naturæ luxuriantis robur caruncula renaſceretur, quater in anno vacuationem conſulo præuiâ phlebotomiâ, parcum victum inſtituo, fonticulum in crure affigo. His per annum celebratis, & à malo immunis, viro locata rectiùs habuit. Solum ergò auxilium huius mali tanti in ſectione conſiſtit, ex mente Aëtij *tetrab. 4. ſerm. 4. cap. 103.*

OBSERVATIO XCII.

De Vteri pruritu.

Vteri pruritûs curatio.

SVmmus Medicinæ dictator *lib. 3. aph. 31.* inter morbos ſeniles, pruritum connumerat: nam licèt hic affectus in iuuenibus mordacis humoris copiam aceruantibus, videatur eſſe peculiaris; tamen, vt doctè Galenus monuit *in com. ſenilis ætas prurigini eſt obnoxia, quoniam illæ, quæ pruritum operantur, ſuperfluitates, difficilem habent per cutem euacuationem. Rationabile ſiquidem exiſtit, & cutem in ipſis ex frigiditate denſari, & ſuperfluitates plures ac craſſiores exiſtere, &c.* Licèt Auic. 7. 4. *tract. 3. cap. 6.* Senes eſſe pruriginoſos arbitretur, quòd ob expultricis debilitatem nitroſos humores extra cutem nequeant expellere. Hoc ſymptomate vexabatur ſexagenaria, quod, præterquam quòd totum corporis ambitum, etiam vteri partem internam miſerè oppreſſerat. Malum difficile, & quod citiſſimè ob vteri ſortem in Cacoëthica vlcera commigrat: nam vterus eſt vniuerſi corporis cloaca, & in decliui parte poſitus, vbi excrementa, quæ ex lege naturæ in fœminis redundant, & confluunt, cùm per menſtruas purgationes non excernantur, retenta putreſcunt, & inficiunt vterum labe dirâ: maximè cùm hæc iecur haberet igneum, ex cuius intemperie, ichoroſi, & ſalſi humoris copia in vterum confluebat. Hanc curaturus, ſanguinis miſſionem inſtituo, potiones refrigerantes propino, ab aduſtis humoribus corpus ſæpiùs expurgo. Serum lactis caprini exhibeo, balneum miniſtro. His, vniuerſalis pruritus omnino conquieuit. Vteri verò ardor, dolor, phlogoſis, & prurigo ita increuit, vt timor eſſet, ne ex continuâ confricatione, dilaceratâ cute in vlceroſam diſpoſitionem commigraret affectus. Tunc ad aduſtos, & acres humores contemperandos, Priſſanâ vtor, ſyrupum ex ſero paratum offero, Caſſiæ fiſtularis interaneum liquorem præbeo, ſeco venam in talo, hirudines mariſcis affigo. Intra vterum iniicio per Siphonem, lac, & lactis ſerum, cum Trochiſcis de Camphorâ, aut collyrio albo Rhaſis diſſolutum. Pudibundas partes decocto Maluarum, Violarum, & hordei tepido foueo. Iecur & Renes vnguentis refrigerantibus, & roborantibus attempero. Omnibus his etſi vtilibus celebratis malum non ſuccubuit; in mentem venit eximia doctrina Galeni *in lib. 2. prog. com. 23.* quâ affirmat, *triplicem cauſam prorogationis morborum eſſe, aut propter aliquam partem curatu difficilem, aut propter humores crudos, & craſſos incoctóſque; aut propter aliquod commiſſum.* Quare cùm hæc obſeruaret ordinem in regimine, & crudorum bilioſorúmque humorum copia toties expurgantibus eſſet exhauſta, manifeſtum erat, ex parte curatu difficili, hoc eſt, vt interpretatur Chriſtophorus à Vega *in com.* à Iecoris, aut alicuius partis præſtantis calidâ intemperie emanare. Quapropter ſaluatellas in vtrâque manu ferio, Apozematis vtor refrigerantibus, & aliis quæ lienem, Iecur, & vterum ab acrium humorum ſpurcitie liberare queunt. Tunc

A expurgantium medicamentorum pertæſus, humorem iſtum neceſſariò ex partium debilitate gignendum ad latera deriuare intendo, & ſic in vtroque femore in parte domeſticâ ſex digitis infra vterum cauteria impono. Non pertranſierat menſis, quando vacuatis ichoribus virulentis à pruritu omnino ſana euaſit. Quo præſidio ſæpè recordor hunc contumacem morbum perſanâſſe in ſalacibus fœminis, & virginibus, quæ pruritûs ſtimulis ita excruciabantur, & præ ſcalpendi partes pudibundas frequentiâ, adeò coëundi appetitu gliſcebant, vt ob motum & calorem, confluente acrium humorum copiâ ad partem, ipſæ ſemine turgentes, & inuerecundæ in furorem B vterinum inciderent. De hoc affectu pulchra prædixit Carolus à Petrâ Albâ, *lib. de noua medicina, cap. 13. de vteri pruritu.*

OBSERVATIO XCIII.

De Furore Vterino.

Vteri deliramenta, viri conſortio conquieſcunt.

HIppocrates Medicorum Semideus appellatus, *lib. de virginum morbis*, ſymptomata dira recenſens, quæ à fœdo ſpermate in vtero occluſo retento, C prohibito difflari, atque in venenoſam naturam ob putredinem abeunte, in virginibus, quæ maturæ ſunt viro & nubiles, repullulare ſolent, ſic horum omnium medelam propoſuit *in fin. num. 4.* dum ſic dicit: *Ego verò iubeo vt virgines, quùm huiuſmodi patiuntur, quàm citiſſimè viris cohabitent, &c.* Virguncula quædam, colore nigella, macilenta, garrula, iracunda, inquieta, ad venerem maximè procliuis, & quæ ſolùm de amoris illecebris loquebatur, frequenter loca pudoris, quorum attactu maximè gaudebat, ſcalpens, vbi vri ac prurire incipiebat, virorum amplexu exardeſcens, irrigari humectarique poſtulans, inexplebili coëundi deſiderio tenebatur. Quo cùm D vti non liceret, ſubitò eam inuasêre vomitus ingens, horror, Cardialgia, Cephalalgia, difficilis reſpiratio, cordis pulſus, ventriculi ſubuerſio, nauſea, proſtratus appetitus, timor, mœſtitia, febris, horribiles imaginationes, vteri retractiones, cordis compreſſio, animi deliquium, Epilepſia, formido, deſperatio, torpor, fatuitas, delirium, & alia quæ ex retento, & non vacuato ſemine ſcaturiunt ſymptomata formidanda, relata ab Aëtio *tetrab. 4. ſerm. 4. cap. 76.* Illud enim, eleuato ſpurciſſimo vapore, craſſo & humido, veneni præſentanei inſtar, ſuperas partes premit, lancinat, ferit, ex Gal. *lib. 6. de loc. cap. 5.* Hæc fuit occulta vis morbi, aut furoris ad interitum præcipitio cogentis, quam obſeruarunt Rhodiginus 23. *antiq.* 32. Brodæus *lib. 5. miſcel. 27.* Poliænus *lib. 8. ſtratagemat.* 10. & Venetorum doctiſſimus notauit Hermolaüs Barbarus *ad cap. 15. lib. 36. Plinij.* Demum hæc quùm per multos dies his malis eſſet dilacerata, tandem ſubridens ad men- E tem redibat. Affines me vocant. Cùm origo mali eſſet certa, ad minuendum ſemen me accinxi. Refrigeraui Iecur tenui & humectante victu, ſanguinem ex gibbero, & talo emiſi. Leniter expurgaui, Enemata frigida indidi. Balneum applicui. Serum lactis exhibui. Semen minuentia præſcripſi, & vt ſpiraret vterus, cruribus fonticulos inuſſi, à veneris confabulationibus abſtineret, commonui. Hæc etſi proficua, profuêre nihil. Nam poſt peractam præſeruationem, in eadem mala reincidit, & quod peius eſt, in puteum ſeſe præcipitare cogitabat. Nec mireris: hæc enim omnia naturali mulierum, & præſertim virginum tribuuntur affectioni; ob ſemen enim retentum, cor viciniorâque loca, tetro & nebuloſo

halitu

halitu occupantur: maximè in iis quæ ſalaciores ſunt, in venerem pronæ, feruidæ, magiſque auidæ explendæ voluptatis; de quarum numero cùm hæc eſſet, nullis vnquam auxiliis leuari potuit, donec moniti parentes, vt eam viro locarent; quod cùm facerent, huiuſmodi furorem, validus & neruoſus coïtus ſedauit: nupſit enim cum iuuene robuſto, atque officio connubiali ſtrenuè perfungente, cui tanquam ſanguiſugæ adhærens, conuenientem adepta medicinam, effloruit, reuixit, & roſéo nitidóque colore perfuſa, priſtinæ ſanitati fuit reſtituta. De his auertendis damnis, quæ ex retento ſemine oriuntur, legendus Martinus Panſa *lib. de proroganda vita, cap. 47.*

OBSERVATIO XCIV.

De Vteri ſtrangulatu.

Vteri ſuffocatio ex retento ſemine, eo excreto curatur.

QVi vterum motu locali ad ſuperas partes, & diaphragma (potiſſimum reſpirationis organum) moueri poſſe exiſtimat, is ſuam in anatome fatetur inſcitiam, & Galeni, priſcorúmque edictis maximè repugnat. Clamitent quidquid velint Fernelius *lib. 6. de part. morb.* 16. Euſtachius *lib. 2. Praxis* 51. Laurent. 7. *de re Anatomic.* 9. Augenius *tom. 1. Epiſt. lib. 12. Epiſt. vltim.* Hos carpit vehementer Galen. *lib. 6. de loc. cap. 5.* anatomicâ demonſtratione ſuffultus. Nam ſi diſſectâ muliere, vterum violenter manu, immò ferreis vinculis ſurſum ad ventriculum trahas, ad os ventriculi eum ducere, quin ligamenta diſrumpantur, vix poteris; tantum abeſt, vt ſuopte impetu, ad ſeptum tranſuerſum ferri poſſit, ſit credendum. Hanc affectionem ex retento ſemine, in viduis, ſalacibúſque fœminis oriri, celebri cuiuſdam viduæ hiſtoriâ Gal. *eo loco* confirmat; quæ cùm eſſet vteri ſuffocatione correptâ, excreto ſemine, conualuit. Ex eadem causâ illam patiebatur virginella, quæ ex interuallis paroxyſmo ita conuellebatur, vt accedente difficili reſpiratione, tota conuulſa, ſine ſenſu vllo, oculis diſtortis, nimio dentium fragore præcedente, cum linguâ tremulâ, animam efflare videretur. Cui, cùm plurima auxilia, quæ frequenter in hac acceſſione vtilia ſunt, non iuuarent, peſſaria ex Cyclamino, Cæpis, Alliis, cum felle Taurino confecta vtero applicanda curo, ex quorum admotione, titillatione, & feruore quodam in vtero concitato, copioſum ſemen excernens, ab acceſſione ſæuâ ſuperſtes remanſit. Num autem ex hac occaſione, liceat Medico timenti. Deum, ſopitis pariter cunctis ſenſibus, & vnà abolitâ reſpiratione in fœminis quaſi animam agentibus, ſeu in maximo vitæ periculo conſtitutis, veneficum illud ſemen, foràs ab vtero, titillationibus, & frictionibus partium obſcœnarum elidere, diſſeruit eloquenter Raphaël Moxius *lib. 2. de curandis morbis muliebribus*, 17. *&* Carrerius *diſput. 69. ad lib. 6. de loc. affect. Galen.* Videnda in hanc rem eruditiſſima Apologia tertia Doctoris Didaci Morani Luſitani, Medici eximij, in quâ *de Epilepſia Hyſterica* egit luculenter.

OBSERVATIO XCV.

De Vteri procidentiâ.

Vterus prolapſus, miro artificio ad ſuum locum reductus.

GLorioſus Auenzoar, (quem mirabilem appellat Auerroës *lib. 4. collig. cap. 40.*) *lib. 2. Theizir, tract. 5. cap. 4.* de diſlocatione matricis ſic inquit: *In* A *principio autem quando apparet hæc ægritudo; Medicus eam leniter poterit curare, & reducitur omnibus iſtis modis, videlicet manu ſi vis, & ſi non, fac eam ſupinam iacere, & fac quòd aliquis ſedeat ſuper pectus ſuum; & alius ſuper crura, & fac eam terrere ponendo circa pedes eius aliqua reptilia, ſicut ſunt mures, & Lacertæ, aut Ranæ, vel his ſimilia, ex quibus multum terreſiat; & velit fugere trahendo pedes, & crura ad ſe, & inde omnia membra, & corpus totum ſimul contrahantur, & hac de cauſa matrix intus redibit ad locum ſuum*, &c. Hunc locum legenti occurrit ad manum liber Andréæ Alcacaris Chirurgi præſtantiſſimi, *in cuius cap. 4. lib. 4. de vulneribus ventris inferioris*; inueni celebrem hiſtoriam mulieris, quæ per biennium, vterum à propriâ ſede tractum, foriſ- B que pendentem habebat, vſque adeò vt vlceroſâ excoriatione afficeretur. Auenzoar docuit Alcacarem. Hic mihi ad hanc curationem calcaria adhibuit: cùm enim accederem ad fœminam, quæ ab anno & dimidio vterum prolapſum habebat, cum duritie ſummâ, difficile videbatur ob tenſionem poſſe ad ſuum locum reduci: maximè cùm dicat Auenzoar, in principio hoc opus celebrandum eſſe, quum adhuc vterus non contraxit callum. Multa ſum præſidia pro hoc morbo curando machinatus, Inſeſſiones adſtringentes, Peſſaria, Emplaſtra, Confectiones. Tandem laborioſè luctatus, nihil profeci. Ad hoc præſidium accedo. Suppono crutibus mures filo alligatos; quibus poſitis, & per femora vagantibus, fœminæ metus ingens incutitur, & repentè (mirabile viſu) vterus in propriam ſedem reducitur. Hoc facto, Emplaſtro C contra rupturam, vteri regioni, & inguinibus appoſito, à malo in poſterum tuta remanſit.

OBSERVATIO XCVI.

De Vteri Vlceribus.

Electuarium, vlceribus vteri Cacoëthicis præſtantiſſimum.

COrrodi, exulcerarique vterum, ob acres, virulentos, mordaces humores, nouum non eſt. Hi enim aliquando in vtero velut in ſentinâ retenti, ita ferinam induunt naturam, vt cancroſa vlcera committant, quæ cùm in humidiori, ſordidiorique loco conD ſiſtant, & vteri reconditas ſedes occupent, difficilem deinceps obtinent curandi viam: immò immedicabili ſequutâ Hæmorrhagiâ, iugi, puſilláque febri accedente, iugulant. Dum ſordidum vlcus curarem in fœmina quadam, quod ſudorificis exhibitis ex Smilace non ſuccubuit, hoc Electuario fuit debellatum, quod præterquam quòd humiditatem abſumit, etiam humoris deleteriam vim coërcet, & infrænat, quo, matutino tempore aſſumpto, quantitate vnciæ vnius, & ſuperbibito decocto Smilacis, omnino curata eſt fœmina: nam mouebatur aluus, ciebatur ſudor.

℞. *Conſeruæ Roſar. Violar. Borrag. Bugloſ. an.* ℥. ij. *Mithridat.* ℥. ij. *Confect. Hyacinthor.* ℥. ß. *Pulu. Diar-* E *rhod. Abbat. Pulu. trium Santalor. an.* ʒ. ij. *Margaritar. præparat.* ʒ. j. ß. *Raſuræ Eboris*, ʒ. ß. *Theriac.* ℥. iij. *Smilacis aſper.* ℥. iij. *Radic. Chin.* ℥. j. ß. *Fol. Sen.* ℥. ß. *Polypod. Hermodactylor. an.* ʒ. ij. *Mechoac.* ʒ. j. ß. *Epithym.* ʒ. ß. *Turbith*, ʒ. ij. ß.

Pulueriſanda pulueriſentur, & cum ℥. iiij. Syrup. Fumar. maior. & Saccharo fiat Electuarium.

OBSERVATIO XCVII.

Vteri doloſis Vlceribus, aqua Theriacalis eximia.

FOEminam inuiſebamus tres Medici, diu in lecto decumbentem, quæ oſſis ſacri dolore miſerrimè

oppreſſa, cum fluxu purulento, & fœtido, de ardore interno querebatur. Nos, licèt in eâ nulla Gallicæ luis eſſet ſuſpicio, eodem modo eſſe tractandam, ac ſi eſſet morbo Gallico infecta, vnanimiter aſſeruimus. Et ſic ſudores ex Smilace, priùs corpore benè expurgato, exhibuimus. Sed cùm poſt decem dies, in quibus ſudores commouimus, febris acuta ſuperueniret, cum intensâ ſiti coniunctâ, à ſudorificis abſtinentes, ardorem internum temperauimus, venâ ſectâ, ptiſſanâ, refrigerantibus ſyrupis, lactis ſero. His refocillata, humectantique victu renutrita, hac aquâ 20. dierum ſpatio diluculo exhibitâ, quantitate vnciarum trium, prouocato clementer ſudore, ſanata eſt; nam nimia vteri humiditas eſt abſumpta, abſterſum, & conſolidatum vlcus.

℞. *Ligni Indici, lib.ß. Radic. Chin.* ℥. iiij. *Elect. de Gemmis, Lætificantis Rhaſis, an.* ℥.ß. *Theriac. Mithridat. an.* ʒ.iiij. *Confect. Alkerm. Confect. Hyacinthor. an.* ℥.j.ß. *Vini odoriferi, lib.j. Aquæ ex florib. Arantior. lib.ß. Aq. Roſar. Mellis, an. lib.iij. Aquar. fumar. Cichor. Borrag. an. lib.iij.*

Macerentur per noctem, deinde diſtillentur per balneum Mariæ.

OBSERVATIO XCVIII.

De Vteri profluuio.

Tabes ex fluxu muliebri ſuborta, Ebeno curata.

Diuiniſſimus Galenus *lib.1. de humorib. com.11.* in Medicos Romanos inuehitur, ſic dicens: *Quo in loco par eſt attendere commune Medicorum erratum, quod in plurimis affectionibus plerumque committitur: nam quod ſuperuacaneum eſt, euacuant illi quidem, ſed tamen ne ei quod euacuatum ſit, quid perſimile gignatur, nullo modo ſibi curandum proponunt, &c.* Hunc prauum curandi modum ſequuti ſunt duo, etſi celebres Medici, in curatione cuiuſdam fœminæ, muliebri profluuio albo & pituitoſo laborantis, quam cùm diu, & importunè, vario expurgantium medicamentorum vſu pertractaſſent, nec viſcera interna, frigidâ intemperie affecta, vnde fluxus oriebatur, roborarent, ne in poſterum ſimilis humor regeneraretur; ipſam hac de cauſâ in tabem, & extenuationem maximam, ob copiam ſpiritûs exhauſtam, deduxerunt. Deinde ob maciem, & febrim, lactis potum conſuluntur. At cùm ipſa flatu abundaret, tumidum haberet ventrem, faciem ſubturgidam, Cephalæâ ex interuallis quateretur immaniter, & partes naturales obſtructionibus eſſent occupatæ, ab eius vſu abſtinere iuſſi. Ipſam ergò victu refocillo, humorem aquoſum ſenſim expurgo per vrinam, ad normam Galeni *lib. de præcognit. ad Poſthum. cap.8.* Hiſtoriam celebrem illuſtris Romanæ referentis; quam ſe hoc modo perſanaſſe gloriatur. Obſtructiones leuiter aperio. Internas partes roboro Electuariis exhibitis. Potûs paucitatem impero. Aquam incoquo Eupatorio, & Chinæ Radice. Vinum pitiſſet iubeo. Craſſiore ergò parte per vrinam excreta, tenuiorem humoris portionem per cutem diſcutere tento. Id fecit Galenus frictione ex melle multùm toſto celebratâ: cùm enim mel ſit exiccantis facultatis, coctionéque aridius factum, maiorem exiccandi facultatem acquirat, abſtergit, & diſcutit vehementiùs. Frictiones ſuppleuimus ſudorificis ex Ebeno paratis; hoc enim auxilium non ſolùm diſcutit humorem per inſenſilem tranſpirationem, ſed roborat, & obſtructiones aufert. His exhibitis venter detumuit, minutus eſt fluxus, euanuit febris ex obſtructione ſuborta, & ipſa pinguiuſcula facta, ſana euaſit. Ne verò ex partium debilitate iterum recrudeſceret malum, exiccante victu, potu continuo ex decocto radicis Chinæ parato, fonticulo cruri affixo, roborantibus tabellis, eſt præſeruata.

OBSERVATIO XCIX.

De Vteri Dolore.

Vteri dolori curando, ſyrupus laudatiſſimus.

Ab Aceti vſu, neruoſas partes, & præſertim vterum, neruoſum ex Galen. 6. *epid. ſect. 1. com.2.* & fibroſum ex ipſo *lib.6. de vſu part.5.* lædi impensè, celebri elogio dictauit Hippocrates *lib.3. acutor. ſent. 39.* dum ſic dicit: *Mulieribus autem longè magis, quàm viris aduerſatur Acetum; nam vterum dolore afficit, &c.* Et licèt ventriculus ſit magis neruoſus, quàm vterus, ab aceti vſu non ita læditur, inquit rectiſſimè Auenzoar *lib. 2. Theizir, tract.5. cap.1.* quoniam ob conſuetudinem callum contraxit, & magis carnoſus eſt, in quo præcipuè ex lege naturæ adſunt humores craſſi, qui acrimoniam aceti infrænant, & retundunt. Quare fœmina quædam frigidi ventriculi, acetario ex herbis frigidis, & aceto parato ſatiata, lethales poſt duas horas ſolùm ſuper pubem dolores penſenſit. Curatio ad modum Colicæ flatuoſæ inſtituta, quâ cum perſeueraret triduo, nihil eſt leuata. At cùm carminantibus clyſmis, excreto flatu, aliquam ſentiret opem, hoc ſyrupo, quo, quantitate vnciarum quatuor, diluculò exhibito, decem diebus vſa, prouocatâ aluo, & flatibus per aluum excretis, ſanata eſt.

℞. *Hyſſopi, Calamenth. Origani, an. M.j. Flor. Chamemel. & Aneth. an. p.ß. Flor. Anthos, Meliſſ. Bugloſſ. an. p.j. Paſſular.* ℥.j.ß. *Sem. Aniſ. Fœnicul. Ameos, & Carui, an.* ʒ.iiij. *Medul. Cartham. Semin. Cnici, an.* ℥.ß. *Polypodij, Epithym. an.* ℥.ß. *Cinnamom.* ʒ.ß. *Aloës,* ℈.ß. *Acori,* ℈.j. *Flor. Sulphur.* ʒ.j. *Radic. Chinæ* ℥.ij.

Coque in lib.vj. vini generoſi antiqui ad conſumptionem tertiæ partis, in fine autem coctionis, dum vinum adhuc feruet, adiicito

Fol. Sen. ℥.ij. *Agarici trochiſcati,* ℥.ß.

Macerentur per diem & noctem, cola, & cum Sacchar. & mellis ſufficienti quantitate, fiat ſecund. art. ſyrupus longus. Si aluus multùm reſponderit, propinetur alternis diebus.

OBSERVATIO C.

De Menſtruis.

Menſes per Gingiuas manantes.

Menſtruum ſanguinem erumpere ſæpè per oculos, os, nares, aures, vrinam, aluum, vberum mammillas, digitos, auctorum teſtimonio ſancitum eſt. Nos per Gingiuas emanantem vidimus. Nam Iuuencula ætate 18. annorum, tempore inſtantis menſtrui, lumborum dolore cum ventris torminibus corripiebatur. Huic apparebant in ore vlcuſcula, caligabant oculi, & quatuor diebus in gingiuis intolerabilem pruritum ſentiebat. Ceſſantibus his, è gingiuis dentium inferiorum, riuuli ſanguinei, ſudoris inſtar biduo emanabant, & ſic ſeruato ordine per menſtruos circuitûs, ſanguis per hanc partem lochiorum modo, quantitate librarum duarum fluebat. Finitâ vacuatione fœmina pancraticè viuebat. Medici, vt periculum ſuffocationis, quod ſanguinolenta illa materia in ore concreta, & ad Tracheam delata, ſubitò ſpirandi difficultate oblatâ facere poterat, euitent; timentes etiam ex continuo fluxu humoris ad partes ſuperas, oris, thoracis, cerebrique

rebrique inflammationes, naturam deorſum diuertere ſtudent, vinculis, ligaturis crurum dolorificis, Chalybis vſu, Saphenæ ſectione, Peſſariis, Purgationibus, Cauterio, conſortio viri, cuius ope, viis pat entioribus factis, menſtrua per naturalem locum cieri poſſe ſperant. Sed his omnibus celebratis natura conſuetum ordinem haud mutauit vnquam. Hæc ſterilis ſemper remanſit.

OBSERVATIO CI.

Menſes per vmbilicum exeuntes.

AVdi celebre exemplum. Vocatus vt curarem fœminam ſuppreſſione menſtrui laborantem, cui nunquam menſtrua per naturalem locum erupe- rant. Hæc ſingulis menſibus aliarum mulierum ritu, ventris tormina, & aliqualem vmbilici dolorem perſentiebat. Deinde ſolutâ placidè vmbilici vnitate, ſenſim manabat per dies octo ſanguis ad libras tres. Ceſſante fluxu, viuebat alacriter, & ſi fortè ex minutâ per eam partem purgatione, recurrebat morbus, venæ ſectio in talo præſidio erat.

OBSERVATIO CII.

Menſes per inguina erumpentes.

NAturæ doctæ, aut vt Auicen. verbis vtar, 16. 3. *tract.* 5. *cap.* 1. factoris potentis, ſuperfluum ſanguinem excernentis, raram, admirandamque hiſtoriam in virgine quadam notaui. Hæc cùm ſucculenta eſſet, & plurimo, beneque cocto ſanguine turgeret, ætaſque ad menſtruas purgationes adeſſet idonea, neque menſes profluerent natura, excrementitium ſanguinem per inguina expellere ſatagit, ſicque placidè, ac lentè, foraminibus paruis, & vix ſenſui conſpicuis apertis, quinque, ſex, & interdum ſeptem dierum ſpatio, ſanguis ex inguinibus continuò emanabat. In hac, vt ſanguis per vterum excurreret, plura ſunt celebrata auxilia, quæ ad extenuandos craſſos humores, & reſerandas vias à Medicis imperantur. Sed incaſſum omnia exequuntur: nam natura curſum ſuum non inuertit. Occludere foramina, cauterij & adſtringentium ope dubitatum fuit: timentibus multis, ne fortè ſanguis in profundum reſtagnans dira mala pareret. At vincentibus aliis, cauterium inuſtum: quo facto cùm ſanguis exitum non haberet, ad altas partes regurgitans, acutam febrim excitauit, quæ ſaphenarum ſectioni ſuccubuit. At in poſterum, naturæ vi, quæ ſola eſt medicatrix, & vel per oſſis meditullium peccantem humorem excernit in animantis commodum, Gal. *com.* 7. *aph.* 54. maximè ſi vires ſint valentes, 10. *meth.* 4. reſeratis foraminibus, ſuo tempore, typicè per inguina per multos annos ſanguis profluxit.

OBSERVATIO CIII.

De Menſtruorum ſtillicidio.

Nimiæ hæmorrhagiæ vteri, Emplaſtrum excellens.

M*Enſtruis largius fluentibus, morbi contingunt*, dicebat Æſculapicæ familiæ Anteſignanus *lib.* 5. *Aphor.* 57. eos recenſet Galenus 2. *de facult. natural.* 8. Nec mirum: nimiùm enim excurrens hæc vacuatio, exhauſtâ ſanguinis copiâ Hydropem creat. Cum enim calor noſter in ſanguine perſeuerantiam habeat, dubium non eſt, quin ex ſuperfluâ nectaris viuifici, cuius præſentia recreantur partes, vacuatione, minuatur natiuus ignis, frigefiat iecur, & intercidat ſanguificationis munus, eneruentur vires, vitietur concoctio, in appetentia contingat, oriatur Syncope, accidat totius fœdus corporis color cum tabe coniunctus, cutis cum virore albicet, molleſcat caro, crura vacillent, oculi tumeant, laxetur facies, & alia ſigna accidant relata ab Auic. 21. 3. *tractat.* 3. *cap.* 2. & Gal. *lib.* 6. *de loc. cap.* 5. Hæc omnia diu paſſa fuit fœmina quædam, cui ex virium debilitate, & tenuitate ſanguis hic guttatim, & per longum tempus erumpebat per vterum. Cui cùm omnia celeberrima eſſent facta auxilia, quæ ad compeſcendum ſanguinis fluxum ab vtero, & roborandas vires ab auctoribus commendantur, ex his nullum leuamen ſentiret, ſolo hoc Emplaſtro, anticæ, & poſticæ parti vteri impoſito, ſanata eſt, & quod inter cætera huic vſui præſidia eſt nulli ſecundum.

♃. *Olei Citoneor. Olei Myrtillor. cum decocto radicis Biſtort. ablutor. an.* ℥. iv. *Ceræ Rubræ*, ℥. vij. *Sang. Dracon. Boli Armen. Acaciæ, Hypociſthid. an.* ʒ. j. *Cort. Medianor. Caſtanear. Cortic. Arbor. glandium, Myrtillor. Sumach, Terræ Sigillat. Spodij, Roſar. Gallar. Cortic. Fabar. Vuar. Immaturar. Sorbor. Siccor. Meſpilor. Immaturor. Coral. Rubri, Maſtic. Radicis Biſtort. Radic. Chelidon. Fol. Pruni Sylueſtris, Trochiſcor. de Carabe, Cineris Oſſium cruris Bouis, an.* ʒ. j. *Ceruſæ*, ℥. ij. *Terebinth. lotæ cum ſucco Burſæ Paſtoris, quod ſit ſatis.*

Fiat Emplaſtrum, extende ſuper pellem arietinam.

OBSERVATIO CIV.

De Menſtruorum ſuppreſſione.

Fœmina retentione menſtrui laborans, ſpreta Phlebotomia, concuſſa Apoplexia emoritur.

QVantam vtilitatem menſtrua purgatio mulieribus adferat, oraculo quodam prædixit Hipp. *lib.* 1. *Coacar. Prænotion. text.* 158. ſic dicens: *Salutare eſt muliebria non cohiberi: nam inde eueniunt Epilepſiæ, quibuſdam longa profluuia ventris, & Hæmorrhoides*, &c. Firmat acutiſſimus Duretus *in com.* Repetit Gal. *lib. de ven. ſect. aduerſ. Eraſiſtratum, cap.* 5. & 6. & *lib.* 6. *de loc. cap.* 5. & alibi ſæpè. Hanc patiebatur fœmina quædam quadrata, robuſta, tumore & vaſorum diſtentione laborans, rubicunda, & venis prædita copioſo ſanguine plenis, quæ corporis grauitate ex menſtrui retenti ſuppreſſione laborans, me vocat. Saphenæ ſectionem conſulo. Illa hoc auxilium ſpernens, conſilio alterius Medici, Catapotia ex Aloë deuorat. Non pertranſierat dies, quando ſæuo lumborum dolore oppreſſa, ebulliente circa arteriam dorſi ſanguinis copia, Vertigo, Aphonia, Ignorantia omnium rerum, Stupor mentis, Obliuio, delirium eam apprehendunt, & poſt duas horas Apoplexia, à quâ, adhibitis auxiliis, vix releuari potuit.

OBSERVATIO CV.

Pano inguinis ex retento menſtruo ſuborto, ſaphenæ ſectio remedio eſt.

FVit mihi habita quæſtio cum Medico ignorante, ac ſuperbo (hæc enim vitia indelebilia ſunt apud Galenum *lib.* 13. *meth. cap.* 15.) qui cùm tumorem in inguine, quem Græci *Phyma*, Latiniores verò *Panum* appellant, tractaret, in fœminâ, cui menſtrua ſatis non reſponderent, è gibbero venam eſſe ſecandam contendebat, ne fortè ſi ſaphena ſecaretur, accreſceret tumor deorſum humore vergente, inſcius,

non attendens, ex menſtruo retento hoc vitium poſſe oriri. Sic enim ait Galen. *lib.6. de loc. cap.5. Itaque ſi menſes ſupprimantur, & nullam Medicus mulieri vacuationem adhibeat, tumor aliquis in inguine interdum exoritur, oſtendens nimirum aliquam ex internis partibus inflammatam eſſe, &c.* Hoc audito ipſe obmutuit, & ſectâ venâ in talo ſponte diſcuſſus eſt tumor. Dum hæc ſcriberem, in memoriam venit hiſtoria mulieris, in quâ hac de cauſa tumor in inguine cum febre exortus eſt ſæuiente peſte: cumque duo Medici, qui ex conducto à Senatu erant præpoſiti ad faciendum examen, ad eam accederent, citra delectum, in domum ſalutis, curandis peſte correptis deſtinatam, adſportandam curârunt: non inuenti ſunt veſpillones qui eam deferrent. Interim ipſa cùm rectè ſe haberet, & ſanorum munia obiret, maluit antequam Medicorum iuſſa capeſſeret, venæ ſectionis in talo beneficium experiri, quod auxilium ita contulit, meo voto celebratum, vt reſoluto ex tempore tumore, cùm recens eſſet retentio menſtrua, omnimodam recuperauerit ſanitatem. Ecce Veſpillones ad eam accedunt, & ipſam in oſtio domûs ſuæ lanam valenter carpentem cùm inuenirent, ridentes abiêre.

OBSERVATIO CVI.

Fluxus Hæmorrhoïdalis, menſtrui retentioni ſuperueniens, bonus.

MAgiſtri non incelebris in ſuis Aphoriſticis commentariis, Cedro digniſſima ſententia eſt *lib.5.aphor.33.* quæ ſic ait: *Neque enim quòd ſola per nares vacuatio deficientibus menſtruis bona ſit, dixit, ſed hanc ſimpliciter laudauit, non adiuncto quòd ſola: ſi quiſpiam igitur alteram quæ fit per ſedem, dixerit ita affectis mulieribus vtilem eſſe, hoc non aduerſatur Aphoriſmo, &c.* Hoc priùs prædixerat Hippoc. *ſect.3. Coacar. ſentent.* 12. dum ſic ait: *Retentis menſtruis laborantes, Hæmorrhoïdes pati, bonum, &c.* Nam vacuatio hæc præſeruat illas à multis damnis, quibus ob retentionem menſtrui ſunt obnoxiæ. Venæ enim Hæmorrhoïdales ob conſenſum cum vtero, ratione viciniæ, & communis trunci, ſanguinem, qui ad vteri vaſa non deſcendit, facilè ſuſcipiunt, ac per ſedem expurgant. Plures vidi, in quibus Medici non audebant hirudinum ope ab his venis ſanguinem exhaurire, quod putarent, ſuperis partibus vacuatis, inanitas venas ab inferis ſucturas, & ſic menſtrua cohiberi: nam experientia contrarium oſtendit. Illæ enim hac ipsâ de cauſâ pathematis melancholicis vexatæ, aliis tentatis præſidiis, ſolùm his venis reſeratis, hirudinum ope, ſaneſcere potuerunt.

OBSERVATIO CVII.

Ad prouocanda menſtrua, peſſulus mirabilis.

LVſitanæ virgines ita luto obdurato, teſtiſque vaſorum fictilium edendis ſunt intentæ, vt nullum hoc dulcius pro continuo victu in deliciis habeant alimentum, & ita dentibus non minori appetitu fruſta colliſarum ollarum comminuunt, ac ſi panem biſcoctum dulciarium, aut aliud ſuauiſſimum cibum manderent, & hac de cauſâ frequenter in febrem albam, vteri obſtructionem, & menſtrui retentionem incidere ſunt ſolitæ. Noui quandam, quæ grauiſſimè à matre obiurgata, de nocte, nemine aduertente, iuxta focum poſita, adeò ingentem luti rubri copiam eſitauit, vt manè cohibitâ penè reſpiratione, inflato ventre in lecto iaceret. Huic, & aliis, præter totius prouidentiam, & Chalybeata medicamenta, peſſulus ex radice nucis iuglandis tenerâ, & benè apparatâ, redactâ in peſſarij formam, intra vterum immiſſus, ſummo eſt auxilio. Nam feruore quodam intra vterum excitato acrimoniam concitat, & ardorem, ita vt poſt paucas horas, placidè, & ſine moleſtiâ vllâ ſanguis per vterum ſtillet, quod auxilium ad partum difficilem, fœtumque mortuum extrahendum eſt etiam ſalutare valdè.

OBSERVATIO CVIII.

Carbonum vorax, ſuppreſſis per decennium menſtruis, integrè curatur.

POſt ſex menſes, menſtruorum acciſionem, curationem recipere teſtatur Galenus 6. *epid. ſect.3. com.29.* quo loco affirmat ſe fœminam perſanâſſe, cui poſt octo menſes purgatio erat retenta. Et Hippoc. *lib. 5. epid. num. 5. in hiſtoria vxoris Gorgiæ*, quæ per annos quatuor menſes habuit retentos, & *lib. 4. epid. num. 21.* in exemplo cuiuſdam ancillæ, cui per ſeptennium ſuppreſſa fuit menſtrua purgatio, quas fuiſſe reſtitutas ibi confirmat. Nam fœminas quaſdam per triennium, quinquennium, ſeptennium menſtruis carentes curatas fuiſſe referunt Iacchinus *ad caput 66. lib.9. Rhaſ.* Alexander Traianus *lib. 1. de morb. Gallic. cap.9.* quas poſtea concepiſſe, confirmant. Sed quid reſpondebimus Hipp. dicenti *lib. 1. de morb. muliebrib. num. 7. menſium retentionem vſque ad ſextum incurabilem eſſe*? Pete ſolutionem ab ingenuo Mercur. *lib.4. de morb. mulier. cap.* 1. & Rorario *in 34. contradict. Hippoc.* Ego tantorum virorum illuſtribus ſententiis fretus, olim dum iuuenis eſſem, in fœminâ, quæ per decennium menſtruis omnino carebat, ea prouocaui. Hæc enim cùm eſſet in 34. anno conſtituta, & antea illi ſatis reſponderent, Malaciâ laborans, ita carbonum eſu, velut ſelectiſſimo alimento delectabatur, vt nihil dentibus comminueret, ac eſitaret niſi extinctos carbones. Hæc cum febri tenui, & liuido vultûs colore patiebatur animi deliquium, angorem, triſtitiam, difficilem anhelitum, & metum. Medici curaturi ſæpiùs talos ſecant, exhibent Cathartica, aperientia varia, ſerum lactis propinant; quibus, nec Chalybis conſerua conſaneſcere potuit. Hæc iam ferè Cachectica facta, vſa ſolùm conſerua Artemiſiæ 30. dierum ſpatio, ſuperbibita aqua ſtillatitia Sabinæ, in qua per noctem Rhabarbarum madebat, priſtinæ ſanitati fuit reſtituta, & poſt duos menſes concepit: nam ante morbum iam quater pepererat.

OBSERVATIO CIX.

Ad prouocanda menſtrua, pilulæ vtiliſſima.

ILluſtris quædam fœmina quùm poſt duos à partu menſes, vt vteri adſtrictionem compararet, rectè fluentibus ſuo tempore lochiis, peſſulum in os vteri immitteret, ex puluere nucis Cupreſſi, Balauſtiorum, Aluminis, Malicorij, Boli Armeni, Sanguinis Draconis, Gallarum, radicis Conſolidæ maioris, Biſtortæ, Micletæ, & aquâ Plantaginis paratum, in tam diros inguinum dolores eſt redacta, vt reſtrictâ menſtruâ purgatione, ſeptem dierum ſpatio vigil in lecto iaceret, color ex albo in liuidum mutatus, venter intumuit, acceſſit faſtidium, aluus reſtricta, adfuit febricula, tandem mœſtitia oppreſſa, reſoluta viribus, animam efflare videbatur. Medici in principio quùm vires erant liberales, & ſanguinis reſtricti copia multa, totum in prouocanda menſtrua purgatione cardinem conſtituunt, in quem vſum vtuntur crurum frictionibus, ligaturis, vinculis,

lis, ſectione tali, cucurbitulis, hirudinibus ano affi- xis, peſſulis, lauacris, ſuffitu, & expurgantium vſu. Hæc ſolùm pilulis ex Chalybe, & puluere Calaminthæ cum ſyrupo de Artemiſia paratis conualeſcere potuit, quarum drachmam in nouem globulos redactam diluculo cum exercitio aſſumebat. Hoc auxilio vigin- ti diebus celebrato ægra ad ſanitatem tendit, vterus reddit penſum ſuum, febris euanuit, color roſeus adfuit, vires robuſtiores factæ, & concipiens, maturum ſuo tempore fœtum edidit in lucem.

OBSERVATIO CX.

De Pene virili.

Muſca per vrinam excreta.

Animalia viua per penem excerni, vt Vermes, Cimices; nouum non eſt. Nos in viro Gonorrhœâ fœdâ laborante, & vrinæ difficultate correpto, vidimus excretam per penem Muſcam, quâ expulsâ, à dolore, quo antea in radice penis immaniter premebatur, leuatus eſt. Hic poſtea Ebeni decocto, & vrinam prouocantibus, conualuit.

OBSERVATIO CXI.

Vir patiens menſtrua mulieris inſtar.

Imberbem, & toto corpore depilem cognoui, effœminatum, mulieris aut ſpadonis inſtar, cui à 20. vſque ad 45. annum menſtruæ purgationes per pudendum, ſtatis quibuſque menſibus, quatuor aut quinque dierum ſpatio in non paruâ copiâ emanabant, & ſi fortè non rectè fluebant, ſuperueniente cum torminibus lumborum dolore, vena ſecta in talo illi remedio erat. Hic nunquam nupſit, immò ex pleuritide occubuit, ex retento menſtruo ſubortâ.

OBSERVATIO CXII.

Pudendum corroſum, vitâ ſuperſtite.

Elegantiſſimus Celſus *in præfat.* rarum morbum, & nouum deſcribit, cuiuſdam, qui ex naturalibus partibus carne prolapſâ, & arente, intra paucas horas expirauit, genus mali, atque remedium ignorantibus Medicis. Nos in quodam integrâ ſanitate fruente, & morbis minimè obnoxio, citra Gallicæ luis ſuſpicionem, pudendum totum corroſum vidimus intra duos dies; nam nigra puſtula ſtatim glandem occupauit cum ardore ſummo, ita vt totum penem ſerpendo arroderet. Hic, Chirurgi operâ vſus, amputatione Verêtri, & vſtione ſaluus remanſit, qui per paruum reli- ctum foramen vrinam deinceps effundebat. Quid dubitandum? nónne humor innaſcitur in corpore ita deleterius, virulentus, ac mordax, vt in quamlibet partem labatur, illius ignem extinguat, & ſubiectam carnem depopuletur? Et ex multis exemplis vnum ſit ſatis apud Gal. *lib. 3. de vſu part. 5.* quo loco ſcribit: *peſtilentia ſæua putrefaciebat pedes, prædo autem eos abſcindebat, vt ſine baculo ambulare non poſſent.*

OBSERVATIO CXIII.

De Priapiſmo.

Ad Colis palpitationem, pilulæ eximiæ.

Priapiſmum à flatu craſſo, & nebuloſo in plurimis originem ducere, hiſtoriis confirmat Galenus *lib. 6. de loc. vlt. & 14. meth. cap. 7.* Ad hunc euacuandum, & reſoluendum multo tempore vſus erat generoſus quidam miles, colis palpitatione detentus, præſidiis multis: nam præter expurgantia varia, carminantia, ſudorifica, potum aquarum naturalium, & topica auxilia expertus, ſolo hoc auxilio, excreto multo flatu, & roboratis viſceribus, ſanatus eſt.

℞. Aloës Succotrin. ℥. j. Sem. Aniſi, Ameos, Carui, Dauci, Fœnicul. an. ℥. ß. Piperis albi, Galang. Cinnamom. Zingiber. Caryophyllor. Nucis Moſchat. an. ℈. j. Spicæ, ℥. j. Flor. Chamæmel. Aneth. Melilot. Sambuci, Anthos, an. ℈. j. Calaminth. Origani, Satureiæ, Pulegij, Baccar. Lauri, Cymini, Seſeleos, Radic. Chin. an. ℥. ß. Agalloch. elect. ℥. j. Diacymin. Diamoſch. Diatrion Pipereon, an. ℈. ß. Aromatic. Roſ. diamarg. Calid. Diarrhodon. Abbat. an. ℈. ß. Theriac. Mithridat. an. ℥. j. Rhapontic. ℥. ß.

Pulueriſanda pulueriſentur tenuiſſimè, & excipiantur cum ſyrupo de corticibus Citri, melle Anthoſato, & Balſamo, & fiat Magdaleon, ex quo fiant Pilulæ ad modum Ciceris, & decorentur. Doſis ſit ℥. j. ſingulis noctibus, duabus horis poſt cœnam.

OBSERVATIO CXIV.

Ad Priapiſmum, præſidium celebre.

Indiæ Orientalis Prorex illuſtriſſimus, Priapiſmo diu laborans, infinitis propemodum auxiliis vſus eſt, quæ viſcera roborarent, flatûs abſumerent, qui ab Hepatis frigidâ intemperie emanabant, cum copiâ humoris pituitoſi coniunctâ. Ecce vno die de hoc infortunio cum eo loquutus, ſe habere aquam Stillatitiam Caryophyllorum Viridium, vitreis organis extractam enarrat, quæ ad conciliandam oris ſuauitatem, & coërcendos fœtentes halitûs ab Indis commendabatur. Ea è vaſe extractâ, mirâ odoris fragrantiâ, me, & adſtantes recreauit. Tento auxilium, quod ad ventriculi, & vteri frigidos affectûs, Aromatum ſcriptores ſummè collaudant. Mira ex eius potu, illi, ieiuno ventre, quantitate duarum vnciarum ebibito, per duos menſes, ſequuta vtilitas. Pudendum, quod vel centies in die arrigebatur cum tenſione ſummâ, & illicò flaccidum, & rugoſum fiebat, excreto per ructûs, & crepitûs, flatu multo firmius eſt redditum, facultates vigoroſiores factæ, ita vt ſe ſanum exclamaret. Si deſit hæc pretioſiſſima aqua, loco eius vtere ſtillatitiâ ex floribus viridis Cinnamomi, vt ex ipſo Cinnamomo viridi per diſtillationem extractâ, quam ex Indiâ Mercatores in varias mundi plagas conuehere ſolent.

OBSERVATIO CXV.

Veretri, cornu inſtar facti, curatio.

Abhinc decem annis, ſi rectè recordor, inuiſi quinquagenarium, cui biennio penis ita riguerat cum duritie ingenti, vt cornu diceres. Hic omnia tentauerat auxilia, at nec vniuerſalibus, nec localibus, niſi Balneo huic artificiali ceſſit pertinax malum, quod partem tenſam emollit, flatûs diſcutit nebuloſos, & craſſos, & mirè partem roborat. Primò Balneo emolliente vſus eſt.

℞. Radic. Ariſtoloch. Radicis Iridis, Iari, an. ℥. j. Radic. Lilior. albor. Radic. Althææ, an. ℥. ß. Flor. Melilot. Chamæmel. Sambuc. Violar. Aneth. Roriſmarin. an. p. j. Fol. Viol. Maluar. Althææ, Abſinth. Biſmalu. an. M. ß. Sem. Lin. Althææ, Fœnugræc. Aniſi, Aneth. an. ℥. ß. Cymin. ℥. iij.

Fiat omnium decoctio cum duabus partibus aquæ, & tertiâ vini albi potentis. Hoc decocto calido, cùm

bis

bis in die, manè, & ſerò ſemihoræ ſpatio ſpongiâ per A menſem pudendum foueret, penis rugoſior factus: vt verò ad naturalem ſtatum rediret,vltimis octo diebus decocto addidimus olei Lilior.albor.Aneth.Chamæmel.Amygdalin.an.℥.iij. Deinde ad diſcutiendos flatûs hoc Balneo vſus, priſtinam conſequutus eſt ſanitatem,& poſtea præſeruationis causâ,potus aquæ decoctæ Ebeno, & Smilace per annum, remedio fuit, cum exiccante Diætâ, & Electuariis carminantibus coniunctus.Forma Balnei diſcutientis flatus hæc fuit:

℞. Radic.Iridis, Bryoniæ,an.℥.ß.Baccar.Lauri, ʒ.iij. Abſinth. Chamæmel.Saluiæ, Roriſmarini,Stœchad.Pulegij, Origan.Thym. Calaminth.Satureiæ,an. M.j. Flor.Chamæmel.Melilot.Comar. Aneth. Stœchad. an.p.ij.Sem. Aniſi, Dauci,Carui,an.ʒ.iv.Spicæ Nardi, ʒ.ij.Radic.Pæon.℥.ij. Acori, ʒ.iij. Fol. Rutæ, Maioran. M.ij. Alumin.℔.ß. Salis commun. ℥.vj. Sulphur.viui, ℥.iv.Nitri,℥.j.ß.Furfur. p.j.ß.Stercor.Caprin.℥.iij.

Fiat omnium decoctio in lixiuio, facto ex cineribus quercûs,adde

Balſam.℥.j. Vini potentis, ℔.ij. Aq.vitæ, ℔.ß. Olei Aneth. Olei Chamæmel.an.℥.j.Olei de Caſtorio, ℥.ij.

Bulliant benè omnia, & ſeruentur vſui.

OBSERVATIO CXVI.

De nimio Coitu.

Ex nimio concubitu animo linquens, quomodo ſubitò refocillandus.

Rectiſſimè à primo artis medicæ conditore promulgatum accepimus *in lib.de genitur. num.1. aliquando ſanguinem in concubitu emitti,&c.*Sanguine emanante, ſeminis loco,effusâ multâ ſpirituum copiâ, & ob motum,laborem, voluptatem, collapſis penè viribus,ex coïtu multo, iuuenis quidam Hiſpanus in animi deliquium incurrens meam opem implorat. Intempeſtâ nocte vocatus,repentè accurro.Pulſum tango, eum ſubmerſum, & obſcurum inueniò,cum difficili reſpiratione, extremorùm frigiditate,Conuulſione tibiarum flatulentâ, cordis palpitatione; & faciei liuore coniunctum.Quid in præcipiti caſu ex tempo- D re exequar,anceps ignoro. Nam vacuantibus pugnare, abſonum; morbus enim ex inanitione erat. Ecce in mentem venit vinum, ad reparandas vires citiſſimum auxilium. Huius hauſtum porrigo, & odorem illius naribus appono: vix deglutiuerat, quando ob languorem retentricis illicò euomuit .Perſpectis his, ex 20. vitellis ouorum ius paro,& cum guttulis vini, & modico Saccharo ad lentum ignem tantillùm calefacio; ne frigiditate percepta, ventriculi tonus lædatur. Hoc ius lentum, & craſſiuſculum, ſenſim ac ſine ſenſu, lambitiui modo abſorbens, ſomno ſe tradit, & quatuor horarum ſpatio obdormiſcens,expergeſcit adeò robuſtus, & alacris, vt nullum debilitatis tranſactæ malum denuò perſenſerit. Hoc enim edu- E lium eſt facile ad aſſumendum, citò concoquitur, non onerat naturam, celeriter diſtribuitur, exhauſtos ſpiritus celerrimè refocillat, & cùm ſit ob temporis anguſtias facilè parabile, omni alia eſca ſuauius, velociſſimè vires recreat, & refocillat, & cùm ſit paucum, nutrit plurimùm, quod optat in hoc caſu Auicen. 20. 3. *tract.* 1. *cap.* 35. Legendus in hanc rem eruditiſſimus Santorellus *l.*18. *Antepraxis capite* 18.

OBSERVATIO CXVII.

De Minutione Coitus.

Ad minuendum Coïtum, Electuarium à Camphora præſtantiſſimum.

Quidam in iuuenili ætate conſtitutus, quum eſſet gallo quouis gallinaceo ſalacior, puellarum amore ineſcatus, ita aſſiduè veneri indulgebat, vt ex eius conflictu, ſæpè exhauſtis viribus exanimis redderetur. Hic cùm eſſet diuitiis abundans, & potens, vnicaque parentum proles,horum,& amicorum conſilia prorſus temnebat. Cùm autem timor. eſſet, ne B proceſſu temporis in tabitudinem laberetur, & peritet,me rogant,vt filio auxilium præſtem. Ipſe cùm de vètriculi debilitate quereretur ſemper,pro roborando ſtomacho præſidium expoſtulat. Ego nactus bonam occaſionem, me pro eo propulſando malo egregiam habere Conſeruam illi inculco, & ſic loco Electuarij ſtomachici, aliud offero, quo veneris impetus, & concumbendi appetentia minuerentur, quo cùm per menſem vnciæ quantitate, ſuperbibitis aquæ ſtillatitiæ Nymphææ vnciis tribus poſt cœnam vteretur, omnino ceſſauit laſciuia,Venerique irritamenta euanuerunt. Hoc paratur hoc modo.

C *℞.Conſeru.Nymphææ,℔.ß. Conſeru.Roſ.℥.iij.Conſeru. Flor. Fabar.℥.ij. Sem.Lactuc. Coriandri, Endiu. Portulac. Anethi, Cucumeris, an. ʒ. iv. Sem. Cannabis, ʒ.v. Sem.Rutæ, ʒ.iij.ß. Sem. Agni caſt.℥.ß. Laſerpitij, ʒ.ij. Flor.Violar. ʒ.ij. ß. Cicutæ, ʒ.ß. Sem.Hyoſcyam. ℈. ij. Cinnamom. ʒ.ij. Macis ʒ.ij.Camphoræ, ʒ.v.Roſar. ʒ.ij. Pulu.Fol.Salicis,℥.ß.*

Omnia puluerifentur tenuiſſimè, & excipiantur Syrupo de Nymphæâ, & ſecundùm art. fiat confectio. Maxima ergo eſt ad Veneris delicias retundendas, coitumque minuendum, Camphoræ vis atque præſtantia, mitis in hunc vſum laudibus ab [au]ctoribus commendata, renuat licèt Scaliger *exercit.* 104. *num.* 8. *contra Cardanum*, experimento edoctus: nam cani leporariæ quæ catuliebat, obtulit, in potu dedit, in offa exhibuit, in nares indidit, & collo quotidie appendit. Omnia fruſtra, coïuit, concepit, peperit. Irritum argumentum: quoniam adulterinâ erat, quâ vſus eſt non nimis credulus Scaliger, alioqui primæ notæ Philoſophus. De cuius qualitate vtrinque certatum, ſcrupulum eximet Doctiſſimus Renodæus *lib.* 1. *de materia medica,ſect.*9. *cap.*9.*de Caphurâ.*

OBSERVATIO CXVIII.

De Veneris abſtinentia.

Ingens vmbilici tumor, vſu intermiſſæ Veneris, curatur.

Scitum eſt, ac memorandum, quod ab Hipp.viro prudentiſſimo, inque diſciplinæ auctoritate graui, relatum aduertimus *in lib.6.epid. ſect.6. Oraculo* 4. Veneris vſum modicum ſalubrem eſſe; *Labor*, inquit, *cibus, ſomnus, Venus,omnia mediocria;*examplificat Galenus 2. *de ſemin.* 2. *&* 6. *epid.* 2. 26. *& in art. medic. cap.*86.& exemplis confirmat *lib.6.de loc.cap.*5. vidui, & viduæ. Quùm enim concubitu, quo antea creberrimè vtebantur, priuarentur, in grauiſſima damna incurrerunt, quæ omnia excreto ſemine leuata ſunt. Similia mala euenerunt cuidam in otio, & molli-tie educato, qui cùm antea veneri nimis indulgeret, & tabi eſſet propinquus, à coïtu ceſſauit. Vixit biennio pulcher, roſeóque colore ſuffuſus, & valdè pinguis. Huic ſenſim & ſine ſenſu vmbilicus

intumuit,

intumuit. Tumor erat Melonis magnitudine, renitens, dolorificus, colore ſubalbidus, in cuius cauitate exaudiebatur ſonitus. Medici œdema eſſe rati, pro hoc malo curando, præter vniuerſalia præſidia, carminantia machinantur plura. Accedens ad eum, inuenio pigritia, mœſtitia, torporéque inſolito prehenſum. Anteactam vitam inquiro. Olim illum veneris vſui impensè fuiſſe addictum ex parentibus certior factus, totum curationis cardinem poſitum eſſe ſtatuo, ſi ille ad priſtinam reuertatur, attamen cum modo multo, conſuetudinem. Nam vt *in com. cap.5. lib. cit. de loc. affect.* retulit inſignis Thomas à Veiga, licèt ex retento ſemine, fœminæ Hyſtericis ſymptomatis ſint plus obnoxiæ, quoniam illis innati caloris adeſt imbecillitas, putredinis cauſis non repugnans, quæ in vterum, tanquam in excrementorum ſentinâ ampliùs efferatur, & virile ſemen ſit magis calidum, & benè coctum; tamen in viris conſpicitur aliquando aliquid ob hanc cauſam Vterinis vitiis perſimile. Hæc in corona hominum doctorum latâ oratione cùm pronunciarem, inſiſto, & parentes cogo, vt filium matrimonio iungant. Illi cùm nullam aliam ſtirpis ſuæ, eámque vnicam lucem haberent (& ille pro indolis ſuæ merito valdè ab omnibus eſſet dilectus) hilari vultu conditionem accipiunt. Nuptus, & ad concubitum reuerſus, recuperauit ſanitatem: nam poſt paucos menſes tumor euanuit, ita vt quem operoſa medentium diligentia curare non potuit, blanda Veneris dulcedo, excreto ſemine & flatu vaporoſo retento, perſanauerit.

OBSERVATIO CXIX.

Ex intermiſſa veneris aſſuetudine, Epilepſia & mors ſubſequuta.

NObiliſſimus quidam adeò erat coïtûs ſtudio deditus, vt laſſatus, & debilis cogeretur hac de causâ ad tempus in lecto quieſcere,& reſtaurante cibo vires exhauſtas reficere. Ille huius fœditatis pertæſus, caſtitatem ſibi obſeruandam propoſuit ita rigidè, vt ieiunii, abſtinentiæ, & orationi ſolùm eſſet intentus. Ecce poſt ſex menſes, nauſeâ correptus, D Vertigine concutitur, & poſt paucos dies Epilepſiâ ſæuâ opprimitur. Ab acceſſione auxiliorum ope leuatus, Medicorum præſidia expoſtulat. Hi ſympathicam Epilepſim à vitio ventriculi ſubortam rati, totum, & venticulum à vitioſis humoribus expurgant, & robornt: ſed fruſtra: nam malo ferociùs infeſtante in pleilunio, præcedentibus inordinato linguæ motu, caitis rotatione, pallore faciei, caligine oculorum, pilepſiâ, cum valido dentium fragore miſerrimè detentus, poſt paucas horas velut ſideratus extinctus eſt. Diſſecto corpore quæſita cauſâ mali. Nullm vitium in ſtomacho, cerebro, reliquiſque partibs inuentum, præterquam in cauiate vaſis ſemen n penem deferentis, quæ licèt conſpectum quodammodo Anatomici fugiat, & coitûs tempore ſolùm periatur, tamen ea ſemine in virorem mutato oppleta viſa eſt, & vlceribus ſordidis ab hac virulenta ſuſtantiâ retenta, & corruptâ fortè contractis conſpurcata, è quibus aſcendebat indefinenter aura noxia, quæ cerebrum lancinans excitatâ Epilepſiâ, ægrum ad interitum deduxit. A teſtibus enim, vaſis ſeminariis, tibiâ, & aliis inferis partibus excitari hunc morbum, latè ad mentem Galeni prædiximus *lib. . de Medicor. Princip. Hiſtor. in com. Hiſtor.* 19. & 20.

* * *

A
OBSERVATIO CXX.

De Ignauia partium Genitalium.

Electuarium ad excitandam tentiginem, nulli ſecundum.

EX pluribus compoſitionibus ad excitandam tentiginem probatiſſimis, hanc, tentatis plurimis auxiliis, fœliciſſimo euentu præſtantiſſimam ſemper inueni. Alij enim præſente vxore non poterant membrum arrigere. Quibuſdam, dum concumbebant, illicò pudendum flaccidum detumeſcebat. Cæteri, ſolùm tenue, & aquoſum ſemen citra vo-
B luptatem emittebant. Hoc auxilio, ad coïtum incitati, & hilariter rem agentes, prolem habuerunt. Doſis vncia vna. Vtere eo diluculo, & poſt cœnam, ſuperbibito Falerno.

℞. *Teſticulor. Satyrij recentium*, ℥.iij. *Radic. Paſtinac. recentis* ʒ.iij. *Caudæ Scinci cum renibus, & Sumine*, ℥.ij. *Sem. Napi, Bauciæ, Vrticæ, Erucæ, an.* ℥.ij. *Trium Piper. an.* ʒ.iij. *Semin. Aſparag. recent.* ℥.ij. *Sem. Maluæ, Sem. Dauci, an.* ℥.ß. *Pineor. mundator.* ℥.ij.ß. *Piſtacior.* ℥.ij. *Caryophyllor.* ℥.j. *Amygdalar. purgatar.* ℥.ij. *Vitellor. Ouor. num.* iv. *Pyrethri*, ʒ.iv. *Priapi Tauri, aut Bouis*, ʒ.ij. *Cerebellor. Paſſer. Cerebellor. Columb. aſſor. an.* ℥.iij. *Linguæ auis*, ʒ.iij. *Zingiber. Been Albi, Been*
C *Rubri, Sem. Naſturtij, an.* ʒ.ij. *Sem. Cæpæ, Sem. Porri, Sem. Scariol. Cinnamom. an.* ʒ.ij. *Chryſocol.* ℥.ij. *Galliæ Moſchat.* ʒ.ij. *Ambar. Griſei*, ʒ.ß. *Zibetti*, ʒ.j. *Moſchi odorat.* ℈.ij.ß.

Terenda terantur, & Confice cum Butyro vaccino recenti, & melle, ita vt butyri ſit pars vna, mellis duplex. Aromatiza cum ʒ.ij. Aromatic. & ʒ.ij. Diamargarit. calidi. Serua.

OBSERVATIO CXXI.

In Coïtu, loco ſeminis, flatus per penem emiſſus.

REs mira. Coëuntibus enim nonnullis ventris crepitus emitti, primus omnium memoriæ prodidit Hipp. *lib.6. epid. ſect. 3. text. 12. & 26.* dicens *Aliquibus cùm venere vtuntur, inflatur venter, vt Damagoræ. Aliquibus verò in eo ſtrepitus. Arceſilao tumebat*, &c. Vidit Amatus 6. *Centur.* 95. notauit Schenckius *lib.4. obſ. de pene, & præputio.* At per penem flatus excerni, nouum eſt. Quidam eâ partium genitalium imbecillitate, vnà cum copia pituitæ multæ laborabat, vt cum coïbat, non ſemen per penem, ſed loco eius flatus emittere ſentiret. Sterilis factus præſidia quærit. Varij varia generantia ſemen præſidia conſuluerunt, at ineptè: nam hæc cùm flatuoſa ſint, flatûs generant, & affectum deteriorem reddunt. Tandem exquiſitè expurgato corpore à crudis ſuccis,
E Sudorifica imperant, & Balnea naturalia miniſtrant, quibus celebratis, & oblato Electuario ſemen generante, abſtinens diu à venere, cùm concubuit, ſemen emiſit, & habuit prolem.

OBSERVATIO CXXII.

Ad Coïtus ignauiam, pilulæ optimæ.

STeriles, & ignauos fieri homines ex membri vitiatâ figurâ, ſeminis vitio, excretionis celeritate, certum eſt; nam aliqui, ocyùs quàm par eſt, ſemen emittunt, quo fit vt virili detumeſcente coire minimè poſſint. Ex vitio totius, aut partis impotentiâ oritur, vt ob morbum, aut caloris defectum. Ex teſtium etiam contorſione, amputatione, & hi *Caſtrati, Eunuchi,*

Eunuchi, Spadones, Thlibiæ dicuntur. Ex faſcino, quod vel animali vi, vel Cacodæmonis maleficio contingit. Ex his omnibus cauſis, vnam ſolùm habebat vir quidam, qui licèt in florente eſſet ætate conſtitutus, ex debilitate caloris, ſpiritus ad tenſionem neceſſarios non generans, iners erat, & piger ad concubitum, qui etſi pudendo arrecto aggrederetur fœminam, illicò laxato pene ceſſabat à coïtu. Hic multa tentauit. His pilulis ſolùm ad Hymenæum robuſtus euaſit. Illis vſus eſt toto menſe, aſſumptis tribus, quatuor horis poſt cœnam.

℞. *Olei de liquidambar.* ℥.j. *Sem. Erucæ,* ʒ.j. *Boracis præparat.* ʒ.j.ß. *Pulu. Cinnamom. elect.* ℈.j. *Agalloch.* ℈.ß. *Moſchi, gran.* viij. *Diamargarit. calid.* ʒ.ß. *Diaſatyrion. ex 2. deſcript. Meſuës,* ℥.ß. *Theriac.* ʒ.ij.

Cum ſcrupulo ß. pudendi Cerui, & melle Anthoſato fiant pilulæ.

OBSERVATIO CXXIII.

Impotentia deſperata laborans, quomodo curatus.

PRinceps quidam quùm de habendâ prole valdè eſſet ſollicitus, nunquam genuit, quoniam cùm coïbat, illico laxato pudendo ceſſabat à coïtu, & ſi fortè pudendum erat tenſum, ſemen emittere non poterat; aut ſi multoties excernebat, id erat fluidum, aquoſum, & excretum ſine voluptate vllâ. Aulici, & cubicularij illius Medici, hæc vitia à frigido viſcerum intemperamento, debilitate caloris innati, partiumque genitaliũ ignauia, vnà cum excrementitia humiditate originem ducere iure merito ſunt arbitrati. In quem vſum, licèt illi vſu & experimento percelebres varia medicamenta proponerent; ille cum horum eſſet inimiciſſimus, malle ſe mori fatebatur, quàm per os illa aſſumere. Quare illi vnà mecũ conſilium ineuntes, ita curationem ſunt exorſi. Loco præparantium aſſumpſit Conſeruã Anthos ſuperbibitã ſtillatitiã Cinnamomi. Purgatus multoties radice Mechoacæ in tabellas cum Saccharo redactâ. Cibariis vtebatur electiſſimis, carne Columbæ, Caponis; & præſertim Perdicis, Aromatis condita, Paſtinacã in taleolas efformatã, & Saccharo incruſtatã, Boracẽ aſſumpſit multoties quãtitate granorum V. in Ouo ſorbili. In fine menſæ offerebatur pineolatũ ex pineis, & Amygdalis mundatis cum Saccharo, & aquâ flor. Arantiorum paratum. Vinum erat generoſum. Abſtinebat à venere. Conchyliorum, & oſtreorum aſſa Caro illi aſſiduo erat ex vſu cũ Vino, Pipere, & Zingibere reſperſa. Aqua Smilace decocta. Somnus prolixior. Exercitium modicum. Equitationi erat intentus. Imperata Balnea naturalia, Sudorifica ex Ebeno aſſumpta. Vnguẽta varia pudibundis partibus adhibita. Demum nihil non tẽtatum. Hoc tandem auxilio ſanus eſt factus. Matutino tẽpore paſtâ regiâ vtebatur, & inter bellariorum vices, Satyriones edebat Saccharo incruſtatos, ſuperbibita aqua ſtillatitia Naphæ, cum Moſcho, & Ambaro delibuta. Paſtæ forma erat hæc.

℞. *Sacchari albiſſim. Farin. Oryzæ albiſſim. an.* ℔.ß. *Cinnamom. optimi,* ʒ.ij. *Zingib. Caryophyll. an.* ʒ.j.ß. *Pip.* ʒ.ß. *Pulp. Cap. Pulp. Perd. an.* ℥.j. *Cerebellor. Paſſer. Cerebel. Columb. Vino generoſo lot. an.* ℥.ß. *Carnis Scinci,* ℥.ij. *Moſchi,* ʒ.ij. *Ambar.* ʒ.j.ß. *Cum aq. Meliſſæ, fiat paſta.*

OBSERVATIO CXXIV.

Ad laxum pudendum roborandum, Vnguentum celebre.

QVidam Mercator ditiſſimus ad Venerem procliuis, & ob flatuum copiam, concubitûs amans, quùm ad eam accedebat, poſt primos congreſsûs, ob calorem, & motum diſcuſſo flatu, à ludo ceſſabat laxato pudendo. Hic plura tentauit. Solo hoc Vnguento, penis factus eſt robuſtus, & benè firmus.

℞. *Succi Erucæ,* ℥.iij. *Adipis Leonis, Columbæ, Paſſeculi, Vulpis, an.* ℥.j.ß. *Teſticulor. Vulp.* ʒ.iij.

Coquantur ad conſumptionem ſucci, & colentur. Adde

Olei Formicarum, ℥.ij. *Angelic. Piperis, Caſtorei, Olei Lilior. Olei Cinnamom. Olei de Spica, Olei de Ebeno, Olei de nuce Indica, an.* ℥.j. *Pulu. Cæpæ, Caſtorei, Piper. Longi, Sem. Viticis, Pyrethri, Erucæ, an.* ʒ.j. *Agalloch.* ʒ.ij. *Diambræ,* ʒ.ß. *Galliæ Moſchat.* ℈.ß. *Pulu. Boracis,* ℈.j. *Pulu. Stellion.* ʒ.ij. *Nucis Moſchatæ, Caryophyllor. an.* ʒ.ß. *Balſami,* ℥.j. *Olei de Liquidambar.* ℥.ß. *Zibetti,* ʒ.ij. *Ambari, gr.* xij. *Moſchi odorat. gr.* vj.

Cum Cera citrina quantum ſuffecerit, ad ignem lentum paretur vnguentum ſecundùm artem.

OBSERVATIO CXXV.

Alimentum ad prouocandam Venerem perutile.

REctè quidem Heſiodus aſſeuerat, florente Cynara, hoc eſt Altili Carduo, qui in hortis cultus Mangonio domita feritate miteſcit, Cicadas optimi cantûs eſſe, & mulieres libidinis auidiſſimas, viróſque in coïtum pigerrimos, vélut prouidentia naturæ hoc adiumento tunc valentiſſimo in venerem procliues. Nam Cynara huius deſideriis mirè ſatisfacit. Altilis nemini non cognita, qui ganearum cupediis, venerique illecelebris ſubſcripſit. Carnem fructûs Cardui, ludi venerei irritamenta mouere, & bellunam illius cupidinem accendere teſtatur Lacuna *lib. in Dioſcor. in com. cap.* 14. His edoctus, cuidam genitalum ignauia laboranti poſt innumera auxilia conſului, vt hoc fructu vteretur cum caule ipſo apparato, ex quibus inſperſo vino, Pipere, & ſale acetarium paratur. Ita fecit, cum vtilitate ſummâ: At cùm hoc cibarium, humorem bilioſum, atrumque generet, poſt decem dies, & debilitate ſtomachi, cum meſtitia coniuncta conqueſtus eſt, quæ roborato ſomacho illicò conquieuit. Cum autem hoc auxilium Veneris ſtimulos nimium excitaret, & illius cauâ pronus rueret in concubitum, ab eo ceſſare nolebat: vt autem nocere non poſſet, & palato magis arrideret, tam caulem à pellicula interiori purgatum, quàm carnem fructûs ab vnguibus, ſpinoſa lanugine, & ortice duro mundatam, in taleolaſque redactam abſtergo, ſicco, & caulium lactucæ, aut Citriorum inſtar, ſaccharo albiſſimo per vnam, atque alteram ebullitionem percoquo: nam coctione, fructûs huius malitia miteſcit, & hebetatur. Hoc condito vtbatur toto anno, ſuperbibito mero, & ad Veneris conflictûs factus eſt alacris. Pro impotentiæ curatione rara præſidia lege apud Valler. 5. *enarrat.* 4. Fonſec. *lib. conſult.* 10. & *lib.* 2. *conſult.* 47.

OBSERVATIO CXXVI.

De Gonorrhœa

Gonorrhœa diuturna, Balneis naturalibus curatur.

NOn rarò ab inundante humiditate in vniuerſo corporis ambitu, & venoſo genere, Gonorrhœam concitari, laxatis, & imbecillioribus factis vaſis ſpermaticis, compertum eſt. Hac de causâ laborauerat quidam hoc morbo biennio, cui, vt retineret

cineret ſemen (quod erat ſeroſum , tenue , & inco-ctum ,) firmiùs & auidius , & excrementitia humiditas exiccaretur , plurima in hunc finem conſulta fuerunt auxilia. Purgationes , Emplaſtra circa lumbos , & Pubem , Fomenta, Cerata , & tandem imperatus vſus decocti radicis Chinæ,& Ebeni, & vltimò Cauterium in crure inuſtum. Tandem Balneis naturalibus aluminoſis omnino curatus eſt : hæc enim præterquam quòd in fluxionibus ad partes inferas accommoda ſunt, 1. *ad Glauc.* 14. roborant , ſuperfluum humorem abſumunt , diuertunt, aquoſum humorem in halitum digerunt, adſtringunt , fluentem ſuccum mirè compeſcunt,ex Gal.1.*de ſanit.*7. *l. de tremor.*5.*&* 1.*ſimpl.*7.*&* 4.*ſec.gener.*5. *&* 6. De quorum vi mirabili in hos vsûs ſat multa veteres , & iuniores prædixerunt.

OBSERVATIO CXXVII.

De Gonorrhœa virulenta.

Ex ſuppreſſa Gonorrhœa virulenta, vlcus ſæuum ſub vmbilico exortum.

ADmirabilis Fernelius *lib.6.Patholog. cap.*20. *luem veneream,miſerabile eſſe ſcortatorum flagellum* pronunciauit : nec immeritò. Nam morbus eſt immanis, deleterius , Herculeus , inſuperabilis , multiplex hydra , ad coërcenda humana delicta mortalibus à Deo optimo permiſſus , vt inquit Manardus 17. *epiſtol.*3. qui adeò turbulentis , funeſtis, diriſque ſymptomatis mortales excruciat, vt hoc oppreſſi , & excarnificati, non ſolùm mortem oppetant,quin appetant. De huius morbi origine,& cauſis pulchra prædiximus *lib.*1. *de Medicor. Princip. Hiſtor. in com. Hiſtor.*73. De curatione,celeberrimi Medici diſceptârunt. Nos ſelecta auxilia proferemus in medium. Quinque ſunt mirabilia in hoc morbo notata à Doctiſſimo Manardo, *lib.*2. *epiſtol.* 1. *in med.* quòd longus ſit ac vehemens, quòd noctu magis,quàm interdiu affligat ; quod raró per alia membra in aliud transferatur;quòd in puſtulas oris deſinat ; quòd ferè à pudendis incipiat. Per hanc partem , fœdam patiebatur Gonorrhœam miles , qui , excreto virulento pure , & ſummo ardore vrinæ excitato , huius immunditiei pertæſus , Chirurgi cuiuſdam conſilio requiem Nicolai cum aquâ Plantaginis ter aſſumpſit. Hoc facto omnino oppreſſa eſt fluxio, at dirus humor fluere aſſuetus , in ſuperiores partes reſtagnans , adſtringentiſque medicamenti vi coërcitus,tumorem durum ſub vmbilico excitauit , ita amplum , vt totam ventris regionem occuparet. Hic ſummo labore emollitus,tandem in abſceſſum abiit , ex hoc in vlcus ita doloſum , vt ſex menſium ſpatio emanante tetrâ illuuie ægrum fatigans, nullo vnquam quàm ſudorificis ex Ebeno , & tandem Mercurio ſuccubuerit.

OBSERVATIO CXXVIII.

Gonorrhœa Gallica cum tabitudine ſumma,validiſſima febri, & omnium membrorum contractione , Ebeno curatur.

PEritiſſimus Luſitanus *lib.*1. *de different. febrium, in comm. cap.*8. *Gal.* in verbo , *Generatur igitur*. Hæc præfatur verba. *Sæpè verò creditur Hectica, quæ ab humore dependet , propter exiguitatem febris cum duratione, quod ſæpè accidit in habentibus morbum Gallicum , & interna vlcera & obſtructiones : quibus licèt tenues ſint , non eſt timenda purgatio , & ligni exhibitio , ſi creditur iuncta qualitas Gallica fouens febrem , frequentiſſimò curantium*

A *experimento : ceſſat enim febris , quæ Hectica credebatur, ablata cauſa,aut humoris,aut deleteriæ qualitatis, &c.* Hæc aurea Thomæ à Veiga non perpendens quidam inſolens Medicus,& magno faſtu cuncta ſibi aſſumens, in Gallicoſo iuuene,contracto,extenuato,valdè febrientе,& virulentam Gonorrhœam diu experto,ſolùm ob febrim,ſudoriſica auxilia ex Ebeno, & Smilace parata,cane & angue peiùs renuebat. At cùm febris,tabes, purulenti humoris per penem excretio aſſidua,ex venenata qualitate luis Gallicæ , tanquam à prima origine ſcaturirent , ſatius eſſe duxi , non ſpretâ febri & emaciatione, illius efficaciam Cardiacis medicamentis , à totáque ſubſtantia operantibus retundere. Sicque refocillatis viribus,& refrigerantibus priùs exhi-

B bitis, alternis diebus tum emollientia Vnguenta contractis pedibus , & brachiis impono , tum lenia expurgantia propino. His per Epicraſin celebratis ad ſudoriſica accedo : primis tamen diebus decocto ligni in aquâ endiuiæ parato , in poſtremis quùm minueretur febris,eam detraxi. Vix dici poteſt,quantam ex huius applicatione remedij æger ſentiret vtilitatem : nam cùm eſſet ſeptuaginta diebus , illo meo conſilio, vſus, viginti diebus euanuit febris , quadraginta ceſſauit effluuium. Quinquaginta artûs mouere cœpit. Sexaginta, omnino contractio ablata. Septuaginta obeſior factus , totum negotium naturæ, & victui commiſit,& pro præſeruatione,vſus Ebeni decocto,ſaluus remanſit.

C

OBSERVATIO CXXIX.

Ad Gallicum Pilorum defluuium, præſidium expertum.

GAllicâ lue infectus, Mercurij ope euaſit. Poſteà menti , & capitis Glabritie occupatus , multis celebratis , ſolùm hoc Vnguento conſaneſcere potuit.

℞. *Apes viuas,num.*100. *Muſcas viuas, num.*80. *Pilos Vrſi , Stercus Muris , Sem. Lin. Zingiber. Baccar. Myrt. Myrrh. Cortic. Pinear. Nucum Auellanar. Amygdal.*

D *Caſtanear. Stercus Capræ , Adiant. Abrotan. Abſinth. Sem. Apij , Spum. Nitri, Fol. Heder. Radic. Arundin. Lauendul. Lapath. acut. Pyreth. Roriſmarin. an. part. æquales. Polytrichi,*℥.ij. *Piper. Albi,*℥.j.ß. *Euphor.*℥.ß.

Comburantur ómnia cum pinguedine Vrſi,& cum Oleo Maſtic. Myrtin. Ladano , & melle fiat vnguentum,quo partes depiles illinantur.

OBSERVATIO CXXX.

Cauſticum medicamentum ſuper Gallicos Tophos impoſitum, egregium auxilium.

E TVmores Gallicos, Scirrhoſos , duros, Gummata, Talpas,Nodos,& alia tubercula,ex pertinaci,terrenâ,gypſeáque ſubſtantiâ pronatâ, ad ſanandum difficilia eſſe , eorum tenaciſſima ſubſtantia ſimul cum deleteria qualitate coniuncta,manifeſtè oſtendit.Hinc fit,vt hæc Medicorum operam deludant ſæpè. Plures vidimus hac de causâ ſæuis per multos menſes doloribus excarnificatos, debiles, tabidos , & morti propinquos , ni ſalutari manu Domini , aut quacunque operulâ meâ ab Orci faucibus euaſiſſent. Nam ſuper tumorem, aut Tophum , Cauſticum impono. Si non ſuffecerit, imponendum ferrum candeſcens,& immiſericorditer premendus ignis,inurendus Tophus , ita vt ſæpè os ſubiectum oculis exponi poſſit : ſic enim impatibiles cruciatûs,è centro,& profundo emanantibus ichoribus, quandoque leuantur. Si ita non fece-

ris, mucoſa materia & virulenta in Perioſteon ſeſe diſpertit, intûs cruciat, oſſa terit, cariem, nigredinem, ſiderationem denique minatur. Quare ſimile monſtrum alio monſtro debellandum.

OBSERVATIO CXXXI.

Fontanellis in inguine ſponte apertis, quidam à ſæuo morbo Gallico euaſit immunis.

NOta infrequens exemplum. Dux Hiſpanus, ſæuis, doloſiſque miſerabiliter quaſſus vlceribus, quæ totum corporis ambitum conſpurcabant, ſæpiùs vnctus Hydrargyro, & ſudorificis auxiliis immaniter cruciatus, ex iis vix ſenſit commodum vllum. Apertis tandem ſponte in vtroque inguine fontanellis, per quas, veluti per emunctoria, putores illi, corruptique humores paulatim vacuari cœperunt, omnino à tantis malis immunis euaſit. Argumentum ſanè optimum, ab eis quæ vtiliter à natura fiunt, deſumptum, quo probari poteſt in hoc morbo fonticulos adapertos ſummo eſſe ex vſu, quos fœlici experimento aperui, quando hoc malum inueteratur, aut aliquam regionem, aut partem prolixâ fluxione fœdat, & inquinat. Sic cenſent Capiuacius *lib. de lue vener.* 6. Mercat. *lib.* 1. *de eod. morb. vlt.* & *lib.* 2. *cap.* 1. Alcacar *lib.* 5. *cap.* 23. *de morb. Gallico.*

OBSERVATIO CXXXII.

Cibus, morbo Gallico, laudatiſſimus.

SCribit Sennertus, alter Germanus Galenus *lib.* 4. *Inſtit. part.* 1. *cap.* 3. & retulit primò Cardanus *lib.* 3. *de ſanit. tuend. cap.* 9. Perdicum carnem morbo Gallico laborantibus maximo eſſe ex vſu. Tantorum virorum auctoritate fretus, hoc edulium Gallicoſis conſului, qui cæteris Alexipharmacis non conferentibus, huius carnis aſſæ aſſiduo vſu, à tam dira lue euaſâre: nam illa eſt temperata, facilis coctionis, probiſſimi ſucci, nutrimenti multi, excrementi pauci; & natiuâ quadam proprietate morboſis opitulatur, de cuius alimenti probitate, ex veterum penu facundiſſimè diſſeruit clariſſimus Ludouicus Nonnius Antuerpienſis *lib.* 2. *de re cibaria*, 27. & non ſiluit omniſcius Vlyſſes Aldrouandus *lib. de Animalibus, cap. de Perdice.*

OBSERVATIO CXXXIII.

Mercurius in potum aſſumptus, gallicoſis præſentaneum auxilium.

NOn ſolùm adultis, ſed pueris Mercurium in potum eſſe exhibendum in variis morbis, ex aliorum mente dixêre Auic. *lib.* 2. *tract.* 2. *cap.* 47. Paulus *lib.* 7. Vigo *lib.* 2. *cap.* 20. & *lib. ad lit. cap.* 1. & *lib.* 8. *antidotar. cap.* 13. Plin. *lib.* 28. *cap.* 6. & Matthiol. 5. *in Dioſcorid. c.* 64. Vidus Vidius *de curat. general. cap.* 2. & alij confirmant. Nos ſæpiſſimè in contumaci morbo Gallico, cæteris non conferentibus, pilulas ex Mercurio cum Theriacâ paratas, vel ex Præcipitato cum Cardiacis pulueribus permixto, fœlici cum euentu propinauimus, quæ tenaces humores vomitu, & ſeceſſu expurgant. Sumat quotidie vnam pilulam, ſex horis ante cibum, illiſque triginta diebus vtatur.

℞. *Pulu. Præcipitat.* ℈. j. ß. *Hydrargyri extincti*, ℈. j. ß. *Theriac. magnæ*, ʒ. iij. *Scammonij*, ℈. ß. *Diamargariti, Aromatici Roſ. Margaritar. præparat. an.* ℈. j. *Moſchi* gr. x. *Ambar.* gr. v. *Ziletti*, gr. iv.

Miſce, fiant pilulæ triginta, & diligenter auro decorentur.

OBSERVATIO CXXXIV.

Morbus Gallicus, interdum contagioſus ad diſtans.

POſtquam librum meum primum *de Medicor. Principum Hiſtoria* in lucem emiſi, in cuius hiſtoria 73. comprobaui Gallicum morbum eſſe contagioſum ad diſtans, fortè occurrit exemplum rariſſimum. Quidam Ophthalmia Gallica laborans, (quam poſſe dari, ſuprà *lib.* 1. *obſeruat.* 58. probauimus, & firmauit etiam Manardus *lib.* 7. *epiſt.* 3. *prope fin.*) inter ſudandum, virum quendam curationis ſuæ habuit miniſtrum, qui ſolùm, & ſudorem abſtergebat, & victum parabat. Hic poſt ægrum curatum, eadem Ophthalmia eſt oppreſſus, quæ adeò illum excruciauit, vt obortis Talpis in fronte, & in toto capitis ambitu duris excitatis nodis, nulli vnquam auxilio, niſi Mercurio ſuccubuerit. Ne ergo dubites Gallicum morbum eſſe contagioſum ad diſtans: nam ſi Ophthalmia ſimplex ad diſtans inficit, cur virulenta id non efficiet, cùm habeat omnes contagij conditiones? Lege Aurelium Minadoüm *lib. de lue vener. c.* 5.

OBSERVATIO CXXXV.

Si non contingat vacuatio per Hydrargyricam Alipticen, quid faciendum.

VOcati duo Medici eruditi ad curandum ægrum, quem vnanimiter Vnguento Mercuriali eſſe perſanandum rati ſunt. Præparato corpore poſt 12. vnctiones, nulla per aluum, ſudorem, vrinam, aut quod frequentiùs accidit, per ſputum vacuatio eſt facta, immò nec Gingiuæ intumuerant. Hæc res viſa illis eſt miraculoſa, & certè accidit rariſſimè. Æger tandem vſque ad 14. vnctionem perductus citra vacuationem vllam, animo linquitur, & cum anxietate & inquietudine, Syncope opprimitur. Iterum inter eos conſilium initum. Quidam vltrà progrediendum. Alius ceſſandum ab Vnctione ob imminentia ſymptomata tenaciter contendebat. Exortâ hac quæſtione, vt meum inter illos votum pronunciem ab affinibus in conſilium vocor, & collatis inter ſe rationibus, ſtabiliui omnino ab Vnguentis ceſſandum, ægrum abluendum, & alia via curandum. Quùm enim hæc dira ſymptomata eueniunt, ſignum eſt quod non penetrat Mercurius. Si eum vlteriùs præſcribas, multum negotium naturæ faceſſes, & exhauſtis ſpiritibus ægrum præcipitem dabis in mortem; Neque enim approbo Nicolai Maſſæ, viri alioqui in hoc curando morbo diſertiſſimi, votum, qui *lib.* 4. *cap.* 20. cuidam hac labe fœdato, 37. continuis diebus vnctiones dedit. Sed nos ob dictas cauſas ab eis ſuperſedentes, reïteratis ſudoribus ægrum hunc ad ſanitatem perduximus. Sed quomodo Hydrargyri in corpore relicti malitia eſſet retundenda, in dubium vertimus, & ſequenti obſeruatione fiet manifeſtum.

OBSERVATIO CXXXIV.

Vnguentum ex Auro, Mercurij antidotum.

DIoſcorides totius naturæ interpres mirabilis *lib.* 3. *cap.* 60. & *lib.* 6. *cap.* 28. aſſeuerat *Argentum viuum epotum vim pernicialem habere: ſuo enim pondere inteſtina exedit, interna vulnerat, vrinam ſupprimit, plumbeam deformitatem corpori parit, ventriculo, & interaneis grauitatem cum magnis torminibus affert.* Hæc omnia patiebatur Sereniſſimus Princeps quidam, qui poſt Vnguenta mercurialia ſeptem diebus admota, nullam per aliquam regionem humoris virulenti vacuationem

cuationem erat paſſus, & internâ viſcerum phlogoſi premebatur cum anxietate graui. Cubicularij eius Medici, plures alios celebres in collegium nuncuparunt: nam conſultatio optima eſt, iuxta Hipp. *lib. de præceptionibus num.* 7. ſic dicentem: *Nec verò indecorè ſe geret Medicus, qui in rei præſentis anguſtia circa ægrum aliquem, & imperitia tenebras offundente, alios quoque accerſere iuſſerit, quò ex communi conſideratione, res circa ægrum inquirantur, ac cognoſcantur, & illi cooperatores fiant ad auxilij ferendi facultatem. Nam in afflictionis aſſiduitate, augeſcente affectione, ob conſilij inopiam plurima ad rem præſentem effugiunt*, &c. Cuius mentem luculenter explanant Theodorus Zuuingerus, & Anutius Foëſius, viri arte Hippocraticâ digniſſimi. Quare iuxta mentem Senis, *nullus Medicorum in hac ſplendida perſona ſolus tentare auſus fuit, ne*, inquit Celſus *in præfat. occidiſſe, niſi ſeruaſſet, videretur.* Omnes ergo in cauſâ horum ſymptomatum agnoſcendâ, quòd ab Hydrargyri malitiâ eſſent ſuborta in corpore relicti, concordes fuimus. Mercurius enim etſi liquidus ſit, grauiſſimus tamen eſt, & cùm hoc ſit, facillimè in leuiſſimum vaporem, fumúmve conuertitur, qui ſi exire impediatur à corpore ſolido, in liquorem grauiſſimum redit, veluti gelatus, & penetrat oſſa, in eiſque terribiles excitat dolores, & cùm ſit venenum rerum omnium, ex Plin. *lib.*33. *cap.*6. non ſolùm metalla, ſed oſſa corrumpit labe dira, notante Scaligero *exercit.* 105. *in Cardanum.*

Debellanda ergò eſt Hydrargyri vis deleteria, ſed quo Antidoto? Iunior Medicorum aſſignauit lac caprinum multum epotum, ſed ſubinde reuomuit, cuius mulcebri temperie effrænis Mercurij vis retunditur, ac coërcetur. Secundus Vinum propoſuit, in quo Abſinthium, & Gentiana priùs bullierint. Sudorifica ex Ebeno alter aſſignauit, quorum vi vapor Mercurij reſoluitur, & exhalat. Quartus Theriacam, & aquas Theriacales notauit, vnáque Balſamum ſulphuris toti corpori illitum, cum Rulando *lib.*1. *centur.*92. Alius Coſtum cum vino puro aſſumendum dictat cum Cōciliatore *lib. de venen. cap.*7. Sextus Aridum palumbis fimum cum Nardo, & Vino viginti diebus potandum imperat. Quidam decreto Auic. 6. 4. *tract.* 1. *cap.* 2. Myrrham cum mulsâ aſſumendam monuit. Octauus ex Dioſcoridis ſententiâ, iterum bellè purgato corpore, Aurum, Antidotum Mercurij proponens, citatis etiam Fallopio *lib. de foſſilib. cap.*6. Capiuacio *lib. de lue venerea, cap.*11. Hollerio *lib.*3. *Inſtit. Chirurg. cap.*3. *in fin.* Pilulas aureas, ex Auri tenuiſſimâ ſcobe, hoc eſt, ſubtiliſſimis eius ramentis paratas, quæ ex eius limaturâ decidunt, aut ex puriſſimi Auri foliis conſtructas aſſumere, pro ſelectiſſimo Alexipharmaco conſuluit. Senior huius votum libenter amplexus addens præter pilulas aureas exhibendas, partes Hydrargyro vnctas, Auri Vnguento eſſe per plures dies tractandas, quod præſtabimus, ſi artûs Tragacantho priùs liquefacto vngamus, deſuper folia Auri triplicata apponentes, ſic enim firmiter folia adhærent glutinis inſtar. Ne verò hic magnificus Dominus cum Adriano Imperatore, ſe turbâ Medicorum diſcordante periiſſe quereretur, decretum fuit inter nos, pilulas aureas, & ex foliis Auri paratum Vnguentum, ſaluberrima eſſe, contra Mercurij relicti in corpore ferina ſymptomata infrænanda, medicamenta. Nec irritum fuit conſilium: nam poſt aſſumptas pilulas, immò & folia Auri in iure, Vino, liquoréve aliquo diſſoluta, & ſuperpoſita folia ſuper dolentes artûs, à tam pernicioſis pathematis ſecurus euaſit. Extracta Auri folia poſt tres horas, attracto ad ſe natiuâ quadam familiaritate Mercurio, Argenteo apparebant infecta colore, Hydrargyri colori ſimillimo (res mira, & à nullo hactenus notata.) Nec dubites. Mercurius enim cum Auro amicitiam ſeruat, & nec argentum difficiliùs amplectitur, purgátque abſque vllâ ignis opera. Alia verò metalla præter hæc duo, ac ſi hoſtis eſſet, rodit, & abſumit, quare in vaſis teſtaceis, ſeu pelliceis ſeruatur. Aurum verò domat illud, & ad ſe trahit; hoc ad illud præſens accurrit, & quaſi blandiens miteſcit, ac domatur. Hæc eſt cauſa cur epoto Auro ſe muniant foſſores, & inaurantes argētum aduerſus Mercurij perniciem; & ſcimus eos, quibus fuit iniectum ab hoſtibus clam in aures, patientes damn[illegible] relata ab Auic. *loc. cit.* liberatos inductâ Auri virgulâ in Aures ipſas, trahente illâ ad ſe paulatim Argentum viuum. At longior omnino ſum, quàm obſeruationis poſtulat ratio, quare de cæteris Argenti viui miraculis, te ad fide dignos Hiſtoriographos noui Orbis manu duco, inter quos palmam præripuit Ioſippus à Coſtâ, doctus vir *lib.* 8. *de hiſtor. natural. Indic. cap.* 9. *vſque ad* 14. De cuius in manifeſtis qualitatibus temperamento graphicè diſſeruit Alcacar *lib. de morb. Gallico cap.*11. & non ſiluit eruditiſſimus Rorarius *in explicatione* 20. *contradict. Galeni.*

OBSERVATIO CXXXVII.

Ad extrahendum Mercurium in corpore latens, nouum, nec ita vulgo cognitum auxilium.

Viuat, & vigeat in Argento viuo calamus in obſeruatione hac, cum tam immania, & truculenta ſint damna, quibus Mercurio vncti mortales, & præſertim in Peruano Regno, vbi hæc lues ferociùs inualeſcit, concutiuntur. Nam ne exiguo quodam miraculo comprehendam prodigioſi huius metalli ſermonem, paleæ cuiuſdam Indicæ hîc meminiſſe lubet, cuius flammâ, metalla quæ ab Argento viuo purgantur, facillimè liquantur, ac funduntur, quæ maximis lignorum ſuccenſorum cumulis vix cedunt, id quod etiam Plinius pro miraculo habuit *lib.*33. *c.*3. ita ſcribens: *Præterea mirum, prunæ violentiſſimæ igni indomitum, palea citiſſimè exardeſcere, atque vt purgetur, cum plumbo coqui*, &c. Colligitur hæc Indica palea ex Peruanis montibus, ſparti inſtar, & naſcitur iunci modo. Indigenæ *Icho* vocant. Hoc miraculum adeò Medicorum animos conturbauit, quùm viderent è flamma huius paleæ attrahi Mercurium, vt eius fumum in gallicatis, in quibus poſt vnctiones, Hydrargyrum opus ſuum per ſputum non complens, dira ſymptomata intus coërcitum concitat, experirentur. Quare ægri intra Conopæum, huius paleæ fumo, ſenſim ac ſine ſenſu, ſudoris in modum, per totam corporis ſuperficiem Mercurium exudant. O vtinam Mercatores hanc paleam in noſtras oras tranſportarent, ſicut & alia in vsûs Medicos nouiſſima medicamenta, quæ ob incuriam Medicorum, Aurum ſolum, & Margaritas anhelantium, in obliuionis tenebris ſepulta iacent.

OBSERVATIO CXXXVIII.

Super caput aliquando Vnguenta Mercurialia imponenda.

Galeni diſertiſſima ſententia eſt *lib.*10. *Meth. cap.* 10. *quòd vbi ſemel moriendum, & vnica via ſalutis ſola reſtat, hanc eſſe, licèt cum periculo, tentandam: quùm multo ſatius ſit nos nonnulla fiducia, vel cum periculo facere, quàm ſpe adempta ægrum certò perire.* Immani capitis dolore iuuenis quidam robuſtus, noctu præſertim, premebatur, vſque ad aurium radices penetrante, ita ſæuo, & diro, vt mortem ampliùs, quàm tot tormenta appeteret: nam terebro aures perforari

inculcabat. Origo mali cùm eſſet notiſſima, cui impurus, obſcœnúſque concubitus occaſionem dedit, Medici, expurgantibus, ſudorificis, & Hydrargyro morbum debellare conantur. Sed fruſtra: morbus enim Lernæus omnia contempſit. His perſpectis in conclamato morbo ſatius duxi potentibus præſidiis pugnare, quàm nihil agere, & anceps remedium experiri, quàm nullum. Mercurialia ergò vnguenta ſuper totum caput,& ad aurium radicem ter apponi impero. Dolores remiſſi, febris ſedata, concocta vrina, pulſus alacrior factus,nulla visûs,aut auditûs ſequuta noxa, vt contrarij priùs prædixerant cum Auic.*lib.* 2. *cap.* 47. *de Argento viuo*, æger viuidior, qui leuibus deinde applicitis præſidiis perfectam obtinuit ſanitatem. Quamobrem licèt eruditiſſimi Medici de hoc morbo conſcribentes, vnguenta ex Mercurio ſupra caput, membrum principaliſſimum imponenda vetent; tamen cùm eò miſeriæ ventum eſt, vt cætera non iuuent; tunc coactâ neceſſitate, vetuſtiore morbo facto,ne humor virulentus in capite, vlcera, Talpas, Oſſium cariem,& alia damna pernicioſa efficiat, ad paulò rigoroſa remedia accedere oportet, quæ ſi noceant, *melior eſt noxa quàm mors*, ex Gal.1. *aph.*24. *& lib.*12. *meth.*1. *in med.*

OBSERVATIO CXXXIX.

In Bubone Venereo in grauidis,è talo mittendus eſt ſanguis.

VTero gerens, carnoſa, & robuſta, à marito, morbo Gallico infecta, bubonem paſſa eſt in inguine ingentem, quem vigilia, totius corporis laſſitudo, ſitis, & febris ardens comitabantur. Vocati Medici ſanguinis miſſionem eſſe neceſſariam ex Saphena affirmarunt: ſed quia ſeptimeſtris erat, ex brachio eſſe celebrandam rati ſunt. Renuunt Chirurgi; nam hic humor eſt veneficus,ex Fernel. *lib.de lue vener.*13. *&* 2. *de abdit.* 14. quare ad longinquas, ignobiléſque partes trahendus, ex Fernelio 2. *meth.*7. Valleſio;*lib.*5.*epid. in com.ſent.*7. Chalmeteo Vergeſaco *lib.*1. *Enchirid. cap.*50. *de bubone venereo.* In varias ſententias diſtracti, me conuocant. Libenter è talo cruorem exhaurio,quam vacuationem in hoc caſu,& bubone peſtifero,& in grauidis propinquis partui ſalubrem eſſe,vſus me docuit:ſic enim detractâ humoris virulenti copiâ, & euocatis ad minùs præſtantes partes venenoſis vaporibus, fœtus alacrior redditur, ſitque robuſtior, & cauſa tumoris coniuncta extrahitur. Hinc factum eſt, vt celebratâ hac vacuatione, & tumor ſubſederit, & natura ſuperior facta humorem concoxerit, &in pus verterit, quare abſceſſu,& febri liberata eſt mulier, quæ pro continuo potu in octauo, & nono menſe vſa decocto aſperæ Smilacis, ſana facta eſt, & peperit fœmellam nullâ labe fœdatam. Lege Poncium, & Petrum Vaëzium Luſitanum,eruditiſſimos *tract.de peſte.*

OBSERVATIO CXL.

De Sterilitate.

Ad ſterilitatem præ calore, auxilium laudatiſſimum.

VIros præ nimia caliditate ſteriles fieri firmat Galenus *in com. ſent.*62. *lib.*5. *aph.* dum ſic dicit: *Quare cùm teſtium temperatura nimio excedit calore, ſemen eſt paucum, & aduritur, ſitque toſto ſimile,& ob ſiccitatem quando primò excidit in vterum, extendi non poteſt, quod maximè eſt neceſſarium, ſi mulier debeat concipere, &c.* Vir erat fortis, & robuſtus, qui in 23.ætatis an-

A no binam habuit prolem. Cauſone correptus auxiliorum ope euaſit,ſed ita ſqualidus,toto corpore pruriginoſus, & phlogoſi internâ oppreſſus, ſitibundus, & vigil, vt nullis]vnquam remediis perfectè cóualeſcit.Immò extima ſuperficies, & volæ manûs, ſiccâ quadam ſcabie ex interuallis afficiebantur. Triennio miſerè vitam traduxit, ſed illud magis ipſum contriſtabat, quòd ſe eſſe ſterilem arbitraretur: licèt enim hilariter cum vxore concumberet,non generabat;quæ omnia ex Hepatis, & teſtium calore euenire rati ſumus.Multa applicita auxilia,purgationes,venæ ſectio, Balneū,ſerum lactis Caprini, & alia quæ Hepatis exandeſcentiam retundunt, humoris calidiſſimi acrimoniam infrænāt.Ex his nullum leuamen ſenſit.Hoc celebrato,& ab Hepatis calore, & ſterilitate, prolem B habens,tutus euaſit. Tempore quo vuæ maturæ ſunt, earum copiam diluculò ad ſatietatem vſque in vineâ ſuâ ingurgitabat cum rore ipſo.Somno ſe tradēs,procedente die,bilioſa & retorrida per aluum deponebat. Viginti diebus hoc victu vſus, vacuatis noxiis humoribus meliùs habuit. Vuæ enim rore turgentes, roſcidi,vel aërei mellis inſtar(mannam dicunt) refrigerant, & ſuauiter corpus expurgant. Quo auxilio productos etiam venoſi generis morbos citatâ aluo fuiſſe extirpatos, frequenti experimento compertum habeo.Ob illam cauſam]optabat Amatus *lib.*1.*in Dioſcorid.cap.*120.vt ſyrupus ſolutiuus,loco aquæ,parare-C tur cum rore è cœlo ſuper roſas cadéte;ſic enim melior euadit, magis expurgat, & febribus eſt vtilior.

OBSERVATIO CXLI.

Ad ſterilitatem præ frigore, pilulæ ſelectæ.

QVidam cùm antea prolem haberet, ex morbo, ob frigidum Hepatis intemperamentum ſterilis eſt factus: cùm otioſus eſſet, inexercitatus, crapulæ deditus,quùm coïbat,ſemen aquoſum, & liquidum excernebat.Multa expertus fuerat, quæ ſuprà ad ignauiam partium genitalium,proficua eſſe protulimus. Tandem his pilulis noctu aſſumptis per menſem, robuſtus eſt factus, & prolem habuit.

D ℞. *Ambar. Griſei, Moſch. Odorat. Agalloch. Electiſſim. an.*ʒ.j.ß. *Raſuræ Eboris*, ʒ.ß. *Galliæ*, ʒ.j. *Diamoſchi dulcis*, *Galliæ Moſchat. an.*ʒ. ß. *Radic. Angelic. Radic. Pœoniæ, an.*ʒ.j. *Carpobalſami*, ʒ.j.

Cum Zibetto fiant pilulæ, & decorentur.

OBSERVATIO CXLII.

De Conceptione.

Puer Roſatus.

MAxima eſt in procreando fœtu,& in aliis agendis,imaginationis vis, atque poteſtas, ob quam fœminas, monſtroſos fœtûs parere, veterum, & iu-E niorum doctiſſimi affirmant, inter quos rara exempla proponunt Hildanus 3. *Centur. Obſ.Chirurg.*55. *&* 4.*Centur.Obſer.*55.*&* 56.Paræus *lib.*24. *de monſt. cap.*7. Septimeſtris Roſarum virentium eſum duobus diebus omni conatu affectat,tempore quo roſæ non germinabant. Multo labore illarum ramus in priuato hortulo inuentus. Illa auidè binarum non explicatarum adhuc folia mandit, alia in ſinu reſeruat. Nono menſe peperit fœliciter infantem candidiſſimum,cui in coſtis tria ſtigmata Roſarum valdè purpurea apparebant, in fronte, & facie vtraque Roſarum trium imago puniceo colore infecta erat depicta, quare à vulgaribus puer roſatus vocabatur. De imaginatricis facultatis efficaciâ, mira proponit exempla Marcellus Donatus *lib.*2.*de hiſt.mirabil.cap.*2.

OBSER

OBSERVATIO CXLIII.

Incorrupta, naturaliter concepit, peperit.

AVicenna (Philoſophus ſanè eximius) 21. 3. *tra-ctat. 4. cap. 1.* clauſam, & non deuirginatam con-cipere poſſe aſſeuerat, dum ſic inquit: *Et quandoque accidit, vt clauſa retineat conceptionem, & fiat prægnans, & hoc quidem non eſt poſſibile, niſi aliquo modorum, aut vt ſit illud quod opponitur ori matricis de clauſura raræ con-texturæ, aut ſit habens foramina plura, ita quod poſſibile ſit matrici attrahere de ſpermate aliquid; licet enim parum ſit, tamen ex illo paruo fit conceptio,* &c. Explicat Petrus de Peramato *in appendice de conceptu*, ſic dicens: *Poſſi-* B *bile enim eſt fœminam non deuirginari, ſed conceptum fieri ex ſolo obſcœnarum partium attactu, vtriuſque ſemine effu-ſo ad os vteri externum: tunc enim contingit ex vteri aui-ditate trahi intus ſemen in roris formam ad cauitatem, & fieri conceptum, etiamſi penem ad vteri ceruicem non indat maſculus.* Seuerinus Pinæus *lib. 1. de notis virginitatis elegantiſſimo, c. 5.* florem virgineum conſiſtere in coi-tu carunculارum quatuor, quæ ſub alis vteri appa-rent, valuularum inſtar, & membranulis quibuſdam coëunt, non tranſuerſim, ſed in longũ ſitæ. Hæ florem virgineum Garyophyllo nondum planè explicato (ocellum noſtri vocant) perſimilem, clauſtrum virgi-nale tantopere celebratum conſtituunt: membranis C autem laceratis, & carunculis veluti attritis, perit flos, remanéntque eædem Carunculæ, ſed ita diſiunctæ, contractæque, vt coiuiſſe aliquando neges. Ex quo probat auctor eruditiſſimus, virgines nubiles, pri-mos venereos congreſsũs habere difficiles, & dolo-res pati, ob membranarum lacerationem, & oriſi-cij anguſti neceſſariam dilatationem, niſi menſtrua eo tempore fluant, vel duobus, tribus, quatuórve diebus antè fluxerint: in his enim nulla eſt ferè penis intro-mittendi viris, & admittendi virginibus difficultas, propter partium præhumidarum relaxationem, atque lubricitatem, ita vt membranæ carnoſæ carunculis interpoſitæ minimo cum negotio, & nullo ferè do-lore dilatentur, cedántque ſubeunti mentulæ potiùs, quàm lacerentur. Quare fluentibus menſtruis, aut pauló poſt fluxum, virgines coëuntes, citra deflora- D tionem poſſe concipere idem probat auctor, duabúſ-que hiſtoriis confirmat. His, binas etiam addam. Qui-dam puellam octodecim annos natam in vxorem du-xit, quæ nuptiarum tempore menſtrua patiebatur. Vir fluoris huius ignarus præ cupiditate æſtuans eam eſt aggreſſus, & vix ſalutato hymene compreſſit, ſu-biit. Concepit illa. Subtriſtis ille ſuſpectam vxoris alioqui pudicæ habuit caſtitatem, eam deſeruit, in longinquas oras abiit, nec reuerſus eſt ante nonum menſem, quo tempore, dolore partûs miſerrimè op-preſſa fœtum præ vteri anguſtiâ excernere non pote-rat: nam obſtetrices vias arctiſſimas, anguſtiſſimas, & nimiùm ſiccas eſſe dicebant. Maritus nocte illâ, com-miſeratione potiùs, aut fortè œſtro libidinis percitus eam inire tentauit, ſed fruſtra, propter anguſtius mul- E to redditum, quàm antea ſinûs pudoris orificium. Mi-ratur valdè, quòd ante conceptum, corruptam, & poſt conceptum, virginem inueniret. Sed alterâ vice eam ſubiens, voti compos eſt factus, & illa diſruptis vir-ginitatis clauſtris poſt duos dies fœmellam peperit. Alia fuit, quam ob cauſam dictam, maritus deſeruit, ſed cum ob viarum anguſtiam in nono menſe parere non poſſet, languidúſque ſentiretur in vtero infantis motus, ipſiúſque ruinâ pertimeſcerem, vocato Chirur-go perito, impero, vt membranas, & connatã carnem volſella leuiter apprehendat, & ſuauiſſimè ſecundum rectam incidat. Statim ſanguis aliqualis emanauit ruber. Dum vlcus curatur, poſt duos dies, dilatatis viis, fœliciter maſculum viuum edidit in lucem.

OBSERVATIO CXLIV.

De Grauidatione.

Fœmina in ſeptimo menſe vtero gerens, repe-tita ſæpiùs ex talo phlebotomiâ, fœliciter peperit.

MAla quædam fœmina, iuuenis, bilioſa, & gra-cilis, quùm ſeptimi menſis fœtum in vtero gereret, ob metum abſentis mariti aborſum procu-rat, plurima auxilia parat, aſſumit purgantia valida, applicat vtero fortiſſima Vnguenta, apponit peſſa-ria violenta, & alia fœtum enecantia medicamina per os deuorat. Demùm omni prorſus deſtituta au-xilio, exactiſſimâ inediâ, incaſſum tamen, corpus ma-cerat: tandem quaſi deſperata, viribus licèt inuali-dis, ad Saphenæ phlebotomiam terdecim celebratam, & hirudines in ſede ter applicitas ſe conuertit, ſed nunquam voti ſui compos euadere potuit, immò ge-minos in nono menſe obeſos, & ouantes (mirum di-ctu) edidit in lucem. At Chirurgorum teſtimonio apud Magiſtratum à marito accuſata, meritas, trun-cato capite, adulterij luit pœnas.

OBSERVATIO CXLV.

Grauida oppreſſa Anginâ, ſepties in die phlebo-tomata, à morte euaſit.

GRauidã ſeptimeſtris Anginâ ſæuâ corripitur, ita vt nullo externo tumore apparente, in gut-turis imo malum perſentiens, ſtrangulari videretur cum valida febri. Poſt multa tentata duarum hora-rum ſpatio præſidia, vix malum ſuccubuit, quin ter ex Cephalicâ ſanguinem emitteret corruptum, & fœ-dum. Noctu iterum recrudeſcit affectus. Vocatus, iterum bis cruorem exhaurio. Illa iam ſpuere inci-pit. Sed licèt leuata eſſet aliquantiſper, diluculo ite-rum difficili reſpiratione correpta, ſibi antequam ex-pectaret Medici aduentum, ſanguinem extrahendum bis iterum curat. His celebratis aperire oculos cœpit, fœtus qui antea non ſentiebatur, alacrior factus, abla-tâ gutturis anguſtiâ, & excretã per ſputum mucoris copiâ multâ, conualuit.

OBSERVATIO CXLVI.

Grauida Cauſone correpta, extracto ſangui-ne copiosè, ab arte, & naturâ, à morte euaſit.

HIſpanos vocant exteri ſanguinis extrahendi aui-diſſimos, ſed citra rationem vllam; cùm eo ter-ræ tractu, ob ſoli, cœlique temperiem, corpora ſuc-culento ſanguine, & benè cocto ſint repleta, quo effer-ueſcente, ſi in ſanguine mittendo Eraſiſtrati more ſis auarus, ægros præcipites dabis in mortem. Septen-trionalibus hominibus, frigidáſque regiones habitan-tibus accidit contrà, quùm crudo, aquoſóque ſangui-ne redundent, nec benè firmo, in cuius præſentiâ, par-cè, cautéque ſecanda vena. Sed neque hoc exceptio-ne carere videtur: & multoties experimur contrariũ: nam grauida quinquemeſtris, cùm pro more pa-trio, poculis decertaret in Belgio, ſanguine adaucto, & efferueſcente in venis, igni correpta animam ef-flare videbatur. Accerſiti Medici, lege quadam ſan-citâ ſemel venam ſecandam imperarunt, hócque au-xilium celebrarunt ob grauidationem cum præmedi-tatione multâ. At illa in varias ſe iactans figuras, vigil,

vigil, ſitibunda, cum febre valida; aliorum Medicorum conſilia ſpernens, me vocat. Illam conſpicio quadratam, venis ſanguine turgentibus plenam, rubicundam, & nimiâ ſanguinis ſarcinâ oppreſſam. Intrepidè aufero per interualla ſepties ſanguinem imputrem, & ſyncerum. Deonerata natura, per ſudorem, reſiduum peccantis humoris excreuit, ſed non ita copioſa fuit vacuatio hæc, quin natura deinceps artis defectum fortè ſupplens, per vterum, ſanguinem merum exereuerit in copiâ tantâ, vt de aborſu ſuſpicio eſſet: ſed hac vacuatione ita conualuit, vt à febre eius ope immunis, fœtum obeſum ſuo tempore fœliciter pareret.

OBSERVATIO CXLVII.

Catharticum, pro purgandis grauidis, ſecuriſſimum.

EXſcribentibus nobis iſta, & elimatiùs, læuigatiúſque concinnantibus, dignâ Obſeruatio eſt viſa, quam hiſce libellis insererem. Scitum eſt apud omnes Oraculum illud Hippocraticum *in lib.* 4. *aph. text.* 1. *Vtero gerentes ſunt medicandæ, ſi materia turget, quarto menſe, & vſque ad ſeptimum: ſed hæ minùs, à iuniore autem fœtu, & ſeniore abſtinere oportet.* Præter Hippocratem, claſſici illius filij hoc tempore in grauidis eam admittunt cogente morbo. Sic aſſerit Fernelius *lib.* 5. *meth. cap.* 11. *Prægnans quoque integris viribus licèt purgantium vim tolerare poſſit; quia tamen fœtui qui intus geritur, quem ſeruare volumus, vehementer obſunt, benignis ſolis eſt expurganda, &c.* Nam fortia, effrænia vehementer nocua, eáque condemnat Auerroës *lib.* 7. *collig. cap.* 4. ob rationes multas. Ob hanc cauſam *Vxor Antimachi cùm eſſet prægnans ſecundi menſis, exhibito Catapotio ex Elaterio mortua eſt*, apud Hipp. *lib.* 5. *epid. num.* 9. Nam medicamenta acutam febrem accendunt, (hæc autem fœtum occidit, ex Gal. *lib.* 5. *aph. com.* 31.) mouent humores ad vterum, prouocant vrinam, & menſtrua, & acetabulis diſruptis aborſum concitant. Et licèt hoc verum ſit, etiam mitiſſima & leuia, quæ non ſolùm vacuare, ſed roborare nata ſunt, vt Rhabarbarum vario modo paratum, Agaricum, Sena, Caſiæ fiſtularis interaneus liquor, mel Aëreum, Syrupus ex multiplici Roſarum, & Violarum infuſione, ſerum lactis, Polypodium, & ſi quæ alia, periculo non vacant: adeò vt Petrus Salius doctiſſimus *lib. de affectib. particularib. cap.* 22. qui inter omnes rectiùs de morbis acutis mulierum vtero gerentium diſſeruit, nullo modo, niſi humore turgente, Pharmaca etſi benigna admittat: nam hæc etſi priuentur malignitate, agitant tamen humores, & eos conuocant ad partes vtero vicinas, ſicque naturam deorſum præcipitant. Quare cogente neceſſitate, factâ priùs periculi prædictione ſunt offerenda, non ſolùm in mediis, ſed in aliis menſibus ex Auic. 21. 3. *tract.* 2. *cap.* 10. Explicant Conciliator *dif.* 166. Muſa 4. *Aph. com.* 1. & alij. Sed hoc opus celebrandum cum cautelâ ſummâ, & medicamentum porrigendum in minori quantitate, quàm affectus deſiderat: nam aliquid relinquendum eſt fœturæ, quæ eſt ſpecies vacuationis, ex Gal. *lib. de ven. ſect. aduerſ. Eraſiſtratum cap.* 5. Si enim matri, & fœtui prouidemus: *quoniam ſatius eſt hoc auxilium exercere, quàm morbo non victo, ac ſuperato, matrem, & fœtum ex vi morbi perire*, vt rectè notauit Mercurialis *lib.* 1. *de morb. mulier. cap.* 1. Hoc auxilium vt celebres, medicamenta offeras ſuauia, eſt neceſſe: nam grauidæ ferè faſtidibundæ ſunt, & propter laborem morbi, præſidia metuunt.

Ex multis vnum facillimum ad aſſumendum, ſuauiſſimum, ſecuriſſimum, proferam in medium celebre medicamentum, quod in grauidarum morbis expertus ſum ſæpiſſimè cum commodo ſummo. Vulgatum ſatis eſt apud Hiſpanos, plurimis morbis rebellibus miro quodam modo prodeſſe pulueres Aureos Alexandri Quintilij, qui illos quintam eſſentiam Auri nuncupauit. His ergò pulueribus ſex granorum pondere aſſumptis, omnes tam acutas, quàm chronicas ægritudines, excitatâ clementer vacuatione per vomitum, & aluum, me curaſſe teſtor, atque profiteor, ex quorum purgatione nullum vnquam periclitari vidi; adeò enim ſuaue, & benignum medicamétum eſt, vt propinari poſſit in quolibet ſexu, ætate, temperamento, regione, tempore, delicatulis fœminis, debilibus ſenibus, tenellis puellis, faſtidioſis grauidis, nauſeabundis, & aliis, qui vel ob debiles vires, vel pharmacorum tædium, alia medicamenta aſſumere non poſſunt, nec volunt. Propinantur pulueres non in ſubſtantiâ ipſa, ſed eorum infuſum: nam pulueres per noctem madeſcunt in iure auis, vino, liquore aliquo, & matutino tempore exhibetur dilutum vnciarum duarum quantitate. Et tanta eſt huius medicamenti efficacia, vt iidem pulueres, qui ſemel infuſi ſunt, poſſint bis, & ter, iterum ad ſimiles vſûs infundi, quibus nunquam æger vacuatione fruſtratur. Purgat hoc medicamentum per vtrumque ventrem billioſos, & tenues humores, & non ſolùm hos, ſed craſſos, tenaces citra moleſtiam promiſcuè educit. Tanti fuit, & eſt æſtimata apud Hiſpanos inuentio hæc, vt in vniuerſam Europam, vtramque Indiam certatim libræ multæ ſingulis annis deferantur, eo tamen ordine, vt ſex granorum quantitas ſingula, papyro ſit vnicâ obuoluta, & ipſius Quintilij ſignaculo diligenter obſignata.

Et ne naturalium rerum indagatoribus ſcrupulus aliquis ſupereſſe poſſit, quærentibus num auro vis purgatrix inſit? Reſpondet Plinius *lib.* 3. *cap.* 1. *in fin.* affirmatiuè, §. *Aurum vmbilico illitum leniter aluum ſoluit, &c.* At cùm metalla plurimum in ſe habeant igneæ ſubſtantiæ, ex Gal. 9. *ſimpl.* 26. *explicat Alb. Magnus* 3. *de metal. tract.* 2. *cap.* 4. háncque ex Sulphuris, & Argenti viui permixtione obtineant, quæ ſunt metallorum omnium communia principia, & ob hæc ventrem expurgent, & Aurum ſit purius metallum, & minimum illorum ſit cum illo commixtum, fit vt mitiſſimam, ſi Plinio fidem adhibemus, ſortiatur expurgandi vim, & non tantam, quantam promouent pulueres hi, quorum materiam auctor ſibi ſoli reſeruat. Quare cùm Auri vis ſit leuis atque exigua, & horum puluerum infuſio tam potenter expurget, non ſolùm primâ vice, ſed ſi pluribus infundantur; hos, nec eſſe auream quintam eſſentiam, nec Aurum redolere certus ſum: neque enim hoc metallum in tam paruâ quantitate ita valenter expurgat, cùm hoc ſit effrænium medicamentorum indicium: neque Aurum tam paruo venditur pretio, neque in tantâ quantitate è fodinis eruitur, ac ex domo eius in varias mundi oras emanat: nam ſingulis menſibus, 20. 30. libræ, & plures in multas orbis plagas tranſportantur. Vnde tantâ Auri quantitas? Sunt ergò hi pulueres ex Stibio rectè calcinato, & præparato (vulgò Antimonium dicunt, conſtructi, quod medicamentum in omnibus morbis, præcipuè melancholicis diuinam vim propè obtinere, docuêre Paracelſus, Matthiolus *lib.* 5. *in Dioſcorid. cap.* 59. Maſſaria *lib.* 9. *de med. purgantib. cap.* 30. & plures alij. Quare ſi hi pulueres ex Hiſpania in alias Regiones, vt ferè ſolet, deueniant, hunc eſſe illorum vſum, & modum aſſumendi, certum eſt.

OBSERVATIO CXLVIII.

De Ignorata Grauidatione.

Ignoratæ grauidationis exemplum ſtupendum.

MEdicus quidam ſtudioſus, & doctus, in populoſiſſima Luſitaniæ Ciuitate medicinam faciens, propriæ vxoris menſtruorum ſuppreſſione, vt ipſe dicebat, laborantis ſaluti conſulens, & grauidam non eſſe ex lotij ſignis certò ſciens, multoties illi venam ſecare iubet, alterantia propinat, deobſtruentia offert, & per triginta dierum ſpatium Chalybem cum valido exercitio aſſumendum iubet. Cerota, & deobſtruentia vnguenta vtero imponit. Demùm omnia miniſtrat proprio conſilio, quæ ad viſcerum, vterique obſtructionem à Medicis factitari ſolent. Tandem cùm nihil proficeret (licèt vterus in maiorem molem quotidie accreſceret) ad humorem in vtero impactum vacuandum, & ad dolorem hac ipſâ de causâ contractum (vrgebat enim iam ex calcitrante fœtu dolor) venam in talo ſecandam imperat, poſt quam ſectionem cùm grauida nonimeſtris eſſet, irritatâ naturâ fœtum cum tanto impetu in vas, aquâ, & ſanguine plenum, in ipſo ſectionis actu (res mira!) eiecit, vt exeunte è venâ ſanguine, & fœtu aquâ veluti ſuffocato, infans, & mater ob timorem, & nimium ſanguinis fluxum exanimes periclitarentur; ſed conſtricto foramine, & fœtu ex improuiſo ab aquâ extracto, ipſá vini potu refocillata ad ſe rediit. Hic caſus vulgaribus riſum, Medicis verò ignominiam peperit, quàm circumforanei feſtiuo poëmate, per forum, vicos, plateas, & totam ciuitatem, facetas hiſtorias, cantilenáſque euulgauerint, ignorantes quàm ſint incerta, ambigua, fallacia conceptionis ſigna: nam mulier poteſt geſtare molam, ventum, aquam, pus, mucorem fœtidum, viſcoſam, lentámque pituitam, & vi caloris in vtero globi inſtar duratam, quæ omnia vterum eleuáſſe, & poſtea excreta fuiſſe, citra ſperatum fœtum, auctorum lectione comperimus, & doctiſſimi Medici vel etiam in propriis vxoribus decepti ſunt grauidationem ignorantes, quas, citra matris, aut fœtûs incommodum variis medicamentorum generibus excarnificârunt, de quorum numero ſunt Auenzoar *lib.2. Theizir, tract.3. cap.1.* Rhaſius *9. ad Almanſ.* 29. Auic. 21. 3. *tract.1. cap.18.* Matthæus *in com. cit. loc.* Lege Amat. 1. *cent.27.* Valleriolam *lib.1. Obſ.1.* & 10. Sanctorum Sanctorium *lib.1. de euitandis errorib. Med. cap.28.* & plures alios.

OBSERVATIO CXLIX.

De Falſa Grauidatione.

Immanis fera ab vtero excluſa.

MIrum, ſed verum narro. Non ignobilis fœmina, in vtero quidpiam ex interuallis ſubſultare ſentiens, me ad ſui curationem vocat. Huic nihil mali ex eo motu ſubſequi poſſe prædixi: nam flatus, qui in grauidis, & melancholicis ob multas cauſas colligitur in vtero, huic motui præbere poteſt occaſionem. Quare conſului, vt vinum aquâ decocta Aniſo, & radice Chinæ lymphatum potaret, & exiccante regimine vſa, nihil aliud faciendum curaret. Annuit. Sed poſt decem dies, quùm ad quintum grauidationis menſem accedere arbitraretur, maiorem ſtrepitum in vteri regione ſentiens, fame vexata me iterum accerſere iubet. Accedo. Tactis viſceribus vmbilicum infra, tumorem inuenio, durum, dolentem, & tactui renitentem valdè. Emollientia

A impono, melancholicum ſuccum exhibitis Cardiacis infræno; nam inſolitâ mœſtitiâ contabeſcebat ipſa. His celebratis de vteri dolore vehementiùs cœpit affligi. Enema conſulo carminatiuum, cuius ope, putris, corruptaque materia fuit vacuata; ſed cùm non miteſceret dolor, validiorem clyſterem paro, quo, irritata natura, immani inguinum, & pubis dolore, enixarum inſtar, poſt depoſitam aluum, feram ab vtero excluſit, palmo maiorem, craſſitudine pollicis, cærulei coloris, pedibus quatuor innixam, capite paruo, piloſo, & rotundo, roſtro acuto. Hæc duobus diebus reuixit in Phiala vitrea aqua plena, magna cum adſtantium, & Medicorum celebrium admiratione. Mulierem verò viſâ ſerpente exanima-
B tam alimentis optimi chymi recreo, reficio. Quas beſtias, & alias huic ſimiles in vtero adnaſci, ob prauam inter coëundum imaginationem; firmat Ioannes Remmellinus *lib. 2. Catopri Microcoſmici in fin.* & alij diſſeruêre, quos citat Schenchius *lib.4. de obſeruat.4. de molis.* Quæ feræ, ſerpere, repere, diſcurrere, & volare quoque animaduerſæ.

Dum ad hæc ſcribenda calamum manu arriperem, acceſſit ad me Doctor Nicolaüs Fontanus, Medicus artis Hippocraticæ verus alumnus; & ex multis quæ ſemper rara refert, hoc propoſuit. Trigenaria poſtquam eſt enixa filiam, & lochiis rectè purgaretur, incidit poſt duodecim horas in animi deliquium, cum febri acuta, & delirio coniunctum. Viſis his vocatur. Obſtetrix, hæc, tacto ventre, ſedulo vteri regione totâ perſpectâ, iterum ægram parituram eſſe
C affirmat. At ego cùm horum ſymptomatum cauſam, à prauo humore in ore vteri contento, ſuáque vi dirâ, & deleteriâ, cor, cæteraque viſcera ſupera premente, ſcaturire putarem, potionem Cardiacam, vnáque aperientem præſcripſi, quæ ex decocto Dictamni, Capil. Vener. Flor. Cordial. Lupul. Cardui Benedict. Hord. & Aniſi erat parata, ſuperaddita Confectione Alchermes. Vix huius potionis quatuor cochlearia aſſumpſerat, quando cum vehementi nixu, & inguinum ingenti dolore, parturientium inſtar, excreuit per vterum, rotundum globum; tenuiſſima membrana alba contectum, ex quo diſrupto, exiêre duo animalia longa, Anguillarum formâ, viua, rubra, dorſo purpureâ lanugine reſperſo, oculis viuidis, dimidij palmi longitudine, craſſitie digiti minimi, quorum caput, pro corporis proportione, erat ampliſſimum. Ambo poſt duas horas per domum
D repere viſa ſunt, quibus excretis, fœmina placidè obdormiuit, & ab anguſtia immanis remanſit.

OBSERVATIO CL.

De Mola Ventoſa.

Ter pariens ventum.

NOnimeſtris dolore partûs vexata, conuocatis obſtetricibus pariendi tempus expectabat. At cùm vehementi nixu cogitur expellere fœtum, bom-
E bum, & ſtrepitum multum magna cum violentia per vterum elidit, ac ſi tonitruum exaudiretur. Aliquantiſper ſubſidente ventre, immanis dolor iterum eam apprehendit; vacuatóque per vterum flatu leniùs conquieuit. Tertiò lumborum dolore diro poſt tres dies afflicta, cohibitâ reſpiratione ad vacuandos flatûs ſummâ vi enititur, quos cùm fortè præ eorum craſſitie expellere nequit, fotibus, aliiſque carminantibus adiuta, vt in Colicâ ventoſâ fieri conſueuit, ab omni tumore, & dolore immunis euaſit. Ipſa alacriter viuens, poſt vnum annum, & poſt duos, iterum in idem infortunium incidens, ſimiliter excreto flatu, & detumeſcente ventre meliùs habuit.

Vt verò ab vteri Hydrope, aliiſque graſſiſſimis malis fieret incolumis, præſeruata eſt præter vniuerſalia, exiccante victu, ſudorificis ex radice Chinæ, Electuariis roborantibus, potu aquarum mineralium, quibus, & applicito, vtero Vnguenti modo fomento ex luto Thermalium aquarum cum Theriacâ, Oleo Aniſi, & Cinnamomi in poſterum ſaniùs vixit, & ſuo tempore pro ſperato flatu, fœtum peperit.

OBSERVATIO XLI.

Pro præſeruatione molæ ventoſæ, auxilium egregium.

BAronis illuſtriſſima vxor quùm vtero geſtare opinaretur, in octauo menſe, miro ſonitu exaudito, flatum pro expectato infante excreuit. Acciti Medici ad diſcutiendos flatûs mira conſulunt auxilia. His celebratis monent, vt habitet cum viro. Hæc poſt menſem grauida putabatur, ſed & procedente tempore creſcente ventris tumore, grauidationis increuit ſuſpicio. Sed in octauo menſe, loco fœtûs, ſonorum flatum dimidij quadrantis ſpatio ver vterum exclusit, cum albæ pituitæ colluuie multâ. Recreatis viribus pro euitando tanto malo expoſcit auxilium. Profuit nullum. Tandem hoc ſolo præſeruata. Iuſſi vt ieiuno ventre per menſem vncias quatuor ebiberet aquæ ſtillatitiæ ex floribus viridibus Cinnamomi, drachma vna priùs Theriacæ aſſumptâ. Hic ſtillatitius liquor, vitreis, aut plumbeis inſtrumentis extractus, fragrantia, & odoris ſuauitate vires fouet, ſtomachum firmat, Coli dolores frigidos perſanat, partes principes tuetur, ac roborat, animi deliquio, cardiacæque affectioni mirè opitulatur, venenis reſiſtit, venenoſorum animalium ictibus medetur, prodeſt Suſpirioſis, Reſolutis, Conuulſis, Comitiali morbo laborantibus, & cùm ſit guſtui gratiſſimus, oris halitum emendat, peſtiferæ lui ſummè reluctatur, menſes prouocat, vteri frigiditatem corrigit, cuius flatus mira quadam proprietate diſcutit, & abſumit, fœcundat fœminas, ſemen prolificum generat. Demùm ad frigidas vteri, & neruoſarum partium ægritudines diuinam propemodum obtinet facultatem. Hanc pretioſiſſimam aquam deferunt Mercatores ex Orientali India in Europam, cuius ope deploratos morbos fuiſſe curatos, ſum expertus. Si ea deſit, vtere aqua Cinnamomi ſicci vitreis organis extracta, adiecta ſtillatitia Roſarum, & odorifero vino. Lege Craton *lib. 1. conſil. 40.* qui de Molæ præſeruatione egit luculenter.

OBSERVATIO XLI.

Molæ aquoſæ exemplum admirandum.

FOemina quædam benè colorata, nullo infeſtante laxo in pedibus, aut manibus tumore, aut vitio interno, tumorem vteri magnum paſſa eſt menſibus ſeptem. Menſtrua ſunt reſtricta, prægnantem ſe eſſe putabat, donec ad vndecimum perueniens, de conceptu deſperans, muliercularum conſilio ſyrupum factum ex decocto Nepitæ, Pulegij, & Cæpæ albæ cum Saccharo decem diebus aſſumit. Hoc facto, copioſa aquæ citrinæ quantitas pondo librarum octo per vterum eſt vacuata. Subſidente aliquatiter ventre auxilium idem iterum in maiori quantitate ebibit, doſi nempe quatuor vnciarum. Sed quo euentu audi: Nam 20. diebus per vterum velut per perennem fontem, tanta aquæ ſero lactis ſimillimæ copia emanauit, vt iudicio ſuo quotidie, quinque, aut ſex libræ profluerent, ſine dolore, ardore, pruritu, aut acredine vlla. Hoc humore excreto, debiliſſima re-

A manſit, ſed detumeſcente ventre, refectis viribus ad ſe rediit. Et ne in idem vitium laberetur, Diacucurma cum maluatico, miro fuit auxilio. Vide Hildanum *lib. 2. centur. Chirurgicar. 43.*

OBSERVATIO CLIII.

Mola carnea mirabilis.

MIrabilia, & penè monſtroſa ſunt, quæ in vtero humano gigni ſolent. Mulieri cuidam, quùm quatuor annis menſtrua deficerent, ſuper pubem accreuit durus tumor, inſenſilis, & rotundus (Scirrhum diceres:) illi nullum præter moleſtiam nego- B tium faceſſens, quare mariti precibus præſidium expoſcit. Omnia miniſtrantur quæ ad Scirrhi curationem prodeſſe ſolent. Ecce vno die magno conatu, præcedentibus diris ventris torminibus, anguſtia multa, nimia Hæmorrhagia, pallida facta, decolor, conuulſa, excreuit molam, ſeu carneum fruſtum duriſſimum, quod vix cultello ſecari poterat, rotundum, humani capitis magnitudinem ſuperans, in cuius medio oculi tres viuidi conſpiciebantur, circumcircà nigerrimis pilis duris, & longis, ſetarum inſtar, obſiti, cùm caro tota eſſet omnino rubra. Hæc in phialam aquæ coniecta, & mouens ſe Erinacei modo, duobus diebus ſuperuixit. Mulier verò hæc ſatis laſſata, & in ſummo vitæ diſcrimine C velut exanimis poſita, reſtaurantibus paulatim conualeſcere cœpit.

OBSERVATIO CLIV.

Ad eliciendam ab vtero molam, præſidium electum.

FAbricius Hildanus doctiſſimus *centur. 2. Obſeruat. Chirurg. 2.* monet contra plurium votum, ne hamulis acutiſſimis, ad molam extrahendam, vtamur. Si enim hamulus excidit, non ſine ingenti periculo matricem dilacerat. Hoc præſidio volebat vti Chi- D rurgus quidam auctoritate Paræi *lib. 23. cap. 35.* in muliere quadam, quæ in vtero poſt tres annos, ſentiebat paulatim carnoſum corpuſculum in maiorem molem accreſcere. Quumque ſterilis eſſet, & tractu temporis facta decolor, animi deliquio per interualla premeretur, futurum damnum, aut Hydropem pertimeſcens, Medicorum opem implorat. Hi plura præſcribunt, quæ menſes mouent, ſecundinas excludunt. Sed non contulere. Quando aduocato Chirurgo nimis audaci, & futuram ſanitatem pollicente, diductis mulieris obſcœnis partibus, hamulo iniecto, nimiâ ſequuta Hæmorrhagia illam ab iſta curatione deterruit. Hæc poſt viginti dies, meo conſilio, drachmam Euphorbij cum ſyrupo de Artemiſia in pilulas redactam quater ſpatio duodecim dierum tribus horis E poſt cœnam deuorauit, quarum ope, magno labore, & dolore, parturientium inſtar, excreuit octo molas, vinculis, & membranis conſtantes, Oui gallinacei magnitudinem ſuperantes. Quibus excretis, & verno tempore expurgata, meliùs habuit.

OBSERVATIO CLV.

Mola membranoſa.

ADmirabilia ſunt naturæ noſtræ arcana. Mulier quædam quater iam pepererat, & poſt ſuppreſſa mẽſtrua quintum fœtum putabat in vtero habere. Cùm verò in nono menſe ad pariendum ſe accingit, pro expectato fœtu, globulum, ſeu Sphæram excernit albam, mucore reſperſam, capus humanum magnitu-

magnitudine ſuâ ſuperantem. Cultro ſphæra diſſecta in præſentiâ eruditorum, ſolida tota intus apparuit, Cæpæ inſtar membranulis craſſis, & albis fabrefacta, quibus ſectis nullus ichor, humor, ſeroſâve ſubſtantia emanauit. Hæc cùm frigidi eſſet temperamenti, attenuante, & exiccante victu eſt præſeruata.

OBSERVATIO CLVI.

Molarum incredibilis numerus.

Contendunt diuinatores quidam, ac malè feriati medicaſtri, ex putidi lotij ſignis, non ſolùm de ægrorum morbis, ſed de grauidatione plura certò præſagiri poſſe, & neſcio quâ Auicennæ auctoritate prauè intellectâ, commoti, perfrictâ fronte, immò temeritate quadam, multà pronunciare, & vel nugari non erubeſcunt, vt notat Paulus Zacchias *lib.*1.*tract.* 3.*cap.*1.*de notis conceptionis ex vrina*, quùm hoc ſignum ſit fallax, ambiguum, incertum, & de quo Hippocrates tòto ferè libro Aph. fuſiùs, quàm pro more ſuo conceptionis notas inueſtigans, nihil conſcriptum reliquit, in cuius ſigni veritate confiſi, Marſilius, & Petrus de Tuſignano, Medici in Papienſi Academiâ celeberrimi, miſerrimè decepti ſunt. Quo pacto reprehendendi ſunt Hypocritæ homines, qui de vrinâ certam ſciẽtiam profitentur grauiditatis quæ in conſpectu eſt, tum etiam ſexûs, & partûs futuri. Quæ oſtentatio ignorantiæ ſoboles, fundamentum nullum habet, quàm aucupandi lucri, & inanis gloriæ cupiditatem. Et eò inſaniæ deueniunt, vt propoſitis figuris mathematicis, certis circulis, & characteribus conſcriptis ſuper vrinam, poſſe grauidationem prædici, meris deliramentis irretiti propalare auſi ſint, de quibus nugis non exiguum tomum emiſit nuperrimè in lucem Robertus de Fluctibus *lib.de diuinatione per vrinam.* Et vt tibi hoc, merum figmentum eſſe conſtet, lege Bonaciolum *lib.*1.*de morb.mulier.cap.*1.*de virginum probatione*, Valleſ.3.*cont.*28. Foreſt.*lib.de incerto vrinar. iudicio*; eruditiſſimum Rodetic. à Caſtro *lib.*3.*de morb.mulier. part.*1.*cap.*7. Ioan.Varandæum *lib.* 2. *de affect.mulier.*2. Franciſc.Ioëlium *tom.*1.*vniuerſ. medicin, lib.*4. *ſect.*3. & ſequens exemplum audire ne graueris. Empiricus quidam, ſeu experimentator, & qui inflatis buccis ſe filium Galeni eſſe prædicabat, propriam vxorem concepiſſe ex lotij ſignis certò ſciens, nihil pro anxietate ſumma, de qua ipſa conquerebatur, ſe effecturum cæteris Medicis inculcabat: maximè quoniam poſt quintum méſem increuit faſtidium, acceſſit mammillarum tumor, in vultu apparuere lentigines, adfuit Malacia, & venter vſque ad octauum menſem valdè intumuit. Tandem cùm prope partum eſſet, ingenti ſequuta ex vtero Hæmorrhagia, præuio inguinum dolore ſæuo, & pondere in pube ingenti percepto, expellere cœpit molas ſanguineas, duras, compactas, mediocris magnitudinis (ouum gallinaceum paruum diceres) in copia tanta, vt 15. diebus 152. excerneret. His eiectis, vterus qui ad magnam molem erat adauctus, omnino detumuit: quod exemplum non idiotas, verùm doctos admonuit, ne fallaci vrinarum iudicio attenti grauidationem præſagientes, infamiam incurrant.

OBSERVATIO CLVII.

De Partu.

Ad facilitandum partum, remedium optimum.

Dioſcorides, rei Herbariæ peritiſſimus Auctor *lib.*1. *cap.* 18. Balſamum, partum facilem reddere conſtanter affirmat, de cuius efficaciâ mirâ pro expellendis calculis plura notauimus *ſupra in hoc libro Obſeru.* 66. quam etiam in facilitando laborioſo partu mirabilem ſemper inueni. Plures enim à Medicis deſtitutas, exanimes, deploratas, & pro quarum ſalute eximia præſidia erant celebrata, vidi hoc antidoto exhibito fœliciter peperiſſe. Propina vnciam vnam in auis iure cum multo Croco, vel aperienti decocto. Si deſit verum Balſamum, vtere eius loco ſtacte, Myrrhæ ſtillatitia lacrymâ, quæ pretioſiſſima eſt, de cuius vi ſat plura Ruellius *lib.* 1. *de natur. ſtirp. cap.*98. vel Balſamo illo, quod Braſilienſes vocant *De Capaivâ*, vel artificiali, quod etiam eſt ex vſu, cuius varias ex diuerſis auctoribus deſcriptiones proponit Ioan. Iacobus VVeckerus *lib.* 2. *antidotar. ſpecialis, tit.de Balſamis deſtillatis.*

OBSERVATIO CLVIII.

Ad difficultatem partûs, remedium generoſum.

Non prætereibo auxilium præſtantiſſimum, cuius ope plures in agône poſitæ fœtus viuos, & vel mortuos fœliciter excluſerunt laborioſo partu oppreſſæ. Hoc conſtat drachmâ ex vnâ Chryſocolæ (Boracem officinæ dicunt) tenuiſſimè puluerisatæ, quam ſi cum vnciis tribus aquæ Artemiſiæ ſtillatitiæ, aut ſabinæ, aut generoſi vini, decoctiue aperientis offeras, aut in pilulas cum ſyrupo de Artemiſia efformes, miram inuenies vtilitatem. Non timeas medicamen, quod licèt Dioſcorides *lib.*5.*cap.*54. inter ea numeret, quæ necem inferre queunt, de eo quod à fodinis extrahitur, eſt intelligendus. Nam præparatum, & miro artificio lucidum factum, ſplendidum, & Cryſtalli, aut Sacchari puriſſimi inſtar nitidiſſimum redditum, nullam iniuriam corpori infert, quoniam exuſtione, multiplicique lotione eius pernicioſa vis iam eſt refracta. Debilibus ſufficit ſemidrachma, aut ſcrupulus.

OBSERVATIO CLIX.

De Abortu.

Pro præſeruatione abortûs, fontanella adaperta, ſummè prodeſt.

Abortum ex vitioſis humoribus ad vterum è toto corpore confluentibus, ſuâque praua qualitate, aut copia fœtum enecantibus, aut Cotyledones relaxantibus frequenter concitari, res eſt manifeſta. Fœminæ plures hac ipſa de cauſa ſæpè aborꝛebant; ex iis quædam fœtum trimeſtrem, ſeptimeſtrem, lacerum tamen, & omni putrilagine infectum multoties enixæ, celebratis validiſſimis auxiliis, nullo alio præſidio, quàm excitato cauterio in brachio, aut crure fœliciter pepererunt. Hoc ad originem fluxionis exerce. Huius enim ope ante conceptionem adaperti, illæ fœtûs ſanos, nullaque labe fœdatos legitimo tempore in lucem edidere.

OBSERVATIO CLX.

Ad præcauendum abortum, aliquando vena ſectio è Saphena eſt ex vſu.

IN grauidis nullo præſente morbo ſolùm ad præcautionem abortûs, phlebotomiam ſummo eſſe ex vſu, nouum non eſt, præſertim ſi fœmina ſit carnoſa, quadrata, ſucculenta, venis turgentibus prædita, & aſſueta ſanguinem excernere per os, nares, aut aliam regionem: tunc enim neceſſe eſt demere copiam,

copiam,qua remanente fœtus ſuffocatur:vna enim ex cauſis abortûs, ingens plenitudo eſt apud Auic.21.3. *tract.2.cap.8.iuxta princip.*nam ſicut alimenti defectus, ſic copia fœtum necat. Ita Fernelius 2. *meth.cap.12.§. Multæ, niſi venæ circiter quartum menſem reſerentur, abortiunt; fœtus enim copia obruitur*, &c. Sylulus *tract. de menſib.mulier.in initio*,Frambeſar.*lib.1.Canon.medic.*Peramatus *lib.de vacuandi rat.15.*Accorombon. Eugubius *circa fin.part.1.tract. de vſu lactis.* Anton. Maria Bettus *in com.cap.20.4.1. Auic.*Amat.2.*cent.*89.Salius,Sennertus,Claudinus,& plures alij. Renuat licèt Altomarus *tract.prop.de vtero gerentibus*, qui pluribus argumentis contendit phlebotomiam pro præſeruatione abortûs inutilem eſſe, & nullius vsûs, quæ ſoluunt Augenius *tom.1.epiſt.lib.5.epiſt.cap.11.*Moxius *lib.2. de morb. mul. cap.* 28. At ſanguinis miſſionem pro hoc complendo vſu è partibus inferioribus eſſe celebrandam,nouiſſimum eſt. Fœminæ binæ robuſtæ cùm per totum geſtationis tēpus menſtruas purgationes paterentur,fœtum vſque ad maturum tempus reſeruabant, ſed cùm purgatio in alia grauidatione deficeret,aborſum fecere. Quæ ſcaturigo mali, eam in ſanguine menſtruo ſuppreſſo,copia ſua fœtum obruente,acutie vaſorum vteri oſcula aperiente, & punctione naturam lancinante, vt ante tempus fœtus propelleret, ſitam eſſe vnanimiter rati ſunt. Quare illis iterum grauidis factis, ſuppreſſa menſtrua purgatione ſanguinem è cubito exhauriunt. Sed neque ex hac parte celebrato præſidio voti compotes euaſere: nam in quinto, & ſexto menſe abortière.His perſpectis,dum iterum cōcipiunt, me vocant, à ſecundo vſque ad quintum ſingulis menſibus è talo ſanguinem exhaurio, & ſic demptâ particulari plenitudine vteri,vel copia ſanguinis ad eum fluentis,ad originem fluxionis vacuati,fœliciter nono menſe ter pepererunt. Aliquando autem è ſaphena in grauidis eſſe mittendum ſanguinem, fuſè,ſed pulchrè, ni fallor,comprobaui *lib.1. de Medic. Princip. Hiſt.in com. Hiſt.32.*& firmauit proprio exemplo poſtea Antonius Santorellus Medicus Neapolitanus doctiſſimus *lib.18.antepraxis, cap.10.*

OBSERVATIO CLXI.

Ad retinendum fœtum, auxilium rarum.

Licèt Gal.*lib.3.de præſag.ex pulſ.5.*aſſerat,*quod eorum qui nihil dicunt,proprium eſt ad proprietates quæ exprimi nequeunt confugere, quàm hoc ignorantiæ ſit aſylum.* Tamen & vel ipſe pollicetur librum de iis quæ ab occulta proprietate operantur, & firmat *Æſchrion* præceptor eius,quòd cancros vſtos ad rabiem proprietate mirabili prodeſſe dixerit, quare occultæ proprietates concedendæ,vt tam multis exemplis probat Fernelius 2.*de abdit.17.*Ruellius 1.*de natur.ſtirp.22.* Hanc occultam proprietatem habere pro retinendo fœtu in vtero, corium Equi marini, certus ſum, ex quo ſi fiat Zona, & toto geſtationis tempore iuxta carnem cinguli modo feratur, aborſus non continget, quod auxilium, pluribus tentatis incaſſum, quæ in præſeruatione abortûs à Medicis imperantur, præſtantiſſimum ſemper inueni. Facilè reperitur venale hoc corium Olyſipone, Venetiis, Neapoli, Hiſpali. Si deſit, vtere Zona ex lupino corio paratâ,quam huic vſui eſſe mirabilem fidiſſimo experimento adinueni.

* *
*

A

OBSERVATIO CLXII.

Ad excludendum fœtum mortuum, Vnguentum efficaciſſimum.

A Summo rerum conditore lege ſancitum repetimus *in lib. Geneſis cap.* 3. in peccati intrepidæ Protoplaſtæ pœnam, hanc, vti & cunctas mulieres in dolore parere. Quare ſi partu in naturali tot repullulant ærumnæ, geminantur dolores, emergunt anguſtiæ, quantò magis in violento, ac præter naturam à mordicatione, excrementorum putredine, odore fœtûs horribili, halitu menſtrui ſanguinis craſſi relicti, & in vtero velut in cloaca coërciti, B partéſque ſuperas lancinantis, ſcaturient immania tormina,anxietas ingens, acerbi cruciatûs, delirium, & alia ferina ſymptomata, quæ ſæpè inexorabilem mortem, & vitam amaritudine plenam repræſentat. Rurſus ſi vnici medicinæ ſplendoris ope & auxilio, in Epidemiis, octo puerperæ (vna excepta Epicratis vxore, quæ poſt ſummos labores 80. die fuit abſolutè iudicata) euadere haud potuerunt, ſymptomatum ſæuitie, morborum grauitate, & cauſarum Cacoëthia oppreſſæ, ac deuictæ; quid ſperandum nos inferiores Medicos, qui ſummi ilius parentis collatione,abortiui ſumus,in truculento hoc affectu exercere poſſe? Sed cùm multa ſint, quæ ille *in libris de* C *morbis muliebribus* pro excludendo fœtu mortuo proponit,hoc auxilium adiungam,quod in fœminis hoc agône prehenſis ſummo fuit ex vſu, & maximè cuidam, cui à peruerſo marito violentâ manu ſuper vmbilicum vehemens illatus eſt ictus, poſt quem exanimis immobilem fœtum perſenſit. At pluribus celebratis hoc ſolo Vnguento poſito ſuper ventrem, & in perinæo,fœtum excluſit.

℞. *Medul. Colocynthid. Succi Colocynthid. viridis, an.*℥.j.*Succi Rutæ*, ℥.j.ß. *Euphorbij*, ℥.ij. *Vnguent. Arthanit. maioris*, ℥.iij. *Myrrhæ*, ʒ.vj.*Olei de Caſtor. Olei Rutæ,an.*℥.j.

Coquantur ad ſucci conſumptionem, & fiat vnguentum.

D

OBSERVATIO CLXIII.

Fœtus mortuus, Peſſario appoſito foràs excluditur.

Conuenimus elapſis diebus in curatione cuiuſdam nobiliſſimæ Comitiſſæ Medici octo, cui ob viſa nocturna ſpectra ſtupefactæ repentè fœtus nonimeſtris eſt mortuus. Vocati vidimus grauium ſymptomatum turgentes fluctûs, difficiles ſyrtes, laborioſos anguſtiarum ſcopulos,vada querelarum impenetrabilia,duriſſima ſaxa.Obſcuro hoc ſymptomatum intricati labyrintho Diuinum expoſtulauimus auxilium. Et dum Balneum parabatur Oleagineum E cum decocto medicamentorum aperientium, & vias dilatantium, commixtum,tantoperè à Thaddæo Dunо laudatum *lib.miſcellaneor.cap.21.*& Valleriola *lib.1. obſeru.1.* quod ſuus Medicus doctè parauerat,in quod illa erat ingreſſura: Nos ſic conſultationem exorſi ſumus. Primus pro certo ſuppoſuit in hoc caſu auxilia debere eſſe potentiſſima, & fortiora, quàm quæ ad excludendos fœtus viuos parantur: nam vt doctè ait Galen. *lib.5. aphor.55. ad bonum partum duorum corporum vigore opus eſt, & grauidæ mulieris, & infantis, &c.* Quare in mortuo facultas eſt ſopita, quoniam non motu ſuo, ſed pondere naturam ſtimulat. Sicque conſuluit fortia ſternutatoria iuxta ſenis edictum *lib.5. aph.35.* dicentis, *Mulieri quæ vterinis moleſtatur, aut difficulter parit, ſuperueniens ſternutatio, bonum.* Crurum ligaturas, vincula, cucurbitulas, fo-

tûs,

tûs, & infeſsûs, Vnguenta, ex violentis medicamentis conſtructa. Secundus. Suffumigia conſuluit fortiſſima vtero apponenda. Tertius. In potum aſſumendas eſſe prædixit pilulas ex Euphorbio cum Myrrhâ, Sagapeno, & Ammoniaco. Quartus. Peſſaria fœtum natiuâ quadam vi extrahentia imperat. Quintus. Spretis violentis auxiliis manu ſuaui extrahendum eſſe fœtum inculcat, cuius ope fœtum mortuum excluſiſſe gloriatur Carolus Stephanus doctiſſimus *lib.3. cap.2. de diſſect. part. corp. human.* Sextus. Cultello excidendum eſſe fœtum in vtero matris ad mentem Hippocratis *lib. de ex ſectione fœtûs, & lib.1. de morb. num.87.* vt ſic in minimas partes diſſectus, meliùs poſſit extrahi, opinatur. Septimus. Vnco extrahendum ad priſcorum mentem contendit; nam cætera auxilia moroſa ſunt, & maximum in procraſtinatione periculum. His dictis quid in hoc opinionum portento Senior dicat, ignorat prorſus. At cùm fœmina exiiſſet è Balneo, cuius beneficio fœtus lapſus erat ad os vteri externum, dilatatis viis, & partibus laxioribus factis, vt per illam viam irritaretur natura, poſt iterum applicitum Balneum, quarti votum approbauit, & ſic fœmina Peſſario repentè parato, fœtum mortuum cum vehementi impetu excluſit. Peſſarij forma eſto hæc.

℞. *Ammoniac. Opopanac. Caſtor. Serapin. Ellebor. nigri, Staphiſagr. Ariſtoloch. rotund. Pulp. Colocynthid. Scammon. an.ʒ.j. Euphorb.ʒ.j.*

Cum ſucco Rutæ, Cyclamin. Cucumer. Aſinin. & felle Taurino fiat Peſſarium digitalis longitudinis, & filo alligetur.

OBSERVATIO CLXIV.

Fœtus mortuus, Saphenæ ſectione, excluditur.

Solertiſſimus Magiſter *lib.1. de morb. mulier. numer.* 100. ſic præfatur: *Si verò prægnans multo tempore cohibeatur, & parere non poſſit, ſed diebus pluribus ex partûs doloribus laboret; ſit autem iuuenis, in vigore, & multo ſanguine referta, ſecare oportet venas in malleolis, & ſanguinem detrahere; virium reſpectu habito*, &c. Hoc auxilium vnanimis Medicorum confirmauit opinio, ſi fœtus ſit viuus. At in mortuo nullus adhuc id celebrandum imperauit, quod ego fœliciſſimo euentu ſum expertus. Iuuenis erat in vigore ætatis conſtituta, lauto victui aſſueta, ſucculenta, & quæ in primis menſibus ſanguinem pro præſeruatione abortûs, pro antiquo more non emiſerat. Hæc ob copiam, emortuo fœtu, eum expellere non poterat, quoniam nonimeſtris erat. Plurima biduo ſunt tentata præſidia. Viſis his, & adſtante in vtero copiâ, fœtus per obſtructas vias cùm percolari non poſſet, è ſaphenâ ſanguinem exhaurio: nam ex hac parte facta phlebotomia naturam ad inferiores partes præcipitat, & plenitudinem particularem demit, quæ vias coarctat, & fœtui impedit egreſſum. Hoc auxilio celebrato, fœtus ad imum ventrem magis vergere videbatur, & illa à præcordiorum dolore, quo antea immaniter premebatur, erat immunis. Veſperi ad illam reuerſus, & de his omnibus certior factus, ex alterâ ſaphenâ ſanguinem detraxi, poſt quam, ante diluculum, fœtum eiecit. Magna ergò eſt non ſolùm ad viuum, ſed ad mortuum fœtum excludendum phlebotomiæ vtilitas in actuali nixu, conſtantibus viribus, & in hoc truculento morbo neceſſaria. Conſule Mauricium Cordæum doctiſſimum *in com. cit. Hippoc. contextûs.*

OBSERVATIO CLXV.

Fœtus mortuus, vnco extrahitur.

In malis erat primipara quædam, & duobus diebus afflicta parere non poterat. Cum ecce ex labore, vigiliis, & immani dolore, fœtus in vtero emoritur. At cùm ipſa præſidia reſpueret faſtidio preſſa, & aliis auxiliis externis, vnguentis, fotu, peſſariis, ſuffumigiis non leuaretur, illi prædiximus, vt permitteret, vti fœtus vnco extraheretur. Hoc audito perterrita in ſyncopen incidit. Quare vocatus peritus Chirurgus, qui fœtum ſuaui manu extracturum, illi bonâ fide pollicetur. Annuit ipſa ſpe ſalutis allecta. Ille reſupinam mulierem in lecto collocat decliui poſitu, cruribus valdè elatis, atque diſiunctis. Hanc mulieres fortiter continebant. Tunc Chirurgus denudatis brachiis, manibúſque multo oleo illitis, & ſenſim in oſtium vteri illatis, pueri ſitum, & formam diſquirens, vncum, quem iuxta ſe in lecto abſconditum habebat, in capite fœtûs infigit, benéque firmato vnco leniter trahit, ne diſrumpatur quod vncino arreptum eſt. Extracto fœtu lacero, & nimiâ iam putrilagine affecto, fœmina, reſoluta, victu refecta vires recuperat. Quod auxilium in plurimis in agône poſitis feliciſſimè ſum expertus. Remedium antiquiſſimum eſt, prolatum ab Hippoc. *lib. de exſectione fœtûs.* Approbarunt Paulus *lib.6. cap.74.* Celſus *lib.7. cap.29.* Aëtius *tetrab.4. ſerm.4. cap.23.* Auicen. *21.3. tract.1. cap.14.* Rhaſis 22. *continent. tractat. 7. cap. 5.* Sequuntur Ioan. Ieſſenius *cap.18. inſtit. Chirurg.* Iacob. Rueff. Paræus, Vidus Vidius, Beniuenins, & plures alij, & proprio experimento obſeruauit Valleriola *lib.5. obſ.2.* & nuper luculenter, & eleganter Doctor Nicolaüs Fontanus Medicus ſolertiſſimus, in eo tractatu cui titulum dedit, *de extractione fœtûs mortui Chirurgica manu; matrè ſaluâ, cap. penultimo*, eruditiſſimè diſſeruit.

OBSERVATIO CLXVI.

Fœtus mortuus putridus fruſtillatim poſt duodecim annos excluſus.

Mediocris ſortis fœmina, ætatis 16. annorum, quùm ob difficultatem partûs fœtum mortuum calidiſſimorum medicamentorum ope excluſiſſet, tanta humoris mordaciſſimi, ignei, ardentiſſimi per vterum copia per menſem eſt excreta, vt vtero dilaniato, & exulcerato, lentâ febri oppreſſa de vitâ periclitari videretur. Poſtea, poſt quatuor menſes vterus ita occalluit, vt minimo relicto foramine, vrinam tenuiſſimi fili modo expelleret, & menſtrua per anguſtiſſimum locum cum diris torminibus veluti coërcita erumperent. Hæc cum viro concubuit, & ſemen effuſum, per foramen exiguum ab auido vtero attractum. Itaque concepit, ſed dum pariendi tempus expectat, non potente fœtu per viam quaſi occluſam, & calloſam percolari, in animi deliquium incurrit. Monita vt ſectionem admittat, quam facilem futuram prædixerunt Chirurgi, velut in imperforatis, & clauſis fieri conſueuit. Illa renuit omnino. Sicque mortuum fœtum retinuit quatuor menſibus nulla ſequuta noxa, qui per annum valdè computruit. Tandem poſt tres annos per vuluæ oſtiolum oſſicula minutiſſima excernere cœpit. Et paulatim vſque ad decimum annum, carnes corruptas, & cranij fragmenta eiecit, quoúſque ob fœdam, virulentámque ſaniem, ore vteri putrefacto, hic dehiſcere, & paulatim in duodecimo anno, dilatari viſus eſt, & ſic reſidua oſſa fruſtillatim efflu-xere, & omnino detumeſcente vtero, vlceribus con-

ſolidatis

ſolidatis conualuit mulier, & poſt plures annos re-deuntibus ſtatuto tempore menſtruis,feliciter deinde concepit, & viuum enixa eſt puerum. Nec mireris: Nam Albucaſis *lib.2. Chirurg.*76.Alexander Benedict. *lib.25. de curand.morb.*33. Rouſſetus 2.*cap.ſect.2.de partu Cæſar.* Matthias Cornax, Langius, & alij,memorant ſe vidiſſe fœtûs mortuos putridos in vtero retentos, quatuor annis, 14.28. & per aluum, vterum, vmbilicum,excitatis abſceſſibus fuiſſe excretos,ſaluis matribus, quæ deinde abſque fœcunditatis noxâ conualuerunt.

OBSERVATIO CLXVII.

De Sphincteris Reſolutione.

Sphincteris reſolutio, Ebeno curatur.

Eleganter quidem Arabum Archiater docuit 1.4. *tract.2.cap.1.in fin. quòd à febribus acutis interficientibus rarò fit euaſio abſque contractione membri.* Laborauerat honeſta matrona febre maleficentiſſimâ, à qua ſummi Omnipotentis potentiâ, & Medicorum operâ euaſit.Conualeſcens excrementa alui inuita effluere ſentit, ſéque non poſſe coarctare anum,& muſculum conſtringere confeſſa eſt. Hoc vitium è debilitate natiui caloris,ob prægreſſam febrim depopulati, frigidique humoris copiâ ad Sphincterem delapsâ euenire ratus ſum: nam ex præcedente lethali morbo vires erant inualidæ, coctiones minùs fauſtæ: decolor enim, & exilis remanſit, & vix incedere poterat. Remedia imperantur. Purgatio lenis, fomenta, lauacra, ſuffumigia fiunt ſuper podicem. Malum nullis ceſſit auxiliis.Tandem ſudoribus excitatis cum decocto Ebeni ad 20. dies, fæces per longius ſpatium retinebat.Demum hoc emplaſtro oſſi ſacro admoto integram conſequuta eſt ſanitatem.

℞. *Emplaſtri Viperini, Confortatiu. Vigon. Gummi Tacamacha, an.℥.ß. Olei Laurini, Olei Angelicæ, Olei Caſtor. Olei de Coſto, Olei Aniſi, Olei Terebinth. Olei Roriſmarin. Olei de Piperib. an.℥.ß.*

Cum cerâ ſec. art. paretur Emplaſtrum, extende ſuper pellem vulpinam.

Memini me olim Balneis naturalibus perſanaſſe recti inteſtini reſolutionem in quodam ſene, cui excrementa alui inuitè fluebant, quæ ex ſæuâ Epilepſiâ habuit ortum;nam hæc poſtquam illum per menſem miſerrimè cruciaſſet,grauiſſimis ſtipata ſymptomatis, in brachij, longanonique Paralyſim finita eſt.Neque hoc nouum putes.Id enim docuit Galen.4.*acut.*27.firmauit Auicen.1.3. *tract.* 5. *cap.*8.§. *Et quemadmodum Apoplexia conuertitur ad Paralyſim, ſimiliter plurimùm Epilepſia conuertitur ad Paralyſim, &c.* Confirmant Eraſt. *lib.* 4. *diſput. cont. Paracelſ.* Salius, *ad cap.* 19. *Altom.* Licèt enim Apoplexia creberrimè in Paralyſim finiatur, quoniam huius cauſa eſt multò maior, obſtructio confirmata, difficilior, & cerebrum magis languet, & ſic hoc, humorem craſſiorem, nec diſcutere, nec ad loca excretioni deſtinata tranſmittere poteſt, & contrariæ cauſæ in Epilepſiâ contingant frequenter: aliquando, rarò tamen,ſi hæc grauis eſt, & acceſſionum frequentiâ affligit,& eſt finitima Apoplexiæ, in reſolutionem finitur, vt Coſtæus *in com. Auic.* doctè explicuit. Quare frequenter Apoplexia, aliquando Epilepſia in Paralyſim finitur. Hac diſtinctione ſoluitur contradictio apud Galen.quem manifeſtè ſecum pugnare contendit Valleſius *lib.de loc.manifeſtè pugnantib. contrad.*6.quùm hoc modo 4.*de loc.*2. intelligendus ſit, dicens:ſolam Apoplexiam in Paralyſim finiri. Lege Amat.4. *centur.*22.

A

OBSERVATIO CLXVIII.

De Coxendicis dolore.

Coxæ dolor, hirudinum ſupra partem affectam ſuctu, curatur.

IN coxæ doloribus, reprimentibus non eſſe vtendum, ſed lenientibus, & Anodynis latâ oratione exponit Galen.10. *ſec. loc. cap.*2. Coxendicis dolore intolerabili premebatur quidam, qui impoſito lacte muliebri cum Roſaceâ permixto valdè fuit exacerbatus.Vocatus ego,cubiti, & tali venam ſeco,vomitum moueo. Foueo partem relaxantibus vnguentis, per aluum clementer expurgo.Applico mirabile Vnguen-

B

tum Ebulorum deſcriptum à Lacunâ *l.*4. *in Dioſcorid. cap.*175. fitque ex ſucci rad. Ebulor.& fol.an.℥.ij.coctis in ℥.vj. Olei Chamæmel. quoùſque abſumantur ſucci, & cum guttulis Aceti ad maiorem penetrationem,& Cerâ fit Vnguentum.Cucurbitulam magnam ad priſcorum modum ſuper Ancham cum ſcarificatione appono. Cauſtica imprimo. Nulla profuêre. Tandem ex Pauli conſilio *lib.*3.*cap.*77.Cælij *lib.*5 *tardar.paſſion.cap.*1.Coxæ octo magnas hirudines impono. Tanta ab his animalculis ſequuta vacuatio eſt, vt poſt decem horas ſine dolore remanſerit,quod auxilium in Chiragrâ, Podagrâ, & Gonagrâ ſæpè poſt vacuatum corpus fœliciter ſum expertus.

C

OBSERVATIO CLXIXI.

Vſtio venarum retrò aures, Iſchiaticis vtiliſſima.

IN Iſchiatico dolore ſectionem venarum retrò aures vtilem eſſe Hippocrates ſæpè admonuit. Iuniores rariſſimè ſunt experti, in qua parte cur cauterium impreſſum tantopere proſit, ambigunt prorſus. Mihi non ſemel videre licuit cum vtilitate multa, præſertim quando fluxio à capite irruit in co-

D

xam, à quâ parte hoc malum foueri docuit Hippoc. *lib.*2.*epid.ſect.*5.*lib.de glandulis,num.*10. Cuius auctoritate motus Fernelius *lib.*6. *Patholog.*18. *& conſil.* 12. Arthritidis originem ſemper à capite emanare contendit, quam abſurdam opinionem acriter plures refutant. Vocatus vt inuiſerem Luſitanum illuſtriſſimum, eum inueni coxæ dolore immani vexatum. Pro tanto malo auxilia paro,roborantia,calida; nam morbus ex pituitoſa defluxione à capite defluente ducebat originem. Purgantia propino, ſudorifica ex China exhibeo, partem ſcarifico, vro. Non ſuccumbit affectus. Ipſe veluti deſperatus, ſagas, mulieres, ſortilegos, incantatores conſuluit, & à vulgari plebe multam remediorum farraginem acceptam coxæ imponit. Sed cùm viderem in hoc contumaci mor-

E

bo Hippocratem venæ ſectione retrò aures vſum fuiſſe, *tum 6. epid. ſect.*5. *text.*22. §. *cùm adſunt fluxiones, venæ in auribus ſcindendæ ſunt, &c.* Et *lib.de aëre, loc. & aq. num.*50. nam ſic intercepta via, per quam humor à capite ad coxam decurrit, leuantur ægri: eam celebrandam curaui, ſed non inuentus Chirurgus qui eas ſcinderet, vt Auicen.4.1. *cap.* 20. illas in morbis capitis ſecandas docet. Huius loco externam cutem retrò aures ſcarificaui, ſed citra leuamen vllum. Ecce quidam ægroti ſatis amicus eum inuiſit, quem ſupplex exorat, vt ſi fortè apud Iapones, vbi diutiùs fuerat commoratus, aliquod præſidium inuenerit, quod miſero ſolatium afferre poſſit, pandat libenter.Ille, vt erat rei Medicæ ſtudioſiſſimus, coxam affectam videre concupiſcit.Tumorem in Iſchio ſiniſtro nullum notat. Vnum æger illi ſignum am-

pliùs

pliùs patefacit, quòd inuadentem paroxyſmum tinnitus aurium cum Hemicrania præcedebat ſemper, argumentum certum à capite fluxionem oriri. Tunc Fonticulus in ſiniſtro brachio aperitur, ex quo per menſem Ichor emanauit citra vtilitatem vllam. Nullis conferentibus, amicus ſolatur amicum, ſe matutino tempore facturum præſidium pollicitus, quod tanto malo ſubſidium ferat. Diluculo veniens, me præſente, retrò aures Cauterium inurit, factum ex vitis ſarmento ignito, quo duarum horarum ſpatio, ex breuioribus interuallis cutem inuſſit. Poſt eſcharæ lapſum defluxit decem fere diebus, tenuis, aquoſáque humiditas, quæ excreta, poſt 20. dies, omnis doloris, & eiuſmodi morbi ceſſationem ægrotanti attulit, quod auxilium apud Perſas pro hoc morbo, cæteriſque ex capite fluxionibus ſubortis, eſſe vſitatiſſimum inculcabat. Ne verò in poſterum conſolidato vlcere, & ſuppreſſa manante humiditate recrudeſceret malum, vlcus Cauſtico impoſito apertum diu reſeruo. Hoc exemplo edoctus ſimile auxilium in capitis affectibus, cæteriſque deſtillationibus ſæpius celebraui cum vtilitate mirâ.

OBSERVATIO CLXX.

Iſchiaticus dolor, ſaluatella in pede ſecta, curatur.

AVicenna inter Arabes magni nominis auctor, 22.3.*tract.*2.*cap.*25. ſic eloquitur: *Et ex iis quæ phlebotomantur, eſt vena quæ eſt inter minimum, & ſecundum pedis, & dicitur quod hæc vena magis iuuatiua eſt, quam vena Iſchiatica, ſicut ſaluatella magis iuuatiua eſt, quàm Baſilica in ægritudinibus Hepatis, & ſplenis*, &c. Acceſſere mecum quatuor non incelebres Medici luctaturi cum coxæ dolore, qui multoties eorum præſidia, etſi ſaluberrima contempſerat. Auicennæ voto munitus, Iſchiaticam venam, per latus externum pedis, inter minimum, & ſecundum digitum diffuſam ſecandam iuſſi, ſed quùm nouum eſſet auxilium, & noſtro ſæculo inuſitatum, reſpuunt omnino, *cùm parum referat venas in pede interiores ſecare, aut exteriores: ab vna enim vena ambæ naſcuntur, in poplite trifariam diuiſæ, quoniam & vna vena ad hoc peruenit membrum, non ſicuti ad manum duæ*, vt *lib.*6.*aph. com.*36. docuit Galenus. Sed cùm rectitudo plurimum proſit in celebrandis vacuationibus omnibus, ipſo monente Magiſtro vbique paſſim, in ea ferienda contra illorum votum adhuc inſiſto. Affines annuunt. Extracto ſanguine craſſo, & multo, conualuit æger.

OBSERVATIO CLXXI.

Iſchiaticus, hirudinum vſu reſtitutus.

PAuli ſententia eſt ſingulari digna admiratione *in lib.*3. *cap.* 77. *rubric.* 3. *in recenti artuum dolore venam eſſe ſecandam, quùm ſtatim quis morbum experiri primum cœperit: nam quos fluxio frequenter iam infeſtat, iȷ plus inde noxæ, quàm auxilij ſenſerunt, præſertim quibus corpus eſt naturâ frigidius, aut etiam imbecillius*, &c. Explicant ingenioſè ſatis Mercatus *lib.* 4. *de morb. intern.*20. Ludouicus Septalius *lib.* 7. *cautior. medicinal. num.*179. Coxendicis dolore diuturno vexabatur quidam natiua ſorte melancholicus, quem Medici frequenti venæ ſectione, quoties inuadebat dolor, excruciauerant: ſed cùm eſſet reſolutus valdè, loco phlebotomiæ, mariſcis hirudines apponendas curo. His vſus per annum, omnino ſanus euaſit. Nam fluxio irruens in coxas, ad ſedem deriuata eſt. Quoniam vt Hæmorrhoïdum apertio à coxêdice præſeruat: ſic menſtruorum prouocatio hunc morbum ſanat, ſicut retentio

A creat, ex Hipp. *lib.*5. *epid. num.* 33. §. *Polemarchi vxori in morbo articulari, coxæ dolor quidam vehemens, cauſa erat, quòd menſes non prodirent*, &c.

OBSERVATIO CLXXII.

De Gonagra.

Genu aperto, loco puris, egreditur ventus.

NIl eſt, quod Medicos, atque Chirurgos magis decipiat, atque deludat, quàm genu flatuoſus tumor: Nam ſæpiùs dolor, pulſatio, & vel tactus ipſe, pus adeſſe internum repræſentant. Adfuimus diu in B curatione cuiuſdam OEconomi, cui ex genu antiquo dolore, & tumore claudicanti plurima præſidia ſunt imperata. Purgationes variæ, fotûs, Vnguenta, emollientia Emplaſtra, Balnea naturalia, Sudorifica ex Smilace aſpera, Balneum ex Sale, Tritico, Arena, Milio, Vinaceis, Muſto actu calidis. Tandem cum trierſpio nihil proficeret, ad Cauterium in brachio partis affectæ, & crure ſani lateris acceſſimus, ſed citra vtilitatem vllam. Ecce eum inuiſentes Chirurgi, ex tumoris tactu, & interno ſtrepitu, pus adeſſe denunciant. Concordes omnes (vno ſeniore reluctante ſolùm) adſtantibus Medicis, cauterio actuali partem perforant, at genu aperto egreditur ventus. Illi rubore ſuffuſi ſæpè hoc accidere dictabant cum Galen. *lib.*4.*com.*21.§. *Fuerunt ſanè qui aliquando tumores præter naturam in muſculis ſecuerunt, tanquam pus in eo reperturi, ſed nihil aliud* C *præterquàm ſpiritum, qui totam per carnem minutatim diſſeminatus eſſet inuenerunt*, &c. Tranſtulit Auic. 3.4.*tract.* 2.*cap.*19. *Et quandoque exiſtimat, quòd ſuper membrum eius ſicut genu ſit apoſtema indigens perforatione, quare perforat ipſum, & egreditur ventoſitas tantùm*, &c. Vtcumque ſit, æger tanquam deſperatus appoſito per menſem Emplaſtro Viperino, malaxato cum Ammoniaco, & Oleo Vulpino meliùs habuit, ita vt dilatato crure cum baculo incedere poſſet.

OBSERVATIO CLXXIII.

Balnea naturalia, articulorum doloribus vtiliſſima.

D EXcellentiſſimus quidam Princeps, ex venere, & otio multo plurimam ſuccorum crudorum copiam in prima corporis regione accumulans, eam vomitu quandoque reiiciebat. Cúmque lenti humores irruerent in artûs præ copia aucta, aſſiduis articulorum doloribus opprimitur. Plura à ſuis doctiſſimis Medicis celebrata auxilia, quæ craſſorum humorum ſarcinam deponerent, vnáque robur affectis partibus conciliarent: nam monente Galeno *lib.* 6. *aph. com.* 28: *articularis morbi cauſa eſt artuum imbecillitas cum redundantium humorum copia coniuncta.* Sed cùm ex tam multis, rectè, & vt decet adminiſtratis nullum ſequeretur iuuamentum, plurimos in ſui ſub- E ſidium Medicos conſuluit. Hi Balnea naturalia, aluminoſa præſertim, ſalutaria eſſe prædixerunt, profligandoque huic contumaci morbo opportuna: nam ea artûs roborant, ſuperfluam humiditatem exiccant, flatûs abſumunt, calefaciunt, & craſſum humorem attenuant, quorum mirabiles pro hoc morbo curando, dotes vnanimiter decantant auctores, de quorum numero ſunt Auicenna 22.3. *tractat.*2. *cap.*7. §. *& non fiat balneatio niſi in aqua thermarum*, &c. & *cap.* 25. §. *Verùm & aquæ Thermarum conferunt, & in hora ægritudinis*, &c. Sequuntur Paulus *lib.*1. *cap.*52. Aëtius *Tetrab.* 1. *ſermon.* 3. *cap.* 167. Oribaſius *lib.*1. *Synopſ.* 29. Explanant Cardanus *lib.*2. *contrad. tract.*4. *cont.* 3. Hieronymus Sauanarola *tractat. de Balneis in*

princip. Fallopius *tract. de aquis thermalibus, in præfat.* His præfatis æger ad Balnea alacri animo ſe accingit, eáque admittit trigínta dierum ſpatio cum vtilitate tantâ, vt in poſterum nullum morbi veſtigium remanſerit. Cauſa eſt, *quoniam Balnea naturalia, quæcunque ea ſint, ærea, ferrea, ſalſa, nitroſa, bituminoſa, iuuant in doloribus articulorum, & Podagræ,* vt monuit Auicenna 2. 1. *doct.*2. *cap.*19. Si ergo hæc vera ſunt, & ex facundiſſima Principum mente exhauſta; quod infortunium contigit Mercato, in medendis morbis verſatiſſimo, vt illa pro articulorum doloribus reſpuat,& perfricta fronte condemnet; *Lib. enim* 4. *de morb.intern.cap.vlt. prope fin.* ei ſe addixit opinioni, vt credat hoc præſidium ficulneum eſſe, & nullius vsûs. Balnea, inquit, laxant, emolliunt neruos, debilitant, quo titulo Galenus *lib.*11.*meth. cap.*20. ea articularis doloribus infeſtiſſima eſſe affirmat: *Nam plus poteſt humiditas ad relaxandum, quàm poſſit aquæ qualitas adſtringens ad exiccandum,reſoluendum,& roborandum.* Sed hunc virum dormiiſſe ſub Mandragora, nemo non videt; nam *Galenus* de Balneo,hoc eſt,dulcis aquæ lauacro intelligendus eſt, quod eneruat neruos, fluxiones mouet, fundit, liquatque humores, artûs debilitat: nam præterquam quòd ibi de dulcis aquæ Balneo loquatur, cùm ſimpliciter profertur, Balneum, hoc ſubintelligitur, ex Gal. *eo loco, &* 7. *lib. ſec. loc. cap.*1 *in med.* Hoc ſignificauit Auic.*loc.cit.cap.*13. dum dixit, *Balneatio quidem cum aquis calidis, & humidis nocet, propter illud quòd liquefacit de humoribus,& dilatat de poris, niſi in aquis thermarum, &c.* Hæc enim licèt primo occurſu ob actualem humiditatem aliqualiter relaxent, ſiccitate tamen potentiali deinceps adſtringunt, exiccant, & roborant. Hac de causâ vidimus plures ſanatos, qui antea articularibus cruciatibus immaniter erant oppreſſi, ſolius luti balneorum naturalium ope, quo cùm vnguenti modo artûs illinerent, omnimodam conſequuti ſunt ſanitatem. De hoc inſtituto legendus doctiſſimus Spigelius *lib. de Arthritide, prope fin.*

OBSERVATIO CLXXIV.

Admotò Narcotico ſuper genu, mortificatio, & mors.

QVantùm oporteat Medicos in Narcoticorum impoſitione ſupra dolentes articulos, eſſe ſollicitos,priſci docuêre,& hoc exemplo ampliùs patebit. Quidam immani genu dolore vexatus,plurima, vel à nebulonibus, & medicaſtris relata auxilia tentauit.Hi doloris feritati ſolùm attenti ſtupefacientia protinus imponunt, nempe Emplaſtrum ex foliis Hyoſcyami, radice Mandragoræ, cum Aceto & Opio conſtructum, nullo alio adiecto calido medicamento, quod frigidorum efficaciam corrigeret. Poſt applicationem dolor ferociùs inualeſcit, genu liueſcit, & ſic reſolutis viribus,animo deficiens,ſuperueniente Gangrænâ, è vita diſceſſit.

OBSERVATIO CLXXV.

Sanus genu dolor, Hydrargyri vnguento curatus.

IN multis morbis præter Gallicum, Hydrargyrum adminiſtrari, teſtatur Auicenna *lib.*2.*tract.*2.*cap.*47. Quadragenarius cùm immani genu dolore afflictus quateretur à frigido humore ſuborto, qui medicamentorum vim ſæpiùs contempſerat, Emplaſtro Ranino cum triplicato Mercurio partem inunxit. Aliquantiſper remiſſus eſt dolor. Ergo,vt certior fierem, num aliquando Gallicæ luis primordia eſſet expertus, ab eo inquiro, negat obnixè. Tamen alacrior factus non ceſſaui Hydrargyrum, extinctum priùs, & commixtum cum Oleo Laurino, Styrace,& Terebinthina Vnguenti forma genu apponere. Mirum dictu, dolor conquieuit omnino. Ne ergo in multis morbis aliis à Gallico, applicando, ſis meticuloſus: nam reſoluit duritiem, dolorem ſedat, flatûs diſcutit,& tenacem humorem mirâ efficaciâ abſumit.

OBSERVATIO CLXXVI.

Immanis genu dolor, fonticulo infra inguen aperto, curatur.

MEdicus quidam ob aſſidua ſtudia, & labores, defluente humore à capite, in dentes & ventriculum, harum partium per multos annos acerbos dolores tulit, at vacuantibus, & roborantibus præſidiis conualuit. Poſtea truculento genu dolore oppreſſus ita contabuit, vt nec igne miteſceret malum. Tandem lauacro hoc eſt leuatus.

♃. *Sampſuc. Iua arthetic. Artemis. Abſinth. Chamæmel. Maioran. Stœchad. Betonic. Roriſmarin. Saluiæ, Nepitæ, Rutæ, Origani, Pulegij, Summit. Lauri, an. M.*ß. *Radic. Pæoniæ, Acori, an.*℥.iij. *Radic. Ebul.*℥.j.ß. *Maſtich. Macis, Cinnamom. Caryophyl. an.* ʒ.ij. *Sulphur. viui, Nitri, Alumin. Salis, an.* ʒ.ij. ß. *Stercor. Caprin. Stercor. Columbin. an.*℥.ij.

Coque in vini potentis ℔.viij. ad medias, colaturæ adde.

Aq. vitæ, ℔.ij. *Olei de Caſtor.*℥.iv. *Olei Vulpin.*℥.iij. *Olei Lumbricor.* ℥.ij. *Balſami,* ℥.iij.

Cùm verò poſt tres menſes fluxio ex habituali capitis intemperie in coxam irrueret, pluribus applicitis, nullo alio potuit omnino conſaneſcere, quàm fonticulo excitato infra inguen in parte domeſtica, cuius ope, humor, qui à capite in genu confluebat, eſt vacuatus, quare intercepta fluxione in poſterum alacriter vixit.

OBSERVATIO CLXXVII.

De Tibiæ dolore.

Super vlceratam tibiam medicamento ſtyptico intempeſtiuè impoſito, inflammatio ventriculi lethalis ſequuta.

CElebertima eſt hiſtoria illuſtris Romanæ, lata à Gal. *lib.* 14. *meth. cap.* 17. quæ quùm herpetem in malleolo haberet,& medicamento,ex Alga,& Sandice, hoc eſt, Ceruſa vſta, vſa eſſet,reſtricto humore, & aſcendente ad bubones vſque, leuari non potuit, quouſque cauſa fluxionis medicamenti purgantis ope eſſet exhauſta: nam vt inquit Auic. 3. 4. *tract.* 1. *cap.*7. *de cura formicæ. Cùm non incipis in ea cum euacuatione humoris ſecundùm quod oportet, immò medicaris vlcus cum eo quod ſanat, redit ex alio loco propinquo, & ex loco ipſo, & non ceſſat corrodere cutem, corroſione poſt corroſionem, &c.* Id ipſum proponunt Aëtius *tetrab.*4. *ſerm.*2. *cap.*6. Oribaſius *lib.* 7. *ſynopſ.cap.*33. *Nam pleriſque vlceribus purgatio competit,* ex mente Hipp.*lib.de vlcerib.num.*4.repetit Gal.4. *meth. cap.*6. Hæc non obſeruans incautus quidam Medicus, qui dum ad curationem Herpetis exedentis,crura & tibias depopulantis eſſet vocatus, in iuuene robuſto, tempore verno, natura ad extremas partes humorê bilioſum propulſante,citra totius prouidentiam exiccantia,& adſtringentia, primò leuia ex Pompholyge, deinde fortia ex Alumine,& Sublimato vſtis,parti vlceratæ impoſuit. Vix ter remedium fuerat admotum, quando coërcito humore,

humore,ſuborto in regione ventriculi immani dolo-re,cum vomitu fœtido ſanguinis grumoſi,atrabilarij, & concreti, febricula apparuit tenuis, lenta,cum anxietate, & extremorum frigiditate coniuncta. Huic miſero ventriculi inflammatione laboranti occurrens, anteacta inquirens, reuocandum humorem ad ſuam originem,nempe ad partes inferas conſului.Hoc præſtiti crurum lauacris,frictionibus,ligaturis,ſectione tali, hirudinibus ano affixis, & clyſteribus lenibus retorridum humorem vacuantibus. At omnia nullam opem attulerunt: nam aſſiduo vomitu, faſtidio ſummo, ſudore frigido,extincto veluti calore,occubuit.

OBSERVATIO CLXXVIII.

De Arthritide.

Olei ex oſſibus humanis, ad articularios dolores, vis eximia.

GVttam vocant Medici, quoniam humor guttatim in artus ſtillat. Cum hac Hydra ſæpè luctatus laborioſè, tanquam à Lernæo morbo, & inſuperabili victus, diſceſſi. Vnum exequendum ſupererat, & erat oſſium humanorum vſus, de cuius viribus ex aliorum mente ſat plura contra hunc morbum iactat Gal. 11. *ſimp.tit.de oſſibus*, Auic.2.2.3.*tract.*2.*c.*9.quorum oleum, vt rem pretioſam miris laudibus effert Crato *in conſiliis*, & Euonymus *in antidotario ſuo*. Plurimis eorum cinerem citra fructum exhibui.Quidam ferocis artuum dolore vexatus, ſpretis multis,oleo ex oſſibus humanis extracto, non ſolùm à cruciatu eſt leuatus, ſed in poſterum à tanto malo immunis euaſit. Accipe oſſa humana, magna, fruſtillatim incide,pone in igne quouſque excandeſcant, extingue in oleo vetuſtiſſimo, quibus contuſis ſtillat oleum ad omnes iuncturarũ dolores efficaciſſimum. Legendus in hanc rem Hieremias Sachetus *lib.de morb.capitis,cap.*10.

OBSERVATIO CLXXIX.

Auxilium ad præſeruandum à cruciatu Arthritico vtiliſſimum.

SEptuagenarius natura frigidus,& pituitoſus,quùm diu articulares dolores eſſet expertus, & multis tentatis præſidiis conualeſcere non poſſet, ad Terebinthinæ vſum accedere coactus eſt; cum vtilitate mira, de cuius laudibus tam multa prædicat Gal. *lib.* 5.*de ſanit. tuend. cap.*9. Interdum eam in mortario diſſolutam cum luteo Oui, adiecta vncia vna aquæ ſtillatitiæ Apij cum Saccharo deuorabat. Aliquando in pilulas redactam deglutiebat. Sæpè olei eius Chymica arte extracti vnciam, adiecta Amygdalini vncia in potum aſſumebat. Multoties Diaphœnico obuolutam ingerebat. At cùm inuitus ob eius horribilem odorem ea vteretur, in puluerem redigendam curo, illa priùs in teſta peruſtâ. Huius pulueris ſcrupulum vnum in iure auis, vel liquore commixtum, quùm ſingulis annis,toto verè aſſumeret, optimo regimine vſus, ſenectam vſque ad octoginta annos mitioribus articulorum tormentis concuſſus, immò corpore vegeto, ſucculento, ingreſſu firmo tranſegit. Hoc enim præſidium non ſolùm aluum ſoluere citra noxam poteſt, corpus à mucoſa pituita exonerans, ſed viſcera omnia,internas partes,Iecur,Splenem,Renes,Pulmones, Ventriculum, Vterum expurgat, cuius opem in harum partium,& articulorum doloribus ſemper efficaciſſimam ſum expertus. De cuius mirabili vi & aſſumendi modo, pulchra ſcripſit Lemnius *lib.* 1. *de complex.cap.*9.

A OBSERVATIO CLXXX.

Prophylacticum, contra articularem morbum, auxilium.

SIcut Cancamum(Luſitani *Animæ* vocant) dentium doloribus à frigida cauſa, gingiuiſque humore nimio madentibus extrà admotum mirè auxiliatur, vt Dioſcorides *lib.*1.*cap.*23. & Matthiolus docent; ſic,ſi cum aqua decocta Ebeno,radice Chinæ, aut decocto aliquo roborante aſſumatur pluribus diebus, ternûm obulorum pondere; hoc eſt ſcrupuli vnius,& dimidij quantitate,Comitialibus,Lienoſis,Suſpirioſis ſummo eſt auxilio. Adde tu, & Articularis doloribus à pi-
B tuitoſo humore pronatis. Vidi enim plures his cruciatibus concuſſos, qui nullo alio præſidio à tam rebelli malo ſunt præſeruati: natiua enim ſorte articulos roborat,lentum,flatulentumque ſuccum per halitum digerit caliditate ſua, ſi tribus horis poſt cœnam aſſumatur. Caue tamen,ne Cancami loco, Laccam Serapionis propines: hæc enim rubea eſt, tinctoribus expetita, odoriſque expers: illud verò eſt odoratum, Arabici ligni Lachryma,Myrrhæ ſimilis,vt Dioſcorides, & Paulus *lib.*6.confirmant. Nam verum *Dioſcoridis* Cancamum,gummi quoddam eſt odorum, ab India Occidentali,hoc æuo ad nos allatum,colore thuris ſubalbido, veſtium ſuffimentis dicatum.

C

OBSERVATIO CLXXXI.

De Podagra.

Podagricus materia ad ſtomachum conuerſa, reuocata fluxione ad artus, præter omnium ſpem conualuit.

PLurium morborum, ſicut & Podagræ in varios morbos fieri metaſtaſim, docuere, Hippoc. *lib.*6. *epid.ſect.*6.*text.*8. Gabucinus *com.de Podagra*, Trincauellius *lib.*12.*de curand.morb.cap.*1. Et nuperrimè Caſtrenſis Luſitanus explicuit in aureo illo opuſculo,
D cui, *Quæ ex quibus*, titulum dedit. Omnes facundiſſimam imitantur Gal. doctrinam *lib.*7. *Meth.c.*11. dum ſic inquit: *Illud deinde perpendendum, an aliud membrum corporis certo temporum circuitu vexari ſolitum,nunc non vexetur. Aliis enim articularis morbus, aut coxendicus, aut Podagra; aliis Cephalæa, aut fluxio aliqua, quæ in oculos, vel aures procubuit, nunc migrauit ad ventriculum*, &c. Sexagenarius quidam viginti annis, doloribus podagricis ex interuallis cruciatus, excitata inflammatione in vno pede, decem, aut quindecim diebus lecto decumbens, illius declinationem, nullo vſus auxilio, expectabat. Suppreſſa hac ſolita vacuatione per totum annum, de ventriculi dolore queri cœpit, ita immani, vt potum, cibumque re-
E tentrice debilitata protinus vomitione reiicere cogeretur. Medici à flatu omnia hæc euenire perſuaſi, in roborando ventriculo inſiſtunt. At quantò plura machinantur, tantò deteriùs ruebat affectus. Vocatus, dolorem ex ſuppreſſa vacuatione fuiſſe ſubortum illis inculco, totumque curationis cardinem eſſe repoſitum,ſi ad artûs reuertatur fluxio. Mirantur illi, ancipites, per quas vias eſſet reuocanda. Reſpondet Galen.*loc.citato. His igitur omnibus conſideratis,ſi quidem ex minus momentaneis tranſlatio facta eſt, quod ſuperfluum eſt ad eas reuocabis*,&c. Repetit *lib.*2. *de natur. human. com.*5. *in fin.* dum ſic ait: *Aſpeximus enim ſæpè in iis qui Articulari morbo, aut Podagræ obnoxij erant, quod repulſis ab artubus humoribus eò delatis, illi in principem aliquam partem contendentes, homini interitum attulerunt, cui ea ſola relinquebatur ſpes ſalutis, ſi iterum*

poſſent ad artûs reuelli, &c. Hæc *Galeni* verba cùm attenta mente perpendo, affectum pedem leniter perfrico, roborantibus decoctis, & attrahentibus non ſemel abluo, ſuauiter ligo. In talo venam ſeco, natibus, tibiæ hirudines impono, & quod plus eſt, cauterium in parte affecta externa quatuor digitis infra genu inuro, ex quo fonte, cùm ſordida, & virulenta emanaret illuuies, repurgato ſæpiùs corpore, & à ventriculi dolore, & à Podagra, reuocato humore ad artûs, in poſterum ſaluus remanſit.

OBSERVATIO CLXXXII.

Balneum ex Arena, Podagricis vtiliſſimum.

AB annis aliquot generoſus quidam vir Podagrico dolore laborauit, ita vt in pollice pedis dextri ingētes cruciatûs ex temporum interuallis pateretur, ob quorum ſæuitiem lecto decumbens plures noctes inſomnis ducebat. Hic cùm plurima ſine vtilitate tentaret, ad Balneum arenæ acceſſit cum commodo multo. Nam ardente Sirio pedem ſub feruentiſſima maris arena dimidiæ horæ ſpatio cùm leniter perfricaret, menſe toto, in die ſemel, à Podagra conualuit. Si deſit arena maritima, vtere fluuiali; nam vtraque, caliditate, & ſiccitate ſuâ excrementitiam abſumit humiditatem, vt priſcorum, & iuniorum doctiſſimi confirmant. Vide plura de hoc præſidio apud Antonium Sceenebergum *lib. de remediis ad omnes articulares dolores aptiſſimis, in init.*

OBSERVATIO CLXXXIII.

Atrox pollicis dolor, Narcoticis extra, & intus applicitis miteſcit.

VOcatus ad curandum iuuenem febrientem, qui cum lingua nigra, & ſiti inexplebili, dolore pollicis dextri pedis, poſt triginta dies concutiebatur immaniter, à bilioſo humore, ſubtilique concitato. Huic Medici rectè præſidia inculcauerant, frigidam diætam, iteratas ex gibbero phlebotomias, cucurbitulas coſtis affixas, lenientia enemata, mitia expurgantia, Vomitoria, Topica Anodyna, hirudines ter parti admotas, Emplaſtra varia. Nihil leuatus, febri adhuc intensâ correptus. Serum lactis propino. De cauterio parti inurendo diffidium obortum: nam ob partis ſquallorem, humoris acrimoniam, bilem feruidiorem factam, affluxum nouæ materiæ, timor erat ne ingraueſceret dolor, quare ab eo receſſimus. Tandem conuenimus, vt parti affectæ mitius imponeretur Narcoticum. Eo admoto, quod ex farina Hordei, Santalor. Roſ. mixtis cum Oleo Nymphææ, decocto Hyoſcyami, radic. Mandragor. Coriandri viridis, puluere Abſinth. cum gr. ſeptem Opij, & quatuor Croci, & vna parte populei Vnguenti conſtabat, adiecto lacte Vaccino, aliquantiſper leuatus eſt dolor. Deinde cùm fortiùs inualeſceret, ex Opij gr. xij. cum farinâ Hordei diſſolutis, adiecta niue, & Maſtichis puluere, Emplaſtrum impono, & per os drachmam vnam Philonij Perſici in aquâ Plantaginis diſſolutâ aſſumendam impero. His celebratis æger decem horarum ſpatio obdormiuit, expergefactus nullum ampliùs dolorem perſenſit. Iis ergò in calida cauſa audaciùs vtere, ex præſcripto Galeni *lib. 12. meth. 8.* Nam non ſolùm torporem inducunt, ſed acris, & furentis humoris tenuitatem cogunt, atque incraſſant, & vehementem calorem refrigerant. Si verò lædunt, *magis eſt æſtimanda noxa, quam mors.* Ex Gal. *loc. cit. meth. cap. 1.* Sic fecit Aëtius, qui Podagricum opiatis perſanauit, vt appoſito exemplo ipſe confirmat, *tetrab. 3. ſerm. 4. cap. 18.*

A

OBSERVATIO CLXXXIV.

Lactis equini potu, quidam à bilioſa Podagra præſeruatus.

TVrpe eſt in omni arte, nec minùs etiam in Medicina *ſine vllo profectu magnam adhibere turbam, magnum ſpectaculum polliceri, & multa verba facere*, dicebat ſapientiſſimus ſenex *lib. 3. de articul. text. 27.* *Nam morbus non curatur eloquentia, ſex auxiliis*, teſte Celſo. Iuuenis quidam inexpertus, & velut ex commentariolo factus Medicus, ſe quadragenarium curaturum bilioſa Podagra diu afflictum, tumentibus criſtis, Antidoto quodam percelebri, alta in corona vulgarium exclamabat. Æger cùm eſſet ſalutis auidiſſimus, illius falſis

B

pollicitationibus ſeductus annuit. Sed cùm *imperitia pariat audaciam*, teſte Hippocrate, *lib. de lege num. 3.* temeritate quadam ſuperbiens, nulla de doloris cauſa facta præmeditatione, Sulphur cum Aniſo, & Nuce Moſchata in ouo ſorbili ter propinat; patiens cùm eſſet gracilis, excarnis, & temperamento calidiſſimus, ita excanduit, vt ſubſequuta febri, immaniore recrudeſcente dolore, totum corpus ſcabie ſicca fœdaretur, & in regione Hepatis ardorem, & phlogoſim intolerabilem perſentiret. Spreto præſidio, Medici conuocantur. Hi, calidiſſimi medicamenti noxam corrigere nituntur ſecta vena, refrigerantibus iulapiis, leniter expurgantibus, Epithematis, & parti dolenti aptis Anodynis. At afflictus Podagrâ vix incedere poterat. Exhibetur ſerum lactis per multos dies, naturales

C

partes roborantur, imperatur Ptiſana, varia Topica tētantur. Tandem cùm eſſet aridus, & ardore viſcerum detentus, ita vt fæces, ſtercori caprarum ſimiles excerneret, combuſtis ſcilicet à viſceris phlegmone ſcybalis, vt docuit Galen. *lib. 4. acut. com. 17.* & priſtinum habitum vix recuperaret, lactis aſinini potum conſului, ſic enim iubet Galen. *lib. 6. de ſanit. 11.* quando curat gracilem, articulorum dolore vexatum. Hoc non inuento, equinum lac propino ſemel in die, diluculo, cum ſacchari copia multa, cuius auxilij ope non ſolùm ab ardore interno eſt leuatus, ſed à dolore artuum, vacuato ſenſim per aluum humore, tutus euaſit.

OBSERVATIO CLXXXV.

D

De Tophis articulorum.

Grandines medicamenti vi, è podagricorum Tophis eductæ.

TOphus cùm ſit tumor durus, præter naturam, ex craſſo, terreſtrique humore pronatus, & in immedicabilē duritiem concretus, inſuperabilis eſt, nam hic lapideus tumor omnem vim emollientem reſpuit. Neceſſe ergò eſt auxilium, quod molliat, fundat, diſſoluat, ſecet humorem, & tophum in minimas partes

E

diuidat. In hunc vſum ſæpè vſus ſum Emplaſtro ex teſtis Cochlearum vſtis cum acri Zytho, ſi deſit hoc, vtere Oxycrato. Hoc præſidio grandines duriſſimas ex podagricorum tophis ſæpè extraxi.

OBSERVATIO CLXXXVI.

Articulorum Tophi, ſarza curati.

DVm hæc commentarer, eruditiſſimaque Manardi monumenta reuoluerem, incidi fortè in lepidiſſimam huius auctoris ſententiam in annotationibus Meſuës, *tit. de Oleo de Ranis*, quæ ſic habet. *Hoc vidi quoſdam vtentes in Podagra, ſed in ea nullum magis præſentaneum auxilium vidi, & abſque periculo,* quam

quàm vt eam homo æquo animo ferat, expectans Hipp. terminum, &c. Hic enim *lib. 6. Aph. 49.* ſic inquit: *Quibuſcunque morbi podagrici fiunt, ij ſedata in quadraginta diebus inflammatione finiuntur*, &c. Cenſet ergo vir hic haudquaquam ex triuio, patientiam, Podagræ eſſe præſtantiſſimum auxilium, quùm gutta, & præſertim nodoſa incurabilis ſit, nunquámque vllis ceſſerit auxiliis. Me ſæpè cum hoc Herculeo morbo citra fructum fuiſſe luctatum ingenuè confiteor. Hanc tamen nodoſam aliquando debellâſſe libenter conteſtor decocto Rubi Viticoſi, quem nonnulli Smilacem aſperam eſſe rentur. Nam vt doctè Fallopius notat *lib. de morb. gallic. cap. 43. & 95. Sarza eſt regina in hoc: Si enim abſumit tophaceos tumores, quantò magis lardaceos?* Licèt enim præſidium triuiale ſit, eſt tamen nulli ſecundum: eodem auctore *lib. de tumorib. præter natur. cap. 2.* Nam mirificè duros tumores, & ſaxeos diſcutit, & emollit.

OBSERVATIO CLXXXVII.

Ad tophum, auxilium expertiſſimum.

ETſi Fernelius *lib. 6. de morb. part. cap. 18. Guttam* præſertim tophaceam, *Medicorum opprobrium* eſſe aſſeueret, cùm peruicax ſit malum, nullique induſtriæ cedat: quin vbi ad ſatietatem afflixit, ſua magis ſponte euaneſcit: tamen aliquando auxiliis, licèt rarò ſuccumbit. Cruciabatur grauibus tormentis, nunc à manu, nunc à pede, decumbente de nouo materia in tophum, robuſtus quidam ruſticus, qui varia tentauerat, in vanum tamen, auxilia. Tandem Bractea Plumbea ſubtiliſſima per menſem ſuper tophum impoſita, ille omnino euanuit. Nam vt ſcitè dicebat Auerrhoës *lib. 5. collig. cap. 43. Et laminatum plumbum ſubtiliter, & ſuperpoſitum neruo torto, & groſſo diſſoluit, & rectificat, & hoc quod diſſoluit, ſignificat quod habet virtutem diſſolutiuam*, &c. Quam efficaciam priſci huic metallo vnanimiter concedũt. Nam tophos diſſoluit, durities emollit, & abſumit tenuitate ſua, ob multam Sulphuris, & Argenti viui portionem cum eo commixtam.

OBSERVATIO CLXXXVIII.

De dolore Calcanei,

Cornu in Calcaneo enati, hiſtoria mira.

PAuperrimus quidam natura ſua melancholicus, quùm diu ex interuallis dolorem Calcanei dextri pateretur intolerabilem, cum aliquali duritie coniunctum, me vocat. Vacuato corpore, Balnea anodyna paro, roborantia, & reſoluentia, quorum vſu quùm leniretur dolor, increuit deinde tumor Caſtaneæ paruæ magnitudine, durus, aſper, liuidus, & cineritius. Iterum purgato per Epicraſin corpore, euitari non potuit, quin octo menſium ſpatio in eam molem excreſceret, vt palmi longitudinem æquaret: & ita durities cum aliquali craſſitie aucta eſt, vt verum cornu diceres, quod deinceps factum eſt durum, ſolidum, ac valdè denſum. Huius extimam, & ſuperficiariam partem aculei veſtiebant duriſſimi, Tribulorum inſtar acuti. Medici curaturi in varias ſunt diſperſi ſentẽtias. Quidam purgato corpore, cornu amputandum rati ſunt. Alij contrà, quùm plura incommoda ſubſequi poſſent, ob dolorem, commotionem, nouum ad partem humoris confluxum, ex quibus diræ inflammationes, maxime in præſentia humoris melancholici, oriri ſolent, quæ difficilem poſtea habent correctionem. Sed cùm maior medentium pars abſciſſionem ſuaderet, à perito Chirurgo iuxta radicem præciſum eſt ſine dolore, moleſtia, aut ſuperueniente ſymptomate vllo, erátque compactum, ac benè firmum. Æger obſeruata victûs ratione, & bis in anno purgatione celebratâ rectè valuit, bienniòque integrâ potitus eſt ſanitate. Ecce vno die intolerabilem dolorem, & punctiones validas in eodem calcaneo perſenſit, quæ Anodynis impoſitis ex toto remiſſæ. At cornu elapſis ſex menſibus cum maiore duritie, & craſſitie excreuit aculeis acutiſſimis circumſeptum, quo tempore palmi & dimidij longitudinem ſuperabat. Iterum accerſiti Medici, qui ex priore curatione audaciores facti, illicò præcidendum imperârunt. Sed quo euentu, tene. Poſt inciſionem in parte ima celebratam cauerna relicta eſt (erat enim in parte infima cornu ſpongioſum, & valdè rarum) ex qua ingens humoris nigri, ichoroſi, & fœtidi copia emanabat aſſiduè, & adeò virulentus, & mordax, vt circumſtantem carnem exederet. Quare ne ex his malis, præſertim in parte extrema, debili, decliui, & fluxionibus obnoxia, aliud ſæuius repullularet, vt Gangræna, & cancroſum vlcus, quod parti, pedi, & toti corpori extremam ruinam concitaret, viſcera eſſe roboranda, è quorum habituali intemperie, & debilitate, velut à primâ ſcaturigine fouebatur vlcus, ſuaſi, rectè priùs expurgato corpore cum lactis caprini medicato ſero, in quo per noctem medicamenta nigram bilem expurgantia madebant, vt Sena, Epithymum, Polypodium, Fumus terræ, & ex his medicamentis ſyrupi expurgantes ſunt parati, tunc ad ſudorifica ex radice Chinæ acceſſimus, citra vtilitatem vllam. Quare ad intercipiendum fluxum, & expurgandum humorem è ſupernis partibus confluentem, fontanellas in vtraque parte aperiendas curauimus. Vnam in crure ſano, quatuor digitis infra genu in externa parte: Alteram in parte affecta, octo digitis ſupra genu, ſeu in femore ipſo, in parte interna; ex quibus cùm corrupta ſanies emanaret, biſque, & ter quolibet menſe eſſet expurgatus, nec cornu iterum renatum eſt, & vlcus ſponte cicatrice obductum. Lege elegantiſſimum Trincauellij Conſilium 11. *lib. 1. conſil. de vlceribus per tibiam, & ſummas partes graſſantibus*; nam in eo pulchram doctrinam exhauries circa documenta. quæ in curandis vlceribus infernas partes infeſtantibus obſeruari debent, quando ab humoribus mordacibus ſcaturiunt.

OBSERVATIO CLXXXIX.

Dirus plantæ pedis dolor, cauterio curatus.

EX articulorum debilitate, & affluxu humoris, podagricos dolores tanquam à perenni fonte, oriri, vbique paſſim, veterum, & iuniorum clariſſimi docuere. Sed à deleteria humoris maligni qualitate aliquando ſcaturire, eſt rariſſimum. Illuſtriſſimi cuiuſdam Comitis Vxor, quinque annorum curriculo, dolore plantæ pedis ſiniſtri, bis, & ter in die corripiebatur, ita immani, ac ſæuo, vt præ doloris vehementia in animi deliquium incurreret, exanimiſque fieret. Hunc pertinacem dolorem, ex flatu craſſo, cum pituita tenaci commixto, accedente partis debilitate, emanare, Medici celeberrimi ſunt opinati. Nam febris erat nulla, aberant ſitis, oris amaritudo, interna phlogoſis, ardor viſcerum internus. In planta, nec tumor, calor, durities, pruritúſve ſentiebatur. Nulla erat Gallicæ luis ſuſpicio. Menſtrua recto ordine procedebant, & cùm eſſet in 37. anno conſtituta, quinquies fœliciter pepererat. Pro abſumendo flatu, vacuando humore, roboranda parte, plura, ſatis doctè, & ingenuè biennio machinati ſunt auxilia. Nam præter purgationes varias, crebrò repetitas, parti impoſita ſunt Anodyna. Imperatum eſt balneum ex Muſto,

Vinaceis, Vino, Arena, Sale, Tritico, Sulphure, & Iuniperino ligno. Oblatum ſerum lactis caprini. Hirudines parti dolenti, & aliquando præcedente ſcarificatione,admotæ. Demùm applicita varia Vnguenta, decocta, Emplaſtra. His cùm non cederet malum,& ipſa exilis, decolor, & ob vigilias aſſiduas, viribus penè exhauſta contabeſceret, iterum Medicos, & Chirurgos in conſilium vocat, in quo cùm eſſemus, ecce paroxyſmus dolorificus eam inuaſit. Acceſſimus omnes, vt pulſum, aliquaſque ingruentis doloris noras penitiùs exploraremus. Illa repentè vociferari cœpit. Corpus irrequieto motu, pedem violenter, & temerè, huc illúcque iactabat, & diro dolore oppreſſa, caput miris inſultibus vibrabat, Epilepticam, aut à dæmone arreptam diceres. Durauit paroxyſmus horæ ferè dimidium, quo peracto,oborto vniuerſali ſudore ad mentem redibat. In acceſſione pulſus erat paruiſſimus, loquebatur, & in ratiocinando erat promptiſſima, quare Epileptici inſultûs nullum aderat ſignum. His in conſilio relatis, omnibus viſum eſt à maligna humoris qualitate hanc immanem Hydram renaſci,quare hunc dolorem fortiſſimis Alexipharmacis, ritu Gallici morbi eſſe debellandum,rati ſumus. Exhibentur ſudorifica ex decocto Ebeni, & Smilacis aſperæ ad multos dies. Imponitur in hunc vſum Vnguentum ex Mercurio ſuper affectam partem, immò Emplaſtrum Viperinum cum triplicato Mercurio 15. dierum ſpatio admouetur. Pars dolens,agglutinata priùs cucurbitula,altioribus vulnuſculis ſcarificatur, vt vis veneni extrahatur foràs. Ad intercipiendam fluxionem fontanella aperitur,quatuor digitis ſuper genu in parte domeſtica. Offeruntur Cardiaca,quæ virulenti humoris malitiam retundant. His celebratis morbus vehemen-

A tiùs infoleſcit. Iterum initum collegium. Maior medentium pars cauterium actuale dolenti loco affigendum ſibi perſuaſit. Sic factum. Poſt eſcharæ elapſum defluxit 20. diebus ſanies virulenta in copia multa, & ægra ab omni dolore in poſterum leuata, quoniam venenatum virus ſoli ignis efficaciæ ſuccubuit.

Nec dubitandum: *Hoc enim præſidium contra virulenta eſt expeditiſſimum, cùm ignis cætera viribus præſtet, ſimul quòd virus domet, & ferri penitius non patiatur: ſimul quòd pars ignem experta, poſtea non vulgare fundamentum* B *curationi futuræ præbeat, manente diutius exulceratione*, vt eleganter edocuit Dioſcorides *lib.6.cap.36.* quod voluit Galen.*2. de Antid.*11.*& lib.de Theriac. ad Piſon.*16.firmat Auic.6.4.*tract.4.cap.9.* Quare vſtio,ad venenatum humorem foras extrahendum, efficaciſſimum eſt auxilium: Ignis facultas quauis alia eſt valentior, quapropter veneno potitur, illud domat,abſumit, & vaſtat. Nam, vt Cicero ſcripſit *lib.2.de natur. Deor. Hic noſter ignis, quem vſus vitæ requirit, confector eſt, & conſumptor omnium, idémque quæcunque inuaſit, cuncta diſſipat, atque diſturbat.* cui Galenus *lib.1.* C *ſimpl.*11.ſubſcribit dicens: *Ignis vt qui omnium tenuiſſimus, ſimul & calidiſſimus, & in profundum facilè permeat,& comminuit,vincit,extenuat,atque tranſmutat, ac in ſuam denique naturam conuertit, vndequaque ſcilicet contingens,& quod contingit, exuperans,&c.* Quo fit vt carnifex affectus,extremo ſolùm auxilio ſuccumbat:quoniam, vt ſcitè protulit Dioſcorides *loc.cit. ſatius multò fuerit,etiamſi in vanum recidat, medicamentorum inhumanos tolerare cruciatûs, quam per inertiam, ac deſidiam in diſcrimen adduci.* Quoniam *ſi morbi ferro non miteſcunt, incurabiles ſunt*, iuxta ſenis oraculum *lib.8. Aphoriſm. text.8.*

ZACVTI LVSITANI, PRAXIS MEDICA ADMIRANDA.

LIBER TERTIVS.

De Febribus, & varìis affectibus.

OBSERVATIO I.

De Diariâ febri.

Ex potu nimio, Venere, Diariâ, & ex inſcitiâ Medici, mors ſequuta.

VINI magna eſt vis ad Venerem, quoniam parit libidines, & alios affectûs turbulentos excitat. Illius potum nimium Bigamus quidam vnâ nocte ingurgitans, ne veneris illecebris ineſcatus, in huius conflictu ſuccumberet, venereo ludo impensè indulſit. Ex his cauſis ſpiritûs excalfacti, & irrequieto motu agitati, febrim concitant. Me vocat. Diariam inuenio. Quieti,& ſomno ægrum committo,victu frigido,& roborante eum renutriens. Nocte increbuit febris citra vllum in venere delictum commiſſum. Diluculo alius Socius vocatur, qui licèt duodecim horæ tranſactæ non eſſent, ſolùm ob febrim, & ardorem internum, ſanguinem emittendum curat,vt monuit Auic.1.4.*tract*.2.*eap*.42.*de febre Ephemera ex vino*.Affines me renuente ita faciunt.Sed cùm vino,alimento ſuperfluo,& copioſo,calor innatus eſſet obrutus,& ex venere multâ valdè minutus, extracto ſanguine, Palpitatione, Vertigine, & delirio tentatus,(hoc enim ex debilitate quandoque oriri teſtantur Hipp.7. *aph*.9. Fernelius 5.*parthol*.2. Carrerius*c*.7. *de loc.affect.diſput*.7.)me ex tempore nuncupat. Accurro. Iuſcula Caponis cum ſucco limonũ propino, clyſteria reuellentia paro,cucurbitas ſiccas coſtis affigo, tremẽti cordi Epithemata applico.Tandem nihil proficientibus medicamentis,Syncope detentus,ſideratorum more extinctus eſt. *Caue ergò ne te decipiat impreſſio accidentalis*,dicebat Auic.4.1.*c*.2. *& caue ne poſt coitum,maximè ſuperfluum,ſanguinem emittas*,dicebat idem auctor 4.1.*c*.20.*prop.med*. Nam quadrageſies plus diſſoluit ſemẽ vacuatum ſanguine,eodem teſte *l*.3.*de animalib*. 3.ob multas cauſas,maximè ob corporis agitationem,æſtum,laborem,voluptatẽ, quæ proüt maior vel minor eſt,magis aut minùs vires eneruare poteſt.

OBSERVATIO II.

Ex varietate ciborum Diaria orta, fame curata.

DIuinus Plato *lib*. 3. *de Republica*, ſimplicem cibum,multiplici, & vario eſſe præferendum aſſeuerat,ob multas cauſas expoſitas ab Hipp. *l. de flatib. num*.9. Plutarcho 4. *ſymp. quæſt*. 1. Diſario *apud Macrobium* 7. *Saturnal*. 4. Galeno *lib*.1. *acut*. 8. nam varietas ciborum iucunda eſt, & ob hanc cauſam plus ingerimus,quàm concoquimus, & diuerſi cibi, repugnantes habent facultates,quæ ſtomachum, & naturam impensè perturbant: quare vnicum cibum edere, ſanitatis conſeruationi conueniens eſt, ex Galen. *lib.de priuator. victu,com*.22. Auicen.3.1. *doct*. 2. *cap*.7. *in med*. Hanc viuendi legem non obſeruabat aulicus quidam, qui præpoſtero ordine victitans, carnes, & piſces, alimenta craſſa, & leuia, frigida, & calida citra delectum in eadem mensâ ingurgitabat citra offenſam vllam.Quando vno die poſt prandium,de dolore capitis, Nauſeâ, Vomitu & gurgulatione ventris queri cœpit, quibus omnibus acceſſit febris ardentiſſima, quæ illum biduo macerauit, cum faſtidio coniuncta. Vocantur Medici. Hi in varias diſtracti ſunt claſſes: nam venæ ſectionem plures tenaciter ſuadebant: Curatus tamen eſt quiete, ſomno, vomitu, clyſtere, & diætâ, quibus omnibus imperatis, & incoctum cibum excreuit, & qui remanſit,ſomno, & victûs parſimoniâ eſt concoctus; nam *quod in corpore deterius eſt; eſt nutriens, ſupra nutriens, quod non eſt digeſtum, mittere*, vt monuit Auicen,3.1. *doct*.2.*cap*.7. repetit 1.4. *tract*.1. *cap*.35.

OBSERVATIO III.

De Synocho imputri.

Puellus quadrimus, continenti imputri laborans, copioſâ phlebotomiâ leuatus.

IN pueris ante 14. annum vrgente morbo mittendum eſſe ſanguinem, certa res eſt, & ab omnibus apertè conceſſa:at ſecundùm Galeni mentem hoc eſſe celebrandum, latè, omnium nouiſſimus ex Veterum mente, *in comm. hiſtoria* 80. *lib*. 1. *de Medicor. Princip. Hiſtor*. comprobaui. Acceſſimus tres Medici ad curandum puerum in quarto ætatis ſuæ anno conſtitutum, carnoſum,denſæ contexturæ,robuſtum, benè educatum, & in quo eminebant venæ ſanguine plenæ, quem ſitis vrgens, febris validiſſima, calor ad manum mordax, vrina rubra, rubor totius corporis, & phlegmonoſa laſſitudo comitabantur. Ex communi conſenſu præmiſſo clyſtere, eodem die bis ſecta fuit vena, ex quâ ſanguis emanauit ſyncerus, & ruber. Die tertiâ reclamant alij, & pro eâ,le-

nitiuum in tertio die propinandum contendunt. Sed quàm altiùs, in trunco corporis ſanguis calidiſſimus lateret, velut in foco & minera coërcitus, iterum ſanguinem eſſe mittendum mihi perſuaſi: At puero ex grauante fortè copiâ in varias figuras ſe iactante, contra illorum votum, ita permittentibus parentibus, adhuc quinquies ſanguinem exhauſi purum, & nulla labe fœdatum. Natura huius vacuationis ope, deonerata eo quo velut ſarcinâ premebatur, reſiduum in ſeptimo die humorem per ſudorem criticè expulit, & puer præter omnium ſpem ſolâ phlebotomiæ ope, conualuit.

OBSERVATIO IV.

Qui ex debilitate extenuari videbatur, liberali ſanguinis miſsione curatur.

Verſabamus nuper theſauros Galeni, pretioſis Regum gemmis anteponendos, ex iis veluti ex cellâ promâ, hæc conſcripſimus, quibus Medicorum ſupellex inſtructior fiat. Et *in libro 6. epid. ſect. 3. com.* 29. famatiſſimam hiſtoriam inuenimus nobilis Romanæ, quæ, licèt extenuatiſſima eſſet, ſolùm copioſâ phlebotomiâ, Medicis Romanis repugnantibus, à Galeno eſt curata, quùm ob menſtruorum ſuppreſſionem malè haberet. Ad cuius mentem, aliam à ſe curatam hoc modo gloriatur Beniuenius, primæ notæ auctor *lib. de abdit. morbor. & ſanat. cauſis cap.*44. & opere ipſo retulit Amatus *lib.*6.*centur.*33. & nos tantorum virorum voto edocti hoc exemplo obſeruauimus. Quidam trigeſimo ætatis anno conſtitutus, hirſutus, & niger, affectu Mirachiali diu corripitur, pro cuius curatione, Medici, varia, ſed fruſtra machinati ſunt auxilia, quoûſque temporis proceſſu, excarnis, & velut tabefactus ad ſummam cum febri redactus eſt maciem. Illi ad reſerandas obſtructiones, Apozemata aperientia parant, ſerum lactis multiplici medicamentorum ſyluâ præparatum, Cardiaca, Roborantia, & Chalybeata medicamenta propinant, quibus cùm nihil proficeret, me vocant. Huic cùm venæ turgerent nigro ſanguine plenæ, primo acceſſu, ne copioſiori factâ vacuatione vires deiicerem, ad leuandam plenitudinem melancholicam, hirudines mariſcis affigendas curo. Hac vacuatione celebratâ, cùm pulſus, qui antea erat puſillus, eſſet robuſtior factus, ter Baſilicæ ſectionem reiterandam iuſſi. Tunc pulſus firmior eſt factus, æger alacrior redditus, & detracto ſanguine nigerrimo, qui purum alimentum antea vitiauerat, recreatis viribus, à febri immunis, ad priſtinam redactus eſt ſanitatem. Ne ergo in præſentia ſanguinis melancholici in mittendo ſanguine ſis auarus: nam hos pleniùs eſſe vacuandos monuit Galen. *lib. de curand. rat. per ſang. miſ. cap.* 10. quoniam ſanguinem multum calidum habent, ex ipſo *lib.* 3. *epid. ſect.* 3. *com.*70. Cuius mentem luculenter explicuit Hieronymus Nonnius Olyſipponenſis doctiſſimus *ad com. cit. cap. de ſang. miſſione Galeni.*

OBSERVATIO V.

De Synocho putri.

Valdè annoſus ſenex, ope phlebotomiæ, à febri euaſit.

Licèt in ſenibus, ob deiectas vires, exhauſtúmque virium robur, ſanguis cautè ſit emittendus; tamen in robuſtis, vrgente affectu phlebotomiam eſſe celebrandam monuerunt priſci, explicat Galenus *lib. de curand. rat. per ſang. miſſ. cap.* 13. quo loco in A ſeptuageṅariis, præſente pulſus vehementiâ, & æqualitate, robuſtarum virium ſigno minimè fallaci, ſanguinem emittit: quùm *non annorum numero, ſed vni virium robori, & corporis habitui ſit attendendum.* Hoc celebri hiſtoria probat Valleriola *lib.*6.*obſeru.*7.*&* 10. In hac ætate millies hoc auxilium pro curandis variis morborum generibus exercuiſſe recordor. In octogenariis multoties, in ætate 85. annorum ſepties, in nonagenariis bis ſolùm. Laborauerat ſenex quidam, de cuius ætate inter filios dubium erat, an annum nonageſimum excederet, febri ſanguineâ cum putredine, & ex eâ duobus diebus malè habuit: nam lingua erat ſcabra, ſicca, vrina ignea, ſitis ingens, ſæua Cephalalgia. Illius ætate perterriti Medici, clyB ſteribus, & vacuantibus per ſedem totum curationis negotium committunt, quibus cùm leuari non poſſet, eſſétque in ſexto morbi die, me vocat. Illum licèt in tanto ſenio conſtitutum, attamen valida virtute, oculis viuidis, maxillis rubore ſuffuſis, ſolido & benè compacto corpore cùm contemplor, licèt in ſexto eſſet, ſanguinem mittere volebam; nam nullo non tempore ſanguis ſemper commodè emitti poteſt, ex Galen.9. *meth. cap.* 5. & alibi paſſim. Verùm, ne ego *occidiſſe, niſi ſeruatus eſſet, viderer,* vt ait Celſus *in præfat. ſua*, adſtantibus periculum expoſui. Illi meum lubenter amplectuntur votum. Quare ter ex interuallis ſanguinem demo. Febris, facta euacuatione, aliquantiſper ceſſat. Sed cùm dolor capitis vehementer vrgeret, etſi Auicenna 4.1. *cap.*1. poſt C ſexaginta annos omnino non eſſe ventoſas apponendas aſſeruerit, quoniam eæ ſanguinem ſolùm ſubtilem educunt, qui in hac ætate rarò redundat: tamen ſcarificatas mediocriter cucurbitas, quæ ab ſcarificationibus leuibus, & profundis, quæ frigidum corpus valdè debilitant, æquè diſtant, 2. *ad Glauc.*7. reuulſionis causâ ſcapulis applicui, quæ ita contulêre, vt leuato dolore, & remiſsâ febri, paucis apricitis, conualuerit.

OBSERVATIO VI.

Continens putrida, copioſiſsimâ ſanguinis miſsione, curatur.

D Non ceſſant reprehendere Galenum Fernelius *conſil.*45. Augenius *tom.*1. *epiſt. lib.* 11. *epiſt. vlt.* Chriſtophorus Cachetus *in com. partic.*3.*lib.*1. *Aphor. quæſt.*17. quòd 9. *meth.* 4. æqualem fecerit euacuationem in vtroque iuuene, qui vtraque continenti laborabat; quùm contrarium eſſet exequendum: nam præſente putredine, & ſanguis per putredinem abiit in Cacochymiam, & vires ſunt minùs liberales. Nos Galeni abſtruſa ſenſa rimamur, à ſanguine vitioſo, & corrupto ſumendam eſſe indicationem ad ſanguinis miſſionem aſſeueramus: Auicen. enim 4. 1. *cap.* 20. *in corporibus quæ prolixas perpeſſa ſunt ægritudines, à ſanguinis miſſione cauendum monet, niſi ſanguinis adfuerit corruptio, quæ te ad hoc perducat, quo-* E *niam tunc phlebotomabis ea.* Et Galen. 5. *meth.*15. in Phthiſi ob ſanguinem vitioſum venam ſecat, quod facit *lib.*9. *meth.*11. *& lib.* 11. *cap.* 15. *&* 2. *Aph.*17. *& in art. med.*89. Tantorum virorum doctrina edoctus, vſque ad animi deliquium veluti, venæ ſectionem exercui in Palæſtritâ, & Athletâ quodam, quem cum intermittente pulſu ob grauantem copiam, tumore corporis, rubore venarum, febri valida oppreſſum, multo ſanguine plenum, oculis rubicundis, tempororum immani dolore vexatum, quadratum, cum ſiti valida, & tactu valdè mordaci, vrináque paſſea quum inuenirem, aufero de induſtria ſanguinem quatuor librarum quantitate, putridum, & fœdatum labe dira. Eo extracto æger in animi deliquium incurrit,

at

at fricatis cruribus, faciéque aquâ irroratâ ad ſe re-diit. Hæc ſubitò facta euacuatio fuit momenti tanti, vt miteſceret febris, & ſic præparato, & expugato corpore, ille qui in horas moriturus videbatur, ad vitam cum pulsûs æqualitate fuit redactus.

OBSERVATIO VII.

De febri Ardente.

Cauſus, gelida potu ad ſatietatem vſque, non præcedente coctione, curatur.

IN ardentibus febribus frigidæ potionem ad ſatietatem vſque, præcedente coctione, & cæteris poſitis requiſitis, exhibendam eſſe, vnanimis priſcorum confirmauit opinio, vno ſolùm excepto Auerrhoë, Medico inter Arabes acutiſſimo, qui *l.7.colliget, cap.8.* quinque rationibus contendit hunc potum ante coctionem propinandum: nam, vt rectè admonuit Gal. *10. meth. cap.6. melius eſt phlegmonas in præſens augere, quàm ſinere hominem in hecticam febrim incurrere, &c. Quoniam febris quandoque tanta eſt vehementia & acuitatis, vt non liceat vti regimine cauſæ, immò neceſſe eſt vti infrigidatione multa.* Ex Auic. *1.4. tract.2.cap.3.* Elapſis annis inuiſebamus iuuenem igne correptum, qui æſtate mediâ, calore ardentiſſimo oppreſſus, cum vrinâ paucâ, nigrâ, linguâ fuliginosâ, aridâ, aſperâ, voce clangosâ (hanc enim in cauſo fieri ob guttur valdè reſiccatum docuit Galenus *lib. 7. de vſu part. cap. 14. in fin.*) aluo duriſſima, ardore interno conflagrans, cum intenſiſſimâ ſiti, exuri videbatur. Hic cum in tertio die eſſet, & humor eſſet indomitus, & crudiſſimus, gelidam vehementer expoſcit, ſiti clamosâ cruciatus, qui in varias figuras ſe iactans, veluti deſpèratus à Medicis hunc copioſum hauſtum interdicentibus omnino derelinquitur. Hoc denegato, noctu inſciis miniſtris, vas arripit frigidiſſimâ plenum, ex quo quùm copiam ſatis multam vno hauſtu exhauriret, in lectum reuerſus, ſubitò obriguit, & pauco pòſt tempore, toto corpore madidus, à febri, & mortis periculo, concoctâ vrinâ tutus euaſit. Cæteris verò duriſſimis nodis, quibus plures Auerrhois dicta impugnant, faciles cunei imponi poſſunt. Lege Mercurialem *lib. de febribus, capit. de febri ardente.*

OBSERVATIO VIII.

Febris ardens, delirio curata.

PIſanæ Academiæ decus, Caſtrenſis Luſitanus, & inter claſſicos non poſtremæ notæ Medicus *lib. 2. opuſculi, Quæ ex quibus, cap.9.* dum ſententiam illam Hipp. *26. lib. 6. Aph.* explanat, *Quibus in febribus ardentibus tremores fiunt, delirio ſoluuntur,* (quam omnes notham putant, & vel Galenus ſuggillat *in com.* & eam Auicenna, Hippocraticæ doctrinæ addictus, alio modo explicat, *1.4. tract. 2. cap.41.*) aſſeuerat, per tremorem, conuulſificos motûs eſſe intelligendos, ab humore acri, mordaci pronatos, qui in febribus, tempore criſis euenientes cum delirio, febrim ſoluunt, ita vt tremor ſoluat febrim, tranſmiſsâ materia à venis ad neruos, & delirium, ſoluat tremorem, & febrim, iſtud ſanè delirium, quod criſim antecedit: nam 2. *Aph. 13. Quibus criſis futura eſt, iis nox grauis ante acceſſionem.* Tunc enim formidanda accidunt ſymptomata, quæ latè recenſet 3. *criſ. 2. 10. & lib. de decretor. diebus,* quibus locis, delirium connumerat. Sic *à furore, difficultas inteſtinorum, vel aqua inter cutem, vel mentis alienatio, bonum,* dicebat Hipp. *7. Aph.5.* Nam hic furor, mentis alienatio, ſeu delirium in criſi contingens, delirium ſanat. Galenus *enim in com.* ſic ait: *Quendam nouimus à furore mediocri, quo priùs detinebatur, fuiſſe liberatum: vnde ratiocinando perpendimus ex vehementi motu cauſarum efficientium furorem, ſolutionem fuiſſe ſubſequutam: quemadmodum in morbis acutis vehementiſſimi caſus ſolent aliquando bonas criſes operari.* Ex quibus patet, furore ſolui, & hunc tremorem, & febrim iudicare, quod hoc exemplo fiet manifeſtum. Fœmina quædam cauſo oppreſſa, in quarto morbi die, conuulſiuos motûs ab humore mordicante, maligno pronatos paſſa eſt. Illicò ſuperueniente delirio, febris, & tremor ceſſarunt. ſed cum incoctâ vrinâ. Timui recidiuam, iuxta Senis B edictum *lib.2. Aph.27. Iis quæ ſine ratione leuant, fidere non oportet, &c. Quæ enim ſine ſignis finiuntur, maligniùs retrocedunt,* ex Gal. *3. criſ. cap.2.* & morbus debet finiri cum notabili abſceſſu, & præcedente coctione, quæ in ſtatu fit. Quare in ſexto, iterum rigore, & febri correpta, in ſeptimo ſuperueniente tremore, & delirio, liberata eſt cum vrinâ crudâ. Quamobrem in 11.14. 17. & 20. eodem modo recidiuans, & ſemper ſequuto tremore, & delirio, ſoluta eſt febris. Tandem cocto iam humore in 24. in vltimâ, vt ſic dicam, criſi, præcedente tremore, delirium in criſi adueniens, ſoluit tremorem, & febrim, ſecundùm rationem cauſa morbi ſoluta.

C OBSERVATIO IX.

De febri Purpurea.

Febris Purpurea, copioſa venæ ſectione curatur.

QVærit Galenus Medicorum ſcientiſſimus, qua ex cauſa Hippocrates ſummo ingenio, ſummáque doctrina ornatus *lib.6. epid. ſect.1. ſent.29.* febres appellauerit valde rubras: reſpondet illum eo loco ſolùm illas tractaſſe, quæ Medici tactu, aut viſu percipiunt. Sic quando febris cum totius corporis rubore affligit, rubram aut purpuream nominamus. Quæ ex ſententia Gal. *in com. inter Synochos numeratur, & vena ſectione vſque ad animi deliquium ducente* D *iuuatur, vt in voluminibus de arte curatiuc didiciſti:* nam *lib.1. ad Glaucon. cap. 13.* ſic ait: *Sanguinem verò mittere oportet, & ob morbi magnitudinem, & quibus rubor multò plus, quàm naturæ conueniat, & maior quàm pro conſuetudine totius corporis tumor, & vena eminentes, atque extenſæ: his omnibus eſt auferendus, niſi vires, aut ætas, aut aliquid eorum, quæ ſuprà cōmemorauimus, prohibuerint, &c.* Nam *color ruber à ſanguine eſt,* ex Galen. *6. epid. ſect. 5. com.14. & in com. ſuprà.* Plures vidi in hanc febrem lapſos, quibus totum Eryſipelate veluti phlegmonoſo occupatur corpus, cum tumore, & venarum tenſione quadam, ita vt ſi digitum in cute impreſſeris, ſubterfugiente ſanguine caro alba remaneat; In qua calidiſſima febre, à ſanguine tenui, & acri concitata, & ad E naturam bilis tenuiſſimam accedente, nullum aliud præſtantius inueni remedium, quàm copioſiſſimè ſanguinem emittere: Hac celebrata, omnibus propemodum, declinante morbo, cutis ab igneo calore exuſta eſt, & veluti ſpolium ſerpentis à corpore deciſa. Omnes tempeſtiuè, & copiosè vena ſecta, ferè euadunt.

OBSERVATIO X.

De febri Liuida.

Febris liuida, non ſemper lethalis.

FEbres liuidæ à colore ſanè & ipſæ nomen adeptæ, ſanguineum ſuccum deficere nunciant, & cum ipſo itidem genitum

ingenitum calidum: atque idcircò mortiferæ ſunt, dicebat *lib.6. epid. ſect.1. com.29.* Galenus. Si liuor ex hac ſecundâ cauſâ & ob ignis innati extinctionem, naturæque imbecillitatem ſummam eueniat, lethalis: Si verò ex affluxu, & miſcellâ modicâ humoris melancholici cum ſanguine contingat,interdum abſceſſum, & ſpem ſalutis ſignificat,ex Hippoc. *lib.2. prog.9.* Sic excreationes liuidas laudat 4. *aphor. 47. ſi bene exeant*, hoc eſt excernantur cum conferentiâ, & coctione præuiâ. Signum enim eſt humorem nigrum, modicum, cum ſanguine, & aliis humoribus permiſceri, ex Galen.2.*prog.22.* qui per cutem, ſputum, vrinam, aluum excerni poteſt cum vtilitate. Abhinc quindecim annis inuiſi hominem, cui cum febri lentâ, totum corpus, puſtulis liuidis, nigris, tuberculis erat conſpurcatum. Aderat vrina, colore, & ſubſtantiâ laudabilis. Anguſtia multa, Vigilia, & animi defectus eum valdè cruciabant. Liuores in ambitu corporis in vndecimo die apparuêre. In 14. oculorum album liuore affectum, vrina poſtea facta eſt nigra, quæ omnia ex conatu naturæ expellentis melancholicum ſuccum eueniſſe, res eſt manifeſta: nam poſtea ad oblata meliùs ſe habuit, ſymptomata ſunt remiſſa, & in 27. die vrina ad naturalem colorem mutata. Hic, Cardiacis, phlebotomiâ parcâ, hirudinibus ano affixis,lenibus clyſteribus, ſcarificatis cucurbitulis, & clementium expurgantium vſu conualuit. In ſententiis ergo prognoſticis, licèt ex figura dictionis, liuidus color mortem denunciet; tamen *lethale ſymptoma non ex neceſſitate, ac ſemper mortem affert, ſed admodum crebrò*, ex Galen.*lib.5.aph.2. & lib.5. aph.58.* Legendus de morbo liuido Hippocrates *lib.2. de morbis, num.73.* Cuius mentem eius interpres doctiſſimus, Petrus Salius diligenter emedullat, & non ſiluit Clariſſimus Duretus *lib.1.in Coac. Hippoc.in com. text.72.*

Poteſt etiam febris liuida vocari, quando ob obſtructionem meatuum, qui à iecore tendunt ad lienem, ſanguis ater, & niger, ſolitus à liene expurgari, interceptis viis regurgitat ad venas cum ſanguine, & per vniuerſum corporis habitum diſpergitur, ictérúmque nigrum concitat. Ab annis aliquot generoſam, & inclytam Matronam quatuor Medici, docti ſatis, & celebres pertractabant,quæ natiua ſorte cùm eſſet candidiſſima, ex importuna menſtruorum ſuppreſſione, & lienis ſcirrhoſa obſtructione in icterum nigrum adeò fœdum lapſa eſt, vt Æthiopem diceres. Quod malum cùm ex nimio farinæ ſemitoſtæ eſu originem duceret, (vnde menſtruorum ſuppreſſio, & obſtructio emanabant,) quo, ipſa Malacia laborans impensè delectabatur, ideò ad auferendas obſtructiones remedia parant. Sicque expurgatum ſæpiùs corpus. Exhibita Apozemata deobſtruentia. Serum lactis caprini exhibitum, cum attenuantium medicamentorum ſylua præparatum. Oblatum ius Galli veteris, Rhabarbaro, corticibus radicum tamariſci, & Capparum confectum. Potus erat aqua cocta Eupatorio,& Abſinthites vinum.Denique huic illuſtri fœminæ ad deobſtruendum vterum, & lienem, arte, atque eruditione inſignes viri, lapidem Bezaarticum, conſeruam radicis Scorzoneræ, Vinum Chalybeatum, & ipſum Chalybem in ſubſtantia,redactum in tabellas,& multas præſidiorum centurias conſcripſerunt.At peruicax malum, cum iugi febri affligens nullius induſtriæ ceſſit, quùm eſſet à pertinace, viſceribúſque contumaciter adhæreſcente obſtructione pronatum. Tandem hoc Electuario,viginti dierum ſpatio, quantitate drachmarum duarum exhibito, ſuperbibitis aquæ ſtillatitiæ ex floribus Marrubij, vnciis duabus, integrè ſanata eſt. Cuius forma eſto hæc.

℞. *Specierum Diacucurm. Dialacca, an. ℥.j. Trochiſcor.de Rhabarb.De Abſinth.an.* ℥.ß. *Agarici trochiſcat.* ℥.j. *Medul. Cartham.*℥.ij. *Cortic. Radic. Rumic.Rubiæ, Sem. Dauci, an.*℥.j. *Theriac.*℥.ij.

Cum ſyrupo de Eupatorio fiat Electuarium ſec. art. Et licèt curato morbo, & ablata cauſa facilè, & ſponte ſua deformitas cutis euaneſcat: tamen in hac, ob humorem cuti tenaciter impactum, Balneo opus fuit, parato ex decocto Chamæmel. Abſinth. Lupinor. Rumicis, Sulphuris, Nitri, Marrubij, Salis,& Amygdalar. amarar. Cuius ope à tanta fœditate immunis euaſit.

OBSERVATIO XI.

De febri Alba.

Syrupus Magiſtralis de ſero,& Chalybe,fœminis obſtructis debiliſſimis,eximius.

De febri alba, quam alij pallidam, Virgineam, Amatoriam vocare ſolent, eiúſque cauſis, graphicè diſceptat Langius *lib.1. epiſtol.21.* De curatione latè ſpatiatur Mercatus *lib.2. de morb. mulier. cap.6.* Nos hoc exemplo omnia in arctiſſimam redigemus ſummam. Virgo nobiliſſima poſtquam ex aſſiduo eſu cretæ,& teſtarum fictilium,menſtruam pateretur retentionem, crurum, palpebrarum, faciei tumórem paſſa eſt. Aderat inſolita mœſtitia, cum timore, & difficili reſpiratione coniuncta. Vrina erat tenuis,decolor. Arteriæ circa tempora pulſabant vehementer. Acceſsêre cibi faſtidium, debilitas ventriculi, & ipſius ſubuerſio aſſidua, cum nauſea, & ructu coniuncta. Vultus, genarum, & labiorum color, ex roſeo & purpureo in ſubalbidum mutatus. Febris erat continua, lenta, quam nec inſuauitas tactus,aut cutis acrimonia comitabantur,ex vteri, Hepatis, & viſcerum latente, & contumaci obſtructione pronata. Vires erant imbelles, & languidæ, vt ne progredi quidem poſſet, & ſi ambulare conabatur, ſuſpirio,& angore vexata, animo deficiebat. Corporis moles langueſcebat ſenſim, & Atrophia contabeſcens, Hecticam, aut hanc cum putrida coniúctam repræſentabar. In initio morbi à Medicis varia præſcripta auxilia, quando copia erat maior, & vires magis liberales. Saphenarum ſectio frequenter adminiſtrata. In partibus inferioribus internis ſcarificatæ cucurbitulæ, hirudines ano ſæpiùs affixæ. Ad expurgandum humorem melancholicum retentum, purgationes iteratæ, Apozemata deobſtruentia oblata. Fontanellæ in cruribus excitatæ. Imperata Cardiaca, crurum lauacra, inſeſsûs, Vnguenta, quæ non ſolùm viſcera roborarent, ſed vnà deobſtructis viis menſtrua cierent. Tandem his diu celebratis, & Chalybe in ſubſtantia aſſumpto, triginta dierum ſpatio,nihil profecit. Affines quinque vocarunt Medicos, expertos, & doctos, omnes totum curationis cardinem, in remouenda viſceribus pertinaciter adhæreſcente obſtructione, verſari, vnanimiter rati ſunt. Quare primus in reiterando Chalybe inſiſtit. Reclamat ſecundus: nam hoc metallum duriſſimum eſt, rude, ponderoſum, & vt diſtribuatur, & penitiſſimas permeet partes, ſumi debet cum valido exercitio: hoc enim excitat viſcerum, & partium omnium calorem, & dilatat vias, quæ aperienti Chalybi iter parant. Exercitium vt profit, debet eſſe validum, quod fœminas mutata reſpiratione ſudare cogat. Sed cùm hæc ſit debilis, extenuata, ad motum inepta, ad exercitium inhabilis eſt, & ad aſſumendum Chalybem, quod auxilium ſi tentetur, cum virium iactura multa, ægram præcipitem dabit in necem. Quare ſero lactis priùs chalybeato ſæpè, & in quo Rhabarbarum per noctem madeſcat, diu vti, ſalubrius præſidium

ſidium iudicauit, Tertius vtrique indicationi inten- A tus,& virium robori, & obſtructioni, aquam Endiuiæ coctam priùs cum Rhabarbaro pro continuo potu conſuluit: nam, vt dicebat Gal.8.*ſec.loc.cap.8. Cichorium, frigida, ſubamara, moderatéque adſtringente facultate Hepatis intemperantiis calidis ſummè conuenit, cuius viſceris firmitudinem auget.* Quartus, ius extractum à pullis gallinaceis decoctis priùs cum aperientibus herbis imperauit: nam hoc auxilium connutrit, & deobſtruit. Vltimus extenuationem ſolùm reſpiciens, & ſiccitatis lapſum, quæ cùm ſemel introducitur, ferè eſt immedicabilis, relictâ indicatione quæ ſumitur ab obſtructione, Balnea,& poſt hæc, lactis Aſinini potum prædixit. Tutius cum Gal.10. *meth. cap.6. obſtructiones in præſens augere, quàm ſinere fœminam in Hecticam febrem incurrere*, eſſe ratus.

Sed cùm indecorum ſit, & vulgo indocto odioſum, Medicos de eodem morbo conſulentes omnino eſſe diſcordes; licèt in eundem finem omnes colliment, idcircò quid parentes agant, hærent ancipites. Iterum conſultatio adhibita me præſente, & alio ſeniore Medico vocato. Hic pilulas ex Chalybe, cum Rhabarbaro, & lapide Belzaartico aſſumendas monet. Bonum ſanè conſilium. Sed cùm hoc remedium, ad actum in tenello debilique ventriculo reduci non poſſit, niſi cum exercitio, & hoc, corpus ſquallidum, & excarne nimis debilitet; alia via incedendum eſſe palàm pronunciaui. Hunc ergo præſcripſi ſyrupum mirabilem, qui vnciarum quatuor quantitate, ieiuno ventre aſſumptus, exercitium non expoſtulat, & omnibus indicationibus mirè ſuccurrit, quo cùm 40. dierum ſpatio vteretur, ménſtrua reſponderunt, pinguior eſt facta, roſeo colore ſuffuſa, febris euanuit, nupſit, concepit, peperit.

♃. *Capil. Vener. Aſpleníj, Eupatorij, an. M.j. Paſſul. ſine Acinis, p.ij. Aniſi, p.ij. Sem. Petroſelin. Sem. Fœnicul. an.℥.ß. Cicer. Rubeor. ℥.j. Radic. Endiu. Petroſelin. Eryngij, Graminis, Bugloſ. Scorzoneræ, Fœnicul. Ruſci, Aſparagi, Apij, an.℥.j. Sem.4.frig.an.℥.ß. Cortic. Radic. Capparum & Tamariſci, an.℥.j. Radic. Rubea, Rumicis, an.℥ j. Succi Pomor. redolent.℥.iij. Lupulor. Fumar. an. M.j. Fol. Sen. ℥.ij. Flor. Cordial. ʒ.iij. Polypod. Epith. an. ʒ.ij. Cinnamom. ʒ.ij. Hord. p.ij. Prunor. exacinator. num.XX.*

Infunde per noctem in lib. viij. ſeri lactis caprini. Bulliant omnia lento igne ad medias. Colaturæ adde

Rhab. Elect.ʒ.iij. Rhapontic. ʒ.j.ß. Agarici trochiſcat.ʒ.ij.

Iterum factâ leuiſſimâ ebullitione, exprimantur. Tunc libra vna Chalybis præparati igniatur, & ſeptíes extinguatur in prædictâ colaturâ. Adde puluer. lapidis Belzaartici ligati, & infuſi per noctem ʒ.ij. Colar. adde

Syrup. Borrag. Syrup. Capil. vener. an. ℥.v. Syrup. Byzantin. ℥.ij. Syrup. Cichor. Nicolai cum duplo Rhab. Syrup. Endiu. Gentil. an.℥.j. ß. Syrup. Fumar. maioris, ℥. j. Theriac. Antiq. Mithridat. Confect. Hyacinthor. an.ʒ.ij.

Cum Saccharo albiſſimo fiat ſec. art. iulapium, & aromatizetur cum ʒ. iij. pulu. Diamarg. frig. Magna ergo eſt ſeri, ad obſtructiones, poteſtas & efficacia. De illius vſu inter tantos lege Garziam Lopium Luſitanum *lib.de varia rei medicæ lectione cap.*18. Claudinum *in appendice ad libros de ingreſſu ad infirmos ſect.9.*

OBSERVATIO XII.

De febri Rheumatica.

Febris Rheumaicæ deſcriptio, & curatio abſoluta.

LIcèt Galenus medendi facundiâ clarus, de febre Rheumaticâ pluribus in locis meminerit: in eâ tamen deſcribenda non ita pro more ſuo ſpatiatur, quàm hæc febris, quam *Catarrhalem* vocant, frequenter contingat. *Libro enim* 2.*de diff. febrium cap.*11. in initio, de Rheumatico affectu verba faciens. *Hunc ex deſtillatione à capite ad inferiores partes, oculos, aures,* B *tempora, labra, dentes, malas, palatum, gingiuas, gargareôna, pulmonem, fauces, ventriculum decumbente oriri aſſeuerat, quando nimirum cerebrum, vel aliquando caput aceruatam in ſe ſuperfluitatem ad partes inferiores expellit, qui affectus Rheumaticus à fluxionibus appellatur.* Et *in lib. de curand.rat.per ſang. miſ.cap.*8. ſic ait: *Quapropter partes inferiores omnium primæ excrementitiis morbis corripiuntur. Huiuſmodi quapiam ratione Rheumaticos vocatos affectus prouenire ſcito, toto videlicet corpore infirmo, quæ vna eſt mali habitus ſpecies. &c.* Et *in lib.*2.*ad Glaucon. cap.*2. *in fin.* ſic inquit: *Quæ verò ob materiæ influxum, ſiquidem benè temperata ſint, ſolam vacuationem deſiderant; ſi verò intemperata, euacuationem, atque vna per* C *contrarias qualitates expetunt alterationem, veluti quæ Rheumaticæ dicuntur diſpoſitiones, de quibus, vt noſti, vnum à nobis volumen eſt editum, in quo & hoc ſtatim ab initio oſtenſum eſt, quod ea quæ totum alit facultate debilitata huiuſmodi fiunt diſpoſitiones, cùm aceruata ſuperfluitas ad partes præcipuè defluit imbecilles, &c.* Et *lib.*1. *de compoſ. medic. ſec. gener. cap.* 4. *versùs fin.* contra rheumatiſmum faucium, oculorum, ſtomachi, & inteſtinorum plura proponit auxilia, & *cap.*14. aduersùs Rheumaticum affectum, id eſt fluxionum vitia, varia deſcripſit medicamenta.

Fons, & origo mali cerebrum eſt: ab hac enim parte mandante humor defluit in partes infernas, in quas illud humoris pondere grauatum ſeſe exonerat; quæ autem ſint hæ, explicant luculenter Ga- D lenus *lib.*3. *de ſympt. cauſ.cap.*4.*& lib.*6. *de ſanit.tuenda cap.*9. Fernelius *lib.*5. *Patholog. cap.*4. Vidus Vidius *lib.*2. *de curat. membr. cap.* 10. Cerebrum ergo ferè huius affectûs eſt cauſa, licèt etiam aliæ partes principes fomitem præſtare queant. Hoc manifeſtè edocuit Gal. *cit. de ſang. miſ. cap.* dum dicit: *Principibus verò partibus protrudentibus, grauari ſolitis, ſanguinem ad carnoſas cutis partes, potiſſimúmque glandulas excipiendis Rheumatis idoneas, &c.* Sita enim eſt huius affectûs Rheumatici natura in facto alicuius partis principis intemperamento, cuius occaſione cæteræ, vtpote infirmæ, à robuſtis fluxionem ſuſceptant, & maximè à cerebro, quod ſedes eſt, & domicilium frigidi & glutinoſi, ex Hipp. *lib.de carnib.num.*4. *& eſt* E *radix omnium morborum*, ex Hipp. *in epiſt. ad Democritum, num.*40. Cùm enim ſit tectum domûs calidæ, ex Gal. *lib.* 9. *de vſu part. cap.* 1.& veluti cucurbitula corpori incumbat, ſitque cauum, & ſupernè ſitum, quùm ab alio fuerit calefactum, tenuiſſimam pituitam de corpore ad ſeipſum attrahit; vt *lib.*2. *de morb.* Hippocrates docuit.

Ex cerebro in ſubiectas partes emanare omnis generis excrementa, oſtendunt plurima: illud enim cum omnibus noſtri corporis partibus per neruos, quorum eſt origo, mutuas operas exercet: quare ſicut ab eis promptè recipit; ſic illis tranſmittit. Hoc ſignificauit Galenus *cap. cit. lib. de ſang. miſſ.* cùm ſic inquit: *Porrò cerebrum plus excipiendo fluxui eſt habile; cæterùm hoc illi potius eſt, quod conſtructionem habeat reiiciendis*

reiiciendis iis quæ accipit promptiſſimam:habet enim ingentes ventriculos,qui pronis meatibus euacuantur, &c.Deinde, Cerebrum eſt molle, laxum, friabile,exangue,& ex ſpiritibus vitalibus animalium refectionem habens,& aſſiduâ operationum præſtantium actione exhauſtis animalibus ſpiritibus, ob tenuitatem reſolutioni promptiſſimis flacceſcit,& debilitatur,& ſic exhauſtum, mucoſum ſuccum progignit, quem vt oneroſum in inferiores partes propellit. In hunc ſenſum dicebat Hipp.*lib.4.de morb. num.*17. *Caput,& ſplen maximè ſunt morbis obnoxia*, *&c.* Inſuper, Cerebrum ex figurâ, & ſitu, humores bilioſos ob eorum tenuitatem, pituitoſos ob ſimilitudinem ad ſe rapit, quùm incaleſcit, vel dolet; maximè quùm ob magnam medullæ molem magnâ egeat alimenti copiâ, quam ob debilitatem cùm nequeat concoquere, eam vt ſuperfluam à ſe repellit. Denique, ſi cerebrum glandularum ſubſtantiæ eſt perſimile, & vapores, humiditatémque ſpongiæ inſtar ex toto corpore complectitur, & in ſe imbibit, eámque in caput, retrò aures, & per venas in ſpinalem medullam emittit, vnde innumeri morbi inſurgunt, vt *lib. de glandulis*, *num.*6.8. *&* 11. Hipp. ait; cur ab hac parte Rheumatici affectûs non ſcaturient? in iis præſertim qui ſuperuacuis excrementis abundant, otioſi ſunt, inexercitati, pingues, crapulæ dediti, imbelles, in quibus mucoſus humor, & lentus à cerebro, quod eſt mali fomes, & à quo diſtillatio irruit in Thoracem, Ceruicem, Scapulas, brachia, pulmones, dorſum, lumbos, coxendicem, crura, & in omnes denique articulos, de quo argumento ſat Langius *lib.*2. *epiſt.*53.

Quare hic affectus Arthritidem, & morbum Gallicum æmulatur: verùm ab articulari dolore differt, quia in hoc affectu noctu præcipuè dolores ingraueſcunt; hic verò Rheumaticus affectus quùm artus occupat,quouis diei tempore inualeſcit. Gallicus dolor ſenſim,paulatimque ingruit; hic ſubitò, affatim, atque confertim. Deinde Gallicus ſemper habet comitem diuturnum capitis dolorem; Rheumaticus,rarò, aut leuem. Demùm Gallicus præterquam quòd noctu exacerbatur, accidit poſt venereos bubones repercuſſos, vlcera penis, & alia ſymptomata, quæ luem veneream præcedere ſolent.

Cauſa huius affectûs aliquando eſt calida cerebri, Hepatis, venarúmque intemperies, quæ liquat,fundit, & humorem fluxiliorem reddit, interdum frigida, cuius vi excrementa deorſum exprimuntur,& cerebrum cùm ſit frigidum, & humidum, 6. *Aphor.*2. laxum, exangue, & debile, alimentum ſibi demandatum nequit probè conficere. Diſtillationis materiam gignunt,& fouent intemperans, humidiórque victus, & capitis imbecillitas, intemperiéſque maximè frigidior, quæ omnium ſunt cauſarum creberrimæ, ac validiſſimæ. Frigidam intemperiem oſtendit excrementorum multitudo per os, & naſum, quæ minimè mordacia ſunt, frigida præceſſit victûs ratio. Ætas, tempus anni, regio, aëris conſtitutio Aquilonia,ac ægri temperamentum plurimùm iuuant: *Nam frigida cerebri intemperies cogens ampliùs, & comprimens, (velut manus ſpongiam aqua imbutam) exprimit cerebrum ipſum, quo fit vt ad loca capite inferiora eius excrementa decidant*, vt docuit Galenus *lib.*3.*aph.com.* 12. Licèt intellectus capere nequeat, quomodo cerebrum tantam frigiditatem viuente animali ſuſtinere poſſit, vt partes præ congelatione condenſatæ intra cranium expellant, quin totus calor extinguatur, aut grauiora cerebri damna eueniant: quare hæc expreſſio facta à frigore ab Hippoc. *in lib. de loc. in hom.* & Galeno prolata, valdè diſplicuit Mercato *lib.*2. *de morb.intern. cap.*1. Cuius tela contra Galen. ingenuè repulit Caſtrenſis *lib.*4. *de meteor. Microcoſm. cap.*14. Calidam intemperiem arguunt diſtillatio acris, & tenuis, quæ

A per os, naréſque excurrit,facies rubeſcit, in naſo adeſt pruritus, partes ſupra collum æſtuant, & omnia adſunt quæ calorem atteſtantur, vt ſitis, difficilis reſpiratio,tuſſis ſicca, pertinax raucedo. Minores natu comitatur ferina tuſſis, quæ cum ſuffocationis, aut Epilepſiæ metu,aliquando ſtertore præuio ſubitò interficit.In adultis in initio adeſt febris Diaria, ex humoris motu,& ſuccenſis ſpiritibus excitata, qui tùm ob frigus condenſans intus vniti conculcantur, & non ventilati incaleſcunt. Hæc febris ob vitioſa excrementa retenta, & putrefacta illicò in puttidam commigrat. Demùm ſymptomata patiuntur continenti putridæ ſimillima, intolerabili artuum dolore, & difficili motu correpti, qui morbus maximè Nor- B mannos, & eos qui regionem iuxta Sequanam flumen incolunt, velut patrius, & vernaculus infeſtat.

Hæc catarrhalis, ſeu Rheumatica febris ſi minores natu diuexet, valdè periculoſa eſt:humor enim è capite confluens in ſpiritales partes,ſubitò eos ſuffocat, ſæpè Epilepſiâ præcedente, ex cuius diris paroxyſmis plures occumbunt. Adulti artuum dolore excarnificati vel pereunt,aut illorum diuturnos dolores perpeſſi ſæpè in eorum incidunt reſolutionem.

Infantibus in paroxyſmo opitulandum hoc modo.Primò,lacte nutricis per debitam victûs rationem priùs correcto,& in ſex rebus non naturalibus obſeruato ordine, artûs fricandi, ligandi, cucurbitulæ natibus & ſcapulis admouendæ, & ſi fluxio ſit calida, & vires conſtent, ſcarificandæ, clyſteria reuellentia imperanda, hirudines mariſcis affigendæ, & ſi adſint C conuulſiui motûs, exhibenda quæ à proprietate iuuant, vt ſyrupus de Pæoniâ, confectio Epileptica, cuius modum deſcripſimus ſuprà *l.*1.*obſeruat.*25. Theriaca Smaragdorum, & alia quæ propulſando Epileptico inſultui à practicis vtiliter proponuntur. Super capitis commiſſuram pulueres exiccātes inſpergendi, vt Sandaracæ, Vernicis, Thuris,Maſtiches,ex quibus cum puluere Roſarum,Maſtic.Milij torrefacti:pileum capiti apponendum paro.Et ſi hæc non proſint,bimulis, & trimulis,cauterium actuale ad futuram coronalem, retrò aures, brachiis, & quod eſt vtilius, ad nucham affigo, cuius ope ſuffocationis paroxyſmus mitigatur,& fluxione interceptâ,humoréque emanante, futuræ acceſſionis reuerſio anteuertitur, de quorum vi mirabili pro hoc arcendo morbo pulchra notarunt D Montanus *conſil.* 50. Theodoſ. *epiſt.*45. Iacchin. 9. *ad Almanſ.*14.Mercur.2.*variar.*2. *& alij.* Si fluxio ſit calida, expectorantia incraſſantia exhibemus,ſicut ſi ſit frigida, calida propinamus. Si Rheumaticus affectus adultos premat cum defluxionis ſuffocatiuæ vehementi impetu, & mortem repentinam minetur, eadem ſunt peragenda: ſi verò febris adſit, & artuum dolores infeſtent, audacter ſecanda vena, & medicamenta purgantia exhibenda. Si tamen dolores adhuc vrgeant, monet Gal.*lib.de ſang.miſſ.cap.*8. vt roborentur infirmæ partes, ſic enim ait: *Quibus ergò carnoſô genere pulmo, lien, ac cerebrum natura robuſtiora ſunt, in iis ad adenas, & carnes fluxiones perueniunt, vbi totus ni-* E *mirum habitus infirmus fuerit, veluti in Rheumaticis affectibus accidere ſolet. Meritò ergo in his curandis ſcopus eſt, non euacuatio, ſed corporis totius roboratio, quanquam tamen curationis initium illis à miſſo oriatur ſanguine; ſi verò excrementa qualitate praua fuerint,purgationem adhibemus,&c.* Roborantur artûs Vnguentis,decoctis, velut in Arthitide facere conſueuimus, quæ ſi non proſint, cauteriis priùs excitatis, commodiſſima ſunt ſudorifica ex radice Chinæ,& Smilace aſperâ parata, quæ ſi declinante morbo, & remiſſo feruore imperentur, ſummo ſunt ex vſu.

OBSER.

OBSERVATIO. XIII.

De febri Puncticulari.

Febris puncticularis, cucurbitulis ſupra emictoria ſcarificatis, ſolùm ſuccubuit.

FEbrem puncticularem à Galen. *lib.5. meth.12.* per exanthemata ſicca fuiſſe ſignificatam, & putaui, & puto. Eam agnouit Actuarius *lib.1. meth.23. § Maculæ circà cutem exoriuntur, nonnullis rubræ, aut purpureæ, nonnullis nigræ emergunt, quales quotidie ex Pulicum, Cimicúmque morſibus apparent, &c.* Auicen. 1.4. *tract.4. cap.2.* de ſignis febris peſtilentis ſic ait: *Et quandoque accidit in eo Bothor ſubrubra, &c.* Bothor autem ex ipſo 7.4. *tract.4. cap.5. eſt macula in cute apparens, quaſi punctum, ipſam non eleuans.* Iacob. de Partibus *in com. illius loc. Auic.* has peſtiferas maculas deſcribit, quas non Culicum, ſed Pulicum morſibus eſſe ſimiles aſſeuerat, & hic author circiter trecentos annos ante nos vixit. Rixentur ergò Iuniores, qui hanc febrem recentiſſimam eſſe rentur, & solùm noſtro ſæculo deſcriptam. Hæc eſt continua, feruida, ardens, malè morigerata, venenoſa, & diris ſymptomatis inſignita, ex interno feruore, & praua humorum corruptione ſuborta. Hac febre torquebatur quidam, horrendis ſymptomatis affectus, animi deliquio, cordis palmo, pulſuum omnimoda inæqualitate collectiua, vigil, delirus, faſtidioſus, & immorigerus. Huic oblata Alexiteria. Quinta die expurgatio oblata mediocris, ſanguis emiſſus, cucurbitulę frequenter coſtis applicitæ; Epithemata, ſoporifera, extinctoria imperata. Tandem in 17. die comatoſus factus, præ debilitate, & ſæuitie veneni interni æſtuans, è lecto inquietus ſurgebat. Applicitis omnibus auxiliis in 20. leuari non potuit; tamen in inguinibus, & iuxta alas affixis cucurbitulis ſcarificatis, remiſſa eſt febris, & paucis adhibitis omnino conualuit. Hoc enim auxilio ego ſoleo, quùm febris eſt laborioſa, & aliis non cedit, ad partes ignobiles maleficum ſuccum conuocare, ad quas natura ſæpè illum detrudere ſatagit cum vtilitate mirâ.

Quibus autem ſignis hæ peculiares Maculæ à Pulicum morſibus diſtinguantur, dubium eſt arduum, & à nullo, quem viderim, propoſitum, qui in aſperioribus huius morbi cliuis explicandis indefeſsè inſudauit. Sæpe enim accidit, vt decipiantur vel periti Medici, dum ægros febri anxioſa vexatos tractant Puncticulis reſperſos, quæ aliquando non ab incendio, malitiáve interna, vt illi falsò ſibi perſuadent; ſed ab immundo lecto Pulicibus ſcatente ortum ducunt. Nec dicas ex ſæuitie, & malitia ſymptomatum hoc cognoſci facilè poſſe, vt notant Argenter. *lib. de diff. morb.16.* & Valleſ. *lib.4. meth. cap.6. & lib.6. epid. ſect.2. com.28.* qui morbum malignum dicunt, qui ſæuiora infert ſymptomata, quàm pro ratione propriæ eſſentiæ conueniat: nam puncticularia ſtigmata cum febri miti, & benigna ſæpè apparent, & interdum citra febrim vllam, vt præter quotidianum experimentum, probat Marcel. Donatus *lib.3. de Medica Hiſtor. mirab. cap. vlt. in fin.* præſertim cum hæc puncticularis febris non ſemper ſit maligna, nec ſæuis ſtipata ſymptomatis, nec venenoſa, ex mente Pet. Pauli Peredæ *lib.2. in meth. Ioan. Paſchal. in ſchol. cap.2.* & Ioan. Colle *lib.1. de morb. contag. & malign. cap.7.* Quare an hæ maculæ à cauſa interna, an à Pulicum morſibus oriantur, altiori indagine opus eſt. Tu alta mente perpende. Ego hoc facili experimento vtor. Nam Pulicum morsûs, appoſita farina lupinorum cum Aceto, aut Oxymelite ſubacta, ſtatim euaneſcunt. Peſtiferæ verò Maculæ, quùm à cauſa interna, eâque vehementi ortum ducant, at magis radicata ac fixa, nequaquam. Inſuper, color morsûs Pulicum, non eſt ſyncerè purpureus, ſed dilutus; Puncticularum verò color eſt merè ruber.

OBSERVATIO XIV.

De febri Culiculari.

Febris Culicularis, hirudinum ſuctu, curatur.

HVius febris ideam ſatis habemus deſcriptam apud Hipp. *lib.2. epid. ſect.3. in init.* dum ſic dicit: *Fiebant autem in febribus æſtiuis circa ſeptimam, octauam, & nonam diem aſperitudines in cute Miliaceæ, Culicum morſibus maximè ſimiles, non valdè pruriginoſæ, &c.* Hæc etiam notat feruorem internum, & malignam ſignificat ſuccorum computreſcentiam. Hac vexabatur piſcator quidam, qui poſt exercitium multum valdè obriguit. Reuerſus domum, febri ardente eſt concuſſus, cum lingua ſicca, nigra, ingente Cephalalgia. In octauo totum corpus puſtulis eſt refertum, ac ſi quis à Culicibus eſſet demorſus. In Papulis iſtis ingens aderat rubedo cum prurítu ſummo. Deinde veternoſus eſt factus, inquietus, delirus. Plenitudo depoſita phlebotomia, cucurbitulis. Purgatio oblata. Sudorificum exhibitum ex aqua Bugloſſæ calida, & ſcrupulis duobus veteris Theriacæ, cum granis ſeptem lapidis Belzaartici. His nihil ſudauit, immò habuit peiùs. Cum verò in vndecimo eſſet, & humor rueret in cerebrum, & ille nec lenibus clyſteribus, purgatiunculis clementibus, aut cucurbitulis, alióve reuulſionis genere diuerti poſſet, ſolo hirudinum ſuctu ſuper mariſcas, Coma remiſſum, febris decreuit, ceſſarunt anguſtiæ, & paucis applicitis in vigeſimo, ſanus eſt factus. Hæc enim animalcula ex profundo ſanguinem educunt, ex Auic.41. *c.22.* reuellunt à corde, & fæculentum, citra virium diſpendium ſanguinem, in quo magis radicatur venenum, promptiſſimè exhauriunt, ex Fernel. 2. *meth.* 19. *& alijs qui de hirudinum vi mirabili diligentiſſimè conſcipſere.* Lege Mercat. *lib. de feb. maligna, tit. de Hirudinibus.* Vt verò tibi conſtet, quantoperè aberrent, qui Culicularem febrim cum pulicari confundunt, vtriuſque animalis formam rimeris oportet. Nam inſecta notiſſima ſunt Pulices, qui nihil aliud eſſe videntur, niſi pelliculæ alieno furtiuo cruore, quod color etiam indicat, tumeſcentes. Culex verò eſt genus Muſcæ, valdè ſubtile, tenuiſſimis alis, parua aluo, prælongis cruribus conſtans, quod per æſtatem, tuba ſua, ſeu fiſtula ſubtiliſſima & duriſſima, mirabili quadam naturæ affectione, corpora hominum olfaciens, ipſa pungit, transfigit, & carnem in tumorem eleuat, dolorem, & punctionem inferendo, dicitúrque Culex, quia aculeo ſuo ſonitum edens carnem lancinat, & ferit; quorum animalium effigiem *lib. de inſectis*, eleganter deſcripſit Aldrouand. & poſtea delinearunt Ioannes Camara Buſthemantinus *inl. de reptilibus Scripturæ ſacræ*, nuper VVolfgang. Franzius *in lib. de ſacra Hiſtor. animal. part.5. cap.3.* qui de horum animalium notis peculiaribus diſertiſſimè, ex veterum, & iuniorum mente diſſeruere.

OBSERVATIO XV.

De febri Pemphigode.

Febris Ampulloſa, ſeu Bulloſa, Balneo curatur.

DE etymologia verbi *Pemphigodes* certant Recentiores, & adhuc ſub iudice lis eſt. Et licèt de nominibus non ſit contendendum: cùm tamen rerum vocabula prauè intellecta, plurimis, præſertim in Medicina dubitandi anſam præſtiterint, & idcircò nomi

nominum inquiſitio ſit Medico neceſſaria, vt diſertè Manardus *lib. 2. epiſt.* 1. ſatis confirmat, ideò, ego bulloſam, ſeu ampulloſam voco, in qua totum corpus tuberculis effloreſcit, quæ ab ſpiritibus attenuatis, & excandeſcentibus, cum ſanguinis craſſi portione calidiſſima ad cutem tranſmiſſa, originem ducunt. Et ſiquid in tanto variarum opinionum portento circa hoc nomen *Pemphix* diuinare licet, hanc febrem comitari puſtulas illas, quæ à Græcis dicuntur *Epanthiſmata*, mihi perſuadeo: ſic enim vocat Hipp. *lib.* 1. *prorrhet. ſect. 2. text.* 25. & Celſus *lib. 5. cap. 28. de puſtular. generibus*, quo loco puſtulas dicit oriri vernis temporibus circa totum corpus, aſperas, modò rubentes, modò cutis colorem non excedentes, ſimiles illis, quæ ex ſudore, vel ex vrtica naſcuntur. Adde tu, quod repullulant in modum verberis, in humano corpore remanentis, Hiſpani dicunt *Ronchas*, Luſitani *Bortoeia* vocant, priſci *Vibices* appellabant. His puſtulis cum febre ingenti affectus fuit quidam, cui ſanguis ter miſſus eſt; depoſita ſarcina, expurgatum corpus, refrigerantia adhibita. His celebratis remiſſa eſt febris, ſed Hepatis ardor ita increuit, vt de nouo, prutitu in cute concitato, vlcera renaſcerentur: quæ nec ſero lactis, nec ſaluatellæ ſectione, aliiſve applicitis præterquam Balneo ſuccubuere. Sic *Simon, cui latæ puſtulæ non admodum pruriginoſæ per corpus eruperant, quùm calida lauabatur, iuuabatur*, apud Hipp. 6. *epid. ſect.* 2. *text.* 30. Nam vt Galenus ait *in com. ſucci ad cutem vergentes per eam ſunt euacuandi: nam iterum ad intima corporis reuulſio ipſis valdè longinqua eſt, vt per aluum, aut vomitum vacuentur.*

OBSERVATIO XVI.

De febri Eſſeroſa.

Febris ſudaminoſa, nihil commune habet cum Variolis.

PVſtulas, quas Græci *Epinyctidas* vocant, vt Celſus *lib. 5. cap.* 28. eas Arabes, *Eſſere, Sere*, vel *Saire* vocauere, auctore Auic. 3. 4. *tract.* 1. *cap.* 13. Galenus 3. *Aph.* 21. *Sudamina*, aut *Sudores* vocat, dicitque eſſe puſtulas in ſumma corporis parte hærentes, quæ inſtar vlcerum, cutem exaſperant, fiúntque ob multos ſudores, vel bilioſiores, vel mordaciores, cutem mordentes, pruriginoſam reddentes, ac per modum vlcerum exaſperantes. Auicenna intimiùs explicuit. *Eſſere eſt puſtula parua, ſuperficialis, ſicut Veſica, & aliquantulum tendens ad rubedinem, & pruritum faciens, & anguſtiam, eueniens ſubitò, & accidit quandoque vt curat ab ea humiditas, &c.* Vocati quatuor Medici ad curandos duos puerulos, quibus cum febre valida, dolore totius corporis, & laſſitudine, vna nocte puſtulæ hæ in ſuperficie corporis affatim apparuerunt, & ita increuere, vt matutino tempore, pueri ſcalpentes eas diſrumperent, à quibus emanauit tenuiſſimus ichor. Quæſita origo mali. Omnes eſſe *Variolas* prædixere, quas *inſanas* paſſim Vulgus appellat. Quare cubiculum obſeruare iubent, pueros pannis rubris operire, & nullum auxilium, præterquam frictiones in cute lenes celebrandas, imperant. Demùm omnia miniſtrant, quæ in curatione Variolarum proficua eſſe ars edocuit. Poſt eorum diſceſſum pueruli febri calidiſſima detenti furiunt, exardeſcunt. Pruritu vexati per lectum inſiliunt, & noua materia ad cutem confluente, aliæ de nouo repullulant puſtulæ, aliis iam exiccatis. Denique quum puelli in agône eſſent, præſentibus Medicis me vocant. Probaui neque eſſe variolas, neque ægros operiendos, immò eſſe puſtulas ex ichoroſo ſanguine, tempore æſtûs, in corporibus præſertim bilioſis ſubortas. Nam Variolæ non niſi poſt longum tempus ab ortu ſuo emittunt pus aut humiditatem. Subitò non fiunt, nec ſubitò ita accreſcunt: quæ omnia contrario modo obſeruantur in Eſſere. Deinde, in hac puſtula, & venæ ſectio in quolibet tempore morbi celebratur, & purgatio exhibetur, vt monuit Auic. In variolis ſolùm in principio phlebotomia conuenit, & purgatio non ita vtilis eſt, immò, vt Arabes dixere, in variolis oporteret aluum eſſe adſtrictam. Illi euidentibus rationibus conuicti obſtupuere. Ventilatum ergo eſt corpus ſanguine miſſo, iulapiis, Ptiſana, & leni ſolutiuo, vlcera ſponte ſiccata, & ſic puelli ſaniſſimè deinceps vixerunt. Tu verò in opere practico hanc Eſſere curationem benè obſerua, in cuius præſagio, & curatione non ſolùm ſecundæ, ſed primæ notæ Medicos miſerè deceptos ſæpè deprehendi.

OBSERVATIO XVII.

De febri Anxioſa.

Febris Anxioſa, purgatione curatur.

ANxioſa febris dicitur implacida, inquieta, laborioſa, 4. *acut.* 47. in qua, vt ait Galenus *lib.* 7. *aph.* 56. *ægri accubitum non ferunt, ſed iacendi figuram euariant, quia ſemper præſens aggrauat eos. Sic Chartadi lethaliter habenti in lib.* 7. *epid. num.* 9. *iactatio multa, anxietas, & ad dextera, & ad ſiniſtra tranſmouens ſeipſum, nullo tempore quieſcere poterat.* Hanc anxietudinem cum malitia coniunctam habebat quidam, qui ob humorem turgentem, malignum, huc illucque irrequieto modo, nunc pectus, ventrem, nunc præcordia vellicantem, febrem valdè malignam patiebatur cum anguſtia multa: nam humor hic turgidus ægri quietem interturbat, cor pungit, quo concuſſo, totum animal commouetur, & anxiatur. Huic ægro præter Alexipharmaca, venæ ſectio adhibita: (Nam cum furente humore, multa ſanguinis portio erat in venis commixta.) Hac facta, quùm cacochymia etiam iuxta ventriculum eſſet, quod à prauis mordebatur humoribus, ob quam cauſam oritur etiam anxietas, ex Gal. 1. *prorrhetic. ſect.* 2. *com.* 44. & vomitus infeſtaret inanis. Idcircò attracto à prima regione ad venas ichore, febris eſt exacerbata, quod timuit Auic. 4. 1. *cap.* 20. *& caue ne ægrum ad cholericorum ebullitionem perducas.* Quamobrem lenibus clyſteribus pugnatum eſt, ſed cùm is humor in tunicis ventriculi immerſus non cederet, purgatione exhibita ſuccubuit. *Medicari ergo in valdè acutis, ſi materia turget, eadem die, tardare vero in talibus malum, priuſquam robur corporis diſſoluatur, vel febris caliditas augeatur, vel ad aliquod principale membrum decumbant ij qui per corpus vagantur humores*, dicebant Hippocr. & Galen. *lib.* 4. *aph. ſententia* 10. & vnanimiter interpretes approbant *in com.*

OBSERVATIO XVIII.

De febri Sudorifica.

Febris Elodes, vacuatione miteſcit.

DIcitur à Græcis febris *Elodes*, quaſi paluſtris, ſudans enim quaſi in palude immerſus videtur. Tripliciter fit, excretione, expreſſione, colliquatione. Hic vltimus modus reprobus: nam partium colliquationem ſignificat, in qua claſſe ſudores ſyncopticos repono. Expreſſione, vt quando in magnis doloribus, ſpiritus agitati incaleſcunt, qui tranſmiſſi ad cutem, & condenſati abeunt in ſudorem. Excretione, ferè ſudores emanant, optimi, boni, & morbum

finientes

finientes. In initio verò reprobi ex Galen. paſſim, præſertim 4. *aph.* 22. *nam tunc aliquid vtiliter euacuari eſt impoſſibile* ob multas cauſas, latas *in lib.* 3. *epid ſect.* 1. *com.*5. *& lib.* 1. *eiuſd. ſect.* 2. *com.*65. Nam ſiquæ tunc excernuntur, *decretoria ſunt, non decernentia, quæ aut lethalia ſunt, aut difficilis indicationis* apud Hipp. *lib.* 2. *epid. ſect.* 1. *in med.* Acceſſimus ad ægrum robuſtum, febre vehementiſſimâ detentum, qui copioſiſſimo oborto ſudore, calido, vniuerſali, in ſecundo die morbi erat, cum æſtu, & incendio multo. Medici ſudorem promouere tentarunt, naturam imitantes. At perperam: cùm enim ſuccenderentur viſcera, & hæc acutiſſima febris, & pernicioſa, ex aliquâ internâ affectione profecta, grauatam, & irritatam à copiâ & humoris prauâ qualitate naturam, oborto copioſo ſudore, attamen citra leuamen vllum, oſtenderet, ſanguinis miſſionem ſalubrem eſſe prædixi. Reclamant ipſi, dicentes cum Gal. 6. *epid. ſect.* 2. *com.* 30. Succos ad cutem vergentes per eam eſſe vacuandos, quare in ſudorificis exhibendis inſiſtunt. At quum peius haberet, affines in quarto ſectionem illis renuentibus admittunt. Quare in quarto, & quinto die ſanguis extractus, omni labe fœdatus. In ſexto purgatio adhibita. Quorum ope, natura leuata, regulato humore, & oborto ſudore morbum in ſeptimo finiuit. Lege Gal. *in com. cit. hiſtor. Simonis*, cuius ſententiam illi in ſui ſubſidium non rectè citabant. Sic enim ait: *Sed forſan me dicere putabis, nunquam purgatione per aluum in talibus vtendum. Ego verò non id dico: nam in libris de arte curandi, in quibus corporibus permulta humorum copia eſt, iis vtiles eſſe purgationes didiciſti: priuſquàm ita redundantem materiam, aut venæ ſectione, aut purgatione quis eduxerit, ſi fouens, hoc eſt, calidis vtens ipſam diſcutere conetur, plus attrahet, quam per cutem euacuabit*, &c. Quare hæ ſymptomaticæ euacuationes paruifaciendæ, quùm ſint caſûs præter naturam earum quæ ſunt in corpore diſpoſitionum, vt *citatis locis* monuit Galenus.

OBSERVATIO XIX.

De febri Horrifica.

Febris Horripilatoria, continua, maligna, fallaciſsima.

EX qualibet putredine, rigores, horroréſve excitari, vbique tradidit Galenus. In ſuppurationibus rigores accidere fatetur ipſe 2. *prog.* 58. *&* 2. *Aph.* 47. ſic 2. *prog. cit.* malignis vlceribus, aut cuilibet putredinoſæ affectioni, rigere, & febricitare contingit. Nec verò humores ſolùm, ſed & vapores putridi, rigere faciunt, & horrere, ex Galen. 10. *Meth.* 4. Sic halitûs maligni, acres, mordaces, à materiâ venenoſâ elati, partes neruoſas pungunt, lancinant, feriunt, quos vtpote à naturâ alienos, hæc expellere ſatagens, pugnam mouet, refugit, & contrahitur; hinc horror, & à fortiori causâ rigor. Quare ſæpè Medici acceſſionem horrificam putantes, in initio remedia prætermittunt, quùm hæc inordinata horripilatio à feruore, & putredine internâ profecta, etiam vigente febre affligens, illorum poſtea ignorantiam patefaciat, quo pacto huiuſmodi rigor in continuis accidens, humoris malitiam internam oſtendit, ideò auxilia in medio rigoris feruore adminiſtranda. Si enim ea prætermittas, ebullientibus ſuccis, venenatâ qualitate affectis, ægros, ſubortis venenoſis ſymptomatis, certò perire eſt neceſſe. Sic multos mori vidi, quibus in initio morbi auxilia interdicta ob hanc cauſam, qui in augmento morbi, ſæuiente internâ putredine, & victo interno igne, occubuêre.

OBSERVATIO XX.

De febri Singultuoſa.

Febris ſingultuoſa, cucurbitulâ ſupra vētriculum ſcarificata, curatur.

FEbrem ſingultuoſam vocauit Galen. *lib.* 4. *acut.* 69. *quando per totum morbum ſimul cum febre ſingultus exacerbatur.* Eſtque ventriculi concuſſio, quâ tunicæ ipſius, id à quo pertinaciter moleſtantur, excutere laborant, ſitque vel à repletione, vel inanitione, conuulſionis inſtar, 6. *Aph.* 39. Materia igitur in ventriculi ore conſiſtens, acris, mordax, febrem excitat ſingultuoſam ob putredinem, & ſingultum ob irritationem. Hoc vexabatur quidam ita moleſto, ac continuo, vt nec edere, nec loqui quicquam poſſet: immò toto corpore algidus, frigido ſudore reſperſus, internâ tamen ſiti, cum febre lentâ oppreſſus, bilioſa vomens, & toto ore Aphthis conſpurcatus, anxioſus, & inquietus animam efflare videbatur. Huic plurima pro virium tenore auxilia imperātur, quæ per ſedem inutilem vacuarent humorum copiam, & humoris bilioſi, & efrænis efficaciam, & pernicioſam vim refringerent. Poſt hæc, impoſita ventriculo roborantia, quibus non iuuantibus, Opiata obtulimus, à ſyrupo Papauerino, vſque ad ea quæ ex Opio componuntur, accedentes. Sed cùm omnia incaſſum eſſent celebrata, cucurbitulam maximam cum multâ flammâ ſupra regionem vētriculi imponere, & deinde ſcarificare iuſſi, quo auxilio celebrato, à tanto malo, mortis certæ prænuncio, immunis factus, paucis exequutis, à febre deinde liber euaſit. De febre ſingultuosâ lege elegantiſſimum Lupéum Cureleanum *lib.* 3. *Enchirid. cap. de ſingultu.*

OBSERVATIO XXI.

De febri Laſſitudinaria.

Febris Laſsitudinariæ curatio.

MVltiplicem eſſe laſſitudinis ſpeciem docuit Galenus vbique. Earum cauſa varia, ſed manifeſta, quando à nimio labore excitatur. Tunc enim ſpiritûs incenduntur, attennantur humores, & igneas fuligines cordi communicant. Ob exercitium validum incidit quidam in ardentem febrem, ob quam Medici multoties venam ſecandam imperarunt. Accitus Phlebotomiam renui. Refrigerantia obtuli, ſomnum, & quietem procuraui. His celebratis, febris ex toto remiſſa. Nam vt rectè Hippocrates ait, *lib.* 2. *de nat. human. text.* 1. *Morbos quos fecit labor, curat quies, & eorum contrarietas.*

OBSERVATIO XXII.

De febri Syncopali minuta.

Febris Syncopalis minuta, Tamarindorum beneficio, curata.

GAlenus *in Meth. lib.* 12. *cap.* 4. Syncopen propoſnit, quæ ex flauâ bile ventriculum infeſtante ortum ducit, quam Auicenna 1. 4. *tract.* 2. *cap.* 54. febrem ſyncopalem minutam, ſubtilem nuncupauit, *& cap.* 57. curationem abſoluit. Syncope licèt ab innumeris cauſis oriri poſſit, quas Galen. *lib.* 1. *ad Glauc.* 14. expendit; minuta tamen, ex humore bilioſo, acri, ad os ventriculi confluente emanare ſolet, quod cùm admodum ſenſile ſit, ſtatim languet, & ob noxam illius ſuperuenit ſyncope, compatiente corde. Bilioſâ febri correptus eſt iuuenis, cum ſiti, oris amaritudine,

nauſeâ, & bilioſo vomitu coniunctâ, ob quas cauſas facilè in ſyncopen incidebat. Exhibiti clyſteres refrigerantes. Purgantia clementia oblata. Appoſita ventriculo roborantia Emplaſtra, & præſertim offa panis intincta ſucco Omphacij, Limonis, ſuperaſperſis Cardiacis pulueribus. Iulapia ad reprimendam bilis acrimoniam efficacia in potum imperata. Viſcera Epithematis refrigerantibus roborata. Sed cùm nulla proficerent, Aquam decoctam cum Tamarindis bibendam impero, & eorum pulpam cum Saccharo in bolos redactam offero, ex quâ, cum refrigerantibus decoctis commixtâ, Clyſteria ex interuallis immitto: His decem dierum ſpatio celebratis, febris eſt remiſſa, ſitis euanuit, ceſſauit nauſea, abiit vomitus, & vacuato humore bilioſo per aluum, attemperatiſque viſceribus, à ſyncope eſt factus immunis, qui ſquallidus, & veluti tabidus erat morti propinquus. Magna ergo eſt ad incendioſas febres Tamarindorum vis, ab Arabibus tantoperè celebrata.

OBSERVATIO XXIII.

De Febri Syncopali humoroſa.

Febris Syncopalis humoroſa, mulſæ ope curata.

CONqueruntur de Galeno Medici, & maximè Trallianus *lib.12.cap.3.* Auerrhoës *lib.7. collig.2.* Rhaſius *16. continent.cap.2.* quòd *12. Meth.c.3.* in febri Syncopali humoroſâ nullo modo ſanguinem emittat, ſed totam curationis ſpem reponat in frictione, cuius ope crudi ſucci coquuntur. Sed perperam Galenum carpunt, & damnant: nam ipſe cum Tralliano in humore ſemicrudo, vel crudo, cum præſentia ſanguinis, venæ ſectionem non ſemel exercuit *lib. 4. de ſanit. tuend.cap.4.§. Vbi paululum, vel citra ſanguinem reſtitum, vel vltra proceſſum,* &c. *& lib. de curand. rat. per ſang. miſſ. cap.12.* Si verò humor extremè eſt crudus, ab eâ abſtinet, quia non adeſt virium robur: nam *eodem lib.cap.10. in copia ſuccorum crudorum vires adeſſe non poſſunt*, quoniam cùm receptaculum pituitæ ſit os ſtomachi, ſæpè illius iungitur læſio, ob quam ob cordis viciniam ſequitur ſyncope: nam à pituitâ putreſcente halitûs eleuantur, qui innatum cordis ignem impensè exoluunt: & frigiditas pituitæ eſt valdè naturæ aduerſa, & cum copiâ ſuâ in vaſis abundet, mole, craſſitie, & lentore obſtruit, prohibet acceſſum ſanguinis ad membra, & impedit tranſpirationem, quâ denegatâ ignis internus marceſcit, & perit: quare ſi ſanguis emittatur in huius extremè crudi ſucci præſentiâ, ad frigidiorum cruditatem æger deducitur, quod tantopere timuit Auicen.4.1.*cap.20.* Hanc veram Galeni methodum reſpuebat olim Medicus quidam, qui pro curatione huius febris illicò venæ ſectionem celebrandam imperabat: Sed ego accitus illam omnino interdixi: nam humor lentus, frigidus, craſſus, pituitoſus occupabat os ventriculi, vnde cruditates, obſtructiones, putredines, & ex copiâ humoris pituitoſi calor naturalis erat minutus valdè: quare, vt Fernelius ait *lib.2. de ven. ſect.cap.4 pituitoſa plenitudo minimè poſtulat venæ ſectionem: quùm enim impensè frigida ſit, ſanguinis miſſionem auerſatur, quæ magis cruditatem refrigerans ita conduplicat, vix vt vnquam concoqui, emendarique poſſit.* Æger ergo præter Diætam, frictiones, calefactionem extremorum, ligaturas, cucurbitulas cum multâ flammâ, roborantia ventriculo impoſita, ſomnum, & quietem, interdictam phlebotomiam, mulſæ vſu curatus eſt: huius enim ope craſſi ſucci coquuntur, abſterguntur, & vacuantur: nam non adſtringit, denſat, exaſperat, cùm non ſit mordax, aut acris, immò meatûs aperit, flatûs diſſipat, crudum humorem coquit, & in ſanguinem vertit, & frigidis neruoſarum partium morbis remedio eſt. Huius beneficio *lib.cit. Meth.* curat Syncopalem humoroſam ortam ex ſuccis crudis, in quâ Hipp. *4. acut.47.* Oxymel propinat, quoniam eſt optimum iis, qui craſſis, viſcoſiſque humoribus moleſtantur.

OBSERVATIO XXIV.

De febri Colliquante.

Febris colliquans, lactis Chalybeati potu curatur.

IN monumentis Hippocratis legimus *lib. 4. acut. text.41. Si venter liquidus ſit, & colliquans, ſorbitiones frigidiores, craſſioréſque exhibendas eſſe, potúſque qui ſiſtant.* In malis erat iuuenis quidam, qui ob ardorem viſcerum nimium, & aduſtionem humoris, febrem patiebatur cum extenuatione & liquidâ aluo coniunctam, quam colliquantem appellare Medici conſueuerunt: nam excernebat bilioſa, ſyncera, ſpumoſa, pinguia, fœtida. Aderant cibi faſtidium, incoctio alimenti, febris tenuis, vigilia, ſitis. Ad hunc duo Medici accedentes, conſulunt attemperantes clyſteres, abſtergentes, ſiſtentes. Cùm verò internæ partes flagrarent incendio, illas ceratis, & Epithematis roborant. Cui veluti tabido, & valdè excarni, ob fluxum, febrim, maciem, lac Chalybeatum eorum vnus conſuluit, renuente alio: nam ſi hic pernicioſiſſimus humor cum fœtore inſigni cohibeatur, horrenda ſymptomata, & mortem inferet. Si autem Hipp. *lib.4. cit.* ſiſtentia propinat; hoc præceptum non eſſe magni Hip. aſſeuerat. At hic cùm ignoraret quanto interuallo diſtent ſiſtentia quæ Hipp. exhibuit, ab adſtringentibus, meritò ad libitum doctrinam Hippoc. ſic peierare auſus eſt: nam hæc *4. ſimpl.78.* incraſſant, adſtringunt, contrahunt, meatûs denſant, repellunt, partéſque diſtantes colligunt, vinciunt, *4. ſec. loc. 5.* & Meſuë *in canonib. theoremat.1.* Siſtentia verò dicuntur, quæ tam adſtringendo, quàm attemperando, motûs humorum firmant, ac cohibent. His dictis Medicus obmutuit. Lac propinatur. Sed quoniam hoc, in corpore impuro oblatum, cacochymiam auget, exhibetur Ptiſana ex Hordeo priùs toſto parata, adiecto ſucco Plantaginis, aut Roſarum. Expurgatur corpus Myrobalanis citrinis, & torrefacto Rhabarbaro, deinde aquâ Roſaceâ lotis: nam hæc medicamenta leniter deüſta, miram propemodum obtinent vim in roborando, & retinendo fluxu: renuant licèt Rondeletius & Hollerius *cap. de alui fluxu*, Amatus *2. centur.44.* Quare maiori parte cacochymiæ vacuatâ, ex præſcripto Galen. *2. ſimpl.12.* ad lac Chalybeatum acceſſimus cum vtilitate ſummâ: nam eius ope internæ partes ſunt attemperatæ, nutritū corpus, febris euanuit, reſtrictus fluxus: quod auxilium inter præſtantiſſima Epiceraſtica præſidia, ſeu temperantia ſuccorum acrimoniam, non modò vt ſerium, ſed neceſſarium approbauit multis in locis priſca vetuſtas.

OBSERVATIO XXV.

De febri Leipyria.

Leipyria vera ex ventriculi inflammatione orta cucurbitulâ ſupra partem affectam ſcarificatâ, curatur.

LEipyriam Græcorum ad fortes ſubſequi internarum partium inflammationes, teſtatur non ſemel Galenus, & præſertim *lib.4. aph.48. Cùm enim fortis inflammationis calor ita vehemens fuerit, vt ad ſe trahat modo cucurbitulæ ex toto corpore ſanguinem, iis qui ita*

ita ſe habent, viſcera perurūtur, extremæ autem partes frigeſcunt, propter defectum ſanguinis ad viſcera ſe recipientis, eorum plerique ne tegumenta quidem tolerant propter incendium, quod in viſcere ſentiunt, &c. idem aſſeuerat *lib.7. aph.1.& 4. aph.16.* Sic ad Hepatis inflammationem Leipyria ſequitur *4. de loc. affect. 8. & l.5. eiuſd. 7.* & ad pulmonis phlegmonen *2. de loc. 2. & 4. eiuſd. 4.* & ad ventriculi inflammatoriam diſpoſitionem *4. acut. 1. & lib. 1. epid. ſect. 2. com. 73. & lib. 2. criſ. 7. & 2. prog. 4. & lib. de inæqual. intemp. cap. 8.* Num autem poſſint internæ partes extimis calentibus frigefieri, reſpondent affirmatiuè Hipp. *6. epid. ſect. 4. text. 30.* Auic. *2. 4. tract. 1. cap. 43. & 48.*) Hanc internām inflammationem in ventriculo patiebatur robuſtus quidam miles, qui ex potu generoſi vini, ſpiritûs, & humores inflammantis, adeò vehementi dolore in regione ventriculi cruciabatur, cum vomitu bilioſo, linguâ aſperâ, ſiccâ, ſcabra, nigrâ, pulſu duro, & totius corporis algore, vt ſyncope correptus in horas moriturus videretur. Exhibita frigida, Cardiaca, ſanguis emiſſus, clyſteres lenes imperati, Anodyna applicita, cucurbitulæ ſcarificatæ infra coſtas admotæ, hirudines ano, & ventriculi regioni affixæ, quarum vi multus exhauſtus eſt ſanguis. Sed cùm his omnibus malum non cederet, ſed ob conſenſum cum cerebro, eleuatis vaporibus putridis Paraphrenitide æger tentaretur: Tunc diuerſiones parantur per crurum frictiones, vincula, ligaturas, acriores clyſteres. At cùm malum ferociùs inualeſceret, ad reſolutionem humoris in parte affectâ contenti, cucurbitulam magnam cum multa flamma ventriculo impono, eámque mediocriter ſcarifico. Hoc præſidio leuatus eſt dolor, febris remiſſa, euānuit delirium, & omnino ſublato dolore, in declinatione expurgatus conualuit. Nec mireris ad tantum auxilium nos confugiſſe: nam præterquam quòd corpus iam erat exquiſitiſſimè vacuatum, & metus non erat de attractione humoris ad partem, ſuprà cor, membrum princeps etiam cucurbitulam imponit Galen. *lib. de remed. facilè parabilibus, cap. 6.* & ſupra hepar *lib. 13. meth. 19. & lib. 11. eiuſd. cap. 17.* Approbant Aëtius *tetrab. 2. ſerm. 4. cap. 68.* Auicen. *10. 3. tract. 5. c. 2.* Rhaſis *9. ad Almanſ. cap. 127.* quibus locis, in pleuritide, aliiſque inflammationibus internis, vacuato corpore, ad hoc præſidium tanquam ad ſacram Anchoram confugiunt; quod ego ſæpiſſimè cæteris priùs factis vniuerſalibus præſidiis, in internarum partium inflammatione fœliciter ſum expertus.

OBSERVATIO XXVI.

De febri Epiala.

Ad febrim Epialam, optimum auxilium.

Galenus *lib. 2. feb. 6. & lib. de inæquali intemper. 11.* apertè fatetur *Epialam dici, cùm ægroti ſimul febricitant, & rigent; & vtrumque ſentiunt eodem tempore in quauis corporis parte.* Huius cauſam, eſſe pituitam craſſam, cuiuſmodi eſt vitrea, & amaram bilem, ibi conteſtatur: nam ſi frigidus ſuccus, & calidus abundent, & per ſenſibilia corpora moueantur, nihil mirum ſi vtrumque, hoc eſt frigus & calor ſentiantur. Sed cùm in hac febre adſit pituita vitrea mediocriter putrefacta, ratione cuius putridi vapores calorem accendunt, crudi verò, & imputres frigiditatem inducunt, vel ab hac ſimul cum flauâ bile hæc febris oriatur, inſtar tertianæ nothæ curanda eſt. Laborabat homo quidam diues hac febre, & longo tempore adhibitis plurimis auxiliis conualeſcere non potuit, quæ frequenter in curatione tertianæ ſpuriæ auctores celebranda docent. Tandem cùm nihil proficeret, auxilium hoc generoſum conſulo, cuius ope, cocto humore, & vacuato corpore, in productis febribus citra viſceris inflammationem fœliciter ſæpè vſus ſum, & eſt decoctum Chamæmeli calidum cum Sacchato, cuius vnciæ quinque, aut ſex ſingulis diebus, ieiuno ventre poſſunt concedi. Exhibe in hunc modum.

℞. *Flor. Chamæmel. p. iij. Comar. Abſinth. Pontic. p. ij.*

Coque in lib. iij. aq. ad permanentiam lib. j. ß. cola, adde

Sacchari, ℥. iiij.

Hoc auxilium præſtantiſſimum eſt, nam auctore Galen. *3. ſimpl. cap. 10.* eſt moderatè calidum, tenſa remittit, laxat, dura mediocriter emollit, conſtipata rarefacit, febres ſanat, humores diſcutit & reſoluit, & vt Auicen. ait *lib. 2. cap. 121.* aperit, ſubtiliat, abſque attractione vlla, in quem vſum etiam conferre ait Dioſcorides *lib. 3. cap. 131.* cuius mentem inter omnes interpretes explanat Ioannes Antonius Saracenus. Hæc potio ſi faſtidio ſit, eius vice aqua ex ipſa herba cum flore per balneum Mariæ vocatum elicita, bibatur, vt inter omnes eleganter aduertit Manard. *19. epiſt. 4.* Lege de vi Chamæmeli, quod antiqui febrifugam dixerunt, Iacchinum *lib. de feb. cap. 39.*

OBSERVATIO XXVII.

De Tertiana exquiſita.

Ad Tertianam exquiſitam, auxilium peregrinum.

Qvidam Mercator per totum menſem tertiana exquiſita ſæpè vexatus, quæ ex Hepatis excandeſcentiâ bileque feruida emanabat, multis tentatis, ſolo ſero lactis conualuit. Deinde poſt quatuor menſes accedente tertiana totum corpus vlceribus conſpurcatur, cum intenſa prurigine, ſiti vehementi, labiorum ſciſſuris, & phlogoſi interna. Reiterato ſero, expurgato priùs corpore, ſanguine miſſo, refrigerantibus exhibitis; applicito Balneo leuari haud potuit, quin eadem febre ex interuallis tentaretur. Sed cùm à Pernambuquo oriundus eſſet, & triennio citra opem vllam leuari non poſſet, ſtatuit in patriam tranſmigrare, iuxta Senis oraculum *lib. 6. epid. ſect. 5. text. 20. Patrium ſolum vertere in morbis longis conuenit.* Sic enim Copus legit. Accedens ad Braſilienſes oras, in villam, nemúſque ſe recipiens, quo loco variarum frugum, herbarum, plantarum mirifico odore recreatus, multiplicium fructuum, quæ ibi ſine vlla cultura proueniunt, ſapore dulciſſimo, & gratiſſimo refectus; & aëris temperie, ſalubritatéque reuiuiſcens meliùs habuit, minùs quàm antea, vlceribus, febri, & prurigine tactus. Tandem hoc vſus fructu, proſperam obtinuit ſanitatem, cuius vera eſt hiſtoria hæc. In toto Braſilienſi tractu, iuxta ciuitatem vocatam Pernambuquo, præſertim vbi terra fluuiorum curſu, & fontium ſalebris eſt irrigua, inuenitur arbor quædam, quæ vitis viniferæ inſtar è terra in altum repullulat, & foliis Hederâ maioribus ita excreſcit, vt ſub eius vmbra plures homines Solis ardoré effugere poſſint. E virgulto germinat fructus, qui Braſilienſi idiomate vocatur *Maracujao. Haſu.* Hic cùm maturus eſt, ovi gallinacei magnitudinem ſuperat, in ſuperficie læuis, colorem habens viridem ſubobſcurum, Nucum iuglandium viridium colori perſimilem. Per medium ſectus, in centro habet multoſum humorem, acidum, odorū, nucleis paruulis intertextum, qui dentibus facilè frangi poteſt. Cortex mollis eſt, & cucurbitæ, aut citri modo Sacchato cōditur. Mucilago intus reperta ieiuno ventriculo ſumitur, Sacchato irrorata. Huius, ſicut & corticis ad viſcerum ardorem compeſcendum, demulcēdum febrilem æſtum,

æſtum, tanta eſt vis, vt nullum hoc Antidoto excellentius, & huic vſui commodius poſſit inueniri auxilium: nam mirâ quadam proprietate,& aciditate ſuâ putredini reſiſtit, contagioſis, malignisſque febribus auxiliatur,cor roborat, iecur igneum attemperat, refrigerat renes, genitalium partium phlogoſim compeſcit, & ſic furori vterino miro eſt ex vſu, cutaneis affectibus auxiliatur, & ad ſterilitatem præ calore eſt efficaciſſimum, & cùm in tantâ copiâ, in eo terræ tractu, ob ſoli, cœlique temperiem, ſponte ſuâ germinet hic fructus, ex eius mucilagine cum Saccharo ſyrupus poteſt parari ad incendioſas febres mirabilis.

OBSERVATIO XXVIII.

Annoſus ſenex, tertiana exquiſita correptus, victu curatur.

Senibus parum adſunt febres cauſodes, & quum accidunt eis, pereunt, quoniam non ſunt in eis niſi à cauſa valdè forti; ampliùs eorum virtutes ſunt debiles, dicebat Arabum princeps 1.4. *tract.* 2. *cap.* 41. Accepit ab Hipp.1.*aph.*14. *Hanc ob cauſam febres ſenibus non ſimiliter acutæ fiunt,frigidum enim eorum eſt corpus, &c. Quare ſi quando rarenter talis his accidit febris, qualis iuuenibus, hæc ad interitum ægrotantis terminatur: indicio enim eſt immenſam quandam eſſe cauſæ febrim facientis magnitudinem*, auctore Galeno *in com.* Octogenarius ardente Cane,tertianâ exquiſitâ opprimitur.Inuadebat acceſſio cum rigore valido, pulſus in principio acceſſionis erat tardus, paruus,rarus, debilis,in incremento magnus, celer, frequens. Vrina erat ſubflaua. Aderat bilioſus vomitus in acceſſionis initio, ſitis erat intenſa. Omnia, oborto in declinatione febris ſudore vniuerſali, ceſſabant, quæ de tertio in tertium illum fatigabant. Pro curatione nihil præter frigidum, & humidum victum illi inſtitui: nam morbus ſuapte naturâ breuiſſimus, ſecuriſſimus,ex Hipp.1.*epid. ſect.* 3.*text.*8.& 4.*aph.*59. & 1.4.*tract.*2.*cap.*4.& periculo vacat 4.*aph.* 43. Quare licèt robuſtus hic eſſet: cùm tamen morbus ex ſe facilis,neminem iugulet, magno auxilio opus non fuit: nam ſeni febricitanti neceſſe eſt exhibere quæ morbo auxilientur,& virtutē roborent: quoniam, vt ſcitè monebat Galenus 2.*acut.*11. *melius eſt virtutem non exoluere, quàm ſanguinem vacuare redundantem*, & eloquenter notarunt *Conciliator ex Auerrhoë different.*173.*Cardanus* 2.*com. tract.*5.*cont.*18. Legenda hiſtoria Tralliani *lib.*12.*cap.*6. ſenis exquiſita tertiana laborantis, qui frigido, & humido victu, contra aliorum votum, conualuit.

OBSERVTIO XXIX.

De Tertiana notha.

Tertiana notha annis triginta perdurans.

Acutiſſimus Gentilis proponit *in extrauagantibus quæſt.* 14. dubium quoddam illuſtre, quî fieri poſſit, vt tertiana notha fit longior quotidiana, ſi illa ſit ex miſcellâ bilis cum pituita, & ille humor pituitæ tarditatem accelerat, lentorem ſecat, eximit craſſitiem, & morbum abbreuiat. Quotidianam autem eſſe breuiorem in temporibus vniuerſalibus, & particularibus, teſtis eſt Auicen.1.4 *tract.* 2. *cap.* 46. qui docet quotidianam finiri intra 40. aut 60. dies, tertianam tamen notham durare medietatem anni, quod celebri hiſtoria confirmat Galenus *lib.* 1. *ad Glauc.* 8. Et paroxyſmus tertianæ nothæ extenditur vſque ad 40.aut 48.horas ex Gal.2.*feb.*8. & Auic.1.4.

A *tract.*2. *cap.*48. & acceſſio quotidianæ extenditur vſque ad 18. horas,ex Auic. *eodem cap.*Reſpondet, nunquam ſatis Auicennæ laudatus interpres multis modis, ſed vno præcipuo, quoniam bilis vitellina, quia tenuior eſt pituita, propter permixtionem flauæ bilis imbibitur meliùs in meatibus, & poris partium, quare difficilè educitur, quod non poteſt efficere pituita ob craſſitiem, & lentorem. Eſt ergo tertiana longior quotidiana, & ſuapte natura longiſſima. Eam vidi perdurare tribus annis, quinque, ſeptem. Hominem noui, qui à 20. annis vſque ad 50.ea fuit correptus.Vnum in ea notabile, quòd tempore quo alios morbos patiebatur, nempe Pleuritidem, Phrenitidem, quibus morbis in intermedio fuit afflictus, tertiana curſum ſuum interrumpebat omnino, adeò

B vt eo ſanitatem adepto, illicò inuaderet paroxyſmus. Quare videbatur hic morbus illi iam connaturalis, cuius beneficio, rigore excitato, natura ſuperfluum humorem abſumebat, vt de quartana prædixit Galenus *lib.*1. *epid. ſect.*3. *text.*4. & 4. *aph.*73. & 7. *eiuſdem* 42. Lege doctiſſimum conſilium Reineri Solenandri *lib.*1. *conſilior.*21. *de tertiana.*

OBSERVATIO XXX.

De Quotidiana.

Quotidiana, Ebeni decocto, curata.

C Timent Medici in febribus diuturnis, aliiſque ex craſſiore bile ſubortis, decoctum Ebeni, Smilacis aſperæ, Chinæ propinare, quod in his productis morbis pro admirabili auxilio conſuluere, qui de Indicis aromatis peculiares libellos conſcribunt. Ego poſtquam biennio cum quotidiana luctatus, plura pro roborando ſtomacho, mucoſa pituita vacuanda celebraui, decoctum Chinæ, & Ebeni, 24. dierum ſpatio exhibui. Hoc antidoto, præter omnium ſpem æger conualuit: horum enim decoctum omnes complet intentiones, quæ in vacuatione humoris crudi expetuntur; vt eleganter probant Petrus Pena, & Matthias Lobellius *lib. de plantar. hiſtoria, obſer.*605. *de Ebeno.*

D OBSERVATIO XXXI.

De Semitertiana.

Semitertiana, horrida, anxioſa, maligna, lethalis.

Inter febres compoſitas, Hemitritæus exitialis eſt. Eius illuſtre exemplum proponit Galenus *lib.* 2. *criſ. cap.* 9. Hæc febris monente Galeno 2. *feb.* 7. & firmat Auic. 1. 4. *tract.* 4. *cap.* 17. fit ex quotidiana continua, & tertiana intermittente, quorum vtraque ſimul inuadit, & altero die vnicam tantùm ac-
E ceſſionem, altero verò die duas efficit. Affligit cum frequentiſſimis horroribus, Anxietate, Syncope, Ventriculi ſubuerſione, Cardialgia, Sopore, Delirio, Vigilia, & neruorum reſolutione ægros infeſtans; & maximè ſi ſit exquiſita, ex Hipp. *lib.*1. *epid. ſect.*1. 23. & *ſect.*2. *com.* 25. Cùm autem ex bile, & pituita componatur, ſi illa exuperat, acutiem præ ſe fert; ſi pituita redundet, tunc fit morbus diuturnus, & chronicis morbis adiungitur, vt Gal.1. *Aph.* 12. & Paulus *lib.* 2. *cap.* 34. docuerunt. Et licèt eam agnoſcere difficile ſit, ex Gal. *lib.*1.*epid.ſect.*3. *com.*5. Hanc tamen in ſene notaui, quam cùm primis diebus febrem eſſe tertianæ naturam habentem arbitrarer, vt verbis vtar Hipp. *lib.*6. *epid.ſect.*2. *text.*23.deinde Hemitritæum eſſe cognoui. Plura pro hoc domando

morbo

morbo exercui, ſed ægrum à tanto malo, tandem deuictum vidi, poſtquam biennio ipſum ita afflixit, vt ob obſtructiones, &, innato calore languidiore reddito, auctas cruditates,virium iacturam, ſumma Atrophia correptus contabeſceret. Nam, vt *citatis locis* ait Hipp. *hæc febris eſt violentiſſima, longiſſima, laborioſiſſima, maligna, horrifica, exitialis.*

OBSERVATIO XXXII.

De Quartana.

In Quartana curanda, cautio ſcitu digniſſima.

NVlla febris eſt notior quartana, nulla ſecurior, etſi longiſſima. Hæc ob humoris craſſitiem, & rebellionem, remediis vix ſuccumbit, quare coacti Medici in acceſſione purgantia exhibent, vt rigore, motuque hic terreſtris humor attenuatus facillimè per vtramque viam expellatur. Id expertus eſt ex mente Hipp. Auic. & aliorum celebrium Medicorum Amat. 1. *cent.*8. Ob eandem rationem fœlici cum euentu in hoc morbo, quàm aliis non cedit auxiliis, in plenilunio, ex Baſilica, aut ſaluatella læua, ſi vires non ita ſint robuſtæ, ſanguinem exhaurio: tunc enim ob Lunæ vim humor iſte terrenus ebullit, & fluxilior fit, promptiúſque vena ſecta educitur. Hoc remedio in hoc tempore celebrato plures leuati, alij ab eo omnino immunes euaſere. Scitum autem eſt magnam eſſe Lunæ vim in hæc inferiora: nam ſicut annum integrum Sol diſponit, ita Luna menſem per ſeptimanas,& maximè quando plena fuerit:tunc enim ipſius opera inualeſcunt,ex Gal.3. *de dieb.decret.*2.*cum ea ſit mortalium corporum & auctor, & conditrix*,adeò vt nonnulla corpora ſub luminis eius acceſſu patiantur augmenta, & hac decreſcente minuantur, vt Macrobius firmat *lib.*1.*in ſomn.Scipion. cap.*11. Explicat Cœlius *lib.*1.*antiquit.*18. Ob hanc cauſam Auic. 4. 1. *cap.* 21.*de ventoſis, in init.* ex aliorum mente, cucurbitulas non imponit niſi in Lunæ augmento, quoniam tunc ſunt humores commoti & augmentatur cerebrum in Craniis, & aqua in fluminibus acceſſionem, & receſſionem habentibus. Legendi in hanc rem Leuinus Lemnius *lib.*2. *de occultis naturæ miraculis cap.*41. Plin. *lib.*2.*cap.*41. Strabo *lib.*3. *de ſitu Orbis*, Albumaſar.*lib.* 2.*maioris introductor. ad Aſtronomiam*, Otto Heurnius, Medicus celeberrimus,& Ioannis Heurnij Medici inſignis Filius, in inclyta Leidenſi Academia Profeſſor eminentiſſimus, *in ſuo aureo Barbaricæ Philoſophiæ libello,cap.*15.

OBSERVATIO XXXIII.

De febri Erratica.

Febris Erratica, Chalybis vſu curata.

FEbres errantes, ſingulas acceſſiones habent inordinatas, dicebat Galenus *lib.*1.*epid.ſect.*3.*com.*17. & horrores inordinatos, & erraticos, ex Hipp. *lib.*1. *epid. ſect.* 2. *text.* 25. Etiam vocatur Erratica febris, quando nullo circuitûs ordine, verbi gratiâ, tertio, vel quarto quôque die febris inuadit, nunc quinto, vel ſexto: ſic Cleonactidem ignis corripuit erraticè, apud Hipp. *lib.* 1. *epid. ſect.* 3. *text.*23. Has appellat Hipp.inconſtantes *lib.*4. *acut.*52. quæ auctore Galen. *in com. nu.am certam periodum obſeruant.* Celſus vocat errabundas, vagas, *lib.*2.*cap.*1.*& lib.*3.*cap.*5. Fiunt ex humore melancholico ob aduſtionem facto, & ex cineribus aliorum humorum, qui diſformes ſunt; ita vt in vna parte moueantur ad putredinem, in alia ad

A motum ſint inepti,quia craſſi, terreſtres,& fæculenti. Febres hæ in quartanam trâſeunt, ex præſcripto Hip. *lib.*3.*progn.text.*27. maximè ſi autumnus ſit,ſiunt enim tales hoc tempore ob eius inæqualitatem,vt 3.*aph.*22. monuit Hip.cum Gal.In his licèt ex præſcripto *Hipp.* nullum ſit adhibendum auxilium donec conſtent,quia occaſio cathartici captari nequit: tamen quàm non ignoretur materia mali, præſtat humorem hunc craſſum è corpore eximere, quám obſtructionibus adauctis, à quibus ferè dependent,ægros naturæ relinquere; ſi enim diu durant, quartanam, Scirrhum lienis, alui fluxum, & Hydropem ſæpè minantur. Quidam triennio hac febre oppreſſus,multis tétatis, quæ craſſum,& lutulentum humorem expurgant,vias aperiût,
B deobſtruunt, nihil eſt leuatus, & accedente œdemate pedum,Hydropis rudimento, ſolùm Chalybis vſu, à febri, & tumore liber euaſit: nam, vt optimè dixit Auic.4.1.*c.*31.*Vna ægritudo cauſa eſt alterius, ſicut quùm accidit Oppilatio, & febris; medicamur enim Oppilationem priùs, deinde febrim,& ſi nobis neceſſarium fuerit Oppilationem aperire cum eo, in quo aliqua exiſtat caliditas, non curabimus de febre,&c.*

OBSERVATIO XXXIV.

De febri Decimana.

Decimana febris poſſibilis.

VLtra quartanum circuitum, raros, & inſolitos
C eſſe febrium typos,quintanos, ſeptimanos,octonanos,nonanos, & longiores, priſcorum & recentiorum obſeruationibus ratum eſt; quæ febres à paucos, ſed craſſiore humore generantur,ex quo oritur quartana,quare eandem expoſtulant curationem. Ego decimanum notaui in ſexagenario,qui duobus annis hoc typo vexatus, vacuatâ ſæpiùs viſcidâ pituitâ, & vaſis deobſtructis(aliquantiſper enim illi intumuerat venter) aſſiduo aperientium vſu conualuit.

Hæ licèt ab humore pauciori, & magis aduſto ortum ducant,ex Haly *lib.*3.*pract.*19. Hieronymo Sauanarolâ *cap.*15.*de feb.rubric.*8.Petro Mercato *tract.*9. *de feb.cap.*3.Tamen, vacuantibus, reſerantibus, & extenuantibus tractandæ ſunt: Nam *appropinquant curæ quartanæ*, vt ſcitè notauit Auic. 1.4. *tract.*2. *cap.* 69. &
D non ſiluit Cornelius Gemma *lib.* 1. *coſmocrit. cap.*1. Nouimus quinquagenarium,qui biennio nonanâ febri laborans, tentatis priùs multis, ſolùm ſtibij vſu, & apertis hirudinum ope, mariſcis conualuit. Illud enim auxilium in cunctis à craſſiore bile ſubortis febribus, omnium præſtantiſſimam vim habere expurgandi tenaciorem ſuccum à ſolis Neotericis eſt proditum. Sanguis è mariſcis exhauſtus pro melancholico vacuando humore Ellebori vires antecellit.Audi Hippocratem,veritatis medicæ conſtantiſſimum præceptorem *lib.*6.*epid.ſect.*3.*text.*37. dum ſic inquit: *Mariſcis laborantes neque morbo laterali, neque Pulmonario, neque Phagedæna, neque furunculis, neque Terminthis,*
E *fortaſſe neque lepris, fortaſſe neque aliis, &c.* Explanant graphicè Ioan. Raphaël Moxius *lib.* [*de curand. morb. mulieb. acut. per ven.ſect.cap.*45. Octonanam vidi ſpatio quatuor menſium duran.em, quæ mitibus ſtipatâ ſymptomatis, ſponte tandem euanuit.

OBSERVATIO XXXV.

De febri Hectica.

Febris Hectica, Hydrelæo curata.

IVuenis quidam, gracilis, & excarnis ex ardente febre in Hecticam lapſus eſt, quæ ſiccitatem mor-

boſam habebat coniunctam. Hic infinita propemodum præſidia, immò lac caprinum,& dulcis aquæ lauacrum, diu, attamen citra opem vllam,fuerat expertus. Tandem Balneo, admixta Olei quantitate, (Hydrelæum dicas) reiteratò conualuit. Quæris cauſam? promit Gal *lib.2.ſimpl.24. Aqua enim cum fluida ſit, & liquida, minimeque cuti poſſit adhærere; Olei lentore, seu glutino quodam in cutis poris impingitur,ſicque impenſè penetrat,& per moram magis humectat.* Licèt enim de Balnei facultate pro curandis Hecticis mira protulerit; id tamen, quod ex Oleo, & aqua parari ſolet,eſt præſtantius: nam ſi eo vtaris, in quo Olei copia ſit iniecta,mirabiles vires experieris: quoniam tenſas partes emollit,ſiccas & arefactas humectat,& aperiendo obſtructos, & præ ſiccitate conniuentes poros, attrahit alimentum ad extimas, maximéque diſtantes corporis partes. Inſuper calorem iam ob ariditatem exhauſtum,& ob humidi inopiam veluti depopulatum,reficit & inſtaurat, & corpus ad priſtinam ſymmetriam deducit,& vſtas fuligines diſcutit,& ſic innatus ignis, qui veluti obrutus erat, tranſpirat, & alacrior redditus, ad proprias actiones obeundas fit promptiſſimus. Denique licèt hoc Balneum lentore ſuo cutis ſpiracula leuiter videatur occludere, & fuliginum tranſpirationem impediat, ob hoc ſanè multò commodius eſt:nam hac ratione, caloris, & ſpiritûs cohibet effluxum,eorumque prohibet reſolutionem,& ſic roborat.Oleum eſto dulciſſimum,defæcatum,pingue, viſcoſum, tenue, pellucidum, quod ſi ſit Violaceum, aut Amygdalinum,præſtantius erit.

OBSERVATIO XXXVI.

Hectica febris, Ranarum ope curata.

RAnas aquaticas,in limpidis aquis viuentes, abiectis interaneis, & ſummis pelliculis,frixas in butyro,elixatas aqua,optimum præſtare corpori alimentum, frigidum parum, ſeu humidum, lentum, & ſic hecticis febribus vtiliſſimum, Auctores qui de piſculenta materia conſcripſerunt, ſatis confirmant. Non ergo condemnandi ſunt Hiſpani, qui illis pro ſelecto cibo vtuntur,permittuntque vt in foro piſcatorio publicè vendantur. Cæteræ verò paluſtres, in cœnoſis aquis habitantes, pernicioſæ, & ad rubetarum naturam malignam accedunt. Habui Hecticum in curatione diu,qui ſiccatus & tabidus, nec balneo, nec lactis potu,aliiſque innumeris humidis & reficientibus auxiliis vnquam potuit reſtitui. Tandem morbi peruicacis pertæſus, ad Ranarum vſum acceſſi. Stillatitiam aquam ex illis extractam in Balneo Mariæ, cum Syrupo violaceo permixtam,pro quotidiano potu bibendam obtuli. Eas elixas cum oleo, ſale,ſaccharo,& ſalſamentis,in cœna & prandio deguſtabat. Interdiu illi erat pro frequenti vſu ius album, factum ex illarum contuſa carne, cum amygdalis, lacte, butyro,farina hordei, ſaccharo, vitellis ouorum: quæ omnia reſperſa cinnamomo, & roſacea irrorata, ad ignemque percocta, Conditum faciunt ſuauiſſimum, quod optimè nutrit, humectat, impinguat, coquitur facilè, citò diſtribuitur. Hoc ergo modo gubernatus hic æger, trium menſium ſpatio priſtinam recuperauit ſanitatem.

OBSERVATIO XXXVII.

Hectica cum putrida complicata, Balnei ope curata.

HEcticæ complicationem cum putrida eſſe poſſibilem, celeberrima hiſtoria confirmat Gal. *l.10. meth.cap.5.& lib.1.feb.cap.10.* probat Auic.1.4.*tract.3.* A *cap.1.* peculiaria ex Gal. ſigna huius complicationis deſcribens. Hanc cognoſcere laborioſum,& maximè, ſi putrida ex continuarum genere exiſtat. Curatio difficilis: nam hectica refrigerantia, & humectantia; putrida,reſerantia,& abſtergentia expoſtulat. Difficilioris curationis eſt,quando cum febre pituitoſa complicatur: quoniam diuerſæ indicationes inſurgunt: hæc enim calefacientia auxilia efflagitat, Hecticæ ſummoperè contraria. Acceſſimus ad curandum ægrû tertiana notha diu correptum,qui cum cutis eſſet cô fectus, tranſacta acceſſione; cæteræ corporis partes temperatiores erant, arteriæ verò loca calidiora conſpiciebantur. Hic ob fixum, radicatum, & independentem in ſolidis partibus calorem; ſenſim ac ſine B ſenſu extenuabatur magis:calor enim Hecticus,de nouo introductus, ob durationem, & diuturnam actionem,adeò ſeſe in ſolida inſinuauerat, vt abſumpta, & depopulata humiditate corpus contabeſceret.His perſpectis, curauimus putridam,purgatiunculis, reſerantibus, aperientibus, Ptiſana, potionibus frigidis, & Epithematis,& hæc,acceſſione ceſſante,vel remiſſiori facta ſemper propinauimus. Pro hecticæ curatione, lac exhibuimus caprinum, obfuit multùm: nam eo in cacochymiam verſo febris adaucta,Aphthæ in ore guláque repullulârunt. Tandem ab eo abſtinentes, Balneum conſuluimus, & poſt hoc, interpoſitis duabus horis Ptiſanam obtulimus. Huius ope in totum C ſanus euaſit: quod auxilium putridis febribus etiam eſſe vtiliſſimum, ex innumeris Gal.locis eruditè probant Ludouicus Lemoſius *in com. cap.10. Gal. lib. 10. meth.* Donatus Santorus *lib.7.epiſt.1.* Fuchſi.2.*paradox.* 10. De cætera verò medicinali materia pro curanda putrida coniuncta cum Hectica, videndus Baptiſta Theodoſius *epiſt.35.*

OBSERVATIO XXXVIII.

De Peſte.

Peſtis horribilis.

D DE peſtilentia eſt in hoc loco ſermo, morbo immani, Herculeo, inſuperabili, miſerabili ſanè peccatorum flagello: in quo ſoli Deo permiſſa poteſtas medendi, non cuique mortalium data, vt præcognitam belluam, ſerpentem, quam venenatam feram *lib.de Theriac.ad Piſon.16.* vocauit Galen. & commune exitium minantem hominibus, brutis, plantis, (niſi piſces excipias cum Ariſt. 8.*de hiſtor.animal.19.*)immò feras ipſas depaſcentem, euitemus. Hæc horrida inimicitia, mirabili, inſigni, & extraordinario perdendi modo, cæca malitia, veneno ſiſſima qualitate; variis modis cor fatigat, corpus extinguit. Sic Thucydidis tempore in peſte ſæua, plures exectis genitalibus, excauatis oculis,pedibus,manibuſque trûcatis,vitam redimebant,vt Fab.Paul.*fol.152.in com.* explicat egregiè. E Alias miras peſtis ſpecies obſeruârunt plures.Ego anno 1600.quùm hæc truculenta Hydra,totam ferè Europam, præſertim Hiſpaniam deuaſtâſſet, in pago quodam plures notaui dira peſte correptos.Nam poſt morbi inuaſionem, ſubitò omni ſenſu priuatis, pili ex capite defluebant. Puſtula liuens in lepore naſi ſuboriebatur,quæ intra 20.horas totum naſum atrodens, ægros deinde cum extremarum partium algore,& mortificatione in mortem præcipitabat. Nullus euaſit.

* * *

OBSER

OBSERVATIO XXXIX.

A

Peſtis bubonia lethalis.

IN hac verò de peſte mentione addamus Coi ſenis ſententiam, legentibus futuram non ingratam,quæ in hunc modum *lib.6. epid.ſect.2. text.10.* ſic reſonat : *Abſceſſus veluti bubones, ſignum quidem ſunt germina habentium, tum aliorum,tum præcipuè viſcerum : maligni autem ſunt hi.* Tanti auctoris mentem emedullant Valleſius, & Fuchſius *in com.*Conſueſcunt enim partes nobiles venenoſis humoribus afflictæ, eos in partes ignobiles, & emunctoria corporis, deponere, & hac de cauſa peſtilenti lue in his partibus frequenter repullulant, & viſcerum ſunt germina, & ſignificant affe- B ctionem earum partium, cum quibus rectitudinem habent, ſicque emunctorium Cerebri eſt retrò aures, Cordis ad Axillas, Hepatis ad inguina. In truculenta peſtifera lue plures notaui, quibus bubones non ſolùm in his partibus, ſed in aliis, immò vniuerſo corpore ſimul multi,in Capite, Nuchâ, Humeris, Thorace, Vmbilico,Femore,Tibia erupêre,hoc extremam perniciem, & conſummatam putredinem oſtendit. Omnes periêre. Tu verò de Antidotis contra hanc luem pretioſis lege eruditiſſimum Ludouicum Gardinium *lib.de peſte,prope fin.* qui de hoc argumento plura ſatis doctè conſcripſit.

OBSERVATIO XL.

Peſtis mira.

IN anno 1604. plures ex eodem contagio peſtilenti infecti,hoc ſymptomate detenti intra quartum diem animam efflârunt. Omnino non poterant cibum deglutire, quod eum planè abhorrerent. Hoc ex inſtrumentorum deglutiendi, & appetitiuæ mortificatione, vt ait Galen.6.*aph.*3. à mala, & venefica qualitate inducta, fuiſſe ſubortum,res eſt manifeſta.Plura pro roborando ventriculo, & retundendo veneno adminiſtrata. Profuêre nihil. Omnes ſublati. Lege de hoc ſymptomate admirando, ab aliis cauſis ſuborto, eruditiſſimum Conſilium Trincauel. 75. *lib. 2. conſilior.* Quo autem pacto,deplorato faſtidio,& morbo laborantes ad cibos ſint cogendi, duabus feſtiuis, ſed vtilibus Hiſtoriis explicat Ferdinandus Mena *lib. de med. feb. cap.15.*

OBSERVATIO XLI.

Sudor ſanguineus cum totius liuore in peſte.

QVidam in truculentâ lue toto corporis habitu liuido facto, biduo per totum corpus ſudorem ſanguineum ob debilitatem retentricis excreuerunt. Correptis ante mortem totum corpus nigerrimis tuberculis conſpurcatum. Hi, cum caſu virtutis, animi exolutione, frigidum expirantes, extincto calore à veneno interno è vita migrârunt.De ſudoris ſanguinei cauſis lege Marcel.Donat. *lib.1.de hiſt. mirabili, cap.2.* Sylnaticum *controu.5.* Hoc lethale & prodigioſum ſignum retulit inter omnes Georgius Agricola *lib. 2. de peſte,* nam hac Hydra correpti triduo circa caput ſanguinem excluſerunt.

* *
*

OBSERVATIO XLII.

In peſte è cucurbitulis ſanguis emanans, compeſci non potuit.

MVltis in peſte ſanguis è cucurbitulis emanans, nec validis auxiliis, nec cauterio ipſo potuit compeſci. Omnes obiêre : nam facultas retentrix, à venefica qualitate, prorſus erat extincta.

OBSERVATIO XLIII.

Ex contagio Cadaueris peſte emortui, plures interfecti.

CAdauera peſte interempta contagioſa eſſe, nullus ignorat. Nam ſi res inanimes vaporem peſtiferum reſeruantes poſt multos annos contagium important, vt pluribus fide dignis hiſtoriis auctores ſatis confirmant, quantò magis corpora animalium, è quibus poſt mortem, per tranſpirationem aura peſtifera emanat, à non bene gubernata materia in corde, venis & arteriis putreſcente eleuata? Hanc oſtendit fœtor ingens non niſi ab effumante calore, plurimaque vaporum copia exurgens, ex ſordida circa viſcera putredine natus, quæ ad abſentiam natiui caloris, à quo antea coërcebatur, ſeſe inſolenter eructat.
C Exemplum tibi ſit peſtis illa Athenienſium tantoperè à Galen.celebrata *lib. quòd anim. mores, cap.5.lib.1. feb.4.lib.2.de ſympt. cauſ. vlt.* & alibi, in qua, vt referunt Thucydides, & Lucretius, aues, & bruta, cadauera deguſtare non audebant, quaſi peſtiferam illam tabem mortuorum corporum penitus horrerent. At cùm nulla ſit tam proterua opinio, quæ ſuum non habeat defenſorem, contrariam ſententiam firmauit Fracaſtorius,licèt primæ notæ Medicus, & cui totum etſi debeamus in hac materia de contagio, tamen *lib. 1.de contag. cap.12.* ſic inquit : *Mortuum autem animal contagem eam non ſeruat, qua tenebatur viuens, quoniam ſeminaria contagionis vnà cum calore innato extincta ſunt, &c.* Huic fortè addictus opinioni, Rondeletius, vir alioqui doctiſſimus, ſic *lib. de feb. peſtilent.* eloquutus D eſt. *Quare corpora illa mortuorum, quæ ampliùs non expirant, nullum venenum eiaculantur; quòd ſi aliquid contrahatur, id potiùs ab eorum pannis contrahitur, quàm vlla re alia : ſiquidem diſſecuimus aliquando corpora mortuorum ex peſte, multis ſpectantibus ſtudioſis ſine aliquo damno, &c.* Et concludens ait, *propterea quòd mortuo animali perit omne venenum, &c.*

Sed parcant mihi tantorum virorum manes : non enim philoſophantur rectè. Nam mortuum animal id contagium ſeruat, licèt non ita promptum, ob defectum effumantis caloris, quo tenebatur viuens. Falſum enim eſt contagionis ſeminaria vnà cum calore innato extincta eſſe : quoniam Canis rabidi ſeminaria poſt mortem non ſunt extincta, qui enim E cum mortuum tetigerunt, rabie capti ſunt,vt conſtat ex Palmario *lib. de morb.contag.fol.266. & 267.* Nam *Venatores quidam,* inquit Fernelius *lib. de abdit. cap.14. in lupum ſæuiorem irruerunt, trucidatum in varia obſonio-rum genera appararunt,& coxerunt. Omnes quicunque eſitarunt, non multo poſt tempore rabie correpti,perierunt; alij ſociorum morte prudentes ſibi proſpexerunt.In ea carne tam diligenter apparata, vis lethifera, & venenata permanſit, quæ vix igne miteſcit, quemadmodum nec Cantharidum vis deleteria vſtione tota perit.* Hæc tantus auctor.Similem hiſtoriam Surius attulit *in com.rer.orbe geſtarum.*Quare ſi venenum rabidum peſtifero minùs vehemens, poſt mortem non perit,quare hoc,extincto calore naturali, peribit omnino? Si autem, quod obiicit Rondeletius, adſtantes & ſtudioſi adhibita ſectione cadaueris peſte emortui,non ſunt infecti,nil mirum : nam non

non erant ad recipiendum contagium diſpoſiti, alio- qui omnes qui ſub Sole commorantur, febrirent,vt 1. *feb.4.* retulit Gal. Ego vidi plures corpus peſte emor- tuum, ex agro vbi iacebat, per funes, ſuper tabulas deportantes, vno diei ſpatio peſte arreptos occubuiſ- ſe:tanti periculi & timoris plenum eſt,cadauer vene- no peſtifero enectum pertractare. Sed cur in Germa- nia, quod conqueritur Rodericus à Caſtro,expertiſſi- mus Medicus *lib. de peſte,tit.de praeſeruandi rat.in fin.*& apud Septentrionales homines pro more poſitum ſit, cadauera ex peſte emortua,inhumata triduo in domo retinere,quouſque ſepeliantur, ipſi viderint viri pru- dentiſſimi, & ſalutis ſuæ amantiſſimi. Ego eorum vo- tum reſpuo omnino contraria ratione, & diutino ex- perimento permunitus: nam cadauer humanum ci- tiſſimè ob multas cauſas corrumpitur,& inter omnia animalia promptiſſimè dira labe fœdatur. Conſule Sennertum *lib.4.de feb.cap.2.*Ioubert.*lib.2.de peſte,c.3.*

OBSERVATIO XLIV.

Ex ſanguinis peſtiferi extracti,horribili fœtore, plures peſte infecti.

Fœtidam adeſſe in peſte reſpirationem perſæpè Medicorum clariſſimi inculcant, quare ſi aër, & ſpiritûs putreſcunt,& fœtent, cur non ſanguis,qui il- lis eſt craſſior,& impurior?Sanguinem ſecta vena fluē- tem, totum cubiculum infeciſſe, bis ſe obſeruaſſe te- ſtatur ſolertiſſimus Caſtrenſis Luſitanus *l.3. de meteor. Microcoſm. cap.4.* Nam ſi fœtidus, & graueolens eſt, mortem præſagit, vt notat Foreſtus *lib.1. de febrib.16.* Vocatus tempore peſtis, vt inuiſerem ægrum febri arreptum,parùm febrientem inueni,cum aſpectu hila- ri, tactu mici, vrina bona. Iuſſi ſecare Baſilicam: nam plethoricus erat. Veſperi ad eum inuiſendum è mula deſcendo, ecce caſum mirum vicini enarrant,ex ſan- guinis extracti fœtore horrendo, tres miniſtros infe- ctos, veluti ſideratos, occubuiſſe ſubitò, & ægrum animam efflare inculcant. Hoc audito, diſcedo ab oſtio, velocior Euro.Dubitas? Adi Valleriol.*lib.3.loc. com.c.18.*Salium *lib.de peſte,cap.5.*Gemmam *lib.1.Coſ- mocrit.13.* & alios,qui homines ex inſpirato aëre tabo infectos, ſideratorum inſtar, ſubitò occubuiſſe non ſemel inculcant.

OBSERVATIO XLV.

De febre peſtifera.

In febre peſtifera, ſaphenæ ſectio vtiliſſima.

IN febre peſtifera phlebotomiam ex inferioribus partibus celebratam eſſe tutiſſimam, & vtiliſſimam ob multas cauſas,veterum,Galeni,& Claſſicorum te- ſtimonio ſancitum eſt. Extat elegans Hiſtoria apud Oribaſ. *lib.7. collect. cap.20.* qui conteſtatur, Gale- num peſte affectum ſcarificatione crurum copioſa,ab ea feliciter euaſiſſe; & adeò ex hac parte facta vacua- tio commoda eſt,vt Manardus doctiſſimus *12.epiſt.5. in reſponſione ad dub. primum*, in Pleuritide, cæteriſque inflammationibus internis peſtilentibus, eam, vt ſe- curiorem, admittat. Tantorum virorum votum hæc obſeruatio confirmat.Infinitos propemodum peſtife- ris, & maleficentiſſimis febribus curaui, plures ſecta Saphena, aut ſcarificatis cruribus euasêre, quàm illi, quibus in initio morbi Baſilica ſciſſa: nam ex illa parte celebrata vacuatio plenitudinem leuat,diſtrahit halitûs veneficos à corde, & ad diſtantiſſimas partes diuertit, viſcera tranſpirat, & citra multum virium diſpendium morbum leuat; quare crurum etiam ſca- rificatio has vires cùm obtineat,phlebotomiæ vicem ſupplet, ex Gal.2.*aph.17.& 2.ad Glauc.c.7.in med.* Le- genda in hanc rem, ingenioſiſſima Epiſtola Valuer- dæ Olyſipon.Luſitano ſermone conſcripta, in qua de argumento hoc, pulchra reperient Luſitani idiomate ſuo.

OBSERVATIO XLVI.

Arſenicum Sublimatum in peſte ſupra cor geſta- tum, remedium ſuſpectum.

ARſenicum Sublimatum pro curanda,præſeruan- dáve peſtilenti lue, ſupra cor in ſacculis geſta- tum, aut placentulæ inſtar,læuæ Mammillæ appoſitũ, eſſe remedium factum à Deo, teſtantur Niddanus,Sa- lius, Mercurialis, Fallopius, Simonius, Iordanus, Theodoſius,Ioubertus, & alij celeberrimi viri, qui- bus non aſſentiri, nefas erit. Sed quùm hoc loco de ſalute hominis agatur, qua nihil charius, ex Galen.*7. meth.6.*vt in Hipp. laudem aſſeruit Celſus *lib.8. cap.4.* & nobis cura de veritate impoſita ſit, non de fabu- lis, vt cum Galeno loquar *lib.3. de vſu part.* 1. idcircò altiùs negotium penſitandum. Illi putant Arſenicum, vim occultam habere necandi venena:hác non oſten- dent,immò Gal.3. *de præſag.ex pulſib.5.*eos, qui ad illá confugiunt, ait nihil dicere. Alij ob ſimilitudinem, quam habet vnum venenum cum alio, in præſerua- tione, & curatione conferre affirmant. Siniſtra ſolu- tio. Nam ſi in præſeruatione nullum adeſt in corde venenum extrahendum,Sublimatum cùm ſit calidum venenum, à tota ſubſtantia tale, ſpiritûs inflammat, cordis temperamentum peruertit.Si in curatione:cùm duo adſint venena, internum, & externum, cur illud, cùm peſtilens ſit,& agendo efficacius,externum priùs non attrahet? ſi verum eſt inter attrahentia familia- ritate, & ſimilitudine ſubſtantiæ, illa potiùs attrahe- re, in quibus maior eſt actiuitas,& efficacia,ex Gal.*3. ſimpl.24.& 25.*Quare ſicut calor peſtilens ab aliis diſ- fert caloribus per excellentiam putredinis, ex Galen. *lib.6.epid.ſect.1. com.29.* ſic venenum peſtiferum, alia venena ſuperat, & excellit: Neque dicas cum Theo- doſio,corpus veneno aſſuetum, minùs lædi à veneno- ſo, peſtiferoque aëre; nam antequam cor aſſuetudi- nem contrahat, impensè læ detur. Si confugis ad ex- perimentum, quo Lacuna deuictus *lib. 6. Dioſcorid. in præfat.*hoc auxilium ap probat,referens Medicum Lu- ſitanum in Romano Xenodochio peſtiferas febres curantem, ſolo huius auxilij vſu à periculo 24. annis fuiſſe immunem, quod de aliis ſcribunt Ioannes Rhe- nanus, & Petrus Droëtus *tract. de peste.* Videndum num experientia ſit bona: cùm enim plura ſint, quæ tunc ad præcauendam luem aſſumuntur auxilia,con- ſiderandum,quibus attribuenda ſit ſalus.Noſtras par- tes acriter defendunt plures, qui in palæſtra medica primas tenuêre, quorum mentem explicat obſeruatio hæc. In peſtilenti lue, febribuſque peſtiferis ſæpiùs ſum expertus, plures hoc auxilio vſos, ſubitò peſte correptos, occubuiſſe. Alij, inflammatione oborta in parte læua thoracis externa, febribus ſunt apprehen- ſi, quæ ex admoto Sublimato ortæ ſunt, qui ſummo labore deinceps conualuêre.Quidam inflammato cor- de, incenſiſque ſpiritibus in palpitationem incidêre. Securius ergo ſit multò,cardiacos ſacculos,immò cu- curbitulam ex interuallis cordi apponere, vt robore- tur cor, fœtidique & venenoſi halitûs extrà euocen- tur, quàm hoc ſuſpectum, & calidiſſimum admouere auxilium, ex cuius vſu, noxæ ſæpè oriuntur inemen- dabiles. Lege Matth.Vntzerum *lib.2.Catoptri peſtilen- tial.cap.9.*

OBSER

OBSERVATIO XLVII.

De Variolis.

Grauidæ Variolis correptæ, hiſtoria mirabilis.

GRauida ſeptimeſtris, iuuenis, carnoſa, & rubicunda, firma, integraque valetudine prædita; ex Caricarum aſſiduo vſu in tantum feruorem, & incendium lapſa eſt, vt totum corpus purpureo afficeretur colore cum inexhauſta ſiti. Hæc cùm plenitudine quoad vaſa premeretur, acutè febriebat cum anxietate multa. Ter ex Medicorum præſcripto ſecta fuit mediana vena. Exhibita Cardiaca, oblati refrigerantes Syrupi, ſelectiſſimis alimentis, & carnium contuſis, quin & odoribus roboratæ vires. Fœtus Emplaſtris ventriculo admotis recreatus. In quartò delira, & aphona facta, implacida, & veluti turgens ſe in varias in lecto iactauit figuras. In quinto cucurbitulæ humidæ ſcapulis è regione cordis affixæ: tunc ſudauit copioſè, ſed citra leuamen vllum: nam poſtea exacerbata eſt febris, ſingultui aſſiduo coniuncta. Ecce horribili ſpaſmo corripitur, & tanta violentia maxillas conuellebat, vt è propria ſede exilire viderentur. Poſtea dentium fragore, inuerſis oculis, intortis manibus, ſpinâ diſtenta, difficili in faucibus ſtertore percepto, omnia membra agitabat. Fœtus in agone tanto, nec in latera, ſurſum, aut deorſum iactari, aut circumuolui (mirum dictu) viſus eſt. Accurrens ſternutatoria fortia naribus adhibeo, enemata acria paro, cucurbitulas per totum dorſum impono. Illa, Dei beneficio, viribus etſi exhauſta, ad mentem rediit. Poſt duas horas, horripilationes, & pruritum per totum corpus perſenſit, ita vt cutem dilacerare, ſcalpendo vnguibus vi nimia, cogeretur. Hoc tempore Miliaceæ aſperitudines, quæ miram hactenus tragœdiam excitauerant, per totum corporis ambitum apparere cœperunt, cum anguſtia dira. Cucurbitulæ ad iuuandum naturæ motum iterum ſcapulis adhibitæ, optimis alimentis recreatæ vires, ſudorifica oblata. Increuere papulæ, & ad maturitatem accedere viſæ ſunt, & pro exſpectato pure, vermiculorum emanauit agmen, qui ichori permixti, cironibus erant ſimillimi, viuidi, & valdè rubri. Poſt hæc corripitur Diarrhœa, quæ in Dyſenteriam migrauit ſtatim, quæ Clyſmis ex lacte Chalybeato, & admotis adſtringentibus ceſſauit Emplaſtris. Demum cutis ita vlcerata, vt lacera, putrida, & corrupta in partes diuideretur cum fœtore horribili. His tantis malis in die 35. preſſa apparuit, vigil, & exanimis, refocillata tamen, in 40. conualeſcere cœpit conſolidatis vlceribus, & fœtus alacrior redditus in nono menſe exiit in lucem. Grauidas ergo variolis corripi nouum non eſt: nam licèt natura ferè vtero, cuti tamen ſuperfluum humorem, vitioſúmque ſanguinem ſæpè deſtinat.

OBSERVATIO XLVIII.

De Morbillis.

Morbillorum ſymptomata admiranda.

LIcèt ex variolis pernicioſa ſymptomata emergant, quoniam malignus humor, ex quo conſtant, craſſiuſculus eſt, & magis lentus, & ſic viſceribus adhærens ibi impingitur, neque perfectè poteſt ad cutem demandari, & reconditis in trunco corporis excrementis, malignæ hoc modo eueniunt Dyſenteriæ, ferini abſceſsûs interni, diræ tuſſes tabem comitantes, & tandem vlceribus, & tabo ſuffocatus æger, inter fœtores, & dolores vitam finit, & A ante mortem morticinium quoddam toto corpore exhibet, & vt ſcitè Fernelius dictat 2. *de abdit.* 121. corpus ſic affectum non aliter contabeſcere videtur, & macie, nigroréque torreri, quàm ſi menſes quatuor è furca pependiſſet. Nam multi oculis confoſſis, membris truncatis ab hac tetrà lue euaſere. Et Morbilli licèt ferè benigniores ſint, quoniam eorum materia tenuis citò diſcutitur; tamen aliquando ſunt non minùs lethales, quàm peſtis ipſa. Hic enim bilioſus humor mala qualitate arteriam aſperam pungit, vnde tuſſis ſicca, ruptura venarum, Phthiſis, mors. Aliquando vellicat ares, & eas exulcerat, ita vt cancroſa vlcera euadant. Interdum ad inteſtina B corriuat, & lethales creat Dyſenterias. Sæpè fauces apprehendit, & interno in tonſillis vlcere maligno ſuborto Gurgulionem rodit, cum faucium tumore inſigni. Hæc omnia mala in conſtitutione quadam, citra peſtem eueniſſe ex Morbillis notaui, quæ ſex menſium ſpatio perdurans, plurimos, quos apprehendit, iugulauit, quorum multi tabe conſumpti, obiere. *Legendus de hac re Paréus lib.* 19. *cap.* 1.

OBSERVATIO XLIX.

De febre maligna.

C *In febre maligna cautè præſagiendum.*

MEdicus præſagiens culpâ vacabit, dicebat Medicorum Coryphæus *lib.* 1. *prog.* 3. Sed cùm ars noſtra coniecturalis ſit; & *coniectura ſit ars inter omnimodam ignorantiam, & omnifariam ſcientiam*, ex Gal. 2. *de loc.* 1. *& alibi*, & ad veritatem licèt proximius accedat 1. *Aph.* 12. multoties tamen fallit nos, idcirco oportet, Medicum, quem natura prudentem, & in operibus artis ſummè exercitatum exoptat *Galenus lib.* 8. *meth. cap.* 9. cautè, & maxima cum præmeditatione præſagire, & maximè in morbis malignis, & peſtilentibus, in quibus criſima ſigna, quæ ſalutem denunciant in aliis morbis, in illis incerta, fallacia ſunt, & ambigua. Comparat enim Galen. *lib.* 6. *epid. ſect.* 6. *com.* 15. *febrem malignam homini* παλιμβόλῳ D *ac doloſo; qui aliud loquitur, aliud ſentit, & ſententiam ſuam facilè mutat: ſic morbus malignus in eodem ſtatu non manet, ſed modò quieſcit, modo malignus fit.* Inuiſebamus tres Medici fœminam, quæ vix ab eis febricitare viſa eſt: calor erat ad tactum mitis, pulſus, & reſpiratio ordinem ſeruabant, & ipſa benè morigerata ad oblata benè ſe habebat. Maritus in ſeptimo inquirit à nobis, num morbus periculum haberet. Tacuere duo. Alius mitem morbum, & natura ſua ſalutarem eſſe prædixit. Nam pertranſierant decem horæ, quando delira facta, floccos carpere viſa eſt. Acceſsere Anxietas, Inquietudo, Horripilatio, Syncope, Cardiogmos, & vrens ignis cum ſiti inextinguibili, & retorrida lingua coniunctus. Plura parantur, ſed eorum ope euitari non potuit, quin in octauo è vita diſcederet. Nam ſæpe prope mortem ægri E meliùs habent, ex Galen. 3. *epid. ſect.* 1. *com.* 8. quoniam 14. die erat à febri liber Hermocrates, & 24. defunctus eſt. Quare inquit ipſe *lib.* 6. *epid. ſect.* 2. *com.* 43. *Quicunque in pericuſoſis morbis pluſquam deceat ægrotantes hilares, & bonæ ſpei plenos reddunt, in multò maiorem coniiciunt triſtitiam ſequentibus diebus, quùm aut in peiùs morbus cecidiſſe videtur, aut vltra promiſſa Medicorum producitur.* Sequendum ergo Celſi ſaluberrimum conſilium eſt *lib.* 5. *cap.* 26. *rubric.* 1. quod ſic habet. *Deinde vbi grauis metus, ſine certa tamen deſperatione eſt, indicare neceſſariis periclitantis in difficili ſpem eſſe, ne ſi victa ars malo fuerit, vel ignoraſſe, vel fefelliſſe videatur.* In pernicioſis ergò morbis præſagiendum cum cautela ſumma, quoniam inopinati morborum

borum euentûs ſæpè ob multas cauſas Medicos delu- A dunt.

OBSERVATIO L.

De Morbis Cutaneis.

Ad ſcabiem puerorum, ſuauiſsimum Vnguentum.

MOrbos hæreditarios accidere,certum eſt, & nos *lib.1.huius operis,obſer.*36.illuſtri exemplo firmauimus, & priùs prædixit Hipp. *lib.de aëre,loc.& aquis, num.*36. *& lib. de Morbo ſacro, num.*6. Cùm enim ſemen genitale ab omnibus membris procedat, à ſanis quidem ſanum, à morbidis morboſum, fit vt qui,& patres, & auos habuere aliquo morbo infectos, in B quibus, auctore Galeno *lib.6. Aph.*28. ſemen erat vitiatum,poſteris vehementiorem fecerint partium imbecillitatem. In ſemine enim reſidet vis formatiua, quæ omnium partium effigiem, & ſimilitudinem retinet, iuxta quam in fœtu partes integras, aut vitioſas effingit. *Quare ſunt ægritudines quædam, quæ in ſemine hæreditantur, ſicut Vitiligo alba, Tinea*, &c. dicebat Auicenna 2. 1. *doct.*2. *cap.*1. Sic ex Caluis Calui, ex Mutis Muti, ex Gallicatis Gallicati, ex Cæcis Cæci, ex Scabioſis Scabioſi, ex Pituitoſo Pituitoſus,ex Bilioſo Bilioſus, ex Lienoſo Lienoſus, ex Stranguerioſis Stranguerioſi generantur. Denique ex charactere, aut ſigillatione impreſsa in filiis, aut nepotibus, ij gignuntur ſimilibus morbis obnoxij. Nobiliſſimus quidam Comes, à pueritia, vlceroſa ſcabie oppreſſus, nullis vnquam auxiliis conſaneſcere potuit. Duxit hic vxorem ſaniſſimam, ex qua filios habuit pulcherrimos, nulla labe fœdatos, at nepotes omnes feſra ſcabie inquinati exibant in lucem. Nec hæſites: nam character poteſt tranſire à patre in nepotes, illæſis filiis, vt eleganter probauit Mercatus *tract. de morb.hæreditarijs, in med.* Conſulti Medici,ij,in multis morbis huius naturæ, remedia eſſe proficua cùm arbitrarentur: (nam eorum plures ſunt curabiles)curationem ſic ſunt exorſi. Præter prouidentiam totius pro tenore virium celebratam, Vnguenta adhibent ſtyptica, quorum ope exiccanda vlcera, præcedente dulcis aquæ lauacro, rati ſunt; ac ferinum malum tantum abfuit vt ſuccumberet, quin exci-tato in vlceratis partibus immani dolore, ſæuiùs affligeret. Nec mireris: nam in pueris,cum habeant D carnem ceream, & facilè tranſpirabilem, humor in corporis profundum adſtringentium vi promptè recedit. Vocatus ego, relictis communibus Vnguentum hoc paraui vtiliſſimum, quo, in delicatulis, fœminis, pueris debilibus, aulicis hominibus, pro rebelli ſcabie curanda fœliciter ſemper vſus ſum cum commoditate multa,& eſt Vnguentum præſtantiſſimum: nam præterquàm quòd ſuauiter olet, non ita repercutit, immò abſtergit, mundificat, modicè exiccat.

℞. *Ol.de Liquidambar*, ℥. j. *Olei Amygdal. amar.*℥.iij.

Miſce,fiat Vnguentum. Si deſit Oleum de Liquidambar,quod ab *Occidentali plaga* affertur,illius loco Balſamum ſubſtitue, vel naturale, vel artificiale.

OBSERVATIO LI.

Scabioſus illitus Vnguento, ſubito occubuit.

NOui quendam, qui appropinquante vere, naturáque humorem noxium ad cutem tranſmittente,non vacuato corpore,quum cacochymus eſſet,Vnguento illitus, parato ex Oleo Myrtino, Ceruſa, Lithargyro,intra noctem,repreſſo humore,& ad viſcera reſtagnante, velùti ſuffocatus,extinctus eſt.

OBSERVATIO LII.

Scabies contumax,maligna,Vnguento præſtantiſsimo, ſanata.

SCabioſum curaui biennio, cui tota cutis vlceribus nigris, maculiſque liuidis ſcatebat, ex quibus putores, corruptique ichores continuò emanabant. Hic meo conſilio ſanguinem ſæpè ex vena extraxit, hirudines ano appoſuit, tali venas aperuit, purgantia aſſumpſit, ſerum lactis caprini, ſucco fumariæ, lupulis, foliis Senæ, & Myrobalanis nigris præparatum ebibit. Variis vnguentis vtens,peiùs habuit:nam ſcabie cum intenſo prúritu adhuc infeſtante,per ſcreatum humorem nigerrimum (atramentum diceres) excernebat. Viſis his ſiniſtra ſaluatella inciſa, Balneum applicitum, ſed incaſſum omnia adminiſtrantur. Cùm enim habitualis adeſſet partium debilitas in nigro generando humore, hunc ad ignobiles conatus ſum detrudere corporis partes, excitatis cauteriis in cruribus. Roboraui Hepar,& prauam humoris qualitatem infrænaui exhibitis ſudorificis, & tandem ad Arabum mentem, Vnguentum adſtringens paro, in cuius compoſitionem ingrediebatur Mercurius,quod ſic fit.

℞.*Terebinth. Abietin. Butyri vaccini, an.*℥.j.

Abluantur benè aqua decoctionis Maluarum,& Violar.adde

Succi Fumar. Succi Enul.Campan.an.℥.j.*Aq.Roſ.*℥.ij. C *Olei Roſ.*℥.j.*Aceti Roſ.*℥.ß.*Succi Nicotianæ,*℥.j.

Bulliant omnia, quouſque abſumantur Succi. Adde

Ceruſæ, ℥.ij. *Lithargyri,* ℥.ij.ß. *Pompholyg.* ℥.j.*Olei Violac.* ℥. j. *Vnguenti Roſ.* ℥. ß. *Pinguedin. porcin.* ℥. j. *Sulphur.viui,* ℥.ß. *Alumin.vſti,* ℥.j. *Sublimati vſti,* ℥.ß. *Styrac.liquid.*℥.ß. *Vitellor.ouor.num.*ij.*Succi Limon.Succi Arantior. an.*℥.j.ß. *Balſam.* ℥.ß.*Pulu.Thuris, Maſtich. an.* ℥. ß. *Theriac.* ℥.iij. *Argenti viui extincti cum ſaliua human.*℥.j.

Miſce, & ſemper agitando, & incorporando fiat Vnguentum, quo decies illitus ab ſcabie liber euaſit, Quando ergò ſcabies diuturna eſt,& prauam naturam induit, Hydrargyro tunc vtendum. Sic fecit Auicen. *l.*2.*cap.*47.qui in vlceribus prauis plurimùm prodeſſe affirmat, & 7. 4.*tract.*3.*cap.*7. ad ſcabiem malam vtitur Vnguentis, in quæ ingreditur Hydrargyrum. Legendi de hoc inſtituto Arnaldus 2. *breuiarij cap.* 43. Mercurialis *lib.*2.*cap.*4.*de morb.Cutan.in fin.*

OBSERVATIO LIII.

De Sanguinis miſſione.

Intempeſtiua ſanguinis miſsio, commouet febres, mortem accerſit.

MOdò relicta peculiari ratione morborum omnium, tranſmittendum nobis eſt paulùm in E morborum vniuerſalia præſidia, quantum mediocris ingenij vires, eruditioniſque ſuppetunt. Et inprimis oſtentat ſeſe Auicennæ locus, multiplici, variáque doctrina refertus, in cuius explicatione, tam multa ſcribunt interpretes, habetúrque in *fen.* 4. *lib.* 1. *cap.* 20. hoc modo. *Et ſanguinis miſſio multoties facit febrem, & multoties facit putrefactionem*, &c. Venæ ſectio ob ebullitionem ſpirituum facit febres Diarias, & debilitando naturam, ſi nimia ſit,putredinem excitat, quæ à debilitate oritur caloris innati, & alios morbos promouet, quos latè refert Galen. *lib.* 9. *Meth.*10. explicat Valleriola 2.*enarrat.*7. generat Hecticam, quando celebratur in corporibus ſanguine indigentibus, gracilibus, calidis, ſiccis: tunc ſine

ſine vtilitate vires reſoluuntur, priuantur partes alimento, & exiccantur, ſiccitas autem non ſolùm caliditatem acuit, ſed facit vt caliditas tranſeat in habitum. Hoc conſilium ſpernens quidam Medicus fuit in cauſa, vt æſtate vigente valetudinarius citra morbum, ſanguinem ſibi mittendum curaret, qui cùm gracilis eſſet, debilis, extracto ſanguine, febrire cœpit, & de Hepatis phlogoſi valdè eſt conqueſtus. Medicus virium defectum non aduertens, loco refrigerantium, & expurgantium, quæ illi neceſſaria erant, iterum atque iterum ſanguinem exhaurit. Hoc auxilio celebrato, & ſanguine, in quo calor noſter perſeuerantiam obtinet, vacuato, magis excarnis eſt factus, & tabida febri arreptus nullis vnquam auxiliis leuari potuit, ſed vitio in vitium mutato è vita diſceſſit. Magna igitur debet eſſe Medicorum prudentia in curandis ægris, ne eorum indiligentia, illi, qui ipſis ſe committunt, periclitentur. De hoc argumento videndus Ioſterius de Ioſteriis *admiration. 3. de ven. ſectione.*

OBSERVATIO LIV.

Sanguis arenoſus.

ERat vir quidam, & generis nobilitate, & opum copia abundans, qui grauatiuo lumborum dolore annis decem continuis cruciatus, innumerabilia remedia ad curationem tanti mali Nephriticem præferentis fruſtrà contulerat. Caſu itaque me inuiſentem ægros accerſit, intolerabili dolore afflictus, obnoxiè expoſcit, vt pro hoc leuando auxilium parem. Anodyna conſulo, clyſterem impero, Baſilicam ſecare iubeo, ex qua, cum calidiſſimo ſanguine, arenulæ craſſiuſculæ in copia multa emanarunt, figura ſeminis ſinapi, rubræ, duriſſimæ. His excretis, dolor qui tot remediorum Myriades contempſerat, nunquam ampliùs recruduit.

OBSERVATIO LV.

Septuagenarius phlebotomatus, fluente actu ſanguine, emoritur.

EXorta inter duos Medicos lite, iunior ſenem ſeptuagenarium Cephalalgia laborantem, phlebotomia curandum eſſe alta voce clamabat, pulſui magno, & inflatis venis animum adhibens. Senior pulſum flatu plenum, & ſic fallacem eſſe prædicabat. At adſtantes iunioris eloquentia forſitan ducti, conſentiunt. Aperta vena, iuniore pulſum tangente, quùm aliquantulum ſanguinis emanaret, in ipſo venæ ſectionis actu, æger ipſe animo deficiens emoritur. At Medicus, fuſtibus, & ſtimulis agitatus è domo pudibundus citò receſſit, ignorans quàm turpe vitium in Medico, contumacia ſit, & quàm indecorum cum ſene, præſertim prudente ad rauim contendere: nam vt rectè *lib. 9.* Curtius monebat, *à forti viro vinci nullum eſt probrum.* Ne ergo excitatis rixis alterius acceſſioni inuideas, vt cum Plinio loquar *lib. 29. cap. 21.*

OBSERVATIO LVI.

Phlebotomia in acceſſione facta, ægrum iugulauit.

INuaſit ægrum acceſſio cum rigore tertianario, & ob motum, feruorem, ebulliente humore, magiſque liquato, in augmento ita increuit febris, vt ipſe exuri videretur, cum lingua ſcabra, & ſiti intenſiſſima oppreſſus. Conuocatus Medicus, ad ventilandum corpus, ſanguinem exhaurit. Hoc extracto, calor in-

A natus, qui erat ad partes externas expanſus, cùm in trunco corporis eſſet exiguus, accedente phlebotomia, puſillior factus, ex toto extinctus, & ſic miſer difficili reſpiratione arreptus, cum extremorum frigiditate, à febri, & ſiti perpetuò liberatus. Audi Galenum *lib. 1. de humorib. com. 12. per med. In febribus autem ſi continentes fuerint, & manifeſtam aliquam acceſſionem afferant, in qua accedentes in eadem permaneant magnitudine, & ordinatas, aut inordinatas acceſſiones faciant; erit ſumma diligentia animaduertendum, ne increſcentibus inuaſionibus detractiones moliamur, ſed in temporibus placidioribus faciamus, &c.* Vt enim dicebat Celſus *lib. 2. cap. 10. In acceſſione ſanguinem mittere, eſt iugulare ægrum.* Quare in declinatione præſtat ſangui-

B nem vacuare, vt rectè monuit Galen. *lib. de curand. rat. per ſang. miſ. cap. 21.*

OBSERVATIO LVII.

In ſumma virium penuria, facta phlebotomia, mortem attulit.

CVm Galeni amœniſſimos campos perluſtro, huius viri doctrina delinitus inebrior, ita illi mihi videntur iucundi, & grati. Extat Axioma apud ipſum *lib. 9. meth. cap. 13.* in hunc modum. *Quippe ſi quem curare ſtudes affectum, is vacuationem requirit, vi-*

C *res autem extrema imbecillitate laborant; toto illo tempore quo vires reficimus, eorum quæ affectum ſanent, nihil planè ægrotanti exhibebimus. Vbi verò eo roboris perueniſſe eas coniicimus, vt nihil, aut parum ex vacuando ſint lædendæ, tum eſt ad affectûs curationem accedendum, &c.* Vides quomodo in extrema debilitate omnino vetet phlebotomiam? Hoc non aduertit tyrannus quidam Medicus, qui ægro extenuato, & debili, contra aliorum votum, furtim ſanguinem exhauriens, illum interfecit: nam poſt horas duas immunis à febre, exhauſto calido, ſublatus eſt. Hoc multo antea præmeditauit Galenus *lib. 12. meth. cap. 1. §. Eſto autem terminus in ægrotantibus, quem non tranſibit is, qui ex arte morbos generosè oppugnat, vt tutò medicetur: ei verò qui dolorem mitigat, vt vires cuſtodiat. Vbi vltra pergitur, crudelis*

D *hominis officium facit, qui ſimul cum morbo vitam quoque hominis aufert.*

OBSERVATIO LVIII.

In die purgationis aliquando phlebotomia eſt ex vſu.

INgerit hic ſeſe curatio haudquaquam ex triuio, & quam Lyncei noſtrates, etiamſi trans parietes proſpectare ſibi videntur, non ſatis animaduerterunt, quæ frequenter in opere practico verſatur, quam hac obſeruatione deſcribere conamur. Iuuenis quidam ſanguineus, poſt venam ſectam, & præ-

E parantes potiones, leue pharmacum ex Rhabarbari diluto, & Diaphœnico cum ſyrupo Fumariæ maioris, & de ſena paratum diluculò aſſumpſit. Poſt duas horas immani ventris dolore oppreſſus eſt, qui bis excreto per aluum humore, eſt lenitus. Poſt vnam horam quinquies depoſuit copiosè. Sed ita ardore interno conflagrans, vt viſcera ſibi exuri putaret. Acceſſit deinde febris ardentiſſima, ſitis inexhauſta, dolor ilium ſæuus, & ita truculentus, vt reſpirationem, & vocem interciperet. Vocantur Medici. Dolenti parti Anodyna applicant, clyſteria lenientia imperant, cucurbitulas, & alias diuerſiones cruribus adhibent. Omnia fruſtra: nam dolor intenſus ſæuiùs vrgebat. Accedo ipſe, ſanguinem emittendum impero; nam vires vtcumque conſtabant. Reclamant omnes, Nam duo motûs contrarij in eodem

die non ſunt celebrandi. Sed cùm dolor immanior inualeſceret, coactâ neceſſitate, accerſito Chirurgo, me iubente, ſanguis extrahitur: hoc emiſſo dolor eſt mitigatus, & febris remiſſa. Audi Paulum *lib. 7. cap. 6. Si verò quocumque medicamento ad aluum emolliendam aſſumpto quis non purgetur, neque vacuetur, multo accedente periculo, nihil moliendum eſt. At ſi magnitudo morbi vrgeat, aut æger vellicetur, diſtendatur, & lancinationem expertus fuerit, clyſter ſtatim neceſſariò iniicitur. Sanè, ſi quidem venter reſpondeat, corpore roſionem, & veluti euerſionem ſuſtinente, lauare liberaliter inungendo oportet; vbi repletum eſt, grauaturque, ſanguinis miſſio conducit, præſertim vbi multi compos ſanguinis homo fuerit; oculos rubros habeat, & emiſſitios, non ex natura, ſed acquiſitò ex medicaminis potione.* Hæc Paulus. Firmat Auic. 4. 1. *cap.* 8. §. *Quòd ſi enema non iuuerit, & mala ſuperuenerint accidentia, extenſiones corporis, & oculi exierint extrà, & fuerit motus ad ſuperiora, neceſſaria eſt minutio.*

OBSERVATIO LIX.

Sanguis extractus ſi non concreſcat, non ſemper malum portendit.

APud Hiſpanos frequentiſſimo experimento medentium ſancitum eſt, in morbis malignis, ſanguinem extractum per phlebotomiam, non concretum, ſed fluidum, & aquoſum, ſignum eſſe lethale, & periculum ingens portendere: nam ex nimia putrefactione, ſanguinis fibræ ſunt corruptæ, & diſſolutæ, quoniam proxima, & continens concretionis cauſa, fibræ ſunt, vt Fernelius ait *lib. 6. phyſiolog. c. 7.* quas cunctorum animantium ſanguis confuſas in ſe hábet, quarum defectu, ſanguis in Ceruis, & Damis non concreſcit, ex Ariſtot. *lib. 3. de hiſtor. animal. cap.* 19. *& 2. de partib. animal. cap.* 14. Huncque ſanguinem in malignis febribus ex vena extractum, ſi fluidus perſiſtat, exitium portendere certum eſt, à mala enim qualitate totus ſanguis vitiatur, & corrumpitur, & illius fibræ diſſoluuntur. Contrà experimur in Septentrionali tractu: nam non ſolùm in venenatis morbis, ſed in ſalubribus, & aliis valetudinariis corporibus, ſi ſanguis per venam extrahatur, ſæpè fluidus, & aquoſus citra periculum perſiſtit. In his enim terris, ſanguis multus in corpore abundat, ſed ſuapte natura, non benè coctus, nec elaboratus, immò ſeroſus & aquoſus: alimenta enim non ita ſucculenta ſunt, nec ita in ſanguinem conſiſtentia mediocrem conuertuntur, ſed præſtant paucum, idque tenue alimentum: nam *debiles cibi, breuem vitam agunt*, dicebat Hipp. 6. *Epiſt. ſect. 5. text.* 21. qui ergò eis veſcuntur, debiliores ſunt, & non ita robuſtum habent innatum calorem, reſpectu Hiſpanorum, quoniam apud hos alimenta omnia, ob ſoli, cœlique temperiem vbertim nutriunt, ſanguinem defæcatum, & laudabilem generant: Vnde fit, vt hi morbis ſæpiùs tententur à ſanguinis copia ſubortis, in quibus Medici iteratas, copioſáſque phlebotomias exercent cum commodo ſummo. Contrà accidit in frigidis terris: nam in præſentia crudorum ſuccorum cautè vena ſecanda, quia vires adeſſe non poſſunt. Quapropter in illis ſanguinis inconcretio arguit maiorem cauſam, vehementiorem malignitatem, & corruptionem intenſiorem ſignificat: ob contrarias verò cauſas in Belgis, Gallis, Anglis, & frigidas regiones incolentibus, & aliis qui frigidum, & humidum Hepatis intemperamentum patiuntur: in quibus ſanguis tenuis eſt, & non ita partibus craſſis, & terreſtribus conſtat, quarum abſentia frigeſcens non concreſcit. Hoc experimur in illis, quorum ſanguis ob validam ſanguificæ facultatis imbecillitatem, & internas obſtructiones, per venam effuſus omnino non coit, ſed in medio modicè coagulatur, cui innatat multum ſeri expreſſi, vt è lacte ſolet, qui peſſimus iudicatur à Gal. *lib. 3. de alimentor. facult. cap.* 26. hi enim debiliorem habent calorem natiuum.

OBSERVATIO LX.

De Hirudinibus.

Hæmorrhoïdes, hirudinum morſu, non ſcalpello aperiendæ.

INgenuus quidam iuuenis, melancholia ex ſuppreſſis hæmorrhoïdibus laborans, plurima expertus fuerat auxilia, ex quibus leuamen vix ſenſit vllum. Medicorum conſilio hirudines ter ani venulis applicandas curat, ſed incaſſum. Chirurgi tamen conſilio, vt ſanguis craſſus promptiùs purgaretur, has venas aperit lanceola. Sed quo euentu, expecta. Sectione facta tantum ſanguinis emanauit effluuium, vt nullis vnquam auxiliis, nec cauterio ſiſti poſſet, ſed ſanguine nimiùm fluente, viribuſque exhauſtis exanimis æger occubuerit. Ex quo fit, vt cœcis hæmorrhoïdibus hirudines apponendæ, ex Actuario *lib. 3. Meth. cap. 3. & lib. 4. cap.* 6. hæ enim placidè, & ſenſim ſanguinem exhauriunt.

Quamobrem Hæmorrhoïdes cœcæ, dolorem inferentes, tumentes, & inflammatæ, nec ſunt ſcarificandæ, ne ſequantur immedicabilia vlcera, fiſtuloſa; nec phlebotomo aperiendæ, ex quo opere irreparabilis ſequitur ſanguinis fluxus, vt accidit D. Ioanni Auſtraco, Duci ſtrenuiſſimo, Caroli Quinti Imperatoris filio, qui Medicorum conſilio, cum hæmorrhoïdibus laboraret, admoto ſcalpello, larga ſequuta Hæmorrhagia nullis proficiétibus auxiliis, intra quatuor horas è vita migrauit, vt refert Dionyſius Daca, Chirurgus Hiſpanus famigeratiſſimus, qui *lib. 3. de apoſtematib. cap.* 43. de Hæmorrhoïdum curatione ſcripſit erudititiſſimè idiomate ſuo. Renuat licèt Franciſcus Friſemillica apud Baptiſtam Theodoſium *epiſt.* 27. cuius rationes hic auctor diſſoluit.

OBSERVATIO LXI.

Hirudo per anum caſu ingrediens, auxilio quodam ſemimortua extracta.

NObiliſſimus quidam ex quartana diu malè habens, cùm verno tempore, Medicorum conſilio, atri humoris vacuationem pararet, & hac de cauſa ano hirudines ſibi apponendas curaret. Ecce Chirurgi digitos hirudo ſubterfugiens, per rectum inteſtinum ingrediens, altiùs penetrauit. Conuocati Medici obſtupuêre omnes; præſertim cùm apud auctores, nullum huius exempli haberent ſcriptum veſtigium. Accedens ego, nihil mali exſpectandum fore prædixi. Sicque ſtercus bouinum ſiccum modicè calidum, irroratum priùs Cimicum puluere (vel loco huius Caſtorium eſt optimum) ano admouere impero, cuius fumo, & clyſtere ex ſolius cæpæ ſucco confecto, ipſa ſemimortua cum fæcibus eſt eiecta.

OBSERVATIO LXII.

Hirudo, incuria Chirurgi, naſum penetrans, hominem interfecit.

NOn ſolùm in morbis diuturnis, ſed acutis, & laborioſis, hirudinum vſus eſt mirabilis, quæ pro diuerſa parte affecta, diuerſimodè in variis corporis locis admouentur. Quidam Cephalalgia laborans,

rans, qum cætera non prodeſſent, hirudinum anteriori narium parti conſilio Medici ſibi admouere curat. Sed quum Chirurgus eam adaptat, hæc illius incuria per naſum ingrediens, ad cerebrum penetrans, biduo hominem interfecit, quùm vſque ad tunicas perre ptans, vllo poſſet remediorum genere, nec extrahi, nec necari?

OBSERVATIO LXIII.

Cautio debet eſſe magna, in applicandis hirudinibus.

FOemina paupertima, quùm antiqua Ophthalmià laboraret, Medicorum voto in angulo maiori ſibi venam ſecandam curauit, ſed nullus huic operi artifex idoneus inueniri potuit, quùm hæc ſectio non ità frequenter celebretur; quàre illos adiit, qui ſectionis loco hirudinem eâ parte imponendam imperârunt. Illam Chirurgus illo loco impoſuit, & cùm putaret eam adhæſiſſe, ipſe ad aliud cubiculum, faciendæ venæ ſectionis cauſa, ſe contulit; tunc hirudo oculum perreptat, & morſu ſuo coniunctiuam tunicam dilacerat, & ſi præſtò Chirurgus non adeſſet, exhauſtis oculi humoribus in perpetuum cœca euaderet.

OBSERVATIO LXIV.

In longum tempus vt conſeruentur hirudines, poſtquam ſuxerunt, artificium certum.

IN terris frigidis, ferè riuuli, lacúſque, in quibus hæc animalia viuunt, gelu concreſcunt, idcircò vigente bruma ob hanc cauſam, hoc tam neceſſario caremus auxilio. Duo proferam, quorum ope hirudines, poſtquam ſanguine ſaturæ, & turgétes extrahuntur, cruorem exſpuere ſolent. Eatum venenum eſt ſal, hoc ipſæ irroratæ illicò per os ſanguinem euomunt. Super eas etiam cinerem combuſtorum lignorum inſperge, miraberis. Mox enim cinis, cauſtici inſtar, ſanguinem per totam corporis ſuperficiem attrahit, & exugit. Quare ipſas exiles, tenuéſque in vaſe iterum ad medicos vsûs reſerua. Et hoc toties facies; quoties ipſis vti opus fuerit. Hoc modo inanitæ in longiſſimum tempus perdurant: ſalis verò vi, flaccidiores, & debiliores redditæ poſt paucum tempus reuiuiſcunt, quare ſecundum præſidium eſt certiſſimum.

OBSERVATIO LXV.

De Scarificatione.

Ex Scarificatione profundè adminiſtrata, Paralyſis ſequuta.

GAlenus, quem vt diuinum virum ſuſpiciunt, & admirantur omnes, cuius generi humano ſalubria ſemper fuerunt documenta, *lib.2. ad Glauc. c.7.* triplicem facit ſcarificationis modum; leuem, quando ſanguis extrahitur ab eo loco vbi vlcuſcula facta ſunt; profundum, quando ſanguis exhauritur ita copioſè, vt animi ſequatur defectus; mediocrem, & in vſu præferendum, qui ab ambobus extremis æqualiter diſtat, & medium tenet. Quando humores ſunt craſſi, tenaces, compacti, aut in parte, aut in toto, profunda ſcarificatio neceſſaria eſt. Hoc documentum non obſeruauit incautus Chirurgus, qui abſceſſum ex humore tenui ſuper ſpinam dorſi enatum perſanans; ita profundam ſcarificationem celebrauit, vt illis inciſis, hominem à tumore liberârit, ſed Paralyticum reddiderit.

OBSERVATIO LXVI.

Ex profunda ſcarificatione, mors ſubſequuta.

IMprudens quidam Chirurgus ita profundè nouacula acuta, cùm ſcalpellum non eſſet ad manus, in coſtis ſcarificationem exercuit, vt ſequuta Hæmorrhagia, nullis vnquam auxiliis, nec cauterio ipſo coërceri poſſet, quare exanimis æger è viuis diſceſſit.

OBSERVATIO LXVII.

Ab ſcarificatione, Gangræna, mors.

IN corporibus impuris, & vitioſis humoribus refertis, malignas ſæpe fieri defluxiones ad plures partes, certum eſt. Cuidam Gallicato ob capitis immanem dolorem præcepi, vt natibus, & dorſo ſiccas applicaret cucurbitulas, quòd cum feciſſet, vna iuxta lumbos in tantam molem excreuit, vt ob tumorem, & rubedinem ſummam cogeretur miniſter citra meum conſilium eam ſcarificare. Vlcus nunquam potuit ſaneſcere, immò virulento humore émanante, excitatiſque veſicis tetro ſanguine plenis; Gangræna oborta, altiùs per ſpinam ſerpens, accedente Conuulſione, hominem ad interitum deduxit.

OBSERVATIO LXVIII.

De Purgatione.

Purgatione emortua.

PRinceps claſſicorum Fernelius *lib.2. de ven.ſect.cap.* 4. memoranda quadam ſententia docuit, quanti periculi ſit, plethoricum corpus citra præuiam venæ ſectionem, medicamentis præſertim violentis exagitare: ſic enim ait: *In omni igitur impura plenitudine, à ſecta vena auſpicanda eſt vacuatio, ſine qua vix tutò purgatio decernatur: etenim medicamentum quod præſertim validius ſit, tum calore, tum trahendi facultate humores exagitans atque perturbans; plethoricum corpus in grauius diſcrimen adducit. In vniuerſum autem, plenis turgentibuſque venis, ſi non proſit, obeſſe tamen non poteſt moderata ſanguinis detractio, &c.* Idem priùs prædixit Auctor *lib. de Ren.dignot. & curat.cap.4.§. Sin quatuor humores abundauerint, potiùs vena incidenda eſt ante purgationem, quàm purgandũ ante venæ ſectionem: nam ſi vaſa ſanguine repleta ſint, & purgatiuum dederis, non poterit, propter plenitudinem in corpus deferri, vnde fit, vt ſubſiſtat, & nihil efficiat: aut ſi quicquam facit, malè faciat, &c.* Grauida quadrimeſtris quùm febri ardente premeretur, eſſetque euſarca, & robuſto corpore prædita, Medicum quendam doctum, at in operibus artis parùm exercitatum pro ſui curatione conuocauit. Hic velut ex commentariolo nauta factus, cùm Hippocratem videret à quarto vſque ad ſeptimum menſem purgationem cõſulentem; & nullibi de venæ ſectione verba facientem, & fœmina eſſet phlebotomiæ timidiuſcula, vt huic morem gereret, & cederet auctoritati tanti viri, citra humoris præparationem vllam, Diaphœnicum cum Rhabarbaro, & decocto quodam infrigidante exhibuit. Vix pertranſierat hora, quando ſæuitie increſcente ſymptomatum, ſiti, febri ardentiori, anxietudine, anguſtia, & delirio, cum difficili reſpiratione, animam efflauit.

OBSERVATIO LXIX.

A ſyrupo ſolutiuo recenter facto aſſumpto, mors ſubſequuta.

ROſæ Perſicæ cætera in purgando medicamenta multùm excellunt, quare Syrupus ex nouena carum infuſione validiſſimè expurgat, vt experimento quotidiano comprobatur, & firmat celebri hiſtoria Lacuna *lib.1.in Dioſcorid. cap.*120. & magis ſi recenter ſit factus: Tunc enim exhibitus, vehementer aluum proritat, humorum facit ebullitionem, caliditate ſua ſanguinem inflammat,febrem excitat, & ſuperpurgationem concitat. Hominem curabamus tres Medici præpotentem, & diuitem, qui ob pituitæ copiam innatantem in ventriculo,dolores huius partis citra febrem ex interuallis patiebatur immanes. Imperata purgatio. Sed cùm ille faſtidibundus eſſet,& medicamentorum impatientiſſimus,vncias tres Syrupi Roſarum Perſicarum recenter facti, cum vnciis quatuor decocti fol.Sen.Aniſi,flor.cord.& Polypodij ſe aſſumpturum ſolùm pollicitus eſt: annuimus.Vix quatuor horæ pertranſierant poſt aſſumptum pharmacum, quando ſequuta ſuperpurgatione,febri intenſa,tormi-nibus diris,Apoplexia correptus, veluti ſideratus repentè extinctus eſt. Nec dubites: nam hæ roſæ quæ vulgò Damaſcenæ vocantur, cætera in purgando excellunt, vt ait Manardus *in Meſuèm,cap.de Roſis.*Quare in hoc ſyrupo propinando, quando recens eſt, cautus ſis oportet, & in minori ſemper quantitate eum propina, quoniam *turpis calamitas eſt,medicamento dato hominem occidere*, vt prædixit Hip. *lib.de medic. purgantib.num.*4.

OBSERVATIO LXX.

Ab intempeſtiua purgatione, Tabes, mors.

QVot pericula afferat purgatio intempeſtiua, oraculo quodam prædixit Hipp.*lib.4.acut.*44.& firmat Gal.*in com.*Ego vidi ſæpè ex intempeſtiua purgatione, ante coctionem humoris exhibita,febres fuiſſe adauctas, & ex ſimplicibus duplices, & ex intermittentibus factas continuas. Quidam gracilis,& excarnis, adhibito ſyrupo aluum ſubducente, ad refrigerandum Hepar,cùm antea non febriret,in febrim incidit ardétiſſimam,quæ adeò in viſcera,& ſolida graſſata eſt, vt nullum non medicamentorum exhibitum genus contempſerit, immò ægrum colliquans, in tabem, & tandem in mortem deduxit.

OBSERVATIO LXXI.

De Excrementis.

Vrina alieno loco, continuò excreta.

NAtus eſt infans cum foramine paruo in radice penis, rotundo, in parte interna, per quod vrinam continuò excernebat, & ſi magno impetu eam emittebat,etiam per pudendum excernebat. Adultior factus contraxit nuptias, ſed prolem non habuit,fortè quia ſemen quod rectà in vterum debebat eiaculari, per foramen effluebat. At cùm eſſet ditiſſimus, hæredes filios auidiſſimè exoptabat.Vocauit Chirurgos & Medicos. Hi, in remedio applicando, hoc eſt, ampliando ſecundùm longitudinem foramine,inflicto vi ſcalpelli vulnere, & deinde inſtar vulnerum cæterorum curando, licèt concordes eſſent, (hoc enim præſidium ſolum, ad optatum comparandum finem, eſſe optimum ſibi perſuaſere) tamen cùm originale eſſet vitium, artis ope ſuppleri poſſe deſperârunt.Tamen vigente ægro,& ſuadente nimis,cùm prolis habendæ eſſet amantiſſimus,ad opus ſe accingunt. Quâ ſectione celebrata, & occluſo foramine, pudendoque ſatis remanente firmo, hymenæum celebrans, numeroſam habuit prolem.

OBSERVATIO LXXII.

Ano imperforato, ſtercus per virgam excretum.

DVm hæc commentarer, remiſit mihi exemplum digniſſimum ſcitu Doctor Caſpar Arejes Franco Medicus Carmonénſis peritiſſimus. Infans natus eſt ano membrana obducto. Hic trium menſium ſpatio excrementa aluina per vrinæ vias excreuit. Rupta nouaculâ membrana euaſit fœliciſſimè, & hodie viuit. Res mira; nam quod per inferiorem aluum natura non poteſt detrudere, pellit per ſuperiorem. Ita plures toto vitæ ſuæ tempore, vel pluribus annis; ſtercus per os excernere ſunt ſoliti, vt notârunt Mercurialis *lib.2.de Excrementis, cap.*4. Solenander *ſect.*5. *conſil.*15. Quòd ſi fortè ab ortu acciderit, curatio dicta eſt facilis, ad mentem Pauli, *lib.6.cap.*86.

OBSERVATIO LXXIII.

De Sudore.

Repreſſo ſudore emortuus.

QVidam verno tempore, patentibus poris, toto die vel etiam ſine exercitio, & motu, ſudorem feruentiſſimum per corporis ambitum excernebat. Hac vacuatione ſanus & alacris pancraticè viuebat. Sed cùm decennio,hanc moleſtiam,quatuor,& quinque menſibus in anno experiretur, illam vt euitaret, conſilio Medicorum, venam ſecuit, purgantia admiſit.His factis cùm ſudor adhuc ex impetu naturæ ſeſe deonerantis commotus non ceſſaret, fontanellam cruri dextro affixit, cuius ope, ventilandum iecur,& excrementitiam humiditatem ad inferas partes deturbandam ſperat, qua celebrata, optimóque régimine vſus nullum commodum ſenſit.Huius mali pertæſus, ſequenti vere, impetum aduentantis ſudoris reprimere conatur frigidiſſimo Balneo,in quod ingreſſus per horam, ita obriguit, vt veluti gelatus in lecto cubare cogeretur. Sudor ſponte ceſſauit;ſed noctu ſubortа anguſtia, Palpitatione cordis arreptus, poſt tres horas, proſtratus, mortuus eſt.

OBSERVATIO LXXIV.

Sudoris fætidi, curatio.

VIr elegans, & pulcher, temperamento calidus, & humidus, biennio ita horibilem ſudorem fœtidum per totam corporis ſuperficiem diurno præſertim tempore patiebatur, vt in corona hominum eſſe non poſſet, quin adſtantes horribili fœtore inficeret. Mali cauſa cognitu facillima; vnica, primaria, nimia putredo excrementorum, interna, complexio calida & humida. Curatio difficilis, quia viſcera habitualiter affecta. Ab excrementitia humiditate purgatus ſæpiſſimè. Corpus totum ablutum decocto ligni Aloës, flor. Arantiorum, Roſar. Macis, Myrtillor. Cinnamom. Caryophyl. Nucis Moſchat. Maioran.Saluiæ, Roris marin. adiecta Roſacea aqua, & flor. Arantior. facto in vino odorato. Puluer es inſperſi per totum corpus, qui conſtant ex Moſcho, Ambaro,

Ambaro, Cypero, Amomo, Caryophyl. hoc enim monuit Auicen. 7.4. *tract.2.cap.22.* Sed cùm his non proficeret, Balneum adminiſtratur. Sudores ex Ebeno, & radice Chynæ imperantur. Balnea naturalia conſuluntur. Ex his nullum profuit auxilium. Tandem cùm diuturna adeſſet Hepatis, & ventriculi intemperies calida, & humida, vt excrementa hæc per aliam regionem diuerterentur, vſus fuit diu prouocantibus vrinam, quæ cùm non conferrent, fonticulos cruribus affiximus: quorum ope, cùm putores illi, corruptique humores vacuarentur, bis quolibet menſe expurgatus, à tanta fœditate ſuperſtes remanſit.

OBSERVATIO LXXV.

Sudor ſanguineus criticus.

Animoſus vir, quadratus, ſucculentus & benè educatus, aduentante vere, in febrim ſanguineam incidebat: hanc natura, antequam expectaret artis opem, perſanabat oborto ſudore ſanguineo, aliquando in quinto, ſexto, aut ſeptimo morbi die. Hic per diapedeſim è toto calidiſſimus, & feruido, igneóque ſpiritu permixtus, biduo ſenſim, ac ſine ſenſu emanabat: nam excunte ſanguine pruritus ingens per totam corporis ſuperficiem ſentiebatur. Eo finito æger vſque ad aliud ſolſtitium Vernale ſalubriter vitam degebat. Cauſa eſt in promptu. Si enim ars hunc ſanguineum ſudorem prouocare poteſt, quantò magis natura, quæ ſuperfluum, & redundantem ſanguinem per omnem corporis regionem eliminat, maximo cum animalium commodo? Narrat miles apud Monardum *l.2. Aromatum*, Medicos in Occidentali plaga, in vrbe *Poſto* vocata iniueniri, qui Vnguento corpori appoſito, ex ſucco cuiuſdam herbæ incognitæ parato, in febrientibus merum ſanguinem ſudoribus eliciebant. Videndus eruditiſſimus Syluaticus *controuerſ.5.*

OBSERVATIO LXXVI.

Sudor nigerrimus.

Homo erat quinquagenarius, qui cùm dolore lienis vexaretur, & eſſet natiua ſorte melâcholicus, taciturnus, & triſtis, venam ſibi incidere curauit, deinde leniter expurgatus, multis vſus eſt cataplaſmatis, & clyſteribus, quibus publicè in eiuſmodi doloribus leuandis Medici vti ſolent. Tandem excreto vomitu nigro, qui colorem lapidis Gagatis repræſentabat, corporéque toto tuberculis liuidis reſperſo, & in regione ilium ſiniſtra oborto ſudore nigerrimo, (atramentum diceres) ſemihoræ ſpatio, tepido, & copioſo, ab omni dolore ſaluus remanſit. Nam ſicut natura in animantis commodum, apertis hæmorrhoïdum tubis, nigrum ſanguinem ſalubriter expellit, per vterum, anum, vrinam, ſputum, hæmorrhoïdes, præſertim in melancholicis retentis euacuationibus, cur non per cutem? æger verò cautionis cauſa, vſu ſeri lactis, & fontanella in crure læuo affixa, in poſterum à melancholicis affectibus tutus euaſit. Lege Auicen.1. *part.cantic.tractat.2.num.338.§.ſudor niger ſignificat ſemper melancholiam,* &c.

OBSERVATIO LXXVII.

De Excreſcentiis.

Excreſcentiæ carneæ, portentoſæ magnitudinis curatio.

Sexagenarius ad extremam paupertatem redactus, de lumborum dolore queri cœpit, qui cùm vehemens eſſet, nullis vnquam auxiliis, niſi tuberculo in eadem parte excitato mitigari potuit. Tumor erat Auellanæ paruæ magnitudine, indolens, tactu duriſſimus, rotundus, immobilis, colore ſubalbidus. Hunc curaturus, corpus priùs ab humore melancholico, & pituitoſo, à quo tumor ducebat originem, ſæpiùs repurgaui, ſudorifica ex Ebeno, & aſpera Smilace exhibui, fonticulum in crure aperui, dextra parte, quà magis inclinare videbatur, emollientia admoui. His factis ſpatio ſeptem menſium meliùs hábuit. Recrudeſcenti tumori, & vehementius indurato, facta præſidia cùm opem non ferrent, ad Cydonei magnitudinem paulatim deuenit, ita vt præ grauitate rectè incedere non poſſet, & ſenſim ac ſine ſenſu biennio, ad tantam molem increuit, vt miſer præ pondere cogeretur reſupinus in lecto iacere. Huius lachrymæ, & preces me mouerunt, vt accerſito Chirurgo perito, curationem aggrederer. Craſſitudinem reſecare paulò maiorem, qua veluti pediculo adhæreſcebat, ob metum futuræ Hæmorrhagiæ, maximè in homine anno ſo, debili, pertimui: quare filo ſerico triplicato, priùs cera oblito, & deinde aqua Sublimati infuccato leuiter ligo, & bis in die horæ ſpatio circundo, & ita clam furtimque carnem exedo, quoúſque tota carnea moles duorum menſium ſpatio decideret, quæ ad ſtateram ponderata, ſeptuaginta librarum pondus excedebat: nam caro ſolida erat, alba, & bene firma, quæ præciſa, & in varias partes cultello diſſecta ſanguinis guttam vix emiſit vnquam. De his excreſcentiis admirandis, legendi Langius *lib.3.epiſt.4.* Beniuenius *de abdit.c.14.* qui ſimilem viderunt in coxa, libras 60. ponderantem.

OBSERVATIO LXXVIII.

Nattæ ab vteri labio pendentis, miræ magnitudinis, curatio.

Ad conſilium fœminæ honeſtiſſimæ, vna cum quatuor Chirurgis vocatus, accedo, cui à labio vteri dextro, caro mollis, flaccida, vberis inſtar, formæ oblongæ cucurbitæ, ad genu vſque pendebat, *Nattam*, ſeu *Naptam* diceres. *Apoſtema carnoſum* vocant *Latino-barbari*. Tumor hic ſeptem annorum ſpatio increſcere cœpit, colorem habens naturali ſimilem, dolorem nullum, at pediculo tenui vteri labio alligatus, vſque ad faſtigium in latitudinem mediocrem erat extenſus. Sed cùm ipſa hac de cauſa concumbere non poſſet, quum inter inguina tumor hic penderet, cuius medium femori ligabat, & prolem non haberet, eſſetque in ætate circiter 28. conſtituta, nos vocauit, vt tanto malo præſtaremus auxilium. Horum quidam poſt prouidentiam totius, ſectionem conſuluit. Alius in tumore inteſtina aceruari arbitratus, reſoluentibus eſſe tumorem tractandum ratus eſt. Alter nihil operandum eſſe conſuluit, ſed ſinendam in ea miſeria mulierem viuere; nam ſi ſectio fieret, quæ ſolùm huic malo erat neceſſaria, timendum, ne ex Hæmorrhagia nimia ipſa è vita diſcederet. Vltimus mecum impoſſibile eſſe prædixit, carneam molem, licèt pediculo tenui adhæreſceret, carminantibus abſumere. In diuerſas partes ſententiis diſtractis, periculum fœminæ & marito nunciatur. Illa intrepidè ad inciſionem ſe parat, malens illi ſe exponere, quàm in mediis calamitatum fluctibus vitam ducere. Expurgatur iterum corpus. Inciditur tumor circa cutem, à quo maxima aquoſi humoris copia vacuata. Caro præciſa erat alba, ſpongioſa, cum qua Tophacea ſubſtantia erat commixta. Pependit libras ciuiles duodecim. Ablato veneris impedimento, concepit, peperit.

OBSERVATIO. LXXIX.

De Venenis.

Ex vapore Arſenici Icterus, & extenuatio tabifica.

QVanta ſit Arſenici Sublimati pernicies,& vis dira,doctiſſimorum hiſtoriæ ſatis commonſtrant. Fœmina quædam cùm ex Arſenico Sublimato fucum muliebrem continuò pararet, in extenuationem totius corporis, vnà cum pallore ictérico ſimili lapſa eſt, ex quâ ita languida,& eneruis remanſit, vt tabidam diceres. Vrina bona. Febris non aderat. Sitim non habebat, reſpiratio æqualitatem ſeruabat, ad oblata benè ſe habebat, denique omnia erant ſimillima ſanis, ſi macie non eſſet confecta, & fœdo vultûs pallore non inficeretur. Pro curatione huius multa ſum rimatus, tandem recordor hiſtoriæ Galeni *lib.* 5. *de loc. affect.cap.*7.in qua tantus auctor enarrat Imperialium ſeruorum quendam,viperarum venationi deſtinatum, ab harum morſu in Icterum incidiſſe,epotáque Theriacâ curatum,quod firmat notabili exemplo Auenzoar *lib.*1. *tract.* 13. *cap.* 6. Quare cùm aliæ cauſæ non adeſſent, ex quibus morbus regius repullulat, ex fumo Arſenici Sublimati oriri hæc omnia ſum ratiocinatus, maximè cùm illa appoſitâ multâ copiâ Sublimati fucos conficeret, ex cuius nidore teſtabatur, ſe Vertigine veluti oppreſſam in ſolum caſuram perſæpè, ni caput manibus ſuſtineret.Ex fumo autem venenoſo, hæc, & alia oriri grauiora pathemata, res eſt manifeſta:Nam Nicolus *ſerm.*4.*tract.*4. *cap.*23. proponit exemplum cuiuſdam, qui ex ſolo combuſti Aranei nigerrimi, & magni, fumi nidore hauſto, tota nocte paſſus eſt Syncopen, Palmum cordis, pulſus abolitionem, & curatum fuiſſe Diamoſcho,Theriacâ,puluere Belzaar. His ergo admonitus, ex hac cauſâ huic ſummam maciem, & pallidum colorem eueniſſe, malâ qualitate Hepati impreſſa, ob quam rectè corpus non nutriebatur, & bilis plurima generabatur, quæ per corpus delata arquatum morbum excitabat, mihi perſuaſi, nec irritum fuit ratiocinium. Nam frigidis applicitis Hepati, & renibus, exhibitis ſero lactis, Ptiſanâ,potionibus refrigerantibus, ſimili victu, Cardiacis Electuariis paratis ex Theriacâ, confect.Hyacinth. Mithridatio,Ebore,puluere Cryſtalli præparati, Santalis, Corallo,Margaritis, frigido Diamargaritône, lapide Belzaartico, exceptis cum ſyrupo de acetoſitate Citri & nymphææ, meliuſculè habuit, & tandem lactis caprini vſu ad duos menſes exhibiti, pinguis facta, à prauo colore, & macie tuta remanſit. Alium curaui hoc modo,qui ſolo illitus Arſenico, aquâ diluto, pro ſcabie curandâ in ſimilia pathemata lapſus eſt.

OBSERVATIO LXXX.

Ex ſanguinis Taurini eſu, Vteri corroſio, & mors.

TAuri recenter iugulati ſanguinem epotum venenoſum eſſe; veterum, & iuniorum vnanimis ſententia firmat, ex cuius eſu difficultas ſpirandi,diſtentio neruorum, faucium præcluſio, linguæ rubor, dentium nigredo, & alia ſæua ſymptomata ſubſequuntur. Hæc fortè non ignorans Villica quædam, quùm vnâ die maritus Taurum ferociſſimum interficeret, huius ſanguine cocto, ſaléque reſperſo, vt de more eſt, quando aliorum animalium ſanguis concretus comeditur, aliam vicinam, in quam odium, & rancorem in pectore fixum certâ de cauſâ ſerua-

A bat,malo dolo, appoſitis etiam aliis ferculis,ad prandium inuitat. Innocens, cùm ſanguinis cocti victui eſſet aſſueta, hunc auidiſſimè edit. Poſt horam, liuida facta, frigidum exudat, & tanta virulenti, acerrimi, calidiſſimique Ichoris ab vtero copia emanat, vt corroſo vtero, & in pelliculas diſſecto, cum dolore, pruritu, & fœtore intolerabili, nimio ſanguinis fluxu emanante, viribus exhauſta, triduo anxietate oppreſſa, vigil, & delira animam efflaret. Altera à magiſtratu apprehenſa, confeſſa, rotæ affixa, meritas pœnas perſoluit. Cur autem hic ſanguis ſit venenoſus, percontaberis? Reſpondet Martinus Rulandus *lib.*1. *probl.medicophyſicor.*253.quoniam eſt valB dè fibroſus, quare non ſolùm illicò concreſcit, ſed reliquum ſanguinem coagulat, venenatáque qualitate conſpurcat.

OBSERVATIO LXXXI.

A ſemine Ricini aſſumpto ad prouocandum vomitum, mors ſubſequuta.

ORibaſij ſummi Medici *in lib.* 8. *collect. cap.* 12. egregia ſententia eſt, *facilitatem vomendi in mediocri repletione conſiſtere, qui enim ſe nimis expleuerunt, ita ventrem quoque impleuerunt, vt eum contrahere nullo modo poſſint.* Animoſus quidam ruſticus, cùm pro C more, grana decem, aut duodecim ex interuallis,Seminis Ricini (vulgò *Cataputiam* vocant *maiorem*)aſſumeret, purgata, & trita, quorum ope vomitu excitato corpus ab humorum ſarcinâ leuabat: ecce vno die, vino, cibóque repletus, dolore capitis vehementer afflictus,conſuetum, & familiare medicamentum ad concitandum vomitum aſſumpſit. Poſt dimidiam horam,tantâ cum violentia inanis vomitus eſt ſequutus, vt Lipothymiâ arreptus in veternum incideret; qui tandem crebra, validáque conuulſione agitatus, reſolutis viribus, ſtertens emoritur.

OBSERVATIO LXXXII.

Ex potu ſanguinis hominis rufi, perpetua D *fatuitas.*

STudioſus quidam in philoſophiâ ſatis verſatus, cum alio condiſcipulo pugnam iniens, eum pugnis,& contumeliis affecit.His non ſatisfactus adhuc de eo ſumere vindictam ſatagit. Quare hac eſt induſtriâ vſus. Amicitiam ſimulans eum ad conuiuium pro amicitiæ redintegratione inuitat. Inter potandum offert illi poculum vini, vnciis duabus ſanguinis hominis rufi, cui nuperrimè erat vena ſecta, adiecto etiam Sacchàro, in omnium præſentiâ delibutum.Incautus in ſignum amicitiæ venenum lubenter exhauſit. Poſt diem nihil mali perſenſit, ſed poſt triduum,ſerpente veneno,delira loqui viſus eſt.Demum fatuus in æternum remanſit,quùm nullo remediorum E genere poſſet hæc ſtultitia emendari.

Neque hoc ſolùm de ſanguine hoc, iure affirmare poſſum, cùm viderim incautas fœminas viris ſuis, menſtruum ſanguinem, vino, aut liquori alteri commixtum ſæpè obtuliſſe, vt ab aliarum mulierum amore eos vindicarent, cuius cruenti remedij vi, ac efficaciâ, ipſi deliniti, vxorum amore flagrarent, ac contabeſcerent. At licèt hæc dicantur magorum deliramenta, vel potiùs dæmonum præſtigiæ, quos illi, horum antiſtites,humani ſanguinis effuſione delectari nouerunt; tamen ſanguinem menſtruum eſſe venenatum, & fatuitatem inducere, exemplo illorum fit manifeſtum, qui poſtquam menſtruum epotarunt, totâ vitâ amentes,fatui, immemores, ſurdaſtri, euaſerunt, nullis conferentibus Belzaarticis Antidotis,

dotis, quæ Conciliator, Ponzetus, Sanctius de Arduinis, & alij, capite de ſanguinis menſtrui veneno proponunt.

Num verò ſanguis menſtruus ſit qualitate noxius, venenatus, & ex ſua natura tot maleficia concitet, quæ proferunt Plinius *lib.* 2. *cap.* 15. *& lib.* 28. *cap.* 7. Columella *lib.* 11. *rei ruſtic. cap.* 11. Ælianus *lib. de hiſtor. aminal.* 8. Lacuna *lib.* 6. *in Dioſcorid. cap.* 25. Fernelius 7. *phyſiolog. cap.* 7. Baptiſta Syluaticus *lib. controuerſ.* 91. Caſtrenſis *lib.* 4. *de Meteor. Microcoſmi, cap.* 6. quem eſſe puriſſimum natura ſuapte, & eiuſdem naturæ cum eo, quo & viſcerum parenchymata coagmentantur, & fœtus in vtero alitur, & lac gignitur, validiſſimis machinis contra citatos contendunt Laurentius *lib.* 8. *de Hiſtor. Anatomica, quæſt.* 8. Otto Caſmannus *part.* 2. *pſycholog. cap.* 8. *diſput.* 9. Mercurialis *lib.* 4. *de morb. mulier. cap.* 1. Mercatus *lib.* 1. *de morb. mulier. cap.* 3. Heurnius *lib.* 1. *inſtit. cap.* 7. Riolanus *in compendio Medico ſect.* 3. *cap.* 8. *de ſanguine menſtruo.* Quod ſi fatuitatem aliquando inducit, & alia terribilia concitat ſymptomata, ea potiùs huic ſanguini, vel poſt partum erumpenti, qui deterior eſt, & pernicioſior, ex Gal. 3. *epid. ſect.* 3. *com.* 73. aut exeunti à muliere malè affecta, & cacochyma, non ſanguinis puritati, qui ſincerus effluit è venis, & arteriis, attribuenda ſunt; hic enim cùm ſit perfectus, & elaboratus, in vtero, veluti in ſentina retentus, præ mora putreſcit, & quò purior, cito vitiatur, & abit in peſſima. Lege Leuin. Lemnium *lib.* 1. *de occult. natur. miracul. cap.* 10.

OBSERVATIO LXXXIII.

Ex morſu Apum, Gangrænæ curatio.

INcauti pueri ad ſolem circa aluearia Apum decumbentis, Apis aculeo punxit ſupercilium. Sequuto dolore, pars in tumorem, & inflammationem ingentem eſt eleuata. Vocatus illicò, auctoritate veterum, Cataplaſma ex cocta malua cum lacte muliebri impono: nam illa præterquam quod lenit, natiua quadam ſorte Apum morsus perſanat. Cúmque vehemens ardor, & color illum infeſtarent, cucurbitulas coſtis admoueo, Lauri folia viridia parti impono, quæ à proprietate contra morsus Apũ vtilia ſunt, ex Conciliatore *l. de venen. c. de morſu Apum,* Rhaſi *l.* 8. *ad Almanſor. c. eod.* Reuerſus ad domum conſulo auctores. Ad dilatandam partem, & venenum extrahendum eam ſcarifico cum Halyabbate *l.* 4. *pract. c. proprio,* & cum Alzarauio *l.* 29. *pract. ſect.* 2. *c.* 29. cinerem calidum ſuperpoſui, & cum Ponzetto, adieci fermentum. Ad retundendum venenum obtuli cum Chriſtophoro de Honeſtis, *in ſuis problematibus de venenis, probl. de morſu Apum,* Alexipharmacum ex ſucco Coriandri cum Saccharo concinnatum, quod à proprietate horum animalculorum venenoſam malitiam obtundit, & infrænat, quod etiam firmauit Auic. 6. 4. *tract.* 5. *c.* 15. Demum nihil non tentatum, at puer peiùs ſemper habuit: nam cùm Cacochymus eſſet, febriſque nimiùm vrgeret, & plethoricus eſſet, nec reuellentia auxilia, frigida, aut Cardiaca intus oblata, iuuamentum attulere vllum, immò malo vſque ad tempora ſerpente, pars Gangræna eſt occupata, cui ſcarificatio profunda ſummo fuit præſidio. Qua celebrata, & Alexiteriis iterum oblatis, magno cum labore, euaſit.

OBSERVATIO LXXXIV.

Ad eliciendum Venenum, remedium ſingulare.

ANtidota & Alexipharmaca ad ſe allicere Venenum, conſtanter affirmat Galenus 5. *ſimpl.* 18.

A Cùm mala quædam fœmina maritum ſuum vellet interficere, vt cum alio nuptias contraheret, illi venenum obtulit cum vino permixtum. Poſt duas horas nigritie totius corporis afficitur, anxius, ſoporoſus, oculis toruis, & veluti fatuus in ſolũ decubuit. Affines venenum ſuſpicantes, Iuſtitiæ negotium patefaciunt. Apprehẽditur fœmina, & à Præſide illicò vexata tormentis, id ita eſſe palàm confeſſa eſt. Facta inquiſitione de ſpecie veneni, reſpondit ſe â quodam Pharmacopœo (nomen eius, & plateam oſtendit) emiſſe iam paratum. At ille huius tragœdiæ conſcius, alas addens pedibus, abierat velocior Euro. Æger autem exanimis iacebat in lecto, & veluti ſine pulſu. Cúmque eſſet ſuſpicio de veneno frigido; nulla enim erant inflammationis, ardoriſve interni ſigna, nulla roſio in ventre B percepta, nulla in ore, palato, & gingiuis vlcera apparebant, quæ omnia Veneni calidi manifeſta ſunt indicia: tamen accerſitus calorem exſuſcitare ſtudeo, cucurbitulis ſiccis per totum dorſum, tibias, plantas pedum affixis. Oleum copioſo butyro admixtum, tepidum bibendum offero. Vomitum paro ex decocto ſem. Raphani, aneth. chamomill. cũ Oxymelite, & Agarico diſſoluto. Ne venenum ventriculo & cordi officeret, procuro, iniectis acribus clyſteribus, factis ex decocto ſcordij, ſcabioſæ, tormentillæ, Cortic. citri, ſem. baſilici, Flor. dictamni, Zedoariæ, & baccarũ iuniperi, Flor. citrangulor. Roriſmarini, & Meliſſophylli, cũ aloë & hiera Galeni, butyro, & ſale. Epithema impono cordi ex Theriaca, Electuar. Alcherm. ligno aloës, oſſe de C corde cerui, Diamargar. calido: Vnguento naphæ, cum aquis meliſſ. florum arantior. Foliis auri, & generoſo Vino. Cardiaca exhibeo per os. Nihil tamen leuatus eſt; ſicut nec ſudorifico facto ex gran. xx. lapidis Belzaartici, ʒ. j. ß. Confect. Alchermes, cum ℥. v. aquæ Cardui benedict. & ℥. ij. aquæ Papauer. rubri, & ʒ. ß. Theriacæ. Quo hauſtu bis aſſumpto, nullam vtilitatem perſenſit. Tandem poſt octo dies, nutritus cibariis optimis, Vnguentum toti corpori admoueo, à planta pedis vſque ad ceruicem totam, calidum, quo ſudor fœtidiſſimus vbertim erupit, viſcidus & lentus. Cûmque quater vngeretur, recuperauit pulſum, color naturalis faciei eſt inditus, incaluere extrema, dormiuit, & perfectam conſequutus eſt ſanitatem. Cùm autem D eius fœmina eſſet in carcere detenta, & maritus mortuus non eſſet, verberibus publicè puncta, & in exilium relegata, meritas, ab eius conſortio ſeparata, in perpetuum luit pœnas. Vnguentum alexipharmacum eſt huiuſmodi.

♃. *Olei nenuphar. & naphæ, an.* ℥. iiij. *Olei de ſcorpionib. Matthiol.* ℥. j. *Succi bugloſſ. borrag. ſcabioſ. ſcordij, & pentaphyll. an.* ℥. j. *Sem. citri, & acetoſ. an.* ℈. j. *Oſſis de corde cerui,* ʒ. j. *Croci, gran.* vj. *Vini albi odoriferi,* ℥. ij. *Theriacæ, Electuar. de gemmis, Electuar. Alcherm. & Confect. hyacinth. an.* ʒ. j. ß. *lapid. Belzaar, gran.* x. *Aceti odoriferi, parum.* M ſce, fiat linimentum.

OBSERVATIO LXXXV.

E De Rabie.

Rabies, contagioſiſſimus, & venenoſiſſimus affectus.

NVllum eſt rabie magis præſentaneum venenum, nec peſtis ipſa, à qua aliqui euadunt, à rabie rariſſimi. Canis rabidus hominem momordit. Hic rabidus factus, chordis deuinctus, in cubiculo ſeruatur. Ecce vna nocte, omnes, qui eum cuſtodiebant, dormiẽtes, effractis vinculis adortus, morſu violenter trucidauit. Hi poſt duas horas rabidiores facti, cõcluſi in domo mutuis ſe morſibus dilacerarunt. Tandem latratu ingenti, & delirio perciti intra duos dies, omnes occubuere, Lege Baptiſt. Codronchium *l.* 2. *de rabie, c.* 2.

OBSERVATIO LXXXVI.

Rabiei, contagium admirandum.

ILluſtris quædam fœmina incidit in febrim continuam, quam angor ſummus, ſitis inexhauſta, vigilia, oris amaritudo comitabantur. Vocatus Medicus, ex bilioſo humore eam ortam prædixit. In ſecunda die pharmacum propinat, quo multa excrementa retorrida excreuit. Poſt ſyrupum oblatum refrigerantem, venam ſecandam imperat. In quinto intenſiſſima ſiti cruciata, aquam oblatam horret, immò ad omnis liquidi præſentiam contremiſcit. Accedens Medicus ad mentis læſionem omnia refert: nam phrenitici hac de causa ſunt paucibibuli apud Hippoc.*lib.*3.*epid. ſect.*3. *text.*34. *& lib.* 1. *prorrhet.ſect.*1. *text.*16. & Gal. *in com.* vt notant Mercurialis *in com.hiſtor.*31.*Epidemicæ*,& Thomas à Veiga *in com.cap.*8.*lib.*4 *de loc. affect. Gal.* Sed cum in peius vergeret, me vocant. Ego, aquæ, omniſque liquoris pauorem admiratus, de causa quæſiui. Multis vltrò, citróque, cum adſtantibus ratiocinatus, hi confeſſi ſunt, ipſam à multo tempore, rabidum canem iam ſuffocatum, quem in deliciis habebat, ter lachrymis obortis deoſculatam fuiſſe. Et ſic ſeptimo die rabie immani perculſa, furiiſque agitata è vita migrauit. Neque dubites: nam tanta eſt huius veneni pernicies, vt non morſu modò, ſed ſolo contactu, rabidi canis ſaliua rabiem excitare poſſit; quippe quod adhæſu interimat ſolo, & externarum partium epidermidem quantumuis validam, ac denſam, & arctos corporis meatus ſua efficaciſſima vi penetret, introque penitus ſubeat, ac inde ſenſim, clam, furtimque in corporis penitiſſimas partes irruens inuadat. Cuius rei exempla legat qui velit apud Matthæum Gradium, *conſil.*82. Palmar. *lib. de morb.contagioſ. pag.* 267. Fernel. *lib.* 2. *de abdit.* 14. Salium *lib.* 19.*de affect. particul.* Cardan. *lib.* 9. *contrad. tractat.* 5. *cont.*2. Matthiol. *ad com. cap.* 26.*lib.* 6. *Dioſcorid.* quoniam rabioſum contagium per ſimplicem contactum corpori communicari poteſt, renuat licèt Fracaſtorius *lib.*2.*de morb. contag. cap.*10. cuius placitum Galeni & Cælij auctoritas redarguit manifeſtè. Ille *lib.*6. *de loc. affect. cap.* 5. ſic ait: *Tantam fieri in cane tunc humorum corruptionem, vt ſolum eius ſputum ſi humanum corpus tetigerit, rabiem excitare poſſit, &c.* Aurel. *lib.* 3. *acut. cap.* 9. refert hiſtoriam ſartricis chlamydem rabidis morſibus ſciſſam lambentis, & rabidæ factæ. Huius enim veneni eſt efficacia mira, de cuius vi dira, vel etiam poſt mortem non extincta, celebres, citati auctores protulere hiſtorias. Conſulendi de hac re Valler. *lib.* 3.*obſeru.*3. Syluatic. *in com.hiſtor. Gal.*58. Marcel.Donat.*lib.*6.*de hiſt.mirab.cap.*1. Hildan. *lib.*2.*cent.Chir.*33.

OBSERVATIO LXXXVII.

Rabiei exemplum ſtupendum.

GEneroſus quidam vir quùm fortè per plateam iter ageret, ecce oborto tumultu, aſpiciens retrò, vidit canem rabioſum ſuffocandum, quem plebeij funibus deuinctum deferebant vociferatione magna. Ille vt effugeret canis morſum ſtans circa, illum gladio circunfodit, & eo immiſſo in vaginam curſum ſuum peregit. Ecce poſt octo annos cùm ira percitus tres inuaderet, eos grauiter gladio eodem percuſſit. Hi, vulneribus curatis, citra manifeſtam cauſam poſt tres annos renuere potum inceperunt, tandem verſi in rabiem, furiiſque agitati, miſerè vitam cum morte commutarunt. Noui binos pueros, qui in lecto decumbentes, à fele rabido in pede vnguibus dilacerati, poſt quatuor annos rabie vexati obiere. Tanta eſt huius veneni vis, cuius præſentaneum venenum per annos non extinguitur. Quapropter feles in deliciis non habendi: nam præterquam quòd in rabiem aguntur, ex Amato 7.*cent.*65. Andrea Bacchio *in prolegomen.venenor.pag.*16. etiam illis ferè vis tabifica ineſt, ex Auenzoare *lib.*1 *theizir, in proœm.* Moſe Ægyptio *part.*22. *Aph. num.*39. Conciliatore, & Bartholom.Euſtach. *in tract.de venenis, cap.de cerecro Cati*, Matthiolo, Ponzetto, & aliis.

OBSERVATIO LXXXVIII.

Ex morſu hominis, mors ſequuta.

APud Græcos auctor famigeratiſſimus Paulus Ægineta inter cætera notatu digna vnum caput appoſuit, *lib.* 5. *cap.* 26. de hominis morſu, dum ſic dicit: *Non extra inſtitutum fuerit cum virulentis beſtijs, etiam hominis morsus conſcribere. Siquidem maligniores multò alijs vlceribus apparent, præſertim ſi ieiunus momorderit, priùs leguminibus vſus, & præſertim lenticula, &c.* Idem etiam affirmant Celſus *lib.*5.*cap.*26. Plinius *lib.*28.*cap.*4. Galenus *lib.* 1.*ſec. gener. cap.* 13. Iuxta horum erudítiſſimorum mentem non excuſabitur à ſupplicio homo, qui morſu ſuo alium hominem momorderit; nam cùm duo baiuli inter ſe hoſtiliter rixarentur, horum quidam alium humi iacentem ita morſu pluſquam canino ſupra genu decerpſit, & laniauit, vt miſer commorſus, oborta in parte Gangræna, & vſque ad Bubonem ſerpente virulentia, quæ nullis vnquam auxiliis cohiberi potuit, vitam finiuerit. At mordens apprehenſus, patibulo affixus pœnam perſoluit. Vidi alium, cui, poſt iurgia, & contentiones, ab altero digitus index morſu violento intra dentes attritus, abſciſſus eſt, & ita vlcus venenoſum manum totam contaminauit, & putredine infecit, vt ſolùm ea præcisa ſuperſtes remanſerit. Hanc cladem etiam experta eſt meretrix quædam, quæ ab alia conſocia ſuper ancham commorſa eſt ita immaniter, vt vlcus contractum cacoëthicum, diu affligens, ſolùm ſudoribus ex Smilace aſpera ſuccubuerit. *Etiam hominum morsus alijs vlceribus admodum ſimiles ſunt, niſi qui momorderit, vitioſis humoribus abundet, aut diutiùs à cibo abſtineat, aut ira correptus ſit, vt vniuerſum corpus, etiam dentes bile madeant*, inquit Galen. *loc. cit.* Quare cùm frequenter homo non mordeat hominem, niſi percitus ira, fit merito, vt huius morſus ſit virulentus, pro cuius curatione auxilia parat *lib.*5. *ſec. gen. cap.*2. *in fin. & lib.* 6. *eiuſd. cap.*2.*rubric.*2. fecit etiam Auic.6.4.*tract.*4.*cap.*3. Lege Haly 4.*pract.cap.*28.

OBSERVATIO LXXXIX.

Ex Hydrargyri illitu, mors repentina.

QVidam ſordidus, & pruriginoſus totam cutem pediculis conſpurcatam habebat. Hic citra conſiderationem vllam vna nocte, mulierçularum conſilio, totam thoracis regionem Hydrargyro vngit cum ſaliua permixto. Somno ſe tradens, perpetuò obdormiuit. Ad alium intempeſta nocte accerſor, qui hoc modo ad necandas lendes illitus, patiebatur Syncopen, vehementem cordis tremorem, anguſtiam, & pondus in corde ſummum ſe percipere referebat. Illicò cucurbitulæ ad extrahendum venenum ad externas partes ſcapulis è regione cordis humidæ adminiſtratæ. Frictiones per totum corporis ambitum aſperæ adhibitæ. Cardiaca oblata. Theriaca exhibita in aqua Cardui benedicti diſſoluta. Cryſtallum præparatum aſſumptum. Coſtum

cum vino imperatum. Quæ omnes potiones, foliis Auri, quod eſt Mercurij antidotum, erant irroratæ. Tandem Vnguento de Auro appoſito ſupra thoracem, cuius *in 2. lib. hiſt.* 136. mentio fit, magno cum labore, morbum ſuperauit.

OBSERVATIO XC.

De Alexipharmacis.

Febris maleficentiſſima, vſu lapidis Belzaartici in multâ copiâ exhibiti, curatur.

FOemina quædam calidiſſimi temperamenti in febrem incidit maleficentiſſimam, deterrimis comitatam ſymptomatis, adeò vt cum angore ſummo, tribus diebus continuis, viuos per os expelleret 62. lumbricos. Ex contagio clientes omnes eodem correpti ſunt morbo. His ea adminiſtrata auxilia, quæ & inutilem vacuarent humorum copiam, vnáque maleficam qualitatem retunderent. At illi, quibus Belzaar in paruâ doſi eſt exhibitus, omnes periêre. Domina autem maximam aſſumens quantitatem, interdum vnico hauſtu, drachmam, licèt pernicioſiori eſſet oppreſſa morbo, fœlici euentu, ſalua remanſit, & non ſolùm hæc, ſed alij plures hac curati via euaſere: nam vehementi veneno antidotum vehemens ſuccurrit.

OBSERVATIO XCI.

Dyſenteria venenoſa, Smaragdi vſu curatur.

SMaragdo Alexiteriam vim ineſſe memorabili hiſtoriâ in ſeipſo veneno correpto confirmat Auenzoar *lib. 2. theizir, tract. 1. cap. 5.* plures poſt eum deinde teſtati, & hoc exemplo fit manifeſtum. Nobilis quidam Luſitanus in fluxum incidit ventris diuturnum, quo miſerabiliter cruciatus, in tabem cùm eſſet pronus (erat enim gracilis, & excarnis) Medicorum opem implorat, narrátque ſe ab Amaſiâ, pyra tria deuoraſſe, quibus aſſumptis, illicò alui profluuium cum diris ſymptomatis fuiſſe expertum refert. Plurima ex abſtergentium primò, deinde adſtringentium ſylua medicamina parantur, extrà admota, intus aſſumpta, & per ſedem infuſa, quæ cum aliis veneni vim infringentibus eſſent commixta. Sed iis celebratis ipſe, ſubortâ febriculâ, contabeſcebat magis. Tandem cùm de veneno ſuſpicio eſſet, propinantur Cardiaca, & Alexipharmaca. At malum, ſolum Smaragdo, ex Auenzoaris decreto, tenuiſſimè tritâ, & conſeruâ Cydoniorum obuoluta, conquieuit. Hanc alternis diebus ieiuno ventriculo aſſumebat, ſuperbibitâ aquâ, in qua tragacanthum priùs erat incoctum. Smaragdi quantitas erat pondus 12. granorum, quam quùm quinquies deuoraſſet, à fluxu immunis euaſit.

OBSERVATIO XCII.

Sanguis Rhinocerotis, ad venenoſos affectûs mirabilis.

COrnu Rhinocerotis cum Monocerotis cornu plures confundunt, quod contra venenum pollere illi teſtantur, qui ex Orientali, & Occidentali plagâ hæc cornua afferunt. De cornu Rhinocerotis nihil certi habeo quod deſcribam. De ſanguine illud verè referam, me præſente factum de eo experimentum à viro quodam, qui 40. annis in *India Orientali* vitam duxit, in homine, qui cùm aſſumpto veneno liuidus totus morti eſſet propinquus, ſanguinis huius animalis duobus granis exhibitis, in vino ſolutis reſtitutus eſt. De eo ad febres peſtiferas propinatò in eadem doſi vidi mirabilia experimenta: nam huius Indici hominis cliens cùm febri eſſet venenatâ arreptus, qui ſubortis per totum corpus maculis liuidis, delirus penè erat extinctus, ſanguine propinato in aquâ Bugloſſæ, ſudauit, & vixit. Sanguinem iſtum commendabat aduersùs virulentos venenoſorum animalium ictûs, cuius ope, plures à Tigride commorſos, exanimatos ad vitam reuocaſſe affirmabat. Audio è Peruano orbe modò adferri: ſi ita eſt, hoc Antidotum pretioſis Regum theſauris eſt anteponendum; nam excellentius eſſe Alexipharmacum, omnibus aliis Alexiteriis præſidiis ipſe non ſemel inculcabat. De cuius mirâ vi tam multa egit Geſnerus *lib. de quadruped. tit. de Rhinocerote.* Quomodo autem ſit probandum, explicat Iordanus *tract. de peſte, in fin.* & refert Riolanus *in com. lib. de abdit. Fernel. cap.* 17. De cuius vi Cardiacâ multa prædixerunt Langius *lib. 1. epiſtol.* 29. Cardanus *lib. 10. ſubtilit. lib. 8. cap.* 26. Diodorus *lib. 3. cap. 7. rer. antiq.* Ælianus *lib. 17. cap.* 44. Iſidor. *lib. 12. cap. 2.* Albert. *lib. 22. de animalib. tract. 2. cap. 1.* Solin. *cap. 55. polyhiſt.* & Sebaſtian. Meierus *ſect. 2. ſelector. medicinalium, cap.* 4.

OBSERVATIO XCIII.

Stercus humanum, celebre aduerſus venena, Alexipharmacum.

ADuersùs certum, & determinatum cuiuſque animalis venenum, prouida natura, certum, & appropriatum generauit Antidotum. Nobiliſſimus quidam Occidentalis plagæ dux ſtrenuus, quùm eſſet naturæ arcanorum acerrimus indagator, mihi lubenter oſtendit innumera Antidota, quæ nullus Aromatum Indicorum ſcriptor hactenus agnouerat, contra venenorum efficaciam admiranda. Præter hæc, vnius Alexipharmaci vires ſolùm mirabatur, cuius vi, ab animali venenoſo ictos omnes ſuperſtites euaſiſſe bonâ fide commemorabat. In Prouinciâ Occidentali *Squilaque* dictâ, prope ciuitatem appellatam *Burgos*, adeſt animal quoddam paruum, ſicut lacerta, in agris frequentiſſimum, nomine dictum *Guarit*, quod ictu ſuo, æſtate præſertim, adeò venenoſum eſt, vt illicò poſt morſum, dira, & terroris plena concitet ſymptomata, quorum ſæuitie occubuere plures, eorum modo qui ex præſentaneo veneno perire ſolent. Poſt morſum nec auxilio erant Belzaartica epota, ſupra morſum locum ligaturæ arctiſſimæ, in ipsâ affectâ parte attrahentia Antidota, cauterium, aut membri præciſio præſidio eſſe poterant, ſed omnes nec tantillùm adiuti, angore, animi deliquio, partis ictæ liuore, & omnimodâ virium iacturâ interibant. Inuentum Summi Omnipotentis beneficio, Alexipharmacum præſtantiſſimum; & eſt, vt quis poſt venenoſum ictum animalis, illicò ſtercus, vel ſuum, vel alienum recenter excretum, adhuc calidum, aquáque Cardiacâ, vel communi admixtum ebibat, & iam inuenti laboratores multi, qui ardente ſirio, quùm aqua non eſſet inuenta, ſtercus, mortis certæ metu perculſi, auidiſſimè comederunt. Ex improuiſo enim omnibus mouetur vomitus, & copioſè rumpitur aluus. Stercus ergo Alexipharmacam vim obtinet, cuius aqua vitreis organis extracta, canis rabidi, & venenoſorum animalium morſibus vehementer reſiſtit, ex Matthiolo *lib. 2. in Dioſcorid. cap.* 73. De vi mira ſtercoris humani legendus Plinius *lib. 1. cap. 27. & lib. 28. cap. 4.*

OBSERVATIO XCIV.

Viperæ venenum, ſolo vrinæ humanæ potu miteſcit.

DIoſcorides, Medicus celeberrimus *lib.2. cap.73.* ſic ait: *Humanam vrinam ſuam cuique bibere, contra viperæ morsûs, ac venena, incipientémque aquam intercutem proderit, &c.* Sic in Syria, qui peſtiferè ægrotarunt, humanæ vrinæ potione ſanati, apud Gal. *lib.10. ſimpl. cap.15.* Probat inter multos Auic. *lib.2. tract.2. cap.725.§. Vrina hominis confert morſui viperæ, &c.* Vocatus vt curarem puellam, quæ fortè in agro à viperâ in digito paruo pedis ſiniſtri poſt tres horas fuerat commorſa. Malum repentè vſque ad genu penetrauerat, cum tibiæ liuore, & puellæ anguſtiâ, & ſiti, & ex interuallis animo deficiebat. Illicò vulnuſculis locum ſcarificare iubeo, & tibiæ cucurbitulas adapto. Ægræ Theriacam propino, Cor Oleo de ſcorpionibus Matthioli illino. Succum Allij cum vino exhibeo. Caprarum ſtercus cum Theriacâ, & ſucco Ceparum parti, Emplaſtri modo, appono, ſuccum foliorum Fraxini offero, quod aduersùs hoc venenum mirè iuuat, ex Paulo *l.7. tit. de fraxino,* firmat Ruellius *lib.1. de natur. ſtirp. cap.82.* His auxiliis quindecim diebus reïteratis, & ichore à parte ſcarificatâ emanante, illa Syncope corripitur, vigil permanet, ad oblata non benè ſe habet, immò anxioſa, & inquieta noctu præſertim perſiſtit. Iterum Theriaca intus per os, & extrà parti affectæ admouetur, quæ viperinum venenum inter cætera antidota mirabiliter infrænat, ac domat, vt proprio exemplo docuit Galenus *lib. 3. de loc. affect. cap.8.* Explicant Rhaſis *lib.8. ad Almanſ. cap. de morſibus*, Haly 4. *pract. cap. de morsûs viperæ medela,* Cardanus *lib.2. de venen. cap.10.* & alij. Hoc, & aliis præſidiis non adiuta, ad vrinæ potum accedo. Eam à puero impubi recenter emictam, vnciarum duarum quantitate, cum Saccharo ieiuno ventre calidam epotandam offero: quo potu, octo diebus aſſumpto, à ſymptomatis, quibus premebatur, ſuperſtes euaſit. Non ergo contemnas auxilium, quod etſi ſit abominabile, & execrandum apud Gal. *l. cit. ſimpl.* eo in potum dato, cogente neceſſitate, in hoc, & aliis morbis vtitur ipſe *libro 1. ſec. loc. cap.8. tit. de iis quæ Soranus ad Achoras conſcripſit*: nam ſpleniticus vrinâ ſuâ epota ſanatus apud Auic. *loc. cit.* & firmat Plinius, allatis experimentis *lib.28. cap. 6. Et extrà morſui venenoſo illita eximiè ſuccurrit; trahit enim cum fortitudine venenum,* ex Auic. 6.4. *tract. cap.9. de cura morſus rabioſi,* & Rhaſi 35. *cont. tract.2. cap.2.* Lege Mercurialem *lib. 5. de febrib. cap.28. de peſtis præſeruatione*, Georgium Vallam Placentin. *lib.2. ſuæ medicin. cap.24. de vrina humana.* De cuius vi mirâ aduersùs venenum, alióſque morbos exitiales, pulchra edocuit Duncanus Bornettus in lib. ſuo *de Alchymia*, quem Daniel Mylius Chymicus celebris eſt interpretatus.

OBSERVATIO XCV.

De Monſtris.

Puella barbata.

PVellam vidi ætatis trium annorum, formoſam, & pulchram cum barba magna, cui totum corpus nimis hirſutum erat, & ex eius auribus, pili craſſi, hirti, numeroſi prodibant, ita oblongi, vt palmum & dimidium æquarent. Hoc monſtrum circulatores lucrandi cauſa publicè oſtentabant. Nam ex naturæ errore multa admiranda cernuntur, teſte Philoſopho *lib. 2. phyſicor. text. 82.* Lege Saxoniam *lib. 4. praxis, cap.19. de monſtris.*

OBSERVATIO XCVI.

Puella imperforata in virum verſa.

FOemina quædam nobilis ad filiæ ſuæ imperforatæ curationem me vocat. Totam curam Chirurgis committendam prædixi. Hi, purgato bene priùs corpore, ſolùm Chirurgicâ ope, hoc eſt ferro, abſciſsâ vuluâ curationem celebrari poſſe rati ſunt. Sed quo euentu audi. Aperitur vteri oſculum me præſente ſcalpelli ope. Poſt inciſionem, ſequutâ Hæmorrhagia, ruptis veluti inuolucris, & vinculis, virile pudendum perfectum hucuſque latitans proſiluit. At reſtricto ſanguine, eam Chirurgis rei nouitatem admiratus curandam reliqui.

Licèt enim quæſtio diu agitata veteribus & iunioribus ſit, num viri in fœminas verti poſſint, & plures, vt Andreas Laurentius *l.7. controu. Anatomic. quæſt. 8.* Mercatus *lib.2. de morb. mulier. cap.10. & 11.* Seuerinus Pinæus *lib.1. de notis virginitatis, cap.9. probl.2.* hunc euentum negent, quoniam mulieres ab ortu ita à natura ſunt conformatæ, vt earum clitoris mentulæ formam referens ita promineat, vt quia penis inſtar diſtenditur, móxque flacceſcit, virilem priapum mentitur, vel eæ illâ affectione laborant, quæ ab Albucaſi *lib.2. cap.71.* vocatur *Cauda,* de quo morbo, & eius curatione ſuprà *lib.2. obſ.91.* memorabilem fecimus obſeruationem: tamen horum rationes ficulneæ ſunt. Hi enim barbitium accidiſſe in fœminis ex menſtrui retentione non inficiabuntur: cùm hoc verum ſit apud Hipp. *lib.6. epid. ſect.8. text.41. & 42.* poſito exemplo in Phaëtuſa, & Namyſia, probant Auic. 21.3. *tract.3. cap.26.* Alexander Benedictus *lib. 26. de curand. morb. cap.4.* & ego memini vidiſſe effigiem ruſticæ ſexagenariæ, à maioribus meis fide dignis propriis oculis conſpectæ, quæ olim vixit in oppido vocato *de Penheranda*, quod 30. milliaribus diſtat à Madrito, aulâ Regis Hiſpaniæ, cui à iuuentute in tantam molem barba excreuit, vt in ſenectâ os ventriculi attingeret, vocabatúrque *Brizida de Penheranda.* Quid ergo mirum, ſi ſicut & barbam, dentes in variis temporibus emittit natura, imò & nares, aures, & alios meatûs obturatos exteriùs proceſſu temporis ipſa reſerare ſolet, vt *in com.5.6. & 7. cap.4. de generat. animal.* ex mente Ariſt. protulit Auicenna; ſic mulieri membrum virile in primâ conformatione efficiat, quod temporis tractu ſtatuto extrà perfectum prodeat: quod ita eueniſſe, fœmináſque in viros verſas fuiſſe celeberrimis hiſtoriis comprobarunt Raphaël Volaterranus *l.24. com. vrban.* Fulgoſius *lib. 1. cap. 6.* Bertinus Campan. *lib.4. cap.10.* Anton. Liberalis *lib.2. alterator. Nicandri,* Iacob. Dalechampius *in com. cap.4. lib.7. Plinij,* Amat. 2. *cent.39.* Martin. Del Rio *lib.2. tom.1. quæſt.22. diſquiſit. Magicar.* Huius euentûs cauſas quære apud Vvierum *lib.4. de præſtig. dæmon. cap.24.* Galeottum Narnienſem *cap.8. de promiſcua doctrina.* Num autem viri in fœminas verti poſſint, agitat Marcel. Donat. *ex multorum mente lib.6. de hiſtor. mirabili, cap.2.*

OBSERVATIO XCVII.

Homo Cornutus.

APud Luſitanos in regione vocatâ Tranſtaganâ, iuxta oppidum dictum *Villa amœna,* habitabat in villâ ſuâ vir quidam ditiſſimus, cuius vxor cùm concepiſſet, ſuo tempore infantem edidit in lucem. Hic in fronte habêbat nodum latum & durum, quem parentes ex Medicorum præſcripto fecere parui. Procedente ætate in maiorem molem accreuit. Medici à recremẽtis melãcholicis, è quibus nodoſitates oriuntur,

tur, puerum ad quinque annos accedentem non ſe-niel expurgant, ſed fruſtra inſumptus eſt labor: nam nodus in faſtigiatum cornu ſemper accreuit ſine dolore, palmi dimidij longitudine, quod in radice erat craſſum, in cuſpide pollicis magni craſſitiem æquabat. Huic monſtroſo partui, vt referebat mater, occaſionem dedit Vnicornu pictura, quam ipſa inter coëundum intentâ mentis acie fuerat contemplata. Monſtrum verò iam ætatè maturum nunquam voluit vt ſecaretur cornu, licèt Medici, & Chirurgi ſectionem minimè futuram periculoſam vnanimiter pollicerentur. Sed ita literarum ſtudio ſe addixit, vt maximos fecerit in philoſophiâ progreſsûs. Monſtra ergo dantur in rerum natura. Puerum cum corniculo natum in capite vidit Amatus *lib. 1. centur. 51.* Hildanus doctiſſimus *centur. 2. obſeruat. Chirurg. 25.* ſe vidiſſe refert hominem cornutum, cui in medio frontis, cornu ſimile arietino retortum ad futuram coronalem ſupernè ad verticem in vtero natum eſt: num tamen fuerit obortum ob matris imaginationem, ibi non explicat, cuius cauſâ monſtra varia enaſci referunt Fernelius *lib. 7. phyſiolog. 12.* Buſthemantinus *lib. 2. de reptilib. ſacræ Scripturæ, cap. 4.* Rhodiginus *l. 20. antiq. cap. 29.* Plutarchus *5. de placit. philoſoph. cap. 12.* & alij.

OBSERVATIO XCVIII.

De Morbis nouis.

Morbus Braſilienſis, vermis dictus.

DAri nouos morbos, nouum non eſt. *Gemurſa* apud Plin. *lib. 25. cap. 3. Scelotyrbe*, noſtri *Scorbutum* dicunt, apud Balduinum Ronſſeum *lib. proprio de Scorbuto*, Lang. *lib. 2. epiſt. 14. Sudor Britannicus* ex Cornelio Gemmâ *lib. 1 Coſmocritic. cap. 8. Dracunculus tibiarum*, de cuius curatione Auic. *3. 4. tract. 3. cap. 21.* Auenzoar *lib. 2. tract. 7. cap. 20. Plica Polaca*, de quâ Saxonia *prop. lib.* & eruditiſſimè Fonſeca *lib. 1. conſult. 1. Noua lues Morauiæ*, de quâ Henricus à Bra *epiſtol. 1. Morbus Vngaricus*, apud Balthaz. Conradinum *prop. tract.* de cuius eſſentiâ luculenter ſatis, & doctè egit Sennertus *lib. 4. de febrib. cap. 14. Morbus Deliorum* apud Mercurial. *3. variar. 18. Flatus furioſus* apud Albucaſim *lib. 2. cap. 13. Caro è naturalibus arens prolapſa*, apud Celſum *in præfat.* omitto *morbum Gallicum, febrem Stigmaticam*, quos morbos, nouos eſſe plurimi, falsò tamen, ſibi perſuaſêre. Inter noua morborum portenta, & monſtra, illud poteſt annumerari, quod Braſilienſes ſumma cum clade frequenter experiuntur, de cuius natura, & origine, ieiuna eſt lectio auctorum. Vocatur morbus vernacula lingua *Mabundo*, Luſitani, *Bicho* dicunt. Belgæ, qui ſæpe oras illas frequentant *de Vvorm* nũcupant. Huius mali diri vera eſt origo hæc. Illi, quibus præſertim ſupprimitur aluus, primo morbi acceſſu ſpontanea laſſitudine premuntur, ardor in podice oboritur, pruritus adeſt in ea parte ingens. His citra febrim euenientibus, ſi præſtò occurras, frigida podicem abluendo, & ſucco limonum lauando, quorum in toto terræ tractu eſt copia multa, nihil mali continget. Si per incuriam ardorem neglexeris, maiori ſuperueniente ardore, vlcus ſuperuenit cum putrilagine multa: hoc ſi Limonum acidorum, aut Nicotianæ ſucco (vulgò vocant *Tabaco*) abluas, ceſſabit malum. Si adhuc per ignorantiam, vel inaduertentiam vlcus contemnas, ſero iam medicina paratur: nam tunc licèt Limonem integrum detracto cortice, aut glandes ex viridis Nicotianæ foliis, adiecto ſale intra podicem tumidum, inflammatum, vlceratum, nimiſque laxatum, & apertum imponas, parum iuuabis: nam ſerpente vlcere, & ſphacelato podice, (& quod magis mirum, ſine febri, aut ſiti vlla) ægri, viribus exhauſti cum animi defectu è vita diſcedunt. Rarum profectò morbi genus, & ſolùm in Occidentali plaga animaduerſum, cuius claua, & antidotum, ſuccus acidi Limonis, aut Nicotianæ exiſtit. Si velis ab eo te immunem reddere, quotidie anum cum frigida abluas, eſt neceſſe: huius enim ope partes illæ humidæ, & excipiendis excrementis aſſuetæ ſuapte natura putredini obnoxiæ, ab hac labe promptè præſeruantur. Inuadit hic morbus tam æſtate, quàm hyeme, ſenes, quàm iuuenes, viros, quàm fœminas. Denique facilis eſt ad curandum, ſi mox dicto Antidoto, quod illius efficaciam retundit euidenter, opem feras; difficilis, & periculoſus, ſi auxilium, aut malum temnas & reſpuas, maximè in vere, quo tempore ob tepidum calorem, putredo ampliùs efferatur, & inualeſcit.

OBSERVATIO XCIX.

Dolor furioſus, ex noua cauſa, pronatus.

REcitabo hiſtoriam miram, ſed veram. Familiaris quidam meus, herbariæ materiæ callentiſſimus, pinguis, obeſus, & temperamento humidiſſimus, annis ferè quatuor Coxæ dolore correptus, cùm à Medicis, & Empiricis varia expertus eſſet, incaſſum tamen, auxilia, deinde dolore furioſo, vago, horrificas punctiones inferente, per annum miſerrimè excruciatus, omni præſidio deſtitutus, contabeſcere videbatur. Ecce vno die, immani dolore oppreſſus me vocat. Febrientem inuenio, Coxæ intolerabili dolore afflictum. Externam malleoli venam ſecare impero. Ex hac, vnà cum feruentiſſimo ſanguine vermis viuus proſiluit, longitudine palmari, teretum inſtar, quo excreto, qui anteactam tragœdiam excitauerat; dolor miraculo quodam in poſterum conquieuit. Nec mireris: nam ſæpè monſtra fiunt in morbis, vt latè probat Paræus *lib. de monſtris cap. 19.*

OBSERVATIO C.

Cutis vniuerſa, corticis arboreæ inſtar, duriſsima.

DVm hæc tractarem, in mentem venit morbus mirabilis, quem olim, dum iuuenis eſſem, in fœmina quadam notaui. Huic viſcerum obſtructionibus ſcirrhoſis laboranti, ſubitò cutis vniuerſa ita induruit, vt corium bouinum, aut corticem arboream, craſſitie, duritiéque repræſentaret, ob quam cauſam in lecto rigida decumbebat; nec enim manûs, aut pedes poterat contrahere, cum vultûs inflatione ſumma. Hæc variis medicamẽtis expurgata, quæ craſſum, terreſtrémque humorem, à quo cutis durities ortum ducebat, vacuarent, aſſumptis deinde ſudorificis ex Ebeno, & China ad diſcutiendum humorem in cute impactum, hæc tenuior eſt effecta, & minùs dura. Demum Balnea naturalia experta, & à duritie omni, & faciei tumore euaſit incolumis, quæ fonticulis in cruribus excitatis, per annum attenuante diæta vſa, & continuo potu aquæ decoctæ Aſplenij, & Smilace aſpera, eſt præſeruata.

OBSERVATIO CI.

Flamma volans, eiúſque curatio.

EXemplum admirandum. Decennis puer quinquies hoc malum per interualla eſt expertus. Repullulabat in talo dextri pedis ſtigma Roſæ forma, rotundum,

rotundum, purpurenm, minimè aſperum, nec cutem in tumorem eleuans, quod cum tanto calore partem affligebat, vt totus pes dimidia hora exuri videretur. Hæc efflorefcentia, velut res viua, aſcendebat per genu, ilia, mammillam, vſque ad collum, & ibi fixa totam aurem retrò occupabat cum flammeo calore ita intenſo, vt non ſolùm partes per quas tranſierat, vreret, verùm etiam aurem totam incendio conflagraſſe puer ſibi perſuaderet. In aure macula morata horâ vnâ, ſubitò deliteſcebat, nullo in partibus veſtigio mali relicto. Si cauſam quæris, non alia eſſe poterat, quàm tenuis, calidúſque ſanguis feruido ſpiritu commixtus, ex igneo Hepate in eam partem proſiliens. Si expoſcis auxilia, ne hic humor ad corporis mineras detruſus, flammeam viſcerum diſpoſitionem progigneret, fuere venæ ſectio ex gibbero, & talo celebrata, refrigerantes potiones, purgatio clemens, ex Tamarindis præſertim, parata; Syrupus de Ribes, Granatorum, & ſucco Limonum, Ptiſana, Saluatellæ ſectio, ſerum lactis caprini, dulcis aquæ lauacrum, & alia extra appoſita Hepati Epithemata, quæ præterquàm quòd humoris iſtius furorem contemperant, & acrimoniam retundunt, ſqualidum iecur mulcent, & roborant. His factis ſecundum artem præſidiis, quæ ſuapte vi ferè prodeſſe ſolent; malum ferociùs increbuit. Tunc relictis expurgantibus, humoris mordacitatem frænaui Alexiteriis. Tragæam exhibui ex Confectione Hyacinth. Ebore, foliis Auri, Margaritis, lapide Belzaartico, Cornu Cerui, ſemine Angelicæ, Acetoſæ, Citri, cum Syrupo de ſucco Limon. aquâ Roſaceâ, Cardui benedicti, & Scorzoneræ paratam. Hic potus licèt pro domandâ malâ qualitate, vtiliſſimus, profuit parùm. Viſis his, Cor firmaui Antidotis, Ventriculum roboraui Vnguentis, Renes linimentis foui, hirudines mariſcis affixi, cauteria cruribus admoui; ſed dum hæc celebrantur, repullulat in vltimâ acceſſione efflorefcentia cum tam intenſo calore, vt non ſolùm latus affectum, ſed totum corpus, ardore, velut flammâ inextinguibili peruri videretur. Tranſacto inſultu, per ſcarificatas cucurbitulas in multis corporis partibus cruorem exhauſi, vt ſi quis inter cutem, & carnem fomes mali eſſet relictus, illarum ope excluderetur foràs. Sed cùm puer, nec ſiti, oris amarore, febri, linguæ ſcabritie, aut aliquo ſymptomate premeretur, ex quo calida viſcerum intemperies poſſet deprehendi, à toto corporis habitu, nimio calore affecto, oriri hoc vitium, coniecto. Quare iterum Balnea conſului, ſerum lactis obtuli, & puerum, in lacum, vbi hirudines viuunt, ad collum vſque immergo. Videres animalcula auidiſſimè ex ambitu corporis cruorem ſugentia, ex quorum ſuctu, tanta fœdi, limoſique ſanguinis copia eſt exhauſta, vt ingentem ſuperaret phlebotomiam. Huius auxilij efficaciâ, tota corporis ſuperficies eſt refrigerata, ita vt ſolùm relictis cauteriis; quorum vi virulenta ſanies emanabat, omnino ſanus euaſerit.

OBSERVATIO CII.

Vnguium procidentia mira.

EX febri magnâ, miſeranda mala in corpore oriri, res eſt manifeſta: nam alij remanent cœci, ſurdi, Aphoni, Claudi, immembres, & mille aliis calamitatibus fœdati. Hac de cauſa ægrum ſine vnguibus remanere vidi: quoniam poſt ſuperatam maleficentiſſimam febrim, ex confluxu acuti humoris ad vnguium radices, hi, tam in pedibus, quàm manibus foràs exiêre, & emanante per multos menſes ſanie, vlcera quæ in radice ipſorum repullularunt, cicatrice nunquam fuêre obducta, licèt plurima auxilia eſſent celebrata. Ob hanc cauſam in duobus obſeruaui omnium dentium caſum, qui deinceps nunquam ſunt renati. In alio notaui rem miram. Hic poſtquam è malignâ febri conualeſceret, vlcera innumera per totum corporis ambitum eſt expertus, adeò profunda, & ſordida, vt ex iis nimia ſaniei quotidie, non ſecùs ac ex fonte perenni, copia emanaret, acris, mordax, & virulenta, & è canthis oculorum, retro aures, ſincipite, labiis tanta quantitas fœtidiſſimi humoris prodibat, vt adſtantes horribili fœtore inficeret; quæ omnia à corrupto, tetro calidiſſimóque humore, & viſcerum Caumate originem ducebant. Huic conſului venæ ſectionem, attemperantes potiones, mitia expurgantia ſæpius repetita, clyſteres, ſaluatellæ ſectionem, Balnea; Cauteria cruribus, & brachio affixa, exhibui Ptiſanam, Cardiaca obtuli, partibus præcipuis Epithemata impoſui, hirudines Hæmorrhoidibus venis admoui. Denique cum ex febri, effluxu, & vacuatione multâ humoris per vlcera decurrentis eſſet extenuatus, lac Aſininum exhibui. Tandem, ob vacuationem exuſti humoris, ſerum lactis caprini imperaui, in quo Fumus terræ, & ſena per noctem madebant, & vnciis ſex ſeri, vnciæ duæ ſucci Fumariæ, cum Saccharo erant commixtæ, ex quo potu per menſem aſſumpto, vacuatis humoribus nigris, tanta vtilitas eſt ſequuta, vt paulatim vlcera conſaneſcerent, & ſic æger citra febrim robuſtus euaſit.

OBSERVATIO CIII.

De Conſuetudine.

Conſuetudinis potentia mirabilis.

QVantam vim, & potentiam in omnibus rebus habeat conſuetudo, oſtendit elegantiſſimè Galenus *in lib. de conſuetudine cap.* 2. *&* 3. nam illa eſt altera natura, ex eo *lib.* 2. *de temp. cap.* 4. *& lib.* 3. *ſimpl. cap.* 18. & hoc exemplo fiet manifeſtum. Cùm intrepidus, at infelix Luſitaniæ Rex Sebaſtianus, ex Conimbricâ, nobili illius regni ciuitate, in Olyſipponem iter faceret, in quodam oppido maritimo, tantâ pompâ, veneratione, & magnificentiâ exceptus eſt, vt eum, comitantibus Ducibus, Comitibus, aliorúmque nobiliſſimorum virorum innumerâ turbâ, & plateis omnibus expurgatis, & odoriferis frondibus inſtratis, ianuiſque Aromatum ſuffimentis veluti ardentibus, ad arcem munitiſſimam, ornatiſſimá etiam fœminarum illuſtrium Phalange aduentante, reſonantibus Tympanis, perſonantibus campanis, modulantibus tibiis, vbique exultantium vocibus exauditus deductus ſit. In hoc feruore, inualeſcente die, cum ingenti populorum multitudine ſeſe immerſit in mediam plateam piſcator quidam, qui totâ vitâ in mari conſenuerat. Non immiſerat pedem, quando Vertigine præuiâ, ſideratorum more in terram corruit, qui tranſeunte Rege ad vicinam domum eſt delatus, in quâ à duobus Medicis pro Apoplectico tractatus, celebratis omnibus auxiliis vix leuatus eſt, ſed cadaueris inſtar ſine ſenſu & motu iacentem eum ad ſepulturam deferre volebant. Regrediens Rex, poſt triduum, de ſalute piſcatoris, ob inopinatum euentum, inquirens, miniſtri, illum an adhuc ſit in viuis, ſe ignorare reſpondent: nam pro mortuo à Medicis relictus eſt. Rex, pietate, & commiſeratione commotus, iuſſit vt vocaretur Thomas à Veiga, Archiater ſuus, & in florentiſſima Conimbricenſi Academiâ primarius Medicinæ Profeſſor emeritus, artis Hippocraticæ ſummus Antiſtes, Medicinæ Phœnix, cuius rara monumenta, raram

oſtendunt

oſtendunt eruditionem, in quibus vix ſcias, an ſubtilitas ingenij, ſermonis puritatem; an hæc,rerum abſtruſarum ſcientiam antecellat,ob quæ in Rempublicam litterariam merita, Luſitaniæ eſt laudi,& exteris omnibus admirationi. Hic, vt erat ſolertiſſimo ingenio præditus, de vita hominis primò percontatus,& perſpecta origine morbi, illum ex Aromatum odore inſueto, in repentinum hoc malum incidiſſe,ſibi perſuaſit; nec irritum fuit iudicium; nam poſtquam illum iuxta littus apponi, & alga, liméque totum cooperire iuſſit, percepta, littoris, Phycique marini aura, & vapore inſpirato, poſt quatuor horas oculos aperire, & adſtantes cognoſcere cœpit; & ſic poſt diem, pancraticè vixit.

OBSERVATIO CIV.

Quidam aſſuetus tepidæ potui, febriens,coacta vi, gelidam aſſumens, ſingultiens emoritur.

MEdicorum fulgentiſſimum iubar *lib.2. Aph.50.* conſuetudinis potentiam enarrans; ſic ſcribit: *Quæ ex longo tempore conſueta ſunt, etſi deteriora ſint, inſuetis minùs moleſtare ſolent*: hanc in cibis, & potibus acquiri, probat ipſe *lib.2.de rat. vict.21.22. & 24.* dum ſic ait: *Atqui, quòd vitioſus victus cibi, & potùs ſemper ſibi ſimilis ad ſanitatem tutior omnino ſit, quam ſi quis ſubitò ad alterum, vel meliorem ſe transferat,facilè diſcitur, intelligiturque.* Nam conſueti cibi ſunt ſuauiores, & magis familiares, & *parum deterior potus,aut cibus, ſuauior tamen, melioribus quidem, ſed minùs ſuauibus eſt præferendus,*ex Hipp. 2. *Aph.38. quoniam quæ cum voluptate aſſumuntur,* inquit Galenus *in com.iſta ventriculus amplexatur, & faciliùs concoquit; ſicut illa quæ diſplicent, refugit*: quoniam inter nutriens, & nutritum ſemper reperitur cognatio,& ſimilitudo,auctore Gal. 3.*de temp.* 2. 6. *de valetud. tuend. cap.3.in med.*ob hanc cauſam, ſeu potiùs ſuauitatem erat aſſuetus iuuenis tepidam prò potu ſanitatis tempore aſſumere, cuius guſtu, & iucunditate delectabatur nimiùm,& ventriculus fœliciùs concoquebat. Hic incidens in tertianam, quæ æſtatis tempore illum miſertimè per menſem excruciauerat, ſiti vehementi oppreſſus, coactus à Medicis,vt in declinatione paroxyſmi gelidam tantam ebiberet, quantam ipſe inſpirando haurire poſſet, vt docuit Gal.*lib.1.acut.*43.huius enim auxilij vi,cùm eſſet coctus humor, ſudorem promoueri, ignemque internum extingui poſſe perſuaſere ſibi.Æger in principio eſt reluctatus valdè, timens ne ob conſuetudinē aliquid ſiniſtri contingeret:tamen,vt curantium præceptis vitæ dulcedine allectus obſequeretur, illis licet inuitus, & ab adſtantibus coactus obtemperauit. At frigida vſque ad ſatietatem, vt illi præſcripſerant, ebibita, poſt duas horas ſingultiens mortuus eſt,quapropter rectiſſimè à Celſo inculcatum *lib. 1. cap.1. vt ſanus homo, qui & bene valet,& ſuæ ſpontis eſt,nullis obligare ſe legibus debeat: ac neque Medico,neque Iatralipta egere. Hunc oportet varium habere vitæ genus: modò ruri eſſe, modo in vrbe, ſæpius in agro, nauigare,venari,quieſcere interdum, frequentiùs ſe exercere.* Hoc priùs prædixerat Hip.*ſupra* dicens, *ad inſueta igitur oportet pertranſire.* Nam,vt Gal.monuit *in com.eſt vniformis quæque conſuetudo periculoſa,cùm omnes homines inopinatis rerum ſortibus ſubiiciantur. Ne igitur aliquando derepentè incidentes in nobis inſueta,magnopere lædamur,ſatius eſſe,*inquit, *omnia tentare.* De vi & efficacia conſuetudinis, lege elegantiſſimam obſeruationem apud Solenandrum *lib.5. conſ.15. tit.16.*

* *
*

OBSERVATIO CV.

Quidam, retenta conſueta vacuatione per aluum, illicò emoritur.

COnſuetudo definitur ab Ariſt.21.*Probl.*14. quòd *ſit habitus, ſeu qualitas ex frequenti actione, & paſſione in rebus impreſſa, propter quam & promptiùs, & diutiùs, & cum delectatione operamur, & minus patimur,*explicat Valleſius *lib. 8. cont. cap.5.* Hunc habitum habebat à longo tempore contractum ſexagenarius, vt cùm è lecto deſurgeret diluculò, illico aluum deponeret, & in excernendis fæcalibus excrementis in hoc tempore, adeò erat aſſuetus, vt ſi fortè, aliqua vrgente occaſione hæc vacuatio ſaltem per horam interrumperetur, mox dolore quateretur ventriculi immani, qui aluinis excrementis excretis mox ceſſabat. Ecce intempeſta noctè domus in qua degebat igne conflagrat, incendio omnes diuitiæ comprehenduntur, Vxor, Filij, Nepotes ignei ferox ris metu perculſi ſenem adeunt, ipſe ſurgit è lecto velociter, & inopinato euentu perterritus, tanquam bonus paterfamilias ſupellectilia è domo per ſeruos tranſportare curat, & cùm eſſet diuitiis potens, & auarus, ſoli pecuniæ intentus, non ſolùm domeſtica inſtrumenta, ex Auro, Argentóve conflata detrahere iubet, ſed Subſellia, Scamna, Aquaria, Lecticas, Veſtes, Periſtromata, Pelues, Aquiminaria, Candelabra, Vitrea vaſa, Culcitras, Toralia, Mappas, præterea Eſcaria, & Potoria, in quo perficiendo opere, totum diem conſumpſit, in cuius fine iam ſæuo torquebatur ventris dolore: tunc conſuetæ vacuationis memor, voluit deiicere aluum, ſed non potuit, quin dolore truculento oppreſſus, voluulo correptus, poſt quinque horas,humi proſtratus,nullis iuuantibus auxiliis, vitam finiuit.

OBSERVATIO CVI.

Circa conſuetas vacuationes, exemplum admirandum.

CIrca vacuationes acquiri conſuetudinem teſtatur Galen. *lib.7. meth.*11. explicat ingenuè Mercat. *tom.1. lib.3. part. 3. quæſt.*208. *num.*42. nam reperiuntur homines, qui ex temporum interuallis certis patiuntur ſanguinis fluxum per multas partes. Plùres patiuntur Diarrhœam, Choleram: alij ſoliti ſunt ſuperflua corporis expurgare frictionibus, balneis, vomitu, medicamentis deiectoriis, fiſtulis, Varicibus, Fonticulis, venæ ſectione. Quidam ex interualis patiuntur vlcera,puſtulas, auctore Galeno 4.*de ſanit. tuenda*, 4. quæ euacuationes magna ex parte cùm vtilitate fieri ſolent, & ſi ceſſant,nocent:nam humor ille excerni ſolitus, retentus putreſcit, & in aliquam principem partem reſtagnat,ex Galen. *lib.de conſuetud. cap.vlt.* Fœmina quædam, humidiſſimo cerebro conſtans, annis ſeptem ex catarrhoſa defluxione, aduentante vere,in Pleuritidem incidebat, cuius ſæuitie penè deuicta, ad mortis fauces accedebat ſæpè. Conſilio Medicorum, ad deriuandum noxium humorem à cerebro ad pleuram debilem confluentem,fonticulum in brachio aperuit. Hoc emiſſario facto, vixit quinque annis ſequentibus incolumis. At fonticuli pertæſa, eum occluſit. Hoc celebrato, iterum Pleuritide corripitur immani, à qua magno labore euaſit. Quare aperuit fontem, vt aſſueta natura ſuperfluum humorem per eum excerneret.Illa incauta poſt duos annos occludere adhuc inſiſtit. Repreſſo humore, poſt duos menſes eadem Pleuritide concutitur, ortâ in parte ſiniſtra, at auxiliis adiuta reuocatur in vitam. Demum illa pertinacia quadam ducta,

L cùm

cùm eſſet delicatula, & immorigera, ſepties occluſit, & ſepties eſt graui tentata Pleuritide, quouſque mortem metuens, naturæ permiſit, vt conſueta vacuatione frueretur: quo humore expulſo, & à Pleuritide libera euaſit, & ſenectam traduxit, & ſalubriorem, & diuturniorem. Tantæ difficultatis eſt naturam à diuturna conſuetudine diſtrahere. Num autem conſuetudo euacuandi, neceſſitatem vacuationis inducat; & num indicatio quæ ſumitur à conſuetudine, ſit dignior ea quæ à morbo deſumitur, Galenus agitat *lib. 8. meth. cap. vlt.* & citati auctores latè conſcripſerunt. Lege de conſuetudinis potentia Chriſtophor. à Veiga *lib. 2. art. medic. ſect. 2.* & elegantiſſimum Valleriolam *lib. 1. locor. commun. cap. 6.*

OBSERVATIO CVII.

De Idioſyncraſia.

Quidam, ab odore caſei, in animi deliquium incurrebat ſemper.

DAri in omnibus rebus ſpecificas proprietates miras, luculenter probat inter omnes Ruellius *lib. 1. de natur. ſtirpium, cap. 22. de concordia, & diſcordia naturali rerum*: latent enim in natura multa adeò per ſe obſcura, vt à nemine percipi poſſint, quas proprietates à tota ſubſtantia Medici appellarunt. Has concedit cum Auic. *lib. de medicin. cordial. tract. 2. cap. 10.* ſcientiſſimus Fernelius *lib. 2. de abdit. cap. 3.* Hæ virtutes dicuntur vires occultæ, ſeu à tota ſpecie, ex Auenzoar *lib. 1. theizir, tract. 10. cap. 4.* quæ ita ſcitu ſunt difficiles, & abſtruſæ, vt Scaliger, ſubtiliſſimi ingenij vir *exercit. 218. num. 8.* harum indiuidualium, & ſpecialium proprietatum cauſas ignorare ingenuè fateatur, qui ſapientiam veram eſſe tradidit, nolle nimis ſapere. Hinc fit vt Miluus Pullum gallinaceum, Agnus lupum, Felis mures, Canis leporem odio mutuo proſequantur. Magnes attrahat ferrum, Electrum paleas. Piſciculus, Remora dictus, nauim plenis velis currentem, ſiſtat, ac retineat. Sic Cantharides Veſicam lædunt, Rhabarbarum purgat bilem, Agaricus pituitam. Sic in hominibus variæ dantur Idioſyncraſiæ, & proprietates miræ. Alius ex Roſæ odore, animo linquitur, vt firmauit Amatus *2. cent. 36.* Aliis mala faſtidio ſunt, ex Scaligero *exercit. 274.* Quidam abominantur Allium, ex Iulio Alexandrino *lib. 2. ſalubr. 13.* & plerique alia multa alimenta ſummè abhorrent. Habebam in iuuentute mea, dum artis medicæ ſtudio ſedulam operam incumberem, quatuor ſcholares ſocios, vnus quorum, caſeum, eúmque veterem ita odio habebat, vt vel per plateam incedens, percepto eius odore illico in animi deliquium incurreret, à quo magno labore euadebat. Socij, cùm iuuenes eſſent, per iocum, ſuper bellaria & dulciarios panes, quorum copia arcam plenam habebat, facto patuiſſimo deſuper foramine, & cera oblito, puluerem caſei tenuiſſimum ſemel inſpergunt, vt eo inui-
A to potirentur eſca. Ille arca aperta, dum odorem caſei perſentiſcit, vix dici poteſt, quo animi pathemate fuerit arreptus, ita vt accedente liuore faciei, & labiorũ, ſtertore ſuperueniente, cum pulſu paruo, mortis imaginem repræſentaret, quo tempore iocularis audaciæ iam illos pœnitebat valdè. At ſpuma excreta ab ore, Epilepticorum inſtar, ad vitam reuocatus eſt.

OBSERVATIO CVIII.

Mira Idioſyncraſia.

PVella per inſcitiam, oleti ſui paruam quantitatem deguſtans, ob aſſuetudinem ad magnam pro-
B greſſa eſt copiam, ita vt iam ſibi tota vita eſſet ſuauiſſimum alimentum, cuius eſu delectabatur valdè ſine noxa vlla. Num autem hoc à conſuetudine, an Idioſyncraſia fuerit profectum, illa quæſiti ſolutionem dedit. Reſpondens ſe non tantùm ſui, ſed alieni ſtercoris edendi deſiderio flagrare, vt eo negato anxietate quadam vexari, & cor lancinari ſentiret. Nec dubitandum: nam multi, rebus noxiis, immò venenis, venenatiſque animalibus ex natiua proprietate innoxiè veſcuntur. Exemplum habemus apud Cœlium Rhodiginum *lib. 11. antiq. cap. 13.* & Arnaldum de Villa noua, *in ſpeculo cap. 77.* de puella, quæ in parietibus Araneas venabatur, & affatim eas ſine noxa deuorabat, de quo argumento ſat pulchra conſcripſit Theophraſtus philoſophus ſummus *lib. 9. de Hiſtor.*
C *plantar. cap. 18.* Alij Elleborum, multi Scammonium, quidam Opium, aut Hydrargyrum, in magna quantitate deuorant. Celebratiſſima eſt Hiſtoria Gal. *lib. 3. ſimpl. cap. 18.* de Anu, quæ Cicutam ſine vitæ incommodo, magna copia comedebat. Nam, vt refert Ioannes Iuuenis *in epiſtola ad Brakelemium; Quodlibet indiuiduum humanum complexionem ſibi peculiarem habet, atque indiuiduis eiuſdem ſpeciei ſpecificas, atque proprias adeſſe hominum cordium formas, quarum calore inſultum veneni ſuſtineant.* Ita Auic. *6. 4. tract. 1. cap. 2.* refert fuiſſe quandam puellam nutritam Napello, per quam Reges cum ea conuerſantes inficiebantur, & animalia eius ſaliuam deguſtantia, necabantur, quam hiſtoriam eſſe veram, firmant Conciliator *tract. de venen.* Langius *lib. 1. epiſtol. 69.* Mortales enim educatione
D poſſe fieri veneficos, probant Mizaldus *centur. 1. memorabil. Aphor. 69.* Cardanus *lib. 2. cont. tract. 2. cont. 7.* Scaliger *exercit. 175.* Cluſius *ad cap. 25. lib. 1. Garziæ de Hiſtor. Aromatum*, Mercurialis *lib. 1. de venen. cap. 9.* Contradicant qui velint, dicentes, hiſtoriam eſſe fabuloſam: nam Napellus eſt venenum calidiſſimum, ex Auic. *lib. 2. tract. 2. cap. 449.* & calida venena nec in minima quantitate nutriunt, ex Galeno *1. de ſem. 12. & 5. ſimpl. 18.* Quare Napellus Arabum, non eſt Aconitum, ſed Cicuta Græcorum, vt ait Auerrhoës, *5. colliget. 244.* vbi Sturnellos veſci Napello aſſeuerat, vbi per Napellum, Cicutam intelligit, qua Sturnos nutriri firmat Galenus *3. ſimp. 18.* Pro qua tanta dirimenda lite conſule eruditiſſimum Leonicenum *lib. de Plin. & Auicen. erroribus, cap. 38.*

DE MORBIS RARIS, OBSERVATIONES VARIÆ APPENDICIS LOCO, ADDITÆ.

OBSERVATIO CIX.

De dolore Vago.

Dolor Vagus, ex turbido ſpiritu natus, quomodo curatus.

DVM hæc typis ſubiicimus, acceſſimus ad ægrum,qui hoc infrequẽti morbo immaniter premebatur, cuius ideam hoc loco ſubnectere operæpretium duximus, vt Medicorum ſupellex inſtructior fiat. Vixit diu in agône multo vir quidam natiua forte melancholicus, & cui lien atri humoris copia turgebat valdè, quoniam ex ſiniſtro Hypochondrio, murmure, rugitu, & pulſu priùs perceptis, eleuabatur aura, quæ per vniuerſam corporis molem adeò irrequieto motu vagabatur, vt excitato ingenti dolore, horæ vnius ſpatio à plantâ pedis vſque ad collum, & rurſus ab hoc vſque ad brachia ſubitò veluti moueretur; quo tempore, æger nimio dolore, Arthriticorum inſtar, correptus, mœſtus erat,& triſtis. Hic dolor recurrebat multoties, ita vt vel ſepties in die affligeret.Malo originem dedit Hæmorrhois ſuppreſſa, ex quâ ex interuallis ſanguinem excernebat grumoſum, & nigrum, qui retentus, & ad lienem, tanquam ad ſuam originem reſtagnans,huius doloris cauſa erat materialis; ſicut efficiens, ſpiritus craſſus, ſeu flatus turbidus.Eſſe flatum conſtabat: nam morbus ſubitò fiebat, & illicò ceſſabat. A turbido ſpiritu fuiſſe ſubortum, ſumma triſtitia indicabat, quâ, dum malo opprimebatur, erat afflictus. Hunc ſi turbidum cum Hipp. *lib.1. de humorib. ſect.2. text. 24. & lib.1. prorrhet. ſect.2. ſent.4. & in Coacis præſ.g. num.29.* aut confuſum, caliginoſum, flatulentum, nebuloſum, tenebricoſum, opacum, obſcurum, atrum, tetrum, cum *Galeno* multis in locis appelles, non errabis. Sicut enim in naturali ſtatu, ſpiritus, qui eſt operationum primum inſtrumentum, cùm ſit corpus æthereum, & originis altioris, cœleſtis nempe, atque diuinæ, debet eſſe perſpicuus, lucidus, nitidus, & tranſparens, ex Galen. *lib. 6. de vſu part. 17. & 5. ſimpl.9. & 12. meth.5. & 7. de placit. 4.7.* & ſexcentis locis, cùm ſit ex ſinceriſſimâ, nitidiſſimâ, ac magis defæcatâ, ſanguinis, ſeminis, ac aëris parte generatus; ſic in ſtatu præter naturam, hic tenebroſus ſpiritus, præſertim in melancholicis regignitur, qui in varias partes delatus,varios morbos concitare poteſt.

Hunc immanem morbum curaturus, plura exercui, quæ tetrum humorem vacuarent,diſſiparent flatûs, lætitiam inducerent. His factis, mariſcis hirudines affixi, poplitem ſiniſtrum copiosè ſecui, Balnea naturalia imperaui, ilio vnguenta flatûs abſumentia admoui, Chalybem in ſubſtantiâ per multos dies cum exercitio multo conſului. Tandem fontanellâ in crure ſiniſtro, in parte domeſtica excitatâ, cuius vi, natura, humorem ſuppreſſum quotidie excernebat, decocto radicis Chinæ exhibito, quo, in lecto copioſus ciebatur ſudor, vino Abſinthite, & cõnſeruâ ex ſpeciebus Aromatici, Diacymini, Diacinnamomi, Theriaca, & ſyrupo de Abſinthio parata, omnino ſanus euaſit. Lege de conſimili dolore, Albucaſim *tract.2. cap.25.* Marcel. Donatum *lib.2. de Hiſtor. mirabili, cap.6.*

OBSERVATIO CX.

De Liuore faciei.

Ad inſuetum liuorem faciei, ſyrupus De ſerò, præſtantiſſimus.

SIcut frequenter conſpicitur faciei rubor, quoniam ſanguis in multa copia abundat, & ille in toto corpore per venas excurrens, ſuâ caliditate, & tenuitate ſurſum aſcendit, hepárque igneum materiam ſubminiſtrat; ſic rarò, Medici notârunt liuidum colorem faciei, quoniam humor melancholicus in minima quantitate in corpore exuperat, ex Gal. *lib. 5. de vſu part. cap.6. §.* Nam pauciſſimum quidem eſt melancholicum excrementum, copioſius autem bilioſum, &c. & Rabbi Moſſe *2. partic. Aph.30.* Renuant licèt Gentilis *1. 1. doct. 4. in com. cap.1.* Fernelius *lib. 6. phyſiolog. 8.* Riolanus *cap. 12. phyſiolog.* Ioan. Brauus *2. de curand. rat. per medic. purgans cap.1.* & alij, multiplicibus rationibus muniti, quas interim ſolue cum Peramato *l. de humorib. cap.5.* Deinde melancholicus ſuccus terrenus eſt, & ſuo pondere non ad faciem, ſed ad imas potiùs vergit corporis partes. Hoc licèt intelligendum ſit de frequenti euentu, contrarium tamen aliquando accidere vſus oſtendit: nam Virago quædam ita hoc ſymptomate premebatur,vt quinquies in die illi facies tota,ex rubro colore,& roſeo,in liuidum, & plumbeum mutaretur, cum animi deliquio, & anxietate ſummâ, & quod magis mirum, menſtrua rectè reſpondebant. Aberant febris,ſitis,aut ſymptomata vlla, quæ internam cladem indicarent. Illa vt tantam turpitudinem effugeret, præſertim, quia aliquando non ita euaneſcebat liuor, quin maculis plumbeis faciem conſpurcatam relinqueret,præſidia à Medicis expoſtulat. Et cùm malum à copiâ humoris melancholici ſcaturiret, à quo Lipothymia, & angor ducebant originem, ad vacuandum hunc fœdum humorem, eiúſque efficaciam retundendam ſe accingunt. Primò inſtitutus aër ad calidum, & humidum vergens. Cibus, eiuſdem facultatis imperatus. Potus fuit aqua radice Scorzoneræ decocta. Vigilia, & alia interdicta, quæ melancholicum humorem generant, quorum ſyluam latè proponit Galenus *lib.3. de loc. cap.7.* Tandem humor expurgatus Senâ, Polypodio, Epithymo, Diaſenâ, Syrupo de Polypod. & de Elleboro. His factis, Apozemata ſimilis facultatis offeruntur alternis

alternis diebus, quorum ope contumaces melancholici humores cum facilitate excernebantur. Sanguis ex Baſilicâ ſiniſtrâ eſt exhauſtus. Tali ſiniſtri vena ſecta. Hæmorrhoïdalibus venis hirudines bis admotæ. Stibium præparatum ter exhibitum. Applicita Balnea, Fontanellæ cruribus affixæ. Cor Epithematis, & Sacculis firmatum. Conſeruæ Cardiacæ oblatæ. Decoctum Galli veteris, priùs medicamentis Melanagogis ſaginati, exhibitum. Sed cùm his non ſuccumberet affectus, hoc Syrupo facto ex ſero lactis, integram ſanitatem eſt conſequuta; cuius beneficio alternis diebus ciebatur aluus, excretis etiam flatibus multis. Doſis erant vnciæ quatuor diluculò aſſumptæ.

℞. *Seri lactis Caprini lib.*viij.

Infunde in eo ſecundùm art. per noctem.

*Capil. vener. recent. Polytrichi, Ceterac, an. M.*ß. *Vtriuſque Bugloſ. Vtriuſque Cichor. Meliſſæ, Acetoſ. cum radicib. an. M.*j. *Sampſuchi, Lupuli, Fumar. an. M.*ß. *Paſſular. pinguium,* ℥.j. *Glycyrrhiz.* ℥.ß. *Polypod.* ʒ.vj. *Sem. Melon.* ʒ.iiij. *Aniſi, Sem. Fœnicul. an.* ʒ.j. *Caryophyll.* ℈.ij. *Thymi, Epithym. an.* ʒ ij. *Flor. Violar. Borrag. Bugloſ. Roriſmarin. an. p.*j. *Sem. Cartham.* ʒ.iij. *Fol. Sen,* ℥.ß. *Myrobalanor. Indar.* ʒ. iij. *Meliſſophylli, Serpilli, an. M.*j. *Cortic. Citri, P.*j. *Agarici,* ʒ.iij.

Fiat omnium decoctio ad conſumptionem lib.iij. colaturæ adde

Succi Borrag. Succi Pomor. redolentium, an. ℥.iij. *Syrup. Borrag. de Pomis, Violar. an.* ℥.ij. *Syrup. de Epithym. de Sena, Fumar. maior. de Polypod. an.* ℥.iij. *Syrup. Regis Sabor,* ℥.ij.

Fiat omnium ebullitio, & adiectâ ſufficienti Sacchari quantitate, fiat iulapium. Lege elegantiſſimum conſil. 11. Reineri Solenandri *lib. 5. conſilior. de maculis fuſcis, & ſubnigris cutem fœdantibus.*

OBSERVATIO CXI.

De temporum Pulſatione.

Temporis ſiniſtri pulſatio vehementiſsima, cum immani dolore coniuncta, arteriotomiâ ſolâ, ſublata.

PRoponam hiſtoriam raram. Iuuencula erat in anno 28. ætatis ſuæ conſtituta, nigella, hirſuta, & triſtis. Huic ob vteri obſtructiones menſtrua non ſatis reſpondebant. Octennio, ob hanc cauſam, recurrente fortè ſanguine ad partes ſuperas, ita intolerabili premebatur temporis ſiniſtri dolore, vt velut amens ſæpè ſe ſtrangulare vellet. Et quod mirum dixeris, ita arteria velociter & diſtendebatur, & contrahebatur, vt oſſa temporis è propriâ ſede, celeriter contracta, & diſtenta, exilire viderentur. Sed mirabilius eſt quod audies: nam hoc motu omnino ceſſante, cuius beneficio, craſſus, flatuoſúſque ſanguis fortè abſumebatur, in Apoplexiam fortem incidebat, à qua, nec copiosâ venæ ſectione, præſidiis reuellentibus, cucurbitulis ſcarificatis, ſcapulis, collóque admotis, Errhinis, aliiſve validis auxiliis ad ſe redibat, quoüſque remediorum ope leuatá naturâ, iterum, lentè, ſenſim, ac ſine ſenſu, aliquando poſt tres, interdum poſt quatuor dies expergefactâ, motus ille in tempore frequens repullulabat. At cùm ſepties Apoplexiâ ſpatio trium annorum corriperetur, & morti eſſet propinqua, illáque eſſet inualida, aduentante vere, admiſſo plurium celebrium Medicorum voto, curationem ſic eſt exorſa, ſex rerum non naturalium ordinem obſeruans. Primò, primæ viæ leui pharmaco expurgatæ. Secta Saphena ſiniſtra, ter hæmorrhoïdalibus venis hirudines affixæ. Melancholicus, retorridúſque ſanguis exhauſtus medianâ tusâ. Varia Me-
A lanagogorum medicamentorum copia oblata. Imperatum ſerum lactis caprini, multiplici expurgantium lege præparatum. Stibium exhibitum. Chalybs in ſubſtantia cum exercitio valido 30. dierum ſpatio, ad reſerandas obſtructiones aſſumptus, in cruribus, & læuo brachio fontanellæ apertæ. Ad demulcendum humorem melancholicum, Balnea celebrata. His, nec Cardiacis, roborantibus Epithematibus, cordi, ſicut & vnguentis appoſitis ventriculo, & aliis reſerantibus, vtero admotis conualeſcere potuit. Huius parens, quum eſſet liberalis admodum, & animi ingenui, ſeptem Medicos doctiſſimos aduocauit. Illi ad roborandum caput, flatulentum humorem abſumendum, decoctum radicis Chynæ, cuius vi proliciebatur ſudor, ad multos dies propinant. Cauteria retrò aures inu-
B runt, hirudines plures ſupra tempus applicant, corpore prius belliſſimè expurgato; quúmque illi curando nihil profeciſſent, in eam opinionem deuenerunt, vt præſtigiata eſſet, aut peſſimarum fœminarum incantamentis irretita.

Spe igitur omni deſtituta ad me venit, & rogat ſupplex, vt miſeræ meam opem feram. Iubeo vt ſequenti die quieſcat in lecto, vt motum, & ſubſultum temporis explorem, & ſic aliis obſeruatis, de præſidiis pronunciem. Omnibus penſatis, impero arteriam temporis per expertiſſimum Chirurgum per tranſuerſum ſcindi, quâ parte magis illa tumebat. Ea aper-
C ta, quemadmodum in phlebotomia fieri ſolet, ſanguis cum magno ſaltu, & impetu exiuit ad libram vnam. Hoc facto, arteriáque commodè ligata, & deſuper conſolidantibus Emplaſtris appoſitis, fœmina ab illo motu, dolore fero, futura Apoplexia in poſterum ſecura euaſit. Menſtrua verò, exhibita conſerua Chalybis, & vſu aquæ Chalybeatæ, in qua Rhabarbarum per noctem madebat, recto ordine deinceps proceſſêre. Magna ergo eſt Arteriotomiæ laus, & pro multis peruicacibus morbis curandis ſumma poteſtas, & à Galeno *lib. de curand. rat. per ſanguin. miſſ. vltim. cap. & lib. 13. meth. cap. vlt. & alibi paſſim*, cæteriſque antiquis, & iunioribus tantoporè celebrata; tenuat licèt Hollerius, ſummi iudicij vir, *lib. 1. de morb. internis in Schol. cap.* 1. cuius rationes ſoluit Theodorus Col-
D lado *lib. de errorib. Hollerij cap. 7. num. 5. & 6.* qui ad dolores hemicranicos hoc auxilium eſſe mirum, ſumma cum ratione aſſeuerat: nam ſanguis vaporoſus, calidus; & multo ſpiritu plenus per arterias aſcendit, & in iis magis ebullit, & feruet, vt *citatis locis* Galenus, & priſci docuêre. Num autem Arteriotomia vſque ad animi deliquium, venæ ſectionis inſtar, aliquando ſit celebranda, dubium eſt præſtantiſſimum, ſoluendum ab eis ſolùm, qui in aſperioribus artis cliuis indefeſsè inſudant. Firmat Aëtius *tetrab. 2. ſerm. 3, cap. 9. de arteriarum ſectione, §. Conuenit autem ſecare non obliquè, ſed tranſuerſim vſque ad os; & membranam caluariam ambientem exactiſſimè radere, & ſanguinis miſſionem vſque ad animi deliquium exſpectare, in quibus videlicet, & vires robuſtæ ſunt, & dolor vehemens, ſic enim ſopies accidens ſymptoma, &c.* Sed hoc dogma videtur
E durum ob rationes multas. Interim lege Franciſc. Peccetum Cœleſtinum *lib. 4. de ven. ſect. cap. 14. de arteriar. ſectione.* Nam nos *in lib. 2. de Medicor. Princip. Hiſtor. in comm. Hiſtor.* 43. tanti auctoris dicta explicabimus ad vnguem; modò ob temporis anguſtias, calamo habenas præſtare, ſatius eſt.

* * *

OBSER

OBSERVATIO CXII.

De Obeſitate nimia.

Prodigioſa corporis craſsities, ſcarificatione, & Hirudinum ſuctu, curatur.

Latinus Hippocrates *lib. 2. ſui operis, cap. 1. poſt princip.* corpus quadratum vocat, quod neque gracile eſt, neque obeſum. Quod ergo ab hac mediocritate receſſerit, morbis eſt obnoxium,& minùs longæuum, præſertim obeſum, & pingue,iuxta Coi Senis edictum *lib.2. Aph.44.* ſic dicentis: *Qui natura admodum craſſi ſunt, citiùs intereunt, quam qui graciles.* Iuuenis quidam ad tantam craſſitiem acceſſit, & obeſitatem, vt vix moueri quidem, nedum progredi poſſet, ſed in ſede ſemper conſiſtens, multoties ea premebatur anhelitus difficultate, vt veluti ſuffocari videretur. Cúmque timeret ne ſubitò ſtrangulatus periret, & aliquo morbo repentino, vt Apoplexia, conuulſione, priuatione pulsûs, Aſthmate, Syncope oppreſſus, repentè occumberet, quibus morbis, & aliis, homines huius ſortis eſſe expoſitos firmant Arabum Princeps 7. 4. *tract.* 4. *cap.* 5. Rhaſius *lib.* 5. *ad Almanſ.cap.* 51. Rabbi Moſſes 9. *particul. Aph.* 97. Nicolus *ſerm.7. tract.6. ſum.1. cap.3.* Dinus Florentinus *in com. Auic.* Medicos liberali pacta mercede in conſilium vocat. Hi, doctè, & ingenuè ſelectiſſima ſpatio vnius anni exequuti ſunt auxilia. De quorum genere fuere, attenuans, & exiccans diæta, calidorum, & aperientium medicamentorum vſu s, exercitium validum, quod æger, inuitè licèt, duobus ſtipatus clientibus, ante cibum peragebat, ſanguinis miſſio, purgationes variæ, potus abſtinentia, frictio per totum corporis habitum aſperis linteis ventre ieiuno celebrata. Balnea naturalia, ſudorifica ex Ebeno ad multos dies oblata. Imperata vigilia. Laconicis, & Æſtuariis vſus eſt domi paratis, quorum vi ſudabat copioſè. Imperata Theriaca, & alia præſtita, quæ ſuprà citati Auctores,ſic monente Galeno *lib.14. meth. cap.* 5. facienda monuere, & explicant inter omnes Bartholomæus Euſtachius *lib.3.de morb.intern. cap.36. de nimia obeſitate*, Trincauellius *lib. conſilior.1, conſ.* 19. Mercurialis *lib. de decorat. cap.6.*Fallop.*eodem tract. cap.* 5. Sed his auxiliis æger conualeſcere non potuit. Hic, alios in ſui ſubſidium conuocauit, quorum plures, eum, ardente ſirio, vigente meridiano ſolis calore, calidiſſima arena eſſe fricandum aſſeruêre. Alij, febrem calidiſſimis medicamentis eſſe excitandam cum Galen. *lib.cit. meth.* rati ſunt. Laborans cùm non proficeret, Medicorum pertæſus, me vocat, remediorum myriades, quibus alij vſi ſunt, ſeriatim citat. His viſis, illum coëgi, vt vnò ſolùm vteretur auxilio. Hoc ſubridens, maximè contempſit, quòd neque à quoquam de eo eſſet admonitus. Tandem ab affinibus perſuaſus, magna cum Medicorum admiratione, verum nos propoſuiſſe expertus eſt; nam eo annuente, profundis ſcarificationibus, nates, coxas, dorſum, ſcapulas, & brachia in parte ſylueſtri per dimidiam horam ſcarificare iubeo, & poſt copioſam vacuationem, totum corpus, cum ſale, & aceto fortiſſimo, actu calidis, aſperrimè frico, cuius frictionis efficacia, non ſolùm ſanguis, ſed pinguedo multa liquata vbertim emanauit. Homine ſic in lecto, biduo, collocato, iterum ad ſimile opus, ex interuallis bis accedo, & in poſtrema cautione, ante frictiones, ſuper ſcarificatas partes copioſum hirudinum numerum admoui, quarum beneficio, ſanguinis, & adipis copia eſt exhauſta. His factis, corporis moles detumuit aliquantiſper, ita vt in poſterum, exiccante victus ratione, & ſudorificis ex Smilace, & Ebeno paratis, menſtruáque purgatione, liberè reſpiraret, & nulli innixus, incedere poſſet.

OBSERVATIO CXIII.

De Nodis.

Nodi per vniuerſum corporis ambitum numeroſi exorti, Cauterio in nucha curati.

Conueneram præteritis diebus cum quatuor doctis Collegis Belgis ad curandum Mercatorem ditiſſimum, qui biennio, ob dolores, vigil, & inſomnis, corpore ob inopiam alimenti iam abſumpto, & veluti tabefacto, gradatim ad mortis fauces erat deductus. Huic per totam corporis molem renati ſunt tumores paruiſſimi, lentis inſtar, duri, qui proceſſu temporis, ad Ciceris, & deinde ad Auellanæ mediocris magnitudinem increuere; cum tam ſæuo dolore, noctu præſertim ingraueſcente, vt Medicis Gallici morbi ſuſpicionem induceret; licèt æger fe, hunc morbum nunquam fuiſſe expertum inculcaret, maximè cùm quinquagenarius eſſet, & veneris deliciis antea non incumberet. Non obſtantibus his, prius expurgato corpore, ſudorifica ex Ebeno, & Smilace aſperâ parata, exhibenda ad 24. dies, imperant; & poſt duorum menſium interuallum, Mercurialia artubus, & tumoribus deinde applicant Vnguenta, & alia exhibent in potum, quibus hic peruicax morbus eradicari conſueuit. Sed incaſſum omnia tentata: nam dolores ferociùs infeſtabant. His factis recedunt ab ægro, poſtquam cum ægritudine laborioſè luctati ſunt. Æger cùm eſſet ſalutis amantiſſimus, alios mecum in conſilium conuocauit. His, iterum expurgandum eſſe corpus affirmant Stibio, Trochiſcis Alhandal, Hermodactylis, extracto Eſulæ, Quintâ eſſentiâ Sulphuris,Pilulis ex Mercurio conflatis, & aliis, quæ hos viſcidos, & terrenos humores vacuare nata ſunt. Ego contra nullum expurgans offerendum ſum ratus; nam vires erant exhauſtæ; ſed ad originem, & originis principium deueniendum eſſe conſtanter adſtantibus prædixi: cum enim laborans eſſet humidiſſimo cerebro præditus, & mucoſa per os, ac nares continuò emitteret, & capitis grauamine tinnitúque aurium aſſiduè infeſtaretur, ex capitis partibus externis, & extra Caluam poſitis, tanquam è perenni fonte emanare fluxionem palam feci, à quibus ſuperuacaneus humor per ſumma corporis ſub cute deorſum ruit, qui tumores illos fouet, & auget; quamobrem quum cætera non iuuarent, nec expurgantia, nec roborantia auxilia ſatis eſſent, neceſſe erat ad cauterium in occipite, vel bregmate excitatum, coactâ neceſſitate, tanquam ad ſacram anchoram, accedere, cuius ope, humor qui ex continua cerebri debilitate progignitur, extrà euocetur; ſic enim interceptâ fluxione, & humore non defluente, tumores adhibitis auxiliis abſumentur. Sic me docuere priſci, qui in catarrho, & aſſiduâ deſtillatione cauteria adhibent in bregmate, in nucha, circùm caput, in hunc vſum. Et ex multis vnus ſit mihi mille inſtar Hipp. qui *lib.* 8. *Aph.6.* ex verſione Muſæ, Adolphi Vorſtij, in Leydenſi illuſtri Academia Medicinæ celeberrimi Profeſſoris, Fontani, & Rodolphi Magiſtri, ſic eſt præfatus; *Morbos quos diæta non curat, medicamentum curat; quos verò medicamentum non curat, ferrum curat; quos ferrum non curat, inſanabiles ſunt.* Et *lib. 2. de morb. num.* 15. morbos à capite curaturus, vſtione vtitur (cauterium actuale vocant) circa aures, in occipite, in naſo, in oculorum magnis angulis, in ceruicis vertebris: nam, vt Hollerius oraculo quodam prædixit, *conſil.1. quum antiqua partium debilitas adeſt, fruſtrà* pharmaca

pharmaca aut alia remediorum genera tentantur, quoniam tunc ferro, & igne pugnandum eſt: purgantia enim purgant,& inueterant,auctore Auicenna 3.1.*doct.*2.*cap.*2. queniam cum inutili, vtilis humoris portio vacuatur,ex Galeno 6.*Aph.*27.

Rectè quidem,inquiunt, verſatiſſime Zacute, hæc omnia proponis, at cauteria in noſtris terris non ita eſſe vtilia, vſu, experimentóque aſſiduo didicimus: nam homines ob alimentorum,non ita, vt in Hiſpania, ac Italia, vberè nutrientium defectum, terræ frigidum tractum, vini penuriam, non adeò ſunt robuſti, licèt proceri videantur, & audaces; ſcatent enim aquoſo, & crudo ſanguine, in cuius præſentia ſi liberaliter ſanguinem emittas, aut Cauteriis aſſiduis corpus vexes, citra leuamen vires deiicies;quare cordate dixit Romanæ eloquentiæ parens Celſus, *in præfatione, differre quoque pro natura locorum genera medicinæ, & aliud opus eſſe Romæ, aliud in Ægypto, aliud in Gallia*, &c. His dictis in ſequentem conſultationem, reſponſionem expectantes, abiere, quæ facilis erat: nam hæ rationes veræ ſunt, ſi de frequentia ſit ſermo: cæterùm aliquando, coacta neceſſitate, hoc auxilium ad euitanda maiora mala eſſe celebrandum, frequens euentus confirmat, & conſtabit hoc exemplo manifeſtè. Æger enim hac audita diſcordia, &iam tot medicamentorum expurgantium ſylua copiosa citra fructum excarnificatus, maluit meo,quàm illorum adhærere voto. Vocato Chirurgo in occipite imprimitur Cauterium, & ita feliciter, vt poſt duos menſes vlcere fluido permanente, dolores miteſcere inciperent, & poſt tres, per fonticulum,ichoroſo humore ſenſim vacuato, qui à capite defluebat, perfectam conſequutus fuerit ſanitatem. Tumores verò, applicito Emplaſtro de mucilaginibus breuiter euanuere. Ne verò recrudeſceret affectus,ſingulo menſe, Pilulis de Agarico expurgatus, bis in anno 20. dierum ſpatio, decocto Smilacis aſperæ, Theriaca prius aſſumpta, vtebatur.

OBSERVATIO CXIV.

De Cauſo.

Cauſus, criſi mira, ſolutus.

Ditiſſimus Medicinæ Oceanus ſic præfatur *lib.* 1. *Aph.*14. *Animalium natura nonnunquam ex principalibus membris humores malos euacuans,alios per vrinas,vel vomitus,vel aluum inferiorem excernit,quoſdam verò pellit ad cutem,ſed cùm nō poteſt vacuare,propter craſſitudinem, ibi reponit,atque hoc modo tubercula naſcuntur in corpore*, &c. Dum huius admirandi auctoris verba perpendere, & naturæ in animantis commodum prudentiam contemplarer, quæ eſt docta, iuſta, diues & ſibi ſufficiens, ſola morborum medicatrix,ex Hipp.& Galeno in locis multis, & oculis Bibliothecam meam luſtrarem,acceſſi fortè ad ſcrinium,in quo illuſtrium virorum erant reſeruatæ Epiſtolæ, & vnam inueni D. Antonij Gomez,Medici clariſſimi,olim in florentiſſima Conimbricenſi Academia Profeſſoris primarij, emeriti,in qua cùm rarum exemplum eſſet notatum, id huc referre viſum eſt. Fœmina erat candida,& rubicunda,cui méſtrua ad trigeſimum annum rectè profluxerant.Hæc ab anno 20.vſque ad hanc ætatem aduentante vere,cauſo corripiebatur immani, quæ cum moritura ſperaretur, ſudore copioſo leuabatur; poſt quem, tubercula purpurea per corporis ambitum repullulabant,Amygdalarum forma,mollia, & prurigi-noſa;quæ omnia ceſſabant Hæmorrhagia excitata per porum iuxta radicem pollicis pedis dextri, in interna parte, quo loco aperto exiguo foramine, ſpatio quatuor horarum, ſanguis,ac ex incisa vena,riuuli inſtar

A emanabat,quantitate duarum librarum,qua copia excreta, illa à febri, & tumoribus immunis fiebat. Nec titubes:nam *conſpiratio vna,coſfluxio vna,conſentiētia omnia*,dicebat Hip.*l.de alimento, num.*4. & natura inuenit ſibi vias, ex Hipp. 6.*epid. ſect.* 5. *text.*2.ita vt quando valida eſt, etſi materiæ ſint craſſiores,per anguſta foramina eas detrudat, quando & per oſſa fiunt abſceſſus,vt eleganter docuit Magiſter *lib.*7. *Aph.*54. Hæc, vt Cauſi inclementiam, & ſanguinis fœditatem effugeret, plurima tentauit, ſed citra fructum auxilia; nam natura curſum ſuum nunquam interrupit. Lege huic conſimiles hiſtorias apud Beniuenium *l.de abdit. morbor.& ſanation.cauſis,cap.*4. & *ſupra lib.*1. *huius operis,obſeruat.*51. Conſule de varia febris ardentis ſolu-
B tione peritum Nicolaum Piſonem inter omnes,*lib.de cognoſcendis febrib.cap.*6.

OBSERVATIO CXV.

De Tabe.

Tabes annua, Vernalis caloris ope, perſanatur.

Qvantoperè Vernalis calor, noſtrum calorem innatum iuuet, quum cœleſtis, & temperatus ſit, & ad obeundas functiones proportionatus, oſtendit Galen. *lib.* 3. *de cauſ. pulſ. cap.*6. & 3. *Aph.* 9. & 1. *de temp.*4.& alibi ſæpè. Nam, vt dixit Philoſoph. *lib.*2. *de generat. animal. cap.*3. *calor quo animantium vita continetur, neque ignis eſt, neque ab igne originem ducit,*
C *ſed in ſpiritu cœlitus delapſo inſidet, & eſt proportione reſpondens elemento ſtellarum.* Quoniam hic eſt membris ſalutaris, mitis, benignus, naturæ promptiſſimum inſtrumentum, originis valdè præſtantioris,viuificans, cùm ſit æthereus, atque diuinus, & ſupra elementorum naturam exiſtens, qui concoquit, humectat, naturam reficit,roborat, & partes noſtri corporis collapſas inſtaurat, ac refocillat, vt explicant eleganter Fernelius 4. *phyſiolog.*1.Bartholomæus Anglicus *lib.*3.*de proprietatib. rerum,cap.*2. & luculenter multo antea confirmauerat Auerrhoës *in libro de ſubſtantia orbis, cap.* 2. & *lib.* 14. *Metaphyſ.com.*18.*ad fin.* Hinc factum eſt, vt ægri hyberno tempore non ſint cogendi, niſi valde vrgente neceſſitate, ad curationem, quoúſque Sol, temperie ſua,accedente vere
D nos illuſtret.

Iuuenis erat in 35. ætatis ſuæ anno conſtitutus, qui cùm eſſet defluxionibus à capite in thoracem valde obnoxius, in tabem ex hac causa ſubortam, vrgente hyeme incidebat, cum virium iactura ſumma: nam ſæuiente bruma nec mouere poterat artus præ debilitate, capitis grauedine tentatus, difficulter reſpirabat: inappetens erat, faciem virore quodam obſitam habebat, tuſſi continua premebatur, demùm vigil, triſtis, extenuatus, & tabidus, accedente febricula in horas moriturus ſperabatur. Multa remedia tentata, quæ ad tabem auctores latè proponunt. Omnia nulla. Sed cùm adhærerent pellibus
E oſſa, deſertus à Medicis, appropinquante Vere appetitum recuperat, tuſſis eſt facta minor, omnia mitiora, ita vt medio verè reſpiret facillimè, velociter currat, auferatur febris, accedat placidus ſomnus, firmus euadat, & obeſus omnia cum viuiditate multa exequatur; denique qui facie Hippocratica hyeme iuxta lares ſemimortuus, veluti affixus habitabat, vere, & æſtate, carnoſum, hilarem, & ouantem cerneres, inſtar animalium, quæ hyeme in cauernis extincto ferè calore natiuo præ frigiditate ambientis exanima latitare ſolent, & aduentante vere, huius calore vires ſuas recuperant. Durat hic gyrus abhinc decem annis, in quibus hyeme videtur morti propinquus, & vere reuireſcens, fit alacris,

fortis,

fortis, rubicundus, & veneris irritamentis percitus, prolem generat, & reuiuiſcit. Magna ergo eſt potentia Solis in hæc inferiora, cuius efficaciam decantant, Picus Mirandula aduersùs Aſtrologos *cap.3.* Conciliator *diff.* 48. & 59. Caſſanæus 12.*part.Catalog.glor.mundi,conſiderat.*8. Hic nos gignit, illuminat, calefacit, vberiorem acceſſu ſuo calorem ægrotis,& ſanis præbet, eſt denique totius ignis noſtri fons, atque origo, quare nullus ſeſe poteſt à morbo expedire,& robur priſtinum recuperare, vſque *dum idem Sol ad nos redire incipiens, corporibus, ortus naturalis, & ſalutis auctor eſſe incipiat*, vt profert Valleſius ſcitè *lib.4.epid.in com.text.8.*

OBSERVATIO CXVI.

De Pleuritide.

Annua Pleuritis, Saphenæ ſectione curatur.

Quidam aduentante æſtate, ſpatio 12. annorum pleuritide dextri lateris corripiebatur adeò immaniter,vt in periculo conſtitutus,adhibitis plurimis auxiliis,& iterata venæ ſectione,euaderet.Hic dum iuuenis eſſet,biliofus, iracundus, gracilis, & temperamenti calidi,metus erat ne aduſta bile,alio etiam corriperetur ferociori morbo. Quare conuocati Medici, & de morbi causa diſceptantes, ex anteactis facilè in huius morbi cauſam deuenerunt, nempe quòd eſſet à feruidiori Hepate,biléque calidiſſima ad pleuram debilem confluente pronatus. Sed qua arte eſſet præſeruandus,ne in ſimilem laberetur morbum, in dubium verterunt. Alij enim in medio vere expurgandum corpus prædixere. Quidam pugnandum eſſe Amuletis, quorum contra hunc affectum eſt copia multa. Plures, Diæta,& victus parſimonia minuendum eſſe ſanguinem rati ſunt. At maior pars exhauriendum eſſe ſanguinem imperauit,vt huius ope, biliofus ſanguis fluere paratus, vacuatus, imminenti morbo fomentum ſubtraheret.Sed ex qua parte eſſet emittendus,hæſitarunt. Nam alij,cùm fluxionis origo eſſet certa,nempe Hepar, internam venam dextram feriendam eſſe affirmarunt. Sed cùm *à parte ad quam fluxio delapſura eſt, quam longiſſimè eſt reuellendus humor, nequaquam ad eam trahendus*, ex præſcripto Galeni *lib.*13. *method. cap.* 11.& *lib. art. med.*95.& monuit primò Hippocr. *lib.* 2. *de natur. human. text.* 9. idcircò è parte diſtantiſſima ab ea, in qua dolores fieri, & ſanguis colligi ſolet, vacuandum eſſe ſanguinem plures aſſeuerarunt,nempe à Saphena partis oppoſitæ:nam auctores omnes, qui in curatione pleuritidis ſanguinem à parte affecta eſſe mittendum arbitrantur, in præſeruatione annuæ pleuritidis, è contrario latere eam admittunt,de quorum numero ſunt Mercatus *lib.*1.*in-dicat.*4. Capiuaccius *lib.*2. *praxis* 13. Sic Galenus *lib. de curand.rat.per ſang.miſ.*19. ſectis venis crurum præſeruat ab Apoplexia, & vertigine: nam inferiores venæ ſunt maximæ, & cum à caua oriantur, non ſolùm à partibus thoracis, ſed à capite validiſſimè reuellunt: & tunc non adeſt humor impactus in pleura, ſed timetur irruens copia fluxuri humoris in eam. His dictis reſpondent cæteri, verum quidem id eſſe, & in annua Pleuritide venas eſſe ſecandas in parte inferna; attamen ſi Hepar eſt cauſa mali, & ad meram reuulſionem neceſſaria eſt etiam rectitudo, vt patet ex Galen. *lib. de curand. rat. per ſang. miſ.* 11. & *lib.*5. *meth.* 3. quibus locis ſi è narè dextra profluit ſanguis, ex dextra parte mittit ſanguinem, vel ilio dextro cucurbitulas admouet: & ſi ex nare ſiniſtra erumpat, ex læua parte reuulſionem moliendam cenſet,in hoc ægro cur dextra Saphena potiùs,quàm ſiniſtra non aperietur? Quare concluſum eſt,ex Saphena

A pedis dextri in parte interna, bis, in vltima parte veris ſanguinem extrahendum. Sic factum,& cum vtilitate tanta, vt hac ſolùm annua vacuatione, annua pleuritis vſque in hunc diem euanuerit. Lege de futuræ pleuritidis curatione pulchra apud clariſſimum Montanum *in com. cap.* 88. *lib.art. medic.* Gal.& de vtilitate ſectionis venarum pedum pro curanda, & præſeruanda pleuritide Antonium Caſſalenum ex multorum mente *tract.de ſecand.vena in pleuritide,c.*13. & 14. de quo argumento non adhuc capit diſcordia finem,tunc acceptura, cùm Ioue miſſus ab alto interpres Diuûm tulerit reſponſa,aut ſuperiore Dei numine afflata Sibylla panderit,nec dubita,nam vera fides. Vide Iulium Guaſtauinium *de loc.medicin. ſelect.c.* 23.

B Ioan.Argenter.*lib.de collegiandi rat.cap.vlt.*& Renatum Morellum *in appendice Briſſoti in lib. de ſanguin. miſ.* & alios,qui omnium auctorum, varias,& diſcordes ſententias circa hoc negotium diſertè protulere.

OBSERVATIO CXVII.

De Pleuritide duplici.

Duplicata Pleuritis vehementiſsima, venæ ſectione vſque ad animi deliquium, curatur.

Diſcutiendum modò arduum inuolucrum eſt, & in cuius explicatione, tam Veteres, quam Iu-

C niores, multiplicibus telis Hippocratis ſententiam oppugnant; quare neceſſe eſt feramus opem Seni noſtro, cuius aurea verba, Sibyllinis foliis veriora tantopere æſtimari debent. Nam inter multa,quæ in libris de ratione victus circa medelam Pleuritidis protulit Axiomata,hoc eſt præcipuum,& inter ſanctiones Hippocraticas numerandum. Sic enim fatur noſtræ artis ſplendor & gloria, *lib.*4.*acut.text.*74. *Sanguinémque auferes pro corporis habitu, anni tempore, ætate,& colore, ampliúſque non veritus, ſi dolor acutus fuerit, ad animi vſque defectionem detrahes, &c.* Galenus, licèt plurima in hoc libro prolata, ſpuria eſſe aſſerat,magnóque Hippocrate indigna, tum *in præfatione, & com.*5. *huius libri, & lib.*2.*com.*38. tamen in *com. citat. ſent.* eam amplectitur, & vt partum Hippocrate dignum, & legitimum explicat, & defendit, dum ſic

D inquit: *Nempe quòd dolor acutus ſit, plus quidem ſanguinis vacuamus, ſed fluere ſinimus, non quia acutus ſit, ſed ob alia: vtpote ſi virtus robuſta fuerit, viguerit ætas, ſanguis abundauerit, & laborantis natura, tum denſior, tum durior,atque ægrè magis perſpirabilis, & ſanguinis copioſi fuerit: anni etiam tempus, & conſtitutio corporis bene temperata, ſic ſanè & regio. Nempe quòd ad animi vſque defectionem ſanguinem auferre nõ vereamur,nobis ex his accidit, &c.*Ex quibus conſtat apertè,acuto vrgente dolore, poſitis requiſitis,in pleuritide eſſe vſque ad animi deliquium ſanguinem exhauriendum.

Tantorum virorum voto intrepidè ſæpe in vehementiſſimis thoracis affectionibus cruorem extra-

E here impero cum vtilitate ſumma, & vt tibi ampliùs hoc auxilium innoteſcat, pauliſper attendas, rogo. Agitur trigeſimus annus, quo ad curandum ægrum fui vocatus cum Collegis multis. Ille erat robuſtus, quadratus, ætatis florentis, & venas habebat cocto ſanguine plenas, benéque erat educatus. Incidit in pleuritidem duplicem, quæ ex nimio ad vtrumque latus ſanguinis affluxu ortum ducens, ita eum oppreſſerat, vt præ doloris punctorij acutie, & venarum interceptione, exanimis redderetur. Cùm enim antea in ſuburbio habitaret, tempore quo vindemiales fructus pro annua ſolennitate leguntur, de expreſſo, vel ſpontè fluente muſto, cùm eſſet Bacchi amantiſſimus, nimiam copiam ad ſaturitatem vſque

vſque exhauſit, vnde ſanguinis ſaburra in venis increuit in copia tanta, vt ſæuam, eámque duplicatam pleuritidem committeret, quam comitabantur tenſiua laſſitudo, rubor, & pruritus totius corporis, ſitis ingens, linguæ rubedo, vigilia, & nihil ſcreabat per ſputum: nam natura grauata non audebat præ onere aggredi coctionem. His viſis, cùm in ſecundo die eſſet, maxima perſeuerante febri, non ſolùm ab interna inflammatione, ſed ab apparatu morboſo concitata, (nam vrina erat valdè rubra) vſque ad animi deliquium ex vtraque Baſilica ſanguinem euacuandum prædixi: quoniam in vehementiſſimis internis inflammationibus nullum maius præſidium eſt, teſte Galeno *lib.1.Aph.com.23.*& alibi ſæpè.

Secundus renuit omnino. Licèt enim in inflammationibus internis à ſanguinis multitudine concitatis hæc ſimultanea celebranda venæ ſectio ſit, non tamen in iis quæ ad thoracem pertinent: quippe ad eas non ſatis eſt naturalis virtus, ſed animali quoque indigemus: *Quandoque* enim, ait Galenus *lib. 2. prog.* 67. *concoquitur morbus, ſcreatio verò non ſatis excernitur, interdum propter debilitatem mouentis thoracem facultatis, interdum propter craſſitudinem ſcreationis, quandoque ob amborum concurſum, tùm virium debilitatis, tùm etiam qualitatis puris: itaque neceſſe eſt, & concoctum eſſe morbum, & excerni rectè ſcreationem per affectionem quæ in ſanitatem itura eſt, &c.* Quare cùm hac copioſa vacuatione facultas animalis ad humoris in thorace impacti concoctionem ſummè neceſſaria plurimùm debilitetur, debilis cùm ſit natura ſuapte, ex Galen.2.*Aph.*20.quia vtitur ſpiritu animali, tanquam inſtrumento, qui cùm tenuiſſimus ſit, facilè reſoluitur: ob hanc cauſam puto cum Valleſio *in com. citat. ſent. Hippocr* Mercuriali *lib.2.praxis, cap.9.* non eſſe in pleuritide ad Lipothymiam vſque vacuandum ſanguinem, etiamſi eam Hippoc. conſuluerit. Quare in hoc ægro, licèt turgeant vaſa, totáque corporis moles copioſo ſanguine ſit referta, tam copioſam phlebotomiam non exercerem.

Tertius eandem firmauit opinionem, adiiciens, hanc vacuationem eſſe reprobam, & inutilem, præſertim in pleuritide: ſi verò Hippocrates eam commendauit, accommodauit ſe regioni ſuæ, vt inquit Vaſcus Caſtellus *in exercitationib. ad omnes thoracis affectus, tract.5.cap.10.difficult.9.* cuius loci homines validiſſimi erant.

Quartus cum Ambroſio Nonnio doctiſſimo *in com. ſentent.* 23. *Aphor.* eandem ſententiam eſt amplexus. Quòd ſi hanc largam vacuationem Hippocr. conſuluit, per eam non vſque ad animi deliquium, ſed in magna quantitate celebratam intellexit, quæ ad mutationem coloris ſanguinis dici ſolet ab ipſo, 2.*acut.*10.

Quintus partitam, & moderatam approbat, nam ea quę ad lipopſychiam vſque imperatur ab antiquis, refrigerat totius corporis habitum, & ſic refrigeratus humor, craſſiuſculus fit, & ampliùs incrudatur: quare Aëtius *tetrab. 2. ſerm. 4. cap.*68. ſanguinem emittit in Pleuritide, ſed non vſque ad animi deliquium: nam refrigerato valdè corpore, pulmo rarus, & calidus exiſtens, laterique vicinus promptiſſimè fluxionem ſuſcepiat, quare periculum eſt, ne in peripneumoniam pleuritis permutetur, Quo factum eſt, vt non à plebe Medicorum vulgari modò, ſed à priſcis, Cœlio Aureliano *lib. 2. acut. paſſion. cap.* 19. *in fin.* immò claſſicis omnibus, hæc doctrina Hippoc. tanquam mutila, & planè corrupta, & ab aliquo auctore adiecta, Hipp. magno indigna iudicetur, & à Lycæo Medico explodatur, & ſic ego eam damno, vituperóque.

Senior vltimo loco ſic eſt alloquutus. Pleuritis morbus eſt periculoſus, & acutus, & ex cuius ſæuitie plures intereunt, ex Hippocr.*lib.1.acut.text.*8.quapropter in eius curatione inſudandum, & ſic Hipp. libros de ratione victus ſub exemplo pleuritidis conſcripſit, & ſub eodem titulo libellum de collegiandi ratione propoſuit ſubtiliſſimus Argenterius, & ſub eiusmodo acutorum morborum medelam Galenus propoſuit *lib. de conſtit.art.med.cap.*17. & magis ſi duplex ſit, quæ maiorem arguit humoris ad partem confluxum. Quare cùm hoc oraculum Hippocraticum ſit reconditum, amplectendum omnino eſt: nec enim moror, vel magni Hippoc. vel cuiuſque alterius ſit ſententia; nec enim à quo dicatur, ſed quid dicatur; non dicentium numerus, ſed dicti pondus, rationis momento, bilancéque librandum eſt. Ex quo fit, vt ſi ſolus ego hunc ægrum pertractarem, in eo, hanc copioſam, & vſque ad animi deliquium factam phlebotomiam exercerem, cuius vi cùm cauſa coniuncta, & humor fluens, & fluxurus ſit vacuatus, deinde opus non habemus facultate animali ad ſcreandum, neque pulmo rarus attrahet, aut incrudabitur humor, cùm totus ſemel ſit exhauſtus. Si verò Aëtius, & Cœlius eam non admittunt, intelligendi ſunt de frequenti euentu: cùm rarò contrarium contingat: vel ſi eos in vitium debilium præſentia intelligas, tutè hos auctores in veram amicitiam reduces.

Athleticum ergo huius hominis habitum ſtatim vacuare conemini, ne ſuffocato calore ob copiam multam, hic ſubitò occumbat. Falſum autem eſt corpora noſtro tempore non eſſe ita robuſta, ac olim: non enim natura fatiſcit, vt ſcitè probat Chriſtoph.à Vega *lib.2.art.medic.in præfat.*& firmat eleganter ipſe Vaſcus Caſtellus *loc.cit.diff.*7.velut palinodiam recantans.

Ne ergo pro curatione huius ægri hanc phlebotomiam auerſemini, quam tutò in hoc robuſto iuuene, velut in Hercule, aut Milone, aut Athleta celebrare fas eſt: nam vehementi malo, non poteſt niſi vehemens auxilium ſuccurrere, teſte Celſo *lib.2.c.*11. At cùm hic Medicus fama eſſet celebris, illorúmque rationes ex tempore dilueret, tantámque Antinomiam, quæ hactenus ſcribentes cruciauit, explicaret, illius voto acquieſcunt omnes. Vocato Chirurgo ex vtraque Baſilica exhauritur cruor, qui cum tanto impetu è vena exiuit, feruido ſpiritu plenus, vt cutem veluti exureret. In ſeptem peluiculas coniectus eſt ſanguis, quum verò octaua eſſet allatâ; pulſus tangentibus Medicis immutari incepit, & viridi in facie apparente colore, æger in animi deliquium incurrit, ſed irroratâ facie, & aquæ ſaccharatæ hauſtu ad ſe rediit. Tanti fuit momenti vacuatio hæc, vt ſemiputridi ſanguinis tanta copia extracta, quæ vncias 42.ad Stateram pependit, intra quartum diem, nulla ſequutâ per ſputum vacuatione perfectè fuerit ſanatus. Ne ergo oracula Hipp.ad libitum temnas, ſed ea bis, & ter lege, vt intelligas, vt monuit Galenus *libro 4. acut. com.*30.*& in proœmio lib.de fracturis.*

OBSERVATIO CXVIII.

De Penis conuulſione.

Rariſsima Penis Virilis conuulſio.

AVdaciſſimus Belga, quum renuentibus amicis, poſt occaſum ſolis, vigente Brumâ, dimidiæ horæ ſpatio, in flumine verſaretur, poſt exitum ab aquâ, ita illi contortus, & tenſus eſt penis, conuulſionis modo, vt quoties meieret, vultum lotio ſparſiſſet, niſi manus vmbilico prohibentes vrinam admoueret. Hoc vitium cùm à cauſa externa, nempe à frigiditate aquæ ortum duceret, citra totius prouidentiam, poſt menſem ſuccubuit: nam poſt fomentum factum ex decocto Betonicæ, Rutæ, Saluiæ, Ocymi,

Hyſſymi, Pulegij, Calaminth. Stœchad. & Roriſmari-ni, & linimentum paratum ex oleo Aniſi, Terebinth. Lumbricor. terreſtrium, Vulpino, Caſtorij, Rutaceo, cum aqua Vitæ, & generoſo vino, ſenſim in priſtinum ſtatum, virile redactum eſt membrum.

OBSERVATIO CXIX.

De Vomitu.

Menſtruus globiformis maſſæ concretæ vomitus perniciofiſſimus, quomodo curatus.

MOnſtroſa multa per vomitum excerni, auctores peritiſſimi confirmârunt. Nos in quodam pi-tuitoſo homine vnum notauimus exemplum infre-quentiſſimum, qui poſtquam eſſet aſſuetus quotidie per vomitum, mucoſam, lentam, albumineámque pi-tuitam triennio ieiuno ventriculo excernere, tandem debilitatis officinis nutritionis, calore diminuto, & expultrice infirmata, tota ea machina humoris viſci-di, quæ aliquando ſemel euomita, libram ſuperabat, retenta, intus coërcita, concreta, & denſata in glo-bum migrauit coagulatum, qui Gallinacei oui ma-gnitudinem æquabat interdum; quem ſingulis menſi-bus natura, præcedentibus animi deliquio, anxietate, torſione ſtomachi, immani ventris dolore, & Synco-pe, forâs per vomitum emittebat. Hic carniformis globus, extrà, & intus diſſectus, colore albumen oui repræſentabat. Per annum totum durauit hic gyrus, quouſque vno die, dum expelleret globum, ita labo-rioſiſſimo vomitu eſt preſſus, vt occluſis reſpirationis viis æger penè ſtrangularetur. Plura, pro roborando ventriculo flaccido, à quo tanta pituitoſi humoris co-pia emanabat, ſunt celebrata. Purgationes variæ, em-plaſtra, fomenta, culcitræ, potùs, fontanellæ cruribus affixæ, ſudorifica ex Ebeno, Balnea naturalia, Aquæ pretioſæ ex Cinnamomo, Naphæ, Angelicæ, Vitæ, Balſami, vſus: at omnia irrita. Demum aſſiduo Me-choacanæ radicis vſu, bis in ſeptimana, quantitate drachmarum duarum, exhibitæ; cuius ope per aluum mucoſum humorem ſenſim deponebat, & ante paſtum aſſumpta vncia vna aquæ Thermalis Sulphureæ, cum guttulis mellis electi delibutæ, & continuo potu meri generoſi, in quo per noctem madebat Rhaponticum, medicamentum ſanè ad roborandum ventriculum præſtantiſſimum, ſi fidem adhibemus Dioſcoridi *l.* 3. *cap.* 2. ad eum ſtatum reductus eſt, vt non, ſicut antea, globum, non mucoſi humoris tantam quantitatem, ſed minimam portionem, ſaniùs vitam ducens, ex in-teruallis ſolum excerneret. Nam Rhaponticum, eſt mirum medicamen ad ſtomachi infirmitates, hoc eſt, vt interpretatur Marcellus Virgilius *in com.* ad ſto-machi debilitatem, ſeu languorem. Num autem Ra-dix Pontica, à radice Barbarica, etiam roborante ſto-machum, natura, viribus, natali ſolo plurimùm diſcre-pet, Botanicis diſceptandum relinquo; in qua contro-uerſia inſudarunt Ruellius *lib.* 3. *de natur. ſtirp.* 22. Ma-nardus *lib.* 5. *epiſt.* 4. Fallopius, & alij.

OBSERVATIO CXX.

De Pica.

Picæ infrequentis curatio.

PLures, tam viros, quàm virgines, aut grauidas, qui-bus Citta ob menſtrua retenta, & vitioſos humo-res, eſt propria, & vetulas, Malacia pertinaciſſima op-preſſas, indiſcretè, & auidè deuorare Arenam, Carbo-nes, Triticum, Oryzam, Cicera cruda, Cineres, Farinã, Cretam, Calcem viuam, filamenta, Lapillos, terram,

A Goſſipium, lanam, fruſta colliſarum ollarum, hoſ-que omnes in lethales morbos incidiſſe, certa res eſt. Nos in huius rei veritatem, virginem vidimus, quæ in tanta quantitate erat aſſueta deuorare ſalem, vt mul-toties in die duas efitaret libras, ex cuius vſu diutur-no, & aſſiduo, in Diarrhœam incidit bilioſam, cum tabe implicitam. At hæc à parentibus valde obiurga-ta, & à ſalis deliciis abſtinens, præter totius proui-dentiam, lacte caprino Chalybeato, & frigidis Hepa-ti applicitis, euaſit.

OBSERVATIO CXXI.

De Hydrocephalo.

B

Stupenda Hydrocephali ſpecies in Viro curata, cuius caput, bouis caput aquabat.

REfert Montuus doctiſſimus *lib. de infantium præ-gmatia pag.* 8. ſe curaſſe virum, qui furnariam exercebat, cui caput ad tantam magnitudinem au-ctum eſt, vt mole caput bouis ſuperaret, qui, omni diuerſionum genere, & tenuiſſima victus ratione ſer-uatus eſt. Ego ſimilem caſum vidi ſemel in vita mea, ſed meliori modo curatum: nam caput in ſummam magnitudinem adauctum cum naſo faciem occulta-bat. Peritiſſimi Chirurgi conſulti; Alij reſoluenti-

C bus, quidam, Cauteriis, cæteri, inciſione, aquam illam intra cutem & cranium, vel abſumendam, vel extra-hendam, rati ſunt: nam priſcorum ſcientiſſimi, qui de Hydrocephali curatione conſcripſerunt, ſic affir-mant. Annui eorum voto, hac tamen limitatione po-ſita, vt ſi aqua eſſet extrahenda, vteremur Siphone, ſeu acu argentea cannulatã, cuius ope ab Hydropico-rum ventre extrahitur aqua: nam hoc auxilium mi-nùs vires eneruat, & non ita vim aufert naturæ, & ſic ſenſim ac ſine ſenſu aquoſus humor exhauritur. Salu-bre conſilium omnibus hoc viſum: quare relictis reſoluentibus, quorum ope non poterat tanta aquæ copia abſumi, & per vices impoſito Siphone, in parte antica, poſtica, & ad latera, multæ aquæ libræ ſunt exhauſtæ: reliquus verò humor craſſior, & gru-

D moſus ſanguis vnguento facto ex Olei Camomillæ vnciis decem, cum Sulphuris vncia vna, & puluer. Origan. Myrtil. Roſ. rubear. Abſinth. Melilot. an. drachma vna, & dimidia, & cera, abſumptus eſt. Lege Antonium Chalmetéum Vergeſacum in Enchiridio Chirurgico, *cap.* 18. *de Hydrocephalo*, qui pro hoc tu-more curando ſelecta auxilia proponit.

Memini me, dum iuuenis eſſem, curaſſe mulie-rem, cui ex Eryſipelate œdematoſo in capite exci-tato, ita caput in tantam molem accreuit, vt au-res, occiput, naſum omnino contegeret, & videndi actionem impediret, quin caput alterum ſuperadna-tum manibus eleuaret. Hæc ſæpiùs expurgata, ſca-rificatione profunda, per totum caput celebrata, &

E Emplaſtris factis ex farina Lupinor. Orobi, Hordei, Lentium, Fabarum, Erui, excepta cum decocto Roſ. Plantag. Melilot. Fœnugræc. Camomil, Origan. fol. Myrti, & Oxymelite, omnino, euaneſcente tumo-re, ſalua euaſit.

OBSERVATIO CXXII.

De Carbunculo peſtilenti.

Carbone affectus iuxta cubitum, ex ipſo cubito, ſanguine extracto, curatur.

CArbonis peſtilentis cauſam eſſe craſſum, retor-ridumve ſanguinem, longè ab eo diuerſum, qui phlegmonen parit, cum Galeno *lib.* 14. *Meth. cap.* 10. confirmant

confirmant omnes. Hic multoties eſt cauſa febris, aliquando ex febre oritur. Ex prima cauſa iuueni cuidam in conſtitutione peſtilenti, in initio morbi circa cubitum dextrum pronatus eſt carbo, quem ingens plethora, corporis iactatio, vigilia, inappetentia, ſitis, & anxietas comitabantur. Hunc curaturi Medici, Cardiaca priùs miniſtrant, Cor, Sacculis, & Epithematis firmant, & alia imperant celebranda, quæ ad retundendam peſtiferam auram à Doctiſſimis ſunt ſcripta. De vniuerſali vacuatione, omnes mittendum eſſe ſanguinem, vnanimi conſenſu rati ſunt, & licèt ex auctorum decreto, in carbunculo vſque ad animi defectum ſit exhauriendus ſanguis, vt poſteris tradidit Iordanus *tract. 3. de peſte, col. 566.* tamen in peſtilenti hoc minimè eſt obſeruandum, quippe vi malignitatis laceſſitæ vires, magnam vacuationem citra diſpendium non ſuſtinent. His dictis de loco venæ ſectionis hæſitarunt: nam, ſi bubo eſſet in inguine dextro, ex pede dextro; ſi in ſiniſtro, ex ſiniſtro pede celebranda venæ ſectio erat: pari ratione, ſi in collo, humero, retrò aures, ſcapulis, è Cephalica, vel Baſilica, ſectio exercenda: vt ex Gal. mente notauit Altimarus *lib. de feb. tract. de peſte, cap. 9.* Verùm quoniam carbones in cubito non ita frequenter repullulant, in hoc ancipiti caſu, vel à talo partis affectæ, vel ab eadem ſumma manu, vel ab altero talo, nequaquam ex eodé gibbero extrahendum cruorem conſtanter aſſeruere. Collegio celebrium Medicorum in tam varias opiniones diſtracto, me, & alium ſeniorem Medicum cóuocarunt. Hic eorum partes libenter eſt amplexus; Ego cane & angue peiùs ex dictis locis, ſed ex ipſo cubito iuxta carbonem exequendam eſſe conſtanter prædixi: minimè enim nobis eſt animus, ſanguinis detractione aliò reuellere malignum ſanguinem ad partem affectam fluẽtem, ſed ad eundem locum attrahere: ſic enim veneficum humorem educimus, & ad bubonis locum, & externa attrahimus. Nonne ex omniũ voto, in hunc vſum frictiones exercemus in parte affecta, cucurbitulas, hirudines, cauteria, veſicatoria, & alia attrahentia præſidia apponimus, vt virulentus humor in viſcerum penetralibus impactus, non ſolùm maligna qualitate, ſed putredine cor fatigans, extrà in emunctorium attrahatur? Cur ſi hæc vera ſunt, in hoc ægro ob euentûs raritatem, in eadem parte venæ ſectio non adminiſtrabitur, vt vacuetur, & attrahatur ad eam nocuus humor? Et licèt confluat & præcipiti lapſu copia humoris deleterij irruere poſſit, & alia exitialia damna repullulent (hoc enim omnes ex venæ ſectione hoc in loco celebrata præſagierant) *melior eſt inciſio vnius membri, quam mors totius,* vt cordatè aſſeruit Auic. 7. 4. & Dinus, illuſtris explanator exponit *in com.* quæ omnia, ni tædio eſſem lectori, ex fecundiſſimi Hipp. & Gal. principiis, fusè probarem. Sed ne excutiamus ſingula, placet in commodiorem locũ differre: neque enim hoc placitum, aut difficile, aut terribile eſt quod propono, quod vos, non longa, litigioſaque contentione dirimatis, rogo, neque diuerticula confectemini, neque enim res hæc nugatoria eſt, vt videtis.

Illi, vt erant ingenio ingenuo præditi, omnia, verborum prolixitate conciſa, breuibus, ac membratim cæſis ſententiis emedullârunt. Bono, inquiunt, animo eſto, Zacute, nam in tuam ſententiam libenter imus. Quid porrò hic ampliùs expectas? vocetur Chirurgus, & Baſilica eiuſdem lateris tundatur. Sic factum. Vix dici poteſt quo impetu ſanguis eruperit. Quare celebrata phlebotomia parca, Alexiteriis, & ſudorificis exhibitis, cucurbitula ſuper locum affectum cum profundis ſcarificationibus admota, & clementi oblato medicamento expurgatus in quarto die, breuiter meliùs habuit.

OBSERVATIO CXXIII.

De bubone peſtifero.

Detegitur error Chirurgorum, in curando Bubone peſtifero, & vera eius curatio proponitur.

Ægrotauerat in cóſtitutione peſtilenti Baro illuſtriſſimus, bubone peſtilenti in inguine dextrò ſuborto, cum Anxietate, Cardialgia, Inquietudine, Porraceæ bilis vomitu coniuncto. Hic pro ſui ſalute duos Chirurgos cóuocauit expertos, qui in primo inſultu ſudorificum ex vnciis duabus aquæ Cardui Benedicti cum drachma Theriacæ conflatum, aſſumendum imperarunt. Veſperi, Buboni cauſticum medicamentum admouendum tentauere, at reclamantibus miniſtris, & vxore, aliorum Chirurgorum, & Medicorum votum admittitur. Collegio celebrato primus ſic fari incepit. Notiſſimum eſt, peſtilentem humorem, vt malignum, ſemper eſſe euocandum ad cutem, frictione, cucurbitulis, ſudorificis, nec debere ad viſcera interna trahi, licèt ſymptomaticè eò ducatur. Ita ſenſit Leonardus Fuchſius, doctrina percelebris, in reparanda ſchola Medicinæ, quæ à Barbaris, & ineruditis Medicis in tyrannide tenebatur, dux ſtrenuus; auctore Chriſtophoro à Vega *lib. 3. prognoſt. in com. ſent. 15.* dum *lib. 1. Aph. 23.* ſic ait: *In febre peſtilenti naturæ motus vniuerſus ad cutem eſt: hunc Medicus per ea quæ ſudorem eliciant, iuuabit: vnicè autem cauebit, ne per aluum euacuet, quod is motus naturæ inſtituto ex diametro repugnet, &c.* Sudorificis ergo & Cardiacis venenum debellare oportet, quorum ope natura robuſtior facta, ſubiectum humorem in Bubone impactum coquere poſſit.

Secundus pro ſe Fernelij auctoritatem patefecit *lib. 2. de abdit. rerum cauſis, cap. 12. in medio*; dicentis: *In peſte à venæ ſectione, & valida purgatione eſſe abſtinendum, nam pernicies tota à venenata qualitate ſcaturit; quare imperanda, non quæ vacuent, ſed quæ frigore, & adſtrictione leui, ſpiritus, ſanguinem, & humores cohibeant, vt ſunt acida, & quæ totius ſubſtantiæ proprietate veneni vires obterant, aut foràs ſudore exterminent; hæc enim huius mali ſunt Antidota, & antipathia veneno peſtilenti ſunt contraria.* Hæc ſententia eſt multorum illuſtrium virorum, qui cane & angue peiùs, in peſtilenti affectu venæ ſectionem renuunt, quantò magis apparente Bubone externo, qui phlebotomiæ efficacia recurret ad intrà? Noſtras partes defendunt Cardanus *lib. 2. contradict. tract. 4. contradict. 4.* Petrus Salius *lib. de febri peſtilent. cap. 21.* Paræus *lib. 21. de peſte, cap. 24.* Rectè iſte quidem, & breuiter ratiocinatus eſt, cuius votum alij tres Chirurgi, & duo Medici, paucis prolatis verbis, ſunt amplexi.

Penultimus tandem concluſit hoc modo. Si vultis curare hominem, audite Hieronymum Fabricium ab Aquapendente, Anatomicum inſignem, Chirurgum ſummum, Medicum dexterrimum, olim in celeberrimo Patauino Gymnaſio in ſuper ordinario loco Profeſſorem primum, & præceptorem meum obſeruandiſſimum: ſic enim ait *lib. 1. de tumorib. præter naturam, cap. 17. de Bubone peſtifero. Purgatio in hoc periculoſa, quia medicamenta à principio valdè turbant naturam. Vtiliſſimum tamen eſt, materiam veneficam attrahere ad illam partem Epiſpaſticis validiſſimis, vt ſunt Cantharides, ſuccus Tithymali, Ranunculus contuſus, & appoſitus, omnium maximè laudo Flammulam, quia admodum attrahit, & veſicas excitat, per quas venenum expurgatur, &c.*

Vltimum locum dicendi, humaniſſimi iſti viri, mihi, iam ſenio confecto benigniter conceſsêre.

O Deum

O Deum immortalem! quos mihi aculeos infixerunt, quàm dulci, & iucundâ iuuenilis ætatis recordatione animum exſuſcitarunt; nam refricare videbantur purioris illius Medicinæ memoriam prope intermortuam, & nunc, proh dolor! vulgarium ſophiſmatum cauillis refertam. Agnoſco, inquio, quàm difficile ſit in tantâ celebrium Medicorum coronâ aliquid loqui, quod non ſit ex veterum monumentis exhauſtum, ſed cùm *inertis ingenij ſit*, monente Senecâ, *relictis fontibus riuulos inſectari*, & hoc loco *ſermo ſit de veritate, non de fabulis*, vt cum Galeno loquar *lib.* 3. *de vſu part. cap.* 1. idcircò eam ingenuè proferre debeo, maxime, *quando de hominum ſalute agimus*, vt in Hippocratis laudem adſtruxit Celſus *lib.* 8. *cap.* 4. *in init.*

Licèt enim durum ſit, de auctoritate deiici, tamen Hippocratis, & Galeni ſententiis fretus, (ſunt enim duo Medicinæ coruſcantia ſidera) veritatem inquirere, & rimari conuenit. Hanc ſolus, opinor, nouit Deus, neque nos quid verum; ſed quid ſit veriſimile inueſtigamus. Vos vtrinque fautores eſtis opinionis, meæ omnino aduerſæ, quam tot annorum approbatione in pectore meo confirmatam habeo, Itaque iam ad vos redeo, viri optimi.

Deploranda calamitas eſt, vt dixi, ſpretis ſummorum Medicorum conſiliis, à turbidis, & cœnoſis locis aquam exhaurire, nam illorum doctrina clara eſt, limpida, & perſpicua. Hanc primus omnium prædixit Hip. cum Galeno *in locis innumeris*, quos per otium expendunt ad Galeni mentem, Claudinus *lib.* 2. *de ingreſſu ad infirmos, cap.* 6. *de peſte*, Ludouicus Septalius *lib.* 5. *de peſte, cap.* 19. Nam tantum abeſt, vt vi phlebotomiæ humor in Bubone impactus retrocedat, vt eum alacrior natura, deonerata eo quo velut ſarcinâ premebatur, ad externas partes detrudat. Sic inquiunt veſtræ opinionis patroni, Fernelius, & Paræus, tanti viri, nam ille *lib.* 2. *de ven. ſect.* 7. obſcœnis partibus inflammatis, vt alterutro inguine, è brachio venam ſecat, modò inflammatio non venenatæ cuiuſdam perniciei, hoc eſt peſtilentis, particeps ſit; tunc enim, vrgente neceſſitate ex talo cruorem exhaurit. Paræus poſtquam acriter obiurgauit Medicos, ſanguinem in peſte emittentes, in fine capitis palinodiam recantat in §. *Non negauerim tamen, quin, ſi ingens aliqua in corpore plethora ſubſit, vtrique remedio locus eſſe poſſit, præſertim per initia, & ſi materia efferum habeat orgaſmum, vnde metus immineat irruptionis in partem aliquam nobilem, &c.* Sic in plenitudine ſummâ Auic. 1.4. *tract.* 4. *cap.* 10. in Variolis, & Morbillis emittit ſanguinem, retroceſſum minimè timens.

Sed agè iam, inquiunt illi, de purgatione, cuius vi, humorem ad internas ſedes retrocedere, confiteri debes, nam electione quadam, & proprietate, à circumferentiâ ad centrum eum attrahit. In peſte in initio expurgandum eſſe, cùm humor & turgeat, & vrgeat, & venenatâ qualitate cor fatiget, à Galeno, & artis proceribus ſancitum eſt, renuant licèt Ioannes Crato *lib. de peſte*, Mundella *epiſt.* 16. Petrus Paulus Pereda *lib.* 2. *de method. Ioan. Paſchal. in Schol. cap.* 9. & alij, quorum rationes ſolutas lege apud Manardum *lib.* 13. *epiſt.* 1. & priùs prædixit Auicenna 1.4. *tract.* 4. *cap.* 4. §. *Summa curationis peſtilentium febrium eſt exſiccatio, & illud cum phlebotomia, & ſolutione ventris: & oportet, vt incipiatur in ea ad euacuandum. Si autem materia vincens fuerit ſanguis, fiat phlebotomia; & ſi fuerint humores alij, euacuentur, &c.* Explicat fusè & eleganter fidus interpres Gentilis *in com.*

Apparente tamen Bubone tutò poſſe purgationem exerceri, monuit apertè Hipp. *lib.* 6. *epid. ſect.* 7. *text.* 1. Nam in peſtilenti aëris conſtitutione, in quâ omnibus ferè abſceſſus erumpebant in cute, primò ſecat venam, deinde expurgat, & Galenus *in com.* ſic

A ait: *Nihil enim Hipp. non fecit, vt remedium adhiberet, ac ſi totum corpus eſſe plenum inueniebat, vt ad affectum locum materiam tranſmitteret, venæ ſectione vtebatur: ſi verò corpus qualitate peccantes ſuccos ad locum mandabat, purgatione ventrem peruertebat, peracta communi curatione, ad loci propriam accedebat, &c.* Ex quibus luce clariùs patet, in principio priùs eſſe feſtinandum ad expurgationem redundante cacochymiâ in intimis, nihil obſtante ſymptomatico motu ad partes exteras. Neque timeas pharmaci attractionem ad interna: nam ſi benignum ſit, reuellit à corde, & viſceribus præcipuis, quorum ſunt germina, bubones iſti, ex Hipp. 6. *epid. ſect.* 2. *text.* 10. & malignum humorem clementer euacuat.

B Deinde ſi Hipp. 2. *Aph.* 15. apparente Bubone externo, cacochymiâ redundante, quam adeſſe in corpore excrementa oſtendunt, purgationem conſuluit in præſentiâ humoris benigni, cur in humore maligno, & à gremio naturæ omnino alieno, 4. *de ſanit. tuend. cap.* 4. ſecuriſſimè non adminiſtrabitur? Si iterum attractionem times, timorem excutient Manardus, & Ficinus *in ſua Epidemiæ Antidoto*, qui purgationis tempore, ſiccas cucurbitulas iuxta partem affigere tentant, quod in operatione clementis medicamenti non videtur eſſe neceſſarium.

Inſuper Galenus *in malignis exanthematis in hiſtoria Simonis lib.* 6. *epid. ſect.* 2. *com.* 29. laudat expurgationem per inferiorem ventrem: nam ſi ſudores proli-
C cientia, & alia rarefacientia præſidia celebrentur, nocua ſunt apud Galen. *lib.* 11. *meth.* 9. & 15. nam corpus plenum exagitant, & ſufficienter vacuare non poſſunt, vt inſolenter ſibi Fuchſius perſuaſit.

Auerrhoës *lib.* 3. *collect.* 31. de febri peſtilenti cum carbone, aſſeuerat, non ſufficere medicinam, vnum tantùm purgantem humorem, ſed omnes, ſicuti ſunt pilulæ Cochiæ, &c. Nec immeritò, nam motus iſte ad externa ſymptomaticus eſt in principio peſtilentis febris eueniens, inuerſo ordine à naturâ oppreſsâ, & malignitate laceſſitâ factus, quo pacto non æſtimandus, cùm criticè, & legitimè non eueniat.

Audiamus Auenzoarem Arabicæ familiæ ſtrenuum ducem *lib.* 3. *theizir, tract.* 3. *cap.* 1. *de Epidemia quæ accidit ex corruptione aëris*, dum ſic ait: *Vidi iuuenem habentem Apoſtema pernicioſum, & ſtudui circa ſalutem ipſius, & incepi primò vacuare eum cum phlebotomia, &*
D *poſui ſuper Apoſtema confortantia, eo quòd non erat ex vilibus membris, demum purgaui eum ab humoribus malis, qui peccabant in eo, & propinaui ex medicinis laudatis in Epidemia, ſicut eſt bolum Armenium, & diſſolutum fuit Apoſtema, & ſic de bono in melius conualuit, donec fuit perfectè liberatus, &c.* Vos ergo mei eſtote teſtes, num ſatius ſit, Iuniorum, quàm huius auctoris tanti voto adhærere, qui, vt ait Auerrhoës *lib.* 4. *cap.* 40. ſummâ artis, & ſui nominis gloriâ, & per tot annorum curricula in praxi verſatus, vidit quanta videre, & cognoſcere potuit.

Vltimò Galenus *in lib.* 4. *meth. cap.* 4. in Cacoëthis,
E & maligni vlceris curatione, cum impetu malignæ Cacochymiæ ad externa, protinus à principio malignos humores redundantes expurgat; nam ſi protrahatur purgatio, ægri poſtea in peius ruunt. Hoc documentum exequimur in doloſis, & Gallicis vlceribus, aliiſve tuberculis malignis, morbis cutaneis, & aliis abſceſſibus, qui in extimâ corporis ſuperficie repullulant. Sic enim ait *in medio capitis* Galenus: *Ego Cacoëthes omnino id dico, & ob id, redundantem ſuccum medicamento protinus euacuo. Ordinem remediorum inuertere, & partis priùs remediis vti, quàm totum corpus priùs purum ſit ab excrementis redditum, inſignis ſtultitiæ eſt*, &c. Quare Buboni cauſtica ex Cantharidibus, Sublimato, & aliis parata apponere in principio, prætermiſsâ expurgatione malignæ cacochymiæ,

cacochymiæ, abſurdum eſt, & ab arte alienum. Hos Theſſalicos Aſinos, tanquam ſpiritu Galenico deſtitutos vehementer condemnat Galenus *loc.cit.*in hunc modum. *Theſſaius malagmate quod ex ſemine ſinapi fit, ruborem excitare contendit. Quid ais inſane? etiamſi calidum & acre ſit, quod influit, rubefieri Emplaſtro ex ſinapi particulam iubes? vt quod in multo tempore contrahere ex defluxione debebat, id ſtatim ex tuo medicamento obtineat, tota videlicet vlcerata, atque eroſa? cùm contra, vt arbitror, tum ratione, tum experimento de iis ſit ſtatutum, vt toto priùs corpore à ſuperfluis liberato, tum calidum aliquod acréque medicamentum parti admouere ſit audendum, quippe eiuſmodi medicamenta omnia cucurbitulæ ritu ad ſe trahere à toto corpore ſunt habilia, atque niſi priùs id vacuaueris, materiam fluxionis acri medicamento relinques.* Hæc Claudius Galenus artis Chirurgicæ Coryphæus ſummus.

Nonne hæc ex facundiſſimo Galeni penu exhauſta, veritatem vobis eam obſeruantibus præ ſe ferre videntur? Eia agite, ſine fuco,& fallaciâ reſpondete: vos enim de eorum numero non eſſe & putaui,& puto, qui ſub capite conſuunt puluinaria. Interim pro virili, vtens Laconiſmo, quomodo hic vir curandus ſit, perſpicuè aperiam.

Ex numeroſa claſſe Medicorum, qui de curatione peſtilentis luis cum bubone, egêre luculenter, vnus eſt Ioannes Manardus, vir non ſatis pro meritis laudatus, qui *lib.5. epiſt.3. versùs fin.* ſic rem determinat. *Facta,* ait, *ſanguinis vacuatione ex loco propinquiori Buboni, prima die, veræ Smaragdi puluis, pondere granorum octo ex Roſacea & Gutta boni Vini deglutiatur. Si tumor alicubi ſe oſtenderit, ei rurſus cucurbitula applicetur. Hæc primo die agenda. Secunda die loca tumoris decocto Chamæmeli cum ſpongia foueantur; poſt quod cucurbitulæ apponantur, ipsiſque permanentibus hoc medicamentum bibatur. Tamarindor.* ℥.x. *in aqua ferueant, colato adde Rhab.*℥.j. *Agaric.* ℥.ß. *fiat potio, hauriatur tepida. Tertio die reſumenda Alexipharmaca. Quarta die tumor phlebotomo aperiendus, etiamſi maturus non videatur; Epithemata cordi, & aliis locis crebrò apponenda.* Hæc Manardus. Cuius tanti viri ſententia fretus, in hoc ægro è talo dextræ partis ſanguinem exhaurirem; nam in hac parte apparuit tumor; leni medicamento,vacuante per aluum vtererad priſcorum mentem; Alexiteria, & prolicientia ſudorem poſtea exhiberem, modicè calida, hæc enim præſidia in peſte, de totius prouidentiâ priùs conſideratione habitâ, primas tenent, quorum numerum inter tantos luculenter patefecit Anutius Foëſius Mediomatricus, *in ſua Pharmacop. ſect.*1. *de Antidotis*, præcipua ſunt, *Lapis Belzaar, Vnicornu, Armenia terra, lapides pretioſi, os de corde Cerui, Dictamnum, Tormentilla, Carlina, Ebur, Angelica, Scorzonera, Theriaca, Electuarium de Gemmis, Alchermes, Confectio Hyacinthor. Electuarium de ſanguinibus; de Ouo; Oleum de ſcorpionibus Matthioli, Cornu Aſini Indici*, de quo Ælianus *lib. 5. variæ hiſt. cap.2. Cornu Camphurch*, cuius vires miras delineauit Theuetus *tom.5. Coſmograph. lib. 2.cap. 5. Galega*, de cuius admirandâ vi contra venenum pulchra edocuit Foreſtus *lib.2. de incerto vrinar. iudicio. Ruta*,de qua Athenæus *lib.3. Dipnoſoph.* & alia compoſita pretioſa, quorum deſcriptionem exactam ex multorum mente retulit eloquenter Ludouicus Gardinius *in tract.ſuo de peſte eleganti.*

His ita repentè dictis, quæ altiori indagine probari poterant, putabam illos in meam ſententiam attracturum: ſed obſtinata quadam pertinacia citra rationem vllam vnanimiter aſſeruerunt, ſuo modo ægrum eſſe curandum, & ſic vincentibus illis, impoſitoque cauſtico ſupra bubonem, & ſudorificis exhibitis, citra totius prouidentiam, æger, Cardiogmo, & delirio arreptus, poſt ſeptem horas exceſſit è viuis. An verò ex vi morbi, an ex præpoſtero remedio mors acciderit; tu iudica ſi catus es, adeò indelebile malum eſt, eluique non potens,iſta circa ſectas ambitio, ac ſcabie quauis ad ſanandum rebellius, monente Magiſtro *lib. 1. de naturalib. facultat. cap.13. in init.*

OBSERVATIO CXXIV.

De extenuatione ſumma.

Extenuatio tabifica, Olei vſu, curatur.

GAlenum vehementer miror, quòd de facultatibus alimentorum vſque ad minima deſcendens, de Olei nutrimento nihil literis commendauerit, neque Veteres, aut Neoterici, eum, Balantûm more ſequuti, de hoc negotio quicquam conſcripſerint, cùm hic præſtantiſſimus liquor,non ſolùm vitæ vſui, ſed nutritioni ſit valdè neceſſarius:nam *in lib.2.de aliment. facult.*24. oleum, tanquam alimentum nos calefacere, dubitanter, & ex aliorum mente aſſeuerat. Attamen oleum nutrit,quùm ſit pingue, lentum,modicè calidum, humidum, & ſic humidum primigenium, radicale, quod eſt aëreum, pingue,oleoſum,vt probat Fernelius *lib.4. phyſiolog.*6. refocillat. Has olei conditiones, & proprietates animaduertens acutiſſimus Auerrhoës *lib.5. collect.36. de ouis*, in hæc verba prorumpit. *Et propterea quando conquaſſatur cum oleo, & aceto, & fit tremulum, eſt valdè bonum: quia res qua coquitur cum oleo, eſt multum nutritiua, dummodò oleum nouum ſit, & dulce, & oleum oliuæ, quia natura illius eſt temperata, & declinans parum ad calorem, & impinguat Hepar,& augmentat ipſius ſubſtantiam,& generaliter dico, quod eſt conueniens homini multum ſecundùm totam ſui ſubſtantiam; propterea in terris noſtris non coquimus carnes niſi cum eo, quia melior modus, & temperatior comedendi carnes,&c.*Nam ex aſſiduo eius vſu homines pingueſcunt, cùm enim pingue ſit, corpora renutrit,pinguedinis modo, cui nutriendi facultatem, *lib.3.de alimentor. facult.*11. Galenus attribuit.

Tanti viri auctoritate munitus, acceſſi ad inuiſendum elapſis annis iuuenem, qui ex nimio veneris vſu,in tabem inciderat. Huic plurima iam Medici ad exhauſtam ſubſtantiam reparandam ſolerter conſuluerant auxilia, quorum ope, ſolida, & ſpirituoſa materia facilè reparari ſolet. Alimentorum nutrientium copia oblata, facilis digeſtionis, & diſtributionis. Vinum generoſum, tenue, & odoriferum exhibitum.Partes principes Emplaſtris odoriferis, & Epithematis firmatæ. Lactis caprini potus imperatus. Applicita Balnea. Venus omnino interdicta,toti corpori admota vnguenta,quæ humiditatem deperditam reſtaurarent. Largus prouocatus ſomnus. Electuaria varia reſumptiua,ex Teſtudinum nemoralium,Ranarum, Caponis, & perdicum pulpâ, multis aliis adiectis, longo temporis ſpatio aſſumpta. Demùm nihil non tentatum,quod ſpiritûs reficeret,carnoſas,& ſolidas partes craſſefaceret.

Hic cùm eſſet fortunæ bonis affluens, & abundãs, & parum proficeret, Medicos iterum in conſilium conuocauit. Plures, hæc dicta eſſe repetenda auxilia commonefaciunt,iuxta Senis Oraculum *lib. 2. Aph.* 52. dicentis: *Omnia ſecundùm rationem facienti, ſi non ſuccedat ſecundùm rationem, non eſt tranſeundum ad aliud; ſuppetente quod ab initio probaueris.* Nam vt ſcitè docuit Auicenna 4.1. *cap.2. in fin. Caue ne à rectitudine recedas,licèt non appareat iuuamentum,* quoniam *quæ longo tempore attenuantur corpora, lentè reficere conuenit,* refert dictator ſummus *lib. 2. Aph.*7. Alij,ſolum mutandum eſſe conſuluerunt, ſic enim prædixit Hippoc. *lib.6. epid. ſect. 5. text.* 20. cum Auicen.4.1. *cap. 1. in fin.*

fin. § *Ex eis praeterea quæ huic modo medicationis ſunt propinqua, eſt mutatio de terra ad terram, & de aëre ad aërem.* Sed æger horum conſiliis non acquieſcens, eos iterum me præſente conuocauit. Hi cùm eſſent doctrina, experimentóque percelebres, dictum votum denuò confirmarunt, rogarúntque vt omiſsa omni contentione, communi ſtudio rem omnem in ægri vtilitatem indagarem, & in hunc vaſtiſſimum Medicinæ campum deſcenderem, & ſi aliquid noui cogitarem, in medium promerem.

Ego cùm à grauioribus laboribus, curiſque eſſem immunis, & huius contemplationis flagrarem deſiderio, libere inquirens curationem totam, præſidia attentâ mentis acie ſum rimatus. Recte à Galeno 5. *de ſanit.tuenda, cap.9.* dictum eſt, vno ſolùm medicamento non eſſe vtendum in ſenum aluo prouocanda: nam aſſuefacta natura eorum vim temnit; quoniam, vt inquit Auicen.4.1. *cap.1. vnicuique corpori, immò omni membro, in vna hora, & non in altera ineſt proprietas ab vna medicina pati, & non ab alia.* Firmat Paulus *lib. 3. cap. 78.* Repetit Haly 8. *pract. cap. vlt.* Quare licet immutare auxilia, dummodo in eis eadem virtus remaneat. Et hoc eſt quod dicebat Hip. *lib. de loc. in homin. num.50. vno medicamento non conferente ad aliud tranſeundum.* Quare iamdudum animus erat alia præſidia tentare, ac periclitari. Sed vt ingenuè loquar, citra veſtrum votum aggredi, mihi indecorum viſum eſt.

Extat celebris Hiſtoria apud Auenzoarem *lib. 1. theizir, tract.11.cap.2.poſt med.* quâ docet, ſe, & Auum ſuum curâſſe Phthiſicos valdè extenuatos cum pane bene fermentato cum Oleo Oliuarum, cuius vſu reſumpti ſunt, & humiditatem recuperarunt. Nec dubitandum: Nam ſi Oleum ſit dulciſſimum, defæcatum, pingue, viſcoſum, tenue, pellucidum, hoc eſſe familiare partibus nutriendis, & nutrire, affirmat Auctor *lib. de Ren. dignot. & curat. cap.6.* Nam partes viſcidæ, ſolidæ, craſſæ, lento, craſſo, viſcido egent alimento: humidum enim vitale, permanens eſt, fixum, non dilabile. Quoniam tenue, friabile citò gelatur, quare Aquatilia minùs viuacia, & pedeſtribus & volatilibus, & inter pedeſtria, ſanguinea viuaciora, inter inſecta Apes, quibus humidum dulce, lentum eſt, non facilè reſolubile, aptúmque calidi pabulum, & hac de causa arbores quæ ex ſe reſinam, Oleúmve effundunt, diutius durant: nam noſter ignis amat humidum, fugit à merè ſiccis. Quare ſi vobis placuerit mutare auxilium, Olei vſus vtiliſſimus erit, & ad impinguandum, & humectandum aptiſſimus.

Rurſus. Hac de causa frictio ex Oleo dulci ad impinguandum eſt vtilis valdè, quare non immeritò Galenus *lib. 5. de ſanit.tuenda, cap.4.* ad producendam vitam, matutinam ex oleo frictionem, vtilem eſſe affirmat, cum Auicennâ 3.10.*doct.3.cap.1.* Ex his apparet, veriſſimum eſſe Axioma prolatum à Galeno *loc. cit.* ſenes, intus melle, vino, aut mulſo, foris oleo eſſe vſuros; illis enim ad vitam vnus eſt victus appoſitiſſimus, excalfaciens, & humectans; qui ergo oleo vtetur, traducet ſenectam, & ſalubriorem, & diuturniorem, explicat ingenuè Langius *libro 1. epiſt.51.*

Præterea cùm tanta ſit Balnei pro extenuatis, & Hecticis corporibus craſſefaciendis vtilitas, quas ex profeſſo citat Galenus *lib.7.meth.cap.7. & lib.11.eiuſd. cap.20. & lib.3.acut. à com.44. vſque ad fin. & ſexcentis locis*, & Medicinæ proceres confirmant. Hoc præſtantius erit, ſi ex aqua & oleo paretur (Hydrelæum vocant) quod pro curandâ ſiccâ intemperie, vt ſummum auxilium multis encomiis effert Galenus *lib. 2. de ſimpl. medic. facult.23.* & *lib.5. eiuſd. cap.5. & lib. 6. iuſd. tit. de oleo*: nam oleum impinguat, replet artûs, mollit viſcera, reficit, diſcutit, coquit, lenit, maturat. *Aqua enim*, inquit Galenus, *cum fluida ſit, & liquida, miniméque cuti adhærere poſſit, olei lentore, ceu glutino quodam in cutis poris impingitur, sicque diu morata impensè penetrat, & promptiùs humectat.* Quare Balneum ex aqua & oleo paratum, excellentiores vires ſortiri, quàm dulcis aquæ lauacrum, teſtantur Ioannes Michaël Sauonarola *tractat. de Balneis, tit. de Balneo oleaginoſo*, & non ſiluit expertiſſimus Mercatus *lib. 1. indicat. 13.* & nos ſuprà appoſito exemplo prædiximus *obſeru.35.*

Ob hanc cauſam in hoc ægro, & præſidium commutarem, & olei vſu eum reficerem. Panem ex tritici duri, grauis, denſi, pleni, mundi, cribrati, à cortice purgati, tenuiſſimè moliti, ex ſelectiſſima farina confectum, cui copia Sacchari, & olei puriſſimi, & modicum ſalis, & fermenti adiiciatur, aquâ clariſſima ſubactum, & vitellis ouorum permixtum, & in Clibano coctum, pro continuo alimento offerrem, cuius recentis, & nuperrimè à furno extracti odore percepto ſpiritus mirum in modum reficiuntur, vt probant Marſilius Ficinus *lib. 2. de ſtudioſ.ſanit. tuenda cap.18.* & Valleſius *in com. num.10.* Hippoc.*lib.de alimento*, cuius olfactu Democritum quaſi animam agentem triduo vitam prorogaſſe fatetur Diogenes Laërtius *in eius vita.* Carnes in oleo coquerem, quarum ſuccum per diſtillationem, aut expreſſionem extractum cum iure auium ſelectiſſimarum permiſcerem. Balneum applicetur Oleagineum, & poſt hoc frictio fiat leniſſima cum oleo celebrata, cuius auxilij ope, impinguandum fore ægrum non deſpero.

Audiui, inquit Senior, acutiſſime Zacute, rem totam, eámque memoriter complector. Pulchra prædicis, quare in tuam deſcendam ſententiam, ſi perſpicuè ad duo, quæ propoſiturus ſum, reſpondeas. Primùm, cur panem approbas fermentatum, ſi Celſus *lib. 2. cap. 28.* panem fermentatum facilè intus corrumpi, ſine fermento verò intus minimè vitiari affirmat? Celſi dictum miratur Ronſſéus *in com.* & vt extra rationem prolatum condemnant Bruyerinus *lib. 6. de re cibaria cap.6. de fermento*, Ioann. Baptiſta Syluaticus *controuerſ.9.iuxta med.* At immeritò: quoniam Celſus panem ſuperfluè fermentatum intus vitiari affirmat: nam panis nimis fermentatus apud Ishac *lib. diætar. partic. tit. de pane*, parum nutrit, & non confortat; cauſam lege apud Hippoc.*lib.de diæta, num.10.* Galen. 3. *alim.26.* Paul. *lib.7. tit. de fermento*, Auic.*lib.2.cap.573.* Auer.5.*collig.31.* Baptiſt.Theodoſ. *epiſtol. 7.* & variæ lectionis virum Mercurialem *lib.6. variar.5.*

Secundum me valdè ſuſpenſum tenet, inquit ipſe, ex Auerrois oleum laudantis ſermone deſumptum: nam locà te citatò panem cum oleo impaſtatum (ſic enim loquitur) & decoctum, malum eſſe aſſeruit, & meritò, cum oleum mali ſucci ſit apud Celſum *lib.2.cap.21.* At, vt omnis ambigendi occaſio deſit, Auerroëm interpretator de pane nimiùm cocto, & veluti combuſto, qui eſt reprobi ſucci, ſicut Celſum de ſalito oleo, quod neceſſariò mordax eſt, ex Galeno *lib.2.ſimpl.cap.18.*

Adeò applauſerunt huic eruditiſſimo viro, & aliis Collegis doctiſſimis, rationes meæ, auctoritate virorum ſpectatæ eruditionis comprobatæ, vt manibus, pedibúſque in meam iuerint ſententiam, & maximè cùm æger tot præſidiis iam eſſet fatigatus valdè. Quare Balneo Oleagineo, ſpatio duorum menſium vſus, oleique ope renutritus, pulchrior, ſpecioſior eſt factus, & priſtinam recuperauit ſanitatem. De olei vſu lege Scaligerum in Cardanum, *exercitat.101. num. 5.* Marcellum Virgilium *lib. 1. in Dioſcorid.in com.c.28.* Rhodigin.*l.6. Antiq.lection.cap.7.*

OBSERVATIO CXXV.

De frigido ſudore.

Sudor diuturnus frigidus, Ebrietate curatus.

LIcèt nemo probet ebrietatem, vinolentiam non condémnet, quùm nulli morbo ſit ex vſu, & à prudente Medico non ſit imperanda, cùm ea parua ſit inſania, ex Chryſippo apud Stobæum *lib.1.ſentent.cap.19.* & vini copia multa mentem tentet, vnde vinum, temetum appellatur, & deteſtanda vitia gignat, ob quæ ebrietatem vehementer execratur Sacra pagina in multis locis, quæ citant Dominicus Mannus in Polyanthæa, Ioſephus Langius, & Andreas Eborenſis, qui multis in ebrietatem inuehuntur argumentis, propoſitis ab ingenioſiſſimo Petro Andréa Canonherio, Medico Antuerpienſi celeberrimo *lib.2.de vini facultatibus admirandis*; tamen aliquando morbos caſu curari probat ex multorum mente Marcellus Donatus *lib.6.de hiſtor. med. Mirabili,cap.vlt.* In hanc rem narrabo hiſtoriam veram. Quinquagenarius ingluuiei deditus, quadriennio ob copiam humoris frigidi, & contumacis, bis, & aliquando ter in ſeptimana, frigido ſudore vniuerſali citra febrim vllam, madebat per horas duas, ita vt ſe totum algere prædicaret. Hoc malú, cum à frigidi ſimi humoris multitudine, & contumacia, quæ non facilè calorem concipit, ſcaturiret, iuxta mentem *l.4. Aph.47.* & periculoſorú morború ſit præludium, numeroſam Medici præſidiorum ſyluam imperarunt; de quorum numero, ſunt victus attenuans, purgationes variæ, roborantia partibus præcipuis admota, & cùm hic tranſacto paroxyſmo nil ampliùs mali perſentiret, & optimo eſſet corporis habitu (quod mirum erat,) ad humorem excrementitium abſumendum, & ventriculum roborandú, varias potiones roborantes aſſumendas parant. Ex hac enim ſolùm parte debili emanare hoc rati ſunt, nam aduentáte ſudore frigido, aſſiduè oſcitabat, & ſaliuam copioſam emittebat excreto ructu. Demum cùm nihil proficeret, ſudorifica ex Ebeno conſulunt, Sulphurea balnea miniſtrant. Ecce vno die in medio algoris impetu, merum generoſum potat ad inſaniam vſque, cuius vi per diem obdormiuit, à cuius potu ita roborata ſunt viſcera, ſuperfluus humor eſt abſumptus, vt in perpetuum ſanus euaſerit: nam vt ait Galenus *lib.5. Aphor.com.5.Subſtantia igitur copia vinum neruis conuulſionem conciliat, ſuaque qualitate neruos calefaciendo, & exiccando, rurſus eam affectionem ſanat, quam effecerat.* Quoniam excicat, roborat, emollit, diſcutit, ex Galeno 2. *de fracturis* 72. & omnibus frigidis vitiis remedio eſt, ex Galen.7.*met.* 6. Vnde Galenus *lib.8.ſec. loc. cap.* 7. ſic cecinit: *Optimè enim in ipſis faciunt, quoniam cum hoc quòd intemperiem curant, etiam alere poſſunt, & ob id etiam vinum conuenientiſſimum eſt, modò non febricitent, aut ſit Eryſipelas, aut abſceſſus, aut calida intemperatura, ægrotantibus, nam & nutrit, & concoquit, & roborat, & putrefactioni reſiſtit, & ſi intemperies facta ſit ex frigiditate, & humiditate, eam citra moleſtiam, & ſecurè perſanat, &c.* Et licèt omnia de vino modicè ſumpto ſint intelligenda; tamen, multi humoris frigidi, & craſſi congeries, multo vini calore ſolùm abſumi potuit. Sic in maiori copia epotum vinum, Bulimum curat apud Hippocr.& Galen. *lib.2. Aph.21.*

* *
*

OBSERVATIO CXXVI.

De Ebrietate.

Ebrietate ſubitò emortuus, alius conuulſus.

FAcetam Hiſtoriam recitabo, ſed funeſtam. Vocatus præteritis annis vt inuiſerem Cauponem. Ecce mihi deſcendenti ab equo, obuij facti ſunt ſcholares duo, ſolertiſſimo ingenio præditi. Hi cùm me agnoſcerent, non ſeſe difficiles in colloquiis præbuerunt, immò garruli, pedibus torpidi, mente ligati, balbi, veluti fatui; & inſani, ad bibendum, calice vini pleno oblato, meum ſeruum à pedibus inuitarunt. Hoc facto eorum alter ſedens in Cathedra ſic nugatus eſt, erat enim in humanioribus literis ſatis verſatus. Vinum eſt ſuaue lac Veneris apud Apuleium *in Aſino aureo*, eſt lac ſenum, ex Auic.2.1.*cap.*8. ſubtriſtibus, melancholicis, & hominum conſortia fugientibus miro eſt auxilio, ex ſacris verbis *in lib. Iudic.num.*9. nam lætificat cor hominum; quoniam noſtræ naturæ ſimillimum cùm ſit, citiſſimè ſplendidos ſpiritus generat, quorum penuria qui laborant, triſtes, & melancholici eſſe conſueuerunt, quare ſine fontis Caballini ope, nec bicipitis Parnaſſi beneficio, ſed ſolius Bacchi auxilio, repentè Poëta euaſit, & priùs exhauſto calice ſic cecinit.

Mihi bibendo vinum
Ærumna dormit omnis.
Ad me quid attinet labor?
Quid cura, quidve luctus?
Bibamus ergo vinum
Pulchri merum Lyæi,
Bibendo namque vinum
Ærumna dormit omnis.

Alter cùm eſſet in philoſophia apprimè inſtructus, ſocio Poëtæ inuidens, ſic fari incepit: Vinolentiæ fauent multæ conditiones bonæ: nam vinum firmitudinem corpori conciliat, coctionem, diſtributionémque humorum iuuat, vrinam, ſudorémque mouet, ſanguinem generat, ſpiritus purificat, fouet, reficit, eſt citiſſimi alimenti, temperat humores, audaces homines facit, ſuſcitat innatum ignem, fœminis fœcunditatem inducit, eſt ſimillimum nobis, amicum naturæ, collapſas vires reparans, ſenum labores temperans, aduerſus frigidos morbos vnicum leuamen, ſomnum procurat, bilis amaræ acrimoniam frangit, mœrorem pellit, mentem exhilarat, venenis omnibus aduerſatur, ex omnium auctorum mente: denique nullum eſt tam ſuaue edulium, quod tum vices medicamenti, tum alimenti ſecum gerat: nam ſyncopticos, exolutos mirè iuuat, demum emortuas facultates reuiuiſcere facit, præſertim quod cum modica, non tamen obſcura dulcedine fragrantiſſimum ex ſe ſpirat odorem; quare vini pretium in pretio habe: mirabiles enim ex ſe promit vires; & omne animal quod quatuor ingreditur pedibus, vino vehementer delectatur. Ipſi quoque Serpentes, Sues, Simiæ, Corui, Vrſi, Elephantes, quum datur occaſio, vinum præcipuè appetunt, monente Plinio *lib.* 10. *cap.*72. Vnde exiccato poculo, ſic ſonora voce occinere cœpit:

Vt me ſubit Lyæus,
Tunc cura dormit omnis,
Crœſúmque ſperno præ me,
Volo cantare pulchrè.

Ego tantorum verborum pertæſus, ab eorum manibus, qui hactenus me vinctum tenebant, ſubitò aufugiens, per ſcalam aſcendens, ægrum inuiſi, & de morbi causa cunctantiùs inquirens; dimidiam conſumpſi horam. Deſcendens, cogitans, quomodo alas darem pedibus, ne fortè in eorum manus incurrerem, ecce Scholaſticos vino ſepultos humi proſtra-

tos inuenio, pulſum tango, in quodam nullum reperio, in altero obſcuriſſimus inerat. Ille perpetuò obdormiuit; hic conuulſione preſſus, multis applicitis, magno tamen labore, leuatus eſt. Quare ex mente Hippocr. *lib. 2. de morb. num.28.& lib.5. Aph.5. & lib.3. de morb. num.28.* Gal.3. *de temper.2.* Auic. 3.1. *doct. 1. cap.8.* ex ebrietate Aphonia, Conuulſio, Apoplexia, Paraplexia, Caros, Coma, Epilepſia, & exitialia damna contingunt: nam vinum immódicum imperat animæ facultatibus, velut tyranus quidam. Ac ne vagemur in incerto, quæ noxæ attribuuntur vino, eæ vini ſunt nimij; quæ ei aſſignantur laudes, ad vinum pertinent moderatè ſumptum, & lymphatum: nam hoc modo res eſt vtiliſſima, pharmacum ſuauiſſimum, obſonium iucundiſſimum, de quo argumento lege Hippocr. 7. *Aph.56.*& præter plurimos Barbaros, & politos Medicos, Mercurialem *lib. 1. variar. 18.* Num autem aqua vino priùs affundenda, an vinum aquæ, in hac futili quæſtiuncula, otioſos Scaligerum, & Cardanum *exercitat.* 101. *num.* 4. *de Subtilitate*, per otium lege.

OBSERVATIO CXXVII.

Ebrietatis certum Amuletum.

PRoduntur nonnulla, quæ cæca quadam, & latente vi ebrietatem arcent. Ex horum caterua ſunt Allium, Braſſica, Amygdalæ amaræ; ſuccus Acini Hederacei, Amethyſtus herba, Liguſtri flores, Croci, & Baccaris, Nuces, Porrum, Ari radix, Betonica, Raphani ſuccus, & alia. Certiſſimum præſidium, ſi poſt crapulam, vnciam vnam olei Nucum deglutiat patiens: huius enim vi in ſuperno ventriculi oſtio innatantia impediuntur, ne cum noxiis vaporibus vndatim ferantur in cerebrum. Summum etiam eſt auxilium, Gummi in Orientali plaga, in regione Martauam, enatum, quod ab Indis vocatur *Lakeka*: hoc enim ſi monilis vice in brachio geſtetur, filo transfixum, ita vt carnem tangat, natiua quadam, & occulta proprietate, temulentiam arcet, & ſic apud illos magno eſt in pretio; expertum enim eſt illos, qui affatim & ad ſatietatem vinum ex Dactylis confectum ſine modo epotarunt, licèt hoc præ calore, & craſſitie magis caput tentet, nunquam hoc Antidoto munitos ebrietate fuiſſe concuſſos. Optimum auxilium eſt hoc ad arcendum malum tantum, ex quo funeſta, & miſeranda mala ſcaturire, omnes norunt, quæ palam facit Homerus *lib. 4. Odyſſeæ, verſicul. 621.* & comprobat ingenioſiſſimus Ioan. Baptiſta Perſona *in com. cap.5. Gal. lib. quòd animi mores, &c.* & propoſuit eloquenter Valleriola *lib.2.loc.commun.cap.7.*

OBSERVATIO CXXVIII.

Ad abhorrendum vinum, auxilium ſingulare.

OMniſcius Conradus Geſnerus, à multis, & meritò, Plinius Germanus vocatus, *lib. 4. Aquatil. hiſtor. animal. pag. 95 3.* remedia proponit, quæ potui exhibita, vini tædium, ſeu odium pariunt. Duo ſunt præcipua, & à naturæ peritioribus magnis elogiis celebrata. Primum eſt Rana viridis, ex iis quæ in fontibus ſalientibus reperiuntur; viua, in vini menſura (duarum librarum fortè) ſuffocata. Secundum eſt vinum, in quo Anguilla ſuffocata ſit. Ego hoc poſtremum ſæpè ſum expertus cum vtilitate multa, & magis ſi libris tribus vini, vnciæ duæ ſanguinis Anguillæ addantur. In quo remedio exercendo multo tempore perſeueraui, donec Medicum quendam Luſitanum conueni, qui per plures annos in Orientali India, Proregum, & Magnatum curam geſſerat, &

A ab eo didici, repertum eſſe apud Perſas generoſum medicamentum, quod collo, brachiiſque certo modo geſtatum, vini odium potenter inducit: quo ſolo, eius regionis, vini feraciſſimæ, incolæ, velut Cardiaco Antidoto muniti, vinum inteſtino odio abhorrent, vt ab eius noxis ſe defendant: in eo enim terræ tractu, vt Bellonius affirmat *lib. 3. obſeruat.* 15. Indi, Turci, & Mauri Amphyoniſtæ, opium in magna quantitate deuorant, vt in actu venereo diu perſiſtant, & poſt Meconij frequentem vſum, vinum ad ſatietatem exhauriunt. Quare matres filiis ebrioſis, & ſæpius hac de cauſa variis periculis tentatis, hoc auxilio, brachio appenſo, faſtidium vini procurant.
B Vocatur lingua Perſica, *Amiuil*, & eſt radix arboris ſimilis caſtaneæ, quæ, quò è profundiori terræ loco ſit eradicata, ampliores in hunc vſum dotes ſortitur.

OBSERVATIO CXXIX.

De Contabeſcentia puerorum.

Puer, Hydrope, Marcore, & alijs ſæuis morbis implicitus, lactis ope, curatur.

COmplutenſis Academiæ ornamentum Valleſius, in ſuis eruditiſſimis commentariis *ad lib. 1. epid. in com. text. 9. ſect. 2.* quærit cauſam, cur pueri ex grauiſſimis malis, & periculoſiſſimis crebriùs euadant,
C quam alij homines. Res enim eſt miraculo ſimilis, è quantis deſperationibus illi effugiant. *Hoc fit*, inquit ipſe, *quia habent vires naturales, quibus vincuntur morbi, robuſtiſſimas, nempe commutatricem, & expultricem. Nulla autem alia ratio pellendi morbum eſt, quàm commutando, aut pellendo materiam.* Nam apud Gal. 2. *progn.*36. & 3. *prog.*34. in pueris facultates naturales, præſertim concoctrix, expultrix, & tractrix, magis robuſtæ ſunt, quam in reliquis ætatibus; ſi verò Gal. 5. *Aph.*27. contrarium videatur aſſerere, intellige eum de retentrice, vt aduersùs Lacunam notauit Valleſius *lib. de loc. manifeſtè pugnantibus, contradict.* 6. nam retentrix gaudet ſiccitate, pueri verò humidiſſimi ſunt. Sed his relictis ad hiſtoriam accedamus. Incidit puer 14. annorum in pleuritidem, ex diſtillatione ſubortam. Illa in ſuppurationem abiit. Poſt duos menſes tumeſcit venter, ſitis ſuperuenit inexhauſta, vigilia, tuſſis aſſidua, & importuna. Denique febris
D tenuis, & continuum alui profluuium bilioſum, ex partium debilitate, viſcerúmque obſtructionibus enatum; illum intra quatuor menſes ita confecerunt, vt ventre, & pedibus in œdematoſum tumorem vehementer inflatis, tota corporis moles languida ſenſim liqueſceret, & lecto affixus, cadaueris inſtar, cum facie Hippocratica, ſe ab vno latere ad aliud mouere non poſſet, immò animam in horas efflare videretur. Cúmque à Medicis pro deplorato linqueretur, fortè me per plateam tranſeuntem obnoxiè parentes, vt eum inuiſam, compellunt. Accedo, pulſum exploro, Aſciticum, & Suppuratum in-
E uenio. Curatio difficillima: nam fluxus nimius diris torminibus corpus extenuatiſſimum exercens, incraſſantia expoſtulat. Obſtructio viſceribus contumaciter adhæreſcens, aperientia efflagitat. Purulenta materia in magna copia per tuſſim excreta, requirit abſtergentia, quæ omnia tam diuerſa auxilia ab vnico, eóque puſillo hectici calore ad actum reduci non poſſunt, maximè cùm diuerſas inter ſe ſortiren-tur indicationes.

Viſis his, ad abſtergendum thoracem, & humorem bilioſum, à venoſo genere, & Hepate igneo ad inteſtina confluentem repurgandum, ad leuandam ſitim, deobſtruendum, & adſtringendum, ſerum lactis, vſtulatum tamen ad normam Hipp. *lib. 7. epid. num.*3.

*num.*3. per multos dies exhibui : & hoc iuxta ſuppurationis, & alui profluuij bilioſi indicationem eſt factum : nam vtendum eſt primò extergentibus, & expurgationem faciliorem reddentibus, quale ſerum eſt. Cùm verò extenuatio ſumma, & humorum acrimonia, nutrientia, & temperantia expoſcerent, ad medicamentum acceſſi alimentoſum cum vtilitate multa, inter quæ lacte Aſinino nullum præſtantius inueni, in quo interdum lapilli igniti, aut ferrum candens immergebantur, horum enim vi deponitur facultas expurgandi, & comparatur adſtrictio quædam. In hunc vſum multoties exhibitum Rhabarbarum torrefactum. Epithemata Cordi, Lumbis, & Hepati adhibita. Roborantia ventriculo admota, ventri Emplaſtra, & Vnguenta deobſtruentia applicita. Tumor pedum ablatus eſt Cataplaſmate ex farina Lupinor. Orobi, Fabar. Hord.Lentium, parato cùm decocto Chamæmel. Aneth. Abſinth.Sem.Lin. Roſar. Melilot. Fœnugræc. Violar. & Oxymelite. Quoniam verò tuſſis multum infeſtabat ex cerebri debilitate ſuborta, quod ita eſſe, teſtabantur grauamen capitis, Aurium tinnitus, mucoſi humoris per nares excretio, idcircò cùm lactis ope minores eſſent dolores, alui profluuium minùs infeſtaret, detumeſceret venter, & ipſe iam pinguior euaderet, potuit cauterium, ad deſtillationem tam neceſſarium, in brachio affigi, quo impreſſo, & ſanie emanante, Catarrho, & tuſſi poſt menſem liber euaſit. Vt verò aridum adhuc corpuſculum fœliciùs nutriretur, Ptiſanam ex torrefacto hordeo cum portione Amyli dedi, in aqua priùs Chalybeata diſſolutam. Vltimò, loco lactis Aſinini, Caprinum obtuli ; & cùm abeſſet Diarrhœa, hoc vſtulare neceſſe non fuit. Quo ſanè auxilio menſes ferè tres vſus, integræ ſanitati fuit reſtitutus, pinguis, & nitidus effectus, viuitque adhuc, nutu, & beneficio præpotentis Dei, qui ſit bendictus in æternum.

OBSERVATIO CXXX.

De Orthopnœa.

Orthopnœa ſæua, & diuturna, cauterio ad nucham indito, leuatur.

QVi pro curandis morbis cauteria negat (vulgò Fonticulos vocant,) is Hippocratis, & veterum dicta irridet, & temnit. Hic enim in variis ſuæ doctrinæ locis, varia, in variis noſtri corporis partibus, pro variis morbis curandis, excitat cauteria, vt latè expendunt Terillus *lib. de Veſicantibus*, Michaël Guauaſſetius *ib. de natur. cautery cap.*15. Petrus Pichotus *lib. de Rheumatiſmo*, Amatus *lib.* 5. *cent.*& alij innumeri. Vir erat triginta ferè annos natus, temperamento ſanguineus, corde, & hepate calido, cerebro frigido, & humido, catarrhoſis defluxionibus valdè obnoxius, qui ex temporum incertis interuallis, ob diſtillationem à capite deſcendentem, difficultate reſpirationis ita vexabatur, cum ſono, & ſtertore, vt accedente febri intenſa, & lingua ſicca, veluti ſuffocatus, ſolùm recto thorace reſpirare poſſet. Paroxyſmus interdum quatuor, aliquando quinque durabat dies, in quibus cogebatur aduigilare : nam ſi vel declinante acceſſione, ſomnum captare volebat, iterum maiori cum impetu reuertebatur tuſſis, quæ excreta craſſa, cruda, & viſcida materia, tum per tuſſim, tum per ſcreatum ſimplicem, ſenſim ceſſabat. Durauit hoc malum octodecim annis, maximè quoniam Medicus febri ſolùm, & interno feruori, qui ex conatu naturæ, & motu humorum oriebatur, attentus, in medio acceſſionis impetu, copioſè ſanguinem c mi tendum imperabat, quod profectò magnæ negligentiæ erat, (ne quid dicam grauius,) in ægro debili, vigiliis vexato, & in morbo, in quo animalis facultatis ad expectorandum tam neceſſariæ ope indigemus : nam tunc qui venam ſecare temerè audent, quantum ſanguinis detrahunt, tantum vires eneruant, & mortem accelerant.

Hic in intermedio tempore variis auxiliis vſus eſt. In acceſſione, frictionibus vtebatur extremorum, vinculis dolorificis, cucurbitulis tum ſiccis, tum humidis, ſcapulis, collóque admotis, acribus clyſteribus, expectorantibus, & nutrientibus. Extra acceſſionem recreatis viribus, multoties expurgatum corpus. Terebinthina vario modo exhibita. Adminiſtratæ expectorantes potiones. Sudorifica ex Ebeno oblata, roboratum caput. Demum linctus, tabellæ, confectiones imperatæ, & cùm ex iecore calido, & ventriculo humido multa humorum copia in cerebrum confluerет, qui ibi denſati, in thoracis cauitatem, & pulmonum ramos iterum tanquam in partem debilem confluebant, neceſſe fuit reuulſionis, & vacuationis cauſa, fonticulos in crure dextro, & brachio ſiniſtro aperire. At crudele malum nullis ceſſit auxiliis. Hoc tempore per proprietatem caput laborabat, quare me conuocat, qui ad originem, & fluxionis initium celebrare auxilium ſatius duxi, ſicque veſicatorium Bregmati impoſui, cuius vi licèt ichoris per duos menſes emanaret copia multa, nihil tamen ægrotum leuauit. Occluſo hoc, Cauterium in Nucha affixi, quod ita poſt annum contulit, vt vacuato ex propinquiori loco, nocuo humore, acceſſio ex rarioribus interuallis, & mitibus ſtipata ſymptomatis affligat, & minore temporis ſpatio his poſtremis decem annis eum nunc premat, & fatiget; ſpéſque ſit, vt deinceps huius auxilij beneficio, ſenectam traducat non ita huic vitio obnoxiam. Lege Brunnerum *lib. conſil. conſil.* 33. de huius morbi auxiliis doctè diſceptantem.

OBSERVATIO. CXXXI.

De Pede ſummo.

Pedes ſummi cerei.

DVm *Galeni* monumenta verſarem, ecce occurrit mihi illius non vtique inamœna ſententia, quæ ſcriptoris huius genuinam ſapit facundiam, ingeniique præfert facilitatem non aſpernabilem, quæ *lib.* 2. *Aph.*3. ſic ſe habet: *Eſt quidem totum corpus nouiter natis puerulis maximè humidum, adeò vt etiam oſſium natura in ipſis potiùs cerea, quàm lapidea videatur, &c.* Hanc doctrinam veram eſſe ſemper ratus ſum ob rationem dictam, ſed veriſſimam expertus ſum, dum ad puerum curandum vocatus, in quinto ætatis anno conſtitutum, qui cùm ab vtero exiret cum ſummis pedibus adeò mollibus, & flexibilibus, vt ceræ modo, facilè ſequerentur, quocunque torqueres, vſque ad eam ætatem factis pluribus auxiliis conſaneſcere non potuerat. Huic, cùm ab inundante humiditate, oſſium, neruorúmque debilitate oriretur hoc vitium, Balneum artificiale roborans, & exiccans ſummo fuit auxilio, nam pedes firmi ſunt facti & ad motum habiles.

℞. *Betonic. Rutæ, Saluiæ, Stœchad. Roriſmarini, Abſinth. an. M.*j. *Balauſtiorum*, ℥.iij. *Myrtillor.*℥.j. *Sang. Dracon. Boli Armen. Acaciæ, Spodij, Roſar.Gallar.an.*℥.j. *Meliſſæ, Iuæ Arthriticæ, an. M.* ß. *Scoriæ ferri limati, lib.*ß. *Aluminis pulueriſati, lib.*iij. *Salis, lib.*j. *Sulph.* ℥.ij. *Hypociſthid.*ʒ.ij. *Cortic. Medianor. Caſtanear. Cortic. Arbor. glandium, Sumach, Terræ ſigillat. Fol. Pruni Syluеſt. Radic. Biſtort. an.*ʒ.iij. *Maſtic.*ʒ.ij. *Sorbor. ſiccor.*ʒ.j. *Nucum Cupreſſi, num* iiij. *Radic. Chelidon.*℥.ij.

Coque in ſufficiente vini ſtyptici quantitate, quoüſque remaneant lib. iiij. cola, ſerua, & cum vna

libra

libra decocti, actu calidi, ſingulis noctibus pedes ablue, & tege linteo, Maſtiche, & Roremarino priùs ſuffumigato. Huius præſidij ope, recordor multos perſanâſſe, qui in tenerâ ætate conſtituti, præ humiditate, & mollitie oſſium, ambulare non poterant, & ſi id facere tentabant, vacillantes in ſolum cadebant. Si non profit hoc Balneum, vtere aluminoſo, ferreo, quod ſponte è terra ſcaturit: nam mirabilem etiam eius vſum inuenies: quoniam aluminoſa, ferrea ſiccant, ſtrenuè calefaciunt, adſtrictione roborant, & humidis affectionibus ſummoperè proſunt, vt ex Veterum mente explanant Cardanus *lib.3. contradicent. tract.4. contrad.3.*

OBSERVATIO CXXXII.

Ex vlcere depaſcente in ſummo pede enato, mors repentina.

VEnenoſum humorem innaſci in corpore pluribus in locis affirmat Galenus. Hunc latere multo tempore in corpore citra noxam, 14. aut 20. annis, ipſe edocuit *lib. de Theriac. ad Piſon. cap.16.* nam conceptus tempore menſtruationis, elephanticus euadit, non modò poſt 12. aut 14. annos, ſed poſt quadrageſimum, vt teſtatur Alzaharauius *cap. de Leprâ*: quod in rabioſis palam fit, in quibus non illico à morſu detegitur venenum, neque aliquam ſui notam in corpore præbet: vel quia toto illo tempore non eſt inducta facta intemperies, quæ valdè lædit, & immedicabilis eſt, vel ob ignobilitatem membri, cuius virtus non valdè irritatur, vel quoniam pars continens paruo veneno aſſueta non læditur, vel in aliqua parte viciſſim concoctrix, & retentrix roborantur infirmatâ expultrice: nonnunquam hæc robuſtior fit, & noxium expellere tentat. Sic ſenſit Galenus *lib.2. prorrhet. com.17. & lib.3. epid. ſect.3. com.75.* Ob hanc cauſam ſæpè euenit, vt plures ſanorum munia obeuntes, repentè, velut ſiderati concidant, & moriantur, quoniam veneno ſimilis in corpore genitus erat humor, qui ſuâ lethali vi, ex improuiſo cor premens, ſpiritus extinguit, ex Auic. 1.3. *tract.5. cap.8.* & Gal. *lib.6. de loc. cap.5.* Ob hanc rem iuuenis quidam, benè temperato corporis habitu præditus, paſſus eſt in ſummo pede dextro dolorem per duas horas ingentem, quo aliquantiſper ſedato, in planta pedis vlcus eſt exortum ita Cacoëthicum, & doloſum, vt poſt paucas horas totum pedem depaſcendo exederit, nulla præcedente liuedine loci. Chirurgi poſtquam totum pedem, ne vltrà ſerperet contagium, vt mortuum, & inſenſilem recidere tentant, dum, qua parte inciſio eſſet facienda, an per corruptam, vel ſanam, inter ſe conſuluêre, æger Agône, Anxietate prehenſus, præcedente Syncope, animam efflauit. Pro quæſtione verò Chirurgorum, plures cum Celſo *lib.7. cap. vlt.* per ſanam partem eſſe celebrandam inciſionem contendunt, ſed qua ratione defendant, pete à Clariſſimo Fabricio Hildano *lib. de Gangræna, cap.17.* qui, allatis veterum, & iuniorum illuſtribus ſententiis, te ab his labyrinthis extricabit.

OBSERVATIO CXXXIII.

De Alui fluxu.

Alui fluxûs lapidoſi, hiſtoria illuſtris.

IN variis noſtri corporis partibus lapides generari, præterquàm in veſica, & renibus, vbi videlicet detur cauſa materialis, & efficiens, viſcidum humorem, paulatim exaſſans, torrens, & in formam lapidis indurans, veterum, & iuniorum teſtimonio ſancitum eſt. Hac ratione in inteſtinis renaſci aucto eſt Auicenna 19. *tract. 3. cap. 3.* firmant Fernelius 6 *Patholog. 9.* Matthæus 2. *part. in 9. ad Almanſ. cap. 11.* Muſa *lib.4. Aph.79.* Iuuenis quidam excarnis, calidiſſimi temperamenti, ad venerem pronus, nullum ordinem in victu obſeruans, gulæ deditus, ex interuallis ſolùm fæcalia excrementa deponebat, ſicca, exuſta, citra noxam vllam. Poſt longum temporis ſpatium, quùm deiiciebat, in imo ventris dolorem experiebatur immanem. Vno die cum auctorem doloris, lumbricum ſuſpicaretur, aluinas fæces aqua diluere tentauit, vt intimiùs mali cauſam inquireret, Ecce loco vermis deſiderati, inuenit quinque lapillos duriſſimos, quorum duo, lentis, tres, ciceris magnitudinem ſuperabant, ad albicantem colorem declinantes. Ceſſantibus torminibus, poſt tres dies, iterum de ilium, & ventris dolore queri cœpit, qui iterum excretis ſex calculis ex toto eſt mitigatus. Sed cùm nullum præter dolorem ſentiret incommodum, de ſalute ſua parum ſollicitus, in eodem regimine victûs biennio inſiſtit, cum excrementis commixtos calculos excernens. At vno die aucta affectione, ſæuiore oppreſſus ventris dolore, cohibita aluo, auxilia quærit, & Clyſtere iniecto, ingenti cum ilium dolore, per ſedem expulit calculos tres rotundos, Auellanarum inſtar, valde compactos, cineritij coloris, mucoque tenaci, vnde concreuerant, reſperſos.

Æger timidiuſculus factus Medicorum opem expoſtulat. Hi cùm eſſent tres, eorum primus aſſeruit, horum lapidum generationem, non eſſe calori inteſtinorum attribuendam; velut illorum qui frequenter à renibus deciduntur: nam renes, quidam, apud Gal. 3. *alimentor. 12.* inter viſcera connumerant, quare calore igneo, velut in adultis, aut moderato, vt in ſenibus, mucoſum humorem, abſumptâ humidiori parte, ad tophi, & lapidis ſpiſſitudinem redigunt, auctore Galeno *lib.6. epid. ſect.1. com.6.* & alibi; in inteſtinis verò aliter ſe habet: nam ob frigiditatem (exſanguia enim ſunt, frigida, & membranoſa) tenax humor vertitur, & concreſcit in lapidem, ſic apud Gal. *lib. cit. epid. ſect.3. com.15. in veſica frigida, quippe quæ neruoſa ſit & pauci ſanguinis, & ampliſſima interiùs concauitate inanis, craſſitudo in ipſam tranſmiſſa, ibi iterum cogitur, & inſpiſſatur, & magis quando in ipſa diutius immoratur.* Quare à frigore lapides in humano corpore concreſcunt, ex ſententia Galeni, quam defendunt Mercurialis *lib. 2. variar. cap. 11.* Cardanus *in com. Aph.79. lib.4. Aph. Hipp.* Valleſius *in cit. loc. Hipp. §. Eſt verò hic morbus Lithiaſis, ſeu lapidum in renibus congeſtio, quæ quidem fit ex ſuccis craſſis, calore, aut frigore intra renes duratis, &c.* Ob id neceſſe eſt propinare in hoc ægro, quæ craſſos humores euacuent, incidant, inteſtina calefaciant; in quem vſum, præter totius prouidentiam, ſunt Balnea naturalia, Sudorifica ex Ebeno, & alia quæ intus aſſumpta, & foris admota, inteſtina roborant, & excrementitiam humiditatem abſumunt.

Secundus contrariam omnino conatus adſtruere curandi viam, in hæc verba prorumpit. Licèt *veritas non dicentium numero, ſed ſapientia ſit iudicanda* auctore Galeno *lib. 1. de dignoſcend. pulſ. cap.1.* tamen *quando plures concordant, & vnus diſſentit, rationabilius eſt æſtimare vnum potiùs deerrare, quam omnes alios,* monente Magiſtro *lib.2. de vſu part. cap.3.* Sic firmum eſt, & inconcuſſum apud illos, qui Galeni filios ſe eſſe gloriantur, lapidum generationem in corpore humano à calore proficiſci; hic enim viſcidum humorem exaſſat, & ſiccat, qui licèt aliquando non ſit vehemens, ſed remiſſus, vt in ſenibus, per moram eum indurat. Hoc docuit apertè Galenus *loc. cit. & 3. Aph.26. lib.1. de aliment. facult. 15. & 3. eiuſd. cap.1. & 6.* Auic. 18.3. *tract.2. cap.16.* Ariſt. *ſect.10. probl. 42.* & vnanimis deinde Medicorum tum veterum, tum

recentiorum comprobauit opinio: *Neque enim tanta in corpore frigiditas viuente animali eſſe poteſt, vt aliquid in ipſo concreſcere in duritiem queat*, monente Galeno *lib.*2. *de temp.*3. quoniam *partes ventris adeò rigere nequeunt, vt cibi, potúſque congelati indurentur, ſicut alia extra corpus hyeme frigore concreta dureſcunt; priùs enim quam ita frigeret homo, interiret*, inquit Galenus *lib.*6. *epid.ſect.*5.*com.*27. Si verò, quod obiiciebat ingenioſus collega, in epidemiis Galenus dicebat, veſicam frigido ſuo temperamento ſuccos craſſos condenſare poſſe, per frigiditatem, non abſolutam frigiditatem, ſed calorem imbecilliorem intelligas oportet; ſic Galenus cerebrum, veſicam, ad alias partes calidiores collatione facta, frigidas vocat. Adde quòd inteſtina, tum ſuo, tum circumiacentium viſcerum calore chylificant, vt Galenus inquit 4. *de vſu part.* 17. probant Laurentius *lib.*4. *de hiſtor. Anatomic.quaſt.*12. Valleſius *lib.*8. *contr. cap.*3. quare ampliùs inhærendum ſententiæ Galeni: cùm vel ipſe Cardanus *lib.*7. *de ſubtilit.* in multis animalibus, vt Bufone, Limace, Cancro, Lapides generari poſſe à frigiditate affirmet, in homine verò ſolùm à calore immoderato, ſui immemor ſcribat. His ego ductus, in hoc ægro, calidiſſimo temperamento conſtante, temperarem calorem immodicum, à quo lapides concreſcunt. Sic Trallianus Galenum diuiniſſimum incuſat *lib.* 5. *cap.* 4. quòd *lib.* 4. *de loc. cap.*8. ægros, calculum per tuſſim excernentes curauerit Theriaca; & extenuantibus medicamentis contrariis calori, à quo concreuerant, ex Galen. 6. *epid. ſect.* 3. *com.* 36. Nam hæc humorem craſſiorem reddunt, viſcera inflammant, totum corporis habitum exiccant, maximè cùm Galenus in calculoſo cum tophis ſolùm ob gracilitatem lac exhibeat *lib.*6. *de ſanit. tuend. cap.*11. tam contrarium tophis, apud ipſum *lib.* 6. *epid. ſect.* 3. *com.*15. & *lib.*7. *Aph.*76. Demum, licitum eſt ſpernere vnam indicationem, propter aliam vrgentiorem, vt monuit Magiſter *lib.*10.*meth.cap.*1.& 6. Exhibenda ergo erunt, quæ Hepatis, & inteſtinorum calorem retundant, vnáque citra calorem craſſos humores educere nata ſint, quorum medicamentorum materiam noſter ſocius diſertè proponet, & hanc litem facundo ſuo iudicio acerrimè dirimet.

Tertius cùm ſenio eſſet confectus, debilis, & occupatus, citra rixam, & iurgia, hanc controuerſiam compoſuit, ad ſecundi votum penitus inclinans. Nam à calore concreſcere lapides certum eſt, & præter citatos firmat Peripateticorum Princeps Aphrodiſæus *lib.*1. *probl.* 110. & plures alij. Idcirco calorem viſcerum internorum exuperantem demulcerem humida diætà, ſimili potu, refrigerantibus Clyſmis, venâ ſectâ, ſuauibus expurgantibus, ſero lactis, externis Epithematis, ventri, & hepati admotis, & tandem dulcis aquæ Lauacro per menſem exhibito. His dictis æger obediens omnia intra trium menſium ſpatium exequitur, at citra leuamen vllum. Nam hic carnifex morbus nullis ſæpe cedit auxiliis; ex quo accidit, vt exaſperato malo, in ventris tormina cum ſtercoris ſuppreſſione incurrerit, qui cùm in horas exacerbaretur magis, & pluribus auxiliis, nec clyſteribus emollientibus & vacuantibus ſuccumberet, factum eſt, vt ferociùs ſæuiente dolore, æger exanimis occubuerit. Diſſecto corpore, inuentus eſt calculus Caſtaneæ, & formâ & magnitudine, Colo inteſtino tenaciter adhærens, qui antè actam tragœdiam hactenus excitauerat.

Poſtquam huic obſeruationi manum ſupremam imponerem, legi Epiſtolam medicam Doctoris Acoſta Luſitani Medici Rothomagenſis clariſſimi, in quâ narrat quendam ægrum habuiſſe Diarrhœam diuturnam, quæ cùm multis diu applicitis auxiliis non cederet, tandem omnino curata eſt, excreto lapidè quadrato, & tenui, qui vnguem digiti pollicis repræſentabat; quo expulſo, æger conclamatus, à fluxu euaſit.

OBSERVATIO CXXXIV.

De Vrina.

Vrina nigerrima totâ vitâ, citra noxam excreta.

IN cauſône, aliiſque adurentibus febribus, ſanguine adusto, & nigriore reddito, ob vim ignis interni torrefacientis, vrinam nigram excerni, nouum non eſt. Id docuere Hipp.2. *prog.*29. Gal.1. *criſ.*11. & 12. Aëtius *tetrab.* 2. *ſerm.* 1. *cap.* 44. Sicut apud illos paſſim eſt inculcatum, hanc, in febribus longis, in copiâ humoris melancholici, in cutaneis affectibus, in ſuppreſſis menſtruis, hæmorrhoïdibus, maximâ cum commoditate excerni, teſtante Galen.*lib.de atra bile, cap.*8. Sic mulier in Thaſo cum hac vrina euaſit, apud Hipp.3.*epid.ſect.*3.*text.*73.& 81. Firmant Auicen.2.1.*doct.*3.*cap.*3.& *in prima part.Canticor.tract.*2. *text.*307. Antonius Valetius *exercit. ad cap.*40. *Hollcr. de morb. intern.* Adolphus Scribonius *lib. de inſpection. Vrinar. pag.* 51. & alij. At citra has cauſas hanc vrinam diu emingi citra læſionem, eſt rariſſimum. Sepennis puer quùm in omnibus ſanorum munia exequeretur, vndecim annis eminxit vrinam nigram atramenti ſcriptorij inſtar: & cùm nullum edulium ſumeret, ob quod vrina nigredine conſpurcaretur, vt ſæpe contingit, vt notauit celebri quadam hiſtoriâ Actuarius *lib.*1. *de iudiciis vrinarum, cap.* 20. rationabilius erat ex viſcerum igneo calore humorem biliosum aduri, & in nigredinem verti; quare ne hic in aliquem lapſum immedicabilem ex ſiccitate ſubortum incideret, in 14. anno conſtitutus, remedia expoſcit. Multa fuere oblata, quæ Iecur, à quo tanquam à communi officinâ hoc vitium emanare Medici rati ſunt, attemperarent, vnáque illius phlogoſim retundere nata eſſent. Expurgatum ſæpius corpus præmiſsâ phlebotomia, ſerum lactis exhibitum, obſeruata frigida & humida diæta. Imperatum Balneum, & alia innumera ferè oblata in potum, quæ igneam viſcerum intemperiem corrigerent: Tandem cùm nullis auxiliis leuaretur, ipſa ſanorum munia obiens, medicamentorum iam impatiens, ab eis deſtitit, & quod mirum eſt, nulla ſiti, aut oris amarore oppreſſus vitam ſaniſſimè ducebat. Hic nupſit, & fœcunda fuit factus prole beatus, & in multos annos hanc emittens vrinam, vitam produxit. Lege eruditiſſimum Henricum Petræum Manſpurgenſem, *diſput.*5. *de vrinis,num.*22.

OBSERVATIO CXXXV.

Vrina lactea, toto vitæ decurſu excreta citra noxam.

VRinam ſimpliciter lacteam, ab humoris pituitoſi copia euenire; calculum, paralyſim, apoplexiámque præſagire, conſtans eſt Medicorum ſententia, inter quos primi ſunt Actuarius, *lib.*1. *de iudiciis vrinarum, cap.*12. Auicenna 2. 1. *doct.* 3. *cap.*2. & alij, quos longum eſſet recenſere. Quadragenarius, craſſus, & rubicundus, toto vitæ decurſu vrinam excreuit lacti, aut ſpermati ſimilem: Erat ſanus, artificis officio fungebatur, & nullum vnquam ſenſit incommodum. Compellentibus affinibus, Medicorum votum explorat. Hi ſuppreſſionem vrinæ, vel calculum renum imminere illi inculcant, & ni ſibi caueret, varios morbos euenturos pollicentur. Ille ſubridens

dens medicamenta tenuit, ſoli Deo confidens. Sic factum: nam ad octogeſimum annum nullo morbo oppreſſus perſeuerauit, quouſque pleuritide occupatus vitam finiuit. At hæc rara ſunt, & limites naturæ excedunt; quare ab arte explodenda: frequentia enim pro perpetuis habentur, *lib. de Fœtûs format. cap. 2. & 5. Aph. 58.*

OBSERVATIO CXXXVI.

De Vlceribus.

Vlcera manantia diuturna, in vniuerſâ corporis mole exorta, quomodo curata.

VIr quidam ingenioſus, & doctus, habitu melancholico præditus, repente pruritum paſſus eſt in corpore toto adeò pertinacem, vt cutem ſcalpendo vnguibus dilacerare cogeretur. Hoc malum quatriduo durauit. Ceſſante pruritu, totum corpus conſpurcari cœpit vlceribus, ex quibus velut per manantes fontes ichor exibat ſeroſus, flauus, tam acris, & mordax, & in copia tanta, vt ſubiectam carnem per quam fluebat, exederet. Malo huic ab exuſtis humoribus genito vt occurreret, conſilio Medici pluries ſecuit venam, & ſæpe ex talo, & mariſcis, hirudinum ope, ſanguinem extraxit. Expurgatum corpus. Serum lactis exhibitum, multiplici melanagogorum ſylua præparatum. Saluatellas ſecuit, & optimo regimine vſus Balnea admiſit. At omnia fruſtra. Huic, cùm aliqua morbi Gallici indicia eſſent, ſudorifica ex Smilace aſpera, decocta in aqua Endiuiæ ob viſcerum calorem imperata. Admotâ Mercurialia vnguenta, & alia quæ ſiccitate ſua ſuperfluum humorem abſumunt. Demum laſſatus iam, & ex diuturna applicatione medicamentorum debilis factus, Balnea aluminoſa fuit expertus, à quibus nihil leuatus, ſicut nec ab ingreſſu in riuos, in quibus hirudines viuunt, quarum ſuctu ex tota corporis ſuperficie limoſus eductus eſt ſanguis in copia multa. Tūc ex nimia per vlcera vacuatione veluti viribus proſtratus, in lecto continuò decubuit, victus ſolùm ratione cō-moda vſus. Hic deſtitutus à Medicis, fonticulos, meo voto, in crure dextro, & brachio læuo admiſit, qui adeò contulerunt, vt tota ſanie, quæ per vlcera purgabatur, per cauteria vacuata, intra menſis ſpatium, conſolidatis vlceribus, ſanitatem, Dei miſericordia, cuius manus effœta non eſt, fuerit conſequutus.

OBSERVATIO CXXXVII.

De Ictero Nigro.

Icterus Niger, ex infrequentiſſima cauſa pronatus.

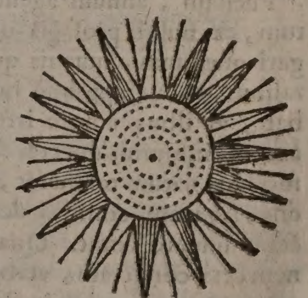
DIſceptatum diu inter eruditos arbitror; qui veterum fertiliſſimos campos ſtudio indefeſſo colunt, & irrigant, ſuper cauſas Icteri nigri. Omnes vnanimiter iurant cum Galeno in locis multis, triplici de causa id euenire poſſe, vel vitio particulæ quæ excrementum ipſum expurgat, vel ratione viarum per quas expurgatur, vel ipſiuſmet excrementi vitio. Horum virorum votum in hunc vſque diem ſuum amplexus, donec Doctor Gaſpar Acoſta Luſitanus, Medicus Rothomagenſis celeberrimus, aliam infrequentem huius morbi cauſam, in quodam conſilio, miſſo Antuerpienſi Canonico, & mihi poſtea communicato patefecit, cuius exemplum hoc loco ſubnectere viſum eſt. Vxoris cuiuſdam nobilis viri, atro colore cutis tota ita fuit tincta, atque fœdata, vt ſolummodò eius aſpectus omnibus horrorē incuteret. A Hæc abſque febri mœſta perpetuò erat, nam vniuerſa corporis ſuperficies æthiopis colore erat conſpurcata. Inter Medicos de causa morbi ſatis diſceptatum, concluſúmque hunc nigrum colorem, ſeu icteritiam nigram, à contumace lienis, & meſenterij obſtructione eſſe ſubortam, (licèt nulla, aut ſaltem ſenſui conſpicua reperiretur illarū partium tenſio, ac durities;) quare ad nigros humores vacuandos, & deobſtruendas vias, ſelecta auxilia præſcribunt, à quorum vſu ita malè habuit, vt ab eis, medentium conſilio coacta abſtineret. Tandem accedente aſſiduâ Lipothymiâ, & ſequutâ continuâ febri, è vitâ diſceſſit. Cadauer diſſectum ſine liene inuentum eſt, qui cùm ſit receptaculum melancholici ſucci, nil mirum, ſi eo deB ficiente corpus totum redderetur nigrum; quoniam atro humore non attracto, huiuſmodi humor per venas cum ſanguine ferebatur, ex quo maſſa ſanguinaria infecta nutrimentum corpori cùm præſtitiſſet, ipſum hoc nigro colore fœdauit.

OBSERVATIO CXXXVIII.

De Lapide Veſicæ.

Lapidis in Veſica inuenti, forma ſtupenda, & enormis.

LApides, diuerſâ forma, quantitate, atque colore, in veſica vrinaria fuiſſe inuentos, vel ab eâ artis ope extractos, Veterum, & Recentiorum C exempla ſatis confirmant. Sed huius forma eſt rariſſima, & admirabilis, cuius hiſtoriam palam fecit Doctor Acoſta Luſitanus, Medicus Rothomagenſis incomparabilis, & in inueſtigandis naturæ arcanis laborioſiſſimus. Ægrotauit diu immani, ac miſerabili veſicæ tormento puer quindecim annos non excedens, qui omnibus membris ſaluis, tandem infando cruciatu excarnificatus animam efflauit. Secto cadauere, in capacitate veſicæ inuentus eſt lapis rotundus, magnitudine paruæ pilæ, pyramidibus politis, & acutis vndique circumſeptus, (Solis inſtar) D & ita humor hîc ab aſſante calore erat diſpoſitus, & induratus, vt inter pyramidem vnam, atque alteram eſſent fabrefactæ puncticulæ longæ: acus formâ (mirabile viſu) à natura infertæ: ex harum aculeo, puer cùm ad eiaculandam vrinam ex longis temporum interuallis cogebatur, ſe, in pube, velut acubus, & acutiſſimis ſpiculis pungi, & lacerari, magno vlulatu ingemiſcens conclamabat. Huius ergo calculi monſtroſam, & inauditam effigiem in Lectorum gratiam ad viuum exprimere libuit.

OBSERVATIO CXXXIX.

De Morbis trans naturam.

Morbi trans naturam, remedijs trans naturam, curantur.

DÆmonis commercio, & pacto fieri faſcinum, maleficium, incantationes, præſtigiaturas, philtris, poculis amatoriis, verbis prolatis, orationibus, appenſis, geſtatis, coniurationibus, characteribus, figuris, annulis, carminibus, ſonis, cantibus, numeris, potionibus, ſuffitibus, odoribus, & aliis mille modis, mille doctus experimentis, teſtimoniis certiſſimis

tiſſimis confirmatus, verum eſſe non dubito, & Iatè firmant ex noſtris Baptiſta Codronchius *lib. 3. cap. 6. de veneficiis*, Langius *lib. 1. epiſtol. 38. & lib. 2. epiſt. 34.* Gemma *lib. 2. de diuinis Characteriſinis cap.* 4. Ioan. Hucherus *lib. 4. de maleficiis*, Cardanus *lib. 2. contradict. tract. 2. contradict.* 7. Rodericus à Caſtro *lib. 4. de medic. politico cap. 2.* & alij; ex alienis Petrus Toloſanus *I.C. lib. 34. Syntagmat. iuris vniuerſi cap. 14.* qui ex multorum cenſu auctorum eloquenter probat, magicis artibus, certis ceremoniis, & actionibus incendi poſſe libidinem, elementa turbari, aquam de cœlo pluere, aërem mutari, homines in alia corpora tranſponi, & morbos ferinos, inſuperabiles induci, tranſmutatis noxiis ſuccis à partibus ignobilibus ad nobiles, vel inſtrumentorum figurâ vitiatâ, vel immediatè per motum localem, vel illudendo ſenſibus, vel applicando actiua paſſiuis.

Harum omnium artium dæmon eſt auctor, aut adiutor, quas, fœdere inito cum illo, exercent mulieres præſtigiatrices, quas, *Lamias*, ſeu *Striges* vocant, aut venefici homines, qui *Strigones*, *Alaſtores*, *Sicarij*, *Telchinæ* dicuntur. Quos, certis verborum, aut geſtuum formulis mira perpetrare, certum eſt, quicquid contra clamet ad rauim vſque Cornelius Agrippa *lib. aduerſus lamiarum inquiſitores*, futilibus quibuſdam argumentis nixus, faſcinationem ex pacto Dæmonum contractam pertinaciter denegans, quas eſſe ex iure diuino, & humano puniendas, legat qui velit in materiâ hac potiùs Theologicâ, quàm medicâ, Sixtum Senenſem *lib. 6. Sanctæ Bibliæ, adnot.* 276. quo loco, copiosè, & doctè contra eum efficaciſſimis rationibus diſceptat, & multò antea, ornatè ſatis, & breuiter comprobauerat Chriſtophor. Landinus *in Virgilium, eo loco. Neſcio quis teneros oculus, &c.*

Ex hoc perenni fonte ſcaturiunt morbi immanes, atroces, admirabiles, qui licèt naturalibus ſimiles appareant, cùm tamen cauſam habeant, medendi arti haudquaquam obſequentem, iure à Fernelio *lib. 2. de abdit. rer. cauſ. cap.* 16. trans naturam appellantur; qui remediis naturalibus applicitis in peius ruunt, aliis verò trans naturam admotis conſaneſcunt. In hanc rem apponam hiſtoriam admirandam, ſed veram.

Puellam, annum agentem ætatis decimum ſextum, ex nobili proſapiâ oriundam, forma non vulgari præditam, iuuenis quidam ſpecioſus, & liberalibus artibus apprimè inſtructus ita miſerè deperibat, vt illius amore irretitus noctes plures velut amens, inſomnis duceret: at cùm illum ea vt ex infimo loco natum temneret, & irrideret, indignabundus, ſagarum conſilio de eâ magicis artibus vindictam ſumere curat. Quare abſentis puellæ imaginem cerâ confictam, verbis prolatis ſortilegæ compungunt, quibus recitatis, inſons ſæuis doloribus in toto corpore excitatis eſt afflicta, iiſque ita infandis immiſericorditer vexabatur, vt aculeis transfigi videretur. Quibus lenitis remanebat Aphona, & conuulſione mirabili arrepta, quâ pedibus antrorſum pectus contingebat, cum oculis toruis, nigricante facie, pinnis narium inuerſis, linguæ tremore, lipothymia, omnimodâ virium iacturâ, faſtidio ſummo.

His triduo perſeuerantibus, conuocantur Medici, qui poſtquam vltrò citróque de causâ morbi diſceptarunt, in eam vnanimes conuenerunt ſententiam, vt crederent, hæc horrenda vitia, ab vtero, aurâque veneficâ ad partes ſuperas eleuatâ, tanquam à primâ origine emanare, quæ ſimilem tragœdiam excitare nata eſt. Quapropter præſidia plurima adaptant in hunc vſum. Sed cùm iis applicitis, illa delira, furibunda, & omni conuulſionis ſpecie premeretur immaniter, à Medicis tanquam ſpiritu malo apprehenſa, aut veneficio vexata, deſeritur.

Hoc ita eſſe confirmauit poſtea enormis vomitus, cuius violentia, nigerrimam materiam primò, poſtea glomeratos crines, Tribulorum faſciculum, acûs æneas, & tandem ouiformem maſſam atro colore conſpurcatam reiecit, quâ diſſectâ erupere plures volantes formicæ, quæ adeò horrendum fœtorem ex ſe expirarunt, vt nullus in domo perſiſtere poſſet. Viſis his, omnibus patuit cuncta hæc ex veneficio eſſe ſuborta. At cùm in agône eſſet, Syncope oppreſſa, per vomitum laborioſiſſimè excreuit animal, pugni formâ, colore atrum, caudâ oblongâ, toto corpore piloſum, Muris inſtar, quod poſtquam in terram delapſum eſt, eximiâ pedum agilitate per domum obrepit, & moritur.

Parentes rei nouitate, & periculo filiæ commoti conſulunt ariolos, ſagas, ſortilegos, magos, & incantatores. Ex iis vnus, ſe eam ſanaturum propoſitâ multa mercede conſtanter pollicetur, dicens vt aduentante paroxyſmo vocaretur. Sic factum; nam cùm acceſſio ferociter inualeſcit, conuocatur ipſe, qui ſuper caput ægræ priùs abraſum, me præſente, impoſuit Papyraceam chartam albiſſimam, in qua ſcriptæ erant literæ binæ, T. M. & impoſita erat vngula Aſini combuſta, & ille neſcio quæ verba ad aurem obmurmurans, illam ab inſultu, & omni ſymptomate in poſterum liberauit. Morbi ergo trans naturam remediis trans naturam curantur, vt graphicè poſt Fernelium diſſeruit Carrerius ad libros Galeni *d. loc. affect. diſput.* 37.

OBSERVATIO CXL.

De Incuria Miniſtrorum.

Pharmacopæi inſcitiâ, æger emoritur.

CVm Hippocratis & Galeni monumenta reuoluo, horum auctorum dulci ſapore, & illorum ſuaui lectione velut delinitus inebrior, tam mihi videntur eorum opera ſucculenta, affabréque compoſita. Dum ea perlegerem, occurrit laudatiſſima, & quaſi per manûs à multis ſæculis tranſlata ſententia *in lib. 1. epid. ſect. 3. text.* 51. quâ oſtendit hic diuinus auctor, artem noſtram ex tribus conſtare, morbo, ægro, & Medico artis miniſtro. Hic vt naturæ rectè operantis vias ſequatur, neceſſe eſt, vt habeat ſuos miniſtros promptos, & in arte ſatis verſatos: famulantur enim Medico, inquit Galenus *lib. 6. epid. ſect. 5. com.* 1. quinque artes, *Pharmacopœa, ars infundendi clyſteres, ars aperiendi venas, ars obſtetricandi, coquinaria.* At ab iſtis inſciis ſæpe mors emanat. Quare ab arte pharmaceuticâ incipiamus, in quâ multi adſunt Grammaticæ ignari: putant enim iſti cùm in promptu habeant Dodonæum, Lobellium, Fuchſium, ex Latinâ linguâ in Teutonicam, aut Germanicam tranſlatos; & vel Lacunam, aut Matthiolum, Bauderonum, aut alios ſuâ vernacula lingua conſcriptos memoriâ teneant, ipſum Meſuëm, acutie, & componendi medicamina facundiâ ſuperare. Nam oportet Pharmacopœum eſſe prudentem virum, diligentem, & artis ſuæ obſeruantiſſimum, & quod plus eſt, Latino ſermone inſtructum, vt probè diſpenſare medicamenta, & compoſitiones à Medico ordinatas intelligere, & componere, ne temerè, non intelligens, conficere queat. Hinc fit ſæpe vt multos capitales errores committat, & pro multis vnum ſit exemplum ſatis. Laborauerat æger toto ferè anno Dyſenteriâ, quæ ex interuallis illum opprimebat immaniter, ob cuius ſæuitiem totum inteſtinum rectum vlceribus cauis, & ſordidiſſimis erat

conſpur

conſpurcatum, quæ vt Medicus abſtergeret, & exicâret, ſuppoſitorium deſcripſit, & dixit, fiat ſuppoſitorium, filo, vno nexu ligatum; Pharmacopœus Grammaticæ ignarus fecit tumultuariè glandem, & cùm non intelligeret verba *filo vno*, putauit quod erat Philonium, & neſcio quâ huius Opiati quantitate adiectâ, ſuppoſitorium conſtruxit. Impoſito eo, cum æger debilis eſſet, ob frigiditatem medicamenti, ſomno profundo arreptus, perpetuò obdormiuit. Dubitas? Audi Auicen. 16. 3. *tract*. 1. *cap*. 4. §. *Etiam teſtati ſumus nos vidiſſe, qui ſuppoſuit ſibi collyrium ex Opio, & mortuus fuit*: Nam & multi impoſito ſuppoſitorio opiato, ob vigilias, & fluxus diuturnos, ſupremo ſomno correpti ſunt, vt ſcribunt Marcus Gattinaria *cap. de cura ſodæ Cholericæ*, Nicolus *ſerm*. 2. *cap*. 11. & alij. Oportet ergo vt Pharmacopœus ſit diligens, & Latino ſermone benè inſtructus, & habeat miniſtros vigilantes, Latinos, peritos, & probos. At de horum incuriâ, & negligentia plura dici poterant, ſed ſub vno exemplo cætera comprehenduntur, auctore Galeno *lib*. 1. *acut. com*. 33. & *lib*. 3. *com*. 43. & 61. & *lib*. 5. *Aph*. 33.

OBSERVATIO CXLI.

Obſtetricis malitiâ, & fraude, plures fœminæ interfectæ, aliæ in grauiſſima pericula incurrerunt.

Non celabo, per Deum immortalem, vnum facinoroſum ſcelus, ex quo, obſtetricis malitiâ, & dolo tot fœminæ interfectæ, aliæ in mortis fauces deductæ. Putant enim hæ inſciæ honorem maximum reportare, ſi ſalua pariat fœmina, & infans lucis vſurâ fruatur in manibus ſuis, ac ſi hoc opus, donum Dei appellari non mereretur: nam pariens ſimul, & naſcens ſtatim in ipſo vitæ limine Sacroſancti Archiatri opem miſerabili voce implorant. Quòd ſi partus difficilis ſit, & lachrymoſæ preſſuræ dolorum adſint, ingentes, & immanes hoſtiles partûs labores infeſtent, & viæ per quas labi infans debet, ſint vel ex morbo, aut ætate calloſæ factæ, neque partes pudidundæ dilatari poſſint, & acerba concitentur tormina, cruciatûs ſæui, ferina ſymptomata repullulent, fœminæ triſtes metuant, paueant, mœrore conficiantur, lancinentur, exoluantur, & agoniâ ferâ contabeſcant. Tunc neceſſe eſt priùs, diuinum, & deinde humanum, & medicum implorare auxilium, non ab obſtetricibus: nam hæ multa machinantur ſæpe, vi & violenter, vt infans intempeſtiuè, vel lacer, vel mortuus exeat in lucem. Vidi vnam maleficam, quæ fœminis in hoc agône poſitis, & præ nixu, & doloris ſæuitie nihil ſentientibus, acutiſſimo, ſed ſatis oblongo cultello, quòd fortè in hos nefarios vsûs in carpo iuxta tunicam reſeruatum habebat, totum vteri os versûs anum reſecabat, & ſic dilatato vtero labebatur fœtus. At fœminæ obortâ Hæmorrhagia nimia, ſciſſo vtero, vel ano reſecta, excita deinde vrina per aluum, & ſtercore exeunte per vuluam, vel animam efflabant, vel deinde cum magno labore euadebant. At ab aſſiſtentibus apud Magiſtratum accuſata, in exilium perpetuum, cùm teſtes contra ſe non haberet ſufficientes, eſt relegata.

OBSERVATIO CXLII.

Ex clyſtere actu calidiſſimo iniecto, mors ſubſequuta.

Qui debet iniicere clyſterem, attentus, & vigilans ſit oportet. In populoſiſſimâ quadam ciuitate vidi accidere inopinatam mortem ex clyſtere, qui cùm ob miniſtri incuriam, actu calidiſſimus immitteretur, inteſtina adeò lancinauit, vt immani ſequuto dolore, & confluentibus hac ipsa de cauſa humoribus, generata inflammatione, & parte deinde occupata Gangræna, ſuperuenientibus febri, delirio, ſiti, & vigilia, æger, qui antea ſanus erat, animam poſt duos dies efflauerit. Cuidam ex cœcis hæmorrhoïdibus laboranti, cùm præ illarum tumore anus eſſet clauſus, & multis diebus, vt ſæpe in hoc morbo contingit, non deiiceret, iniecto à quodam inſcio, clyſtere, ita hæmorrhoïdales venæ ſunt dilaceratæ, vt ob dolorem, affluxum humorum, tota inflammata parte ſphacelata, (hæ enim partes ſunt valdè obnoxiæ corruptioni ob multas cauſas) biduo vitam cum morte commutauerit.

OBSERVATIO CXLIII.

Phlebotomi incuriâ, ægræ fluente ſanguine emoriuntur.

Accedamus ad phlebotomos, qui in multis cùm peccent, tolerari non poſſunt: nam Medico multi ſapientiores æſtimantur, tantum ſibi placent, tantum ſibi aſſumunt. Erant duo, vnus incautus iuuenis, alius delirus ſenex. Ille vt ſcientiam ſuam oſtentaret, ſecta vena poplitis, reclamantibus aſſiſtentibus, hiſtoriis, & facetiis enarrandis ſolùm intentus, tantum ſanguinis in phialam aqua calente plenam extrahi curauit, vt vix perſpecto ſanguine cum aqua confuſo, fœmina delicatula, & ex morbo debilis, poſt dimidiam horam exanimis corrueret. Senex garrulus experimentum cùm haberet, vt ipſe inſolenter dicebat, audacia multa confirmatum, ad ſenem Nephritico dolore laborantem, Saphenæ ſecandæ causa cùm eſſet accerſitus, tusa vena, tantam quantitatem extrahere permiſit ſuo conſilio nixus (parcam enim in ſene debili, doloribus, & vigiliis vexato inſtituerat Medicus) quouſque æger animi deliquio arreptus, poſt horam exceſſit è viuis. Et licèt plura poſſent dici de argumento hoc, ea ſilentij tenebris inuoluere ſatius duxi, ne Lectori tædio ſim, & illis inimicitiæ: & ego Epilogum facio, non tractatum.

OBSERVATIO CXLIV.

Ob coqui ignorantiam, ſtoliditas ſuborta.

Croco inſunt facultates mirabiles, quas priſci vno ore extollunt, & ob hæc in multa ingreditur Antidota, Theriacam, Mithridatium, confectiones Cardiacas, quæ noſtri corporis facultates mirè roborant, & eſt medicamen Cordiale, & in Catalogo medicamentorum, quæ vires cordis tuentur, reponitur ab Auicenna *lib. de viribus cordis tractat*. 2. *cap. de Croco*: attamen immodicè ſi quiſpiam eo vſus ſit, in pallorem, capitis dolorem, caliginem oculorum, & demum in inſaniam maximè alacrem, & lætabundam incurret; ſic enim habet Auicenna *in loco dicto*: *Multitudo verò comeſtionis eius ſuperflue dilatat ſpiritum, & mouet ad extra, donec accidat propter hoc vt diſcedat à nutrimentali materia, & ſequatur inde mors*, &c. *Et lib*. 2. *tractat*. 2. *cap*. 129 ſic ait. *Dicitur quòd tres aurei de ipſo interficiunt lætificando*, &c. Quam ſententiam omnes deinceps comprobarunt. Hoc non aduertens Coquus quidam, qui vt alimenta eleganter condiret, vt maiorem palato gratiam conciliarent, in auium iure tantam quantitatem Croci diſſoluti iniiciebat, vt fœmina illo vſa continuè, in riſum ex interuallis ita lætabundum repentè incide

inciderit, à quo nunquam potuit leuari, quæ omnia ex Croci nimiâ quantitate eſſe ſuborta, non dubito. At ſi Crocum fuiſſe adulteratum inſtes, non repugno. Adulteratur enim ſæpe, inquit Dioſcorides *lib.1. cap. 23.* Argenti ſpumâ, atque plumbagine, ex quo æquè lethalia ſymptomata oriri, ac ex Argenti ſpumâ, verum eſt. Vnum certius, quod ipſe Dioſcorides ibi adiunxit, exitioſum eſſe ſi tribus drachmis ex aquâ potetur. Pro ſalute ergo, qua nihil charius, apud Galenum *lib. 7. meth. cap. 6.* miniſtri prudentes ad coquinariam artem eligantur, ne ſi fortè ægri præ faſtidio alimentum abhorreant, ipſi ad irritandum palatum, noua condimenta clàm imponant, quæ ægro nocere impensè queant: nam vidi fœminam illuſtrem, cui ab inſcio Coquo in ferculis iniecto ſucco Coriandri viridis in copia multa, nauſea ſuperuenit, & ventriculi debilitas adeò eam oppreſſit, vt cogeretur cibos illico vomitione reiicere. Hæc curata, Aloës vſu in pilulas redactæ, vini Abſinthitis potu, & roborantibus ventriculo admotis. Quibus autem dotibus debeat eſſe inſtructus Coquus, proponunt Varro, & Columella *in ſuis de re ruſtica libris elegantiſſimis.*

OBSERVATIO CXLV.

De Inſcitia Medicorum.

Inſcitiâ Medici, quidam emortuus.

SOlus *Deus languores ſanat,* inquit Meſuë *in præfatione practicæ ſuæ, & de frugalitatis ſolio produxit in largitate medicinam, benedictus, glorioſus, & excelſus Creator.* Huius ſolùm proprium eſt nec fallere, nec falli: *mortales cùm homines ſint, in multis peccant, quædam videlicet penitus ignorando, quædam malè indicando, quædam negligentiùs ſcriptis tradendo,* dicebat Galenus *lib.2. ſec. loc. cap.1.* Nam *ſupra captum hominis eſt nunquam errare, ſolius artificis quam minimum,* ex Gal.3.*progn.*41. quoniam *optimus Medicus aberrat aliquando,* 2.*Aph.*29.& *lib.1.ad Glauc.*1. præſertim in vita breui, & arte longa, ad quam nec ipſe Hippoc. peruenit, *ex ipſo in epiſt.num.*31. maximè cùm Medicus ſit artifex coniecturalis, coniectura autem licèt ad veritatem proximè accedat, aliquando fallit nos, ex Gal.1.*Aph.*12. quoniam eſt poſita in medio ſcientiæ, & ignorantiæ, *ex ipſo lib.1.de loc.c.1.* Ob hæc Hippocr.5.*epid.*27.& *l.* 2.*ſect.*4. & *lib.de oſſium natur.num.*17. ſe erraſſe ingenuè fatetur, & remediis nihil contuliſſe affirmat 7.*epid.*40.41. 62. 68. 86. Galen. 2.*de loc.*5. in ſeipſo ægrotante deceptus eſt, & alibi, ſæpe ſe ignoraſſe confitetur. Suos errores confeſſi ſunt Auic.6.4.*tract.*4.*cap.*22. Auenzoar *lib.*1. *tract.* 15. *cap.*13.& *lib.*2.*tract.*5.*cap.*13. Aretæus 4.*Chroniôn c.* 1. Alzaharauius *lib.* 31. *pract. ſect.* 1. *cap.*15. & alij Medicinæ phœnices fatentur palàm, ne quis decipiatur eadem ratione, qua quis antea deceptus eſt. At hoc eſt rariſſimum; errores verò quos proponimus, ſunt craſſiſſimi, & intolerabiles, in quos ſolùm gregarij iſti Medici paſſim incurrunt.

Medicus quidam ſenex, garrulus, aue Pica loquacior, & qui ſe ab Æſculapij familia oriundum, & Magnatum, Principúmque eſſe Medicum per vicos, plateas, fora, vbique paſſim, & qualibet vel minima data occaſione, iactabundus, & glorioſus, inflatis buccis proclamabat, cùm ad curandum mediocris ſortis hominem eſſet vocatus, qui febricula, ventris gurgulatione, diuturno alui profluuio erat correptus, ventre ſubturgido, pedibus inflatis, cum futuræ tabis, aut hydropis metu, longo tempore decolor in lecto iacebat, de ſalute ſua deſperans, me, annuente ægro, inuitus conſuluit. Conſilium adhibitum. Cúmque alui fluxus ex debilitate, & hepatis obſtructione pronatus, complicatiſſimus affectus, & difficilis curationis ſit ob multas cauſas, non phlebotomia, vt ille prædixerat, ſed aliis auxiliis eſſe curandum ægrum palam feci. Sed cùm ille non acquieſceret, excitans iurgia, & clamores, præfatus periculum, abij, diſceſſi. At ille, extracto ſanguine, ſolùm ob hepatis ardorem, ægrum exhauſit, qui reſolutis viribus poſt quatuor dies extinctus eſt. Rectiſſimè ergo à Galeno promulgatum *lib. de Theriac.ad Piſon.cap.*4. *Si quis miſer in methodici tanquam in alterius belluæ manus incidat, proculdubio morietur ex conſequutione dogmatis ab eo interfectus, quoniam vt à ſecta non recedat, inueſtigare cauſas non vult. At benè fortunatus ille qui ad rationalem Medicum acceſſerit, neque enim tam malis ſymptomatis facilè capietur, neque ob artem rationalis Medici mortem incurret, &c. Medicus ergò inſcitus ægrotanti altera fera, qui ita remedia ægris præſcribit, ac illi qui aleam iaciunt, quorum inutilia præcepta magnum ægrotis afferre ſolent incommodum,* vt ſcitè docuit Galenus *lib.1. epid. ſect. 3. com.*50. Conſule de horum nebulonum inſcitia, verſutie, & temeritate Ioann. Freitagium *in ſuis noctibus Medicis cap.*20.

OBSERVATIO CXLVI.

Medici errore, Podagricus obiit.

NVper in quadam celebri ciuitate, Medico cuidam ſeni, indocto, magnifico tamen titulo ob canos, & albicantes pilos ſuperbienti accidiſſe vidi, qui, poſtquam alij, arte, & eruditione inſignes viri, multas remediorum centurias, ægro calidiſſimo temperamento prædito, gracili, excarni, articulariis doloribus vexato ſine fructu præſcripſerunt, ſua, gloriabundus, velut ſtrepens inter Anſer olores, præſidia, quæ manus Dei vocitabat, ad ſidera efferens, artubus dolentibus, Vnguentum ex Sulphure, Nitro, Euphorbio, cum ſucco Artemiſiæ, & oleo de Piperibus paratum admouit. Hoc applicito, æger cùm eſſet calidiſſimus; ſæuiente dolore, exacerbata febri, vigiliis afflictus, motu priuatus, ſenſim contabuit, qui paucis pòſt diebus extinctus eſt. Sed hos ex Pædotribâ factos Medicos, tanquam ipſiſſimam peſtem, quam ſemper habuit, & habebit ars medica, vt fatuos, & ſtolidos, tanquam lapidem, non verberemus: nam citiùs tardus bos ſentiet admotos ſtimulos, quàm iſti recta conſilia obſeruabunt. Nam illis hæc ſunt ſuperflua, ac ſi aſino fabulam narres, vt cum Galeno loquar *lib.1.meth.1.& 4.de facult.c.* 3. de quorum ſtupiditate legendi Petrus Talpa *in ſuo lib. de indocto Medico,* & Ioannes Aubrius *lib. de vendicanda medicinæ dignitate,* & priùs prædixit Hipp.*lib.de lege, num.3.* §. *Imperitia malus theſaurus eſt, timiditatis, ac temeritatis nutrix.*

OBSERVATIO CXLVII.

Applicito cauſtico, Arthriticus occubuit.

MEdicus quidam contumelioſus, ſuperbus, inſcius, & audax, quùm diuitem inuiſeret arthriticum, ſe remedio quodam parti applicito, morbum hunc importunum, & cum quo Medici docti antea luctauerant, ſuperaturum haud inglorius pollicetur. Sermonis lenocinio, & ſpe ſalutis allectus æger, annuit illicò. Ille fermentum cum Cantharidibus parti afflictæ imponit, humorem parti tenaciter impactum, auxilij ope educturum ſperans. Vix decem pertranſierant horæ, quando ampullis excitatis, ſequutáque nigredine loci, humerum Gangræna occupauit, quæ cùm profundis ſcarificationibus, aliiſve medicamentis putrilaginem inhibentibus non

non cederet, & vſque ad collum ſerperet corruptio, nec pars ſphacelata ſectioni eſſet opportuna, factum eſt, vt reſolutis viribus obierit miſer. Atque hanc laudem Theſſalicus iſte inter multos ſpectatores eſt conſecutus, oſtendens explicatum ab Arthritide hominem, intra tres, vt promiſerat, dies.

OBSERVATIO CXLVIII.

Medicus, ignorantia ſua, ſibi ipſi mortem acciuit.

VIx deſcenderat Medicus quidam ab equo, quando ab hoc, recalcitrone ſanè & refractario, illi in femore ſatis magnus illatus eſt ictus, quem tumor, & dolor poſtea conſequuntur. Ad eum curandum alij amici vocati, conſilio Galeni *lib.4. acut.19.* ad præſeruandam partem, ne inflammatione tentaretur deinceps, ſtatim ſanguinem emittendum imperant. Sic enim habet Galenus: *Nos autem, & eâ non exiſtente venam ſecamus, quùm dolor vehemens, hominem ſtatim prehenderit, vel pars aliqua fracta fuerit, vel os ex loco pulſum ſit, vel alius quiſpiam articulus contractus, reductúſque ſit, &c.* Sententiâ Galeni prolata, reclamat ipſe, qui ſemper multum ſibi aſſumpſit, & veluti furore percitus inſtat vehementer, & vt putabat argutule, ex ea non inferri rectè ipſum eſſe phlebotomandum: nam Galenus ibi non loquebatur de ictu facto à calcitrone equo. Omnes ſubriſimus: nam mouerat Cornicula riſum. At nos pacato animo illum ſic fuimus alloquuti: Galenus ſub vno exemplo cætera dolorem inferentia comprehendit, vt patet ex ipſo *lib.3.acut.42.61.& 5. Aph.53.* & in methodo *lib. 4. cap. 6.* ſic ait: *Quippe ipſos Empiricos videmus, cùm lapſus ab alto quis ſit, aut aliàs plaga aliqua contuſas vehementer corporis partes habuerit, ad ſanguinis miſſionem confugere: quanquam idem homo paulo ante ſanus fuerat, prorsúſque redundantiæ ſanguinis expers, &c.* Nam venæ ſectio reuellit, inflammationem arcet, & ſanguinis impetum ad partem dolorificam, & imbellem ſuopte impetu decumbentis coërcet. Mihi, hæc & alia ratiocinanti, neque aures præbuit, nec aliorum vota approbans, & immorigerus, ſibi vnquam venam ſecari permiſit. Quare factum eſt, vt confluente ob dolorem affatim ad partem ſanguine, inflammatione aucta, & ſequuta Gangræna, quæ nullis auxiliis ceſſit deinceps, poſt ſeptem dies animam efflauerit.

OBSERVATIO CXLIX.

Hydropicus, Medici pertinacia, ſubitò emoritur.

GEneroſus quidam vir Aſcite biennio laborauit, quem clamoſa, & inextinguibilis comitabatur ſitis, cum iugi, tenuique febricula coniuncta. Aderant obſtructiones internæ cum flatuum copia multa, & alia, quæ huius claſſis Hydropicos ſequi ſolent. Multis præſidiis à ſuo Medico tractatus, ſemper ruebat in peius. Ille cùm vellet eſſe ſolus in præſepe equus, doctos in conſilium nunquam admiſit. At reclamantibus affinibus, vel renuente eo, alij conuocantur, re, & opere celeberrimi. Collegium inijtum. Varij variam, doctè tamen & eruditè, remediorum ſyluam propoſuere. Ea ſunt Hydragoga, Trochiſci, Emplaſtra, Vnguenta, Thermales aquæ, Sudorifica, Roborantia, Veſicatoria in crutibus excitata, Phœnigmi, vſtiones, ſcarificationes, & fontanellæ, demum imperatum exercitium, conſultus meri potus, cum exiccante diæta

A coniunctus. Ex vltimis, primus, ſolùm Paracenteſi vtendum eſſe prædixit, quod auxilium eſſe huic morbo præſtantiſſimum, cæteris non conferentibus, docuit Hippocr.6. *epid. ſect.7.text.11.* in hunc modum. *Tabeſcentes ſtatim vrere, Hydropicos citiùs ſecare oportet*, & *lib.6. Aphor.27.* id affirmat, & pluries Galenus edocuit; quod præſidium, etſi veterum aliqui condemnent apud Cælium Aurelianum *lib. 3. tardar. paſſion. cap. de ſectione Hydropicorum*, ob multas rationes, quas ſoluunt Valleſius & Hollerius *in com. Hipp. loc. nuper citat.* tamen, eius efficacia & ope, plurimos ſalutem fuiſſe adeptos, narrant Paræus *lib. 7. cap.12.* Muſa *in com.cit. Aphor.* Michaël Ioan.Paſchal. *lib.2.prax.c.44.* Laurentius *lib.1. de re Anatomic. q.16.* B & alij. Poſtremus, qui pro curanda ægri domo ſtipendium habebat, quùm ſenior eſſet, ſic eſt præfatus.

Rectè quidem à veterum ſcientiſſimis eſt proditum, ad ventilanda interna viſcera, ſitim incompeſcibilem mitigandam, nullum aliud eſſe præſtantius venæ ſectione auxilium, qua de cauſa, vt cætera in poſterum fœliciter eueniant, ad remittendum incendium internum, leuandam naturam, ad priſcorum mentem, ex Baſilica cruorem exhaurirem. Sic fecit Hippocrat. cum Galeno *lib. 4. acut. text. 11.* Sic ipſe *lib. de curand. rat. per ſang. miſſ. 12.* in crudorum humorum copia, bis in die ſanguinem emiſit. Sic in Priapiſmo *lib. 14. meth. 7.* Sic in Palpitatione, *5. de loc. cap. 1.* Sic in ſuffocatis præ gelidæ potu venam C ſecant Dioſcorides *lib. 6. cap.3.* Paulus *lib.5. cap.vltimo.* Sic in Mirachiali affectu *3. de loc. cap. 7.* Si ergo in morbis, qui à flatuoſo, meréque frigido humore oriuntur, veteres ſanguinem extrahendum prædicant, cur in hoc ægro Aſcite laborante, in quo ob nimium calorem Iecur æſtuat, ſanguis aduritur, & natiui caloris ſubſtantia diſſipatur, ſecuriſſimè non adminiſtrabitur? vt commendat Auicenn. 14.3. *tract.4. cap. 15.* qui in Tympanite ſecat venam. *§.& phlebotomia quidem non ingreditur in hoc capite, niſi raro, &c.*& 4. 1. *cap.20.* in Hydropiſi ſanguinem emittit in parte dextra ſupra Hepar. Firmant Lupéus doctiſſimus, qui omnia opera Galeni eruditiſſimis Scholiis illuſtrauit, D *in com.89. lib. 4. de rat. vict.* Petrus de Peramato *lib.de vacuand.rat.cap.29.* Mercatus *lib.4.de morb.intern.cap.6.* qui in Aſcite, quando ex Hepatis phlogoſi oritur hoc malum, ex ſaluatella ſanguinem euacuant.

Collegio in tam diuerſas ſententias diſtracto, exequenda auxilia in ſequentem diem Medici diſtulere, vt re bene penſata, præſidium ſecurius celebraretur. *Qui enim ad propoſita reſpondet velociter, vix Medicus putandus eſt*, dicebat ſententioſus Damaſcenus, ſic referente Nicolo *ſerm. 1. tract. 1. diſtinct.2. cap. 11. prope fin.* quoniam *qui citò reſpondet, ceu facilè dubitabundus eſt*, ex Rhaſio 6. *Aph.40.quod enim paulatim fit, optimum eſt*, ex Gal. *lib. 1. de fract.48. & 2. prorrhet. 17.* quieſcendo enim anima fit ſapiens, *quamdiu enim cerebrum quieuerit, tamdiu homo ſapit*, ex Hippoc. *lib.epiſt.* E *num.30.epiſt.19.* & *lib.de morb. ſacro, num.22.* nam *qui reprehendit ſedulò, ſeipſum afficit contumelia*, dicebat diſertiſſimus Gal.*lib.3.epid.ſect.1.com.4. prope fin.* Quare redintegratis viribus, in altero die, Iunior ſic præfatus, omnem de hac re dubitationem, & veluti caliginem, dilucida oratione diſcuſſit.

Scitum eſt ab omnibus, qui vel prima Medicinæ limina ſalutarunt, paracenteſim non eſſe adminiſtrandam, ſi Hydropicus tabidus ſit, vires ſint languidiores, febris adiuncta, viſcera habitualiter affecta, interna putredo ingens, ex aqua nimiùm putrefacta contracta: hoc tempore, ſi interaneis corruptis ſectionem tentes, nihil aliud facies, quàm exhauſtis ſpiritibus, cum effusa aqua corpus moribundum citiùs interficere: quapropter temeraria eſt tunc

tunc curatio hæc, quo tempore nihil aliud fit, quàm quòd, quæ tempeſtiuè ſuſcepta contuliſſent, celebrata ſeriùs infamantur auxilia. Cùm ergo hæc omnia in hoc ægroto adſint, viréſque ſint debiles, & morbus ſit diuturnus, cane & angue peiùs fugienda paracenteſis eſt.

Quare cùm ex morbo valdè progreſſo, vires in eo deficiant, explodenda venæ ſectio eſt: ſi autem Galenus ſanguinem emittit, id facit, quando ex retentis vacuationibus oritur hoc malum. Roborantia ergo ſalutaria ſunt, parata ex ſpeciebus Dialaccæ, Diacucurmæ, Trochiſcor. de Rhab. Abſinth. ex quibus, cum Conſerua Zingiber. Anthos, Citri, Eryngij, additis Diacymino, Dianiſo, Diagalanga, Diacinnamomo, cum Syrupo de Eupatorio fiat Electuarium cum Mithridatio, & Theriaca. His dictis cæteri dedere manus.

Sed cùm morbus iis non conſaneſceret, ſitiſque & febris eum opprimerent, & nimio Caumate preſſus, anxietate quateretur immaniter, ſuum Medicum vocat; hic, æſtui ſolùm, & feruori interno attentus, ſanguinem imperat emittendum. Æger cùm nullum ex celebratis præſidiis commodum ſentiret, maluit illius pertinaciter contendentis opinioni, quam aliorum peritorum eam obnixè reprobantium voto adhærere. At vocato Chirurgo, & extracto ſanguine ex Baſilica vena, toto ſeroſo, & aqueo, æger poſt dimidiam horam, illis adhuc præſentibus, ſyncope correptus, frigido ſudore madidus, toto corpore liuidus, ſtertens citò occubuit.

OBSERVATIO CL.

Medici ignauiâ, æger vitam finit.

QVoniam in male feriatorum Chymicorum torporem ignauum, ac turpiter deſidentem ruditatem perducti ſumus, in amœniſſima, facundiſſimáque Galeni Pomœria ingreſſi, inuenimus ſententiam laudatiſſimam, quæ eſt prima inter cætera, quæ ſcienter admodum ille, nec citra rationem, ſummámque ſcientiam protulit Axiomata: ſic enim habet ſyncerioris Medicinæ inſtaurator diligentiſſimus *lib. 3. de facult. naturalibus cap.* 10. *Quiſquis enim nôſſe quid ſupra vulgum debebit, ſtatim non natura modo, verùm etiam primis doctrinarum rudimentis, multùm cæteris præſtet oportet. Idem vbi iam adoleuerit, veritatis inſano quodam teneatur amore, veluti afflatus; tùm ſine vlla diei, noctiſve intermiſſione properare, ac contendere, ea quæ à clariſſimis veterum tradita ſunt, diſcere: eadémque vbi didicerit, iudicare: multóque tempore explorare, ac conſiderare, quæ rebus ſenſui patentibus conſentiant, quæque rurſus iiſdem diſſentiant: ac ſic illa quidem ſuſcipere, hæc reſpuere. Atque huic quidem admodum vtiles fore libellos noſtros ſpero, (erunt autem huius generis omnino pauci:) reliquis opus hoc perinde fore ſuperfluum, ac ſi quis aſino fabulam narret, &c.* O ſententia digniſſima cedro! putant enim ſcioli quidam non eſſe neceſſe ſtudere, vt eſt in Prouerbio, ſed ſtuduiſſe. Hac ſententia tanta munitus, nihil vnquam ægris præſcripſi, quod non eſſet priùs ex librorū lectione frequenti comparatum. Hæc ſalutaria præcepta ſenex quidam Paracelſicus, ignarus, & rudis, parui pendens, vocatus in prima die ad curandam continentem febrem, quæ iuuenem euſarcum, & quadratum, ſæuiſſimis ſtipata ſymptomatis, inclementer exercebat, exacta diæta, ſpiritu Tartari, & Sulphuris, ſolùm eſſe minuendum, & abſumendum ſanguinem imperauit. Accedens ego, quum ab efferueſcentis ſanguinis copia febrem ſcaturire agnoſcerem, ſubita, & copioſa venæ ſectione, ad normam Galeni, vbique paſſim eam celebrantis, eſſe curandum illicò prædixi, nam *occaſio præceps*, dicebat Diuinus ſenex *lib.* 1. *Aphor.* 1. Superueniens ille, textûs & auctoritates Galeni flocci faciens, eas, argutulorum iuuenum tricas, & ineptas nugas appellans, aſſiſtentes in ſui votum adduxit. At æger ſanguinis ſaburra, velut ſarcinâ preſſus, in varias figuras ſe iactans, inquietus, & implacidus poſt 12. horas, ſuperueniente exiguo ſudore, occupatus delirio, vitam finiuit, cui poſt mortem, ſpatio quatuor horarum, ſanguinis copia tanta per nares exiuit, vt libras tres æquaret. Tu verò hos Paracelſicos apagè, quorum præſtigiis, deliramentis, & fabulis ſcatet Europa, & præſertim Germania tota.

OBSERVATIO CLI.

Quidam febri vehementiſſima oppreſſus, inſcitia Medici ad fauces mortis deductus, magna prudentia curatur.

INciderat in vehementiſſimam febrim quadragenarius ſatis robuſtus, quæ licèt imputris ſanguinea eſſet, & mitibus ſtipata ſymptomatis, eum tamen vigilia, Cephalalgia, ſiti, & faſtidio biduo malè confecerat. Vocatus Medicus, cum quo, tempore ſanitatis, æger arctiſſima amicitia erat deuinctus. Hic, cum pulſum, ob copiam grauantis plethoræ inueniret paruum, & debilem, hac de causa phlebotomiam in hoc morbo tam neceſſariam prætermiſit, ignorans rarò accidere, vt primo, ſecundóve die morbi vires imbecilles cernantur, monente Galeno *lib.* 10. *method. cap.* 2. *in fin.* Sed cùm æger in quarto die, ob ebullitionem humoris, conatum naturæ, & criſim, immani febri premeretur, cum lingua ſcabra, & ſicca, nam in ſtatu omnia fortiora apud Hippocrat. 2. *Aphoriſm.* 29. & concocta materia, & rarefacta, quæ in genere venoſo erat infixa, vires eſſent magis liberales, Medicus, vt prætermiſſæ venæ ſectionis defectum reſarciret, illicò ſanguinem emittendum imperat. Parentes timent, renuunt, me vocant. Ego, re benè penſata, eam interdico: nam futuram criſim per ſudorem præ foribus adeſſe coniecto. Rigore enim frequenti tentabatur æger, extima calebant, facies erat valdè rubra, in cute ſuauis quidam ſentiebatur calor, & pulſus erat vndoſus, mollis, & altus, qui teſte Galeno *lib.* 2. *de præſag. ex pulſibus cap.* 9. ex humiditate arteriæ, facultate modicè affecta, conatu naturæ, & vitium firmitudine emanat, ex Gal. *lib.* 3. *de criſib. cap. vlt.* quare bono animo ægrum eſſe iubeo. Medicus enim generoſus, & arte Hippocratica dignus in his inopinatis euentibus non debet perterreri, ſed exitum morbi prædicere tenetur, *neque debet multùm timere mala quæ præter rationem eueniunt, talia enim ſtabilia non ſunt, neque multum durare, & permanere conſueuerunt*, ex Hipp. 2. *Aph.* 27. Nam, vt doctè Galenus monet *in com. tantum abeſt vt hæc malum aliquod ſignificent, vt nonnunquam bonum iudicium haud ita multo pòſt futurum enuncient.* His dictis miniſtri nuntiant ægri cutem eſſe madidam. Tunc ad proliciendum ſudorem grana quatuor lapidis Belzaartici cum vnciis duabus aquæ ſtillatitiæ papaueris rubri propino, cuius aquæ vires pro prouocando ſudore ſunt eximiæ. His factis poſt dimidiam horam emanauit ſudor multus, calidus, vniuerſalis, & cùm eſſet excretus in quarto die, qui eſt iudicatorius, febrim integrè ſedauit, nam hic eſt optimus, ex Hipp. *lib.* 1. *prognoſt. text.* 22.

Per tranſennam hîc notabis duo, quæ hunc triobolarem Medicum perturbarunt. Exiſtimabat enim diem quartum decretorium non eſſe, cùm in criſimorum numero non reponatur ab Hipp. *l.* 4. *Aph.* 36.

&

& licèt eſſet iudicatorius, rarò decernit, ex Galen. *in com.* & firmat ipſe *lib.3. criſ. cap.4.* Sed hoc intelligendum eſt de bilioſis morbis, nón de ſanguineis, qui per pares mouentur dies, & frequenter in quarto iudicantur, vt adnotauit Amatus *in initio tract. de diebus decretorijs.* Hoc modo apud Hippocr.3.*progn.1.* *ſimpliciſſimæ febres, ac ſignis firmatæ ſecuriſſimis, quarto die, aut citiùs finiuntur.* Sic ſudore multo Pericles in quarto eſt iudicatus apud Hippocr. *lib. 3. epid. ſect.3. text.77.*

Deinde timenda eſſe multum ſigna critica, veluti indignabundus contra me, ſtriata, perfrictáque fronte, inculcabat, quia non ſunt præter rationem, vt Galenus falsò prædixit *in com.* nam criſis à natura fit, quæ ſumma cum ratione, & ordine operatur. Miratus ſum valdè, vnde hic tantum dubium hauſerit, tam arduum, aſperrimum, & à nullo propoſitum eorum, qui Aphoriſmorum ambages hactenus ſunt interpretati. Sed tu huic nodo, hunc cuneum impone: licèt enim hæc ſigna à natura excitentur, quæ certis legibus, & ratione procedit, non ſunt periculoſa, quia eueniunt præter rationem noſtram: ne ergo ea timeas, neque damna imminentia pertimeſcas; quoniam à conatu naturæ, à maiori ebullitione, & rarefactione humoris, ob pugnam naturæ cum morbifica cauſa originem ducunt: nam poſtea ſubſequitur ſalus. Sic *in ſtatu omnia fortiora,* ex Hipp. 2. *Aphor.* 30. quoniam *vehementes ſunt tunc acceſſiones febrium, vigiliæ, dolores, faſtidium, ſitis, morbus tamen multò melior, quam in principio,* ex Galen. *eodem lib. Aphor. com.29.* Coctio enim quæ in ſtatu fit, 3. *criſ. cap.5.* facit ceſſare putredinem, apud ipſum *in art. medica, cap.84.* Quare ſi hac ſolutione Galeni mentem interpreteris, tutus incedes; dummodò circumforaneos iſtos Medicos contemnas, & profeſſos, qui *quotiès accedunt ad ægros, totiès peccant,* monente ſic Galeno *lib. 1. de dieb. decretor. cap. 11.* Nec enim naturæ motum certum obſeruant, quæ ordinatis legibus vtitur ſemper in animantis commodum, quum ſit morborum medicatrix, & criſis auctor, dum robore ſuo vtile ab inutili ſeparat, & excernit, ſic monente Galeno 2. *de vſu part.* 17. & 2. *Aphor.*13. De cuius prudentia, & prouidentia pulchra ſatis propoſuit ad Galeni mentem elegantiſſimus Ioubertus *lib.1. paradox.6.*

OBSERVATIO CLII.

Medicus inſcius, in præſagiendo aberrat ſemper.

ANnotatione dignum Theorema eſt, prolatum à primo artis noſtræ conditore, *in lib.4. epid. text. 81.* Ægros prope mortem melius habere: nam puer in Hippologi villa conuulſus, ceſſante conuulſione, mortuus eſt. Et Galenus *lib.1. prorrhetic. ſect.2. com.17.* narrat ægrum adſtante veneno interno, in quarto die, & ſequentibus meliùs habuiſſe, qui illico tabefactus interiit. Sic Hermocrates *lib.3. epid. ſect. 1. text. 2.* lethali morbo correptus, ſine febri, cum ſomno, & ſana mente mortuus eſt, in cuius contextûs interpretatione, admiranda eloquentiſſimè protulit Galenus, repetit *in lib.6. epid. ſect. 2. com.43.* Ob hæc ſapienter admodum Auicenna 2. 4. *tract. 1. cap. 92.* in hæc verba prorumpit: *Quum homo habet febrim inceſſiuam, & inuenit alleuiationem, & quietem caliditatis ſubitò abſque criſi manifeſta, cum euacuatione, aut permutatione, & ſine extinctione vltima, & ſine permutatione de aëre ad aërem in regione vna, aut in duabus regionibus, & quieſcit quod eſt in pulſu de velocitate, & inuenitur ſicut tranquillitas, tunc iudica quod morietur velociter, &c.* Huius euentûs multiplex eſt cauſa, quòd pereunte ſenſu, & ceſſante facultatum actione omnia miteſcunt ſymptomata, quia ceſſat naturæ conatus, & pugna. Deinde ceſſante coctione remittuntur dolores, & febres, vt incipiente Gangræna in parte inflammata ſæpe contingit. Et præ debilitate facultatum ceſſant excrementa moueri, & vapores eleuari ad partes principes. Demum quibuſdam abſcedunt excrementa ad tempus à partibus præcipuis, facultate extremos conatûs apponente.

Hæc veriſſima documenta in conſultatione cuiuſdam ægri propoſui, qui ex febri maligna ſæuis ſtipata ſymptomatis decumbens, poſtquam preſſus anguſtia cum morbo laborioſè luctauerat, tandem illius feritate deuictus ceſſauit à pugna, & videbatur ab omnibus, & à Medico rectiùs valere, quia febri carebat omnino, & mente ſana ad oblata meliùs ſe habebat; quare vt de morbi ſtatu iudicium ferrem, vocatus, inuenio ægrum hilarem, & bonæ ſpei plenum, ſed ita languidiſſimo pulſu præditum, vt vix perciperetur: vrina erat crudiſſima, nulla præceſſerat concoctio, nullus abſceſſus, oculi ex interuallis perturbati. His viſis, mortem prædixi: *quæ enim ſine ſignis finiuntur, malignius retrocedunt,* ex Galen. 3. *de criſib. cap.6.* & prænunciauit Hippocr. *lib. 2. Aph. 27.* dum dicit: *Iis, quæ ſine ratione leuant, fidere non oportet:* Ille contrà, ægrum ſanum eſſe prædicabat. At hic, poſt duas horas, lingua obtremiſcente, & ſequuto delirio, iuxta oraculum Hipp. *lib. 1. prorrheticor. text. 20.* animam efflauit, & præſens Medicus, habitus inſcius ac ignarus, rubore ſuffuſus, pudibundus è domo diſceſſit. O peſtis hiſce noſtris temporibus populariter graſſans! ô dolenda medicaſtrorum clades! ô abortiui Medici! immò in præſagiendo temerarij, fatui; præcipites, qui diuiniſſimum Galenum negligitis rectorem in dictis locis? ne deinde, dum mors contingit, vel fefelliſſe, vel ignoraſſe videamini; quod belle docuit Celſ. *lib.5. cap.26. in initio.*

OBSERVATIO CLIII.

Hecticus, ſuperbiâ, & dolo Medici, violenter occumbit.

LAborauerat Anglus quidam, gracilis, & raræ contexturæ, ad iram maximè propenſus, febri continenti biliosa citra putredinem, quæ adeò illum macerauit æſtatis tempore, vt nullum non adhibitum præſidiorum genus contempſerit. Hæc, ob ſubiecti calidum intemperamentum, & temporis exuberantem calorem citò in hecticam tranſmigrauit, ita vt æger extenuatus, & excarnis, tabe afficeretur euidenter. Huic, præter humectantem victum, & reliqua intus, & extra applicita, quæ aridum corpus renutriunt, & viſcera ſqualida demulcent, Balneum conſului per plures dies. Cùm autem lapſus ex ſiccitate periculoſus ſit, & veluti immedicabilis, quia ſiccitas eſt multùm reſiſtiua, & corrigitur per humiditatem, quæ pigra eſt, & in agendo iners, idcircò ex eo nil leuatus eſt, quare lac aſininum ei conſului. At cùm *corpora quæ longo tempore extenuantur, lentè reficere conueniat,* iuxta ſenis edictum 2. *Aphor.6.* factum eſt, vt lactis ope proficeret, ſed perparùm. Affines acquirendæ ſanitatis auidi, me inſcio, alium ſenioſem conuocarunt. Hic mirâtur valdè, cur tam longo tempore, tantis applicitis auxiliis, æger non conualeſceret, & ſic iurgioſus, & in me ſtomachabundus plura incompoſita verba iactauit inſolenter. Illi reſpondi, Medicum omnes languidos ſanare, eſſe impoſſibile, ex præſcripto Hippocr. *in præfatione ad libros prognoſticôn:* nam vt diſertè ait Galenus *lib. 6. epid. ſect. 8. com. vlt. tunc denique officio noſtro functi ſumus, cum omnia effecimus quæ ratio nobis ſuppeditat, & longus vſus, peritiáque commonſtrat,* quoniam, Hippocrate

pocrate auctore *lib. 4. acut. 22. vbi corpus imbecille ſit, morbus præualet: vbi autem morbus præualuerit, remedium non habet.* Repetit Galenus *lib. de totius morbi temporibus cap. 5.* Ille, vt erat animi immorigeri, & refractarij, ſermonem meum interrumpens, pedibus humum pulſans, & præ ſuperbia, & ira, velut amens factus, ſic præfatur: Niſi multum tibi, etſi iuueni tribuerem, nihil horum toleraſſem: nam quæ Lippis nota ſunt, mihi velut ignaro ſuades: cæterùm per duas ſeptimanas ſine me huic ægro ex mea ſententia proſpicere, & ſanum eum penitus conſpicies. Sed cùm vnicuique ſuauis ſit ſalutis ſpes, illico ei velut veraci, adhibita fuit fides, adeò vt me reiecto, illum amplecterentur, qui ſolum febri attentus, quam ex humore craſſo pronatam putabat, non alterantia, ſed violenta purgantia ſæpius conſuluit, quibus iecur incanduit, ſpiritûs commoti, ſanguis abſumptus, caro liquata, & ſic colliquante fluxu miſer tabefactus, vitam cum morte commutauit. Caue ergo ſuperbos, & inſolentes, quibus ſolùm arrident ſua: nam humilibus multa bona in medicâ facultate contingunt, vt Philoſophorum ſapientiſſimus protulit Senecâ, *Epiſtola 82.* adeò *indelebile vitium eſt ſuperbia, præſertim ſi cum ignorantia fuerit coniuncta*, auctore Galeno *lib. 13. meth. cap. 15.*

OBSERVATIO VLTIMA.

Medici imperitiâ, quidam interfectus.

Annus agitur trigeſimus quintus, ſi rectè recordor, quo ad quendam illuſtrem ægrum accitus, eum truculento ventriculi dolore, citra febrim, à craſſo, terreſtri, tenacique humore ſuborto, cum flatûs nebuloſi copia multa, laborare conſpexi. Ecce ingreditur pleno paſſu Medicus, qui prima facie mihi bardus viſus eſt, & ad arandum magis, quàm ad curandum natus, & erat ex eorum numero, qui ex conducto Medicinam apud Conimbricenſes addiſcunt. Nam illi erant patulæ nares, adſtricta, rugoſáque frons, demiſſum ſupercilium, venter ſubtumidus, turgidus vultus, miluini oculi, & retrogradi, pedes curti, quæ omnia ſtoliditatis manifeſta

A ſunt indicia, ſi Philoſopho fides eſt adhibenda, *in libris de Phyſiognomia.* Hic cùm eſſet ætate prouectus, albicantibus pilis ornatus, inflatis buccis, perfrictáque fronte morbi cauſam indiſtinctè propoſuit, & neſcio quæ prauè prolata verba obmurmurans, alta voce loquutus, concludit, ægrum Carthartico ad euacuandos craſſos humores illicò eſſe expurgandum, parato ex Diaphœnico, Sena, Epithymo, Agarico, Carthamo, & Hermodactylis. Hoc medicamentum, dixi ego, non approbo in prima die, iuxta Galeni mentem; ſed alia reuellentia priùs adhiberem auxilia, Anodyna, intus, & extrà oblata, enemata, quæ tum leniunt, tum ventriculum à mucoſis humoribus ſuauiter exonerant; nam exhibito, in initio doloris hanc partem infeſtantis, medica-
B mento expurgante, humor à toto in dolentem confluet partem, vnde ſæuior dolor, inflammatio, & mors ſæpe contingunt. Sic enim habet Galenus *lib. 13. meth. cap. 11. Siquidem longiſſimè à tentata fluxione parte, quod redundat reuellere, nequaquam ad eam trahere conuenit. Hac itaque ratione, nec ſi ventriculus, aut inteſtina phlegmone occupari iam cœperint, medicamine quod aluum deiiciat, vti conueniet, &c.* Hac tanta Galeni ſententia non reſipiſcens, in propinando Pharmaco pertinaciter inſiſtit, & cùm eſſet me ſenior, affines eius votum libenter admittunt, ſed ab aſſumpto medicamento, poſt quatuor horas, exaſperato dolore, æger miſerrimè ſingultiendo vitam finiuit. Sed hos præſtigiatores, qui licere ſibi
C putant impunè homines occidere, cum ſua inſcitia relinquamus. Eorum fraudes, contumelias, Adulationem, Latrocinium, Superbiam, Audaciam vbique patefecit Galenus, & præſertim *lib. de præcognit. ad Poſthum. ferè per totum, & lib. 1. meth. cap. 1.* & fusè retulit Plin. *lib. 29. cap. 1.* quorum ſtupiditatem nec Apollo cum Muſis ſanabit vnquam, aut Europa deteriorem ſentiet peſtilentiam, nec ſenſit ipſe Cranon. Quare dũ hæc contemplor, animi angore diſrumpor.

Nunc vellem facunda forem, dolor artibus obſtat;
Ingeniúmque meis ſubſtitit omne malis.
Non mihi reſpondent veteres in carmina vires,
Plectra dolore tacent, muta dolore Lyra eſt.

AD

AD LECTVM LECTOREM.

PERORATIO.

MVLTA quidem, Lector Candide, *ardua, mirabilia, Dædaleis Labyrinthis obſcuriora per vniuerſam medicam materiam digreſſi, indagine, ni fallor, mirificâ ſumus rimati, in quibus ſapientiſſimi Medici, quos hucuſque clariſſimos habuit ætas noſtra, naturæ vberrimè luxuriantis, procelloſum, latiſſimum, & ſcopuloſum Oceanum ingreſſi, vix portum attingere potuerunt. Poterant & plura, ſed nobis in vaſtiſſimâ rerum congerie, perpulchra ſolùm, vtilia, & abdita deſcribentibus, ſeruare temperamentum quoddam præſtabilius viſum eſt. Non ambigo plurimos eſſe, qui poſtquam legerint, ea Timoniano dente inceſſant, vel etiam Vatiniano proſequantur odio, inuidi, alienæ famæ detractores, quorum virulento morſu conuulnerata plerumque exareſcunt omnia. At hos inſtabiles faciamus miſſos, qui tam pertinaciter in calumniando ſtabiles ſunt, vt in ſuâ inſtabilitate, & malignitate iam conſenuerint; ſunt enim huiuſmodi amœnitatum rudes, hoc eſt medicarum auſcultationum exortes, & limo, cœnóque obluteſcentes, totum diem, ludis, dicteriis, facetiiſque pertranſigunt. Nos contrà ſoli litterarum ſtudio addicti, non fucatam, non palliatam, ſed præclaram Medicinæ ſcientiam affectamus, ex quâ, velut ex equo Troiano, innumera prodit ſapientium Medicorum caterua, & veterum more omne ſcriptorum genus excutimus: maximè cùm in eorum lectione, omnium ferè parcamus famæ: nec enim infectam cruore gloriolam captamus ſemper, aut Satyram condimus. Quod reliquum eſt, ſi quæ è ſpeculationum altitudine tibi dantur feriæ, peruelim altero ſaltem oculo hæc reſpicias quandoque, ſed ita, vt ne virgulæ Ariſtarchi parcendum cenſeas, vt tantâ commonitus cenſurâ ſtylum vertere condiſcam, ſcripturus mox quæ cedro digna ſint, lemniſcóque ornentur. Hoc nil facere gratius poteris, nec quod grauiſſimo ingenio tuo ampliùs congruat, & hoc nomine gratias tibi teſtatura poſteritas eſt: ſicut enim ex attritu ferri, & ſilicis elicitur ignis, ſic ex mutuâ diſceptatione in Democriti puteo deliteſcens eruitur veritas. Si verò è litterarum penu quicquam fuerit depromptum, quo te viciſſim promereamur; tuo voto noſtra accreſcent præſidia: nam infœlicis ingenij arbitror, non ſe publico natum bono credere. Hæc nimirum ad æternam gloriam via. Hac in primis ratione Deum induimus, dum illius quà poſſumus, & fas eſt, exuperantem imitamur liberalitatem. Duo me ſolantur ſolùm, & quòd in arduis ſat eſt voluntas ſola, & quòd in his exemplis delineandis nihil finxi, mutaui, falsò addidi, ſed tantùm hiſtoriæ veritatem, ſine fuco, & fallaciis expoſitam, vt meis oculis accidiſſe vidi, ſyncerè, ſicut bonum virum decet, Deum timentem, & publicæ vtilitatis*

litatis

litatis amantiſsimum, propoſui. Nec obtrudas, quod in quibuſdam recitandis extra obſeruationis modum ſim aliquando longiuſculus; nam præterquam quòd illuſtrium virorum auctoritas, quâ ornantur in cauſâ fuit, vnde celebrem doctrinam, haudquaquam ex triuio haurire poteris, etiam nos coëgit affectûs, de quo ſermo eſt, obſcuriſsimi modus implicitus, & à Iuniorum pauciſsimis diſſolutus, pro cuius explicatione ſæpe pluribus opus eſt machinis. Sed ne ego dum breuitatem præfero, ſim prolixior, Valeas, opto, qui legeris liuore depoſito.

Pro coronide præſtabo ſummas gratias Immenſo Deo, omnium bonorum vberrimo largitori, cuius ope & auxilio, hoc opus inchoatum, ad extremum faſtigium deductum eſt. Quare gratitudinis, & obſeruantiæ ergò laudes in æternum canam Patri Pientiſsimo, Miſericordi, Regi ſæculorum inuiſibili, Immortali, ſoli Sapienti, Excelſo veritatis tutori, admirabili Seruatori, Sacroſancto Archiatro, in quo omnis medela repoſita eſt, cui ſit honor, & gloria in ſæculorum ſæcula æterna. Amen.

Finis Libri tertij & vltimi, de Praxi Medica Admiranda.

INDEX LEMMATVM OBSERVATIONVM LIBRI PRIMI.

De Capitis, & Spiritalium partium affectibus.

OBSERVATIO I.

1 *AD regenerandos, & denigrandos pilos, auxilium peregrinum.* pag. 1.
2 *Porrigo, Anguium decocto curata.* ibid.
3 *Porrigo importuna, balneo ex vrina curatur.* ibid.
4 *Reſtricto, medicamentorum vi, humore ex capitis vlceribus emanante, recenter nati ſubitò occumbunt.* 2
5 *Sine cerebro vixit quidam tribus annis.* ibid.
6 *Cultelli dimidium octennio intra cerebrum latens citra noxam.* ibid.
7 *Cephalæa diuturna concuſſus, expulſo per nares verme miro, conualuit.* ibid.
8 *Sæuus capitis dolor, excitato fonticulo in ſumma manu curatur.* 3
9 *Immanis temporum dolor cum eorum palpitatione coniunctus, hirudinibus temporibus affixis curatur.* ibid.
10 *Contumax Cephalæa, ſecta in cantho oculorum vena, curatur.* ibid.
11 *Dira Cephalæa, vena ſecta in fronte curatur.* ibid.
12 *Immanis Cephalæa, cauterio in vertice capitis excitato, ſanatur.* ibid.
13 *Phrenitis ſæua, artificioſa vacuatione curata.* ibid,
14 *Phrenitis confirmata, cucurbitula in ſincipite ſcarificata, curatur.* 4
15 *Phrenitis vtiliter in lethargum tranſmutata.* ibid.
16 *Phrenitis conclamata philonio curata.* ibid.
17 *Lethargus cauterio curatus.* ibid.
18 *Lethargus critica ſurditate ſolutus.* ibid.
19 *Apoplecticus pro mortuo habitus, poſt duorum dierum ſpatio reuixit.* 5
20 *Apoplecticus apparente cruenta ſpuma, conclamatus, ſanguinis miſſionis ope mirabiliter liberatur.* ibid.
21. *Epilepſia ſæua à ſanguine orta, copioſa venæ ſectione curata.* ibid.
22 *Epilepſia è pollice excitata, cauſtico pollici laboranti impoſito, curatur.* ibid.
23 *Epileptici Syrupo Nicotianæ curati.* ibid.
24 *Ab Epilepſia ſæua, vomitûs ope præſeruatus.* 6
25 *Auxilium contra Epilepſiam præſtantiſſimum.* ibid.
26 *Epilepſia poſt partum ſæua, hirudinibus internæ vteri parti admotis, curatur.* ibid.
27 *Epilepſia ab vtero grauidæ correptæ, ſecta vena in talo, tutò curatur.* 7
28 *Nonimeſtris Epilepſia apprehenſa, hirudinibus ſuper mariſcas affixis, conualuit.* ibid.
29 *Epilepſia grauiſſima frequenter concuſſus, ſecta ex interuallis Saphena, ab ea præſeruatur.* ibid.
30 *Epilepſia actu fluentibus menſtruis, venæ ſectione in lepore naſi, curatur.* ibid.
31 *Epilepſia fortiſſima, Stibij ope curata.* ibid.
32 *Epilepſia ex vlcere antiquo in lepore naſi occluſo ſuborta, aperta fontanella in tibia, curatur.* ibid.
33 *Fœmina tres filias enixa, illicò poſt partum Epilepſia forti concuſſa, occubuit.* 8
34 *Ex ſubito, & inopinato bombardarum terrore, puer Epilepſia correptus, & mortuus.* ibid.
35 *Ex vrinarum Anadrome Epilepſia correptus, magno labore curatur.* ibid.
36 *Epilepſia aliquando hæreditaria.* ibid.
37 *Ad Paralyſim, vnguentum præſtantiſſimum.* ibid.
38 *Paralyſis poſt partum, vena ſecta in talo, tutò curatur.* 9
39 *Septuagenarius reſolutione affectus, ſola ſanguinis miſſione, curatur.* ibid.
40 *Ex decubitu ſub dio, ſtupor attonitus lethalis.* ibid.
41 *Vertigo, cauterio ad bregma indito, curatur.* ibid.
42 *Tremor diuturnus, Balnei artificialis ope curatus.* ibid.
43 *Conuulſio ſæua ex Zinaria bile pronata, dextræ ſaluatellæ ſectionis efficacia, curata.* 10
44 *Conuulſio flatulenta, Ebeni decocto, curata.* ibid.
45 *Conuulſio flatulenta poſt partum ſæua, candentibus ferramentis perſanata.* ibid.
46 *Incubo ſubitò emortuus.* 11
47 *Noctambulus, Balneo curatus.* ibid.
48 *Melancholicus ingenio curatus.* ibid.
49 *Melancholicus miro artificio curatus.* ibid.
50 *Melancholia ex ſuppreſſis hæmorrhoïdibus orta, excitato ſupra lienem fonticulo, curatur.* 12
51 *Inſania ex retentis hæmorrhoïdibus orta, diuturna Hæmorrhagia facta per inſenſilem porum in interfœmineo, curatur.* ibid.
52 *Ex Alapa cæcitas.* ibid.
53 *Cæcitas repentina ex morbo Gallico contracta.* ibid.
54 *Lachrymæ ſanguineæ diu per circuitus repetentes.* 13
55 *Ex Encanthide malè curata, Rhyas, & perpetuus lachrymarum fluxus ſubſequuntur.* ibid.
56 *Guttæ ſerenæ ex viſualium neruorum obſtructione, curatio.* ibid.
57 *Ophthalmia diuturna dextræ ſaluatellæ ſectione curata.* 14
58 *Ophthalmia Gallica Mercurij ope curata.* ibid.
59 *Ophthalmia ſæua, copioſiſſima venæ ſectione curata.* ibid.
60 *Ad Albuginem remedium expertum.* ibid.
61 *Strabiſmus laqueo ad nucham indito, curatur.* ibid.
62 *Epiphora mirabilis.*

63 *Palpebrarum morum, cauterio curatum.* ibid.
64 *Palpebris reſolutis, remedium eximium.* 16
65 *Phthiriaſi palpebrarum, optimum præſidium.* ibid.
66 *Auris dolore diro oppreſſus, impoſito intra aurem opio emortuus.* ibid.
67 *Auris dolore inflammatorio æger concuſſus, impoſito ſuppoſitorio Opiato extinctus.* ibid.
68 *Verminatio in auribus.* ibid.
69 *Auris dolor inflammatorius, cucurbitula ſcarificata retro aures, euanuit.* ibid.
70 *Pro Surditate antiqua præſidium certum.* ibid.
71 *Vſtio in parotidibus ſalutaris.* 17
72 *Prodigioſa narium Hæmorrhagia, cauterio in planta pedis affixo, curatur.* ibid.
73 *Turundæ craſſæ, & concretæ per nares excretæ curatio, quæ hominem tandem ad interitum deduxit.* ibid.
74 *Guttæ Roſaceæ curatio.* ibid.
75 *Guttæ rubræ curatio.* 18
76 *Ad formicã faciei corroſiuam, celebre auxilium.* ibid.
77 *Pro nigredine faciei, præſidium exoticum.* ibid.
78 *Lapis ſupra mucronem linguæ enatus.* 19
79 *Verrucæ Gallicæ in mucrone linguæ enatæ hiſtoria, eiuſque curatio.* ibid.
80 *Linguæ portẽtoſus tumor, hirudinum ſuctu curatus.* ibid.
81 *Ingens linguæ tumor, ipſa ſcarificata ſanatur.* ibid.
82 *Linguæ reſolutio, ſectis raninis, curatur.* ibid.
83 *Palati lacuna citra morbi Gallici vitium deperdita, à natura aliquando repletur.* ibid.
84 *Ad dentium dolorem remedium admirandum.* 20
85 *Dentiũ dolor ſæuiſſimus, niue circumpoſita ablatus.* ibi.
86 *Quidam ſæuo dentium dolore vexatus, impoſito intra dentis cauum Philonio occubuit.* ibid.
87 *Pro oris fœtore optimum præſidium.* ibid.
88 *In oris Gallicis vlceribus Vnguenta Mercurialia imperanda.* ibid.
89 *Ad oris, & genitalium vlcera deleteria, auxilium præſtans.* 21
90 *Ex dente vi euulſo, ingens Hæmorrhagia ſequuta, facili remedio curata.* ibid.
91 *Immodicus ex Gingiuæ arteria ſanguis fluor, Emplaſtro Galen. ſuppreſſus.* ibid.
92 *Sanguinis ex Gingiuis profluuium criticum.* ibid.
93 *Ex Epulide, mors.* 22
94 *Angina canina, cucurbitula ſub mento ſcarificata, curatur.* ibid.
95 *Angina acutiſſima, iugularibus venis ſectis curatur.* ibid.
96 *Angina præfocatiua intra quatuor horas interficiẽs.* ibi.
97 *Ab angina annua quidam aperto fonticulo ſub lingua præſeruatur.* ibid.
98 *A præciſo Gurgulione, tabes, mors.* ibid.
99 *Biennis infans faucium lethalibus vlceribus affectus triduò occubuit.* 23
100 *Gulæ reſolutio febri ardentiſſimæ ſuperueniens, vini potu curata.* ibid.
101 *Strumarum curatio admiranda.* 24
102 *Axillarum fœtor intolerabilis, fontanellis in cruribus apertis, euanuit.* ibid.
103 *Calculus magnus tuſſi proiectus.* ibid.
104 *Tuſſis lapidoſa.* 25.
105 *Ex retenta Gonorrhœa virulenta, Aphonia ſuborta fonticulis in inguine apertis, curatur.* ibid.
106 *Aphonia ex recurrentium neruorum infrigidatione, curatur.* ibid.
107 *Vocis raucedo morbi Gallici ſignũ eſt manifeſtũ.* ibid.
108 *Mutus ex morbo, ante mortem vocalis factus.* ibid.
109 *Pulmonibus deſtitutus.* 26
110 *Dimidia Pulmonum, & vaſorum parte per ſputum excreta, quidam pluribus menſibus vitam ſuſtinuit.* ibid.
111 *Hydrops pulmonis ſectione Thoracis, curatur.* ibid.
112 *Ex tuberculo plerumque mors.* 27
113 *Pleuritis maligna in initio mitiſſima apparens, neglecta phlebotomia, ſænior facta, hirudinibus ſupra partem affectam impoſitis magno labore curatur.* 28
114 *Pleuritis, alui profluuio curata.* ibid.
115 *Pleuriticus in declinatione conſtitutus, epoto Philonio, cohibito ſputo, occubuit.* ibid.
116 *Pleuriticus, procedente ſputo, purgatione intempeſtiua, emoritur.* ibid.
117 *Pleuriticus in ſtatu poſitus, copioſa facta vena ſectione, interiit.* 29
118 *Empyemate correptus, pure per vrinam vacuato, conualuit.* ibid.
119 *Suppuratio ex pleuritide, lactis potu curata.* ibid.
120 *Empyema ſectione curatur.* ibid.
121 *Suppuratio Thoracis ex crudo, ſeroſoque humore ſuborta, commodis præſidiis curatur.* 30
122 *Ad tabem Aſthmaticam, fonticuli ſub axillis excitatiſsimè proſunt.* ibid.
123 *Pro aſthmate ſyrupus laudatiſſimus.* ibid.
124 *Cancer vlceratus, eſt contagioſus affectus.* 31
125 *Cancri memorabile exemplum.* ibid.
126 *Cancri ſuper oculum nati Hiſtoria rariſſima.* ibid.
127 *Nutrix menſtruata non ſit.* 32
128 *Ad ſanguinis ex quacunque parte profluuium, remedium rarum.* ibid.
129 *Phthiſis, lacte muliebri, & eius vnguento, curata.* 33
130 *Phthiſica vario Rhodoſacchari vſu perſanata.* ibid.
131 *Tabes dorſalis ex venere orta, lactis extracti ex capra nigra vſu, curatur.* 34
132 *Tabe laborans, eleuata Xiphoide cartilagine, reuixit.* ibid.
133 *Tabes infantilis, auxilio facili curatur.* 35
134 *Tabis Gallicæ curatio celebris.* ibid.
135 *Tabis Coxariæ Hiſtoria mira, eiuſque curatio.* ibid.
136 *Atrophia, picatione curata.* 36
137 *Tabes pericardij, exitialis affectus.* ibid.
138 *Pericardij inflammatio funeſta.* 37
139 *Vermis Cardiacus.* ibid.
140 *Anguis admirandus in læuo Cordis ventriculo repertus.* ibid.
141 *Calculi in cordis ventriculo reperti.* ibid.
142 *Cor marcidum factum.* 38
143 *Cordis valida palpitatio, cucurbitula ſcarificata, ſupra cor admota, curatur.* ibid.
144 *Criticè ſudans veſtibus nimiùm contectus, in ſyncopen incidit.* ibid.
145 *Syncope Cardiaca, copioſiſſima ſanguinis miſſione curatur.* ibid.
146 *Ad animi deliquium, & Syncopen, remedium eximium.* 39
147 *Ex ira emortua.* ibid.

LEMMATA OBSERVATIONVM LIBRI SECVNDI.

De Naturalium, Genitalium, & Inferiorum partium affectibus.

OBSERVATIO I.

1 VENTRICVLI *dolor ex abdita cauſa pronatus.* 40
2 *Ventriculi Verruca lethalis.* ibid.
3 *Attritionis ventriculi curatio.* ibid.
4 *Ad ardorem ventriculi, remedium egregium.* 41

5 *Hectica*

5 *Hectica ventriculi curatio.* ibid.
6 *Cachundè, ad imbecillitatem ventriculi, auxilium pretioſum.* ibid.
7 *Chucolate, ad roborandum ventriculum, medicamentum eximium.* 42
8 *Ructus moleſtiſſimus, ambari vſu curatur.* 43
9 *Mirachialis affectio, eboris vſu curatur.* ibid.
10 *Pro morbo Hypochondriaco, lapis Belzaar vtiliſſimus.* ibid.
11 *Mæſtitia melancholica, auri potabilis vſu, curatur.* ibid.
12 *Mortificatio ventriculi, Allij eſu præter omnium ſpem perſanatur.* 44
13 *Incredibilis ſanguinis vomitus, Saphenæ ſectione curatus.* ibid.
14 *Atrabilario vomitu ſingulis menſibus vexatus, ad multos annos vitam produxit.* ibid.
15 *Mirus atræ bilis vomitus Chalybis vſu leuatus.* ibid.
16 *Choleræ ſæuiſſimæ curatio.* 45
17 *Cholera admiranda, lactis chalybeati, & ſyrupi de Meſpilis ope perſanata.* ibid.
18 *Ex adamante impolito deuorato, cruentæ deiectio, tabes, mors.* ibid.
19 *Dyſenteria ex ſuppreſſis menſibus orta, Saphenæ ſectione curatur.* ibid.
20 *In deſperata Dyſenteria, cauſtica aliquando ſunt ex vſu.* 46
21 *Diarrhœa ex obſtructione ſuborta, aperientibus curata.* ibid.
22 *Fluxus diuturnus cerebralis, cauterio ad bregma indito curatur.* 47
23 *Colicus dolor peſtilens, contagioſus, lethalis.* ibid.
24 *Colicus dolor animaduerſus Gallicus.* ibid.
25 *Colicus dolor ſæuiſſimus niue circumpoſita curatur.* ibid.
26 *Pudendum taurinum, colico dolori mirabile.* ibid.
27 *Colicus dolor, Vrina humana potu curatus.* ibid.
28 *Immani cruciatu Colico excarnificatus, ſibi ipſi cultello pectore confoſſo, mortem acciuit.* 48
29 *Colicus dolor ex æruginoſa bile ſubortus, remediis præſtantiſſimis, curatus.* ibid.
30 *Pro colico dolore curando, remedium expertum.* ibid.
31 *Colicus dolor, cauterio ventri affixo, ex toto ſuccumbit.* ibid.
32 *Colicus dolor ex opio aſſumpto pronatus lethalis.* 49
33 *Colicus dolor, ob vermem admirandum enatus.* ibid.
34 *Pila plumbea deuorata pro Iliaco dolore curando, præſtantiſſima.* ibid.
35 *In deſperato volulo, Hydrargyri potus, & follis fabrilis ſummoperè iuuant.* 50
36 *Vmbilici dolor ſæuiſſimus, Opio epoto curatur.* ibid.
37 *Ex pugno in vmbilico illato, mors ſubſequuta.* ibid.
38 *Vermis mirus.* ibid.
39 *Vermes inguen perforantes.* 51
40 *Vermes viui per vmbilicum prodeuntes.* ibid.
41 *Correptus vermibus, Opiſthotono vexatur, in quo calcanea capiti erant connexa.* ibid.
42 *Quidam ob vermes Apoplexia concuſſus, reuixit.* ibid.
43 *Aphonia ex vermibus admiranda.* ibid.
44 *Ad vermes necandos, bolus mirabilis.* 52
45 *Corpus ſine Hepate inuentum, cuius loco maſſa carnea admiranda.* ibid.
46 *Ad phlogoſim hepatis, auxilium mirum.* ibid.
47 *Ad internum Hepatis ardorem, præſidium laudatiſſimum.* ibid.
48 *Pro Hepatis ſcirrho, efficax auxilium.* ibid.
49 *Sæuus lienis dolor copioſiſſima venæ ſectione, curatus.* 53
50 *Scirrhus lienis cauterio ipſi indito, curatur.* ibid.
51 *In morbo regio diuturno, ſi ſanguis ex naribus effluat, cautè vena ſecanda.* ibid.
52 *Hydropis ſpecies rara.* 54
53 *Emplaſtrum ad Hydropen vtiliſſimum.* ibid.
54 *Hydropicus, ſcarificato ſcroto ſanatus.* ibid.
55 *Pro Hydrope curando, aquarum Spadanarum vis mirabilis.* ibid.
56 *Syrupus de Chalybe ad Hydropen eximius.* 55
57 *Vt venæ ſecandæ deliteſcentes, in Hydropicis, & obeſis emineant, artificium mirum.* ibid.
58 *Electuarium Hydropi proficuum.* ibid.
59 *Hydropicus fonticulo in ſcroto ſponte aperto, à morbo liberatur.* ibid.
60 *Hydropicus biennio ab aqua potu abſtinens conualuit.* ibid.
61 *Hydropici ſumma cura cuſtodiendi.* 56
62 *Syrupus ad tympanitem probatiſſimus.* ibid.
63 *In Hydrope, morbiſque frigidis aliquando rubeſcit vrina.* ibid.
64 *Hydropis ſpecies rara.* ibid.
65 *Lumborum ſæuus dolor, impoſitis ſuper lumbos hirudinibus, curatur.* 57
66 *Lithiaſis, Balſami vſu curatur.* ibid.
67 *Lithiaſis, Belzaartici lapidis vſu curatur.* ibid.
68 *Renalis, miræ formæ, coloris, & magnitudinis lapis.* 58
69 *Vrina micta tota ſabuloſa, 40. annis, citra incommodum vllum.* ibid.
70 *Inuentus in veſica, miræ magnitudinis lapis.* ibid.
71 *Excreſcentia carnea in veſica enata, & inuenta, calculum ementiens.* ibid.
72 *Trichiaſis renum hiſtoria mira, eiuſque curatio.* ibid.
73 *Iſchuria admirabilis.* ibid.
74 *Iſchuria ex grumo ſuborta auxilium optimum.* 59
75 *Lapis in fine virgæ impactus, lotij omnimodam retentionem efficiens, glandis inciſione curatur.* ibid.
76 *A lapide in virga impacto mors ſubſequuta.* ibid.
77 *Quidam ob lapidem in virga impactum, velut deſperatus, audacia curatus.* ibid.
78 *Mictus ſanguinis criticus.* ibid.
79 *Sæuus vrinæ ardor ex glandularum veſicæ adiacentium ſiccitate nimia ſubortus, Balneo lactis curatur.* ibid.
80 *Diabetis hiſtoria mira, eiuſque curatio.* 60
81 *Immanis inguinum dolor, ſaluatellæ ſectione, curatus.* ibid.
82 *Hæmorrhoidum doloribus diuturnis, fontanella in crure adaperta, remedium præſtantiſſimum.* ibid.
83 *Vt venæ internæ ani ad hirudinum impoſitionem emineant, remedium præſtantiſſimum.* 61
84 *Hydrocele, immiſſo Siphone curatur.* ibid.
85 *Sine vtero vixit fœmina annis triginta.* 62
86 *Medici inſcitia, fœmina emortua.* ibid.
87 *Vteri ſcirrho Gallico, ſyrupus eximius.* ibid.
88 *Vterinus ſcirrhoſus tumor, miræ magnitudinis, chalybis vſu curatur.* ibid.
89 *Pſeudohydrops vteri in grauidis pronatus, profunda ſcarificatione curatur.* 63
90 *Tumore vteri flatuoſo fœmina laborans, pluribus fruſtra tentatis auxiliis, ſponte conualuit.* ibid.
91 *Nymphotomia.* ibid.
92 *Vteri pruritus curatio.* 64
93 *Vteri deliramenta viri conſortio conquieſcunt.* ibid.
94 *Vteri ſuffocatio ex retento ſemine, eo excreto curatur.* 65
95 *Vterus prolapſus, miro artificio ad ſuum locum reductus.* ibid.
96 *Electuarium vlceribus vteri cacoëthicis præſtantiſſimum.* ibid.
97 *Vteri doloſis vlceribus, aqua theriacalis eximia.* ibid.
98 *Tabes ex fluxu muliebri ſuborta, Ebeno curata.* 66
99 *Vteri dolori curando, ſyrupus laudatiſſimus.* ibid.
100 *Menſes per Gingiuas manantes.* ibid.

101 *Menſes per vmbilicum exeuntes.* 67
102 *Menſes per inguina erumpentes.*
103 *Nimia vteri Hæmorrhagia, Emplaſtrum excellens.* ibid.
104 *Fœmina retentione menſtrui laborans, ſpreta phlebotomia, concuſſa Apoplexia emoritur.* ibid.
105 *Pano inguinis ex retento menſtruo ſuborto, Saphenæ ſectio remedio eſt.* ibid.
106 *Fluxus Hæmorrhoidalis menſtrui retentioni ſuperueniens, bonus.* 68
107 *Ad prouocanda menſtrua, Peſſulus mirabilis.* ibid.
108 *Carbonum vorax, ſuppreſſis per decennium menſtruis, integrè curatur.* ibid.
109 *Ad prouocanda menſtrua, Pilulæ vtiliſſimæ.* ibid.
110 *Muſca per vrinam excreta.* 69
111 *Vir patiens menſtrua mulieris inſtar.* ibid.
112 *Pudendum corroſum vita ſuperſtite.* ibid.
113 *Ad colis palpitationem, pilulæ eximiæ.* ibid.
114 *Ad priapiſmum, præſidium celebre.* ibid.
115 *Veretri, cornu inſtar facti, curatio.* ibid.
116 *Ex nimio concubitu animo linquens, quomodo ſubitò refocillandus.* 70
117 *Ad minuendum coitum, Electuarium præſtantiſſimum.* ibid.
118 *Ingens vmbilici tumor, vſu intermiſſæ veneris, curatur.* ibid.
119 *Ex intermiſſa veneris aſſuetudine, Epilepſia, & mors ſubſequuta.* 71
120 *Electuarium ad excitandam tentiginem nulli ſecundum.* ibid.
121 *In coitu, loco ſeminis flatus per penem emiſſus.* ibid.
122 *Ad coitûs ignauiam, pilulæ optimæ.* ibid.
123 *Impotentia deſperata laborans, quomodo curatus.* 72
124 *Ad laxum pudendum roborandum, Vnguentum celebre.* ibid.
125 *Alimentum ad prouocandam venerem perutile.* ibid.
126 *Gonorrhœa diuturna, balneis naturalibus curatur.* ibid.
127 *Ex ſuppreſſa Gonorrhœa virulenta, vlcus ſæuum ſub vmbilico exortum.* 73
128 *Gonorrhœa Gallica cum tabitudine ſumma, validiſſima febri, & omnium membrorum contractione, Ebeno curatur.* ibid.
129 *Ad Gallicum pilorum defluuium, præſidium optimum.* ibid.
130 *Cauſticum medicamentum ſuper tophos Gallicos impoſitum, egregium auxilium.* ibid.
131 *Fontanellis in inguine ſponte apertis, quidam à ſæuo morbo Gallico euaſit immunis.* 74
132 *Cibus morbo Gallico laudatiſſimus.* ibid.
133 *Mercurium in potum aſſumptum, Gallicoſis præſentaneum auxilium.* ibid.
134 *Morbus Gallicus interdum contagioſus ad diſtans.* ibid.
135 *Si non contingat vacuatio per Hydrargyricam alipticen, quid faciendum.* ibid.
136 *Vnguentum ex Auro, Mercurij antidotum.* ibid.
137 *Ad extrahendum Mercurium in corpore latens, nouum, nec ita vulgo cognitum auxilium.* 75
138 *Super caput aliquando vnguenta Mercurialia imponenda.* ibid.
139 *In bubone venereo in grauidis, è talo mittendus eſt ſanguis.* 76
140 *Ad ſterilitatem præ calore, auxilium laudatiſſimum.* ibid.
141 *Ad ſterilitatem præ frigore, pilulæ eximiæ.* ibid.
142 *Puer Roſatus.* ibid.
143 *Incorrupta, naturaliter concepit.* 77
144 *Fœmina in ſeptimo menſe vterò gerens, repetita ſæpius ex talo phlebotomia, fœliciter peperit.* ibid.
145 *Grauida oppreſſa angina, ſepties in die phlebotomata, reuixit.* ibid.
146 *Grauida cauſone correpta, extracto ſanguine copioſès, à morte euaſit.* ibid.
147 *Catharticum pro purgandis grauidis ſecuriſſimum.* 78
148 *Ignoratæ grauidationis exemplum ſtupendum.* 79
149 *Immanis fera ab vtero excluſa.* ibid.
150 *Ter pariens ventum.* ibid.
151 *Pro præſeruatione à mola ventoſa, auxilium egregium.* 80.
152 *Molæ aquoſæ exemplum admirandum.* ibid.
153 *Mola carnea mirabilis.* ibid.
154 *Ad eliciendam ab vtero molam, auxilium electum.* ibid.
155 *Mola membranoſa.* ibid.
156 *Molarum incredibilis numerus.* 81
157 *Ad facilitandum partum, remedium optimum.* ibid.
158 *Ad difficultatem partûs, remedium generoſum.* ibid.
159 *Pro præſeruatione abortûs, fontanella adaperta mirè prodeſt.* ibid.
160 *Ad præcauendum abortum, aliquando venæ ſectio è Saphena eſt ex vſu.* ibid.
161 *Ad retinendum fœtum, auxilium rarum.* 82
162 *Ad excludendum fœtum mortuum, Vnguentum efficaciſſimum.* ibid.
163 *Fœtus mortuus, Peſſario appoſito foràs excluditur.* ibid.
164 *Fœtus mortuus, Saphenæ ſectione excluditur.* 83
165 *Fœtus mortuus Vnco extrahitur.* ibid.
166 *Fœtus mortuus putridus fruſtillatim poſt duodecim annos excluſus.* ibid.
167 *Sphincteris reſolutio, Ebeno curatur.* 84
168 *Coxæ dolor, hirudinum, ſuper partem affectam ſuctu curatur.* ibid.
169 *Vſtio venarum retro aures, Iſchiadicis vtiliſſima.* ibid.
170 *Iſchiadicus dolor, ſaluatella in pede ſecta curatur.* 85
171 *Iſchiadicus, hirudinum vſu reſtitutus.* ibid.
172 *Genu aperto, loco puris, egreditur ventus.* ibid.
173 *Balnea naturalia, articulorum doloribus vtiliſſima.* ibid.
174 *Admoto Narcotico ſupra genu, mortificatio, & mors.* 86
175 *Sanus genu dolor, Hydrargyri Vnguento, curatus.* ibid.
176 *Immanis genu dolor, fonticulo infra inguen aperto curatur.* ibid.
177 *Super vlceratam tibiam medicamento ſtyptico intempeſtiuè appoſito, inflammatio ventriculi lethalis ſequuta.* ibid.
178 *Olei ex oſſibus humanis ad articularios dolores vis mirabilis.* 87
179 *Auxilium ad præſeruandum à cruciatu arthritico vtiliſſimum.* ibid.
180 *Prophylacticum contra articularem morbum, auxilium.* ibid.
181 *Podagricus materia ad ſtomachum conuerſa, reuocata fluxione ad artûs, præter omnium ſpem conualuit.* ibid.
182 *Balneum ex arena, Podagricis vtiliſſimum.* 88
183 *Atrox pollicis dolor, Narcoticis, intus, & extrà applicitis, miteſcit.* ibid.
184 *Lactis equini potu, quidam à bilioſa Podagra præſeruatus.* ibid.
185 *Grandines, medicamenti vi, è podagricorum tophis educta.* ibid.
186 *Articulorum tophi, Zarſa curati.* ibid.
187 *Ad tophum, auxilium expertiſſimum.* 89
188 *Cornu in Calcaneo enati hiſtoria mira.* ibid.
189 *Dirus plantæ pedis dolor cauterio curatus.* ibid.

LEMMATA OBSERVATIONVM LIBRI TERTII.

De Febribus, & variis affectibus.

OBSERVATIO I.

1 *Ex potu nimio, & venere, Diaria, & ex inſcitia Medici, mors ſubſequuta.* 91

2 *Ex varietate ciborum Diaria orta, fame curata.* ibid.

3 *Puellus quadrimus continenti imputri laborans, liberali ſanguinis miſſione curatur.* ibid.

4 *Qui ex debilitate extenuari videbatur, copioſa phlebotomia leuatus.* 92

5 *Valdè annoſus Senex, ope phlebotomiæ, à febre euaſit.* ibid.

6 *Continens putrida, copioſiſſima ſanguinis miſſione curatur.* ibid.

7 *Cauſus, gelidæ potu vſque ad ſatietatem, non præcedente coctione curatur.* 83

8 *Febris ardens, delirio curata.* ibid.

9 *Febris purpurea, copioſa venæ ſectione curatur.* ibid.

10 *Febris liuida, non ſemper lethalis.* ibid.

11 *Syrupus Magiſtralis de ſero, & chalybe, fœminis obſtructis debiliſſimis, eximius.* 94

12 *Febris Rheumatica deſcriptio, & curatio abſoluta.* 95

13 *Febris puncticularis, cucurbitulis ſuper emunctoria ſcarificatis ſolum ſuccubuit.* 67

14 *Febris culicularis, hirudinum ſuctu curatur.* ibid.

15 *Febris ampulloſa, Balneo curatur.* ibid.

16 *Febris ſudaminoſa nihil commune habet cum variolis.* 98

17 *Febris anxioſa, purgatione curatur.* ibid.

18 *Febris Elodes, vacuatione curatur.* ibid.

19 *Febris Horripilatoria continua, maligna, fallaciſſima.* 99

20 *Febris ſingultuoſa, cucurbitula ſuprà ventriculum ſcarificata, curatur.* ibid.

21 *Febris laſſitudinaria curatio.* ibid.

22 *Febris ſyncopalis minuta, Tamarindorum ope curata,* ibid.

23 *Febris ſyncopalis humoroſa, mulſæ beneficio curata.* 100

24 *Febris colliquans, lactis Chalybeati potu, curatur.* ibid.

25 *Lipyria vera ex inflammatione ventriculi oborta, cucurbitula ſupra partem affectam ſcarificata, curatur.* ibid.

26 *Ad febrem Epialam, optimum auxilium.* 101

27 *Ad tertianam exquiſitam auxilium peregrinum.* ibid.

28 *Annoſus ſenex tertiana exquiſita correptus, victu curatur.* 102

29 *Tertiana notha annis triginta fatigans.* ibid.

30 *Quotidiana, Ebeni decocto curata.* ibid.

31 *Semitertiana, horrida, anxioſa, maligna, lethalis.* ibid.

32 *In curanda quartana, cautio ſcitu digniſſima.* 103

33 *Febris Erratica Chalybis vſu curata.* ibid.

34 *Febris decimana, poſſibilis.* ibid.

35 *Febris Hectica, Hydrelæo curata.* ibid.

36 *Hectica febris ranarum ope curata.* 104

37 *Hectica cum putrida complicata, Balneo curata.* ibid.

38 *Peſtis horribilis.* ibid.

39 *Peſtis Bubonia lethalis.* 105

40 *Peſtis mira.* ibid.

41 *Sudor ſanguineus cum totius liuore in peſte,* ibid.

42 *In Peſte è cucurbitulis ſanguis emanans compeſci non potuit.* ibid.

43 *Ex contagio cadaueris peſte emortui, plures interfecti.* ibid.

44 *Ex ſanguinis peſtiferi extracti horribili fœtore, plures peſte infecti.* 106

45 *In febri peſtifera, Saphenæ ſectio vtiliſſima.* ibid.

46 *Arſenicum Sublimatum in peſte ſuper cor geſtatum, auxilium ſuſpectum.* ibid.

47 *Grauidæ variolis correptæ hiſtoria mira.* 107

48 *Morbillorum ſymptomata admiranda.* ibid.

49 *In febre maligna cautè præſagiendum.* ibid.

50 *Ad ſcabiem puerorum, ſuauiſſimum vnguentum.* 108

51 *Scabioſus, illitus vnguento, ſubitò occubuit.* ibid.

52 *Scabies contumax, maligna, Vnguento præſtantiſſimo curata.* ibid.

53 *Intempeſtiua ſanguinis miſſio commouet febres, mortem accerſit.* ibid.

54 *Sanguis arenoſus.* 109

55 *Septuagenarius phlebotomatus, fluente actu ſanguine emoritur.* ibid.

56 *Phlebotomia in acceſſione facta, ægrum iugulauit.* ibid.

57 *In ſumma virium penuria facta phlebotomia, mortem attulit.* ibid.

58 *In die purgationis aliquando phlebotomia eſt ex vſu.* ibid.

59 *Sanguis extractus ſi non concreſcat, non ſemper malum portendit.* 110

60 *Hæmorrhoïdes, hirudinum morſu, non ſcalpello aperiendæ.* ibid.

61 *Hirudo per anum caſu ingrediens, auxilio quodam ſemimortua extracta.* ibid.

62 *Hirudo incuria Chirurgi naſum penetrans, hominem interfecit,* ibid.

63 *Cautio debet eſſe magna in applicandis hirudinibus,* 111

64 *In longum tempus vt conſeruentur hirudines, artificium certum.* ibid.

65 *Ex ſcarificatione profundè adminiſtrata, Paralyſis ſequuta.* ibid.

66 *Ex profunda ſcarificatione, mors ſubſequuta.* ibid.

67 *Ab ſcarificatione, Gangræna, mors.* ibid.

68 *Purgatione emortuus.* ibid.

69 *A ſyrupo ſolutiuo recenti aſſumpto, mors ſubſequuta.* 112

70 *Ab intempeſtiua purgatione, tabes, mors.* ibid.

71 *Vrina alieno loco, continuò excreta.* ibid.

72 *Ano imperforato, ſtercus per virgam excretum.* ibid.

73 *Repreſſo ſudore mortuus.* ibid.

74 *Sudoris fœtidi curatio.* ibid.

75 *Sudor ſanguineus criticus.* 113

76 *Sudor nigerrimus.* ibid.

77 *Excreſcentia carneæ, portentoſæ magnitudinis, curatio.* ibid.

78 *Natta ab vteri labio pendentis, miræ magnitudinis, curatio.* ibid.

79 *Ex vapore Arſenici Icterus, & extenuatio tabifica.* 114

80 *Ex ſanguinis Taurini eſu, vteri corroſio, & mors.* ibid.

81 *Ex ſemine Ricini ad prouocandum vomitum, mors ſubſequuta.* ibid.

82 *Ex potu ſanguinis hominis rufi, perpetua fatuitas.* ibid.

83 *Ex morſu Apum Gangrænæ curatio.* 115

84 *Ad eliciendum venenum, remedium ſingulare.* ibid.

85 *Rabies contagioſiſſimus, & venenoſiſſimus affectus.* ibid.

86 *Rabiei contagium admirandum.* 116

87 *Rabiei exemplum ſtupendum.* ibid.

88 *Ex morſu hominis, mors ſubſequuta.* ibid.

89 *Ex Hydrargyri illitu, mors repentina.* ibid.

90 *Febris maleficemiſſima, vſu lapidis Belzaartici in multa copia exhibiti, curatur.* 117

91 Dyſenteria venenoſa, Smaragdi vſu curatur. ibid.
92 Sanguinis Rhinocerotis aduerſus affectus venenoſos, vis mirabilis. ibid.
93 Stercus humanum, celebre aduerſus venena Alexipharmacum. ibid.
94 Viperæ venenum, ſolo humanæ vrinæ potu miteſcit. 118
95 Puella Barbata. ibid.
96 Puella imperforata in virum verſa. ibid.
97 Homo cornutus. ibid.
98 Morbus Braſilienſis, vermis dictus. 119
99 Dolor furioſus ex noua cauſa pronatus. ibid.
100 Cutis vniuerſa, corticis arboreæ inſtar duriſſima. ibid.
101 Flamma volans, eiuſque curatio. ibid.
102 Vnguium procidentia mira. 120
103 Conſuetudinis potentia mirabilis. ibid.
104 Quidam aſſuetus tepidæ potui, febriens coacta vi, gelidam aſſumens, ſingultiens emoritur. 121
105 Quidam retenta conſueta vacuatione per aluum, illicò emoritur. ibid
106 Circa conſuetas vacuationes, exemplum admirandum. ibid.
107 Quidam ob odorem caſei, in animi deliquium incurrebat ſemper. 122
108 Mira Idioſyncraſia. ibid.
109 Dolor vagus ex turbido ſpiritu natus, quomodo curatus. 123
110 Ad inſuetum liuorem faciei, ſyrupus de ſero præſtantiſſimus. ibid.
111 Temporis ſiniſtri pulſatio vehementiſſima, cum immani dolore coniuncta, arteriotomia ſola ſublata. 124
112 Prodigioſa corporis craſſities, ſcarificatione, & hirudinum ſuctu curatur. 125
113 Nodi, per vniuerſum corporis ambitum numeroſi exorti, cauterio in nucha, curati. ibid.
114 Cauſus, criſi mira ſolutus. 126
115 Tabes annua, vernalis caloris ope curata. ibid.
116 Annua pleuritis, Saphenæ ſectione curatur. 127
117 Duplicata pleuritis, ſanguinis miſſione vſque ad animi deliquium, curata. ibid.
118 Rariſſima penis virilis conuulſio. 128
119 Monſtrum globiformis maſſæ concretæ vomitus pernicioſiſſimus, quomodo curatus. 129
120 Picæ infrequentis curatio. ibid.
121 Stupenda Hydrocephali ſpecies in viro curata, cuius caput, bouis caput æquabat. ibid.
122 Carbone affectus iuxta cubitum, ex ipſo cubito ſanguine extracto, curatur. ibid.
123 Detegitur error Chirurgorum in curando Bubone peſtifero, & vera eius curatio proponitur. 130
124 Extenuatio tabifica, Olei vſu curatur. 132
125 Sudor frigidus, ebrietate curatur. 134
126 Ebrietate ſubitò emortuus, alius conuulſus. ibid.
127 Ebrietatis certum Amuletum. 135
128 Ad abhorrendum vinum, auxilium ſingulare. ibid.
129 Puer Hydrope, marcore, & aliis ſæuis morbis implicitus, lactis ope curatur. ibid.
130 Orthopnœa ſæua, & diuturna, cauterio ad nucham indito, leuatur. 130
131 Pedes ſummi cerei. ibid.
132 Ex vlcere depaſcente in pede ſummo enato, mors repentina. 137
133 Alui fluxus lapidoſi, hiſtoria illuſtris. ibid.
134 Vrina nigerrima, tota vita, citra noxam excreta. 138
135 Vrina lactea toto vitæ decurſu excreta citra noxam. ibid.
136 Vlcera manantia diuturna, in vniuerſa corporie mole exorta, quomodo curata; 139
137 Icterus niger, ex infrequentiſſima cauſa enatus. ibid.
138 Lapidis in veſica inuenti, forma ſtupenda. ibid.
139 Morbi trans naturam, remediis trans naturam curantur. ibid.
140 Pharmacopœi inſcitia, æger emoritur. 140
141 Obſtetricis malitia, & fraude, plures fœminæ interfectæ, aliæ in grauiſſima pericula redactæ. 141
142 Ex clyſtere actu calidiſſimo iniecto, mors ſubſequuta. ibid.
143 Phlebotomi incuria, ægræ fluente actu ſanguine, emoriuntur. ibid.
144 Ob Coqui ignorantiam, ſtoliditas ſuborta. ibid.
145 Inſcitia Medici, quidam emortuus. 142
146 Medici errore, podagricus obiit. ibid.
147 Applicito cauſtico, Arthriticus occubuit. ibid.
148 Medicus ignorantia ſua, ſibi ipſi mortem acciuit. 143
149 Hydropicus, Medici pertinacia, ſubitò emoritur. ibid.
150 Medici ignauia, æger vitam finit. 144
151 Quidam febri vehementiſſima oppreſſus, inſcitia Medici ad mortis fauces deductus, magna prudentiæ curatur. ibid.
152 Medicus inſcius in præſagiendo aberrat ſemper. 145
153 Hecticus, ſuperbia, & dolo Medici, violenter ſuccumbit. ibid.
154 Medici imperitia, quidam interfectus. 146

FINIS INDICIS.

ZACVTI LVSITANI,

AD

Philiatros candidiſſimos exhortatio.

ARs noſtra (donum Dei) omnium præclariſſima, & ſummè neceſſaria, hoc noſtro calamitoſo ſæculo, in quo ſolùm viget Mars, Bellona ſæuit, & omnia armis,belloque circumſonant, ob verſutias Circulatorum, Empiricorum ruditatem, conuicia impoſtorum, à ſuo natiuo ſplendore, à priſtina venuſtate, ab eius prætereà gloria, in dies magis, ac magis emarceſcit. O ſors miſeranda! ô deploranda calamitas! Hanc ergo iam iam labaſcentem, & maximum ſui ipſius exitium minantem,oportet, vt viri ſcientiſſimi, medendi facundiâ clari, ingenio ſolertes, vſu dexterrimi, in praxi verſatiſſimi excolant, iuuent, illuſtreat, exornent. Quamobrem vos omnes Apollineæ artis Myſtas, & candidos Philiatros ad hoc negotium perficiendum compello, inuoco, vt hoc *Rararum Obſeruationum* Opus, aliis admirandis exemplis pro virili locupletare conemini: ſic enim auguſtam veſtri nominis memoriam gratioſa poſteritas concelebrabit. Enimuerò etſi in hac infœlice ætate videam regnare inuidiam, dominari calumniam,literas iacere, flocci fieri ingenia, parui pendi virtutem; tamen aduerſus hæc reluctantur vſque adhuc eximij Medicinæ Profeſſores, & alij famigeratiſſimi viri, qui ſedulo labore, vigilanti induſtria, indefeſſo ſtudio Medicæ artis actuoſam partem exercentes, omni conatu, eam, ſcriptis ſuis politiſſimis exornare certatim contendunt, quibus ineſt literarum amor, ſtudij genius admirabilis, & in ſcribendo acuties mira, quorum fama, longè latéque diffunditur. De horum numero ſunt *ingenioſiſſimi Itali, acutiſſimi Galli, expertiſſimi Hiſpani, ſcientiſſimi Germani, doctiſſimi Flandri, ſolertiſſimi Angli, peritiſſimi Luſitani*; Hos omnes, & alios cuiuſcumque nationis, & ordinis Medicos ſacratiſſimo Æſculapij vinculo iterum obteſtor, vt obſeruationes veſtras,raras ſolùm & memorabiles mihi communicetis, Latino ſanè ſermone deſcriptas; quæ circa humani corporis Anatomen, fabricam, morborum cauſas, ſigna, euentus, atque curationes verſentur,quas, fidè, verè, nullâ auctâ, aut diminutâ literâ, veſtris ſubſcriptis glorioſis nominibus, in perpetuæ famæ immortalitatem operi huic inſeram, quùm de nouo fuerit excuſum. Viuo Dei Miſericordia,& licèt ſenex ſim,animo tamen conſto ad ſubeundos labores in Medicæ Reipublicæ vtilitatem valdè alacri, in quo igniculi vigent, & viuunt inuitamenta à naturâ datâ, & ingenita ad virtutem. Habito Amſtelodamo, inclyto Muſarum Lycæo, celeberrimo totius orbis emporio, ad quod ex Europa vniuerſa,mercaturæ maritimæ beneficio, citra diſpendium vllum, cum mercibus, literæ fideliter conuehi poſſunt. Habet hæc populoſiſſima vrbs Bibliopolas plures, inter quos eminet HENRICVS LAVRENTIVS, qui cùm in bonas literas,ſtudiorumque cultores beneuolentiâ,& humanitate ſit præditus ſingulari, in commodum publicum nullis parcit ſumptibus,& potiſſimùm in libris Medicis excudendis. Quapropter vobis patronis tantis, hocque prompto miniſtro, & aliquali operulâ meâ, (nam non intermittens diem ſine linea, in eodem argumento amplificando enixè ſemper inſudo) ſpero quòd liber hic ornatior, & quæſtionibus etiam arduis, ſeu ſcholiis condecoratus illuſtrior exeat in lucem. Quotidie enim occurrunt quamplurima animaduerſione digniſſima in tractandis ægris: in morbis dignoſcendis, atque curandis; quæ peculiarem obſeruationem expoſcunt. In hoc enim imitabor *Hippocratem*, Medicinæ tutelarem Deum,& primum artis noſtræ conditorem, qui in libris Epidemiôn, de induſtriâ,ſingulatim exempla rara propoſuit. Non fallam opinionem veſtram, ſi fata velint. De his omnibus in calce huius operis vos commonefacere ſatius duxi; nam, vt *eloquentiæ parens* ſcitè prædixit *in Tuſculanis ſuis*: *Aures orationis extremum expectant, in eoque acquieſcunt.* Valete Medicinæ ſtudioſi, & hæc, æqui bonique conſulite.

FINIS CORONAT OPVS.

LAVS DEO.

16227

L2291